6798

מסכת

מגילה

מן

תלמוד בבלי

עם כל המפרשים כאשר נדפס מקדם ועם
הוספות חדשות כמבואר בשער השני.

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

שנת ויצא מצרה צדיק (משלי י״ב, י״ג) לפ״ק

ТАЛМУДЪ ВАВИЛОНСКІЙ
Трактатъ Мегила
Съ Виленскаго изданія 1883 г.
1886.

Дозволено цензурою. — 5 Апрѣля 1886 г. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Жмудскій переулокъ собст. домъ № 325/2631.

מסכת
מגילה
מן
תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשר"י מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה קצור כללי התלמוד מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים שנסמנו בעין משפט), ותורה אור, כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. חלופי גרסאות. הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפד"מ בשנות תע"ד—תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פי"ק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע.

ועליהם נוספו

א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.
ב) חדושי הלכות
ג) חדושי אגדות (מהרש"א) להג"מ שמואל אליעזר הלוי אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.
ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.
ה) חדושי הלכות מהר"ם שיף להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא. ועליו באור והגהות מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק
ו) מעדני יום טוב {בתחלה נקרא מעדני מלך}
ז) דברי חמודות {בתחלה נקרא לחם חמודות} על הרא"ש למסכת ברכות והלכות קטנות והולין ובכורות ונדה
ח) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין. להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי העליר ז"ל (בעה"מ תוספות יו"ט).
ט) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאידנוור ז"ל (מהרש"ק).
י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל וייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.
יא) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).
יב) מסורות חדשות (הגהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם תקונים והגהות מהג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).
יג) הגהות הב"ח להג"מ יואל סירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש).
יד) הגהות הגר"א להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כי"ק מגליון הש"ס שלמד בו וזכינו למסכתות רבות ממנו).
טו) מראה יחזקאל הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').
טז) מעשה ר"ב הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).
יז) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד דק"ק פוזנן.
יח) גליון מהרש"א הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.
יט) הגהות הג"מ שאול קאצנעלנבוגן ז"ל מווילנא.
כ) הגהות הג"מ אלעזר לנדא ז"ל אבד"ק בראדי (בעהמ"ס יד המלך).
כא) חדושי והגהות הרש"ש להג"מ שמואל שטראשון ז"ל מווילנא. (ע' מעל"ד סי' ג"ז). וההשמטות שנשמטו ממקומן הושבו עתה למקומותיהן, ומוקפות בחצאי רבוע.

(ועוד נוספו בו מעלות ותוספות רבות על כל ספרי הש"ס בלעדו כמש"נ בש"ס תוצאת דפוסנו משנת תקצ"ה, ותוצאה השניה משנת תרי"ט).

וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה

יותר ממאה הוספות חדשות נכבדות

כוללות פירושים חדושים והגהות מרבנן גאוני קדמאי ובתראי רובם היו גנוזים עד כה בכתבי יד בגנזי הספרים אשר להממשלות או ליחידים זה בכה וזה בכה, ועין הדפוס לא שזפתם עוד. ונקובים בשמותיהם מעבר לדף הזה:

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

שנת חמשת אלפים ושש מאות וארבעים ושש לב"ע

ואלה ההוספות החדשות שהוספנו בהש"ס הזה:

יש מהן שנוספו על כל מסכתות הש"ס ויש שלא באו רק על איזה מסכתות:

אלה מהם נדפסו בפנים הש"ס או על גליון הדף:

א) מסכת כלה רבתי — השלמה — מרובה בפרקים ובנוסחאות ישרות יתר על הנדפסת בכל ספרי הש"ס. (נמצאת בכ"י רבינו אברהם בר נתן הירחי ז"ל בעל המנהיג, עם הגהות רבות ומראה מקומות, ויצאה לאור פ"א ע"י בעהמ"ס בית נתן).

ב) מסכתות קטנות נוספות: מסכתות ספר תורה, תפילין, מזוזה, וציצית, (נמצאו בכ"י ונדפסו בספר"מ בשנת תרי"א).

ג) חלופי גרסאות בש"ס ע"פ נוסחאות ישנות.

ד) נוסחאות ישנות ונוסחת הבבלי במסכת שקלים.

ה) נוסחת הירושלמי במסכת הוריות.

ו) נוסחאות כתבי יד במסכת סופרים.

ז) נוסחא חדתא למס' גרים מספר מראית העין להרחיד"א ז"ל עם פירושו עליה מספרו ההוא.

ח) פירוש רב האי גאון ז"ל, למשניות סדר טהרות.

ט) — רב נסים (גאון) בר יעקב ז"ל (תלמיד רב האי גאון ומרבותיו של הרי"ף), למסכת ברכות, שבת, ועירובין (ונקרא בשם מפתח מנעולי התלמוד).

י) [כ"י] — רבינו חננאל בר חושיאל ז"ל (ג"כ מרבותיו של הרי"ף), לחצי הש"ס.

יא) [כ"י] — רבינו גרשום בר יהודה מאור הגולה ז"ל (רביה דרבי' דרש"י) למס' תענית ובבא בתרא ולכל סדר קדשים מלבד זבחים.

יב) — רש"י למסכת אבות, ע"פ נוסחאות שונות.

יג) — הרשב"ם העקרי למס' ב"ב דף פ"ז, פ"ח, פ"ט, ק"ל, קל"א. שלא נדפס רק בדפוס פיזרו בשנת רע"א ובכל שאר הדפוסים נדפס בטעות פי' אחר בשמו כמ"ש בהערה לפי' הרשב"ם בדף פ"ט סוף ע"א.

יד) פי' רבינו זרחיהו הלוי ז"ל (הרז"ה בעל המאור) למס' קנים.

טו) — רבינו אברהם בר דוד ז"ל (הראב"ד בעל ההשגות) למסכת קנים ותמיד.

טז) [כ"י] תוספות ר"י הזקן ז"ל, למס' קדושין (כך ייחסוה לו רושמי הספרים, אבל נראה כי טעו בזה, כי בשני מקומות מוכח בהן ספר התרומה ומחברו הלא היה תלמידו של ר"י הזקן).

יז) פי' רבינו שמשון משאנץ (משאנזא) ז"ל, למס' עדיות לתשלום מסכת בכורים, ולפרק אנדרוגינוס. ועליו נלוה גם פי' הרמ"ע מפאנו ז"ל.

יח) (כ"י) תוספות הר"ש משאנץ הנ"ל, למס' סוטה.

יט) (כ"י) תוספות ישנים למסכת יבמות.

כ) (כ"י) פי' ריב"ן השלם למס' נזיר. הפירוש שנדפס בש"ס למס' נזיר וייחסוהו לרש"י, הוא באמת לרבינו יהודה בר נתן ז"ל (כדמוכח מתוך הכ"י שמצאנוהו) אולם הנדפס משובש מאד, גם חסר ממנו הרבה, ועתה נמצא פירושו השלם בכ"י קדמון ומדוייק וההספות והשנוים שמצאנו בו נדפסו בצד הפירוש הנ"ל הנדפס בשם רש"י ונקראו בשם נוסחת הריב"ן.

כא) [כ"י] פי' רבינו יצחק בר מלכי צדק סימפונטי ז"ל, למשניות סדר זרעים.

כב) [כ"י] פי' רבינו יהודה בר בנימין הרופא ז"ל ממשפחת הענוים (רבו של בעל שבלי הלקט), למס' שקלים.

כג) [כ"י] פי' רבינו מאיר (מהר"ם) מרוטנבורג ז"ל, למס' נגעים ואהלות.

כד) קובץ פירושי מהר"ם מרוטנבורג לסדר טהרות, שהביאם התוי"ט, מלבד למס' נגעים ואהלות שהדפסנוהו ע"פ כ"י הנ"ל.

כה) פי' רבינו יונה החסיד מגירונדא ז"ל, למס' אבות.

כו) [כ"י] תוספות רי"ד מאת רבינו ישעיה די טראני (ר' ישעיה הראשון ז"ל) למס' כתובות ולמס' גיטין.

כז) [כ"י] תוס' חד מקמאי למס' יבמות, והוא ניהו נכדו של רבינו משלם ז"ל. וכדאי הספר כתוב בכתב וכת"י הרחיד"א ז"ל בזה"ל: "חדושי יבמות לחד מקמאי ז"ל, מזכיר להרב אביו לשבת, הוא היה בזמן הראב"ד, ובא מעשה לפניהם. החיד"א ס"ט" עכ"ל.

כח) [כ"י] פי' הרא"ש ז"ל למסכת נזיר, שהיה בכ"י ישן בעקד הספרים של הרחיד"א ז"ל (והרחיד"א ז"ל התום עליו בעצם כ"י קדשו).

כט) תוס' הרא"ש ז"ל למס' הוריות (ע"פ הנדפס בפעם הא' בפראג).

ל) פירוש הרא"ש למסכת קנים תמיד ומדות.

לא) [כ"י] תוספי הרא"ש ז"ל למסכת נדה.

לב) [כ"י] שיטה מקובצת לרבינו בצלאל אשכנזי ז"ל, קבוצת הגהות וחדושי הראשונים ז"ל לכל סדר קדשים (וחסר רק למס' חולין) ובהרבה מקומות מביא פי' רש"י האמתי שמצא בכ"י תחת המפרש האחר שנדפס על שם רש"י בכל ספרי הש"ס. (נעתקו מכי"ק מגליון הש"ס שלו שנמצא בירושלים תוב"ב. והרחיד"א ז"ל בשה"ג ח"ב מזכירן לשבח בזה"ל: הגהות נפלאות אמתיות מתוך גפ"ת כ"י שהיו לו, ולא זכינו עדיין שיצאו לאור הדפוס עכ"ל. ולמס' חולין נעתק בעצם כי"ק של תלמידו הג"מ שלמה בר ישועה עדני זצ"ל (בעה"מ פי' מלאכת שלמה על משניות שעודנו בכ"י).

לג) חכמת שלמה (מהרש"ל) לפרק חלק, אשר נשמט מכל ספרי הש"ס, ולא נדפס רק בס' ח"ש תוצאה א' בשנת ושלו"ה.

לד) [כ"י] חדושי מהרש"ל על הרא"ש למס' שבת עירובין וגיטין.

לה) פירש"י והנ"י וכו' שעל הרא"ש, הוגהו ונוספו בם הרבה ע"פ הנדפס בפראג בשנת שז"ח על ידי בעל התוי"ט.

לו) [כ"י] הגהות הב"ח להל"ק מהרא"ש.

לז) הגהות מס' תמת ישרים, על אדר"נ ועל מסכתות קטנות.

לח) הגהות מס' ברכת הזבח ומס' צאן קדשים לסדר קדשים.

לט) תפארת שמואל, השגות על מהרש"א להג"מ אהרן שמואל קאידנוור ז"ל (מהרש"ק) (בעהמ"ס ברכת הזבח) (מלבד הגהותיו על גפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

מ) [כ"י] פסקי תוספות למס' מעילה שלא נדפסו עד כה בכל ספרי הש"ס ואנחנו מצאנום בפסקי תוס' כ"י ישן על קלף.

מא) [כ"י] נוסחאות ישנות בפסקי תוס' שנמצאו בכ"י ישן נושן על קלף.

מב) פי' קרבן העדה למס' שקלים, להג"מ דוד ז"ל אבד"ק דעסויא.

מג) פי' הג"מ חיים יוסף דוד אזולאי ז"ל (מספרו כסא רחמים) לאדר"נ ולמסכתות קטנות.

מד) [כ"י] הוספות להגהות הגר"א ז"ל. וביותר בסדר זרעים ומסכת שקלים, מעצם כי"ק.

מה) הגהות הגר"א למשניות סדר טהרות (מלבד באורו שנזכר לקמן שנדפס בסוף).

מו) מים טהורים הגהות למסכת כלים להג"מ יהודה ליב הלוי עדיל ז"ל מ"מ מסלאנים (בעהמ"ס אפיקי יהודה).

מז) הגהות ותקונים בפי' הרא"ש למס' קנים מס' יעיר קנו.

מח) ספר תקלין חדתין על מס' שקלים מתלמוד ירושלמי, מהג"מ ישראל בהר"ש ז"ל מ"מ דשקלאב (תלמידו של הגר"א), עם הגהות הגר"א ז"ל למסכת ההיא.

מט) [כ"י] נמוקי הגרי"ב הגהות על מהרש"א להג"מ יהודה בכרך ז"ל אבד"ק סייני (מלבד חדושיו על גפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

נ) ספר בנין יהושע על אבות דרבי נתן, מאת הרב יהושע פאלק ב"ר יצחק אייזיק מליסא ז"ל.

נא) ספר נחלת יעקב למסכתות קטנות, מאת הרב יעקב (יאקב) ב"ר ברוך נוימבורג ז"ל.

נב) עין משפט, מסורת הש"ס, גליון הש"ס וציון ירושלים כלם למס' שקלים, מאת בעלי מפרשי הים ז"ל.

נג) הגהות על פי' הרמב"ם והר"ש לסדר זרעים מהג"מ שמואל פריינד ז"ל מדייני פראג (בעהמ"ס זרע קודש). ונדפסו על הגליון בצדם מבלי הזכרת שם מחברן.

נד) [כ"י] לב חכמים למסכת שמחות:

ואלה ילוו על הש"ס בסוף המסכת:

נה) [כ"י] פירוש קדמון למס' מעילה, הובא בשיטה מקובצת כ"י בשם "פירוש לא נודע למי".

נו) אור זרוע הקצר על מסכת יבמות, להג"מ חיים מנוואשטט בן הריא"ז ז"ל בעהמ"ס אור זרוע (ונדפס פ"א על גליון פסקי הרא"ש בש"ס דפוס ווינציא).

נז) ספר מהדורא בתרא למהרש"א, עם חדושי הלכות ואגדות מחתנו הג"מ משה בר' יצחק בר בונם ז"ל אבד"ק לובלין.

נח) חכמת מנוח, חדושים מהג"מ מנוח הענדיל ז"ל (בדורו של מהרש"ל).

נט) מים חיים, חדושים מהג"מ יחזקיה די סילוא ז"ל (בעהמ"ס פרי חדש).

ס) כללי התלמוד, להג"מ חיים בנבנשתי ז"ל (מספרו כנה"ג ושיורי כנה"ג).

סא) [כ"י] הגהות ישנות למס' נדה שנכתבו בכ"י ספרדי ישן על גליון המסכת דפוס וויניציאה שנת רפ"ז.

סב) [כ"י] חדושי הג"מ משה ב"ר אברהם ז"ל אבד"ק הוראדנא (בעהמ"ס תפארת למשה).

סג) הגהות הג"מ נתן בורגיל ז"ל, לסדר קדשים ומס' הוריות (מספרו חק נתן).

סד) [כ"י] באור הגר"א ז"ל למס' ערכין ונקרא יד אליהו.

סה) [כ"י] הגהות חדשות מהגר"א ז"ל למס' תמורה, מלבד אלה שנדפסו על הדף מכ"י.

סו) [כ"י] באור הגר"א למשניות סדר טהרות (מלבד אהלות) אשר קבל ממנו תלמידו הג"מ בונם ז"ל משקלאב ונעתק ע"י הרד"ל ז"ל, וחלק גדול ממנו כלו חדש, שלא נמצא בא"ר.

סז) ספר אורח מישור למס' נזיר, מהג"מ יוחנן ב"ר מאיר ז"ל מקרעמניץ.

סח) הגהות הג"מ יחיאל היילפרין ז"ל אבד"ק מינסק (בעהמ"ס סדר הדורות).

סט) [כ"י] חדושים והגהות מהג"מ יעקב עמדין (היעב"ץ) ז"ל (מעצם כי"ק מגליון הש"ס שלו).

ע) [כ"י] חדושים מהג"מ גדליה ליפשיץ ז"ל, על איזה מסכתות מכי"ק, ומספרו רגל ישרה לאדר"נ ומס"ק.

עא) חדושים מבנו הג"מ ישראל ליפשיץ ז"ל בעהמ"ס תפארת ישראל על משניות.

עב) [כ"י] חדושים מהג"מ צבי הירש ברלין ז"ל (נכד לבעל חכם צבי ז"ל).

עג) חדושים מהג"מ משה סופר ז"ל אבד"ק פרעסבורג (בעה"מ שו"ת חתם סופר וכו').

עד) שדה צופים על הרא"ש להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

עה) חדושים מהג"מ זאב וואלף הלוי מבאסקוויץ ז"ל (בעהמ"ס סדר משנה).

עו) חדושים מהג"מ ברוך פרענקיל תאומים ז"ל (בעה"מ ספר ברוך טעם וכו').

עז) [כ"י] חדושים מהג"מ יעקב צבי יאליש ז"ל מרינוב (בעהמ"ס מלא הרועים וכו').

עח) [כ"י] הגהות למס' שבועות מהג"מ ליב ברלין ומהג"מ נח חיים צבי ז"ל (בעהמ"ס מעין החכמה).

עט) (כ"י) מצפה איתן להג"מ אברהם ז"ל ממינסק (בעהמ"ס משכיל לאיתן וכו'). (עם תוספת מרובה מכי"ק על הנדפס בש"ס דפוס זיטאמיר).

פ) [כ"י] חדושים מהג"מ שלמה איגר ז"ל, למסכתות שלא נדפסו עוד עליהן (מלבד הנ"ל מעל"ד).

פא) חדושים מהג"מ צבי הירש חיות ז"ל אבד"ק זאלקווא (בעה"מ שו"ת מהר"ץ וכו').

פב) [כ"י] קרני ראם להג"מ אהרן משה טויבש ז"ל אבד"ק יאסי (בעה"מ שו"ת תועפות ראם). כולל הערות על מהרש"א וחדושי גפ"ת (נוסף עתה מכי"ק על הרבה מסכתות שנדפסו בלעדו).

פג) [כ"י] הגהות בנו הג"מ שמואל שמעלקא טויבש ז"ל אבד"ק יאסי.

פד) ארץ צבי הגהות על הגהות אשר"י מהג"מ יהודה צבי ז"ל (בעה"מ שו"ת מנחת יהודה).

פה) [כ"י] שער הלקוטות הגהות מהג"מ יששכר ז"ל (בעהמ"ס פתחי שערים).

פו) [כ"י] חדושי הרד"ל מהג"מ דוד לוריא ז"ל מביחאוו ישן (בעל ההגהות על המדרש רבה ופדר"א וכו').

פז) [כ"י] הוספות לחדושי והגהות הרש"ש, וחדושים מבנו הג"מ מתתיהו שטראשון ז"ל מווילנא.

פח) [כ"י] חדושים מהג"מ יוסף חנינא ליפא מייזליש ז"ל (בעה"מ שו"ת תפארת יוסף).

פט) [כ"י] הגהות למסכת נזיר מהג"מ אשר הכהן ז"ל אבד"ק שערשב (בעהמ"ס ברכת ראש).

צ) [כ"י] חדושים מהג"מ שמחה ז"ל אבד"ק דעסוי (בנו של הג"מ צבי חריף ז"ל).

צא) [כ"י] מלאכת יום טוב מהג"מ יום טוב ליפמאן ז"ל אבד"ק קאפולי (בעהמ"ס קדושת יום טוב וכו').

צב) [כ"י] בן אריה מהג"מ זאב בן אריה ז"ל אבד"ק טעלז.

צג) חדושים מהג"מ אליהו גוטמאכר ז"ל אבד"ק גרידץ (בעהמ"ס צפנת פענח).

צד) [כ"י] חדושים מהג"מ יצחק אייזיק חבר ז"ל אבד"ק טיקטין (בעה"מ שו"ת בנין עולם).

צה) [כ"י] חדושים מהג"מ נחמיה בירך הלוי ז"ל מדובראוונא (בעה"מ שו"ת דברי נחמיה).

צו) [כ"י] מראה כהן להג"מ בצלאל הכהן ז"ל מו"א פ"ק ווילנא (בעהמ"ס ראשית בכורים).

צז) [כ"י] חדושים מהג"מ אלעזר משה הלוי הורוויץ שליט"א אבד"ק פינסק.

צח) [כ"י] פורת יוסף להג"מ יוסף שליט"א מו"א פ"ק ווילנא.

צט) הגהות אמרות טהורות על פי' הר"מ והר"ש והרא"ש לכל סדר טהרות להג"מ שמואל פריינד ז"ל הנ"ל.

ק) [כ"י] חשק שלמה להג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"א פ"ק ווילנא.

קא) [כ"י] יפה עינים להג"מ אריה ליב יעלין שליט"א אבד"ק בילסק (בעהמ"ס קול אריה וכו'). כולל מ"מ לתלמוד ירושלמי, למדרשים, ילקוט, ספרא, ספרי ומכילתא ופדר"א ופסק"ר, עם הערות וחדושים בחלופי גרסאות ושנוים שבין תלמוד בבלי לירושלמי. (ובהם הגהות ומ"מ בירושלמי למס' ברכות ושבת להג"מ ליב ברלין ז"ל ויזכרם בשם הגרל"ב):

קב) [כ"י] המתרגם כולל באור מלות הלועזיות שברש"י, תוספות והרא"ש, ובפי' המשניות להרמב"ם והר"ש.

קג) פסקי תוספות, ומסורת הש"ס, ועין משפט, ותורה אור, שכל אלה נשתבשו מאד בכל ספרי הש"ס, הוגהו ונתקנו בש"ס הזה ע"י גדולי התורה.

גם הוספנו בו: א) הגהות מספר שיח יצחק על תוספות ישנים למסכת יומא. ובכ"מ שנדפס בהן מלפנים "עי' שיח יצחק" הדפסנו את תוכן דבריו מפורשים במקומם. ב) מראה מקומות בפירש"י ורמב"ם למסכת אבות. ג) ציוני הפרקים של התוספתא בר"מ ובר"ש. ד) שנוי נוסחאות בהקדמת הרמב"ם מכ"י ערבי. ה) ציוני המסכתות בתוספות.

ועל כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדויקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ נוסחאות ישנות וספרים מדויקים היותר קדמונים, וע"פ הגהות גדולי המפרשים. גם נגלה אור חדש לעינינו, הוא ניהו ש"ס של הג"מ יעקב עמדין ז"ל אשר סדרו והכינו להדפיסו בחייו ויעמול בו שנים רבות להגיהו ולנקותו מכל שבוש ושגיאה, והעיר עליו הערות יקרות ויעטרהו בהגהות וחדושים רבים בציונים ומ"מ, הכל בעצם כתב ידו הקדושה מראש הש"ס עד סופו. חמדה גנוזה הזאת מצאנוה באמשטרדם, ומרגליות הטובות שבה, שבצנו בעטרת הש"ס לכבוד ולתפארת, והגהתו המדויקת היתה להמגיהים לעינים.

מגילה

נקראת *בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו לא פחות ולא יותר *כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו כפרים ועיירות גדולות קורין בי"ד *אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה כיצד חל להיות י"ד בשני כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר חל להיות בשלישי או ברביעי כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר חל להיות בחמישי כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר חל להיות ע"ש כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום חל להיות בשבת כפרים ועיירות גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה ומוקפות חומה למחר חל להיות אחר השבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר: **גמ'** מגילה נקראת בי"א מנלן *מנלן כדבעינן למימר לקמן *חכמים הקילו [לקמן יט.] על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים אנן הכי קאמרינן מכדי כולהו אנשי כנה"ג תקנינהו דאי ס"ד אנשי כנה"ג י"ד וט"ו תקון אתו רבנן ועקרי תקנתא דתקינו אנשי כנה"ג והתנן *אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין אלא פשיטא כולהו אנשי כנה"ג תקינו היכא רמיזא *אמר רב שמן בר אבא א"ר יוחנן אמר קרא °לקיים את ימי הפורים האלה (אסתר ט) בזמניהם זמנים הרבה תקנו להם האי מיבעיא ליה לגופיה א"כ לימא קרא זמן מאי זמניהם זמנים טובא ואכתי מיבעי ליה *זמנו של זה לא כזמנו של זה א"כ לימא קרא זמנם מאי זמניהם שמעת מינה כולהו אימא זמנים טובא זמניהם דומיא דזמנם מה זמנם תרי אף זמניהם תרי ואימא תריסר ותליסר *כדאמר רב שמואל בר יצחק י"ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לרבויי הכא נמי י"ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לרבויי ואימא שיתסר ושיבסר °ולא יעבור כתיב ור' שמואל בר נחמני אמר (שם) אמר קרא °כימים אשר נחו בהם היהודים ימים כימים לרבות י"א וי"ב ואימא (שם) תריסר ותליסר אר"ש בר יצחק י"ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לרבויי ואימא שיתסר ושיבסר ולא יעבור כתיב ר"ש בר נחמני מ"ט לא אמר מבזמניהם זמן זמנם זמניהם לא משמע ליה ורב שמן בר אבא מ"ט לא אמר מכימים אמר לך ההוא לדורות הוא דכתיב אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן זו דברי ר"ע סתימתאה דדריש זמן זמנם זמניהם אבל חכ"א אין קורין אותה אלא בזמנה מיתיבי א"ר יהודה *אימתי בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן אבל בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה רבי יהודה אליבא דמאן אילימא אליבא דר"ע אפילו בזמן הזה איתא להאי תקנתא אלא לאו אליבא דרבנן ובזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן מיהא קרינן תיובתא דרבי יוחנן תיובתא א"ד אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן זו דברי ר"ע סתימתאה אבל חכמים אמרו בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה תניא נמי הכי אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן אבל בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה רב אשי קשיא ליה דר' יהודה אדר' יהודה ומוקים

רש"י

מגילה נקראת בי"א וכו'. פעמים בזה ופעמים בזה ולקמן מפרש ואזיל: לא פחות ולא יותר. לא פחות מי"א ולא יותר מט"ו: מימות יהושע. בגמ' מפרש לה: אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה. כלומר מאחר שהמוקפין קורין בט"ו ושאין מוקפין קורין בי"ד הרי הכל בכלל תו היכי משכחת י"א י"ב י"ג אלא שהכפרים נתנו להן חכמים רשות להקדים קריאתה ליום הכניסה יום שני בשבת שלפני י"ד או חמישי בשבת שהוא יום כניסה שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט לפי שבתי דינין יושבין בעיירות בשני ובחמישי כתקנת עזרא (ב"ק דף פב.) והכפרים אינן בקיאין לקרות וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר ולא הטריחום חכמים להתאחר ולבא ביום י"ד ופעמים שיום הכניסה בי"ג ופעמים שהוא בי"א: חל ארבעה עשר להיות בערב שבת עיירות ומוקפין חומה קורין בו ביום. שאין קריאת המגילה בשבת גזירה שמא יטלנה בידו וה"ת יאחרו המוקפין עד אחר שבת הוה ליה ט"ז ואמר קרא ולא יעבור: חל להיות אחר שבת כפרים מקדימין ליום הכניסה. דהוה ליה י"א וטפי לא משכחת לה יום הכניסה שלפני פורים מוקדם לו דמיום הכניסה ליום הכניסה לא מקדמינן: **גמ'** ה"ג מנלן מנלן כדבעינן למימר לקמן וכו'. והכי פירושא מנלן די"א וי"ב וי"ג חזו לקרייה די"ד וט"ו הוא דכתיב בקרא וקא מהדר גמרא מנלן בתמיה האי לאו חובה היא אלא חכמים הקילו עליהן כדבעינן למימר לקמן: כדי שיספקו. שיהו פנויין ביום פורים להספיק צורכי סעודת פורים לבני העיירות: אנן הכי קאמרינן. אנן דמיבעיא לן מנלן הכי קאמרינן: מכדי. מדהקילו חכמים על הכפרים להקדים על כרחך אנשי כנסת הגדולה שתיקנו בימי מרדכי ואסתר את שמחת הפורים וקריאת המגילה כולהו הני זימני תיקון ונתנו רשות לקרות: דאי סלקא דעתך. י"ד וט"ו תקון הכתובין במגילה ותו לא: היכי אתו רבנן. דבתרייהו ועקרו תקנתא והתירו להקדים בתמיה: אלא פשיטא אינהו תקון. וכיון דאינהו תקון ודאי רמזינהו במגילת אסתר היינו דמיבעיא לן היכא רמיזא ומנלן: לגופיה. לי"ד וט"ו המפורשין בספר: לימא קרא. את ימי הפורים האלה בזמן דמשמע בזמן המפורש להם: ואכתי מיבעי ליה. האי דנקט זמניהם לשון רבים: זמנו. של מוקפין לאו כזמנו של פרזים דאי כתוב בזמן הוה משמע זמן אחד לשניהן אי בעו ליקרו בארביסר ואי בעו ליקרו בחמיסר: זמניהם דומיא דזמנם. רבויא דדרשינן לקרא לייתורא דיו"ד וה"א דומיא דעיקר הזמן דנפקא לן מזמנם הוא דקא מרבה דומיא דידהו: זמן קהלה לכל היא. הכל נקהלו להנקם מאויביהם בין בשושן בין בשאר מקומות כמו שכתוב בספר הלכך לא צריך קרא לרבויי שיהא ראוי לקרייה דעיקר הנס בו היה: ימים כימים. לעיל מיניה כתיב י"ד וט"ו ישמחו וכתיב כימים אשר נחו בהם היהודים וגו' והוה ליה למיכתב ימים אשר נחו דמשמע הם הם ימים אשר נחו מאי כימים לרבות שנים אחרות כדוגמתן: לדורות הוא דכתיב. להכי שייך לישנא דקרא כימים כלומר יעשו לדורות י"ד וט"ו כאשר היה בימי הנס ימים אשר נחו בהם הלכך לא איכא לרבויי מהכא שנים אחרים: זו דברי ר' עקיבא. הכי גמיר רבי יוחנן מרביה דמתני' ר"ע אמרה: סתימתאה. הרבה סתם משנה סתם ר' שהן דברי ר' עקיבא וי"מ סתימתאה כל הסתומין תלמידיו היו כדאמר בסנהדרין (דף פו.) סתם משנה ר"מ סתם תוספתא ר' נחמיה סתם ספרא רבי יהודה וכולהו כתימתאי אליבא דר' עקיבא אך קשה בעיני לפרש כן שמצינו בכמה מקומות בשם ר"א בר' יוסי סתימתאי רבי מנחם בר רבי יוסי סתימתאי לקמן בפרק בני העיר (דף כו.*): אימתי. הקילו חכמים על הכפרים: בזמן שהשנים כתיקנן. שהשנים מתעברות על פי בית דין והחדשים המקדשין בבית דין שולחין שלוחיהן להודיע אימתי הוקדש ניסן ועושין מועדים ע"פ שלוחין: כששרויין על אדמתם. והשלוחין מגיעין עד הפסח לקצה ארץ ישראל: אבל בזמן הזה. שפסקו כל אלה וישראל נפרדו ולא יגיעו שלוחי ב"ד אצלם הכל צופין למקרא מגילה ואומרים יום י"ד באדר קרינן המגילה נשארו לאדר ט"ו יום וט"ו של ניסן עושין פסח ואם תקדים קריאתה יעשו פסח לסוף שלשים יום של קריאה ונמצאו אוכלין חמץ בימים אחרונים (ביום) של פסח: בזמן הזה נמי איתא להא תקנתא. דהא רבי עקיבא בזמן הזה [הוה] ואמר במתני' דמקדימין: אלא לאו אליבא דרבנן. דהוו מקמי ר"ע אמרה: מיהא קרינן. אלמא רבנן נמי דרשי זמן זמנם זמניהם: היכא דאמרי אמר רבה זו דברי ר' עקיבא סתימתאה. ולא גרסינן להאי לישנא דדריש זמן זמנם זמניהם דהא רבנן דפליגי עליה נמי דרשי ליה אלא שהחמירו לאחר חורבן משום דמסתכלין בה: קשיא דר"י. דהא ברייתא דלעיל אדר' יהודה דמתני' כדמפרש ואזיל: ואוקי

תורה אור

מסורת הש"ס

יבמות יג:

[עי' תוס' יבמות פט. ד"ה מנלן וכו' מה שהקשו בסוגיא דהכא והניחו בקושיא]

מו"ק ג: גיטין לו. עדיות פ"א מ"ה ע"ז לו.

[יבמות יג:]

[לקמן ד:]

[גי' רי"ף ואימא תריסר ותליסר י"ג זמן כו' וגי' רא"ש א"ר שמואל בר יצחק י"ג זמן כו']

תענית יח: ע"ש

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה ד סמג עשין ד טור ש"ע א"ח סי' תרפח סעיף א:

ב ב מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ג:

ג ג מיי' שם הלכה ו ז סמג שם.

ד ד מיי' פ"ב מהלכות ממרים הלכה ג:

ה ה מיי' פ"א מהל' תו"מ הלכה ט:

[ועי' רש"י בכורות ג. ד"ה תיתי]

רבינו חננאל

מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו לא פחות ולא יותר. והא לא כתב קרא אלא בי"ד ובט"ו והני כולהו מנא לן. ואמרינן כדבעינן למימר לקמן חכמים הקילו על הכפרים שיהיו מקדימין ליום הכניסה וקורין בי"א ובי"ב ובי"ג פי' יום הכניסה יום ב' ויום ה' נקרא יום הכניסה. מפני שנכנסין בני הכפרים בכרכים כדי שיתפללו בצבור ויקראו בס"ת. וביום שנכנסין מספקים מים ומזון לאחיהם שבכרכים ואם חל יום י"ד ביום ג' התירו לכפרים לקרוא המגילה ביום ב' שהוא י"ג לחדש. ואם חל להיות י"ד ברביעי קורין הכפרים ביום ב' שהוא י"ב לחדש. ואם חל י"ד להיות באחד בשבת מקדימין וקורין ביום ה' שהוא י"א לחדש. הקילו עליהן מפני שמספיקים מים ומזון לאחיהם שבכרכים. ואם יכנסו ביום ג' או ביום ד' מפני קריאת המגילה אינן יכולין לבוא ביום ה' שהוא יום הכניסה וכן דרך זו השמועה. ואקשינן ואיך הקילו חכמים ועקרו י"ד ויום ט"ו שהן תקנת אנשי כנסת הגדולה ותקנו הם י"א וי"ב וי"ג לבני הכפרים. והא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו וכו'. ופרקינן הני נמי מסורת היה בידם על פה כי אנשי כנסת [הגדולה] תקנום. מדכתיב לקיים את (דברי) [ימי] הפורים האלה בזמניהם. ולא כתיב זמן או זמנם. דמשמע זמנם של פרזים לא הוא זמן של בן כרך. אלא כתיב זמניהם. דייקינן מינה כי זמנים הרבה תיקנו להן חכמים. והן י"א וי"ב ב' ימים כנגד י"ד וט"ו. אבל י"ג לא צריך קרא לרבויי דהוא זמן קהלה לכל. ולא יתכן לומר ט"ז וי"ז דכתיב ולא יעבור. כלומר אין לו לעבור ולעשות ימי הפורים אחר יום ט"ו ושמואל בר נחמני דייק מכימים לרבות י"א וי"ב כו'. ואידך כימים לדורות הוא דכתיב כלומר כמו הימים אשר נחו בהם עשו אותם נמי פורים. א"ר יוחנן משנה זו מגילה נקראת. בי"א בי"ב כו'. שנעשית סתומה דברי ר' עקיבא הן. אבל חכמים אומרים אין קורין אותה אלא בזמנה והן י"ד וט"ו בלבד. ואותבינן עלה מהא דתניא א"ר יהודה אימתי קורין בי"א בי"ב ובי"ג בזמן שהשנים כתיקנן. כלומר בזמן שאין שם שמד. להתבלבל חשבון השנים. וישראל שרוין על אדמתם. אבל עתה אע"פ שבזמן הזה השנים כתיקנן. הואיל ומסתכלין בה אין קורין

גליון הש"ס גמ' מתני' אלא שהכפרים כו'. עיין מדרש תנחומא פרשת בראשית פי' הדש בהסית דיני הכניסה: שם ולא יעבור כתיב. לקמן דף ס ע"א:

ז א מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה ו:

ח ב ג ד ה מיי' שם הלכה ד ו סמג עשין ד טוש"ע א"ח סי' תרפח סעיף ג:

ומוקים לה לברייתא כר' יוסי בר יהודה ומי אמר ר"י בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה ורמינהי *א"ר יהודה אימתי מקום שנכנסין בשני ובחמישי אבל מקום שאין נכנסין בשני ובחמישי אין קורין אותה אלא בזמנה מקום שנכנסין בשני ובחמישי מיהא קרינן ואפילו בזמן הזה ומוקים לה לברייתא כרבי יוסי בר יהודה ומשום דקשיא ליה דרבי יהודה אדר' יהודה מוקים לה לברייתא כרבי יוסי בר יהודה רב אשי שמיע ליה דאיכא דתני לה כרבי יהודה ואיכא דתני לה כרבי יוסי בר יהודה ומדקשיא ליה דרבי יהודה אדרבי יהודה אמר מאן דתני לה כרבי יהודה לאו דווקא מאן דתני לה כרבי יוסי בר יהודה דווקא: כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר וכו': מנהני מילי אמר *רבא דאמר קרא °על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות וגו' מדפרזים בארבעה עשר מוקפין בחמשה עשר ואימא פרזים בארבעה עשר מוקפין כלל כלל לא ולאו ישראל נינהו ועוד מהודו ועד כוש כתיב ואימא פרזים בארביסר מוקפין בארביסר ובחמיסר כדכתיב °להיות עושים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר [בו] בכל שנה אי הות כתב את יום ארבעה עשר והמשה עשר כדקאמרת השתא דכתיב את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר אתא *את ופסיק הני בארבעה עשר והני בחמשה עשר ואימא פרזים בארביסר מוקפין אי בעו בארביסר אי בעו בחמיסר אמר קרא בזמניהם זמנו של זה לא זמנו של זה ואימא בתליסר כשושן אשכחן עשייה זכירה מנלן אמר קרא °והימים האלה נזכרים ונעשים איתקש זכירה לעשייה מתני' דלא כי האי תנא דתניא *רבי יהושע בן קרחה אומר כרכין המוקפין חומה מימות אחשורוש קורין בחמשה עשר מ"ט דרבי יהושע בן קרחה כי שושן ג מה שושן מוקפת חומה מימות אחשורוש וקורין בחמשה עשר אף כל שמוקפת חומה מימות אחשורוש קורין בחמשה עשר ותנא דידן מ"ט יליף פרזי פרזי כתיב הכא °על כן היהודים הפרזים וכתיב התם °לבד מערי הפרזי הרבה מאד מה להלן [א] מוקפת חומה מימות יהושע בן נון אף כאן [ב] מוקפת חומה מימות יהושע בן נון בשלמא רבי יהושע בן קרחה לא אמר כתנא דידן דלית ליה פרזי פרזי אלא תנא דידן מ"ט לא אמר כר' יהושע בן קרחה מ"ט דהא אית ליה פרזי פרזי הכי קאמר אלא שושן [ג] דעבד' כמאן לא כפרזים ולא כמוקפין אמר רבא ואמרי' לה כדי ג שאני שושן הואיל ונעשה בה נס בשלמא לתנא דידן היינו דכתיב °מדינה ומדינה ועיר ועיר מדינה ומדינה לחלק בין מוקפין חומה מימות יהושע בן נון למוקפת חומה מימות אחשורוש עיר ועיר נמי לחלק בין שושן לשאר עיירות אלא לרבי יהושע בן קרחה בשלמא מדינה ומדינה לחלק בין שושן לשאר עיירות אלא עיר ועיר למאי אתא אמר לך רבי יהושע בן קרחה ולתנא דידן מי ניחא כיון דאית ליה פרזי פרזי מדינה ומדינה למה לי אלא קרא לדרשה הוא דאתא וכדרבי יהושע בן לוי הוא דאתא דאמר רבי יהושע בן לוי *ד כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון ככרך עד כמה אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא ה כמחמתן לטבריא מיל *ולימא מיל הא קא משמע לן דשיעורא דמיל כמה הוי במחמתן לטבריא *ואמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא מנצפ"ך צופים אמרום ותסברא והכתיב °אלה המצות *שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ועוד האמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס

תוספות

ועוד האמר רב חסדא מ"ס וסמ"ך כו'. השתא סלקא דעתך דמנצפך מיירי בסתומות ותימה דבמסכת שבת פרק הבונה (דף קד· ושם) משמע איפכא מדקאמר התם בשלמא פתוח ועשאו סתום עילויי עליוה דאמר רב חסדא כו' אלא סתום ועשאו פתוח גרועי גרעיה דא"ר ירמיה מנצפ"ך [צופים אמרום] אלמא מנצפ"ך איירי בפתוחות ואור"י דגמ' [דשבת] מסיק ליה וקתני דידע מתחילה מילתיה דרב חסדא וגם איירי ליה מעיקרא בפתוחות הולכך להעמיד מנצפ"ך בפתוחות ולא תקשה דרב חסדא והכא ה"ק ותסברא והכתיב אלה המצות והך קושיא איתותב בין בפתוחות בין בסתומות ועוד אמ"ל דבסתומות איירי *אכתי תקשה והאמר רב חסדא מ"ס וסמ"ך וכו' וכן פיר"ת וז"ל שהגיה בספר הישר מנצפ"ך צופים אמרום כמו קול צופיך (ישעיה נב) נביאים . צופים מהר אפרים (שמואל א א) *ממאתים נביאים (*מצופים) שעמדו להם לישראל והיו צופים הללו לאחר שסרף אמון את התורה ומשום לשון נופל על הלשון נקרא מנצפ"ך בלשון צופיך ותסברא והכתיב אלה המצות ועוד והאמר רב חסדא מ"ס וסמ"ך שבלוחות וכו' ומשני אין מהוי הוי ולא קשיא מידי דרבי ירמיה מוקי לה בסתומות וכי מטי במגילה פריך מהא דרב חסדא דהכי אורחיה ז"ל הכא קא מדחי ליה מאלה המצות נמי פריך ומשני שפיר ומתוך הסוגיא דמגילה ושבת מוכח תרוייהו ורבי ירמיה קאמר מנצפ"ך צופים אמרום הפתוחות והסתומות וכדמסיק הש"ס*:

רש"י

ואוקי לה לכך ברייתא. דלעיל כרבי יוסי בר יהודה: אימתי. מקדימים: מקום שנכנסים כו'. במקום שבית דין קבוע והכפרים נכנסים שם ליום הדין כשיש להם הריב: אבל מקום שאין נכנסין. דכך הקדמה לאו קולא היא לכפרים אין קורין אותה אלא בזמנה: משום דקשיא ליה כו'. בתמיה: הפרזים. עיר שאין לה חומה ומתוך כך יושבתה כפוץ ופרוז ומרוחקין משכונה לשכונה: מוקפין בט"ו. שהרי שני ימים כתובין שם ומדקבע י"ד לפרזים שדייה ט"ו למוקפין: כלל כלל לא. וחמשה עשר דכתיב במגילה שדייה לשושן כדרך שנחו בו בשעת הנס: מהודו ועד כוש כתיב. שקיבלו עליהם פורים דכתיב וישלח ספרים בכל מדינות המלך אחשורוש וגו' לקיים עליהם ואע"ג דלא כתב הודו וכוש בהאי קרא כיון דכתיב בכל מדינות המלך אחשורוש הרי מהודו ועד כוש: כדכתיב להיות עושים. מסקנא דקושיא היא ולא תירוצא הוא: ואימא פרזים בי"ד. דהא קבעינהו קרא אבל מוקפין דלא קבעינהו קרא אי בעו בארביסר ליקרו אי בעו בחמיסר ליקרו: ואימא מוקפין בי"ג. וקרא דכתיב בחמשה עשר לשושן הוא דקבע כדרך שעשו בט"ו בשנה ראשונה: ומשני כשושן. כיון דלא רמז לך הכתוב זמן המוקפין אימת הוא ואשכחן שושן שעשו בט"ו מסתברא שאותו היום שייר למוקפין: אשכחן עשייה. דמשתה ויום טוב שתהא לפרזים בי"ד ומוקפין בט"ו: זכירה. קריאת המגילה: מגלן. שנקבע להם זמן לפרזים בארבעה עשר הא בהאי קרא דעל כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות עושים את יום ארבעה עשר וגו' עשייה הוא דכתיבא: איתקש זכירה לעשייה. הלכך זמן אחד להם: וכתיב התם. בביאת הארץ בימי משה ויהושע לבד מערי הפרזי הרבה מאד: מה להלן מימות יהושע. ולא גרסינן מה להלן מוקפין חומה מימות יהושע דהא פרזים לאו מוקפין חומה נינהו: אף כאן מימות יהושע. אף פרזים האמור כאן במעשה המן בפרזי דיהושע קאמר ואע"ג דלאחר כן נעשה מוקף הוי פרזים לענין מגילה: פרזי פרזי. לא גמיר גזירה שוה מרביה ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן קיבלה מרבו: הכי קאמר אלא שושן דעבדה כמאן. אי ילפינן הך גזירה שוה היאך עשו אותן שבשושן בט"ו הא פרזי הוא ולא ידעינן בה שהוקפה מימות יהושע: הואיל ונעשה בה נס. שניתן להם גם מחר לעשות כדת היום להרוג בשונאיהם שני ימים על כרחן לא נחו עד ט"ו וכן קבעוה לדורות: מדינה ומדינה עיר ועיר. גבי זכירה ועשייה כתיב והימים האלה נזכרים ונעשים וגו' משמע מדינה ומדינה כמנהגה ועיר ועיר כמנהגה למדנו שיש מנהג חלוק במדינות ומנהג חלוק בעיירות לחלק בין שושן לשאר עיירות ואע"פ שאף היא בכלל פרזים הוקבעה בט"ו: הכי גרסינן אלא לר' יהושע בן קרחה בשלמא מדינה ומדינה לחלק בין מוקפין חומה מימות אחשורוש לשאין מוקפין מימות אחשורוש: עיר ועיר למאי. הרי כל הפרזים שוין וכל המוקפין שוים ואין חילוק בין עיר ועיר: וכר' יהושע בן לוי. ובחלוק לא איירי כלל אלא ה"ק כל עיר ועיר הסמוך למדינה שתהא כמותה: נידון ככרך. וקורין בט"ו הסמוך אע"ג שאינו נראה נראה אע"פ שאינו סמוך הכי מפרש לקמן: עד כמה. חשיב לה סמוך: מנצפ"ך. כפל אותיות: צופים אמרום. נביאי הדורות:

רבינו חננאל

קורין אותה אלא בזמנה. ר' יהודה אליבא דמאן אי נימא אליבא דר' עקיבא אפי' בזמן הזה קורין אותה בי"א ובי"ב ובי"ג. והא תקנת אנשי כנה"ג הן . אלא ודאי ר' יהודה אליבא דרבנן ובזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתם מיהא קורין בי"א ובי"ב . תיובתא דר' יוחנן. איכא דאמרי א"ר [יוחנן] זו המשנה דברי ר' עקיבא הן. אבל חכ"א בזמן הזה הואיל ומסתכלין א) בה . האביונים מסתכלין בקריאת המגילה כי בעת קריאת המגילה מחלקין מעות פורים לעניים ומשלחין להן מתנות אין קורין אותה אלא בזמנה בי"ד תניא נמי הכי רב אשי קשיא ליה ומי א"ר יהודה הכי אבל בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה. והאי ב) שאמר גאון ז"ל כך אנו שונין ומסתכנין . ופירש אם השנים כתיקנם שי כולין ישראל להעמיד דתותיהן ואין עליהן סכנה*) אין קורין אותה אלא בזמנה. אבל אנו כך שנינו. א"ר יהודה אימתי מקום שנכנסים בב' ובה' אבל מקום שאין נכנסים אין קורין אותה אלא בזמנה. מקום שנכנסים בב' ובה' מיהא קרינן בי"א ובי"ב ואפי' בזמן הזה. ושמיע ליה לרב אשי דאיכא מאן דתני לה לברייתא כר' יוסי ב"ר יהודה **) דוקא הוא דלא תקשי לך דר' יהודה אדר' יהודה: כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו . ואקימנא בגמ' פרזים . כתיב הכא על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות עושים את יום ארבעה עשר. וכתיב התם לבד מערי הפרזי. מה להלן דכתיב הפרזי וקרי להני פרזי ומוקפות חומות דבהדייהו מימות יהושע בן נון כמו הנך קורין בט"ו ואימא מוקפין חומה קורין בי"ד ובט"ו . ופרקינן אי הוה כתיב את יום י"ד וט"ו כדקא אמרת · השתא כתיב את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר. שמעינן הני בי"ד והני בט"ו לית מאן דעביד ב' ימים לכל מקום ומקום יומו יום אחד. תוב ליכא למימר דמוקפין אי בעו בי"ד אי בעו בט"ו דהא פרשינן לעיל מדכתיב זמניהן דייקינן דכל חד בזמנו . וזמנו של זה לא זמנו של זה. כלומר אין הפרזים קורין בט"ו ולא המוקפין בי"ד . ואומר בי"ג כלומר מוקפין אי בעו בט"ו . אי בעו בי"ג . ופרקינן כשושן מה שושן אע"ג דלא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא . מיהא כיון דהיא מוקפת חומה קרו בט"ו . אף כל שהיא מוקפת חומה קרו בט"ו . ואיתקש זכירה לעשייה דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים . מתני' דלא כר' יהושע בן קרחה דתני מוקפין חומה מימות אחשורוש קורין בט"ו כשושן ותנא דידן אמר שאני שושן דאע"ג דלאו מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא הואיל ונעשה בה נס לפיכך קראו בט"ו . ואקשינן בשלמא לתנא דידן כתיב מדינה ומדינה עיר ועיר . מדינה ומדינה לחלק דאע"ג דתרווייהו מוקפות חומה אינון . המוקפות חומה מימות יהושע בן נון קרו בט"ו . והמוקפות אחרי כן קרו בי"ד . עיר ועיר נמי לחלק בין שושן לשאר עיירות . בשושן בט"ו בשאר עיירות בי"ד . אלא לר' יהושע בן קרחה עיר ועיר למה לי. ואמרינן ולתנא דידן כיון דגמר פרזים פרזים כדאמרינן מדינה ומדינה למה לו . אלא לכו"ע קרא יתירא הוא שנא' מדינה ***). וכל הסמוך למדינה כמדינה היא . וכן עיר ועיר וכריב"ל דאמר ריב"ל כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון ככרך. וכמה יהיה מחוץ לכרך הסמוך לו שיחשב כמו כרך. ואוקימנא מיל כמחמתן לטבריא וזה שיעור המיל:א"ר ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא מנצפ"ך צופים אמרום

א) עיין בערוך ערך סכל א'. ב) הרמב"ן במלחמות כתב בזה הלשון וזו היא גירסתו של רבינו האי גאון ז"ל. *) חסר אבל בזמן שהיו מסתכנין ישראל בדתיהן אין קורין כו'. וכ"ה ברי"ף ז"ל. **) נראה דחסר וצ"ל ומדקשיא ליה דר"י אדר"י אמר מאן דתני לה כר"י בר"י דוקא וכו'. ***) נראה דצ"ל אלא נאמר מדינה ומדינה ולאשמעינן דכל הסמוך וכו'.

[לקמן ד: ה.]

ס"א נמי

[לקמן יד.]

[ג"ל נופים]

[ג' רי"ף רב]

[ועי' תוספת שבת קד. ד"ה גרועי]

[ב"ק סה: פ"ש נב:]

[תוספתא פ"א ושם א' רבי יהודה ב"ק]

הגהות הגר"א

[א] [ב] גמ' (מוקפת חומה) תא"מ (וכן מחקו רש"י) [ג] שם דעבדה רשום קו עליו למחקו:

[לקמן ג:]

[פסחים מז.]

[שבת קד.] [יומא פ. תמורה טז.]

בנם היו עומדין אין מהוה הוו ולא הוו ידעי הי באמצע תיבה והי בסוף תיבה ואתו צופים ותקינו פתוחין באמצע תיבה וסתומין בסוף תיבה סוף סוף אלה המצות שאין נביא עתיד לחדש דבר מעתה אלא °שכחום וחזרו ויסדום וא"ר ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא תרגום של תורה °אונקלוס הגר אמרו מפי ר' אליעזר ור' יהושע תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה יצתה בת קול ואמרה מי הוא זה שגילה סתריי לבני אדם עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר אני הוא שגליתי סתריך לבני אדם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא אלא לכבודך עשיתי שלא ירבו מחלוקת בישראל ועוד ביקש לגלות תרגום של כתובים יצתה בת קול ואמרה לו דייך מ"ט משום דאית ביה קץ משיח ותרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו והא *אמר רב איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב מאי דכתיב °ויקראו בספר תורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא ויקראו בספר תורת האלהים זה מקרא מפורש זה תרגום ושום שכל אלו הפסוקין ויבינו במקרא אלו פיסקי טעמים ואמרי לה אלו המסורת שכחום וחזרו ויסדום מאי שנא דאורייתא דלא אזדעזעה ואדנביאי אזדעזעה דאורייתא מיפרשא מלתא דנביאי איכא מילי דמיפרשן ואיכא מילי דמסתמן דכתיב °ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדדרימון בבקעת מגידון *ואמר רב יוסף *אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר ביומא ההוא יסגי מספדא בירושלים °כמספדא דאחאב בר עמרי דקטל יתיה הדדרימון בן טברימון ברמות גלעד וכמספדא דיאשיה בר אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו *°וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא א) מאן נינהו אנשים אמר ר' ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא זה חגי זכריה ומלאכי *אינהו עדיפי מיניה ואיהו עדיף מינייהו אינהו עדיפי מיניה דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא איהו עדיף מינייהו דאיהו חזא ואינהו לא חזו וכי מאחר דלא חזו מ"ט איבעיתו אע"ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו אמר רבינא שמע מינה האי מאן דמיבעית אע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי מאי תקנתיה *ליקרי ק"ש ואי קאים במקום הטנופת לינשוף מדוכתיה ארבע גרמידי ואי לא לימא הכי עיזא דבי טבחי שמינא מינאי: והשתא דאמרת מדינה ומדינה ועיר ועיר לדרשה משפחה ומשפחה למאי אתא אמר רבי יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה דאמר רב יהודה אמר רב *כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה תניא נמי הכי כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה קל וחומר מעבודה ומה עבודה שהיא חמורה מבטלינן תלמוד תורה לא כל שכן ועבודה חמורה מתלמוד תורה והכתיב °ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו [וגו'] וישתחו (לאפיו) *והיכי עביד הכי והאמר רבי יהושע בן לוי אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה חיישינן שמא שד הוא שאני התם דאמר ליה כי אני שר צבא ה' ודלמא משקרי גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה *אמר לו אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה אמר לו על איזה מהן באת אמר לו עתה באתי מיד ב)°וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק אמר רבי יוחנן מלמד

א) שהיה דניאל מתמה עליהם שהוא ראה והמה לא ראו ומשני שהיו חזו"מ שהיו להם מעלה גדולה ממנו שהיו נביאים והם לא ראו זה היתה התמיה שלו
ב) [וכן איתא בסנהדרין מד: ועי' בתוס' דהכא ד"ה וילן וכו' אבל בעירובין סג: איתא וילך וכו' אמר רבי יוחנן מלמד שהלך בעומקה וכו' וע"ש בתוס' ד"ה מיד וילן וכו']

רש"י

בנם היו עומדין. שהיתה חקיקתן משני עבריהן הלכך שאר אותיות יש להן מקום לדבק אלא מ"ם וסמ"ך היתה באויר (ודוקא בסתומים) ואפשר היה לו. לתרץ הך (ברייתא) דרב חסדא בסתומין וכי אתמר הך דרבי ירמיה בפתוחין והכי מוכח בפרק הבונה במסכת שבת אלא הא *פריך לה מילתא דשויא לתרוייהו: *מהוה הוו כו'. ואורחא דסוגיא דגמ' *(להקשות) דבר שאינו עד דטרח ומעמידה על בורייה מפי רבי ע"כ: שלא ירבו מחלוקת. לפרש מקראות הסתומים: קץ משיח. בספר דניאל: ויקראו בספר תורת האלהים וגו'. °בספר עזרא כתיב: זה מקרא. לשון עברי של חומש: הפסוקים. היאך נפסקין: פיסקי הטעמים. הנגינות קרויין טעמים: אלמלא תרגומא דהאי קרא כו'. שלא מצינו בכל המקרא הספד להדדרימון בבקעת מגידו ויונתן תרגמו לשני הספידות הדדרימון ברמות גלעד (מלכים א כב) ויאשיהו בבקעת מגידו כדמפרש בספר מלכים (ב כג): דאינהו נביאי. שנתנבאו לישראל בשליחותו של מקום והוא לא נשתלח לישראל בשום נבואה: מאי טעמא איבעיתו. דכתיב בקרא אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא: מזלייהו. שר של כל אדם למעלה: לינשוף. ידלג: וישראל במעמדן. עומדין על תמידי צבור בשעת הקרבן כדתנן במסכת תענית (דף כו.) תשמרו להקריב לי במועדו היאך שומר אם אינו עומד על גביו תיקנו נביאים הראשונים כ"ד משמרות על כל משמר ומשמר היה מעמד כו': והיכי עביד הכי. שהשתחוה לו דכתיב ויפול על פניו וישתחו: אמש ביטלתם כו'. בתשובה שהשיבו עתה באתי אנו למדין תחלת דברי המלאך האמין בשני דברים אמש כלומר כשהעריב היום היה לכם להקריב תמיד הערב ובטלתם אותו וכשהייתם במארב העיר הגם שאין זמן מלחמה בלילה [משתחשך]: ועכשיו. שהוא לילה היה לכם לעסוק בתורה שהרי אינכם נלחמים בלילה: עתה באתי. על של עכשיו: מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק. לא באותו הלילה כתיב אלא בלילה שלר על העי והכי קאמר מיד חזר יהושע מדבריו ושכבא לילה אחר במגור עסק בתורה:

תוספות

מבטלין כהנים מעבודתן לשמוע מקרא מגילה. וקשה אמאי מבטלין °והלא אחר הקריאה יש הרבה שהות לעבודה ויש לומר דכיון דמשהאיר היום הוי זמן עבודה והם מניחין אותה בשביל הקריאה משום הכי קרי ליה ביטול וא"ת ויעשו עבודתן מיד ואחר כך יקראו המגילה לבדם וי"ל דטוב לקרות עם הצבור משום דהוי טפי פרסומי ניסא:

חיישינן שמא שד הוא. פירש ריב"א דדוקא חוץ לעיר [היכא דשכיחי מזיקין] כגון בשדה ובלילה וכן היה יהושע גר על יריחו בשדה רחוק ממחנה ישראל אבל במקום שבני אדם מצויין אין לחוש דאל"כ אדם שאמר לנו [בלילה בעיר] כתבו גט לאשתי היכי כתבינן ניחוש שמא שד הוא [ולא נכתוב] עד דנחזי ליה בבואה דבבואה ולא אשכחן דפריך ליה גמרא אלא גבי מי שהושלך בבור פרק התקבל (גיטין דף סו. וסם):

אמש בטלתם תמיד של בין הערבים. קשה אמאי בטלוהו בשלמא תלמוד תורה בטלו לפי שהיו גרים על העיר כל ישראל אבל הכהנים אמאי לא היו מקריבים התמיד וי"ל לפי שהארון לא היה במקומו כדאמר פרק הדר (עירובין דף סג:) והכהנים נושאין את הארון וא"ת והיכי משמע לישנא דקרא דבטלו התמיד ותלמוד תורה ויש לומר דה"פ מדקאמר הלנו אתה הכי קאמר בשביל תלמוד תורה באת דכתיב תורה צוה לנו אם לצרינו או בשביל הקרבנות שמגינים עלינו מצרינו:

עתה באתי. פי' ריב"ן על תלמוד תורה באתי דכתיב ביה ועתה כתבו לכם [את] השירה הזאת (דברים לא): *וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק. לא כתיב בהאי קרא כן אלא כשצר על יריחו כתיב וילן בלילה ההוא בתוך העם וכשצר על העי כתיב וילך *בלילה ההוא בתוך העמק ודרך הש"ס הוא לקצר הפסוקים ולערבם יחד כמו ונתן הכסף וקם לו (ערכין דף לג.)*:

רבינו חננאל

אמרום. כלומר האותיות הללו הכמים תקנום. ואקשינן ואלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ופרקינן לעולם מתוקנים היו. וכן היה מסורת בידם מהנביאים להיות הפתוחים באמצע תיבה. והסתומים בסוף תיבה ושכחום וחזרו הצופים ויסדום. והוא עוד אמר תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי ר' אליעזר ור' יהושע כאשר למדו אותו כך לימדוהו לאחרים. ושל נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו כמו שהיה מסורת בידם של חכמים מפי חגי זכריה ומלאכי. ותרגום של כתובים נמנע מן השמים לגלותו משום דאית ביה קץ משיח. ואקשינן והא תרגום של תורה בימי עזרא הוה דכתיב (ויכתבו) [ויקראו] בספר תורת האלהים מפורש. ואמרינן מפורש זה תרגום ושום שכל אלו פסוקים. ויבינו במקרא זה פיסוק טעמים ואמרי לה אלו המסורת. ופרקינן אין תרגום מיהוה הוה בידייהו מקמי עזרא ושכחוהו רובא דאינשי ואתא אונקלוס ויסדיה למיקרי ביה בצבור. מיהו מילי דאורייתא מיגליין. כלומר רובן מפורשין הן. אבל של נביאים מסותמין הן. דהא לולי התרגום של זה הפסוק ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדרימון וגו'. לא הוינן ידעינן פירושא דהאי פסוקא ולפיכך נזדעזע העולם שגילה הטעמים שהיו נעלמים. וראיתי אני דניאל לבדי המראה וגו'. מאן נינהו אנשים שהיו עמו זה חגי זכריה ומלאכי. ולמה נפלה חרדה גדולה עליהם. דאע"ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו: וכיון דמדינה ומדינה (הוא) לדרשה הוא דאתיין כדאמרן משפחה [ומשפחה] מאי דרשת בה ואסיקנא משפחות כהנים ולוים. וכדתניא כהנים המתעסקין בעבודתן ולוים בדוכנם וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה מיכן סמכו של בית ר' שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה. אם הכהנים מבטלין עבודתן ת"ת לא כל שכן. ואקשינן וכי עבודה חמורה מדברי תורה והכתיב ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה וגו' ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי. א"ל אמש בטלתם תמיד של

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה א סמג עשין ד טור ש"ע א"ח סי' תרפז סעיף ב:

מסורת הש"ס

אינו בפי' אחרים

נ"א פריך

נ"א ומשני מהוה

[נ"ל לתרץ]

נדרים לז:

[ועי' תוס' עירובין סג: דגרסי וילך ע"ש]

[יהושע]

[ועי' תוס' שבת קכח. ועירובין טו: ד"ה בכתיבה וכמו"ק ח. ד"ה נפקא ולקמן כ. ד"ה דכתיב ומנחות מד: ד"ה מנחתם]

נחמיה ח

זכריה יב

דניאל י

מו"ק כח:

[עי' תוס' ב"ק ג: ד"ה כדמתרגם]

[סנהדרין נג:]

[סם לד.]

[סם ע"ס]

[ערכין ד. וסם איתא ר"י אמר שמואל]

יהושע ה

סנהדרין מד.

עירובין סג: [סנהדרין סם]

יהושע ח

גליון הש"ס

גמ' שכחום וחזרו ויסדום. לקמן יח ע"א סוכה מד ע"א: שם אונקלוס הגר אמרו. עי' ירושלמי דמסכתין פ"א הלכה ט: שם כמספדא דאחאב. עי' ב"ק יז ע"א תוד"ה והלא: רש"י ד"ה ויקראו כו' בספר עזרא כתיב. עי' סוכה יב ע"א ברש"י ד"ה ללא סדר ומ"ש שם: תוס' ד"ה מבטלין כו' והלא אחר כו'. עי' פסקי תוס' ערכין אות כ:

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

מלמד שהלך ולן בעומקה של הלכה. כל זמן שהשכינה והארון שרויין שלא במקומן אסורים בתשמיש המטה לא גרס ליה הכא דמה שייך כאן ובפרק הדר (עירובין סג:) גרס ליה דקאמר שנענש יהושע על שבטל ישראל מפריה ורביה* י"ל דמה שנענש שלא היה לו בן זכר היה על שבטל ישראל מתשמיש מדה כנגד מדה אבל שאר עונש בא לו על בטול תורה:

מענות. כולן עונות כאחת מקוננות אחת אומרת והשאר עונות מטפחות יד על יד או על ירך או על פנים: אין מועד בפני תלמיד חכם. ויום שמועה כבפניו דמי: כל שכן חנוכה ופורים. שמותר להספידם אע"ג דמבטל ממקרא מגילה אלמא ת"ת חמור ממקרא מגילה: מת מצוה עדיף. לאו דווקא מת מצוה והוא הדין לכל מתים שבעולם מבטלים תלמוד תורה להוציאם אלא איידי דנקט בסמוך גבי ולאחותו מת מצוה ה"נ נקט תלמוד תורה ומת מצוה*: מת מצוה עדיף. הקשה הר"ר אלחנן למה לי קרא תיפוק ליה מק"ו ומה ת"ת דחמירא מבטלין משום כבוד המת עבודה דקילא לא כל שכן דהא אפילו תלמוד תורה דרבים מבטלין משום כבוד המת כדאמר פ"ב דכתובות (דף יז. ושם) וי"ל דה"מ למאן דקרי ותני ומתני דצריך כולי האי אבל למאן דלא קרי ותני לא צריך כולי האי והכא מיירי במת מצוה דלא קרי ותני ומשום הכי צריך קרא דולאחותו: כרך שאין בו י' בטלנים נדון ככפר. וצ"ל דמיירי בשאר כרכים האמורים בתלמוד *אבל המוקף חומה מימות יהושע בן נון אפילו אין בו י' בטלנים קורין בט"ו וה"נ משמע דפריך בסמוך מאי קמ"ל תנינא איזו היא עיר גדולה כו' ומשני כרך איצטריך ליה אע"ג דמקלטי ליה מעלמא ואי איתא דאפילו במוקף חומה מימות יהושע בן נון צריך י' בטלנין הוה ליה למימר מוקף מימות יהושע איצטריכא ליה אע"ג דחשיב חומה דידהו שהגינו מן האויבים וגם מקלטי ליה מעלמא דהוי רבותא טפי אלא ש"מ דבמוקף מימות יהושע לא צריך י':

כרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר. פירש הקונטרס דלענין בתי ערי חומה איירי וה"נ משמע מדאייתי קרא דכי ימכור וקשה דאם כן בערכין (דף לג:) הו"ל להש"ס למתני גבי הא דתני שאר דיני דבתי ערי חומה ועוד קשה דאם כן הל"ל נדון כערי החצרים דשייך גבייהו לכ"ג דלענין מגילה מיירי מכל מקום מייתי קרא דכי ימכור לאשמועינן דחומה דמתכינן גבי מגילה בכה"ג דמהני גבי ערי חומה דהייתו הוקף ולבסוף ישב כדכתיב בית מושב עיר חומה דמשמע שנתיישב בתוך החומה ואם תאמר לקמן (דף ה:) אמרינן דטבריא שימה חומתה אע"ג דאין לה דין ערי חומה מ"מ קורין את המגילה בט"ו (ב) דהא מוקפין חומה כיון דמגינא מאויבים וה"נ היה לנו לומר כשישב ולבסוף הוקף כיון דמכסיא ומגינא וי"ל דשאני טבריא דכיון דחזינן דהיקף ים מהני כהיקף חומה לגבי מגילה גם כן דין הוא שיקראו המגילה בט"ו שהרי היקף שלה קודם לישובה והוי כשאר היקף דמהני בבתי ערי חומה אבל ישב ולבסוף הוקף לא מגינו בשום מקום דחשיב חומה שלה וא"ת לקמן בפרקין (שם) דקאמר אשר לו חומה פרט לשור אגר פי' שאגרות חומות שלה כגון שהבתים מדובקים יחד בעגול והוי כמו חומה סביב לעיר ולמה לי קרא תיפוק ליה דה"ל ישב ולבסוף הוקף שהרי לא נגמרה חומת העיר עד שנגמרו כל הבתים ויש לומר דקרא אתא לאשמועינן דאפילו היכא דקים לן שלא דר אדם שם עד שנגמרו כל הבתים אפילו הכי לא חשיב היקף וצריך לומר דהא דקאמר נדון ככפר מיירי דליכא י' בטלנים דאי יש שם עשרה בטלנין אמאי גרע מעיירות גדולות דהוו בי"ד: והתניא רבי אליעזר ברבי יוסי אומר וכו'. וא"ת אדמותבת ליה מרבי אליעזר לסייעיה מרבנן דפליגי עליה וסברי דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא לעתיד לבא ויש לומר דע"כ לא סבר רבי יהושע כרבנן דאי סבר כוותייהו מאי מהני (*ישב ולבסוף הוקף) אם לא קדשה קדושה שנייה: אלא שחרב מעשרה בטלנים. וכשלא הוקף מימות יהושע איירי דביה לא צריך עשרה ואם תאמר מאי מהני מה שהיה כרך מתחילה הוה ליה כפר שנעשה כרך שנתישבו שם עשרה ויש לומר דלרבותא נקט הכי ולא מבעיא כפר שנעשה כרך דבשתא ליכא למיחש שמא יחסרו דיורים אלא אפילו זה שפסקו דיורים כבר פעם אחת וסלקא דעתך אמינא דאיכא למיחש שמא יפסקו עוד פעם אחרת אפילו הכי קא משמע לן דלא חיישינן:

תורה אור

מלמד שלן בעומקה של הלכה *ואמר רב שמואל בר אוניא גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין שנאמר עתה באתי לא קשיא הא דרבים והא דיחיד ודיחיד קל והתנן **נשים במועד מענות אבל לא מטפחות ר' ישמעאל אומר אם היו סמוכות למטה מטפחות בראשי חדשים בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות בזה ובזה (א) אבל לא מקוננות ואמר רבה בר הונא *אין מועד בפני תלמיד חכם כל שכן חנוכה ופורים כבוד תורה קאמרת כבוד תורה דיחיד חמור תלמוד תורה דיחיד קל אמר רבא פשיטא לי עבודה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדר' יוסי בר חנינא תלמוד תורה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדסמכו של בית רבי תלמוד תורה ומת מצוה מת מצוה עדיף מדתניא *מבטלין תלמוד תורה להוצאת מת ולהכנסת כלה עבודה ומת מצוה מת מצוה עדיף מולאחותו דתניא *ולאחותו מה ת"ל הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יטמא אמרת לא יטמא יכול כשם שאינו מיטמא לאחותו כך אינו מיטמא למת מצוה ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה בעי רבא מקרא מגילה ומת מצוה הי מינייהו עדיף מקרא מגילה עדיף משום פרסומי ניסא או דלמא מת מצוה עדיף משום כבוד הבריות בתר דבעיא הדר פשטה מת מצוה עדיף *דאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה גופא *א"ר יהושע בן לוי כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון ככרך תנא סמוך אע"פ שאינו נראה נראה אע"פ שאינו סמוך בשלמא נראה אע"פ שאינו סמוך משכחת לה כגון דיתבה בראש ההר אלא סמוך אע"פ שאינו נראה היכי משכחת לה א"ר ירמיה שיושבת בנחל וא"ר יהושע בן לוי כרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר מ"ט דכתיב ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה *שהוקף ולבסוף ישב ולא שישב ולבסוף הוקף ואמר ריב"ל כרך שאין בו עשרה בטלנין נדון ככפר מאי קמ"ל תנינא *איזו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין פחות מכאן הרי זה כפר כרך איצטריך ליה אע"ג דמיקלעי ליה מעלמא ואמר ריב"ל כרך שחרב ולבסוף ישב נדון ככרך מאי חרב אילימא חרבו חומותיו ישב אין לא ישב לא והא תניא *רבי אליעזר בר יוסי אומר אשר לוא חומה אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן אלא מאי חרב שחרב מעשרה בטלנין ואמר ריב"ל

לוד

הא דרבים. דהתם כל ישראל הוו: מענות. הספד על המת: ולא מטפחות. על לבן: אבל לא מקוננות. והתם מפרש איזהו עינוי ואיזהו קינה עינוי שכולן עונות כאחת קינה אחת אומרת וכולן עונות אחריה: ת"ת דיחיד. ביטול מלמודו קל מעבודה ופורים: מדרבי יוסי בר חנינא. דדריש משפחה כו': ולאחותו מה ת"ל. גבי נזיר כתיב על נפש מת לא יבא (במדבר ו) הרי הכל במשמע הדר כתיב בתריה קרא יתירא לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו כו' דריש לה בספרי לאביו לא יטמא אבל מיטמא הוא למת מצוה לאמו מה ת"ל שאם היה כהן ונזיר אע"פ שקדוש ב' קדושות לאמו לא יטמא אבל מיטמא הוא למת מצוה לאחיו שאם היה כהן גדול ונזיר לאחיו לא יטמא אבל מיטמא הוא למת מצוה דעל כרחך כולהו למעוטי מת מצוה אתו הלכך אם אינו ענין לו תנהו ענין לחבירו ולאחותו מה ת"ל כו' ואם אינו ענין לאלו תנהו ענין לענין ביטול עבודה ומילה מפני מת מצוה: שמת לו מת. אח או אחות: אמרת לא יטמא. כשם שאין נזיר מבטל נזירותו ליטמא לקרוביו כך הוא זה לא יבטל מפסחו: את לא תעשה. דכתיב לא תוכל להתעלם (דברים כב) וכתיב והתעלמת פעמים שאתה מתעלם כגון זקן ואינו לפי כבודו: בנחל. מקום נמוך: שישב ולבסוף הוקף. שנתיישב תחלה בבתים ולבסוף הוקף חומה נידון ככפר לענין בתי ערי חומה: בית מושב עיר חומה. בית מושב של עיר חומה: עשרה בטלנין. שבטלין ממלאכתן שיהו מצויין תמיד בבית הכנסת שחרית וערבית כדאמרינן במסכת ברכות (דף ו:) כיון שבא הקב"ה בבית הכנסת ולא מצא שם עשרה וכו': תנינא. בפירקין במתני' (ד' ה.): כרך אילטריכא ליה. דכל כרך אינו אלא מקום שווקין שנכנסים שם מכל צד וגדול הוא יותר מעיר גדולה: דמיקלעי ליה מעלמא. אנשים הרבה ויש הרבה מהן בטלין ממלאכ' שאין עושין מלאכה אלא במקומן אפילו הכי בעינן קבועין דזמינן דלא משתכחין: ישב אין. שחזר והוקף:

לוד

רבינו חננאל

של בין הערבים ועכשיו בטלתם ת"ת. ועל איזה מהן באת. א"ל עתה באתי. כלומר על ת"ת שבטלתם אותו עתה. הנה ת"ת חמור מעבודה ופרקינן התם גבי יהושע ת"ת דכל ישראל ולפיכך חמור מעבודה. אבל דיחידים כגון ת"ת דרבי עבודה חמורה ממנו. וכן פורים: אריב"ל אסור לאדם לתת שלום בלילה חיישינן שמא שד הוא ואי מוכר לו שם שמים שרי. ות"ת דיחיד קיל והתנן נשים במועד מענות אבל לא מטפחות כו'. ואמר רבה בר רב הונא אין מועד בפני ת"ח. כ"ש חנוכה ופורים. ופרקינן כבוד תורה כגון הספד ת"ח וכיוצא בו. אפי' דיחיד חמור מפורים. אבל ת"ת דיחיד קיל מעבודה. אמר רבא פשיטא לי עבודה ומקרא מגילה. מקרא מגילה עדיף. כדר' יוסי בר חנינא. וכן מקרא מגילה עדיף מת"ת דאמרינן מבטלין ת"ת לשמוע מקרא מגילה. וכן קבורת מת מצוה עדיף מת"ת דתנן מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה. *) ואסיקנא דקבורת מת מצוה עדיף ממקרא מגילה. דגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. פי' כגון זקן שראה בהמת חבירו והיא נדחה. ואין כבודו להנהיג בהמה אינו חייב להשיבה. שנאמר והתעלמת שאתה מתעלם. באיזה צד כגון זקן שאין כבודו להנהיג לפניו בהמות שהוא פטור מלהשיב. נמצא כבוד הזקן דוחה את הכתוב לא תוכל להתעלם. וכן אם יש לפניו ב' מצות עבודת מצוה עדיף ויבטל עבודה. מדתניא ולאחותו דכתיבה בנזיר מה ת"ל כלומר לאחיו אינו מטמא לאחותו לא כ"ש. א"כ מה ת"ל ולאחותו. הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו שהן מצות עשה שהוא חייב כרת. כדתנן בכריתות פרק ראשון. הפסח והמילה מצות עשה כדכתיב והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח. וכתיב וערל זכר אשר ושמע שמת לו מת יכול יטמא **). דייקינן מדכתיב והאיש אשר הוא טהור וחדל לעשות הפסח ונכרתה. וכן ערל זכר אשר לא ימול וגו'. כלומר אינו רשאי להיטמא למתו ולבטל המצוה. זה לא יטמא שאם יטמא נמצא בטל מן המצוה. ת"ל ולאחותו. הנה הנזיר מצוה שלא להיטמאות וכתיב ולאחותו מופנה ללמד ממנה לאחותו אינו מטמא אבל מטמא למת מצוה ועבודה: אריב"ל כרך וכל הסמוך לו. מיל. כדאמרן [לעיל ב:] תנא סמוך בזה השיעור אע"פ שלא נראה עמו כגון שיושבת בנחל. או נראה עמו כגון שיושבת בראש ההר. אע"פ שאינו מיל אלא יותר מזה נידון ככרך. והשוכן חוץ לכרך כשיעור הזה קורא המגילה בט"ו שנידון כבן כרך. וכן כרך שישב כגון שבנו בתים ואח"כ הקיפוהו חומה נידון ככפר. ואע"פ שעתה שנאמר ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה שקדם בעיר חומה ולא קדם בנין הבית לחומה. וכן כרך שאין בו י' בטלנים שבטלין ממלאכתן ויושבין בבהכ"נ ואע"ג דאתו להו מעלמא הוא כפר. וכן (כפר) [כרך] שהיו בו י' בטלנין וחרב ועוד הזרו [וישבו] ועכשיו יש בו י' בטלנין נידון ככרך [וכרך] שהוקף ולבסוף ישב אע"ג דהרבה חומותיו הרי הוא ככרך.

לוד

*) נראה דחסר כאן וצ"ל מקרא מגילה ומת מצוה מאי ואסיקנא וכו'. **) נ"ל יכול יטמא אמרת לא יטמא ודייקינן לה מדכתיב וכו'.

עין משפט נר מצוה:

ולא ספרי אהדדי דהתם קאמר שנענש על שביטל ישראל מפו"ר והכא אמר שנענש על שביטל מעבודה ד"ל דמה שנענש כו'

ט א ב מיי' פ"א מהלכות ת"ת הלכה ב ופ"א מהל' אבל הלכה ד סמג עשין ב טוש"ע א"ח סימן תקמז סעיף ג וטוש"ע יו"ד סימן רמו סעיף ה:

י ג מיי' שם פ"ב הלכה ט טוש"ע יו"ד סימן שמג סעיף א:

יא ד מיי' שם פ"ב הלכה ח טוש"ע יו"ד סי' שמד סעיף א:

יב ה מיי' פ"ב מהלכות מגילה הלכה א טור ש"ע א"ח סי' תרפז סעיף ב:

יג ו ז מיי' שם הלכה י טור ש"ע א"ח סי' תרפח סעיף ג:

יד ח שם סעיף א:

טו ט מיי' פ"ב מהל' שמטה ויובל הלכה יד סמג עשין קנד:

טז י מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה ח:

דמיטו עיירות גדולות אבל כרך המוקף חומה מגילה שיהו מוקף חומה

יז כ מיי' פי"ב מהלכות שמטה ויובל הלכה טו [וע"ש מהלכות מגילה הלכה ה"ד] טוש"ע א"ח סי' תרפח סעיף א:

מסורת הש"ס:

[עירובין סג: ע"ש סנהדרין מד. ע"ש]

מו"ק כז:

[לקמן כט.]

[ע"ש בתוס']

[עי' תוס' כתובות יז. ד"ה מבטלין]

[ע"ש בתוס']

ברכות יט: נזיר מח: סנהדרין לה. זבחים ק.

שבת פא: [ברכות יט: עירובין מא: מנחות לז:]

ויקרא כה

[ערכין לג: ע"ש דהיא כריית"א]

[לקמן ה: כתובות קי. ערכין לב.]

[עי' רש"י ותוס' ערכין שם ועי' פי' תוס' על זה בחולין כו. ד"ס ע"ש]

נ"א אם לבסוף ישב

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומטפחות בזה ובזה אבל לא מקוננות:
(ב) תוס' ד"ה כרך שישב וכו' בט"ו דהוא מוקפת חומה:

גליון הש"ס

גמ' ולהכנסת כלה. כתובות יז ע"א: ע"ש בהא דא"ר סי' שמג סעיף א:

לוד ואונו וגיא החרשים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הוו והני יהושע בננהי והא אלפעל בננהי דכתיב °[ו] בני אלפעל עבר ומשעם ושמר הוא בנה את אונו ואת לוד ובנותיה ולטעמיך (א) אסא בננהי דכתיב °ויבן (*אסא את ערי הבצורות אשר ליהודה) אמר ר' אלעזר הני מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הוו חרוב בימי פילגש בגבעה ואתא אלפעל בננהי הדור אינפול אתא אסא שפצינהו דיקא נמי דכתיב °ויאמר ליהודה נבנה את הערים האלה מכלל דערים הוו מעיקרא ש"מ *ואריב"ל [א]נשים חייבות במקרא מגילה *שאף הן היו באותו הנס ואמר רבי יהושע בן לוי [ב]פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום מאי אריא פורים אפילו י"ט נמי דתניא *[ג]משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג פורים איצטריכא ליה מהו דתימא נגזור משום דרבה קמ"ל *ואריב"ל [ד]חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר °אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי סבור מינה למקרייה בליליא ולמיתנא מתניתין דידה בימָמא אמר להו רבי ירמיה לדידי מיפרשא לי מיניה דרבי חייא בר אבא כגון דאמרי אינשי אעבור פרשתא דא ואתנייה איתמר נמי אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה *חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר °למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך: אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה: א"ר חנינא חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה *כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכין

למימרא

(ד"ה ח | ישעיה ס | דברי הימים ב יד | שם | תהלים כב | שם ל)

תורה אור

רש"י

לוד ואונו וגיא החרשים. מערי בנימין היו כדכתיב ובני אלפעל עבר ומשעם ושמר הוא בנה את לוד ואת אונו וגו' ובספר דברי הימים מיחסו על שבט בנימין וגמרא גמיר לה רבי יהושע בן לוי מרביה דמוקפות חומה מימות יהושע בן נון הן ובמתני' דערכין תנן תרתי מינייהו דקא מני לוד ואונו אלא ערי חומה שאינן נוהגות אלא מימות יהושע בן נון ולפי שחומותיהן נראות חדשות כדאמרינן לקמן שנפלו והחזיקן הוזקק ר' יהושע בן לוי להעיד שבכלל מוקפות חומה הן לקרות מגילה בט"ו: ויחזק אסא. אינו בכל המקרא אבל מקרא אחר כתיב ויבן ערים ביהודה ואע"ג דהני לאו מיהודה נינהו ומבנימין היו מלכי יהודה מושלים על בנימין ומלינו באסא שאף ערי בנימין חיזק דכתיב (ד"ה ב טז) וישאו את אבני הרמה ואת עציה אשר בנה בעשא ויבן בהם את גבע ואת המצפה והן ערי בנימין כדכתיב בספר יהושע: בימי פילגש בגבעה. שהחריבו ישראל את בנימין ואת עריו כדכתיב גם כל הערים הנמצאות שלחו באש (שופטים כ): שפצינהו. החזיק את בדקיהן ודומה לו ביבמות (דף סג.) טוש ולא תספק ספין ולא תבנה: דיקא נמי גרס: שאף הן היו באותו הנס. שאף על הנשים גזר המן להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים וגו': שואלין ודורשין. מעמידין תורגמן לפני החכם לדרוש אגרת פורים ברבים: משום דרבה. דגזר לקמן בקריאת מגילה שמא יעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים אף כאן גזרו דרשה אטו קרייה: ולשנותה ביום. זכר לנס שהיו זועקין בימי צרתן יום ולילה: אקרא. במזמור למנצח על אילת השחר הוא שנאמר על אסתר כדאמרינן במסכת יומא (דף כט.) למה נמשלה אסתר כאילת כו': סבור מינה. בני הישיבה ששמעו שמועה זו בלה"ק ולשנותה ביום היו סבורין דהאי ולשנותה לשון שונה משנה הוא: למיתני מתני' דידה. משניות של מסכת מגילה: אעבור פרשתא דא ואתניה. אסיים פרשה זו ואשנה אותה פעם שניה: ביראה. דמן בירי: יזמרך כבוד. ביום ולא ידום בלילה והאי קרא במזמור ארוממך ה' כי דליתני דרשינן בפסיקתא *)במרדכי ואסתר והמן ואחשורוש וקריאת מגילה שבח הוא שמפרסמין את הנס והכל מקלסין להקדוש ברוך הוא:

*)[דר"כ סוף פיסקא דסעומר]

תוספות

לוד ואונו וגיא החרשים. הקשה ה"ר אלחנן אמאי אצטריך ליה לרבי יהושע לאשמועינן דאונו מוקפת מימות יהושע והא משנה שלימה היא בפרק בתרא דערכין (דף לב.) ויש לומר דאגב דאצטריך לאשמועינן לוד וגיא החרשים תנא נמי אונו בהדייהו:

הא אלפעל בננהו. קשה אמאי לא פריך בפרק בתרא דערכין כי האי גוונא וי"ל דהתם לא תנן אלא אונו והיה יודע דמאי לשויי תרי אונו הוו אבל הכא דהוו ג' בשלשתן לא שייך למימר שהן כפולות:

נשים חייבות במקרא מגילה. מכאן משמע שהנשים מוציאות את אחרים ידי חובתן מדלא קאמר לשמוע מקרא מגילה והכי נמי משמע בערכין (דף ג.: ושם) דקאמר הכל כשרים לקרא את המגילה ומסיק הכל כשרים לאתויי מאי ומשני לאתויי נשים משמע להוציא אפילו אנשים וקשה דהא בתוספתא *תני בהדיא דטומטום אין מוציא לא את מינו ולא שאין מינו ואנדרוגינוס מוציא את מינו ואין מוציא את שאין מינו ופשיטא דלא עדיפא אשה מאנדרוגינוס וכן °פסקו בה"ג דאשה מוציאה מינה אבל לא אנשים וי"ל דסלקא דעתך דלא יועיל קריאתן אפילו להוציא הנשים קמ"ל דחייבין *דהכל חייבין בשמיעה עבדים נשים וקטנים:

שאף הן היו באותו הנס. פירש רשב"ם שעיקר הנס היה על ידן בפורים על ידי אסתר בחנוכה על ידי יהודית בפסח שבזכות צדקניות שבאותו הדור נגאלו *וקשה דלשון שאף הן משמע שהן טפלות ולפירושו היה לו לומר שהן לכך נראה לי שאף הן היו בספק דלהשמיד ולהרוג וכן בפסח שהיו משועבדות לפרעה במצרים וכן בחנוכה הגזירה היתה מאד עליהן. גבי מצה יש מקשה למה לי היקשא *דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה תיפוק ליה מטעם שהן היו באותו הנס וי"ל דמשום האי טעמא לא מחייבא אלא מדרבנן אי לאו מהיקשא ורבינו יוסף איש ירושלים תירץ דסלקא דעתך למיפטרה מגזירה שוה דט"ו ט"ו דחג הסוכות כדפי' פרק אלו עוברין (פסחים מג: ד"ה סלקא*):

פסק ואומר על הנסים בתפלה ובהודאה ויש שאין אומרים כשם לפי שאמרו חכמים (ברכות לד.) לעולם לא ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' ברכות אחרונות ושטות הוא שהרי האי טעמא לא הוי אלא למתפלל בלשון יחיד אבל בשביל הציבור שרי אבל נראה שאין לאומרו מטעם אחר משום דאמרו חכמים (פסחים קיז:) דכל דבר דהוי בלהבא תקנו בלהבא ובדבר דהודאה הוי לשעבר ומשום הכי תקנו בה על הנסים דהוי לשעבר ובליל י"ד לאחר תפלת מעריב אומר קדיש שלם ואחר כך קורא את המגילה ומברך לפניה ג' ברכות ואחריה ברכה אחת עד האל המושיע השלים עומד לפני התיבה ואומר ואתה קדוש ואין מתחילין ובא לציון לפי שאין גאולה בלילה ואם מוצאי שבת הוא יאמר ויהי נועם קודם וכשרוצה לקרות פושט את כולה קודם כאגרת אבל לא גולל וקורא כמו ס"ת ובשחר מתפלל שמונה עשרה ברכות ואומר על הנסים בהודאה ואין אומר כשם לפי שכל הברכה אינה אלא לשעבר וא"כ אין לומר בה דבר שלהבא ואחר כך אומר קדיש עד דאמירן ואוחז ס"ת וקורא שלשה גברי פרשת ויבא עמלק אע"פ שאין בה אלא ט' פסוקים ואין מחזיר הספר תורה למקומו אלא יושב ואוחז בידיו עד שקראו את המגילה ומברך עליה כאשר עשה בלילה כדפירש בפנים ואחר כך אומר תהלה ובא לציון ואין אומרים למנצח משום דכתיב ביה צרה וצרה בפורים לא מזכרינן וכן אין נופלים על פניהם בי"ד ובט"ו משום דכתיב ימי משתה ושמחה ואומר [(תהלים כב) למנצח על אילת השחר] °*משום דכתיב ביה תפלה לעובדי כוכבים וכן בליל ארבעה עשר ואומר פטום הקטורת וכל הסדר כמו בחול:

פורים שחל להיות בשבת. דווקא בשבת לפי שאין קורין המגילה משום גזירה דרבה אבל בחול א"צ שהרי קורין המגילה ועפי איכא פרסומי ניסא:

מאי איריא פורים אפילו י"ט נמי. נראה לי דה"פ מאי איריא פורים דאין דורשין בו מקודם לכן שלשים יום דמשום הכי לידרוש בו ביום אפילו בי"ט דדרשינן שלשים יום לפניו ואפילו הכי דורשין בו ביום כדתניא (לקמן לב.) וידבר משה את מועדי ה' וכו':

חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום. אומר ר"י דאף על גב דמברך זמן בלילה חוזר ומברך אותו ביום דעיקר פרסומי ניסא הוי בקריאה דיממא וקרא נמי משמע כן דכתיב ולילה ולא דומיה לי כלומר אף על גב שקורא ביום חייב לקרות בלילה והעיקר הוי ביממא כיון שהזכירו הכתוב תחילה וגם עיקר הסעודה ביממא הוא כדאמר לקמן (דף ז:) דאם אכלה בלילה לא יצא י"ח והכי נמי משמע מדכתיב נזכרים ונעשים ואיתקש זכירה לעשייה מה עיקר עשייה ביממא אף זכירה כן:

ויעבירנה

[דר"ת לפניו הנוסחא בתוס']

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה א סמג עשין ד טוש"ע א"ח סי' תרפט סעיף א:

יט ב מיי' שם הלכה יג:

כ ג מיי' פי"ג מהלכות תפלה הלכה ח:

כא ד מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה ג' סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרפז סעיף א:

[דמגילה פ"ב] | דומיא דהכל כו"ל | [סוטה יא:] | [פסחים מג:] | [ועי' תוס' פסחים קח: ד"ה היו]

רבינו חננאל

לוד ואונו גיא החרשים מוקפת חומה וכו'. כלומר דייקינן מדכתיב ויבן אסא את (כל הערים הבצורות אשר) [ערי מצורה] ביהודה וכי כל הערים אסא בנאם והלא [בנויים] היו. אלא שפצינהו. כך יש לומר אלפעל שפצינהו. כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון מקודשות ומשלחין מצורעין מתוכן וא"ר יהושע נשים חייבות לשמוע מקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס. כלומר שגם הן היו בכלל להשמיד להרוג ולאבד. פורים שחל להיות בשבת. פי' אם חל ט"ו להיות בשבת שהוא פורים לבני כרכין שואלין ודורשין בענינו של יום: מהו דתימא נגזור משום דרבה. דאמר הכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקיאין בה גזירה שמא יטלנה מי שאינו בקי וילך אצל מי שבקי ויעבירנה ד' אמות ברה"ר קמ"ל. וחייב אדם לקרות את המגילה

מסורת הש"ס

נ"ל ערי מצורה ביהודה]

[ערכין ג.]

[שבת כג. פסחים קח:]

לקמן לג.

[לקמן כ.]

לקמן כ.

[לעיל ב. לקמן יט.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולטעמיך הא אסא וכו' אשר ליהודה אלא אמר ר' אלעזר:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה נשים וכו'. וכן פסקו הה"ג. עי' סוכה דף לח ע"א תוס' ד"ה באמת: שם ד"ה פסק כו' משום דכתי' בי' תפלה לעובדי כוכבי' עי' לקמן דף טו ע"ב וביומא דף כט ע"א וצ"ע:

[באותו מזמור לא נמצא תפלה לשום אומה אבל באליהו רבה פי' תרלג ס"ק ט כתב בזה"ל ובתוס' מגילה דף ד כתבו לומ' שיר מזמור לאסף משום דיש בה תפלת עמלק עכ"ל וע"כ שכך היה לפניו]

למימרא דתקנתא דכרכין הוי והתנן חל להיות בשני כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ואם איתא ליקדמו ליום הכניסה הוו להו עשרה ועשרה לא תקינו רבנן ת"ש חל להיות בחמישי כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ואם איתא ליקדמו ליום הכניסה דאחד עשר הוא מיום הכניסה ליום הכניסה לא דחינן תא שמע א"ר יהודה *אימתי במקום שנכנסים בשני ובחמישי אבל מקום שאין נכנסים בשני ובחמישי אין קורין אותה אלא בזמנה ואי סלקא דעתך תקנתא דכרכין היא משום דאין נכנסים בשני ובחמישי מפסדי להו לכרכין לא תימא כדי שיספקו מים ומזון אלא אימא מפני *שמספקים מים ומזון לאחיהם שבכרכין : כיצד חל להיות בשני בשבת כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום וכו' : מאי שנא רישא דנקט סידורא דירחא ומאי שנא סיפא דנקט סידורא דיומי איידי דמיתהפכי ליה נקט סידורא דיומי : חל להיות בע"ש וכו' : מתני' מני אי רבי אי רבי יוסי מאי רבי דתניא חל להיות בע"ש כפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה ומוקפין חומה קורין בו ביום ר' אומר אומר אני לא ידחו עיירות ממקומן *אלא אלו ואלו קורין בו ביום מאי טעמא דת"ק דכתיב בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין אף כאן עיירות קודמות למוקפין ואימא בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין נדחין עיירות ממקומן אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן שאני הכא דלא אפשר ורבי מ"ט בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין עיירות נדחין ממקומן אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן ואימא בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין אף כאן נמי עיירות קודמות למוקפין שאני הכא דלא אפשר מאי ר' יוסי דתניא *חל להיות בערב שבת מוקפין וכפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום רבי יוסי אומר אין מוקפין קודמין לעיירות אלא אלו ואלו קורין בו ביום מ"ט דתנא קמא דכתיב בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה עיירות בארבעה עשר וזמנו של זה לא זמנו של זה אף כאן עיירות בארבעה עשר וזמנו של זה לא זמנו של זה ואימא בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות אף כאן אין מוקפין קודמין לעיירות שאני הכא דלא אפשר מ"ט דר' יוסי בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירות אף כאן אין מוקפין קודמין לעיירות ואימא בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה *זמנו של זה לא זמנו של זה אף כאן זמנו של זה לא זמנו של זה שאני הכא דלא אפשר וסבר רבי עיירות לא דחינן ליום הכניסה והתניא *חל להיות בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בע"ש ומוקפות חומה למחר *ר' אומר אומר אני הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה הכי השתא התם זמנם שבת היא והואיל דנדחו ידחו והכא זמנם ערב שבת כמאן אזלא הא דאמר רבי חלבו א"ר הונא פורים שחל להיות בשבת הכל נדחין ליום הכניסה הכל נדחין סלקא דעתך והא איכא מוקפין דעבדי למחר אלא כל הנדחה ידחה ליום הכניסה כמאן כרבי דכולי עלמא מיהא מגילה בשבת לא קרינן מאי טעמא *אמר רבה הכל חייבין בקריאת מגילה *)(ובתקיעת שופר) ואין הכל בקיאין במקרא מגילה גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דלולב רב יוסף אמר מפני שעיניהן של עניים נשואות במקרא מגילה תניא נמי הכי אע"פ שאמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום ומחלקין בו ביום אע"פ שאמרו אדרבה משום דאמרו הוא אלא הואיל ואמרו שכפרים מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום ומחלקין בו ביום מפני שעיניהם של עניים נשואות במקרא מגילה אבל

שמחה

*) [ליתא בשאילתות וכרי"ף ורא"ש וגם מהרש"א מוחק זה]

רש"י

למימרא דתקנתא דכרכין היא. כדי שיספקו משמע כדי שיהו פנויין ליום השמחה: אלא אימא מפני שמספקין. שכר הוא להם בשביל שהן מספקין הלכך היכא דאין נכנסין לא קולא הוא לגבייהו ואין כאן שכר: סידרא דירחא. דקתני בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו כסדר מנין החודש וכשבא לפרשה נקט סדר ימי השבת ושמעינן ימי החודש לאחריה חל להיות ערב שבת כפרים מקדימין ליום הכניסה הרי י"ג חל להיות בשבת (א) הרי י"ב חל להיות אחר השבת כפרים מקדימין ליום הכניסה הרי י"א ומשני איידי דמיתהפכי ליה נקט סידורא דיומי כלומר ע"י שאם היה אוחז ימי השבת לפי סדר ימי החדש יהו נהפכין לו וטועה בגירסתו השונה את המשנה לפי שהיה צריך להזכירן לאחוריו אחר השבת דהיינו י"א בשבת י"ב ערב שבת י"ג מתוך כך הוא בא לדלג ולטעות להכי נקט סידורא דיומא וסדר החודש הבא לו לאחוריים אינו מזכירו בפיו דהרי מאליו הוא נשמע ואין כאן עוד טעות: מני מתני'. דקתני חל להיות ע"ש עיירות ומוקפות חומה קורין בו ביום אי רבי אי רבי יוסי: בכל שנה ושנה. להיות עושים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה כל השנים יהו שוות: דלא אפשר. דאם כן לא יקדמו עיירות למוקפין שאינן יכולין לקרות בשבת: מה כל שנה ושנה עיירות בי"ד. לכך אין נדחות ממקומן ודלא כתנא קמא דרבי: זמנו של זה לא הוא זמנו של זה. הלכך לא עבד כתנא דמתני' כו': דלא אפשר. דאי לא מקדמת להו למוקפין צריך אתה לעקור עיירות מפני מוקפין או יקראו ביום אחד: הכא ערב שבת זמנם. ואין לך צורך לדוחן: הכל חייבין. ומתוך שהוא מחוייב בדבר הוא בהול לצאת ידי חובה: ויעבירנה ארבע אמות. ואפילו לן בשדה ומגילה בידו יש לגזור על הדבר: נשואות למקרא מגילה. לקבל מתנות האביונים ואי אפשר בשבת: גובין בו ביום. שמקדימין בו לקרות גובין הגבאים מתנות האביונים ומחלקין לעניים: אדרבה. משום דאמרו להקדים את הקריאה הוא דאמרו להקדים את המתנות כדמפרש הכא טעמא ואזיל מפני שעיניהן של עניים כו':

שמחה

תוספות

ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים. קשה אמאי לא קאמר ויוליכנה מרשות היחיד לרשות הרבים דאורחא דמילתא הוי טפי ויש לומר דמרה"י לרה"ר לא טעו אינשי אבל זימנין שהמגילה קיימא כבר ברשות הרבים ויעבירנה ארבע אמות בגווה ועי"ל *דלהכי לא נקט מרשות היחיד לרשות הרבים לפי [שלפעמים] שאין שם חיוב חטאת (*כיון) שלא היתה עקירה ראשונה לשם כך כגון המפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך עליהן להוציאן דפטור מהאי טעמא (שבת דף ה.) : ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים. אבל מילה בשבת אין לדחות דהא אמירא *שכן נכרתו עליה י"ג בריתות וגם אין אדם מל אלא אם כן הוי בקי דסכנה יש בדבר אך נשאל לר"י הלוי איך תוקעין במוצאי יום הכפורים והלא אסור לעשות מלאכה °עד שיבדיל ותו שמא ילך אצל בקי כדחיישינן בר"ה שחל בשבת ואם כן היה לנו למיחש להאי גזירה ותירץ דמשום דתקיעת שופר חכמה ואין מלאכה וגם לא חיישינן שמא ילך אצל בקי דמשום תקיעה אחת °שאינה אלא משום זכר ליובל לא אצטריך כולי האי כראש השנה דאורייתא היא וצריך שלשים קולות ורבינו שמואל אומר דדוקא בשבת ובר"ה דאם מעבירו ארבע אמות ברשות הרבים איכא איסורא דאורייתא בהא ודאי יש לחוש אבל במוצאי יוה"כ דאפילו אם מעבירו ד' אמות ברשות הרבים לא הוי אלא איסור דרבנן בהא ודאי לא גזר דהוי גזירה לגזירה : ורב יוסף אמר מפני שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה. ע"כ נ"ל דרב יוסף לא פליג אטעמיה דרבה דהא גבי שופר ולולב ליכא טעמא אחרינא מכל מקום קאמר הכא טעמא אחרינא משום דאיכא נפקותא מיהא במקדש דליכא שבות ואפ"ה אסור משום האי סברא דקאמר רב יוסף :

הוה

עין משפט נר מצוה

יב א ב מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה יד :

[עי' תוס' ר"ה כט: ד"ה שמא ותוס' סוכה מג. ד"ה ויעבירנו ותוס' ביצה יח.]

יג ג מיי' שם הלכה יג טוש"ע א"ח סימן תרפח סעיף ו :

יד ד ה מיי' פ"ב שם הלכה יד טוש"ע שם :

[יבמות ס:]

מסורת הש"ס

[לעיל ב: לקמן ה.]

[לקמן יט.]

[תוספתא פ"א]

[לעיל ב.]

[תוספתא פ"א]

[לקמן ה.]

פסחים סט. סוכה מג: ר"ה כט: [ביצה יז:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה סידרא וכו' חל להיות בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה הרי י"ב :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ויעבירנה כו' עד שיבדיל. עי' שבת דף קנ ע"ב: בא"ד שאינה אלא כו' עי' שבת דף קיד ע"ב תוס' ד"ה ואלמלי ליתקע :

רבינו חננאל

כו'. הכפרים מקדימין ליום הכניסה מפני שמספיקין מים ומזון לאחיהם שבכרכים. וכן תנא דבי שמואל ואקשינן הלא עזרא אחר שבאו לא"י ובנו הבית תיקן קריאת התורה בב' ובה' ובמנחה בשבת. ובימי מרדכי ואסתר שהיו בימי כנסת הגדולה לא היתה תקנה זו ואין שם עדיין יום הכניסה. ואיך אמר משנתינו אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה ומצאנו בתלמוד א"י כך. וכי מרדכי ואסתר מתקינין סמניהן כדאמרן להיותם מקדימין ליום הכניסה על מה שעזרא עתיד לתקן יום הכניסה להיות קורין בס"ת בב' ובה'. וא"ר מנא נמי מי שסידר את המשנה סמכה למקרא משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר. כיצד חל להיות בשני כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום. ומוקפין חומה למחר : ירושלמי כל הני דתנינן חל להיות בארביסר אנן קיימין. א"ר יוסי מתניתא אומרת כן. ומוקפת חומה למחר. א"ר יוסי לית כאן חל להיות בשני דאם מקלע צומא רבה (ע"ש) חד בשבא ואף על גב דאם חל י"ד באדר להיות בשני או בשבת יבא פסח בב' או בד' לא הביאה המשנה להוסיף שחלו ממש אלא סדור דיומי נקט. והכי קאמר אילו חל להיות בב' אין מקדימין וקורין בה'. (קורין בה') דמיום הכניס' ליום הכניסה לא דחינן חל להיות בע"ש כפרים קורין בי"ג. חל להיות בשבת כפרים ועיירות גדולות קורין בי"ב. חל להיות באחד בשבת כפרים קורין בי"א. ואקשינן ומ"ש מעיקרא נקיט סידורא דירחא כו' כדתנן מגילה נקראת בי"א כו'. פי' נקיט תנא בי"א לחדש בי"ב לחדש בי"ג לחדש. כסדר החודש. ואח"כ שנה חל להיות בשני בג' בד' ובה' בשבת באחד בשבת. ופרקינן איידי דמיתהפכין ליה נקיט סידורא דיומי. פי' אלו שנה התנא סדר ימי החדש ושנה חל להיות י"ד באדר באחד בשבת כפרים מקדימין בה' ליום הכניסה שהוא י"א לחדש. חל להיות יום י"ד בד' קורין בב' בי"ב. ואם חל להיות בג' קורין הכפרים ליום הכניסה שהוא י"ג לחדש. הנה נמצאו הימים מתהפכים מאחד בשבת ליום רביעי. ומיום ד' יחזור ליום ה'. וכן בשבת ובע"ש כסדר הזה לפיכך אחז סדר הימים של שבוע. מני מתני' דקתני שאם חל י"ד להיות בע"ש כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בע"ש או ר' או ר' יוסי. ר' דתניא ר' אומר אומר אני לא שידחו עיירות ממקומן אלא אלו ואלו עיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בע"ש. ר' יוסי מאי היא דתניא חל להיות בע"ש כו'. ר' יוסי אומר אומר אני לא שיקדמו מוקפות לעיירות אלא מוקפות ועיירות קורין בו ביום ודבריהן פשוטין הן. ואקשינן וסבר ר' לא ידחו עיירות ממקומן. והתניא חל להיות בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בע"ש ומוקפות חומה למחר ביום ראשון. ר' אומר אומר אני הואיל ונדחו עיירות מיום י"ד ידחו ליום הכניסה. ופרקינן הכי השתא התם שבת זמנם ולהדחות עומדים ידחו ליום הכניסה הכא ע"ש זמנם לאו לדחויי עומדים. הלכך יקראו בזמנם. *)ור' היא דאמר כל הני דחיין ידחו ליום הכניסה כו'. דכ"ע מיהת בין ר' בין ר' יוסי בין רבנן דפליגי עלייהו. מגילה בשבת לא קרינן לה. מ"ט אמר רבה הכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקיאין בה כו'. כדאמרן היינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה. כולהו חדא גזירה היא שמא יעבירם ד' אמות ברה"ר. ואסיקנא במס' סוכה מפני מה אין לולב דוחה שבת ביום טוב ראשון והלא מצותו מן התורה אפי' בגבולין. ואוקימנא משום דלא ידעינן בקביעא דירחא ומספק לא דחינן שבת והיינו טעמא דמגילה והיינו טעמא דשופר. רב יוסף אומר מפני שעיניהן של עניים נשואות למקרא מגילה. וכיון שקורין ליום הכניסה כך גובין ומחלקין מעות של פורים ביום הכניסה. אבל

שמחה

*) נראה דחסר וצ"ל א"ר חלבו א"ר הונא פורים שחל בשבת כל הנדחה ידחה ליום הכניסה ור' היא וכו'.

תורה אור

שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה אמר רב *מגילה בזמנה קורין אותה אפי' ביחיד שלא בזמנה בעשרה רב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בעשרה *הוה עובדא וחש ליה רב להא דרב אסי ומי אמר רב הכי והאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב פורים שחל להיות בשבת ערב שבת זמנם ערב שבת זמנם והא שבת זמנם הוא אלא לאו הכי קאמר שלא בזמנם כזמנם מה זמנם אפי' ביחיד אף שלא בזמנם אפילו ביחיד לא לענין מקרא מגילה בעשרה אלא מאי ערב שבת זמנם לאפוקי מדרבי דאמר *הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה (א) הא קמ"ל דערב שבת זמנם הוא:

מתני' *אי זו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין פחות מכאן הרי זה כפר באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין אבל זמן עצי כהנים (ב) ותשעה באב חגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין אע"פ (א) שאמרו מקדימין [א] ולא מאחרין מותרין בהספד ובתענית ומתנות לאביונים (ג) א"ר יהודה אימתי מקום שנכנסין בשני ובחמישי אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי אין קורין אותה אלא בזמנה:

גמ' תנא עשרה בטלנין שבבית הכנסת: באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין: מ"ט אמר רבי אבא אמר שמואל אמר קרא ולא יעבור ואמר רבי אבא אמר שמואל (ג) מנין שאין מונין ימים לשנים שנא' לחדשי השנה חדשים אתה מונה לשנים ואי אתה מונה ימים לשנים ורבנן (ד) דקיסרי משום ר' אבא אמרו מנין שאין מחשבין שעות לחדשים שנא' עד חדש ימים ימים אתה מחשב לחדשים ואי אתה מחשב שעות לחדשים: אבל זמן עצי כהנים ותשעה באב וחגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין: תשעה באב אקדומי פורענות לא מקדמי חגיגה והקהל משום דאכתי לא מטא זמן חיובייהו תנא חגיגה וכל זמן חגיגה מאחרין בשלמא חגיגה דאי מיקלע בשבתא מאחרינן לה לבתר שבתא אלא זמן חגיגה מאי היא אמר רב אושעיא הכי קאמר חגיגה בשבת ועולת ראייה אפילו ביו"ט דזמן חגיגה מאחרין מני ב"ש היא דתנן [*ב"ש אומרים] מביאין שלמים ביו"ט ואין סומכין עליהן אבל לא עולות וב"ה אומרים מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהן רבא אמר חגיגה כל זמן חגיגה מאחרין טפי לא דתנן *מי שלא חג ביו"ט הראשון של חג חוגג והולך את כל הרגל כולו ויום טוב האחרון של חג עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו רב אשי אמר חגיגה וכל זמן חגיגה מאחרין ואפי' עצרת דחד יומא מאחרין דתנן מודים שאם חל *עצרת להיות בשבת שיום טבוח אחר השבת אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא רבי נטע נטיעה בפורים ורחץ

א) תענית יח: ב) [לעיל ב: ד:] ג) [נזיר ז' ע"ש] ד) [שם]

תורה אור

ורחץ *בקרונה של צפורי בשבעה עשר בתמוז ובקש לעקור תשעה באב ולא הודו לו אמר לפניו רבי אבא בר זבדא רבי לא כך היה מעשה אלא תשעה באב שחל להיות בשבת הוה ודחינוהו לאחר השבת ואמר רבי הואיל ונדחה ידחה ולא הודו חכמים קרי עליה °טובים השנים מן האחד ורבי היכי נטע נטיעה בפורים והתני רב יוסף שמחה ומשתה וי"ט שמחה מלמד שאסורים בהספד משתה מלמד שאסור בתענית ויום טוב מלמד שאסור בעשיית מלאכה אלא רבי בר ארביסר הוה וכי נטע בחמיסר נטע איני והא רבי בטבריא הוה וטבריא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון הואי אלא רבי בר חמיסר הוה וכי נטע בארביסר הוה ומי פשיטא ליה דטבריא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון והא חזקיה קרי בטבריא בארביסר ובחמיסר מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא לחזקיה מספקא ליה לרבי פשיטא ליה וכי פשיטא ליה מי שרי והכתיב במגילת תענית* את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר יומי פוריא אינון דלא למספד בהון ואמר רבא לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה הני מילי בהספד ובתענית אבל מלאכה יום אחד ותו לא איני והא רב חזייה לההוא גברא דהוה קא שדי כיתנא בפוריא ולטייה ולא צמח כיתניה התם בר יומא הוה רבה בריה דרבא אמר אפי' תימא (א) ביומיה הספד ותענית קבילו עלייהו מלאכה לא קבילו עלייהו דמעיקרא כתיב שמחה ומשתה ויום טוב ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו יום טוב לא כתיב ואלא רב מ"ט לטייה להוא גברא *דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור הוה ובאתריה דרבי לא נהוג ואיבעית אימא לעולם נהוג ורבי נטיעה של שמחה נטע כדתנן *עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה באירוסין ובנישואין ותנא עלה בנין *בנין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה איזהו בנין של שמחה זה הבונה בית חתנות לבנו איזו היא נטיעה של שמחה זה הנוטע *אבורנקי של מלכים גופא חזקיה קרי בטבריא בארביסר ובחמיסר מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא ומי מספקא ליה מלתא דטבריא והכתיב °ועדי מבצר הצדים צר וחמת רקת וכנרת וקיימא לן *רקת זו טבריא היינו טעמא דמספקא ליה משום דהד גיסא שורא דימא הות אי הכי אמאי מספקא ליה ודאי לאו חומה היא דתניא *°אשר לו חומה ולא שור איגר סביב פרט לטבריא שימה חומתה לענין בתי ערי חומה לא מספקא ליה כי קא מספקא ליה לענין מקרא מגילה מאי פרזים ומאי מוקפין דכתיבי גבי מקרא מגילה משום דהני מיגלו והני לא מיגלו והא נמי מיגליא או דלמא משום דהני מיגנו והני לא מיגנו והא נמי מיגניא משום הכי מספקא ליה רב אסי קרי מגילה בהוצל בארביסר ובחמיסר מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא איכא דאמר אמר רב אסי האי הוצל דבית בנימין מוקפת חומה מימות יהושע היא אמר רבי יוחנן כי הוינא טליא אמינא מלתא דשאילנא לסבייא ואשתכח

*) [ועי' תוס' יבמות מג. ד"ה מליסה]

קהלת ד | יהושע יט | ויקרא כה

בקרונה של צפורי · ביום השוק בפרהסיא בשעת הילוך קרונות: ולא הודו לו · מתשעה באב: אמר לפניו · [לפני] ר' אלעזר: לא כך היה · לא ביקש לעקור לגמרי אלא אותה שנה בלבד: טובים השנים · אילו לא שמעתי (ב) הייתי טועה בדבר עכשיו טוב לי שלימדתני האמת: בר ארביסר הוה · לא היתה (ג) מן המוקפין: וטבריא מוקפת חומה מימות יהושע · לקמן ילפינן מקרא: וכי פשיטא ליה · שהיה מבני חמיסר מי שרי בארביסר במלאכה: לא נצרכא · במגילת תענית שהרי כבר כתובין במגלת אסתר שאסור בהספד ותענית אלא לאסור כו': שדי כיתנא · זורע פשתן: בר יומיה הוה · שקראו בו בני עירו: אפילו תימא בר יומיה הוה גרסי' רבי שנטע נטיעה ביום שקראו בו נטע ודקא קשיא לך יום טוב שאסור בעשיית מלאכה ההוא קרא דכתיב שמחה ומשתה ויום טוב כתיב מעיקרא קודם קבלה אבל בשעת קבלה לא קיבלו עליהן אלא שמחה ומשתה לאוסרן בהספד ותענית אבל י"ט לא קיבלו עליהן: ובאתריה דרבי לא נהוג גרסינן · במקומו של רבי לא נהגו איסור בדבר: נטיעה של שמחה · דכיון דפורים יום שמחה הוא מותר לנטוע נטיעה של שמחה: כדתנן עברו אלו · י"ג תעניות שב"ד מתענין על הגשמים: ולא נענו · מן השמים: ממעטין · בנטיעה ובבנין: ותנא (ד) נטיעה נטיעה של שמחה · בנין האמור כאן שאסורין בבנין של שמחה שנוהגין עצמן כנזופין וכאבלים: ונטיעה · האמורה כאן נטיעה של שמחה כגון אבורנקי אילן שצילו נאה כגון אילן שכופפין אותו על גבי כלונסות ויתידות והמלכים אוכלין תחתיו בימות החמה ומתעדנין בה במיני שמחות ובנין בית חתנות לבנו כשמשיא אשה לבנו הראשון היה בונה לו בית ועושה לו חופה בתוכו אלמא איכא נטיעה של שמחה: ועדי מבצר הצדים וגו' · בספר יהושע (יט) בנחלת נפתלי וקיימא לן לקמן דרקת זו טבריא וקרי ליה ערי מבצר אלמא מוקפת חומה הואי: דחד גיסא שורא דימא הויא · אין לה חומה מצד אחד אלא הים חומתה ומספקא ליה אי חשיב היקף אי לא: חומה ולא שור איגר · בבתי ערי חומה כתיב עיר חומה ולא עיר שאין לה חומה בפני עצמה אלא מוקפת בתים סמוכות זו לזו וחומות חילונות של בתים נעשות חומה לעיר והיינו שור איגר שגגותיה חומותיה גג מתרגמינן איגר: סביב · לגבי בתי החצרים כתיב אשר אין להם חומה סביב מכלל דבתי ערי חומה מסובבת (ה) סביב קאמ': פרט לטבריא שימה חומתה · שהים שלה היא חומתה מצד האחד: כי מספקא ליה לענין מקרא מגילה · דלא מפורש בה חומה אלא לשון פרזים ושאינן פרזים כתיב בה ומספקא ליה האי לשון פרזים אי לשון גלוי הוא או לשון עיר הנוחה ליכבש: כד הוינא טליא · כשהייתי נער:

ואשתכח

ורחץ בקרונה של צפורי · לאו דוקא בקרונה אלא כלומר בפרהסיא ואם תאמר מאי איריא לרחוץ אפי' לאכול נמי מותר כדתניא בר"ה (דף יח:) אין צרה ואין שלום רצו מתענין לא רצו אין מתענין וי"ל דכיון דקבלוהו כבר אבותינו על עצמם מסתמא גם הם קבלוהו:

ובקש לעקור תשעה באב ולא הודו לו · קשה היכי סלקא דעתך דהאי תנא [דרבי] היה רוצה לעקור ט' באב לגמרי והא אמרינן (תענית דף ל:) כל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בנחמה של ירושלים ועוד דהא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אא"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין ויש לומר דלא רצה לעוקרו *אלא מחומרא שיש בו יותר משאר תעניות אי נמי יש לומר דרצה לעקרו מתשיעי ולקבעו בעשירי כדאמר ר' יוחנן (שם כט:) *אילו הואי התם קבעתיה בעשירי:

שאסורים בהספד · השיב רש"י וכי מי נתן כח לימי מגילת אסתר לדחות אבילות *אי איתא דבהספד נאסר משום דכתיב ימי משתה ושמחה והא חזינן דכולי עלמא נהגו בו היתר אלא ודאי לא הוי אלא לענין שאין נופלין על פניהם דלא הוי יום צרה אלא יום שמחה:

והא רבי בטבריא הוה · נראה שהיה (ו) בימי אנטונינוס כשהיו יחד כדאמר במס' ע"ז (דף י.) שרצה לשחרר בני טבריא ממס לפי שהיו תלמידי חכמים דקאמר ליעביד טבריא קלניא:

דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור · קשה דהא רבי התיר בית שאן ע"י ר' מאיר שאכל שם עלה של ירק בחולין (דף ו:) וי"ל דהתם לא נהגו איסור אלא בטעות והכא מיירי בדבר שנהגו בו איסורא במתכוין*:

ממעטין במשא ומתן · פי' של שמחה דומיא דבנין ונטיעה דבסמוך (ז) אבל שאר בניינים שרו ואין לך משא ומתן גדול מזה*):

ממעטין רוצה לומר שלא יהו ששים כלל °ותמירי מתשעה באב שמארסין בו אבל אין לפרש ממעטין אבל ששים קנה דאם כן היה לו לפרש השיעור מה הוא קורא ממעט:

שטובה

לז א ב מיי' פ"ב מהל' מגילה הלכה יג סמג עשין ד טוש"ע א"ח סי' תרצו סעיף ג:
לח ג שם סעיף ב:
לט ד ה ו שם סעיף א:
מ ז ח מיי' פ"ג מהל' תענית הל' ח טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ז:
מא ט מיי' פ"א מהל' מגילה הלכה יא סמג עשין ד טוש"ע א"ח סי' תרפח סעיף ד:
מב י מיי' פי"ב מהל' שמטה ויובל הל' יג:

אלא מחומרא שיש בו יותר משאר תענית ודורות ראשונים לא גזרו אלא רק שיהא יום תענית ולא יותר

אלו הואי התם קבעתיה בעשירי ודאי ר"י לא היה יכול להכריע כל החכמים לדעתו אלא שהרבה חכמים הסכימו לקובעו בעשירי רק הרוב הסכימו לקובעו בתשיעי וכה"ג אינו בכלל אין ב"ד רשאי וכו' דיש רשות ביד ב"ד אחר לקבוע הלכה כדברי יחיד כדאיתא בעדיות פ"א משנה ה

רבינו חננאל

פירושה חגיגה כ"ז חגיגה מאחרין כלומר כל ימי החג מאחרין מיום לחבירו אבל אם שלמו ימי החג לא דתנן מי שלא חגג (גרסינן) ביו"ט הראשון של חג חוגג והולך כל הרגל כולו עד יו"ט אחרון של חג עבר הרגל כו'. רב אשי אמר הכי קאמר אפי' עצרת דחגיגתה חד יומא הוא אי איקלעי בשבת מאחרין חגיגה למחר כדתנן ומודין שאם חל להיות בשבת שיום טבוח לאחר השבת וזו המשנה אחרים היא שאומרים אין בין עצרת לעצרת אלא ד' ימים ואין הלכה כמותם: רבי נטע נטיעה בפורים אוקימנא דר' יהודה פשיטא ליה דטבריא מוקפת חומה מימות יהושע היא ורבי בר חמיסר הוא וכי נטע בארביסר נטע כו': ואסיקנא אפי' תימא ביומיה הספד ותענית קבילו עילויהו וכי אסירי הספד ותעניות כולי עלמא כדכתיב במגילת תענית ארביסר וחמיסר פוריא אינון דלא למיספד ואמר רבא לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה פי' לאסור לבן כרך בי"ד בהספד ותענית ולבן כפר בט"ו אלו ואלו אסורין בהספד ותענית בב' ימים הללו: אבל מלאכה אינו אסור אלא מי שנהגו בני אותו מקום איסור על עצמם כדתניא דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור למלאכה [אי אתה רשאי להתירן בפניהם] ורב דלטייה להתוא גברא ולא צמח כיתניה מקום שלא נהגו לעשות מלאכה בזורעם הוה. איבעית אימא רבי נטיעה של שמחה נטע דתנן עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ובמתן כו' ותנא בנין של שמחה נטיעה של שמחה מכלל שאע"פ שאסור לעשות מלאכה נטיעה של שמחה מותרת לו *) דהא מן התעניות הראשונות שנינו עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין ג' תעניות אוכלין ושותין מבע"י ואסורין במלאכה כו' ללמדך שאע"פ שאסורים במלאכה מן התעניות הראשונות בנין של שמחה ונטיעה של שמחה מותרין היו **) לפיכך בא עתה לאסור אפי' אלו שהיו בהן מותרין עד עתה ומפני שהן של שמחה וכן בפורים אע"פ שאסורים במלאכה בנטיעה של שמחה מותרין הן לפיכך אמרנו דר' נטיעה של שמחה אבירנקי של מלכים נטע. רבי רחץ בקרונה של ציפורי בי"ז בתמוז וביקש לעקור ט' באב שהל להיות בשבת ודחוהו לאחר שבת אמר הואיל ונדחה ידחה ולא הודו לו חכמים: גופא חזקיה קרא מגילה בטבריא בי"ד

*) נראה דצ"ל דהנה בתעניות הראשונות וכו'. **) דברי רבינו אלו צריכין באור לכאורה דסיפך אפשר דבתענית גזור שאסור במלאכה יהי' מותר בנין של שמחה וצ"ע ועי' בחדושי הרמב"ן.

[פירוש מים נובעין וקרים ערוך ערך קרונה]

תענית יח:

[פסחים נ: נדרים עו. פא:]

תענית יב:

שם יד:

[גי' הערוך אבורנקי]

[לקמן ו.]

ערכין לב:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אפי' תימא ביומיה הוה הספד: (ב) רש"י ד"ה טובים וכו' שמעתי ממך הייתי: (ג) ד"ה בר ארביסר הוה לא היתה עיר מן: (ד) ד"ה ותנא עלה בנין בנין של שמחה נטיעה וכו' והד"א עם ד"ה ונטיעה כו' של שמחה הס"ד: (ה) ד"ה סביב וכו' מסובבת חומה סביב: (ו) תוס' ד"ה והא רבי וכו' שהיה בטבריא בימי: (ז) ד"ה ממעטין וכו' ונטיעה דבסמוך דבעל שמחה דוקא אסור אבל שאר בניינים

גליון הש"ס תוס' ד"ה ממעטין ר"ל וכו' ותמירי מט"ב. עיין פסחים דף נה ע"א וצ"ע:

ואישתכח כוותי חמת זו טבריא ולמה נקרא שמה חמת על שום חמי טבריא רקת זו ציפורי ולמה נקרא שמה רקת משום דמידלייא כרקתא דנהרא כינרת זו גינוסר ולמה נקרא שמה כינרת דמתיקי פירא כקלא דכינרי אמר רבא מי איכא למאן דאמר רקת לאו טבריא היא והא כי שכיב איניש הכא התם ספדי ליה הכי גדול הוא בששך ושם לו ברקת וכי מסקי ארונא להתם ספדי ליה הכי אוהבי *שרידים יושבי רקת צאו וקבלו הרוגי עומק *כי נח נפשיה דרבי זירא פתח עליה ההוא ספדנא ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גידלה שעשועיה אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה אלא אמר (*רבה) חמת זו חמי גרר רקת זו טבריא כינרת זו גינוסר ולמה נקרא שמה רקת *שאפילו ריקנין שבה מלאין מצות כרמון רבי ירמיה אמר רקת שמה ולמה נקרא שמה טבריא שיושבת בטבורה של ארץ ישראל (*רבא) אמר רקת שמה ולמה נקרא שמה טבריא שטובה ראייתה אמר זעירא קטרון זו ציפורי ולמה נקרא שמה ציפורי שיושבת בראש ההר כצפור וקטרון ציפורי היא והא קטרון בחלקו של זבולון הואי דכתיב °זבולון לא הוריש את יושבי קטרון ואת יושבי נהלול וזבולון מתרעם על מדותיו הוה שנאמר °זבולון עם חרף נפשו למות מה טעם משום דנפתלי על מרומי שדה אמר זבולון לפני הקב"ה רבונו של עולם לאחיי נתת להם שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות לאחיי נתת להם ארצות ולי נתת ימים ונהרות אמר לו כולן צריכין לך ע"י חלזון שנאמר [°עמים הר יקראו] ושפוני טמוני חול תני רב יוסף שפוני זה חלזון טמוני זו טרית חול זו זכוכית לבנה אמר לפניו רבונו של עולם מי מודיעני (א) אמר לו °שם יזבחו זבחי צדק סימן זה יהא לך כל הנוטל ממך בלא דמים אינו מועיל בפרקמטיא שלו כלום ואי סלקא דעתך קטרון זו ציפורי אמאי מתרעם על מדותיו והא הויא ציפורי מילתא דעדיפא טובא וכי תימא דלית בה זבת חלב ודבש והאמר ריש לקיש לדידי *חזי לי זבת חלב ודבש דציפורי והויא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל וכ"ת דלא נפישא דידיה כדאחוה *והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לדידי חזי לי זבת חלב ודבש דכל ארעא דישראל והויא כמבי כובי עד אקרא דתולבקני עשרין ותרתין פרסי אורכא ופותיא שיתא פרסי אפ"ה שדות וכרמים עדיפא ליה דיקא נמי דכתיב °ונפתלי על מרומי שדה ש"מ אמר רבי אבהו °ועקרון תעקר זו קסרי בת אדום שהיא יושבת בין החולות והיא היתה יתד תקועה לישראל בימי יוונים וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום היו קורין אותה אחידת מגדל *שיר אמר רבי יוסי בר חנינא מאי דכתיב °והסירותי דמיו מפיו ושקוציו מבין שיניו ונשאר גם הוא לאלהינו והסירותי דמיו מפיו זה בית (ב) במיא שלהן ושקוציו מבין שיניו זה בית גליא שלהן ונשאר גם הוא לאלהינו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבאדום °והיה כאלוף ביהודה ועקרון כיבוסי אלו *תראטריות וקרקסיות שבאדום שעתידין שרי יהודה ללמד בהן תורה ברבים *אמר רבי יצחק לשם זו פמיים עקרון תעקר זו קסרי בת אדום שהיא היתה מטרופולין של מלכים איכא דאמרי דמרבי בה מלכי ואיכא דאמרי דמוקמי מינה מלכי קסרי וירושלים אם יאמר לך אדם חרבו שתיהן אל תאמן ישבו שתיהן אל תאמן חרבה קסרי וישבה ירושלים חרבה ירושלים וישבה קסרי תאמן שנאמר °אמלאה החרבה *אם מליאה זו חרבה זו אם מליאה זו חרבה זו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא °ולאום מלאום יאמץ ואמר רבי יצחק מאי דכתיב °יוחן רשע בל למד צדק אמר יצחק לפני הקב"ה רבש"ע יוחן עשו אמר לו רשע הוא אמר לו בל למד צדק אמר לו °בארץ נכוחות יעול אמר לו אם כן בל יראה גאות ה' ואמר רבי יצחק מאי דכתיב °אל תתן ה' מאויי רשע זממו אל תפק ירומו סלה אמר יעקב לפני הקב"ה רבונו של עולם אל תתן לעשו הרשע תאות לבו זממו אל תפק זו גרממיא

תורה אור: שופטים א · שם ה · דברים לג · שם · שופטים ה · צפניה ב · זכריה ט · שם · יחזקאל כו · בראשית כה · ישעיה כו · שם · תהלים קמ

ואישתכח כוותי גרסי': רקתא דנהרא · שפת הנהר גבוה מן הנהר אף ציפורי יושבת בראש ההר: כי שכיב אינים הכא · כשמת אדם גדול בבבל: ספדי ליה התם · בטבריא: ששך · בבל בחילוף א"ת ב"ש: ושם לו ברקת · יצא לו שם בטבריא: וכי מסקי ארון · של מת מבבל לקוברו בטבריא: אמרו הכי · הספדנין קורין בשווקים בלשון הזה שיצאו לקראת המת: אוהבי שרידים · אוהבי ישראל: יושבי רקת צאו וקבלו הרוגי עמק · מתי בבל העמוקה: ר' זירא עלה מבבל לארץ ישראל ומת שם בטבריא: [ארץ צבי · ארץ] ישראל: גידלה שעשועיה · של שנער: בטיבורה · באמצעיתה: לא הוריש את יושבי קטרון · שבאה לחלקו ועבר על מה שאמר הקב"ה לא תחיה כל נשמה (דברים כ) והניחן לגור שם ביניהם ולהעלות להם מס: על מדותיו · על מזלו שנמדד לו מן השמים מדה שאינו חפץ בה: כולן צריכין לך · כל אחיך יהו צריכין לך: על ידי חלזון · חלזון עולה מן הים להרים וצובעין בדמו תכלת ונמכר בדמים יקרים: עמים הר יקראו · מכל השבטים יתקבצו להריך לקנות ספוני טמוני חול: ספוני זה חלזון · שהוא דבר חשוב ספון חשוב בלשון ברייתא: טרית · דג שקורין טוניי"א: זכוכית לבנה · היוצא מן החול כדאמר ביציאות השבת (שבת טו:) וחול של זבולון חשוב משאר חולות וראוי לזכוכית לבנה: מי מודיעני · על זאת לתת לי דמים: כל המוצא חלזון ונוטלו בלא דמים אינו מצליח: שם יזבחו זבחי צדק · כאשר אסור גזל בעולה כך לא יגזלו ממך כלום שאם יטול שוה פרוטה בלא דמים תתקלקל הצביעה והחול ולא יועיל כלום: זבת חלב ודבש · העזים אוכלין תאנים והדבש נוטף מהן והחלב זב מן העזים ונעשים כמין נחל: ששה עשר מיל · ד' פרסאות: לדידי חזי לי זבת חלב ודבש דכל ארץ ישראל · בכל מקום שהוא שם ואם באת לצרפו יחד הוי כמבי כובי עד אקרא דתולבקני שם מקום: אקרא · מקום מעבר הנהר ובלע"ז פורט"ו: עדיפי ליה · חביבי ליה: יתד תקועה · לרעה: אחידת מגדל שיר · כבושת מגדל שיר: והסירותי דמיו מפיו וגו' · גבי צור כתיב שהוא ראש לאדום: גליא (ג) במיא · ראשי ע"ז שם לאדום: כיבוסי · היא ירושלים: והיה אדום לאלופי יהודה · ועקרון תהיה בית תלמוד בירושלים: לשם · עיר שכיבשו בני דן: זו פמיים · שמשם ירדן יוצא כדאמר מר ירדן יוצא ממערת פמיים (בכורות דף נה.): מטרופולין · לשון יון אימא של מלכות מטר"א אם פולין לשון שררה כדאמר מר עד שבאו דיופלי מהעיר שני שרים (תענית דף יח:): דמרבי · שמגדלין שם בני מלכים: אמלאה החרבה · רישא דקרא יען אמרה צור על ירושלים אמלאה החרבה עכשיו אתמלא מחורבתה: (ד) רשע · זה עשו: בארץ נכוחות יעול · את ירושלים יחריב: אמר יצחק להקב"ה יוחן רשע זה עשו אמר לו הקדוש ברוך הוא רשע הוא: אמר · יצחק בל למד צדק כלומר אין אדם יכול ללמד עליו צדק: אמר לו · הקב"ה: בארץ נכוחות יעול · כלומר עתיד להחריב את ארץ ישראל: אמר יצחק · אם כן בל יראה גאות ה': זממו אל תפק · אל תוציאנו מנחיריו זמם כמין טבעת ברזל *שנותנין בחוטמה של אנקה ומשכת בו ומתוך חוזקה אינה משתמרת כי אם בו: גרממיא

שטובה ראייתה · שהיו שם גנות ופרדסים:
דכל הנוטל (פרוטה) ממך בלא דמים אין מועיל · דכתיב שם יזבחו זבחי צדק וגזל לא מהני בזבח:
טראטריות (ה) וקרקסיאות. י"מ בתי עבודת כוכבים ומכנה אותן טרטאכ' לשון הרפה וקרקסיאות רוצה לומר בית הכסא בלשון ערב וקשה לומר שאותן מקומות מטונפות יכול ללמוד שם תורה אלא ודאי לשמחה יהא במהרה בימינו ורוצה לומר בתים שמתאספים שם לוועד של עובדי עבודת כוכבים:

רבינו חננאל: בי"ד ובט"ו משום דמספקא ליה ומקשינן והא טבריא ודאי מערי מבצר הוא דכתיב וערי מבצר הצדים צר וחמת רקת וכנרת וקי"ל דרקת זו טבריא אלא משום שימה חומתה כו' טלייא פי' נערים. דמדליא כרקתא דנהרא פי' גבוהה כשפת הנהר:

[עיין פרש"י ובערוך ערך שרד פי' אוהבי תלמידי חכמים יושבי בנית המדרש של טבריא ופי' הערוך מבואר על פי מה דאמר הש"ס בחולין קלג: אין שריד אלא ת"ח שנאמר ובשרידים אשר ה' קורא]

הגהות הב"ח
(א) גמ' מי מודיעני על זאת אמר לו וכו' שכל הנוטל: (ב) שם דמיו מפיו זה בית כריא שלהן: (ג) רש"י ד"ה גלייא וכריא ראשי: (ד) ד"ה אמלאה וכו' מחורבתה הס"ד ואח"כ מ"ה יוחן רשע: (ה) תוד"ה טראטריאות י"מ בתי כנ"ל ופי' וקרקסיאות נמחק וכו' מקומות מטונפות יעלוסללמוד וכו' וטראטריות וקרקסיאות דהכא רוצה לומר בתים נ"ב עיין בשבת דף קו. ופ"ק דע"ז דף יח ע"ב:

כתובות קיא:

גליון הש"ס
רש"י ד"ה זממו כו' · שנותנים בחוטמה של אנקה. שבת דף נא ע"ב:

[נ"ל צור כך הגי' נע"י ובערוך ערך אחד ג"יס שר פי' מגדל שסוגרים בו לפניס שדים פי"א מגדל שהוא מוחזק בשד]

[בכורות נה.]

מו"ק כה:
[נ"ל רבא]
[ברכות כז. עירובין יט. חגיגה כז. סנהדרין לז.]
[נ"ל רבה]
[כתובות קיא: ע"ש]
[בערוך ערך אטר האריך בפירושו דהכא שתי תיבות]
פסחים מב:

עין משפט נר מצוה

מג א מיי' פ"א מהל' מגילה הל' יב סמג עשין מד"ס ד טור א"ח סימן תרפח :

מד ב ג מיי' פ"ב מהל' מגילה הל' יג סמג שם טור שו"ע א"ח סי' תרלו :

גרממיא של אדום שאלמלי הן יוצאין מחריבין כל העולם כולו ואמר רבי חמא בר חנינא תלת מאה קטירי תגא איכא בגרממיא של אדום ותלת מאה ושיתין וחמשה מרזבני איכא ברומי ובכל יומא נפקי הני לאפי הני ומקטיל חד מינייהו ומיטרדי לאוקמי מלכא ואמר ר' יצחק אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן לא יגעתי ומצאתי אל תאמן יגעתי ומצאתי תאמן הני מילי בדברי תורה אבל במשא ומתן סייעתא הוא מן שמיא ולדברי תורה לא אמרן אלא לחדודי אבל לאוקמי גירסא סייעתא מן שמיא היא ואמר רבי יצחק *אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו שנא' °אל תתחר במרעים ולא עוד אלא שדרכיו מצליחין שנא' °יחילו דרכיו בכל עת ולא עוד אלא שזוכה בדין שנאמר מרום משפטיך מנגדו ולא עוד אלא שרואה בשונאיו שנאמר כל צורריו יפיח בהם איני והאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה שנא' °עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם ותניא *ר' דוסתאי בר מתון אמר מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה (א)ואם לחשך אדם לומר אל תתחר במרעים ואל תקנא בעושי עולה מי שלבו נוקפו אומר כן אלא אל תתחר במרעים להיות כמרעים ואל תקנא בעושי עולה להיות כעושי עולה ואומר °אל יקנא לבך בחטאים וגו' לא קשיא הא במילי דידיה הא במילי דשמיא ואיבעית אימא הא והא במילי דידיה ולא קשיא הא בצדיק גמור הא בצדיק שאינו גמור דאמר רב הונא *מאי דכתיב °למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו צדיק ממנו בולע צדיק גמור אינו בולע ואי בעית אימא שעה משחקת לו שאני: אמר עולא איטליא של יון זה כרך גדול של רומי והויא תלת מאה פרסה על תלת מאה פרסה ויש בה שס"ה שווקים כמנין ימות החמה וקטן שבכולם של מוכרי עופות והויא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל ומלך סועד בכל יום באחד מהן והדר בה אע"פ שאינו נולד בה נוטל פרס מבית המלך והנולד בה אע"פ שאינו דר בה נוטל פרס מבית המלך ושלשת אלפים בי בני יש בו *)וחמש מאות חלונות מעלין עשן חוץ לחומה צדו אחד ים וצדו אחד הרים וגבעות צדו אחד מחיצה של ברזל וצדו אחד חולסית ומצולה : **מתני'** *קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר שני *אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים : **גמ'** הא לענין סדר פרשיות זה וזה שוין מני מתני' לא תנא קמא ולא ר' אליעזר ברבי יוסי ולא רשב"ג דתניא *קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר השני *שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון חוץ ממקרא מגילה ר"א ברבי יוסי אומר אין קורין אותה באדר השני שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון רשב"ג אומר משום רבי יוסי אף קורין אותה באדר השני ג'שכל מצות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון ושוין בהספד ובתענית שאסורין בזה ובזה ר"ש בן גמליאל היינו תנא קמא אמר רב פפא סדר פרשיות איכא בינייהו דתנא קמא סבר לכתחילה בשני ואי עבוד בראשון עבוד בר ממקרא מגילה דאף על גב דקרו בראשון קרו בשני ורבי אליעזר ברבי יוסי סבר אפילו מקרא מגילה לכתחילה בראשון ורבן שמעון בן גמליאל סבר אפילו סדר פרשיות אי קרו בראשון קרו בשני מני אי תנא קמא קשיא מתנות אי רבי אליעזר ברבי יוסי קשיא נמי מקרא מגילה אי רשב"ג קשיא סדר פרשיות לעולם ת"ק ותנא מקרא מגילה והוא הדין מתנות לאביונים *דהא בהא תליא ואב"א לעולם רשב"ג היא (ומתני' חסורי מיחסרא) והכי קתני ג'אין בין ארבעה עשר שבאדר הראשון לי"ד שבאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין ואילו סדר פרשיות לא מיירי אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יוחנן הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל שאמר משום רבי יוסי אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו בכל שנה ושנה רבי אליעזר ברבי יוסי סבר בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לשבט אף כאן אדר הסמוך לשבט ורשב"ג סבר בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לניסן אף כאן אדר הסמוך לניסן בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי מסתבר טעמא *דאין מעבירין על המצות אלא רשב"ג מ"ט אמר רבי טבי טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מסמך גאולה לגאולה עדיף רבי אלעזר אמר טעמא דר' שמעון ב"ג מהכא דכתיב לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית ואיצטריך למיכתב השנית

*) [ועי' תוס' מנחות סד: ד"ה אב"א ותוס' יומא לג: ד"ה אין ותוס' זבחים נא: ד"ס אשר]

רש"י

גרממיא · שם מלכות והיא מאדום : מרזבני · דוכסים : יגעתי · בתורה : לאוקמי גירסא · שלא תשתכח ממנו : סייעתא דשמיא · ויש יגע ואינו מוצא : יחילו · יצליחו ודומה לו על כן לא יחיל טובו (איוב כ) : מרום משפטיך מנגדו · מסולקין הם ממנו : יפיח בהם · תורה אור בכפיפה בעלמא הן נופלים: מי שלבו נוקפו · יירא מן העבירות שבידו אומר כן : אל תתחר · אינו לשון גירוי אלא שלא תאחז במעשיו כמו ואיך תתחרה את הסוסים (ירמיה יב) כלומר שאינו רץ כמותו : ואומר אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום · על כרחך אין קנאה זו לשון גירוי מלחמה אלא אחיזת מעשיו מדכתיב בסיפא כי אם ביראת ה' כל היום : איטליא של יון . כרך גדול שגדל בשביל עון מנשה שבשעה שהכניס צלם בהיכל ירד גבריאל ונעץ קנה בים *וגדל עליו חלקה גדולה ונבנה לשם איטליא של יון מאיי אלישה (יחזקאל כז) מתרגמינן מנגוות איטליא: שווקים . חוצות : פרס . מזון : חלונות · שמעלים מהן עשן חוץ לחומה . שהן גבוהים מן החומה ואין מעשנין את החומה וזהו חשיבות : חולסית. מקום אבנים דקות : **מתני'** אלא מקרא מגילה · כלומר שאם עשאו בראשון לא יצא : **גמ'** סדר פרשיות · פרשת שקלים וזכור ופרה והחודש דתנן במתניתין דבני העיר *דנוהגין באדר : זה וזה שוין · שאם קראם בראשון אין צריך לחזור ולקרות בשני : שאסורין בזה ובזה · ביום ארבעה עשר וחמשה עשר שבשניהן : ואמר רב פפא גרסינן : ורבן שמעון בן גמליאל כו' · דהא כל מצות קאמר : מתניתין הכי קתני · ולא איירי בסדר פרשיות כלל : אין מעבירין כו' · משבא לידי אקדים לעשות דהכי תניא במכילתא ושמרתם את המצות אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה : גאולה לגאולה · פורים לפסח : השנית · בחודש השני : לבסוף

תוספות

הא לענין סדר פרשיות זה וזה שוין · שאם קראו הארבע פרשיות באדר הראשון שעדיין לא היו יודעין שצריכין לעבר וכשר הכי עברו השנה אין צריך לקרותם באדר השני : **ורבי** אליעזר ברבי יוסי סבר אף מקרא מגילה [לכתחלה בראשון · ונראה] דדייק מדקתני משנה יתירא שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון [דמשמע] לכתחילה ויש שנוהגין לעשות ימי משתה ושמחה בארבעה עשר ובחמשה עשר של אדר הראשון וריהטא דמתניתין נמי משמע כן מדקאמר אלא מקרא מגילה (ב) בלבד ומתנות עניים מכלל דלענין משתה ושמחה זה וזה שוין ולא נהירא דהא אמרינן בגמרא הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין מכלל דשמחה ומשתה ליכא דע"כ לא תליא הא בהא דאי תליא הא בהא לאשמעינן דמשתה ושמחה נהגו בהו ,וממילא נאסר בהספד דהא הימים האמורים במגילת תענית האסורים בהספד אין בהן משתה ושמחה וכן הלכה שאין צריך להחמיר לעשות משתה ושמחה באדר הראשון :

מסתבר טעמיה דאין מעבירין על המצות · מכאן קשה להא דאמרינן בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נא: ושם) בגמרא דקאמר שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של המזבח ודייק טעמא דאמר קרא אל יסוד מזבח העולה וקשה התם למה לי קרא תיפוק ליה דאין מעבירין על המצות וכשהוא יוצא מפתח ההיכל שהוא מערב ביסוד מערבי הוא דפגע ברישא ויש מפרשים דלא שייך למימר אין מעבירין על המצות אלא היכא שיש לפניו שתי מצות שיש לו לעשות קודם אותה דפגע ברישא וזה אינו דהכא ליכא אלא מצוה אחת ואפילו הכי מפרש הטעם משום דאין מעבירין ורבינו יהודה תירץ דאי לאו קרא הוה אמינא דאין מעבירין לכתחילה הא דיעבד שרי משום הכי איצטריך להסור בדיעבד אי נמי נראה התם דמטעם דאין מעבירין לא חזינן אלא דכל מערבי של מזבח כשר אבל יסוד לא חזינן דצריך משום הכי איצטריך קרא לאשמועינן יסוד*): גאמרה

רבינו חננאל

מתני' קרא את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה · כו' הא לענין פרשיות זה וזה שוין פי' פרשיות כדתנן בר"ח אדר קורין בפרשת שקלים . בשניה זכור . בשלישית פרה אדומה . ברביעית החדש הזה . בחמישי חוזרין לכסדרן ואוקימנא דבסדר פרשיות זה וזה שוין . אם קראו אותם באדר הראשון יצאו ואין צריכין לחזור ולקרות אותם באדר השני . מני מתניתין לא ת"ק ולא ר' אליעזר בר' יוסי ולא רשב"ג דתניא קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה כו' . ואמר רב פפא סדר פרשיות איכא בינייהו תנא קמא סבר פרשיות לכתחלה בשני ואי עביד בראשון תוב לא עבדי בשני לבר ממקרא מגילה דאע"ג [דקרו] בראשון קרו נמי בשני . ר' אליעזר בר' יוסי סבר אפי' מקרא מגילה לכתחלה בראשון ור"ש ב"ג סבר סדר פרשיות לכתחלה נמי בשני . ואע"ג דקרו בראשון קרו נמי בשני . מני מתני' אי ת"ק הא קתני חוץ ממקרא מגילה בלבד ומשנתנו שנינו אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים*. הלכך קשיא ומתנות לאביונים אי ר' אליעזר בר' יוסי קשיא נמי מקרא מגילה . דהא בהדיא תני דלא מקרא מגילה ולא מתנות לאביונים אין נוהגין בשני ומתני' קתני דזה וזה נוהגים בשני . אי רשב"ג קשיא סדר פרשיות דדייקינן ממתני' הא לענין פרשיות אדר הראשון והשני שוין ורשב"ג סבר אין נוהגין אלא בשני ופרקינן לעולם מתניתין ת"ק היא ותנא בברייתא מקרא מגילה והוא הדין למתנות לאביונים דמתנות אביונים בקריאת המגילה הם תלויים . עת שקורין המגילה ניתנין לעניים המתנות מפני שעיני העניים נשואות למקרא מגילה איבעית אימא לעולם מתני' רשב"ג והכי קתני אין בין י"ד דאדר הראשון ויום י"ד דאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים ; הא לענין הספד ותענית יום י"ד של אדר הראשון ויום י"ד דאדר השני זה וזה שוין . ואילו בסדר פרשיות תנא דידן לא קתני מידי ואסיקנא משום דרבי יוחנן הלכה כרשב"ג דאמר כל מצות הנוהגות בשני אין נוהגות בראשון ובין סדר הפרשיות ובין מקרא מגילה אין נוהגין אלא באדר השני בלבד . וא"ר יוחנן דייק רשב"ג מדכתיב כל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לניסן כן אפילו במעוברת אדר הסמוך לניסן ואקשינן והא אין מעבירין על המצות ופרקינן מסמך גאולת מצרים לגאולת אסתר עדיפא ר' אלעזר (בר' יוסי) אומר טעמא דרשב"ג לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית מיכתיב השנית

מסורת הש"ס

[ס"א ועלפניו שרטון גדול] ברכות ז: ע"ש

[דף כט.] [ברכות ז: ע"ש מסכת ד"א רבה פ"ב ע"ש]

ברכות ז: ע"ש ב"מ עא.

*) [נ"א כל אחד ואחד חמש מאות חלונות וכו'] שקלים ב:

[תוספ' פ"א]

[ר"ה יט:]

[שבת קלג: וש"נ]

[יומא לג. וש"נ]

הגהות הב"ח

(א) גמ' מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה שנאמר עוזבי תורה יהללו רשע וגו' ואם לחשך אדם לומר וכתיב אל תתחר וגו' בעושי עולה אמור לו מי שלבו : (ב) תום' ד"ה ור' אליעזר וכו' אלא מקרא מגילה ומתנות עניים כצ"ל ותיבת בלבד נמחק :

השנית ואיצטריך למיכתב בכל שנה ושנה דאי מבכל שנה ושנה הוה אמינא כי קושין קא משמע לן השנית ואי אשמועינן השנית הוה אמינא בתחילה בראשון ובשני קמ"ל בכל שנה ושנה ורבי אליעזר בר' יוסי האי השנית מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדרב שמואל בר יהודה דאמר רב שמואל בר יהודה בתחילה קבעוה בשושן ולבסוף בכל העולם כולו אמר רב שמואל בר יהודה שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות שלחו לה קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות שלחה להם כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס *רב ורב חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו בכוליה סדר מועד כל כי האי זוגא חלופי רבי יוחנן ומעייל רבי יונתן שלחה להם אסתר לחכמים כתבוני לדורות שלחו לה °הלא כתבתי לך שלישים שלישים ולא רבעים עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה °כתב זאת זכרון בספר כתב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה זכרון מה שכתוב בנביאים בספר מה שכתוב במגלה כתנאי כתב זאת מה שכתוב כאן זכרון מה שכתוב במשנה תורה בספר מה שכתוב בנביאים דברי רבי יהושע ר' אלעזר המודעי אומר כתב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה זכרון מה שכתוב בנביאים בספר מה שכתוב במגילה אמר רב יהודה אמר שמואל אסתר אינה מטמאה את הידים למימרא דסבר שמואל אסתר לאו ברוח הקודש נאמרה והאמר שמואל אסתר ברוח הקודש נאמרה נאמרה לקרות *ולא נאמרה ליכתוב מיתיבי *רבי מאיר אומר קהלת אינו מטמא את הידים ומחלוקת בשיר השירים ר' יוסי אומר שיר השירים מטמא את הידים ומחלוקת בקהלת ר' שמעון אומר קהלת מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה אבל ירות ושיר השירים ואסתר מטמאין את הידים הוא דאמר כר' יהושע תניא ר' שמעון בן מנסיא אומר [ג]קהלת אינו מטמא את הידים מפני שחכמתו של שלמה היא אמרו לו וכי זו בלבד אמר והלא כבר נאמר °וידבר שלשת אלפים משל ואומר °אל תוסף על דבריו מאי ואומר וכי תימא מימר טובא אמר דאי בעי איכתיב ודאי בעי לא איכתיב תא שמע אל תוסף על דבריו תניא ר' אליעזר אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר °ויאמר המן בלבו ר' עקיבא אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר °ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל רואיה ר"מ אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר °ויודע הדבר למרדכי רבי יוסי בן דורמסקית אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר °ובבזה לא שלחו את ידם אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא מלתא דעדיפא מכולהו שנאמר קימו וקבלו *קימו למעלה מה שקיבלו למטה אמר רבא *לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא דרבי אליעזר סברא הוא דלא הוה איניש דהשיב למלכא כוותיה והאי כי קא מפיש טובא ואמר אדעתיה דנפשיה קאמר דר"ע דלמא *כר' אלעזר דאמר מלמד שכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו והא דרבי מאיר דלמא כרבי חייא בר אבא דאמר *בגתן ותרש שני טרשיים היו והא דרבי יוסי בן דורמסקית דלמא פריסתקי שדור דשמואל ודאי לית ליה פירכא אמר [א] רבינא *היינו דאמרי אינשי טבא חדא פלפלתא חריפתא ממלי צני קרי רב יוסף אמר מהכא °וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים רב נחמן בר יצחק אומר מהכא וזכרם לא יסוף מזרעם: ומתנות לאביונים: תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו [ג]שתי מנות לאיש אחד ומתנות לאביונים [ד]שתי מתנות לשני בני אדם רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תלתא וגרבא דחמרא שלח ליה קיימת

משלי כב · שמות יז · מלכים א ה · משלי ל · אסתר ו · שם ב · שם · שם ט · אסתר ט

רש"י

לבסוף קבעוה כו' · וזהו השנית: שלחה להם · בשנה שנייה לקובעה עליהם חובה: קבעוני · ליום טוב ולקרייה להיות לי לשם: קנאה את מעוררת עלינו · שיאמרו האומות שאנו שמחים להזכיר מפלתן: כבר אני כתובה · ושם יהו רואין מה שאירע להם על ידי ישראל: רב ורב חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו · הא דאמרינן לקמן: בכוליה סדר מועד · שהוזכרה שם זוג זה של ארבע חכמים הללו חלופי רבי יוחנן ומכניסין רבי יונתן: שלישים · בשלשה מקומות יש לנו להזכיר מלחמת עמלק בספר ואלה שמות (יז) ובמשנה תורה (כה) ובספר שמואל (א טו) וזהו שאמר שלמה בדבר ששילשתו אי אתה רשאי לרבעו: זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה · דכל מה שכתוב בתורה קורא כתב אחד: אינה מטמאה את הידים · כשאר ספרים דאמר בי"ח דבר (שבת דף יד.) שגזרו עליהן לטמא את הידים לתרומה * ומחלוקת בית שמאי וב"ה היא: הוא דאמר כרבי יהושע · דאמר לעיל זאת מה שכתוב בתורה זכרון מה שכתוב במשנה תורה בספר מה שכתוב בנביאים אבל במגילה לא ניתנה ליכתב אלא לגורסה על פה ולקרותה: והלא כבר נאמר וידבר כו' · וקהלת כבר נאמרה וכיון דלא כתב את כולן למדת שמה שכתב רוח הקודש היה: אל תוסף על דבריו · מקרא הוא בספר משלי: דאי בעי כתב ואי בעי לא כתב · ולעולם מה שכתב משלות בעלמא נינהו ולא מפי הקב"ה: תא שמע אל תוסף על דבריו · מדקאסר להוסיף עליהן שמע מינה ברוח הקודש נאמרו: ויאמר המן בלבו · מנא ידעו כותבי המגילה שכך אמר בלבו אלא רוח הקודש נגלה עליהם: ויודע הדבר למרדכי · מי גלה לו רוח הקדש שרה עליו: ובבזה לא שלחו את ידם · היאך ידעו מה עשו הרחוקים: מפיש ואמר טובא · יביאו לבוש מלכות אדעתא דנפשיה קאמר שמע מינה זאת היתה בלבו: נדמתה לו כאומתו · והיו אומרים בפיהם זו משלנו היא: דרבי חייא בר אבא · לקמן בפירקין: פריסתקי שדור · שלוחים שלחו להם למרדכי ואסתר שלא נגעו בביזה שלא ירע למלך: לא יעברו · מנא ידע את העתיד: מנות · מיני מעדנים: שתי מנות לאדם אחד · דכתיב ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאדם אחד ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם די לכל אחד ואחד מתנה אחת דהא אביונים כמי תרתי משמע: עגלא תלתא · שלישי לבטן:

ה"ג

תוספות

נאמרה לקרות ולא לכתוב · משמע דסבר דמותר לקרות ע"פ וקשה דהיכי פליג על סתם משנה דלקמן דפ"ב (דף יז.) (ב) דתני קראה על פה לא יצא ורב כמי הוא דאמר לקמן (דף יט.) שצריך לכותבה ולתופר' בגידין ור' יוחנן כמי [אמר] (שם:) דאם קראה (ג)בין הכתובים לא יצא לכך נר' לפר' דהא דקאמר לא ניתנה ליכתב ברוח הקודש אבל מדרבנן ניתנה ליכתב ולקרות ואכתי קשיא דהא אמרינן בפ' (ד) הממונה במסכת יומא (דף כט.) כמשלה אסתר לאילת השחר מה שחר סוף הלילה אף אסתר סוף הנסים ופריך והא איכא חנוכה ומשני ניתן ליכתב קאמר ופריך הניחא למאן דאמר ניתן ליכתב אלא למאן דאמר לא ניתן ליכתב מאי איכא למימר (ה)ואין לומר דהא דניתן ליכתב מדרבנן קרי כתיבה דאם כן הדרא קושיין לדוכתא דהא איכא חנוכה שניתנה לכתוב מדרבנן במגילת תענית ותירץ הר"ר אלחנן דכתיבה דמגילה מהניא טפי דהא צריכה גידין ושרטוט וכמה דברים דלא צריכי במגילת תענית:

לכולהו (ו) איכא פירכא בר מדשמואל · וקשה דלשמואל מי ליכא פירכא דהא רבא גופיה הוא דאמר פרק רבי עקיבא (שבת דף פח. ושם) · (מכאן מודעא רבה לאורייתא) שקבלו שנית בימי אחשורוש אלמא דאיצטריך קרא לדרשא אחרינא ויש לומר דלא חשיב האי פירכא דהא שפיר שמעינן מינה תרתי ולא דמי האי פירכא לשאר פירכות דאיכך דסתר סברתם לגמרי*:

ורב נחמן אמר מהכא וזכרם לא יסוף מזרעם · דבריתא דקרא לא הזינן אלא היהודים שבאותו הדור: דלא

עין משפט נר מצוה

מה א ב מיי' פ"ט מהל' שאר אבות הטומאות הלכה ו:

מו ג מיי' פ"ב מהלכות מגילה הלכה טו סמג עשין ד טוש"ע א"ח סימן תרצה סעיף ד:

מז ד מיי' שם הלכה טז סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרצד סעיף א:

רבינו חננאל

השנית ש"מ דבאדר השני: קנאה את מעוררת עלינו כלומר כיון שתיכתב ותיקבע לדורות יהיו האומות שומעין הדבר הזה ומתקנאין ואומרים נשלם גמולכם: שלישים ולא רבעים פי' לא נתן להיכתב *) זכרון עמלק פעמים אמור בתורה ויבא עמלק . וקי"ל כר' אליעזר המודעי דאמר כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה · זכרון מה שכתוב בנביאים · בספר [מה] שכתוב במגילה: אסתר מטמא את הידים דברי רשב"י פי' כל כתבי הקדש מטמאין את הנוגע בהן כדתנן בסוף מסכת ידים תרגום שבעזרא ושבדניאל מטמאין את הידים תרגום שכתבו עברית ועברית שכתבו תרגום [וכתב עברי] אין מטמאין את הידים (וכתב עברי) לעולם אין מטמא עד שיכתבנו אשורית על העור בדיו אומרים צדוקים קובלים אנחנו עליכם פרושים שאתם אומרים כתבי הקדש מטמאין את הידים וכתבי המירם אינן מטמאין את הידים אמר להם ריב"ז וכי אין לנו על הפרושים אלא זו בלבד הרי הן אומרים עצמות חמור טהורין ועצמות יוחנן כה"ג טמאין · א"ל לפי חיבתן הן טומאתן שלא יעשה אדם עצמות אביו ואמו תרוודות · אמר להן אף כתבי הקדש לפי חיבתן הן טומאתן כו' כלומר גזרו עליהן טומאה שלא יהיו מצויין לנגיעתן בכל עת ומפורש במס' שבת פ"א [ד' י"ד] ובספר מ"ש גזרו ביה [טומאה] דאמר רב מרשיא בתחלה היו מצניעין אוכלין דתרומה אצל ס"ת אמרי האי קדש והאי קדש כיון דחזו דאתו לידי פסידא שהיו העכברים אוכלים הספרים גזרו בית רבנן [טומאה] ואף אסתר מטמאה את הידים: ברוה"ק נאמרה שנא' קיימו וקבלו היהודים (מכלל שיש בה קדושה) קיימו למעלה מה שקבלו עליהם למטה וכל אלו הפסוקים כגון ויאמר המן בלבו וכיוצא בו מי מודע מה היה בלבו אלא הקב"ה: תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו · ב' מנות לאדם אחד דכתיב מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים · ב' מנית לב' בני אדם · ר' יהודה נשיאה שלח לר' הושעיא ירך של עגל שלישי לבטן וקנקן יין

מסורת הש"ס

סוכה ד: שבת נד:

ידים פ"ג מ"ה עדיות פ"ה מ"ג [ע"ש שינוי נוסחאות ועיין בתוי"ט]

מכות כג: [חגיגה י. וש"נ]

לקמן יג. [שם: ושם איתא רבי יוחנן] יומא פס: חגיגה י. אסתר ט

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבא היינו. דאמרי אינשי: (ב) תוס' ד"ה נאמרה וכו' דפ"ב דתנן קראה וכו': (ג) בא"ד דאם קראה במגילה שכתובה בין הכתובים וכו': (ד) שם פרק א"ל הממונה: (ה) שם מאי איכא למ"מ מוקים לה כרבי בנימין בר יפת ואין לומר: (ו) ד"ה לכולהו כ"ב עיין פ"ק דחגיגה בתוס' ד"ה דלמא כר' יהודה בדף י' ע"א:

*) נראה דחסר כאן וצ"ל זכרון עמלק פעם רביעי כי פעמים אמור בתורה ויבא עמלק וזכור את וגו ופעם שלישי בנביאים זכרתי את אשר וגו' וקיי"ל וכו'.

דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי · [בירושלמי] ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים :

אין בין יו"ט לשבת · צריך לומר דה"פ אין שום מלאכה אסורה לשבת שלא תהא אסורה ליום טוב אלא אוכל נפש בלבד אבל שאר חלוקים יש ביניהן שזה בסקילה וזה בלאו :

כאן במכשירין שאי אפשר לעשות מערב יו"ט · משמע מדלא (ד) פליגי אלא במכשירין מכלל דגוף המאכל שרי לעשות ביום טוב אע"ג דאפשר לעשות מערב יו"ט ומדרבי יהודה נשמע לרבנן דהא לא פליגי עליה אלא במכשירין וא"כ קשיא דאמר בפרק המצניע (שבת דף צה. ושם) החולב והמגבן והמחבץ והרודה חלות דבש בשבת חייב חטאת הזיד ביו"ט לוקה את הארבעים אע"ג דהוי אוכל נפש ואפי' לרבנן דאמרי התם אחד זה ואחד זה אין בו אלא משום שבות מ"מ מודו היכא דאיכא אב מלאכה דלוקה ויש לומר דודאי אוכל נפש המתקלקל אם עושהו מאתמול מותר לעשות ביו"ט אבל אוכל נפש דעדיף טפי כשהוא עשוי מאתמול כגון ההוא דהמצניע אסור לעשותו ביו"ט אבל מכשירין דלא מתקלקל כשעשו מאתמול בהא ודאי יש לחלק [בין] היכא דאפשר ללא אפשר :

חייבי כריתות בכלל היו · פ"ה בכלל ונכרתו הנפשות העושות וקשה דאם כן הוי ליה למימר אחותו בכלל היתה כלומר בכלל ונכרתו הנפשות ולא היה לו לכתוב כרת בה ויש לומר דה"פ חייבי כריתות בכלל היו פי' בכלל המלקיות דבכל אחת ואחת יש לאו ולמה יצאת כרת באחותו בלא לאו שהרי הכרת לא איצטריך שהרי היתה בכלל ונכרתו אלא ודאי יצתה לדונה בכרת (ה) ומינה נגמר לכל האחרים כדין דבר שהיה בכלל :

אלא

תורה אור

קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו (א) [א] ומתנות לאביונים רבה שדר ליה למרי בר מר ביד אביי מלא *טסקא דקשבא ומלי כסא קמחא דאבשונא אמר ליה אביי השתא אמר מרי אי חקלאה מלכא ליהוי דיקולא מצואריה לא נחית הדר שדר ליה איהו מלא טסקא דזנגבילא ומלא כסא דפלפלתא אריכא אמר אביי השתא אמר מר אנא שדרי ליה חוליא ואיהו שדר לי חורפא אמר אביי כי נפקי מבי מר הוה שבענא כי מטאי להתם קריבו לי שיתין צעי דשיתין מיני קדירה ואכלי בהו שיתין פלוגי ובישולא בתרייתא הוו קרו ליה צלי קדר ובעאי למיכס צעא אבתרה אמר אביי היינו דאמרי אינשי כפין עניא ולא ידע אי נמי *רווחא לבסימא שכיח אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין *מחלפי סעודתייהו להדדי אמר רבא *מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי איבסום קם רבה שחטיה לרבי זירא למחר בעי רחמי ואחייה לשנה אמר ליה ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי אמר ליה *לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא אמר רבא *סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו מאי טעמא ימי משתה ושמחה כתיב רב אשי הוה יתיב קמיה (*דרב כהנא) נגה ולא אתו רבנן אמר ליה מאי טעמא לא אתו רבנן(ג) דלמא טרידי בסעודת פורים אמר ליה ולא הוה אפשר למיכלה באורתא אמר ליה לא שמיע ליה למר הא דאמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו אמר ליה *(אמר רבא הכי) [אמר ליה אין] (א) תנא מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנח בכיסיה: **מתני'** (ג) אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד : **גמ'** הא לענין מכשירי אוכל נפש זה וזה שוין מתניתין דלא כרבי יהודה דתניא (ג) אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש רבי יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש *מ"ט דת"ק אמר קרא °הוא ולא מכשיריו ור' יהודה (*אמר) לכם °לכם (ד) לכל צורכיכם ואידך נמי הכתיב לכם לכם *ולא לעובדי כוכבים לכם ולא לכלבים ואידך נמי הא כתיב הוא כתיב לכם °כאן במכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב כאן במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב : **מתני'** *אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת: **גמ'** הא לענין תשלומין זה וזה שוין מני מתניתין רבי נחוניא בן הקנה היא דתניא ר' נחוניא בן הקנה היה עושה *את יום הכפורים כשבת לתשלומין מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין אף יום הכפורים מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין *תנן התם כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן שנאמר °ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא כאחיך דברי רבי חנניה בן גמליאל *אמר ר' יוחנן חלוקין עליו חביריו על ר' חנניה בן גמליאל אמר רבא אמרי בי רב תנינא אין בין יוה"כ לשבת אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בהיכרת ואם איתא אידי ואידי בידי אדם היא אמר רב *נחמן הא מני רבי יצחק היא דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא דתניא *רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונה בכרת ולא במלקות רב אשי אמר אפי' תימא רבנן זה עיקר זדונו בידי אדם וזה עיקר זדונו בהיכרת:

(א) [ברכות כח. וש"נ] ב) [ביצה לו:] ג) שבת ס: קכד. קלז: ביצה כח. לו: [תוספתא פ"א] ד) [ביצה כח: וש"נ] **מתני'**

ה"ג קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות · שלא ליה איהו לא גרסינן ליה הכא : דהא תרי מנות איכא : הדר טסקא דקשבא · שק מלא תמרים : דאבשונא · שנתייבשו החטים בתנור בעודן כרמל וקמח שלהן מתוק לעולם : א"ל אביי · לרבה : השתא אמר מרי · עכשיו יאמר מרי עליך : אי חקלאה מלכא ליהוי דיקולא מצואריה לא נחית · הסל שהיה רגיל להוליך בעודו בן כפר ומאכיל לבהמתו לא יוריד עתה מראשו כך אתה נעשית מלך וראש בפומבדיתא ואינך שולח לו אלא דברים המצויין לכל : חוליא · מתיקא : כי נפקי מבי מר · כשיצאתי מבית אדוני רבה לילך לבית (ג) אבא מרי בר מר הייתי שבע : צעי · קערות של מיני מאכל : דאיכסייא נגעא בתראי · הייתי חפץ לכוס הקערה אחריו כל אכילה שלא כדרכה נקרא כוסס : רווחא לבסימא שכיח · ריוח מצוי לדבר המתוק בתוך המעיים : מחלפי סעודתייהו · זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשניה סועד חברו עמו : לאבסומי · להשתכר ביין : ואיבסום · נשתכרו : נגה ולא אתו רבנן · איחר היום ולא באו התלמידים לבית המדרש : **מתני'** אין בין יום טוב לשבת · להיות מותר לכתחלה ביום טוב מה שאסור בשבת אבל לענין עונשין יש הרבה שזה בסקילה ובכרת וזה בלאו גרידא : **גמ'** זה וזה שוין · אסורין ביום טוב כשבת : שאפשר · כגון סכין שנפגם מערב יום טוב : שאי אפשר · כגון סכין שנפגמה ביום טוב : **מתני'** בידי אדם · יש בה מיתת ב"ד : **גמ'** אף יום הכפורים מתחייב בנפשו · דאיסור כרת כמיתת בית דין דמי : ופטורים מלשלם · אם הדליק גדישו של חבירו ביום הכפורים שאין תשלומין אצל חיוב מיתה שנאמר ולא יהיה אסון ענש יענש (שמות כא) הא אם יהיה אסון לא יענש : כל חייבי כריתות שלקו · שהתרו בהן עדים על לאו שעמו כרת ולקו בבית דין : נפטרו מידי כריתתן · שוב אין בית דין של מעלה נפרעין : תנינא · דחלוקין : ואם איתא · דנפטרו אידי ואידי בידי אדם הוא אף ביום הכפורים יש מלקות על לאו שבו ובית דין פוטרין אותו מכרת : אמר רב נחמן · לעולם אימא חלוקין עליו חביריו והא דקתני דאין זדונו בידי אדם : הא מני ר' יצחק היא · דאמר במסכת מכות דאין מלקין בלאו הניתן לאזהרת כרת אפילו התרו בו למלקות ויליף טעמיה מהאי קרא : כל חייבי כריתות · של עריות היו בכלל ונכרתו הנפשות העושות וגו' שכתוב בפרשת עריות (ויקרא יח) : למה יצאת כרת באחותו · דכתיב בקדושים תהיו ואיש כי יקח את אחותו וגו' : לדונה בכרת ולא במלקות · אם התרו בהן ואף על גב דנדה נמי נשנית באותה פרשה לדבר שנתחדש בה נשנית להערה : אפילו תימא רבנן היא · דאמרי מלקות אגל כרת ואפילו *הכא ליכא למילף מינה שחלוקין על רבי חנניה והכי קאמר מתניתין שבת עיקר אומר זדונו בידי אדם וזה עיקר אומר זדונו בהכרת ומיהו אם התרו בו ולקה מיפטר : מתני'

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומשלוח מנות איש לרעהו רבה שדר כצ"ל ותיבות ומתנות לאביונים נמחק : (ב) שם מ"ט לא אתו רבנן א"ל דלמא : (ג) רש"י ד"ה כי נפקי וכו' לבית מרי כצ"ל ותיבת אבא נמחק : (ד) תוספות ד"ה כאן וכו' מדלא פליגי אלא במכשירין

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ומתנות לאביונים) תא"מ (וכ"מ מרש"י דל"ג לה) :

עין משפט נר מצוה

רבינו חננאל

מסורת הש"ס

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

נד א מיי' פ"ו מהלכות נדרים הלכה ג סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן רכא סעיף א :

נה ב מיי' פי"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' ה סמג עשין קפה :

נו ג מיי' שם הלכה ד :

נז ד ה מיי' פ"ב מהל' מחוסרי כפרה הלכה ו ופ"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה ז ח סמג עשין רכא :

מתני' *אין בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו מאכל אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש : **גמ'** הא לענין כלים שעושין בהן אוכל נפש זה וזה שוין : דריסת הרגל : הא לא קפדי אינשי אמר רבא הא מני רבי אליעזר דאמר *ויתור אסור במודר הנאה : **מתני'** אין בין נדרים לנדבות אלא שהנדרים חייב באחריותן ונדבות אינו חייב באחריותן : **גמ'** הא לענין בל תאחר זה וזה שוין תנן התם *אי זהו נדר האומר הרי עלי עולה איזו היא נדבה האומר הרי זו עולה ומה בין נדרים לנדבות נדרים מתו או נגנבו או אבדו חייב באחריותן נדבות מתו או נגנבו או אבדו אינו חייב באחריותן מנהני מילי דתנו רבנן *°ונרצה לו לכפר עליו ר' שמעון אומר את שעליו חייב באחריותו ואת שאינו עליו אינו חייב באחריותו מאי משמע א"ר יצחק בר אבדימי כיון דאמר עלי כמאן דטעין אכתפיה דמי : **מתני'** אין בין זב הרואה שתי ראיות לרואה שלש אלא קרבן : **גמ'** הא לענין משכב ומושב וספירת שבעה זה וזה שוין מנהני מילי דתנו רבנן רבי סימאי אומר *מנה הכתוב שתים וקראו טמא שלש וקראו טמא הא כיצד שתים לטומאה ושלש לקרבן ואימר שתים לטומאה ולא לקרבן שלש לקרבן ולא לטומאה אמרת עד שלא ראה שלש ראה שתים ואימר שתים לקרבן ולא לטומאה שלש אף לטומאה לא ס"ד דתניא °וכפר עליו הכהן לפני ה' מזובו מקצת זבין מביאין קרבן ומקצת זבין אין מביאין קרבן הא כיצד ראה שלש מביא שתים אינו מביא או אינו אלא ראה ב' מביא ראה שלש אינו מביא אמרת עד שלא ראה שלש ראה שתים ואיצטריך דרבי סימאי ואיצטריך מזובו דאי מדרבי סימאי הוה אמינא כי קושיין קמשמע לן מזובו ואי מזובו לא ידענא כמה ראיות קמשמע לן דרבי סימאי והשתא דאמרת מזובו לדרשא °וכי יטהר הזב מזובו מאי דרשת ביה ההוא מיבעי ליה לכדתניא וכי יטהר הזב לכשיפסוק מזובו [מזובו] ולא *מזובו ונגעו מזובו וספר לימד על זב בעל שתי ראיות שטעון ספירת שבעה והלא דין הוא אם מטמא משכב ומושב לא יהא טעון ספירת שבעה

שומרת

רש"י

מתני' אין בין המודר הנאה · מודר הנאה חמור ממודר מאכל : דריסת הרגל · שהמודר הנאה אסור ליכנס לביתו והמודר מאכל מותר : וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש · מותר להשאיל למודר מאכל ודוקא במקום שאין משכירין כיוצא בהן אבל במקום שמשכירין כיוצא בהן תנן בהדיא* לאסור דכל הנאה שאם לא השאילו זה היה מחסר בה פרוטה הנאת מאכל היא שהרי ראויה אותה פרוטה לקנות בה מאכל : **גמ'** הא לענין כלים שעושין בהן אוכל נפש · אסור אף במודר מאכל ואפי' במקום שאין משכירים : הא לא קפדי אינשי · ואמאי אסור במודר הנאה : ויתור · דבר שהיה מוותר לכל אדם ואינו מקפיד עליו : **מתני'** נדר ונדבה · מפרש בגמרא נדר האומר הרי עלי עולה ולאחר זמן הפרישה חייב באחריותה נדבה האומר הרי זו ולא קבלה עליו : **גמ'** הא לענין בל תאחר · ואף על גב דנדבה בקרא דבל תאחר לא כתיבא הא מרבינן ליה במסכת ראש השנה מגזרה שוה : את שעליו חייב באחריותו · הכי דרש ליה לקרא ונרצה לו נדרו לכשיתכפר בהן הויא נרצה אבל מקמי כפרה לא נרצה ובאיזה קרבן אמרתי לך באותו שעליו והיינו עליו דקרא : מאי משמע · דעליו קבלת אחריות עליו : **מתני'** שתי ראיות · ביום אחד או בשני ימים רצופים וכן שלש ביום אחד או בשלשה ימים רצופין או שתים ביום אחד ואחת למחר : **גמ'** משכב ומושב · שכב או ישב על גבי עשרה בגדים זה על זה כולן אבות הטומאה ואפילו לא נגע בהן ואילו נגע בדבר שאינו משכב ומושב אינו [אלא] ראשון לטומאה ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין ומשקין : וספירת שבעה · משיפסוק צריך למנות ז' נקיים קודם שיטבול ואם ראה זוב באחד מהן סתר כל המנויין : מנא הני מילי · דשוין לטומאה ואין שוין לקרבן : מנה הכתוב שתים · ואיש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא (ויקרא טו) הרי שתי זיבות מנויות כאן וקראו טמא : שלש וקראו טמא · דכתיב וזאת תהיה טומאתו בזובו רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו (שם) הרי לך שלש וקראו טמא טומאתו היא : הא כיצד · אם משתים טמא למה פרט לך הכתוב שלש : שתים לטומאה · לכל חומר טומאת זב : ולא לטומאה · חמורה אלא כבעל קרי בעלמא : ראה שתים · והרי כבר ירד לכל חומר טומאה ומי הוציאו : מזובו · משמע מקצת זובו : לא ידענא כמה ראיות · האי מקצת דמשמע מהאי קרא לא ידעינן מאי היא או שלש וארבע או שתים ושלש : לכשיפסוק מזובו · אין צריך ליטבול קודם ספירה אלא משיפסוק ימנה הכי גרסינן בתורת כהנים מזובו ולא מזובו ומנגעו שאם היה זב ומצורע ופסק מזובו ולא נתרפא עדיין מנגעו וספר אין אומרים לו אין ספירה זו נקיות עד שיטהר אף מנגעו אלא מונה והולך מיד ועולה לו לספירת זוב ולכשיתרפא מצרעתו יטבול מיד טבילה ראשונה של מצורע והיא עולה לו לטבילת נגעו וזובו ונטהר מלטמא משכב ומושב ולטמא כלי חרס בהיסט כדין זב ואף על פי שצריך לספירת שבעה לצרעתו לענין אכילת קדשים וטבילה שניה כדכתיב במצורע (ויקרא יד) ורחץ במים וטהר ואחר יבא אל המחנה וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו' ורחץ [את] בשרו במים וגו' אהני טבילה קמייתא לטהרו מלטמא משכב ומושב וכלי חרס בהיסט : מזובו וספר · להכי סמך ספירה אצל זובו ללמדך שאף בשביל מקצת זב טעון ספירה לימד על זב בעל שתי ראיות : לא יהא טעון ספירת שבעה · בתמיה אחר שאמרת שתים כו' וה"ג הלא דין הוא אם מטמא משכב ומושב בשתי ראיות לכל חומר טומאת זב מהיכן יתמעט מספירה :

שומרת

תוספות

אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש · דמודר הנאה אסור בהן ומודר מאכל מותר במקום שאין משכירין אבל במקום שמשכירין בפרוטה אסור אפי' במודר מאכל דאותה פרוטה ראויה לקנות ממנה מאכל אבל כלים שעושין בהן אוכל נפש אסור אפילו בפחות משוה פרוטה כיון דהוי אוכל נפש :

דריסת הרגל הא לא קפדי אינשי · קשה דהא בחזקת הבתים (ב"ב דף נז:) קאמר בגמרא אלו דברים שאין להם חזקה ואלו דברים שיש להם חזקה וכו' מעמיד בהמה בחצר אין להם חזקה ומוקי לה התם בשותפין דבהעמדה כדי לא קפדי ופריך והתנן השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורין ליכנס בחצר ומשני לה התם מיהו שמעינן לה מינה דאדריסת הרגל קפדי ולא קשה *מההיא דהתם פרק בתרא דבילה (דף לט:) דמשני התם דלעולם לא קפדי ומני ר' אליעזר היא דלמא התם מיירי בשותפין אבל שאר אינשי ודאי קפדי אבל הכא קשיא דמיירי בסתם בני אדם ואפי' הכי קאמר דלא קפדי ותירץ ר"ת דהכא מיירי בבקעה דלא קפדי בה שום אדם וסברא הוא לומר כן (א) דומיא (*דריסא) דכלים שאין עושין בהן אוכל נפש דמיירי שאין משכירין כיוצא בהן דמוקמינן לה בנדרים (דף לג:) כרבי אליעזר* :

אין בין נדר לנדבה · קשיא אמאי לא תני שנדבה באה מן המעשר דכתיב (דברים כז) וזבחת שלמים גבי מעשר ונדר אינו בא אלא מן החולין וכיון דאמר הרי עלי הוי (ב) נדר *וי"ל דמן הדין לא תנא ליה משום דאיירי בקרבן שהופרש כבר ואשמעינן דאין חילוק בעבודתן אבל בקרבן שלא הופרש פשיטא ליה שיש הרבה חילוקים אי נמי דתנא ושייר וכהי דאין בין קאמר דמשמע דהוי דוקא כדאמר במרובה (ב"ק דף סב: ושם) מ"מ לא קשיא דבמסכת תענית (דף יג: ושם) אשכחן אין בין דשייר דקאמר אין בין שלש אמצעיות וכו' שימה תנא ושייר והא אין בין קתני ופריך ותסברא אין בין דווקא והא שייר תיבה ומשני אי משום תיבה לאו שיורא הוא מכל מקום משמע דאי הוה משייר ליה לא הוה קשיא ליה כלל אף על גב דקתני אין בין* :

יש ספרים דגרסי

ומה מצורע שאין מטמא משכב ומושב · ובתורת כהנים תני שמטמא משכב ומושב ותירץ רש"י בפסחים (דף סז: ד"ה זב) דהיינו לטמא אוכלין ומשקין אבל לא לטמא אדם וכלים *כגון זב :

עד

(נדרים לג.) · שם לג: · ב"ב נז: נדרים לב: מח: · ר"ה ו. קינין פ"א מ"א [חולין קלט. ערכין כא.] · [זבחים ד:] · [נדה לז. ושם איתא ולא מנגעו אבל בת"כ איתא ולא מזובו ונגעו ועיין בקרבן אהרן]

[ג"' רש"א להביא דהתם מפרק כו' ע"ש] · [נ"ל דסיפא] · [ועי' תוספות ב"ק נא: ד"ה זה ותוספות ב"ב נז: ד"ה רבינא] · [ועי' תוספות חגיגה ח. ד"ה אמאי ותוספות ב"ק סב: ד"ה מי קתני] · [וב"ק ובתענית כתבו תוספות תירוץ אחר ועי' תוס' שבת סו: ד"ה אין] · ס"א כמו

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה דריסת וכו' וסברא הוא לומר כן · נ"ב צריך לומר לפי זה דה"מ למיפרך אכלים שאין עושין בהם אוכל הא לא קפדי וכ"כ התוס' בפרק חזקת הבתים : (ב) ד"ה אין בין וכו' דכיון דאמר הרי עלי הוי חובה וי"ל :

רבינו חננאל

[מתני'] אין בין המודר הנאה מחבירו למודר הימנו מאכל אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש כגון בגדים וכיוצא בהן דלמודר הנאה אסור · ואוקימנא לר' אליעזר דתני אפילו ויתור אסור במודר הנאה · פי' אפילו דברים שדרך בנ"א לוותר עליהן כגון דריסת הרגלים (וכלים שאין עושין) בחצרים שאם יכנס אדם ויהלך בה אין מקפידין עליו וכיוצא בזה אפי' כגון זה אסור · אבל למודר ממנו מאכל דריסת הרגל וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש כגון קערה ותמחוי וכן כיוצא בהן מותר הא כלים שעושין בהן אוכל נפש כגון נפה וכברה ריחים ותנור וכיוצא בהן זה וזה שוין שניהם אסורין : מתני' אין בין נדרים לנדבות כו' · הא לבל תאחר כדכתיב כי תדור נדר לה' וגו' זה וזה שוין כלומר אם יאחר בין הנדר ובין הנדבה עובר משום בל תאחר : תנן התם איזהו נדר האומר עלי עולה איזו היא נדבה האומר הרי זו נדבה ומה ביניהם נדרים מתו או נגנבו חייבין באחריותן שנאמר ונרצה לו לכפר עליו דייקינן מעליו את שעליו · כלומר אם אמר עלי חייב באחריותו דכיון דאמר עלי כמאן דרמי אכתפיה דמי שחייב למוסרו למי שחייב לו אבל הנדבה אין חייב באחריותה : מתני' אין בין זב הרואה ב' ראיות לרואה ג' וכו' · הא לענין משכב ומושב וספירת ז' טהורין זה וזה שוין דתניא או החתים בשרו מזובו דייקינן מדכתיב מזובו שמעינן מינה אף מקצת זובו מטמא משכב ומושב להביא את שראה ב' ראיות שיטמא משכב ומושב כל הטעון משכב ומושב טעון ספירת ז' · כדתניא מזובו וספר מקצת זובו נמי טעון ספירת ז' להביא את שראה ב' ראיות שטעון ספירת ז' · מתני' מני ר' סימאי היא · דתני ר' סימאי מנה הכתוב שתים וקרא טמא שלש וקרא טמא · הא כיצד ב' לטומאה ג' אף לקרבן פי' מנה הכתוב ב' פעמים זיבות זוב וזובו וקרא טמא · שנאמר איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא · עוד חזר הכתוב אחר ומנה שלש בזובו זובו אחת שתים מזובו הרי ג' שנאמר וזאת תהיה טומאתו בזובו וגו' אמר אם בשתים טמא בשלש לא כ"ש למה כתב עוד שלש ללמד כי בב' ראיות טמא הוא ופטור מן הקרבן בג' ראיות חייב אף בקרבן · ואקשינן ואימא שתים לקרבן ולא לטומאה · כלומר בב' ראיות חייב קרבן אע"פ שאינו טמא ראה שלישית חייב בטומאה ובקרבן · ופרקינן לא דתניא וכפר עליו הכהן לפני ה' מזובו · מקצת זבים מביאין קרבן ומקצת אין מביאין קרבן · וא"ת כי בעל ב' ראיות מביא קרבן . אין לך זב שאינו מביא קרבן שאינו רואה אלא ג' · אלא שכבר הקדים וראה ב' וכבר נתחייב בב' . ומכאן ולהבא אפילו ראה כמה אין חייב אלא קרבן אחד כו' ואיצטריך לדרבי סימאי לברר כי בשתי ראיות נקרא טמא · ואיצטריך מזובו לדחות הקושיא שהקשו על רבי סימאי דאי לאו מזובו הוה אמינא שתים לקרבן שלש לקרבן ולטומאה כו' · ופשוטה היא :

אמר

עין משפט
נר מצוה

נח א מיי' פ"א מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה א ב :

נט ב מיי' פ"י מהלכות טומאת צרעת הל' י :

ס ג מיי' פ"ה מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ט :

סא ד מיי' שם פ"י מהל' טומאת צרעת ה"ח :

סב ה ו מיי' פ"א מהל' תפלין הלכה יט :

סג ז מיי' פ"ט מהל' שאר אבות הטומאה הלכה ז :

עד שיכתוב אשורית ועל הספר ובדיו · לקמן מוקי לה במגילה וקשיא דהא אמרינן בפרק שני (דף יח.) גיפטית לגיפטים עילמית לעילמים יצא ומיירי ודאי שכתוב באותו לשון שקורא דאם לא כן הוי קורא על פה ולא יצא ואם כן קשיא אמאי לא מטמאה את הידים כיון שנתנה לקרות וליכתב בכל לשון שמכירין בה ויש לומר דכיון שאינה כשרה לקרות אלא למכירים בה דין הוא שלא תטמא את הידים אבל היכא דכתיבה אשורית (ח) כשירה אף לשאינן מכירין ומשום הכי דין הוא שתטמא את הידים :

בשלמא שומרת יום כנגד יום תוכיח שמטמאה משכב ומושב ואינה טעונה ספירת שבעה ואף אתה אל תתמה על זה שאע"פ שמטמא משכב ומושב לא יהא טעון ספירת שבעה תלמוד לומר מזובו וספר מקצת זובו וספר לימד על זב בעל שתי ראיות שטעון ספירת שבעה אמר ליה רב פפא לאביי מאי שנא האי מזובו דמרבי ביה זב בעל שתי ראיות ומאי שנא האי מזובו דממעט ביה זב בעל שתי ראיות אמר ליה אי סלקא דעתך האי למעוטי הוא דאתא לישתוק קרא מיניה וכי תימא אתיא מדינא שומרת יום כנגד יום תוכיח וכי תימא האי מיבעי ליה מזובו ולא(א) מנגעו א"כ ליכתוב קרא וכי יטהר הזב ולישתוק מזובו למה לי לימד על זב בעל שתי ראיות שטעון ספירת שבעה: **מתני'** *אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים: **גמ'** הא לענין שילוח [וטומאה] זה וזה שוין מנהני מילי דתני רב שמואל בר יצחק קמיה דרב הונא וטהרו הכהן מספחת היא וכבס בגדיו וטהר טהור מפריעה ופרימה דמעיקרא א"ל רבא אלא מעתה גבי זב דכתיב וכבס בגדיו וטהר התם מאי וטהר מעיקרא איכא אלא טהור השתא מלטמא כלי חרס בהיסט אע"ג דהדר חזי לא מטמא למפרע ה"נ טהור [*השתא מלטמא בביאה למפרע] אלא אמר רבא מהכא והצרוע אשר בו הנגע מי שצרעתו תלויה בגופו יצא זה שאין צרעתו תלויה בגופו אלא בימים אמר ליה אביי אלא מעתה כל ימי אשר הנגע בו יטמא מי שצרעתו תלויה בגופו הוא דטעון שילוח ושאין צרעתו תלויה בגופו אין טעון שילוח וכי תימא הכי נמי והא קתני אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה הא לענין שילוח ולטמויי בביאה זה וזה שוין א"ל ימי כל ימי לרבות מצורע מוסגר לשילוח (ב) אי הכי תגלחת וצפרים מ"ט לא דקתני אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים אמר אביי אמר קרא ויצא הכהן אל מחוץ למחנה *והנה נרפא נגע הצרעת מי שצרעתו תלויה ברפואות יצא זה שאין צרעתו תלויה ברפואות אלא בימים: **מתני'** [א] *אין בין ספרים לתפלין ומזוזות *אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפלין ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית רשב"ג אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית: **גמ'** הא לתופרן בגידין ולטמא את הידים זה וזה שוין: וספרים נכתבין בכל לשון וכו': ורמינהו *מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו מקרא וכתב עברי אינו מטמא את הידים עד שיכתבנו בכתב אשורית על הספר ובדיו אמר רבא לא קשיא כאן

שומרת יום כנגד יום · הרואה יום אחד או שנים בתוך אחד עשר יום שבין נדה לנדה מונה יום אחד וטובלת בו ביום תוכיח : שמטמאה משכב ומושב · בשמעתא בתרייתא דמסכת נדה (דף עב:) מרבינן לה: מאי שנא האי מזובו · מזובו וספר (לה) [לו] דרשת ליה (ג) דמקצת זוב ולאשמועינן דמקצת זבין טעונין ספירת שבעה והא עניינא שמעינן מיניה זב בעל שתי ראיות לספירה ומאי שנא האי מזובו דלעיל דכתיב לגבי קרבן ולא דרשת ליה מקצת זוב לאתויי זב בעל שתי ראיות לקרבן אלא מקצת זבין דרשת ליה ומוקמת ליה אבעל שלש ראיות וממעטת מיניה בעל שתי ראיות : לישתוק קרא מיניה · ומהיכא תיתי לן ספירה : וכי תימא אתיא מדינא · דלעיל כדאמרת אם מטמא משכב ומושב לא יהא טעון ספירת שבעה לא אתיא דהא אמרת שומרת יום כנגד יום תוכיח : אם כן ליכתוב קרא וכי יטהר הזב · ולא בעי מזובו ומדכתיב וכי יטהר הזב ולא כתיב וכי יטהר סתמא הוה דרשינן ליה וכי יטהר מן הזב מאי מזובו שמע מינה למדרש מקצת זבין טעון ספירה : **מתני'** פריעה ופרימה · בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע : מוחלט · לאחר שכלו ימי ההסגר ונראה בו סימני טומאה האמורין בו : **גמ'** שילוח · חוץ לחומת העיר : וטומאה · כל חומר טומאה האמורה במצורע : מנא הני מילי · דאין פריעה ופרימה במוסגר דלמא גלי לן רחמנא במוחלט והוא הדין למוסגר כדאמרת לענין טומאה: וטהרו הכהן מספחת היא · במצורע שבא לכלל טהרה מתוך הסגירו ולא נחלט כתיב וסיפיה דקרא כתיב וכבס בגדיו וטהר מדלא כתב ויטהר לישנא דמעיקרא הוא והכי קאמר וכבר קודם טבילה היה טהור ממקצת טומאה של חומר מצורע : גבי זב דכתיב · בסוף טהרתו וטהר מה טהור מעיקרא אמרת ביה : אלא · על כרחך טהור יהיה מכאן ולהבא מלטמא כלי חרס בהיסט ואע"ג שטבילתו ביום ואם ראה אחר טבילה בו ביום סתר את הכל ומטמא למפרע משכב ומושב כדאמרינן בכילד צולין (פסחים דף פא.) וכל שכן אדם ואפילו הכי מהניא ליה טבילה מלטמא כלי חרס שהסיט בין טבילה לראיה והכי דריש לה בתורת כהנים ונראה בעיני דהא דדרשינן ליה וטהר מלטמא כלי חרס מדכתביניהו להאי קרא בתר קרא אשר יגע בו הזב דנפקא לן מיניה היסט כלי חרס לזב ואין לך עוד טמא שמטמא כלי חרס בהיסט אלא הוא: הכא נמי וטהר · דמצורע טהור השתא מלטמא בביאה (ד) מחומרי מצורע שמטמא אדם וכלים הנכנסין עמו לבית שאפילו חזרה המספחת ופשתה ונטמאת טהור כדכתיב ואם פשה תפשה המספחת בעור וגו' אהני ליה טבילה לטהר את הכלים הבאין עמו לבית לפי שמצורע מטמא בביאה דתניא בתורת כהנים זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק ולצרעת הבגד ולבית מה בית מטמא בביאה אף כולן מטמאין בביאה: אשר בו · משמע (ה) מי שצרעתו תלויה טומאתו בגופו שכל זמן שלא נתרפא ממנו טמא והיינו מוחלט דגבי טהרה דיליה כתיב והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע : יצא · מוסגר שטומאתו תלויה בימי הסגר שאם לא ימצא ביום (ו) שבעה סימני טומאה שער לבן או פסיון יטהרנו ואע"פ שנגעו עומד עליו : כל ימי אשר הנגע בו וגו' · שילוח כתיב בהאי קרא מחוץ למחנה מושבו : ימי כל ימי · מדהוה ליה למיכתב ימי וכתיב כל ימי : אין בין טהור מתוך הסגר · בימי רפואתו : לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וצפרים · דאף על גב דאיכא קרבנות אשם ולוג שמן מיהו הכא ביום טהרתו ורפואתו הוא דקתני ולא איירי בקרבנות שהן בשמיני : והנה נרפא וגו' · וכתיב בתריה שתי צפרים חיות טהורות וגלח את כל שערו : **מתני'** ספרים · תורה נביאים וכתובים : אשורית · לשון הקודש : אף בספרים לא התירו · להם לשון אחר חוץ מלשון הקודש : אלא יוונית · ובגמרא מפרש טעמא : **גמ'** לתופרן בגידין · כל ספריהן שוויין בגליון והלכה למשה מסיני הוא *בתפילין ומזוזות שיהו תפורין בגידין ובספר תורה נחלקו במסכת מכות (דף יא.) בספר תורה שתפרה בפשתן השתא אשמעינן מתניתין כמאן דפסל : מקרא שכתבו תרגום · ספר שכתוב בלשון הקודש הראוי לכתוב בו מקרא כתבו לשון ארמי : ותרגום · שהיה ראוי ליכתוב בו תרגום כגון יגר שהדותא (בראשית לא) : כתבו מקרא · גלעד וכגון תרגום (ז) כתב של דניאל ועזרא : וכתב עברי · או שלא שינה את הלשון אבל שינה את הכתב שכתבו בכתב של עבר הנהר ובמסכת סנהדרין (דף כא:) קרי ליה כתבא ליבונאה : עד שיכתבנו אשורית · כתב אשורית הוא כתב שלנו :

גופן

מסורת הש"ס

סנהדרין קו: ערכין טו.

נ"ל וראה הכהן והנה כו'

[עי' תוספות שבת עט: ד"ה תפלין וכו' מה שהניחו בקושי']

לקמן יח. ידים פ"ד מ"ה ע"ש

רבינו חננאל

אמר ליה רב פפא לאביי מ"ש האי מזובו דממעים ליה לזב בעל ב' ראיות מקרבן כדאמרן והאי מזובו מרבי ליה לזב בעל ב' ראיות לספירת ז' א"ל אביי אי לאו לרבויי אתא לשתוק קרא מיניה ולא יכתוב מזובו כלל · וכי תימא הוה אתי מן הדין כדאמרינן והלא דין הוא כו' פרכינן עלה שומרת יום כנגד יום תוכית ונדחה הדין וא"ת האי מזובו לגופו בא · ללמד מזובו ולא מנגעו א"כ היה לו לכתוב וכי יטהר הזב וספר לו מזובו למה לי אלא לא בא מופנה אלא לרבות זב בעל ב' ראיות שטעון ספירת ז' · תנא בתוספתא אין בין זב לזבה אלא [שהזב] טעון מים חיים וזבה אינה טעונה ביאת מים חיים אין בין זבה לנדה אלא *) קרבן אין בין נדה ליולדת אלא הבאת קרבן אין בין נדה לשומרת יום כנגד יום אלא ספירת ז' : [מתני'] אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה **) ותגלחת וצפורין · פי' מצורע הנטהר מתוך הסגר כגון שנראתה בהרת באדם והסגירה הכהן פעם ראשונה ושניה וראה והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע וטהר ונקרא מצורע מוסגר אין עליו אלא טבילה והערב שמש אבל אם פשתה וטמאו הכהן נעשה מצורע צמות והוא הנקרא מצורע מוחלט כדמתרגמינן לצמיתות לחלוטין ועליו כתיב והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע · וזו היא פריעה ופרימה פריעה לגדל פרע שער ראשו ולכשיטהר טעון גלוח כל שערו פי' פרימה קריעת הבגדים ושלוח צפור ושחיטת האחרת הא לענין שלוח מן המחנה כדכתיב וישלחו מן המחנה כל צרוע זה וזה שוין וכן לטמויי בביאה כדתנן בנגעים פרק ז' המהור מתוך הסגר פטור מן הפריעה ומן הפרימה ומן התגלחת ומן הצפרים מתוך החלט חייב בכולם וזה וזה מטמאין בביאה ותנן נמי בפרק י"ג (משנה י"ב) מצורע שנכנס לבית הכלים שיש שם טמאין [אפי'] עד הקורות : מנא לן ופשיט לה רבה מהכא . והצרוע אשר בו הנגע דייקינן קרא דכתיב בו · מי שצרעתו תלויה בגופו טעון פריעה ופרימה יצא מצורע מוסגר שאין צרעתו תלויה בגופו אלא בימים כלומר במלאות ז' ימים ולא פשה הנגע נטהר · אי הכי לענין שלוח נמי דהא כתיב כל ימי אשר הנגע בו יטמא וגו' · נידוק נמי בו דכתיב בהאי קרא · ונימא מי שצרעתו תלויה בגופו טעון שילוח מחוץ למחנה יצא מצורע מוסגר שאין טעון שילוח · וא"ת אין הכי נמי והא דייקינן ממתני' דקתני אין בין מצורע מוסגר כו' · הא לענין שילוח זה וזה שוין · ופרקינן אי הוה כתיב ימי אשר הנגע בו כדקאמרת השתא דכתיב כל לרבויי מצורע [מוסגר] לשילוח אי הכי דהאי כל לרבויי אתא אפי' תגלחת וצפרין ניבעי · ופרקינן כתיב והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע וצוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים חיות וגו' · הצרוע שצרעתו בגופו ונתרפא טעון צפרים ותגלחת יצא מצורע מוסגר שאין צרעתו תלויה ברפואות אלא בימים : [מתני'] אין [בין] ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים כו' · דייקינן מינה הא לתופרן בגידין ולטמויי את הידים ככתבי הקדש אלו ואלו שוין · ואקשינן וספרים הנכתבין בכל לשון מטמאין את הידים · והתנן בסוף מסכת ידים תרגום שבעזרא ושבדניאל מטמא את הידים תרגום שכתבו עברית

*) כ"ה גם בתוספתא דמכילתין אבל נראה דצ"ל ספירת ז' וקרבן וכן לקמן אין בין נדה לשומרת יום וכו' אלא ספירת ז' נמי צריך להגיה בזה וצ"ע. **) חסר כאן וצ"ל אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט אלא תגלחת וכו'.

גליון הש"ס

מתני' אין בין מצורע · עי' מ"ק ז. תד"ה אמר רבי : עין משפט אות ד' מיי' פ"י · לא נזכר כלל ברמב"ם מזה ופשטות דברי רמב"ם מיירי דליכא טומאה כלל למפרע אף לא טומאה קלה · ועיין בספר ראשון לציון לבעל פרי תואר : רש"י ד"ה לתופרן בגידין וכו' בתפילין ומזוזות · עיין תשובת חות יאיר סימן קנ"ב אות יג :

הגהות הב"ח

(א) גמ' האי מיבעי ליה מזובו ולא מזובו ומנגעו א"כ : (ב) שם כל ימי לרבות מצורע מוסגר לשילוח (אי הכי תגלחת וצפרים וכו' ברפואות אלא בימים) תא"מ ונ"ב ס"א אין בין טהור מתוך הסגר וכו' מאי טעמא אמר אביי אמר קרא ויצא : (ג) רש"י ד"ה מאי שנא וכו' דרשת ליה למקצת וכו' לגבי קרבן דלא דרשת : (ד) ד"ה הכא נמי וכו' בביאה למפרע מהומרי : (ה) ד"ה אשר בו משמע בגופו הס"ד : ומה"ד מי שצרעתו תלויה בגופו טומאתו : (ו) ד"ה יצא מוסגר וכו' ביום שביעי סימני : (ז) ד"ה כתבו מקרא וכו' תרגום של דניאל כצ"ל ותיבת כתב נמחק : (ח) תוספות ד"ה עד וכו' דכתיבה אשורית דכשרה אף לשאינן מכירין משום הכי ;

הגהות מהר"ב רנשבורג [א] מתני' אין בין ספרים כו'. נ"ב עיין מנחות דף ל"ב ע"א תוס' ד"ה תפילין וכו' והו"ק :

מסורת הש"ס

גופן · כתיבה: כאן בגופן שלנו · מתניתין דקתני בכל לשון שלא שינה את הכתב אלא שינה את הלשון וברייתא בגופן שלהן: הא . דאמר עד שיכתבנו בכתב אשורית: רבן שמעון בן גמליאל היא . דפליג אדרבנן במתניתין: אי רבן שמעון בן גמליאל . אמאי קתני בברייתא עד שיכתבנו אשורית: אלא לא קשיא. גרסינן: והיו הדברים האלה . כתיב בתפלין ומזוזות שכתובין בהן פרשיות של שמע: בשאר ספרים . נביאים וכתובים: מכלל דתנא קמא . בתמיהה והא תנא קמא שרי בכל לשון: רבותינו אמרו . רבן שמעון בן גמליאל: תלמי . מלך מצרים היה: אלהים ברא בראשית . את השמים שלא יאמר בראשית שם הוא ושתי רשויות הן וראשון ברא את השני: אעשה אדם . שמכאן פקרו האומרים שתי רשויות הן דכתיב נעשה אדם (בראשית א): ויכל ביום הששי . שלא יאמר אם כן עשה מלאכה בשבת דהא לא כתיב ויכל ביום השביעי והוא לא יקבל עליו מדרש חכמים שדרשו בו מה היה העולם חסר מנוחה באתה שבת באתה מנוחה וזהו גמרו: זכר ונקבה בראו ולא כתבו בראם . דמשמע שני גופין ברא כל אחד זכר ונקבה שני פרצופין לכך כתבו בראו שכך נברא אדם בשני פרצופים: בקרוביה . שלא יאמר על אברהם לא הקפיד דכתיב ויצחק ועל שרה הקפיד לפיכך כתבו בקרוביה לומר אברהם בלבו והיא אמרה בקרוביה: נושא בני אדם . דמשמע גמל שלא יאמר משה רבכם לא היה לו סוס או גמל: הרגו שור . שלא יאמר רצחנים היו אבותיכם שהרי אביהם מעיד עליהם שהם הרגו איש לכך כתבו שור שלא היו חשובין בעיניו אלא כבהמות ולא הקפיד (ב) על הבהמות: ובשאר ארצות . שלא יאמר שקר כתוב בתורה שהרי קהת מיורדי מצרים היה וכשאתה מונה שנותיו של קהת ושנותיו של עמרם ושנותיו של משה כולן אין מגיעות לד' מאות שנה כל שכן שהרבה משנות הבנים נבלעין בתוך שנות האבות אלא שמנה הכתוב מיום שנגזרה גזירת גלות מצרים בין הבתרים ומשם עד שנולד יצחק שלשים שנה ומשנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה לא מהם ששים של יצחק ומאה ול' שהיה יעקב כשבא למצרים נשארו מאתים ועשר וכן היתה הגזרה כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם (בראשית טו) ולא נאמר במצרים אלא בארץ לא להם וכשנולד יצחק היה אברהם גר בארץ פלשתים ומאז עד שיצאו ממצרים נמצא יצחק וזרעו שהן זרעו של אברהם גרים ושלשים של קודם לכן לא נמנו בגזרה דהא זרעך כתיב: זאטוטי. לשון חשיבות אבל נערי לשון קטנות ויאמר גרועים שלכם שלחתם לקבל פני שכינה: ואל זאטוטי בני ישראל. באותה פרשה עצמה ולפי שכתבו זאטוטי תחילה חזרו וכתבום כשמם הראשון ולא כתבו ואל אצילי בני ישראל: לא

תורה אור

כאן *בגופן שלנו כאן בגופן שלהן אמר ליה אביי במאי אוקימתא להתיא בגופן שלהן מאי איריא מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו מקרא אפילו מקרא שכתבו מקרא ותרגום שכתבו תרגום נמי דהא קתני עד שיכתבנו אשורית על הספר בדיו אלא לא קשיא הא רבנן הא רשב"ג אי רשב"ג הא איכא יונית אלא לא קשיא כאן בספרים כאן בתפלין ומזוזות תפלין ומזוזות מ"ט משום דכתיב בהו °והיו בהויתן יהו מאי תרגום שכתבו מקרא איכא בשלמא תורה איכא °יגר שהדותא אלא הכא מאי תרגום איכא אלא לא קשיא כאן במגילה כאן בספרים מגילה א] מ"ט דכתיב בה ככתבם וכלשונם מאי תרגום שכתבו מקרא איכא אמר רב פפא °ונשמע פתגם המלך רב נחמן בר יצחק אמר °וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן רב אשי אמר כי תניא ההיא בשאר ספרים ורבי יהודה היא דתניא תפלין ומזוזות אין נכתבין אלא אשורית ורבותינו התירו יונית והכתיב והיו אלא אימא ספרים נכתבים בכל לשון ורבותינו התירו יונית התירו מכלל דתנא קמא אסר אלא אימא רבותינו לא התירו שיכתבו אלא יונית ותניא א"ר יהודה אף כשהתירו רבותינו יונית לא התירו אלא בספר תורה ומשום מעשה דתלמי המלך (א) דתניא *מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים והכניסן בשבעים ושנים בתים ולא גילה להם על מה כינסן ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם נתן הקב"ה בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת *°וכתבו לו °אלהים ברא בראשית °אעשה אדם בצלם ובדמות °ויכל ביום הששי וישבות ביום השביעי °זכר ונקבה בראו ולא כתבו בראם °הבה ארדה ואבלה שם שפתם °ותצחק שרה בקרוביה °כי באפם הרגו שור וברצונם עקרו אבוס °ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא בני אדם °ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים *ובשאר ארצות ארבע מאות שנה °וישלח את זאטוטי בני ישראל °ואל זאטוטי בני ישראל לא שלח ידו לא

בשלמא תורה איכא יגר שהדותא . וקשה אמאי מפסלא בהכי והלא אילו היה חסר כל אלו *השלש תיבות לא מפסיל בהכי כדאמרינן בגיטין (דף ס·) ספר תורה שחסר יריעה אחת אין קורין בו משמע דווקא יריעה אחת אבל פסוק אחד לא ודחק הקונטרס לומר דגרע טפי כשהוא כתוב תרגום מכשהוא לא נכתב כלל ויש לומר דהכא לא בא אלא להשמיענו דהוי טעות וצריך להגיהו:

כאן במגילה כאן בשאר ספרים . וקשה דהך ברייתא כמאן מתוקמא לא כרבן שמעון בן גמליאל ולא כרבנן דאי רבנן א"כ הוה ליה למיתני במתני' מגילה גבי תפילין ומזוזות שאין נכתבין אלא אשורית וכרבן שמעון בן גמליאל לא מתוקמא שהרי הוא מתיר אף יונית ואין לומר דהני מילי בשאר ספרים [מתיר רשב"ג יונית] אבל במגילה מודה שצריך אשורית זה אינו דהא בפרק שני (דף יח·) אמרי רב ושמואל דלעז יונית לכל כשר ומסיק דאינהו אמור כרשב"ג ומסיק נמי התם קא משמע לן דאף במגילה נמי אמרי מלתייהו ועל כרחך צריך לומר שזה המתרץ אין סובר דרבן שמעון בן גמליאל קאי כוותיה דרב ושמואל דלקמן אלא סובר ליה דרבן שמעון בן גמליאל לא התיר במגילה אלא אשורית ומשום דכתיב בהו ככתבם וכלשונם ורב ושמואל דלקמן סבירא להו [כשינויא] דרב אשי דבסמוך: ורב אשי אמר ההוא בשאר ספרים ב] ור' יהודה היא. וקשה דהא בפרק כל כתבי (שבת דף קטו: ושם) אמר רב אשי (ג) אין בין ספרים למגילה אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ומגילה צריך אשורית בספר ובדיו אלמא דבשאר ספרים לא נריך אשורית וספר ודיו ואם כן מנא ליה לרב אשי לומר דר' יהודה מחמיר ומצריך כולי האי והא לא אשכח התם שום תנא דפליג עליה וי"ל דההיא דכל כתבי (נ"ז שם) מיירי לענין הצלה מפני הדליקה דווקא והכי קאמר בשאר ספרים יש להצילם אע"ג דנכתבין בכל לשון שהרי יש מטבהן כמה שמות קדושים אבל במגילה שאין בה שום אזכרה אין להצילה אלא אם כן כתובה כהלכתה והכא מיירי להכשיר לקרות בהן:

אלהים ברא בראשית . פ"ה שאם כתבו בראשית ברא היו אומרים בראשית שם הוא ושתי רשויות הן וקשה שהרי בראשית אין שם כלל אלא בתחלה ועוד שכתבו לו בלשון יונית בתחלה וי"ל שהיונים היו יודעים שלעולם יש להזכיר הבורא בתחילה ואם כן אלו כתבו בראשית קודם היה אומר דשתי רשויות הן והתיבה הראשונה הוי בורא אחד והאלהים הוי השני משום הכי הפכו לו: **על** נושא אדם . פן יאמר להם וכי לא היה לו למשה רבכם סוס או גמל: (*ואל) זאטוטי בני ישראל . וקשה אמאי לא כתבו לו וישלח את אצילי בני ישראל כדכתיב בסמוך והוי לשון גדולה ויש לומר לפי שלא רצו לשקר ולכך כתבו לו זאטוטי במקום נערי ובמקום אצילי דמשמע לשון גדולה כמו זוטו של ים (ב"מ דף כה:) ומשמע נמי לשון השפלה כדאמרינן התם* האומר למולה חרבי (ישעיה מד) זו בבל שהוא זוטו של עולם פי' עומקו ושחתיתו ושפלה מכל ארצות כדאמרינן נמי התם (שבת דף קיג:) הלכך נקרא שמה בבל שכל מתי מבול נגערו שם (זבחים דף קיג:):

אין

[עי' מהרש"א]

רבינו חננאל

עברית. ועברית שכתבו תרגום וכתב עברי אינו מטמא את הידים עד שיכתבנו אשורית . על עור ובדיו ופריק רבה ממתני' דקתני דכתבינן בכל לשון בגיפן שלנו*). כלומר בצורות האותיות שלנו ובלשון אחר זולתי לשה"ק. לפיכך מטמאין את הידים . שהאותיות בכתב אשורי הן. ומתני' השנויה במסכת ידים בגיפן של שאר לשונות שבאומות לפיכך אין מטמאין [את הידים] . והאי פירוקא דרבה איפריכא וסוגיא דשמעתא בפירוקא דרב אשי סלקא: (את הידים) ואקשינן אי הכי מאי איריא עברית שכתבו תרגום אפי' עברית שכתבו עברית בגיפן של שאר לשונות לא . דקתני עד שיכתבנו אשורית על העור בדיו ופרקינן לעולם ב' המשניות בגיפן שלנו . ומשנה השנויה במס' ידים לרשב"ג היא דמצריך בכל הספרים אשורית . ודחינן והא איכא יוונית לרשב"ג שהוא מתיר למה שנה עד שיכתבנו אשורית בלבד . אלא לא קשיא מתניתין בספרים ומשנה השנויה בידים בתפילין ובמזוזות . ומשנינן ודחינן ואוקמה למתני' דהתם רב אשי בשאר ספרים זולתי ס"ת . ור' יהודה היא דתניא ספרים נכתבים בכל לשון. ורבותינו [התירו] שיכתבו יוונית כו' אבל תפילין ומזוזות דברי הכל אשורית דכתי' בהו והיו בהוייתן יהו. ותניא א"ר יהודה אף כשהתירו רבותינו יוונית לא התירו אלא בס"ת . משום מעשה דתלמי המלך שכינס ע"ב זקנים בע"ב בתים אמר להם כתבו לי תורתכם . נתן הקב"ה עצה טובה בלבם והסכימה דעתם לדעת אחת. וכתבו לו אלהים ברא בראשית . אעשה אדם בצלם ובדמות כו'

*) עי' ערוך ערך גפן

[ג"י סערוך גיפן]

הגהות הב"ח
(א) גמ' דתלמי המלך מאי היא דתניא מעשה: (ב) רש"י ד"ה הרגו וכו' ולא הקפיד אלא על הבהמות: (ג) תוס' ד"ה ורב אשי אמר כי תניא הסיא וכו' אמר רב אשי כדתניא אין בין וכו' ומגילה עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו:

גליון הש"ס
גמ' וכתבו לו. עי' יש"ש ב"ק פ"ד סי' מ:

[מס' סופרים פ"א הלכה ח]

מכילתא פרשת בא

[נ"א ובשאר ארצות שלשי' שנה וד' מאות שנה כך הגי' בע"י וילקוט פ' בראשית וכן בירושלמי ועי' ת"א וכן איתא במס' סופרים פ"א]

[ג"א וישלח את]

[במדרש]

הגהות מהר"ב רנשבורג
א] גמ' מ"ט דכתיב בה ככתבם וכלשונם . נ"ב נ"ל ככתבם וכזמנם וכ"כ ספר"ת סימן תר"ל ובספר טורי אבן יעוש"ס: ב] תוס' ד"ה ורב אשי וכו' ור' יהודה היא. נ"ב עי' מנחות דף לא ע"ב תוס' ד"ה עשאם כו' ודו"ק:

עין משפט נר מצוה

סד א מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הלכה יד :

סה ב מיי' פט"ו מהל' שגגות הלכה ז :

סו ג מיי' פ"א מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ג :

סז ד מיי' פ"ו מהלכות בית הבחירה הלכה טו ופ"ז שם הלכה יד ופי"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה :

סח ה מיי' פ"ו מהלכות בית הבחירה הלכה טו ופי"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג ופ"א שם הלכה ה :

לא חמד אחד מהם נשאתי אשר חלק ה' אלהיך אתם להאיר לכל העמים וילך ויעבוד אלהים אחרים אשר לא צויתי לעובדם וכתבו לו (א) את צעירת הרגלים ולא כתבו לו את הארנבת מפני שאשתו של תלמי ארנבת שמה שלא יאמר שחקו בי היהודים והטילו שם אשתי בתורה : רשב"ג אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית : א"ר אבהו א"ר יוחנן הלכה כרשב"ג וא"ר (ב) יוחנן מ"ט דרשב"ג אמר קרא יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם דבריו של יפת יהיו באהלי שם ואימא גומר ומגוג א"ר חייא בר אבא היינו טעמא דכתיב יפת אלהים ליפת יפיותו של יפת יהא באהלי שם : **מתני'** אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות אין בין כהן משמש לכהן שעבר אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה : **גמ'** הא לענין פר יום כפורים ועשירית האיפה זה וזה שוין מתניתין דלא כר"מ דאי ר"מ [הא תניא] מרובה בגדים מביא פר הבא על כל המצות דברי ר"מ וחכ"א אינו מביא מ"ט דר"מ דתניא משיח אין לי אלא משוח בשמן המשחה מרובה בגדים מנין ת"ל המשיח במאי אוקימנא דלא כר"מ אימא סיפא אין בין כהן משמש לכהן שעבר אלא פר יוה"כ ועשירית האיפה הא לכל דבריהן זה וזה שוין אתאן לר"מ דתניא אירע בו פסול ומינו כהן אחר תחתיו ראשון חוזר לעבודתו שני כל מצות כהונה גדולה עליו דברי ר"מ רבי יוסי אומר ראשון חוזר לעבודתו שני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט וא"ר יוסי מעשה ברבי יוסף בן אולם מציפורי שאירע בו פסול בכהן גדול ומינוהו תחתיו ובא מעשה לפני חכמים ואמרו ראשון חוזר לעבודתו שני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט כהן גדול משום איבה כהן הדיוט משום מעלין בקודש ולא מורידין רישא רבנן וסיפא ר"מ אמר רב חסדא אין רישא רבנן וסיפא ר"מ רב יוסף אמר רבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי : **מתני'** אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים זה הכלל כל שהוא נידר ונידב קרב בבמה וכל שאינו לא נידר ולא נידב אינו קרב בבמה : **גמ'** פסחים ותו לא אימא כעין פסחים מני ר"ש היא דתניא ר"ש אומר אף צבור לא הקריבו אלא פסחים וחובות שקבוע להם זמן אבל חובות שאין קבוע להם זמן הכא והכא לא קרב : **מתני'** אין בין שילה לירושלים אלא שבשילה אוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה ובירושלים לפנים מן החומה וכאן וכאן קדשי קדשים נאכלין לפנים מן הקלעים קדושת שילה יש

רש"י

לא חמד אחד מהם נשאתי . שלא יאמר חמור לא לקח אבל חפץ אחר לקח : להאיר לכל העמים . שאם לא כן יאמר בן נח מותר בע"ז ומדרשו (ע"ז נה·) להחליקן בדברים כדי לטורדן מן העולם: אשר לא צויתי לעובדם . שאם לא כתבו לעובדם משמע אשר לא צויתי שיהיו ויאמר א"כ אלהות הן שעל כורחו נבראו : וכתבו . במקום ואת הארנבת ואת צעירת הרגלים לפי שידיה קצרות וקטנות מרגליה : יפיותו של יפת . הוא לשון יון נשוט יפה משל כל בני יפת : **מתני'** מרובה בגדים . כהנים ששימשו בבית שני ואף בבית ראשון מימות יאשיהו ואילך שנגנז צלוחית של שמן המשחה : פר הבא על כל המצות . כהן משיח שהורה היתר בדבר שזדונו כרת ועשה כהוראתו מביא פר שנאמר אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם וגו' (ויקרא ד) : כהן המשמש . כגון שאירע בו פסול ומינו אחר תחתיו ועבר פסולו וחזר לעבודתו והעבירו הבא תחתיו הראשון קרוי משמש והשני עבר : אלא פר יוה"כ . שאי אפשר להביא שנים וכן עשירית האיפה חביתי כהן [גדול] שבכל יום שאי אפשר להביא שנים : **גמ'** הא לכל דבריהן זה וזה שוין . ואם בא להקטיר או לעבוד שום עבודה משמש בשמונה בגדים כהן שעבר ככהן המשמש : כל מצות כהונה גדולה עליו . משמש בח' בגדים לא פורע ולא פורם ומצווה על הבתולה ומוזהר על האלמנה ומקריב אונן : ואינו ראוי . לשמש לא בשמונה בגדים ככהן גדול ולא בארבעה ככהן הדיוט : רבי היא . וסתמה אליבא דנפשיה : ונסיב ליה אליבא דתנאי . במרובה בגדים סבר לה כרבנן ובכהן שעבר סבר לה כר' מאיר : **מתני'** אין בין במה . אין הפרש בשעת היתר הבמות בין במה גדולה זה מזבח של משה בעודו בנוב וגבעון : לבמה קטנה . מזבח של יחיד שכל יחיד ויחיד עושה במה לעצמו : קרב בבמה . קטנה : כל שאינו נידר ונידב כו' . בזבחים יליף לה בפרק בתרא : **גמ'** פסחים ותו לא . והא קתני סיפא כל שאינו נידר ונידב אינו קרב בבמה קטנה ואילו בגדולה היו מקריבין קרבנות צבור תמידין ומוספין וקא ס"ד דאף חובות צבור שאין קבוע להן זמן היו קריבין בה כגון פר העלם דבר של צבור ושעירי ע"ז : כעין פסחים . וכל חובות הקבוע להם זמן כפסחים : מני . מתניתין דקתני דבמה קטנה אין קרב בה שום חובה ואמר דבמה גדולה לא עדיפא מינה אלא בחובות הקבוע להן זמן : ר' שמעון היא . דאמר בפרק בתרא דזבחים אף צבור לא הקריבו בבמה גדולה שום חובה אלא פסחים וחובות הקבוע להן זמן אבל חובות שאין קבוע להן זמן כגון פר העלם דבר ושעירי ע"ז הכא והכא לא קרב אבל כדרבנן דהתם לא מתוקמא מתניתין דהא אמרי כל שהצבור מקריבין באהל מועד שבמדבר מקריבין באהל מועד שבגלגל דהיא במה גדולה ואפילו פר העלם דבר ומתניתין קתני פסח וכיוצא בהן : **מתני'** בכל הרואה . בכל מקום שיוכל לראות משם את שילה ובפרק בתרא דזבחים יליף טעמא : יש

תוספות

אין בין כהן משוח למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות . פירוש פר כהן משיח שחטא בשוגג דעשה אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ואשם בדבר שזדונו כרת אבל לא איירי בפר העלם דבר של צבור דכתיב ביה הכהן המשיח (יחטא) דהא מרבינן בת"כ (ג) ואפילו כהן הדיוט יכול להביאו וכל שכן מרובה בגדים : אין בין כהן המשמש לכהן שעבר אלא פר יום הכפורים . קשה אמאי נקט לכהן שעבר דהא אפילו ביום שאירע בו פסול לכהן המשמש ושמש זה תחתיו הוי חילוק זה שהפר בא מן המשמש אע"פ שאין משמש כדאי' בירושלמי ואם כן הוה ליה למימר בין הכהן המשמש לכהן שיעבור וי"ל דאי נקט לאותו שיעבור הוה משמע הא לאותו שעבר כבר דהוי בכל שנה יש הרבה חילוקים ביניהם משום הכי נקט לאותו שעבר לאשמועינן דאף בדידיה ליכא אלא חילוק זה וא"ת למאי דפרישית שהפר הוי מאותו שאירע בו הפסול אע"ג שאין משמש א"כ קשיא מהא דאמר סוף פ"ק דשבועות (דף יד:) אשר לו ולא משל אחיו הכהנים ואדרבה היה לו לומר ולא מאותו המשמש תחתיו דהוי רבותא טפי ושמא משום דהוי מלתא דלא שכיחא שבקיה ונקט מידי דשכיח כל שנה והיא נמי דהקומץ רבה (מנחות דף יט·) דקאמר דגלי רחמנא שחיטה בבעלים לא קשה לפירושינו (ד) דשרי דכיון דזכי ליה רחמנא הוי כאילו מקדיש משלו : ולא לכהן הדיוט משום מעלין בקדש וכו' · קשיא למה ליה האי טעמא תיפוק ליה דכיון דראוי לכהן גדול אי לאו משום איבה א"כ אינו יכול לשמש בארבעה בגדים משום דהוה ליה מחוסר בגדים ויש לומר דמשום האי טעמא לא הייתי מקפידין כיון דעל פי בית דין *הוא אי לאו טעמא דמעלין : מני רבי שמעון היא דאמר אף צבור לא הקריבו . נראה דכיון דמוקמינן למתני' כרבי שמעון א"כ סיפא נמי אתיא כוותיה דקתני זה הכלל כל הנידר ונידב קרב בבמה וקשה דהא נזירות דהוי דבר הנידר ונידב כדאמרינן בפרק שני דתמורה (דף יד: ושם) ואפילו הכי אית ליה לר' שמעון פ' בתרא דזבחים (דף קיז· ושם) דמנחות ונזירות אין קרב אפילו בבמה גדולה וי"ל דהכי מיפרשא מתניתין זה הכלל כל הנידר ונידב שקרב בבמה גדולה כגון עולה ושלמים ליחיד קרב בבמה קטנה וכל שאינו נידר ונידב ואע"פ שקרב בבמה גדולה אין קרב בבמה קטנה אבל מודה הוא דיש נידר ונידב שאין קרב לא בבמה גדולה ולא בבמה קטנה* : שמעתי

מסורת הש"ס

[יומא ע: ע"ש] [נ"ל אלא א"ר וכן גי' ע"י] הוריות יב: הוריות יב. ג"ז שם: יומא יב: [תוספתא יומא פ"א] [עי' תוס' יומא סירוס] [לקמן כא: יומא יב: וש"נ] [ר"ס ו: זה"נ] זבחים קיז. קיח. ע"ש [זבחים קיז.] [תמורה כא:] [וע"ע תוס' פסחים לו: ד"ה זאת אומרת]

הגהות הב"ח

(א) גמ' וכתבו לו במקום את הארנבת את צעירת: (ב) שם הלכה כרשב"ג ואמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן מ"ט: (ג) תוס' ד"ה אין בין כהן משוח וכו' דאפילו כהן הדיוט: (ד) ד"ה אין בין כהן המשמש וכו' קשה לפירושינו שהיה דכיון דזכי:

גליון הש"ס

גמ' מפני שאשתו . בירושלמי וכן בת"ר פ' שמיני איתא דאמו של תלמי ארנבתא שמה : שם מעשה בר' יוסף בן אולם . עי' תוס' ישנים יומא דף כא ע"א ד"ה ולא אירע קרי : שם אמר רבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי . ר"ה דף ז ע"ב שבועות דף ד ע"א חולין דף פד ע"א ודף קד ע"א הוריות דף יב ע"ב : תוס' ד"ה אין בין כהן משוח וכו' פי' פר כהן משיח . עי' יומא דף נז ע"א תד"ה אני ראיתיה וקדושין דף לו ע"ב ברש"י ד"ה אי דפנים ובתוס' ד"ה אי דפנים :

רבינו חננאל

עד שלא יאמר שחקו בי יהודים והטילו שם אשתי בתורתם. רשבג"א אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית . מנא הני מילי א"ר יוחנן דכתיב יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם מיפיפותו של יפת . כלומר ממבחר בניו של יפת והיא כתיבת יון יהיו באהלי שם שהם בני ישראל . א"ר אבהו א"ר יוחנן הלכה כרשב"ג : [מתני'] אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה בגדים כו' . מנא לן דכתיב אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם וגו' . פי' מרובה בגדים בבית שני שלא היה להם שמן המשחה היה מתמנה כ"ג בלבישת ח' בגדים . לפי שכל זמן שהיה הדיוט היה משמש בד' בגדים לבש עוד ד' אחרים ונתרבה בד' אחרים נעשה כ"ג לפיכך נקרא מרובה בגדים . וזה מפורש בתלמוד בהוריות פ' ב' משוח בשמן המשחה בבית הראשון . מרובה בגדים בבית האחרון . ואמר ה' דברים היו . בית הראשון גדול מן האחרון . ואלו הן . אש וארון . ואורים ותומים . ושמן המשחה . ורוה"ק ושאר כל הענין . הא לענין פר יוה"כ כדכתיב בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר וגו' . ועשירית האיפה כדכתיב זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו וגו'. ומפורש בתורת כהנים שכל כהן מביא עשירית האיפה מדכתיב ובניו מרבינן אפי' הדיוטות וכ"ש מרובה-בגדים. מתני' דלא כר"מ דתני מרובה בגדים מביא פר הבא על כל המצות ואקשינן אימא סיפא אין בין כהן משמש לכהן שעבר. כלומר שנפסל במום או בזולתו אלא פר יוה"כ ועשירית האיפה שהכהן המשמש הוא המביא משלו . וזה שעבר לא . הא לכל דבריהם זה וזה שוין . אתאן לר' מאיר דתני אירע בו פסול לכהן גדול ומינו אחר תחתיו כו' ופריק רב יוסף מתני' רבי היא . רישא סבר לה כרבנן . סיפא סבר לה כרבי מאיר : [מתני'] אין בין במה גדולה לבמה קטנה וכו' . ואוקימנא כעין פסחים . והן חובות הקבוע להן זמן . ומפורש בסוף פרק פרת חטאת ובסוף שחיטת קדשים בתוספתא אלו דברים שבין במה גדולה לקטנה קרן וכבש ויסוד . וריבוע וכיור וכנו בבמה גדולה ולא קטנה . *) חזה ושוק ועור העולה לבעלים בבמה קטנה . אבל נותר זמן וטמא זה וזה שוין . איזו היא במה גדולה **) בשעת איסור במה [שהי'] אהל מועד נטוי כדרכו . (אין) הארון נתון שם . איזו היא במה קטנה היתר הבמה עושה אדם במה על פתח חצירו ועל פתח גינתו ומקריב עליה הוא ובנו ובתו כו' : [מתני'] אין בין שילה לירושלים אלא שבשילה אוכלים קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה . ובירושלים לפנים מן החומה כו'. פי' הרואה העומד בשילה כל מקום שרואה מלא עיניו מותר לו לאכול קדשים קלים ומע"ש ומפורש בפ' פרת חטאת . (דף קיח ע"ב) תני א"ר אבהו כתיב בן פורת עלי עין וגו'. עין שלא רצתה להנות מדבר שאינו שלה תזכה ותאכל בקדשים כמלא עיניה . תנא רואה שאמר כולו שלא יהא דבר מפסיק וכן היה עומד בשדה ומבים משם משכן שילה מותר לו לאכול באותו מקום קדשים קלים ומע"ש . ותנן באו לשילה נאסרו הבמות . ולא היה שם תקרה אלא בית של אבנים מלמטה ויריעות מלמעלה והיא היתה מנוחה כו' . ותניא ימי אהל מועד שבשילה

*) חסר כאן מלשון התוספתא וצ"ל חזה ושוק ועור העולה לכהנים בבמה גדולה חזה ושוק ועור העולה לבעלים בבמה קטנה כ"ה שם בהתוספתא ע"ש. **) לשון התוספתא שם איזו היא במה גדולה בשעת היתר במה אהל מועד נטוי כדרכו אין הארון נתון שם וכו'.

יש אחריה היתר וקדושת ירושלים אין אחריה היתר: גמ' א"ר יצחק שמעתי שמקריבין בבית חוניו בזמן הזה קסבר *בית חוניו לאו בית ע"ז היא וקא סבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא דכתיב °כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה *מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים מקיש נחלה למנוחה מה מנוחה יש אחריה היתר אף נחלה יש אחריה היתר אמרו ליה אמרת אמר להו לא אמר רבא האלהים אמרה וגמירנא לה מיניה ומ"ט קא הדר ביה משום קשיא דרב מרי דמותיב רב מרי קדושת שילה יש אחריה היתר קדושת ירושלים אין אחריה היתר ועוד תנן *משבאו לירושלים נאסרו הבמות ולא היה להם עוד היתר והיא היתה לנחלה תנאי היא (*דתניא) א"ר אליעזר *שמעתי כשהיו בונין בהיכל (א) עושין קלעים להיכל וקלעים לעזרה אלא שבהיכל בונין מבחוץ ובעזרה בונין מבפנים וא"ר יהושע [ב]שמעתי *שמקריבין אע"פ שאין בית אוכלין קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים קדשים קלים ומעשר שני אע"פ שאין חומה [ג]מפני שקדושה ראשונה קידשה *לשעתה °וקידשה לעתיד לבוא (ב) מכלל דר"א סבר לא קידשה לעתיד לבוא א"ל [ד]רבינא לרב אשי ממאי דלמא דכולי עלמא קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא ומר מאי דשמיע ליה קאמר ומר מאי דשמיע ליה קאמר וכי תימא קלעים לר"א למה לי לצניעותא בעלמא אלא כי הני תנאי דתניא אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי למה מנו *חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו את אלו וקידשום אבל הראשונות בטלו משבטלה הארץ אלמא קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא ורמינהו *אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי וכי אלו בלבד היו והלא כבר נאמר °ששים עיר כל חבל ארגוב וכתיב °כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה אלא למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום קידשום
השתא

רש"י

יש אחריה היתר. כשחרבה שילה הותרו הבמות כדאמרינן במס' זבחים (דף קיט.) כי לא באתם עד עתה אל המנוחה זו שילה שנחו מלכבוש ואל הנחלה זו ירושלים למה חלקן הכתוב כדי ליתן היתר בין זו לזו: גמ' בית חוניו. מזבח חוניו בנו של שמעון הצדיק בנה במה במצרים לשם שמים כדאמרינן במס' מנחות (דף קט:): קסבר כו'. דאיכא למאן דאמר התם שבנאה לשם ע"ז: וקסבר קדושה. שנתקדשה ירושלים אינה קדושה לעולם ומשחרבה הותרו הבמות: לעתיד לבא. כלומר משחרב: והיא היתה נחלה. האמור בפסוק אל המנוחה ואל הנחלה: קלעים להיכל. קא סלקא דעתך במקום חומות היכל שיהא הבנוי בעזרה קרוי אשר פתח אהל מועד שאלמלא כן לא היו מקריבין עד שיגמר הבנין והם התחילו להקריב קרבנות משבאו שם בימי כורש כמו שכתוב בספר עזרא (ג) ועד עשרים ושנים שנה אחרי כן לא נגמר הבית בשנת שלש לדריוש האחרון: בונין מבחוץ. שהיו הקלעים פרוסים לפנים מעובי החומה שלא יכנסו הבונין לתוך ההיכל: לאו מכלל דר' אליעזר. דבעי קלעים סבר לא קידשה לאחר חורבן לפיכך פירסו קלעים במקום בנין וחזרו וקידשו בתודות ובשיר כדאמר במס' שבועות (דף טז.): ומר מאי דשמיע ליה קאמר. ולא משום צורך קדושה: וכי תימא כו': את אלו. עיירות שמנו בפ' בתרא דערכין לענין בתי ערי חומה לומר שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון ואין שם יותר מתשעה: ולמה מנאום. והלא הרבה היו שם והתם נמי תנן וכל כיוצא בהן: ורמינהו. מסקנא דמילתיה הוא דאמר לעיל הני תנאי פליגי בקידשה ולא קידשה:
הא

תוספות

שמעתי שמקריבין בבית חוניו. קשיא היאך מקריבין שם בטומאה דהא גזרו טומאה על ארץ העמים ויש לומר דשמא לגבי הא לא גזרו חכמים טומאה כיון שמן התורה יכול להקריב: ומאי טעמא הדר ביה משום קושיא דרב מרי. הקשה הר"ר חיים ומתחילה היכי אמר למילתיה וכי לא היה יודע המשנה והלא הן שגורות בפי כל ועוד קשיא כיון דתנאי היא אמאי הדר ביה לימא אנא דאמרי כמאן דאמר לא קדשה לכך נראה להר"ר חיים דכ"ע מודו דמשבאו לירושלים נאסרו הבמות ושוב לא היה להן היתר והני תנאי בהא פליגי דמאן דאמר לא קדשה סבר דאף במקומו של מזבח אין יכולין להקריב עכשיו* ומאן דאמר קדשה סבר דבמקום מזבח מותר להקריב אבל לא בבמה:

דכולי עלמא קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא. הקשה רבינו תם אמאי לא מייתי ראיה דרבי אליעזר אית ליה בפ' קמא דחגיגה (דף ג: ושם) דלא קדשה לעתיד לבוא דקאמר התם מעשה ברבי יוסי בן דורמסקית ומסיק אמר ר' אליעזר כך מקובלני מרבן יוחנן בן זכאי עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית מה טעם משום דהרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל וקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ותירץ רבינו תם דמה טעם דהתם גמרא הוא דקאמר לה ולאו מילתא דרבי אליעזר היא ותדע דהא במשנה דמסכת ידים (פ"ד משנה ג) דתניא מילתיה דרבי אליעזר לא תנא לה והכי פירושה מה טעם מעשרין משום דכי האי גוונא אשכחן בערי ישראל שהניחום עולי בבל מלקדש למאן דאמר לא קדשה כדי שיסמכו עליהן עניי ישראל בשביעית וכל שכן עמון ומואב שהן חוצה לארץ שהניחום עולי בבל מלקדש למאן דאמר לא קדש' והניחום לעניים דהא לא מיירי בעמון ומואב שטהרו בסיחון אלא מיירי באותן שהניחו ישראל בצאתם ממצרים ולא כבשום והכי נמי משמע במסכת ידים (ג"ז שם) דחשיב להו עם בבל ומצרים שהן חו"ל וההיא (ג) דחזקת הבתים (ב"ב דף נו.) דקאמר שלש ארצות לחזקה יהודה ועבר הירדן והגליל דמשמע דעמון ומואב שהיו בעבר הירדן היו מא"י מיירי בעמון ומואב שטהרו בסיחון ועוד הקשה ר"ת מהא דאמר במס' ביצה (דף ה: ושם) ובר"ה (דף לא:) כרם רבעי היה לו לרבי אליעזר ובקש להפקירו לעניים וא"כ משמע דאית ליה קדשה לעתיד לבוא ומשום שלא היה רוצה לטרוח להוליכו לירושלים היה מפקירו לעניים שיוליכו אותו ויאכלוהו שמא דאי סבר לא קדשה והיה צריך לפדותו כאותו שבחוצה לארץ שצריך לפדותו אמאי היה צריך להוליך לירושלים וגם מה היו העניים מרויחים אחרי שצריך לפדותו וי"ל משום דבראשונה כרם רבעי שבארץ ישראל היה צריך להוליכו (ד) לירושלים גם בקש ר' אליעזר להוליכו משום דכל דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו והא לא מייתי לה בביצה (ג"ז שם) ומכל מקום העניים היו מרויחים במה שהיו יכולים לחללו בשוה פרוטה כדשמואל וגבי דשמואל לא אמר למלתיה אלא בדיעבד כדמשמע לישנא שחללו היינו דווקא בזמן שבית המקדש קיים אבל בזמן הזה לא *ואפילו לכתחילה והכי נמי איתא בשאלתות דרב אחאי בפרשת קדושים תהיו (סוף סימן ק') ומברך על פדיון עובר לעשייתן וקלי ליה לדמי פדיוניה או ישליכם לנהר: [וע"ע תוס' ר"ה לא: ד"ה בקש]:

למה מנו חכמים את אלו. קשה אמאי מייתי הך ברייתא דלא מוכחא אלא דקדושה ראשונה לא בטלה והאיכא תנא דאית ליה בפ' הערל (יבמות דף פב:) דקדושה ראשונה ושניה יש להן הא שלישית אין להן דקדושה אחרונה לא בטלה וקדושת חוניו היתה לאחר קדושה *שלישית (ה) ויש לומר דאפילו למאן דאמר קדושה אחרונה לא בטלה היינו דוקא לענין תרומה בזמן הזה אבל לכל מילי אחריני ודאי בטלה:
שאר

עין משפט נר מצוה

סט א מיי' פ"א מהלכות בית הבחירה הלכה ג:

ע ב ג מיי' שם פ"ו הלכה טו סמג עשין קסג:

להקריב עכשיו וכ"ש בבמה כצ"ל

מסורת הש"ס

[מנחות קט:]

[זבחים קיט.]

שם קיט:

[ג"ז דתנן]

שבועות טז. זבחים קז: עדיות פ"ח מ"ו

[זבחים סב.]

חגיגה ג: [זבחים סא: קז: חולין ז. תמורה כא. ערכין לב: מכות יט. שבועות טז.]

ערכין לב:

[תוספתא דערכין פ"ה שבועות טז.]

[כדאיתא בערכין כט.]

[פ"א שניה]

דברים יב | דברים ג | שם

רבינו חננאל

שבשילה ש"ע חסר אחת. ותניא כשמת עלי הכהן חרבה שילה ובאו לנוב וכשמת שמואל חרבה נוב ובאו לגבעון קדושת שילה יש אחריה היתר כלומר שרתה השכינה אחר חרבנה בנוב וגבעון ובירושלים. אבל משנבנה בית עולמים אין אחריו היתר במקום אחר לעולם. א"ר יצחק שמעתי שמקריבין בבית חוניו ולאו בית ע"ז היא. וקדושת ירושלים יש אחריה היתר כו' ונדחו דבריו. ומעשה דחוניו מפורש בסוף מנחות. דבן שמעון הצדיק הוא וחלק על שמעי' אחיו כשעלה לכהונה גדולה נתקנא בו כו'. וברח והלך ובנה מזבח באלכסנדריא של מצרים. והקריב עליו קרבן כו'. ואמרינן תנאי היא. כלומר יש תנא שאומר יש אחריה היתר. דתניא א"ר אליעזר כשהיו בונין בהיכל היו עושין קלעים להיכל וקלעים לעזרה כו'. א"ר יהושע שמעתי שמקריבי' אע"פ שאין בית כו' עד מפני שקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא לעולם. ודייקינן לאו מכלל דר' אליעזר בר פלוגתי' דר' יהושע סבר דקדושה ראשונה קדשה לשעתה היא ולא לעתיד. ודחי רבינא ואמר כ"ע קידשה לשעתה וקידשה לעתיד. ור' אליעזר אמר מה ששמע. ור' יהושע מה ששמע ואין ביניהם חלוקה. ואמרינן אלא ר' ישמעאל ב"ר יוסי הוא דאמר קדושה ראשונה אינה לעתיד לבוא. והוא חולק על ר' אליעזר ועל ר' יהושע דתניא בתורת כהנים (פרשת בהר פ"ד) ערי חומה המוקפות מימות יהושע בן נון. כגון קצרה הישנה של צפורין. וחקרה של גוש חלב ויורפת הישנה וגמלה חדי בגליל. וגדוד הרי בעבר הירדן וחדיד ואונו וירושלים הרי ביהודה. א"ר ישמעאל ברבי יוסי לא מנו את אלו אלא שקידשום כשעלו מן הגולה. אבל הראשונות

הגהות הב"ח

(א) גמ' כשהיו בונין בהיכל עשו קלעים: (ב) שם לעתיד לבוא לאו מכלל דר' אליעזר: (ג) תוס' ד"ה דכולי עלמא וכו' ומצרים שהן חוצה לארץ והסיא דפ"ט דשביעית ומייתי לה בפ' מקום שנהגו דקאמר שלש ארצות לבעור יהודה: (ד) באד"ה צריך להוליכו לירושלים בקש ר' אליעזר ג"כ להוליכו כצ"ל: (ה) ד"ה למה וכו' ויש לומר. נ"ב משמע מסברת תוס' דמפרשי ראשונה אברהם ויצחק ויעקב שניה ירושת יהושע ואלו שניהם יש להם ביטול אבל שלישית ירושת עזרא אין לה ביטול וזה שלא כדברי התוס' שכתבו בפ' הערל דפי' יש להם היינו לומר דצריך לחזור לירושה כדי לקדשם ואין להם היינו לומר דא"צ דירושה עומדת היא דלא בטלה קדושתה וכמו שפרש"י לשם אלא דלרבינו חננאל ראשונה היא ירושת אברהם ויצחק ויעקב שניה ירושת יהושע ומשם ואילך קדשה לעולם ולר"י ורש"י ראשונה היא ירושת יהושע שניה היא ירושת עזרא ומשם ואילך קדשה לעולם ע"ש:

גליון הש"ס

גמ' וקידשה לעתיד לבוא. עי' ברכות דף סא ע"ב:

(א) השתא [הא] אמרי לא צריכא לקדושי אלא מצאו את אלו ומנאום ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה לך מסורת בידך מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון כל המצות הללו נוהגין בה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא קשיא דר' ישמעאל אדר' ישמעאל תרי תנאי אליבא דר' ישמעאל בר' יוסי ואיבעית אימא הא ר' אלעזר בר' יוסי אמרה דתניא *ר' אלעזר בר' יוסי אמר °אשר לוא חומה אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן: ויהי בימי אחשורוש אמר רבי לוי ואיתימא רבי יונתן דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער °ויהי בימי אחשורוש הוה המן °ויהי בימי שפוט השופטים הוה רעב °ויהי כי החל האדם לרוב ויירא ה' כי רבה רעת האדם °ויהי בנסעם מקדם הבה נבנה לנו עיר °ויהי בימי אמרפל עשו מלחמה °ויהי בהיות יהושע ביריחו וחרבו שלופה בידו °ויהי ה' את יהושע וימעלו בני ישראל °ויהי איש אחד מן הרמתים כי את חנה אהב וה' סגר רחמה °ויהי (*כי) זקן שמואל ולא הלכו בניו בדרכיו °ויהי דוד לכל דרכיו משכיל [וה' עמו] ויהי שאול עוין את דוד °ויהי כי ישב המלך בביתו *רק אתה לא תבנה הבית והכתיב °ויהי ביום השמיני ותניא אותו היום היתה שמחה לפני הקדוש ברוך הוא כיום שנבראו בו שמים וארץ כתיב הכא ויהי ביום השמיני וכתיב התם °ויהי (*בקר) יום אחד הא שכיב נדב ואביהוא והכתיב °ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה והכתיב °ויהי כאשר ראה יעקב את רחל והכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד והאיכא שני והאיכא שלישי והאיכא טובא *אמר רב אשי כל ויהי איכא הכי ואיכא הכי ויהי בימי אינו אלא לשון צער חמשה ויהי בימי הוו ויהי בימי אחשורוש ויהי בימי שפוט השופטים ויהי בימי אמרפל °ויהי בימי אחז °ויהי בימי יהויקים (*א"ר) לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמציה אחים הוו מאי קמ"ל כי הא *דא"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים מנלן מתמר דכתיב °ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה משום דכסתה פניה ויחשבה לזונה אלא משום דכסתה פניה בבית חמיה ולא הוה ידע לה זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים מלכים מדוד נביאים דא"ר לוי מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמציה אחים היו וכתיב °חזון ישעיהו בן אמוץ וא"ר לוי דבר זה *מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה תניא נמי הכי ארון שעשה משה יש לו עשר אמות לכל רוח וכתיב °ולפני הדביר עשרים אמה אורך *וכתיב כנף הכרוב האחד עשר אמות וכנף הכרוב האחד עשר אמות ארון גופיה היכא הוה קאי אלא לאו שמע מינה בנס היה עומד ר' יונתן פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא °וקמתי עליהם וגו' והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד נאם ה' שם זה הכתב שאר זה לשון נין זה מלכות ונכד זו ושתי רבי שמואל בר נחמני פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא °תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס תחת הנעצוץ תחת המן הרשע *שעשה עצמו ע"ז דכתיב °ובכל הנעצוצים ובכל הנהלולים יעלה ברוש זה מרדכי שנקרא ראש לכל הבשמים שנאמר °ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור ומתרגמינן *מרי דכי תחת הסרפד תחת ושתי הרשעה בת בנו של נבוכדנצר הרשע ששרף רפידת בית ה' דכתיב °רפידתו זהב יעלה הדס זו אסתר הצדקת שנקראת הדסה שנאמר °ויהי אומן את הדסה והיה לה' לשם זו מקרא מגילה לאות עולם לא יכרת אלו ימי פורים ר' יהושע בן לוי פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא °והיה כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם כן ישיש להרע אתכם *ומי חדי הקב"ה במפלתן של רשעים והא כתיב °בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו וא"ר יוחנן מפני מה לא נאמר כי טוב בהודאה זו לפי שאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים ואמר רבי יוחנן מאי דכתיב °ולא קרב זה אל זה כל הלילה בקשו מלאכי השרת לומר שירה אמר הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה אמר רבי אלעזר הוא אינו שש אבל אחרים משיש ודיקא נמי דכתיב כן ישיש ולא כתיב ישוש ש"מ רבי אבא בר כהנא פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא °לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה זה מרדכי הצדיק ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס זה המן לתת לטוב לפני האלהים זה מרדכי ואסתר דכתיב ותשם אסתר את מרדכי על בית המן רבה בר עופרן פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא °ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים מלך זו ושתי ושרים זה המן ועשרת בניו רב דימי בר יצחק פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא
כי

הא אמרי. לקמן בסיפא דהא מתני' גופה דלא צריכי לקדושי דקא מסיים ואזיל בה וכל שתעלה בידך מסורת מאבותיך: כל המצות הללו. הנוהגות בערי חומה שילוח מצורע וקריאת מגילה בחמשה עשר והבית חלוט בה לסוף שנה: אע"פ שאין כו'. אלמא סבירא ליה קדושה קמייתא לא בטלה מחמת חורבן תורה אור והיינו תנאי: וחרבו שלופה וגו'. וליענו שהוכיחו על ביטול תורה ותמיד של בין הערבים כדאמר לעיל בפירקין (דף ג:): ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו. וכתיב התם ויהי שאול עוין את דוד בשביל הצלחתו: אמוץ ואמציה. אמוץ אביו של ישעיה ואמציה מלך יהודה: מלמד שכיסתה פניה בבית חמיה. לפיכך לא הכירה עכשיו שלא בביתו לא ראה פניה שיהא מכירה: אינו מן המדה. אינו אוחז למעט מדת קרקע לכל צדדיו כלום כדקתני יש לו עשר אמות לכל רוח באמצע בית קדש הקדשים היה יושב ויש ריוח בינו לבין הכתלים עשר אמות לכל צד וכל הבית אינו אלא כ' על כ' נמצא שאינו ממעט כלום: לפני הדביר. חלל בית קדש הקדשים שהוא לפנים מן הדביר היא המחיצה המבדלת בין הקדש ובין קדש הקדשים: פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא. כשהיה רוצה לדרוש בענין אגרת פורים היה מתחיל לדרוש מקרא זה: וקמתי עליהם. בפורענות בבל כתיב: זה הכתב. אין להן כתב אלא מאומה אחרת: נין. לשון ממשלה וכן ינון שמו (תהלים עב) ימשול ויגדל: בגלות לפני החלוץ. ביהושפט כתיב בדברי הימים כשילא להלחם על העמונים והגבעונים שבאו עליו: הודו לה' כי טוב משמע טוב שיקלסו לפניו על זאת: אחרים משיש. וכשנתחייבו כלייה בימי המן היו אויביהן שמחין להן: ושמתי כסאי בעילם. שושן הבירה היתה בעילם דכתיב בספר דניאל (ח) בשושן הבירה אשר בעילם המדינה:
כי

שאר זה לשון. קשה שעדיין הם מספרין [בבבל] בלשון ארמית ונראה דרוצה לומר [לשון מלכות] שהמלכים משתמשין בו שאין אחר [העם] מכירין בו*: רבה בר עופרן. גרסינן ולא גרסינן עפרון דהם רשעים ירקב ולא מסקו בשמייהו* : שלשה

רבינו חננאל

הראשונות בטלו משבטלה הארץ. איני והתניא בסוף ערכין א"ר ישמעאל ב"ר יוסי וכי אלו בלבד היו והלא כתיב ששים עיר כל חבל ארגוב. וכתיב כל אלו ערים בצורות וגו'. אלא מצאו את אלו ומנאום. ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה מסורת מאבותיך שמוקפות חומה מימות יהושע בן נון. כל המצות האלו נוהגות בה. מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה היא וקדושה לעתיד לבוא. קשיא דר' ישמעאל אדר' ישמעאל. ופרקינן תרי תנאי אליבא דר' ישמעאל. איבעי תימא הא בתרייתא ר' אלעזר בר' יוסי אמרה. דתניא ר' אלעזר בר' יוסי אומר אשר לו חומה לצמיתות כו'. אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן. כלומר אע"פ שחרבה חומתה בקרושתה קיימא: מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה כל ויהי לשון צער הוא. ה' ויהי בימי הוו. ועוד מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה אמוץ ואמציה אחים הוו ואסיקנא כל כלה שצנועה בבית חמיה זוכה לצאת ממנה מלכים ונביאים מנא לן מתמר. ועוד מסורת בידינו מקום ארון [אינו] מן המדה. דתניא ארון שעשה

הגהות הב"ח (א) גמ' השתא הא אמרי לקמן דלא צריכי לקדושי:

[לעיל ג: וש"נ] ויקרא כה
אסתר א, רות א; בראשית יא, שם יד; יהושע ו; ש"א ח [נ"ל כאשר]; [בקרא דשמואל ב ז בענין ויהי כי ישב המלך בביתו וגו' כתיב האתה תבנה לי בית לשבתי]; [נ"ל ערב ויהי בקר]; [נ"ל אלא אמר]; ירמיה א; סוטה י:; בראשית לח; ב"ב צט. יומא כא.; מלכים א ו; ישעיה יד; [לקמן יט.]; שמות ל; [ועי' תוס' ע"ז י' ד"ה שאין להם]; דברים כח; [כדאיתא ביומא לח:]

בראשית ו; יהושע ה; שמואל-א א; שם יח; שמואל ב ז; ויקרא ט; בראשית א; מלכים א ו; בראשית כט; ישעיה ז; [נ"ל וא"ר]; ישעיה א; [נ"ל ועשרים אמה רוחב וכן גרס בע"י במס' ב"ב עי' ב"ב צט. ותבין]; ישעיה נה; שם ז; [חולין קלט:]; שיר ג; [אסתר ב]; סנהדרין לט: ע"ש; ד"ה ב כ; שמות יד; קהלת ב; ירמיה מט

כי עבדים אנחנו. פסוק הוא בספר עזרא וסיפא ויט עלינו חסד לפני (ב) שרי פרס לתת *עלינו מחיה: בא בימי נבוכדנצר. שהטילנו לתוך הכבשן: אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי. שהדבר נגלה לכל האומות שהלכו אגרות בכל העולם: °מסורבלין. מלובשין בבשר: נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא מך. כמי שלא היה יכול להושיע: אדם ולא מלך. זה המן: רב מתנה [אמר] מהכא. פתח פתחא: [הדא דכתיב כו'] . מה שכתב בתורה ואין קונה גזר המן שלא יהא אדם רשאי לקנות מהן לעבד: ושמואל אמר (ג) מהכא. פתחא לא מאסתים וגו': ואם לא תורישו וגו'. אף אלו נענשו על שחמל שאול על עמלק: אעשה לכם. אף אלו כמעט כלו: אחיו של ראש. כלומר דומה לו: בן גילו. בן מזלו שניהן דעת אחת היה להן: בקש להחריב. יסוד שיסד זרובבל בבית המקדש בימי כורש לפני אחשורוש כמו שאמור בספר עזרא (סימן ד): שטנה. שנמנה לשטן להם שלא יבנוהו: °אח. אוי: אברם הוא אברהם. פסוק הוא בדברי הימים: שמלך מעצמו. שלא היה מזרע המלוכה: כי הוא רודה. כתיב בשלמה: כשם שמלך על תפסח (ד) ועל עזה וכו'. והכי קאמר כי הוא רודה בכל עבר הנהר כמו מתפסח ועד עזה: מלכו בכיפה. תחת כל כיפת הרקיע: הא דאמרן. מהודו ועד כוש: סימן

עזרא ט °כי עבדים אנחנו ובעבדותנו לא עזבנו אלהינו ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס אימתי בזמן *המן רבי חנינא בר פפא פתח לה תהלים סו פתחא להא פרשתא מהכא °הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים בימי נבוכדנצר הרשע ובמים בימי פרעה ותוציאנו לרויה בימי המן רבי יוחנן פתח לה פתחא שם צח להא פרשתא מהכא °זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו אימתי ראו כל אפסי

משלי כח ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי ואסתר ריש לקיש פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא °ארי נוהם ודוב
ירמיה ד שוקק מושל רשע על עם דל ארי נוהם זה נבוכדנצר הרשע דכתיב ביה °עלה אריה מסובכו דוב שוקק זה
דניאל ז אחשורוש דכתיב ביה °וארו חיוה אחרי תניינה דמיה לדוב *ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב
ומסורבלין בשר כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב מושל רשע זה המן על עם דל אלו ישראל
קהלת י שהם דלים מן המצות ר' אלעזר פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא °בעצלתים ימך המקרה ובשפלות
ידים ידלוף הבית *בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב"ה מך ואין
ויקרא כז מך אלא עני שנאמר °ואם מך הוא מערכך ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר °המקרה במים עליותיו רב
תהלים קד נחמן בר יצחק פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא °שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל לולי
שם קכד ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם °אדם ולא מלך רבא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא °ברבות צדיקים
משלי כט ישמח העם ובמשול רשע יאנח עם ברבות צדיקים ישמח העם זה מרדכי ואסתר דכתיב והעיר שושן צהלה
ושמחה ובמשול רשע יאנח עם זה המן דכתיב והעיר שושן נבוכה רב מתנה אמר מהכא °כי מי גוי גדול
דברים ד אשר לו אלהים קרובים אליו רב אשי אמר מהכא °או הנסה אלהים וגו' [א] ויהי בימי אחשורוש אמר רב ויי
שם והי (א) הדא דכתיב °והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות וגו' ושמואל אמר °לא מאסתים ולא געלתים
שם כח ויקרא כו לכלותם לא מאסתים בימי יוונים ולא געלתים בימי נבוכדנצר לכלותם בימי המן להפר בריתי אתם בימי
פרסיים כי אני ה' אלהיהם בימי גוג ומגוג במתניתא תנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל
חנניה מישאל ועזריה ולא געלתים בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כה"ג
לכלותם בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר להפר בריתי אתם בימי פרסיים שהעמדתי להם של בית
רבי וחכמי דורות כי אני ה' אלהיהם לעתיד לבוא שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם רבי לוי אמר
במדבר לג מהכא °ואם לא תורישו את יושבי הארץ רבי חייא אמר מהכא °והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה
שם לכם [ב] אחשורוש אמר רב אחיו של ראש ובן גילו של ראש אחיו של נבוכדנצר הרשע שנקרא
דניאל ב ראש שנאמר °אנת הוא רישא די דהבא בן גילו של ראש הוא הרג הוא ביקש להרוג הוא החריב הוא ביקש
עזרא ד להחריב שנאמר °ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם ושמואל אמר
שהושחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדרה ורבי יוחנן אמר כל שזוכרו אומר אח לראשו ורבי חנינא
אסתר י אמר שהכל נעשו רשין בימיו שנאמר °וישם המלך אחשורוש מס הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחילתו
בראשית לו ועד סופו °הוא עשו הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו °הוא דתן ואבירם הן ברשען מתחילתן ועד סופן °הוא
במדבר כו המלך אחז הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו °אברם הוא אברהם הוא בצדקו מתחילתו ועד סופו °הוא אהרן
שמואל א יז ומשה הן בצדקן מתחילתן ועד סופן °ודוד הוא הקטן הוא בקטנותו מתחילתו עד סופו כשם
שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה כך במלכותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו
בחכמה המולך אמר רב שמלך מעצמו אמרי לה לשבח ואמרי לה לגנאי אמרי לה לשבח דלא הוה איניש
דחשיב למלכא כוותיה ואמרי לה לגנאי דלא הוה חזי למלכותא וממונא יתירא הוא דיהב וקם מהודו ועד
כוש רב ושמואל חד אמר הודו בסוף העולם וכוש בסוף העולם וחד אמר הודו וכוש גבי הדדי הוו קיימי כשם
מלכים א ה שמלך על הודו וכוש כך מלך מסוף העולם ועד סופו כיוצא בדבר אתה אומר °כי הוא רודה בכל עבר
סנהדרין כ: הנהר מתפסח ועד עזה *רב ושמואל חד אמר תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם וחד אמר תפסח ועזה
בהדי הדדי הוו קיימי כשם שמלך על תפסח ועל עזה כך מלך על כל העולם כולו שבע ועשרים ומאה מדינה
שמות ו אמר רב חסדא בתחילה מלך על שבע ולבסוף מלך על עשרים ולבסוף מלך על מאה אלא מעתה °ושני חיי
עמרם שבע ושלשים ומאת שנה מאי דרשת ביה שאני הכא דקרא יתירא הוא מכדי כתיב מהודו ועד כוש
שבע ועשרים ומאה מדינה למה לי ש"מ לדרשה: תנו רבנן שלשה מלכו
[נ"א נבוכדנצר ואחשורוש] בכיפה ואלו הן אחאב *ואחשורוש ונבוכדנצר אחאב דכתיב מ"א יח °חי ה' אלהיך
[נ"א ואמרו אין והשביע את הגוי ואת הממלכה וגו'] אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך *וגו' ואי לא דהוה
ירמיה כז מליך עלייהו היכי מצי משבע להו נבוכדנצר דכתיב °והיה הגוי
והממלכה אשר לא *יתן את צוארו בעול מלך בבל אחשורוש הא דאמרן
סימן

שלשה מלכו בכל העולם כולו. והא דלא חשיב אלכסנדר' מוקדון משום דלא איירי הכא אלא באותם הכתובים להדיא: אתה

רבינו חננאל

שעשה משה יש לו י' אמות ריוח לכל רוח. וכתיב ולפני הדביר עשרים וגו': *) ליהודים היתה אורה ושמחה וגו'. א"ר יהודה אורה זו תורה שנאמר כי נר מצוה ותורה אור. שמחה זה יו"ט שנאמר ושמחת בחגך. וששון זו מילה שנאמר שש אנכי ע"א אמרתך. ויקר אלו תפלין שבראש: אחשורוש אחיו של ראש ובן גילו של ראש. פי' אחשורוש אח שוה לראש. אחיו של נ"נ כו' הוא אחשורוש הוא ברשעת מתחלתו ועד סופו ת"ר ג' מלכו בכיפה. אחאב ונ"נ ואחשורוש

*) לכאורה מאמר זה עד ויקר אלו תפלין שבראש אין כאן מקומו רק להלן דף ט"ז ע"ב ואולי דלפני רבינו הי' כתוב כאן

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב ויי והי נתקיים מה שכתוב בתורה והתמכרתם שם: (ב) רש"י ד"ה כי עבדים וכו' לפני מלכי פרס: (ג) ד"ה ושמואל אמר פתח פתחא מהכא לא מאסתים: (ד) ד"ה כשם שמלך על תפסח. נ"ב הא דלא פרש"י כלום על כשם שמלך מהודו ועד כוש משום דלשם הוזכר מהודו עד כוש תחילה ולא זו אף זו קאמר אבל הכא הזכיר תפסח ועזה בסופיה דקרא קשיא וצריך לפרש דה"ק כי הוא רודה כו':

הגהות הגר"א

[א] גמ' הנסה אלהים וגו' רב אמר מהכא והתמכרתם כו' כצ"ל: [ב] שם אעשה לכם ויהי בימי אחשורוש אמר רב ויי והי אחשורוש אמר רב כו' כצ"ל:

דה"ב כח

דה"א א שמות ו

גליון הש"ס

גמ' אדם ולא מלך. עי' ע"ז דף ג ע"א תד"ה כהנים: רש"י ד"ה מסורבלין מלובשין. עי' רש"י שבת דף קלז ע"ב ד"ה קטן המסורבל: ד"ה אח אוי. עי' סנהדרין דף קב ע"ב וברש"י שם ד"ה אח לשמים. וברש"י הושע יג טו:

[נ"ל יעבדו אתו את נבוכדנצר מלך בבל ואת אשר לא יתן וגו']

[נ"ל גנו] · פ"א מרדכי · [תענית ז:] · קדושין עב.

(סימן שסר"ך) ותו ליכא והא איכא שלמה לא סליק מלכותיה הניחא למ"ד *מלך והדיוט אלא למ"ד מלך והדיוט ומלך מאי איכא למימר שלמה מילתא אחריתי הוה ביה שמלך על העליונים ועל התחתונים שנאמר °וישב שלמה על כסא ה' והא הוה סנחריב דכתיב °מי בכל אלהי הארצות האלה אשר הצילו את ארצם מידי הא (א) איכא ירושלים דלא כבשה והא איכא דריוש דכתיב °דריוש מלכא כתב לכל עממיא אומיא ולישניא די דיירין בכל ארעא שלמכון יסגא הא (ב) איכא שבע דלא מלך עלייהו דכתיב °שפר קדם דריוש והקים על מלכותא לאחשדרפניא מאה ועשרין והא איכא כורש דכתיב °כה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה' התם אשתבוחי הוא דקא משתבח בנפשיה : °בימים ההם כשבת המלך וכתיב בתריה בשנת שלש למלכו אמר רבא מאי כשבת לאחר שנתיישבה דעתו אמר בלשצר חשב וטעה אנא חשיבנא ולא טעינא מאי היא דכתיב °כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם וכתיב °למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה חשוב ארבעין וחמש דנבוכדנצר ועשרים ותלת דאויל מרודך ותרתי דידיה הא *שבעים אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו ונבוכדנצר מנלן דארבעין וחמש שנין מלך דאמר מר *גלו בשבע גלו בשמונה גלו בשמונה עשרה גלו בתשע עשרה גלו בשבע לכיבוש יהויקים גלות יהויכין שהיא שמונה לנבוכדנצר גלו בשמונה עשרה לכיבוש יהויקים גלות צדקיהו שהיא תשע עשרה לנבוכדנצר דאמר מר *שנה ראשונה כיבש נינוה שניה כיבש יהויקים וכתיב °ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות יהויכין מלך יהודה בשנים עשר חדש בעשרים וחמשה לחדש נשא אויל מרודך מלך בבל [בשנת מלכותו] את ראש יהויכין מלך יהודה ויוצא אותו מבית הכלא תמני ותלתין ושבע הרי ארבעין וחמש דנבוכדנצר ועשרין ותלת דאויל מרודך גמרא ותרתי דידיה הא שבעין אמר השתא ודאי תו לא מיפרקי אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו היינו דקאמר ליה דניאל °ועל מרי שמיא התרוממת ולמאניא די ביתיה היתיו קדמך וכתיב °ביה בליליא קטיל בלשאצר מלכא [כשדאי] וכתיב °ודריוש מדאה קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתין אמר איהו מיטעא טעי אנא חשיבנא ולא טעינא מי כתיב למלכות בבל לבבל כתיב מאי לבבל לגלות בבל כמה בצירן תמני חשיב ועייל חילופייהו חדא דבלשצר וחמש דדריוש וכורש ותרתי דידיה הא שבעין כיון דחזי דמלו שבעין ולא איפרוק אמר השתא ודאי תו לא מיפרקי אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו בא שטן וריקד ביניהן והרג את ושתי והא שפיר חשיב איהו נמי מיטעא טעי דאיבעי ליה למימני מחרבות ירושלים סוף סוף כמה בצירן (*חדיסר) איהו כמה מלך ארביסר בארביסר דידיה איבעי ליה למיבני בית המקדש אלמה כתיב °בארין בטילת עבידת בית אלהא די בירושלם אמר רבא שנים מקוטעות הוו תניא

[סנהדרין כב: גיטין סח:]
[נ"ל חד סרי]
[לקמן יט.]
[ערכין יב.]
[סס]
עזרא ד

רש"י

סימן שלמה סנחריב דריוש כורש : לא סליק מלכותיה. לא השלים מלכותו שהרי נטרד כדאמרינן במסכת גיטין (דף סח:) : הניחא למאן דאמר וכו'. במס' גיטין פ' מי שאחזו : על העליונים. על השדים : כשבת המלך. משמע בתחילת מלכותו והדר כתיב בשנת שלש : כשנתיישבה דעתו. שמתחלה היה דואג שילאו ישראל מתחת ידו כשיגמרו שבעים שנה לגלות בבל ועכשיו נתיישבה (ג) : מאי היא. חושבניה דבלשצר וטעותיה : לפי מלאות לבבל. כסבור הוא למלכות בבל מיום שנטלה בבל מלכות וזה נבוכדנצר נטל מלכות מאסר חדון מלך אשור : חשב. בלשצר מ"ה דנבוכדנצר וכ"ג דאויל מרודך : ותרתי דידיה. דאשכחן דבלשצר מלך תלת שנין דכתיב בספר דניאל (ח) בשנת שלש למלכות בלשצר המלך חזון נראה אלי אני דניאל וגו' : גלו בשבע גלו בשמונה. חד גלות הוא וקראי קא דריש כתיב בגלות יהויכין בשנת שמונה (ד) למלכות נבוכדנצר בסוף ספר מלכים ובספר ירמיה בסופו אשר הגלה נבוזראדן בשנת שבע אלא שמונה למלכות נבוכדנצר ושבע לכיבוש יהויקים שכבשו תחתיו בשנה שניה למלכותו (ה) ולא הגלהו ויהי לו עבד שלש שנים וי"ח וי"ט כתיב בגלות צדקיהו בסוף ספר ירמיה והיינו חורבות ירושלים שהיא י"א שנה אחר גלות יהויכין דכתיב ויהי בעשתי עשרה שנה למלך צדקיהו וגו' ומאי י"ח וי"ט י"ח לכיבוש יהויקים וי"ט למלכות נבוכדנצר : דאמר מר שנה ראשונה כיבש נינוה. שהיתה ראש מלכות אשור שהיה מלך בנינוה : שניה כיבש יהויקים. קראי קא דריש בסדר עולם כתיב בראש ספר דניאל בשנת שלש למלכות יהויקים בא נבוכדנצר בירושלים ויתן ה' את יהויקים בידו אפשר לומר כן והלא לא מלך אלא בשנת ארבע ליהויקים שנאמר בספר ירמיה (מה) הדבר אשר היה בשנת הרביעית ליהויקים היא שנה הראשונה לנבוכדנצר אלא מה תלמוד לומר בשנת שלש למלכות יהויקים בשנת שלשה למרדו לאחר שכיבשו עבדו שלשה שנים ומרד בו שנאמר ויהי לו [יהויקים] עבד שלש שנים וישב וימרד בו (מלכים ב כד) ולמדך כאן שעמד במרדו שלש שנים הרי ששה שנים לכיבושו ובפעם הזאת נמסר בידו והרגו ונתקיים בו קבורת חמור יקבר (ירמיה כב) והמליך את יהויכין בנו תחתיו ובא לו לבבל (מדרש רבה מצורע פי"ט) אמרו לו יועציו הלב מרד בך והמלכת בנו מתלא אמרן מכלבא בישא גוריא טבא לא נפיק חזר עליו לתשובת השנה והגלהו והמליך לדקיהו וכן כתיב בספר מלכים בסופו נמצאת גלות יהויכין בשנת שבע לכיבוש יהויקים והרי הכתוב קורא אותה בשנת שמונה למלכות נבוכדנצר בספר מלכים בסופו למדע שבשנה שניה למלכותו כיבשו : נשא אויל מרודך מלך בבל וגו' (ו). למדנו שמלך אויל מרודך בשנת ל"ז לגלות יהויכין וכבר מלך נבוכדנצר שמונה שנים קודם גלות יהוכין שמונה ול"ז הרי מ"ה וכ"ג דאויל מרודך וג' דבלשצר : אפיק מאני דבית המקדש. בשנת שלישית למלכותו : אמר. אחשורוש איהו ודאי מיטעא טעי : אנא חשיבנא כו' לגלות בבל. תחילת גולה שהגלה את יכניה : כמה בצירן. משבעים משנת שתים לבלשצר תמני אותן שמונה שנים שמלך נבוכדנצר לפני הגלותו את יכניה שלא היה לו לבלשצר למנותן ומנאן : חשב. אחשורוש מב' לבלשצר עד שלש שלו : ועייל. הנך תמני תחותייהו : חדא דבלשצר. דהרי (ז) משנת שתים שלמו שבעים שנה לפי מנייתו ושוב מנה שלישית : וחמשה דדריוש המדי וכורש הפרסי. דכתיב ודריוש מדאה קביל מלכותא (דניאל ו) ואחריו מלך כורש הראשון שנתן רשות לבני הגולה לעלות שנאמר כה אמר כורש וגו' (עזרא א) וקסלקא דעתך השתא שמלכו בין שניהן ה' שנים אע"ג דלא כתיב בקרא : ותרתי דאחשורוש. כבר עברו לו שתי שנים : מחרבות ירושלים. גלות צדקיהו שנשרפה העיר ובו בהדיא כתיב דלחרבות ירושלים בעי למימניא דכתיב בספר דניאל (ט) למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה : *חדיסר. שכך עמד הבית אחר גלות יכניה : איהו כמה מלך ארביסר. דכתיב בשנת שתים עשרה הפיל פור הוא הגורל ולשנה אחרת נעשה הנס הרי י"ג (ח) דמלכי אומות העולם מתשרי מנינן ונתחדשה השנה בתשרי וכתיב לשנה אחרת לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית הרי י"ד : באדין. בימי כורש בטילת עבידת בית אלהא שלוה כורש לבנות וחזר בו על ידי צרי יהודה ובנימין כמו שכתוב בספר עזרא עד שנת תרתין למלכות דריוש השני שמלך אחר אחשורוש ונקרא שלשה שמות דריוש כורש ארתחשסתא : שנים מקוטעות היו. אותן שנים שמנינן למעלה יש בהן שנבלעו משל אחרון (ט) בראשון כגון לדריוש המדי וכורש שמנינן להם ה' שנים לא תמלא אלא ד' דכתיב בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש בספר דניאל (ט) בשנת שלש למלכות כורש וגו' ותניא בסדר עולם לא מלינו למדי שנה בכתובים אלא זו בלבד ולכורש מלינו שלשה שנים בספר דניאל בשנת שלש למלכות כורש וגו' ותניא נמי בסדר עולם כורש מלך ג' שנים מקוטעות הרי שמנית שנה יתירה וגם (י) דשנות נבוכדנצר ואויל מרודך נבלעה שנה וכנגדו נשתהה הבנין שתים שנים לדריוש : תניא

רבינו חננאל

כו'. כשבת כשנתיישבה דעתו. אמר בלשצר מנה וטעה. אנא מנינא ולא טעינא. כתיב כי לפי מלאות [לבבל] ע' שנה אפקוד אתכם. אמר בלשצר *) מאי למלכות בבל. חשב מ"ה דנ"נ. מ"ה מנא לן. דאמר מר גלו בשבע לכיבוש יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה היא השנה השניה לנ"נ מלך בבל. וכיבש יהויקים בשנה החמישית למלכו. נמצא משכיבש ועד שמת ז' שנים. שכל מלכות יהויקים היתה י"א שנה שנאמר אחת עשרה שנה מלך בירושלים. ואמר בנ"נ שנה ראשונה כיבש נינוה. שניה כיבש יהויקים. וכיון שמת יהויקים מלך יכניה ג' חדשים ובא נ"נ והגלהו שנאמר ויקח אותו מלך בבל בשנת שמונה למלכו. נמצא משכיבש יהויקים עד שמת יהויקים ז' שנים ויכניה ג' חדשים והגלהו. וזהו פירושו. גלו בשבע לכיבוש יהויקים שהיא שנת ח' לנ"נ. וזה שכתוב בשנת שלש למלכות יהויקים מלך יהודה בא נ"נ מלך בבל ירושלים ויצר עליה כבר פירשוהו רבותינו. בשנת שלש למרדו דהא בשנה הרביעית ליהויקי' מלך נ"נ. גלו בי"ח לכיבוש יהויקים שהיא שנת י"ט לנ"נ. שנאמר ובעשור לחדש החמישי היא תשע עשרה למלך נ"נ מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים וגו'. נמצא שהגלה יהויכין בשנת שמונה למלכו. ונשאר יהויכין ל"ז שנה חבוש בבית האסורים בגלות עד שמת נ"נ. שנאמר ויהי בשלשים ושבע לגלות יהויכין מלך יהודה וגו'. הנה **) מקום גלות יהויכין ח' שנים ול"ז שנה. הרי מ"ה שנה לנ"נ. הנה נמצאו שנות נ"נ מן הפסוקים. אבל כ"ג שנה למרודך גמרא ותלתא דבלשצר הרי ע' מדלא איפרוק כו'. אמר אחשורוש בלשצר טעה דאיבעי למימנא ע' לגלות. כמה בצרו ח' שנה שמלך נ"נ קודם גלות יכניה עייל תמני שני חילופייהו חדא דבלשצר. וה' שנה דכורש ודריוש וב' שנים דידיה הא שבעים כו'. היינו דכתיב בשנת שלש למלכו. כשבת כשנתיישבה דעתו דאמר תוב לא מפרקי כולה שמעתא ופשוטה היא.

*) נ"ל אמר בלשצר חשב וטעה וכו' מאי היא דכתיב כי לפי מלאת לבבל וחשב דמאי לבבל למלכות בבל חשב וכו'.
**) נראה דצ"ל הנה מלך מקודם גלות יהויכין וכו'.

הגהות הב"ח
(א) גמ' הא סוס ירושלים: (ב) שם הא הויא שבע דלא מלך: (ג) רש"י ד"ה כשנתיישבה וכו' ועכשיו נתיישבה דעתו הס"ד : (ד) ד"ה גלו בשבע וכו' בשנת שמנה למלכו בסוף ספר כצ"ל ותיבת נבוכדנצר נמחק : (ה) בא"ד בשנה שניה למלכותו כדאמרינן לקמן ולא הגלהו כו' חורבות ירושלים דהויא י"א שנה וכו' כדכתיב ויהי : (ו) ד"ה נשא אויל מרודך מלך בבל וגו' בשנת מלכותו למדנו : (ז) ד"ה חדא וכו' בשנת שתים וכו' ושוב מלך שנה שלישית : (ח) ד"ה איהו כמה וכו' הרי י"ג דהא למלכי אומות : (ט) ד"ה שנים מקוטעות וכו' משל אחרון בשל ראשון וכו' וכורש הפרסי שמנינן להם ה' שנים ולא וכו' לדריוש בן אחשורוש מזרע מדי ולא זהו אחשורוש המלך שזה קדמו שנים הרבה ותניא בסדר עולם כצ"ל ותיבות בספר דניאל בשנת שלש למלכות כורש וגו' נמחק : (י) בא"ד וגם בשנות נבוכדנצר וכו' שתים לדריוש האחרון הס"ד :

תניא נמי הכי . דכשנות נבוכדנצר ואויל מרודך נבלעה שנה : עוד שנה אחת לבבל . (י) הכי איתא בסדר עולם ביה בליליא קטיל בלשצר מלכא ודריוש מדאה קביל מלכותא הרי שבעים שנה מיום שמלך נבוכדנצר שבעים חסר אחת מיום שכיבש יהויקים ועוד שנה אחת לבבל למלאות שבעים שנה משעבר על ישראל ועמד דריוש והשלימה ואחריו בשנה אחרת מלך כורש בבבל ונפקדו פקידה במקרא שאמר מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל וגו' למדנו מברייתא זו כשמת בלשצר לא היו לכיבוש יהויקים אלא שבעים חסר אחת ואנחנו מנינו למעלה שבעים שנה מ"ה דנבוכדנצר וכ"ג דאויל מרודך ושלשה דבלשצר הרי שנים מקוטעות היו : בינותי בספרים. לשון ספירה וחשבון : כתיב לפי מלאות לבבל . שבעים שנה אפקוד אתכם בספר ירמיה : וכתיב . בספר דניאל למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא : לפקידה בעלמא . (כ) ואמר לפי מלאות לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם וכך היתה שנפקדו בשנה אחת לכורש מלך פרס שהיא שנת ע"א לכיבוש יהויקים שפשטה בבל על ישראל : משיח . (ל) נמשח כמו שמן המשחה : קובל אני לך כו'. והכי קאמר כה אמר ה' למשיחו (מ) לכורש אשר החזקתי בימינו וגו' הוא יבנה את ביתי תרי קראי כתיבי דסמיכי אהדדי וניקוד טעם מקרא זה מוכיח על דרש זה שאין לך טעם זרקא במקרא שאין סגול בא אחריו וכאן ננקד למשיחו בזרקא ולכורש ננקד במאריך להפרישו ולנתקו מטעם למשיחו : מי בכם מכל עמו וגו'. והוא עצמו לא נשתדל בדבר : כתיב פרס ומדי הפרתמים . סמך הפרתמים אצל מדי וכתיב למלכי מדי ופרס סמך מלכי אצל מדי : בגדי כהונה . שהיו בידו שם בגדי כהן גדול (נ) שהביאן מירושלים : פיקח היה . שהקדים משתה הרחוקים יותר ממשתה בני עירו : שהשתחוו לצלם.בימי נבוכדנצר: וכי משוא פנים יש בדבר . איך זכו לנס : הם עשו לפנים . מיראה : חרי חרי . מעשה מחט מלאכת המלטות היתה עשויה נקבים נקבים : מילת לבנה . חור לשון חיור : הראוי לכסף כו'.מטות זהב וכסף קדרים שר הראוי לזהב לזהב וגרוע לכסף : מתחוטטות על בעליהן. רצפה עשה להם באבנים הטוטות כלומר שלא באו לידי אדם אלא בטורח שמחטטים ומחזירים בעליהן אחריהן עד שמוצאין אותן בדמים יקרים : וכן הוא אומר . שהמקרא משבח אבני' יקרות ואומר (ס) על נסיונות הרבה הן באין כי אבני נזר מתנוססות על אדמתו והכתוב מדבר לישראל לעתיד לבוא שיהיו חשובין ויקרים בין האומות כאבני נזר המתנוססות : דרי דרי . שורות שורות סביב °וסוחרת לשון סחור סחור* : כנהרים . והאי וסוחרת °לשון סחרא הוא : שקרא דרור לכל בעלי סחורה . עשה נחת רוח לבני מלכותו להעביר מהן מכס של סוחרין : הראשונים . כלומר בלשצר וחבורתו : כדת של תורה . אכילת מזבח מרובה משתיה פר ושנשה עשרונים סולת לאכילה ונסך חצי ההין : מיין מדינתו . יין הרגיל בו ולא ישכרהו [ולא ישתהו] אלא לפי רצונו : כרצון מרדכי והמן . הם היו שרי המשקים במשתה : איהו בקרי . דלועין גדולות : בוליני

תורה אור

תניא נמי הכי ועוד שנה (א) אחרת לבבל ועמד דריוש והשלימה אמר רבא אף דניאל טעה בהאי חושבנא דכתיב °בשנת אחת למלכו אני דניאל בינותי בספרים מדקאמר בינותי מכלל דטעה מ"מ קשו קראי אהדדי כתיב °מלאות לבבל וכתיב °לחרבות ירושלם אמר רבא לפקידה בעלמא והיינו דכתיב °כה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלם (ב) דרש רב נחמן בר רב חסדא מאי דכתיב °כה אמר ה' למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו וכי כורש משיח היה אלא א"ל הקב"ה למשיח קובל אני לך על כורש אני אמרתי הוא יבנה (ג) ביתי ויקבץ גליותי והוא אמר °מי בכם מכל עמו ויעל : *חיל פרס ומדי הפרתמים וכתיב למלכי מדי ופרס אמר רבא אתנויי אתנו בהדדי אי מינן מלכי מינייכו איפרכי ואי מינייכו מלכי מינן איפרכי בהראותו את עושר כבוד מלכותו (ד) א"ר יוסי בר חנינא מלמד שלבש בגדי כהונה כתיב הכא °יקר תפארת גדולתו וכתיב התם °לכבוד ולתפארת ובמלאות הימים האלה וגו' רב ושמואל חד אמר מלך פיקח היה וחד אמר מלך טיפש היה מאן דאמר מלך פיקח היה שפיר עבד דקריב רחיקא ברישא דבני מאתיה (ה) כל אימת דבעי מפייס להו ומאן דאמר טיפש היה דאיבעי ליה לקרובי בני מאתיה ברישא דאי מרדו ביה הנך (ו) הני הוו קיימי בהדיה °שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה אמר להם אמרו אתם אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע (ז) אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו אמרו לו אמור אתה אמר להם מפני שהשתחוו לצלם אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר אמר להם *°הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים והיינו דכתיב °כי לא ענה מלבו : בחצר גנת ביתן המלך רב ושמואל חד אמר הראוי לחצר לחצר הראוי לגינה לגינה הראוי לביתן לביתן וחד אמר הושיבן בחצר ולא החזיקתן בגינה ולא החזיקתן עד שהכניסן לביתן והחזיקתן במתניתא תנא הושיבן בחצר ופתח להם שני פתחים אחד לגינה ואחד לביתן חור כרפס ותכלת מאי חור רב אמר חרי חרי ושמואל אמר מילת לבנה הציע להם כרפס אמר ר' יוסי בר חנינא כרים של פסים על גלילי כסף ועמודי שש מטות זהב וכסף תניא ר' יהודה אומר הראוי לכסף לכסף הראוי לזהב לזהב אמר לו ר' נחמיה א"כ אתה מטיל קנאה בסעודה אלא הם של כסף ורגליהן של זהב בהט ושש א"ר אסי אבנים *שמתחוטטות על בעליהן וכן הוא אומר (ח) °אבני נזר מתנוססות על אדמתו ודר וסוחרת רב אמר דרי דרי ושמואל אמר אבן טובה יש בכרכי הים ודרה שמה הושיבה באמצע סעודה ומאירה להם כצהרים דבי רבי ישמעאל תנא שקרא דרור לכל בעלי סחורה והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים משונים מיבעי ליה אמר רבא יצתה בת קול ואמרה להם ראשונים כלו מפני כלים ואתם שונים (ט) בהם ויין מלכות רב אמר רב מלמד שכל אחד ואחד השקהו יין שגדול הימנו בשנים והשתיה כדת (*אין אונס) מאי כדת א"ר חנן משום ר"מ כדת של תורה מה דת של תורה אכילה מרובה משתיה אף סעודתו של אותו רשע אכילה מרובה משתיה אין אונס אמר רבי אלעזר מלמד שכל אחד ואחד השקהו מיין מדינתו לעשות כרצון איש ואיש אמר רבא לעשות כרצון מרדכי והמן דכתיב איש יהודי המן איש צר ואויב גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות בית הנשים מיבעי ליה אמר רבא שניהן לדבר עבירה נתכוונו היינו דאמרי אינשי *איהו *בקרי ואתתיה בבוציני

אתה מטיל קנאה . וא"ת למ"ד לעיל הראוי לגינה לגינה הראוי לחצר לחצר א"כ אתה מטיל קנאה בסעודה וי"ל דסבירא ליה דכיון שלא היו רואין זה את זה ליכא קנאה : כדת של תורה אכילה מרובה משתיה . והא דאמרינן בנדה (דף כד: ושם) כל שאכילתו מרובה משתייתו עצמותיו שכויין הייטו באוכל יותר מדאי : ספרחה

רבינו חננאל

והא קשו קראי אהדדי ופריק רבא לפי מלאת לבבל לפקידה בעלמא ולחורבות ירושלים לגאולה . אבנים מתחוטטות על בעליהן . מחפיאות בעליהן . כלומר כל מי שנמצאת בידו מתחייב למלכות *) שאינן ראויות להדיוט אלא למלכות בלבד . וכן בעליהן כיון שנמצאות בידיהם נסים ובורחין שמתיראין מן המלכות . מה דת של תורה אכילה מרובה משתיה . פי' התמיד כבש . שיש בו כמה רביעיות . ונסכו רביעית ההין יין בלבד . איהו

*) וכן העתיק הערוך בערך חט א' בשם רבינו ע"ש .

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועוד שנה אחת יש לבבל ועמד וכו' ואף דניאל וכו' בינותי בספרים מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה מדקאמר אני בינותי בספרים מכלל דאיהו נמי טעה מ"מ קשו : (ב) שם לבנות לו בית בירושלים וכתיב מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל דרש רב נחמן : (ג) שם הוא יבנה עירי ויקבץ גליותי : (ד) שם כבוד מלכותו ואת יקר וגו' אמר רבי יוסי וכו' בגדי כהונה ונתעטף ועמד כתיב הכא : (ה) שם דבני מאתיה מיכף כייפי ליה כל אימת דבעי בהו מקרב להו ומאן דאמר טיפש : (ו) שם מרדו ביה הנך קיימי הני והוו בהדיה : (ז) שם של אותו רשע אמר להם אם כן : (ח) שם וכן הוא אומר כי אבני : (ט) שם ואתם שונים ושותים בהן : (י) רש"י ד"ה ועוד שנה אחת לבבל . ריפא דברייתא הכי איתא : (כ) ד"ה לפקידה בעלמא נאמר האי לפי מלאות לבבל שבעים שנה דהא אפקוד אתכם כתיב וכך היה שנפקדו וכו' שפשטה יד בבל : (ל) ד"ה משיח הוא כלום נמשח בשמן כנ"ל ותיבת כמו נמחק : (מ) ד"ה קובל וכו' למשיחו על כורש אני קובל אשר החזקתי וכו' יבנה את עירי תרי קראי: (נ) ד"ה בגדי כהונה וכו' כהן גדול שהביא נבוכדנצר מירושלים : (ס) ד"ה וכן הוא וכו' ואומר שעל ידי נסיונות :

גליון הש"ס

גמ' שאלו תלמידיו . עי' מדרש שיר השירים בפסוק זאת קומתך דמתה לתמר : שם הם לא עשו אלא לפנים . עי' סנהדרין דף סא ע"ב . ועי' ע"ז דף ג ע"א תוס' ד"ה שלא השתחוו : רש"י ד"ה דרי דרי וכו' וסוחרת לשון סחור . כי סביב תרגומו סחור סחור (ויקרא א ה) שם ד"ה כנהרים וכו' לשון סהרא הוא . עי' לקמן דף יג ע"א רש"י ד"ה אסתהר :

מסורת הש"ס: כתיב חיל כו' כנ"ל | [עי' תוס' ע"ז ג. ד"ה שלא וכו'] | [בערוך ערך חט א כתב כמה פירושים ע"ז בשם ר"ג ור"ח ע"ש] | [בע"י ליתא] | [שבת יג.] | סוטה י. | [עי' בערוך ערך קר ד]

תורה אור: דניאל ט | ירמיה כט | דניאל ט | עזרא א | ישעיה מה | עזרא א | אסתר א | שמות כח | איכה ג | זכריה ט

תורה אור

בבוציני ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אטו עד השתא לא טב לביה בחמרא אמר רבא יום השביעי שבת היה שישראל אוכלין ושותין מתחילין בד"ת ובדברי תשבחות אבל עובדי כוכבים שאוכלין ושותין אין מתחילין אלא בדברי תיפלות וכן בסעודתו של אותו רשע הללו אומרים מדיות נאות והללו אומרים פרסיות נאות אמר להם אחשורוש כלי שאני משתמש בו אינו לא מדיי ולא פרסי אלא כשדיי רצונכם לראותה אמרו לו אין ובלבד שתהא ערומה *שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו מלמד שהיתה ושתי הרשעה מביאה בנות ישראל ומפשיטן ערומות ועושה בהן מלאכה בשבת (א) היינו דכתיב אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך אחשורוש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה כשם שעשתה כך נגזר עליה ותמאן המלכה ושתי מכדי פריצתא הואי דאמר מר שניהן לדבר עבירה נתכוונו מ"ט לא אתאי א"ר יוסי בר חנינא מלמד שפרחה בה צרעת במתניתא תנא [בא גבריאל ועשה לה זנב] ויקצף המלך מאד (ב) אמאי דלקה ביה כולי האי אמר רבא שלחה ליה *בר אהורייריה דאבא אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי והוא גברא אשתטי בחמריה מיד וחמתו בערה בו ויאמר המלך לחכמים מאן חכמים רבנן יודעי העתים שיודעין לעבר שנים ולקבוע חדשים אמר להו דיינוה לי אמרו היכי נעביד נימא ליה קטלה למחר פסיק ליה חמריה (ג) ובעי לה מינן נימא ליה שבקה קא מזלזלה במלכותא אמרו לו מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו ניטלה עצה ממנו ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות זיל לגבי עמון ומואב דיתבי בדוכתייהו כחמרא דיתיב על דורדייה וטעמא אמרו ליה דכתיב °שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר מיד והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש א"ר לוי כל פסוק זה על שום קרבנות נאמר כרשנא אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה כדרך שהקריבו ישראל לפניך שתר כלום הקריבו לפניך שתי תורין אדמתא כלום בנו לפניך מזבח אדמה תרשיש כלום שימשו לפניך בבגדי כהונה דכתיב בהו °תרשיש ושהם וישפה מרס כלום מירסו בדם לפניך מרסנא כלום מירסו במנחות לפניך ממוכן כלום הכינו שלחן לפניך ויאמר ממוכן תנא ממוכן זה המן ולמה נקרא שמו ממוכן שמוכן לפורענות אמר רב כהנא °מכאן שההדיוט קופץ בראש להיות כל איש שורר בביתו אמר רבא °אלמלא אגרות הראשונות לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט אמרי מאי האי דשדיר לן להיות כל איש שורר בביתו פשיטא אפילו קרחה בביתיה פרדשכא ליהוי ויפקד המלך פקידים א"ר מאי דכתיב °כל ערום יעשה בדעת וכסיל יפרוש אולת כל ערום יעשה בדעת זה דוד דכתיב °ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה כל מאן דהוה ליה ברתא אייתה ניהליה וכסיל יפרוש אולת זה אחשורוש דכתיב ויפקד המלך פקידים כל מאן דהוה ליה ברתא איטמרה מיניה איש יהודי היה בשושן הבירה וגו' איש ימיני מאי קאמר אי ליחוסא קאתי ליחסיה (ד) ואזיל עד בנימין אלא מאי שנא הני תנא כולן על שמו נקראו בן יאיר בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו בן שמעי בן ששמע אל תפלתו בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו קרי ליה יהודי אלמא מיהודה קאתי וקרי ליה ימיני אלמא מבנימין קאתי *אמר רב נחמן מרדכי מוכתר בנימוסו היה *אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יהושע בן לוי אביו מבנימין ואמו מיהודה ורבנן אמרי משפחות מתגרות זו בזו משפחת יהודה אומרת אנא גרים דמתיליד מרדכי דלא קטליה דוד לשמעי בן גרא ומשפחת בנימין אמרה מינאי קאתי רבא אמר כנסת ישראל אמרה לאידך גיסא ראו מה עשה לי יהודי ומה שילם לי ימיני מה עשה לי יהודי דלא

שפרחה בה צרעת. בירושלמי מפרש דילפינן נגזר דכתיב גבי ושתי מנגזר דכתיב גבי עוזיה כשנצטרע דכתיב ביה נגזר מבית ה' (דה"ב כו): זיל לגבי עמון ומואב דיתבי בדוכתייהו כחמרא. וקשה דהא פרק תפלת השחר (ברכות דף כח·) פריך וכי עמון במקומו יושב והלא בא סנחריב ובלבלו לכך פר"ת דגרסינן הכא מואב לחוד דקרא נמי לא הזכיר אלא מואב דכתיב שאנן מואב ובברכות נמי לא גרסינן אלא עמון ומזה הטעם התירו ליהודה גר העמוני לבא בקהל אבל משמע דגרי אינך לא רצו להתיר לבא בקהל לפי שלא בלבל סנחריב מצרים ולא בלבל מואב ומיהו קשה דבברכות משמע בהוהא שהבאתי שסנחריב בלבל עמון ובירמיה חשיב להו באותן שהגלה נבוכדנצר וי"ל לפי שסנחריב היה ראשון שבלבל נקרא הכל על שמו ועליו כתיב ואסיר גבולות עמים ועתידותיהם שוסתי אבל ודאי עיקר החורבן היה ע"י נבוכדנצר*:

ממוכן *יש מדרש שהיה דניאל ולפי שהיה נשוי לשרית שהיתה גדולה ממנו שלא היה יכול לכופה לדבר כלשונו יעץ לעשות כן: כל

בוליני. דלועין קטנות כלומר דבאותו מין עצמו זה נואף וזו נואפת הוא אומר להראות את יופיה והיא לכך נתכונה שיסתכלו ביופיה: פריצתא הואי. פרוצה היתה: מלמד שפרחה בה צרעת. ויליף בירושלמי מאשר נגזר עליה וכתיב וישב בית החפשית מצורע כי נגזר מבית ה' (דה"ב כו) מה להלן צרעת אף כאן צרעת: אהורייריה. שומרי הסוסים: לקבל אלפא חמרא שתי. כן העיד הכתוב עליו (דניאל ה): פסיק ליה. יפיג יינו מעט מעליו: על דורדייה. על שמריו: וטעמא אמרו ליה. ויפה אמרו לו דודאי כן הוא שמתוך שהאדם שקט דעתו מיושבת עליו שנאמר שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא אל שמריו וסיפיה דקרא על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר: פסוק זה על קרבנות נאמר. והקרוב אליו לשון הקרבת קרבן מלאכי השרת הזכירו לפני הקב"ה את הקרבנות שהקריבו ישראל לפניו לעשות להם נקמה בושתי ותבא אסתר ותמלוך תחתיה: כרשנא. כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה: שתר. שתי תורים: מרס · שמירסו את הדם שלא יקרש ושוב לא יהא ראוי לזריקה: מרסנא. מירסו במנחות לבוללן ממרס לשון מגים: מוכן לפורענות. עומד להיות תלוי: מכאן שההדיוט קופץ בראש. שהרי מנה אותו הכתוב לבסוף אלמא גרוע הוא מכולן והוא קפץ בראש: אלמלא אגרות ראשונות. שהוחזק בהן שוטה בעיני האומות: לא נשתייר משונאי ישראל שריד ופליט. שהיו ממהרין להורגן במצות המלך באגרות האמצעיות ולא היו ממתינים ליום המועד: אמרי מאי האי דשדר לן. אומרים האומות מה זה ששלח לומר לנו להיות כל איש שורר בביתו (ה) שאף הגרדן שורר בביתו: פרדשכא. פקיד ונגיד: נערה. דוד לא ביקש אלא נערה אחת (ו) כל אדם הראה לשלוחיו את בתו אולי תיטב בעיניו ואחשורוש כסיל נוה לקבץ את כולן הכל יודעין שלא יקח אלא אחת ואת כולן יבעל מאן דהוה ליה ברתא מטמרה: מוכתר בנימוסו היה. בשמות נאין נימוס שם בלשון יון: א] °(*נערי) לא גרסינן אלא הכי גרסינן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי כו': דלא

רבינו חננאל

בקרי ואיתתי' בבוציני. פי' שניהם לזנות. מוכתר בנימוסו. [הי' כעדי] פי' מצויין בדתי כל התורה היה (בצדי) *) שהיה בדורו יודע וזהיר במצות. ורבה בר רב הונא עדיף מיניה בענותנות דהא אמר רבא תלת מילי בעאי משמיא. חכמתיה דרב הונא. ועיתריה דרב חסדא יהבו לי. ענותנותיה דרבה בר רב הונא לא יהבו לי.

*) נ"ל מצויין בדתי כל התורה היה כעדי שהי' ידוע בדורו וזהיר במצות וכ"ה בערוך ערך נמס ב'.

[וע"ע תוס' יבמות עו: ד"ה מנימין ותוס' סוטה ט.]

[עי' פרקי דר"א פמ"ט]

הגהות הב"ח

(א) גמ' מלאכה בשבת לפיכך נגזר עליה בשבת היינו דכתיב: (ב) שם ויקצף המלך מאד וחמתו בערה בו אמאי דלקה: (ג) שם פסיק ליה חמריה ודכיר לה ובעי לה מינן: (ד) שם ליחסיה וליזיל עד בנימין מאי שנא הני תלתא תנא כולן כצ"ל ותיבת אלא נמחק: (ה) רש"י ד"ה אמרי מאי וכו' להיות כל איש שורר בביתו פשיטא שאף הגרדן: (ו) ד"ה נערה וכו' נערה אחת לפיכך כל אדם וכו' ואחשורוש היה כסיל וכו' מטמרה מיניה הס"ד:

גליון הש"ס

גמ' אמר ר"כ מכאן שההדיוט כו'. עי' ירושל' פרק ד דסנהדרין ה"ז: שם אמר רבא אלמלא. ע"ל כא ע"א תד"ה אלמלא: רש"י ד"ה נערי לא גרסי'. עי' דבר נחמד בספר מקוס שמואל:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה נערי לא גרסינן. נ"ב עיין בזה בספר מקוס שמואל בשער הפירושים:

[בע"י איתא תוספת יש ספרים דגרסי איש יהודי היה בשושן הבירה וגו' אמר רב נחמן מוכתר בנימוסו היה פי' שמות נאים והגונים כדדרש שכולם על שמו נקראים וי"ס דגרסי קרי ליה יהודי וקרי ליה ימיני יהודי אלמא מיהודה קאתי ימיני אלמא מבנימין קאתי אמר רב נחמן מרדכי מוכתר בנימוסו היה ולא נסירא דמה ענין זה לזה ומיהו יש לייסבו מוכתר בנימוסו מוכתר בשמות נאים ובמעשים נאים ובטכסיסי מלכות ולכך קורהו על שם יהודה שהיה חשוב מכל השבטים ויצאו ממנו מלכים]

מסורת הש"ס

[סוטה ח:]

ס"א לא גרים בר

[נ"ל כעדי עי' בע"י בפרש"י שם עי' בערוך ערך נמס וערך עדי]

ירמיה מח

מוצא כח

משלי יג

מלכים א א

[בע"י גרים רבה בר רב הונא ורבה בר בר חנה משמיה דרבי יהושע בן לוי אמרו אביו מבנימין וכו' וע"ש בפרש"י ובערוך ערך נמס ב כתב בזה"ל מרדכי מוכתר בנמוסו היה כעדי פירוש מצוין בדתי התורה כעדי שהיה ידוע בדורו וזהיר במצות וכו' ע"ש]

*דלא קטליה דוד לשמעי · שהיה חייב מיתה : לאידך גיסא · לצעקה ולא לשבח איש יהודי ואיש ימיני גרמו לי הצער הזה : איתי גוברין יהודאין כו' · וסיפיה דקרא לאלהך לא פלחין : כל דבריך אחד הן · כנגד הספר היה אומר כל דבריך דברי הימים אחת הן הרבה שמות אתה מזכיר פלוני ופלוני וכולן אדם אחד הן : ואנו יודעין לדורשן · ואע"פ שסתמת אותן אנו נותנין את לבינו עד שאנו יודעין לדורשן משום דאמרינן לעיל כל הכופר בע"ז נקרא יהודי נקט לה הכא : ואשתו היהודיה וגו' · והלא בתיה שמה דהא כתיב בסופיה ואלה בני בתיה : לרחוץ· לטבול (*לשון) גירות: והלא כלב שמו · שבכלב משתעי קרא : הכי גרסינן וישא בתיה שמרדה בגילולי בית אביה · ולכך נשתנה שמה בליקוחין הללו : שגלה מעצמו · מדלא כתיב אשר היה מן הגולה אשר הגלתה וכתיב אשר הגלה עם הגולה משמע שלא היה כשאר ישראל שגלו על כרחן והוא גלה מעצמו כמו שעשה ירמיה שגלה מעצמו עד שאמר לו הקב"ה לחזור : בין ההדסים אשר במצולה · בין הצדיקים שגלו לבבל ובשכינה משתעי קרא : אסתהר · °ירח יפה כלבנה : ירקרוקת היתה · כהדסה זו : אלא חוט של חסד משוך עליה · מאת הקב"ה לכך נראית יפה לאומות ולאחשורוש : ובמות אביה ואמה הו ל"ל · מאחר דכתיב כי אין לה אב ואם אלא ללמדנו שאפי' יום אחד לא היה לה אב ואם : בשעה שנתעברה אמה מת אביה · נמצא שלא היה לה אב משעה שנראה להקרות אב: וכשילדתה אמה מתה . ולא נראית לקרות אם : ולרש אין כל· באוריה משתעי קרא : כבשה אחת · (ב) בת שבע : שהיתה מונה בהן ימי שבת · שהיתה משרתת לה אחת באחד בשבת ואחת בשני בשבת ואחת בשלישי בשבת וכן כולן וכשהגיע יום שפחה של שבת יודעת שהיום שבת : *קדלי דחזירי · בקונ"ש שמינית ומתוך אונסה לא נענשה : וכן הוא אומר · שהזרעונים טובים לצדיקים להבדילן ממאכל טמא : ויהי המלצר נושא את פת בגם ויין משתיהם וגו' · וכתיב בההוא ענינא ולמקצת ימים עשרה נראה מראיהם טוב ובריאי בשר וגו' : אנפקינון שמן זית שלא הביא שליש · גבי מנחות תנן *אין מביאין אנפקינון ואם הביא פסול ועלה קאי ר' יהודה ואמר מהו אנפקינון : מעדן · (ג) מצהיב : מגנותו של אותו רשע · גנותו הוא זה שהוא בועל נשים ומשלחן : שהגוף נהנה מן הגוף · מפני הצינה והעיד לך הכתוב שהיו מתכוונין מן השמים לחבבה על בעלה : ביקש לטעום כו' · לכך נאמר מכל הנשים ומכל הבתולות : עבד משתיא כו' · חוזר לכמה ענינים לפייסה שתגלה לו מולדתה ולא הועיל וסמוך לה להאי קרא ובהקבץ בתולות שנית וגו' אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה וגו' עבד משתיא סעודה לכבודה מה שלא עשה בשאר נשים: דלי כרגא · אמר בשביל אסתר אני מניח לכם מכסי גולגולתכם היינו והנחה למדינות עשה : שדר פרדישני· דורונות לשרים בשמה והיינו דכתיב ויתן משאת כיד המלך :
לא

תורה אור

דלא קטליה דוד לשמעי דאתיליד מיניה מרדכי דמיקני ביה המן ומה שילם לי ימיני דלא קטליה שאול לאגג דאתיליד מיניה המן דמצער לישראל רבי יוחנן אמר לעולם מבנימן קאתי ואמאי קרי ליה יהודי על שום שכפר בע"ז שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי כדכתיב °איתי גוברין יהודאין וגו' רבי שמעון בן פזי כי הוה פתח בדברי הימים אמר הכי כל דבריך אחד הם ואנו יודעין לדורשן °°ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבי גדור ואת חבר אבי שוכו ואת יקותיאל אבי זנוח ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד אמאי קרי לה יהודיה על שום שכפרה בע"ז דכתיב °ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור *ואמר רבי יוחנן שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה ילדה והא רבויי רביתיה לומר לך *שכל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו ירד זה משה ולמה נקרא שמו ירד [א] שירד להם לישראל מן בימיו *גדור שגדר פרצותיהן של ישראל חבר שחיבר את ישראל לאביהן שבשמים סוכו שנעשה להם לישראל כסוכה יקותיאל שקוו ישראל לאל בימיו זנוח שהזניח עונותיהן של ישראל אבי אבי אבי אב בתורה אב בחכמה אב בנביאות ואלה בני בתיה אשר לקח מרד וכי מרד שמו והלא כלב שמו אמר הקב"ה יבא כלב שמרד בעצת מרגלים וישא את (א) בת פרעה שמרדה בגלולי בית אביה אשר הגלה מירושלים אמר רבא שגלה מעצמו ויהי אומן את הדסה קרי לה הדסה וקרי לה אסתר תניא ר"מ אומר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה °על שם הצדיקים *שנקראו הדסים וכן הוא אומר °והוא עומד בין ההדסים רבי יהודה אומר הדסה שמה ולמה נקראת שמה אסתר על שם שהיתה מסתרת דבריה שנאמר אין אסתר מגדת את עמה וגו' ר' נחמיה אומר הדסה שמה ולמה נקראת אסתר שהיו אומות העולם קורין אותה על שום אסתהר בן עזאי אומר אסתר לא ארוכה ולא קצרה היתה אלא בינונית כהדסה ר' יהושע בן קרחה אמר *אסתר ירקרוקת היתה וחוט של חסד משוך עליה כי אין לה אב ואם ובמות אביה ואמה למה לי אמר רב אחא עיברתה מת אביה ילדתה מתה אמה ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת תנא משום ר"מ אל תקרי לבת אלא לבית וכן הוא אומר °ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחדו מפתו תאכל ומכוסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו כבת משום דבחיקו תשכב הוות ליה (*לבת) אלא (*לבית) הכי נמי לבית ואת שבע הנערות וגו' אמר רבא שהיתה מונה בהן ימי שבת וישנה ואת נערותיה וגו' אמר רב שהאכילה מאכל יהודי ושמואל אמר שהאכילה *קדלי דחזירי ור' יוחנן אמר זרעונים וכן הוא אומר °ויהי המלצר נושא את פת בגם ונותן להם זרעונים ששה חדשים בשמן המור *מאי שמן המור ר' חייא בר אבא אמר סטכת רב הונא אמר שמן זית שלא הביא שליש תניא רבי יהודה אומר אנפקינון שמן זית שלא הביא שליש ולמה סכין אותו שמשיר את השיער ומעדן את הבשר בערב היא באה ובבקר היא שבה אמר רבי יוחנן מגנותו של אותו רשע למדנו שבחו שלא היה משמש מטתו ביום ותהי אסתר נשאת חן אר"א *מלמד שלכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו בחדש העשירי הוא חדש טבת ירח שנהנה גוף מן הגוף ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות אמר רב ביקש לטעום טעם בתולה טעם טעם בעולה טעם ויעש המלך משתה גדול עבד משתיא ולא גליא ליה דלי כרגא ולא גליא ליה שדר פרדישני ולא גליא ליה ובהקבץ בתולות שנית וגו' אזיל שקל עצה ממרדכי אמר אין אשה מתקנאה אלא בירך חבירתה ואפי' הכי לא גליא ליה דכתיב אין אסתר מגדת מולדתה וגו' אמר רבי אלעזר מאי דכתיב
לא

כל הכופר בע"ז נקרא יהודי שנאמר איתי גוברין יהודאין* על שם יהודי שהרי אמר בחלק (סנהדרין דף נג:) דלא הוו משבט יהודה : אשר הגלה שגלה מעצמו · ודריש ליה מדלא כתיב הוגלה : קדלי דחזירי · וח"ו היא לא היתה אוכלת וטובלת

[בע"י איתא בזה"ל תימה אימא שקראם יהודאין לפי שהיו משבט יהודה כדכתיב (דניאל א) ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה וי"ל דאתיא כר"ש בר נחמני דאמר בפרק חלק נג: דניאל מבני יהודה חנניה מישאל ועזריה משאר שבטים]

רבינו חננאל

כל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו הוא ילדו: נקראת הדסה מפני דהיתה צדקת. שהצדיקים נקראים הדסים : לקחה מרדכי לו לבת: תנא משום רבי מאיר לבית :

הגהות הב"ח

(א) גמ' וישא את בתיה בת פרעה : (ב) רש"י ד"ה כבשה אחת זו בת שבע : (ג) ד"ה מעדן מצהיב ומצהיל הס"ד :

הגהות הגר"א

[א] גמ' (שירד להם לישראל מן בימיו) תא"מ וצ"ב שהוריד תורה לישראל :

[נ"ל כבית וכן איתא בע"י]

[פירוש עורף של חזרת כלומר ראש של חסא ערוך ערך קדל ועיין תוספות ד"ה קדלי]

גליון הש"ס

גמ' ואשתו היהודיה . עי' מ"ר ריש ויקרא : שם על שם הצדיקים . עי' ברכות דף כו ע"ב תוד"ה ואין שיחה : רש"י ד"ה אסתהר ירח . כי ירח תרגומו סהרא (בראשית לז ט) :

מסורת השי"ס: תיבת דלא עד תיבת הצער הזה שייך לעמוד הקודם · [נ"ל לשון] · [סוטה יב:] · סנהדרין יט: · גי' ע"י ובשבילו · [סנהדרין נג. ע"ש ועי' תוס' ברכות כו: ד"ה ואין שיחה] · [לקמן טו.] · [מנחות פה:] · [נ"ל כבת] · פסחים מג. ע"ש מ"ק ט: ע"ש שבת פ. ע"ש מנחות פו. ע"ש · [לעיל ז.]

תורה אור: עזרא ד · דה"א ד · שמות ב · זכריה א · ש"ב יב · דניאל א · מגילה [קדלי] ערך

°לא יגרע מצדיק עיניו בשכר צניעות שהית' בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול ובשכר צניעות שהיה בו בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר *ומאי צניעות היתה בה ברחל דכתיב °ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי אחי אביה הוא והלא בן אחות אביה הוא אלא אמר לה מינסבא לי אמרה ליה אין מיהו אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה אמר לה(א) אחיו אנא ברמאות אמרה ליה ומי שרי לצדיקי לסגויי ברמיותא אמר לה אין °עם נבר תתבר ועם עקש תתפל אמר לה ומאי רמיותא אמרה ליה אית לי אחתא דקשישא מינאי ולא מנסיב לי מקמה *מסר לה סימנים כי מטא ליליא אמרה השתא מיכספא אחתאי מסרתינהו ניהלה והיינו דכתיב °ויהי בבקר והנה היא לאה מכלל דעד השתא לאו לאה היא אלא מתוך סימנין שמסרה רחל ללאה לא הוה ידע עד השתא לפיכך זכתה ויצא ממנה שאול ומה צניעות היתה בשאול דכתיב °ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל(ב) זכה ויצאת ממנו אסתר *ואמר רבי אלעזר בשהקב"ה פוסק גדולה לאדם פוסק לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות שנאמר °ויושיבם לנצח ויגבהו (וגו') ואם הגיס דעתו הקב"ה משפילו שנאמר °ואם אסורים בזקים וגו' ואת מאמר מרדכי אסתר עושה אמר רבי ירמיה שהיתה מראה דם נדה לחכמים כאשר היתה באמנה אתו אמר רבה בר לימא *(משמיה דרב) שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בגתן ותרש אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הקציף הקב"ה אדון על עבדיו לעשות רצון צדיק ומנו יוסף שנאמר °ושם אתנו נער עברי וגו' עבדים על אדוניהן לעשות נס לצדיק ומנו מרדכי [א]דכתיב °ויודע הדבר למרדכי וגו' *אמר רבי יוחנן בגתן ותרש °שני טרסיים הוו והיו מספרין בלשון טורסי ואומרים מיום שבאת זו לא ראינו שינה בעינינו בא ונטיל ארס בספל כדי שימות והן לא היו יודעין כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה והיה יודע בשבעים לשון אמר לו והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה אמר לו אני אשמור משמרתי ומשמרתך והיינו דכתיב ויבקש הדבר וימצא שלא נמצאו במשמרתן אחר הדברים האלה *(אחר מאי) אמר רבא אחר שברא הקב"ה רפואה למכה דאמר ר"ל אין הקב"ה מכה את ישראל אא"כ בורא להם רפואה תחילה שנאמר °כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים אבל אומות העולם אינו כן מכה אותן ואח"כ בורא להם רפואה שנאמר °ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו אמר רבא בתחילה במרדכי לבדו ולבסוף בעם מרדכי ומנו רבנן ולבסוף בכל היהודים הפיל פור הוא הגורל תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע *שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד ישנו עם אחד אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן אמר ליה תא ניכלינהו אמר ליה מסתפינא מאלהיו דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי אמר ליה ישנו מן המצות אמר ליה אית בהו רבנן אמר ליה עם אחד הן שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך מפוזרין הם בין העמים שמא תאמר אית הנאה מינייהו מפורד כפרידה זו שאינה עושה פירות ושמא תאמר איכא מדינתא מינייהו ת"ל בכל מדינות מלכותך ודתיהם שונות מכל עם דלא אכלי מינן ולא נסבי מינן ולא מנסבי לן ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י ולמלך אין שוה להניחם דאכלו ושתו ומבזו ליה למלכות ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן חובטו בקרקע ואינו שותהו אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף וגו' אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן *באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך אמר רבי אבא משל

לא יגרע מצדיק עיניו · נותן עיניו במעשה הצדיקים לשלם להם (ג) אף לימים רבים מדה במדה: זכתה ויצא ממנה שאול · שהיה צנוע: זכה ויצאת ממנו אסתר · בתרגום של מגילה מייחס מרדכי ועושהו עשירי לשאול ומשאול עד בנימין וכתיב היא אסתר בת דודו ואין לו ראיה אחרת בכתובים שיצאה משאול : מסרתן · ללאה והוא צניעות שלא יתפרסם הדבר שמסר לה סימנין : שנאמר לא יגרע מצדיק עיניו · וסיפיה דקרא ויושיבם לנצח ויגבהו והיינו גדולה לדורות: ואם הגיס דעתו כו'. הכי סמכי קראי ויושיבם לנצח ויגבהו ואם אסורים בזקים על ידי שמגביהין עצמן באין לידי עניות ויסורים : וטובלת· מחמת נקיות שלא תהא מאוסה לצדיק משכיבתו של אחשורוש : אדון על עבדיו · ויקצוף פרעה על שני סריסיו : לשון טורסי· שם מקום : לא ראינו שינה · מתוך שהיתה חביבה עליו היה מרבה בתשמיש וצמא לשתות : משמרתי ומשמרתך · אתה ממונה על עבודה אחת ואני ממונה על עבודה אחרת : ה"ג אחר הדברים האלה גדל המלך* את המן וגו' בתר בגתן ותרש כתיב : וקא בעי הש"ס אחר מאי · מה העיד עליו הכתוב שלא גידלו עד שבא מעשה הזה: אחר שברא הקדוש ב"ה רפואה למכה ·

וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי · ואם תאמר והא לא הי' שם הבחנת שלש' חדשים שהרי בכל יום היה אותו רשע מצוי אצלה וי"ל שהיתה משמשת במוך :

הכסף נתון לך · גימטריא דהכסף עולה הע"ן רמז לו שיתלה עליו* :

העתידה לבא לאחר זמן : כרפאי לישראל · ואחר כך נגלה עון אפרים ע"י מכה שאני מביא עליהן : הפיל פור · ומהו פור הוא הגורל מיום ליום באיזו יום יפול הגורל וכן מחודש לחודש והגורל של כולן הטיל ביום אחד ונפל לו הגורל על (ד)אחד : בשבעה באדר מת משה·שנאמר תורה אור והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש הראשון (יהושע ד) לא מהם למפרע שלשים יום באבלו של משה ושלשה ימים שהכינו להם צידה שנאמר הכינו לכם צידה כי בעוד שלשה ימים אתם עוברים וגו' (שם א) הרי בשבעה באדר מת משה : ובשבעה באדר נולד. דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום (דברים לא) היום מלאו ימי ושנותי כדאי הלידה שתכפר על המיתה: אית בהו רבנן. מתשובתו של המן אנו למדין שכך היה אחשורוש משיבו: קרחה אני עושה במלכותך · שמלכות אחת מליאה מהם : מדינתא · מדינה קטנה : ולא נסבי מינן · נשים : ואת דתי המלך אינם עושים · אונגריות ומסים וגולגליות וארנונות אין נותנין : דמפקי ליה לשתא בשה"י פה"י · שבת היום פסח היום ואנו אסורים במלאכה : אין שוה · אין נאה ואין חשש להניחן: משמיעין · בית דין מכריזין שיביאו שקלים למקדש : ועל הכלאים · שגדלו הזרעים קצת וניכר ועוקרין אותן משדותיהן בהכרזת בית דין : משל

רבינו חננאל
אמר לו והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה . א"ל אני אשמור משמרתי ומשמרתך . פי' א"ל אני אשמור משמרתי בתחלת הלילה עד החק שאנו קבועים . ואשמור עוד ממך בחצי הלילה במשמרתך ועשו כך ונתבקש במשמרתו שבתחלת הלילה . שכל השומר בתחלת הלילה כשיעמוד אחר לשמור ישן מי שכבר שמר . ונמצא זה שומר שלא במשמרתו לפיכך נתבררה עליו העצה : אין הקב"ה מכה את ישראל עד שבורא להם רפואה שנאמר כרפאי לישראל וגו' :

הגהות הב"ח
(א) גמ' אמר לה אי רמאי הוא אחיו אנא ברמאות : (ב) שם אמר שמואל לפיכך זכה ויצאת ממנו אסתר אסתר מאי היא דכתיב אין אסתר מגדת ואמר רבי אלעזר וכו' שנאמר לא יגרע מצדיק עיניו ויושיבם לנצח : (ג) רש"י ד"ה לא יגרע וכו' לשלם להן גמולן אף לימים : (ד) ד"ה הפיל פור וכו' הגורל על אדר הס"ד :

גליון הש"ס
גמ' שני טרסיים . עי' חולין דף נז ע"ב תד"ה מטלית :

הושע ז
ישעיה יט

עיין תוספות לקמן טז. ד"ה ודתי (וכו')

מסורת הש"ס
ב"ב קכג. ע"ש

הגהות הגר"א
[א] גמ' (דכתיב)תז"מ:

ס"א וכי מטא ההוא יומא מעייל לה לגבך מה עשה יעקב מסר

[זבחים קב. ע"ש]

שם

[ילקוט וכעי"י ליתא]

בראשית מא

[לעיל ז. ע"ש]

[ילקוט ליתא מאי אחר]

[קדושין לח. סוטה יב:]

שקלים ב. לקמן כט. מ"ק ו.

תורה אור

משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה לשני בני אדם לאחד היה לו תל בתוך שדהו ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו בעל חריץ אמר מי יתן לי תל זה בדמים בעל התל אמר מי יתן לי חריץ זה בדמים לימים נזדווגו זה אצל זה אמר לו בעל חריץ לבעל התל מכור לי תילך אמר לו טול אותה בחנם והלואי ויסר המלך את טבעתו אמר רבי אבא בר כהנא גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירום למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב ת"ר ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה (א) ומה מעבדות לחירות אמרי' שירה ממיתה לחיים לא כל שכן אי הכי הלל נמי נימא (ב) *לפי *שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ היכי אמרינן שירה כדתניא עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה רב נחמן אמר *קרייתא זו הלילא א) (ג) רבא אמר בשלמא התם °הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש אנן *בין לרבא בין לר"נ קשיא והא תניא משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה כיון שגלו חזרו להכשירן הראשון ותו ליכא והכתיב °ויהי איש אחד מן הרמתים צופים אחד ממאתים צופים שנתנבאו להם לישראל מיהוה טובא הוו כדתניא הרבה נביאים עמדו להם לישראל כפלים כיוצאי מצרים אלא נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה ושלא הוצרכה לא נכתבה רבי שמואל בר נחמני אמר אדם הבא משתי רמות שצופות זו את זו רבי חנין אמר אדם הבא מבני אדם שעומדין ברומו של עולם ומאן נינהו בני קרח דכתיב °ובני קרח לא מתו *תנא משום רבינו מקום נתבצר להם בגיהנם ועמדו עליו שבע נביאות מאן נינהו שרה מרים דבורה חנה אביגיל חולדה ואסתר שרה דכתיב °אבי מלכה ואבי יסכה *ואמר ר' יצחק יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסכתה ברוח הקדש שנאמר °כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ד"א יסכה שהכל סוכין ביופיה מרים דכתיב °ותקח מרים הנביאה אחות *)אהרן **)ולא אחות משה אמר ר"נ אמר רב שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן ואומרת עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל ובשעה שנולד נתמלא כל הבית כולו אורה עמד אביה ונשקה על ראשה אמר לה בתי נתקיימה נבואתיך וכיון שהשליכוהו ליאור עמד אביה וטפחה על ראשה ואמר לה בתי היכן נבואתיך היינו דכתיב °ותתצב אחותו מרחוק לדעה לדעת מה יהא בסוף נבואתה דבורה דכתיב °ודבורה אשה נביאה אשת לפידות מאי אשת לפידות שהיתה עושה פתילות *למקדש °והיא יושבת תחת תומר מאי שנא תחת תומר אמר ר' שמעון בן *אבשלום משום יחוד דבר אחר *מה תמר זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל שבאותו הדור לא היה להם אלא לב אחד לאביהן שבשמים חנה דכתיב °ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה' רמה קרני בה' *רמה קרני ולא רמה פכי דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותן °אין קדוש כה' כי אין בלתך *אמר רב יהודה בר מנשיא אל תקרי בלתך אלא לבלותך שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם מעשה ידיו מבלין אותו אבל הקדוש ברוך הוא מבלה מעשה ידיו °ואין צור כאלהינו *אין צייר כאלהינו אדם צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים אבל הקב"ה צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים אביגיל דכתיב °והיה היא רוכבת על החמור ויורדת בסתר ההר בסתר ההר מן ההר מיבעי ליה אמר רבה בר שמואל על עסקי דם הבא מן הסתרים נטלה דם והראתה לו אמר לה וכי מראין דם בלילה אמרה לו וכי דנין דיני נפשות בלילה אמר לה

א) גי' רי"ף ורא"ש מתקיף לה רבא מי דמי בשלמא. ב) נגד השמש ודוד אמר אם אשאיר לנבל מכל אשר לו עד אור הבקר.

רש"י

משל דאחשורוש והמן כו' · כלומר יש ללמוד מאחשורוש שאף בדעתו היה להשמידן: (*להחזירן) למוטב · שגזרו עליהן תעניות לתשובה כדכתיב צום ובכי ומספד שק ואפר יוצע לרבים: חוץ ממקרא מגילה · ואם תאמר נר חנוכה כבר פסקו הנביאים אבל בימי מרדכי היו חגי זכריה ומלאכי: מעבדות לחירות · ביציאת מצרים אמרו שירה על הים: הלל נמי נימא · שהיא שירה: הכי גרסי' אמר רבא בשלמא התם כו' ולא עבדי פרעה שהרי לחירות יצאו: אכתי עבדי אחשורוש אנן · דלא נגאלו אלא מן המיתה: בין לרבא · דאמר להכי לא אמרי הלל דאכתי עבדי אחשורוש הוו הא לאו הכי אמרינן: בין לרב נחמן · דאמר קריאת מגילה במקום הלל: (ד) הוכשרו שאר ארצות לומר שירה · על נס המאורע להם: ותו ליכא · נביאים: נבואה שהוצרכה לדורות · ללמוד תשובה או הוראה וכל הנך מ"ח הוצרכו ובהלכות גדולות (ה) מנויין ומסדר עולם [א] אברהם יצחק יעקב משה ואהרן יהושע פנחס ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים (שופטים ב) זה פנחס ויבא איש האלהים אל עלי (שמואל א ב) זה אלקנה עלי שמואל גד נתן דוד שלמה עידו קרא *אל המזבח בבית אל מיכיהו בן ימלא בימי אחאב עובדיה אחיה השילוני ויהוא בן חנני בימי אסא עזריה בן עודד חזיאל [הלוי] מבני מתניה אליעזר בן דודו ממרישה כולן בימי יהושפט בדברי הימים (ב יט) ובימי ירבעם בן יואש הושע עמוס ובימי יותם מיכה המורשתי ובימי אמציה אמוץ ועמוס אמר לאמציה מדוע דרשת אלהי אדום ואליהו ואלישע ויונה בן אמיתי ישעיה בימי מנשה יואל נחום חבקוק בימי יאשיה צפניה אוריה מקרית יערים ירמיה בגולה יחזקאל דניאל בשנת ב' לדריוש ברוך נריה שריה מחסיה חגי זכריה מלאכי ומרדכי בלשן בסדר עולם ועל דניאל אמרינן לעיל (דף ג.) אינהו נביאי ואיהו לאו נביא אלא אפיק דניאל ועייל שמעיה שאמר לרחבעם אל תעלו ואל תלחמו עם אחיכם בני ישראל *שנים לא ידעתי [ב]: נתבצר להם · לשון גבוה כמו ובצורות בשמים (דברים ט): כשהיא אחות אהרן · ועדיין לא נולד משה: פתילות למקדש · (ו) משכן שילה: משום יחוד · שהוא גבוה ואין לו צל ואין אדם יכול להתייחד שם עמה כמו בבית: לב אחד · שרף יש לו כמו אילן אבל אין לו בענפיו אלא בגזעו על פני כל גובהו: רמה קרני ולא רמה פכי · זו היא נבואתה שנתנבאית על שאול ויהוא שלא תימשך מלכותן במשיחת דוד ושלמה כתיב קרן השמן ובמשיחת שאול ויהוא כתיב פך: וכי רואין דם בלילה · שנאמר (שמואל א כה) אם אשאיר לנבל עד אור הבקר משתין בקיר שמע מינה דהוה בלילה וכי מראין דם בלילה אם טמא או טהור הלא צריך להבחין מראיתו אם מה' דמים הטמאים באשה הוא: וכי דנין דיני נפשות בלילה · והא כתיב (ירמיה כא) דינו לבוקר משפט וכתיב והוקע אותם לה' ב) נגד השמש (במדבר כה): כליתני

תוספות

משום יחוד · כשבאין אליה בני ישראל למשפט: ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה' · וה"נ הוה מלי לאתויי כל הפרשה שכל הנבואה על סנחריב ונבוכדנצר והמן כמו שתרגם יונתן אלא קרא דריש פרשתא נקט: מורד

רבינו חננאל

ת"ר מ"ח נביאים וז' נביאות לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפי' אות אחת חוץ ממקרא מגילה. ואלו הן מ"ח נביאים. משה. ואהרן. ואסיר. ואלקנה. ואביאסף בני קרח נתנבאו במדבר. יהושע פינחס. אלקנה. גד החוזה. נתן הנביא. אסף.

ושנים לא ידעתי א' עודד הנביא ד"ה ב ט"ו לפי פי' רד"ק ואחד חנני הרואה ד"ה ב ט"ז שהתנבא על אסא ולפי פשוטו כשמזכיר הנביא בשמו ושם אביו בנבואה בידוע שהוא נביא בן נביא וא"כ עזריה בן עודד ויהוא בן חנני נחשבים לנביאים המה ואביהם גם יש לחשוב זכריה בן יהוידע הכהן ד"ה ב כ"ד גם עודד הנביא שהתנבא בימי פקח בן רמליהו דה"ב כ"ח

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר ר' יהושע בן קרחה קל ותומר ומה מעבדות לחירות: (ב) שם הלל נמי נימא אמר ר' יצחק לפי שאין וכו' שבחוצה לארץ והרי יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ ואמרי' הלילא התם כדתניא עד כצ"ל: (ג) שם קרייתא זו הלילא מתקיף לה רבא מי דמי בשלמא התם: (ד) רש"י ד"ה בין לר' נחמן וכו' הלל הס"ד ואח"כ מ"ה לא הוכשרו: (ה) ד"ה נבואה וכו' ובהלכות גדולות הן מנויין ורובן יש ללמוד מסדר עולם וכו' קרא על המזבח וכו' בימי יאשיה צפניה וירמיה ואוריה מקרית יערים ליהויקים בגולה יחזקאל דניאל: (ו) ד"ה פתילות למקדש. למשכן שילה בשעה שבני אדם באין ליטול עצה ממנה יושבת תחת תומר שלא תשב עמהם בסתר משום יחוד שהוא גבוה ואין לו צל ואין אדם יכול להתייחד שם עמה כמו בבית ותחת שאר אילנות יש צל שיש להם ענפים סמוך לעיקרן הס"ד:

שמות ב | שופטים ד | שם | [סוטה מה:] | כריתות ו. הוריות יב. | ברכות י

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה נבואה כו' אברהם כו'. נ"ב אבל בסדר עולם לא חשיב אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן עלי שלמה נריה מחסיה וחשיב במקומם ג' בני קרח אסף והימן ואיתן וידותן וזכריהו הכהן ודניאל כי לא חשיב במ"ח נביאים רק אחר מות משה לאף שהנביאות חשיב כי לא היו רק ז' וכן נריה ומחסיה לא נכתבו נביאתן ולא נקראו נביאים וכן עלי ושלמה וע"ל ע"ז ברוך בן נריה כו': [ב] שם בסה"ד שנים לא ידעתי. נ"ב והם חגי ועודד

עין משפט נר מצוה

עא א מיי' פ"ג מהל' מלכים הלכה ח סמג עשין נו:

תורה אור

*מורד במלכות הוא ולא צריך למידייניה אמרה לו עדיין שאול קיים ולא יצא טבעך בעולם אמר לה °ברוך טעמך וברוכה את אשר כליתני [היום הזה] מבא בדמים דמים תרתי משמע [א] אלא מלמד שגילתה את שוקה והלך לאורה ג' פרסאות אמר לה השמיעי לי אמרה לו °לא תהיה זאת לך לפוקה זאת מכלל דאיכא אחריתי ומאי ניהו מעשה דבת שבע ומסקנא הכי הואי °והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים כי הוות מיפטרא מיניה אמרה ליה °והטיב ה' לאדוני וזכרת את אמתך אמר רב נחמן היינו דאמרי אינשי איתתא בהדי שותא פילכא איכא דאמרי *שפיל ואזיל בר אווזא ועינוהי מיטייפי חולדה דכתיב °וילך חלקיהו הכהן ואחיקם ועכבור וגו' ובמקום דקאי ירמיה היכי מתנביא איהי אמרי בי רב משמיה דרב חולדה קרובת ירמיה היתה ולא הוה מקפיד עליה ויאשיה גופיה היכי שביק ירמיה ומשדר לגבה אמרי דבי רבי שילא מפני שהנשים רחמניות הן ר' יוחנן אמר ירמיה לא הוה התם *שהלך להחזיר עשרת השבטים *ומנלן דאהדור דכתיב °כי המוכר אל הממכר לא ישוב אפשר יובל בטל ונביא מתנבא עליו שיבטל אלא מלמד שירמיה החזירן ויאשיהו בן אמון מלך עליהן דכתיב °ויאמר מה הציון הלז אשר אני רואה ויאמרו אליו אנשי העיר הקבר איש האלהים אשר בא מיהודה ויקרא את הדברים האלה אשר עשית על המזבח בבית אל וכי מה טיבו של יאשיהו על המזבח בבית אל אלא מלמד שיאשיהו מלך עליהן רב נחמן אמר מהכא °גם יהודה שת קציר לך בשובי שבות עמי אסתר דכתיב °ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות *בגדי מלכות מיבעי ליה אלא שלבשתה רוח הקדש כתיב הכא ותלבש וכתיב התם °ורוח לבשה את עמשי וגו' אמר רב נחמן לא יאה יהירותא לנשי תרתי נשי (א) יהירן הויין וסניין שמייהו חדא שמה זיבורתא וחדא שמה כרכושתא זיבורתא כתיב בה °ותשלח ותקרא לברק ואילו איהי לא אזלה לגביה כרכושתא כתיב בה °אמרו לאיש ולא אמרה אמרו למלך אמר רב נחמן חולדה (ב) מבני בניו של יהושע היתה כתיב הכא °בן חרחס וכתיב התם *°בתמנת חרס איתיביה רב עינא סבא לרב נחמן שמונה נביאים והם כהנים יצאו מרחב הזונה ואלו הן נריה ברוך ושריה מחסיה ירמיה חלקיה חנמאל ושלום רבי יהודה אומר אף חולדה הנביאה מבני בניה של רחב הזונה היתה כתיב הכא בן תקוה וכתיב התם °את תקות חוט השני אמר ליה *עינא סבא ואמרי לה *פתיא אוכמא מיני ומינך תסתיים שמעתא דאיגיירא ונסבה יהושע ומי הוו ליה זרעא ליהושע והכתיב °נון בנו יהושע בנו בני לא הוו ליה בנתן הוו ליה בשלמא

רש"י

כליתני · מנעת אותי : בדמים · דם נדה ושפיכות דמים : שגילתה שוקה · ונתאוה לה ותבעה ולא שמעה לו כדמפרש ואזיל : לפוקה · (ג) כמו פיק ברכים (נחום ב): הכי גרסי' זאת מכלל דאיכא אחריתי ומאי ניהו מעשה דבת שבע ומסקנא הכי הוה · והכי פירושה מדקאמרה ליה ולא תהיה זאת לך לפוקה מכלל שהתנבאת' לו שסופו להכשל בביאה אחרת ומאי ניהו בת שבע ומסקנא הכי הוה סוף שעלתה לו כך אלמא נביאה הוות שנתקיימה נבואתה : בהדי שותא פילכא · עם שהאשה מדברת היא טווה כלומר עם שהיא מדברת עמו על בעלה הזכירה לו את עצמה שאם ימות (ד) ישאנה : מיטייפי · צופין למרחוק ודוגמתו במס' כתובות (דף ס·) נטוף עיניך : ובמקום ירמיה היכי מיתנביא היא · הרי ירמיה עמד משנת י"ג ליאשיה שנאמר אשר היה דבר ה' אל ירמיה וגו' (ירמיה א) והספר נמצא בשנת י"ח ליאשיה ועליו שלח אצל חולדה : כי המוכר אל הממכר לא ישוב · יחזקאל אמרו והוא נתנבא בתוך (*י"ד) שנה שבין גלות יכניה לחרבות ירושלים ומתנבא שיהא בטל היובל והמוכר שדהו לא ישוב לו : אפשר יובל בטל · משגלו עשרת השבטים בימי חזקיה שנאמר לכל יושביה (ויקרא כה) בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתן נמצא משגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט מנשה [כבר] בטלו היובלות ויחזקאל היה מתנבא לאחר זמן שיבטל : אלא מלמד שירמיה החזירן · באותה שנה שנמצא הספר והיא שנת שמונה עשרה ליאשיהו וכששלח על דברי הספר אצל חולדה לא היה שם ירמיה (ה) וחזרו למנות את היובל ולא הספיקו למנות אלא שמיטות עד שחרב הבית : ויאמר מה הציון הלז · ביאשיהו כתיב בהיותו בבית אל ושרף עצמות הכומרים בבית אל על המזבח שעשה ירבעם : מה טיבו בבית אל · והלא (*משל) מלכי ישראל *היה שהרי שם העמיד ירבעם את העגל : שת קציר · עשה חיל וגדולה כמו (ו) *ועשה קציר כמו נטע (איוב יד:) : לא נאה יוהרא לנשי · לא נאה חשיבות לנשים : וסניין שמייהו · שמותיהן מאוסות : זיבורתא · דבורה : כרכושתא · חולדה : בן חרחס · ואע"ג דקרא על בעלה קא מסהיד מיהו במעשיה כתיב : אמר ליה עינא סבא מיני ומינך תסתיים שמעתא · כלומר על ידי ועל ידך תתפרש אמיתו של דבר הא והא הוא : נון בנו יהושע בנו · את שבט אפרים מייחס הכתוב עד יהושע ומיהושע למטה לא ייחס איש :

תוספות

מורד במלכות הוא ולא צריך למידייניה · קשה א"כ היאך גרס פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לו· ושם) דדיני נפשות מתחילין מן הצד מדכתיב גבי נבל ויחגרו איש חרבו ויחגור גם דוד חרבו (ש"א כה) והא מורד במלכות הוא ולא בעי למידייניה ועוד קשה היאך ישב דוד בדין והא אין מושיבין מלך בסנהדרין כדאמרינן במסכת סנהדרין פרק כ"ג (דף יח:) ועי"ק מפ' במה בהמה יוצאה (שבת דף נו·) גבי אוריה דקאמר שהיה לו לדונו בסנהדרין ואמאי והא מורד במלכות היה וי"ל דהכא ה"פ מורד במלכות הוא ולא צריך למידייניה כשאר דיני נפשות שדנין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה אלא אפילו בו ביום גומרין לחובה והיינו הא דקאמרה ליה אביגיל וכי דנין דיני נפשות בלילה היה לך להמתין לגמור עד למחרת והוא השיב לה מורד במלכות הוא ואין צריך להמתין עד למחר אבל לדונו ודאי צריך וגם לא קשה מהא שישב דוד בסנהדרין דהא דאין מושיבין מלך בסנהדרין היינו משום דלא הוי כבודו להיות יושב ושותק אבל גבי מורד כבודו הוא להיות יושב ושותק לפי שהוא נוגע בדבר : ה"ג מאי מבוא בדמים תרי דמים דם נדה ושפיכות דמים מלמד שגלתה שוקה · ולא גרסינן איכא דאמרי מלמד שגלתה שוקה דהא השתא מפרש מאי תרי דמים ועד השתא לא פריש להו : שגלתה שוקה והלך דוד לאורה ג' פרסאות · קשה היאך אותה צדיקת גלתה שוקה לפני דוד ועוד קשה דמחזי כגוזמא לומר שהלך לאור שוקה ג' פרסאות וי"ל דנמצא בספרים מדויקים שנקוד בהן לאורה כלומר לאור שלה פירוש נתאוה לה דוד והלך באור חמימות שלש פרסאות : דאיגיירא ונסבה יהושע · קשיא היאך נסבה הא אמרי' פ' הערל (יבמות דף עו· ושם) דאפילו בגירותן *לית להו חתנות וצריך לומר שלא היתה משבעה עממין אלא משאר עממין ובאת לגור שם *ויש מפרשים שרצו לומר שלא הוזהרו על לאו דלא תתחתן עד לאחר שנכנסו לארץ וזה איתו דאמרי' במדרש דנתינים באו להתגייר בימי משה כמו בימי יהושע ואף על פי כן לא הותרו לבא בקהל אלא היו חוטבי עצים ושואבי מים אלמא דקודם שעברו את הירדן ונכנסו לארץ הוזהרו עליהם* : ארבע

רבינו חננאל

הימן. ידותון. שמואל. דוד. *) אחיה. שמעיה. עידו. עזריה בן עודד. חנני הרואה. יהוא בן חנני. אליהו. מיכיהו. עובדיהו. אלישע. (יחזקאל). אליעזר בן דודיהו. יונה בן [אמתי] זכריה בן יהוידע. אמוץ. חבקוק. צפניהו בן כושי. ירמיה. ישעיה. יחזקאל. דניאל. ברוך בן נריה. עזריה בן מחסיה. מרדכי בלשן. הושע בן בארי. עמוס. מיכה המורשתי. יואל בן פתואל. נחום. חגי. זכריה. ומלאכי. ז' נביאות שרה. מרים. דבורה. חולדה. חנה. אביגיל. ואסתר:

*) אולי צ"ל כאן שלמה.

הגהות הב"ח

(א) גמ' תרתי נשי אביאתא יהירין הווין : (ב) שם אמר רב נחמן חולדה הנביאה מבני : (ג) רש"י ד"ה לפוקה לשון כשלון ברכים כמו ופיק ברכים : (ד) ד"ה בהדי שותא וכו' שאם ימות נבל ישאנה : (ה) ד"ה אלא מלמד וכו' לא היה שם ירמיה ויאשיהו המלך מלך עליהם וחזרו למנות וכו' אלא חמש שמיטות : (ו) ד"ה שת קציר וכו' וגדולה כמו תשלח ועשה קציר :

[פי' דאסורין בלאו דלא תתחתן אף לאחר שנתגיירו]

[ועי' תוס' סוטה לה: ד"ה לרבות]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה בהדי כו' שהאשה מדברת. עיין סוכה דף ט ע"ב רש"י ד"ה טווה :

[ועי' תוס' גיטין מו. ד"ה כיון]

מסורת הש"ס

שמואל א כה · שם · שם · מלכים ב כב · כ"ק לב: · [צ"ל י"א] · [עי' רש"י במשנה סנהדרין קי. ד"ה עשרת וכו'] · יחזקאל ז · מ"ב כג · הושע ו · אסתר ה · דה"א יב · שופטים ד · מלכים ב כב · יהושע כד · יהושע ב · דה"א ז · [ברכות ג. ע"ש פרש"י פסחים סח. ע"ז טז: ע"ש פרש"י]

הגהות הגר"א

[א] גמ' (אלא מלמד שגילתה א"ש וכו' ג"ש א"ל השמיעי לי אמרה לו) תא"מ :

[צ"ל בל] צ"ל היפה · [לקמן טו. ע"ש] · [עי' פרש"י בערכין] · [עי' ב"ב קכב:]

בשלמא. (ז) ירמיה והנמאל דכתיב ויבא אלי חנמאל בן דודי כדבר ה' (ירמיה לב) ברוך ושריה מלינו שהיו תלמידי ירמיה ברוך דכתיב מפיו יקרא אלי את הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו (ירמיה ט) ושריה בתוך ספר ירמיה (נא) הדבר אשר לוה ירמיה את שריה בן מחסיה וגו' ומלינו בתלמידי נביאים שהיו נביאים נחה רוח אליהו על אלישע ויהושע תלמיד משה ולקמן תניא בברייתא ברוך בן נריה ושריה בן מחסיה ודניאל ומרדכי וחגי זכריה ומלאכי כולן נתנבאו בשנת שתים לדריוש: ישמעאל בן נתניה: הוא שהרג את גדליהו בן אחיקם הלדיק: בשנת שתים לדריוש: האחרון נתנבאו לבני הגולה שיחזרו לבית המקדש שנתבטלה המלאכה זה שמונה עשרה שנה על ידי שמרוכים משהתחילו בה בימי כורש: בגדה יהודה. סיפיה דקרא ובעל בת אל נכר: בשמה זינתה. המזכיר את שמה נעכר אחר תאות זנות: נקרי. רואה קרי: ה"ג מאי אמר. כשלעק לעקה גדולה ומרה מה היה אומר בלעקתו: רב אמר. כך היה לועק גבה המן מאחשורוש. שמלאו לבו לדבר מה שלא עלה על לב אחשורוש: גבר מלכא עילאה. כינוי הוא להיפוך בלשון נקיה: ותתחלחל. נתמסמס חלל גופה: שחתכוהו מגדולתו. בימי אחשורוש שהרי בלשצר השליטו תלתא במלכותו וכן דריוש המדי שנאמר ועלא מנהון סרכין תלתא די דניאל חד מנהון (דניאל ו) וכן כורש שנאמר ודניאל הצלח במלכות דריוש ובמלכות כורש פרסאה (שם) וכשמלך אחשורוש חתכו מגדולתו: ואלו איהו. דניאל לא אזיל להשיב שליחותו: על הקלקלה. שהיתה אסתר מונעת לבא אל המלך לפיכך לא השיב התך את שליחותו ואסתר שלחה דבריה ע"י אחרים: עד עכשיו. נבעלתי באונס: ועכשיו. מכאן ואילך מדעתי: אבדתי ממך. ואסורה אני לך דאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה וברצון אסורה לבעלה: יו"ט ראשון של פסח. שהרי בי"ג בניסן נכתבו האגרות וניתן הדת בשושן וי"ד וחמשה עשר וששה עשר התענו ובששה עשר *נתלה המן בערב: דעבר ערקומא דמיא. לאסוף היהודים שבעבר השני: שופת את הקדרה. מושיבה על הכירה היא קרויה שפיתה: וזה בא בפרוזבולי. מרדכי בא אליו בטענת עושר המן בא בטענת עוני שמכר המן את עצמו למרדכי קודם לכן ימים רבים בככרי לחם: בולי. לשון עושר כדאמרינן (גיטין דף לז.) ושברתי את גאון עוזכם אלו בולאות שביהודה: בוטי

ארבע נשים יפיפיות היו בעולם. קשה אמאי לא חשיב חוה דהא אמרינן בפ' חזקת הבתים (ב"ב דף נח.) שרה לפני חוה כקוף בפני אדם ויש לומר דלא חשיב אלא אותן הנולדות מאשה: **כשם** שאבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך. וא"ת אמאי לא היה מגרשה ותהא מותרת להחזירה י"ל לפי שכל מעשה הגט הוא ע"פ עדים והיה ירא פן יתפרסם הדבר למלכות*: **ביום** השלישי. בזכות תורה נביאים וכתובים א"נ כהנים לוים וישראלים אי נמי משה ואהרן ומרים אי נמי שלישי למתן תורה: זה

תורה אור

בשלמא אינהו מיפרשי אלא אבהתייהו מנלן כדעולא דאמר עולא כל מקום °ששמו ושם אביו בנביאות בידוע שהוא נביא בן נביא שמו ולא שם אביו בידוע שהוא נביא ולא בן נביא שמו ושם עירו מפורש בידוע שהוא (א) מאותה העיר שמו ולא שם עירו בידוע שהוא מירושלים במתניתא תנא כל שמעשיו (ב) ומעשה אבותיו סתומין ופרט לך הכתוב באחד מהן לשבח כגון °דבר ה' אשר היה אל צפניה בן כושי בן גדליה בידוע שהוא צדיק בן צדיק וכל שפרט לך הכתוב באחד מהן לגנאי כגון °ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע בידוע שהוא רשע בן רשע *אמר רב נחמן מלאכי זה מרדכי ולמה נקרא שמו מלאכי שהיה משנה למלך מיתיבי ברוך בן נריה ושריה בן [א] מעשיה ודניאל ומרדכי בלשן וחגי זכריה ומלאכי כולן נתנבאו בשנת שתים לדריוש תיובתא תניא אמר רבי יהושע בן קרחה מלאכי זה עזרא וחכ"א מלאכי שמו אמר רב *נחמן מסתברא כמאן דאמר מלאכי זה עזרא דכתיב בנביאות מלאכי °בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלם כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר ומאן אפריש נשים נכריות עזרא דכתיב °ויען שכניה בן יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונושב נשים נכריות תנו רבנן ארבע נשים יפיפיות היו בעולם שרה (*ואביגיל רחב) ואסתר ולמאן דאמר *אסתר ירקרוקת היתה מפיק אסתר ומעייל ושתי תנו רבנן רחב בשמה זינתה יעל בקולה אביגיל בזכירתה מיכל בת שאול בראייתה *אמר רבי יצחק °כל האומר רחב רחב מיד ניקרי א"ל רב נחמן אנא אמינא רחב רחב ולא איכפת לי אמר ליה כי קאמינא ביודעה ובמכירה °ומרדכי ידע את כל אשר נעשה מאי אמר רב אמר גבה (ג) המן מאחשורוש ושמואל אמר גבר מלכא עילאה ממלכא תתאה °ותתחלחל המלכה מאי *ותתחלחל אמר רב שפירסה נדה ור' ירמיה אמר שהוצרכה לנקביה ותקרא אסתר להתך *אמר רב התך זה דניאל ולמה נקרא שמו התך שחתכוהו מגדולתו ושמואל אמר שכל דברי מלכות נחתכין על פיו לדעת מה זה ועל מה זה אמר רבי יצחק שלחה לו שמא עברו ישראל על חמשה חומשי תורה דכתיב בהן °מזה ומזה הם כתובים ויגידו למרדכי את דברי אסתר °ואילו איהו לא אזל לגביה מכאן *שאין משיבין על הקלקלה לך כנוס את כל היהודים וגו' עד אשר לא כדת אמר רבי אבא שלא כדת (ד) היה שבכל יום ויום עד עכשיו באונס ועכשיו ברצון וכאשר אבדתי אבדתי כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך ויעבור מרדכי אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית ושמואל אמר דעבר *ערקומא דמיא ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות בגדי מלכות מיבעי ליה אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא *מלמד שלבשתה רוח הקדש כתיב הכא ותלבש וכתיב התם °ורוח לבשה את עמשי ואמר רבי אלעזר אמר ר' חנינא לעולם *) אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה בהן ואלו הן דוד ודניאל דוד דברכיה ארונה דכתיב °ויאמר ארונה אל המלך (ה) וגו' דניאל דברכיה דריוש דכתיב °אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישיזבינך ואמר רבי אלעזר אמר ר' חנינא *אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה °הנה הוא לך כסות עינים ונתקיים בזרעה °ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו ואמר רבי אלעזר אמר ר' חנינא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם שופת קדרה ואח"כ נותן לתוכה מים אבל הקב"ה נותן מים ואחר כך שופת הקדרה לקיים מה שנאמר °לקול תתו המון מים בשמים ואמר ר"א אמר רבי חנינא *כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי ואמר ר"א אמר רבי חנינא צדיק אבד לדורו אבד משל לאדם שאבדה לו מרגלית כל מקום שהיא מרגלית שמה לא אבדה אלא לבעלה וכל זה איננו שוה לי אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא בשעה שראה המן את מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה אינו שוה לי (ו) כדרב חסדא דאמר רב חסדא זה בא בפרוזבולי וזה בא בפרוזבוטי

*) ברכות ז.

[ועי' תוס' סנהדרין עד: סד"ה והא]

רבינו חננאל

כל ששמו ושם אביו בנבואה בידוע שהוא נביא בן נביא. וכן כל ששמו ושם עירו מפורש בידוע שהוא *) מירושלים וכן כל שמעשיו ומעשה אבותיו סתומין ופרט הכתוב באחד מהן אם לשבח כולן צדיקים. ואם לגנאי כולן רשעים: אמר רב מלאכי זה מרדכי. ר' יהושע בן קרחה אומר מלאכי זה עזרא. ומסתברא כמ"ד מלאכי זה עזרא: ויגידו למרדכי ואילו איהו לא אזל. מיכן שאין משיבין על הקלקלה. [ויעבור מרדכי וכו'] ושמואל אמר דעבר עורקמא דמיא. כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. צדיק אבד לדורו אבד משל כו'.

*) נ"ל שהוא מאותה העיר שמו ולא שם עירו בידוע שהוא מירושלים.

הגהות הב"ח

(א) גמ' בידוע שהוא נביא מאותה העיר: (ב) שם כל שמעשיו סתומין ומעשה אבותיו וכו' בן צדיק וכל שמעשיו ומעשה אבותיו סתומין ופרט לך הכתוב: (ג) שם גבה לבו של המן מאחשורוש: (ד) שם אמר ר' אבא שלא כדת כל יום ויום שבכל יום ויום באונס ועכשיו ברצון כצ"ל: (ה) שם ויאמר ארונה אל המלך ה' אלהיך ירצך וגו': (ו) שם כל זה איננו שוה לי וכי משום דראה מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה איננו שוה לי אלא כדרב חסדא דאמר: (ז) רש"י ד"ה בשלמא אינהו ירמיה והנמאל ברוך ושריה מיפרשי בנבואה חנמאל דכתיב ויבא אלי:

הגהות הגר"א

[א] גמ' מעשיה. נ"ל מחסיה:

גליון הש"ס

גמ' ששמו ושם אביו עי' ב"ב דף טו ע"ב תוס' ד"ה בלעם ובמהר"ש איידלס בח"א שם: שם כל האומר רחב. עיין סנהדרין מה ע"א תד"ה אלא: שם ואילו איהו לא אזיל לגביה. עי' ב"ב דף ד ע"א תוס' ד"ה שכל:

[בע"י איתא אמר רב מלאכי וכו']

[גי' ע"י אמר רב נחמן בר יצחק]

[ת"י רחב ואביגיל] [לעיל יג.]

תענית ה:

מס' שם סוטה כ: ב"ב ד.

ע"ז י:

[עי' פרש"י לקמן כח: ד"ה עורקמא] נתלה המן בערב ר"ל בערב אחר יום ששה עשר וע"ל טז. ברש"י ד"ה הלכות קמיצה וד"ה לתעניתו

לקמן כח. ב"ק צג. ע"ש

אבות פ"ו מ"ו [חולין קד:] [נדה יט:]

בפרוזבוטי אמר רב פפא וקרו ליה עבדא דמזדבן (א) בטלמי וכל זה איננו שוה לי מלמד שכל גנזיו של אותו רשע חקוקין על לבו ובשעה שרואה את מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה איננו שוה לי ואמר *ר' אלעזר אמר רבי חנינא עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר °ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי [וגו'] מאי לעטרת צבי ולצפירת תפארה לעושין צביונו ולמצפין תפארתו יכול לכל ת"ל לשאר עמו *למי שמשים עצמו כשירים ולרוח משפט זה הדן את יצרו וליושב על המשפט זה הדן דין אמת לאמתו ולגבורה זה המתגבר על יצרו משיבי מלחמה (ב) שנושאין ונותנין במלחמתה של תורה שערה [אלו ת"ח] שמשכימין ומעריבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבונו של עולם מה נשתנו אלו מאלו אמר ליה הקדוש ברוך הוא ישראל עסקו בתורה אומות העולם לא עסקו בתורה אמר ליה גם אלה ביין שגו ובשכר תעו פקו פליליה אין פקו אלא גיהנם שנאמר °ולא תהיה זאת לך לפוקה ואין פליליה אלא דיינין שנאמר °ונתן בפלילים ותעמוד בחצר בית המלך הפנימית א"ר לוי כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה הימנה שכינה אמרה °אלי אלי למה עזבתני שמא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון או שמא על שקראתיו כלב שנאמר °הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי חזרה וקראתו אריה שנאמר °הושיעני מפי אריה ויהי כראות המלך את אסתר המלכה אמר רבי יוחנן ג' מלאכי השרת נזדמנו לה באותה שעה אחד שהגביה את צוארה ואחד שמשך חוט של חסד עליה ואחד שמתח את השרביט וכמה אמר רבי ירמיה שתי אמות היה והעמידו על שתים עשרה ואמרי לה על שש עשרה ואמרי לה על עשרים וארבע במתניתא תנא על ששים וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה וכן אתה מוצא בשיני רשעים דכתיב °שיני רשעים שברת ואמר ריש לקיש *אל תקרי שברת אלא שריבבת °רבה בר עופרן אמר משום ר"א ששמע מרבו ורבו מרבו מאתים ויאמר לה המלך *לאסתר המלכה מה בקשתך עד חצי המלכות ותעש חצי המלכות ולא כל המלכות ולא דבר שחוצץ למלכות ומאי ניהו בנין בית המקדש יבא המלך והמן אל המשתה ת"ר מה ראתה אסתר שזימנה את המן ר"א אומר פחים טמנה לו שנאמר °יהי שלחנם לפניהם לפח ר' יהושע אומר מבית אביה למדה שנאמר °אם רעב שונאך האכילהו לחם וגו' ר"מ אומר כדי שלא יטול עצה וימרוד ר' יהודה אומר כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית ר' נחמיה אומר כדי שלא יאמרו ישראל אחות יש לנו בבית המלך ויסיחו דעתן מן הרחמים ר' יוסי אומר כדי שיהא מצוי לה בכל עת ר"ש בן מנסיא אומר אולי ירגיש המקום ויעשה לנו נס רבי יהושע בן קרחה אומר אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא רבן גמליאל אומר מלך הפכפכן היה אמר רבי גמליאל עדיין צריכין אנו למודעי דתניא ר' אליעזר המודעי אומר קנאתו במלך קנאתו בשרים רבה אמר °לפני שבר גאון אביי ורבא דאמרי תרוייהו °בחומם אשית את משתיהם וגו' אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו א"ל כמאן חזיא אסתר ועבדא הכי א"ל ככולהו תנאי וככולהו אמוראי ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו וכמה רוב בניו אמר רב ל' עשרה מתו ועשרה נתלו ועשרה מחזרין על הפתחים ורבנן אמרי אותן שמחזרין על הפתחים שבעים הויא דכתיב °שבעים בלחם נשכרו אל תקרי שבעים אלא שבעים ורמי בר אבא אמר כולן מאתים ושמונה הוו שנאמר ורוב בניו ורוב בגימטריא מאתן וארביסר הוו °אמר רב נחמן בר יצחק ורב כתיב בלילה ההוא נדדה שנת המלך אמר רבי תנחום נדדה שנת מלכו של עולם ורבנן אמרי נדדו עליונים נדדו תחתונים רבא אמר שנת המלך אחשורוש ממש נפלה ליה מילתא בדעתיה אמר מאי דקמן דזמינתיה אסתר להמן דלמא עצה קא שקלי עילויה דההוא גברא למקטליה הדר אמר אי הכי לא הוה גברא דרחים לי דהוה מודע לי הדר אמר דלמא איכא איניש דעבד בי טיבותא ולא פרעתיה משום הכי מימנעי אינשי ולא מגלו לי מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים ויהיו נקראים מלמד שנקראים מאיליהן וימצא כתוב כתב מבעי ליה מלמד ששמשי

בוטי · לשון עניות כמו והעבט תעביטנו (דברים טו) במסכת גיטין (דף לז.): בטולמי · נהמא בככרות לחם עשרים לחם שעורים (מלכים ב ד) מתרגמינן עשרין טולמין דלחמא: לרוח משפט · לשופטים את רוחן יהיה לעטרה: דן את יצרו · כופהו לשוב בתשובה ומתגבר על יצרו. אינו הולך אחריו לעבור עבירה: שמשכימין כו' · והיינו שערה שעושין [שנעשים שוערים] לפתוח דלתות בהשכמה ולאחר [שם עד] זמן נעילתו: גם אלה · אלו הרשעים הנידונין בגיהנם: ביין שגו · כלומר אף הם עשו כהם לפיכך דנם: פקו פליליה · לגיהנם נשפטו: אלי אלי למה עזבתני · במזמור אילת השחר הוא: על אונס · [אע"פ] שאני באה אליו מאלי אונס הוא: הצילה מחרב נפשי · באותו מזמור הוא: אמתה של בת פרעה · ותשלח את אמתה ותקחה (שמות ב): בשיני רשעים · עוג מלך הבשן במס' ברכות פרק הרואה (דף נד:) *[שעקר הר בת ג' פרסי להשליכו על ישראל ונתנו על ראשו ושלח הקב"ה נמלים ונקבוהו ונכנס בצוארו בקש לשומטו ונשתרבבו שיניו לכאן ולכאן]: אל תקרי שברת אלא שרבבת · גרסינן ומשיני רשעים נפיק להאי דרשה דליכתוב קרא ושן רשע אלא י' דשיני וי"ם דרשעים הרי ששים: ולא דבר שחוצץ במלכות · בנין הבית שהוא באמצע של עולם כדאמרי' בסדר יומא (דף נד:) אבן שתיה שממנה נשתת העולם: מבית אביה למדה · שמעה התינוקות אומרים כן: וימרוד · במלך שהיתה שעתו מצלחת: שיהא מצוי לה · אולי תוכל להכשילו בשום דבר לפני המלך: ירגיש הקב"ה · שאף אני מקרבת שונאיהן של ישראל אי נמי ירגיש שאני צריכה להחניף רשע זה ולזלזל בכבודי: שיהרג הוא והיא · שיחשדני המלך ממנו ויהרוג את שנינו [נ"א וכי גזרי גזירה ומית חד מינייהו בטלי הגזירה]*: מלך הפכפך היה. וחוזר בדיבורו אמרה שמא אוכל לפתותו ולהורגו ואם לא יהא מזומן תעבור השעה ויחזור בו: בחומם אשית את משתיהם · על בלשצר ושיעתו נאמר בשובם מן המלחמה שדריוש וכורש היו צרין על בבל ונצחן בלשצר אותו היום והיו עייפים וחמים וישבו לשתות ונשתכרו ובאותו היום נהרג ואף אסתר אמרה מתוך משתיהן של רשעים באה להם פורענות: שבעים בלחם נשכרו · יונתן תרגם על בניו של המן: שנת מלכו של עולם · דוגמא ויקץ כישן ה' (תהלים עח) לנקום נקמתו: נדדו עליונים · שהיו מלאכים מבהילים אותו כל הלילה ואמרו לו כפוי טובה שלם טובה למי שעשאה לשון מורי ויש אומרים [נדדו עליונים] כדי שירבו בתחתונים לבקש על הדבר: מאי דקמן דזמינתיה · כלומר מה זאת הבאה לפני עכשיו דבר חדש כזה: כתוב · משמע שהיה כתוב מחדש כתב משמע מעיקרא וימצא כתוב ספר זכרון לפניו אשר הגיד מרדכי: שמשי

תורה אור

רבינו חננאל

בולי ובוטי. פי' עשירים ודלים: עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי וגו': שערה שמשכימין ומעריבין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. אמרה מדת הדין לפני הקב"ה כו' א"ל רבה בר אבוה לאליהו כמאן חזא אסתר דעבדא הכי. א"ל ככולהו תנאי וככולהו אמוראי.

הגהות הב"ח

(א) גמ' עבדא דמזדבן בטולמי דנהמא ואמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא כו' ותיבות וכל זה איננו שוה לי מלמד וכו' אמר כל זה איננו שוה לי נמחק: (ב) שם משיבי מלחמה אלו שנושאין:

גליון הש"ס

גמ' רבה בר עופרן. ע"ל י ע"ב תד"ה רבה: שם אמר רנב"י ורב כתיב. כעין זה יומא לח ע"ב ודף עה ע"ב:

[סוף תענית כט ע"א]

[סנהדרין קיא: ע"ש כמה שינויים וכפרש"י שם]

ישעיה כח

ס"א

[ר"ס יז:]

[ועי' תוס' ב"ב ח: ד"ה דין]

שמואל א כה

שמות כא

תהלים כב

שם

שם

שם

ברכות נד: סוטה יב:

[ת"י מה לך אסתר המלכה ומה]

תהלים סט

משלי כה

משלי טז

ירמיה נא

שמואל א ב

ששמשי מוחק וגבריאל כותב אמר רבי אסי דרש ר' שילא איש כפר תמרתא ומה כתב שלמטה שלזכותן של ישראל אינו נמחק כתב שלמעלה לא כל שכן °לא נעשה עמו דבר אמר רבא לא מפני שאוהבין את מרדכי אלא מפני ששונאים את המן °הכין לו תנא לו הכין ועשה כן למרדכי אמר ליה מנו מרדכי אמר ליה °היהודי אמר ליה טובא מרדכי איבא ביהודאי אמר ליה °היושב בשער המלך אמר ליה (א) סגי ליה בחד דיסקרתא אי נמי בחד נהרא אמר ליה הא נמי הב ליה אל תפל דבר מכל אשר דברת ויקח המן את הלבוש ואת הסוס אזל אשכחיה דיתבי רבנן קמיה ומחוי להו הלכות קמיצה לרבנן כיון דחזייה מרדכי דאפיק לקבליה וסוסיה מיחד בידיה מירתת אמר להו לרבנן האי רשיעא למיקטל נפשי קא אתי זילו מקמיה די לא תכוו בגחלתו בההיא שעתא נתעטף מרדכי וקם ליה לצלותא אתא המן ויתיב ליה קמייהו ואוריך עד דסליק מרדכי לצלותיה אמר להו במאי עסקיתו אמרו ליה בזמן שבית המקדש קיים מאן דמנדב מנחה מייתי מלי קומציה דסולתא ומתכפר ליה אמר להו אתא מלי קומצי קמחא דידכו ודחי עשרה אלפי כברי כספא דידי אמר ליה רשע *°עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי אמר ליה קום לבוש הני מאני ורכוב האי סוסיא דבעי לך מלכא אמר ליה לא יכילנא עד דעיילנא לבי בני ואשקול למזייא דלאו אורח ארעא לאשתמושי במאני דמלכא הכי שדרה אסתר ואסרתינהו לכולהו בי בני ולכולהו אומני עייליה איהו לבי בני ואסחיה ואזיל ואייתי זוזא מביתיה וקא שקיל ביה מזייה בהדי דקא שקיל ליה אינגד ואיתנח אמר ליה אמאי קא מיתנחת אמר ליה גברא דהוה חשיב ליה למלכא מכולהו רברבנוהי השתא לישוייה בלאני וספר אמר ליה רשע ולאו ספר של כפר קרצום היית תנא המן ספר של כפר קרצום היה עשרים ושתים שנה בתר דשקלינהו למזייה לבשינהו למאניה אמר ליה סק ורכב אמר ליה לא יכילנא דכחישא חילאי מימי תעניתא גחין וסליק כי סליק בעט ביה אמר ליה לא כתיב לכו °בנפל אויבך אל תשמח אמר ליה הני מילי בישראל אבל בדידכו כתיב °ואתה על במותימו תדרוך °ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו כי הוה נקיט ואזיל בשבילא דבי המן חזיתיה ברתיה דקיימא אאיגרא סברה האי דרכיב אבוה והאי דמסגי קמיה מרדכי שקלה עציצא דבית הכסא ושדיתיה ארישא דאבוה דלי עיניה וחזת דאבוה הוא נפלה מאיגרא לארעא ומתה והיינו דכתיב וישב מרדכי אל שער המלך אמר רב ששת ששב לשקו ולתעניתו והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש אבל על בתו וחפוי ראש על שאירע לו ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו וגו' קרי להו אוהביו וקרי להו חכמיו אמר רבי יוחנן כל האומר דבר חכמה אפילו באומות העולם נקרא חכם אם מזרע היהודים מרדכי וגו' אמרו ליה אי משאר שבטים קאתי יכלת ליה ואי משבט יהודה ובנימין ואפרים ומנשה לא יכלת ליה יהודה דכתיב °ידך בערף אויביך אינך דכתיב בהו °לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך °כי נפל תפול לפניו דרש ר' יהודה בר אלעאי שתי נפילות הללו למה אמרו לו אומה זו משולה לעפר ומשולה לכוכבים כשהן יורדין יורדין עד עפר וכשהן עולין עולין עד לכוכבים °וסריסי המלך הגיעו ויבהילו מלמד שהביאוהו בבהלה כי נמכרנו אני ועמי וגו' כי אין הצר שוה בנזק המלך אמרה לו צר זה אינו שוה בנזק של מלך איקני בה בושתי וקטלה השתא איקני בדידי ומבעי למקטלי ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה ויאמר ויאמר למה לי אמר רבי אבהו בתחלה על ידי תורגמן כיון דאמרה ליה (ג) מדבית שאול קאתינא מיד ויאמר לאסתר המלכה: ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה אמר ר' אלעזר מלמד שהיתה מחווה כלפי אחשורוש ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן: והמלך קם בחמתו וגו' והמלך שב מגנת הביתן מקיש שיבה לקימה מה קימה בחימה אף שיבה בחימה דאזל ואשכח למלאכי השרת דאידמו ליה כגברי וקא עקרי לאילני דבוסתני ואמר להו מאי עובדייכו אמרו ליה דפקדינן המן אתא לביתיה והמן נופל על המטה נופל נפל מיבעי ליה אמר רבי אלעזר מלמד שבא מלאך והפילו עליה אמר ויי מביתא ויי מברא ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית ויאמר חרבונה וגו' אמר רבי אלעזר אף חרבונה רשע באותה עצה היה כיון שראה שלא נתקיימה עצתו מיד ברח והיינו דכתיב °וישלך עליו ולא יחמול מידו ברוח יברח וחמת המלך שככה שתי שכיכות הללו למה אחת של מלכו של עולם ואחת של אחשורוש ואמרי לה אחת של אסתר ואחת של ושתי °לכלם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימין נתן חמש חליפות אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל

שמשי · סופר המלך שונא ישראל היה ומימות כורש היה כמו שנאמר בספר עזרא (סימן ד) שכתב שטנה על בנין הבית עד (ג) שבא כורש וביטלו ואף בימי אחשורוש עשה כן שנאמר (שם) ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה: לו הכין · לצורך עצמו: דיסקרתא · כפר: נהרא · ליטול מכס: לרבנן · תלמידיו: הלכות קמיצה · דורש בענינו של יום וששה עשר בניסן היה הוא יום תנופת העומר: ואשקול למזייא · ואטול שערי: אסרתינהו · גזרה עליהן להחביאן: אומני · ספרים: זוזא · זוג של ספרים כעין מספרים: עליך · כלי חרס: ולתעניתו · יום תורה אור שלישי לתענית היה שהתחילו להתענות בי"ד בניסן ומה שאמר המקרא ליום אתמול שלישי ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות יום שלישי לשילוח הרצים היה: אם מזרע היהודים · יש זרע ביהודים שאם הוא בא מהם לא תוכל לו: מלמד שהביאוהו בבהלה · ולא רחץ יפה מטינופו: שוה · חושש: מלמד שהיתה מחווה כנגד אחשורוש · מרבוי (ד) אתה לומד איש צר ואויב המן הרע הזה: נופל · לשון עושה והולך נופל ורוצה לזקוף והמלאך מפילו: וישלך עליו · הקב"ה משליך פורענות על הרשע בלי חמלה: מידו ברוח יברח · בני סייעתו וחבריו בורחים מידו: אחת של אסתר · שהיה כעוס אחשורוש על מה שעשה המן לאסתר: דבר שנצטער בו אותו צדיק · לעבד נמכר יוסף על ידי קנאת אחיו: יכשל

ודחי עשרה אלפי ככרי כספא · שמעתי שעשרה אלפי ככר כסף עולין חצי שקל לכל אחד מישראל שהיו שש מאות אלף כשיצאו ממצרים ואמר שיתן לאחשורוש כל פדיונם (ה) ודוק ותשכח: צריך

[סנהדרין לח. קה.] אסתר ו שם שם שם משלי כד דברים לג אסתר ו בראשית מט תהלים פ אסתר ו שם איוב כז בראשית מה

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר ליה ההוא סגי ליה: (ב) שם כיון דאמרה ליה בת מלכים אנא מדבית שאול: (ג) רש"י ד"ה שמשי סופר וכו' עד שלוה כורש וכו' כתבו שטנה וסוגא בסדר עולם שבני המן כתבו שטנה הס"ד: (ד) ד"ה מלמד שהיתה וכו' מריבוי דבר זה אתה לומד שהיה לה לומר המן הרע הזה אלא שהיתה רוצה לומר על אחשורוש איש צר ואויב ועל המן הרע הזה: (ה) תוס' ד"ה ודחי וכו' כל פדיונם, נ"ב פי' הככר הוא ס' מנה [ושל קדש ק"כ מנה] והמנה כ"ה סלעים [והמן נתן עשרת אלפים ככרות של חול שהם ה' אלפים של קדש והמחצית השקל בעד ת"ר אלף מנה אחת עולה מאת ככר של קדש] וימי שנותינו שבעים שנה ומבן כ' ומעלה נתנו כופר נפש והמן נתן בעד חמשים שנה בעד ת"ר אלף:

גליון הש"ס

גמ' עבד שקנה נכסים. ע"ל טו ע"א רש"י ד"ה וזה בא:

יכשל בו דאמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב *בשביל משקל שני סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף משאר אחיו נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים אמר רבי בנימן בר יפת רמז רמז לו שעתיד בן לצאת ממנו שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות שנאמר ומרדכי יצא בלבוש מלכות תכלת וגו' °ויפול על צוארי בנימן אחיו כמה צוארין הוו ליה לבנימין אמר רבי אלעזר בכה על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב ובנימין בכה על צואריו בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב °והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין אמר רבי אלעזר אמר להם כשם שאין בלבי על בנימין אחי שלא היה במכירתי כך אין בלבי עליכם כי פי המדבר אליכם כפי כן לבי °ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים מאי מטוב מצרים אמר ר' בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר שלח לו יין [ישן] שדעת זקנים נוחה הימנו °וילכו גם אחיו ויפלו לפניו אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר היינו דאמרי אינשי תעלא בעידניה סגיד ליה תעלא מאי בצירותיה מאחווה אלא אי איתמר הכי איתמר °וישתחו ישראל על ראש המטה אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר תעלא בעידניה סגיד ליה °וינחם אותם וידבר על לבם אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר מלמד שאמר להם דברים שמתקבלין על הלב ומה עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד נר אחד היאך יכול לכבות עשרה נרות °ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר אמר רב יהודה אורה זו תורה וכן הוא אומר °כי נר מצוה ותורה אור שמחה זה יום טוב וכן הוא אומר °ושמחת בחגך °ששון זו מילה וכן הוא אומר °שש אנכי על אמרתך ויקר אלו תפלין וכן הוא אומר °וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך *ותניא רבי אליעזר הגדול אומר "אלו תפלין שבראש ואת פרשנדתא וגו' עשרת בני המן אמר רב אדא דמן יפו "עשרת בני המן ועשרת צריך למימרינהו בנשימה אחת מאי טעמא כולהו בהדי הדדי נפקו נשמתייהו אמר רבי יוחנן "ויו דויזתא צריך למימתחה בזקיפא *)כמורדיא דלברות מאי טעמא כולהו בחד זקיפא אזדקיפו אמר רבי חנינא בר פפא דרש ר' שילא איש כפר תמרתא "כל השירות כולן נכתבות אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח "חוץ משירה זו ומלכי כנען שאריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה מ"ט שלא תהא תקומה למפלתן ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים אמר רבי אבהו מלמד שבא מלאך וסטרו על פיו ובבאה לפני המלך אמר עם הספר אמר אמרה מיבעי ליה אמר רבי יוחנן אמרה לו יאמר בפה מה שכתוב בספר דברי שלום ואמת אמר רבי תנחום ואמרי לה אמר רבי אסי מלמד *"שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה ומאמר אסתר קיים מאמר אסתר אין דברי הצומות לא אמר רבי יוחנן (א) דברי הצומות ומאמר אסתר קיים (*את ימי) הפורים האלה כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו ולא לכל אחיו מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין אמר רב יוסף גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות דמעיקרא חשיב ליה למרדכי בתר ד' ולבסוף בתר חמשה מעיקרא כתיב °אשר באו עם זרובבל ישוע נחמיה שריה רעליה מרדכי בלשן ולבסוף כתיב °הבאים עם זרובבל ישוע נחמיה עזריה רעמיה נחמני מרדכי בלשן אמר רב ואיתימא רב שמואל בר מרתא גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה אמר רבה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש דאמר מר

למה

*) [ישוב מחשבתו הרעה ומשני יאמר בפה דכיון דקאמר כו' כצ"ל וכן הגיה הרמ"א בגמ' שלו]

יכשל בו · גרסי' ולא גרסי' זרעו: כמה צוארין היו לו לבנימין · לא גרסינן שכן דרך המקרא לכתוב צוארי לשון רבים על חלקת צואריו (בראשית כז) בכה על צואריו: שיגר לו יין · לפי שדעת זקנים נוחה הימנו זה הדבר הטוב לו מן הכל: תעלא · שועל: בעידניה · אם תראה שעתו מצלחת: תעלא. קרי' ליה יוסף לפני אחיו מאי בצירותיה מאחווה: אורה זו תורה · שגזר עליהן המן שלא יעסקו בתורה: זהו יום טוב · קיימו עליהם ימים טובים: זו מילה · ועל כל אלה גזר: אמרתך · זו מילה שניתנה במאמר ולא בדיבור ויאמר ה' אל אברהם ואתה את בריתי תשמור (בראשית יז) ומצינו *שדוד שמח עליה שנאמר למנצח על השמינית (תהלים ו) כשהיה בבית המרחץ וראה עצמו בלא תורה ובלא מצות כיון (*שנסתכל) במילה שמח*: עשרת בני המן ועשרת · הזכרת שמותן ותיבה הסמוכה אחריהן כלומר (ב) כשמתן נפלו כאחד: זקיפא · פורק"א בלעז *בלד אחד זה למטה מזה: אריח · הוא הכתב: לבינה · הוא חלק שהוא כפליים מן הכתב והאריח חצי לבינה: שלא תהא להם תקומה · שלא יהא להם מקום להרחיב לעדיו תחתיו: מלמד שבא מלאך כו' · שהרי התחיל לדבר בלשון כעס וסופו אמר מה שאלתך: הכי גרסינן אמר רב נחמן יאמר בפה מה שנכתב בספרים · ולא גרסינן אמרה לו והכי פירושה סדר המקראות כך הוא וקיבל היהודים את אשר החלו לעשות כי המן בן המדתא האגגי וגו' ובבואה לפני המלך אמר עם הספר וגו' ומרדכי כתב אליהם שיעשו פורים כי המן ביקש לאבדם ומה שבאת אסתר לפני המלך [להתחנן לו] כל זה יאמר שנה בשנה: עם הספר · שתהא מגילה כתובה לפניהם בשעת קריאה: כאמיתה של תורה · *כספר תורה עצמו שרטוט הלכה למשה מסיני: דברי הצומות וזעקתם ומאמר אסתר · כך סמוכים המקראות: שפירשו ממנו · לפי שבטל מדברי תורה ונכנס לשררה: מעיקרא · בימי כורש כשעלה (עם) זרובבל מן הגולה ומרדכי עמו *ונמנו בספר עזרא כ"ד שנה היה בין מנין למנין בימי כורש לדריוש האחרון ולפי שנעשה מרדכי שר בינתים ירד מחשיבותו אצל חכמים: שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה · שיש לך לתמוה למה לא עלה עזרא עם זרובבל בימי כורש עד השנה השביעית לדריוש האחרון לאחר שנבנה הבית כמו שכתוב בעזרא ויבא ירושלם בחדש החמישי היא שנת השביעית למלך וגו' (עזרא ז) ובמדרש שהיה לומד תורה מפי ברוך בן נריה בבבל וברוך לא עלה מבבל ומת שם בתוך השנים הללו ודאמרן לעיל ברוך נתנבא בשנת שתים לדריוש בבבל היה מתנבא ושולח ספרים לירושלים: יעקב למד תורה י"ד שנה בבית עבר·כשפירש מאביו ללכת לחרן ולא נענש עליהן על כיבוד אביו ובשאר כל השנים שנשתהה בבית לבן ובדרך נענש כדמפרש ואזיל:

למה

צריך לאומרן בנשימה אחת · נראה דהיינו לכתחילה אבל בדיעבד יצא:

אמרה מיבעי ליה · דמשמע דהכי קאמר ובבואה לפני המלך אמרה לו מלבד הספר (ג) שעמו לעשות ולשלוח בכל המדינות אמרה לו עוד ישוב *)מחשבתו הרעה דכיון דקאמר בבואה אמר משמע שיש לנו לומר מה שאמרה:

הדרן עלך מגילה נקראת

עב א טור א"ח סי' כה:

עג ב מיי' פ"ב מהל' מגילה הלכה יב סמג עשין ד טוש"ע א"ח סי' תרצ סעיף טו:

עד ג טוש"ע שם סימן תרצא סעיף ד:

עה ד מיי' פ"ז מהל' ס"ת הל' יופ"ח שם הלכה ד סמג עשין כה טוש"ע י"ד סי' ערה סעיף ג ד:

ה ו טוש"ע א"ח סי' תרצא סעיף ג:

[מנחות דף מג:]

[נ"ל שנזכר]

רבינו חננאל

וילכו גם אחיו וגו'. היינו דאמרי אינשי תעלא בזמנא סגיד ליה אלו כולן פשוטות הן: עשרת בני המן צריך למימרינהו בנשימה אחת הקורא את המגילה מ"ט כולהו כי הדדי נפקי נשמתייהו. ו' דויזתא צריך למימתחיה דכולהו בחד זקיפא איזדקיפו: כל השירות נכתבות אריח על גבי לבינה ולבינה ע"ג אריח אבל עשרת בני המן ומלכי כנען נכתבין אריח ע"ג אריח ולבנה ע"ג לבנה. מ"ט אמר ר' אבהו כדי שלא תהא תקומה במפלתן של רשעים: דברי הצומות וזעקתם. ומאמר אסתר קיים דברי הפורים. אמר רב יוסף גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות שמרדכי דמעיקרא קא חשיב ליה בתר ארבעה ובסוף חשיב ליה בתר חמשה שנאמר אשר באו עם זרובבל ישוע נחמיה וגו'. ובסוף כתיב הבאים עם זרובבל ישוע נחמיה עזריה רעמיה נחמני מרדכי בלשן. למה נקרא שמו בלשן שיודע ע' לשונות. רצוי לרוב אחיו מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין: דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה. *)אמר משמיה דרב גדול ת"ת מבנין בהמ"ק. שכ"ז שהי' ברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה. ועוד אמר משמו גדול ת"ת מכבוד אב ואם. שכל השנים שהיה יעקב בבית עבר ולמד תורה לא נענש עליהן. מנא הני מילי אמר ר' יוחנן

*) אולי צ"ל אמר רב שמואל בר מרתא משמיה דרב

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר ר' יוחנן הכי קאמר דברי הצומות: (ב) רש"י ד"ה עשרת וכו' כלומר עשרתם נפלו כאחד: (ג) תוס' ד"ה אמרה וכו' מלבד הספר שאמר לעשות:

שבת יב: ע"ש

ונמנו בספר עזרא ומטאו לאחר ד' אנשים ולבסוף כשנמנו מנין שני לאחר שנבנה הבית בספר עזרא כ"ד שנה בין מנין ראשון למנין שני ימי כורש ואחשורוש וז' שנים של דריוש האחרון

גליון הש"ס

גמ' ששון זו מילה. עיין שבת דף קל ע"א ברש"י ד"ה שם: רש"י ד"ה כאמיתה. כס"ת עצמו. עי' מנחות דף לב ע"ב תד"ה הא מורידן:

שם מז | שם נ | אסתר ח | משלי ו | דברים טז | תהלים קיט | דברים כח | ברכות ו. נז. | [סוטה יז.] | חולין פט. | מנחות לה: | *)[עי' תוס' נדה סז. ד"ה מורדיא] | [עי' תוס' גיטין ו: ד"ה ואמר] | סוטה יז: | כתובות ונזיר ד"ה כאן] | עזרא ב | נחמיה ז

*למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי ליחס בהן שנותיו של יעקב דכתיב ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלשים שנה ושבע שנים כמה קשיש ישמעאל מיצחק ארביסר שנין דכתיב ואברם בן שמונים שנה ושש שנים בלדת הגר את ישמעאל לאברם וכתיב ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו וכתיב ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם בר כמה הוה ישמעאל כדאתיליד יעקב בר שבעים וארבעה כמה פיישן משניה שתין ותלת ותניא היה יעקב אבינו בשעה שנתברך מאביו בן ששים ושלש שנה ובו בפרק מת ישמעאל דכתיב וירא עשו כי ברך וגו' וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל אחות נביות ממשמע שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות מלמד שקידשה ישמעאל ומת והשיאה נביות אחיה שתין ותלת וארביסר עד דמתיליד יוסף הא שבעין ושבעה וכתיב ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה הא מאה ושבע שב דשבעא ותרתי דכפנא הא מאה ושיתסר וכתיב ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מאה ושיתסר הויין אלא ש"מ ארבע עשרה שנין דהוה בבית עבר לא חשיב להו דתניא (א) היה יעקב בבית עבר מוטמן ארבע עשרה שנה עבר מת לאחר שירד יעקב אבינו לארם נהרים שתי שנים (ב) יצא משם ובא לו לארם נהרים נמצא כשעמד על הבאר בן שבעים ושבע שנה ומנלן דלא מיענש דתניא נמצא יוסף שפירש מאביו עשרים ושתים שנה כשם שפירש יעקב אבינו מאביו דיעקב תלתין ושיתא הויין אלא (ג) ארביסר דהוה בבית עבר לא חשיב להו סוף סוף דבית לבן עשרין שנין הויין אלא משום דאשתהי באורחא תרתין שנין דתניא יצא מארם נהרים ובא לו לסכות ועשה שם שמונה עשר חודש שנאמר ויעקב נסע סכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות ובבית אל עשה ששה חדשים והקריב זבחים :

הדרן עלך מגילה נקראת

הקורא *את המגילה למפרע לא יצא קראה על פה קראה *תרגום בכל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללועזות בלעז והלועז ששמע אשורית יצא קראה סירוגין ומתנמנם יצא היה כותבה דורשה ומגיהה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא היתה כתובה בסם ובסיקרא ובקומוס ובקנקנתום על הנייר ועל הדפתרא לא יצא עד שתהא כתובה אשורית *על הספר ובדיו : **גמ'** מה"מ אמר רבא דאמר קרא ככתבם וכזמנם מה זמנם למפרע לא אף כתבם למפרע לא מידי קריאה כתיבה הכא עשייה כתיבה דכתיב להיות עושים את שני הימים אלא מהכא דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים איתקש זכירה לעשייה מה עשייה למפרע לא אף זכירה למפרע לא תנא* וכן בהלל וכן בקריאת שמע ובתפלה הלל מנלן רבה אמר דכתיב ממזרח שמש עד מבואו רב יוסף אמר זה היום עשה ה' רב אויא אמר יהי שם ה' מבורך ורב נחמן בר יצחק ואיתימא ר' אחא בר יעקב אמר מהכא מעתה ועד עולם ק"ש דתניא *ק"ש ככתבה דברי רבי וחכ"א בכל לשון מ"ט דרבי אמר קרא והיו

למה נמנו שנותיו של ישמעאל · מה לנו למנות שנות הרשעים : להתייחס בהן שנותיו של יעקב · על ידי מנין שנות ישמעאל אנו למדין [באיזה פרק משנות יעקב עברו עליו כל הקורות והמוצאות אותו מהן אנו למדין] ששימש בבית עבר י"ד שנה כילד אברהם בן פ"ו שנה כשנולד ישמעאל וכשנולד יצחק היה בן מאה שנה הרי היו לישמעאל י"ד שנה ויצחק קדם ליעקב ששים שנה הרי לישמעאל ע"ד כמה פייסן משנותיו של ישמעאל ס"ג נמצא שהיה יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנה : ותניא היה יעקב כו' · ותניא נמי הכי שהיה יעקב כשנתברך מאביו בן ס"ג ובו בפרק מת ישמעאל שנאמר וילך עשו אל ישמעאל וגו' : מלמד שקידשה ישמעאל · אביה ומת והשיאה נביות אחיה : וארבע עשרה שנה · היה יעקב בבית לבן עד דאתיליד יוסף דכתיב עבדתיך ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך וגו' (בראשית לא) וכשנולד יוסף שלמו שני עבודות הבנות שנאמר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' (שם ל) ומשם והלאה עבד אותו בשכר הצאן הרי בן ע"ז היה יעקב כשנולד יוסף וכתיב ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה נמצא יעקב בן מאה ושבע [שנים כשהיה יוסף בן שלשים שנה] וכשהתחיל יעקב לישב בארץ כנען שלא ירד למצרים: שבעה דשבעא ותרין דכפנא· דכתיב כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ וגו' (בראשית מה) הרי בן קי"ו היה יעקב כשירד למצרים וקרא כתיב שלשים ומאת שנה נמצא משנסע מבית אביו עד שבא לבית לבן ארבע עשר ואותן השנים היה בבית עבר ולא חשיב להו לא גרסינן הכא עד לקמן : עבר מת לאחר ירידתו של יעקב לארם נהרים · ובא לבית לבן ועמד שם שתי שנים לא וחשוב שנותיו של עבר ונמצא שמת כשהיה יעקב בן שבעים ותשע שנה והיינו שתי שנים משבא לבית לבן כשתחשוב י"ד שנה ששימש בבית עבר:ילא· יעקב מבית עבר שתי שנים לפני מיתתו של עבר : נמצא כשעמד כו' · הכי גרסינן מנלן דלא איענש עלייהו דתניא נמצא יוסף כשפירש מאביו שלא ראהו עשרים ושתים שנה כדרך שפירש יעקב מבית אביו שלא כיבדו נתאבל על יוסף כ"ב שנה כילד יוסף בן שבע עשרה שנה היה כשפירש מאביו וכשמלך על מצרים היה בן שלשים שנה שנאמר ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה הרי י"ג ושבעה דשבעא ותרין דכפנא הרי עשרים ושתים שנה שנתכסה יוסף מאביו ויעקב עמד עשרים שנה בבית לבן וי"ד שנה בבית עבר : אלא שמע מינה · י"ד דבית עבר לא חשיב להו דלא איענש עלייהו : אי הכי בצירא להו · ואין כאן אלא עשרים דבית לבן : אישתהי ב' שנים באורחא · דכשובו מארם נהרים לבא ליצחק אביו ויבן לו בית לימות החורף עשה סוכות ב' פעמים שני ימות הקיץ הרי י"ח ובבית אל עשה ששה חדשים כשילא משכם שנאמר קום עלה בית אל וגו' (בראשית לה) :

הקורא את המגילה · *רבנן אמרי אמר קרא שמע נראה דהלכה כחכמים חדא דיחיד ורבים הלכה כרבים ועוד דקאמר ורבנן סברי כמאן דאמר הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ובפרק שני דברכות (דף טו:) מסקינן כתנא קמא דרבי יוסי דאמר כן התם : כל

הדרן עלך מגילה נקראת

הקורא · ללועזות · כל שאינו לשון הקודש נקרא לעז ולקמן פריך והא אמרת קראה בכל לשון לא יצא : סירוגין · בגמרא מפרש קורא מעט ופוסק (*ושוהה) וחוזר ופוסק : היה כותבה או דורשה · ומתוך כך קוראה אם כוון לבו יצא : דיפתרא ונייר · מפרש בגמ' : על הספר · קלף : **גמ'** מנהני מילי · דלמפרע לא יצא : מה זמנם למפרע לא · דאי אפשר שיהא ט"ו קודם לי"ד , ממזרח שמש עד מבואו · כשם ששקיעת וזריחת החמה לא יהפכו כך מהולל שם ה' ולא למפרע : זה היום · כסדר היום שאינו משתנה בשעותיו להיפך כך למפרע לא : יהי שם ה' מבורך · כהוייתו יהא הלול השם וברכתו כסדרו : ככתבה · בלשון הקודש ולא בלשון אחר : והיו

רבינו חננאל

לא נמנו שנותיו של ישמעאל אלא כדי ליחס שנותיו של יעקב אבינו· מצינו שהיה ישמעאל גדול מיצחק י"ד שנה · ויצחק גדול מיעקב ס' שנה נמצא ישמעאל גדול מיעקב ע"ד שנה ובו בפרק שנתברך יעקב אבינו מת ישמעאל וכל שנותיו היו קל"ז הסר מהן ע"ד שנה נשארו ס"ג שנה נמצא בעת שיצא לארם נהרים בן ס"ג שנה · וי"ד בבית עבר · וכ' שנה בבית לבן שנאמר זה לי עשרים שנה בביתך וגו' הרי צ"ז שנה והיה יוסף בעת צאת יעקב מאצל לבן בן [שש] שנים כי אחר י"ד שנה נולד ונשתהה שנתים בדרך נמצא יעקב כשבא אל יצחק אביו בן צ"ט שנה. נתכסה יעקב מיצחק אביו ל"ו שנה כשנגנב [יוסף] היה בן י"ז שנה. וי"ג שנה עשה בבית אדוניו ובבית הסהר [וז' דשובע] ושנתים הרעב הרי י"ג שנה וז' שנה ושתי שנים הרי כ"ב נתכסה יוסף מיעקב אבינו כשיעור השנים שנתכסה יעקב מיצחק אביו זולתי י"ד שנים שהיה יעקב למד תורה בבית עבר . ולא נמנו עליהם. וכל זה החשבון מפורש מן הפסוקים הנזכרים בגמ' ולפי זו השמועה היה יוסף בשעה שהגיע אל יצחק אבי אביו בן ח' שנים ויעקב היה בן צ"ט שנתאחרו שנתים בדרך נמצא יעקב בעת שנגנב יוסף בן ק"ח שנה. וכ"ב נתכסה ממנו הרי שלשים ומאת שנה כדכתיב שלשים ומאת שנה וגו':

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ב מהלכות מגלה הלכה א סמג עשין מד"ס ד טוש"ע א"ח סימן תרצ סעיף ו :

ב ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג וסעיף ז :

ג ג מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ט :

ד ד מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ח :

ה ה מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעיף ה :

ו ו מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף יב :

ז ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג :

ח ח מיי' שם הלכה ט טור וש"ע א"ח סימן תרצא סעיף א ב וע"ש :

ט ט מיי' פ"ג מהלכות חנוכה הלכה ט סמג עשין ה טוש"ע א"ח סי' תכב סעיף ו :

י י מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה יא סמג עשין יח טוש"ע א"ח סימן סד סעיף א :

יא כ מיי' שם הלכה י וסמג שם טוש"ע א"ח סימן סב סעיף ב :

[יבמות סד.]

[עיין ברש"י לקמן יח. ד"ה קראה]

[עיין תוספות לקמן יט. ד"ה על]

[תוספ' פ"ב]

ברכות יג. סוטה לב:

[נ"י וקורא מעט]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ותניא היה יעקב אבינו בבית עבר מוטמן ומשמש ארבע עשרה שנה לאחר שירד כצ"ל ותבת עבר מת נמחק: (ב) שם שתי שנים מת עבר יצא משם ובא לו לארם וכו' בן ע"ה שנה היה ומנלן דלא איענש יעקב אבינו עליה דתניא : (ג) שם אלא שמע מינה ארביסר :

*) **הקורא** את המגלה לא יצא מנא לן אמר רבא דאמרינן ככתבם וכזמנם מה י"ד שהוא זמנם אם יעבור לא יתכן להחזירו למפרע ולקרותה ביום י"ד שכבר עבר כך קריאתה למפרע לא אע"ג דהאי קרא ככתבם וכזמנם בעשיה כתיב איתקש זכירה לעשיה שנא' והימים האלה נזכרים ונעשים · תנא וכן בהלל וכן בק"ש וכן בתפלה למפרע לא יצא הלל דכתיב ביה ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה' כשם שא אפשר

*) לפני רבינו חננאל היה פרק הקורא את המגילה עומד פרק שני ופרק הקורא את המגילה למפרע פרק שלישי ואנחנו הצגנו דברי רבינו לפי הסדר אשר לפנינו .

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה ח סמג עשין יח טור וש"ע א"ח סימן סב סעיף ג :

יג ב מיי' פ"א מהלכות תפלה הלכה ד סמג עשין יט טור א"ח סימן קיב :

[וע"ע תוספות ברכות יג. ד"ה בלה"ק]

[עיין רש"א]

יד ג טור א"ח סי' קיג:

°והיו בהויתן יהו ורבנן מ"ט אמר קרא °שמע בכל לשון שאתה שומע ורבי נמי הא כתיב שמע ההוא מיבעי ליה השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך ורבנן סברי כמאן דאמר *אהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ורבנן נמי הכתיב והיו ההוא מיבעי ליה שלא יקרא למפרע ורבי שלא יקרא למפרע מנא ליה מדברים הדברים ורבנן דברים הדברים לא משמע להו לימא קסבר רבי כל התורה כולה בכל לשון נאמרה דאי סלקא דעתך בלשון הקודש נאמרה למה לי למכתב והיו אצטריך סלקא דעתך שמע כרבנן כתב רחמנא והיו לימא קסברי רבנן כל התורה בלשון הקודש נאמרה דאי סלקא דעתך בכל לשון נאמרה למה לי למכתב שמע איצטריך סלקא דעתך אמינא והיו כרבי כתב רחמנא שמע תפלה מנא לן דתניא *שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה אמר רבי א) יוחנן ואמרי לה במתניתא תנא *במאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים תיקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר *ת"ר גמנין שאומרים אבות שנאמר °הבו לה' בני אלים ומנין שאומרים גבורות שנאמר °הבו לה' כבוד ועוז ומנין שאומרים קדושות שנאמר °הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש ומה ראו לומר בינה אחר קדושה שנאמר °והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו וסמיך ליה וידעו תועי רוח בינה ומה ראו לומר תשובה אחר בינה דכתיב °ולבבו יבין ושב ורפא לו אי הכי לימא רפואה בתרה דתשובה לא ס"ד דכתיב °וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ומאי חזית דסמכת אהא סמוך אהא כתב קרא אחרינא °הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת חייכי למימרא דגאולה ורפואה בתר סליחה היא והכתיב ושב ורפא לו ההוא לאו רפואה דתחלואים היא אלא רפואה דסליחה היא ומה ראו לומר גאולה בשביעית אמר רבא מתוך שעתידין ליגאל בשביעית לפיכך קבועה בשביעית והאמר מר *בששית קולות בשביעית מלחמות במוצאי שביעית בן דוד בא מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא ומה ראו לומר רפואה בשמינית אמר רבי אחא מתוך שנתנה מילה בשמינית שצריכה רפואה לפיכך קבועה בשמינית ומה ראו לומר ברכת השנים בתשיעית אמר רבי אלכסנדרי כנגד מפקיעי שערים דכתיב °שבור זרוע רשע ודוד כי אמרה בתשיעית אמרה ומה ראו לומר קיבוץ גליות לאחר ברכת השנים דכתיב °ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא וכיון שנתקבצו גליות נעשה דין ברשעים שנאמר °ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגיך וכתיב °ואשיבה שופטיך כבראשונה וכיון שנעשה דין מן הרשעים כלו הפושעים וכולל זדים עמהם שנאמר °ושבר פושעים וחטאים יחדיו (א) (יכלו) וכיון שכלו הפושעים מתרוממת קרן צדיקים דכתיב °וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק וכולל גירי הצדק עם הצדיקים שנאמר °מפני שיבה תקום והדרת פני זקן וסמיך ליה וכי יגור אתכם גר והיכן מתרוממת קרנם בירושלים שנאמר °שאלו שלום ירושלם ישליו אוהביך וכיון שנבנית ירושלים בא דוד שנאמר

אחר

רש"י

והיו הדברים האלה בהוייתן · בלשון הקודש : שלא יקרא למפרע · אלמא קריאת שמע למפרע לא ומהכא יליף תנא דלעיל טעמא : בכל לשון נאמרה · לקרותה בכל לשון ולכן איצטריך בקריאת שמע והיו : איצטריך · והיו דלא תימא שמע בכל לשון שאתה שומע כרבנן : על הסדר · כמשפט המקראות וכדיליף לקמן : הפקולי · יש אומרים שמסחר בצמר גפן שנקרא פקולא : הבו לה' · הזכירו לפניו את אילי הארץ : הבו לה' כבוד שמו · סיפיה דקרא בהדרת קודש : ומה ראו לומר גאולה בשביעית · ולא רפואה אחר סליחה כדכתיב קרא הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי : מתוך שעתידין ליגאל בשביעית · שבוע שבן דוד בא בו חלוק משאר שנים כדאמרינן בפרק חלק (דף צז.) שנה ראשונה רעב ולא רעב כו' עד ובשביעית מלחמות ובמוצאי שביעית בן דוד בא: אתחלתא דגאולה היא · ואע"ג דהאי גאולה לאו גאולה דגלות היא אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות עלינו תמיד דהא ברכת קיבוץ ובנין ירושלים וצמח דוד יש לכל אחת ואחת ברכה לעצמה לבד מגאולה זו אפילו הכי כיון דשם גאולה עלה קבעוה בשביעית : שבור זרוע רשע · אלו המייקרין את התבואה ומפקיעין את השער ומאי דמפקיעי שערים כתיב דכתיב בההיא פרשתא יארב במסתר כאריה בסוכו יארוב לחטוף עני וכי הליסטים אורב את העני והלא את העשיר הוא אורב אלא במפקיעי שערים הכתוב מדבר שרוב דעתם לעניים הוא וקא בעי דוד רחמי עלה דמילתא שבור זרוע רשע ותן שובע בעולם ובכך זרועו שבור ורע תדרוש רשעו בל תמצא וזה שהיה בדעתו להיות רשע כשתדרוש רשעו לא תמצא עולה שלא הספיק לעשותה : בפרשה תשיעית אמרה · *ואם תאמר שמינית היא אשרי ולמה רגשו גוים תרתי פרשתא היא : ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבא · אלמא קיבוץ גליות בעת ברכת השנים היא : וכיון שנתקבצו גליות נעשה דין ברשעים · קודם שנתיישבו בירושלים שנאמר ואסירה כל בדיליך ועל ידי כן ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחלה כמו שעבר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה לכן סמכו לקבוץ גליות והשיבה שופטינו וצדקינו במשפט : כלו הפושעים · שאינם מאמינין בדת משה שהיתה מן השמים לכך סמכו לה ברכת הפושעים שנאמר עוזבי ה' אלו הפושעים ושבר פושעים היינו זדים כדאמר פשעים אלו המרדין (יומא דף לו:) :

אחר

תוספות

כל התורה בכל לשון נאמרה · פירש הקונטרס שנתנה לקרות בכל לשון שרוצה לקרות בספר תורה וקשה שהרי קריאת התורה אינה מן התורה אלא מדרבנן לבד מפרשת זכור דהוי דאורייתא ונראה דהכי פירושא כל קריאה שבתורה כגון מצות חליצה ופרשת עגלה ערופה וידוי מעשר ובכורים וכל אלו השנויין פרק אלו נאמרין בסוטה (דף לב. ושם)* :

דאי בלשון הקודש נאמרה למה לי למיכתב וכו' · קשיא *דהא בפרק אלו נאמרים בסוטה (דף לג. ושם) מצריך קרא בין למאן דאמר בכל לשון נאמרה בין למאן דאמר בלשון הקודש נאמרה ויש לומר דהתם בעי לאוקמי רבוי אליבא דכולי עלמא למאן דאמר בכל לשון נאמרה צריך קרא לרבויי לשון הקדש ולמאן דאמר בלשון הקודש נאמרה צריך לרבויי בכל לשון :

הסדיר שמונה עשרה ברכות על הסדר · מכאן קשיא למה שפרש"י בברכות (דף לד. ושם) גבי אמצעיות אין להן סדר דפירש דאם טעה באחת מן הברכות ושכח אחת מהן שצריך לחזור שאומר אותה ברכה ששכח במקום שנזכר וגומר תפלתו וקשיא דאם כן הוא אומר השמונה עשרה ברכות למפרע והכא חזינא דשמעון הפקולי התקין אותן על הסדר אלא נראה לפרש התם אין להן סדר דלא הוו כשלש ראשונות ושלש אחרונות דחוזר לראש השלשה כשטעה באחת מהן אלא חוזר לאותה ששכח וגומר ממנה ולמטה הכל כסדר אבל בעניינו אין חוזר כיון שעבר מקומו והכי נמי אמרינן לקמן (דף יח:) גבי מגילה שאם השמיט פסוק אחד שמתחיל וקורא מאותו פסוק ולמטה* :

ודוד כי אמרה בפרשת תשיעית אמרה · פירש הקונטרס ואף על גב דליכא אלא ח' מזמורים עד התם אשרי האיש ולמה רגשו גוים תרתי נינהו וקשיא דהא פרק קמא דברכות (דף י.) אמר דחדא פרשה היא ומסיק התם דכל פרשה שהיתה חביבה לדוד התחיל בה באשרי וסיים בה באשרי כגון זו שמתחלת באשרי האיש ומסיימת באשרי כל חוסי בו והיינו סוף דלמה רגשו אלמא דחדא פרשה היא וצריך לומר דלמנצח על מות ולמה ה' תעמוד ברחוק תרתי נינהו :

[ועי' תוס' ברכות לד. ד"ה למנצחים]

דלי

רבינו חננאל

אפשר לזרות השמש מן המערב כך הלל למפרע לא ק"ש לרבנן מוהיו שלא יקרא למפרע כלומר יהיו כמות שהן לר' מהדברים כלומר הדברים כסדרן תפלה דתני שמעון הפקולי [הסדיר] י"ח ברכות לפני ר"ג על הסדר · במתניתין תנא ק"כ זקנים ובהם כמה נביאים תקנו י"ח ברכות על הסדר. מנין שאומרים אבות שנאמר הבו לה' בני אלים והן האבות גבורי התורה והמצות כדכתיב ואת אילי הארץ לקח' גבורות גשמים שנאמר הבו לה' כבוד ועז ונקראו גבורות שיורדין בגבורה כמפורש בתחלת תעניות ועז היא גבורה ואומר מטרות עז ומנין שאומרים קדושה שנא' הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש בינה אחר קדושה שנאמר והקדישו את קדוש יעקב וכתיב בתריה וידעו תועי רוח בינה תשובה אחר בינה שנאמר ולבבו יבין ושב סליחה אחר תשובה שנאמר וישוב אל ה' וירחמהו וגו' תקנו גאולה בשביעית שעתידין ישראל להיגאל בשביעית ורפואה בשמינית כנגד מילה שהיא בשמיני וצריכה רפואה וברכת השנים בתשיעית כנגד מפקיעי שערים שנאמר שבור זרוע רשע ורע ודוד כי אמרה בפרשת תשיעית אמרה קבוץ גליות אחר ברכת השנים שנאמר ואתם הרי ישראל ענפיכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא' אחר קבוץ גליות ברכת משפט שנאמר ואסירה כל בדיליך ואשיבה שופטיך ואחריה כליית הזידים שנאמר ושבר רשעים והטאים ואחריה ברכת צדיקים ואחריה ברכת

מסורת הש"ס

ברכות טו. לקמן יט:

[ברכות כח:]

[לקמן יח.]

ר"ה לב.

סנהדרין צז.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ד"ה וחטאים יחדו ועוזבי ה' יכלו וכיון שכלו :

ס"א וא"ת עשירית היא אשרי ולמה רגשו חדא היא ולפי גירסא זו צ"ל דס"ל אשרי ולמה רגשו חדא היא ולמנצח על מות ולמה ה' העמוד גם כן חדא ואם כן צ"ל שמינית

תורה אור

דברים ו · שם · תהלים כט · שם · שם · ישעיה כט · שם ו · הושע יד · ישעיה נה · תהלים קג · שם י · יחזקאל לו · ישעיה א · שם · שם · תהלים עה · ויקרא יט · תהלים קכב

א) גירסת הרי"ף א"ר יצחק ואיתימא ר' חייא בר אבא ואמרי לה וכו' וגירסת הרא"ש א"ר ירמיה ואיתימא רחב"א ואמרי לה וכו'.

עין משפט
נר מצוה

טו א מיי' פ"ב מהל' מגילה הלכה ד סמג עשין ד טוש"ע א"ח סימן תרצ סעיף ט :

מסורת הש"ס

אחר ישובו בני ישראל · אחר ישובו לבית המקדש ובקשו הקב"ה ואת דוד מלכם : זובח תודה · אחר זביחה קן הודאה : וירד מעשות החטאת והעולה וגו' : חדא מילתא היא · אף הודאה עבודה של מקום הוא : אסור לספר · בקביעות ברכה : למי שיכול · ואין מי שיכול לספר את כולו לפיכך אין נראה לספר מדעתו אלא את מה שתקנו חכמים : היסופר לו כי אדבר · הכי דריש ליה היסופר שבחו כולו כי ארבה לו דברי שבח אם אמר לעשות כך כי יבולע : סמא דכולה משתוקא · מבחר כל הסממנין היא השתיקה שלא להרבות דברים והיינו לך דומיה תהלה : מלה בסלע משתוקא בתרין · אם תרצה לקנות הדבור בסלע תקנה השתיקה בשתים : *קראה תרגום בכל לשון · זו ואין צ"ל זו קתני : מיתיבי · לרב ושמואל דקתני הכא יוונית לא יצא : הא לא דמיא · תירוצא הוא : גיפטית לגיפטים יצא · והכי נמי תנן במתני' ללועזות בלעז : עברית · לשון עבר הנהר : עילמית : לשון עילם : (א) מתני' כברייתא · זו מיתוקמא קראה בכל לשון דקתני מתני' לא יצא כגון גיפטית למדיים ומדית לגיפטים אבל קורין אותו ללועזות בלעז איש כלשונו : ופרסומי ניסא · אע"פ שאין יודעין מה ששומעין שואלין את השומעין ואומרין מה היא הקרייה הזו ואיך היה הנס ומודיעין להן : לא הוו ידעי רבנן · תלמידי רבינו הקדוש : חלוגלוגות · מין ירק הוא ושנוי בכמה מקומות במשנה ובברייתא : פרפחיני · פיקקל"י בלעז : מסלסל בשערך · למדנו שהסלסול לשון חיפוש והיפוך : טאטיתא · אישקופ"א בלעז :

תורה אור

אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם וכיון שבא דוד באתה תפלה שנאמר והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי וכיון שבאת תפלה באת עבודה שנאמר עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי וכיון שבאת עבודה באתה תודה שנאמר זובח תודה יכבדנני ומה ראו לומר ברכת כהנים אחר הודאה דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים אימא קודם עבודה לא ס"ד דכתיב וירד מעשות החטאת וגו' מי כתיב לעשות מעשות כתיב ולימרה אחר העבודה לא ס"ד דכתיב זובח תודה מאי חזית דסמכת אהאי סמוך אהאי מסתברא עבודה והודאה חדא מילתא היא ומה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים דכתיב ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם ברכה דהקב"ה שלום שנאמר ה' יברך את עמו בשלום וכי מאחר *דמאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים תקנו תפלה על הסדר שמעון הפקולי מאי הסדיר *שכחום וחזר וסדרום מכאן ואילך אסור לספר בשבחו של הקב"ה *דא"ר אלעזר מאי דכתיב מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו למי נאה למלל גבורות ה' למי שיכול להשמיע כל תהלתו אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן המספר בשבחו של הקב"ה יותר מדאי נעקר מן העולם שנאמר היסופר לו כי אדבר אם אמר איש כי יבלע דרש ר' יהודה איש כפר גבוריא ואמרי לה איש כפר גבור חיל מאי דכתיב לך דומיה תהלה סמא דכולה משתוקא כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא *)מלה בסלע משתוקא בתרין : קראה על פה לא יצא וכו' : מנלן אמר רבא אתיא זכירה זכירה כתיב הכא והימים האלה נזכרים וכתיב התם כתב זאת זכרון בספר מה להלן בספר אף כאן בספר וממאי דהאי זכירה קריאה היא דלמא עיון בעלמא לא סלקא דעתך (*דכתיב) זכור יכול בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור בפה : קראה תרגום לא יצא וכו' : היכי דמי אילימא דכתיבה מקרא וקרי לה תרגום היינו על פה לא צריכא דכתיבה תרגום וקרי לה תרגום : אבל קורין אותה ללועזות בלעז וכו' : והא אמרת קראה בכל לשון לא יצא רב ושמואל דאמרי תרוייהו בלעז יווני היכי דמי אילימא דכתיבה אשורית וקרי לה יוונית היינו על פה א"ר אחא א"ר אלעזר שכתובה בלעז יוונית וא"ר אחא א"ר אלעזר מנין שקראו הקב"ה ליעקב אל שנאמר ויקרא לו אל אלהי ישראל דאי סלקא דעתך למזבח קרא ליה יעקב אל ויקרא לו יעקב מיבעי ליה אלא ויקרא לו ליעקב אל ומי קראו אל אלהי ישראל מיתיבי קראה גיפטית עברית עילמית מדית יוונית לא יצא הא לא דמיא אלא להא *גיפטית לגיפטים עברית לעברים עילמית לעילמים יוונית ליוונים יצא אי הכי רב ושמואל אמאי מוקמי לה למתני' בלעז יוונית לוקמה בכל לעז [אלא מתניתין כברייתא] וכי איתמר דרב ושמואל בעלמא איתמר *רב ושמואל דאמרי תרוייהו לעז יווני לכל כשר והא קתני יוונית ליוונים אין לכולי עלמא לא אינהו דאמור כרשב"ג דתנן *רשב"ג אומר אף ספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית ולימרו הלכה כרשב"ג אי אמרי הלכה כרשב"ג הוה אמינא הני מילי שאר ספרים אבל מגילה דכתיב בה ככתבם אימא לא קמ"ל : והלועז ששמע אשורית יצא וכו' : והא לא ידע מאי קאמרי מידי דהוה אנשים ועמי הארץ מתקיף לה רבינא אטו אנן האחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן אלא מצות קריאה ופרסומי ניסא הכא נמי מצות קריאה ופרסומי ניסא : קראה סירוגין יצא וכו' : לא הוו ידעי רבנן *מאי סירוגין שמעוה לאמתא דבי רבי דקאמרה להו לרבנן דהוו עיילי פסקי פסקי לבי רבי עד מתי אתם נכנסין סירוגין סירוגין לא הוו ידעי רבנן מאי חלוגלוגות שמעוה לאמתא דבי רבי דאמרה ליה להההוא גברא דהוה קא מבדר פרפחיני עד מתי אתה מפזר חלוגלוגך לא הוו ידעי רבנן מאי סלסלה ותרוממך שמעוה *לאמתא דבי רבי דהוות אמרה להההוא גברא דהוה מהפך במזייה אמרה ליה עד מתי אתה מסלסל בשערך לא הוו ידעי רבנן מאי השלך על ה' יהבך אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה אזילנא בהדי ההוא טייעא וקא דרינא טונא ואמר לי שקול יהביך ושדי אגמלאי לא הוו ידעי רבנן מאי וטאטאתיה במטאטא השמד שמעוה לאמתא דבי רבי דהוות אמרה לחברתה שקולי טאטיתא וטאטי ביתא ת"ר קראה סירוגין יצא

*) בערוך [ערך מל ח] גרס מילא בסלע משתוקא כאבן טבא

סירוסין

דאי סלקא דעתך למזבח קרי ליה יעקב אל · (ב) נראה דהכי נמי כתיב (שמות יז) ויקרא שמו ה' נסי ויקרא לו ה' שלום (שופטים ו) ומתרגמי' ופלח וגלי מ"מ יש לומר דהתם על שם הנס ועל שם השלום שאירע להן היו קוראין למזבח כן אבל הכא ליכא שום מעשה שנוכל לומר שע"י כן קראו יעקב אל ואם איתא שיעקב קראו אל הוי ליה לפרושי להדיא :

נקוט

רבינו חננאל

דוד שנאמר אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' ואת דוד מלכם · ואחר תפלה עבודה שנא' ושמחתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחיהם לרצון ואחר עבודה הודאה שנאמר זובח תודה יכבדנני · אחריהן ברכת כהנים שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם מלמד שעשה החטאת ואח"כ ברך את העם · אחר ברכת [כהנים] שלום שנא' ואני אברכם. וברכת הקב"ה היא שלום שנא' ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום מיכן ואילך אסור לספר בשבחו של הקב"ה שנאמר מי ימלל גבורות ה' וגו' · מי נאה למלל גבורות ה' למי שיכול להשמיע כל תהלתו · א"ר אלעזר כל המספר בשבחו של הקב"ה יותר מדי נעקר מן העולם · שנאמר אם אמר איש כי יבולע וכתיב לך דומיה תהלה אלהים בציון כלומר הדומיה היא תהלתך . סמא דכולא משתוקא מלה בסלע ומשתוקא בתרתי: קראה על פה לא יצא דאתיא זכירה זכירה כתיב הכא נזכרים ונעשים וכתיב התם כתוב זאת זכרון בספר ופרישנא זכור בפה מה שכתוב בספר . קראה תרגום אוקימנה בשכתובה תרגום וקראה תרגום לא יצא וכ"ש אם כתובה אשורית וקראה תרגום דהיינו על פה. בכל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללועזות בלעז · ואוקמוה רב ושמואל בשכתובה בלעז יווני וקורין אותה ללועז יווני . ואותבינן עלייהו קראה גיפטית עיברית עילמית מדית יונית בכל לשון לא יצא · ופרקינן לא דמיא מתניתין אלא לסיפא גיפטית לגיפטים עברית לעברים יונית ליונים יצא אי הכי רב ושמואל לוקמה מתניתין בכל לעז אין מתניתין כברייתא ודרב ושמואל בעלמא אתמר ואליבא דרבן שמעון בן גמליאל דאמר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית אמרו בלעז יונית לכל כשר דיונית לרשב"ג כאשורית לת"ק היא וקי"ל כמתניתין וכפירושא דברייתא · והלועז ששמע אשורית אע"ג דלא ידע מאי קאמר יצא מ"ט דהא איכא מצות קריאה ופרסומי ניסא וכגון [נשים] ועמי הארץ דלא ידעין פירוש האחשתרנים בני [...] בתורתך תמיד · מטאטא שמכברין

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה עילמית לשון עילם הס"ד ואח"כ מה"ד לוקמה בכל לע"ז ומתניתין וכו' וקראה : (ב) תוספות ד"ה דאי ס"ד וכו' יעקב אל ואף על גב דהכי נמי כתיב ויקרא שמו ה' נסי :

גליון הש"ס

גמרא שכחום וחזר וסדרום · לעיל דף ג ע"א סוכה דף מד ע"א : שם מכאן ואילך אסור לספר · עיין לקמן דף כה ע"א :

*) אפילו הכי נפקין י"ח ; קראה סירוגין יצא פי' פיסקי פיסקי כגון שקורא ומפסיק ביני ביני וחוזר ומתחיל ממקום שפסק · סלסלה פירוש הפוך בה והפוך בה כלומר התעסק בתו[רתך]

*) נראה מזה קצת דגי' אחרת היה לרבינו בגמ' דדוקא ע"פ הוא דלא ידעי פירוש של אחשתרנים וצ"ע .

סירוסין לא יצא ר' מונא אומר משום רבי יהודה אף בסירוגין אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש אמר רב יוסף הלכה כר' מונא שאמר משום ר' יהודה א"ל אביי לרב יוסף כדי לגמור את כולה מהיכא דקאי לסיפא או דלמא מרישא לסיפא א"ל מרישא לסיפא דא"כ *נתת דבריך לשיעורין אמר ר' אבא א"ר ירמיה בר אבא אמר רב הלכה כרבי מונא ושמואל אמר *אין הלכה כרבי מונא בסורא מתנו הכי בפומבדיתא מתנו הכי אמר רב כהנא אמר רב הלכה כרבי מונא ושמואל אמר אין הלכה כר' מונא רב ביבי מתני איפכא רב אמר אין הלכה כר' מונא ושמואל אמר הלכה כר' מונא אמר רב יוסף נקוט דרב ביבי בידך *דשמואל הוא דחייש ליחידאה דתנן *שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה משום ר' יהודה בן בתירה אמרו אומרים לו המתן °עד שיעשה אחיך הגדול מעשה אמר שמואל ^הלכה כר' יהודה בן בתירה ת"ר ^השמיט בה סופר אותיות או פסוקין וקראן הקורא [א] כמתורגמן המתרגם יצא מיתיבי ^היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רשומן ניכר כשרה ואם לאו פסולה ^לא קשיא הא בכולה הא במקצתה ת"ר *^השמיט בה הקורא פסוק אחד לא יאמר אקרא את כולה ואח"כ אקרא אותו פסוק אלא קורא מאותו פסוק ואילך ^נכנס לבית הכנסת ומצא צבור שקראו חציה לא יאמר אקרא חציה עם הצבור ואח"כ אקרא חציה אלא קורא אותה מתחילתה ועד סופה: מתנמנם יצא וכו': היכי דמי *מתנמנם אמר רב אשי נים ולא נים *)תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מידכר: היה כותבה דורשה ומגיהה אם כוון לבו יצא וכו': היכי דמי אי דקא מסדר פסוקא פסוקא וכתב לה כי כוון לבו מאי הוי על פה הוא אלא דכתב פסוקא פסוקא וקרי ליה ומי יצא והאמר *רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה ואפי' למ"ד *מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה ^אלא דמנחה מגילה קמיה וקרי לה מינה פסוקא פסוקא וכתב לה לימא מסייע ליה לרבה בר בר חנה דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ^אסור לכתוב אות אחת *שלא מן הכתב דלמא דאתרמוי ליה אתרמויי גופא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב מיתיבי *אמר רשב"א מעשה בר' מאיר °שהלך לעבר שנה **)בעסיא ולא היה שם מגילה וכתבה מלבו וקראה א"ר אבהו °שאני רבי מאיר דמקיים ביה °ועפעפיך יישירו נגדך אמר ליה רמי בר חמא לרבי ירמיה מדפתי מאי ועפעפיך יישירו נגדך אמר לו אלו דברי תורה דכתיב בהו °התעיף עיניך בו ואיננו ואפילו הכי מיושרין הן אצל ר' מאיר רב חסדא אשכחיה לרב חננאל דהוה כתב ספרים שלא מן הכתב אמר ליה ראויה כל התורה כולה ליכתב על פיך אלא כך אמרו חכמים אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב מדקאמר כל התורה כולה ראויה שתיכתב על פיך מכלל דמיושרין הן אצלו והא רבי מאיר כתב שעת הדחק שאני אביי שרא לדבי בר *חבו למיכתב תפלין ומזוזות שלא מן הכתב כמאן כי האי תנא דתניא ר' ירמיה אומר משום רבינו *תפלין ומזוזות נכתבות שלא מן הכתב ואין צריכות שרטוט והלכתא ^תפלין אין צריכין שרטוט ^מזוזות צריכין שרטוט ^אידי ואידי נכתבות שלא מן הכתב מ"ט מיגרס גריסין: היתה כתובה בסם כו': *סם סמא סקרא אמר רבה בר בר חנה סקרתא שמה קומוס קומא קנקנתום

*) [עי' תוספות תענית יב: וע"ע היטב תוספות נדה סג.] **) [עי' תוספות יבמות קטו. ד"ה א"ר עקיבא]

רש"י

סירוסין · למפרע כמו סרס את המקרא ודרשהו וכן יצא מחותך או מסורס (נדה דף כח.): דחייש ליחידאה · במקום שהיחיד מחמיר ורבים מקילין: שומרת יבם · מצפה ליבמה ומצוה בגדול ליבם בא אחד מן האחין וקידש את אחותה של יבמה אחר שנפלה היבמה לפניהן: אומרים לו המתן · מלכונסה: עד שיעשה אחיך הגדול מעשה · ביבמתו או לחלוץ או ליבם אבל בעוד היבמה לפני כולן לחלוץ או לייבם הרי היא לכל אחד כאשתו על ידי זיקת יבום ואסור באחותה משום אחות אשה דקסבר יש זיקה אפי' בתרי וכל שכן בחד ופליגי רבנן עליה ואמרי הואיל ושני אחים הן אין זיקתו מיוחדת להיות מוטלת על אחד מהן להיות כאשתו ומותר באחותה: השמיט · דילג בה הסופר פסוק אחד וקראן הקורא: כמתורגמן המתרגם · על פה: תיר · ער: אהדורי סברא · דבר הבא מבינת הלב: דקא מסדר פסוקא · על פה וכתב ליה וקתני יצא ע"י קריאת אותו סידור: הלכה כדברי האומר כולה · צריך לקרות ופליגי בה תנאי במתני' מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו רבי מאיר אומר כולה ר' יהודה אומר מאיש יהודי: דמנחא מגילה קמיה · ומעתיק ממנה: מסייע ליה לרבה · מתני' דקתני יצא וליכא לאוקמה אלא במעתיק מן הכתב מסייע ליה לרבה: דלמא דאיתרמי ליה · לעולם מותר לכתוב בלא העתק ומתני' דאתרמי ליה מגילה ומעתיק ממנה ואיצטריך לאשמעינן דהיכא דמעתיק ממנה אם כוון לבו יצא: התעיף עיניך בו ואיננו · אם תכפול עיניך ממנה הרי היא משתכחת ממך כהרף עין: דבי בר חבו · מוכר תפילין הוה כדאמרינן בבבא מציעא (דף כט:) תפילין דבי בר חבו שכיחי: והלכתא כו' · כך הלכה למשה מסיני: מיגרס גריסין · שגורות בפי הכל: סמא · *זרניך בלשון קודש אורפומניט"ו בלעז: סקרתא · צבע אדום שצובעין בו תריסין: קומא · שרף אילן: חרתא

תוספות

נקוט דרב ביבי בידך · דאמר רב אין הלכה כרבי מונא שאמר שחוזר לראש וכן הלכה דאין צריך לחזור לראש דהלכה כרב באיסורי דאמר כן ורבי יוחנן קאי כוותיה בפרק בתרא דר"ה (דף לד: ושם) דאמר שאם שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא ומסיים התם תניא נמי הכי ומייתי הא ופריך והא אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק שאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ומשני הא דידיה הא דרביה ומדתניא כוותיה שמע מינה הלכתא כוותיה ומכאן סומך ר"י כשעומד באמת ויציב שממתין עד שיאמר עם הצבור קדושה וברכו ואמן יהא שמיה רבא: **שקידש** אחיו את אחותה · דווקא קידש אומרים לו המתן מליטא דכיון דאיכא עדיין אלא ארוסה כראה שנושא אחות זקוקתו אבל אם נשאה אשתו גמורה היא ואין צריך להמתין דהא פקע זיקה לגמרי ודוקא קידש אחר נפילה אבל קודם נפילה שלא היתה אחות זקוקתו בשעת הקדושין אין אומרים לו המתן שהרי לא היתה שום זיקה מעולם וטעמא דר' יהודה משום דסבר יש זיקה: **תפלין** אין צריכין שרטוט · פירש ר"ת דכן הלכה: *°**קנקנתום** חרתא דאושכפי · פירש הקונטרס ארמינט"א וקשיא דא"כ יהא אסור להטיל ארמינ"ט לתוך הדיו אלא ש"מ דקנקנתום לא הוי ארמינ"ט דהכי נמי משמע התם* דמפרש טעמא דקנקנתום אסור משום דכתיב (במדבר ה) וכתב ומחה גבי סוטה כתב שיכול למחות ודיו שיש בו קנקנתום אינו יכול למחות וא"כ ש"מ דקנקנתום לאו היינו ארמינ"ט שהרי בכל יום אנו מטילין ארמינ"ט לתוך הדיו שלנו ואפ"ה מחקינן ליה שפיר ונראה כדפי' רשב"ם בעירובין (דף יג. ושם) דקנקנתום היינו ויטריול"ו וכהי דאמרינן התם שהיא ירוקה מ"מ י"ל שמשחרת כששוחקים אותה הדק הדק: דיפתרא

רבינו חננאל

שמכבדין בו הבית: יהבך המשאוי שלך · ת"ר קראה סירוגין יצא כדאמרי'. סירוסין*) חדא חדא אחר זולתי אחד · כגון שקורא פסוק ומניח פסוק וקורא פסוק שלישי וחוזר וקורא הפסוק השני שהניח כי האי גוונא לא יצא ר' מונא אמר משום ר' יהודה אף בסירוגין אם שהה כדי לגמור את כולה אע"ג שחזר וקרא הנשאר והשלימה לא יצא · ואוקימנא בששהה לגמור את כולה מרישא לסיפא מויהי בימי אחשורוש עד כי מרדכי היהודי · ואסיקנא אמר רב יוסף נקוט דרב ביבי בידך · דאמר רב אין הלכה כר' מונא ושמואל אמר הלכה כר' מונא דשמעינן לשמואל דחייש ליחידאה דתנן שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה כו' · ופשוטה היא וקי"ל כרב דאיסורא היא ולא חיישינן לשמואל אלא אם קראה סירוגין אפילו שהה כמה יצא ואע"ג דא"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק באחרית ראש השנה בהלל ובמגילה אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש הא אמר ר' יוחנן לר' אבהו לדידי לא סבירא לי · ואמר שמע מ' תקיעות בט' שעות ביום יצא ותניא כותיה ובתלמוד ארץ ישראל אמרו משמיה דרב הלכתא כר' מונא שאמר משום ר' יהודה שאמר משום ר' יוסי הגלילי · ת"ר השמיט בה סופר פסוק ואותיות וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם כלומר דרך המתרגם שמוסיף דברים מלבו לברר הטעם ונמצא קורא אותן הדברים על פה כן גם הקורא את פסוק או אותיות על פה אעפ"כ יצא דרמינן עלה מהא דתניא היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רשומן ניכר יצא ואם לאו לא יצא וממתניתין נמי דקתני קראה על פה לא יצא ופרקינן הני מילי בכולה אבל פסוק או אותיות אם **) עשה וקראן על פה יצא: ת"ר השמיט בה הקורא פסוק לא יאמר הקורא אקרא את כולה עם הצבור ואחזור ואקרא אותו פסוק אלא קורא אותה מאותו פסוק וכן מי שנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שקראו חציה לא יאמר אקרא מיכן ואח"כ אחזור ואקרא חציה הראשון אלא קורא אותה מתחלתה ועד סוף · קראה מתנמנם יצא אוקמה רב אשי כגון דנים ולא נים תיר ולא תיר ואי קרו ליה עני להו ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר אם הוא מתנמנם כי האי גוונא יצא ואם לאו לא יצא · היה כותבה דורשה ומגיהה אם כוון לבו יצא בשלמא דורשה ומגיהה אם כוון לבו לצאת יצא דהא כתבת כולה ומנחא קמיה אלא כותבה היכי דמי כותבה מיכן שארבעה עשר מותר בעשיית מלאכה מיהו בעינן לקרותה מטגילה שהיא כתובה כולה · ואוקימנא בדמנחא מגילה שלמה כתובה כולה קמיה וקרי בהא דמנחא קמיה פסוקא פסוקא וכתיב ליה וכרבי יוחנן דאמר אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב ואע"פ דאמר דכתב ר"מ באסיא מלבו מגלה וקראה והיה בקי בתורה כולה שהיה יודעה ע"פ הא אמרינן שעת הדחק היתה שלא היתה שם אחרת ומפני שעת הדחק התירו לו אבל זולתי שעת הדחק לא ואפילו למי שהוא [בקי] כר"מ וקי"ל שכתב אחת מלבו והניחה לפניו וכתב אחרת ממנה שנמצא כותב מן הכתובה דמנחא קמיה · אביי שרא לדבי בר חבו למכתב תפילין ומזוזות שלא מן הכתב כי האי תנא ואסיקנא והלכתא מזוזה צריכה שרטוט ואלו ואלו נכתבים שלא מן הכתב מ"ט מגרס

*) אולי דנ"ל סירוסין בירושלמי חדא סרא חדא אחד זולתו אחד כגון וכו' וכ"ה בירושלמי שם ככך לשנא ורבינו מפרש דפרא חדא היינו זולתי אחד. **) אולי צ"ל אם השמיט וקרא וכו'

עין משפט נר מצוה

טז א מיי' פ"ב מהלכות מגילה הלכה א טוש"ע א"ח סימן תרל סעיף ה:

יז ב מיי' פ"ו מהל' יבום וחליצה הלכה ח סמג עשין נה טוש"ע אה"ע סימן קנט סעיף ה:

יח ג ד ה מיי' פ"ב מהל' מגילה הלכה י סמג עשין מד"ס ד טוש"ע א"ח סימן תרל סעיף ג:

יט ו מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעיף ו:

כ ז מיי' פ"ב שם הלכה ב:

כא ח מיי' שם פ"ב הלכה ו טוש"ע שם סעיף יג:

כב ט מיי' פ"א מהל' תפילין הלכה יב טוש"ע י"ד סימן רעד סעיף ב:

כג י מיי' שם טוש"ע א"ח סי' לב סעי' ו

כד כ מיי' שם טוש"ע י"ד סימן רפח סעיף ח:

כה ל מיי' שם טוש"ע א"ח סימן לב סעיף כט וסעיף לא:

עיין לדף יט.

מסורת הש"ס

[שבת לט: גטין יז. ב"ב כט. חולין ס. לג.] — [יבמות מא.] — שם יח: מא. — [תוספתא פ"ב] — תענית יב. פסחים קב: יבמות נד. נדה סג. — [לקמן יט.] [שם] — מנחות לב: — [תוספתא פ"ב] — משלי ד — שם כג — [גי' הערוך חבו] — מנחות לב: — גיטין יט. שבת קד: — [עירובין יג.]

גליון הש"ס

גמרא עד שיעשה אחיך הגדול · במתניתין יבמות דף מא אינו ואולם במתניתין במשניות איתא כן ועיין בתוי"ט שם: שם שהלך לעבר שנה · עיין יבמות קטו ע"א תוד"ה אמר ר"ע: שם שאני ר"מ · עיין מ"ר בראשית ס"פ ל"ו שתיקן שתי מגילות כתב גנז הראשונה וקיים השניה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' כמתורגמן המתרגם · נ"ב לפרש"י כל זה שפת יתר הוא אבל הפירוש הוא שקראן בלשון תרגום לפי שהיו רגילין בתרגום בעל פה וקמ"ל דאף למכיר אשורית יוצא בלעז וקמ"ל אף שקרא בב' לשונות יצא דהא צריך לקרות כולה ואף המיעוט מעכב מדקאמר (לעיל ע"א) אטו אנן כו' וכ"ה להדיא הפירוש הנ"ל בירושלמי ומ"ש בירושלמי מי שיודע גם אשורית אין יוצא בלעז היינו אם כתובה אשורית דלא כגמ' דילן וקי"ל כגמ' דילן דבזה אף לועז לא יצא מ"מ פשטא דמתני' דקאמר והלועז כו' ופשטא דירושלמי משמע כדברי הרמב"ן דלא יצא אלא בלועז דוקא וכאן דוקא במקצתה כי היכי דיצא בעל פה אלא שי"ל דגמ' דידן ס"ל כשמואל בירושלמי דלא כר' אבהו מדפריך גמ' מעל פה ולא פריך מתרגום (ועמ"ש רבינו בא"ח סימן תר"ן):

תורה אור

קנקנתום חרתא דאושכפי דיפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ נייר מחקא: עד שתהא כתובה אשורית: דכתיב ככתבם וכזמנם: על הספר ובדיו וכו': מנלן אתיא כתיבה כתיבה כתיב הכא °ותכתב אסתר המלכה (אסתר ט) וכתיב התם °ויאמר להם ברוך מפיו יקרא (ירמיה לו) אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו: **מתני'** בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא עמהן ומהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה י"ח ר"מ אומר כולה ר' יהודה אומר מאיש יהודי רבי יוסי אומר מאחר הדברים האלה: **גמ'** אמר רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי י"ד אבל אין עתיד לחזור בלילי ארבעה עשר קורא עמהן אמר רבא מנא אמינא לה דכתיב °על כן היהודים הפרזים (אסתר ט) היושבים בערי הפרזות מכדי כתיב היהודים הפרזים למה לי למיכתב היושבים בערי הפרזות הא קמ"ל דפרוז בן יומו נקרא פרוז אשכחן פרוז מוקף מנא לן סברא הוא מדפרוז בן יומו קרוי פרוז מוקף בן יומו קרוי מוקף ואמר רבא בן כפר שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא עמהן מאי טעמא האי כבני העיר בעי למקרי *ורבנן הוא דאקילו על הכפרים *כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכין הני מילי כי איתיה בדוכתיה אבל כי איתיה בעיר כבני עיר בעי למקרי איתיביה אביי בן כרך שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא כמקומו בן כרך ס"ד באם עתיד לחזור תליא מילתא אלא לאו בן כפר ולאו תרוצי מתרצת תני קורא עמהן: מהיכן קורא אדם את המגילה וכו': תניא *רשב"י אומר מבלילה ההוא א"ר יוחנן וכולן מקרא אחד דרשו ותכתב אסתר המלכה ומרדכי היהודי את כל תוקף מאן דאמר כולה תוקפו של אחשורוש ומאן דאמר מאיש יהודי תוקפו של מרדכי ומ"ד מאחר הדברים האלה תוקפו של המן ומ"ד מבלילה ההוא תוקפו של נס רב הונא אמר מהכא ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם מ"ד כולה מה ראה אחשורוש שנשתמש בכלים של בית המקדש על ככה משום דחשיב *שבעים שנין ולא איפרוק ומה הגיע אליהם דקטל ושתי ומ"ד מאיש יהודי מה ראה מרדכי דאיקני בהמן על ככה *דשוי *נפשיה ע"ז ומה הגיע אליהם דאתרחיש ניסא ומ"ד מאחר הדברים האלה מה ראה המן שנתקנא בכל היהודים על ככה משום דמרדכי לא יכרע ולא ישתחוה ומה הגיע אליהם ותלו אותו ואת בניו על העץ ומ"ד מבלילה ההוא מה ראה אחשורוש להביא את ספר הזכרונות על ככה דזמינתיה אסתר להמן בהדיה ומה הגיע אליהם דאתרחיש ניסא *א"ר חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה ואפי' למאן דאמר *מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה וא"ר חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה ונקראת אגרת שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשרה אמר רב נחמן ובלבד שיהו משולשין אמר רב יהודה אמר שמואל הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא אמר רבא לא אמרן אלא דלא מחסרא ומייתרא פורתא אבל מחסרא ומייתרא פורתא לית לן בה לוי בר שמואל הוה קא קרי קמיה דרב יהודה במגילה הכתובה

רש"י

חרתא דאושכפי · סם שצובעין בו מנעלים שחורין: קמיח · במים: ולא עפיץ · מעובד בעפצים שקורין גל"ש: מחקא · מין עשבים עשוי על ידי דבק: **מתני'** בן עיר · שזמנו בארבעה עשר: שהלך לכרך · שזמנו בחמשה עשר: אם עתיד לחזור · מפרש בגמ': קורא כמקומו · כחובת מקומו בן עיר בארבעה עשר בן כרך בחמשה עשר: **גמ'** לא שנו · דבן כרך שהלך לעיר ועתיד לחזור למקומו קורא בחמשה עשר ולא בארבעה עשר: אלא שעתיד לחזור בליל ארבעה עשר · אם קודם עמוד השחר יצא מן העיר הוא דקתני שאינו צריך לקרות עמהן בלילי י"ד אע"פ שעודנו שם הואיל וביום לא יהיה שם אין זה אפילו פרוז בן יומו: אבל אין עתיד · לצאת משם בלילה דהשתא הוי פרוז לאותו יום אע"פ שעתיד לחזור למחר ליום (*אחר) [נ"א אחד] נקרא פרוז וקורא עמהן בין בלילי י"ד בין בי"ד וה"ה לבן עיר שהלך לכרך אם עתיד לחזור בלילי ט"ו שלא יהא שם ביום ט"ו לא הוי מוקף ליומו וקורא בי"ד כחובת מקומו ואעפ"י שהוא בכרך אבל אין עתיד לחזור בלילי ט"ו אין צריך לקרותה בי"ד וממתין וקורא עמהן אע"פ שסופו לחזור לאחר זמן: מנא (א) ליה · דמשום ההוא יומא חשיב כוותייהו: בן כפר · שהקדים וקרא ליום הכניסה ואח"כ הלך לעיר והיה שם לילי י"ד: בין כך ובין כך · אפילו עתיד לחזור ולצאת משם קודם היום קורא עמהן בלילה: כבני העיר בעי מקרי · כל הפרזים זמנם בארבעה עשר בין כפרים בין עיירות ורבנן הוא דאקילו עלייהו להקדים ליום הכניסה: [לעיל ב. ה.] [לעיל ה: מסיק הגמרא מפני שמספקין] והני מילי · דאקילו עלייהו דאין צריך לחזור ולקרות בארבעה עשר כי איתיה בכפר: *מאחר הדברים האלה · גידל המלך וכו': [שייך לעיל במשנה] כל תוקף · לקיים אגרת הפורים על תוקף הקפיד להזכיר: תוקפו של אחשורוש · ומתחילתה היא מדברת בתוקפו עד סופה: [תוס' פ"ב ושם איתא רשב"א] ומה ראו על ככה · המגילה נכתבת ונקראת להודיע לדורות מה ראו באותו הזמן שעשו מה שעשו ומפרש על ככה עשו ולפרש מה הגיע על העושים: נקראת ספר · ונכתב בספר: שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה · דאיכא למאן דאמר במסכת מכות (דף יא.) ספר תורה שתפרו בפשתן פסולה: ונקראת אגרת · לומר שאינה חמורה כספר: שיהו משולשין · שיהא מראש התפר א] עד מקום תפירת הגיד כממנו ועד הגיד השני ומן השני לשלישי כמשלישי לסוף התפר: [לעיל יא:] הכתובה בין הכתובים · ספרים שהיו בימי החכמים כולן בגליון כספר תורה שלנו: [לעיל י:] [ועיין תוספות שבת עב: ותוס' סנהדרין סח: ד"ה רבא אמר] לא יצא · דבעינן אגרת לעצמה דמיפרסם ניסא טפי דכי קורהּ בין הכתובים נראה כקורא במקרא: אי מחסרא או מייתרא · ארוכה משאר הקלפים למעלה או למטה או קצרה מהן ויש לה היכר לעצמה: [לעיל יח:] [שם]

ומתו

תוספות

דיפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ · קשיא א"כ היאך כותבין על קלפים שלנו דלא עפיצי ספר תורה ותפלין ומגילה ותירץ רבינו תם שהסיד שאנו נותנין בקלפים שלנו מהני כעפצים ותדע דבפרק שני דגיטין (דף יט.) אמר דבלא עפיץ יכול להזדייף ושלנו אין יכול להזדייף על הלבן*:

*על הספר ובדיו · פירש ר"ת שהדיו שלנו הוא דיו גמור אבל של עפצים לא הוי דיו והכי משמע פ"ב דגיטין (יט.) (ב) דתניא בכל כותבין בדיו ובסם ומסיק בכל דבר של קיימא ומסיק לאתויי מאי ומשני לאתויי הא דתנא רבי חייא כתבו במי טריא ועפצא כשר ומדאצטריך לאתויי עפצא מרבוייא בתר דתני דיו שמע מינה דעיקר דיו לא הוי מעפצא ומטעם זה רצה לפסול ספר תורה הכתובה מדיו של עפצים והאשכנזים השיבו לו דהתם מיירי במים ששרו בהן עפצים אבל אותו שעשו מגוף העפצים ודאי הוא טוב ומ"מ נראה דאותו שלנו הוי עיקר דיו כדמשמע פרק כל היד (נדה דף כ.) דרבי אמי פלי קורטא דדיותא ובדיק פירוש משבר חתיכה של דיו ובדיק ביה דם שחור ובאותו שלנו שייך שבירה ולא באותו של עפצים:

בן כפר שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא עמהם · פירש רש"י ואע"פ שקרא כבר ליום הכניסה וקשיא למה יחזור ויקרא שני פעמים ומ"מ נראה דשפיר פי' רש"י דכיון שהיה בעיר בלילה נעשה כבני העיר ואע"פ שעתיד לחזור (ג) (בו) בי"ד ואע"פ שקרא ביום הכניסה דהא דאמרי' כפרים מקדימים ליום הכניסה כדי שיספיקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים ופטורים ממגילה היינו דווקא כשאינם שוהים שם בליל י"ד אלא ביום י"ד באים שם אבל כששוהים שם בליל ארבעה עשר ודאי דינם כבני העיר אע"פ שקראו כבר:

ובלבד שיהו משולשין · נראה כמו שפרש"י שיהיה °מראש התפר עד הגיד כמגיד לגיד חבירו בין מלמעלה בין מלמטה והכי נמי משמע במכות (דף ט: ושם) גבי ערי מקלט דקאמר ושלשת שיהו משולשין מדרום לחברון כמחברון לשכם ומשכם לקדש כמקדש לצפון שמע מינה דמשולשין משמע הכי ולא כמו שמפרשים שישים הגיד בראש הדף ובאמצעיתו ובסופו*:

שיור

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה י טוש"ע א"ח סי' תרפח סעי' ה:

[וע"ע תוספות שבת עט: ד"ה קלף ותוס' מנחות לא: ד"ה שא]

כז ב מיי' שם הלכה ג טור ש"ע א"ח סי' תרצ סעיף ג:

כח ג מיי' שם הלכה י טור וש"ע א"ח סי' תרפח סעיף ה:

כט ד מיי' פ"ב שם הל' ו טוש"ע א"ח סי' תרצ סעיף ג:

ל ה ו מיי' פ"ב מהלכות מגילה הלכה יא סמג עשין ד טוש"ע א"ח סי' תרצא סעיף ה ו:

לא ז ח מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף ח:

רבינו חננאל

מגרס גרסי להו. היתה כתובה בסם בסיקרא בקומוס כו' סם · סמא. סקרא · סיקרתא שמה · קומוס · קומא · קנקנתום חרתא דאושכפי דיפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ נייר מחקא באלו כולו [לא] יצא עד שתהא כתובה על העור ובדיו דגמר כתיבה כתיבה *) ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו: מתני' בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור קורא כמקומו אמר רבא ל"ש בן כרך שהלך לעיר קורא כמקומו אלא שעתיד לחזור בליל י"ד ונזדמן לו ונתעכב לו ולא חזר קורא בט"ו כבני מקומו · אבל אינו עתיד לחזור בלילי י"ד קורא עמהם דכתיב על כן היהודים הפרזים למה לי עוד היושבים בערי הפרזות לא בא אלא ללמד דפרוז בן יומו קרוי פרוז · וכן מוקף בן יומו קרוי מוקף: ירושלמי ניחא בן כרך שהלך לעיר שזמנו מאוחר בן עיר שהלך לכרך ואין זמנו מוקדם **) לפיכך שנינו אם עתיד לחזור יום חזר הרי חוזר ואם לא נעשה מוקף · א"ר יודן לית כן בן עיר שהלך לכרך א"ר יוסי אית כאן בעתיד להשתקע כו' נתברר הפירוש שפירשנו · אמר רבה בן כפר שהלך לעיר בין עתיד לחזור בכפר בין אינו עתיד לחזור קורא עמהם בי"ד דלא תקינו ליה רבנן לאקדומי ליום הכניסה אלא כי איתיה בכפר אבל כי איתיה בעיר כבני העיר בעי למיקרא · ומותיב אביי עליה ומתרץ הכי בן כפר שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא עמהם: מהיכן קורא את המגילה ויוצא בה רבי מאיר אומר כו'. ואסיקנא כדברי האומר את כולה אמר [רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא] משמיה דרב מגילה נקראת ספר ללמד שאם תפרה בפשתן פסולה כספר הכתובים פירוש אם הן בהן מגילת אסתר רחבן ג'

תורה נקראת אגרת שאם הטיל בה ג' חוטי גידין כשרה · ובלבד שיהו משולשין כלומר החוט כרוך זה אחר זה ג' פעמים ג' ג' בב' קצוות וג' באמצע · הקורא במגילה הכתובה בין כולן כתובים שנכתבו מגילה ומגילת אסתר בכללן · והיו יותב היריעות הכתובות כולן מדה אחת פסולה ואם מיחסרא או מייתרא כגון שכל יריעה רחבה ג' זרתות והיריעות שכתובה

*) כתיב הכא ותכתוב אסתר המלכה וכתיב התם ויאמר כו'. **) נראה דצ"ל כלומר ואיך שנינו אם עתיד לחזור אם חזר הרי חזר ואם לא כו'.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מנא אמינא לה דמשום ההוא: (ב) תוס' ד"ה על הספר וכו' דתנן בכל כותבין בדיו ובסם ובסיקרא ובכל דבר: (ג) ד"ה בן כפר וכו' שעתיד לחזור בליל י"ד ואע"פ:

גליון הש"ס

תוספות ד"ה ובלבד שיהו כו' מראש התפר · עיין בכורות דף לט ע"א תוספות ד"ה שיהיו משולשים ושם איתא מראש הדף וכו' וכן נכון:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה שיהו משולשין שיהא מראש התפר וכו' · נ"ב עיין מהרש"א שי"ף שהאריך והגיה כלשון רש"י פעמים הספר תחת התפר · ועיין בכורות דף לט ע"א תוספות ד"ה שיהיו וכו' משמע כדבריו ודבריהם סותרים להכא יעוש"ה ודו"ק:

תורה אור

הכתובה בין הכתובים אמר ליה הרי אמרו הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ומחו לה אמוחא °*בצבור שנו ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן שיור התפר הלכה למשה מסיני ומחו לה אמוחא ולא אמרו אלא כדי שלא יקרע ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן אלמלי נשתייר במערה שעמד בה משה ואליהו כמלא נקב מחט סדקית לא היו יכולין לעמוד מפני האורה שנאמר °כי לא יראני האדם וחי (שמות לג) ואמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן מאי דכתיב °ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם (דברים ט) בהר *מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שהסופרים עתידין לחדש ומאי ניהו מקרא מגילה:

מתני' *הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן ר' יהודה מכשיר בקטן:

גמ' מאן תנא חרש דיעבד נמי לא אמר רב מתנה ר' יוסי היא דתנן *הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא רבי יוסי אומר לא יצא וממאי דרבי יוסי היא ודיעבד נמי לא דלמא רבי יהודה היא ולכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי לא סלקא דעתך דקתני חרש דומיא דשוטה וקטן מה שוטה וקטן דיעבד נמי לא אף חרש דיעבד נמי לא ודלמא הא כדאיתא והא כדאיתא מדקתני סיפא רבי יהודה מכשיר בקטן מכלל דרישא לאו ר' יהודה היא (א) ודלמא כולה ר' יהודה היא מי דמי רישא לפסולה וסיפא לכשירה ודלמא כולה ר' יהודה היא ותרי גווני קטן קתני לה וחסורי מיחסרא והכי קתני הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן בד"א בקטן שלא הגיע לחינוך אבל בקטן שהגיע לחינוך אפילו לכתחלה שר' יהודה מכשיר בקטן במאי אוקימתא כר' יהודה ודיעבד אלא הא דתני (ר') יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי חרש המדבר ואינו שומע תורם לכתחלה מני אי רבי יהודה דיעבד אין לכתחלה לא אי רבי יוסי דיעבד נמי לא ואלא מאי ר' יהודה ואפי' לכתחלה אלא הא *דתניא לא יברך אדם ברכת המזון בלבו ואם בירך יצא מני לא רבי יהודה ולא רבי יוסי אי ר' יהודה אפי' לכתחלה אי ר' יוסי אפי' דיעבד נמי לא

לעולם

רש"י

ומחו לה אמוחא · לאחר שאמר שמועה זו הכה על קדקדה כלומר סתר מקלתה ואמר לא אמרו אלא בצבור : שיור התפר · כשתופרין יריעות של ספר תורה לחברן יחד משיירין בתפר למעלה ולמטה : ומחו לה אמוחא · לאחר שאמרה הכה על מוחה כלומר חזר וסתר ואמר לאו הלכה למשה מסיני הוא אלא חכמים אמרו : כדי שלא יקרע · שאם אינו משייר מהדק בחוזקה כשהוא מהדקו לספר תורה והוא נקרע אבל עכשיו כשהוא מהדקו בכח ומתחיל להרחיב ורוצה להיקרע מונע מלהדקו יותר : מערה שעמד בה משה · כשעבר הקב"ה לפניו שנאמר ושמתיך בנקרת הצור (שמות לג) ואליהו אף הוא עמד באותה מערה ועבר הקב"ה לפניו שנאמר ויבא שם אל המערה וגו' ויאמר צא ועמדת בהר וגו' והנה ה' עובר וגו' (מלכים א יט) : מחט סידקית · שלנו שהיא דקה ותופרין בה סדקי בגדים °ויש מחט אחרת גסה שנקראת מחט של שקאין : אלמלי נשתייר בה נקב · כפי מחט כשעבר עליהן הקב"ה כמו שנאמר ושכותי כפי עליך עד עברי (שמות לג) : דקדוקי תורה · ריבויין אתין וגמין מיעוטין אכין ורקין : דקדוקי סופרים · שדקדקו האחרונים מלשון משנת הראשונים : לא יצא · דיעבד הוא : וממאי · דחוץ מחרש דקאמר מתני' אפי' בדיעבד קאמר ור' יוסי היא דפסל בדיעבד : ולכתחלה הוא דלא · ובהא איכא למימר דאפי' ר' יהודה מודה דהא לא שמעינן ליה דפליג אלא בדיעבד : מדסיפא רבי יהודה · דקתני ור' יהודה מכשיר בקטן : לא דמי רישא לפסולה וסיפא להכשירה לא גרסינן ליה דלישנא יתירא הוא אלא הכי גרסינן ודלמא רבי יהודה היא ותרי גווני קטן וחסורי מיחסרא כו' הכל כשירין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן : הא כדאיתא והא כדאיתא · חרש לכתחילה ושוטה אפילו בדיעבד : בד"א בקטן שלא הגיע לחינוך · לחינוך מצות כגון בן תשע ובן עשר כדאמרינן ביומא בפרק בתרא (דף פב.) : במאי אוקימתא כר' יהודה · ואשמעת לן דכי אמר רבי יהודה בלא השמיע לאזנו יצא בדיעבד קאמר ולא לכתחילה : אלא הא דתניא כו' תורם · ואע"פ שהוא צריך לברך ואין אזניו שומעות הברכה שהוא מוציא מפיו : אלא מאי · בעית למימר דרבי יהודה דאמר בלא השמיע לאזנו יצא אפילו לכתחילה · היכי דתיקום הא דר"י בריה דר"ש בן פזי אליביה והאי דקא מיפלגי בדיעבד להודיעך כחו דר' יוסי : אלא הא דתניא כו' מני :

ולא

תוספות

שיור התפר הלכה למשה מסיני · נראה דאף במגילה ובשאר ספרים בעינן שיור התפר כיון דטעמא הוי כדי שלא יקרע :

חוץ מחרש · סתם חרש *הוי אינו שומע ואינו מדבר אבל חרש דהכא מדבר הוא מדקרי המגילה ופקח הוא לכל דבריו חוץ מדבר זה שצריך שישמיע לאזנו :

ורבי יהודה מכשיר · קשה באיזה קטן מיירי אי בלא הגיע לחינוך · מאי טעמא דרבי יהודה דמכשיר והא אמרינן בסוף פ' בתרא דראש השנה (דף כט.) כל שאינו מחויב בדבר אין מוציא אחרים ידי חובתן ואי הגיע לחינוך מאי טעמא דרבנן דפסלי והלא כל האחרים נמי אין חייבין אלא מדרבנן וא"כ קשיא אמאי לא אמרינן דאתי דרבנן ומפיק דרבנן דהכי נמי אמרינן פ' מי שמתו (ברכות דף כ: ושם) דבן מברך לאביו אע"פ שהוא קטן ויוצא בברכתו ומוקי לה התם כגון שאכל האב כזית או כביצה דהוי שיעורא דרבנן ואתי קטן שחיובו דרבנן ומפיק האב שלא אכל אלא שיעורא דרבנן ואמאי לא אמרינן כן במגילה וכן בפ' לולב הגזול (סוכה דף לח: ושם) דאמר אין קטן מוציא [בקריאת הלל] ועונין אחריו מה (ב) שהן אומרים מאי שנא מברכת המזון וי"ל דלעולם מיירי בקטן שהגיע לחינוך ואפ"ה פסלו רבנן משום דמגילה ליכא חובא אפילו בגדולים אלא מדרבנן וקטן אין מחויב אלא מדרבנן אפילו בשאר מצות ובגדול ליכא אלא חד דרבנן במגילה שהרי בשאר מצות הוא חייב דאורייי' °ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן אבל ההיא דבהמ"ז מיירי שהקטן אכל כדי שביעה דהוי חובא דאורייתא וליכא אלא חד דרבנן ומפיק האב שלא אכל אלא שיעורא דרבנן ומ"מ קשיא דקאמרינן *דרב ששת ורב יוסף אמרי אגדתא בלילי פסחים [פסחים קטז:] ומוציאין האחרים משום דסברי מצה בזמן הזה דרבנן ולפי מה שפירש' קשה היכי אתו איכהו דהוו תרי דרבנן דהא סומא פטור מלומר הגדה ומפקי האחרים דחייבים מיהא דרבנן וליכא בהו אלא חד דרבנן °וי"ל דסומא עדיף מקטן שהרי נתחייב כבר מדאורייתא משא"כ בקטן*) :

ודלמא ר' יהודה היא · °משום דפסיק התם כרבי יהודה דחיק לאוקומי מתני' כוותיה :

אלא הא דתניא לא יברך אדם ברכת המזון בלבו · קשיא היכי מדמינן ברכת המזון לקריאת שמע בשלמא מגילה איכא למימר דסבר כמאן דאמר דצריך בקריאת שמע השמעת אוזן וסבר דתקינו רבנן מגילה כעין דאורייתא אבל ברכת המזון דהוי דאורייתא ולא כתיב ביה שמע מנלן לתקן ביה דצריך שישמיע לאזנו ויש לומר דקים ליה דגמרינן ברכת המזון מקריאת שמע :

*) [וע"ע תוס' לקמן כד. ד"ה אבל וד"ה מי ותוס' ערכין ג. ד"ה דלמא]

עין משפט נר מצוה

[תרומות פ"א מ"ב]

לב א מיי' פ"ב מהל' מגילה הלכה ח סמג עשין ד טוש"ע א"ח סי' תרלא סעיף ח :

לג ב מיי' פ"ט מהל' ס"ת הלכה יד סמג עשין כה טוש"ע י"ד סי' רעח סעיף א [וטוש"ע א"ח סי' תרלא סעיף ז]:

לד ג מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה ב סמג עשין ד טוש"ע א"ח סי' תרפט סעיף ב :

לה ד מיי' פ"א מהלכות ברכות הלכה ז :

רבינו חננאל

ג' זרתות וחצי זרת או ב' זרתות וחצי שנראית מגילה בפני עצמה כשרה · אמר ר' יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ומחו לה אמוחא לא אמרן לא יצא אלא בצבור ש"מ קורין אותה ביחיד כרב. ושיור התפר פי' שיניח כמו אצבע ועוד בתחלה ואחר כך יתפור בגידין הל"מ היא ואוקימנא כדי שלא יקרע · וא"ר יוחנן אלמלא נשתייר במערה שעמד בה משה ואליהו כמלוא מחט נקב סידקית לא יכלו לעמוד מפני האורה דכתיב כי לא יראני האדם וחי · ומאי דכתיב ועליהם ככל הדברים דייקינן מן עליהם מלמד שהראהו הקב"ה למשה בסיני דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שעתידין לחדש ומאי ניהו מקרא מגילה : ירושלמי וכרם לא יסוף מזרעם מיכן שקבעו להם חכמים מסכת' : מתני' הכל כשרים לקרוא את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן רבי יהודה מכשיר בקטן מאן תנא חרש אפילו דיעבד לא ואוקמה רב מתנה לר' יוסי דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ר' יוסי אומר לא יצא פירוש כיון שלא שמע הרי הוא כחרש לפיכך [לא יצא] ואמרי' ודילמא מתניתין ר"י היא ולכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי ודחינן מדקתני חרש בהדי שוטה דשמעינן מיכן חרש דומיא דשוטה מה שוטה דיעבד פסול אף חרש נמי כן · ואמרינן ודילמא הא כדאיתיה והא כדאיתיה כלומר אע"פ ששנאה כאחד כל אחד יש לו דרך [אחר] ודחינן מדסיפא רבי יהודה מכשיר בקטן רישא דפסיל בקטן לאו ר' יהודה היא דאם כן קשיא דר' יהודה אדר' יהודה ופריק כולה ר' יהודה היא ותרי גווני קטן רישא בקטן שלא הגיע לחינוך והוא כדתנן בפרק יוה"כ תינוקות אין מענין אותן (לשעות) ביוה"כ אבל מחנכין אותן קודם שנה או שנתים כדי להרגילן למצות · וא"ר יוחנן בן עשר בן י"א מחנכין אותן לשעות כו' ולפיכך פסול אבל סיפא דקתני ר' יהודה מכשיר בקטן הוא קטן שהגיע לחינוך מבן י"א שנה ולמעלה ולפיכך אמר כשר ואפילו לכתחלה כשר ודחינן במאי אוקימתא למתניתין כר' יהודה ורישא כולה דיעבד אין לכתחלה לא (ר' אומר) הא דתני חרש המדבר ואינו שומע תורם לכתחלה מני אי רבי יהודה דאי עבד מכשיר · אבל לכתחלה לא ורבי יוסי לא לכתחלה ולא דיעבד מכשיר הא דקתני תורם לכתחלה מני היא · ומתמהינן ואלא מאי הא דתני חרש תורם לכתחלה ר' יהודה היא וקשיא לן אי הכי היה לו להקשות אי הכי ליתני ר' יהודה מכשיר בקטן

מסורת הש"ס

[עי' ברכות ה. ועי' פירוש על זה בהקדמת התוי"ט]

ברכות טו. [ערכין ג:]

ג"ז שם. לעיל יז:

ברכות טו.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולאו ר' יהודה היא (ודלמא כולה וכו' לכשירה) תא"מ ונ"ב רש"י לא גרס ליה : (ב) תוס' ד"ה ור' יהודה וכו' אחריו מה שהוא אומר :

גליון הש"ס

גמרא בצבור שנו · עי' לעיל דף ד ע"א תו' ד"ה סוף עובדא : רש"י ד"ה מחט סדקית וכו' ויש מחט אחרת · במתני' דשבת דף קכב ע"ב : תוס' ד"ה ור"י מכשיר וכו' ולא אתי תרי דרבנן · עיין לקמן דף כד ע"א תוס' ד"ה אבל : בא"ד וי"ל דסומא עדיף · עיין לקמן דף כד ע"א תוס' ד"ה מי שלא ראה : תוס' ד"ה ודלמא ר"י היא משום דפסיק · כעין זה שבת דף נז ע"א תוס' ד"ה לעולם :

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

לעולם ר' יהודה ואפי' לכתחילה ולא קשיא הא דידיה הא דרביה דתניא ר' יהודה אומר משום ר"א בן עזריה הקורא את שמע צריך שישמיע לאזנו שנאמר °שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (דברים ו) השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך ר"מ אומר °אשר אנכי מצוך היום על לבבך (שם) אחר כוונת הלב הן הן הדברים השתא דאתית להכי אפילו תימא רבי יהודה כרביה סבירא ליה והא דתני יהודה בריה דר' שמעון בן פזי ר"מ היא: ר' יהודה מכשיר בקטן: (*דתניא) *א"ר יהודה קטן הייתי וקריתיה למעלה מרבי טרפון וזקנים בלוד אמרו לו *אין מביאין ראיה מן הקטן [תוספתא פ"ב] תניא אמר רבי *קטן הייתי וקריתיה למעלה מרבי יהודה אמרו לו אין מביאין ראיה מן המתיר ולימרו ליה אין מביאין ראיה מן הקטן חדא ועוד קאמרו ליה חדא דקטן היית ועוד אפילו גדול היית אין מביאין ראיה מן המתיר: **מתני'** א*אין קורין את המגילה ב ולא מלין ג ולא טובלין ד ולא מזין ה וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד שתנץ החמה *וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר: **גמ'** מנלן דאמר קרא °והימים האלה נזכרים ונעשים (אסתר ט) ביום אין בלילה לא לימא תיהוי תיובתא דר' יהושע בן לוי *דאמר ריב"ל חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום כי קתני אדיום: ולא מלין וכו': דכתיב °וביום השמיני ימול (ויקרא יב): ולא טובלין ולא מזין וכו': דכתיב °והזה הטהור על הטמא [וגו'] (במדבר יט) ביום השביעי ואיתקש טבילה להזיה: וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד שתנץ החמה וכו': פשיטא מ"ש שומרת יום כנגד יום מכל חייבי טבילות איצטריך סלקא דעתך אמינא תיהוי כראיה ראשונה של זב וראיה ראשונה של זב איתקש לבעל קרי דכתיב °זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע (ויקרא טו) מה בעל קרי טובל ביום האי נמי ליטבול ביומיה והא ביממא לא מצי טבלה (א) דכתיב °כל ימי זובה כמשכב נדתה יהיה לה (שם) בליליא מיהת ליעביד מקצת שימור ותיטבול קמ"ל כיון דבעיא ספירה ספירה

לעולם ר' יהודה · ואפי' לכתחילה מכשיר ומתני' רבי יוסי היא ואפי' דיעבד לא: והאי · דתורם לכתחילה ר' יהודה: והאי · דברהמ"ז דרביה · משמו של ר' אלעזר בן עזריה אמרה שצריך להשמיע והאי לישנא משמע לכתחילה אבל דיעבד יצא: והשתא דאתית להכי · לאשמועינן הא פלוגתא דר' יהודה ור"מ: אפי' תימא ר' יהודה · דאמר בק"ש יצא דיעבד אין לכתחילה לא ומתני' נמי לכתחילה הוא דפסלה לחרש ור' יהודה היא וכן דברכת המזון נמי ר' יהודה היא ודקשיא לך הא דיהודה בריה דר' שמעון בן פזי מני לא ר' יהודה ולא ר' יוסי ר"מ היא דמכשר לכתחילה: מן המתיר · ר' יהודה שקרית לפניו הוא שמתיר את הקטן ואין לך להביא ראיה ממנו שהרי רבים חולקין עליו: **מתני'** ולא טובלין · משיגיע שביעי לזב ולטמא מת אין אומרים משחשיכה בכניסת שביעי ראוי לטבול אע"ג דלילה תחילת יום היא הכא יום בעינן אבל משעבר היום מותר לטבול בלילה ובגמרא יליף לה לכולהו: וכן שומרת יום כנגד יום · בגמרא מפרש מאי שנא דנקט להא תו באפי נפשה הא תנא ליה אין טובלין: עד הנץ החמה · שילא מספק לילה: וכולן שעשו כו' · דמעלות השחר יממא הוא אבל לפי שאין הכל בקיאין בו צריכין להמתין עד הנץ החמה: **גמ'** כי קתני · עד שתהא הנץ החמה אדיום אקרייה שניה וקאמר שיהא של יום ביום: ואיתקש טבילה · דכתיב בסיפיה ורחץ במים וה"ה לזב וזבה: ה"ג פשיטא מאי שנא שומרת יום כנגד יום כו': שומרת יום כנגד יום · לאחר שכלה שבעה ימי נדה נכנסין י"א יום הקרויין ימי זיבה שאם תראה בהן ג' ימים רצופין הרי היא זבה וטעונה ספירת שבעה וקרבן ואם תראה יום אחד שומרת יום למחרת וטובלת ומקראי יליף לה בתורת כהנים ומייתי לה בשמעתא בתרייתא דמסכת נדה: תיהוי · הך ראיה של זבה כראיה ראשונה של זב דאיתקש לבעל קרי דכתיב זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע חדא זיבה כתיב הכא והיינו ראיה ראשונה ואשר תצא ממנו שכבת זרע היינו בעל קרי: משום דכתיב יהיה גרסינן · כל ימי זוב טומאתה כמשכב נדתה יהיה לה והך קרא בראיית שומרת יום כנגד יום קאי מרבוי כל ימי דרשינן לה במסכת נדה (דף עג.) ואמרינן התם יהיה לה מלמד שסופרת אחד לאחד קצת מיום המחרת הלכך בלילה מיהת תטבול דעבדה קצת שימור: קמ"ל

ולא טובלין ולא מזין אלא ביום · קשיא דהתנן במסכת פרה (פי"ב משנה י"א) אין טובלין האזוב בלילה ומזין ביום אבל הוא עצמו טובל בלילה ומזין עליו ביום והכא אמרינן דצריך לטבול ביום ופר"ת דשתי טבילות הן אחת לפני ההזאה כדי לקבל ההזאה ואותה הויא בלילה כדתנן במסכת יבמות (דף מו:) ואחת לאחר ההזאה והיינו ההיא דכתיבא בקרא וההיא הויא ביממא והכי נמי משמע פ"ב דכריתות (דף ט.) דאיכא טבילה לפני ההזאה דקאמרינן מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים והרצאת דמים נפקא לן מויזרוק את הדם וטבילה נפקא לן משום דגמירי דאין הזאה בלא טבילה לפניה כדי לקבל ההזאה והזאת פרה במקום אותה הזאה עומדת ואם כן צריך טבילה לפניה °וגם צריך טבילה לאחריה דהא בספרי קתני שאם הקדים טבילה להזאה לא עשה ולא כלום אלמא שיש טבילה לאחר הזאה כדמשמע התם ואחת קודם ההזאה כדמשמע בכריתות ובכמה מקומות בגמרתנו שמזכיר טבילה לפני ההזאה ומ"מ קשה הכא באיזה טבילה מיירי אי בטבילה דלפני ההזאה כדמשמע לישנא דנקט טובלין ברישא אם כן הויא אפילו בלילה כדפרישית ואי מיירי באותה שלאחר הזאה מאי איריא משום דאיתקש להזאה תיפוק ליה משום דהויא לאחר ההזאה ואינה אלא ביום ולמעוטי לילה שלאחר ההזאה דהיינו ליל שמיני לא איצטריך דכיון דעבר שביעי פשיטא דמותר לטבול בכל עת שירצה וגם רש"י פירש כן דמשעבר היום מותר לטבול בלילה לכך נראה כפירוש ריב"א דהכא מיירי בטבילת אזוב דהויא ביממא כדתנן במסכת [פרה שם] ולהכי נקט טובלין ואח"כ מזין וה"נ משמע בירושלמי דמייתי קרא דוטבל והזה למדרשא דאתקש טבילה להזאה והיינו טבילת אזוב *ומיהו קשה לר"י דהא אמר בשלהי מסכת יומא (דף פח.) הזב והזבה וטמא מת (ב) טובלין ביום ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה לא יטבול פירוש אחר שהתפלל תפלת המנחה דתפלת נעילה יכול הוא לאומרה בלילה ופשיטא דהיינו ביום שלאחר ההזאה °דאי לפני ההזאה היאך מותר לטבול ביום הכפורים אי משום דטבילה בזמנה מצוה מכל מקום ההזאה הויא שבות כדאמר פרק אלו דברים (פסחים דף סה:) והיאך יכול לעשות ואם תפרש שהזה מאתמול ועכשיו הוא טובל בשמיני אין זו טבילה בזמנה ולא דחיא יום הכפורים וצ"ל שקיבל ההזאה מקטן או בשוגג או שעבר והזה:

דכתיב וביום השמיני ימול · קשיא דבפרק ר' אליעזר אומר אם לא הביא (שבת דף קלג. ושם) דריש האי קרא לומר אפילו בשבת ומבן שמונת ימים דריש ולא בלילה ותניא התם כוותיה דרבי יוחנן וי"ל דהכא מייתי הדרשה הפשוטה יותר כראיית נגעים* והקשה ה"ר אפרים כיון דמילה אינה בלילה אם כן הויא מצות עשה שהזמן גרמא שהנשים פטורות ממנה וא"כ קשיא למה לי בפ"ק דקדושין (דף כט. ושם) קרא דאותו ולא אותה לומר דאשה אינה חייבת למול תיפוק ליה דמצות עשה שהזמן גרמא היא וי"ל דאי לאו אותו הוה אמינא דהאי דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא היינו היכא דליכא כרת דומיא דמצה ושמחה והקהל דלית בהו כרת ומנייהו ממעטינן נשים אבל מילה שיש בה כרת ונכרתו עליה שלש עשרה בריתות הוה אמינא דמחייב בהו נשים למול את בנייהו קמ"ל אותו דלא אי נמי למילה שלא בזמנה וכמאן דאמר *) דנוהגין בין ביום בין בלילה**):

מאי שנא שומרת יום כנגד יום וכו' · אי ולא טובלין דלעיל מיירי בטבילת אדם אתי שפיר דבעי מאי שנא שהזכיר בפני עצמה אבל אי איירי בטבילת אזוב צריך לפרש הכי מאי שנא שהזכיר שומרת יום לומר שהיא ביום מכל שאר חייבי טבילות:

*) [יבמות עב:] **) [ועי' תוס' יבמות עב: ד"ה אין ותוס' קדושין כט. ד"ה אותו]

לו א טוש"ע א"ח סימן תרפז סעיף א:

לז ב מיי' פ"א מהלכות מילה הלכה ח סמג עשין כח טוש"ע י"ד סי' רסב סעיף א:

לח ג מיי' פ"א מהלכות מקואות הלכה ו סמג עשין רמח:

לט ד מיי' פי"א מהל' פרה אדומה הלכה א סמג עשין רלג:

מ ה מיי' פ"ו מהלכות אסורי ביאה הלכה ט סמג לאוין קיא ועשין רמג טור יד סימן קפג:

רבינו חננאל

בקטן ובחרש ופרקינן חדא מתרתי אותיב ליה אלא הא דתניא לא יברך אדם לכתחלה ברכת המזון בלבו ואם בירך יצא כו' ופרקינן לעולם תרווייהו רבי יהודה והא דתני חרש תורם לכתחלה דידיה ומתניתין דאוקימנא דאיעבד והא דתני ואם ברך יצא תני לה רבי יהודה משמיה דרביה דתניא ר' יהודה אומר משום רבי אלעזר בן עזריה הקורא את שמע צריך להשמיע לאזנו שנאמר שמע ישראל השמע לאזניך לכתחלה מה שאתה מוצא מפיך ר' מאיר אומר כשהוא אומר אשר אנכי מצוך היום על לבבך אחר כוונת הלב הן הן הדברים כלומר אין צריך להשמיע ואפילו לא הוציא את הדברים מפיו אלא בירך בלבו יצא והדר אוקימנה למתניתין רבי יהודה לכתחלה לא יקרא החרש ודאיעבד יצא וכן אם בירך בלבו לכתחלה לא אבל בדיעבד יצא · והא דתניא חרש תורם לכתחלה ר' מאיר היא: תניא א"ר קטן הייתי וקראתיה למעלה מרבי יהודה כו' אמרו חדא דקטן היית ואין עדות מקטן · ועוד ר' יהודה שקראת למעלה ממנו (מכשיר) [מתיר] הוא ואין מביאין ראיה מן המתיר וקי"ל כלישנא בתרא דרב יוסף דאמר [בברכות טו] מחלוקת בק"ש אבל בשאר מצות דברי הכל יצא . ואמר רב חסדא א"ר שילא הלכתא כר' יהודה ועוד אמר הלכתא כר' יהודה שאמר משום ר' אליעזר בן עזריה הלכך לכתחלה לא מוקמינן חרש מדבר ואינו שומע לפרס על שמע ולברך ברכת המזון ואי עבד שפיר דמי: ירושלמי ר' יוסי אומר כתיב והאזנת למצותיו השמע לאזניך מה שאתה מוצא מפיך בר קפרא אמר צריך לקרותה בפני הנשים והקטנים שאף הם היו בספק נפשות · אין קורין את המגלה אלא ביום שנאמר והימים האלה נזכרים ונעשים וגו' ביום ולא בלילה והני מילי בקריאה של יום כדקתני ולשנותה ביום

ולא מוהלין דכתיב וביום השמיני ימול ולא טובלין ולא מזין דכתיב והזה הטהור על הטמא ביום השלישי ואתקש טבילה להזאה שנאמר והזה ורחץ אלו כולן וכן שומרת יום כנגד יום כגון שראתה בי"א יום שבין נדה לנדה שהן ימי זיבה [יום א'] הדין לישב שלא תגע בדבר ולא תטהר למחר יום ב' ואם לא ראתה בו דם טובלת ביום ג' *) לראייתה משתנץ החמה וטהורה אבל קודם שתנץ החמה לא: ירושלמי כל חייבי טבילות טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה נדה שעבר זמנה פירוש אחר ז' ימים לנדה דאורייתא או אחרי ז' נקיים (וספק זובה) [לזבה] טובלת בין ביום בין בלילה · דרש ר' חייא בר בא לצוריא נדה שעבר זמנה טובלת אפילו ביום תמן אמרו אפילו עובר זמנה לא מפני חמותה ומפני כלתה אשה משל בית רבותינו ראוה טובלת כדרכה ביום ואמרו עוברת זמן היתה . נדה שנאנסה

*) עי' נדה ע"ב · ובמשנה טבלה ביום שלאחריו כו' וצ"ע ·

[נ"ל תניא]

[סנהדרין נב:]

[תוספתא שם]

[פרס סוף פי"ג]

לעיל ד.

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא מצי טבלה משום דכתיב כל: (ב) תוס' ד"ה ולא טובלין וכו' הזב והזבה וטמאת מת טובלין כדרכן ביום הכפורים ר' יוסי אומר:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ולא טובלין וכו' וגם צריך טבילה לאחריה · עי' חגיגה דף כג ע"א תוס' ד"ה עשאוהו: בא"ד דאי לפני ההזאה היאך מותר לטבול ביוה"כ · עי' שבת דף קיא ע"א תוס' ד"ה לא ס"ד: [בסנהדרין נד: ועי' תוספ' שם ד"ה דכתיב וכתו' מו"ק ח. ד"ה נפקא ותוס' זבחים קיז. ד"ה והתורה]

ספירה ביממא היא: וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר: מנהני מילי אמר רבא דאמר קרא ויקרא אלהים לאור יום *למאיר ובא קראו יום אלא מעתה ולחשך קרא לילה [למחשיך ובא קרא לילה] הא קיי"ל דעד צאת הכוכבים לאו לילה הוא אלא אמר רבי זירא מהכא *ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים ואומר (*והיה) לנו הלילה (*למשמר) מאי ואומר וכ"ת משעלה עמוד השחר לאו יממא ומכי ערבא שמשא ליליא ואינהו מקדמי ומחשכי ת"ש (*והיה) לנו הלילה משמר והיום מלאכה: **מתני'** *כל היום כשר לקריאת המגילה ולקריאת ההלל ולתקיעת שופר *ולנטילת לולב ולתפלת המוספין ולמוספין ולוידוי הפרים ולוידוי מעשר ולוידוי יוהכ"פ לסמיכה לשחיטה לתנופה להגשה לקמיצה ולהקטרה למליקה ולקבלה ולהזיה ולהשקיית סוטה ולעריפת העגלה ולטהרת המצורע *כל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטר חלבים ואברים *זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה: **גמ'** מנלן דאמר קרא והימים האלה נזכרים ונעשים לקריאת ההלל דכתיב ממזרח שמש עד מבואו (*רבי יוסי) אומר זה היום עשה ה' ולנטילת לולב דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ולתקיעת שופר דכתיב יום תרועה יהיה לכם ולמוספין דכתיב דבר יום ביומו ולתפלת המוספין כמוספין שויוה רבנן ולוידוי פרים דיליף כפרה כפרה מיום הכפורים דתניא *גבי יוה"כ וכפר בעדו ובעד ביתו בכפרת דברים הכתוב מדבר וכפרה ביממא הוא דכתיב ביום הזה יכפר עליכם: ולוידוי מעשר וכו': דכתיב ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית וסמיך ליה היום הזה ה' אלהיך מצוך: לסמיכה ולשחיטה: דכתיב וסמך ושחט וכתיב בה בשחיטה ביום זבחכם ולתנופה דכתיב ביום הניפכם את העומר ולהגשה דאיתקש לתנופה דכתיב ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות והניף והקריב ולמליקה ולקמיצה ולהקטרה ולהזיה דכתיב ביום צוותו את בני ישראל; ולהשקיית סוטה *אתיא תורה תורה כתיב הכא ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת וכתיב התם על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט

מה

ולהקטר

קמ"ל כיון דהאי אחד לאחד משום ספירה היא מדוגמת ספירת ז' כל ספירה דיממא היא דכתיב וספרה לה שבעת ימים (ויקרא טו): מקדמי · מקדימין: מחשכי · מעריבין: ת"ש (*והיה) לנו הלילה למשמר והיום למלאכה · ש"מ כל זמן שעסוקים במלאכה קרי יום ולא קדמותא וחשכותא: **מתני'** כל היום כשר · ואע"ג דקיימא לן* זריזין מקדימין למצות דכתיב וישכם אברהם בבקר (בראשית כב) אפילו הכי כשר כל היום: לוידוי פרים · פר העלם דבר של צבור ופר כהן משיח שמתודין עליו חטא שהביאוהו עליו כדאמרינן במסכת יומא (דף לו:) והתודה על חטאת עון חטאת כתיב הכא וכפר עליו הכהן (ויקרא ד) וכתיב התם ביום הכפורים יעמד חי לפני ה' לכפר עליו וגו' (ויקרא טז) מה להלן כפרת דברים וביום כדיליף לקמן אף כאן כפרת דברים וביום: למליקה · של עוף: לקבלה · לקבלת הדם: להזיה · לזריקת הדם והזיית פרים הנשרפין וחטאות הפנימיות שהיא זריקה שלהן: **גמ'** בכפרת דברים · וידוי במס' יומא (דף לו:) מסיים לה אתה אומר בכפרת דברים או אינו אלא בכפרת דמים הרי הוא אומר ושחט את פר החטאת אשר לו למדנו שעדיין לא נשחט הפר: כי ביום הזה יכפר עליכם · אלמא כפרתו ביום: והניף והקריב · והקרבה היא הגשה דאי אפשר לומר הך הקרבה היא הקטרת הקומץ דהא כתיב בתריה וקמץ והקטיר ומה היא הגשה מגיש את המנחה ומגיעה בקרן מערבית דרומית של מזבח כנגד חודה של קרן ואח"כ קומץ ומקראי יליף לה במסכת סוטה (דף יד:) ובמנחות (דף יט:): לקמילה ולהקטרה · בהקטרת קומץ קאמר שהיא במנחה כנגד זריקת דם בזבחים ואינה כשרה אלא ביום אבל הקטר חלבים ואברים תנן במתני' דכשרים כל הלילה: ביום צוותו · להקריב את קרבניהם וכל הני הקרבת הקרבן נינהו דאינו הקטרת קומץ הקרבה (א) היא וקמילה איתקש להקטרה דכתיב וקמץ והקטיר מליקת עוף מליקתו והזייתו כאחת והזייתו היא הקרבתו קבלת דם הקרבה יקרי לה דאמר מר (חגיגה דף יא.) והקריבו זו קבלת הדם א"נ להקריב כל צורכי הקרבה קמילה ומליקה וקבלה כולן צרכי הקרבה הן ואי אפשר בלא הן אבל הגשה ותנופה אינן מעכבין:

משפט

ספירה ביממא היא · מכאן קשיא לפירוש רש"י דכיצד צלין (פסחים דף פא. ושם) דפריך ולר' יוסי דאמר מקצת היום ככולו וזבה שראתה בשביעי לספירתה אינה סותרת אם כן זבה גדולה לדידיה היכי משכחת לה ומשני [בראתה כל שני] בין השמשות דאז הוי סוף היום ותחלת האחר בטומאה וקשיא אמאי לא אמר ברואה בלילות דהא ספירת לילה לאו ספירה היא וכמאן שכל היום טמא כיון שתחילתו הוי טמא וי"ל דסבר ר' יוסי דסוף היום מהני לשמור כמו תחלת היום וה"נ משמע פרק שני דנזיר (דף טו.) בסופו דקאמר [לר"י זבה גמורה] היכי משכחת לה אי דחזי בפלגא דיומא אידך פלגא ליהוי לה שימור ואם תאמר אם כן רבי יוסי דסבר מקצת היום ככולו א"כ היה לו להקשות ר' יוסי כותאי אמרה לשמעתיה כדקפריך לרב בנדה (דף סט.) וי"ל דכותאי אמרי אפי' מיום ראשון שפסקה בו דסופרתו ליום ראשון ור' יוסי לא אמר אלא מיום שבעה*: **והא** קי"ל דעם צאת הכוכבים ליליא הוא · ואם תאמר כיון דקיי"ל דבצאת הכוכבים הוי ליליא א"כ אמאי פליגי ר' יוסי ור' יהודה בבין השמשות* לימרו בצאת הכוכבים וי"ל דאף בשיעור צאת הכוכבים יש חילוק שיש כוכבים נראין ביום*: **והיה** לנו הלילה למשמר · קשיא דהא אמרינן בברכות (דף ב: ושם) גבי צאת הכוכבים לילה הוא ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר דכתיב והיה לנו הלילה למשמר ואמאי לא הוי ראייה גמורה כדמפקינן הכא מקרא ויש לומר דהתם בעי לאסוקי דזמן שכיבה דגבי ק"ש הוי צאת הכוכבים ומש"ה קאמרינן התם דאין זו ראייה גמורה דנהי דהוי לילה באותה שעה מ"מ לא הוי זמן שכיבה לכל אדם: **ולוידוי** יוה"כ דתניא · קשיא אמאי איצטריך למימר האי כיון דתנא כל היום כשר לסמיכה והלא הוידוי אינו אלא בשעת סמיכה וי"ל דאי לאו האי הוה אמינא דוידוי זה (*כוידוי) דשאר סמיכות דאינו כשר כל היום ויגרום נמי לסמיכה שלא תהא כשרה כל היום כשאר סמיכות מש"ה איצטריך למתני הוידוי: **לקמיצה** ולהקטרה דכתיב ביום צוותו · אבל שחיטה לא מפקינן מהאי קרא דלאו עבודה היא שהרי כשרה בזר וקרא משתעי בעבודה דכתיב להקריב את קרבניהם *וכן תנופה והגשה *אין צריך כהו כהן במנחה לפני הקמיצה: ***כל** הלילה כשר לקצירת העומר · אומר ר"ת שאם שכח לברך בלילה לא יברך ביום כדמשמע בהאי סתמא דמתני' דנהי דאיכא סתמא במנחות (דף עא.) דתני נקצר ביום כשר בדיעבד מ"מ סתמא דהכא עדיפא דהא קתני לה גבי הלכתא פסיקתא דדינא ועוד נראה דאפי' למאן דמכשר קצירת העומר ביום דיעבד מודה הוא גבי ספירה דאין לברך ביום משום דשנה עליה הכתוב לעכב דכתיב (ויקרא כג) תמימות ואי אתה מוצא תמימות אלא כשאתה מונה בלילה וכן כתוב בהלכות עצרת ובה"ג כתב דהיכא דאינשי לברך בלילה ימנה למחר בלא ברכה וכן הלכה אבל אם שכח לילה ויום לא ימנה עוד בברכה דבעינן תמימות וליכא *)ואחר שבירך על הספירה אומר יה"ר שיבנה וכו' מה שאין כן בתקיעת שופר ולולב והיינו טעמא לפי שאין (ב) אלא הזכרה עתה לבנין ביהמ"ק אבל לשופר ולולב יש עשיה:

*) [עי' תוספות מנחות סו. סד"ה זכר למקדש]

עין משפט
נר מצוה

מא א מיי' פ"א מהל' מגלה הל' ג סמג עשין מד"ס ד טוש"ע א"ח סימן תרפז סעיף א:

מב ב מיי' פ"ג מהל' חנוכה הלכה ט:

מג ג טוש"ע א"ח סימן תקפח סעיף א:

מד ד מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה י סמג עשין מד טוש"ע א"ח סימן תרנב סעיף א:

מה ה מיי' פ"ג מהל' תפלה הלכה ה סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן רפו סעיף א:

מו ו מיי' פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הל' ו סמג עשין קפג:

מז ז מיי' פ"ב מהלכות עבודת יוה"כ הל' ז:

מח ח מיי' פי"א מהל' מעשר שני הל' ד:

מט ט מיי' פ"ב מהל' עבודת יוה"כ הלכה ז:

[וע"ע תוספות פסחים פא. ד"ה אי נמי וכו']

נ י מיי' פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו סמג עשין קפג:

[שבת לה:]

נא כ מיי' פ"ד מהל' סוטה הלכה כ סמג עשין נו:

[וע"ע תוספות פסחים ב. ד"ה והא]

נב ל מיי' פ"י מהלכות רוצח הלכה ה סמג עשין עח:

נג מ מיי' פי"א מהל' טומאת צרעת הלכה ג סמג עשין רלו ורלז:

נד נ מיי' פ"ז מהלכות תמידין ומוספין הל' ז סמג עשין קנט:

נה ס ע מיי' פ"ד מהל' מעשה הקרבנות הל' ו סמג עשין קפג:

נו פ מיי' פ"ב מהלכות עבודת יוה"כ הל' ו:

[נ"ל אינו כוידוי]

[עיין תוספות מנחות ס. ד"ה מקמילה]

פייך למתני'

מסורת
הש"ס

[נ"ל והיה כו' משמר והיום מלאכה]

[פסחים ד.]

ברכות ב: פסחים ב.

[ברכות שם]

[נ"ל והיו]

[נ"ל משמר והיום מלאכה]

[נ"ל והיו]

[סוכה לח.]

מנחות עב.

[הא דלא נקט נמי להרמה עי' תוס' יומא כ: תוס' ד"ה אלא ותוספות זבחים פו: ד"ה אלא]

[נ"ל רב יוסף]

יומא לו:

[סוטה יז: ע"ש בתוספות ד"ה מה משפט וכו' שדחו פרש"י ומפרשים באופן אחר]

הגהות
הב"ח

(א) רש"י ד"ה ביום צוותו וכו' הקרבה ממש וקמילה:

(ב) תוס' ד"ה כל הלילה וכו' לפי שאין עתה אלא הזכרה לבנין:

רבינו חננאל

טנאנסה ומבלה ר' שמי בשם רב טהורה לביתה וטמאה לטהרות רבי אלעזר משום ר' חנינא טמאה בין לביתה בין לטהרות שנאמר וכובס שנית וטהר מה הראשונה לדעת שנאמר וצוה הכהן וכבסו אף שניה לדעת: וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר שנאמר ואנחנו עושים במלאכה חצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר ועד צאת הככבים ש"מ מעלות השחר עד צאת הככבים יום הוא שנאמר והיום למלאכה כלומר לא הוי מלאכה אלא ביום: [מתני'] כל היום כשר לקריאת המגילה כו': ירושלמי לקריאת המגילה [שנאמר] ביום אשר שברו אויבי היהודים וגו' לקריאת ההלל שנאמר זה היום עשה ה' לתקיעת שופר שנא' תרועה יהיה לכם למוספין שנא' ביום צוותו את בני ישראל ואיתקש תפלת המוספין למוספין לנטילת לולב שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון וגו' (פירוש) לודוי הפרים ולודוי המעשר ולודוי יוה"כ לסמיכה לשחיטה ולתנופה ולכפרה ולהגשה לקמיצה ולהקטרה למליקה ולקבלה להזאה להשקאת סוטה לעריפת העגלה לטהר את המצורע אלו כולן כשרים כל היום · כל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטיר חלבים וא

זה

גליון הש"ס גמרא דכתיב וסמך ושחט · עיין מנחות דף צג ע"ב תוס' ד"ה ידו: תוספות ד"ה לקמיצה וכו' וכן תנופה והגשה · עיין קדושין דף לו ע"א תוס' ד"ה הסמיכות ועצ"ע:

משפט ביום. דכתיב והיה ביום הנחילו את בניו (דברים כא) הורעה כל הפרשה כולה להיות דין במס׳ סנהדרין בפ׳ אחד דיני ממונות (דף לד:): לטהרת מצורע. בלפרים ועץ ארז ואזוב ושני תולעת: דאמר מר קצירה וספירה בלילה. ויליף לה במס׳ מנחות מקראי: כל הלילה עד הבוקר. על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר: וכר׳ יוסי. דאמר במסכת מנחות אפילו סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית אף זו היתה תמיד ומהו תמיד שלא ילין שולחן בלא לחם אבל לרבנן טפחו של זה מסדר בצד טפחו של מסלק:

הדרן עלך הקורא למפרע

הקורא. עומד ויושב. אם רצה עומד אם רצה יושב: קראוה שנים. יחד יצאו ולא אמרינן אין שני קולות נשמעין כאחד: לא יברך. אין צריך לברך: בשני ובחמישי בשבת ובשבת במנחה. עזרא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי בבבא קמא בפרק מרובה (דף פב.) והכא אשמעינן דשלשה הן כהן ולוי וישראל: ואין מוסיפין עליהן. שלא יקשה לצבור מפני שהן ימי מלאכה ושבת במנחה סמוך לחשיכה הוא שהרי כל היום היו רגילין לדרוש: ואין מפטירין. משום האי טעמא גופיה: הפותח והחותם. בגמ׳ מפרש: ואין מוסיפין עליהן. בראשי חדשים וחול המועד נמי איכא ביטול מלאכה דמלאכת דבר האבד מותרת: **גמ׳** מה שאין כן בתורה. שאין קורין בתורה בצבור מיושב: כביכול. נאמר בהקב״ה כבאדם שיכול להאמר בו כן: שלא ישב על גבי המטה. אלא או שניהם על גבי המטה או שניהם על גבי קרקע: ולומד. מפי הגבורה: יושב ושונה. שנית לבדו מה שלמד: רכות. דברים רכים ונוחים שאדם מהיר לשמוע ובלבד

ולהקטר חלבים (ג) כל הלילה עד הבוקר. והיינו דוקא שנתעכלו האברים קודם חצות שסלטה בהן האור אבל אם לא משלה בהן אין *נמשכין אחר חצות כדאמר ר׳ יוחנן סוף פ״ק דיומא (דף כ:): **לאתויי** אכילת פסחים ודלא כרבי אלעזר ב״ע. מ״מ נראה דהלכה כר׳ אלעזר דהא איכא סתמא בערבי פסחים (פסחים קכ: ושם) דקאי כוותיה דתנן הפסח אחר חצות מטמא את הידים וכן משנה באיזהו מקומן (זבחים דף נו:) וסתמא בסוף פ״ק דברכות (דף ט.) גבי מעשה ובאו בניו של רבן גמליאל מבית המשתה וכו׳ אמר להם כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחר ואילו אכילת פסחים לא קתני ומוקי לה כראב״ע דאמר עד חצות וא״כ צריך לזהר לאכול מצה בלילי פסחים קודם חצות ואפילו מצה של אפיקומן שהרי חיוב מצה בזמן הזה הוא דאורייתא *אבל בהלל של אחר אפיקומן אין להחמיר כל כך שהרי מדרבנן הוא:

הדרן עלך הקורא למפרע

הקורא. ואין מפטירין בנביא. קשיא לר״ת דהא בפרק במה מדליקין (שבת דף כד. ושם) אמר רב אחדבוי (ג) שאלמלא שבת אין נביא במנחה ביום טוב שחל להיות בשבת וצריך לומר דהאי דקאמר התם דמפטיר בנביא במנחה בשבת כשחל ביו״ט לאו דוקא נביא אלא רוצה לומר בכתובים כדאמרינן פרק כל כתבי (שם קטז:) בנהרדעא פסקי סדרא בכתובים במנחה בשבתא ופסקי היינו הפטרה ומקומות יש שנוהגין לעשות כן והטעם שמפטיר במנחה בתענית ולא בשחרית משום דכתיב בה שמרו משפט ועשו צדקה (ישעיה נו) ואגרא דתעניתא צדקתא* לעת ערב ומש״ה נכון לאומרו בערב אחר שעשו צדקה:

הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. קשיא אמאי תנא הך מילתא הכא ג׳ פעמים דהא בחד זימנא סגיא וי״ל דהוה סלקא דעתך דכל דטפי מילתא מחבריה מברך לפניה ולאחריה מש״ה איצטריך למתני בכולהו:

אלמלא מקרא כתוב. קשיא שיש אלמלא שרוצה לומר אילו לא כגון הכא וכגון אלמלא אגרות הראשונות (לעיל דף יב:) וכן הרבה ויש אלמלא שרוצה לומר אילו היה אלמלא נגדוה לחנניה מישאל ועזריה (כתובות דף לג:) וכן אלמלא לוי אתה וכו׳ (לקמן דף כד:) ומאי שנא ואומר ר״ת דהיכא שיש אל״ף בסוף אלמלא רוצה לומר אילו לא והיכא דכתי׳ אלמלי ביו״ד רוצה לומר אילו היה:

תנא

*מה משפט ביום אף כאן ביום: ולעריפת העגלה: אמרי דבי רבי ינאי *כפרה כתיב בה כקדשים: ולטהרת מצורע: דכתיב ויקרא יד °זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו: כל הלילה כשר לקצירת העומר וכו׳: דאמר מר *קצירה [א]וספירה בלילה והבאה ביום: ולהקטר חלבים ואברים: דכתיב °כל הלילה עד הבוקר: זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום: זה הכלל לאתויי מאי לאתויי סידור בזיכין וסלוק בזיכין וכר׳ יוסי דתניא *רבי יוסי אומר סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית אין בכך כלום ומה אני מקיים (°*לפני ה׳ תמיד) שלא *יהא שולחן בלא לחם: דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה: לאתויי מאי [ב]לאתויי אכילת פסחים ודלא כר׳ אלעזר בן עזריה דתניא *ואכלו את הבשר בלילה הזה א״ר אלעזר בן עזריה נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן °ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות:

הדרן עלך הקורא למפרע

הקורא [ג]את המגילה עומד ויושב קראה אחד קראוה שנים יצאו מקום שנהגו לברך יברך ושלא לברך לא יברך [ד]בשני וחמישי בשבת במנחה קורין שלשה אין פותחין מהן ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה [ה]בראשי חדשים [ו]ובחולו של מועד קורין ארבעה אין פותחין מהן ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה זה הכלל כל שיש בו מוסף ואינו יום טוב קורין ארבעה [ז]ביום טוב חמשה [ח]ביוה״כ ששה [ט]בשבת שבעה אין פותחין מהן [י]אבל מוסיפין עליהן [כ]ומפטירין בנביא הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה: **גמ׳** תנא [ל]מה שאין כן בתורה מנהני מילי אמר רבי אבהו דאמר קרא °ואתה פה עמד עמדי ואמר רבי אבהו °אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול אף הקב״ה בעמידה וא״ר אבהו [מ]מנין לרב שלא ישב על גבי מטה וישנה לתלמידו על גבי קרקע שנאמר ואתה פה עמד עמדי ת״ר [נ]ימימות משה ועד רבן גמליאל לא היו למדין תורה אלא מעומד משמת רבן גמליאל ירד חולי לעולם והיו למדין תורה מיושב והיינו דתנן *משמת רבן גמליאל (א) בטל כבוד תורה כתוב אחד אומר °ואשב בהר וכתוב אחד אומר °ואנכי עמדתי בהר אמר רב עומד ולומד יושב ושונה ר׳ חנינא אמר לא עומד ולא יושב אלא שוחה רבי יוחנן אמר אין ישיבה אלא לשון עכבה שנאמר °ותשבו בקדש ימים רבים רבא אמר רכות מעומד וקשות מיושב: קראה אחד קראוה שנים יצאו וכו׳:

תנא

נז א מיי׳ פ״ז מהלכות תמידין הלכה ו סמג עשין ר טוש״ע א״ח סימן תפט סעיף א:
נח ב מיי׳ פ״ח מהל׳ קרבן פסח הלכה יד סמג עשין רכו:
א ג מיי׳ פ״ב מהלכות מגילה הלכה ז סמג עשין מד״ס ד טוש״ע א״ח סי׳ תרצ סעיף א:
ב ד מיי׳ פי״ב מהלכות תפלה הלכה טז טור ש״ע א״ח סי׳ קלה סעיף א:
ג ה מיי׳ שם טוש״ע א״ח סימן תכג סעיף א:
ד ו מיי׳ שם טוש״ע א״ח סי׳ תרסג סעיף א:
[עי׳ תוספות זבחים נז: ד״ה ואיבעי׳ אימא]
[נ״ל לפני תמיד (שמות כה) וכן איתא במנחות במשנה ובברייתא נט: וכן איתא בתוספתא]
ה ז מיי׳ שם טוש״ע א״ח סי׳ תפח סעיף ג וסי׳ תלד סעיף א:
ו ח מיי׳ שם טוש״ע א״ח סימן תרכא סעיף א:
ז ט י מיי׳ שם טוש״ע א״ח סי׳ רפב סעיף א:
ח כ מיי׳ שם הלכה ב טוש״ע שם סעיף ד וסי׳ תפח סעיף ג וסימן תלד סעיף א וסי׳ תרכא סעיף א:
ט ל מיי׳ שם הלכה יא טוש״ע א״ח סי׳ קמא סעיף א:
י מ מיי׳ פ״ד מהלכות ת״ת הלכה ב טוש״ע י״ד סי׳ רמו סעיף ט:
יא נ מיי׳ שם:
[ברכות ו: וע״ע סנהדרין לה.]

רבינו חננאל

זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום לאתויי סידור בזיכין וכר׳ יוסי דתניא ר׳ יוסי אומר אפילו סילק לחם הפנים הישנה שחרית וסידר החדשה ערבית אין בכך כלום. ומה אני מקיים לחם הפנים לפני תמיד שלא ילין שלחן בלא לחם: כל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה לאתויי אכילת פסחים ודלא כר׳ אלעזר בן עזריה דתני עד חצות: ירושלמי דבר שדוחה את השבת ביום מהו שידחו מכשיריו בלילה ותתניגן העמידו עושה חביתין לעשות חביתין תיפתר בחול. תני ר׳ אחא זה סדר התמיד לעבודת בית אלהינו בין בחול בין בשבת: הדרן עלך הקורא את המגילה

הקורא את המגילה עומד ויושב יצא. תנא מה שאין כן בתורה שנאמר ואתה פה עמוד עמדי. אמר רב מנין לרב שלא ישב ע״ג מטה ותלמיד ע״ג קרקע וישנה שנאמר ואתה פה עמוד כלומר התלמיד כמו הרב: ת״ר מימות [משה] ועד ר״ג היו למדין תורה מעומד. משמת ר״ג ירד חולי לעולם והתחילו לישב ולשנות והיינו דתנן במס׳ סוטה משמת ר״ג בטל כבוד התורה: כתוב אחד אומר ואשב בהר ארבעים יום וכתוב אחד אומר ואנכי עמדתי בהר. ואסיקנא רכות מעומד וקשות מיושב: **מתני׳** קראה אחד את המגילה או קראות שנים ביחד יצאו. תנא

גליון הש״ס גמ׳ אלמלא מקרא כתוב. ר״ס דף יז ע״ב סוטה דף יג ע״ב:

תנא מה שאין כן בתורה *תנו רבנן בתורה אחד קורא ואחד מתרגם ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין ובנביא אחד קורא ושנים מתרגמין ובלבד שלא יהו שנים קורין ושנים מתרגמין ובהלל ובמגילה אפילו עשרה קורין (א) ועשרה מתרגמין מאי טעמא כיון דחביבה יהבי דעתייהו ושמעי: מקום שנהגו לברך יברך: אמר אביי לא שנו אלא לאחריה אבל לפניה מצוה לברך דאמר רב יהודה אמר שמואל *כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבר את הכושי אביי אמר מהכא והוא עבר לפניהם ואיבעית אימא מהכא ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם לפניה מאי מברך רב ששת מקטרזיא איקלע לקמיה דרב אשי ובריך מנ"ח לאחריה מאי מברך *ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם (*האל) הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתנו והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם רבא אמר האל המושיע אמר רב פפא *הלכך נימרינהו לתרוייהו ברוך אתה ה' הנפרע לישראל מכל צריהם האל המושיע: בשני ובחמישי בשבת במנחה קורין שלשה וכו': הני שלשה כנגד מי *אמר רב אסי כנגד תורה נביאים וכתובים רבא אמר כנגד כהנים לוים וישראלים אלא הא דתני רב שימי אין פותחין מי' פסוקין בבית הכנסת וידבר עולה מן המנין הני עשרה כנגד מי א"ר יהושע בן לוי *כנגד עשרה בטלנין שבבית הכנסת רב יוסף אמר *כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה בסיני (*רבי לוי אמר כנגד עשרה הילולין שאמר דוד בספר תהלים) *ורבי יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם הי נינהו ויאמר דבראשית הני תשעה הוו בראשית נמי מאמר הוא דכתיב בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם אמר רבא ראשון שקרא ד' משובח שני שקרא ד' משובח שלישי שקרא ד' משובח ראשון שקרא ד' משובח דתנן *בשלש קופות של שלש (ב) סאין שבהן תורמין את הלשכה והיה כתוב עליהן אב"ג *לידע איזו מהן נתרמה ראשון להקריב ממנה ראשון שמצוה בראשון אמצעי שקרא ארבעה משובח דתניא* אל מול פני המנורה יאירו מלמד שמצדד פניהם כלפי נר מערבי ונר מערבי כלפי שכינה ואמר *רבי יוחנן מכאן שאמצעי משובח ואחרון שקרא ארבעה משובח משום *מעלין בקדש ולא מורידין רב פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גובר וקרא ראשון ארבעה ושבחיה רב פפא: אין פותחין מהן ואין מוסיפין: תנא הפותח מברך לפניה והחותם מברך לאחריה והאידנא דכולהו מברכי לפניה ולאחריה היינו טעמא דתקינו רבנן גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין: בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה וכו': בעא מיניה עולא בר רב מרבא פרשת ראש חודש כיצד קורין אותה צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי דהויין תמניא פסוקי היכי נעביד ניקרי תרי תלתא תלתא פסוקין פשו להו תרי ואין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקין ניקרי ארבעה ארבעה פשו להו שבעה וביום השבת הויין תרי. ובראשי חדשיכם הויין חמשה היכי נעביד ניקרי תרי מהא וחד מהנך אין

רש"י

ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין. וכל שכן שאין שנים קורין וטעמא משום דתרי קלי לא משתמעי: ובנביא אפילו אחד קורא ושנים מתרגמין. שהתרגום אינו אלא להשמיע לנשים ועמי הארץ שאינן מכירין בלשון הקודש והתרגום הוא לעז הבבליים ובתרגום של תורה צריכין אנו לחזור שיהו מבינין את המצות אבל בשל נביאים לא קפדי עלייהו כולי האי: ועשרה מתרגמין. (ג) לא גרסינן שאין תרגום בכתובים: ויעבר את הכושי. ויקדם את הכושי: מקטרזיא. מקום: מנ"ח. על מקרא מגילה ושעשה נסים ושהחיינו: וידבר עולה מן המנין. וידבר ה' אל משה לאמר אע"פ שאין ללמוד ממנו כלום: בראשית נמי. דמשתעי בשמים ובארץ (ד) דכתיב בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם: מאמר הוא. אף הן במאמר נבראו: נר מערבי. הוא נר אמצעי למאן דאמר צפון ודרום מונחין הוי אמצעי משוך קימעא כלפי מערב חוץ משאר נרות דלמאן דאמר מערב ומזרח מונחין לא משום דהוי מערבי השני כלפי מזרח הכי איתא במנחות: תורמין. כהנים את הלשכה נותנין משקלי שנה זו לתוכה לקנות מהן קרבנות צבור לכל השנה: אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. למול פני נר שבגוף המנורה שהוא אמצעי היה מצדד פני ששה הנרות: ראשון. מן שלשה שקרא ארבעה פסוקים משובח וכן שני וכן שלישי אם לא עשה הראשון ועשה השני או אם לא קראו לא הראשון ולא השני ארבעה פסוקים וקרא אותן השלישי משובח ואם יש להן ריוח בפרשה וקראו כל אחד ארבעה פסוקים כולן משובחין: משום הנכנסין. שאם יכנס אדם לבית הכנסת אחר שבירך ראשון ואם לא ישמע את האחרים מברכין יאמר אין ברכה בתורה לפניה: ומשום היוצאין. ולא שמעו את החותם מברך לאחריה והראשונים לא ברכו יאמרו היוצאים אין ברכה בתורה לאחריה: כיצד קורין. בד' בני אדם: אין משיירין בפרשה כו'. לקמן מפרש טעמא ואין מתחילין נמי לקמן אמרינן לה ומפרש טעמא: ניקרי

תוספות

תנא מה שאין כן בתורה. פירוש שאין קורא אלא אחד מכאן קשיא למה שפירש רבינו משולם בפרק קמא דבבא בתרא (דף טו. ושם) ובקומץ רבה (מנחות דף ל. ושם) דשמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן פירוש יחיד קורא אותן שלא יקרא שליח צבור עמו בפרשת ויעל משה כשחותמין את התורה וקשיא שהרי בימיהם לא היה שליח צבור קורא עמהם כדאמר הכא ועכשיו נמי לא התקינו אלא שלא לבייש מי שאין יודע לקרות לכך נראה כמו שפירש רש"י בהקומץ יחיד קורא אותן לבדו ולא יהיו שנים מפסיקין וקוראין באותן שמונה פסוקים שמתחילין מויעל לפי שהוא תחילת הפרשה*: ובמגילה אפילו עשרה קורין (ה) ועשרה מתרגמין. רש"י מוחק מתרגמין לפי שאין מתרגמין תרגום בכתובים ובחנם מחקו דודאי יש תרגום אבל לא עשאו יונתן אלא מימי התנאים נעשה*: כנגד תורה נביאים וכתובים. קשה דהא לקמן (דף כג.) אמר כנגד (ו) שומרי הסף וי"ל דהתם לא הוי עיקר התקנה דהא לא תקנו ארבעה כנגד הא שלשה שומרי הסף נסרים אחד ואיתא בירושלמי איכא סרים אחד שיושב *ומתרץ ההלכות ומעמידן על עקרן ואפ"ה לא תקנו כנגדו ש"מ דעיקר התקנה לא היתה אלא כנגד תורה ונביאים וכתובים: אין פותחין מעשרה פסוקים בבהכ"נ. וא"ת והרי פרשת עמלק דליכא אלא תשעה פסוקים י"ל דשאני פרשת עמלק דסידרא דיומא הוא ומפסיק ענינא ביה ומש"ה אין לחוש דהכי נמי אמרינן לקמן (דף כג.) דאין מפטירין פחות מכ"א פסוקים והיכא דסליק ענינא קורין שפיר בפחות:

רבינו חננאל

תנא מה שאין כן בתורה: ת"ר [בתורה] אחד קורא ואחד מתרגם ובלבד שלא יהו שנים קורין או שנים מתרגמין. ובנביא אחד קורא ושנים מתרגמין ובלבד שלא יהו שנים קורין. ובהלל ובמגילה אפי' עשרה קורין ועשרה מתרגמין יצאו. מ"ט כאן דחביבא להו מכווני דעתייהו: מקום שנהגו לברך יברך הני מילי לאחריה אבל לפניה מצוה לברך. דקי"ל כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן. ופרשן דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא כדכתיב וילך ויעבר את הכושי. ומברך לפניה מנ"ח סימן. ולאחריה מברך האל הרב את ריבנו והדן את דיננו וכו' וחותם ברוך הנפרע לישראל מכל צריהם האל המושיע: מתני' בשני ובמנחה בשבת קורין ג' אין פותחין ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא. והני ג' כנגד כהנים לוים וישראלים. אין פותחין מעשרה פסוקים בבהכ"נ וידבר עולה מן המנין ותני עש... י' הדברות שנאמר למשה בסיני. ר' יוחנן אומר כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. ובראשית נמי מאמר הוא שנאמר בדבר ה' שמים נעשו. אמר רבא ראשון שקרא ארבעה משובח. דה... ר' יוסי למה היה כתוב בקופות שתורמין בהן את הלשכה א' ב' ג' לידע איזה מהן נתרמה ראשון שמצוה בראשון פי' הקופה שהיה כתוב בה אלף היא היתה ראשונה ומן השקלים שבתוכ... הקרבנות ומקריבין עד שישלמו ועוד מן השניה ואחריה עד השלישית. אמצעי משובח מן המנורה: אחרון משובח מעלין בקידש ולא מורידין. שיבח רב פפא לראשון שקרא ד'. הפותח בתורה מברך לפניה ולאחריה. אוקימנא גזירה משום הנכנסים ומשום היוצאים דאי לא גזירה הפותח מברך לפניה וחותם לאחריה בלבד בר"ח ובחוש"מ קורא ד' ומיבעיא לן פרשת צו שהיא ח... האיך

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה י טוש"ע א"ח סי' קמה סעיף ג:
יג ב מיי' שם הלכה יא:
יד ג מיי' שם הלכה יג:
טו ד טוש"ע א"ח סי' תפח סעיף ג:
טז ה מיי' פ"ב מהלכות מגילה הלכה ז טור ש"ע א"ח סי' תרצ סעיף ב:
יז ו ז מיי' פ"א שם הלכה ג טוש"ע א"ח סי' תרצב סעיף א:
יח ח מיי' פי"א מהלכות ברכות הלכה ב טור ש"ע א"ח סימן כה סעיף ח:
[עי' תוספות ב"ב טו. ד"ה שמונה כו' ביארו יותר]
יט ט י מיי' פ"א מהל' מגילה הלכה ג טור ש"ע א"ח סימן תרצב סעיף א:
[ועי' תוספות שבת קטו. ד"ה ובידו וכו']
כ כ מיי' פי"ב מהלכות תפלה הלכה ג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קלז סעיף א:
[כרב אלפס והרא"ש ליתא ועמ"ש בטור סימן תרצב בשם רב עמרם]
כא ל מיי' שם הלכה ד טוש"ע א"ח שם סעיף ב:
כב מ מיי' פ"ב מהלכות שקלים הלכה ו:
כג נ מיי' פ"ג מהל' בית הבחירה הלכה ...
כד ס מיי' פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכ' כא:
כה ע מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה ה טור ש"ע א"ח סי' קלט סעיף ד:
[ב"ק פב.]
[מלתא דרבי לוי ליתא ברב אלפס וברא"ש וכן מוכרח דלא גרסינן לי' למי שמתן עין עיונו בר"ה לב. הלולים טובא הוו וכו']
כו פ מיי' שם ה"ג טוש"ע א"ח סי' קלח סעיף א:
יומא סב. סד. שקלים ה.
מנחות נח.

מסורת הש"ס

[ר"ה כו. תוספתא פ"ג] פסחים ז: קידו' מב. סוכה לט. מנחות לה: נדה סג. [גירסת רב אלפס א"ר יוחנן ועי' ג"כ בהרא"ש] [ברכות נט. תענית ז.] [לקמן כג.] [ר"ה לב.] גיטין ס. [עי' יומא סב: סד:] במדבר ח [במנחות צח. איתא רבי נתן] [לעיל ט: תוס"ע] במדבר כח

הגהות הב"ח

(א) גמ' עשרה קורין (ועשרה מתרגמין) תא"מ ונ"ב ס"א אין זה: (ב) שם בשלש קופות של שלש סאין תורמין כצ"ל ותיבת שבהן נמחק: (ג) רש"י ד"ה ועשרה מתרגמין. נ"ב עיין לעיל דף ג ע"א: (ד) ד"ה בראשית וכו' ובארץ מאמר הוא אף הן במאמר נבראו דכתיב בדבר וכו' כל צבאם הס"ד ואח"כ מה"ד ראשון מן שלשה וכו' משובחין הס"ד ואח"כ מה"ד תורמין את הלשכה כהנים נותנין וכו' לכל השנה הס"ד ואח"כ מה"ד אל מול וכו' ששה הנרות הס"ד ואח"כ מה"ד נר מערבי וכו' הס"ד ואח"כ מה"ד משום הנכנסין: (ה) תוס' ד"ה ובמגילה וכו' רש"י מוחק ועשרה מתרגמין: (ו) ד"ה כנגד וכו' כנגד שלשה שומרי הסף וכו' דהא לא תקנו ארבעה שלשה כנגד שלשה שומרי הסף ואחד כ... אחד שאין בירושלים שיושב ומתרץ ההלכות ומעמידין על עקרן אלא סרים אחד ואפילו סכ...

*אין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים ליקרי תרי מהא ותלתא מהך פשו להו תרי אמר לו זו לא שמעתי כיוצא בה שמעתי דתנן *ביום הראשון בראשית ויהי רקיע ותני עלה בראשית בשנים יהי רקיע באחד והוינן בה בשלמא יהי רקיע באחד דתלתא פסוקי הוו אלא בראשית בשנים חמשה פסוקי הוו ותניא* הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים ואיתמר עלה רב אמר דולג ושמואל אמר פוסק רב אמר דולג מאי טעמא לא אמר פוסק קסבר *כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה ושמואל אמר פסקינן ליה והא אמר רבי חנניא קרא צער גדול היה לי אצל רבי חנינא הגדול ולא התיר לי לפסוק אלא לתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשויין התם טעמא מאי משום דלא אפשר הכא נמי לא אפשר ושמואל אמר פוסק מאי טעמא לא אמר דולג גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין מיתיבי *פרשה של ששה פסוקים קורין אותה בשנים ושל חמשה פסוקים ביחיד קרא ראשון שלשה השני קורא שנים מפרשה זו ואחד מפרשה אחרת ויש אומרים שלשה לפי שאין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים ואם איתא למאן דאמר דולג נדלוג ולמאן דאמר *פוסק נפסיק שאני התם דאפשר בהכי אמר רבי תנחום אמר ריב"ל הלכה כיש אומרים ואמר רבי תנחום אמר ריב"ל כשם שאין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים כך אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים פשיטא השתא ומה אתחלתא דקא מקיל תנא קמא מחמירי יש אומרים שיור דמחמיר ת"ק לא כ"ש דמחמירי יש אומרים מהו דתימא נכנסין שכיחי יוצאין לא שכיחי דמנחי ספר תורה ונפקי קמ"ל ות"ק מ"ש שיורי דלא משום יוצאין אתחולי נמי גזירה משום הנכנסין אמרי מאן דעייל שיולי שייל שלח ליה רבה בריה דרבא לרב יוסף הלכתא מאי שלח ליה הלכתא דולג ואמצעי דולגן: זה הכלל כל שיש בו מוסף וכו': איבעיא להו תענית צבור בכמה ראש חדש ומועד דאיכא קרבן מוסף ארבעה אבל הכא דליכא קרבן מוסף לא או דלמא הכא נמי איכא מוסף תפלה ת"ש בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה הא בתענית צבור ג' אימא רישא בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין ג' הא תענית צבור ארבעה *אלא מהא ליכא למישמע מינה ת"ש דרב איקלע לבבל בתענית צבור קם קרא בסיפרא פתח בריך חתים ולא בריך נפול כולי עלמא אאנפייהו ורב לא נפל על אפיה מכדי רב בישראל קרא מאי טעמא חתם ולא בריך לאו משום דבעי למיקרי אחרינא בתריה לא רב בכהני קרא דהא *רב הונא קרי בכהני °בשלמא רב הונא קרי בכהני דהא אפילו רב אמי ורב אסי *דכהני חשיבי דארעא ישראל מיכף כייפו ליה לרב הונא אלא רב הא איכא שמואל דכהנא הוה ודבר עליה שמואל נמי מיכף הוה כייף ליה לרב ורב הוא דעבד ליה כבוד וכי עביד ליה בפניו שלא בפניו לא עביד ליה הכי נמי מסתברא דרב בכהני קרא דאי סלקא דעתך בישראל קרא לפניה מאי טעמא בריך לאחר תקנה אי הכי לאחריה נמי לבריך שאני היכא דיתיב רב דמיעל עיילי

מיפק

רש"י

ליקרי. שלישי תרי מהא שני מקראות דפרשת וביום השבת ותלתא קראי מבראשי חדשיכם פשו להו תרי וכו': ביום הראשון. גבי מעמדות תנן ליה במסכת תענית ביום הראשון באחד בשבת: דולג. השני חוזר ומתחיל פסוק שגמר בו שלפניו: פוסק. הראשון קורא חצי הפסוק השלישי ופוסקו: גזירה משום הנכנסין. שישמעו השני מתחיל פסוק זה ויאמרו לא קרא ראשון אלא שנים וכן היוצאין שישמעו את הראשון קורא שלשה ויצאו מבית הכנסת ויאמרו לא יקרא השני אלא שנים: הכי גרסינן קרא ראשון שלשה השני קורא שנים מפרשה זו כו': למ"ד דולג נדלוג. למאן דאמר *פוסק ליכא למיפרך דהא קרא ראשון שלשה קתני דאי אפשר עוד לחזור: שאני התם דאפשר בהכי. לקרות מפרשה זו לאחריה דהך מתניתא קיימא בשני ובחמישי שהוא יכול לקרות מה שירצה שהכל מענינו של יום: כשם שאין מתחילין בפרשה בפחות משלשה פסוקים. גזירה משום הנכנסין שיהו סבורים לא קרא זה אלא שני פסוקים של התחלת פרשה זו שהרי לא היו בבית הכנסת ולא שמעו שקרא מפרשה העליונה: כך אין משיירין כו'. גזירה משום היוצאין שסבורין שהקורא אחריו של זה לא יקרא אלא שני פסוקים הנותרים: שיור דקא מחמיר תנא קמא. דתני ושל חמשה ביחיד ולא אמרינן יקרא הראשון שלשה ויפסוק אם ירצה: נכנסין שכיחי. לפיכך החמירו יש אומרים בהתחלה: שיולי משאיל. כשישמע שקורא השני שלשה מקראות והראשון לא קרא מפרשה זו אלא שנים ישאל היאך קרא הראשון שני פסוקים ולא יותר ויאמרו לו שקרא מפרשה העליונה: הלכתא מאי. בשל מעמדות: ואמצעי דולג. שאם לא ידלג הוא יהא צריך (א) להתחיל בפרשה פחות משלשה פסוקים ואם יקרא שלשה מן השניה נמצא קוראה כולה: מוסף. (ב) פסקא תפלת ענינו ברכה יתירה: מכדי רב בישראל קרא. שהרי רב לא היה לא כהן ולא לוי: דהא רב הונא קרא בכהני. במסכת גיטין בהניזקין (דף נט:): הא איכא שמואל. בנהרדעא שהוא ממדינת בבל דכהנא הוא: ודבר עילויה. נהוג נשיא להיות למעלה מרב כדאמרינן בפרק מרובה (ב"ק פ.) רב לא עייל לקמיה דשמואל: ורב הוא דעביד. לההיא דאדבריה עליה כבוד הוה עביד ליה משום דלייטיה רב לשמואל דלא לוקמי בני במס' שבת פ' שמונה שרצים (ד' קח:): שלא בפניו לא עביד ליה. ושמואל לא היה בבבל אלא בנהרדעא:

תוספות

אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים. גזירה משום הנכנסין שלא יטעו לומר שאותו שקרא לפניו לא קרא אלא שני פסוקים וקשה על מנהג שלנו שאנו קורין בפרשת ויחל בתעניות והראשון מתחיל שם והוא לסוף *שני פסוקים מפרשה שלמעלה וכן המפטיר ביו"ט בחול המועד דפסח שמתחיל מוהקרבתם שהוא לסוף שני פסוקים מראש הפרשה ויש לומר דשאני אלו הפרשיות שהרי ידועות הן לעולם וליכא למטעי וכן פרשה של ראש חדש שהשלישי קורא וביום השבת (ג) אין לחוש שמא יאמרו הנכנסים שהשלישי לא קרא אלא שני פסוקים מוביום השבת שהרי הדבר ידוע לעולם וגם יש להם לחשוב שא"כ לא היה לו להניח כשהגיע לפרשה שהרי גם זו מעין פרשה שהניח בה: ואם איתא למאן דאמר דולג לדלוג. פירש הקונטרס דלמאן דאמר פוסק לא קשיא מידי דכיון שקרא הראשון שלשה פסוקים אין לפסוק עוד וקשה דהא מאן דאמר פוסק אית ליה שפיר נמי דולג אי לאו גזירה משום הנכנסין והיוצאין והכא נהי שאין אנו יכולין לתקן מה (ד) שעשו הראשונים שהטעו את היוצאים שיסברו שהבא אחריו לא יקרא אלא שני פסוקים מכל מקום היה להם לתקן שלא יטעו הנכנסין לפי שמתחיל זה בשני פסוקים סמוך לפרשה לכך נראה לפרש דלמאן דאמר פוסק לא קשיא מידי דלדידיה תרוייהו שפיר שאני הכא (ה) היכא דלא אפשר אבל היכא דאפשר שלא לפסוק פשיטא שאין להפסיק אבל למ"ד דולג תקשה: שאני התם דאפשר. קשיא היאך נהגו העולם בחולו של מועד של חג שקורא הרביעי כל מה שקראו השנים והא הכא דלא שרינן לא דולג ולא פוסק אלא היכא דלא אפשר ואפילו היכא (ו) דקאמר משום הנכנסין והיוצאין מיהו הא פשיטא לן שאם קרא אותו שלפני האחרון עד שני פסוקים מסוף הפרשה שבפסח או בעצרת שהאחרון דולג למעלה ולא יקרא שני פסוקים שהניח האחר וגם מפרשה של אחריה כיון דלא הוי מענינו של יום:

ושאין

רבינו חננאל

האיך יקראו אותה ג' בני אדם כו'. רב אמר דולג כלומר כהן קורא ג' ולוי חוזר וקורא פסוק אחד מן הפסוקים שלשה שקרא כהן וב' אחרים נשארו ג' ישראל קורא אותן. ושמואל א' פוסק כלומר פוסק פסוק אחד לשנים. ועושה השמונה תשעה וקורין השלשה משלשה שלשה משום דלא אפשר אלא בהכי. ואותבינן עליה דרב מהא דתניא פרשה של ששה פסוקים קורין אותה שנים של חמשה יחיד קורא אותה קרא אחד ג' והניח ב' השני קורא אותם שנים ופסוק אחד מן הפרשה של אחריה. וי"א ג' קורין מן הפרשה של אחריה שאין מתחילין מן הפרשה פחות מג' פסוקים. ופריק רב שאני התם דאפשר בהכי כלומר אפשר לו לקרות מן הפרשה שאחריה אבל בענין בראשית שהשלישי רוצה לקרות ויהי רקיע. ובענין צו את בני ישראל דסליק עניינא שאי אפשר לשלישי לקרות מן ובראשי חדשיכם דהא רביעי קורא ובראשי חדשיכם. וכיון דלא אפשר להו לקרות מן הפרשה של אחריה שאחר רוצה לקרותה הלכך דולגין. אריב"ל הלכה כיש אומרים. ועוד א' כשם שאין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים כך אין משיירין פחות מג' פסוקים. ומתמהינן השתא ומה התחלה דמקיל ת"ק ואמר אחד מפרשה אחרת מחמיר י"א ואומר שלשה. שאין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים *) שיורי דחמיר במשייר ת"ק ואמר פרשה של חמשה יחיד קורא אותה כולה ואם קרא ג' והניח ב' דאיעבר אבל לכתחלה (ג') שלשה צריך להניח לא כ"ש דמחמרי י"א וכיון שאמר הלכה כי"א למה הוצרך לומר כשם שאין מתחילין כך אין משיירין. ופרקינן מהו דתימא נכנסין שכיחי והנכנס ששמע שלא קרא [illegible] שהתחיל בה אלא פסוק אחד ולא ידע שכבר קרא מן הפרשה שלפניה ב' פסוקים ילך ויאמר הקורא פסוק אחד יצא לפיכך גזרי שצריך לקרות המתחיל בפרשה ג' פסוקים אבל להניח ב' פסוקים בפרשה [illegible] גזר. דהא שומע דהעולה אחריו קורא אותן שני פסוקים ושלשה מפרשה אחרת ולא אתי למיטעא ולמימר דתרי סגיא וא"ת שמא יצא אחר מן הכנסת **) ולא ישמע מה שקרא מן הפרשה האחרת קמ"ל. ואסיקנא

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פי"ב מהלכות תפלה הלכה ג טוש"ע א"ח סי' קלח סעיף א:

[עי' רש"א ותשובת מהרי"ל סי' קס ובמגן אברהם סי' קלח ס"ק ב]

כח ב מיי' פ"ו מהלכות כלי המקדש הלכה ו:

כט ג מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה ג טור ש"ע א"ח סי' קלג סעיף ב:

ל ד מיי' פי"ג שם הלכה ד טוש"ע א"ח סי' תכג סעיף ב:

תענית כו:

מסורת הש"ס

שבת כו.

[עי' ברש"י תענית כז: ד"ה הכי גרסינן וכו' וצ"ע]

[עי' ברכות יב:]

תענית כז: ע"ש

פוסק נפסוק לדעת רש"י ל"נ ליה וצ"ל דהקושיא קאי ארישא דתני ושל חמשה ביחיד

[פי' נדרים עב. ברכות כה. וש"נ]

[גיטין נט:]

שם

*) נראה דצ"ל שיורי דמחמיר ת"ק לשייר ואמר כו'. **) נראה דחסר כאן וצ"ל ולא ישמע מה שיקרא מן הפרשה שלאחריה זה לא שכיח דמנחי ס"ת ונפקי קמ"ל.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואמצעי דולג וכו' יהא צריך לשייר בפרשה: (ב) ד"ה מוסף. תפלת כצ"ל ותיבת פסקא נמחק: (ג) תוס' ד"ה אין מתחילין וכו' וביום השבת וברביעי ובראשי חדשים אין לחוש: (ד) ד"ה ואם איתא כו' לתקן מה שעשה הראשון שהטעה את היוצאים: (ה) בא"ד שאני הכא דלא כצ"ל ותיבת היכא נמחק: (ו) ד"ה שאני וכו' ואפילו היכא דליכא משום:

גליון הש"ס

גמ' בשלמא רב הונא קרי בכהני. עי' לקמן דף כח ע"א תוד"ה כי קאמר

מיפק לא נפקי ת"ש זה הכלל כל שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית צבור ותשעה באב קורין ג' ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראשי חדשים וחולו של מועד קורין ד' שמע מינה אמר רב אשי והא אנן לא תנן הכי זה הכלל כל יום שיש בו מוסף ואינו יום טוב קורין ארבעה לאתויי מאי לאו לאתויי תענית ציבור ותשעה באב ולרב אשי מתניתין מני לא תנא קמא ולא רבי יוסי דתניא *חל להיות בשני ובחמישי קורין ג' ומפטיר אחד בשלישי וברביעי קורא אחד ומפטיר אחד רבי יוסי אומר לעולם קורין ג' ומפטיר אחד ואלא קשיא זה הכלל לא לאתויי ראש חודש ומועד הא בהדיא קתני לה בראשי חדשים ומועד קורין ארבעה סימנא בעלמא יהיב דלא תימא יו"ט וחולו של מועד כי הדדי נינהו אלא *נקוט האי כללא בידך כל דטפי ליה מילתא מחבריה טפי ליה גברא יתירא הלכך בר"ח ומועד דאיכא קרבן מוסף קורין ארבעה ביו"ט דאסור בעשיית מלאכה חמשה ביוה"כ דענוש כרת ששה שבת דאיכא איסור סקילה שבעה גופא רב איקלע לבבל בתענית צבור קם קרא בספרא פתח בריך חתם ולא בריך נפול כולי עלמא אאנפייהו ורב לא נפל על אנפיה מ"ט רב לא נפיל על אפיה רצפה של אבנים היתה ותניא °ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה אי אתה משתחוה בארצכם אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש כדעולא דאמר עולא לא אסרה תורה אלא רצפה של אבנים בלבד אי הכי מאי איריא רב אפילו כולהו נמי קמיה דרב הואי וליזיל לגבי ציבורא ולינפול על אפיה לא בעי למיטרח ציבורא ואיבעית אימא רב פישוט ידים ורגלים הוה עביד וכדעולא דאמר עולא לא אסרה תורה אלא פישוט ידים ורגלים בלבד וליפול על אפיה ולא ליעביד פישוט ידים ורגלים לא משני ממנהגיה ואיבעית אימא *אדם חשוב שאני *כדרבי אלעזר דאמר רבי אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון דכתיב °ויאמר ה' אל יהושע קום לך [וגו'] תנו רבנן *קידה על אפים שנאמר °ותקד בת שבע אפים ארץ כריעה על ברכים וכן הוא אומר °מכרוע על ברכיו השתחואה זו פישוט ידים ורגלים שנאמר °הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה *לוי אחוי קידה קמיה דרבי ואיטלע והא קא גרמא ליה והאמר רבי אלעזר לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה ואיטלע ומנו לוי הא והא גרמא ליה *אמר רב חייא בר אבין חזינא להו לאביי ורבא

ויקרא כו | יהושע ז | מ"א א | מ"א ח | בראשית לז

מיפק לא נפקי. הלכך לפניה צריך גזירה משום הנכנסין כדאמרינן לעיל לאחריה לא צריך דלא חייש ליוצאין: זה הכלל כל שיש בו ביטול מלאכה לעם. במה שהן מאחרין בבית הכנסת: כגון תענית צבור. שמותר במלאכה רוב תענית צבור מותרין במלאכה חוץ משל גשמים האמצעיים והאחרונים: ותשעה באב. נמי מותר במלאכה אלא במקום שנהגו: ראשי חדשים. אין בו ביטול מלאכה כל כך שאין הנשים עושות מלאכה בהן והכי נמי אמרינן במס' ראש השנה (ד' כג.) גבי משואות משום ביטול מלאכה לעם שני ימים ושמעתי מפי מורי הזקן ז"ל שניתנה להם מצוה זו בשביל שלא פירקו נזמיהן בעגל (תוספות. ואני מצאתי בפרק מ"ה דברייתא דרבי אליעזר שמעו הנשים ולא רצו ליתן נזמיהן לבעליהן אלא אמרו להן אתם רוצים לעשות פסל ומסכה שאין בו כח להציל ונתן הקב"ה שכרן של נשים בעולם הזה שיהו משמרות ראשי חדשים יותר מן האנשים ולעוה"ב הן עתידות להתחדש כמו ראשי חדשים שנאמר תתחדש כנשר נעורייכי ע"כ) ומקרא מסייעו דכתיב אשר נסתרת שם ביום המעשה (שמואל א כ) ותרגם יונתן ביומא דחולא והתם נמי גבי ר"ח קאי דקאמר ליה מחר חודש וקרי ליה לערב ר"ח יום המעשה אלמא ראש חדש לאו יום המעשה הוא ומועד נמי לאו ביטול מלאכה לעם שהרי באין לבית הכנסת יותר מימות החול לפי שאין עושין בו מלאכה אלא בדבר האבד: ולרב אשי. דאמר זה הכלל דמתני' לאתויי נמי תשעה באב דאית ביה מוסף תפלת ענגו: מתני' מני כו' חל להיות כו'. גבי תשעה באב תניא לה בשמעתא בתרייתא דמס' תענית: קורא אחד ומפטיר אחד. הקורא הוא הוי המפטיר: סימנא בעלמא. הא דהדר נקיט ליה בזה הכלל סימנא יהיב לן כו': כל דטפי מילתא מחבריה. כל יום העודף דבר מחבירו: לא אסרה תורה. בפסוק זה אלא שלא יעשו רצפת אבנים בבהכ"נ דוגמת של מקדש: לא בעי מטרח צבורא. שאם ילך יעמדו מפניו: פישוט ידים ורגלים. כשהיה נופל על פניו ושאר הצבור לא היו עושין כן: לא משני. לא היה רוצה לשנות ממנהגו: ואיבעית אימא. לא היה רגיל ליפול על פניו (א) כלומר שהיה אדם חשוב ואינו נופל על פניו: אא"כ נענה. כלומר אא"כ בטוח במעשיו שהוא נענה בתפלתו: למה זה אתה נופל על פניך. אלמא אין לו לעשות: קידה. האמורה בכל מקום אינה אלא על אפים: ארכובה. משמע כולו שטוח ארצה: אחוי קידה. נועץ גודליו ונשען עליהם ושוחה עד שנושק את הרצפה וזוקף ומתוך שאינו יכול להשען על גודליו ואין ידיו מסייעות אותו בזקיפתו וצריך להתאמץ במתניו ומתוך כך נגלע בבוקא דאטמא: הטיח דברים כלפי מעלה. במסכת תענית עלית למרום ואין אתה משגיח על בניך: הא והא גרמא ליה. לפי שהטיח נתקלקל בשעת הסכנה:

דמלי

ושאין בהן ביטול מלאכה כגון ראש חדש קורין ארבעה. וקשיא דהא בפרק אין דורשין בחגיגה (דף יח. ושם) אמרינן ראש חדש יוכיח שיש בו קרבן מוסף ומותר בעשיית מלאכה וי"ל דודאי מותר הוא בעשיית מלאכה לאנשים אבל נשים אסורות במלאכה לפי שלא פרקו נזמיהן במעשה העגל*: ולרב אשי מתני' מני לא תנא קמא ולא רבי יוסי דתניא כו' רבי יוסי אומר לעולם קורין שלשה ומפטיר אחד. וא"ת דלמא ר' יוסי היא והכי קאמר לעולם קורין שלשה והרביעי דהוי מפטיר אחד ולא בעי למימר אחד מן השלשה וי"ל דכי היכי דלת"ק ליכא למימר מפטיר אחד דהיינו רביעי דהא (ב) הוא ממעט בט' באב שהוא בשלישי וברביעי יותר משני וה' דעלמא וא"כ מסתמא לא יחמיר בט' באב שהוא בב' וה' לקרות רביעי ואינו מחמיר לקרות אלא להפטיר הכי נמי לר' יוסי הוי המפטיר אחד מן השלשה שקראו: ואיבעית אימא רב פישוט ידים ורגלים הוא דעבד כדעולא. וקשה וכי לא היה יודע (ג) דמאי לשנויי הכי וכי ס"ד מעיקרא שיהא אסור בלא פישוט ידים ורגלים וי"ל דמעיקרא אסר ליה מדרבנן בלא פישוט ידים ורגלים ובסוף קאמר ואיבעית אימא אין אסור מדרבנן ורב פישוט ידים ורגלים הוא דעביד דאסור מן התורה ומיהו קשה ללישנא קמא דאסור מדרבנן בלא פישוט ידים ורגלים יש לתמוה על בתי כנסיות שלנו שיש בהן רצפה היאך נופל שליח צבור על פניו ונראה לי דמצלי אצלויי ובהכי שרי והכי נמי משמע בסמוך דמייתי ההיא דפרק אין עומדין דברכות (דף לד: ושם) דחזינן להו לאביי ורבא דמצלי אצלויי כן פירש רב האי גאון: אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו. בירושלמי מפרש היכא שמתפלל בשביל הצבור אבל בינו לבין עצמו שפיר דמי: קידה על אפים. לא מכח הקרא הוא מפיק לה דהא כתיב נמי (ישעיה מט) אפים ארץ ישתחוו לך אלא הכי גמיר ליה מרביה (ד) דגבי לשון קידה שייך אפים:

הכי

עין משפט נר מצוה

לא א מיי' פי"ב מהלכות תפלה הלכה טז טור א"ח סי' תקנט ופי' תקעה:

[וע"ע תוס' חגיגה יח. ד"ה ר"ח ותוס' ר"ה כג. ד"ה משום ותוס' שבת כד. ד"ה או דלמא]

לב ב מיי' שם טור א"ח סימן תקנט:

לג ג מיי' פ"ו מהלכות ע"ז הלכה ו ופ"ה מהל' תפלה הלכה יד טוש"ע א"ח סי' קלא סעיף ח בהג"ה:

לד ד ה מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה יד ופ"ו מהלכות ע"ז הלכה ז:

לה ו מיי' פ"ה מהלכות תפלה הל' יד טוש"ע א"ח סימן קלא סעיף ח:

רבינו חננאל

ואסיקנא הלכתא דולג והלכתא אמצעי דולג: מתני' ביו"ט חמשה וביוה"כ ששה וכו' ואסיקנא נקוט האי כללא בידך כל דטפי מלתא מחבריה טפי בה גברא יתירא בר"ח ובמועד דאיכא קרבן מוסף קורין ד' ביו"ט דאסור בעשיית מלאכה ה' ביוה"כ דענוש כרת ו' בשבת דאיסורו בסקילה ז': גופא רב איקלע לתענית צבור קם קרא בספרא במקום כהן ואפילו רב אמי ורב אסי כהני חשיבי מיכף הוו כייפי ליה ושמואל דהוא כהן לא הוה התם פתח בריך חתים לא בריך. נפל כ"ע אאפייהו ורב לא נפל משום דרצפה של אבנים הוות קמיה דתניא ואבן משכית לא תתנו בארצכם. פי' רצפה כדכתיב על רצפת בהט ושש ודר וסוחרת וכדתנינן עמוד והפג על הרצפה וברצפה של אבני בית המקדש אתה משתחוה ולא ברצפה זולתי המקדש ואקשינן אי הכי לכ"ע אסיר ופרקינן קמיה דרב הואי. איבעית אימא פישוט ידים ורגלים הוה עביד רב וכדעולא דאמר לא אסרה תורה אלא פישוט ידים ורגלים. איבעית אימא אמאי לא נפיל רב אאפיה משום דר' אלעזר דאמר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו בצבור אא"כ נענה כיהושע בן נון שנאמר ויאמר ה' אל יהושע קום לך וגו': ת"ר קידה על אפים כריעה על ברכים השתחויה פישוט ידים ורגלים. וכולהו מקראי. לוי אחוי קידה קמיה דר' ונפל ואיטלע והאי גרמא ליה והא"ר אלעזר לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה כו' ואסיקנא בתחלת ר' *) ישמעאל רבי אמי בשם רבנן דהתם לא התירו השתחויה אלא לתענית צבור ובלבד על הצד. ר' יניי ועירא בשם אבתתיה כל מי שיפול על פניו ואינו כשר כיהושע [שאם יפול על פניו] יאמר לו מן השמים קום לך אל יפול ובלבד יחיד על הצבור. רב מפקד בבי' רב אחא. ורב [אמי] מפקד לאינש בייתיה כד דהוון נפקין לתעניתא לא תהוון רבעין כאורחהון. ר' יונה ורב אחא רבעין על ספרתהון. אמר ר' שמואל חמית ר' אבהו רבע כי אורחיה. ב"מ

*) נ"ל ואסיקנא בירושלמי בפ' ר' ישמעאל הלכה א' רב אמי וכו'.

מסורת הש"ס

תענית כה:

[שבת קמח. וש"נ]

[שבת נא. וש"נ] תענית יד.

ברכות לד: שבועות טז:

תענית כה. סוכה נג.

[ברכות לד: ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואיבעית אימא וכו' על פניו כלל שהיה אדם: (ב) תוס' ד"ה ולרב אשי וכו' דהא הוה ממעט בט' באב הא בשלישי וברביעי: (ג) ד"ה ואיבעית אימא וכו' לא היה יודע דמאי לשנויי: (ד) ד"ה קידה וכו' גמיר ליה מרביה וכו' מייתי קרא אלא דגבי לשון קידה:

רש"י

דמצלי אצלויי. על צידיהן ולא נופלין על פניהן ממש לפי שאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו: הכי גרסינן תנא דבי ר' ישמעאל היא: ביו"ט מאחרין לבא. לבית הכנסת שצריך לטרוח בסעודת יו"ט כך מפורש במסכת סופרים*: וממהרין לצאת. משום שמחת יום טוב: ובשבת ממהרין לבא. שכבר תיקנו הכל מערב שבת ויפה למהר ביאתן לקרות שמע כוותיקין: וממהרין לצאת. משום עונג שבת: ברכת כהנים. שלשה תיבות בפסוק ראשון וחמשה בפסוק שני ושבעה בפסוק שלישי: חמשה מרואי פני המלך ושבעה רואי פני המלך. שבעה הם דכתיב שבעת שרי פרס ומדי ומהם יש חמשה חשובים כדכתיב בסוף מלכים שלשה שומרי הסף בסוף ספר מלכים וכנגדן תיקנו אלו מעין דבר מלכות: דמישלם בעובדיה. תמים במעשיו: מפני כבוד תורה. שלא יהא כבוד תורה וכבוד נביא שוה וכיון *דמשום כבוד תורה הוא ולא משום חובה לאו ממניינא הוא: כנגד ז' שקראו בתורה. לא פיחת כל אחד מג' פסוקים: ואם איתא. דאינו עולה מן המנין הוו להו שמונה שקראו בתורה וכ"ד בעינן בנביא: כנגדו

[פי"ח ס"ד]

[תוספתא פ"ג]

[מס' סופרים פי"א ה"ד עי"ש וג"ע]

גמרא

ורבא דמצלי אצלויי: ביו"ט חמשה ביוה"כ ששה כו': מתני' מני לא ר' ישמעאל ולא רבי עקיבא דתניא *ביו"ט חמשה וביוה"כ ששה ובשבת שבעה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר ביו"ט חמשה וביום הכפורים שבעה ובשבת ששה אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן מני אי ר' ישמעאל קשיא תוספת אי ר"ע קשיא ששה ושבעה אמר רבא תנא דבי רבי ישמעאל היא דתנא דבי ר' ישמעאל ביום טוב חמשה ביוה"כ ששה בשבת שבעה אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן דברי ר' ישמעאל קשיא דר' ישמעאל אדר' ישמעאל תרי תנאי אליבא דרבי ישמעאל מאן תנא להא דתניא **ביו"ט מאחרין לבוא וממהרין לצאת ביום הכפורים ממהרין לבוא ומאחרין לצאת ובשבת ממהרין לבוא וממהרין לצאת לימא ר"ע דאית ליה גברא יתירא אפילו תימא רבי ישמעאל דנפיש סידורא דיומא הני שלשה *חמשה [א] ושבעה כנגד מי פליגי בה רבי יצחק בר נחמני וחד דעמיה ומנו רבי שמעון בן פזי ואמרי לה ר' שמעון בן פזי וחד דעמיה ומנו רבי יצחק בר נחמני ואמרי לה ר' שמואל בר נחמני חד אמר כנגד ברכת כהנים וחד אמר כנגד שלשה שומרי הסף חמשה מרואי פני המלך שבעה רואי פני המלך תני רב יוסף ג' חמשה ושבעה שלשה שומרי הסף חמשה מרואי פני המלך שבעה רואי פני המלך אמר ליה אביי עד האידנא מאי טעמא לא פריש לן מר אמר ליה לא הוה ידענא דצריכתו ליה *ומי בעיתו מינאי מילתא ולא אמרי לכו אמר ליה יעקב מינאה לרב יהודה הני ששה דיוה"כ כנגד מי אמר ליה כנגד ששה שעמדו מימינו של עזרא וששה משמאלו שנאמר °ויעמוד עזרא הסופר על מגדל עץ אשר עשו לדבר ויעמוד אצלו מתתיה ושמע ועניה ואוריה וחלקיה ומעשיה על ימינו ומשמאלו פדיה ומישאל ומלכיה וחשום וחשבדנה זכריה משלם הני שבעה הוו היינו זכריה היינו משלם ואמאי קראו משלם *דמישלם בעובדיה ת"ר *הכל עולין למנין שבעה ואפילו קטן °ואפילו אשה אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה °מפני כבוד צבור איבעיא להו °מפטיר מהו שיעלה למנין שבעה רב הונא ור' ירמיה בר אבא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה מ"ד עולה דהא קרי ומ"ד אינו עולה כדעולא דאמר עולא מפני מה המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחלה מפני כבוד תורה וכיון דמשום כבוד תורה הוא למנינא לא סליק מיתיבי המפטיר בנביא לא יפחות מעשרים ואחד פסוקין כנגד שבעה שקראו בתורה ואם איתא עשרים וארבעה הויין כיון דמשום כבוד תורה הוא כנגדו

סנהדרין ו: [עי' תוספות לעיל כא: ד"ה כנגד]

[סוטה יד: נזיר יט. סנהדרין י:]

נחמיה ח

[סוריות יח: כריתות ה:] [תוספתא פ"ג]

תוספות

הני שלשה וחמשה כנגד מי. אבל מששה של יום הכפורים לא בעי עד לקמן קשיא אמאי לא בעי מד' של ראש חדש כנגד מי וכן של חולו של מועד וי"ל דקים ליה דטעמא דמוסף חשיב לטפויי חד גברא אבל לטפויי כל כך (א) ביו"ט וביוה"כ ובשבת לא ס"ל משום *כרת וסקילה אי לא משכחינן כנגד מי: שבעה רואי פני המלך. פירש הקונטרס דאחשורוש וקשיא לומר שתקנו חכמים כנגד עניינו של אותו רשע לכך פירש ר"ת אותן הכתובים בספר ירמיה (נב) ובמלכים (ב כה) כתיב ה' ובירושלמי מפרש שהשנים שלא הוזכרו במלכים הם סופרי הדיינין: אמר יעקב. מלעיל גרסינן שאם הוה מין *לא היה מזכירו יעקב דהא כתיב שם רשעים ירקב (משלי י): חד אמר עולה וחד אמר אין עולה. פסק ר"ת דקיימא לן *כמ"ד עולה ולכך אנו נוהגין בתעניות במנחה ובט"ב שהשלישי מפטיר וכן ביום הכפורים במנחה אבל בשבתות ובימים טובים וביוה"כ שחרית המפטיר לא הוי מן המנין דכיון שמותר להוסיף עליהם יכולין אנו לעשות מנהגינו אליבא דכולי עלמא דאי הוי הלכה כמ"ד אין עולה עבדינן שפיר ואפילו הוי נמי הלכה כמאן דאמר עולה מ"מ אין לחוש שהרי מותר להוסיף ואע"ג דאמרינן לקמן (דף כט:) חל להיות בואתה תצוה קורין שיתא בואתה תצוה וחד בכי תשא מכל מקום נהגו עכשיו לקרות המפטיר שהוא שמיני כל זה כדי לנהוג מנהגינו וחזן שטעה וגמר כל הסדר של שבת יחזור ויקרא (ב) השביעי וכן אם הוא יו"ט וקרא כל המנין שהוא צריך ושכח לקרות בחובת היום יחזור ספר תורה ויקרא אחר בחובת היום ואחרון שקרא קודם הוי כמאן דליתיה אבל בשבת של חנוכה או בר"ח של חנוכה (ג) אין צריך כדאיתא בילמדנו דהטכס* דהלכתא אין משגיחין בחנוכה כל עיקר וימים שיש בהן קרבן מוסף גומר קדיש קודם שיוציא ספר תורה ובימים שאין בהן קרבן מוסף אין גומר קדיש קודם ובשבת לא יקרא פחות מאחד ועשרים פסוקים לשבעה בני אדם כל חד וחד שלשה פסוקים ובמנחה ובשני ובחמישי עשרה פסוקים ואם שכח ולא קרא כל כך יחזור ויקרא: ביון דמשום כבוד תורה הוא כנגדו נמי לא בעי. וקשיא לפי מנהגינו שאנו נוהגין בכל שבתות השנה שהמפטיר חוזר וקורא מה שקראו הראשונים ואין קורא כלל אחר כך אם כן מאי קא משני כיון דמשום כבוד התורה הוא כנגדו נמי לא בעינן אדרבה היה לו לומר כיון דאין קורא אלא מה שקראו הראשונים כנגדו לא בעינן אלא שמע מינה דבימי התנאים היה המפטיר קורא מה שלא קראו הראשונים והכי נמי משמע מדתקינו ג' פסוקים כנגדו למפטיר בנביא כנגד מה שקרא בתורה למאן דאמר עולה כדאמרינן בסמוך א"כ שמע מינה שהוא קורא מה שלא קראו הראשונים וא"כ קשה למה אין אנו נוהגין לעשות כן ונראה לפי שבימי החכמים לא היו אומרים קדיש בין אותן שקראו קודם המפטיר והמפטיר ולכך היה המפטיר מסיים אבל אחר שנסדר הש"ס ותקנו לומר קדיש בין אותם שקראו ראשונה והמפטיר כמו שתקנו לומר ברוך ה' לעולם אמן ואמן ויראו עינינו אחר השכיבנו שלא היו אומרים בימי התנאים °והם תקנוהו להודיע שתפלת ערבית רשות והכי נמי תקנו לומר קדיש בין השבעה למפטיר להודיע שאינו ממנין השבעה והר"ר אליהו הנהיג את בני עירו שאפילו כשמוליאין שני ספרי תורות או שלשה נוהג מנהג זה שיקראו הראשונים הכל והמפטיר חוזר וקורא ממה שקראו הראשונים וכן הנהיג רבינו משלם וכן נוהגין עכשיו בכל צרפת ושינו את מנהג רש"י ורבותיו ור"ת והא שאין מוציאין ב' ספרי תורות בכל השבתות לקרות בשניה וביום השבת כמו שעושין ביו"ט נראה לפי שאין בפרשה אלא שני פסוקים ואין קורין בתורה פחות מג' פסוקים ואין להתחיל בפרשה שלמעלה או לסיים בפרשה שלמטה משום דלא הוי מעניינו של יום ועוד י"ל לפי שצריך להפטיר בכל שבת מעניינו של יום ואי קרינן בשל שבת א"כ יהא צריך להפטיר בדסליק מיניה והיינו בשבת וא"כ יהו כל ההפטרות מענין אחד ועוד י"ל לפי שלעולם אין קורין בספר תורה שני בקרבנות אלא באותן שבאין לכפרה כדפירש לקמן פרק בני העיר (דף לא.) שקורין בהן ביו"ט ומהני לישראל כאילו הקריבום אבל קרבנות שבת אינן באין לכפרה ומש"ה אין קורין בהן: לא

עין משפט נר מצוה

לו א טוש"ע א"ח סי' תקכט סעיף א בהגה"ה:

לז ב טוש"ע א"ח סי' רסז סעיף ב.

נ"ל מלאכה כרת. מהרש"א

לח ג טוש"ע א"ח סי' רפא בהגה"ה:

לט ד מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה יז סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' רפב סעיף ג:

מ ה ו מיי' שם הלכה יז טוש"ע שם סעיף ד בהגה"ה:

[ועי' תוספות ע"ז יז. ד"ה ויעקב כו' אבל יעקב מינאה דר' אבהו וכו' ומצוה לייסב]

[עי' תוספת תענית כט: ד"ה בשני]

מא ז מיי' שם הלכה יג טוש"ע א"ח סי' רפד סעיף א:

[וכן לקמן בסוגין כט:]

רבינו חננאל

בי"ט ה'. וביוה"כ ו' בשבת ז' אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן. וכשמוסיפין ב' קורין בס"ת מאחרין לצאת וכשפוחתין ממהרין לצאת. הני ג' שקורין בשני ובחמישי ובשבת במנחה ובתעניות ובט' באב וכיוצא בהן. וה' שקורין ביו"ט וז' שקורין בשבת כנגד [ברכת] כהנים הפסוק הראשון ג' תיבות והשני ה' והשלישי ז' תני רב יוסף ג' כנגד שומרי הסף ה' מרואי פני המלך שנא' וחמשה אנשים מרואי פני המלך. שבעה מרואי פני המלך דכתיב ושבעה אנשים מרואי פני המלך ו' דיוה"כ כנגד ששה שעמדו מימינו של עזרא ומשמאלו שנאמר ויעמד אצלו מתתיה ושמע ועניה ואוריה וחלקיה ומעשיה על ימינו ומשמאלו פדיה וגו':

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הני וכו' אבל לטפויי כל כך בשבת וביום טוב משום מלאכה וכרת וסקילה לא ס"ל אי לא אשכחינן: (ב) ד"ה חד אמר וכו' יחזור ויקרא מה שקרא השביעי וכן: (ג) בא"ד או בר"ח של חנוכה ושבת אין צורך לקרות דחנוכה כדאי' לקמן דף כט דהלכתא כצ"ל ותיבות בילמדנו דהטכס נמחק:

ירושלמי משה התקין לישראל שיהיו קורין בתורה בשבתות ובי"ט ובר"ח ובחוש"מ שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל עזרא תיקן שיהיו קורין ג' בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה אבל הקריאה בתורה מימות משה רבינו היתה שלא ישארו ג' ימים בלא קריאה בתורה והוא תיקן טבילה לבעלי קריין ושיהו בתי דינין יושבין בעיירות בב' ובה' ושיהו רוכלין כו'. הלעוזות לא נהגו להיות קורין בהו"ז אלא אחד קורא כל הפרשה היה אחד יודע כל הפרשה קורין אותה כולה. ז' יודעין ג' פסוקים כולן קורין אותן אחד יודע ג' פסוקים קורא חוזר וקורא. ר' זעירא בשם ר' ירמיה העבד עולה למנין ז'. והא אסור לאדם ללמד עבדו תורה תיפתר בשלמד מעצמו או שלמדו רבו כתבי. וידבר עולה מג' פסוקים [רבי חלבו רבי מתנה שמואל בר שילת] משמיה דרב ז' חוץ המפטיר התיב ר' חנינא כו': ת"ר הכל עולין למנין ז' אפילו אשה אפילו קטן אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד הצבור המפטיר שקורא בתורה חד אמר עולה למנין ז' וחד אמר אינו עולה ואותבינן על מאן דאמר אינו עולה למנין שבעה אלא צריך ז' והוא. מהא דתניא המפטיר בנביא לא יפחות מכ"א פסוקים ג' פסוקים לכל אחד כנגד ז' שקראו בתורה ואם איתא דתמני בעינן בהדי המפטיר כ"ד פסוקי בעינן. ופרקינן המפטיר כיון דמשום כבוד

הגהות הגר"א

[א] גמרא הני שלשה חמשה שבעה כנגד מי כו' כצ"ל:

גליון הש"ס

גמ' ואפי' אשה. עי' ר"ה דף לג ע"א תוס' ד"ה הא ר' יהודה: שם מפני כבוד צבור. לקמן דף כד ע"ב וש"נ: שם מפטיר מהו שיעלה. עי' תענית ד' כט ע"ב תד"ה בשני ובחמישי: תוס' ד"ה כיון וכו' והם תקנוהו להודיע שת"ע רשות. עי' ברכות דף ג ע"א תד"ה מכלן ודף ד ע"ב תד"ה אמר ר' יוחנן ודף כז ע"ב תוס' ד"ה והלכתא:

עין משפט
נר מצוה

מב א מיי׳ פי״ב מהל׳ תפלה הלכה יג טוש״ע א״ח סי׳ רפד סעיף א:
מג ב מיי׳ שם הלכה יג טוא״ח שם סמג עשין יט:
מד ג מיי׳ פ״ח מהלכות תפלה הלכה ה סמג שם טוש״ע א״ח סי׳ נה סעיף א וסי׳ סט סעיף א:
מה ד מיי׳ שם טוש״ע א״ח סי׳ סט סעיף א:
[פ״י הל״ז]
מו ה מיי׳ שם טוש״ע א״ח סי׳ קכח סעיף א:
מז ו מיי׳ שם הלכה ד ופי״ב הלכה ג טוש״ע א״ח סי׳ קמג סעיף א:
מח ז מיי׳ פ״ח שם הל״ד:
מט ח מיי׳ פי״ב מהל׳ אבל הלכה ד טוש״ע י״ד סי׳ שעו:
נ ט מיי׳ פי״ג מהלכות אבל הלכה א סמג עשין מד״ס ב טור שם:
נא י מיי׳ פ״ה מהלכות ברכות הלכה י ופ״י מהלכות אישות הלכה ה טוש״ע אה״ע סי׳ סב סעיף ד:
נב כ מיי׳ פ״ה מהלכות ברכות הלכה ד סמג עשין כז טוש״ע א״ח סימן קצב סעיף א:
נג ל מ מיי׳ פ״ה מהל׳ ערכין הלכה ב:
נד נ מיי׳ פ״ח מהלכות תפלה הלכה ד טור ש״ע א״ח סי׳ סט סעיף א:
נה ס מיי׳ פי״ג מהל׳ אבל הלכה א סמג עשין מד״ס ב טור י״ד סי׳ שעו:
נו ע מיי׳ פ״ב מהלכות ברכות הלכה י ופ״י מהל׳ אישות הל״ה טוש״ע אה״ע סי׳ סב סעיף ד:
נז פ מיי׳ פ״ה מהלכות ערכין הלכה ב:
נח צ מיי׳ פי״ב מהלכות תפלה הלכה ג טור ש״ע א״ח סי׳ קלז סעיף ב:
נט ק מיי׳ שם הלכה י טוש״ע א״ח סי׳ קמה סעיף א:

בנגדו נמי לא בעי מתקיף לה רבא והרי עולותיכם ספו דלא הויין עשרין וחד וקרינן שאני התם דסליק עניינא והיכא דלא סליק עניינא לא והאמר רב שמואל בר אבא זמנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דר׳ יוחנן וכי הוה קרינן עשרה פסוקי אמר לן אפסיקו מקום שיש תורגמן שאני דתני רב תחליפא בר שמואל לא שנו אלא במקום שאין תורגמן אבל מקום שיש תורגמן פוסק: **מתני׳** אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין נושאין את כפיהם ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא ואין עושין מעמד ומושב ואין אומרים ברכת אבלים ותנחומי אבלים וברכת חתנים ואין מזמנין (א) בשם פחות מעשרה* ובקרקעות תשעה וכהן ואדם כיוצא בהן: **גמ׳** *מה״מ אמר ר׳ חייא בר אבא א״ר יוחנן דאמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה מאי משמע דתני ר׳ חייא *אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם הבדלו מתוך העדה ואתיא עדה עדה דכתיב התם עד מתי לעדה הרעה הזאת מה להלן עשרה אף כאן עשרה: ואין עושין מעמד ומושב פחות מעשרה: כיון דבעי למימר *עמדו יקרים עמודו שבו יקרים שבו בציר מעשרה לאו אורח ארעא: ואין אומרים ברכת אבלים וברכת חתנים (וכו׳): מאי ברכת אבלים ברכת רחבה דא״ר יצחק א״ר יוחנן *ברכת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המנין ברכת חתנים בעשרה וחתנים מן המנין: ואין מזמנין על המזון בשם פחות מעשרה (וכו׳): *כיון דבעי למימר נברך לאלהינו בציר מעשרה לאו אורח ארעא: והקרקעות תשעה וכהן ואדם כיוצא בהן (וכו׳): מנה״מ אמר שמואל עשרה *כהנים כתובים בפרשה חד לגופיה (*וחד למעוטי) ואידך הוי מיעוט אחר מיעוט *ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות תשעה ישראלים וחד כהן ואימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים קשיא: ואדם כיוצא בהן: *אדם מי קדוש אמר רבי אבהו באומר דמי עלי דתניא האומר דמי עלי שמין אותו כעבד ועבד איתקש לקרקעות דכתיב והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה: **מתני׳** הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד ובנביא

רש״י
כנגדו נמי לא בעינן. לקבוע ג׳ פסוקים בנביא כנגד אותן שקורא המפטיר בתורה: מקום שיש תורגמן שאני. שיש טורח לצבור: **מתני׳** אין פורסין על שמע. מנין הבא לבית הכנסת לאחר שקראו הצבור את שמע עומד אחד ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה שבקריאת שמע. פורסין לשון חצי הדבר: ואין עוברין לפני התיבה. שליח צבור: ואין נושאין כפיהן. הכהנים: אין קורין בתורה. בצבור: אין עושין מעמד ומושב. למת כשנושאין את המת לקוברו היו יושבין ז׳ פעמים לבכות את המת והרוצה לסופדו יספוד והכי תניא (ב״ב דף ק:) אין פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת כגון עמדו יקרים עמודו שבו יקרים שבו: ברכת אבלים. מפרש בגמ׳: ותנחומי אבלים. כשחוזרין מן הקברות עומדין ומנחמין את האבל ואין שורה פחותה מעשרה במסכת סנהדרין (דף יט.): ואין מזמנין על המזון בשם. נברך אלהינו: והקרקעות. של הקדש הבא לפדותן צריך עשרה ואחד מהן כהן: ואדם כיוצא בהן. אם בא (ב) לפדות מיד הקדש ובגמ׳ מפרש לה: **גמ׳** עדה. אין פחותה מעשרה שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב: לאו אורח ארעא. להטריח שליח לכך ולקרותן יקרים א״כ מה הנאה למרובין: אין אבלים מן המנין. שהרי הוא אומר ברכה למנחמים בפני עצמן אחינו בעל הגמול ישלם לכם גמולכם הטוב בא״י משלם הגמול ולאבלים בפני עצמן אחינו בעל נחמות ינחם אתכם בא״י מנחם אבלים ואינו כוללן יחד: י׳ כהנים כתובים. בפרשת הקדשות שלשה בערכין ושלשה בבהמה וארבעה בקרקעות וכיון דמשלמי בהו עשרה בעינן עשרה גברי: חד לגופיה. דכהן בעינן: ואימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים. כיון דטעמא משום מיעוט אחר מיעוט הוא השלישי אינו מיעוט אחר מיעוט וכיון דדרשת ליה (ג) שני מיעוט אחר מיעוט איתרבי לישראל כי הדר אתא כהן שלישי אשמועינן דליהוי כהן ולא ישראל וכן ה׳ וכן ז׳ וכן ט׳: עבד איתקש לקרקעות. שנאמר והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה לעולם בהם תעבודו: **מתני׳** ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד. שלא יטעה מתורגמן (מן) המתרגם על פה:
ובנביא

תוספות
לא שנו אלא במקום שאין מתרגמין. ועל זה אנו סומכין שאין אנו מתרגמין הפטרות *שבכל ימות השנה וכן הפרשיות:
אין פורסין על שמע פחות מעשרה. בירושלמי מפרש שאם התחילו בעשרה ויצאו מקצתן אפ״ה גומרין ועל היוצאים הוא אומר ועוזבי ה׳ יכלו (ישעיה א) וכן הלכה:
ואין פורסין על שמע. הקונטרס פירש בני אדם שבאו בבית הכנסת אחר שהתפללו הצבור ורוצים לומר קדיש וברכו צריך עשרה ור״ת פירש דבשבעה שלא שמעו עם שלש אחרים סגי וה״נ איתא במס׳ סופרים* רבותינו שבמערב אומרים בשבעה ונותנים טעם לדבריהם דכתיב בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה׳ (שופטים ה) דאיכא שבע תיבות וי״א אפילו בששה משום דברכו הוי השמי ור״ת כתב בספר הישר בחמשה משום דליכא אלא חמש תיבות עד ברכו ונ״ל אפילו בשלשה שלא שמעו והכי פירושו דקרא בפרוע פרעות בישראל שלא עשו מה שמוטל עליהם לעשות אז יתנדב העם לברך ה׳ וליכא אלא שלש תיבות עד בהתנדב ותלמידי רש״י פירשו משמו דאפילו בשביל אחד שלא שמע יכולים הם לפרוס על שמע ואפילו אותו ששמע כבר יכול להוציא אותן שלא שמעו כמו שאנו רואים שליח צבור שאף על פי שהתפלל כבר השמונה עשרה ברכות בלחש חוזר ומתפלל בקול רם ואע״פ שכולנו בקיאין עכשיו מ״מ י״ל דאין זה ראייה כל כך דשאני השמונה עשרה ברכות שהרי אם היה מתפלל מתחלה בקול רם שמא לא יכוונו לבם להגיע עם שליח צבור במקום קדושה ומודים ור״ת לא היה רוצה לעשות אפילו לעצמו:
ואמר ר׳ יצחק א״ר יוחנן ברכת אבלים בעשרה. פירש ר״י דלא מיירי בברכת המזון שהרי לא היתה ברחוב העיר כדפי׳ פרק קמא דכתובות (דף ח: ושם) אלא מיירי בברכות שהיו אומרים ברחוב העיר במעמדות שהיו עושין לנחם אבלים אבל בשל ברכת המזון סגי בשלשה והוא עצמו מצטרף כדפירש הטעם שם: **עשרה** כהנים כו׳. קשיא לי אמאי לא בעי אחד עשר דאין ב״ד שקול בכל דבר שהוא תלוי שעומד בשקול הדעת*: **ואדם** מי קדוש. פירש הקונטרס פ״ק דסנהדרין (דף טו.) והא אין נמכר בשוק כעבד לכן אין קדוש וקשיא אמאי לא קאמר דמיירי בעבד כנעני שיכול אדם להקדישו דהא עבד כנעני שפיר קרוי אדם כדאמרינן פ׳ השולח (גיטין לח: ושם*) כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה לרבות עבדו ושפחתו הכנענים וי״ל דאי איתא דמיירי בעבד כנעני סגי בשלשה אבל בעשרה לא כדאיתא בירושלמי גזרה שמא ישמעו ויברחו וא״ת אימא דההיא ירושלמי איירי בדינא דרבנן אבל בדינא דאורייתא צריך עשרה וא״כ הדר קושיין לדוכתיה דכי פריך אדם מי קדיש ליתני דמיירי בעבד כנעני וי״ל דפשיטא ליה דמתניתין חשיב ותני הדינין שצריך לעשות וא״כ אי איתא דאיירי בעבד הא הוה בשלשה ועוד נראה דסבר ליה למקשן דאי איתא דמיירי בעבד הוה ליה לפרושי בהדיא הקרקעות והעבדים תשעה וכהן כדקתני בכל מקום הקרקעות והעבדים [וע״ע תוספות סנהדרין טו. ד״ה אדם]: **שמין** אותו כעבד ועבד איתקש לקרקעות דכתיב והתנחלתם אותם וגו׳. משמע דעבד עברי איתקש לקרקעות והכי נמי משמע פרק קמא דקדושין (דף ז: ושם) דאשה הוה לה נכסים שיש להן אחריות מעטם דעבד איתקש לקרקע וקשיא דהיינו דווקא עבד כנעני דעליה כתיב קרא דוהתנחלתם אבל עבד עברי לא מליט כלל דאיתקש לקרקע ודאי ההיא דקדושין יש לדחות כדפירש׳ שם אבל הכא קשיא:

[ב״י סוס׳ ערכין יט: ד״ה גו דלמת]
[פ״ס דמייתי קרא מתרגם]

הגהות הב״ח
(א) במשנה ואין מזמנין על המזון בשם:
(ב) רש״י ד״ה ואדם וכו׳ אם בא לפסור עצמו מיד:
(ג) ד״ה ואימא חמשה וכו׳ דכיון דדרשת ליה כהן שני מיעוט:

רבינו חננאל
כבוד תורה קרי פי׳ *) שלא בנביאים עד שיקרא בתורה. כנגדו לא צריך הרעת נפה שאינו עולה ואי סליק ענין ההפטרה לא חיישינן לכ״א פסוקים וכן אי איכא תורגמן אפי׳ לא קרא מוה ההפטרה אלא בי׳ פסוקים פוסק כר׳ יוחנן ודיו: [מתני׳] אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה. ואין נושאין כפיהן ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא ואין עושין מעמד ומושב. ואין אומרים ברכת אבלים שהיא ברכת רחבה וא״ר יוחנן ברכת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המנין ותנחומי אבלים וברכת חתנים. ואין מזמנין על המזון בשם פחות מי׳ מנא לן. וא׳ משום ר׳ יוחנן דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם הבדלו מתוך העדה הזאת וכתיב עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב נשארו המרגלים י׳ והן שנקראו העדה ומפורש בתלמוד א״י מהאי קרא בבני יעקב לשטור בר בתוך הבאים וכתיב ויבואו אחי יוסף עשרה. ואקשי׳ בירושלמי מכיון דתנינן אין פורסין את שמע ליירא מילה תנינן אין עוברין לפני התיבה פחות מי׳ ותרקינן לכן צריכה בהדה דתני אין פורסין את שמע פחות מי׳ התחילו בי׳ והלכו מקצתן גומרים וכן כולן השנוין במשנתינו כיוצא בהן ועל כולן הוא אומר ועוזבי ה׳ יכלו. וכן אדם שאמר דמי עלי שמין אותו כעבד ולא יהיה פחות מעשרה.
*) נראה דצ״ל שלא יתחיל לקרות בנביאים עד שיקרא וכו׳.

גליון הש״ס גמ׳ כיון דבעי למימר נברך לאלהינו. עי׳ ברכות דף מט ע״ב תוס׳ ד״ה נברך: תוס׳ ד״ה לא שנו וכו׳ שבכל ימות השנה. עי׳ לקמן דף כד ע״א תוס׳ ד״ה ואם היו:

ובנביא שלשה שלשתן היו שלש פרשיות קורין אחד אחד מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה ועד כמה הוא מדלג עד כדי שלא יפסוק המתורגמן: **גמ'** הני ג' פסוקין כנגד מי* °אמר רב אסי כנגד תורה נביאים וכתובים ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד ובנביא ג' פסוקים ואם היו שלשתן שלש פרשיות קורא אחד אחד כגון °כי כה אמר ה' חנם נמכרתם °כי כה אמר ה' אלהים מצרים ירד עמי בראשונה °ועתה מה לי פה נאם ה': מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה: ורמינהי *קורא °אחרי מות °ואך בעשור והא קא מדלג אמר אביי לא קשיא כאן בכדי שיפסוק התורגמן וכאן בכדי שלא יפסוק התורגמן והא עלה קתני מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה ועד כמה הוא מדלג עד כדי שלא יפסוק התורגמן מכלל דבתורה כלל כלל לא אלא אמר אביי לא קשיא כאן בענין אחד כאן בשתי ענינות והתניא מדלגין בתורה בענין אחד ובנביא בשני עניינין כאן וכאן בכדי שלא יפסוק התורגמן תניא אידך *אין מדלגין מנביא לנביא ובנביא של שנים עשר מדלג ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחילתו: **מתני'** המפטיר בנביא הוא פורס על שמע והוא עובר לפני התיבה והוא נושא את כפיו ואם היה קטן אביו או רבו עוברין על ידו קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו פורס על שמע ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו פוחח פורס את שמע ומתרגם אבל אינו קורא בתורה ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו סומא פורס את שמע ומתרגם רבי יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו אינו פורס על שמע: **גמ'** מ"ט רב פפא אמר משום כבוד רבה בר שימי אמר משום דאתי לאינצויי מאי בינייהו איכא בינייהו דעביד בחנם תנן ואם היה קטן אביו או רבו עוברין על ידו אי אמרת משום (א) נצויי קטן בר נצויי הוא אלא מאי משום כבוד קטן בר כבוד הוא אלא איכא כבוד אביו וכבוד רבו

הבא

תורה אור: ישעיה נב; שם; שם; ויקרא טז; ויקרא כג

רש"י

ובנביא שלשה. אם ירצה ולא איכפת לן אם יטעה דלא נפקא מיניה הוראה: ואם היו שלשתן כו'. בגמ' מפרש היכא משכחת לה רצופין: מדלגין בנביא. מפרשה לפרשה: ואין מדלגין בתורה. שהשומע את הקופץ ממקום למקום אין לבו מיושב לשמוע: ועד כמה הוא מדלג. בנביא: שלא יפסוק התורגמן. שלא ידלג ממקום שהוא קורא אלא כדי שיוכל לגול את הספר ולקרות במקום הדילוג קודם שיגמור התורגמן תרגום המקרא שידלג זה משום שאין כבוד לצבור לעמוד שם בשתיקה: **גמ'** קורא. כהן גדול אחרי מות ביום הכפורים משנה היא במסכת יומא ואך בעשור לחודש ויש כאן דילוג דפרשת אך בעשור לחדש השביעי בפרשת אמור אל הכהנים: כאן בכדי שלא יפסוק המתורגמן. והאי בכדי שלא יפסוק הוא שהרי סמוכין הן: והא קתני. גרסינן ולא גרסינן עלה: בענין אחד. ששניהן מדברין בדבר אחד ואין כאן טירוף הדעת הלכך כי לא מפסיק תורגמן מדלג שהרי שניהן בענין יוה"כ מדברים ומתני' דקתני כלל לא בשני ענינים כגון מפרשת נגעים לפרשת זבין: והתניא. בניחותא: אין מדלגין מנביא לנביא. שיש כאן טירוף יותר מדאי: מסוף הספר לתחילתו. למפרע: **מתני'** המפטיר בנביא. מי שרגיל להפטיר בנביא תקנו חכמים שיהא פורס את שמע: הוא עובר לפני התיבה. להוציא את הצבור בקדושה שבתפלה: על ידו. בשבילו: קטן אינו פורס על שמע. לפי שהוא בא להוציא רבים ידי חובתן וכיון שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן: ואינו נושא את כפיו. אם כהן הוא שאין כבוד של צבור להיות כפופין לברכתו: פוחח. (ב) במס' סופרים *מפרש כל שכרעיו נראין ערום ויחף מתרגם ערטילאי ופחח (ישעיה כ): פורס את שמע. דהא מחויב בברכה: אבל אינו קורא בתורה. משום כבוד תורה וכן לפני התיבה וכן בנשיאת כפים גנאי הוא לצבור: **גמ'** משום כבוד. להעביר לפני התיבה הואיל וממעיט עצמו לדבר שאינו כבודו תיקנו לו זו לכבוד: משום אינצויי. הדבר בא לידי מחלוקת אני מפטיר ואתה תעבור לפני התיבה: דקא עביד בחנם. הבא לעבור לפני התיבה אינו נוטל שכר

דהכא

תוספות

ובנביא שלשה. ועכשיו אין אנו מקרין למתורגמן אפילו בנביא אלא פסוק אחד שלא יבא לטעות רק בתחילת ההפטרה אנו מקרין ג' למתורגמן להודיע כי כן הדין אי לא דחיישינן שיטעה: ואם היו שלשתן של שלש פרשיות קורין אחד אחד. קשיא על מה שאנו מתרגמין ויאמר יהושע אל העם התקדשו (יהושע ג) ויש שם ג' פסוקים עד בעת ההיא ומקרין אותן למתרגם שלשתן ביחד ואע"פ שיש פרשה בסוף שני פסוקים והא שאנו מתרגמין הפטרות של פסח ועצרת טפי משאר י"ט לפי שהן מדברות בנס היום כדי לפרסם הנס וכן במתן תורה כדי לפרסם הנס: אבל אינו פורס על שמע. ואפילו לרבי יהודה דמכשיר ליה במגילה לעיל (דף יט:) (ג) הכא מודה שלא יוציא אחרים ידי חובתן בדבר שבקדושה משום דבקטן איכא ב' דרבנן כדפרישית לעיל לרבנן דרבי יהודה אבל במגילה יש להקל לפי שטף ונשים היו בספק להרוג ולהשמיד לפיכך עשאו רבי יהודה כגדול: פוחח. (ד) ערום ויחף פ"ה מתרגמינן ערטילאי ופחי וליתא *דפחי הוא תרגום של ערום וכן פירש רב אלפס דפחי זהו אותו שלבוש בגדים קרועין והכי נמי משמע פרק קמא דמס' קידושין*: ואינו עובר לפני התיבה. קשה מאי איריא קטן אפילו גדול נמי אינו עובר לפני התיבה אא"כ נתמלא זקנו כדתניא סוף פ"ק דחולין (דף כד: ושם) נתמלא זקנו ראוי לעשות שליח צבור ולירד לפני התיבה אבל בענין אחר לא וי"ל דהתם מיירי בתענית צבור כדתנן בתענית (דף טז.) דאין מורידין לפני התיבה אלא זקן ורגיל (*ומי שנתמלא זקנו) ומי שטפולו מרובה והא דקתני התם גבי נתמלא זקנו ראוי לעשות ש"ץ היינו להיות ש"ץ בקביעות אבל באקראי בעלמא יכול להיות משהביא ב' שערות ולא כמו שפירש רש"י שם דפירש דמיירי לתקיעת שופר ולהמנות פרנס על הצבור ולהלקות ולנדות: ואין נושא כפיו. משמע הא אם הביא ב' שערות ישא כפיו וקשה דהא סוף פ"ק דחולין (דף כד: ושם) אמר דאין נושא את כפיו עד שיתמלא זקנו ועוד קשה דמשמע סוף פרק לולב הגזול (סוכה דף מב.) קטן היודע לישא את כפיו חולקין לו תרומה בגורן ואפילו קטן ממש וי"ל דההיא דלולב הגזול מיירי עם כהנים גדולים ללמוד ולהתחנך והא דפסלינן הכא קטן מיירי בשאין גדולים עמו והההיא דחולין דבעי מלוי זקן מיירי ליטא כפיו תדיר בקביעות אבל באקראי בעלמא יכול הוא לישא כפיו אע"פ שלא נתמלא זקנו כדי לאחזוקי נפשיה בכהני: (וע"ע תוס' יבמות לט: ד"ה ואנו): מי שלא ראה מאורות לא יפרוס על שמע. קשה דהא רבי יהודה הוא דאמר פרק החובל (ב"ק דף פז. ושם) סומא פטור מכל המצות וא"כ אי איירי הכא בסומא אפילו ראה מאורות ונסתם נמי ומפרש בירושלמי דלא מיירי בסומא ממש אלא מיירי שהוא בבית אפל ועוד י"ל דמיירי שפיר בסומא והא דפטרינן התם סומא היינו מן התורה °אבל מדרבנן מיהא חייב ואפילו נסתמא משנולד מ"מ חייב הוא מדרבנן שלא יהא כנכרי ולא יהא נוהג בו דת יהודי כלל דלא דמי לנשים דפטורים ממצות עשה שהזמן גרמא אפילו מאותן שאינן אלא מדרבנן שהרי בנר חנוכה ובארבע כוסות ובמקרא מגילה דלא הוו אלא מדרבנן לא מחייבי אלא לפי שהן היו באותו הנס התם היינו טעמא שאפילו נפטור אותן מכל מצות עשה שהזמן גרמא מ"מ עדיין יש להן מצות רבות אבל סומא אם נפטור אותו מכל מצות אפי' מאותן שאינן אלא מדרבנן א"כ יהא חשוב כנכרי ואע"ג דפירש' לעיל דקטן דאית (ה) תרי מדרבנן שהוא קטן ופריסת שמע דלא הוי אלא מדרבנן אין יכול להוציא אחרים גדולים דליכא אלא חד דרבנן פריסת שמע °אפ"ה סומא שיש בו תרי מדרבנן יוציא שפיר האחרים דכיון שהוא גדול ובר דעת עדיף טפי מקטן:[וע"ע תוס' עירובין נו. ד"ה דילמא וכו' ותוס' לעיל יט: ד"ה ור"י מכשיר]

כשאתה

מסורת הש"ס

[לעיל כא:]

יומא סח: סוטה מא.

[תוספ' פ"ג]

[פ"ד הע"ז]

עין משפט נר מצוה

ס א מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה יד:

סא ב ג מיי' שם הלכה יג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קמד סעיף א:

סב ד מיי' פ"ח מהל' תפלה הלכה יא טוש"ע א"ח סי' נג סעיף ו:

סג ה מיי' פט"ו שם הלכה ד טוש"ע א"ח סי' קכח סעיף לד:

סד ו מיי' פ"ח שם הלכה יב:

סה ז מיי' שם טוש"ע א"ח סי' נג סעיף יג:

סו ח מיי' שם טוש"ע א"ח סי' סט סעיף ב:

[כוונת תוספות דליתא כן בתרגום אלא דמתרגם על ערום ויחף פחח ויחף וכן האמת בתרגום שלפנינו וכן איתא ברש"י ישעיה על פסוק ערום ת"י פחח]

רבינו חננאל

הקורא בתורה לא יפחות לו מג' פסוקים כנגד תורה נביאים וכתובים ולא יקרא לתורגמן בתורה יותר מפסוק אחד ובנביא ג' ואם היו שלשתן ג' פרשיות כגון כי כה אמר ה' חנם נמכרתם כי כה אמר ה' מצרים ירד עמי בראשונה ועתה מה לי פה כגון אלו קורין א' א'. מדלגין בתורה בענין אחד כגון אחרי מות ואך בעשור אע"פ שהן מרוחקין זה מזה כיון שהן ענין אחד מדלגין ובנביא מדלגין אפילו בב' עניינות. וכאן וכאן כדי שלא יפסיק המתורגמן. פי' משעה שיפסיק עד שיכרוך הספר ויגיע למקום שרוצה לקרות שיעור שישלים המתרגם הפסוק שמתרגם לא יותר. ואין מדלגין מנביא לנביא כגון מישעיה לירמיה וכיוצא בו ובנביא של י"ב והוא ספר תרי עשר מדלגין מנביא לנביא ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו שהוא למפרע. המפטיר בנביא הוא פורס את שמע והוא עובר לפני התיבה ואם הוא כהן הוא נושא את כפיו. מ"ט. רב פפא אמר משום כבוד. רבא בר שימי א' משום אינצויי כלומר חיישינן דלמא אתו למימר אני מפטיר וזה פורס על שמע. וכי זה גדול ממני ליקח שכר. הלכך התקינו להיות המפטיר פורס על שמע. עובר לפני התיבה כו'. *)ואין עושין בחנם אלא משום כבוד. אבל לא מינצו אלא במקום שהפורס על שמע העובר לפני התיבה נוטל שכר ואם היה המפטיר קטן שאינו ראוי לעבור לפני התיבה ולא לפרוס על שמע אביו או רבו עוברין על ידו דאי לאו הכי אתי רבו לאינצויי.

*) נראה דחסר כאן ואם עושין בחנם אינו אלא משום כבוד כו'.

קטן

הגהות הב"ח

(א) גמ' אי אמרת משום אינצויי קטן: (ב) רש"י ד"ה פותח ערום ויחף מתרגמינן ערטילאי ופחח ובמס' סופרים מפרש כל שכרעיו נראין הס"ד וכ"כ נראה דרש"י לא גרים דלאו פותח דהכא ... דבדף זה בע"ב על כן הביא מסכת סופרים דפותח דהכא כל שכרעיו נראין דהיינו דאין לו בתי שוקים דזה נמי נקרא פותח שהולך יחף לגמרי שאין לו אף בתי שוקים ומש"ה פי' רש"י בסמוך דאית ביה משום ולא יראה בך ערות דבר דכיון דאין לו כלל בתי שוקים אית ביה איסור ראיית ערוה אבל בחולץ מנעליו ואית ליה בתי שוקים אע"ג דיחף הוא לית ביה איסור דראיית ערוה ולא כוה קמיבעי ליה מידי בקטן: (ג) תוס' ד"ה אבל וכו' במגילה לעיל דף יט. נ"ב ע"ש בתוס' בד"ה ור' יהודה: (ד) ד"ה פותח. פ"ה ערום ויחף מתרגמינן ערטילאי ופחח וליתא דפחח הוא תרגום וכו' רב אלפס דפותח זהו אותו וכו' פרק י"ד דמסכת סופרים הס"ד. וכ"כ וז"ל שם הלכה טו פותח הנראים כרעיו או בגדיו פרומים לא שראשו מגולה פורס את שמע ע"כ וכבר כתבתי ברש"י דפותח כשאין לו בתי שוקים ולא יחף: (ה) ד"ה מי שלא וכו' לעיל דקטן דאית ביה תרתי מדרבנן שהוא קטן ופריסת שמע נמי דלא הוי וכו' סומא שיש בו תרתי מדרבנן מוציא שפיר:

גליון הש"ס

גמ' א"ר אסי כנגד תורה. עי' מ"ר פ' תבא: תוס' ד"ה מי שלא וכו' אבל מדרבנן מיהא חייב. עי' ר"ה דף לג ע"א תד"ה הא ר' יהודה: בא"ד אפ"ה סומא שיש בו תרי מדרבנן. עי' לעיל דף יט ע"ב תוס' ד"ה ור' יהודה:

עין משפט
נר מצוה

סז א מיי' פט"ו מהל' תפלה הלכה ב סמג עשין ב טוש"ע א"ח סי' קכח סעיף ל:

סח ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף לג:

סט ג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ל:

[עי' תוס' ב"מ שתירצו באופן אחר]

ע ה מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעיף לג:

[תוספ' פ"ג]

עא ו מיי' פ"ח שם הלכה יב טוש"ע א"ח סי' נג סעיף יב:

עב ז ח מיי' פט"ו שם הלכה ב טוש"ע א"ח סי' קכח סעיף ל:

עג ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף לג:

עד י מיי' פ"י שם הלכה ה טוש"ע א"ח סי' נג סעיף יח:

עה כ מיי' פ"ד מהל' תפילין הלכה ג:

עו ל מיי' פ"ג שם הלכה טו טוש"ע א"ח סי' לב סעיף מח:

עז מ מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעיף לט:

הכא נמי איכא נצויי אביו ונצויי רבו: פוחח פורס על שמע וכו': בעא מיניה עולא בר רב מאביי קטן פוחח מהו שיקרא בתורה אמר ליה ותיבעי לך ערום ערום מאי טעמא לא משום כבוד צבור הכא נמי משום כבוד צבור: סומא פורס על שמע וכו': תניא *אמרו לו לרבי יהודה הרבה צפו לדרוש במרכבה ולא ראו אותה מימיהם ור' יהודה התם *באבנתא דליבא תליא מילתא והא קא מיכוין וידע הכא משום הנאה הוא והא לית ליה הנאה ורבנן אית ליה הנאה כרבי יוסי דתניא א"ר יוסי כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה וכי מה אכפת ליה לעור בין אפילה לאורה עד שבא מעשה לידי פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפלה וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו אמרתי לו בני אבוקה זו למה לך אמר לי כל זמן שאבוקה בידי בני אדם רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתין ומן הקוצין ומן הברקנין: **מתני'** כהן שיש בידיו מומין לא ישא את כפיו ר' יהודה אומר אף מי שהיו ידיו צבועות *סטים לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו: **גמ'** (א) תנא מומין שאמרו בפניו ידיו ורגליו אמר ר' יהושע בן לוי ידיו בוהקניות לא ישא את כפיו תניא נמי הכי ידיו בוהקניות לא ישא את כפיו עקומות עקושות לא ישא את כפיו אמר רב אסי חיפני (*ובשיני) לא ישא את כפיו תניא נמי הכי אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה ולא אנשי טבעונין מפני *שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין אמר ליה רבי חייא לר' שמעון בר רבי אלמלי אתה לוי פסול אתה מן הדוכן משום דעבי קלך אתא אמר ליה לאבוה אמר ליה זיל אימא ליה כשאתה מגיע אצל וחכיתי לה' לא נמצאת מחרף ומגדף אמר רב הונא זבלגן לא ישא את כפיו והא ההוא דהוה בשיבבותיה דרב הונא והוה פריס ידיה ההוא דש בעירו הוה תניא נמי הכי זבלגן לא ישא את כפיו ואם היה דש בעירו מותר א"ר יוחנן סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו והא ההוא דהוה בשיבבותיה דרבי יוחנן דהוה פריס ידיה ההוא דש בעירו הוה תניא נמי הכי סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו ואם היה דש בעירו מותר: ר"י אומר מי שהיו ידיו צבועות לא ישא את כפיו: תנא אם רוב אנשי העיר מלאכתן בכך מותר: **מתני'** האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין אף בלבנים לא יעבור בסנדל איני עובר אף יחף לא יעבור העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה נתנה על מצחו או על פס ידו הרי זו דרך המינות *ציפן זהב ונתנה על בית אונקלי שלו ה"ז דרך החיצונים: **גמ'** מ"ט חיישינן שמא מינות נזרקה בו: העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה: לימא תנינא להא דתנו רבנן *)תפלין מרובעות הלכה למשה מסיני ואמר רבא בתפרן ובאלכסונן אמר רב פפא מתניתין דעבידא כי אמגוזא: **מתני'** האומר

יברכוך

*) מנחות לה. [ע"ש שבת כח:]

רש"י

דהכא איגלויי ליכא משום כבוד איכא: קטן פוחח מהו שיקרא בתורה. גדול פוחח הוא דאסור משום ולא יראה בך ערות דבר (דברים כג) אבל קטן אינו מוזהר או דלמא לא פליג מתני' בין קטן לגדול: לדרוש במרכבה. דיחזקאל: פחתים. גומות: **מתני'** כהן שיש בידיו מומין. לפי שהעם מסתכלין בו ואמרינן במסכת חגיגה (דף טז.) המסתכל בכהנים בשעה שנושאין את כפיהן עיניו כהות לפי שהשכינה שורה על ידיהן*: **גמ'** בוהקניות. לנטיי"ש בלע"ז: עקומות. כפופות: עקושות. לצידיהן: חיפני ובישני. כהן שהוא מאנשי חיפה ומאנשי בית שאן מגמגמין בלשונן הן: מפני שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין. ואם היו עושין ברכת כהנים היו אומרים יאר יער ה' פניו ולשון קללה הוא כי יש פנים שיתפרשו לשון כעס כמו פני ילכו (שמות לג) את פני (ויקרא כ) ומתרגמינן ית רוגזי ומטי"ן עושין אלפי"ן ופוגמין תפלתן ואמרינן (ברכות לב.) דבי ר"א קורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין הוה בדרשה: *פניו ידיו ורגליו. הנושא את כפיו חולץ מנעליו כדתניא (סוטה דף מ.) ואם יש בו מום יסתכלו בו ומתוך כך רואין את ידיו: דעבי קלך. ותניא בהכל שוחטין (חולין דף כד.) בשילה ובבית עולמים הלוים נפסלין בקול: אצל וחכיתי לה'. מקרא זה בספר ישעיה: לא נמצאת מחרף ומגדף. שהיה קורא לחיתי"ן היהי"ן נראה כאומר והכיתי: זבלגן. עיניו זולפות דמעה: לא ישא את כפיו. לפי שמסתכלין בו: דש בעירו הוה. כבר היו רגילין אנשי עירו ולא היו מסתכלין בו עוד דש לשון (ב) מרגיל כמו כיון דדש דש (גיטין דף נו:): *סטים. קרו"ג: **מתני'** אף בלבנים לא יעבור. טעמא מפרש בגמ': העושה תפלתו עגולה. תפילין שבראשו עגולה כבילה וכאגוז: סכנה. שלא תכנס בראשו: ואין בה מצוה. דמרובעות בעינן: נתנה על מצחו. של ראש ושל יד על פס ידו: הרי זו דרך המינות. שמבזין מדרש חכמים והולכין אחר המשמע כמשמען בין עיניך ממש ועל ידך ממש ורבותינו דרשו במנחות (דף לז:) בגזירה שוה בין עיניך זה קדקד מקום שמוחו של תינוק רופס ועל ידך גובה היד קיבורת בראש הזרוע שתהא שימה כנגד הלב: על בית אונקלי. על בית יד לבושו מבחוץ: הרי זה דרך חיצונים. בני אדם ההולכים אחרי דעתם חוץ ממדעת חכמים דכתיב לך לאות ולא לאחרים לאות (שם): ציפן זהב. נמי כתיב למען תהיה תורת ה' בפיך (שמות יג) שיהא הכל מבהמה טהורה: **גמ'** שמא מינות נזרקה בו. המינין עובדי ע"ז מקפידין בכך: בתפרן ובאלכסונן. כשהוא תופר בית מושבן צריך ליזהר שלא יקלקל ריבוען במשיכת חוט התפירה וצריך שיהא להן אלכסון כהלכתו (ג) במרובע שתהא אצבע ברוחב ובאורך שיהא אצבע ושני חומשין באלכסון: כי אמגוזא. עגולות כאגוז אבל עגולה כביצה וכעדשה שפיר דמי ולא תסייעא לברייתא ממתניתין:

מתני'

תוספות

כשאתה מגיע אצל וחכיתי לה'. קשה כיון שלא היה יכול לומר חי"ת א"כ היאך הורידו רבי לפני התיבה כשגזר תענית כדאי' בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פה:) והא אין מורידין לא אנשי חיפה ולא אנשי בית שאן לפי שקוראין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין וי"ל דכשהיה מתכוין לקרות החי"ת קורא אותה שפיר ע"י טורח אבל לא היה בקל ולפי שאמר ליה אליהו שעל ידו תמהר הגאולה לפיכך הורידו*: אם היה דש בעירו מותר. ואפילו דמומין שבידו כדאמר בירושלמי בההוא כהן דהוו ידיה עקישי אתא לקמיה דרבי כפתלי אמר ליה כיון שאתה דש בעירך מותר: סכנה ואין בה מצוה. פר"ת בשעת הסכנה יכול להסתכן בהן ולא תגין עליו המצוה ולא יעשה לו נס כמו לאלישע בעל הכנפים (שבת דף מט.): בתפרן. כשהוא תופר בית מושבם צריך ליזהר שלא ימשוך חוט התפירה יותר מדאי ויתקלקל הריבוע ור"ת פירש דצריך שיהא התפר עצמו מרובע:

יברכוך

מסורת הש"ס

[ועמ"ש תוס' בחגיגה טז. ד"ה בכהנים וכו' לדחות פרש"י דהכא והחליטו שטעה ע"פ הירושלמי משום היסח הדעת ע"ש]

[פירוש בהכנת הלב ועי' תוס' ע"ז כח: ד"ה שורייקא דעינא ולדעת רש"י אבנתא דליבא הן טרפשי הלב]

[דיבור זה שייך קודם ד"ה בוהקניות]

[גי' סה"מ ורמב"ם ורא"ש אפטים ופואה ורי"ף אפטים וקוצה]

[נ"ל ובישני]

[ברכות לב.]

[שייך לעיל במשנה]

הגהות הב"ח

(א) גמ' (תנא מומין שאמרו בפניו ידיו ורגליו) תא"מ ונ"ב הרא"ש והטור לא גרסי הך ברייתא ורב אלפס גרס לה ועי' בטור א"ח סי' קכח: (ב) רש"י ד"ה דש בעירו וכו' לשון רגיל כמו: (ג) ד"ה בתפרן וכו' אלכסון כהלכתו שתהא מרובע אצבע:

רבינו חננאל

קטן קורא בתורה ומתרגם. פוחח פורס על שמע שיקרא יוצר אור שתים לפני א) התיבה להתפלל י"ח ברכות בצבור ואינו נושא את כפיו משום כבוד צבור פי' פוחח לבוש בגד קרוע ואין בבגדיו בתי ידים אלא ידיו כמו ערומות כמה דמתרגמינן (ישעי' כ) כמה דמהלך עבדי ישעיהו פחח ויחף תלת שנין: ירושלמי סוף משקין מת לו מת קורע. מת לו מת אחר מרחיק ג' אצבעות וקורע שלמו מלפניו מתחיל מלאחריו שלמו מלמעלה מתחיל מלמטה שלמו אלו ואלו ר' חייא בר אדא דמן יפו אמר נעשה כפוחח. סומא פורס על שמע ומתרגם ר' יהודה אומר כל שלא ראה מימיו לא יפרוס את שמע כלומר לא יברך בא"י יוצר המאורות שלא נהנה ונמצא מוציא שם שמים לבטלה. ר' שמעון בר ר' הוה קליה עב ואמר לו ר' חייא שלא היה יכול לקרות חי"ת אלא היה קורא לחית"ן ב) היהי"ן לפיכך א"ל כשאתה מגיע לקרוא וחכיתי לה' נמצא שונא ישראל מוציאן בלשון הכאה ונמצא מחרף ומגדף. תניא זבלגן לא ישא את כפיו. ואם היה דש בעירו מותר. פי' דש בעירו ידוע ומפורסם. העושה תפלתו עגולה פי' העושה תפילין עגולין כאגוז אלא תנינן תפילין מרובעות הל"מ. ואמר רבא בתופרן ובאלכסונן. ג) פי' פעמים שנופל על פניו ברחום וחנון ואם הן תפילין על ראשו עגולין ירצצו מוחו. וזו היא סכנה. ואין מצותן אלא מרובעות. נתנה על מצחו או על פס ידו הרי זו דרך המינות. ציפה זהב ונתנה על בית יד של אונקלו פי' אצילי ידיו הרי זה דרך החיצונים: א"ד

א) נ"ל ואינו עובר לפני התיבה וכו'. ב) מלשון רבינו משמע דר"ח אמר כן לר"ש בר ר' דלא כמו דאיתא בגמ' לפנינו ואולי דגי' אחרת היה לו וצ"ע. ג) נראה דצ"ל סכנה ואין בה מצוה פי' וכו'.

גליון הש"ס גמ' משום כבוד צבור. לעיל דף כג ע"א יומא דף ע ע"א גיטין דף ס ע"א סוטה דף לט ע"ב: שם אלמלי. עי' לעיל דף כח ע"א תוס' ד"ה אלמלא: מתני' ציפן זהב. סנהדרין דף מח ע"ב:

*יברכוך טובים הרי זו דרך *המינות *על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך מודים מודים משתקין אותו המכנה בעריות משתקין אותו האומר °ומזרעך לא תתן להעביר למולך לא תתן לאעברא בארמיותא משתקין אותו בנזיפה: **גמ'** *בשלמא מודים מודים דמיחזי כשתי רשויות ועל טוב יזכר שמך נמי דמשמע על טוב אין ועל רע לא ותנן *חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה אלא על קן צפור יגיעו רחמיך מ"ט (א) פליגי בה תרי אמוראי במערבא ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות ההוא דנחית קמיה דרבה אמר אתה חסת על קן צפור אתה חוס ורחם עלינו (*אתה חסת על אותו ואת בנו אתה חוס ורחם עלינו) אמר רבה כמה ידע האי מרבנן לרצויי למריה א"ל אביי והא משתקין אותו תנן *ורבה לחדודי לאביי הוא דבעא ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא האדיר והחזק והאמיץ אמר ליה סיימתינהו לשבחיה דמרך השתא הני תלתא אי לאו דכתבינהו משה באורייתא ואתו (ב) כנסת הגדולה ותקנינהו אנן לא אמרינן להו ואת אמרת כולי האי משל לאדם שהיו לו אלף אלפי אלפים דינרי זהב והיו מקלסין אותו (באלף) דינרי כסף לא °גנאי הוא לו אמר רבי חנינא* הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר °ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה מכלל דיראה מילתא זוטרתי היא אין לגבי משה רבינו מילתא זוטרתי היא משל לאדם שמבקשין הימנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול *אמר רבי זירא האומר שמע שמע כאומר מודים מודים דמי מיתיבי הקורא את שמע וכופלה הרי זה מגונה מגונה הוא דהוי שתוקי לא משתקינן ליה לא קשיא הא דאמר מילתא מילתא ותני לה הא דאמר פסוקא פסוקא ותני לה א"ל רב פפא לרבא ודלמא מעיקרא לא כיון דעתיה והשתא כיון דעתיה אמר ליה *חברותא כלפי שמיא אי לא מכוין דעתיה מחינא ליה בארזפתא דנפחא עד דמכוין דעתיה: המכנה בעריות משתקין אותו: תנא רב יוסף קלון אביו וקלון אמו: האומר ומזרעך לא תתן להעביר וכו': תנא דבי רבי ישמעאל בישראל הבא על הכותית והוליד ממנה בן לע"ז הכתוב מדבר: **מתני'** מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם מעשה תמר נקרא ומתרגם מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם והשני נקרא ולא מתרגם ברכת כהנים מעשה דוד ואמנון (ג)* נקראין ולא מתרגמין אין מפטירין במרכבה ורבי יהודה מתיר ר' אליעזר אומר אין מפטירין °בהודע את ירושלם: **גמ'** תנו רבנן *יש נקרין ומתרגמין ויש נקרין ולא מתרגמין [א] ויש לא נקרין ולא מתרגמין אלו נקרין ומתרגמין: בל"ת עק"ן גשפ"ה סימן: מעשה בראשית נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא אתו לשיולי מה למעלה מה למטה ומה

ויקרא יח | דברים י | יחזקאל טז

מתני' יברכוך טובים ה"ז דרך מינות · שאינו כולל רשעים בשבחו של מקום וחכמים למדו (כריתות דף ו:) מחלבנה שריחה רע ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת שמאריכן הכתוב בהראתן להיותן באגודה אחת: על קן צפור יגיעו רחמיך · (ד) כלשון הזה רחמיך מגיעין על קן צפור כך חוס ורחם עלינו: ועל טוב יזכר שמך · על טובותיך נודה לך או שאמר שני פעמים מודים כשהוא כורע משתקין אותו ובגמרא מפרש לה: המכנה בעריות · בגמרא מפרש שדורש פרשת עריות בכינוי ואומר לא ערוה ממש דיבר הכתוב אלא כינה הכתוב בלשונו וקרא אותה ערוה המגלה קלון אביו וקלון אמו ברבים כינוי הוא לשון היפך שמהפך דיבורו לשבח או לגנאי והרבה יש בלשון חכמים בספרי אספה לי שבעים איש (במדבר יא) ואל אראה ברעתי (שם) ברעתם היה לו לומר אלא שכינה הכתוב כיוצא בדבר וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב (תהלים קו) כבודי היה לו לומר אלא שכינה הכתוב: האומר ומזרעך לא תתן להעביר למולך · לא תבא על הכותית ותוליד בן לע"ז: משתקין אותו בנזיפה · שעוקר הכתוב ממשמעו שהוא עבודת חוק לאמוריים להעביר בניהן לאש ונותן כרת לבא על הכותית ומחייב חטאת על השוגג ומיתת ב"ד על המזיד בהתראה: **גמ'** כשתי רשויות · ומקבל ומודה אלוה אחר אלוה: על הרעה · ברוך דיין האמת: על הטובה · ברוך הטוב והמטיב: מטיל קנאה · לומר על העופות חס ועל הבהמות וחיות אינו חס: ואינן אלא גזירת מלך · להטיל עלינו עולו להודיע שאנחנו עבדיו ושומרי מצותיו: דכתבינהו משה בתורה · האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים (דברים י): אנשי כנסת הגדולה · בספר עזרא (נחמיה ט) ועתה אלהינו האל הגדול הגבור והנורא שומר הברית והחסד: חוץ מיראת שמים · אותה מסורה בידי אדם שיהא הוא עצמו מכין לבו לכך אע"ג שהיכולת בידו להכין לבבו אליו דכתיב הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל (ירמיה יח) ואומר והסירותי את לב האבן מבשרכם (יחזקאל לו): אמר מילתא מילתא ותני לה · כל תיבה אומר ושונה אין כאן משמעות שתי רשויות אלא מגונה ושבל הוא: חברותא כלפי שמיא · וכי כמנהג חבירו נוהג בהקב"ה לדבר לפניו שלא במתכוין וחוזר ומראה לו בכופלו שלא כיון בראשונה: מרזפתא · מרטי"ל בלע"ז ותרגום את המקבת מתרגמינן מרזפתא (שופטים ד): תני רב יוסף · לפרושי מכנה דמתני' כדמתרגם ערות אביך וערות אמך קלנא דאבוך וקלנא דאמך ולא תגלה שום דבר קלון שבהן: תנא דבי רבי ישמעאל · לפרש מתני' בישראל הבא על הכותית הכתוב מדבר: **מתני'** מעשה ראובן · וישכב את בלהה פילגש אביו (בראשית לה): נקרא · בבית הכנסת: ולא מתרגם · חיישינן לגנותו: מעשה תמר · ויהודה: ומעשה עגל הראשון · כל פרשת העגל עד [א] ואשליכהו באש (שמות לב) ומה שחזר אהרן וספר המעשה הוא קרוי מעשה עגל השני הוא שכתוב בו ויצא העגל הזה (ה) ולא יתרגם פן יטעו עמי הארץ ויאמרו ממש היה בו שיצא מאליו אבל המקרא אין מבינין: הודע את ירושלם · את תועבותיה פרשה היא ביחזקאל: **גמ'** ויש לא נקרין ולא מתרגמין · מפרש בסיפא מעשה דוד ואמנון לא נקרין בהפטרה: מעשה בראשית כו' · ואמרינן במסכת חגיגה (דף יא:) המסתכל בארבעה דברים ראוי לו כאילו לא בא לעולם והתם *מפרש טעמא אין רצונו של מלך שיזכירו שמו על אשפה כו': קמ"ל

יברכוך טובים · פי' שמוציא את הפושעים מן הכלל אי נמי משום דמחזי כשתי רשויות כלומר אלהים טובים: מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים והן אינם אלא גזירות · *ק' להר"ר אלחנן על מה *שיסד הקליר בקדושת' שאט אומרים ביום ב' של פסח לדקו אותו ואת בנו (ו) לא תשחטו ביום אחד דמשמע שר"ל שהקב"ה חס על אותו ואת בנו והוא אינו אלא גזירה · **הכל** בידי שמים חוץ מיראת שמים · קשה דהא בפרק אלו נערות (כתובות דף ל. ושם) אמרינן הכל בידי שמים חוץ מצנים ופחים ונראה דהכא מיירי בתולדות האדם אם יהיה חכם או טפש עני או עשיר גבור או חלש *דהכל נגזר עליו חוץ מן היראה כדכתיב אל יתהלל (ז) עשיר בעשרו והגבור בגבורתו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי (ירמיה ט) והתם מיירי במאורעות האדם העתידות לבא אליו אחר שנולד שגם הם בידי שמים חוץ מצנים ופחים פירוש הקור והחום ולא קשה מהא דכתיב לפני קרתו מי יעמוד (תהלים קמז) דה"פ אם ישלחנה בפעם אחת כדכתיב בראש הפסוק משליך קרחו כפתים וגם לא קשה מהא דכתיב ואין נסתר מחמתו (שם יט) דההיא בעוברי דרכים הוא דקאמר אבל כל זמן שהוא בביתו ודאי יכול הוא ליצול ממנו: **אין** מפטירין במרכבה ורבי יהודה מתיר · וקיימא לן כר' יהודה: מה

ברכות לג: ע"ש
שם לג:
שם נד.
[ברכות ובעי' ליתא]
[ברכות לג: וש"נ]
ברכות לג: ע"ש נדה טז:
ברכות לג: [סוכה נג:]
[ברכות לד.]
[פי' תוי"ט]
[תוספתא פ"ג]
[דף טז.]

הגהות הגר"א
[א] גמ' ויש לא נקרין ולא מתרגמין. נ"ב:

הגהות מהר"ב רנשבורג
א] רש"י ד"ה מעשה תמר וכו' עד ואשליכהו. מלת ואשליכהו נמחק וצ"ל ויצרף:

עח א מיי' פ"ט מהל' תפלה הלכה ז:
[עי' תוי"ט פ"ה דברכות מ"ג]
[גי' רמב"ם דרך הצדוקים]
עט ב מיי' שם הלכה ד טוש"ע א"ח סימן קכא סעיף ב:
פ ג מיי' פ"י מהלכות ברכות הל' ג סמג עשין כז טוש"ע שם סימן רכב סעיף ג:
פא ד מיי' פ"ט מהל' תפלה הלכה ז:
פב ה מיי' פ"ה מהל' תשובה הלכה ב:
[נדה טז: ע"ש בתוס']
פג ו מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה יא סמג עשין יח טוש"ע א"ח סימן סא סעיף ט:
פד ז מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה יב סמג עשין יט:

רבינו חננאל
א"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר מה ה' אלהיך שואל מעמך וגו'. וכי שואל אדם דבר שאינו ברשותו אלא מיכן ראיה שיראת שמים בידו של אדם היא. פי' ארזפתא דנפחי קורנס של נפחים. המכנה בעריות. כלומר הקורא*) הפסוק ערות אביו ואמו לא יגלה ערות אביך וערות אמך כדכתב קרא וכן כל עריות משתקין אותו ואומר לו קרוא הפסוק כמו שכתב וכי אתה מברר מילין מה שלא בירר משה רבינו ברוה"ק. מעשה ראובן נקראולא מיתרגם עד קללות וברכות ניקרין ומתרגמין. ולא יהא אחד מתחיל ואחד

*) כלומר שקורא הפסוק ערות אביך וערות אמך ערות אביו וערות אמו לא יגלה וכן כל עריות וכו' ומפרש כפי' הרמב"ם בפירוש המשניות וכן משמע קצת גם בערוך ערך כן.

הגהות הב"ח
(א) גמ' מאי טעמא לא פליגו בה: (ב) שם ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקינהו אנן לא הוה אמרינן: (ג) במשנה מעשה דוד ואמנון לא נקראין: (ד) רש"י ד"ה על קן צפור יגיעו רחמיך לשון שוה רחמיך: (ה) ד"ה מעשה עגל וכו' שעגל הזה נקרא ולא מתרגם: (ו) תוס' ד"ה מפני וכו' אותו ואת בנו ביום אחד כל תשחטו דמשמע כנ"ל: (ז) ד"ה הכל וכו' כדכתיב אל יתהלל חכם בחכמתו אל יתהלל עשיר בעשרו:

גליון הש"ס
גמ' גנאי הוא לו. עיין לעיל דף יח ע"א: תוס' ד"ה מפני. שיסד הקליר עיין חגיגה דף יג ע"א תוס' ד"ה ורגלי החיות:

ומה לפנים ומה לאחור קמ"ל מעשה לוט ושתי בנותיו נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ניחוש לכבודו דאברהם קמ"ל מעשה תמר ויהודה נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודו דיהודה קמ"ל שבחיה הוא דאודי מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודן של ישראל קמ"ל כל שכן דניחא להו דהויא להו כפרה קללות וברכות נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ניחוש °דלמא (א) *פייגא דעתייהו דצבורא קמ"ל אזהרות ועונשין נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ניחוש דלמא אתו למעבד מיראה קמ"ל מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם [מעשה אבשלום נקרא ומתרגם] פשיטא מהו דתימא ליחוש ליקריה דדוד קמ"ל מעשה פילגש בגבעה נקרא ומתרגם פשיטא מהו דתימא ליחוש לכבודו דבנימין קמ"ל °הודע את ירושלם את תועבותיה נקרא ומתרגם פשיטא לאפוקי מדרבי אליעזר דתניא *מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מרבי אליעזר הודע את ירושלם את תועבותיה אמר לו עד שאתה בודק בתועבות ירושלים צא ובדוק בתועבות אמך בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול: ואלו נקרין ולא מתרגמין (רעבד"ן סימן) מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם ומעשה ברבי חנינא בן גמליאל שהלך לכבול והיה קורא חזן הכנסת °ויהי בשכון ישראל ואמר לו למתורגמן (*הפסק) אל תתרגם אלא אחרון ושיבחוהו חכמים מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם איזה מעשה עגל השני מן °ויאמר משה עד וירא משה תניא ר"ש בן אלעזר אומר לעולם יהא אדם זהיר בתשובותיו שמתוך תשובה שהשיבו אהרן למשה פקרו המערערים שנאמר °ואשליכהו באש ויצא העגל הזה: ברכת כהנים נקרין ולא מתרגמין מ"ט משום דכתיב °ישא: [א] מעשה דוד ואמנון [א] לא נקרין ולא מתרגמין והא אמרת מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם לא קשיא *הא דכתיב אמנון בן דוד הא דכתיב אמנון סתמא ת"ר *כל המקראות הכתובין בתורה לגנאי קורין אותן לשבח כגון °ישגלנה ישכבנה °בעפולים בטחורים °חריונים דביונים °לאכול את חוריהם ולשתות את מימי שיניהם לאכול את צואתם ולשתות את מימי רגליהם °למחראות למוצאות ר' יהושע בן קרחה אומר למחראות כשמן מפני שהוא גנאי לעבודת כוכבים *אמר רב נחמן כל ליצנותא אסירא ב' בר מליצנותא דעבודת כוכבים דשריא דכתיב °כרע בל קרס נבו וכתיב °קרסו כרעו יחדיו לא יכלו מלט משא וגו' ר' ינאי אמר מהכא °לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרי כבודו אלא כבידו אמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא שרי ליה לבר ישראל למימר ליה לעובד כוכבים שקליה לעבודת כוכבים ואנחיה בשין תיו שלו אמר רב אשי האי מאן דסנאי שומעניה שרי ליה לבזוייה בגימ"ל ושי"ן האי מאן דשפיר שומעניה שרי לשבוחיה ומאן דשבחיה *ינוחו לו ברכות על ראשו:

הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיו בית הכנסת ג' בית הכנסת לוקחין תיבה תיבה לוקחין מטפחות

תורה אור

קמ"ל שבחו הוא · שבח הוא ליהודה הקרייה: דאודי · שהודה (ב) מחטאו: מאהבה· של ברכות: ומיראה· של קללות ואין לבן לשמים: פייגי דעתייהו · יחלוש דעתן כשישמעו שיהו נענשין ויאמרו טוב ליהנות מן העולם הזה בכל רצונו הואיל וסופנו ליענש: אל תתרגם אלא אחרון · ויהיו בני יעקב שנים עשר והפסוק הזה נפסק בהפסק פרשה לכך קורהו אחרון כאילו הוא פסוק לעצמו: מן ויאמר משה אל אהרן · מה עשה לך העם הזה (ג): פקרו המומרים · הטיחו פניהם לומר יש ממש בע"ז: משום ישא · שלא יאמרו הקב"ה נושא להן פנים ואינן יודעין שכדאי הן ישראל לשאת להן פנים כדאמרינן בברכות (דף כ:) לא כדאי הם ישראל לשאת להן פנים אני אמרתי ואכלת ושבעת וברכת (דברים ח) והן מחמירין על עצמן עד כזית עד כביצה: ישגלנה · לשון משכב כדכתיב והשגל יושבת אצלו (נחמיה ב) וי"מ *כלבתא: בעפולים · לשון מפורש הוא לגנאי יותר מטחורים ושניהן בנקב בית הריעי: חריונים · חרי לשון ריעי: דביונים · הזב מן היונים שלא לפרש שהיו ישראל אוכלין בשומרון: את חוריהם. ריעי היוצא דרך הנקב: מימי שיניהם · שינים יש לכרכשת' וצואה לחה ורכה קרויה מימי שיניהן: למחראות · גבי עבודת כוכבים כתיב בספר מלכים כי חור לשון מוצא ריעי הוא: לעגלות בית און · לקול השמועה הבאה על עגלי בית און יגורו שכיניהם שבשומרון כי אבל עליו על העגל: וכמריו (ד) (אשר) עליו יגילו · אשר היו רגילין לשמוח עליו עתה יתאבלו על כבודו כי גלה ממנו: אלא כבידו · כובד משאו של ריעי *תהיה בו וכובד עגבותיו ודומה לו בספר ישעיה (*כרעו קרסו) יחדיו לא יכלו מלט משא וגו' · הוא משא של ריעי ורבותי מפרשין וכמריו עליו יגילו ממש לשון שמחה שהיקל משאוי שלהן אבל אין לפרש כן שהעגל כולו גלה כאחד שנטלו סנחריב: שי"ן ותי"ו · לשון וחשופי שת ערות מצרים (ישעיה כ): דסני שומעניה · שיוצאות עליו שמועות רעות ושנואות שהוא נואף: בג' ושי"ן · (ה) בר גירתא זונה שמה סריי' שם מוסרח כך הוא בתשובות הגאונים מותר לבזות גם את אמו שילדתו והכותי מפרשים גיופא שייטא שטייא:

הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

בני העיר שמכרו רחובה של עיר·יש בו קדושה כדמפרש בגמ' הואיל ומתפללין בו בתעניות ובמעמדות: לוקחין

מה לפנים מה לאחור · פי' *מה בסוף גבולי העולם למזרח ולמערב אי נמי מה היה קודם ששת ימי בראשית ומה יהיה אחר שיכלה העולם: *מעשה של עגל השני נקרא ולא מתרגם · פירש רש"י שלא יאמרו ממשות היה בו מדקאמר אהרן ויצא העגל הזה וקשה דהא בירושלמי פליגי אמוראי ואיכא מאן דאמר מן ויאמר עד לשמצה בקמיהם (*היה) מעשה עגל השני והיינו סיפיה דקרא דויירא משה ולפרש"י לא היה לו לומר אלא עד תחלת הפסוק לכן נראה כדמפרש בירושלמי דהטעם הוי לפי שאין דומה גנאי של יחיד ביחיד או של צבור בצבור לגנאי של יחיד בצבור ומשום כבודו של אהרן לא רצו לתרגם:

הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

בני העיר *הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות · לא גרס ובמעמדות שהרי גבי מעמדות לא מצינו רחוב אלא לבית הכנסת היו הולכין כדתניא בפ' בתרא דתענית (דף כו:): כיון

רבינו חננאל

גומר אלא המתחיל הוא גומר את כולם תניא לעולם יהא אדם זהיר בתשובותיו שמתוך תשובה שמשיב אהרן אל משה פקרו המינין שנאמר ואשליכהו באש ויצא העגל הזה. ברכת כהנים נקרא ולא מיתרגם. מ"ט משום ישא ה' פניו אליך: ירושלמי לא נקראין. ר' בא בעא מר' יוסי מ"ט א"ל כה תברכו לברכה ניתנה ולא לקריאה תוספתא מעשה דוד בבת שבע לא נקראין ולא מתרגמין והסופר מלמד כדרכו' תנו רבנן כל המקראות שכתובים לגניי כגון ישגלנה קורין אותה ישכבנה וכגון בעפולים קורין אותם בטחורים חריונים קורין אותן דביונים וחוריהן קורין אותםצואתם ולמחראות קורין אותן למוצאות אלו בלשון הקודש הן גניי גדול בלשון הזה לפיכך משנים אותם שלא להוציא דבר מגונה מפיו אמר רב נחמן כל ליצנותא אסורה בר ליצנותא דעבודת כוכבים דכתיב כרע בל קרס נבו וכתיב קרסו כרעו יחדו וגו'. ר' ינאי אומר מהכא על כבודו כי גלה ממנו כלומר עמו של עגל מתאבלין והכומרים שהיו עליו מגילין עכשיו מתעצבין על כבודו כי גלה כלומר לקה בכבידו וחלה וגלה הכבד שלו ניטל כולו בדרך ליצנות כיון שאינו יכול להועיל ניטל כבידו. שרי לעובד כוכבים למימר שקליה לעבודת כוכבים ואנחיה בשת שלך דכתיב וחשופי שת ערות מצרים ופירושו מקום השתנת מי רגלים ובתחת מקום הצואה.ואמר רב אשי מאן דסני שומעניה כגון השותה בד' מיני זמר וכיוצא בו כמו שמצינו באלישע אחר שהוציאוהו אלו הדברים לתרבות רעה ומפורש בחגיגה וכ"ש בדבר שהוא יותר מזה שרי לבזויית בשי"ן וגימ"ל כלומר כל מי ששמעו רע מותר לבזותו בן זונה דגיירא ונירתי ונגלו שוליך ונהמסו עקביך ופי' בן שפחה בן עכו"ם. כדגרסינן כמאן קרינא לרשיעא בר צדיקא רשיעא בר רשיעא כי האי תנא כו' א) ר' יהודה בן קרחה אומר וישימם למחוראות קורין אותן ככתבו מפני שגניי לע"ז הוא' הכתוב ליחיד אין מכנין אותו לרבים כתוב לרבים אין מכנים אותו ליחיד ר"י אומר המתרגם פסוק בצורתו הרי זה בדאי והמוסיף הרי זה מגדף פירוש המתרגם ב) השם בצורתו בדאי והמוסיף עליו זולתי התרגום שלנו הרי זה מגדף. תורגמן העומד לפני חכם אינו ג) אביו או רבו: ירושלמי תפילין ומזוזה מי קודם שמואל אמר מזוזה קודמת שכן נוהגת בשבתות ובי"ט משא"כ בתפילין רב הונא אמר תפילין קודמין שנוהגין במפרשי ימים והולכי מדברות משא"כ במזוזה. מתניתין מסייעא לשמואל תפלה שבלו עושין אותה מזוזה מזוזה שבלה אין עושין אותה תפלה למה שמעלין בקדש ולא מורידין: הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

עין משפט נר מצוה

[עיין תוס' חגיגה יא: ד"ה יכול]

[שייך לעיל במשנה]

פה א מיי' פי"ב מהל' תפלה הל' יב סמג עשין יט:

[נ"ל היא]

פו ב טוש"ע י"ד סימן קמז סעיף ה:
א ג מיי' פי"א מהל' תפלה הל' יד טור ש"ע א"ח סימן קנג סעיף ב

[מפרש"י נראה דגרים דלמא אתו למעבד מאהבה ומיראה ולקמן גבי אזהרות ועונשין גרס דלמא פייגי דעתייהו וכ"כ מהרש"א וע"ע בע"י]

מסורת הש"ס

[עי' רש"י ד"ה]

[מס' סופרים פ"ט ה"א]

[כע"י ליתא]

[נ"ל פסוס]

[נ"ל קרסו כרעו] [תוספתא פ"ג]

סנהדרין סג: ע"ש

[ברכות נ. שבת לג. ע"ז ס:]

א) נ"ל תוספתא ר' יהושע בן קרחה אומר וכו'. ב) עי' תוס' קדושין דף מ"ט ד"ה המתרגם מש"כ בשם רבינו ז"ל וע"ע בערוך ערך תרגם. ג) חסר כאן וכן איתא בתוספתא שם אינו רשאי לא לפחות ולא להוסיף ולא לשנות אא"כ יהיה אביו או רבו.

הגהות הב"ח

(א) גמ' וברכות נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ניחוש דלמא אתו למיעבד מאהבה ומיראה קמ"ל אזהרות ועונשין נקרין ומתרגמין פשיטא מהו דתימא ניחוש דלמא פייגא דעתייהו דצבורא קמ"ל מעשה אמנון כצ"ל: (ב) רש"י ד"ה דאודי שהודה על חטאו: (ג) ד"ה מן ויאמר וכו' העם הזה שאזר אהרן וספר המעשה נקרא מעשה העגל השני סה"ד: (ד) ד"ה וכמריו עליו כצ"ל ותיבת אשר נמחק: (ה) ד"ה בגימ"ל ושי"ן נ"ב בר גיורתא תרגום ירושלמי הנואף והנואפת גיורא וגיורתא:

גליון הש"ס

גמ' דלמא פייגא. עיין ברא"ש ויגש פ' מ"ו פסוק י:

הגהות מהר"ב רנשבורג א] גמ' מעשה דוד ואמנון נקרין ולא מתרגמין כצ"ל:

הגהות הגר"א [א] גמ' מעשה דוד ואמנון (לא) תו"מ (וכגירסא שלנו במתני' וע' תוי"ט):

(א) יקחו ספרים ספרים לוקחין תורה אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים ספרים לא יקחו מטפחות מטפחות לא יקחו תיבה תיבה לא יקחו בית הכנסת בית הכנסת לא יקחו את הרחוב וכן במותריהן: **גמ'** בני העיר שמכרו רחובה של עיר אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן זו דברי ר' מנחם בר יוסי סתומתאה אבל חכ"א הרחוב אין בו משום קדושה ור' מנחם בר יוסי מאי טעמיה הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות ורבנן ההוא אקראי בעלמא: בית הכנסת לוקחין תיבה: אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן לא שנו אלא בית הכנסת של כפרים אבל בית הכנסת של כרכין כיון דמעלמא אתו ליה לא מצו מזבני ליה דהוה ליה דרבים אמר רב אשי האי בי כנישתא דמתא מחסיא אף על גב דמעלמא אתו לה כיון דאדעתא דידי קאתו אי בעינא מזבנינא לה מיתיבי *א"ר יהודה מעשה בבית הכנסת של טורסיים שהיה בירושלים שמכרוה לרבי אליעזר ועשה בה כל צרכיו והא התם דכרכים הוה ההיא בי כנישתא זוטי הוה ואינהו עבדוה מיתיבי °בבית ארץ אחוזתכם *אחוזתכם מיטמא בנגעים ואין ירושלים מיטמא בנגעים אמר רבי יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקדש בלבד הא בתי כנסיות ובתי מדרשות מיטמאין אמאי הא דכרכין הוו אימא א"ר יהודה אני לא שמעתי אלא מקום מקודש בלבד במאי קמיפלגי ת"ק סבר *לא נתחלקה ירושלים לשבטים ורבי יהודה סבר נתחלקה ירושלים לשבטים ובפלוגתא דהני תנאי דתניא *מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדשי הקדשים ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין ובה מזבח בנוי והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לבולעה שנאמר °חופף עליו כל היום *לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזכן לשכינה *והאי תנא סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים דתניא *) אין משכירים בתים בירושלים מפני שאינן שלהן ר"א **) (בר צדוק) אומר אף לא מטות לפיכך עורות קדשים בעלי אושפיזין נוטלין אותן בזרוע אמר אביי ש"מ אורח ארעא למישבק איניש גולפא ומשכא באושפיזיה אמר רבא לא שנו אלא שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למישתא

*) [תוס' מ"ש פט"ז] **) [בתוספתא איתא בר' שמעון]

רש"י

לוקחין ספרים · נביאים וכתובים: אבל מכרו תורה כו' · שמעלין בקדש ולא מורידין · תוספתא מעלין בקדש דכתיב ויקם משה את המשכן (שמות מ) בצלאל עשה ומשה שהיה גדול ממנו הקימו ולא מורידים דכתיב את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים צפוי למזבח כי הקריבום לפני ה' ויקדשו וגו' (במדבר יז) כיון שהוקדשו הוקדשו *עד כאן: וכן במותריהן · מכרו ספרים ולקחו ממקצת הדמים תורה לא יקחו מן המותר דבר שקדושתו פחותה: **גמ'** זו דברי ר' מנחם כו' · בהדיא אמרינן בתוספתא דמגילה (פ"ג) דהוא אמרה: הואיל והעם מתפללים בו בתעניות ובמעמדות · כדתנן במסכת תעניות (דף טו·) עברו אלו ולא נענו מוציאין את התיבה לרחובה של עיר · תוספת' ובמעמדות (ב) תנן מתכנסין בעריהן וקורין במעשה בראשית ותניא בגמרא אנשי מעמד נכנסין לבית הכנסת ויושבין ארבע תעניות בשבת אפשר בית הכנסת היה להם קבוע ברחובה של עיר ומתכנסין שם המעמד כולו כדרך ששנינו בביכורים (פ"ג משנה ב) כל העיירות שבמעמד מתכנסין *לעיירות של מעמד ולנין ברחובה של עיר ולא היו נכנסין לבתים ולנין שם והיה הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל ה' אלהינו הא למדת כינוס עיירות ברחוב היתה ואקראי הוי שמעמד (ג) הזה אינו חוזר אלא עד אחי שנה ובתלמידי רבינו יצחק הלוי מצאתי °ובמעמדות לא גרסינן ומפרש שלא היתה תפלתן ברחוב עד כאן: אקראי בעלמא · אינו תדיר: לא שנו · דיכולין למכור בית הכנסת אלא של כפרין: אבל של כרכין · הוה להו בתי כנסיות דרבים והכל בעליהן ואין בני העיר לבדם בעלים להם: טורסיים · צורפי נחושת: ואין ירושלים מטמאה בנגעים · דלאו אחוזה היא כדאמרי' לקמן דסבירא ליה להאי תנא לא נתחלקה ירושלים לשבטים ולא נפלה בגורל לא ליהודה ולא לבנימין: אני לא שמעתי · שלא יהא מיטמא אלא מקום מקדש בלבד משום דבית של קודש הוא וגבי נגעים ובא אשר לו הבית (ויקרא יד) בעינן אבל ירושלים מיטמאה בנגעים דסבר נתחלקה לשבטים ואחוזתכם קרינא ליה קתני מיהא לרבי יהודה דאית ליה נתחלקה לא שנו אלא מקום מקדש אבל בתי כנסיות ובתי מדרשות שבה (ד) כשאר בתי העיר ואע"ג דשל כרכך הוא: מקודש · אף בתי כנסיות משמע: הר הבית · בכניסתו מצד המזרח כל מה שיש שם פנוי קרוי הר הבית שאין לה שם אחר: והלשכות · שבתוך החיל: והעזרות · שלשתן עזרת נשים ועזרת ישראל הן אחת עשרה אמה שישראל רשאין ליכנס לפנים מן השער ואחריהם לצד מערב לעזרת כהנים י"א אמה שבין דריסת רגלי ישראל למזבח החיצון: ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל · (ה) מצד מערב עכשיו יותר בנתיים מקום המזבח ל"ב אמה ובין האולם והמזבח כ"ב אמה שלא פירש של מי הוא חזר ופירש רצועה יוצאה כו' ליתדך כאן רצועה זו נבדה ליהודה אבל צפונו של מזבח ודרומו ומערבו של בנימין ובמסכת זבחים אמרינן שאין ליהודה באותה הרצועה אלא המזרחית מקום היסוד ולכך לא היה יסוד למזרחו של מזבח: והיה בנימין הצדיק · צופה ברוח הקדש שכן עתיד להיות ומצטער עליה: חופף עליו · אדם המצטער חופף ומתחכך בבגדיו לשון משפשף כמו נזיר חופף ומפספס (נזיר דף מב·): אושפיזכן · שהיה ארון בחלקו: והאי תנא סבר כו' · והיינו תנאי דאמרן לעיל: אין משכירין · בעלי בתים את בתיהם לעולי רגלים אלא בחנם נותנין להן ונכנסין לתוכן: עורות קדשים · תודה ושלמים שהעורות לבעלים: גולפא · קנקן של חרס שנשתמש בו: ומשכא · אם שחט בהמה: לא שנו · דאין מורידין דמים מקדושתן בית הכנסת (ו) בחשיבותו עומד אף ביד לוקח דומיא דספרים לוקח בהן ס"ת והלא מנהיג ספרים בהוייתן: אלא שלא מכרו · טובים ברשות העם [אבל אם מכרו וכו'] פקעה קדושה מן החפץ ומן הדמים ומותר לעשות מהן כל רצונם והיינו דבעא מיניה רבינא מרב אשי על תילא דבי כנישתא מהו למיזרעה אלמא במכר כל דהו הבית והמעות בקדושתייהו קיימי: למישתא

תוספות

כיון דמעלמא קאתו לה · נראה לפרש הכי כיון שרוב בני אדם רגילים ללכת שם להתפלל אף על פי שאין נותנים כלום בבניינו מכל מקום כיון דלדעת אותן רבים נעשה חמורה קדושתו ואינן יכולין למוכרו ועוד יש לפרש כיון שרבים נותנים בבניינו ובשאר צרכיו ובסמוך נמי דקאמר רב אשי דאדעתא דידי קאתו הייני ממה שנותנים בו לעשות רצונו:

ואמאי והא דכרכים נינהו · משמע דסבירא ליה למקשן דכיון דלא מיזדבני דאין להן ליטמא בנגעים משום דלא מיקרי אחוזתכם וגם לא קרינן ביה אשר לו הבית וקשה דהא בפ"ק דיומא (דף יא·) מחייב ר"מ בית הכנסת של כרכים במזוזה וגם מוקי ברייתא דהתם דקאמר דבית הכנסת מיטמא בנגעים כוותיה ועוד קשה אמאי נקט של כרכים דהא (ר"מ) *לא מפליג התם בין של כרכים לשל כפרים לענין נגעים ומזוזה ויש לומר דודאי המקשן טעה בתרתי חדא דאין חילוק בין כרכים לשל כפרים כדמסיק התם לרבנן דר"מ דהייני ר' יהודה וגם טעה בהא דאע"ג דלא מיזדבני יש להן ליטמא בנגעים לרבי מאיר:

ורצועה יוצאה מחלק יהודה לחלק בנימין ובה היה מזבח בנוי · קשה דהא בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נג:) אמר דקרן דרומית מזרחית לא היה יסוד לפי שלא היה יסוד אלא בחלקו של טורף (ז) בנימין דכתיב בנימין זאב יטרף (בראשית מט) אלמא שכל המזבח בנוי בחלקו של בנימין וי"ל אותו קרן דרומית מזרחית שלא היה בו יסוד שהיה בחלק יהודה על זה היה מצטער בנימין לבולעה כדי שיהא כל המזבח בחלקו:

אף לא המטות · פירש הר"ר יוסף דסבירא ליה דכיון שהקרקע מקום המטות לא היה מיוחד לבעלים לא היה כח בידם להשכירם שכירות שלם ומכל מקום מחמת מטלטליהם היו נוטלין עורות הקדשים:

אוגורה

לא מפליג התם ור"ל למסקנא דהתם החילוק הוא בין אית ביה בית דירה או לא ודכפרים ודכרכים הוה לכ"ע ועי' במהרש"א

רבינו חננאל

בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיה בית הכנסת כו' אוקימנא א) פיר"ר מל' סתימתאה זו המשנה אע"פ שהיא סתם משנה אינה לר' מאיר כדקי"ל סתם משנה ר"מ היא ב) אלא ר"ע היא אי לר' מנחם ב"ד יוסי זו המשנה והיא שנויה סתם ולא כל דבריהם של חכמים הללו בכל המשנה סתומין הן אלא המשניות שהזכירום בלבד ג) לר' מנחם בר' יוסי סתימתאה דסבר הואיל והעם מתפללין בה בתעניות ובמעמדות יש בה קדושה אבל חכמים אומרים אקראי בעלמא היא · הלכך הרחוב אין בו משום קדושה. בית הכנסת לוקחין תיבה אוקימנא בבית הכנסת של כפרים אבל כנסת של כרכים לא מזדבנא משום שהיא של רבים. אמר רב אשי כנשתא דמתא מחסיא אע"ג דמעלמא קא אתו לה ושל רבים היא כיון דאדעתא דידי אתו אי' בעינא מצינא מזבינגא לה ובית הכנסת של טרסיים בירושל' שקנאה ר' אלעזר בן עזריה הם עשאוה לעצמן ולא מסרוה לרבים לפיכך מכרוה · ובית הכנסת של כרכין אין מוכרין לפי שאינה שלהן והתניא [אחוזתכם] מטמא בנגעים ואין ירושלים מטמאה בנגעים א"ר יהודה אני לא שמעתי שאין מטמא בנגעים אלא בית המקדש הא בתי כנסיות וירושלים מטמאין אמאי והא דכרכים נינהו ופרקינן אימא לא שמעתי אלא מקום מקודש ואפי' בתי כנסיות במשמע . במאי פליגי ת"ק סבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים ואינה אחוזה לפיכך אינה מטמאה ור' יהודה סבר נתחלקה ואחוזתם היא זולתי מקום מקודש וכי הני תנאי מה היה בחלקו של יהודה הר הבית הלשכות ועזרות מה היה בחלקו של בנימין כו' האי תנא סבר נתחלקה וחלק יהודה ובנימין היא. והאי תנא סבר לא נתחלקה דתניא אין משכירין בתים בירושלים לפי שאינן שלהן כו' אמר אביי שמע מינה דרך ארץ להניח אכסניא לבעל הבית הקנקן שקנה בו היין ושתאו והעור של כבש שנשחט ואכלו· אמר רבא לא שנו מכרו רחוב לוקחין בדמיו בית הכנסת כך וכך כו' אלא אם לא מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר

א) נ"ל או דברי ר' מנחם בר"י סתימתאה פי' זו המשנה אע"פ וכו'. ב) נראה דל"ל ולא ר"ע היא אלא לר' מנחם בר"י היא וכו'. ג) אולי צ"ל וטעמיה דר' מנחם בר"י וכו'.

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פי"א מהל' תפלה הלכה כא טוש"ע א"ח סי' קנד סעיף א:

ג ב מיי' שם הל' טז טוש"ע שם סי' קנג סעיף ז:

ד ג מיי' פי"ד מהל' טומאת צרעת הלכה יא ופ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה יד:

ה ד מיי' שם ופ"ט מהל' רוצח הלכה ד:

ו ה מיי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הל' יד:

ז ו מיי' פי"א מהלכות תפלה הלכה יז טוש"ע א"ח סי' קנג סעיף ז:

מסורת הש"ס

[עיין אית' בהדיא במנחות לט. ויליף דמעלין מאת מחתות החטאים וכו' ודלא מורידין יליף מויקם משה את המשכן וכו' ועי' בפרש"י וע"ע וכן בשבת כא: כתב רש"י ד"ס מעלין בקדש ואין מורידין מקראי ילפינן לה במנחות פרק שתי הלחם]

[לעיר של ראש המעמד] [תוספתא פ"ב]

יומא יב. ב"ק פב:

[סוטה מה:]

יומא יב. זבחים נג: קיח:

[עי' סוטה לז:] [שנאמר ובין כתפיו שכן בכ"ל וכן הוא להדיא בספרי ביומ"א ובזבחים]

הגהות הב"ח

(א) במשנה לוקחין ספרים: (ב) רש"י ד"ה תוספתא ובמעמדות והא דתנן וכו' אפשר דבית כנסת לבתים ולמשכים היה הממונה כו' כצ"ל ותיבות ולנין שם נמחק וכ"ב פי' כל אנשי מעמד מתכנסין לעיר של ראש המעמד: (ג) בא"ד ואקראי הוא שמעמד הזה. נ"ב [חסר ור זה הלשון] הכא בביכורים דמתכנסין לעיר של מעמד ולנין ברחובה של עיר קמיירי הכא בלבור ברחובה של עיר באותן הימים שהיו לנין שם ואקראי בעלמא הוא פעם אחת בשנה אם יש בהן משום קדושה ולא דמי להא דקאמר לקמן בסוף דף כ"ז אי הכי קדשתינהו לכולהו נא דהתם בהתפלל ביחיד כדין כ"ע מודו דאין בו משום קדושה: (ד) ד"ה אני לא וכו' ובתי מטמאין כשאר בתי: (ה) ד"ה ומה היה וכו' אולם והיכל ובית קדשי הקדשים שהוא לצד כשאר בנתיים מקום המזבח וכו' באותה הרצועה וכו' אלא קרן מזרחית דרומית מקום היסוד: (ו) ד"ה לא שנו וכו' ובית הכנסת בקדושתו עומד וכו' מנהיג ספרים בקדושתן אלא שלא מכרו שבעה טובים: (ז) תוס' ד"ה ורצועה וכו' של טורף שהוא בנימין:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה תוספתא ובמעמדות וכו'. ובמעמדות לא גרסינן בחי' הרמב"ן ב"ב דף עז ד"ה אין אותיות כתב דלאגירות ליקנא הוא ולאו דוקא מעמדות: שם ד"ה טורסיים צורפי נחושת. עי' חולין דף נז ע"ב תד"ס מטלית. ע"ז דף יז ע"ב תד"ה רבן: שם ד"ה לא שנו כו' ובהכ"נ בחשיבותו. מבואר דס"ל לרש"י דבלאו מעמד אנשי העיר אין מורידין דמים מקדושתן וגם הבהכ"נ בחשיבותו ובמעמד אנשי העיר בהכ"נ והדמים יוצאים לחולין ותמוה לי מזה דברי רש"י לקמן כז ע"ב ד"ה ורבנן וכו' דכיון דשקיל דמי ומעלה להו בקדושה וכו' וממ"נ אם במכרו במעמד אנשי העיר לא צריך להעלות הדמים בקדושה ואעפ"כ הלוקח מה דבעי עביד דהא בהכ"נ יוצא לחולין והמעות מותר אפי' למישתי בי' שכרא ובלא מעמד אנשי העיר אף אם מעלין הדמים בקדושה מ"מ הבהכ"נ בקדושתה קאי ולע"ג:

עין משפט
נר מצוה

ח א מיי' פי"א מהל' תפלה הל' יב טוש"ע א"ח סי' קנג סעיף א :
ט ב מיי' שם טוש"ע שם בהגה"ה :
י ג ד מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סי' קנג סעיף יא :
יא ה מיי' פ"י מהלכות ס"ת הלכה ד ופ"ג מהל' ציצית הל' ט סמג עשין כה טור ש"ע א"ח סי' כא סעיף א :
יב ו ז ח מיי' פ"י מהל' ס"ת הל' ד טוש"ע א"ח סימן קנד סעיף ג וטור ש"ע י"ד סימן רפב סעיף יב :
יג ט י (מיי' שם) טוש"ע א"ח שם סעיף ו וטוש"ע י"ד שם סעיף יג :
יד כ מיי' שם הלכה ד טוש"ע א"ח שם ס"ג וטוש"ע י"ד שם סעיף יב:
טו ל מיי' פ"ג מהלכות כלים הלכה א ופ"ו מהל' טומאת מת הלכה ב:
טז מ מיי' פי"ב מהל' טומאת מת הלכה ב ופי"ג הלכה ג :
יז נ מיי' פ"י מהלכות ס"ת הלכה ג סמג עשין כה טוש"ע א"ח סי' קנד סעיף ד טוש"ע י"ד סי' רפב סעיף יא :
יח ס ע מיי' שם סמג שם טוש"ע א"ח שם סעיף ה וטוש"ע י"ד שם סעיף י:
יט פ מיי' פי"א מהלכות תפלה הל' יד טוש"ע א"ח סימן קנג סעיף א

[ועי' תוס' ברכות ו: ד"ה אלו כו']

למישתא ביה שיכרא (א) שפיר דמי רבינא הוה ליה ההוא תילא (ב) דבי כנישתא אתא לקמיה דרב אשי °אמר ליה מהו למיזרעה אמר ליה זיל זבניה משבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר וזרעה רמי בר אבא הוה קא בני בי כנישתא הוה ההיא כנישתא עתיקא הוה בעי למיסתריה ולאתויי ליבני וכשורי מינה ועיולי להתם יתיב וקא מיבעיא ליה הא דרב חסדא דאמר רב חסדא **לא ליסתור בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי התם משום פשיעותא כי האי גוונא מאי אתא לקמיה דרב פפא ^ואסר ליה לקמיה דרב הונא* ואסר ליה אמר רבא ^האי בי כנישתא חלופה וזבונה שרי אוגורה ומשכונה אסור מאי טעמא בקדושתה קאי ליבני נמי חלופינהו וזבונינהו שרי אוזופינהו אסור הני מילי בעתיקתא אבל בחדתא לית לן בה ואפילו למאן דאמר *הזמנה מילתא היא ה"מ כגון האורג בגד למת אבל הבא *כמווי לאריג דמי וליכא למאן דאמר *מתנה °פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד ^שרי מאן דאסר *בהאי תפקע קדושתה ומאן דשרי אי לאו דהוה ליה הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה הדר הוה ליה מתנה כזביני ת"ר ^תשמישי מצוה נזרקין ^תשמישי קדושה נגנזין ואלו הן תשמישי מצוה סוכה לולב שופר ציצית ואלו הן תשמישי קדושה דלוסקמי ספרים תפילין ומזוזות ותיק של ס"ת ונרתיק של תפילין ורצועותיהן אמר רבא מריש הוה אמינא האי כורסיא תשמיש דתשמיש הוא ושרי כיון דחזינא דמותבי עלויה ס"ת אמינא ^תשמיש קדושה הוא ואסור ואמר רבא מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא כיון דחזינא דעייפי ליה ומנחי סיפרא עלויה אמינא ^תשמיש קדושה הוא ואסור ואמר רבא °האי תיבותא דאירפט מיעבדה תיבה זוטרתי שרי כורסייא אסיר ואמר רבא האי *^פריסא דבלה למיעבדיה פריסא לספרי שרי לחומשין אסיר ואמר רבא ^הני *) זבילי דחומשי וקמטרי דספרי תשמיש קדושה נינהו ונגנזין פשיטא מהו דתימא הני לאו לכבוד עבידן °לנטורי בעלמא עבידי קמ"ל ההוא בי כנישתא דיהודאי רומאי דהוה פתיח להדוא *אידרונא דהוה מחית ביה מת והוו בעו כהני למיעל לצלויי התם אתו אמרו ליה לרבא אמר להו דלו תיבותא אותבוה דהוה ליה כלי עץ העשוי לנחת *^וכלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה מ°וחוצץ בפני הטומאה אמרו ליה רבנן לרבא והא זמנין דמטלטלי ליה כי מנח ספר תורה עלויה והוה ליה מיטלטלא מלא וריקם אי הכי לא אפשר אמר מר זוטרא ^מטפחות ספרים שבלו עושין אותן תכריכין למת מצוה וזו היא גניזתן ואמר רבא °ספר תורה שבלה גונזין אותו אצל תלמיד חכם ואפילו שונה הלכות אמר רב אחא בר יעקב ^ובכלי חרס שנאמר °ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים (*ואמר) רב פפי משמיה *דר' ^מבי כנישתא לבי רבנן שרי מבי רבנן לבי כנישתא אסיר ורב פפא משמיה דרבא מתני איפכא אמר רב אחא

ירמיה לב

*) [פי' עושין סביב הספר מסגרת של עור לשמור הספר וענין מדור הוא כמו יזבלני אישי ערוך] כוותיה

תורה אור

רש"י

למישתא ביה שיכרא · לקנות בדמים ולעשות שכר לשתות : תילא· כל בית הרוס קרוי תל כמו והיתה תל עולם (דברים יג) : כשורי · קורות של בית הכנסת ישן היו צריכין לתתן בחדש : הא דאמר רב חסדא · בבבא בתרא בהשותפין : משום פשיעותא · שמא יפשע (אלא) ויתייאש ולא יבנה אחר : כי האי גוונא מאי · שאין סתירתו אלא לבנינו של זה : חלופי וזבוני · חלה קדושתו על החילוף או על הדמים והוא יצא מן הקדושה להשתמש בו : ליבני · לבינים של בית הכנסת : בעתיקי · שנבנו כבר בכותל בית הכנסת (ג) שנפל : אבל בחדתא · שנעשה לשם בית הכנסת לית לן בה : ואפי' למ"ד · במסכת סנהדרין בפרק נגמר הדין (דף מז:) גבי אורג בגד למת דאסור בהזמנה *בתכריכי המת דאסירי בהנאה דגמרינן שם שם מעגלה ערופה כדמפרש התם : הני מילי באורג בגד למת · שאינו חסר אלא אריגה וכיון שנארג מיד הויא ראוי לפורשו על המת (ד) אבל לבינים מחוסרים עשייה לבנותן בכותל והלכך בשל לבינים דבית הכנסת הוה ליה כטווי לאריג וליכא למ"ד בכי האי גוונא דהזמנה מילתא היא : מתנה · נתנו בני העיר בית הכנסת לתשמישי חול : ותשמישי מצוה · דברים שמשמשו בהן מצוה : דלוסקמי · כמו אמתחת ושק לשום בו [ספר] : תיק ונרתיק · חדא היא אלא שלשון תיק נופל על דבר ארוך ולשון נרתיק נופל על דבר קצר : כורסיא · בימה של עץ : תשמיש דתשמיש · שפורס מפה עליו ואחר כך נותן ספר תורה עליו : דמותבי ספר תורה עליה · בלא מפה : פריסא · יריעה שפורסין סביבות הארון מבפנים : תשמיש דתשמיש הוא · תשמיש של ארון : דעייפי ליה · פעמים שכופלין אותו תחת ס"ת : דאירפט · ארון שנתקלקל ונפרד מחבורו ויש דוגמתו בברייתא ביבמות (דף קב:) מנעל המרופט : תיבותא זוטרתי · לעשות תיבה קטנה מן הגדולה הראשונה : מיעבדא כורסיא · בימה : אסור · שירדה מקדושתה : פריסא דבלה · יריעות הארון שבלו : לחומשין · יש ספרים שהן עשויין כל חומש לבדו וכולן בגליון : זבילי · כמין דלוסקמי : קמטרא · ארגז שקורין אשקריני"ו והרבה יש בתרגום של יונתן בן עוזיאל (ה) חבלים חבושים (יחזקאל כז) ארגזים אמליך דזוריתא בקמטרין וכן נאמר על המלתחה לדעל קמטרי' (מלכים ב י) : בי כנישתא דרומאי · אנשי ישראל באו מרומי למחוזא ונתיישבו שם ועשו להם בית הכנסת : אידרונא · חדר שמשימין בו מת והיה מונח בו מת עד שלא נקבר : מחית · כמו מונח כדמתרגמינן ותנח בגדו אצלה ואחיתתיה (בראשית לט) : בעו כהני למיעל ולצלויי · בההוא כנישתא אין יכולין ליכנס מפני הטומאה הנכנסת בבית הכנסת דרך הפתח מבית לבית דהכי תנן במסכת אהלות (פ"ג משנה ז): דלו תיבותא · הגביהו הארון ממקומו : כלי עץ העשוי לנחת · במקום אחד אינו מקבל טומאה דאיתקש כלי עץ לשק לענין טומאה דכתיב וכל כלי עץ או בגד או עור או שק (ויקרא יא) מה שק המיטלטל אף כלי עץ המיטלטל · כל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה : מטפחות ספרים · אף של ס"ת : ואפילו שונה הלכות · כלומר אפילו לא שימש תלמידי חכמים בהש"ס ובגמרא אלא במשניות ובברייתות : מבי כנישתא לבי רבנן · לעשות

תוספות

אוגורה ומשכונה אסור · קשה דהא רבי מאיר לא אסר במתניתין אלא ממכר עולם אבל על תנאי שרי ומאי שנא ונראה לי דהאי דר"מ שרי למכור על תנאי היינו של רבים לרבים להתפלל שם דאין במכר זה זלזול והא דאסרי' הכא משכנתא הוי דיחיד משום זלזול :

תשמישי קדושה וכו' נרתק של תפילין ורצועותיהן· מכאן משמע שהדל"ת והיו"ד שבקשר הרצועה אינן אותיות גמורות ולא הוי הלכה למשה מסיני כי אם השי"ן שבבתים מדלא קרי הכא לרצועות אלא תשמישי קדושה והכי נמי משמע בהקומץ רבה (מנחות דף לה : ושם) דלא קרי להו אלא תשמישי קדושה והכי נמי משמע בפרק שני דשבת (דף כח:) דפריך והאמר אביי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני ולא פריך כך מן הדל"ת והיו"ד ולא קשה מההיא דמנחות (דף לה:) גבי וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וראו ממך ואמרו אלו תפילין שבראש שיש לפרש הטעם לפי שהן לעולם בגובה של ראש ונראים לעולם שפיר אות אבל אותן של יד אינן נראין ואין בהן אות כדכתיב והיו לך לאות ודרשינן (מנחות דף לז:) ולא לאחרים לאות אבל למה שפרש"י התם דהטעם הוי משום שיש בהן השי"ן והדל"ת דהוי רוב אותיות של שדי לפירוש זה קשה (ו) כדמשמע בכל הני שהבאתי דהיו"ד והדל"ת לא חשיבי אותיות* :

מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא · פי' הקונטרס יריעה שפורסין סביב הארון בתוכו וקשה שהרי הארון עצמו הוי תשמיש קדושה (ז) ואמר (*התם) שאסור לעשות ממנו כורסיא אלמא שהתיבה קדושה יותר מן הפורסין לכך נראה לי שפורסין אותה סביב הארון מבחוץ :

[צ"ל הכא]

מסורת הש"ס

בבא בתרא ג:
[נ"ל בתכריכי יעב"ץ]
בריה דרב יהושע
[ברכות כג: סנהדרין מז: מח. מנחות לד:]
[סנהדרין מח.]
[ב"מ טז: ע"ש]
[רב אלפס גרס במאי והרא"ש גרס אמאי]
[וילון שפורסין לפני התיבה פ"א מטפחת שמכסין בו ס"ת· ערוך]
[עי' בפי' מקך מג פ"א תרגום של ויבא החדרה ועאל לאדרון]
[חגיגה כו : יומא כא: מנחות נו:]
[נ"ל אמר]
[נ"ל דרבא]

רבינו חננאל

העיר אבל אם מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למישתא בה שיכרא כלומר להוציא הדמין לחולין שפיר דמי הרשות בידו' רב אשי א"ל לרבינא זיל זבין ההוא תילא דכנשתא מז' טובי העיר במעמד אנשי העיר ורעיה' ר' אמי הוה בי כנשתא ובעא למיסתר כנישתא עתיקתא ולאיתויי כשורי מינה ולעיולינהו בחדתא דבני ואסרו ליה רב פפי ורב הונא בר תחליפא· אמר רבא בי כנשתא חלופה וזבונה כדאמרן כזביני דמי ושרי אבל להשכירה ולמשכנה אסיר . מ"ט בקדושתא קיימא וקא משתמשי בקדשי' לבינים נמי חלופינהו וזבנינהו שרי אוזופינהו אסיר והני מילי בעתיקתא שהרסו בית הכנסת והוציאו אותם מן הכתלים אבל לבינים חדשים שעדיין לא בנאום בבית הכנסת שרי ואפילו למ"ד הזמנה מילתא היא הני מילי כגון אורג בגד למת דחזי לאישתמושי ביה ואסיר אבל הני ליבני א) מפריש במטוה וארוג בו דמי דליכא מ"ד דילמא אתנן עלייהו מעיקרא · ת"ר תשמישי מצוה נזרקין . פירוש כיון שנתקיימה המצוה ושלמה נזרקים כגון עצי סוכה וד' מינים שבלולב ושופר וציצית אלו וכיוצא בה אין בהו קרושה אבלן כגון דלוסקמי ספרים ותפילין ורצועותיהן ונרתיקן ומזוזות ותיק של ספר וכיוצא בהן תשמישי קדושה הן ונגנזין וכן כסא אע"פ שמניחין בו ס"ת לפרקים וכן פריסא שכופלין אותה ופורשין עליה ספר תורה או פורסין אותה על ס"ת וזבילי דחומשי וקמטרי דסיפרי כל אלו תשמישי קדושה הן ונגנזין. תיבה דאירפט פירוש שנתחלחלה כדגרסינן מנעל מרופט (שבת קמא) וזקנים מרפטו שפתייהו (שם דף קנב) מותר לעשות ממנה תיבה קטנה אבל כסא אסור דלא מיחדא תשמישיה לס"ת ב) כורסיא נמי שנשברה מותר לעשותו מותר להתוך הבלוי ולעשותו קטן אבל פריסא לחומשין לא . אמר רבא ספר תורה שבלה גונזין אותו בכלי חרש אצל תלמיד חכם ואפילו שונה הלכות · מטפחות ספרים שבלו עושין אותן תכריכין למת מצוה. וזו היא גניזתן. ההיא כנישתא דהוה פתוחה לאידרונא דהוה מחית בה מת בעו כהנים מיעל צלויי בכנשתא התם. אמר להו רבא דלו תיבה אותבוה אבבא דליהוי כלי עץ העשוי לנחת כלומר מה שאינו מטלטל וכל כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה וחוצץ בפני הטומאה אמרו ליה רבנן והא זימנא דמטלטלין לה כי מנח סיפרא עילויה והוה ליה מיטלטל מלא וריקן אמר להו המטלטל מלא וריקן אינו עשוי לנחת לעולם וכל דבר שמקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה

א) אולי צ"ל כמפרים מטווה לארוג בו דמי דליכא למ"ד דלימא דבעי דאתני עלייהו מעיקרא כצ"ל ועי' היטב במנחות דף לד ע"ב . ב) לכאורה נראה דצ"ל פריסא שבלה מותר להתוך כבלוי וכו' כצ"ל ואולי דבר אחרת היה לרבינו בכאן וצ"ע .

הגהות הב"ח

(א) גמ' למישתא ביה שיכרא ולמשתא ביה פרי שפיר דמי נ"ב ס"א ועיין בר"ן : (ב) שם ההוא תילא· נ"ב ע"ל בתוס' דף כח ע"ב בד"ה בתי : (ג) רש"י ד"ה בעתיקי וכו' ונפל : (ד) ד"ה הני מילי וכו' על המת הס"ד ואח"כ מה"ד אבל וכו' והלכך בשלנו לבית הכנסת כצ"ל ותיבת לבינים נמחק : (ה) ד"ה קמטרא וכו' בן עוזיאל בתכלים חבושים וארוזים באמלין דזוריתא דמתהין בקמטרין : (ו) תוס' ד"ה תשמישי וכו' קשה מדמשמע בכל הני : (ז) ד"ה מריש וכו' תשמיש קדושה מדאמר רבא תיבותא שאסור עשות וכו' יותר מן הפריסא לכך נראה :

גליון הש"ס

גמ' א"ל מהו למזרעיה. עי' לקמן דף כח ע"ב תד"ה בתי כנסיות ובר"ן נוחא להנך תיבות מהו למזרעיה: שם פליגי בה רב אחא ורבינא. עיין ב"מ דף טז ע"א ועיין בר"ש רפ"ב דמעשרות: שם לנטורי בעלמא עבידן וכאדרונא דמיא גירסת הרי"ף : שם וחוצץ בפני הטומאה. עיין ב"ב דף כ ע"א תד"ה היא גופה :

כותיה דרב פפי מסתברא דא"ר יהושע בן לוי בהכ"נ מותר לעשותו בית המדרש ש"מ דרש בר קפרא מאי דכתיב וישרף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלם ואת כל בית גדול שרף באש בית ה' זה בהמ"ק בית המלך אלו פלטרין של מלך ואת כל בתי ירושלם כמשמען ואת כל בית גדול שרף באש ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר מקום שמגדלין בו תורה וחד אמר מקום שמגדלין בו תפלה מ"ד תורה דכתיב ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר ומ"ד תפלה דכתיב ספרה נא הגדולות אשר עשה אלישע ואלישע דעבד ברחמי הוא דעבד תסתיים דר' יהושע בן לוי הוא דאמר מקום שמגדלין בו תורה דאמר ר' יהושע בן לוי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש ש"מ: אבל מכרו תורה. לא יקחו ספרים וכו': איבעיא להו מהו למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש כיון דלא מעלי ליה אסור או דלמא כיון דליכא לעלויי עילוייא אחרינא שפיר דמי תא שמע אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים ספרים הוא דלא הא תורה בתורה שפיר דמי מתני' דיעבד כי קא מיבעיא לן לכתחלה ת"ש גוללין ס"ת במטפחות חומשין וחומשין במטפחות נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים במטפחות חומשין ולא חומשין במטפחות ס"ת קתני מיהת גוללים ס"ת במטפחות חומשין מטפחות חומשין אין מטפחות ס"ת לא אימא סיפא ולא חומשין במטפחות ס"ת הא תורה בתורה ש"ד *אלא מהא ליכא למישמע מינה תא שמע **מניחין ס"ת על גבי תורה ותורה ע"ג חומשין וחומשין ע"ג נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים ע"ג חומשין ולא חומשין על גבי תורה הנחה קאמרת שאני הנחה דלא אפשר דאי לא תימא הכי מיכרך היכי כרכינן והא קא יתיב דפא אחבריה אלא כיון דלא אפשר שרי הכא נמי כיון דלא אפשר שרי ת"ש דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום רשב"ג לא ימכור אדם ס"ת ישן ליקח בו חדש התם משום פשיעותא כי קאמרינן כגון דכתיב ומנח לאיפרוקי מאי ת"ש דא"ר יוחנן משום ר"מ *אין מוכרין ס"ת אלא *ללמוד תורה ולישא אשה ש"מ תורה בתורה שפיר דמי דלמא שאני למוד *שהלמוד מביא לידי מעשה אשה נמי לא תהו בראה לשבת יצרה אבל תורה בתורה לא ת"ר לא ימכור אדם ס"ת אע"פ שאינו צריך לו יותר על כן ארשב"ג *אפי' אין לו מה יאכל *ומכר ס"ת או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם: וכן במותריהן: אמר רבא ל"ש אלא שמכרו והותירו אבל גבו והותירו מותר איתיביה אביי בד"א שלא התנו אבל התנו אפילו לדוכסוסיא מותר ה"ד אילימא שמכרו והותירו כי התנו מאי הוי אלא שגבו והותירו טעמא דהתנו הא לא התנו לא לעולם שמכרו והותירו וה"ק יבד"א שלא התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו לדוכסוסיא נמי מותר א"ל אביי להוא מרבנן דהוה מסדר מתניתא קמיה דרב ששת מי שמיע לך מרב ששת מאי דוכסוסיא אמר ליה הכי אמר רב ששת פרשא דמתא אמר אביי הלכך האי צורבא מרבנן דשמע ליה מילתא ולא ידע פירושא לישיילה קמיה דשכיח קמיה רבנן דלא אפשר דלא שמיע ליה מן גברא רבה אמר רבי יוחנן משום ר"מ בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין וכשהן באין מביאין אותה עמהן ומפרנסין בה עניי עירן תניא נמי הכי בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין וכשהן באין מביאין אותה עמהן ויחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה תנתן לעניי אותה העיר ר"ה גזר תעניתא על לגביה רב חנה בר חנילאי וכל בני מתיה רמו עלייהו צדקה ויהבו כי בעו למיתי אמרו ליה נותבה לן מר וניזול ונפרנס בה עניי מאתין אמר להו תנינא בד"א בשאין שם

חבר

רש"י

לעשות מבית הכנסת בית המדרש: וישרף את בית ה' ואת כל בית גדול · בנבוזראדן כתיב: תסתיים · יש סימן: מותר לעשות בית המדרש · אלמא בית המדרש הוי בית גדול: דיעבד · שמכרוהו כבר כדקתני מכרו תורה ומשום הכי מותר ליקח בדמיו ספר תורה שאם לאו מה יקחו מהם כי קא מיבעיא לן למכור לכתחילה לכך: חומשין · ספר תורה שאין בו אלא חומש אחד: אבל לא נביאים וכתובים במטפחות ספר תורה · שמוריד המטפחות מקדושתן: במטפחות של חומשין · דקא מעלי להו למטפחות: אבל במטפחות ספר תורה לא · אלמא אין משנין לכיוצא בה אלא למעלה הימנה: אימא סיפא ולא חומשין במטפחות של ספר תורה · דהא ירידה היא: וקא מותיב דפא אחבריה · דף נגלל על חבירו: משום פשיעותא · שמא משימכור שוב לא יקנה ומתוך כך יפסדו הדמים: כי קאמרינן דמנח לאיפרוקי · שכתוב כבר החדש בבית הסופר ואינו מעוכב אלא לתת לו דמים: אלא ללמוד תורה · להתפרנס בו כשלומד תורה וקס"ד דה"ה לקנות ספר תורה: שאינו צריך לו · שיש לו אחר: אינו רואה סימן ברכה לעולם · באותן הדמים: שמכרו והותירו · מכרו אחד מן הקדושות הללו ולקחו ממקצת הדמים קדושה מעולה והותירו מהן: אבל גבו · מעות מן הצבור לצורך ספר תורה וקנאוהו ונותר בידן מן הדמים מותר להורידן שהרי עדיין לא באו לשימוש קדושה חמורה: שלא התנו · על מנת לעשות רצונם מן הדמים: לדוכסוסיא · מפרש לקמן: כי התנו מאי הוי · הא דמי קדושה הן: וטעמא דהתנו · כשגבו לעשות רצונם ותפלגו ממותר הדמים: פרשא דמתא · בני העיר שוכרין אדם רוכב סוס שיהא להן מזומן לשולחו בשליחות למושל העיר כשיצטרכו: נותנין · אותה לגבאי אותה העיר כדי שלא יחשדום בפוסקים ואינן נותנין: וכשהן באים · וחוזרים למקומן תובעים אותן מן הגבאים ומפרנסין בה עניי עירן:

חבר

תוספות

כותיה דרב פפי מסתברא · מהכא משמע דהלכה כר' יהושע בן לוי לגבי דר' יוחנן מדמייתי ראיה דהלכה כרב פפי משום דרבי יהושע בן לוי קאי כוותיה אע"ג דרבי יוחנן פליג עליה*: אבל התנו ז' טובי העיר במעמד כו' · קשה דכיון שהתנו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר למה לי להותירו ולמאי נקטיה והא אפי' בכל הדמים יכולין הן לעשות מה שירצו כדאמר לעיל אפילו למישתי ביה שיכרא ופרש"י לקנות מן הדמים שכר לשתות ויש לומר דנקט והותירו לאשמועינן דאף במותר בעי תנאי דסלקא דעתך דאם קנו מן הדמים דבר קדושה והותירו דמותר לעשות מן המותר כל מה שירצו אפילו בלא תנאי קמ"ל דלא:

רבי

תורה אור

מ"ב כה · ישעיה מב · מ"ב ח · ישעיה מה

מסורת הש"ס

[ברכות כה· וש"נ וע' נדרים פב·]
[ב"ב קנא·]
[ע' תוס' ב"ב ח: ד"ה פדיון]
מס' ד"א פ' יח
[תוספ' פ"ג]
קדושין ד' מ: [ב"ק יז·]
נ"א המוכר [נ"ל ומוכר וכ"א בשאלתות פרשה בא סי' ס]

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פי"א מהל' ס"ת הל' ה טוש"ע י"ד סי' רפב סעיף יט: [ועי' תוס' חולין לז· ד"ה אמר רבא וכו' שר"ת עצמו שכתב זה לראייה חזר מזה ע"ש פירושו בסוגיא דהכא ועי' תוס' עירובין סה: ד"ה איקלעו]

כא ב ג ד מיי' שם הלכה ב טוש"ע יו"ד סימן ער סעיף א טוש"ע א"ח סימן א סעיף ב:

כב ה ו מיי' פי"א מהל' תפלה הלכ' טו יח טור ש"ע א"ח סימן קנג סעיף ה:

כג ז ח ט מיי' פ"ז מהל' מתנות עניים הלכה יד טוש"ע י"ד סימן רנו סעיף ו:

גליון הש"ס

גמ' אלא ללמוד תורה · ע' ב"ב דף ח ע"ב תד"ה פדיון שבוים ע"ז דף יג ע"א תד"ה ללמוד תורה: שם אשה נמי · ע' ב"ב ד' יג ע"א תד"ה שנאי'. וכתגיגה ד' ב ע"ב תד"ה לא תהו וגיטין ד' מא ע"ב תד"ה לא תהו:

רבינו חננאל

בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש · כתיב ואת בית גדול שרף באש · ריב"ל אמר בית המדרש הוא מקום שמגדלין בו תורה כדכתיב יגדיל תורה ויאדיר · ור' יוחנן אמר בית הכנסת מקום שמגדלין בו תפלה: פיסקא אבל (מקום) אם מכרו תורה לא יקחו ספרים איבעיא להו מהו למכור ס"ת ישן וליקח בדמיו חדש · ודייקינן ממתניתין דקתני אם מכרו תורה לא יקחו ספרים הא תורה *) דיעבד שרי · ומיבעיא לן לכתחילה מאי ואתינן למיפשטה מהא דתניא גוללין ס"ת במטפחות חומשין · וחומשין במטפחות נביאים וכתובים כו' ואסיקנא ליכא למשמע מינה · ת"ש מניחין תורה ע"ג תורה. ותורה ע"ג חומשין כו' ודחינן שאני הנחה דלא אפשר כמה דלא אפשר למכרכיה ולא ליתב דפא אחבריה אלא כשם שכורכין דפא אחבריה כך מניחין תורה ע"ג תורה · ת"ש מהא אין מוכרין ס"ת אפילו ישן ליקח בו חדש · ודחינן התם משום פשיעה שמא ימכר הישן ולא יזדמן לו לקנות חדש · כי קא מיבעיא לן דמנח ס"ת לימכר מהו למכור ישן ולקנות מיד זה החדש. ת"ש אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה ש"מ תורה בתורה שרי. ודחינן שאני תלמוד. תורה דאמר מר גדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה ולא איפשים בהדיא הלכך אין מוכרין ס"ת לכתחלה · ת"ר לא ימכור אדם ס"ת אע"פ שאין צריך לו יתר על כן ארשב"ג אפילו אין לו מה יאכל ומכר ס"ת או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם: פיסקא מכרו בית הכנסת לא יקחו רחוב וכן במותריהן · אמר רבא לא שנו שאם מכרו רחוב יקחו בדמים בית הכנסת וכן במותריהן · כלומר אם מכרו רחוב וקנו כנסת ונשארו מן הדמים לא יקנו אלא כנסת · וכן כל השנוים במשנתנו לא שנו אלא אם מכרו והותירו אבל אם גבו מעות לקנות בית הכנסת וקא בית הכנסת והותירו מן המעות מותר להן לקנות מה שרוצה · קתני מיהא אם מכרו רחוב לא יקחו אלא בית הכנסת כו' ומותבינן עליה מהא בד"א שלא התנו · ואוקימנה הכי בד"א שלא התנו בשעה שמכרו אבל אם התנו מעיקרא · כלומר בשעה שמכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו לדוכססיא שהוא פרשא דמתא שרי · א"ר יוחנן בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין וכשבאין מביאין אותה עמהן ומפרנסין בה עניי עירם: אבל יחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה תנתן לעניי אותה העיר · רב הונא גזר תעניתא עול לגביה רב הונא בר חנילאי וכל בני מאתיה רמו עליה צדקה ויהבו כדבעו למיהדר אמרו ליה ליהב

*) נ"ל בתורה ש"ד מתני' ליעבד וכו'

לן

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פי"א מהל' תפלה הל' יז סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קנג ס"ט :
כה ב מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל' ב טוש"ע א"ח סי' עח :
כו ג מיי' פ"ד מהל' תפלה הלכה יד סמג עשין יח טוש"ע א"ח סימן צב סעיף ח:

גמרא

חבר עיר אבל יש שם חבר עיר תינתן לחבר עיר וכ"ש דעניי דידי ודידכו עלי סמיכי : **מתני'** אין מוכרין את של רבים ליחיד מפני שמורידין אותו מקדושתו דברי רבי *מאיר אמרו לו א"כ אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה: **גמ'** שפיר קאמרי ליה רבנן לר"מ ור"מ מעיר גדולה לעיר קטנה מעיקרא קדישא השתא נמי קדישא מרבים ליחיד ליכא קדושה ורבנן אי איכא למיחש כי האי גוונא נמי איכא למיחש משום °ברוב עם הדרת מלך: **מתני'** אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי שאם ירצו יחזירוהו דברי ר"מ וחכ"א מוכרין אותו ממכר עולם*חוץ מארבעה דברים למרחץ ולבורסקי לטבילה ולבית המים ר' יהודה אומר מוכרין אותה לשם חצר והלוקח מה שירצה יעשה : **גמ'** ולר"מ היכי דיירי בה הא הויא לה רבית א"ר יוחנן ר"מ בשיטת ר"י אמרה דאמר *צד אחד ברבית מותר דתניא *הרי שהיה נושה בחבירו מנה ועשה לו שדהו מכר בזמן שמוכר אוכל פירות מותר לוקח אוכל פירות אסור ר' יהודה אומר אפילו לוקח אוכל פירות מותר וא"ר יהודה מעשה בביתוס בן זונן שעשה שדהו מכר על פי ראב"ע ולוקח אוכל פירות היה אמרו לו *משם ראיה מוכר אוכל פירות היה ולא לוקח מאי בינייהו *צד אחד ברבית איכא בינייהו מר סבר צד אחד ברבית מותר ומר סבר צד אחד ברבית אסור רבא אמר דכ"ע צד אחד ברבית אסור והכא רבית ע"מ להחזיר איכא בינייהו מר סבר רבית ע"מ להחזיר מותר ומר סבר אסור : וחכ"א מוכרין אותו ממכר עולם וכו': אר"י אמר שמואל מותר לאדם להשתין מים בתוך ד' אמות של תפלה אמר רב יוסף מאי קמ"ל תנינא ר' יהודה אומר מוכרין אותה לשום חצר ולוקח מה שירצה יעשה ואפילו רבנן לא קאמרי אלא בית הכנסת דקביע קדושתיה אבל ד"א דלא קביע קדושתייהו לא תני תנא קמיה דרב נחמן המתפלל מרחיק ד"א ומשתין והמשתין מרחיק ד"א ומתפלל א"ל בשלמא המשתין מרחיק ד"א ומתפלל תנינא *°כמה ירחיק מהן ומן הצואה ד"א אלא המתפלל מרחיק ד"א ומשתין למה לי אי הכי קדשתינהו לכולהו שבילי דנהרדעא °תני ישהה בשלמא משתין ישהה כדי הילוך ד"א משום ניצוצות אלא מתפלל ישהה כדי הילוך ד"א ל"ל אמר רב אשי שכל ד"א תפלתו סדורה בפיו ורחושי מרחשן שפוותיה : זלפ"ן סימן : שאלו תלמידיו את רבי זכאי במה הארכת ימים אמר להם מימי לא השתנתי מים בתוך ד"א של תפלה ולא כניתי שם לחבירי ולא ביטלתי קידוש היום אמא זקינה היתה לי פעם אחת מכרה כפה שבראשה והביאה לי קידוש היום תנא כשמתה הניחה לו ג' מאות גרבי יין כשמת הוא הניח לבניו שלשת אלפים גרבי יין רב הונא הוה אסר ריתא וקאי קמיה דרב אמר ליה מאי האי א"ל לא הוה לי (א)קידושא ומשכנתיה להמיינאי ואתאי ביה קידושא א"ל יהא רעוא דתיטום בשיראי כי איכלל רבה בריה רב הונא איניש גוצא הוה גנא אפוריא אתיין בנתיה וכלתיה שלחן ושדיין מנייהו עליה עד דאיטום בשיראי שמע רב ואיקפד אמר מאי טעמא לא אמרת לי כי (ב) ברכתיך וכן למר *שאלו תלמידיו את ר"א בן שמוע במה הארכת ימים אמר להם מימי לא עשיתי קפנדריא לב"ה ולא פסעתי על ראשי עם קדוש ולא נשאתי כפי בלא ברכה שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים אמר להם *מימי לא קדמני אדם לבית המדרש

ולא

רש"י

חבר עיר · תלמיד חכם המתעסק בצרכי צבור : ליכא קדושה · שאין אומרים דבר שבקדושה פחות מעשרה : ורבנן · אמרי אי איכא למיחש בין רב למעט הכא נמי איכא למיחש משום ברוב עם הדרת מלך ולא משכחת מכירה בבית הכנסת אלא לא חיישינן דכיון דשקיל דמי ומעלי להו בקדושה מעולה כל דבעי לוקח עביד חוץ מד' דברים כדקתני סיפא : **מתני'** אלא על תנאי · ואפילו מרבים לרבים אסר ר' מאיר מכירת חלוטין דדרך בזיון הוא [כלומר אינן בעיניו לכלום] : וחכמים אומרים וכו' ממכר עולם · (ג) ליחיד ולכל השמים חוץ מד' דברים : לבית המים · [א] לכביסה אי נמי לבית מי רגלים : **גמ'** בד' אמות של תפלה · לאחר זמן : קדשתינהו לכולהו שבילי דנהרדעא · שאין לך ד"א בהן שלא התפללו בהן עוברי דרכים : תני ישהה · כדי הילוך ארבע אמות : משום ניצוצות · שלא יטנפו בגדיו בניצוצות שבאמתו : במה הארכת ימים · באיזה זכות : כפה · צעיף : אסר ריתא · (ד) מין גמי : דתיטום בשיראי · כתום ומכוסה במעילין סתמום פלשתים תרגומו טמונין פלשתאי (בראשית כו) : איכלל · כשנכנס לחופה : [שלחן] היו פושטות בגדיהן : וכן למר · אף אתה תהא מבורך לכך שמא היה עת רצון ונתקיים אף בי : קפנדריא · מקצר הילוכו דרך בית הכנסת : ולא פסעתי על ראשי עם קודש · כשהיו התלמידין בבית המדרש על גבי קרקע ההולך על גבי מסיבתן לישב למקומן נראה כפוסע על ראשי העם : ולא נשאתי (ה) כפי · לדוכן לברכת כהנים לפי שהכהנים צריכין לברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו (במצותיו וצונו) בקדושתו של אהרן במסכת סוטה (דף לט·) :

מתנותיה

תוספות

רבי יהודה סבר צד אחד ברבית מותר · קשה מאי שנא מלוה שלא בשטר דאמר באיזהו נשך (ב"מ דף סג· וסה) דאסור משום דאיכא צד אחד ברבית דשמא תייקר התבואה ויש לומר דשאני הכא דלא הוי דרך הלואה אלא בתורת מכר אתא לידיה והכי קשה מאי שנא ממשכן לו בית משכן לו שדה דאמר התם (דף סה:) דאפי' אמר ליה לכשתרצה למוכרה לא תמכרם אלא לי בדמים הללו ואכל פירות (יותר ממה שהלוה) אסור ואמר רב הונא בריה דר' יהושע דלא כר' יהודה דאי כר' יהודה האמר צד אחד ברבית מותר והכא ליכא כי אם צד אחד ברבית דשמא לא ימכרם וגם הוי הלואה מדקאמר משכן ואפילו הכי שרי רבי יהודה וי"ל דהכתי לא דמי כלל להלואת שלא בשטר דהתם ליכא צד מכר כלל אבל הכא וגבי משכן איכא צד אחד מכר :

רבא אמר רבית על מנת להחזיר איכא בינייהו · ולרבי מאיר דמתני' סבירא ליה שהיו מתנין להחזיר שכירות בית הכנסת כשחזרו ובהכי שרו כר' יהודה* :

לא השתנתי בתוך ד' אמות של תפלה · ואפילו היכא שיש היתר גמור כגון ששהה כדי הילוך ד' אמות :

ולא כניתי שם לחבירי · אפילו כינוי דלא הוי גנאי והא דאמרינן (ב"מ דף נח:) דהמכנה שם לחבירו אין לו חלק לעולם הבא הייני בכינוי של פגם משפחה :

הניחה לו ג' (*אלפים) גרבי יין · כדאמרינן הזהיר בקידוש היום זוכה וממלאים לו גרבי יין (שבת דף כג:) :

שאלו תלמידיו את ר' פרידא במה הארכת ימים כו' · קשה *דאדרבה היה בזכות שהיה שונה לתלמיד אחד ארבע מאות זימני ונפק בת קול (ו) ואמר נחה ליך דליזכי כולי דריה לעלמא דאתי או דליחיי ד' מאה שנין אמר הקב"ה יהבו ליה הא והא (עירובין דף נד:) וי"ל דמעיקרא לא ידע כן עד לבסוף שראה שחיה כל כך* :

כי

הגהות בצד הגמרא ותוספות

ס"א ; מגלי' יד ; ע"מ להחזיר רש"י שם ; [צ"ל מאות] ; [צ"ל דהרי] ; [וע"ע תוס' עירובין נד: תרלו עוד באופן אחר]

מסורת הש"ס

[גירסת סה"מ ורא"ש יהודה] ; [ב"מ סג· סה:] ב"מ ד' סג· ערכין דף לא· וע"ש פרש"י ותוס' ; [שבת כט: ושם נסמן] [בב"מ איתא אמר אביי צד וכו'] ; ברכות ד' כב: ; סוטה ד' לט· ; [סוכה כח·

רבינו חננאל

לן מר כו' עד בד"א שאין שם חבר עיר אבל יש חבר עיר תנתן לחבר עיר · כ"ש דעניי דידכו נמי עלי סמיכי : מתני' אין מוכרין של רבים ליחיד כו' אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי · פירוש בית הכנסת דיחיד אימתי [שירצה] יחזירוהו דברי ר"מ · ואקשינן עלה ולר"מ היכי דיירי בה והלא רבית הוא · ואוקמה ר' יוחנן ר"מ בשיטת רבי יהודה אמרה דתניא הרי שהיה נושה בחברו מנה ועשה לו שדהו מכר כו' צד אחד ברבית · פירוש אם תהיה הלואה שתים בשלש וכיוצא בה הרי זו רבית גמורה משני צדדין גבי מלוה וגבי לוה ושניהן עוברין אבל העושה שדהו מכר על תנאי גבי לוקח הוי רבית דאי מייתי זוזיה מהדר ליה בעל כורחיה אבל גבי מוכר לא הוי דאי בעי לא מהדר ליה לעולם ולא אתי לידי איסור רבית · ואפילו מהדר ליה לא הוי רבית אלא כשיחזור ומן מוכח מהשתא שיחזור ושמא לא יחזור לעולם וסבר לה ר' מאיר כר' יהודה דתניא צד אחד ברבית מותר · רבא אמר כולי עלמא צד אחד ברבית אסור והכא ברבית ע"מ להחזיר איכא בינייהו · ת"ק סבר רבית אפילו על מנת להחזירו כשיביא לו מעותיו אסור · ור' יהודה סבר כיון דבעידנא דמייתי ליה מעותיו מהדר ליה מאי דאכל מן הפירות שרי דלאו רבית דאסרה תורה הוא: **פיסקא** וחכ"א מוכרין אותו ממכר עולם חוץ מד' דברים למרחץ לבורסקי לבית הטבילה לבית המים· אמר שמואל מותר להשתין בתוך ד' אמות של תפלה והני מילי כגון בית או דרך וכיוצא בהן דלא קביעא קדושתייהו *) כגון בית הכנסת לא · ואסיקנא המתפלל מרחיק ד' אמות מהן דתנן כמה ירחיק מהן ומן הצואה ד' אמות · וכן המשתין צריך לשהות כדי הילוך ד' אמות ואח"כ יתפלל משום ניצוצות · וכן המתפלל צריך לשהות כדי הילוך ד' אמות · שכל ד' אמות תפלה סדורה בפיו ורחושי מרחשי שפוותיה · שאלו אלו כולן במה שהאריכו ימים כו' עד מתניתין ופשוטות הן ·

מתניתין

*) נראה דצ"ל אבל בהכנ"ס דקביע קדושתי' לא וכו':

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ל לא הוה לי חמרא לקידושא וכו' ואתאי ביה יין קידושא : (ב) שם כי ברכתיו וכן למר · נ"ב תע"ש דלא היה שום ריוח לרב הונא בהא דהוו שדיין מנייהו עליה אפ"ה איקפד רב דשמא היה עת רצון ובדידים הוה כדבר הלה ומתקיים דהיה מגיע לעושר גדול : (ג) רש"י ד"ה וחכ"א וכו' ממכר עולם ואפילו ליחיד : (ד) ד"ה אסר ריתא חגור עשב מין גמי : (ה) ד"ה ולא נשאתי את כפי לדוכן לברך ברכת כהנים בלא ברכה לפי שבכהנים : (ו) תוס' ד"ה שאלו וכו' בת קול ואמרה ליה ניחא לך דליזכי את וכוליה דריך לעלמא דאתי או דליסופי לך חיי ד' מאה שנין אמר דניזכו אנא ודראי לעלמא דאתי אמר הקב"ה יהבו :

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה לבית המים (לכביסה אי נמי) תא"מ :

(א)ולא ברכתי לפני כהן *ולא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה *דא"ר יצחק א"ר יוחנן אסור לאכול מבהמה שלא הורמו מתנותיה ואמר ר' יצחק *כל האוכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה כאילו אוכל טבלים ׳ולית הלכתא כוותיה ולא ברכתי לפני כהן למימרא דמעליותא היא והא א"ר יוחנן כל תלמיד חכם שמברך לפניו אפילו כ"ג עם הארץ אותו ת"ח חייב מיתה שנאמר °כל משנאי אהבו מות *אל תקרי משנאי אלא משניאי כי קאמר איהו בשוין שאלו תלמידיו את רבי נחוניא בן הקנה במה הארכת ימים אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חברי ולא עלתה על מטתי קללת חברי וותרן בממוני הייתי לא נתכבדתי בקלון חברי כי האדרב הונא דרי מרא אכתפיה אתא רב חנא בר חנילאי וקא *דרי מיניה א"ל אי רגילת דדרית במאתיך דרי ואי לא אתייקורי אנא בזילותא דידך לא ניחא לי ולא עלתה על מטתי קללת חברי כי הא דמר זוטרא כי הוה סליק לפורייה אמר שרי ליה (ב) לכל מאן דצערן וותרן בממוני הייתי *דאמר מר איוב וותרן בממוניה הוה שהיה מניח פרוטה לחנוני ממմוניה שאל ר"ע את רבי נחוניא הגדול (אמר לו) במה הארכת ימים אתו *גוזי וקא מחו ליה סליק יתיב ארישא דדיקלא א"ל רבי אם נאמר °כבש למה נאמר אחד אמר להו צורבא מדרבנן הוא שבקוהו א"ל אחד *מיוחד שבעדרו א"ל מימי לא קבלתי מתנות ולא עמדתי על מדותי וותרן בממוני הייתי לא קבלתי מתנות כי הא *דר' אלעזר כי הוו משדרי ליה מתנות מבי נשיאה לא הוה שקיל כי הוה מזמני ליה לא הוה אזיל אמר להו לא ניחא לכו דאחיה דכתיב °שונא מתנות יחיה ר' זירא כי הוו משדרי ליה מבי נשיאה לא הוה שקיל כי הוה מזמני ליה אזיל אמר אתייקורי דמתייקרי בי ולא עמדתי על מדותי *דאמר רבא ׳כל המעביר על מדותיו מעבירין ממנו כל פשעיו שנאמר[א] °)נושא עוןועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע °שאל רבי את ר' יהושע בן קרחה במה הארכת ימים א"ל קצת בחיי אמר לו רבי *תורה היא וללמוד אני צריך א"ל מימי לא נסתכלתי בדמות אדם רשע דאמר ר' יוחנן אסור לאדם °להסתכל בצלם דמות אדם רשע שנאמר °לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך ר"א אמר עיניו כהות שנאמר °ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות משום דאסתכל בעשו הרשע והא גרמא ליה *והאמר ר' יצחק לעולם אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה ונתקיים בזרעה שנאמר °הנה הוא לך כסות עינים אל תקרי כסות אלא כסיית עינים הא והא גרמא ליה רבא אמר מהכא°°)שאת פני רשע לא טוב בשעת פטירתו א"ל[רבי]ברכני א"ל יהי רצון שתגיע לחצי ימי ולכולהו לא אמר לו הבאים אחריך בהמה ירעו אבוה בר איהי ומנימן בר איהי חד אמר תיתי לי דלא אסתכלי בכותי וחד אמר תיתי לי דלא עבדי שותפות בהדי כותי *שאלו תלמידיו את ר' זירא במה הארכת ימים אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני ׳ולא הרהרתי במבואות המטונפות ולא הלכתי ד"א בלא תורה ובלא תפילין ׳ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא ששתי בתקלת חבירי ולא קראתי לחבירי (*בחניכתו) ואמרי לה *)(בחכינתו) : **מתני'** ועוד א"ר יהודה בית הכנסת שחרב אין מספידין בתוכו ואין מפשילין בתוכו חבלים ואין פורשין לתוכו מצודות ואין שוטחין על גגו פירות ואין עושין אותו קפנדריא שנאמר °והשמותי את מקדשכם ׳קדושתן אף כשהן שוממין עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש : **גמ'** ת"ר *׳בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש אין אוכלין בהן ואין שותין בהן ואין

תורה אור: °) מיכה ז °°) משלי יח *) [נ"ל בחניכתו כך הגי' בע"י ומעתה מובן פרש"י על נכון דמייתי ראיה ממסכת גיטין פז:]

רש"י

מתנותיה · הזרוע והלחיים והקיבה : ולא ברכתי · בסעודה לפני כהן דאמר מר (גיטין דף נט:) וקדשתו (ויקרא כא) לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון : משניאי · שגורמין לבני אדם לשנאותו שהרואה תלמיד חכם שפל לפני עם הארץ אומר אין נחת רוח בתורה : לא נתכבדתי כו' · מפרש לה ואזיל : מרא · פוי"ש בלעז : וקא שקיל מיניה · לכבדו ויפשאנה הוא : דרית במאתיך · שאתה נושא כלי כזה בעירך : גוזי · סריסין היו עבדים משרתים אותו וקא מחו ליה לר"ע שסבורין היו שהיה קץ בחייו : אם נאמר כבש · את הכבש אחד תעשה בבקר : ולא עמדתי על מדותי · לשלם גמול רע למי שציערני : ללמוד אני צריך · אולי אוכל לקיים : לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך · אלישע אמר כן ליהורם : הבאים אחריך בהמה ירעו · בתמיה (ג) אין טוב לך לחיות ימים רבים כמוני שא"כ לא יטלו בניך בגדולתך ואתה נשיא והם כל ימיהם יהיו הדיוטות : הרהרת · דברי תורה : בלא תורה · גרסתי שגורה בפי תמיד : *(בחניכתו) · אם כינו שם לחבירו לגנאי : ואמרי לה (*בחכינתו) אפילו אותו כינוי שמסודר ובא לו ממשפחתו שם דופי כמו כתב חניכתו וחניכתה דמסכת גיטין (דף פז:) : **מתני'** מפשילין חבלים · והוא הדין לכל מלאכות אלא לפי שהפשלת חבלים צריך מקום מרווח פנוי ובית הכנסת גדול הוא וראוי ומספיק לכך : מפני עגמת נפש · מניחין בו עשבים כדי שתהא עגמת נפש לרואיהן ושיזכירו את ימי בניינו ואת שהיו רגילין להתאסף שם יבקשו רחמים שיחזרו לקדמותו : **גמ'** אין אוכלין בהן כו' ולא גרסינן ואין אוכלין בהן דכולהו פירושא דקלות ראש הן לשון קלות שמקילין אותה : ואין

תוספות

כי קאמר איהו בשוין · וקשה מאי רבותא והא כתיב וקדשתו לכל דבר שבקדושה *לברך ראשון וי"ל דשוין לאו דוקא אלא כלומר שהכהן נמי תלמיד חכם אמגס אינו חשוב כמותו ואפי' הכי לא היה רבי פרידא רוצה לקרות לפניו וגם צריך לומר דשאר כהנים היו כפופים לרבי פרידא דאל"כ לא הוי רבותא כדחזינן פרק הניזקין (גיטין דף נט: ושם) דרב הונא לא הוי קרי בכהני אי לאו דרבי אמי ורבי אסי כהני חשיבי דארעא דישראל הוו כייפי ליה ועי"ל דהא דאמר התם דרב הונא לא הוה קרי בכהני אלא משום דשאר כהני כייפו ליה היינו דווקא בשבתות וי"ט דאיכא כינופיא אבל בב' ובה' קורא שפיר בפני כהן אע"ג דלא הוי גדול כ"כ וכדיוקא זה יש בהדיא פרק הניזקין ורבי פרידא לא רצה לקרות בפני כהן אפילו בב' ובה' ורש"י פירש דהכא מיירי בברכת המזון וה"נ משמע לישנא דלא ברכתי מדלא קאמר ולא קריתי וברכת המזון לא נתקן להן משום דרכי שלום ואפי' הכי לא היה רוצה רבי פרידא לברך בפני הכהן : **תיתי** לי דלא עבדי שותפות עם הכותי · אפי' בענין שאינו יכול לבא לידי שבועה ואפילו יחול עליו שבועה יפטרנו דשרי בשאר בני אדם אפ"ה לא היה רוצה לעשות* :

ועוד א"ר יהודה בית הכנסת שחרב · קשה מאי ועוד דהא לעיל הוה מקיל טפי מחכמים והכא הוא מחמיר ואם כן מאי ועוד וי"ל דקאי אהא דאמר ר' יהודה ברישא מוכרין אותו לשם חצר ודוקא לשם חצר קאמר אבל סתם אינה יורדת מקדושתה והיינו ועוד דאמר ר' יהודה כלומר ועוד חומרא אחרת מלבד הראשונה* :

אין אוכלין ואין שותין בהן · והא דאמר בריש ערבי פסחים (פסחים דף קא· ושם) דאורחין אכלו ושתו (ד) בבי כנישתא רוצה לומר בחדר הסמוכה לבית הכנסת : בתי

עין משפט נר מצוה

[מו"ק כח:]
כז א מיי' פ"ט מהל' בכורים הל' יד :
כח ב מיי' פ"ב מהל' תשובה הלכה י טוש"ע א"ח סי' תרו סעיף א בהג"ה :
כט ג מיי' פ"ג מהל' ק"ש הלכה ד טוש"ע א"ח סי' פה סב :
ל ד מיי' פי"ד מהל' ת"ת הל' ט טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף טז :
לא ה מיי' פי"א מהל' תפלה הלכה יא סמ"ג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קנא סעיף י :
לב ו מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף א :

[עי' תוס' בכורות ב: ד"ה שמא ותוס' סנהדרין סג: ד"ה אסור]

[עי' תוס' ערכין כב: ד"ה אי לימא]

רבינו חננאל

ועוד א"ר יהודה בית הכנסת שחרב אין מספידין בו ואין מפשילין לתוכו חבלים ואין פורשין בתוכו מצודות ואין שוטחין על גגו פירות ואין עושין אותו קפנדריא שנאמר והשמותי את מקדשיכם קדושתן בהן אף כשהן שוממין · עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש : ת"ר בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש אין אוכלין ואין שותין

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולא אכלתי מבהמה שלא הורמו מתנותיה ולא ברכתי לפני כהן דאמר רבי יצחק : (ב) שם שרי ליה מריה לכל מאן : (ג) רש"י ד"ה הבאים וכו' בתמיה כלומר אין טוב : (ד) תוס' ד"ה אין אוכלין וכו' ושתו וגנו בבי כנישתא :

מסורת הש"ס

[חולין לז:מדי'] · [חולין קלב: פ"ש] · שם וע"ש שהוא רבה בר בר חנה · [שבת קיד· עירובין נט·] · [נ"ל בחניכתו] · [נ"ל בחניכתו] · ג"פ דף ז: · [ג"י' הערוך גואזי] · [יומא לה: ע:] · [חולין מד:] · משלי טו · ר"ה דף יז· יומא דף כג· ודף פז: · ברכות סג· · מלכים ב ג · בראשית כז · לעיל טו· ע"ש ב"ק צג· · בראשית כ · תענית כ: ע"ש · [נ"ל בחכינתו] · ויקרא כו · [תוספ' פ"ב] · במדבר כח

הגהות הגר"א [א] גמרא נשא עון ועובר על פשע למי עוברין על פשע למי שנושא עון (כך שמע הכותב מפיו) :

גליון הש"ס גמ' שאל רבי את ר' יהושע ב"ק· עי' ב"ב דף קיג ע"א תוד"ה ומטו בה : שם להסתכל בצלם דוקא להסתכל בו ביותר ולהתבונן בו בצלמו ובדמותו אבל ראיה בעלמא שרי עי' מ"א סי' רכה :

עין משפט נר מצוה

לג א ב ג מיי' פי"א מהל' תפלה הלכה ו ז ט סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קנא ס"א:

לד ד מיי' שם הלכה ז טוש"ע א"ח שם וטוש"ע י"ד סי' שדמ סעיף יט:

לה ה סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כא בהגה"ה:

לו ו מיי' פי"א מהל' אסורי ביאה הל' ד סמג לאוין קיא טוש"ע י"ד סימן קפג:

[ועי' תוס' ב"ב ג: ד"ה ועיילים]

תוספות

בתי כנסיות של בבל על תנאי הן עשוין · רוצה לומר כל זמן שהן בטלין דהא חזינן בברייתא דלעיל וגם (ה)שהאמוראים לא היו רוצים ליכנס בהן בגשמים מפני גשמים אלא משום דשמעתא בעי צילותא והכא מיירי כשחרב דאז מהני התנאי ודווקא לאותן שבבבל מהני התנאי שהרי לעת בא גואל במהרה בימינו תפקע קדושתן אבל לאותן שבארץ ישראל לא מהני תנאי שהרי קדושתן לעולם קיימת וא"ת כיון דמהני תנאי לאותן שבבבל א"כ קשה מההיא דלעיל (דף כו:) דרבינא דהוה ליה (ו) בי כנישתא בארעיה ואמר ליה רב אשי זיל ובנה משבעה טובי העיר ואמאי אילטריך לעשות כן אחר שנחרב וי"ל משום דזרעה דזריעה הוי קלות ראש ביותר ועגמת נפש ומשום הכי אסור אפי' בחורבנה*:

ואעפ"ב אין נוהגין בהן קלות ראש · פירוש בבנינה שהרי בחורבנה שרי בכל הני ואצטריך לאשמועינן משום דסלקא דעתך אמינא דדווקא אכילה ושתיה דהוי קלות ראש ביותר הוא דאסור אבל חשבונות דלא הוי קלות ראש כל כך סלקא דעתך אמינא דשריא קמ"ל דלא: **שאפילו** רואות טפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים · ולא קשיא מהא דאמר בנדה (דף סו·)ובפרק יוצא דופן (שם ד' מג·) שאפילו כעין חרדל טמא דשמא התם לא מיירי להצריכה שבעה נקיים אלא להיות נדה דאורייתא וקשיא היאך מצינו טפה כחרדל הגורמת שבעה נקיים בדאורייתא דודאי לא תקנו חכמים דבר דלית דכוותה דאורייתא ויש לומר דאשכחנא בה שפיר בז' לספירתה שסותרת הכל:

גמרא

ואין ניאותין בהם ואין מטיילין בהם ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ואין מספידין בהן הספד של יחיד אבל קורין בהן ושונין בהן ומספידין בהן הספד של רבים א"ר יהודה אימתי בישובן אבל בחורבנן מניחין אותן ועולין בהן עשבים ולא יתלוש מפני עגמת נפש עשבים מאן דכר שמייהו חסורי מיחסרא והכי קתני ומכבדין אותן ומרביצין אותן כדי שלא יעלו בהן עשבים א"ר יהודה אימתי בישובן אבל בחורבנן מניחין אותן לעלות עלו בהם עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש א"ר אסי בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשויין ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש ומאי ניהו *חשבונות אמר רב אסי בהכ"נ שמחשבין בו חשבונות מלינין בו את המת מלינין סלקא דעתך לא סגי דלאו הכי אלא לסוף שילינו בו מת מצוה: ואין ניאותין בהן: אמר רבא [ב]חכמים ותלמידיהם מותרין דאמר ריב"ל מאי בי רבנן ביתא דרבנן: ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים: כי הא דרבינא ורב אדא בר מתנה הוו קיימי ושאלי שאילתא מרבא אתא זילחא דמיטרא עיילי לבי כנישתא אמרי האי דעיילינן לבי כנישתא לאו משום מיטרא אלא משום *דשמעתא בעא צילותא כיומא *דאסתנא א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי אי אצטריך ליה לאיניש למיקרי גברא מבי כנישתא מאי א"ל [ג]אי צורבא מרבנן הוא לימא הלכתא ואי תנא הוא לימא מתני' ואי קרא הוא לימא פסוקא ואי לא לימא ליה לינוקא אימא לי פסוקיך א"נ נישהי פורתא וניקום: ומספידין בהן הספד של רבים: ה"ד הספידא דרבים [ד]מחוי רב חסדא כגון הספידא דקאי ביה רב ששת מחוי רב ששת כגון הספידא דקאי ביה רב חסדא רפרם אספדה לכלתיה בבי כנישתא אמר משום יקרא דידי ודמיתא אתו כוליה עלמא ר' זירא ספדיה להחוא מרבנן בבי כנישתא אמר אי משום יקרא דידי אי משום יקרא (א) דידיה דמיתא אתו כולי עלמא ריש לקיש ספדיה לההוא צורבא מרבנן דשכיח בארעא דישראל דהוי תני הלכתא בכ"ד שורתא אמר ווי חסרא ארעא דישראל גברא רבה ההוא דהוי תני הלכתא סיפרא וסיפרי ותוספתא ושכיב אתו ואמרו ליה לרב נחמן (ב) ליספדיה מר אמר היכי נספדיה הי צנא דמלי סיפרי דחסר *תא חזי מה בין תקיפי דארעא דישראל לחסידי דבבל תנן התם*[ה]ודאשתמש בתגא חלף *תני ריש לקיש זה המשתמש במי ששונה הלכות (ג) כתרה של תורה ואמר עולא לשתמש איניש במאן דתני ארבעה ולא לשתמש במאן דמתני ארבעה כי הא דריש לקיש הוה אזיל באורחא מטא עורקמא דמיא אתא ההוא גברא ארכביה אכתפיה וקא מעבר ליה א"ל קרית אמר ליה קרינא תנית תנינא ארבעה סידרי משנה א"ל פסלת לך ארבעה טורי וטענת בר לקיש אכתפך שדי בר לקישא במיא אמר ליה ניחא לי דאשמעינן למר אי הכי גמור מיני הא מלתא דאמר ר' זירא [ו]בנות ישראל הן *החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים תנא דבי אליהו כל *השונה הלכות מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר °הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות ת"ר מבטלין

חבקוק ג

רש"י

ואין ניאותין · ואין מתקשטין לתוכו ואין מטיילין שם: הספד של רבים · של תלמיד חכם שמת שצריכין להתאסף ולהספידו ובית הכנסת ראוי לכך לפי שהוא בית גדול: מאן דכר שמייהו · היכא שמעינן לתנא קמא לעשות בהן דבר שמונעים מלעלות עשבים:

תורה אור

אימתי · מכבדין ומרבצין אותן בישובן לאחר שמכבדין מזלפין את המים להרבין את האבק: על תנאי · על מנת שישתמשו בהן: מלינין בו · משמע דחובה היא להלין בה את המת: לסוף שילינו בו מתי מצוה · שימותו בעיר מתים שאין להן קוברין: מאי בי רבנן · למה קורין בתי מדרשות בי רבנן לפי שביתם הוא לכל דבר: זילחא דמטרא · זרם מים שבא בכח: לאו משום מיטרא · שיגן עלינו מפני הגשמים שאם לא היינו עוסקין בשמעתא לא היינו נכנסין: צילותא · דעת צלולה ומיושבת שאינו טרוד בכלום מחשבה: אי צריכא ליה לאיניש למיקרי גברא מבי כנישתא · מאי ניעביד · מאחר שאין נכנסין בהן שלא לצורך: לימא לינוקא · שהתינוקות היו רגילין לקרות בבית הכנסת: כגון הספידא דקאי בי רב ששת · אם ימות אדם אחד בי רב ששת: אמר אי משום יקרא דידי אי משום יקרא דמיתא · הוה ליה הספד של רבים: אתו כולי עלמא · לספוד: דהוה תני הלכתא · שהיה שונה משניות לתלמידים: בכ"ד שורות · של תלמידים: הכי גרסינן חסרא ליה ארעא דישראל גברא רבה: היכי אספיד · במאי אספדנו: הי צנא מלא סיפרי · אינו אלא כסל שמילאוהו ספרים ואין מבין מה בתוכה אף שונה הלכות ולא שימש ת"ח ללמוד שיבינוהו טעמי משנה ופעמים שדברי משנה סותרין זה את זה וצריך לתרצה כגון הכא במאי עסקינן וכגון הא מני רבי פלוני היא וכגון חסורי מיחסרא אינו יודע מה שונה: תקיפי ארעא דישראל · ריש לקיש דאמרינן במסכת יומא (דף ט:) דאפילו בהדי רבה בר בר חנה לא משתעי דמאן דמשתעי בהדי ריש לקיש בשוקא יהבין ליה עיסקא בלא סהדי: רב נחמן בר יצחק מחסידי בבל בשילהי מסכת סוטה (דף מט:) דקאמר ליה לא תיתני ירא חטא דאיכא אנא: בתגא · כתר תורה: חלף · עבר מן העולם: עורקמא דמיא · שלולית של מים מכונסין: דאשמעי' · שאשמש לאדוני: שהחמירו על עצמן · דמדאורייתא אין צריכה שבעה נקיים אלא הרואה שלשה ימים רצופים בתוך י"א יום שבין נדה לנדה אבל בתחלת נדתה אפילו ראתה כל שבעה ופסקה לערב טובלת בלילה והן החמירו על עצמן לפי שאין הכל בקיאים בפתח נדתה אימתי הן עומדות בי"א ימים שבין נדה לנדה ואם תאמר לא יחמירו אלא בג' רצופין כדכתיב ימים רבים בלא עת נדתה (ויקרא טו) פעמים שראיית דם נדה (ד)מזקיקתה לשבעה נקיים מן התורה כילד התחילה לספור שבעה נקיים לאחר שהיתה זבה גמורה וספרה שבעה נקיים ובשביעי ראתה אפי' כחרדל סתרה הכל וצריכה לחזור ולספור שבעה נקיים אי נמי שמא ראתה שני ימים ולא ידעה והיום ראתה וידעה דהוו להו שלשה ימים רצופין וצריכה שבעה נקיים ועל כן החמירו:

להכנסת

מסורת הש"ס

[כשמנשבת רוח צפונית שנקרא' אסתנא יום אורה היא ונוחה לכל עי' רש"י בעירובין וכן תוס' בקדושין יב: ד"ה הא דרוח צפוני' מונעת הגשמים]

עירובין סה: ע"ש

[תענית כג: חולין קכב·]

אבות פ"א מי"ג [גי' הערוך ערך תג אמר ריש לקיש כו']

ברכות ד' לא· נדה דף סו· שם דף עג·

הגהות הב"ח

(א) גמ' אי משום יקרא דמיתא כצ"ל ותיבת דידיה נמחק: (ב) שם ואמרו ליה לרב נחמן בר יצחק ליספדיה מר: (ג) שם המשתמש במי ששונה הלכות ואמר עולא כצ"ל ותיבות כתרה של תורה נמחק: (ד) רש"י ד"ה שהחמירו וכו' פעמים שראיית דם נדה פעם אחת מזקיקתה: (ה) תוס' ד"ה בתי וכו' וגם האמוראים שלא היו: (ו) בא"ד דהוה ליה תילא בי כנישתא:

רבינו חננאל

ואין ניאותין ואין מטיילין בהן ואין נכנסין בהן מפני החמה ומפני הגשמים ואם צריכי לעייוני בשמעתא דשמעתא צריכא צילותא אע"ג דמיחזי דמפני החמה או מפני הגשמים קא עיילי שרי. וקורין בהן ושונין בהן ומספידין בהן הספד של רבים כגון הספידא דקאי בי רב חסדא או רב ששת וכיוצא בהן · רפרם ספדא לכלתיה בכנישתא כו' ור' זירא ספדיה להחוא מרבנן בכנישתא כו': ומכבדין ומרביצין אותן · א"ר יהודה אימתי בישובן אבל בחרבנן מניחין אותן ועולין בהן עשבים מפני עגמת נפש שנ' זרע · א"ר אסי בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשוין · כל שעה שירצה יחזיר לקדמותיה ואף על פי כן אין נוהגין בהן קלות ראש: ומה נינהו חשבונות דאמר רב כנסיות שמחשבין בהן חשבונות של רבים לסוף מלינין בהן מת מצוה · ואין ניאותין בהן אמר רבא חכמים ותלמידיהן מותרין בהן · מאי בי רבנן · ביתא דרבנן · מאן דאיצטריך למיעל

מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה *אמרו עליו על ר' יהודה בר' אילעאי שהיה מבטל ת"ת להוצאת המת ולהכנסת הכלה בד"א בשאין שם כל צורכו אבל יש שם כל צורכו אין מבטלין וכמה כל צורכו אמר רב שמואל בר איניא משמיה דרב תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי ואמרי לה תריסר אלפי גברי ומינייהו שיתא אלפי שיפורי עולא אמר כגון דהייצי גברי מאבולא עד סיכרא רב ששת אמר כנתינתה כך נטילתה מה נתינתה בששים ריבוא אף נטילתה בס' ריבוא ה"מ למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא תניא ר"ש בן יוחי אומר בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהן גלו למצרים שכינה עמהן שנאמר °הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים וגו' גלו לבבל שכינה עמהן שנאמר °למענכם שלחתי בבלה ואף כשהן עתידין ליגאל שכינה עמהן שנאמר °ושב ה' אלהיך את שבותך והשיב לא נאמר אלא ושב מלמד שהקב"ה שב עמהן מבין הגליות (א) בבבל היכא אמר אביי בבי כנישתא דהוצל °ובבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא ולא תימא הכא והכא אלא זמנין הכא וזמנין הכא אמר אביי תיתי לי דכי מרחיקנא פרסה עיילנא ומצלינא התם אבוה דשמואל [ולוי] הוו יתבי בכנישתא דשף ויתיב בנהרדעא אתיא שכינה שמעו קול ריגשא [קמו ונפקו רב ששת הוה יתיב °בבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא אתיא שכינה] ולא נפק אתו מלאכי השרת וקא מבעתו ליה אמר לפניו *רבש"ע עלוב ושאינו עלוב (ב) מי נדחה מפני מי אמר להו שבקוהו °ואהי להם למקדש מעט אמר רבי יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל ור"א אמר זה בית רבינו שבבבל דרש רבא מאי דכתיב °ה' מעון אתה היית לנו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות *אמר *אביי °מריש הואי גריסנא בביתא ומצלינא בבי כנשתא כיון דשמעית להא דקאמר דוד °ה' אהבתי מעון ביתך (ג) הואי גריסנא בבי כנישתא תניא ר"א הקפר אומר עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בא"י שנאמר °כי כתבור בהרים וככרמל בים יבא והלא דברים ק"ו ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה נקבעים בארץ ישראל בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה עאכ"ו דרש בר קפרא מאי דכתיב °למה תרצדון הרים גבנונים יצתה בת קול ואמרה להם למה תרצו דין עם סיני כולכם בעלי מומים אתם אצל סיני כתיב הכא גבנונים וכתיב התם °או גבן או דק אמר רב אשי ש"מ האי מאן דיהיר בעל מום הוא: אין עושין אותו קפנדריא: מאי *קפנדריא אמר רבא קפנדריא כשמה מאי כשמה כמאן דאמר אדמקיפנא אדרי איעול בהא א"ר אבהו אם היה שביל מעיקרא מותר אר"נ בר יצחק הנכנס ע"מ שלא לעשות קפנדריא מותר לעשותו קפנדריא וא"ר חלבו אמר ר"ה הנכנס לבהכ"נ להתפלל [א] מותר לעשותו קפנדריא שנא' °ובבא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער נגב: עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש: והתניא אינו תולש ומאכיל אבל תולש ומניח כי תנן נמי מתני' תולש ומאביל תנן ת"ר *בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש אין מרעין בהן בהמה ואין מוליכין בהן אמת המים ואין מלקטין בהן עשבים ואם ליקט שורפן במקומן מפני כבוד מתים אהייא אילימא אסיפא כיון ששורפן במקומן מאי כבוד מתים איכא אלא ארישא:

מתני' ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת בשניה זכור בשלישית פרה אדומה ברביעית החודש הזה לכם בחמישית חוזרין לכסדרן לכל מפסיקין בראשי חדשים בחנוכה ובפורים בתעניות ובמעמדות וביוה"כ:

גמ' תנן התם* באחד באדר משמיעין על השקלים ועל

רש"י

להכנסת כלה · ללוותה מבית אביה לבית חופתה: כגון דהייצי גברי מאבולא לסיכרא · מחילת אנשים משער העיר עד בית הקברות מקום שסופדין אותו שם: כנתינתה · של תורה: דשף ויתיב · ובנאה יכניה וסיעתו מאבנים ועפר שהביאו עמהן בגלותן לקיים מה שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו (תהלים קב): דכי מרחקנא פרסה · (ד) אני נכנס להתפלל בתוכו: רב ששת · סגי נהור הוה: בית רבינו · רב: וככרמל בים יבא · למדנו שעבר כרמל את הים ואימתי היה בשעת מתן תורה: כשמה · כמשמעה: אדמקיפנא אדרי איעול בהא · בעוד שאקיף שורות של בתים הללו אכנס דרך הבית הזה ואקצר את הדרך ממבוי למבוי ובית הכנסת בין שניהן: מעיקרא · קודם שנבנה בית הכנסת שם: ארישא · משום כבודן של מתים אין נוהגין בהן קלות ראש קאי:

מתני' קורין בפרשת שקלים · להודיע שיביאו שקליהן באדר כדי שיקריבו באחד בניסן מתרומה חדשה כדאמרינן בגמרא: ומפסיקין לשבת הבאה · מלומר פרשה שנייה כדי שתקרא פרשת זכור בשבת הסמוכה לפורים לסמוך מחיית עמלק למחיית המן: פרה אדומה · להזהיר את ישראל לטהר שיעשו פסחיהן בטהרה: ברביעית החודש הזה לכם · ששם פרשת הפסח ובש"ס ירושלמי גרסינן אמר ר' חמא בדין הוא שיקדים החודש לפרשת פרה שהרי באחד בניסן הוקם המשכן ובשני לו נשרפה הפרה ומפני מה הקדימוה שהיא טהרתן של ישראל: לכל מפסיקין · מלקרות בענין היום וקורין בענין מועד מעין המאורע: למעמדות · וקורין במעשה בראשית כדקתני לקמן במתני': גמ' משמיעין על השקלים · בהכרזת בית דין:

תוספות

מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת · ולא קשיא מההיא דמס' דרך ארץ (זוטא פ"ח) דאמרי' מעשה ברבי עקיבא שמצא מת מצוה בדרך ונשאו ארבעה מילין עד שהביאו לבית הקברות וכשבא אצל ר' יהושע ור' אליעזר וספר להם אמרו לו על כל פסיעה ופסיעה שפסעת כאילו שפכת דם נקי לא היה מפני שבטל למודו אלא משום שהזיזו ממקומו ומת מצוה קונה מקומו* :

הני מילי למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא · ממילא שמעינן דלמאן דלא קרי ותני אית ליה שיעורא ואין מבטלין תלמוד תורה בשבילו אלא כדי צרכו להתעסק בו ודוקא לענין ביטול תורה אבל לענין ביטול מלאכה אסור לכל בני העיר שהרי בפרק אלו מגלחין (מו"ק דף כז: ושם) לא מחלק בענין איסור מלאכה בין מאן דקרי ותני למאן דלא קרי ותני* :

אין מרעין בהן בהמות משום כבודן של מתים אבל האילנות שנוטעין בהן מותרין ואין בהם משום כבודן של מתים אחרי שאינן על הקברים עצמן :

לכל מפסיקין וכו' וליום הכפורים · צריך לומר דמיירי במנחת יום הכפורים שחל להיות בשבת והא קאמר שמפסיקין מן הסדר שחל באותו שבת וקורין בפרשת עריות וכן בכל הני שאין קורין אלא ג' כגון תעניות ומעמדות וחנוכה ופורים דליכא למימר דמיירי ביום הכפורים שחרית שקורין בפרשת אחרי מות בחול ששה ובשבת שבעה דא"כ אמאי נקט יום הכפורים אפילו שאר מועדות נמי :

ועל

עין משפט נר מצוה

לז א ב מיי' פי"ד מהל' אבל הל' ט סמג עשין ג טוש"ע י"ד סימן שסא סעיף א :

לח ג ד ה ו מיי' פי"א מהל' תפלה הל' ח סמג עשין יח טוש"ע א"ח סימן קנא סעי' ה:

[עי' תוס' כתובות יז: ד"ה מבטלין]

לט ז מיי' שם הלכה יא טור ש"ע שם סעיף י :

מ ח מיי' פי"ד מהל' אבל הל' יג סמג עשין מד"ס ג טוש"ע י"ד סימן שסח סעיף א:

מא ט מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה כ סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן תרפה סעיף א :

[וע"ע תוס' כתובות יז: ד"ה אבל]

מב י מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח :

מג כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג :

מד ל מיי' שם טוש"ע שם ס"ג :

מה מ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד :

מו נ מיי' פ"א מהל' שקלים הלכה ט סמג עשין מח :

מסורת הש"ס

כתובות דף יז' לעיל ד' ג: [אבות דר"נ פ"ד]

[תענית טז:]

[ברכות ח'. ע"ש]

[גי' ילקוט בתהלים רמז תס"ד רבא וכן גרס עין יעקב]

לעיל דף יג: מו"ק דף ו' שקלים דף ב'

תורה אור: שמ"א ב | ישעיה מג | דברים ל | יחזקאל יא | תהלים צ | תהלים כו | ירמיה מו | תהלים סח | ויקרא כא | ברכות סב: | יחזקאל מו

הגהות הב"ח

(א) גמ' מבין הגליות שכינה בבבל היכא פריך אמר אביי: (ב) שם ושאינו עלוב יכול ושאינו יכול מי נדחה. (ו) שם מעון ביתך לא הואי גריסנא אלא בבי כנישתא היכא דמצלינא תניא: (ד) רש"י ד"ה דכי מרחקנא פרסה (אני וכו' בתוכו) תא"מ ונ"ב ס"א כשאני מהלך בדרך באותו מקום. אפילו אני מרבה עלי את הדרך אני נכנס שם ומתפלל בתוכו:

רבינו חננאל

למיעל בי כנישתא אי צורבא מרבנן הוא לימא שמעתא . אי תנא הוא לימא הלכתא · אי קרא הוא לימא פסוקא · ואי לא לימא ליה לינוקא מאי פסוקיך. ומשתמש בתגא חלף · פירוש המשתמש במאן דמתני שמעתא ראוי להריגה · כל השונה הלכות מובטח לו שהוא בן עוה"ב שנאמר הליכות עולם לו: ת"ר מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה · בד"א כשאין שם כל צרכו · וכמה כל צרכו י"ב אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי כו' · והני מילי למאן דתני וקרי פירוש קרא או תנא אבל דמתני שמעתא לית ליה שיעורא · תניא רשב"א חביבין ישראל שבכ"מ שגלו גלה שכינה עמהם כו' ופשוטה היא. עד דרש רבא ה' מעון אתה היית לנו אלו בתי כנסיות ומדרשות · אמר רבא כיון דשמעית להא לא יתיבנא וגריסנא אלא בבי כנישתא שנאמר ה' אהבתי מעון ביתך וגו' · אין עושין בית הכנסת קפנדריא ואם היה שביל מעיקרא מותר · פירוש קפנדריא לשון יון כשתהיה חצר שיש לה ב' פתחים אחד במזרח ואחד במערב הנכנס בזה ויוצא כנגדו מפסיק החצר נקרא קפנדריא · אמר רב נחמן הנכנס בבית הכנסת על מנת כו' · אמר רב הונא הנכנס לבית הכנסת להתפלל מותר לעשותו קפנדריא שנאמר ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים וגו' אוקימנא למתניתין נמי הכי · עלו בו עשבים לא יתלוש להאכיל אבל תולש ומניח מפני עגמת נפש: ת"ר בבית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש וכו' עד אם ליקט שורפן במקומן: מתני' ר"ח שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים

הגהות הגר"א

[א] גמ' מותר · נ"ב מלות כן גירסת הרא"ש (כאן אבל ברא"ש דברכות איתא מותר) · והרי"ף בברכות :

גליון הש"ס

גמ' בבי כנישתא דשף · עיין ברמב"ן במלחמות ספ"ד דכתובות : שם מריש הואי גריסנ' · עיין ברכות ד' ח ע"א.

ועל הכלאים בשלמא על הכלאים דזמן זריעה היא אלא על השקלים מנלן אמר ר' טבי אמר רבי יאשיה דאמר קרא זאת עולת חודש בחדשו *אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה וכיון דבניסן בעי אקרובי מתרומה חדשה קדמינן וקרינן באחד באדר כי היכי דליתו שקלים למקדש כמאן דלא כרבן שמעון בן גמליאל דאי רבן שמעון בן גמליאל האמר שתי שבתות דתניא *שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום רבן שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות אפילו תימא רבן שמעון בן גמליאל כיון דאמר מר* בחמשה עשר בו שולחנות יושבין במדינה ובכ"ה יושבין במקדש משום שולחנות *) קדמינן וקרינן מאי פרשת שקלים רב אמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי ושמואל אמר כי תשא בשלמא למאן דאמר כי תשא היינו דקרי לה פרשת שקלים דכתיב בה שקלים אלא למאן דאמר את קרבני לחמי (א) הכא מידי שקלים כתיבי התם אין טעמא מאי כדר' טבי בשלמא למ"ד צו את בני ישראל משום דכתיבי קרבנות התם כדר' טבי אלא למ"ד כי תשא קרבנות מי כתיבי שקלים לאדנים כתיבי כדתני רב יוסף שלש תרומות הן של מזבח למזבח ושל אדנים לאדנים ושל בדק הבית לבדק הבית בשלמא למאן דאמר כי תשא היינו דשני האי ראש חדש משאר ראשי חדשים אלא למ"ד צו את קרבני מאי שני שני דאילו ראשי חדשים קרו שיתא בעניינא דיומא וחד בדראש חודש ואילו האידנא כולהו בדראש חודש הניחא למאן דאמר *לסדר פרשיות הוא חוזר אלא למאן דאמר לסדר הפטרות הוא חוזר ופרשתא דיומא קרינן מאי שני שני דאילו ראשי חדשים קרו שיתא בעניינא דיומא וחד קרי בדראש חודש ואילו האידנא קרו תלתא בעניינא דיומא וארבעה קרו בדראש חודש מיתיבי *ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים ומפטירין ביהוידע הכהן בשלמא למ"ד כי תשא היינו דמפטירין ביהוידע הכהן דדמי ליה דכתיב *כסף נפשות ערכו אלא למ"ד את קרבני לחמי מי דמי דמי כדר' טבי מיתיבי *חל להיות בפרשה הסמוכה לה בין מלפניה ובין מלאחריה קורין אותה וכופלין אותה בשלמא למ"ד כי תשא היינו דמתרמי בההוא זימנא אלא למ"ד צו את קרבני מי מתרמי בההוא זימנא אין לבני מערבא דמסקי לדאורייתא בתלת שנין תניא כוותיה דשמואל ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין כי תשא ומפטירין ביהוידע הכהן א"ר יצחק נפחא ר"ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין שלש תורות וקורין בהן אחד בעניינו של יום ואחד בשל ר"ח ואחד בכי תשא וא"ר יצחק נפחא *ר"ח טבת שחל להיות בשבת מביאין שלש תורות וקורין בהן אחד בעניינו של יום ואחד בראש חודש ואחד בחנוכה וצריכא דאי איתמר בהא בהא קאמר ר' יצחק אבל בהך כרב ס"ל דאמר פרשת שקלים את קרבני לחמי ובשתי תורות סגי קמ"ל ולימא הא ולא בעיא הך *חדא מכלל חבירתה איתמר ר"ח טבת שחל להיות בחול א"ר *) יצחק קרו תלתא בר"ח וחד בחנוכה ורב דימי דמן חיפא אמר קרו תלתא בחנוכה וחד בר"ח אמר ר' מני כוותיה דרבי יצחק נפחא מסתברא דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם א"ר אבין כוותיה דרב דימי מסתברא מי גרם לרביעי שיבא ר"ח הלכך רביעי בר"ח בעי מיקרי מאי הוי עלה רב יוסף אמר אין משגיחין בראש חודש ורבה אמר אין משגיחין בחנוכה והלכתא אין משגיחין בחנוכה (ב) ור"ח עיקר איתמר חל להיות בואתה תצוה אמר רבי יצחק נפחא קרו שיתא מואתה תצוה עד כי תשא וחד מכי תשא עד ועשית אמר אביי

אמרי

*) [נ"ל ר' יצחק נפחא]

תורה אור: במדבר כח · שם · שמות ל · מלכים ב יב

רש"י

ועל הכלאים . לעקור כלאי הזרעים הניכרין בין התבואה : (ג) חודש בחדשו לחדשי השנה. כל הני חדשים למה לי : אלא אמרה תורה. יש לך חודש שאתה צריך לחדשו בהבאת עולות תמידין ומוספין מתרומה חדשה וזהו ניסן כדאמרינן בראש השנה דגמרינן שנה שנה מניסן דכתיב ראשון הוא לכם לחדשי השנה (שמות יב) : כמאן . מקדמינן כולי האי דלא כרבן שמעון בן גמליאל: בט"ו באדר שולחנות . בעלי מטבעות המחלפין שקלי כסף בפרוטות : יושבין במקדש. הוא סימן שכבר קרב זמן לתרום את הלשכה בשלש קופות וימהרו ויביאו דמאותו היום מתחילין למשכן את המעכבים : משום שולחנות קדמינן . לאחד באדר דהיינו שתי שבתות וטעמא דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן בפ"ק דפסחים (דף ו.) : טעמא כדרבי טבי. טעמא מאי מייתינן שקלים באדר כדרבי טבי שיקריבו קרבנות באחד בניסן מתרומה חדשה והך מלוה התם כתיבא: שקלים לאדנים כתיבי . התם כדכתיב ולקחת את כסף הכפורים ונתת אותו על עבודת אהל מועד והן השקלים שנעשו מהן אדני המשכן כדכתיב וכסף פקודי העדה וגו' ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני הקודש וגו' : שלש תרומות . כאמרו שם מחצית השקל תרומה לה' יתן תרומת ה' לתת את תרומת ה' תרומת אדנים היתה לאדנים ותרומת מזבח למזבח לקנות מהן קרבנות צבור לכל השנה דכתיב בה לכפר על נפשותיכם: לבדק הבית . היא לא היתה שוה בכולן אלא איש כפי נדבתו שנאמר ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב וגו' (שמות לה) : הניחא למאן דאמר . בפרקין הא דקתני מתני' בחמישית חוזרין לכסדרן : לסדר פרשיות הוא חוזר . שקראו את אלו והפסיקו מלקרות את פרשת השבת איכא למימר כדאמר האידנא קרו כולהו בדראש חודש אלא למאן דאמר כו' דמפרש חוזרין לכסדרן לסדר ההפטרות אלמא ההפטרות הופסקו עד הנה אבל לא הפרשיות דעד השתא הוו קרו נמי מעניינא דיומא מאי שני : כדרבי טבי. זאת עולת חודש בשקלים אמר : חל להיות. ר"ח אדר בפרשה הסמוכה לפרשת שקלים : וכופלין אותה. בשבת שניה אע"פ שקראוה בראשונה: בההוא זימנא . באותו פרק של אדר : מי מתרמי. והלא בפרשת פינחס היא שהיא סמוכה לחודש אב : דמסקי אורייתא . מסיימין חמשה חומשין פעם אחת לשלש שנים ולא בכל שנה כמו שאנו עושין: אין משגיחין.(ד)לעשות עיקר :

אמרי

תוספות

על הכלאים דזמן זריעה היא · לאו דוקא זמן זריעה שהרי לא הוי הזמן שמפרש בהמקבל (ב"מ דף קו:) אלא רוצה לומר סוף זריעה וכבר גדלו התבואות והזרעים ואז הכלאים ניכרין אבל קודם לכן אינן ניכרין : חדא מכלל חבירתה איתמר . וא"ת ומאן דאמר מכללא אמאי אמרה והא כיון דידעינן אידך כל שכן הא ויש לומר דמאן דאמרה בתריה דרב הוה דסבר דראש חודש אדר שחל להיות בשבת שאין מוציאין כי אם שתי תורות ולא הוו ידעי כלל אידך דרבי יצחק ומזה הטעם איצטריך לאשמועינן ההיא דראש חודש טבת שחל להיות בשבת דמוציאין שלשה ספרי תורה : והלכתא אין משגיחין בחנוכה. פירוש לעשותו עיקר ואע"ג דהלכתא כרבה לגבי רב יוסף* מ"מ הוצרך לפסוק הלכה כוותיה משום דפליגי עליה שאר אמוראי*) :

עדיין

*) [דומה לזה כתבו תוס' יבמות לט: סד"ה אע"ג]

רבינו חננאל

שקלים . תנן התם במסכת שקלים באחד באדר משמיעין על השקלים כו' מכריזין שיכין כל אדם שקלו ויביאהו למקדש · ולמה באחד באדר דקי"ל כר' טבי דמצריך לאיתויי הקרבנות שמקריבין בר"ח ניסן מן השקלים של שנה זו מן התרומה שנתרמה כדתנן בשלש קופות של שלש סאין כו' · והא שמועה דר' טבי בר"ה פרק א' וכיון דבעינן לאקרובי מן השקלים החדשים באחד בניסן מקדמינן להשמיע באחד באדר כדתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח ל' יום · אמרינן מתניתין נמי כרשב"ג דאמר שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח ב' שבתות · כיון ששנינו בט"ו באדר שולחנות ישבו במדינה כדי לקבל השקלים מכל אדם · מקדמינן ומכרזינן קודם ט"ו · מאי פרשת שקלים . רב אמר צו את בני ישראל את קרבני לחמי וגו' ושמואל אמר כי תשא · בשלמא לשמואל היינו דקרינן מכי תשא תרומה לה' · יתן תרומת ה' · לתת את תרומת ה' לכפר חדא לאדנים וחדא למזבח וחדא לבדק הבית אלא לרב בצו את קרבני מי כתיב שקלים התם · איכא דאמרי בשלמא לשמואל דאמר בכי תשא היינו דשאני ר"ח [אדר] דבכל ראשי חדשים קורין בצו · ובר"ח אדר בכי תשא אלא לרב מאי שאני . ואמרינן דבכל ר"ח שחל להיות בשבת קרו שיתא בעניינא דיומא בפרשה של אותה שבת וחד קרי בדר"ח · ובר"ח אדר מניחין פרשת היום וקורין כולן בצו את בני ישראל · הניחא לר' אמי דאמר הא דתנינן בחמישית חוזרין לסידרן לסדר פרשיות חוזרין מכלל שאלו ד' שבתות לא קרינן ענין היום והאידנא חוזרין לענין היום אלא לר' ירמיה דאמר לסדר הפטרות הן חוזרין אבל סדר פרשיות לעולם קורין אותן כל פרשה בזמנה מאי איכא למימר ומותבינן לרב מאי דמי הפטרה דיהוידע לצו את בני ישראל ופרקינן כר' טבי דמצריך קרבן ראש חודש ניסן מתרומה חדשה · ותוב מותבינן לרב מחל להיות ראש חודש אדר בפרשה הסמוכה לה כו' איך יתכן לחול פרשת פינחס באחד באדר ופרקינן תמצא בענין הזה לבני מערבא שמסיימין התורה לשלש שנים ופוסקין כל פרשה ג' פרשיות אפשר דמיתרמי להו כי האי גוונא ועליהן תניא זו הברייתא · תניא כשמואל ראש חודש אדר שחל להיות בשבת קורין בכי תשא ומפטירין ביהוידע הכהן · ר' יצחק נפחא אמר ר"ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין ג' תורות וקורין א' בענין היום ואחד בר"ח וא' בחנוכה · ר"ח טבת שחל להיות בחול · אמר ר' יצחק נפחא ג' קורין בר"ח ואסיקנא כוותיה · אין משגיחין בחנוכה ור"ח עיקר · אתמר חל ר"ח אדר להיות בואתת תצוה

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ב מהל' כלאים הלכה טו :
מח ב מיי' פ"ב מהל' שקלים הלכה ה ופ"ד הל' יא סמג עשין מה :
מט ג טוש"ע א"ח סי' תכט סעיף א :
נ ד מיי' פ"א מהל' שקלים הלכה ט :
נא ה ו מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה כ כג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן תרפה סעיף א :
נב ז מיי' שם הלכה א:
נג ח מיי' שם הלכה כג סמג שם טוש"ע שם :
[ע' תוס' ב"ב קיד : ד"ה והילכתא ותוס' גיטין עד: ד"ה הא ותוס' מנחות לב: ד"ה מגעל ותוס' ב"ק מ: ד"ה בההיא ותוס' ב"מ פב: ד"ה ושוי שואלן]
נד ט י מיי' שם הל' כד סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרפד סעיף ג ·
[תוספ' פ"ג לקמן ל:]

מסורת הש"ס

ר"ה דף ז· יומא דף סב:
פסחים ד' ו· סנהדרין יב: ע"ז ד' ס: [תוספתא פ"ג] ר"ה ז' בכורות נח·]
שקלים פ"ק דף ב· פ"א מ"ג
*) [ע' תוספ' בכורות נז: ד"ה בפרוס]
[לקמן ל:]
[תוספ' פ"ג]
[נ"ל כסף עובר איש כסף כו' וכן איתא בסה"ש]
יומא ד' ע·
[סוטה מא·]
[עירובין כ· יבמות פח: נד' מנחות מח· בכורות נז: נדה יח:]

גליון הש"ס גמ' קדמינן וקרינן · עי' בכורות דף נז ע"ב תד"ה בפרוס :

הגהות הב"ח (א) גמ' את קרבני לחמי מידי שקלים כתיבי התם אין טעמא כדר' טבי כצ"ל ותיבת הכא ותיבת מאי נמחק : (ב) שם והלכתא אין משגיחין בחנוכה כל עיקר ותיבות ורלש חודש נמחק : (ג) רש"י ד"ה חודש סד"א עם ד"ה אלא (ד) ד"ה אין משגיחין · בחנוכה לעשותו עיקר :

עין משפט נר מצוה

נה א מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה כב :
נו ב ג מיי' שם הלכה כ טוש"ע א"ח סימן תרפה סעיף ה :
נז ד ה מיי' שם הלכה כ :
נח ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף א :
נט ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב :
ס ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג :
סא ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד :

אמרי אוקומי הוא דמוקמי התם . כלומר אין הדבר ניכר לשם פרשת שקלים אלא סברי שלא נסתיימה פרשת ואתה תצוה עד כאן : וחד תאני וקרי . חוזר ושונה לקרות מכי תשא עד ועשית כיור נחושת וגו' : כופלה בשבתות . שקורין אותה שני שבתות זו אחר זו : רב אמר מקדימין . וקורין בכי תשא לשבת שעבר כדתנן במתני' : דאם כן. דמאחרין בצרי להו לשולחנות משני שבתות דאמרינן לעיל משום ששולחנות הולכים ליושב במדינה בט"ו מקדימין וקורין מראש חודש שיהו דורשין שתי שבתות לפניהן כרבן שמעון בן גמליאל ואם תאחר עד למחרת ראש חדש אין כאן הקדמה שתי שבתות :

תורה אור

אמרי אוקומי הוא דקא מוקמי התם אלא אמר אביי [א]קרו שיתא מואתה תצוה עד ועשית וחד תני וקרי מכי תשא עד ועשית מיתיבי *חל להיות בפרשה הסמוכה לה בין מלפניה בין מלאחריה קורין אותה וכופלין אותה בשלמא לאביי ניחא אלא לר' יצחק נפחא קשיא אמר לך ר' יצחק נפחא ולאביי מי ניחא תינח לפניה לאחריה היכי משכחת לה אלא מאי אית לך למימר כופלה בשבתות הכא נמי כופלה בשבתות חל להיות בכי תשא עצמה א"ר יצחק נפחא קרו שיתא מן ועשית עד ויקהל וחד קרי מכי תשא עד ועשית מתקיף לה אביי השתא אמרי למפרע הוא דקרי אלא אמר אביי קרו שיתא עד ויקהל וחד תני וקרי מכי תשא עד ועשית תניא כוותיה דאביי חל להיות בכי תשא עצמה קורין אותה וכופלין אותה: חל להיות בתוך השבת מקדימין לשבת שעברה: איתמר ר"ח אדר שחל להיות בערב שבת רב אמר מקדימין ושמואל אמר מאחרין רב אמר [ב]מקדימין דאם כן בצרי להו יומי שולחנות ושמואל אמר מאחרין אמר לך סוף סוף חמיסר במעלי שבתא מיקלע ושולחנות לא נפקי עד חד בשבא הלכך מאחרין תנן חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת מאי לאו אפילו בע"ש לא בתוך השבת דוקא ת"ש איזו היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה ואפילו בערב שבת מאי לאו אפילו בע"ש דומיא דתוכה מה תוכה מקדימין אף ע"ש מקדימין אמר שמואל בה וכן תנא דבי שמואל בה כתנאי מסרגין לשבתות דברי ר' יהודה הנשיא ר"ש בן אלעזר אומר אין מסרגין אמר ר"ש בן אלעזר אימתי אני אומר אין מסרגין בזמן שחל להיות בע"ש אבל בזמן שחל להיות בתוך השבת מקדים וקורא משבת שעברה אע"פ שהוא שבט: בשנייה זכור וכו': איתמר פורים שחל להיות בע"ש רב אמר [ג]מקדימין פרשת זכור ושמואל אמר מאחרין רב אמר מקדימין כי היכי דלא תיקדום עשיה לזכירה ושמואל אמר מאחרין אמר לך כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר עשיה וזכירה בהדי הדדי קא אתיין תנן בשניה זכור והא כי מיקלע ריש ירחא בשבת מיקלע פורים בערב שבת וקתני בשניה זכור אמר רב פפא מאי שניה שניה להפסקה תא שמע [ד]איזו שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו בערב שבת מאי לאו ערב שבת דומיא דתוכה מה תוכה מקדימין אף ערב שבת מקדימין אמר שמואל בה וכן תנא דבי שמואל בה חל להיות בשבת עצמה אמר ר"ה לדברי הכל אין מקדימין ורב נחמן אמר עדיין היא מחלוקת איתמר נמי א"ר חייא בר אבא אמר רבי אבא אמר רב פורים שחל להיות בשבת מקדים וקורא בשבת שעברה זכור: בשלישית פרה אדומה וכו': תנו רבנן [ה]איזו היא שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריה איתמר ר' חמא בר' חנינא אמר שבת הסמוכה לר"ח ניסן ולא פליגי הא דאיקלע ר"ח ניסן בשבת הא דאיקלע באמצע שבת: ברביעית °החדש הזה לכם (שמות יב): תנו רבנן [ו]ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין כי תשא ומפטירין ביהוידע ואי זו היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה ואפילו בערב שבת [ז]בשניה זכור ומפטירין °פקדתי (שמואל א טו) ואי זו היא שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו בערב שבת [ח]בשלישית פרה אדומה ומפטירין °וזרקתי עליכם (יחזקאל לו) ואי זו היא שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריה [ט]ברביעית החדש הזה ומפטירין °כה אמר ה' [אלהים] בראשון באחד לחדש (שם מה) ואיזו

חמיסר במעלי שבתא מיקלע . ואותו היום לא יתחילו לצאת וליישב במדינה מפני כבוד השבת : לא נפקי עד בחד בשבת . וכי מאחרת נמי איכא שתי שבתות הלכך מאחרין כדי שלא תצטרך להפסיק בין ב' פרשיות : בתוך שבת דוקא . דאי מאחרת ודאי בצרי להו יומי לשולחנות : אמר שמואל . האי בתוכה דקתני לאו תוך שבוע אלא תוך שבת עצמו : וכן תנא דבי שמואל . בתוספתא (א) דהך ברייתא אי זו היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בה ביום שבת עצמו ואפילו חל בערב שבת של אתמול כאילו חל בה אלמא מאחרין אשמועינן : מסרגין . לשון סירוגין כלומר מפסיקין לשבתות בין פרשה ראשונה לשניה כשחל ר"ח בחול שמקדימין לשעבר דא"כ בצרי להו יומי לשולחנות ומפסיקין לשבת הבאה ולשבת שלישית קורין זכור כדי שתהא סמוכה זכור לפורים : אין מסרגין . כדמפרש ואזיל : אימתי אני אומר אין מסרגין בזמן שחל להיות בערב שבת . דכי נמי מאחרין לא בצרי יומי לשולחנות כדאמר שמואל לעיל סוף סוף שולחנות לא יתבי עד חד בשבת הלכך מאחרין ואין כאן סירוג : אבל בזמן שחל להיות בתוך השבת . דאי מאחרת לה בצרי להו יומא לשולחנות על כרחך נקדים ויש כאן סירוג : הכי גרסינן כי היכי דלא ליקדום עשייה לזכירה : תנן בשניה זכור . קא סלקא דעתך אראש חדש אדר שחל להיות בשבת קאי דמיירי ביה רישא דמתניתין : שניה להפסקה . כלומר לאו ארישא קאי אלא אסיפא קאי דקתני חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה ועלה קאי ואמר בשבת של אחר הפסקה קורין זכור ובתוך שבוע שלאחריה יהא פורים : איזו היא שבת שניה . כלומר שבת של פרשה שניה פרשת זכור : בתוכה . לאחריה ואפילו חל פורים בערב שבת : בה . ביום שבת עצמו קורין הפרשה בו ביום ואפילו חל בערב שבת אתמול כאילו חל לשבת שלמחר והיינו כשמואל : חל להיות פורים בשבת . דברי הכל אין קורין זכור לשעבר דהא השתא לא קדמה עשייה לזכירה וגבי מוקפין קדמה זכירה לעשייה : עדיין היא מחלוקת . אף בזו אמר רב מקדימין כדי שתקדם זכירה לעשייה דעיירות :

איזו היא שבת שלישית . שקורין בו פרשה שלישית : הא דאיקלע ראש חדש ניסן ביום השבת : שלא הוצרך להקדים פרשת החודש לשבת שעברה קרינן לשבת שעברה פרה אדומה כרבי (ב) חמא בר' חנינא ולא בסמוכה לפורים לסמוך אזהרת טמאים לפסח והיכא דחל ראש חדש ניסן באמצע שבת שהוצרכו לקרות פרשת החדש בשבת שלפניה הוזקקו להקדים פרשת פרה לשבת שלפני שבת [זו] שהיא סמוכה לפורים מאחריה : תנו רבנן כו' . ברייתא זו מפורשת למעלה בסירוגין לרב כדאית ליה ולשמואל כדאית ליה :

עדיין היא מחלוקת איתמר נמי וכו' . קשיא אמאי לא פריך מברייתא דקתני איזוהי שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו בערב שבת ולרב הוי מצי למימר ואפי' בשבת שלאחר כך וכל שכן בערב שבת שלפניה שמקדימין לשבת שעברה וי"ל דהך ברייתא היינו ברייתא דבסמוך אחר מתני' דברביעית החדש הזה ואגב דתני ואפילו בערב שבת גבי שבת ראשונה וגבי שבת רביעית דהוי דוקא תנא נמי בהא בערב שבת ולא בשבת אף על גב דלא הוי דוקא :

ושאר

רבינו חננאל

אמר אביי קרו שיתא מואתה תצוה עד ועשית כיור נחשת וחד חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיור נחשת . וקי"ל כוותיה . חל להיות ר"ח אדר בכי תשא עצמה . אמר אביי קרו ו' מכי תשא עד ויקהל . וחד חוזר וקורא מכי תשא ועד ועשית כיור נחשת וקי"ל כוותיה דתניא כוותיה : אתמר ר"ח אדר שחל להיות בע"ש רב אמר מקדימין וקורין פרשת שקלים בשבת שהיא כ"ו יום בשבט . שאם לא תקרא כך אלא בשבת שהיא ב' ימים באדר בצרי יומי דשלחנות דבעינן משעה ששמיעין בשקלים עד ט"ו ואח"כ יוצאין השלחנות והנה אם תשמע בב' ימים לאדר נמצאו השלחנות יוצאין בי"ד יום . ופריק שמואל דאמר מאחרין וקורין בשבת שהיא שני ימים באדר כיון דשלחנות כל אימת דחל ר"ח אדר בע"ש לא נפקי עד חד בשבת לא בצרי ואקשינן לשמואל דתניא איזו היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה ודייקינן מאי לאו ע"ש דומיא דתוכה מה כשחל להיות בתוכה מקדמינן וקרינן פרשת שקלים אף כשחל ר"ח אדר בע"ש מקדמינן וקרינן משבת שעברה . ופריק שמואל לא תימא בתוכה אלא בה . וכך היא סוגיא דמתניתין . איזו היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה . ואפי' בע"ש פירוש בה בשב' עצמה. כשם כשחל ר"ח אדר בשבת עצמה קורין בה פרשת שקלים כך אפילו אם חל להיות בע"ש קורין בשבת עצמה . והא פלוגתא דרב ושמואל כתנאי היא דתניא מסרגין לשבתות דברי ר' יהודה כו' . פירוש מסרגין מפסיקין כדתנן קראה סירוגין ומפרשינן פיסקי פיסקי. ואמר ר' שמעון אימתי אני אומר אין מסרגין . כלומר שאין מפסיקי' אלא שקורין שבת אחר שבת בזמן שחל ר"ח אדר להיות ע"ש מכלל דסבר שקורין פרשת שקלים למחר כשמואל ולפיכך אין מפסיקין . ות"ק סבר מקדימין וקורין משעה שעברה אע"פ שהיא שבט כרב ומפסיקין בשבת שהיא שני ימים באדר . וקי"ל כרב. ואע"ג דפריק שמואל לטעמיה לית הלכתא כוותיה: ת"ר ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בכי תשא ומפטירין ביהוידע . ואיזו היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה ואפילו בע"ש . בשניה זכור ומפטירין כה אמר ה' צבאות פקדתי . איזו היא שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפי' בע"ש . בשלישית פרה אדומה ומפטירין וזרקתי עליכם . ואיזו היא שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחרית . וזה כשחל ר"ח ניסן באמצע שבת אבל אם חל ר"ח ניסן להיות בשבת נמצאת שבת שלישית הסמוכה לר"ח ניסן . ברביעית החדש הזה . ומפטירין כה אמר ה' בראשון באחד לחדש כו'

מסורת הש"ס

[לעיל כט:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וכן תנא דבי שמואל בתוספתא שלהן ברייתא זו איזו: (ב) ד"ה הא דאיקלע וכו' כרבי חמא בר' חנינא:

עין משפט
נר מצוה

סב א מיי׳ פי״ג מהל׳ תפלה הלכה כ :
סג ב מיי׳ שם טוש״ע א״ח סימן תרפה :
סד ג מיי׳ פ״א מהל׳ תענית הלכה יז טוש״ע א״ח סימן תקעו סעיף טז :
סה ד מיי׳ פי״ג מהל׳ תפלה הל׳ ח׳ טוש״ע א״ח סימן תל סעיף א:

ואי זו היא שבת רביעית כו׳ ואפילו בערב שבת . בהא מודה שמואל דערב שבת דומיא דתוכה ומקדימין דא״א מאחרין קדמה עשייה לשמיעה ולכן נוהגין בכולהו כרב חוץ מפורים שחל להיות בשבת עצמה דההיא לא איקלע כלל דא״כ הוי ר״ח אדר באחד בשבת ור״ח ניסן בשני בשבת שהרי אדר לעולם חסר וא״כ הוה ליה פסח בשני בשבת וקיימא לן דלא בד״ו פסח לעולם וימים הראוין לקביעת ר״ח חודש אדר זבד״ו וסימן מסורת הפסקת פרשיות כך זט״ו ב״ו ד״ד ובי״ו זהו פירוש זט״ו אם בא ר״ח חדש אדר בשבת יהא תורה אור לך הפסקת פרשה ביום חמשה עשר ולא יותר שהרי ביום ר״ח חודש קורין פרשת שקלים ולשבת הבאה פרשת זכור כדתניא בברייתא אי זו היא שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו בערב שבת ומתני׳ נמי תנן בשניה זכור והיינו כרב דאמר פורים שחל להיות בע״ש מקדימין ועכשיו יחול פורים בערב שבת ולנו מקדימין כרב אבל לשבת שלישית של אדר שהוא יום ט״ו לחודש מפסיקין ובשבת רביעית (ג) (לחודש) שהיא סמוכה לפורים של מוקפין מאחריהן קורין פרה אדומה דתניא בברייתא אי זו היא שבת של פרשת פרה כל שסמוכה לפורים מאחריה ואוקימנא היכא דחל ר״ח ניסן בחול וזה יחול באחד בשבת שהוא חול ופרשת החודש קורין בשבת שלאחרי׳ שהרי היא סמוכה לר״ח ניסן הרי לך פי׳ זט״ו פירוש ב״ו אם בא ר״ח אדר בשני בשבת תהא הפסקה בשבת שלאחר ר״ח שהוא יום ששה לאדר שהרי הקדמת פרשת שקלים בשבת שעברה כדתנן חל להיות בתוך השב׳ מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה ושוב אין לך הפסקה בהן שהרי שבת שלאחריה נקראת פרשת זכור והוא יום י״ג לחודש ופורים ליום מחר ושבת של אחריה פרשת פרה אדומה שהיא סמוכה מאחריה ושבת של אחריה יום כ״ז לחודש קורין פרשת החודש שהיא סמוכה לר״ח ניסן והרי לך פירוש ב״ו פי׳ ד״ד אם בא ר״ח אדר בד׳ בשבת תהא לך הפסקה בד׳ לחדש שבת של אחר ר״ח שהרי הקדמת פרשת שקלים בשבת שלפני ר״ח כל הטעם כטעם פירושו של ב״ו ואין לך עוד הפסקה בהן והרי לך פירוש ד״ד פי׳ ובי״ו אם בא ר״ח בששי בשבת יהא לך הפסקה אחת ליום מחר שהוא שני לחודש והשניה ביום ששה עשר הראשונה ביום מחר כדתניא חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת שניה דסבירא לן כרב דאמר ע״ש כאמצע שבת ומקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה ופרשת זכור בשבת של אחריה שהוא יום תשעה לחודש והיא סמוכה לפורים ובשבת שלאחר פורים שהוא ששה עשר לחודש יפסיק פעם שניה ואף על פי שסמוכה מאחריה לא תקרא פרה אדומה כדאמר רב חמא בר חנינא לעיל דהיכא דחל ראש חדש ניסן בשבת קורין פרשה שלישית בשבת הסמוכה לר״ח ניסן כדי שתקרא פרשת החודש בשבת של ראש חודש ופרשת פרה בשבת שלפניה והוא יום כ״ג לחדש · דרך קצרה סימן ימי קביעת ר״ח אדר זבד״ו וסימן ההפסקות זט״ו ב״ו ד״ד ובי״ו חל ר״ח אדר בשבת ביום ז׳ ההפסקה בט״ו לחודש ולא יותר חל ר״ח אדר ביום ב׳ הפסקה בו׳ לחודש ולא יותר חל ר״ח חדש אדר ביום ד׳ הפסקה ביום ד׳ ולא יותר חל ר״ח חודש אדר ביום ששי הפסקה ביום ב׳ לחדש וביום י״ו לחדש : לסדר פרשיות · שבשבתות הללו הפסיקו סדר פרשיות דלא קראו אלא ארבע פרשיות הללו : לסדר הפטרות הוא חוזר · שעד הנה מפטירין מעין ארבע פרשיות הללו השנויות לעיל בברייתא : לתעניות ולמעמדות · על כרחך הני בשבת לא הוו וקתני מפסיקין ובחול ליכא הפטרה : הא כדאיתא כו׳ · ודאי מפסיקין בחול פרשת היום אבל בשבת שיש הפטרה מפסיקין בהפטרות וקורין בהפטרה מעין המאורע : ובתעניות למה לי הפסקה · פרשיות לרבי ירמיה פריך דאמר היכא דאפשר לא מפסקינן תעניות כיון דאיכא קריאה במנחה למה יפסקו שחרית : מצפרא כינופיא · מאספין בני אדם ובודקין ומזהירין אם יש בידם עבירה ויבדלו כדי שיתקבל התענית לפיכך אין פנאי בשחרית לקרות בתורה : במילי דמתא · בודקים אם תהיה עבירה בידם : ואיפוך אנא · לומר דהני ב׳ רביעיות דקרא (ג) שחרית פלגינהו : ובמנחת הערב וגו׳ · וסיפא דקרא ואפרשה כפי אל ה׳ אלמא לפניא בעו רחמי והני קראי תרוייהו בספר עזרא : מתני׳ פרשת מועדות שבתורת כהנים · שור או כשב (ויקרא כב) וביומא קמא מיירי ובברייתא אמרינן בה ושאר כל ימות הפסח מלקט וקורא מעניינו של פסח ומאי דשייר במתני׳ תנא בברייתא : שבעה שבועות · דכל הבכור : בחדש השביעי · דשור או כשב : קורין בקרבנות החג · בפרשת פינחס כילד יום ראשון ויום שני קורא המפטיר בחמשה עשר ואע״פ שיום שני הוא אין קורין בו וביום השני להראות שהוא ספק יום שני דגלאי הוא לקרות יו״ט בספק חול יום ראשון של חול המועד שהוא ספק שני ספק שלישי קורא ראשון ביום השני ותניינא ביום השלישי תליתאה ביום הרביעי שהוא נוסף בשביל חש״מ הוא קורא את ספיקי היום ומה הן ספיקי היום ביום השני וביום השלישי וכן למחר קורא ראשון ביום השלישי שני קורא ביום הרביעי שלישי קורא ביום החמישי והרביעי ביום השלישי וביום הרביעי שהן ספיקי היום וכן תמיד הרביעי קורא מה שקרא ראשון ושני חוץ מיום אחרון של חש״מ שא״א לקרות ביום השמיני לפי שאינו מימי החג אלא רגל לעצמו לפיכך יום ז׳ של חש״מ ראשון קורין ביום החמישי שני קורא ביום הששי שלישי קורא ביום השביעי והרביעי קורא ביום הששי וביום הז׳ שהן ספיקי היום : בחנוכה בנשיאים · דהוי נמי חנוכת המזבח : במעשה בראשית · במסכת תענית בפרק בתרא (דף כו·) שנויה סדר קריאתן ביום הראשון בראשית ויהי רקיע בשני יהי רקיע ויקוו המים בג׳ יקוו המים ויהי מאורות ברביעי יהי מאורות וישרצו המים בחמישי ישרצו המים ותוצא הארץ בששי תוצא הארץ ויכולו השמים והתם (דף כז:) *מפרש טעמא מאי קורין במעשה בראשית במעמדות שבשביל הקרבנות מתקיימים שמים וארץ :
ברכות

ושאר ימות החג קורין בקרבנות החג . והא שאנו מעמידין ספר תורה שניה במועדות וקורין בקרבנות היום לא מצינו סמך בתלמוד אך בסדר רב עמרם ישנו וקצת יש סמך לדבר מהא דאמר לקמן (דף לא:) אמר אברהם לפני הקב״ה רבש״ע וכו׳ אמר לו הקב״ה כבר תקנתי להם סדר קרבנות כל זמן שקורין בהן :
והאידנא

*ואיזו היא שבת רביעית כל שחל ר״ח ניסן להיות בתוכה ואפילו בע״ש : בחמישית חוזרין לכסדרן וכו׳ : לסדר מאי ר׳ אמי אמר לסדר פרשיות הוא חוזר ר׳ ירמיה אמר *[ג]לסדר הפטרות הוא חוזר אמר אביי כוותי׳ דר׳ אמי מסתברא דתנן לכל מפסיקין לראשי חדשים לחנוכה ולפורים לתעניות ולמעמדות וליוה״כ בשלמא למ״ד לסדר פרשיות הוא חוזר היינו דאיכא פרשה בחול אלא למ״ד לסדר הפטרות הוא חוזר הפטרה בחול מי איכא ואידך הא כדאיתא והא כדאיתא ובתעניות למה לי הפסקה ליקרי מצפרא בעניינא דיומא ובמנחה בתעניתא מסייע ליה לר״ה דאמר ר״ה *מצפרא כינופיא [ז]היכי עבדינן אמר אביי מצפרא לפלגיה דיומא מעיינינן במילי דמתא מפלגיה דיומא לפניא ריבעא דיומא (א)קרא ומפטרי וריבעא דיומא בעו רחמי שנאמר °ויקראו בספר תורת ה׳ אלהיהם רביעית היום ורביעית (היום) מתוודים ומשתחוים ואיפוך אנא לא ס״ד דכתיב °ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה ואני יושב משומם עד למנחת הערב וכתיב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי : **מתני׳** [ד]בפסח קורין בפרשת מועדות של תורת כהנים בעצרת °שבעה שבועות בראש השנה °בחדש השביעי באחד לחדש ביוה״כ °אחרי מות ביו״ט הראשון של חג קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים ובשאר כל ימות החג בקרבנות החג בחנוכה °בנשיאים בפורים °ויבא עמלק בראשי חדשים °ובראשי חדשיכם במעמדות במעשה בראשית בתעניות ברכות

נחמיה ט · עזרא ט · ויקרא כג · דברים טז · ויקרא טז · שם טז · שמות יז · במדבר כח

רבינו חננאל

בחמישי׳ חוזרין לכסדרן. לסדרן מאי ר׳ ירמיה אמר לסדר הפטרות וקי״ל כוותיה . ואקשינן לר׳ ירמיה ממשנתנו דתני לכל מפסיקין לתעניות ולמעמדות כלומר מניחין ענינו של יום וקורין [בענין] תעניות ובענין המעמדו׳ ענין מעמדות כדתנן במעמדו׳ במעשה בראשית . ומפורש בפ׳ בשלשה פרקים הכהנים כו׳ תעניות כדתנן ברכות וקללות ואי אמרת לסדר ההפטרות הפטרה בחול מי איכא דפסיק לה ואמר הפטרה דתעניות והפטרה דמעמדות. ופריק במקום שיש הפטרה כגון אלו השבתות שפירשנו מפסיקין להפטרה וקורין בהפטרה של זה הענין ובמקום שאין הפטרה בחול כגון שני וחמישי מפסיקין לסדר פרשיות ולא קשיא הא כדאיתא והא כדאיתא : ירושלמי ר׳ בא בשם ר׳ חייא בר אשי אין מפסיקין בין פורים לפרה . ר׳ לוי אמר אין מפסיקין בין פרה להחודש . וסימניהן של פרשיות הללו בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה. ובדין הוא שיקדום החדש לפרה שבאחד בניסן הוקם · המשכן ובשני ימים בניסן נשרפה הפרה. ולמה הקדימוה . מפני שהיא טהרתו של כל ישראל . ואקשינן בתעניות למה לי הפסקה ליקרו בצפרא בענינא דיומא כו׳ . ואוקימנא מצפרא כנופיא ועד פלגיה דיומא מעייני במילי דמתא . ומפלגיה דיומא רבעא דיומ׳ קרו ומפטרי ורבעא דיומא בעו רחמי שנאמר ויקראו בספר תורת האלהים רביעית היום [ורביעית] מתודים ומשתחוים · לה׳ אלהיהם . וכתיב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי . ש״מ דתפלה דתענית׳ במנחת הערב: בפסח קורין בפרשת מועדו׳ שבתורת כהנים:

מסורת הש״ס

[לעיל כט:]

תענית יב: ע״ש:

[וכן לקמן לא:]

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ריבעא דיומא · קריין בספרא ומפטרי :
(ב) רש״י ד״ה ואיזו היא וכו׳ ובשבת רביעית שהוא יום כ״ב לחודש שהיא סמוכה :
(ג) ד״ה ואיפוך אנא וכו׳ בשחרית פלגינהו :

ברכות וקללות אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן בשני ובחמישי בשבת במנחה קורין כסדרן ואין עולים להם מן החשבון שנאמר °וידבר משה את מועדי ה׳ אל בני ישראל מצותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו: **גמ׳** ת״ר בפסח קורין בפרשת מועדות ומפטירין בפסח °גלגל והאידנא דאיכא תרי יומי יומא קמא בפסח גלגל ולמחר בפסח °יאשיהו ושאר ימות הפסח מלקט וקורא מענינו של פסח מאי היא אמר רב פפא מאפ״ו סימן יום טוב האחרון של פסח קורין °ויהי בשלח ומפטירין °וידבר דוד ולמחר °כל הבכור ומפטירין °עוד היום אמר אביי והאידנא נהוג עלמא למיקרי משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא בעצרת °שבעה שבועות ומפטירין °בחבקוק אחרים אומרים °בחדש השלישי ומפטירין °במרכבה והאידנא דאיכא תרי יומי עבדינן כתרוייהו ואיפכא בראש השנה °בחדש השביעי ומפטירין °הבן יקיר לי אפרים ויש אומרים °וה׳ פקד את שרה ומפטירין °בחנה והאידנא דאיכא תרי יומי יומא קמא כיש אומרים למחר °והאלהים נסה את אברהם ומפטירין הבן יקיר ביוה״כ קורין °אחרי מות ומפטירין °כי כה אמר רם ונשא ובמנחה קורין בעריות ומפטירין ביונה אמר ר׳ יוחנן כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב״ה אתה מוצא ענוותנותו דבר זה כתוב בתורה *ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים כתוב בתורה °כי ה׳ אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים וכתיב בתריה עושה משפט יתום ואלמנה שנוי בנביאים °כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש וגו׳ וכתיב בתריה ואת דכא ושפל רוח משולש בכתובים דכתיב °סולו לרוכב בערבות ביה שמו וכתיב בתריה אבי יתומים ודיין אלמנות יו״ט הראשון של חג קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים ומפטירין °הנה יום בא לה׳ והאידנא דאיכא תרי יומי למחר מיקרא ה״נ קרינן אפטורי מאי מפטירין °ויקהלו אל המלך שלמה ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג יו״ט האחרון *קורין כל הבכור מצות וחוקים ובכור ומפטירין °ויהי ככלות שלמה למחר קורין וזאת הברכה ומפטירין °ויעמד שלמה אמר רב הונא אמר רב שבת שחל להיות בחולו של מועד בין בפסח בין בסוכות מקרא קרינן °ראה אתה אפטורי בפסח °העצמות היבשות ובסוכות °ביום בא גוג בחנוכה בנשיאים ומפטירין °בנרות דזכריה ואי מיקלעי שתי שבתות קמייתא בנרות דזכריה בתרייתא °בנרות שלמה בפורים °ויבא עמלק בראשי חדשים °ובראשי חדשיכם ראש חדש שחל להיות בשבת מפטירין °והיה מדי חדש בחדשו חל להיות באחד בשבת מאתמול מפטירין °ויאמר לו יהונתן מחר חדש אמר רב הונא(א) ראש

רש״י

ברכות וקללות · דאם בחקותי להודיע שעל עסקי התורה באה פורענות לעולם ויחזרו בתשובה ויגלגלו מגרה שהן מתענין עליה : אין מפסיקין בקללות · כדמפרש מילתא שאין שנים קורין בהן אלא אחד קורא את כולן ושנים הראשונים קורין פרשת ברכות : קורין כסדרן · בענין סדר הפרשיות(ב) ותנאי פליגי בה בברייתא בגמרא היכן מתחיל בשני ובחמישי : ואין עולה להן מן החשבון · כשיגיע יום שבת יחזרו מה שקראו בשבת במנחה ובשני ובחמישי : שנאמר וידבר משה את מועדי ה׳ אל בני ישראל · אהולה מתני׳ קאי ללמוד מכאן שמצוה לקרות ביום המועד מעניני המועדות : גמ׳ הכי גרסינן ת״ר בפסח קורין בפרשת מועדות כו׳ · ברייתא שלימה היא עד ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג אלא שבעלי הגמרא הפסיקוה לפרש בכל מועד יום ביום מה תיקנו האחרונים שנהגו לעשות ב׳ ימים לקרות ביום שני לפי שהברייתא נשנית בארץ ישראל שאין עושין י״ט אלא יום אחד : בפסח גלגל · ביהושע (ג) : ושאר כל ימות הפסח סימן מאפ״ו · משכו וקחו לכם צאן · אם כסף תלוה את עמי · פסל לך · וידב׳ שבבהעלותך (ד) ויום טוב שני קורין ביום ראשון שור או כשב : ויהי בשלח פרעה · לפי שביום ז׳ של פסח אמרו שירה על הים : ומפטירין וידבר דוד · שהיא שירה כמותה ומדבר בה מיציאת מצרים עלה עשן באפו וגו׳ וישלח חציו ויפיצם וגו׳ : עוד היום · לפי שמפלתו של סנחריב בליל פסח היה : ומפטירין בחבקוק · שמדבר במתן תורה אלוה מתימן יבוא במתן תורה (ה) : במרכבה · דיחזקאל על שם שנגלה בסיני (ו) ברבוא רבבות אלפי שנאן : והאידנא דאיכא תרי יומי עבדינן כתרוייהו ואיפכא · דקאמרי אחרים דאיתנהו בתראי לתנא קמא בחדש השלישי ומפטיר במרכבה ביום הראשון קרינן להו ודקאמר תנא קמא בעצרת שבעה שבועות ומפטירין בחבקוק קרינן ביום השני ואיפכא דמתן תורה בששי בסיון : הבן יקיר לי אפרים · משום (ז) זכור אזכרנו רחם ארחמנו : מפטירין בחנה · לפי שפקידתה היתה בראש השנה ועקידת יצחק מזכירין כדי שתזכר לנו היום במשפט : כי כה אמר רם ונשא · ואמר סולו סולו שמדבר במדת התשובה הלא זה צום אבחרהו (ישעיה נח) : קורין בעריות · שמי שיש עבירות בידו יפרוש מהן לפי שהעריות עבירה מאויה שנפשו של אדם מחמדתן ויצרו תוקפו : הנה יום בא לה׳ · דכתיב ביה לחוג את חג הסוכות : ויקהלו · על שם שחנוכת הבית היתה באותה אסיפה ובחג הסוכות : קורין כל הבכור · אלא שמתחילין עשר תעשר לפי שיש באותה פרשה מצות וחוקים הרבה הנהוגות בחג באותו זמן שהוא זמן אסיף ועת שהעניים צריכין לאסוף מאכל לביתם ועוד יש באותה פרשה מצות מעשר עני ומצות נתון תתן ופתוח תפתח והענק תעניק לעבד עברי ושילוח חפשי והעבט תעביטנו : ויהי ככלות שלמה · על שם ביום השמיני שלח את העם : מקרא קרינן ראה אתה · שיש שם מצות שבת ורגלים וחולו של מועד דכתיב את חג המצות תשמור ומכאן למדנו איסור מלאכת חולו של מועד במסכת חגיגה (דף יח׳) : בעצמות היבשות · שיצאו ממצרים לפני הקץ : ביום בא גוג · והיא המלחמה האמורה בזכריה בהנה יום בא לה׳ : נרות דזכריה · רני ושמחי על שם ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגו׳ : נרות דשלמה · ויעש חירום [וגו׳] ואת המנורות חמש מימין וגו׳ : עד

תוספות

והאידנא נהוג עלמא למקרי משך תורא וכו׳ · אומר ר״י דזה הסדר לא ישתנה רק כשחל פסח ביום חמישי שא׳ ב׳ קורין משך תורא וביום שלישי שהוא שבת של חול המועד קורין ראה אתה אומר אלי ובכללה הוי פסל לך כדאמרינן לקמן דשבת של חול המועד בין בניסן בין בתשרי קורין ראה אתה אומר אלי וביום ד׳ וחמישי וששי של פסח שהוא אב״ג דשבת לא יקראו פסל לך בחמישי של פסח כמו שרגילין בשאר שנים אלא ביום (ח) ארבע וחמישי וששי יקראו קדש בכספא במדברא :

במנחה קורין בעריות · לפי שהנשים מקושטות בשביל כבוד היום לפיכך צריך להזכירם שלא יכשלו בהן ובמדרש יש שלכך קורין בעריות לפי שישראל עושין רמז להקב״ה שכשם שהזהיר אותם שלא לגלות ערוה כך לא תגלה ערותם בעונותם :

למחר קרינן וזאת הברכה ומפטירין ויעמוד שלמה · ויש מקומות שנהגו להפטיר בויהי אחרי מות משה וטיבום הוא שהרי הש״ס אין אומר כן ויש אומרים שרב האי גאון תקן לומר ויהי אחרי מות משה אבל אינן יודעין הסברא אמאי שנה סדר הש״ס :

מפטיר ויאמר לו יהונתן מחר חדש · קשיא אמאי אין עושין כן כשחל ר״ח אדר וראש חדש ניסן באחד בשבת ואמאי מפטירין ביהוידע ובראשון באחד לחדש וי״ל משום דהפטרה דיהוידע מדברת בשקלים ומזכרת שראש חדש אדר יהיה באותו שבוע* : ראש

עין משפט נר מצוה

סו א מיי׳ פי״ג מהל׳ תפלה הלכה ח טוש״ע א״ח סי׳ תפח ס״ג :
סז ב מיי׳ שם טוש״ע א״ח סי׳ תל סעיף א :
סח ג מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ה :
סט ד מיי׳ שם הל׳ ט טוש״ע א״ח סי׳ תצד סעיף א ב :
ע ה מיי׳ שם הלכ׳ י טוש״ע א״ח סי׳ תקפד סעי׳ ב וסי׳ תרא סעי׳ א :
עא ו מיי׳ שם הל׳ יא טוש״ע א״ח סי׳ תרכא סעיף א :
עב ז מיי׳ שם טוש״ע א״ח סי׳ תרכב סעיף ב :
עג ח מיי׳ שם הלכה יב טוש״ע א״ח סי׳ תרנט :
עד ט מיי׳ שם טוש״ע א״ח סי׳ תרסב סעיף ג :
עה כ מיי׳ שם טוש״ע א״ח סי׳ תרסג סעיף א :
עו ל מיי׳ שם טוש״ע א״ח סי׳ תרסח סעיף ב :
עז מ מיי׳ שם טוש״ע א״ח סי׳ תרסט סעיף א :
עח נ מיי׳ שם הלכה טז טוש״ע א״ח סי׳ תל סעי׳ ה וסי׳ תרסג סעיף ג :
עט ס ע מיי׳ שם הל׳ יז טוש״ע א״ח סי׳ תרפד :
פ פ מיי׳ שם טוש״ע א״ח סי׳ תרצג סעי׳ ד :

[ע׳ רס״א]

פא צ מיי׳ שם הל׳ ד טוש״ע א״ח סי׳ תכג סעי׳ ב :
פב ק מיי׳ שם טוש״ע א״ח סי׳ תכה סעיף א :
פג ר מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ג :

רבינו חננאל

אסיקנא והאידנא נהוג עלמא . משך . תורא . קדש . בכספא . פסל . מדברא . שלח . בוכרא . וקורין ומפטירין כאשר כתוב בגמרא · ופשוטה

יחזקאל לז

שמות יז במדבר כח

[ע׳ תוס׳ ר״ה לב׳ ד״ה מתחיל]

[ע׳ בהר״ן דף רשתי שהעתיק קורין מצות וחוקים וכל הבכור ומפטירין וכו׳ והיא גרסא נכונה]

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אמר רב הונא אמר רב ראש חדש : (ב) רש״י ד״ה קורין כסדרן · בענין סדר הפרשיות ואין עולה להן מן החשבון וכו׳ ובשני ובחמישי ותנאי פליגי בה וכו׳ ובחמישי הס״ד ואח״כ מה״ד שנאמר : (ג) ד״ה בפסח גלגל ביהושע בעת ההיא הס״ד : (ד) ד״ה ושאר כל ימות הפסח וכו׳ שבבהעלותך וביום שני קורין משכו וביום ראשון שור כצ״ל ותיבת טוב נמחק : (ה) ד״ה ומפטירין בחבקוק וכו׳ במתן תורה מתחיל הס״ד : (ו) ד״ה במרכבה וכו׳ שנגלה בסיני ברכב רבותים אלפי שנאן : (ז) ד״ה הבן יקיר לי אפרים משום דכתיב ביה זכור וכו׳ ארחמנו דקמיירי בזכרונות הס״ד ואח״כ מה״ד ומפטירין וכו׳ בראש השנה הס״ד ואח״כ מה״ד והאלהים נסה את אברהם ועקידת יצחק מזכירין כדי שיזכור לנו עקידתו היום במשפט : (ח) תוס׳ ד״ה והאידנא וכו׳ אלא ביום רביעי חמישי וששי יקראו קדש :

*ראש חדש אב שחל להיות בשבת מפטירין °חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטורח *מאי היו עלי לטורח אמר הקב"ה לא דיין להם לישראל שחוטאין לפני אלא שמטריחין אותי לידע איזו גזירה קשה אביא עליהם בתשעה באב גופיה מאי מפטרינן אמר רב °איכה היתה לזונה מקרא מאי תניא אחרים אומרים °ואם לא תשמעו לי ר' נתן בר יוסף אומר °עד אנה ינאצוני העם הזה ויש אומרים °עד מתי לעדה הרעה הזאת אמר אביי האידנא נהוג עלמא למיקרי °כי תוליד בנים ומפטירין °אסוף אסיפם: [במעמדות] במעשה בראשית וכו': מנהני מילי א"ר אמי אלמלא מעמדות *לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר °אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי וכתיב °ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע שמא ח"ו ישראל חוטאים לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה אמר לו לאו אמר לפניו רבש"ע במה אדע אמר לו קחה לי עגלה משולשת וגו' אמר לפניו רבש"ע תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות כל זמן שקוראין בהן מעלה אני עליהן כאילו מקריבין לפני קרבן ומוחל אני על כל עונותיהם: בתעניות ברכות וקללות ואין מפסיקין בקללות: מה"מ אמר ר' חייא בר גמדא אמר רבי אסי דאמר קרא °מוסר ה' בני אל תמאס ריש לקיש אמר *לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות אלא היכי עביד תנא כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק שלפניהם וכשהוא מסיים מסיים בפסוק שלאחריהן אמר אביי לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים אבל קללות שבמשנה תורה פוסק מאי טעמא הללו בלשון רבים אמורות ומשה מפי הגבורה אמרן והללו בלשון יחיד אמורות ומשה מפי עצמו אמרן לוי בר בוטי הוה קרי וקא מגמגם קמיה דרב הונא בארורי אמר לו אכנפשך לא שנו אלא קללות שבתורת כהנים אבל שבמשנה תורה פוסק תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ר"ה מאי טעמא אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה אלא שבתורת כהנים אטו עצרת ראש השנה היא אין עצרת נמי ראש השנה היא דתנן *ובעצרת על פירות האילן תניא *רבי שמעון בן אלעזר אומר אם יאמרו לך זקנים סתור וילדים בנה סתור *ואל תבנה מפני שסתירת זקנים בנין ובנין נערים סתירה וסימן לדבר °רחבעם בן שלמה ת"ר *מקום שמפסיקין בשבת שחרית שם קורין במנחה במנחה שם קורין בשני בשני שם קורין בחמישי בחמישי שם קורין לשבת הבאה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר מקום שמפסיקין בשבת שחרית שם קורין במנחה ובשני ובחמישי ולשבת הבאה אמר רבי זירא הלכה מקום שמפסיקין בשבת שחרית שם קורין במנחה ובשני ובחמישי ולשבת הבאה *ולימא הלכה כרבי יהודה משום

רש"י

עד אנה ינאצוני ועד מתי לעדה הרעה · תרוייהו במרגלים והם חזרו בט"ב כדאמרינן במסכת תענית (דף כט:): מנהני מילי · מה ענין בראשית אצל מעמדות: במה אדע · מה תאמר לי ללמדן דבר שיתכפרו בו עונותיהן: קחה לי עגלה משולשת · כלומר הקרבנות יכפרו עליהן: מנהני מילי · דאין מפסיקים בקללות: אל תמאס · והמפסיק בהן מראה עצמו שקשה לו לקרות ובמסכת סופרים (פי"ב) יליף לה מסיפיה דקרא ואל תקוץ בתוכחתו אל תעשו קוצין קוצין פסקים פסקים לשון קצינה: משה מפי הגבורה אמרן · ונעשה שליח לומר כך אמר לי הקב"ה שהרי אמורין בלשון ונתתי והפקדתי ושלחתי מי שיכולת בידו לעשות אבל במשנה תורה כתיב יככה השם ידבק ה' בך משה אמרן מאליו אם תעברו על מצותיו הוא יפקיד עליכם: מגמגם · קרא אותן במרוצה ובקושי: בארורי · במשנה תורה: אכנפשך · אם רצונך להפסיק פסוק הואיל ואתה קץ בקריאתן: קודם עצרת · שהוא זמן קציר וזמן פירות האילן כדמפרש ואזיל: משום

תוספות

ראש חדש אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי וגו' · ואין אנו עושין כן אלא מפטיר בירמיה (ב) שמעו *דבר ה' ובשבת שלפני ט"ב חזון ישעיהו והטעם לפי שאנו נוהגין על פי הפסיקתא לומר ג' דפורענותא קודם תשעה באב ואלו הן דברי ירמיה שמעו דבר ה' חזון ישעיהו ובתר תשעה באב שב דנחמתא ותרתי דתיובתא ואלו הן נחמו נחמו ותאמר ציון עניה סוערה לבדה אנכי אנכי רני עקרה קומי אורי שוש אשיש דרשו שובה ולפיכך מקדימין עניה סוערה קודם רני עקרה דדרך הנחמות להיות הולכות ומשובחות יותר וסדר זה מתחיל בפנחס וסימניך דש"ח נו"ע אר"ק שד"ש ולעולם שוש אשיש באתם נצבים דהיינו שבת שלפני ר"ה לפי שהוא סוף הנחמות ודרשו בצום גדליה ושובה בשבת שלפני יום הכפורים וכשיש שבת בין יום הכפורים לסוכות אז הוי דרשו בשבת שלפני יום הכפורים משום דכתיב ביה דרשו ה' בהמצאו והיינו בימי תשובה ושובה בין כפור לסוכות *דכתיב בה ונתתי לך יורה ומלקוש וכן וה' נתן קולו לפני חילו דמישתעי במים ושייך שפיר לפני סוכות וזה המנהג לא ישתנה לעולם ע"פ הפסיקתא וכן פירש ר"ת ולא כדברי רב החובל ההופך ומבלבל לומר שובה קודם כפור ושוש אשיש בין כפור לסוכות דאין להפסיק בין השש נחמות לשביעית אלא כדברי רבינו תם עם ישרים נהגו שוש אשיש בראשיתו ושובה באחריתו *והא שאין אנו מפטירין חזון בשבת שחל בו ר"ח אב משום דקיימא לן* דאין אבילות חל אלא בשבוע שחל ט"ב להיות בתוכה ורב דאמר דמפטיר חזון סבר דהאבלות חל מיד שנכנס ר"ח ואין הלכה כן וכן פירש הר"ר אליעזר ממיץ ולכך אנו מפטירין שמעו וכן אנו נוהגין ע"פ מסכת סופרים* שאנו קורין ויחל בתעניות ובמתניתין אמרינן שקורין ברכות וקללות*:

אין מפסיקין בקללות · וקורין אחד משום דכתיב מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו א"ר אחא אל תעשה התוכחה קוצים קוצים וא"ר יהושע דסכנין אני אמרתי עמו אנכי בצרה ואם כן אין דין שיברכוני בני על הצרות שלהם אלא יקרא אחד הכל ויתחיל (א)בדבר אחר ויסיים בדבר אחר ואז יוכל לברך תחילה וסוף:

מתחיל בפסוק שלפניהם · לאו דוקא פסוק דהא יש פרשה ואין מתחילין ומסיימין בפחות משלשה פסוקים: משה מעצמו אמרם · וברוח הקדש:

קללות שבמ"כ קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ר"ה השנה שאנו בבית המדרש של רבינו נסים למה מחלקים פרשת נצבים וילך לשנים כשיש ב' שבתות בין ר"ה לסוכות בלא יוה"כ ואין מחלקין מטות ומסעי שארוכות יותר והשיב לפי שבאתם נצבים יש קללות שקלל ישראל ורוצה לסיימם קודם ר"ה וקשה שאנו לא מחשבינן הקללות שקלל משה ישראל כדמשמע בפרק המוכר את הספינה (ב"ב דף פח: ושם) א"ר לוי בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו הקב"ה בירך ישראל בכ"ב וקללן בשמנה ומשה ברכם בשמנה וקללם בעשרים ושתים וחשיב מואם לא תשמעו עד ואין קונה משמע בהדיא שעד אין קונה הוי מן הקללות ולא יותר ועוד קשיא לפי סברתו אמאי אין קורין האזינו קודם ר"ה שהרי גם שם יש קללות מזי רעב ולחומי רשף לכך נראה לי הטעם שאנו מחלקים אותן לפי שאנו רוצים להפסיק ולקרות שבת אחת קודם ר"ה בפרשה שלא תהא מדברת בקללות כלל שלא להסמיך הקללות לר"ה ומטעם זה אנו קורין במדבר סיני קודם עצרת כדי שלא להסמיך הקללות שבבחוקותי לעצרת: ילמדנו של פרשת יתרו אין אדם רשאי לקרות בתורה עד שיסדיר הפרשה ג' פעמים שנאמר (איוב כח) אז ראה ויספרה (ג) הכינה וחקרה ואחרי כן ויאמר לאדם ואסור לסמוך על הבימה דמה נתינתה מעומד אף קריאתה מעומד: הלוחות

רבינו חננאל

היא אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן שנאמר אל תקוץ בתוכחתו *) מ"ט שאין מפסיקין · שאין אומרים ברכה על הפורענות' היכי עבדינן תנא כשמתחיל מתחיל בפסוק שלפניהם וכשמסיים מסיים בפסוק שלאחריהם ואמר אביי לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים והן אם בחקותי תלכו שנא' בלשון רבים ומשה רבינו מפני הגבורה אמרן אבל שבמשנה תורה פוסק מ"ט דבלשון יחיד אמורות ומשה מפי עצמו אמרן להיכתב · וכן אמר רב הונא ללוי בר בופא דהוה מגמגם וקורא בארורי דמשנה תורה · א"ל אכנפשך קללות שבמשנה תורה פוסק · ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל להיות קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת שהיא ר"ה לדין האילנות דתנן בד' פרקים העולם נידון · ובעצרת על פירות האילן · וקללות שבמשנה תורה קודם ר"ה כדי שתכלה שנה וקללותיה · תניא אם יאמרו לך זקנים סתור וילדים בנה כו' · בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין כסדרן כו' · אמר שמואל מקום שמפסיקין בשבת שחרית

*) נראה דצ"ל ר"ל אומר אין מפסיקין משום שאין אומרים וכו' .

עין משפט נר מצוה

[עי' תוס' פסחים מ: ד"ה אבל וכו' וקל"ע ועי' תרומת הדשן סי' יט]

פד א מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה ד טוש"ע א"ח סימן תכה סעיף א בהג"ה:

פה ב מיי' שם הלכה יח טוש"ע א"ח סימן תקנט סעיף ד בהג"ה:

פו ג מיי' פ"ו מהלכות כלי המקדש הלכ' ו:

פז ד מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה יח טוא"ח סימן תקעט:

פח ה ו מיי' שם הל' ז טוש"ע א"ח סימן תכח סעיף ו:

פט ז מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעי' ד:

צ ח מיי' שם הלכה ג סמג עשין יט טוא"ח סימן רנב:

נ"ל וכן וה' נתן כו' דמשתעי במים דכתיב בה יורה ומלקוש ושייך כו'

מהרש"א סגיה וי"א

[תענית כט:]

[פי"ז ה"ז]

[וע"ע תוס' ברכות יח: ד"ה למחר ותוס' פסחים מ: ד"ה אבל]

ר"ה דף טו:

[תוספתא ע"ז פ"א]

מסורת הש"ס

[שבת קטו:]

תענית ד' כט: ע"ש

ברכות מו

[במס' סופרים פי"ב איתא כוס בלשון אמר ר' לוי אמר הקב"ה אינו דין שיהיו בני מתקללין ואני מתברך]

נדרים מ:

ד"ה ב' פ"י

מלכים א יב

[תוס' פ"ג מס' סופרים פ"י הלכה ד]

[עי' תוספות מנחות ל: ד"ה ולימא]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אין מפסיקין וכו' ויתחיל בברכה ויסיים בברכה ואז יוכל: (ב) ד"ה משה וכו' ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם:

גמרא

*משום דאפכי להו ת"ר פותח ורואה גולל ומברך וחוזר ופותח וקורא דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר *פותח ורואה ומברך וקורא מאי טעמא דרבי מאיר כדעולא דאמר עולא מפני מה אמרו [ב]הקורא בתורה לא יסייע למתורגמן כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה הכא נמי כדי שלא יאמרו ברכות כתובין בתורה ורבי יהודה תרגום איכא למיטעי ברכות ליכא למיטעי אמר רבי זירא אמר רב מתנה הלכה פותח ורואה ומברך וקורא *ולימא הלכה כר' יהודה °משום דאפכי להו אמר ר' זירא אמר רב מתנה [ג]הלוחות והבימות אין בהן משום *קדושה *אמר ר' שפטיה אמר ר' יוחנן [ד]הגולל ספר תורה צריך שיעמידנו על התפר ואמר ר' שפטיה א"ר יוחנן [ה]הגולל ספר תורה גוללו מבחוץ ואין גוללו מבפנים [ו]וכשהוא מהדקו מהדקו מבפנים ואינו מהדקו מבחוץ ואמר ר' שפטיה א"ר יוחנן עשרה שקראו בתורה [ז]הגדול שבהם גולל ספר תורה [ח]הגוללו נוטל שכר כולן דאמר ר' יהושע בן לוי עשרה שקראו בתורה הגולל ספר תורה קיבל שכר כולן *שכר כולן סלקא דעתך אלא אימא קיבל שכר כנגד כולן ואמר ר' שפטיה אמר ר' יוחנן °מנין שמשתמשין *בבת קול שנאמר °ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר (ישעיה ל) והני מילי דשמע קל גברא במתא וקל איתתא בדברא והוא דאמר הין הין והוא דאמר לאו לאו ואמר ר' שפטיה אמר ר' יוחנן כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר °וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים וגו' (יחזקאל כ) מתקיף לה אביי משום דלא ידע לבסומי קלא °משפטים לא יחיו בהם קרית ביה (שם) אלא כדרב משרשיא דאמר שני תלמידי חכמים היושבים בעיר אחת ואין נוחין זה את זה בהלכה עליהם הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם *אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן [ט]כל האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום ערום סלקא דעתך אלא אימא נקבר ערום בלא מצות בלא מצות סלקא דעתך אלא אמר אביי נקבר ערום בלא אותה מצוה אמר רבי ינאי בריה דרבי ינאי סבא משמיה דרבי ינאי רבה [י]מוטב תיגלל המטפחת ואל יגלל ספר תורה: °וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל (ויקרא כג) מצותן שיהיו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו: ת"ר *[כ]משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג:

הדרן עלך בני העיר וסליקא לה מסכת מגילה

רש"י

משום דאפכי להו · דרבי מאיר לדרבי יהודה ודרבי יהודה לדרבי מאיר: איכא למיטעי · ואומר תרגום כתוב בתורה ואתו למיכתב תרגום בתורה: אבל ברכות · הכל יודעין שאין ברכות כתובין בתורה: הלוחות · לא ידעתי מה הן ויש מפרשין הן העשוין לספרים שלנו שאינן עשוין בגיליון: בימה · שהיו עושין למלך בפרשת המלך כדאמרינן במסכת סוטה (דף מא·): יעמידנו על התפר · כנגד התפר שאם רלוי להדקו יפה: הגולל ספר תורה · מענין לענין והוא יחיד וספר תורה מונח לו על ברכיו גוללו מבחוץ העמוד שהוא רולה לו גוללו ויגול מלד חוץ ללד פנים שאם יאחוז עמוד הפנימי ויגול ללד החוץ יתפשט החילון ויפול לארץ: וכשהוא מהדקו · כשגמר מלגלול ובא להדקו יאחוז בפנימי ויהדק על החילון כדי שלא יכסה הכתב בזרועותיו שמלוה להראות את [הכתב אל] העם כשמהדקו במסכת סופרים*: עשרה שקראו · שנאספו וקראו הג' או הז' כחוק היום ולפי שאין קורין בתורה פחות מעשרה נקט י' שקראו בתורה: משתמשין בבת קול · אם בלבו להתחיל דבר ושמע קול או הין או לאו הולך אחריו ואין כאן משום ניחוש: קל גברא במתא · קול שאינו מלוי הוא ובת קול בהא אליו: והוא דאמר הין הין או לאו לאו · שנכפל ב' פעמים: נעימה · כגון טעמי המקראות: ערום · בלא מטפחת סביב ספר תורה: ואל יגלול ספר תורה · בתוך המטפחת: וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת · למה הוצרך לכתוב כאן וידבר משה וכי כל המצות כולן לא אמרן משה לישראל מהו וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מלמד שהיה מדבר עמהן הלכות כל מועד ומועד בזמנו להודיע חוקי האלהים ותורותיו וקבלו וקיימו שכר המצות עליהם ועל בניהם בזה ובבא:

הדרן עלך בני העיר
וסליקא לה מסכת מגילה

תוספות

הלוחות והבימות אין בהן משום קדושה · פירש בערוך* גליוני ספר תורה שלמעלה ושלמטה ושל בין דף לדף וקשיא דהא פרק כל כתבי (שבת דף קטז·) תנן בהדיא דמטמאין את הידים ויש לומר דהתם ר"ל כל זמן שהן מחוברין בספר תורה והכא מיירי היכא דגייז ואכתי קשה שהרי התם מיבעיא לן היכא דגייזי אי יש בהן קדושה אי לאו, ואמאי לא פשיט ליה מהכא:

גוללו מבחוץ וכשהוא מהדקו מהדקו מבפנים · פר"ח דקאי אקשר מטפחת כשקושר מטפחת סביב הס"ת יהא הקשר מבפנים כלפי הכתב שאם יהיה מאחריו כשיפתח הספר תורה יהיה לריך להופכו על הכתב להתיר הקשר ואין זה דרך כבוד · נהגו לומר כשמוליאין ספר תורה הני פסוקי דרחמי תורת ה' תמימה עדות ה' נאמנה פקודי ה' ישרים מצות ה' ברה לפי שמתן שכרם בלדם ואחר כך אומר גדלו שיש בו שש תיבות כנגד ששה לעדים של נושאי הארון (שמואל ב ו) (א) ומ' תיבות יש בתורת ה' תמימה כנגד המ' יום שבהם ניתנה התורה ואח"כ פותחו למקום שירלה לקרות בו וקורא כהן (ב)ולכתחילה הוא גוללו וסותמו קודם שיברך כדי שלא יאמרו ההמון שהברכות כתובות בו אבל בדיעבד אין לחוש שהרי לא שכיחי עמי הארץ כל כך עתה אבל לאחר שקרא בו ודאי לריך לגוללו *קודם שיברך *כר' יהודה:

גדול שבכולן גולל · לפי שהוא כבודו וגם לפי שהוא גדול שבכולן כדיי הוא ליטול שכר כנגד כולם כדאמר רבי יהושע:

מנין שמשתמשין בבת קול · בירושלמי (שבת פרק במה אשה) תני כתיב לא תנחשו ולא תעוננו ואף ע"פ שאין ניחוש יש סימן:

והשונה בלא זמרה · שהיו רגילין לשנות המשניות בזמרה לפי שהיו שונין אותן על פה וע"י כך היו נזכרים יותר:

בלא אותה מצוה · י"מ מצות אחיזה וקשה מאי רבותא פשיטא שאין לו שכר כיון שלא עשה המצוה כהוגן לכך פירש ריב"א בלא אותה מצוה שעשה באותה שעה שאם אחז ספר תורה ערום וקרא בו אין לו שכר מן הקריאה וכן אחזו לגוללו או להגיהו אבל אחזו במטפחת אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד:

הדרן עלך בני העיר
וסליקא לה מסכת מגילה

עין משפט נר מצוה

[ערך נמות]

צא א מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה ס סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן קלט סעיף ד:

צב ב מיי' שם הלכה יא טוש"ע א"ח סימן קמס סעיף א:

צג ג מיי' פ"י מהלכות ס"ת הל' ד טוש"ע א"ח סי' קנד סעי' ז וטוש"ע י"ד סי' רפב סעיף יד:

צד ד מיי' פי"ב מהל' תפלה הל' כד סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קמז סעיף ג:

צה ה ו מיי' שם טוש"ע שם סעי' ד:

צו ז טוש"ע שם סעיף א:

צז ח מיי' שם הל' יח:

[גי' הרא"ש קדושת ארון ויש בהן קדושת בהכ"נ]

צח ט מיי' פ"י מהל' ס"ת הל' ו טוש"ע שם סעיף א וטוש"ע י"ד סי' רפב סעיף ד:

צט י טוש"ע א"ח סימן קמז סעיף ה:

ק כ מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה ח:

[כ"ה במס' סופרים פי"ג ה"ח]

[יש מגיהין שנ"ל אפילו כר' יהודה· עיין בקיקיון דיונה]

מסורת הש"ס

[גיטין כח: מנחות לו: ועי' קדושין נט:]

[עי' תוס' מנחות לו: ד"ה ולימא]

[פ"ג ה"י ופי"ד ה"ד] [מ"ס פ"ג ה"י]

[ברכות מז:]

[פירושו עי' תוספות סנהדרין יא· ד"ה בת קול]

שבת יד· ע"ש [מסכת סופרים פ"ג הל' טז]

נעיל ד.

תורה אור

ישעיה ל · יחזקאל כ · שם · ויקרא כג

רבינו חננאל

שחרית שם קורין במנחה בשבת ובשני ובחמישי ובשבת הבאה: ת"ר פותח ורואה מברך וקורא דברי ר' יהודה והלכה כמותו· מפני מה אמרו הקורא בתורה לא יסייע למתורגמן · כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה · אמר שמואל הלוחות והבימות · פירוש החלק של מעלה ושל מטה ושל בין הדפין של ס"ת אין בהן משום קדושה א) כלומר אם יבלה ויגנז ויחתך החלק שם אין בו משום קדושה · א"ר יוחנן הגולל ספר כו' פירוש שאם יקרע יקרע בתפר· ועוד אמר הגולל ספר כו' פירוש מבחוץ כלומר כשהוא מונח הספר בחיקו הכרך ב)החיצון שם נולל מן הכרך הפנימי· שאם יגלול על הפנימי מן החיצון יפול החיצון לארץ וכשהוא מהדקו מחזיק החיצון ומהדק הפנימי · ואריב"ל י' שקראו בתורה הגולל ס"ת · כלומר המשלים נותנין לו שכר כנגד כולן · וא"ר יוחנן מנין שמשתמשין בבת קול שנאמר ואזניך תשמענה דבר מאחריך וגו' והוא דשמע קל גברא במתא וקל איתתא בדברא והוא דאמר הן הן או לאו לאו · ועוד אמר הקורא בלא נעימה והשונה בלא זמרה · ג) ומתמהינן משום דלא ידע לבסומי קלא אינון חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם · אלא הכי קאמר ב' תלמידי חכמים היושבים בעיר אחת ואינן נוחין זה לזה בהלכה עליהם הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים והם לא טובים זה לזה ומשפטים לא יחיו בהם · א"ר יוחנן האוחז ס"ת ערום נקבר ערום · בלא אותה מצוה · א"ר ינאי תיגלל המטפחת ואל יגלל ס"ת כלומר בלא מטפחת · מצוותן שיהיו קורין כל אחד ואחד בזמנו: ת"ר משה תיקן לישראל שיהו שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח ועצרת בעצרת והחג בחג: הדרן עלך בני העיר:

א) עי' בתוס' כאן ד"ה הלוחות מה שהקשו על פירוש הערוך שהוא כפירוש רבינו והמגס לפי מש"כ רבינו דמיירי אם כלה הכתב ונגנז א"ש וכעין זה תירץ הש"ס במסכת קטן בלה שאני ע"ש היטב . ב) אולי נ"ל הכרך החיצון יגלול על הכרך הפנימי שאם יגלול מן הפנימי על החיצון יפול החיצון וכו' ול"ע בזה . ג) נ"ל עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים.

סליקא מסכת מגילה, שבח לרב עלילה, ברכה ותהלה, תפארת וצהלה, ירום קרנו למעלה:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה גוללו וכו' ולרבעים תיבות יש בתורת · נ"ב פי' בתורת ה' תמימה עד מצות ה' ברה יש כ' תיבות ובפסוק אל תמים דרכו עד זולתי אלהינו יש ג"כ כ' תיבות: (ב) בא"ד ולכתחלה הוא גוללו · נ"ב א"ע"ג דהלכה כר' יהודה שאינו מחוייב לגוללו [קודם הברכה היינו] דלא עביד איסור להגיה [את הספר] פתוח ולברך אבל אם סותמו ומברך עדיף טפי הלכך לכתחלה כו':

גליון הש"ס

גמ' משום דאפכי להו· גיטין כח ע"א מנחות לו ע"ב: שם מנין שמשתמשין בבת קול· עי' תוי"ט פנ"ו מ"ג דיבמות:

מגילה נקראת

א (א) דבר שפשט בכל ישראל גדול יכול לבטל ולא קטן ואי לא פשט אפי' קטן יכול לבטל ואי עמדו עליהם בנפשותם כגון י"ח דבר שנאספו והרגו אלו באלו אפי' אליהו אין יכול לבטל. (דבר זה הוא בתוספות במסכת ע"ז דף ל"ו ע"א) :

ב תענית. אסתר קרוי על שם שבי"ג באדר נקהלו להתענות וג' צריך בת"ל כמו' במשה שנלחם בעמלק ואהרן וחור שהיו שלשה ובשחל פורים באחד בשבת הוה תענית ביום ה' ולא בע"ש דאין שהות מפני כבוד שבת ומה שאין מתענין בניסן כמעשה שהיה לפי שאין מתענין בניסן (ד"ז ברא"ש) :

ג כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון נוהג אף בח"ל. [ד"ז בר"ן בשם התוס'] :

ד אין נותנין שלום לחבירו בשדה ובלילה. ד"ה חיישינן : דף ג

ה אין מועד בפני תלמיד חכם ודוקא בפניו ויום שמועה [א] כבפניו דמי : ד"ה אין מועד : ע"ב

ו מת מצוה וכל מתים כן קודמין לתלמוד תורה. ד"ה מת :

ז כל זמן שהמת בעיר א"צ לבטל לימודו כי אם בשעת קבורה :

ח תלמיד חכם שמת בית מדרשו דוקא בטל. (ד"ז במס' מ"ק דף כ"ב ע"ב) :

ט עיר גדולה הויא שיש בה י' בטלנין שמתפללין במנין וקורין בס"ת. הכפרים עם קריאת מגילה קורין גם ויבא עמלק הכפרים קורין [ב] בעיר ביום הכניסה. כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן הכא לא שייך לא תתגודדו כיון דשני עיירות הן :

י נשים אין מוציאות מקרא מגילה אלא נשים אחרות. ד"ה נשים : דף ד

יא נשים חייבות בג' סעודות [ג] ואם לא הזכירו שבת בסעודה ג' בברכת המזון חוזרות :

יב גם בי"ט דורשין אע"פ שדורשין לפניו ל' יום. ד"ה מאי :

יג אומר ר"ת דזמן מברך בלילה וביום. ד"ה חייב :

יד אין נזהרין בהוצאת י"ט משום דכרכין שלנו מוקפין חומה ובתים ודיקן ככרמלית ואין רחבים ט"ז אמות [ד]. ד"ה ויעבירנו : דף ד ע"ב

טו אף בזמנה אין קורין אלא בעשרה והיחידים הדרים בכפרים סומכין על ר"ת לקרותה ביחיד [ה] :

טז דברים שיודעין שהם מותרים ואחרים נהגו בהן איסור אין להתירן אבל אם טעו בהן מתירין. ד"ה דברים : דף ה ע"ב

יז שבת שחל בו ט' באב ממעטין לקנות צורכי חופה ובנין שמחה אבל שאר בניינים ונטיעות ואפי' אירוסין שרו. ד"ה ממעטין :

יח פלטירין של אומות לעתיד ילמדו בהן תורה אבל בתי עבודת כוכבים לא אלא לשממה יהיו. ד"ה טרטיאות : דף ו

יט לומר בסופה ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר [ו] ברוכים כל ישראלים ותרבונה זכור לטוב. ד"ה דלא : דף ז ע"ב

כ אוכל נפש שאפשר מעי"ט כגון מגבן אין לעשות בי"ט. ד"ה כאן :

כא המודר מחבירו מאכל מותר בכלים שאין עושין בהן אוכל נפש בשוה פרוטה ואם משכירין כמוהו אסור. ד"ה אלא : דף ח

כב דריסת הרגל באבר קפדי ולא בבקעה. ד"ה דריסת :

כג אשורית לשון הקודש ולא עברית ומה שקורין ללשון הקודש עברית משום אברהם שסיפר לשון עברי והוא לשון הקודש ונמסר לאשור שיצא מעצת הפלגה :

כד ס"ת שחסר בו יריעה אין קורין בו חיסר פסוק אחד קורין בו. חיסר פסוק וקראו ע"פ כשר עד רובו וכל שכן מקרא שכתבו תרגום. (ד"ה בשלמא) : דף ט

כה תולין בספרים ולא במזוזה ותפילין [ז]. ספרים נכתבים על גויל תפילין על קלף מזוזה על דוכסוסטוס :

כו שאר ספרים שאין כותבין בספר ובדיו מצילין אותן מן הדליקה אבל מגילה דוקא בספר ובדיו. ד"ה ורב אשי :

כז כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון תלו בו לכבוד א"י. בכ"ע [ח] לענין מגילה קדושת א"י קיימת (ד"ז משמע בגמ') : דף י ע"ב

כח מורד במלכות צריך לדונו אך לא הלכת דין. ד"ה מורד : דף יד ע"ב

כט דין אמת היינו שמרבה לחקור עדים שיכוונו דבריהן לאפוקי דין מרומה שיודע בברור שהדין מרומה. ד"ה זה הדן : דף טו ע"ב

ל שיטה שארוכה קרויה לבינה [ט] והקצרה אריח. שירה היא הלבינה כתובה על גבי קצרה וסתומה מב' ראשיה ושירה זו כל ואת זה למעלה מזה והשמות זה למעלה מזה [י] והיינו לבינה זה למעלה מזה איש בראש הדף ואת בסוף השיטה הראשונה עשרת בסוף הדף וצריך (ב) לכתוב בי"א שיטין :

הקורא למפרע

לא קריאת שמע נאמר בכל לשון [יא] לא השמיע לאזניו יצא א"צ לדקדק באותיותיה. ד"ז בגמרא : דף יז ע"א

לב לא מצינו שצריך לקרות בס"ת מדאורייתא אלא פרשת זכור. ד"ה כל : דף יז ע"ב

לג טעה ושכח ונזכר יתחיל אותה ברכה שטעה ויגמור על הסדר וכן בקריאת שמע והלל ומגילה. בתענית צבור שאומר עננו בין גואל לרופא אם לא אמר אין מחזירין אם נזכר אחר שהתחיל ברכה שלאחריה אין להחזירו. ד"ה הסדיר :

לד אחרי האיש ולמה רגשו שתי פרשיות הן או למנצח על מות לבן ולמה ה' תעמוד שתי פרשיות. ד"ה ודוד :

לה אין. נאה לדרוש ברבים אלא למי שיודע כל התורה כולה שנאמר מי ימלל וגו' [יב] :

לו אין להפסיק במגילה [יג] ובדיעבד יצא :

לז אם שהה כדי לגמור כולה (ג) אין חוזר לראש [יד]. אין הלכה כתלמיד במקום הרב כי לא הוי בתראי כמו מאביי ורבא ואילך :

לח לרש"י ס"ת צריכה שירטוט לר"ת אין צריכה שירטוט [טו] ומזוזה צריכה שירטוט: ד"ה תפילין : דף יח ע"ב

לט שומרת יבם שנפלה אחיו את אחותה או קידשה קודם שנפלה לפניו א"צ להמתין. ד"ה שקידש :

מ דיו שלנו עושין מקליפת עץ שהמו כסף שקורין פרונגלינ"ש ושורים אותו במים או ביין :

מא בימי האמוראין לא היו בקיאין כל כך בחסירות ויתירות ומכל מקום יודעין הכל בעל פה :

מב תפילין אין צריכין שירטוט כי אם שורה עליונה [טז] (ד) או בד' צדדין [וכן הא] דשלש אין כותבין. (ד"ז ברא"ש) :

מג אדרמינ"ט רגילין לתת לתוך הדיו. ד"ה קנקנתום :

מד קלפים שלנו שאינן מעופצין כותבין עליהן. ד"ה דפתרא : דף יט

מה בן עיר שהלך לכרך והיה שם בי"ד [יז] אל עליו חובת כרך וקורא כדין כרך וא"צ לקרות בי"ד. בן כפר שהיה בעיר בי"ד דינו כמוהם אפי' קרא כבר ביום הכניסה. ד"ה בן כפר :

מו תופרין מגילה בגידין מראשה וסופה ואמצעיתה ומראש התפר עד הגיד כמתנו ועד השני ומן השני עד השלישי כמתנו עד סוף התפר. ד"ה ובלבד :

מז במגילה ובכל ספרים צריך לשייר התפר שלא יקרע. ד"ה שיור : ע"ב

מח חרש המדבר ואינו שומע הרי הוא כפקח ואפ"ה לא יקרא המגילה. ד"ה חוץ :

מט קטן שהגיע לחינוך והוא חייב מדרבנן אין מוציא אחרים דמגילה כמי דרבנן אבל בברכת המזון מוציא אחרים שאכלו שיעור דרבנן [יח]. ד"ה ור"י :

נ הזאה ביום וטבילה שלפניה בלילה ושלאחריה ביום וכן טבילת אזוב. ד"ה ולא טובלין : דף כ

נא מילה שלא בזמנה אינה אלא ביום. ד"ה דכתיב :

נב צאת הכוכבים אינן כוכבים גדולים הנראין ביום ולא קטנים הנראין בלילה. ד"ה והא קי"ל : ע"ב

נג לא ספר העומר בלילה ימנה למחר בלא ברכה לא מנה בלילה אפ"ה ימנה בשאר לילות. ד"ה כל הלילה :

נד אם רצה יקטיר אימורין ואלבים אחר חצות. צריך ליזהר לאכול מצה קודם חצות ואפילו אפיקומן דבמקום פסח קאי. ד"ה לאתויי : דף כא

נה תרגום [יט] כתובים לא תקנו יונתן מפני תרגום דניאל דיש בו הקץ ואחד מן התנאים תקן. ד"ה ובמגילה ע"ב*) :

הקורא המגילה עומד

נו אלמלא מקרא כתוב אלמלא בא' כלומר אם לא היה כן ואלמלי נגדו ביו"ד אלו נגדו. ד"ה אלמלא :

נז הראשונים כשגורסין עמדו כולן (ה) אבל במסיבה היה הרב יושב ואחרים עומדין. קשות מיושב רכות מעומד (ד"ז בגמ') :

נח עכשיו קורא השליח צבור עם כל הקרואים שלא לביים את שאין יודע. ד"ה תנא : ע"ב

נט מפטירין בשבת קודם מוסף שהעם בטילין ממלאכה :

ס ויבא עמלק אין בפרשה כי אם ט' פסוקים ואיט מחובר לפרשה שלמעלה. ד"ה אין :

סא מצוה בראשון לכך נהגו בפסח שעושין שלשה מצות ועושין סימן בכל אחת [כ] :

סב בר"ח יכול השלישי לקרות פרשת וביום השבת. אין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים וכן אין מתחילין. מה שתקנו ברכה תחלה וסוף הוא בשביל זה [כא]. ד"ה ואם : דף כב

סג מה שמתחילין ויחל ואינה כי אם שני פסוקים אחר הפרשה שהפסק אין ידוע כל כך. בא"ד :

סד אין לחזור ולקרות מה שקראו לפניו אך בחג קורא הרביעי מה שקראו לפניו. ד"ה שאני :

סה מה שנופל שליח צבור בתחינותיו ברצפה לפי שהוא על צידו. ד"ה ואבל"ת : ע"ב

סו ביום הכפורים שמתענין רגילין להרבות בתחינות ותפלות ואף בימיהם אמרו כמו אתה כוננת [כב] :

סז בתעניות ובט' באב במנחה מפטיר השלישי. ד"ה הד אמר : דף כג

סח בשבת ויום טוב ויוה"כ המפטיר חוזר וקורא הפסוקים שקראו כבר לפי שתקנו לומר קדיש בין הקרואים למפטיר ותקנו ברוך ה' לעולם ויראו עינינו וקדיש בערבית להודיע שתפלת ערבית רשות. וכשיש שתי ספרי תורות כגון בי"ט אומרים קדיש אחר סיום ס"ת הראשון והמפטיר קורא בשנייה וכשיש ג' ספרי תורות אומרים קדיש אחר השנייה והמפטיר קורא בשלישית והקדיש גורם שהמפטיר אינו מן המנין. מה שהקטנים אומרים הפטרות לתכנן כיון דקיי"ל קטן עולה. בכל שבת אין נוטלין ס"ת שנייה לקרות וביום השבת. ד"ה כיון :

סט אין מנהגינו לתרגם בשאר ימות השנה. ד"ה לא : ע"ב

ע שמתחיל השליח צבור להתפלל בעשרה והלכו מקצתן גומרין. אם יש ו' שלא שמעו קדיש וברכו יכולים לפרוס ואפי' בשביל יחיד פורסים. ואפי' קרא כבר קריאת שמע יכול בעצמו לחזור ולפרוס כגון שליח צבור שהתפלל בלחש וחוזר ומתפלל בקול רם ואע"פ שכולנו בקיאין עכשיו ור"ת לא רצה לפרוס על שמע כיון ששמעו כולן קדיש וברכו חוץ ממנו ולא לעמוד לפני התיבה לפרוס בברכו. ד"ה ואין :

עא דבר שבקדושה אומר בעשרה כגון כ"כ ונברך ה' אלהינו ומפטיר וברכו. [ד"ז בגמ'] :

עב ברכת אבלים שבברכת המזון אל אמת דיין אמת שופט כו' לא הוי בעשרה בתשובת הגאונים ברכת אבלים אתם אומרים על הכוס ברוך מנחם אבלים. אנן אין אנו נוהגין לומר אבל אתם שתקנו לכם חכמים ואבותיכם ורבותיכם הראשונים אמרו אותה בלא עשרה. (ד"ז ברא"ש) :

עג מנהגינו לקרות פסוק אחד בנביא ובתחלת הפרשה ג'. ד"ה ובנביא : דף כד

עד תימה שמתרגם ויאמר יהושע אל העם התקדשו ויש שם שלשה פסוקים עד בעת ההיא. ד"ה ואם :

עה כה אמר ה' חנם נמכרתם בכל ספר שלנו אין פרשה בין אלו פסוקים :

עו אין עובר לפני התיבה יחף או לבוש בגד קרוע וכתפיו וזרועותיו ערומות. ד"ה פוחח :

עז לא נתמלא זקנו אין יורד לפני התיבה בתענית אלא זקן ורגיל ובהביא שתי שערות באקראי בעלמא ולא בקביעות. (ו) ד"ה ואינו :

עח נשים פטורות ממ"ע שהזמן גרמא אפי' מדרבנן וסומא חייב מדרבנן [כג]. ד"ה מי :

עט אין להסתכל בכהנים כשנושאין כפיהן במקדש מפני כיהוי עין ועכשיו מפני היסח הדעת [כד] :

פ מה שהורידו את רבי חייא לפני התיבה כשהיה מכוין היה קורא ת' יפה וגם ע"י אליהו שאוהו למסר גאולה. ד"ה כשאתא : ע"ב

פא סומא בא' מעיניו לא ישא כפיו ואם רגיל בעירו מותר אפי' במומין בידיו. ד"ה אם :

פב לתפור תפילין שלא יכוונו ויקלקל רבוען לפי שנעשה מעור הבתים אבל אנו נוהגין לעשות תיתורא מעור אחר [כה]. ד"ה בתפרן :

פג אין לומר יברכוך טובים שמוציא את הפושעים מן הכלל בתפלתו. ד"ה יברכוך : דף כה

פד הפייט יסד לדקו אותו ואת בנו ומביא הפסוק יודע צדיק נפש בהמתו משמע שהן רחמים והא דאין אומרים על קן צפור הגיעו רחמיך מפני שמטיל קנאה [כו]. ד"ה מפני :

פה מפטירין במרכבה. ד"ה אין :

פו עושה מצות מאהבת שכר ויראת יסורין אינו טוב מאהבת ה' ויראתו הוי לשמה. ואהבה ויראה על כל אהבת אברהם אבינו כעין איוב ועוד יראה ואהבה אחרת הנותן סלע על מנת שיחיו בניו והיינו תורה אם אין בזה שאילתו וכן יראת עונשו [כז] :

פז . אנו מפטירין התשפוט את עיר הדמים וגו' [כח] .

בני העיר

פח אין להניח נביאים וכתובים על התורה [כט] אבל לדבק מותר :

פט אין מוכרין בית הכנסת של כרכים אפי' לא נתנו לבנייתו ואם יש אדם גדול שנתנו על דעתו מותר. ד"ה כיון : דף כו

צ של כרכין לא מהני שמכרו בשבעה טובי העיר אלא בשל כפרים העומד לימכר. (ד"ז בהרא"ש) :

צא לא לסתור בית הכנסת אלא אם כן יש בית הכנסת אחר.

צב נ"ע אם מותר ליכנס בבית הכסא בתפילין של יד דמחופין עור [ל] :

צג יריעה שפורסין על הארון בפנים ובחוץ הויא תשמישי דקדושה. ד"ה מרים :

צד מה שמבטלין כלי עץ בשני הנקב חוצץ מפני הטומאה [לא] :

צה הלכה כריב"ל לגבי ר"י בכל דוכתא. ד"ה כוותיה : דף כז

צו אין להשתין תוך ד' אמות של תפלה אפי' ששה [כדי] מהלך ארבע אמות. ד"ה לא : ע"ב

צז אין לכנות שם לחבירו אפי' אין גנאי לו המכנה שם היינו כנוי פגם משפחה. ד"ה ולא כניתי :

צח הוסיר בקידוש היום ממלאין לו גרבי יין. ד"ה הניחה :

צט אין (דרך) לעשות קפנדריא [לב] לבית הכנסת אפי' היה שביל מעיקרא או נכנס שלא לעשות קפנדריא :

ק בשבת וי"ט אין לישראל גדול לקרות לשני כהן אם לא דכייף ליה ובשני ובחמישי מותר [לג]. רשאי לומר לעם שאלך לברך ברכת המזון ואפילו (ז) תלמיד חכם בזמן הזה מזמנין על עמי הארץ :

קא אין נקרא ותרן אלא הגומל חסדים ובעל צדקות :

קב אע"פ שאסור להשתתף עם עובד כוכבים מ"מ אם כבר בא לידי שבועה מותר לקבלה ר"ת התיר לקבל מהן שבועה בזמן הזה [לד]. ד"ה תיתי : דף כח

קג בתי כנסיות אין אוכלין בהן ואין נכנסין בהן מפני הגשמים ואסור לזורען במורבנן. ד"ה בתי כנסיות : ע"ב

קד **אין לומר בחיי חכם כגון תלמיד חכם כשימות. כשאדם גדול מספיד באין כ"ע לכבודו :

קה מת מצוה קונה מקומו ויקברוהו במקום שמוצאין אותו. ד"ה מגעלין : דף כט

קו אסור לעשות מלאכה בשעת קבורת מת אפילו לעם הארץ. ד"ה הכ"מ :

קז הגינות והאילנות שנטועין בבית הקברות מותרין כיון שאין על הקברים עצמן. ד"ה אין :

קח מה שאין קורין בשבועות שור או כשב לפי שכבר אמרוהו בפסח עם פרשת עומר : ***)

קט אין מפסיקים בין פרשת פרה לפרשת החדש כדי לטהר ברגל [לה] :

קי מה שקורין במועדים וראש השנה ויום הכפורים בקרבנות היום הן על פי קבלה ויש קצת במקך [לו]. ר"ת שחל בא' בשבת מפטירין ביהונתן אף כי לא שייך למה שקראו [לז] :

קיא מסך תורה כו' לא ישתנה סדרו רק כשחל פסח בחמישי והטעם לעולם יש לקרות כסדר הכתוב בתורה אלא ביום ראשון ושביעי של"פ מפסיקין. ד"ה והאידנא : דף לא

קיב במנחת יום כפורים פרשת עריות כדי להבדילן מן הנשים שמתקשטות בו ביום יותר משאר ימים טובים כדאמרינן בשילהי תענית גם לומר כשם שאמרת שלא נגלות ערוה [כך לא תגלה ערותם בעונותם]. ד"ה במנחה :

קיג בשמחת תורה מפטירין ויהי אחרי ואמר שרב האי תקנה וקשה לשנות מן התלמוד. ד"ה למחר :

קיד כשר"ח אדר בא באחד בשבת מפטירין ויהוידע ובן ר"ח ניסן מפטירין המשל באחד לחדש ולא מחר חדש כדי להודיע שיארע ר"ח באותו שבוע. ד"ה מפטיר :

קטו ר"ח אב [שחל] בשבת מפטירין שמעו בשבת שלפני ט' באב חזון ישעיהו ולאחר ט' באב ז' נחמתא ותרתי תשובה. אנן קורין ויחל בתענית. שבת שחל ט' באב בתוכה אסור כיבוס ולא מר"ח. ד"ה ר"ח : ע"ב

קטז גליונים שלמעלה ולמטה יש בהן קדושה. ד"ה הלוחות : דף לב

קיז ס"ת כשמהדקו מהדקו בפנים ולא בחוץ ר"ל קשר מטפחת ס"ת. ד"ה גוללו :

קיח משתמשין בבת קול אע"ג דכתיב לא תנחשו סימן יש. ד"ה מנין :

קיט דרכן היה לשנות משניות בזמרה וע"י כן יזכרו. ד"ה והשונה :

קכ אין לאחוז ס"ת בלא מטפחת. ד"ה בלא :

*) [האי דיבור נ"ל אחר ד"ה עכשיו דלקמן] : **) מצאתי פי' על זה דגרסינן בדף כח : ה"ד הספד דרבים מחוי רב ששת כגון הספדא דקאי ביה רב חסדא ורב חסדא מחוי כו' וא"כ יש לדקדק למה לא אמר כשימות רב חסדא בעצמו כו' אלא ש"מ אין לומר בחיי חכם כשימות הת"ח : ***) [עי' פ"ח על א"ח סי' תצד] :

הגהות כת"י

א) במ"ס מנהג קדמון נהגו העם לקרות המגילה משנכנס אדר ובכל שבתות והכי קרינן בכל מוצ"ש עד ט"ו באדר במוצ"ש ראשונה עד בלילה ההוא במוצ"ש שניה עד לכל זרעם וכן שיר השירים בשני ימים האחרונים חציו בראשון וחציו בשני וכן רות בשני ימים של עצרת : (ב) לכתוב בו י' שיטין : (ג) חוזר לראש : (ד) וכ' צדדים דהא שלש כו' : (ה) למיסבר : (ו) נתמלא זקנו נושא כפיו בקביעות הביא שתי שערות נושא כפיו ביחידי באקראי וקטן היודע לישא את כפיו נושא. עם אחיו הכהנים : (ז) בפני :

הגהות בפסקי תוספות

[א] גמ' מ"ק כ"ח ב' : [ב] נ"ל בעירס וד"ז מבואר בתוס' יבמות י"ד א' : [ג] ד"ז במרדכי כאן ובר"ן פע"ז דשבת ע"ש. ומ"ש ואם לא הזכירו כו' ע' תוס' ברכות מ"ט ב' ד"ה אי ופ"ת שם ובהגר"א א"ח סי' תמ"ד ס"ק ז' : [ד] עי' תוס' כתובות ז' א' ד"ה מתוך : [ה] ד"ה הוה דף ס' ועיא"ש ומרדכי : [ו] ארורים כו' : [ז] כ"ה בירושלמי כאן. ומ"ש ספרים כו' עי' בהגר"א יו"ד סי' רע"א ס"ק ט' : [ח] בזה מיושב קו' התוס' ג' ב' ד"ה והתניא. ועי' ר"ן ריש מכלתין : [ט] עי' ר"ן ומרדכי : [י] והיינו. נ"ל והאזינו וכ"ה בדפו"י) : [יא] ד"ה הקורא ומ"ש א"ל כו' עי' ברכות ט"ו ב' : [יב] גמ' הוריות י"ג ב' וסייך למ"ש כאן בגמ' דף י"ח : [יג] ד"ז ברא"ש סי' א' : (יד) ד"ה נקוט דף י"ח ע"ב : ומ"ש אין הלכה כו' לאפוקי ממ"ש תוס' בר"ה ל"ד ב' ד"ה לדידי : [טו] ד"ז בתוס' גיטין ו' ב' סוטה י"ז ב' מנחות ל"ג ב' : [טז] תוס' סכ"ל : ומ"ש „וכן הא דשלש" בדפו"י איתא „דהא שלש„ : [יז] ד"ז ברא"ש ודלא כפרש"י : [יח] והקטן אבל כדי שביעה : [יט] דבור זה נ"ל לקמן אחר ד"ה הראשונים : [כ] ד"ז בתוס' שבמרדכי סוף פסחים ורא"ש שם : [כא] עי' מרדכי : [כב] ז"ש בגמ' דף כ"ג דנפיש סדורא דיומא ועי' ר"ן : [כג] התוס' כ"כ לר' יהודה אבל אנן קיי"ל כרבנן וסומא שוה לכל אדם : [כד] חגיגה ט"ז א' ד"ה בכהנים ומרדכי כאן : [כה] עי' תוס' מנחות ל"ה א' ד"ה תיתורא ובהגר"א א"ח סי' לב ס"ק נ"א : [כו] עי' שנות אליהו פ"ה דברכות · אבל הרמב"ם פ"ט מה' תפלה ה"ז גורס כגירסא שלנו כאן בגמ' ההוא דנחית כו' אתה חסת על א"ב כו' . [כז] עי' תוס' סוטה כ"ב ב' : [כח] עי' ברי"ף ורא"ש דלית הלכתא כוותיה דר' אליעזר וה"ה כאן : [כט] גמ' דף כ"ז · לנדבק מותר ב"ע י"ג ב' וע"ש בתוס' : [ל] מנחות ל"ה ב' ד"ה אלו : [לא] עי' תוס' ב"ב כ' א' ד"ה היה : [לב] ז"ש בגמ' מימי לא עשיתי קפנדריא ועי' רשב"א כאן ובכ"מ פי"א מהל' תפלה ה"ח : [לג] ד"ה כי דף כח ומ"ש רשאי כו' עי' מרדכי : [לד] בכורות ב' ע"ב ד"ה : שמא : [לה] רי"ף ורא"ש בשם הירושלמי : [לו] ד"ה ושאר דף ל' ע"ב : [לז] רא"ש במשנה ד"ה בפסח כו' :

מגילה נקראת פרק ראשון

א [דף ב ע"א] מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר בשלשה עשר בארבעה עשר ובחמשה עשר לא פחות ולא יותר. כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין *בחמשה עשר ועיירות גדולות קורין בארבעה עשר. אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה. כיצד חל להיות בשני כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר חל להיות בשלישי או ברביעי כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר חל להיות בחמישי כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר חל להיות בערב שבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות ומוקפין חומה קורין בו ביום חל להיות בשבת כפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה ומוקפין חומה למחר חל להיות אחר השבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר: גמ' היכא רמיזא אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן אמר קרא לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם זמנים הרבה תקנו להם חכמים ואימא זמנים טובא זמניהם דומיא דזמנם מה זמנם תרי אף זמניהם תרי ואימא תריסר ותליסר [א] אמר רב שמואל בר יצחק שלשה עשר זמן קהלה לכל היא פרש"י שנקהלו לעמוד על נפשם ולכך לא צריך קרא ולא נהירא דנהי דנקהלו בו ביום כיון שקבעו הקריאה בי"ד ובחמשה עשר מנא לן שיכולין לקרות בו ועוד דלא זמן המלחמה גורמת הקריאה אלא זמן המנוחה כדכתיב כימים אשר נחו בהם היהודים וגו'. ונראה [לר"י] דסוגית גמרא דידן כעין הירושלמי (הל' א) דפריך התם על שנויא דכימים אשר נחו ואימא י"ב י"ג [כנגד] י"ד וט"ו ומשני רבי חלבו י"ג זמן מלחמה היא והוא מוכיח על עצמו שאין נייחא. פירוש ליכא לרבויי דלא הוו כימים אשר נחו בהם · אלא מעתה לא יקראו בו. לפניו ולאחריו קורין בו אין קורין והכי נמי איכא לפרושי סוגיא דידן זמן קהלה פי' זמן מלחמה וליכא לרבויי מכימים אשר נחו בהם ולא מזמניהם [א] דמשמע זמנים אחרים דומיא דהנך זמנים דהוה בהו נייחא ולא צריך קרא לרבויי דמכל מקום קורא (ולא צריך קרא) דמק"ו אתי כדאיתא בירושלמי. ולא נהירא לרבינו תם דהוה ליה למימר זמן מלחמה הוא ועוד קשיא ליה האי דקאמר ולא צריך קרא לרבויי דאין דרך הש"ס (לסתור) [ב] דבריו כיון שלא הוזכר הקל וחומר בגמרא דידן ופירש רבינו תם זמן קהלה לכל היא שהכל מתאספין לתענית אסתר [ב] ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם [ג] והיו צריכים רחמים. וכן מצינו במשה שעשה תענית כשנלחם בעמלק דכתיב ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה [ד] ודרשינן במסכת תענית [ג] מכאן לתענית צבור שצריך שלשה מכאן נראה לרבינו תם סעד לתענית אסתר שאנו עושין כמו שעשו בימי מרדכי ואסתר כשנקהלו היהודים לעמוד על נפשם ולא מצינו לו סמך בשום מקום אלא בכאן ומה שאנו מקדימין התענית ליום חמישי היכא שחל פורים להיות במוצאי שבת ולא עבדינן ליה בערב שבת נמצא בתשובת הגאונים לפי שרגילין בתענית להרבות בסליחות ובתחנונים ולא יתכן לעשות כן בערב שבת לפי שלא יוכלו לטרוח לכבוד השבת [ה] ובמסכת סופרים (פי"ז הל' ד) איתא שרבותינו שבמערב מתענין באדר שלשה תעניות של אסתר אע"פ שאותן היו בניסן לא היו רוצים להתענות בניסן שנגאלו בו אבותינו והוקם המשכן: ואימא שיתסר ושיבסר אמר קרא ולא יעבור · אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן זו דברי רבי עקיבא סתימתאה אבל חכמים אומרים בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה* כלומר הואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי להלק להם מעות פורים ביום קריאתה לפיכך אין קורין אלא בזמנה שאם יקראו אותה קודם זמנה יחלקו להם מעות פורים ביום קריאתה כדאמרינן לקמן (דף ד:) גובין בו ביום ומחלקין בו ביום ומוציאין המעות קודם י"ד [ו] ולא יהיה להם במה לשמוח בפורים ואמרינן לקמן (דף ה·) אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה (א) והא דאמרינן בזמן הזה לפי שמצויין רוב עניים [ז] ויש שגורסי' הואיל ומסתכנין בה כלומר באותו הזמן [ח] שהיו ישראל יכולין להעמיד בדתותיהם [ט] ואין באין לידי סכנה היו בקורין י"א י"ב י"ג [אבל בזמן הזה] אין קורין אותה אלא בזמנה שהוא י"ד וט"ו וכן הלכתא: [דף ב ע"ב] כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין אותה בחמשה עשר. מנא לן אמר [ד] רבא דאמר קרא [י] על כן היהודים הפרזים וגו' מדפרזים בארבעה עשר מוקפין חומה בחמשה עשר ושושן אע"פ שאינה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו מ"ט הואיל

הגה"ה

*והיוצא לדרך אם יש לו מגילה לא יקראנה אלא בי"ד ואם יודע שלא יהיה לו מגילה בי"ד חייב לקרות קודם שיצא לדרך אפי' מתחלת החדש אבל הסעודה אינו עושה אלא בי"ד. מא"ז:

ונעשה בו נס והיהודים אשר בשושן נקהלו בשלשה עשר בו בארבעה עשר בו ונוח בחמשה עשר בו וגו' [דף ג ע"ב] אריב"ל כרך וכל הסמוך לו אע"פ שאינה נראה עמו כגון שיושבת העיר בנחל או כל הנראה עמו אע"פ שלא סמך לו כגון שיושבת בראש ההר נידון ככרך וקורין בט"ו ועד כמה (לעיל דף ב ע"ב) א"ר ירמיה מיל: ב ואריב"ל כרך שישב ולבסוף הוקף נידון ככפר דכתיב ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה שהוקף ולבסוף ישב ולא שישב ולבסוף הוקף וילפינן קריאת המגילה מבתי ערי חומה וקשה דהיכי מיירי אי דלית ביה עשרה בטלנין אפי' הוקף ולבסוף ישב נמי נידון ככפר דהא אמר ריב"ל כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר אי דאית ביה עשרה בטלנין הוה ליה למימר נידון כעיר וקורין בי"ד הלכך נראה דהא דאריב"ל כרך שאין בה עשרה בטלנין נידון ככפר לא איירי במוקף חומה מימות יהושע בן נון כשתם כרך האמור בכל מקום לענין מקרא מגילה אלא כשאינו מוקף חומה מימות יהושע איירי והוי כשתם כרכים האמורים בכל הש"ס שהן עיירות גדולות אבל במוקף מימות יהושע בן נון אין צריך עשרה בטלנין [כ] ואריב"ל כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר ואע"ג דאתו ליה מעלמא וכרך שהיה מוקף מימות יהושע ואע"פ שאין לו עכשיו קורין בט"ו* דתניא רבי אליעזר ברבי יוסי אומר אשר לו חומה אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן: ג משפחה ומשפחה למה לי אמר רבי יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה *מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה תניא נמי הכי כהנים בעבודתן ולוים בדוכנם וישראל במעמדן מבטלין מעבודתם ובאין לשמוע מקרא מגילה*: אמר רבא פשיטא לי עבודה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדר' יוסי בר חנינא ת"ת ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדסמכו של בית רבי תלמוד תורה ומת מצוה מת מצוה עדיף מדתניא מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה לחופה עבודה ומת מצוה מת מצוה עדיף מולאחותו [ל] מת מצוה ומקרא מגילה מאי בתר דבעיא הדר פשטה מת מצוה עדיף מדאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה*: ד [דף ד ע"א] אמר ריב"ל נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס. לשון מקרא מגילה משמע שיכולות נשים לקרותה ולהוציא אנשים ידי חובתן ואמרי' נמי ברים ערכין הכל כשרין לקרות את המגילה הכל לאתויי מאי לאתויי נשים משמע שמרבה נשים אף לקרותה ולהוציא אנשים וכן פרש"י התם*. ובעל ההלכות פסק שהנשים אינן חייבות אלא בשמיעה אבל קריאתה אינה מוציאה אנשים ידי חובתן שחייבין בקריאה עד שישמעו מפי אנשים המחוייבין בקריאה כמותן [מ] ואין שמיעתן מנשים חשובה כאלו הן עצמן קורין [נ] והביא ראיה מן התוספתא (פרק ב) דקתני הכל חייבין בקריאת מגילה וכו' ומוציאין רבים ידי חובתן טומטום ואנדרוגינוס חייבין ואינם מוציאין את הרבים ידי חובתן אנדרוגינוס מוציא את מינו ואינו מוציא את שאינו מינו טומטום לא מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו מי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו נשים ועבדים וקטנים פטורין ממקרא מגילה ואין מוציאין רבים ידי חובתן עכ"ל התוספתא והוסיף בהלכות גדולות אלא שחייבות בשמיעה למה שהיו הכל בספק להשמיד להרוג ולאבד והואיל והכל היו בספק הכל (היו) חייבין בשמיעה · ירושלמי (פ"ב הלכה ד) ר' יהושע בן לוי הוה מכנש כל אנשי ביתו וקורא לפניהם מגילת אסתר ורבי יונה אבוה דרבי מנא היה מתכוין לקרותה לפני הנשים שבביתו שהכל היו בספק והכל חייבים בשמיעה וצריך להרץ לפי ה"ג ותוספתא הא דאמר בערכין הכל כשרין לקרות לאתויי נשים לא שיוציאו אנשים בקריאתן אלא דוקא נשים דלא תימא אף נשים אינן יוצאות אלא בקריאה חשובה של אנשים קא משמע לן [ס] שהאשה מוציאה חבירתה: ה ואמר ר' יהושע ב"ל פורים שחל להיות בשבת [ע] *פי' חמשה עשר של כרכים שחל להיות בשבת שואלין (ב) ודורשין בענינו של יום הלכות פורים כדאמרינן דורשין הלכות הפסח בפסח הלכות עצרת בעצרת והלכות החג בחג אבל מקרא מגילה בשבת לא קרינן *מאי טעמא דאמר רבה הכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקיאין במקרא מגילה [פ] גזירה שמא

הגה"ה

*ואם היה מסופק אם היא מוקפת מימות יהושע בן נון או אח"כ קורא בב' ימים בי"ד וט"ו ובלילותן ואין מברכין על הקריאה אלא בי"ד בלבד דזמן קריאה לכל היא. מיי':

הגה"ה

*הלכך אותן בני אדם שמניחין ביהכ"נ וקורין מגילה בבתיהם לא טוב הם עושים אלא צריך לבא עם אשתו וילדיו לבית הכנסת לשמוע מקרא מגילה. מא"ז:

הגה"ה

*ומותר להספיד ת"ח במועד ובחנוכה ובפורים ומבטלין מגילה להספד. מא"ז:

הגה"ה

*ונשים חייבות בברכת המזון מן התורה אבל אינן מוציאות את האנשים שאינן יכולין לומר ברית. מא"ז:

הגהות הב"ח א בחמשה עשר כפרים ועיירות וכו' כיצד חל להיות ארבעה עשר בשני: ב היו קורין אותה בי"א בי"ב בי"ג אבל בזמן הזה שמסתכנין ואין יכולין לעמוד בדתיהם אין קורין אותה אלא בזמנה ג ובאין לשמוע מקרא מגילה תניא נמי הכי וכו' לשמוע מקרא מגילה מכאן סמכו של בית רבי וכו' מקרא מגילה אמר רבא פשיטא כצ"ל: ד פירוש יום חמשה עשר לבני כרכים שחל וכו' בענינו של יום דתניא וידבר משה את מועדי ה' משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בהלכות הפסח וכו' אבל מגילה כצ"ל ותיבת מקרא נמחק: ה מאי טעמא אמר רבה וכו' שמא יטלנה בידו וילך.

הגהות הגר"פ [א] לפנינו כדאמר: [ב] צ"ל לסתום: [ג] לא נמצא שם אלא ברש"י סוף פרשת בשלח בשם המכילתא וילקוט הביאו בשם פרקי דר"א: [ד] לפנינו הגי' רבה:

תפארת שמואל

(א) והא דאמרינן בזמן הזה דמצויין רוב עניים וכו'. אינו לשון קושיא רק דמפרש מה שאמר לעיל אבל חכמים אומרים בזמן הזה פי' (של) בזמן הזה דמצויין עניים וכו': (ב) ודורשין בענינו של יום. ולאו דוקא פורים ה"ה יום טוב נמי שואלין ולעשותן:

קרבן נתנאל

פ"א [א] דמשמע זמנים אחרים דומיא דהנך זמנים דהוה בהו נייחא. ועי' בספר קמן בשמו פלפלא חריפתא במס' מגילה שהקשה שם דלמה זמניהם אתא לרבויי תריסר ותליסר ע"ש שיבוש גמור הוא ולא ראה דברי רבינו פה: [ב] ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים. והקשה בס' פרי חדש סי' תרפ"ו סק"ב הא דתנן חל להיות בשלישי וברביעי כפרים מקדימין ליום הכניסה · ואם איתא שבי"ג היו מתקבצים אמאי דחינן ליום הכניסה ליקרו בי"ג ע"כ. וי"ל דבאמת אם רוצים לקרות ביום י"ג הרשות בידם. אך חכמים הקלו על בני הכפרים שמקדימין על יום הכניסה מפני שמספיקין מים ומזון וטובה להם שיהיו פנויים ביום י"ג למכור לצרכי סעודה על שמחת פורים אבל קשה מהא דאמרי' בתענית דף מ"י ואלא בני אבריסר וקא קרי ליה בתליסר יום נקנור הוא. ומאי פריך לפי' ר"ת היה תענית אסתר קבוע מיום שנעשה הנס. נמצא התענית קודם לגזירת נקנור ותניא שם דף י"ב אם גדרו קודם לגזרתינו בטל גדרו את גזרתינו. ומה פריך התם. אלא לאו דקא קרי לה בהדבר וקתני מותר בהספד ותענית הא יום שלפני יום טורייניס הוא ונראה לי דגרסי' במגילת תענית דלא למספד ביום נקנור וטורייניס ומש"ה פריך שפיר נהי דתענית קבוע וקודם לגזרת נקנור מ"מ קתני מותרין בהספד והא יום נקנור הוא ויום חדשר נמי יהא אסור בהספד דהוי יום שלפני טורייניס. וכן איתא להדיא בירושלמי בפרק סדר תעניות הלכה י"ג על דעתיה דר' יוסי מה בא לאסור כ"ל יום נקנור דהא בלאו הכי יום י"ג אסור מכח שלפני י"ד. ומשני בא להודיעך שהוא אסור בהספד אך בהא מחולק הבבלי עם הירושלמי דלשנויא דהירושלמי צ"ל דיום שלפני מגילת תענית אינו אסור אלא בתענית ולא בהספד והבבלי סבר לפי מה שכתבתי דיום שלפניו אפי' בהספד אסור. ואם תקשי לך א"כ לשיטת הבבלי מה בא לאסור עם יום נקנור דהא בהספד בלאו הכי אסור מכח יום שלפני י"ד י"ל כמו שתי' הירושלמי לבסוף דלא בא אלא למנות ימים שנעשו בהן נסים לישראל ועי' בתענית פ' שני סי' כ"ד מ"ש בזה: [ג] והיו צריכים רחמים. ועשו תענית בו ביום טרם לאתם למלחמה כמו שכתב רבינו בסמוך. ובשאלתות מבואר יותר ובי"ג עשאו תענית בימי מרדכי ואסתר לפי שהכל נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים: [ד] ודרשינן במס' תענית מכאן לתענית צבור. ליתא בתענית כי אם במכילתא ובפרקי דר"א פמ"ד. וכן מצינו בפ' ספולים גבי הא דרבי גזר תעניתא: [ה] ובמסכת סופרים. בפ' בתרא. ועי' בב"י סי' תכ"ע: [ו] ולא יהיה להם במה לשמוח. והא דקתני גובין בו ביום ומחלקין בו ביום. שאני התם דאי אפשר לקרות ביום י"ד שהוא שבת: [ז] ויש שגורסים. הוא לשון הרי"ף: [ח] שהיו ישראל יכולין להעמיד בדתותיהן. שלא היו מתיראים מעובדיהם ואין באין לידי סכנה: [ט] ה"ג ואין באין לידי סכנה היו קורין בי"א בי"ב בי"ג אבל בזמן הזה שמסתכנין ישראל בדתיהם אין קורין: [י] ה"ג על כן היהודים הפרזים וגו' עושים את יום ארבעה עשר ומדפרזים: [כ] ואריב"ל כרך שאין בו עשרה בטלנין כו' וכרך שהיה מוקף מימות יהושע בן נון ואע"פ שאין לו עכשיו. בגמרא איתא עוד אמר ריב"ל כרך שחרב ונעשה בטלנין ולבסוף ישב נידון ככרך וצריך ביאור למה לא הזכיר רבינו מימרא זו ואמינא לכאורה דהך מימרא איירי בכרך שאינו מוקף מימות יהושע כמ"ש תוס' דבמוקף מימות יהושע א"צ עשרה בטלנין והא דאמר נידון ככרך ר"ל כעיר. וא"כ לדידן אין נפקותא דאפי' אי לא ישב לבסוף נמי אין קורין ככפר דהא בזמנינו ליכא הקדמה לבני הכפרים ליום הכניסה כמ"ש רבינו בסמוך תוך סי' ו'. אך קשה א"כ למה הביא רבינו הך מימרא דריב"ל כל כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר. אלא לפי הנראה זו אין נפקותא לדידן. וי"ל מאחר דרבינו הוכיח מהך דריב"ל דבמוקף מימות יהושע א"צ עשרה בטלנין ועל הוכחה זו יש לדון אימא אפי' במוקף מימות יהושע נמי בעי עשרה בטלנין. אך יש חילוק עיר גדולה שאין בה עשרה בטלנין נידון ככפר ולכך מימות יהושע נידון כעיר ומש"ה שפיר קאמר כרך שישב ולבסוף הוקף כיון דאם אית ביה עשרה בטלנין קורא בי"ד ואי לית ביה הכי הוא ככפר משא"כ אם הוקף ואח"כ ישב·ואית ביה עשרה בטלנין קורין בט"ו ואי לית ביה נחות דרגא והרי היא כעיר וקורין בי"ד מש"ה מביא רבינו הך דר"י בן לוי דאמר כל כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר ואם איתא הכ"ל עוד מימרא ככך שהוקף מימות יהושע בן נון שאין בו עשרה בטלנין נידון כעיר ומדלא קאמר הכי ש"מ דבככך כזה לא צריך עשרה בטלנין ועי' לקמן סי' ו' מ"ש בזה ובהכי ניחא מה דלא הוכיח רבינו דבמוקף מיהושע לא בעי עשרה בטלנין ממתני' דלקמן דקתני כל עיר שאין בו עשרה בטלנין הרי היא ככפר ולא קתני כרך. דס"ל דכרך תהוי כעיר עכ"פ: [ל] מת מצוה ומקרא מגילה מאי. עי' בטו"ח סוף יאיר סי' ח' שהאריך בזה: [מ] ואין שמיעתן מנשים חשובה כאלו הן עצמן קורין. דלענין קריאה להוציא אנשים הוי כאינו מחויב בדבר. דהנשים אינם מצווים אלא לשמוע וכל שאינו מחויב בדבר אין מוציאין רבים ידי חובתן. ובזה מתורץ מה שהקשה הב"ח בא"ח סי' רע"א. ומ"ש תוס' בסוכה דף ל"ח אי נמי משום דכבי' זילא בהו מלתא דהכי המגילה דנשים חייבות בה ופי' בס"ג דאין נשים מוציאות את הרבים ידי חובתן במגילה ע"כ. היינו שאין אשה מוציאה נשים רבות ידי חובתן משום דזילא בהו מלתא. אבל להוציא אנשים בלאו הכי אין מוציאין אפי' אשה לאיש אחד דאין מחויבין בדבר הוי ודלא כמו שכתב מ"א בסי' הנ"ל ס"ק ב' עיין שם: [נ] והביא ראיה מן התוספתא. כן הוא בתוס' ריש ערכין. אבל בתוס' במכילתין הוכיחו כן מאנדרוגינוס שאין מוציא את שאינו מינו ופשיטא דלא עדיפא אשה מאנדרוגינוס. אע"ג דיכול לסתור פרש"י מסה דקתני בסיפא להדיא נשים פטורין אלא כל מה שיכול לדייק מרישא דייק. ובמהרש"א הקשה אמאי לא הוכיחו מטומטום שאין מוציא אפי' מינו ע"ש. ונראה דהוי מצי למדחי דמיישינן שמא יקרע ויהיה אנדרוגינוס. להכי צריך תוספ' לכך סברא דלא עדיפא אשה מאנדרוגינוס וא"כ מזאת הסברא קשה נמי מטומטום ודו"ק: [ס] שהאשה מוציאה חברתה. אבל נשים רבות אין אשה מוציאה דזילא בהו מלתא וכמו שכתבו תוס' בסוכה דף ל"ח ע"ב וכדפירשתי: [ע] פירוש חמשה עשר של כרכים שחל להיות בשבת. דאלו י"ד לא יבא לעולם בשבת דלא י"ד בשבת יום כפור בע"ש. ועי' בסמוך סי' ו': [פ] גזירה שמא יעלנה.

יטלנה וילך אלא בקי ללמוד ויעבירנה ד' אמות ברשות הרבים והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא דשופר: ו ואמר ר"י בן לוי חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר (תהלים כב) אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי · היה אומר רבינו תם ז"ל אף על פי שבירך זמן בלילה חוזר ומברך זמן אף ביום דעיקר קריאתה הוי ביום יותר מבלילה דהכי משמע לישנא דקרא אקרא יומם אע"פ שלילה לא דומיה לי וקראתי בלילה ביום תהא עיקר הקריאה וגם עיקר פרסומי ניסא הוא ביום בזמן משתה ושמחה ומתנות לאביונים ומשלוח מנות [א] ותנן לקמן (דף כ:) כל היום כשר לקרות את המגילה קתני וכל הלילה כשר לקריאת מגילה לא קתני [צ] לפי שאינה עיקר קריאה בלילה וקתני נמי (לקמן דף כ.) אין קורין את המגילה ולא מוהלין ולא טובלין אלא ביום ומפרש בגמ' מנלן דכתיב והימים האלה ביום אין בלילה לא לימא תיהוי תיובתא דר' יהושע בן לוי וכו' ומשני כי קתני אדיום ומיהו מדקתני מקרא מגילה בהדייהו שמע מינה דעיקר מקרא מגילה יאי ביממא ועוד מדאמרינן לקמן (דף כא:) מאי מברך מנ"ח ולא קאמר בלילה מברך מנ"ח וביום מ"כ כדקאמר גבי · חנוכה יומא קמא מברך נ"ח וכו' אלמא משמע דמנ"ח מברך ביום ובלילה ועוד שבני הכפרים שהיו מקדימין ליום הכניסה מסתמא ביום היו באים לשמוע את המגילה כשבאין לשמוע קריאת התורה אלמא שעיקר קריאתה ביום ואע"ג דהוה *סלקא דעתא למיתנייה מתניתין דידיה ביממא מ"מ לא מיתוקם הכי: [דף ה ע"א] אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה [ב] ביחיד [ק] שלא בזמנה [ג] (אין) קורין אותה (אלא) בעשרה פרש"י שלא בזמנה כגון בני הכפרים שמקדימין ליום הכניסה [ר] ואע"ג דבימי רב ליכא להך הקדמה דאין קורין אותה אלא בזמנה פלוגתא דזמנה אשמועינן דבזמנה קורין אותה ביחיד ורב אסי אמר בין בזמנה ובין שלא בזמנה [ד] (אין) קורין אותה (אלא) בעשרה [ש] ויש מפרשים שלא בזמנה כגון שחל ארבעה עשר להיות בשבת לבני עיירות וט"ו לבני כרכין שמקדימין וקורין בע"ש לבני כרכין הוה עובדא וחש לה רב *[להא] דרב אסי ואע"ג דחש ליה רב לדרב אסי [ת] קי"ל כרב דהא ר' יוחנן קאי כוותיה דאמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן (לקמן דף יט:) הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ולא אמרן אלא בצבור *מכלל דביחיד יצא ושמעינן מהא דקורין אותה ביחיד כרב דאמר בזמנה קורין אותה ביחיד וכן פסק רבינו תם ובסדר רב עמרם פסק כרב *אסי מדחש ליה רב לדרב אסי וכן מסתבר והא דר' יוחנן איכא למימר דאף לרב אסי קריאה ביחיד כדפי' רש"י דמצוה לחזור אחר עשרה ואם לא מצא עשרה אינו פטור מקריאה אלא קורא ביחיד: ז כתב רב האי גאון מנהג דחזי לנא דמאן [א] דקרי ליה למגילה קורא ופושט כאגרת אבל קורא וכורך כספר תורה לא חזי לנא: מתני' איזהו עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין פחות מכן הרי זה כפר באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין אבל זמן עצי הכהנים *תשעה באב חגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין אע"פ שאמרו מקדימין ולא מאחרין מותרין בהספד ובתענית [ומתנות לאביונים] א"ר יהודה אימתי במקום שנכנסין בשני ובחמישי אבל במקום שאין נכנסין בשני ובחמישי קורין אותה בזמנה: גמ' תנא עשרה בטלנין של בית הכנסת · באלו מקדימין וכו' פי' [ב] בקריאת מגילה ובתרומת שקלים [ג] דכתיב ולא יעבור [ד] אבל סעודת פורים [ה] וסעודת ר"ח וספק מילה וזמן עצי הכהנים וחגיגה ותשעה באב והקהל מאחרין ולא מקדימין תשעה באב אקדומי פורענותא לא מקדמינן והנך לא מטא זמנייהו: [דף ו ע"ב] מתני' קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר השני אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים. נראה לומר דסיפא ארישא קיימא היכא דקרא המגילה בארבעה עשר ונתעברה השנה אז אין בין אדר ראשון לשני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים דאע"פ דעשאו בראשון צריכין לחזור ולעשותן בשני אבל כל שאר דברים שעשאום בראשון ושוב נתעברה השנה [ו] אין צריכין לחזור (ג) ולעשותן בשני ד[והיכא] דנתעברה השנה קודם אדר ראשון (ד) אז הוי אדר הראשון כמו שבט והא קאמר גמרא הא לענין פרשיות זה וזה שוין כלומר שאם קראו באדר הראשון כל ארבעה הפרשיות ושוב ראו שיש צורך לעבר השנה אין צריך לעשותן בשני אבל לא מסתבר כלל שבכל השנים המעוברות יקראו הפרשיות בשני אדרים . ושוין בהספד ותענית שאסורים בזה ובזה פי' אם קראו המגילה בארבעה עשר ובו ביום עברו השנה אסור בהספד ותענית אבל בשאר שנה מעוברת נראה לי שמותר בהספד ותענית *כך נראה לי לפרש הסוגיא: גמ' [ז] ומוקמינן מתניתין כרבן שמעון בן גמליאל והכי קאמר אין בין ארבעה עשר של אדר הראשון לארבעה עשר של אדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים [ח] הא להספד ותענית שניהם שוין וכן הלכה [דף ז ע"א] ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו [ט] שתי מנות לאדם אחד ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם* [דף ז ע"ב] אביי בר אבין ורב חיננא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי: ח אמר רבא [י] מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן. אמרי' בירושל' (פרק בני העיר הלכה ז) שצ"ל אחר קריאת המגילה ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל ישראל גם חרבונה זכור לטוב. ואמר רבא סעודת פורים [כ] שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו מאי טעמא ימי משתה ושמחה כתיב [ל] ותני ר' יוסף שמחה מלמד שאסור בהספד ומשתה מלמד שאסור בתענית וי"ט שאסור בעשיית מלאכה רבה ברי' דרבא אמר משתה ושמחה קבילו עלייהו מלאכה לא קבילו עלייהו דמעיקרא כתיב שמחה ומשתה וי"ט ולבסוף כתיב (ביה) לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואלו י"ט לא כתיב ביה וכן הלכה וקי"ל דהני תרי יומי דאינון ארביסר וחמיסר אסירי בהספד ובתענית דכתיב במגילת תענית את יום י"ד (לחדש אדר) ואת יום ט"ו ימי פוריא אינון דלא למספד בהון ה[ו]אמר רבא לא נצרכה אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה פי' בני עיירות אסורין בחמשה עשר ובני כרכין בארבעה עשר: גרסינן בראש השנה (דף יח:) רב ור' חנינא אמרי בטלה מגילת תענית ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי אמרי לא בטלה ומסיק התם הלכתא חנוכה ופורים לא בטלו אית דבעי למימר כיון דלא בטלי ואוקמו אדיייהו לפניהם ולאחריהם אסור ואית דאמרי לא עדיף לפניהם ולאחריהם משאר יומי מגילת תענית וכן מסתבר [מ] ולכך נהגו להתענות בשלשה עשר באדר ולמאי דפרישית לעיל (סי' א) זמן קהלה לכל היא הוי תענית אסתר תקנת חכמים אף קודם שבטלה מגילת תענית: [דף יד ע"א] תנו רבנן ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להם לישראל לא פיחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפי' אות אחת חוץ ממקרא מגילה [נ] מאי דרוש אמר ר' חייא בר אבין אמר ר' יהושע בן קרחה ק"ו ומה מעבדות לחירות אמרו שירה ממות לחיים לא כ"ש אי הכי הלל נמי נימא [ס] אמר ר' יצחק לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ מתקיף לה רנב"י הרי יציאת מצרים נס שבחוצה לארץ הוי וקרי הלילא התם כדתניא עד שלא

הגה"ה

* ארבעה עשר שבאדר הראשון אסור בהספד ותענית ואין שליח צבור נופל בו על פניו . מה"ג :

הגה"ה

*מעות שחשב בלבו לחלקם ביום פורים אינו רשאי לשנותם אלא אותם מעות עצמן חייב לחלק . מעות שגובין הגבאין מבני העיר לחלק לעניים כולם יתנום לעניים בפורים ואין מדקדקין בדבר לומר דיין בפחות אבל לוקחים את העגלים לרוב בכל המעות והמותר שלא יספיקו לאכול בפורים יפול לכיס של צדקה. מה"ג :

הגה"ה

*מיהו מספקא ליה שלא בזמנה אי בעינן שיהו כולן בני מצות כמו כל הטעונין עשרה או דלמא הואיל ואינו אלא פרסומי ניסא אע"פ שאינן בני מצות איכא פרסומי טובא · מה"ג :

הגהות הב"ח א דהוה סלקא אדעתיה למיתנייה מתניתין דידיה . נ"ב פי' וא"כ לא יהיו קורין המגילה ביום אלא בלילה ואפ"ה קמ"ל דיוצאים ידי חובתן : ב ולא אמרן אלא בציבור אבל ביחיד יצא : ג זמן עצי הכהנים ותשעה באב: ד לחזור ולעשותן בשני דאלו נתעברה השנה : ה דלא למיספד בהון ודלא להתענאה בהון ואמר רבא :

הגהות הגרי"פ [א] נ"ל ותנו : [ב] נ"ל אפי' ביחיד : [ג] תיבות אין ואלא ליתא בגמ' וברב אלפס : [ד] פי' אין ואלא ליתא בגמ' ורב אלפס : [ה] תיבות א"ר יצחק ומתקיף לה רנב"י ליתא לפנינו רק סתמא דגמ' פריך ומקשה :

קרבן נתנאל

כ"ה לקמן דף ד' ע"ב . ורב יוסף קאמר התם מפני שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה תניא נמי הכי כו' . והגיה הרי"ף ורבינו הך דרב יוסף אע"ג דת"כ משום דכתבו תוס' גם דרב יוסף ס"ל נמי טעמיה דרבה דהא גבי שופר ולולב ליכא טעמא אחרינא אלא משום דאיכא נפקותא בטעמא דרב יוסף בזמן בהמ"ק דליכא שבות במקדש ואפ"ה אסור משום האי סברא דרב יוסף. מ"מ לדידן עדיפא טעמא גזרה דרבה לכ"ע : [צ] לפי שאינה עיקר קריאתה בלילה. ובזה מתורץ מה שהקשה רמב"ה בחידושיו לקמן בשם ר"ת ז"ל אמאי לא תנא הכא ולמילה ולהזאה ולטבילה. וכ"ת הא תני להו לעיל קריאת המגילה נמי הא תני לעיל בהדייהו והניח בצ"ע . ועם דברי רבינו מיושב שפיר דלהכי תנא סדר זו זימנא דכשר לקריאת מגילה לדייק מיניה שאינה עיקר קריאה בלילה ואי לא הוי תני ברישא לקריאת מגילה ה"א דזה הכלל דסיפא לאתויי מקרא מגילה וק"ל : [ק] ה"ג שלא בזמנה קורין אותה בעשרה כו' ורב אסי אמר בין בזמנה ובין שלא בזמנה קורין אותה בעשרה כו'. כ"ה הגי' בש"ס שלפנינו וגי' הרי"ף וכן מוכח מדברי רבינו בסמוך : [ר] ואע"ג דבימי רב ליכא להך הקדמה דאין קורין אלא בזמנה . כדאי' לעיל בדף ב' אבל חכמים אומרים בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה . איברא לפרש"י דטעם הוא דאם תקדים קריאתה יפסו פסח לסוף שלשים יום של קריאה ונמצא אוכלין חמץ בימים אחרונים של פסח . לק"מ דהא בימי רב עדיין היו מקדשין ע"פ ראיה ולא יאכלו חמץ בפסח דיגיעו גם השלוחים . כמ"ש הרמב"ם בהל' קידוש החדש דעד זמן אביי ורבא היו מקדשין ע"פ הראיה . וע"ז ודאי לא פליג רש"י דהך מוכח בכמה מקומות בש"ס בר"ה ובשאר מקומות . ובודאי בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה הכפרים מקדימים ליום הכניסה . דהיו יודעין קביעות מועד הפסח . ומה שאמר ר' יוחנן אבל חכמים אמרו בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אלא בזמנה . היינו אותן ארצות שמפוזרים בגולה הנה והנה בכל ארבע כנפות הארץ . שא"א להם לשמוע קביעות ע"פ הראיה . אבל דברי רבינו קא מקשה לפי' רב אלפס וכמו שהשיגם רבינו לעיל סימן א' ומסתכלין בה כדי לחלק מעות פורים או לפי גירסת ומסתכלין בה . דלפי פירוש זה א"א לפרש שלא בזמנן על הכפרים . אבל על זה קשה באידך דרב דקאמר לאפוקי מדרב דאמר הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה . הא בימי רב ליכא יום הכניסה להכפרים . ע"כ נ"ל דרב סבר כר"ע שתימתאה . ועיקר קושית רבינו על הרי"ף שפסק לעיל דבזמן הזה ליכא הקדמה ולמאי נפקא מיניה מייתי הא דרב דשלא בזמנה בעשרה . וה"פ ואע"ג דבימי רב ליכא הקדמה לפי' רב אלפס . אלא לדרב נ"ל דהוא ס"ל כר"ע שתימתאה אבל מ"מ קושית זו קאי על הרי"ף למאי נפקא מיניה פסק כך דרב ועי' בשו"ת שערי אפרים סי' מ"ז שנתקשה בזה הרבה : [ש] ויש מפרשים שלא בזמנה כגון שחל י"ד להיות בשבת אע"ג דהכי כתיבנא בשי' ה' די"ד האידנא לא יבוא בשבת זהו לדידן . אבל היש מפרשים אזלי לפרש דברי רב . ובימי רב עדיין הוי מקדשין ע"פ ראיה ויכול להיות יום י"ד בשבת . ולדידן ל"ת לכך דרב לענין יום ט"ו שחל בשבת : [ת] קי"ל כרב דהא ר"י קאי כוותיה . עי' לקמן פרק הקורא עומד סימן כ"ג : [א] דקרי ליה למגילה קורא ופושט כאיגרת . וקשה לי מהא דאמרי' לקמן דף י"ט מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת אם תפרה בה בלשם חוטי גידין כשרה . מנ"ל איתא אקרי ספר לכל דיני ס"ת . אך אגרת נקרא שתכה פושטת כאגרת המגילה וקורא בה וניחא לי משום דתרתי אגרת כתיב : [ב] בקריאת מגילה ובתרומת שקלים . דמס' שקלים קודם מגילה נשנית וקאי אהא דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים : [ג] דכתיב ולא יעבור. כתיב במגילה . ותרומת שקלים ה"ט דמר"ח ניסן ואילך לא קניא לאתויי תמידין אלא מתרומה חדשה : [ד] אבל סעודת פורים מאחרין . כגון שחל י"ד או ט"ו לדידן בשבת מאחרין אחר שבת . דקרא ולא יעבור לא קאי אלא אקריאת מגילה . אבל לא אשמחה ומשתה. ר"ן . ובשו"ת מהרלנ"ח סי' ל"ב כתב שעשה הלכה למעשה הפך הירושלמי שסמך אגמרא דידן. ורמייתו מהא דאמרי' לקמן דף ל' כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר עביד וזכירה בהדדי קאתי'. ואי כדברי ירושלמי הא הוי זכירה קודם עשיה . גם באידך מימרא פורים שחל להיות בשבת מקדים וקורא משבת שעברה זכור . ולמה הא הסעודה ביום א' ואז קדמה הקריאה לעשי' . אלא ש"מ דתלמודא דידן סבר שעושין סעודת פורים בשבת ובס' פ"ח סי' תרפ"ח רצה לומר דהירושלמי ס"ל כמ"ד אין מערבין שמחה בשמחה. אבל תלמודא דידן ס"ל דמערבין. וגו ליתא דהא רב ושמואל בעלי מימרא זו איתנהו גופייהו דאמרי במועד קטן דף ח' דאין מערבין שמחה בשמחה ע"ש . ותמהני מאד אם נראה להם ראי' זו מתלמודא דידן שיש לסמוך עליו לעשות הלכה למעשה . א"כ ס"ל להקשות דברי ירושלמי אהדדי דהא בפ' בני העיר הלכה ה' ר"ל בר יעקב בשם הנשע עלתך שחל חמשה עשר להיות בשבת · ויקראו זכור . א"ל כן אמר רב והימים האלה נזכרים ונעשים . שתהא אזכרתן קודם לעשייתן . ולדברי הירושלמי דעושין סעודה בשבת עשר הא הוי הזכרה קודם לעשייתן . ע"כ נראה לי דמשלוח מנות הוא בשבת . דהא גם בפ"ק הלכה ו' פריך ויעשו אותן בשבת. א"ל לעשות אותם ימי משתה ושמחה . את שמחתו תלויה בב"ד . יצא זה שמחתו תלויה בידי שמים כלומר שסעודת שמחה אין לה היכר שהיא משום שמחת נס · כי אם משתה ושמחת שבת . כל זה טעם שלא לעשות משתה שמחה בשבת שצריך לעשות בחול כדי שתהא ניכר לכל שהוא משום תיקון מרדכי ואסתר זכר לנס · משא"כ משלוח מנות . דאין קדר לשלוח מנות איש לרעהו בשבת . א"כ מלוה זו ודאי נוהגת בשבת . וזהו נ"כ עפי' מקרי להכי שפיר אמר דלא הוי זכירה קודם עשייתן ע"כ אין לזוז מפסק ש"ע ולעשות סעודת פורים אחר שבת : [ה] וסעודת ר"ח. פי' שהיו עושין כשהיו נסמכין לעיבור החודש. ר"ן . וסמ"ך א"ח סימן תי"ע פי' דסעודת ר"ח מלוה היא דאקרי מועד : [ו] ה"ג אין צריכין לחזור ולעשותן בשני . והא קאמר גמרא כו' יקראו הפרשיות בשני אדרים דנתעברה השנה קודם אדר הראשון אז הוי אדר הראשון כמו שבט ושוין · וכן הגיה בס' תפארת שמואל : [ז] ומוקמינן מתני' כרשב"ג. דאמר אפי' סדר פרשיות אי קרו בראשון קרי בשני : [ח] הא להספד ותענית שניהם שוין . אבל בסדר פרשיות דלא שייכי בי"ד לא איירי מתני' וצריך לחזור ולעשותן בשני כרשב"ג וכ"ה בס"ג בקיצור . ובטור ש"ס תרפ"ח טעות נפל בספרים כמ"ש הב"ח וד"מ וב"י . והא דכתב רבינו בסתלה הא לענין פרשיות שוין . לא כתב כן אלא לפרש הסוגיה ולאכוחי מינה דלאו בכל השנים מעוברות איירי . דאלה"כ הא דקאמר לענין ד' פרשיות זה וזה שוין איירי נמי בכל השנים וזה אין סברא דאדר ראשון הוי כמו שבט · וממילא נמי הא דקאמר הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין פירושו נמי בכה"ג דנתעברה אח"כ . אבל בשאר שנים מעוברות אפי' בהספד ותענית מותר : [ט] שתי מנות לאיש אחד . ואם שלח לרעהו והוא אינו רוצה לקבל או מוחל לו יצא . כ"כ רמ"א בהג"ה ש"ע תרצ"ה . וכתב עליו פ"ח תימה דזה מנין לו . ובד"מ נקט דין זה ממהרי"ל בר"ן . והביא ראיה לדבריו ממס' נדרים דף ס"ג . האומר לחבירו קונם אם אין אתה בא ונוטל לבנך כור א' של חטין ושתי חביות של יין הרי זה יכול להפר נדרו שלא ע"פ חכם ויאמר לו כלום אמרת אלא מפני כבודי זהו כבודי וכתב הרשב"א הטעם דבקיום המעשה שייך למימר הריני כאילו שתקבלתי שאפי' היה מקבל ממנו היה יכול להחזיר לו . א"כ מתכשיו יכול לומר לו הריני כאילו נתקבלתי והחזרתיך דאפוכי מטרתא ל"ל . וה"ה שייך גבי משלוח מנות נמי . ועי' שו"ת בית יעקב סי' קס"ד . הו פסק רמ"א גם דאשה חייבת במתנות לאביונים ומשלוח מנות כאיש . והשיגו הפ"ח אין דין זה מתור דאיש כתיב ולא אשה . ומנין לו זה וכתב הריק"ש משום פוסק לא כתב כן . גם בזה יש לתלות באילן גדול מהרי"ל בר"ן מטעם שחייבות בקריאת מגילה שאף הן היו באותו נס והא דכתב איש לרעהו ולא אשה לאיש . אבל נראה בזמן שיש לה בעל בעלה הכל עושה בשבילה כמו דאמרינן בשמחת הרגל בעלה משמחה . אבל אלמנה ודאי מחויבת וכ"כ מ"א : [י] מחייב לבסומי . פרש"י להשתכר ביין . ולולי פרש"י הייתי אומר מדלא קאמר מחייב למרוי' . דהמרגום של וישכר בתוך אהלה · הוא חוי וכמו שבקי' לרוי' . אבל הכוונה שמחויב להטיב לב ע"י שתיית יין הרבה . עד דלא ידע · עד ולא עד בכלל דזהו הגיע לשכרותו של לוט . וכדאמר בספינה שבשתו וגט . פרש"י שהיו פניהם אדומים כמו שתוי יין . ודקאמר איבסום קם רבה ושחטי' לר"ז מאמר שהיה עני כדאמר במו"ק דף כ"ח בי רבה נסמא דעצרי לאינשי ולא משתכח . ולא היה רגיל לשתות יין בכולי שתא ונתפתה ביין עד שהגיע לשכרותו של לוט : [כ] שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו . אבל מ"מ צריך נ"כ סעודה בלילה . כמ"ש המב"י"ס ועי' ב"ח בפי' לדבריו : [ל] ה"ג תני רב יוסף . והוא לעיל דף ה' ע"ב : [מ] ולכך נהגו להתענות בי"ג באדר · עי' לעיל סי' א' · ועי' מ"ש רבינו בתענית סי' כ"ד : [נ] מאי דרוש . ולא ס"ל כך דמשום

תפארת שמואל

(ג) ולעשותן בשני אבל היכא דנתעברה השנה וכו' עד כמו שבט דלא מסתבר ס' כנ"ל : (ד) אז הוי אדר הראשון כמו שבט והא וכו' . יש מגיהין ענין זה וכנ"ל לחזור ולעשותן בשני והיכא דנתעברה וכו' והא דקאמר תלמודא וכו' ויש מגיהין ואומרין כי השורות נתהפכות וכנ"ל לחזור ולעשותן בשני והא קאמר תלמודא וכו' שיקראו הפרשה בשני אדרים דנתעברה השנה קודם אדר הראשון והראיה יבחין בין שתי ההגהות כי הג"ה ראשונה היא בשם רש"ל ז"ל והג"ה ב' בשם הרב ר' בנימין ז"ל . ויש מגיהין לעשותן בשני אבל היכא דנתעברה השנה כו' עד כמו שבט דלא מיסתבר וכו' כנ"ל :

נכנסו לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה רב נחמן אמר קריאתה זו היא הלילא רבא אמר בשלמא התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש אנן הלכך לא אמרינן הלילא בפוריא : ט [דף טז ע"ב] **אמר** רבי אבא דמן יפו עשרת בני המן ועשרת בעי למימרינן בנשימה אחת [ס] מאי טעמא כולהו בהדי הדדי נפיק נשמתייהו אמר ר' יונה אמר ר' זירא וי"ו דויזתא צריך [ע] למימתחה כי זקפה מאי טעמא כולהו בחדא זקיפא איזדקיפו . יש מפרשים מותח בקריאתה ויש מפרשים בכתיבתה והיא מאלפא ביתא של אותיות גדולות* : אמר רב חיננא בר פפא דרש ר' שילא איש כפר תמרתא כל השירות כולן אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח חוץ משירה זו שהיא אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה מאי טעמא אמר רבי אבהו [פ] שלא תהא תקומה למפלתן:

הגה"ה

*מגילה צריכה שרטוט ותיקון אותיות והיקף גויל וקלפים עיבוד לשמן כספר תורה דין פרש' פתוחה וסתומה חסרות ויתירות וצריכין זיונין בשעטנ"ז ג"ץ כגון מצד שמאל כזה שעטנ"ז ולא תגין ומטרת באמצע כך ח ולרבינו יעקב כך ח ועל חסירות ויתירות אין לחוש הואיל ואין פסול בכך ואין לנקוד בה כלום אפי' סוף פסוקא ועשרת בני המן יש לכתוב איש בראש השיטה ואת בסוף השיטה ושם על גבי שם ואת על גבי ואת וזהו לבינה על גבי לבינה ואריח על גבי אריח . מא"ז :

הדרן עלך מגילה נקראת

פרק שני

א [דף יז ע"א] **הקורא** את המגילה למפרע לא יצא [א] קראה על פה קראה תרגום בכל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללועזות בלעז והלועז ששמע אשורית יצא : **גמ'** תנא וכן בהלל וכן בקריאת שמע וכן בתפלה אם אמרה למפרע לא יצא* תפלה מנא לן דתניא שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני ר"ג על הסדר ביבנה [דף יז ע"ב] [ב] אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא ואמרי לה במתניתא תנא מאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים תקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר · מגילה מנא לן דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור מה עשייה למפרע לא אף זכירה למפרע לא · הלל מנא לן אמר רבא דכתיב ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם וגו' כשם שאי אפשר לו לשמש לזרוח למפרע ממערב למזרח כך אין קורין את הלל למפרע · קריאת שמע מנא לן אמר קרא והיו שלא יקרא למפרע : [דף יח ע"א] אבל קורין אותה ללועזות בלעז והוא שכתובה בלעז [ג] תנא גפטית לגפטים עלמית לעלמים עברית לעברים יוונית ליונים והרב אלפסי ז"ל לא הביא הא דרב ושמואל לעז יוני לכל כשר [ד] אע"ג דליכא מאן דפליג עלייהו [ה] [א] ואפשר דסבירא ליה דלאו אליבא דנפשייהו קאמרי אלא אליבא דרשב"ג [ו] ולית הלכתא כרשב"ג : והלועז ששמע אשורית יצא אע"ג דלא ידע מאי קאמרי ואפילו הכי נפיק ידי חובתו מידי דהוו אנשים ועמי הארץ דלא ידעי מאי קאמרי ואפי' הכי נפקי ידי חובתייהו דהא איכא מצות קריאה ופרסומי ניסא: **מתני'** קראה סירוגין ומתנמנם יצא היה כותבה דורשה ומגיהה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא · ירושלמי (ה"ב) היה כותבה [ז] הדא אמרה שהוא מותר בעשיית מלאכה ודורשה אע"פ שאסור להפסיק במגילה כדאיתא [ח] בפ' שני [ג] דמגילה והכא כשמשמיע הדרשה לרבים או דורש ביני לבינו נמצא שמפסיק בקריאתה מ"מ יצא בדיעבד אי נמי כיון שאינו דורש אלא בעניינו של מגילה אין זה חשוב הפסק והכי איתא בירושלמי (שם) ודורשה ובלבד שלא יפליגו דעתם לעניינים אחרים ומגיהה ירושלמי (שם) תני אין מדקדקין בטעויותיה ר' יצחק בר אבא בר מחסיא ורב חננאל הוו יתבי קמי דרב חד אמר יהודים וחד אמר יהודיים [ט] ולא הדר חד מנהון : היתה כתובה בסם ובסיקרא ובקומוס ובקנקנתוס ועל הנייר לא יצא

עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו : **גמ'** מאי סירוגין פיסקי פיסקי כגון שקרא מעט ושהה מעט וחוזר וקורא מעט ושוהה מעט עד שקורא את כולה. תנו רבנן קראה סירוגין יצא [דף יח ע"ב] סירוסין לא יצא ירושלמי (שם) סירוגין קטעין סירוסין [י] קרי חד ופורי חד פירוש קורא אחד ומניח אחד כגון שקורא פסוק [כ] ומדלג פסוק אחר וקורא פסוק שלישי וחוזר וקורא פסוק שני שדלג הקורא כי האי גוונא לא יצא דהוה ליה כקורא למפרע רבי מונא אומר משום רבי יהודה אף בסירוגין אם שהה כדי לגמור כולה חוזר לראש ומסקנא דלית הלכתא כרבי מונא אלא אפי' שהה כדי לגמור כולה יצא וגם בתקיעות נמי אמר ר' יוחנן (ר"ה דף לד:) שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא ותניא כוותיה *ובפ' מי שמתו (סי' כג) האריכתי בפסק זה : ת"ר השמיט בה הסופר אותיות ופסוקים וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם יצא פירוש המתרגם יוסיף דברים כדי לברר טעמו של פסוק ונמצא קורא אותן הדברים על פה ורמינן עלה הא דתניא היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רשומן ניכר כשירה ואם לאו פסולה ופרקינן לא קשיא [ל] הא בכולה הא במקצתה : תנו רבנן השמיט בה הקורא פסוק אחד לא יאמר אגמור את כולה ואח"כ אקרא אותו פסוק אלא קורא מאותו פסוק ואילך נכנס לבית הכנסת ומצא צבור שקראו חציה לא יאמר אקרא חציה עם הצבור ואחזור ואקרא חציה הראשון אלא קורא מתחלתה ועד סופה · ומתנמנם יצא היכי דמי מתנמנם אמר רב אשי נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר : ב **היה** כותבה. אוקימנא דמנח מגילה קמיה וקרי פסוקא פסוקא במגילתא דמנח קמיה וכתב לה דאפילו למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה וקי"ל כר' יוחנן דאמר אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב חוץ מן התפילין ומזוזות דאמרינן אביי שרא להו לדבי בר חבו למיכתב תפילין ומזוזות שלא מן הכתב כמאן כי האי תנא דתניא רבי יהודה אומר משום רבינו תפילין ומזוזות נכתבות שלא מן הכתב ואין צריכין שרטוט והלכתא מזוזות צריכין שרטוט ותפילין אין צריכין שרטוט ואידי ואידי נכתבין שלא מן הכתב מאי טעמא מיגרס גריסן · וצריך לשרטוטא למגילתא דאמר רבי חייא בר אבין אמר רבי אסי (לעיל דף טז:) דברי שלום ואמת מלמד שמגילה צריכה שרטוט [מ] כאמתה של תורה · גרסינן בפרק קמא דגיטין (דף ז.) שלח ליה מר עוקבא לר' אלעזר בני אדם העומדים עלי ובידי למוסרם למלכות מהו שרטט וכתב ליה קרא אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי אע"פ שרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום שלח ליה קמצערי לי טובא ולא מצינא דאיקום בהו שלח ליה דום לה' והתחולל לו דום לה' והוא יפילם לפניך חללים השכם והערב לבית המדרש והם כלים מאליהם א"ר יצחק (שם ו:) שתים כותבין בלא שרטוט [נ] שלש אין כותבין [ג]· בה"ג פסק כר' יצחק אע"ג דפליג אמתניתין [ס] יודע היה שאינה עיקר · רבינו תם היה אומר דוקא שמתכוין לכתוב הפסוק בדרשא כי הך דרבי אלעזר [ע] אבל הכותב אגרות שלומים לחבירו וכותב לשון המקרא לדבר צחות מותר לכתוב כמה תיבות בלא שרטוט וכן כתב ריב"א בשם רבינו אליהו ז"ל וקצת משמע בירושלמי פרק בתרא דמכילתין (בפרק בני העיר ה"ב) דאסור דקאמרינן התם מהו למיכתב תרתי תלת מילי מפסוקא מייתי התם ר' מנא שלח כתב לר' אושעיא ראשיתך מצער היה מאד ישגה אחריתך משמע שהיה כותב אגרות שלומים ולא לדרשה ואפי' הכי היה מהפך התיבות כדי שלא לכתוב המקרא כסדר [פ] ומיהו מביא שם כמה דברים אחרים שנראה שהיו כותבין לדרשה דקאמר התם מר עוקבא שלח ליה לריש גלותא דהוה דמיך וקאים בזמרא פירוש בשכבו ובקומו היו מזמרין לפניו ושלח ליה ישראל אל תשמח אל גיל בעמים ר' ירמיה שלח ליה לרבי יודן לשטוח את אוהביך ולאהוב את שונאיך · והא דאמרי' לעיל תפילין אין צריכין שרטוט פירש רבינו תם היינו דלא בעי שרטוט בין כל שיטה ושיטה אלא עושה שרטוט אחד למעלה וכותב למטה כמה שיטין הלכך אני אומר הא דאמרינן שלש אין כותבין היינו בשיטה ראשונה [צ] מכאן ואילך השיטה העליונה הוי כמו שרטוט כי היכי דאמרינן הכא דאם שרטט העליונה שוב אין צריך שרטוט ולא מסתבר לחלק דשאני הכא דכיון שהראשונה מסורטטת נכתבה ביושר הלכך הוי כמו שרטוט לאותה שתחתיה לפי שסתם בני אדם יודעין לאמן ידיהם [ק] לכתוב כל השיטה ביושר בלא שרטוט והרמב"ן כתב דדוקא

הגה"ה

*וכתב רבינו שמשון דכשעומד באמת וי"ב שממתין בסוף עד שיוכל לומר עם הצבור קדושה וברכו ואמן יהא שמיה רבא מברך · מא"ז :

הגה"ה

*והא דאמרי' בברכות [לד:] אמצעיות אין להם סדר פי' לש"י טעה בהשיבנו ואמר ברכה אחרת יתחיל מהשיבנו ואילך ואין צריך להתחיל באתה חונן כמו בשלש ראשונות שאם טעה בגבורות הגשמים והזכיר קדושת השם שחוזר לראש התפלה וכן בשלש אחרונות או אם לא כוון לבו באמצע ברכות באמצעיות וא"י באיזה מהם הוא עומד יתחיל מאותה שיודע שאמר ואילך ור"ת אומר שאם דילג השיבנו או ברכה אחרת ונזכר בה אפי' סמוך לשומע תפלה יאמרנה שם ואח"כ שומע תפלה או ברכה אחרת שהוא עומד סמוך לה כשנזכר · מא"ז :

הגהות הגר"פ [א] הדברים תמוהים דמנ"ל לרב אלפס דלאו אליבא דנפשייהו קאמרי ולאפוקי מפשטותו דהא בגמ' פריך ולימרו הלכה כרשב"ג וכו' גם הלחם משנה תמה ע"ז ובחידושי כתבתי ישוב נכון למאד : [ב] צ"ל (דברכות דף יד·) בהלל ובמגילה דמפסיק מפני הכבוד ע"ש וע' בטור א"ח סי' תרנ"ב ובב"י בשם תשובת הרשב"א ועוד בט"ז ס"ק ב' ולא הזכירו כלום מדברי הרא"ש דהכא : [ג] במתניתא תני שלש כותבין ארבע אין כותבין :

קרבן נתנאל

דלעיל דף ו' שנאמרה אסתר ברוח הקודש לקרות : [ס] ה"ג מ"ט כלהו בהדדי נפיק : [ע] ה"ג למתחי' בזקיפה כ"ה ברי"ף . וגי' ש"ס בזקיפה כי מורדא דלבר' כפי' יש מפרשים : [פ] **שלא** תהא תקומה למפלתן . ושירת האזינו עיין בר"ן : **הדרן עלך מגילה נקראת**

פ"ב [א] **קראה** על פה . היינו כולה אבל השמיט הסופר תיבות או פסוקים וקרא ע"פ יצא כדאיתא לקמן סי' י' . ופ"ח סי' תרצ"א הביא בשם ס' זכרונות אם חסרות פסול . והקשה עליו לא גרע מקרא ע"פ איזה תיבות ע"ש ואישתמטי' מה שכתבו תוס' בשם ר"י בפ"ק דף ט' ד"ה בשלמא דגרע טפי כשכתב שלא כהוגן מאילו לא נכתב כלל : [ב] ה"ג א"ר יצחק ואיתימא כ"ה גי' הרי"ף והגירסא בש"ס א"ר יוחנן ואמרי לה : [ג] ה"ג ותניא גיפטית : [ד] **אע"ג** דליכא מאן דפליג עלייהו . אין לומר הא דמשני תלמודא לעיל בפ"ק דף ט' אנא ל"ק כאן בספרים כאן במגילה והא דתני בברייתא אינו מטמא ידים עד שיכתבנו אשורית על הספר ובדיו איירי במגילה וע"כ כרשב"ג אתי' כמ"ש שם . ד"ה כאן . ואי כרב ושמואל הא איכא יונית ור"פ ורב נחמן בר יצחק אמוראי בתראי שקלי בהאי תירוצא נמצא דאיכא מאן דפליג . דהא רב אשי דהוא אמורא בתרא דבתראי ולפי תירוצו איכא למימר כרב ושמואל וזהו שאמר ליכא מאן דפליג עלייהו : [ה] **ואפשר** דס"ל דלאו אליבא דנפשייהו קאמרי אלא אליבא דרשב"ג . הקשה בס' פרי חדש א"ח סי' תר"ץ ס"ק ט' הא פריך ולימא הלכה כרשב"ג כו' משמע דאית להו דהלכה כרשב"ג וכבר הקדימו הל"ת בפ' שני דמגילה . ולי לק"מ דהא לפי מסקנא דמחלק בין מגילה לשאר ספרים קשה על רב ושמואל דאינהו אמרי לשון יוני לכל כשר הא ברייתא תיובתא דקתני יונית ליונים אין לכ"ע לא והיכי פליגי אברייתא . וליכא לשנויי דאינהו ס"ל כרשב"ג . מנא להו דרשב"ג סובר דאף במגילה לשון יוני כשר לכל אימא רשב"ג לא התיר יוני אלא בשאר ספרים אבל במגילה דכתיב ככתבם אינו כשר לכל אלא אשורית אלא ש"מ דלאו להלכתא קאמרי אלא מסתברא קאמרי דלרשב"ג לעז יוני לכל כשר אפי' במגילה . והא דקאמר לשון ואפשר . ר"ל משום דאפשר לומר פי' אחר בישוב הרב אלפס . כמ"ש הל"ת . כל זה לפי המסקנא אבל בתחלת הסוגיא דעדיין לא ידע לחלק בין מגילה לשאר ספרים . שפיר איכא למימר דאינהו דאמרי כרשב"ג ופליגי אברייתא . וע"ז פריך שפיר לימא הלכה כרשב"ג דהא קי"ל כרשב"ג כמו שפסק ר"י לעיל דף ט' : [ו] **ולית** הלכתא כרשב"ג בהא כל"ל ר"ל במגילה . דהא בשאר ספרים קי"ל הלכתא כרשב"ג כמו שפסק ר' יוחנן לעיל דף ט' . אבל במגילה לא קי"ל כרשב"ג דסתם מתני' במס' ידים פ"ד דתני אינו מטמא ידים עד שיכתבנו אשורית על העור ובדיו . וקי"ל הלכה כסתם משנה וקשה הא הלכתא כרשב"ג והאיכא יונית וע"כ צ"ל דהך מתני' איירי במגילה . אלא שרב ושמואל דאמרי מסברא דנפשייהו לרשב"ג יונית נמי כשר צ"ל דהם לא ס"ל הלכה כסתם אמנם לדידן דקי"ל כסתם משנה מ"ה לית הלכתא במגילה כרשב"ג . ועי' בר"ן בשם הרמב"ן בתי' הזה מתני' דפלקין והר"ן דחה דבריו . אמנם הראיה שהבאתי הוא ראיה אלימתא כלאי חולק . ומה שהשיגו הר"ן אין השגה לדבריו ע"ש בר"ן . אך מ"מ צ"ע על מה שלא הביא הרי"ף ורבינו בפסקיהם דברי ר' יוחנן שפסק הלכה כרשב"ג בשאר ספרים . וי"ל דס"ל להרי"ף ורבינו כמ"ש הר"ן לפי שעכשיו לא הוכשר לשון יוני אלא למכירין בו לפי שאין אנו בקיאין בלשון יוני הקודם שנשתבש כמ"ש הרמב"ם בהל' תפילין . אלא במימרא דרב ושמואל נתקשה בו רבינו · מאחר שהביא לשון ברייתא יונית ליונים . והברייתא קאי ללשון היוני הקודם . ומשמע דוקא יונית ליונים אין לכ"ע לא . והא רב ושמואל אמרי אותו לשון יוני כשר לכל .

וליכא מאן דפליג עלייהו . א"כ הוי הברייתא דלא כהלכתא ולא ה"ל להרי"ף להביא רק רישא דברייתא גיפטית לגיפטים עילמית לעילמים ומנייהו הוי יליף לכל אומה ולשון : [ז] **הדא** אמרה מותר בעשיית מלאכה. כלומר דלא כדתני רב יוסף פ"ק דף ה' ובירושלמי פ"ק הל' א' וי"מ מכאן שאסורין במלאכה. אלא דמותר בעשיית מלאכה כדקאמר תלמודא שם דלבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו יו"ט לא כתיב. אמנם בירושלמי דחה דאיירי מתני' בכרכין שחל פורים שלהם בשבת ומקדימין וקורין בי"ד שאין המלאכה אסור אלא פורים בזמנה . ורבינו לא העתיקה משום דקים לן להלכה דמותר בעשיית מלאכה: [ח] ה"ג כדאיתא בפ' שני דברכות . דף י"ד דמסיק שם דמותר להפסיק במגילה מפני היראה הכבוד. אבל לדברים אחרים אסור להפסיק : [ט] **ולא** הדר חד מנהון . משמע דוקא בטעות שהענין והלשון אחת כגון יהודים ויהודיים אבל טעות אחר לא שא"כ לא קראה כולה ומשמע ודאי כל שחסר ממנה כלום בקריאתה פסול . כ"ן : ה"ג שקוראת את כולה יצא : [י] ה"ג קרי חד ופרא חד : [כ] ה"ג ומדלג השני וקורא פסוק שלישי וחוזר וקורא הפסוק השני שדלג : ה"ג סירוגין קטעין : ה"ג השמיט בה הקורא אותיות או פסוקים : [ל] **הא** בכולה הא במקצתה . קשה דיוקים אהדדי . לכן נראה הא דקתני ברייתא השמיט אותיות או פסוקים במקצתה הא רובה פסול . ובמטושטש דוקא בכולה אבל רובה כשר . ובש"ע וכל הפוסקים פסקו אפי' במטושטש רובה פסול וצ"ע : [מ] **כאמתה** של תורה . פרש"י ס"ת וכן פסק רבינו בהל' ס"ת דבעי שרטוט ודלא כר"ת שמפ' בגיטין דקאי אמזוזה שהיא אמתה של תורה . אבל ס"ת לא בעי שרטוט : [נ] ה"ג שלש אין כותבין בלא שרטוט במתניתא תני שלש כותבין ארבע אין כותבין בה"ג : [ס] **יודע** היה שאינו עיקר . ועוד נראה דסמך אהא דאמר אביי בסוף פ' מצות חליצה דף ק"ז האי מאן דכתב גיטא דחליצתא לכתוב הכי ואקריניהו מן לא עד לקחתה ומדלא כתב לא אפצתי לקחתה . ש"מ דשלשה אין כותבין בלא שרטוט . ות"ש רבינו שם סי' י"ט ז"ל הא דקאמר ואקרינוהו לדידי' מן לא עד לקחתה . לא ידענא למה דקי"ל שלשה כותבין צ"ל למה דפרש"י דקי"ל ע"ש בחידושי : [ע] **אבל** הכותב אגרת שלומים כו' מותר לכתוב כמה תיבות . הקשה בב"ח סי' רפ"ד ס"ק ב' . תימה תיפוק ליה דאסור משום דאסור לכתוב אפי' אגרת שלומים פסוקים דס"ל כמו מגילה להתלמד בה שלא שרי אלא חומש שלם ובאגרת שלומים ליכא הכא משום עת לעשות לה' או מלתא חדתא כדאמרי' בתמורה וע"ש תי' בדוחק גדול. ונעלם ממנו דברי הר"ן בגיטין וז"ל אין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה כ"ל דווקא מגילה שהיא פרשה אבל פסוק א' או ב' או ג' כותבין דהא בתלמוד כותבים פסוק או שנים גם בפיוטים גם בהגדה של פסח . ועי' מ"א סי' רפ"ב וסי' תכ"ב . גם הוא לא ראה חלוקה זו . דבר נאה ומתקבל הוא : [פ] **ומיהו** מביא שם כמה דברים . לפי מה שפי' מהרש"א שם בתוס' . קושיא מהירושלמי קאי בקושיא לפיר"ת ובלמזים ובטור הביא דעת רבינו בלי חולק . ע"כ צ"ל דהוי מפרשי כפי' מהר"מ מלובלין . אבל באגודה פ"ק דגיטין משמע כפי' מהרש"א ע"ש : [צ] **ומכאן** ואילך השיטה ראשונה הוי כמו שרטוט. ומיהו אם אין הסופר יכול לכתוב יפה בלא שרטוט צריך לשרטט על כל שטה ושטה משום זה אלי ואנוהו כך מסיק ר"ת בפ"ק דגיטין . ובהכי ניחא מה שהניח בס' ברכת הזבח שם בצ"ע על רבינו למה הוצרך מר זוטרא לשרטט . והלא קודם שהיה מגיע לואקרינוהו כו' כתבו כמה שיטות לפני' המוזכרים בפ' החולץ והעתיק רבינו ס"פ מצות חליצה : [ק] **לכתוב** כל השיטה ביושר בלא שרטוט . ר"ל שסתם בני אדם יכולין לכתוב שורה אחת שהיא שיטה עליונה בלי שרטוט כאילו משורטטת . א"כ יוכל לכתוב אח"כ אגרת אפי' כותב פסוקים בלי שרטוט . דהשורה ראשונה הוי כמו שרטוט ועי' י"ד סימן רפ"ז בט"ז

בכתב אשורית שכותבין תורה נביאים וכתובים הוא דבעי שרטוט אבל כתיבה שכותבין בה כתבים ופירושים לא בעי שרטוט [ר] ולא ראיתי לרבותי נוהגין כן · דיפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ וקלפין שלנו אע"ג דלא עפיצי תיקון שלנו חשוב כמו עפיצים שלהם והארכתי בזה בהלכות ס"ת (סי' ד) גייר מחקא : ג [דף יט ע"א] מתני' בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא עמהם : גמ' אמר רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי י"ד אבל אינו עתיד לחזור בליל י"ד קורא עמהם פרש"י דקאי אבן כרך שהלך לעיר דאם אין עתיד לחזור בלילי י"ד אלא ישאר בעיר עד אור היום חל עליו חובת קריאת היום והרי הוא כבן עיר והוא פרוז יום וה"ה בן עיר שהלך לכרך ואינו עתיד לצאת משם בלילי ט"ו שהוא בכרך כשהאיר היום הוה ליה מוקף יום וקורא בליל ט"ו וביום ט"ו . ואפי' יחזור לעירו יקרא ביום ט"ו בעירו אבל אם הוא יודע שעתיד לצאת בליל ט"ו קורא בי"ד כדין בני עירו · ולא רצה לפרש מלתיה דרבא גם אבן עיר שהלך לכרך דלא מסתבר למימר שאם ישנו בכרך ביום י"ד שחלה עליו חובת קריאת מוקפין וישאר שם יום ט"ו ויקראה עמהם או אף אם יחזור לעירו יקרא בחמשה עשר כיון דעדיין לא הגיע זמן קריאת מוקפין למה תחול עליו חובת קריאתן זהו סברת רש"י מיהו לישנא דהש"ס משמע דרבא קאי אכולה מתני' [ש] וכן מוכח בירושלמי ויש ליישב דברי רבא אכולה מתני' וכמו שמועיל לבן כרך להיות כבן עיר כשעמד שם ליל ארבעה עשר ומקצת היום שהוא זמן קריאתה של בני העיר וחלה עליו חובת קריאתן כמו כן מועיל לבן עיר שהלך לכרך [ת] ועמד שם עד מקצת יום י"ד כיון שבזמן חיוב קריאת בני מקומו אינו עמהם נסתלק מעליו חובת קריאת אנשי מקומו ונכלל עם בני הכרך להתחייב בזמן קריאתן וקרינן ביה מוקף בן יומו כיון שהוא בכרך בזמן קריאת בני עירו ונסתלק מעליו חובת מקומו הקוראים ביום י"ד וקרינן ביה מוקף בן יומו ואף אם יחזור לעירו יקרא ביום ט"ו · [א] הרב אלפס כתב ולא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי ארבעה עשר ונתעכב ולא חזר ואשמועינן שהדבר תלוי בכוונתו בשעה שיצא מביתו אם היה בדעתו להיות לילי י"ד בביתו הרי הוא כמקומו אף אם נתעכב שמה אבל אם אינו עתיד לחזור בלילי ארבעה עשר קורא עמהם דכתיב על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות מדכתיב היהודים הפרזים ל"ל למכתב בערי הפרזות הא קמ"ל דפרוז בן יומו נקרא פרוז ומדפרוז בן יומא נקרא פרוז מוקף בן יומא נקרא נמי מוקף : ד מתני' מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו ר' מאיר אומר כולה ר' יהודה אומר מאיש יהודי ר' יוסי אומר מאחר הדברים : גמ' אמר רב חלבו אמר ר' חמא בר גוריא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה ואפי' למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה [ב] פירוש [א] לכתחלה צריכה שתהא כתובה כולה אבל בדיעבד [ג] הא אמרינן לעיל אם השמיט בה הסופר פסוקים עד רובה ולא רובה בכלל וקראו בעל פה יצא : ה אמר רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה ונקראת אגרת שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשירה אמר רב נחמן בר יצחק ובלבד שיהו משולשין פי' רש"י שיהא מראש התפר עד מקום תפירת הגיד כממנו עד הגיד השני וכן מן השני לשלישי כמו משלישי עד סוף התפר וכפירושו מצינו במכות (דף ט:) גבי ערי מקלט דקאמרינן התם ושלשת שיהא משולשת שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם ומשכם לקדש כמקדש לצפון והרב אלפסי כתב שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשירה שנים בשני קצות היריעה ואחד בתוך היריעה אמר רב נחמן בר יצחק ובלבד שיהו משולשין פירוש שאותו שבתוך היריעה יהיה באמצע היריעה ואשכחן נמי משולשין בכה"ג בפרק כילד מעברין (דף נז:) דקתני וכן שלשה כפרים המשולשים אם יש בין שנים החיצונים קמ"א אמה ושליש עשה האמצעי את שלשתן להיות אחד פי' שאין מן האמצעי לשנים של החיצונים אלא שבעים אמה ושירים מצד זה ושבעים אמה ושיריים מצד זה שהוא ממוצע לגמרי ביניהם וכן נמי בפ' אלו מומין בבכורות (דף לח:) גבי מומין [א] ומומין הקבועים שבודקים אותו שמונים יום ואם לא עבר הוי מום קבוע אמר רב נחמן בר יצחק (שם דף לט·) ובלבד שיהו משולשים פירוש שיבדוק בתחלת שמונים ובאמצעיתן ובסופן והכי מוכח ביבמות בפרק הערל (דף פ·) דקאמר התם סרים חמה שהוא לקוי בתחלתו ובסופו לא חיישינן שמא הבריא בינתיים ופריך מהא דתנן בבכורות שבודקין [ב] מן הקבועים שלשה פעמים בתוך שמונים אלמא אע"ג שתחלתו וסופו לקוי אם לא בדקוהו באמצע חוששין שמא הבריא הלכך כיון דאשכחן תרי גווני משולשים יש להחמיר במגילה ולהטיל בה גידין כשני הפירושים [ד] והן חמשה חוטי גידין : ו [דף יט ע"ב] אמר ר' יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ומתני' לה אמוחא לא אמרן אלא בצבור [ה] אבל ביחיד יצא אמר רבא ובצבור נמי לא אמרן אלא דלא מיחסרא פורתא או לא מייתרא פורתא אשאר יריעתא אבל אי מיחסר פורתא או מייתר פורתא אשאר יריעתא כיון דאיתחזי כמגילה בפני עצמה אפילו בצבור נמי יצא : ז ואמר ר' יוחנן שיור התפר שמשיירין בתחלת היריעה ובסופה הלכה למשה מסיני ומחו לה אמוחא לא אמרו אלא [ו] כדי שלא יקרע : מתני' [ז] הכל כשרין לקרות המגילה חוץ מחרש שוטה *וקטן · [ח] ר' יהודה אומר קטן כשר · [דף כ ע"א] אין קורין את המגילה ולא מוהלין ולא טובלין ולא מזין אלא ביום · וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד הנץ החמה . וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר · כל היום כשר לקרות את המגילה ולקריאת ההלל ולתקיעת שופר ולנטילת לולב ולתפלת המוספין ולמוספין ולוידוי פרים ולוידוי מעשר ולוידוי יוה"כ לסמיכה ולשחיטה ולתנופה ולהגשה לקמיצה ולהקטרה ולמליקה ולקבלה ולהזאה ולהשקות סוטה לעריפת עגלה ולטהרת מצורע · וכל הלילה כשר לקצירת העומר ולספירת העומר ולהקטיר חלבים ואברים [ט] זה הכלל כל שמצותו ביום כשר כל היום ושמצותו בלילה כשר כל הלילה :

הגה"ה
*הנהיגו שיהו קטנים קורין אותה לרבים נראה דבקטן שהגיע לחינוך איירי · מא"ז :

הדרן עלך הקורא את המגילה למפרע

פרק שלישי

א [דף כא ע"א] הקורא את המגילה עומד ויושב יצא · קראה אחד קראוה שנים יצאו . מקום שנהגו לברך יברך שלא לברך לא יברך · בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין שלשה אין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא . והפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה : גמ' הקורא את המגילה עומד ויושב יצא · תנא מה שאין כן בתורה · ומנ"ל דקורא בתורה צריך להיות עומד · אמר ר' אבהו אמר קרא ואתה פה עמוד עמדי [א] ואפי' לסמוך אסור כדאיתא בירושלמי (ה"א) ר' שמואל בר יצחק על לבי כנישתא חזא לחד בר נש דתרגם וסמיך לעמוד אמר ליה אסור לך כשם שניתנה באימה כך אנו צריכין לנהוג בה באימה · א"ר אבהו אמר רב [ב] מניין לרב שלא ישב על גבי המטה וישנה לתלמידיו ע"ג קרקע שנאמר ואתה פה עמוד עמדי : קראוה שנים יצא . [דף כא ע"ב] תנא משא"כ בתורה שאין קורא אלא אחד אותו שעומד לקרות בתורה ואין שליח צבור קורא עמו · ומה שנהגו האידנא ששליח צבור קורא היינו שלא לבייש את מי שאינו יודע לקרות כדתנן גבי בכורים (פ"ג מ"ז דמס' בכורים) בתחלה מי שיודע לקרות קורא ומי שאינו יודע לקרות מקרין אותו נמנעו מלהביא מחמת הבושה [ג] התקינו שיהו מקרין את הכל · ואין הדמיון נ"ל דהתם נמנעו מלהביא בכורים ועברו על מה שכתוב בתורה אבל הכא בקיאין יקראו והאחרים ימנעו ומחמת הבושה יתנו לב ללמוד הפרשה אלא נראה הטעם לפי שאין הכל בקיאין בטעמי הקריאה ואין צבור יוצאין בקריאתו והוא בעיניו כיודע ואם לא יקראוהו בתורה אתי לאינצויי עם ש"ץ לכך התקינו שיקרא שליח צבור שהוא בקי בקריאה · ומ"מ גם העומד לקרות יקרא בנחת ובדקדוק עם שליח צבור שלא תהא ברכה לבטלה ואותו שאינו יודע לקרות אין ראוי שיקראהו שליח צבור והויא ברכה לבטלה ולא מסתבר שהוא יברך על קריאת שליח צבור · *תנו רבנן בתורה אחד קורא ואחד מתרגם ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין ובנביא אפי' אחד קורא ושנים מתרגמין *[ובלבד שלא יהיו שנים קורין ושנים מתרגמין] ובמגילה אפילו עשרה קורין [ד] ועשרה מתרגמין מאי טעמא כיון דחביבא להו יהבי דעתייהו · מקום שנהגו לברך יברך אמר אביי לא שנו אלא לאחריה אבל לפניה מצוה לברך דאמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן · לפניה מאי מברך רב ששת מקטרזא איקלע לגבי רב אשי ובירך מנ"ח מקרא מגילה שעשה נסים שהחיינו · ולאחריה באתרא דנהיגי מאי מברך א"ר יעקב [ה] הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתנו והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו ברוך הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם רבא אמר האל המושיע *הלכך נמרינהו [ו] לתרוייהו : ב בשני ובחמישי וכו' · הני שלשה כנגד מי א"ר יוסי בר חנינא כנגד כהנים ולוים וישראלים תניא אין פוחתין מי' פסוקים בבהכ"נ וידבר עולה מן המנין · (ירושלמי ה"ד) והאיכא פרשת עמלק שאין בה אלא ט' פסוקים [ז] משום דסליק עניינא כדאמרינן לקמן (דף כג:) גבי מפטיר · הני י' פסוקים כנגד מי אריב"ל כנגד עשרה בטלנין של בהכ"נ · [ח] רב יוסף אמר כנגד עשרת

הגה"ה
*וספיר דמי שראובן יברך בין מלפניה בין מלאחריה ושמעון יקרא והכי איתא בתוספתא · מא"ז :

הגהות הב"ח א אמר רב פפא הלכך נמרינהו לתרווייהו :
הגהות הגרי"פ [א] נ"ל ומים : [ב] נ"ל מים :
הגהות הגר"א [א] פי' לכתחלה . נ"ב אבל הרשב"א פי' דיעבד ובתחלה או סוף דומיא דמתני' :

קרבן נתנאל

בפ"ז ס"ק א' : [ר] ולא ראיתי לרבותי נוהגין כן . ועכשיו המנהג כרמב"ן : [ש] וכן מוכח בירושלמי . הוכחה זו איני מכיר למי שמעיין בירושלמי כמו שביאר הרמב"ן בהמלחמות . ונהפוך הוא דאיתא להדיא שם דלא כפי' רבינו בשיטת הבבלי . והילך לשון הירושלמי בפרקין הלכה ג' . בן עיר שעקר דירתו לילי חמשה עשר נתחייב כאן וכאן ובן כרך שעקר דירתו (בליל י"ד) נפטר מכאן ומכאן ע"כ . וצ"ל בליל ט"ו . דבליל י"ד נעשה פרוז כדאיתא במתני' . וכן הגירסא בהגהות אלפסי בשם ריא"ז ולפי' רבינו בן עיר שהלך לכרך ועמד שם מקלת יום י"ד נכלל עם בני הכרך להתחייב בזמן קריאתו ואף אם יחזור לעירו יקרא ביום ט"ו . קשה וכי גרע מבן כרך שעקר דירתו בליל ט"ו נפטר מכאן ומכאן וזה בן עיר לא היה בכרך רק מקלת יום י"ד וחזר לביתו בליל ט"ו יתחייב לקרות ביום ט"ו . ע"כ נ"ל דטעות סופר הוא וכצ"ל זהו סברת רש"י וכן מוכח בירושלמי מיהו לישנא דש"ס משמע כו' . רצונו שנראה שתלמודא דידן חולק עם הירושלמי : [ת] ועמד שם מקלת היום י"ד . לכאורה משמע שדווקא קאמר רבינו לפי פירושו שצריך להיות שם מקלת יום י"ד דהיינו אחר זמן קריאת המגילה לרוב עולם . שע"י זה נסתלק מעליו חובת קריאת אנשי מקומו ונכלל עם בני כרך אבל אם לא עמד שם רק כשהאיר השחר בזה לא נסתלק דעדיין יש זמן קריאה לרוב עולם . אמנם לישנא דרבא דייק דלא קפיד אלא אליל י"ד . וצ"ל הא דקאמר מקלת היום היינו עמוד השחר דעלות השחר ראוי לקריאת מגילה כדתנן בפרקין . וכ"ה בט"ז סי' תרפ"ח ס"ק ה' אלא מ"ש בסוף סעיף אפשר כשר קריאת המגילה של לילה עד הנץ החמה כמו בק"ש בסי' רל"ה . אינו דומה דהתם לגבי ק"ש הוי עוד למקלת ב"א זמן שכיבה . מה שאין שייך במגילה ולהדיא אמרי' בפ"ק דברכות דף ט' קודם הנץ החמה יממא הוי לשאר מצות : [א] ורב אלפס כתב . עי' בהמלחמות שלקח דבריו מהירושלמי : [ב] פירוש לכתחלה צריכה שתהא כתובה כולה אבל בדיעבד כו' יצא . וקשה דהא לעיל דף י"ח פריך ומי יצא והאמר רב חלבו כו' . ומאי פריך דרב חלבו לא בעי כתיבת כולה אלא לכתחלה ומתני' קתני יצא בדיעבד . ותי' הב"ח בסי' תר"ן ס"ק ג' . דמרובה קא פריך דאפי' בדיעבד לא יצא כדכתב רבינו ע"ש . וכן תי' הכ"ג . והקשה מ"א בס"ק ה' אם מרובה קא פריך ומברייתא דלעיל אם השמיט פסוקין במקלתה כשר אבל רובה פסול א"כ ה"ל למפרך מברייתא ולא ה"ל לאתויי הא דרב חלבו ע"ש . ונראה דהכי פריך ומדרב חלבו דסבר דלכתחלה בעי שצריכה לכתוב כולה . נשמע מיניה דברובה בדיעבד לא יצא דגזרינן כולה אטו רובה חד דרגא . אבל אי רובה יצא בדיעבד למה גזרו רבנן כולי האי . ה"ל לגזור דבעינן רובה לכתחלה אטו כולה ולא לפסוע תרתי דרגא . א"כ דודאי קושיתו מברייתא . אך בלאו דרב חלבו ה"א המתני' דקתני היה כותבה . היינו מן בלילה שהוא כר"ש בן יוחאי . שאליביה החיוב קריאת המגילה מתחיל משם וא"כ איכא למימר דכבר כתובה המגילה עד שם . ורובה כבר היא כתובה להכי מייתי דרב חלבו הלכה שצריכה לקרות כולה וא"כ הא דקתני במתניתין היה כותבה שכתב לו מגילה לחיוב קריאה מתחלה ועד סוף ושפיר פריך . הא אם לא כתבה רובה אפי' בדיעבד לא יצא . עוד י"ל דבלאו דרב חלבו . ה"א דהלכה כרשב"י . וא"כ יצא בקריאה דהא בכך כתובה רובה . מש"ה פריך מדרב חלבו דצריכה לקרות כולה : [ג] הא אמרי' לעיל . פי' ב' דבמקלתה קתני דיצא אבל אם השמיט רובה אפילו בדיעבד לא יצא : [ד] והן חמשה חוטי גידין . בש"פ חושב עוד לפי' הרמב"ם להצריך בכל תפירה ג' חוטי גידין ע"ש : [ה] אבל ביחיד יצא. אבל בחומשין שלנו הנדפסים או נכתבים דף על דף לא יצא דלא הוי כאגרת. כאב"ן : [ו] כדי שלא יקרע . ואפילו במגלה צריך לשייר בתחלת היריעה ובסופה . וא"כ מ"ש הרי"ף בסימן י"ד שנים בשני קצות היריעה לאו דווקא דהא צריך שיור משהו בראש היריעה ובסופו : [ז] ה"ג הכל כשרין לקריאת מגילה . עי' בפ"ק סימן ו' מ"ש בזה : [ח] ה"ג ר"י מכשיר בקטן מדהביא רבינו המשנה כצורתה משמע דפסק כת"ק . ובפ' שני דברכות סימן י"ד פסק כר' יהודה קרא ולא השמיע לאזנו יצא . וכבר האריך בזה הב"י וב"ח בסימן תרפ"ט : ה"ג כל הלילה כשר : [ט] זה הכלל דבר שמצותו ביום . קתני לילה דומיא דיום . מה יום בלילה לא אף לילה ביום לא כרא"ש דס"ל הכי במנחות פרק ר"י דף ע"א (דס"ל) אם נקצר ביום פסול . וה"ה ספירת העומר כגי' רבינו . מכאן סמך ר"ת שאם לא סיפר בלילה אינו סופר ביום . ומסקנא שאם לא סיפר בלילה יספור ביום בלא ברכה דכמה פוסקים ס"ל דאף ביום מברך : הדרן עלך הקורא את המגילה למפרע

פ"ג [א] ואפילו לסמוך אסור כדאיתא בירושלמי . ולי נראה להביא ראיה מש"ס דידן דהא קי"ל דסמיכה הוי כעמידה וכישיבה כמו שפסק בח"מ סי' י"ז . וא"כ מאי פריך התלמודא קראי אהדדי דכתיב ועמדתי וכתיב ואשב הל"ל דהי' בסמיכה אלא ש"מ מפני כבוד התורה צריך דווקא עמידה ולא סמיכה : [ב] מנין שלא ישב הרב ע"ג מטה . וקשה דהא אמרי' בפרק השוכר את הפועלים דף פ"ד דרשב"ג ור"י בן קרחה הוי יתבי אספסלי ורבי ורא"ש הוי יתבי קמייהו אארעא . וי"ל כי היכי דמתרצין בגמרא קלות מעומד וקשות מיושב ה"נ כיון דבעי הרב לעיונא בה מוכח אי יתיב אארעא כתלמידים לא הוו נהנו בהו שפיר הלכך יתבי אינהו אספסלי . רשב"א ור"ן . ובקשות ישב משה גם הקב"ה התלמדו אע"ג דגבי הקב"ה לא שייך לעיונא בה טובא והכל כרכות . מ"מ משום משה רבינו שצריך ללמוד קשות במיושב לכך למדו השם יתעלה ג"כ בישיבה . וקרא דכתיב ואתה פה עמוד עמדי קאי אקלות . וכך מימרא דר' אבהו איתא לאחר שמת ר"ג שירד חולי לעולם שהיו למדין מיושב . אבל עד שמת ר"ג היה הכל בעמידה הלומד והמלמד . וראיתי קושיא בחידושי רשב"א דהא בימי ר"ג הוי יתבי כדאמרי' בפ' השוכר את הפועלים דף פ"ד והכא קאמר במתניתין מימות משה עד ר"ג היו למדין תורה מעומד ע"ש . ותלמיד טועה כתב כן בשמו דהא מוכח התם דהוי רשב"ג אביו של רבי . ועוד דבסוף סוטה קתני משמת ר"ג הזקן בטלה כבוד התורה שהוא בן בנו של הלל . אבל בימי ר"ג חבירו של רבי יהושע כבר היו לומדים בישיבה . ובזה מיושב קושית הש"ך בי"ד סימן רמ"ו ס"ק י"א שהניח בצ"ע . ודברי הרמב"ם תמוהים שפסק שאין שואלין מעומד . דהא בימי ר"ג ור' יהושע לומדים מיושב וקתני עמד השואל . ש"מ דשואלין מעומד וצ"ע : [ג] התקינו שיהיו מקרין את הכל . ע"כ דברי ר"ת שהשיג על רבינו משולם בפ' הקומץ רבה דף ל' ד"ה שמונה פסוקים : [ד] ועשרה מתרגמין . והא דאמרי' לעיל דף ג' ביקש לגלות תרגום של כתובים כו' . י"ל יונתן לא תרגם אכתובים . אבל תרגום יש מן התנאים . תוס' : [ה] הרב את ריבנו . כ"ה גי' רב עמרם ומרדכי . ורמב"ם וסמ"ג האל הרב : [ו] לתרוייהו . אע"ג דאין חותמין בשתים . הני שתים שייכי אהדדי דאין תשועה שלימה כי אם כשיש בוקר וגאולה לצדיקים ולילה לרשעים : [ז] משום דסליק עניינא . וגי' הירושלמי שלפנינו שאני הכא שהוא סדורה של יום . והיא היא : [ח] רב יוסף אמר כנגד עשרת הדברות ובש"ס איתא ר' לוי אמר כנגד עשרה שלוים

הדברות שנאמרו לו למשה מסיני [ט] אמר ר' יוחנן כנגד עשרה מאמרות שנברא בהן העולם והא ט' הוו בראשית נמי מאמר הוא דכתיב בדבר ה' שמים נעשו · אמר רבא ראשון שקרא ארבע הרי זה משובח שהרי על הקופות היה כותב אב"ג לידע איזה מהן נתרמה ראשון להקריב ממנה ראשון שמלוה בראשון · אמצעי שקרא ארבע משובח דתניא אל מול פני המנורה מלמד שמצדד פניהם כלפי נר מערבי ואמר ר' נתן מלמד שאמצעי משובח · ואחרון שקרא ד' משובח משום מעלין בקודש ולא מורידין · רב פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גובר קרא קמא ארבעה ושבחיה רב פפא [י] ובפ' האזינו קורין [בסי'] הזי"ו ל"ך (ר"ה דף לא.) הראשון קורא מן האזינו עד זכור ימות עולם וקורא השני מן זכור ימות עולם עד ירכיבהו וקורא השלישי מן ירכיבהו עד וירא ה' וינאץ [כ] ובשבת קורא הרביעי מן וירא ה' וינאץ עד לו חכמו ישכילו זאת [ל] והחמישי קורא מן לו חכמו ישכילו עד כי אשא אל שמים ידי והששי קורא מן כי אשא אל שמים ידי עד סוף השירה והשביעי קורא שאר הפרשה · גרסינן בפרק הקומץ (דף ל׳) אמר ר' יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב ח' פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן בבהכ"נ פי' הר"ר משולם ז"ל שקורא אותן העולה בס"ת לבדו ואין שליח צבור קורא עמו והקשה לו ר"ת ז"ל כל התורה כולה נמי כך דינה כדאמר לעיל (סי' יז) קראוה שנים יצאו משא"כ בתורה אלא ה"פ יחיד קורא כל ח' פסוקים [מ] ולא יקראו אותן שנים שנים והיינו טעמא לפי שאלו הפסוקים יהושע אמרם ולמ"ד נמי שמשה אמרם נשתנו שכתבם בדמע :

ג **והפותח** והחותם בתורה · תניא הפותח מברך לפניה והחותם מברך לאחריה · והאידנא דקמברכי כולם לפניה ולאחריה ה"ט תקינו רבנן משום גזירת הנכנסין והיוצאין : **מתני'** בר"ח ובחולו של מועד קורין ד' אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא · והפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה זה הכלל כל שיש בו מוסף ואינו י"ט קורין ארבע בי"ט חמשה ביוה"כ ששה ובשבת שבעה אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהם ומפטיר בנביא והפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה · ירושלמי (ה"ה) ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן היה קורא בתורה ונשתתק זה שעומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון [ג] [א] אתמר ממקום שפסק הראשון נתברכו לפניהם ולא לאחריהם והאחרון נתברכו לאחריהם ולא לפניהם וכתיב תורת ה' תמימה משיבת נפש [ס] שתהא כולה תמימה · מימרא זו נאמרה בתר דתקינו שכל אחד מברך ושמעינן שאם הוא מתחיל ממקום שהתחיל ראשון א) מברך ברכה ראשונה [ע] ואם היה מתחיל ממקום שפסק אינו מברך [פ] כי הוא גומר קריאת הראשון על סמך ברכתו ומכאן דקדק רבינו אבי העזרי התוקע ונף ועומד אחר לתקוע מתחיל ממקום שפסק ואינו מברך דדוקא בתורה דכתיב בה תמימה הוא דמתחיל בראש ומברך אבל שאר מצות לא : **גמ'** בעא מיניה עולא בר רב מרבה פרשת ר"ח כיצד קורין אותה צו את בני ישראל וגו' את קרבני לחמי דהויא תמניא פסוקי היכי ליעבד ליקרו תרי תלתא ותלתא פשו להו תרי ואין משיירין בפרשה
א [צ] פחות מג' פסוקים ופשטי' [דף כב ע"א] רב אומר דולג ושמואל אמר פוסק פי' [ק] דולג חוזר השני וקורא אחד מן השלשה פסוקים שקרא ראשון ומוסיף שנים אחרים נמצא שקרא שלשה פסוקים [ר] נשארו ג' פסוקים קורא אותן השלישי ושמואל אומר פוסק פסוק אחד לשנים וקורא חציו לראשון וחציו לשני אמר ליה רבא בריה דרבה לרב יוסף הלכתא מאי אמר ליה הלכתא דולג והלכתא אמצעי דולג* :

ד [דף כב ע"ב] [ש] **ותשעה** באב ותענית צבור קורין שלשה דתניא זה הכלל כל שיש בה ביטול מלאכה לעם כגון תענית צבור ותשעה באב דרוב תענית צבור מותרין במלאכה דאין

הגה"ה
*ויש אומרים דהיכא דקרא בפסח או בעצרת אותו שלפני האחרון עד שני פסוקים סמוך לפרשה של עצמו של יום שיש לאחרון לדלג ולהתחיל פסוק אחד למעלה ואין לו לקרות שני פסוקים מאותה פרשה ושלשה מפרשה אחרת שאינה מענינו של יום כגון מסך תורה שנסיימה מלתיה בהכי ולא אתבריר · מא"ז :

איסור מלאכה בתענית צבור אלא אמצעיות ואחרונות שגוזרין על הגשמים וכן ט"ב אין איסור אלא במקום שנהגו הלכך בשביל ביטול מלאכה לעם אין קורין אלא שלשה ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראשי חדשים ומועד קורין ד' דבר"ח אין הנשים עושות מלאכה כדאיתא בירושלמי (פ"ק דתענית ה"ו) הני נשי דלא עבדי עבידתא בריש ירחא מנהגא הוא ומתרגום יונתן (שמואל א כ) משמע שהיו פורשים ממלאכה בראש חדש שהרי תירגם אשר נסתרת שם ביום המעשה דאיטמרית תמן ביומא דחולא ובראש חדש הוי קאי וקרי יום שאינו ר"ח יום המעשה מכלל דר"ח לאו יום המעשה הוא . א"ר אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אא"כ נענה כיהושע בן נון דכתיב ויאמר ה' אל יהושע קום לך [ת] ואמר רב חייא בר רב הונא חזינא להו לאביי ורבא דכי נפלי על אנפייהו דמצלי אצלויי · משמע מתוך דברי האלפסי שחיבר אלו המימרות יחד דס"ל דהא דמצלי אצלויי הייני משום ההיא דר' אלעזר דאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו ואין הטעם כן דהא הטעם דמייתי לה בשמעתין ובפרק אין עומדין (דף לד:) בתר הך ברייתא דקידה על אפים השתחואה זו פשוט ידים ורגלים ומשמע דאתא רב חייא בריה דרב הונא לאשמועינן אע"ג דמן התורה אין השתחואה אסורה על הרצפה אלא בפשוט ידים ורגלים מדרבנן אסור אף בלא פשוט ידים ורגלים ולהכי הוו מצלי אביי ורבא וכן כתבו בשם רב האי גאון דטעמא דמצלי אצלויי שלא יהא נראה כמשתחוה והאי דר"א מפרש בירושלמי (פ"ב דתענית ה"ו) דוקא כשהוא מתפלל בפני הצבור ובשביל הצבור אבל היכא דמתפלל בינו לבין עצמו בביתו שפיר דמי דהיכא דמתפלל על הצבור בצבור כסיפא ליה מלתא שמהרהרין עליו שאינו הגון ואינו ראוי ליענות : זה הכלל כל שיש בו מוסף ואין י"ט וכו' בהכלל סימנא בעלמא הוא דלא תימא י"ט ומועד כי הדדי ניניהו אלא נקוט האי כללא בידך כל דטפי ליה מלתא מחבריה טפי ליה גברא יתירא בר"ח ובחולו של מועד איכא קרבן מוסף ד' בי"ט דאסור בעשיית מלאכה חמשה ביוה"כ דענוש כרת ששה בשבת דאיסור סקילה שבעה : ה [דף כג ע"א] **ת"ר** הכל עולין למנין שבעה ואפי' אשה וקטן אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בצבור מפני כבוד צבור . איבעיא להו מפטיר מהו שיעלה למנין שבעה רב הונא ורב ירמיה בר אבא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה מ"ד עולה דהא קא קרי ומ"ד אינו עולה כדעולא דאמר עולא מפני מה אמרו המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחלה [א] מפני כבוד תורה וכיון דמשום כבוד תורה הוא לא סליק למנינא מיתיבי המפטיר בנביא לא יפחות מאחד ועשרים פסוקים כנגד שבעה שקראו בתורה ואם איתא עשרים וארבע הוו כיון דמשום כבוד תורה הוא . [דף כג ע"ב] כנגדו נמי לא בעינן משמע דבימי חכמי הגמרא לא היו רגילין לקרות למפטיר מה שקרא אחרון אלא היה קורא דבר אחר דאלו היה קורא מה שקרא אחרון כמנהגינו מאי קאמר כיון דמשום כבוד תורה הוא כנגדו נמי לא בעינן תיפוק ליה דלא קראו אלא אחד ועשרים פסוקים ועוד קשה מהא דקא משני לעיל כיון דמשום כבוד תורה למנינא לא סליק [ב] טפי הוה ליה למימר כיון דאינו קורא אלא מה שקרא האחרון למנינא לא סליק אלא ש"מ שבימיהם היה המפטיר קורא פסוקים אחרים מה שלא קראו לפניו ותימה למה אין אנו נוהגין כן ונראה כי בימי חכמי הגמרא לא היו אומרים קדיש בין שביעי למפטיר לכן נהגו לגמור כל הסדר [ג] ואחר שנשלם הגמרא תיקנו לומר קדיש בין שביעי למפטיר ולכך נהגו לגמור כל הסדר קודם קריאת המפטיר כי לא מסתברא לומר קדיש באמצע הסדר כיוצא בו מצינו שנשתנה הסדר אחר השלמת הגמרא שתיקנו לומר פסוקים ויראו עינינו אחר השכיבנו [ג] ובימי חכמי הגמרא לא נהגו כן וגם תיקנו לומר קדיש קודם תפלת ערבית [ד] להודיע שתפלת ערבית רשות (א) [ה] ולאפוקי מדברי ר' יוחנן דאמר בפ"ק דברכות (דף ד:) איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית וכן נמי תיקנו לומר קדיש בין שביעי למפטיר לומר שאין ממנין השבעה ולכך צריכין לחזור מן הפרשה שקרא השביעי אבל

הגהות הב"ח א פחות מג' פסוקים לקרו ד' ד' פשו להו ז' וביום השבת דהויא תרי ובראשי חדשיכם דהויא ה' היכי ליעביד לקרו תרי מהא וחד מהך אין מתחילין בפ' פחות מג' פסוקים לקרו תרי מהא ותלתא מהך אין משיירין בפ' פחות מג' פסוקים ופשטינן רב אומר וכו' : ב ואין יו"ט וכו' זה הכלל :

הגהות הגרי"פ [א] ובטור א"ח סי' ק"מ הנוסחא דאי תימא : [ב] עם המפטיר כנ"ל :

הגהות הגר"א א] מברך . נ"ב והר"מ ס"ל דאינו מברך ומפרש שאם ממקום שפסק אז נראה כאלו קריאתו מובדלת מן הראשון עכשיו אחת היא . כ"י :

תפארת שמואל

(א) **ולאפוקי** מדרבי יוחנן דאמר פ"ק דברכות וכו'. הקשה הרא"ש שם למה אנו מפסיקין בין גאולה לתפלה בפסוקים ויראו עינינו כו' ואין לומר דקי"ל כרב דאמר (הלכה כר"א ד) תפלת ערבית רשות א"כ רבי יוחנן דסבר דצריך לסמוך ס"ל דחובה היא ורב ור"י הלכה כר"י ע"כ נראה שגם ר"י ס"ל דתפלת ערבית רשות וכו' עכ"ל. וא"כ קשה מ"ש כאן שתקנו קדיש להראות שהיא רשות לאפוקי מדרבי יוחנן ודו"ק שם: תנן.

קרבן נתנאל

הלוים שאמר דוד. ומרי"ף ורבינו נראה שלא היה בגרסתם. וכן נראה שאין שייכות הלוים לקריאת התורה. ואגב שטפיה דאמר התם בר"ה דף ל"ב שתקנו עשרה מלכיות כנגד י' הללויה שכתוב בהון בתקע שופר כתבוה הכא. והני תלתא מ"ד במלכיות חד אמר כנגד הלוים וחד אמר כנגד עשרה מאמרות וחד אמר כנגד עשרת הדברות לא פליגי וכל א' נותן טעם בפני עצמו. דמ"ד כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם והכל כאשר לכל בכן לו יאתה המלוכה ואומרים כנגדו עשרה מלכיות. וזכרונות לזכור לנו זכות מעמד הר סיני שהחזיר על כל האומות ולא רצו לקבלו עד שאני חבצלת השרון כפפתי את אזני לשמוע קול מורי לכן אלה תזכור לנו ותקנו כנגדו עשרה זכרונות. ולעומת שופרות תקנו נגד י' הללויה דכתיב בהו הללויה בתקע שופר. וכמו כן הכא קאמרי האמוראי תלתא טעמי שתקן עזרא לקרות עשרה פסוקים בשבת במנחה ויום ב' וה'. עשרה בטלנין ועשרה מאמרות לא שייך במנחה בשבת דהולך בטלין ממלאכתן גם העשרה מאמרות בחול היו. ע"כ נ"ל הך טעמא כנגד עשרת הדברות שהיה בשבת כדאמרינן דכ"ע ס"ל בשבת ניתנה תורה. נמצא דהנך תרי טעמי שייכי בקריאת חול וטעם נגד עשרת הדברים נותן טעם למנחה בשבת: [ט] ה"ג רבי יוחנן אמר כנגד: [י] ובפ' האזינו קורין בסימן הזי"ו ל"ך. כך אמרינן בר"ה דף ל"א אמר רב כדרך שחולקין בבה"מ כך חולקין בבית הכנסת: [כ] **ובשבת** קורא הרביעי מן וירא. תלשון הרי"ף משמע דבחול קורין הז"י ובשבת מוסיפין ול"ך. אבל במרדכי איתא דבשבת במנחה וב' וה' אין מדקדקין בסימן זה וכ"פ כמ"א סימן תכ"ח וכן הוא המנהג: [ל] והחמישי קורא מן לו חכמו עד כי אשא אל שמים. כך פסק הרי"ף ורמב"ם ורבינו והטור וכ"פ בש"ע סימן תכ"ח וע"ש מנהג אחר לפירש"י ומס' סופרים: [מ] ה"ג ולא יקראו אותן לשנים. פי' זה ד' פסוקים וזה ד' פסוקים: [נ] ה"ג אין תימר ממקום שפסק הראשונים נתברכו לפניהם ולא נתברכו לאחריהם והאחרונים נתברכו לאחריהם ולא נתברכו לפניהם וכתיב תורת ה' תמימה שתהא: [ס] **שתהא** כולה תמימה. כלומר כל ג' פסוקים שקורין כל א' מז' גברי המה נקראים תורת ה' וצריך להיות תמימה ברכה בפתיחתה ובחתימתה וא"ת בזמן המשנה שלא היה מברך אלא הפותח והחותם הא לא הוי תמימה תירץ הב"ח ומ"א בסי' ק"מ שהאחרים היו מתכוונין לצאת בברכת הראשון ומתכוונים לצאת בברכת החותם משא"כ עכשיו שאין מתכוונים לצאת בברכת חבירו. לכן כל א' צריך לברך על קריאתו תחלה וסוף. והר"ן תי' דקודם התקנה הוו כולם כחד גברא. ר"ל מ"ה הוי תורת ה' תמימה. משא"כ עתה מפני נכנסין ויוצאין תקינו שכל א' מברך בפני עצמו. א"כ א"א שמפני ב"א זה יברך על תחלת הקריאה וזה יברך לאחריה דלאו תורת ה' תמימה: [ע] ה"ג ראשון מברך ברכה ראשונה שאם היה מתחיל ממקום שפסק אינו מברך. כי אם הוא יברך נמצא שהראשון שנשתתק נחשב בפני עצמו ועולה למנין ז' גברי א"כ הפסוקים שקראו בראשון נתברכו לפניהם ולא לאחריהם ולא הוי תמימות: [פ] כי הוא גומר קריאת הראשון כו'. כלומר ע"כ נ"ל שאינו מברך והוא והראשון אינם עולים אלא למנין חד גברא כי הראשון התחיל במצות הקריאה והאחרון גומר. ע"ז אמר הירושלמי דבקריאת התורה אינו שייך בגומר. כי אדם אחד צריך לברך בפתיחה ובחתימה ולא הוי תמימה. ואין להקשות הא ע"כ השני צריך לברך בתחלה דהא בתר דתקינו רבנן איירי משום גזירת הנכנסין. י"ל דכל כהאי מלתא קלא אית ליה ולא שייך גזירת הנכנסין וכ"כ ב"י בשם המרדכי סברא זו. כל זה ניחא לפי' הר"ן אבל לפי' הב"ח ומ"א קשה מ"מ האידנא אף דלא שייך בהכ"ג גזירת הנכנסין. מ"מ לא כוון האחרון לצאת ידי ברכה ראשונה ע"י הראשון וצריך לברך ברכה ראשונה. וליכא למימר דאף בתר דתקינו רבנן מ"מ כל הני שבעה קרואים כוונתם להוציא הצבור בברכה ובקריאה שלהם כמו קודם התקנה שהיו מוציאין הצבור הראשון והאחרון. וכן נ"ל סברא זו בסוף דברי רבינו יואל שהביא ב"י ע"ש. דא"כ גם שהשני גומר הוי תמימות כמו קודם התקנה וצ"ע: [צ] ה"ג ברי"ף פחות משלשה פסוקים ליקרו תרי ארבעה. וביום השבת תרי ובראשי חדשיכם חמשה היכי לעביד ליקרו תרי מהא וחד מהכא אין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים ליקרו תרי מהא ותלתא מהך אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים ופשטי' עכ"ל הרי"ף ליקרו תרי מהא וחד מהכא אין מתחילין. מהא הוכיח בעל ת"ה סי' כ"ח דבפרשה שאינה רק ב' פסוקים מותר לשייר בתחלה ולהפסיק שם. דאי אין כשאי להפסיק והוי בכלל אין מתחילין בפ' פחות משלשה פסוקים אפילו אי א' מהכא קורא שלשה מ"מ אין מתחילין בפ' וביום השבת שהיא פ' של שני פסוקים ע"ש. והקשה מ"א סימן קל"ח ס"ק ב' דמדברי תוספות ד"ה אין מתחילין משמע דווקא ביום השבת שרי דהוי דבר ידוע לעולם. וא"כ אין ראיה מכאן לשאר פרשיות לסיים שם. ונראה דלק"מ דלא ס"ל הך סברא ידוע כמו שהקשה מ"א גופיה דא"כ ה"ל לתקן שיסיימו בר"ח ב' פסוקים סמוך לפרשה והוי ידוע לעולם. אלא תי' תוס' שני וגם יש להם לתמוה וכו'. וכ"ת דהא צריכין לומר הסברא שהרי ידועות לעולם. דאל"ה קשה מפ' ויחל ותוהקרבתם. י"ל דלדידן ל"ק דבפ' ויחל הם ד' פסוקים אחר הפרשה והקרבתם שלשה פסוקים וכמ"ש מהרי"ל ומהרש"א: [ק] דולג חוזר השני וקורא פסוק אחד מן השלשה פסוקים שקרא הראשון. והקשה הרמב"ן דהא עדיין יש חשש הנכנסין בשמעם שמתחיל השני שני פסוקים אחר הפרשה ויאמרו שהראשון לא קרא אלא שני פסוקים וי"ל דלא חיישינן לנכנסין א"כ לא נדלוג ויקראו ב' ראשונים ארבעה והשלישי ביום השבת ותרי מובראשי חדשיכם ומה תאמר דהנכנסים יאמרו שהשלישי לא קרא אלא שני פסוקים מובראשי חדשיכם. הא לא חיישינן לנכנסין. עיין מה שתי' הר"ן ובשו"ת מהרי"ל סימן ק"ס. ומ"א סי' תכ"ג ס"ק ב' תי' דודאי גבי כהן ישאלו למה לא קרא יותר כיון שיש לו עוד ליום ויאמרו להם אבל הכא לא ישאלו שיאמרו לא קרא יותר כדי שישאר לרביעי ג"פ ע"כ. ולכאורה דברים אלו אין להם שחר למאי צריך ג' לרביעי הא סגי בשני פסוקים. ואמרתי דכמו דאמרי' לעיל דף כ"א אחרון שקרא ארבע משובח. מ"ה הניח פסוק יותר לרביעי וכ"ת הא אמרינן נמי אמצעי שקרא ד' משובח. דבתרי אמצעים לא שייך לומר הך סברא דאמצעי משובח. וכ"מ בלבוש' ד"ה והלכתא אלא דלפ"ז קשה על מנהגינו שהשלישי קורא שלשה וגם פ' וביום השבת. הלא היתרון לרביעי לקרות וביום השבת ובראשי חדשיכם: [ר] **נשארו** שלשה פסוקים קורא אותן השלישי. וביום השבת ובראשי חדשיכם קורא הרביעי. דלא כמנהגינו שהשלישי קורא וביום השבת: [ש] וט"ב ותענית צבור קורין שלשה. בגמרא איבעי להו תענית צבור בכמה. הקשה ר"ת בס' הישר מה ספיקתו הא בהדיא תנן במס' תענית דף כ"ו יום ראשון בראשית ויהי רקיע וקי"ל בראשית בשנים ויהי רקיע באחד אלמא בתלתא קרי. ותי' בדוחק. השב"א בחידושיו. ולי נראה דבש"ס איבעיא להו או דלמא הכא נמי איכא מוסף תפלה. פרש"י ברכה יתירה תפלת עננו. דהא לפי דברי רב אשי זה הכלל דמתני' מרבה תענית צבור וט"ב. ובט"ב ליתא מוסף כ"א תפלת עננו. איברא ממעמדות ליכא למפשט דה"א בתענית קורין ד' דאית בי' מוסף תפלה שמתפללין כ"ד ברכות. ונמצא שם ברכות מוסף תפלה משא"כ במעמדות לא מצינו שהתפללו כ"ד ברכות: [ת] **אמר** רב חייא בר רב הונא. כ"ה גי' הרי"ף וגי' הש"ס הכא אמר רבי חייא בר אבין ועיין בפ' אין עומדין הגירסא כגי' הרי"ף: [א] **מפני** כבוד התורה. שלא יהיה כבוד התורה וכבוד הנביא שוה. רש"י. ופי' הב"ח סימן רפ"ד ס"ק א' שאם לא היה קורא בתורה אלא בנביא ומברך על קריאתו כמו על התורה יהא כבוד התורה ונביא שוה. ע"כ צריך המפטיר לקרות בתורה תחלה ואח"כ בנביא דבמה שמקדים לקרות בתורה אנו רואים דגדולה היא התורה. וכן פי' הלבוש ולולי דבריהם נראה לפרש דבתורה קורין כ"א פסוקים לז' גברי וכן בנביא המפטיר לא יפחות מכ"א פסוקים כמו שהיו קורין בנביא בשעת הגזירה. ויהא כבוד התורה ונביא שוה. ולכן צריך המפטיר לקרות בתורה ג' פסוקים. ואז הוי יתרון לתורה שקורין בה כ"ד פסוקים דהא פי' רבינו דבימי חכמי הגמרא לא היה המפטיר קורא מה שקרא אחרון אלא היה קורא ד"א: [ב] **טפי** הוה ליה למימר כיון דאינו קורא כו'. ודאי הא לא קפי' דלא הוי לאמויי הא דעולא. דאפי' לא הוי קורא אלא בדילוג כמנהגינו. מ"מ הוי קשה למה קורא המפטיר בתורה אם לא עולה. כמו דאמר הך מ"ד דאמר עולה דהא קרי. אלא דה"ל לשנויי כיון דאינו קורא אלא מה שקרא האחרון למניינא לא סליק: [ג] ובימי חכמי הגמרא לא נהגו כן. דלא כהרב בעל מ"מ בפ"ק דברכות סי' ה' שרוצה לפרש במה שכתב רבינו שם לפי שבימיהם הראשונים וכו' שהיה בזמן הגמרא. וע"ק דא"כ ה"ל נמ"ש שם להקשות נמי מי"ח פסוקים ליראו עינינו ולשנויי דכתפלה אריכתא דמי: [ד] **להודיע** שתפלת ערבית רשות. שאמרו קדיש אחר הזכרת י"ח פסוקים כמו אחר תפלת י"ח להורות שנשלם הסדר התפלה ואין צריכין להתפלל עוד שמונה עשרה: [ה] **ולאפוקי** מדר' יוחנן. וקשה דהא בפ"ק דברכות סימן ח' כתב רבינו דרבי יוחנן

נמי

ימים טובים וארבע פרשיות שמוציאין שני ספרים אין המפטיר חוזר וקורא מה שקרא אחרון אלא אומר קדיש אחר שקראו שבעה בשבת וחמשה בי"ט ובספר השני קורא המפטיר חובת היום ובשמוציאין שלשה ספרים קורין ששה באחד והשביעי בשני ואומר קדיש ובשלישי קורא המפטיר פרשה שהיא מעין ההפטרה אבל אם היה קורא השביעי בספר השני כשמוציאין שנים או בשלישי כשמוציאין שלשה [י] היה המפטיר צריך לכפול לפי שלא יאמרו קדיש עד שיגמרו הפרשה · ואחר שגמרו פרשה אומר קדיש והמפטיר קורא מה שקרא השביעי [ז] וכן הנהיגו רבינו אליהו ורבינו משולם ז"ל (ומנהג כשר הוא) דלא מסתבר דקטן המפטיר שאינו מן המנין [ח] שיקרא חובת היום ובסדר רב עמרם כתוב שבמקום שמפסיקין בקדיש אין מפטיר עולה א)למנין שבעה הרי למדנו מדבריו שהיו רגילין להפסיק בקדיש בין שביעי למפטיר ומה שאין מוציאין בשבת ספר תורה לקרות ביום השבת כמו שקורין בימים טובים קרבנות היום לפי שאין בפרשה של שבת רק שני פסוקים וג' · לקרות אלא מעניינו של יום ועוד טעם אחר דקאמרינן לקמן פרק בתרא (דף לא:*) תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שהן קורין בהן מעלה אני עליהן כאלו הקריבום לפני ומוחל אני להם על כל עונותיהם ובקרבן שבת אין קרבן לכפר דכולן עולות [ט] והלכתא מפטיר עולה דקאמר בפרק בני העיר (דף ל:) ר"ח אדר שחל להיות בשבת בואתה תצוה אמר אביי קרו שיתא בואתה תצוה עד ועשית כיור נחשת וחד תני וקרי מן כי תשא עד ועשית כיור והיינו מפטיר אלמא מפטיר עולה למנין שבעה וכן הלכה [י] ולכך אנו נוהגין בתענית במנחה ובתשעה באב וביוה"כ במנחה שהשלישי הוא מפטיר אבל בשבת השמיני מפטיר וביו"ט הששי וביוה"כ השביעי לפי שאנו רוצים לעשות מנהגינו אליבא דכולי עלמא דכיון דמוסיפים עליהן ניחא לכ"ע דלמאן דאמר עולה הוי מפטיר שמיני ואין בכך כלום דמוסיפין ולמ"ד מפטיר אינו עולה כבר קראו לפניו שבעה ואע"ג שקורא המפטיר בי"ט וביוה"כ בעניינא דיומא ואמרי' לקמן בפרק בתרא דקרו שיתא בואתה תצוה וחד קרי בכי תשא . מ"מ תקינו עכשיו שיקרא המפטיר שהוא שמיני עניינא דיומא כדי לנהוג אליבא דכ"ע · כך השיב רבינו תם ז"ל ב)והרב רבינו משולם ז"ל וכן פסקו רב עמרם ורב האי גאון ז"ל · [כ] ודבר זה תלוי במה שנהגו להפסיק בקדיש בין שביעי למפטיר : ו **תניא** המפטיר בנביא לא יפחות מאחד ועשרים פסוקים כנגד שבעה שקראו בתורה · ואי סליק עניינא בציר מעשרים ואחד כגון עולותיכם ספו על זבחיכם לא בעינן אחד ועשרים · ואי איכא תורגמן לא בעינן אחד ועשרים אלא אפי' לא קרא [ל] אלא עשרה פסוקים שפיר דמי · דתני ר' חלפתא בן שאול לא שנו אלא במקום שאין תורגמן אבל במקום שיש תורגמן פוסק· מכאן משמע שגם בימי חכמי הש"ס היו מקומות שלא היו מתרגמין מכאן סמכו למנהגינו שאין אנו רגילין לתרגם · ואמרי' נמי בירושלמי (ה"א) אמר ר' ייסא מן מה דאנן [מ] חמויי דרבנן נפקי לתעניתא וקרו ליה ולא מתרגמי הדא אמרה שאין התרגום מעכב · אמר ר' יונה [נ] אע"ג דתימא אין התרגום מעכב טעה מחזירין אותו · ונראה שהם היו מתרגמין לפרש להמון העם שהיו מדברים בלשון ארמית · אבל לדידן מה תועלת יש בתרגום כיון שאין מבינין אותו · ואין לומר נלמוד מהם שיפרש בלשון שיבינו דיש לומר דתרגום שאני שנתקן ברוח הקדש · אמר רב שמן בר אבא זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דר' יוחנן וכי הוה קרינן עשרה פסוקים במקום שיש תורגמן אמר לן אפסיקו · ירושלמי (ה"א) [ס] משה תיקן להם לישראל שיהו קוראין בתורה בשבתות ובימים טובים ובראשי חדשים ובחולו של מועד · שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל · [ע] עזרא תיקן להם לישראל שיהו קורין שלשה בתורה בשני ובחמישי ובמנחה בשבת : ז **מתני'** [פ] אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין נושאין את כפיהם ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא ואין עושין מעמד ומושב ואין אומרים ברכת אבילים ותנחומי אבילים וברכת חתנים ואין מזמנין על המזון (בשם) [*בשם] בפחות מי' [ובקרקעות] תשעה וכהן ואדם כיוצא בהם · אין פורסין על שמע פירש רש"י מנין בני אדם שבאין לבהכ"נ אחר שקראו צבור את שמע אומר קדיש וברכו [צ] וברכה ראשונה של יוצר ואומר רבינו תם אם יש ששה בני אדם שלא שמעו קדיש וברכו אע"פ שהשאר שמעו יכולין לומר קדיש וברכו · והביא ראיה מהא דאמרינן במסכת סופרים (פ"י ה"ז) אין אומרים קדיש וברכו בפחות מעשרה ורבותינו שבמערב אומרים בשבעה. ונותנין טעם לדבריהם בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' פירוש כמנין התיבות וי"א אף בששה שעד ברכו ששה הוא אע"ג דלכאורה משמע דרבותינו שבמערב פליגי את"ק ואגמרא דידן וסברי לכתחלה לא בעי אלא שבעה וי"א ששה ומיהו היה נראה לרבינו תם לאוקמא דלא ליפלוג אגמרא דידן ומיירי דהכי ששה לא שמעו קדיש וברכו ואידך שמעו ועוד היה אומר ר"ת דששה אלו כנגד ששה תיבות ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר וגם אותיות ואתחנן ששה ואות ראשונה עולה ששה ובספר הישר כתב רבינו תם שמצא כתוב באגדה שאין אומרים ברכו [ק] אא"כ יש שם ששה שלא שמעו שנאמר בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' ותלמידי רש"י [ר] כתבו בשמו שאפי' בשביל אחד פורסין על שמע · [ש] ואפי' קרא הוא שמע יכול לחזור ולפרוס הוא עצמו שהרי שליח צבור אע"פ שהתפלל חוזר ומתפלל בקול רם אע"פ שכולנו בקיאין עכשיו ואין כל כך ראיה משמונה עשרה דהאי שמנה עשרה דאמר ר' יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום (ברכות דף כא·) ועוד החזן מסדר התפלה פעם שניה כדי שיענו הקהל קדושה וגם מצוה לענות מודים כדאיתא במסכת ברכות (שם:) ועוד במסכת סופרים (שם) כתוב ובמקום שיש שם תשעה או עשרה ששמעו בין ברכו בין קדיש ולאחר התפלה [ת] עמד אחד שלא שמע בין אלו ואמר ברכו או קדיש וענו אלו אחריו יצא ידי חובתו ור"י אומר שלא רצה רבינו תם לפרוס על שמע כיון ששמעו כולם קדיש וברכו חוץ ממנו אפי' הוא עצמו לא רצה לומר ברכו ושמא לישנא דמסכת סופרים לא משמע אלא בדיעבד ולא נהירא לי לחלק בענין זה בין לכתחלה בין דיעבד [א] והיא רבותינו שבמערב פליגי את"ק וסברי דלכתחלה אומרים ברכו בשבעה [ב] וסברא גדולה היא דלמה לא יצטרפו תשעה ששמעו עם היחיד שלא שמע שיאמר הוא דבר שבקדושה הרי הוא מקדש השם בעשרה · ירושלמי (ה"ד) מכיון דתנינא אין פורסין על שמע בפחות מעשרה [ג] למה לי דתני אין עוברין לפני התיבה בפחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו מקצתן גומר ואין נושאין כפיהן בפחות מעשרה ואם התחילו וכו' : ואין מפטירין בנביא וכו' . ועל כולם הוא אומר ועוזבי ה' יכלו : **גמ'** מנא הני מילי · אמר ר' חייא בר אבא אמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה מאי משמע דתני רבנאי אחוה דרבי חייא בר אבא אתיא תוך תוך כתיב הכא בתוך בני ישראל וכתיב התם הבדלו [ד] מתוך העדה מה להלן עשרה אף כאן עשרה וקדושה א) שאומרים ביוצר יחיד אומרה שאינו אלא סיפור דברים בעלמא שמשרתי מעלה מקדישין כאדם שקורא פסוקי קדושה שבישעיה אבל קדושה של שמונה עשרה שאנו אומרים נקדש צריך עשרה : ואין עושין מעמד ומושב · מאי טעמא כיון דבעי למימר עמדו שבו יקרים שבו לאו אורח

הגהות הב"ח א למנין שבעה ובמקום שאין מפסיקין עולה הרי למדנו : ב השיב ר"ת ז"ל להרב רבינו משולם :

הגהות הגר"א א] וקדושה שאומרים ביוצר יחיד אומרה . נ"ב וברמב"ם וש"פ כ' שמדלגה (ועמ"ש רבינו בא"ח סי' נ"ט ס"ק ס') :

קרבן נתנאל

נמי סבר תפלת ערבית רשות ע"ש . וא"כ לאו לאפוקי ר' יוחנן הוי . כך הקשה בספר תפארת שמואל . הוא סבר דהא דקאמר לאפוקי מדר"י מוסב אדלעיל דס"ל תפלת ערבית רשות . וליתא דס"ק רבינו מתרי טעמי תקנו קדיש וי"ח פסוקים . קדיש להודיע שתפלת ערבית רשות . וי"ח פסוקים כדי שלא יהיו צריכין להתפלל עוד שמונה עשרה . לאפוקי דרבי יוחנן דס"ל תפלת ערבית רשות ומ"מ צריך לסמוך גאולה לתפלה . כי אין צריכין לסמוך . ואם תקשה לך למה באמת תקנו כך הא לא מצינו מי שפליג אדר"י דהא סברייתא מסייע לי' . ביאר רבינו שם בברכות . ומנהג זה נהגו אותו ההמון לפי שבימיהם הראשונים היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו יראים להתעכב שם עד אחר תפלת ערבית ותקנו לומר פסוקים אלו שיש בהן י"ח אזכרות כנגד שמונה עשרה ברכות של י"ח ותקנו אח"כ ברכת יראו עינינו וקדיש . והשתא נמי שמתפללין ערבית בבית לא נתבטל המנהג הראשון : [ו] היה המפטיר צריך לכפול לפי וכו' . שיעור דבריו כך הוא דליכא למימר שהשביעי יהיה מפטיר ויאמר קדיש אחר השביעי קודם קריאת הפטרה כיון דס"ת שניה היא חובת היום . א"כ אין תשלום הסדר מכל השנה שהמפטיר אין מן השבעה גברי ומפרש ואזיל דבכל השנה א"א לעשות כ"א שהמפטיר צריך לכפול לפי שלא יאמרו קדיש עד אחר גמר הפרשה ואחר שגמרו הפרשה אומר קדיש להורות דאין המפטיר עולה למנין ז' והמפטיר קורא מה שקרא השביעי . ועדיף טפי שהמפטיר קורא בס"ת שניה אף שחובת היום הוא . חדא דאין משנין מכל סדר השנה שאומרים קדיש בין שביעי למפטיר . ועוד שכל מה שנוכל לעשות כמו שהיה המנהג בימי חכמי הגמרא שהמפטיר היה קורא פסוקים אחרים מה שלא קראו לפניו כך סברת ר"ת : [ז] וכן הנהיגו . לכאורה דברי רבינו תמוהים . דהא לפי מה שמבואר בתוס' מנהג רבינו אליהו סותר מר"ת דס"ל דבס"ת שניה קרא שביעי ואומרים קדיש והמפטיר כופל וקורא מה שקרא שביעי . וצ"ל דפ"ז קאמר וכן הנהיג ר"א ור"מ שהשביעי לא היה מפטיר וכן על אופן זה מביא ראיה מרב עמרם : [ח] שיקרא חובת היום . אע"ג דקי"ל דקטן עולה למנין שבעה . היינו להשלים אבל כולם קטנים לא . ואם קטן המפטיר יקרא בחובת היום הוי חובת היום בקטנים לכן עדיף טפי אף שיש ב' ס"ת לשנות מן מנהג הגמרא . שלא יקרא המפטיר פסוקים מה שלא קרא השביעי . אלא השביעי קורא בס"ת שניה ואומרים קדיש והמפטיר חוזר וקורא מה שקרא השביעי כך סברת רבינו אליהו : [ט] **והלכתא** המפטיר עולה . דברי רי"ף כמה עד וכן הלכה : [י] **ולכך** אנו נוהגין בתענית במנחה ובט"ב . הקשה מהרש"א וצ"ע למאי דמדמה המפטיר דעולה בג' לעולה בשבעה אמאי לא מותבינן הכא למ"ד דאינו עולה מהך ברייתא דמייתי במתניתין לעיל דקתני חל להיות בב' וה' קורין שלשה ומפטיר אחד רבי יוסי סבר דלעולם קורין שלשה ומפטיר אחד דלכ"ע המפטיר עולה למנין ג' ע"כ. ולק"מ דהך ברייתא קתני לענין ט"ב . וה"א שאני ט"ב דקילא דהא ת"ק מקיל בג' וד' א' קורא וא' מפטיר ובכל קריאת התורה לא מצינו פחות מג' . ה"נ מקילינן לכ"ע דבט"ב עולה המפטיר למנין ג' אע"ג דבעלמא אינו עולה : [כ] ודבר זה תלוי במה שנהגו להפסיק דבמקום שא"א קדיש בין שביעי למפטיר . אזי המפטיר עולה כמנהג הגמרא : [ל] **אלא** עשרה פסוקים שפיר דמי . משום טורח הצבור . רש"י . והר"ן פי' משום דבהדי תרגום הוי עשרים פסוקים . ופסוק אחרון שכופל בתורה הוי עשרים ואחד : [מ] ה"ג חמין כבנן דנפקי לתעניתא וקראיי ולא מתרגמין : [נ] ה"ג אע"ג דלא אמר אין : [ס] ה"ג משה התקין לישראל : [ע] ה"ג עזרא התקין לישראל שיהו קורין בתורה : [פ] **אין פורסין** על שמע כו' בפחות מעשרה . וא"ת בפ"ק דף ה' בין לרב ובין לרב אסי מגילה שלא בזמנה קורין בעשרה ולמה לא מנה במתני' קריאת המגילה שלא בזמנה . וי"ל דלא תני אלא במה שנוהג בכל ישראל . אבל קשה להרי"ף בפ"ק סי' ו' דלרב אפילו בזמנה צריך לקרות בעשרה דוקא. א"כ ה"ל למחשב קריאת המגילה . וקושיא זו הקשה בעל המאור .. ותי' הרמב"ן דכל הני דמתני' חובת הצבור ואין עושין אותו אא"כ בעשרה או רובם מחוייבים בדבר . אבל במגילה לא בעינן עשרה אלא משום פרסומי ניסא . הלכך אפילו בשביל יחיד קורא אותה בעשרה . אע"פ שאלו הם כיון שהיחיד לא יצא . ויש לדקדק עליו . הא פריסת שמע נמי בשביל יחיד אפילו תשעה ששמעו כדקתני במס' סופרים כמ"ש רבינו בסמוך . וי"ל דהרי"ף מוקי לה כך דמס' סופרים בדיעבד אבל לכתחלה בעינן רוב שמחוייבים בדבר כסברת ר"ת . ורבינו דס"ל דפורסין אפילו בשביל יחיד בלא"ה לק"מ קושית המאור דכתב לעיל בפ"ק . דהך מ"ד דאמר בעשרה בזמנה כפי' רש"י שאינו אלא למצוה . מכאן תשובה למ"ש מהרי"ל בהלכות ערובי חצרות שאין מערבין לבוא להתפלל בעשרה דלא אשכחן שהצריכו חכמים להתפלל בעשרה . דהא ממתניתין דהכא מוכח שחובת צבור הוא : [צ] וברכה ראשונה של יוצר כי לשון פורסין הני דבר כך פרש"י . מקשין נפי מה שפסק רבינו סוף סימן זה דקדושה שביוצר יחיד אומר דלא כרמב"ם א"כ למאי צריך עשרה בני אדם לברכת יוצר . וי"ל כיון דהפורס אומר ברכו אם לא יברכו ברכה נראה ככופרים . סברא זו בב"י בשם ר"י אבוהב . אך רמ"א בסי' ס"ט סובר דבמה שעונין ברוך ה' המבורך שני בזה דלא נראה ככופרים . ואי' דשני בהכי מברכת התורה שהעולה אומר ברכו והעם עונין אחריו מה שעונין אחר ברכו . אמנם רבינו לא יודה בזה דמה שעונין ברוך ה' המבורך . אינו אלא שניה על הזכרת השם כענין הא דתנן ביומא הן עונין אחריו בשכמל"ו כן מצאתי בתי"ט . אבל מה שאומר ברכו היינו שיברכו ברכה בשם ומלכות . ובתורה העולה אומר ברכו במה שהעם יכוונו לצאת בברכה שמברך על התורה ועונין אמן יוצאים בזה דשומע כעונה . ובאמת בברכת יוצר אור עם היות שהעשרה אין אומרים כלום . אך כוונו לצאת על הברכה שבירך הפורס ועונין אמן לא נראו ככופרים דשומע כעונה . ולפ"ז מנהג ישראל שפורסין לומר קדיש וברכו קודם שמונה עשרה . לא צריכין לומר ברכת יוצר . דהא הש"ץ מתפלל אותיות ברכת שמונה עשרה . אמנם מנהגינו שפורסין ואומרים קדיש וברכו עבור יחיד וא"א ברכת יוצר הלא נראו ככופרים וצ"ל דמנהגינו הוא ע"פ סברת רבינו יונה שכתב בפרק מי שמתו דף ע"ו באלפסי עם המאור . דלא היו אומרים ברכת יוצר משום נראה ככופרים . דהני בעיית ברוך ה' המבורך אלא להוציא אינם בקיאים ע"ש . אבל עכשיו הכל בקיאין . לכן א"צ הפורס לומר ברכת יוצר כמ"ש רמ"א בסי' ס"ט ע"ש ומה שנזכר בכל הסימן הזה קדיש וברכו אינו קדיש וברכו לחודיה. כ"א שצריך לומר ברכות יוצר ג"כ וסומך על פרש"י שכתב בתחלה בפי' המתני' : [ק] ה"ג אא"כ יש שם חמשה . כ"ה גי' תוס' והר"ן והיינו טעמא משום דליכא אלא חמשה תיבות עד ברכו : [ר] **כתבו** בשמו . בשם רש"י : [ש] **ואפילו** קרא הוא שמע . ב"י הביא בשם ר"י אבוהב שיש ליזהר שלא יאמר ברכו אם לא יהיה שם אפילו יחיד שרוצה לברך על שמע שאל"כ יהיה נראה ח"ו שש"ץ אומר להם ברכו ואין בהם גם אחד שיברך עכ"ל והקשה בד"מ וז"ל וצ"ע דלפ"ז יהיה זה שלא שמע עדיין אסור לפרוס דהא אין א' מן הנשארים מחויב לברך על שמע שיוכל לומר אליו ברכו . ולא משמע כן מדברי תלמידי רש"י שכתבו ואפילו אותו שכבר שמע כו' משמע כ"ש אותו שלא שמע שיוכל לפרוס ע"כ והכין מסיכות פלימתו דס"ק תלמידי רש"י שאפי' בשביל אחד פורסין על שמע לא מבעי' אם הפורס ג"כ לא שמע דהא מחויב בדבר ויכול להוציא את היחיד . אלא אפילו קרא שמע יוכל לפרוס בשביל היחיד שלא שמע . אבל אי קשיא הא קשיא על מהר"י אבוהב מהא דמס' סופרים ובמקום שיש תשעה או עשרה ששמעו בין ברכו וכו' עומד א' שלא שמע כו' ויצא ידי חובתו . משמע מזה אף שאין א' מהם שרוצה לברך . ע"כ צריכין לתי' מ"א שתי' בסימן ס"ט ס"ק א' . דודאי השומעים מברכים ברכת יוצר לסברתו אף שכבר שמעו והר"י אבוהב אומר שלא יפרוס על שמע אם דעתם לצאת כולם תיכף אחר קדיש וברכו . וצריך ביאור מה מהני לעיכובא אחד מהן שנותר . מ"מ נראו ככופרים דהא אומר ברכו לשון רבים וצ"ל דמטבע הברכות כך הוא והפורס אומר שיברכו כולם או א' מהם ודוחק : [ת] **עמד** אחד שלא שמע · אין להקשות על תלמידי רש"י אמאי לא תני רבותא יותר שעמד אחד שכבר שמע ויש בתשעה אחד שלא שמע י"ל דאתא לאשמועינן רבותא איפכא דס"ה שלא יאמרו ברכו אם לא שיהיה שם אחד שרוצה לברך . משום דנראה ככופרים אם לא יאמרו ברכת יוצר קמ"ל דיצא דסובר מ"מ שגם המה עם שכבר ברכו צריכין לענות אחריו ברכת יוצר : [א] **והיא** רבותינו פליגי את"ק . דאם לא פליגי ות"ק סובר נמי דלכתחלה צריך ששה . א"כ כך מס' סופרים דתני דלכתחלה אפילו אחד מהם שלא שמע אמאן תרמי' אלא ע"מ דת"ק סובר דלכתחלה אפילו בשביל יחיד : [ב] **וסברא** גדולה היא דלמה לא יצטרפו . הרי הוא מקדש השם בעשרה והמה יברכו ברכת יוצר פי' ודאי לכתחלה צריך להדר אחר ששה רוב עשרה שלא ברכו כמו שפסק בש"ע . אך אם אין מצוים פשיטא שלכתחלה יפרוס אפילו בשביל אחד ודלא כר"ת שלא רצה לפרוס כיון ששמעו כולם : [ג] ה"ג ל"ל דתני אין עוברין לפני התיבה בפחות מעשרה לכן צריכי כהדא דתני אין פורסין כו' ואם התחילו בעשרה והלכו מקצתן גומר ואין עוברין לפני התיבה בפחות מעשרה ואם התחילו כו' גומר ואין נושאין . לכן צריכי . פירוש דקמ"ל אף שהתחילו ברכת יוצר בעשרה והלכו להן מקצתן שגומר וה"א דתפלת שמונה עשרה ג"כ גמר הוי קמ"ל מתניתין דאפילו הכי אין יורדין לפני התיבה דזה הוי סדר אחר . ואם התחילו בעשרה והלכו להן גומר . ראיתי קושיא שהקשו תלמידי ר' יונה בפרק מי שמתו דף ע"ו . להך שפסקו שקדושה שביוצר יחיד אומרה מאי הא דקתני גומר אך למותר דפשיטא דאפי' לכתחלה מותר ביחיד . ולכאורה אין הבנה לקושיא זו . אימא ה"ק אם התחיל לומר קדיש או ברכו בעשרה גומר אותו קדיש או ברכו וכן כתב הרמב"ם ופסק כן' בש"ע . וי"ל דאי קאי אקדיש וברכו . מה קמ"ל מתניתין יתירא להורות דאין רשאי לגמור ליכד לפני התיבה . פשיטא דתפלת י"ח סדר אחר הוא ומשנה שאינה צריכה אלא ודאי הא דקתני אם התחילו ר"ל ברכת יוצר והלכו מקצתן ס"ה דסדר ברכות וק"ש הוי התחלה לתפלת י"ח דשייכי אהדדי שצריך לסמוך גאולה לתפלה וה"א דתפלת י"ח הוי גמר קמ"ל דאין יורדין לפני התיבה על התחלה זו . והדין שפיר מקשין מה שייך גומר אם קדושת יוצר אומרים ביחיד ותי' על פי דרכו . אך בשיטת רבינו הקושיא במקומה עומדת . וצ"ל דרבינו סובר הא דקתני גומר לדיוקא הא תפלת י"ח לא מקרי גמר אלא אין יורדין : [ד] ה"ג מתוך העדה ואתיא עדה עדה דכתיב התם עד מתי לעדה הרעה הזאת מק

נכנן

ארעא בפחות מעשרה: **ח אין** אומרים ברכת אבלים מאי ברכת אבלים ברכת רחבה דאמר ר' יצחק אמר רבי יוחנן ברכת חתנים בעשרה וחתנים מן המנין ברכת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המנין. ונראה דברכת המזון דאבלים לא בעי עשרה אע"פ שאומרים אל המונה דיין אמת ושופט צדק וכו' כדאיתא [ה] בפרק קמא דכתובות (דף ח:) דדוקא בברכת רחבה בעי עשרה ואע"ג דמעיקרא הוו בעי לאוקמי מלתיה דר' יצחק קמייתא בברכת המזון במסקנא לא מתוקמא הכי אלא בברכת רחבה. וגם יש בתשובת הגאונים וברכת אבלים שאתם אומרים על הכוס נברך מנחם אבלים אין מנהג שלנו לומר זה בישיבה וגם בבבל כל עיקר אבל אתם שתיקנו לכם חכמים הראשונים [א] אמלו אותה השתא מיהא אינה צריכה עשרה שלא מצינו עשרה אלא בברכת רחבה בלבד: ואין מזמנין על הכוס וכו'. מ"ט כיון דבעי למימר נברך לאלהינו בציר מעשרה לאו ארח ארעא: **ט מתני'** הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד ובנביא שלשה [דף כד ע"א] ואם היו שלשתן שלשה פרשיות קורין אחד אחד. מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה [א]כמה הוא מדלג עד כדי שלא יפסוק המתורגמן: **גמ'** לא יפחות משלשה פסוקים הני שלשה כנגד מי אמר רב אסי כנגד תורה נביאים וכתובים. ואם היו שלשתן שלשה פרשיות כגון כה אמר ה' חנם נמכרתם כי כה אמר ה' (אלהים) מצרים ירד עמי בראשונה. ועתה מה לי פה נאם ה' כגון אלו קורין אחד אחד. ואין מדלגין בתורה והני מילי בשני ענינים אבל בענין אחד מדלגין [ו] ואע"פ שהן מרוחקין זה מזה כגון אחרי מות ואך בעשור. ובנביא מדלגין אפי' בשני ענינים וזה וזה בכדי שלא יפסוק המתורגמן כלומר שלא ישהה בדילוג אלא [ב]כדי שישלים התורגמן אותו פסוק. ותניא נמי הכי מדלגין בתורה בענין אחד ובנביא בשני ענינים וכאן וכאן בכדי שלא יפסוק התורגמן. ואין מדלגין מנביא לנביא ובנביא של תרי עשר מדלגין [ז] ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו. גרסי' בפ' בא לו (דף סח) בא לו כהן גדול לקרות [וכו'] וגולל ס"ת ומניחו בחיקו ואומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן [ג]ובחומש הפקודים קורא על פה (שם ע"ב) ואמאי ונגלול ס"ת עד דמטי לחומש הפקודים ונקרי ביה אמר רב ששת זאת אומרת [ח] אין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד צבור וליתי ס"ת אחרינא וליקרי רב הונא בר יהודה אומר מפני פגמו של ראשון. וה"מ חד גברא בתרי ספרי הוא דהוי פגמא אבל תלתא גברא לתלתא ספרי כגון ר"ח [*טבת] שחל להיות בשבת לא הוי פגמא:

י אמר עולא (לקמן דף לב:) מפני מה אמרו הקורא בתורה לא יסייע את התורגמן כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה. תוספתא (פ"ג) בני הכנסת שאין להן מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב ועומד וקורא ויושב ועומד וקורא ויושב ואפי' שבעה פעמים וזה היה בימיהם שהיה הראשון מברך ברכה ראשונה והחותם מברך ברכה אחרונה ולכך צריך לישב בכל פעם להכירא שהן שבעה אבל האידנא שצריך לברך בכל פעם ברכה ראשונה ואחרונה כגון כהן שקורא במקום לוי אין צריך לישב. והיאך מיירי שאין להם מי שיקרא אלא אחד [ט] והלא אין קורין בתורה בפחות מעשרה אלא מיירי שאין יודעין לקרות וזו היא ראיה למה שכתבתי לעיל (סי' יז) דמי שאינו יודע לקרות שלא יעלה בתורה דהויא ברכה לבטלה דאם היה מותר שיעלה ויברך והחזן יקרא טוב היה יותר בענין זה ממה שיקרא אחד שבעה פעמים:

יא [י] ***קטן** מתרגם ע"י גדול אבל אינו כבוד לגדול שיתרגם ע"י קטן שנאמר [כ] ואהרן אחיך יהיה נביאך. ראש הכנסת או חזן הכנסת לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים [ל] שאין אדם מבזבז לו. חזן הכנסת העומד לקרות אחד עומד ומחזן עליו [מ] עד שיקרא [נ] כיצד היו זקנים יושבים ופניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקודש [ס] וכשמניחין התיבה פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקודש וכשהכהנים נושאים כפיהם. פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקודש חזן הכנסת וכל העם פניהם כלפי הקודש שנאמר ויקהל העדה אל פתח אהל מועד: **יב *אין** פותחים פתחי בתי כנסיות אלא למזרח שכן מצינו בהיכל שפתחו למזרח שנאמר והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה. זה היה בימיהם שהיו מתפללים למערב [ע] אבל אנו שמשתחוים למזרח לצד ארץ ישראל אין עושין פתח למזרח: גרסינן בסוטה בפרק אלו נאמרין בכל לשון (דף לט:) אין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפי הצבור ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה הפסוק מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות פסוק אחר עד שיכלה התרגום מפי התורגמן וגרסינן בפרק קמא (דמכילתין דף ג:) אמר רב איקא בר אבין אמר רב חננאל מאי דכתיב ויקראו בספר זה מקרא מפורש זה תרגום ושום שכל אלו הפסוקים ויבינו במקרא זה פיסוק טעמים ואמרי לה זה המסורת: **יג אמר** רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי המפטיר אינו מפטיר עד שיגלול הספר וגרסינן בפרק מאימתי (דף ח:) אמר רבי חייא בר אבא משמיה דעולא מאי דכתיב ועוזבי ה' יכלו זה המניח ס"ת כשהיא פתוחה ויוצא. רבי אבהו נפיק בין גברא לגברא. בעי רב פפא בין פסוקא לפסוקא מאי תיקו: גרסינן בפרק ואלו נאמרין (דף לט:) אמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי [פ] אין הצבור רשאין לצאת עד שינטל ס"ת. [צ] בתי כנסיות שלסן היו בשדות ואחר התפלה היו מוציאין הספר תורה מבית הכנסת אל מקום המשתמר. ושמואל אמר עד שיצאו ולא פליגי [ק] הא דאיכא פיתחא אחרינא והא דליכא פיתחא אחרינא דאמר רבא בר אהילאי אסברא לי אחרי ה' אלהיכם תלכו: **יד וגרסינן** תו התם אמר רבה בר רב הונא כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפי' בדבר הלכה שנאמר ובפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה שנאמר והוחלתי כי לא ידברו עמדו ולא ענו עוד. ר' זירא אמר מהכא ואזני כל העם אל ספר התורה וקשיא לן ההיא דברכות (דף ח.) רב ששת מהדר אפיה וקא גרס אמר אנן בדידן ואינהו בדידהו. וכתב בעל הלכות הני מילי היכא דאיכא עשרה דלייתי לס"ת אבל ליכא עשרה דלייתי לספר תורה לא ורבוותא אחריני פרקי להאי קושיא ואמרי [דוקא] כגון רב ששת דתורתו אומנתו [ר] אבל כ"ע לא ומסתברא כוותייהו: **מתני'** המפטיר בנביא הוא פורס על שמע ועובר לפני התיבה ונושא את כפיו אם היה קטן אביו או רבו עוברין על ידו קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו פורס על שמע ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו. פוחח פורס על שמע ומתרגם אבל אינו קורא בתורה ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו: **טו סומא** פורס על שמע ומתרגם ר' יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע: **גמ'** גרסינן בפ' קמא דחולין (דף כד:) תנו רבנן נתמלא זקנו ראוי להיות שליח צבור ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו והא דאמרינן במתניתין קטן אינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו הא הביא ב' שערות עובר לפני התיבה ונושא את כפיו והתם קאמרינן דוקא נתמלא זקנו [ש] התם מיירי בקבע שמינוהו לכך והכא מיירי באקראי והא דאמרינן (סוכה דף מב.) קטן היודע לישא את כפיו חולקין לו תרומה על הגורן מיירי עם אחיו הכהנים [ת] כדאמרינן [א] בקידושין (דף עא.) פעם אחת עליתי עם אחי אמי ולעירי הלוים היו נקראים: המפטיר בנביא וכו'. מאי טעמא רב פפא אמר משום כבוד. רבה בר שימי אמר משום אינצויי: פוחח פורס וכו'. [א] פי' פוחח שלובש בגד קרוע וכתפיו וזרועותיו ערומות שנמצא בגדו שעליו כעין אזור תחת אצילי ידיו ולמטה כגון זה נקרא פוחח כדכתיב (ישעיה כ) ופתחת השק מעל מתניך [ב] ומתרגמינן ותיסר סקא מעל חרצך וכתיב ויעש כן הלוך ערום ויחף ויאמר ה' כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף וגו' ומתרגמינן כמה דאזל עבדי ישעיהו פחח ויחף הא למדת שהפוחח הוא החגור על מתניו ומגיח כתיפותיו וזרועותיו ערומות ובירושלמי פ' ואלו מגלחין (ה"ז) כמי אמרינן מת לו מת קורע מה לו מת אחר מרחיק שלשה אגבעות וקורע שלמו מלפניו מתחיל מאחוריו שלמו מלמעלה מתחיל מלמטה שלמו אלו ואלו ר' חייא בר אבא דמן יפה אמר נעשה כפוחח: ר' יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו וכו'. וקי"ל כרבנן דאמרי סומא פורס על שמע ואע"פ שלא ראה מאורות מימיו דהא אית ליה הגהה מיניה כי ההיא מעשה דר' יוסי [דף כד ע"ב] פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפילה וראיתי סומא ואבוקה בידו אמרתי לו בני אבוקה זו בידך למה אמר לי כל זמן שאבוקה זו בידי בני אדם רואים אותי ומצילין אותי מן הפחתים ומן הקוצים ומן הברקנים: **מתני'** כהן שיש בידו מומין לא ישא את כפיו ר' יהודה אומר אף מי שידיו צבועים סטים ופואה לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו:

טז האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין אף בלבנים לא יעבור בסנדל איני עובר אף יחף לא יעבור העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה נתנה על מצחו או על פס ידו הרי זה דרך הקראים צפה זהב ונתנה על בית אונקלי שלו הרי זה דרך חיצונים: **גמ'** אמר ריב"ל מי שידיו בהקניות לא ישא את כפיו עקומות ועקושות לא ישא את כפיו. תניא נמי הכי היו ידיו בוהקניות לא ישא את כפיו עקומות ועקושות לא ישא את כפיו אמר רב אסי חיפני ובישני לא ישא את כפיו תנ"ה אין מורידין לפני התיבה לא אנשי חיפא ולא אנשי בית שאן ולא אנשי טבעונין מפני שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין אמר רב הונא זבלגן לא ישא את כפיו [ג] ואם היה דש בעירו מותר תנ"ה סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו ואם היה דש בעירו מותר וכן נמי כשהנגוס בידו אם דש בעירו מותר כדאיתא [ד] בירושלמי (הלכה ח) ההוא כהן דהוה עקישא ידיה אתא לקמיה דרבי נפתלי אמר ליה כיון שאתה דש בעירך מותר: ר' יהודה אומר אף מי שידיו וכו'. תנא אם רוב אנשי העיר מלאכתן בכך מותר:

יז גרסינן בר"ה בפ' ראוהו ב"ד (דף כח:) מנין לכהן שעולה לדוכן שלא יאמר הואיל ונתנה לי רשות לברך את ישראל אוסיף ברכה אחת משלי כגון ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם ת"ל לא תוסיפו על הדבר ואמרינן התם דאילו מיתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך ש"מ דכהן דפריס ידיה בחדא דוכתא ואזיל לדוכתא אחריתא ואשכח לצבורא דלא מטו לברכת כהנים [*כד מטו לברכת כהנים] פרים להו ידיה ושפיר דמי: **יח גרסינן** בסוטה פ' שביעי (דף לב:) דאלו נאמרים בלשון הקודש מקרא בכורים וחליצה ברכות וקללות וברכת כהנים וכו' ואמרינן בגמרא (שם דף לח.) ת"ר

קרבן נתנאל

לקמן: [ה] בפ"ק דכתובות דף ח'. ועיין בתוס' ד"ה כי תניא שכתבו ברכת אבלים בברכת המזון צריך עשרה ע"ש: [ו] ואע"פ שהיו מרוחקין זה מזה. יותר מאחרי מות ואך בעשור אם הוא בכדי שלא יפסיק המתורגמן וזה שכתב כגון אחרי ואך בעשור מוסב למעלה בענין א' מדלגין כגון כו': [ז] ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו. אין לפרש מסוף תרי עשר לתחלתו דא"כ אפילו מתחלתו לסופו נמי לא דהיינו בכדי שיפסיק התורגמן. אלא מסוף הספר לצד תחלתו כלל כלל לא. תוס' יומא דף ע'. ואשמיטתיה להכסף משנה דברי תוס' אלו. עיין מ"א סימן קמ"ד ס"ק ד': [ח] אין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד הצבור. ומתמיהים על מנהג שלנו במקום שיש שם ס"ת אחת וי"ט ושבת שיש בו קריאת מוספים טובת היום שגוללין בצבור מפרשה לפרשה. ומה שתי' מ"א סי' קמ"ד ס"ק ו' דכבוד הצבור דקאמר תלמודא אינו אלא כבוד לצור כל ישראל שהיו בעזרה בשעת קריאת כ"ג ע"ש. וקשה לדבריו מה שהביא הרי"ף ורבינו הא שקלי' וטרי' דבא לו הוי הלכתא למשיחא והתי' שיסבר מה שהביא הגהות מרדכי בפ"ק דגיטין דהוי דבר שאי אפשר והיינו טעמא דבקריאת ס"ת בזמן התלמוד שהעולה קורא בעצמו א"כ פשיטא דהוי דבר שאי אפשר לקרות בע"פ. כי מי יודע מי שיעלה למפטיר. ועכשיו שישראל מפוזרין ונפרדים זעיר שם זעיר שם. מי יעמוד לכם בכל כפר וכפר חזנים לומדים שיכלו לומר פרשה ע"פ. לכן אנן סהדי שמחלו הצבור על כבודם לקיים קריאת המועדים בזמנם. דישראל אדוקים במצות. ועו מה שכתב מ"א שם על הב"ח ס"ק א' שטעה בין אך בעשור לבעשור לחדש. אלילה. אך חסר שם בב"ח ס"ק א' תיבה אחת וצ"ל מיהו מה שמדלגין כשיעור מאחרי אך בעשור ע"ש: [ט] והלא אין קורין בתורה פחות מעשרה. וא"ת והא קי"ל אם התחילו בעשרה והלכו מקצתן גומר כמו שכתב רבינו בסימן כ"ג. וא"כ איכא למימר דהכא נמי איירי שיצאו מקצתן. וי"ל ע"פ מ"ש הר"ן דבעינן שישתיירו רובן: [י] קטן מתרגם ע"י גדול. פירוש קטן במעלה הוא יהיה מתורגם לקורא שהוא גדול במעלה. אבל לא בהיפוך שאין כבוד לצבור. והא דפ"ק דיומא דף כ'. שהיה רב מתורגמן לרבי שילא. וצ"ל בשעת דרשה שאני א"כ לא הכינו שהוא רב: [כ] ואהרן אחיך יהיה נביאך. פי' מתורגמן. נמצא הקורא הוי משה. ואהרן קטן במעלה לגבי משה שהיה הקורא: [ל] שאין אדם מבזבז לו. לשון שררה עיין פרוך ערך בז: [מ] עד שיקרא. מפני מראית עין שלא יראה כאילו אין כאן ש"ץ. ר"ן: [נ] ביצד היו זקנים יושבים. עכשיו שקונין החקומות בבה"כ נשתנה הסדר לפעמים העליונים והתחתונים למטה למעלה כי כל המרבה לספר הוא משובח. לבוש: [ס] וכשמניחים את התיבה. פי' כשמוצאים את התיבה בתעניות ומניחים אותה ברחוב הזקנים ג"כ סביב התיבה פניהם אל העם: [ע] אבל אנו משתחוים. כ"כ תוס' בפ"ק דברכות דף ו' ד"ה אחורי: [פ] אין הצבור רשאין. הא יחיד מותר לצאת. דהא ר' אבהו נפק בין גברא לגברא:

[צ] בתי כנסיות שלהן היו בשדות. משמע לדידן שמניחין הס"ת תמיד בבית הכנסת ליכא זילותא לצאת קודם שתגלל הס"ת: [ק] הא דאיכא פתחא אחרינא. פרש"י איכא פתחא אחרינא משנטל ס"ת לצאת דרך פתחו הרוצה לצאת בפתח אחר יוצא ואפילו לא יצא ס"ת. ליכא פתחא אחרינא נכון שיצא ס"ת תחלה ולא יצא האדם בפתח לפני ס"ת: [ר] אבל כ"ע לא. ובברכות פ"ק סי' ה' ורב אלפס פירש דווקא רב ששת שתורתו אומנתו. אבל להורות לאדם ששואל לפי שעה ולפרש דבר איסור לא ע"כ. ועיין שם במעדני מלך ולפירושו מה שסיים אבל להורות כו' אך למותר ולא הל"ל אלא אבל אדם אחר לא. לכן נראה לי לפרש דוקא מי שתורתו אומנתו שראוי לומר אינהו בדידהו בתורה שבכתב ואנן בדידן בתורה שבע"פ אבל מי שמתחיל לשמוע קריאת התורה מש"ך א"כ עוסק נמי בדידהו אז אסור לו להפסיק הקריאה ולהשיב לאדם דבר הלכה או להורות לפי שעה אפילו למי שתורתו אומנתו וכן פי' הרב רבינו יונה: [ש] התם מיירי בקבע שמנוהו לכך. ובתוס' במכילתין ובחולין מוקי לה הך דשליח צבור במינוהו לכך ואינו עובר לפני התיבה. היינו להתפלל בתענית ובמעמדות. ורבינו לא ניחא ליה בזה דלענין תענית כבר תנא לה בדיניהון. וצריך התנא מעלות אחרים אלא שליח צבור מפרש לה כפרש"י או כפירוש הרמב"א בחידושיו דהא קתני להיות שליח צבור לירד לפני התיבה: [ת] כדאמרינן בערכין פעם אחת. ליתא בערכין. והכי גירסת התוספות והרשב"א והר"ן כדאמרינן בערכין גבי שיר בין רגלי הלוים היו עומדין ולעירי הלוים היו נקראים. והוא שם דף י"ג. והספר לייחב גירסת רבינו ומייתי סייעתא מהא דאמרינן בערכין דף י"א מעשה בר' יהושע בר חנניה שהלך לסייע כו' ש"מ בפני עצמו אסור ולסייע מותר: [א] פירוש פוחח שלובש בגד קרוע. כן פי' הרי"ף ותוס'. דלא כפרש"י שבקעיו נראין ערום ויחף מתרגם ערטלאי ופחח. והרי"ף היה לו תרגום אחר פחח ויחף. והר"ן הקשה על פרש"י מהא דתנן האומר בסנדל איני עובר אף יחף לא יעבור. משמע הא אמר יחף יעבור. ולק"מ דיחף דקרא היינו שכרעיו עד בית הערוה נראין דהא ישעיה היה אות ומופת על כוש ומצרים שינהגו מלך אשור בשבי חשופי שת. אבל יחף דמתני' היינו שפרסות הרגלים לבוד הממה מגולים בלי סנדלים. עוד לאותי קושיא בס' עץ חיים מהא דבפי קטן פוחח מהו שיקרא בתורה פרש"י גדול פוחח הוא דאסור משום ולא יראה בך ערות דבר. ואי פוחח יחף מאי ערות דבר שייך ביה ובמה שכתבתי ניחא. ורש"י מביא ראיה ממס' סופרים פרק י"ד הל' ט"ו וז"ל פוחח שנראים כרעיו או בגדיו ערומים. ולהרי"ף צ"ל שהיה גרסתו כרעיו ובגדיו ערומין: [ב] ה"ג ומתרגמין איזל ותיסר: [ג] ה"ג אם היה דש בעירו מותר תניא נמי הכי זבלגן לא ישא את כפיו ואם היה דש בעירו מותר א"ר יוחנן סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו: [ד] בירושלמי הל' ח'. ויש שם שינוי נגירסא:

כה תברכו בעמידה כה תברכו בלשון הקודש כה תברכו בנשיאת כפים כה תברכו בשם המפורש יכול אף בגבולין ת"ל ושמו את שמי על בני ישראל ויליף התם נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן אלה יעמדו לברך מה להלן בעמידה אף כאן בעמידה ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר לשרתו ולברך בשמו מה משרת בעמידה אף ברכה בעמידה וברכה בנשיאת כפים יליף דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם ובשם המפורש יליף מדכתיב ושמו את שמי שמי המיוחד לי ובגבולין ממעט נאמר כאן ושמו את שמי ונאמר להלן לשום את שמי שם מה להלן בבית הבחירה אף כאן בבית הבחירה:

יט [ה] **כתוב** בספר הזהיר כהן שהמיר דתו ושב לא ישא את כפיו ולא יקרא ראשון דכתיב וקדשתו והאי אחליה לקדושתיה ועבדו ביה רבנן משום דרכי שלום והאי כיון דאידחי אידחי כדתנן הכהנים ששימשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש בירושלים וקלא משמע הכא כדבריו מדאקשיה לשירות ובשירות כתיב בכהן העובד ע"ז לא יקרבו אלי לשרתני [ו] ורש"י פירש [ז] בפרק בתרא דמנחות (דף קט׳) דכשר דקאמר התם הרי אלו כבעלי מומין וזה לשון רש"י מהכא נפקא דכהן שהמיר דת וחזר בתשובה כשר לדוכן שהרי לא מצינו כהן בעל מום שיהא פסול לדוכן אא"כ היה לו מום בידו כדאמרינן במגילה (סי' לא) מפני שהעם מסתכלין בו ותו דקתני הכא לא ישמשו במקדש בירושלים. ולהכי אצטריך בירושלים לומר שבנוב וגבעון היו מותרין לשמש כל שכן בזמן הזה דאין שירות ואין מקדש דודאי כשר לדוכן ולקרות בתורה תחלה [ח] ותו אמרינן [א] אי מה משרת בעל מום לא אף מברך בעל מום לא ת"ל לעמוד לשרת (לעמוד) [ט] לעמידה הקשתיו ולא לדבר אחר: כ **כה** תברכו פנים אל פנים כה תברכו בקול רם ודריש התם (סוטה דף לח׳) מאמור להם [י] כאדם האומר לחבירו שמדבר אליו פנים אל פנים וכן בקול רם דריש כאדם האומר לחבירו· אמר אביי נקיטינן לשנים קורא כהנים לאחד אינו קורא מ"ט אמור להם לשנים ולא לאחד וכן הלכה (שם:) תאני אבא בריה *דר' חייא בר אבא עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה אמר רב חסדא (שם לט:) אין הכהנים רשאים לכוף קשרי אצבעותיהן עד שיחזירו פניהם מן הצבור: כא **אמר** ר' זירא (שם) אין הקורא רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הצבור רבינו תם היה אומר דשליח צבור אין לו להפסיק תפלתו ולקרות כהנים דאפי' ליהא שמיה רבא אין להפסיק ואפי' המלך שואל בשלומו או נחש כרוך על עקבו לא יפסיק והא דקאמר אין הקורא רשאי לקרות כהנים לאו בשליח צבור איירי [כ] אלא חזן הכנסת הוא הקורא. ודקדק מדקאמרי' אין הכהנים רשאים להתחיל בברכה עד שיכלה הדבור מפי הקורא ובתר הכי קאמר אין שליח צבור רשאי להתחיל בברכה אלמא קורא לאו ש"צ הוא. והכי תניא בסיפרי אמור להם מכאן שהחזן אומר להם ואמרו בירושלמי דפרק אין עומדין ובלבד שיהא החזן ישראל. וכן כתוב בפירוש רבינו חננאל לשנים קורא החזן כהנים [ל] אבל ש"צ המפסיק עבירה היא בידו אבל מה ששליח צבור אומר התיבות של ברכת כהנים לא חשיב הפסק. והכי איתא במדרש טעמי חסירות ויתירות אמור להם מלמד ששליח צבור אומר להם על כל דבור ודבור ואמרינן נמי בפרק אין עומדין (דף לד׳) העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף הא לאו מפני הטירוף לא חשיב הפסק [מ] משום דברכת כהנים צורך תפלה הוא. וכן נמי מה שש"ץ מקרא צורך תפלה הוא ומה שפושטין ידיהם דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם משמע שיהו ידיו פשוטין· ומה שחולקין אצבעותיהן זהו לפי המדרש מציץ מן החרכים שהשכינה למעלה מראשיהן ומציץ מבין חרכי אצבעותיהן · ומכוונים לעשות ה' אוירים בין שתי אצבעות לשתי אצבעות ובין אצבע לאגודל ובין גודל לגודל לקיים מציץ מן החרכים ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה [נ] עד שיכלה הדבור מפי הקורא ואין הצבור עונין אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים [ס] ואין הכהנים מתחילים בברכה אחרת עד שיכלה אמן מפי הצבור. ואין הכהנים רשאין להחזיר פניהם מן הצבור עד שיתחיל שליח צבור שים שלום ואין הכהנים רשאין לעקור רגליהם עד שיגמור ש"צ שים שלום וצריכין כהנים לשאת ידיהם כנגד כתפיהם כדתנן (סוטה דף לח. ובפ"ז דתמיד) במדינה נושאין את ידיהם כנגד כתפיהם ובמקדש כנגד ראשיהן חוץ מכהן גדול שאין מגביה ידו למעלה מן הציץ: כב **אמר** רבי יהושע בן לוי (סוטה דף לח:) כל כהן המברך מתברך שנאמר ואברכה מברכיך. ואמר ר' יהושע בן לוי כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשין כה תברכו אמור להם ושמו את שמי. ירושלמי (פ' אין עומדין) [ע] ר' אדא בר פזי כדהוה חדיק ליה רישיה קיים ליה אחורי עמודא [פ] רבי אלעזר הוה נפיק לברא כלומר היה יוצא לחוץ כדי שלא יצטרך לעלות לדוכן כשהחזן קורא כהנים דהא דאמרינן דעובר הכהן בג' עשה היינו כשהחזן קורא כהנים דאמור להם מתרגמינן כד יימרון להון ואם הוא בבית הכנסת כשהחזן קורא כהנים ואינו עולה עובר ואם אינו בבית הכנסת אינו עובר. ואמר ר' יהושע בן לוי כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וגו' מה להלן בעבודה דכתיב וירד מעשות העולה והחטאת אף כאן בעבודה. תני ר' אושעיא לא שנו אלא שלא עקר רגליו אבל עקר רגליו עולה וכן הלכתא אע"ג דלא מטי ליה לדוכן אלא לאחר עבודה ואמר ר' שמעון בן פזי (שם דף לט.) כל כהן שלא נטל את ידיו לא ישא את כפיו שנאמר שאו ידיכם קודש וברכו את ה': כג (שם) **וכהן** שנושא את כפיו מאי מברך אמר רב חסדא ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה. וכי עקר כרעיה למיסק אומר יהר"מ שתהא הברכה הזאת שצויתנו לברך את עמך ישראל שלא יהא בה מכשול ועון מעתה ועד עולם. וכי מהדר אפיה בצבורא אומר רבון העולמים עשינו מה שגזרת עלינו עשה עמנו כמו שהבטחתנו בתורה השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגו' (שם דף מ.) העם בשעת ברכת כהנים מה הן אומרים ברכו ה' מלאכיו ברכו ה' כל צבאיו ברכו ה' כל מעשיו: א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל האומרן בגבולין אינו אלא טועה אמר רב חיננא בר פפא תדע דבמקדש נמי לא בעי למימרינהו [צ] יש עבד שמברכין אותו ואינו [ג] מסביר פנים אמר ר' אבהו מרים הוה אמינא להו כיון דחזינא לר' אבא דמן עכו דלא אמר להו אנא נמי לא אמינא להו א"ר אלעזר (ברכות דף לב:) [ק] כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו שנאמר ידיכם דמים מלאו. גרסינן בפרק בשלשה פרקים בשנה (דף טו׳) הכהנים נושאים כפיהם ארבעה פעמים ביום · שיכור אסור בנשיאת כפים. מנא לן אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי אמר בר קפרא למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר לומר לך מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין: תנו רבנן (ר"ה דף לא:) (סוטה דף מ׳) אין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהון לדוכן וזו אחת מתשעה תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי: האומר איני עובר לפני התיבה וכו' מ"ט חיישינן שמא מינות נזרקה בו: כד [דף כה ע"א] **מתני'** האומר יברכוך טובים ה"ז דרך מינות על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך מודים מודים משתקין אותו [ר] המכנה בעריות משתקין אותו [ש] האומר מזרעך לא תתן למולך ומזרעך לא תתן לאעברא בארמיותא משתקין אותו בנזיפה מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם מעשה תמר ויהודה נקרא ומתרגם מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם ברכת כהנים נקראים ולא מתרגמין [ת] ומעשה דוד ואמנון נקראין ולא מתרגמין ואין מפטירין במרכבה. ורבי יהודה מתיר רבי אלעזר אומר אין מפטירין בהודע את ירושלים: **גמ'** ת"ר יש נקראין ומתרגמין נקראין ולא מתרגמין א] לא נקראין ולא מתרגמין מעשה בראשית נקרא ומתרגם ולא חיישינן דלמא אתו לאשיולי מה לפנים מה לאחור מה למעלה מה למטה [דף כה ע"ב] מעשה לוט ובנותיו נקראין ומתרגמין ולא חיישינן לכבודו של אברהם מעשה יהודה ותמר נקראין ומתרגמין דשבח הוא ליהודה משום דאודי. מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם ולא חיישינן לכבודו של ישראל כי היכי דתיהוי להו כפרה הקללות והברכות נקראין ומתרגמין ולא יהא אחד מתחיל ואחד גומר אלא המתחיל הוא הגומר את כולן וה"מ קללות שבתורת כהנים כמו שאכתוב בפ' בני העיר (ס"י) אזהרות ועונשין שבתורה נקראין ומתרגמין ולא חיישינן [א] דלמא אתי למיעבד מאהבה ומיראה. מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם [ב] מעשה אבשלום בנשי אביו נקרא ומתרגם ולא חיישינן לכבודו של דוד אביו מעשה פילגש בגבעה נקרא ומתרגם הודע את ירושלים נקרא ומתרגם ומעשה באחד שקרא לפני ר' אליעזר בהודע את ירושלים אמר לו לך והודע את תועבת אמך [ג] ולית הלכתא כוותיה [ד] והמרכבה קוראין אותה ברבים מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם. מעשה בר' חנינא בן גמליאל שהלך לכבול והיה קורא החזן ויהי בשכון ישראל וגו' ואמר למתורגמן לא תתרגם אלא אחרון ושבחוהו חכמים מעשה עגל השני נקרא ולא מיתרגם [ה] פירוש משום כבודו של אהרן ואלו הן מעשה עגל השני מן ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה עד וירא משה את העם [ו] ועוד פסוק אחד ויגוף ה' את העם. ברכת כהנים נקראין ולא מתרגמין מ"ט משום ישא. מעשה אמנון ותמר ב] לא נקראין ולא מתרגמין והא אמרת מעשה אמנון נקראין ומתרגמין לא קשיא הא דכתיב אמנון בן דוד הא דכתיב אמנון סתמא: ת"ר כל המקראות הכתובים בתורה לגנאי קורין אותם לשבח ישגלנה ישכבנה בעפולים בטחורים חריונים דביונים לאכול את חוריהם לאכול את צואותיהם ולשתות את שיניהם את מימי רגליהם למחראות למוצאות רבי יהושע בן קרחה אומר למחראות כשמה מפני שגנאי הוא לע"ז [ז] אמר רב נחמן [בר יצחק] כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דע"ז דשריא דכתיב כרע בל קרס נבו וכתיב קרסו כרעו יחדו גו' רבי ינאי אומר לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרי (גלה) כבודו אלא כבידו כאלו נטלה כבודו ובטל תאותו ואינו מועיל כלום דהוא לשון ליצנותא אמר רב הונא בר מנוח [*משמיה] דרב אחא בריה דרב איקי שרי ליה לבר ישראל לומר לנכרי שקיל ע"ז ואנחה בשי"ן תי"ו שלך. והאי מאן דסני שומעני' שרי לבזויי' [ח] בשי"ן וגימ"ל

הגהות הגר"א א] (לא נקראין ולא מתרגמין) תא"מ : ב] (לא) תו"מ :

הגהות הגרי"פ [א] עי' תענית דף כו. הא איתקש לנזיר וכו' ועי' תוס' מנחות קט. ד"ה לא ישמשו : [ב] בסוטה דף מ. איתא מאזין : [ג] ר"ה לא : [ד] קידושין מט: :

קרבן נתנאל

[ה] ה"ג כתוב בספר הזהיר. וכן הן דברי תוס' במנחות ק"ט : [ו] ורש"י פי' בתשובה : [ז] ה"ג מפרק בתרא : [ח] ותו אמרי' אי מה משרת כו' לעמידה הקשתיו ולא לדבר אחר. מימרא זו לא מצאנו ועוד קשה וכי כעולה מימרא זו בתענית דף כ"ז דאמרינן התם אי מה משרת בעל מום לא אף כהן מברך בעל מום לא הא איתקש לנזיר. ש"מ דכהן בעל מום כשר. תו מה דקאמר לעמוד ולשרת לעמידה הקשתיו. אינו דנשיאת כפים בעמידה ילפינן מדכתיב לשרתו ולברך מה שירות בעמידה. בקיצור כל הענין הזה בו טעיות הרבה. ודבר קשה להגיה. כי כן לשון תוס' שם במנחות וטעות דמוכח הוא דבתענית כתב תוס' להדיא שם מכאן מוכח וכן נ"ל אף מברך בעל מום לא וכו' (והיינו ראיה מתענית) ומה ת"ל לשרתו ולברך לעמידה הקשתיו ולא לדבר אחר. בא וראה בסי' קכ"ח בע"ז ס"ק כ"ז שהקשה אמאי לא יהיה בעל מום פסול לנשיאת כפים וסוף דבריו ודבר חידוש הוא אשר לא מצאנו קושיא זו ופירוקא בשום מפרש קדמון ולא בתלאי ע"כ וכ"כ סי' קל"ה. ושנה כרואה ש"ס ערוכה בתענית ותו' ודברי רבינו ורמז הובא בילקוט סוף פ' שופטים ע"ש וירושלמי מס' תענית פרק בתרא הלכה א' : [ט] **לעמידה** הקשתיו ולא לדבר אחר. עיין ת"ש רבינו סי' כ' בפרק יום הכפורים : [י] **כאדם** האומר לחבירו. ופי' שלכל א' וא' מהציבור צריך לברך הכהן אותו כאדם האומר לחבירו. נמצא צריך לברך בקול רם כדי שישמעו כל הקהל. ובס' באר שבע בתנס הגיה כל הספרים : [כ] **אלא** חזן הכנסת הוא הקורא. ובפ' אין עומדין סי' י"ז ז"ל ובערוך פי' חזן ש"ץ וטעות הוא דחזן הוא שמתעסק בצרכי בית הכנסת. וש"ץ הוא המוציא את הצבור ידי חובתם בתפלה. ראיתי בפ' אלו נאמרין בס' באר שבע שמתמי' הפלא ופלא על רבינו. כי ברמב"ם פי"ד מהלכות תפלה פי' דש"ץ היה קורא לכהנים וא"כ גם על הרמב"ם היה לרבינו להשיב עליו. גם בלחם תמודות פ"ה סי' כ"ד כתב ג"כ בשם הרמב"ם שש"ץ קורא אותם ואומר להם כהנים. ומי שמעיין יפה ברמב"ם אדרבא משמע שהקורא היה אחר ולא הש"ץ ואסמוך על המעיין. תו הקשה דמצינו חזן שהוא ש"ץ דתני בתוספתא שהביא רבינו לעיל סי' ב"ז חזן העומד לקרות כו' וטעות הוא בידו כי הוא סבר מאחר שבזמנינו הש"ץ הוא הקורא בתורה. ואינו דבזמן התלמוד העולים היו קוראים בעצמם. אך חזן הוא המתעסק בצרכי בית הכנסת הוא היה קורא לשבעה גברי. וזהו פי' התוספתא חזן שמש העומד לקרוא מי ומי שיעלה לפרשיות ותדע דהא המחבר הזה מחלק בין סתם חזן לחזן הכנסת הוא המשמש ובתוספתא איתא להדיא חזן הכנסת והדברים ברורים : [ל] **אבל** שליח צבור המפסיק עבירה הוא בידו. כל זה בימיהם מיד כשסיימתו ברכת הודאה לא היה אומר אלהינו ואלהי אבותינו אבל עכשיו שהורגלו לומר אלהינו כו' ברכנו בברכה עד כהנים ואומר כהנים בקול רם כדי לקרות ואומר עם קדושיך כאמור. אין זו כהפסקה. כ"כ תוס' בפ' אין עומדין דף ל"ד אפי' לפי' ר"ת. וכן נוהגין : [מ] **משום** דברכת כהנים צורך תפלה הוא וכן כו'. לפי' שהיא היא התפלה שעוסק בה והכהנים מברכין עכשיו במקום שנתקן בתפלה ולפיכך צורך תפלה לענות אמן ולהקרות להם הוא במלה : [נ] **עד** שיכלה הדבור. היינו מה שקורא כהנים : [ס] **ואין** הכהנים מתחילים בברכה אחרת. היינו יברכך. ועי' ב"י מה שהקשה על הר"ן : [ע] ה"ג ר' יודא בר פזי כד הוה חזיק רישיה וקאים ליה : [פ] ה"ג ר' אלעזר נפיק ליה לברא : [צ] ה"ג יש עבד שמברכין אותו ואינו מאזין : [ק] **כהן** שהרג את הנפש לא ישא את כפיו. היינו אם לא שב. דהא כהן שהמיר אם שב מסיק רבינו סי' י"ט דעולה לדוכן. וכ"כ הטור לתשובת רש"י דמכשיר במומר אם שב ה"ה בהרג את הנפש וכ"כ רבינו בתשובות ומביא ראיה מהירושלמי דהניזקין שלא תאמר כהן פלוני מגלה עריות ושופך דמים ובדכוני אמר הקב"ה וכי הוא מברך הלא כתיב ואני אברכם : [ר] **המכנה** בעריות. פי' הרמב"ם שלא יכנה כינוי הנסתר במקום כינוי הנוכח. שיאמר אביו ואמו ואחותו במקום אביך ואמך ואחותך. ותימה דהא בש"ס מפ' רב יוסף כגון קלון אביו וקלון אמו. א"כ מצאתי בערוך ערך כן המכנה בעריות משתקין אותו פי' הקורא פסוק ערות אביו ואמו לא תגלה וכן כל עריות משתקין אותו ואומרים לו קרא הפסוק כמו שכתוב וכי אתה מבדר מילין מה שלא בזאר משה רבינו ע"כ. ובערוך ערך קלון תני רב יוסף בקלון אביו וקלון אמו כבר פרשתי בערך כן. ומדבר זה נמדתי שהפירוש בקלון אביו ר"ל שמקפיד הקורא על העומדים אצלו שלא יהיה נשמע כאילו הוא מצוה לחבירו שלא יגלה ערות אביך ואמך ויהיה זה לקלון מ"ש מכנה מנוכח לנסתר ופירושם מוכח. דא"כ ה"ל למתני ברישא ג"כ משתקין בנזיפה. דמחייב מיתה וכרת וקרבן. על מי שעושה קלון לאביו ואמו כמו שפרש"י על האומר מזרעך לא תתן כו'. תו המכנה בעריות משמע שקאי על כל העריות ולפי פשוטו לא קאי אלא על קלון אביו ואמו. וכן מוכח בירושלמי המכנה בעריות בערייתא דאבוי ובערייתא דאימי' : [ש] **האומר** מזרעך לא תתן למולך. ומדלא מייתי הרי"ף ורבינו תנא דבי ר' ישמעאל ש"מ דס"ל כפרש"י ודלא כבעל ערוך בערך ארם שפי' פי' ככון ע"ש על פי' תרגום יהונתן ועי' בתוס' י"ט ובמהרש"א : [ת] **מעשה** דוד ואמנון נקראין ולא מתרגמין. כן הוא הגי' בכל הספרים במשנה. וטעות נפל בהון. דהא בברייתא תני מעשה אמנון נקראים ומתרגמין ותו קתני מעשה דוד ואמנון לא נקראין ולא מתרגמין. ומוקי לה הש"ס הא דכתיב אמנון סתם הא דכתיב אמנון בן דוד. וא"כ הא דקתני במתני' נקראין ולא מתרגמין במה מוקמית ליה וכן הוא גי' רמב"ם ורש"י בפי' המשני' : [א] ה"ג דילמא אתי למיעבד מיראה. כ"ה גי' שלפנינו בש"ס ובהרי"ף. ובהכותב בשם הרשב"א מייתב הגי' מאהבה ומיראה ע"ש : [ב] **מעשה** אבשלום. עיין בר"ן ובש"ס ליתא : [ג] **ולית** הלכתא כוותיה. והאי דנמצא בו שמץ פסול. שלא היה לו להפטיר במקומו של ר"א בלי שאלת פיו במה יפטיר. ר"ן : [ד] **והמרכבה** קורין אותה ברבים. פסק הלכה מרי"ף ורבינו הוא. דקי"ל כר' יהודה כמ"ש תוס' וכדאמרי' לקמן דף ל"א בעצרת מפטירים במרכבה : [ה] פי' משום כבודו של אהרן. רי"ף וכ"כ תוס' בשם ירושלמי. דלא כפירש"י ע"ש : [ו] **ועוד** פסוק אחד ויגוף. היינו משום סיפא דקרא אשר עשה אהרן. וכ"ה בתוספתא. וגי' הרי"ף עד פסוק טעות. דבהני פסוקים מן ויעמוד עד ויגוף לא נזכר אהרן ומה שייך בהו כבודו של אהרן : [ז] ה"ג אמר רב נחמן כל ליצנותא : [ח] ה"ג בשי"ן וגימ"ל. פי' בן שפחה בן נכרית

וגרסינן בסנהדרין (דף נב:) כמאן קרינן לרשיעא בר צדיקא רשיעא בר רשיעא [ט] כמאן כי האי תנא · תוספתא (פ"ג) הכתובה לרבים אין מכנין אותה ליחיד ליחיד אין מכנין אותה לרבים · מצאתי בשם הר"ר יונה ז"ל דוקא כשקורא אדם כל המזמור או כל הענין כסדר אבל המתפלל ואומר פסוקים הנה והנה יכול לכנות מיחיד לרבים ומרבים ליחיד ומלתא דסברא היא [י] ר' יהודה אומר המתרגם פסוק כצורתו הרי זה בדאי והמוסיף ה"ז מגדף (קידושין דף מט.) כגון ויראו את אלהי ישראל אם תרגמו כצורתו וחזו ית אלהא ישראל ה"ז בדאי דכתיב כי לא יראני האדם וחי ואם הוסיף מדעתו וחזו ית מלאכא דאלהא דישראל ה"ז מגדף אלא כתרגום אונקלוס וחזו ית יקרא דאלהא דישראל [כ] תורגמן העומד בפני חכם אינו רשאי לא לפחות ולא להוסיף א"כ הוא אביו או רבו [סנהדרין קה:] דאין הרב מקנא בתלמידו מאלישע דכתיב ויהי נא פי שנים ברוחך אלי ולא האב בבנו מדוד שאמרו לו ייטב אלהים את שם שלמה משמך וגו' :

הדרן עלך הקורא את המגילה עומד

פרק רביעי

א **בני** העיר [א] שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיו בית הכנסת בית הכנסת לוקחין תיבה תיבה לוקחין מטפחות מטפחות לוקחין ספרים [דף כו ע"א] ספרים לוקחין תורה אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים ספרים לא יקחו מטפחות מטפחות לא יקחו תיבה תיבה לא יקחו בית הכנסת [ב] בית הכנסת לא יקחו רחובה וכן במותריהם :

גמ' אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן זו דברי ר' מנחם ב"ר יוסי סתימתאה אבל חכמים אומרים הרחוב אין בו משום קדושה ורבי מנחם ברבי יוסי מ"ט הואיל והעם מתפללין בו [ג] בתעניות (ובמעמדות) ורבנן ההוא אקראי בעלמא הוא : בית הכנסת לוקחין תיבה · א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן לא שנו אלא בית הכנסת של כפרים אבל של כרכים כיון דמעלמא קאתו לה הוי' להו דרבים ולא מצו מזבני לה [ד] ואפי' הוה ידוע שבני הכרך בנו אותה ולא סייעו להם מחוץ לעיר בהוצאת בנינה אפי' הכי כיון דמעלמא קאתו לה בני העיר הקדישוה לדעת כל העולם אבל בי כנישתא דמתא מחסיא אע"פ שקדושה היא לדעת כל העולם [ה] כולם מסכימים לדעת רב אשי והיא בית הכנסת של טרסיים הכי פירושו [ו] בי כנישתא זוטא הואי ולא היו נכנסין בה אלא אותן בעלי אומניות והא דקאמרי' בירושלמי (ה"א) הדא דתימא בבית הכנסת [ז] של יחיד אבל של רבים אסור שאני אומר שמא אחד מסוף העולם קנוי בה פירוש יש לו זכייה בה ואפי' הסכימו כל הרגילים ליכנס לזאת העיר למוכרה שמא יש אחד בסוף העולם שהיה סמוך לעיר הזאת והיה רגיל ליכנס בה ולדעתו הוקדשה* .

הגה"ה

*אבל באור זרוע כתוב דכל בית הכנסת שידוע שבני העיר בנו אותה ולא גבו זוזי מעלמא יש לה מכר על פי שבעה טובי העיר וכן יחיד שבנה בית הכנסת ונתנו לבני העיר לגמרי שגם הם יש להם רשות לחזק בדק הבית ולהוסיף על בנין א ואין לא הוא ולא יורשיו יכולין למחות בידם הרי הוא של הקהל ויש לו מכר על פי שבעה טובי העיר אבל אם נתנו כך לטוביה שאין לו ובאי כחו למחות מלבא אל תוכה להתפלל אלא ששייר לעצמו שאין רשות לחזק בדק הבית ולהוסיף על הבנין אלא הוא או יורשיו אין לו מכר כי אם על פי הקהל ועל פיו או על פי יורשיו · מא"ז :

ירושל' [ח] עד כאן כשבנייה לשם בית הכנסת בנייה לשם חצר והקדישה מהו נשמעינה מן הדא [ט] קונם לבית זה שאני נכנס ונעשה בית הכנסת [י] הדא אמרי' בנייה לשם חצר והקדישה קדשה [כ] אימתי היא קדושה מיד או בשעת תשמיש נשמעין מן הדא העושה תיבה ומטפחות לשם ספר עד שלא נשתמש בהן הספר מותר להשתמש בהן הדיוט משנשתמש בהן הספר אסור להשתמש בהן הדיוט [ל] ומה אלו שנעשו לשם ספר אינם קדושים אלא משעת תשמיש זו שבנייה לשם חצר לא כל שכן. אמר רב אשי האי בי כנישתא דמתא מחסיא אע"ג דמעלמא אתו לה כיון דאדעתא דידי קאתו לה [מ] אי בעי מזבינא מזדבינא לה · אמר רבא לא שנו אלא שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר [דף כו ע"ב] אפי' למישתי ביה שיכרא שפיר דמי בבית הכנסת של כפרים איירי אבל של כרכים לא מהני מידי טובי העיר למוכרו [נ] ואבל הני דמתניתין קאי הלכך [א] יחיד שמכר ס"ת שלו יכול להשתמש בדמיו כי לדעתו הוא מוכרו ודינו כמו שמכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר · אפי' למישתי בהו שיכרא פירש רש"י בדמים והדין עמו משום דהכי איירי מתניתין כדקתני [ס] לוקחין בדמיו ומיהו הוא הדין בבית הכנסת יכול הלוקח לעשות בה כל צרכו אפי' ארבעה דברים שאסרו חכמים דכולה מתניתין איירי בשלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי בני העיר [ע] וכן ההיא תלא דבי כנישתא רצה לקנות לזורעו ואמר ליה רב אשי שלא יוכל לזרוע בו אם לא יקנה אותה מז' טובי העיר [*במעמד] בני העיר אבל אחר שיקנה אותו יוכל לזורעו וזריעה תשמיש של גנאי דהא בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשוין ובחורבנם מותר להשתמש בהן כל תשמיש שאינו של גנאי כמו שנפרש לקמן (סי' ז) רבינא הוה ליה ההיא תלא דבי כנישתא בארעיה אתא לקמיה דרב אשי אמר ליה זיל זבניה משבעה טובי (בני) העיר במעמד אנשי העיר [ב]וזרעה · אמר רב חסדא לא ליסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי [פ] משום פשיעותא* גרסי' בפרק השותפין (דף ג:) הני מילי דלא חזא ביה תיוהא אבל חזא ביה תיוהא סתר ובני לה (לאלתר) כי הא דרב אשי חזא תיוהא בבי כנישתא דמתא מחסיא סתרה ובניה ועייל לפוריא להתם ולא אפיק עד דתקין ליה שופכי אמר רבא [צ] הך בי כנישתא חלופה וזבונה שריא [ק] וחיילא קדושה אדמיה [ר] והיא יוצאה לחולין אוגרה או משכנה אסור מ"ט בקדושתיה קיימא כדמעיקרא לבני נמי הלפינהו וזבינהו שרי אוזפינהו אסור וה"מ בעתיקי אבל בחדתי* לית לן בה ואפי' למ"ד הזמנה מילתא היא ה"מ כגון אורג בגד למת דחזיא לאישתמושי בה אבל הכי כטווי לאריג דמיין וליכא למ"ד הזמנה מלתא היא* מתנה שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי מאן דאסר אמר במאי תפקע בו קדושתיה ומאן דשרי אמר [ש] אי לאו דהוה להו הנאה מיניה לא יהבי ליה מתנה הדר [ת] הויא לה מתנה כזביני :

הגה"ה

*וכן אסור ליקח אבנים מבית הכנסת ישנה כדי לבנות בחדשה כי ליכא דוכתא לצלויי · מא"ז :

הגה"ה

*פי' שנעשו לשם בית הכנסת :

הגה"ה

*הלכך כשיוליכנו לשם בית הכנסת הוה להו כטוה פשתן לאורגו למת והך הזמנה לאו מלתא היא לכולי עלמא אבל בית הכנסת שנבנה אפי' לא התפלל בו עדיין חלה עליו קדושה למאן דאמר הזמנה מלתא היא מיהא קיימא לן כרבא דהזמנה לאו מלתא היא ואין בית הכנסת קדוש עד שיתפללו בו · מא"ז :

ב **תנו** רבנן תשמישי מצוה נזרקין תשמישי קדושה נגנזין ואלו הן תשמישי מצוה סוכה לולב* שופר וציצית ואלו הן תשמישי קדושה דלוסקמי ספרים תפילין ומזוזות ותיק של ס"ת ונרתיק של תפילין ורצועותיהן אמר רבא מרים הוה אמינא האי כורסיא תשמיש דתשמיש הוא ושריא* כיון דחזינא דמותבי לס"ת עילויה אמינא תשמיש קדושה הוא ואסור ואמר רבא מרים הוה אמינא [א] האי [*פריסא] תשמיש דתשמיש הוא ושרי כיון דחזינא דקא עייפי ליה ומניחין ס"ת עילויה אמינא תשמיש קדושה היא ואסור ואמר רבא האי *תיבתא דאירפט מיעבד תיבותי זוטרתי שרי כורסיא אסור [ב] כורסיא נמי מעבדי כורסיא זוטרתי שרי דרגא לכורסיא אסור ואמר רבא האי פריסא דבלה שרי למיעבדיה* פריסא זוטא אי נמי כסתא לסיפרא שרי לחומשא אסור :

הגה"ה

*והושענא שבלולב כיוצא בה אע"פ שנזרקת אין לפסוע עליה · מא"ז :

הגה"ה

*מפני שמניחין מפה תחילה ואח"כ נותנין ספר תורה עליה · מא"ז :

הגה"ה

*פי' ארון שנתקלקל ונפרד מחיבורו מותר לעשות תיבה קטנה :

הגה"ה

*פירוש יריעה קטנה שפורסין סביב הארון מבפנים :

ג **אמר** רבא [ג] הני זבילי דחומשא וקמטרי דסיפרי תשמיש קדושה הן ונגנזין* פשיטא מהו דתימא הני לאו לכבוד עבידי לנטורי בעלמא עבידי [ד] וכאנדרונא דמיא קמ"ל אמר מר זוטרא משמיה דרב ששת מטפחות ספרים שבלו עושין אותן תכריכים למת מצוה וזו היא גניזתן ואמר רבא ס"ת שבלה גונזין אותה אצל תלמיד חכם ואפי' שונה הלכות* ואמר רב אחא בר יעקב ובכלי חרס שנאמר ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים :

ד **אמר** רב פפי משמיה דרבא מבי כנישתא לבי רבנן שרי* מבי רבנן לבי

הגה"ה

*וארון שהוא עשוי בבנין החומה לשמירה הוא עשוי ולא לכבוד ספר תורה הלכך לית ביה משום תשמישי קדושה · ירושלמי כל כלי בית הכנסת כגון ספסילא ופלטירא בימה ולוחים אם לא התנו עליהם מתחילה [הרי הם כבית הכנסת] כילה דעל ארונא כארונא · מא"ז :

הגה"ה

*פירוש אפילו לא שמש תלמיד חכם כגמ' וש"ס :

הגה"ה

*וכן מותר למכור בהכ"נ וליקח בו בהמ"ד · מא"ז :

הגהות הב"ח א בהגה אבל וכו' ולהוסיף על הבנין ולא הוא כצ"ל ותי' ואין נמחק : ב במעמד אנשי וזרעה גרסי' בפ' השותפין א"ר חסדא כו' בי כנישתא אחריתא ה"מ דלא חזו כצ"ל :

הגהות הגר"א א] הלכך יחיד כו'. כ"ב וי"ח (ועמ"ש רבינו בא"ח סי' קנ"ג ס"ק ל"ג) :

קרבן נתנאל

נכרית : [ט] **כמאן** כי האי תנא . דתני התם ומייתי סייעתא דה"נ למאן דשני שמיה . כיון שהוא רשע קורין לאמו שפחה ונכרית : [י] **רבי** יהודה אומר . סיומא דתוספתא : [כ] **תורגמן** העומד . וכ"ה בירושלמי :

פ"ד [א] **שמכרו** נראה דכל הני דמתני' מוכרין לכתחלה דעלויה עלויה בקדושתן . והאי דתני מכרו בדיעבד . משום סיפא אבל אם מכרו ס"ת דקי"ל דאין מוכרין ס"ת כ"א ללמוד תורה ולישא אשה מש"ה תני אם עבר ומכר . וכן מצאתי בחידושי רשב"א . ודלא כב"י בסי' קנ"ג שכתב על הרמב"ם ושמא הוא סובר דמכרו דמתניתין בדיעבד היא . וליתא דהא באידך מתני' תני להדיא מוכרין אותו ממכר עולם . ומה שתמהו על הרמב"ם בפ"ח מהל' מתנות עניים קנו אבנים וקורות לא ימכרם לדבר מצוה אלא לפדיון שבוים . היינו לדבר מצוה שאין בו קדושה דומי' דפדיון שבוים אבל מותר למכור בהכ"נ לכתחלה לקנות תיבה דתיבה יש בה יותר קדושה מבהכ"נ ומעלין בקודש : [ב] ה"ג בית הכנסת לא יקחו את הרחוב וכן במותריהן : [ג] **בתעניות** . כ"כ תוס' דלא גרסי' במעמדות וכן הרשב"א ור"ן . וברי"ף נקטי' משום אמגרת ליסנא : [ד] **ואפי'** הוי ידוע שבני כרך בנו אותה . ומה שלא ניחא ליה לפרש כפי' אחר בתוס' תמצא מבואר בחידושי רשב"א ע"ש : [ה] **כולם** מסכימים לדעת רב אשי . באשר שהוא גדול שאין נמצא כמותו תורה וגדולה במקום אחד מימות רבי . ומסתמא כל העולם מסכימים לדעתו · ומיני' לא ילפינן לשאר גדולי הדור . והיינו בסתמא . אבל אם תלו בני עיר בשעת בנין לדעת איזה יחיד אז יעשה אותו היחיד כפי שירצה וזהו דעת הטור סי' קנ"ג ע"ש ובב"י וב"ח . וא"ת דברי גאוה המה מרב אשי . וי"ל כמו שמצינו שילהי סוטה דאמר רב יוסף לא תיתני ענוה דהא איכא אנא . כדי שלא יהיה נוהג הברייתא בטעות אומר כן . ה"נ אמר כן על הא דאמר ר' יוחנן דבשל כרכים לא כיון דמעלמא קאתו לה : [ו] **בי** **כנישתא** זוטי הוי . ניחא לפי' רבינו אבל לאידך פי' בתוס' דבני העיר בנו אותה ולא גבו זוזי מעלמא קשה אמאי צריך לומר בי כנישתא זוטי הוי . אפי' הוי בית הכנסת כאלכסנדרי' של מצרים ה"ל לשנויי דבנו הפרסי' ולא מעלמא : [ז] **של** יחיד . ר"ל יחידים כגון בני כפרים : [ח] **ה"ג** עד כדון כשבנוי' : [ט] **קונם** לבית זה . נדרים דף מ"ד : [י] ה"ג הדא אמרת : [כ] **ה"ג** אימתי היא קדשה : [ל] **ומה** אלו שנעשו לשם ספר אינם קדושות אלא משעת תשמיש . מכאן נמי יש ק"ו לבית הכנסת שבנאו מתחלה לשם בית הכנסת דאינה קדשה אלא משעת תשמיש . והא דאמר רבא לקמן סי' מ"ה גבו והותירו מותר אבל לא הותירו אסור הא אין המעות קודש אלא משעת תשמיש . תי' הב"י שאני מעות כיון דאתי' ליד גבאי ע"ש . וי"ל דהא דאינה קדושה אלא משעת תשמיש היינו לענין היתר תשמיש הדיוט . וה"ה להלוותם נמי שרי אבל מ"מ אין יכול לשנות המעות או הבי כנישתא לדבר אחר אם לא ע"י ז"ט ובמעמד בני העיר . עיין מזה בארוכות סי' קנ"ג במ"ז ס"ק כ' : [מ] **ה"ג** אי בעינא מזבינא : [נ] **אבל** הני דמתני' קאי הלכך יחיד שמכר ס"ת בדיעבד . אבל לכתחלה אין למכור ס"ת כ"א ללמוד תורה כמ"ש רבינו בהל' ס"ת וליתא דיחיד יכול להשתמש בדמיו דהא קתני במתני' אבל אם מכרו ס"ת וכו' והא קאמר נמי אבל אם מכרו ז"ט העיר במא"ה אפי' למשתי בי שכרא שפיר דמי . וה"ה ביחיד בס"ת שלא הקדים עדיין ומסר לרבים . וב"י האריך בזה ולא צורך ע"ש : [ס] **ה"ג** לוקחין בדמיו : [ע] **וכן** ההיא תלא דבי כנישתא . מייתי ראי' מתלא לבי כנישתא שבנוי' ועומדת . דלענין זריעה שהיא תשמיש של גנאי המה שוין לאיסורא וכמו שמהני ז"ט העיר לתל ה"ה לבית הכנסת הבנוי' ודלא כראב"ד : [פ] **ה"ג** משום פשיעותא . גי' הרי"ף ורבינו בפ"ק דב"ב. פי' ג' מאי ביניייהו דאיכא דוכתא לצלויי למ"ד משום פשיעותא אפ"ה אסור . אבל אי איכא בי כנישתא אפי' למ"ד משום פשיעותא שרי . דלזמן מועט איכא למימר שמא יפשע וליכא בית הכנסת . אבל אי איכא בי כנישתא ליכא פשיעותא ולזמן מרובה לא ניחוש לפשיעותא . כ"כ הר"ן אבל גי' הרמב"ם דאיכא בי כנישתא אחריתי וכ"ה גירסא שלנו לכך פי' דלמ"ד פשיעותא אסור דחיישינן שמא יפשע בבנינה זמן מועט ובתוך כך אתרחיש אונסא . ויתבטל הבנין לגמרי . ככן מ"ש מ"א סי' קנ"ב סק"א לאסור אפי' איכא בי כנישתא אחריתא במוקדם אינו . כי לדעת הרי"ף ורבינו ור"ן אי איכא בי כנישתא אחריתא שרי . גם בפ"ז ס"ק א' מסיק להתירא ע"ש : [צ] **הך** בי כנישתא חלופא שרי' . ברמזים כתב חלופא באחרת משמע מבי כנישתא לבי כנישתא אחרת מותר וכמו שכתב הר"י אבוהב בפי' הטור . אבל לדעת האוסרין ליקח בדמי' קדושה אחרת כיוצא בה . נ"ל דהך חלופא היינו שעשה חלוף במטלטלין וחל קדושה עליהן וצריך לקנות באמת בהם קדושה עילויה תיבה או מטפחת וספרים . אי נמי שהחליפה באחרת ואותה בית הכנסת גדולה בבנין ובשיעור והוי נמי מעלין בקודש : [ק] **וחייל'א** קדושה אדמים . דאין קדושה פקעה בכדי . ומ"ת ע"י ז"ט העיר במעמד אנשי העיר יכולים להפקיע קדושת הדמים כמ"ש רבינו אפי' למשתי שכרא בדמים כמו שפרש"י . משום דקליפא קדושת דמים . ועוד דהוי קדושה שניה כמ"ש הר"ן : [ר] **והיא** יוצאה לחולין . והלוקח יכול להשתמש בה בכל מה שירצה . חוץ מארבע דברים משום דהמה זילותא רבה להשתמש במקום שהיה בית הכנסת עבודה בזוי' . אמנם כשהמכר נעשה ע"י ז"ט העיר במא"ה . פקעה קדושת בית הכנסת לגמרי ומותר ללוקח להשתמש בה אפי' תשמיש של גנאי כדמוכח מעובדא דרב אשי אמר (ליה) זיל זבינא מז"ט העיר במעמד אנשי העיר וזרעה והיינו טעמי' דקדושת בית הכנסת אינה קדושה אלא חכמים קדשוהו . כמ"ש הר"ן . הם אמרו והם אמרו דאם נעשה ע"י זט"ה במא"ה יפקעו קדושתי' דבהכ"נ . וא"ת אמוראי בתראי מנ"ל להו שיש לזט"ה במא"ה כח זה להפקיע קדושת בהכ"נ ע"י מכירה . ואם יש להם כח זה א"כ אפי' בלא מכירה נמי ומ"ט דמאן דאוסר במתנה . י"ל דממתני' דייקא מדקתני בני העיר . להורות לן דווקא בני העיר לחוד . או זט"ה לחוד . הוא דצריך להעלות בקודש . אבל אם מכרו זט"ה במא"ה שרי למשתי שיכרא בהדמים . וכ"כ חידושי רשב"א . וכיון דממתני' דייקא . אין לנו ללמוד אלא דוקא במכירה דהא קתני בני העיר שמכרו : [ש] **אי** לא דהוי להו הנאה מיניה לא יהבי ליה מתנה . נמצא בני העיר מחויבים לשלם לו גמול טוב . והוי מתנה כזבינא . ר"ן : [ת] **הויא** לה מתנה כזביני . וכן הלכתא . רי"ף . ור' ירוחם ח"א נתיב ג' חלק ג' אוסר בדיעבד אם נתנו במתנה . ותמה אני הלא ש"ס ערוכה בחולין דף נ"ג בכולי ש"ס דפליגי רב אחא ורבינא רב אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכתא כרבינא לקולא וצ"ע : [א] **האי** פריסא . פי' שפורסין על התיבה מבחוץ . כ"כ תוס' והר"ן . אבל בזמנינו שתולין פרוכת לפני הארון תשמיש דתשמיש הוא ושרי וכ"פ רמ"א סי' קנ"ד . פי' תוס' ד"ה מרים מה שכתב בזה המהרש"א בדוחק . ולי נראה דאיכא למימר הא דאמר תשמיש דתשמיש היינו שהניחו ס"ת בתיק שלה בארון נמצא דתיק הוי תשמישי קדושה ופריסא הוי תשמיש דתשמיש וכ"ש ארון גופיה פשיטא דהוי תשמיש דתשמיש להכי מקשין תוס' ודקאמר אסור לעשות כורסי' פ"ת דדרכן היתה להניח ס"ת בלא תיק . אמנם נראה דלדידן דמלבשים הס"ת במטפחת ומעיל הוי הארון תשמיש דתשמיש ובזה א"צ לדחוקי' ע"ז ומ"א ס"ק י"ד בסי' קנ"ד ע"ש וצ"ע : [ב] **כורסיא** נמי מיעבדא כורסיא זוטרי שרי . כ"ה גירסת הרי"ף ובש"ס שלפנינו הך נלמד מתיבותא והיא היא וכמו כן בפריסא : [ג] **הני** זבילי . לשון מדור כמו יזבלני אישי ערוך : [ד] **ובאנדרונא** דמי . כענין בנין קרקע זוית קטן עשוי ליתן בו ספרים ונשתמשין שם דלית

בהו

כניסתא אסור ורב פפא משמיה דרבא אמר איפכא והלכתא כרב פפי [דף כו ע"א] דאמר רבי יהושע בן לוי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש בהמ"ד אסור לעשותו בית הכנסת [ה] אלמא בית המדרש עדיף :

ה תנו רבנן *מניחין תורה על גבי תורה ותורה על גבי חומשין וחומשין על גבי נביאים וכתובים [ו] אבל לא נביאים וכתובים על גבי חומשין ולא חומשין על גבי תורה אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן משום רבן שמעון בן גמליאל אין מוכרין ס"ת [ז] אפי' ישן ליקח בו חדש* וא"ר יוחנן משום ר' מאיר אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה [ח] ולישא אשה* · ת"ר לא ימכור אדם ס"ת אע"פ שא"ל לו יתר על כן אמר רבן שמעון בן גמליאל אפילו אין לו מה יאכל ומכר ס"ת או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם : וכן במותריהן אמר רבא לא שנו אלא שמכרו והותירו אבל גבו והותירו מותר ומכרו והותירו נמי לא אמרן אלא שלא התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר בשעת מכירה* [ט] אבל התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר בשעת מכירה ואפילו לדוכסוסיא מותר מאי דוכסוסיא פרשא דמתא. אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם לדקה נותנין וכשהן באין מביאין אותה בידם ומפרנסין בה עניי עירם ויחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו לדקה תנתן לאותן עניי העיר רב הונא גזר תעניתא עול לגביה רב הונא בר חנילאי וכל בני מאתיה רמו עלייהו לדקה ויהבו כי בעו למיזל אמרו ליה יהבינהו מר וניזול ונפרנס בהו עניי מאתן אמר להו תנינא [דף כו ע"ב] בד"א בשאין שם חבר עיר אבל יש שם חבר עיר תנתן לחבר עיר וכ"ש הכא דעניי דידכו ודידי עלי סמיכו : ו מתני' אין מוכרין את של רבים ליחיד מפני שמורידין אותו מקדושתו דברי ר' (*יהודה) אמרו לו אם כן אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי אימתי שירצו יחזירוהו דברי רבי מאיר וחכמים אומרים מוכרין אותה ממכר עולם חוץ מד' דברים למרחץ ולבורסקי ולבית הטבילה ולבית המים ר' יהודה אומר מוכרין אותה לשם חצר והלוקח מה שירצה יעשה ועוד אמר רבי יהודה בית הכנסת שחרב אין מספידין בתוכו הספד של יחיד ואין מפשילין בתוכו חבלים ואין פורסין בתוכו מצודות ואין שוטחין על גגו פירות ואין עושין אותו קפנדריא שנאמר והשימותי את מקדשיכם בקדושתן הן עומדים אף כשהן שוממין עלו בו עשבים לא יתלשו מפני עגמת נפש : גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל מותר אדם להשתין מים בתוך ארבע אמות של תפלה [י] שאלו תלמידיו לר' זכאי במה הארכת ימים אמר להם מימי לא השתנתי מים בתוך ד' אמות של תפלה ולא כניתי שם לחבירי ולא בטלתי קידוש היום אימא זקינה היתה לי פעם אחת לא היה לי יין לקידוש היום מכרה כיפה שעל ראשה והביאה לי יין לקידוש היום תנא כשמתה הניחה לו שלש מאות גרבי יין כשמת הוא הניח לבניו שלשת אלפי גרבי יין : ז ת"ר בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש אין אוכלין בהן ואין שותין בהן [דף כח ע"ב] ואין ניאותין בהן ואין מטיילין בהן ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה [כ] ובגשמים מפני הגשמים [ומספידין] בהן הספד של רבים ומכבדין אותן ומרבילין אותן אמר ר' יהודה אימתי בישובן אבל בחורבנן מניחין אותן ועולין בהן עשבים [ולא יתלוש] מפני עגמת נפש. אמר רב אסי בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשויין ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש ומאי ניהו חשבונות [ל] דאמר רב ששת בית הכנסת [מ] שמחשבין בו חשבון סוף מלינין בו את המת · הא דאמרי' על תנאי הן עשויין אין לפרש דמותר לנהוג בהן קלות ראש בישובן דהא אמרי' בתר הכי דרבינא ורב אדא בר אהבה לא הוו עיילי לבי כנישתא משום מיטרא אלא משום דשמעתתא בעיא צילותא *ואמרינן נמי אי אילטריך ליה למיקרי איניש מבי כנישתא דלימא פסוקא אלא אמתניתין קאי דאמר רבי יהודה בית

הגה"ה
*גוללין ספר תורה במטפחת חומשין וחומשין במטפחת נביאים וכתובים אבל איפכא לא וצריך ליזהר שלא יהו מטפחות של הספרים של שעטנז וכן בגד שפורסין על גבי בימה של עץ ונותנין עליה ספר תורה וקורין בו וכן מפה שפורסין על השולחן לאכול מפני שפעמים מתמם בה ידיו שכורכה סביב ידיו בימות הקור אבל מפה או מעיל שפורסים בארון הקודש תחת ספר תורה או סביב ספר תורה אין בו משום כלאים · מא"ז :
*ואפילו כתבה ומנחה קמיה ואינה מעוכב אלא לתת דמיו אבל מכרו דיעבד את הישן מותר ליקח בדמיו את החדש · מא"ז :
*אפילו קיים פריה ורביה · מא"ז :

הגה"ה
*אפילו א לא התנו אם התנו כשגבו מעות לעשות הפלס ממותר הדמים אפילו קנו ומכרו וחזרו וקנו אחרת במקצת דמים המותר מותר להורידם אבל אם לא התנו כשגבו אלא כשמכרו התנו אסור להורידם· מא"ז :

הגה"ה
*אבל באור זרוע כתוב דאיכהו מחמירין אנפשייהו הוו אע"פ שהיה מותר אפילו בישובן ומותר לאכול ולשתות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אפילו בני אדם

הכנסת שחרב אין מפשילין לתוכו חבלים וקאמר רב אסי [נ] בתי כנסיות שבבבל בחורבנן מותר לעשות בהן שעל תנאי הן עשויין [ס] מ"מ חשבונות של רבים אין עושין בהן וכן גבי תילא דבי כנישתא שלא היה יכול לזורעה אם לא שקנאה משבעה טובי העיר לפי שזריעה דבר מגונה הוא ביותר · ואין ניאותין בהן אמר רבא חכמים ותלמידי חכמים מותרין דאמר ר' יהושע בן לוי מאי בי רבנן ביתא דרבנן : ואין נכנסין בהן כו' · רבינא ורב אדא בר אהבה הוו קיימי ושיילי שמעתתא מרבא אתא זילחא דמיטרא עיילו לבי כנישתא אמרי הא דעיילינן לבי כנישתא לאו משום מיטרא אלא משום דשמעתתא בעי צילותא [ע] אמר ליה רב אחא בריה דרב איקא לרב אשי אי אילטריך ליה לאיניש למיקרי גברא מבי כנישתא מאי א"ל אי צורבא מרבנן הוא לימא שמעתתא ואי תנא הוא לימא הלכתא ואי קרא הוא לימא פסוקא ואי לאו בר הכי הוא [פ] לימא ליה לינוקא [פסוק לי] פסוקיך אי נמי נשהי פורתא וניקום : ומספידין בתוכן הספד של רבים. מחוי רב חסדא כגון הספידא דקאי ביה רב ששת [צ] מחוי רב ששת כגון הספידא דקאי ביה רב חסדא רפרם ספדה לכלתיה בבי כנישתא אמר אי משום יקרא דידי אי משום יקרא *דמיתא אתו כולי עלמא:

ח תנן התם ודאישתמש בתגא חלף אמר (רבן שמעון בן) [ריש] לקיש זה המשתמש במי ששונה הלכות ואמר עולא לישתמש איניש במאן דתני ארבעה ולא לישתמש במאן דמתני ארבעה פי' דתני ארבעה מי ששונה ארבעה סדרי משנה [ק] ופי' דמתני מי שלומד הש"ס ארבעה סדרי : ט תנו רבנן [דף כט ע"א] מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה במה דברים אמורים כשאין לו כל צורכו אבל יש לו כל צורכו אין מבטלין וכמה כל צורכו אמר רב שמואל בר אוניא משמיה דרב תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי וכו' והני מילי למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא · [ר] וממילא שמעינן למאן דלא קרי ותני אין מבטלין אלא כדי צורך קבורה בעלמא : ואין עושין אותו קפנדריא · מאי קפנדריא כמ"ד אדמקיפנא אהדר ואיעול בהא אמר ר' אבוה אם היה שביל מעיקרא מותר אמר רבה בר אבוה הנכנס לבית הכנסת על מנת שלא לעשות קפנדריא מותר לעשות קפנדריא אמר רבי חלבו אמר רב הונא הנכנס לבית הכנסת להתפלל [ש] מצוה לעשות קפנדריא שנאמר ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער לפון להשתחוות יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב יצא דרך שער לפונה לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא : עלו בו עשבים וכו' · תנא לא יתלוש ומאכיל אלא תולש ומניח · ת"ר בית הקברות אין נוהגין בו קלות ראש אין מרעין בו את הבהמה ואין מוליכין בו את אמת המים ואין מלקטין בו עשבים מפני כבודן של מתים ואם ליקט שורפין במקומן · הא דקתני אין מרעין את הבהמה נראה דמיירי אף בקרקע עולם ואסור מפני כבודן של מתים דאי על הקברים אם הוא קבר של בנין אסור בהנאה · והאילנות [ת] הנטועין בבית הקברות מותר ללקוט פירותיהן ואין כאן חשש מפני כבוד מתים : י מתני' ראש חדש אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר [א] ומפסיקין בשבת הבאה בשניה זכור בשלישית פרה אדומה ברביעית החדש הזה בחמישית חוזרין לכסדרן לכל מפסיקין לר"ח לחנוכה ופורים לתעניות ולמעמדות וליה"כ [ב] פירוש במנחה קורין פרשת עריות דומיא דאינך שקורין בהן שלשה : [דף כט ע"ב] גמ' מאי פרשת שקלים רב אמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ושמואל אמר כי תשא תניא כוותיה דשמואל ראש חודש אדר שחל להיות בשבת קורין כי תשא ומפטירין ביהוידע הכהן אמר ר' יצחק נפחא ר"ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין שלשה ספרי תורות וקורין בהן אחד מעניינו של יום ואחד בר"ח ואחד בכי תשא ואמר ר' יצחק נפחא ראש חודש טבת שחל להיות בשבת מוציאין ג' תורות וקורין בהן אחד מעניינו של יום ואחד בשל ר"ח ואחד בשל חנוכה ומפטיר בשל חנוכה במאי דסליק מיניה ור"ח טבת שחל להיות בחול [ג] קרו בר"ח תלתא וחד קרי בחנוכה וכן הלכה [ד] ר"ח אדר שחל להיות בואתה תצוה [דף ל ע"א] [ה] אביי אמר קרו שיתא מן ואתה תצוה עד ועשית כיור נחושת וחד חוזר מן כי תשא עד ועשית כיור נחושת וקי"ל כוותיה חל להיות ר"ח אדר בכי תשא עצמה אמר אביי קורין שיתא מן כי תשא עד ויקהל משה וחד חוזר וקורא מן כי תשא עד ועשית כיור נחושת תניא כוותיה דאביי חל להיות בכי תשא עצמה קורין אותה וכופלין אותה : איתמר ר"ח אדר שחל להיות בע"ש רב אמר מקדימין וקורין בשבת שעברה ושמואל אמר מאחרין וקורין למחר וקי"ל

הגה"ה
*שאינן תלמידי חכמים ואין זורעין בו אפי' נמכרו כי בזיון גדול הוא אי לאו דזבנוה משבעה טובי העיר·מא"ז :

הגהות הב"ח א בהגה אפי' לא התנו כשמכרו ואם התנו :

קרבן נתנאל

בהו משום קדושה : [ה] אלמא בית המדרש עדיף . נ"ע אי מותר לעשות מבהכ"נ בהמ"ד ליחיד בביתו . מ"א סי' קנ"ג ס"ק א' . ועי' מהרש"א באגדת ברכות דף ח' . דמשמע שם אי בהמ"ד קבוע ליחיד שמשם יוצא הוראה בזמן הזה שכינה שרויה שם ואוהב ה' שערים המצויינים מבתי כנסיות ע"ש : [ו] אבל לא נביאים וכתובים . הכא משמע דנביאים וכתובים שוין לענין הנחה . וכמו לענין עילוי דקתני מתני' ספרים לוקחים תורה משמע דכתובים ליכא עילוי לגבי נביאים דשוין הם ובפ' י"ע סי' כ"ג מסיק רבינו שהגאונים מסולת בידם דכתובים קודמין . וצ"ל דודאי לענין קדושה שוין הם . אך בכל מקום שתקנו חכמים לומר פסוקי נביאים וכתובים . משום כבודו דדוד הקדימו לכתובים כמ"ש רבינו שם אולם היכי שחכמי תלמוד מזכירים הקדימו לנביאים שהמה ראשונים בזמן כדתני שילהי מכילתין כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים ועי' מ"א סי' קנ"ג ס"ק ב' : [ז] אפילו ישן ליקח בו חדש . היכי דכתוב ס"ת חדשה ומונח ביד סופר לאפרוקי קאי בספיקא בשמעתין דהך מימרא דרבי יוחנן איכא לאוקמי משום פשיעותא . ורבינו מסתם לן סתומי דכל כי האי גוונא מנקט לחומרא עדיף . וכתב הר"ן מדקא מבעיא לן בס"ת משום דליכא לעילוי משמע הא היכא דאיכא לעילוי מעלינן . וב"י בשם מהרי"א כתב בסי' קנ"ג מדכתב השור אבל להורידן מקדושתן לא . משמע דלא קפיד אלא להורידן אבל לקדושה כיוצא בו מותר למכור . ועפ"ז הביא בש"ע בסי' הנזכר סעיף ד' אם מותר לקנות קדושה כיוצא בו יש אוסרין ויש מתירין . ולדקו דברי הב"ח שם ס"ק ב' שכתב על הב"י שכתב דפלוגתא היא ואינו דלא פליגי דודאי לכתחלה כ"ע מודו שאסור למכור כדי לקנות קדושה כיוצא בו . אבל בדיעבד אם מכרו בב"ד כ"ע מודים דמותר לקנות בדמים קדושה כיוצא בו ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ומ"א ס"ק ד' נכנס בדוחק ליישב היש מתירין הוא דעת הרמב"ם ע"ש . ובמ"כ לא עיין בכ"מ פי"א מהל' תפלה . וז"ל הוא סובר דוקא ס"ת שאין לה מעלה יתירה . אבל היכא דאיכא לעילוי מעלינן דוקא ע"כ . ותו דלא איסתמיע בשום דוכתא בבית יוסף שהזכיר דעת הרמב"ם דבשוין מותר . ואיך יכתוב יש מתירין בקלר מה שלא הביא בארוך . וביותר קשה לדברי מ"א נ"ל מה שכתב הב"י דלהרמב"ם אין מוכרין בהכ"נ אפי' לקדושה חמורה . היינו כשאין להם בהכ"נ אחר . זה הדבר אין לו שחר . דאם כדבריו לא הקשה ב"י מידי ארמב"ם ממתני' דמתני' איירי שיש להם בהכ"נ אחרת מש"ה מותר למכור אבל הרמב"ם איירי כשאין להם בהכ"נ אחרת אלא זו שבנו וגמלו מש"ה אסור למכור אפי' לפדיון שבוים ואם תקשי לך ממה שכתב הרמב"ם בפי"א מס"ת בני הכפר שרלו למכור בהכ"נ שלהן כדי לבנות בדמים אחרת משמע שהוא סובר דבשוין מותר . י"ל דהתם מיירי שאותה בה"כ אחרת . עילוי היא בבנין ובשיעור : [ח] ולישא אשה . קאמר בתלמודא משום דכתיב לשבת יצרה . וסא דלא קאמר משום מצות פו"ר . י"ל דלרבותא נקטי אפילו היכא דקיים פו"ר . או לכלול להשיא יתומה דאיכה מצוה על פו"ר אבל לשבת קרינן בה ועי' בח"ס בב"ש סי' א' ס"ק ב' : [ט] אבל התנו שבעה טובי העיר . וקשה אמאי נקט והותירו הא שבעה טובי העיר אפי' כולה דמי מותר אפי' לשתי שיכרא כמ"ש רבינו לעיל סוף סי' מ"א . וי"ל לדיוקא דבלא ז' טובי העיר אפי' במותר בעי שבעה טובי העיר דס"ד דאם קנו מן הדמים דבר קדושה והותירו דמותר לעשות מן המותר כל מה שירלו קמ"ל דלא . תוספות : [י] שאלו תלמידיו לר' זכאי . הרי"ף ורבינו הביאו עובדא דר' זכאי . ללמוד מהם אע"ג דמותר להשתין בתוך ד' אמות של תפלה . מ"מ מדות לחסידות שלא להשתין : [כ] ה"ג ובגשמים מפני הגשמים אבל קורין בהן שונין בהן ומספידין בהן הספד של רבים : [ל] דאמר רב ששת . גי' הרי"ף . ובש"ס אמר רב אשי : [מ] ה"ג שמחשבין בו חשבונות מלינין בו מת מצוה : פי' שימותו בעיר מתים הרבה שאין להם קוברין . מדה כנגד מדה שאין מספיק להם דילתם לחשוב חשבונם : [נ] בתי כנסיות שבבבל בחורבנן . ודוקא לאותן שבבבל מהני תנאי שהרי לעת בא גואל במהרה בימינו תפקע קדושתם אבל לאותן שבא"י לא מהני תנאי שהרי קדושתן לעולם קיימת. תוס'. והקשה ת"א בסי' קנ"א ס"ק ט"ו דהא בסמוך אמרינן שעתידין כל בתי כנסיות שבבבל שיקבעו בא"י . ונ"ל דהתוספות קאי אחורבנן דכיון שחרבו קודם ביאת הגואל לא יקבעו בא"י ע"כ וק' דמ"מ ניחוש שמא יבנה קודם ביאת הגואל כדקאמר עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש ויתנו לב לבנותה ולי נראה דלא קאמר אלא שיקבעו בא"י דהיינו הקרקע ולא יהיה בהם קדושת בהכ"נ . רק קדושת א"י . ודי בזה כדיליף מתבור וכרמל ודיו לבא מן הדין להיות כנדון וכנון ודלא כמהרש"א שם בחידושי אגדות ע"ש : [ס] מ"מ חשבונות של רבים אין עושין בהן . דאוושא מלתא טובא והוי דבר מגונה . וסתום' לא ס"ל כך : [ע] ה"ג א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי : [פ] ה"ג לימא ליה לינוקא אימא לי פסוקך : [צ] מחוי רב ששת כגון הספידא דקאי ביה רב חסדא . פרש"י אם ימות אדם אחד בי רב ששת . ודבר תימה הוא היאך פותח פיו לשטן כדאמרינן בת"ק דף י"ח בעובדא דפנחס ושמואל . ולולי פירושו ה"א דה"ק הספידא דקאי ביה רב חסדא . כלומר ההספד שעושה רב חסדא משום יקרא דידיה אתיה כ"ע והוי הספד של רבים : [ק] ה"ג ופירוש דמתני מי שלמד התלמוד ארבעה . ור"ן פי' בענין אחר : [ר] ממילא שמעינן למאן . תוס' . ועי' מ"ק סי' ק"ח : [ש] מצוה לעשות קפנדריא . כ"ה גי' הרי"ף בפ' הרואה דף ס"ב . וקשה הא בקרא כתיב ובבא עם הארץ לפני ה' במועדות וגו' משמע הא בכל השנה אינם מחוייבים לנאת נכחו . וי"ל הא דכתיב במועדות מושב אהכניסה שבכל השנה בדרך שער המזרחי יבא ובדרכו יצא . הא במועדים בבא עם הארץ וגו' שלריכין לילך בשער דרום או לפון ונכחו יצא . כי מלוה עליהם שיתראו בעזרה יפה יפה . והכניסה אף הוא במועדים ביאתו ונאתו לא יהיה דרך שער מזרח כי אם בשני שערי דרומי ולפוני : [ת] הנטועין בבית הקברות . והיינו היכא שאינם עומדים על הקברות כ"כ המרדכי והאחרונים : [א] ה"ג ומפסיקין לשבת אחרת : [ב] פי' במנחה . דאי בשחרית מאי איריא יום כפורים אפי' שאר מועדים נמי אלא בי"כ שחל בשבת במנחה מפסיקין : [ג] קרו תלתא בר"ח וחד קרי בחנוכה . ואם טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה צריך להפסיק ולקרות בשל ר"ח . כ"פ רמ"א סי' תרפ"ד . והיינו טעמא דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם . ואני אומר דליתא דאין מעבירין על המצות דוחה את התדיר וראיה לזה דהקשה תוס' ביומא דף ל"ג ד"ה אין מעבירין וא"ת נ"ל קרא דשירי הדם בי"כ היה שופך על יסוד מערבי אמאי לא נפקא מדריש לקיש דאין מעבירין על המצות . ומאי קשיא הא יסוד דרומי תדיר . אלא ש"מ דאין מעבירין דוחה את התדיר : [ד] ר"ח אדר שחל להיות בואתה תצוה . כ"ה גי' הרי"ף ובש"ס חל להיות בואתה תצוה . ר"ל פ' שקלים . וגי' נכונה היא דלגי' הרי"ף השביעי קורא ובראשי חדשיכם . והמפטיר קורא בס' שלישי פ' כי תשא . א"כ מאי פריך אביי אמרי אוקמי הוא דקא מוקמי התם . למה לו להפסיק בקריאת ר"ח וכן מוכח לעיל בפ"ג סי' כ"א דהוכיח הרי"ף מהך מימרא דהמפטיר עולה למנין ז' ע"ש . ואי חל בר"ח צריך להוציא ג' ס"ת ובס"ת שניה קורין בר"ח ובשלישי פ' שקלים והוא המפטיר . א"כ ליכא למימר תו דאוקמי קא מוקים התם . גם ברמב"ם פי"ג מהל' תפלה כותב ג"כ כלשון הרי"ף . ולפע"ד הכל נדפס בטעות וצ"ע רב : [ה] אביי אמר קורא שיתא מן ואתה תצוה כו' וחד חוזר מן כי תשא . לאפוקי מדר' יצחק נפחא דאמר קורא שיתא בואתה תצוה וחד מכי תשא עד ועשית

כרב: בשניה זכור. אתמר פורים שחל להיות ערב שבת רב אמר מקדימין ושמואל אמר מאחרין והלכתא כרב [ו] ואפילו בני חמשה עשר שחל פורים שלהם בשבת מקדימין וקורין בשבת שעברה: בשלישית פרה אדומה · ת"ר איזו היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בשבת קורין בכי תשא ומפטיר ביהוידע הכהן ואיזו היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה ואפי' בערב שבת. בשניה זכור ומפטירין כה אמר ה' פקדתי ואיזו היא שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפי' בע"ש · בשלישית פרה אדומה ומפטירין וזרקתי עליכם מים טהורים ואיזו היא שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריה משכחת לה בחל ר"ח ניסן באמצע השבת אבל אם חל ר"ח ניסן להיות בשבת הויא ליה [ז] שלישית הסמוכה לניסן ואם חל להיות ר"ח ניסן באחד בשבת הויא ליה שלישית הסמוכה לפורים של מוקפין מאחריה: ברביעית החדש הזה לכם ומפטירין כה אמר ה' בצאת בראשון באחד לחדש [דף ל ע"ב] איזו היא שבת רביעית כל שחל ר"ח ניסן להיות בתוכה ואפילו בע"ש בחמישית חוזרין לכסדרן. לסדר מאי רבי אמי אומר לסדר פרשיות ר' ירמיה אומר לסדר הפטרות וקי"ל כרבי ירמיה: ירושלמי (ה"ו) [ח] רבא בשם ר' חייא בר אשי אמר אין מפסיקין בין פורים לפרה רבי לוי אומר אין מפסיקין בין פרה להחדש הזה וסימן כל פרשיות הללו בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה ובדין הוא שיקדים החדש לפרה שבאחד בניסן הוקם המשכן בשני ימים בניסן נשרפה הפרה [ט] ולמה הקדימוה לפי שהיתה [י] טהרתן של ישראל נקוט האי סימנא בידך [כ] כד מיקלע אדר הסמוך לניסן [ל] בשבת או בשני בשבת או ברביעי בשבת או בששי בשבת צריכין [מ] לאפסוקי פרשיות וסימן ימים דמיקלע בהו ר"ח אדר זבד"ו והדין פירושא דמלתא כדמיקלע ביום השבת מפסיקין בחמישה באדר וסימן זט"ו וכד מיקלע בתרין בשבתא מפסיקין בשיתא באדר וסימן ב"ו וכד מיקלע בארבע בשבתא מפסיקין בארבעה באדר וסי' ד"ד וכדמיקלע במעלי דשבתא מפסיקין בתרין באדר ובששה עשר באדר וסימניך ובי"ו: מתני' בפסח קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים בעצרת שבעה שבועות בר"ה בחדש השביעי באחד לחדש ביוה"כ אחרי מות ביו"ט ראשון של חג קורא בפרשת המועדות שבתורת כהנים ובשאר ימות החג קורין בקרבנות החג · תימה דבפסח ועצרת ובימים ראשונים ואחרונים של החג ובר"ה וביוה"כ אנו מוציאין שתי תורות וקורין אחת בקרבנות היום [נ] וזה אינו שנוי לא במשנה ולא בגמרא · ואפשר שאחר שנשלם הש"ס תקנוה רבנן סבוראי או הגאונים וישנו בסדר רב עמרם וקצת יש סמך לדבר מדאמרי' לקמן (דף לא:) אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע וכו' אמר לו כבר תיקנתי להם סדר קרבנות שכל זמן שקורין בהן וכו' ואין להביא ראיה מדאמרינן לקמן (דף לא.) ביום של יו"ט האחרון של חג מפטירין בויעמוד שלמה לפי שמדברת [בענין] שמיני עצרת וא"כ יש להוכיח שקראו בס"ת שניה פרשת קרבנות של שמיני עצרת דאם לא קראו אלא וזאת הברכה למה יפטירו בויעמוד שלמה ואנן בעינן ההפטרה דומיא דפרשה שקרא כדאמרינן לעיל (דף כט:) בשלמא למ"ד כי תשא היינו דמפטירין ביהוידע הכהן דכתיב ביה כסף עובר איש כסף נפשות ערכו אלא למ"ד צו את בני ישראל וכו' משום דאיכא למימר כיון שהפטרה מדברת בענין שמיני עצרת יש לאומרה אע"פ שאינה מעין הפרשה שקרא בתורה כדאמרינן בסמוך דר"ח שחל להיות באחד בשבת מפטירין מאתמול מחר חדש אע"פ שאינה מעין הפרשה שקרא שכיון שהוא מעין המאורע שיהא מחר חדש וגם מצינו בירושלמי [ס] כעין מנהגינו: [דף לא ע"א] גמ' א"ר יצחק נפחא שבת שחל להיות בחולו של מועד בין בפסח בין בסוכות קורין ראה אתה אומר אלי ומפטיר קורא במוספין. בפסח קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים והאידנא נהוג עלמא למיקרי משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא וסדר הזה לא ישתנה אלא כשחל פסח בחמישי שאז קורין ביום ראשון וביום שני משך תורא ויום שלישי שהוא שבת של חול המועד קורין ראה אתה אומר אלי דהיינו פסל לך כדאמרינן לקמן שבת של חול המועד בין בניסן בין בתשרי קורין ראה אתה אומר אלי וכו' וביום ראשון שני ושלישי קדש בכספא במדברא כסדר שהן כתובין בתורה אלא שקורין שור או כשב או עז ביום שני לפי שכתוב בו ענין פסח ובחמשה עשר יום ובפרשת בשלח בשביעי שאז עברו ישראל את הים והשאר כסדר שהן כתובים בתורה ומפטירין ביום ראשון של פסח בפסח גלגל בעת ההיא [ע] ובי"ט שני בשל פסח יאשיהו וביו"ט אחרון מפטירין וידבר דוד לה' ולמחר עוד היום בנוב לעמוד · בעצרת קורין ביו"ט הראשון בחדש השלישי ומפטירין במרכבה וביום טוב שני שבעה שבועות ומפטירין בחבקוק · בר"ה ביום הראשון וה' פקד את שרה ומפטירין בחנה · ובשני והאלהים נסה את אברהם ומפטירין הבן יקיר לי אפרים · ביוה"כ שחרית קורין אחרי מות ומפטירין כה אמר ה' רם ונשא במנחה בעריות ומפטירין ביונה · בחג בשני ימים טובים הראשונים קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים שור או כשב ומפטירין ביום הראשון הנה יום בא לה' וביום שני ויקהלו אל המלך שלמה ובשאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג · גרסינן בפרק בתרא דסוכה (דף נה·) אתקין אמימר בנהרדעא דמדלגי דלוגי [פ] וקא פריש גאון כך המנהג בשתי ישיבות ביום ראשון וביום שני שהן ב' ימים טובים קורין ובחמשה עשר בלבד שאין להזכיר וביום השני דלא לזלזולי בקדושת היום וביום השלישי שהוא חול המועד קורא כהן וביום השני ולוי קורא וביום השלישי וישראל חוזר וקורא וביום השלישי והרביעי חוזר וקורא ביום השני וביום השלישי שהן ספיקא דיומא ויום רביעי כהן קורא וביום השלישי ולוי קורא וביום הרביעי וישראל חוזר וקורא ביום הרביעי והרביעי חוזר וקורא ביום השלישי וביום הרביעי ספיקא דיומא ועל פי הסדר הזה קורין בכל יום עד יום שביעי · ביו"ט אחרון של חג קורין כל הבכור ומפטירין ויהי ככלות שלמה ולמחר קורא וזאת הברכה ומפטירין ויעמוד שלמה לפני ה' וי"א ויהי אחרי מות משה עבד ה' [צ] והכי איתא בירושלמי והכי נהגינן · [ק] אמר רב חנן בר רבא שבת שחל להיות בחולו של מועד בין בניסן בין בתשרי קורין ראה אתה אומר אלי משום דאית ביה את חג המצות תשמור ודרשינן מיניה בחגיגה (דף יח.) לימד על חולו של מועד שהוא אסור בעשיית מלאכה ולהספיד בניסן העלמת סיבות ובהספד וביום בא גוג: מתני' בחנוכה בנשיאים בפורים ויבא עמלק בראשי חדשים ובראשי חדשים במעמדות במעשה בראשית בתעניות ברכות וקללות אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן בשני ובחמישי בשבת [ר] במנחה קורין כסדרן ואינו קורא פחות מעשרה פסוקים ודבר עולה להם מן החשבון שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מצותן שיהו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו: גמ' בחנוכה בנשיאים ומפטירין בנרות זכריה ואי מיקלעו שתי שבתות מפטירין בשבת שניה בנרות שלמה בראש חודש ובראשי חדשים ואי מיקלע ר"ח בשבת מפטירין והיה מדי חודש בחדשו · אמר רב הונא ראש חודש שחל להיות באחד בשבת מפטירין מאתמול ויאמר יהונתן מחר חודש אמר רב יהודה בריה דרבי שמואל בר שילת משמיה דרב [דף לא ע"ב] ראש חדש אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם והאידנא לא נהגינן הכי אלא מפטירין שמעו דבר ה' בית יעקב כסדר הפטרות הסדורות [ש] במדרש פסיקתא ויש מפרשים דרב לטעמיה דאמר בשילהי תענית (דף כט:) שאסור בכיבוס מראש חדש עד התענית וקיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל דלא אסר אלא אותה שבת ולא נהירא דמה ענין זה להפטרה דאין הפטרה מדברת כל כך מענין תשעה באב ועוד דא"כ ליפלגי אמוראי הכא כי היכי דפליגי לענין כיבוס במסכת תענית אלא על פי המדרש פסיקתא אנו נוהגין כן כדפרישית וכן נמי בתענית אנו קורין ויחל ובמתניתין אמרינן שקורין ברכות וקללות אלא שאנו עושין ע"פ מס' סופרים (פ' י"ז הלכה ז) דגרסינן התם בתענית של תשעה באב ובשבעה אחרונות של עצירת גשמים קורין ברכות וקללות אבל בתעניות אחרות קורין ויחל משה ומפטיר דרשו ה' וי"א שאין להפטיר והעם נהגו להפטיר מיהו איכא למימר דמתני' נמי איירי בט' באב ובשבעה תעניות אחרונות ולא פליגי · ובט' באב קורין בכי תוליד ומפטירין באסוף אסיפם: ואין מפסיקין בקללות מנא הני מילי *בר גמדא א"ר סימאי דאמר קרא מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו ר"ל אמר לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות אלא היכי עביד תנא כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק שלפניהם וכשהוא מסיים מסיים בפסוק שלאחריהם אמר אביי לא שנו אלא קללות שבתורת כהנים אבל שבמשנה תורה פוסק מאי טעמא אמר אביי הללו בלשון רבים אמורות ומשה מפי הגבורה אמרן והללו בלשון יחיד אמורות ומשה מפי עצמו אמרן. תניא רשב"א אומר עזרא תיקן להם לישראל שיהו קורין קללות וברכות שבתורת כהנים קודם עצרת ובמשנה תורה קודם ראש השנה מאי טעמא אמר אביי ואי תימא ר"ל כדי שתכלה שנה וקללותיה ועצרת נמי ראש השנה לאילן הוי כדתנן ובעצרת על פירות האילן. שאלו לרבינו נסים למה מחלקים אתם נצבים ופרשת וילך שהן קטנות כשיש ב' שבתות בין ר"ה לחג וקורין פרשת נצבים קודם ר"ה ופרשת וילך אחר ר"ה ולא חלקו ראשי המטות ומסעי שהן גדולות והשיב לפי שיש באתם נצבים קללות שקלל משה את ישראל ורוצים לסיימם קודם ר"ה ולא נהירא חדא דפרשת אתם נצבים אינה בכלל הקללות שקלל משה את ישראל כדמוכח בפ' המוכר את הספינה (דף פח:) א"ר לוי בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם הקב"ה בירך את ישראל בכ"ב אותיות וקללן בח' ומשה רבינו ברכן בח' וקללן בכ"ב אותיות מואס לא תמאסו עד ואין קונה ולא קאמר עד הנסתרות שבאתם נצבים אלא אותן שבאתם נצבים אינם קללות אלא שהעביר בני ישראל בברית ועוד גם בהאזינו יש קללות מזי רעב ולחומי רשף אלא היינו טעמא לפי שרוצים להפסיק בפרשה אחת בין קללות לר"ה וכן קורין פרשת במדבר סיני בין קללות שבתורת כהנים ובין עצרת: ובב' ובה' וכו' יא ת"ר מקום שמפסיקין בשבת בשחרית שם מתחילין במנחה במנחה שם קורין בב' בב' שם קורין בה' בה' שם קורין שבת הבאה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר מקום שמפסיקין בשבת שחרית שם קורין במנחה בב' ובה' ובשבת הבאה וכן הלכתא: [דף לב ע"א] ת"ר פותח ורואה גולל ומברך חוזר ופותח וקורא דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר פותח ורואה ומברך וקורא וכן הלכתא · בירושלמי (ה"ח) מפרש מה טעם ובפתחו עמדו כל העם מה כתיב בתריה ויברך עזרא את ה'. א"ר זירא אמר רב מתנה אמר שמואל הבימות והלוחות אין בהן משום קדושת ארון ויש בהן משום קדושת בית הכנסת [ת] ר' ירמיה אזל לגולליה [א] יהבין תבותא בגו ארונא פי' תבותא שם כלי ונתנוה לתוך הארון אתא שאיל לר' מנא אם היה מותר לפי שהיו משתמשין בארון אמר ליה אני אומר כך [ב] התנה עליו מתחלה ר' יונה עביד ליה מגדלא [ג] ואתני עליה (עילויה) עילאה דספרי' וארעיא דמנין · פירוש מגדל יש בו חילוקים זה על גבי זה והתנה שיהא העליון לספרים והתחתון לכלים וכן כשעושין כורסיי' להניח עליה ספר תורה צריך להתנות שיוכל ליהנות ממנה ויש למלות היתר לכורסייא שלנו לפי שאין רגילין לתת עליו ספר תורה אלא מטפחות והוי תשמיש דתשמיש כדאמר רבא לעיל (דף כו:) מריש הוה אמינא האי כורסייא תשמיש דתשמיש הוא כיון דחזינא דזימנין דמותיבנא עליו ס"ת וכו': יב א"ר שפטיה א"ר יוחנן הגולל ס"ת יעמידנו על התפר שאם יקרע יקרע התפר ואמר ר' שפטיה א"ר יוחנן הגולל ספר תורה גולל מבחוץ ואינו גולל מבפנים וכשהוא מהדקו מהדקו בפנים פי' כשהספר עומד לפניו יהפך הכתב אליו ויתחיל לגלול מבחוץ ואחר שגמר הגלילה יהדק סוף המטפחת מבפנים וכשיבא לקרות בו נמצא ההדק מבפנים ולא יצטרך להפוך הספר לצד *להסיר ההדק וא"ר שפטיה א"ר יוחנן י' שקראו בתורה גדול שבכולן גולל ומקבל שכר כולם ס"ד אלא אימא נוטל שכר כנגד כולם [ד] ואמר רב משרשיא ב' תלמידי חכמים הדרים בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה עליהם הכתוב אומר (יחזקאל כ) וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים פי' אני נתתי להם חוקים [ה] והם אינם טובים זה לזה וגם אני מביא עליהם משפטים לא יחיו בהם והאוחז ס"ת ערום נקבר ערום ס"ד אלא אימא נקבר ערום בלא אותה מצוה שעשה שקרא בה או שגלל אותה: יג וידבר משה את מועדי ה' וגו' ת"ר משה תיקן להם לישראל שיהו [ו] שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח והלכות עצרת בעצרת והלכות החג בחג:

הדרן עלך בני העיר וסליקא לה מסכתא מגילה

הגהות הב"ח א להפוך הספר לצד הסדוק:

קרבן נתנאל

ועפית. דאביי פריך עלה אמרי אוקמי הא דקא מוקמי התם. וכש' טו"ת נחלת שבעה סי' כ"ב נראה שלא עיין בסוגיא זו במתניתין ע"ש: [ו] ואפי' בני חמשה עשר. דלדידן לא מיקלע י"ד בשבת דאם י"ד בשבת י"ב בע"ש ירושלמי: [ז] ה"ג שלישית הסמוכה לר"ח ניסן: [ח] ה"ג ר' בא בשם ר"ח: [ט] ה"ג ולמה הקדימה מפני שהיא טהרתה של ישראל: [י] טהרתה של ישראל. ומזה הטעם. אין ראוי להפסיק בין פרה להחדש כדי שלא תקדים כ"כ מאחר שהיתה ראויה להיות מאוחרת. ר"ן: [כ] ה"ג כדמיקלע ראש חודש אדר הסמוך לניסן: [ל] בשבת או בשני בשבת או בד' או בו'. כי ביום אג"ה לדידן לא מיקלע ר"ח אדר. משום יו"כ דלא ליקלע לא בערב שבת ולא במוצאי שבת ומשום יום ערבה דלא ליקלע בשבת. ר"ן: [מ] ה"ג לאפסוקי בהדין פרשייתא: [נ] וזה אינו שנוי לא במשנה ולא בגמ'. וקשה דהא ר"ה שנוי במשנה בר"ה בא' לחדש. וי"ל דהא בברייתא פליג עליו ותני שקורין וה' פקד. ופ' שקידם. ובין למשנה בין לברייתא עכ"פ אין קורין אלא בס"ת אחת: [ס] ה"ג כפי מנהגינו דגרסי' התם א"ר יצחק נפחא שבת שחל. וכן הובא במרדכי בשם ראבי"ה: [ע] ה"ג בי"ט של פסח פסח יאשיהו: [פ] וקא פריש גאון כך המנהג. וכ"פ המחבר. אבל מנהגינו ע"פ פרש"י ותוס' שם: [צ] והכי איתא בירושלמי. לא ידעתי מקומו: [ק] ה"ג אמר רב הונא אמר רב שבת שחל: [ר] ה"ג ובמנחה קורין כסדרן ואינו עולה להם מן החשבון. והשאר נמחק כי כבר פסק רבינו כן בפ' הקורא עומד סי' י"ח ואין כאן מקומו: [ש] במדרש פסיקתא. שדורש בהפטורת שמעו כראשונה: [ת] ר' ירמיה אזל. ירושלמי הלכה א': [א] ה"ג ממתין יהבין תיבותא ובירושלמי שלפנינו גורס מכוסא. פי' מקל: [ב] ה"ג התנה עליו מבתחלה: [ג] ה"ג ואתני עלוי עילייא דספרין וארעייא דמנין: [ד] ה"ג אמר רב משרשיא: [ה] ה"ג והם אינם טובים זה לזה לפיכך אני: [ו] שואלין ודורשין. והא דתני לעיל דף כ"ט שואלין בהל' פסח קודם לפסח שלשים יום. היינו דלהוי שואל כענין ועיין ע"ז סי' תכ"ט:

הדרן עלך בני העיר וסליקא לה מסכתא מגילה

פ"א א מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר בשלשה עשר וכו' והאידנא אין קורין אותה אלא בי"ד ומתענין בי"ג וקורין לו תענית אסתר שהוא זכר למה שהיו מתענין בימי מרדכי ואסתר שהיו מתענין בי"ג שעת המלחמה לפי שהיו בצרה ואם חל פורים בא' בשבת מתענין בה' · כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון וכל הסמוך להן אפילו אינו נראה או נראה אפילו אינו סמוך כל שהוא בתוך מיל קורין בט"ו וכן בשושן קורין בט"ו : ב כרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר כרך שאין בו י' בטלנין נדון ככפר · ואם הוקף חומה מימות יהושע בן נון אפילו אין בו י' בטלנין קורין בט"ו · וכל מי שהיה מוקף מימות יהושע אפילו אין לו עתה חומה קרי מוקף : ג מבטלין עבודה ות"ת לשמוע מקרא מגילה ומבטלין עבודה ות"ת ומקרא מגילה משום מת מצוה : ד נשים חייבות במקרא מגילה ומוציאות בקריאתן אפילו אנשים לפי' רש"י והלכות גדולות אינן מוציאות אלא נשים כמותן : ה פורים שחל להיות בשבת כגון ט"ו לבני כרכים דורשים בענינו של יום אבל אין קורין המגילה בשבת : ו חייבין לקרותה בלילה ולשנותה ביום · ואומר ר"ת שמברכין זמן בלילה וגם ביום · ר"ת ורב אלפס פסקו דבי"ד קורין אותה ביחיד ואפ"ה צריך לחזור אחר עשרה ורב עמרם פסק שצריך לחזור אחר י' ואם אין בי' יקרא ביחיד ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל : ז הקורא המגילה קורא ופושט כאגרת ולא יכרוך אותה (מיל) בקריאה · ואיזו היא עיר גדולה וכו' כלומר אמרו מקדימין וכו' · אין בין י"ד של אדר ראשון לי"ד של אדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים שאם קראו המגילה באדר הראשון ושוב נתעברה השנה צריכין לחזור ולקרות אותה באדר השני וליתן מתנות לאביונים אבל לענין הספד ותענית זה וזה שוין שאם קראו המגילה בי"ד ונמלכו לעבר השנה בו ביום אסור בהספד ותענית אבל בשאר שנים מעוברות מותר בהספד ותענית · וכן לענין אם עשו פרשיות בראשון ושוב עברוה צריכין לחזור ולעשותן בשני · צריך לשלוח ב' מנות לאדם אחד וב' מתנות לב' אביונים · ואם החליף סעודתו בשל חבירו יצא מידי מתנות : ח מצוה להשתכר בפורים עד שלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן · סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא · יום י"ד ויום ט"ו אסורים בכל מקום בהספד ובתענית ומותרין במלאכה והלכתא בטלה מגילת תענית אבל בחנוכה ופורים לא בטלה ואסור להתענות בהן אבל לפניהם או לאחריהם מותר · אין אומרים הלל בפורים : ט צ"ל עשרת בני המן ועשרת בנשימה אחת וצריך להאריך בכתיבת וי"ו דויזתא ולכתוב אותן אריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה :

פ"ב א הקורא המגילה למפרע לא יצא וכן בהלל וקריאת שמע ותפלה קראה על פה לא יצא · ואם קראה באחד מהלשונות אם קראה למי שמכיר באותו הלשון יצא ובלבד שתהיה כתובה באותו לשון אבל אם אינו מכיר בו לא יצא · אבל קראה בלשון הקדש אפי' למי שאינו מכיר בו יצא · קראה סירוגין דהיינו שפסק בה יצא אפילו שהה כדי לגמור את כולה אבל סרוסין דהיינו שקרא פסוק ראשון ודילג השני וקרא השלישי ואח"כ חזר וקרא השני לא יצא · קראה מתנמנם תיר ולא תיר נים ולא נים יצא [אבל אם שמעה מתנמנם לא יצא] · היה כותבה דורשה ומגיהה אם כוון לבו יצא ובלבד שלא יפסיק בה כשדורשה בענין אחר וגם תהא כתובה לפניו כולה כשכותבה ומעתיקה מאותה שכתובה לפניו · לא כוון לבו לא יצא · [היתה כתובה בסם ובסיקרא בקומוס ובקנקנתוס על הדיפתרא ועל הנייר לא יצא] עד שתהא כתובה אשורית על הספר בדיו · השמיט בה הסופר אותיות [ופסוקים] וקראן על פה יצא ודוקא חסיר אבל מחליף ואילך אפילו הם כתובים אלא שהם מטושטשין ואין רישומן ניכר לא יצא · השמיט בה פסוק אחד כשקראה לא יקרא את כולה ואח"כ יקרא אותו פסוק אלא מתחיל מהפסוק שהשמיט ומסיים כולה : ב הלכתא אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב חוץ מתפילין ומזוזות שמותר ומזוזה צריכה שרטוט נמי [אבל לא תפילין · ומגילה נמי צריכה שרטוט] · הלכתא שתי תיבות כותבין בלא שרטוט שלש אין כותבין ואם שרטט שטה העליונה מותר לכתוב למטה הכל בלא שרטוט וכן אם כוון לכתוב שטה העליונה ביושר אפילו בלא שרטוט מותר לכתוב תחלה בלא שרטוט · וכל מה שצריך שרטוט דוקא כשכותב הפסוקים לדורשם אבל אם כותבם באגרת לדברי נחות פר"ת שאין צריכים שרטוט · קלפים שלנו כשרים למגילה ולשטרות אע"ג דלא עפיצי : ג בן עיר שהלך לכרך וכן כרך שהלך לעיר אם [אין] דעתו לעמוד במקומו שהוא שם מקצת יום י"ד לא שנא בן כרך שהלך לעיר ודעתו לצאת משם קודם שיאור יום י"ד או בן עיר שהלך לכרך ודעתו לצאת משם קודם שיאור יום י"ד קורא כמקומו אבל אם דעתו לעמוד שם קצת יום י"ד אפילו חזר לעירו אח"כ בו ביום חל עליו חובת הקריאה של אנשי המקום שהוא עומד שם לא שנא בן כרך שהלך לעיר ודעתו לעמוד שם קצת י"ד כיון שדעתו לעמוד שם בזמן חובת קריאתם חל עליו חובת קריאתם · וכן בן עיר שהלך לכרך ודעתו לעמוד שם יום י"ד כיון שביום חובת קריאת אנשי מקומו היה דעתו לעמוד במקום אחר נסתלק מדין אנשי מקומו ונגרר אחר המקום שדעתו לעמוד שם : ד הלכתא צריך לקרות המגילה כולה ולכתחלה צריך שתהא כולה כתובה לפניו ואם השמיט בה הסופר מקצת פסוקים וקראן על פה בדיעבד יצא : ה מגילה שנתפרה כולה בחוטין פסולה ואם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשרה ונראה ידי ספק הפירושים צריך ה' בתחלה ובסוף ובאמצע ואחד בחלק רביעי שמכאן ואחד בחלק רביעי שמכאן : ו הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים ביחיד יצא ובצבור לא יצא ובצבור נמי אי מחסרא פורתא או מיתרא פורתא על שאר יריעות יצא : ז צריך להניח שיור בספר תורה ומגילה בראש היריעה ולמטה כשתופרה זו עם זו שלא יתפור הכל · הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן · אין קורין את המגילה עד שתנץ החמה ואם קראה מעלות השחר יצא וכל היום כשר לקרות את המגילה והלל ולתקיעת שופר ולנטילת לולב ולתפלת המוספין וכל הלילה כשרה לספירת העומר :

פ"ג א הקורא את המגילה עומד ויושב יצא אבל אין קורין בתורה אלא מעומד ואפילו לסמוך אסור · אין לרב לישב על גבי מטה ולשנות לתלמיד על גבי קרקע · שנים קורין ביחד המגילה אבל בתורה אין לקרות אלא אחד והאידנא שהחזן קורא העולה לא יקרא בקול רם אלא בלחש ואם אינו יודע לקרות כלל לא יעלוהו דהוי ברכה לבטלה · ובתורה אחד קורא ואחד מתרגם אבל לא יתרגמו שנים · ובנביא יכולין שנים לתרגם · ובמגילה אפי' עשרה יכולין לקרותה ביחד · מקום שנהגו לברך אחר קריאת *)הלל יברך ומקום שנהגו שלא לברך לא יברך · ולפניה מברכין בכל מקום : ב בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין ג' לא פוחתין ולא מוסיפים והן קורין לכל הפחות עשרה פסוקים ואיזה מהם שקרא ארבעה פסוקים משובח ופרשת עמלק קורין אע"פ שאין בה אלא תשעה פסוקים · ופרשת האזינו סימן הזי"ו ל"ך : שמונה פסוקים שמוימת משה ואילך יחיד קורא אותן ואין מפסיקין בהם לקרות שנים : ג האידנא כל הקורא בתורה מברך לפניה ולאחריה · בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ד' גברי ואין פוחתין מהם ואין מוסיפין עליהם ואין מפטירין בנביא · בי"ט קורין ה' גברי · ביוה"כ קורין ששה · ובשבת קורין ז' ואין פוחתין מהם [אבל] מוסיפין עליהם [ומפטירין בנביא] · ואם עמד אחד לקרות בתורה ונשתתק העומד במקומו יתחיל מן הראש ויברך לפניה ולאחריה אבל התוקע ועף ועמד אחר במקומו אינו צריך להתחיל אלא ממקום שפסק הראשון ואינו צריך לברך · הלכתא פרשת ר"ח צו את בני ישראל שיש בה שמונה פסוקים קורא הראשון ג' פסוקים והשני דולג למעלה לקרות אחד מהפסוקים שקרא הראשון ושנים עמו והשלישי ג' פסוקים הנשארים והרביעי קורא וביום השבת ובראשי חדשיכם · הלכתא אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים ואין מתחילין בה פחות מג' פסוקים : ד בתשעה באב ובתענית צבור קורין שלשה · והנשים נוהגות שלא לעשות מלאכה בר"ח · אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו [בצבור] כשמתפלל עליהן אא"כ חשוב כיהושע בן נון אבל בינו לבין עצמו מותר · מן התורה אין השתחואה על הרצפה אסורה אלא בפשוט ידים ורגלים ומדרבנן אסור אפילו בלא פשוט ידים ורגלים ולכך צריך להטות על צדיו כשנופל על פניו : ה הכל עולים למנין ז' אפילו אשה וקטן אלא שאמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה בצבור מפני כבוד הצבור ומפטיר נמי הלכתא דעולה הלכך נוהגים בתענית ובתשעה באב וביוה"כ במנחה שהוא עולה אבל בשבת ויום טוב נהגו שאינו עולה הלכך גומרים הפרשה כולה לשביעי ואומר קדיש והמפטיר חוזר וקורא ממה שקרא אחרון ובי"ט ובד' פרשיות שמוציאין שני ספרים קורין ז' בשבת וה' ביום טוב ואומר קדיש והמפטיר קורא חובת היום בספר השני וכשמוציאים ג' ספרים קורין ו' באחד והשביעי בספר שני ואומר קדיש ובשלישי קורא המפטיר פרשה שהיא מעין ההפטרה : ו אין המפטיר בנביא קורא פחות מכ"א פסוקים ואי סליק ענינא בציר מכ"א שפיר דמי [ואי איכא מתורגמן אפילו לא קרא אלא י' פסוקים יצא] והאידנא נהגו שלא לתרגם כי בימיהם היה לשונם תרגום והיו מתרגמין להבין להמון העם ואין לומר דהאידנא נתרגם בלשון שיבינו בו כל העם ועם דתרגום שלנו שנתקן ברוח הקדש : ז אין פורסים על שמע דהיינו כשבאים יחידים לבית הכנסת אחר שקראו צבור שמע אומר קדיש וברכו וברכה ראשונה של יוצר וצריך שיהו עשרה ואין נושאין כפיהן ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא ואין עושין מעמד כשבאין מבית הקברות ואין מזמנין על המזון בשם בפחות מעשרה וכולן אם היו עשרה והתחילו ויצאו מקן גומר ופר"ת דלפחות בעינן שיהא שלא שמעו קדיש שיצטרפו עם ד' ששמעו ורש"י פירש דאפי' בשביל אחד פורסין על שמע ואפי' קרא הוא שמע יכול לחזור ולפרוס ואפי' (חמשה) [עשרה] יצאו כבר ועמד אחד שלא שמע קדיש ואמר קדיש או ברכו וענו הם אמן יצא וכן מסתבר לא"א הרא"ש ז"ל · וקדושה שביוצר אור אינה צריכה עשרה : ח אין אומרים ברכת אבלים דהיינו ברכת רחבה בפחות מעשרה ואין אבלים מן המנין אבל ברכת המזון של אבלים אין צריך עשרה אף על פי שמוסיפים בו אל אמונה דיין צדק : ט הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד ובנביא ג' ואם היו שלשתן שלש פרשיות קורין אחד אחד ומדלגין בתורה בענין אחד ובנביא בשני ענינים וזה וזה בכדי שלא יפסיק התורגמן ואין מדלגין מנביא לנביא ובנביא של תרי עשר מדלגין ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו · אין גוללין ס"ת בצבור ואין אחד שקורא בספר מפסיק לקרות בספר אחר אבל תרי גברי בתרי ספרי שפיר דמי : י הקורא בתורה לא יסייע למתורגמן · בית הכנסת שאין להם מי שיקרא אלא אחד כגון שאינם יודעין אותו האחד קורא במקום שבעה ומברך לפניה ולאחריה בכל פעם ופעם : יא קטן מתרגם על ידי גדול אבל אינו כבוד לגדול שיתרגם ע"י קטן · ראש הכנסת או חזן הכנסת לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים קרא · חזן העומד וקורא אחר עומד ומחזן עליו עד שיקרא · כילד זקנים יושבים וכו' : יב אין פותחין פתח בית הכנסת למזרח האידנא · אין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפי הצבור ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה פסוק מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות פסוק אחר עד שיכלה התרגום מפי התורגמן : יג המפטיר אינו מפטיר עד שיגלל ס"ת · אסור לצאת [מבהכ"נ] בשעה שס"ת פתוחה אפילו בין פסוק לפסוק אבל בין גברא לגברא שרי · ואין הצבור רשאין לצאת עד שינטל ספר תורה : יד משנפתח ס"ת אסור לדבר אפילו בדבר הלכה ומי שתורתו אומנותו שרי : המפטיר בנביא הוא פורס על שמע ועובר לפני התיבה ונושא כפיו ואם היה קטן אביו או רבו עוברים על ידו · קטן קורא ומתרגם בתורה אבל אינו פורס על שמע ועובר לפני התיבה עד שיגדיל ואז עובר באקראי בעלמא אבל בקבע להיות חזן קבוע עד שיתמלא זקנו · פוחח שלובש בגד קרוע פורס על שמע ומתרגם ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא כפיו : טו סומא אפילו לא ראה מאורות מימיו פורס על שמע ומתרגם · כהן שיש בידיו מום כגון שהן בהקניות או עקומות או עקושות או זבלגן או סומא באחד מעיניו לא ישא כפיו ואם בני עירו רגילין עמו מותר ואם ידיו צבועות סמים וקוצה לא ישא כפיו ואם רוב אנשי העיר מלאכתן בכך שפיר דמי : טז האומר איני עובר לפני התיבה בצבועים אף בלבנים לא יעבור · בסנדלים איני עובר אף יחף לא יעבור · העושה תפילין שלו עגולין סכנה ואין בו מצוה · נתנה על פדחתו או על פס ידו על מלחו הרי זה מינות · ציפן זהב או נתנן על בית אונקלי שלו הרי זה דרך החיצונים : יז אין הכהן רשאי להוסיף ברכה אחת מדעתו אבל בירך בכאן והגיע לצבור אחר שלא ברכו ברכת כהנים יכול לברך פעם אחרת : יח ברכת כהנים צריך לאומרה בלשון הקדש ובעמידה ובנשיאות כפים ובבית המקדש בשם המפורש אבל לא בגבולין בשם המפורש : יט כהן שהמיר דתו ושב בתשובה יש אומרים שלא ישא את כפיו ולא יקראו לו ראשון · ורש"י הכשירו לישא את כפיו : כ צריך שיהיו פני הכהנים אל העם בשעת ברכה ושיברכו בקול רם · לשנים קורא כהנים לאחד אינו קורא · עם שאחורי כהנים אינם בכלל ברכה · אין הכהנים רשאין לכוף קשרי אצבעותיהם עד שיחזירו פניהם מן הצבור : כא אין הקורא רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הצבור והך קורא אינו ש"צ אלא אחר שלא יפסיק שליח צבור בתפלתו אבל שליח צבור יכול להקרותן התיבות של ברכת כהנים ואינו הפסק · ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה הדיבור מפי הקורא ואין הציבור עונין אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים · ואין הכהנים מתחילין בברכה אחרת עד שיכלה אמן מפי הצבור · ואין הכהנים רשאין להחזיר פניהם מן הצבור עד שיתחיל שליח צבור שים שלום ואין הכהנים רשאין לעקור רגליהם עד שיגמור שליח ציבור שים שלום וצריכין לישא כפיהן כנגד כתפיהן ולפשוט ידיהם וחולקין אצבעותיהן בענין שיהא ביניהן חמשה אוירין : כב כהן המברך מתברך ואם אינו מברך עובר בשלש עשה והני מילי כשהוא בבית הכנסת כשהחזן קורא ואם אינו שם אינו עובר · כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה והני מילי שלא עקר את רגליו אבל עקר את רגליו עולה אע"ג דלא מטי לדוכן עד אחר עבודה · כהן שלא נטל ידיו אינו נושא את כפיו : כג כהן שנושא כפיו מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה · וכד עקר כרעיה למיסק לימא יהי רצון מלפניך יי' אלהינו שתהא הברכה הזאת שצויתנו לברך את עמך ישראל שלא יהא בה מכשול מעתה ועד עולם · וכד מהדר אפיה מצבורא אומר רבון העולמים עשינו מה שגזרת עלינו עשה עמנו מה שהבטחתנו בתורתך השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל · בשעה שהכהנים מברכים אין לקהל לומר שום פסוק אלא לכוין לברכה · כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו וכן שכור · אין הכהנים עולין לדוכן בסנדליהן : כד האומר יברכוך טובים הרי זה מינות · על קן צפור יגיעו רחמיך מודים מודים משתקים אותו · אי זה מקרא נקרא ומיתרגם ואי זה אינו מיתרגם · וכל הפסוקים שבתורה הכתובים לגנאי מכנים אותם לשבח וכל ליצנותא אסורה בר מדע"ז · ומאן דסאני שומעניה שרי לקרותו בן שפחה בן כותית · פסוק הכתוב בלשון רבים אין משנין אותו ליחיד וכן מיחיד לרבים ודוקא כשאומר כל המזמור או כל הענין אבל המתפלל ואומר פסוקים הנה והנה יכול לשנותן מרבים ליחיד ומיחיד לרבים . תורגמן העומד לפני חכם אינו רשאי לא לפחות ולא להוסיף אא"כ הוא אביו או רבו :

פ"ד א בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיו בית הכנסת בית הכנסת לוקחין תיבה . תיבה לוקחים מטפחת מטפחת לוקחין ספרים ספרים לוקחין תורה אבל איפכא להוריד מקדושתו לא · והא דבית הכנסת נמכר היינו דוקא של כפרים אבל של כרכים אפי' בנו אותה משלהן אינה נמכרת אא"כ תלו אותה בדעת היחיד או יעשה בה היחיד מה שירצה ואפי' אם בנה בית והקדישו אחר כך לבית הכנסת דינו כבית הכנסת · ואינו קדוש אלא משישתמש בו ואפילו בנאו תחלה לשם בית הכנסת · והא דאמרי' שהדמים נתפסין בקדושתן בשלא מכרוהו או נתנוהו במתנה שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל מכרוהו או נתנוהו במתנה שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר יכולים לעשות בדמים כל מה שירצו וכן כל יחיד ב שלו יכול למוכרו ולעשות בדמיו כל מה שירצה אפי' ספר תורה ובית הכנסת או לבנים ישנים של בית הכנסת יכולין למכרן או להחליפן באחרות והיא יוצאה לחולין אבל למשכנה לא שעדיין היא בקדושתה אבל לבנים חדשים שנעשו לצורך בית הכנסת אין בהם קדושה · אסור לסתור בית הכנסת ישן עד שיעשו החדש תחלה ואם הוא מסוכן שיש בו בקעים מותר ובלבד שלא יתעצלו בבנינו : ב תשמישי מצוה כגון סוכה לולב שופר וציצית נזרקין · תשמישי קדושה כגון תיק של ספרים תפילין ומזוזות וס"ת ורצועות של תפילין נגנזין · כסא שנותנין עליו ס"ת ווילון שתולין לפני ההיכל תשמישי קדושה הן · אין יכולין לעשות מתיבה כסא לס"ת אבל מתיבה גדולה לעשות קטנה שרי · וכן מכסא גדול שרי לעשות קטן אבל לעשות ממנו דרגא לכסא אסור וכן מוילון גדול שרי לעשות קטן או כיס לס"ת אבל לעשות ממנו כיס לחומש אסור : ג ארגז שנותנים בו ס"ת או חומש תשמיש קדושה הוא · מטפחות ס"ת שבלו עושין אותן תכריכין למת מצוה וזו היא גניזתן · ס"ת שבלה גונזין אותו בקבר תלמיד חכם שונה הלכות ובכלי חרס : ד מבית הכנסת לבית המדרש לשנות שרי אבל לא מבית המדרש לבית הכנסת : ה מניחין תורה על גבי תורה ועל גבי חומשין וחומשין ע"ג נו"כ אבל לא נו"כ ע"ג חומשים ולא חומשין ע"ג תורה ואין מוכרין ס"ת אפי' ישן ליקח בו חדש ואפי' יש לו שנים אבל כדי ללמוד תורה ולישא אשה יש לו למוכרה · כמו שאין משנין דמי קדושה חמורה לקדושה קלה הכי נמי אם מכרו דבר שקדושתו חמורה וקנו במקצת מעות דבר שקדושתו ג"כ חמורה לא ישנו אפילו מותר המעות לדבר שקדושתו קלה אבל אם גבו המעות לקנות מהן וניתותרו מותר לשנות המעות לקדושה קלה · בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה נותנים וכשהם באים מביאים אותן בידן ומפרנסין בהם עניי עירם אבל אם יש שם באותה העיר חבר עיר תנתן לחבר עיר · ויחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה תנתן לעניי אותה העיר : ו בתי כנסיות יכולין למכרן ממכר עולם לעשות בהן כל דבר חוץ ממרחץ ובורסקי ובית טבילה ובית הכסא אבל במקום שמתפללין

*) נ"ל המגילה

שמתפללין באקראי אחר שהתפלל מותר להשתין שם בתוך ארבע אמותיו ומוכרין אפילו של רבים ליחיד · בית הכנסת אע"פ שחרב אין מספידין בתוכו ואין מפשילין בתוכו חבלים ואין פורשין בתוכו מצודות ואין שוטחין על גגו פירות ולא שאר מלאכות אבל אם התנה בשעה שבנאו מותר להשתמש בו בחורבנו ואף לאחר שחרב אסור לחשב בו חשבונות של רבים ולזורעו: ז בתי כנסיות אין אוכלים בהם ואין שותין בהם ואין ניאותין בהם ולא מטיילים בהם וחכמים ותלמידיהם מותרים ואין נכנסים בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ואם צריך ליכנס לקרות משם אדם אם יודע פסוק או הלכה יאמר ואם לאו נשהי פורתא וניקום ואין מספידין בהם הספד של יחיד אבל מספידין בהם הספד של רבים וקורין ושונין בהם ומרבילין אותן בישובן אבל בחורבנן מניחים לעלות בהם עשבים מפני עגמת נפש: ח אסור להשתמש במי ששונה הלכות ואם צריך להשתמש על כל פנים לישתמש במאן דתאני ולא לישתמש במאן דמתני: ט מבטלין תלמוד תורה להכנסת הכלה לחופה ולהוצאת המת · למאן דלא קרי ותאני אין מבטלין בשבילו אלא כדי צורך קבורתו ולמאן דמתני לית ליה שיעורא ולמאן דקרי ותאני ולא מתני תריסר אלפי גברי · אסור ליכנס לבהכ"נ כדי לקצר דרכו ואם היה שביל מעיקרא מותר וכן אם נכנס על דעת שלא לעשות קפנדריא מותר לעשות קפנדריא ואם נכנס כדי להתפלל *מותר לעשות קפנדריא · עלו עשבים בבהכ"נ לא יתלוש ויאכיל לבהמתו אלא תולש ומניח · בית הקברות אין נוהגין בו קלות ראש אין מרעין בו בהמות אפי' בקרקע עולם ואין צריך לומר בבתי קברים ואין מוליכין בה אמת המים ואין מלקטין עשבים ואם ליקט שורפן במקומן אבל אילנות שבו מותר ללקוט פירותיהם: י סדר ד' פרשיות זש"ו ב"ו ד"ד ובי"ו סדר פרשיות והפטרות של מועדים וחנוכה ופ' כאב אין מפסיקין בקללות לקרותם בשנים ואין מתחילין ומסיימין בהם אלא מתחילין בפסוקים לפניהם ויקרא פסוקים לאחריהם · וה"מ קללות שכתובים בתורת כהנים אבל במשנה תורה פוסקים · וקורין של תורת כהנים קודם עצרת בענין שיפסיק שבת אחת ביניהם ולעצרת · ושל משנה תורה קודם ראש השנה בענין שיפסיק שבת אחת ביניהם ולר"ה: יא הלכתא מקום שמפסיקין בשבת בשחרית שם קורין במנחה בשני ובחמישי ולשבת הבאה · כשבא לקרות בספר פותח ורואה מהיכן מתחיל ומברך וקורא · ארון וכל דבר שעושין לספר תורה מועיל בו תנאי לעשות בו גם שאר תשמיש: יב הגולל ספר תורה יעמידנו על התפר וכשהוא גולל גוללו מבחוץ וכשהוא מהדקו מהדקו מבפנים · וגולל נוטל שכר [כנגד] כולן ואין לאחוז ספר תורה ערום: יג שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח והלכות חג בחג והלכות עצרת בעצרת:

סליק קיצור פסקי הרא"ש ממסכת מגילה

שדה צופים מאת הרב הגאון מו"ה בצלאל רנשבורג זצ"ל

פרק ראשון

דף ב ע"א ה"נ י"ג זמן קהלה לכל היא ול"צ לרבויא · הרא"ש במגילה פ"א סי' ח':

דף ג ע"א ויקראו בספר תורת האלהים זה מקרא · מפורש זה תרגום · הרא"ש במגילה פ"ג סי' י"ב: שם ואר"י אלמלא תרגומא דהאי קרא · הרא"ש בברכות פ"א סי' ח': שם כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וכו' כולן מבטלין עבודתן וכו' לשמוע מקרא מגילה · הרא"ש במו"ק פ"ג סי' פ"ג: שם אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה חיישינן שמא שד הוא · הרא"ש ביבמות פט"ז סי' ח': **ע"ב** תלמוד תורה ומת מצוה מת מצוה עדיף · הרא"ש במו"ק פ"ג סי' ס' ובכתובות פ"ב סי' ס':

דף ד ע"ב אלא הואיל ואמרו שכפרים מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום וכו' · הרא"ש במגילה פ"א סי' א':

דף ה ע"א מגילה בזמנה קורין אותה אפילו ביחיד שלא בזמנה בעשרה · הרא"ש בקדושין פ"ב סי' ח': **ע"ב** והתניא ר"י שמחה ומשתה ויו"ט וכו' משתה מלמד שאסור בתענית · הרא"ש במו"ק פ"ג סי' מ"ג ובמגילה פ"א סי' ח':

דף ח ע"ב רשב"ג אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית · הרא"ש בשבת פט"ז סי' א':

דף יג ע"א תנא משום ר"מ אל תקרי לבת אלא לבית · הרא"ש בסנהדרין פ"ח סי' ג': **ע"ב** ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו · הרא"ש בע"ז פ"ה סי' י"א:

דף יד ע"ב שפיל ואזיל בר אווזא ועיינוהי מטייפין · הרא"ש בהל' תפלין סי' כ':

דף טו ע"א וכאשר אבדתי אבדתי כשם שאבדתי מבית אבא כן אובד ממך · הרא"ש בכתובות פ"א סי' ד':

דף טז ע"ב מלמד שצריכה שירטוט כאמיתה של תורה · הרא"ש במגילה פ"ב סי' ב' ובהל' ספר תורה סי' ז': שם גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם · הרא"ש בקדושין פ"א סי' נ"ב:

דף יז ע"א על הגייר ועל הדיפתרא לא יצא · הרא"ש בגיטין פ"ה סי' י"א ובהל' ספר תורה סי' ד': שם תנא וכן בהלל וכן בק"ש ובתפלה · הרא"ש בברכות פ"ה סי' כ':

פרק שני

ע"ב למה ראו לומר בינה אחר קדושה · הרא"ש בברכות פ"ה סי' ב':

דף יח ע"ב אין הלכה כרי' מונא · הרא"ש בברכות פ"ג סי' י"ב: שם השמיט בה הקורא פסוק אחד · הרא"ש בברכות פ"ה סי' כ': שם אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב · הרא"ש בהל' ספר תורה סי' י"ח:

דף יט ע"א דיפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ · הרא"ש בגיטין פ"א סי' י"א: שם נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה · הרא"ש בהל' ספר תורה סי' ז': **ע"ב** הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא · הרא"ש במגילה פ"א סי' ו"ו ובקדושין פ"ב סי' ת"ח: שם שיור התפר הלכה למ"מ ומתי לה אמותא · ולא אמרו אלא כדי שלא יקרע · הרא"ש בהל' ספר תורה סי' י"ד:

דף כ ע"א אין קורין את המגילה · לא מלין ולא טובלין · הרא"ש במגילה פ"א סי' ו"ו: שם וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד שתנץ החמה · הרא"ש במו"ק פ"ג סי' למ"ד וסי' ל"ז: שם וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר · הרא"ש בברכות פ"א סי' ט': **ע"ב** כל היום כשר לקריאת המגילה · הרא"ש במגילה פ"א סי' ו"ו: שם כל הלילה כשר לקצירת העומר · הרא"ש בפסחים פ"י סי' מ"ח: שם דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה · ועיין בגמרא דף כ' · לאתויי מאי · הרא"ש בברכות פ"א סי' ט' ובפסחים פרק יו"ד סי' ל"ח:

פרק שלישי

דף כא ע"א אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן · הרא"ש בר"ה פ"ד סי' ג': **ע"ב** תנא משא"כ בתורה · הרא"ש במגילה פ"ג סי' ב': שם מאי מברך · הרא"ש במגילה פ"א סי' ו"ו: שם לאשון שקרא ד' משובח שני שקרא ד' משובח · הרא"ש בפסחים פ"י סי' למ"ד: שם תנא הפותח מברך לפניה והחותם מברך לאחריה · הרא"ש בקדושין פ"א סי' י"ט:

דף כב ע"א זה הכלל כל יום שיש בו מוסף ואינו יו"ט קורין ד' · הרא"ש במו"ק פ"א סי' א':

דף כג ע"א הני שלש וארבע ה' ו' ז' כנגד מי · הרא"ש בר"ה פ"ד סי' ג': שם הכל עולים למנין ז' ואפילו קטן ואפילו אשה · הרא"ש בברכות פ"ז סי' כ' ובקדושין פ"א סי' מ"ט: **ע"ב** שאני התם דסליק ענייה · הרא"ש במגילה פ"ג סי' ב': שם ואין עושין מעמד ומושב פחות מעשרה · הרא"ש במו"ק פ"ג סי' פ"ה:

דף כד ע"א כהן שיש בידו מומין לא ישא את כפיו · הרא"ש במגילה פ"ג סי' י"ט:

פרק רביעי

דף כו ע"ב אלו הן תשמישי קדושה · דלוסקמא ספרים · תפלין ומזוזות ותיק של ס"ת וכו' · הרא"ש בהל' תפלין סי' י"ב: שם מריש ה"א האי כורסיא תשמיש דתשמיש הוא ושרי · הרא"ש במגילה פ"ד סי' י"א: שם ההוא בי כנישתא דיהודאי רומאי · והוה פתוח להוא אידרונא דהוי מחית ביה מת · הרא"ש בהל' טומאה סי' ח': מכי כנישתא לבי רבנן שרי · מבי רבנן לבי כנישתא אסור ועיין תוס' ד"ה כוותיה דר"פ · הרא"ש בגיטין פ"ב סי' ט' · ושם בפ"ד סי' כ"ב ובהל' חלה סי' ג':

דף כז ע"א אמר רב אחא כוותי' דר"פ מסתברא · (ועיין בתוס') הרא"ש בע"ז פ"ד סי' ו"ו: שם בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש · הרא"ש בעירובין פ"ג סי' ד': **ע"ב** המתפלל מרחיק ד' אמות ויפסין · הרא"ש בברכות פ"ג סי' כ"ג

דף כח ע"א ואד אמר איתי לי דלא עבדי שותפות בהדי הדדי · הרא"ש בסנהדרין פ"ג סי' ג': שם בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש אין אוכלין בהן ואין שותין בהן · הרא"ש בב"ב פ"א סי' ד':

דף כט ע"א מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה · הרא"ש במו"ק פ"ג סי' ס' · שם אבוה דשמואל ולוי הוי יתבי בכנישתא דשף ויתיב בנהרדעא · הרא"ש בגיטין פ"ט סי' י"א: **ע"ב** בשלמא למ"ד כי תשא היינו דמפטירין ביהוידע הכהן דדמי ליה · הרא"ש במגילה פ"ד סי' יו"ד: שם חל להיות בואתה תצוה · הרא"ש במגילה פ"ג סי' ס':

דף לא ע"א בתעניות ברכות וקללות · הרא"ש במו"ק פ"ג סי' ע"ח: שם כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה אתה מוצא ענוותנותו · הרא"ש בר"ה פ"ד סי' ג': שם למחר קורין וזאת הברכה ומפטירין ויעמוד שלמה · הרא"ש במגילה פ"ד סי' יו"ד: שם חל להיות באחד בשבת מאתמול מפטירין ויאמר יהונתן מחר חדש · הרא"ש במגילה פ"ד סי' יו"ד: **ע"ב** ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם · הרא"ש במו"ק פ"ג סי' ע"ח: שם א"ל כבר תקנתי להם סדר הקרבנות · הרא"ש במגילה פ"ג סי' ה' · ופ"ד סי' ו':

דף לב ע"א מפני מה אמרו הקורא בתורה לא יסייע למתורגמן · הרא"ש במגילה פ"ג סי' ו': **סליק**

הגהות ארץ צבי על הגהות אשר"י מאת הג"מ יהודה צבי ז"ל בה"מ שו"ת מנחת יהודה

פרק שלישי ד"ה ושפיר דמי שראובן יברך וכו' (וקאי אמ"ש הרא"ש ולא מיסתבר וע"ז ביאר ושפיר דמי דכן הוא בתוספתא וכו'): וכא"ד אם לא הותנה עליהם ה"ה כבהכ"נ דעל ארונא ס"ס כארונא כנ"ל: **בד"ה** גוללים וכו' (ועיין בט"ז ביו"ד סימן ש"א ס"ק י"א ביאור דין זה יעו"ש):

פרק רביעי **בד"ה** אבל בא"ז כתב וכו' וכא"ד אבל אם נתנו כך לטובים שאין לו ולבאי כחו לימות מלכוא אך הוכו להתפלל אלא שבייר לעצמו וכו' כנ"ל: **בד"ה** וארון שהוא עשוי וכו' **בד"ה** אפי' לא הותנה וכו' (היינו בשעת מכירה במעמד טובי העיר): וכא"ד אבל אם לא הותנו כשבנו אלא כשמכרו וכו' (הייט ג"כ שלא במעמד טובי העיר): **סליק**

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת מגילה

פ"א מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר בי"ג כו': (דף ג ע"א)

אמרו ז"ל לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם זמנים הרבה תקנו להם חכמים ואמר על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות וכשהיו אנשי הפרזים עושים יום י"ד היו אנשי הכרכים עושים בחמשה עשר ואם היתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון אפילו נפלה החומה ונהרסה לא נחוש לזה · והטעם שסמכו עליו לכרכים המוקפים חומה מה שזכרו בירושלמי והוא אמרם חלקו כבוד לא"י שהיתה חרבה באותן הימים ותלו אותו בימות יהושע בן נון ואנשי שושן קורין אותה יום ט"ו אע"פ שהיא מהודשת לפי שעיקר הנס היה שם ועיקר חבור המגילה ונוח בט"ו בו · ויום הכניסה הוא יום שני ויום חמישי לפי שאנשי הכפרים מתכנסים בהם לשמוע ספר תורה · ואסור לקרות המגילה בשבת והטעם מה שבארנו בשופר ובלולב · וקריאתה בימים חלוקים היה בזמן שהיתה ידינו פשוטה ותקיפה לקיים המצות בשלימותן · אבל בזמן הזה רוצה לומר מיום שנתחבר הגמרא עד שיבוא משיח במהרה בימינו אין קורין אותה אלא בזמנה והוא יום ארבעה עשר וחמשה עשר כמו שביארנו · והמגילה חובה לקרותה בלילה ולשנותה ביום:

ביצד חל להיות יום י"ד בשני כו': (שם)

כבר בארנו כי יום הכניסה הוא יום ב' וה' ושהמגילה אינה נקראת בשבת ולפיכך כשיחול יום י"ד להיות בשבת שאי אפשר לקרותה בו ידחו עיירות גדולות ליום הכניסה שהוא יום חמישי ואין קורין אותה בערב שבת לפי שנאמר הואיל ונדחו ידחו ליום הכניסה:

איזו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים כו': (דף ה ע"א)

י' בטלנים הוא שיהיה בבהכ"נ י' בני אדם שלא תהיה להם שום מלאכה אלא עסקי צבור ות"ת וקביעותם בבהכ"נ · וכשיחול יום ט' באב יום שבת מתענין יום ראשון כי אקדומי פורענותא לא מקדמינן וכן כשיחול יום חגיגה ביום שבת נקריב ביום ראשון כמו שיתבאר במסכת חגיגה וכשיחול יום הקהל ביום השבת תהיה הקריאה ביום (שמיני) [נ"ל ראשון] וזמן עצי כהנים כבר קדם לך גדרו בסוף תעניות וכשיחול אחד מאלו הימים ביום שבת יהיה הקרבן יום ראשון וכל אלו מאחרין לפי דלא מטא זמן חיובייהו · ואמרו מתנות לאביונים ר"ל כי מי שנתן באותן הימים ר"ל יום אחד עשר שנים עשר ושלשה עשר מתנות לאביונים יצא ידי חובתו ורבי יהודה יפרש דברי חכמים שקדם זכרם:

קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה כו': (דף ו ע"ב)

שיעור זאת המשנה כך אין בין ארבעה עשר וחמשה עשר ימים של אדר ראשון לאדר שני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים אבל אלו ואלו אסורים בהספד ובתענית:

אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד כו': (דף ז ע"ב)

כבר בארנו בסוף ביצה כי אלו דברי בית שמאי אבל בית הלל יש להם דברים אחרים מלבד אוכל נפש שהם מותרין לעשותן בי"ט ואסורין בשבת כמו שבארנו שם:

אין בין המודר הנאה מחבירו כו': (דף ח ע"א)

נדר הוא שיאמר אדם הרי עלי עולה או שלמים · ונדבה היא שיאמר הרי זו עולה או שלמים · ואם מת או נגנב קרבן נדבה אינו חייב באחריותו לפי שהוא יחדו והפרישו והוא עובר בבל תאחר על שניהם כמו שאמר השם יתברך (דברים כג) מוצא שפתיך תשמור ועשית וגו' ואמרו בפירוש כאשר נדרת זה נדר לה' אלהיך אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים נדבה כמשמעה אשר דברת אלו קדשי בדק הבית בפיך זו צדקה:

אין בין זב הרואה שתי ראיות לרואה שלש כו': (שם)

אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט כו': (שם ע"ב)

כבר בארנו בפרק שמיני של פסחים (הל' ה') מענין זב בעל שתי ראיות או בעל שלש ראיות כל מה שצריך בהבנת זה הדבר ועוד יתבארו כל משפטי הזבות במקומן והדבר שהן שוין בו הוא טומאה וספירת שבעה כמו שבארנו שם · ומצורע מוסגר הוא אותו שאמר בו הש"י והסגירו הכהן · ומוחלט הוא אותו שאמר בו הש"י וטמאו הכהן · ענין מוחלט שנגמר דינו ופסקו עליו לטומאה תרגום לצמיתות לחלוטין ונשתוו שניהם לטומאה ושלוח מחוץ למחנה וטהור מתוך ההסגר אינו צריך תגלחת וצפרין למה שאמר הש"י ויצא הכהן אל מחוץ למחנה וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע ובאה הקבלה אע"פ שהדבר ברור מי שצרעתו תלויה ברפואתו הוא שצריך תגלחת וצפרים יצא מוסגר שצרעתו תלויה בימים והוא אמרו והסגירו שבעת ימים ואחר יטהר אפילו נשאר אותו סימן כמו שנתבאר בפירוש במסכת נגעים ונשתוו שניהן בטהרה במים לפי שנאמר בטהור מתוך הסגר וכבס בגדיו וטהר:

אין בין ספרים לתפילין ומזוזות כו': (שם)

רצו באמרם בכל לשון בכתב כל אומה ובלשון כל אומה וספרים ותפילין ומזוזות שתנאי כתיבתם כולם שוין כמו שנתבאר במנחות · והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה כו': (דף ט ע"ב)

מרובה בגדים הוא כהן בבית שני שלא היה להם שמן המשחה אבל היה כהן גדול בלבישתו בגדי כהונה גדולה · ופר הבא על כל המצות הוא מה שאמר הש"י אם הכהן המשיח · ונשתוו שניהן בפר יוה"כ ועשירית האיפה · וכהן שעבר הוא כשאירע פסול בכ"ג ביה"כ ומינו אחר תחתיו כמו שביאר ביומא שאחר יוה"כ ישוב הראשון לגדולתו ויעבור השני שנתמנה ונשתוו שניהן שהן מצווין על הבתולה ואסורין באלמנה ושאר דיני כה"ג חובה על שניהן מלבד אלו שזכרנו:

אין בין במה גדולה לבמה קטנה כו': (שם)

במה גדולה היא במת צבור כמו שאמר הכתוב היא הבמה הגדולה ואמרו אינו קרב בבמה ר"ל בבמה קטנה שהיא במת יחיד וכ"ז בשעה שהותרו הבמות כמו שיתבאר בפרק האחרון מזבחים (הל' ס'):

אין בין שילה לירושלים כו': (שם)

בכל הרואה ר"ל שהיו אוכלין בכל מקום שהיה יכול לראות את שילה · ואמר יש אחריה היתר רוצה לומר כי אחר שנגלה השם יתברך לשילה *כשחרב התיר לנו ההקרבה בבמות · ומאחר שבחר בירושלים אין מקריבין בשום מקום זולתו לעולם ואע"פ שחרב אסור להקריב בבמה · ועוד יתבארו עיקרי אלו הדינים כולם וראיותיהם בסוף זבחים:

הקורא

פ"ב הקורא את המגילה למפרע כו': (דף יז ע"א)
כתוב במגילה נזכרים ונעשים כמו שאי אפשר לאדם לעשות מלאכה בזמן שעבר אם לא עשאה כמו כן אין ראוי לקרות את המגילה אחר זמן קריאתה ואסור לקרותה על פה לאמרו נזכרים ואמר כתוב זאת זכרון בספר ושיעור זו המשנה ופירושה כך עברי שקראה תרגום בכל לשון לא יצא חוץ מלשון יוני אבל קורין אותה ללועזות בלע"ז והוא שתהיה כתובה בלע"ז כדי שלא תהא קריאתו על פה ומה שנשתנה לשון יוני משאר הלשונות לפי שהיה מובן אצלם שלא תראה מה שאמר במה שקדם אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונית והטעם מפני שהם פרשו התורה בלשון יון לתלמי המלך ונתפרסמה אצלם אותה העתקה עד שהיתה אצלם אותו הלשון כמו לשונם וכאלו היתה אשורית וכן אמר לשון יוני לכל כשר ומוסיף על זה כי זה הלשון היה משובח אצלם רבינו הקדוש אומר מה לי לשון פרסי או לשון עברי או לשון יוני והלועז ששמע אשורית יצא לפי שאע"פ שאינו יודע פי' כל מלה ומלה יודע הוא כל המעשה:

קראה סירוגין ומתנמנם יצא כו': (שם)
סירוגין פיסקי פיסקי ואפילו שהה כדי לגמור את כולה ומתנמנם הוא שהתחיל לישן אבל לא נשתקע בשינה כמו שדקדקנו בסוף פסחים · ואמר כותבה בתנאי שתהיה כוונתו על הקריאה שהוא קורא במגילה שכותב ממנה שהיא שלימה ולא על קריאתו באותה שניה שהוא כותב לפי שאינו יוצא ידי חובתו עד שיקרא בספר שלם · סם שם העיקר · סקרא הוא כמו אבן שצובעים בו צבע אדום · קומוס מין עפר ירוק והוא מסמני הדיו ובערבי אלזא"ג · וקנקנתוס ממיני הקומוס · נייר הוא הנקרא בערבי כאגד · דיפתרא הוא העור שאינו מעובד כל צרכו:

בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר כו': (דף יט ע"א)
כשדעתו לחזור למקומו ליל י"ד ולא חזר קורא כמקומו ואם לא היה כן קורא עמהם · והלכה כר"מ:

הכל כשרין לקרות את המגילה כו': (שם ע"ב)

אין קורין את המגילה ולא מלין כו': (דף כ ע"א)
הכל אפי' אשה וכבר בארנו (פ"א ה"א) כי המגילה נקראת ליל פורים ויום פורים ועל קריאת היום אמרו אין קורין עד שתנץ החמה לאמרם והימים האלה נזכרים ונעשים ואמר במילה וביום השמיני וגו' ואמר בהזאה והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וגו' הקיש טבילה להזאה כי בשביעי טובל כמו שביאר הכתוב · ושומרת יום כנגד יום כבר בארנו דינם בפסחים (פ"ח ה"ה) ועוד יתבאר בשלימות במס' נדה ומה שנאמר שנחשוב יום מעת עלות השחר לאמרו בעזרה (נחמיה ד') מעלות השחר עד צאת הכוכבים וקרא אותו הזמן יום והוא אמרם והיה לנו הלילה למשמר והיום למלאכה · ומה שאמר וכולם שעשו משעלה עמוד השחר כשר למי שעבר ועשה בעת הצורך הגדול אבל המעשה הגמור הוא אחר הנץ החמה ואין הלכה כר"י:

כל היום כשר לקריאת מגילה כו': (דף כ ע"ב)
וידוי המעשר כבר בארתי אותו במס' מע"ש (פ"ה ה"י) ובאה אחר זאת הפרשה היום הזה ה' אלהיך וגו' ודרשינן סמוכין היום נאמר בהלל זה היום עשה ה' ובשופר יום תרועה יהיה לכם · ובמוספים דבר יום ביומו · ובתפלת המוספין כמו המוספין · ווידוי פרים הוא הוידוי הנאמר על פר כהן המשיח ופר העלם דבר של צבור ועוד יתבאר ענינם בהוריות · ומיני העבודה כולם שזכר לא יהיו אלא ביום לאמרו ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם ביום ולא בלילה · וכבר בארנו בשלישי מר"ה (הלכה א') כי הדינים לא יהיו אלא ביום · ואמרו בסוטה ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת ואמר על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט מה משפט ביום אף השקאת סוטה ביום ואמר בעגלה ערופה ונכפר להם הדם ולפי שבא בהם לשון כפרה כקדשים לא יהיו אלא ביום כמו שהקדשים לא יקרבו אלא ביום כמו שזכרנו · וטהרת מצורע הוא בפירוש ביום טהרתו:

כל הלילה כשר לקצירת העומר כו': (שם)
קצירת העומר אינו אלא בלילה והוא קבלה ועוד יתבאר ענין קצירת העומר בעשירי ממנחות · והקטר חלבים ואברים הם מותר תמיד של בין הערבים והוא אמרו היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה · ואמר דבר שמצותו ביום כשר כל היום לאתויי סידור בזיכים והם שני בזיכי לבונה שנותנין על לחם הפנים כמו שיתבאר במנחות (פי"א) ודבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה לאתויי אכילת פסחים וכבר ידעת כי אכילת פסח אין מותר לאכלו אלא עד חצות אבל גזרה היא כדי להרחיק את האדם מן העבירה:

פ"ג בני העיר שמכרו רחובה של עיר כו': (דף כה ע"ב)
זו המשנה היא לרבי מנחם בר יוסי שהוא נותן לרחובה של עיר קדושה מאחר שמתפללין בו בתעניות ובמעמדות ואינה הלכה לפי שלא יחדוה לתפלה והתפלה בו עראי והעיקר בכל זה מעלין בקדש ולא מורידין ואסור למכור בית הכנסת אלא בכפרים אבל בית הכנסת של כרכים אי אפשר למוכרו לפי שהרבים יש להם בה זכות:

אין מוכרין את של רבים ליחיד כו': (דף כו ע"ב)
ואין הלכה כרבי יהודה:

אין מוכרים בית הכנסת אלא על תנאי כו': (שם)
זהו כשלא מכרו אותו אנשי הכפר כולם בהסכמה אבל אם מכרוהו זקני המקום כולם במעמד אנשי המקום כולם יכולים למכור ואפילו לעשות ממנו דירה לשתות בו יין תמיד · ואין הלכה כרבי מאיר ולא כרבי יהודה:

ועוד א"ר יהודה בהכ"נ שחרב אין מספידין בתוכו כו': (דף כח ע"א)
עגמת נפש רוצה לומר שיכאב הלב כשיש בו עשבים ויחשלו בבנינו אם יוכלו או תכנע נפשם וישובו אל ה' אם אין בהם יכולת לבנותו ולפיכך מותר לתלוש העשבים ולהניחם במקומם · אבל לא יתלוש ויאכיל או יאבדם לגמרי ודברי ר' יהודה אלו כולם אמת:

ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים כו': (דף כט ע"א)
שבת ראשונה היא שבכלל ימותיה היא ראש חדש אדר והוא כשיתחיל ראש חדש אדר יום ראשון או שני או שלישי או רביעי או חמישי או ששי קוראין פרשה ראשונה והיא פרשת שקלים יום שבת שהוא שבת האחרון של שבט וכשתדע שבת ראשון ושניה ושלישית ורביעית יתבארו לך שבתות ההפסקה ואני אבארם שבת שניה היא השבת שבכלל ימיה פורים על הדרך שבארנו בשבת ראשונה ושבת שלישית היא השבת הבאה אחר פורים או קודם ראש חדש ניסן אם יחול ראש חדש ניסן בשבת ושבת רביעית היא שיחול ראש חדש ניסן בתוכה על הדרך שקדם · ומה שאמרתי בראש חדש אדר שאפשר להיותו בכל יום מימי השבוע על עיקר הלווי ר"ל הראייה ופרשת שקלים היא כי תשא עד סוף הפרשה ואמרו חוזרין לכסדרן רוצה לומר סדר ההפטרות כי בכל שבת קורין ההפטרה מענין הסדר ובזמן אלו הפרשיות והמועדים הן הפטרות מענין הפרשה לא מענין הסדר כי בשבת ראשונה מפטיר ביהוידע הכהן ובשניה פקדתי את אשר עשה לך עמלק ובשלישית וזרקתי עליכם מים טהורים וברביעית בראשון באחד לחדש וכן בראשי חדשים וחנוכה יהו הפטרות מענין הזמן ומפסיק ענין הסדר כמו שיתבאר וזהו ענין אמרם לכל מפסיקין:

בפסח קורין בפרשת מועדות כו': (דף ל ע"ב)
זה הדבר מבואר וסדר הקריאה באלו הזמנים הוא מנהג פשוט בכל ישראל מה שאומר לך · יום ראשון של פסח [קורין] משכו וקחו לכם והפטרה בפסח גלגל · יום שני שור או כשב והפטרה פסח יאשיהו · יום שלישי קדש לי · יום רביעי אם כסף תלוה את עמי · וביום חמישי פסל לך · ויום ששי ויעשו בני ישראל · ביום שביעי ויהי בשלח הפטרה וידבר דוד · ביום שמיני כל הבכור הפטרה עוד היום · ושבת שבתוך הפסח קורין ראה אתה אומר אלי הפטרה העצמות היבשות · וביום ראשון של עצרת קורין בחדש השלישי הפטרה ויהי בשלשים שנה וביום שני כל הבכור הפטרה תפלה לחבקוק וביום ראשון מראש השנה קורא וה' פקד את שרה והפטרה ויהי איש אחד מן הרמתים וביום שני והאלהים נסה הפטרה מצא חן במדבר וצום כפור בשחרית קורין אחרי מות הפטרה כה אמר רם ונשא ובמנחה פרשת עריות הפטרה בנבואת יונה וביום ראשון וביום שני מסוכות קורין שור או כשב הפטרה ביום ראשון הנה יום בא ביום שני ויקהלו אל המלך שלמה ושאר ימות החג קורין בקרבנות החג וביום שמיני כל הבכור הפטרה ויהי ככלות שלמה ובתשיעי קורין וזאת הברכה הפטרה ויהי אחרי מות ושבת שבתוך החג קורין ראה אתה אומר אלי הפטרה ביום בא גוג:

בחנוכה בנשיאים בפורים ויבא עמלק כו': (שם)
שבת שבתוך חנוכה מפטירין בנרות בזכריה ואם חל יום ראשון מחנוכה ביום שבת שיהו בחנוכה שתי שבתות שבת ראשון מפטירין בנרות דזכריה ושניה בנרות שלמה ואם חל יום פורים בשבת תהיה ההפטרה פקדתי את אשר עשה עמלק וכן אם יחול ר"ח בשבת מפטיר והיה מדי חדש בחדשו ואם יחול ביום ראשון הפטרה מחר חדש וזהו ענין אמרו לכל מפסיקין לראשי חדשים לחנוכה ולפורים וכן לתעניות ולמעמדות מפטירין מענין תעניות ומעמדות לא מענין סדר אותה שבת ובתשעה באב קורין כי תוליד בנים ומפטיר אסוף אסיפם ונהגו העם לקרות בזה הגלות הפטרה קודם תשעה באב מענין התוכחות לא מענין הסדרים וכן אחר תשעה באב מפטיר בנחמות עד השבת שקודם ראש השנה שהיא ההפטרה מענין התשובה וההפטרות שקודם תשעה באב דברי ירמיהו שמעו דבר ה' חזון ישעיהו איכה היתה לזונה ואחר תשעה באב נחמו נחמו ותאמר ציון עניה סוערה אנכי אנכי הוא מנחמכם רני עקרה קומי אורי שוש אשיש שובה ישראל וקורין ברכות וקללות בתעניות לאומרם מוסר ה' בני אל תמאס · ואמר ואינו עולה להם מן החשבון שאינה עולה להם אותה הקריאה שקורין בב' ובה' לקריאת יום שבת ולא נאמר שיחשבו השלשה שקראו ויקראו ד' ביום שבת ממקום שפסקו בו השלשה לקריאתה וישלימו לחשבון שבעה אלא חוזרין לראש הפרשה כמו שהוא גלוי ומפורסם:

פ"ד הקורא את המגילה עומד ויושב כו': (דף כא ע"א)
אמרו מקום שנהגו לברך יברך רוצה לומר אחר קריאת המגילה אבל לפניה על כל פנים צריך לברך לפי שהוא מצוה והעיקר אצלנו כל המצות כולם מברך עליהם עובר לעשייתם ויברך לפניה שלש ברכות על מקרא מגלה ושעשה נסים ושהחיינו ואחריה נהגו לברך הרב את ריבנו · וזכור אלו הדברים והוא שלא יקראו על ראש הצבור פחות מג' בני אדם ולא יקרא אדם אחד בספר פחות מג' פסוקים ולפיכך אם קראו י"ג פסוקים יקרא האחד מהם ד' פסוקים ולא יתחיל בפרשה פחות מג' פסוקים ולא יהיה ראוי לו שיפסיק הקריאה וירד ולא יניח מן הפרשה פחות מן ג' פסוקים ולא יהיה מותר לו להפסיק · כל אלו הם עקרים בקריאה על ראש בני אדם · והמתחיל לקרות בס"ת הוא חייב לברך אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו וחותם נותן התורה והקורא אחרון שהוא משלים יברך לאחריו אשר נתן לנו תורתו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו וחותם נותן התורה · ומה שסדרנו שבזמן הזה יברך כל אחד ואחד לפניה ולאחריה מפני הנכנסים בבהכ"נ שלא ראו אותו שבירך תחלה וכשרואין איש אחד שעולה וקורא בלא ברכה יחשבו כי הקורא בתורה אינו צריך ברכה לפניה וכמו כן הנמצאים בבהכ"נ שראו הראשון שירד ולא בירך ויצאו ולא ראו אחרון שבירך לאחריה יחשבו כי אין צריך לברך אחר קה"ת:

בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה כו': (שם)
אמרו זה הכלל סימן בעלמא לפי שאין לנו יום שיש בו מוסף ואינו י"ט אלא מה שנזכר וכל זה מבואר ואמת · ובכ"מ שיאמר מברך לפניה ולאחריה רוצה לומר על דרך החיוב כמו שבארנו:

אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה כו': (דף כג ע"ב)
אמר השם ונקדשתי בתוך בני ישראל · ובאה הקבלה כל דבר שבקדושה לא יהיה פחות מעשרה · ופורסין על שמע היא הפריסה וההגעה שהיא קודם קריאת שמע רוצה לומר שיסדר אדם אחד יוצר והבה · ועוברין לפני התיבה הוא שיתמנה אחד להתפלל בקהל · ומעמד ומושב הוא כשהיו מתקבלים בני אדם ללוות את המת ובאין לסופדו שהיה אדם אחד ספדן ואומר להם בפרק מפרקי ההספד עמדו יקרים שבו יקרים שבו ואין מטריחין כל זה הטורח אא"כ היו עשרה או יותר · וכשיאמר אדם ערכי עלי והערכים פסוקים וידועים הם כבר בלשון התורה ואין לו לזה המעריך מה שיתן אלא אחוזתו הכהן הממונה על ההקדשות יקח מאותה אחוזה דמי הערך שנתחייב בו לפני עשרה מישראל ואחד מהם כהן שיסכימו כולם שזו שוה זה הערך ואז ירד לתוכה וכן כשאמר דמי ערכי עלי שהוא חייב במה שישומו אותו כעבד הנמכר בשוק ויתן דמיו כמו שיתבאר בערכין ג"כ צריך זה שישומו אותו י' בני אדם ואחד מהם כהן ויתן כפי שומתן וזה ענין באמרם והאדם כיוצא בהם ענינו כקרקעות וזה שאמרו תשעה וכהן אינו תנאי אבל הוא רשות כי אם הם ט' מישראל דיו לפי שפרשת ערכים נשנית בה מלת כהן י' פעמים ובאה הקבלה כי כהן אחד בלבד יספיק לנו וכל מה שנשנה כהן הוא רבוי אחר רבוי למעט ואפילו ישראל:

הקורא בתורה לא יפחות מג' פסוקים כו': (שם)
אם היו שלשתן ג' פרשיות כמו הפרשה שבישעיה (נ"ב) כה אמר ה' חנם · כה אמר ה' אלהים מצרים · ועתה מה לי פה וגו' · כמו אלו הג' פסוקים לא יקראם כולם לתורגמן ואח"כ יתרגם אבל קורא אותם אחד אחד ואין מדלגין בתורה בשני ענינים אבל בענין אחד כמו באחרי מות ואך בעשור לחדש מדלגין ובנביאים אפילו מענין לענין והתנאי בשניהם שלא ישהה אלא כדי שישלים התורגמן לתרגם הפסוק שהוא מתרגם או הג' פסוקים אם הוא מתרגם בנביא:

המפטיר בנביא הוא פורס על שמע כו': (דף כד ע"א)
משום כבוד עצמו תקנו לו חכמים זה מאחר שהוא ממעיט עצמו להפטיר ראוי הוא שיעשו על ידיו אלו המעשים המשובחים וכשהמפטיר בנביא קטן שאי אפשר לו לעבור לפני התיבה עד שיתמלא זקנו אביו או רבו יורדין במקומו לאלו הדברים ויהיה כאלו הוא עצמו מפטיר בנביא כיון שהוא תלמידו או בנו והכל שוה:

קטן קורא בתורה ומתרגם כו': (שם)
קטן קורא בתורה אמר אחד מן הגאונים האחרונים כי זה אחר השלישי · ופוחח הוא שיהיה הבגד שעליו נקרע העליון ממנו עד שכתפיו ולבו נראין ערומין דמתרגמינן ערום ויחף פחח ויחף · ואין הלכה כר' יהודה באמרו כי מי שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע שאע"פ שלא נהנה מאורם שיראה נהנה מפעולתם בעולם ר"ל הפעולות הבאים מאורם בעוה"ז · ואסטים צבע כדמות תכלת ובערבי פל"ג · ופואה שרשים דקים אדומים שצובעין בהם אודם ובערבי פוו"ה · וכמו כן כל דבר שצובע הידים אמנם אם היו רוב בני אותה העיר צובעי ידים מפני שמתעסקים באותו צבע מותר לו לישא את כפיו שהרי נסתלק טעם מפני שהעם מסתכלין בו:

האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין כו': (שם ע"ב)

האומר יברכוך טובים הרי זה דרך הצדוקים כו': (דף כה ע"א)
על מצחו או על פס ידו פי' שישים של ראש על מצחו או של יד על פס ידו ה"ז דרך טועים לפי שהוא הולך אחר לשון התורה ממש לפי דעתו · על בית אונקלי שיתלה אותם על זרועו או כתפו או שיתן אותה בחיקו · והחיצונים הם הכופרים בתורה בכל ואינם מאמינים ממנה לא תורה שבכתב ולא תורה שבע"פ · ואין ראוי לומר יברכוך טובים לפי שהשם יתברך מברכים אותו טובים ורעים כמו שכתוב מי לא יראך מלך הגוים · ועל קן צפור יגיעו רחמיך לפי שהטעם אינו לד' רחמניות מהשם יתברך באומרו לא תקח האם על הבנים אבל היא גזרת הכתוב · ועל טוב יזכר שמך מפני שמשמע נזכר על טוב ועל רע כמו שאמרו מברך על הרעה כשם שמברך על הטובה · ואם אמר מודים מודים משתקין אותו מפני שנראה כאלו ההודאה לשתי רשויות וההודאה אינה אלא לאחד והמכנה בעריות הוא שיכנה וישים כנוי הנסתר במקום כינוי הנוכח ויאמר במקום אביך ואמך ואחותך אביו ואמו ואחותו · ואם תרגם מזרעך לא תתן להעביר למולך ומזרעך לא תתן לארמיותא הנה הפך הלשון ממשמעותן בכל וכוונת הפסוק לשם איסור עבודת המולך:

מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם כו': (שם)
ענין עגל השני הוא מה שנשנה מענינו והוא מפסוק ויאמר משה אל אהרן עד פסוק וירא משה את העם וגו' וכמו כן ויגוף ה' את העם וגו' · ואלו הפסוקים אינן מתרגמין על ראש הצבור מפני כבוד אהרן · ואין מתרגמין ברכת כהנים מפני שאומרים בה ישא השם פניו אליך ויראה להמון הפך מה שאמר אשר לא ישא פנים · ואמר מעשה דוד ואמנון לא נקראין ולא מתרגמין אינה קושיא למה שאמר מעשה תמר נקרא ומתרגם כי כל מה שזוכר אמנון סתם נקרא ומתרגם ומה שזכר אמנון בן דוד אינו נקרא ואינו מתרגם משום כבוד דוד וטעם האומר אין מפטירין במרכבה כדי שלא ישאלו ההמון כשישמעו אותה ולא יוסיף להם אלא ספק וטעם ר"א הוא כבוד לירושלים ולישראל · והלכה כרבי יהודה ואין הלכה כר"א:

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת מגילה

מסכת מגילה

דף ב בפירש"י בד"ה אלא לאו אליבא דרבנן דהוו מקמי רבי עקיבא אמרה עכ"ל לכאורה דמשמע ליה דהני רבנן הוו מקמי ר"ע דהכי משמע דר' יהודה קאמר לר' עקיבא אימתי אמרו רבנן דקורין בי"א כו' היינו בזמן שהשנים היו כתקנן אבל בזמן הזה אין קוראין ואין זה מוכרח דאדרבה איכא לפרושי דר"י אליבא דרבנן קאמר והם בעצמם דברי רבנן דבזמן ר"ע היו דטפי ניחא לן למימר הכי דאל"כ רבי יהודה הוא דפליג עליה דר"ע ולא רבנן וע"כ נראה שפירש"י נמשך למטה ושיעור דבריו כך הוא אלא לאו רבנן דפליגי עליה דר"ע ומקמי ר"ע דהיינו בזמן שהשנים כתקנן אמרה מיהא דקרינן אלמא כו' ודו"ק: ע"ב תוס' בד"ה ועוד האמר רב חסדא כו' ואר"י דתלמודא מסיק ליה כו' והכא ה"ק כו' ועוד את"ל דבסתומות איירי נמי תקשה והאמר רב חסדא כו' עכ"ל כצ"ל מתוס' בפרק הבונה ופי' דהתם בפ' הבונה תלמודא מסיק ליה לאוקמא הא דרבי ירמיה בפתוחות משום דמעיקרא ידע התם מלתיה דרב חסדא ולא הוה קשיא ליה התם מעיקרא מאלה המצות גם דמעיקרא איירי התם לפלוגי בפתוחות כדקאמר סתום ועשאו פתוח כו' פתוח ועשאו סתום כו' מש"ה העמיד הך דרבי ירמיה נמי בפתוחה ולא תקשה כלל מדרב חסדא אבל הכא ה"ק מעיקרא ותסברא מאלה המצות ולא ידע כלל לפלוגי בין סתומות לפתוחות ומהך קושיא דפריך מעיקרא אלה המצות אתותב ר' ירמיה בין בפתוחות בין בסתומות ואם כן שפיר קא מקשה לפום הך סברא דבסתומות מיירי הא דר' ירמיה תקשה ליה נמי הא דרב חסדא ועד"ז יתפרש מ"ש וכפר"ת ז"ל שהגיה כו' ומשני אין מהוו הוו ולא קשיא מידי דר' ירמיה מוקי לה בסתומות וכי מטי כו' ר"ל דלמאי דמשני בין הכא בין התם אין מהוו הוו ודאי דלק"מ אי דרבי ירמיה מוקי לה נמי בסתומות ומש"ה כי פריך במגילה מהא דרב חסדא ולא בעי לאוקמא הא דר' ירמיה בפתוחות כדמוקי לה בפ' הבונה דהכי אורחיה דמקשה זיל הכא קא מדחי ליה להפך הסברא לפי הקושיא כפרש"י התם ע"ש והכא מאלה המצות נמי פריך מעיקרא דליכא לפלוגי בין סתומות לפתוחות לפום הך סברא אי איירי בסתומות פריך נמי מרב חסדא כיון דמשני שפיר אין מהוו הוו ולאוקמא אפי' בסתומות כסברת המקשה ודו"ק:

ח"א דף ב ע"ב מנצפ"ך צופים כו' והכתיב אלה המצות כו' כל דברי המאמר מפורש פרק הבונה בחידושי הלכות ואגדות גם כאן עיין בחידושי הלכות על דברי התוס' גם עיין בחידושינו פרק כ"ג:

דף ג בד"ה וילן יהושע כו' כשצר על יריחו כתיב וילן כו' וכשצר על העי כתיב וילך בלילה כו' עכ"ל כצ"ל האי כשצר על יריחו שכתבו לאו ממש הוא דכבר כבש את יריחו והחריבה אלא קודם שצר על העי היה דכתיב בהאי קרא וישלחם יהושע וילכו אל המארב כו' שעדיין לא הלך על העי כדמסיים בהאי קרא וילן יהושע בלילה בתוך העם עד אשר הלך בעצמו להלחם על העי כדכתיב באידך קרא וילך יהושע בלילה ההוא בתוך העמק דהיינו כשהיה צר על העי וק"ל: ע"ב בד"ה אין מועד בפני ת"ח ויום שמועה כבפניו דמי עכ"ל הס"ד ואח"כ מה"ד כ"ש חנוכה וק"ל: בפרש"י בד"ה את ל"ת דכתיב לא תוכל להתעלם כו' עכ"ל לא ידענא אמאי פי' למאי דס"ד מעיקרא למילף מהכא דגדול כבוד הבריות כו' והא דחינן ליה התם בפ' מי שמתו דשאני התם דכתיב והתעלמת וה"נ בעי למילף התם דגדול כבוד כו' מהך דמייתינן במתניתין הרי שהיה הולך לשחוט פסחו כו' ודחינן לה נמי התם שאני התם דכתיב ולאחותו אלא דגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת דוקא בלאו דלא תסור הוא כדמסיק התם וה"נ הכא מקרא מגילה לאו דלא תסור הוא דמ"מ מצוה דרבנן הוא וכ"פ הר"ן במתניתין וק"ל: תוס' בד"ה כרך שישב ולבסוף הוקף כו' וצ"ל דהא דקאמר נידון ככפר מיירי דליכא י' בטלנים כו' עכ"ל ודומיא דהכי ע"כ אפי' בדליכא י' בטלנים במוקף ולבסוף ישב קורין בט"ו ומהכא ה"מ להוכיח בפשיטות דהך דכרך שאין בו י' בטלנים נידון ככפר ע"כ בשהם כרכים מיירי ולא במוקף חומה מימות יהושע וכ"ה ברא"ש ור"ן: בד"ה והתניא ר"א כו' מאי מהני ולבסוף ישב אם לא קדשה כו' עכ"ל כצ"ל:

ח"א דף ג ע"א שכחום וחזרו ויסדום כו'. לפי שמוצאם בדיבור הם כפולים שכחום ובודאי יש צורך בהם כגון לענין המספר עד אלף ובפרק הבונה דרשו בהם בכפולים עיין שם בחידושינו באגדות: תרגום של תורה אונקלוס כו'. התרגום הוא לשון ארמית והתורה ודאי ניתנה בלשון הקודש הוא לשון עברי מאבותינו מעבר הנהר אלא פירושה מסיני היה תרגום כדלקמן מפורש זה תרגום שהוא לשון ארמית שהיה להם ומורגלים בו מבית אבי אמם לבן הארמי כמפורש פ' כ"ג ומסיק דשכחום אחרי ימי עזרא כדקאמר התם דבררו להם כתב אשורית ולשון הקודש עד דאתי אונקלוס ויסדום: תרגום של נביאים יונתן אמרו מפי חגי כו'. יונתן הגדול בתלמידיו של הלל היה כמפורש פרק הישן והלל ק' שנה קודם שנחרב הבית שני היה ובודאי דלא ראו את הנביאים חגי זכריה ומלאכי שהיו בתחלת בית שני אלא בקבלה היתה לו מפיהם ע"י רבותיו ומקמיה דאונקלוס היה יונתן שהוא היה תלמיד ר"א ור"י שהיו מתלמידיו של ריב"ז שהיה תלמידו של הלל אלא שלא היה יונתן חש לפרש התורה אז מטעמא דלקמן דמפרש' מלתא ולא היה מפרש רק נביאים דאיכא מילי דמסתמן עד שבא אונקלוס ופירש לדורו גם התורה: ויקראו בספר וגו' זו מקרא מפורש זה תרגום כו'. מפורש פרק אין המודר: וסגי מספדא בירושלים כמספד דאחאב כו'. מפורש ספ"ב דמ"ק: וראיתי אני דניאל כו' אינהו עדיפי מיניה. מפורש פרק חלק ולכאורה אין למאמר זה שייכות הכא ונראה משום דזכר לעיל במעלת כתובים משום ספר דניאל דאית ביה קץ קאמר נמי דאע"ג דאינהו בדורו עדיפי שהיו נביאים איהו נמי עדיף מנייהו דאיהו חזי כו' והקץ נמי חזי טפי מנייהו: ויהי בהיות יהושע וגו' א"ל עתה באתי מיד וילן יהושע וכו'. מפורש פרק היה ופרק כ"ה:

דף ד בפרש"י בד"ה לוד ואונו כו' ובמתני' דערכין תנן תרתי מינייהו דקא מני לוד ואונו כו' עכ"ל כך היה גרסתו שם אבל בכל נוסחאות שלפנינו במשנה שם לא מנה אלא אונו וכמ"ש התוס' במתניתין וק"ל: תוס' בד"ה הא אלפעל בנינהו כו' אבל הכא דהוו ג' בשלשתן לא שייך למימר שהן כפולות עכ"ל אין זה מדוקדק דגיא חרשים לא כתיב בקרא ולא פריך אלא אלוד ואונו אלא דל"ל דבתרתי נמי לא שייך שהן כפולות וק"ל: בד"ה נשים חייבות כו' וקשה דהא בתוספתא תני בהדיא דטומטום כו' ופשיטא דלא עדיפא אשה מאנדרוגינוס כו' עכ"ל ל"ע אמאי לא תקשי להו בפשיטות מרישא דקתני בטומטום שאינו מוציא מינו ולא אינו מינו והיינו ע"כ דשמא זה הקורא אשה הוא ועיין יישוב לזה קצת בב"י טור א"ח סי' תרפ"ט וק"ל: בד"ה פסק ואומר על הנסים כו' לשעבר ומשום הכי תקנו בה על הנסים כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה מאי אריא פורים כו' דמש"ה לדרוש בו ביום אפי' בי"ט דדרשינן ל' יום כו' עכ"ל כצ"ל: ע"ב בד"ה ויעבירנה ד' אמות כו' לפי שאין שם חיוב חטאת כיון שלא היתה עקירה כו' עכ"ל כצ"ל ובתוס' פ"ב דר"ה ובלולב הגזול דבריהם [א] יותר מבוארים ע"ש: גמ' וסבר רבי עיירות לא דחינן ליום הכניסה והתניא חל להיות בשבת כו' למאי דס"ד השתא אמתני' נמי ה"מ למפרך הכי דברישא קתני בע"ש דקורין

קרני ראם [א] יותר. נ"ב ע"ש שדחו זה:

העיירות בו ביום ובסיפא בשבת קתני דדחינן לה ליום הכניסה אלא דניחא ליה למפרך אתנא דמסכת בהדי' דאית ליה הכי וכן הא דקאמרינן בסמוך כמאן כרבי ה"ה דהמ"ל כמאן כהתם מתני' אלא דנקט רבי ודלא כת"ק דפליג עליה דרבי וק"ל: שם הכל חייבין בקריאת מגילה ואין הכל בקיאין כו' כצ"ל:

ח"א דף ד ע"א חייב אדם לקרות המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר כו'. והכי משמע ליה מקרא אלהי אקרא יומם דהיינו שאקרא את המגילה ביום לבד שהוא במקום הלל כדאמרי' לקמן אין זה ראוי כיון שלא נעשה להם לישראל בתחלת גאולתן שם ביום רק בלילה כמ"ש בלילה ההוא נדדה שנת המלך וגו' ואמר ולילה ר"ל אקרא אותה בלילה לבד מטעם זה מ"מ לא דומיה לי מלהזכיר הנס גם ביום במקום הלל שהיום עיקר לקרות הלל ולסעודת פורים כדאמרי' לקמן מדכתיב ימי משתה ושמחה ומאן דמייתי ליה מקרא למען יזמרך וגו' בהשוא מזמור נמי רמז בו מעשה אסתר שאמר בו הסתרת פניך הייתי נבהל שבזמן אסתר נתקיים הסתר אסתיר את פני וגו' כמ"ש בפרק שלוח הקן אסתר מן התורה מנין שנאמר הסתר וגו' כמפורש שם. ואמר אליך ה' אקרא וגו' היא תפלת מרדכי ואסתר ואמרו בתפלתם מה בצע בדמי וגו' ר"ל שקלי כסף שנתנו ישראל ברדתי אל שחת ע"י שקלי כסף של המן כדאמרינן לקמן. ואמר שמע ה' וחנני וגו' שיהיו שקלי כסף של ישראל דוחין שקלי כסף של המן. ואמר שעלתה תפלתם שהפכת מספדי למחול פתחת שקי וגו' של מרדכי שנא' בו וילבש שק וגו' ותאזרני שמחה כמ"ש ליהודים היתה וגו' ושמחה ומקיים ואמר למען יזמרך כבוד וגו' לפי שלא נזכר שום שם במגילה מן הטעם שכ' המפרשים שנכתבה מעיקרא בלשון פרסי ומ"מ נזכר שמו של הקב"ה בתחלת הנס שהיה בלילה שנאמר בלילה ההוא נדדה שנת המלך ודרשו מניה לקמן בפרקין שהוא רמז דלך כבוד נדדה שנת מלכו של עולם וז"ש למען שאתה פתחת שקי וגו' אזמרך בקריאת מגילה בלילה להזכיר שמך דלך כבוד על נס שבלילה שאין שינה לפניו נכתב כן נדדה שנת וגו' כדי לשבר את האוזן כמלך ב"ו ואמר דגם שאזמרך בקריאתה בלילה מ"מ ולא ידום בקריאתה גם ביום שבו עיקר שמחה כדלעיל ומקיים ה' אלהי לעולם אודך בין שבאת עלינו במדת רחמים בין במדת הדין כמ"ש בכל מדה שמודד לך או יש לכוין שאמר לעולם אודך על נס פורים ע"פ מ"ש אם כל המועדים יהיו בטלים ימי פורים לא נבטלים והיינו אודך על נס זה לעולם שאתה עשית לי גם שלא נזכר שמך בו:

דף ה בפרש"י בד"ה וכן הקהל כו' במוצאי י"ט ראשון של חג כו' עכ"ל כצ"ל וכ"ה במתני' בפרק ואלו נאמרין וק"ל: תוס' בד"ה עולת ראיה כו' על עולה שאינה של י"ט דודאי אינה כו' אבל איסורא מיהא איכא משום דכתיב לכם עכ"ל כצ"ל מדברי התוס' דפ"ק דביצה דמלכם ילפינן איסורא לנדרים ונדבות אבל מלה' אדרבה ילפינן היתרא לעולת ראיה לב"ה ודבריהם צריכים ביאור דמ"ש זה אינו כו' דלא נחלקו ב"ה על עולה שאינה של י"ט דודאי אינה קריבה כו' היינו דאיסורא הוא אבל מלקא ודאי לא לקי דאם לא כן אמאי קאמר הא מני ב"ש היא הא כב"ה נמי אתיא וכמ"ש התוס' שם וליכא לאקשויי דא"כ הדרא תירוצן לדוכתא דלהכי נקט עולת נדבה לאשמועינן דאפ"ה לא לקי לב"ה דמ"מ למשרי לגמרי לב"ה בעולת ראיה הויא רבותא טפי אבל עיקר דבריהם תמוהים דמאי רבותא הדרו ב"ה שייכא הכא כיון דלא קתני בהך ברייתא שריותא דב"ה כלל אלא השוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה ותלמודא קמסיק ליה התם דאתיא כב"ש דלית להו מתוך כו' וצ"ע: ע"ב בד"ה ממעטין ממשא כו' ומתן גדול מזה עכ"ל הס"ד ואח"כ מה"ד ממעטין ר"ל שלא יהו ששים כו' עכ"ל כצ"ל: גמ' משום דחד גישא שורא דימא הוה אי הכי אמאי כו'. לישנא דאי הכי מגומגם דהמקשה גופיה ידע הך ברייתא דתני סביב פרט לטבריא כו' ואמאי בעי למימר נמי מעיקרא ומי מספקא ליה מלתא דטבריא והכתיב ערי מבצר וגו' ואפשר דבהך ברייתא לא הוה קתני בה בהדיא סביב פרט לטבריא כו' אלא סביב פרט שימה חומתה ותלמודא מסיק לה הכי למאי דקמשני ליה דחד גישא שורא דימא הוה בטבריא וכן דרך התלמוד להגיה בברייתא למאי דס"ל השתא וק"ל:

דף ו שם אלא אמר רבא חמת כו' ולמה נקרא שמה רקת כו' רבא אמר רקת שמה ולמה נקרא שמה טבריא כו'. נראה דחדא מהנך תרתי מימרות צ"ל רבה אמר וק"ל: ע"ב שם אמר רב פפא סדר פרשיות א"ב כו'. למאי דס"ד השתא אי ת"ק קשיא מתנות המ"ל נמי מתנות איכא בינייהו ולהאי אוקמתא דמסיק ת"ק תנא מקרא מגילה וה"ה מתנות ניחא וק"ל: תוס' בד"ה הא לענין סדר פרשיות כו' לקרותם באדר השני עכ"ל הס"ד ואח"כ מה"ד ר' אליעזר ב"י סבר אף מקרא מגילה לכתחלה דדייק כו' עכ"ל כצ"ל:

ח"א דף ו ע"א חמת זו טבריא כו' רקת כו' כנרת כו'. במקרא חד כתיבי הני שלש ערים בספר יהושע בגורל של בני נפתלי והכי אמרינן פרק מרובה ימה של טבריא בחלקו של נפתלי היתה כו' ורש"י מפרש להו לפי השמות שנשתנו בזמנו: בקלא דכנרי כו'. פירש בערוך שם אילן דפירותיו מתוקים או פירוש מתוק כקול כנור: בי שכיב אינים הכא כו' וכי מסקי כו' כי נח נפשיה כו'. ג' מיני הספד זכר כאן על ת"ח מי שלא זכה כלל אף בגופו לאחר מיתה לבא לא"י ספדו עליו גדול כו' ושם לו כו' דיש להספיד עליו שלא זכה בגופו לבא לא"י מ"מ זכה בשם טוב לבא התם דשם לו ברקת וע"ד טוב שם משמן וגו' ומי שלא זכה למות שם בא"י אבל זכה לאחר מיתה דמסקי ארוניה להתם יש להספיד עליו שלא זכה בחייו לבא לשם דהשתא הכוגי עומק מקרי כאילו אינו מת בזמנו ונהרג בחטא זה שהיה דר בחו"ל וכהאי לישנא איכא בסוף כתובות על שנשא אשה בחו"ל ומת שם בתוך המקום שהרגו ור' זירא שזכה בחייו ליכנס לא"י קאמר דמ"מ יש להספיד עליו על שאבדה כלי חמדתה שהצדיק ודאי אינו אבד במיתתו שיש לו שארות הנפש אבל יש לכלל ישראל להספיד על מה שנאבדה מהם כלי חמדתן שהצדיק הוא דמיון כלי חמוד שע"י פועלים דברים חשובים וטובים: רקת שאפי' ריקנים שבך מלאים מצות כו'. לכאורה דמלת רקת לא משמע אלא ריקנין ומהיכא משמע דמלאים מצות כרמון ויש לומר דנקרא רקת על שם הכתוב כפלח הרמון רקתך וכמפורש בפ' זה בורר: שיושבת בטיבורה של ארץ ישראל כו'. אבל לא בטיבור של עולם דהא אמרינן פרק זה בורר אלשכת הגזית שררך אגן הסהר וגו' שהיא יושבת בטיבורה של עולם וכ"כ התוספות פרק אלו מציאות דירושלים לא היה רק מהלך יום אחד מגבול ארץ ישראל מצד אחד וארץ ישראל ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה היה ע"ש: שטובה לאייתה כו'. פירשו בתוספות שהיו שם גנות ופרדסים עכ"ל ועוד יש לומר טובה לאייתה בחכמים שהיו יושבים שם סנהדרין בימי רבי כדאמרינן ספ"ב דר"ה: זבולן עם חרף וגו' כו'. דלפי פשוטו משתבח בזבולן שחרף נפשו למות במלחמה ונפתלי על מרומי שדה לא ידענו מה שבחו ומ"ה דרשו ביה דבאותה מלחמה שראו בני זבולן את נחלת בני נפתלי כי שם נקבצו כדכתיב ויזעק ברק את זבולן ואת נפתלי קדשה שהיא נחלת נפתלי כמה שאמר מקדש נפתלי וע"י שראו בני זבולן את נחלת נפתלי שהיה על מרומי שדה מקום שדות וכרמים חרף הוא נפשו למות על רוע מזלו שנפל בגורלו ימים והרים וגבעות שאינו מקום שדות וכרמים: ספוני זה חלזון. רש"י בחומש פירש שבחלק יששכר וזבולן היה כו' עיין שם והכי משמע מקרא כי שפע ימים יינקו ושפוני טמוני חול וגו' קאי גם איששכר ובמתניתין לא הזכיר אלא זבולן היינו שהוא היה מתרעם על חלקו ולא כן יששכר שהיו בעלי תורה: א"ל רבש"ע מי מודיעני כו'. פירש רש"י מי מודיעני על זאת שמא יקחו בלא דמים כו' עכ"ל ודוחק הוא שיטלו בגזל בלא דמים ויש לומר דהכי קאמר דמי מודיעני דשמא יבאו לסחור בקלא אילן במקום תכלת כדאמרינן רים פ' איזהו נשך מי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא אמר ליה שם יזבחו זבחי צדק כפי' רש"י כשם שאסור גזל בעולם כך לא יגזלו ממך מחייתך של חלזון על ידי קלא אילן שלא יצליח בסחורתו כו'. ושאמר כל הנוטל ממך בלא דמים כו' יש לומר כמשמעו דבדם חלזון עושין תכלת כדאמרינן במנחות וקאמר והנוטל ממך סחורה של התכלת בלא דם חלזון על ידי קלא אילן לא יועיל לו בפרקמטיא ולא יצליח כו': לדידי חזי לי חלב ודבש כו'. עיין פירוש רש"י ובכתובות ס"פ בתרא מפורש ע"ש: עקרון תעקר זו קסרי כו'. עקרון תעקר קרא הוא בצפניה וקסרי בגי' עקר ולזה לומר קסרי שמה ונקרא עקרון במקרא על שם שתיעקר לעתיד וכמה שאמר ומלכות זדון מהרה תעקר כו' ובקרא עקרון אחד מחמשה ערי סרני פלשתים תחשב בספר יהושע ובספר שמואל ונעשית ראש לאדום כדמוכח במתניתין ונראה בזה גם שעקרון וגור מארץ פלשתים תחשב שוב היתה לאדום וע"פ מה שאמרו פא"ע ואת חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי והאשקלוני והגתי והעקרוני והעוים אמר חמשה וחשיב שית ומשני עוים מתימן בן אליפז בן עשו באו ואיוו לאלהי פלשתים ויאמו מתימן לגור ביניהם ולהכי לא אמר ו' ולפי זה אפשר דבעקרון נתיישבו בני תימן: שהיא יושבת בין החולות והיא כו'. כהאי לישנא אמרינן פרק ב"מ אתרמודין לפי שדרין בין החולות עיניהם טרוטות ושם פירשו מלשון חול לפי שדרין במקום חול והרוח נושבת בו ונכנס בעיניהם ונראה דהכא נמי יש לפרש שהיא יושבת בין החול מכל הצדדים דהיינו שיושבת על שלשון שבתוך הים

וכמלא

ונתלה חול שעל שפת הים סביב לה ואמר כי כבר קודם שמלכה מלכות רומי והורדוס דהיינו בימי מלכות יון לפי שהיתה קסרי קרובה לארץ ישראל כי תחומה סמוך לפלשתים לארץ כנען תחשב כמפורש ביהושע על כן היתה יתד תקועה לרעה לישראל על ידי מלכות יונים ובמגבורת מלכות בית חשמונאי על היונים נלחו גם את קסרי ובכבושו כדאמר לקמן והיו קורין אותה אז עם מורכבה כבושה מגדל שד כ"ה ניתכה הענין דהיינו שנתכבה ודרים היו בה שדים : והסירותי דמיו מפיו וגו' זו בית במיא · כפירוש רש"י הם אלו בית במה שלהם שהיו זובחין הם דמי זבחיהם ויש כו' עיין שם · ושקוציו מבין שיניו וגו' זו בית גליא שלכן כו' כמה שאמר פרק כל הצלמים והנדחת את שמם שלא לכנות להם שם בגנאי היו קורין אותו בית גליא לשון גנאי קורין אותה בית כריא לשון חפיה ומפולה כפירוש רש"י ועיין בערוך עוד פירושים וזה שאמר והסירותי דמיו וגו' · ושקוציו מבין שיניו שלא יקרא להם עוד מפיו ומבין שיניו בשם שנה זה : והיה כאלוף ביהודה וגו' שעתידים שרי יהודה כו' · דבמקום שהיו שם אלופים אדום יהיו אלופי ושרי יהודה ובספר זכריה פירש רש"י אלוף מלשון לימוד כמו ואאלפך חכמה : קסרי בת אדום כו' א"ד דמתכי מלכי כו' וא"ד דאוקמי מינה מלכי כו' · דנקרא קסרי כי מלכים שלהם נקראים קיסר על שם קסרי ... [illegible]

... ע"ב ותלת מאה ושיתין וחמשה מרזבני איכא ברומי כו' · והוא כמנין ימות החמה שס"ה ימים כי עמו מונה לחמה וכדלקמן שס"ה שווקים וכ"א ממרזבני שהם שס"ה הוא מושל ביומו מימי השנה שס"ה ודקפיל בכל יומא חד מנייהו הוא רמז על המלוכה לעתיד דוגמת שאמרו בפרי החג ואמר דעי"כ מיפרדי לאוקמי מלכי והיינו זממם שאין יולאין להחריב העולם : אם יאמר לך אדם יגעתי כו' · ועד"ז פירשו בקרא האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד גו' האמנתי שמלאתי כי אדבר שעניתי ויגעתי מאד בזה אבל כשאמרתי בחפזי בלא יגיעה כל אדם כוזב ולא תאמינו : אם ראית רשע וכו' · כל הסוגיא מפורש פרק קמא דברכות : כרך גדול של רומי ג' מאות כו' · ושס"ה שווקים כל אלו דברים הם סיפור גדולתם והשיבותם של רומי לאשמועינן אם לעוברי רלונו כך לעושי רלונו לישראל לעתיד על אחת כמה וכמה וכן מלינו במדרש דירושלים לעתיד תהיה גדולה ארבע מאות פרסה ככל ארץ ישראל ולענין שווקים אמרו ביומא אתהלך לפני ה' בארלות החיים זה מקום שווקים ולענין מחילות ומותה הכי נאמר בירושלים אהיה לה חומת אש :

דף ז תד"ה נאמרה לקרות ולא לכתוב כו' ור' יוחנן נמי אמר דאם קראה בין הכתובים לא יצא כו' עכ"ל ל"ע אמאי לא הביאו מדברי רב יהודה אמר שמואל גופיה דאית ליה נמי הכי בפ"ב דאם קראה בין הכתובים דלא יצא ונראה לפרש משום דמלתא דשמואל איכא לפרושי דקראה בין הכתובים גרע מקראה בע"פ אבל בההיא דר"י קראה בין הכתובים לא יצא א"א לפרש דגרע מקראה בע"פ דקאמר בגבור שנו ואי גרע מקראה בע"פ יחיד נמי לא יצא דיחיד לא יצא בע"פ וק"ל : בא"ד ואכתי קשיא כו' ואין לומר דהא דניתן ליכתב מדרבנן קרי כתיבה כו' עכ"ל פי' כיון דמדרבנן ניתן לכתב ולקרות אכתי קשיא אההיא דפ' אמר להם הממונה דקאמר הניחא למ"ד כו' אלא למ"ד לא ניתן ליכתב מאי איכא למימר כיון דניתן לכתוב מדרבנן לא ה"ל לסתום דבריו למקרי לא ניתן ליכתב סתמא וא"ל דאה"נ הא דקאמר הניחא למ"ד ניתן ליכתב היינו נמי מדרבנן דקרי כתיבה ואלא למ"ד לא ניתן ליכתב היינו נמי אפי' מדרבנן דאם כן הדרא קושיין לדוכתין האיכא נמי חנוכה כו' ולא הל"ל הניחא למ"ד ניתן ליכתב ותירץ הרר"א דזו הסברא קיימת הא דמגילה ניתן ליכתב מדרבנן קרי כתיבה ושפיר קאמר [א] הניחא למ"ד ניתן לכתב משום דכתיבה דמגילה מהגיה טפי כו' [ב] וק"ק לפי דרך זה הא דקאמר אלא למ"ד לא ניתן לכתב היינו אפי' מדרבנן ולא אשכחן הך דעת שלישית הכא ובשום דוכתא דאיכא מאן דאית ליה הכי ודו"ק : בד"ה לכולהו איכא פירכא כו' דלשמואל נמי איכא פירכא כו' עכ"ל כל"ל : ע"ב בד"ה דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי בירושלמי ארורה זרש כו' עכ"ל כל"ל ועיין בב"י וק"ל : בד"ה כאן במכשירין כו' וי"ל דודאי אוכל נפש המתקלקל כו' עכ"ל פי' דודאי מסברא נימא הכי דלא התירו אוכל נפש אלא בדבר המתקלקל אבל שאינו מתקלקל הרי אפשר לעשותו מאתמול ואסור בי"ט ומ"ש התוס' אבל אוכל נפש דעדיף כו' ה"ה דאינו עדיף אלא שאינו מתקלקל אלא דקושטא קאמרי דמגבן הוה עדיף טפי כשנעשה מאתמול כדאמרינן פ' ר"א דמילה אף גבינה בת יומא מעליא אבל מכשירין דלא שייך ביה מקלקל ואי לאו מיעוטא דהוא הוה שרינן ליה מכשירין בכל גווני מדכתיב לכם דמרבינן מכשירין וע"כ לא אתא מיעוטא דהוא אלא לחלק בין אפשר ללא אפשר אבל באוכל נפש דלית לן מיעוטא דהוא לית לן נמי לפלוגי בין אפשר ללא אפשר אלא בין מתקלקל לאינו מתקלקל מסברא ובזה יתיישב מה שדקדק הרא"ש לפרש"י בפ' בא ע"ש :

ח"א דף ז ע"א שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני כו' · כל דבר זה קלת מפורש בקרא דכתיב מעיקרא ויכתוב מרדכי גו' לקיים עליהם להיות עושים גו' ולא רלו לקבל משום קנאה את מעוררת כו' עד ותכתוב אסתר גו' לקיים את אגרת הפורים גו' השנית וישלח ספרים גו' ומסיים ליה דאין לחוש לקנאה רק דברי שלום ואמת גו' הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס : כתבוני לדורות כו' · פי' שבקשה אסתר שתהיה המגילה מכלל הכתובים וכפרש"י בפסוק ומאמר אסתר קיים גו' ונכתב בספר גו' אסתר בקשה מחכמי הדור לקבעה ולכתוב בספר זה עם שאר כתובים וזהו ונכתב בספר עכ"ל והשיבו לה דהכתוב מיעט את המגילה מהיותה מכלל הכתובים דכתיב הלא כתבתי לך וגו' שאמר הכתוב בתחלה הט אזנך ושמע לדברי חכמים כו' פי' שתהיה המגילה מכלל המלות שאינן אלא דברי חכמים כמו מלות נר חנוכה ולא מכלל מלות הכתובים הנאמרים ברוח הקדש כדכתיב בתר הכי הלא כתבתי לך שלישים גו' אין לך לרבעו עד שמלאו להם סמך מן המקרא דהמגילה היא מכלל השלשה כמאן דסבירא ליה הכי דכתיב כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה הוא מקום אחד זכרון מה שכתוב בנביאים הוא מקום ב' בספר מה שכתוב במגילה הוא מקום שלישי וכתבתי לך שלישים יתפרש השתא מפי התורה נביאים וכתובים והכי מפרש בירושלמי כתוב בתורה כמה דתימא וזאת התורה זכרון אלו נביאים דכתיב ויכתב ספר זכרון לפניו גו' בספר אלו כתובים דכתיב ומאמר אסתר גו' ונכתב בספר גו' ועוד אמרו בירושלמי שהשיבו לה משום דאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה עד שהאיר הקב"ה עיניהם ומלאו כתובה בתורה ונביאים וכתובים ואיכא למימר דתלמודנו לא חש שישיבו לה כן דאין כאן משום דאין נביא רשאי לחדש דהא איכא ק"ו כדלקמן ומה מעבדות לחירות אמרו שירה ממיתה לחיים לא כ"ש ומיהו לא סגי לן בהאי קל וחומר ואילטריך קראי דהכא דמשום האי ק"ו ראוי לאומרה במלות חכמים כמו השירה אבל לקובעה בין הכתובים ליכא למילף מקל וחומר אי לאו הכי קראי ור' יהושע נמי דפליג הכא היינו שלא ניתנה לקובעה בין הכתובים להיות מטמא את הידים אבל לקרותה מדברי חכמים אית ליה מקל וחומר דלקמן : מפני שחכמתו של שלמה היא כו' · רלה לומר שחכמת התורה היא חכמה העלמית שניתנה ליכתב אבל חכמת שלמה חכמת האדם היא כעין דברים שבעל פה שלא ניתנו ליכתב ולא שייכא בין הכתובים וא"ל וכי זו בלבד נאמרה והלא כבר נאמר וידבר

שלשת אלפים גו' ולמה נכתב קהלת אלא שהיא שייכא בין הכתובים ואמר וכ"ת דאי בעי איכתב כו' וקהלת איכתב והשאר עד שלשת אלפים משל גו' לא איכתב ת"ש אל תוסף על דבריו וע"כ לא דברים ממש קאמר דדברים שבעל פה אין להם שיעור אלא ע"כ על דברים שנכתב נאמר כן וכיון שקהלת ניתן ליכתב ע"כ דבין הכתובים הוא : קיימו וקבלו קיימו למעלה מה כו' מפורש פרק רבי עקיבא : קמפייש טובא ואמר כו' · היינו שאמר מתחלה ואשר נתן כתר מלכות בראשו שמאל גם על כתר המלכות ולבסוף שראה שעיני המלך רעה בו שמאל גם על כתר מלוכה לא אמר רק ונתון הלבוש והסוס גו' כפרש"י במגילה ע"ש אית לן למימר מסברא דלא שאל כל כך גם על כתר מלוכה אי לאו דגלבו אדעתיה דנפשיה קאמר : מלמד שכל אחד ואחד נדמתה לו כו' · לפי שמדרך שאדם נושא חן ביותר בעיני אומתו וגבי אסתר כתיב לא הגידה אסתר את עמה גו' כי מרדכי לוה גו' אפשר שהוא עשה כן כדי שלא תהיה נושאת חן וישלחוה אבל מאלהים היה בהיפך זה כיון שלא הכירו את עמה כל אחד ואחד נדמתה לו כאילו היא מאומתו ולכך נושאת חן בעיני כל רואיה : דילמא פריסתקי שגר כו' · יש לדקדק מעיקרא דדייק ליה ובבזה לא שלחו וגו' היאך ידעו מה עשו הכתוקים אי לאו ברוח הקדש עפי ה"ל לדייק כן מרישא דהאי קרא דכתיב ושאר היהודים גו' והרוג בשונאיהם חמשה ושבעים אלף גו' היאך ידעו מספר הרוגים של הכתוקים אי לאו ברוה"ק וי"ל משום דבכתב המלך ניתן רשות ליהודים גם בבזה דכתיב אשר נתן המלך ליהודים אשר בכל עיר גו' להשמיד ולהרוג גו' ושללם לבוז גו' אלא שהם מעלמם הרחיקו מהבזה שלא יהא עין המלך לרה בממון כפרש"י במגילה והשתא בדבר שנתקיים כתב המלך להרוג בשונאיהם ידע למימר שהיה הקול יוצא לידע גם ממרחקים את מספר ההרוגים אבל בדבר שלא קיימו מלות כתב המלך שלא שלחו ידם בבזה לא הוו ידעי בקלא בעלמא אי לאו ברוה"ק והמדהה קאמר דע"י שליח הודיעו להם כן וכדי שלא יהא עין המלך לרה בממון : מהכא וזכרם לא יסוף מזרעם כו' · כתבו התוס' דבריתא דקרא לא חזינן אלא היהודים שבאותו דור עכ"ל ולא משמע כן דבריתא דקרא נמי כתיב בכל דור ודור גו' אלא נראה דבריתא דקרא איכא לפרושי שכן קבלו עליהם שלא יעבור אבל מיתורא דלא יסוף מזרעם משמע ליה למדרש דרוח הקדש אומרת כן בלשון הבטחה דלא יסוף מזרעם וכה"ג דרשו מיניה בירושלמי דימי פורים לא יתבטלו גם לעתיד : שדר ליה קיימת בנו ומשלוח מנות פרש"י דהא תרי מנות איכא כו' ע"ש פירושו אינו מבורר ומאי אשמועינן בכך הא ודאי דאטמא דעגלא וגרבא דחמרא ב' מנות הן ונראה לקיים כל נוסחות הגמרות שלפנינו דמייתי נמי שיפא דקרא ומתנות לאביונים ומשום דמנה משמע כל דהו ולכך בעי תרי לאיש אחד אבל מתנה בעי שיעור נתינה כדאמרינן בכמה דוכתין וסגי לאיש אחד מתנה אחת ומשום דשלח לו ב' מנות אטמא דעגלא וגרבא דחמרא שהם גדולות כשיעור נתינה אמר דבהכך ב' מנות גדולות שפי משיעור מנות קיימת ג"כ ומתנות לאביונים כשיעור נתינה לר' אושעיא ולבני ביתו וזה שדקדק לומר וקיימת בנו ולא קאמר וקיימת בי דר"ל וקיימת בנו לשני אנשים שתי מתנות ומלת לאביונים יש בו כמו א"ב בב"י דיוצאים בשתי מתנות לאב ובנים : ע"ב אי אקלאה מלכא כו' דיקולא כו' · לפי הדרך שכתבנו לעיל דדרך לשלוח מנה יפה כל דהו דרך ריעות כמ"ש איש לרעהו והוא שלח מלא עסקא כו' ומלא כסא כו' קאמר דרך בדיותא דאין דרך נכבדים לשלוח מנה גדולה כזו אלא דרך מקלאה הוא לתת מנה גדולה בתוך דקולא ועסקא הוא כעין דקולא כמו שפירש הערוך ושוב שדר ליה איהו מלא עסקא דזנגבילא ומלא כסא כו' באומן כלים חזר ושלח לו אלו הדברים ואמר אביי דרך בדיותא כי שלח לו מרי שהוא דבר היפך ממה ששלח לו רבה דאיהו שלח לו דבר מתוק לחיך ומרי שלח לו דבר חריף ומר כשמו מרי ואמר עוד בדרך בדיותא כי נפקי מבי מר כו' ואכלי ביה שיתין פלוגי כו' · פי' שיתין מתיכות כפי' הערוך אההיא דפרק יוה"כ אהדרוה פלוגי ולפי כו' וקאמר ובעי למיכס לעי אבתרא כו' י"ל בדרך בדיותא שהקערה זאת גם כן נעשית מדבר הנאכל כעין שעושין עתה האומנין ע"י בלילות נוקר נורות משונות ושפיר קאמר למיכס ולאוכלה ממש : מחלפי סעודתייהו כו' · פרש"י שזה אוכל עם זה בפורים של שנה זו כו' ע"ש ולא ידענא מאי אשמועינן בזה והיה נראה לפרש דבחד פורים קמיירי אלא ה"ק דבזה היו מקיימים כ"א משלוח מנות שזה שולח סעודתו לזה וזה לזה : מיחייב איניש לבסומי כו' בין ארור המן לברוך כו' · יש לפרש ע"פ מ"ש יש לדיק ורע לו בעולם הזה שאינו לדיק גמור כדי שיקבל עונשו בעולם הזה ויש רשע וטוב לו בעולם הזה רשע שאינו גמור כדי לטורדו בעולם הבא אבל יש לדיק גמור שזוכה כו' בב' שולחנות לאכול הפירות בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא כמו מרדכי שזכה לכל הגדולה גם בעוה"ז וכן בהיפך ברשע גמור שאין לו זכות כלל כמו המן שהיה מזרע עמלק ועשו שאבד גם עולם הזה ועה"ז אמר דחייב לבסומי בפוריא כ"כ עד דלא ידע כו' היינו שאינו נותן לבו להבחין מדרגה גדולה שיש בין ארור המן שהיה רשע גמור ואבד שתי העולמות לבין ברוך מרדכי שהיה לדיק גמור שזכה לשתי עולמות : קם רבה שחטיה לרבי זירא כו' · דבר תמוה הוא לפרשו כפשטיה ונראה דר"ל כעין שחטיה דאגבריה חמרא וכפייה לשתות יותר מדאי עד שחלה ונטה למות ולכך נקטיה בלשון שחיטה דשתיית היין נקרא ע"ש הגרון מקום שחיטה כמ"ש ממלא גרונו של ת"ח יין וקאמרי דאתפלל עליו שלא ימות מחולי זה עד שנתרפא וחי ותלינו במקרא ובתלמוד לשון חי מלשון רפואה :

דף ח בד"ה דריסת הרגל כו' ולא קשה אההיא דהתם מפ"ב דבילה דמשני התם כו' עכ"ל כל"ל ר"ל לפום הך סברא דמפלגינן בין שותפין לשאר איכשי לא קשה נמי אההיא דהתם פ' ח"ה מההיא דפ"ב דבילה שמשני התם פ' ח"ה דההיא דשותפין שנדרו זה מזה אסורין לעולם דלא קפדי ומני ר"א היא דאוסר ויתור וא"כ מאי מקשינן פ"ב דבילה מההיא דשותפין שנדרו כו' אההיא דבשל עולי בבל ואי אמרת בירא דשותפי הוא אמאי מותר הא איכא לאוקמא נמי ההיא דשותפין שנדרו כו' כר"א דאוסר ויתור והא קאמרי דשפיר פריך הגמודא דע"כ ל"פ רבנן עליה דר"א אלא התם דמיירי בשותפין ממש והנהו ודאי לא קפדי אדריסת רגל כיון שמכירין עלמן אבל בהך דבירא דשותפי כיון דשל עולי בבל הוא ה"ל זה כשאר איכשי דקפדי דמודו ביה רבנן דאסור וק"ל : בפרש"י בד"ה את שעליו חייב כו' לכשיתכפר בהן הוי נרלה אבל מקמי כו' עכ"ל כל"ל : בד"ה משכב כו' ואלו נגע בדבר שאינו משכב ומושב אינו אלא ראשון כו' עכ"ל כל"ל : ע"ב גמ' א"כ לכתוב קרא וכי יטהר הזב ולשתוק מזובו ל"ל כו' הא לענין שילוח וטומאה זה וזה שוין מה"מ כו' טהור השתא מלטמא בביאה למפרע כו' כל"ל וכ"ה בספרים מדויקים וק"ל : שם אי הכי תגלחת ופרים מ"ט כו' . ליסנא דאי הכי מגומגם ויש לייישבו בדוחק וק"ל : שם עד שיכתבנו בכתב אשורית כו' התוס' הביאו לשון הברייתא עד שיכתבנו אשורית דמשמע נמי דקאי אלשון שהוא לשון הקודש ואהא הקשו אההיא דגיפטית לגיפטים דאיירי בלשון וכן הביאו רש"י בשמעתין לגבי לשון ומיהו ודאי דקאי נמי אכתב כדמוכח שמעתין דפריך ואי בגופן שלהן כו' אפי' מקרא שכתבו מקרא נמי דקתני עד שיכתבנו אשורית ובפסקי תוס' כתבו טעם למה נקרא לשון הקדש אשורית ולא עברית ע"ש :

דף ט תוס' בד"ה בשלמא תורה איכא יגר שהדותא כו' והלא אלו היה חסר כל אלו הג' תיבות כו' עכ"ל ר"ל בהני תרתי מילי מקרא שכתוב תרגום ותרגום שכתוב מקרא בהדדי הוו שלש תיבות ולא מפסיל גם אם חסר כולם דהיינו קרא דאמר יעקב גלעד ותרגום דאמר לבן יגר שהדותא דהוו ג' תיבות בהדדי ובהכי ניחא מ"ש דנגרע טפי כשהוא כתוב תרגום כו' דבהכי נמי מיירי הכא ודו"ק : בד"ה כאן במגילה כו' ורב ושמואל דלקמן סבירא להו כרב אשי דבסמוך עכ"ל ר"ל לרב אשי אליבא דתנא קמא סבירא ליה לרבותינו דהוא ר"ג דבכל הספרים התירו יונית אפילו במגילה חוץ מבתפילין ומזוזות אבל לרבי יהודה וודאי דלית ליה לר"ג התירו יונית במגילה ואף בשאר ספרים אלא בספר תורה ממעשה דתלמי וק"ל : בד"ה ורב אשי כו' אלמא דבשאר ספרים לא בעיך אשורית וספר ודיו וא"כ מנא ליה לרב אשי לומר דר"י מחמיר ומלריך כולי האי כו' עכ"ל ר"ל מנלן דמחמיר ר' יהודה כולי האי דלריך בשאר ספרים דיו וספר דמוקים הך ברייתא בשאר ספרים כר' יהודה דקתני עד שיכתבנו אשורית ודיו וספר הא לא אשכחן שום תנא התם דפליג בהך מלתא וכר"פ כל כתבי הוסיפו להקשות למה שביק רב אשי שנויא קמא דמוקי לה הכא במגילה והוא גופיה מייתי ברייתא התם דאית ליה הכי ע"ש : בד"ה אלהים. ברא בראשית פירש הקונטרס כו' וקשה שהרי בראשית אינו שם כלל כו' עכ"ל יש לדקדק השתא דלא ידעינן הך סברא דמש"ה יטעו משום דיש להזכיר הבורא

קרני ראם [א] ד"ה ואכתי קשיא כו' הניחא. נ"ב ואיני מבין מדוע לא פי' התוס' סוגיא דאמר להם הממונה בפשיטות הניחא למ"ד ניתן לכתב היינו מאן דסובר דאסתר מטמא ידים וניתן לכתב מדאמר ר' וא"כ חנוכה לא ניתן לכתב אבל למ"ד לא ניתן לכתב היינו מ"ד דאין מטמא ידים וניתן לכתב רק מדרבנן כקושיא דהא איכא חנוכה וצ"ע : [ב] שם וק"ק כ"ב ועוד קשה דא"כ איך יפרש המשנה דקראה ע"פ לא יצא :

בתחלה תקשי להו מאי תקנו באלהים ברא בראשית דאכתי המין יפרש כן אלהים ברא בראשית דראשון ברא השני ונראה לפי' הקונטרס דלכך יטעו משום דלא משמע להמין דברא נמשך אבריאת שמים וארץ אלא אדסמך ליה ולהכי כיון שגם הם יודעים דאלהים הוא אלהות אי הוה כתיב בראשית ברא אלהים הבריאה נמשך אאלהים שהוא הנברא ויאמר המין דע"כ בראשית גם כן הוא שם הבורא וב' רשויות הן ולכך הפכו לו שאף אם יפרש אלהים ברא בראשית דברא נמשך לבראשית לא יפרש שהוא הנברא הוא אלהות אלא הוא דבר אחד מהנבראים שבעולם וק"ל: בד"ה ואל זאטוטי בני ישראל וקשה אמאי לא כתבו כו' את אצילי בני ישראל כו' עכ"ל כל"ל הא ודאי דכתבו לו לשון יונית כמ"ש התוס' לעיל ומשמע להו דע"כ זאטוטי אינו לשון יון דאצילי דאם כן לא הוצרך התלמוד להזכיר שכתבו ואל זאטוטי במקום ואל אצילי שהרי אין זה מכלל הנחשבים הכא שנכתבו בשינוי והא קשיא להו דה"ל למכתב בתרווייהו לישנא דאצילי בלשון יון ותירצו דלא רצו לשקר ולכך הוצרכו לכתוב זאטוטי בתחלה במקום נערי ומשום שיהיו נקראים בשמם הראשון כפרש"י כתבו כן גם כן במקום אצילי ודו"ק: ע"ב בד"ה אין בין כהן המשמש כו' לכהן המשמש ושמש כו' שהפר בא מן המשמש כו' הל"ל בין כהן המשמש לכהן כו' עכ"ל כל"ל דכהן המשיח לא שייך בהך בבא דמיירי אף בבית שני וק"ל:

ח"א דף ט ע"א כתבו לו אלהים ברא בראשית כו' · עיין פרש"י והקשו התוס' לפירושו שהכי' בראשית אינו שם כלל כו' וא"כ אילו כתבו בראשית קודם כו' והתיבה הראשון הוא בורא אחד כו' ע"ש ולכאורה לא יצאנו מידי קושייתם כיון שכתבו לו בלשון יון בתחלה איך יפרשו להוציאו ממשמעו ללשון אלהות כיון דאינו שם כלל בלשונם וכי מפני הקדימה ישנו ממשמעות [illegible]

ודברי הכ"ר לענין אחד לפי שב' הטעמים קרובים לענין אחד: ויכל אלהים ביום הששי כו' · כי הוא לא יאמין בזה מדרש חכמים מה היה העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה ועוד שאר דרשות: זכר ונקבה בראו ולא כתבו בראם כו' · פרש"י דבראם משמע שני גופין ברא כ"א זכר ונקבה ב' פרצופין כו' עכ"ל ר"ל דאינך קראי לא משתמעי כן דכתיב ויברא אלהים את האדם בצלמו וגו' בצלם אלהים ברא אותו דמשמע דגוף א' האדם נברא מתחלה כדאמרינן פרק הרואה ובפרק קמא דכתובות ולפי זה נראה לפרש בפשיטות מפי דבראם משמע שני גופין ואינך קראי משמעם דגוף א' נבראו מתחלה וכדאמרינן קראי בפרק הרואה ובפ' עושין פסין ובפ"ק דכתובות כתיב בצלם אלהים ברא אותו וכתיב זכר ונקבה בראם וכו' ותלמי לא יקבל מדרש חכמים שם כילד בתחלה עלה במחשבה לבראות שנים ולבסוף נברא אחד ולכך שינו לו לכתוב בראו דמשמע נמי דנברא גוף א' וקרוב לזה פי' בעי"י בשם התוס' · וכתב בעל יפה מראה מ"ש דקפיא להו זכר ונקבה בראם דבסוף הפ' ולא קשיא להו זכר ונקבה ברא אותם וגו' דכתיב ברים הפרשה כו' ע"ש באורך אבל זו הקושיא בעצמה י"ל גם בג' מקומות בפרק הרואה ובפרק עושין פסין ובפרק קמא דכתובות דכולהו מייתי ליה מהאי קרא דסוף הפרשה זכר ונקבה בראם ולא ליסתמע בא' מהם לאתויי קרא דזכר ונקבה ברא אותם דרים הפרשה והנראה בזה דמקרא דרים הפרשה זכר ונקבה ברא אותם לק"מ כיון דכתיב אחריו ויקח אחת מצלעותיו וגו' ה"ל ההוא דזכר ונקבה ברא אותם אינו אלא כלל ואח"כ פרט דהיינו ברא אותם ויצר ה' מן האדמה וגו' ויפח גו' ויקח אחת מצלעותיו וגו' והכי משמע שהרי לא הוזכרה הנקבה כלל ביום הששי אלא בדרך כלל ברא אותם וגו' וכה"ג איתא בל"ב מדות דר"א בשר"י הגלילי כלל שאחריו מעשה ואינו אלא פרטו של ראשון כילד ויברא אלהים את האדם וגו' ה"ז כלל ואח"כ פרט מעשיו שנאמר וייצר ה' וגו' ויפל וגו' ויבן את הצלע השומע סבור שהוא מעשה אחר ואינו אלא פרטו של ראשון עכ"ל אבל בהסיפא דזכר ונקבה בראם אין בו פרט אחריו ויש לפרשו כמשמעו דבראם ב' גופים וע"כ שינו אותו לתלמי לכתוב בראו כי הוא לא יאמין לדרש חכמים דכך עלה במחשבה לברוא שתי גופים ודו"ק: הבה ארדה ואבלה וגו' · כענין שמפורש לעיל גבי נעשה אדם וגו': ותצחק שרה בקרוביה כו' · דלפי פשוטו בקרבה דהיינו בקרב לבה למה הקפיד הקב"ה על שרה יותר מעל אברהם שהוא נמי צחק בלבו דכתיב ביה ויצחק ויאמר בלבו גו' וכפרש"י והוא לא יאמין למדרש חכמים דויצחק ויאמר בלבו גו' הוא מלשון שמחה כתרגומו וחדי ותצחק שרה הוא לשון לגלוג כת"א וחייכת: כי באפם הרגו שור וברצונם וגו' · כפרש"י דלפי שינוי נמי ודאי דלא נתכוונו נמי רק על שכם ואנשי עירו דודאי לא כתבו לו דבר שקר שלא היה כמ"ש התוס' לקמן גבי ואל זאטוטי כו' ויש לדקדק גם שמטעם זה כפרש"י שינו רישא דקרא מ"מ סיפא דקרא שינו וברצונם עקרו אבוס מי הכריחם לכך וע"ק ברישא דקרא שכיונו על שכם למה שינו לקרות שור ולא בהמה והנראה בזה כי פי' הכתוב לדעתם כולו על שכם ועירו כפי' התרגום ברוגזיהון קטלו קטול וברעותיהון תרעו שור סנאה א"כ פי' הכתוב הוא כי באפם הרגו איש הוא שכם שהיה מושל עיר הרגו באף על שמאת דינה אחותם וברצונם שלא באף עקרו שור דהיינו אנשי עירו שלא פשעו וכך נראה לפרש בפ' הוציאו גבי ארור דאין לו הכרע שפרש"י וברצונם עקרו שור ארור שור על שכם שהוא מארור כנען או כו' ע"ש והשתא ניחא דלפי מה ששינו לו נמי יתפרש כן כי באפם הרגו שור הוא שכם דנחשב כשור וברצונם עקרו אבוס הוא מקום השור שהם אנשי עירו וכדי שלא לשנות הרבה מלשון הכתוב דכתיב בסיפא דקרא שור כתבו לו מלת שור ברישא דקרא ולא לשון בהמה ועניינו שלא יאמר לצחנים היו כו' כפרש"י דודאי לא היו רצחנים על הריגתם שהיו כולם חייבים מיתה כדברי הרמב"ן שהיו עע"ז אלא דאי הוו כתבו לו הרגו איש היה לו לבעל דין לחלוק ולומר שע"כ היה יעקב מקפיד על הריגתם כאילו הרגו איש וע"כ שינו לו הרגו שור גו' שלא היה מקפיד רק כאילו הרגו בהמה ועקרו אבוס בהמה: ויקח משה וגו' נושא בני אדם כו' · פרש"י דמשמע גמל שלא יאמר כו' ע"ש פי' דמשמע נמי גמל דאי הוה דוקא משמע גמל ולא חמור א"כ הוו כתבו לו שקר והתוס' כתבו לקמן גבי ואל זאטוטי וגו' שלא רצו לשקר לו דאי הוה רצו לשקר לו ה"ל לכתוב וירכיבם על הגמל ובמדרשות יש הלכך כתיב החמור בה"א הידיעה שזהו החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק והוא שעתיד להגלות עליו מלך המשיח אבל תלמי לא יקבל זה: ומושב בני ישראל וגו' ובשאר ארצות כו' · מפורש בפרש"י במשנתין ובחומש ולפי תלמודינו שתים שינו לו דהיינו לכתוב גם בשאר ארצות כיון שלא היו במצרים רק ר"י שנה ועוד שינו לו שלא לכתוב שלשים כי הוא סותר קרא דפרשה לך לך דלא כתיב שם רק ד' מאות שנה ולא כתיב שלשים שם והוא לא יאמין דכתיב כאן שלשים מעת שנגזרה גזירה זו בבין הבתרים כפרש"י ולפי זה גם לקמן בקרא ויהי מקץ ד' מאות שנה וגו' לא כתבו שלשים אבל בירושלמי איתא דכתבו לו שלשים ולא שינו לו רק בשאר ארצות כי הוא יאמין שפיר דמגזירת בין הבתרים ה"ל ת"ל שנה ויש לעיין בזה היאך יהיה החשבון מיום שנולד יצחק הא ומושב בני ישראל כתיב ובעל י"מ כתב דאיתא בב"ר דאברהם נקרא שמו ישראל כמו יעקב דכתיב ואלה שמות בני ישראל ומ"מ הוא דחוק לפרש כן לתלמי אבל יש לייסב כפרש"י בחומש ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים אחר שאר ישיבות של האבות היה בין הכל ת' שנה ותלמי יאמין שפיר בזה וצ"ל לפי הכתוב ת"ל שנה ומגזירת בין הבתרים שאברהם היה בברית בין הבתרים בן ע' שנה ושוב חזר לחרן ושהה שם ה' שנים שנאמר ואברהם בן ע"ה שנה בצאתו מחרן והכי איתא בס"ע: וישלח את זאטוטי בני ישראל וגו' · דלפי ענינו נערי הם הבכורות כתרגומו שאז היתה העבודה בבכורות וכתב הרמב"ן ולמה יכנה הבכורות בלשון נערי אולי בעבור כו' ירמוז

כי לא למעלתם בחכמה שלחם רק מפני הבכורה כו' ע"ש ועז"ה נערי בחורים שלא טעמו טעם חטא כו' ע"ש ולפי שתלמי לא יקבל כל זה הוצרכו לשנות לו ולכתוב לו זאטוטי שלא יאמר גרועים שבהם שלחתם לקבל פני שכינה בקרבנות וכתבו התוס' וקשה אמאי לא כתבו אצילי בני ישראל כדכתיב בסמוך והוא לשון גדולה וי"ל שלא רצו לשקר כו' עכ"ל ע"ש ויש לדקדק על דבריהם כיון דודאי בלשון יונית העתיקו לו התורה וא"כ מאי קשיא להו מעיקרא ואימא דקושטא הוא דזאטוטי הוא בלשון יון פי' דאצילי דבלה"ק וי"ל דא"כ מאי מייתי ששינו לו ג"כ לכתוב גבי ואל אצילי בני ישראל וגו' ואל זאטוטי וגו' דאין כאן שינוי כיון שהוא פירושו של אצילי אלא ע"כ שאין זאטוטי בלשון יון פירושו של אצילי אלא לפי הבנת תלמי הוא מלשון חשיבות בעלמא וכיון שהוצרכו לשנות גבי וישלח את נערי הוצרכו ג"כ לשנות גבי ואל אצילי כפרש"י ודוק: ע"ב לא חמד אחד כו' . דלפי ענינו נקט ופרט חמור כפרש"י בחומש כשהלכתי ממדין למצרים והרכבתי את אשתי ובני על החמור לא היה החמור משלהם אע"פ שלצרכם הלכתי וכן ת"א לא שחרית ותלמי לא יקבל זה וע"כ שינו לו לכתוב חמד במקום חמור שהוא קרוב באותיות כמ"ש שלא יכתוב דלתין רישין רישין דלתין: אשר חלק וגו' להאיר לכל וגו' ופרש"י שאל"כ יאמר כו' ומדרשו להחליקן בדברים כדי כו' ע"ש והכי אמרינן בפ"ב דע"ז כמפורש שם אלא שתלמי לא יקבל דרשה זו לכך שינו לכתוב לו להאיר: אשר לא צויתי לעובדם כו' . פרש"י שאם כתבו לעובדם הוה משמע ליה אשר לא צויתי שיהיו כו' ע"ש דמצינו לשון צווי גבי בריאה דכתיב כי הוא צוה ונבראו ובירושלמי איתא הגירסא אשר לא צויתי לאומות לעבדם ולפי זה יש לפרש דאם לא שינו לכתוב מלת לאומות היה קשיא ליה מאי אשר לא צוה לעבדם הא בישראל בדרכה מיניה שצוה להם בכמה כתובים באזהרה גם שלא לעבדם ולכך שינו לו לכתוב לאומות שלא צוה להם לעבדם ומיהו שלא לעבדר נמי אינו מפורש באומות דתלמי לא יאמין שהנכרים מצוה על ע"ז: ולא כתבו לו ארנבת כו' והטילו שם אשתי בתורה כו' . ר"ל שהטילו שמה בשם הטמאים בתורה ובמדרשות ד' הטמאים המפורשים בקרא נגד ד' מלכיות וארנבת נגד מלכות יון: יפיפותו של יפת יהא באהלי שם כו' וה"נ אמרינן בסוף סוטה ובס"פ מרובה בא"י לשון סורסי למה אלא אי לה"ק אי לשון יונית כו' ולמאי דפריך התם מחכמת יונית דאסירא ולא ידע לפלוגי בין חכמת יונית ובין לשון יונית ה"מ למפרך ממתני' הכא דמוכחא ללשון יונית שרי:

דף י בד"ה ומ"ט הדר ביה משום קושיא דרב מרי הקשה הרר"ח כו' וכי לא ידע המשנה כו' לכך נראה כו' עכ"ל קושיא ראשונה וכי לא ידע המשנה לא מיתרלה בהכי ואפשר שלא חש לתרלה דאיכא למימר דתנאי פליגי בהכי ואיכא מאן דסבר יש להן היתר ור"י הוה סבר כוותיה: בד"ה דכ"ע קדושה ראשונה כו' וכ"ש עמון ומואב שהן ח"ל כו' למ"ד לא קדשה כו' עכ"ל והיינו ר"א דאית ליה הכי דלא קדשה מעולם ואיכא מאן דפליג עליה במסכת ידים ע"ש: בא"ד גם בקש ר"א להוליכו משום דכל דבר שנאסר כו' עכ"ל היינו שתקנו כרם רבעי עולה לירושלים מהלך יום אחד כדי לעטר כו' כדאיתא רפ"ק דביצה ע"ש: בד"ה למה מנו חכמים כו' וקדושת חוניו היתה לאחר קדושה שלישית כו' עכ"ל נראה דצ"ל לאחר קדושה שניה ולפר"ח בפרק הערל בזה יש ליישב קצת ע"ש ודו"ק:

ח"א דף י ע"ב דבר זה מסורת כו' כ"מ שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער כו'. השתא משמע ליה מלת ויהי מורה על כך ויהי שניהם מל' צרה כדלקמן ולמאי דמסיק כל ויהי איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אלא כל מקום שנאמר ויהי בימי מסורת הוא שהוא לשון וי כו' דמשמע להו בהנהו ה' ויהי בימי דמלת ויהי מיותרת בהו למדרש וי הי: ויהי בנסעם מקדם וגו' נבנה לנו עיר וגו' ולכאורה ה"ל לאתויי קרא דלעיל מיניה ויהי כל הארץ שפה אחת וגו' אלא משום דההוא לא מוכחא כ"כ דאיכא לפרושי למעלה קאמר שהיה להם שפה אחת כעין טוה"ב ומיהו ליכא לאקשויי מיניה דאיכא לפרושי ביה נמי לשון צער לפי שהיה להם שפה אחת באו לעלה א' הרעה נבנה לנו עיר וגו' ובב"ר פליגי ביה אמוראי: ויהי ביום השמיני אותו יום היה שמחה כו' · והכי איתא במדרש מת"ל ויהי מלמד שהיה שמחה לפניו כיום שנברא בו העולם במעשה בראשית נאמר ויהי ערב וגו' וכאן אומר ויהי ביום וגו' ויש לדקדק בזה כיון דמסיק דאיכא הכי ואיכא הכי מאי אולמא למילף האי ויהי ביום השמיני וגו' מויהי ערב ואיפכא דיליף ליה מכל הנהו ויהי דהתם לשון צער וי"ל דהא פשיטא ליה דאותו יום יום שמחה הוה שעליו נאמר ביום שמחת לבו וגו' אלא שבא ללמוד דהיתה השמחה גדולה כ"כ כיום שנברא כו' דמיון השמחה כי כמו שהשמחה שביום שנבראו שמים וארץ היא השמחה הרצון והקיום לפניו כן בהקמת המשכן נתייחד שמו שם ברצון וקיום אשר לפניו ואמרו במדרש לכלן בהקמת המשכן נאמר ויהי המקריב ביום הראשון גו' הראשון לבריותו של עולם אמר הקב"ה כאילו באותו יום בראתי עולם י' עטרות נטל אותו יום ראשון למעשה בראשית כו' ע"ש: והכתיב ויהי כאשר ראה יעקב את רחל כו' · ק"ק ואימא דנפרשיה מלשון צער ויהי כאשר ראה וגו' וכתיב עקרה דכה"ג דרשו בסמוך בחנה ויהי איש אחד וגו' וה' סגר רחמה וגו' וי"ל דגבי רחל איכא הפסק בעניינא משא"כ גבי חנה דעניינא חד: ויהי בימי אינו אלא לשון צער ה' ויהי בימי הוו כו' · ד' מהם מפורשים בתרגום דמגילה מה היה הצרה ע"ש אבל הה' ויהי בימי יהויקים וגו' אינו מפורש שם מה היה הצרה לפי שהוא פשוט דבימיו התחיל הגלות והחורבן ובמדרש ילקוט מפורש מה צרה היתה שם יקרענה בתער הסופר והשלך אל האש כיון שראו כך התחילו הכל צווחין וי וי: אמוץ ואמציה אחי כו' משום דבשמה פניה כו' · כל הסוגיא מפורש פ"ק דסוטה: מלכים מדוד נביאים כו' וכתיב חזון ישעיה כו' . דוד ושלמה נמי בכלל מ"מ נביאים קחשיב להו לקמן ואפשר דהוצרך לאתויי לישעיה דהוה נביא קבוע ביותר: מקום ארון אינו מן המדה כו' · עיין כל הסוגיא בפרק המוכר פירות ושם מפורש: שם זה הכתב שאר זה לשון כו' · נראה לפרש ע"פ מה שכתבו ממה שחנן הש"י את האדם יותר מכל ב"ח שבעולם הא' שיוכל האדם להודיע לחבירו הרחוק ממנו שלא ידעו בו שאר כל האדם כל מבוקשו ע"י כתב והחימתו בו י הב' ע"י לשון שהוא דבור בקרוב לו שישמע דבורו · וקאמר דאלו ב' הסגינות היסר וכרת הש"י מבבל דהיינו שיודיע לחבירו ע"י שם זה הכתב דהכל הולך אחר החתימה שהוא שם של אדם אחר הכתיבה ושאר שהוא מלשון קירוב דהיינו לשון הדיבור שהוא הידיעה בקרוב לחבירו שמדבר עמו בלשון שהמלכיות משתמשין בו שאין שאר כל אדם מכירין בו כמ"ש התוס' דלשון כל אדם שהיה שם ארמית לא נכרת מהם: ואמר בין זה מלכות כו' פרש"י לשון ממשלה כו' · ע"ש ויש לפרשו מלשון בן ממש כי מבני בלשצר ואילך נכרת מלכות בבל · ואמר ונכד זו ושתי שהיתה בת בלשצר שגם ממנה נכרת מלכותה: שעשה צלמו ע"ז דכתיב בכל הנעצוצים וגו' · לפי פשוטו גם שם הוא מלשון קוצים וסירים ולא ידענא מהיכא משמע ליה עפי שהוא לשון ע"ז: זה מרדכי שנקרא ראש לכל הבשמים כו' · כמפורש בסוף מסכת חולין שהיו למרדכי שמות אחרים בלשן פתחיה אבל נקרא במגילה מרדכי ע"ש החשיבות והגדולה שהיה ראש לגדולה כמו מר דרור שתרגומו מרי דכיא שהוא ראש לבשמים וז"ש יעלה ברוש שיעלה לגדולה דוגמת הראש לבשמים מר דרור שהוא גם כן ודאי למעלתו: ששרף רפידת בית ה' כו' · כי שם היא מקום שכינה רפידתו זהב הוא כפורת הזהב אשר עליו היה השכינה שרויה כפרש"י שם ואמר יעלה הדס כו' דהיינו שתעלה לגדולה ולשם טוב ולא תהא קרויה עוד אסתר ע"ש הגלות ואנכי הסתר אסתיר וגו' כמפורש בסוף חולין: והיה לה' לשם זו מקרא כו' · לפי שאין שם שמים נזכר מפורש במגילה קאמר שע"י קריאת מגילה בברכותיה נקרא השם של הקב"ה ואמר לאות עולם לא יכרת אלו ימי פורים כדכתיב וזכרם לא יסוף מזרעם: ומי חדי הקב"ה במפלתן כו' · כל הסוגיא מפורש בס"פ אד"מ גבי באבוד אחאב רנה כו' ע"ש והתם נתקיים גם סיפא להאביד אתכם וגו' אבל הכא גבי המן סיפא דקרא להאביד וגו' לא נתקיים מ"מ רישא דקרא כן ישיש גו' אחרים תשים כדמסיק מדלא כתיב ישוש נתקיים גם בימי המן שהיה שמח לפי מחשבתו הרעה במפלתן של ישראל כמ"ש ויצא המן וגו' שמח וטוב לב וגו': נתן חכמה ודעת ושמחה וגו' זה מרדכי כו' שמצינו בו שהיה חכם גדול כמפורש במסכת מנחות שע"כ נקרא פתחיה ובלשן ונתקיים על ידו השמחה לכלל ישראל כמ"ש ליהודים וגו' שמחה ויקר ואמר ולחוטא נתן ענין כו' זה המן כדאמרינן פ"ק דסוטה המן נתן עיניו במה שאין ראוי לו גם מה שבידו נטלו ממנו: ושמתי וגו' והאבדתי משם מלך זו ושתי כו' · לפי הנראה זאת הנבואה שנאמר בה הנני שובר קשת עילם וגו' נאמר על איבוד מלכות פרס על ידי אלכסנדרוס אחר שנבנה הבית שני אלא דהאי קרא ושמתי כסאי בעילם וגו' משמע ליה דנאמר בימי הגלות קודם שנבנה בית שני שהיה אז כסא של הקב"ה בעילם כמ"ש בגלות עילם שכינה עמהם ולא מצינו אז שנאבדו שם אז מלך ושרים במלחמה אלא שעל ושתי שהיתה מלכה בת מלך ועל המן ובניו שהיו שרים נאמר כן:

דף יא ע"ב גמרא גלו בשבע גלו בשמנה גלו בשמנה עשרה גלו בי"ט גלו בשבע לכבוש יהויקים שהיא שמנה לנבוכדנצר כו' כל"ל: בפרש"י בד"ה נשא אויל מרודך כו' בשנת ל"ז לגלות יהויכין וכבר מלך כו' עכ"ל כל"ל: בד"ה באדין בימי כורש כו' ע"י צרי יהודה ובנימין כו' עכ"ל כל"ל: בד"ה שנים מקוטעות כו' בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש כו' עכ"ל אין זה אחשורוש המלך ולא היה זה הדריוש בן אסתר שזה היה קודם אחשורוש דאסתר וכ"כ רש"י בס' דניאל ע"ש:

ח"א דף יא ע"א כי עבדים וגו' ויט עלינו חסד וגו' פרש"י סיפא דקרא לתת לנו מחיה ע"ש ר"ל דזה הוא הרמז על מעשה המן שבקש להרוג ולאבד והמלך עשה חסד לתת לנו

לנו חיים: באש בימי נ"כ כו' · פרש"י שהטילנו לתוך כבשן אש ע"ש. ואפשר לפרש על חורבן הבית
שנאמר וישרוף את בית ה' וגו' ואמר ותוציאנו לרויה בימי המן כו' מלת רויה נופל על המשתה
כמו כוסי רויה שהוצאת מצרים לגאולה היה כולו בסבת המשתה במעשה ושתי ובמעשה אסתר:
זכר חסדו ואמונתו לבית וגו' · לפי שהיו רבים מהם באותו דור שנתחייבו כליה לפי שנהנו מסעודת
אחשורוש לולי מרדכי וסיעתו הצדיקים שבאותו הדור לזה אמר זכר חסדו לאותן שאינן ראויין
לגאולה ואמונתו לראויין לגאולה ולפי שהיתה הגאולה על ידי אשה שהיא אסתר אמר לבית ישראל
כמ"ש כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים כו' ואמר ראו כל אפסי ארץ את ישועת וגו' שהיתה
הגאולה בכל עולם כמה שאמר לקמן דמלך אחשורוש בכיפה: ארי נוהם וגו' זה נ"כ הרשע כו' ·
נקט בהאי קרא המרשיעים על ישראל בפ' שנה דגלות בבל ארי נוהם זה נ"כ כו' שהחריב הבית
דכתיב עלה אריה ובהך נבואה דדניאל דמייתי בסמוך דכתיב קדמיתא כאריה וגו' נמי על נ"כ
ומלכות בבל ניבא אלא דבהך קרא עלה אריה גו' מפורש טפי דעל נ"כ ניבא ואמר דוב שוקק וגו'
זה אחשורוש שהרשיע ג"כ על ישראל במעשה המן גם הוא שכתב שטנה שלא יבנה הבית בימיו ודימו
לדוב כו' מפורש פ' י' יוחסין ע"ש ואמר מושל רשע זה המן כו' שהיו דלים מן המצות כו' שע"כ
נתחייבו כליה: בעצלתים ימך כו' בשביל עצלות כו' · דהיינו בשביל ביטול תורה שהיה באותו
דור נתחייבו כליה וכה"ג דרשו האי קרא לענין גשמים בפ"ק דתענית שנעצרים בשביל ביטול תורה
ולכך כינה את הקב"ה מקרה ע"ש המקרה במים וגו' שנעשה מך מאותן מים כמה שאמר כשאין
ישראל עושין רצונו מכתישין פמליא של מעלה: לולי ה' וגו' בקום עלינו אדם ולא מלך כו' · זה
המזמור איתא במדרשות שכוונו בו על עשו וזרעו שהרשיעו והריעו עלינו בכל הדורות יותר מכל
שאר האומות והוא שאמרו במדרש יאמר נא ישראל ישראל סבא · כתיב וישכב במקום ההוא אריב"ל
כאן שכב הא כל עשרים שנה שהיה בבית לבן לא שכב ומהו אמר כו' כל ספר תהלים כו' והיינו
שהתפלל שיהיה ניצול מפני עשו שבשבילו ברח לבית לבן ואמר שהוא סימן לבניו בגלות אדום
שתפשנו אומנות אבותינו שנתפלל כן לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם אל תקרי אדם אלא
אדום כמ"ש ואתן אדם תחתיך ואמר שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו לולי ה' שהיה לנו ולפי
שהגזירות בגלות אדום נחלקו לג' חלקים במדרגה מרעה לרעה הא' שגזרו שלא יהיה לבר ישראל
מחיה להחיות נפשו ובני ביתו השניה שגזרו הריגה ממש והג' גזירת שמד וז"ש אזי חיים בלעונו
היא הגזירה לבלע ממנו המחיה כמ"ש כאלה חיים עם האשה שלא יהיה לישראל שום מחיה בחרות אפם
בנו לבקש תואנה ועלילה ע"ז ועל גזירה שניה גזירת כליה ממש אמר אזי המים שטפונו נחלה עבר
על נפשנו כפל הענין על גזירת הריגה שהיא לגוף ולנפש ועל גזירה הג' שהיא גזירת שמד אמר אזי
עבר על נפשנו המים הזידונים וגו' דהיינו לנפש לבד אבל אמר שהועילה תפלתן של ישראל וברוך
ה' אשר לא נתננו טרף לשיניהם ע"פ מ"ש דראה דניאל ד' חיות סימן לד' מלכיות דרביעי לא
מפורש שמה אלא דצורתה שנין ברזל לה אכלה ומדקה ושארא ברגלה רפסה שזה סימן למלכות
אדום שנדמה בכחו לחזיר מיעד דכתו בשיניו ואכלה מדקה בשיניה כל האומות בכח שיניו שהוא סימן
טומאה לחזיר אבל בשארה שהוא שארית ישראל אין לו כח בשיניו שהוא סימן טומאה לו אבל יש לו כח
על ישראל דברגליה שהוא סימן טהרה לחזיר דפסה ואין לו כח לכלות ישראל בשיניו וז"ש ברוך ה' אשר
לא נתן לו כח לטרוף בשיניו לכלותינו כמו על שאר האומות עובדי כוכבים וז"ש הקול קול יעקב והידים
ידי עשו ר"ל כפשטיה דאי לאו קול קול יעקב בתפלה ולימוד תורה היה שולט על ישראל גם בשיניו
לכלותם אבל כיון דקול קול יעקב בתפלה ותורה אין כחו אלא ידים ידי עשו שהוא סימן טהרה שלו
בדריסה בעלמא ואמר נפשינו כצפור נמלטה וגו' על פליטי הגזירה שבכל דור היפך שאמר עבר על
נפשנו המים וגו' ודימה ישראל לצפור שהוא עוף קטן ועסור ובקל הוא נמלט בשבר קטן בפח משא"כ
שאר האומות עובדי כוכבים שנדמו לעופות שמאים גדולים שלא יוכלו להמלט מהר ונתנו טרף לשיניהם
ומקיים ביה עזרנו בשם ה' וגו' היינו בקיבוץ גליות בב"י וע"פ מ"ש פ' האשה א"ר גדול יום
קיבוץ גליות כיום שנבראו בו שמים וארץ דהכונה בו כיום ראשון שנבראו בו שמים וארץ שהיה
הוא ושמו א' שע"כ נאמר בו יום אחד ולא ראשון שבו ביום שיתף הקב"ה שמו המיוחד למדת הדין
כמ"ש ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים כך בקיבוץ גליות יתייחד שמו הגדול כמ"ש ביום ההוא
יהיה ה' אחד ושמו אחד וז"ש עזרנו בקיבוץ גליות בשם ה' דהיינו בשם המיוחד שהוא השם שיתף
במעשה שמים וארץ ועיין עוד בזה פרק האשה וקאמר הכא דגם מעשה המן שבא מכחו של עשו
ועמלק נרמז כאן מדכתיב בקום עלינו אדם ולא מלך וק"ל: ברבות צדיקים ישמח העם זה מרדכי
כו'. לפי שהיו באותו דור בגלות צדיקים ורשעים אמר מה שנצלו הוא לפי שעולם נדון אחר רובו
כדאמרינן ספ"ק דקידושין וע"כ אמר ברבות צדיקים על הרשעים דהיינו מרדכי ואסתר וסייעתייהו
אז ישמח העם או שלשון ברבות הוא מלשון חשיבות לפי התרגום רבו מלשון חשיבות כשנעשו מרדכי
ואסתר חשובים ישמח העם ובמושל וגו' יאנח עם שינה הכתוב לכתוב ישמח העם בה' הידיעה
ויאנח עם בלא ה' ע"פ מ"ש המפרשים לפי שהמן בקש ישנו עם אחד וגו' ולא הזכיר איזה עם והיו
בשושן כל האומות בספק וע"כ אמר והעיר שושן נבוכה שכולם היו מצטערים ודואגים שמא עליהם
בקש המן לאבד משא"כ בכל מדינה ומדינה דכתיב בהו אבל גדול ליהודים כי שם ידעו כונתו על
היהודים ע"י הכתבים כדכתיב ונשלוח ספרים וגו' ולאבד את כל היהודים וגו' וז"ש כאן ברבות
צדיקים בשושן זה מרדכי ואסתר בעת גאולתן ישמח העם המיוחד שהוא ישראל שאז ידעו גם בשושן
מחשבת המן הרשע שעליהם היה אבל במשול רשע זה המן שאז עדיין לא ידעו בשושן על איזה עם
כונתו אז יאנח עם דהיינו כל עם ועם שכולם היו בספק: מהכא כו' אשר לו אלהים קרובים
כו' · כי המן אמר שבשביל הרחיקם אלהיהם מעל פניו וז"ש ישנו עם אחד מפוזר ומפרד בין העמים
בכל מדינות וגו' ע"כ אמר כי לו אלהים קרובים בכל קראנו גו' דהיינו בכ"מ שקראנו אליו הוא
קרוב לנו ואין כאן הרחקה כי מלא כל הארץ כבודו: או הנסה אלהים וגו' · דימה גאולתן בימי
מרדכי ואסתר לגאולתן במצרים כמ"ש שם עתה ידעתי כי גדול ה' כי בדבר אשר זדו וגו' שהפליג
בגאולת מצרים כי בדבר אשר חשבו לידון ישראל במים כמ"ש כל הבן הילוד היאורה וגו' הם נדונו
במים בים סוף כן היה גאולתן אז כי נהפך הפור לפוריכו שהם חשבו להשמיד וגו' את כל היהודים
בו בדבר נדונו ויכו היהודים בכל אויביהם מכת חרב והרג גו' והיינו הנסה אלהים לקחת גוי מקרב
גוי גו' להיות גוי זה תחת הגוי אשר חשבו עליהם רעה: ויהי הדא הוא דכתיב והתמכרתם שם לעבדים
גו' · כפל הצרה דלעבדים ושפחות אין קונה ולהריגה יש קונה כמ"ש כי נמכרנו אני ועמי להשמיד
גו' ואלו לעבדים ושפחות גו': לא מאסתים בימי יונים כו' לכלותם בימי המן כו' · אין זה כסדר
הגליות ושעבוד המלכיות דימי המן קדמי טובא ואפשר דלכלותם משמע ליה טפי על המן שבא
להשמיד ולהרוג ולאבד גו' אבל גירסת הילקוט חשיב להו לשעבוד ארבע מלכיות כסדרן לא מאסתים
בימי כשדים כו' לא געלתים בימי מדי כו' לכלותם בימי יונים כו' להפר בריתי בימי רומיים כו'
ושמואל דחשיב הכא בימי אספסיינוס ובימי רומיים בתרתי נ"ל בימי אספסיינוס על ימי החורבן
ובימי רומיים היינו באריכות הגלות דורות כמ"ש רבי וחכמי הדורות וחשיב בימי יונים אע"ג
דבהאי קרא בארץ אויביהם כתיב י"ל כיון דהיה אז ממשלת יונים עליהם גם בא"י בארץ אויביהם
מקרי והוא מבואר דגאולת מצרים לא חשיב לפי שהיתה גאולה שלימה על ידי הקב"ה כמ"ש אני
ולא מלאך כו' אבל בד' אלו הגאולות דחשיב הכא לא היה בהן גאולות שלימות רק על ידי אמצעי
כדקאמר לא מאסתים בימי כשדים על ידי דניאל כו' בימי יונים על ידי שמעון כו' ומסיים כי אני
ה' אלהיהם לעתיד שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהן כי בכל אלו ד' גאולות עדיין היו תחת
ממשלת אומות משא"כ לעתיד שתהיה הגאולה שלימה ע"י הקב"ה כמ"ש אני ה' ולא מלאך כמו
ביציאת מצרים כמ"ש כימי מצרים אראנו נפלאות וע"כ אין כל אומה ולשון יכולין לשלוט בהן אז
וכן בב"י א"ש: מהכא ואם לא תורישו את יושבי הארץ גו'. עיין פרש"י ונראה דאסיפא דקרא
סמיך דכתיב וצררו אתכם על הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אתם יושבים בה יתירא הוא דודאי
בארץ כנען מדבר כל הענין לעיל מיניה אבל על הארץ אשר אתם יושבים בה לאו בא"י מדבר אלא
בארץ של כל עולם אשר אתם יושבים בה מרמז בימי המן שאמר עם אחד מפוזר בין העמים ואז
וצררו אתכם כמפורש ביה צורר היהודים: מהכא כאשר דמיתי גו' אעשה לכם כו' · פרש"י אף
אלו כמעט כלו עכ"ל ועי"ל דהפסוק הזה אין לו הכרע אם לרעה אם לטובה ורמיזא אמעשה דהמן
אם לרעה לפי המחשבה כאשר דמיתי להם לאבד אני מדמה לעשות לכם ואם לטובה לפי המעשה
כאשר דמיתי להם שישלטו בכם אעשה לכם שאתם תשלטו בהם ולקיים מ"ש ביום אשר שברו אויבי
היהודים לשלוט בהם ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם: אחשורוש אחיו של ראש
כו' גם בתורה נתנו טעם לכמה שמות וע"כ ראו החכמים ז"ל ג"כ בדרשותיהם לתת טעם לקלת
שמות וע"פ מ"ש ר"מ דייק בשמא וקאמר אחיו של ראש ובן גילו כו' דודאי לאו אחיו ממש היה
אלא פירושו בן גילו כי האחים על הרוב דומים זה לזה והיינו שהיו דומין בבן מזלו שזה הרג כו'
מזלו מאדים כדאמרינן ספ"ב דשבת האי מאן דבמאדים יהא גבר דאשיד דמא כו' ומ"ד שהושחרו
פניהם כו' כשולי קדירה כו' ומלת אחשורוש אותיות שחור את דבר השחור מן ראש דהיינו שולי
קדירה ומ"ד כל שזוכרו אומר אח לראשו כו' יש לפרש כל שזוכרו מצטער ואומר על ראש עצמו אח
וצרה וא"נ אומר בדרך קללה על ראש המלך אח וצרה ומ"ד שהכל נעשו רשין כו' דהיינו נמי
אחשורוש שהכל נעשקין את וצרה על שנעשו רשין בימיו: הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחלתו ועד
סופו כו'. המתחיל בהוא אחשורוש שהוא בנין אב לכולן שבו מפורש טפי כמ"ש בתחלת מלכותו כתבו
שטנה גו' וקאמר קרא הוא אחשורוש כמו שהיה רשע מתחלתו בבנין הבית כן היה בסופו במעשה
המן וכן בדתן ואבירם הן ברשען מתחלתן בעוד שהיו במצרים כשא"ל משה רשע למה תכה רעך

כו' כמו כן היו בסופן במעשה קרח וכן בהוא עשו ברשעו מתחלתו כשמכר הבכורה שהיה נער בן
ט"ו שנה כן היה בסופו כדמפרש פרק קמא דסוטה כשהיה מערער על קבורת יעקב וכן הוא המלך
אחז פסוק הוא בד"ה וליש הפסוק ובעת הצר לו ויוסף למעול בה' הוא המלך אחז דהיינו שבכל
הרשיע בתחלתו והוסיף בסופו למעול בה' ולא חשיב רק ארבע הכא ובמדרש חשיב חמשה לרעה
דהיינו הוא גבור ציד: אברם הוא אברהם בצדקו מתחלתו כו' · כמ"ש בן ג' שנים הכיר אברהם
את בוראו שנאמר עקב אשר שמע אברהם וגו' כמנין עקב וסופו מפורש למען אשר יצוה את בניו
ואת ביתו אחריו לעשות צדקה וגו' וכן במשה ואהרן שהיו צדיקים מתחלתן כו' שלא נמצא בהם שום
חטא במותן רק מי מריבה וכן דוד הוא הקטן כו' דע"כ לאו ממש קטן היה דכתיב בענינו כי נער
אתה וגו' ואם ר"ל שהוא קטן מאחיו שנזכרו שם ה"ל למכתב הקטן מהם וע"כ דרשו כשם
שבקטנותו קודם שנעשה מלך הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה דהיינו מפיבושת כדאמרינן
בריש ברכות שנקרא מפיבושת ע"ש שהיה מבייש פני דוד בהלכה כך במלכותו הקטין עצמו אצל מי
שגדול ממנו בחכמה דהיינו אחיתופל שקראו אלופי ומיודעי שקבל ממנו דבר חכמה כדמפורש פרק
החליל בענין כשחפר יסוד המקדש ובמדרש חשיב עוד ב' הוא חזקיה המלך הוא עזרא עלה וגו'
ע"ש: המולך כו' שמלך מעצמו כו' · דרש כן דהל"ל לכתוב הוא אחשורוש מלך מהודו וגו'
דתחלת המקרא ויהי בימי וגו' משמע דבלשון עבר משתעי: מהודו כו' וה"א הודו וכוש גבי הדדי
קיימי כו' · ר"ל וא"כ ע"כ לאו כמשמעו קאמר דהא כתיב שבע ועשרים ומאה מדינה דהוי טפי אלא
כמש כו' וכה"ג מפורש בפ' כ"ג גבי מתפסח ועד עזה ע"ש: בתחלה מלך על ז' כו' אלא מעתה
ושני חיי עמרם וגו' ולא תקשי ליה משני חיי אברהם ק' שנה וע' שנה וה' שנים דהתם ודאי איכא
למדרש בי' כיון דכתיב שנה בכל כלל וכלל כמו שפרש"י גבי שני חיי שרה וכמו שהאריכו בזה הרמב"ן
(והראב"ן) והרא"ם ע"ש משא"כ הכא דלא כתיב מדינה בכל כלל ודומיא דהכי בשני חיי עמרם
דלא כתיב שנה בכל כלל ולכך פריך מיניה ועוד נראה דהכא דריש ליה מדשינה לכתוב מספר קטן
קודם דהיינו ז' ואח"כ כ' ואח"כ ק' ולא כן דרך הכתובים בשני חיי אברהם ושרה וישמעאל דכתיב
בהו המספר גדול קודם ולכך פריך אדהכא דשני חיי עמרם נמי בהה"ג המספר קטן קודם וק"ק
אמאי לא פריך מקראי דלעיל מיניה בשני חיי לוי ושני חיי קהת דכתיבי נמי בהה"ג המספר קטן
קודם: דקרא יתירא כו' ש"מ לדרשה כו' · ולכך הקדים מספר קטן לאשמועינן דמעיקרא בזמן
ושתי המלכה לא מלך רק על ז' מדינה וכשנשאת אסתר זכה למלוך עוד על כ' ועוד על ק' ואיתא
במדרש קכ"ז מדינות בזכות שרה שהיו שני חייה קכ"ז שנים: אחאב דכתיב חי גו' אשר לא שלח
לבקשך וסיפא דקרא והשביע את הממלכה ואת הגוי גו': ונ"ב דכתיב והיה הגוי והממלכה אשר
לא יעבדו וכו' · בקרא דלעיל מיניה כתיב ועבדו אותו כל הגוים ואת בנו ואת בן בנו גו' דהיינו
אויל מרודך ובלשצר ולא חשיב להו אפשר דנ"כ וזרעו קאמר ומיהו ק"ק אמאי לא קא מייתי הכא
ההוא קרא דלעיל מיניה: ע"ב הניחא למ"ד מלך והדיוט כו' מה שיש לדקדק בזה מפורש פרק
מי שאחזו: שמלך על העליונים כו' · פרש"י על העליונים על השדים עכ"ל דלא ניחא להו למימר
שהיה שולט על המלאכים העליונים אבל על השדים מצינו ששלט כדאמרינן פרק מי שאחזו דהיינו
דכתיב עשיתי לי שדה ושדות וקרוין עליונים שהם שמים באויר תחת השמים הנקרא כסא ה' כמ"ש
השמים כסאי גו' והיינו שישב על כסא ה' כאילו ישב על השמים שהם למעלה מן השדים אבל
המלאכים הם למעלה מן השמים ולא מלך עליהן שלמה: הא איכא ירושלים דלא כו' · ודקאמר
מי בכל אלה הארצות גו' ע"כ בשאר ארצות קאמר וכן מפורש מי בכל גו' אשר הצילו גו' כי יציל ה'
את ירושלים גו' אבל ליכא למימר הכא דקא משתבח נפשיה כדקאמר בסמוך דהא עם אנשי ירושלים
היה מדבר שידעו שלא כבשן: הא איכא שבע דלא מלך דכתיב כו' · ודכתיב כתב לכל עממיא
ולישניא די דארין בכל ארעא גו' היינו שהודיע כן לכל האומות גם לאותן שבע שלא היו כבושין
תחתיו שהציל הקב"ה בנס את דניאל כמפורש בקרא: התם אשתבוחי דקא משתבח בנפשיה וכו' ·
ר"ל דאיהו גופיה קאמר הכי להשתבח עצמו גם בדבר שאינו דלישנא דמדבר בעדו הוא ולא כן
הכתובים דלעיל: ונ"ב מנלן דמ"ה כו' דאמר מר גלו בז' גלו בח' כו' דאמר מר שנה ראשונה כו' ·
לא הוה איצטריך ליה לאתויי בכל זה דמלך מ"ה שנין אלא ההוא קרא דסוף ספר מלכים דכתיב
ויצא יהויכין גו' ויקח אותו מלך בבל בשנת שמנה למלכו וכתיב שם בסופו ויהי בל"ז שנים לגלות
יהויכין גו' נשא אויל מרודך גו' את ראש יהויכין גו' תמני ול"ז הרי מ"ה דכ"כ כו' אלא דאגב גררא
בא ליישב רומיא דקראי בכל זה: וכתיב ביה בליליא קטיל בלשצר גו' וכתיב דריוש מדאה כו' ·
הני קראי נמי לכאורה לא הוה צריך ליה לאתויי הכא אלא ליישב האי קרא דלפי מלאות שבעים שנה גו'
שודאי נתקיים אז שנתבטל מלכות בבל ודריוש מדאה קביל מלכותא ודכתיב ביה אפקוד אתכם היינו
בפקידה בעלמא כו' דכתיב והוא פקד עלי גו' כדלקמן ובלשצר טעה לומר דלגאולה ממש קאמר
קרא כדקאמר תו לא מיפרקי אפיק כו' אבל רש"י פירש לעיל לפי מלאות לבבל כשבור הוא למלכות
בבל מיום שנפלה בבל מלכות וזה נ"כ כו' ע"ש משמע מפירושו דזה היה טעותו ולא ידענא מי
הכריחו לכך דודאי לפי האמת נמי כן הוא מיום שמשלה מלכות בבל קאמר לפי מלאות לבבל שבעים
שנה גו' אלא דטעה בין פקידה בעלמא לגאולה ממש כדמוכח' הסוגיא ולקמן לפי סדר עולם
יתיישב זה: מאי לבבל לגלות בבל כו'. דהיינו מגלות יהויכין שהיה שמונה למלכות נ"כ וטעי ליה
לממני ע' שנין מחורבן ירושלים דהיינו מגלות צדקיהו שהיה י"א שנה אחרי זה ומשמע מזה דהוה
ידע אחשורוש נמי נבואה זו למלאות לחורבן ירושלים גו' ואפשר דהוה טעי לומר מחורבן ירושלים
היינו מגלות יהויכין שהיה תחלת החורבן ובלשצר נמי אפשר דהוה ידע נמי זאת הנבואה למלאות
לחורבן ירושלים גו' אלא דהוה טעי לומר דהיינו מיום שכבש את יהויקים שהיה בשנה שניה למלכות
נ"כ דהוה כמו תחלת החורבן של ירושלים ועוד אפשר דבלשצר וכן אחשורוש כפרו בנבואה זו משום
דהך נבואה לפי מלאות לבבל ע' שנה גו' סותר לפי דעתם הך נבואה דלמלאות לחורבן ירושלים
דלא הוי ידעי ליה למימר דהך לפי מלאות לבבל לענין פקידה בעלמא קאמר כדלקמן: אלמה כתיב
באדין בטילת עבודת כו' · אסיפא דקרא סמיך עד תרתין למלכות דריוש גו' ופרש"י שנקראו לו ג'
שמות דריוש כורש ארתחשסת' כו' הכי מפורש בפ"ק דר"ה כורש שמלך כשר היה ארתחשסת' ע"ש
מלכותו ומה שמו דריוש כו' וע"ש בתוס':

דף יב בד"ה תנ"ה דבשנת כו' כשמת בלשצר לא היה לכיבוש יהויקים אלא ע' חסר
אחת ואכתו כו' עכ"ל לפי החשבון דלעיל דחשב בלשצר הוי ע' מיום שמלך
נבוכדנצר ומיום שכבש יהויקים היה ע' חסר אחת היינו משום דלא חשב אלא תרתי דידיה
לפי טעותו אבל לפי האמת דלא היה הפקידה עד שנה א' לכורש וה"ל בכלל ע' שנים ג'
שנים לבלשצר כדכתיב בשנת ג'. לבלשצר וגו' וכדחשיב לעיל חדא לבלשצר משמע וע"כ
צריכין למנות הע' שנים לכיבוש יהויקים ולא ממלכות נבוכדנצר ודו"ק: גמ' באמצע סעודה
ומאירה להם כצהרים דבי ר' ישמעאל כו' כצ"ל:

ח"א דף יב ע"א בפרש"י בד"ה תנ"ה דבשנת כו' למדנו מברייתא זו כשמת בלשצר כו' אלא
ע' חסר א' כו' ואכתו מנינו למעלה כו' וג' דבלשצר כו' עכ"ל צ"ע בדבריו
דהא לא מנינן לעיל אלא תרתי דבלשצר דבג' נהרג ושבעים דמנינו לעיל היינו מיום שמלך נ"כ
בניכוס אבל מכיבוש יהויקים שהיה בשנה שניה ודאי דהיה ע' חסר א' ויש ליישב פירושו לפי מה
שהביא מליסנא דסדר עולם דלא חשיב ליה פ' שנין אלא מיום שכיבש את יהויקים ששלט על ישראל
וה"ל חסר א' לפי מה שמנה לעיל תרתי דבלשצר ויש להגיה בפירושו תרתי דבלשצר וע"פ דברים
אלו נמשך גם פירושו דלקמן בד"ה לפקידה כו' שהיא שנת ע"א לכיבוש יהויקים שפשטה בבל על
ישראל: בגמ' אף דניאל טעה כו'. מפו' יפה בפרש"י ס' דניאל ע"ש: לפקידה בעלמא כו'
והוא פקד עלי לבנות גו' גם שנתבטל הבנין י"ח שנה עד תרתין לדריוש מ"מ היתה אז פקידה
שנתיישבו ישראל קצת מאז בא"י וכמ"ש שם מי בכם גו' ויעל לירושלים גו' וכדאמרינן בעלמא מעוף
השמים עד בהמה נדדו כ"ב שנה כמנין בהמה היה א"י חרב דהיינו כ"ב שנה מגלות צדקיהו עד
שנה שמלך כורש הראשון: הוא יבנה ביתי ויקבץ גלותי כו'. דכתיב בההוא ענינא בסמוך הוא
יבנה עירי וגלותי ישלח גו' ותחלת הענין אשר החזקתי בימינו יש רמז על כורש שני בן אסתר שבו
יתקיים יבנה עירי שהוא יבנה ביהמ"ק וירושלים והיינו בימינו שהיה בן אסתר ממשפחת ימיני כדכתיב
איש ימיני אבל קובל על כורש הראשון אני אמרתי כו' והוא אמר מי בכם מכל עמו גו' ובישל
אח"כ הבנין ע"י צרי יהודה: כתיב חיל פרס ומדי וכתיב למלכי מדי כו' פרש"י דבהאי קרא סמיך
מדי לפרתמים ובאידך קרא סמיך מדי למלכי ועי"ל מדקדקים פ"א את מדי לפרס ופ"א הקדים
את פרס למדי דכשו כן דפ"א זה חשוב ופ"א זה חשוב: כתיב הכא יקר תפארת גו' וכתיב התם
לכבוד ולתפארת גו'. אבל מלת לכבוד דכתיב הכא כבוד מלכותו וכתיב התם לכבוד ולתפארת לא
משמע ליה למדרש הכי דלא משמע ליה יתורא כמו תפארת: ח"א פקח היה כו' דקרוב רחיקא
כו'. י"ל ע"פ מ"ש התרגום מטול מה עבד משקיא ית דאמרי דמרדו פלוה איפרכיא ואזל וכבשינן
כו' ועבד להון משקיא כו' ע"ש דהיינו שהיה סעודה זו דרך פיוס ולהכי פליגי דמ"ד פקח היה
דבני מאתיה כל אימת דבעי מפייס להו ומ"ד טפש היה דאם היו חזרו הנך רחוקים למרוד בו הוו
הנך קיימי בהדי': מפני מה נתחייבו שונאיהם כו'. שייכא הך מלתא אהאי קרא דכתיב ביה עשה
המלך לכל העם הנמצאים בשושן גו' משתה גו' דמשמע בכלל כל העם גו' גם ישראל שהיו שם וכן
הוא בתרגום עבד מלכא לכל עמא בית ישראל דאשתכחו בשושן חייבא כו' וז"ש לכם א"כ שבשושן
יהרגו שבכל עולם כו': מפני שהשתחוו לצלם כו' פרש"י לצלם בימי נ"כ עכ"ל דמשמע מקרא
דחנניה

[illegible]

ערעילאין ומנפלן עמר וכיתן ביומא דשבתא כו' ע"ש ואפשר שהודיע לשעותה שהכיפון מלעל גוף הערומים: **בשוך** חמת וגו' זכר את ושתי ואת אשר עשתה וגו'. דלפי ענינו שזכר אותה ושלב של הריגתה בחמתו לא היה להזכיר את אשר עשתה אלא על אשר נגזר עליה הריגה שלב ולכך דרשו אשר עשתה דהיינו שמעבדה כך בנות ישראל כן נגזר עליה: **שפרחה** בה צרעת כו' ועשה לה זנב כו' עיין בפרש"י ותוס' ע"פ הירושלמי וכתב בעל הערוך פי' כל דבר שהוא יתר שאינו כמדת חבירו כו' קרוי זנב כו' ע"ש ולא ידענא מי הכריחו לפרש כך ואימא דזנב ממש עשה לה כבהמה וכה"ג אמרינן בפרק הרואה באדם הראשון שנברא בזנב שנבראת ממנו חוה: **אמאי** דלקה ביה כולי האי כו'. דהשנין כפול ויקצוף וגו' וחמתו בערה בו ואפשר שדקדק כן מלשון בו דמשמע שחמתו בערה בדבר שתלוי בו דהיינו שזלזלה בדיבורה לקרותו אהורייר' דאבא כו' והוא גברא אשתטי כו' ולא קראה אותו מלכא: **ויאמר** המלך לחכמים מאן חכמים רבנן כו'. מלינו לשון חכמים באו"ה כמו ויקרא פרעה לחכמים וגו' אבל יודעי עתים לא מלינו רק בחכמי ישראל כמ"ש ומבני יששכר יודעי בינה לעתים וגו' והם מכלל סנהדרין שדנין דיני נפשות בזמן שביהמ"ק קיים ולכך א"ל דיינוה ותדלא מלינו שדנו בה אלא תמוכן פסק דינה כדכתיב לא על המלך וגו' ש"מ דלא רצו לדונה מטעם דהיכי נדייק' כו' וא"ל זיל לגבי עמון ומואב דיתבו כו' ואפשר דאלו השרים דחשיב היה מהן מעמון ומואב כמו שהיה ממוכן זה המן מעמלק: **הקרוב** אליו כרשנא וגו' כל הפסוק ע"ש הקרבנות כו'. כפרש"י והקרוב מלשון הקרבת קרבן עכ"ל והיינו משום דלפי פשוטו ה"ל למכתב והקרובים אליו בלשון רבים ואמר שמס"ש אמרו לפני הקב"ה כו' ובתרגום איתא נמי הך דרשה ובני יששכר דהזכיר לעיל שלא רצו לדונה הם היו מתפללים כך והזכיר בתפלה זו כלל הקרבנות הבאים לכפרה ובאיזה מקום וע"י מי כרשנא ע"ש כרים בני שנה שהם שני הכרים וכבשים שנקרבו בתמיד של שחרית ושל מנחה שהוא קרבן צביר שהיה לכלל ישראל חלק בו. ואמר שתר ע"ש שני תורים שהוא קרבן עני שכל אלו נקרבו על אדמתם שנא' מזבח אדמה וקאמר ע"י מי ע"י כ"ג שמיתם בבגדי כהונה שבו א' מאבנים טובות הנקרא תרשיש ואמר מרס כלום מרסו בדם שנעשה ע"י שאר כהנים שהיא עבודת הדם השייכה לזריקה המכפרת ומרסנא כלום מרסו במנחות כו' שהיא קרבן בדלי דלות ממוכן כלום הכינו שלחן כו' שהיא עבודת התמידין בלחם הפנים וכענין זה בתרגום: **ויאמר** ממוכן זה המן כו'. יש רמז במזמור אילת השחר דכתיב ביה "הצילה "מחרב "נפשי "מיד "כלב וגו' שבו ר"ת המ"ן ממכ"ן ולקמן מייתי ליה אהאי קרא ע"ש ואמר שנקרא שמו ממוכן שמוכן לפורענות כו' פרש"י לפורענות עומד להיות תלוי עכ"ל ועי"ל שמוכן לפורענות להביא פורענות לאחרים מתחלה במעשה ושתי להורגה ושוב אח"כ להרוג ולאבד את כל היהודים וגו': **אפילו** קרחא בביתי' פרדשכא כו'. קרחא שפל אנשים נקרא בלשון גנאי קרחא כמ"ש התוס' בפ"ב דבכורות כדכתיב עלה קרח גו' ובפ' שואל מהכא לקרמינאה כמה כו' ורש"י בפי' שאף הגרדן של ביתו עכ"ל אין זה פי' של קרחה אלא דר"ל אדם בזוי ושפל כמו הגרדי: **ויפקד** גו' ערום יעשה בדעת זה דוד כו' יפרוש גו' זה אחשורוש כו' מפורש בפרש"י והוסיף על פירושו לשון המקרא ערום יעשה בדעת היינו שדוד לא פי' כלום אלא שאמר קרא שעבדיו אמרו כן וגם בקשו לו נערה אבל הכסיל זה אחשורוש הוא פי' בעצמו האולת ויפקד המלך פקידים גו' ויקבצו כל נערה וגו' ובזה יתיישב שלא הביא קרא דלעיל מיניה ויאמרו נערי גו' יבקשו למלך נערות בתולות גו' אלא דמייתי קרא דבתריה ויפקד המלך פקידים גו' ויקבצו את כל נערה גו' דהיינו שהוא פי' והסכים באולת שא"ל נעריו: **אי** ליחוסי קאתי ליחסיה עד בנימין כו'. ובכלל קושיא זו נמי דדורות דביני ביני נמי לא הזכיר דהא שמעי לאו בן קיש הוא אלא בן גרא הוא כדלקמן: **בן** יאיר בן שהאיר עיניהם כו'. כמ"ש ליהודים היתה אורה גו' ובן שמעי כ"ש ששמע הקב"ה כי הקים בתפלתו על שערי רחמים כו' כי כבר ננעלו שערי רחמים כדאמרי' במדרשות שגזר עליהם כליה לולי תפלתו של מרדכי וצדיקים שבאותו דור שנפתחו להם שערי רחמים שננעלו: **קרי** ליה יהודי אלמא כו' עיין פרש"י ונערי ל"ג אלא ה"ג אמר רבה בב"ח כו' ע"ש לפי דבריו יהיה אמר רבה בב"ח פירושו של מוכתר בנימוסו דהיינו שייחסו הכתוב בין מלד אב ובין מלד אם אבל בערוך גרס מוכתר בנימוסו הוא כעדי פי' כו' ע"ש ולפי זה י"ל דרבה בב"ח כו' מלתא באנפי נפשיה הוא: **ב"י** אמרה לאידך גיסא כו' כפרש"י ללעקה כו' הם גרמו לי הלער עכ"ל ולשון מה שילם לי ימיני כו' אינו מדוקדק לכאורה דמה תשלומים שייך בו ונראה לפרש משום דלפום ליהטה עשה יהודי דהיינו דוד מעשה טוב שלא הרג את שמעי שנולד ממנו מרדכי שהביא הגאולה בתפלתו וימיני שהוא מרדכי שילם ותיקן מה שקלקל שאול דלא קטליה לאגג דכה"ג אמרי רבנן לעיל וקאמר דאינו כן דמה עשה יהודי שלא תיקן כלום במה שגרם שנולד מרדכי דאי לא הוה מרדכי לא היה כאן תקלה דהמן לא היה מקנא אלא במרדכי וכן בימיני לא שילם מה שקלקל שאול דאילו הרג את אגג לא היה נולד המן:

דף יג ע"ב תוס' בד"ה וטובלת ויושבת בחיקו כו' וא"ת והא לא היה שם הבחנת ג' חדשים כו' עכ"ל עם אחשורוש היתה משמשת בטוך ומה שנתעברה ממנו היינו לאחר שנאסרה למרדכי כדלקמן כאשר אבדתי כו' כך אובד ממך דשוב לא היתה משמשת בטוך אבל דוחק לפרש כששמשה עם מרדכי משמשת היתה בטוך דלא התירו לשמש בטוך אלא לג' נשים קטנה מעוברת מניקה וק"ל:

ח"א דף יג ע"א כל הכופר בע"ז נקרא יהודי כו'. וע"פ מ"ש פ"ק דסוטה יהודה כו' וע"ש של הקב"ה דיש בו ארבע אותיות השם ומייתי ליה מדכתיב איתי גוברין יהודאין וגו' אע"ג דקושטא הוא דמבני יהודה הוו כמפורש ברים ספר דניאל מ"מ לא ה"ל למקריין הכא יהודאין אי לאו דכתיב שם ולאלהך לא וגו' והתוס' כתבו דבפרק חלק איתא דלא היו משבט יהודה עכ"ל אבל בפ"ק דסוטה מוכח דהיו מיהודה שאמרו שם דהקב"ה א"ל ליהודה אני מציל שלשה מבניך מן האש ומאן נינהו חנניה מישאל ועזריה: **כל** דבריך אחד הם כו'. וכולם שמות משה הם ונראה דדרשו כן משום דאילו היו ממש בניה לא ה"ל לייחסן אחריה כמ"ש ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח לו מרד אלא ה"ל לייחסן ע"ש משפחת אב אלה בני מרד אשר ילדה לו בתיה בת פרעה וע"כ אמרו דלאו בני מרד היו שנולדו לו ממנה ולא נקראו על שמה אלא שהיא גדלתן כדמסיק ומשום דלא מלינו שהיא גדלה רק את משה ע"כ כולן שמות משה הן ירד שירד להם לישראל מן כו' כדאמרינן במסכת תענית מן בזכות משה גדור שגדר פרלותיהן כו' היינו התורה שנתנה על ידו חבר שחיבר ישראל כו' היינו שהיה משה כמו סרסור בין הקב"ה ובין ישראל סוכו שנעשה להם כסוכה כו' היינו להגין עליהם בתפלתו מן הפורעניות במעשה עגל ובמעשה מרגלים יקותיאל שקוו לאל בימיו כו' דהיינו דור המדבר שקוו בכל יום ויום ליתן מן ושלו ובאר ואבי זנוח שהזניח עונותיהן כו' שע"י תפלתו היה הקב"ה סולח להן עונותיהן כמ"ש ויאמר ה' סלחתי כדבריך אבי אבי היינו שלשה אבי דכתיבי דהאי דכתיב גבי אביגדור היינו שהיה אב בתורה לגדור פרצות של ישראל במעשיהם הרעים שהיה להן כבר במלרים ואבי סוכו דהיינו אב בחכמה יודע להתפלל על ישראל להגין עליהם מן הצרות כמ"ש מי כהחכם יודע פשר וגו' זה משה ואבי זנוח אב בנביאים שידע לגם הרע ואעפ"י כן בקש על כפרתן: **שבפרה** בע"ז כו' שירדה לרחוץ מגילולי כו' מפורש פ"ק דסוטה: **אשר** הגלה וגו' שגלה מעלמו כו'. דלא ה"ל למכתב אלא אשר הגלה מירושלים עם יכניה וגו' עם הגולה וגו' אשר הגלתא יתורא דקרא הוא אלא לומר לך דהם גלו עם יכניה בע"כ ע"י כ"כ אבל הוא גלה עמהם מעלמו: **ע"ש** הלדיקים שנקראו הדסים כו'. כי האדם עץ השדה הוא והדם הרע דומה לאילן סרק שעומד לשריפה וכמ"ש ס"פ החובל אזל דיקלא בישא אלל קינא דשרכי והיפך אדם הטוב דומה לאילן טוב כמ"ש לדיק כתמר יפרח וגו' שנושא פירות טובים וכן ההדס בריחו הטוב: **אסתר** ע"ש שהיה מסתרת דבריה שנאמר אין אסתר מגדת את עמה וגו'. עשתה כן כדי שלא יתקנאו בה וז"ש ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה כמפורש לעיל דכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו ובתרגום נתנו טעם אחר: **שהיו** א"ה קורין אותה ע"ש אסתהר מלשון סיהרא וכן הוא בערוך: **לא** ארוכה ולא קלרה כו' הוא מעלה בבן אדם כמ"ש בחנה זרע אנשים לא ארוך ולא גוץ כו' ע"ש: **אל** תקרי לבת אלא לבית כו'. פירוש לאשה כדאמרינן בעלמא קריתי לאשתי ביתי: **ואת** שבע הנערות וגו' שהיתה מונה בהן ימי שבת ומדכתיב הראויות לה דרים לה דהיינו שהיו ראויות לה לידע ימי השבוע ובתרגום מפורש שהיה להן שמות כפי מעשה כל יום מימי השבוע ע"ש: **וישנה** ואת נערותיה וגו' שהאכילה מאכל יהודי דהיינו שמינה לה מאכל עם נערותיה מאשר הגשים ומפורש בתרגום דגם נערותיה לדקניות היו שלא רצו לאכול דבר איסור ומ"ד שהאכילה קדלי כו' היינו שמינה ליתן לה מאכלה מאשר יהודים או שינה ליתן לה מאכל שמן וטוב ומתוק אונסה אכלה כפרש"י ומ"ד ששינה להן לאכול בזרעונים כמו שמלינו בלדיקים: **מאי** שמן המור כו' סטכת כו' מפי' הערוך מירא דכיא וכן הוא בתרגום אונקלוס מר דרור מרי דכיא ועיין באורך בזה ברמב"ן פרשת כי תשא ואנפיקינון שמן זית כו' שמשיר את השיער כו' ובערוך בשם ר' מללית שמשחיר השיער ובשמעתין משמע דפליגי אבל בתרגום פי' את שניהם בשמן המור וא"ל ויכחן בסטכי' ואנפקינון דמנתר ית שערא כו' ע"ש: **מגנותו** של אותו רשע למדנו שבחו כו'. דודאי לא בא הכתוב לספר שבחו של רשע אלא גנותו כפרש"י אלא דמתוך גנותו למדנו כו': **ותהי** אסתר וגו' מלמד שכל אחד ואחד כו' מפורש לעיל: **חדש** שבת ירח שהגוף נהנה מן הגוף כו' עיין פרש"י וים לפרש בהיפך שהעיד הכתוב על גנותו שהיה בעל הנאה ונתכוון כן להנאתו: **ויעש** המלך משתה גדול עבד משתיא כו'. מדכתיב שוב את משתה אסתר וגו' דיתורא דקרא הוא לומר דבשבילה עשה המשתה והנחה וגו' שכל המפורש בשבילה עשה כדי לגלות לו ואמר אזיל שקל עלה ממרדכי אמר כו' מדכתיב ובהקבץ בתולות שנית כיון דכבר כתיב שהמליכה תחת ושתי למאי קבץ בתולות שנית גם קמך לו ומרדכי יושב וגו' שאין ענין זה לזה אלא לאשמועינן שנטל עלה ממרדכי היאך יעשה שתגלה לו ואמר ליה לאחשורוש שיקבץ בתולות שנית ואין אשה מתקנאה כו' וע"י זה אפשר שתגלה וקאמר דעשה כן ואפ"ה לא גליא ליה כדכתיב בתר הכי אין אסתר מגדת וגו' והוא יעלו כן שאפשר שאחרת מהבתולות תמלא חן בעיניו וישלח את אסתר דמטעם זה נוח לה שלא תגיד כדי שיאמר דממשפחה בזויה היא וישלחה כפרש"י במגילה: **ע"ב לא** יגרע מלדיק עינו בשכר כו' פרש"י נותן עיניו במעשה לדיקים כו' ע"ש ועי"ל עינו מלשון כעין הבדולח שלא יגרע ללדיק שכר כעין מעשיו בשכר לניעות שהיתה בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול שהיה לנוע כדלקמן ואמר בסיפא דהאי קרא שזכה בזה למלוכה שנאמר ואת מלכים לכסא וזכה הוא שילאת ממנו אסתר שהיתה לנועה כמפורש בכמה ענינים ובהגיע תור אסתר לא בקשה דבר וגו' ואין אסתר מגדת וגו' שכל זה מכלל הלניעות כעין דלקמן גבי שאול וזכתה בזה ג"כ למלוכה ופרש"י דאסתר יצאת משאול בתרגום דמגילה מייחס מרדכי ועושהו עשירי לשאול כו' ע"ש אבל מתוך שמעתין דלעיל דקאמר דהיה מרדכי מזרע שמעי שקלל דוד והוא שמעי מוכח מתוך המקראות דלאו מזרע שאול הוא אלא ממשפחת שאול מימיני היה מזרע קיש אבי שאול: **ויגד** יעקב וגו' וכי אחי אביה הוא כו' עד אלא מתוך סימני כו' כל הסוגיא מפורש פרק י"כ: **ומה** לניעות היה בשאול כו' דכתיב ואת דבר המלוכה לא הגיד וגו'. מכלל לניעות הוא שלא יודיע אדם מעלתו כנאמר יהללך זר ולא פיך וה"נ לאתויי לניעות ממש שהיה בו כשהלך למערה להסך רגליו אלא שהיה זה אחר שמלך: **כשהקב"ה** פוסק גדולה לאדם כו' שנאמר ויושיבם לנלח וגו'. סיפיה דקרא דלעיל לא יגרע מלדיק עינו הוא ובפ' המזבח מקדש מייתי לה נמי הך דרשה על מעשה שאול דפסקו לו גדולה לעולם מעיקרא אלא שנטלה ממנו ע"י שהגביה עלמו כמ"ש ואם אסורים בזיקים ופרש"י על ידי שמגביהין עלמן באין לידי עניות ויסורין עכ"ל נראה מפירושו אסורים מלשון יסורים אבל מלת ואם אינו נופל בו לפי הדרש וע"כ נראה לפרש לפי דרשה זו ואם שיעשו אסורים דהיינו דבר האסור כמו שעשה שאול שחמל על אגג והרג נוב עיר הכהנים באו לידי זיקים ואם כמו או דהיינו שיגביהו או שיעשו אסורים: **ואת** מאמר מרדכי וגו' שהיתה מראה דם כו'. מאמר מרדכי אינו מפורש מה הוא ובתרגום מפורש בכמה דברים הות אסתר עבדת שבתא כו' וכל פקודיא דמתחייבין נשיא הות נטרא ע"פ מרדכי כו' ע"ש והכא לא הזכיר רק לענין דם נדותה שזה היה מפורסם ביותר ע"י שהיתה מראה דם נדותה לחכמים: **באשר** היתה באמנה וגו' וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי כו'. לכאורה קשה מהיכא משמע ליה מהאי קרא שהיתה יושבת עתה בחיקו של מרדכי דכאשר היתה באמנה וגו' לא משמע אלא דקאי אמאמר מרדכי אסתר עושה ועוד דטובלת פרש"י מחמת נקיות והל"ל רוחלת ונראה דודאי קאי אדלעיל אמאמר מרדכי וגומר שהיתה עושה עתה כמו שהיתה באמנה אתו ולענין שהיתה מראה דם נדה כמו שהיתה בבר קודם שנלקחה לבית המלך אלא משום דודאי כדי שלא תשמש בנדותה עם המלך לא היתה יכולה ליזהר מדם נדותה כמ"ש התוס' שבכל יום היה הרשע מלוי אללה ואונס היה לה כדאמרינן פרק בן סורר וא"כ ע"כ הא דהיתה מראה דם נדותה לחכמים כמו שהיתה באמנה אתו משום דהיתה יושבת גם אז בחיקו של מרדכי וניחא דקאמר אחר שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש בכל יום בעת נדותה אח"כ כשבאתה ליסב בחיקו של מרדכי מקודם זה היתה טובלת ממש לנדותה אחר ספירת ימי נדותה: **הקציף** הקב"ה כו' נעשות רלון לדיק כו' הכי קאמר רלון לדיק שיוסף ביקש על כך כמ"ש כי אם זכרתני אתך וגו' והוצאתני מן הבית הזה אבל מרדכי לא ביקש ע"כ אלא שהקב"ה עשה לו זה שיודע לו הדבר ולעשות לו נס עי"ז כמ"ש בלילה ההוא נדדה שנת וגו' וענינו שהקב"ה מסבב סבות הפכיות ללדיקים פעם להקליף האדון על העבד ופעם לעבד על האדון: **מיום** שבאתה זו לא ראינו שינה כו'. נראה שילא להם זה הדרש ממה שקראם שומרי הסף שים בזה שני משמעות כדעת המפרשים אם שומרים בית המלך מבחוץ במקום סף הבית כי כן דרך המלכים שלא ילך אדם לבית המלך שלא ברשות וכמוהו וידיה על הסף והיא באה בסף הבית ושומרי הספים לאוהל ואם מלשון מזרק וכמוהו מן הדם אשר בסף ועוד הרבה ולזה קאמר ע"י שהיה שומרי הסף שומרי פלטרין של מלך וכמ"ש בתרגום היו שומעין דבר שבינו ולבינה ואמרו שלא ראינו שינה בעינינו בא ונטיל ארס בספל כו' דהיינו שומרי הסף שהיו ממונים גם על ספלי ומזרקי המלך שהיה רוחץ בהן או שותה בהן וא"ל והלא אין משמרתי כו' ר"ל שלא היה משמרתם שוה כגון שאחד מהם היה שומר בפתח המלך חלי היום בשחרית והב' חלי השניה של היום

וכן

וכן בלילה וכדי שיביא אחד מהם אדם ממקום שהיה שם צריך לשהות כל היום או לילה יותר מכדי משמרתו שאם היה משמרתן שוה שלא היה לכל א' שיעור קבוע לו לשמירה אלא שהיו שומרין ביחד היה יכול אחד מהן לשמור שם ושני היה יכול לילך להביא שם האדם ממקום שהיה וכיון דאין משמרתי ומשמרתך שוה כאחד כי כשאני אלך להשהות יום אחד שהא משמרתי הקבוע לי בלילה בלא משמר ויכניסו בדבר וא"ל חבירו שלא יהיה משמרתך בלילה שאני אשמור משמרתי ומשמרתך וקאמר והיינו דכתיב ויבקש הדבר וימצא דמ"מ הרגישו בדבר לפי שמצאו שלא היו במשמרתן שידעו משמרתן הקבוע וזה שמר שלא היה במשמרת שלו ואותו שהיתה משמרתו קבוע אז לא היה שם ובקשו הדבר ונתודע להם שהלך להביא אדם לשם ורש"י פירש אתה ממונה על עבודה אחת ואני ממונה על עבודה אחרת ע"כ ולשון אין משמרתך ומשמרתי שלי שוה אינו משמע כן שהרי שניהם שומרי הסף היו ודרכו לא ידעתי: מאי אחר כו'. וכה"ג אמרינן בס"פ הכונס מאי אחר אחר דבריו של שטן כו' וע"ש דברי הרא"ש בחומש וכבר כתבנו שם ולמ"ד נמי דאחר מופלג הוא מ"מ משמע שהשכח הדברים שזוכר לעיל מיניה בא הענין שזכר כאן וכה"ג יש לפרש כאן אחר שברא הקב"ה להם רפואה כו' אבל או"ה אינו כן מכה כו' ועניינו כי כבר הבטיחנו הקב"ה כי אעשה כלה בכל הגוים גו' אך אותך לא אעשה כלה ויסרתיך למשפט גו' דהיינו היסורין הבאין על ישראל לא באו לכלותן רק למרק חטאם והיינו רפואתן מוכנת קודם למכה דודאי ירפאו משא"כ באו"ה דאפשר שיעשו כלה ולא יבאו לידי רפואה אך אם ישובו אפשר שיבאו אחר כך לרפואה כמ"ש בהו נגוף ורפוא ושבו עד ה' וגו': בתחלה במרדכי לבדו כו'. דלא הו"ל למכתב רק כי הגידו לו כי הוא יהודי ויבקש גו' וע"כ דרשו עם מרדכי מה רבנן מלשון עמיתי בתורה הוא: הפיל פור הוא הגורל כו' אמר נפל לי פור בירח כו'. דלפי פשוטו כפרש"י במגילה שהכתוב מפרש מהו הפור הוא הגורל לא הוה אצטריך ליה לכתוב אלא הפיל גורל גו' ולכך דרשו כשהפיל פור שמח בדעתו על גורל זה שהוא ירח שמת בו משה ולא היה יודע כו' ובז' באדר נולד כו' דמיתתו מפורש בקצת מתוך הכתובים שבז' באדר מת כדאמרינן ספ"ק דקדושין מדכתיב וימת שם משה עבד גו' וכתיב ויבכו גו' לא מהן צ"ג לתפרש הא למדת שבז' באדר מת משה אבל שנולד בז' באדר אינו מפורש אלא מדרש חכמים הוא שם מדכתיב מאה ועשרים שנה אנכי היום מת"ל היום מלמד שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום כו' וזה הרשע לא היה יודע המן וכהא נמי מה שדקדק לומר שבז' באדר מת שמח נמי ביום המיתה שהפיל גורל מיום ליום דהיינו באיזה יום בחדש נפל הגורל בי"ג באדר שהוא בתוך ז' ימי אבילות של משה שהיה מיתתו בז' באדר: ישנו עם אחד כו' ליכא דידע לישנא בישא כו'. משום דיתורא דקרא ולשונות כפולים איכא בהאי קרא ישנו לא ה"ל למכתב רק יש וע"כ דרשו שא"ל שישנו מן המצות מלשון שינוי שמשנין מצותן א"נ מלשון שינה שישנים מן המצות וכן הוא בילקוט ודתלת אחד שהוא מיותר דרשו דא"ל כו' אית בהו רבנן שיגינו עליהם במעשיהם הטובים א"ל עם אחד כמו שאמר עם אינן במצות כך הרבנן שבהם אינן מקיימין מצות ואמר מפוזר שמא תאמר קרחה כו' דמדינה א' קרחה והליבה מזיקה גם לשאר מדינות משום חורבה שביניהם מפוזרין כו' ואמר ומפורד שלא מיותרת לדרוש שמא איכא לבריות הנאה מינייהו וטובה הוא שיהו מפוזרין להיטיב לרבים ת"ל ומפורד שאינן עושין פירות כפרדה זו כו' אין לבריות הנאה מהן דלענין הנאה למלכות הא אמר ואת דתי המלך אינם עושין דמפקי כו' כפרש"י ואמר ושמא תאמר איכא מדינתא כו' פרש"י מדינה קטנה עכ"ל והוא דחוק דאכתי בכלל מפוזר בין העמים הוא ויש לפרש דשמא תאמר איכא מדינה מינייהו לקבצם למקום א' ולייחבם שם ת"ל בכל מדינות מלכותך שהם קכ"ז מדינות שמלך בכיפה הם מפוזרים וא"א לקבצם למקום א' ואמר ודתיהם שונות מכל עם לפי פשוטו הל"ל דתיהם שונות מכל דת וע"כ דרשו ודתיהם שונות לפרוש מכל עם דלא אכלי כו' ולא נסבי כו' ואמר ואת דתי המלך אינן עושין דהיינו מלאכת המלך אינן עושין בכולי שתא כאילו הוא שבת דאסורין בכל מלאכה וכאילו הוא פסח שיצאו לחירות פטורין מכל עבודת המלך ואמר ולמלך אין שוה כו' לפי פשטיה לא הל"ל רק ואין שוה להניחם ומדכתב ולמלך ה"ק דאפי' למלך מבזים ואם אדוני המלך נוגע כו' ואין ראוי להניחם: ועשרת אלפים גו' שעתיד המן לשקול שקלים כו' לפיכך הקדים שקליהם כו'. שעשרת אלפים ככר כסף עולין חצי שקל לכ"א מישראל למ"ד אלף כו' כ"פ התוס' לקמן ועיין בחזקוני: והיינו דתנן בא' באדר משמיעין על השקלים כו'. זמן נתינת השקלים קודם ר"ח ניסן כדי שיביאו קרבנות מתרומה חדשה וזה מפורש בתורה אבל שמשמיעין עליהם בא' באדר אינו מפורש בתורה אלא דחכמים שיערו להכריז עליהן ל' יום מקודם דהיינו בא' באדר והקדים שקליהן דקאמר הכא היינו להכריז עליהן:

דף יד גמרא מתקיף לה רבא כו' בנוסחא מדויקת רבא אמר בשלמא כו' כצ"ל וכ"ה בילקוט וק"ל: **ע"ב** שם והיתה נפש אדוני צרורה גומר האי קרא לפי ענין הדרש אין לו מקום כאן וצ"ע:

ח"א דף יד ע"א משל לאחשורוש כו' לאחד שהיה לו תל כו'. דמה שהמן רצה ליתן לו עשרת אלפים גו' והוא א"ל הכסף נתון לך והעם לעשות גו' הוא ממש כמשל מכור לי תילך והוא א"ל טול בחנם ודימה את אחשורוש לבעל התל שהוא בדמיון ישראל שלא היה חפץ בהם אחשורוש ודימה את המן לבעל החריץ והגומא שהוא חפץ בתל להשליכו בגומא ובו נתקיים חופר גומץ בו יפול: גדול הסרת טבעת יותר כו' ואילו הסרת טבעת כו'. תלה גזירת המלך בהסרת טבעת שבו נתקבו להמן כמ"ש והעם לעשות בו כטוב בעיניך ובמדרש אחשורוש היה סונא ישראל ביותר מנהגו של עולם דרכו של לוקח ליתן ערבון למוכר ברם הכא כתוב ויסר המלך את טבעתו גו' ונ"ש הכא דהסרת טבעת שראו בו שנאת אחשורוש ביותר היא החזירן למוטב שעשו תשובה בכל לבם: חוץ ממקרא מגילה כו' פרש"י וא"ת נר חנוכה כבר פסקו הנביאים כו' עכ"ל. לא בעי למימר כיון שפסקו הנביאים היה להם רשות להוסיף נר חנוכה דאין סברא שיהא לחכמים כח יותר מהנביאים אלא דבנר חנוכה נמי מצאו חכמים בשום דרש רמז בתורה כדאיתא במדרשות אלא דס"ק דאף כמ"ח נביאים לא הותירו אלא מקרא מגילה והא דלא תקשי הא דתקון שלמה ערובין וכמ"ש דאין זה מקרי הותיר על מה שכתוב בתורה דערובין אינו רק גדר להוצאת שבת מרה"י לר"ה וכמ"ש משום הכי תרומה משא"כ מקרא מגילה ונר חנוכה שהם מצות בפני עצמם ועוד פרש"י אבל בימי מרדכי היו נביאים חגי זכריה ומלאכי עכ"ל מרדכי גופיה היה נביא כפרש"י מסדר עולם וכן אסתר היתה נביאה בימי מרדכי כדלקמן ונראה דלכך נקט הכא נביאים ונביאות דמקרא מגילה הותירו ע"י מרדכי ואסתר שהיה הוא נביא והיא נביאה: ומה מעבדות לחירות אומרים שירה כו'. היינו שירת אז ישיר שהוא סיפור הנס דקריעת ים סוף שיצאו מעבדות לחירות ומיניה ק"ו לשירת מגילה שמספר בו ג"כ הנס ממיתה לחיים אבל לענין הלל ליכא ק"ו כדמסיק שאין אומרין הלל על נס שבח"ל כו' והוא מפורש בחידושינו פ"ק דעירובין ע"ש: קריותה זו הלילא כו'. ולפי זה מהאי ק"ו ומה מעבדות כו' יש ללמוד למקרא מגילה בין בלילה ובין ביום כמו שקורין הלל בפסח בלילה וביום ולעיל דריש ליה מקראי ע"ש: מן הרמתים אחד ממאתים צופים כו'. דכמה פעמים בקרא נקראת עירו הרמתה וכאן כתיב הרמתים בלשון רבים למדרש למר כדאית ליה אחד ממאתים צופים כו' ולאי"ף מרמתים נחה והכ' שבו נמי רמז על מאתים ולמ"ד ב' רמות היו שמוכות צופים זו לזו כפרש"י בספר שמואל לפי פשוטו ולכך נכתב בלשון רבים רמתים ובודאי בא' מהם היה דר אלקנה וע"כ לגבי ביתו כתיב רמתה לשון יחיד כדכתיב הרמתה אל ביתו ולמ"ד הבא מבני אדם שעומדין ברומו של עולם כו' דבד"ה מייחס את אלקנה לבני קרח ולכך נכתב רמתים בלשון רבים רמתה א' כמשמעה עירו נקראת רמתה וא' ברומו של עולם כו' מקום נתבצר כו' והוא מפורש בפרק חלק ויש לדקדק אדפריך ומי ליכא מסך דרשה ממאתים צופים שנתנבאו כו' לפרוך מקרא המפורש בתורה מע' זקנים דכתיב בהו ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו וגו' וי"ל דאותן ע' זקנים לא נבאו אלא ע"י בקשתו של משה שאמר ולמה לא מצאתי חן בעיניך לשום את משא כל העם הזה עלי ויאמר ה' אספה לי שבעים זקנים וגו' ואצלתי מן הרוח וגו' ולכך לא פריך ליה לחשבינהו בכלל מספר הנביאים: הרבה נביאים כו' כפלים כיוצאי מצרים כו'. והא דקאמר א' ממאתים צופים כו' היינו באותו הדור של אלקנה אבל בכל הדורות היו בהן כפלים כו': יסכה זו שרה כו'. מפורש בפ' בן סורר ע"ש: שסכתה ברוח הקודש שנאמר כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה כו'. מפורש בב"ר לקול רוח הקודש היך מה דאת אמר ואתה תשמע לקול דברי ה' ודרשו כן משום דמלת בקולה מיותר דלא הל"ל רק כל אשר תאמר אליך שרה שמע כי גו': שהיתה מתנבאת כשהיא אחות אהרן עמד אביה כו'. כל הסוגיא מפורש פ"ק דסוטה: מאי אשת לפידות שהיתה כו'. בכמה כתובים מייחס האשה אחר אישה כגון יעל אשת חבר הקיני ושם אשת שאול אחינועם שאיש מפורסם והרבה כמוהו משא"כ הכא דלפי פשוטו לפידות הוא אישה אינו מפורסם ואדרבה היא מפורסמת ביותר כדכתיב והיא שופטה וגו' וע"כ דרשו לפידות שהיתה עושה פתילות למקדש ובזה זכתה לנבואה ולאור התורה שהיתה שופטת את ישראל: יושבת תחת תומר מ"ש תחת תומר כו'. דאין זה הודעה למקום שהיא יושבת דכמה אילנות תמרים יש בא"י וקאמר לאשמועינן תחת תומר ולא תחת אילן אחר משום דהתומר אין לו ענפים למטה ואין יחוד וד"א אין לו אלא לב אחד כו' דהיינו לב אחד של גזעו הולך ביושר מלמטה למעלה משא"כ שאר אילנות דגם הענפים יש להם לב והם נוטים לכאן ולכאן: שנמשחה בקרן נמשכה מלכותן כו'. כי הקרן הוא דבר המתקיים משא"כ הפך שהוא כלי חרס שלול לשבירה בנפילה: אל תקרי בלחך אלא כו' אין צייר כאלהינו אדם כו' מפורש פ"ק דברכות: א"ל וכי מראין דמים בלילה כו'. הכא משמע דלילה הוה מדאמר דוד אם אשאיר לו עד אור בוקר וגו' ומה שיש לדקדק בזה עיין ברפ"ק דפסחים: **ע"ב** א"ל ברוך טעמך וברוכה וגו' תצוא בדמים דמים תרתי משמע כו'. נראה דהך דרשה עיקרה לא נפקא ליה שלשון דמים שהוא לשון רבים דמשינו הרבה כמו איש דמים ומרמה וגו' הצילני מדמים וגו' ועוד אמאי לא מייתי הכא קרא דלעיל מיניה שא"ל אביגיל אשר מנעך ה' מבוא בדמים דמים תרתי משמע אלא דעיקר דרשה מהאי קרא שא"ל דוד ברוך טעמך וברוכה את וגו' דהיינו שדיבורה לו היה בטעם כדאמרינן דע"י שא"ל דוד וכי מראין דם בלילה א"ל היא וכי דנין ד"נ בלילה וקאמר דלפי דרשה דמים תרתי משמע דהיינו שהוא מנע עצמו מלראות דמה בלילה וגם שהיא מנעה אותו מש"ד ולפי זה צ"ג מאי מבוא בדמים כו' כמ"ש התוס' אלא דגרסי' מבוא בדמים דמים תרתי משמע וכ"ה בכל הספרים שלנו וע"ז כתבו התוס' ה"ג תרי דמים דם נדה וש"ד מלמד שגלתה שוקה ול"ג א"ד שגלתה דהא השתא מפרש מאי תרי דמים כו' ע"ש נראה מדבריהם דדם נדה השתא מפרש לה ע"י שגלתה שוקה התאוה לה וא"ל השמעי לי בימי נדותה אבל קשה דהא כמה משמע לה קים ליה בדרשה מיניה באיסור א"א שהוא במיתת ב"ד וע"כ נראה לקיים גירסת הספרים דגרסינן א"ד מלמד שגלתה כו' וה"פ א"ד מה שא"ל ברוך טעמך וגו' לאו אדם נדה קמהדרינן שמנע עצמו מלראות דמה בלילה וגם מנע עצמו מלדון ד"נ בלילה כדאמרינן לעיל אלא דהכא קא"ל ברוך טעמך וגו' מבוא בדמים שע"י שגלתה שוקה א"ל השמעי לי כו' והיינו בדמים תרתי משמע דהיינו שמנעה אותו מב' מיתות ב"ד דהיינו מש"ד ומאשת איש וסמיך עלמו שהיא מנעה אותו ג"כ מאיסור א"א מדכתיב ולא תהיה לך זאת לפוקה מכלל דאיכא אחריתי כה"ג איסור א"א: שגלתה שוקה והלך לאורה ג' כו' כתבו התוס' קשה היאך גלתה אותה לדקת שוקה לפני דוד וע"ק דמחזי כגוזמא לומר שהלך לאור שוקה ג' פרסאות כו' ע"ש ולא ידענא מי הגיד להם שבפני דוד אחר שבאתה אליו גלתה שוקה דלא משמע כן אלא דרחוק ממנו ג' פרסאות והיא לא ידעה ממנו והוא לא ידע ממנה שם גלתה שוקה אלא שמאיר לו הלילה ע"י שגלתה שוקה מרחוק ג' פרסאות עד שבאתה אליו כדכתיב ותפגוש אותו אז הרגיש שהלילה מאיר לו משוקה שגלתה ואין זה מחזי כגוזמא דמלינו כה"ג בפ"ק דברכות חזייה ר"י דגני בבית אפל גלייה לדרעיה ונפל נהורא כו': והיתה נפש אדוני כו'. האי קרא לא שייך הכא כמפורש בחדושי הלכות: בי הוה מפטרה מניה א"ל והיה כי יטיב ה' וגו'. האי קרא קודם תשובת דוד לה כתיב אלא דמשמע ליה דאין ענינו כאן בדברים אלא כי הוה מפטרה מיניה א"ל כן ואין מוקדם ומאוחר בתורה ונראה דמייתי ליה הכא דגם בזה היתה מתנבאת שימות נבל והוא יזכור אותה אז ביפיה וכפרש"י בס"פ המוכר: ובמקום דקאי ירמיה היכי מתנבאת כו'. דהא ירמיה נמי מתנבא כן על הגלות והוא כבר נתנבא מקודם בשנת י"ג למלך יאשיהו וזה היה בשנת י"ח ומשני דקרובת ירמיהו היתה כדלקמן דשניהם מרחב הזונה יצאו: מפני שנשים רחמניות הן כו'. אינו נראה דה"ק דלכך שדר לה דרחמניות הן ותתנבא לו לטובה וכי משום דרחמניות הן משנה נבואתה מרעה לטובה ואם היה ירא שירמיה יתנבא לו לרעה גם היא ודאי תאמר כן אלא די"ל דרחמניות הן ותבקש עליהם רחמים לשנות מרעה לטובה: כי המוכר וגו' אפשר יובל בטל כו'. ר"ל דיחזקאל היה מתנבא שיגלו ישראל ולא ישוב המוכר לנחלתו ביובל ואם לא היה נוהג היובל בלאו הכי נמי לא ישוב לנחלתו אבל אם היובל נוהג ה"ק קרא המוכר לא יתאבל במכירתו דהא בלאו הכי יגלה מנחלתו אך יתאבל מיהת על גלותו כיון דיובל היה נוהג אי לאו הגלות היה שב לנחלתו ביובל: דכתיב ויאמר מה הציון וגו' על המזבח בבית אל וגו'. תחלת הענין ה"ל לאתויי דכתיב וגם המזבח אשר בבית אל וגו' נתץ וישרוף וגו' ויפן יאשיהו וגו' מה עשו של יאשיהו על המזבח כו' וי"ל דאפשר דלא שבו י' השבטים אלא שיאשיהו הלך לשם לבטל ולאבד הע"ז שהניחו שם כשגלו אבל האי קרא ויאמרו אליו אנשי העיר וגו' ויקרא את הדברים אשר עשית בבית אל וגו' משמע דאנשי העיר הן הן ששבו וזכרו כל המעשים אשר היו בימי ירבעם: מהבא גם יהודה שת קציר וגו' דלעיל מיניה משתעי קרא הזנית אפרים נטמא ישראל דהיינו על ידי עון ירבעם שהוא מאפרים נטמא ישראל מתחלתן וע"י כך גלו ואמר דאע"פ כן יש להם עוד תקוה דיאשיהו שהוא מיהודה שת קציר לך בשוב וגו': ותלבש אסתר מלכות בגדי כו' שלבשתה רוח הקדש כו'. מלכות היא האחרונה מי' ספירות שממנה רוח הקודש משפיע על האדם הזוכה לכך ומייתי עליה דכתיב ורוח לבשה וגו' ודאי התם לאו ברוח הקודש איירי דלא מלינו בו שום נבואה דאי הא דאמר שלום לך ושלום וגו' נבואה הוה ליחשביה לעמשא נמי במ"ח נביאים דנבואה שהוצרכה הוא אלא דלשון רצון הוא כמ"ש המפרשים וכמו ותהי על יפתח רוח ה' וגו' ולא מייתי ליה הכא אלא דמלינו לשון לבישה לגבי רוח: תרתין נשין יהירין הוויין וסניין שמייהו כו'. ר"ל אע"ג דסניין שמייהו והוה להן להשפיל ולהכניע עצמן לפי שמותיהן חולדה ודבורה שהם שפלים בבריות והם לא עשו כן אלא דהוו יהירין נגד אנשים חשובים כגון יאשיהו וברוך: כתיב הכא בן חרחס כו'. פרש"י ואע"ג דקראי על בעלה קמסיד עכ"ל. וכן צ"ל גבי בן תקוה לקמן בסמוך ונראה דיצא להם זה הדרש משום דבכל מקום שמייחס האשה על שם אישה המפורסם כגון יעל אשת חבר וגו' ואביגיל אשת נבל הכרמלי וכמוהו הרבה כמ"ש לעיל לא מלינו בהו שמייחס את האיש הזה אחר אבותיו והכא שמייחס חולדה הנביאה אשת שלום וגו' אישה שלום היה מפורסם כמפורש שם שהיה שומר הבגדים של המלך ולא ה"ל לייחסו כלל אחר אבותיו שלום בן תקוה בן חרחס ולכך דרשו תקוה וחרחס לרמוז על חולדה דבה משתעי קרא שהיתה מיהושע ומרחב כדלקמן: שמנה נביאים והם כהנים יצאו מרחב. ובמדרש ילקוט מייתי בזה קרא דד"ה ממשפחת עבודת הבוץ לבית אשבע אלו בני רחב הזונה שהטמינה המרגלים בבוץ לבית אשבע שנשבעו לה המרגלים ע"כ אבל האי קרא בבני שלה בן יהודה חשיב להו הא דאמר שהיו הח' כהנים בירמיה ואביו חלקיה מפורש מן הכהנים וכן חנמאל היה בן שלום דודו של ירמיה משמעא מאב היה אבל בברוך ואביו נריה וכן בשריה ואבי אביו מחסיה לא ידענא מפורש שהיו כהנים גם יש עיון בזה לפי מה שאמרו לעיל מ"ח נבואים עמדו כו' ומסיק טובא הוו כפלים כיוצאי מצרים אלא דהנך מ"ח הוצרכו לדורות ללמוד תשובה או הוראה וכתב רש"י לעיל שהן מנויין בסדר עולם וחשיב בינייהו ברוך ונריה אביו וכן שריה ומחסיה אבי אביו ולא נמצא מוזכר בנריה ובמחסיה שום נבואה שהוצרכה גם קשה אמאי לא חשיב חנמאל שהוזכרה בו נבואה כמ"ש ויבא אלי חנמאל וגו' כדבר ה' וגו' ונראה הא דלא חשיב הכא בכלל מ"ח נביאים בלעם ואיוב וחביריו דלא חשיב הכא אלא נביאי ישראל ואע"ג דאליהו בן ברכאל מישראל הוה כדאמרינן פ"ק דב"ב מ"מ עיקר נביאותיה לאומות העולם כדאמר נמי התם איוב מישראל מ"מ עיקר נביאותיה לאו"ה וע"ש מה שיש לדקדק שם בדברי התוס': וא"ל פתיא אוכמא כו'. פי' בערוך כלי שחור ע"ש ונראה דלא לגנאי היה מתכוין ר"נ לומר כן לרב עילא אלא לשבח וכדאמרינן בריב"ח שאמרה לו בת קיסר חכמה מפוארה בכלי מכוער כו' וא"ל אלו הוו שנו הוו גמירי טפי כמפורש שם:

דף טו ע"ב ולרוח משפט זה הדן את יצרו וליושב על המשפט זה הדן דין אמת כצ"ל: שם מה נשתנו אלו מאלו א"ל הקב"ה ישראל עסקו בתורה או"ה לא עסקו בתורה ה"ל גם אלה ביין כו' כצ"ל:

ח"א דף טו ע"א כ"מ שמו ושם אביו בנביאות כו'. כיון דהזכירו בנביאות איש מפורסם הוא ולא אצטריך ליה לייחסו ע"ש אבותיו אי לאו משום חשיבותיה דגם אביו נביא היה וכיוצא בזה אמר בסמוך לענין מעשים כשפרש כו' מהם לשבח כו' ובהיפך כל שפרש לך הכתוב באחד מהם לגנאי כו' כגון ישמעאל בן נתניה וגו' דמפורש שם רשעו לא ה"ל לייחסו אחר אבותיו אי לאו להודיע שגם הם רשעים היו: שמו ושם עירו בידוע כו' ר"ל דהיינו שנקרא בן ע"ש עיר שנולד בה ואם לא נזכר שמו ע"ש עירו בידוע שלידתו בירושלים הוא ועד"ז יש לפרש המקרא נכבדות מדובר בך עיר האלהים וגו' דהיינו בענין בריית השכינה ונבואה כי אזכיר רהב ובבל ע"ש הנביאים שזה שם עירו ליודעי שנולד שם וכן פלשת וצור עם כוש אזכיר בשם עירו שזה יולד שם אבל ולציון יש יתרון דיאמר בה איש ואיש דהיינו בין שנזכר שמו על שם ציון ובין שלא נזכר שמו עליה אלא מסתמא יולד בה אותו הנביא כי יש מעלה לירושלים כי עליון יכוננה בבריית שכינתו שם וקרוב לזה יתפרש בחידושינו במס' כתובות פרק המדיר ע"ש: ולמה נקרא שמו מלאכי שהיה שני למלך כו'. ר"ל דהוה חשוב כמלאך: מלאכי זה עזרא כו'. הכא לא בא לפרש ולמה נקרא שמו מלאכי ואפשר משום שהוא דבר פשוט בו ע"ש שהיה עזרא כמלאך אלהים בתורתו כמ"ש ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא וגו': דכתיב בנבואה דמלאכי כו' ובעל בת אל נכר כו'. כדאמרינן פרק הנשרפין ובעל בת אל נכר וכי בת יש לאל נכר אלא זה הבא על הנכרית והוא מפורש שם ועד"ז אמר עזרא מעלנו באלהינו גו': ארבע נשים יפיפיות היו בעולם שרה כו'. לאו מקרא יליף לה דכתיב בהו שהיו יפות דברחל ועוד בשאר נשים מלינו כיוצא בהם יפת תואר ויפת מראה ועוד כתב דחשיב הכא בד' נשים לא מלינו לה האי לישנא אלא קבלה היה להם דד' נשים אלו לא היו כיוצא בהן ביופי וז"ש יפיפיות לשון כפל היופי שהוכפלו ביופי ולא חשיב חוה משום דלא חשיב אלא ד' הנולדים מאשה כמ"ש התוס' ורמז בזה יפיפית מבני אדם גו' דהיינו הנולדות מבני אדם יצאת חוה מן הכלל שלא נולדה מבני אדם: רחב בשמה זנתה כו'. גם אלו דברי קבלה בידם ונראה דיש קצת רמז בהם בקרא רחב בשמה מדכתיב בה אשה זונה ושמה רחב ויעל בקולה דכתיב בה ותאמר אליו סורה אדוני סורה גו' שע"י דיבורה וקולה תבעה סיסרא לזנות כמ"ש בין רגליה כרע שכב גו' כמפורש במס' נזיר ואביגיל בזכירתה כמ"ש לעיל וזכרת את אמתך גו' שכיונה בו שעל ידי זכירתה ישאנה ומיכל בראייתה דכתיב בה ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון גו' ובתר הכי כתיב וישב דוד לברך את ביתו ותצא מיכל לקראתו גו' דאשמעינן קרא דלא רצתה לצאת מביתה שלא יראנה שום אדם וכענין כל כבודה בת מלך פנימה דאפי' אשה בת מלך כמו מיכל כבודה פנימה שלא יראנה אחר: כל האומר רחב כו' אנא אמינא רחב ולא כו'. בברייתא דקתני בשמה זינתה לא משמע אלא שמתאוה לזנות ולא שהיה נקרי ולכך פריך ליה לר"י דאמר מיד נקרי הא אנא אמינא כו' ובברייתא נמי לא קתני אלא רחב בשמה אבל הכא לגבי נקרי נקט כפול רחב

רחב

רחב ומשני ביודעה ומכירה ופרש"י פ"ק דתענית יודעה היינו מכירה ועי"ל ביודעה ממש כמו ואיש לא ידעה דהיינו ע"י שידעה מכירה ולא נקרי : מאי אמר כו' גבה המן כו' · אסיפא דקרא קסמיך ויזעק זעקה גדולה ומרה והיינו שזעק זעקת מרה על הגדולה שנתן לו אחשורוש כמ"ש גדל המלך אחשורוש את המן שגדלו על עצמו ודאמר גבר מלכא עלאה כו' פרש"י כינוי הוא להיפוך כו' עכ"ל אבל א"כ הטיח מרדכי דברים כלפי מעלה וע"כ יש לפרש כפשטיה דהכי קאמר גם שגדל מלכא תתאה את המן גבר מלכא עלאה להשפילו ואמר כן דרך תפלה או בנבואה : מאי ותתחלחל כו' · המלה כפולה בלשון דמצינו חיל אחז גו' כיולדה ועל כן דרשו בו מלשון חלולים ונקבים כפרש"י שנתמשמשו חלולים שלה או חלולים של פתחי נדה או חלולים של נרכיה ועיין בפ"ק דנדה ובמסכת סוטה פ"ג : התך זה דניאל כו' · דמוכח דישראל הוה התך מדשלחה אסתר על ידו לדעת מה זה ועל מה זה דהיינו חמשה חומשי תורה כדלקמן ואם כן הוא דניאל דלא נמצא בשום מקום שהיה יהודי מסריסי המלך דמדי ופרס כי אם דניאל כמפורש בספר דניאל וכאן כתיב מסריסי המלך אשר העמיד לפניה : ולמה נקרא שמו התך שחתכוהו מגדולתו · עיין פרש"י ומה שיש לדקדק מפורש בריש פרק קמא דבבא בתרא והס' מתחלף בת' ובכמה מקומות מפורש : לדעת מה זה ועל מה זה כו' · מדכתיב כפול דרשו דרמזו על הלוחות דכתיב בהו מזה ומזה דהיינו משני הצדדים חמשה דברים מצד זה וחמשה דברים מצד השני שבהן נכלל כל התורה שבחמשה חומשי תורה כמ"ש בשם רב סעדיה : מכאן שאין משיבין על הקלקלה כו' . מדכתיב מעיקרא ותאמר אסתר להתך גו' וכתיב בתר הכי ויגידו למרדכי גו' משמע דאחרים הגידו לו ופרש"י לפיכך לא השיב התך ואסתר שלחה על ידי אחרים עכ"ל וצריך לומר דאותן אחרים לא חשו לכך מלתא דאין משיבין כו' ומיהו ק"ק לפירושו למה שלחה אחר כך שנים אחרים ולא שלחה אחד מהם כמו ששלחה מעיקרא את התך לחוד ועל כן נראה דאותן מגידים לא היו שלוחים אלא שהן שמעו מה שאמרה אסתר להתך וכיון שלא הגיד הוא למרדכי משום דאין משיבין כו' הגידו לו הם מה ששמעו ממנה : אשר לא כדת גו' שלא כדת ש"ת שבכל יום כו' . דלפי פשוטו הוה ליה לפרש שלא כדת לבא אל המלך אשר לא יקרא ומדקתם אשר לא כדת היינו שמתא דת של תורה ובדרך זה דרשו נמי סיפא דקרא כפול אבדתי אבדתי כו' כך אובד ממך כו' וכתבו התוס' ואם תאמר אמאי לא היה מגרשה ותהא מותרת להחזירה כו' עכ"ל אין לפרש דרוצה לומר שיהיה מותר להחזירה כשימות אחשורוש מכל מקום אבודה ממנו עתה כל זמן שהיא אצל אחשורוש או שמא ימות מרדכי מקודם ותהיה אבודה ממנו לעולם אלא דרוצה לומר דמה שכתוב לעיל שגם עתה היתה יושבת בחיקו של מרדכי והשתא יגרשה עתה קודם שתבא לאחשורוש ברצון ואחר כך יחזור וישאנה מרדכי ושוב גם אם אח"כ תיבעל לאחשורוש לא יהיה רק באונס ובתירוצם של התוספות שלא היה אפשר לו ליתן לה גט יתיישב למה לא נתן לה גט משום איסור אשת איש גם אם היה לה אונס מכל מקום משום חומרא דאשת איש היה לו ליתן גט אי לאו משום יראה כמ"ש התוספות : ויעבור מרדכי גו' יום א' דפסח כו' ופרש"י שהרי בי"ג כו' ובי"ו נתלה המן בערב עכ"ל ונראה לפי ענינו דביום ראשון שהתענו דהיינו בי"ד באה אסתר לפני המלך בלבוש מלכות דהא אח"כ כתיב נדדה שנת המלך גו' כמפורש במדרשות ובתרגום שהיה ליל ראשון דפסח אבל רש"י פירש לקמן דויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות דהיינו ביום ט"ו היה יום שלישי לשילוח הרלים עכ"ל ולפי זה צ"ל אין מוקדם ומאוחר דזה המעשה דבלילה ההוא נדדה שהיה בליל ט"ו היה קודם מעשה דותלבש אסתר גו' שהיה ביום ט"ו וצ"ל נמי דהמעשה מהר קח את הלבוש גו' ויקח המן גו' לא היה ביום שאחר ליל ט"ו שנדדה שנת המלך כדמשמע מקרא אלא שהיה ביום י"ו ביום הנפת העומר כדמוכח לקמן וכו ביום עשתה אסתר משתה שני לכך פרש"י כאן דבו ביום בערב נתלה המן שהרי כל מעשה מהר את הלבוש גו' ויבא המלך והמן לשתות גו' וכל הענין בו ביום קודם שנתלה המן היה : דעבר עורקמא דמיא כו' פרש"י לאסוף היהודים שבעבר ב' עכ"ל דהכי משמע קרא ויעבור מרדכי ויעש ככל אשר צותה עליו אסתר גו' ולא מצינו בה שצותה אותו אלא לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן גו' : אל תהי ברכת כו' · דכתיב ויאמר ארונה אל המלך גו' וסיפא דקרא אלהים ירצך גו' היינו ברכת הדיוט ונתקיים דכתיב ויעתר יי' לארץ ותעצר גו' : דניאל דברכיה כו' הוא ישזבינך כו' · יש לעיין בזה וכי משום דהיה ניצול דניאל נימא דברכת הדיוט עשתה לו ואימא דצדקתו של דניאל עמדה לו כמ"ש וכל חבל לא השתכח ביה די הימן באלהא וי"ל דלהכי אשמועינן קרא דא"ל הוא ישזבינך דזה נמי גרמה לו : קלל את שרה הנה הוא לך כסות עינים כו' · בדרך קללה אמר לה כן על שמקרה נגדו לומר על אברהם אחי הוא ואת אברהם לא קלל שהיקל לו לומר אחותי היא לפי שהוא עשה כן מיראת הריגה כמ"ש והרגוני על דבר אשתי : הקב"ה נותן מים ואח"כ שופת הקדירה לקיים מ"ש לקול תתו המון מים ואח"כ ויעלה נשיאים גו' כצ"ל וכ"ה הגירסא בילקוט שהנשיאים הם (המון) הקדירה ששופת ונותן בתוכו מים : כל האומר דבר בשם אומרו מביא כו' · הכי איתא בפרק שנו חכמים בלשון כו' וכיון דלאו משנה היא אלא ברייתא לא תקשי אמאי מייתי ליה הכא בשם ר"א א"ר ת דאפשר דר"א לא ידע הך ברייתא ותלמודא מייתי הכא כל הני מילי דאר"א אר"ח : צדיק אבד לדורו אבד כו' · כוונו בזה על השארות הנפש של הצדיק ואינו אבד במיתתו אלא לדורו שהיה מגין עליהם בחייו והמשיל למרגלית שלא נאבדה לעצמה דמרגלית שמה בכ"מ שהיא ולא אבדה אלא לבעלה : וכל זה איננו שוה בכל עת שאני רואה את מרדכי גו' וכי משום דרואה את מרדכי יושב בשער המלך אומר כל זה איננו שוה לי כדרב חסדא כו' · כך היא הגירסא בילקוט ובע"י וכו"ל כשראה את מרדכי שהיה פרוזבולו דהיינו אדונו מחמת עבירות והוא פרוזבוטו דהיינו עבדו משום עניות הוה מתבייש ממנו כשראהו אותו בשער המלך בכל שעה והיה מילר לו ואמר וכל זה איננו שוה לי וגו' ומפרש ליה שהיה עבדו במולמא דלחמא שנתן לו כמפורש בילקוט : ע"ב וכל זה איננו וגו' מלמד שכל גנזיו של אותו רשע כו' · דמלת זה מורה בכ"מ אדבר הנראה עכשיו לפניו וכיון דאכבוד עושרו דכתיב לעיל מיניה קאי א"א לו להראותם להם ולומר עליהם זה אי לאו שהיו חקוקין לו על לבו : עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק כו' · כל המאמר זה מפורש פ' חלק ע"ש : ותעמוד בחצר בית המלך וגו' כיון שהגיעה לבית כו' · נראה דמהאי קרא נפקא להו הך מלתא משום דלפי פשוטו המקרא חסר דכתיב ותלבש אסתר מלכות ותעמוד בחצר בית וגו' דודאי לאו בחצר זה הלבישה אלא בבית הנשים והכ"ל ותלבש אסתר מלכות ותבא ותעמוד בחצר וגו' כדכתיב לעיל אשר יבא אל המלך אל החצר הפנימית וגו' ועוד דהכא קרי ליה בחצר בית המלך וגו' ולעיל לא כתיב בית ועל כן דרשו ותלבש אסתר מלכות לאו היינו מלבוש ממש שאמר אלא לבשה רוח הקודש כמפורש לעיל ואמר ותעמוד בחצר בית וגו' רלה לומר ותעמוד כמו ותעמוד מלדת דהיינו שפסקה רוח הקודש ממנה כשבאת בחצר בית וגו' דהיינו בבית הצלמים ומייתי לה נמי מאלי אלי למה וגו' שנאמר במזמור אילת השחר וגו' כפרש"י שהוא נדרש על גאולת אסתר כמפורש ביומא למה נמשלה אסתר לאילה כו' ולמה נמשלה אסתר לשחר כו' עיין שם ועוד יש רמז במזמור זה על אסתר שנאמר עליך השלכתי מרחם מבטן אמי אלי אתה כדאמרינן לעיל באסתר עיברתה מת אביה ילדתה מתה אמה ובמזמור הזה זכר תפלת מרדכי דאיתא במדרש שלא שכב יעקב בבית לבן אבל היה אומר בלילה תהלים שנאמר ואתה קדוש יושב תהלות ישראל ישראל סבא כו' דמרדכי וסיעתו אמרו אלהי אקרא יומם וגו' ולילה ולא דומיה לי כמפורש בפרק קמא ועל ידי תהלים של לילה נענו בלילה שנאמר בלילה ההוא נדדה וגו' ואומנות זה למדו מישראל סבא כמה שאמר ואתה קדוש יושב תהלות ישראל ועל זה אמר בך בטחו אבותינו דהיינו ישראל סבא ונתלע מגרת לבן ואנכי תולעת וגו' שאין כחי אלא בפה והנכי חרפת אדם כמו שדרשו לעיל בקום עלינו אדם אדם ולא מלך והוא המן ובזוי עם שבא מאדם כמה שאמרו בזוי אתה מאד הוא אדם שאין להם כתב ולשון : ואמרה שמא לכך עזבתני מלות הקודש שאתה דן על שוגג כמזיד ואונס כרלון כו' ופרש"י שאני באה אליו מאלי אונס הוא עכ"ל וק"ק דלעיל מוכח דמה שבאה מאליה לאו אונס הוא דא"כ היתה מותרת למרדכי ולעיל אמרינן שהיא אמרה אבדתי ממך וע"ק דמשמע דמשום שהגיעה לבית הצלמים נסתלק ממנה רוה"ק ונראה לפרש כיון שהגיעה לבית הצלמים שהוא בית ע"ז סילק ממנה רוה"ק משום אל תפנו אל האלילים ועל זה אמרה דבאונס הלכה שם ואין כאן איסור אל תפנו אל האלילים דכה"ג אמרינן בפרק ח"ה בהולך במקום הכביסה אי דליכא דרכא אחרינא אונס הוא ואמרה עוד שמא על שקראתיו כלב כו' הוא מבואר דהנילול מן הכלב רע אינו כ"כ נס כמו הנילול מפי אריה שהוא ודאי נס גדול כענין דניאל ולפי שהיא חשבה מתחלה לתלות הלרה בהמן שהוא דמיון הכלב וז"ש "הצילה "מחרב "נפשי "מיד "כלב גו' שר"ת המן וממוכן אינו כן שהלרה היא גם מן המלך כדאמרינן לעיל במשל התל והחריץ שגם דעתו היה לרעה ובעי אפושי רחמי עפי להיות ניצולים בנס גדול ולכך חזרה בתפלתה ואמרה הושיעני מפי אריה דהיינו ממחשבה רעה של המלך : ויהי כראות המלך וגו' ג' מה"ש נזדמנו כו' · נראה דיש רמז קצת בהאי קרא לשלשה דברים שאמר והוא מדכתיב נשאה חן בעיניו ולא מצאה חן בעיניו דבכל המקרא כתיב לשון מצא גבי חן וע"כ דרשו נשאה באגפי נפשיה שנשאה והגביה מלאך אחד צוארה ואחד שמשך חוט של חסד עליה היינו חן בעיניו וא' שמתח השרביט כו' מדכתיב ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט דלא איצטריך למכתב בראש אלא ותגע בשרביט אלא לדייק מיניה בראש השרביט בקלה זה היתה יכולה ליגע ולא בשרביט גופה משום דרחוק ממנה היה לפי שנמתח השרביט והיתה יכולה ליגע בראש השרביט ולא בגופה בקלה השני : העמידו על י"ב וא"ל על י"ו וא"ל על כ"ד כו' · מדקאמר גבי מאתים שמע כן מרבו כו' בקבלה ולא קאמר הכי בכל הני ויש לפרש דיש להם רמז בהאי קרא למ"ד י"ב דיש י"ב תיבות מרישא דהאי קרא עד ויושט וכן יש י"ב תיבות מן ויושט עד סוף הפסוק ומאן דאמר י"ו דכן יש תיבות מרישא דהאי קרא עד שרביט הזהב ומ"ד כ"ד דכן יש תיבות בכולה דהאי קרא ומאן

דאמר ס' דכן יש אותיות ששים מרישא דקרא עד שרביט ואמר וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה דמרישא דהאי קרא ותרד בת פרעה וגו' ותשלח וגו' יש ס' אותיות ואמר וכן אתה מוצא במספר ס' באותיות המיותרות בשיני רשעים כפרש"י : אל תקרי שברת אלא שרבבת כו' . מפורש בפ' הרואה ע"ש : עד חצי המלכות ותעש ולא כל המלכות ולא דבר כו' · בילקוט ל"ג ולא כל המלכות ויש לקיים הגירסא דודאי הא דקאמר עד חצי המלכות לא שיתן לה חצי המלכות ממש דלא זו הדרך שיתן המלך חצי המלכות לאחרים וכל שכן לאשתו שכבר היה כתוב בדתי פרס ומדי להיות כל איש שורר בביתו ועוד דכל מה שקנתה אשה קנה בעלה אבל רלה לומר ותעש בקשתה בדבר התולה בחצי המלכות ועל זה קאמר דהכא נמי הוה מצי למימר בדבר התולה בכל המלכות קאמר אלא דהיינו בהמ"ק שהוא דבר התולה בחצי מלכות שהוא באמצע עולם כפירוש רש"י וכ"ה בתרגום בית מקדשא דאיהו קאים בפלגות מלכותי כו' עיין שם והיינו על פי מה שאמרו לעיל דאחשורוש מלך בכפה ומיהו לשון התלמוד שחולץ במלכות כו' לא משמע כן דמי הכריח אותם להוציאו ממשמעו מלשון חצי ממש ללשון חציצה דהא שפיר מתפרש לפום הך דרשה מלשון חצי ועל כן נראה לפרש שדרשו חצי מלשון חציצה שחולץ ומגיע היזק מבנין בית המקדש למלכות כמה שאמר בעזרא לגבי ביטול בנין בית המקדש שכתבו למלך דך קריא מרדא ומהנזקת מלכין וגו' וקרוב לזה בתרגום לחוד למבני בית מקדשא כו' דדחיל אנא מן יהודאי דלמא ימרדון והיינו דבר שחולץ במלכות : פחים טמנה לו שנאמר יהי שלחנם לפניהם לפח כו' · לכאורה דהיינו טעמא בחומש אשית את משתיהם דמתוך הסעודה יבא להם קלקול ופח ויש לייסב דהכא פח טמנה לו דהיינו דכוונתה מתוך הסעודה להפיל את המן והיינו שראתה ככר שהיה שלחנו וסעודתו של אחשורוש פח לאשתו אולי יהיה פח גם עתה להמן אבל לטעמא בחומש אשית את משתיהם וגו' על המלך גופיה גם כן נתכוונה שתבא לו פורענות מתוך המשתה כמו שנתהוה למלך בלשצר : אולי ירגיש המקום ויעשה כו' · פירש רש"י בפי' קמא שירגיש הקב"ה שאף אני מקרבת שונאיהן כו' עכ"ל ק"ק לפירוש זה וכי משום זה תקרב הלרה ביותר להפיק תזימתו ומחשבתו ויש לומר שהקב"ה ירגיש ויראה כי אפס עלור ועזוב : אמר רבן גמליאל עדיין אנו לריכין כו' קנאתו במלך כו' . נראה לפרש משום דבעיקר הקושיא מה ראתה אסתר שזימנה את המן כו' יש במשמע למה זימנה אותו למשתה ואח"כ גילתה הדבר למלך ולמה לא גילתה למלך כן בלא משתה ויש במשמעו נמי למה זימנה את המן לחוד ולא זימנה גם שרים אחרים דאין דרך לזמן רק אחד מהשרים גם שהוא היותר חשוב ולכולי טעמי דקאמר לא יתיישב רק מה שזימנה אותו ועל ידי המשתה גילתה למלך אבל מה שזימנה את המן בלחוד ולא זימנה גם שרים אחרים עמו כדרך כל הארץ לא יתיישב שפיר ולזה אמר רבן גמליאל דעדיין אנו לריכין למודעי דקנאתו במלך כו' דלזה זימנה את המן בלחוד שהמלך יקנא אותו שמחשיבתו כמלך שלא זימנה רק המלך והמן וכן השרים יקנאו אותו בזה ולטעמא דרבה לפני שבר גאון נמי יתיישב שזימנה את המן בלחוד וכן לאביי ורבא בחומש אשית וגו' נמי יתיישב שנתכוונה אל המן וגם אל המלך שיבא להם פורענות ע"י משתה : ובמה רוב בניו שלשים כו' דהכתוב לא חשיב אלא י' שנתלו וא"כ מאי רבותיה דרוב בניו דכתב וכמה מלינו בקרא שהיה להם י' בנים וגם שלשים וארבעים כמפורש בס' שופטים וע"כ דרשו דרוב בניו היינו יותר מעשרה שנתלו וכיון דסתם לנו הכתוב מספרם נלמד סתום מן המפורש שהיו עכ"פ כמו כן עשרה וכיון דסתם לנו הכתוב מה שנעשה בהם באותן י' אם מתו ואם חוזרין על הפתחים אית לן למימר דהא והא איתא במספר עשרה וא"כ שלשים היו ומאן דאמר אותן שמחזרין על הפתחים ע' היו דודאי אותן שמתו כן הוו עשרה דנלמד סתום מן המפורש בי' שנתלו אבל במחזרין על הפתחים מפורש בהו שהיו ע' שנא' שבעים בלחם וגו' דלפי פשוטו מלשון שובע משמעו שבעים עתה וזה דבר שאינו דכיון שהוא שבע עתה למה הוא נשכר בלחם וע"כ דרשוהו שבעים היו בניו של המן ובלחם נשכרו להחזיר על הפתחים ומ"ד כולן ר"ת הוו כו' מדכתיב ורב חסר בלא וי"ו כדמסיק ואותן י' שנתלו בכללן ולא נזכרו הי' בפרט אלא משום דמיתתן נשתנה לתלותן בעץ ששה אביהן : נדדה שנת מלכו של עולם כו' · דכל נדוד שינה שבמקרא מפורש ביה שינת הנדוד כמו ותדד שנתי מעיני דיעקב משא"כ הכא שינת נדוד שינה דהמלך אחשורוש אינו מפורש מה היה ולכך דרשו שנת מלכו כו' ורבנן דאמרי נדדו עליונים כו' ופי' דקרא דנדדו עליונים ותחתונים להתעורר את המלך עד שאמר להביא ספר וגו' דהיינו עליונים מבהילים אותו כו' כפירוש רש"י והתחתונים בתפלתן וכבא דאמר שנת מלך אחשורוש ממש דהשתא מפורש מעלמה בקרא נפלה ליה מלתא כו' :

ויהיו נקראים מלמד שנקראים כו' · דה"ל למכתב ויהיו קורין וכ"ה בילקוט :

דף טז תוס' בד"ה ודחי י' אלפים כו' שמעתי הי' אלפים ככר כסף עולין כו' עכ"ל ועי' בחזקוני ריש פרשת כי תשא ביאור לדבריהם :

ח"א דף טז ע"א שמשי מוחק וגבריאל כו' · בתרגום מפורש שמשי ספרא בן המן היה :

ומה כתב שלמטה כו' · ר"ל מה כתב שלמטה בא גבריאל מלמעלה למטה וכותב שלא יהיה נמחק כתב שלמעלה וגבריאל שם לא כ"ש : לא נעשה עמו דבר לא מפני שאוהבין כו' · לפי שהמלך א"ל מה נעשה יקר וגדולה למרדכי וגו' הו"ל למימר למלך נמי בהאי לישנא לא נעשה עמו יקר וגדולה או דלא הל"ל רק לא נעשה אבל גם הם לא היו אוהבים את מרדכי ולא היו רולים לעשות לו גדולה ויקר אלא דבר שאינו תלוי בגדולה ומפני שנאתם את המן רולים היו מיהת לעשות לו דבר מה : אשר הכין לו כו' · דלא איצטריך למכתב לו אלא שהכתוב מבשרו לו לעצמו הכין ולא למרדכי : א"ל סגי ליה בחד דקקרתא כו' א"ל הא נמי הב ליה שנאמר אל תפל וגו' · דהאי קרא יתירא הוא דכבר כתיב לעיל מהר קח וגו' · כאשר דברת ועשה כן למרדכי וגו' וע"כ דרשו שהמן אמר למלך שאין מרדכי ראוי לגדולה זו להלבישו בלבוש מלכות ולהרכיבו על סוס המלך וסגי ליה ליתן כפר א' או מכס א' וע"ז השיב לו אל תפל דבר מכל אשר דברת בין מה שאמרת בראשונה ובין מה שאמרת באחרונה : אזל כו' הלכות קמילה לרבנן כו' · כל האי עובדא לא ידענא לו רמז בקרא ובקבלה היה בידם כל זה ופרש"י הלכות קמילה דרים מעניינו של יום כו' יום תנופת עומר עכ"ל וכ"ה במדרש ילקוט במאי עסקיתו א"ל במלות עומר כו' א"ל דשעורין כו' ע"ש אבל מזה שאמר בסמוך שא"ל מאן דמנדב מנחה מייתי מלא קומליה דסולתא כו' לאו אעומר נתכוונו שהרי לא בא בנדבה גם לא היה העומר סולת שהרי מן שעורים בא ויש לפרש שהפליגו לו בענין דיחיד המנדב מנחה שהוא קרבנו של דלי דלות אעפ"כ בזמן שבית המקדש קיים מתכפר בקומץ ממנו שנקרב וכמ"ש במנחה כתיב ונפש כי תקריב וגו' כאילו הקריב נפש וק"ל ולהכי עסקינן ביה גם עכשיו בביטול בהמ"ק כדאמרינן בפ' ג' פרקים בזמן שאין בהמ"ק מה תהא עליהן א"ל בזמן שקוראין לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום וע"ז אמר מלי קמלא קמחא דידכו שאתם עוסקים בה עתה דחי י' אלפי ככרי כספא דידי וע"ז א"ל רשע אתה שאמרת כספא דידי והלא אינו דידך דעבד שקנה כו' ועד"ז יש לכוין הא דכתיב טוב מלא כף נחת מבית מלא זבחי ריב דהיינו טוב מלא כף וקומץ של המנחה שבאה בנחת מבית מלא של המן בכסף וזהב וזבחי ריב מסעודות שעשתה לו אסתר להפילו : אסרתינהו לכולהו בי בני כו' · לפי פרש"י היינו העוסקים ומשמשים במרחצאות מיהו לקמן בסמוך קרי ליה בלן וכן בכמה מקומות אבל בי בני מרחצאות גופייהו משמע וכן אומני דקאמר הכא היינו ספר ובכמה מקומות אומני היינו מקיזי דם ואפשר דבכלל אומני נמי ספר ובי בני נמי דקאמר דמתילא אסרה נמי המרחצאות שלא יהיה שם המשמש להדליק אש בתנור ולהחם חמין :

א"ל לא כתיב לכו בנפול אויביך אל תשמח כו' · ובמדרש ילקוט שאז אמר מרדכי ארוממך ה' כי דליתני היינו לסלוק ולעלות עליו ולא שמחת אויבי לי שהוא יעשה לי כן כמ"ש ויאמר המן בלבו למי וגו' יותר ממני וכמ"ש בסמוך שסברה ברתיה האי דרכיב אבוה והאי דמסגי קמיה מרדכי :

דכחישי חילאי מתעניתא גחין וסליק כו' ואתה על במותימו וגו' · וסיפא דקרא ויכחשו אויביך לך יתפרש כן דהיינו שיכחישו חילך מגזירת אויביך על ידי תענית ואתה על במותימו תדרוך :

וישב מרדכי וגו' ששב לשקו כו' · דלא איצטריך לן למימר לסיכך שב אי לאו לאשמועינן ששב לשקו כו' שהיה לפני שער המלך ואע"ג דאל שער המלך משמע לעיל בתוך שער המלך כדכתיב ויבא עד שער המלך כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק הכא מוכח דאל שער המלך עד שער המלך משמע :

כל האומר דבר חכמה כו' · היינו שא"ל דבר חכמה שבתורה כדמסיק אם מזרע וגו' אם משאר שבטים כו' ואי משבט יהודה ובנימין כו' ופרש"י אם מזרע וגו' היהודים יש זרע ביהודים שם כו' ע"ש מפירושו נראה דלאו מלשון יהודים מפיק ליה אי משבט יהודה כו' דהא בנימין ואפרים ומנשה נמי אית להו זו המדה אלא דיהודים דהכא היינו כלל ישראל וכדאמרינן לעיל כל הכופר בע"ז נקרא יהודי אלא כיון דכבר ידעו שהיה מרדכי מכלל ישראל כמ"ש כי הגידו לו עם מרדכי ויבקש להשמיד את כל היהודים וזה היה מפורסם בכל המדינות ואוהביו וחכמיו ודאי דידעו כן שהיה יהודי א"כ מאי קא"ל השתא אם מזרע היהודים מרדכי וגו' ומעיקרא מאי סברי דהסכימו לעשות עץ כמ"ש ותאמר וגו' וכל אוהביו יעשו עץ גו' וע"כ אמרו דודאי מעיקרא הוו סברי דמרדכי משבטים אחרים הוה ויכלת ליה אבל השתא כאו בתחלת נפילת המן חשו לכך וא"ל אם מזרע היהודים גו' דהיינו מאותן שבטים דלא יכלת להו ומייתי ליה בנימין דאתי מרדכי מיניה דכתיב לפני גו' ובנימין עוררה את גבורתך גו' דכיון שהקב"ה מעורר את הגבורה להם ודאי דלא יכלת ליה :

אומה זו משולה לעפר כו' שיורדין עד עפר כו' · שהכל מושלין בהן כמ"ש עבדים משלו בנו וגו' כמו העפר שנדרסת לכל וכשהן עולין עולים עד לכוכבים כמו שא"א לאדם לעלות למקום הכוכבים כך א"א לכל אומה ולשון לשלוט בהן וכך היה במעשה המן שהיה עבד מרדכי ועמד להיות מושל עליו ושוב כשזכה מרדכי עלה עד למעלה להיות משנה למלך : מלמד שהביאוהו בבהלה כו' · דלפי פשוטו הוא מלשון מהר כמו ויבהל את תמרוקיה ומשום דשינה לשון ויבהילו במקום וימהרו דכתיב

בנווי

צווי [ויאמר המלך מהרו את המן גו' וע"כ דלשוהו מל' בהלה ופחד כמו את הבהלה גו' על שלא מאן כו' כפרש"י א"נ שנבהל עתה כי הרגיש עכשיו קלת כי אסתר זימנה אותו לרעתו על מחשבתו הרעה על מרדכי דודה: כי אין הצר שוה בנזק המלך גו' איקני בדידי כו' · משום דהמן אמר ולמלך אין שוה להניחם אם כן היאך אמרה אסתר בלי טעם היפך זה דאין הצר שוה גו' וע"כ אמרו דה"ל אסתר דבר שנתחדש עתה כשידע שהיא יהודית דהיינו דהבר קטל את ושתי דהוא ממוכן הוא המן כדאמרינן לעיל השתא בעי נמי למקטלי ואין לך נזק גדול מזה דהר התלוי בגופו של מלך דאשתו כגופו: כיון דא"ל מבית שאול קאתי כו' מפורש לעיל: איש צר ואויב המן הרע גו' שהיתה מחוה כלפי אחשורוש כו' · עיין פרש"י אבל ממה שאמרו שהיתה מחוה כו' נראה דעיקר דרשה אמלת הזה קמיך דהזה משמע שהיתה מחוה בידה עליו ולא איצטריך ליה דודאי עליו נתכונה אלא דאשמעינן שהיתה מחוה בידה כלפי אחשורוש שהוא איש צר ואויב ובא מלאך כו': והמלך קם גו' והמלך שב גו' מקים שיבה כו' דלא איצטריך למימר אלא והמלך שב אל בית משתה גו' דודאי מגינת הביתן שב שהוזכר לעיל שהיה שם אלא לאשמועינן שהיה שב בחמתו על דבר התולה בגינת הביתן דקא עקרי אילני כו': ואמר וי מביתא וי מברא ויאמר המלך גו'. ממה שאמר הגם גו' עמי בבית משמע שהיה לו עליו כבר עוד אחלת בחוץ והיינו הך דעקר אילני כו' ודריש ויאמר כמו וי אמר המלך הגם גו' וכה"ג דרשו פ' בן סורר בי"ג ווי"ן דגבי נח: אף חרבונה רשע היה באותה עלה כו' · חרבונה היה אחד מז' סריסי המלך המשרתים לו כדכתיב לעיל וה"ל למכתב נמי הכא א' מסריסי המלך אלא למדרש א' מן הסריסים שהיו באותה עלה גם מה לו להזכיר שהיה גבוה חמשים אמה דברלאייה בעלמא ודאי לא היה יודע גובהו אלא שהיה באותה עלה כשאמרו אוהביו יעשו לו עץ גבוה גו' ואמר מיד ברח והיינו דכתיב ויפל עליו גו' מידו ברוח יברח ופרש"י שם בן עלתו שהיה מסייעו בתחלתו יברח מעזר ידו בשעת כשלונו כמו שעשה חרבונה להמן עכ"ל:

וחמת המלך שככה ב' שכוות הללו כו' · דבכל המקרא לא מלינו לו אלא בכ"ף א' וישכו המים כשוך חמת המלך גו' ואמר א' חמת מלכו של עולם על שהשתחוו לללם כדאמרינן לעיל ואחד של אחשורוש שגזר להשמיד היהודים וא"ד א' של אסתר כפרש"י ואחת של ושתי דאע"ג דהכא כתיב כשוך חמת המלך מ"מ לא לגמרי שכך כדכתיב זכר את ושתי גו' ועד היום שנתלה המן שהיה גורם הריגתה דהוא המן הוא ממוכן לא שכך חמתו לגמרי: אפשר דבר שנלטער כו' · והיכא למידק דהא לא דמיא דודאי גבי יעקב כיון דכולן בניו היו אם נותן לאחד מבניו יותר יתקנאו בו אבל הכא כיון דבנימין היה גם אחיו מן האם ולא כן שאר אחיו למה יתקנאו בו כשהוא נותן לו יותר וי"ל כיון דיוסף בא עתה להוליא השנאה במכירתו כמו שא"ל כשם שאין בלבי שנאה כו' לא היה לו להרבות במתן לבנימין כ"כ חמש חליפות דמשא לא יתלו ריבוי המתנה לבנימין במה שהוא אחיו מן האם אבל יתקנאו בבנימין ויאמרו כי יוסף אוהב אותו יותר בשביל שלא היה במכירתו: ע"ב משקל ב' סלעים כו' · בפ"ק דשבת פרש"י ב' סלעים לאו דוקא כו' ע"ש דלא מסתבר להו שכל הבגד לא היה משקלו רק ב' סלעים אע"ג דמלינו בגדים דקים ביותר פ' הנזקין (גט') שבני הומש כאמגוזא כו' מ"מ שתם כתונת לא היה דק כ"כ ועיין עוד בזה פ"ק דשבת: מילת מפורש פרק במה בהמה ופרש"י שם גם בערוך בערך כבן והרא"ש כתב פ' ויקש מדברי רש"י בגמרא משמע שיש הפרש בין מילת שהוא לשון למר ובין מלתא שהוא מלשון מעיל כמו שפרש"י במ"ק גבי איצטלא דמלתא עכ"ד ואינו כן דבהדיא פרש"י פ' כ"ה איצטלא דמלתא מעיל של למר נקי בן יומו כו' ע"ש אלא לפי שאותו למר נקי אין עושין אלא החשוב בבגדים שהוא המעיל כדכתיב כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים לכך נקרא מלתא: נתגלגל הדבר וירדו למלרים כו' · מה שיש לדקדק בזה עיין בחידושינו פ"ק דשבת: רמז לו שעתיד בן כו' ר"ל דרמז לו שישוה לו בנימין אחיו מן האם בגדולה כמו שנעשה יוסף משנה למלך ונלבש בלבוש מלכות כן לעתיד יעשה המלך למרדכי משנה וילא בלבוש מלכות וגו' וא"ת אכתי מקשי דאיכא קנאה במה שנתן לבנימין ג' מאות כסף ולא נתן כן לשאר אחיו ולא נזכר שרמז לו בזה וי"ל כמ"ש לעיל במה שנתן לבנימין יותר כיון דהוא אחיו גם מן האם אין כאן קנאה אלא בבגדים שהם מתנות גלויים שהעולם יחשבו שהוא מראה להם שנאה על מכירתו בבגדים שהוא דוגמת המכירה כתונת פסים: במה לוארין היו כו' · פרש"י דל"ג ליה שכן דרך המקרא לכתוב לוארי לשון רבים כו' ע"ש אבל בכל נוסחות גמרא איתא וכן בב"ר וכי שני לוארין כו' ע"ש ופרש"י שם כי לואריו לשון יחיד הוא כמו בעליו אדוניו אבל לוארי משמע לשון רבים עכ"ל ומפ' הרא"ש דמיטויא דקרא קא דריש דלגבי בנימין דכתיב לוארי בלשון רבים וה"ל למכתב לוארו לשון יחיד כיון שאינו כינוי כו' אמרו ש"מ לדרשא ולגבי יוסף דכתיב על לוארו וה"ל למכתב לואריו בלשון רבים כיון שהוא כינוי כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש אבל בכל הס"ת ובחומשים כתיב הכא בכה על לואריו בלשון רבים וכן הביא רש"י הכתוב הזה במשנתין וע"ק לפירושו דהא מלינו בכינוי לוארו בלשון יחיד גבי עשו ויבך על לוארו וע"כ הנראה דודאי לוארי בי' לא משמע אלא לשון רבים וכן לוארו בו' לא משמע רק לשון יחיד אבל לואריו דכתיב בי' וי"ו משמע לשון רבים ומשמע לשון יחיד כמו בעליו והכא בהאי קרא ברישא דקרא לגבי בנימין כתוב לוארי דלא משמע רק לשון רבים ובסיפא דקרא לגבי יוסף שינה לכתוב לואריו דמשמע נמי לשון יחיד דרשו מיניה דרמז לגבי בנימין על ב' מקדשים ולגבי יוסף על א' דב"ה נקרא לואר כמו כמגדל דויד לוארך ולוארך כמגדל השן כמו שהלואר בגובה של אדם והודו כן המקדש בגובה א"י והודו של ישראל: והנה עיניכם רואות ועיני וגו' א"ל כשם שאין כו' · דבכלל עיניכם רואות גם בנימין בכלל אבל רמז להם כשם שאין כו' והמקרא מחובר למעלה שהבטיח להם לכלכלם ברעב ובזאת עיניכם רואות שאני משוה אתכם כאחי בנימין רמז שבודאי אין לי לב עליו על המכירה כך אין לי לנטליכם רק לבי כפי המדבר אליכם להיטיב לכם והדרש דהכא ימאן מלפרש כפרש"י בחומש עיניכם הרואות שאני אחיכם במילה וכי פי המדבר אליכם בלה"ק עכ"ל דא"כ למה לא כלל את בנימין עמהם גם כי המילה ולה"ק אינו ראיה שהרבה אומות שהם נימולים ומדברים בלה"ק שהוא לשון עברי: מאי מטוב מלרים כו' יין שדעת זקנים כו'. דהיין הוא הטוב שבמינין מוקדם בשבעת א"י כדכתיב ארץ וגו' גפן ולפי שאין משא י' חמורים הכרחי כ"כ מיין אלא דודאי לזקנים כיעקב דעתם נוחה ממנו לפי טעם שהם מלוננים והיין מחמם: וישתחו ישראל על ראש וגו' תעלא בעדנא כו' · ופי' וישתחו ישראל ליוסף על ראש המטה היינו שהפך עלמו לצד השכינה כפרש"י בחומש והוא מבואר בדברי הרא"ם ע"ש ויותר נ"ל לפי דרש דהכא מתפרש ראש המטה נ"כ על יוסף שהוא היה ראש וחשוב במטתו של יעקב: וידבר על לבם כו' שא"ל דברים כו' י' נרות לא יוכלו כו'. מספר י' נרות הם י' אחיו שמכרוהו והמשילם לנרות ע"ד נר אלהים נשמת אדם ואמר כי י' נרות לא יוכלו לכבות לפי שאין טבע לנר שמכבה נר אלא אדרבה מדליקתו ביותר כן נעשה לי שע"י המכירה עליתי לגדולה וכמ"ש אתם חשבתם לרעה אלהים חשבה עלי לטובה וגו': ליהודים היתה וגו' · זו תורה וכה"א כי נר וגו' כו' דרשו כן דלפי פשוטו ה"ל למכתב היה אור כמו היה אור במושבותם וע"כ דרשו היתה אורה זו תורה שנקראת בלשון נקבה בכ"מ ויש לכוין בדרש הזה כי התורה נתנה בציון כמו לימוד התורה ובמעשה שכן המצות והתורה היא עדות לישראל כמ"ש ואת העדות אשר אתן וגו' ויש גם במצותיה שהם אות ועדות לישראל כמ"ש המפרשים והם שלשה השבת שנאמר בה ביני וביניכם וכן התפילין דכתיב בהו והיה לאות על ידך וגו' [וכן המילה שהוא אות ברית] ולכך גזר המן על אלו ביותר כפרש"י לפי שהן עדותן של ישראל וכיון שנתבטלה גזירתו חזרו אלו עדות ליושבן תורה זו תורה כמ"ש לעיל ושמחה זו י"ט שהוא יום שביתה וכמ"ש שחזרו מאבל לי"ט וששון זו מילה שחזרו לה כמ"ש ורבים מעמי הארץ מתיהדים דהיינו תחלה בברית מילה. ויקר זו תפילין שהוא כבודן של ישראל ע"ש כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך שחזרו לזה כמ"ש כי נפל פחד מרדכי וגו': צריך למימרינהו בנשימה א' מ"ט דכולהו כו' · נראה לפרש דמדכתיב ואת עשרת בני המן יתלו וגו' וכתיב ותלו אותו ואת בניו על העץ משמע ליה דעל עץ א' בפעם א' נתלו ויצאה נשמתן בבת א' ולא בזה אחר זה ומדתשיב להו בהאי קרא כסדרן זה אחר זה לא תאמר שכן נתלו בזה אחר זה לכך לריך למימרינהו בנשימה א' לרמוז שילאה נשמתן בבת אחת דבבת אחת נתלו ולא נכתבו הכא כסדר הזה זה אחר זה אלא שנתלו בעץ א' שעשה המן של נ' אמה כדמסיק דכולהו בחד זקיפא אזדקיפו כסדרן זה תחת זה כמפורש בתרגום דחשיב להו כסדר הכתוב מלמטה למעלה מפרשנדתא עד ויזתא וע"ד זה אמרו בירושלמי איש ברים דפא ואת בסוף דפא כו' ויהיו כולם נכתבים תחת איש להורות כי כאיש אחד בפ"א נתלו כולם ועד"ז אמר נמי דוי"ו דויזתא לריך למממא בזקיפה כמורדיא דלברת שם הנהר ומורדיא הוא עץ שדוחקים בו הספינה מן האבנים והמכשולים וכעין זה פי' הערוך הכא נמי הכא ה"ק שלריך לממתח ו' דויזתא כעץ פשוט וארוך בזקיפה ותלויה שעושין מעץ דויזתא הוא שנתלה למעלה מכולן בעץ ההוא כמפורש בתרגום והו' ארוכה בו מלמעלה למטה שבעץ א' ארוך היו נתלו כולם מויזתא של מעלה זה תחת זה עד פרמשתא שנתלה למטה מכולם: חוץ משירה זו ומלכי כנען כו' שלא תהא תקומה כו' · עיין במרדכי ובר"ן בזה בשם ר"ת ושירת האזינו נמי כן היא שיש בה נמי מפלתן של עובדי כוכבים דכתיב מראש פרעות וגו' ודם עבדיו יקום וגו': מלמד שבא מלאך וסטרו כו'. כנראה מפרש"י ממה שא"ל מה שאלתך בסוף משמע שהתחיל לדבר בכעס ואין סברא כ"כ ופי"ל ממה שהיה חושב למספר ההרוגים ה' מאות וי' בני המן בשושן זולת בשאר מדינות מה עשו משמע דהרבה היו בעיניו וכעס ע"כ: יאמר בפה מה שכתוב בספר כו' פרש"י סדר המקראות כו' כי המן בקש וכו' ומה שבאתה אסתר כו' כל זה יאמר שנה עם הספר כו' · ונראה דהיינו כמ"ד לקמן פ"ב דקורין המגילה מאחר הדברים האלה: ומאמר אסתר קיים וגו' דברי הלומות לא כו' לפי פשוטו מאמר אסתר היינו מאמרה לחכמים לקיים ימי הפורים ולפי שלא הזכיר מאמרה בכל אלא ומכתוב אסתר וגו' והיינו דאמרינן לעיל שלחה להם אסתר קבעוני לדורות ומ"ה קאמרי דמאמר אסתר היינו שאמרה למלך לבטל מחשבת המן הוא קיים דברי הפורים והא מתמה וכי מאמר אסתר למלך בלחוד עשתה זאת ולא דברי הלומות ומשני דקושטא דכן הוא דהא והא גרמו והמקרא מחובר למעלה דברי הלומות וזעקתם ומאמר אסתר קיים וגו': מלמד שפירשו ממנו סנהדרין כו' דהיינו אחיו חביריו שהיו מכלל אנשי כנסת הגדולה: מעיקרא כתיב אשר באו כו' · פרש"י בימי כורש כשעלה עם זרובבל כו' כ"ד שנה היה בין מנין למנין כו' עכ"ל · ול"נ שטוב כשראה מרדכי אז שנתבטל בנין בהמ"ק בימי כורש כמפורש בס' עזרא חזר לשושן בימי אסתר ושוב אח"כ עלה שנית לארץ ישראל בימי כורש שנבנה הבית דהיינו ביאה שניה דקאמר ולבסוף כתיב הבאים עם זרובבל וגו' כמפורש בספר נחמיה ומיהו אין סברא דהנהו כולהו דחשיב דבאו עם זרובבל וגו' מעיקרא עלו ושוב חזרו לשושן שוב עלו שנית כדכתיב בנחמיה הבאים עם זרובבל וגו' וי"ל דודאי ב' הכתובים איירי בביאה ראשונה אלא משום דשינה בפסוק שני שינה לחשוב מרדכי בתר ה' והוא רמז דגדול ת"ת כו': כל זמן שברוך בן נריה קיים כו' · כפרש"י דאל"כ למה לא עלה עזרא עם זרובבל וק"ק דברוך גופיה למה לא עלה אז עם זרובבל ורש"י בא לייסב זה דברוך מת בתוך השנים הללו דהיינו באותן שנים קודם שהתחילו לבנות בהמ"ק בימי דריוש האחרון אבל אין זה מספיק שהרי ברוך היה חי בשנת שתים לדריוש האחרון כדאמרינן לעיל שהיה מתנבא בשנת שתים לדריוש ואז התחילו לבנות בהמ"ק כמפורש בספר עזרא באדין בטילת עבידת בית אלהא גו' עד שנת תרתין למלכות דריוש ול"ל דבאותה שנה גופה שהיא שנת תרתין לדריוש מת ברוך ולא עלה בתחלת בנינם: גדול ת"ת יותר מכבוד אב כו' · מהא דמייתי שלא נענש על אותן שנים שהיה בבית עבר אינו מוכח דגדול יותר מכבוד אב דבשום לו נמי אין ראוי לעונש אלא דנקט האי ליסנא דגדול ת"ת שסמך אליסנא דמתניתין דריש פאה דתנן ות"ת כנגד כולם וא"ת למה נענש גם על אותן כ"ב שנים כיון דברלון אב ואם ובמלותן הלך יעקב מסתמא מחלו על כבודם ותירץ בעל אמרי נועם בשם הר"י מפרי"ש שלבסוף י"ד שנה שהיה בבית עבר נתקררה דעתו של עשו ושלחה רבקה אמו את דבורה מינקתה אחריו לבית לבן והוא שהה שם כ"ב שנה ע"כ ועיין במפרשים בזה: שהיה יעקב אבינו בבית עבר כו' · ובכמה מקומות אמרו בית מדרשו של שם ועבר שהיה קבלה בידם דנביאים היו וכאן אמר בבית עבר לפי ששם כבר מת בשנת נ' ליעקב אבל עבר היה חי עד שהיה יעקב שתי שנים בבית לבן כדלקמן ומסברא קאמרינן שבאותן י"ד שנים שאין מפורש בקרא מה היה עסקו של יעקב מסתמא בבית עבר היה שע"כ קראו הכתוב יושב אהלים באהל של תורה בבית עבר:

דף יז ע"א למה נמנו שנותיו של ישמעאל כו' · פרש"י למה נמנו מה לנו לשנות הרשעים עכ"ל ואע"ג דאמרי' פ"ק דב"ב דישמעאל עשה תשובה מ"מ כיון שהיה רשע מעיקרא אין ראוי למנות שנותיו בתורה אי לאו משום יעקב: מלמד שקדשה ישמעאל כו'. הוכחתו לומר שקדשה ישמעאל בחייו דאל"כ מנין לנו לומר דבאותו פרק מת ונראה דהוליאו זה מדכתיב וילך עשו אל ישמעאל דמשמע בחייו הלך אליו ליקח בתו וקדשה אז דאל"כ אל ישמעאל ל"ל ואח"כ כשמת השיאה אחיה נביות מדכתיב אחות נביות: הוה יעקב טומן בבית עבר י"ד שנים כו'. ילא משם ובא לו לארם נמלא כשעמד על הבאר כו' · ויש לדקדק דא"כ מבית עבר אחר שהיה שם י"ד שנים הלך לארם נהרים וקרא כתיב וילא יעקב מבאר שבע וילך חרנה ואמרינן במסכת חולין בפ' ג"ה כי מטא לחרן כו' וחזר למקום שהתפללו אבותיו וכו' וכולם היה עומד בבאר שבע כו' מכל זה מוכח דמבאר שבע הלך לחרן ולא מבאר שבע לבית עבר ואחר י"ד שנים הלך לחרן ויש לייסב דבית עבר נמי בבאר שבע ולא הלך כלל מבאר שבע לבית עבר אלא שהיה טומן בבאר שבע בבית עבר מפני יראת אחיו עד אחר י"ד שנים הלך משם לחרן ותו לא מידי ויש רמז במלות באר שבע שיש בו אותיות עבר וארבע עשרה ועוד נראה דאביו ילחק נמי היה לו בית המדרש כדאמרינן ביומא ילחק זקן ויושב בישיבה היה כו' וכל שלשה מדרשות של שם ושל עבר ושל ילחק בבאר שבע היו ורמז מבאר שבע אותיות ש"ס עב"ר א"ב: ועשה שם י"ח חדש שנאמר ויעקב נסע וגו' ולמקנהו עשה סכות גו' ופרש"י הכא ויבן לו בית לימות החורף ועשה סוכות ב' פעמים ב' ימות הקיץ הרי י"ח חדשים כו' · עכ"ל ודריש ליה מדכתיב סוכות בלשון רבים ובית בלשון יחיד משמע דב' פעמים עשה לו סוכות ופ"א בית. אבל רישא דקרא ויבא יעקב סכותה לא דריש דהיינו שם העיר וכן משמע מתוך מתניתין דקאמר הכא ילא לו מארם נהרים ובא לו לסוכות ועשה שם י"ח כו' הרי לך בהדיא דגם לפי הדרשה דב"פ עשה סכות הניחו סכותה דרישא דקרא כפשטיה שהוא שם העיר אבל מפרש"י בחומש נראה דרישא דקרא סכותה נמי דריש וכן הבין הרא"ם דבריו וכתב בפירושו גמגומים ע"ש באורך אבל לפיטתנו יתיישב הכל ויהיה פירוש הכתוב ויבא יעקב לעיר סכותה ושהה שם ויבן לו בית ולמקנהו בחורף וגם שהה שם עד שבנה לו ולמקנהו סכות ב"פ בקיץ ותו לא מידי: ובבית אל עשה ו' חדשים והקריב זבחים · ויש לדקדק למה ייחסו כל הו' חדשים החסרים מכ"ב שנה לבית אל שהקריב שם זבחים דהא כמה מאורעות היו לו בתוך הו' חדשים שנסע מסכות לשכם ותלא דינה וגו' ונסע אהלו מהלאה למגדל עדר וגו' דכל זה נעשה ג"כ באותן ו' חדשים קודם שבא לאביו ילחק ויש לייסב דאשמעינן דאפילו על ששהה באותן ששה חדשים והקריב זבחים שהוא מלוה נענש על ששהה מלבא לאביו ולאמו וק"ק למה נענש על ששהה להקריב זבחים כיון שעל פי הדיבור עשה כמ"ש עלה בית אל וגו' ועשה שם מזבח וגו': סליק פרק מגילה נקראת

הקורא למפרע פרק שני

דף יז ע"ב תוס' בד"ה דאי בלשון הקודש נאמרה למה לי למכתב כו' קשיא דהא בפרק אלו נאמרין מלריך קרא בין למ"ד בכל לשון כו' עכ"ל ר"ל דבפרק אלו נאמרין הנהו דקחשיב במתניתין דמלות חליצה ופרשת עגלה ערופה ובכורים בלה"ק נאמרו פרש"י סוטה ווידוי מעשר כו' בכל לשון ומלריך קרא לכולהו אליבא דכולי עלמא ואמאי לא תקשי לתלמודא כדאקשה ליה הכא למאן דאמר דכל התורה נאמרה בכל לשון לא איצטריך התם הני קראי דיליף להני דנאמרו בכל לשון ולמאן דאמר דכל התורה בלשון הקודש נאמרה לא איצטריך הני קראי להני דנאמרו בלה"ק ותירלו דהתם בעי לאוקמי רבוי אליבא דכולי עלמא כו' דבעי לאוקמי כל הני דמתני' לכולי עלמא והשתא למאן דאמר דבכל לשון נאמרה איצטריך רבוי להני דחשיב התם דנאמרו בלה"ק ולמ"ד דבלשון הקודש נאמרה איצטריך רבוי להני דחשיב התם דנאמרו בכל לשון וק"ל:

ח"א דף יז ע"ב מנין שאומרים אבות שנאמר הבו לה' בני אלים כו' · מפורש פרק במה דר"ה: ומה ראו כו' שנאמר והקדישו וגו' וסמיך ליה וידעו תועי רוח וגו' · יש לפרש הסמיכות שאמר לעיל מיניה כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם ובמדרש אברהם ניצול מכבשן האש בזכות יעקב ואמר ע"כ לא יבוש יעקב וגו' כמפורש פ' כ"ג ע"ש ואמר בראותו ילדיו את קידוש השם שעשה אברהם גם הם בקרבו יקדישו שמו והקדישו את קדוש יעקב ברבים כגון דניאל וחנניה מישאל ועזריה וע"י כך את אלהי ישראל יעריצו בעולם שכח וגבורה בידו ע"י זה תועי רוח כגון נבוכד וג"כ ידעו בינה שיש אלהים בישראל כמ"ש כ"כ ברוך אלההון די שדרך משך ועבד נגו וגו': דכתיב ולבבו יבין ושב וגו' · היינו דיבין האדם גודל חטאו וכנגד מי חטא ואז ודאי ישוב בתשובה שלמה ופריך א"ה לימא רפואה כו' למאי דס"ד השתא דקרא ברפואה דתחלואים איירי ה"ק גם בחולה שא"א לשוב לשמה ע במעשה אם הוא יבין שחטאו גרם לו החולי ושב בלבו ורפא לו ומיהו ק"ק דהיאך ס"ד למימר דרפואה קדמה לסליחה דהא ודאי השב לריך סליחה וכפרה על עונותיו ואח"כ ישלח לו הקב"ה רפואה לחליו ואינו מלאה כלל שהקב"ה ישלח לו רפואה קודם שיסלח לו וי"ל הא דהוה ס"ד דלא בעי סליחה היינו דיסורין של חולי ממרקין לו והיא גופה סליחתו וכפרתו ומסיק דאינו כן דגם אם יש לאדם עון גדול ולא הוה סגי ליה ביסורין למרק ולא היה ראוי לרפואה מ"מ הקב"ה מרבה לסלוח לשב בחליו לשלוח לו רפואה אחר הסליחה ולכך יש להקדים הסליחה כדכתיב וישוב אל ה' וגו' כי ירבה לסלוח וע"ז נתכוין בנוסח אלהי עד שלא נולרתי כו' ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי יסורין ותחלואים רעים כו' דהיינו שלא ביסורין רעים ורבים כ"כ שיהיו הם מתרקין העון לסלוח רק שתהיה הסליחה ע"י רחמים רבים מקודם שיהיו יסורין רעים ממרקין הכל ולמאי דפריך נמי ומאי חזית כו' סמיך אהא בעי נמי למימר דיסורין ממרקין הכל והיא סליחתו ומשני דאיכא קרא אחרינא דמוכח מיניה נמי דאין רפואה בלא סליחה מקודם כדכתיב הסולח לכל עוניכי גם שהיסורין אינן ממרקין כל העונות ובעי סליחה על עונות ואח"כ רופא לכל תחלואיכי ואח"כ הגואל משחת חייכי דהיינו גם אם נגזר על האדם למות לשחת בתשובה והסליחה בחליו מקודם הרפואה יגאלהו משחת: ההוא לאו כו' אלא רפואה דסליחה כו' · יש לפרש דה"ק דהאי קרא משתעי במי שיסורין ממרקין כל עונותיו דרפואתו היא סליחתו כמ"ש לעיל אבל א"כ הל"ל דיסורין דסליחה הן ויותר נראה לפרש ע"פ מ"ש הרמב"ם בשמונה פרקים דחולי הנפש ורפואתו הוא כמו חולי הגוף ורפואתו ורפואה דנקט בהאי קרא לאו רפואת הגוף אלא רפואת הנפש שהיא הסליחה: ומה ראו לומר גאולה בשביעית כו' היינו גאולה מן הגלות כדמסיק שעתידים ליגאל כו' אבל גאולת החולה מן המות כבר מפורש דהיא בתר רפואה איתא כדכתיב הרופא לכל תחלואיכי הגואל משחת וגו' אבל אההיא אינו מתפלל דבכלל תפלת הרפואה היא שלא יבא האדם למיתה: ומה ראו לומר רפואה בח' כו'. יש לדקדק ומאי קא קשיא ליה והא כיון דמדינא יש לה להסמיך לסליחה כדקאמרינן לעיל מדכתיב הסולח לכל

עוניכי

עוניכי הרופא וגו' אלא משום דגאולה בשביעית אפסיק לה מ"מ מאי דאפשר לסמוך לה לסליחה סמיך לה ולהכי יש לסמכה לגאולה דסמוכה לסליחה י"ל דמה"ע משום דעתידים ליגאל בז' אינו מכריע לאומרה הגאולה בשביעית דאדרבה מטעמא דקרא הסולח לכל עוניכי הרופא וגו' יש לסמוך ספי רפואה לסליחה ולא להפסיק ביניהן בגאולה ומשני דברפואה נמי איכא עוד טעמא דלאומרה בח' וזה ודאי מכריע שלא לסמכה לסליחה : כנגד מפקיעי שערים דכתיב שבור זרוע רשע כו' עיין פרש"י דכל הפרשה נאמרה על מפקיעי שערים ומדלא מייתי רק קרא דשבור זרוע רשע וגו' נראה לפרש דשבר חסר כתיב מלשון יש שבר במצרים וזרוע מלשון זריעה דקבעי דוד כחמי דלעתו ורשעתו של רשע בל תמצא ולא תפיק מזימתו דהיינו שיהיה מוצלת הזריעה בשבר ותבואה הרבה ולא יוכל עוד להפקיע שערים : כי אמרה בתשיעי כו' פרש"י וא"ת שמינית היא אשרי ולמה רגשו תרתי עכ"ל . פירושו מגומגם דהא מסיק בפ"ק דברכות דאשרי ולמה רגשו חדא פרשתא היא ועוד דלא תמצא בשום ספר תהלים דשבור זרוע רשע בשמינית היא אבל בעשירית היא דבעי למימר התם דס"ל יהיו לרצון אמרי פי וגו' בי"ט ונראה להגיה בפרש"י וכן צ"ל וא"ת בעשירית היא אשרי ולמה רגשו חדא פרשתא ור"ל עשירית היא כמו שהיא בספרים שלפנינו וקאמר כדמסיק שם דאשרי ולמה רגשו חדא פרשתא היא וה"ל שפיר הך פרשה דשבור זרוע וגו' בט' ועיין בחידושינו שם : ומה ראו לומר קיבוץ כו' ופריכם תשאו לעמי וגו' בפרק חלק מפורש דאין לך קץ מגולה מזה שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם גו' ע"ש ובחידושינו בספ"ב דכתובות : וכיון שנתקבצו גליות נעשה דין ברשעים כו' · אברכת השיבה שופטינו כו' קאמר לה ולא מפורש בה דין ברשעים אלא כיון דהוזכר בה להשיב שופטים כבראשונה אז הוי דין ברשעים כדמייתי מקראי ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגיך דהיינו דין ברשעים וכתיב ביה ואשיבה שופטיך כבראשונה גו' ומיהו ק"ק דהיכן מוזכר בהני קראי דמייתי קיבוץ גליות למימר דדין ברשעים תולה בקיבוץ גליות ואין לומר ואשיבה שופטיך גו' משמע ליה קיבוץ גליות דא"כ בהך ברכה גופה דהשיבה שופטינו כו' מוזכר נמי קיבוץ גליות : וכיון שנעשה דין ברשעים כלו המינין כו' · אהך מלתא לא מייתי ראיה מקראי דמסברא הוא אם אז נעשה דין ברשעים כ"ש דין המינין שהוא חמור יותר כמפורש פ"ק דר"ה ושם מפורש דין המינין גיהנם כלה והם אינן כלים והא דקאמר כלו המינין י"ל דהכי קאמר דכלו מן העולם אבל דין גיהנם אינו כלה מהם כמפורש שם וקאמר דכולל זדים עם המינין כו' זדים היינו המסורות לאנסים והאפיקורסים כו' שנזכרו שם שדינן עם המינין ומייתי שנאמר ושבר פושעים היינו המינין דיודעין לבוראן ומורדים בו וחטאים היינו זדים : וכיון שכלו המינין מתרוממת קרנות כו' · וקודם שנתקנה ברכת המינין ודאי דהח"י ברכות על הסדר היו דה"נ איכא למימר כיון שנעשה דין ברשעים כמפורש בברכת השיבה כדאמרינן לעיל מתרוממת קרן צדיקים כו' וקאמר דכולל גירי צדק כו' שנאמר והדרת פני זקן גו' וסמיך ליה וכי יגור גו' ובהך ברכה נמי מזכיר זקני צדיקים כמ"ש ועל זקני עמך כו' ועל גירי הצדק וכו' ואמר והיכן מתרוממת כו' ישליו אוהביך היינו הצדיקים שהם אוהבי ירושלים ואמר וכיון שנבנית כו' שנאמר אחר ישובו בני ישראל גו' אין זה קיבוץ גליות שהוזכר כבר לעיל דמיירי קודם שיתיישב ירושלים בבנינה אלא דמשמע ליה האי קרא אחר שיהיה לבני ישראל ישוב בירושלים דהיינו אחר בנינה אזי יבקשו מלכות בית דוד למלוך בירושלים :

דף יח גמרא לוקמה בכל לעז אלא מתניתין כברייתא וכי אתמר דרב כו' כצ"ל : **שם** והא קתני יונית ליוונים אין לכולי עלמא לא כו' . לא הוה אצטריך למפרך מדיוקא אלא מהך ברייתא דלעיל דקתני בה בהדיא קראה גיפטית כו' יונית לא יצא דהיינו יונית למדית וה"ה [א] דה"מ למפרך מדיוק' דמתניתין דקתני והלועז ששמע אשורית יצא הא יונית לא יצא אלא דניחא ליה למיפרך מדיוקא דהך ברייתא דקיימינן בה מיהו קצת קשה מעיקרא דפריך מיתיבי קראה גיפטית כו' יונית לא יצא דהיינו יונית למדית אמאי לא פריך ליה מדיוקא דמתני' דקיימינן בה דקתני והלועז ששמע אשורית יצא הא יונית לא יצא וק"ל :

ח"א דף יח ע"א וכיון שבא דוד כו' שנאמר והביאותים אל הר קדשי וגו' · משמע ליה מהכא שבא דוד כדאמרינן פרק כ"ג ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה ומסיק להעמיד להם מלך מקודם וא"כ לעתיד נמי ודאי יהיה כן וכיון דכתיב והביאותים אל הר קדשי דהיינו בנין בית הבחירה ע"כ דבא דוד מקודם זה ואמר כיון שבאת תפלה באת עבודה כו' דהתפלה שהיא עבודה שבלב הקדים לעבודת המזבח וכן עשה שלמה בבנינו בהמ"ק שמתחלה התפלל על כל צרה שלא תבא ואח"כ כתיב ויזבח שלמה גו' זבח לה' בקר כ"ב אלף גו' : וכיון שבאת עבודה באת הודאה כו' . נראה דהך הודאה מלשון וידוי הוא על הקרבן והיינו זבח תודה שעל הזבח שמביא אדם מתודה עליו והיינו דמסיק עבודה והודאה חדא מלתא היא דהוידוי שייך בכ"מ על הקרבן וסמוך נמי אהאי וישא אהרן גו' מעשות החטאת גו' מעשות הוידוי שעל החטאת נמי במשמע : ברכה דהקב"ה שלום שנאמר ה' יברך גו' . הא ודאי דבברכת כהנים איכא כמה ברכות אלא שהכל הולך אחר החתימה וישם לך שלום שהיא עיקר הברכות כולן : דאר"א מ"ד מי ימלל גו' למי נאה למלל כו' מה שיש לדקדק בזה מפורש ספ"ב דהוריות : המספר כו' יותר מדאי כו' שנאמר היסופר לו גו' . משמע יותר מדאי מלשון ספירה מי יוכל לספר כל שבחו ולך דומיה תהלה דמייתי נמי איירי בהכי דודאי יש לספר בשבחו של מקום אלא דיותר מדאי קאמר דומיה תהלה לו ודקאמר סמא דכולה מלתא הכי מפורש סמא דכולה של שבח המקום מישתוקא הוא דא"א לספר כל שבחו ובמערבא מלה בסלע כו' דודאי מלה של שבח המקום בקצת הוא טוב לקנותה בסלע אבל ביותר מדאי לספר בשבחו של מקום שוה יותר לקנותה בכפל למשתק ביה דאותן שבחות כיון דא"א לספרן שאין להם שיעור ודאי דהם הרבה יותר מאותן שיש לספר שיש להם שיעור ופרש"י בשמעתין הא דאסור לספר היינו בקביעות ברכה עכ"ל אין ר"ל בקביעות ברכה בפני עצמה אבל בברכה אחת שרי להוסיף בשבח המקום דהא לקמן בפ' הקורא עומד אמרי' ההוא דנחית אמר האל הגדול הגבור והנורא האדיר והחזק כו' אמר לי' סיימתינהו לכולהו שבחיה דמרך כו' משמע דאפי' בברכה אחת אסור להוסיף והיינו נמי בקביעות ברכה אחת מי"ח ברכות ולאפוקי בלא ברכה כלל מותר לספר בשבחו של מקום יותר : דאי סלקא דעתך למזבח קראו כו' . למאי דסלקא דעתך השתא יהיה פירושו כפרש"י בחומש לפי פשוטו שע"ש הנס שהיה השם עמו והצילו קראו למזבח אל להיות שבחו של מקום כו' עיין שם וכפרש"י בחומש גבי ויקרא שמו ה' נסי ע"ש והתוס' כתבו דה"נ כתיב ויקרא לו ה' נסי ויקרא לו ה' שלום ומתרגמנן ופלח וצלי מ"מ י"ל כו' ע"ש נראה מדבריהם שהתרגום מתרגום ויקרא ופלח יפרש נמי שהקריאה היא מוסבת על המזבח כפרש"י לפי פשוטו בחומש אלא שהתרגום שומר הטעם ולא המלות כדרכו והוא דחוק בדברי התרגום ועפי ניחא בזה דברי הרמב"ן שהבין שהתרגום יש לו דרך אחר שכתב אבל אונקלוס אמר ופלח עלה קדם אל אלהא דישראל ויהיה טעם לו כשמם בו כו' עכ"ל ויהיה פירוש הכתוב לפי זה שקרא יעקב בתפלה על המזבח לאל אלהי ישראל והדרש דהכא יתאן זה דמלת אל מיותר הוא ולמאי דסלקא דעתך הכא דלמזבח קראו אל א"כ הכי פריך דמלת אל מיותר ולא הוה ליה למכתב אל אלא יעקב הוא שקרא וכתב הרמב"ן שיש בענין זה סוד כו' ירמזו למה שהיו אומרים שצורת יעקב חקוקה בכסא הכבוד כו' ע"ש : לא הוו ידעי רבנן מאי הלוגלוגות כו' מאי סלסליה כו' כל הסוגיא מפורשת במסכת ראש השנה :

ע"ב אלו דברי תורה דכתיב בה התעיף עיניך בו ואיננו כו' מפורש פרק קמא דברכות :

דף יט ע"ב תוס' בד"ה אלא הא דתניא לא יברך כו' קשיא היכי מדמינן ברכת המזון לק"ש כו' עכ"ל והא דמדמינן ההיא דהתורה לק"ש אע"ג דהתור' דאורייתא הוא ברכת התורה אינו דאורייתא ושפיר קאמר דתקינו ביה כעין דאורייתא מה שאין כן בברכת המזון דהוי גופיה דאורייתא ואכלת ושבעת וברכת וק"ל :

ח"א דף יט ע"א ומ"ד מאיש יהודי מה ראה מרדכי דאקני כו' . ק"ק כיון דקנאה של מרדכי ודמוי נפשיה ע"ז לא הוזכר אלא לבתר אחר הדברים האלה גדל לא היה לנו להתחיל אלא מהם ומה טעם הוא להתחיל מאיש יהודי וגו' ויש ליישב דאיש יהודי מורה על כך דמשום הכי לא השתחוה כדאמרי' בפרקין לעיל ואמאי קרי ליה איש יהודי שכפר בע"ז שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי : מה ראה אחשורוש כו' . ולשון ראה בלשון רבים על שם אחשורוש ויועציו וכן מה ראה מרדכי כו' עם שאר צדיקים שבאותו דור ומה ראה המן כו' עם בניו ומה ראה אחשורוש עם יועציו : דשוי נפשיה ע"ז כו' מה שיש לדקדק בזה תמצא בפ"ק : על ככה דזמינתיה אסתר להמן כו' . כמפורש בפ"ק שנת המלך אחשורוש ממש כו' אמר מאי האי דזמינתיה אסתר להמן דלמא כו' ע"ש : **ע"ב** אלמלי נשתייר במערה שעמד משה ואליהו כו' . דהיינו שהיה נקער במחילת המערה באותו צד שעבר כבוד ה' כמלא נקב דק כמחט סדקית ולגבי משה מפורש שהסתירו הקב"ה שלא יראה כבוד ה' כמ"ש והיה בעבור כבודי ושמתיך בנקרת הצור ושכותי כפי גו' אבל באליהו כתיב צא ועמדת בהר לפני ה' והנה ה' עובר גו' ואינו מפורש בו שהסתירו הקב"ה ואפשר כיון דמפורש ביה שהיה בנקרת הצור של משה כדכתיב ויבא שם אל המערה בה' הידיעה שהיא המערה שהיה שם משה מסתמא שהסתירו ג"כ הקב"ה שם ועוד דסמך אקרא דכי לא יראני האדם וחי : מ"ד ועליהם ככל הדברים גו' דקדוקי סופרים כו' עתידים לחדש כו' . מיתורא דככל מפיק לה דה"ל למכתב ועליהם הדברים אשר דבר גו' ולכך דרשו מריבוי דכל דקדוקי תורה וסופרים ומיתורא דכ' הדמיון דרשו גם מה שעתיד להתחדש דהיינו מקרא מגילה דמדמה לה לגופה של תורה כדאמרי' פרק קמא שלום ואמת כאמיתה של תורה :

דף כ בפרש"י ד"ה לעולם רבי יהודה ואפי' כו' ומתני' רבי יוסי היא ואפי' דיעבד לא עכ"ל לא ידענא מי הכריחו לפרש להאי אוקמיתא דמתני' רבי יוסי ואפילו דיעבד לא אמאי לא נימא דאוקימתא דלעיל קאי דמתניתין לכתחלה לא ודיעבד ש"ד ואתיא כרבי יהודה אליבא דראב"ע והכי משמע לישנא דסוגיין ול"ע : **ע"ב** תוס' בד"ה ספירה ביממא הוא מכאן קשה לפרש"י דכילד צולין כו' עכ"ל קצרו במה שהיה להם להאריך דפרש"י שם דמש"ה לא קאמר ברואה בלילות דספירה לילה עולה לספירתה וע"ש בתוס' וק"ל : סליק פרק הקורא למפרע

הקורא עומד פרק שלישי

דף כא ע"ב תוס' בד"ה תנא משא"כ בתורה פי' שאין קורא כו' וקוראין באותן ח' כו' שהוא תחלת הפ' עכ"ל פי' שהוא תחלת הפ' שיהושע אמרם ולמ"ד נמי משה אמרם נשתנו שכתבם בדמע לשון הרא"ש : בד"ה כנגד תורה כו' וסרים אחד ואיתא בירושלמי כו' שיושב ומסדר הלכות כו' עכ"ל כצ"ל מתוס' פ"ק דסנהדרין : פרש"י בד"ה נר מערבי הוא נר אמצעי למ"ד נרות כו' דלמ"ד מזרח ומערב מונחין לא משום דהוי מערבי השני כלפי מזרח כו' עכ"ל כצ"ל וכפרש"י פ' במה מדליקין ע"ש :

ח"א דף כא ע"א ואתה פה עמוד עמדי כו' כביכול אף הקב"ה בעמידה כו' . נראה דאיצטריך ליה באידך דרבי לאשמועינן דאף הרב בעמידה : והיינו דתנן משמת ר"ג בטל כבוד כו' . דגבי ר' עקיבא נמי תנן התם משמת בטל כבוד תורה והוא מתפרש בע"א ע"ש בפרש"י : כתוב אחד אומר ואשב בהר וכתוב א' אומר ואנכי עמדתי כו' . אע"ג דקרא דואשב בהר מ' יום גבי לוחות הראשונות הוא דכתיב והאי קרא ואנכי עמדתי מ' יום בלוחות אחרונות כתיב מ"מ משמע להו ליתן את האמור בזה לזה מדכתיב באחרונות כימים הראשונים : לא עומד ולא יושב אלא שוחה כו' . והיינו כמשתחוה ואפשר משום כבוד השכינה : אין ישיבה אלא עכבה שנאמר ותשבו בקדש גו' . ומדכתיב וישב יעקב לא משמע ליה ראיה דהא דרשינן ליה בפרק חלק אין וישב אלא לשון צער כו' ע"ש : **ע"ב** הני י' כנגד מי כו' מפורש פ"ב דר"ה כל הסוגיא: וקרא ראשון ד' ושבחיה רב פפא כו' . נראה דרב פפא ודאי נמי מודה דכל א' מהשלשה שקרא ד' משובח אלא שאמר כשקרא הראשון ד' שבחיה מטעם דזריזין מקדימין למצוה והרי זה הראשון זריז להקדים עצמו לקרוא ארבע :

דף כב תוס' בד"ה אין מתחילין כו' שאנו קורים בפ' ויחל כו' בח"ה דפסח שמתחיל מוהקרבתם כו' עכ"ל בספרים שלנו אינו כן דויחל הוא אחר ד' פסוקים והקרבתם אחר ג' ועיין בתשובות מהרי"ל סימן קמ"ט וק"ל : **גמרא** רב אמר דולג כו' . מפרש"י בשמעתין יראה דבשל מעמדות איירי וכ"פ הרמב"ן אבל הרי"ף פי' דבר"ח נמי איירי והקשה עליו הרמב"ן דאם כן מה הועילו בתקנתן והלא אותה חששא דנכנסין במקומה עומדת שהרואה אותו בפסוק ג' שבפרשה יאמר שהראשון לא קרא אלא ב' פסוקים כו' עכ"ל ועיין בזה באורך בר"ן ובתשובת מהרי"ל שם כתב לתרץ זה דרב לא חייש לנכנסין בדולג דשמעי כשמתחיל השני דמסתמא נשארים שם ושיילי אבל נכנסים כשמסיים הראשון פחות מג' פסוקים אחר הפרשה שמא יצאו בין פרשה לפרשה וסברי דלא קרי ג' פסוקים ודאי חיישינן עכ"ל ועוד נראה בזה דבנכנסין כשהתחיל הב' לחוד הוא דאיכא למיחש בדולג כרב דליכא למיחש לנכנסין כשמסיים ראשון דהא רואה דקרא ג' פסוקים אחר הפ' ולא חיישינן אבל בהם אינו קורא הראשון אלא שני פסוקים אחר הפ' דאיכא למיחש בין לנכנסים כשמסיים הראשון ובין לנכנסים כשמתחיל הב' ודאי דחיישינן [ב] ודו"ק : תוס' בד"ה שאני התם דאפשר כו' ואפי' היכא דקאמר משום הנכנסין ויוצאין מיהו הא פשיטא לן שאם כו' עכ"ל כצ"ל מלתא באנפי נפשה היא וכ"ה בהגהת אשר"י והיינו דפשיטא לן הכא משום דפרשה שאחריה אינה מענינו של יום כלל משא"כ בח"ה דחג דהכל מענינו דבכל יום קורא טפי אספיקא דיומא וק"ל : **גמרא** הא בתענית צבור ג' אימא רישא בשני כו' כצ"ל : **ע"ב** תוס' בד"ה ולרב אשי מתני' כו' בט"ב שהוא בג' וכד' יותר משני וחמישי דעלמא כו' עכ"ל כצ"ל : **בד"ה** והא"ת רב פישוט כו' ובהכי שרי וה"נ משמע כו' עכ"ל ר"ל דה"נ משמע מדמייתי הך דפרק אין עומדין דמשום איסור השתחואה על הרצפה נגעו בה מדרבנן בלא פישוט ועיין ברא"ש :

ח"א דף כב ע"ב אין אדם חשוב רשאי ליפול כו' כיהושע כו' מפורש פרק קמא דתענית : קידה על אפים וכה"א וכו' וכתבו התוס' תימה כו' ויש לומר דמגמרא כו' עכ"ל . ואין זה מספיק כיון דאשכחן בקראי השתחואה על אפים וכן בכריעה וכן ארצה אשכחן גבי קידה והנראה ליישב כל זה כי כל שלשה חלוקות הנזכרים הכא מבוארים מתוך הכתובים והוא אין ספק כי כל אחד מהג' חלוקות היו על כל פנים באפים דכולן כתיב אפים והכריעה דבר נוסף על הקידה כי הקידה אינו רק שמשטחת פניו לארץ ולא גופו כפירוש רש"י פרק החליל והכריעה היא דבר נוסף שנשתטח פניו לארץ וגם רגליו בכריעה על הארץ אבל לא שאר הגוף נוסף עליו השתחואה שהוא משטחת פניו לארץ וגם רגליו בכריעה וגם גופו לארץ וזו היא פישוט ידים ורגלים וכל זה מוכח מתוך הכתובים דמצינו בכל המקרא קידה קודם השתחואה וכן הכריעה קודם השתחויה שנאמר כורעים ומשתחוים להמן וגו' וכל זה מוכח מתוך המקראות בכתוב ולא נקט הני קראי אלא לסימן בעלמא דבקידה כתיב אפים ובכריעה ברך ובהשתחואה ארצה :

דף כג תוס' בד"ה הני ג' וה' כו' לטפויי כ"כ בי"ט וביוה"כ ובשבת לא ס"ל משום [מלאכת] כרת וסקילה כו' עכ"ל כצ"ל : **גמרא** הני שלשה חמשה ושבעה כנגד מי כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה חד אמר עולה כו' ולכך אנו נוהגין בתענית במנחה ובט"ב שהשלישי מפטיר כו' עכ"ל ל"ע למאי דמדמו המפטיר דעולה בג' לעולה בשבעה אמאי לא מותבינן הכא למ"ד דאינו עולה למנין שבעה מהך ברייתא דמייתינן בשמעתין לעיל דקתני חל להיות בשני ובחמישי קורין שלישי ומפטיר אחד כו' ר' יוסי אומר לעולם קורין ג' ומפטיר אחד דלכ"ע עולה המפטיר למנין ג' ודו"ק : **בא"ד** דאמרינן לקמן חל להיות בואתה תצוה קורין כי תשא בואתה כו' עכ"ל כצ"ל : **בא"ד** כדאיתא בילמדנו דחנוכה דהלכתא אין מפטירין כו' עכ"ל לא מצאתיו שם ובפרק בני העיר קאמרינן הלכתא אין מפטירין בחנוכה ור"ת כל עיקר וק"ל : **ע"ב** בד"ה שמין אותו כו' משמע דעבד עברי איתקש לקרקעות כו' עכ"ל אין זה מדוקדק דהא ודאי שמין אותו כעבד דקאמר היינו כעבד כנעני אלא דבן חורין האומר דמי עלי כיון דשמין אותו כעבד כנעני מקשינן ליה לקרקעות דבעי ט' וכהן וכ"ה לשון תוס' פ"ק דקדושין אבל ע"ע לא שייך כאן וק"ל :

ח"א דף כג ע"א הני ג' וה' וז' כו' כנגד ברכת כהנים כו' . לגבי ג' נתנו לעיל טעמא אחרינא וכתבו התוס' לעיל דטעמא דג' כנגד שומרי הסף שאמרו הכא אינו עיקר כו' ע"ש . אבל אכתי קשה למה לא אמרו לעיל כנגד ברכת כהנים וע"כ הנראה דהני אמוראי דהכא פליגי אטעמי דלעיל ולא מייתי להו לעיל משום דהני אמוראי הכא נתנו טעם גם מה' וז' אבל לעיל לא אמרו האמוראים טעמים אלא אג' . וחכמים אומרים ג' כנגד שומרי הסף ה' מרואי פני מלך כו' . עיין פרש"י כאן וכה"ג פירש פ"ק דסנהדרין אבל התוס' דחו שם פירושו דאין נראה שתקנו כנגד שרי אומות ומפרש ר"ת דהם שרי ישראל דאשכחן בסוף מלכים דהגלה נבוזראדן ג' שומרי הסף וה' רואי פני מלך ובסוף ירמיה כתיב ז' רואי פני מלך כו' ע"ש ומה שיש לדקדק בזה אסוגיא דפ"ב דר"ה שם מפורש : היינו זכריה היינו משולם כו' . אפשר שאמרו כן מדלא כתיב זכריה ומשולם בוי"ו דכל אינך שמות דנקט בו' נוספות הם כתובים :

דף כד תוס' בד"ה פוחח כו' דפוחח הוא תרגום של ערום כו' עכ"ל וכ"ה התרגום ערום ויחף פחח ויחף כמו שכתב הרי"ף וק"ל : **בד"ה** ואינו עובר כו' וי"ל דהתם איירי בתענית צבור כו' אלא זקן ורגיל ומי שטיפולו מרובה כו' גבי נתמלא זקנו כו' היינו בקביעות כו' עכ"ל כצ"ל ואין זה מדוקדק דמ"ש גבי יורד לפני התיבה דאיירי בת"צ וגבי ראוי ליעשות ש"צ היינו בקביעות ומדברי התוס' דחולין ופ' לולב הגזול נראה דענין

קרני ראם [א] ד"ה והא כו' דהוי מאי · כ"ב וי"ל ולחלק דלעז יוני כשר דוקא היכא דאיכא יודעין הלשון ומש"ה גם לשאין יודעין מהני אבל אשורית אפי' ליכא יודעין הלשון כלל כשר וא"כ מדיוקא דמתני' לק"מ די"ל לפרש דהלועז ששמע אשורית היינו אפי' היכא דליכא יודעין לשון אשורית ולכן דוקא אשורית והבן : [ב] ד"ה רב אמר כו' ודו"ק . כ"ב ולפי דבריו לא תקשי קושית התוס' ארש"י בד"ה ואם איתא ע"ב ותבין :

דענין אחד הוא דש"ץ הקבוע הוא המתפלל בתענית כו' ודו"ק : בד"ה ואין נושא כפיו משמע הא אם הביא ב' שערות ישא כפיו וקשה דבספ"ק דחולין אמר דאין נושא כפיו עד שיתמלא זקנו וע"ק דמשמע ס"פ לולב כו' ואפילו קטן ממש ויש לומר דההיא דלולב כו' עכ"ל כצ"ל :

ח"א דף כד ע"ב וכי מה אכפת ליה לעור כו' א"ל כל זמן שאבוקה בידי בני אדם כו'. יש לדקדק כיון דבאפילה אין בני אדם רואין אותו אכתי תקשי אמאי נקט קרא עור וכי מה אכפת באפילה בין עור לפקח וי"ל דמ"מ הפקח כיון שידוע לו מבואי העיר ושביליה גם באפילה יודע קצת לכוין בהן להציל עצמו מן הפחתים כו' : שקורין אלפין עיינין כו'. בפרק הבונה אמרינן אל יכתוב אלפין עיינין ופרש"י שם יש שכותבין כן מפני שדומין בקריאתן עכ"ל והיינו שדומין בקריאתן ממוצא א' אותיות אחה"ע וזה טעותן של אנשי חיפה ובית שאן שמחליפין בקריאתן וכן יש לפרש שם גבי אל יכתוב חיתי"ן ההי"ן וה"נ הכא גבי וחכיתי לה' שה' וח' ממוצא א' : מפני שמטיל קנאה כו' ההוא דנחית כו' כל הסוגיא מפורש פרק אין עומדין :

דף כה תוס' בד"ה מפני שעושה מדותיו כו' דמשמע שר"ל שהקב"ה חס כו' והוא אינו אלא גזירה עכ"ל אין פירושם מוכרח כן ועיין בפירוש המחזור שמפרש לה בע"א ותו לא מידי אבל בת"י קשה בפ' אמור בפסוק שור או שה אותו ואת בנו וגו' עמי בני ישראל היכמא דאבונן רחמן בשמיא כן תהוון רחמנין כו' ע"ש ויותר קשה מזה שבפרשת אחרי בפסוק ומזרעך לא תתן להעביר למולך פירוש בת"י ומזרעך לא תתן בתשמישת' לגר בת עממין למעבר' לפולחנא וגו' שזה הפך מתניתין בשמעתין דקתני דמאן דמפרש לה הכי משתקין אותו בנזיפה ובערוך בערך ארם יתיישב התרגום לפירושו וע"ש : ע"ב בד"ה מה לפנים כו' העולם למזרח ולמערב א"כ כו' עכ"ל : גמרא ברכות וקללות נקרין ומתרגמין פשיטא מ"ד ליחוש דלמא אתו למעבד מאהבה ומיראה קמ"ל אזהרות ועונשין נקרין ומתרגמין פשיטא מ"ד דלמא פייגא כצ"ל כן נראה מפרש"י : שם מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם מעשה אבשלום נקרא ומתרגם פשיטא כו' כצ"ל וכ"ה ברי"ף וברא"ש :

ח"א דף כה ע"א מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים כו'. עיין בתוס' ומה שיש לדקדק בזה עיין בחידושי הלכות : תנא כו' בישראל הבא על הנכרית כו' הכתוב מדבר. לפרש"י נראה דהא תנא דבי ר"י לפרש המתניתין דמשתקין אותו מלומר כן דהכתוב מדבר בישראל הבא כו' אלא דהכתוב מדבר במעביר בנו באש אבל מדברי הערוך בערך ארם נראה דהא תנא דבי ר"י לומר דקושטא הוא דהכתוב מדבר בישראל הבא על הנכרית כו' ומתני' דקתני משתקין אותו היינו דהאומר דהכתוב אינו מדבר אלא בארמיים שמעבירין זרעם למולך וע"ש ולדבריו יתיישב דברי הת"י שהוא פי' המקרא לא תתן בתשמישתא לגר בת עממין כו' ע"ש : מעשה בראשית כו' עפרש"י. ואמרינן במסכת חגיגה המסתכל בד' דברים כו' טעמא אין רצונו של מלך שיזכירו שמו על האשפה כו' ע"ש. אין זה מדוקדק דאין זה טעם אלא מה לפנים וע"ש : ע"ב מה לפנים ומה לאחור כו'. פי' בתוספות מה בסוף גבולי עולם למזרח ולמערב א"כ מה היה קודם ו' ימי בראשית ומה יהיה אחר שיכלה העולם עכ"ל. ופירוש קמא דהכא רש"י בריש פרק אין דורשין מדפריך התם בגמרא אלא מה לפנים מאי דהוה הוה ע"ש גם קשה לפירוש קמא אמאי נקט טפי מה לפנים ומה לאחור שהם מזרח ומערב מאי דנקט אינך ג' קצוות שהם הדרום מימין והצפון משמאל : קמ"ל שבחיה הוא דאודי כו'. אע"ג דראובן נמי אודי ולא אמרינן ביה שבחיה הוא אינו דומה דהודאת יהודה מעצמו היה אבל הודאת ראובן לא הוה מעצמו כדאמרינן בפ' החובל מי גרם לראובן שיודה יהודה כו' ע"ש ועי"ל דהודאת יהודה מפורש בקרא והוה שבחיה כנגד המבינים התרגום אבל הודאת ראובן אינו מפורש ולא שייך שבחיה במתרגם : קללות וברכות נקרין ומתרגמין כו' מ"ד ניחוש דילמא פייגא כו'. גבי קללות וברכות שהוא דבר הנאמר לכלל ישראל סד"א למימר דלמא פייגא דעתא דצבורא משא"כ באזהרות ועונשין ליחיד העובר על התורה לא שייך דלמא פייגא אלא כדאמר דלמא אתי למעבד מיראה והאי טעמא לא שייך הכא גבי כלל ישראל ויש לדקדק דהשתא טעמא דלמא פייגא לא שייך בברכות למה אין מתרגמין אותן וי"ל כיון דקללות אין מתרגמין ברכות נמי אין מתרגמין דזה לעומת זה עשה אלהים ולכך נקט קללות קודם ברכות דעיקר טעמא משום קללות כו' : ויהי בשכון ישראל וגו' וא"ל אל תתרגם כו'. ופרש"י במתני' דחיישינן לגנותו עכ"ל אבל הר"ן פירש משום כבוד יעקב עכ"ל ואפשר שהכריחו לפרש כן שהוא מדמה לה למאי דאמרינן באמנון דלא חיישינן לכבודו דאמנון אלא לכבודו דדוד דאמנון בן דוד אינו מתרגם ואמנון סתמא מתרגם ונראה דאינו דומה דבראובן שייך שפיר למימר דחיישינן לכבוד עצמו דמצינו בו מעשה תשובה ואמרינן פרק במה בהמה כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה כו' תדע דאינו דומה דהא בראובן לא מתרגמינן אפי' בראובן סתמא והתם מתרגמינן באמנון סתמא : איזהו מעשה עגל השני מן ויאמר משה וגו'. פרש"י במתני' משום דכתיב שם ויצא העגל הזה ופן יטעו ע"ה ויאמרו ממש היה בו כו' ומה"ט קאמר בסמוך דפקרו המינים מתוך תשובה זו והם לא יאמינו מדרש חכמים בזה דר"ל שלא ידע שיצא העגל הזה ע"י כישוף של ערב רב או ע"י שם שהיה ביד מיכה כדאיתא במדרשות והרי"ף פי' דלא מתרגמין עגל השני משום כבודו של אהרן עכ"ל וצ"ל כפי' התוס' דזה הוא גנאי גדול של יחיד בצבור דהיינו מה עשה לך העם הזה וגו' : מ"ט משום דכתיב ישא כו' עיין פרש"י שלא יאמרו הקב"ה נושא להם פנים כו' ע"ש. והר"ן כתב משום דכתיב ישא ה' פניו וגו' וכתיב אשר לא ישא פנים כו' ע"ש ובפ"ב דנדה רמי הני קראי אהדדי ומתרץ להו אלא שע"ה לא יאמינו בזה וע"ש בחדושינו : מעשה דוד ואמנון לא נקרין ולא כו'. בתורה קאמרינן כגון בראובן דנקרא ולא מתרגם משום כבודו נגד ע"ה אבל ודאי דנקרא אע"ג דשייך נמי משום כבודו נגד המבינין המקרא מ"מ א"א בלא קריאת התורה אבל מעשה דוד ואמנון אף לא נקרא משום כבודו של דוד כיון דסגי בלאו הכי לקרות הפטרה בנביאים במקום אחר : כגון ישגלנה ישכבנה כו'. טעם לכל אלו שינוי הקריאות משום דגנאי הוא להוציא דבר מגונה מפיו ככתבו ברבים אלא בלשון מושאל דלשון שכיבה אינו שם המשגל באשה דהא מצינו וישכב במקום ההוא ותעל שכבת הטל אלא שהוא שם מושאל בלשון נקיה למשגל באשה וכן כל הני דמייתי מדברי נביאים דהקריאה שם מושאל בלשון נקיה ללשון הכתוב בגנאי ופרש"י ישגלנה לשון כלבא דכתיב והשגל יושבת וגו' ע"ש ויש לדקדק כיון דבתורה שינוי הקריאה דישגלנה ישכבנה וכן תשגלנה דנביאים בישעיה ובזכריה קרי בהו תשכבנה וכן איפה לא שגלת דירמיה קרי ביה שכבת א"כ ה"נ בנצבה שגל לימינך דתהלים והשגל לימינו וגו' דנחמיה אמאי לא קרי ביה נמי בלשון נקיה מלשון שכיבה ויש לומר דלא אמרו דקורין אותן לשבח היינו ברבים כגון בקריאה ברבים בב"ה בס' תורה ישכבנה במקום ישגלנה וה"נ תשגלנה דנביאים דאית בהו קריאה למפטיר ברבים בעי שינוי בהו הקריאה משום דגנאי הוא ברבים וכן כל הני שינוי המקראות דמייתי דנביאים הן אבל קראי דכתובים אין לחוש בהו לקרות אותן ככתבן כיון דלית בהו קריאה למפטיר ברבים : ר"י בן קרחה אומר למחראות כשמן מפני שהוא גנאי כו'. דהאי קרא גבי ע"ז דבעל כתיב ושרי למקרי בלשון גנאי ככתביה והאי דמייתי כל ליצנותא כו' בר מליצנותא דע"ז כו' דכתיב כרע בל קרס נבו דכל אלו הכתובים לשון גנאי הם ואין בהם קרי אחר ללשון נקייה משום דבע"ז קמשתעי דשרי בהו ליצנותא : שרי למימר כו' ואנחי' בשי"ן תי"ו כו' עיין פרש"י ובערוך הוסיף כמו וחשופי שת גו' שי"ן מקום השתנה כו' ות' מקום הנאה : ב' ג' בר גירתא זונה כו'. והיא כמו גרגירתא דפ"ק דע"ז ונראה דלפי' רבותיו גיופא נמי מלשון זנות הוא כמו בעמו בגיף דפ' הבונה ועיין בערוך בערך גף : שרי לשבוחיה ומאן דשבחיה כו'. משום דדבר זה הוא מדבור האהוב ולא מדבור המצוה כמ"ש הרמב"ם בפי' דפרק אבות לכך לא קאמר אלא דשרי מיהו משום דהוי בכלל דבור האהוב קמקיים ביה מאן דשבחיה ינוחו לו ברכות כו' א"נ משום דאיכא למימר לאידך גיסא כדאמרינן בפ' גט פשוט דאל יספר אדם בטובתו של חבירו שמתוך טובתו בא לידי רעתו קאמר דאעפ"כ ינוחו לו ברכות כו' והיינו באינו מספר בטובתו יותר מדאי דלא אמרו שבא לידי רעתו אלא במספר יותר מדאי כמפורש שם ודקדק לומר ינוחו ברכות כו' דבודאי בדבור המצוה אדם זוכה שיבואו הברכות על ראשו כמ"ש ברכות לראש צדיק אבל בדבור האהוב כי הכא סגי ליה כשהם על ראשו שינוחו שם ולא יסתלקו ממנו :

סליק פרק הקורא עומד

בני העיר פרק רביעי

דף כו תוס' בד"ה ואמאי והא דרכים כו' וע"ק אמאי נקט של כרכים דהא ר"מ כו' עכ"ל קושיא זו אינה מובנת בכללה שכתבו אמאי נקט של כרכים כו' דמשמע אי הוה נקט סתמא הוה ניחא ואינו כן דהא ר"מ לא מפליג בין כרכים לכפרים היינו דבכל גוונא מיטמא אף בכרכים דלא מזדבנן וכקושייתם הראשונים ונראה דצ"ל וע"ק אמאי נקט של כרכים דהא אף לרבנן דר"מ לא מפלגי וכו' וביאור דק"ל אמקשן דהכא דסבר בפשיטות דהיכא דלא מזדבני אין להם ליטמא בנגעים וזה אינו דהא ר"מ אית ליה התם לכולהו אוקמתי דאף בשל-כרכים מיטמא ואמאי לא נימא דר"י דהכא סבר כוותיה וכן הקשו התוס' שם והקשו עוד הכא דאף אם נימא דסבר המקשה הכא כרבנן דהתם דפליגי אר"מ וס"ל דלא מיטמא קשה מיהת אמאי נקט המקשה כרכים דהא רבנן לא מפלגי כלום דהאי אוקימתא דמפליג בין כרכים לכפרים לא קאי למסקנא דקאמרינן התם אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא והאי תירצו דודאי המקשה הכא טעי בתרתי מילי חדא דהוה סבר כדס"ד התם לחדא אוקימתא לפלוגי בין כרכים לכפרים ולא הוה ידע הכא המסקנא דהתם דלא מפלגי לרבנן דר' מאיר דהיינו ר' יהודה ובהכי מיתרצא קושיא שניה שהקשו וכתבו דגם טעה בהך סברא דלא ידע למימר אף דלא מזדבני מיטמא לר' מאיר ובהכי מיתרצא קושיא הראשונה וליכא לאקשויי מי הכריחם דטעה בהך סברא דלמא הוה ידע שפיר דר"מ אית ליה הכי אלא דאר"י פריך הכא דהוא רבנן דר"מ וכן תירצו התוס' שם קושיא זו בסוגיא דהתם די"ל דה"ל לאתויי הכא ברייתא דהתם דאית להו לרבנן הכי אלא ע"כ המקשה מסברא דבחוץ פריך אר"י וזה אינו דהא ר"מ לית ליה הך סברא ודו"ק : ע"ב בד"ה אגורה ומשכונה אסור קשה דהא ר"מ לא אסר כו' אבל על תנאי שרי ומ"ש כו' עכ"ל הא ודאי דלא סבירא לן כר"מ ודקאמר חלופה וזבונה שרי דמשמע אף ממכר עולם אלא דהכא קשיא להו למאי דמדמו משכונה לממכר על תנאי קשיא דהוי סברות הפוכות דלרבנן ממכר עולם שרי ומשכונה אסור ולר"מ הוה איפכא דממכר עולם אסור ועל תנאי דהוה דומה למשכונה שרי וק"ל : בד"ה מריש ה"א כו' וקשה שהרי הארון עצמו כו' עכ"ל למאי דבעי למימר השתא דפורסי הוא תשמיש דתשמיש של ארון כפרש"י ודאי דהתיבה קדושה יותר מהפורסי אלא דבעי לאוכחי אף למאי דמסיק דהפורסי נמי תשמיש קדושה הוא מ"מ התיבה יותר קדושה ממנו דהפורסין והכורסין משמע להו דאית להו קדושה אחת בשוה מטעמא דמסיק בתרוייהו דחזינן בהו דזימנין מנחי ס"ת עלייהו והשתא כיון דהתיבה יותר קדושה מהכורסין ה"נ דיותר קדושה מפורסין וא"כ אין הפורסין לתוך התיבה אלא מבחוץ וק"ל : גמרא אמר רב פפי משמיה דרבא מבי כנישתא כו' כצ"ל :

ח"א דף כו ורצועה כו' והיה בנימין הצדיק מצטער כו' מפורש פרק איזהו מקומן :

דף כז בפרש"י בד"ה אימא סיפא ולא חומשין במטפחות של ס"ת כו' עכ"ל כצ"ל :

ח"א דף כז ע"א ואת כל בית הגדול וגו' מקום שמגדלין בו תורה כו'. משום דכל בית גדול יתורא הוא דבכלל כל בתי ירושלים הוא וע"כ דרשו מקום שמגדלין בו תורה דע"י בנין בהמ"ד שמתקבצין בו רבים ללמוד מתרבה ומתגדל התורה כמ"ש מרבה ישיבה מרבה חכמה ומייתי למען צדקו וגו' של הקב"ה תתגדל ותתהדר התורה ברבים וא"ד שמגדלין בו תפלה היינו נמי דתפלת הרבים בקיבוץ בהכ"נ היא יותר מקובלת כמ"ש כי ברבים היו עמדי ומייתי מדכתיב באלישע ספרה נא לי את כל הגדולות אשר עשה וגו' ומצינו בו מפורש שעשה בתפלה דכתיב ויבא ויסגור הדלת וגו' ויתפלל אל ה' וכתיב ויתפלל אלישע וגו' וירא והנה ההר מלא סוסים ורכב אש וגו' ור"ל דאלישע בתפלתו היה נענה כאילו היו רבים מתפללים בגדולות בב"ה : ע"ב ש"מ הורה אדעתא לשבק איניש גולפא ומשכה באושפיזי' כו' : ולא כניתי שם לחבירי כו' פי' בתוס' אפי' כינוי דלא הוי גנאי והא דאמרי' המכנה לחבירו אין לו חלק לעוה"ב הוי בכינוי של פגם כו' ע"ש הכי איתא בהדיא בפ' הזהב המכנה שם רע לחבירו אין לו חלק לעוה"ב : ולא בטלתי קידוש היום כו'. לדעת הפוסקים דמקדשין על הפת ק"ק מאי רבותיה דלא ביטל קידוש היום דמסתמא היה לו פת דאין קידוש אלא במקום סעודה וי"ל דלא בטלתי קידוש היום על היין וה"נ קאמר דהביאה לו קידוש היום דר"ל יין : מימי לא עשיתי קפנדריא כו'. בפ' א"נ מפורש בחידושי'. ולא פסעתי על ראשי עם כו' והיינו רבותיה דאפילו ברבים צריכין לו דשרי כמפורש פ' מצות חליצה החמיר הוא על עצמו : ואמר ולא נשאתי כפי כו' דס"ד דאין הכהן צריך לכך כיון שאין זו המצוה אלא לטובתן של ישראל שתחול ברכת הקב"ה על ישראל כמ"ש ואני אברכם :

דף כח גמרא במה הארכת ימים א"ל קצת בחיי כו' כצ"ל : ע"ב תוס' בד"ה ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש פי' בבנינה כו' עכ"ל אבל הרא"ש כתב דאיירי בחורבנה משום דחשבון דבים הוי קלות ראש ביותר כמו זריעה ע"ש :

ח"א דף כח ע"א ולא אכלתי מבהמה שלא כו' דאמר ר"י אסור כו'. וא"ת מאי רבותיה כיון דאסור הוא וי"ל דהכל נמשך אלית הלכתא כוותיה ושרי ואפ"ה החמיר הוא על עצמו : שנאמר כל משנאי אהבו מות כו' אלא למשניאי כו' מפורש פרק ואלו קשרים : כי קאמר איהו בשוין כו' מאי רבותיה מפורש בתוספות : מימי לא נתכבדתי בקלון כו'. אפי' בכה"ג בעובדא דמייתי שחבירו עושה כן מרצונו. ואמר לא עלתה על מטתי כו' ומייתי כי הא דמר זוטרא כו' דכל היום היה ממתין שיבא חבירו לפייסו ועד"ז אמר דוד עד מה כבודי לכלימה וגו' שמכלימים אותי כל היום ומקיים בענין בשלום יחדיו אשכבה ואישן וגו' שאני מוחל לו : ואמר ותרן בממוני הייתי דאמר מר איוב כו' שהיה מניח פרוטה כו' ובפ"ק דב"ב אמרו בלשון אחר היה נותן אלי פרוטה כו' ושם מפורש בחידושינו ענין הויתור : מימי לא קבלתי מתנות כו'. נראה דג' אלו דברים שייכי אהדדי כיון דלא קבלתי מתנות מאחרים וגם לא עמדתי על מדותי לפייסי בממון בליטרא דדהבא שמחויבין ליתן למביישו ת"ח אלא שמחלתי לו בזולת ממון והשתא ותרן בממוני דהיינו בממון שלי הייתי ואילו קבלתי מתנות או שקבלתי ממון על ביושי גם אם הייתי ותרן לא הייתי ותרן מממון שלי אלא מממון של אחרים שקבלתי : לא ניחא לכו דאחיה שנאמר נושא וגו' מפורש פרק א"ע : כל המעביר כו' שנאמר נושא עון ועובר וגו' מפורש פ"ק דר"ה : א"ל רבי תורה היא וללמוד כו'. דאריכות ימים שלך מסתמא במילי דתורה היא תלויה : אסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע כו'. והוא כענין קללת אלהים תלוי וגו' וע"פ חכמי המקובלים כי הכרת פניהם ענתה בם שיש בצלם דמות מראה אדם צורה רוחנית לטוב או לרע כפי מעשיו לצד הטהרה או לצד הטומאה ואסור להסתכל לצד הטומאה ע"ד אל תפנו אל האלילים ומה"ט קאמר בסמוך דלא אסתכלי בעובדי כוכבים דצורתו מצד הטומאה ומייתי ליה שנ' לולא פני גו' אם אביט ואם אראך שהוא לשון כפול מורה גם על הצורה הרוחני לצד הטומאה : ותכהן עיניו מראות משום דאסתכל כו'. דלפי פשוטו היא מיותר דודאי כיון שכהו עיניו מן הראיה כהו וע"כ דרשו מ' מראות כמו בשביל כמו חכלילי עינים מיין דהו"ל מ' מיין כמו בשביל : אלא כסיות עינים כו' מפורש פרק החובל : מהבא שאת פני רשע לא טוב כו'. לפי פשוטו כמו לא תשא פני דל גו' אשר לא ישא פנים גו' ואולי דהכך נמי משמען ראיית פנים דכל הנושא פנים הוא מראה לו פנים וכן משמעו דקרא דמייתי לעיל לולי פני יהושפט אני נושא אם אביט אליך גו' : הבאים אחריך בהמה ילעו כו'. כפרש"י שיהיו כל ימיהם הדיוטות ע"ש מיהו ה"מ לברך גם בניו שיגיעו לכולהו הימים ושיהיו כל דורות נאמיו כן : לא הקפדתי בתוך ביתי כו'. הכעס היא ממדה הרעה ואמר הגם שבביתו של אדם יש לאדם להטיל אימה ולא יתירה מ"מ לא עשיתיו בקפידא וכעס : ולא צעדתי בפני כו'. דבכמה מקומות אמרו דאין לאדם להלוך לפני מי שגדול ממנו אבל אמרו בפרק א"ל הממונה בג' המהלכין בדרך הרב באמצע והגדול בימינו והקטן משמאלו וקאמר דמ"מ כשהלכתי כן עם רבי נזהרתי בזה דאפילו צעד א' לא הלכתי בפני מי שגדול ממני : ולא הרהרתי במבואות כו'. דבפ' מי שמתו אמרי' דאסור לקרות שם ק"ש ומסמיך להו אקראי וקאמר דרבי זירא מחמיר על עצמו אפילו על הרהור תורה : ולא הלכתי ד' אמות כו'. בכמה דוכתי אמרי' שיש לכל אדם ד' אמות וקאמר דמעולם לא הלכתי מתוכן בלי תורה ותפילין שהיא כתר תורה כמפורש פ' האומר : ולא ישנתי בב"ה כו' אמרי' בעלמא דאסור לישן בב"ה ומסמיך ליה אקרא שנא' וקרעים תלביש נומה ורבי זירא החמיר אפי' שינת עראי : ולא שמחתי בתקלת חבירי כו' קרא כתיב ומייתי לה בפ"א בנפול אויבך אל תשמח כו' היינו ששמח מפני השנאה עליו אבל בחבירו שאינו עושה משום שנאה דאפשר שיש לו הנאה כגון שקנה מחבירו סחורה בזול ובודאי שחבירו הפסיד בה אעפ"כ החמיר רבי זירא בזה שלא היה שמח בהפסידו ותקלתו : ולא קראתי לחבירו בחניכתו כו'. רש"י גרס מלשון חניכה וחכינה ופי' תרוייהו לגנאי ודופי וק"ק דא"כ מאי רבותי' דהא המכנה לגנאי אין לו חלק לעולם הבא משום דאזיל סומקא ואתי חיורא וא"כ ה"נ בחניכה וחכינה לגנאי אבל בערוך גרס בתרוייהו מלשון חניכה אלא דגרס ולא קראתי לחבירי בחניכתי שלא כניתי לו שם ולא בחניכתו שאפילו שם שכינו לו אחרים לא קראתיו עכ"ל ולפי זה מצינן לפרש אפי' כינוי דלא הוי לגנאי הוה רבותי' וכמ"ש התוספות לעיל : שנאמר והשמותי כו' קדושתן אף כשהן שוממין כו'. אמרו במדרש והשמותי את מקדשיכם יכול מן הקרבנות כשהוא אומר ולא אריח גו' הרי קרבנות אמורים הא מה אני מקיים והשמותי את מקדשיכם מן הגדודיות של ישראל שהיו מתקדשים ונועדות לבא שם כו' כפרש"י בחומש והמתני' דהכא לא ניחא לה לפרש כן דההיא נמי כבר אמורה דכתיב ונשמו דרכיכם והיתה ארצכם שממה גו' וע"כ דרשו מיניה הכא דאשמועינן קרא דאף כשהן שוממין יהיו בקדושתן : ע"ב מחוי רב חסדא

כגון

כגון הספידא דקאי ביה רב ששת כו' פרש"י זה ימות אדם אחד כי רב ששת עכ"ל . והוא דחוק עכ"ל נקט חבירו לכבודו וגבי מיתה וגולי פירושו נראה דה"ק שיהיה כל ששת בההיא הספידא על אדם אחר וכדמייתי מדרבה דאספידא בבי כנישתא וקאמר אי משום יקרא דידי דמשום דהוי התספיד ת"ח מקרי הספד של רבים והכי משמע ליענא דקאי ביה רב ששת דמשמע שהוא הועד בחיים התספיד על אחר והוא נימא דר"ל נקט חבירו לכבודו דמשום יקרא דידיה מספידין בבהכ"נ לא מיבעיא על אדם אחר וכן נראה מפי' הר"ן : אי משום יקרא דידי ודמיתא לא כו' איבעיא לן בהספידא אי משום יקרא דמיתא ולפי גי' הספרים הכא גבי כלתי' לא גרסי' אי משום יקרא דמותא דמשום כבוד כלתו לחוד לא היה לאוי להספיד בבהכ"נ דלא מקרי הספד של רבים אלא משום כבוד ת"ח אבל בעובדא דרבי זירא דבסמוך גרסינן אי משום יקרא דידי אי משום יקרא דמותא דההוא מותא ת"ח מרבנן הוה אבל ברי"ף גרסינן בתרוייהו אי משום יקרא דמותא וי"ל דמ"ת לא אתו כ"ע ולא הוי הספד של רבים אלא משום יקרא דרפרם : דשכיב בא"י כו' תא חזי מה בין תקיפי כו' . נראה דכל זה להפלגת הענין דזה לורבא לא הוה מבני א"י אלא דהוה שכיח לבא שם ולא תני רק הלכתא והיה יושב בכ"ד שורות כדאמרינן בספ"ב דפ"ק שהיה יושב רב כהנא בדרא שביעית ואעפ"כ הספיד עלי' ר"ל בלשון לער חסרא א"י גברא רבא והסוא דהוי תני הלכתא ספרא כו' והיה מבני בבל והיקל רב נחמן בהספדו היכי נספדיה הי לנא כו' וכאילו לא חסר מהם גברא רבא : זה המשתמש במי ששונה הלכות כו' והיינו באינו תלמידו . ונתנו בו סימן תג"א הוא ר"ש תלמיד גברא אחריכא אבל בתלמידו מלינו בכמה מקומות שהיו משתמשין בהם : לישתמש איניש במאן דתני ד' כו' . פי' הרי"ף דתני ד' מי ששונה ד' סדרי משנה ומאן דמתני פי' מי שגמר תלמוד ד' סדרים עכ"ל וכתב הר"ן ואחרים פירשו דתני לעצמו דמתני לאחרים כו' ע"ש ואיך שיהיה נראה דנקט ד' סדרים כמ"ש פ' המקבל בד' לא תנינא כו' תלינא ופרש"י שם בד' סדרים כגון מועד וישועות ונשים שהן נוהגות כו' וכן קדשים דכתיב ובכל מקום מוקטר כו' בו' מלינא בתמיה זרעים אינו נוהג בח"ל וכן טהרות ע"ש וע"ש עוד פי' אחר בזה ולכאורה ק"ק הא דמייתי עליה כי הא דר"ל דהוה אזיל כו' הוה מעשה לסתור שהרי לא רצה להשתמש גם במי דתני לחוד כמ"ש תנינא בד' סדרי משנה וא"ל שדי בר לקישא במיא והר"ן הרגיש בזה דר"ל לחומרא קאמר דאפי' שונה הלכות משניות מקרי כו' ע"ש והסוגיא לא תוכחת כן ויש ליישב בזה לפי הדקדוק דקאמר אי הכי גמור מיני הא מילתא כו' והנראה דר"ל קאמר לה ולישנא דאי הכי אינו מיושב ונראה לפרש דר"ל מעיקרא נמי ודאי דהחמיר על עצמו כיון דלאה בו דהוה קרי ותני סבר היה ר"ל דמתני נמי הוא ולכך קאמר ליה שדי בר לקישא למיא וקא"ל איהו ניחא לי דאשמעי' למר כו' משמע מזה שלא בא לכלל דמתני וקא"ל ר"ל אי הכי שאתה לא באתה לידי דמתני אגמור לך מלתא שתבא לידי דמתני דא"ר זירא בנות ישראל החמירו כו' שזה אינו מן המשנה אלא הלכה מן התלמוד והשתא הוי שפיר עובדא דר"ל כעולא כן יש ליישב לפי' הרי"ף ועוד יש דרך אחרת לפרש לפי' האחרים שכתב הר"ן דזה הגברא היה ג"כ דמתני אלא דאמר ניחא לי דאשמעי' כו' ור"ל לא רצה לקבל דבריו וא"ל גמור מיני הך מלתא דאמר ר' זירא כו' והשתא תהיה תלמידי ומותר לשמש לרבו אפי' אם התלמיד דמתני : כל השונה הלכות מובטח לו כו' . הכא מסמיך להך ברייתא דתנא דבי אליהו לחומרא דר' זירא וכן מייתי ליה בסוף מסכת נדה הטעם בזה מפורש שם :

דף כט ע"ב גמרא מנלן א"ר טבי א"ר יאשיה דאמר קרא זאת כו' ת"כ דשמואל ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין כי תשא ומפטירין ביהוידע הכהן אר"י נפחא ר"ח אדר שחל בשבת מוליאין ג' ספרי תורות כו' עכ"ל כל"ל : בפרש"י בד"ה חל להיות ר"ח אדר בפרשה הסמוכה לפרשת שקלים כו' עכ"ל אפשר דנקט ר"ח אדר דקאי אמתני' דהיינו ר"ח אדר שחל בשבת שבו קורין פרשת שקלים אבל פרשת כי תשא כסדרה אינה קרויה פרשה שקלים במעתין והכי הל"ל לפי סוגיין חל להיות פרשת שקלים בפרשה הסמוכה לכי תשא כופלין כו' ודו"ק :

ח"א דף כט ע"א על ר"י בר אלעאי שהיה מבטל ת"ת כו' מפורש פ"ב דכתובות : תריסר אלפי גברי כו' . יש לכוין על מספר הזה לפי שהשטן מקטרג אז ומלינו בי"ב אלף איש שלא היה כח לשטן עלייהו כשלנאו על מדין דכתיב לא נפקד ממנו איש וענין שיפורי נמי לבטל כח השטן כטעם השופר בר"ה ומ"ד כנתינתה כו' ה"מ למאן דקרי כו' לפי' הרי"ף היינו דבנתינתה לא בעו עדיין לכלל המדה גדולה לתלמוד ולפי' האחרים נתינתה נמי לא הוה רק לקבלה ולא בעו עדיין לכלל מדה גדולה הימנה ללמדה לאחרים : גלו למלרים שכינה עמהם שנא' הנגלה נגליתי כו' . שהיתה השכינה מדברת עמהם במלרים לא הוה אלטריך לאתויי דכמה דבורים מפורשים בתורה שהיה שם מהקב"ה למשה ולאהרן אלא דודאי מלא כל הארץ כבודו אבל מ"מ גילוי השכינה היא במקומות מיוחדות כמו במשכן ומקדש וקאמר דה"נ היה להם גילוי שכינה בגלות מלרים מדכתיב הנגלה נגליתי וגו' בלשון כפול להורות על גילוי שכינה שם ועי"ל הנגלה נגליתי הכפול מלשון גלות כביכול שהשכינה מלטערת ג"כ בגלות וכן למענכם שולחתי בבלה היינו גילוי השכינה וכן מי זה בא מאדום גו' שהיה גילוי השכינה שם ובגירסת ע"י מייתי נמי גלו לעילם שכינה עמהם שנא' ושמתי כסאי בעילם דהיינו מקום מיוחד לגילוי שכינה וקאמר דאף כשהן עתידים כו' דהיינו שתחזור גילוי שכינה לירושלים ולא תשאר שם במקום שגלו ישראל כבר מדכתיב ושב ה' את שבותך כמו עם שבותך ודקדק לומר דזה יהיה כשהן עתידין ליגאל מגלות אדום אבל כשנגאלו כבר מגלות בבל נשארה גילוי שכינה שם דהא בזמן אביי שהיה כמה מאות שנים אחר שנגאלו מבבל ועדיין נשארה גילוי השכינה שם בב"ה : בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא כו' . עיין פרש"י וכעין זה פי' בערוך והוסיף בזה וקרי' שף ויתיב כלומר שנסע ממקדש וישב שם כו' ע"ש : עלוב ושאינו עלוב מי כו' . כה"ג אמרינן בפ"ב דתענית ושם מפורש : ואהי להם למקדש מעט אלו כו' . אסיפא דקרא דכתיב בארצות אשר באו שם קסמיך : ה' מעון אתה היית לנו אלו כו' . אסיפא דקרא בדור ודור קסמיך דהיינו גם כשאין ב"ה קיים יהיה מעון לנו בבתי כנסיות כו' : כיון דשמעי' להא דקאמר דוד ה' אהבתי מעון כו' . הלשון מגומגם כיון דשמעי' כו' דמאי שמע ליה דקרא מפורש הוא בספר תהלים גם קשה דמהיכא משמע ליה דהאי מעון ביתך בי כנישתא הוא ואימא דבית המקדש הוא כפשטו ונראה ליישב דהא דקאמר כיון דשמעי' קאי ארישא דלעיל דמעון אתה היית לנו בדור גו' איירי בבהכ"נ ה"ל האי מעון ביתך איירי נמי בבית הכנסת אבל בבה"מ לא מוקמי ליה הכא כי התם דביתך בית הכנסת משמע ליה מיהו יש לדקדק דהכא משמע דעיקר הלימוד יהיה בבית הכנסת במקום תפלה ובפ"ק דברכות אמרו בהיפך מרים הוה מללי' בבית הכנסת כיון דשמעי' להא דאמר אוהב ה' שערי ליון גו' דאין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה מללינא ביני עמודי היכי דגריסנא' ויש לחלק כמ"ש הטור סי' ל"ו דהתם איירי דוקא במי שיש לו מדרש קבוע בתוך ביתו ועיין בחידושינו שם : עתידים בתי כנסיות כו' שיקבעו בא"י כו' . ועד"ז יש לכוין במזמור שמחתי באומרים לי בית ה' נלך גו' זה המזמור בגלות נאמר שמחתי באומרים לי בית ה' נלך שהוא בית הכנסת כאילו עומדות היו רגלינו בבה"מ בירושלים ולכך שמחתי בהליכתי לבית הכנסת כאילו באתי למקדש לפי שירושלים הבנויה כעיר שחוברה גו' ר"ל ע"פ שאמרו במדרש לעתיד יהיה בהמ"ק גדול כירושלים שבעוה"ז וירושלים יהיה גדול ככל א"י וע"ז אמר מה שעם יהיה בית המקדש לעתיד כ"כ גדול לפי שבירושלים הבנויה לעתיד יהיה חוברה לה למקדש יחדיו כל מקומות של בתי הכנסיות שהיו בעוה"ז ונמלא עתה בגלות שאני עומד בבית הכנסת הכי הוא מקום המקדש גופי' דלעתיד ועד"ז אמרו פ"ק דברכות תפלתם לא נאמר אלא בבית תפלתי שהקב"ה מתפלל שם כמ"ש בברכות שמשמע ר"י כ"ג שהיה הקב"ה מתפלל יה"ר מלפני שיכבשו רחמי כו' ומקיים ושמחתים בבית תפלתי דהיינו בבה"מ שיבנה לעתיד בא"י דבעוה"ז בגלות הוא יקרא לכל העמים דהיינו בתי כנסיות שבכל ארץ העמים שיקבעו לעתיד בא"י מחובר לבית המקדש : שנאמר כי כתבור גו' וכה תבור וכרמל שלא באו כו' . דיבוא משמע שבאו ממקומם למקום אחר והיינו למקום הר סיני ולפי הענין שם בא הדמיון כי כתבור גו' כמו שאלו הרים גלו ממקומם למקום תורה כן יגלו יושבת בת מלרים ממקומם ולכך עשי לך כלי גולה גו' ונראה דההרים אינן בעלי בחירה לבא לשמוע תורה אלא שכר ההרים בא וכ"כ התוס' בפ"ק דחולין גבי גינאי נהר' דשמא שר של יש היה : למה תרלדו דין עם סיני כו' . נסמך זה המאמר לכאן דפליג אדלעיל שלא באו ההרים ללמוד תורה אלא לעשות דין עם הר סיני לומר שהם גבוהים יותר ממנו ועליהם ראוי ליתן תורה אבל ילתה ב"ק שגבהות' הוא מומם בזה וכדאמרינן פ"ק דסוטה לעולם ילמוד אדם מדעת קונו שהרי הניח הקב"ה כל ההרים והגבעות והשרה שכינתו על הר סיני כו' שנא' את דכא ושפל רוח גו' גם בזה יש לפרש שר של ההרים :

דף ל' בפרש"י בד"ה שנייה להפסקה כו' אלא אסיפא קאי דקתני חל להיות בתוך השבת כו' ומפסיקין לשבת כו' עכ"ל אין רלונו אסיפא דחל בתוך השבת דמפסיקין דהא השתא לשמואל בחל להיות ר"ח בשבת נמי מפסיקין אלא אסיפא דקתני מפסיקין בין שחל ראש חדש בשבת בין בתוך השבת קאי וק"ל : ע"ב בד"ה ואי זו היא שבת רביעי כו' איזהו שבת שהיה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו בע"ש ומתני' כו' עכ"ל כל"ל :

דף לא גמרא בחדש השביעי כו' כל"ל : שם כל הבכור מלות ותוקס כו' · עי' בר"ן שיש נוסחות כן אבל ברי"ף ורא"ש איתו וכן נראה מפרש"י : תוס' בד"ה מפטיר ויאמר לו יהונתן כו' קשיא אמאי כו' וי"ל משום דהפטורת יהוידע מדברת בשקלים ומזכרת כו' עכ"ל ובמרדכי מסיים וכן הפטורת בראשון באחד לחדש היא מזכרת שבהלכה שבוע יהיה ר"ח ניסן עכ"ל מיהו עיקר קושייתם אינה מבוררת כן מאי אולמיה הפטורת דמחר חדש מהפטורת שקלים והחדש שתדחה אותם ועוד אמאי לא תיקשי להו כן בר"ח אדר או ניסן שחל בשבת דלא מפטירין בר"ח וי"ל דודאי בראש חדש אדר או ניסן שחל בשבת הוי הפטורת יהוידע או בראשון לחדש טפי מענין הקריאה במאי דסליק מיניה שהמפטיר קרא בס"ת שלישי בשקלים ובפרשת החדש אבל הפטורת מחר חדש אינה כלל מענין הקריאה ואפ"ה היא דוחה כל הפטורות של סדר השנה שהם מענין הקריאה אמאי לא תדחה גם אלו וק"ל : ע"ב בד"ה ר"ח אב כו' ושובה באחריתו וי"א שאין אנו מפטירין חזון כו' עכ"ל כל"ל והוא טעם שאף לפי התלמוד יפה אנו נוהגין שאין אנו קורין חזון בראש חדש אב שחל בשבת ועיין ברא"ש ובמרדכי : בא"ד ורב דאמר דמפטיר חזון כו' עכ"ל כן היה בנוסחא שלהם במעתין אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת אמר רב ר"ח אב שחל בשבת מפטירין חדשיכם כו' וכ"ה ברא"ש ע"ש : בד"ה משה מעלמו כו' וחשיב מואס לא תשמעו עד ואין כו' עכ"ל כל"ל :

ח"א דף לא ע"א כ"מ שאתה מולא גבורתו של כו' . לאו דוקא כל מקום דבכמה מקראות מלינו גבורתו של הקב"ה ולא כתיב בתריה ענותנותו אלא דכל מקום ר"ל בין בתורה ובין בנביאים ובין בכתובים כדמסיק ולאו דוקא נקט גבורתו דבהני קראי דמייתי מנביאים וכתובים לא כתיב לשון גבורה אלא דר"ל בכ"מ שהזכיר התרוממות מעלתו של הקב"ה אבל משום דבהאי קרא דתורה כתיב בי' האל הגדול הגבור והנורא נקט עפי גבור דר"ל דאין מדתו ית' ב"ה כמדת ב"ו שהגבור מרחיק הנדכאים ושפלי רוח כגון יתומים ואלמנות ומדתו ית' ב"ה אינו כן אלא שהוא מקרבן ומשגיח בהן ביותר ורש"י בחומש לקח לעלמו דרך אחרת שפירש עושה משפט יתום ואלמנה הרי גבור' והאל גבורתו אתה מולא ענותנותו ואוהב גר וכו' אבל סוגיא דשמעתי' אינה כן אלא דגבורתו אתה מולא בקרא דלעיל מיניה כי ה' אלהיכם וגו' ובקרא דבתריה עושה משפט יתום וגו' היא ענותנותו שמשגיח בחולשי ונדכאי רוח ואין דברי רש"י בחומש סובל לפרש כן ודו"ק : ע"ב מאי היו פני לטורח כו' לא דיין כו' אלא שמטריחין כו' . דלשון לטורח לא שייך כאן לפי פשוטו וע"כ דרשו חדשיכם ומועדיכם דהיינו החודש והחג אשר בדה ירבעם מלבו שנאה נפשי והוא עלי לטורח וע"פ מה שאחז"ל שהקב"ה משלם במדה שאדם מודד העונש כעין עבירה שעשה ומטעם שידע האדם שלא במקרה בא לו העונש בשביל שהעבירה זו כעין העונש שעשה ונמלא שעל חטא זה שעשה ירבעם שהחטיא רבים בעגלי זהב גם בביטול החודש והמועד ועוד כמה עבירות שעשה כמפורש פ' חלק לכו בו העונשים כפי העבירות וע"ז אמר היו עלי לטורח שמטריחים אותי בעבירות הרבה שעשו להודיע לבריות איזה גזירה קשה יהיה עונשם לפי העבירה גם שבדיני אדם בד"כ אם חייב אדם שני מיתות נידון בחמורה כדאמרי' פ"ד מיתות מ"מ בד"ש כדי להודיע העונש כעין העבירה נידון במדה שמדד דעל העבירות שעשה האדם מביא הקב"ה עליו גזירה קשה כעין כל עבירותיו : אלמלא מעמדות כו' אמר לפניו רבש"ע במה אדע כו' . מפורש פ' ב' דתענית : לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות כו' . כמ"ש התוס' בשם הירושלמי אני אמרתי עמו אנכי בלרה וא"כ אין דין שיברכוני על הלרות שלהם עכ"ל : הללו בלשון רבים אמורות ומשה מפי הגבורה כו' . נראה שהם ב' טעמים כיון דהללו שכתב בלשון רבים הם יש לחוש לקללה למדבר לרבים ולא כן יש לחוש לקללה ליחיד ועוד דהללו שבת"כ מפי הגבורה דיש לחוש יותר לקללתו מקללות שמפי משה אע"ג דמשה נמי ודאי ברוח הקדש אמרן כמ"ש התוס' ועיין בזה בחידושינו פרק הספינה : בדי שתכלה השנה וקללותיה כו' . עיין בתוס' שכתבו דר"ל שאנו רולים להפסיק ולקרות שבת אחת קודם ר"ה בפרשה שלא תהא מדברת בקללה שלא להסמיך הקללות לר"ה וכן במדבר אנו קורין קודם עלרת כדי שלא להסמיך הקללות שבחקותי לעלרת כו' ע"ש וק"ק לפירושם דאם ר"ל מקודם זה לקרות זה א"א לפי סדר הפרשיות ואם לאחר ר"ה ר"ל לקרות זה א"א בפ' כי תבא דא"כ אימתי יקראו פ' נלבים וילך והאזינו אחר כך ועוד לפי' התוס' הל"ל שלא להסמיך הקללות וכדי שתכלה לא משמע כן ונראה דעיקר קושיא כיון שר"ה תחלת השנה הוא ה"ל להתחיל פרשת בראשית שהיא תחלת התורה ובריאת עולם וה"ל להתחיל בה מיד בשבת ראשון שאחר ר"ה ותירץ כדי שתכלה שנה כו' ע"פ מ"ש שקללות שבחקותי נאמרו על בית ראשון שהיה להם כבר זכות אבות וכמפורש ביה וזכרתי את בריתי יעקב וגו' אבל קללות שבכי תבוא נאמרו על בית שני לכך לא נזכר בהו זכות אבות שכבר תמו בבית ראשון וז"ש דלכך תקן כן פרשת במדבר קודם עלרת כדי שתכלה קללות של בית ראשון קודם עלרת שישובו ישראל למספרם הנזכר בפרשת במדבר ותקן פרשת נלבים קודם ר"ה כדי שתכלה קללות שבכי תבא הנאמר על בית שני קודם ר"ה שלעתיד יהיו נגאלים ע"י התשובה כמפורש פרשת נלבים ושבת עד ה' וגו' ושב ה' וגו' :

דף לב תוס' בד"ה גוללו מבחוץ כו' פר"ח דקאי כו' עכ"ל ועי' בב"י טור א"ח סימן קמ"ז לפירושו למה לריך הגלילה בחוץ ע"ש : בא"ד ולכתחלה הוא גוללו כו' שהרי לא שכיחי ע"ה כ"כ עתה כו' עכ"ל אין דבריהם מובנים דמשמע עתה דלא שכיחי ע"ה אין לחוש בדיעבד אבל בימי חכמי התלמוד יש לחוש אפילו בדיעבד ואמאי הא אמר רב מתנה הלכה פותח ורואה ומברך ואף לכתחלה שרי לעשות כן גם מ"ש עוד אבל אחר שקרא ודאי דלריך לגוללו קודם שיברך כרבי יהודה עכ"ל לא ידענא היכא יצא להם דר' יהודה אית ליה לפלוגי בין קודם שקרא לאחר שקרא ועוד דהא בקודם נמי כתבו דלכתחלה גולל קודם שיברך ומה חילוק איכא בין קודם שקרא לאחר שקרא כדמשמע מדבריהם ושוב ראיתי שגם הרמב"ם פי"ב מהלכות תפלה פסק בלאחר שקרא דגוללו קודם שיברך וכתב הכ"מ שם דאיתא הכי במ"ס ואולי מ"ש התוס' כר' יהודה דמשמע דלא כר"מ היינו למאי דאפכי ליה ור"י אית ליה דגולל קודם שקרא ולאחר שקרא והלכה כרבי יהודה לגבי ר"מ אלא דהשתא אין לחוש בדיעבד דלא שכיחי ע"ה ובזה יתיישבו קלת מהקושיות ול"ע:

ח"א דף לב ע"א מניין שמשתמשין בב"ק שנאמר ואזניך כו' והוא דאמר הן כו' . נראה לפרש כולה מהאי קרא ואיירי במי שמדבר בדרך ספק לעשות דבר מה אם לא ושומע קול שאומר אחריו הן או לאו וז"ש ואזניך תשמענה קול מדבר אחרי דלריך לאמר זה הדרך לכו בו כי תאמינו הייתו הן וכי תשמאילו היינו לאו ודקאמר נמי וה"מ דשמע קל גברא כו' ניחא לפי זה דשמא אדם א' שמע דבריו והשיב לו כן הן או לאו אבל קל גברא במתא וקל אתתא בדברא לא שכיח ודקאמר והוא דאמר הן הן כו' דהכפל מורה על אמיתית הדבר שיתקיים כדאמרינן בשבועות הן הן או לאו לאו שבועה מדכתיב בשבועת הקב"ה גבי מבול שתי פעמים לאו : משום דלא ידע לבסומי כו' לא יהיה קרית ליה כו' . אבל מרישא דקרא לא טובים לא קשה לי' דודאי טוב הוא לקרוא בנעימה כו' מיהו בעונש לא יחיה אין סברא : שני ת"ח וכו' ואין נוחין כו' . כמ"ש פרק הרואה אין התורה נקנית אלא בחבורה ואמרו חרב אל הבדים כו' כי לא יבא אדם על אמיתת התורה רק ע"י פלפול עם חביריו ובזולת זה יבא לטעות בלימודו וז"ש חקים לא טובים שלא יבא לעמוד בלימודו על טובו ובוריו ולא יחיה בהם שיבא לטעות להתיר דבר האסור במיתה : וידבר משה את מועדי ה' וגו' מלותן שיהו קורין כו' . מיתורא דקרא קא דריש כפרש"י במתני' ומסמיך ליה איתורא דהאי קרא ואשר תקראו אותם במועדם דכתיב לעיל מתפרש כמשמעו שיהו קורים בזמנן ובברייתא דתני דמשה תיקן להם שיהו שואלין ודורשין כו' נראה שהוא דבר נוסף על הקריאה דקתני במתני' ואפשר דדריש ליה מדלא כתיב כאשר לוה ה' את משה דהקריאה היא היתה לווי מהקב"ה כמ"ש אשר תקראו אותם במועדם וע"כ דרשו מיניה דבלאו לווי הקב"ה שיהו קורין בזמנן כדקתני במתני' הוסיף להן משה שיהו גם שואלין ודורשין בו בזמנן מעניינו של יום ולגבי פסח שאחז"ל שיהו שואלין ודורשין קודם הפסח ל' יום היינו שאינן מעניינו של יום דברים הלריכין קודם הפסח כגון ביעור חמץ והגעלה ומכירת המלות מעות חטים ועוד כתב ב"י שם תירוצים אחרים ע"ש והא דנקט בברייתא שלש רגלים פסח ועלרת וחג ולא נקט נמי ר"ה ויוה"כ דכתיבי ג"כ בזו הפרשה י"ל דלא תיקן משה באלו מלות משום דלא אתיין מזמן לזמן וה"כ ר"ה ויוה"כ לא מקרו מזמן לזמן דיש לאדם ליתן לבו לתשובה בכל השנה כמו בר"ה ויוה"כ משא"כ בשלש רגלים דמלותן בזמנן בענינו של יום ומה"ע נמי מספקא לן בפרק בכל מערבין אם אומרים זמן בר"ה דלא מיקרי שפיר מזמן לזמן אלא שלש רגלים דכתיב בהו מלות ראייה ושמחת חגיגה :

סליק פרק בני העיר וסליקא לה מסכת מגילה

הגהות על מסכת מגילה מהגאון בעל הלבוש ז"ל

עם הגהות ותקונים מאת הגאונים בעהמ"ח ספר מפרשי הים.

דף ב ע"א גמ' אין ב"ד יכול . (גיטין ל"ו ב') תוס' ד"ה אלא : **ע"ב** גמ' רשאי לחדש . (יבמות ל' ב') תוס' ד"ה ולגמור . (סנהדרין פ"ט ב') תוס' ד"ה אליהו : מ"ם וסמ"ך . (שבת ק"ד א') תוס' ד"ה גרועי . [א"ה עי' בעקרים ובעין יעקב בהכותב כאן ובשו"ת רדב"ז ח"ג סי' תמ"ב] :

דף ג ע"א גמ' וחזרו ויסדום . (קידושין מ"ט א') תוס' ד"ה המתרגם : פסקי טעמים . (ב"ב י"ד ב') תוס' ד"ה בפורענותא : תרגומא דהאי . (ברכות ח' ב') תוס' ד"ה שנים : כמספדא דאחאב . (ב"ק י"ז א') תד"ה והא : **ע"ב** גמ' מבטלין ת"ת . (מ"ק כ"ז ב') תוס' ד"ה אסורין . (כתובות י"ז א') תוס' ד"ה להוצאת : אשר לא חומה . (זבחים ע"ג א') תוס' ד"ה ור"מ . (חולין ס"ה א') תוס' ד"ה אף על פי :

דף ד ע"א גמ' משה תיקן . (שבת ל' א') רש"י ד"ה ותיקן : הלכות פסח . (בכורות מ"ד ב') רש"י ד"ה בשבתא :

דף ה ע"א גמ' וחש ליה רב . (קידושין מ"ה ב') תוס' ד"ה הוה : שאין מחשבין . (חגיגה י"ז ב') תוס' ד"ה אמרה . (ר"ה ה' א') תוס' ד"ה אמרה : **ע"ב** גמ' שיטה חומתה . (מגילה ג' ב') תוס' ד"ה כרך :

דף ו ע"ב גמ' יגעתי ומצאתי . (מנחות ז' א') רש"י ד"ה מסתייע : שנוהגות בשני . (ר"ה י"ט ב') תוס' ד"ה דמר :

דף ז ע"א גמ' לבר מדשמואל . (חגיגה י' א') תוס' ד"ה דילמא . (שבועות ל"ט א') תוס' ד"ה קיומו : **ע"ב במשנה** אין בין יו"ט . (ביצה ל"ז א') תד"ה ורמינהו : **גמ'** דלא כר"י . (שבת קכ"ד א') תוס' ד"ה הא : במכשירין שאפשר . (שבת קל"ז ב') תוס' ד"ה דר"א :

דף ח ע"א במשנה אין בין המודר . (ב"ק כ"א ב') תוס' ד"ה זה : **גמ'** הא לא קפדו . (ב"ב נ"ז ב') תוס' ד"ה ורבינא : **במשנה** אין בין נדרים ונדבות . (חגיגה ח' א') תוס' ד"ה אמאי . (תענית י"ג ב') תוס' ד"ה מאי : **גמ'** אמר רב יצחק בר אבדימי . (זבחים ד' ב') תוס' ד"ה הג"ה : ולא מזובו ונגעו . (מ"ק ע"ו ב') תוס' ד"ה אחרי . [א"ה עי' בהגהות הגאון מוהרי"ב כאן ומה שכתב לו גיסו הגאון בעל זכרון יוסף בתשובותיו שם ועי' בתוס' שם הגירסא ולא מגעו לבד והם לא העירו בזה וצ"ע] : **ע"ב במשנה** מצורע מוסגר . (מ"ק ז' א') תוס' ד"ה אמר : אין בין ספרים . (שבת ע"ט ב') תוס' ד"ה תפילין . (סוטה ל"ג א') תוס' ד"ה כל . [א"ה עי' שו"ת הר"ן סי' נ"ט ובשו"ת חות יאיר סימן ר"ו ודו"ק] :

דף ט ע"א גמ' בשאר ספרים . (שבת קט"ו ב') תוס' ד"ה מגילה . (מנחות ל"א ב') תוס' ד"ה עשאה : **ע"ב במשנה** אין בין כהן . (יומא כ"ז א') תוס' ד"ה אני : **גמ'** אלא משוח . (נזיר מ"ז א') תוס' ד"ה וכן : מני ר"ש היא . (פסחים ל"ח ב') רש"י ותוס' ד"ה זאת . (זבחים קי"ז ב') תוס' ד"ה ר"ש . [א"ה עי' בירושלמי פסחים פ"ב הל' ד' לא אהיא אלא כרבי שמעון דרבי שמעון אמר כיון שנזרקו והמפרש בעל ק"ע התפלא שם על רש"י מזה אבל נ"ק דיש לומר דוקא בזה אתיא כרבי שמעון והבן] :

דף י ע"א גמ' לעתיד לבא . (מכות י"ט א') תוס' ד"ה ואי : ועוד תנן . (שבועות ט"ז א') תוס' ד"ה תנא . (זבחים ק"ז ב') תוס' ד"ה ר"ל : אף על פי שאין . (זבחים ס' ב') תוס' ד"ה מאי . [א"ה עי' ברמב"ם ז"ל פ"ב מבית הבחירה הל' ד' ובפ"ו הל' ט"ו ובפי"ט ממעה"ק הלכה ט"ו וצ"ע מ"ש רבינו פ"א מאיסורי מזבח הלכה ז' דאינו לוקה דהא מקריבין אע"פ שאין בית כמו בשוחט בחוץ ומלאנו במגילת ספר לאוין שס"ז שהעיר בזה ע"ש ובתשובה להגאון מוהר"ר דוד ב"י האב"ד דק"ק נאווארדאק כתבנו בזה ע"פ דברי הכפתור ופרח שכתב דלכך אין מקריבין בזמה"ז משום דאין כהן מיוחס וא"כ לכך אינו לוקה משום דלא ידעינן הכהן המיוחס אבל חיובא איכא דודאי איכא כהן מיוחס בעולם והארכנו הרבה בזה ואכ"מ ועי' בשו"ת זקננו בעל שער אפרים סי' ע"ט] : לא קדשה . (חגיגה ג' ב') תוס' ד"ה עמון . (יבמות ט"ז א') תוס' ד"ה עמון . (שם פ"ב ב') תוס' ד"ה ירושה . (זבחים ע"ג א') תוס' ד"ה ור"מ : כהני תנאי . (זבחים קי"ט א') תוס' ד"ה זו : **ע"ב** גמ' אינו מן המדה. (מנחות נ"ח ב') תוס' ד"ה דותקין : זה לשון . (ע"ז י' א') תוס' ד"ה שאין :

דף יא ע"א גמ' אח לראשו . (סנהדרין ק"ב ב') רש"י ד"ה אח :

דף יב ע"א גמ' אלא לפנים . (ע"ז ג' א') תוס' ד"ה שלא: כדת של תורה . (נדה כ"ד ב') תוס' ד"ה אכילתו : **ע"ב** גמ' לגבי עמון . (יבמות ע"ו ב') תוס' ד"ה מנימין . (סוטה ט' א') תוס' ד"ה מנימין : אביו מבנימין . (עירובין ס"ג א') תוס' ד"ה כל . [א"ה עי' שו"ת זקננו הגאון בעל שער אפרים סימן מ"ט] :

דף יג ע"א גמ' הדסה . (ברכות כ"ז ב') תוס' ד"ה ואין : קדלי דחוזירי . (בכורות י' א') תוס' ד"ה נבלות: סטכת . (מ"ק ט' ב') תוס' ד"ה סטכת : **ע"ב** טרסיים הוה . (ע"ז י"ז ב') תוס' ד"ה רבן . (חולין נ"ז ב') תוס' ד"ה מטלת :

דף יד ע"ב גמ' למידייניה . (סנהדרין ל"ו א') תוס' ד"ה רבב"ה: עשרת השבטים. (ערכין י"ב ב') רש"י ד"ה אי :

דף טו ע"א גמ' בנביאות . (ב"ב ט"ו ב') תוס' ד"ה בלעם : עזרא . (יבמות פ"ו ב') תוס' ד"ה מפני . (כתובות כ"ו א') תד"ה (בחד) [בתר] : על הקלקלה . (ב"ב ד' א') תוס' ד"ה שכל : מבית אבא . (כתובות ג' ב') תוס' ד"ה ולדרוש . (סנהדרין ע"ד ב') תוס' ד"ה והא :

דף טז ע"ב גמ' שירטוט . (גיטין ו' ב') תוס' ד"ה אמר . (סוטה י"ז ב') תוס' ד"ה כותבה . (מנחות ל"ב ב') תוס' ד"ה הא . [א"ה עי' שו"ת זקננו הח"ל ז"ל סימן ל"ז] :

דף יז ע"א גמ' י"ד שנים . (יבמות ס"א ב') תוס' ד"ה וכן : **במשנה** על פה . (מגילה ז' א') תוס' ד"ה נאמרה . [א"ה עי' בשו"ת מהרשד"ם חלק או"ח סי' כ"ג ובשו"ת רמ"ך ח"ב סי' רט"ו] : ששמע אשורית (ברכות מ"ה ב') תד"ה שאני . (סוטה ל"ב א') תד"ה ק"ש : הדפתרא. (שבת ע"ט ב') תד"ה קלף (שם קט"ו ב') תד"ה מגילה : **גמ'** ובתפלה. (ברכות ל"ד א') תד"ה אמצעיות : **ע"ב** גמ' בלה"ק נאמרה . (ברכות י"ג א') תוס' ד"ה בלשון : שנאמר הבו . (ברכות ל' ב') תוס' ד"ה על : הסולח לכל . (ר"ה י"ז ב') תוס' ד"ה ושב :

דף יח ע"א גמ' מכאן ואילך . (ברכות כ"ט א') תוס' ד"ה מפני: דכתיבה תרגום. (סוטה ל"ג א') תוס' ד"ה כל : לעז יווני . (מגילה ט' א') תוס' ד"ה כאן : והאחשתרנים . (ברכות מ"ה ב') תד"ה שאני : **ע"ב** גמ' נקוט דרב ביבי. (ברכות כ"ב ב') תוס' ד"ה אלא . (ר"ה ל"ד ב') תוס' ד"ה לדידי : דחייש ליחידאי . (יבמות י"ז ב') תוס' ד"ה ולימא : מאותו פסוק . (ברכות ל"ד א') תוס' ד"ה אמלעיות : א"צ שירטוט . (גיטין ו' ב') תוס' ד"ה אמר . (סוטה י"ז ב') תוס' ד"ה כתבה . (ל"ז) . [א"ה למעלה מזה כתוב ר"ה ל"ז וברי"ה לא נמצא דף ל"ז כלל ואולי הסר פה המס' וצ"ל יומא ל"ז והוא ע"ב שם ד"ה לסירוגין ושייך כאן ע"ב לענין אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב] :

דף יט ע"א גמ' כתיבה כתיבה . (גיטין ו' ב') תוס' ד"ה אמר : בחוטי פשתן . (סוטה י"ז ב') תוס' ד"ה כתבה . (מנחות ל"ב ב') תוס' ד"ה הא · משולשין . (מכות ט' ב') תוס' ד"ה משולשות . (בכורות ל"ט א') תוס' ד"ה שיכא : **ע"ב** גמ' בציבור שנו . (מגילה ה' א') תד"ה הוה . (קידושין מ"ה ב') תוס' ד"ה הוה : **במשנה** חוץ מחש"ו . (חגיגה ב' ב') תוס' ד"ה חרש : מכשיר בקטן . (עירובין ל"ז ב') תוס' ד"ה דילמא . (ר"ה ל"ג א') תוס' ד"ה הא . (ערכין ג' א') תוס' ד"ה פסק :

דף כ ע"א במשנה ולא טובלין . (יבמות מ"ו ב') תוס' ד"ה דאין : שתנץ החמה . (יומא ל"ז ב') תוס' ד"ה אמר : משעלה עמוד השחר . (נדה ע"א ב') תוס' ד"ה סרוהה : **גמ'** וביום השמיני . (סוכה כ"ד ב') תוס' ד"ה בכתיבה . (א' תוס' ד"ה כי) . (מ"ק ח' א') תוס' ד"ה כ"ל : טבילה להזייה . (יומא מ"ג א') תוס' ד"ה אבה : **ע"ב** גמ' ספירה ביממא . (פסחים פ"א א') תד"ה א"כ . (מ"ק כ"א ב') תוס' ד"ה אפילו . (ר"ה י' א') תוס' ד"ה שנים : עד צה"כ . (פסחים ל"ג ב') תוס' ד"ה עולא : מעלות השחר וכו' . (שבת ל"ה א') תוס' ד"ה תרי . (פסחים ב' א') תוס' ד"ה והא : **במשנה** להשקאת . (סוטה י"ז ב') תוס' ד"ה מה : להקטר . (זבחים פ"ו ב') תוס' ד"ה אלא : כל הלילה. (מנחות ע"ב א') תוס' ד"ה הא : **גמ'** וסמך ושחט . (מנחות ל"ג ב') תוס' ד"ה ידו : ביום זבחכם . (מנחות ב' א') תוס' ד"ה כל : ביום צותו . (מנחות ק' א') תוס' ד"ה אלא . (חולין פ"א א') תוס' ד"ה יום . [א"ה עי' בשו"ת בית יעקב סי' ע"ח ובשו"ת אא"ז הח"ל ז"ל סי' כ"ז ובמשנה למלך פ"ד ממעה"ק הלכה א'] :

דף כא ע"א גמ' וספירה בלילה . (מנחות ס"ו א') תוס' ד"ה זכר . אכילת פסחים . (פסחים ק"כ ב') תוס' ד"ה אמר : **במשנה** בחוש"מ קורין . (חגיגה י"ח א') תד"ה וש"מ : **ע"ב** גמ' מה שאין כן בתורה . (ב"ב ט"ו א') תוס' ד"ה שמונה . (מנחות ל' א') תוס' ד"ה שמונה . [א"ה עי' במרדכי בס"ק ובשו"ת זקננו הח"ל ז"ל סי' י"ג] : שלא יהיו שנים . (סוטה ל"ט ב') תוס' ד"ה עד : ועשרה מתרגמין . (שבת קט"ו א') תוס' ד"ה וכידו : מצוה לברך . (סוכה ל"ט א') תוס' ד"ה אבל : הנפרע לישראל . (פסחים ק"ד ב') תוס' ד"ה כל : שאמצעי משובח . (מנחות נ"ח ב') תוס' ד"ה שאמצעי : דכלהו מברכי . (גיטין נ"ט ב') תוס' ד"ה כי :

דף כב ע"א גמ' ולא התיר לי . (סוכה ל"ח ב') תוס' ד"ה בו : **ע"ב** גמ' כגון ר"ח . (שבת כ"ד א') תוס' ד"ה או . (ר"ה כ"ג א') תוס' ד"ה משום . (חגיגה י"ח א') תוס' ד"ה ר"ח . [א"ה עי' בחידושי מהרי"ט בשבת שם ובשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' קע"ו וברד"ק שמואל א' על קרא ונסתרת שם ביום המעשה ודו"ק] :

דף כג ע"א גמ' למנין שבעה . (ר"ה ל"ג א') תוס' ד"ה הא : מפטיר מהו שיעלה . (תענית כ"ט ב') תוס' ד"ה בשני : **ע"ב** גמ' כל דבר שבקדושה . (עירובין נ"ב ב') תוס' ד"ה תשעה [א"ה עי' בש"ס כאן אתיא תוך תוך אתיא עדה עדה ועי' ברבינו בחיי פ' אמור הביא בשם רבינו יעקב גירסא חדשה בזה דגלמוד מבני יעקב שהיו עשרה וצ"ע במ"ר פרשת מקץ ובירושלמי במגילה פ"ד ה"ד דיליף בסדיא ממרגלים וגם מ"ב מב"י בע"א] :

דף כד ע"א במשנה ואינו נושא כפיו . (יבמות נ"ט ב') תד"ה ואלוי(חולין כ"ד ע"ב)תד"ה נתמלא: שלא ראה מאורות. (עירובין נ"ז ב') תוס' ד"ה דילמא . (ר"ה ל"ג א') תד"ה הא . (ב"ק פ"ז א') תד"ה וכן : **ע"ב במשנה** שהעם מסתכלין.(חגיגה ט"ז א') תוס' ד"ה בכהנים . (מנחות ק"ט א') תוס' ד"ה לא : **גמ'** אין מורידין . (ב"מ פ"ו א') תוס' ד"ה אתיניכו: אלמלי אתה לוי . (מגילה כ"א א') תוס' ד"ה אלמלא : **במשנה** אף יחף . (סוטה מ' א') תוס' ד"ה שמא . [א"ה עי' שו"ת כנסת יחזקאל סי' י"א] :

דף כה ע"ב במשנה בני העיר . (תענית ט"ז א') רש"י ד"ה בר רבה :

דף כו ע"א גמ' שבעה טובי העיר . (ב"ב כ"ג א') תוס' ד"ה אחולי : **ע"ב** ורצועותיהן . (ברכות ו' א') תוס' ד"ה אלו : דלו תיבותא . (ב"ב כ' א') תוס' ד"ה היא :

דף כז ע"ב גמ' כוותיה דר"פ . (עירובין ס"ה ב') תוס' ד"ה אקלעו . (קידושין כ"ג א') תוס' ד"ה ואיכא: ולישא אשה . (חגיגה ב' ב') תוס' ד"ה לאו . (גיטין מ"א ב') תוס' ד"ה לא . (ב"ב ח' ב') תוס' ד"ה פדיון . (שם י"ג א') תוס' ד"ה שנאמר . (שם קנ"א א') תוס' ד"ה איבעיא . (ע"ז י"ג א') תוס' ד"ה ללמוד . [א"ה עי' בירושלמי מ"ק פ' אלו מגלחין הלכה א' מהו לנאת לגור לעשות דבר מצוה ובמפרש שם ואין דבריו מוכרחים ודו"ק ובתנורנו נר מערבי הארכנו] :

דף כח ע"א גמ' בשוין (גיטין נ"ט ב') תוס' ד"ה דאפילו : מיוחד שבעדרו. (זבחים י"ב א') תוס' ד"ה הג"ה : שאל רבי את ריב"ק . (שבת ק"נ א') תוס' ד"ה ור"י . (ב"ב קי"ג א') תוס' ד"ה ומטי . (בכורות נ"ח א') תוס' ד"ה תוך . [א"ה דברי התוס' תמוהים דבמס' אבות דר"נ פ"ו מוכח שככר היה לו בן גדול קודם שהלך ללמוד ע"ש ועי' בסדר הדורות מ"ש בזה ועי' בהגהות מוהרי"ב ז"ל]: דלא עבדי שותפות . (בכורות ב' ב') תוס' ד"ה שמא . [א"ה עי' מה שהערנו בשבת ד' קי"ח בזה]: **במשנה** ועוד א"ר יהודה . (עירובין כ"ג א') תוס' ד"ה אילימא: ואין מפשילין . (מנחות מ"א ב') תוס' ד"ה ב"ש : **גמ'** ואין אוכלין בהם . (פסחים ק"א א') תוס' ד"ה דאכלי : **ע"ב** גמ' על תנאי הם . (ב"ב ג' ב') תוס' ד"ה ועיילו : כיומא דאיסתנא . (יבמות ע"ב א') תוס' ד"ה דלא . (קידושין י"ב ב') תוס' ד"ה הא :

דף כט ע"ב גמ' אמרה תורה חדש . (חגיגה י"ז ב') תוס' ד"ה אמרה : שתי שבתות . (בכורות נ"ז ב') תוס' ד"ה בפרוס :

דף ל ע"ב גמ' בעו רחמי . (סוטה ל"ט ב') תוס' ד"ה אם :

דף לא ע"א במשנה ברכות וקללות . (ברכות י"ח א') תוס' ד"ה למחר . (פסחים מ' ב') תוס' ד"ה אבל . (ע"ז ס"ה ב') תוס' ד"ה אבל : **ע"ב** גמ' שבתורת כהנים . (ב"ב פ"ח ב') תוס' ד"ה וקללה . [א"ה עי' במהרי"ט בשניות סימן ד'] . ולימא הלכה כר"י . (מנחות ל"ה צ"ל ל' ב') תוס' ד"ה ולימא :

דף לב ע"א גמ' משה תיקן . (שבת ל' א') רש"י ד"ה ותיקן :

חדושי מהר"ם שי"ף על מסכת מגילה

דף טז ע"א גמ' אשר הכין לו תנא לו הכין . אפשר לומר דר"ל לשון נופל על לשון משום דממוכן זה המן . וזה ענין מה שאמרו לעיל למה נקרא ממוכן שהיה מוכן לפורעניות שלו ע"י עצה זו שנתן להרוג ושתי כמו שאמרו לקמן על פסוק וחמת המלך שככה ב' שככים אחת של ושתי כו' . ולכן אפשר לומר ממוכן ג"כ ב' מתין נגד ב' הכנות לפורעניות מחמת ב' רוגזי אחשורוש שנשככו בפורעניות המן א' של ושתי כו' . ודלא כהבנת פשוטו דר"ל מוכן לפורעניות לאחרים לושתי ואח"כ לישראל ועל דכך זה אמרי אינשי על אדם מלשין ובעל קטטות המחרחר ריב בין בני אדם זה מוכן לפורעניות [רק לפורעניות שלו] . או אפ"ל לו הכין ר"ל העץ הכין דוגמת הוי"ו בזקיפא כדלקמן ע"ב גבי ו' דויזתא דצריך למימתחיה בזקיפא כו' כפרש"י שם לפי שנתלו בעץ דוגמת ו' בזקיפה [ולזה דרים לו לוי"ו דכולהו בחד זקיפא אזדקיפו כוי"ו] ע"ש או אפשר לומר הכין בגיר"ס שמביא י'[כאלו] כתיבה היכין וא"ז גימטריא המן וק"ל : **שם** ויתלך עליו וגו' . ר"ל חרבונה ג"כ הפליך לפורעניות על המן שאמר גם הנה העץ וגו' והוא ברח . ואפ"ל דר"ל ברח שניצול מעונו אף שהיה ג"כ באותה עצה ולא ברח ממש וברח מידו ר"ל מיד הפורעניות שלא נודע למלך שהיה ג"כ בעצה ודלא כפירש"י שהוא דוחק גדול בעיני : **ע"ב** יאמר בספר מה שכתוב בספר כו' . ר"ל לקרות המגילה שניתן ליכתב ע"פ הרמז מ"ש כתוב זאת זכרון בספר וכדלעיל עד שמצאו לו מקרא כו' כתוב זאת וגו' עד בספר מה שכתוב במגילה כו' ודלא כפירש"י דר"ל יאמר בספר לקרות עם הספר ר"ל מגילה המונחת לפניו ולא בעל פה דא"כ לא קשה מידי פרק ב' אמתני' דקראה על פה לא יצא פריך מנה"מ אמר רבא דכתיב נזכרין וגו' ואתיא זכירה זכירה כו' אמאי לא יליף מהכא יאמר עם הספר לפירש"י וק"ל : **סליק פירקא**

פ"ב דף יט ע"א גמ' נקראת ספר ונקראת אגרת וכו' שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשירה אמר ר"נ ובלבד שיהיו משולשים ופירש"י שיהיו מראש הספר כו' ומ"ש ברש"י התפר ע"ם הוא דהא ליכא תפר אלא ג' גידין שמונה רש"י אח"כ וק"ל . ולפירש"י דהכא לשון משולשים ר"ל [ממקום הגידין] מלמעלה או מלמטה יש ג' חלקים שוין או לשון משלשין בממון ואין משלשין במכות דאיתא במסכת מכות גבי עדים זוממין דר"ל מחלקין בממון ב' חלקים שוין לב' עדים זוממין ה"כ פירוש משולשים מחולקים הג' גידין באורך היריעה לחלקים שוין וזה נכון לפי עניות דעתי . וכן יש לפרש גבי ערי מקלט במס' סוטה הובא בתוספות כאן . ושמעתי שיש אומרים גבי ערי מקלט דמודדין ג' מדידות שוות שבכל מדידה מודדין חצי אורך א"י ואמצע כל מדידה חצי א"י היה עיר מקלט דהיינו תחלה מודדין מסוף הגבול של א"י עד מקום עיר מקלט האמצעי ובאמצע מדידה זו קבעו עיר מקלט הראשון ואח"כ מדדו מעיר מקלט הראשון עד עיר מקלט השלישי שהוא כמדת חצי אורך א"י ובאמצעו קבעו עיר מקלט השני ואח"כ מדדו מעיר מקלט השני עד סוף גבול השני של א"י שהוא ג"כ מדת חצי אורך א"י וקבעו באמצעו עיר מקלט השלישי דושלשת גבול ארצך כתיב דקפיד רחמנא לשלש הגבול ולא לשלש ערי מקלט כמו הכא דקאי שיהיו משולשים על הגידין לשון רבים לא לאורך היריעה דא"כ הול"ל לשון משולשת לשון יחידה כמ"ש תפר"ס בפשטן הטיל ב"ה ג' חוטי גידין כו' . וזה קשה ליש מפרשים שמביאין תוס' כאן בד"ה ובלבד שאין מפרשים כאן כבערי מקלט משום דהתם קאי ושלשת אגבול ואם היה עיר מקלט אחד בכל סוף גבול א"י ואחד באמצע כמו כאן בגידין א"כ לא היה א"י נחלק רק לשני חלקים ע"י עיר מקלט האמצעי והכתוב אומר ושלשת וגו' שיהיה נחלק לג' חלקים לכן מפרש תלמודא התם בענין אחר כמו שהיה האמת שלא היה ערי מקלט בראש א"י ובסוף א"י שחברון וקדש לא היו בראש א"י ובסופו וכדאכתוב לקמן עוד . ותכלית וכוונת ג' מדידות אלו שאמר הכתוב ושלשת לומר לך שרצה הקב"ה להיות לכל אחד מן כל גבול ערי מקלט סמוך לו בשוה לפי הגבול שלו [ר"ל דרצה הקב"ה שיהיה לכל עיר מערי מקלט גבול סביב חצי א"י דהיינו רבע מצד זה ורבע מצד זה ולכך היו מודדין בכל פעם חצי א"י והעמידו עיר מקלט באמצעו] ובזה כוונת היש אומרים ששמעתי הנ"ל לתרץ קושיא ורבעת גבול ארצך הול"ל שהרי ע"י זה א"י נחלק לד' חלקים וכן קשה כאן גבי גידין לפירש"י למה נקרא משולשים ואינו מיושב כאן במ"ש הי"א ששמעתי הנ"ל שאין כאן סיבה למדוד ג' מדידות האלו . אבל במ"ש אני לעיל א"ש . ולאיה ברורה למ"ש שהוא תלשון משלשין בממון כו' לשון מחלקין בשוה ממ"ש רש"י פרשת תרומה גבי בריחים שיהיו משולשים והתם מפרש בהדיא שיהיה בין בריח לבריח ב' חלקים קרש ובין בריח לסוף קרש רק חלק אחד כו' ע"ש ואפ"ה קרי ליה משולשים . הן אמת גבי ערי מקלט נ"ל לפע"ד משום דאי כפירוש היש מפרשים שנתום' הכא גבי גידין א"כ מאי ושלשת גבול הא יש רק שני חלקים ע"י עיר מקלט האמצעי אלא כדפירש בגמרא והשתא אתי שפיר ושלשת גבול דיש ב' חלקים הנעשים ע"י ערי מקלט החיצונים בינם לסוף הגבול שסמוך להן ועיר מקלט האמצעי גורם עוד חלוקה אחד ע"י קביעותו באמצע ערי מקלט החיצונים אף שנתחדשו ע"י כן ב' חלקים מן האמצעי לכל אחד מהחיצונים מ"מ בקביעות האמצעי לבדו נעשה שני חלקים חשיב להו אחת וכן משמע מן הפסוק ושלשת גבול וגו' ע"י ערי מקלט א"נ קביעות הערי מקלט צריך לגרוס השלשת הגבול ולכך לא אמר ורבעת וזהו האמת ונכון : וליש מפרשים דתוס' הכא ס"ל דלא צריך שיור תפר במגילה ולשון משולשים לשון שליש המכריע שגיד האמצעי רחוק משני גידין החיצונים בשוה ובערי מקלט נמי אפשר לומר כן רק התם כתיב ושלשת גבול וגו' לכן מפרש האמת כמ"ש לעיל . אבל מ"מ לשון משולשים שם נמי פי' לשון שלישי המכריע שעיר מקלט האמצעי היה רחוק מערי מקלט החיצונים בשוה . ובזה נדחה ראיית תוס' מערי מקלט [דלשון משולשים דהתם נמי מלשון שלישי המכריע כמו הכא רק דהתם אי אפשר לפרש דהיו א' בראש וא' בסוף א"י כמו הכא דהתם כתיב ושלשת הגבול] . ואפשר לומר לשון משולשים גם לרש"י יש לפרש כן רק דס"ל שיור תפר צריך גם במגילה ולכן מפרש הכא ממש כבערי מקלט מאחר שאי אפשר לפרש כיש מפרשים שהביאו תוספות שחיצונים בסוף ולאש היריעה ממש מאחר דצריך שיור התפר גם במגילה ולפ"ז מ"ש התוספות א"כ [ריש ע"ב] בד"ה שיור התפר כו' שהם דגם במגילה צריך שיור תפר הוא ע"פ הסכמתם לפירש"י בפי' משולשים הכא וק"ל . ועיין בגירסת מזרחי שלי ובמזרחי גבי ערי מקלט ע"ש . ותמהן קשה לי על מ"ש התוספות פרק כירה ודוכתי טובא על מה שאמרו אין הכרעת ג' מכרעת : **סליק מסכת מגילה**

גליון מהרש"א על מסכת מגילה מהגאון מהור"ר שלמה איגר זצ"ל

דף ב ע"א רש"י מתני' ד"ה אלא. שיקראנה להם אחד מבני העיר. עי' יבמות י"ד א' בתוס' סוף ד"ה כי אמרינן. ובהר"ן כאן: **שם** גמ' אין ב"ד יכול לבטל. עי' לקמן הלכה ב' ד"ה ובקש מה שנדפס שם מגדו. עי' הר"ן פ"ב דע"ז עלה שד"מ ע"ב דשלשה חלוקים בדבר: **ע"ב** גמ' אתא אתא ופסיק. עי' בב"ק ס"ה ב' ועי' ת' שער אפרים סי' מ"ת ובהגה"ה שם:

דף ג ע"א תד"ה חייבינן. עד דנחזי ליה בבואה. ע' סנהדרין ע"ד א' תד"ה חייבינן שכ' דאין בבואה ניכרת כלל בלילה: **שם** גמ' ועבודה חמורה מת"ת. ק"ק להר"ן דלבטל עבודה לגמרי עבודה עדיף ועי' ת' חות יאיר סי"א עלה י"א ע"א: **ע"ב** גמ' ת"ת ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף. עי' ת' חוה יאיר מן עלה י"א ע"א ולהלן:

דף ד ע"א תוס' סד"ה ויעבירנה. לא הוי אלא איסור דרבנן.. עי' מג"א סימן רנ"ע ס"ק י"ז: **שם** גמ' והיינו טעמא דשופר. עי' גליון ר"ה דף כ"ט ב':

דף ה ע"א רש"י ד"ה שלא בזמנה. המקדימין ליום הכניסה. עי' ת' שער אפרים סמ"ו ומ"ש על הרמב"ם והרא"ש: **שם** תד"ה עולת. אבל איסורא מיהא איכא. ר"ל בעולת נדבה אף לב"ה כמבואר בתוס' ביצה שם: **באו"ד** משום דכתיב לכם. עי' רש"י כאן ד"ה ובית הלל: **ע"ב** תד"ה ממעטין. שלא יהו ששים כלל. ע' בתוס' פ' החולץ מ"ג א' ד"ה מלישא וליתן:

דף ז ע"ב מתני' אין בין שבת ליוה"כ. עי' כריתות י"ד סוף ע"א אמר רפרם כו' ובת' שאגת ארי' הל' יוה"כ סי' ע' (עלה ס"ה ד"א ע"א):

דף י ע"ב גמ' ויהי בימי אחשורוש. המן מן התורה מנין כו'. חולין קל"ט ב': **שם** חמשה ויהי בימי הוו. במדרש רבה מגילת אסתר (ריש פ"א עלה קי"ז ע"ג) קא חשיב הנער שהי' בכל אחד:

דף יג ע"א גמ' שבשבעה באדר מת. במדרש רבה אסתר עלה קכ"ו סוף ע"ג והוא לא ידע שבא' באדר מת משה ובא' באדר נולד משה וכמדומה ט"ס הוא:

דף יד ע"ב תד"ה מורד. קשה א"כ היאך. עי' ת' כ"ב מ"ת חיו"ד סימן ע"ד ד"ה אמנם:

דף טז ע"א תד"ה ודמי. שיתן לאחשורוש כל פדיונם. ת"ר אלף חצי שקלים עולי' ר' ככר כי הככר אלף ת"ק שקלים. ואדם נותן חצי שקל מבן עשרים שנה. ימי שנותיו שבעים הרי נותן חמשים שנה. חמשים פעמים מאתים ככר הן עשרת אלפים. הרא"כ"ת בדרשותיו פ' כי תצא עלה נ' עמוד ג' ועי' ת' שער אפרים סי' מ"ה דמ"ש בתוס' חצי שקל הוא טעות המדפיסים שהיה כתוב חמשים שקלים ע"ש:

דף יז ע"א גמ' וכן בקריאת שמע ובתפלה. מדלא חשיב נמי בהמ"ז. משמע דבבהמ"ז אין הסדר מעכב ועמ"ש באורך בת' דבר שמואל אבוהב סי' קמ"ז:

דף יח ע"א רש"י ד"ה דקא מסדר פסוק על פה. מכאן הוכיח בת' שבו"י ח"א סי' ס"ע לכתיבה לאו כד"ד דאלת"ה ל"ל לגמ' להוסיף דמסדר פסוקא על פה וכותב ת"ל דבכתיבה עצמה הוא כקורא על פה ועי' ת' אבא מארי זצ"ל ח"א מהפסקים סי' כ"ט עד סי' ל"ג:

דף כ ע"א תד"ה דכתיב אבל מילה שיש בה כרת. עי' שעה"מ פי"ב מהל' ע"ז ה"ג: **ע"ב** מתני' כל היום כשר לקריאת המגילה. עי' רמב"ם ריש הל' תפלה ובת' שאגת אריה דיני תפלה סי' י"ד עלה י"ח ריש ע"ד:

דף כא ע"א גמ' לאתויי אכילת פסחים. הא דל"א לאתויי הזכרת יציאת מצרים עי' ת' שאגת אריה סי' א': **שם** תד"ה אלמלא. ויש אלמלא שר"ל אילו היה. עי' סנהדרין מ"ד ב' שאלמלא לא הקדים אברהם תפלה לצרה:

דף כב ע"ב תד"ה ושאין כהן. ומותר בעשיית מלאכה. וכן בפרק במה מדליקין כ"ד איבעיא להו מהו להזכיר ר"ח בבהמ"ז כו' או דלמא כיון דלא אסור בעשיית מלאכה: **שם** גמ' ארבעה סימנא בעלמא. עי' תוי"ט במס' תרומות פ"ז מ"ד:

דף כג ע"א תד"ה חד אמר. יחזור ס"ת ויקרא אחר. וכן בד' פרשיות (ת' גנת ורדים חלק א"ח כלל א' סי' ל"ה) משא"כ בחנוכה ש"ע סי' תרפ"ד ס"ג:

דף כד ע"ב רש"י מתני' ד"ה ציפה זהב. נמי כתיב. ק' וכי זהב דבר האסור בפיך ובמנחות מ"ב ב' רש"י דהא אפילו רצועות בעינן מן הטהור ובסנהדרין פ' נגמר הדין מ"ח ב'. ב' דהלמ"מ שיהיה הבתים מעור:

דף כו ע"א גמ' אבל בית הכנסת של כרכין. אבל בה"מ של כרכים מני מזבני דל"ש ביה „כיון דמעלמא אתי" דעלמא זהירין בתפלה לא בלימוד. ת' דבר שמואל אבוהב סי' שמ"ו לא כמהר"ם בוטין: **ע"ב** גמ' כשווי לאריג דמי. ומעות כיון שקונים בו כל מילי וי"ל דעדיף משווי לאריג תוספות סנהדרין מ"ח ע"א:

דף כז ע"א גמ' והא קא יתיב דפא אתבריה. עי' ב"ב י"ג סוף ע"ב ד"ה ועושה. ובמג"א סי' כ"ה ד"ה נהגו: **שם** ללמוד תורה ולישא אשה. עי' לח"מ ט"ו מאישות הלכה ז' ובב"ש ס"א סקט"ו ובש"ך יו"ד ריש סי' רכ"ב: **ע"ב** גמ' ולא נשאתי כפי בלא ברכה. עי' ת' ג"ו ח"א בא"ח סי' י"ג (עלה ז' סוף ע"ד) וסי' י"ד (עלה ח' ע"ד):

דף כח ע"א תד"ה תיתי לי. אפי' בענין שאינו יכול. עי' בכורות ב' ב' תד"ה שמא: **שם** מתני' מפני עגמת נפש. מלשון עגמה נפשי לאביון (איוב ל"ה):

דף לא ע"ב תד"ה מתחיל. לאו דוקא פסוק. עי' ת' צמח צדק סי' כ"ו ובמג"א סי' תכ"ח:

חכמת מנוח

מאת הגאון הגדול ר"מ נ"י כמהור"ר מנוח המכונה הענדיל ז"ל

[בעהמ"ס מנוח הלבבות וכו']

דף ז ע"ב גמרא אחז"ל חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. י"מ שלא ידע לחשב גימטריא שלהם כי ארור המן וברוך מרדכי שוה בגי' תק"ב. וי"מ שישתכר עד שיישן מחמת השכרות ואז לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. וי"א לאו דוקא שלא ידע בין ארור המן כו' ה"ה שאר דברים שהם שני הפכים כיוצא כאלו ולא זכר זה אלא למשל או י"ל שארכותא נקט זה שאפילו אלו לא ידע אע"פ שמחמת כן הוא שותה לשמחת פורים וכ"ש שלא ידע שאר דברים. וי"א שלא ידע איזו תחלה כי תחלה נעשה המן ארור שנתלה על העץ ואח"כ נתגדל מרדכי שנעשה משנה למלך עי"ל דלמשל נקטיה על שישליך כל אדם הקנאה והשנאה שיש לו על חבירו מלבו בפורים כי לפעמים אדם שונא לאדם בעבור היותו צוררו ועשה לו דבר רע וחושב רע עליו ודרכו לקללו תמיד ולארורו תמיד וזהו דוגמת המן כי כל שונאו של אדם הוא המן שלו. ולפעמים אדם מקנא לאדם לא מחמת שעשה עמו רעה אלא מחמת שרואה אלו ברכה מעושר וגדולה דוגמת מרדכי שמחמת גדולתו קנאו בו קנאת כמו שנאמר ורצוי לרוב אחיו משמע ולא לכל אחיו ופי' הראב"ע כי אין יכולת באדם לבנות הכל בעבור קנאת האחים. וכן הוא באמת שלא קנאוהו רק בעבור גדולתו שהרי לא עשה שום רע לשום אדם כיון שהיה עניו מאד והעיד עליו הכתוב דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו ופי' רש"י לכל זרעו עמו ונראה שהכוונה על הקטנים והילדים שבישראל ובא להגיד ענותנותו הגדולה שאפילו לילדים ולקטנים דבר שלום עמהם והיה מדבר עמהם דברי אהבה וריעות ולא נמנע מזה להיותו חושב לו זה לפחיתות כמו שקצת מתגאים שלא לדבר עם קצת בני אדם. והנה האכילה והשתיה שאוכלים קצת בני אדם זה עם זה מקרב הלבבות ומוסיף האהבה ביניהם כידוע ומפורסם עד שיטילון הקנאה והשנאה שביניהם וע"ז אמר שישתכר עד שלא ידע לשנות השונא שהוא דוגמת המן ולארורו ולא ידע ג"כ לקנאות את חבירו המתברך בעושר וגדולה שהיא דוגמת מרדכי ואמר בתחלה שלא ידע בין ארור המן ואחר כך לברוך מרדכי לא זו אף זו כלומר לא די שירחיק השנאה מלבו שהוא דבר גדול שאסרתו תורה בלאו דלא תשנא אלא אפילו הקנאה ירחיק מלבו. עי"ל כי מלת ארור וברוך הוא פועל לא פעול ע"ד שכתבו המקובלים כי מדת ברוך שנאמר על הש"י הוא פועל כמו מברך והוא על משקל רחום וחנון אלא שרי"ש שבברוך אינו מקבל דגש כמ"ש המדקדקים ונעתק לפתח שבבי"ת ונעשה קמץ. וכן כל לשון ברוך הוא ענין פתיחת מקור הברכה מאת ה' כמו שנאמר בדה"ב סי' ל"א פסוק ח' ויברכו את ה' ואת עמו ישראל מכאן ראיה ברורה שכל לשון ברכה אינו אלא לשון פתיחת מקור הברכה מאת ה' לא לשון שבח ותהלה ולא לשון קבול הברכה והטובה. דאם כן לא יתכן מלת ויברכו על הש"י וישראל יחד בענין אחד ודוחק לומר שהמלה האחת בדבור האחד מתחלק לשני ענינים ודו"ק. וכה"ג י"ל במלת ארור זה דגבי המן והנה ארור המן רומז על מעשה המן שהיה מארר את ישראל וכתב עליהם מחשבת רעה ואין לך קללה גדולה מזו. וברוך מרדכי רומז על שמרדכי היה מברך את ישראל וחושב טוב עליהם והפך בכתביו את מחשבת המן לטובה על שנהפוך הוא וישלטו היהודים בשונאיהם. והנה דברי הצומות וזעקתם ושאר הדברים שהיו ועברו בין קללות המן לברכות מרדכי נקראו מה שבין והנה ר"ל שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי כלומר שלא ידע לספר מה שבין ונשכחו הצרות הראשונות מדברי הצומות וזעקתם כאלו אמר שישתכר עד שישכח כל צרותיו ע"ד ישתה וישכח רישו ולזה אנו מחוייבין במתנות לאביונים בפורים כדי שישכח האביון רישו וצרותיו: סליק

מים חיים

לרבינו חזקיה די סילוא ז"ל (בעהמ"ס פרי חדש).

דף ב ע"א גמ' זו דברי ר"ע סתימתאה. כתבו בתוס' ב"ק דף ק"ג ע"ב דלעולם מהדרינן לאוקמי מתני' כר"ע: רש"י ד"ה לא פחות ולא יותר. הרגיש רש"י שהייתי מפרש אם קרא בי"א לא פחות ולא יותר וכן על זה הדרך וא"כ אם ספוקי מספקא לן אי מוקפת חומה ה"א דלא יקרא אלא יום א' וק"ל: **ע"ב** רש"י ד"ה הכי קאמר אלא שושן וכו' דלא ידעינן וכו'. אין להקשות דמנ"ל דהכי מוכרח מהגמ' לקמן דקאמר עיר ועיר לחלק בין שושן לשאר עיירות ודו"ק:

דף ג ע"ב תוס' ד"ה כרך שאין בו והכי נמי משמע דפריך בסמוך. יש לדקדק בדברי התוס' מאי ראיה מייתו מדלא נקט הגמ' מוקף מימות יהושע יע"ש דלימא דזה כוונת הגמ' כשמתרץ כרך איצטריכא ליה וי"ל דתוס' מביאין ראיה דהמקשן מאי קמקשה מאי קמ"ל תנינא דהתא לאשמועינן ריב"ל שאפי' כרך שהיה מוקף חומה מימות יהושע שצריך שיהא בה י' בטלנין אלא ודאי דהמקשה סבר דזה כרך אינו מוקף חומה ואת"ל שהמתרץ חידש זה היל"ל מוקף מימות יהושע כדי שיבין המקשן התירוץ אלא ודאי דבין המקשן בין התרצן סבירא ליה דזה כרך אינו מוקף ומיהו יש לדקדק דנהי דתוס' הביאו ראיה מהגמ' עצמה אבל גמרא גופיה תקשי מנ"ל שכוונת ריב"ל היא בכרך שאין מוקף ומכח זאת הקושיא לא הביאו הרא"ש והר"ן זה ההכרח יע"ש:

דף ד ע"א תוס' ד"ה נשים חייבות כו'. דהכל חייבין בשמיעה כו'. לכאורה הם דברים קשים להולמם ונראה דהרגישו דה"א דאינם מוציאות אפילו מינם ולזה תירצו שזה אי אפשר דא"כ הוה ליה לומר נשים ועבדים וקטנים חייבים במקרא מגילה מפני שהכל חייבין בשמיעה אלא ודאי להכי נקט נשים חייבות וכו' כלומר שמוציאות את הנשים שאף הן היו עיקר הנס אבל העבדים אינם חייבים אלא בשמיעה ודו"ק שהוא חריף: תוס' ד"ה שאף הן וכו' קשה דלשון שאף וכו'. ויש להלין נעד רשב"ם דנקט הגמ' שאף הן לפי שהן פתותות מאנשים ראיה לדבר שאינן מוציאות את האנשים כדכתבו לעיל בד"ה נשים ודו"ק: **באו"ד** דס"ד למפטריה מג"ש דט"ו. כאן יש קושיא עצמית דמבקיאות קדושין דף ל"ה ומסוכה דף כ"ח ע"ב נראה דלא קאי זה התירוץ אם תעיין היטב וק"ל: גמ' פורים אינטריך ליה. איכא למידק במעטתא דזה התידוש דלא נגזור הא ילפינן לה מהברייתא ואת"ל דהוה אמינא דהברייתא מיירי כשלא חל בשבת א"כ לשמעינן התם ריב"ל דאפי' כשחל בשבת לא נגזור ונראה שזה הרגישו תוס' בד"ה פורים שחל להיות בשבת דוקא בשבת דאלת"ה שהרגישו מה שאמרנו מנ"ל שדוקא בשבת אי משום דנקט שבת הוא משום רבותא אלא ודאי כדאמרן ועי' ברגוף אהבה: **ע"ב** רש"י ד"ה ויעבירנו כו'. מה שהקשו תוס' בד"ה ויעבירנו תמאי לא קאמר ויוציאנה מרה"י לר"ה הרגיש רש"י במ"ש אפי' לן בשדה ודו"ק: ד"ה ויעבירנה וכו' אבל מילה בשבת וכו'. ראיתי מקשים דא"כ מת מצוה לידחי את השבת מק"ו דמילה ומה מילה דדוחה את השבת אפ"ה מת מצוה דוחה אותה כמ"ש הברייתא הרי שהיה הולך וכו' כ"ש מת מצוה דדוחה את המילה דלידחי את השבת ותירצו דבשלמא במילה אמר קרא וביום השמיני דאתא לאשמועינן דאפי' דהוי שבת ימול אבל מת מצוה דליכא קרא מוקמינן קרא דקאמר לא תעשה כל מלאכה ולא תיבך כלום ויתורץ אם יעיין המעיין בתוס' סנהדרין דף ל"ה ע"ב שם יש קושיא כעין זו:

דף ה ע"א תוד"ה הוי עובדא. עיין בתוס' קדושין דף מ"ה ע"ב: **ע"ב** ד"ה ובקש לעקור וכו' א"נ י"ל דרצה לעקרו מט' ולקובעו בעשירי וכו'. משמע כיון שאינו מבטלו לגמרי אלא קובעו ביום אחר רשאי לבטל דברי חבירו וקשה מהא דאמרינן ברים מגילתין מכדי כולהו אנשי כ.ה"ג תקינהו דאי ס"ד אנשי כנה"ג י"ד וט"ו תקין אתו רבנן ועקרי תקנתא דתקינו אנשי כנה"ג והתנן אין ב"ד יכול לבטל דברי חבירו ומאי קושיא הא איכהו לא מבטלי לגמרי אלא שקובעין בימים אחרים והא לא מיקרי ביטול וכמ"ש בתוס' ז"ל:

דף ז ע"ב מחלפי סעודתייהו. עי' מה שפירש"י ולא משמע כפירש"י בפ' ואלו מגלחין דף כ"ז דאמרינן גבי אבל רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו להדדי משום הכרחה יע"ש ודו"ק:

חדושים והגהות מהרב הגאון האמתי כו' מוהר"ר משה בר אברהם ז"ל (בעהמ"ס תפארת למשה).

דף ג ע"ב תוס' ד"ה כרך שאין כו' וצ"ל דמיירי בסתם כו'. נ"ב ר"ל לפי פירושם בההיא דכרך שישב ולבסוף הוקף לענין מגילה ובאין בו עשרה בטלנים א"כ מוכח דבהוקף ואח"כ ישב אפי' אין בו יו"ד בטלנים נידון ככרך א"כ נ"ל דהכא בסתם כרכים איירי וכמ"ש הר"ן. ומ"ש תוס' וה"כ משמע כו' ר"ל אפי' לפרש"י דאיירי שם לענין בתי ערי חומה מ"מ משמע דאיירי בסתם כרכים מדפריך כו' וק"ל ומיושב קושית מהרש"א: ד"ה כרך שישב כו' כיון דחזינן דהיקף יש מהני כו'. נ"ב נ"ל דנ"ל כיון דהיקף יש מיגני כהיקף חומה לכך לגבי מגילה כו' או דנ"ל מהני כהיקף חומה לגבי מיגני ר"ל לענין הגנה לכך נמי דין הוא שיקראו כו': ד"ה והתניא כו' מאי מהני ישב ולבסוף הוקף. נ"ב נ"ל דנ"ל מאי מהני ולבסוף ישב דהיינו הוקף או יש למחוק תיבת ישב ונ"ל מאי מהני ולבסוף הוקף [וכה"ג רש"א] אבל א"ל דנ"ל מאי מהני הא ה"ל ישב ולבסוף הוקף אם לא קדשה קדושה שניה דאפי' קדשה קדושה שניה לא מהני בישב ולבסוף הוקף מיהו י"ל דה"ק אם קדושה ראשונה לא קידשה קדושה שניה ר"ל לע"ל ה"ל ישב ולבסוף הוקף אלא אי לא קדשה לע"ל אף שלבסוף ישב לא הוי מוקף חומה מימות יהושע וע"ק לי הא במגילה אפי' בכרכים שבחו"ל איירי כמ"ש בעא"ח סי' תרפ"ח לא שייך בכה"ג קדושה וצ"ל דלרבנן בא"י לא קדשה לע"ל ה"ה לענין מגילה בח"ל הוי אינו מוקפים חומה מימות יהושע בן נון ודו"ק:

דף ד ע"א גמ' דכתיב ויבן אסא את ערי הבצורות כו'. נ"ב ור"ל וכיון דאין חומות שאר עיירות נראות חדשות רק אלו ג' לוד ואונו וגיא חרשים מסתמא אלו בנה אסא דהוי אחר יהושע הרבה והיינו דלא פריך שם אמתני' דערכין דיו"ל אסא בנה לוד וגיא חרשים דנראים ג"כ חדשים ודו"ק: **רש"י** ד"ה לוד כו' מערי בנימין כו'. נ"ב אף דאי' בפ"ב דערכין ואונו ביהודה לאפוקי אונו דשאר ארצות דלא הוי מוקפים מימות יהושע ע"ש. נ"ל דערי בנימין הוי בכלל ארץ יהודה ואינו בכלל ארץ גליל כמ"ש רש"י בסמוך ד"ה ויחזק אסא כו' ע"ש: תוס' ד"ה לוד כו' והא משנה כו'. נ"ב וא"ל דהרי אונו הוו כמו שתירצו בסמוך דלכך לא פריך התם והא אלפעל כו' והכא פריך שפיר דלא ניחא ליה למימר דהי' ג' אונו דהא ריב"ל היה מיד אחר רבי שסידר המשניות וא"כ גם בימי ר' הי' תרי אונו ביהודה וממילא משמע דתרווייהו מוקפים חומה ממתני' דאל"כ הוי מתני' מפרש באיזהו אונו איירי שמוקפת מימות יהושע אף דמשני התם תרי ירושלים הוי התם באמת שניהם מוקפים מימות יהושע אלא דקא' אינו נוהג בתי ערי חומה או דהמקשה [ע"ש כאן] היה בימי ריב"ל וידע דלא היה בימיו תרי אונו והא דכתבו דהיה יודע דמאי לשנויי דתרי אונו הוו היינו בימי אלפעל כשבנה אונו היה עוד אונו זה מימי יהושע ואותו שבנה אלפעל נחרב ולא נשאר בימי ר' ובימי ריב"ל רק אונו א' שהי' מימות יהושע ודו"ק: ד"ה מאי כו'. נ"ב ול"כ דה"ק מאי אריא פורים ומשום דחייבים לפרסם הנס אפי' שאר י"ט נמי וק"ל: **באו"ד** דמשום הכי יש לדרוש כנ"ל: **ע"ב** גמ' ואימא בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין נדחין כו'. נ"ב ק"ק הא כשחל י"ד בשבת נדחין עיירות ממקומן וא"כ אינו בכל שנה ושנה אבל הא דעיירות קודמין הוא בכל שנה ושנה וי"ל:

דף ה ע"א תוס' סד"ה הוה. ה"ל לפרושי מאי מברך בצבור. נ"ב ר"ל לקמן דכ"א דתנן מקום שנהגו לברך וקאמר עלה אבל לפניה מצוה לברך וקאמר (אבל) [לפניה מאי מברך] לאחריה מאי מברך ע"ש ה"ל לפרושי דכל זה בצבור דווקא: **ע"ב** תוס' ד"ה ובקש כו' א"נ י"ל דרצה לעיקרו מחשיעי כו'. נ"ב ק"ק דמ"מ הא אין ב"ד יכול לבטל כו' אא"כ גדול ממנו אפי' בכה"ג שאינו עוקר הכל רק משנה הזמן כדאמר לעיל ר"פ מכדי כולהו אנשי כנה"ג תקנוהו דאי ס"ד אנשי כנה"ג י"ד וט"ו תיקון אתו רבנן ועקרי תקנתא כו' והתנן אין ב"ד יכול לבטל כו' ע"ש [ועי' בהגר"א א"ח סי' תק"כ ס"ק ג']:

דף ז ע"א תוס' ד"ה נאמרה כו' ופריך הניחא כו'. נ"ב ר"ל דלשמואל קשיא דהל"ל ניתן לקרות קאמר ולא יקשה תו אלא למ"ד לא ניתן לכתוב מה"ל דאף למ"ד לא ניתן לכתוב מ"מ ניתן ברוח הקדש לקרות משא"כ חנוכה לא נאמרה לקרות. והיינו דכתבו ואכתי קשה. דלפי פשוטו ה"ל לכתוב אבל קשה דהא לרש"י דסבר דקורא ע"פ נק"מ. ולפמ"ש אתי שפיר דקשה בין למאי דמשמע דסבר דקורא ע"פ בין לפי' התוס' וז"ש ואכתי קשה ולזה כתבו וא"ל דהא דניתן לכתוב מדרבנן קרי כתיבה ר"ל וא"כ הא דקאמר הניחא למ"ד ניתן לכתוב היינו שמואל דס"ל נאמרה לקרות וניתן לכתוב מדרבנן והא דקאמר אלא למ"ד לא ניתן לכתוב מה"ל הייט מ"ד לא ניתן לכתוב כלל אפי' מדרבנן וכדעת המקשה דפריך למימרא דסבר שמואל לאו ברוח הקדש נאמרה אפי' לקרות ולא ניתן לכתוב כלל אזה כתבו דא"כ הדק"ל האיכא חנוכה דניתן לכתוב מדרבנן דהל"ל הניחא למ"ד נאמרה לקרות ודו"ק היטב: **ע"ב** תוס' ד"ה אין. נ"ל דה"פ כו'. נ"ב דלפירש"י דלא איירי אלא מה שמותר לכתחלה ביו"ט ולא בשבת הא בשילוק שבין שבת ליוה"כ אינו אלא בדיעבד. וכ"ל דהתם מיירי [שזה] בידי אדם וזה בידי שמים קתני משא"כ ביו"ט לשבת דשניהם בידי אדם אלא שזה בעונש חמור מיתה וזה מלקות לא קתני ודו"ק: ד"ה כאן. וי"ל דודאי או"כ המתקלקל כו'. נ"ב נ"ל דר"ל כיון דאיכא אוכל נפש דמתקלקל לכך מותר לעשות ביו"ט אפי' אינו מתקלקל דלא פלוג אם לא שעדיף טפי בעשיות אתמול אבל מכשירין דלעולם אין מתקלקלין לכך היכא דאפשר אסור. ולפי' מהרש"א קשה הוא ל"ל כיון דאפי' אוכל נפש שאינו מתקלקל אסור כיון דאפשר לעשות מאתמול כ"ש מכשירין כיון דאינו מתקלקלין דאסורין באפשר מאתמול ודו"ק:

דף ח ע"ב תוס' ד"ה עד כו' לקמן מוקי לה במגילה כו'. נ"ב ומדקאמר מקרא שכתבו תרגום משמע דאיירי בגופן שלנו כדאמר בסמוך ואזה מקשה שפיר מהא דפ"ב גיפטית לגיפטים כו' וק"ל נ"ל לא כמהרש"א:

דף ט ע"א תוס' ד"ה כאן. א"כ הל"ל במתני' מגילה גבי תפילין כו'. נ"ב לפמ"ש תוס' לעיל ד"ה עד דמוכח מהסיא דגיפטית לגיפטים דכל לשון כשר למכירים אלא שאין מטמא ידים לק"מ וצ"ע: **ע"ב** גמ' לא חמד א' מהם נשאתי. נ"ב נ"ל ע"ד שפירש"י בחומש אפי' כשהלכתי ממדין למצרים והרכבתי את אשתי ובני על החמור אותו החמור לא נטלתי משלהם ע"ש וכיון שלא כתבו וירכיבם על החמור רק על נושא כ"א לכך הוצרכו לשנות גם הכא:

דף יא ע"א גמ' אלא מעתה ושני חיי עמרם כו'. נ"ב הקשו לי אמאי לא פריך מושני חיי לוי שבע ושלשים ומאת שנה וכן מושני חיי קהת וגו' המוקדם בקרא [וכן הקשה רש"א] וכ"ל דאיכא למימר כשם שכאן מורה שלא היה תחלתו וסופו שוין אלא בתחלה מלך על ז' כו' כך התם בלוי וקהת י"ל לא הי' תחלתם וסופם שוין דבן ז' לא הי' צדיק כ"כ כמו שהי' צדיק כשהי' בן [ל' ואז לא הי' צדיק כ"כ כמו שהיה בן] מאה. אבל גבי עמרם פריך שפיר דאיתא במדרש למה נקרא שמו עמרם שהיה כעמר נקי אגב אמו הרי תחלתו וסופו שוין ודו"ק:

דף יב ע"א כדת של תורה מה דת ש"ת אכילה מרובה משתיה. נ"ב נ"ל דקשה לו כיון דלא הכתוב לשבח סעודתו אמאי שבחו רק לענין השתיה ויין מלכות רב ולא שבחו לענין אכילה אם הרבה במאכלים לזה אמר והשתיה כדת ש"ת אכילה מרובה משתיה וא"כ כיון שהפליג מרבוי השתיה ממילא האכילה הי' יותר וא"צ לכתוב וק"ל: תוס' ד"ה אתה כו' שלא היו רואין זא"ז ליכא קנאה. נ"ב וא"ל דלמא ה"כ הראוי לכסף ישבו בגינה במטה של כסף והראוי לזהב ישבו בביתן במטה של זהב ולא היו רואין זא"ז וליכא קנאה. דה"פ כיון שלא היו רואין זא"ז ליכא קנאה דסגידו לאותן שהשיבו בגינה שהבר נתמלא ביתן וא"א להושיבם דהא לא היו רואין ולכך ליכא קנאה אבל מה תירוץ יגידו להם אמאי אין מושיבים אותן במטה של זהב דודאי גנאי הוא לו דליכא תו של זהב דהא בהראותו את עושר כבוד מלכותו כתיב וודאי היה יכולת בידו [לתת] לכולם מטת זהב ודו"ק:

דף יד ע"ב תוס' ד"ה שגלתה כו' לאור שלה. נ"ב כנ"ל לאור שלו פי' דבספרים המדויקים היה כתוב לאור ונקודה עליו כזה לאור' וטעה המעתיק וכתב לאורה ובאמת צ"ל לאורו ודו"ק כ"ש מאמ"ז הגאון מוהר"ר העשיל ז"ל:

הגהות וחדושים על מסכת מגילה

מאת הרב הגאון הגדול כו' מוהר"ר שמואל שטראשון זצ"ל מווילנא.

דף ב ע"א במשנה חל להיות י"ד בשני. התוי"ט העתיק לשון הר"ן שהוא עיקר כו' ומש"ה קתני לה סתמא הר"ן כתב כן לגי' הרי"ף דל"ג י"ד (וכן ברא"ש ובמשנה שבירושלמי ליתא ובירושלמי מוכח להדיא דל"ג ליה ע"ש) אבל התוי"ט ל"ד בהביאו דבריו על גי' דילן וכמו שהעתיק בעצמו : שם מ"ל כו' ברביעי כפרים מקדימין ליוהכ"נ. נ"ל דאם כלו לקרות ביום ג' דאין מטעם הירושלמי לפניו ולאחריו קורין בו אין קורין וכן אם חל ביום א' דאין לקרותה ביום ו' מה"ט : שם מ"ל ע"ש כו' ומוק"ח קורין בו ביום. וכ' הרע"ב ומ"מ אין קורין ויבא עמלק אלא בשבת כו' ומפטירין פקדתי וכ"כ הרמב"ם ס"פ בני העיר ותימה שנשמטו דבריהם מהרב"י ואחרונים בסי' תרפ"ח ס"ו ע"ש : שם מ"ל בשבת. התוי"ט כ' דלדידן לא מיקלע כן ומדוע לא כ' כן על מ"ל בשני המוקדם ובירושלמי אר"י לית כאן מ"ל בשני ולית כאן מ"ל בשבת כו' ע"ש ולכאורה לית כאן גם או ברביעי דאז יחול הו"ר בשבת ועי' סוכה (מג ב) תד"ה לא. מה שהביאו בשם הירושלמי ובמ"ע ר"ס תכ"ח : שם מ"ל אחר השבת. ור"ל ביום א' לבד ובגיטין ס"פ מי שאחזו מסקינן דעד ג' בכלל מיקרי אחר השבת ואולי דהכא ליכא למימעי וכן בחגיגה פ"ב מ"ד שלא לקיים דה"א עצרת אחר השבת המכוון ג"כ יום א' ובנגעים פ"א מ"ד לאחר השבת ב"פ ר"ל ג"כ יום א' ועמש"כ ביבמות (מא ב) דפלוגתא דתנאי היא אם אחר סמוך או מופלג וגי' הרי"ף כאן מ"ל בא' בשבת וכ"ה בר"ן וברע"ב : גמרא ואימא זמנים טובא. הט"א נדחק בקושיא זו ולפמש"כ לקמן (ה) ובק"א בד"ה ע"ש זמנם דתקנת הקדמה איננה מפני הכפרים לבד אלא מפני כ"ד שיראה לחכמי הדור שנגלך להקדים וא"כ אין לנו טעם מבואר עדיפות הני ג' יומי מהשאר (וכן הביאו הפוסקים באמת בשם הירושלמי דמפני הדחק יכול לקרות מכ"ח) שפיר מקשה אימא זמנים טובא דהיינו מכ"ח : שם ולא יעבור כתיב. וכ"ה לקמן (ה) ועמש"כ לקמן (ז) בתד"ה וכ"כ בס"ד וק"ק דילמא הוא לישנא דאקדומי כדלקמן (כא ב) בשלמא לפרש"י וכן לר"ת שהביא הרא"ש בהא די"ג זמן קהילה לכל כו' ניחא דהאיכא י"ג אבל לפר"י שהביא קשיא ואולי דולא יעבור קאי אזמן די"ד ומ"ו דלא יעבור בלתי קריאה בהם או לפניהם וכדכתיב וימי הפורים האלה לא יעברו : גמרא אימתי בזמן שהשנים כתיקנן. נל"פ דהיינו שאינו שעת חירום ובפרש"י נראה דנ"ל שהשנים המתעברות דבימי ר"י עדיין היו ע"פ ב"ד עיבור השנים וקה"ח : רש"י במשנה ד"ה אלא שהכפרים ופעמים שיוהכ"נ בי"ג ופעמים שהוא בי"א. רבים מתקשים מדוע דלג י"ב ולכאורה י"ל די"ב מ"ל בעיירות בח"ל בשבת אבל נראה דאי לאו הקדמת כפרים ליוהכ"נ היו עיירות נדחין לע"ש עמש"כ לקמן (ד ב) : ד"ה מ"ל אחר השבת ומפי כו' דמיוהכ"נ ליוהכ"נ ל"מ. לכאורה בזה מ"ל דמפי לא תקינו רבנן כדלקמן (שם) ואולי דס"ל דהטעם דלא תיקנו י' הוא מפני דמיוהכ"נ ליוהכ"נ ל"מ (ועי' מש"כ לקמן (ה) בשם הר"ן) ובזה א"ש מאי דקדחי הש"ס שם מיוהכ"נ ליוהכ"נ ל"מ דלכאורה קשה מנ"ל הא : ד"ה שתיקתה. שמצינו בכ"מ בש"ס כנ"ל ואשכחנא עוד ר"ש שתיקתה מכות (יז) ריב"י שתימה' וא"ל כתב"ש שתימ' בכורות (נא ב) : ד"ה כבשכוין. השלוחין כו' לקנות א"י כנ"ל : ע"ב גמרא אלא שושן דעבדה כמאן. פרש"י היאך עשו בט"ו. ק"ל אי על שעת הנס קפריך הא אז עשו מעצמן ביום נייחא שלהן ואי פריך על לדורות הא לא אשכחן בהמגילה דיעשו בט"ו וכן במשנה ליתא דינייהו גם לישנא ולא כמוקפין דבגמרא מחוסר ביאור אבל ע"כ נ"ל דהקושיא היא איך תעשה לדורות לא כפרזין דהכתיב כימים אשר נחו והם לא נחו עד ט"ו ולא כמוקפין דהא פרזי היא. וכפי ששמעתי מפרשי אחד אשר שושן הישנה כבר נחרבה עד היסוד יתכן שגם בימי חכמי התלמוד היתה חריבה וידוייק שפיר דעבדה דהוא לשון עבר ואולי שגם בימי רבי היתה חרבה ולכן לא הזכיר דינה במשנה : רש"י ד"ה מהודו ועד כוש כתיב. דכתיב וישלח ספרים וגו' בכל מדינות כו' כנ"ל :

דף ג ע"א גמרא אין מיהוי הוה ולא הוה ידעי הי כו'. עי' ע"א שהקשה דה"ל לידע מהלוחות ולי יותר קשה דהא ע"כ ולא ידעי פירושו דמעולם ל"י דאם נפרש דבזמן הצופים ל"י אבל מקודם ידעו א"כ היינו הא דמסיק שכחום כו' וא"כ ק"ע היאך אפשר דל"י מעולם וייתי ספר ויחזו ועוד הרי מ"ר היה עמהם אשר ע"כ נל"פ תיבת ידעי לשון קביעות מקום כמו ידעת השחר מקומו (איוב לח) ואת הנערים יודעתי (שמואל א כא) עי' בתוס"ש ור"ל שלא נקבעו מעולם הי באמצע כו' אלא פעם נכתבו באמצע פעם בסוף ואתו צופים ותקנו כו' לכן פריך שפיר ס"ס אה"נ כו' ודע דבשבת הגי' גם הכא שאין נביא רשאי כמו לעיל : שם עמד כו' על רגליו ואמר כו' גלוי כו'. כה"ג בב"מ (נט ב) : שם ויקראו בספר בתורת האלהים כו' כנ"ל וכן בסמוך ובפרש"י : שם ויבינו במקרא כו' וא"ל אלו המסורת. נראה דר"ל שהתבוננו לתת טעם על חסירות ויתירות שע"פ המסורה על מה הם רומזים או דר"ל היכא דהמסורת חילוף הקריאה התבוננו לקרות כפי הקריאה : שם מ"ש דאדאורייתא דלא אזדעזע כו' כנ"ל : שם וראיתי אני דניאל כו'. עה"א טעם סמיכת זה המאמר לכאן ולנ"פ דבא להסמיך מאמרי ר"י ואיתימא רחב"א אהדדי : שם שמבטלין ת"ת ובאין לשמוע מ"מ. זכורני שראיתי בתשו' ב"א שנתקשה מאי ביטול תורה שייך בזה הכי קריאת המגילה איננה ת"ת ולענ"ד מיושב ע"פ המבואר בשו"ע יו"ד סי' רמ"ו ס"ג בד"א כו' ע"ש גם י"ל כגון הרב שלומד עם תלמידים והמה כבר שמעו מ"מ והרב עדיין לא שמע שיבטל הרב וילך לשמוע מ"מ אף שע"י זה יתבטלו התלמידים : שם ויהי בהיות יהושע כו' וישתחו לאפיו קרא לאו הכי כתיב ועתד"ה וילן : רש"י ד"ה בנם וד"ה מיהוה הוו הד"א ובזה לא נצטרך להג"ה שבגליון : ד"ה ויקראו בס' עזרא כתיב. עגה"ש סוכה (יב) : תד"ה חייבין דאל"כ אדם שא"ל בלילה כו' עד דנחזי ליה בבואה כו'. בסנהדרין כתבו דאין בבואה נכרת בלילה מדלא משני הכא הכי : בא"ד ולא אשכחן כו' אלא כו'. גם ביבמות (קכב) גבי אחד שעמד בראש ההר נמי פריך הכי ובגיטין כ' לתרווייהו :

ע"ב גמרא ולאחותו מה מ"ל כו'. הט"א כ' ע"ד התוס' ביבמות (ח) שהירצו דרבה ל"ל לדעולא דליתא דפשטא כו' משמע דל"פ כו' אלא דס"ל דל"א הואיל גבי היתרא כו' ע"ש ודברי תימה הן דזה הוה שני הפכים בנושא אחד דא"כ יקשה עליו ברייתא דמצורע כו' וע"כ א"ת דל"פ אדעולא ס"ל הואיל אפי' בהיתרא והתם לא קאמר אלא לדחויי דברי אביי דאדרבה כו' וכיון דמוכח מברייתא דאמרי' הואיל אף בהתירא א"כ כש"כ בדיחוי ולישנא דאדרבה על כוונה זו תמלא בסנהדרין (כ"ד כה) ע"ש בתוס' ובהאי סברא דהואיל אני אומר דהא דכ' המל"מ בפי"ז מהל' א"ב הי"ג דכהן הדיוט שקדש אלמנה קטנה וא"כ נתמנה להיות כ"ג ובגרה תחתיו דלא יכנסנה ע"ש דנ"ל דהרי מטעם הואיל דאיסתרי איסור דאלמנה איסתרי נמי איסורא דבוגרת ועוד נ"ל דין חדש אי לאו דמתפיגנא מרבותי והוא דאם נפל איסור בקדירה בפסח ונתבטל בס' ואח"כ נפל לתוכה חמץ ויש ס' כנגדו בטל ג"כ מטעם הואיל. והוא דנודע נפילת האיסור טרם שנפל החמץ דהכבר הותר עי' ביבמות שם שוב מצאתי להתור"ע בריש יבמות שהעיר על הט"א בזה : שם ואריב"ל כרך שישב ולבסוף הוקף נידון ככפר. הט"א הביא ראיה לפי' התוס' דאילו לפרש"י ה"ל להש"ס לסיועי' מברייתא דערכין (ס"ד לג) ולפמש"כ בברכות (כו) אין מזה ראיה ע"ש : תד"ה מטנות. מטפחות יד על יד כו'. עי' מו"ק (כז ב) ותבין מדוע נדו מפרש"י בזה : ד"ה כ"ם הנו"פ ואע"ג כו'. פירושם דחוק ועי' בהגר"א סי' תרל"ו סק"ח פי' מרווח בזה : ד"ה מת מצוה הכ'. דהא אפי' ת"ת דרבים מבטלין כו' כדאמר בפ"ב דכתובות. בעניי ל"מ שם הכרח לזה דמאי דאמר שם ולקמן (כט) (לפלא בעיני שלא הביאו מהא דלקמן דשם נאמר ככל האמור בכתובות) וכמה כ"ל כו' אף נטילתה בס"ר וכן אבל למאן דמתני ל"ל שיעורא היינו דהיחיד צריך לבטל תלמודו אבל ת"ת דרבים דהיינו כל ישראל יחד כדפרש"י או אפי' ס"ר שלומדים יחד מנ"ל ולדבריהם ה"ל להקשות טפי דמאי מבע"ל לרבא פשיטא דמ"מ עדיף דהוא דוחה ת"ת דרבים מה של"ת במגילה ודע דמה שמסיים הש"ת למאן דקרי ותני כו' נראה דאינו מלשון הברייתא דלשון זה דהכי מילי ל"ת בלישנא דברייתא ולא כהט"א שהבין דזהו סיומא דברייתא : בא"ד וי"ל כו' אבל למאן דלא קרי ותני ל"ל כולי האי כו'. עי' לקמן (כט) בתד"ה הכי : ד"ה כרך שישב וי"ל דהאי טבריא כו' כהיקף חומה לגבי מגילה כו'. כ"נ דל"ל : ד"ה אלא דבשתא ליכא למיחש כו' וסד"א דאיכא למיחש כו' קמ"ל דל"ח. לכאורה מאי חשש איסור יש כאן אדרבה זהו חומרא שאינם רשאין להקדים קריאתן קודם י"ד אבל בגמרא מצינו לשון חוששין לקולא עי' שבת (קנא) רש"י ד"ה ומוהל :

דף ד ע"א גמרא לוד ואונו וגיא החרשים כו'. שלשתן יחד נזכרו בנחמיה (יא לה) ובזה א"ש עפי הוי"ל שבתד"ה לוד : שם ולטעמיך אמא בניניהו דכתיב ויבן ערי מצורה ביהודה. נ"ל דמפרש ויבן כו' שחדש בניני ערי מצורה ביהודה (ר"ל שקודם לא היו כלל ערי מצורה שמה) מדלא כתיב ויוסף ערי כו' גם נ"ל דביהודה פי' בחלק הארץ הנקרא יהודה וכמו יושבי יהודה ובזה החלק היה ג"כ נחלת בנימין ולא נצטרך למה שנדחק רש"י ואע"ג כו' : שם מאי אירא פורים כו'. עי' בתוס' ולנל"פ מאי אירא פורים דתקנו אכנה"ג לפרסם הנס ע"י קריאת המגילה ולכן קאמרת דבשבת דה"א בקריאת המגילה צריך לפרסמו בדרשת ענינו של יום אפי' יו"ט דלא מצינו מצות פרסום בהדיא נמי : שם סבור מיניה למיקרי בלילה ולמיתני כו'. וכ' הט"א והא דתני לקמן (כ) אין קורין את המגילה כו' עד שתנץ החמה בלא קרא בלילה מיירי ע"ש ותמיהני כיון דלכתחילה יוצא בקריאתה בלילה א"כ למה לא יקרא אפי' לכתחילה מעלה עה"ש דממ"נ יוצא : רש"י ד"ה לוד ואונו ובמתניתין דערכין תנן תלתי מינייהו כו'. עי' לקמן (י) בדבריו ד"ה את אלו ובמש"כ שם :

ד"ה יזמנך כבוד ולא ידוש בלילה. נראה משום דמצינו לשון דומיה בלילה ולילה ולא דומיה לי : בא"ד דרשינן בפסיקתא כו'. וכן בויק"ר פ' כ"ח : תד"ה נשים דלא עדיפא אשה מאנדרוגינס עי' מהרש"א ובתוספתא שנוי דין אנדרוגינס קודם לדטומטום וכן הביאה הרא"ש וע"י סופר מוטעה נסתרסו בתוס' : ד"ה שאף פרשב"ם כו'. ולעד"נ מפני דהוקשה לו. א'. דבסוכה היו ג"כ באוה"כ דעניי כבוד ואפ"ה פטירי וכמו שהרגישו בזה התוס' בפ' ע"פ. ב'. קושיית התוס' לקמן דל"ל גבי מלה דכל שישנו כו' לכן פי' דהן היו עיקר ולישנא דאף כ"ל דפירושו דאף באוה"כ הן היו עיקר כמו בפסח לכן כמו שחייבין במלה מהא דכל שישנו כו' כן חייבין במ"מ ולישנא דאף כה"ג תמלא בפכ"ג דכלים מ"ב עמש"כ שם ועי' בפ"א דשקלים מ"ב בתוי"ט ד"ה ויוצאין ובמש"כ שם ובנדרים (כח) וכה"א אף יפתח לו בשבועה לשניא דר"א שם הוה פירושו אף בשבועה יפתח לו ובעירובין (מט) אף זו דברי ר"ש לפרש"י שם הוא כמו זו אף דברי ר"ש והתוס' גם שם לא ישר בעיניהם לפרש כן ובב"ב (קא ב) לבירה נמי בית פי' התוס' שהוא כמו בית נמי ובפסוק מתי אעשה גם אנכי לביתי פי' הרמב"ן שהוא כמו מתי אעשה אנכי גם לביתי וכן כאן שיעורו שהן היו (העיקר) אף באוה"כ : ד"ה פסק דא"ת כל דבר דהוי בלהבא כו'. נ"ל דכוונו להירושלמי שהביאוהו הרי"ף והרא"ש בפ' בתרא דתענית ר"א אומר יחיד בע"ב צריך להזכיר כו' א"ר ירמיה כ"ד שהוא להבא כו' ע"ש ומה שציין הגרי"פ פסחים (קיז ב) ע"ש שים קצת מעין זה אבל כוונתם נ"ב כמש"כ ודע דנראה מהסדר שכתבו דבלילה אין מזכירין עה"נ וכסדר ר"ע שהביא הב"י ר"ס תרנ"ג (והמ"א הביאו ג"כ בסי' תרנ"ז) אבל בש"ע שם פסק דגם בלילה מזכירין וע"ש בהגר"א סק"ד וסק"ו : ע"ב גמרא מיוהכ"נ ליוהכ"נ לא דחינן. נ"ל הטעם דמאי יהנו הכרכים בהקדמתן דס"ם לא יהיו פנויים בפורים מחמת הכניסה ועמש"כ במשנה ועי"ל משום גזירה דלא יקדימו מיהכ"נ דב' לה' דהוה עשרה דל"ת רבנן : שם וקבר רבי עיירות ל"ד ליהכ"נ והתניא כו'. עי' מהרש"א ואנכי אוסיף ע"ד דעל רומיא דמתניתין אהדדי משנינן בכ"ד תברא כו' ועוד נ"ל לתרץ ע"פ מש"כ התוס' בפסחים (קב ב) ד"ה מיתיבי ע"ש וה"נ בדרבי מפורש הטעם הואיל ונדחו כו' כדמתרץ : שם דאר"א א"ה פורים שח"ל בשבת הכל נדחים ליוהכ"נ כו'. קשה. א'. מאי קמ"ל מתניתין היא ופשיטא דהלכה כמו שסתמה. ב'. דהל"ל הלכה כמתני' ולא בלשון שאומר דמשמעו שהוא דין מחודש ממנו וכה"ג הקשה הט"א בתשו' י"ע וכן הגמרא גופה לקמן בסוף מכילתין ב"פ ובס"ד ועי' מנחות (ל ב) תד"ה ולימא. ג'. מ"ק כמאן כרבי ול"ק כמתניתין ובזה העיר המהרש"א וכ"ל דאי ממתניתין ה"א דטעמא משום דכפרים בלא"ה מקדימין ליוהכ"נ לכן גם המה נדחים ליום קריאתן (עי' בהה"ת ספ"א שהזכיר סברא זו) ור"ה אשמועינן אפי' לדידן דליכא הקדמה דכפרים מ"מ נדחים ליוהכ"נ. ולזה כוון במה שאמר הכל נדחים (דאפי' למאי דמתרץ הש"ס כל הנדחה עדיין מחוסר הכנה) דר"ל אפי' במקום או בזמן שאין כפרים מקדימין ובזה א"ש מה דאמר רב לקמן פורים שח"ל בשבת ע"ש זמנם כו' דקשה איך פליג על סתם מתניתין ובב"ק (נו ב) פריך עלי' ורב שביק מתניתין כו' (ועמש"כ ביבמות דף פ (בס"ד) דרב מיירי בזה"ז ובזה דלא קק"נ אות י"ח ע"ש (גם מש"כ דלפרש"י בהא דמסתכלין בה אפי' בזמני דאמוראי דהיו מקדשין ע"פ הראיה היכא דהשלוחין מגיעין איתא להקדמה דכפרים נסתר מהא דפריך שם אולימא אליבא דר"ע אפי' בזה"ז כו' ע"ש בפרש"י וכן מהא דק"ל לרב אשי דר"י אדר"י) אבל ק"ל איך פליג ר"ה על רב רביה ובשבת (קכח ושם) פריך והא ר"ה תלמידי' דרב כו' : תד"ה ויעבירנה הכ' וצריך ל' קולות. נ"ד דהא בימי חכמי המשנה לא היו תוקעים רק ט' קולות ג' של ג' ג' ואפ"ה לא הוי דחי שבת:

דף ה ע"א גמרא ע"ש זמנם ולא שבת זמנם היא. נ"ל דלדעת הרלב"ח שבמ"א סי' תרפ"ח סק"י מתפרש כפשוטו דמשמע ע"ש זמנם לכל מילי ולא שבת זמנם לענין הסעודה ומשלוח מנות. ועט"א ובמשכ"ע בק"א ועתה ראיתי להר"ן שכ' בר"מ וז"ל וליכא טעמא להני תרי זימני דרבי קרא אלא משום הקדמת יוהכ"נ דכפרים וק"ל לפרש"י דיוהכ"נ היינו שמתכנסים למשפט כתקנת עזרא א"כ בימי מרדכי אכתי לא הוי תקנה זו ואפי' לפירושו דהיינו שמתכנסים לקרוא בתורה הא כתב ג"כ כתקנת עזרא שתקן לקרוא בתורה בב' וה' ובאמת עיקר קה"ת בבו"ה הי' עדיין בימי משה עי' במרובה וכבר העיר המ"א בזה ע"ד הרי"ף ברא"ש קל"ה שוב מצאתי בירושלמי סוף ה"א וז"ל ר' יוסטא בר"ש בעא קומי ר"מ ולא עזרא תקן שיהי' קורין בתורה בבו"ה כו' ומרדכי ואסתר מתקנים על מה שעזרא עתיד לתקן א"ל מי שסדר את המשנה עשאה למקרא וע"ש בק"ע ולמדנו מהירושלמי הזה ג"ד. א' סיוע למש"כ בס"ד בק"א ודלא כהר"ן. ב' דיוהכ"נ פי' כהר"ן (והוא מהרמב"ם) וכ"כ התוס' ביבמות (יד) ודלא כפרש"י. ג' דעיקר קה"ת בבו"ה הוא מתקנת עזרא והולק על הש"ס שלנו : תד"ה הוה דהא כיו"ט אתיא כוותי'. כ"נ דל"ל ומוכח מדבריהם דלא כפרש"י דלר"א אינו אלא למצוה (עי' בהו"כ של הרי"ף) וכ"ל דאזלי לשיטתייהו לעיל (ג) ד"ה מבטלין דמוכח משם דלמצוה ודאי לצור בעינן ולא הוה רב פליג על זה ועי' בר"ן שנדחק : גמרא רבה אמר חגיגה כ"ז חגיגה מאחרין. עפרש"י וק"ל. א'. דודאי לכתחילה אינו רשאי לאחר כדפסק הרמב"ם בפ"א הל' חגיגה ה"ה (והכ"מ לא הראנו מקורו ועי' חגיגה (ז ב) הי מינייהו משוית להו פושעים ובברכות (כח) כדמתרגם ר"י כו' וע"ש בתוס' וראיתי להט"א בר"ה (ד ב) ד"ה ורבנן דפשיטא ליה דכיון שלא חג ביו"ט ראשון שוב כל הימים שוין ורשאי לכתחילה להמתין עד יו"ט אחרון ע"ש ולפ"ז יהי' מיושב פרש"י). ב' מאי דאמר עפי לא פשיטא כיון דיעבור זמנה ולענד"נ לפרש ע"פ מה שראיתי בספר צוית חן פ' ראה דדעת רבין בפסחים (ע ב) דאם חל יו"ט אחרון בשבת חגיגה דוחה אותו דדמי לזמנו קבוע כיון דאין לו תשלומין עוד ע"ש ולזה כוון רבה הכא ומיירי כשחל בשבת כמתניתין ואמר כל זמן חגיגה מאחרין עפי דהיינו אם חל יום אחרון בשבת (דלמחר תו אין זמנה לא. ר"ל אין מאחרין אלא קריבה בשבת. ועי' בס' ב"א בחגיגה (ז ב)) : רש"י ד"ה באלו אמרו מקדימין אם חלו בשבת כ"כ דל"ל. ועי' בר"ן וברש"י שם והתוי"ט נדחק ומש"כ בשם הרי"ף מהירושלמי ותרומת שקלים נ"פ דר"ל משום דבפרוס הפסח היו תורמין תרומה ראשונה כדתנן ברפ"ג דשקלים והוא בא' בניסן עתוי"ט שם ואם חל בשבת תורמין בע"ש דהא צריך להביא בא' בניסן מתרומה חדשה וכדכ' הר"ן ולכן מה שהוסיף התוי"ט דבא' באדר כו' אין לו ענין בכאן וכן הק"נ אות כ"ב ל"ד ונמשך אחר התוי"ט : ד"ה אפי' ביו"ט. ואמרי' במס' חגיגה ל"י פני ריקם בעולות וזבחים ע"ש דאינו אלא בעולות לחודייהו : ע"ב גמרא שמחה מלמד שאסור בהספד. כנ"ל בל"י כאינך וכ"ה ברי"ף ורא"ש ובסוף מ"ק ברא"ש סי' קל"ב איתא בכולן אסורין : שם חזקיה קרי בטבריא בי"ד ובט"ו כו'. שמעתי מחכם אחד אנשי ירושלים אשר בחברון קורין ג"כ בב' הימים דמספקא להו אי מוקפת חומה מימות יב"נ. ולענ"ד מוכח דלא היתה מוק"ח מימות יהושע בן נון מדהיתה עיר מקלט וכדפריך הגמרא מכות (י) על קדש ע"ש : שם משום דחד גיסא שורא דימא. במהרש"א הועתק שורא ברי"ש : שם דתניא (אשר לו) חומה כו' מרש"י משמע דל"ג לשה"ת שהקפתים וכן בערכין ליתא ולגירסא שלפנינו משמע לי דדרים מחומה יתירה : רש"י ד"ה כדתנן שב"ד גוזרין עה"ג כ"נ דל"ל : ד"ה ותנא בנין בנין של שמחה כו' כנ"ל : תד"ה ובקש א"כ י"ל דרצה לעקור מט' ולקבעו בעשירי כדאר"י כו'. לכאורה עדיין יקשה הא אין ב"ד יכול לבטל כו' ותמ"ש עה"ג לא מחוור כלל דהא ריו"ח לא היה בגדול הדור ול"נ דרבי היה תולה דמה שקבעו בט' היה אז מחמת קלקול חשבונות כמ"ש התוס' בשם ירושלמי כה"ג בר"ה (יח ב) ובכזה לא שייך הא דאין ב"ד כו' כמ"ש התוס' לקמן לענין מנהג וכה"ג כ' הרמב"ם ברפ"ב מהל' ממרים ועמש"כ בהוריות (ג ב) בס"ד : ד"ה ממעטין הכ' ואמירי מע"ב כו'. הגה"ש הניח דבריהם בצ"ע מהא דתניא בפסחים (נד ב) אין בין ת"ב לתע"צ אלא שזה אסור בע"מ כו' וכה"ג הקשה הלח"מ בפ"ג מהל' תענית הל"ו על הה"מ ע"ש ולעד"נ דע"כ לא אסרו מליאכה אלא לאחר שעברו אלו ולא נענו דנוהגין עצמן כנזופין כו' אבל בתעניות עצמן יכול להיות דשרי כמו בע"ב :

דף ו ע"א גמרא גדול הוא בשבך. עפרש"י וכן נמצא במקרא ירמיה כ"ה וג"א : שם ולמה נקרא שמה טבריא כו' בב"ר רפכ"ג. איתא דנקראת טבריא ע"ש טיבריאוס קיסר ע"ש : שם רבא אמר רקת שמה כו'. עט"א ובמשכ"ע בק"א דהאי כי נח נפשי' דר"ז סתמא דגמרא קא"ל וכה"ג כ' התוס' לקמן (י) ד"ה דכ"ע ובב"מ (ר"ד מ) והר"ן לקמן בפ' בני העיר על הא דאמר עולא ליפתתא איגש במאן דתני ארבעה כו' ובמהרש"א לעיל על הא דפרע לטבריא שימה חומתה ועי' סנהדרין (כה ב) ברש"י ד"ה אפי' במדבר וכה"ג בד"ע ועמש"כ בב"מ (עז ב) : שם עמוני זו עלית. אולי דרים עמוני מלשון מטמון שהוא דבר חשוב וכעין שפרש"י בספוני : שם והיא היתה יתד תקועה. נראה משום דאמר נביא עלה תעקר לכן קאמר לשון תקועה שהוא היפך עקירה : שם היו קורין אותה אחידת כו' כנ"ל וכ"ה בע"י : שם והיה כאלוף ביהודה כו' שעתידין שרי יהודה ללמד כו'. נראה דדרים מן כאלוף פי' שנים מלשון אלופים שהוא מין שררה ומלשון ואאלפך חכמה (איוב לג) שהוא לשון לימוד : רש"י ד"ה ועקרון. תהי' בית תלמוד כירושלים כצ"ל בכ"ף : שם לשם עיר שכבשו בני דן יהושע (יט מז) : ע"ב גמרא ל"ק הא במילי דידיה כו' והב"א שעה משחקת לו שאני. ולפ"ז נ"ל דר"ד ב"מ דקאמר ואם למשך כו' אלא אל-תתחר כו' כמרעים חדא מתרי ותלת טעמי נקט : שם אי מ"ק קשיא מתנות כנ"ל : שם ותנא מ"מ וה"ה כו'. דהא בהא

תליא

תליתאי' (לעיל ד ב) : תד"ה מסתבר ודייק טעמא כו' יסוד מזבח הפולה וגו' וקשה כו' כצ"ל : בסה"ד א"נ כו' לא חזינן כו' המזבח כפר כו' כצ"ל ועע"א :

דף ז ע"א גמרא בתחילה קבעוה בשושן ולבסוף בכל העולם כולו. לכאורה תמוה דהרי גם במכתב הראשון דמרדכי כתיב אל כל היהודים אשר בכל מדינות המלך כו' והרחוקים כו' וקבלו היהודים כו' קיימו וקבלו כו' וי"ל דאף שאחשורוש מלך בכיפה כדלקמן (יא) והם קכ"ז מדינות מהודו ועד כוש מ"מ היו מלוכים בממשלתו עליהם על איזה מהם לא היה רק מלך הכולל . ומ"מ היה מלך פרסי זולתו לכאו"א ומתנהלים ע"פ דתו ועל איזה מהם היה הוא גם מלך הפרסי ובכ"מ שאומר מדינות המלך סתם הכוונה על מדינות שהיה הוא המלך הפרסי עליהם רק במקום שהוא אומר קכ"ז מדינות מהודו ועד כוש כולל כל הכיפה וגזירת המן לא היתה רק על מדינות שהיה אחשורוש המלך הפרסי עליהם וזה משני טעמים. א' שחשש אולי לא ישמעו אליו המלכים הפרסים למעשה רעה כזה להרוג אומה שלימה על לא חמס בכפיהם . ב' כי ודאי ידרשו מאתו על מה יצא קצף כזה עליהם ואולי ימצאו מהם אשר ידברו עליהם טוב ויניאוהו מעשות זאת ויגחם ויפרע עמלו בכללם לכן התחכם שלא לדרוש רק על היהודים אשר הוא שליט פרסי עליהם שאיש לא יעיז לשאלו על ככה ולהניא גזירתו ואולי חשב כשיבלע מחשבתו זאת יניף ידו גם על שאר היהודים ולכן לא נזכר בכל הספור דגזירת המן רק במדינות המלך סתם וכן כתיב ובכל מדינה כו' אשר דבר המלך ודתו מגיע כו' . (ר"ל במדינות המתנהלות ע"פ דתותיו לבד דהם אשר היה הוא גם המלך הפרסי שם היה) אבל גדול כו' זולת באגרות אשר כתב מרדכי (שם ח) כתיב אשר מהודו ועד כוש קכ"ז מדינות אבל מה היה כתוב בהן אשר נתן המלך כו' בכל מדינות המלך אחשורוש והכוונה שהודיע לכל הממלכות אשר נתן רשיון ליהודים אשר במדינותיו (נגד) להקהל כו' והוא בכדי שלא ידמו שהיהודים עושים זאת בלא רשיון וידונום כמורדים ויעלו עליהם לצבא וכן כתיב ובכ"מ כו' אשר דבר המלך ודתו מגיע שמחה כו' יען כי עליהם לבדם היתה מקודם הגזירה לרעה והיה להם לבדם אבל גדול עכשיו שנתהפך הגלגל היתה השמחה ג"כ להם לבדם ולכן גם מרדכי במכתבו הראשון לא כתב שיקבעו פורים רק להם לבדם . אמנם בשנה הב' נמלך לכתוב אל כל היהודים אל קכ"ז מדינה לקיים כו' ולכן הוצרך לכתוב להם את כל תוקף (עי' לקמן יט מה שדרשו בו) משא"כ בכתבו אל היהודים אשר במדינות המלך דהם כבר ידעו את הכל וזה שאמר כאן מתחילה קבעוה בשושן ור"ל מלוכת שושן ולבסוף בכהע"כ ובזה תרצה שדברי רש"י לעיל (ג ב) ד"ה מהודו ועד כוש כתיב אינם מדוייקים וכוונת הש"ס על פסוק דסוף המגילה: **שם** עד שמצאו לה מקרא כו' כצ"ל: **שם** כתוב זאת. מש"כ כאן ובמ"ת עפרש"י וי"ל דנפקא ליה זאת מן וזאת התורה שכוללת התורה כולה וכה"ג דרשו בויק"ר פכ"א בזאת יבא אהרן אה"ק בזכות התורה וזאת התורה וברים ע"ז אין זאת אלא תורה כו' : **שם** אמר שמואל אסתר אינה מטמאה הא"י . מהרמב"ם משמע דל"פ כשמואל וכ"כ המ"א סי' קמ"ז סק"א וע"כ משום דמוקמינן ליה כיחידאי ויהיה מזה לכאורה סתירה למש"כ בחידושי לשו"ע או"ח סי' ק"ש ע"ש ואולי הך דמותיב עליה ברייתא היא כי בתוס' לא תני אבל רות כו' ואיכא למימר אדרבה לאידך גיסא דאיכא לכ"ע א"מ אה"י וכן מוכחא דזאת ברייתא לפי' מהר"ם שבתוי"ט שם וכ"מ קצת בתד"ה נאמרה ועי"ל ע"א דל"פ כוותיה משום דזוגא דלעיל משמע דפליגי עליה אבל לכאורה יש סתירה מהא דפסק בפ"ג מהל' מ"א הל"ג ובפ"ד ה"כ דלא כרב שמת מכת סתם מתניתין דמכשירין אך גם דא לא תברא אם תעיין בהס"מ שם (ואגב ראיתי שם בפ"א בהמגיה למל"מ שדקדק במה דאיתא בברייתא דבם הגזין והגלעין טהור ומותר תרתי ל"ל ונעלם מכ"מ דטהור כ"ל דאינו מכשיר כפי' הרע"ב במ' מכשירין פ"ו ובגמרא בכורות (ז ב) משמע דטהור היינו שאינו מקבל טומאה אף ע"י הכשר דלא מיחשב אוכל בלתי מחשבה ול"ע על פי' הרע"ב וע"ש בר"ש) ויש עוד ראיה למש"כ שם מהא דפסקו כרב בב"מ (קיא) אף שהוא נגד סתם משנה רק דק"ל איך שביק רב מתניתין כו' כמש"כ לעיל (ד ב) ועתוי"ט שם אך מצאתי סתירה בר"ן סוף קדושין כמש"כ בטעם הרמב"ם שפסק דלא כשמואל דאוסר יחוד אפי' עם אמו ובתו ע"ש : **רש"י** ד"ה בכוליה ס' מועד אלופי ליו"א ים מחליפין ליו"א ומכניסין ר' יונתן כצ"ל :[ד"ה שלשים. להזכיר מחיית עמלק כו' בדבר ששילשתי כו'. כ"ה הגי' בע"י] : ד"ה אינה מטמאה הא"י ומחלוקת כו'. כ"ל דזהו דבור אחד : ד"ה והלא כבר נאמר וקהלת כבר נאמרה . תיבות אלו ליתא ברש"י שבע"י וכ"כ למחקם מכאן או דצ"ל לבד תחת ככר : **תד"ה** נאמרה וביו"א נמי אמר דאם קראה בה"כ. ל"י לכאורה לפרש"י שם בטעמו י"ל דגרע מע"פ ועי' מהרש"א: ד"ה וכ"כ . עי' ח"א ועי"א דשניהם כוונו לד"א ואני ראיתי בירושלמי בר"מ וז"ל או אינו אלא י"ו ויו"ז ר"א בשם ר"ל ולא יעבר ולא יעברו כ"ה גי' הק"ע ופי' בריתא כתי' ולא יעבר ובתריה ולא יעברו והא תו ל"ל אלא ללמד שאין לאחר יותר מע"ו והשתא י"ל דלהכי נד ר"כ מקרא דר"י דאיצטרך ליה להכי : **ע"ב גמרא** [קריבו לי שיתין נפי כו' . נראה דל"ד נקיט . עי' ב"מ (קז ב) תוד"ה שיתין וברש"י שבת (סג ב) ד"ה גושפנקי : **שם**] עד דלא ידע בין ארור המן כו'. נ"ל שהיה בימיהם פיוט לפורים ע"פ א"ב מא' ועד ת' ולאחיתו היה ארור כו' ור"ל עד דלא יוכל לומר כל הפיוט הזה בלי טעות ועי' ר"ן : **שם** מ"ע ימי משתה ושמחה כתיב. ק"ל דתיפוק ליה מקרא דהימים האלה נזכרים ונעשים דילפינן מיניה לקמן (כ) לקריאת המגילה דאינה אלא ביום ועשים היינו משתה ויו"ט כדפרש"י בר"מ ויותר קשה על ר"כ דס"ד דיוצאין בלילה : **רש"י** ד"ה מחלפי סעודתייהו. עמש"כ בק"א להע"א בס"ד : **תד"ה** דלא . בירושלמי אורה כו' . ר"ל דצריך לומר כן וכ"ה בירושלמי ופוסקים ובסדורים השמיטו אורים כו' : **גמרא** מתניתין דלא כר"י כו'. ק"ל לפי' ריב"א בפסחים (ה ב) בתד"ה לחלק דלר' יוסי דאמר הבערה ללאו יצאת שרי ביו"ט ה"ל להש"ס לומר ג"כ דמתניתין דלא כוותיה ואולי משום דמדרבנן אסור גם לדידיה כמש"כ שם לכן לא תני לה . ועי' בביצה (כג) בתד"ה ע"ג חרס. עי"ל דמתניתין לא איירי אלא במלאכות שחייבין עליהן בשבת כרת וסקילה אבל לפ"ז אכתי קשה לרבה שם (יב) דלב"ה אין עירוב והוצאה ליו"ט לימא מתני' דלא כוותייהו וע"ש (לז) בגמרא ותד"ה ורמינהו וברש"א : **שם** רנב"ה היה עושה יוה"כ כשבת כו'. עמ"א ובק"א הביא בשם חכם א' שנעלם ממנו הירושלמי ע"ש אבל הגמרא שלנו ע"כ ל"ל הא דירושלמי דבכתובות (למ"ד) איתא אר"א הכל מודים (וקאי על שמעון התימני ור"ש בן מנסיא) בבא על הנדה דמשלם קנס והירושלמי אומר דלר"ש ב"מ פטור ועו"ש ולאפוקי מדר"כ כו' ופי' התוס' דקאי על הא דר"א הרי דלר"כ פטור גם בבא על הנדה ודלא כהירושלמי וכבר העיר בזה הש"ק בירושלמי דכתובות ובתוספתא פ"ג איתא להדיא רנב"ה אומר הבא כו' ועל אחות אשתו כו' ועל הנדה אין לחן קנס : **שם** אר"כ הא מני ר"י היא כו'. לע"ד כל"פ דבא לומר דאפי' את"ל דחלוקין עליו חביריו מתניתין לא מצי אתיא כוותייהו אלא כר"י דל"ל מלקות כלל בח"כ דלדידהו מ"מ זדונו ביד"א הוא והא אתא ר"א לומר דכרבנן מצי אתיא דעיקר זדונו בהיכרת דאפי' אחר המלקות נשאר עליו עדיין עונש כרת אבל כרמב"ג ודאי לא אתיא דלדידי' עיקר זדונו ביד"א כיון דנפטר ע"י המלקות מכרת . בינה זאת ודלא כפרש"י : **תד"ה** ח"כ. עמ"ש בס"ד ביבמות (נה) :

דף ח ע"א רש"י במשנה א' ד"ה דריסת הרגל והמודר מאכל מותר כצ"ל : ד"ה וכלים תנן בהדיא דאסור הוא בנדרים לפ"ד . ועמש"כ שם בתוי"ט ד"ה מקום בס"ד : **תד"ה** דריסת הרגל ותיכן ר"ת דהכא מיירי בבקעה כו'. ר"ל אבל בחצר שותפי הוא דל"ק ושאר אינשי קפדי והע"א כמי דר"ת אהדדי דהתוס' כ' בשמו בנדרים (מו ב) דהא דפסקינן התם כראב"י הוא מטעם דויתור מותר במודר הנאה והתם מתיר אפי' בא' מן השוק שנדר הנאה מא' מהן ולענד"נ מלשון ר"כ אר"א בב"ב שם הכא בחצר השותפין דבהעמדה כדי לא קפדי ולא סיים מלת אהדדי כמו בר"פ הבית והעליה משמע דר"ל כיון דהשותפי היא לא קפדי אפי' אאינש אחרינא ודלא כפי' הרשב"ם שם ונכון בס"ד אכן לפי גי' המהרש"א ופירושו בדבריהם הכא לק"מ : ד"ה אין . דכתיב וזבחת שלמים גבי מעשר . וכ"כ בתענית (יג ב) וע"ש בהגהת הב"ח ותמוה דהאי קרא כתיב בהר עיבל אלא דגמרינן שם שם עי' זבחים (נ) ומנחות (פב) ובספרי פ' ראה יליף שמחה שמחה והע"א העתיק דבריהם אל נכון ודע דבזבחים שם פרש"י האי שם דגבי מעשר היינו הא דכתיב ואכלת לפני כו' לשכן שמו שם וזה כתיב גבי מעשר גופיה ויותר נאות לפי הענין קרא דונתת הכסף כו' ואכלת שם פי' במנחות שם ובפירושו : **בא"ד** וי"ל דמן הדין כו'. נראה דהיה כתוב בר"ת דמ"ה ור"ל דמשום הכי והמעתיק השתבש : **גמרא** הא לענין מו"מ וספירת ז' זו"ז שוין . שייך ביאת מים חיים פי' ריש זבים : **רש"י** ד"ה משכב ואילו נגע בדבר שאינו מו"מ כו' אפי' במו"מ אם לא שכב או ישב או שא"ד דחשיב בספ"ב דזבים אלא שנגע בהם לבד אינם אלא ראשון ובדבר שאינו מו"מ אף בשכב כו' אינו נעשה אה"ע אלא ראשון אם נגע בו ובלא נגע טהור לגמרי : ד"ה לכשיפסוק מזובו ולכשיתרפא מצרעתו יטבול כו'. הע"א כ"ע שלי למה דקדק לפרש כשיתרפא הא כ"מ נמי אפי' טרם שיתרפא לענין כ"ת בהיסט ולמו"מ ע"ש אבל כבר מצאנו לרש"י ביומא (ו ב) דמצורע עושה ג"כ מו"מ לטמא אדם כו' ועתוס' שם וכ"כ ממש"כ בסמוך וה"ג והלא דין הוא אם מטמא כו' דאתי לאפוקי מגי' התוס' בשם י"ם מה מצורע שא"מ מו"מ כו' ולענין טומאת היסט מצינו ג"כ להרמב"ם בפי' לכלים פ"א מ"ד שסובר דמצורע ג"כ מטמא בהיסט התוי"ט שם וי"ל דרש"י גם הוא סובר כן וא"כ כוונתו מבוארת רק מש"כ ואע"פ שצריך לספירה כו' לענין אכילת קדשים כו' קשה דהרי טמא הוא ג"כ כשרץ כדאיתא בפי"ד דנגעים מ"ב וריש כלים : ד"ה מזובו וספר שאף בשביל מקצת זוב כו' כ"כ דצ"ל : **תד"ה** י"ם דגרסי ומה מצורע שא"מ מו"מ כו'. ק"ל לגי' זו מדוע ל"ק נמי שא"מ בהיסט כדאמר בפסחים שם ואולי דבאמת גרסי לה ג"כ : **ע"ב** רש"י ד"ה מ"ם האי מזובו מזובו וספר לו דרשא ליה למקצת זוב ובהא עבינא כו' כצ"ל : ד"ה א"כ ליכתוב . הוה דרשינן ליה וכי יטהר מן הזוב כו' למידרש מקצת זוב מטון ספירה כצ"ל : **גמרא** טהור מפריעה ופרימה מעיקרא כ"נ דצ"ל וכלישנא דרבא בסמוך : **שם** א"ל רבא אלא מעתה כו' . גי' זו קשה דמשמע דרבא הוא יתיב גבייהו בשעה דתנא קמיה וזה לא יתכן עי' מנחות (לו) תד"ה אמר : **שם** ה"נ טהור השתא מלטמא בביאה למפרע. מפרש"י משמע דשאר טומאותיו מטמא למפרע אם פשתה המספחת (עע"א

במה שהקשה בסך דרשה דוטלר גבי זב לר' יוסי דפ' כ"ל) וחדוש גדול הוא ועי' גה"ש : **שם** א"ה תגלחת וצפרים מ"ע כו'. עי' מהרש"א וצ"ב דר"ל א"ה דטעמא דמטעינהו קרא למוסגר מפו"פ הא לא"ה ה"א דשוים בהדדי וכדפרש"י בריש הסוגיא א"כ תגלחת כו' : **רש"י** במשנה ד"ה מוחלט . ל"י מדוע דקדק לפרש לאחר שכלו כו' אפי' בתחילה אם נראה בו שער לבן ומחיה נמי : ד"ה אשר בו . מי שנגעתו . טומאתו תלויה בגופו כו' כצ"ל : ד"ה יצא שאם לא יצא ביום שבעה כו' ה"ל לבאר יום ז' דהסגר שני וכן דלג ש"ע דמחיה ויתכנו דבריו בשחין ומכוה עי' נגעים פ"ג מ"ד : **במשנה** אין בין ספרים לתו"מ כו' וק"ל האיכא עוד דתו"מ א"כ אלא כסדרן ומצאתי אח"כ בתוי"ט שקדמני בזה וי"ל ע"פ מה שהביא בפ"ת סי' רע"ו סק"ב דהשם אפי' בס"ת צריך שיכתבנו כסדרו ולהכי לא פסיקא ליה. עוד כ"ל דגם פרשת סוטה שבס"ת לר"י משום ר"מ (עירובין יג) דאין מטילין קנקנתוס לדיו בכתיבתה מטעם דמוחקין לה מה"ת ה"ה דא"כ אלא כסדרה דמגילת סוטה פסולה שלא כסדרה (סוטה יז ב) (וה"כ דהלכה כמותו נגד ר' יעקב דפליג עליה שם דרי"ה הוא מרי דתלמודא טפי מרי"ע וצ"ע דהפוס' ל"פ כוותיה) אבל לענין לשון תנן בפ' וא"כ דפרשה נאמרה בכל לשון וה"ה דס"ה כתיבתה אלא שראיתי להרמב"ם בפ"ג מה"ס ה"ח שכ' וכותב עליה בלה"ק והכ"מ לא הראנו מקורו ואולי יצא לו מהא דא"ר שם (יז ב) כתבה למפרע פסולה דכתיב כו' כי דכתיבא ושם בר"פ וא"כ תניא ק"ש ככתבה והכוונה בלה"ק ה"נ כוון רבא לאשמעינן ג"כ דבלה"ק נכתבת . שוב ראיתי בירושלמי דמקשה ולמה לינן אמרין כו' שהספרים נכתבין בשני דפין כו' הכתיב כו' תולין בספרים וא"ת לא בתו"מ ופי' הק"ע משום דה"ל שלא כסדרן וכ"ה בב"י או"ח סי' ל"ב בשם הר"י אשכנזי וכ"כ הש"ך ביו"ד סי' רפ"ח סק"ב ונראה דזה מקשה ג"כ דלמה לא תנינן לה במתני' . ועי' תשו' חתם סופר חא"ח סי' א' : [רש"י ד"ה לתופרן בגידין . והל"מ בתפילין ומזוזות שיהיו תפורין בגידין . הגה"ה נראה לעיין בתשובת חו"י סי' קנ"ב אות י"ב (כצ"ל) ועיינתי שמה דהעלה בצ"ע דבמזוזה לא שייכא תפירה . ונעלם מכ"מ התוס' במנחות (לב) ד"ה דילמא דדעת רש"י שאם כתבה בשתי עורות ותפרן זו בזו כשרה] :

דף ט ע"א גמרא מגילה מ"ע דכתיב בה ככתבם וכלשונם. הע"א הגיה דצ"ל ככתבם וכזמנם ע"ש. וכ"ל ראיה דכ"ה לקמן (ר"ד יח) וכן רש"י בפי' המגילה פי' כן על מקרא זה : **שם** רא"ת כי תניא ההיא בשא"ס כו'. מדל"ק כאן בס"ת כאן בשא"ס כדלעיל משמע דאף לדידיה מתניתין מיירי בכה"ס וכתנא דברייתא לפי מה שהגיה הגמרא ואף ר"י ל"פ אלא אליבא דרבותינו ומתניתין דמשמע דלרשב"ג מותר יוונית אפי' בשא"ס אתיא כת"ק דר"י וכ"כ שפי' התוס' בסד"ה כאן שכ' דר"ם ס"ל כר"א ולכן תמה אני על הע"א שכ' בסד"ה אין בין ספרים דלכולהו שיטויא הוו נו"כ בכלל ספרים דמתניתין לבד לשיטויא דר"א ועמש"כ במ"ר ר"פ דברים ובמהרש"א ר"פ כל כתבי בתד"ה עילמית : **שם** ותניא אר"י אף כשהתירו רבותינו כו' . משמע שדבריו נאמרו באותה ברייתא שהביא ועמש"כ בברכות (כד) על התד"ה והתניא : **שם** שכנס ע"ב זקנים. עמש"כ בסנהדרין (עז ב) בס"ד : **שם** אעשה אדם בצלם ודמות. עפרש"י . וצ"כ דשינו ג"כ מלכתוב בצלמי כדמותי אלא בצלם ודמות שלא יאמר שיש לבורא יתעלה ח"ו איזה צלם ודמות וכתיב ומה דמות תערכו לו ועי' רמב"ם פ"א מהל' יסה"ת שי"ב מצאתי כן להק"ע בירושלמי : **שם** ולא כתבו בראש . לכאורה יפלא מ"ש דהכא פרט השלילה מה"כ באינך ונראה משום דתרי קראי כתיבי חד זו"ל ברא אותם (בראשית א כז) וחד זו"ל בראם (שם ה ב) ואשמעינן דלא שינו רק השני והטעם עי' ביפ"ת ובח"א ועי' בב"ר פ"ח ובהגהותי אות ו' במ"ת : **שם** על נושא בני אדם . לפרש"י הטעם שלא יבזם לומר משה רבכם היה עני שלא ה"ל סוס כו' ולפירוש התוס' שלא יאמר שקר כתוב בתורה או שנהג שלא כשורה דהי לא ה"ל סוס כו' : **רש"י** ד"ה רבותינו. תיבת אמרו מיותרת : ד"ה הרגו שור ולא הקפיד על הבהמות. נ"ל להגיה אלא תחת ולא : **תד"ה** אלהים שהיוונים היו יודעים כו'. נ"ל להגיה סוברים תמורת יודעים עי' סוף ידים : ד"ה זאטוטי ולכך כתבו לו זאטוטי במקום נערי כו' כצ"ל : **בא"ד** הלכך נקרא שמה שנער כצ"ל : **ע"ב במשנה** אין בין כהן משוח בשה"מ כו'. עט"א ובמשכ"ע בק"א ונשמט שם בסופו ועמל"מ פ"ה מהל' מעה"ק הע"ו ובעיקר קושייתו דל"ל קרא במנחות (עד) בחטאה בשגגה כו' ע"ש נראה דאישתמיטתיה סוגיא דשם (קט) דהאי קרא בקרבן ע"ז כתיב ואיצטריך לר"כ שם בזרק לע"ז בשוגג אף דבמזיד פסול לעולם למקדש משא"כ בשאר עבירות דגם במזיד כשר ולר"ש שם בשחיטה דוקא אבל בזריקה פסול לעולם אפי' בשוגג ע"ש וכש"כ למה שפסק הרמב"ם בפ"ט מהל' ביאת המק' הי"ג ועי"ו דאף בשחט בשוגג לכתחלה לא יעבוד ומשמע לכאורה דמדאורייתא הוא מדכייליה בהדי פרועי ראש וקר"ב ובשאר עבירות משמע מדבריו בפ"ד מה' כהמ"ק ה"ז דכשר אף לכתחלה א"כ חלוק הרבה ע"ז משאר עבירות ולכן איצטריך לה קרא מיוחד וק"ק לפמש"כ בדעת הרמב"ם הא דפריך שם (עד) מהתם נפקא דהם הוא דוקא בדיעבד והכא אפילו לכתחלה ואכמ"ל :

ומש"כ הע"א דאין מוסיפין ב' כ"ג כאחת מירושלמי דהוריות הנה מקורו הוא בת"כ בפ' דהכיפין בפסוק ביום המשח אותו ופי' הק"א דדוקא ביום א' ואפי' למאי דהקשה עליו הק"ע בפ"ק דיומא דלטעם הירושלמי משום איבה אפי' בב' ימים נמי טעם איבה ודאי דאינו אלא מדרבנן כדמוכח בתוס' יומא (יב ב) ד"ה כ"ג ועוד דלצורך ודאי מוסיפין כדמשמע בתוי"ט שם (יב) ד"ה במה וכ"מ בנזיר ר"פ כ"ג ע"ש בתד"ה מרובה בגדים והכא אין לך צורך גדול מזה כיון דאין לו כפרה זולתו : **גמרא** ולא לכ"ה משום מעלין בקדש ול"מ . עפ"א שכ' דאם יארע בכ"ג עוד הפעם פסול מותר לכ"ע לכהן שעבר לשמש תחתיו וכ"כ להדיא בתוי"ט ר"פ הוציאו לו גבי בניה של קמחית ולכאורה למ"ה בסנהדרין (יט) דמני שם כהן שעבר וסגן (וסגן הוא העומד תחת כ"ג לשמש תחתיו כשיארע בו פסול כמש"כ הרע"ב בפיה"מ שם וכדאיתא בהוריות (יג) ועי' סוטה (מב) סגן לא ממונה הוא כו' וברש"י ד"ה שאם) ומש"כ עוד א"כ אפ"ת ר"מ כר"ע ת"מ הואיל ופר א"כ במשוח מלחמה ה"א כו' ע"ש תמוה דזה יישב כבר אפי' לר"מ דאי הוה כתיב והוא לא הוה ידעינן מיני' פר כהן משיח רק שהקשה עתה לר"מ והוא ל"ל דהוה ידעינן ליה מפר כה"מ לדידי' ולזה אין ישובו עולה ונראה דע"ש בדבריו וכצ"ל ה"א משוח מלחמה דלא אלים קדושתו כ"כ אימא דמשעבר אינו מצווה על הבתולה קמ"ל והוא : **במשנה** שבשילה אוכלין קק"ל ומע"ש בכל הרואה. וכ"ה בפ' בתרא דזבחים . וק"ל מדוע שייר בכורים שנוהגין בשילה דאיתא בספרי פ' תבא והלכת אל המקום כו' זה שילה וצ"ע : **רש"י** במשנה הב' ד"ה אין בין בעודו בנוב וגבעון. ל"י מדוע דלג גלגל ובהס"ע הזכירו : ד"ה פסחים ותו לא . וקס"ד דאף חובות צבור שאין להם זמן כו'. לדבריו העיקר חסר בדברי המרצן ומדוע לא פי' כפשוטו דקושיית המקשה היתה מתמידין ומוספין שוב התבוננתי דגירסתו ותני ר"ש כו' בו' ומעתה א"ש פירושו קצת : **תד"ה** אין בין הב' וי"ל דאי נקט כו' הוה משמע כו' כבר דהיינו בכל השנה יש כו' כצ"ל : **בסה"ד** ל"ק לפירושינו דשני דכיון כו' כ"נ דצ"ל :

דף י ע"א גמרא א"ר יצחק כו' בזה"ז קסבר כו' כצ"ל בלא ו' : **רש"י** ד"ה קלעים משבאו שם בימי כורש כו' ועד כ"ב שנה כו' בשנת שלש לדריוש. תמוה עי' לקמן (טו) בפי' ד"ה בשנת שתים "שנתבטלה המלאכה זה י"ח שנה כו'" (ועי' ס"ד יא ור"ד יב) ומקרא מלא ושיצי' ביתה דנא כו' עד שנת שת לדריוש מלכא לכן נ"ב דט"ס הוא וצ"ל בשנת שש לדריוש : ד"ה את אלו . ואין שם יותר משמעה . לפנינו אין שם אלא ח' אולם לפניו היה שם עוד אחת והיא לוד עי' לעיל (ר"ד ד) בפירושו וברש"א שם ודלא כהע"א שכ"ע שם דל"ד דהכי חזינן הכא דדייק שפיר והעמידם למנין : ד"ה ולמה מנאום . והתם נמי תנן וכי"ב. וא"כ מתניתין דשם ע"כ לא אתיא כוותי' וכלי ים תנאי אלא דהגמרא רוצה למצוא תנא בשם וכה"ג רבות : **תד"ה** שמעתי . קשיא היאך מקריבין שם בטומאה כו'. בתענית (יז ב) הקשו כה"ג ותירצו דבצבור הותרה טומאה. אבל בית חוניו לא הוה אלא כבמת יחיד דא"ת בה תמות"ם וטומאה נוהגת אף בבמת יחיד כדאית' סוף זבחים וכפי' הרמב"ם שם ע"ש : ד"ה דכ"ע והכי פירושה כו' וכ"ש עמון כו' שהניחום עולי בבל מלקדשם והניחום לעניים כו' כ"כ דצ"ל ומה שבינתיים למחוק כי דברי המהרש"א בזה תמוהים : **בא"ד** והיא דח"ה כו'. עי' הגהת הב"ח. ועי' ב"ב (נו) תד"ה הכ שעיר : **בא"ד** והיה צריך לפדות כאותו שחוץ לחומה כו' כצ"ל : ד"ה למה דלא מוכחא אלא דק"ר בעלה כצ"ל : **ע"ב גמרא** והכתיב ויהי כאשר ראה יעקב כו'. עמ"א ולי ק"ק הא כתיב שם ויבך וע"ש במדרש טעמים על בכייתו : **שם** נביאים דא"ל כו' וכתיב חזון כו'. עמ"א דנביאים ל"פ משנים ומה יעשה בהא דסוכה שהביא העמידו מלכים ע"פ נביאים דלא הוה אלא שמואל לבד : **שם** יעלה הדס זו אסתר הצדקת . לכאורה תימה מדוע אותה תאר בשם צדקת ולא כן למרדכי ולקמן בפתיחה דלאדם שטוב לפניו תארהו בשם צדיק וכ"ל דנקיט כן להנצל מקושיא מדוע לכונס קרא בשמות תוארים זולת אסתר שקראה בשמה העצמי כדכתיב ויהי אומן את הדסה ולמז תירוץ לזה במה שהוסיף בה הצדקת לומר דשם הדסה גם הוא תואר לה ע"ש צדקתה וכר"מ לקמן (יג) אסתר שמה ונקראה הדסה ע"ש הצדיקים כו' : **רש"י** ד"ה בנאת לפני החלון. אולי תחת והנבעונים צ"ל והמואבים עי' במקרא :

דף יא ע"א גמרא ר' אלעזר כו' בעצלתים כו' כצ"ל בלא י' : **רש"י** ד"ה כי עבדים. לפני מלכי פרס לתת לנו מחיה כצ"ל : ד"ה שנה. שלא יבנוהו כצ"ל : **ע"ב גמרא** וכתיב למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה. האי קרא אין לו מקום כאן וצ"ל לנקתו מזה ולהגיהו בסה"ע אחר מאמר דאיבעיא ליה למימני מחרבות ירושלים דכתיב למלאות כו' וכפרש"י : **שם** נשא אויל מרודך כו' . בשנת מלכותו את ראש כו' מבית הכלוא כצ"ל : **רש"י** ד"ה גלו בשבעה . ובס' ירמיה בסופו אשר הגלה נבוכדנצר בשנת שבע כו' כצ"ל : ד"ה שניה כבש יהויקים שנאמר בס' ירמיה (כה) הדבר כו' כצ"ל : ד"ה מחרבות ירושלים שנשרפה העיר והגליא כתיב כו' כצ"ל : ד"ה שנים מקוטעות בשנת שלש לכורש כצ"ל וכן בא"ד לקמן והוא בדניאל י' : **בא"ד** וגם דבשנות נ"ב ואויל מרודך נבלעה שנה. לכאורה הכ"ל לפרש דהא דחשיב ל"ז דגלות יויכין וכ"ג דאויל מרודך לשתים שנה אין לנו לחשבם אלא לכ"ע דהרי שנת ל"ז דגלות יויכין היא עצמה שנה ראשונה לא"מ אך לפ"ז יחסר עוד שנה אחת

לבבל לקמן כי גם מה שמנינו לעיל תמני ול"ז הרי מ"ה הרי שמינית דנ"ג היא עלמה ראשונה לגלות יויכין :

דף יב ע"א גמרא כתיב לפי מלאת לבבל וכתיב לחרבות כו' כצ"ל : **רש"י** ד"ה קובל אני וה"ק כה אמר ה' למשיחו אני קובל לך על כורש אשר כו' כצ"ל : **בא"ד** שאין לך טעם זרקא במקרא כו' כצ"ל : **ד"ה** כלהרים לשון סירכא הוא ונ"ל שהא' בא תחת הה' בחילוף אחה"ע וא"כ נוכל לומר ג"כ שהש' בא תחת הלד"י בחלוף זשסר"ץ ויהי' מלשון להר דלפירושו הנ"ל ומאירה להם כסירכא : **ד"ה** איהו בקרי כצ"ל : **ע"ב** ד"ה אהרורייירי' שומר הסוסים כ"ה ברש"י דע"י : **תד"ה** ז"ל. בסופו ועמודותיהם שושתי כ"ה בישעיה יו"ד :

דף יג ע"א גמרא ע"ש שכפר בע"ז היינו כדאמרי' לקמן (יט) מה ראה מרדכי דאיקני בהמן דשוי נפשיה ע"ז : **שם** ואשתו היהודיה כו'. אשר לקח מרד וכי יהודי' שמה והלא בתיה שמה ואמאי ק"ל יהודי' כו' כ"ה בע"י : **רש"י** ד"ה ה"ג ויעא בתיה ולכך נשתנה שמה כו' כ"נ דצ"ל : **ד"ה** שגלה מעלמו. עמש"כ בב"מ (סב) וכוונת התוס' נ"ל מדלא כתיב הוגלה דהיה מבואר שהוא מבנין הפעל אלא כתב הגלה דשינן הכתיב הגלה מהפעיל והקרי שהוא מהפעל יחד דהיינו שהגלה א"ע וכזה כתבתי בסוכה (נה) ע"ש : **ד"ה** מביד משתיא חוזר כו' ולא הועיל מדסמיך לה כו'. כ"ה ברש"י שבע"י : **ע"ב גמרא** לא יגרע מלדיק עינו כו'. שה"א וחכם עדיף מנביא כי כן מבואר בב"ב פע"א וע"ע ר"פ נשא : **שם** א"ל ומאי רמאותי'. כ"ה בע"י ובגמ' דב"ב : **שם** אמר רבה בר לימא משמיה דרב וכן מלאנו בר"ה (ד) : **רש"י** ד"ה מסרתן. והוא לניעות שלא יתפרסם הדבר כו'. תימה שהרי הגמרא אומרת טעם אחר השתא מיכספא אחתאי ולעד"נ דהלניעות היא שלא גלתה ליעקב שדעת אביה להחליפה והיה יעקב משתמר בזה שלא יבא לכך והא הלניעות דשאול ואסתר נמי היתה השתיקה וכן בב"ב פע"א רחל תפסה פלך שתיקה ועמדו כל בניה כו' ע"ש : **ד"ה** ואם הגים באין לידי עניות. דסיפי' ילכדון בחבלי עוני :

דף יד ע"א גמרא מן הרמתים לופים וא"ל אבהו אחד ממאתים כו'. כ"ה בע"י : **שם** ואין נור כאלהינו כצ"ל בו' : **רש"י** ד"ה חוץ ממקרא מגילה . וא"ת כ"ח כו'. לכאורה הא מלינו בב"ק (פב) עמדו נביאים שביניהם ותקנו שיהו קורין בשבת כו' שלמה תקן עירובין ונט"י (שבת יד ב) וכמה תקנות תקנו לנו אנשי כנה"ג ובהם היו חגי זו"מ ובסוכה (מד) ערבה יסוד נביאים ולעד"נ דכלפי שאמרו אלה המלות שאין נביא רשאי לחדש דבר ור"ל ע"פ נבואה אבל לתקן ולגזור לא גרע נביא משארי חכמים לכן קאמר מקרא מגילה מפני שנאמרה ברוה"ק (ע"ל ז) שהיא מעין נבואה אבל אין זה ע"פ נבואה ממש רק ע"י התעוררת רוח קודשה נתנו לבם לדרוש הק"ו מה מעבדות לחירות כו' וכן לקמן (יט ב) קרי לה מידוש סופרים אולם ק"ל הא דפ"ד דידים מ"ג ובבל מעשה נביאים ופי' הר"ש וע"פ נבואה עשו ומה שקיים הוראת שעה לכאורה אינו מובן דהא מוכח שם דגם בתוך הזמן היה נהוג המעשר . ואולי כוונתו ליישב קושייתי דהא אין נביא רשאי כו' לכן פי' דהור"ש הוה עי' יבמות (צ ב) וברמב"ם פ"ט מהל' יסה"ת ואח"כ תקנו חכמים מדעתם להיות נהוג לעולם ועמש"כ בשבועות (טז) בס"ד : **ד"ה** נבואה שהולרכה ויבא איש אלהים אל עלי כצ"ל בלא ה' : **בסה"ד** שנים ל"י . עמש"כ בויק"ר פ"ו אות ב' במ"ק : **תד"ה** דכתיב כה"פ שכולה נבואה כצ"ל : **בא"ד** וסמן. עי' לקמן (טו ב) בדרשה דשבעים בלחם נשכרו ובפרש"י : **ע"ב גמרא** ובדוכה את אשר כלתני כצ"ל : **שם** אשר עשית על המזבח בית אל כצ"ל : **שם** א' נביאים והם כהנים כו'. עמש"כ במ"ר במדבר פ"ח אות יז ופ"י אות כ"א במ"ק בס"ד : **שם** א"ל עינא סבא כו' כצ"ל : **רש"י** ד"ה ויאמר מה הליון הלז ביאשיהו כתיב בהיותו בבית אל כצ"ל : **תד"ה** שגלתה שנקוד בהם לאורה כו' . נ"ל דר"ל שנקוד הו' במלאפו"ם דהוא לשון אם וחמום כמו אשר אור לו בליון (ישעיה לא) תמותי ראיתי אור (שם מד) ועי' בשרשים לרד"ק ובאה"ם :

דף טו ע"א גמרא במתניתא תנא כל כו' . נ"ל דר"ל דמתניתא פליגא אדעולא דל"א אלא בן לדיק ולא בן נביא או אפשר דנקטא ב"ל נגד בן רשע דסיפא : **שם** וכל שפרש ט' לגנאי כו' בידוע שהוא רשע בן רשע . ק"ל מן ויקח קרח בן ילהר כו' . וכי גם שם נדרוש ח"ו כן ואולי דלכן התחכמו חז"ל בחלק (קט ב) לדרוש כולם על שמו ובזה לא נלטרך לדברי הח"א שם : **שם** מיתיבי ברוך ב"נ ושריה בן נריה בן מחסיה כצ"ל: **שם** [ולמה נקרא שמו התך שחתכוהו מגדולתו כו' . עי' מש"כ שבת (דף קנ ב)] : **שם** בסה"ע וכ"ז איננו שוה לי אר"ח אר"ח משום דרואה מרדכי יושב כו' (ובח"א העתיק וכי משום כו') אין כדר"ח כו' כ"ה בע"י : **רש"י** ד"ה בשלמא דכתיב ויבא כו' כדבר ה'. נראה דמפרש כדבר ה' אשר היה אל חנמאל ובמקרא פי' בא אליך (דפסוק הקודם) ע"פ הדבור : **שם** ברוך ושריה מלינו כו' שריה בסוף ס' ירמי' כו' כצ"ל ועמש"כ בבמ"ר פ"י אות כ"א במ"ק : **ד"ה** יו"ט לאשון ש"פ וי"ד וט"ו וע"ז התענו כצ"ל אבל בפדר"א פ"נ ובמדרש אסתר מבואר דהג' ימי התענית היו י"ג י"ד וט"ו וכ"כ מהגמרא כאן דאמר יום לאשון עי' ב"י או"ח סי' תקפ"ח דליש פוסקים הוה"מ שוה לגמרי ליו"ט ולכ"ע אסור להתענות בו מה"ת ודוחק לומר דמשום מ"ע דאכילת מלה בליל יוע"ר נקטו ומש"כ הרש"א בח"א דמעשה דבלילה ההוא נדדה הי' בליל ט"ו קודם ותלבש אסתר מלכות ע"ש תמוה מהא דאיתא לקמן דאמר מאי האי דקמן דזמינתי' אסתר להמן ונראה דלרש"י דחקו הא דלקמן (טז) וישב מרדכי וגו' אר"ש ששב לשקו ולתעניתו וזה הי' ביום ט"ו אבל מהא לא איריא די"ל דמרדכי הוסיף יום א' לעלמו וזהו דאמטיינן קרא והרי גם המדרש הביא להא דשב לשקו ולתעניתו ומקיים כל מי כו' ומתענה כו' עד שתעשה בקשתו ע"ש : **תד"ה** כגם . י"ל לפי שמעשה הגט היא ע"פ עדים כו'. עי' בסנהדרין (עד ב) בתד"ה והא בסופו ובמהרש"א שם שכ' וה"ה דה"מ לאקשויי למה לא גרשה כדי שלא"ת על איסור א"א ומשמע דבתירולם יתיישב גם זו וק"ל דהתנן גיטין (פו) כתב בכ"י ואין עליו עדים כו' ואם נשאת הולד כשר וא"כ תקשה דמ"מ ה"ל לגרשה בכ"י בלא עדים כדי שתנלל מאיסור דאורייתא ומלאתי בחדושי הרשב"א שהקשה כן וסיים אלא מדברי אגדה הן כו' : **ע"ב גמרא** ליסב על המשפט כו' כצ"ל בלא ו' : **שם** שמה אתה דן כו' ועל האונס כרלון. הרש"א בח"א הקשה דלעיל משמע דלאו אונס הוא דא"כ היתה מותרת למרדכי ע"ש ונעלם מכ"ת תשובת מהרי"ק שורש קס"ז הביאו הב"ש סי' קע"ח סק"ד דפסק דמי שזנתה ברלון כדי להליל נפשות אף דלא עבדא שום איסור ואדרבה מלוה רבה עשתה מ"מ אסורה לבעלה ישראל ונסתייע מהך דאסתר ע"ש : **שם** ויאמר לה המלך וגו' עד חלי המלכות וינתן לך כצ"ל : **שם** ולא דבר שחולץ למלכות. ברש"י הגי' במלכות וכן בע"י : **שם** א"ר גמליאל עדיין לריכין אנו למודעי . שבת (נה ב) ב"ב (י ב) חולין (לג) : **שם** עשרה מתו ועשרה נתלו . אולי יכוין דעשרה הם שנהרגו כדכתיב בקרא ועשרה שנתלו הוו אחריני ונתלו מחיים ודלא כדמשמע מתוס' דיומא (לא) ד"ה אמה דהנתלים הן אותן שנהרגו תחלה : **רש"י** ד"ה דן את ילרו ומתגבר על ילרו (ר"ל דלקמיה פי') היינו כו' ובע"י הוא דבור בפ"ע : **ד"ה** שמשכימין והיינו שערה שנכנסים שוערים ותיבת שעושין למחוק : **ד"ה** אל תיקרי ומשני כו' יו"ד דשני כו' . כצ"ל א"י : **תד"ה** ה"ג ר"ל דלגי' שרבבת הוה השי"ן שרשים משא"כ לגי' שריבבת הוה ממושית שאינו נאות לפי סגנון הפרשה : **בגה"ש** ד"ה ארנב"י שכח לליין לשבת (נה ב) ולסוכה (ע ב) ולע"ז (ח) ולהוריות (ד) וליבמות (סה ב) :

דף טז ע"א גמרא אמרו ליה בזמן שבהמ"ק כו' כצ"ל : **שם** ק"ל אושביו וק"ל חכמיו אר"י כל האומר דבר חכמה אפי' באוה"ע נקרא חכם . זה היה יכול להוכיח מדק"ל חכמיו בלתי הרומיא וגם מלינו הרבה תואר חכם באוה"ע ויקרא גם פרעה לחכמים כי בכל חכמי הגוים ובויק"ר פ"ה אוה"ע נקראו חכמים והאבדתי חכמים וגו' אלא עיקרו בא לאשמעינן דהאומר דב"ח פעם א' ראוי לתארו בשם חכם (ואפי' באוה"ע דקאמר הוא לרבותא ודרך אגב) ולאייתו נכונה מדק"ל מקודם אושביו מכלל דלא היו חכמים ואח"כ כשהשיבוהו דב"ח אם מזרע כו' וכמו שדרשו לקמן ק"ל חכמיו : **ע"ב** אר"ב ב"י א"ר אלעזר רמז כו'. כ"ה בע"י וכן בב' מימרות הסמוכות : **שם** בכה על שני מקדשים כו'. נראה דדריש לוואר על בהמ"ק ע"פ הכתוב עד לואר יגיע וכפרש"י שם (ישעיה ח) והוא ע"ד דרשתם בזבחים (כד ב) ובין כתפיו שכן ע"ש : **שם** יין שדעת זקנים נוחה הימנו . כ"ה גי' היטנה וכ"נ מפרש"י (אך בפיה"ת העתיק יין ישן) ונראה דר"ל מין יין אשר דעת כו' : **רש"י** ד"ה עשרת בני המן . כלומר שמיתתן נפלו כאחד כ"ה בע"י : **ד"ה** ה"ג אמר ר"נ יאמר בפה מה שכתוב בספר כו' החלו לעשות ואת אשר כתב מרדכי אליהם כי המן כו' עם הספר וגו' מרדכי כתב כו' כצ"ל : **ד"ה** עם הספר שתהא מגילה כתובה כו'. ק"ל א"כ מאי בעי לקמן (יח) קראה ע"פ ל"י מנלן כו' תיפוק ליה מהכא : **ד"ה** מעיקרא כשעלו עם זרובבל כו' כצ"ל : **ד"ה** שכ"ז שברוך כו' ובמדרש כו'. בחזית בפסוק קמתי אני מבואר טעם מדוע לא עלה ברוך ע"ש ואשתמיט מהרש"א בח"א :

דף יז ע"א גמרא אלא ש"מ י"ד שנין דהוה בב"ע לא חשיב להו . רש"י מחק ג"ת אחרונים ונראה דלפ"ז נ"ל אלא ש"מ י"ד שנין הוה בב"ע וכ"ת מלשון רש"י דכן היה הגי' לפניו מדנקט ולא חשיב כו' : **רש"י** ד"ה למה נמנו כו' ותהן אנו למדין ששמש כו' כצ"ל :

פרק ב במשנה אבל קורין אותה ללועזות בלעז . הר"ן כ' בשם הרמב"ן דדוקא בא"י לה"ק ע"ש וכ"ל ראיה לדבריו מדל"ק ללועזים משמע דר"ל לנשים לועזות דהן מסתמא א"י לה"ק כדלקמן (יח) מידי דהוה אנשים וע"ה ומיושב ג"כ דקדוק הט"א מדוע ל"ת אבל הלועז קורא לועזית דכיון דבנשים איירי והן בסתמא א"י לקרות מתוך הספר אפי' בלשון לעז ועי"ל דקמ"ל דאע"פ שא"י לקרות בעלמן וה"א דמקרי א"כ לבילה דקריאה וא"י בשמיעה דהכ"ג הביא הט"א בתשו' ו' בשם הג"א דרים חולין ובשם הט"ל קמ"ל דאפ"ה יולאין ולפ"ז נדחה ראייתו : **שם** היה כותבה . עי' בתור"ע אות ט"ו וכ"ד תמלאם בר"ן ומה חידש לנו בשם הפר"ח : **גמרא** מה עשיה למפרע לא . עמ"א ול"נ דר"ל דמה עשיה דעלמא יש לה סדר כגון עשיית בנין מתחילה מולבין האבן מן ההר ואח"כ מסתתו ואח"כ נותנו על הנדבך (עי' סוף ב"מ) ולמפרע א"א אף זכירה כו' : **ע"ב** ורבנן נמי הכתיב והיו. ק"ל לימא דדרשי ליה לתו"מ דא"כ אלא בלה"ק כדלעיל (ט) : **שם** ומאי חזית דסמכת כו' . לכאורה בלא האי קרא דהכולת כו' הוה מלי לתרולי ע"ז הכוא לאו רפואה דתחלואים כו' : **שם** ומה ראו לומר רפואה בח' כו' . עמ"א שנדחק ול"נ דהכי קא ק"ל דכיון דעיקר הגאולה אינו אלא במוצ"ש היה שייך שפיר לקובעה בח' וכדאמרי' בתענית (כט) אלמלי כו' לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו כו' . ודלא כמו שקבעוהו ביום התחלה ועמש"כ לעיל (ה ב) ולרפואה בז' בתר סליחה כדכתיב קרא הסולח כו' הרופא כו' : **שם** וכיון שנתקבלו גליות כו' ואשיבה ידי עליך כו' . נ"ל דקבוץ גליות נרמז בואשיבה כל בדיליך דבגלות אנחנו מופרדים ומובדלים זה מזה וגם בינינו לבין השי"ת ובקבוצם יסורו המבדילים : **שם** כלו הפושעים כו' נ"ל דצ"ל המינים וכן לקמן :

דף יח ע"א גמרא דתניא (כ"ה הגרי"פ) זכור יכול בלב כו'. הוא בת"כ ר"פ בחוקותי : **שם** נ"ל דכתיבא תרגום כו' . לפ"ד הש"ס בש"ת הנ"ל כדאמר ר' אחא אר"א (לקמן) שכתובה בלעז יונית ה"נ כו' : **שם** הא ל"ד אלא לגא גיפטית כו'. נראה להוסיף מדית למדיים כדלעיל : **שם** רו"ם כו'. לעז יווני לכל כשר עי' ר"ן שהאריך בזה דהשמיט זה הרי"ף ול"נ ראיה דסתמא דגמרא אזלא דלא כוותייהו בגיטין (יט ב) אמר אמימר האי שטרא פרסאי כו' מאי קמ"ל דכל לשון כשר תנינא גט שכתבו כו' יוונית כו' כשר ע"ש ולדידהו מאי פריך מיוונית לפרסית ודוחק לומר דהפירכא היא מעברית ושפירושה כתב ולשון עבר הנהר כבברייתא דהכא ודמתניתין דפ"ד דידים וכתב עברי : **שם** והא קתני יוונית ליוונים אין לכ"ע לא. מה שהקשה המהרש"א מעיקרא דפריך מיתיבי כו' אמאי לא הקשה כו' והלועז שמע אשורית יצא הא יוונית לא נק"מ דמעיקרא דהוה ס"ד דאתו לתרולי מתניתין משמע דלעז יווני אינו כשר אלא ליוונים דהא קתני ללועזות ומהברייתא פריך שפיר דהוה ס"ד דפסלה אף ליוונים דומיא דאינך וכמו שפי' רו"ם למתניתין דקראה תרגום כו' דמיירי אף לבעלי אותו הלשון עד דתשני ליה הא לא דמיא כו' ופריך ליה א"ה כו' : **שם** ולימרו הלכה כרשב"ג . ק"ל דלמא בהא לבד ס"ל כוותיה דיש חשיבות ליוונית כלה"ק אבל בהא ס"ל כרבנן דספרים נכתבים בכל לשון וי"ל דכיון דטעמיה מקרא דיפת כו' וישכון באהלי שם משמע נמי דלשאר לשונות אין שכונה : **שם** מידי דהוה אנשים וע"ה . תימה דהרי עליהם מקשה והא לא ידע כו' דהן הן לועזים : **שם** האחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן. לפי פשוטו נ"ל דהמה תוארים לסוסים והרוכבים אחשתרנים הוא שם היחס למדינתם או לעירם ואינו רחוק לומר דזהו אשטרחן אשר במלכות רוסיא והרמכים הוא כינוי משפחתם כמו הרכבים (בירמיה לה) וכדומה ולאשר מלאנו שם רמך בפ"א דכלאים למין פרד ידוע אפשר לומר דנקראו כן ע"ש רגילותם ובקיאותם ברכיבה על מין פרד הנזכר : **רש"י** ד"ה קראה תרגום זו ואצ"ל זו קתני . נ"ל הא דלא פי' זה במשנה הוא משום די"ל דבכל לשון אתא לרבויי אפי' יוונית ולאפוקי מרשב"ג אבל הכא דמסקינן כרו"ם דלעז יווני לכל כשר ולא אוקמיה ממתניתין (עי' ר"ן) ע"כ דבכל לשון היינו לבד יוונית הוכרח לפרש דזו ואצ"ל זו קתני : **ע"ב גמ'** אלא דכתב פסוקא פסוקא וקרי לי' כו' . זה אין תובה עליו וא"כ ר"ל משום דדרך לעשות כן לדעת אולי טעה וא"כ קשה דלוקי דכתב כולה וקרי לה וי"ל דא"כ היינו מגיהה או משום דאין דרך לעשות כן דאם ימלא טעות בתחלתה יהיה טורח לתקנה : **שם** שאני ר"מ כו' . עי' גה"ש מה שהביא בשם המדרש לא ה"ל להביא ממרחק כי כן הוא גם בירושלמי דמכלתין פ"ד הל"א והביאו הר"ן ועמש"כ במדרש שם במ"ת בס"ד : **שם** דתניא ר' ירמיה כו' ברי"ף ורא"ש הגי' ר' יהודה : **תד"ה** תפילין לכאורה הכ"ל דלריך לליין והלכתא תפילין כו' וע"ז פי' ר"ת דכן הלכה ולאפוקי מפרש"י דר"ל הלמ"מ אך אולי יכוונו להא דפי' בסוטה (יז ב) ד"ה כתבה דהכי גמירי להו דאין לשרטט תפילין ע"ש : **ד"ה** קנקנתוס פי' הקול' כו' הוא בעירובין (יג) : **בסה"ד** ונכי דאמרי' התם שהיא ירוקה כו'. עי' בתוס' שם וכאן ע"ש :

דף יט ע"א גמרא אר"ח כו' הלכה כדר"ח כולה . עי' סוף מכלתין ולימא הלכה כר"י כו' ועי' במנחות (לב ב) תד"ה ולימא : **רש"י** ד"ה שיהו משולשין בסופו נ"ל דצ"ל וכמשליתי לסוף הספר דלגי' שלפנינו אינו במשמע רק שיהו ב' אוירים העליונים שוים וכן התחתונים אבל שיהו ארבעתן שוים כאחד לא השמיענו ולשון התוס' בזה מתוקן יפה רק בהעתקתם הא דמכות נ"ל ג"כ להגיה וכמקדם לנפון : **ע"ב גמ'** ומהו לה אמותא לא אמרו כו' כצ"ל בלא ו' : **רש"י** ד"ה בד"א בקטן כגון בן תשע כו' . עי' ערכין (ג ב) תד"ה שהגיע : **תד"ה** ר"י מכשיר בקטן והא אמרינן בספ"ג דר"ה כל כו' כצ"ל . עי' בט"א שהלה להקשות דר"ע אדר"ע דהכא אזיל בשיטת ר"י וש"מ דאינו מחלק בין חד דרבנן לתרי דרבנן ואילו בסוגיא דמנחות גבי מעשה דרש"מ משמע דמחלק להו ע"ש ותמיהני דהא לקמן (כד) בתד"ה אבל מבואר דגם ר"י גופיה מחלק להו רק דבמגילה מיקל ע"ש גם מה שהוכיח מהא דמנחות דאין לחלק דהא הלוקח מע"ה או מנכרי הוו תרי דרבנן ע"ש יש לדחות די"ל דגם הטבל המעורב היה לקוח עוד הקשה על הא דמשמע מהתוס' דר"ה דטעמא דר"י משום דס"ל דכשות מוליא ב"ח דרבנן א"כ אמאי ל"פ ג"כ אסוטה מלינו ביומא (מג) דת"ק פוסל בקידוש הס"ו ור"י מכשיר בקטן ול"פ אחו"ש וכ' שם התוס' מטעמא ע"ש וה"ה הכא נמי ואשכחן ג"כ פ"א דתרומות מ"ג דר"י פליג בקטן ול"פ אחו"ש וע"ש בש"א ועי' בתור"ע אות כ"א שנאמר בלע"ג ע"ד הר"ן בשם הרמב"ן בהא דבן מברך לאביו דברכות (כ ב) ע"ש במלחמות שגי' אחרת ה"ל שם ובגה"ש הוא עלמו מביאו שמה [עי' ברכות (כ ב)] : **ד"ה** ולמאי. ולעד"נ משום דא"כ לפלוג ר"י גם אחרש (וסברת התוס' י"ל כיון דלר"י ג"כ לכתחלה אינו קורא להכי ל"פ עליה בפירוש או משום דכבר אשמע לן רבי פלוגתתו בזה בברכות) ובזה א"ש ג"כ פרש"י דלקמן (ברה"ד) מהש"ע שהגיה המהרש"א דכיון דע"כ חרש לא אתיא כוותיה דהשתא קיימינן דלר"י אפי' לכתחלה לכן מוטב לפרש דחרש אפי' דיעבד נמי לא דומיא דשוטה וקטן ועמש"כ בנדרים (יח) : **ד"ה** אלא דסבר למ"ד כו' השמעת אוזן שבר כו' כ"נ דצ"ל :

דף כ ע"א במשנה עד שתנץ החמה . הט"א כ' בפשיטות דכל הני דחשיב במתניתין דלקמן ג"כ דינייהו דלכתחלה לריך להמתין עד הנה"ח וכ"כ שם וק"ל מ"ש תמיד דמשמע במס' תמיד וביומא דלכתחלה קודם הנץ וא"ל משום דכהנים זריזין הן דהא לקמן חשיב ג"כ מוספין ושארי עבודת כהנים ואולי דמשתפינא הייתי אומר דעד שתנץ החמה דכאן אינו הנה"ח דכולא ש"ס דהוא ד' מילין מעה"ש אלא הוא משהאיר המזרח דאז ילא מספק לילה כבתמיד (ומלינו רבות לשון א' על כוונות מתחלפות) וראיה לדבר מהא דאמרינן בר"ה (ל ושם) אשתקד מי לא אכלנו בהאיר המזרח וכן ראיתי במהרש"א בסוכה (נא ב) בתד"ה קרא הגבר בתוך דבריו דהאיר המזרח הוא הנה"ח וכ"ת מפרש"י ריש פסחים בד"ה הבוקר אור וד"ה בכי טוב וכן פי' בהדיא במנחות (סח) האיר מזרח הוא הנה"ח שוב ראיתי בירושלמי ריש ברכות ובב"ר פ"ג דמע"ה עד שיאיר המזרח ד' מילין ומשהאיר המזרח עד הנה"ח ד' מילין וע"ש במ"כ ובגמרא שלנו בפסחים (לד) אמרו דמע"ה עד הנה"ח ד' מילין ש"מ דהוא הוא האיר המזרח וש"מ דיש עוד זמן הנקרא נה"ח והוא מאוחר מהראשון ד' מילין ובזה יש מקום לגי' היטנה ברמב"ם פ"א מהל' ק"ש הי"א וכפי מש"כ שם הכ"מ בשם מהרי"א אך לפ"ז ל"ע מאי דאמרי' בברכות (יב) דלא מטא זמן יולר אור וכן הא דאמרינן ביומא הקורא א"ש עם אנשי משמר ל"י הלא שחיטת התמיד משהאיר המזרח דהוא הנה"ח ואחר כך זריקת דמו הפשטו וניתוחו וסידורו על הכבש ומליחתו ואחר כ"ז ירדו ללשכ"ג לקרות שמע וכן ל"ע מש"כ התוס' ביומא שם דהתמיד היה קודם הנה"ח בע"ה וכן רש"י בזבחים (פו ב) ד"ה וברגלים כ' לשחוט ולהעלות התמיד בע"ה : **רש"י** ד"ה ואיתקש טבילה וה"ה לזב ולזבה. לכאורה הא בדידהו כתיב ספירת שבעת ימים מפורש וכדלקמן (רע"ב) ולפי' ריב"א בתוס' ע"כ מהתם נפקא : **ד"ה** תיהוי חדא זיבה כתיב הכא כצ"ל : **ד"ה** משום כל ימי זובה כמשכב כו' כצ"ל : **תד"ה** ולא ופיר"ת כו' כדי לקבל הזאה כדאמרי' במס' יבמות ואותה הוי' בלילה ואחת לאחר הזאה כצ"ל : **בא"ד** ואי מיירי באותה שלאחר הזאה כו'. מה שהתור"ע רולה לפרש דאם טובל ביום הז' קודם הזאה סגי ליה תמוה דהא התוס' מביאין מן הספרי דאם הקדים טבילה להזאה לא עשה ולא כלום : **ע"ב** רש"י ד"ה ת"ם והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה כצ"ל וכן בתוס' : **במשנה** כה"י כשר לקה"ת . הט"א כ' בתוך דבריו דלר"י מוספין ותפ"מ אינם אלא עד חלות וכ"כ לקמן בד"ה ולמוספין ול"ד אגב שיטפי' דבהדיא איתא בברכות (כז) דזמנם כל שבעה לדידיה ובד"ה ולתפ"מ כ' דקרבן מוסף קדים לתמיד אפי' הגיע כבר זמנו כדאמרי' רפ"ה דפסחים ל"ת שם להדיא אלא דמוספין בשש ואז לא הגיע עדיין זמן התמיד ואולי כוונתו להא דאמרי' שם (נט) ואין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בה"ע כו' ועי' ר"ה (ל ב) תד"ה ונתקלקלו : **גמ'** לקריאת ההלל דכ' ממזרח שמש עד מבואו כי"א זה היום כו'. ק"ק א"כ איך קורין אותו בליל פסח ועי' בביאור הגר"א ז"ל להגדה במה נשתנה : **שם** ולמוספין דכתיב יום ביומו. עפרש"י בחומש דפי' אם עבר יומו בטל קרבנו והוא מגמרא דתמורה (יד) וק"ל הא זבח כתיב שם ופי' בכ"ת שלמים ואינם במוספין ושלמי חגיגה יש להם תשלומין כל ז' ונ"ל דר"ל כבשי עלרת וכדפי' בזבחים (נה) קרא דועל זבחי שלמיכם אך רש"י בחומש שם פי' דבר יום חוק הקצוב בחה"פ והם אינם נזכרים שמה : **בסה"ע** וכתיב התם על פי התורה אשר יורוך כו'. לכאורה ה"ל מזה דזקן ממרא א"ח אלא אם הורו לו ב"ד הגדול ביום (וה"ז בא ללמד ונמלא למד) ול"ת זה מפורש : **רש"י** במשנה ד"ה ולוידוי פרים כתיב הכא וכפר עליו כו'. האי קרא לא כתיב אלא בשעיר נשיא ובחטאת יחיד ואולי ט"ס הוא ול"ל וכפר עליהם הכתוב בפר העה"ד ש"ל . ופר כהן משיח והעה"ד איתקשו להדדי והא דל"ת וידוי דחטאת יחיד עמ"א אבל קשה דחשיב הזיה וקייל מתנות חטאות החילוניות דהוויין בנתינת אלבע וכן דחטאות הפנימיות בקרנות מזבח הפנימי . אמנם גם זה נכללו בשם הזיה כדמוכח בזבחים (לג) במשנה ובגמרא ועי' קדושין (לו) במשנה ובתד"ה הקבלות : **ד"ה** ביום לוותו. מליקת עוף מליקתו והזייתו כאחד כו' וא"ת

בלא

בלא הן והא דאיצטריך קרא מיוחד לתמימה אע"ג דשייך בה ג"כ הני טעמי הוא משום דלאו עבודה היא : תד"ה ולוידוי יוה"כ קפיא כו' כצ"ל ותיבת דתניא למחוק : ד"ה כל משום דשנה עליה הכתוב לעכב דכתיב תמימות. פי' במנחות (סו) דאין לנו לימוד אחר דקצירה וספירה בלילה אלא מתמימות יותר הל"ל דתהיינה משמע מיכובא כדאמרי' שם במנחות (כז) ועק"ל דל"ב שנה עליה לעכב אלא בקדשים וקשה לקרות ספה"ע קדשים : בא"ד וכה"ג כ' דהיכא כו' ימנה למחר בלא ברכה. והר"ן הביא בשמו דימנה בברכה וכ"כ בתוספות מנחות (סו) וברא"ש שלהי פסחים : בא"ד מאה"כ בתק"ש כו'. אבל לשופר כו' צ"י מאי שייך יה"כ כו' לת"ש הא מדאורייתא היא אף בזה"ז :

דף כא ע"א גמרא רי"א אפי' כו' וסדר אה"ח ערבית אין בכך כלום. נל"פ דהאי ערבית איננה מפתחך אלא לפנות היום דהא כתיב ביום השבת יערכנו גם המשנה צ"ח אלא דכשר כל היום : תד"ה ולהקטר. פי' ביומא שם ובזבחים (פו) ותלאה שדבריהם צריכין תיקון :

פרק ג רש"י ד"ה בשני עזרא תיקן כו'. עמש"כ לעיל (ס) בס"ד וצ"י מדוע השמיט בתקנת עזרא שבת במנחה גם מש"כ והכא אשמעינן כו' מסולל הבנה : ע"ב גמרא בהלל ובמגילה כו' ועשרה מתרגמין . עפרש"י ולכאורה יפלא אטו משום דלא נתחבר תרגום עליהם אינן יכולין להתרגם ונראה שדבריו מיוסדים על הא דאמרי' בקדושין (מט) יתרגם מדעתי' והתניא כו' ופרש"י ואונקלוס כו' לא מדעתו כו' שהרי בסיני ניתן כו' ויונתן צ"ל שתרגם ע"פ רוה"ק כדלעיל בר"ת מפי חגי זו"מ . אמנם עדיין קשה מהא דתנן בפ"ק שהספרים נכתבים בכל לשון וכן מהא דקורין ללועזות בלעז לכן נראה דכוונתו דבצבור אין מתרגמין אלא תרגום אונקלוס ויב"ע וכמש"כ הרא"ש בפי' ו' ע"ש ובזה תולל ג"כ מתפיסת התוס' עליו וממה שהעיר הגרי"פ : שם דאר"י א"ם כה"ת כולן תברך עליהן כו'. עפ"א ועמש"כ בס"ד במ"כ נשא פי"ד אות ע"ו במ"ק : שם גזירה משום הנכנסין כו'. עפרש"י וכ"פ הרמב"ם ולכאורה הנ"פ דהגזירה היתה דילמא יקראו לקה"ת א' מה"כ או מה"י ונמלא שהראשון יקרא בתורה בלא ברכה לפניה והב' בלא ברכה לאחריה עי' שו"ע או"ח ר"ס ק"מ ובמ"א סק"ב וכ"כ המ"ז בשי' תכ"א סק"ה בסופו דגם קודם התקנה אם בא אחד אחר ברכת הראשון הי' צריך לברך תחלה וכן הע"א בסוף מגילתין בד"ה לפי שא"א בברכה כו' ודלא כמ"ש והא דקאמר לקמן (כב) לפניה מ"ע בריך ולא משני דרב אתא אחר ברכת הא' עי' תענית (כח ב) תד"ה אמר : רש"י ד"ה תורמין . שנה זו לתורה. לכאורה ה"כ להגיה לתורם אבל יותר נראה להגיה בתחילתו שנותנים וקאי על הלשכה ולאי' מהא דקיים לכל השנה ואלו הקופות תורמין ג"פ בשנה . ועי' ספ"ג דשקלים דלפי' הרע"ב גם בלשכה לא היו נותנים בפעם ראשון לכה"ש ועי' בתוי"ט פי' הרמב"ם : תד"ה תנא [לכך נראה כמו שפרש"י כו' . ולע"ד יל"פ ע"פ מה שפסק השו"ע או"ח סימן רפ"ב ס"ב דמותר לקרות עולים הרבה אע"פ שקורא זה מה שקרא זה כו' . וכן אנו נוהגין בש"ת כמש"כ הרמ"א שם ובסימן תרס"ט . אבל ה' פסוקים אלו יחיד קוראן ולא יחזור שני לקרותם עוד הפעם וכמו שאנו נוהגים : שם בא"ד] בסופו כ"ל להוסיף תיבה אחת וכצ"ל ומה שמתחילין מויעל כו' וצ"ל שבימיהם נהגו שהאחרון מתחיל מן ויעל דלכאורה לא היה צריך אלא להתחיל מן ויאמר דמשם הוא ה' פסוקים לזה נתנו טעם שהוא תחילת הפרשה ופי' המהרש"א לא מחוור :

דף כב ע"א גמרא ותניא הקורא בתורה צ"י מג"פ. צ"ל ותנן כי היא משנה לקמן (כג ב) וכ"ה בתענית (כז ב) והגרי"פ שגה בזה להגיה שם ותניא וכן בכאן לא תיקן : שם ואמצעי דולגן. עפ"א ומש"ע בק"א ועתה ראיתי בכ"מ פ"ג מהל' בית הבחירה הי"ב שכ' דלכן פסק הרמב"ם כרא"ש דצפון ודרום היו מונחים דקרא דאל מול פני המנורה כו' מסייע ליה ותמוה דגם לרבי א"ש וכמש"כ טוב ראיתי להבה"ז במנחות שם שהשיגו בזה וצ"ל עוד ראיה דסתם אמצעי [illegible]

לא פקע יותר הכ"ל משום א"פ דכבר כה"י כמ"ש לעיל :

דף כג ע"א גמרא היינו זכריה היינו משלם . כ' המהרש"א מדל"א ומשלם בו' לכאורה גם עתה תקשה מדוע צ"א וזכריה : תד"ה שבעה לכך פיל"ת כו' . כ"ל דלרש"י דתקן שינוי הלשון דהכ' אומר מרואי ובז' רואי דבירמיה כתיב ג"כ מרואי אבל מי קאי אדאחשורוש א"ע דהם כתיב רואי ומה דלא הביא הש"ס מהא דירמיה י"ל משום דמרואי אדרבה משמע שהיו יותר רק שלא נקח מהם אלא ז' : ד"ה חד. פי' מהרש"א מה שהעלה בצ"ע והתוס' בתענית (כט ב) כתבו באמת בשם ר"ת להוכיח מהך ברייתא דמפטיר עולה ואנכי תמה דהרי נוכל לפרש דמפטיר אחד היינו לבד השלשה וכדסקו התוס' לעיל ואם נאמר דאינו עולה ליתא להוכחה הכ' שם ודברי הק"ג אות כ"ם צ"ע כלל דתקשה מת"ל בגו"ה : ד"ה כיון ואין להתחיל בפ' של מעלה כו' דלא הוי תמכינו של יום. פי' במרדכי ס"פ בני העיר בהגהות שמתה ע"ז מקריאת ר"ח : בט"א ד"ה ביוה"כ ז' ומיהו שעי"ז אינו מספיק כו'. צ"י מדוע אינו מתיישב בעי"ז דאיכא למימר דכ"ה הדין לר"ע שבת דאיכא תיתה שהם יוה"כ דאיכא נמי מוסף תפלה נוסף על מיתה דאית ביה דהיינו כרת (דלדידי' לא שני ליה בין ביד"ש לביד"א לענין זה) שבעה : ע"ב במשנה א"פ על שמע כו'. עתוי"ט ומש"כ ואנו כו' ונמצא שתיד מתחיל הש"ץ בברכת הי"ח ולא הוי ככופר לכאורה נסתר זה מפי' הר"ן שמביא לקמן בדבור הסמוך דחזינן דאף דעובר לפה"ת ג"כ אפ"ה אמרי ברכה של יוצר וי"ל דהר"ן לשיטתו של' לקמן ושמעינן ממתניתין שאין היחיד אומר קדושה של יוצר : גמרא כיון דבעי למימר נבכך נאלהינו כו'. כ"ל דהוא משום שאמרו בב"ר פנ"ד דאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיק בחייו וזה דלא כהרשב"א שמביא הפ"א על הא דאין נושאין א"כ : תד"ה ואדם. כדאמרי' פ' הבולת כל חרם אשר יחרם וגו' מאדם לרבות כו' כצ"ל וכ"ה שם :

דף כד ע"א במשנה המפטיר בנביא כו' פרש"י מי שרגיל כו'. נראה דהיה ק"ל דפריסת שמע ודאי קודם קה"ת היא וכמש"כ התוי"ע וליסנא דהמפטיר משמע שכבר הפטיר לכן פי' מי שרגיל דהיינו בימים שעברו והתוי"ע שכ"ע וכלומר מי שעתיד להפטיר כו' שחת כוונתו . ועי' לשון הר"ן ומש"כ התוי"ע לקמן בשמו דטעם דאין כבוד למפטיר הוא משום דאיתא אפילו בקטן לכאורה תמוה דהא תנן בסמוך דקטן קורא בתורה א"כ מאי גריעותא דמפטיר אבל הר"ן לשיטתו של' שם ולא שיהיו כולם קטנים או רובם כו' : שם והוא נושא א"כ . עתוי"ע ועי"א שנדחקו בזה וצ"ל דלפי דתנן פ"ה דברכות העובר לפה"ת כו' וא"א שם כהן אלא הוא צ"י את כפיו כו' ופי' הפוס' דאם יש כהנים אחרים זולתו אפי' הבטחתו כו' צ"י א"כ להכי תני הכא והוא אף דעובר לפה"ת כדקתני מ"מ נושא א"כ באם הבטחתו כו' ובזה יתיישב ג"כ קושיית התוס' והפוס' מהא דחולין נתמלא זקנו כו' דהכא דוקא משום דרגיל להפטיר התירוהו בהבאת ב' שערות לבד : שם פוחח פרש"י שכרעיו נראים כו' הר"ן הקשה עליו מהא דלקמן בסנדל איני עובר אף יחף צ"י דמשמע דאחר עובר יחף וצ"ל דיחף דהתם היינו בלא סנדל אבל מ"מ הוא מכוסה רגלים באנפילאות דומיא הא דמייתי הרא"ש ביומא סי' כ"ד מפדר"א פ' (מו) אף ישראל יחיפי רגל ביוה"כ (לפנינו ליתא שם) ויוה"כ מותר באנפילאות לדעת ר"פ וע"ש בגמרא (עז) בהא דיליף איסור נעה"ס מיחף דקרא אבל קשה דהכא תני דאינו נושא א"כ ולקמן איתא טומין שאמרו כו' וברגליו ופרש"י משום דחולץ מנעליו וע"כ מיירי דרגליו יחפים ממש (פי' שו"ע סי' קכ"ח ס"ג) לכן כ"ל דיחף הוא רק בחלק התחתון דרגל ופוחח הוא שכרעיו נראים והיינו בגובה הרגל . ומה שהביא רש"י ראיה מתרגום פי' בתוס' ובהגרי"פ וגם סותר א"ע למה שפי' בערכין ס"פ השג יד ומפס דמתרגם כ' התוי"ע בשם הר"ן דלא הוי אשיבותא כ"כ דקטן מתרגם ועמש"כ לעיל בד"ה המפטיר ולשון הר"ן שהגדול קורא בתורה וקטן ממנו מתרגם עליו : תד"ה פוחח בקופו וס"ל תשמע בירושלמי סוף מו"ק כצ"ל עי' ברי"ף ורא"ש : ד"ה ואינו עובר לפה"ת וי"ל דהתם מיירי בת"צ כו' דאין מורידין כו' . הנ"ל לפרש עפ"ד דים חילוק בין עובר לפה"ת ליורד לפה"ת דעובר היינו באקראי ויורד הוא בקביעות וא"ש הא דקתני המפטיר כו' הוא עובר לפה"ש דודאי אין סברא שיעשה ש"ץ קבוע בעבור זה . וכן הא דתנן בברכות פ"ה העובר לפה"ת וטעה דאין דכך ש"ץ קבוע לטעות וצ"ל לפ"ז דדוקא תני התם העובר לפה"ת צ"י אחר הכהנים אמן מפני הטירוף וכו' אבל ש"ץ קבוע צ"ח בי' לטירוף וזהו דין חדש לא שערוהו הפוס' אך בתולין שעתיקו התוס' מתניתין דהכא ולא יורד לפה"ת : ד"ה מי ולא יהא נוהג בו דם יהודי כצ"ל : בא"ד ואע"ג דפי' לעיל דקטן דאית ביה תרי מדרבנן כו' כצ"ל : ע"ב רש"י ד"ה קטן פוחח משום וצ"י בך ע"ד . הפ"א תמה דבמתניתין פי' משום כבוד לבור וצ"פ דהם פי' למסקנא דהכא : במשנה נתנה על מצחו כצ"ל : רש"י ד"ה כי אמגוזא. נראה דהכ"צ עגולות כאגוז נבילה (ר"ל עגול כדורי) אבל עגולה כעדשה (עגול שטחי) ש"ד :

דף כה ע"א גמרא תנא דבי ר"י בישראל כו'. עתוי"ט מה שהביא בשם הערוך אתנס בירושלמי הגי' גם בתדל"י אלמית ונסתר פירושו : במשנה רא"א א"ת בהודע א"י. התוי"ט הביא תהלבוש דהטעם הוא משום דכתיב שם אביך האמורי כו' ע"ש ול"נ סמך לפירושו מהא דאיתא בסנהדרין (מד ב) בשעה כו' אביך האמורי כו' אמרה כו' רבש"ע כו' וסוד אחר אל תגל והקב"ה לא הסיבה כלום : גמרא ויש לא נקרין ול"ת . הגר"א ז"ל מח"ז ועמש"כ במהדורות לס' נת"ע (דף קיג ב) לקיים הגי' בדרך נכון בס"ד : רש"י ד"ה המכנה בעריות ברעתי ברעתם הל"ל כו'. עי' מנ"ם שם : בא"ד ויתירו את כבודם כבודו הל"ל כ"נ דל"ל : ד"ה ומעשה עגל הראשון עד והעליהו באש. ע"כ ע"ם יש כאן דלקמן איתא איזה מעשה עגל השני מן ויאמר משה כו' : תד"ה הכל כדכתיב ואל יתהלל חכם בחכמתו כו' הגבור בגבורתו כו' עשיר בעשרו כי אם כו' כצ"ל : ד"ה אין מפטירין וקי"ל כר"י . פי' לקמן (לא) בגמרא : ע"ב גמרא ולפתות את תימי שיניהם לפנינו במלכים ויפעיה ליתא למילת תימי וכן ברא"ש ועמ"ש : שם ואמי' בפי"ן תיו שלך כ"ה בע"י : שם שרי לי' לבזויי' בגימ"ל ושי"ן . עפ"א שהקשה כיון דקי"ל שקילה חמורה כו' וצ"ל מגז"ש כו' וליתא לדרשה דר"נ כו'. לכאורה לדידן דלא קי"ל כר"א דאמר פנוי כו' עשאה זונה כ"ל שפיר מלזנות דאיירי בזיקת הבעל ע"ש (נא) יכול אפילו פנויה הא לזנות כתיב כדר"א כו' אבל צ"א דגם לרבנן מלזנות אין ראיה (עי' יבמות סא) . ועי' בתוס' דסנהדרין (נ ב) בד"ה ת"ל והגמרא דקאמרה כר"א לאו דוקא ולרווחא דמילתא אולם קושייתו איננה לפמש"כ התוס' שם בסד"ה כשהוא דלר"ע איתא הך דרשא דר"ת ע"ש וכ"כ הר"ן בס"פ אלו עוברין כפי' גי' הד"ת : רש"י ד"ה אלא כבידו של ריעי שסיה בו . כ"ה בע"י : ד"ה בגימ"ל . ורבותי מפרשים גייופא שעייא כ"ה שם ומלת שייעא ליתא :

פרק ד דף כו ע"א במשנה יקחו ספרים . צ"ל לוקחין כצאינך וכ"ה ברמ"י ורי"ף ורא"ש : גמרא אדרבה"א אר"י זו דברי ר' מנחם כו'. כה"ג בכתובות (קא ב): רש"י ד"ה מה היה בחלקו של בנימין . (עי' זבחים נג ב) בפירושו . ביתר ביאור : ד"ה לא שנו. בגה"ש העלה דבריו בצע"ג ולפלא שלא עיין ברא"ש דבדבריו מיושב פרש"י ע"ש וגם כ"ל דרש"י פי' כן אליבא דר"ת דלקמן (כז ב) במשנה [או כר"י שם במשנה הב' לפי' התוס' (כח) בד"ה ועוד]: ע"ב ד"ה ואפי' למ"ד כתכריכי כו' כצ"ל בכ"ף : ד"ה הני מילי והלכך כשנלבנו לבהכ"נ ה"ל כו' . כ"ה ברש"י שבר"ף : ד"ה קמטרא. יש ע"ם בדבריו ועי' ת"י שם ובפירושו ותקן : ד"ה בי כנישתא דרומאי. למחוזא עי' רש"י פסחים (ה ב) ד"ה מחוזא: תד"ה אגורה הוי ליחיד כו' כן צריך להיות :

דף כז ע"א גמרא ואת כל בתי ירושלים כמשמען הן בית ה' זה בהמ"ק ובית המלך אלו כו' ג"כ כמשמען. וצ"ל דאתא לאפוקי מהא דירושלמי ר"פ דדרים וא"כ בתי ירושלים אלו ת"פ בתי כנסיות כו' דלפ"ז לא יאות טוב לפרש בית גדול מקום שמגדלין בו תפלה דהא היינו בהכ"נ : רש"י ד"ה אבל לא נו"כ במטפחות חומשין שמוריד כו' כצ"ל : ד"ה פרשא דמתא. פי' בפירושו בב"ב (ח) ד"ה לפרשא : ע"ב במשנה רי"א כו' והלוקח מה שירצה יעשה . עי' לעיל בר"פ שמביא ר"י מתעמם ראיה לדבריו . ועי' לקמן (כח) בתד"ה ועוד ולע"ק דל"א שם שמכרוהו לשם חבר : גמרא כי אכלל רבה בריה' רב הונא כו'. כצ"ל : רש"י ד"ה ולא פקעתי ליתב למקומו כצ"ל :

דף כח ע"א גמרא א"ת משנאי אלא משניאי. עפ"א שכתב בס"ד ואע"ג דאחר יכול למחול על הכאתו כדמוכח בספ"ח (הכ"ל) דב"ק צ"ג נראה דכוון לסא דתניא שם הכני פצעני על מנת לפטור פטור אבל אין זה ראיה דהאי פטור איננו אלא מתשלומין כהא דתנן התם קרע את כסותי כו' ע"מ לפטור פטור דודאי חייב משום בל תשחית דלא עדיף מדידיה גופי' דעובר כדמוכח בשבת (קכט . קמ ב) ושם בב"ק (נא ב) שהמקרע עה"מ יותר מדאי לוקה משום ב"ת וכן תנן שם (נ ב) והקוצץ נטיעותיו אע"פ שא"ר פטור וכ' התוס' שם (נא ב) ד"ה החובל דחייב מלקות ועוד דבחובל גופא אר"ע שם במתניתין דאינו רשאי לחבול בעצמו וכ"פ הרמב"ם רפ"ה מהל' חובל ומדברי הר"ן בפ' שבועות שתים בתרא על הסברייתא דנשבע להרע לעצמו מוכח דהוי איסור דאורייתא' ופשיטא דלא עדיף אחר אפילו אם הרשהו : שם סליק יתיב אריפא דדיקלא. יתכן משום דבדקל קשה לעלות כדאיתא בפ"ד דפאה לכן סליק עלי' כדי שלא יוכלו לעלות אחריו מהר : שם אם נאמר כבש למה נאמר אחד . עמש"כ ביומא (לד ב) בס"ד : רש"י ד"ה בחניכתו . פי' הגי' בתענית ובתוס' שם : ע"ב גמרא עשבים מאן דכר שמייהו. לכאורה מאי קושיא דמשמע דר"י פליג על ת"ק וס"ל דאף אין קורין וכו' כדי שיעלו בהן עשבים וצ"ל דסבר הש"ם דאין סברא דר"י יפלוג לאסור בכל הני והנהי' דבמשנה לא חשב להו : רש"י ד"ה ואין נאותין ואין מתקשטין. פי' יומא (יא) : תד"ה ב"ה של בבל שהרי כו' תפקע קדושתן. עמ"א סי' קנ"א סקט"ו :

דף כט ע"א גמרא גלו למצרים כו' שנאמר הנגלה כו' וגו' גלו לעילם שכינה עמהן שנאמר ושמתי כסאי בעילם (ירמיה מט) כ"ה בע"י : שם עלוב כו'. הרש"א בח"א בתענית פי' דהיינו תלוף ע"ש ונראה דמיילי' מגיטין (לו ב) : שם הנכנס לבהכ"נ להתפלל מגוה לעשותו קפנדרי' כו'. כ"ה גי' הרא"ש והר"ן כאן ובר"ף שלהי ברכות : ע"ב כמאן דלא כרשב"ג . עפ"א דר"ל שהיו תורמין ת"ח ד' ימים קודם ר"ח ניסן ותימה דהרי משנה ערוכה רפ"ג דשקלים דהיתה בפרוס הפסח וכן בירושלמי שם רפ"א איתא דהיתה בר"ח ניסן ועו"ש כתחילתה שנאמר ויהי בחדש הראשון כו' באחד לחדש כו' ותאני עלה . בו ביום נתרמה תרומה כו' (וזה ג"כ דלא כפרש"י בר"פ תשא פסוק טו ע"ש) וכ"כ הרמב"ם פ"ב מהל' שקלים ה"ה אך ק"ל דהם תנן וכן גרסת למע"ב דר"ע ובבכורות (נח) מוכח דלר"ע הוה הגורן ביום אחרון דאדר וכ"פ הרמב"ם פ"ז מהל' בכורות הל"ח וצ"ל דהן גרנות לאו דוקא דהתרומה היה ודאי בר"ח ניסן כנ"ל וכן פשטא דברייתא בר"ה (ז) כמש"כ שם בס"ד . שוב ראיתי להתוי"ע בשקלים שם שתמה דברי הרמב"ם בצ"ע ונעלמו מכ"ת הראיות שהבאתי : שם רב אמר נו את בני ישראל כו'. אף דעיקר קריאת פרשה זו איננה אלא משום קרא דזאת עולת חודש כו' הכתוב בפ' ובר"ח מ"מ אגב קרינן נמי צו דג"כ שייך לסיום שהרי מקריבין בו תמידין ומהא דפריך לקמן מאי שני משמע תפשמי' דאמר ר"ת שח"ל בשבת קורין ג"כ מפ' צו וצ"י מאין יצא להתוס"ע בשי' תכ"ה דמתחילין מן וביוה"ש ואע"ג דים לדחוק ולייתב עפ"א מ"מ כיון שלא נמצא בש"ס מפורש שאין קורין צו מנ"ל לדחוק [אח"ז מצאתי מפורש במסכת סופרים פרק יז ה"ג כדברי התוס"ע ע"ש . ותימה על הגר"א ז"ל שלא ציין כדרכו לשם] · וכן מש"כ הפ"א דכשחל ר"ח בתוך השבת דמקדימין לשעבר א"צ להתחיל לפ"ש אלא מן ובר"ח פשטא דמשמעתא למ"כ אלא לעולם מתחילין מפ' צו וגם צ"ד במש"כ כ"פ דשאר ר"ח שח"ל בשבת איננו מתחיל רק מפ' ר"ח דהא מבואר בטוש"ע שם דמתחיל מן וביוה"ש : שם וצריכא דאי אתמר בהא כו'. לכאורה בלא"ה צריכא קמייתא לאפוקי ממ"ד לסדר פרשיות הוא חוזר דהא מוכח לעיל דבר"ח דעלמא לכ"ע אין מפסיקין ענינא דיומא ומסתמא דבחנוכה ג"כ הכי הוא : שם מי גרס לד' שיבא ר"ח כו'. עפ"א שהקשה דלמה לא יקראו בחנוכה א' או ב' ע"ש . וצ"ל לייתב ע"פ הגמרא דיומא (לג ב) כיון דאתחיל בהו עביד רובא כו' ע"ש : שם אתמר ח"ל בואתה תלוה כו' קרי שיתא מואתה כו' כצ"ל כדלקמן באביי וכ"ה ברי"ף ורא"ש : רש"י ד"ה אלא אמרה תורה לחדשו בהבאת עולת תו"ת כו' . ליסנא דקרא (עולת חודש) נקט אבל פשוט דגם חטאת דר"ח מתרו' חדשם או דלא קאי חיבת עולת רק על תמידין : ד"ה אל להיות. עי' רש"א של' דהכי הל"ל כו' הסמוכה לכי תשא. צ"ד דהא עתה דנין עליה מה היא פ' שקלים אי תשא אי צו לכן שפיר מיקתם קא סתים לה ולא קראה בשם ואולי דלזה דקדק לומר ר"ח כו' דאיך יכתוב פ' שקלים בפ' הסמוכה לפ' שקלים אבל הא דקאמר לקמן עלה בשלמא לאביי ניחא ע"כ לא יפרש ל"ח כו' דבר"ח מאי ניחותא דהא כיון דצריך לקרות פ' ובר"ח ביניהם אפילו לאביי איכא היכרא עק"כ אות לז :

דף ל ע"א גמרא רב אמר מקדימין דא"כ (כצ"ל) בצרי להו י"ש. עפ"א שהקשה דלרבנן דס"ל שואלין ל"י קודם ויליף מהא דמשה עומד בפ"ר כו' א"כ ה"ל ל"א יום עם יום התעשה ולמה הגי לקרות פ"ש בר"ח דלא הוי רק ל"י עם יוהש"ע ותירץ דיוהש"ע של ר"ח ניסן כיון דלילה א"כ לה הוה נמי בכלל החשבון ותימה דסוף סוף כיון דיליף מהא דמשה וגם גם מקצת יוהש"ע א"כ עד בה"ע כמש"כ בעצמו ואפ"ה הוה ל"י אלמו : שם א"ם בה ופרש"י האי בתוכה כו' תוך שבת עצמו וכן בנגעים פ"א מ"ד בסופה תני א"ל בתוך השבת והכוונה דוקא ביום שבת עצמו ע"ש : שם כיון דאיכא מוקפין כו' . עפ"א ועי' בהגר"א ז"ל סי' תרפ"ח סקי"ח ובמש"כ בס"ד בס' עליית אליהו בסוף המכתבים ויש שם השמטת הדפוס וכצ"ל וכפי סוגיית הגמרא בריש מגילתין וברפ"ב בפי' נזכרים דהיינו קריאת כו' : שם איתמר נמי ארחב"א כו' פורים שח"ל בשבת מקדים כו' כצ"ל : רש"י ד"ה אבל בזמן כו' בצרי להו יומי לשולחנות כצ"ל : ד"ה שניה להפסקה. עי' מהרש"א בכוונת דבריו אך לפ"ד כיומו ובתוך שבוע שלאחריה יהא פורים לא א"ש : ע"ב גמרא מסייע ליה לר"ה. עפ"א ומש"כ דהא בתענית של מעמדות ל"ש כנופיא כו' תמוה דמה לו לכ"ז כיון דמפורש במשנה דהיו קורין בשחרית ובמוסף . גם מש"כ דלפי' ש"ת דלא היה תפלת מוסף במעמדות לק"ת ע"ש . לכאורה ת"ת יקשה כיון דהיה להם קריאה ומנחה וליימי ש"ת כבשאר תענית ובפרט לפי' הרמב"ם

זכרע"ב

והרע"ב דהוה נמי קריאה בנפילה כמ"ש התוי"ט שם במ"ג אבל נ"ל דל"ק כלל מתעמדות הואיל דלא היתה אלא לאנשי מעמד בלבד ולא נתבטלה קריאה דיומא מאחר דעם מאה"כ תעניות יש בהן שווין בכל הצבור עתוי"ט מ"ד ד"ה בתעניות : תד"ה ואחר . והא אנו מוציאין ס"ת כו' כצ"ל :

דף לא ע"א גמרא ולמחר כל הצבור. עתוי"ט שכ' דמי שלא קיים מצות שמחה יקיימו עדיין. משמע דיש לה תשלומין ועמש"כ בחגיגה (ו ב) בס"ד : רש"י ד"ה ה"ג מ"כ אלא שבעלי הגמרא כו' שנהגו לעשות ב"י לקרות ביום שני כו'. נ"ל דלא בדיוק כתב כן דאף הא דיו"ט האחרון ש"פ קורין ויהי בשלח ודיו"ט האחרון (של סוכות) קורין כה"ב אף שהמה נהוגים גם בא"י אינם אלא תוספת מבעה"ג"מ (ובזה א"ש מה שפסק בטו"ע סי' תרס"ת דבא"י קורין בשמ"ע בזאת הברכה . והבה"ג הביאה בל"ע מהגמ' הלזו . דהגמ' איירי בחו"ל) ולאיה מדל"ק במקום ולמחר והאידנא כמו בימים הראשונים ובעצרת ובר"ה וכ"מ מהאחים דברי רש"י עצמו שכ' עד ואחר כל ימות החג וכן מבואר בתוספתא : ד"ה עוד היום לפי שמפלתו כו' בגליל פסח הי' . עמש"כ בס"ד בש"כ פי"א אות י' במ"ת ול"נ להוסיף משום דכתיב שם והחרים ה' את לשון ים מצרים כו' והיתה מסלה כו' כאשר כו' ביום עלותו מא"מ : תד"ה במנחה לפי שהנכנסים מקושטות כו' פי' שלשי תענית : ע"ב גמרא שנאמר אם לא בריתי כו'. עתוי"ט פ"א דאבות מ"ב ד"ה ועל העבודה : שם לפי שא"א ברכה על הפורעניות. עמ"א ועמש"כ בס"ד במ"ר פ' ראה אות ב' במ"ק: שם אכנפשך. דומה לזה בב"מ (כד) : תד"ה ר"ת וכן וה' נתן קולו לפני חילו דמשתעי במים . ל"ע דהכה"ע דמשתעי בארבה לפרש"י ורד"ק ולהרי"א קאי על גלות בבל : ד"ה קללות שבת"כ. ואשיב מושיה אם לא תשמע עד כו' כצ"ל :

דף לב ע"א גמרא א"ר"ז א"ר"ת הלוחות כו'. פשוט דצ"ל ואמר : שם הגולל ס"ת צריך שיעמידנו על התפר . לכאורה דין זה ודין דשיור התפר לעיל (יט ב) מיפך שייכי אהדדי וכ"א צריך לתבירו וא"כ כן מפרש"י והרי"ף : שם וא"ש א"יו"א עשרה כו'. (הגוללו נוטל שכר כולן) תיבות אלו המסובבות ליתא ברי"ף וכ"כ מתד"ה הגדול : שם וקל איתא בדברא דאפס בדברא לא שכיחא.(ברכות ג ב) : תד"ה הלוחות ואכתי קשה כו'. פי' קדושין (כג ב) תד"ה דאר"ה ויתיישב לך ובזה אתי לנכון פסק הרי"ף שם דגליונים אין מצילין אשר תמה עליו הר"ן ונדחק ביישובו :

סליק מסכת מגילה בס"ד

רא"ש

פ"א סי' א בסופו ובזמן כו'. הואיל ונעשה בו נס דכתיב והיהודים כו' כצ"ל : בק"נ אות נ' עמשכ"ע בגמרא (ד ב) :

פ"ב סי' א בהג"א אמצעיות אין להם סדר פרש"י כו' . בפרש"י שלפנינו בברכות איתא כמו שהביא לקמן בשם ר"ת וכן הביאו התוס' בשמו שם וכאן : בק"נ אות ג' דבריו דחוקים ודחויים אבל נראה דהרא"ש ס"ל כהר"ן שכתב דסוגיין דלעיל לרבנן איתמר כו' אבל לרשב"ג כו' ע"ש : שם ברא"ש סירוסין כו' קורא א' ומניח א'. עי' ב"ב (פ) וברשב"ס שם : בק"נ אות י' לא עיין בב"י שם דס"ל רובו ככולו :

סי' ב ברא"ש בה"ג פסק כרי"ל אע"ג כו'. לכאורה קשה מהמקומות שהבאתי בחדושי לטו"ע או"ח סי' ק"ס ע"ש ואולי הואיל דהש"ס לא אותבי' מהברייתא וגם אביי אמר שם אתו כל דל"י הא דל"י ול"א הברייתא ש"ת דידעו שאינה עקרית : שם ישראל א"ת כעמים כו' כצ"ל בכ"ף :

פ"ג בק"נ אות א' הנ"ע דהוי בסמיכה . לכאורה זהו באמת תירוץ ר"ת בגמרא : סי' ב ברא"ש ובפ' האזינו קורין הזי"ו ל"ך כו' והוא קורא מן כי אשא כו' כצ"ל : סי' ב אי תימר ממקום שפסק הראשונים כו' והאחרונים כו' כצ"ל : ק"נ אות ש' ואולי דבריהם נראה כו'. פירושו לא מחוור דא"כ מאי פריך ואם איתא כ"ד הוו הא לא תהוי כבוד תורה : שם אות י' מה שהביא בשם מהרי"ל דלא אשכחן אשר הצריכו חכמים להתפלל בעשרה הוא דבר מתמיה וכן סתר דבריו הט"א בסי' תמ"ו סק"ב : סי' ט ברא"ש א"ר"ש ז"א אין גוללין כו' . בגמרא הגי' לפי שאין כו' : סי' י שאם היה מותר שיעלה ויברך כו' כצ"ל : סי' יב ושמואל אמר עד שילא וכ"פ כו' כצ"ל : ק"נ (סי' כא אות ע)בסופו וזהו פי' התוספתא חזן שמש העומד לקרוא פי' מי שיעלה לפרשיות ז"א דשם הכוונה דעומד לקרוא בתורה בעצמו : שם ברא"ש נקיים מלין מן הארכים כ"ל ה' ארכים : סי' כד בסופו רי"א המתרגם פסוק כצורתו כו'. הוא בקדושין (מט) :

פ"ד ק"נ אות ס' מה שתמה על רי"ו דפסק להחמיר כ"ל דיישבו ע"פ קושיית הט"א דר"א ורבינא אחליפו שיטתן אהדדי מכאן לפ"ק דב"מ ונשאר בקושיא . ולתרץ זה ס"ל לרי"ו דהם לא איפלגו אלא במקום אחד רק הש"ס הוא דקאמר בדין הב' דתלי בפלוגתתם שמה ולכן החמיר רי"ו דדלמא עיקר פלוגתתן היה שמה והלכה התם כדברי המיקל וא"כ הכא הוא להחמיר וכן הביא הב"י בשמו דמשום ספיקא החמיר ונ"ל דכ"ה ג"כ דעת הרא"ש מדהשמיט סוף דברי הרי"ף והל' כמאן דמרי ועמש"כ בב"מ שם ליישב קושיית הט"א בד"א : בהג"א הלכך שנהגנו נמס בהכ"כ כו' כצ"ל : ק"נ אות כ' הביא פסק הרמ"א דאם טעה והתחיל בשל חנוכה צריך להפסיק כו'. וכ"ע דליתא מתוס' דיומא ע"ש ולא ה"ל להביא מתכחק כי כן הקשו ג"כ בתכילמין לעיל (ו ב) אבל פי' בתוס' ש"א סי' כ' שהוכיח במיעוט דאפי' התחיל בשא"ת פוסק ע"ש ול"נ עוד ראיה דתדיר עדיף מן אמעה"ת ממנחות (מט) דבעא רחב"א תמידין דלמחר ומוספין דהאידנא תמידין עדיפי שכן תדיר כו' אלמא דאם תדיר עדיף יוכל להעביר מצוה דהאידנא הבאה לידו והאיית המחבר מתוס' יש לדחות אדא דזה לא מצינו דיש קדימה למקום התדיר שנית דמ"ת יקשה למאי איצטריך גבי שירי דם חטאת החיצונות לתילוף ירידתו מהכבש ליאלהו מן ההיכל (זבחים נג) תיפוק ליה מטעם דאמעה"ת : שם אות כ' וקשה דהא ר"ה שנוי במשנה בר"ה באחד לחדש. שנה ולא ראה פרש"י שפי' בחדש השביעי דשור או כשב : ברא"ש בסוף הסי' וקללן בכ"ב אותיות מוסיה אם לא תשמע . ואקיים בברכה שלום רב לאוהבי תורתך :

הגהות וחדושים על מסכת מגילה

מאת הגאון המובהק נודע ביהודה כו' מרנא יעקב עמדין זצ"ל בהג"מ צבי אשכנזי זצ"ל

[נעתקו מעצם כי"ק מגליון הש"ס שלו]

דף ב ע"א במשנה כרכין המוקפין . נ"ב כך לשון זכר : שם "ומוקפות" חומה . נ"ב קאי אעיירות לשון נקבה : ע"ב גמ' הא קמ"ל דשעורא דמיל כמה הוי כמתמתן לטבריא . נ"ב אע"ג דידוע שיעור מיל אלפים אמה . יש שאינו בקי במדידה . יוכל לשער בהליכה של שיעור זה ובפסיעות . וא"ת הא כבר שמעינן דהוותה כממגדל נוניא עד טבריא מיל (פסחים מ"ו א') ותרתי למה לי . וי"ל דהתם בפסחים משער בהילוך כדדייק ליתנא דכדי שילך כו' והכא במיל דראיה קמשער . וטבריא בעמק היא כדאיתא בר"ה [ל"א ב' ועי' רש"י שם . ועי' בשבת קי"ח ב' רש"י ד"ה ממכניסי שבת כו'] וכן תמתן בשפולי ההר היא יושבת עיין עירובין (ס"א א') והיה ההר מפסיק בין שתיהן . והיינו כדאמרינן לקמן (ג' ב') סמוך ואינו נראה כגון שיושבת בנחל [ועי' בהגר"א א"ח סי' תרפ"ח ס"ק ו] :

דף ג ע"א גמ' יונתן ב"ע אמרו מפי כו' . נ"ב אין מפי זה דומה לחברו . כי הראשון ממש וזה כמו משם : שם שגלה סתריי כו' . נ"ב אין המכוון בכאן על סתרי סודות ורזי עליונים . כי לא מצינו שגלה יב"ע בתרגום שום סוד נעלם וגנוז בחכמת האמת אלא הכוונה בכאן כמו שמפרש ר"י שהתרגום מגלה פירוש מקראות סתומים והיתה הקפידה ע"ד [שבת נ"ו א'] התורה מכסה ואתה מגלה . כי באמת עדיין דבר נסתר צפון במקרא כזה כי מדוע ידבר הנביא בלשון חידה [נמחקו כאן איזה תיבות] : שם דאורייתא מפרשי מילתא. נ"ב זה נ"ע א"כ מאין בא חלוק הפירושים בתורה וגם א"כ לא היה מקום לצדוקים ולבעי"ד לחלוק . שמא ר"ל מפרשן מלתא בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם שהם מפרשין ומבארין אותה . והרי היא מפורשת בהם מסיני :

דף ד ע"א תוס' ד"ה פסק כו' ואין מחזיר הס"ת כו' . נ"ב צ"ע [ועי' בש"ע או"ח סוף סימן כ"ה] :

דף ה ע"ב גמ' לר' פשיטא ליה . נ"ב ואע"ג דודאי ע"ש טבריוס הקיסר בנאה הורדוס כמש"ל [ו' א'] וכ"כ היוסיפון מ"מ הו"ל דין מוקפת דיב"ל אע"פ שחרבו חומותיה כדלעיל [ג' ב'] : רש"י ד"ה כי מספקא כו' ושאינן פרזים . נ"ב אע"ג דלא כתיבי מדיוקא משתמעי וכדכתיבי נמי דמיין : תוס' ד"ה ורחץ . וא"ת מאי אריא כו' . נ"ב נ"ל איפכא דרבותא קמ"ל אפי' מרחץ כי הא דאמרינן פ"ק דתענית [יו"ד ב'] שכח אכל ושתה אל יראה עידונין בעצמו . וס"ד ה"נ אע"ג דאכילה שריא . אפ"ה מרחץ שאינו אלא לתענוג אסור . וכיון דשרי מרחץ כ"ש אכילה ושתיה שכל הצבור צריכין להם פשיטא דשרי . ומשום דרבי בימי אנטונינוס הוה ושלום היה לו מכל עבריו . להכי אורי עובדא בפרהסיא דאפי' מידי דתענוג שרי כי אין מתענין . ועוד נראה שזה היה ג"כ באותה שנה שרצה לעקור ט"ב מפני שנדחה כדמסיק וגם יז"ת נדחה . אז רחץ ביום ראשון והם הודו לו מחמת שנדחה : ד"ה וזקם כו' א"נ י"ל כו' . נ"ב אליבא דר' אלעזר י"ל כן אבל אליבא דאמת במסקנא א"א לומר כך גם אינו מצורך [ועי' בהגר"א א"ח סי' תק"נ ס"ק ג'] :

דף ו ע"א גמ' ולמה נקרא שמה טבריא . נ"ב אע"פ שמדברי כותבי ד"ה נודע שזה שמה הניתן לה ע"ש הקיסר טיבריוס שבימיו נבנית ולכבודו קראוה כך . מ"מ חז"ל נתכוונו להסב השם לדבר אחר שלא לתלותו בשם נכרי ע"א . וכ"מ כ"פ שדרשו גם תיבות יווניות ידועות ועשו מהן נוטריקון עיין עליית. הלשון : שם "ועקרון" תעקר כצ"ל : תוס' ד"ה טארטריות . לשון תרפה . נ"ב כ"ה בלטי"ן טור"ט קלון : ע"ב גמ' שעה משחקת לו שאני . נ"ב שאפי' צדיק גמור לא יתגרה בו במילי דידיה אבל במילי דשמיא לעולם אימא אפי' צדיק שאינו גמור מותר להתגרות בו . ולצדיק גמור כה"ג מצוה ותובה . נמי איכא וכולהו שנויי קושטא נינהו : שם דהא בהא תליא . נ"ב שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה : רש"י ד"ה גרממיא שם כו' . נ"ב כמדומה ר"ל גרמניה היא אשכנז שלנו :

דף ז ע"א תוס' ד"ה נאמרה . שניתנה לכתוב מדרבנן במג"ת . נ"ב י"ל דניתן לכתוב ולקרות מדרבנן הא מיהא אסתר היא סוף כל הנסים משא"כ חנוכה אע"ג דניתנה לכתוב מדרבנן לא נתנה כתיבה דידהו לקרות אפי' מדרבנן ובכלל תרוצי זה הוא תרוצו של הר"א ג"כ דמשום דתקנו קריאה במגילה תקנו לה גם כל דיני ספר כאמתה של תורה משום דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון : ע"ב גמ' רבה שדר ליה למרי כו'. נ"ב נראה כי עשיר היה מרי ומיטיב עם רבה שעני היה כידוע [כמ"ש במ"ק כ"ח א'] לכן כבדו רבה וקדמו בשלוח אליו תחלה . ואולי מרי זה היה גם המשתדל להעלותו לרבה לגדולה : שם עסקא דזנגבילא . נ"ב ודאי רטיבא הוה דמעלי לכולא גופא [פסחים מ"ב ב'] : שם קם רבה שחטיה . נ"ב והא דאמרינן פב"ס [סנהדרין ע'] א"ת יין כי יתאדם שאחריתו דם וכה"ג טובא התם . ובר"פ הדר [עירובין ס"ה א'] כל המתיישב ביינו כו' : נ"ל שלא שחטו ממש אלא כ"ז הענין לפי שהיו שמחים מאד וכתיב בכל עצב יהיה מותר לכן עשה זאת להעציבן כענין שאמרו ר"פ א"ע [ברכות ל' ב' ל"א א'] דחזו לרבנן בדחי טובא כו' ובאחיזת עינים שחטו רבה לר"ז כדאיתא כה"ג פא"ע [חולין נ"ז נ"ז] כן אירע כאן שהרואים היו סבורים ששחטו באמת תרדה נפלה עליהם התעצבו ונאנחו כל שמחי לב . אף ר"ז נתפעל מהם לבש חרדה ונתעלף מרוב דאגה השוברת כל גופו של אדם ומת לנו בקרבו . לכן היה צריך לבקש עליו רחמים להחיותו . אבל דם ודאי לא שפך רבה (אף אם היה כמאדים [כמ"ש בשבת קנ"ו א']) אלא כדאמרן וכדכוותה ס"פ ד"מ [סנהדרין ס"ז ב'] דם ופרתא מי הואי :

דף ח ע"ב גמ' שצרעתו תלויה ברפאות . נ"ב קרי רְפָאוּת בחירק הרי"ש כמו רפאות תהי לשרך :

דף ט ע"א גמ' מעשה בתלמי כו' . נ"ב אין זה בטלמיוס פילאדילפו שידוע שהיה אוהב ישראל ובקש העתקה הידועה מכה"ג שבירושלם בהכנעה ובהתרפס לו בכלי כסף ודורונות גדולות שעשה לבהמ"ק ולכה"ג ולזקנים מעתיקי התורה שתתן לו בקשתו זאת כמפורסם בספר אריסטיאה שחובר על זאת באותו פרק המעשה ע"י המשולח של המלך לירושלם . אלא תלמי אחר הוא זה :

דף י ע"א תוס' ד"ה שמעתי . דהא גזרו טומאה כו' . נ"ב אחוניו גופיה לא קשיא דהא לא גזור אלא יוסי בן יועזר וחברו (אף לא הוחלטה על ידיהם כי אם ע"י רבנן דשמונים שנה [עי' בשבת ט"ו ב']) וחוניו בן שמעון מיד אחר מות אביו בנה אותו בית כדאיתא שלהי מנחות ואיכו קדים להו דאיכהו קבלו מאנטיגנוס והוא משמעון הצדיק . מיהו תוס' שפיר מקשו למאי דקאר"י מקריבין בזה"ז : ד"ה דכ"ע. דמשמע דעמון ומואב שהיו בעבר הירדן היו מה"י מיירי כו'. נ"ב לדעתי אין הכרח כ"כ לומר כן דאיכא לאוקמה להיא בארץ דסיחון ועוג. גופייהו ולא במה שטיהר בסיחון [וכ"ה בתוס' חגיגה ג' ב' וביבמות ט"ז א' וכ"ב כ"ז א'] אלא מיהא מדסתם ותני עבר הירדן משמע דלא פלוג בהו אלא כל עבר הירדן אחד ודינו שוה : ע"ב גמ' והכתיב ויהי כאשר ראה יעקב את רחל . נ"ב כתיב וישא קולו ויבך כו' : שם יום אחד . נ"ב י"ל משום שנהגו אור שנברא בו . משו"ה נמי מסיק והאיכא שני ובשני נמי לא סגי דאברי ביה גיהנם אלא משלישי דנקא ק"ל . אבל ברביעי כתיב מארת חסר כו' . בששי אדם ביקר בל ילין [ויש לדחות כ"ז וק"ל] : שם ומתרגמינן מירא דכיא כצ"ל [וכ"ה בע"י ובחולין] :

דף יא ע"א גמ' ומסורבלין . נ"ב לשון סרבליהון [דניאל ג] : שם בימי פרסיים . צ"ל רומיים וכן בספס הפני [וכ"ה בדפו"י] : שם הודו וכוש גבי הדדי . נ"ב יש ארץ מערביאים שם ונקראת גם היא מדינת כוש : ע"ב התם אשתבותי כו' . נ"ב לכאורה דבר תמוה הוא לומר כן . משום נתן לי ה' . וגמירי אפי' שדים לא מפקי שם שמים לבטלה כ"ש מלך כשר שקראו ה' משיחו . גם כל הפרשה ישעיה עליו לרד לפניו גוים וגו' מוכחת כן שהבטיחו במלכות כוללת העולם יותר מנ"כ . אבל דרז"ל אמנם ההבטחה ודאי כך היתה כללית כמפורש שם . ולכן מ"ש כל ממלכות נתן לי ה' דבר אמת הוא תנאי היתה המתנה הוא יבנה עירי וגו' וכדאיתא לקמן א"ל הקב"ה למשיח קובל אני לך על כורש לא נתקיימה לו בשלמות . ולא עדיפא מהבטחת מתנת הארץ לא"א שלא נתקיימה בשלמות בעשרה שלא קיימו ישראל התנאי בעבור ישמרו חוקיו וגו' . שבעבורו אפי' מה שהיה בידם נטל מהם . עד התנאי בשלמות . תחזור המתנה בשלמותה בב"א :

דף יב ע"א גמ' חרי חרי . נ"ב עשוי חורים ונקבים מעשה שבכה : שם של פסים . נ"ב של משי פסים : שם ראשונים כלו מפני כלי כצ"ל [וכ"ה בדפו"י] : ע"ב מרסנא כלום מרס נ"ב דכתיב בהו תופיני מנחת פתים ודרשינן [מנחות ע' ב'] תפא אפויה נא . היינו מרס :

דף יג ע"א גמ' על שום אסתהר. נ"ב בתרגום איוב עה"פ אם אראה אור כי יהל. נראה שאסתהר הוא שם כוכב נוגה שאורו מזהיר : ע"ב שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת שלא תטמא את מרדכי ואת חוליו שהרי גזרו על העו"ג שיהו כזבים לכל דבריהם אע"פ שהוא מי"ח היה לעצמו בכך ומטומאת ארץ העמים לא היה אפשר להזהר : שם "אמר לו" והלא כו' . נ"ב איפכא : שם והיינו דכתיב ויבוקש כו' . נ"ב דאי משום ארם שמא אחר הטיל הארס ויכלו לתלות עצמו בכך :

דף יד ע"א גמ' א"ל טול אותה. צ"ל אותו [וכ"ה בע"י ובדפו"י בגמ' ליתא מלת אותה] : שם והתני לארץ לא הוכשרו כל הארצות כו' . נ"ב דומיא דנבואה שלא נאמרה שירה אלא ברוה"ק כך היה ביחזקאל [עי' מ"ק כ"ה א'] אבל אחר שגלו שנית נבואה בטלה ופסקה גם ב"ק אבל שיר אלא מצינו הלל הגדול בירידת מטר והלל המצרי [נמחק ת"א] : שם כפלים כיוצאי מצרים . נ"ב כולם נביאים : שם לפידות שהיתה עושה פתילות . נ"ב לשון לפיד אש : רש"י ד"ה נבואה . כו' . נ"ב לא ידעתי איזה דרך שמר בה"ג ז"ל במנין זה כי מנין לו למנות את עלי שלא מצינו לו ואם מפני שהיה בכ"ג שרות הקודש שורה על הכ"ג [ועי' ברכות ל"א ב' לא אדון אתה כו'] א"כ בן אהרן וצדוק ושאר הכ"ג . ואם מפני שהיה עלי שופט ישראל מדוע לא מנה כמו כן כל השופטים שמנה דוד ושלמה י"ל שלא שמשו אלא ברוה"ק ולא מצינו בהם לשון נבואה ואצ"ל שאין נראה נריה וברוך ומחסיה ושריה שלא ידענו שהן נביאים כ"א מפי הקבלה וא"כ מיהוה טובא הוו ועוד חסרו שנים כמ"ש רש"י מפני שארז"ל מרדכי הוא בלשן ע"ש שיודע בע' לשון . הרי המנין תשעה . וכנגדן אני מוצא מהלוים אסף הנביא ע"י המלך . וידותון בכנור הנבא . הימן חוזה בד"ה (א' טו) כנניה שר הלוים יסור במשא . כל אלה בימי דוד המע"ה : הנביא הזקן היושב בבית דבר ה' אליו בימי ירבעם . חנני הרואה בימי אסא . זכריה המבין ברואות האלהים . חנן בן האלהים . שבכלל אלו נזכר לשון נבואה או מראה וחזיון . ועייל אלעזר בן אהרן כ"ג דאיהו ודאי בתורה פ' בשמו . הרי ע' כנגד ע' שחסרו : תוס' ד"ה משום יחוד כשהאין כו' . נ"ב אע"ג לדין לבדו שהרי אסור לשמוע דבריו . בתרי ופרילי איכא משום יחוד היינו דקא מסיימי כשהאין יהיו בעיניך כרשעים . והיא דנה ביחידה כמומחה : ע"ב גמ' ויאשיה בן אמון מלך עליהן . נ"ב לעדים על אמתת דבר זה הנה כתוב בתחלת מעשיו ובערי מנשה ואפרים ושמעון ועד נפתלי וגו' החמנים גדע בכל א"י וכתוב ויתנו את הכסף אשר אספו מיד מנשה ואפרים ומכל שארית ישראל שעשה ויעשו ב"י הנמצאים את הפסח ולא נעשה פסח כמוהו בישראל וגו' וכל יהודה וישראל . חזקיהו עשה פסח והיו שם ג"כ מהשבטים אבל רבים היו משחקים ככתוב שם משא"כ בפסח יאשיהו השבטים שוים לטובה וכן נראה ממ"ש בערי שומרון ויזבח את כל כהני הבמות מכלל שהיה לו מותלטת : תוס' ד"ה שגלתה כו' שנקוד בכן לתורה . נ"ב במלאפו"ם . והשתא קושיא קמייתא דודאי לא גלתה שוקה לפני דוד במתכונת לכך אלא קודם שראתה את דוד הוצרכה לכך וכסתה עצמה ידעה שירגנה אדם ודוד בא פתאום וראה אותה מרחוק ג' פרסאות בעודה מגולה בלי שראתהו אז . החמימות והלך באור אשו זה ג"פ עד הגיעו אליה ותבעה ולק"ת . משא"כ אם הפירוש לאורה כלומר שהיתה מאירה לו ג"פ . נ"ל שהיתה עומדת בגלוית השוק כדי מהלך ג"פ . זהו ודאי דבר נלדקת : ד"ה דאגיירה כו' עד לאחר שנכנסו לארץ . נ"ב ואיגיירה קודם :

דף טו ע"א גמ' מתיבי ברוך בן נריה כו' . היכא למידק היאך נתנבא ברוך בארץ כשדים שהרי סגולה בפעם ראשון עם זרובבל שאלמלא כן היה נמנה עמהם וה"נ אמרינן לקמן גדול ת"ת שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא ועלה וביחזקאל אמרינן [מ"ק כ"ה א'] היה , נדבר עמו תחלה בא"י . והא לא שייך בברוך . ונ"ל דהך ברייתא פליגא בהא וס"ל כמ"ד לנבואת יחזקאל בחו"ל : שם ודניאל . נ"ב ודאמרינן לעיל (ג') איהו לאו נביא ע"ש ברש"י וק"ל : בשנת שתים כו' "לבית" . צ"ל לבנות : ע"ב שמא על שקראתיו כלב כו' . נ"ב פי' א"ת ז"ל [כ"מ נ"ג ב'] כלב אינו אונס . להכי חזרה וקראתו אריה דאפי' אחד הוי אונס :

דף טז ע"א תוס' ד"ה ודמי כו' עולין כו' . נ"ב נ"ל פשוט שיש כאן חסרון תיבה אחת וכצ"ל כו' שהוא ערך הזכר מבן עשרים עד בן ששים . וזהו שסיימו שיתן לו כל פדיו שיוויים . ובכן החשבון מכוון : שוב ראיתי שכ"כ הכתיי פ' פקודי ומביאו זקני סגאון החסיד בש"ת בתוס' חמשים שקלים וכך היה כתוב בר"ת ח"ש וטעה הסופר וכתב חצי שקל . ונכון הדבר סכל הולך . אח"כ מצאתי שכ"ה בב"ר דאסתר :

דף יז ע"ב גמ' וכיון שנתקבצו גליות נעשה דין כו' : נ"ב סמך זה נאמר אחר שנתקנה ברכת בימי ר"ג כדאיתא פת"ה [ברכות כ"ח ב'] דהוו להו י"ט ברכות : רש"י ד"ה הבו לפניו כו'. נ"ב מדכתיב הבו ולא כתיב מה דיהבו אלא ה"פ אתם בני אלים הזכירו זאת לפניו אלים שהם

דף יח ע"א גמ' האחשתרנים בני הרמכים . נ"ב ראיתי בדברי כותבי חדושי המדינות שעדיין ידועים בארץ פרס והם מין גמלים בעלי תטוטרות ושמנה רגלים והם קלי המרוץ מאד :

דף יט ע"ב גמ' לא יצא ומתו לה כו' . נ"ב נראה שלא אמר ר"ח כך אלא אחרים תלו על ר"י . ע
אי

אינו נראה כן. אולי כ"ל ר"ת אמר את"כ שאחרים חלקו על רבו פקך. והיינו סך כמ"ש. וכן מורה ומתו לשון רבים. ומתו השני מוכרח לפרש כן עכ"פ:

דף ב ע"ב תוס' ד"ה כל כו' ימנה למתר בלא ברכה. נ"ב ושאר הימים בברכה:

דף כג ע"א גמ' שבעה רואי פני המלך: נ"ב בשבעה נמי כתיב מרואי סוף ספר ירמיה. ונראה דגירסת רואי הוא דדחקיה לרש"י לאתויי קרא דאחשורש ולא נתכוון לומר שכנגד אותן של אחשורש תקנום אלא לומר שאינם אלא שבעה אע"ג דכתיב בהו נמי מרואי (כמו בחמשה. דשייך בהו. למימרא דלאו חמשה לחוד הוו רואי פני מלך. דאיכא תו תרי) הך מ"ם איכא מ"ם המקלת דהא לא הוו יתיר משבעה בכלל. כדחזינן במלכות אחשורש דטפי משבעה ליכא. מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא להכי ודאי דהנהו שבעה דס"ס ירמיה נמי ז' הוא דהוו טפי לא אע"ג דכתיב בהו נמי מרואי. הלכך קרא להו תלמודא להני רואי. כלומר היינו כללא דרואים הו ליכא. וי"ל מ"ם זו שבפסוק דירמיה. לפי שהיתה אותה ברירה של רואי פ"ס עוברת משמשת רק שנה אחת. אח"כ מתמנים אחרים תחתיהם של אלו. והיו נמצאים רבים מהם אלא שלא היו רק ז' בזמן אחד. ולקח ז' מתוך כל הנמצאים או זקנים: **שם** יעקב מנאה. נ"ב דילמא ע"ש מקומו [ועי' תוס']: **שם** אבל אמרו חכמים אשה לא כו'. נ"ב נראה דהיינו סיכא דאפשר וריבא מיירי בדליכא שבעה (בהני עשרה דמצטרפי לדבר שבקדושה) דבקיאי למקרי ואיכא אשה בקיאה דלא סגי בלא דידה: **רש"י** ד"ה ביו"ט. לטרות כו'. נ"ב ואע"פ שאינו ממלאכת אנשים. צריכין לשמור הבית והבנים בעוד שנשותיהן עסוקות בצרכי סעודה גם צריכות סיוע אנשיהן:

דף כד ע"ב גמ' א"ל זיל אימא ליה כו'. נ"ב גם בכאן שבקיה רבי לענותנותיה. ואינו זר שכן מצינו בהלל זקנו [פסחים ס"ו] וגם בעניו מכל האדם שלא נמלט פעם מכעס וקפידא:

דף כה ע"ב גמ' דהויא להו כפרה. נ"ב ש"מ איכא נמי כפרה למתים בכה"ג אע"ג דאין להם כפרה בקרבן. ואית ליה קריא כפר לעמך ישראל לפי מש"ד רז"ל [בספרי] ומייתינא לה תו מדכתיב ואם נכלמו מכל אשר עשו צורת הבית וגו' והנכלמים הם שכבר מתו בארץ או בגלות: **שם** שרי לבזוייה כנ"ל ומלת ליה נמחק: **שם** בגימ"ל. נ"ב ערש"י בר גירתא. כי הא דשדר אנטונינוס לרבי גר גירא [ע"ז יו"ד ב']: **שם** שרי לשבוחיה. נ"ב אפי' בפניו מקצת [עירובין י"ח ב']:

דף כו ע"א גמ' מה היה בחלקו של יהודה הר הבית כו'. נ"ב היינו רובו. כמו ששנינו (רפ"ב דמדות) רובו מן הדרום כו' וגם במזרח ובמערב ודאי היה ליהודה חלק בו. אבל בצפון ודאי לא היה כלום ליהודה בו אלא לבנימין לבדו. כיון שהיה אולם והיכל כו' בחלקו של בנימין הלא משם לצפון כולו לבנימין כי למה יחתך חלקו של בנימין באמצעו שיטול בו יהודה. והרי כל ירושלים ממקום שהתחיל חלקו של בנימין משם ולצפון הכל לבנימין כמבואר שם בגבולו בספר יהושע ואין ליהודה אלא בנגב ירושלים ואף שם לא נטלו כל דרומה. הא ע"כ לא כל הר הבית במשמע. וכן אני אומר בלשכות והעזרות אינו כולל כולן אלא רובן ככולן זה מוכרח: **ע"ב** רבינא הוה ליה. נ"ב לזבוני. ונמלך בר"א אם ראויה לזריעה. יקננה [וגי' רי"ף ורא"ש אלא דב"כ „בארעיה" וכ"ה בתוס' לקמן כ"ח ב' ד"ה בתי]: **שם** זיל זבניה. נ"ב לאלא לשון זכר:

דף כז ע"ב גמ' במה הארכת ימים. נ"ב דשכר מצוה שכתובה בתורה בהאי עלמא ליכא וכמ"ש בלא"ש דאבות: **שם** ר"ה אינה גואה. נ"ב יל"ד מה צריך להודיע גנותו. וי"ל שבזה יש התגלגלות לר"ה דלא אהדר ליה לרב וכן למר משום דרב ארוך בדורו הוה כדאיתא בהמפלת [נדה כ"ד ב'] וכן בפרק ראשית הגז [קל"ז ב'] קרי ליה אבא אריכא ותשש ר"ה להשיב לו כברכתו כי אם תתקיים בו כמו שברך הוא לר"ה אזי לא יתכסה בו כל גופו ואולי לא יגיע למחצה ולשלים גופו לכן יפה השתיקה והניחו על שכר ברכה המובטח למברך בעין יפה. שכל המברך מתברך דכתיב וטוב עין הוא יברך: **תוס'** ד"ה ולא כו' אפי' כנוי דלא הוי גנאי. נ"ב כי מראה שאינו מתשיבו לקרותו בשמו. כמ"ש במדרש שהיה דוד מתרעם על שקראו אותו בן ישי כאילו א"ל שם. ול"ע שמצינו כ"פ בתלמוד שלא הקפידו על כך כמ"ש ב"ע חוץ מן הקרח הזה [בכורות כ"ח א'] וכן בן זכאי בן בתירא דכוותייהו טובא:

דף כח ע"א תוס' סד"ה אין כו'. נ"ב ע"ש בתוס' דע"ס שעולה לפי שיטתם בענין קידוש במקום סעודה ונ"ל שא"ל לדחוק דאע"ג דאין אוכלין בהן סעודת רשות אבל דמצוה שרי כמ"ש תוס' שם ודאורחין נמי דמצוה היא כדאיתא ריש מפנין [אבל נ"ל להתיר לאורחים גופייהו מה"ט ועמ"ש הר"ן בשם הרמב"ן בענין נ"כ שבבל ע"ת עשויין] וגם רבנן שרו בה בכל מידי דמהני להו כדאמרינן לקמן ועמ"ש שם בס"ד: **ע"ב** גמ' אמרי האי דעיילין כו'. נ"ב נראה דהיינו דווקא כשעומדים בחוץ ונכנסין מפני המטר דמחזי זילותא צריכי לה"ע אבל ת"ת שעומדים בב"כ ולומדים שם מותרים בכ"ד שנאה בה גם בישובם ואפי' בא"י ובלי תנאי כדאמר ריב"ל מאי ב"ר ביתא דרבנן ואיהו בא"י קאי ובישובן מיירי. ובזה אין סתרת למ"ש תוס' [ועי' בפוסקים בזה]: **שם** גמור מיני הא מילתא דאמר ר"ז. נ"ב לא בשם ר"י אמרה אלא כך היתה שומה בפיו. כמ"ש ר"ז:

דף כט ע"א גמ' רבש"ע עלוב כו'. נ"ב שאני ש"כ. ולא יכול לילך משם לבדו. ויל"ד אמאי מבעתו ליה ואבוה דשמואל ולוי דנפקו אמאי והא ודאי לא היו יושבים שם בטלים אלא עוסקים בתורה ואמר בסמוך דמצוה חביבה היא דכתיב אהבתי מעון ביתך ואמרינן [ברכות ח' א'] מ"ד אוהב ה' שערי ציון המצוינים בהלכה כו'. שמא באמת עסקו או בדבר הרשות דשרו להו כדלעיל דמקרי בי רבנן. וא"ת כי אתיא שכינה הו"ל לאעסוקי באורייתא. י"ל כיון דלא עסקי בה עד שאידנא לא מגנא הש"ג: **ע"ב** לבני מערבא דמסקי לדאורייתא בתלת שנין. נ"ב אפשר משום דאינהו פסקי לפסוקי בתלת כדאיתא פ"ק דקדושין (ד"ל ע"א) [ע"ש] אלא מיהא הא קשיא לי טובא דהאמרינן שילהי מכילתין עזרא תקן שיהו קורין קללות שבת"כ לפני עצרת ושל משנה תורה לפני ר"ה. וכה"ג מי מתרמי להו:

דף לא ע"א רש"י ד"ה קורין בעריות כו' מחמדתן: נ"ב הכי תנינן שילהי מכות והיא אקרא קאי מיהו בתר דכתלוהו אנשי כה"ג לעיניה דיצה"ר ואהני דלא מקני אינש בקריבתיה [יומא ס"ט ב' סנהדרין ס"ד א'] לא דייק לישנא דרש"י כולי האי דהאידנא לאו עבירה מצויה היא ואין יצרו תוקפו עליה. אלא הי"ל דלא אהני אלא לקריבתיה דהיינו אמו ואחותו ובתו ודכוותייהו דמשום קורבה דידיה ואכתי איכא א"א חמותו וכלתו ואחות אשתו. ובעו"ה בדור אחרון הלז חזר יצה"ר דעבירה לאיתנו הראשון אל פריצי בני עמינו הכת המודחת הרלה אחר נבי מודת לגאר שחת: **ע"ב** תוס' ד"ה משה כו' וקשה שאלו לא מתשבינן. נ"ב ר"ל אלו התוכחות שבנביאים אינן חשובין קללות:

בפסקי תוס' סי' א שנאספו והרגו כו'. נ"ב ח"ו לומר כן אלא שנעלו חרב בבה"מ ואמרו כו' כדאי' בשיטת י"ח דבר פ"ק דשבת [י"ז א']:

הגהות על הרא"ש

פרק א סי' א ומה שאנו מקדימין התענית ליום ס' כו'. נ"ב נ"ל טעם פשוט בלי דוחק עפ"ד ר"ת הנ"ל שי"ג זמן קהלה לכל שמתאספין לת"א. והכא די"ג אל בשבת א"כ מתאספין לת"א ביום הכניסה וגם משום דהוי יום קריאה לבני כפרים דבשחל י"ד אחר השבת כפרים מקדימין ליום הכניסה: ואע"פ שאמרו מקדימין מותרין בתענית ואם בני כפרים מתענין בו עם שהוא יום ק"מ שלהם. כ"ש בני כרכים ועיירות שעושין אותו יום תענית שהרי הוא יום קהלה לכל בשביל כך. ועלת"ש: **סי' ו** כי קתני אדיום ומיהו מדקתני כו'. נ"ב פי' אע"ג דמהכא שמעינן דלילה נמי מ"מ מדקתני בהדייהו מ"מ דיממא. ודלילה לא תני בהדי הנך דכשר כל הלילה:

פ"ב סוף סי' ב מתקא. נ"ב נ"ל היינו שקורין בל"א גליימב"ע שטחין הנייר בטיחה וממחקין אותו שע"י נעשה חלק:

בפירוש המשניות להרמב"ם ריש פ"ד ראה הנזכור. נ"ב כך הוא דרך לשונו לדבר על סקריאה בנזכור. וכן נשתמש בו עוד להלן במשנה אחרונה שבסוף המסכת: סליק

חדושים והגהות

מאת הגאון וכו' מוהר"ר אלעזר לנדא זצ"ל

דף ג ע"א גמ' דאמר רב יהודה אמר רב כהנים בעבודתן. נ"ב בערכין דף ד' הגי' רב יהודה אמר שמואל ובחידושי ביארתי הגי' הנכונה:

דף ד ע"א תוס' ד"ה נשים חייבות כו' דלא עדיפא אשה מאנדרוגינוס. נ"ב לא היו צריכים לזה דבתוספתא עלמה הייס דנשים ועבדים וקטנים פטורים ממקרא מגילה והיינו ע"כ דאין מוציאות אחרים ידי חובתם וכן הביא הרא"ש והתוספתא בהיום זה בשם בה"ג:

דף כא ע"א גמ' וכרבי יוסי כו'. נ"ב צריך ביאור הלא גם לרבנן דטפחו של מסדר בנגד טפחו של מסלק יכול להיות כל היום ואתיא מתניתין נמי כרבנן: **שם** שלא יהא שולחן בלא לחם. נ"ב ע"ש וא"ל שלא ילין שולחן בלא לחם: סליק

מאת הגאון וכו' מוהר"ר ברוך פרענקל תאומים זצ"ל

דף ב ע"א גמ' אין כ"ד. נ"ב יעוי' תוס' גיטין דף לו ע"ב ד"ה אא"כ: **שם** רש"י ד"ה אלא שהכפרים כו' שיקראנה להם אחד מבני העיר כו'. נ"ב יעוין תוספות יבמות דף יד ע"א ד"ה כי אמרי: **ע"ב** אלה המצות. נ"ב מגילה דף עז יעוין תוס' בכורות דף מח ע"א ד"ה מפי תגי ותוס' יבמות דף ל ע"ב ד"ה וליגמר מיניה:

דף ג ע"א רש"י ד"ה דאינהו נביאי כו' והוא לא נבתלה לישראל כו'. נ"ב יעוין רש"י לקמן יד ע"א ד"ה נביאה כו':

דף ה ע"א גמ' שעות לחדשים. נ"ב יעוין תוספות חגיגה דף יז ע"ב ד"ה אמרה תורה:

דף ו ע"ב תוס' ד"ה כאן כו' וי"ל דודאי אוכל נפש כו'. נ"ב יעוין תוס' ביצה דף ג' ע"א ד"ה גזירה ומה שציינתי שם: **שם** דעדיף טפי כשהוא עשוי כו'. נ"ב יעוין שבת דף קלד ע"א מהו לגבן כו':

דף ח ע"א גמ' וכלים שאין עושין בהם אוכל נפש כו' הגאת מאכל היא כו'. נ"ב יעוין רש"י פסחים כט ע"ב ד"ה לא יאכל:

דף יד ע"א גמ' וכי מראין דם. נ"ב יעוין נדה דף כ ע"ב רבי ראה דם בלילה: **שם** רש"י ד"ה נבואה שהוצרכה לדורות כו' מדוע דרשתי כו'. נ"ב יעוין דה"ב כה: **שם** בסה"ד שנים לא ידעתי. נ"ב יעוין סנהדרין דף יז ע"א ר"ב אמר כו':

דף טו ע"א תוס' ד"ה ודתי כו' תלי שקל כו'. נ"ב יעוין במדרש רבה במג"א ע"פ ואם על המלך טוב משם מבואר דלפי החשבון ס' ריבוא נתן ביד כל אחד חמשים שקלים והיינו כערך הקצוב בתורה בפרשת ערכין מבן עשרים ועד בן ששים שנה חמשים שקלים וכיון שחצי שקל לכ"א עולה למאה ככר עולה חמשים שקלים לכ"א עשרת אלפים ככר וכן מפורש במתנות כהונה:

דף טז ע"ב גמ' במתניתא. נ"ב יעוין ברכות דף לג ע"א:

דף כ ע"א תוס' ד"ה דכתיב כו' וי"ל דהכא מייתי הדרשה כו'. נ"ב יעוין תוס' סוכה דף ל' ע"א ד"ה כי יקריב:

דף כא ע"ב גמ' מעלין בקדש. נ"ב לעיל דף ט' ע"ב יומא יב ועג הוריות דף יב ברכות כח שבת כא שלא להוריד מקדושה מנחות לט ולט וברש"י לקמן דף כ ע"א ד"ה א' ב':

דף כב ע"א גמ' אין מתחילין. נ"ב יעוין תוס' לקמן דף לא ע"ב ד"ה מתחיל:

דף כו ע"א גמ' והמוכר ס"ת ומכר. נ"ב כן הוא באלפסי וברא"ש ובהגה"מ פ"י מהלכות ס"ת ובכ"מ שם:

דף לא ע"ב תוס' ד"ה מתחיל כו' ואין מתחילין כו'. נ"ב לעיל דף כב ע"א ויעו"ש תוד"ה אין מתחילין:

באשר"י פרק ב דין ב והא דאמרינן לעיל תפילין כו' פי' ר"ת כו'. נ"ב בתוס' גיטין דף ו' ע"ב ובמנחות ל"ב מובא דעת הר"ת גם בתוס' סוטה דף יז ע"ב: **שם** מכאן ואילך השיטה העליונה כו'. נ"ב כלומר אף שאיננה משורטטת מועלת לפטור מן השירטוט השורות שלאחריה שנזכר בהם פסוקים כן מפרש הט"ז ביו"ד סי' רפד ס"ק א': **שם** לכתוב כל השיטה ביושר כו'. נ"ב ז"ל הטור יו"ד סימן רפד יודעים לאמן כו' לכתוב על השיטה העליונה בלא שרטוט עכ"ל: סליק

מאת הג"מ יחיאל היילפערן זצ"ל (בעהמ"ס סדר הדורות)

דף ח ע"ב גמ' דתני רב שמואל בר יצחק קמיה רב הונא כו' אמר ליה רבא. תיבת ליה ט"ס דרבא לא ראה את ר"ה:

דף כב ע"א גמ' דהא רב אמי ורב אסי כהני חשיבי. נ"ל רבי אמי ורבי אסי: סליק

קרני ראם מאת הג"מ אהרן משה טויבש זצ"ל

דף ח ע"א תוס' ד"ה אין. אע"ג דקתני. נ"ב אין דבריהם מובנים דהא לפי המסקנא משמע דאין בין דוקא ועיין בתוס' ר"פ מרובה שם: סליק

מאת הג"מ יצחק אייזיק חבר זצ"ל

דף ד ע"ב תוס' ד"ה ויעבירנה כו' ופי"ל דלסכי כו'. נ"ב עי' תוס' סוכה מ"ג ע"א ד"ה ויעבירנו דתיכון זה כתבו רש"י שם ודחו שם התוס' פי' זה:

דף כט ע"ב גמ' ובכ"ה יושבין במקדש. נ"ב הטעם כי אנן קי"ל לתקופה כר' יהושע דהעולם נברא בכ"ה באדר יום ראשון למע"ב ובמעמדות קורין במע"ב שאלמלא מעמדות כו' ולכן אז יושבים במקדש לערך שקלים חדשים לקרבנות:

מאת הג"מ זאב בן אריה זצ"ל

דף ז ע"ב רש"י ד"ה את לא תעשה כו' זקן ואינה לפי כבודו כו'. נ"ב ע' מהרש"א ופ' רש"י שבת פ"א ע"ב ד"ה שדותה כו':

דף יא ע"א גמ' ואלו הן אחאב ואחשורוש כו'. נ"ב ע' דרשות מהרא"ח פ' תצא דף נ"ב ע"ב:

דף יב ע"א גמ' שאלו תלמידיו את רשב"י כו'. נ"ב ע' מדרש שיר השירים על פסוק זאת קומתך דמתה לתמר כו' [א"ה דשם איתא דרשב"י ס"ל משום שאכלו מסעודתו וכו' ומשום וכשלו איש באחיו בעון אחיו שכל ישראל ערבים זה בזה ע"ש וע' שבועות ל"ט וסנהדרין מ"ג ב'. ולא קשה ע"ז וכי משוא פנים יש בדבר שלא נתחייבו מיתה ממש על אכילתם רק נענשו בפחד מיתה לבד ובל"ז ג"כ ל"ק וכי משוא פנים יש בדבר שהרי הסרת טבעת החזירן למוטב יותר ממ"ת נביאים ואין לך דבר שעומד בפני התשובה. רק באשר ברביעי לגילות הרלים נתלה המן ומתמתא כבר נתבטלה הגזירה בשמים. ע' טורי אבן ע"ז א' על תנא לו הכין. ולא נודע עוד לרוב ישראל החוטאים ולא שבו עוד לכן פריך וכי משוא פנים כו'. משא"כ אם משום שנהנו מסעודתו שהחוטאים היו רק אנשי שושן להם נודע מיד ושבו כמ"ש לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו כו' וגז"ד של צבור נקרע לכו"ע בתשובה ותפלה כמ"ש בר"ה י"ז ב' וא"כ ל"ק כלל וכי משוא פנים יש בדבר:

דף טו ע"א גמ' מיתיבי ברוך כו' ושריי' כו'. נ"ב ע' סדר עולם פ' עשרים [א"ה שם איתא בזה הלשון ברוך בן נריה ושריה בן מחסיה ודניאל איש המודות כולם בימי נבוכדנצר. מרדכי היהודי וחגי זכריה ומלאכי כולם נתנבאו בשנת שתים לדריוש כו' ע"ש]:

דף כז ע"א גמ' ואלישע דעבד ברתמי הוא דעבד. [א"ה ע' חתם סופר או"ח סי' קנ"ח קנ"ט. אמנם כאן מפורש במקרא ספרה נא לי את כל הגדולות אשר עשה אלישע ויהי הוא מספר למלך את אשר החיה את המת. וגם מקום שהחיה אותו מפורש במקרא (מלכים ב' ד') ויסגור הדלת בעד שניהם ויתפלל אל ה']:

דף לב ע"א תד"ה גוללו כו' מגות ה' ברה כו'. נ"ב ע' אבודרהם דף ל"ט: סליק

מאת הג"מ שמואל שמלקא טויבש זצ"ל

דף י ע"ב גמ' אמר ר' יוחנן. נ"ב נ"ל ר' יונתן כי ר' יוחנן לא ס"ל כן כמ"ש בשמות רבה פכ"ג ע"ש וביפ"ת. וגם בסנהדרין נקיט יונתן ע"ש דף ל"ט. והרה תמיהת הצל"ח ברכות דף יו"ד עלה דראה מפלתן של רשעים אמר שירה שאמר ר"י עי"ש והבן:

דף יז ע"ב תוס' ד"ה ודוד. תרתי ניניהו. נ"ב עיין דרישה או"ח סי' קי"ז דכתב להקשות ע"ז כיון דתרתי ניניהו א"כ הדקה"ל שם הני י"ח י"ט ניניהו עיי"ש. ולא נהירא לפע"ד דשפיר הוי י"ח מאשר תרתי ניניהו דאם חדא ניניהו ולמה רגשו חדא לא הוי אלא י"ז. גם מ"ש ביישוב דברי הטור דרש"י היה גורס שם דלמנצח ולמה רגשו חדא ניניהו ע"ש אינו דהא רש"י גרס התם דאר"י בריה דר"ש ומסיים שם דאשרב"נ אר"י כל פרשה שהיתה חביבה על דוד פתח באשרי ומסיים באשרי אלמא דאשרי ולמה רגשו חדא הוא:

דף יח ע"ב תוס' ד"ה נקוט. ומכאן סומך. נ"ב עיין תוס' ברכות י"ג ע"ב ד"ה שואל:

דף יט ע"א תוס' ד"ה על הספר. ולא בהותו של עפצים. נ"ב עיין ר"ן פ"ב דגיטין עלה דככל כותבין שכתב דאדרבה סתם דיו הוא של עפצים כדאמרינן בירושלמי מטיל בו דיו שאין בו עפצא. אלמא סתם דיו יש בו עפצא. וכי מרבינן הכא מכל דבר המתקיים מי עפצא היינו מים שנשורו בו העפצים בלי שום בישול ולא הוי דיו עד לאחר בישולו שהוא מתבשל עם אותן דברים שמערבין עמו וכשמתייבש נעשה קורטא עכ"ל ע"ש. ולפ"ד מיושב הכל:

דף כב ע"א תוס' ד"ה אין מתחילין. וגם יש להם לתשוב. נ"ב עיין מג"א סי' קל"ח ע"ב מ"ש בזה: תוס' ד"ה ואם איתא. בשני פסוקים סמוך לפרשה. נ"ב ר"ל דהוי חשש שיאמרו שמותר לסיים בפסוק סמוך לפרשה. והו"ל לדלג תני פסוק כדי שלא יעקר תקנת חכמים דאין משיירין בפ' פחות משלשה פסוקים. והך חששא מראשון שלא קרא אלא ג' פסוקים ליכא כיון דדולג ופוסק באמצע וע"ז תירץ דלמ"ד פוסק האי ידעינן דאינו פוסק ודולג באפשר. זולת למ"ד פוסק הוי ס"ד אף היכא דאפשר פוסק וע"ז מבני דהיכא דאפשר אינו דולג דחושש לנכנסין דיאמרו דלא קרא הראשון רק שלשה פסוקים ותו אינו דולג בכה"ג דקרא ראשון כדי לתקן חשש הנכנסין דיאמרו שמותר לשייר פחות מג' פסוקים סמוך לפרשה כיון דמ"מ יהי' החשש הנכנסין נגד הראשון. עיין מג"א א"ח סי' קל"ח ע"א ודו"ק: בגמ' ואמצעי דולגין. נ"ב עיין בשורי אבן שהחזיק במעות הגאונים דאפרשת תודש קאי אולם מ"ש דבזה ניחא דנ"ל דאמצעי דהשני דולג דליכא למימר דהשלישי דולג דהא יש חשש הנכנסין כששני דולג ונכנסין שילוי שיל משא"כ בשלישי יש חשש היוצאין עיי"ש. ולא דק דהא כשידלג השלישי יהי' חשש היוצאין והנכנסין דיאמרו שהשני לא קרא רק שני פסוקים ודו"ק:

דף כג ע"א תוס' ד"ה חד אמר. בסופו יחזור ויקרא. נ"ב בברכה. כן כתב במס' סופרים פרק בתרא ועיין מג"א קל"ז ס"ק ו': **ע"ב** בתוס' ד"ה אין פורסין. שמא לא יכוונו לבם. נ"ב עיין תוס' ברכות כ"ט ע"א ד"ה מפני:

דף כד ע"א גמ' תניא אידך. נ"ב עיין יומא ס"ט ובסוטה א' וצריך ישוב. ועיין פרישה א"ח סי' קס"ד ודו"ק: בתוס' ד"ה ואינו עובר. ומי שנתמלא זקנו. נ"ב עי' מג"א או"ח נ"ג ס"ק ט'. ועי' רמב"ם פ"ד מהל' תענית: בא"ד משהביא ב' שערות. נ"ב דהך ולירד לפני התיבה מיירי בתענית צבור דאסור אפי' באקראי. ורצוי לעשות ש"ץ מיירי בקביעות. ומה שתמה מהרש"א ממ"ש בתוס' חולין דש"ץ קבוע להתפלל בתענית, ככר הרגים בזה בכ"ב ת' או"ח סי' י"ג. אמנם זקיני הב"ח הגי' בתוס' ולהתפלל. וכן ברש"ל הגי' או ע"ש:

דף כו ע"ב תוס' ד"ה תשמישי קדושה. רוב אותיות של שדי. נ"ב עיין רש"י ברכות כ"ג ד"ה שלג:

דף לא ע"ב תוס' ד"ה משה. עד שיסדיר הפרשה ג' פעמים. נ"ב בילמדנו שם כתב ב' או ג"פ ומדרשם דאז ראה ויספרה א"נ רק ב"פ וכדדרבנן דר"א דס"ל שני פעמים אז ראה ויספרה תרי אחד הכינה וגם חקרה הכי שנים עיין ילמדנו ויקהל ומדרש רבה כי תשא. ומה דנקיט ג"פ ע"כ מיירי דאינו מורגל בשני פעמים אבל שני פעמים צריך אף שהוא מורגל בפעם אחת ועיין בהגהותי לש"ע או"ח סי' קלט: סליק

חדושים והגהות למסכת מגילה

מאת הרב הגאון האמתי מופת הדור כמוהר"ר **צבי הירש חיות** זצ"ל אב"ד בק"ק זאלקווא והגליל.

דף ב ע"א גמרא מנלן כדבעינן למימר לקמן. נ"ב עי' תוס' זבחים פט ע"א דהקשו דאיך שייך לסקסות כדבעינן למימר לקמן אחרי שאין סטעם מפורש במשנה ורמז לזה הרב מהרי"ב כאן ועי' ס' יד מלאכי סי' תמ"ה. ואולם שמעתי פירוש נכון בדברי הש"ס כאן דהנה ידוע לשון מנלן אינו נופל רק על ענין אשר נלמד מדברי תורה או מדברי קבלה אבל ענין דרבנן לגמרי שייך מאי טעמא. וככר דברתי בחי' לחגיגה ור"ה ועתה מצאתי ג"כ עוד סמך מש"ס פ"ק דגיטין דבעי בלילא מנלן דאסור אמר מדרבנן ע"ש. והנה כאן מקשה הש"ס מנלן משמע דהוא דברי קבלה עכ"פ והרי החכמים תקנו ומשני אנן קאמרינן מכדי אנשי כנסת הגדולה תקינהו ומדוקדק בדברי רש"י אנן דמיבעי לן מנלן וכן במ"ש ד"ה אלא פשיטא ודאי מיבעיא היכא רמיזא ומנלן ע"ש והיינו כאן דיש לו רמז בדברי המקרא נופל לשון מנלן וקושי' בגמרא היתה רק על תיבת מנלן: שם זמן קהלה לכל הוא. נ"ב עי' רא"ש כאן שהביא בשם ר"ת דהפי' זמן קהלה לכל הוא שנתקבצין לתענית. והנה הדבר תמוה מאוד שלא התעורר כי כן בתנחומא פ' בראשית מבואר בהדיא כדבריו די"ג זמן קהלה מפני שמתאספין לתענית ור"ת כתב זאת מסברא דנפשיה וסיים עוד ומכאן סמך לתענית אסתר. אולם כבר הוכיח מורי הגאון מהר"ז מרגליות ז"ל סי' כ"ז דבתנחומא יש הוספות מאחרונים ובפרט בפרשיות הראשונות: **ע"ב** גמ' אלא לריב"ק כו' אלא עיר ועיר למאי אתא. נ"ב קצת צ"ע מדוע בדרשת המקרא אליבא דת"ק נקט מדינה ומדינה בין מוקפות מיב"נ ובין מוקפות מימות אחשורוש ועיר ועיר בין שושן לשאר עיירות ואולם בדרשתם אליבא דריב"ק נקט בסיפך דמדינה ומדינה לחלק בין שושן לשאר עיירות והיה לו לומר ג"כ דעיר ועיר לחלק בין שושן לשאר עיירות ועומק המקרא נופל יותר כפי הדרשה אליבא דת"ק דהנה מדינה כוללת הרבה עיירות ושייך שפיר סדרשה בין מוקפות כי רבים המה משא"כ עיר ועיר היינו בין עיר אחת היינו שושן לשאר עיירות וצ"ע [א"ה עי' ג"י רש"י בזה ומתורץ קושיתו]:

דף ג ע"א גמ' תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי ר' אליעזר ור' יהושע. נ"ב הנה לפ"ז קשה לי איך תרגם אונקלוס ריש פ' תצא ועשתה את צפרניה ותרבי ית טופרי הרי דעת ר' אליעזר בספרי שם ובש"ס יבמות מח ע"א דתקוץ וא"כ תרגם אונקלוס שלא כשיטת ר' אליעזר וצ"ע: שם יונתן מפי חגי זכריה ומלאכי. נ"ב אין הכוונה מה שמשמע מפיהם דהרי חגי זכריה ומלאכי קדמו ליונתן תלמיד הלל הזקן יותר מן שלש מאות שנה רק הפי' שאסף בתרגומו הביאורים שהיו מקובלים בע"פ מן הנביאים הללו וכן סורגלו בכל עת לשמש בלשון זה עי' (ר"ה יט ע"ב קידושין מב ע"א יבמות טז ע"א) ועי' רמב"ם פי' מהל' כלי המקדש ה"ב ולא יתגרו ביזע פי' יונתן מפי הנביאים ממקום שמזיע ע"ש: שם משפחה ומשפחה למאי אתא. נ"ב ראוי להתעורר דבדברי ר"י בר חנינא לא נזכר רק משפחות כהונה ולויה מבטלין ובאין לשמוע מ"מ ואולם בדברי ר"י אמר רב וכן בברייתא נזכר ג"כ ישראל במעמדם. וצ"ל דהנה ריב"ח קאי על המקרא לדרוש משפחה ומשפחה ופשיטא דלא משמע רק שתי משפחות ועוד דישראל אינם נקראים משפחה. משא"כ ר"י אמר רב וכן הברייתא דלא קאי על דרשת המקרא רק לקטו דבריהם לדינא תפסו שפיר בלשונם גם ישראל במעמדם דהרי ק"ו הוא ומה כהנים ולוים מבטלים מכ"ש ישראל וזה אמת ועי' ג"כ פני יהושע כאן: שם מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין ת"ת ובאין לשמוע מ"מ. נ"ב חכם אחד בתשובת מורי הגאון בית אפרים ס"י הקשה דאיך שייך לשון מבטלין ת"ת דהרי קריאת מגילה נקראת ג"כ תורה. ואי דקאי על הסילוך הרי קי"ל מגילה בזמנה קורין אותה ביחיד ע"ש. ולי נראה כיון דאמרינן לקמן ה ע"ב רבי בטבריי' הוה ונסי דלרבי פשיטא לי' דמוקף חומה מיב"נ הוה. מ"מ מספקא לי' ואפשר עוד לשאר בית רבי דמספקי להו וקרי בי"ד ובט"ו וא"כ לא הוי מגילה בזמנה ושוב נופל שפיר לשון מבטלין ת"ת היינו על ההליכה דלא היה ידוע להם זמנה: רש"י ד"ה וישראל במעמדם. תשמרו להקריב לי במועדו האיך שומר. נ"ב דברי רש"י הללו תמוהים דהרי ממקום שהביא רש"י (תענית כו ע"א) לא דייקו הן במשנה והן בברייתא מלשון תשמרו רק מקרא אחרינא דכתיב צו את בני ישראל את קרבני לחמי ואיך קרבנו של אדם קרב ע"ש וצע"ג: **ע"ב** רש"י ד"ה את ל"ת דכתיב לא תוכל להתעלם כגון זקן ואינו לפי כבודו. נ"ב דברי רש"י הללו תמוהים דהרי ברכות יט ע"ב אמרינן דמזקן ואינו לפ"כ א"א לגמור דאיסורא מן ממונא לא ילפינן ושם מוקי לסך דגדול כה"ב על לא תסור עי' מהרש"א שהתעורר בזה. ולי קשה יותר דהרי עירובין מ"א פירש"י סך דגדול כה"ב שדוחה ל"ת היינו לא תסור. וביותר תמוהים דברי הרא"ש בהל' כלאי בגדים שכ' על הך דר"י א"ר אין חכמה ואין תבונה כ"מ שיש ח"ה א"ח כבוד לרב נראה דוקא בדאורייתא אבל בדרבנן לא כדמוכח בברכות מהך דבא בטעורה וכן מהך דגדול כה"ב דמיירי בלא תסור וכבר תמה הרב מע"מ דאיך שייך לשון נראה אחרי שכל סוגיית הש"ס ברכות סובבת על קוטב זה ונראה דהנה תוס' והרשב"א והרמב"ן בתוס"א שער הכהנים הביאו גירסת הש"ס ברכות דהא דל"י מכהן ונזיר משום כהן שאני דהוי לאו שאינו שוה בכל ושוב לק"מ ג"כ מהך דמדלגין אמסך דבא בטעורה דמכהן ל"י וכן הך דגדול כה"ב קאי על זקן ואינו לפ"כ כמ"ש רש"י כאן אבל כב"מ מפי' איסור דרבנן אינו נדחה מפני כה"ב וא"כ לדקו דברי הרא"ש דכ' ונראה דבאמת למסקנת הש"ס לפי ג"י הרמב"ן והתוס' דכהן שאני מפני דלאו שאינו שוה בכל א"כ ל"ק מהך ברייתות בלא"ה וצ"ל להחליט דלא תסור נדחה מפני כה"ב רק מסדור ל' הש"ס ברכות משמע דתי' זה בתרגומו בל"ת הוא העיקר אבל אינו הכרח ונופל שפיר לשון ונראה [ועי' ספ"ג דמנחות וש"מ]. וכן הוא באמת שיטת רש"י עירובין שהבאתי אולם כאן במגילה היה קשה לרש"י דהרי מגילה הוא דברי קבלה וכדאורייתא דמי עי' ה"ג שחישב למ"ע ועי' או"ח סי' תרפ"ז ואיך מייתי מהך דגדול כה"ב שדוחה ל"ת הרי כאן דברי קבלה הוא. ומפ"ז פירש"י דעתה מוקמינן להך דכה"ב בזקן ואינו לפ"כ ועובר על לא תוכל להתעלם אע"ג דד"ת הוא משום דאתיהיב למחילה ה"נ דומה לזה דהרי אפשר לקרות מגילה אח"כ כמ"ש הר"ן והרא"ש עי' טו"ז ומג"א סי' תרפ"ז ועי' ג"כ פ"י כאן:

דף ד ע"ב רש"י ד"ה ויעבירנה ד"א ברה"ר ואפילו לן בשדה ומגילה בידו יש לגזור. נ"ב כוונת רש"י בזה לתרץ קוש' התוס' דלמה לא קאמר הש"ס יוליאנו מן רה"י לרה"ר דשכיח טפי. ומפ"ז כ' רש"י כאן אפילו בלן בשדה ומגילה בידו דבכה"ג לא שייך שיוליאנו מרה"י לרה"ר דבשדה אין כאן רה"י בכה"ג שייך גזירה דשמא יוליאנו ד"א ברה"ר וזה אמת בדברי רש"י:

דף ה ע"א רש"י ד"ה בזמנה בי"ד. נ"ב עי' תשובת כנסת יחזקאל סי' י"ט ואו"ח שהתעורר מ"ט לא נקט רש"י גם ט"ו לבני כרכים ועי' טור סי' תרפ"ז מגילה בזמנה בי"ד שהוא עיקר זמנה ועי' ב"י שם ואפשר לומר כיון דמצינו בירושלמי פ"א דשקלים הכל יוצאים בי"ד שהוא עיקר זמן קרייתה א"כ גם לענין זה רק י"ד נחשב ולא ט"ו לבני כרכים וראיה לזה ג"כ מה שמצינו דסמכו בית רבי לבטל תלמוד תורה בשביל מגילה והבאתי לעיל קוש' מורי בית אפרים דהרי מגילה ג"כ נקראת תורה ואי משום הסלוך הרי בזמנה קורין ביחיד. והנה לעיל כ' דבית רבי מספקא ליה אולם מצאתי בטורי אבן כאן שכ' דבית רבי היינו כל תלמידי רבי אשר בלי ספק הלכו בשיטת רבם ובלי ספק קראו בטבריא בט"ו וזה אין בכלל בזמנה וצריך דוקא עשרה ושוב ניחא דבטלו הסילוך ומכאן ראיה דוקא בי"ד קורין ביחיד וכן לק"מ על דברי התוס' ג' ע"א מבטלין דהקשו יעשו עבודתן ויקראו מגילה אח"כ ותי' דטוב לקרות עם הצבור ולכאורה הרי מגילה בזמנה קורין אותה ביחיד ועי' ר"ן כאן שהתעורר בזה אבל לפי הנ"ל ניחא דמבטלין עבודתן היינו בירושלים מקום עבודה וירושלים הוא מוקף חומה (ערכין לג) וקורין בט"ו ובכה"ג לא נאמר הדין דמגילה בזמנה קורין ביחיד: רש"י ד"ה ותם. וחזר על עשרה וקיבלן. נ"ב כוונת רש"י דקשה סלשון הוה עובדא ותם ליה דמשמע דמקרה קרה והרי פורים בכל שנה איתא וקרא בעשרה ומפ"ז כתב רש"י דמכל שנה אין ראיה דבלי ספק היה עשרה נתאספין תמיד אבל רב וקרא עמהם. ובכ"ז אין ראיה דתם לדר' אסי דבאמת גם לכתחלה ביחיד רק שהיה אצלו תמיד עשרה ואולם היה עובדא ואתרמי שלא היה עשרה וחזר לקבץ עשרה מזה נראה דתם לדר"א ופשוט. ועוד י"ל לשיטת הראב"ד הובא בב"י תר"ל דהיכא דקראו פ"א באותה העיר בעשרה שוב גם ביחיד מותר לקרוא ולברך כיון דהוה פרסומי ניסא באותה העיר ע"ש וא"כ י"ל דבזה פליג רב ור"א דמפ"ז ס"ל לרב בזמנה בעשרה כיון שבלי ספק הכל קורין והיה כבר פרסום ור"א ס"ל דכל יחיד חייב לפרסם הנס. ועפ"ז ניחא ג"כ לייסב קוש' הרב טורי אבן לשיטת הפוסקים דגם בדיעבד לא יצא בלא עשרה א"כ בהך דבן עיר שהלך לכרך דבדעתו לחזור קורא במקומו והרי הוא יחיד בכרך ומ"מ קורא במקומו אבל לפי הנ"ל ניחא כיון שהיה כבר פרסום הנס ע"י קריאת בני הכרך שוב בכה"ג לכ"ע יצא בדיעבד ביחיד ולשון הוה עובדא ותם לדר"א לאו דרב הודה לדר"א רק דהיה עובדא דרב במ"א שלא היה בעיר מנין פרטי אשר קראו שמה המגילה ובכה"ג גם רב מצריך עשרה כיון שלא היה בעיר הזאת פרסום כלל אבל היכא שיש בעיר מנין. פרטי שקראו המגילה בפרסום שוב גם יחיד רשאי לברך לכתחלה דרב לא החמיר כר"א אף לכתחלה ועפ"ז ג"כ שיטת הרמב"ם פ"א מהל' חנוכה ומגילה ה"ז דלא הביא הדין דלכתחלה בעשרה ועי' הה"מ ולח"מ שם אבל לפי הנ"ל ניחא דהרמב"ם הוכיח כן מלשון הוה עובדא דרב לא החמיר כר"א רק ע"פ מקרה שלא קראו בעיר בעשרה אבל זולת זה עדיין רב בשיטתו עומד דגם לכתחלה ביחיד: שם ד"ה ערב שבת זמנם. ואע"פ שלא בזמנם כזמנם. נ"ב הכל תמהו על שיטת רש"י דהרי כאן הכל קורין בע"ש ואיכא פרסום נס ועי' פ"י וכנסת יחזקאל וטורי אבן ובכנ"י מפרש דהך ומי אמר רב קאי על דהוה עובדא ותם רב לדר"א והרי שם מפרש מה זמנם אפילו ביחיד ראינו דלא הדר לדר"א ע"ש. ויש להתעורר (תענית כט ע"א וע"ב) חשיב שמה כל המימרות מר"י בריה דר' שמואל בר שילת בשם רב ולא חשיב ג"כ הך מימרא דהכא דג"כ ר"י בריה דר' שמואל בר שילת אמרה משם רב וכה"ג הקשה ג"כ הטורי אבן לעיל ג' ע"ב דחשיב כל המימרות דר"י ואיתימא ר"ח בר אבא ובשמע הך (סנהדרין ח ע"א) אשר תלמדם אר"י ואיתימא ר"ח בר אבא: **ע"ב** תוס' ד"ה ובקש. וי"ל דלא רצה לעקרו אלא מתוספת שיש בו יותר משאר תעניות. נ"ב עי' לעיל ריש מגילה דמקשה הש"ס דאנה"ג כנה"ג י"ד וט"ו תקון איך אתו רבנן ומתקני הרי אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו והרי שם לא עקרו רק קריאת המגילה דשמחה אינה נוהגת אלא בזמנה [כמש"ש כאן בגליון התוס' א"ש] וצ"ל דגבי פורים קריאת מגילה הוא העיקר. וכן מ"ש התוס' בתי' השני דרבי רצה לקבעו בעשרה ובכה"ג לא נקרא עקירה א"כ קשה בהך דריש מגילה דג"כ קבעו חכמים זמן אחר ומ"מ חשיב ליה הש"ס לעקירת דברי ב"ד חברו וצ"ל דודאי עקירה מזמן לזמן עקירה הוה ואלמלי הכא משום שיש טעם וסיבה לעקירה זאת משום שרובו של היכל נשרף בו ומכאן הבאתי ראיה לשיטת הרב שיטה מקובצת כתובות ג' ע"ב סוגיא דלדרוש להודעת גם שרי ומובא ג"כ ביד מלאכי מ"א סי' ס"ה דהיכא דיש טעם וסברא דאם היו המתקנים שומעים טענות המשיבים אולי היו מודים לדברי הטוענים אין זה בכלל אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו והארכתי בזה במאמר משפט ההוראה:

דף ו ע"ב גמ' ותנא מקרא מגילה והס"ד מתנות לאביונים דהא בהא תליא. נ"ב כמו דאמרינן לעיל ד ע"ב שעיניהן של עניים נשואות למקרא מגילה ועי' דף ה ע"א במשנה אע"פ שאמרו מקדימין ומאחרים במתנות לאביונים ועי' טורי אבן שם:

דף ז ע"א גמ' שלא כתבתי לך שלישים ולא רבעים. נ"ב הנה פי' הרב פני יהושע נכון ואמת דמרדכי ואסתר רצו שיהיה המגילה שלהם נכתב והנה לא היה באפשרות לכוללם בכתבי קודש כיון שלא ידעו עדיין רמז לזה וא"כ אסור להוסיף על כתבי קודש ואם לעשות מגילה זאת מדור בפני עצמה אסור דנאמר כתבתי לך שלשים היינו כתבי קודש שלשים תורה נביאים וכתובים דוקא ולא לספח עוד סדר רביעי ועפ"ז כבנתי ג"כ לשון סדר עולם בסופו וז"ל עד כאן היו הנביאים מתנבאים ברוח הקודש מכאן ואילך הט אזנך ושמע לדברי חכמים וכו' ונאמר הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת ולכאורה קרא זה אין לו ענין להפסקת הנבואה אבל לפי הנ"ל ניחא כיון דכתב שלשים ודרשינן ולא רבעים והיינו אסור להוסיף מאומה על כתבי קודש והטעם שכיון שכבר נפסקה הנבואה מישראל שוב לא יוכלו שאר הנביאים להתדמות לכתבי קודש וכנון: שם תני רב יוסף שתי מתנות לאיש אחד. נ"ב שאלני חכם אחד מופלג מדוע אין מברכין על מ"ע דדברי קבלה דמשלוח מנות כמו שמברכין על מקרא מגילה וא"ל כמ"ש הרשב"א סי' י"ח דאין מברכין על מצות לדקה כיון דאין בידו של נותן לקיימה דאם אין העני מקבל הלדקה הרי לאו כלום עביד וכאן נמי. אולם איפכא מבואר באו"ח סי' תרצ"ה ס"ד דאפילו לא רצה לקבל מ"מ המשלח יצא ידי מצוה. והנה החכם הזה ירצה להחליט דמשלוח מנות אינו מצוה רק מנהג נביאים וכמו דקי"ל דאין מברכין על חיבוט ערבה דמשום דמנהג נביאים ואין מברכין ע"ז. אולם לשון הטור והרמב"ם משמע דהוא מצוה ואינו מנהג. ואע"פ שהרמב"ם כ' בהל' חנוכה ומגילה בפתיחה ויש בכללם שתי מצות מד"ס היינו קריאת מגילה והדלקת נר חנוכה מ"מ הרי לא חשוב הלל בפתיחה אע"פ דבר"ח מנהגא ולא בחנוכה דכלל מצות הראיות והפרטים המה מונחים בסעיקר וכפי' אמרו דא"ל לברך שהחיינו על סעודה ומשלוח מנות מפני דהוא בכלל שהחיינו דקריאת מגילה (עי' מג"א סי' תרצ"ב ס"א) וכן הסעודה ומשלוח מנות הם בכלל ברכה שעשה נסים דרק מכח הנס נתחייבו במצות אלו ופשוט: תוס' ד"ה נאמרה. אבל לא ניתנה לכתוב ברוה"ק רק מדרבנן. נ"ב הפ"י הקשה דא"כ איך עקרו רבנן דבר מה"ת הרי דברים שבעל פה אי אתה רשאי לכותבם והביא מהך (גיטין ס ע"א) דסתירו הכתיבה בספרי דאגדתא. ואולם זה היה בזמן אחרון אבל גם בזמן תלמידי שמאי והלל הותרה הכתיבה למגילת תענית (שבת יג ע"ב) מפני שתכבו הצרות ועי' רש"י שם דמש"ה קרי מגילה לפי שאר כל משנה וברייתא לא היו כתובין דאסור לכתוב ועי' (עירובין סב ע"ב) כגון מג"ת דכתיבא ומנחא ועי' רש"י (תענית יב ע"ב) האי דאמר דכתיב על מג"ת דהיתה נכתבת מגילה זאת לזכרון נסים ועי' רש"י (תענית טו ע"ב) סוף המשנה מג"ת נכתבה בימי חכמים אע"פ שאין כותבין הלכות וקתני כל הכתוב כאילו היה מקרא וניתנה ג"כ לדרוש וא"כ גם מגילת אסתר דג"כ זכרון נסים לא גרע דלא ניתנה לכתוב מה"ת וג"כ אינו בכלל שלישים ולא רבעים דהרי אינו שוה לכתבי קודש ולא הוי רק כספרים חילונים וכמג"ת ואע"ג דאמרו בירושל' סנהדרין פ' חלק ובמדרש דאסור להוסיף על כתבי קודש היינו דוקא שיהא דינם ככתבי קודש אבל כיון דאין מטמא הידים ואינו דומה לספרים שנאמרו ברוה"ק אין כאן בל תוסיף: **ע"ב** גמ' קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות ומתנות לאביונים. נ"ב עי' טורי אבן כאן שכ' דבפעם א' קיים שניהם משלוח מנות ומתנות לאביונים וא"כ כ' דלאו או קתני והביא דברי הירושלמי דנאמר דשלח לו שני פעמים אולם במתכ"ת לא הסגית דברי רש"י כאן דכ' ס"ג קיימת ומשלוח מנות ורש"י לא להשמיענו דל"ג ומתנות לאביונים דבשאילתות אתה אין יוצאים משום שתים. ואולם מ"ש רש"י כאן הדר שלח ליה איתו לא גרסינן הכא היינו דרך לקמן בעובדא דרבה למרי בר מר גרסינן כן. והנה בשאילתות פ' ויקהל פיסקא שניה נאמר דר' יהודה שדר ליה לר' אושעיא ומבואר שמה ג"כ משאילתות שני פעמים ומהרי"ו ברלין התעורר דהוספת גאון הוא אולם מבואר כן בירושלמי פ"ק דמגילה סוף פיסקא ד' ודק החילוק דבירושלמי נאמר מקודם קיימת בנו ומתנות לאביונים וא"כ נאמר לאחד ששלח לו קיימת בנו ומשלוח מנות והנה הטעם בזה דבירושלמי נאמר דר"י נשיאה שדר ב' פעמים לר' אושעיא ור"י היה העשיר ונופל בפ"א המצוה דמתנות לאביונים ובפעם השנית אחר דכבר קיים מצוה זאת הדר קיים המצוה דמשלוח מנות. אולם לשיטת השאילתות דגרס ר"י שדר ליה ר' אושעיא היינו ר' אושעיא שדר ליה מקודם וקרא קיימת ומשלוח מנות וא"כ שדר ליה ר' יהודה נשיאה והוא היה העשיר אמר דקיים ומתנות לאביונים. אבן לא ידעתי לשיטת השאילתות מה משמיענו הש"ס כאן ולשיטת הירושלמי ניחא דבשלות לאדם אחד יוכל לקיים שתי מצות וצ"ל דזה הוי כאילו מחלפי סעודתייהו וניחא ג"כ דבשאילתות שם נזכר דר"י נשיאה ואביי בר חנן ור"ח בר אביי הוי מחלפי סעודתייהו. והנה בש"ס שלפנינו לא נזכר ר"י נשיאה כלל אולם לשיטת השאילתות דשלח זה לזה וזה לזה מוכח דיכולים לחלוף הסעודות דר' אושעיא עני הוי ושלח סעודתו להנשיא וכמאמר לקיים דברי אגרת הארכתי להסיר טענות הרב בהשגותיו על מאמר אגרת בקורת שלי ועי' עוד פרי חדש סי' תרצ"ה שכ' שם דעיקר הרבותא במה ששלח לו קיימת בנו ומשלוח מנות במה ששלח לו גרדי יין וגם בזה שתייה בכלל אכילה: שם מחלפי סעודתייהו לסדדי. נ"ב עי' (מו"ק כז ע"ב) רבה ור"י מחלפי סעודתייהו ועי' פי' הרא"ש והטור שם שאם אחד היה אבל השני האכילו ועי' יד המלך הל' אבל שהתעורר ע"ד הרא"ש מהך דהכא דמחלפי סעודתייהו משמע בזמן אחד ונעלם ממנו כי גם כאן פירש"י זה אכל עם זה בשנה זאת ובשניה סעד חבירו עמו. ועי' ר"ן וב"י וד"מ שהביאו חולקים על שיטת רש"י ומחלפי היינו ביום א' שלח זה לזה סעודתו ע"ש ועי' פרי חדש סי' תרצ"ה: שם תנא מיניה ארבעים זמנין. נ"ב עי' תענית ח ע"א כי הא דר"ל הוי מסדר מתניתין ארבעים זמנין כנגד ארבעים יום שניתנה תורה. וע"ז דאמרינן ודמי ליה כמאן דמנח בכיסיה שמעתי בשם הגאון מהרי"ז מוולנא היינו דאם מונח בכיסו שוב אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה לדעת אם עדיין נמצא שם. ומפ"ז תבין דלא נסתר ממה שאמרו (חגיגה י ע"ב) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים למאה פעמים ואחד: שם ד"ה [נראה דחסר כאן] אי במזיד בר קטלא כו' דהכני דליכא מיתה אלא כרת ליכא לאוקמא דהכתי איכא למיפרך בר מלקות ע"ש הרי אע"ג דמלקות זה איתא מכלל כרת הוא ג"כ בכלל שאמרו חייבי מלקות שעבר עליהם יוה"כ אין מכפר יוה"כ וזה ראיה ברורה ומפורשת: תוס' ד"ה דלא ידע בירושלמי ארורה זרש ארורים כל ברוכים כל. נ"ב כן מובא ג"כ בטור וש"ע סי' תרצ"ה ואולם בירושלמי שלפנינו ס"פ בני העיר לא נמצא רק דצריך לומר ארורים המן ובניו ומסיים וגם חרבונה זכור לטוב ואולם במס' סופרים פי"ג ה"ו נאמר ג"כ ומקלס לצדיקים ברוך מרדכי ברוכה אסתר ברוכים כל היהודים אולם ארורה זרש לא נמצא שמה ואולי נשתבשו הנוסחאות:

דף ט ע"א גמ' רנב"י אמר וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן. נ"ב התמיה עצומה מדוע לא הביא המקרא הקודם בהראותו את יקר תפארת גדולתו ועי' בית אפרים חאו"ח ס"ס ע' לתרץ קוש' זאת ומה שתפס דברי המוסיף לערוך דיקר לשון כבוד הוא לשון המקרא ונעלם ממנו כי על המקרא הזה אמרו שהוא תרגום: רש"י תלמי מלך מצרים היה. נ"ב לא נרש"י מן יוסיפון בן גוריון אשר מובא ברש"י פ"ה בברכות ובריש ב"ב אולם הן בסדר עולם והן במס' סופרים לא נזכר רק תלמי סתם: שם ד"ה אלהים ברא בראשית כו' שם הוא. נ"ב עי' תוס' כאן והעיקר שכמו שהוא לפנינו בראשית ברא אלהים היה פתחון פה לבעל דין דוהארץ היתה תוהו ובוהו היינו שהיתה מקודם והחומר הראשון בלתי נברא כמו שאמרו במדרש דאמר האי מינא אלהיכם צייר גדול אלא שמצא לו סממנים תוהו ובוהו ועי' רמב"ם פ"ג מהל' תשובה ובהשגות הראב"ד שם ורמב"ן פ' בראשית אבל עתה שנאמר אלהים ברא בראשית הנה מורה למדי שהזמן מכלל הנבראים והשי"ת ברא ההתחלה ועי' יפה מראה כאן שפי' כעין זה: **ע"ב** רש"י ד"ה מרובה בגדים כהנים שמשמשו בבית שני. נ"ב עיקר דברי רש"י מבוארים בירושלמי אולם עי' באר שבע בתוספותיו לפ"ג דהוריות באריכות החילוקים בין כהן משוח ובין מרובה בגדים:

דף י ע"א רש"י ד"ה בית חוניו. נ"ב רמב"ם פי' המשניות סוף מנחות במ"ש באריכות נדון בית חוניו וקצת מזה נמצא בירושלמי יומא פ' שני ועדיין נעלם ממני המקור לדברי הרמב"ם בפי' המשנה מנחות. ואולם לשון שמעתי שמקריבין דמשמע דבזמן ר' יצחק שהיה בימי רבא היו מקריבין עדיין ובאמת ידעינו שבית חוניו נחרב ערך שתי מאות שנה מקודם וגם אמרו (סוכה נא ע"ב) דבימי אלכסנדר כבר נחרב המקדש ואלכסנדריים ע"ש וא"ל דהכוונה במקום בית חוניו הנה זה יולדק רק במקום המקדש דכיון שקדשה לע"ל המקום הזה קדוש שיקריבו עליו אבל בית חוניו כחו"ל הוא ומאי עדיפות לבית חוניו: **ע"ב** גמ' דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה כו' ויהי אינו אלא צרה. נ"ב ואולם במדרש אסתר ובתנחומא נאמר מדרש זה עלה בידינו מן הגולה ואולי דמן הגולה היינו הבאים מבבל לא"י בימי כורש והמה אנשי כנסת הגדולה: שם לשם זו מקרא מגילה לאות עולם לא יכרת אלו ימי פורים. נ"ב הכוונה על מה שאמרו במדרש משלי כל המועדות עתידין ליבטל חוץ מפורים ועי' תשו' הרשב"א סי' נ"ג הפי' לאו דיתבטלו לגמרי רק דבשאר מועדים יוכל להיות דיקרה דיתבטלו לטעם מפני עולם הגלות כמו שנאמר שכח ה' בציון מועד ושבת משא"כ פורים ע"ש. והנה בע"י נאמר להיפך לשם אלו ימי פורים לאות עולם לא יכרת זה מקרא מגילה וכוון ג"כ ע"פ מאמרים בירושלמי פ"ק דמגילה ומובא ברמב"ם וראב"ד סוף הל' מגילה דכל הנביאים בטלים חוץ מחומשי תורה ועי' רדב"ז ח"ב סי' תרס"ו וח"ב סי' תתכ"ח מ"ש בבאור דבר זה:

דף יא ע"א גמ' אדם ולא מלך. נ"ב דאילו היה מלך הנה לב מלכים ושרים ביד ה'. ומטה בידם הוא זעמו של הקב"ה וא"כ צריכים להצדיק המשפט דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד. אולם המן היה אדם ולא מלך ופעל הרע בבחירה החפשית שלו ולולי שהיה ה' בעזרנו לא יכולנו לעמוד: שם רב אשי אמר מהכא או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי. נ"ב דהנה בכל המלחמות בשתי המערכות העומדות בקרב זה כנגד זה ראינו דאף אם מתנה הוכתה לפי חרב בכל זאת בכל תוקפה של מלך עדיין לא נתבטלה לא כן אם ראינו מרידה ביושבי המדינה נגד אומה מושלת אזי המלחמה כבדה עד אם לנצח או לסכלת או שהמורדים גוברים בהחלט או להיפך שהמורדים נכנעו עד שלא נשאר להם כח ועוז להקים בחזקה נגד המושלים ובעוד שלא רפתה ידי המתלוחמים מפני הצדדים אזי הסיבה שגרמה המרידה עדיין עומדת בעינה הראשון ואולם בצאת ישראל ממצרים אע"פ שהכנענים הרימו ידיהם בכל זאת לא נאבדה מצרים ונשארה מלכות עצומה כבראשונה ומפ"ז אמר או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי שיהיה גוי עצום בעוד שנשארו ידי נוגשיהם ג"כ תקיף. וכן כאן בימי אחשורוש נשארו עדיין גוי גדול:

דף יב ע"א כדת של תורה כו' אכילה מרובה משתיה. נ"ב ושמעתי בשם הגאון החסיד מהר"א מווילנא ז"ל דהנה מצינו במשנה דאבות כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ראינו דבפת לא ניתנה שיעור וקצבה ובמים נתנו שיעור ואמרו במשורה תשתה ראינו דדת של עומלי תורה אכילה מרובה משתיה ודפח"ח אולם בילקוט אסתר בשם אגדה גוריון מבואר כפירש"י: **ע"ב** רש"י ד"ה מלמד. ויליף בירושלמי כתיב הכא נגזר וכתיב ויצב בית החפשית כי נגזר מבית ה'. נ"ב עי' בתוס' ולא מצאתי שום רמז בירושלמי וגם במדרש ובילקוט לזה וגם בתרגום לא מצאתי רמז לזה ובע"י מוסיף עוד בתוס' בשם הירושלמי גז"ש ודרש להך דבא גבריאל ועשה לה זנב ע"ש וגם זה לא נמצא כי בכל הירושלמי מגילה לא נמצא דרשות על מגילת אסתר. וכמאמר לקיים דברי אגרת ארא עוד הרבה מאמרים מהירושלמי שהיו נכח עיני הראשונים ונאבד מאתנו ולדוגמא אציג איזה מהם (שבת לא ע"א) אמונת זו סדר זרעים כ' התוס' בשם הירושלמי שמאמין בחיי העולמים וזורע. בטור או"ח סי' מ"ו ברכה אתה הוא עד שלא נברא כרוך המקדש שמו ברבים נתקנה ע"פ הירושלמי ולא נמצא אצלנו. ובטור וב"י או"ח סי' נ"ד בשם הירושלמי המספר בין ישתבח ליוצר עבירה בידו וחוזר מעורכי המלחמה לא נמצא אצלנו בירושלמי. רמ"א או"ח סי' תקפ"ג הביא בשם הירושלמי האי מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזליה לא נמצא אצלנו. בפר"ח או"ח סי' קנ"ח בשם הירושלמי כל מי דאית ליה נדה אסור למיסק לדוכן ובראב"ד בסוף סי' לתמיד הביא ברייתא בזה. ולא נמצא אצלנו: רש"י ד"ה נערי לא גרסינן אלא כ"ג אמר רבב"ח אמר ר"י בן לוי. נ"ב שמעתי ענין אמת וא"כ מצאתיו בשו"ת מקום שמואל שער התירוצים. דנערי הוא סימן מן שמות האמוראים המדברים בחי' קו' דקרי ליה יהודי לרב נחמן נ' ור' יהושע סימנו בסופי תיבות ע' דלא היה יכול לכמנו

בר"ה

מ"ס י משום דגם ר' יוחנן מתחיל ביו"ד ר סימן לרבא לרבנן ולר' יוחנן סימן י'. אולם רש"י ממאן בגירסא זאת דסימנים לא שייך רק על מימרות נפרדים משא"כ כאן תירץ ר' נחמן דמרדכי מוכתר בנימוסו אינו מובן ורק התירוץ דאביו מבנימין ואמו מיהודה הוא הפי' על תי' ר"כ דעי"ז היה מוכתר בנימוס. והנה ידענו דהיכא דיש תי' שונים בסוגיא אזי התירוץ הראשון הוא בלשון אמר ר' פלוני. ובשאר התי' נאמר תיבת אמר לבסוף ר"ס אמר כמו כאן רבא אמר רבנן אמרי. וכבר כ' לעיל בסוף תענית ג"כ בזה. ואם היה כאן תי' ריב"ל אביו מבנימין ואמו מיהודה תי' נפרד היה לו לגרוס רבב"ח בשם ריב"ל אמר. אבל עתה דתי' רבב"ח בשם ריב"ל אינו תי' מיוחד לעצמו רק בא לפרש תי' ר"נ א"כ יודק לשון הש"ס אמר רבב"ח אריב"ל בגירסא תיבת אמר קודם וזה מדוקדק מאד בדברי רש"י נערי לא גרסינן משום דאין תי' ריב"ל תי' מיוחד אלא ה"ג ארבב"ח אריב"ל היינו כיון דל"ג סימן זה של נערי מפני דאין תי' זה מיוחד שוב צריך לגרוס ארבב"ח וכו' תיבת אמר קודם שם האומר וזה נחמד ואמת. והנה גירסת הערוך ערך נמס מוכתר בנימוסו כעדי פי' מצויין בדתי כל התורה כעדי שהיה ידוע בדורו וזהיר במצות ורבה בר רב הונא עדיף מיני' בענוותנות דהא אמר רבא ג' מילי בעי מן שמיא ענוותנותי' דרבה בר רב הונא לא יהבי לי והנה דבריו תמוהים ומופלאים רבה בר רב הונא מאי בעי הכא ובנותן לו משפט הבכורה על כעדי והנה לגי' הטין יעקב שרמז מהר"י ברלין הגי' רבב"ר הונא רבב"ח בשם ריב"ל אביו מבנימין וכו' אולם בכ"ז אין הכנה ואולם האיר ה' עיני וראיתי ברש"י בע"י שכ' ואית דגרסי כעדי. רבב"ח שהיו קורין בר בר משום יקרות וכו' מהרש"א שם לפי"ז קאי רבב"ח על מוכתר בנימוסו שהיה מוכתר במימוסו כרבב"ח ע"ש והנה גי' הערוך היתה מוכתר בנימוסו כעדי וכרבה בר רב הונא כגי' הטין יעקב והיינו שהיה מפואר כאיש כעדי שהיה מצויין בדורו וכמו רבה בר ר' הונא וכו' הערוך דמפ"ז נקט הש"ס הנהו תרתי דאע"פ שהיה כעדי מצויין בדורו בכ"ז רבה בר רב הונא עדיף מיני' וזה אמת ובל"ז דברי הערוך פה כחלום בלי פתרון : דף יג ע"א גמ' כי הוה פתח בדה"י אמר הכי כל דבריך אחד הם ואנו יודעין לדורשן. כ"כ עי' ריש מדרש חזית וריש קהלת לא ניתנה דברי הימים אלא לדרוש והיינו דבאר כתבי קודש אע"ג דנתנו לדרוש ואפי' אסתר קי"ל דניתן לדרוש עי' ירושלמי ריש מגילה אבל מ"מ אמרינן בי' אין מקרא יוצא מידי פשוטו אבל בדברי הימים הדרשה הוא עקרית עי' (סנהדרין כא תמורה טז וב"ב ס"פ הספינה וירושלמי פ' הערל ומדרש קהלת) ובודאי אלו הדרשות הנמצאים אצלנו המה מעט מזעיר נגד אלו הדרשות על דה"י שנאבדו מאתנו עד שאמרו (פסחים סב ע"ב) בין אצל לאצל טעינו ארבע מאות גמלי דרשות ועי' ירושלמי פ' חלק א"ר בן לקיש אם יאמר לך אדם שיש דברי הימים בבבל הרי אני הולך ומביאו משם ועכשיו אם מתכנסין כל רבותינו אין יכולים להביאו משם ע"ש הכוונה דרשב"ל שהיה מארץ ישראל תמה לראות דרשת הבבליים על ד"ה ועכשיו שנודע לו ריבוי הדרשות אמר אפילו יתכנסו כולם אין יכולים להביאו מפני הכובד מריבוי הדרשות: רש"י ד"ה לרחוץ לטבול לשם גירות. כ"ב עי' טו"א שהקשה דלכניסה למצות בני נח א"צ טבילה והביא ג"כ כי רש"י כאן סותר עצמו לרש"י (סוטה יב ע"ב) ולדידי קשה יותר דהרי קי"ל (קידושין סב ע"ב) גר צריך שלשה ואיך הועיל לה טבילתה : שם ד"ה אלא חוט של חסד מבוך עליה מאת הקב"ה. כ"ב שמעתי מפני דמן הוא הטבה בלי גמול ומדנאמר ותהי אסתר נושאת חן מוכח דרק חוט של חסד משוך עליה ולא היתה ראוי לחיבה :

דף יד ע"א גמרא ולא פחתו והותירו חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש. כ"ב עי' רא"מ בתוספותיו לסמ"ג הל' מגילה דהתעורר כיון דק"ו דאורייתא א"כ לא הוסיפו על ד"ת מאומה ועי' טו"א כאן דהתעורר הכי לעיל אמרינן דמגלו סמך כתב זאת זכרון בספר ועי' ג"כ תשובת מורי הגאון בית אפרים חאו"ח סי' ס"ד ס"ס ס"ו וכ"ל דהנה מרדכי ואסתר שתקנו קריאת המגילה הנה לא ידעו עדיין שיסכימו ב"ד של מעלה ע"ז וכן מוכח (מכות כג ע"ב) ג' דברים עשו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה על ידם הרי ההסכמת של מטה היה קודם וכן שלחו להם כתבוני לדורות לא ידעו הדרש דכתוב זאת זכרון בספר ואח"כ איך רצו לחדש דבר הרי כתיב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר כטענת פ"ה זקנים והנביאים בירושלמי פ"ק דמגילה ובאם הברייתא לספר כאן דעשו זאת מכח קל וחומר דניתן לדרוש והוי כגופו של תורה ואולם לחכמים לא נראה להם ק"ו זה וטענו דזה מקרי תוספה עד שמצאו סמך לזה מקרא דכתוב זאת זכרון בספר ואח"כ אחר שהסכימו החכמים שוב באה הסכמה מב"ד ש"מ וזה נכון ובחי' תורת נביאים הארכתי ועי' רמב"ן עה"ת פ' ואתחנן מאה ושמונים נביאים עמדו לישראל וצ"ל מ"ח נביאים : שם שבע נביאות. כ"ב אונקלוס תרגם פ' תולדות עלי קללתך בני עלי איתאמר בנבואה ועי' רש"י (מכות כד ע"א) ד"ה ודובר אמת בלבבו ועי' בראשית רבה פ' ס"ז על קרא ויגד לרבקה הנה עשו מתנחם ר' חגיי בשם ר' יצחק נביאות אמהות היו ועי' יפה תואר דהמדרש פליג על ש"ס שלנו דלא חישב רק שרה בין שבע נביאות ועי' (סוטה יג ע"א) באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה למה אשכל שניכם ועי' מהרש"א בח"א שכ' לאו נבואה גמורה דהרי לא חשיב הש"ס רבקה בין הנביאות ונעלם ממהר"ש דברי המדרש שהבאתי דאמהות נביאות היו ובפרט כפי שהזכרנו גם אונקלוס מסייע לזה דרבקה נביאה היתה : רש"י ד"ה חוץ ממקרא מגילה וא"ת נר חנוכה. כ"ב לדעתי לק"מ דבודאי כל עניני עשיות חכמים ותקנתם משום גדר וסייג אינם בכלל בל תוסיף וכן כל הימים האמורים במגילת תענית אינם בכלל בל תוסיף כמו שכתב הרמב"ם בהקדמתו לס' היד ועיקר האיסור הוא אם רוצים החכמים לסדמות עשייתם לדין התורה ומרדכי ואסתר שרצו לעשות ימי פורים לאסור בעשיית מלאכה עי' לעיל ה ע"ב רק דהעם לא קבילו עלייהו איסור עשיית מלאכה עכ"פ עשיית מרדכי ואסתר שרצו להדמות פורים ליו"ט דאורייתא לכל דבר זה והוי הוספה על ד"ת ונכון : שם ד"ה ה"ג אמר רבא בשלמא התם. כ"ב כוונת רש"י. דאילו לפי גירסתנו דנאמר רבא אמר בא לתרץ מדוע אומרים הלל על יציאת מצרים דגם שבחו"ל ופי' תירוץ אחר מר' נחמן ובאמת רבא לא בא לתרץ רק קושיא הראשונה של הש"ס מדוע לא נאמר הלל בפורים ומשני ומפ"ז יצדק דברי רש"י ה"ג אמר רבא ולא רבא אמר דלא בא לתרץ רק קושיא ראשונה ועי' בעין יעקב הגירסא מתקיף לה רבא ומפי מורי הגאון מוהר"ז מרגליות זצ"ל שמעתי להגיה בדברי הירושלמי פ' ערבי פסחים וכפ"ה דסוטה וז"ל בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו. ה' כשהקב"ה עושה לכם נסים תהיו אומרים שירה התיכון הרי גאולת מצרים שניא שהוא תחלת גאולתן הרי מרדכי ואסתר שניא שהיה בחוץ לארץ ואית דבעי מימר מרדכי ואסתר משנאיהם נגאלו מן מלכות אחשורוש לא נגאלו עכ"ל והנה המפרשים דחקו מאוד בפי' ובפרט בתחלת הקושיא הרי יציאת מצרים דבאמת על יצ"מ אמרו הלל ועי' קרבן עדה ואמר הגאון הנ"ל להגיה שנ"ל בזה הסדר כשהקב"ה עושה לכם נסים אומרים שירה התיכון הרי מרדכי ואסתר כקוש' הגמרא. כאן דנימא הלל ומשני כתי' הש"ס כאן שניא הוא שהיה בחו"ל ואין אומרים הלל על נס שבחו"ל התיכון הרי גאולת מצרים כקו' הש"ס כאן שניא שהוא תחלת גאולתן ועד שלא נכנסו לארץ הוכשרו כל הארץ לומר שירה ואית דבעי מימר מרדכי ואסתר משנאיהם נגאלו היינו כתי' רבא הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה וזה אמת לדעתי : שם סד"ה נבואה. שנים לא ידעתי. כ"ב הגאון בעל טורי אבן הקשה דברי אלעזר בן אהרן הכהן היה נביא וגם אליהו בן ברכאל ע"ש ובאמת באליהו בן ברכאל מצינו פלוגתות במדרשים עי' ירושלמי פ"ה דסוטה דרש ר"ע אליהו בן ברכאל זה בלעם ע"ש והנכי מצאתי באריי אביו של הושע דאמרינן ויקרא רבה פ"ו א"ר סימון בארי אביו של הושע לא נתנבא רק שני פסוקים וכי יאמרו אליכם דרשו אל האובות ואל הידעונים ולא היו בהם כדי ספר ונטפלו לישעי' ע"ש הרי לך נביא וכתבה נבואתו לדורות וזה אמת לדעתי : ע"ב גמרא אסתר דכתיב ותלבש אסתר מלכות ובעמשי כתיב ורוח לבשה את עמשי. כ"ב התמיה עצומה א"כ למה לא נחשב לעיל עמשי בין מ"ח נביאים ועוד מצינו הרבה אנשים שהיה עליהם השפעת רוה"ק עתניאל אלדד ומידד גדעון יפתח שמשון שאול. ולא נחשבו בין מ"ח נביאים ועי' מורה נבוכים פמ"ה לשני דרוה"ק לחוד ונבואה לחוד ועי' יפ"ת בראשית רבה פ"ב שהתעורר קצת בזה אולם שמחתי מאוד כי מצאתי בסדר עולם אסתר נביאה היתה דכ' ותכתוב אסתר היינו דלא ניתן לכתוב שום דבר שלא בא בנבואה ומדהותר לה הכתיבה ש"מ שהיתה נביאה ועזרא דכ' ספרו ודה"י מפני דנביא היה וכן אנשי כנה"ג שכתבו הכתבי קודש (כ"ב טו ע"א) מפני שהיו בהם נביאים :

דף טו ע"א גמ' ברוך בן נריה ושריה בן מעשיה ודניאל נתנבאו. כ"ב עי' רש"י לעיל י"ד ע"א דדניאל לא נחשב בין הנביאים משום דאמרי' לעיל ג ע"א איניהו נביאי ואיהו לאו נביא אולם רש"י בעצמו פי' לעיל ג' ע"א דלא נשתלח במצות ה' לנבאות לישראל ע"ש וגם דוד ושלמה אע"פ דנחשבו בין הנביאים לא נשתלחו לנבאות ועי' באר שבע פ' חלק ובספר טורי אבן שהתעוררו באמת על סתירת דברי רש"י ועי' רמב"ם פ"ז מהל' יסה"ת ה"ג לימד ענין מלות הנבואה ועל איזה אופן תהיה מן דניאל דכ' והודו נספך למשתית : שם מלאכי זה עזרא. כ"ב בספרי תורת נביאים תמהתי ע"ד התוס' (יבמות פו ע"ב) ד"ה מפני מה דכ' באמצע דבריהם וקי"ל מלאכי זה עזרא ומאין בא להם דיעה זאת עקרית אולם עתה ראיתי בתרגום יונתן ריש מלאכי דתרגם ביד מלאכי דיתקרי שמיה עזרא ספרא ע"ש וכבר ידענו דיונתן מפי הנביאים חגי זכריה ומלאכי נסדר ומפ"ז החזיקו התוס' דעה זאת לעיקר : תוס' ד"ה כשם וא"ת אמאי לא היה מגרשה. כ"ב פי' תשובות מהרי"ק הובא בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ת חיו"ד סי' קס"א באריכות בזה : תוס' ד"ה ביום השלישי. כ"ב עי' (שבת פח ע"א) עם תליתאי בירח תליתאי :

דף טז ע"א גמרא ואשקול למזייא. כ"ב לא ידעתי איך היה רשאי לגלח שערו הרי היה חוה"מ פסח עי' רש"י כאן ד"ה הלכות קמיצה וג"ל כיון דקודם הרגל לא היה יכול לגלח מפני גודל הרעה שקרה לישראל בכלל והיה עסוק בשקו ובתעניתו שוב הוה כיוצא מבית האסורים שמותר לגלח ברגל : ע"ב גמ' רמז לו שעתיד בן לצאת ממנו שיצא בחמשה לבושים. כ"ב והיינו דבכה"ג אפשר לומר דהחמשה חליפות לא היו שוים רק כחליפות של שאר אחיו ואין כאן קנאה והא דנתן חמשה כדי לרמוז לו העתיד [וכ"כ בשכ"א להגר"א בליקוטים]: שם בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף. כ"ב אינו יודע מה היה לו לבכות הרי ע"פ התורה היה עתיד ליחרב ועיקר מצות התורה רק שיבנה המקדש בירושלים כמו דאמרינן (סנהדרין כא ע"ב) שלש מצות נצטוו ישראל וכו' לבנות להם בית הבחירה ומיד שיבנה המקדש בירושלים שוב דין משכן שילה דין במה יש לו ועל הא דאמרו (יומא ט ע"א) מפני מה חרבה שילה לק"מ דאפשר לומר דהש"ס לא מיירי שם מחורבן המשכן רק מחורבן העיר אבל חורבן המשכן הוא ע"פ התורה ונעשו מדוע לא בנו המקדש בירושלים ומה בכיה שייך על ענין זה שמוכרח להיות ונצטוינו ע"ז מפי ה' וצע"ג : שם שכ"ז שברוך בן נריה קיים לא הניחו עזרא. כ"ב פי' רש"י כאן שהביא בשם אדרש שהיה עזרא לומד תורה מברוך ומכאן

ראיה לשיטת הרמב"ם בהקדמתו לפי' המשנה ולספרו היד שחישב ברוך בכלל המקבלים אשר עזרא קיבל מפיו והאברבנאל בהקדמתו לנחלת אבות תפסו הרי ברוך לא היה נביא ומה"ל לחשבו בין המקבלים אולם כאן ראינו דעזרא קיבל תורה מברוך ונתעכב ע"י בבבל :

דף יז ע"ב גמרא ק"כ זקנים ובהם כמה נביאים. כ"ב ובירושלמי פ"ק דמגילה מצינו פ"ה זקנים ובהם שלשים וכמה נביאים נצטערו על ענין חידוש המגילה שרצו מרדכי ואסתר לחדש והנה פ"ה זקנים ול"ה נביאים עולה ק"כ במספר אולם הא דקאמר הירושלמי ובהם שלשים וכמה נביאים ולא נקט שלשים וחמשה הטעם כיון דמרדכי הוא מאנשי כנה"ג עי' ריש מגילה מכדי כולהו אנשי כנה"ג תיקון ועי' אברבנאל בריש נחלת אבות ובענין המגילה מרדכי היה המחדש וכנה"ג התנגדו בתחלה ורק אח"כ הסכימו מפני הסמך שמצאו במקרא עכ"פ בשעה ששלחו מרדכי ואסתר והם השיבו אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש היה מרדכי חסר ממנין ושוב לא נחית למנין ונקט שלשים וכמה ומה שנאמר בירושלמי ובהם שלשים וכמה נביאים הוא ע"ם וצ"ל פ"ה זקנים וגם שלשים וכמה נביאים ואמת :

דף יח ע"ב גמרא מעשה בר' מאיר שהלך לעסיא ולא היה לו מגילה וכתבה ע"פ. כ"ב עי' (עירובין יג ע"א) מה מלאכתך לבלר אני : רש"י ד"ה סמא זרניך בלשון קודש. כ"ב עי' מוסף ערוך שכ' שהוא לשון ישמעאל ובאמת בלשון המקרא לא מצינו זרניך ובלי ספק ט"ס נפל ברש"י [כוונת רש"י כלשון הברייתא דחולין פח ב' וקראו לשון קודש לגבי השם בלעז] :

דף יט ע"ב גמ' מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי סופרים ומאי ניהו מקרא מגילה. כ"ב עי' ירושלמי פ"ק דמגילה המגילה הזאת ניתנה מסיני אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ועי' ירושלמי פ"ק דפיאה הראה הקב"ה מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ועי' קרבן עדה והכוונה כיון שהמדות הנדרשות מקובלות מסיני ע"כ כל הענינים שהוציאו חז"ל ע"י מדות הללו כלם מונחים בתורה כמו כאן שיש רמז בתורה שמותר לכתוב עד זכר עמלק פעם רביעית ועי"ז התירו סנהדרין כתיבת המגילה ועי' (רש"י תענית כח ע"ב) ד"ה מנהג אבותיהם בידיהם אבל הלל דחנוכה כיון דנביאים תקנוהו שיהיו אומרים אותו על כל צרה שלא תבא ובשנגאלו היו אומרים אותו על גאולתן כדאורייתא דמי ע"ש הרי דע"פ התורה שצוינו להלל הפי"ת ובכל עת שהי' לנו עת צרה הלל שאנו אומרים בימים. הללו נחשב דאורייתא :

דף כ ע"א גמרא ריב"ל אמר צריך לקרותה בלילה. כ"ב בירושלמי כאן נאמר עולא ביריה ר' אלעזר בשם ר"ת רגיל צריך לקרותה בלילה ותיבת רגיל אין לו הבנה ועי' קרבן עדה ב' פירושים ובשום פוסק לא נזכר ד"ז לחלק בקריאת מגילה בלילה בין רגיל או לא ולי נראה להגיה כי צ"ל ריב"ל דר"י בן לוי הוא בעל האומר של הלכה זאת בש"ס כאן והמדפיסים הגיהו תיבת רגיל תחת תיבת ריב"ל : רש"י ד"ה לעולם ר' יהודה ומתני' ר' יוסי אפילו דיעבד לא. כ"ב עי' מהרש"א שהקשה דנוקי מתני' כראב"ע ודוקא לכתחלה וכ"ל דהט"ז בסי' תרפ"ז יישב שיטת הרמב"ם לחלק בין חרש דאינו ראוי לשמיעה אפי' בדיעבד לא יצא משא"כ בקריאת שמע ולא השמיע לאזנו וראוי לשמיעה ובזה יצא בדיעבד. וכ' דכן מוכח מהך דראב"ע דאמר צריך להשמיע לאזנו משמע דוקא לכתחלה וסיים שנאמר שמע השמע לאזנך ומזה משמע דמעכב אפילו בדיעבד ע"ש ולי נראה להוסיף ע"פ דברי התוס' (מנחות לח ע"א) ד"ה אם סקדים דבדאורייתא אין חילוק בין לכתחילה לדיעבד וע"כ בראוי לשמיעה ס"ל לראב"ע דיוצא בדיעבד משא"כ בא"ר לשמיעה כגון חרש מורה הקרא דשמע וכיון שמוכח כן מקרא שוב מעכב אפילו בדיעבד וא"כ מתני' דבחרש מיירי אי אפשר לאוקמי כראב"ע ולכתחלה :

דף כא ע"א גמרא זה הכלל לאתויי כו' סדר בזיכין. כ"ב עי' שו"ת ש"א סי' כ"ט שהקשה על הרמב"ם דפסק בהל' תמידין כרבנן דאלו מושכין ואלו מניחין ואע"פ דהוא סתם ואח"כ מחלוקת מ"מ מלתא דאתי' בזה הכלל הוא כלל גדול יותר מזה ועי' לח"מ פ"ד מה' מעשה הקרבנות ולח"מ פ"א מה' ת"ת ופ"א מה' מגילה ועיין לקמן כ"ב דגם על זה הכלל אשר נאמר בברייתא אמרי' דלאו דוקא הוא רק סימנא בעלמא : רש"י ד"ה בשני ותמישי עזרא תיקן. כ"ב דברי רש"י הללו תמוהים. דהרי ממקום שהביא (ב"ק דף פב ע"א) מבואר להיפך דרק נביאים בימי משה תקנו ועי' רמב"ם פי"ב מהל' תפלה ועי' מג"א לסי' קל"ה שתמה כן על הרי"ף ובאמת בירושלמי מגילה פ"ד נאמר סתמא עזרא תיקן שיהיו קורין ב' וה' ועכ"פ קשה מדוע שבקו את הבבלי והמג"א לא התעורר מדברי הירושלמי ג"כ : ע"ב רש"י ד"ה ובנביא. והתרגום הוא לעז הבבליים. כ"ב כבר כתבתי הטעם שנקרא תרגום בבלי כאן ובתוס' (מנחות מד ע"א) ד"ה כל וכן בערוך ה"פ מפני דעזרא תיקן תרגום כשעלה מבבל דכ' מפורש זה תרגום עי' לעיל ג' ע"א ואונקלוס התזירו אחר שנשכח עכ"פ עיקר התרגום מבבל בא : שם ד"ה ועשרה מתרגמין ל"ג דאין תרגום בכתובים : כ"ב אע"ג דרש"י מביא תרגום כתובים עי' לעיל יג ע"ב שמביא תרגום אסתר ועי' (חגיגה כב ע"ב) ד"ה ויצבע שמביא תרגום רות אולם כוונת רש"י דבימי הברייתא לא הי' להם עדיין תרגום כתובים אחר שהש"ס קאמר לעיל ג' בפשיטות תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו ושל נביאים יונתן ב"ע ולא שאלו על תרגום כתובים מכלל שניתקן בזמן אחרון ובכל הש"ס אין זכר לתרגום כתובים רק תרגום תורה ונביאים : שם ד"ה וידבר עולה מן המנין אע"פ שאין ללמוד שום דבר. כ"ב עי' (יומא ד' ע"ב) דגם מן לאמר למדו לאומר דבר לחבירו שהוא בבל יאמר עד שיאמר לך אמור מ"מ כבר נלמד מן פעם אחד לבד : שם ד"ה נר מערבי. כ"ב המעיין ימצא שפירש"י המה כאן שלא כסדר שמקדים לפרש המאוחר וצריך לתקן :

דף כג ע"א תוס' ד"ה תד אמר. כדאיתא בילמדנו דתנוכה דהלכתא אין מפטירין בתנוכה. כ"ב עיין מהרש"א שהתעורר שלא נמצא בילמדנו ועי' תשובות מורי הגאון בספרו ראש אפרים סי' כ"ז למהר"י ברלין שתנחומא אשר אצלנו גלקה בחסר ויתיר והרבה ענינים מפסיקתא והנחומא נכללים היו בילמדנו ועי' שאילתות סוף דרשה לחנוכה ויצא שמביא זאת :

דף כד ע"ב במשנה הרי דרך הקראים. כ"ב ע"ם דקראים לא היו עדיין בימי משנה וגמרא רק נתחדשו בזמן הגאונים מן ענן ושאול ובימי המשנה היו הצדוקים ועי' גירסת המשנה בירושלמי הרי"ז דרך מינונים וברמב"ם הגירסא הרי"ז דרך לדוקים :

דף כה ע"א גמרא מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינם אלא גזירות. כ"ב עי' מדרש ר"פ תצא כשם שרחמיו של הקב"ה על האדם כך רחמיו על הבהמה וכו' וכך נתמלא רחמיו על הפופות שנאמר כי יקרא קן צפור ועי' מורה פנ"ח ופמ"ת לשלישי ועיין רמב"ן ר"פ תצא : שם אי לאו דכתבינהו משה באורייתא ואתו כנה"ג ותקנו. כ"ב עי' מורה פנ"ט לראשון שדקדק דוקא שני אלו התנאים מוכרחים להתיר אמירת השבחים בתפלה. ועי' עוד שם פי' נחמד על המשל שהיה לו אלף אלפי אלפים דינרי זהב והיו משבחים אותו בשל כסף כן הוא גירסת הרמב"ם. היינו אע"פ שענין שבח זה הוא ג"כ מעלה גדולה מ"מ לפי ערך המשובח הוא חסרון כן ענין השבחים שאנו משבחים להקב"ה אע"פ שהם מעלות אצלנו מ"מ המה חסרון בחקו יתברך ע"ש : שם תנא דבי ר' ישמעאל בישראל הכא על הכותית הכתוב מדבר. כ"ב עי' מהרש"א שהביא דברי הערוך ערך ארס ותרגום ירושלמי שמפרשים ומתרגמים באמת הך קרא בישראל הבא על הכותית ורק מה שפרש בארמיותיו היינו דוקא ארס ומפ"ז משתקין. ול"כ דבאמת אף שמותר לפרש המקרא בדרשות כאלו כדרך המדרשים אבל להמון היו מפרשים רק פשוטו של מקרא כמו שהנהיג אונקלוס והמתרגם ברבים משתקין אותו : רש"י ד"ה האומר ומזרעך וכו' ונותן כרת לבא על הכותית. כ"ב עי' רמב"ם ס' המצות ל"ת כ"ב שכ' וכשהתאמת על אדם שבעל בת אל נכר בעדים והתראה לוקה מה"ת ע"ש ואולם בספרו הי"ד פי"ב מה' א"ב כ' לוקה מכות מרדות מד"ס ועי' יו"ד סי' קנ"ו בטו"ז וש"ך שם אם הדין בזה דיהרג ואל יעבור : תוס' ד"ה מפני. על מה שיסד הקליר בקדושתא ליום ב' של פסח. כ"ב עי' תוס' חגיגה יג ע"א דכ' התוס' דהקליר לא יסד מעולם פיוט ליום שני וכבר התעוררו בזה : ע"ב גמ' פקדו המינים שנא' ויצא העגל. כ"ב עי' רש"י שלא יאמרו ממשות יש בו והנה עדיין לא ידענו אימתי פקדו המינים וצ"ל דהנה ירבעם שהנהיג עגלי זהב היה ג"כ עבודת השור שהביא אתו ממצרים. והנה ישראל אע"פ שנענשו על עשיית העגל בכ"ז לא לקחו מוסר ושנו בחטא ע"י ירבעם. והיינו ע"י שאמר אהרן ויצא העגל הזה דכח רוחני יש בו. ועפ"ז מתפרש לנכון לשון המדרש איכה בפתיחה עד היכן חטאו של עגל קיים עד חטאו של ירבעם. והיינו דהניחם כמה חטא אחד. מהבלי מצרים :

דף כו ע"ב רש"י ד"ה לחומשין שהיו כותבין כל חומש לבדו. כ"ב עי' רש"י (גיטין ס ע"א) ורמב"ם פ"ז מהל' ס"ת ה"ד ומרן הכ"מ ולפ"ז יוקשה שוב מ"ל להש"ס (סנהדרין כא ע"ב) להוכיח דמצוה לכ"א לכתוב לו ס"ת דכ' ואתם כתבו לכם דברי השירה הזאת ופי' הרמב"ם פ"ז מהל' ס"ת ה"א הטעם משום דאין כותבין פרשיות ואם חומשין מותר שוב אפשר דרק ספר דברים לבד מצוה לכתוב ועי' שאגת אריה סי' מ"ו :

דף כט ע"א תוס' ד"ה מבטלין. ומת מצוה קונה מקומו. כ"ב כן מבואר (ב"ק פא ע"ב) אולם קשה דענין זה דמת מצוה קונה מקומו הוא תקנת יהושע בן נון. ובכ"ז מצינו שהנביא מבית אל מצא את גוית הנביא ויניחהו על החמור וישיבהו (מלכים א י"ג) ואיך הותר לו לשאת המת על התמור אחר שתקנת יהושע ב"כ הוא דמ"מ קונה מקומו :

דף ל ע"א גמ' אתמר פורים שחל להיות בשבת. כ"ב עי' תשובות נודע ביהודה מהדו"ק חאו"ח סי' מ"ב : [עי' בס' דמשק אליעזר סי' תרפ"ח ס"ק י"ח ובמחכ"ת נעלם ממנו שהגירסא בכל הדפוסי' וברוב דפ"ת אתמר נמי כו' פורים שחל להיות בשבת ורק בקצת דפוסים חדשים נשתבש והדפיסו בע"ש במקום בשבת. ופלא על המחבר הנ"ל שכתב דנעלם מהטו"ב הלי איתמר נמי. איך לא השגיח בדברי הטו"ב שם שמביא האיתמר נמי להוכחה דהלכה כר"ב. ונדקו דבריו מאד לפי הגירסא האמתית שאין לזוז הימנה] :

דף לא ע"ב גמ' עזרא תיקן שיהיו קורין קללות שבת"כ קודם עצרת. כ"ב לפ"ז לא ידעתי לבני מערבא דמסקי אורייתא בתלת שנין עי' לעיל כ"ט ע"ב איך היו עושים בתקנת עזרא זאת שתבא קריאת הקללות קודם עצרת בכל שנה :

דף לב ע"א גמ' מנין שמפסיקין בבת קול. כ"ב הגאון מהר"י ברלין לגיין עי' (סנהדרין יא ע"א) תוס' ד"ה בת קול ועי' ג"כ מדרש רבות פ' יתרו פיסקא אנכי כשהאדם מדבר יש לקולו בת קול ע"ש :

צבי הירש חיות.

הגהות וחדושים מהגאון מו"ה משה סופר זצ"ל למסכת מגילה

דף ע"ב תוס' ד"ה ועוד וכו' בס' כיסר. פי' ירושלמי דפרקין וביפה מראה:

דף ג ע"ב תוד"ה ככן שיהב וכו' לגבי מגילה. צ"ל להגנה: בא"ד תיפוק ליה. ולפמ"ש הר"ן דישיבת כותים לא מקרי ישי' כה לק"מ קושי' תוס' ובזה יש ליישב קושי' טורי אבן על הר"ן מש"ה סוף ערכין והא"ש דאי לאו קרא דעיר חומה ה"א טעמא דממעט שור אינו משום שישב תחילה וישיבת כותים שמה ישיבה. אבל השתא כתיב בית מושב וכתיב נמי אשר לא חומה ש"מ דישיבת נכרים לא שמה ישיבה:

דף ד ע"ב תוד"ה ורב יוסף וכו' מיהא במקדש. נלע"ד ר' יוסף לטעמיה בעירובין ק"ג ע"א שבות דמקדש לא התירו בגבולין א"כ במקום תליא מילתא א"כ ה"ה להקל להתיר מגילה במקדש לולי מפני פיניהם של עניים אבל רבה י"ל ס"ל כאביי ורבא השם דלא תליא במקום. אלא בענין הקדושה התירו אפי' בגבולין א"כ ה"ה נמי להתמיר כגון מגילה שאינו ענין השייך למקדש לא התירו אפי' במקדש משא"כ שופר ולולב דשייך שפיר לקרבן ומקדש דוקא ובזה מיושב קושי' לח"מ אהרמב"ם:

דף ו ע"ב גמ' גאולה לגאולה. דע דלפע"ד וכן משמע ברמב"ן סוף ס' המצות דעיקר פורים וחנוכה דאורייתא מק"ו דריב"ק לקמן יד ע"א וק"ו דאורייתא אלא דסגי בשום זכר לנס ואנשי כנה"ג תקנו לקרות מגילה ושמחה ומשתה וכן בחנוכה תקנו חשמונאים נרות וכל זה דברי קבלה ודרבנן. אבל מה"ת מחוייב לעשות שום זכר לנס. ועי' ברדב"ז וה"ן ומייתי להו המגיה במ"ל פ"א ממגילה הלכה י"א דזריזים מקדימים דוחה לעשיית מצוה מן המובחר דלעולם מצווה לזרז ולהקדים. וא"כ קשה כיון דמחויבים מן התורה לקבוע זכר לנס א"כ מ"ט דחאו לאדר שני משום סמיכת גאולה לגאולה הלא זריזים מקדימים עדיף טפי ג"ל משום הכי תקנו מדינא באדר ראשון בי"ד ומ"ו לאסור בהספד ותענית עכ"ה. ויצאו בזה חובת דאורייתא שבכר עשו שום זכר לנס ושוב מצוה דדברי קבלה דחו לשני משום גאולה לגאולה כנלפ"ד:

דף ז ע"א תוד"ה ורב נחמן. דכריתא. ראיתי בפסיקתא זוטרתי דמגילה כ"י לא יעברו אפי' בימי משיח. וזכרם לא יסוף אפי' אבילי ציון וירושלים ע"ש. נ"ל יהודים נקראו כשמלך יהודה מולך בימי משיח. וזרע יהודים כשאין מלך ושרים בעו"ה היינו אבילי ציון. ושם מונה י"ב לוויים במגילה לקיים עליהם לביות עושים וכו' י"ב פעמים לרמז כשיתקבצו כל י"ב שבטים במסרה בימינו יעשו פורים ג"כ ע"ש:
ע"ב גמרא בי רב תנינא. עי' תוס' חולין פ' ע"א ד"ה הראשון וכו':

דף יג ע"ב תוד"ה ומוכלת וכו' שהרי בכל יום. להזהר מקו' ש"ס יבמות מ"ב ע"א ותמתין משהו וכו':

דף טו ע"א תוד"ה ודאי עברה ותשכח. י"ל ע"פ מ"ש תוס' סוטה ה' ע"א ובס' פרי מקלט פ' תשא הוסיף בשם ר"ת דכופר נפש מחצית השקל הוא. תרומה אחד מחמשים מכ"ה סלעים ע"ש. נמצא כל פדיום הוא חמשה פעמים ככ"ל שעולה ה' אלפים ככר של קדש וכפול היה נמצא עולה עשרת אלפים ככר והוא נכון בעזה"י:

דף יט ע"א גמרא את כל תקף. בפסיקתא זוטרתי דמגילה כ"י ראיתי כל תוקף היינו תוקפה של המעשים וקילורם של דברים והפרטים הניתן בעל פה כמבואר בדברי רבותינו:

דף כג ע"א תוד"ה אמר יעקב מזכירו יעקב. פי' דס"ל למימר אמר ליה הוא מינא ונ"מ בחולין פ"ד ע"א עפ"י מ"ש תוס' בע"ז י"ו ע"א ד"ה יעקב: ע"ב תוד"ה שמין אותו כעבד. עי' סמ"ע סי' רכ"ז ס"ק נ"ט וש"ך שם ס"ק י"ט:

דף כז ע"א בגליון על הגמ' ד"ה ללמוד תורה עי' תוס' ב"ב דף ח'. ועי"ע ע"א סוף ד"ה שנאמר ונ"מ במג"א סי' קנ"ט סק"ט:

דף לב ע"א גמרא בבת קול. עמ"ש תוי"ט פט"ז דיבמות משנה ו' סוף ד"ה בת קול ע"ש:

מהגאון המובהק כו' מוהר"ר זאב וואלף בהג"מ שמואל הלוי זצ"ל מבאסקוויץ.

דף ז ע"א גמרא קהלת אינו מטמא את הידים. תוספתא דידים פ"ב:

דף י ע"א תוס' ד"ה ומ"ט וכו' דמ"ד לא קדשה. ועיין תוס' זבחים ס' ע"ב ד"ה מאי קסבר וכו' קרוב לסוף הדבור מ"ש כבאור הגמרא במאי דקאמר תנאי היא לפירוש ר"ת:

דף יד ע"ב תוס' ד"ה דאיגיירה קשיא היאך נשאה. עי' תוס' סוטה ל"ד ע"ב ד"ה לרבות כנענים וכו': בהרא"ש פ"א סי' א' ודרשינן במסכת תענית וכו'. בתענית ליתא אבל כ"ה בפירקי דר"א וכ"ה במכילתא ועי' בילקוט דף עו ע"ב:

מאת הג"מ שמחה מדעסויא זצ"ל.

דף ג ע"א רש"י ד"ה בנס כו' בריתא. נ"ב צ"ל בתרייתא פי' קושיא שניה: שם לתרוייהו. נ"ב לשתי הקושיות: תד"ה אמש כו' דכתב תורה צוה לנו. נ"ב דברים ל"ג: ע"ב תד"ה והתניא. מאי מהני ולבסוף ישב כצ"ל וכ"ג מהרש"א: ד"ה אלא. סוס ליה למימר כפר כו' כצ"ל: בא"ד שמא יפסקו עוד פ"א. נ"ב יש להקשות נהי דבן כפר יכול להקדים ליום הכניסה מ"מ אם קורא בזמנו ביום י"ד ודאי טפי עדיף וכן משמע לקמן דף י"ט ע"א [וי"ל דקמ"ל דאפי' אם קרא קודם י"ד מוזר וקורא בזמנו בברכה כדין בן עיר]:

דף ד ע"א תד"ה שאף. פי' רשב"ם. נ"ב בפסחים דף ק"ח ע"ב:

דף ה ע"א במשנה ומתנות לאביונים. נ"ב מבואר דף ד' ע"ב: תד"ה סוס כו' דרב ור"י הלכה כר"י. נ"ב בילה דף ד' ע"א וע"ב: ע"ב תד"ה שאסורים. מי נתן כח כו'. נ"ב עי' ברא"ש סוף מ"ק סי' קנ"ב:

דף ז ע"א תד"ה לכולהו כו' פרק ר"ע גבי מכאן כו' כצ"ל:

דף ט ע"א רש"י ד"ה לא דאמר עד כו'. נ"ב משום קושיא הגמ' אח"ז פרש"י כן:

דף יא ע"ב רש"י ד"ה באדין כו' שלשה שמות. נ"ב כדאי' בר"ה דף ג' ע"ב: ד"ה שנים כו' אחשורוש בספר דניאל (בשנת שלש למלכות כורש וגו') תא"מ:

דף יג ע"ב גמ' ואם אדוני המלך כו' ואימו שותה. נ"ב נ"ע דהא זה מגזירת ב"ש וב"ה הוא בשבת דף י"ז ע"ב: רש"י ד"ה זכה ויצאת כו' בתרגום. נ"ב בתרגום שני ושם אי' דהוי משמעי בן גרא כמו דאי' כאן ע"א וסוף דף י"ב:

דף יד ע"א רש"י ד"ה נבואה כו' ועל שמעי'. נ"ב ד"ה ב' י"א:

דף טו ע"ב רש"י ד"ה שכל זמן שברוך כו' ודאמרן לעיל דף ט"ו ע"א:

דף יז ע"ב תד"ה כל כו' וקשה ששרי כו'. נ"ב ועיין שבת דף קט"ו ע"א מפורש ברש"י ז"ל:

דף יט ע"א תד"ה על הספר כו'. נ"ב עיין שבת דף כ"ג ע"א:

דף כ ע"א תד"ה ולא כו' הזב והזבה וט"מ שבילתן ביום בעל קרי טובל והולך כל היום כצ"ל: בא"ד ולא דמיא יוה"כ. נ"ב עיין בתוס' ישנים ביומא דף פ"ח ע"א: ד"ה דכתב כו' כראיית הנגעים. נ"ב עיין בסוכה דף כ"ד ע"ב תד"ה בכתיבה:

דף כב ע"א רש"י ד"ה הלכתא מאי בעל מעמדות. נ"ב ועיין בסוכה דף נ"ה סוף ע"א ברש"י ד"ה אתקין: תד"ה ואם כו' מ"מ סי' נהם לתקן. נ"ב שיפסוק השני: שם שלא יטעו הנכנסין. י"ב פי' ואח"כ יוצאין:

מהרב הגאון החסיד כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל בעל המחבר ספר מלא הרועים

דף ג ע"א תוס' ד"ה אמש כו' וי"ל דה"פ מדקאמר הלנו אתה וכו'. נ"ב י"ל ת"ת רק לנו דעו"ג שעסק בתורה חייב או לצרינו היא עבודה דמרבינן מאיש איש דנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל וגם קרבנות שלנו מגינין עליהם כמ"ש רז"ל:

דף ה ע"א גמ' ורבנן דקיסרי כו'. נ"ב נזיר ז' א' ושם הגי' הפוכה וע' תשו' נ"ב מ"ת חלק או"ח סי' ל"ח:

דף ז ע"ב מלא ספקא דונגבילא כו'. נ"ב שלח לי' ב' דברים אלו דמעלי לכולי גופא כדאמרינן בפסחים מ"ב ב' כל מידי דמעלי להאי בר מונגבילא רטיבא ופלפלי אריכתא דמעלי לכולא גופא: תוס' ד"ה כאן כו' אבל אוכל נפש דעדיף טפי כו'. נ"ב ע' רש"א וע' תוס' ביצה ג' א' ד"ה גזירה וע' פ"ח סי' תצ"ה וע' סמ"ג לאוין ע' ובביאורי מהרש"ל שם וקשה לי לדבריהם דהכא דההיא דהמצניע באפשר לעשותו מעיו"ט ולכך חייב דהלא ר"א ס"ל בשבת קל"ז/ב' דאפשר לעשותו מעיו"ט שרי כ"ש אוכל נפש וכבר הקשו קוש' זו בעצמם בשבת דצ"ה שם וא"ל דהכא שאני דעדיף טפי כשנעשה מאתמול דכבר כ' מהרש"א דעדיף טפי לאו דוקא ועוד דהא תינח מגבן עדיף טפי אבל חולב ורודה פשיטא דלא עדיף טפי מעשה אתמול וי"ל לפמ"ש התוס' בשבת קל"ז ב' דדווקא במלאכה דרבנן מתיר ר"א מכשירין דאפשר לעשותן מעיו"ט אבל מלאכה דאורייתא אוסר באפשר א"כ לק"מ דהכא מלאכה דאורייתא מתחייב עליו ולרבנן דס"ל לאו מלאכה דאורייתא מ"מ רבנן לטעמייהו דאסרי אפילו מלאכה דרבנן באפשר ובזה יתיישב קושי' התוס' בשבת קל"ז ב' שהקשו על מה דאמר שם דר"א עדיפא מר"י דמתיר אפילו מכשירין דאפשר מעיו"ט והקשו דא"כ ר"א מאי עביד הא דכתיב הוא למעט מכשירין ותי' דמלאכה דאורייתא גם לר"א אסור מכשירין דאפשר מעיו"ט והקשו דלפי זה מנ"ל דר"א עדיפא מר"י דלמא גם ר"י לא ממעט רק מלאכה דאורייתא דאפשר אבל מלאכה דרבנן מתיר אף באפשר כר"א ולפמ"ש א"ש דהנה התוס' בשבת דצ"ה א' שם ד"ה החולב כ' דהך ברייתא דהולב כו' אתי' כר"י וא"כ קשה כיון דס"ל בהך ברייתא דחולב ומגבן והרודה היא שבות למה יאסר כלל [אלא צ"ל דס"ל דאף] מלאכה דרבנן אסור באפשר וא"כ שפיר אמר דר"א עדיפא מדר"י ואתי שפיר ודו"ק:

דף יא ע"א גמ' הרכבת אנוש לראשנו כו'. נ"ב אנוש ר"ת ארי נותם ודוב שוקק דדריש לקמן על נבוכדנצר ואחשורוש:

דף יג ע"א רחב"א אמר סטכת. נ"ב שמן מעורב בבשמים ע' שבת:

דף יד ע"א סד"ה נבואה כו' שנים לא ידעתי. נ"ב עיין בעשרה מאמרות מאמר אם כל חי חלק ב' סי' א' שאמר דאלו הב' הם שם ועבר ועיי"ש עוד שהאריך והוסיף וגרע מאלו המנויים שמנה רש"י ועיי"ש שהחסיר ברוך ונריה שריה ומחסיה והוסיף בארי אביו של הושע ועודד ותנני' ונביא זקן אשר ישב בבית אל עיי"ש שהאריך בטעמו:

דף טו ע"ב גמ' אל תיקרי שברת אלא שרבבת. נ"ב שיני לשון שן שעל סלע ומצודה לשון חוזק ר"ל גבורות רשעים ואינך יכול לקרות שברת אלא שרבבת ר"ל שזהו דרך מפלתן כשהקב"ה משרבב אותם יותר מדאי ומגביהין מאוד ועי"ז הם נשברים וז"ש לפני שבר גאון וזהו אל תיקרי שברת שאינך יכול לקרות שברת אלא כשתקרא מקודם שרבבת שע"י שתשרבב ומגביה אותם עי"ז משבר אותן:

דף כ ע"ב במשנה כל היום כשר לקריאת המגילה כו'. נ"ב ק' למה לא חשיב דין דהיא דוקא ביום כדאיתא בסנהדרין וא"ל כיון דנגמר דין כשר בלילה לא פסיקא לי' למיתני אך ז"א כיון דסתם מתניתין ר"מ ולר"מ אפילו נגמר דין פסול בלילה כדאי' בסנהדרין ל"א ב' ובזה נדחה ג"כ מה דיש ליישב דלכך לא תני לי' משום דבדיעבד דינו דין כדאי' בחו"מ סי' ה' דהא תינח לדעת הפוסקים שם דבדיעבד דינו דין אבל לדעת הסוברים שם דאפילו בדיעבד אין דינו דין קשה ועוד דאף הפוסקים שם דבדיעבד דינו דין היינו משום דלא ס"ל כר"מ אבל למאן דס"ל כר"מ אפי' דיעבד אין דינו דין וסתם מתניתין ר"מ ובזה נדחה ג"כ מה דיש ליישב עפ"י מ"ש הסמ"ע שם בסי' ה'. דבמדליק נרות כשר בלילה ולכך לא חשיב לי' הכא דזה אינו חדא דהש"ך סותר שם דבריו ועוד דלכ"מ דאקיש ריבים לנגעים גם הסמ"ע מודה דלא מהני מדליק נרות כמו דלא מהני בנגעים אך יש ליישב כיון דבדין מהני קבלת בע"ד לכך לא פסיקא לי' מילתא למיחשבי' דהני דחשיב הכא אין להם שום צד היתר אך ק' למה לא חשיב הכא ראיית נגעים דצריך שיהי' ביום דווקא וצ"ל דלא חשיב אלא מצות שהוא יתב' קדשנו בהם ואף דגם דין וראיית נגעים היא מצוה אעפ"כ ל"ח לאלו אך קשה דהא ראיית נגעים דמי לטהרת מצורע דחשיב הכא וי"ל דהתם ג"כ יש מהם קדושת הצפרים ודוחק:

דף כב ע"א תוס' ד"ה ואם כו' לפי שמתחיל זה בשני פסוקים כו'. נ"ב י"ל דיטעו דיסברו דמותר לשייר בפרשה פחות מג' פסוקים לכך הי' לנו לתקן שידלגו זה ויתחיל בחצי פסוק מן הג' פסוקים הראשונים ואז יתוקן הכל דהנכנסים יראו שהראשון קרא קצת מן הפסוק הג' וגם השני קרא ג' פסוקים עם חצי פסוק הראשון וע"ז תי' התוס' דאין לפסוק אלא היכא דלא אפשר משא"כ הכא דאפשר שיוכל לקרות עוד ג' מפרשה אחרת אך עדיין קשה דאעפ"כ יטעו הנכנסים שיסברו שהראשון קרא פחות מג' פסוקים בפרשה וצ"ע וע' בתוס' שלאחר זה דמבואר דאפילו משום חשש נכנסין ויוצאין לא חשיב לא אפשר ודו"ק: ע"ב תוס' ד"ה קידה אפים ארץ כו'. נ"ב והא דלא מייתי מפ' וירא בלום דכתיב וישתחו אפים ארצה דהו"א דיש לחלק בין ארץ לארצה וכדמשמע מפרש"י וע' תוס' שבועות ט"ז:

דף כד ע"ב תוס' ד"ה כשאתה כו'. נ"ב ע' פר"ח סי' נ"ג מ"ש על תוס' שבכאן:

דף כה ע"א גמ' א"ל רב פפא לרבא. נ"ב בברכות דף ל"ג גרים לאביי: שם חברותא כלפי שמיא. נ"ב מי איכא [כ"ה] בברכות שם:

דף כז ע"א דאלת"ה מיפרך היכי פרכינן. נ"ב ע' מג"א סי' כ"ח ס"ק ד' דאסיק הא קיתיב דפא ונעשה א' שומר לחבירו:

דף כח ע"ב רש"י ד"ה רב נחמן כו'. נ"ב רש"י לשיטתי' בגיטין דל"א ב' דסתם ר"נ הוא רנב"י ועיי"ש בתוס' שחולקים על רש"י:

דף ל ע"ב תד"ה ושאר כו' במועדות. נ"ב ר"ל ביו"ט של פסח ועצרת וסוכות שקורין מפטיר מקרבנות היום:

ברא"ש פ"ד סי' א' בהגה"ה וכן אסור וכו' כי ליכא דוכתא לצלויי: נ"ב דפשיעותא לא שייך הכא כדמשמע במכילתין דכ"ו ב' והא דאמר לי' ר"פ משום דס"ל הטעם משום צלויי ע' בב"ב דף ג' ולכך באיכא דוכתא לצלויי שרי כמבואר שם בב"ב שם ואף דהרי"ף והרא"ש כ' לעיל הטעם משום פשיעותא היינו אף משום פשיעותא אסור אף בדאיכא דוכתא לצלויי ודו"ק ועבב"י סי' קצ"ב: סליק

מראה כהן חדושים והגהות מהגאון המובהק כו' מוהר"ר בצלאל הכהן זצ"ל מו"ץ בווילנא.

דף א ע"א במשנה כרכים המוקפין חומה מימות יהושע בן נון וכו' ועי' בר"ן שכ' דאיכא מ"ד דדוקא בארץ אבל בחו"ל אפי' מוקפין חומה קורין בי"ד אבל הרמב"ן ז"ל כתב דמשמע שאפי' בחו"ל קורין בט"ו. נ"ב בגליון הר"ן וז"ל וכ"ל לחזק דברי הרמב"ן ז"ל דהכא בתוספתא גרסינן עלה דר"י בן קרחה דאמר מימות אחשורוש אר"י בר"י היכן מצינו לשושן הבירה שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון ע"ש ומשמע דאילו היתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון הוי א"ש אף שהיתה חו"ל ועי' בירושלמי ריש מכילתין בכך ולר"י בר"י בזה וצ"ע עכ"ל: [שם קורין בתמשה עשר. ליה בר"ן ויש כאן שאלה מה ראו אנשי כנה"ג ושינה לענין זו לימים חלוקים וכו' משא"כ בשאר מצות ג' ע"ב סוגיא תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם דאם היו המתקנים אחר אחי הגאון ז"ל די"ל דמשום ידרשינן אלה המצות שאין נביא

דף ו ע"ב גמ' ותנא מקרא אף שמקרא מגילה מצאו ע"כ שעיניהן של עייירשו ק"ו וכדאמרינן מותרים במתנות לאביונים עין של תורה

דף ז ע"א גמ' הלא כתבתי לך שלישים שלשה וכיון ואסתר רצו שיהיה המגילה שלהם נכתבת ידעו עדיין רמז לזה וא"כ אסור להוסיף על כתבי קודש דנאמר כתבתי לך שלשים היינו כתבי קודש ושלשים תורה נביאים כתובים ג"כ לשון סדר עולם בסופו וז"ל עד כאן היו הנביאים מב.

נ"ב רמב"ם בפ"ח מהלכות קידוש החודש הלכה א' [ומפרש לענין שאין עושין ר"ח בתאי היום לאחר שעבר כ"ט יום ומתלה ותשל"ג חלקים אלא צריך לעשות חודש אחד מלא וחודש אחד חסר ע"ש. ע"כ הג"ה ממהרש"ך נ"י]: ע"ב בגמ' סביב פרע לטבריא שימה חומתה. י"ל קצת דסמך בזה על המסורה גדולה בפ' בשלח דכתיב התם והמים להם חמה חסר וכן בכך קרא דאשר אין לו חמה סביב כתיב נמי חמה חסר וממסורה זו [דהו"ל כעין ג"ש] אפשר דדריש בזה דאף שהמים להם חמה מ"מ הו"ל כאין להם חמה וק"ל: שם בגמ' או דילמא משום דהני מיגנו והני לא מגניא. וכתב הר"ן וכ"ה בחידושי הרמב"ן דמכאן מוכח דמוקפין חומה בחו"ל קורין בי"ד דהא בחו"ל לא מיגנו בחומתם שהרי לריהם היה עמהם בעיר [אבל בא"י כבר עלו אז ברשיון כורש והיו רוב ישראל יושבים בכרכים המוקפים חומה לבדם והוו מיגנו שם בחומתם] וע"ש ברמב"ן בחידושיו שכתב דמס"ע לא עשו המוקפין יו"ט בשנה שניה כלל עד שמצא להם מרדכי רמז בתורה [ונראה שהרמז הוא מקרא דזכרון בספר וכן הוא בירושלמי הלכה ה' שמונים ותמשה זקנים וכו' לא זזו משם נושאין ונותנים בדבר עד שהאיר הקב"ה את עיניהם ומצאו אותה כתובה בתורה נביאים וכתובים וכו'] והר"ן כתב דרמז זה אינו יודע מהו זה דבגמ' לא קאמר אלא שמצאו רמז שתכתוב מגילת אסתר אבל לענין יו"ט לא ע"ש אכן מלשון הירושלמי שם משמע דהאיר הקב"ה את עיניהם בעיקר מצות הפורים ודברי הרמב"ן נכונים] וקבעו אח"כ להמוקפין בט"ו כשושן וזהו וקבל היהודים את אשר החלו לעשות שהוא י"ד לפרזים שעשו גם בשנה שניה מעצמם ואשר כתב מרדכי אליהם שהוא ט"ו דמוקפים שלא עשו רק אחר שכתב מרדכי אליהם מהרמז בתורה הנ"ל כ"כ הרמב"ן ז"ל שם ונראה די"ל דזהו דכתיב התם כי המן וכו' צורר כל היהודים ר"ל גם המוקפין באמת. חשב על היהודים לאבדם. על הפרזים והפיל פור הוא הגורל להומם ולאבדם ר"ל על המוקפים ג"כ דעכ"פ מתחילה היה גם להם מהומת מלחמה רבה מסביב ואח"כ היה מאבידם ג"כ ודו"ק]. ולענין סוכחת הרמב"ן והר"ן מהך דחזקיה דסבר דתליא במיגנו ע"כ דס"ל דבחו"ל אינו נוהג דין מוקפין לענין מגילה י"ל דלפי מש"כ הר"ן דריב"ל דאמר לעיל דף ג' דכרך שישב ולבסוף הוקף דנידון ככפר דל"ל דפליג אדחזקיה דהא לחזקיה עיקר תליא במיגנו וי"ל לפי זה דס"ל פליגי חזקיה וריב"ל במוקפין דחו"ל להיפך ודו"ק ולדברי רש"י ז"ל לעיל ג' דריב"ל לא קאי אמגילה ע"ש י"ל דגם לריב"ל ס"ל כחזקיה בחו"ל ודו"ק: [אכן מדברי הרי"ף שהביא לכך מימרא דריב"ל מוכח דס"ל דקאי נמי אמגילה וכן ממה שהביא לאידך מימרא דכרך שאין בה י' בטלנין דנידון ככפר מוכח דמפרש כפי' הרמב"ן דאם לא רצו להקדים קורין בי"ד כעיירות ודו"ק ויש לתמוה על הר"ן דלא הביא סייעתא לד' הרמב"ן מד' הרי"ף וצ"ע. ע"כ הג"ה מאחיו מהרש"ך נ"י]:

דף י ע"א רש"י ד"ה כל המצות הללו הנוהגות בערי חומה שילוח מצורע וקריאת מגילה בט"ו וכו' משמע להדיא מדבריו ז"ל דלענין קריאת מגילה בעינן נמי א"י ובחו"ל אינו מנהג דין מוקפות חומה ונראה לי דלטעמיה אזיל דלעיל דף ה' הביא הר"ן ז"ל דבהא דאמרינן שם דרב אסי קרי מגילה בי"ד ובט"ו בהוצל דרש"י ז"ל גריס דקרי בהוצל דבנימין דמא"י היא ומשמע דס"ל לרש"י דבחו"ל לא מהני מוקף חומה ע"ש בר"ן [אכן לפנינו איתא זה בהיכא דאמרי ואולי בהא פליגי הני תרי לישני וכנ"ל וא"ש מש"כ כאן גם לקריאת המגילה דלמ"ד דקדושה ראשונה לא קדשה לע"ל הם כחו"ל ועי' רש"י בשבועות ט"ז ד"ה כל המצות האלו דלא הזכיר שם קריאת המגילה ונראה דתליא בהמת בתרי לישני הנ"ל גבי רב אסי קרי דללישנא קמא דקרי בהוצל מוכח דגם בחו"ל קורין בט"ו ולפום הך לישנא לא הזכיר לקריאת המגילה ודו"ק וע"ע בשו"ת תשובה מאהבה מש"כ ע"ד רש"י ז"ל אלו ע"ש]:

מהג"מ יוסף שליט"א בר רפאל ז"ל חופק"ק ווילנא.

דף ב ע"א גמרא ולימא שיתסר ושיבסר ולא יעבור כתיב. לקמן (דף ה.) איתא ולא מאחרין מ"ט אר"א אמר שמואל אמר קרא ולא יעבור ואפשר דלקמן קאי על חל להיות בשבת דמשום גזירה לא קרינן בשבת אבל השתא דס"ל דאית לן לרבויי עוד שני ימים אפשר דולא יעבור קאי על בתר שיבסר כיון דשני הזמנים ג"כ רמיזי בקראי מ"מ משני כיון דכתיב ולא יעבור יותר אית לן למימר דהרבוי קאי על י"א ועל י"ב מלרבות שיתסר ושיבסר וכה"ג בב"מ (דף לה:) גבי הי' עמו בשעת שאלה:

דף ד ע"ב גמרא כמאן אזלא הא דאמר ר' הכל נדחין ס"ד הא איכא מוקפין. משום דאפשר הי' לומר דהכל נדחין קאי בין על עיירות כשחל פורים שלהם דהיינו י"ד בשבת נדחין ליום הכניסה בין כשחל פורים של מוקפין בשבת דהיינו ט"ו או מוקפין נדחין ליום הכניסה כת"ק דר"י ע"כ אמר כמאן כרבי ולא כת"ק דר"י משום דהגמ' לא ניחא להו בהכי אלא דלא קאי אלא על פורים של י"ד:

דף ה ע"א גמרא א"ר אושעיא כו' אר"א כו'. ק' אמאי לא אמר ר' אושעיא כשמעתי' דהא אמר חגיגה (דף יז.) מנין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבעה וכה"ג מקשה הגמרא חולין (דף ג:) רבא מ"ט לא אמר כשמעתי' ואפשר לומר דהם ר' אושעיא אחר כמו שהוכיחו התוס' עירובין (דף סח.) מהא דיבמות: **ע"ב** תוס' ד"ה והא רבי בטבריא. נראה שהי' בימי אנטונינוס. נראה משום דק"ל דהא איתא סנהדרין (דף לב:) אחר רבי לבית שערים ע"כ כתבו דזה הי' קודם בימי אנטונינוס וכן משמע כתובות (דף קג.) דבסוף ימיו של רבי הי' בבית שערים:

דף ז ע"א תוס' ד"ה לכולהו איכא פירכא וקשה כו'. ואפ"ל דהא דאמר התם סדר קבלוהו היינו משום דהוסיפו מרצונם עוד ספר המגילה א"כ ממילא הוי קבלה על הראשונים אבל עיקר הדרשה היא לאו דהכא: **שם** תוס' ד"ה ור"נ אמר מהכא. דבריפא דקרא. ול"נ דר"נ ורב יוסף פליגי אי דרשינן וא"ו מוסיף דבירושלמי ריש מסכתין איתא הכי ולימא שיתסר ושיבסר אמר ר"א אמר קרא לא יעבור ולא יעברו ע"ש בק"ע דדרים מדכתיב שני פעמים לא יעבור ור"ה אמר התם מדמצי למכתב לא יעבור בלא וא"ו וכתב בוא"ו וא"כ אפשר דר"י ס"ל כר"א דדרים מוא"ו מוסיף ודרים מלא יעברו אחר לעולם לא יעבור אבל רנב"י ס"ל כמ"ד [illegible]

לא אליבא דתנאי. וי"ל דר"ח ורב יוסף בהא פליגי דר"ח ס"ל דרבנן דפליגי על ר"מ בחדא הם דפליגי עליו בשני' ורב יוסף ס"ל דרבנן דפליגי עלי' בחדא לא פליגי עליו בשני' משום דבמכות (דף יא:) איתא במשנה אחד כהן המשוח ואחד מרובה בגדים ואחד משוח שעבר מחזירין את הרוצח ר"י אמר אף משוח מלחמה מחזיר את הרוצח ויליף לה התם בגמרא מתלתא הכהן דכתיב ומשמע לי' לרב יוסף דאם הי' חלוקים בדינים לא הי' מחזירין וא"כ שפיר לר"מ דס"ל דמשוח ומרובה בגדים ושעבר כולם כל מצות כהונה גדולה עליו וס"ל ג"כ כר"י דמשוח מלחמה מחזיר את הרוצח א"כ שפיר איכא לאוקמינהו לג' הכהן אבל ר' חסדא ס"ל דמסתמא רבנן דהכא היינו רבנן דהתם: **שם** רש"י ד"ה לעשה אדם כו' שמכאן פקרו. כן הוא בסנהדרין (דף לח:):

דף י ע"א תוס' ד"ה למה מנו כו' אלא דקדושה ראשונה „לא" בטלה. תיבת „לא" מיותר:

דף יב ע"א גמרא שאלו תלמידיו את רשב"י. נראה דהם הוו ס"ל דאותן שבשושן הוו שלוחים ואע"ג דקי"ל אין שליח לדבר עבירה מ"מ חייבין ידי שמים כדאיתא בקדושין (דף מג.) ומ"מ פריך להו רשב"י א"כ שבשושן יהרגו משום דאמרינן שם בקדושין מודה שמאי באומר לשלוחו צא והכול חלב שפטור משום דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב וס"ל דגם לענין חיוב בידי שמים כן ואמר להם מפני שהשתחוו לצלם ואע"ג דגם שם לא הי' כולם אלא שלוחים מהם וכדאיתא במדרש דהיו שלשה מכל אומה מ"מ חייבין כיון דלא נהנה ואמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר פי' דהם ס"ל כמה שכתבו התוס' פסחים (דף נג:) דהצלם לא הי' לע"ז ממש מדקאמר שם מפני מה הצילכו עצמם חמ"ו לכבשן אבל לדידך דס"ל דהוי ע"ז ממש וכי משוא פנים והשיב הם לא עשו אלא לפנים פירוש מיראה וכמה שכתבו התוס' סנהדרין (דף סא:) דאע"ג דצריך למסור עצמו מ"מ אם לא מסר עצמו אינו חייב עונש אלא כמו שביטל מצות עשה:

דף טו ע"א גמרא ויעבר מרדכי אמר רב שהעביר יום ראשון ש"פ בתענית שמואל אמר שעבר עורקמא דמיא. נראה דלכאורה ק' למה צותה אסתר לצום ג' ימים ולא מרדכי וגם למה אמרה כל היהודים הנמצאים בשושן משום דלעיל (דף יב.) אמר מ"מ נתחייבו כו' מפני שנהנו מסעודתו א"כ שבשושן יהרגו כו' אלא מפני שהשתחוו לצלם וא"כ מרדכי במה שלא כרע להמן תיקן זה שהשתחוו אבל עדיין נשאר חטא שנהנו ע"כ צותה אסתר לצום כל הנמצאים בשושן מפני שנהנו ובזה מחולקים רב ושמואל דרב ס"ל דדוקא שבשושן ע"כ לא רצה לומר שעבר עורקמא דמיא משום דחוץ לא הי' צריכים להתענות:

דף טז ע"ב גמרא אורה זו תורה. י"ל משום דאיתא בירושלמי דלא רצו לקבוע פורים עד שהאיר ה' עיניהם ומצאו סמך מן התורה כדאיתא בגמרא דילן גבי כתבוני לדורות ע"כ אמר אורה זו תורה:

מהג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"ץ דווילנא.

דף ב ע"א במשנה מגילה נקראת בי"א ובי"ב ובי"ג וכו'. נ"ב ויש רמז וסמך גדול לזה במגילת אסתר דהנה תיבת פורים נמצאת ה' פעמים במגילה. על כן קראו לימים האלה פורים. וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים. לקיים את אגרת הפרים. לקיים את ימי הפרים האלה בזמניהם. ומאמר אסתר קים דברי הפרים. ויש לומר דבא לרמז דה' ימי פורים יש לענין קריאת המגילה ונ"ל עוד דהיינו טעמא דפורים קדמאה ותנינא כתיב פורים מלא וא"ו ותלתא בתראי כתיב פרים חסר וא"ו משום די"ד וט"ו הם פורים לכל דבר לענין קריאת המגילה ולמשתה ושמחה ומשלוח מנות להכי כתיב מלא אבל ג' פרים בתראי דבאו לרמז על הכפרים שמקדימין ליום הכניסה בי"א ובי"ג דאינן פורים רק לקריאת המגילה בלבד אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה כתיבי חסר להורות דאינן ימי פורים לכל דבר רק לקריאת המגילה בלבד: **שם** אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה ופירש"י שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט לפי שבתי דינין יושבין בב' וה' והרע"ב כתב דא"כ מתכנסים כפרים לעיירות בב' וה' לשמוע קריאת התורה ע"ש ונ"ל דיש סמך לב' הפירושים בכתוב דכתיב וישלח ספרים וגו' דברי שלום ואמת לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם וגו' והנה מבזמניהם דרשו חז"ל שהכפרים יכולין להקדים ליום הכניסה דזמנים הרבה תקנו להם חכמים ויש לפרש דמשו"ה כתיב בתחילה דברי שלום ואמת לרמז דבזמן שעוסקין בדברי שלום ואמת דהיינו בב' וה' שב"ד יושבין בדין דהוא שלום ואמת וכדאמרינן בירושלמי בתענית פ"ד ה"ב ובמגילה פ"ג הלכה ו' נעשה הדין נעשה אמת נעשה שלום א"ר מנא ושלשתן בפסוק אחד אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם [וע"ע בב"י א"מ בר"ס א'] וגם קורין אז בתורה דנקראת אמת דכתיב אמת קנה באותן הימים יכולין בני הכפרים להקדים: **שם** חל להיות בשבת. וכתב התוי"ט למאי דכתיבנא במשנה ה' בפ"ה דסוכה דאין עושין יוה"כ באחד בשבת הה"נ בע"ש וכו' ולפיכך הכא דווקא בזמן שמקדשין ע"פ הראיה ע"ש ולכאורה תמוה דהא גם בזמן שמקדשין ע"פ הראיה היו נזהרין דלא ליקלע יו"כ בא' בשבת או בע"ש וכמבואר שם בגמ' להדיא ואמנם כוונתו בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה מ"מ הוה מצי לחול פורים בשבת או ביום ב' דהיו יכולים לתקן את"כ בחדשי הקיץ לאיים על העדים וכדומה כדי שלא לקלע ר"ה באד"ו אבל באידנא דכל החדשים אחד מלא ואי' חסר א"א לחול פורים בשבת ופשוט הוא [ושוב אחרי כתבי זה מצאתי להגאון מהרי"ב ז"ל בספרו שאילת שלום על השאילתות בפרשת ויקהל שפירש כן לדברי התוס' יו"ט] ולענין מה שתמה עליו המהרי"ב בספר תוס' ראשון לציון דהוה ליה לקדם המאמר ברישא המשנה בחל י"ד בשני וכשיחול פורים בשני בשבת יבוא יום הכפורים באחד בשבת וכו' נראה לי דיש ליישב דמרישא לא קשיא דאיכא למימר דמיירי בחל י"ד באדר הראשון בשני ומתני' כר"א בר"י היא דס"ל לקמן ד' ו' ע"ב דקריאת המגילה לכתחלה בראשון וכשחל י"ד באדר הראשון בשני יבוא יו"כ בג' בשבת וזה שפיר מיקלע ואף דיבוא ז' של ערבה בשבת מ"מ י"ל הא אמרי' בסוכה מ"ג ע"ב דאיקלע ע"ש אבל בחל בשבת ממ"נ תקשה דלא מבעיא אם מיירי באדר הראשון בודאי תקשה דהא יבוא יוה"כ באחד בשבת ואפי' אם נאמר דמיירי באדר השני מ"מ יבוא יוה"כ בע"ש ובע"ש נמי לא מצי לחול כנ"ל כוונת התוי"ט ומיהו לענין עיקר ד' התוי"ט נ"ל דבלא"ה לק"מ דהא אמרינן בגמ' כאן דזו דברי ר"ע סתימתאה ור"ע לשיטתו אזיל דס"ל באמת בסוכה שם כאחרים דאין בין עצרת לעצרת וכו' ע"ש ולדידהו אין משגיחין באד"ו ואל יוה"כ גם בא' בשבת או בע"ש ולק"מ קושיית התוי"ט ודו"ק: **שם** במשנה חל להיות בשבת כפרים ועיירות גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה. יש לדקדק במאי דהוצרך הכא לפרש דמקדימין וקורין ולא כן תני בכל משנה כולה רק תני מקדימין סתמא ולא תני וקורין ונראה דבכל המשנה דלא מיירי רק בהקדמה דכפרים לא הוצרך לבאר דהקדימה אינה רק לקריאה דממילא ידעינן דכיון דעיקר הטעם משום תקנתא דכפרים הוא כדי שלא יצטרכו לבוא ביום הפורים לעיר וזה לא שייך רק בקריאת המגילה ועוד דהא מגילה נקראת תנן אבל בהקדמה דעיירות אם חל בשבת הוי טעינן דהקדמה בזה לכל מצות חובת פורים קמ"ל מקדימין וקורין דווקא. וראיתי להריטב"א ז"ל בחידושיו שכ' דגי' הראשונים ז"ל בכאן כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בע"ש ומוקפות חומה למחר ונראה דגי' זו דווקנית היא וכן מוכח בש"ס ד' ד' ע"ב דמקשה שם וסבר רבי עיירות לא דחיין ליום הכניסה אם חל בע"ש והתניא דאם חל בשבת וכו' אמר רבי דאומר אני הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה ולכאורה תמוה דלמה לא מקשה כן על המשנה דקשיא סיפא לרישא דבע"ש לא מקדימין ובשבת מקדימין ליום הכניסה אלא ודאי דעיקר הגי' הוא דגם בחל בשבת קורין בע"ש וכן משמע עוד בדף ה' מהא דאמר לאפוקי מרבי ולא אמר לאפוקי ממתניתין ודו"ק וכן נראה שהי' הגי' לפני הרמב"ם ז"ל ונסתלק בזה השגת הראב"ד ז"ל ואין מן הצורך בזה לתי' של ה"ה ז"ל שם ע"ש ודו"ק [ושוב מצאתי להרשב"א בחידושיו שכ' כן בשם התוס' וע"ש היטב]: **שם** בגמ' ולימא תריסר ותליסר א"ר שמואל בר רב יצחק י"ג זמן קהלה לכל הוא ולא צריך לרבוי. נ"ב עי' ברא"ש ז"ל בשם ר"ת ז"ל שהכל מתאספין לתענית אסתר ובאין בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו היהודים לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים וכו' ע"ש ומשמע להדיא מדבריו ז"ל דתענית אסתר היה תקנה קדומה ואף בזמן הבית בזמן שהיה נוהג הקדמת הכפרים וכ"כ ברא"ש לקמן בסי' ס' וז"ל ולמאי דפרישית לעיל זמן קהלה לכל היא הוי תענית אסתר תקנת חכמים אף קודם שבטלה מג"ת עכ"ל [ובדי' הר"ן בשם ר"ת לא משמע כן וצ"ע ובמק"א יבואר מזה אי"ה] ותמהו ע"ז בס' קרבן נתנאל ובפרי חדש בא"ח סי' י' דא"כ היכי משכחת לה דכפרים מקדימין ליום הכניסה דב' וה' הא לעולם נכנסין ביום י"ג לומר סליחות ותחנונים א"כ לעולם יום הכניסה בי"ג הוא ונשארו בצ"ע ובמח"כ הרב נעלמו מעיניהם דברי המדרש תנחומא בפ' בראשית [והביאו ג"כ השאילתות בפ' ויקהל] דפי' באמת דמאי יום הכניסה דמתני' יום הקהלה דאמר מר י"ג זמן קהלה לכל היא וכו' ובחל בג' או בד' יום הכניסה בי"ג ובחל בשבת נדחה התענית ליום ה' הרי י"ב ובחל באחד בשבת דנדחה ג"כ התענית ליום ה' שלפניו הרי י"א ע"ש ובלי ספק שגם ר"ת הי' מפרש כן [ומ"מ צריך י"א וי"ב לרבויי מקרא משום דעיקר יום הקהלה נתקן ליום י"ג] ואכן קצ"ע על מה דלא הביאו ר"ת והרא"ש ז"ל לדברי המדרש להביא סייעתא לדבריהם וצ"ע:

עוד שם בגמ' אבל תכ"א בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה. נ"ב נראה דיש להסמיך בזה בפסוקי המגילה דכתיב שם וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וידוע דכל אלה למעוטי אתא וכדאמרינן בסוטה ד' י"ז ולפי דברי ר"י הכא י"ל דהכא נמי אתא למעט דדווקא ימי הפורים האלה המפורשין להדיא במגילה דהיינו י"ד וט"ו הם לא יעברו לעולם אבל שני ימי הפורים הנלמד מריבויא דקרא מכימים אשר נחו או מזמניהם אינו ברור דלא יעברו דהא בזמן שאין השנים כתקונן אין קורין אותה אלא בזמנה וקצת י"ל דמשו"ה כשכתב מרדכי ספרים אליהם פעם שנית שיקיימו ימי הפורים בזמניהם כתוב שכלת אליהם דברי שלום ואמת דלפי פשטות הכתוב אינו מובן לענין מאי הזכירו זה במגילה דלא שייך כלל לדיני הפורים [ועי' לקמן דף י"ז מאי דדרשו חז"ל מהך קרא] אכן להנ"ל י"ל דשלח אליהם שיהיה ביניהם אמת ושלום בין איש לרעהו ועי"ז לא יחרב הבית וישראל יהיו-שרוין על אדמתן ואז יוכלו לקיים את ימי הפורים בזמניהם זמנים הרבה [וידוע מה דאמרו חז"ל ביומא ד' ט' דבית שני נחרב בשביל שנאת חנם וי"ל דזה שאמר הנביא בזכריה ח' צום הרביעי וצום השביעי וגו' יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה האמת והשלום אהבו כלומר דאימתי יהיה לששון ולשמחה בזמן שהאמת והשלום אהבו ולא יהיה ביניהם שנאת חנם ח"ו] וגם לפי גי' הרי"ף ז"ל דגרס הואיל ומסתכנין בה ע"ש נמי י"ל דרמז מרדכי להם דבזמן שיהיה שלום ולא יגזרו על המצות ח"ו אז יוכלו להקדים ליום הכניסה וק"ל: **שם** ברש"י ד"ה בזמן וכו' ונמצא אוכלין חמץ בימים אחרונים של פסח והוגה שם ברש"י דל"ל יום אחרון. ונ"ל דטעם הסג"ה הוא משום דהי"א וי"ב לא יוכל לטעות כלל דהא מותרין בהספד ותענית ואיכא היכרא דאינו פורים וכמ"ש הטו"א כאן ולא שייך טעות רק על יום י"ג דיסברו דהוא י"ד דהא הוא אסור בתענית משום יום נקנור ואף לאחר שבטלה מג"ת מ"מ אסור משום יום שלפני הפורים ותנוכה ופורים לא בטלה אף בלפניהם והלכך לא יהי' קלקול בחמץ רק ביום האחרון של פסח אכן יש לקיים גם גי' שלפנינו בימי"ם אחרוני"ם די"ל דהך גי' ברש"י ס"ל דכפרים של מוקפין ג"כ מקדימין ליום הכניסה [ועי' בטו"א שנסתפק בזה והאריך בזה הרבה] ולדידהו איכא טעותא בשני ימים דיסברו על י"ג דהוא יום ט"ו של פורים שלהם ולפיכך כתב רש"י דיהיו אוכלין חמץ בימים אחרונים ודו"ק היטב]:

דף ג ע"א בגמ' תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו. נ"ב עיין במהרש"א ז"ל בח"א שהעיר דלמה לא תרגם על התורה דהא היה תלמידו של הלל וקדים טובא מקמיה אונקלוס הגר ותי' דמשום דבתורה מפרשא מילתא ולא היה נצרך עדיין לפרש התורה בדורו ע"ש ולענ"ד נראה די"ל דאפשר שלא נשתכח עדיין התרגום של תורה בימי יונתן בן עוזיאל עד דורו של ר"א ור"י ובא אונקלוס הגר וחזר ויסדו מפי ר"א ור"י: **עוד** שם בגמ' דקטיל יתיה הדדרימון ברמות גלעד. נ"ב בתרגום יונתן שם ליתא לב' תיבות אלו ברמות גלעד משום דבכתוב כאן ג"כ לא הוזכר מקום ההספד של אחאב רק דהגמ' מוסיף זה על לשון התרגום לתוספת ביאור: **עוד** שם בגמ' והנה איש עומד לנגדו וישתחו לאפיו. נ"ב חיסור לשון יש כאן בהעתק לשון הכתוב דקרא וישתחו כתיב בקרא דבתריה אחר שאמר לו כי אני שר צבא ה' וגם תיבת לאפיו הוא ט"ס לגמרי דבקרא לא כתיב כלל לאפיו רק וישתחו סתמא אכן בעי"י איתא על נכון ע"ש: **עוד** שם וישראל במעמדן כולם מבטלים עבודתם ובאין לשמוע מקרא מגילה. נ"ב קצת צ"ע דהא תנן בתענית ד' כ"ו דביום שיש בו הלל אין מעמד בשחרית וקריאת המגילה לא גרע מהלל [ועי' לקמן י"ד דלחד מ"ד צריך לומר הלל בפורים רק דקרייתה זו הלילא] וא"כ לא היה מעמד כלל בשחרית ביום הפורים ואולי דישראל במעמדן אינו אלא שיגרת לישנא בעלמא ולאו בדווקא ובחדושי הארכתי בזה בעז"ה:

דף ד ע"א בתוס' בד"ה נשים וקשה דהא בתוספתא תני בהדיא וכו' ופשיטא דלא עדיפא אשה מאנדרוגינוס ע"כ. נ"ב עיין במהרש"א שתמה דאמאי לא הוכיחו מטומטום שאינו מוציא את מינו דהוזכר ברישא דתוספתא ע"ש ולפי תומי הקושיא נ"ל ליישב דבטומטום י"ל דמיירי שכבר קרא ואם כבר קרא אינו יכול להוציא לחבירו רק מגדר ערבות וא"כ בטומטום הוי ספיקה שמא הוא אשה ואשה לאו בכלל ערבות היא

דף יז ע"א תוס' ד"ה הקורא כו' הדא דיחיד ורבים הלכה כרבים. צ"ע דהא במס' ב"ב (דף קכד:) מחלוקת אמוראים אם הלכה כרבי מחבירו או אפילו מחביריו ולמה סתמו כאן:

דף יט ע"א תוס' ד"ה וכלבד כו' ולא כמו שמפרשים שישים הגיד ברוחב הדף. אפ"ל משום דשיור הספר הל"מ א"כ אי אפשר לפרש שיהא ברוחב הדף:

דף כ ע"א גמרא אמר רבי קטן הייתי וקריתיה למעלה מר"י. נ"ל משום דאיתא בירושלמי ברכות (פ"א) ור"ג פליג על רבנן ועביד עובדא כוותי' ע"ש וא"כ שפיר הביא ראי' מדעביד עובדא כוותי' מסתמא לא פליגי רבים עליו ובזה ניחא לקמן דפריך ולימא לי' קטן הייתי משום דס"ל להגמ' דזהו דהוי יותר טוב ע"כ משני הגמ' דחדא ועוד קאמרו לי': **שם** תוס' ד"ה דכתיב כו' והקשה הר"א כו' ל"ל קרא דאותו. וי"ל דהוה ילפינן מצפורה דכתיב ותכרות והוה אמרינן דמסתמא ישנה במילה דאל"כ מילה באשה פסולה ועי' ע"ז (דף כז.):

דף כא ע"ב גמרא גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין. עיין פרש"י וקשה דמה"ת יטעו והלא הוא דבר המצוי מאד וי"ל דכוונת הגמרא משום דלכל אחד חייב בקריאת התורה וממילא חייב לברך לפני' ולאחרי' אלא שהקורא והמברך מוציאים את הקהל וא"כ היוצאים לא שמעו הברכה שלאחרי' ועיין או"ח (סי' תרפ"ה) בט"ז שכתב דבלא ברכה אינו יוצא כלל בהקריאה וז"ל שם ולענ"ד דבקטן שאינו יו"ע נמי מברכין אינו יוצא ידי הברכה וממילא אינו יוצא ידי הקריאה ואע"ג דלשון גזירה אינו מיושב כ"כ אפשר משום דלקמן (דף כב.) אמר זה הלשון גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין וגם לשון גזירה מצינו אף על דבר שאינו משום גזירה אלא מדרבנן בעלמא ועיין במס' שבת (דף לט.) תוס' ד"ה גזירה שמא יטמין בעפר:

דף כב ע"ב תוס' ד"ה ואדם חשוב מי קדוש פ"ה בסנהדרין (דף טו) והא אין נמכר בשוק כעבד. ליתא שם בפרש"י שלפנינו ועיין מה שכתבתי שם בחידושי:

דף כו ע"ב גמרא מבי כנישתא לבי רבנן שרי. פרש"י ז"ל לעשות מבית הכנסת בית המדרש. ק' דהא לא שייך הא דאמר כוותי' דרב פפי מסתברא דאריב"ל בהכ"נ מותר לעשותו בהמ"ד דהייט הך וכה"ג פריך בפסחים (דף לח.) מסייע הייט הך וי"ל דמדריב"ל אפשר לומר דמותר לעשות מבית הכנסת בית המדרש וה"ה להיפך דשוין הם וכמו האיבעיא דלקמן דבשוין מותר ע"כ אמר מסתברא דגם בזה מסתמא ס"ל כוותי' ומקום הי' לומר דפירש מבהכ"נ לבהמ"ד שרי היינו למכר בהכנ"ס וליקח בדמיו בהמ"ד דהא קאי על מתניתין וריב"ל אמר דמותר לעשות גם גוף בהכ"נ:

וכמו שכ' הרא"ש בברכות פ"ג [ועי' בדגול מרבבה בא"ח סי' רע"א ובשו"ת להגאון מוהרע"א ז"ל בסי' ז'] ולכך אף שנשים חייבות בקריאת המגילה מ"מ אינן יכולות להוציא לאחרים אם כבר קראו אבל מאנדרוגינוס שפיר מייתו ראיה דהא ע"כ מיירי בדלא קרא עדיין דאל"כ אף למינו לא היה יכול להוציא ואעפ"כ אינו מוציא את שאינו מינו וע"כ דנשי' אינן חייבין רק בשמיעה ודו"ק: **שם** ברש"י ד"ה יזמרך כבוד ביום ולא ידום בלילה. נ"ב קצת נ"ע דבמס' סופרים פי"ד הל' י"ח איתא להיפך יזמרך כבוד בלילה ולא ידום ביום ובחדושי הארכתי ליישב כוונת רש"י ז"ל בזה בעז"ה והכ"מ: **ע"ב** בגמ' ואם איתא ליקדמו ליום הכניסה הו"ל עשרה ועשרה לא תקינו רבנן. נ"ב מכאן קשה לכאורה על ר"ת ז"ל דס"ל די"ג נמי יום הכניסה הוא דבאין בני הכפרים לעיירות לומר סליחות א"כ עדיין תיקשי דליקדמו ליום א' די"ג הוא ולמסקנא ניחא דמיום הכניסה ליום הכניסה לא מקדמינן דיום ב' נמי יום הכניסה הוא אבל לפי הסו"א קשה. ובחדושי כתבתי ליישב זה ועי' בספר העמק שאלה לשגאב"ד דוואלאזין נ"י בפ' ויקהל בשאילתא ס"ו שכ' ליישב קושיא זו בטוב טעם ודעת ע"ש היטב וגם אנכי כתבתי בחדושי ליישב על אופן זה: **שם** אמר רבה הכל חייבין ואין הכל בקיאין וכו' גזירה שמא יטלנו בידו וכו'. נ"ב עי' בריי"ף כאן שכ' דעיקר הטעם משום דאין אנו בקיאין בקביעא דירחא אבל בלא"ה לא היו עוקרין לתקנת מו"א מחמת גזירה ע"ש ולכאורה תימה דא"כ בט"ו של מוקפין שחל בשבת למה לא קרינן דא"כ י"ד הוא הא גרסינן בירושלמי בפרקין דהכל יוצאין בי"ד דהוא זמן קריאתה לכל ודוחק לומר דהריי"ף ס"ל דהש"ס דילן לא ס"ל להא דירושלמי [והירושלמי אפשר דסובר דדברי קבלה הוי כמצוה דרבנן והם אמרו והם אמרו וכמו שכ' הר"ן בשם הבעל המאור ז"ל] ונראה דהא דאמרינן בר"ה דף כ' ע"ב דכל ספיקא לקמיה שדינן היינו לענין חג הפסח וחג הסוכות דלא חיישינן שמא חסרוהו לשבט או לאב דתרי ירחי חסירי קלא אית ליה וכבר יצא הקול לפני הפסח וכמו שפירש"י שם אבל בפורים דחודש שבט שלפניו הוא מלא לעולם א"כ אדרבה הספק הוא להיפך דשמא שבט היה חסר והיום יום ט"ו הוא [ואף דא"כ היה תרי ירחי חסירי מ"מ עדיין לא נתוודע לבני הגולה דכל זמן שלא עבר רובו של חודש עדיין לא הוי ידעי] אבל לחוש לספיקא דלקמיה דשמא היה טבת נמי מלא והיום י"ד הוא לזה לא שייך לחוש דא"כ היה תרי ירחי מליאי דהא כסלו בודאי מלא הוא לפי סדר החדשים וכבר היה יוצא הקול בחודש שבט העבר דעשו תרי ירחי מלאי [וכמו שכ' רש"י שם] ובזה א"ש דברי הרי"ף ז"ל ודו"ק. ובזה נסתלק ג"כ מה שהקשה המרדכי דלמה אין עושין פורים שני ימים מספיקא ולפי הנ"ל לק"מ דהא א"א לעשות פורים ביום י"ג דהא צריך להתענות בו מחמת תקנת מו"א לדעת ר"ת והראב"ד ז"ל ולעשותו פורים לענין קריאת המגילה בלבד זה אין סברא כלל. ומה שתי' המרדכי דבדרבנן לא עשו ספיקא דיומא אינו תי' כלל לפי דעת הרי"ף ז"ל הנ"ל דפורים מדברי קבלה הוא וכד"ת דמיא ודו"ק: **שם** אלא הואיל ואמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום וכו' לפי שעיניהם של עניים נשואות ליום מקרא מגילה. נ"ב וצ"ע דבירושלמי בפירקין הלכה א' איתא אדרבה להיפך דגובין ביום הפורים עצמו לפי שעיניהם של עניים תלויות ליום י"ד וט"ו וכן משמע ג"כ במשנה לקמן דף ה שאמר אע"פ שאמרו וכו' ומתנות לאביונים וכמו שפי' הרמב"ם בפ"ב הלכה י"ד דדוקא בדיעבד יצאו וע"ש בה"ה [ומ"ש הטו"א בפי' המשנה אינו מדויק ונראה דלא ראה דברי הרמב"ם בזה] ומש"כ הלח"מ שם דגם כאן בברייתא יש לפרש כן פשוט דהא מסיים להדיא שעיניהם של עניים נשואות ליום הקריאה ומשמע דעיקר מצוותו להקדים וגם דלפי זה לא יתכן מה שאמר תנ"ה וכמו שדחק הלח"מ בעצמו שם בזה אמנם המעיין בתוספתא יראה דהגירסא שם ואע"פ שאמרו מקדימין וכו' ולא הוזכר כפרים כלל וי"ל באמת דמיירי בחל בשבת [וראיה לזה דלא מסיים דמותר בהספד ותענית ביום הקריאה כמו דתנן במשנה לקמן משום דבחל בשבת דמקדימין ליום ו' או ליום ה' אסור באמת בהספד ותענית משום דיום נקנור ויום טוריינוס הוא] וצ"ל ברור דגם כאן בגמ' צ"ל כן וא"ש הראיה לרב יוסף ובחל בשבת ע"כ צריך לגבות ביום הקריאה דהא א"א ביום הפורים עצמו אבל בכפרים המקדימין אדרבה עיקר מצות מתנות לאביונים ביום הפורים עצמו וכמו שאמר בירושלמי ובמתני' ע"כ בכפרים המקדימין מיירי דהא מסיים דמותר בהספד ותענית והיינו אם הקדימה היה ביום י"א וכמו דמוקמינן בתענית י"ת ומשו"ה דוקא בדיעבד אם נתנו אז יצאו וא"ש דברי הירושלמי והתוספתא ואין כאן מחלוקת כלל וזה נ"ל כפשוט ופרח בעז"ה:

דף ה ע"א בגמ' והא שבת זמנם היא. נ"ב עי' טו"א שהעיר דלמה לא מתני דרב ר"ל דע"ש זמנם מד"ק וכרב יוסף דאנשי כנה"ג בעצמם תקנו להקדים וכ"מ לענין נשים [ומש"כ ליישב דלדעת התוס' דתרתי דרבנן לא מצי מפיק לחד מדרבנן תו אין כ"מ ק"ל דמ"מ יש כ"מ לענין קטן שהגדיל ביום הפורים שחל בשבת דאם ע"ש זמנם יצא בקריאה דאתמול שקרא משום מצות חינוך אבל אי שבת זמנם הוא רק דחז"ל עקרו הקריאה מיום שבת משום גזירה דשמא יעבירנו אפשר דלא יצא בקריאה דאתמול וצריך לקרות בשבת פעם שנית ואיסור דרבנן שמא יעבירנו לא שייך גביה לדעת המפרשים דתירצו דמש"ה לא גזרו במילה משום דהמצוה אינו מוטל רק על אדם אחד בלבד וכמש"כ הריטב"א ברפ"ד דסוכה ע"ש וכן נמי בשבת ולא קראו בע"ש ואולי דאפי' אם הוא מדרבנן מ"מ כיון דרבנן עקרו הקריאה מיום השבת תו אינו מוטל על יום שבת שום חיוב קריאה ועוד דכיון דגבי מגילה גזרו חז"ל משום שמא יעבירנו חל הגזירה אף על יחיד ולא דמו למילה דמעיקרא לא גזרו כלל ודו"ק]. ולענ"ד נראה די"ל דהמקשן ג"כ היה מפרש כן בדברי רב ומ"מ מקשה שפיר דכיון דאמר רב דע"ש זמנם הוא משמע דגם לענין קריאת המגילה ביחיד נחשב כזמנו והטעם משום דאנשי כנה"ג תקנו כן נעשה אז זמנו לכל דבריו וא"כ ממילא ה"ה בכפרים דהא בכפרים נמי הוא תקנת אנשי כנה"ג ובזה נסתלק ג"כ מה שעמדו המפרשים על רש"י ז"ל דפירש שלא בזמנו היינו כפרים המקדימין ותמהו דא"כ מה מקשה מפורים שחל בשבת אכן לפי מש"כ א"ש ודו"ק היטב: **שם** במשנה אר"י אימתי במקום שנכנסין בב' ובה' אבל מקום שאין נכנסין. נ"ב לכאורה קשה דלדעת המדרש תנחומא והשאילתות שהבאתי לעיל דיום הכניסה הוא יום התענית מאי ענין ב' וה' לכאן והל"ל אימתי במקום שנכנסין ביום התענית ולפי מש"כ לעיל בשם הגאב"ד דוואלאזין נ"י ניחא ע"ש ועוד נ"ל דר"י קאי אריפא בבני העיירות שאין להם י' בטלנין והם בקיאים לומר סליחות ותחנונים ואין צריכים לבוא לעיר רק בב' וה' ליכנס לדין או דאין להם עשרה דלייתי לס"ת ודו"ק: **שם** ברש"י במשנה בד"ה אבל וה"ה לי"ז בתמוז ולט"ד בטבת. נ"ב הא דלא הזכיר רש"י צום גדליה דג"כ מאחרין אם חל בשבת היינו משום דהתם בלא"ה א"א להקדימו דהא ר"ה הוא ולהקדים לפני ר"ה לא הוי מנכרא מלתא דהתענית הוא מחמת צום גדליה ועוד דתענית צום גדליה בלא"ה הוא נדחה וכמש"כ המפרשים. וא"כ פשיטא דאם חל בשבת דמאחרין דעיקר תקנתו היה לדחות ליום מחר. ומש"כ רש"י וה"ה לעשרה בטבת עי' בב"י או"ח בסי' תק"נ בשם האבודרה"ם וצ"ע ועי' בס' הקונן על הרמב"ם ז"ל שהתעורר בזה ע"ש: **ע"ב** גמ' לא נצרכא אלא לאסור של זה בזה וכו'. נ"ב וברמב"ם פ"ב הלכה י"ג איתא ושני הימים אסורין בהספד ותענית באדר הראשון ובאדר השני ומשמע דס"ל דהא דאסרו של זה בזה נוהג בב' אדרים וכ"כ הסמ"ק בעשין קמ"ח והפריז על המדה וכתב דס"ה דצריך לשמוח בהם במשתה ושמחה והר"ף בהגהת הסמ"ק שם עמד בצ"ע על דבריו דהרי גם באדר השני אין ע"ז נוהג כי אם מטעם לאסור של זה בזה [ויש להסתפק בדברי הר"ף ז"ל אם אין כוונתו להשיג רק מה שמחייב בט"ו במשתה ושמחה שהרי דגם בט"ו שבאדר השני אין חיוב במשתה ושמחה רק הוא ככל ימי מג"ת דאין אסורין רק בהספד ותענית או דכוונתו לומר דכיון דבאדר השני גופא אינו אסור רק מצד מג"ת מסתברא דבאדר הראשון אינו אסור כלל וצ"ע בזה] ועוד דבתלמוד לקמן דף ו' אינו מזכיר הגמ' רק י"ד שבאדר הראשון ע"ש ולענ"ד לולא דבריו ז"ל הייתי אומר דהסמ"ק ר"ל די"ד וט"ו אסורין כל אחד ביומו פרזים בי"ד ומוקפים בט"ו וקצת יש לפרש כן גם בדברי הרמב"ם ודו"ק:

דף ו ע"ב בגמ' חסורי מחסרא וה"ק אין בין י"ד שבאדר הראשון וכו'. נ"ב ובמהר"מ מרוטנבורג ז"ל [הובא דבריו במרדכי ובס' תשב"ץ קטן] והרא"ש ז"ל ס"ל דלא אסרו בי"ד שבאדר הראשון רק אם כבר קראו המגילה בו ביום ואח"כ נמלכו ב"ד ועברו את השנה וסיפא אריפא קאי ע"ש והמיטב דהרי לר"א בר' יוסי י"ד שבאדר השני דינו ממש כמו י"ד שבאדר הראשון לדידן דהא בחידושי הרשב"א ז"ל מבואר דאם לא קראו המגילה באדר הראשון לר"א בר"י תו אין קוראין כלל דאין מצוותו רק בראשון ומ"מ תניא בברייתא ושוין בהספד ובתענית שאסורין בזה ובזה והתם לא שייך כלל לומר דמיירי שטעו וקראו בו דזה אינו מעלה ומוריד כיון שיודעין שאדר שני הוא וליכא לפרש נמי דהך ושוין לא קאי אפלוגתא דתנאי רק קאי אאדרים דהם שוין דאין הלשון משמע כן ועוד דא"כ תיבות בזה ובזה הם מיותרים וע"כ דאפלוגתא דתנאי קאי ולכן דברי מהר"ם והרא"ש צ"ע. ושוב ראיתי לרבינו פרץ ז"ל בהגהת התשב"ץ שם שכ' ג"כ על דברי מהר"מ הנ"ל וז"ל ומה שפי' בפנים דהא דתנן וכו' היינו אם קראו טעות סופר הוא כדמוכח התם בהדיא עכ"ל ואולי דכוון ג"כ למש"כ בעז"ה [וע"ד הדוחק י"ל דהך ושוין לא קאי רק את"ק ורשב"ג לחוד ודו"ק]:

דף ז ע"א ברש"י ד"ה אינה מטמאה ומחלוקת ב"ש וב"ה היא וס"א גרסי ומגזירת. ולב' הגירסות קשה דמה לו לרש"י להזכיר זה ואכן שמעתי מפי מר אבא המופלג בתו"י המנוח מו"ה ישראל משה הכהן זללה"ה דנראה לו ברור דהוא תחלת הדבור והוא ציון על הא דאמרינן בגמ' ומחלוקת בשיר השירים וע"ז פירש"י מחלוקת דב"ש וב"ה היא ודפח"ח: **שם** בתוס' ד"ה לכולהו וקשה לשמואל מי ליכא פירכא וכו'. נ"ב ושמעתי מכבר בשם הגר"א זצ"ל וכעת ראיתי שנדפס כן בס' גאון יעקב על עירובין בשם הגאון מו"ה אריה ליב זצ"ל אב"ד דק"ק בריסק שכ' ליישב דהנה בקרא דקימו וקבלו יש קרי וכתיב דהקרי הוא וקבלו והכתיב הוא וקבל וא"כ י"ל דהכא למד שמואל מהקרי דקימו למעלה מה שקבלו למטה והתם מפיק רבא מהכתיב דקיימו השתא מה שקבל משה רבינו מכבר וראיה לדבר דהכא הגי' שנא' קימו וקבלו והתם בשבת הגי' דכתיב קימו וקבלו והיינו משום דהכא מפיק מהקרי והתם מהכתיב ועפ"ז קושיית התוס' לק"מ ודפח"ח: **שם** גמ' קהלת אינו מטמא את הידים. נ"ב מה שמצויין בעין משפט ברמב"ם פ"ט מהל' אבות הטומאות ט"ס הוא דאדרבה דהרמב"ם פסק שם דקהלת מטמאה את הידים: **שם** בגמ' רמ"א אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר ויודע הדבר למרדכי. נ"ב עי' מה שתמה ע"ז הטו"א ועי' בס' יערות הדבש ח"ב דרוש ב' שמיישב שם קושיית הטו"א בטוב טעם ודעת ע"ש היטב:

דף ח ע"א בגמ' ואימר שתים לקרבן ולא לטומאה. נ"ב עי' טו"א שתמה דנילף מק"ו משומרת יום כנגד יום שאינה צריכה ספירת ז' ואעפ"כ מטמאה משכב ומושב וע"ש מה שתי' ובמח"כ נעלם ממנו תו"כ ערוך בפ' מצורע בפרשת זבים דהתו"כ בעצמו מקשה כן והלא דין הוא ומיישב לא אם אמרת בזבה שהיא מטמאה משכב ומושב בראיה אחת תאמר בזב וכו' ותמהני על הטו"א שלא עמד בעצמו על תי' הלזה: **שם** דתניא וכפר עליו הכהן. נ"ב תו"כ בפ' מצורע סוף פרשת זבים: **ע"ב** בגמרא טהור מפריעה ופרימה דמעיקרא. נ"ב וכ"ה בתו"כ פ' תזריע בפרשת דנגעים וז"ל שם והכהן בגדיו מלטמאת משכב ומושב ומלטמאת בביאה וטהור מן הפריעה ומן הפרימה ומן התגלחת ומן הצפרים עכ"ל התו"כ ומש"כ בתו"כ מלטמאת משכב ומושב דמשמע דמעיקרא מטמאת משכב ומושב היינו טומאה קלה לטמא אוכלין ומשקין וכמו שכ' רש"י בפסחים ועיין. ועי' תוס' לעיל סוף ע"א שיש להקשות על סוגיא זו מהתו"כ ועי' בס' התוה"מ שם להגאון האמתי מו"ה מלבים זצ"ל:

דף י ע"ב בגמ' מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה. נ"ב עי' בזוה"ק פ' חיי שרה דף קכ"א ע"ב ובסוטה דף ט' ע"א ע"ש היטב: **שם** חיל פרס ומדי וכתיב למלכי מדי ופרס. נ"ב עי' פירש"י ואמנם הטו"א מפרש דמקשה במאי לפעמים מקדים פרס למדי [ולפני הטו"א היה הגי' בגמרא חיל פרס ומדי וכתיב וכו' ותיבת הפרתמים לא היה בגירסתו בגמרא ומזה הוכיח דלא כפירש"י] ומצאתי בעז"ה סייעתא גדולה לפירושו ז"ל במדרש רבה וז"ל המדרש שם דבר אחר חיל פרס ומדי פעמים שהוא מקדים פרס למדי ופעמים שהוא מקדים מדי לפרס כשהמלכות במדי פרס טפלה לו כשהמלכות בפרס מדי טפלה לו עכ"ל המדרש שם והיינו כפי' הטו"א ז"ל ואכן לא היה צריך לומר דהגמ' מדייק דשקולים היו וממילא מוכח דאתנויי אתנו בהדדי דלפי דברי המדרש משמע דמביא ראיה מן ההקדמה גופא ודו"ק:

דף יג ע"א ברש"י ד"ה אנפיקינון אין מביאין אנפיקינון ואם הביא פסול. נ"ב ובמשנה שבגמרא לפנינו שם הגירסא ואם הביא כשר וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' איסורי מזבח הלכה י"ד אכן רש"י ז"ל היה גורס כגי' המשנה שבמשניות דשם הגי' באמת ואם הביא פסול וכן נראה להדיא מפי' הקונטרס שהביאו התוס' במנחות דף פ"ו ד"ה ואם [ואינו ברש"י לפנינו] דגרס כן וע"ש היטב:

דף טז ע"א בגמרא אזל אשכחיה דיתבי רבנן קמיה ומחוי ליה הלכות קמיצה לרבנן וכו'. נ"ב ובמד"ר איתא דאמרי לו דבמצות העומר היו עסוקין וכו' תמן אמרי הלכות קמיצה אחוו ליה ודבר אחד שהיו קומצין מן העומר ופי' המ"כ כלומר חלק אחד ע"כ ואינו מובן כלל. ושמעתי מפי מר אבא הרב המנוח מו"ה ישראל משה הכהן ז"ל דכוונת המדרש להקשות דתמן אמרו דהלכות קמיצה אחוו ליה והכא אמרו דבמצות העומר היו עסוקין ומתרץ המדרש דדבר אחד כלומר דהכל אחד שהיו קומצין מן העומר. ומשו"ה אמרו בבבל דהלכות קמיצה אחוו ליה ואולי דגם המ"כ כוון לזה וע"ש נפל במ"כ ובמקום דאיתא שם חלק אחד צ"ל הכל אחד וכוון ג"כ למש"כ. שמעתי ממר אבי ז"ל ודפח"ח:

חלופי גרסאות ע"פ נ"י במסכת מגילה

דף ב ע"א רש"י (במתני') סד"ה אלא. שיום הכניסה בי"ג „ופעמים שהוא בי"ב„ ופעמים כו' כצ"ל וכ"ה בדפו"י:

דף ו ע"ב תוס' ד"ה ור"א כו' ול"נ כו'. עמ"ש רבינו הגר"א בא"ח סי' תקס"ח ס"ק ט"ז:

דף ז ע"א עין משפט אות א' צ"ל מצוין בפנים למעלה אצל ומחומרי ב"ה. ואות ב' צ"ל במקום שמצוין אות א': ע"ב גמ' עד דלא ידע כו'. עי' בספר האשכול. ובהגר"א א"ח סי' תרצ"ה ס"ק ג':

דף ט ע"א תוס' ד"ה בשלמא כו'. עי' בהגר"א א"ח סי' קמ"ג ס"ק ה':

דף יג ע"ב גמ' דלא אכלי מינן „ולא שתי מינן„ כצ"ל וכ"ה בדפו"י:

דף כא ע"א במשנה מקום שנהגו לברך יברך. כה"ג תנן בסוכה ל"ט א'. וה"מ דכה"ג אזלינן בתר מנהגא בברכת השבח ולית בה משום ברכה לבטלה (עם פי"ל דשאני הכא דאמרו חכמים בפירוש). ובזה ניחא מ"ש בפסחים ק"ז א' בעובדא דרב אשי וע"ש ברשב"ם ד"ה ואגיד ביה. ועט"ז א"ח סי' מ"ו ס"ק ז': ע"ב גמ' אבל לפניה מצוה לברך דאמר כו'. פי' דממימרא דשמואל שמעינן דברכת המצוה צ"ל לפניה לכן אמר אביי ל"ש אלא לאחריה כו'. וזה ס"ל לאביי בפשיטות כמ"ד דאף מצוה דרבנן טעון ברכה. או דכ"ע מודי במגילה והלל. דלא כהט"א שנדחק בזה פ"ש:

דף ל ע"ב אמר אביי כוותיה דר"א כו'. עי' בהגר"א א"ח סי' תרפ"ב ס"ק ו': רש"י ד"ה מפרא כינופיא כו'. ע"ש סי' תקס"ו ס"ק ד' ומ"ש שם וא"א לומר שהר"ן מפרש כפרש"י כו' ותימה גדול על המפרשים כו'. הנה בר"ן כאן מפרש להדיא כפרש"י וכתב וא"ם לדידן כו'. וע"כ צ"ל דהר"ן דתענית שם היה ס"ל באמת כקושיתו כאן. וי"ל דזהו ג"כ דעת רב פלטיא גאון ודו"ק: תוס' ד"ה ואלא כו'. ע"ש סי' תרכ"א ס"ק ג'. ועי' רא"ש ומרדכי שהביאו ראיה מן הירושלמי אמר ר"י נפחא שבת כו'. וליתא בירוש' שלנו.

המתרגם

באור מלות הלועזיות שברש"י ותוספות ממסכת מגילה

דף ו ע"א רש"י ד"ה טרית דג שקורין טונינא (דער געזאלצענע טהון פֿיש), מין דג מלוח: **שם** אקרא מקום מעבר הנהר פורטו (דער האפֿען, היר דער ארט ווא מאן איבער איינען פֿלוס פֿעהרט), נמל, וכאן הוראתו מעברה על הנהר:

דף יג ע"א כתלי דחזירי, בקוני"ש (פֿעטע שווינע, שפעק) חלב חזיר, חזירים שמנים:

דף טז ע"ב זקיפא פורק"א (איין גאלגען) תליה, צלב, עץ:

פ"ב דף יח ע"א פרפחיני, פיקל"י צ"ל פירטוליקקא (פֿארטולאק). וע"ע בר"ה כ"ו ב' ד"ה פרפחיני: **שם** טאטיתא, איסקופ"א (איין בעזען), מטאטא, יעה, מכבד: **שם** סמא, אורופומניס"ו (דער געלבע ארזעניק) רעל נסוב: **תוד"ה** קנקנתום פי' בקונטרס ארמינט"א (דער טינטען שטיין) וע"ע שבת ק"ד:

דף יט ע"א רש"י ד"ה ולא עפץ כו' שקורין גל"ש (גאללעפּפֿעל) וע"ע שבת שם:

פ"ג דף כד ע"א בוהקניות, לנטיי"ש צ"ל לינטיילי"ש (זאָממער שפּראָססען, זאָממער פֿלעקקען) כתמים בהקים על הפנים וע"ע ברכות נ"ח ב': **שם** סטים קרו"ג (זאפֿראן) כרכם:

דף כה ע"א מרזפתא, מרטי"ל (איין האממער) פטיש, כילף, כשיל:

פ"ד דף כו ע"ב קמטרא, ארגז שקורין אסקריני"ו (איין קעסטכֿען) תיבה קטנה, מלתחה:

דף כח ע"א מרא, פירי"ש צ"ל פיסיי"ר (איינע האַקקע) גרזן, קרדום, וע"ע יומא כ"ח ב' ד"ה מרא:

מסכת

מועד קטן

מן

תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשר"י מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה קצור כללי התלמוד מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים שנסמנו בעין משפט), ותורה אור, כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. חלופי גרסאות. הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפד"מ בשנות תע"ד—תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פיק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע.

ועליהם נוספו

א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.

ב) חדושי הלכות } (מהרש"א) { להג"מ שמואל אליעזר הלוי

ג) חדושי אגדות } { אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.

ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.

ה) חדושי הלכות מהר"ם שיף להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא. ועליו באור והגהות מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק.

ו) מעדני יום טוב { בתחלה נקרא מעדני מלך } על הרא"ש למסכת ברכות והלכות קטנות וחולין ובכורות ונדה } להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי העליר ז"ל (בעה"מ תוספות יו"ט).

ז) דברי חמודות { בתחלה נקרא לחם חמודות }

ח) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין.

ט) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאיידנוור ז"ל (מהרש"ק).

י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.

יא) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).

יב) מסורות חדשות (הגהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם תקונים והגהות מהג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יג) הגהות הב"ח להג"מ יואל סירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש).

יד) הגהות הגר"א להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כי"ק מגליון הש"ס שלמד בו וזכינו למסכתות רבות ממנו).

טו) מראה יחזקאל הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').

טז) מעשה ר"ב הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

יז) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד דק"ק פוזנן.

יח) גליון מהרש"א הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

יט) הגהות הג"מ שאול קאצנעלנבוגן ז"ל מווילנא.

כ) הגהות הג"מ אלעזר לנדא ז"ל אבד"ק בראדי (בעהמ"ס יד המלך).

כא) חדושי והגהות הרש"ש להג"מ שמואל שטראשון ז"ל מווילנא. עם הוספות מכי"ק. וההשמטות שנשמטו ממקומן הושבו עתה למקומותיהן, ומוקפות בחצאי רבוע.

(ועוד נוספו בו מעלות ותוספות רבות על כל ספרי הש"ס בלעדו כמש"נ בש"ס תוצאת דפוסנו משנת תקצ"ה, ותוצאה השניה משנת תרי"ם).

ועל כל אלה הוספנו בו יותר ממאה הוספות חדשות ומפורשות בשערים למסכתות הקודמות.

ווילנא

ברפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

שנת שובה ד' את שביתנו כאפיקים בנגב הזרעים בדמעה ברנה יקצרו לפ"ק

ТАЛМУДЪ ВАВИЛОНСКІЙ.
Трактатъ Моэдъ-Катанъ.
Съ Виленскаго изданія 1884 г.
1886.

Дозволено цензурою. — 5 Апрѣля 1886 г. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Жмудскій переулокъ домъ № 325/2631.

משקין

*בית השלחין במועד °ובשביעית בין ממעיין שיצא בתחילה בין ממעיין שלא יצא בתחילה ^באבל אין משקין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון ^גואין עושין *עוגיות לגפנים ר' אלעזר בן עזריה אומר אין עושין את האמה בתחילה במועד ובשביעית וחכמים אומרים ^דעושין את האמה בתחילה בשביעית ^הומתקנין את המקולקלות במועד (א) ^וומתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים וחוטטין אותן ^זומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת (ב) מקוות המים ועושין כל צורכי הרבים ומציינין את הקברות ^חויוצאין אף על הכלאים: **גמ'** השתא יש לומר ממעיין שיצא בתחילה דאתי לאינפולי משקין ממעיין שלא יצא בתחילה דלא אתי לאינפולי מיבעיא אמרי אצטריך אי תנא מעיין שיצא בתחילה הוה אמינא הכא הוא דבית השלחין אין בית הבעל לא משום דאתי לאינפולי אבל מעיין שלא יצא בתחילה דלא אתי לאינפולי אימא אפילו בית הבעל נמי קא משמע לן לא שנא מעיין שיצא בתחילה ולא שנא מעיין שלא יצא בתחילה בית השלחין אין בית הבעל לא ומאי משמע דהאי בית השלחין לישנא רצחותא היא דכתיב *°ואתה עיף ויגע (דברים כה) ומתרגמינן ואת משלהי ולאי ומאי משמע דהאי בית הבעל לישנא דמייתבותא היא דכתיב °כי יבעל בחור בתולה (ישעיה סב) ומתרגמינן ארי כמה דמיתותב עולם עם בתולתא יתייתבון בגויך בנייך מאן תנא ^טדפסידא אין הרווחה לא ^יואפילו במקום פסידא מיטרח נמי לא טרחינן אמר רב הונא ר' אליעזר בן יעקב היא דתנן *רבי אליעזר בן יעקב אומר מושכין את ^כהמים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את השדה כולה אימור דשמעת ליה לרבי אליעזר הרווחה דלא טירחא במקום פסידא מי שמעת ליה אלא אמר רב פפא הא מני רבי יהודה היא דתניא *מעיין היוצא בתחילה משקין ממנו אפילו שדה בית הבעל דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר ^לאין משקין אלא שדה בית השלחין שחרבה רבי אלעזר בן עזריה אומר לא כך ולא כך יתר על כן אמר רבי יהודה לא יפנה אדם אמת המים וישקה לגינתו ולחורבתו בחולו של מועד מאי חרבה אילימא חרבה ממש למה לי דמשקי לה (ג) אמר אביי שחרבה ממעיין זה ויצא לה מעיין אחר רבי אלעזר בן עזריה אומר לא כך ולא כך לא שנא חרב מעיינה ולא שנא לא חרב מעיינה מעיין שיצא בתחילה לא וממאי דלמא עד כאן לא קאמר רבי יהודה בית השלחין אין בית הבעל לא אלא מעיין שיצא בתחילה דלמא

רש"י

משקין בית השלחין במועד. שדה שהיא עומדת בכך וצריך להשקותה תמיד משקין אותה לפי שהוא לו הפסד גדול אם אינו משקה אותה ודבר הפסד התירו חכמים לטרוח בו בחולו של מועד כמו שאנו אומרין במסכת חגיגה (דף יח') דכתיב (דברים טז) ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלהיך מה שביעי עצור בעשיית מלאכה אף ששה עצורים בעשיית מלאכה אי מה שביעי עצור בכל מלאכה אף ששה עצורין בכל מלאכה תלמוד לומר השביעי שביעי עצור בכל מלאכה ואין ששה עצורין בכל מלאכה הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים לומר לך איזו מלאכה אסורה בחוה"מ ואי זו מותרת ומלאכה שיש בה הפסד אם אינו עושה אותה כגון להשקות בית השלחין התירו חכמים: ובשביעית. מפרש בגמרא: ממעיין שיצא בתחילה. דעכשיו מתחיל לנבוע שעדיין לא החזיקה דרכה: בין ממעיין שלא יצא בתחילה. אלא מעיין נובע מזמן מרובה: אבל לא ממי גשמים. משום דאית ביה טירחא יתירא כדמפרש בגמרא: **גמ'** דאתי לאינפולי. הקרקע שסביבה דעדיין לא החזיקה דרכה: משקין. בחולו של מועד ולא חיישינן דלמא נפיל ואזיל וטרח טירחא יתירא: מעיין שלא יצא בתחילה. שכבר החזיק דרכו: מיבעיא. דמשקה ממנו בחולו של מועד: בית הבעל. שדה הוא בעמק ואינו צריך להשקותה ואין בה הפסד אם אין משקה אותה: קא משמע לן. מתניתין דתני בין ממעיין שלא יצא בתחילה: בית השלחין אין בית הבעל. אפילו ממעיין שלא יצא בתחילה לא: (*כישלהי). וה"א מתחלף בחי"ת: מאן תנא. דמתני' דפסידא שרי למיטרח בה בחוה"מ כגון בית השלחין: הרווחה לא. כגון דבית הבעל דאסור להשקותה מאחר שאין בה הפסד שאין צריך להשקותה אלא להרווחה דמילתא לשוויה אפלי חרפי: אפילו במקום פסידא מיטרח לא טרחינן. דקתני מתניתין אבל לא ממי גשמים כו' משום דאית ביה טירחא: מושכין המים מאילן לאילן. בחולו של מועד אם יש מים תחת אילן אחד עושין דרך קטן מאילן לאילן כדי שימשכו המים מאילן זה לאילן אחר: (ד) לא ישקה את השדה כולה. בבית הבעל קמיירי דהרווחה היא אלמא דהרווחה דמילתא אסר ר' אליעזר: אילימא חרבה ממש. שנעשה בור למה לי למשקה להו דהא אין לה תקנה לעולם: שחרבה ממעיין זה ויצא לה מעיין אחר. שחרב מעיינה שרגילה לשתות ממנו דכיון שרגילה לשתות אי לא משקה לה עכשיו אית ליה פסידא יתירא אפילו הכי לא שרי ר' יהודה אלא ממעיין שיצא לה דלאו טירחא הוא אבל מי גשמים ומי קילון דטירחא הוא לא שרי אפילו לבית השלחין ועוד חזינן דקאמר רבי יהודה לא יפנה (ה) מים כו' אלמא דלא שרי ר' יהודה טירחא יתירא אלמא מתני' ר' יהודה היא דהא רא"ב"ע לא"ש חרב מעיינה ממעיין שיצא לה בתחילה ול"ש לא חרב תרווייהו אסר: דלמא

תוספות

משקין בית השלחין. שדה שאינה מסתפקת במי גשמים וצריך להשקותה תמיד ואם אין משקין אותה תדיר נפסדת והלכך משקין אותה בחוה"מ ומשום פסידא שרו ליה רבנן כדאמרינן בפ' אין דורשין (חגיגה דף יח' ושם) תניא אידך ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלהיך מה שביעי עצור אף ששה עצורים אי מה שביעי עצור מכל מלאכה אף כל ששה עצורים מכל מלאכה תלמוד לומר השביעי ה"א יתירא השביעי עצור מכל מלאכה ואין הששה עצורים מכל מלאכה הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים ללמדך איזה יום אסור ואיזה יום מותר איזו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת:

וחוטטין אותה. שאם נתמלא הבור מותר לחטוט להעמיקו שהעפר תיחות אבל לחופרה בתחילה שהקרקע קשה לא משום דאיכא טירחא יתירא:

ומציינין. דליכא טירחא:

ויוצאין על הכלאים. מצוה הוא ננאת כדאמרינן בגמ' ולא דמי להני אחריני דקתני ומתקנין דהאי חובה הוא כדמוכח בגמרא:

עיף ויגע. צמא למים כדכתיב *הרויתי נפש עיפה (ירמיה לא):

מאן תנא פסידא אין. משום דאשכחן לקמן דרבי מאיר פליג עלה דמתני' והאי סתם מתניתין לא אתיא אליביה כשאר סתמי משום הכי קבעי הש"ס מאן תנא:

מושכין אמת המים כו'. שאם יש שם מים תחת אילן זה יכול למושכם במועד תחת אילן אחר משום דאילן כבית השלחין דמי וצריכין למים טפי והא דתנא מושכין ולא תנא משקין אורחא דמילתא קתני דבענין זה רגילין להשקות אילנות:

יתר על כן אמר רבי יהודה. עוד היה מחמיר יותר אפילו בבית השלחין קא אסר להפנות משום דהוי טירחא יתירא:

לגינתו ולחורבתו. של בית השלחין גינה מקום זרעים חורבה מקום שחרבו אילנותיו וחרשו וזרעו ונטעו ושמא הוא צריך למים יותר ולא זו אף זו קתני אי נמי חרב ביתו ועשאו גינה וצריכה מים תדיר יותר משאר בית השלחין ומשום דאיכא טירחא יתירא לא: אם

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ז מהלכות יו"ט הלכה ב ופ"א מהלכות שמטה הלכה ח סמג לאוין עה ועשין דרבנן ב טוש"ע א"ח סי' תקלז סעיף א:

ב ב מיי' פ"ז מהלכות יו"ט שם טוש"ע שם סעיף ב:

ג ג מיי' פ"א מהלכות י"ט הלכה ג טוש"ע שם סעיף ה:

ד ד מיי' פ"א מהלכות שמטה הלכה ט:

ה ה מיי' פ"א מהלכות יו"ט הלכה ג טוש"ע שם סעיף ו:

ו ו מיי' שם פ"ז הלכה י טוש"ע שם סי' תקמד סעיף ב:

ז ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף א:

ח ח מיי' פ"ז מהלכות י"ט הלכה יא:

ט ט י מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סי' תקלז סעיף א ב:

[הגוסחא שישנה ונפש עיפה למים לא נמצא בתנ"ך עיין תוי"ט]

י כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף א:

רבינו חננאל

משקין בית השלחין במועד ובשביעי' בין ממעין שיצא בתחלה ובין ממעין כו' ומקשינן השתא יש לומר ממעין שיצא בתחלה דחיישינן דלמא אתי לאינפולי ובני ליה אמרת משקין ממעין שכבר יצא וניתקן ועמד מיבעיא. ופרקינן איצטריך לאשמועינן דאפי' ממעין ישן דליכא חששא דלמא נפיל ובני ליה אין משקין אלא בית השלחין שהן נשועין וצמאין למים מלשון שלהי כדמתרגמי' והוא עיף ומשלהי. אבל בית הבעל שכבר גדל והשריש שרשים בקרקע כמו בעל באשתו כדכתיב והולידה והצמיחה. בין ממעין שיצא בתחלה ובין ממעין שלא יצא בתחלה אין משקין שדה בית הבעל. ואמרינן. מאן תנא דחייש לפסידא דבית השלחין כדי שלא יפסידו וייבשו והתיר להשקותם ואפי' הכי לא התיר אלא דבר שאין בו טורח. אבל להשקות ממי גשמים וכיוצא בהן שיש טורח בהן לא התיר. אמר רב הונא ר' אליעזר בן יעקב היא דתנא ר' אליעזר בן יעקב אומר מושכין מים מאילן לאילן אבל לא ישקה את כל השדה ודחינן אימור דשמעת לר' אליעזר דלא שרי הרווחה מדקתני לא ישקה את כל השדה אבל שלא להטריח במקום שיש פסידא מי שמעה ליה. ובא רב פפא ואוקמה לר' יהודה דתני אין משקין ממעין היוצא בתחלה אלא שדה בית השלחין שחרבה. ומקשינן אי חרבה למה לי השקאה אמר אביי מאי חרבה דקתני חרב מעיינה ויצא לה מעין אחר בתחלה וסבר ר' יהודה ל"ש מעין שיצא בתחלה ולא שנא מעין שלא יצא בתחלה אין משקין אלא בית השלחין. והא דקתני. מעין שיצא בתחלה איידי דאמר ר' מאיר מעין שיצא בתחלה משקין ממנו אפי' שדה

מסורת הש"ס

[מו' פרש"י לקמן ד: ד"ה עוגיות]

[ד"ל מצלסי]

[גי' הערוך שלא ה דכתיב והוא עיף (בראשית כה) תרגומו ומשלהי]

לקמן ו:

[עירובין מו:]

הגהות הב"ח

(א) מתני' ומתקנין את קלקולי המים. נ"ב עי' פרש"י בדף ה ע"א: (ב) שם ואת מקוואות המים ועושין: (ג) גמ' דמשקי לה ואמר אביי שחרבה כו' לא חרב מעיינה ממעיין שיצא בתחלה: (ד) רש"י ד"ה שלא ישקה: (ה) ד"ה שחרבה כו' דקאמר ר"י לא יפנה אדם אמת המים כו' אלמא וכו' ל"ש חרב מעיינה ול"ש לא חרב תרוייהו אסר ממעיין שיצא לה בתחילה כצ"ל והס"ד:

גליון הש"ס מתני' ובשביעית בין ממעיין. עיין לקמן דף ו ע"ב תוס' ד"ה מרבינן:

עין משפט
נר מצוה

יא א מיי׳ פ״ח מהלכות שבת הלכה ג:

יב ב מיי׳ שם הלכה ד:

יג ג מיי׳ פ״א מהלכות כלאים הלכה ב סמג לאוין רעט טוש״ע י״ד סי׳ רלז סעיף א:

יד ד מיי׳ פ״ט מהלכות שמטה הלכה ב סמג לאוין ער וסמג עשין קמא:

[בעשה לקן סייג וגדר רש״י ע״ז סד. וע״ש בתוס׳]

רבינו חננאל

שדה הבעל תנא איהו נמי מעין שיצא בתחלה. אתמר המנכש פי׳ החופר בית הזרעים והממשיך מים לזרעי׳ בשבת משום מאי מתרינן ביה. רבה אמר משום חורש מה דרך החורש לרפויי ארעא הכא נמי מרפי ארעא ניהו. ורב יוסף אמר משום זורע. מה דרך הזורע לאצמוחי פירא הכא נמי קא מצמחי פירא. ומקשי אביי לתרווייהו ואמאי לא מתרינן ביה משום חורש ומשום זורע דהא דמיא להא ודמיא נמי להא. וכי תימא כל היכא דאיכא מלאכה מעין שתים לא מחייבינן אלא חדא. והאמר רב כהנא הזומר וצריך לעצים חייב שתים אחת משום זורע ואחת משום קוצר ולאפירקולנפשייהו איתיביה רב יוסף לרבה המנכש פי׳ חופר אצל הכלאים ולוקח העפר ומחפה בו את הכלאים כדי שיצמח והמחפה בכלאים לוקה. ר׳ עקיבא אומר אף המקיים. בשלמא לרב יוסף דא׳ מנכש משום זורע חייב היינו דאסירא זריעה בכלאים. אלא לרבה דאמר משום חורש חרישה בכלאים מי אסירא. ופריק רבה מאי לוקה דקתני משום מקיים בכלאים וכולה ר׳ עקיבא היא. ומה טעם קאמר והכי קתני המנכש והמחפה בכלאים לוקה. מ״ט משום מקיים שר׳ עקיבא אומר אף המקיים בכלאים לוקה. פי׳ מקיים בכלאים שמצא שדה זרועה כלאים ועבדה הוא וצמחה ונתקיים הכלאים בעבודתו שגורם לו הצמחה והפרחת פירי. מ״מ אמר קרא לא תזרע כרמך כלאים. אין לי אלא זורע תבואה בכרם מקיים מנין תלמוד לומר לא כלאים. כלומר האי לא דכתב רחמנא דרוש אותו בזורע דהוה ליה למכתב לא תזרע כרמך ולישתוק. ואנא ידענא דאין זריעה אלא בתבואה פי׳ וממילא שמעינן שאסר זריעת התבואה בכלאים. *)למה עוד אמר כלאים כדכתיב וזרעתם את השנה ההיא וגו׳ אבל באילנות נטיעה היא כדכתיב ונטעתם כל עץ מאכל. כלאים דכתב רחמנא למה לי לרבות המקיים בכלאים בלאו. ומקשינן לרבה ורב יוסף ממתניתין דתנן משקין בית השלחין במועד ובשביעית. בשלמא מועד משום טירחא הוא דאסורה וכל מקום פסידא שרו רבנן. אלא בשביעית בין למ״ד חייב משום זורע. ובין למ״ד משקה מים לזורעים חייב משום חורש תרווייהו חרישה וזריעה בשביעית אסירי היכי שרו ופירק אביי בשביעית בזמן הזה. ורבי היא דתניא רבי אומר וזה דבר השמטה שמוט כתיב שמיטה וכתיב שמוט בב׳ שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים. בזמן שאתה משמט קרקע כו׳ והאידנא דאין שמיטה בקרקע שא״י בידי עובדי כוכבים היא. שביעית בזמן הזה דרבנן ובמקום פסידא שרו רבנן. רבא אמר לא תימא מתני׳ רבי היא ולא רבנן. אלא אפי׳ תימא רבנן הניכוש והחיפוי בכלאים תולדות נינהו

ובשביעית

תוספות

אם כן אמאן תרמייה. ואם תפסך לומר ממאי דרמינן אליבא דר׳ יהודה יותר מר״א כמו דאקשינן לעיל לר״א הכי נמי פרכינן אליבא דרבי יהודה ומאי אלימא להש״ס מילתא דרבי יהודה דמוכח מיניה דמתניתין אתיא אליביה יותר מדרבי אליעזר איכא למימר משום דבתרתי מילי אשכחן בהדיא במילתיה דר״י כמו במתניתין דפסידא אין הרווחה לא ובמקום פסידא נמי מיטרח לא טרח אבל לר״א ליכא לאוכוחי ממילתיה אלא חד מילתא כדלעיל דהרווחה אסיר הלכך ניחא ליה לאוקמי כר׳ יהודה ולא כרבי אליעזר: **כחו** דר׳ מאיר דמיקל. ואם תאמר וליתני שלא יצאו בתחילה להודיעך כחו דר׳ יהודה דמחמיר (א) כח דהתירא עדיף:

משום מאי מתרינן. דאין אדם לוקה ולא נהרג אלא בהתראה שמתרינן בו לא תעשה כך איסורא כדמפקינן בסנהדרין (דף מא׳) מקרא דצריך לפרש שם האיסור בהדיא: **קא** מרפויי ארעא. דבתר עיקר המלאכה אזלינן ודומה לחורש ורב יוסף אע״ג דעיקר מלאכה דומה לחורש מחשבת הנפש לאו לרפויי ארעא ובהכי פליגי דרבה סבר לבתר המעשה מדמינן לה ולא אחר המחשבה ורב יוסף סבר בתר מחשבה אזלינן דהויא עיקר ולא אזלינן בתר הדמיון:

וצריך לעצים. אבל אם אין צריך לעצים לא נאמר בו דחייב משום קצירה דלא דמיא לקצירה דקוצרין למאכל או מידי שצריכין לאיזה דבר כגון רפואה וכיוצא בהן ואי לאו שקוצרין לצורך גופו פטור דלא מיחייב אפילו משום תולדה דתולדה צריך שתהא דמי לאב מלאכה: **חייב** שתים. קשיא לרבה דאזיל בתר הדמיון דהכא זומר לא דמי כלל לנוטע ואפ״ה חייב משום נוטע וקשיא לרב יוסף דאפילו אינו מתכוין לצמוח הגפן כיון דודאי מצמחה מחמת הזימור חייב משום נוטע דהא סתם קאמר רב כהנא אפילו לא חישב ליטע ואי קשיא הא דאמרינן בדוכתא אחריתי (כתובות דף לג׳) משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות תריץ הכי כגון דאיכא מיתה ומלקות אבל תרתי מילי דאסירן דדמיין להדדי בשתי מלקיות תרווייהו חד רשעה הוא ולא ממעטי מרשעתו דכל שם מלקות חד רשעה הוא והכי נמי אמר במס׳ פסחים בפ׳ כל שעה (דף כד׳ ושם) אמר אביי אכל פוטיתא לוקה ארבע ואע״ג דרב כהנא אמורא הוא מקשי מיניה לרבה ורב יוסף משום דגברא רבה הוה כדאשכחן (ב״ק דף קיז.) במעשה דר׳ יוחנן דהוה חריף טובא °וקשיא ל״נ כיון דלאו תנא הוא לא חשיב ליה כל כך ופליגי עליה:

תורה אור

דלמא אתי לאינפולי אבל מעיין שלא יצא בתחילה דלא אתי לאינפולי אפילו בית הבעל נמי אם כן מתניתין אמאן תרמייה אלא לרבי יהודה לא שנא מעיין שיצא בתחילה ולא שנא מעיין שלא יצא בתחילה בית השלחין אין בית הבעל לא והאי דקתני מעיין שיצא בתחילה להודיעך כחו דר׳ מאיר דאפילו מעיין היוצא בתחילה משקין ממנו אפילו שדה הבעל אתמר המנכש והמשקה מים לזרעים בשבת משום מאי מתרינן ביה רבה אמר משום חורש רב יוסף אמר משום זורע אמר רבה כוותי דידי מסתברא מה דרכו של חורש לרפויי ארעא האי נמי מרפויי ארעא אמר רב יוסף כוותי דידי מסתברא מה דרכו של זורע לצמוחי פירא הכא נמי מצמח פירא אמר ליה אביי לרבה לדידך קשיא ולרב יוסף קשיא לדידך קשיא משום חורש אין משום זורע לא לרב יוסף קשיא משום זורע אין משום חורש לא וכי תימא כל היכא דאיכא תרתי לא מיחייב אלא חדא והאמר רב כהנא *זומר וצריך לעצים חייב שתים אחת משום נוטע ואחת משום קוצר קשיא איתיביה רב יוסף לרבה *המנכש והמחפה לכלאים לוקה רבי עקיבא אומר אף *המקיים בשלמא לדידי דאמינא משום זורע היינו דאסירא זריעה בכלאים אלא לדידך דאמרת משום חורש חרישה בכלאים מי אסירא אמר ליה משום מקיים והא מדקתני סיפא ר״ע אומר אף המקיים מכלל דתנא קמא לאו משום מקיים הוא כולה ר׳ עקיבא היא ומאי טעם קאמר מאי טעם המנכש והמחפה בכלאים לוקה משום מקיים שר״ע אומר אף המקיים מאי טעמא דר׳ עקיבא דתניא °שדך לא תזרע כלאים אין לי אלא זורע מקיים מניין תלמוד לומר כלאים שדך לא תנן משקין בית השלחין במועד ובשביעית בשלמא מועד משום טירחא הוא ובמקום פסידא שרו רבנן אלא שביעית בין למאן דאמר משום זורע ובין למאן דאמר משום חורש זריעה והרישה בשביעית מי שרי אמר אביי בשביעית בזמן הזה ורבי היא דתניא *רבי אומר °וזה דבר השמטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים ובזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים רבא אמר אפילו תימא רבנן אבות אסר רחמנא

תולדות

רש״י

דלמא אתי לאינפולי. אבל ממעיין שלא יצא בתחילה אפילו בית הבעל נמי שרי רבי יהודה ומתניתין דקתני נמי ממעיין שלא יצא בתחילה בית השלחין אין בית הבעל לא לאו רבי יהודה היא: אם כן מתניתין אמאן תרמייה. לא ר״א בן יעקב כדאמרן ולא כר״מ דשרי אפילו בית הבעל ולא כר׳ אלעזר בן עזריה דאפילו בית השלחין לא שרי ממעיין שיצא בתחילה: אלא לרבי יהודה ולא שנא כו׳. ומתניתין ר׳ יהודה היא: להודיעך כחו דרבי מאיר. דאפילו ממעיין שיצא בתחילה שרי אפילו לבית הבעל: מנכש. תולש עשבים רעים מתוך הטובים וכי עקרי להו נמחי הני טפי: משקה מים בזרעים. שזורק מים בעיקרי העשבים: משום מאי מתרינן ביה. דמאי מלאכה קא חשבינן ליה דודאי קוצר לא חשבינן שאינו מתכוין ליטול העשבים אלא לתקן עשבים הטובים שבשדה: חורש וזורע וקוצר אבות מלאכות הן בפרק כלל גדול (שבת דף עג.): לרפויי. לרכך: משום חורש אין משום זורע לא. אמאי לא מיחייב בתרווייהו הא עביד תרווייהו ואשכחינן במלאכה דמיחייב תרתי: זומר. בשבת: וצריך לעצים חייב. משום קוצר שהרי צריך לעצים וחייב משום נוטע דמשום הזימור גדלי טפי: המחפה. שמכסה את הזרעים בעפר: לוקה. משום לא תזרע כלאים (ויקרא יט): אף המקיים. שרואה כלאים זרוע ואינו מבטלו: בשלמא לדידי דאמינא. דמנכש הוי משום זורע משום הכי מנכש בכלאים לוקה דהא אסירא זריעה בכלאים דכתיב לא תזרע: חרישה. לצורך זריעת כלאים מי אסירא דבשעת חרישה ליכא כלאים כלל: אמר ליה. מנכש אינו לוקה אלא משום מקיים: תלמוד לומר כלאים שדך לא. ואע״ג דכתיב לא תזרע כלאים *גורעין ודורשין לא כלאים לא יהא כלאים מכל מקום שחייב אתה לבטלו: בשלמא מועד. משום הכי שרי דלא אסיר בשום מלאכה אלא משום טירחא: וכל מקום פסידא שרו רבנן. למיטרח בחולו של מועד במקום פסידא כדפרשינן לעיל: בין למאן דאמר משום חורש. דפליגי רבה ורב יוסף לעיל במשקה מים לזרעים דחד אמר משום חורש וחד אמר משום זורע: חרישה בשביעית מי שרי. הא נפקא מבחריש ובקציר תשבות דאמרינן אם אינו ענין לשבת שאינו צריך שהרי כבר נאמר כל מלאכה תנהו ענין לשביעית: בשביעית בזמן הזה. דרבנן: ורבי היא. דאמר דהוא מדרבנן ומילתא דפסידא שרו רבנן: וזה דבר השמטה שמוט. כתיב בהשמטת כספים אמאי כתיב תרי זימני שמטה שמוט: בזמן שאי אתה משמט קרקע כו׳. מכלל דאיכא זמן דלא משמט קרקע ואיזה זה בזמן הזה: אפילו תימא רבנן. דפליגי עליה דרבי ואמרי דשביעית בזמן הזה דאורייתא: אבות מלאכות. אסר רחמנא בשביעית:

תולדות

מסורת הש״ס

[שבת עג:]

[תוספתא כלאים פ״א] מכות כב: ע״ז סד.

[ועי׳ פי׳ ריב״ן דמכות ובכל מקום פי׳ בסגנון אחר]

גיטין לו. קדושין לח:

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה כחו כו׳ דר׳ יהודה דמחמיר וי״ל כח דהתירא:

*) לכאורה נראה של״ל שאסר זריעת התבואה בכלאים כדכתיב וזרעתם את וכו׳ ונטעתם כל עץ מאכל למה עוד אמר כלאים לרבות המקיים כו׳.

גליון הש״ס תוס׳ ד״ה חייב שתים וכו׳ וקשיא ל״נ. עיין ב״ב דף נב ע״ב:

תולדות לא אסר רחמנא דכתיב ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שדך לא תזרע וגו' מכדי זמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה למאי הלכתא כתבינהו רחמנא *למימרא דאהני תולדות מיחייב אאחרנייתא לא מיחייב ולא והתניא שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור אין לי אלא זירוע וזימור מנין לניכוש ולעידור ולכיסוח ת"ל שדך לא כרמך לא לא כל מלאכה שבשדך ולא כל מלאכה שבכרמך מנין שאין מקרסמין ואין מזרדין ואין מפסגין באילן ת"ל שדך לא כרמך לא לא כל מלאכה שבשדך ולא כל מלאכה שבכרמך מנין שאין מזבלין ואין מפרקין ואין *מאבקין ואין מעשנין באילן ת"ל שדך לא כרמך לא כל מלאכה שבשדך לא וכל מלאכה שבכרמך לא יכול לא יקשקש תחת הזיתים ולא יעדר תחת הגפנים ולא ימלא נקעים מים ולא יעשה עוגיות לגפנים ת"ל שדך לא תזרע זריעה בכלל היתה ולמה יצתה להקיש אליה לומר לך מה זריעה מיוחדת עבודה שבשדה ושבכרם אף כל שהיא עבודה שבשדה ושבכרם מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא *וקשקוש בשביעית מי שרי והא כתיב והשביעית תשמטנה ונטשתה תשמטנה מלקשקש ונטשתה מלסקל אמר רב עוקבא בר חמא *תרי קשקושי הוו חד אברויי אילני וחד סתומי פילי אברויי אילן אסור סתומי פילי שרי איתמר החורש בשביעית ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר לוקה וחד אמר אינו לוקה לימא בדר' אבין אמר רבי אילעא קמיפלגי דאמר *רבי אבין אמר ר' אילעא כל מקום שנאמר כלל בעשה ופרט בלא תעשה אין דנין אותו בכלל ופרט וכלל מאן דאמר לוקה לית ליה דרבי אבין אמר רבי אילעא ומאן דאמר אינו לוקה אית ליה דר' אבין לא דכולי עלמא לית ליה דרבי אבין אמר ר' אילעא מאן דאמר לוקה שפיר ומאן דאמר אינו לוקה אמר לך מכדי זמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה למאי הלכתא כתבינהו רחמנא למימר דאהני תולדות הוא דמיחייב אתולדה אחרינא לא מיחייב ולא והתניא שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור אין לי אלא זירוע וזימור מנין לעידור ולקישקוש ולכיסוח ת"ל שדך לא כרמך לא לא כל מלאכה שבשדך ולא כל מלאכה שבכרמך ומנין שאין מקרסמין ואין מזרדין ואין מפסגין באילן ת"ל שדך לא כרמך לא לא כל מלאכה שבשדך לא כל מלאכה שבכרמך לא מנין שאין מזבלין ואין מפרקין ואין מעשנין באילן ת"ל שדך לא כרמך לא כל מלאכה שבשדך לא וכל מלאכה שבכרמך לא יכול לא יקשקש תחת הזיתים ולא יעדר תחת הגפנים ולא ימלא נקעים מים ולא יעשה עוגיות לגפנים תלמוד לומר שדך לא תזרע זריעה בכלל היתה ולמה יצתה להקיש אליה לומר לך מה זריעה מיוחדת עבודה שבשדה ושבכרם אף כל שהיא עבודה שבשדה ושבכרם מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא

כי

תולדות. כגון משקה זרעים שלא היה במשכן לא אסר רחמנא: זמירה בכלל זריעה. שדרכו של זומר לגמותי פירי כזורע: בצירה בענבים כקצירה בתבואה וקצירה אב מלאכה היא בפ' כלל גדול (שבת דף עג:) בצירה בכלל קצירה דשניהם תולשין: זימור. מחתך ענפים יבשין של גפן: עידור. שחופר תחת הגפנים לרפויי ארעא: כיסוח. בעשבים שחותך הרעים מן הטובים ולא הייני ניכוש דמעקר העיקרים מן הקרקע דלזה אין עוקרין אלא חותכין למעלה: תלמוד לומר שדך לא כרמך לא. מדלא כתיב לא תזרע שדך לא תזמור כרמך אלא שדך לא תזרע כרמך לא תזמור משמע שדך לא כרמך לא: מקרסמין. הייני זימור אלא שקרסום שייך באילנות: מזרדין. מחתך ענפים יבשים ולחים לפי שיש לאילן ענפים יותר מדאי: מפסגין. סומכים האילן שהוא רענן יותר מדאי: מזבלין. מניחים זבל בעיקרי האילן: מפרקין. אבנים שעל עיקרי האילן: מאבקים. ששרשיו נראין ומכסין אותו באבק: מעשנין. עושין עשן תחת האילן כדי שינשרו התולעים שעליו: יקשקש. הייני עידור אלא שעידור בגפנים וקשקוש בזיתים: עוגיות. חופר גומא תחת הגפן ליתן בו מים: זריעה בכלל היתה. ובשנה השביעית שבת שבתון וגו': אף כל עבודה שהיא בשדה ובכרם. כגון כל הני (א) פרטי יצא קשקוש ועידור ומים בנקעים ועוגיות שאינן בשניהן כו': לא יקשקש תחת הזיתים ולא יעדר כו'. ואם תקשי הא אסר עידור לעיל קא תריץ לקמן בעוגיות הא בחדתי והא בעתיקי והוא הדין לעידור: (ב) כל הני מדרבנן. אבל מדאורייתא לא הוי אלא זמירה ובצירה כדאמרינן לעיל הני אין מידי אחרינא לא: מלסקל. להוציא אבנים מן הכרם: (ג) סתומי פילי. שמסתם בקעים של אילן: שרי. דאית ביה משום פסידא: אברויי אילני אסור. דהוי משום רווחא והאי דשרי קשקוש הייני סתומי פילי והאי דאסיר הייני אברויי אילני: כל מקום שנאמר כלל בעשה ופרט בלא תעשה. כגון הכא דכתיב (ויקרא כה) ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ כלל הייני עשה שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור פרט הייני לא תעשה: אין דנין אותו בכלל ופרט וכלל. ואף על גב דכתיב כלל בתריה כגון הכא דכתיב בתריה (*שבת) שבתון כלומר אין לו דין דשאר כלל ופרט וכלל שכתובין כולו בעשה או בלאו דאמר כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט דמרבי כל מידי דדמי לפרט אלא דיינינן ליה בכלל ופרט הואיל דנשתנה משאר כלל ופרט וכלל אמרינן אין בכלל אלא מה שבפרט הני אין מידי אחרינא לא: דכולי עלמא לית להו דרבין כו' מאן דאמר לוקה שפיר. כדאמר דדרשינן בכלל ופרט וכלל: אחרינא לא. להכי חורש אינו לוקה:

אף כל שבשדה ושבכרם. וכל הני עבודות דלעיל נוהגות בין בשדה ובין בכרם ואפילו יש מהן שאין עתה נוהגין כן י"ל שבמקומן היו עושין כך ורגילין לעשותן בשדה ובכרם: אין דנין אותו בכלל ופרט וכלל. הכי הוה שמיע ליה לר' אילעא דכיון דהפרט בלא תעשה הכלל האחרון אינו מוציא הפרט ממשמעותיה ואינו כלל ופרט וכלל דדיינינן ליה בכלל ופרט ולא נהירא לי דמגלן דרבי אילעא ס"ל הכי אימא דהפרט שהוא בלא תעשה בטל אבל הכלל עומד במקומו לפי דבריו ועוד לפי לשון זה קשה לי אמאי תירץ דכולי עלמא לית להו דר' אבין והא הוה מצי לתרוצי דכולי עלמא אית להו דבכל מקום סוגיית הש"ס היא דכיון דמצי למימר דכולי עלמא אית להו סברת האמורא לא מתרצינן לית להו ולימא הכי דכולי עלמא אית להו דרבי אבין מאן דאמר אינו לוקה שפיר ומאן דאמר לוקה סבירא ליה כי הך ברייתא דמפקא ליה לתולדות מקרא וקסבר לאו אסמכתא הוא אלא דרשה גמורה היא ולי נראה דהא לימא בדר' אבין אמר ר' אילעא וכו' קאזיל בכה"ג דליכא הכא אלא כלל ופרט דכלל בתרא לא חשיב כיון דהאי כלל בקרא אחרינא וחשיב בכלל המרוחק זה מזה כיון דלא הוו בחד קרא דהכי מוכח בפ"ק דפסחים (דף ו: ושם) דאיכא למאן דאמר כיון דהוו בתרי קראי לא מילטרפי למיהוי כלל ופרט וכלל והכא נמי לא הוי אלא כלל ופרט והכי איכא (ד) הגירסא [בירושלמי דכלאים] בפ"ח חד אמר לוקה סבר לה כרבי אילעא דאינו נדון בכלל ופרט כיון דהפרט בלא תעשה הפרט בטל והכלל במקומו עומד ולפיכך אמר כל החורש בשביעית לוקה וחד אמר החורש בשביעית אינו לוקה לא סבר להא דר' אילעא אלא דנין אותו בכלל ופרט הני אין מידי אחרינא לא ודחי לה דכולהו אית להו דרבי אילעא מאן דאמר לוקה שפיר ומאן דאמר אינו לוקה מכדי זמירה בכלל זריעה ובצירה כו' ואם נפשך לומר למאן דאמר לוקה אמאי כתב רחמנא זמירה ובצירה שמא קסבר דלאו יתירא אתי אי נמי קסבר כרם משדה לא הוה יליף הלכך הוצרך למיכתב בין בשדה בין בכרם:

רבינו חננאל

ובשביעית אבות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא שמעינן לה מדכתיב שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור. מכדי (זריעה) [זמירה] מכלל (זמירה) [זריעה] היא דכיון שזומר ועוזק צומח ובצירה בכלל קצירה למאי הלכתא דכ' רחמנא ללמדך דאהני תולדות מיחייב בשביעית אתולדות אחרנייתא לא מיחייב. איני והתניא שדך לא תזרע וכרמך לא וגו' אין לי שחייב בשביעית אלא זורע וזומר בלבד מנין למנכש ולעודר ולמכסח ת"ל שדך לא וגו' פי' הוה ליה למכתב לא תזרע ואנא ידענא דאין זריעה אלא בשדה. שדך דכתב רחמנא למה לי לרבות כל מלאכות שבשדה. מנין שאין מזבלין ואין מפרקין ואין מאבקין ואין מעשנין ת"ל כרמך לא לרבות כל מלאכות שבכרם שאסורות. קתני מיהא דמנכש אסור בשביעית ופרקינן האי איסורא מדרבנן היא וקרא אסמכתא כו'. יכול לא יקשקש תחת הזיתים ולא יעדר תחת הגפנים ולא ימלא נקעים מים ולא יעשה עוגיאיות לגפנים בין אילן לחברו ת"ל שדך לא תזרע. זריעה וזמירה בכלל שבת שבתון יהיה (לכם) [לארץ] היו ולמה יצאת להקיש אליה לומר לך מה זריע' מיוחד' עבודת שדות וכרמים אף כל עבודת שדות וכרמים למעוטי קשקוש ועידור וביקוע ועישון דעבודת אילנות הן ולא עבודת שדות וזרעים. והלכך שרי קשקוש בשביעית פי' *) תרי קישקושי הוו חד לאברויי אילני כלומ' להברות האילן כגון גיזום שאמרו במס' ע"ז ואסור וחד לסתומי פילי לסתום הסדקין ושרי. איתמר החורש בשביעית ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר לוקה. סבר לה כר' אלעא דא' מקום שאתה מוצא כלל בעשה כגון ובשנה השביעית שבת וגו' שבת לה' הרי כלל כל מלאכות שביעית. ועוד פרט בלא עשה שנאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור. א"ר אלעא כי האי גוונא אין דנין אותו בכלל ופרט **) ונאמר אין בכלל אלא מה שבפרט. זריעה וזמירה וקצירה ובצירה אין מידי אחרינא לא אלא חרינן דן בכלל ופרט וכלל שנאמר ואת ענבי נזירך לא תבצור שנת שבתון יהיה לארץ. ומרבה כל מלאכה ואפילו החורש בשביעית לוקה. וחד אמר החורש בשביעית אינו לוקה לא סבר לה דר' אלעא (דאמר) [אלא ס"ל] דנין אותו בכלל ובפרט. הני אין כלומר אלו בלבד המפורשין הם במלקות מידי אחרינא לא ודחינא לא דכ"ע אית להו דר' אלעא מ"ד לוקה שפיר. ומ"ד אינו לוקה מכדי זמירה בכלל זריעה ובצירה כו': ירושלמי בשביעית פ"ב (ה"ב) מיבלין מעבירין היבלת מפרקין בעלין מאבקין עושין להן אבק מעשנין מתנינן לה מזהמין מתליעין בשביעית מה בין זוהם לעושה בית המזוהם אינו אלא כמושיב שומר. עושה בית מציל עליה והיא גדילה מחתתו. מה בין מחפה באבנים ובתבן ובקש שהוא מותר למחפה בעפר שאסור המחפה בקש ובתבן ובאבנים אינו אלא כמושיב שומר. המחפה בעפר עושה לו טינא והיא גדילה מחתתו: כי אתא רב

*) נראה דחסר בדברי רבינו וצ"ל איני והא כתיב והשביעית תשמטנה וכו' מלקשקש ומשנינן תרי קשקושי. **) גירסת רבינו סוכה בתוס' ד"ה אין דנין כגס רבינו לפי מה שהגיה הב"ח והדין עמו דהא בירושלמי שם איתא הגירסא כמו גירסת הש"ס כאן ע"ש.

גליון הש"ס גמ' מנין לעידור ולקישקוש ולניכוש כצ"ל נעל"ד:

עין משפט נר מצוה

טו א מיי' פ"א מהלכות שמטה הלכה ב ג:
טז ב ג ד מיי' שם הלכה ד ה:
יז ה מיי' שם הלכה ז:
יח ו ז מיי' שם הל' ט:
יט ח מיי' שם הלכה ג:
כ ט י מיי' שם הל' ז:
כא כ מיי' שם הל' ד:

מסורת הש"ס

[פי' מסירין בחבק מעליהן עפרן]
[סוכה מד:]
שם ע"ז כ:
[סנהדר' קיג.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אף כל כו' כל הני פרטי דפרט יצא קשקוש כו': (ב) ד"ה לא יקשקש וכו' וה"ה לעידור הס"ד ואח"כ מה"ד מדרבנן כל הני מדרבנן אבל מדאורייתא כו': (ג) ד"ה סתומי פילי כו' נ"ב עי' פרש"י פ"ד דסוכה דף מד ע"ב: (ד) תוס' ד"ה אין כו'. והכי איתא הגירסא בפר"ח חד אמר:

תורה אור

כי אתא רב דימי אמר יכול ילקה על התוספת ונסיב לה תלמודא לפטורא ולא ידענא מאי תלמודא ומאי תוספת ר' אלעזר אמר חרישה והכי קאמר יכול ילקה על חרישה דאתיא מכלל ופרט וכלל ונסיב ליה תלמודא לפטורא דאם כן כל הני פרטי למה לי ור' יוחנן אמר ימים שהוסיפו חכמים לפני ראש השנה והכי קאמר יכול ילקה על תוספת ראש השנה דאתיא °מבחריש ובקציר תשבות ונסיב לה (שמות לד) תלמודא לפטורא כדבעינן למימר לקמן מאי ימים שלפני ראש השנה כדתנן *עד מתי חורשין בשדה אילן ערב שביעית בית שמאי אומרים כל זמן שיפה לפרי וב"ה אומרים [א] *עד העצרת וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו *ועד מתי חורשין שדה הלבן ערב שביעית משתכלה הלחה וכל זמן שבני אדם חורשים ליטע מקשאות ומדלעות ר' שמעון אומר א"כ נתנה תורה שיעור לכל אחד ואחד בידו ג'אלא בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד העצרת (*וב"ה אומרים עד הפסח) ואמר ר' שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא רבן גמליאל ובית דינו ג'נמנו על שני פרקים הללו ובטלום אמר ליה רבי זירא לר' אבהו ואמרי לה ריש לקיש לר' יוחנן רבן גמליאל ובית דינו היכי מצו מבטלי תקנתא דב"ש וב"ה והא תנן *ד'אין ב"ד יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין *°אשתומם כשעה חדא אמר ליה אימור כך (דניאל ד) התנו ביניהן כל הרוצה לבטל יבוא ויבטל דידהו היא הלכה למשה מסיני היא דאמר ר' אסי אמר ר' יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן *ה'עשר נטיעות ו'ערבה ז'וניסוך המים הלכה למשה מסיני אמר רבי יצחק כי גמירי הלכתא שלשים יום לפני ראש השנה ואתו הני תקון מפסח ומעצרת ואתנו בדידהו כל הרוצה לבטל יבוא ויבטל והני הלכתא נינהו קראי נינהו (*דתנן) °בחריש ובקציר תשבות ר' עקיבא אומר אין (שמות לד) צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר °שדך לא תזרע וכרמך לא (ויקרא כה) תזמור אלא חריש של ערב שביעית שנכנס

רבי אלעזר אומר חרישה. מהא ליכא למימר (ב) תסתיים דר' אלעזר לעיל דאמר אינו לוקה דאיכא למימר דרבי אלעזר לא שמיע ליה הא דאמר לקמן דהתירו תוספת שביעית הלכך הוה אמר הכי דליכא לפרש. מילתא דרב דימי אלא בחרישה אבל לדידיס אסור ולוקה דלא ס"ל אי נמי דכיון דאיתא בהדיא כי הך דלעיל במילי דחרישה אינו צריך לומר תסתיים דאין דרך הש"ס לומר תסתיים בדבר המפורש בהדיא כל כך: **יכול** ילקה על תוספת של ראש השנה. ואם תאמר מלקות מנלן והלא לא כתיב בתוספת לאו אלא עשה גרידא בחריש ובקציר תשבות איכא למימר דמבחריש ובקציר מפקינן דצריך תוספת כלומר שהשביעית מתחלת משנה הששית וכל דין שביעית יהיה לששית דהכי קאמר רחמנא דשביעית מתחלת קודם שנת שביעית וא"כ הוא כשביעית: **עד** עצרת. דהיינו יותר דבכל מקום בית שמאי לחומרא ובית הלל לקולא לבד מאותן דברים דקחשיב בעדיות (פ"ה): **וקרובים** דברי אלו. קא משמע לן דאין ב"ש מחמירין אלא מעט על ב"ה ולאשמועינן מילתייהו דבית שמאי פירש הכי: **כל** הרוצה לבטל יבא ויבטל. שמא יתקלקלו הקרקעות ואינן מגדלין תבואה בלא חרישה לאחר זמן זה התנו שיהא כח להתיר לצריכים שחשו להפסד רבים שלא יגרמו רעה לעולם: **הלכה** למשה מסיני. מהכא איכא לדקדק מדסרא רחמנא ילדה מכלל דזקינה אסורה הרי על ידי הלכה למשה מסיני נאסרה תוספת שביעית אבל להתירא לחוד לילדה לא אצטריך דמהיכא תיתי לאסור: **נטיעות**. תנן במסכת שביעית פרק קמא עד אימתי נקראו נטיעות ר' אלעזר בן עזריה אומר עד שיחולו רבי יהושע אומר בת שבע שנים רבי עקיבא אומר נטיעה כשמה אילן שנגמם פירוש שנחתך והוציא חליפין מטפח ולמטה כנטיעה מטפח ולמעלה כאילן דברי רבי שמעון: **ניסוך** המים. והא דאמרינן בעלמא (שבת דף קג:) מ"ם יו"ד מ"ם לרבות ניסוך המים מן התורה אינו אלא אסמכתא בעלמא כפר"ח: **שהרי** כבר נאמר שדך לא תזרע וגו'. ואח"כ כתיב את ספיח קצירך לא תקצור אלמא קצירה לא אצטריך ואפילו אם תימצי לומר חרישה צריכה דאזהרת חרישה לא אשכחן אלא הכא מיהא קצירה לא אצטריך ולהכי דרשא דאתיא קצירה אתיא חרישה כיון דכתבינהו גבי הדדי אי נמי ס"ל לר"ע כי ההיא דאמרן לעיל דלוקה על חרישה וכדאמרינן טעמא לעיל סבר ר' עקיבא ותרווייהו מיותרין ואליבא דר' עקיבא קפרים ואזיל דר' עקיבא סבר אם אינו ענין לשבת תנהו גבי שביעית(ג) ובמשמעות שבא להחמיר ולא להקל ולא בעי לאוקמי בשבת כר' ישמעאל להקל דהכי עדיפא ליה ור' ישמעאל עדיפא ליה לאוקמי בשבת דפשטיה דקרא מיירי ביה ואפילו להקל מלאוקמי בשביעית דלא מיירי ביה ולהחמיר:

כי אתא רב דימי. מארץ ישראל לבבל: אמר. שמעית דאמרי בא"י יכול ילקה על תוספת: ושמעית דנסיב עליה תלמודא לפטורא. ולא ידענא מאי תוספת ולא פטור: רבי אלעזר אמר חרישה. בשביעית להכי קרי ליה תוספת דלא נפיק עיקרו מן התורה אלא מכלל ופרט וכלל כדאמרי' לעיל: ונסיב תלמודא לפטורא. כדאמרינן הני אין: דאם כן. דהוי לקי: כל הני פרטי. דפריט בהדיא דאסור בשביעית זריעה וזימור קצירה ובצירה: למה לי. דכתב רחמנא אלא למימרא דאהנך הוא דלוקה וכו' שמע מינה אחרישה לא לקי: ימים שלפני ראש השנה. של שביעית שהוא תוספת על השביעית: דאתיא מבחריש ובקציר. כדאמר לקמן אם אינו ענין לשביעית שהרי כתיב שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור תנהו לענין ששית שנכנס לשביעית דבשביעית נמי אסור: כדבעינן למימר לקמן. גמר שבת שבתון משבת בראשית: כל זמן שיפה לפרי. כלומר כל זמן שחרישה יפה לפירות שגדלו בששית דהיינו נמי קרוב לעצרת אבל מכאן ואילך לא דהוי כמתקן פירות שביעית: שדה לבן. של תבואה: שתכלה הלחה. שכלין הגשמים של שנה ששית דעד היא שעתא מהני חרישה לזריעה דשנה זו אבל משתכלה הלחה אינו יכול לחרוש דמחזי כחורש לצורך שביעית דהיינו כל זמן שבני אדם חורשין ליטע מקשאות: נתנה תורה שיעור לכל אחד ואחד בידו. כלומר נתת דבריך לשיעורין שפעמים זה חורש קודם חבירו ליטע מקשאות: על שני פרקים. דפסח ועצרת: ובטלום. דחורשין עד ראש השנה: תקנתא דשמאי והלל. דרבי שמעון דאמר עד פסח ועד עצרת והיינו אליבא דב"ש וב"ה: כך התנו. שמאי והלל בשעת תקנתם: דידהו היא. תקנתם היא: חורתן. מקום: י' נטיעות. המפוזרות בתוך בית סאה שהוא נ' על נ' חורשין כל השדה שלה בשבילן בערב שביעית עד ר"ה ואמרי הני הואיל וילדות הן איכא פסידא יתירא לכך חורשין עד ראש השנה אבל זקינה אין חורשין עד ראש השנה אלמא דהלכה למשה מסיני הן: וערבה. להקיף המזבח: כי גמירי הלכתא. דאין חורשין לזקינה עד ראש השנה אבל חורשין עד שלשים יום לפני ראש השנה: (א) ואתו. בתקנה דידהו דהרחיקו עד הפסח ועד העצרת: וכל הרוצה לבטל יבא ויבטל. ורבן גמליאל דבטל לא בטל אלא מפסח ומעצרת עד שלשים יום לפני ראש השנה:

שנכנס | אלא

כב א ב ג מיי' פ"ג מהלכות שמיטה הלכה א סמג לאוין רס:
כג ד מיי' פ"ב מהלכות ממרים הלכה ב:
כד ה מיי' פ"ג מהל' שמיטה הלכה ה:
כה ו מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה כ:
כו ז מיי' פ"י מהלכות סנהדרין הלכה ו:

שביעית פ"א מ"א
שם פ"ב מ"א ע"ש
[ליתא במשנה דשביעית]
מגילה ב. גיטין לו: עדיות פ"א מ"ה ע"ז לו.
[שבת מז. סוכה מד. קידושין לט. חולין כח.]
סוכה לד. מד תענית ג. זבחים קי:
[צ"ל דתניא משום דבמשנ' דשביעית לא נזכר ר' עקיבא אלא סתמא דת"ק וגם הא דאתמר הכא שהרי כבר נאמר כו' לא נזכר במשנה דהתם וכ"מ בפר"ש שם בפירושו בשביעית דהך דמייתי הכא וכן בר"ש ע. ברייתא היא לכך שפי' גרסי' דתניא]
שביעית פ"א מ"ד ר"ה ט. מכות ח:

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה ואתו ב"ש וב"ה וגזרו מפסח ומעצרת ואתו בתקנתא דידהו וכו' ועד העצרת דכל הרוצה לבטל כו' לא בטל אלא מפסח ומעצרת עד ל' כו' כל"ל והד"א: (ב) תוס' ד"ה ר"א כו' מהא ליכא למימר לעיל תסתיים דר"א דאמר וכו' לא שמיע ליה. נ"ב כלומר לא סבירא ליה הא דאמר דהתירו תוספת שביעית ולכך הוה אמר הכי משום דליכא לפרש כצ"ע: (ג) ד"ה שהרי כו' תנהו גבי שביעית ובמשמעותיה דקרא שבא להחמיר:

רבינו חננאל

רב דימי אמר יכול ילקה על התוספת ונסיב לה תלמודא לפטורא. מאי תוספת. ר' אלעזר אמר חרישה שהיא תוספת על הזריעה ועל הקצירה דאתיא מכלל ופרט *) א"כ כל הני פרטי למה לי והדין הוא תלמודא דנסיב לפטורא פרטיהן הזורע והזומר וקוצר ובוצר למה לי אלא ללמדך דאתני תולדות דזומר ובוצר הוא דמיחייב אתולדות אחרנייתא לא מיחייב. ור' יוחנן אמר ימים שהוסיפו חכמים לפני ר"ה להיות חורשין באילן ערב שביעית עד העצרת אע"פ שנהנה האילן בחרישה זו בשנת השביעית ובשדה הלבן עד הפסח. וכך אמרו יכול ילקה על תוספת ר"ה וכר"ע דמרבה להו מבחריש ובקציר תשבות ואמר אין צ"ל חריש וקציר של שביעית שהרי כתיב שדך לא תזרע אלא חריש של ערב שביעית שנכנס בשביעית כו' ונסיב לה קרא לפטורא כדאמרן. ירושלמי בשביעית [פ"ק ה"א] **) באיסור ב' פרקים הללו התירו ובאו אחרי כן בשעה שאסרו והתירו למקרא סמכו בחריש (ובחריש) [ובקציר] איזהו חריש אסור בחריש שקצירו אסור. ואיזהו חריש של ערב שביעית שיצא למוצאי שביעית וכשהתירו אחריהן למקרא סמכו (והא) כתיב הכא בשביעית שבת. וכתיב בשבת בראשית שבת מה ערב שבת בראשית אתה מותר לעשות עד שתשקע החמה אף ערב שבת שביעית אתה מותר לעשות עד שתשקע החמה. א"כ למה נאמר עד העצרת שעד כאן יפה לפרי. ומיכן ואילך מנבל פירותיו. ומקשינן היכי מבטל ר"ג תקנת הלל ושמאי והתנן אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין. ופרקינן תיקנו שמאי והלל תקנה זו והתנו שכל הרוצה לבטל יבוא ויבטל. ומקשינן וכי דבית הלל ושמאי הן והא הל"מ הן דא"ר יוחנן עשר נטיעות והן אלו ששנינו במס' [תענית] פרק ראשון עשר נטיעות מפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ר"ה. פירוש מהכא שמעינן שהנטיעות הן שמותר לו לחרוש להן בששית עד ראש השנה. אבל האילנות שכבר עשו פירות אין חורשין להן בששית עד ר"ה ובתחלת פרק ראשון ממס' שביעית עד מתי חורשין שדה האילן ערב שביעית בש"א כל זמן שהוא יפה לפרי שהחרישה תועיל לפירות שבאילן שהן הפירות השנה הששית אבל אם נכנס הקיץ וגמרו הפירות ואין החרישה מועלת לאותן הפירות כלום נאסר בחרישה שהחרישה אותו העת אינה מועלת לשנה הששית כלום ונעשה כאילו הוא חורש בשביעית ושיערו ב"ה אותו העת עצרת וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו. ומנא תימרא דשני לן בין נטיעה לאילן כדתנן במס' שביעית פ"א עד אימתי נקראו נטיעות ר' אלעזר בן עזריה אומר עד שיחולו ר' יהושע אומר בת ז' שנים ר"ע אומר נטיעה כשמה. אילן שנגמם פי' שנחתך והוציא חילופין מטפח ולמטה כנטיעה מטפח ולמעלה כאילן. דברי ר' שמעון (מכיון) [אלמא] דשני לן בין נטיעה לאילן. ש"מ מדהתיר לחרוש לנטיעות. עד

*) נראה דצ"ל ונסיב לה תלמודא לפטורא דא"כ כל הני. **) נראה דצ"ל ר"ג ובית דינו התירו באיסור ב' פרקים כראשונים ר' אתא בשם ר"י בשעה שאסרו למקרא סמכו ובשעה שהתירו למקרא סמכו איזהו חריש שקצירו אסור זהו חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית וקציר של שביעית שיוצא למוצאי שביעית וכו'.

הגהות הגר"א [א] גמ' וב"ה כו'. נ"ב בירושלמי [שביעית פ"א] ולמה לא תניתוה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה פעמים שאין הגשמים מצויין ואין הלחה מצויה [דלא כתוס' ד"ה עד עצרת]:

שנכנס לשביעית וקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות [א]יצא קציר העומר שהיא מצוה אלא אמר רב נחמן בר יצחק כי גמירי הלכתא למישרי ילדה קראי למיסר זקינה וכיון דהלכתא למשרי ילדה לאו ממילא זקינה אסירה אלא הלכתא לרבי ישמעאל קראי לר' עקיבא ור' יוחנן אמר רבן גמליאל ובית דינו מדאורייתא בטיל להו מאי טעמא גמר שבת שבת משבת בראשית מה להלן היא אסורה לפניה ולאחריה מותרין אף כאן היא אסורה לפניה ולאחריה מותרין מתקיף לה רב אשי מאן דאמר הלכתא אתיא גזרה שוה עקרה הלכתא ומאן דאמר קרא אתיא גזרה שוה עקרה קרא אלא אמר רב אשי רבן גמליאל ובית דינו סברי לה כרבי ישמעאל דאמר הלכתא גמירי לה וכי גמירי הלכתא בזמן שבית המקדש קיים דומיא דניסוך המים אבל בזמן שאין בית המקדש קיים לא: אבל לא ממי הגשמים וממי הקילון: (א) בשלמא מי קילון איכא טירחא יתירא אלא מי גשמים מאי טירחא איכא אמר ר' אילעא א"ר יוחנן גזירה מי גשמים אטו מי קילון רב אשי אמר מי גשמים גופייהו לידי מי קילון אתו וקמיפלגי בדר' זירא דאמר ר' זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל [ב]נהרות המושכין מים מן האגמים מותר להשקות מהן בחולו של מועד מר אית ליה דרבי זירא ומר לית ליה דרבי זירא גופא אמר ר' זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל נהרות המושכין מים מן האגמים מותר להשקות מהן בחולו של מועד איתיביה רבי ירמיה לרבי זירא אבל לא ממי גשמים ולא ממי קילון אמר ליה ירמיה ברי [ג]הני אגמים דבבל כמיא דלא פסקי דמו תנו רבנן [ד]הפסיקות והבריכות שנתמלאו מים מעיו"ט אסור להשקות מהן בחולו של מועד ואם היתה אמת המים עוברת ביניהן מותר אמר רב פפא והוא שרובה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים רב אשי אמר [ה]אע"פ שאין רובה של אותה שדה שותה כיון דקא משכא ואתיא מימר אמר אי לא שתיא לחד יומא תשתי לתרי ותלתא יומי ת"ר [ו]בריכה שנוטפת מים משדה בית השלחין זו מותר להשקות ממנה שדה בית השלחין אחרת והא עבידא דפסקא אמר ר' ירמיה [ז]ועדיין היא מטפטפת אמר אביי [ח]והוא שלא פסק מעיין ראשון תניא ר' שמעון בן מנסיא אומר שתי ערוגות זו למעלה מזו לא ידלה מן התחתונה וישקה את העליונה יותר על כן אמר *רבי אלעזר בר שמעון [ט]אפילו ערוגה אחת חציה נמוך וחציה גבוה לא ידלה ממקום נמוך וישקה למקום גבוה תנו רבנן [י]מדלין לירקות כדי לאוכלן ואם בשביל לייפותן אסור רבינא ורבה תוספאה הוו קא אזלי באורחא חזו להההוא גברא דהוה דלי דוולא בחולא דמועדא אמר ליה רבה תוספאה לרבינא ליתי מר לשמתיה א"ל והתניא מדלין לירקות כדי לאוכלן א"ל מי סברת מאי מדלין מדלין מיא מאי מדלין

רש"י

שנכנס לשביעית. כל שיש לו ליכנס לשביעית שאסור לחרוש לפני ר"ה: מה חריש רשות. בכל מקום: קציר העומר. מותר לקצור בשבת: שהיא של מצוה. אע"פ שמצא קצור קוצר דבעינן קצירה לשמה אבל אם מצא חרוש אינו חורש: הלכתא למישרא ילדה. עשר נטיעות עד ר"ה: קראי למיסר זקינה. שלשים יום קודם ראש השנה ואתו בית שמאי והלל וגזרו מפסח ועד עצרת: ממילא שמעת מינה. דזקינה אסור לחרוש: אלא הלכתא לרבי ישמעאל. דלא נפיק ליה מקראי דדריש לקרא לדרשה אחריגא להוציא קציר העומר: מדאורייתא בטלו. כלומר אשכחו סמך מן התורה להכי בטלו הלכתא: מאן דאמר הלכתא. דלפני ר"ה אסור: אתא גזירה שוה עקרה להלכתא. כלומר משום גזרה שוה דאינהו גמירו מנפשייהו משבת בטלו הלכתא הא אין אדם דן ג"ש מעצמו: כי גמירו הלכתא בזמן שבית המקדש קיים. וכי שרו רבן גמליאל ובית דינו בזמן שאין בית המקדש קיים: גזירה מי גשמים. דלמא אתי למעבד מי קילון: מי גשמים נמי אתי לידי מי קילון. כלומר כי מדלו מינה (ב) דלא הויא מליאה נעשית ממילא מי קילון שאינו מלא וטריחא מלתא: נהרות המושכין מן האגמים. השתא משמע ליה מי אגמים עבידא דפסקי: (ג) מותר להשקות מהן בחולו של מועד. ולא גזרי דלמא פסיקא מי אגמים ואזל וטרח ואייתי מן נהר אחר: ר' אילעא אמר ר' יוחנן דאמר גזרינן מי גשמים אפילו היכא דלא פסקי אטו מי קילון מדקאמר רב אשי מי גשמים לידי (ד) קילון אתי מכלל דר' יוחנן אסר אפילו דלא אתיא לידי מי קילון לית ליה דר' זירא דלא גזר: מיתיבי אבל לא מי קילון. דלמא מפסקי וטרח להוציא מן העמוק הכא נמי אמאי לא ניחוש דלמא מפסקי מי אגמים: א"ל כמיא דלא פסקי דמו. וליכא למיחש: פסיקות ובריכות. חדא מילתא היא: אם אמת המים עוברת ביניהן. בין הבריכות הללו מותר להשקות ממי גשמים דאי פסקי מי גשמים משקה מאמת המים: והוא שרובה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים כו'. שיכול להשקות רוב השדה בפעם אחת מאותה אמת המים אבל אם אינו יכול להשקות בפעם אחת מאותה אמת המים רוב של שדה אינו משקה מפסיקות ובריכות דלמא מפסיק ואזיל: תישתי לתרי או תלתא יומי. מההיא אמת המים ולא טרח ומייתי מאמת המים אחריגא: בריכה שנטפה משדה בית השלחין זו מותר להשקות ממנה בית השלחין אחר. בית השלחין שהיה גבוה והיה מעיין נובע מצדו ובצד אחד היה בית השלחין נמוך ובין אלו בית השלחין היה בצד השלחין הנמוך בריכה קטנה וכשמשקים בית השלחין הגבוה מן המעיין נוטף טיפין מן בית השלחין הגבוה לתוך הבריכה הנמוכה מותר להשקות אותו בית השלחין הנמוך מאותה בריכה אע"ג דבריכה עבידא דפסקא הואיל ומטפטף בו מבית השלחין הגבוה מים שבאו לו מחמת המעיין: והא עבידא דפסקא. בריכה ואזיל ומייתי (ה): עדיין היא מטפטפת. מבית השלחין גבוה לתוך הבריכה דודאי לא פסקא: אמר אביי והוא שלא פסק מעיין. המטפטף מבית השלחין גבוה לבריכה מותר להשקות מבריכה לבית השלחין נמוך אבל אי פסיק מעיין אע"ג דעדיין מטפטף מבית השלחין גבוה לתוך הבריכה אין משקין מן הבריכה לבית השלחין נמוך דלמא פסיק ואזיל וטרח ומייתי ממעיין אחר: לא ידלה מן התחתון וישקה לעליון. דאיכא טירחא יתירא: מדלין לירקות. משמע שהוא דולה מים ומשקה לירקות כדי לאוכלן בחולו של מועד: ואם בשביל ליפותן. שיגדלו הירקות אסור דהרווחה היא: דהוה דלי דוולא. דולה דליות מים לירקות וחכמים לא התירו כי אם לבית השלחין בלבד: שלופי

תוספות

אלא אמר רב נחמן בר יצחק. האי אלא קאי אהאי דרבי יצחק (ו) לעיל כי גמירי הלכתא לשלשים יום לפני ראש השנה דהיינו באילנות זקנים. לא תימא דלהכי אתיא הלכתא אלא סבר רב נחמן דאיסור שלשים לפי אומד חכמים ואף החמירו בהם בדבריהם ויש דמשבשי ליה להאי אלא דרב נחמן ואין להאריך בדבריהם:

מה להלן היא אסורה לפניה ולאחריה מותרין. ואי קשיא והא מפקינן מקרא במס' יומא פרק בתרא (דף פא:) דצריך לעשות תוספת גבי שבת בין בכניסתה בין ביציאתה להוסיפה מחול על הקודש איכא למימר ההוא פורתא לא קא חשיב כיון דלא הוי אלא כל שהוא וכי ההוא שיעורא נמי יהא מודה רבן גמליאל דצריך להוסיף: אלא אמר רב אשי רבן גמליאל כו'. כלומר ודאי מדאורייתא בטיל ולאו היינו טעמא כדקאמר אלא סבירא ליה כרבי ישמעאל וקא דייק רבן גמליאל מה שייכא תוספת שביעית גבי ניסוך שניתנו למשה גבי הדדי (ז) דבכל מקום שונה הני שלשה ביחד דכך ניתנו אלא ודאי למילף סמכינהו רחמנא:

בשלמא מי קילון כו' אלא מי גשמים. מיירי בכי האי גוונא דקים לן דלא פסקי ולית בהו איסור אלא מהאי טעמא דמפרש אבל אי פסקי אית להו איסורא כדלקמן דבכל מידי דפסיק איכא איסורא משום דאזיל ומייתי ממקום רחוק כיון שהתחיל להשקות שלא יפסיד שדהו הלכך איכא לאוקמי הכא דלא פסקי:

מדלין

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פ"ז מהלכות תמידין הלכה ו סמג עשין קנט:

כח ב ג ד ה ו ז ח מיי' פ"ח מהלכות יו"ט הלכה א טוש"ע א"ח סי' תקלז סעיף ג:

כט ט מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף ב:

ל י מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

רבינו חננאל

עד ר"ה מכלל שאין חורשין לאילן עד ר"ה. ומן ההלכה שמענו. ולא מרב"ש וב"ה וערבה וניסוך המים הל"מ הן. ופריק ר' יצחק כי אתאי הלכתא א) פי' כדתנן בשביעית בפ' שני אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום קודם ר"ה ואתו ב"ש וב"ה התקינו מפסח לשדה לבן ומעצרת לשדה האילן ושקלו וטרו כי אתאי הלכתא למישרא ילדה. פי' כגון עשר נטיעות המפוזרות בבית סאה שהל"מ לחרוש להן כל בית סאה עד ר"ה למישרי ילדה להתיר החרישה לנטיעה שהיא ילדה. קראי למיסר זקינה פי' בחריש ובקציר שלמדנו ממנו איסור חרישה קודם ר"ה האיסור הזה לאילן שכבר עשה פרי וכבר זקן ואקשינן וכיון שהלכה להתיר החרישה לנטיעה הלא מתוך זאת אתה למד שהחרישה לאילן אסורה. (והשבנו שר' ישמעאל הוא שלמד איסור החרישה מן ההלכה דר' ישמעאל מוציא בחריש ובקציר לטעם אחר להתיר קצירת העומר בשבת ולפיכך הוא נצרך להלכה ללמד איסורי החרישה). ואסיקנא לה ר' ישמעאל סבר הל"מ הוא פי' כי הוא מוציא בחריש ובקציר לטעם אחר להתיר קצירת העומר [בשבת] ור"ע פליג עליה ואמר לאו הל"מ נינהו אלא קרא פי' מן בחריש ובקציר נינהו. ור' יוחנן אמר ר"ג מדאורייתא שרא להו גמר שבת שבת בראשית בג"ש מה ערב שבת בראשית מותר לעשות מלאכה עד שתחשך כלומר לפניה ולאחריה מותר אף ערב שביעית מותר עד ר"ה פירוש לפניה ולאחריה מותר. ודחי רב ששת מ"ד הלכה אתאי גזרה שוה ועקרתה להלכתא כו' אלא אמר רב אשי ר"ג ובית דינו סברי לה כר' ישמעאל דאמר הלכתא גמירי לה וכי גמירי הלכתא בזמן שבהמ"ק קיים דומיא דניסוך המים. אבל בזמן שאין בית המקדש קיים לא ולפיכך התיר. אבל אין משקין את השלחין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון ומקשינן בשלמא מי הקילון שהן כמו ביב מושך מים וצריך לדלות ולהשקות דאיכא טירחא לא. אלא מי גשמים דפתיחה סגי ליה מאי טירחא איכא. א"ר יוחנן גזירה כו'. רב אשי אמר גשמים גופייהו כשפוסק המטר אתי לידי מי קילון. כלומר צריך למלאות מהן בדלי במקום שנתקבצו ופליגא בהא דר' זעירא דאמר נהרות המושכין מן האגם מותר להשקות מהן בחולו של מועד. ר' יוחנן אין איה דר' זירא. ואסיקנא דהני נהרות המושכין מן האגמים מותר משום דאגמי בבל כמיא דלא פסקי דמו. ת"ר הבריכות והפסיקות שנתמלאו מים ב) בחולו של מועד דחיישינן שמא יפסקו ויבואו למלאות בדלי ואם היתה אמת המים עוברת עליהן מותר. אמר רב אשי ואע"פ שאין רוב אותה שדה שותה מאותה אמת המים שרינן. מ"ט כיון דמשכה אותה אמת המים ואתיא לה לא חייש לפסידא מימר אמר אי לא שתי לחד יומא שתי לתרי יומא ותלת יומא: תנו רבנן בריכה שנטפה מים. כלומר נתמצו ונתקבצו בתוכה התמצית שלחין אחדא. תנינן המים המתמצין משדה בית השלחין משקה בית השלחין אחר כ"ז שמטפטפת ולא פסק מעין ראשון. ותניא ר"ש בן מנסיא אומר ב' ערוגות זו למעלה מזו לא ידלה מן התחתונה וישקה לעליונה ואפי' ערוגה אחת חציה נמוך וחציה גבוה לא ידלה מן הנמוך וישקה את הגבוה. ת"ר מדלין מים כו'. ואסיקנא

הגהות הב"ח

(א) גמ' בשלמא מי קילון. נ"ב לי' הרמב"ם קילון כלומר בור עמוק וכן מי גשמים שמתקבצי' מהם אגמים וכשהגשמים פוסקים יתמו המים שבאים לאגמים ויצטרך להשקות מהם בדלי: (ב) רש"י ד"ה מי גשמים כו' כי מדלו מינה עד דלא הוי מליאה: (ג) ד"ה מותר כו' וד"ה רבי אילעא כו' הד"א: (ד) ד"ה ר' אילעא כו' לידי מי קילון: (ה) ד"ה והא עבידא כו' ואזיל ומייתי ממעיין אחר הס"ד: (ו) תוס' ד"ה אלא כו' אהאי דר' יצחק דלעיל דקאמר כי גמירי כו' לפי אומד חכמים הוא ואף: (ז) ד"ה אלא אר"א כו' דבכ"מ שונה הני שלשה ביחד. נ"ב אבל רש"י ז"ל פי' במס' סוכה דף לד דאלו שלשה נשאלו בבית המדרש ושמע השומע וגרסם כסדר ששמעם:

[תוספתא פ"א]

א) נ"ל כי אתאי הלכתא ל' יום לפני ר"ה פי' כדתנן וכו'. ב) נ"ל שנתמלאו מים מעיו"ט אסור להשקות מהן בחולו של מועד.

*מדלין לירקות. ממקום עמוק קרי דילוי ואע"ג דאיכא טירחא יתירא בשביל לאכול התירו אבל לייפות אפילו ליכא טירחא לא התירו: **כך** מידל בשל עניים. דכי אסר רחמנא ליקח עוללות ה"מ בשעת בצירה כדכתיב (דברים כד) כי תבצור כרמך לא תעולל איסור עוללות עלייהו:

מפני שמכשיר אגפיה לזריעה. ונראית חרישה. ממש שסבורין הרואין שלכך מתכוין אי נמי חשיב ליה עבודת קרקע ממש ואע"ג שאינו מתכוין לכך. מיהו מלאכה היא ואע"ג דאמר ר' שמעון דבר שאין מתכוין מותר הא אמרינן *מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות ורבנן סברי כיון דע"י שינוי עביד ליה לאו מלאכה היא ומותר דלא שמיה חרישה:

זבלו מוכיח עליו. דליכא למיחש להא דמאן דחזי החפירה (*לא) חזי ליה (ג) לזבל שבחפירה:

*) [נ"ל הא וכן איתא לאתויי כתוי"ט דשביעית פ"ג מ"ג]

מדלין שלופי כדתנן *המידל בגפנים כשם שהוא מידל בשלו כך הוא מידל בשל עניים דברי ר' יהודה רבי מאיר אומר בשלו רשאי ואינו רשאי בשל עניים אמר ליה והתניא מדלין מים לירקות כדי לאוכלן אמר ליה *אי תניא תניא: ואין עושין עוגיות לגפנים: מאי עוגיות אמר רב יהודה בנכי *תניא נמי הכי אלו הן עוגיות בדידין שבעיקרי זיתים ושבעיקרי גפנים איני והא רב יהודה שרא לבני בר ציתאי למעבד בנכי לכרמיהון לא קשיא *הא בחדתי הא בעתיקי: ר' אלעזר בן עזריה אומר אין עושין את האמה: בשלמא מועד משום דקא טרח אלא שביעית מאי טעמא פליגו בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל חד אמר מפני שנראה כעודר וחד אמר מפני שמכשיר אגפיה לזריעה מאי בינייהו איכא בינייהו דקא אתו מיא בתריה מאן דאמר מפני שמכשיר אגפיה לזריעה איכא ומ"ד מפני שנראה כעודר ליכא ולמאן דאמר מפני שנראה כעודר ליחוש מפני שמכשיר אגפיה לזריעה אלא איכא בינייהו דקא שקיל מיניה ושדי לבראי למאן דאמר מפני שמכשיר אגפיה לזריעה ליכא למ"ד מפני שנראה כעודר איכא ולמ"ד מפני שמכשיר אגפיה לזריעה ליחוש מפני שנראה כעודר עודר נמי כי קא שקיל בדוכתיה מנח ליה אמימר מתני לה מפני שנראה כעודר וקשיא ליה דרבי אלעזר בן עזריה אדר' אלעזר בן עזריה ומי אמר ר' אלעזר בן עזריה כל שנראה כעודר אסור ורמינהי *[ג]עושה אדם את זבלו אוצר ר' מאיר אוסר עד שיעמיק שלשה טפחים או עד שיגביה ג' טפחים היה לו דבר מועט מוסיף עליו והולך רבי אלעזר בן עזריה אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על הסלע ר' זירא ור' אבא בר ממל חד אמר כגון שהעמיק וחד אמר זיבלו מוכיח עליו: ומתקנין את המקולקלת במועד: מאי מקולקלת אמר רבי אבא [ג]שאם היתה עמוקה טפח מעמידה על ששה טפחים פשיטא חצי טפח על שלשה טפחים כיון דלא עבר מיא לא כלום הוא טפחיים על שנים עשר דקא טרח טירחא יתירא לא טפחיים על שבעה מהו [ה]הכא חמשה קא מעמיק והכא חמשה קא מעמיק או דלמא כיון דאיכא טפח יתירא איכא טירחא טפי תיקו אביי [ו]שרא לבני בר המדך לשתופי נהרא רבי ירמיה [ז]שרא להו לבני סכותא למיכרא נהרא טמימא רב אשי שרא להו לבני מתא מחסיא לאקדוחי נהר בורניץ אמר כיון דשתו מיניה רבים כרבים דמי ותנן עושין כל צורכי רבים: ומתקנין את

קילקולי

שלופי. כשהירקות רטופין טפל מהן מבינתיים לאוכלן מותר ליפותן אסור בשביל ליפותן אותם שנשארים: המידל. תולש בגפנים שישנן ביחד יותר מדאי: בשל עניים. בפאה א"נ עוללות שאין לו לא כתף ולא נטף: בנכי. בורות תחת הגפנים וזיתים ונותן בהם מים: עוגיות. עגול סביב כמו עג עוגה ועמד בתוכה (תענית דף יט.) ובדידין נמי הן גומות: ליתאי. מקום: למעבד בנכי. עוגיות והיכי שרי והא תנן אין עושין עוגיות: הא בחדתי. שמעולם לא היו שם עוגיות אסור לעשות בחולו של מועד דאיכא טירחא יתירא אבל עתיקי שכבר היו לו שם עוגיות ונסתמו מותר לחזור ולחופרן בחולו של מועד: מפני שנראה כעודר. לצורך שביעית שהרי חופר כעודר: שמכשיר אגפיה לזריעה. כשחופר האמה ומניח העפר שבאמה על שפת האמה מתקן אגפיה לזריעה דעביד לה ארעא רכיכא: דקא אתו מיא בתריה. דכי חפר באמה אתו לאלתר מים בהדי חפירה: מ"ד מפני שמכשיר אגפיה לזריעה איכא. אע"ג דאתי מיא בתריה דהא שדא ארעא רכיכא אגפי האמה: ומ"ד מפני שנראה כעודר ליכא. דהא אתי מיא ובעודר ליכא מים ולכך לא דמי לעודר: אלא. לעולם דלא אתו מיא בתריה ואיכא בינייהו דשקיל ושדי לבראי דחפיר באמה ושדי עפר לבראי רחוק מאגפי אמה דלא מכשיר אגפיה לזריעה: מאן דאמר מפני שנראה כעודר איכא. דהא חפיר ולא אתו מיא בתריה: בדוכתיה מנח ליה. דלא שדי ארעא לבראי דלא עביד אלא מרכך ארעא אבל הכא שדי לבראי לכך לא דמי לעודר: אמימר מתני. בהדיא הא דאמר ר' אלעזר אין עושין את האמה בשביעית מפני שנראה כעודר: עושה אדם זבלו אוצר. שמכניס כל זבלו בשביעית בשדה ולא אמרינן דנראה כמזבל שדהו בשביעית: עד שיעמיק שלשה טפחים. ומכניס הזבל לשם דמוכחא מלתא דלא עביד כדי לזבל שדהו בשביעית: היה לו מעט זבל. באותה שדה קודם שביעית מוסיף עליו זבל והולך בשביעית ואין צריך להעמיק: רבי אלעזר אוסר. אפילו אם היה שם מעט זבל קודם שביעית להוסיף עליו בשביעית: עד שיעמיק שלשה. או שיתן הזבל על הסלע שבשדה דלא נראה כמזבל והיכי שרי רבי אלעזר לחפור ולהעמיק בשביעית ולא חיים לנראה כעודר: כגון שהעמיק. קודם לכן כלומר הא דאמר רבי אלעזר עד שיעמיק לא אמר עד שיעמיק בשביעית אלא שהיה עמוק קודם שביעית: זבלו מוכיח עליו. כלומר אע"ג דמעמיק בשביעית הוא נראה כעודר ואסור הכא מותר שהרי זבלו שמניח לשם מוכיח עליו דלא עביד משום עודר: שאם היתה עמוקה טפח. כלומר שלכתחילה היה שם אמת המים בת ששה טפחים ונסתמה עד טפח (א) מעמידה עד ששה טפחים כלומר חוזר ומעמיק אותן חמשה טפחים שנסתמה: חצי טפח על שלשה. אם היתה בתחלה בת שלשה טפחים ונסתמה עד חצי טפח דודאי איתו חוזר וחופר אותן שני טפחים ומחצה אע"ג דהוי דומיא דהיתה עמוקה טפח ומעמידה על ו' טפחים: כיון דמעיקרא לא עברי בה מיא. כלומר ודאי באמה בת שלשה טפחים לא עברי בה מיא שפיר לא קודם לכן ולא עכשיו הוי טירחא דלא לריך: טפחיים על שנים עשר. דלכתחילה היתה של שנים עשר ונסתמה עד שני טפחים אסור להעמיק עוד עד י' טפחים על אותן שנים הראשונים משום דהוי טירחא יתירא דקא מעמיק כל כך ולהגביה קרקעית הגומא למעלה מששה טפחים: טפחיים על שבעה טפחים. ונסתמה עד שני טפחים: מהו. להעמיק אותן חמשה שנסתיירו: הכא חמשה קא מעמיק. דהיתה עמוקה טפח ומעמידה על ששה ולא הוי טירחא יתירא להעמיק כל כך בקרקע: והכא. נמי לא מעמיק במועד אלא חמשה טפחים: כיון דאיכא טפח יתירא. דלא לריך כל הטפח [דסגי בד']: איכא טירחא טפי. שטוחה עלמו בשביל אותו טפח יותר מדאי: לשתופי נהרא. לעקור ענפי אילנות הגדלים בנהר: למיכרא נהרא טמימא. לפתוח מקור המעיין שנסתם: לאקדוחי נהרא. לפנות טירטון שבאמלע הנהר: בורניץ. שם הנהר:

קילקולי

8 עין משפט נר מצוה

שייך מעב"ל

לא א מיי' פ"ח מהלכות י"ט הלכה ג טוש"ע א"ח סי' תקלז סעיף ס:

לב ב מיי' פ"ב מהלכות שמיטה הלכה ג:

לג ג ד מיי' פ"ח מהל' י"ט הלכה ג סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקלז סעיף ו:

לד ה ו מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע א"ח סי' תקמד ס"ב:

שבת עה.

רבינו חננאל

ואסיקנא מדלין מים לירקות כדי לאוכלן ואם בשביל לייפותן אסור. ולית האי מדלין מלשון שלופי כדתנן המדל בגפנים כו' [ואין עושין עוגיות] פי' עוגה והן בדידין שבעיקרי אילנות כדתנן במס' כלים פ' כ"ח יד הבדיד ד' והנ"מ בחדתא אבל בעתיקא למיעבד בנכי שרי: (מתני') [פיסקא] ר' אלעזר בן עזריה אומר אין עושין את האמה בתחלה בין [במועד ובין] בשביעית. ומקשינן בשלמא במועד משום טירחא אלא שביעית אמאי לא. ופרקינן כיון שחופר נראה כעושה מלאכה בשביעית בשדה. וי"א מפני שמכשיר אגפיה לזריעה כלומר כיון שחופר נמצא כחורש באמצע ומכשיר הצדדין לזריעה כו'. אמימר מתני לה מפני שנראה כעודר. וקשיא ליה ומי א"ר אלעזר הכי שכל החופר ומעמיק נראה כעודר. והא איהו דאמר שחופר עד ג' ולא גזר משום עודר דתנן במס' שביעית פ"ג עושה אדם זבלו אוצר ר"מ אוסר עד שיעמיק ג' טפחים או עד שיגביה ג' או שיתן על הסלע ופרקינן ר' זירא ור' אבא בר ממל חד אמר כגון שהעמיק קודם לכן וחד אמר זבלו מוכיח עליו שאינו עודר: פיסקא. וחכ"א עושה אדם אמת המים בתחלה בשביעית ומתקנין את המתקלקלות במועד. מאי מקולקלות. א"ר אבהו שאם היתה עמוקה טפח חופרה ומעמידה עד ששה טפחים נמצא מוסיף ה' טפחים. ומיבעיא לן אמה שיש בה טפחיים מהו לחפור ה' האחרות ולהעמידה על ז' טפחים דחמשה נמי הוא דקא מוסיף ועלתה בתיקו: ומתקנין קילקולי המים שברה"ר. אביי שרא לבני בר הרמך לשתופי נהרא. ור' ירמיה שרא לבני סכותא למכרא נהרא סתום ולפותחו ור' אסי שרא לאקרותי נהר ביצין אמר כיון דשתו מיניה רבים כרבים דמי ותנן עושין כל צורכי ר[...] פיסקא

מסורת הש"ס

פאה פ"ז מ"ט

[שבת קנו: וש"נ]

[תוספתא פ"א ע"ש תוספתא דשביעית פ"א]

[שביעית פ"ג מ"ג]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שאם היתה כו' ונסתמה עד טפח וחוזר ומעמידה עד ששה: (ג) תוס' ד"ה זבלו כו' חזי ליה שפי לזבל:

קילקולי המים שברה"ר וכו': חטיטה אין חפירה לא אמר ר' יעקב אמר ר' יוחנן לא שנו אלא שאין רבים צריכין להם אבל רבים צריכין להם אפילו חפירה מותר וכי רבים צריכין להם מי שרי והתניא חוטטין בורות שיחין ומערות של יחיד ואין צריך לומר של רבים ואין חופרין בורות שיחין ומערות של רבים ואין צריך לומר של יחיד מאי לאו בשרבים צריכין להם לא בשאין רבים צריכין להם דכוותה גבי יחיד שאין יחיד צריך להם חטיטה מי שרי והתניא בורות שיחין ומערות של יחיד כונסין מים לתוכן אבל לא חוטטין(א) ולא שפין את סדקיהן ושל רבים חוטטין אותן ושפין את סדקיהן ואלא מאי בשיחיד צריך להם דכוותה גבי רבים בשרבים צריכין להם חפירה מי אסיר והתניא בורות שיחין ומערות של יחיד כונסין מים לתוכן וחוטטין אותן אבל לא שפין את סדקיהן ולא חוטטין לתוכן ולא סדין אותן בסיד ושל רבים חופרין אותן וסדין אותן בסיד אלא קשיא הך קמייתא תריץ הכי חוטטין בורות של יחיד בשיחיד צריך להם ואין צריך לומר בשל רבים כשרבים צריכין להם דאפילו חפירה מותר ואין חופרין בורות שיחין ומערות של רבים בשאין רבים צריכין להם ואין צריך לומר של יחיד דכי אין יחיד צריך להם אפילו חטיטה נמי אסור אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא דקתני עושין כל צורכי רבים כל לאתויי מאי לאו לאתויי חפירה לא לאתויי הא דתניא יוצאין לקווץ את הדרכים ולתקן את הרחובות ואת *האסטרטאות ולמוד את המקואות וכל מקוה שאין בו ארבעים סאה מרגילין לתוכו ארבעים סאה ומנין שאם לא יצאו ועשו כל אלו שכל דמים שנשפכו שם מעלה עליהם הכתוב כאילו הם שפכום ת"ל °והיה עליך דמים הא בהדיא קתני לה ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת המקואות ועושין כל צורכי רבים לאתויי מאי לאו לאתויי חפירה שמע מינה: מציינין את הקברות: אמר ר"ש בן פזי רמז לציון קברות *מן התורה מנין תלמוד לומר °וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון א"ל רבינא לרב אשי הא מקמי דליתי יחזקאל מאן אמר וליטעמיך הא *דאמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו מדברי יחזקאל בן בוזי למדנו °כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי (*לשרתני) מקמי דליתי יחזקאל מאן אמר אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא הכא נמי גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא רבי אבהו אמר מהכא °וטמא טמא יקרא טומאה קוראה לו ואומרת לו פרוש וכן אמר רבי עוזיאל בר בריה דרבי עוזיאל רבה טומאה קוראה לו ואומרת לו פרוש והאי להכי הוא דאתא ההוא מיבעי ליה לכדתניא וטמא טמא יקרא *צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשין עליו רחמים א"כ ליכתוב וטמא יקרא מאי וטמא טמא שמעת מינה תרתי אביי אמר מהכא °ולפני עור לא תתן מכשול רב פפא אמר (ב) °ואמר סלו סלו פנו דרך רב חיננא אמר הרימו מכשול מדרך עמי ר' יהושע בריה דרב אידי אמר °והודעת להם את הדרך (אשר) ילכו בה מר זוטרא אמר °והזרתם את בני ישראל מטומאתם רב אשי אמר *°ושמרתם את משמרתי עשו משמרת למשמרתי רבינא אמר °ושם דרך אראנו בישע אלהים אריב"ל *כל השם אורחותיו זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא שנאמר ושם דרך אל תקרי ושם אלא ושם דרך אראנו בישע אלהים רבי ינאי הוה ליה ההוא תלמידא דכל יומא הוה מקשי ליה בשבתא דריגלא לא הוה מקשי ליה

קרי

רש"י

קילקולי המים. כגון אבנים שנפלו מחמת הבור: חוטטין. נפלו צרורות בקרקעית הבור מעלה אותן במועד: אבל לא חוטטין אותן. אי אמרת בשלמא הא דקתני הכא ברייתא שלמעלה (ג) של יחיד היינו בשיחיד צריך לו איכא לאוקמי האי דקתני האי ברייתא אבל לא חוטטין בשאין יחיד צריך לו אלא אי אוקמת לה הא דחוטטין בשאין יחיד צריך לו א"כ האי דקתני אבל לא חוטטין במאי מוקמת לה: אלא מאי בשיחיד צריך לו כו'. כלומר במאי מוקמת האי דקתני חוטטין בשרבים צריכין להן והתניא כו' של רבים חופרין אותן: אלא קשיא קמייתא. דקתני אין חופרין בורות של רבים בשרבים צריכין לו קשיא להא ברייתא דקתני הכא של רבים חופרין אותן: אלא תריץ הכי. ואין צריך לומר בשל רבים דאפילו חפירה מותר ולא קשיא לרבי יוחנן דאמר לא שנו כו': מתניתין נמי דיקא. דבשרבים צריכין לו דחפירה נמי מותר: לקווץ את הדרכים. לפנות קוצים שבדרכים: מרגילין להיות בתוכו ארבעים סאה. שמרגילין שיהא (ד) נוגע במקוה את המים כדי שיהא בו ארבעים סאה: כל דמים שנשפכו שם. כגון בקוצים שבדרכים: הא. דקאמרת דלאתויי הני נמי בהדיא קתני במתני' מתקנין כו' אלא ודאי הא דקתני ועושין כל צורכי רבים לאתויי חפירה קא אתו: *מציינין את הקברות. שעושין סימנים על הקברות בסיד כדאמר במרובה (ב"ק דף סט:) של קברות בסיד דחוור כעצמות כדי שלא ילכו אוכלי תרומה נגס: דכתיב וראה עצם וכו'. יחזקאל מתנבא על העתיד לבא שיעשו ישראל ציונים על עצמות הפגרים המושלכין (ה) ורמז הוא שלא בא הכתוב *אלא להזהיר וללמד שיהא אדם עושה ציון: כל בן נכר (ו) וערל בשר. שמתו אחיו מחמת מילה ולא רצו למולו שיראים פן ימות גם הוא כאחיו לא יבא אל מקדשי לשרתני שאסורין בעבודה: גמירי. מסיני: טומאה קוראה לו פרוש. כלומר עושים סימנים על הטומאה כדי שיהא מרגיש ופורש: (ז) לפני עור לא תתן מכשול. כלומר עשו דבר על הטומאה שלא יהו נכשלים בה עושי תרומה וטהרות: והזרתם. ומתרגמינן ותפרשון: עשו משמרת למשמרתי. עשו משמרת לאוכלי תרומה דכתיב בה משמרת דכתיב (במדבר יח) ואני נתתי לך את משמרת תרומותי שלא יהו מטמאים: ושם דרך. שעושין סימן באיזה דרך ילכו: אראנו בישע אלהים. זה השם אורחותיו המחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה ושם כמו שמין: בשבתא דריגלא לא הוה מקשי ליה. משום דאתו כולי עלמא לפירקא ואי מקשי ליה ולא הוה מצי לפרוקי הוה מכסיף

קרי

תוספות

לאתויי הך דתניא. קא סלקא דעתיה דהאי דקפריך הכא דבכלל מתקנין הדרכים לא הוי קוץ דרכים דתיקון משמע שמתקן הגבשושיות והגומות הלכך פריך הכי ומתרץ כל אלו בהדיא קתני להו דהוו בכלל מתקנין כו' א"כ האי דמקשה הך קושיא לא היתה מתניתא שגורה בפיו ולא הוי ידע *דגרס בה ומתקנין את הדרכים: והיה עליך דמים. פי' רבינו חננאל נקיט ליה להאי קרא מפרשת *מעקה דדמי להאי דהוי מכשול ממתני' עם הגמרא יש ללמד שאסור להשקות קרקעות אלא אותן דהוו דבר האבד שיתקלקלו התבואה והאילנות הנטועים בה והוא הדין לשאר עבודת קרקע אסור בחולו של מועד והא דאמרינן דמותר להשקות הני מילי כגון מאמת המים העוברת בשדה עצמו דליכא טירחא יתירא ומותר לתקן בורות שיחין ומערות של יחיד ושל רבים מותר לחפור לכתחילה כיון דצריכי למים דהכי תניא לעיל כדפרישית: רמז לציון. דהאי קרא לא כתיב אלא לעתיד אבל לא בזמן הזה ומיהו מסני דאיכא למילף מהתם: הא מקמי דליתי יחזקאל. כלומר לדידך דאמרת דבזמן הזה הוי א] *מדאורייתא אם כן מקמי דליתי יחזקאל הוה ליה להקדוש ברוך הוא לאשמועינן דצריך ציון ומתרץ הרבה דברים דקים לן דאסורין מן התורה דלא כתיב בקרא אלא בהלכה עד דאתא יחזקאל והאי הכי נמי: רב פפא אמר סלו סלו. כל חד וחד נקיט מאי דהוה מסיק אדעתיה ולא פליגי אלא אורחיה דמלתא דכל חד מסיק אדעתיה מאי דלא מסיק חבריה אדעתיה: בשבתא דריגלא. שבת של יום הרגל שהיו דורשין והיו מתקבלין כל בני העיר לשמוע הלכות של רגל:

אין

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פ"ח מהל' י"ט הלכה ד סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקמד סעיף ב:

לו ב ג מיי' פ"ז שם הלכה י סמג לאוין שם טוש"ע שם:

[עי' תוס' פסחים לג. ד"ה אלא וכו'].

[משם לא מוכח מידי ושם כתיב קרא אחרינא ונראה דצ"ל מפ' מקלם העתק מחילופי גרסאות]

לז ד מיי' שם פ"ח הלכה ד סמג וטוש"ע שם:

לח ה מיי' שם פ"ז הלכה י סמג שם טוש"ע שם סעיף א:

לט ו מיי' פ"ח מהלכות טומאת מת הלכה ט סמג עשין רלג:

מ ז מיי' פ"י מהלכות טומאת צרעת הלכה ו סמג עשין רלה:

[ועי' תוס' ב"ב קמז. ד"ה מנין]

מסורת הש"ס

[עי' במשנה דלעיל ג.]

[גרס"י בעין יעקב ליתא תיבת אלא (פי' דרכים שמפולשין)]

[עי' תוס' ב"ב קמז. ד"ה מנין]

תענית יז: יומא עא: סנהדרין כב: זבחים יח: [כב:]

[סוטה לב:] נדה סו. שבת סו. חולין עח.

[שמות כא.] [סוטה ה:]

רבינו חננאל

פיסקא וחוטטין אותו חטיטה אין חפירה לא ותריצנא הכי חוטטין בורות שיחין ומערות יחיד בשיחיד צריך להן ואצ"ל של רבים וכי רבים צריכין להם אפי' חפירה נמי שרי ואין חופרין של יחיד דכי אין יחיד צריך להן אפי' חטיטה נמי אסור אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא דקתני עושין כל צרכי רבים לאתויי מאי לאו לאתויי חפירה. ודחינן לא לאתויי הא דתניא יוצאין לקווץ את הדרכי' ולתקן את הרחובות והאסטרטאות ולמוד המקואות וכל מקוה שאין בו מ' סאה מרגילין לתוכו מ' סאה. ומנין שאם לא יצאו ותיקנו כל אלו כל דמים שנשפכו שם מעלה אני עליהם כאילו הם שפכום שנאמר ועשית מעקה לגגך וגו' וכתיב והיה עליך דמים. ופריק הא בהדיא קתני לה. מתקנין את הדרכים כו' כל צרכי רבים לאתויי מאי לאתויי חפירה של רבים שהיא מותרת ש"מ. תניא בורות שיחין ומערות של יחיד כונסין לתוכן מים במועד אבל לא חוטטין אותן ולא שפין את סדקיהן ושל רבים חופרין אותן וסדין אותן בסיד. ומציינין את הקברות רמז לציון מנא לן מדכתיב וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון ועד דלא אתא יחזקאל מאן אמרה אלא גמרה גמירי לה ויחזקאל אסמכה אקרא. רבי אבהו אמר מהכא וטמא טמא יקרא. טומאה קוראה לו ואומרת פרוש פרוש וש"מ נמי כל מי שאירע בו דבר כגון המצורע וכיוצא בו צריך להודיע לרבים ורבים מבקשין עליו רחמים שנא' וטמא טמא יקרא ורבנן אחריני נמי אמרי מהני קראי. ולפני עור לא תתן מכשול. וכתיב הרימו מכשול מדרך עמי והודעת להם את הדרך ילכו בה. רב אשי אמר ושמרתם את משמרתי עשו משמרת למשמרתי. רבינא אמר ושם דרך אראנו בישע אלהים. וכל השם אורחותיו זוכה ויושב ורואה בישועתו של הקב"ה שנאמר ושם דרך אראנו בישע אלהים קרי ביה ושם דרך. ר' ינאי הוה ליה ההוא תלמידא כל שתא הוה מקשי ובשבתא

הגהות הב"ח

(א) גמ' אבל לא חוטטין אותן ולא שפין: (ב) שם רב פפא אמר מהכא ואמר סלו כו' רב חיננא אמר מהכא הרימו כו' ר"י בריה דר"א אמר מהכא והודעת כו' מר זוטרא אמר מהכא והזרתם כו' רב אשי אמר מהכא ושמרתם כו' רבינא אמר מהכא ושם דרך כו': (ג) רש"י ד"ה אבל כו' ברייתא שלמעלה חוטטין של יחיד היינו: (ד) ד"ה מרגילין כו' שיהא נוגע במקום כו' וכ"ב נראה דפי' זה הוא של רבינו הלוי דס"ל דזכה עוגנם מים חיים אבל לדעת רש"י דס"ל דלא בעי' מים חיים נ"ל מרגילין לתוכו מ' סאה היינו מי גשמים עי' בפ' במה אשה שבת דף סה ע"ב ובבכורות דף נה ע"ב: (ה) ד"ה דכתיב כו' הפגרים המושלכין בארצם ורמז הוא (שלא בא הכתוב וכו' עושה ציון) תא"מ וכ"ב ס"א שלא בא הכתוב להזהיר ואמר שיהא אדם עושה ציון דמש"ה א"צ ציון דכיון שאין מטמא באהל מכסהו בקרקע ואין צריך לציין: (ו) ד"ה כל בן נכר ערל לב שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים שנעשה ערל לב ועע"ז כדמפרש בפ"ב דמנחות וערל בשר שמתו כו': (ז) ד"ה לפני כו' ושהכות הס"ד ואח"כ מה"ד שמו דרך. עשו דרך פנוי ללכת בו הס"ד:

גליון הש"ס

גמ' ת"ל וראה עצם אדם. עי' נדה דף נז ע"א תוס' ד"ה ובנה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה הא מקמי וכו' מדאורייתא. נ"ב עיין נדה דף נז ע"א דמדרבנן הוא וצ"ע. ועיין בב"ב קמז ע"א תוס' ד"ה מנין כו' ודו"ק שוב נדפס ספר יד דוד וראיתי שהרגיש בזה:

עין משפט נר מצוה

מא א ב ג ד ה מיי' פ"ח מהל' טומאת מת הלכה ט סמג עשין רלא:
מב ו מיי' שם פ"י הל"א סמג עשין רלא:
מג ז ח מיי' פ"ו מהל' ק"פ הלכה ח:
מד ט מיי' פ"ח מהל' טומאת מת הלכה א סמג עשין לא:
מה י מיי' שם פ"י הלכה א סמג שם:
מו כ מיי' שם פ"ח הלכה ד:
מז ל מיי' שם הלכה י ופ"י הלכה י:
מח מ מיי' שם פ"י הל"י:

[עי' גירסת התוס' לקמן ו. ד"ה דאמר]

קרי עליה °ושם דרך אראנו בישע אלהים תנו רבנן *[א]אין מציינין לא על כזית מן המת ולא על עצם כשעורה ולא על דבר שאינו מטמא באהל אבל מציינין על השדרה ועל הגולגולת על רוב בנין ועל רוב מנין המת [ב]ואין מציינין על הוודאות אבל מציינין על הספיקות ואלו הן הספיקות סככות ופרעות ובית הפרס *[ג]ואין מעמידין ציון במקום טומאה שלא להפסיד את הטהרות *[ד]ואין מרחיקין ציון ממקום טומאה שלא להפסיד את ארץ ישראל וכזית מן המת אינו מטמא באהל והא (*תניא) *אלו שמטמאין באהל כזית מן המת אמר רב פפא הכא בכזית [ה]מצומצם עסקינן דסוף סוף מיחסר חסר מוטב ישרפו עליו תרומה וקדשים לפי שעה ואל ישרפו עליו לעולם ואלו הן הספיקות סככות ופרעות *סככות אילן המיסך על הארץ פרעות [א] *אבנים פרועות היוצאות מן הגדר בית הפרס כדתנן *[ו]החורש את הקבר הרי הוא עושה בית הפרס וכמה הוא עושה מלא מענה מאה אמה ובית הפרס מי מטמא באהל *והאמר רב יהודה אמר שמואל [ז]מנפח אדם בית הפרס והולך ורב יהודה בר *אמי משמיה דעולא אמר [ח]בית הפרס שנידש טהור אמר רב פפא לא קשיא כאן בשדה שאבד בה קבר כאן בשדה שנחרש בה קבר ושדה [ב]שנחרש בה קבר בית הפרס קרי ליה אין והתנן *שלשה בית הפרס הן [ט]שדה שנאבד בה קבר [י]ושדה שנחרש בה קבר [כ]ושדה[ג]בוכין מאי שדה בוכין רב יהושע בר אבא משמיה דעולא אמר שדה שמפטירין בה מתים וטעמא מאי אמר אבימי משום יאוש בעלים נגעו בה ושדה שנחרש בה קבר לא בעי ציון והא תניא *[ל]מצא שדה מצויינת ואין ידוע מה טיבה יש בה אילנות *בידוע שנחרש בה קבר אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר [מ]ר' יהודה אומר עד שיהא שם זקן או תלמיד לפי שאין הכל בקיאין בדבר אמר רב פפא כי תניא ההיא בשדה שאבד בה קבר דציינוה יש בה אילנות בידוע שנחרש בה קבר אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר וליחוש דלמא אילנות מגואי וקבר מבראי כדאמר עולא בעומדין על הגבולין הכא נמי בעומדין על הגבולין ודלמא

תוספות

אין מציינין. אין צריך ציון ואי גבי יום טוב מיירי הברייתא איכא לפרש אסור לציין (ג) ואסור לטרוח ביום טוב:

עצם כשעורה. והוא הדין יותר מכשעורה כדמוכח בסמוך איטו מטמא באהל והאי דנקט כשעורה משום דבהאי שיעורא מטמא במגע דהכי הלכה למשה מסיני כדאמרינן בשחיטת חולין (חולין דף קכו:):

שאינו מטמא באהל. [א] כגון תרווד רקב כדאיתא בהעור והרוטב (חולין דף קכו: ושם) ושדה שנחרש בה קבר כדלקמן בשמעתין ואפילו איכא ספק טומאה שמטמא בהיסט בלא נגיעה לא הצריכום ציון דהיסט לאו מילתא דשכיחא היא שידרוס על קנה שטומאה עליו ולכך לא החמירו חכמים לציין משום היסט:

אילן המיסך על הארץ. סמוך לבית הקברות דמספקא לן אי איכא טומאה תחתיו אי לא מסתמא אמרינן דמת תחתיו כיון דדרך מקום נטוע הוא ולכך בעי ציון אע"ג דידעינן ודאי דאיכא טומאה תחת נוף אחד של אילן ויש הפרש בין נוף לחבירו ואין ידוע באיזה מקום ישנה והכי נמי איכא לפרש גבי אבנים שיש אבנים זו אצל זו הבולטות מן הגדר:

מנפח אדם בית הפרס והולך. דמסתמא ליכא למימר שהגיעה המחרישה עד המת וליכא לאחזוקי מקום טהור בטמא מספק אלא חכמים החמירו משום חומרא דטהרות ומשום הכי הקילו (ד) דליכא ספיקא דאורייתא הם אמרו והם אמרו ולא היו רגילים לקבור מתים בעומק כי השתא בזמן הזה הילכך לא חיישינן שמא המת בעומק תחת המחרישה ומן הדין אפילו נפוח לא צריך כי אם חומרא בטהרות שהחמירו חכמים בדבר ואמאי לא חיים שיהא מת בקרקע ואין נוגע בו ומטמא באהל אי נמי בלא המאהילים מן הצדדים הוו מטמאין לאדם באהל אלא שמע מינה דלא מטמא באהל:

יש בה אילנות בידוע שנחרש בה קבר אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר. דתניא התם (תוספתא דאהלות פי"ז) שדה שאבד בה קבר אינה ניטעת כל נטע וכגון שראויה לאילנות ויש לנו לומר דמסתמא אם לא שאבד בה קבר היו נוטעים בתוכה °אי נמי בידוע לאו דוקא ולגבי דנקט רישא בידוע נקט סיפא בידוע וכן נ"ל לפי' הקונטרס:

רש"י

קרי עליה ושם דרך. שמחשב בשעות אי זה מהן להקשות אי זה מהן שלא להקשות: אבל מציינין על השדרה. שאע"פ שאינה אלא עצם אחד מטמא טומאה באהל: רוב בנינו. כגון עצמות גדולות כגון קוליות אע"פ שאין בו רוב מנינו: רוב מנינו. רוב העצמות ואע"פ שאין בו רוב בנינו: אין מציינין על הוודאות. הואיל דברור לכולי עלמא דאית ביה טומאה ודאית לא מטלטלי בהותו מקום טהרות: אבל מציינין על הספיקות. שיש עליהן אהל כגון סככות ופרעות(א) הסמוכות לרה"ר הסמוך לבית הקברות דמספקא לן בהו טומאה דכיון דיש עליהן אהל רגילים לקבור שם במקום נטע: סככות ופרעות ובית הפרס. מפרש לקמן: אין מעמידין הציון על הטומאה שלא להפסיד טהרות. שאם הטומאה ממש תחת הציון אינו מרגיש עד שבא על הציון פתאום ויטמאו הטהרות שהרי הטומאה תחת הציון אלא עושין הציון סמוך לטומאה ברחוק כל שהוא וכשבא על הציון מרגיש מן הטומאה ואינו הולך עליה: אין מרחיקין את הציון ממקום טומאה. יותר מכל שהוא: שלא להפסיד ארץ ישראל. שכשרואה הסימן מיד פורש ונמצא ארץ ישראל בטומאה שלא לצורך: וכזית מן המת אינו מטמא באהל. דקתני אין מציינין על כזית מן המת ולא על כל דבר שאינו מטמא באהל: אמר רב פפא. לעולם כזית מטמא באהל והא דקתני אין מציינין בכזית מצומצם עסקינן דמחסר חסר בקרקע ולהכי אין מציינין: ישרפו עליו [תרומות] וטהרות שעה אחת. דכל העובר על אותו כזית כשנקבר מחדש שורפין טהרותיו דעדיין לא חסר: ואל ישרפו עליו לעולם. שאם מציינין אותו שורפין עליו (על) כל תרומה שעוברין על אותו ציון לעולם שלא לצורך שהרי חסר וזימנין דלא חזי ליה כגון בלילה וכי הדר חזי ליה ואמר נטמאת תרומתי ושרף לה והיא לא נטמאת דהיא כזית כבר חסר וכשאין מציינין אותו אין שורפין עליו אלא מחדש שלא חסר: אילן המיסך על הארץ. וטומאה תחת נוף אחד ואינו יודע תחת איזה נוף עושה ציון: בית הפרס. *חלי מענה תלם אחד של מאה אמה: מנפח אדם. ההולך לשחוט פסחו דאם יש עלם כשעורה המטמא בהיסט מתפזר ברוח ועושה פסח בבית הפרס אזיל נו ואי מטמא באהל היכי אזיל עליה: בשדה שאבד בה קבר. קתני דמציינין דמטמא באהל אבל בשדה שנחרש בה קבר אין צריך לציין ולא מטמא באהל דנימא מחרישה סלקיה לטומאה: שלשה בית הפרס הן. שאין הולכין בו אוכלי תרומה: שמפטירין בה את המתים. שכשמובילין מתים ממקום למקום לקבור כשבאין בשדה סמוך לעיר נפטרין אלו שהביאום ממקומן והולכין להם ובאין אנשי המקום (ב) ומקבלין אותן ורוחצין אותן שם וקוברין אותן: וטעמא מאי. חוששין ביה משום טומאה: משום יאוש בעלים. לפי שהביאום ממקום רחוק נדלדל אבר ונפל שם ונתייאשו אלו על אלו והניחוהו שם: ושדה שנחרש בה קבר לא בעי ציון. דקא מתרלת הא דקתני מנפח אדם בית הפרס כשנחרש: ואינו יודע מה טיבה. אם הוא שדה שנחרש בה קבר ויכול לילך בניפוח ואם מפני שנאבד בה קבר ואינו יכול להכנס בה בנפיחה דמטמא באהל: יש בה אילנות בידוע שנחרש. השדה לצורך האילנות ויכול להלך שאינו מטמא באהל אלא מדקתני בה מצא שדה מצויינת דמציינין בית הפרס שנחרש: אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר. ולא נחרש ומטמא באהל: רבי יהודה אומר. לעולם לא הוי בחזקת שנחרש עד שיהא שם זקן או ת"ח שיהא יודע שנחרש: אמר רב פפא. לעולם בית הפרס שנחרש לא בעי ציון והאי דקתני בידוע שנחרש בה קבר בשדה שאבד בה קבר וציינה לאחר: יש בה אילנות בידוע שנחרש. לאחר שציינוה ולעולם בית הפרס שנחרש לא בעי ציון: אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר. ולא נחרש: וליחוש דלמא אילנות מגואי וטומאה מאבראי. ולא נחרש במקום טומאה מבחוץ לאילנות אלא בין האילנות והוי שדה שאבד בה קבר ולא נחרש ואמאי קאמר בידוע שנחרש בה קבר: בעומדין האילנות על הגבולין. של רשות הרבים דודאי ליכא טומאה מבראי דלא קברי אינשי ברשות הרבים אלא בין האילנות הויא טומאה ונחרש בשביל האילנות: ודלמא

רבינו חננאל

ובשבתא דריגלא לא הוה מקשי והוה קרי עליה ושם דרך אראנו בישע אלהים: ת"ר אין מציינין על כזית מצומצמת מן [המת] דסופו מיחסר חסר. ותנן באהלות פרק שני אלו אם חסרו טהורין כזית מן המת כזית נצל כו' ולא על הבשר שסופו מתאכל והולך ולא על עצם כשעורה ולא על כל דבר שאינו מטמא באהל אבל מציינין על השדרה ועל הגלגולת ועל רוב בנינו של מת ועל מנינו. ואין מציינין על הוודאות אלא על הספיקות. ואלו הן הספיקות סככות ופרעות פי' דתנן באהלות פ' ח' הזיזין *) והגודריות כו' עד והסככות והפרעות (אינן)[שהן] יכולין לקבל מעזיבה כו' ואלו הן הסככות אילן המיסך על הארץ והפרעות אבנים היוצאות מן הגדר ומציינין על בית הפרס בשדה שאבד בה קבר ואין מעמידין ציון במקום טומאה עצמה שלא להפסיד את הטהרות אלא מרחיקין מעט. ואין מרחיקין ציון ממקום הטומאה שלא להפסיד את א"י. ואין מציינין על השדה שנחרש בה קבר וכ"ש שנידש. תניא ג' בית הפרס הן. שדה שנחרש בה קבר ושנאבד בה קבר ושדה בוכים. פי' דתנן באהלות פרק י"ח ג' בית הפרס הן החורש את הקבר נוטעת כל נטע כו'. עד ומטמאין במגע ובמשא ואינן מטמאין באהל. שדה שנאבד בה קבר בתוכה כו' עד ומטמא במגע ובמשא ובאהל. מאי שדה בוכים שדה שמפטירין בתוכה מתים. פי' דתנן באהלות פרק י"ח שדה בוכים לא ניטעת ולא נזרעת ועפרה טהור כו' מ"מ יאוש בעלים נגעו בה ומקשינן שדה שנחרש בה קבר לא בעיא ציון והתניא מצא שדה מצויינת ואין ידוע מה טיבה. יש בה אילנות בידוע שנחרש בה קבר. אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר. ופריק רב פפא כי תניא ההיא בשדה שאבד בה קבר וציינוה אם יש בה אילנות בידוע שאחרי שציינוה שנחרש אותו הקבר. וניחוש דלמא אילנות גואי. פי' לא חרשו מקום הטומאה וטומאה מבראי קאי. ואמרינן באילנות עומדין

*) שם במשנה איתא וסגיזריות.

מסורת הש"ס

[תוספ' שקלים פ"א] | [לקמן ו.] | [אהלות רפ"ג] | [אהלות פ"ב מ"ב נזיר נד:] | אהלות פי"ז מ"א [תמורה יג. ע"ש] | ברכות יט: עירובין לב: פסחים לב: חגיגה כה: כתובות כח: נדה נז. בכורות כט. | אהלות פי"ח מ"ב מ"ד | תוספתא דאהלות פי"ז | [עיין תוס' כתובות כח: ד"ה בית הפרס]

[צ"ל תנן] | [תוספתא דאהלות פי"ט] | [ועי' תוס' ע"ב ברכות יט:]

הגהות הגר"א

[א] גמ' פרעות פרעות היוצאין מן הגדר כצ"ל (כ"ה במתני' דאהלות פ"ח מ"ב ובנזיר נד ב ועי' תוי"ט באהלות שם): [ב] שנחרש. נ"ל שאבד: [ג] בוכין. נ"ב ובתוספתא (פי"ז דאהלות) גרסינן בוכין (וכן פי' בערוך לחד פי'):

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אבל מציינין כו' כגון סככות ופרעות הסמוכות לרשות הרבים. נ"ב עי' פרש"י במס' נדה דף נז ע"א וז"ל אילן המיסך על הארץ והוא סמוך לדרך בית הקברות וזימנין דמתרמי בין השמשות וקברי התם כו': (ב) ד"ה שמפטירין כו' ובאין אנשי המקום כו'. נ"ב לשון הערוך בערך בך ונקרא בוכים שכן דרך כשמתועדין יחד אלו עם אלו כולם בוכים ועי' בתוס' ס"פ עומדין הם סגדים: (ג) תוס' ד"ה אין כו' אסור כו' לציין דאסור לטרוח: (ד) ד"ה מנפח כו' ומשום הכי הקילו דכיון דליכא ספיקא:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה שאינו וכו' כגון תרווד רקב וכו'. נ"ב דבריהם תמוהים דבחולין שם מפורש דמטמא באהל וכן הוא משנה מפורשת פ"ב דאהלות ויעו"ש באהלות בספר שושנים לדוד עמד על דבריהם ועי' גם בספר יד דוד:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה יש בה אילנות וכו' אי נמי בידוע לאו דוקא. עיין נדה דף סד ע"ב תוס' ד"ה ע"ג כולם:

ודלמא טומאה מגואי ואילנות מבראי במסובכין ואיבעית אימא הא אמרן *אין מרחיקין ציון ממקום טומאה שלא להפסיד את א"י ר' יהודה אומר עד שיהא שם זקן או תלמיד לפי שאין הכל בקיאין בדבר אמר אביי שמע מינה צורבא מרבנן דאיכא במתא כל מילי דמתא עליה רמיא אמר רב יהודה [א]מצא אבן מצויינת תחתיה טמא שתים אם יש סיד ביניהן טמא ואם אין סיד ביניהן טהור ואע"ג דליכא חורש והתניא *מצא אבן אחת מצויינת תחתיה טמא שתים אם יש חורש ביניהן טהור ואם לאו ביניהן טמא אמר רב פפא [ב]הכא כשהסיד שפוך על ראשיהן ומרודה לכאן ולכאן אי איכא חורש ביניהן טהור דאימור מחמת חורש הוא (א) דאיקפל ואי לא סיד דביני ביני הוא וטמא א"ר אסי [ג]מצר אחד מצוין הוא טמא וכל השדה כולה טהורה שנים הם טמאין וכל השדה כולה טהורה שלשה הם טמאין וכל השדה כולה טהורה ארבעה הן טהורין וכל השדה כולה טמאה דאמר מר *אין מרחיקין ציון ממקום טומאה שלא להפסיד את א"י: ויוצאין אף על הכלאים: ואכלאים בחולו של מועד נפקינן ורמינהו *[ד]באחד באדר משמיעין על השקלים [ו]ועל הכלאים [ז]בחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכים ויוצאין לקווץ את הדרכים ולתקן הרחובות ולמוד המקואות ועושין כל צורכי רבים ומציינין את הקברות ויוצאין על הכלאים רבי אלעזר ורבי יוסי בר חנינא חד אמר [ח]כאן בבכיר כאן באפיל וחד אמר כאן בזרעים כאן בירקות א"ר אסי א"ר יוחנן [ט]לא שנו אלא שאין ניצן ניכר אבל ניצן ניכר יוצאין עליהן מאי שנא בחולו של מועד דנפקינן אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן משום שכר פעולה דמוזלי גבן אמר רב זביד ואיתימא רב משרשיא שמע מינה כי יהבינן להו שכר מתרומת הלשכה יהבינן להו דאי סלקא דעתך מדידהו יהבינן להו מאי נפקא לן מינייהו כל כמה דבעו ליתן להו ועד כמה אמר רב שמואל בר יצחק [ט]כאותה ששנינו *כל סאה שיש בה רובע

רש"י

ודלמא טומאה מגואי · ולא בין האילנות ולא נחרש במקום טומאה : (ב) מסובכין · שאינן עומדין בשורה אחת סביב הגבולין אלא מעורבין בכל השדה דודאי נחרש כל השדה בשביל האילנות : הא אמרן אין מרחיקין ציון ממקום טומאה · וכיון שסמוך לאילנות הציון ודאי טומאה בין האילנות היא ונחרש בשביל האילנות : כל מילי דמתא עליה רמיא · דתלמיד בקי הוא : מצא אבן אחת מצויינת · בסיד תחתיה טמא ומפי מורי הזקן אבן אחת מצויינת שיש סיד על גבה דאינו צריך להרחיק הציון מן האבן לפי שהאבן גבוה על גבי קרקע ורואה את הציון מיד קודם שיהא נוגע בו אבל בשדה מרחיקין לה ציון בסמוך דזמנין לא חזי ציון עד דאתי ונגע ומאהיל: שתים · מצויינות תחתיהן טמא אבל ביניהן אם יש סיד ביניהם על הארץ טמא דמשום ציון הוא : אע"ג דליכא חורש · שלא חרש ביניהם מעולם טהור כי ליכא סיד : אם אין חורש ביניהן טמא · ואע"ג דליכא סיד לפי שציין את האבנים שמכאן ומכאן לא חשש לציין בינתים : הכא · דקתני כי ליכא חורש טמא כגון סיד שפוך על ראשי אבנים ומרודה לכאן ולכאן ביניהן דאי איכא חורש מחמת חורש הוא (ג) דאיקלף שנקלף מן האבנים ונפלו שם ביניהם וטהור ואי לא סיד דביני ביני הוא ומחמת ציון נעשה שם להודיע שיש גם ביניהם טומאה: אין מרחיקין ציון ממקום טומאה · ולהכי ציין כל ארבעה מצריו דתהא כל השדה נטמאה ובציון דמצר אחד לא סגי לכולה דאין מרחיקין ציון ממקום טומאה : והכלאים בחולו של מועד נפקינן ורמינהו באחד באדר משמיעין על השקלים · שיהו ישראל מביאין תרומת שקלים בניסן דכתיב בחדשו לחדשי השנה חדש והבא לי קרבן מתרומה חדשה : בכרכים · המוקפין חומה מימות יהושע בן נון : ואת מקואות המים · מקואות המים של מ' סאה שחוטטין אותן מן הזבל שנכנס לתוכן כל ימות הגשמים והאי דלא פריך נמי בגמרא אשאר מתני' דתני ומתקנים הדרכים והרחובות בחולו ש"מ והכא תנא בט"ו באדר משום דלאו פירכא הוא דבדין הוא דמתקנין להו תרי זימני דכי מתקן בט"ו באדר אתו גשמים ומקלקלי להו והדרי ומתקני להו בחולו של מועד אבל אכלאים כיון דעקרו להו לגמרי בחמשה עשר באדר למה לי למיפק בו בחולו של מועד ולהכי קא מיבעיא: כאן בבכיר כאן באפיל · על הבכירות יוצאים בט"ו באדר על האפילות בחולו של מועד דפסח : בזרעים · על התבואה יוצאין בט"ו באדר שקודמין לירקות : לא שנו · דאין יוצאין עליהם קודם אדר וקודם חולו של מועד : משום שכר פעולה דמוזלי גבן · כלומר שיכול לשכור פועלין בזול לפי שאינן עוסקין במלאכה בחולו של מועד : שמע מינה · מדעסקינן לשכור פועלים בזול : כי יהבינן להו · שכירות לפועלים דבטלי כלאים : דאי סלקא דעתך מדידהו · דבעל הבית (ד) יהיב להו אמאי יוצאין להכי בחולו של מועד משום שכר פעולה לבטלו בכל זמן אף על גב דליכא שכר פעולה בזול וכל מה דבעי ליתב להו אלא מתרומת הלשכה יהבינן להו וכל כמה דמצינן למעט מעות דהקדש עבדינן : ועד כמה · הוי כלאים דחייב לבטלו :

רובע

תוספות

אם יש סיד ביניהם · הציון הוא מסיד כדתנן פרק ה' דמעשר שני (מ"א) ומייתי לה פרק מרובה (ב"ק סט· ושם) אם יש סיד ביניהם לא ידענא כמה : אע"ג דליכא חרס · גרסינן ומצאתי מפרש חרס דומה הוא לחרסית ואין לבן כמו סיד וצ"ל פירושו אם יש חרסית ביניהם (ה) דומה שמציינין להודיע שהוא טהור שעד שם אין בית הקברות שאינה לבן בינתים : אמר רב פפא כשהסיד שפוך · פירוש ודאי כי ליכא סיד וחרסית טהורין אבל כשהוא מרובה ושפוך על ראשו אז צריך חרסית שאם יש חרסית יש לתלות שנתן לצידי האבן חרסית והסיד נתחבר בו ונרפו הסיד שעל ראשו עמה ואם אין חרסית א"כ סיד הוא של ציון בינתים ולפירוש הקונטרס גרסינן אף על גב דליכא חורש (ו) ומפרש ביניהם טהור דאינתקא לה טומאה דהוי לה קבר שנחרש ותימה לי נהי דטהור מטומאת אהל טהור לא הוי דהוי כמו שדה שנחרש בה קבר ושמא טהור מאהל קאמר א"כ לגמרי ע"י דישה וניפוח א"כ ביניהם איכא טובא ספיקות ושרי ספק אי איכא ציון (ז) הטומאה שביניהם אי לא ואפילו איכא ציון הרי נחרש ומצאתי מפרש דהשתא סלקא דעתיה דה"פ אם יש ביניהם חורש טהור דודאי לא היה שם טומאה דאם היה ביניהם לא היה חורשו אדם ותימה לי אמאי לא פריך דקתני בקמייתא אם יש סיד ביניהם בינתים טמא אע"ג דאיכא חורש והכא קתני אם יש חורש ביניהם טהור ואע"ג דאיכא סיד וצ"ל דסלקא דעתיה דהך בתרייתא איירי בדליכא סיד דכי איכא סיד לא היה טהור לעולם דהא אין מציינין אם לאו על הטומאה (ח) וכי חורשו לא יהא טהור ולהכי לא מקשה כי אם מסיפא דברייתא קמייתא דאיירי בדליכא סיד : דאמר מר אין מרחיקים · כך פירש בתוספתא ובקונט' ובספרים מצאתי דאמר מר אין מעמידין ציון כו' ולפי זה אינו נותן טעם למה כל השדה טמא אלא נותן טעם למה תחתיהן טהורין דאין מעמידין ציון במקום הטומאה ונהי דברוח אחד או שנים או שלשה יש לנו לומר דכל תחתיה טמא כי אין הטומאה בפחות מן הציון אבל בארבעה יש לתלות הטומאה בכל השדה לפיכך תחתיהן טהורים : ואכלאים בחולו של מועד נפקינן · במשנה פי' מאי טעמא לא מקשה על איכך וביורשל' מקשה מציינין על הקברות ולא כבר צייני ומתרץ כגון שירד שטף מים של גשמים ושטפו : בט"ו קורין את המגילה · הוי מצי למתני בי"ד בו *) (בכפרים) אלא משום דט"ו זמן דדברים אחרים הוא כגון ומתקנין את הדרכים וכו' : דמוזלי גבן · למ"ד לקמן (דף יג.) שכר פעולה שאין לו מה יאכל שרי ניחא שיכולין ליטול שכרן אלא למאן דאמר אסור לא ידעינן היכן ישכרו פועלים במועד ושמא יש לומר דהכי דמצות התירו : מתרומת הלשכה · אין להקשות הא אית בהן מעילה דלב ב"ד מתנה עלייהו ובפרק בתרא דכתובות (דף קו· ושם) איכא מילי טובא שנוטלין שכרן מתרומת הלשכה : שיש בה רובע · פירוש כשרוצה לזרוע דהא קתני סיפא ר' יוסי אומר יבור והא לא שייך בנזרע כבר ובפרק המוכר פירות (ב"ב דף צד· ושם) מייתי לה מיהו בשמעתין דאיירי בנזרע כבר יש לומר דלא פליגי :

ואין

*) [נ"ל כשאר עיירות]

עין משפט נר מצוה

מט א ב ג מיי' פ"ח מהלכות טומאת מת הלכה יא :
נ ד מיי' פ"א מהלכות שקלים הלכה ט סמג עשין מה :
נא ה מיי' פ"ב מהל' כלאים הלכה טו :
נב ו מיי' פ"א מהל' מגילה הל' ד סמג עשין דרבנן ד טוש"ע א"ח סי' תרפח סעיף א :
נג ז ח מיי' פ"ב מהל' כלאים הלכה טו והלכה יז :
נד ט מיי' שם הלכה טו :

רבינו חננאל

עומדין על הגבולין וניחוש דלמא טומאה גואי ואילנות על הגבולין בראי · ופרקינן במסובכין . איבעית אימא כדאמר אין מרחיקין ציון ממקום הטומאה שלא להפסיד את א"י . ר' יהודה אומר עד שיהא שם זקן או תלמיד שתיקן זה הציון לפי שאין הכל בקיאין בדבר . ש"מ צורבא מרבנן דאיתיה במתא כל מילי דמתא עליה רמיא . אמר רב יהודה מצא אבן אחת מצויינת תחתיה טמא שתים אם יש סיד ביניהן טמא ואם לאו טהור *ואם היה הסיד שפוך על ראשיהן ומרודה לכאן ולכאן*) איכא חרש ביניהן טמא דאמרי' מחמת חרש הוא דאיקפל ואם לאו סיד דביני ביני הוא וטהור. א"ר אסי מצא ציון מצר אחד הוא הצד טמא וכל השדה טהורה וכן ג' הן טמאין וכל השדה טהורה ד' השדה כולה טמאה והציונין שהציון בהן טהורין . דאמר מר אין מרחיקין ציון ממקום טומאה שלא להפסיד את א"י כו' : ויוצאין אף על הכלאים . ומקשינן איני דבחולו של מועד יוצאין על הכלאים והתנן בט"ו באדר יוצאין על הכלאים. ופרקינן בבכיר יוצאין בט"ו באדר . באפיל יוצאין בחולו של מועד וי"א כאן בזרעים וכאן בירקות וא"ר יוחנן לא שנו בחולו של מועד אלא שאין ניצן ניכר פי' ציץ שלהן ניכר . אבל אם הציץ שלהן ניכר שהוא כלאים יוצאין לאלתר ואין שוהין אותן עד חולו של מועד . ומ"ש בחולו של מועד יוצאין על הכלאים א"ר יוחנן משום שכר פעולה עת שהפועלים בטלין ונשכרין בזול לעקור הזרעים ולהשליכן ובעינן למיתן להו אגרייהו מתרומת הלשכה . והני מילי במשנה שהתקינו להיות עוקרין הכלאים בלבד מתוך התבואה ומשליכין . אבל מה שהתקינו להיות מפקירין כל השדה כולה יוצאין אפי' בשאר הימים . ועושין כל צרכי רבים .

ירושלמי אלו הן צרכי רבים דנין דיני נפשות ודיני ממונות ודיני מכות ופדיון שבוים ודיני ערכין והחרמין וההקדשות וההשקאות ועריפת עגלה וטהרת מצורע ורציעת עבד עברי . וכן מפרקין מנעל מעל האמום אבל אין מחזירין . ומציינין על הקברות . והלא ציון באדר כגון שרבו המים ושטפום' ויוצאין אף על הכלאים והלא כבר יצאו מאדר תיפתר שהיתה השנה אפילה ולא היו הצמחים ניכרים באדר : מתני'

*) אולי צ"ל אי איכא חרש ביניהן טהור כו' דביני ביני הוא וטמא ואולי דרבינו היה לו גרסא אחרת :

מסורת הש"ס

[לעיל ה:]

[תוספתא שקלים פ"א]

[לעיל ה:]

מגילה יג: כט. שקלים פ"א מ"א

כלאים פ"ב מ"א ב"ב צד.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דאימור מחמת חורש הוא דאיקלף ואי לא סיד : (ב) רש"י ד"ה מסובכין נ"ל במסובכין : (ג) שם ד"ה הכא כו' מחמת חורש הוא הס"ד ואח"כ מה"ד דאיקלף כו' וטהור הס"ד ומה"ד ואי לא כו' : (ד) ד"ה דאי ס"ד מדידהו דבעל הבית יהבינן להו אמאי : (ה) תוס' ד"ה אע"ג כו' אם יש חרסית ביניהם שאינה לבן בינתים דומה שמציינין וכו' אין בית הקברות הס"ד : (ו) ד"ה אמר כו' אע"ג דליכא חורש ביניהם טהור ומפרש דאינתקא כו' : (ז) בא"ד אי איכא ציון על הטומאה שביניהן : (ח) בא"ד אם לאו על הטומאה ואפילו חורשו לא :

נה א מיי' פ"ב מהל' כלאים הלכה א טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף ה :
נו ב מיי' שם הל' טז :
נז ג מיי' פ"ח מהל' יו"ט הלכה ג סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקלז סעיף ז :
נח ד מיי' שם הל' ד :
נט ה מיי' שם הל' ג טוש"ע שם :
ס ו מיי' פ"א מהלכות שמיטה הלכה ט ופ"ח מהלכות יו"ט הלכה ג :
סא ז מיי' פ"ח מהלכות יו"ט הלכה ה טוש"ע א"ח סי' תקלז סעיף יג:
סב ח מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סי' תקמ סעיף א :
סג ט מיי' פ"ב מהל' שמיטה הלכה יד :

רובע זרע ממין אחר [א]ימעט והתניא התקינו שיהו מפקירין כל השדה כולה לא קשיא כאן קודם תקנה כאן לאחר תקנה דתניא *[ב]בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפני בהמתן והיו בעלי בתים שמחין שתי שמחות אחת שמנכשין להם שדותיהן ואחת שמשליכין לפני בהמתם התקינו שיהו עוקרין ומשליכין על הדרכים ועדיין היו שמחין שמחה גדולה שמנכשין שדותיהן התקינו שיהו מפקירין כל השדה כולה :
מתני' *ר"א בן יעקב אומר [ג]מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה [ד]זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד וחכמים מתירין בזה ובזה :
גמ' אמר רב *יהודה [ה]אם היתה שדה מטוננת מותר תניא נמי הכי *כשאמרו אסור להשקותן במועד לא אמרו אלא בזרעים שלא שתו מלפני המועד אבל זרעים ששתו לפני המועד מותר להשקותן במועד ואם היתה שדה מטוננת מותר ואין [א] משקין שדה גריד במועד וחכמים מתירין בזה ובזה אמר *רבינא שמע מינה האי תרביצא שרי לתרבוצי בחולא דמועדא שדה גריד מאי טעמא דאפלא משוי לה חרפא ה"נ אפלא משוי לה חרפא ת"ר [ב] מרביצין שדה לבן בשביעית אבל לא במועד והא תניא* [ו]מרביצין בין במועד בין בשביעית אמר רב הונא לא קשיא הא ר"א בן יעקב הא רבנן תניא אידך מרביצין שדה לבן ערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית ולא עוד אלא שמרביצין שדה לבן בשביעית כדי שיצאו ירקות למוצאי שביעית :
מתני' צדין את האישות ואת העכברים משדה האילן ומשדה הלבן כדרכו במועד ובשביעית *[ז]וחכ"א משדה האילן כדרכו ומשדה הלבן שלא כדרכו [ח]ומקרין את הפירצה במועד [ט]ובשביעית בונה כדרכו :
גמ' מאי אישות אמר רב יהודה בריה שאין לה עינים אמר רבא בר ישמעאל ואיתימא רב ייֵמר בר שלמיא מאי קרא °כמו שבלול תמס יהלך נפל אשת בל חזו שמש ת"ר צדין את האישות ואת העכברים משדה הלבן ומשדה האילן כדרכו *ומחריבין חורי נמלים כיצד מחריבין רשב"ג אומר מביא עפר מחור זה ונותן לתוך חור זה והן חונקין זה את זה אמר רב ייֵמר בר שלמיא משמיה דאביי והוא דקאי בתרי עברי נהרא והוא דליכא גשרא והוא דליכא גמלא והוא דליכא מצרא
עד

תורה אור
תהלים נח
[כמו שבלול תמס יהלך נפל אשת בל חזו שמש]

רש"י

רובע · הקב אחד מכ"ד בסאה : הכי גרס ימעט · שאם זרע רובע הקב ימעטנו ויעקרנו : והתניא כל השדה כולה · ולא אמרת ימעט : שמנכשין שדותיהן · שלוחי ב"ד משלהן דכשנוטלין הכלאים מאליו מתנכש : **מתני'** מושכין המים מאילן לאילן · דהוי כשדה בית השלחין דפסידא יתירא איכא אבל לא ישקה את השדה כולה שדה בית הבעל: זרעים שלא שתו לפני המועד· שלא היו מלומדין לשתות תמיד לפני המועד : לא ישקם במועד · דהואיל ולא משקה להו תדיר לפני המועד לא הוי ליה פסידא אי לא משקה להו במועד : וחכמים מתירים בזה ובזה · להשקות את כל השדה כולה ולהשקות במועד זרעים שלא שתו לפני המועד והאי חכמים הייט ר"מ דאמר לעיל (דף ב·) משקין ממש אפי' שדה בית הבעל: **גמ'** אמר רב יהודה · הא דאמר ר"א אבל לא ישקה [ג] את השדה כולה אבל אם היתה שדה מטוננת לחה ויבשה מותר להשקותה אע"ג דהוה שדה בית הבעל דכיון דהויא לחה עד השתא אי לא משקה לה הוי פסידא יתירא : שדה גריד · יבשה מטולם שאין לריך להשקותה : בזה ובזה · בשדה גריד ובזרעים שלא שתו לפני המועד : תרביצא · גינה : שרי לתרבוצי · לזלף עליה מים אע"ג דליכא פסידא לתרבוצי להשקות לשון אין מכבדין ואין מרבילין הייט השקאה פורתא כדי שיגאו הירקות וכדמפרש באידך ברייתא לקמיה ומשקין הייט השקאה גמורה של בית השלחין: אפלא לשוויי חרפא · דליכא פסידא ואפ"ה שרי להשקותה כך ולהשביחה ה"נ בגינה מרבילין : שדה לבן · בית הבעל : הא · דקתני אבל לא ישקם במועד הייט ר"א בן יעקב דאמר אבל לא ישקה את כל השדה כולה והא דתני בין במועד בין בשביעית הייט חכמים דמתירין להשקות אפי' כל השדה : כדי שיגאו בשביעית · אבל לא ישקה בשביעית כדי שיגאו בשביעית : **מתני'** צדין האישות · בשדה האילן במועד מפני שמפסידין בו : כדרכו · שאין לריך לשנות בלידה : ובשביעית · אע"ג דמתקן השדה : בשדה האילן · צד כדרכו מפני שהפסד מרובה הוא : ובשדה לבן שלא כדרכו · ואינו יכול לצוד כדרכו בשדה לבן משום דלא מפסיד כולי האי בשדה לבן : ומקרין את הפירצה · שאם נפלה מקצתה חוזר ומתקנה במועד : ובשביעית בונה כדרכו · מתחילה אע"ג דמיחזי דעביד נטירותא לפירי : **גמ'** בריה שאין לה עינים · ותופר בקרקע : מאי קרא · דאישות בריה שאין לה עינים : דכתיב כמו שבלול תמס יהלך · שבלול שקורין לימצו"ן תמס יהלך כלומר כשיולא חוץ מנרתיקו עד שהוא נימוח ומת תמס כמו ונמס : נפל אשת בל חזו שמש · כלומר כך אישות נופלות פתאום לארץ ומתים דלא חזו : וחונקין זו את זו · מפני שמריחין את העפר ואין מכירין באותו עפר : והוא דקאי בתרי עברי נהרא · דכיון דאיכא הפסק מים בין הני תרתי חורי נמלים אין מכירים הני בעפר דהני : גישרא · גשר : גמלא · שאין לו גשר אלא מנסר אחד : ומצרא · עדיין קטן מגמלא אין יכול להלך עליו אלא כשקושרים חבל אחד משני עברי הנהר בשתי יתידות ואוחזין בו והולכין על אותו גשר צר אבל אי איכא חד מהן מכירין הני בחורי דהני :
עד

תוספות

ואין משקין שדה גריד · פי' בית הבעל לפי שהוא רגיל להיות יבש וגריד בדל"ת וכן פירש בערוך [ובתוס'] הרב ברי"ש כמו חמרא מיגרר גריר (פסחים דף קז:) :
וחכמים מתירין בזה ובזה · והני תרי פלוגתא דבהך ברייתא הייט כעין פלוגתא במתניתין ות"ק דהכא הוא ר"א בן יעקב :
שרי לתרבולי · וקשה הא קיימא לן משנת ר"א (ב) קב ונקי ועוד הקשה בתוספות דרבינא גופיה דאמר לעיל (דף ד·) מדלין ירקות כדי לאוכלן אבל לייפותן אסור אלמא הרווחא אסור ותירץ דתרבילא איכה כ"א השקאה פורתא ולפ"ז נראה דה"פ דהאי תרבילא שרי לתרבולי אפילו לראב"י דכי היכי דשרו רבנן אפלא לשוויי חרפא גם לראב"י יתיר ג"כ השקאה פורתא או שמא סבר כר"א בהשקאה ופליג בהרבלה וי"מ דפלוגתא דשדה גריד לאו הייט פלוגתא דמתני' דמיירי בה ראב"י וחכמים ופליגי באפלא לשוויי חרפא ת"ק חשיב ליה הרווחא ואסור ורבנן סברי דלאו הייט הרווחא דיש אוהב יותר אפלא ויהיו נגמרים יותר ומבושלים בטוב ור"ח פי' אמר רבינא שמע מינה האי תרבילא פי' שדה שאין זרוע עדיין שכבר השקוהו קודם מותר להשקותו במועד לזורעו אחר המועד דסבר לה כראב"י דאמר זרעים ששתו לפני המועד (ג) וקסבר תרבילא הוי כמו זרעים ששתו לפני המועד דהייט שם תרבילא שהרבילוהו קודם המועד (ד) ומקשינן עלה שדה גריד אסור משום דאי משקי ליה האידנא יבכיר קודם אבל לא פסיד תרבילא נמי אי משקה האידנא קדים ובכיר ולא פסיד וזה השיטה הולכת דסבירא לן כראב"י· כך פירש ר"ח : **מרביצין** שדה לבן בשביעית·לגבי שביעית פי' הקונטרס השקאה פורתא ונראה שחזר בו ממה שפירש במשנה משקין בית השלחין במועד ולגבי שביעית שרי אפילו בית הבעל ואני פירשתי במשנה דשביעית כמי לא שרי אלא בבית השלחין כדפי' בקונטרס כאן אבל ק"ל שמא הכא איירי בהשקאה גמורה דפליגי לגבי מועד ראב"י ורבנן ופלוגתייהו הוי בהשקאה מרובה ואדרבה נראה לי דמיירי בהשקאה גמורה אלא לגבי שלחין שלריך השקאה נקט משקין וגבי בית הבעל קרוי הרבלה לכן נראה יותר פי' הקונטרס שבמשנה ולפי' דהכא ל"ל דהשקאה גמורה אסורה בבית הבעל והרבלה מועטת שרי בשביעית ובמועד אסור אפילו הרבלה מועטת לר"א בן יעקב ולרבנן שרי אפי' השקאה גמורה :
צדין את האישות במועד ובשביעי'· תימה מאי קמ"ל בשביעית והלא אין זו עבודת קרקע ורבי יהודה מאי טעמא דאסר כדרכו וי"ל דודאי לריך למיסקל אבנים מתוך שדהו כשמפנה האישות ותנן פ"ג דשביעית המסקל שדהו נוטל העליונות ומניח התחתונות הנוגעות בארץ וכן גרגיר של לרורות וכו' אישות מפורש בירושלמי חולדה :
עד

[בשאלתות פרשת סברכה סי' קע איתא ר"א בן יעקב אומר כשאמרו כו']

רבינו חננאל

מתני' ר' אליעזר בן יעקב אומר מושכין המים כו' אמר רב הונא אם היתה השדה מטוננת פי' לחה כגון שרבו המים מקודם ועדיין לחלוחיתה קיימת מותר . תניא כוותיה כשאמרו אסור להשקות במועד לא אמרו אלא זרעים שלא שתו מלפני המועד אבל זרעים ששתו מלפני המועד מותר להשקותן . ואם היתה שדה מטוננת מותר ואין משקין שדה גריד במועד פי' כדתנן בנזיקין בפ' איזהו נשך כל ימי גריד אחד כל ימי רביעה אחד . וחכמים מתירין בזה ובזה . אמר רב כהנא ש"מ האי תרביצא פי' שדה זרועה *) עדיין שכבר השקוה מקודם מותר להשקותה גם במועד לזורעה אחר המועד . ומקשינן עלה גריד אמאי אסור משום דאי משקת ליה האידנא מקדים ליה ובכיר . תרביצא נמי אי משקת ליה האידנא קרים ומציץ בכיר . ולא איפריק והא דתניא מרביצין בשביעית אבל לא במועד ר' אליעזר בן יעקב היא והא דתניא מרביצין בין במועד בין בשביעית רבנן היא . תניא מרביצין שדה לבן בערב שביעית כדי שיצמחו ירקות בשביעית ולא עוד אלא שמרביצין שדה לבן בשביעית כדי שיצמחו ירקות במוצאי שביעית. אישות פי' בריה שאין לה עינים כדכתיב נפל אשת בל חזו שמש : ירושלמי אישות זה חולדה : ת"ר צדין את האישות ואת העכברים משדה אילן ומשדה הלבן · ומחריבין חורי נמלים · כיצד עושה מביא עפר תיחוח עם הנמלים מחור זה ונותן לתוך חור זה והן חונקין זה את זה · והוא דקיימי אילן החורין בתרי עברי נהרא וליכא התם לא גשר ולא גמלא ולא מיצרא ולא תיתורא שיכולין לחזור בחור שלהן וכמה יהא בין חור לחור פרסה · רבי

*) נ"ל שדה שאינה זרועה עדיין וכו' תרבילא נמי וכו' קדים ובכיר כנ"ל וכ"ה בתוס' כאן בשם רבינו .

[שקלים ג. עוד שם פרק א מ"ב]
לעיל ב.
[בשאלתות פ' סנרכה אי' רב הונא]
[שם אי' רבא]
[עיין ר"ש פ"ב דשביעית מ"י]
ס"א ר' יהודה וכן גירסת התוספות [וכן ברי"ף והרא"ש וכן בשאלתות פרשת סנרכה סי' קע וכן בפיסק' דלקמן ז. ר' יהודה אומר וכו']
[תוספתא' פ"א]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דכתיב כו' רירות נופלות · נ"ב כלומר כל שעה שהולך ליחה נופלה ממנו : (ב) תוס' ד"ה שרי וכו' משנת ר"א בן יעקב קב : (ג) בא"ד ששתו לפני המועד מותר להשקותן במועד וקסבר תרבילא כו' : (ד) בא"ד ומקשינן עלה שדה · נ"ב לשון הרי"ף וז"ל דהא דקאמר שדה גריד מ"ט כו' הוא קושיא על רבינא ולא פריק ולכך לית הלכתא כוותיה ע"ש :

הגהות הגר"א [א] גמ' משקין נ"ל מרבילין (ועי' כ"י) : [ב] שם ת"ר אין מרבילין שדה לבן בשביעית ולא במועד כנ"ל : [ג] רש"י ד"ה אמר רב יהודה הא דאמר ר"א אבל לא ישקה כו' · נ"ב אבל הטור פי' דקאי אסיפא אזרעים שלא שתו (וכן פי' הכ"י) :

עד כמה עד פרסה: רבי יהודה אומר משדה האילן כדרכו ומשדה הלבן שלא כדרכו: תנו רבנן *כיצד כדרכו חופר גומא ותולה בה מצודה כיצד שלא כדרכו נועץ שפוד ומכה בקורדום *ומרדה האדמה מתחתיה תניא (*ר"ש בן אלעזר) אומר כשאמרו משדה לבן שלא כדרכו לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לעיר אבל בשדה לבן הסמוכה לשדה האילן אפילו כדרכו שמא יצאו משדה הלבן ויחריבו את האילנות: ומקרין את הפירצה במועד: כיצד מקרין רב יוסף אמר *בהוצא ודפנא במתניתא תנא צר בצרור ואינו טח בטיט אמר רב חסדא לא שנו אלא כותל הגינה אבל כותל החצר בונה כדרכו לימא מסייע ליה *כותל *הגוהה לרשות הרבים סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה התם כדקתני טעמא מפני הסכנה ואיכא דאמרי תא שמע כותל הגוהה לרה"ר סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה מפני הסכנה אין שלא מפני הסכנה לא לימא תיהוי תיובתיה דרב חסדא אמר לך רב חסדא התם סותר ובונה הכא בונה ולא סותר התם נמי ליסתור ולא ליבני א"כ מימנע ולא סותר אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא דקתני ובשביעית בונה כדרכו דהיכא אילימא דחצר צריכא למימר אלא לאו דגינה ואע"ג דמיחזי כמאן דעביד נטירותא לפירי שמע מינה: **מתני'** ר' מאיר אומר רואין את הנגעים (*בתחילה) להקל אבל לא להחמיר וחכמים אומרים לא להקל ולא להחמיר: **גמ'** תניא רבי מאיר אומר *רואין את הנגעים להקל אבל לא להחמיר רבי יוסי אומר לא להקל ולא להחמיר שאם אתה נזקק לו להקל נזקק לו אף להחמיר אמר רבי נראין דברי רבי מאיר במוסגר ודברי רבי יוסי במוחלט אמר רבא בטהור כ"ע לא פליגי דלא חזו ליה [א] בהסגר ראשון דכ"ע לא פליגי דחזי ליה כי פליגי בהסגר

רש"י

עד כמה · מרוחקין הני תרי חורי גמלים דכי איכא נהרא ביניייהו וליכא גישרא דאין מכירין הני בחורי דהכי: עד פרסה · אי ליכא פרסה ביניייהו אע"ג דאיכא נהרא וליכא מעבר מכירין הני בחורי דהכי: נועץ שפוד · במקום שהן מצוין ומרדה האדמה וממעך אותן: הוצא · (א) ענפי דקל דתמרים: דפנא · בייר וקעבד גדר מדפנא ומגדל אותה מהוצי הדקל: צר בצרור · מניח אבנים זה על גב זה: אמר רב חסדא לא שנו · דאמר מתני' מקרין אבל אינו בונה כדרכו: בכותל גינה · דליכא פסידא יתירא אי עיילי בה אינשי: אבל בכותל חצר בונה כדרכו · דאיכא פסידא יתירא אי עיילי בה גנבי וגנבי ממוניה: גוחה · שוחה ונטוי: סותר ובונה כדרכו · דהיינו כותל חצר מסייע ליה לרב חסדא: מפני הסכנה · שלא תפול על הולכי ברשות הרבים: שלא מפני הסכנה לא · קשיא לרב חסדא דאמר בכותל חצר בונה כדרכו אע"פ דליכא סכנה: תרין · לא קשיא לרב חסדא דהא דקתני במקום סכנה היינו דסתר לה כשגוחה ובונה לה שפיר: הכא · דקאמר רב חסדא שלא במקום סכנה בונה כדרכה כשהיא סתורה קודם לכן אבל לא סתר לה במועד: התם · במקום סכנה לסתור משום דאיכא סכנה ולא ליבני דבבנין ליכא סכנה: א"כ · דלא בני: ממנעי ולא סתרי · והוי סכנה: מתניתין נמי דיקא · כרב חסדא דגינה אינו בונה במועד כדרכו: אלא לאו בגינה · ובשביעית בונה כדרכו אבל במועד אינו בונה כדרכו: **מתני'** רואין את הנגעים להקל · כלומר רואה הכהן נגע לרעת במועד לטהר: לא להחמיר · שאם רואה הכהן שהוא טמא אינו אומר כלום שאם מטמאו נמצא מצערו במועד ורחמנא אמר (דברים טז) ושמחת בחגך: **גמ'** שאם אתה נזקק לו להקל אתה נזקק לו להחמיר · כלומר מאחר שרואהו הכהן אומר בין הוא טמא בין הוא טהור: א"ר נראין לי דברי ר' מאיר במוסגר · שרואין ודברי רבי יוסי במוחלט: בהסגר ראשון · שאם מטהר ליה מטמא ליה אי לא מטהר ליה לא מטמא ליה יותר מדמעיקרא אלא מסגר ליה פעם שניה: בהסגר

תוספות

עד כמה עד פרסה · דאין מכירין זה את זה ביותר מפרסה אפי' בלא נהר א"כ ה"פ כשיש נהר מתי קרויין מכירין עד פרסה אבל ביותר מיקרי אין מכירין ודוקא דאיכא נהר: תניא ר"ש בן אלעזר אומר · לא ידענא מה הוא אם הוא תנא שלישי או שמא מילתיה דת"ק מפרש או שמא י"ל דרבי יהודה מודה בשדה לבן הסמוכה לשדה האילן וחכמים מיירי בשדה הסמוכה לבית השלחין לא בשדה הסמוכה לבית האילן ונראה לי דגרסינן הכי באיזה שדה לבן מתירין חכמים ויש ספרים שכתוב בהן כשאמרו בשדה לבן שלא כדרכו לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לעיר וקאי על דברי רבי יהודה כו': **אמר** רב אשי מתניתין נמי דיקא · פסק בתוס' דהר"ר פרץ דהלכתא הכי דכותל חצר מותר לבנותו ופירש דהיינו דוקא במקום סמוך לרה"ר שיש לו לחוש לגנבים אבל בין חצר לחצר ומשום בני חצר אסור לבנותו כדרכו: **אמר** רבי נראין דברי ר"מ במוסגר · מה שפירש בקונטרס דמוסגר אסור בתשמיש המטה לא נדע מנין לו דהא תנן בפרק קמא דמגילה (ד' ח:) אין בין מוסגר למוחלט אלא פריעה ופרימה משמע דלענין תשמיש המטה שוין דלמאן דאמר מוחלט מותר כל שכן דמוסגר מותר ולמ"ד דמוחלט אסור ה"ה מוסגר אסור דהא מוחלט מאי טעמא דאסור משום דאיכא ק"ו לימי חלוטו כדאמרינן בשמעתין והכי נמי ק"ו לימי הסגירו וגמרינן ימי הסגר מימי ספרו ואי משום דאין טעון פריעה ופרימה בימי ספרו נמי אין טעון פריעה ופרימה והא דקאמר התם בגמרא הא לענין שילוח טומאה זה וזה שוין ה"ה לענין תשמיש המטה הן שוין אלא לא פסיק ליה לאיסור או להיתר וגם מה שפירש בקונט' דמוסגר אינו משתלח חוץ לג' מחנות מזה חזר בו דהא בפרק קמא דמגילה (ד' ח:) קאמר הא לענין שילוח זה וזה שוין ולפי זה קשה מאי שייך נוותא דאשתו ונוותא דעלמא במוסגר ובמוחלט בשלמא נוותא דעלמא יש ליישב שהוא °צריך פריעה ופרימה כשהוא מוחלט וטמא טמא יקרא ופורש מבני אדם בימי חלוטו יותר מבימי הסגירו אבל לתשמיש שניהן שוין ע"כ נראה דהא דקאמר מר סבר נוותא דעלמא ניחא ליה ומר סבר נוותא דאשתו עדיף אמוחלט קאי וה"פ נראין דברי ר' מאיר במוחלט דרואין דאי מטמא ליה תחילה כמי טמא הוה ואי מטהר ליה מאי אפסדיה לנוותא דאשתו אינו חושש דנוותא דעלמא עדיפא ליה ונראין דברי ר' יוסי במוסגר דמטמא ליה ופסיד נוותא דעלמא שיהיה טעון פריעה ופרימה וטמא טמא יקרא וצריך לפרוש מבני אדם וגם יפסיד שילטער שעד עתה היה מצפה להיות טהור ואין מצפה עתה ליטהר ותנא אחרינא סבר נוותא דאשתו ניחא ליה והכי פירושו נראין דברי ר' מאיר דרואין במוסגר דאי מטמא ליה לא יפסיד דשניהן מוסגר ומוחלט דינם שוה חוץ מפריעה ופרימה ובהך הפסד אינו חושש אפי' קרינא ליה הפסד נוותא דעלמא כדפי' אינו חושש אלא אנוותא דאשתו אבל מוחלט אין רואין דאי מטהר ליה יפסיד נוותא דאשתו דקסבר נוותא דאשתו עדיפא ליה מנוותא דעלמא וקנא ק"ל מהו נראין דברי ר"מ הא לית ליה לרבי מאיר כלל דהכהן מחויב לומר ואי בעי שתיק ור' (ב) קסבר דלעולם כהן אינו רשאי לשתוק כלל ולדברי ר' לא תמצא בשום אחד רואין להקל ולא להחמיר דאינו רשאי לשתוק כלל והכי הוה ליה למימר נראין דברי ר' יוסי כו' ואין נראין דברי יוסי כו' והכי איתא בשמעתין דטיפת חלב (חולין ד' קט:): **בהסגר** ראשון כולי עלמא לא פליגי · מה שפירש בקונטרס בסוף הסגר ראשון ומשום הכי רואין אי טהור שפיר ואי עומד בעיניו תחילה נמי בבית הכלא היה עומד וקשה דלמא פשה הנגע ויהיה טמא מוחלט והכי משמע בנגעים פ"א דארבע מראות הללו מצטרפין זה עם זה לפטור את העומד סוף שבוע שני להחליט את שנולד בו מחיה או שער לבן בתחילה בסוף שבוע ראשון או בסוף שני לאחר הפטור להחליט את שנולד בו פיסיון בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני ויש לפרש בהסגר ראשון כ"ע לא פליגי דחזי ליה הוי הטעם משום דלטהרו או לטמאו לא שייך למדרש עד שעה שצריך לטמאותו דהיינו בסוף הסגר שני אבל בסוף הסגר ראשון ראוי הוא להסגיר עוד ולא יטמאהו וכל זה דוחק לכך נראה דברי רבינו יצחק בהסגר ראשון היינו תחילת הסגר ראשון שיכול (ג) לשמח בכן דהא לא שייך לטהרו או לטמאו בהסגר שני והוא בתחילת הסגר שני שמא אינו יכול לשתוק והוא הדין בסוף הסגר שני: לטהרו

סד א מיי' פ"ח מהל' י"ט הל' ה טוש"ע א"ח סי' תקלז סעיף יג:
סה ב מיי' שם טוש"ע שם:
סו ג ד ה ו מיי' פ"ח מהל' י"ט הלכה ו סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקמ סעיף א:
סז ז מיי' פ"ז מהל' י"ט הלכה טו:

[בשאלתות אי' ר"א ב"י]

[בערוך אי' הגוהה וכ"א בשאלתות וכ"ה בתוספתא ולקמן יג.]

[נ"ל ומרדד כך אי' בתוספ' פ"א וכ"א בשאלתות]

[לקמן יא.]

[תוספתא פ"א לקמן יג.]

[עי' בתוי"ט]

[תוספתא פ"א]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אמר רבי נראין וכו' צריך פריעה ופרימה כשהוא מוחלט וטמא טמא יקרא. עיין תוי"ט פ"א מ"ז דמגילה:

רבינו חננאל

ר' יהודה אומר צדין משדה האילן כדרכו ומשדה הלבן שלא כדרכו: ת"ר כיצד כדרכו חופר גומא ותולה בה מצודה. כיצד שלא כדרכו נועץ שפוד ומכה בקורדום ומרדה בעפר תחתיה: ומקרין הפירצה במועד. רב יוסף אמר בהוצא ודפנא במתניתא תנא צר בצרור כלומר עולה באבנים זו על גב זו ואינו טח בטיט. אמר רב חסדא לא שנו שמקרין את הפירצה אלא כותל גינה [אבל כותל חצר] שנפל בונה כדרכו אמר רב אשי מתני' נמי דיקא דעל כותל גינה אמר' המשנה ומקרין את הפירצה במועד דקתני ובשביעית בונה כדרכו דהיכא אי נימא דחצר צריכא למימר דבונה בשביעית וכי בנין בשביעית מי אסיר אלא לאו דגינה *) (ובונה כדרכו מפני הסכנה שלא יפול על בני אדם) ואע"ג דמיחזי כמאן דעביד נטירותא לפירי. תניא כותל הגוהה לרה"ר סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה שלא יפול על בני אדם: מתני' רמ"א רואין את הנגעים וכו' תניא ר' מאיר אומר רואין את הנגעים להקל כדי לטהרו אבל לא להחמיר שאם אתה נזקק לו להקל אתה נזקק לו להחמיר שנא' לטהרו או לטמאו. א"ר נראין דברי רבי מאיר במוסגר כי רואין להקל לטהר אבל לא להחמיר שאם יראה כי הוא טמא ישתוק ואוקמה רבה בהסגר שני. ור' מאיר סבר בכהן תליא מילתא

*) אלו תיבות המוקפים נראה שמיותרים הם.

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה הוצא הוי' דקל הס"ד ומה"ד דפנא ענפי עץ שקורין לו"ר ופרי שלו קורין ביי"ש וקעבד גדר: (ב) תוס' ד"ה אמר רבי כו' ואי בעי שתיק ורבי יוסי קסבר דלעולם כו' ולדברי ר' יוסי לא תמצא: (ג) ד"ה בהסגר כו' תחילת הסגר ראשון שיכול לשתוק דהא:

הגהות הגר"א [א] גמ' בהסגר שני דכ"ע ל"פ דחזי ליה כי פליגי בהסגר ראשון כצ"ל:

עין משפט נר מצוה

סח א מיי' פ"י מהל' טומאת צרעת הל' ו סמג עשין רלה :

סט ב מיי' פ"ט שם הלכה ח :

בהסגר שני מר סבר בכהן תליא מילתא אי מטהר אמר ליה טהור ואי טמא שתיק ומר סבר °לטהרו או לטמאו כתיב אמר מר אמר רבי נראין דברי רבי יוסי במוחלט ודברי ר' מאיר במוסגר והתניא איפכא תנאי היא אליבא דרבי מר סבר צוותא דעלמא עדיף ליה ומר סבר צוותא דאשתו עדיפא ליה למימרא דמוחלט מותר בתשמיש המטה ᵃאין והתניא *°וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים שיהא אסור בתשמיש המטה ואין אהלו אלא אשתו שנאמר °לך אמור להם שובו לכם לאהליכם א] ר' יהודה אומ' °שבעת ימים יספרו לו *ימי ספירו ולא ימי חלוטו ר' יוסי בר' יהודה אומר ז' ימי ספירו ק"ו לימי חלוטו וא"ר חייא דנתי לפני רבי לימדתנו רבינו יותם לא היה לו לעוזיהו אלא בימי חלוטו אמר לו אף אני כך אמרתי במאי קמיפלגי ר' יוסי בר' יהודה סבר גלי רחמנא בימי ספירו וכ"ש בימי חלוטו ומר סבר *מאי דגלי גלי ומאי דלא גלי לא גלי למימרא דבכהן תליא מילתא אין והתניא °וביום הראות בו יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאי אתה רואה בו מכאן אמרו *חתן שנולד בו נגע נותנין לו ז' ימי המשתה לו ולביתו ולכסותו וכן ברגל נותנין לו שבעת ימי הרגל דברי רבי יהודה א] ר' אומר אינו צריך ᵇהרי הוא אומר °וצוה הכהן ופנו את הבית אם ממתינים לו לדבר הרשות כל שכן לדבר מצוה מאי בינייהו אמר אביי משמעות דורשין איכא בינייהו ורבא אמר דבר הרשות איכא בינייהו ורבי יהודה מהתם לא גמרינן דחידוש הוא

דהא

תורה אור: ויקרא יג · ויקרא יד · דברים ה · יחזקאל מד · ויקרא יג · שם יד

רש"י

בהסגר שני · דאי מטמא ליה מחליט ליה בטומאה חמורה ומצער ליה : מר · ר"מ דאמר רואה להקל לטהר אבל לא לטמא : סבר בכהן תלא רחמנא · דאי מטמא ליה הוי טמא ואי לא בעי מטמא ליה לא הוי טמא ולהכי חזי ליה להקל אבל לא להחמיר דאי חזי ליה דהוי טמא לא לימא ליה כלום ולא הוי טמא : ומר · ר' יוסי דאמר לא להקל: סבר לטהרו ולטמאו כתיב· דכי חזי ליה כהן דטמא לא מצי לנשתק ודלמא הוי טמא ונמצא מצערו שמטמאו במועד : והא תניא איפכא · דברי ר"מ במוחלט דברי ר' יוסי במוסגר : מר סבר צוותא דאשתו עדיף ליה · ולהכי חזי ליה במועד בהסגר שני דאי מטהרו משמחו ואפי' מטמא ליה ומחליט ליה ומשדר ליה חוץ מג' מחנות ולית ליה צוותא דאינשי דעלמא אפ"ה לית ליה צערא דהא אית ליה צוותא דאשתו ומותר הוא באשתו להתיחד עמה בימי חלוטו ודברי ר' יוסי במוחלט דאפי' מטהר ליה דאע"ג דשרי ליה למחנה ישראל אית ליה צערא דלית ליה צוותא דאשתו דאסור הוא דכיון דמטהר ליה מחלוטו מיבעי ליה למימני שבע ימי ספירו ובימי ספירו אסור בתשמיש המטה דכתיב וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים ואהלו זו אשתו דכתיב שובו לכם לאהליכם : ומר סבר צוותא דעלמא עדיף ליה · האי תנא דאמר א"ר נראין דברי ר"מ במוחלט ודברי ר' יוסי במוסגר סבר צוותא דעלמא עדיף ליה ולהכי חזי בימי חלוטו דאי מטמאו לא מטמא יותר מדמעיקרא ואי מטהרו משמחו דאית ליה צוותא דעלמא אף על גב דאסור בתשמיש המטה צוותא דעלמא עדיף ליה ודברי רבי יוסי במוסגר דלא חזי ליה דלמא מטמא ליה חוץ לג' מחנות ולית ליה צוותא דעלמא ומצער ליה : ימי ספירו · אסור בתשמיש המטה ולא ימי חלוטו : יותם לא היה לעוזיהו אלא בימי חלוטו· כלומר לא נתעברה אמו דיותם אלא בימי חלוטו דעוזיהו דעוזיהו היה מצורע ולא נזקק לאשתו בימי ספירו אלא בימי חלוטו: אף אני כך אמרתי· דמצורע מותר בתשמיש המטה דוישב מחוץ לאהלו בימי ספירו כתיב : ורבי סבר מאי דגלי גלי · להכי אמרי' ימי ספירו ולא ימי חלוטו : למימרא דבכהן תליא מילתא · פריך בין לר"מ בין לרבי יוסי דר"מ אומר בהדיא אי טמא שתיק ורבי יוסי קאמר אין רואין כלל מכלל דרבי יוסי סבר אי לא בעי לא חזי ליה ולא הוי טמא : נותנין לו ז' ימי המשתה · דלא חזי ליה דלמא מטמא ליה : ולכסותו · אם נראה הנגע בכסותו : אם ממתינין לדבר הרשות · הרי ממתינין לו שאין מטמאין עד שמפנה כל הכלים שבבית וילפי' מינה דבטומאה דגופיה נמי ממתין לדבר הרשות דומיא דהכא כיון דאשכחן דבטומאה דגופיה ממתינין לו לדבר הרשות כ"ש דממתינין לו לדבר מצוה כגון חתן וברגל : משמעות דורשין · דמר דריש מהאי קרא ומר דריש מהאי קרא : דבר הרשות איכא בינייהו · רבי יהודה דמפיק מביום הראות בו ומכאן אמרו חתן ורגל דהיינו מצוה ממתינין לו אבל לדבר הרשות אין ממתינין לו בטומאה דגופיה ורבי סבר דבדבר רשות נמי ממתינין לו כדאמרי' לעיל דרבי יליף טומאה דגופיה להמתין לו מטומאה דביתו : לא גמרינן · דהוי חידוש ומחידוש לא ילפינן דכל היכא דאיכא חידוש אין לך דבר בו אלא חידושו :

דהא

תוספות

לטהרו או לטמאו כתיב · בפ' בתרא דנזיר (דף סה: ושם) דריש מיניה פתח הכתוב בטהרה תחילה גבי ספק שער לבן קודם לבהרת והתם דריש מדכתיב לטהרו ברישא והכא דריש מגופיה דקרא : ה"ג בתורת כהנים שבעת ימים ימי ספירו וכו' · ולאגב שנכתב (א) בפסוק בתר ואחרי טהרתו וגו' כתבוהו כאן :

יותם לא היה לו לעוזיהו אלא בימי חלוטו · פירש הר"ר קלונימוס דכתיב (ישעיה ז) ובעוד ששים וחמש שנה יחת אפרים מעם והיינו מנבואת עמוס אע"פ שישעיה אמרה וישעיה נתנבא בשעה שנתנגע עוזיהו כדמוכח קראי שהיה רעש ע"י שרעשו עליונים לשורפו ותחתונים לבלעו הוא מוכה לנבואת עמוס שנתנבא שנתים לפני הרעש וישראל גלה יגלה מעל אדמתו (עמוס ז) שאז נגזרה גזירה וכמה יש עד גלות הושע בן אלה שהיה בשנת שש לחזקיהו חשבונו ס"ה שנים ב' שנים קודס נגעו וכ"ה דנגעו דעוזיהו נתנגע כ"ה שנים לפני מותו וי"ו דיותם ושש עשרה דאחז ושש לחזקיה היה הגלות הרי ס"ה שנים ויותם בן כ"ה שנים כשמלך וא"כ היה עיבורו בימי חלוטו מכל מקום אין ר' יוסי בר' יהודה מוקשה די"ל דנתנגע בסוף השנה ועיבורו היתה בתחילת השנה ובפי' נביאים פרש"י חשבון זה וכן מוכיח בסדר עולם ומאחר שזה אמת כמלא שלריך לייש' והלא עוזיהו וירבעם מלכו כאחת דהא ירבעם מלך מ"א שנה וא"כ כשמת היה מ"א למלכות עוזיהו והכתוב אומר בשנת שלשים ושמנה לעזריה מלך יהודה מלך זכריה בן ירבעם וא"כ חסר ג' שנים וי"ל דמלך ג' שנים בחיי אביו וכן הגיה במקלת פירושים דהכי הוה מעשה דזכריה מלך בחיי ירבעם אביו ג' שנים :

מאי דלא גלי לא גלי · יש מקשין למה אין רבי דורש ק"ו הא אדם דן ק"ו מעלמו *) ושמא יש שם פירכא או שמא מצורע חידוש הוא א"כ ז' ימים משמע מיעוט לאפוקי ימי חלוטו ואידך דמצטריך לגופיה מיהו (ב) מדכתיב ביה לו שמע מינה למעוטי : ב] יש יום שאי אתה רואה בו · תימה לר"מ למה אינו רואה להקל ועוד למאי דפי' רבינו יצחק דלכולי עלמא בתחילת הסגר רואין להקל לעולם יכול לראות ועוד ופינו את הבית עד שיראו למה טורח לפנות שמא ימצא טהור :

משמעות דורשין איכא בינייהו · ר' דורש מופינו וביום אצטריך למידרש ביום ולא בלילה כדלקמן וי"ו לא משמע ליה ור' יהודה דורש מוביום אבל ופינו את הבית שמא אצטריך לרבי יהודה אפי' חבילי קש וחבילי עצים כדתנן בנגעים (פ' י"ב מ"ה) לרבי יהודה :

דבר הרשות איכא בינייהו · דרבי יהודה סבר חידוש הוא ואין ללמוד הימנה שאר המתנות ומביום הראות בו לא משמע אלא המתנה למצוה דמשמע דתלוי הדבר בקביעת היום כגון רגל והוא הדין לחתן ורבי סבר לרבות נמי המתנה שאינה מצוה וגמרינן שפיר להמתנה מופינו כל דבר הרשות בבית לא פליגי דהא בהדיא כתיב ופינו את הבית אלא דבר הרשות דגופיה איכא בינייהו ואין נראה לפרש שאר דברי רשות כגון חבילי קש ופליגי בבתים ג] דלרבי יהודה דאמר חידוש הוא לא ילפינן :

*) [כדאיתא נדה יט:]

דהא

רבינו חננאל

אי טהור א"ל טהור אי טמא שתיק דבמילתא דכהן תליא מילתא ועד שאמר טמא בחזקה קאי ואמר ר' נראין דברי ר' יוסי שאמר אין רואין כלל במוחלט והתניא איפכא נראין דברי ר' מאיר במוחלט ודברי ר' יוסי במוסגר ופרקינן תרי תנאי ואליבא דרבי. האי תנא דתני אמר רבי נראין דברי רבי מאיר במוחלט שרואין סבר דלמא אחזי ליה לטהרו וצוותא דעלמא עדיפא ליה מצוותא דאשתו והאי תנא דתני אמר ר' נראין דברי ר' יוסי במוחלט סבר אי חזי ליה טהרה מצריכו לספירת שבעה ואוסרו באשתו שהיה מותר בה כל ימי חלוטו וצוותא דאשתו עדיפא ליה מצוותא דעלמא לפיכך קתני נראין דברי ר' יוסי דאמר אין רואין במוחלט כו' ואמרינן למימרא דר' סבר מוחלט מותר באשתו · ואמר הין . והתניא דרבי סבר המוחלט מותר באשתו דתניא וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים שיהא כמנודה וכאבל שאסור בתשמיש המטה ואין אהלו אלא אשתו כדכתיב שובו לכם לאהליכם בז' ימי ספרו ולא בז' ימי חלוטו דברי רבי ורבי יוסי אומר *) דנתי לפני ר' לימדתנו רבינו יותם לא היה לעוזיהו אלא בימי חלוטו א"ל אף אני אומר כן כי בימי חלוטו מותר הוא ואינו אסור בתשמיש המטה אלא בימי ספרו ולא אמרינן ק"ו אלא בימי ספרו דגלי רחמנא ביה איסורא אסיר אבל חלוט דלא גלי ביה רחמנא איסורא שרי · למימרא דבדיבורא דכהן תליא מילתא דכתיב וביום הראות בו בשר חי יטמא ומה ת"ל וביום לימא ובהראות בו יטמא וביום למה לי אלא יש יום שאתה רואה ויש יום שאי אתה רואה מכאן אמרו חתן שנולד בו נגע נותנין לו ז' ימי המשתה ולאיצטליתו ולכסותו וכן ברגל נותנין לו כל ימי הרגל דברי רבי ר' יוסי אומר אינו צריך הרי הוא אומר וצוה הכהן ופנו את הבית אם ממתינין לו לפנות את כליו שהוא דבר הרשות ק"ו שממתינין לו בימי חתונתו ובימי הרגל שמצוה לשמוח בהן. ור' יהודה מצוה **) בכהן לא גמרי' דחדוש הוא דהא עצים ואבנים בעלמא לא מיטמו והכא מיטמו בנגעים הלכך חדוש הוא ומחדושא לא גמרינן ופשוטה היא.

מסורת הש"ס

לקמן טו:

[תוספתא נגעים פ"ח]

[זבחים ז: יד: מנחות נג:]

נגעים פ"ג מ"ב [בכורות לד:]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ה"ג כו' ואגב שנכתב בפרק בתרא ואחרי טהרתו . נ"ב פירוש דהאי קרא דיחזקאל שבעת ימים יספרו לו מיירי אם נצרע כדמוכח בפרק בתרא דף ע"ו מפרש"י והתוס' בהדיא לשם מ"מ לא היה צריך להאי דמוישב מחוץ לאהלו גרידא דריש ימי ספירו ולא ימי חלוטו אלא אגב דמייתי להאי קרא בפ' בתרא כתבוהו כאן: (ב) ד"ה מאי כו' מדכתיב ביה לו. נ"ב עיין בספרי דדרשינן לו משמע ימי ספירו ולא ימי חלוטו :

*) גי' רבינו נ"ע לכאורה ואולי דטס"ס וצ"ל דברי ר' ר' יוסי בר"י אומר בימי ספירו ק"ו לימי חלוטו וא"ר חייא דנתי וכו'. **) אולי צ"ל מצוה מכלים לא גמרינן.

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' רבי אומר אינו צריך כו'. נ"ב ותימה דבסמוך קאמרינן אליבא דרבא ורבי אומר אינטריך וכו' וא"כ מאי אינו צריך דקאמר הכא ועע"ג וי"ל דכוונת הברייתא דא"צ לקרא לדבר מצוה וס"ל רק לכתוב לדבר הרשות דגופיה וכ"ש לדבר מצוה דגופיה והוי כמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא וכמ"ש תוס' בדף הסמוך בד"ה נפקא ליה וכו' יעוש"ס ועפ"ז מיושב מה שתמה מהרש"א שם על דבריהם בסוגיא דהכא כנלע"ד ודוק היטב : ב] תוס' ד"ה יש יום שאי אתה רואה בו. עי' על דבריהם במשנה למלך פ"ז מהלכות יו"ט הלכה ט"ו : ג] ד"ה דבר הרשות איכא בינייהו כו'. דלר' יהודה דאמר חידוש הוא לא ילפינן . עיין קרבן אהרן פ' תזריע דף קל"ח :

הגהות מהר"י לנדא

א] גמ' רבי יהודה אומר שבעת ימים יספרו לו. נ"ל רבי אומר וכן הוא בתורת כהנים ועיין במס' חולין דף קמא ע"א ודו"ק :

דהא עצים ואבנים בעלמא לא מטמאו והכא מטמאו ורבי אמר אצטריך דאי כתב רחמנא וביום הראות בו הוה אמינא לדבר מצוה אין לדבר הרשות לא כתב רחמנא וצוה הכהן ואי כתב רחמנא וצוה הכהן הוה אמינא הני אין דלאו טומאה דגופיה אבל טומאה דגופיה אימא מיחזא חזיא ליה צריכא אמר מר יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאי אתה רואה בו מאי משמע אמר אביי א"כ ליכתוב רחמנא ביום מאי וביום שמע מינה יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאי אתה רואה בו רבא אמר כולה קרא יתירא הוא דא"כ לכתוב רחמנא ובהראות מאי וביום שמע מינה יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאי אתה רואה בו ואביי ההוא מיבעי ליה [א]ביום ולא בלילה ורבא ביום ולא בלילה מנא ליה נפקא ליה °מלכל מראה עיני הכהן ואביי ההוא מיבעי ליה [ב]למעוטי סומא באחת מעיניו ורבא נמי מיבעי ליה להכי אין הכי נמי ואלא ביום ולא בלילה מנא ליה נפקא ליה °מכנגע נראה לי בבית לי ולא לאורי ואביי אי מהתם הוה אמינא הני מילי טומאה דלאו דגופיה אבל טומאה דגופיה אפילו לאורו נמי קא משמע לן: **מתני'** ועוד אמר ר' מאיר מלקט אדם עצמות אביו ואמו מפני ששמחה היא לו ר' יוסי אומר [ג]אבל הוא לו [ד]לא יעורר אדם על מתו ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום: **גמ'** ורמינהו *[ה]המלקט עצמות אביו ואמו הרי זה מתאבל עליהם כל היום ולערב אין מתאבל עליהן ואמר רב חסדא [ו]אפילו צרורין לו בסדינו אמר אביי אימא מפני ששמחת הרגל עליו: ולא יעורר על מתו: מאי לא יעורר על מתו אמר רב כד הדר ספדנא במערבא אמרי יבכון עמיה כל מרירי ליבא: קודם הרגל שלשים יום: מאי שנא שלשים יום אמר רב כהנא *אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שכינס מעות לעלות לרגל ובא ספדן ועמד על פתח ביתו ונטלתן אשתו ונתנתן לו ונמנע ולא עלה באותה שעה אמרו לא יעורר על מתו ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום ושמואל אמר לפי

תורה אור: ויקרא יג · שם · ידל

דהא עצים. פשוטי כלי עץ לא מקבלי טומאה: ורבי אמר אצטריך. כלומר אע"ג דיליף טומאה דגופיה מטומאה דלאו גופיה לדבר הרשות מצוה הכהן אצטריך ביום הראות בו: אבל טומאה דגופיה אימא לא. דלא יליף טומאה דגופיה מטומאה דלאו גופיה לדבר הרשות מצוה הכהן דהוה אמינא חידוש הוא קמ"ל: וביום הראות דהיינו טומאה דגופיה דממתינין לו לדבר מצוה והואיל ואשכחן דממתינין לו לטומאה דגופיה מיהא לדבר מצוה אית ליה נמי כח למילף מצוה הכהן דממתינין לטומאה דגופיה לדבר הרשות נמי אף על גב דחידוש הוא: כולה קרא יתירא. כלומר כולה תיבה דביום הראות קרא יתירא: מראה עיני הכהן. משמע ביום שיכול לראות: לי ולא לאורי. שאין צריך לאור הנר דהיינו ביום ובההוא שעתא נמי ובא הכהן אלמא דאין רואין אלא ביום: קמ"ל. וביום הראות בו דבו היינו טומאה דגופיה: **מתני'** מלקט אדם עצמות אביו ואמו. ומוליכן למקום אחר לקוברן בקברות אבותם: מפני שמחה היא לו. שקוברן בקברי אבותיו ולא מצטער במועד: ר' יוסי אומר. לא ילקט מפני שאבל הוא לו: לא יערער על מתו. אם מת לו מת חדש או חדשים קודם המועד לא יערער מפרש בגמ' כד הדר ספדנא במערבא כלומר שלא ישכור ספדן לחזור על קרוביו לומר בכו עמי כל מרי נפש: לא יספידנו. שאם מת לו מת בתוך שלשים יום לפני הרגל לא ישכור ספדן להספידו ושלשים יום אתרוייהו קאי וטעמא דשלשים יום מפרש בגמ': **גמ'** הרי הוא מתאבל עליהן. וקשיא לרבי מאיר דאמר מפני ששמחה היא לו: אפילו צרורין בסדינו. שאינו מלקטן ואינו רואה אותן הרי זה מתאבל כל זמן שלא נקברו: מפני ששמחת הרגל עליו. כלומר הרבה הוא עוסק בשמחת הרגל ואינו מצטער במלקט עצמות אביו ואמו: יבכון עמיה. (אפילו) הכי אסור למימר במועד הייתו לא יעורר על מתו: אמר רב (נחמן) מעשה כו'. כלומר שהיו לו מעות מזומנין לצורך לעלות לרגל ונתנתן אשתו להספדנים ונמנע מלעלות לרגל:

דהא עצים ואבנים לא מטמאו. ואפ"ה מטמאו כאן עליך ואבנים לאו דוקא דהא תנן במסכת נגעים (פי"ב מ"ה) לרבי יהודה אפילו אבילי קש ואבילי תבן וא"כ צריך לומר [א] דרבי נמי מודה לר' יהודה וכן משמע מדלא מסיק דרבי סבר לה כר' שמעון דפליג התם:

מאי וביום יש יום שאתה רואה. משמע לאביי דר' יהודה דריש וי"ו וכן פ"ק דסנהדרין (דף יד· ושם) גבי ושופטיך ופ' אלו מגלחות (ב"מ דף כז·) גבי ומלאת וקשה איהו גופיה לא דריש וי"ו דואם המר ימיר בפ"ק דתמורה (דף ב:) ובסוף פרק טרף בקלפי (יומא ד' מה·) גבי והאש ושמא דריש ליה לדרשה אחרינא מיהו הכא קשה טפי כיון דר' יהודה דריש וי"ו מאי טעמא לא אמר רבא דהכא נמי דריש וי"ו למה חולק על אביי היה לו להזכירה ושמא רבא קאמר אפילו לא דריש ר' יהודה וי"ו הכא להאי דרשה יש לייתבה*:

נפקא ליה מכנגע נראה לי ולא לאורי. תימה דהא לעיל אמר רבא לר' יהודה חידוש הוא ולא גמרינן מיניה [ב] ולפירוש שפירש דרבי יהודה לטעמיה דמצריך ופינו בעצים ובאבנים ניחא דלענין פינו דוקא חידוש ועי"ל כיון דלאורו (א) אינו יכול לראות בלא נר א"כ פוסל מטעם ראייה יש לנו ללמוד הימנו כיון דחזינן דבעלמא נמי אשכחנא קפידא בראייה טפי מעולי רגלים *דבעינן שתי עינים ובעינן נמי שלא יהא יום המעונן ותימה דהכא משמע דרבא ממעט לילה מהאי קרא ובפ' אחד דיני ממונות (סנהדרין ד' לד: ושם) מייתי קרא וביום הראות בו והיינו כאביי (ב) וי"ל דאורחיה דהש"ס [א]לאתויי דרשות הפשוטים יותר ושמא אי לא כתב כנגע נראה לי הוה מוקמינן וביום הראות למעוטי לילה וכן בפ"ב דמגילה (דף כ·) ולא מוהלין אלא ביום דריש התם מביום השמיני ביום ולא בלילה ובפ' ר' אליעזר דמילה (שבת קלב· ושם) דריש מיניה ביום אפילו בשבת ומכן שמונת ימים דרשינן ימים ולא לילות ובפ' [ג] החובל (ב"ק דף פז.) מייתי שבח נעורים לאביה מבנעוריה בית אביה וברים פ"ק דקדושין (דף ג:) מוקי לה בהפרת נדרים דוקא ושבח נעורים נפקי מוכי ימכור וגו' וכן בפ' קמא דקדושין (ג: יד·) מייתי ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה מספר כריתות ובפרק [המביא גט] (גיטין דף כא:) מפקי לה רבנן מוכתב לה °וספר כריתות אצטריך לדרשה אחרינא ומיהו תימה היאך נוכל ליישב הסוגיא דפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לד:) אליבא דרבא דמייתי לה התם למיגמר דין ביום מנגעים ובשלמא אי מייתי מוביום הראות בו מצינו לאוקמי בגמר דין אלא כנגע [ג] נראה לי הייתו תחילת דין (ג) ואביי דאמר אי מהתם הני מילי דטומאה לאו דגופיה *וקיימא פירכא דלעיל דמגופיה דאית ליה לאביי משמעות דורשין איכא בינייהו דמשמע דרבי יהודה לא דריש מופינו הוה דריש ליה נמי שפיר ואצטריך וביום הראות ע"כ נראה לי דה"פ לעיל משמעות דורשין איכא בינייהו רבי סבר דביום הראות אצטריך לדרשה אחרינא דביום ולא בלילה כדפרישית נמי לעיל ורבי יהודה סבר דתרווייהו דרשינן ואיצטריך לתרי קראי כי היכי דאית ליה לרבי דמופינו ה"א טומאה דלאו גופיה קמ"ל וביום ומביום לא שמעינן אלא לדבר מצוה קמ"ל ופינו ולפי זה לכ"ע ממתינין לדבר הרשות דהא תרווייהו דרשי ופינו כדפרישית [ד] ומלאת דאתיא מק"ו טרח וכתב לה קרא דהיינו דבר מצוה וקשה קצת אליבא דרבי יהודה שמה שיש בחומרא חידוש אין ללמוד הימנו קולא דקאמר משום דחידוש הוא דהא עצים ואבנים לא מטמאו אין ללמוד ממנה אלא דכוותיה אמרינן פרק כל הבשר (חולין ד' קח. ושם) בשר בחלב חידוש הוא ופירש רבינו יעקב דאי תרי ליה כולי יומא בחלבא שרי וכי מבשל ליה אסור דבהדי הדדי אסור והאי לחודיה והאי לחודיה שרי דהא כלאים נמי כל חדא שרי ובהצטרפות אסירי כדמסיק בפ' אלו עוברין (פסחים דף מד:) [א] משמע כשהאיסור חידוש אין ללמוד ממנו קולא מהאי טעמא היה מיישב רבינו יצחק בר אברהם ההיא דעדים זוממין דחידוש הוא*: **ורמינהו** המלקט כו'. במס' שמחות (פרק יב ע"ש) והוה מצי לשנויי הא מני ר' יוסי היא דאמר במשנה אבל הוא לו: **ולערב** אינו מתאבל ואמר רב חסדא. בלא דרב חסדא הקשה היטב אלא כך רגילות הש"ס אגב גררא להביא פירוש הברייתא דאפילו צרורין לו בסדינו אינו מתאבל לערב ויש מפרשים דהרישא קאי אפילו צרורין לו בסדינו כמה ימים צריך להתאבל כל זמן שרואה אותן ופי' קמא ניחא טפי אבל לא שייך הכא כל כך לפירוש ראשון דהא מסיפא אינו מתאבל לערב לא מצי להקשות על המשנה כי אם מרישא וצריך לומר דמייתי סיפא אגב גררא והא דרב חסדא אגב גררא לגררא: דקא

א) [וכ"כ תוספות מגילה כ. ובסנהדרין לד: בד"ה דכתי' ובזבחים קיז. ד"ה והתורה] ב) [בגמ' שם לא מייתי שום קרא ערש"י שם ותוספות]

ע א מיי' פ"ט מהלכות טומאת צרעת הלכה ו סמג עשין רלד:

עא ב מיי' שם הל' ה:

עב ג מיי' פי"א מהל' אבל הלכה ג סמג לאוין סה ועשין דרבנן ב טוש"ע י"ד סי' תג סעיף ד:

עג ד מיי' שם הלכה ו ופ"ו מהלכות י"ט הלכה כד סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' תקמז סעיף ג וטוש"ע י"ד סי' שמז סעיף א:

עד ה ו מיי' פי"ב מהל' אבל הלכה ח טור ש"ע י"ד סי' תג סעיף א:

[וע"ע תוספות מנחות נא: ד"ה וי"ו ותוספות סנהדרין יד. ד"ה ור"ש]

[כדאיתא ריש חגיגה]

רבינו חננאל

ועוד אמר ר"מ מלקט אדם עצמות אביו ואמו במועד: *) אוקמא מפני ששמחת הרגל עליו ואינו מתאבל עליהן אבל בשאר הימים זולתי המועד המלקט עצמו' אביו ואמו מתאבל עליהן כל היום ולערב אינו מתאבל עליהן אמר רב חסדא ואפילו צרורין בסדינין: ירושלמי תני המעביר ארון ממקום למקום אין בו משום ליקוט עצמות ר' יוסי אומר לעולם אין בהן משום ליקוט אלא אם (חסר בכ"י **) כר אחא דאמר יש ליקוט עצמות בארון של עץ והורה לו שלא להטמאות כר' יוסי דאמר אין ליקוט עצמות בארון ואפי' של עץ תני ליקוט עצמות אין אומרים עליהן קינין ונהי. ואין אומרין עליהן ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים ואלו הן ברכת אבלים שאומרים בבהכ"נ. ותנחומי אבלים שאומרים בשורה. תני' אבל אומרים עליהן דברי' רבנן דקיסרי אמרי (רבנן) קילוסין. ולא יעורר על מתו. איזהו עירעור מזכירו בין המתים. הספר מספידו בפני עצמו. תני אשה לא תעורר על לווייתה

*) נ"ל אמר אביי אימא מפני וכו'.

**) לפנינו בירושלמי סגי' אלא המעביר באפיקרסין ממקום למקום וכו' ר' מנא הורי לר' הלל לקרוע ולהתאבל כר' אחא דאמר כו'.

הגהות מהר"י לנדא

א] תוס' ד"ה נפקא לי' וכו' משמע כשהאיסור חידוש אין ללמוד ממנו קולא. נ"ל כשההיתר חידוש אין ללמוד ממנו איסור. ועי' בתוס' סנהדרין כז ע"א בד"ה ואין לך וכו'. ועי' בנודע ביהודה תניגא בהשמטות לסי' ל"ז בתנק י"ד:

שמחות פי"ב

[בהרא"שובכ"י איתא ואמרי לה כו']

וקיימא פירכא דלעיל דמגופי' ואיצטריך וביום הראות והא אית ליה לאביי משמעות כו' עד לא דריש ומופינו הוי דריש ליה נמי שפיר ע"כ נראה לי כצ"ל וכ"ה בחילופי גרסאות

[וע"ע תוס' סנהדרין כז. ד"ה אין לך]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה נפקא כו' ועוד י"ל כיון דלאורו לא אינו אלא משום דאינו יכול לראות בלא נר כו' קפידא בראייה כגון עולי רגלים: (ב) בא"ד וי"ל דאורחיה דהש"ס כו'. נ"ב וכה"ג כתבו התוס' במסכת וכה בדף כד ובדף ל ע"ש: (ג) בא"ד הייתו תחלת דין הס"ד ואח"כ מה"ד ואביי אי מהתם ה"א הני מילי טומאה דלאו דגופי' וקשה דלעיל משמע דלא ס"ל פירכא דמגופיה דאית ליה לאביי כו' דמשמע דר' יהודה לא דריש מופינו הוה דריש ליה נמי שפיר אלא דאיצטריך לאבילי קש ואבילי עצים לכך דריש וביום הראות כו' דמופינו ה"א ס"מ טומאה דלאו כו' הימנו קולא דקאמר הכא חידוש הוא כו' ממנה אלא דכוותיה דהכי אמרינן פ' כל הבשר כו' ופירש רבינו יעקב דזהו חידושו דאי תרו ליה. נ"ב שם בדף קח קאמר בהדיא דבשר בחלב חידוש הוא ופירש בקונטרס דחידושו דכניסת מין סיתר זה לבדו וזה לבדו וכשנתערבו נאסרין ובתוס' הקשו עליו דטעם זה לא יתכן דבפרק אלו עוברין דף מד ובפ' ג' מינים דף לא קאמר בהדיא דאין זה חידושו דהא כלאים נמי הכי הוה אלא זהו חידושו דאי תרו כו':

גליון הש"ס

תוס' ד"ה נפקא ליה וכו' וספר כריתות איצטריך לדרשה אחרינא. וע"ע תוס' זבחים דף קיז ע"א ד"ה והתורה ובכריתות דף טו ע"א תוס' ד"ה ערות:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה דהא וכו' דרבי נמי מודה לר' יהודה. נ"ב עי' במ"ל פי"ד מהלכות טומאת צרעת הלכה ד ודוק: ב] ד"ה נפקא לי' וכו' ולפי' שפי' דר"י לטעמיה דמצריך ופינו בעצים ובאבנים ניחא. נ"ב עיין במ"ל הנ"ל: ג] בא"ד נ"ל הייתו תחלת דין. נ"ב כאן הס"ד ואח"כ מתחיל הדיבור ואביי וכו'. וכ"כ בס' שמע שלמה פ' תזריע ועי' בקרבן אהרן דף קלח ריש ע"ב: ד] בא"ד ומלאת דאתי' מק"ו טרח וכתב לה קרא. נ"ב כוונת דבריהם כמ"ש לעיל עה"ג דלא היה צריך קרא דוביום הראות וגו' לכתוב משמעותו לדבר מצוה רק הו"ל לפרש להדי' דבר הרשות דגופי' ולק"מ קו' מהרש"א בזה על התוס' ודו"ק כי משמעות קרא דביום משמע להדי' לדבר מצוה וכמ"ש תוס' לעיל ד"ה דבר הרשות כו':

[כדאיתא בכורות מט:]

עה א מיי' פ"א מהלכות אבל הלכה ו:

עו ב ג מיי' פ"ח מהל' י"ט הלכה ח סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקמז סעיף יא:

עז ד מיי' שם הלכה ד:

עח ה מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם:

עט ו מיי' פ"ז מהלכות י"ט הלכה טו סמג לאוין עה טוש"ע שם סעיף י:

פ ז מיי' פ"ז מהלכות י"ט הלכה טו ופ"י מהלכות אישות הלכה יד סמג לאוין שם טוש"ע שם סי' תקמו סעיף א ב וטוש"ע אה"ע סי' סד סעיף ו:

פא ח מיי' פ"ז מהלכות י"ט הלכה כ טוש"ע א"ח שם סעיף ה:

פב ט י מיי' פ"ז מהל' י"ט הלכה כ טור ש"ע שם סי' תקמא סעיף ה:

פג כ מיי' שם פ"ח הלכה יג טוש"ע שם סעיף ג:

פד ל מיי' שם פ"ז הלכה טז ופ"י מהל' אישות הלכה יד טוש"ע אה"ע סי' סב סעיף ב:

[ברכות נח: ע"ש]

[תוספתא פ"א]

[לקמן יח:]

[לקמן יג. פסחים נט:]

חגיגה ח:

[דר"ב פ"א]

[ברכות מט.]

תורה אור

ויקרא כג טו

אלפי *שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום מאי בינייהו איכא בינייהו דקעביד בחנם: **מתני'** באין חופרין כוכין וקברות במועד גאבל מחנכין את הכוכין במועד דועושין נברכת במועד וארון עם המת בחצר רבי יהודה אוסר אלא אם כן יש עמו נסרים: **גמ'** מאי כוכין ומאי קברות אמר רב יהודה כוכין בחפירה וקברות בבנין תניא נמי הכי אלו הן כוכין ואלו הן קברות כוכין בחפירה וקברות בבנין: אבל מחנכין את הכוכין: כיצד מחנכין אמר רב יהודה השאם היה ארוך מקצרו במתניתא תנא *מאריך בו ומרחיב בו: ועושין נברכת כו': מאי נברכת אמר רב יהודה זו בקיע והתניא הנברכת והבקיע אמר אביי ואיתימא רב כהנא גיהא ובר גיהא: וארון עם המת בחצר: תנינא להא דתנו רבנן ועושין כל צורכי המת גוזזין לו שערו ומכבסין לו כסותו ועושין לו ארון מנסרין המנוסרין מערב יו"ט רבן שמעון בן גמליאל אומר אף מביאין עצים ומנסרן בצינעא בתוך ביתו: **מתני'** *זאין נושאין נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות ולא מייבמין מפני ששמחה היא לו אבל מחזיר הוא את גרושתו חועושה אשה תכשיטיה במועד רבי יהודה אומר לא תסוד מפני שניוול הוא לה *טההדיוט תופר כדרכו יוהאומן מכליב כומסרגין את המטות רבי יוסי אומר ממתחין: **גמ'** וכי שמחה היא לו מאי הוי אמר רב יהודה אמר שמואל וכן אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא ואמרי לה אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא ללפי שאין מערבין שמחה בשמחה רבה בר [רב] הונא אמר מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו אמר ליה אביי לרב יוסף הא דרבה בר [רב] הונא דרב הוא דאמר רב דניאל בר קטינא אמר רב *מנין שאין נושאין נשים במועד שנאמר °ושמחת בחגך ולא באשתך עולא אמר מפני הטורח רבי יצחק נפחא אמר מפני ביטול פריה ורביה מיתיבי כל אלו שאמרו אסורין לישא במועד מותרין

רש"י

לפי שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום. כלומר כיון דמת אין משתכח מן הלב שלשים יום אם מספידו פחות משלשים יום לפני הרגל אתי למיספד ברגל דעדיין לא שכחו: דעביד בחנם. מ"ד משום מעות שזימן לרגל כיון דספדן עביד בחנם שפיר דמי ומ"ד לפי שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום בחנם נמי אסור: **מתני'** אין חופרין כוכין וקברות. לצורך מתים שדרכן לחפור כוכין וקברות לזמנן לצורך מתים שימותו דטירחא יתירא הוא: מחנכין. מפרש בגמ': נברכת. בריכה של כובסין ולית ביה טירחא כולי האי: וארון עם המת בחצר. שהמת שם מותר לעשות ארון ולנסר הנסרים מתחילה לצורך הארון ולעשותו כולו אבל לא בחצר אחרת שלא יאמרו מלאכה אחרת היא: ר' יהודה אוסר. להביא עצים ולעשותן נסרים לצורך הארון אא"כ היו מנוסרים בתחילה קודם י"ט: **גמ'** גיהא ובר גיהא. (א) בריכה גדולה שעושין בחצר שיכנסו בו כל השופכים בקיע בר גיהא בריכה קטנה שעושין סמוך לגדולה כדי שיכנסו המים היוצאין מן הגדולה לקטנה שהיא מליאה ונכנסין לקטנה: וארון עם המת בחצר. כלומר כשמת בחצר (שפיר דמי) דמוכחא מילתא דלצורך המת עבידא מלי למיעבד ארון ובאותה חצר: מנסרין המנוסרין. יש עמו נסרין מתוקנין מערב המועד דטורח גדול לעשותן במועד: **מתני'** מפני ששמחה היא לו. מפרש בגמ': מחזיר גרושתו. דאינה שמחה כל כך: ועושה אשה תכשיטיה. הני תכשיטין דקא מפרש בגמ': לא תסוד. בסיד מפני שניוול הוא אגלה עכשיו במועד שהיא תסוד בסיד ומלטערת: ומסרגין את המטות. בגמ' מפרש: **גמ'** מאי הוי. וכי שמחה אסורה ביו"ט: דאין מערבין שמחה בשמחה. כלומר בעינן דלישמח בשמחת מועד לחודיה: מפני הטורח. ליטרח לצורך נישואין וטירחא במועד אסור: משום ביטול פריה ורביה. דאי שרי נשואין ביו"ט אין אדם נושא אשה כל השנה כולה אלא ממתין עד המועד שיהא עושה סעודה אחת למועד ולנשואין:

תוספות

דקא עביד בחנם. ונראה דהלכה כרב באיסורי* ואפילו לשמואל י"ל דלא אסירי אלא ע"י ספדנא אבל הוא עצמו שרי יותר מתאפק מלערו על ידי צעקה וישמח לאחר זמן: **אין** חופרין כוכין וקברות במועד. פי' בקונטרס לצורך מתים הוא עושה אפילו כשאין צריך עתה כדתנן בהמוכר פירות (ב"ב דף ק:) המוכר מקום לחבירו לעשות לו קבר עושה רחבה של מערה אבל לצורך המת שמת כבר מותר אפילו ביו"ט שני למיגז ליה גלימא ולמיגז ליה אסא כדאמר בפ"ק דבילה (דף ו. ושם) כ"ש חול המועד ואע"פ שיש לחלק דחול המועד דאורייתא ויו"ט שני דרבנן כמו יו"ט שני דעצרת ויו"ט שני דשביעי של פסח ושמיני עצרת אין נראה דבכל יום שני קאמר בבילה ועוד כל ענין מלאכה חמיר טפי י"ט שני מחול המועד וכמו שפירש בקונטרס דאיירי בחופר מחיים כך פר"ח אבל לאחר מיתה שרי והא דתנינן כוכין וקברות אפילו בלא מת וארון דוקא עם המת שמא כשחופר הוא רגיל לחפור בבית והוי הכירא דצריך למת נראה לי והא דלא שרי הכא לר' יהודה אלא מנסרים המנוסרים מערב יו"ט והתם שרי למיגז ליה גלימא ואסא שמא נסרים יכולים למצוא מנוסרים הרבה אבל גלימא ואסא לא ימצא עשויים או שמא בנסירת נסרים יש קול ופירסום גדול וי"מ דאין חופרין מיירי אפילו לאחר מיתה דומיא דמחנכין דמשמע לאחר מיתה דמפרש בגמ' שאם היה ארוך מקצרו ומחיים אין רגילות לשנותו כי אינו יודע מי ישים בו ויש לפרש שעושה לצורכו או לצורך אחר וכמו שפירש שהיו עושין והא דשרינן בפ"ק דבילה (דף ו' ושם) למיגז ליה גלימא ואסא היינו דוקא כדפרישית שלא ימצא גלימא ואסא עשוי מערב יו"ט אבל כוכין וקברות ימצא הרבה שהיו רגילים לחפור מחיים ומהאי טעמא יכול להיות מותר בזמן הזה לפי שאין עושין כוכין וקברות מחיים:

ועושין נברכת במועד. תימה ואמאי צריך במועד והלא אין מכבסין במועד וי"ל לצורך כל אותם שהתירו חכמים לכבס לקמן בפרק בתרא (דף יג:) וי"מ לרחוץ את המת ותכריכין:

וארון עם המת בחצר. אמרינן בירושלמי אמר רבי מנא הדא דאמר במת שאינו מפורסם אבל במת שמפורסם עושין לו ארון אפילו בשוק כהדא דרבי חנינא חברייהו דרבנן דמך בחול המועד עבדי ליה ארון בשוקא ונראה דלדידן שיש קהלות מועטין חשבינן להו מפורסם לכולהו מתים: **גיהא** ובר גיהא. פי' ר"ח מחמכן ונדיין דפרק לא יחפור (ב"ב דף יט.) וליתא דהתם תנן מרחיקין את הנברכת שלשה טפחים וקאמרינן בגמ' לא שנו אלא מן החמכן אבל מן הנדיין ארבע אמות ובתוספתא* תני מרחיקין את הנברכת ואת הבקיעה שלשה טפחים: **ומנסרן** בצנעא. ואסור בפרהסיא ויש ליתן טעם דלא דמי להא (שבת דף קמו:) דכל שאסרו חכמים משום מראית העין כו' ודמי טפי להא דפ' אע"פ (כתובות ס. ושם) ליגור שטלו בו קשקשים כו': **אבל** מחזיר גרושתו. בירושלמי הדא דתימא מהנישואין פירוש גרשה אחר נישואין והחזיר אבל לא מן האירוסין: **לפי** שאין מערבין שמחה בשמחה. גזירת הכתוב כדדריש לקמן מקרא דשלמה ובירושלמי דריש מדכתיב מלא שבוע זאת וטעם נראה קלת דכמו שאין עושין מצות חבילות* דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה וכן שמחה בשמחה יהיה לבו פנוי בשמחה: **בחגך** ולא באשתך. °עיקר דרשה הוא ולא אסמכתא כדאמרינן פ"ק דחגיגה (ד' ח: ושם) ורב אשי האי בחגך מאי דריש ביה: **מפני** הטורח. ומתניתין הכי פי' מפני ששמחה היא לו וטורח בה יותר מדאי: **מפני** ביטול פריה ורביה. ומתני' ה"פ מפני ששמחה היא לו ומשהה אותה ברצון עד הרגל שיהא שמח או שיהיה פנוי והא דקתני אבל מחזיר גרושתו שאין שמחה לו ולא שייך עירוב (ב) בשמחה ולא מניח שמחת הרגל וגם אין טורח בה וגם ביטול פריה ורביה אין כאן שהיה לו אשה כבר וסתמא דמילתא יש לו בנים וגם אין רגיל לשהות דבר זה עד הרגל וסעודת ברית מילה מותר לעשות בחול המועד דליכא שמחה כדאמרינן פ' קמא דכתובות (ד' ח.) דלא מברכין שהשמחה במעונו משום דאית ליה צערא לינוקא אי נמי כיון שזמנו קבוע אין לבטל זה מפני זה אבל סעודת פדיון הבן צריך עיון אם מותר לעשות במועד ואין לומר הא זמנה קבוע תיכף בזמנה שלא בזמנה היאך יהא מותר ונראה לי דקיימא לן כרב אשי דדריש בחגיגה בפ"ק (ד' ח: ושם) בחגך ולא באשתך ואינו אסור לערב שמחה בשמחה וע"ל דלא חשיבי שמחה בשמחה כי אם סעודת נישואין לבד:

איבעי

רבינו חננאל

במועד שנאמר העתידין עורר לויתן: קודם לרגל שלשים יום. דאמר רב מעשה באחד שקבץ מעות לרגל בא ספדן ועמד על פתח ביתו נטלן ונתנן לו ונמנע לעלות לרגל התקינו שלא יעורר כו': [מתני'] אין חופרין כוכין וקברות במועד. פי' להקבר בהן לאחר הרגל תניא הן הן כוכין הן הן קברות אלא שהכוכין בחפירה והקברו' בבנין. ומחנכין את הכוכין. כיצד מחנכין אותן. אמר רב יהודה אם היה ארוך מקצרו במתניתא תנא מאריך ומרחיב בו. ועושין נברכת במועד. מאי נברכת. גוהא בר גוהא פי' ירושלמי נברכת זה בקיע. ועושין ארון עם המת בחצר. פי' שאם יעשו את הארון בחוץ יאמרו כל העם מותר לעשות במועד שאינן יודעין שמת לו מת. כדתניא עושין כל צרכי המת גוזזין שערו ומכבסין את כסותו ועושין לו ארון מנסרין את המנוסרין מעיו"ט. ר"ש בן גמליאל אף מביא עצים ומנסרן בצינעא לתוך ביתו: ירושלמי ל"ש אלא באדם שאינו מפורסם כלומר אינו אדם חשוב אבל אם הוא אדם חשוב עושין לו ארון אפילו בשוק כד דמך ר' חנינא חברין דרבנן עבדו ליה ארון בשוק. והכל מודים שלא יקוץ ארזים ודכוותיה לא יחצוב לו אבנים ואם היו חצובות פלוגתא דר' יהודה ורבנן: מתני' אין נושאין נשים במועד כו'. מ"ט א"ר חנינא מפני שמערבין שמחת הרגל בשמחת אשתו רב אמר משום שנאמר ושמחת בחגך ולא באשתך. עולא אמר מפני הטורח רבי יצחק נפחא אומר משום ביטול פריה ורביה שאם אתה מתירו להכניסה במועד אף מעבירה הוא בכל השנה כולה שלא יבטל ממלאכתו ומכניסה ברגל ונמצא מבטל כל אותה שנה. ומותבינן כל אלו שאמרו כגון בתולות אלמנות כו' אסורות לישא במועד ומותרין בערב הרגל קשיא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה גיהא ובר גיהא נברכת בריכה גדולה שעושין כו' היוצאין מן הגדולה כשהיא מליאה כו' כצ"ל והיכא לקטנה נמחק: (ב) תוס' ד"ה מפני ביטול כו' ולא שייך עירוב שמחה בשמחה ולא:

גליון הש"ס תוס' ד"ה בחגך כו' עיקר דרשה כו'. ועי' כתובות דף מז ע"א תוס' ד"ה דמסר:

מותרין לישא ערב הרגל. כלומר מותר לכתחלה ואע"ג דשבעת ימים של סעודה יהיו ברגל: עיקר שמחה. דנישואין חד יומא ובשאר יומי לא חשיב מערב שמחה בשמחה: עיקר טירחא. דנישואין ביום ראשון דנישואין: לחד יומא לא משהו אינשי. כלומר כיון שאינו יכול להתחיל אלא בערב הרגל אין ממתינין עד הרגל דדלמא מתרמי מלתא דלא מצי מתחיל בערב הרגל ולא מתחיל כל הרגל: ועביד ז'. יומי שמחה להכא ולהכא לחנוכת הבית ולרגל: ודלמא מינטר לא נטרינן. נישואין עד הרגל כי היכי דלא נטר שלמה אבל אי מתרמי ליה עביד: אי הכי. דהיכא דלאי איקרי ליה עביד איבעי ליה לשיורי בבנין עד הרגל כי היכי דליתרמי ליה חנוכת הבית ברגל: אמה כליא עורב. הגג כלה ומקלר למעלה עד כאמה ומחפין אותו שם בברזל ובמסמרים כדי שלא ישבו העורבים עליו זהו לא חשיב כבנין: ודלמא אמה כליא עורב נמי לורך בנין הוא. להכי לא שייריה אלא כל היכא דאיתרמי ליה לנישואין ברגל לא ידעינן מנלן דלא עבדינן: שמע מינה הני לחוד. דלא מצי למיעבד ליה ביחד אפילו מתרמי: לא עשו ישראל יום כפורים. לפי שבשבעה ימים שלפני סוכות כל יום עשו שמחה ומשתה דכתיב ויעש שלמה בעת ההיא את החג שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום: וקרבן יחיד. של נשיאים: דאיסור סקילה. דחמור מכרת: וקרבן לבור. דמה שהיו מקריבין בימי חנוכת הבית קרבן לבור הוא: התם. במשכן דגבוה הוו קרבנות: הכא. בחנוכת הבית דהדיוט משתה: הכא נמי לעבדו. קרבנות מיכל לא ניכלו: ביום השביעי. ומשמע לן יום ז' היינו שבת: דלמא שביעי לקרבנות. שאם הקריב נשיא ששי בערב שבת מקריב נשיא שביעי באחד בשבת ומאי שביעי שביעי לקרבן נשיא: ביום עשתי עשר יום. האי יום יתירא משמע מה יום רצוף שאין בו הפסק אף כולהו י"א יום רצוף דליכא הפסק בינתיים אפילו בשבת: דלמא ימים הראויין. למשתה עביד משתה לאפוקי יום הכפורים: גמר יום יום מהתם. מנשיאים דמשכן דגמרינן מתרי קראי דהוו רצופים אפילו בשבת אף משתה דחנוכת הבית הוו י"ד רצופים ואפילו [ביוה"כ]: כ"ד רננות. כתיבי בפרשה בין רנה ותחנה ותפלה ובקשה: פרשת נדרים. מסכת נדרים: ביום השמיני. של חג היינו בעשרים ושתים: וכתיב וביום עשרים ושלשה. אלמא דבעשרים ושתים ובעשרים ושלשה איפטרו מיניה: של צורה. כלומר חכמים: פלס מעגל רגלך. כלומר שקול מצות ועיין בהן איזו מצוה גדולה ועשה הגדולה: וכתיב ארח חיים פן תפלס. דמשמע כל מצוה שתבא לידך עשה אותה בין גדולה בין קטנה ואל תניח קטנה מפני הגדולה: מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים. תפלס פלס מעגל רגלך שתעשה אתה הגדולה וחבריך יעשו קטנה ובמצוה

תורה אור

מותרין לישא ערב הרגל קשיא לכולהו לא קשיא למאן דאמר משום שמחה עיקר שמחה חד יומא הוא למ"ד משום טירחא עיקר טירחא חד יומא הוא למ"ד משום ביטול פריה ורביה לחד יומא לא משהי איניש נפשיה ודאין מערבין שמחה בשמחה מנלן דכתיב °ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים [לפני ה' אלהינו] שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום ואם איתא דמערבין שמחה בשמחה איבעי ליה למינטר עד החג ומיעבד שבעה להכא ולהכא ודלמא מינטר לא נטרינן והיכא דאתרמי עבדינן איבעי ליה לשיורי פורתא שיורי בנין בהמ"ק לא משיירינן איבעי ליה לשיורי *באמה (א) כליא עורב אמה כליא עורב צורך בנין הבית הוא אלא מדמייתר קרא מכדי כתיב ארבעה עשר יום שבעת ימים ושבעת ימים למה לי שמע מינה הני לחוד והני לחוד א"ר פרנך א"ר יוחנן אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכפורים והיו דואגים ואומרים שמא נתחייבו שונאיהן של ישראל כלייה יצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנין לחיי העולם הבא מאי דרוש אמרו קל וחומר ומה משכן שאין קדושתו קדושת עולם וקרבן יחיד דוחה שבת דאיסור סקילה מקדש °דקדושתו קדושת עולם וקרבן צבור ויום הכפורים דענוש כרת לא כ"ש אלא אמאי היו דואגים התם צורך גבוה הכא צורך הדיוט הכא נמי מיעבד ליעבדו מיכל לא ניכלו ולא לישתו אין שמחה בלא אכילה ושתיה ומשכן דדחי שבת מנלן אילימא מדכתיב °ביום הראשון וביום השביעי דלמא שביעי לקרבנות אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא °ביום עשתי עשר יום מה יום כולו רצוף אף עשתי עשר כולן רצופין ודלמא ימים הראויין כתיב קרא אחרינא °ביום שנים עשר יום מה יום כולו רצוף אף שנים עשר יום כולן רצופין ודלמא הכא נמי ימים הראויין אם כן תרי קראי למה לי ומקדש דדוחה יום הכפורים מנלן אילימא מדכתיב ארבעה עשר יום ודלמא ימים הראויין גמר יום יום מהתם יצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנין לחיי העולם הבא ומנלן דאחיל להו דתני תחליפא *°ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו לאהליהם שהלכו ומצאו נשיהם בטהרה שמחים שנהנו מזיו השכינה וטובי לב שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בבן זכר על כל הטובה שיצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנין לחיי העולם הבא לדוד עבדו ולישראל עמו בשלמא לישראל עמו דאחיל להו עון יום הכפורים אלא לדוד עבדו מאי היא אמר רב יהודה אמר רב *בשעה שביקש שלמה להכנים ארון למקדש דבקו שערים זה לזה אמר שלמה עשרים וארבע רננות ולא נענה פתח ואמר °שאו שערים ראשיכם וגו' ולא נענה כיון שאמר °ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נענה באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה וידעו הכל שמחל לו הקב"ה על אותו עון ר' יונתן בן עסמיי *ורבי יהודה בן גרים תנו פרשת נדרים בי ר' שמעון בן יוחי איפטור מיניה באורתא לצפרא הדור וקא מפטרי מיניה אמר להו ולאו איפטריתו מיני באורתא אמרו ליה למדתנו רבינו *תלמיד שנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך ליפטר ממנו פעם אחרת שנאמר ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וכתיב °וביום עשרים ושלשה לחדש השביעי שלח את העם אלא מכאן לתלמיד הנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך ליפטר ממנו פעם אחרת א"ל לבריה בני אדם הללו אנשים של צורה הם זיל גביהון דליברכוך אזל אשכחינהו דקא רמו קראי אהדדי כתיב °פלס מעגל רגלך וכל דרכיך יכונו וכתיב °ארח חיים פן תפלס לא קשיא כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן

מ"א ח · במדבר ז · שם · שם · מ"א ח · תהלים כד · דה"ב ו · דה"ב ז · משלי ד · שם ה

[שבת ל. ערכין י. ע"ש מנחות קז.] · [שבת ל. ע"ש] · שבת ל. סנהדרין קז: · שבת נג:

איבעי ליה למינטר עד החג. כדי שלא יתבטלו ישראל ממלאכתן כל כך: איבעי ליה לשיורי באמה כליא עורב. שלא היה צורך הבנין כ"כ ואע"פ שהוא מהבנין כדי שלא יביאו הטומאה אין זה צורך כל כך וגם בשעת הבנין בזמן שלא היה השכינה שורה בו לא היה צורך*: כאן

פה א טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף טז בהגה"ה:

[עי' תוספות שבת ל. ד"ה מכליא ותוס' מנחות קז. ד"ה כליא ובערכין ו. ד"ה כגון]

רבינו חננאל

קשיא לכולהו. ופרקינן מאן דאמר משום שמחה חד יומא הוה והוא יום הכנסת הכלה בערב יום טוב. וכן נמי מי שאמר משום טרחא *) כר' אבא דאמר עלת כלתא נפקת טרחותא מאן דאמר משום פריה ורביה לחד יומא לא משהי נפשיה. ומנ"ל דאין מערבין שמחה בשמחה דכתיב ויעש שלמה את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום ואסיקנא מדמייתר קרא מכדי כתיב ארבעה עשר יום שבעת ימים ושבעת ימים למה לי אלא ש"מ שמחת חינוך לבד ושמחת החג לבד. אמר רבי פרנך א"ר יוחנן אותה שנה לא צמו ביוה"כ דכתיב שמחת ואי שמחה בלא אכילה מאי דרוש ק"ו ומה משכן שאין קדושתו קדושת עולם דהא יש אחריו קדושה וקרבן הנשיאים קרבן יחיד הוא ולא קרבן צבור ודחי שבת שהוא איסור סקילה. והקריבו בשבת כדכתיב ביום עשתי עשר יום. ביום ביום דכתב קרא למה לי אלא ללמד מה יום כולו רצוף אף שנים עשר כולן רצופין הקריבו בהן והשבת בכללן. מקדש קדושתו קדושת עולם דאין אחריו היתר וקרבן צבור ויוה"כ דאיסור כרת הוא לא כ"ש דנידחי ליהוהיו דואגין שמא נתחייבו כלייה דאמרי התם במשכן לא דחו שבת אלא בהקרבת קרבנות דצורך גבוה נינהו אבל יום הכפורים דאסור באכילה ושתיה שהוא צורך הדיוט. יצאת ב"ק ואמרה להן כולכם מזומנים לחיי העולם הבא שלא נתכוונתם אלא למצוה. ומניין שמחל להם שנא' וביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שהלכו ומצאו נשיהן טהורות שמחים שנהנו מזיו השכינה וטובי לב שכל אחד ואחד נתעברה אשתו זכר על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו שהודיע לכל שמחל לו עון בת שבע ומיתת אוריה שלא נענה שלמה בנו בעת שדבקו שערים זה בזה ולא נפתחו שיכנס הארון אלא כשאמר ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נודע לכל שמחל הקב"ה לדוד עבדו אותו עון ולישראל עמו שיצאת ב"ק ואמרה כולכם מזומנים לחיי העולם הבא. ר' יונתן בן עבראי ור' יהודה בן גרים תנו נדרים בי רשב"י איפטור מיניה באורתא בצפרא נמי אתו וקא מיפטרי אמר להו ולאו כבר איפטריתו אמרו לו לימדתנו רבינו תלמיד הנפטר מרבו ולן וכו' שדר לגבייהו בריה ליברכיה אזל אשכחינהו דמפרשי פלס מעגל רגלך במצוה (שאי אפשר) [שאפשר] לעשותה ע"י אחרים אבל

*) דברי ר' אבא נמצא בירושלמי כאן בלכה ז' א"ר בא עלת כלתא נפקת טרחותא.

הגהות הב"ח

(א) גמ' באמה כליא עורב. נ"ב לשון כלוי ומניעת העורבים מלישב וכן פי' הערוך אלא שכתב דבמקדש ראשון לא היה צריך כליא עורב ע"ש והתוס' בפרק ר' עקיבא כתבו דמוכח כאן שהיה במקדש ראשון כליא עורב:

גליון הש"ס גמ' דקדושתו קדושת עולם. עיין שבועות דף טז ע"ב תוס' ד"ה קדושתו:

כאן במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים הדר יתבי וקא מבעי להו כתיב °יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה הא חפצי שמים ישוו בה וכתיב °כל חפצים לא ישוו בה דאפילו חפצי שמים לא ישוו בה כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים אמרו ליה מאי בעית הכא אמר להו דאמר לי אבא זיל גבייהו דליברכוך אמרו ליה יהא רעוא דתזרע ולא תחצד תעייל ולא תיפוק תיפוק ולא תעייל ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזך לבלבל פתורך ולא תחזי שתא חדתא כי אתא לגבי אבוה א"ל לא מבעיא דברוכי לא בירכן אבל צעורי צערן א"ל מאי אמרו לך הכי והכי אמרו לי א"ל הנך כולהו ברכתא נינהו תזרע ולא תחצד תוליד בנים ולא ימותו תעייל ולא תיפוק תעייל כלתא ולא לימותו בנך דליפקון תיפוק ולא תעייל תוליד בנתא ולא ימותו גוברייהו וליהדרו לותיך ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזך דהאי עלמא אושפיזך והיא עלמא ביתא דכתיב °קרבם בתימו לעולם אל תקרי קרבם אלא קברם לבלבל פתורך בבני ובנתא ולא תיחזי שתא חדתא דלא תמות אנתך ולא תנסב אינתתא אחריתי ר' שמעון בן חלפתא אפטר מיניה דרב א"ל (*אבוה) זיל לגביה דליברכך א"ל יהא רעוא דלא תבייש ולא תתבייש *אתא גבי אבוה א"ל מאי אמר לך א"ל מילין בעלמא הוא דאמר לי א"ל ברכך ברכתא דברכן קודשא בריך הוא לישראל ותנא בה דכתיב °ואכלתם אכול ושבוע והללתם וגו' ולא יבושו עמי לעולם וידעתם כי בקרב ישראל אני וגו' ולא יבושו עמי לעולם: ועושה אשה תכשיטיה: ת"ר *אלו הן תכשיטי נשים כוחלת ופוקסת ומעבירה (*סרק) על פניה ואיכא דאמרי מעברת [א] סרק על פניה של מטה דביתהו דרב חסדא מקשטא באנפי כלתה יתיב רב הונא בר חיננא קמיה דרב חסדא ויתיב וקאמר לא שנו אלא ילדה אבל זקנה לא א"ל האלהים אפילו אמך ואפילו אימא דאימך ואפילו עומדת על קברה דאמרי אינשי בת שיתין כבת שית לקל טבלא רהטא: ר' יהודה אומר לא תסוד: תניא רבי יהודה אומר *אשה לא תסוד (א) מפני שניוול הוא לה ומודה ר' יהודה בסיד שיכולה לקפלו במועד שטופלתו במועד שאע"פ שמצירה היא עכשיו שמחה היא לאחר זמן ומי אית ליה לרבי יהודה האי סברא והתנן *רבי יהודה אומר נפרעין מהן מפני שמצר אמרו לו אע"פ שמצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן אמר רב נחמן בר יצחק הנח להלכות מועד דכולהו מצר עכשיו ושמח לאחר זמן נינהו רבינא אמר כותי לענין פרעון לעולם מצר *אמר רב יהודה בנות ישראל שהגיעו לפירקן ולא הגיעו לשנים עניות טופלות אותן בסיד עשירות טופלות אותן בסולת בנות מלכים בשמן המור שנאמר °ששה חדשים בשמן המור *מאי שמן המור רב הונא בר חייא אמר סטכת *) רב ירמיה בר אמי אמר שמן זית שלא הביא שליש תניא רבי יהודה אומר אנפיקינון שמן זית שלא הביא שליש ולמה סכין אותו שמשיר את השער ומעדן את הבשר *רב ביבי הוה ליה ברתא טפלה אבר אבר שקל בה ד' מאה זוזי הוה ההוא כותי בשבבותיה דה"ל ברתא טפלה בחד זמנא ומתה אמר קטלא ביבי לברתי אמר רב נחמן רב ביבי דשתי שיכרא בעיין בנתיה טפלא אנן דלא שתינן שיכרא לא בעיין בנתין טפלא:

ההדיוט

רש"י

ובמצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים. אל תפלס אלא מצוה שבא לידך בין גדולה בין קטנה עשה: וכל חפציך לא ישוו בה. שתבטל כל חפציך בשביל שתעסוק בתורה: חפצי שמים ישוו בה. כלומר שאם יש לך לעסוק במצוה תבטל תלמוד תורה ועסוק במצוה: דאפילו חפצי שמים לא. דמבטל מצוה ועוסק בתלמוד תורה: תעייל ולא תיפוק תיפוק ולא תעייל. משמע ליה בסחורה תעייל ולא תיפוק שתביא סחורה ולא תמכרנה תיפוק ולא תעייל שתוציא בסחורה במקום אחר ולא תביאנה: תעייל כלתא. שדרך כלתא הולכת אצל הבעל: ולא תיפוק. דלא לימות בנך דהדרי נפקי מינך והדרי לבי נשייהו: שתא חדתא. זו שנה ראשונה של נישואין דכתיב כי יקח איש אשה חדשה לא יצא וגו' (דברים כד): ליחרב ביתך. בית קברתך דלא תמות אלא תחיה לאורך ימים: לא תבוש ולא תתבייש. לא תיבוש אחריני כדי שלא תתבייש שלא תבא לידי כך פן תתבייש: ותנא בה. ושנה בה לא יבושו עמי לעולם והיינו לא תבייש ולא תתבייש: כוחלת. נותנת כחול בין עיניה כדי שדומות נאים: פוקסת. מחלקת שערה לכאן ולכאן*: ומעברת סרק על פניה. סם אחד כדי שתראה אדומה: סכין על פניה של מטה. כדי להעביר שער של מטה: היתה מקשטא. כי הני קשוטין כדאמר הכא: באנפי כלתה. שהיתה כל כך זקינה שהיתה לה כלה שהיא אשת בנה: לא שנו. הא דאמר עושה אשה תכשיטיה: אלא ילדה. בחורה שדרכה בכך ולהכי הוי לה שמחה במועד: אבל זקינה לא. והיכי עבדא אמך הכי דמיקשטא הא הויא זקינה: ואפילו עומדת על פתח קברה. צריכה להתקשט: לקל טבלא רהטא. פירוש קשקוש הזוג ר"ל מיני זמר בהילולא וכי היכי דרהטא ילדה בת שית לקל הילולא הכי עבדא (ב) בת שיתין והכי נמי מיקשטא: שניוול הוא לה. שגנאי הוא לה וניוול בסיד ומצטערת בסיד: שיכולה לקפלו במועד. אע"פ שהיא מנוולת בסיד: שמחה היא לאחר זמן. במועד לסוף המועד לאחר שקפלתו את הסיד שטפלה לפי שמשיר את השער ומעדן את הבשר והואיל דהאי סיד משמחתה לאחר זמן להכי שרי לה לטופלו במועד אע"פ שהיא מצירה עכשיו: ומי אית ליה לרבי יהודה האי סברא. אע"ג שהיא מצירה עכשיו שמחה וכו': נפרעים מהם. מהכותים ביום חגם מפני שהוא מצער דכל אדם שפורע מיצר אבל לא משלמים להם ממון ביום חגם לפי שמשמחם ביום חגם ומודה לע"ז כדפי' במס' ע"ז: שמח הוא לאחר זמן. שפרע לו ואמאי נפרע מהן אבל לרבי יהודה לא אית ליה האי סברא דמשום שמיצר עכשיו שרי והיכי אית ליה האי סברא גבי טפול אע"ג שהיא מצירה עכשיו שמחה היא לאחר זמן: הנח להלכות מועד. להכי א"ר יהודה הכא דשרי אע"פ שהיא מצירה כו': דכולהו הלכות מועד. דשרי משום האי טעמא נמי שרו כגון אפיה ובישול דמצער השתא כשהוא אופה ומבשל ולהכי שרי דשמח הוא כשהוא אוכל אפייתו ובישולו בי"ט: כותי לעולם מיצר. שפורע ולהכי לא אית ליה לר' יהודה התם אע"פ שמיצר שמח וכו' אבל לעיל גבי טפול אית ליה לר' יהודה אע"פ שמצירה עכשיו שמחה לאחר זמן: שהגיעו לפירקן. לשיער: ולא הגיעו לשנים. שאינן בנות י"ב שנה ויום אחד שעדיין אינו דין שיהא להן שער ובושות על כך: עניות טופלות. השיער בסיד ומשירות אותן: אנפיקינון. היינו אנפיקינון דקתני התם במנחות (דף פה:) אנפיקינון לא יביא היינו אותו שמן שעושין מזיתים: שלא הביאו שליש. שלא בישלו שליש: ולמה סכין אותו. אבל הכי קא מהדר דקאמר טופלין כו': ושקל בה ארבע מאה זוזי. שנתייפת ונטל מבעלה כך: טפלה כולה בחד זימנא. דסבר למיעבד כרב ביבי ומתה: בעיין בנתין טפלא. דסבר מגדל השער ומעבה את הבשר:

תופר

תוספות

כאן במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים. עשיית מצוה עדיף שהרי מפסיקין אפילו לר"ש בן יוחי לעושה סוכה ולולב כדאי' בירושלמי* אבל בהפסקה דתפלה *וק"ש אין מפסיקין לר"ש בן יוחי (ג) א) ובירושלמי זה שננו וזה שננו ואין מפסיקין שננו מפני שננו:

פוקסת. פי' בקונטרס מתקנת שער שלא יתפזר וקשה דבפרק המצניע (שבת דף צד: ושם) אמר (ד) דמתחייב בשבת משום טוה ועוד דסורקת ה"ל למיתני כמו גבי נזיר (נזיר מב.) ובפ' קמא דכתובות (דף ד: ושם) *פירש בקונטרס קליעת שער וקשיא דבפרק המצניע שונה גודלת ופוקסת ואין לפרש מעברת סרק על פניה דהכא תני תרווייהו וגם בפ' *קמא דכתובות ויש לפרש דמתקנת שערה בידיה חוץ לצעיף וריב"א מפרש שעושה חוטין של בצק (ה) [דקין] על פניה להאדים הבשר והיינו טוייה והאי דקורא ליה בירושלמי צובע שהוא מאדים הבשר ובנין נמי שייך בתיקון האשה כמאי דמפורש סוף המצניע (שבת דף צה.) משום בונה ומייתי קרא דויבן את הצלע: סטכת. בפרק כל הקרבנות (מנחות דף פו.) מפרש דשמן המור הוא סטכת ובפ' קמא דמגילה (דף יג.) מאי שמן המור רב הונא אמר רבי חייא סטכת:

ההדיוט

עין משפט נר מצוה

[פ"ק דשבת סוף הלכה ג]

פו א ב מיי' פ"ו מהל' יום טוב הלכה כ סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקמו סעיף ה:

פז ג מיי' פ"ח מהלכות ע"ז הלכה א סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמח סעיף א:

נ"ל מפרש בגמ' דפוקסת היינו פירכוס ושם י. פי' בקונט' דפירכוס היינו קליעת שער ע"ש תוס' ד: ד"ה פוקסת

[נ"ל שנ']

רש"א

מסורת הש"ס

כן פי' הערוך ערך פקס ועיין פי' רש"י שבת סד: ד"ה ולא תפקוס ובתוס' הפירוש שבת שם לד: ד"ה ובן הפוקסת

[נ"ל לבריה כ"ה בע"י]

[בי']

[נ"ל שרק עי' רש"י ובן ג"י הערוך]

ע"ז ו:

שם ג.

שבת פ: ע"ש פסחי' מג. ע"ש

מגילה יג. מנחות פו. ע"ש

*) [עי' רש"י מנחות פו. ד"ה סטכת]

רבינו חננאל

אבל מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים אורח חיים פן תפלס. תוב כתיב יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה הא חפצי שמים ישוו בה במצוה (שאפשר) [שאי אפשר] לעשותה ע"י אחרים. כל חפצים לא ישוו בה במצוה (שאי אפשר) [שאפשר] לעשות' ע"י אחרים אמר להו אבא שדרני לגביכו דתתברכון יתי אמרו ליה תהא רעוא דתזרע ולא תחצד פי' דתוליד בנים ולא תקברם תעייל ולא תיפוק תעייל כלתך לביתך ולא תוציאם תיפוק ולא תעייל תוציא בנות לבית בעליהן ולא ימותו בעליהן וישובו אליך ליחרב ביתך וליתוב אושפיזך. פי' יהיה ביתך חרבה והוא מקום קברך שאתה עתיד להקבר בו כי הוא מקום של אדם. כלומר תאריך ימים בעולם הזה הנקרא אושפיזא. וישאר מקום קברך חרב הנקרא ביתך שנאמר קרבם בתימו לעולם. ליבלבל פתורך. כלומר יהיו לך בנים הרבה ויבלבלו שלחנך ולא תיחזי שתא חדתא דלא תימות אתתך ותיתב אחריתי א"ל ר' לבריה זיל לגביה ר"ש בן חלפתא דליברכך אזל לגביה א"ל תהא רעוא דלא תיבוש ולא תתבייש. א"ל אבוה ברי ברכך ברכתא דברכינהו הקדוש ב"ה לישראל ותנא ביה שנא' ואכלתם אכול ושבוע וגו': ועושה תכשיטיה במועד: ת"ר אלו הן תכשיטי נשים גודלת כוחלת פוקסת *) נוטלת שערה וציפרניה ומעברת שרק על פניה איכא דאמרי מעברת סכין על פניה של מטה. דביתהו דרב חסדא הוה מתקשטא באנפי כלותיה כו'. ואפי' עומדת על פתח קברה דאמרי אינשי בת שיתין כבת שית לקל טבלא רהטא. ר"י אומר לא תסוד כו'. תניא ר' יהודה אומר אשה לא תסוד במועד מפני שניוול הוא לה אם היא תשאר בסיד. ומודה בסיד שיכולה לקפלו במועד שטופלתו במועד ואע"פ שמצירה עכשיו שמחה היא לאחר זמן. ומי אית ליה לר' יהודה האי סברא והתנן במס' ע"ז ר' יהודה אומר נפרעין מהן מפני שהוא מיצר כו'. ופירק רב נחמן בר יצחק הנח להלכות מועד דכולהו אע"פ שמצירות עכשיו שמחות לאחר זמן. אמר רב יהודה אמר רב בנות ישראל שהגיעו לפירקן ולא הגיעו לשנים עניות טופלות אותן בסיד עשירות בסולת בנות מלכים בשמן המור והוא סטכת איכא דאמרי שמן זית שלא הביא שליש. תניא אפיקינן שמן זית שלא הביא שליש ס[כין אותו] שמשיר

*) כ"ה נוסחת הברייתא בירושלמי כאן הלכה ז':

הגהות הב"ח

(א) גמ' אשה לא תסוד במועד מפני שניוול כו' מפני שמיצר הוא אמרו לו אע"פ שמיצר הוא עכשיו שמח:

(ב) רש"י ד"ה לקל טבלא כו' הכי עבדא לרהוט בת שיתין: (ג) תוס' ד"ה כאן כו' בן יוחי כ' ירושלמי זה שננו: (ד) ד"ה פוקסת כו' דבפרק המצניע אמר דפוקסת מתחייבת בשבת: (ה) בא"ד חוטין של בצק והוא תקון על פניה:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כאן במצוה וכו' וק"ש אין מפסיקין. לכאורה איתא בשבת דף יא ע"א דלק"ש מפסיקין וצ"ע:

הגהות הגר"א

[א] גמ' וא"ד מעברת סכין ע"ש של מטה כצ"ל. (וכ"ה ברש"י ורי"ף ורא"ש ומרדכי):

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה כאן במצוה שאי אפשר וכו' ובירושלמי זה שננו וכו'. הוא מלשון ושננתם כמ"ש מהרש"א. ובכן הוא בלשון ירושלמי כצ"ל זה שינון וזה שינון:

ההדיוט תופר כדרכו: היכי דמי הדיוט אמרי דבי רבי ינאי כל שאינו יכול להוציא מלא מחט בבת אחת רבי יוסי בר חנינא אמר כל שאינו יכול לכוין אימרא בחפת חלוקו: והאומן מכליב: מאי מכליב רבי יוחנן אמר מפסיע רבה בר שמואל אמר שיני כלבתא: מסרגין את המטות: מאי מסרגין ומאי ממתחין כי אתא רב דימי אמר פליגי בה ר' חייא בר אבא ור' אסי ותרוייהו משמיה דחזקיה ור' יוחנן חד אמר מסרגין שתי וערב וממתחין שתי בלא ערב וחד אמר מסרגין שתי בלא ערב וממתחין שאם היה רפוי ממתחו איני והא תני רב תחליפא בר שאול ושוין שאין מפשילין חבלים לכתחלה בשלמא למאן דאמר מסרגין שתי וערב וממתחין שתי בלא ערב היינו דקתני רב תחליפא בר שאול [א]ושוין שאין מפשילין חבלים לכתחלה אלא למאן דאמר מסרגין שתי בלא ערב ממתחין שאם היה רפוי היה ממתחו השתא שתי וערב אמרת לא חבלים לכתחלה מיבעיא קשיא א"ל רב נחמן בר יצחק לרבי חייא בר אבין מי איכא למאן דאמר מסרגין שתי בלא ערב והתנן *רבי מאיר אומר המטה משיסרוג בה שלשה בתים אלא כי אתא רבין אמר במסרגין כולי עלמא לא פליגי דשתי וערב אלא כי פליגי בממתחין מר סבר ממתחין שתי בלא ערב ומר סבר שאם היה רפוי ממתחו מיתיבי מסרגין את המטה ואין צריך לומר שממתחין דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר ממתחין אבל לא מסרגין וי"א אין ממתחין כל עיקר בשלמא למאן דאמר ממתחין שתי בלא ערב היינו דאתו יש אומרים לאיפלוגי אלא למאן דאמר שאם היה רפוי ממתחו ליש אומרים ממתחו נמי לא אין כיון דאפשר לממלייה במאני לא טרחינן: **מתני'** [ב]מעמידין תנור וכירים [ג]וריחים במועד ר' יהודה אומר אין מכבשין את הריחים בתחילה: **גמ'** מאי מכבשין רב יהודה אמר מנקר ריחיא רב יחיאל אמר בת עינא מיתיבי מעמידין תנור וכירים במועד ובלבד שלא יגמור מלאכתן דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אף יגמור רבי יהודה אומר משמו מעמידין את החדשה ומכבשין את הישנה ויש אומרים אין מכבשין כל עיקר בשלמא למאן דאמר מכבשין מנקר ריחיא היינו דמשכחת לה בישנה אלא למאן דאמר בת עינא ישנה בת עינא למה לה כגון דקא בעי לארווחי טפי פורתא רב הונא שמעיה להההוא גברא דקא מנקר ריחיא בחולא דמועדא אמר מאן האי *איתחיל גופיה דקא מחיל חולא דמועדא סבר לה כיש אומרים דרש רב חמא [ד]נוקרין ריחים במועד משום (א) רבי מאיר אמר אפילו סוס שרוכב עליו וחמור שרוכב עליו [ה](*ומותר) ליטול צפרנים בחולו של מועד אבל

רש"י

תופר כדרכו. בחולו של מועד: היכי דמי הדיוט. שאינו אומן שתופר כדרכו: מלא מחט בבת אחת. שאינו יכול ללקוט כימי התפירה של חלוק כדי לתפור כשהוא תופר תוחב תחיבות הרבה כמלא אורך המחט ואח"כ מושכה מן הבגד וגמלאו תפירות הרבה במשיכה אחת והיודע לעשות כן אומן הוא: שאינו יכול לכוין אימרא בחפת חלוקו. שאינו יודע לתחוב אותו בגד עב שעושין ממנו אימרא בחפת חלוקו אלא שבמקום אחד מקצרו ובמקום אחד מרחיבו: האומן. החייט מכליב: מפסיע. שאינו תופר ביושר אלא מפזר התפירה ולהכי קרי מכליב שדומין תחובי המחט לשיני הכלב רחוקות זו מזו כשיני הכלב: כלבתא. שאינו תופר כדרכו (ב) תוחב זה בסמוך זה אלא שתוחב המחט פעם אחת למעלה ופעם אחת למטה ולהכי קרי ליה כלבתא דהכי קיימי שיני הכלב שן אחד גבוה מחבירו: מסרגין שתי וערב. שאורגין מטה של חבלים בשתי וערב: שתי בלא ערב. שמותח השתי ואינו אורג בה הערב: שאם היה רפוי. זה שנארג ימים רבים והיו החבלים רפויין ותלוין למטה שאינן מתוחין ממתחן: ושוין. רבי מאיר ור' יוסי: שאין מפשילין חבלים לכתחלה. שאין גודלים חבלים לכתחלה: המטה. לעולם אינה מקבלת טומאה עד שיסרג בה ג' בתי נירין שהשתי כבר מתוח ואורג בה שלשה בתי נירין דערב אלמא למסרגין קרי שתי וערב: היינו דאתו יש אומרים לאפלוגי. דאפילו שתי בלא ערב לא מצי: ממתח נמי לא. בתמיה אתו יש אומרים למיסר נמי מתוחי ואמאי הא לא קעביד מלאכה ואי לא עביד הכי לא מצי למיזגא עלה: אין. ודאי אתו יש אומרים למיסר נמי מתוחי משום דהואיל ואפשר למלייה למטה במאני עד לעיל והדר מצי למירמא עלייהו כרים וכסתות למיזגא עלייהו: לא טרחינן. דהוי טורח דלא צריך: **מתני'** מעמידין תנור וכירים. שעושין אותם לכתחלה כדאמרינן לקמן תנור תוכו חלול מקום שפיתת (ג) שתי קדירות כירה מקום שפיתת קדירה אחת: מכבשין. א) בגמ' מפרש: **גמ'** מנקר ריחיא. שכשהיא ישנה וחלקה ואין החטין יכולין לפרך מנקרין אותה חותכין אותה כדי שלא יהא שוה כדי שיפרכו החטין תחתיה: בת עינא. נקב שעושין באמצע הריחים שהתבואה נופלת לתוכה: היינו דמשכחת לה בישנה. לפי שהישנה צריכה לכך שכבר היא חלקה לפי שתדיר היא טוחנת: אלא למאן דאמר. דמכבשין היינו בת עינא ישנה בת עינא למה והלא כבר אית לה בת עינא שכבר היא ישנה מלטחון ואי לא הוי לה בת עינא לא מצי למיטחן: כגון דבעי לארווחי. האי בת עינא טפי וכי האי גוונא משכחת לה בישנה: מנקר ריחיא. בישנה: איתחיל גופיה. יתחלל גופו: מותר ליטול. להן לפרנים כדרך הטוסין עכשיו לסוסים שלנו דאי לא עביד ליה הכי הוה ליה לצערא ולא מצי אזיל: אבל

תוספות

ההדיוט תופר כדרכו. נראה דוקא לצורך המועד אבל בחנם למה יתירו אפילו על ידי שינוי מיהו לא איירי בדבר האבד דהיכא דאיכא דבר האבד קיימא לן כר' יוסי דאין מצריך שינוי בדבר האבד והיכא דבגדיו או מנעליו מקורעין ואם יניח אותן עד לאחר מועד יתקלקלו ראיתי רבותי שאין מקילין כלל להתיר אפילו על ידי נכרי כדאמרינן לקמן (דף יב.) כל שאינו עושה אינו אומר לנכרי ועושה ושמא לא היו חושבים אותו דבר האבד או שמא אין כל דבר האבד מותר בלא שינוי דבפ' מקום שנהגו (פסחים דף נה:) משמע דוקא עולי רגלים מתקנין מנעלים במועד*:

במסרגין כולי עלמא לא פליגי דשתי וערב. תימה היאך מותר לעשות מלאכה כי האי בלא שינוי: **ממתחין** נמי לא. בלאו הכי נמי נראה דמצי לאקשויי היכי קאמר ר' יוסי שאם היה רפוי ממתחו אבל לא מסרגין שתי וערב הא אפילו בשתי בלא ערב אסור:

כיון דאפשר למלויי במאני. משמע דאין מותר אלא לצורך המועד:

ה"ג **רבי** יהודה אומר אין מכבשין את הריחים בתחילה. ובחדשה קאמר דהא בגמרא מתיר ישנה ואין נראה לומר דבגמ' דמתיר ישנה משום ר' אליעזר קאמר והא משמיה דידיה כי למה נדחוק לעשות מחלוקת חנם ועוד דלכתחילה משמע חדשה ואם תאמר כבוש מאן דכר שמיה י"ל תנא קמא אמר מעמידין ובחדשה קאמר ומשמע אפילו כבוש ור' יהודה אוסר בכבוש ואית דגרים ר' יהודה אומר מכבשין את הריחים ולא גרס לכתחילה והיא היא אבל עתה קשיא יותר כבוש מאן דכר שמיה תנא קמא נמי שרי יש לומר דת"ק שרי העמדה בעלמא שאין זה בנין גמור (ד) וה"ה דאסר כבוש בין בחדשה בין בישנה ור' יהודה שרי כבוש בישנה וגירסא ראשונה נראה לרבי ומעמידין נראה דוקא העמדה דתנור אין זה בנין בתחילה אלא הוא עשוי כבר אבל אינו מחובר בקרקע וצריך לחברו ולטפלו בארץ כדמפרש בפרק כל הכלים (שבת דף קכה.) אי נמי כי ההוא דפ' המביא כדי יין (ביצה לד.) גבי תנור דבי"ט אין סכין אותו ואין טשין אותו במטלית וכו' הכא במועד שרי ולקמן במתניתין נמי קאמר ושוין שאין גודלים תנור בתחילה ובירושלמי תני ר' חלפתא ובלבד שלא יגלחנו בתחילה ופירש בתוספ' דלא ידע מהו גילוח ול"נ דגרסינן שלא יגדלנו: **סוס** שרוכב עליו. פי' בתוספתא לצורך המועד משמע שאסור לרכוב בחנם: למיסקל

רבינו חננאל

שמשיר את השיער ומערן את הבשר: ההדיוט תופר כדרכו בתלמו"ד א"י מפור"ש לפיכ"ך כתבנ"ו והנחנ"ו ז"ה. דבי ר' ינאי אמרי כדרכו ממלא את המחט. מכליב אחת אחת ר' יוחנן א' כדרכו (אצי') אחת אחת. מכליב. מפסיע. כלומר מדלג. מתני' מסייע לר' יוחנן הרצענין מכלבין במועד אין תימר חדא חדא היינו אורחייהו כך היא אומנותן *) של מפסע. ר' יוסי ב"ר חנינא אומר המזווג את האמריות **) זהו אומן וכל מי שאינו מזווג אינו אומן א"ר סימון הדיוט תופר כיסין כיסין. מסרגין את המטות. ר' יוסי אומר ממתחין. ר' חייא בר אבא ור' אמי פליגי תרווייהו משום דחזקיה ור' יוחנן (אמרו) חד אמר מסרגין כגון אריגה שתי וערב ממתחין שתי בלא ערב. וחד אמר מסרגין שתי בלא ערב. ממתחין שאם היה רפוי ממתחו. איני והתני ר' חלפתא בן שאול ושוין פי' ת"ק ור' יוסי שאין מפשילין חבלים לכתחלה. ומתמה רב נחמן בר יצחק מי איכא מ"ד מסרגין שתי בלא ערב. והתנן ר"מ אומר המטה משיסרוג בה שלשה בתים ומי אפשר לעשות בית בלא שתי וערב אלא כ"ע מסרגין שתי וערב כי פליגי בממתחין. ולא איפשיט לן בהדיא האי מיתוח מה הוא אי שתי בלא ערב. או אם היה רפוי ממתחו. אפשר למימליא במני. אפשר למלאות רפיון חבלי המטה בכסתות הרבה: [מתני'] מעמידין תנור וכירים במועד ר"י אומר אין מכבשין את הריחים במועד בתחלה. מאי מכבשין. רב יהודה אמר מנקר ריחיא פי' כיון שיעמדו הריחים מלטחון מנקרין בהן נקרין קטנים כמין חידודין כדי לטחון במהרה רב יחיאל אמר בת עינא. ומקשינן עליה דרב יחיאל ומפרק כגון דנקרה ובעי לארווחי ביה טפי רב הונא שמע לההוא גברא דהוה מנקר ריחיא בחולו של מועד אמר מאן האי דמחיל י"ט ליתחיל גופיה. ורב הונא סבר לה כי"א דאמרו אין מכבשין כל עיקר. דרש רב חמא נוקרין ריחים בחולו של מועד משום רבינו אמרו אפי' סוס שרוכב עליו וחמור

*) בירושלמי שם הגי' אלא כי אנן קיימין במפסיע. **) לפנינו בירושלמי איתא כל שהוא מזווג את האמריות זהו הדיוט ופשוט דטס"ס וצ"ל כגי' רבינו ז"ל.

עין משפט נר מצוה

פח א טוש"ע א"ח סי' תקמא סעיף ג:

פט ב מיי' פ"ח מהלכות י"ט הלכה יג טוש"ע שם סי' תקמ סעיף ז:

צ ג ד מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ח:

צא ה מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סי' תקלו סעיף א:

[וע"ש בפסחים תוס' ד"ה עולי רגלים]

מסורת הש"ס

כלים פט"ז מ"א

עירובין קד.

[ג"ל מותר]

הגהות הב"ח

(א) גמ' נוקרין ריחים במועד משום רבינו אמרו (אפילו) תז"מ ונ"ב בס"א ל"ג ליה. עוד נ"ב ונראה דרבינו הוא רב ועי' במ"ש פ' לולב הגזול דף לג ע"א אפרש"י רבינו רבי שם האלכתי על זה: (ב) רש"י ד"ה כלבתא כו' כדרכו לתחוב זה: (ג) ד"ה מעמידין כו' מקום שפיתת קדירה אחת כירה מקום שפיתת שתי קדירות. נ"ב כ"ה ברש"פ כירה: (ד) תוס' ד"ה ה"ג ר"י כו' שאין זה בנין גמור אבל בנין בתחילה אסור וה"ה דאסור כבוש:

גליון הש"ס

מתני' מעמידין תנור וכירים וריחים כנ"ל:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה מכבשין בגמ' מפרש. נ"ב עי' נדה כו ע"ב בתוס' ד"ה בכלוגתא וכו' ועיין ודו"ק: (מו"ק)

עין משפט
נר מצוה

צב א מיי' פ"ח מהל' י"ט הלכה טו סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקמ סעיף ח:

צג ב מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תקלו ס"ב:

צד ג טוש"ע א"ח סי' תקמ סעיף ס:

צה ד מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ז:

צו ה מיי' שם הלכה טו טוש"ע א"ח סי' תקלט סעיף ג:

צז ו מיי' שם הלכה יד טוש"ע א"ח סי' תקמא סעיף ג: [ו מיי' שם טוש"ע שם]:

צח ז מיי' פ"ח הלכה יב שם ופ"ב מהל' זכיה ומתנה מהל' ד עד הלכה ט טוש"ע א"ח סי' תקלז סעיף ט וטור ש"ע ח"מ סי' רעה סעיף יז יח יט כ:

צט ח טוש"ע א"ח שם סעיף י:

ק ט טוש"ע שם ס"ח:

קא י טוש"ע שם סעיף יא:

קב כ טוש"ע שם סי' תקלג סעיף ג:

קג ל מ נ מיי' פ"ז שם הלכה כב טוש"ע שם סי' תקלט סעיף א:

רבינו חננאל

וחמור שרוכב עליו מותר ליטול צפרניו. אבל חמור הטוחן בריחים לא ר' יהודה שרא ליטול צפרנים של חמור הטוחן בריחים ולאוקמי ריחיא ולמבני ריחיא ולמיבני אמת הריחים ולמיבני אוריא פי' אוריות סוסים רבא שרא לסרוקי סוסיא ולמיבני אקרפיטיא ואיצטבא. רבא שרא למשקל דמא תניא נמי הכי מקיזין דם לבהמה. ואין מונעין רפואה לבהמה בחולו של מועד. רבא שרא לכסכוסי קירמי. ופירשו הגאונים *) תרטיב ר' אמתענה ותליינא אמר רב חסדא קיטורא בידא אסור מעשה אומן הוא במס' יו"ט פ"ב (דף כג) אמר רבא מאן דתקיל תיקלא **) פי' אולח ונה אל ארץ ונעל הא מועתר אל אי שקיל ויהיב מוליא במוליא ונצא בנצא העפר הרך נותן ברך והקשה בקשה אדעתא דבי דרי עביד ושרי פי' מוליא בנצא הרך בקשה אדעתא דארעא ואסיר. וכן מאן דזכי זכיא. פי' מסקל ומנקה הקרקע שקיל רברבי פי' העצים הגדולים נוטל ומניח הקיסמין קטנים אדעתא דציבי ושרי שקיל רברבי וזוטרי אדעתא דארעא עביד ואסיר. וכן מאן דפתח מיא בארעיה דעיילי מהאי גיסא ודנפקי מהאי גיסא אדעתא למיצד כוורי הוא ושרי מחד גיסא אסיר. וכן מאן דפשח דיקלא מחד גיסא אדעתא דחיותא שרי מהאי גיסא ומהאי גיסא אדעתא דדיקלא ואסיר והני תוחלני שרי למגזרינהו מייצינהו אסור. בחגיגה בפרק אין דורשין אומר שם משל אי משכחת תוחלא אכול כו' והם התמרים הרכים הנקראים בטיית שודאך רטב והדקל אשר בו אלו התמרים עליו דיבר בכאן והתיר לחותכם מן הדקל ולא התיר לדורכן בנרתק שלהן לעשותן כמו אלו הנקראים בטיית אל לוג. ורב פפא התיר את זאת מפני שמתליען. רב פפא אמר כיון דמתלען כפרקמטיא האבד דמי ושרי. ואמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור. א"ר אמי בר אבין ובדבר האבד מותר. רבינא הוה ליה עיסקא דהוה מזדבנא בשיתא אלפי שהייה לבתר מועדא וזבניה בי"ב אלפי. רבינא הוה מסיק זוזי בבני אקרא דשנואתא אתא לקמיה דרב אשי א"ל כיון דהאידנא משכחת להו וביומי אחריתי לא משכחת להו

*) לפי הנראה הוראת הדברים בלה"ק שרא לרטוב גרכי הבית כדי לנקותם. **) הוראת הדברים בלה"ק ענינו דקירס. ופי' דקר את פני הארץ כי יעשה עפר.

למישקל טופרי. פירש (ה) בתוספתא דה"ה לדידן שמותר לתקן ברזלים דקרקע קשה ומתקלקל ומשום שאין ברזלים בימי חכמים שאין צריך רק למשקל טופריה שהיה הקרקע מטונכת כמו ברוסי"א היה אסור: **איצטבא** ואקרופיטא. עניני ספסל וקלא הם חלוקים כדאמרינן בריש פרק עשרה יוחסין (קדושין דף ע.) ליתיב מר אקרופיטא אמר ליה מי סני ספסל כדאמרי רבנן או איצטבא כדאמרי אינשי:

ואין מונעין רפואה מבהמה. (ו) דברפואה דבהמה שיש בה מלאכה איירי אבל רפואה שאין בה איסור מלאכה רק גזירה משום שחיקת סממנין אפילו בשבת איכא מאן דשרי והלכה כמאן דשרי כדאי' בפ' במה בהמה (שבת דף נג:) דרש רבא הלכה כרבי יאשיה דלית ליה גזירה משום שחיקת סממנין ברפואה דבהמה פי' דלסרוקי סוסיא שפירש בקונטרס אוסטלי"ר בלעז °אין נראה לי דהא קי"ל דבין קירוד ובין קירצוף שרי (ז) כדאי' סוף פרק שני דביצה (דף כג.) לר' שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר וקיימא לן כוותיה אלא ענין אחר הוא:

כסכוסי. פי' בקונטרס אכפיי"ר בלע"ז ויש מפרשים ליקיי"ר ולשון כסכוס משמע כן כדאי' פ' תולין (שבת דף קמא. ושם) מכסכסו מבפנים ואין מכסכסו מבחוץ גבי טיט: **קיטורי** בירי. גרסינן ברי"ש ולא בידי בדלי"ת (ח) והוי מענין בירית טהורה בפ' במה אשה יוצאה (שם דף סג.) (ובפרק חזקת הבתים) (ב"ב דף נד):

מוליא במוליא וגלא בגלא אדעתא (ט) דבי דרי שקל מוליא ושדי בגלא אדעתא דארעא. [א] וכן גרס רבינו גרשון ורב אלפס גרס בהפך מוליא במוליא וגלא בגלא אדעתא דארעא מוליא בגלא אדעתא דבי דרי משמע שיותר קרקע שוה צריך לחרוש מלידוש ואיפכא מסתברא טפי דלדידן צריך קרקע שוה לידוש יותר מלחרוש ושמא לפי שהיו דשין במוריגין אין צריך קרקע שוה ויש מפרשים כדי לעשות דיר של בהמה*):

פרקמטיא כל שהוא. פי' רבינו יצחק בתשובתו כי רבינו יעקב לא היה חושב הלואת רבית פרקמטיא והא דאמר רבינא הוה מסיק זוזי בבני אקרא דשנואתא משמע דחשיב פרקמטיא ולא שרי אלא משום דבר האבד היה אומר רבינו יעקב דסחורת יין היתה כדאמרינן באיזהו נשך (ב"מ עג:) רבינא הוה יהיב זוזי לבני אקרא דשנואתא ושפכי ליה טפי כופייתא אבל הלואה דשולחנות בקביעות וחילוף נראה (י) דחשיב פרקמטיא:

ובדבר האבד מותר. פירוש בדבר שאם לא ימכרנה עתה שמא לא ימכרנה יפה פעם אחרת ויפסיד מן הקרן אבל אם לא יפסיד מן הקרן אלא שלא ירויח כל כך אין זה חשוב דבר האבד וכל שכן לקנות סחורה שמא תהיה יותר ביוקר אחר המועד אבל לקנות יין כשר בתוך המועד מותר והר"ר יוסף פירש דיש לאסור דאף על פי שלא ימלא בזול הרי ימלא ביוקר ואין זה דבר האבד:

*) [ועי' תוס' ב"ב נד: ד"ה מוליא]

אבל חמרא דריחיא לא °רב יהודה שרי למישקל טופריה לחמרא דריחיא ולאוקומי ריחיא ולמיבני ריחיא ולמיבני אמת ריחיא ולמיבני אוריא (*רבא) שרא °לסרוקי סוסיא °ולמיבני אקרפיטא °ולמיבני איצטבא רבא שרא למישקל דמא לבהמה בחולא דמועדא א"ל אביי תניא דמסייע לך °מקיזין דם לבהמה ואין מונעין רפואה לבהמה בחולו של מועד רבא °שרא לכסכוסי קירמי מ"ט מעשה הדיוט הוא אמר רב יצחק בר אמי אמר רב חסדא *קיטורי *בירי [ו] אסיר מ"ט מעשה אומן הוא אמר רבא *°מאן דמתקיל (א) ארעא אדעתא דבי דרי שרי אדעתא דארעא אסיר היכי דמי מוליא *במוליא ונצא בנצא (ב) אדעתא דבי דרי שקל מוליא ושדא בנצא אדעתא דארעא ואמר רבא °האי מאן דזכי זיכי אדעתא דציבי שרי אדעתא דארעא אסיר *היכי דמי שקיל רברבי ושביק זוטרי אדעתא דציבי שקל רברבי וזוטרי אדעתא דארעא ואמר רבא °האי מאן דפתח מיא לארעיה אדעתא דכוורי שרי אדעתא דארעא אסיר היכי דמי *פתח תרי בבי חד מעילאי וחד מתתאי אדעתא דכוורי פתח חד בבא אדעתא דארעא ואמר רבא °האי מאן דפשח דיקלא אדעתא דחיותא שרי אדעתא דדיקלא אסיר היכי דמי *שקיל כוליה מחד גיסא אדעתא דחיותא מהאי גיסא ומהאי גיסא אדעתא דדיקלא ואסיר ואמר רבא הני תמרי תוחלני מיגזרינהו שרי מייצינהו אסיר רב פפא אמר °כיון דמתלעי *כפרקמטיא האבד דמי ושרי ואמר רבא °פרקמטיא כל שהוא אסור א"ר יוסי בר אבין °ובדבר האבד מותר רבינא הוה ליה ההוא עיסקא דהוה מזדבן בשיתא אלפי שהייה לזבוניה בתר חולא דמועדא וזבניה בתריסר אלפי רבינא הוה מסיק זוזי בבני *אקרא דשנואתא אתא לקמיה דרב אשי א"ל מהו למיזל האידנא עלייהו א"ל °כיון דהאידנא הוא דמשכחת להו ביומי אחריני לא משכחת להו כפרקמטיא האבד דמי ושרי תניא נמי גבי ע"ז כי האי גוונא הולכין ליריד

אבל חמרא דריחיא. שכך עושין שהיו טוחנים אגב חמורים לא מצי למישקל להאי חמרא לפרניו דלא מצי למטחן במועד אלא לצורך מועד כדמפרש לקמן פרק מי שהפך (דף יב:) הלכך טחינה מועטת יכול לטחון בחמור ולא מרעי ליה גידול לפרניו: לאוקומי ריחיא. להעמיד להשים הריחים זו על גב זו: אמת ריחיא. העץ שהריחים בנוי עליו: ולמיבני אוריא. רפת בקר: לסרוקי סוסיא. להסריק סוסים במסרק של ברזל: למיבני אקורפיטא. מה שמשימין התבואה לתוכו לפני הסוסים שקורין מנייטור"ה בלע"ז: איצטבא. בנין אבנים: למישקל דמא. להקיז: לכסכוסי. גיהוץ שקורין קובילו"ר: קרמין. *בגדים: מעשה הדיוט. דמותר לעשותו בחולו של מועד דלאו מעשה אומן הוא: קיטורי בירי אסיר. למיעבד במועד שכך היו עושין שהיו נוטלין כלים חלוקין והיו מחליקין עליהן בית יד של חלוקיהם מעשה אומן הוא ואסור ל"א לכוין קמטין שאדם עושה בבית יד שממלאים אותה בקנה של שבלים חלקים ומקמטין פרונצי"א בלע"ז: דמתקיל תיקלא. שחופר משם האדמה לצורך הגורן לחבוט שם חטין לצורך המועד היינו אדעתא דבי דרי ושרי: אדעתא דארעא. שחופר שדהו לצורך זריעה אסור משום דדמי כחורש בי"ט: מוליא במוליא. שנוטל הקרקע ממקום גבוה ומניחו שם על גבי מקום גבוה היינו מוליא במוליא: או נצא בנצא. שחופר במקום נמוך ומניחו במקום נמוך דהיינו אדעתא דארעא ואסור דזה דרכו של חורש שדהו (ג) שאינו משגיח באיזה מקום שירד המחרישה בקרקע אפילו במקום נמוך חורש והיינו דומיא דחרישה ואסור: אבל שקל מוליא. שנוטל הקרקע ממקום גבוה: ושדא בנצא. במקום נמוך היינו אדעתא דבי דרי אדעתא דגורן שכך דרכו של גורן שמשוה הגרנות וזה נותר: דזכי זיכיא. שמכבד את הקרקע מעצים קטנים שעליה שנוטלם: אדעתא דציבי. אם ליקטן אדעתא דעצים להסיקן דנקט רברבי ושבק זוטרי: אדעתא דארעא. דלהכי ליקטן שרוצה לזרוע הקרקע שלוקט גדולים וקטנים אסור (ד): אדעתא דכוורי. שעושין המים שיוצאין מן הגומא של ביבר לחוץ אם לצורך שילאו המים וישתיירו הדגים מותר: כגון דפתח תרי בבי. אחד שבו נכנסין המים לגומא ונכנסין אף הדגים לגומא ואחד שהמים יוצאין חוץ לגומא והדגים נשתיירים בתוכה ולוקחים אותם שרי דהיינו אדעתא דכוורי: דארעא. דפתח חד בבא שבו נכנסים המים לגומא ואידך פתח שבו יוצאין המים לחוץ לא פתח: אדעתא דארעא. שכשהגומא מליאה מים יוצאין המים למעלה ומשקין כל השדה וכי האי גוונא אסור: דפשח דיקלא. שזומר הדקל מן הענפים שבו: אדעתא דחיותא. דראויין למאכל בהמה דנקט מן הענפים דמחד גיסא בין לחין בין יבשין לצורך מאכל בהמה היינו דחיותא ושרי: דנקיט מהאי גיסא. דדיקלא ומהאי גיסא ענפים יבישין שבו היינו אדעתא דדיקלא ואסור: הני תמרי תוחלני. תמרים שלא נתבשלו כל צרכן: מיגזרינהו. לאותכן לשנים ולאוכלן הכי בי"ט שרי דלצורך יום טוב קעביד: מיילינהו אסור. לכובשן במשוי ומוליא ליחה שבהן לחוץ היינו אסור שעל שיו אינן נתלעים אלא לעשות מהן לימוקים לאכלן בחול הוא מכוין ואסור לתקן ביום טוב מאכל דחול: כיון דמתלעי. אי לאו דמיילינהו: כדבר האבד. כלומר כסחורה שאדם יכול לעשותה במועד כדי שלא יפסיד בה אם לא עשאה הכי נמי מלי למיילינהו דאי לא עביד הכי מיתלעי ושרי: פרקמטיא כל שהוא. לעשות סחורה בחולו של מועד: ובדבר האבד מותר. שאם יש לו הפסד אם לא יעשנה לאותה סחורה מותר לעשותה אבל בהנס שלא להרויח אסור: הוה מסיק זוזי. שהיו חייבין לו מעות באותו מקום:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה מוליא במוליא כו' וכן גרס ר"ג ורב אלפס משמע שיותר קרקע שוה צריך להרוס כו' ושמא לפי שהיו דשין כו' וי"מ כדי לעשות דיר כו' ורש"י גריס בהיפך מוליא במוליא ונצא בנצא אדעתא דארעא מוליא בנצא אדעתא דבי דרי כצ"ל:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבא מאן דמתקיל תיקלא אדעתא. נ"ב כן היא גירסת רש"י ונימוקי יוסף ופירוש מסקל השדה: (ב) שם ונצא בנצא אדעתא דארעא שקל מוליא ושדא בנצא אדעתא דבי דרי כו' כצ"ל: (ג) רש"י ד"ה או נצא כו' שאינו משגיח באיזה מקום. נ"ב פירוש דרכו של חורש אינו אלא לרפויי ארעא עיי' לעיל דף ב ע"ב: (ד) ד"ה אדעתא דארעא דלהכי כו' אסור מה"ד דפתח מיא לארעיה שעושין חור והמים יוצאין מן הגומא: (ה) תוס' ד"ה למישקל כו' פי' בתוספות כו' לתקן ברזלים דכיון דהקרקע קשה ומתקלקל: (ו) ד"ה ואין מונעין רפואה מבהמה נראה דברפואה דבהמה: (ז) בא"ד ובין קרצוף שרי אפילו בי"ט בדאיתא: (ח) ד"ה קיטורי כו' ולא בידי בדל"ת. נ"ב פירוש דיש גורסין בידי בדל"ת ופי' לעשות קשרי בית ידים אסור מפני שעושה מעשה אומן וכך היא גירסת הרמב"ם: (ט) ד"ה מוליא כו' אדעתא דארעא שקל מוליא ושדי בנצא אדעתא דבי דרי וכן גרס ר"ג ור"א גרס בהיפך כו' בנצא אדעתא דבי דרי מוליא בנצא אדעתא דארעא משמע שיותר כו' כצ"ל: (י) ד"ה פרקמטיא כו' בקביעות וחילוף נראה דלא חשיב פרקמטיא:

גליון הש"ס תוס' ד"ה ואין מונעין וכו' אין נ"ל דהא קיי"ל. עיין ברא"ש דהגירסא הכא רב. ולפ"ז לק"מ דרב לשיטתיה דס"ל דבר שאין מתכוין אסור. ואסור קרצוף בי"ט:

*ליריד של עכו"ם *ולוקחים בהמה עבדים ושפחות בתים שדות וכרמים וכותב ומעלה בערכאות שלהן מפני שהוא כמציל מידן רב *שרא לחייא בר אשי למיגדל אוהרי בחולא דמועדא מאי טעמא מעשה הדיוט הוא אבל *איזלי אסור מאי טעמא מעשה אומן הוא רב יהודה *שרא לאמי תנורא למיגדל תנורי ולרב' בר עשבי למיגדל מהולתא איני והא תני רבה בר שמואל ושוין שאין גודלין תנור לכתחילה לא קשיא *כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים: **מתני'** *עושין מעקה לגג ולמרפסת מעשה הדיוט אבל לא מעשה אומן *שפין את הסדקין ומעגילין אותן במעגילה ביד וברגל אבל לא במחלצים *הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו מתקנן במועד *ובלבד שלא יתכוין לעשות מלאכתו במועד *וכל כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד כובשן: **גמ'** היכי דמי מעשה הדיוט רב יוסף אמר *בהוצא ודפנא במתניתא תנא צר בצרור ואינו טח בטיט: שפין את הסדקין ומעגילין אותן במעגילה: השתא במעגילה אמרת שרי ביד וברגל מיבעיא הכי קאמר שפין את הסדקין ומעגילין אותן כעין מעגילה ביד וברגל אבל לא במחלצים: הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו מתקנן במועד: ורמינהי *עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים כו' עד ימיו אין מכאן ואילך לא לא קשיא כאן בדנפחי כאן בדנגרי מתקיף לה רב חסדא יאמרו קלא רבה אסיר קלא זוטר שרי אלא אמר רב חסדא לא קשיא הא במגלי הא בחציני רב פפא אמר כאן קודם גזירה כאן לאחר גזירה רב אשי אמר הא ר' יהודה הא ר' יוסי דאמר ר' יצחק בר אבדימי *מאן תנא שינוי במועד בדבר האבד דלא כר' יוסי אמר רבינא כמאן מדלינן האידנא קביותא דדשא בחולא דמועדא כמאן כר' יוסי: כבשין שהוא יכול לאכול במועד כובשן: (א) בדיתא לבאי כוורי אזיל כולי עלמא צוד אייתו כוורא שרא להו רבא למימלח מינייהו אמר ליה אביי והא תנן כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד כובשן אמר ליה כיון דמעיקרא אדעתא דאבילה אייתינהו ואי שביק להו פסדי *כפרקמטיא האבד דמי ושרי ואיכא דאמרי *שרי להו רבא מיצד מיזל אייתויי ומימלח אמר ליה אביי והא אנן כבשין שהוא יכול לאכול מהן (ב) כובשן תנן אמר ליה הני נמי מיתאכלי אגב איצצא כי הא דשמואל עבדו ליה שיתין איצצי ואכל רבא איקלע לבי ריש גלותא עבדי ליה שיתין איצצי ואכל רב איקלע לבי רב שפיר אייתו לקמייהו ההוא כוורא תילתא בישולא תילתא מילחא ותילתא טוויא אמר רב אמר לי אדא צײדא כוורא סמוך למיסרחיה מעלי ואמר רב אמר לי אדא צײדא כוורא טווייא באחוה אסוקיה באבוה מיכלי בבריה אשתי עליה אבוה ואמר רב אמר לי אדא צײדא כוורא תחלי וחלבא ליטעון גופא ולא ליטעון פוריא ואמר רב אמר לי אדא צײדא כוורא תחלי והלבא מיא ולא שיכרא שיכרא ולא חמרא:

הדרן עלך משקין בית השלחן

רש"י

יריד של עכו"ם. יומא דשוקא: ומעלה בערכאות. לקיימן בחתימתן דכיון דהשתא הוא דמשכח להו וליומא אחרינא לא שרי: אוהרי. שלדין בו דגים שקורין רוש"א: איזלי. רשתות שלדין בו עופות: למגדל תנורא. לעשות התנור מחדש: מהולתא. נפה: בימות החמה. כלומר כשיש ימות החמה כגון בפסח דחבול עלמא שאין יורדין בו גשמים מותר לעשות בו תנור לפי שלאחר יבש ויכולין לאפות בו פת ברגל לצורך הרגל: כאן בימות הגשמים. כלומר כשיורדין הגשמים ברגל כגון בסוכות אין עושין תנור לפי שאינו יבש לאחר עד לאחר הרגל ועבד טירחא שלא לצורך הרגל:

מתני' מעקה למרפסת. כותל קטנה העושין על האיצטבות שלפני העליות גדולות כעין שיש על שפת נהר רייניס: שפין את הסדקין. שבתנור: ומעגילין אותן במעגילה. שגוללין על קרקעות התנור עץ גדול עגול כדי לסתום הסדקין: ביד וברגל. (ג) שלוקח בידו עץ ובועטין ביד על התנור לסתום הסדקים או בועט ברגלו על קרקעות התנור: מחלצים. עץ כעין רגל שדוחקו במעזיבה לסתום הסדקין ויש בו מעשה אומן יותר ממעגילה: ציר. רגל הדלת כמו הדלת תסוב על צירה (משלי כו): צינור. הוא החור שבאסקופה התחתונה כמו *ציטרא דדשא: הקורה. מה שעל הפתח שתחזור בו הדלת וקורין אוברטו"ר: מנעול. בלבדור"א: ובלבד שלא יתכוין לעשות מלאכתו במועד. כשיש לו לתקן כל אלו בשאר ימות השנה ומניחו עד המועד: וכבשין. של ציר כלומר דגים ושאר דברים שכובשים במלח שיכול לאוכלן במועד שלא יהא צריך להמתין באכילתן עד לאחר המועד שיהו נכבשין מהר ראוין לאכול מיד: **גמ'** הוצא. הוצי דקל: (ד) דופנא. עבדי לקיים של גדר: ואינו טח בטיט. זה הוא מעשה הדיוט: מעגילה. דרך אומנות יותר: ביד וברגל. דלאו מעשה אומן הוא לא כל שכן: כעין מעגילה. ולא מעגילה ממש אלא כעין מעגילה ביד וברגל: עד ימיו. של יוחנן כ"ג היה פטיש מכה בירושלים בחולו של מועד והוא גזר עליו ובטלו אלמא אסור ומתני' קתני ומתקנין מנעול ומפתח: מתניתין דמתקנין אלו בחוש"מ בדנגרי. במנעול של עץ שרי דלא הוי קלא רבה: בדנפחי. דפטיש שלהן קורנס אסור דהוי קלא רבה ואוצודי קלא אסור: מגלי. מסר הגדול שרי דלא מוליד קלא כלום: בחליני. ברר"א אסיר דהוי אוצודי קלא טפי: לאחר שגזר. יוחנן כ"ג: הא ר' יהודה הא ר' יוסי. בפירקא דלקמן (דף יב.) דרבי יוסי לא בעי לשנויי לדבר האבד ומתני' דשרי הכא כל הני בלא שינוי ר' יוסי היא:

כמאן מדלינן האידנא קביותא דדשא. כשיולאין מסמרים של עץ מן הקורה שעל הפתח דשרי למיעבד בלא שינוי: בדיתא. שם נהר: לבאי. שם מקום: כוורי. הכי עשו דרך לנהר שיצאו מימיו ונשתיירו שם דגים הרבה: למימלח. (ה) הרבה אע"פ שאין יכולים לאוכלן במועד שהרי היו מלוחין הרבה: כבשין. בחומץ ובמלח שקורין קונפוסט"א והכא נמי כיון שמלחן הרבה כדי להצניען תו לא חזו במועד: אמר ליה הני נמי. (ו) דמלחינהו: מתאכלי. במועד: אגב איצצא. שמושך המלח מהן: (ז) שיתין איצי. כלומר רוחלין אותו הרבה פעמים מצי ליה ששים זימני: רב איקלע. במועד: תילתא מילחא. אגב איצצא: סמוך למיסרחיה מעלי. כלומר יפה הוא לאחר זמן שנילוד יותר מהכיא שעתא דנילוד: טווייא באחוה. במלח שהמלח נבראת מן המים כדגים: אסקיה באבוה. לאחר שאכלו נותנו במים צונן: אכליה בבריה. מטילין אותו בציר היוצא מן הדגים ואוכלין אותו: משתיה עליה אבוה. ששותין עליו מים שדגים נבראו מן המים: לטעון גופא. כלומר לאחר אכילתו מהלך הרבה קודם שישן: ולא לטעון פוריא. לא ישן לאלתר אחריהם: תחלי. שחלים: מיא ולא שכרא. מוטב לשתות אחריהן מים ולא שכר: הדרן עלך משקין בית השלחן

תוספות

בוורא סמוך למסרחיה מעלי. ובזמן הזה תופסים סכנה למיכל סמוך לסירחון וגם משתי עלה אבוה דאמר בסמוך דמעלי ושמא נשתנו כמו הרפואות שבש"ס שאינן טובות בזמן הזה או שמא נהרות דבבל מעלו לו טפי ויש מפרשים דכוורא לא בכלל דגים מיירי ושם דג שמו כוורא ומשונה בדברים האלו משאר דגים כדאמרינן פ' כל הבשר (חולין דף קט:) אסר לן גירותא שרא לן ליבנא דכוורא ואין נראה שיהא בכל הלשונות של דגים טעם אחד:

הדרן עלך משקין בית השלחן

עין משפט נר מצוה

קד א מיי' פ"ט מהלכות ע"ז הלכה יד טוש"ע י"ד סי' קמט סעיף ג:

קה ב ג טוש"ע א"ח סי' תקמא סעיף א:

קו ד ה מיי' פ"ח מהל' י"ט הלכה יג טוש"ע א"ח סי' תקמ סעיף ז:

קז ו מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף א:

קח ז מיי' שם פ"ז הלכה ס טוש"ע שם סעיף ג:

קט ח מיי' שם פ"ח הלכה ז טוש"ע שם סעיף ד:

קי ט מיי' שם פ"ז הלכה ד טוש"ע שם סי' תקלח סעיף ו:

קיא י מיי' שם הלכה ז טוא"ח סי' תקלג:

קיב כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

רבינו חננאל

להו כפרקמטיא האבוד דמי ושרי. רב שרא לר' חייא בר אשי למיגדל אהורי. פי' במס' גיטין בסוף פרק הניזקין (דף ס' ע"ב) ומפרשי רבנן אוזלי שבאו מעזלא תרגום ויביאו מטוה כד עזיל ומפרשי אוהורי אלפכוך. מ"ט מעשה הדיוט אבל איזלי אסיר מ"ט מעשה אומן הוא. רב יהודה שרא לאביי תנוראה למגדל תנורא בחולי דמועדא: ולרבא בר עישבי שרא למגדל מהולתא בחולי דמועדא. ועושין מעקה לגג ולמרפסת מעשה הדיוט אבל לא מעשה אומן. היכי דמי מעשה הדיוט בהוצא ודפנא. במתניתא תנא צר בצרור ואינו טח בטיט ושפין את הסדקין ומעגילין אותן במעגילה ביד וברגל אבל לא במחלצים: מתני' הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו מתקנן במועד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד. איני והא תנן בסוף מס' סוטה עד כל ימיו פטיש היה מכה בירושלים עד ימיו של יוחנן כהן גדול אין מיכן ואילך לא. ופריק רב הונא האי פטיש דאסיר מיכן ואילך בדנפחי. והא דתנן הציגור כו' בדנגרי הוא ושרי. מתקיף ליה רב חסדא ונדחה ופריק בחציני אסיר ומתניתין דהכא במגלא ושרי *) קודם גזירה פירש קודם גזירת יוחנן כ"ג ורב אשי אמר מתני' דהתם ר' יהודא היא ומתני' דהכא ר' יוסי דאמר רב יצחק בר אבא מאן תנא דבעי שינוי במועד בדבר האבד דלא כר' יוסי דאי ר' יוסי הא אמר זולף וגומר וגף כדרכו. אמר רבינא כמאן מדלינן האידנא כו'. וכבשין שיכול לאכול מהן במועד מכבשן. רבא שרא לבני בדיתא לבאי למיצד ולמימלח א"ל אביי והתנן כבשין שיכול לאכול מהן מכבשן. שיכול אין לא יכול לא. א"ל הני נמי מתאכלי אגב איצצא כשיכבשום דחוקים כי הא דשמואל עבדו ליה ששים איצצי ואכל. פי' מיני תבשיל. אמר רב אמר לי אדא צײדא כוורא סמוך למיסרחי מעלי. ותוב אמר דג טוויא באחווה פירוש המלח מן הים והדג מן הים נמצאו שניהן אביהן הים והן כמו אחים. וא"ל מלח הדג במלח שהוא אחיו וצלה אותו במלח. אסוקיה באבוה. פי' כשתעלהו מן האש שוטפהו במים מלוחין שהן אביו אוכליה בבריה פירוש אכול אותו בבנו והוא ציר של דגים שהוא יוצא מן השמנונית של דג כי הוא חשוב לדג כבנו. וכשתאכלהו שתה אחריו המים כי באותה העת ובאותו מקום היו אומרים להם הרופאים כשתאכל דגים שתה אחריו המים ולא יין **) או יין ולא שכר. כוורא תחלי וחלבא ליטעון גופא ולא ליטעון פוריא. פי' כשיאכל אותם עד שיתעכלו במעיו לא ישן כי השינה מיד מזיקתו: הדרן עלך משקין בית השלחן.

*) נראה דצ"ל רב פפא אמר כאן קודם גזרה כו'. **) לפנינו בגמ' הגרסא להיפך. ואולי דרבינו היה לו גי' אחרת.

מסורת הש"ס

עירובין מז. ע"ז יג.

[כרכות יח:]

לעיל ז.

מע"ש פ"ה מ"ו סוטה מז:

[לקמן יב: ע"ש]

[לעיל י:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' בדיתא לבאי כוורא. נ"ב כך הוא גירסת האלפס בפומבדיתא לבאי כוורא ופי' הר"ן פוס שם המקום היושב על נהר בדיתא לבאי כוורא לדו והביאו דגים רבים שנתייבש הנהר ומתו הדגים עכ"ל: (ב) שם והא אנן כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד כובשן תנן: (ג) רש"י ד"ה ביד וברגל (שלוקח בידו עץ) תא"מ וכ"ב נ"ל טעות: (ד) ד"ה דופנא כו'. נ"ב עי' לעיל בפירושו בדף ז' ע"א: (ה) ד"ה למימלח למולחן הרבה אע"פ: (ו) ד"ה א"ל הני נמי אע"ג דמלחינהו: (ז) ד"ה אגב כו' שמלח מהן הס"ד ואח"כ מה"ד עבדו ליה שיתין איצי כלומר רוחצין אותו הרבה פעמים הס"ד ואח"כ מה"ד שיתין איצי ששים פעמים הס"ד:

עין משפט
נר מצוה

א א מיי' פ"ז מהל' י"ט הלכה ג טוש"ע א"ח סי' תקלח סעיף א:

ס"א וסמא

[עי' תוס' דחגיגה יח. ד"ה חולו ותוס' ע"ז כב. ד"ה תיפוק ליה]

ב ב מיי' פ"ה מהלכות אבל הלכה י טוש"ע י"ד סי' שפ סעיף י:

ג ג מיי' שם:

ד ד ה טור יו"ד סי' שפ:

ה ו מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סעיף יב:

ו ז ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף יד:

ז ט מיי' שם הלכה יב טוש"ע שם סעיף יג:

ח י מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף יז:

ט כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף יח:

י ל מ טוש"ע שם סעיף כא:

מסורת הש"ס

בשמות פ"ס

[לקמן יג. שם כח. וש"נ]

ס"א

מי שהפך את זיתיו ואירעו אבל או [אונס או שהטעוהו פועלים טוען קורה ראשונה ומניחה לאחר המועד דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר [א]זולף וגומר וגף כדרכו: **גמ'** פתח באבל וסיים במועד אמר רב שישא בריה דרב אידי [ב]זאת אומרת דברים המותרין במועד אסורים בימי אבלו רב אשי אמר לא מיבעיא קאמר [°]לא מיבעיא בימי אבלו דמדרבנן הוא ושרי אלא אפילו במועד דאיסור מלאכה מדאורייתא במקום פסידא שרו רבנן תניא כוותיה דרב שישא בריה דרב אידי [ג]אלו דברים העושין לאבל בימי אבלו *זיתיו הפוכין טוענין לו וכדו לגוף ופשתנו להעלות מן המשרה וצמרו להעלות מן היורה ומרביצים שדהו משתגיע עונת המים שלו ר' יהודה אומר אף זורעין לו שדה ניר ושדה העומדת לפשתן אמרו לו אם לא תזרע בבכיר תזרע באפל אם לא תזרע פשתן תזרע ממין אחר [ד]רבן שמעון בן גמליאל אומר זיתיו הפוכין ואין שם אומן אלא הוא כדו לגוף ואין שם אומן אלא הוא פשתנו להעלות מן המשרה וצמרו להעלות מן היורה ואין שם אומן אלא הוא הרי זה יעשה בצינעא [ה]יתר על כן אמר רבן שמעון בן גמליאל אם היה אומן לרבים וספר ובלן לרבים והגיע עת הרגל ואין שם אומן אלא הוא הרי זה יעשה [ו]האריסין והחכירין והקבלנין הרי אלו יעשו אחרים בשבילן [ז]החמרין הגמלין והספנין הרי אלו לא יעשו [ח]ואם היו מוחכרין או מושכרין אצל אחרים הרי אלו יעשו [ט]שכיר יום אפילו בעיר אחרת לא יעשה היתה מלאכת אחרים בידו אע"פ שבקיבולת לא יעשה אף על פי שבקיבולת ולא מיבעיא שאינה קיבולת אדרבה קיבולת כדידיה דמי אלא אימא [י]בין קיבולת בין שאינה קיבולת לא יעשה [כ]היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו לא יעשו בבית אחר יעשו מריון בריה דרבין ומר בריה דרב אחא בריה דרבא [ל]הוה להו ההוא גמלא דתורא בהדי הדדי איתרעא ביה מילתא במר בריה דרב אחא בריה דרבא ופסקיה לגמליה אמר רב אשי גברא רבה כמר בריה דרב אחא עביד הכי נהי דלפסידא דידיה לא חייש אדאחרים לא חייש והא תניא אם היו מושכרין או מוחכרין אצל אחרים הרי אלו יעשו והוא סבר *[מ]אדם חשוב שאני

אמר

מי שהפך את זיתיו. שהזמינן ליתנם על גבי הבד להוציא מהן שמן: ואירעו אבל. בשאר ימות השנה שלא סמוך לרגל ואינו יכול ליתנם על גבי הבד לפי שאבל אסור בעשיית מלאכה: או אונס. הייתו מילתא אחריתי כלומר מי שהפך את זיתיו לפני הרגל ואירעו אונס ולא היה יכול ליתנם על גבי בית הבד ובא הרגל: או שהטעוהו פועלים. שהשכיר ליתנם על גבי בית הבד קודם הרגל ולא באו: טוען קורה ראשונה. כלומר נותנן על גבי בית הבד ברגל וסוחט עליהן הקורה פעם אחת דאי לא עביד הכי איכא פסידא יתירא: ומניחה. כו שלא יסחוט יותר עד לאחר המועד: זולף וגומר כדרכו. כלומר נותנו על גבי בית הבד וכוחש הכל כל מידי דשפוך קרי זילוף: **גמ'** פתח באבל וסיים במועד. דקתני מי שהפך את זיתיו ואירעו אבל ולא פירש אם יכול לטעון קורה באבילות אם לא אלא מילי דמועד קא פריש דכי אירע לו קודם המועד אונס טוען קורה ראשונה במועד: אסור בימי אבלו. כלומר להכי לא פריש דאסור לו לטעון אפילו קורה ראשונה בימי אבלו: לא מיבעיא בימי אבלו. דאין אסור במלאכה אלא מדרבנן דשרי לטעון קורה ראשונה: אלא אפילו. חולו של מועד דאסירא ביה מלאכה מדאורייתא דכתיב (שמות כג) את חג המצות תשמור שבעת ימים לימד על כל החג שהוא אסור: במקום פסידא שרו רבנן. לטעון קורה ראשונה: העושין לאבל. אחרים אבל הוא עצמו אינו רשאי: כדו לגוף. מגופת החבית: וזיתיו הפוכין. נותנין אותן על בית הבד וטוענין לו קורה ראשונה אבל הוא עצמו אינו עושה היינו כרב שישא דאמר דברים המותרין בחוה"מ אסורין בימי אבלו: ופשתנו להעלות מן המשרה. כל הני אית בהו פסידא אי לא עביד להו: משתגיע עונת המים שלו. כשהגיע זמנו להשקות השדה שכך היו נוהגין כל אחד ואחד משקה כל השדות שבבקעה איש יומו או שבוע אחד: שדה ניר. שדה חרושה: שדה העומדת לפשתן. שאם לא תזרע עכשיו מכאן ואילך אינו ראוי לפשתן: אמרו לו. לא תזרע שדה ניר ושדה פשתן שאם לא תזרע בבכיר בשדה ניר תזרע באפל ולא הוי פסידא יתירא: בלן. שומר בית המרחץ ומשמשן בבית המרחץ ונוטל מכל אחד שכרו: והגיע עת הרגל. שהכל צריכין לו הרי זה יעשה כיון דאית ליה פסידא ואיכא נמי צורך רבים ול"ג הכא בצינעא דהא רבים הוא: האריסין. מקבלי השדות לשנים לשליש ולרביע: החכירים. שקיבל לשמירה ולעובדה לסכום כך וכך כורין אני נותן לך ממנה: והקבלנים. שקיבלו לשומרה לזמן פלוני בסכום כך וכך בין יהיה הרבה או מעט הרי אלו יעשו אחרים בשבילם: הגמלים והספנים הרי אלו לא יעשו. לא ישכירו לכתחילה לפי שהמלאכה שלהם הוא: ואם היו מוחכרין או מושכרין. הם או בהמתם אצל אחרים למהלך חדש או חדשים הרי אלו יעשו הם לעצמן ולא יפסידו כל שכרן ובעלים נמי לא יפסידו והכא לא קתני על ידי אחרים דהרי הן בעצמן מושכרין אבל אריסים אפשר להם על ידי אחרים בעבודת קרקע: שכיר יום. אחד ואפילו בעיר אחרת ואין יודעין שם שהוא אבל וליכא משום מראית העין: לא יעשה. הואיל ובידו לחזור כדאמרינן (ב"ק דף קטז:) פועל חוזר ואפילו בחצי היום וליכא פסידא כולי האי: אם היתה מלאכת אחרים בידו. בביתו כגון בגד לארוג הואיל וברשותיה לגומרו לאחר זמן הרי (א) אלו לא יעשו: ואע"פ שבקיבולת. אחרים היא שקיבל עליו לגמירות אותו בגד לאורגו בכך וכך: קיבולת. לעשות בכך וכך (שרי): כדידיה דמיא. ואסור אבל שאינה קיבולת דלא הוה כדידיה שרי: בביתו. של אבל לא יעשו אותו (ב) משום חשד שיאמרו הוא בעצמו מסייע במלאכה אי נמי שלא יאמרו בימי אבלו השכירו לזה הפועל: גמלא. צמד בקר בין שניהם שור אחד לזה ושור אחד לזה: איתרע ביה מילתא. אבילות: פסקיה לגמליה. הפסיק שורו מן הצמד ולא שלחו לחרוש בשדה לפי שהיה אבל ומצוה על שביתת בהמתו מדרבנן: להפסד דידיה לא חיים. דלא קא מעבד ארעא מגמליה משום דאבל הוא: לפסידא דאחריני. כגון מריון לא חייש דלא קא משדר לגמליה הוי ליה פסידא דלא הוה ליה בהמה לחרוש וכיון דשרי כדתניא אם היו מוחכרין וכו' הוה ליה למיחש אפסידא דחבריה: הוא סבר. מר בריה דרב אחא: אדם חשוב שאני. דהא והא אסור לדידיה למיעבד:

מקבלי

רבי יוסי אומר זולף וגומר וגף כדרכו. פי' בקונטרס ליטלא אחריתא וגף משום (א) דאיכא פסידא שמוליכן בלא מגופה וי"ל דצריך לכסותו מפני השרצים ומיהו מגופה לא היה צריך דדיו בכיסוי מועט *ושמן חדש מתקלקל: **אפילו** חול המועד דאסורא במלאכה מדאורייתא *פרק קמא (דף ב. בד"ה משקין) פירשתי: **רבי** יהודה אומר אף זורעים כו'. במתניתין מחמיר רבי יהודה וכאן מיקל: **בורו** לגוף. ספרים אחרים כדו: **רבן** שמעון בן גמליאל אומר כו'. ואף על גב דרבן שמעון בן גמליאל נמי מודה לדרב שישא בריה דרב אידי דאסורין בימי אבלו מודה היכא דאין שם אומן אלא הוא דשרי ובלינעא (ד) יעשו ע"י אחרים משום פסידא דמשכיר שרינן וגבי אבלו דשרינן הוא עצמו באין שם שיעשה כמותו ואומן לרבים וספר וכו' משום דצורך דרבים ורגילא שריא לעיל ויש מפרשים דהא דשרינן לאבל עצמו (ה) כשלא ימצא אחרים כדמשמע הלשון ואין שם אומן אלא הוא אבל לכתחילה צריך לעשות על ידי אחרים מיהו לפי הטעם הזה לא ידענא בחמרין וספנין כשמושכרין אצל אחרים למה אין מצריך בשמוך על ידי אחרים ולפי טעם קמא ניחא דאין מי שיעשה דבר זה כאותו שיש (ו) אומנות דחמר וגמל וספן:

אמר

רבינו חננאל

מי שהפך את זיתיו לטחנן ואירעו אבל או אונס או שהטעוהו הפועלים ונכנס המועד טוען קורה ראשונה ומניחם לאחר המועד דברי ר"י ר' יוסי אומר זולף וגומר *) כדרכו ומקשינן מתניתין באבל ולא פירש אם מותר לעשות מלאכתו במקום פסידא אם לא. וקפץ ומורה לנו בחולו של מועד שמותר במקום פסידא. ופירק רב שישא בריה דרב אידי זאת אומרת דברים המותרין בחוש"מ אסורין לעשותן בימי אבלו. תניא כותיה אלו דברים שעושין לאבל בימי אבלו. פירוש התירו משום פסידא לעשות לו אחרים ולא הוא אבל ע"י אחרים התירו לו להפוך זיתיו ולגוף בדיו ולהעלות פשתנו מןהמשרה וצמרו מן היורה ומרביצין שדהו משתגיע עונת המים שלו. ר' יהודה אומר אף זורעין כו' ר' שמעון בן גמליאל אומר זיתיו הפוכין פשתנו במשרה צמרו ביורה ואין שם אומן אלא הוא הרי זה עושה בצנעא בתוך ביתו וכן היה אומר אם היה ספר או בלן לרבים והגיע הרגל ואין שם אלא הוא הרי זה יעשה. האריסין והחכירין והקבלנין בשדותיו הרי אלו יעשו אבל החמרין והגמלין והספינה שלו לא יעשה בהן מלאכה בימי אבלו ואם היו מקודם מושכרין ביד אחרים עושין. שכיר יום שלו אפילו בעיר אחרת לא יעשה היתה מלאכת אחרים בידו בין בקיבולת בין שאינה בקיבולת לא יעשה היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו לא יעשה בבית אחר יעשה. מריון ומר בריה דרב אחא הוו שותפי אירע ביה במר בריה דרב אחא אבל. שדר ופסקיה לגמליה. אמר רב אשי והתניא אם היו מושכרין אצל אחרים שרו ודחינן הני מילי באיניש דעלמא אבל אדם חשוב אפי' מושכרין לא:

אמר

*) רבינו לא גרס וגף גבי זיתים וכ"כ ברש"י באלפס ובנ"י שם דלא גרסינן וגף.

גליון הש"ס

גמ' לא מיבעיא בימי אבלו דמדרבנן. עיין לקמן דף יד ע"ב תוס' ד"ה עשה דיחיד:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אם היתה כו' לאחר זמן הכי לא יעשה אף על פי שבקיבולת כו' כן צריך להיות ותיבת אלו נמחק: (ב) ד"ה בביתו של אבל לא יעשו אותו אחרים משום חשד: (ג) תוס' ד"ה רבי יוסי כו' דאיכא פסידא כשמוליכן. נ"ב לשון הר"ן וגף לא גרסי גבי זיתים משום דאין דרך לעשות לזיתים מגופה דאפי' הניחו מגולה לא פסדי וכן נמצא בפרש"י באלפס ובנימוקי יוסף ע"ש אבל בלשון אחר פירש דגרסי' אע"ג דליכא פסידא לזיתים בלא מגופה מ"מ ודאי כשמוליכין אותן איכא פסידא שניתז השמן בלא מגופה: (ד) ד"ה רשב"ג כו' ובלינעא והאריסין יעשו: (ה) בא"ד דשרינן לאבל עצמו הייתו דוקא כשלא ימ[צא]: (ו) בא"ד כאותו שיש לו אומנות:

אמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר אמר רב פפא ואפי' חוץ לתחום לא אמרן אלא דליכא מתא דמקרבא להתם אבל איכא מתא דמקרבא להתם אסור אמר רב משרשיא וכי ליכא מתא דמקרבא להתם נמי לא אמרן אלא בשבתות ובימים טובים דלא שכיחי אינשי דאזלי להתם אבל בחוש"מ דשכיחי אינשי דאזלי ואתו להתם אסור מר זוטרא בריה דרב נחמן בנו ליה אפדנא מקבלי קיבולת חוץ לתחום איקלע רב ספרא ורב הונא בר חיננא ולא עלו לגביה ואיכא דאמרי הוא נמי לא על בגוויה והאמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר *אדם חשוב שאני ואיכא דאמרי סיועי סייע בתיבנא בהדייהו רב חמא שרא להו (א) לאבונגרי דבי ריש גלותא למיעבד להו עבידתא בחולא דמועדא אמר כיון דאגר לא קא שקלי שרשויי הוא דקא משרשו ליה ולית לן בה תנו רבנן מקבלין קיבולת במועד לעשותה לאחר המועד ובמועד אסור כללו של דבר כל שהוא עושה אומר לנכרי ועושה וכל שאינו עושה אינו אומר לנכרי ועושה תניא אידך *מקבלין קיבולת במועד לעשותה לאחר המועד ובלבד שלא ימדוד ושלא ישקול ושלא ימנה כדרך שהוא עושה בחול ת"ר *אין מרביעין בהמה בחולו של מועד כיוצא בו אין מרביעין בבכור ולא בפסולי המוקדשין תניא אידך אין מרביעין בהמה בחולו של מועד ר' יהודה אומר *חמורה שתבעה מרביעין עליה זכר בשביל שלא תצטנן ושאר כל הבהמות מכניסין אותן לבקרות ת"ר *אין מדירין לא בשבתות ולא בימים טובים ולא בחולו של מועד ואם באו מאליהן מותר ואין מסייעין אותן ואין מוסרין להם שומר לנער את צאנם היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע מסייעין אותן[א] *ומוסרין להם שומר לנער את צאנם [ב]ר' אומר בשבת בטובה ביו"ט במזונות במועד בשכר אמר רב יוסף הלכתא כרבי:

מתני' וכן מי שהיה יינו בתוך הבור ואירעו אבל או אונס או שהטעוהו *זולף וגומר וגף כדרכו דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר עושה לו לימודים בשביל שלא יחמיץ:

גמ' וצריכא דאי אשמעינן קמייתא בההיא קאמר ר' יוסי משום דמישחא נפיש פסידיה אבל חמרא דלא נפיש פסידיה אימא מודי ליה לרבי יהודה ואי אשמעינן בתרייתא בההיא קאמר רבי יהודה אבל בהך אימא מודה לר' יוסי צריכא אמר רב יצחק בר אבא *מאן תנא שינוי במועד בדבר האבד דלא כר' יוסי אמר רב יוסף הלכה כר' יוסי בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק מהו למישע חביתא דשיכרא בחולא דמועדא אמר להו *סיני אמר הלכה כר' יוסי אימור דאמר רבי יוסי בחמרא בשיכרא מי אמר חמרא טעמא מאי משום דנפיש פסידיה שיכרא נמי אית בה פסידא דאמר אביי *אמרה לי אם בר שית סאוי ושייע מבר תמני ולא שייע אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכות מועד כהלכות כותים *)בהלכה למאי הלכתא אמר רב דניאל *בר קטינא **) (אמר רב) לומר שהן עקורות ואין למידות זו מזו דאמר שמואל זופתין כוזתא ואין זופתין חביתא רב דימי מנהרדעא אמר זופתין חביתא ואין זופתין כוזתא מר חייש לפסידא ומר חייש לטירחא אמר אביי *נקטינן הלכות מועד כהלכות שבת

*) [תיבת בהלכה ליתא ברי"ף וברא"ש] **) [ליתא ברא"ש]

יש

רש"י

מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור · ליתן מלאכה לנכרי בקיבולת כי עבדי ליה בשבתא דידעי כולי עלמא ואמרי היום בשבת יהב ליה והא דשרי בית הלל בפ"ק דשבת (ד' יז:) ליתן כלים לכובס בע"ש עם חשיכה ואפי' בתוך התחום משום דכביסה בנכרי מידי דלא מינכר וליכא חשדא אבל מידי דמינכר בתוך התחום אסור משום חשדא: אבל אי איכא מתא דמקרבא להתם · אותן פועלים נכרים אסורים דאיכא ידעי דהני נכרים עבדי ליה מלאכה ואמרי בשבתא יהב להו: אסור · דאמרי היום יהבו ליה: סיועי הוה מסייע בתיבנא · שהיה נותן להם תבן למלאכה דהואיל והוא מסייע בהדייהו אסור: אבונגרי · מסדרי שולחנות: למיעבד עבידתייהו · אם נשבר השלחן שרי לתקנו: שרשויי · ריוח בעלמא כדי סעודתם דקא אכלי בהדייהו ולא קא חשיב מלאכה: מקבלין קיבולת · נותנה לנכרי לעשותה אחר המועד: אין מרביעין בהמה · משום דעביד מלאכה בחולו של מועד: אין מרביעין · אין אוחזין הבהמה ומביאין עליה זכר: בבכור · דקעביד ביה מלאכה וכתיב (דברים טו) לא תעבוד בבכור שורך: לבקרות · מקום שיש שם בהמות והיא רובעת מעצמה: מדיירין · מכניסין בהמה לשדה כדי שיוציאו זבל ומזבלין השדה: אין מסייעין אותן · לבהמה לבא בשדה או אם נכרים הם אין מסייעין להם להסיען ממקום למקום כדי שתזבל כל השדה אפילו בבאין מעצמם: לנער · לשמור כגון אם נכרים הם: שכיר שבת · ששכרו כל השבוע לדייר שדהו: שבוע · שמיטה: מסייעין · כאילו של נכרים הוא: ה"ג ועושה נכרי בשבת ויו"ט ומסייעין במועד · דלא טרח מלאכה כלומר יכולין לסייע לאותו שכיר לדייר: ומוסרין לו רועה אחד לנער לאנו · שמדיירין אותה הואיל ואינו שכיר לשבת ממש: רבי אומר בשבת בטובה · אם רוצה שום אדם לסייע לאותו שכיר בטובתו עושה כלומר בחנם ולא בשכר: **מתני'** בתוך הבור · שלפני הגת אותו כלי שהיין נופל בו מן הגת קרוי בור: זולף וגומר כדרכו · כלומר מריק אותו בחבית וגף החבית במגופה גמורה: עושה לו למודים · אינו יטול לגוף כדרכו אלא שיחפה (ג) היינו לימודין בשביל שלא יחמיץ שאם אינו סותמו מחמיץ: **גמ'** וצריכא · למימר בתרווייהו בשני בבי דמתני' דמשחא ודחמרא ר' יוסי אומר זולף כו': בההיא · רישא דמתניתין: קאמר רבי יוסי · זולף כדרכו: דמשחא · יקיר ואיכא פסידא יתירא: מודה ליה לר' יהודה · דאינו זולף וגף ממש אלא עושה לימודים עראי: דלא כר' יוסי · דאמר גומר כדרכו ואינו צריך שינוי: למישע · לגוף החבית: סיני · *)רב יוסף: הלכה כר' יוסי · דגף כדרכו: בר שית סאוי ושייע מבר תמני ולא שייע · כלומר יפה שכר מוגף שמחזיק ששה סאין משכר שהוא בכלי גדול שמחזיק שמונה סאין: כהלכות כותים · דאמרינן (חולין דף ד') היכא דאחזיק אחזיק היכא דלא אחזיק לא אחזיק: עקורות · כאשה עקרה שאין לאדם ממנה פרי אלא גופה: ואין למידין זו מזו · דאימא כשם שזו מותרת כך זו מותרת כמו בכותים ולא אמרינן כי היכי דמחזיק בהאי מחזיק בהאי אלא לא ילפי הני מהני: מר · דאמר זופתין חביתא חייש לפסידא ובחביתא איכא פסידא יתירא אי לא זפתי לה משום דנפיש יינא ובכוזתא ליכא פסידא יתירא כוזא כלי קטן: מר · דאמר זופתין לכוזא דחייש לטירחא יתירא ובכוזא ליכא טירחא ובחביתא איכא טירחא יתירא:

*) ברכות סד. הוריות יד.

יש

תוספות

אמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום · הא דשרינן כלים לכובס נכרי פירש בקונט' דלא מינכר שהוא של ישראל ור' יעקב לא היה מחלק ולומר דשרי במועד וגם בשבת דהא ריחים של מים איכא השמעת קול ושרינן בפ"ק דשבת (דף יח. ושם) ובפ"ק דע"ז (דף כא: ושם) שרינן להשכיר שדה לנכרי משום דאריסותיה קעביד וכ"ש קבלנות שאין הבית מתעלה בכך אלא ממהר לעשות ואע"ג דר' שמעון בן אלעזר פליג מסתמא הלכה כר' שמעון בן גמליאל דקא אסר התם מרחץ במשנה משמע הא שדה שרי כדדייק התם ותניא בפ"ק דשבת (דף יט.) גבי ספינה פוסק עמו על מנת לשבות ואינו שובת אלמא אין הנכרי מניח לעשות קבלנותו בשביל ישראל ואיכא מאן דאמר אפי' לפסוק אין צריך ובשמעתין דאסר שמואל מפרש רבינו יעקב כאותו פירוש שמעמידין כולהו שמעתא באבל וכדרב שישא דאמר (לעיל יא:) דברים המותרי' בחש"מ אסורין בימי אבלו דהוי דאורייתא או כעין דאורייתא אבל במועד הקילו וכ"ש שיש להן להקל בשבת דלא חיישינן כל כך דלא ליזלזל ביה וא"ת כיון דבאבילות איירי שמואל היכי קאמר וכי ליכא מתא דמיקרבא להתם (ג) לא אמרן אלא בשבתות וימים טובים דלא שכיחי דאזלי מדוכתא אבל בחולו של מועד אסור וצריך עיון: **דברי** רבי יוסי · בשמן (ד) תניא מילתא דר' יהודה ברישא וכיון דאתחיל מילתא דרבי יוסי מסיים לה וגף ביין לא ידענא אי אבור אי אחבית קאי מיהו לכאורה אחבית קאי דשייך בה מגופה ומדקתני בה זולף וגומר משמע דאבור קאי דאחבית לא שייך משמע דגף אחרי כן וגם עושין לו לימודין משמע דקאי אבור ולית ליה זולף וגומר דאחבית לא שייך לימודין דסגי בכיסוי קטן:

מכניס

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"ו מהל' שבת הל' יד טוש"ע א"ח סי' רמד סעיף א:
יב ב מיי' פ"ז מהל' יו"ט הלכה כה טוש"ע שם סי' תקמג סעיף ב:
יג ג טוש"ע שם סי' תקמב סעיף א:
יד ד מיי' שם טוש"ע שם סי' תקמג סעיף ג:
טו ה מיי' שם הל' כד טוש"ע שם סעיף א:
טז ו מיי' שם הלכה כה טוש"ע שם סעיף ג:
יז ז מיי' שם פ"ח הלכה טו טוש"ע שם סי' תקלו סעיף ג:
יח ח מיי' פ"א מהל' מעילה הלכה ט:
יט ט י מיי' פ"ח מהל' יו"ט הל' יא טוש"ע שם סי' תקלז סעיף יד:
כ כ מיי' פ"ז מהלכות יו"ט הלכה ג (ופי"ג מהל' אבל הל' ו) טוש"ע א"ח סי' תקלח סעיף א:
כא ל מיי' פ"ז מהל' יו"ט הל' ג ופ"ח הלכה ז טוש"ע שם סי' תקלז סעיף א:
כב מ מיי' שם פ"ח הלכה יד:
כג נ ס מיי' שם טוש"ע שם סי' תקלח סעיף א:

רבינו חננאל

אמר שמואל מקבלי קיבולת · פי' אם קיבלו קיבולת בתוך התחום אסור: חוץ לתחום מותר. ואסיקנא הני מילי בשבתות ובי"ט דלא שכיחי אינשי דנפקי חוץ לתחום אבל בחולו של מועד דאיכא דנפקי חוץ לתחום אסור מר זוטרא בנו ליה נכרים בקיבולת אפדנא חוץ לתחום ולא עיילי רבנן בההוא אפדנא איכא דאמרי הוא נמי לא על בההוא אפדנא. ואע"ג דאמר שמואל כי האי גוונא שרי אדם חשוב שאני איכא דאמרי עבדיה סייע בהדייהו בתיבנא רב חמא שרא לאבונגרי דבי ריש גלותא למיעבד להון עבידתא בחולי דמועדא מ"ט דכיון דלא אגרא שקלי שרשויי הוא דמשרשי להו כגון דורון הוא ושרי: ת"ר מקבלין קיבולת במועד לעשותה לאחר המועד ובלבד שלא ישקול ושלא ימדוד ושלא ימנה כדרך שהוא עושה בחול וכן אינו נותן בקיבולת לנכרי במועד. כללו של דבר כל דבר שמותר לו לעשותו אומר לנכרי ועושה וכל שאינו מותר לעשותו אינו אומר לנכרי ועושה: ת"ר אין מרביעין בהמה בחולו של מועד. כיוצא בו אין מרביעין בבכור ולא בפסולי המוקדשין · ר' יהודה אומר חמורה שתבעה מרביעין עליה בשביל שלא תצטנן ושאר כל הבהמות מכניסין אותן לבקרות: ת"ר אין מדיירין בחולו של מועד פי' מכניסין הבהמות לדיר כדי שיטול זבלן לזבל השדות והאילנות ואם באו מאליהן מותר אבל אין מסייעין הרועים

מסורת הש"ס

[שבת נג. וש"נ]
[תוספתא פ"ב]
[שם]
[שם]
[עי' תוספתא פ"ב דבכורים]
פ"א ועושה נכרי בשבת ויו"ט ומסייעין במועד
[שמות פ"ט]
[לעיל יא. ע"ש]
[ברכות סד.]
[קידושין לא: וש"נ]
גי' הרי"ף ורא"ש בר רב קטינא
[עי' פרש"י בעירובין ה. ד"ה וקאמר ר"נ]

הגהות הב"ח

(א) גמ' רב חמא שרא להו לאבונגרי. נ"ב עי' סוף דף יח בפרש"י ד"ה לעצמו: (ב) רש"י ד"ה עושה כו' אלא שיחפם בנסרים היינו לימודין: (ג) תוס' ד"ה אמר כו' מתא דמיקרבא להתם נמי לא אמרן: (ד) ד"ה דברי ר' יוסי בשמן תנן מילתא דר' יהודה ברישא וביין תנן מילתא דר' יוסי ברישא דכיון דאתחיל במילתא דר' יוסי וכו' אי אבור קאי אי אחבית וכו' משמע דאבור קאי. נ"ב כלומר דפי' זולף היינו שסותם וממלא והשתא בבור שייך לומר דממלא כל היין לתוך הבור וגומר כדרכו כולו ולהורידו לבור אבל אחבית לא שייך

הגהות הגר"א

[א] גמ' שכיר שבוע מסייעין אותן נ"ב במועד. ומה שנדפס בלדו ס"א ועושה כו' נמחק: [ב] שם ר' אומר בשבת בטובה. נ"ב פי' דקאי אישא באינו שכיר שבת ובאו מאליהן מותר במועד אפי' נותן לו שכר אח"כ ובסיפא שכיר שבת מסייעין כו' דוקא במועד לבד ומוסרין לו שומר לנער אף בשכר [עי' מ"א] (עמ"ש) [שו"ע] אבל הרמב"ם מפרש אסיפא (וכ"כ סמ"ג) לכן השמיט שבת ויו"ט דס"ל דהכא בכל ענין אסור ובמועד כו' אף בשכר מותר (ועמ"ש רבינו בא"ח סי' תקל"ז):

גליון הש"ס גמ' וכל שאינו עושה אינו אומר · עיין בב"מ דף ל ע"א תוס' ד"ה אבל הכא:

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"ז מהלכות יו"ט הל' ב טוש"ע א"ח סי' תקלז סעיף א :
כה ב ג מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף טו :
כו ד מיי' שם טוש"ע שם סי' תקלג סעיף א :
כז ה ו מיי' פ"ז שם הלכה ח טוש"ע שם:
כח ז מיי' פי"ז מהל' מאכלות אסורות הלכה יד סמג לאוין קמב טוש"ע י"ד סי' קיג סעיף א :
כט ח מיי' פ"ח מהל' יו"ט הלכה יוד טוש"ע א"ח סי' תקלג סעיף ב :
ל ט מיי' שם פ"ז הל' ג טוש"ע שם סי' תקלא סעיף ב :
לא י כ מיי' שם והל' ד טוש"ע שם סעיף א:
לב ל מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעיף ו :
לג מ נ מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעיף ב:

מסורת הש"ס

מכנים אדם פירותיו מפני הגנבים · פירש בתוספות הרב דבאסיפת פירות איכא מלאכה כדאמרינן פרק אין דורשין (חגיגה דף יח·) גבי חג האסיף אסיפה במועד מי שרי ואיני יודע מה מלאכה (ד) וצריך עיון אי טרח בלא מלאכה אסיר כי היכי דאסירי בפרקמטיא ולקמן בשמעתין (דף יג.) אמר מועד משום טירחא ולא טירחא הוא ושמא הייט דוקא בדבר שהוא מלאכה :

אם תימצי לומר גרס אין הבכור ומת קנסו בנו אחריו · משום דאיסורא עשה אבל כוון מלאכתו לא עשה איסורא עדיין ולא צריך להגיה דאורייי' אבל בפ' השולח (גיטין מד· ושם) דגבי מכר ומת (ה) בעי אי קנסו בנו אחריו התם גרסינן ודאי איסורא דאורייתא משום דמכר ומת כמי עבד איסור' אלא דלא הוי דאוריי':

נטייבה

יש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחלה רב הונא חצדו ליה חצדא במועדא איתיביה רבה בר רב הונא לרב הונא טוחנין קמח במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור *דבר שאבוד במועד מותר לעשותו במועד דבר שאינו אבוד במועד אסור במה דברים אמורים בתלושין מן הקרקע אבל מחובר לקרקע אפי' כולו אבוד אסור ואם אין לו מה יאכל קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן ובלבד שלא ידוש בפרות אמר ליה יחידאה היא ולא סבירא לן כוותיה דתניא כלל אמר רבן שמעון בן גמליאל משום ר' יוסי דבר התלוש מן הקרקע אפילו מקצתו אבוד מותר והמחובר לקרקע אפי' כולו אבוד אסור ואי ר' יוסי ידוש נמי בפרות הא אמר רב יצחק בר אבא *מאן תנא שינוי במועד בדבר האבד דלא כר' יוסי אמר לך ה"נ כיון דכל יומא לאו בפרות דיישי האידנא נמי לאו שינוי הוא ת"ר טוחנין במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם טחן והותיר הרי זה מותר קוצצין עצים במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם קצץ והותיר הרי זה מותר *מטילין שכר במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם הטיל והותיר הרי זה מותר ובלבד שלא יערים ורמינהו מטילין שכר במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים ואע"פ שיש לו ישן מערים ושותה מן החדש תנאי היא דתניא אין מערימין בכך ר' יוסי בר יהודה אומר מערימין רב חצדו ליה חצדא בחולא דמועדא שמע שמואל איקפד לימא שמואל כיחידאה סבירא ליה לא חצדא דחיטי הוה דלא הוה פסיד ורב מאי טעמא עביד הכי אין לו מה יאכל הוה ושמואל לא סיימוה קמיה אי נמי *אדם חשוב שאני ר' יהודה נשיאה נפק א) בחומרתא דמדושא ואשתי מיא דאחים קפילא ארמאה שמע ר' אמי *איקפד אמר רב יוסף מאי טעמא איקפד (א) אי משום חומרתא דמדושא הא תניא *השירין הנזמים והטבעות הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר אי משום דאישתי מיא דאחים קפילא ארמאה הא אמר (ב) שמואל בר יצחק אמר רב *כל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי נכרים אדם חשוב שאני אמר רב חננאל אמר רב קוצץ אדם דקל במועד אע"פ שאינו צריך אלא לנסורת שלו *לייט עלה אביי רב אשי הוה ליה אבא בשלנייא אזל למיקצייה בחולא דמועדא אמר ליה רב שילא משלנייא לרב אשי מאי דעתיך דקאמר רב חננאל אמר רב קוצץ אדם דקל במועד אע"פ שאינו צריך אלא לנסורת שלו הא לייט עלה אביי אמר ליה *לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי אישתמיט נרגא בעי למיפסקיה לשקיה שבקיה והדר אתא רב יהודה שרא למיעקר כיתנא ולמיקטל כשותא ולמיעקר שומשמי אמר ליה אביי לרב יוסף בשלמא כיתנא חזי לחפיפה כשותא חזי לשיכרא אלא שומשמי למאי חזי חזי לנזיי דאית בהו רבי ינאי הוה ליה ההוא פרדיסא דמטא זמניה בחולא דמועדא קטפיה לשנה שהיוה כולי עלמא לפרדיסייהו לחולא דמועדא אפקריה רבי ינאי לפרדיסיה ההוא שתא :

מתני' מכנים אדם פירותיו מפני הגנבים ושולה פשתנו מן המשרה בשביל שלא תאבד ובלבד שלא יכוין את מלאכתו במועד וכולן אם כוונו מלאכתן במועד יאבדו:

גמ' תנא ובלבד שיכניסם בצנעא לתוך ביתו רב יוסף הוה ליה *כשורי עיילינהו בימא אמר ליה אביי והתניא ובלבד שיכניסם בצנעא בתוך ביתו אמר ליה צנעא דהני יממא הוא כיון דבליליא בעו גברא יתירי ובעו *מדוכרי דנורא אוושא מילתא: ושולה פשתנו מן המשרה כו': ב) בעי מיניה רבי ירמיה מרבי זירא ג) כוון מלאכתו במועד ומת מהו שיקנסו בניו אחריו אם תימצי לומר

א) [עי' מה שפירשו תוס' שבת מו: ד"ה ואמר עולא ותוס' עירובין סט. ד"ה כיון] ב) [עי' תוס' בכורות לד: ד"ה כעא] ג) גיטין מד. ע"ש בכורות לד:

צרם

יש מהן פטור אבל אסור · והא דקתני אין זופתין אסור למיעבד לכתחילה אבל בדיעבד לא הוי חייב והא דקתני זופתין הוי מותר לכתחילה : למיחצד · לקצור ורב הונא יש לו מה יאכל הוה ואמאי שרי לה : אמר ליה · האי דקתני מחובר אפי' כולו אבוד נמי אסור ר' יוסי היא ויחידאה היא ולא סבירא לן כוותיה : כיון דכל יומא לאו בפרות דיישי האידנא לאו שינוי הוא · כי דיישי בלא פרות ולעולם ר' יוסי היא והא דאסר בפרות משום דאוושא מילתא היא : ואם טחן . במועד לצורך המועד והותיר עד לאחר המועד : מותר · לאכלו אחר המועד: ובלבד שלא יערים · שלא יעשה הרבה ויאמר לצורך המועד אני עושה ומתכוין כדי שתשתייר לאחר המועד: מערים ושותה מן החדש · שיכול לומר לצורך המועד הטילו : לימא שמואל · דאקפיד כיחידאה סבירא ליה כההיא מתניתא (ג) במחובר אפי' כולו אבוד נמי אסור ואוקימנא כר' יוסי יחידאה: חצדא דחיטי דלא הוה פסידא · להכי איקפד אבל בחצדא דשערי לא סבר לה כר' יוסי דאסיר: אין לו מה יאכל הוה · להכי עביד הכי : לא סיימוה קמיה · לא אמרו לו דלא הוה ליה מה יאכל להכי איקפד : אדם חשוב שאני · רב לא הוה ליה למיעבד הכי אפי' אין לו מה יאכל: נפק · בחצר בשבת : בחומרתא דמדושא · טבעת היא של מתכת וחותמה של אלמוג : שירין · נוסקי"א בלעז : כל שהוא נאכל כמות שהוא חי · ומיא שתו אינשי כמות שהן : אדם חשוב שאני · יש לו להחמיר על עצמו יותר ולא הוה ליה למיפק בחומרתא דמדושא ולא למישתי מיא דאחים קפילא נכרי : לנסורת · עלים דקים שנופלין מן החתיכה : אבא · יער : בשלנייא · פירוש שם העיר כלומר היה לו יער באותו מקום: אישתמיט נרגא בעי למיפסקיה לשקיה · דרב אשי משום דעבר אדאביי : שבקיה · לאבא דלא קצייה במועד שהרגיש משום דעבר אדאביי נפל ליה נרגא : למיעקר כיתנא · בחולא דמועדא : למיקטל · לחתוך : כשותא · הומלו"ן : לחפיפה · לכסות בו מאכל כגון תאנים ותמרים לצורך המועד : לנזיי · כמו נזייתא דשיכרא (ב"ק דף נה·) לנזיי גרעינין דאית בהו בשומשמין דחזו למיעבד בהו משחא : אפקריה ר' ינאי לפרדיסיה · משום דעל ידו היה תקלה לעלמא דשהו עד לחולא דמועדא וקטפי : **מתני'** שולה · מעלה : שלא יכוין מלאכתו במועד · שיש לו פנאי בשאר ימות השנה והוא משהה למועד : יאבדו · שאסור ליהנות מהן : **גמ'** ליגעא דידהו יממא הוא · אפי' בלילה כיממא דמי ולא סגי ליה שלא להכניסן להכי מכניסן כמי ביום: מדוכרי דנורא · אבוקות : מהו שיקנסו בניו אחריו · לבניו נמי יהא אסור אותה מלאכה דכיון דכוון מלאכתו במועד דין הוא שיהו אסורין ליהנות ממנה כמו שהיה אביהם קיים :

גרס

[תוספתא פ"ב] [לעיל יא. ע"ש] [שבת קלט:] [לעיל יח: שבת נח. וש"נ] [שבת נח.] שם מו: שבת נח. יבמות מו. ע"ז לח. נט. [קדושין לג: וש"נ] [עירובין קב: וש"נ] פי' נ"י קורות כנדיסונדולים [גי' הערוך מדבר מדוכרי דנורא פי' אבוקות]

רבינו חננאל

ואין מוסרין להם שומר לנער את צאנן ואם היה שכיר שנה שכיר חדש שכיר שבת מסייעין הרועין ומוסרין להם שומר לנער צאנן ר' אומר אם באו בשבת בטובה בלא כלום הנאה או ביום טוב במזונות בלבד כלומר שכירותכם היא סעודתכם במועד אפי' בשכר אמר רב יוסף הלכתא כרבי : **מתני'** וכן מי שהיה יינו בבור ואירעו אבל או אונס או שהטעוהו פועלים ר' יוסי אומר זולף וגומר כדרכו . ר' יהודה אומר עושה לו לימודים כו' פירוש לימודים מכסהו וצריכא דאי אשמועינן משחא משום דנפיש פסידיה משום הכי שרי ר' יוסי אבל חמרא כו' אמר ר' יצחק בר אבא מאן תנא שינוי במועד בדבר האבד דלא כר' יוסי דהא ר' יוסי שרי כדרכו בלא שינוי אמר רב יוסף הלכתא כר' יוסי : בעא מיניה מרב נחמן בר יצחק מהו למישעיה לחביתא דשיכרא בחולו של מועד אמר להו רב יוסף דהוא סיני כדגרסינן בסוף הוריות רבה עוקר הרים רב יוסף סיני הוא דאמר הלכה כר' יוסי דאמר זולף וגומר וגף כדרכו אמרו ליה אימור דאמר ר' יוסי גף כדרכו בחמרא דאי שבקת ליה מגולה מפסיד שיכרא מי אמר אמר להו שיכרא נמי אית ביה פסידא טובא דאמר אביי אמרה לי אם חביתא דאית בה שית סאוי תמרי או כיוצא בהן ושייעא כח אותו השכר חזק א)כמו חבית שיש בה שמונת סאין ולא שייעא כלומר אם תשאר מגולה יש בשכר הפסד: **אמר** רב הלכות מועד כהלכות כותים למאי הלכתא לומר שעקרות הן ואין למידות זו מזו . דאמר שמואל זופתין כוותא ואין זופתין חבית והלא זו וזו זיפות הוא אלא אין למידין זו מזו ב) זיפות הכוותא אם תשאר בלא זיפות. פי' חייש לטירחא ומר חייש לפסידא מפורש בירושלמי שמואל אמר זפתין גרבא ולא זפתין כוותא ג) דזיפתא גלידא. רב הונא חצדו ליה בחולא דמועדא איתיביה רבה בר רב והתניא דבר האבד מותר לעשותו במועד ושאינו אבד אסור לעשותו בר"א בתלוש אבל במחובר אפילו כולו אבד אסור ואם אין לו מה יאכל קוצר ומעמר ודש כו' . ובלבד שלא ידוש בפרות . אמר ליה רב הונא הא מתניתא יחידאה היא דהא רשב"ג תני לה משום ר' יוסי ולא סמכינן עליה אי הכי דר' יוסי היא ידוש בפרות דהא ר' יוסי לא בעי שינוי ופרקינן כיון דכל יומא איכא דדיש בלא פרות לאו שינוי : **תנו** רבנן טוחנין קמח במועד לצורך המועד שלא לצורך המועד אסור ואם טחן לצורך המועד והותיר מותר כיוצא בו קוצצין קוצין במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור וכו' וכן מטילין שכר לצורך המועד כו' ובלבד שלא יערים · איני והתניא אע"פ שיש לו שכר ישן מערים ושותה מן החדש . ופרקינן תנאי היא דתניא אין מערימין בכך משום ר' יוסי בר' יהודה אמרו מערימין ואע"ג דלמי שאין לו מה יאכל שרי איקפד שמואל עליה דרב ואמר אפילו הכי אדם חשוב שאני . ר' יהודה נשיאה נפק בחומרתא דמדושא ואשתי מיא דאחים קפילא ארמאה . ואיקפד ר' אמי עליה . ואמר רב יוסף תרוייהו שרו להו רבנן חומרתא דמדושא דתניא השירים והצמידים והטבעות הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר ואי מיא דאחים קפילא נכרי האמר שמואל בר רב יצחק כל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי נכרים ואטרינן אפילו הכי אדם חשוב שאני לא הוה ליה למיעבד הכי . אמר רב חננאל אמר רב קוצץ אדם דקל במועד אע"פ שאין צריך לו אלא לנסורת שלו לייט עלה אביי אזל רב אשי למקצייה אבא ואישתמיט נרגא ובעא למיפסקיה לשקיה ושבקיה והדר רב יהודא שרא למיעקר כיתנא ולמיקטל כשותא ולמיעקר שומשמי אמר אביי בשלמא כיתנא חזי לחפיפה כשותא נמי חזו לשיכרא אלא שומשמי למאי חזו ואמרינן לנזיי דאית בהו . רבי ינאי קטף פרדיסאה בחולי דמועדא משום דמטא [זמניה] וחשש לפסידא לשנה אחרת שהו כ"ע לפרדיסייהו וקטפוה בחולי דמועדא אפקר ר' ינאי לפרדיסיה ההיא שתא : ירושלמי אמר ילפין מקלקלתא ולא ילפי מתקנייא . ר' יעקב בר אחא בשם ר' אבין פרקמטיא אבידה שריא מטלטלתא במועדא . שיירתא שרי מיזבון מינה במועדא : **מתני'** מכנים אדם פירותיו מפני הגנבים כו' . תניא ובלבד שיכנים בצינעא לתוך ביתו ואי הוו כעין כשורי דרב יוסף דבלילא בעו גברי יתירי ובעי אבוקות של אש ואוושא מילתא טפי עדיף לעייולינהו ביממא . שולה פשתנו מן המשרה שלא תאבד

א) נראה מזה דרבינו היה גורס ככר תמניא . ב) אולי צ"ל אם תשאר בלא זיפות תפסיד רב דימי וכו' אמר זופתין גביתא ואין זופתין כוותא פי' מר חייש . ג) אולי צ"ל זפתין גרבא דזיפתא דקדירא ולא זפתין כוותא דזיפתא גלידא .

הגהות הב"ח

זולף וגומר כל עיקר אלא אבור קאי וקאמר וגף כדרכו דאח"כ כשסתם וממלא הכל מנית מגופה על הבור שהיין בתוכו ומכסהו כדרכו וזה עולה כגירסת הספרים בורו לגוף : (א) גמ' אי משום חומרתא דמדושא הא תניא השירין נ"ב עי' מ"ש פ' כדר דף סט בתוס' ד"ה כיון : (ב) שם הא אמר רב שמואל : (ג) רש"י ד"ה לימא וכו' דבמחובר אפי' : (ד) תוס' ד"ה מכנים כו' ואיני יודע מה מלאכה איכא באסיפה וצ"ע : (ה) ד"ה אם כו' דגבי מכר ומת דבעי אי קנסו בנו אחריו סתם ודאי גרסינן איסורא דאורייתא :

צרם אזן בבכור קנסו בנו אחריו משום דאיסורא דאורייתא ואם תמצי לומר מכר עבדו לעובד כוכבים ומת קנסו בנו אחריו משום דכל יומא מפקע ליה ממצות הכא מאי גברא קניס רבנן והא ליתיה או דלמא ממונא קניס רבנן והא איתיה א"ל תניתוה *שדה [א]שנתקווצה בשביעית תזרע למוצאי שביעי' [ב]נטייבה או נדיירה לא תזרע למוצאי שביעית ואמר ר' יוסי בר חנינא [ג]*נקטינן הטיבה ומת בנו זורעה אלמא לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן ה"נ לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן אמר אביי *[ד]נקטינן טימא טהרותיו ומת לא קנסו בנו אחריו מאי טעמא *[ה]היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן: **מתני'** [ו]אין לוקחין בתים עבדים ובהמה אלא לצורך המועד או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל: **גמ'** בעא מיניה רבא מרב נחמן שכר פעולה שאין לו מה יאכל מהו א"ל תנינא או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל לאתויי מאי לאו לאתויי שכר פעולה א"ל לא פרושי קא מפרש איתיביה אביי *[ז]אין כותבין שטרי חוב במועד ואם אינו מאמינו (א) או שאין לו מה יאכל ה"ז יכתוב שאין לו מה יאכל לאתויי מאי לאו [ח]לאתויי שכר פעולה שמע מינה מותיב רב ששת *וחכ"א [ט]שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות החייטין והספרין והכובסין *החייטין שכן *הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד הספרין והכובסין שבן הבאין ממדינת הים והיוצא מבית האסורין מותרין לספר ולכבס בחולו של מועד ואי ס"ד שכר פעולה שאין לו מה יאכל שרי כל מלאכות נמי לישתרו דהא איכא שכר פעולה שאין לו מה יאכל מתקיף לה רב פפא אלא מעתה בנין לישתרי שכן *כותל הגוהה לרה"ר סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה מתקיף לה רבינא אלא מעתה לבלר לישתרי שכן כותבין *קידושי נשים גיטין ושוברין אלא אמר רב אשי מועד ארבעה עשר קא רמית מועד משום טירחא הוא ובמקום פסידא שרו רבנן ארבעה עשר משום צורך יום טוב הוא מידי דצורך יו"ט שרו רבנן מידי דלאו צורך יום טוב לא שרו רבנן: **מתני'** [י]אין מפנין מבית לבית אבל מפנה הוא לחצרו אין מביאין כלים מבית האומן אם חושש להם מפנן לחצר אחרת: **גמ'** והאמרת רישא אין מפנין כלל אמר אביי [כ]סיפא אתאן לבית שבחצר: ואין מביאין כלים מבית האומן: *אמר רב פפא בדיק לן רבא תנן אין מביאין כלים מבית האומן ורמינהו מוליכין ומביאין כלים מבית האומן ואע"פ שאינן לצורך המועד ושנינן ליה [ל]כאן בארבעה עשר כאן בחולו של מועד איבעית אימא הא והא בחולו של מועד כאן במאמינו כאן בשאינו מאמינו והתניא

רש"י

גרס אזן בכור · חתך מאזנו מעט כדי שיהא בעל מום ויהא מותר לו ואסור לעשות כן משום מום לא יהיה בו (ויקרא כב) כלומר לא תטיל בו מום ואם הטיל בו מום קנסוהו רבנן דלא יהנה ממנו ואם מת אין בניו נהנין ממנו: משום דאיסורא דאורייתא הוא · אבל האי דכוון מלאכתו במועד דלאו איסורא דאורייתא הוא דהא בלא מתכוין מותר לגמרי: מכר עבדו לעובד כוכבים. קנסוהו רבנן וילא לחירות דאי ברח מן העובד כוכבים אין ישראל יכול לכופו לעבודתו ואם מת אין בניו יכולין לכופו: דכל יומא מפקע ליה ממלות. דכל זמן שהוא ברשות העובד כוכבים אינו עוסק במלות: גברא · דנתכוון לעשות מלאכה קנסו רבנן שלא ליהנות ממנה: ממונא קנסוה רבנן · ואפילו בניו אין יכולין ליהנות ממנה: שנתקוולה · ניטלו ממנה קולים שבה: נטייבה · נזבלה שהוליך הזבל בעגלות ומשאות: נידיירה · על ידי דיר בהמה (ב) נזבלה עבודת קרקע היא (כזדבלה) כל הני מדרבנן ניכהו ואעפ"כ קנסו דלא תזרע למולאי שביעית: טימא טהרותיו · של חבירו קנסו דחייב לפרעו: היזק שאינו ניכר הוא · דהא בעיניה הוא: שכר פעולה שאין לו מה יאכל · שאין לו לפועל מה יאכל: מהו · שיתן לו מלאכה ולשוכרו כדי שיהא לו מה לאכול: לאתויי מאי · אי למוכר הא תני ליה לצורך (ג) המועד אלא לאתויי שכר פעולה שאין לו מה יאכל דמותר: פרושי קא מפרש · לצורך (ד) המועד כילד כגון שאין לו למוכר מה יאכל ולעולם לא תיפשוט מינה לשכר פעולה: ואם אינו מאמינו · מלוה ללוה: שאין לו מה יאכל לאתויי מאי · אם משום לוה הא קאמר אם אינו מאמינו מותר והכא לא מצי לתרולי פרושי קא מפרש דהכי מיתרמי מילתא דאם אינו מאמינו שאין לו מה יאכל לאו מילתא היא דהא מותר בלאו הכי: לאו לאתויי שכר פעולה · שאין לו לסופר מה יאכל שרי בחולו של מועד: כל מלאכה נמי תשתרי · בערב הפסח דהא אישתרי שכר פעולה בחולו של מועד אלא תיפשוט מיניה דשכר פעולה שאין לו מה יאכל אסור בחולו של מועד: מתקיף לה רב פפא · אדרב ששת פריך מדפריך מהאי דתנן שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים כו' אלמא סבר כל מלאכה שרשאי אתה לעשות בחולו של מועד עושין אותה בערב הפסח: א"כ בנין ליפתרי · בערב הפסח דהא כותל הגוהה לרה"ר מותר לבנותו בחולו של מועד: מתקיף לה רבינא · סבר נמי כרב פפא: ה"ג אלא אמר רב אשי: משום טרדי"ט · שרי כגון הני ג' אומניות ותו לא והוא הדין אם אין לו מה יאכל דאין צורך י"ט גדול מזה: **מתני'** אבל מפנה הוא לחצרו · והא משמע ליה עכשיו שמביא מבית שבחצר אחרת לחצרו: אם חושש. שמא יגנבו: **גמ'** והא אמרת רישא אין מפנין · מבית לבית: סיפא אתאן לבית שבחצר · והכי קתני מפנה הוא מבית שבחצרו לחצרו: בדיק לן · אי ידעינן לתרולי: בי"ד · מוליכין ומביאין כלים: בחולו של מועד · אין מביאין: כאן במאמינו · לאומן אין מביאין דשלא לצורכהוא: אין מאמינו · מביאין: והתניא

תוספות

נטייבה או נדיירה · פי' בקונטרס היינו מלאכה שבקרקע מדרבנן אבל נטלו קולים אין זו עבודת קרקע ובגיטין (ד' מד: ושם) פירש בקונטרס דבקוולה מלאכה דרבנן וי"ל דאיירי בקולים תלושים דמחוברים כל דהו הוי דאורייתא דאמרינן בשבת (ד' קג·) התולש עולשין והמזרד זרדין אם ליפות את הקרקע כל שהוא ואע"פ שאין מכוין ליפות דקאמר התם דפטור גבי שבת כגון בארעא דחבריה אבל גבי שביעית לא בעינן מלאכת מחשבת:
נטייבה · פי' בקונטרס זבל בהמות ובפי' ר"ח חורש בה חרישה יתירא ובירושלמי מפרש כן ומ"מ אין נראה שתהא מן התורה וקשה היכי מוכח מיניה בבכורות (ד' לד:) בעיא דצרם אוזן בבכור דהוי דאורייתא ומוכר עבדו נמי בפ' השולח (גיטין מד:) הא גבי עבד דכ"ע (ה) דפקע ממלות חמיר טפי ואומר ר"ת דבשביעית נחמיר כדאמר בקדושין פ"ק (ד' כ·) כמה קשה אבקה של שביעית משום הכי יש לפשוט כל הני א"נ ראוי להחמיר טפי (ו) מבשום מקום משום דהיו מזלזלין בה כדאמר (*בסוף) הניזקין (דף נד.) שהיו חשודין על השביעית לכך מייתי שפיר מינה:
אין לוקחין בתים עבדים כו' אלא לצורך המועד · פי' הר"ר יוסף הוא הדין בשאר דברים צריך לצורך המועד דהא אסור למכור פירות אלא לצורך המועד אלא רבותא קמ"ל דאפי' הני דהוין בפרהסיא שרי לצורך המועד וצריך עיון אי צריך (ז) הכי ליגעא כמו בההיא דפירות כסות וכלים (לקמן ע"ב) וההיא דלעיל (דף יב:) מכניס פירות מצריך בגמ' ליגעא אע"פ שאינו במשנה:
אין מפנין מבית לבית · בירושלמי מתיר מבית אחר לביתו שערב לאדם לדור בשלו:
בשביל

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"א מהל' שמיטה ויובל הל' יד סמג לאוין רסז:
לה ב ג מיי' שם הל' יג:
לו ד ה מיי' פ"ז מהל' חובל ומזיק הל' א
ב ג סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפה סעיף א:
לז ו מיי' פ"ז מהלכות י"ט הלכה כב טוש"ע א"ח סי' תקלט סעיף יב:
לח ז מיי' שם הל' יב טוש"ע שם סי' תקמה סעיף ו:
לט ח מיי' שם טוש"ע שם סי' תקמב סעיף ב:
מ ט מיי' שם פ"ח הלכה יט טוש"ע שם סי' תסח סעיף ה:
מא י כ מיי' שם הל' טז טוש"ע שם סי' תקלה סעיף א:
מב ל מיי' שם הל' כא טוש"ע שם סי' תקמ סעיף י:

רבינו חננאל

ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד וכולן שכוונו מלאכתן במועד יאבדו. בעי ר' ירמיה הרי הצורם אוזן בבכור קנסו בנו אחריו משום דההוא איסורא דאוריי' הוא וכן המוכר עבדו לעכו"ם משום דכל יומא מפקע ליה ממצות מכוין מלאכתו במועד קנסו בנו אחריו או לא. ופשטנא א"ר יוסי ב"ר חנינא נקטינן הטיבה ומת זורעה בנו אחריו אלמא לדידיה קנסו. לבריה לא קנסו רבנן: (פיסקא) [מתני'] אין לוקחין בתים ועבדים*) ואבנים אלא לצורך [המועד] או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל בעי רבא שכר פעולה מאי פירוש שאין לו לפועל מה יאכל במועד כגון הסופר שאין לו אלא שכר שטר המקנה. וכן כיוצא בו הפועלים מהו שיתירו לו למכור ולקנות כדי שיקחו אלו שכרם. ופשטנא דאפילו לשכר פעולה שרי ומותיב רב ששת ג' אומניות עושין מלאכתן בערבי פסחים עד חצות החייטין כו'. ואי ס"ד דכל מי שאין לו מה יאכל שרינן לשכרפעולה כל אומניות לישתרי דהא מי שאין לו מה יאכל וצריך שכר פעולה שרי ורב פפא מתקיף הכי כל בנין לישתרי דהא כותל הגוהה לרה"ר סותרו ובונהו כדרכו מפני הסכנה. ורבינא מתקיף כל לבלר לישתרי דהא כותבין גיטי נשים כו'. ופריק רב אשי י"ד אדמועד קרמית מועד משום טירחא ולא טירחא הוא במקום פסידא שרו רבנן. י"ד משום י"ט הוא מידי דהוי צורך יו"ט שרי ליה רבנן דלא צורך [illegible] שרו ליה רבנן: ירושלמי א"ר יוסי א"ר אבין קרנא ואגרא קרן **) או ידע דמזבן ופחת מן קרנא יזבין ואי לא לא יזבין ר' חנניא חברין דרבנן אמר פרקמטיא ניגבת מנכסי יתומים קטנים הוין בעי למימר [illegible] עדים יודעין הא אין עדים יודעין נעשית כפקדון כך אנו אומרים פקדון לא ניתנה לגבות מנכסי יתומין קטנים מה בינה למלוה מלוה להוצאה ניתנה. וזו לא ניתנה להוצאה. א"ר אבא בר ממל אילו היה [illegible] עמי הייתי מתיר המלאכה. כלום אסרו המלאכה בחולו של מועד אלא שיהו אוכלין ושותין ויגיעם בתורה. והאידנא אוכלין ושותין ופוחזין. ריב"ל שאל לרשב"ל. מהו ליקח בתים מן העכו"ם בשבת א"ל [illegible] בשבת מותר כיצד עושה מראה לו כיסין של דינרים והעכו"ם הותם ומעלה בערכאין וכן מצינו שנכבשה יריחו בשבת שנא' כה תעשה ששת ימים וכתיב וביום השביעי תסובו את העיר ז' פעמים וכתיב עד רדתה אפי' [illegible] (פיסקא) [מתני'] אין מפנין מבית לבית אבל מפנה הוא בבית שבחצירו: ירושלמי אין מפנין לא מדירה נאה לדירה נאה ולא מדירה נאה לדירה כעורה ובתוך שלו אפילו מדירה נאה של חבירו לדירה [illegible] שלו מפנין מפני ששמחה היא לו להיות דר בתוך שלו אין מפנין מת ולא עצמות מקבר לקבר ממכובד למכובד ולא מבוזי לבוזי. ואצ"ל ממכובד לבזוי ובתוך שלו אפילו ממכובד לבזוי ערב לאדם [illegible] שהוא נינח אצל אבותיו: (פיסקא) [מתני'] אין מביאין כלים מבית האומן אם חשש להן מפנן לחצר אחרת ומקשינן והתנינן מוליכין ומביאין מבית האומן ופרקי' הא בי"ד מתני' דהכא בחולו של מועד.

*) רבינו היה גורס במשנה ואבנים וכ"ה הגי' במשנה שבירושלמי וכ"ה גי' הרי"ף והרא"ש ז"ל ועי' בירושלמי דמפרש איזה צורך המועד שייך באבנים ע"ש. **) לפנינו הגי' בירושלמי אין ידע דלא מזבן והוא [illegible] קרנא וכו' וע"ש במפרש.

מסורת הש"ס

שביעית פ"ד מ"ב
גיטין מד: בכורות לד:
[עי' פרש"י עירובין ס. כד"ה ואמר ר"נ]
גיטין מד: בכורות לד:
[גיטין נג. וש"נ]
לקמן יח:
פסחים נה. [תוספתא שם פ"ג] [פסחים נה:]
[לעיל ז. ע"ש] [לקמן יח:]
[פסחים נה:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואם אינו מאמינו או תיבת או מוקף וג"ב מפרש"י משמע דלא גרס או: (ב) רש"י ד"ה נידיירה ע"י דיר בהמה כזדבלה עבודת קרקע: (ג) ד"ה לאתויי כו' הא תנא ליה לצורך המוכר אלא לאתויי: (ד) ד"ה פרושי קא מפרש לצורך המוכר כילד כגון: (ה) תוספות ד"ה נטייבה פי' כו' גבי עבד דכולי עלמא דמפקע ליה ממלות חמיר טפי: (ו) בא"ד ראוי להחמיר טפי בשביעית מבשום מקום: (ז) ד"ה אין לוקחין כו' וצ"ע אי צריך בהני ליגעא כו' וההיא דלעיל גבי מכנים:

מג א מיי׳ פ״ח מהל׳ י״ט הל׳ טז טוש״ע א״ח סי׳ תקלד סעיף ג:

מד ב ג מיי׳ פ״ח שם הלכה יד טוש״ע שם סי׳ תקלה סעיף ד:

מה ד מיי׳ שם פ״ הלכה כג טוש״ע שם סימן תקלט סעיף יא:

מו ה ו מיי׳ שם הלכה ט טוש״ע שם סי׳ תקלג סעיף ה:

מז ז מיי׳ פט״ז מהל׳ טומאת אוכלין הל׳ א׳:

מח ח מיי׳ פ״ז מהל׳ י״ט הל׳ כג טוש״ע א״ח סי׳ תקלט סעיף י:

מט ט י כ מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף יא:

א ל מיי׳ שם הלכה יז יח טוש״ע שם סי׳ תקלא סעיף ד:

ב מ מיי׳ שם כמגלחין עה טוש״ע שם סי׳ תקלד סעיף א:

בשביל כבוד יום טוב האחרון · אבל מרישא (ג) דחנות פתוחה לרשות הרבים פותח אחת ונועל אחת ורב הונא מתיר באורחייהו בשוקא לא פריך דיש לאוקמיה בי״ט ולא בחול המועד ולהכי פריך מסיפא דמיירי בחול המועד דהא ערב י״ט האחרון חול המועד: **בתבלין** · פי׳ בקונט׳ כרוב וכרשינין והקשה בתוס׳ רבי פרץ דכרוב וקפלוט אינן חשובין תבלין דהא אמרינן (חולין דף ו׳) דתבלין לטעמא עבידי ואפילו באלף לא בטיל ולפת וקפלוט אינו צריך לשער כי אם בששים כדאיתא פרק גיד הנשה (שם דף צז:) (ד) ותבלין כך נידוכין כדרכן בפ״ק דביצה (דף יד׳) א״כ אינו כרוב וצריך פירש מיני בשמים:

הדרן עלך מי שהפך

ואלו מגלחין במועד · משום דתנא באידך פירקין דברים שעושין לצורך המועד כמו מוכרי פירות דנעשים כדין קתני נמי ואלו נעשים שלא כדין לצורך המועד: **והיוצא** מבית האסורים · שאינו יכול לגלח קודם המועד שאין מניחין לו לגלח ואפילו מניחין · לו אינו ערב לאדם לגלח בבית האסורין: [כ״ה בירושלמי] ומנודה

והתניא *[א]מביאין כלים מבית האומן כגון כד מבית הכדר וכוס מבית הזוגג אבל לא צמר מבית הצבע ולא כלים מבית האומן ואם אין לו מה יאכל נותן לו שכרו ומניחו אצלו ואם אינו מאמינו מניחו בבית הסמוך לו ואם חושש להם שמא יגנבו [א] א) (*מפנן לחצר אחרת ואם אינו מאמינו) מביאן בצנעה בתוך ביתו תרצת מביאין מוליכין קשיא דקתני אין מביאין וכל שכן שאין מוליכין אלא מחוורתא כדשניין מעיקרא: **מתני׳** [ב]מחפין את הקציעות בקש רבי יהודה אומר [ג]אף מעבין [ד]מוכרי פירות כסות וכלים מוכרים בצנעה לצורך המועד [ה]הציידין והדשושות והגרוסות עושין בצנעה לצורך המועד רבי יוסי אומר הם החמירו על עצמן: **גמ׳** פליגי בה רבי חייא בר אבא ורבי אסי ותרוייהו משמיה דחזקיה ורבי יוחנן חד אמר מחפין אקלושי מעבין אסמוכי וחד אמר מחפין בין אקלושי בין אסמוכי מעבין עושה אותו כמין כרי תניא נמי הכי מעבין עושה אותו כמין כרי דברי ר׳ יהודה: מוכרי פירות כסות וכלים מוכרין בצנעה וכו׳: אבעיא להו הן החמירו על עצמן דלא הוו עבדי כלל או דלמא דהוו עבדי בצנעה ת״ש מוכרי פירות כסות וכלים מוכרין בצנעה לצורך המועד ר׳ יוסי אומר תגרי טבריא הן החמירו על עצמן שלא יהו מוכרין כל עיקר [ו]צדי חיות ועופות ודגים צדין בצנעה לצורך המועד רבי יוסי אומר צדי עכו הן החמירו על עצמן שלא יהו צדין כל עיקר דשושי חילקא טרגים וטיסני דוששין בצנעה לצורך המועד ר׳ יוסי אומר דשושי ציפורי הן החמירו על עצמן שלא יהו דוששין כל עיקר אמר אביי חילקא חדא לתרתי טרגים חדא לתלת טיסני חדא לארבעה כי אתא רב דימי אמר כונתא מיתיבי *[ז]חילקא טרגים וטיסני טמאין בכל מקום בשלמא למ״ד חדא לתרתי לתלת ולארבעה משום הכי טמאין בכל מקום דאתכשור אלא למ״ד כונתא אמאי טמאין בכל מקום הא לא איתכשור כגון דמיקלפן דאי לאו דשרא להו במיא לא הוה מיקלפא ואמאי קרי ליה חילקא דשקל חלקיהו מיתיבי *הנודר מן הדגן אסור אף בפול המצרי יבש ומותר בלח ומותר באורז בחילקא וטרגים וטיסני בשלמא למ״ד חדא לתרתי חדא לתלת וחדא לארבעה שפיר דנפקו להו מתורת דגן אלא למ״ד כונתא דגן מעליא הוא קשיא רב הונא [ח]שרא להו להנהו כרופייתא למיזל לזבוני כי אורחייהו בשוקא איתיביה רב כהנא *[ט]חנות פתוחה לסטיו פותח ונועל כדרכו פתוחה לרה״ר פותח אחת ונועל אחת [י]וערב יום טוב האחרון של חג מוציא ומעטר את שוקי העיר בפירות בשביל כבוד י״ט האחרון מפני כבוד י״ט האחרון אין שלא מפני כבוד י״ט לא לא קשיא [כ]הא בפירי הא בתבלין:

הדרן עלך מי שהפך

ואלו [ל]מגלחין במועד הבא ממדינת הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורין והמנודה שהתירו לו חכמים וכן מי שנשאל לחכם והותר *והנזיר והמצורע (א) מטומאתו לטהרתו [מ]ואלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורין ומנודה

והתניא · סיועא: כד וכוס לצורך המועד הן אבל צמר וכלים אין צורך המועד: ואם אין לו · לאומן מה יאכל נותן לו שכרו: מפנן לחצר אחרת ואם אינו מאמינו · בחצר אחרת: מביאן לתוך ביתו. אלמא בשאינו מאמינו מביאן: מוליכין קשיא · דקתני מתני׳ *דפעמים מוליכין ומתני׳ דהכא קתני אין מביאין כל שכן דאין מוליכין וליכא לתרץ באין מאמינו דמוליכין מאי מאמינו שייך: כדשניין מעיקרא· כאן בארבעה עשר כאן בחולו של מועד: **מתני׳** מחפין. מכסין: הדשושות · שדשין וכותשין חיטין לדייסא: והגרוסות · שטוחנין פולין לגריסין: בצנעה · שמא יאמרו זה לוקח שלא לצורך המועד: **גמ׳** אקלושי · שמכסהו בענפים מרוחקין זה מזה דלא הוי כסוי גמור: אסמוכי · הענפים סומך זה לזה דהוי כסוי גמור: כמין כרי · מכנסין אותן ביחד כדי שיהו נוחין לכסות: החמירו על עצמם דלא עבדי כלל · ולחומרא: או דלמא · החמירו על עצמן לעשות בצנעה מדעתן ואם רוצין לעשות בפרהסיא עושין ולקולא: דשושי · דשי תבואה איכא דאמרי דשושי המשברין תבואה חדא לשנים ושורין במים כו׳: כונתא · כוסמת שלותתין אותן הייט חילקא: טמאים בכל מקום.מקבלין טומאה בין בכפרים בין בכרכים דקיימא לן (פסחים דף מ׳) סולת של בני כרכים מקבלת טומאה שהוכשרה במים ובני כפרים אין מקפידין אסולת נקיה ללתות במים וסולת שלהן טהור שלא הוכשר מעולם אבל חילקא טמאין בכל מקום אפילו בכפרים דאי אפשר להם בלא לתיתה משום הכי טמאין דהא מיתכשר דשרי להו במיא: לעולם הוי כונתא ומיקלפן דשרי להו במיא דשרי קליפה: דשקיל חלקייהו · כלומר כשנוטל הקליפה והוי חלק: כרופייתא · מוכרי בשמים: חנות פתוח לסטיו פותח ונועל כדרכו · הואיל ואינו פתוח לרה״ר כשאר חנויות: פותח דלת אחד ונועל דלת אחד · אבל כדרכו לא אינו מוכר כדרכו: הא בפירי · שיש לחשוד שקונה לצרך (ב) ימות השנה: בתבלין·מוכר כדרכו כגון כרוב וכרשינין הכל יודעין דלצורך המועד הן וליכא חשדא שאין ראוין להתקיים הלכך אפי׳ בפרהסיא מותר:

הדרן עלך מי שהפך

ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים כו׳. במועד לפי שהיה אנוס שלא היה יכול לגלח קודם: ומי שנשאל לחכם · שנדר שלא לגלח ושאל לחכם במועד: מטומאתו לטהרתו. נזיר טמא כשעלה מטומאתו ושוב אינו משמר נזרו ומגלח וכן מצורע שעלה מטומאתו מגלח ברגל לפי שלא היה להם פנאי לגלח קודם הרגל:
גמ׳

רבינו חננאל

[מתני׳] מחפין את הקציעות בקש. ר׳ יהודה אומר אף מעבין. סוגיא דשמעתא מחפין בעצים של קש דקים בין בעצים של קש עבים. פירוש קלושי דקים. סומכי עבים מעבין עושין אותן כמין כרי כלומר כמו גדיש: ירושלמי ר׳ יהודה אומר יאבד דבר מועט ואל יאבד דבר מרובה. ר׳ יוסי אומר אל יאבד דבר כל עיקר. כהנא אמר אית מילין דקשין הן (החמירו) מנגעים ואהלות: מוכרי פירות כסות וכלים מוכרין בצינעא לצורך המועד. ר׳ יוסי אומר הן החמירו על עצמן אוקימנא הן החמירו על עצמן שלא יעשו כל עיקר דתניא מוכרי כסות וכלים מוכרין בצינעא לצורך המועד ר׳ יוסי [אומר] תגרי טבריא הן החמירו על עצמן שלא יהו עושין כל עיקר. וכן צדי עכו החמירו על עצמן שלא יהו צדין כל עיקר. חילקא חטה אחת נחלקת לשתים טרגין חדא לתלת טיסני חדא לארבע כי אתא רב דימי אמר האי חילקא כתנא הוא איני והתניא חילקא טרגין וטיסני טמאים אי אמ״ר ת חטה דשושה לשתים שלש וארבע וכמו הסולת היינו דאיתמר דאיתכשר ומקבלי טומאה אלא כותנאאמאי טמאה והא לא הוכשרה. ופרקינן כגון דמגלפו ההיא כותנא. פי׳ כוסמת. דאי לאו דשרא בהו מיא לא הוה משלם כלומרמתקפלת הקליפה שלהן. ת״ש הנודר מן הדגן אסור אף בפול המצרי יבש ומותר בלח. ומותר באורז חלקא טרגים וטיסני בשלמא למ״ד דשישי היינו דנפקי להו מתורת דגן אלא למ״ד כותנא דגן גמור הוא כדכתיב והחטה והכוסמת ועלתה בתיובתא לרב דימי. רב יהודה שרא להנהו כרופייתא למיזל ולמיזבני בשוקא כי אורחיהו אוקימנא בתבלי והא דתניא חנות הפתוחה לסטיו פותח ונועל כדרכו כו׳ אוקימנא בפירות: ירושלמי צדי חיה ועופות ודגים צדין בחכה ובמכמורת ולא ממעטין בשמחת הרגל ר׳ אמי מקיל לון שממעטין בשמחת הרגל: הדרן עלך פרק מי שהפך

ג״ל דפסחים

[פסחים נה:] ע״ש עפ״ג

[כ״ז ליתא בפסחים עי׳ בב״י סי׳ תקלד דבספרים שלנו שנוסחא ואם חושש להם שמא יגנבו מביאן בצנעה בתוך ביתו]

הגהות הב״ח
(א) מתני׳ והמצורע שעלה מטומאתו: (ב) רש״י ד״ה הא בפירי שקונה לצורך שאר ימות השנה: (ג) תוס׳ ד״ה בשביל כו׳ אבל מרישא דתני דחנות פתוחה כו׳ ערב י״ט האחרון חוה״מ הוא: (ד) ד״ה בתבלין כו׳ כדאיתא פ׳ גיד הנשה ותנן נמי דתבלין נידוכין כדרכן בפ״ק:

מכשירין פ״ו מ״ב

[נדרים נה: תוספתא שם פ״ד]

[תוספ׳ פ״ב]

[לקמן יד:]

הגהות הגר״א [א] גמ׳ (מפנן לחצר אחרת ואם אינו מאמינו) תא״מ (וכן ליתא בדפו״י):

הגהות מהר״ב רנשבורג א] גמ׳ מפנן לחצר אחרת ואם אינו מאמינו. זה נמחק וכ״ב בפסחים נה ע״ב כל זה איננו ויעו״ש בתוס׳ ד״ה ואם מתיירא וכו׳ ובמהרש״א שם:

מסורת הש"ס

גמ' הכי גרסינן ושאר כל אדם מאי טעמא אסורין כדתנן אנשי משמר כו' ואמר רבה בר בר חנה כו' עד כשהן מנוולים · ומאן דמתרשל ולא גילח מקמי רגל ומטי זמן עלייהו לגלח ברגל החמירו רבנן הואיל ולא מזרזי נפשייהו לספר מקמי רגל דלא להוי ברגל מנוולין אם היו מגלחין במועד לא היו מגלחים לפני המועד ונכנסין לרגל כשהן מנוולין: אבדה לו אבידה · שלא היה לו פנאי לגלח קודם הרגל: דלא מוכחא מילתא · דלא ידעי כולי עלמא דאנוס היה אלא יאמרו הוא מכוין להשהות עד המועד: יאמרו כל הסריקין אסורין וכו' · כלומר דבייתוס היה יכול לסרוק חלותיו בלי שהות לפי שהיה לו דפוס ואעפ"כ אסרו משום דאמרי כל הסריקים כו' הכא נמי כיון דלא מיגליא לכולי עלמא אונסיה יאמרו כולי עלמא אסורין לגלח וזה מותר: מי שאין לו אלא חלוק אחד · כמי לאו מוכחא מילתא לכולי עלמא: איזורו מוכיח עליו · דמי שאין לו אלא חלוק אחד פושטו ומתעטף במקטרינו וחוגרו באיזורו ועומד ומכבס החלוק ומודיע לכל שאין לו אלא חלוק אחד: אומן · כגון ספר שהכל באים אצלו ערב הרגל ורואים שאבדה לו אבידה ואנוס הוא ואינו יכול לספר עצמו: כי הנך · דמתניתין דקתני מגלחין דמידע לכל: מפני שיצא שלא ברשות · כלומר הואיל ולא יצא ברשות אחרים אלא ברצון עצמו לאו אנוס הוא: לשוט · אם יצא שלא לצורך ולא יצא אלא כדי לשוט בעולם ולראותו וחזר במועד: דברי הכל אסור · לגלח במועד: למזונות · שיצא לחזר אחר מזונות שאין לו מזונות וחזר במועד אחריהן דברי הכל מותר לגלח במועד לפי שיצא באונס: להרויחא · שיש לו נכסים הרבה ויוצא כדי להרויח יותר: נראין לי דברי רבי יהודה · דאסר בגילוח לבא ממדינת הים כשיצא שלא ברשות: ודברי חכמים · המתירין כשיצא ברשות: אילימא לשוט · דקאמר רבי נראין דברי ר"י ביצא לשוט דהיינו שלא ברשות הא אמרת וכו' ומאי נראין דברי רבי יהודה הלא שניהם מודים בה אלא פשיטא להרווחא ואשמעינן דנראין לו דברי ר' יהודה שאוסר בגילוח: והא נראין דברי רבי יהודה בהא · וקשיא דרבי אדרבי דברישא נראה לו דברי ר"י דאסר בהרווחא ובסיפא נראה לו דברי חכמים דמתירין הרווחא אלא ודאי איכא למשמע מהכא דלאו הכי הוא כדקאמרת דבלשוט ובמזונות פליגי: ה"ק · לאו היתר דידיה אשמעינן ולא רואה אני קאמר אלא פלוגתייהו קמ"ל במאי פליגי נראין דברי ר"י האוסר לחכמים וכו': קטן הנולד במועד · ולו שערות גדולים מותר לגלח במועד שער ראשו המצערו: שאין לך בית האסורין גדול מזה · ממעי אמו שהיה שם ואנוס הוא: מעיקרא לא · דאם נולד קודם הרגל אינו מגלח ברגל הואיל והיה יכול לגלח קודם הרגל:

ואי

[פרש"י ע"ז לקמן יח. ותוס' שם ע"ב]
תענית טו:
[שם יז. ע"ש]
פסחים לז.
חולין קז:
חולין שם [לקמן יח.] תענית כט:
[תוספ' פ"ב]
[תוספתא שם]
[לקמן יז: תוספתא פ"ב]

ומנודה שהתירו לו חכמים וכן מי שנשאל לחכם והותר [א]מטפחות *הידים ומטפחות הספרים ומטפחות הספג [ב]הזבין והזבות והנדות והיולדות וכל העולין מטומאה לטהרה הרי אלו מותרין ושאר כל אדם אסורין: גמ' ושאר כל אדם מאי טעמא אסורין כדתנן *[ג]אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת ואמר *רבה בר בר חנה אמר ר' אלעזר מ"ט [ד]כדי שלא יכנסו למשמרתן כשהן מנוולין הכא נמי כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין בעי ר' זירא אבדה לו אבידה ערב הרגל כיון דאנים מותר או דלמא כיון דלא מוכחא מילתא לא אמר אביי *[ה]יאמרו כל הסריקין אסורין סריקי בייתוס מותרין ולטעמיך הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן *[ו]כל מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד התם נמי יאמרו כל הסריקין אסורין סריקי בייתוס מותרין הא אתמר עלה אמר מר בר רב אשי איזורו מוכיח עליו רב אשי מתני בעי ר' זירא אומן שאבדה לו אבידה ערב הרגל מהו כיון דאומן הוא מוכחא מילתא או דלמא כיון דלא מוכחא מילתא כי הנך לא תיקו: ממדינת הים: מתניתין דלא כר' יהודה דתניא *ר' יהודה אומר הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות אמר רבא לישוט דברי הכל אסור למזונות דברי הכל מותר לא נחלקו אלא להרויחא מר מדמי ליה כלשוט [ז]ומר מדמי ליה כלמזונות מיתיבי אמר ר' *נראין דברי ר' יהודה כשיצא שלא ברשות ודברי חכמים כשיצא ברשות מאי שלא ברשות אילימא לשוט והאמרת דברי הכל אסור ואלא למזונות והאמרת דברי הכל מותר אלא פשיטא להרויחא אימא סיפא נראין דברי חכמים כשיצא ברשות מאי ברשות אילימא למזונות הא אמרת דברי הכל מותר ואלא להרויחא והא אמרת נראין דברי רבי יהודה בהא הכי קאמר נראין דברי ר' יהודה לרבנן כשיצא שלא ברשות ומאי ניהו לשוט שאפילו חכמים לא נחלקו עליו אלא להרויחא אבל לשוט מודו ליה ונראין דברי רבנן לר' יהודה כשיצא ברשות ומאי ניהו למזונות שאפילו רבי יהודה לא נחלק עליהם אלא להרויחא אבל למזונות מודה להו אמר שמואל קטן הנולד במועד מותר לגלח במועד שאין לך בית האסורין גדול מזה במועד אין מעיקרא לא מתיב ר' פנחס *כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד מותר לגלח בימי אבלו הא אסור לגלח במועד אסור לגלח בימי אבלו

ואי

ומנודה וכו' ושנשאל · בירושל' מקשה (א) הני למה התירו והלא פשע שלא בא לפני המועד לפני חכמים להתיר לו ומשני שכלו לו שלשים יום של נדוי במועד דאין נדוי פחות משלשים יום וכן מי שנשאל לחכם מוקי לה כשבא בחול המועד אי נמי לפני המועד לא מצאו (ב) בו פתח וגילוח הראש נמי אסור במועד דהא אמר בגמ' שלא יכנסו לרגל מנוולין ואין לך ניוול גדול מזה ושמא לא קאי טעמא בגמרא אלא אשארא אבל גילוח של ראשו אסור משום מלאכה אפילו במקום אונס ושאר גילוח דבעי בגמרא מאי טעמא אסורין והייט גילוח של יפוי דהוה לך למישרי לצורך המועד אע"פ שהיא מלאכה אבל גילוח כל הראש אסור משום מלאכה והכי (ג) כגון נזיר ומצורע הוא דשרי משום מצוה ולפי זה אסור לגלח ראשו במועד ועוד יש לפרש שנראה שמותר לגלח ראשו במועד וא"ת מאי קא משמע לן נזיר ומצורע יש לומר דס"ד דאסור שלא ישהו קרבנותיהן קא משמע לן דשרי ואי מיירי הכא בשלא היה להן פנאי דוקא והוא כדבעי למימר בגמרא יש לומר דהכי קאמר דנזיר ומצורע העולין מטומאה לטהרה דוקא שעולין עתה אבל עולין מטומאה לטהרה מקודם רגל אסורין:

ושאר כל אדם מאי טעמא אסורין · אע"פ שהוא מלאכה היה לנו להתירה לצורך המועד (ד) א"כ [אף] שיש מלאכות אסורות במועד שאין בהן טורח כגון פרקמטיא מכל מקום זה שהוא ליפוי ראוי להתיר לכבוד מועד ויש מפרשים דקאי על גילוח הראש דאסרינן משום טירחא מכל מקום מקשה דהיה לו להתיר לצורך המועד ואין זה (ה) נוטה לפי מה שפירש' המשנה דגילוח כל הראש מלאכה גמורה ואסור: שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו במועד · ואם תאמר היאך יכבסנו במועד אם כן ישאר במועד בלא חלוק בשעת כיבוס כמו כן היה יכול לכבס קודם המועד ויהיה בלא חלוק בשעת כיבוס וכי תימא כשכבסו קודם מועד ומשום הכי מותר לכבסו במועד א"כ תרתי כמי אם יתלכלכו למה נאסור לו והלא לא פשע י"ל דדי לו בשתי חלוקין אחד ליו"ט ראשון ואחד לי"ט אחרון בירושלמי אמרו בגדי קטנים מותר לכבסן במועד דניכרים שהם קטנים ומלוכלכין כמי שאין לו אלא חלוק אחד (ו): אומן שאבדה לו אבידה ערב הרגל · פירש בקונטרס דבאומן מבעי' ליה אבל בני העיר אע"פ שאין להם (ז) אומן אחר לא מיבעיא ליה דפשיטא דאסורים יש להסתפק אם חלה ונתרפא אם מותר לגלח אם מוכחא מילתא כי הכי:

מתני' דלא כר"י · תימה לוקמא אפילו כר"י ולמזונות אפי' רבי יהודה מודה ושמא כיון דקתני ר"י אומר הבא וכו' משמע שבא לחלוק על המשנה:

אלא להרווחא והא אמרת נראין דברי ר"י בהא · נראה דל"ג ועוד מכלל דפליגי רבנן אפילו למזונות ובהסיא פ"ק דשחיטת חולין (דף יב·) (ח) נראין דברי רבי יהודה שמאלה באספה ל"ג ועוד:

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ז מהלכות י"ט הלכה כא טוש"ע א"ח סי' תקלד סעיף א:

ד ב מיי' שם:

ה ג ד מיי' פ"ז מהל' כלי המקדש הלכה יא ופ"ז מהל' י"ט הל' יט ופ"א מהל' ביאת מקדש הלכה יב:

ו ה מיי' פ"ז מהלכות י"ט הל' יח טוש"ע א"ח סי' תקלא סעיף ד:

רבינו חננאל

ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורין כו'. מ"ט כדתנן אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס ואמרינן מה טעם שלא יכנסו למשמרתן מנוולין דכיון דיודעין דאסורין לכבס אף הן מספרין ומכבסין מקודם ונכנסין מתוקנין ומגוהצין. הכא נמי כדי שלא יכנסו לרגל מנוולין. בעי ר' ירמיה אבדה לו אבידה ערב הרגל כיון דטרוד הוא באבידתו אנוס הוא ומותר לספר ולכבס במועד או דלמא כיון דלא מוכחא מלתא כמו השביה ובית האסורים לא. ועלתה בתיקו. פירוש יאמרו כל הסריקין אסורין כו' הא לגבי מצה בפסח איתמר דאסרו רבנן לעשות מצות סרוקות מפני שהאשה שוהה עליהן ומחמצתן ואסרו בייתוס עושה בדפוס שאין שם שהייה אלא בפעם אחת קובעה בדפוס ונמצאת המצה מצויירת. ומתמהינן התם יאמרו כל הסריקין אסורין סריקי בייתוס מותרין מי יודע כי בדפוס נעשו הכא נמי יאמרו הכל אסורין לספר ולכבס וזה האיש מותר אבל מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד. כי איזורו מוכיח עליו כלומר כשרואין אדם ערום הגור איזוך ורוחץ חלוקו כל רואיו יודעין שאין לו אלא חלוק אחד: הבא ממדינת הים. מתניתין דלא כר' יהודה דתניא ר' יהודה אומר הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות אמר רבה לשוט פי' לשוט כמטייל וכמשתעשע כלומר שלא לצורך דברי הכל אסור למזונות כלומר יצא למדינת הים ורחוק לבקש מחיה דברי הכל מותר. כי פליגי ר"י וחכמים כשיצא להרויחא פירוש להתעשר כלומר לסחור ולהרויח. ר"י מדמי ליה לשוט דהא בכאן מחייתו מצויה ואסיר ורבנן מדמו לה ליוצא בבקשת מזון ומותבינן עליה. אמר ר' נראין דברי ר' יהודה שיצא שלא ברשות ונראין דברי חכמים שיצא ברשות ואי אמרינן לא פליגי אלא בהרויחא קשיא (א) דר"י ואמר נראין דברי ר' יהודה בהרויחא מכלל דפליגי רבנן עליה

עסה

דעוד נראין דברי חכמים אלא פליגי אפי' לשוט. והאמרת לשוט דברי הכל אסור. ופרקינן הכי קאמר נראין דברי ר' יהודה לחכמים. ומודה להו כשיצא שלא ברשות ומאי ניהו למזונות שאף ר' יהודה לא חלק אלא בהרויחא וקי"ל כסתמא דמתני' דשרי אפי' מאן דנפיק להרויחא וכן אמר הגאון זצ"ל אמר שמואל קטן הנולד ברגל מגלחין אותו במועד אין לך בית אסורין גדול ממעי אמו · איני שאם נולד קודם המועד

א) נראה דצ"ל קשיא דרבי אדרבי דברישא אמר נראין כו' ובסיפא אמר נראין דברי חכמים וכו'.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ומנודה כו' בירושלמי מקשה וא"ת הני למה התירו: (ב) בא"ד א"נ לפני המועד לא מצאו לו פתח וגילוח כל הראש נמי אסור כו' אבל גילוח של כל הראש אסור משום: (ג) בא"ד והכי דוקא כגון נזיר ומצורע כו' אסור לגלח כל ראשו במועד כו' שמותר לגלח כל ראשו: (ד) ד"ה ושאר כו' א"כ אע"פ שיש דברים אסורות במועד שאין בהן מלאכה אלא טורח כגון פרקמטיא: (ה) בא"ד ואין זה נראה לפי מה שפי': (ו) ד"ה שאין כו' כמי שאין לו אלא חלוק אחד דמי הס"ד: (ז) ד"ה אומן כו' אע"פ שאין להם אלא אומן אחד לא מיבעיא ליה: (ח) ד"ה אלא כו' פ"ק דשחיטת חולין דקאמר נראין דברי ר' יהודה שמאלה באספה נמי ל"ג ועוד:

עין משפט
נר מצוה

ז א מיי' פ"ח מהל' אבל הלכה ד טוש"ע י"ד סי' שמ סעיף כז :
ח ב מיי' פ"ז מהלכות י"ט הלכה יט טוש"ע א"ח סי' תקלא סעיף ו :
ט ג מיי' פ"י מהלכות אבל הלכה ג ח טוש"ע א"ח סי' תקמח סעיף א: י ד טוש"ע י"ד סי' שלד סעיף א :
יא ה ו מיי' פ"ז מהל' י"ט הלכה יב טוש"ע א"ח סי' תקמה סעיף י:
יב ז מיי' פי"ג מהל' סנהדרין הלכה ד סמג לאוין רל :
יג ח מיי' שם הלכה ה:
יד ט מיי' פ"י מהל' טומאת צרעת הל' ו סמג עשין רלח :
טו י מיי' פ"ב מהלכות ביאת המקדש הל' ו:
טז כ מיי' שם הל' ח:
יז ל מיי' פ"י מהלכות טומאת צרעת הל' ו :
יח מ מיי' פ"ה מהל' אבל הל' א ב סמג עשין דרבנן ג טוש"ע י"ד סי' שפ סעיף א וסי' של סעיף א :

רבינו חננאל

אסור לגלחו במועד . והתנן כל אלו שאמרו מגלחין במועד מותר לגלח בימי אבלו הא אסור לגלח במועד אסור לגלח בימי אבלו ואי אמרת קטן הנולד קודם הרגל אסור לגלח במועד נמצאת אתה אומר אבלות נוהגת בקטן . ותניא מקרעין לקטן מפני עגמת נפש. ודחי רב אשי מי קתני האסורים לגלח במועד אסורים לגלח בימי אבלן מדוקיא הא אסורין בכאן אסורים בכאן שמעי' מיניה דילמא יש מהן אסור ויש מהן מותר א) וכי קתני הא אסורה קתני . איכא דאמרי קטן הנולד בין ברגל בין קודם לרגל מותר לגלחו במועד . אין אבלות נוהגת ברגל דאי אבלות מעיקרא דהא חלה עליה אתי עשה דרבים ושמחת בחגך דהיא שמחה לישראל כולו ודחה עשה דיחיד וכ"ש אבלות דרגל דאכתי לא חיילא עליה דעשה דרבים דחה לה . מנודה מהו לנהוג נדויו ברגל . פשיט רב יוסף . ת"ש דנין במועד דיני נפשות ודיני ממונות ודיני מכות . וכיון דדיינינן ליה אי לא צאית דינא משמתינן ליה ואי ס"ד אין נוהג נידוי ברגל מאן דמשמת מקמי רגל אתי רגל דחי ליה השתא משמתינן ליה . ופריק אביי דילמא האי דנין דקתני עיונא בדינא בעלמא . דאי לא תימא [הכי] דנין דיני נפשות דקתני דינא ממש הוא

תוספות

עשה דיחיד· משמע דאבילות איכא עשה דאורייתא מדלא קאמר ודחי עשה דרבנן והאי דקאמר לעיל (דף יח:) לא מבעיא ימי אבלו דרבנן היינו עשיית מלאכה דנפקא לן (לקמן טו:) באסמכתא מוהפכתי חגיכם לאבל אבל גוף האבילות דאורייתא מיהו נראה לי דשמחת הרגל נמי דרבנן ושמחת הי"ט בשלמי שמחה כדאיתא בחגיגה (ח·) :

מהו שינהוג נידויו ברגל· א] והקשה הרב הא ליכא אלא עשה (ג) ואין עשה דוחה עשה ואפילו עשה ליכא אלא עזרא גזר כדלקמן (דף טז·) והא לאו קושיא היא דהא נידוי דחי לאו דמקלל חברו דאיכא לאו ושמא מסוטה ילפינן ועוד כיון שעבר על דברי הדיינין הרי יש כאן עשה דרבים : **ואי** לא ציית דינא משמתינן ליה · תימה לימא דאי לא ציית דינא כותינן לנכסיה ב] מיהו פריך שפיר :

ממנעי משמחת י"ט · הקשה בתוס' הר"א היכי קשה ליה דהא ממנעי משמחת י"ט מאכילה ושתיה וגוף ההריגה דהוא מלאכה לא חיישינן ונראה לי מדאסר רחמנא הבערת בת כהן בשבת מכלל דבמועד שרי אי נמי כיון שהיא מצוה לצורך י"ט קרינא בה : **נמצאת** אתה מענה את דינו · קשיא לן דבפ' אחד דיני ממונות(סנהדרין דף לה·)בשמעתין דלפיכך אין דנין (*בשבת) מוכח דעינוי הדין לא שייך עד שיליטוהו אחר שיגמור הדין וכי תימא דלעיוני דהכא היינו גמר דינו לא יהרגוהו עדיין עד אחר הרגל א"כ אמאי פריך לימא לעיוני בעלמא בלא גמר דין ולא יעשוהו גמר דין עד אחר המועד וי"ל דמסתכמי אף על גב דאיכא סופרי דיינין הכותבים דברי כל אחד מ"מ הסברא אשר בלב משתכח ומהאי טעמא אמרינן (שם) דאין דנין בערב שבת דליכא דאיגשי איגשי : **אמר** אביי ת"ש מנודה שהתירו כו'. אביי לטעמיה דדחי ודלמא לעיוני ואין חושב ראייה להוכחה דלעיל ואע"ג דדחי דאי לא תימא דקאמ' לא חש באותו דיחוי ג] ואפי' נראה דיחוי ה"נ מסתברא מ"מ נוכל לומר לעיוני בלאו הכי נמי מסתברא : **והא** כ"ג דכל השנה כולה כרגל כו' · משמע דאם אין מנודה נוהג נידוי ברגל הוא הדין כ"ג אינו נוהג נידוי כלל וקשה דהא *כ"ג דן ודנין אותו ואי לא ציית דינא (לא) משמתינן ליה ולמאי דפרישית לעיל ד] דנוכל לומר למיחת לנכסיה ניחא :

גמרא

ואי אמרת קטן אית ביה פלוגתא °נמצאת אבילות נוהגת בקטן והתניא **מקרעין לקטן מפני *עגמת נפש אמר רב אשי °מי קתני הא אסורין דלמא יש מהן אסור ויש מהן מותר אמימר ואי תימא רב שישא בריה דרב אידי מתני הכי אמר שמואל יקטן מותר לגלחו במועד לא שנא נולד במועד ולא שנא נולד מעיקרא אמר רב פנחס אף אנן נמי תנינא כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד מותר לגלח בימי אבלו הא אסורין לגלח במועד אסורין לגלח בימי אבלו אי אמרת קטן אסור נמצאת אבילות נוהגת בקטן ותניא מקרעין לקטן מפני עגמת נפש אמר רב אשי מי קתני הא אסורין דלמא יש מהן אסור ויש מהן מותר יאבל אינו נוהג אבילותו ברגל שנאמר °ושמחת בחגך אי אבילות דמעיקרא הוא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד ואי אבילות דהשתא הוא לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים ימנודה מהו שינהוג נידויו ברגל אמר רב יוסף יתא שמע *דנין דיני נפשות ודיני מכות ודיני ממונות ואי לא ציית דינא ימשמתינן ליה ואי סלקא דעתך אינו נוהג נידויו ברגל משומת דאתי מעיקרא אתי רגל דחי ליה השתא משמתינן ליה אנן א"ל אביי ודלמא לעיוני בדיניה דאי לא תימא הכי דיני נפשות דקתני ה"נ דקטלין ליה והא קא מימנעי משמחת יום טוב דתניא ר"ע אומר *מנין ילסנהדרין (שראו בא') שהרגו את הנפש שאין טועמין כל אותו היום ת"ל °לא תאכלו על הדם אלא לעיוני בדיניה ה"נ לעיוני בדיניה א"ל אם כן נמצאת מענה את דינו *"אתו מצפרא ומעייני בדיניה ועיילי ואכלי ושתו כולי יומא והדר אתו בשקיעת החמה *וגמרינן לדיניה וקטלו ליה אמר אביי ת"ש ומנודה שהתירו לו חכמים אמר רבא מי קתני שהתירוהו חכמים שהתירו לו חכמים קתני דאזל ופייסיה לבעל דיניה ואתי קמי דרבנן ושרו ליה מצורע מהו °שינהיג צרעתו ברגל אמר אביי תא שמע *והנזיר והמצורע (א) מטומאתו לטהרתו הא בימי טומאתו נהיג °לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא בימי טומאתו דלא נהיג אבל לטהרתו ניגזור שמא ישהה קרבנותיו קמ"ל אמר רבא ת"ש °והצרוע *°לרבות כהן גדול והא כה"ג דכל השנה כרגל לכולי עלמא דמי דתנן *כהן גדול ימקריב אונן יואינו אוכל שמע מינה ינוהג צרעתו ברגל שמע מינה °אבל אסור בתספורת מדקאמר להו רחמנא לבני אהרן °ראשיכם אל תפרעו °מכלל דכולי עלמא אסור

מנודין

רש"י

ואי אמרת בקטן אית ליה פלוגתא · חילוק דנולד קודם הרגל אינו מגלח ברגל ואית לן למימר הואיל ואסור לגלח ברגל אסור לגלח נמי בימי אבלו א"כ נמצאת אתה אומר אבילות אפילו בקטן : מקרעין לקטן · את בגדיו : מפני עגמת נפש · שיבכו הרואין וירבו בכבוד המת ולא מפני שהוא אבל : מי קתני הא אסורין · דמשמע האסורין לגלח במועד אסורין לגלח באבל : יש מהן אסורין · בשאר כל אדם שאסורין לגלח במועד (ב) אסורין לגלח בימי אבלן : ויש מהן מותרין · כגון קטן זה שנולד קודם הרגל שאסור לגלח ברגל מותר לגלח בימי אבלו : אתי עשה דרבים · ושמחת : ודחי עשה דיחיד · אבל דכתיב (ירמיה ו) אבל יחיד עשי לך : דהשתא · שאירעו במועד : דנין דיני נפשות · במועד אבל לא ביום טוב שאסור משום שבות ודייקינן מינה מדדנין במועד מכלל דאי לא ציית נמי משמתינן ליה במועד : אתי רגל ודחי ליה · שאינו נוהג נדוי ברגל : דלמא לעיוני · הא דתני דדנין לא אמרי' דלימא איש פלוני חייב איש פלוני זכאי ואיכא למידק מינה דאי לא ציית משמתינן ליה אלא מעייני בדין ולא אמרי ליה כלום : מענה את דינו · דכי לא אמרו ליה דינו לאלתר דעייני ביה הוה ליה עינוי הדין : אלא · לעולם דנין דינו וגומרין ממש במועד ואיכא למידק מינה אי לא ציית משמתינן ליה ואיכא למשמע מינה דנוהג נמי ברגל ודאמרת א"כ מימנע משמחת י"ט הכא במאי עסקינן דאתו מצפרא כו' : ת"ש מנודה שהתירו לו חכמים · קא סלקא דעתך התירו לכל מנודה נידויו ברגל דאין נידוי נוהג ברגל : דאזיל ופייסיה לבעל דיניה · ברגל והתירו לו חכמים ב"ד שבאותו דור : שינהיג צרעתו · שלא יבא אל תוך המחנה ולא יגלח : הא בימי טומאתו נוהג · צרעתו ברגל : ניגזור · שלא יהא מגלח במועד דכיון דגילח צריך להביא קרבן ושמא משהה קרבנותיו עד ליום טוב האחרון ומקריבן ואסור להקריב קרבנות יחיד בי"ט : לרבות כ"ג · שנוהג בו צרעת : הא כהן גדול כל השנה לדידיה כרגל לכולי עלמא דמי· דתנן כ"ג מקריב אונן מדאמר לו אהרן למשה ואכלתי חטאת היום (ויקרא י) ולא אמר למשה והקרבתי מכלל דהקרבה באנינות ולמדנו דכ"ג מקריב אונן אבל כולי עלמא בשאר ימות השנה אונן אינו משלח קרבנותיו כדאמרינן לקמן (דף טו:) שלמים בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן וברגל משלח וכהן גדול אונן מקריב כל השנה אלמא כל השנה לדידיה כרגל דמי וקתני דנוהג בו צרעת תיפשוט דכל מצורע נוהג צרעתו ברגל : אל תפרעו · גידול שער והאי קרא גבי מיתת נדב ואביהוא כתיב ומדאצטריך קרא למישרי להו מכלל דאחריני אסורין: מצורעין· אע"ג דכתיב וראשו יהיה פרוע הא דריש ליה לקמן לאו פרוע למילתא אחריתי:

מנודין

תורה אור

מסורת הש"ס
[לקמן טז:] [גי' הערוך אגמת ע"ש] [תוספתא פ"ב ע"ש] סנהדרין סג. ע"ש [אלא כצ"ל וכ"ג רש"י] [צ"ל וגמרי' יעב"ץ] [לעיל יג:] [לקמן טו.] יומא יג: הוריות יב: [ב"ק קי. זבחים צט.]
דברים טז | ויקרא יט | [רש"ל מפרש] | [סנהדרין יח: פ"ב]

פסקינן לדיניה וקטלינן ליה במועד . הא מימנעי דייני משמחת י"ט . דתניא ר"ע אומר מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כו' ולא איפשיטא בהדיא וקי"ל דהלכתא כרבא ומסקנא דשמעתא כוותיה: סלקא : מצורע אסיקנא שנוהג צרעתו ברגל · אבל אסור בתספורת שנא' ראשיכם אל תפרעו לבני אהרן מכלל דכ"ע אסור . ב) כר"א דאמר וראשו יהיה פרוע אין פרוע אלא גידול שער דברי רבי אליעזר וכן

א) אולי צ"ל וכי קתני אסורה הא התירא קתני . ב) נראה דחסר כאן וצ"ל מצורע אסור בתספורת כר"א .

גליון הש"ס

גמ' נמצאת אבלות נוהגת בקטן . ק"ל הא אדרבה כיון דבקטן לא שייך אבלות אין זה יוצא מן הכלל וכל שאסור במועד אסור בימי אבלו דימי אבלו היינו במי שהוא אבל משא"כ קטן דאינו אבל ובמועד אינו איסור על הקטן רק על המגלח אבל באבל דהמגלח אינו אבל ועל קטן ליכא איסור וצע"ג : שם מי קתני.הא אסורין כעין זה זבחים קב ע"א : שם לא מיבעיא קאמר . עיין לקמן דף יח ע"ב תוס' ד"ה העולים: שם מכלל דכולי עלמא אסור . עיין לקמן דף כ"ג ע"ב תוס' ד"ה ואינו אוכל :

הגהות הב"ח

(א) גמ' ת"ש והנזיר והמצורע העולה מטומאתו : (ב) רש"י ד"ה יש מהן וכו' לגלח במועד יש מהן אסורין לגלח: (ג) תוס' ד"ה מהו כו' הא ליכא אלא עשה דיחיד ואין עשה דיחיד דוחה עשה דרבים ואפילו עשה ליכא :

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה מהו שינהיג וכו' והקשה הרב כו' אלא עזרא גזר כדלקמן. עיין ריטב"א דבור המתחיל מנודה: ב] ד"ה ואי לא ציית כו' מיהו פריך שפיר . עיין יד דוד : ג] ד"ה אמר אביי כו' אביי לטעמיה כו' ואפילו נראה דיחוי ה"נ מסתברא כו' . בספרים הישנים היה הגירסא א"ל אביי ודלמא לעיוני ה"נ מסתברא דאי לא תימא הכי כו' וק"ל : ד] ד"ה והא כ"ג כו' ולמאי דפרישית לעיל בד"ה ואי לא ציית :

גמרא

מנודין ומצורעין מה הן בתספורת ת"ש *מנודין [א] ומצורעין אסורין לספר ולכבס מנודה שמת ב"ד סוקלין את ארונו ר' יהודה אומר לא שיעמידו עליו גל אבנים כגלו של עכן [ג] אלא ב"ד שולחין ומניחין אבן גדולה על ארונו *ללמדך שכל המתנדה ומת בנידויו ב"ד סוקלין את ארונו [ד] אבל חייב בעטיפת הראש מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל °ולא תעטה על שפם מכלל דכולי עלמא מיחייבי מנודה מהו בעטיפת הראש אמר רב יוסף ת"ש *והן מתעטפין ויושבין כמנודין וכאבלים עד שירחמו עליהם מן השמים א"ל אביי דלמא מנודה לשמים שאני דחמיר מצורע מהו בעטיפת הראש ת"ש °ועל שפם יעטה [ה] מכלל שחייב בעטיפת הראש ש"מ *אבל [ו] אסור להניח תפילין מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל °פארך חבוש עליך מכלל דכ"ע אסור (א) מנודה מהו בתפילין תיקו מצורע מהו בתפילין ת"ש °*והצרוע [ז] לרבות כ"ג בגדיו יהיו פרומים [ח] שיהו מקורעים °וראשו יהיה פרוע אין פריעה אלא [ט] גידול שער דברי ר"א ר"ע אומר נאמרה הויה בראש ונאמרה הויה בבגד מה הויה האמורה בבגד דבר שחוץ מגופו אף הויה בראש דבר שחוץ מגופו מאי לאו אתפילין אמר רב פפא לא ב) אכומתא וסודרא אבל [י] אסור בשאילת שלום דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל °האנק דום מנודה מהו בשאילת שלום אמר רב יוסף ת"ש *[כ] ובשאילת שלום שבין אדם לחברו כבני אדם הנזופין למקום א"ל אביי דלמא מנודה לשמים שאני דחמיר מצורע מהו בשאילת שלום ת"ש ועל שפם יעטה שיהו שפתותיו מדובקות זו בזו שיהא כמנודה וכאבל [ל] ואסור בשאילת שלום ש"מ וניפשוט מינה למנודה אמר רב אחא בר פנחס משמיה דרב יוסף מי קתני שאסור שיהא כמנודה וכאבל [קתני] במילי אחרנייתא ואסור נמי בשאילת שלום [מ] אבל אסור בדברי תורה מדקאמר רחמנא ליחזקאל דום מנודה מהו בדברי תורה אמר רב יוסף ת"ש מנודה [נ] שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו [ס] מוחרם לא שונה ולא שונין לו לא נשכר ולא נשכרין לו [ע] אבל שונה הוא לעצמו שלא יפסיק את למודו [פ] ועושה לו חנות קטנה בשביל פרנסתו ואמר רב זבוני מיא בפקתא דערבות שמע מינה מצורע מהו בדברי תורה *ת"ש °והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיעה מכאן אמרו *הזבין והמצורעין ובועלי נדות [צ] מותרין לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במדרש ובש"ס בהלכות ובאגדות [ק] ובעלי קריין אסורין ש"מ אבל [ר] אסור *בתכבוסת דכתיב °וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל ואל תסוכי שמן והיית כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת מנודין ומצורעין מה הן בתכבוסת ת"ש מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס ש"מ אבל [ש] חייב בקריעה דקאמר להו רחמנא לבני אהרן °לא תפרומו מכלל דכ"ע מיחייבי מנודה מהו בקריעה תיקו מצורע מהו בקריעה ת"ש °בגדיו יהיו פרומים [ת] שיהו מקורעין שמע מינה אבל [א] חייב בכפיית המטה דתני בר קפרא

דמות

א) [עי' תוס' יבמות נדה ז: ד"ה הקשה ה"ר אלחנן וכו'] ב) [פי' כומתא מגבעת רבה שהיא כמלא הראש ואין עולה למעלה מן הראש. ערוך]

רש"י

מנודין ומצורעין מהו · להכי קאמר להו בהדדי משום דפשיט להו בהדדי: מנודה שמת וכו' · סיפא דברייתא היא: כגלו של עכן · דכתיב (יהושע ז) ויקימו עליו גל אבנים גדול: והן מתעטפין · מפורש במסכת תענית לאחר שהתענו שלש עשרה ת"צ: מנודה לשמים · כי הני שאני דחמירי ולהכי צריכי עטיפת הראש אבל אחרים אינן צריכין עטיפת הראש: יעטה · משמע עטיפת הראש: פארך · זה תפילין: דבר שהוא חוץ מגופו אף הויה האמורה בראש ראשו יהיה פרוע משמע מגולה כענין דכתיב ופרע את ראש האשה (במדבר ה) דבר שהוא חוץ מגופו ולא אמרינן משער שהוא מגופו: מאי לאו · שיהא ראשו מגולה מתפילין: אכומתא וסודרא · כלומר שיהא ראשו מגולה מכומתא וסודרא אבל תפילין מניח: דהא א"ל רחמנא ליחזקאל האנק דום · כלומר בדבר זה תנהוג אבילות שתדום ולא תשאל לשלום: ת"ש · דתני גבי תעניות הן יושבין כמנודין ואבלים כו': שפם · משמע שפתותיו מדובקות: מי קתני כמנודה · שאסור בשאילת שלום: מוחרם · שמחרימין בחרם לאחר ל' יום לאחר הנדוי א]: בפקתא דערבות · בשוק של אותו מקום: בעלי קריין אסורין · לפי שבא להם מחמת שמחה וקלות ראש וליכא אימה:

תוספות

מנודין ומצורעין מה הן בתספורת · ומראשו יהיה פרוע לא בעי לאוכוחי דלית ליה דר"א דמוקי לה לקמן בתספורת תדע דלקמן בעי לאוכוחי מינה הנחת תפילין כר"ע: (*מנודה) מהו בעטיפת הראש אמר רב יוסף תא שמע · ולא נראה לו דברי רב פפא דמוקי ראשו יהיה פרוע אכומתא וסודרא:

וראשו יהיה פרוע · צריך עיון אי פליגי הכי בראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו דלעיל מייתי (א) עליה תספורת לאבל ולא מייתי מיניה למצורע דמשמע דסבר כר"ע ופליג אדר' אליעזר כדפרישית לעיל ושמא ר"ע לא פליג אדרבי אליעזר דפריעת הראש היינו גידול שער בין במצורע בין באבל ותרווייהו דורש ר"ע ולעיל דלא מייתי מיניה למצורע משום דמשכח ברייתא בהדיא מייתי לה ואע"ג דברישא דסוגיא מייתי אבל אינו נוהג אבילותו ברגל ומניח המשנה דלקמן ומייתי קרא דושמחת לפי שצריך לפרש מגלן מתני' דאבל אינו נוהג אבילותו ברגל אבל ראשו יהיה פרוע דמיירי בגידול שער דומה לו דבר פשוט וניחא ליה לאתויי ברייתא: **אסור** בשאילת שלום דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום · דמשמע שתיקה משאילת שלום ומתלמוד תורה נמי משמע בסמוך מהאנק דום והא דהיה יחזקאל נוהג אבילות בהאנק דום ובכל שאר דברים לא היה עושה שהיה צריך להראות בקצת דברים שהוא אבל ולא היה נוהג דיני אבל אלא למשל: **שיהו** שפתותיו מדובקות · לעיל דרשינן מיניה עטיפת הראש ושמא תרווייהו משמע א"כ מדכתיב שפם ולא כתיב שפה:

ובועלי נדות מותרין · אחר שטבל לקרי אבל לקריו צריך טבילה ולרבי יהודה משמע התם דלא צריך טבילה לדברי תורה לבעל קרי היכא דלא נטהר ע"י טבילה זו בפרק מי שמתו (ברכות דף כו·) במשמשת וראתה דם ובעל קרי שראה זיבה צריכין טבילה ור' יהודה פוטר והא דהכא בלא טבילה כרבי יהודה צריך לייש דאיירי רבי יהודה בסיפא דהך ברייתא בפ' מי שמתו (שם דף כב·) וקאמר רבי יהודה שונה הוא בהלכות דרך ארץ וליכא למימר דלרבי יהודה נמי בועלי נדות חייבין טבילה כמו בעל קרי בעלמא דהשתא ומה בעל קרי שראה זיבה אחר כך שהיה חייב כבר פוטר רבי יהודה בועל נדה לא כל שכן מיהו לאורה נ"ל דלא פליגי רבי יהודה ורבנן אלא בהני טומאות דדומיא דקרי הוי דהיינו דטומאה יוצאה עליו מגופו אבל בטומאת שרצים מודה רבי יהודה דבהדי קרי צריך טבילה א"כ ה"נ בועל נדה מודה דלא חשיב טומאה יוצאה מגופו ואפילו מאן דבעי למימר בפרק אלו דברים בפסחים (דף סח·) ובפ"ק דיומא (דף ו·) דמשתלח חוץ לשתי מחנות כמו בעל קרי מ"מ לא חשיב טומאה יוצאה מגופו ורבי יהודה נמי הצריך טבילה לדברי תורה ° בתוספ' פי' דכיון דטומאת בועל נדה מכח קרי רבי יהודה מודה דצריך טבילה:

מנודין ומצורעין מה הן בתכבוסת ת"ש מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס · ובספר הרב לא היה כתוב כל זה והיה קשה לרב למה לא בעי ליה ותירץ דכבר אייתי לעיל הך ברייתא דגבי תספורת והא הקשה לקמן גבי עשיית מלאכה קמיבעי ומביא ברייתא דמתנייא לעיל ונשכרין ותירץ דאגב דמצורע קאי בתיקו קא בעי מנודה ומייתי לברייתא דלעיל:

ורחיצה

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פ"ז מהלכות ת"ת הלכה ד סמג לאוין רח ועשין רלה טוש"ע י"ד סי' שלד סעיף ב:
ג"י רמ"א מצורע

כ ב מיי' פ"י מהלכות טומאת צרעת הלכה ו סמג עשין שם:

כא ג מיי' פ"ז מהלכות ת"ת הלכה ד סמג שם טוש"ע י"ד סי' שלד סעיף ג:

כב ד מיי' פ"ה מהל' אבל הלכה א יט סמג עשין דרבנן ג טוש"ע י"ד סי' שפ סעיף א וסי' שפו:

כג ה מיי' פ"י מהלכות טומאת צרעת הלכה ו סמג עשין רלה:

כד ו מיי' פ"ד מהלכות אבל הלכה ט סמג עשין דרבנן ג טוש"ע י"ד סי' שפ סעיף א וסי' שפח סעיף א [טוש"ע א"ח ססי' לח עי' ש"ך יו"ד סי' שלד ס"ק יב]:

כה ז ח ט מיי' פ"י מהל' טומאת צרעת הלכה ו סמג עשין רלה:

כו י מיי' פ"ה מהלכות אבל הלכה א כ סמג עשין דרבנן ג טוש"ע י"ד סי' שפ סעיף א וסי' שפה סעיף א:

כז כ מיי' פ"ג מהלכות תענית הל' ח טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ז:

כח ל מיי' פ"י מהלכות טומאת צרעת הל' ו סמג עשין רלה:

כט מ מיי' פ"ה מהלכות אבל הל' א טו סמג עשין דרבנן ג טוש"ע י"ד סי' שפ סעיף א וסי' שפד:

ל נ ס ע פ מיי' פ"ז מהלכות ת"ת הל' ד ה טוש"ע י"ד סי' שלד סעיף ב:

לא צ מיי' פ"י מהל' טומאת צרעת הל' ו סמג עשין רלה:

לב ק מיי' פ"ד מהל' ק"ש הל' ח טוש"ע א"ח סי' פח:

לג ר מיי' פ"ה מהלכות אבל הלכה א ג סמג עשין דרבנן ג טוש"ע י"ד סי' שפ סעיף א וסי' שפט סעיף א:

לד ש מיי' פ"ח מהל' אבל הלכה א סמג עשין דרבנן ב טוש"ע שם סי' שמ סעיף א:

לה ת מיי' פ"י מהל' טומאת צרעת הל' ו סמג עשין רלה:

לו א מיי' פ"ה מהלכות אבל הלכה א יח סמג עשין דרבנן ג טוש"ע י"ד סי' שפ סעיף א וסי' שפז סעיף א:

רבינו חננאל

מנודה וכן מצורע דתניא מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס . מנודה שמת ב"ד סוקלין את ארונו . ר' יהודה אומר לא שיעמידו עליו גל אבנים כגל עכן . אלא ב"ד שולחין ומניחין אבן על ארונו כו'. אבל חייב בעטיפת הראש מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל לא תעטה על שפם מכלל דכ"ע אסירי וכן מנודה דתנן והן מתעטפין ויושבין כמנודין ואבלין עד שירחמו עליהן מן השמים ודחי אביי ודלמא מנודה לשמים דחמיר חייב בעטיפת הראש אבל מנודה לבני אדם לא . ולקולא עבדינן · ולא מחייבינן למנודה בעטיפת הראש דהא איבעיא ולא איפשיטא. מצורע אסיקנא דחייב בעטיפת הראש. אבל אסור בתפלין מדכתיב ביחזקאל פארך חבוש עליך מכלל דכ"ע אסירי מנודה מהו בתפלין תיקו. מצורע מהו בתפלין ולא איפשיטא בהדיא אבל אסור בשאילת שלום מדכתיב ביחזקאל האנק דום אלא דבר מכלל דכ"ע אסירי. מנודה מאי ת"ש מנודה שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו מוחרם לא שונה ולא שונין לו [לא נשכר] ולא נשכרין לו אבל שונה לעצמו שלא יפסיד תלמודו ועושה לו חנות קטנה בפקתא דערבות שהיא ארץ ציה רחוקה מן הישוב לזבוני מיא כדי פרנסתו וכן מצורע מותר בדברי תורה אבל אסור בתכבוסת ובסיכה שנאמר וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל ואל תסוכי שמן והיית כאשה זו ימים רבים מתאבלת על מת. אבל אסור ברחיצה דרחיצה בכלל סיכה היא מנודה ומצורע ברחיצה לא איפשיטא בהדיא . אבל חייב בקריעת בגדיו מדכתיב בבני אהרן ובגדיכם לא תפרומו מכלל דכולי עלמא חייבי וכן מצורע מנודה מאי תיקו אבל חייב בכפיית המטה . מנודים ומצורעים מהו תיקו

הגהות הב"ח

(א) תום' ד"ה וראשו כו' דלעיל מייתי מיניה איסור תספורת לאבל:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ובועלי נדות וכו' ובתוספ' פי' דכיון דטומאת בועל נדה. עיין משנה למלך פ"ג ה"ג מהל' ביאת מקדש:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה מוחרם שמחרימין בחרם לאחר ל' יום לאחר הנדוי. נ"ב לאחר ששים תניא לקמן דף טז ע"א ואולי כוונת רש"י אחרי שלשים השניים דתניא שם ושונין לאחר שלשים ומחרימין לאחר ששים:

עין משפט
נר מצוה

לז א מיי' פ"י מהלכות טומאת צרעת הל' ו סמג עשין רלט:
לח ב מיי' פ"ה מהל' אבל הל' א ז טוש"ע י"ד סי' שפ סעיף א:
לט ג מיי' פ"ג מהלכות תענית הל' ד טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ג:
מ ד מיי' פ"ה מהלכות אבל הלכה א ג סמג עשין דרבנן ג טוש"ע י"ד סי' שפ סעיף א:
מא ה מיי' פ"ג מהלכות תענית הל' ד טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ג:
מב ו מיי' פ"י מהל' טומאת צרעת הל' ו:
מג ז מיי' פ"ה מהל' אבל הל' א ו טוש"ע י"ד סי' שפ סעיף א:
מד ח טוש"ע י"ד סי' שלד סעיף ב:
מה ט מיי' פ"ג מהל' תענית הלכה ד טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ג:
מו י מיי' פ"י מהלכות טומאת צרעת הל' ו:
מז כ מיי' פ"ה מהלכות אבל הלכה א ה סמג עשין דרבנן ג טוש"ע י"ד סי' שפ סעיף א:
מח ל מיי' פ"י מהלכות טומאת צרעת הל' ו:
מט מ נ ס מיי' פ"ב מהלכות ביאת מקדש הלכה יא סמג לאוין שג:

תוספתא דתענית פ"א
[וע"ש תוספות ד"ה וקרע ובת"י נדה ז: ד"ה סקסה פ"ר ראב"ים]

רבינו חננאל

אבל אסור בעשיית מלאכה שנאמר והפכתי חגיכם לאבל מה חג אסור בעשיית מלאכה אף אבל אסור. מצורע תיקו אבל מנודה מותר במלאכה. אבל אסור בנעילת הסנדל מדכתיב ביחזקאל ונעליך תשים ברגליך. מכלל דכ"ע אסירי. כשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר. יצא לדרך נועל. נכנס לעיר חולץ. וכן המנודה. מצורע תיקו. אבל אסור בתשמיש המטה שנאמר וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה. מכלל דמעיקרא אסיר. מנודה מהו ת"ש כל השנים שהיו ישראל במדבר היו כמנודים והיו משמשין מטותיהן: ודלמא שאני מנודה לשמים דקיל והא אמרת מנודה לשמים חמור הוא ספוקי מספקא ליה אזיל הכא מדחי ליה אזיל הכא מדחי ליה. מצורע מהו בתשמיש המטה ולא איפשיטא בהדיא. אבל אינו משלח קרבנותיו שנאמר שלמים בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן מנודה מהו ולא איפשיטא מצורע מהו ת"ש.

תוספות

ורחיצה בכלל סיכה · תימה, אדבעי מהו ברחיצה אמאי לא בעי מהו בסיכה: לא אשארא · דמיירי התם בסוף פ"ק דתענית (דף יג.) בנעילת הסנדל ועשיית מלאכה ואעשיית מלאכה לא קאי דהא מנודה שרי במלאכה אלא אנעילת סנדל סוף פ"ק דתענית (שם) מסיק הלכתא אבל אסור בין בחמין בין בצונן אבל לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר ולסוך אפילו כל שהוא אסור ובתוס' הרב פי' קשיא ליה מאי שנא בט' באב ויוה"כ אסור לרחוץ אפילו אצבעות כדמשמע בפרק בתרא דיומא (דף עז.) ומביאין לו מטפחת כו' והא תרוייהו מסיכה נפקי אבילות מואל תסוכי שמן יום הכפורים מוסוך לא סכתי (דניאל י) ובשם רשב"ם דלפי המסקנא דמסיק בפ"ק דתענית דאבל מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בצונן הוא הדין ט' באב ויוה"כ ותימה אמאי לא מייתי בסוגיין דתענית ההיא דמטפחת כו' ובשם רבינו תם שמעתי שהיה אוסר לרחוץ כלל בט' באב ויוה"כ חוץ מידיו שחרית דחשיב להו כמו מלוכלכות בטיט ולואה הואיל ואינו יכול ליגע בפיו ועיניו °משום בת מלך: לא אשארא · פי' לא קאי אנעילת סנדל אלא ארחיצה וזיל הכא קמדחי ליה °וזיל הכא קמדחי ליה דאעשיית מלאכה לא קאי כדפרישית לעיל וא"ת ואמאי לא פשיט מר"א דסוף פרק הזהב (ב"מ דף נט:) קרע את בגדיו וחלץ מנעליו וי"ל דשמא היה מחמיר על עצמו אי נמי מספקא ליה כי היכי דמספקא לן: ושמשו מטותיהן · בכל הני דלעיל לא מייתי מבני המדבר דלא ידעי היאך היו נוהגין אלא הא פשיטא לן שהיו משמשים מטותיהן שהרי הם היו פרים ורבים וכן גבי שלחו קרבנות דבסמוך שמא יש להוכיח הכי מן הפסוקים: וישב מחוץ לאהלו · פי' בימי ספרו ובימי חלוטו פליגי בה לעיל (דף ז:) כי הא גוונא אמרינן אבל אסור להניח תפילין ולא בכל ימי אבלו קאמרינן אלא יום ראשון בלבד ושני כדלקמן (דף כא.): ואחרי טהרתו · פי' בקונטרס דבטומאת מת איירי ז' ימים ימי הזאתו יספרו לו איירי בימי ספירו וכמו מילתא אחריתי קמ"ל וביום באו לעבודה יביא כהן הדיוט עשירית האיפה וחטאתו כמו חינוך וקדושתו לעבודה מילי מילי קאמר וקשה אמאי לא מפרש ליה בכהן גדול ויש לומר משום דבכהן הדיוט איירי דכתיב כי אם לאב ולאם ואילו כ"ג לא יטמא לאביו ולאמו ולא ניחא ליה למימר כדאמרינן בקדושין (דף עח:) רישא בכהן גדול וסיפא בכהן הדיוט ועוד דלא הוה קמ"ל מידי אבל כהן הדיוט ביום חינוכו אינו כתיב בקרא בפירוש מיהו קשה לן כיון דמילי מילי כתיב אמאי ר"ש אומר בבאו מקריב בזמן שראוי לביאה (ב) וקשה דבפרק תמיד נשחט (פסחים דף סב. ושם) דקאמרינן כל הזבחים ערל וטמא משלחין קרבנותיהן ועוד דהכא נמי לא משמע דאיירי אלא במצורע דהאי דבעי מצורע מהו שישלח קרבנותיו מייתי ליה ונראה לי דר"ש לאפוקי מצורע אתי דרבי יהודה דריש ביום באו ביום שמתחנך לעבודה ור"ש מוקי לביום באו דקאי אדלעיל דאיירי במצורע ולא איירי מידי בעשירית האיפה אלא בא לומר דבמצורע דאיירי בקרא כשיטהר ויכנס לעזרה דהיינו לאחר ימי ספרו אז יקריב חטאתו או שאר קרבנותיו ובתוספות פי' דערל וטמא משלחין קרבנותיהן (ג) בטומאת שרץ ולא בטומאה מגופו והקשה על זה מהא דאמרינן במגילה פ"ק (דף ח:) מזובו ולא מנגעו משמע דאם יטהר מזובו יביא קרבן אע"פ שהוא מצורע וכמו כן קשה למאי דפרישית ותירץ דלא איירי התם לענין קרבן אלא שיהא טהור מדין משכב ומושב דאמירא הוה טפי מבמצורע ול"ע בפרק כל הזבחים שנתערבו (זבחים עד: ושם) ובפרק כל הגט (גיטין דף כח: ושם) *מפורש קצת דיני סמיכה שצריך בעלים ואם כן אין טמא מביא קרבנותיו [ועי' תוס' יבמות קד: ד"ה דאמר]:

[ובחגיגה טז:]

גמרא

ורחיצה בכלל סיכה ... דמות דיוקני נתתי בהן ובעונותיהם הפכתיה כפו מטותיהן עליה מנודה ומצורע מה הן בכפיית המטה תיקו אבל אסור בעשיית מלאכה דכתיב °והפכתי חגיכם לאבל מה חג אסור במלאכה אף אבל אסור במלאכה מנודה מהו בעשיית מלאכה אמר רב יוסף ת"ש *כשאמרו אסור בעשיית מלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר וכן אתה מוצא במנודה ובאבל מאי לאו אכולהו לא אשארא ת"ש מנודה שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו שמע מינה מצורע מהו בעשיית מלאכה תיקו אבל אסור ברחיצה דכתיב °ואל תסוכי שמן ורחיצה בכלל סיכה מנודה מהו ברחיצה אמר רב יוסף ת"ש *כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר וכן אתה מוצא במנודה ובאבל מאי לאו אכולהו לא אשארא מצורע מהו ברחיצה תיקו *אבל אסור בנעילת הסנדל מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל °ונעליך תשים ברגליך מכלל דכולי עלמא אסור מנודה מהו בנעילת הסנדל אמר רב יוסף תא שמע *כשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר °הא כיצד יצא לדרך נועל נכנס לעיר חולץ וכן אתה מוצא במנודה ובאבל מאי לאו אכולהו לא אשארא מצורע מהו בנעילת הסנדל תיקו *אבל אסור בתשמיש המטה דכתיב °וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה מכלל דמעיקרא אסור מנודה מהו בתשמיש המטה אמר רב יוסף ת"ש כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר מנודין היו ושימשו מטותיהן א"ל אביי ודלמא מנודה לשמים שאני דקיל והא אמרת חמיר ספוקי מספקא ליה זיל הכא קמדחי ליה וזיל הכא קמדחי ליה מצורע מהו בתשמיש המטה ת"ש דתניא °וישב מחוץ לאהלו שיהא כמנודה [א] וכאבל *ואסור בתשמיש המטה ואין אהלו אלא אשתו שנא' °לך אמור להם שובו לכם לאהליכם שמע מינה וניפשוט נמי למנודה אמר רב הונא בריה דרב פנחס משמיה דרב יוסף מי קתני שאסור שיהא כמנודה וכאבל במילי אחרנייתא ואסור נמי בתשמיש המטה אבל אינו משלח קרבנותיו דתניא *ר"ש אומר שלמים בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן מנודה מהו שישלח קרבנותיו אמר רב יוסף ת"ש כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר מנודין היו ושלחו קרבנותיהן א"ל אביי ודלמא מנודה לשמים שאני דקיל והאמרת חמיר ספוקי מספקא ליה ומדחי ליה מצורע מהו שישלח קרבנותיו ת"ש דתניא °ואחרי טהרתו אחר פרישתו מן המת שבעת ימים יספרו לו אלו ז' ימי ספירו °וביום באו אל הקודש אל החצר הפנימית לשרת בקודש יקריב חטאתו

רש"י

דמות דיוקני · בצלם אלהים עשה את האדם (בראשית ט): [כשאמרו חכמים גבי עברו אלו ולא נענו (תענית דף יג.) אסור במלאכה וכו' וכן אתה מוצא במנודה]: מאי לאו אכולהו · קאמר דמנודה אסור: לא אשארא · דקתני(א) אעטיפת הראש דאמרי' התם (דף יד:) בתענית צבור מתעטפין ויושבין כמנודין: ורחיצה בכלל סיכה · דכתיב ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו (תהלים קט): כשאמרו אסור ברחיצה · בתענית צבור: אכולהו · ארחיצה נמי דמנודה אסור: לא אשארא · קאמר דמנודה אית ליה דין דהני דתעניות צבור: כשאמרו אסור בנעילת הסנדל · בתענית צבור: ויבא אליה · לאחר אבילות: מנודין היו · למקום: ספיקא הוא · אי קיל אי חמיר: זיל הכא ומדחי · דלקולא *אזלי בהדייהו: לפיכך נקראים שלמים בזמן שהוא שלם · בדעתו שדעתו מיושבת עליו: יספרו לו · לעיל מיניה כתיב ואל מת אדם לא יבא לטמאה ובכהן משתעי ואחרי טהרתו דהיינו מפרישתו מן המת משיפריש מן המת מונין שבעת ימי הזאתו שבעת ימים אחרים יספרו לו מדאפקיה רחמנא בלשון ספירה ולא נקט הזאה שמעינן שבעת ימי ספירו אם נצטרע: וביום באו *ביום טהרתו · כתיב בכהן גדול:

תורה אור

מתרינן

מסורת הש"ס: תענית יג. · [עי' ברא"ש פ"ט מ"ק] · שם [פסחים נד:] · [לקמן כז:] · ביום חיטוטו כתיב בכהן הדיוט כל"ל כפי הסוגיא וכו' התוספות · [לקמן כא.] שמואל ב יב · ויקרא יד · דברים ה · [זבחים טז:] · יחזקאל מד · שם

גליון הש"ס

גמ' הא כיצד יצא לדרך. עי' לקמן דף כז ע"א תוס' ד"ה אם יכול: תוס' ד"ה לא אשארא דמיירי נו' משום בת מלך. ע' שבת דף קט ע"א: ד"ה לא אשארא פי' לא קאי כו' וזיל הכא קמדחי. וכן כתבו כל הפוסקים ותמיה לי לפי ההלכה בתענית דף יג ע"א דבתענית צבור מותר ברחיצת כל גופו בצונן אם כן על כרחך הך ברייתא מיירי ברחיצת חמין וממילא וכן אתה מוצא במנודה ובאבל לא קאי על רחיצה דהא באבל אפילו אצבע אסור בחמין וכמבואר שם לסדיא דקאי אשארא וא"כ מוכח דקאי אנעילת סנדל ונפשט דמנודה אסור בנעילת סנדל וצע"ג:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא אשארא דקתני התם אעטיפת הראש: (ב) תוס' ד"ה ואחרי כו' בזמן שראוי לביאה דבפ' תמיד נשחט כו' כצ"ל ותיבת וקשה נמחק: (ג) בא"ד ובתוס' פי' כו' משלחין קרבנותיהן איירי בטומאת שרץ:

הגהות הגר"א [א] גמ' כמנודה מביתו וכאבל כו' כצ"ל:

מסורת הש"ס

זו עשירית האיפה שלו · שמביא כהן הדיוט כשמחנכין אותו לעבוד תחילה כדכתיב (ויקרא ו) זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו עשירית האיפה ואמרינן (מנחות דף נא:) ובניו לרבות עשירית האיפה של כהן הדיוט לחינוך ולאו אקראי דלעיל קאי אלא מלות כהנים בעלמא הוא דקאמר יחזקאל אלמא שלא היה יכול להקריב קרבנו עשירית האיפה עד שנטהר מטומאת מת והוא הדין מלרעתו : אמר רבא וכו' · איידי דאיירי במנודה מפרש להו : ומזמנינן ליה לדינא · לבעל דין : זימנא בתר זימנא · דאי לא אתי ההוא זימנא קבעינן ליה זימנא אחריתי : קראו שם · שמאתורה איר כלומר שמא לפרעה שהעביר המועד כלומר שהעביר אותו מועד שקבע אחר מועד ראשון : דאי מתפקר בשליחא דרבנן · כלומר שחירף שליח ב"ד ושליח אמר חירפני : העיני האנשים ההם תנקר · אי לאו דשליח דא"ל למשה משה לא הוה ידע : הכי סברא דגברא פלניא · דעת פלוני שבא לנדות את פלוני דצריך לנדותו משמו של אותו חכם : אמר מלאך ה' · ברק אמר לשמתו שהוא שלוחו של מקום : ומחרימין · באָרור : ופרטינן חטאיה · דאמרי לאנשי עירו משום הכי והכי משמתינן ליה : כוכבא הוה · מזליה דסיסרא : דמפקרינן לנכסיה · דמאן דלא ציית להו לרבנן : יחרם (ג)הוא וכל רכושו · דהפקר ב"ד הפקר מהכא נפקא לן בכל דוכתי* : ואריב עמם ואקללם · לאותם שהושיבו נשים נכריות : דכפתינן · ידיו ורגליו : ואסרינן ליה · שקושרין אותו על העמוד להלקותו : הרדפה · קא מפרש רב יהודה בריה דרב שמואל לרודפו מיד דכיון דלא ציית דינא מנדין אותו : ושונין · ומנדין אותו פעם אחרת : לממונא · שחייב ממון לחבירו ולא רצה לשלם ע"פ ב"ד : לאפקירותא · מבזה תלמידי חכמים : לא חל עליה שמתא ל' יום · ואין שמתא פחותה מל' יום : קא בעו רבנן למיעל · שצריכין לו : טוט אסר טוט שרי · כלומר מאי למישרי ליה אע"ג דלא חל עליה ל' יום דאותו שופר שנדוהו יכול להתיר לו ומישרי ליה בתוך ל' יום : לא אתו אחריני ושרו ליה · מדמהדר איהו נפשיה למישרי : שנידה לכבודו · ולא לשם שמים אלא שהתריז נגדו ודאי כיון דתני אין מנודה לרב ודאי לא נידה אלא בשביל כבודו דאי במילי דאיסורא הוי כמי שמנודה לרב דאין חכמה ואין עצה וגו' (משלי כא) וקתני אין מנודה לרב אבל לכולי עלמא מנודה : כל אחד מיפר חלקו · מדקתני חלקו אינו מופר : לא אתו אחריני ושרו · מדקתני חלקו אינו מופר לעולם אפי' שרו ליה אחריני : נזיפה · גערה כדלקמן : נדוי שלנו · בני בבל : כנזיפה שלהן · ארץ ישראל : צריך רבי · רבי אבוה דר"ש הוה : מה רבי אומר בדבר זה · אין רבי בעולם היודע דבר זה : א"ל לאבוה · לפי תומו ולאו משום לישנא בישא: לאיתחוויי ליה · לבקר את רבי שהיה חולה שקבל עליו יסורין : אמר ליה בר קפרא איני מכירך · רמז לו שאינו רוצה לראותו : חמוקי ירכיך · כמו חמק עבר (שיר ה) : אף

זו עשירית האיפה שלו דברי רבי יהודה
(יחזקאל מד) ר"ש אומר °*בבאו יקריב בזמן שראוי לביאה
ראוי להקרבה בזמן שאינו ראוי לביאה אינו
ראוי להקרבה אמר רבא (א) מנלן דמשדרין
שליחא דבי דינא ומזמנינן ליה לדינא דכתיב
(במדבר טז) °וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם בני
אליאב ומנלן דמזמנינן לדינא דכתיב
(שם) °ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך לקמי גברא רבה דכתיב °לפני
(שם) ה' את ופלניא דכתיב אתה והם ואהרן דקבעינן זימנא דכתיב מחר
(ירמיה מו) זימנא בתר זימנא דכתיב °קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר
המועד ומנלן דאי מתפקר בשליחא דבי דינא ואתי ואמר לא מיתחזי
(במדבר טז) כלישנא בישא דכתיב °העיני האנשים ההם תנקר ומנלן דמשמתינן
(שופטים ה) דכתיב °אורו מרוז דהכי סברא דגברא *רבה דכתיב °אמר מלאך ה' ומנלן
דמחרמינן דכתיב אורו ארור דאכיל ושתי בהדיה וקאי בארבע אמות דידיה
(שם) דכתיב יושביה ומנלן דפרטינן חטאיה בציבורא דכתיב °כי לא באו לעזרת
ה' ואמר עולא *בד' מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז איכא דאמרי גברא
(שם) רבה הוה ואיכא דאמרי כוכבא הוה שנאמר °מן שמים נלחמו הכוכבים ומנלן
(עזרא י) דמפקרינן נכסיה דכתיב °וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים
והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה ומנלן דנצינן ולייטינן
(נחמיה יג) ומחינן ותלשינן שיער ומשבעינן דכתיב °ואריב עמם ואקללם ואכה מהם
אנשים ואמרטם ואשביעם ומנלן דכפתינן ואסרינן ועבדינן הרדפה דכתיב
(עזרא ז) °הן למות הן לשרושי הן לענש נכסין ולאסורין מאי לשרושי אמר אדא מרי
אמר נחמיה בר ברוך אמר רב חייא בר אבין אמר רב יהודה הרדפה מאי
הרדפה אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב מנדין
לאלתר ושונין לאחר ל' ומחרימין לאחר ששים א"ל רב הונא בר חיננא
הכי אמר רב חסדא מתרין ביה שני וחמישי ושני ה"מ לממונא אבל
לאפקירותא לאלתר ההוא טבחא דאיתפקר ברב טובי בר מתנה אימנו עליה
אביי ורבא ושמתוהו לסוף אזל פייסיה לבעל דיניה אמר אביי היכי ליעביד
לישרי ליה לא חל שמתא עליה תלתין יומין לא לישרי ליה קא בעו רבנן
[א]למיעל א"ל לרב אידי בר אבין מידי שמיע לך בהא א"ל הכי אמר רב תחליפא
בר אבימי אמר שמואל *טוט אסר וטוט שרי אמר ליה ה"מ לממונא אבל
לאפקירותא עד דחיילא שמתא עליה תלתין יומין אלמא קסבר אביי הני בי
תלתא דשמיתו לא אתו תלתא אחריני ושרו ליה דאיבעיא להו הני בי תלתא
דשמיתו מהו למיתי תלתא אחריני ושרו ליה ת"ש *מנודה לרב מנודה
לתלמיד מנודה *לתלמיד אינו מנודה לרב מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת
מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו מנודה לנשיא מנודה לכל ישראל
מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא רשב"ג אומר אחד מן התלמידים
שנידה ומת חלקו אינו מופר ש"מ תלת שמע מינה תלמיד שנידה לכבודו
נידויו נידוי ושמע מינה כל אחד ואחד מיפר חלקו וש"מ הני בי תלתא
דשמיתו לא אתו תלתא אחריני ושרו ליה אמר אמימר הלכתא הני בי תלתא
דשמיתו אתו בי תלתא אחריני ושרו ליה א"ל רב אשי לאמימר והא תניא
רשב"ג אומר אחד מן התלמידים שנידה ומת חלקו אינו מופר מאי לאו אינו
מופר כלל לא עד דאתו בי תלתא אחריני ושרו ליה ת"ר אין נידוי פחות
מל' יום ואין נזיפה פחות מז' ימים ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר
(במדבר יב) שנאמר °ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים אמר רב חסדא נידוי
שלנו כנזיפה שלהן ונזיפה דידהו שבעה ותו לא והא ר"ש בר רבי ובר קפרא
הוו יתבי וקא גרסי קשיא להו שמעתא א"ל ר"ש לבר קפרא דבר זה צריך רבי
א"ל בר קפרא לר"ש ומה רבי אומר בדבר זה אזל א"ל לאבוה איקפד אתא בר
קפרא לאיתחוויי ליה א"ל בר קפרא איני מכירך מעולם ידע דנקט מילתא
בדעתיה נהג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין שוב פעם אחד גזר רבי שלא
(שיר ז) ישנו לתלמידים בשוק מאי דרש *°חמוקי ירכיך *)כמו חלאים מה ירך בסתר

*) [כמו חלאים אין חלאים אלא רבנן כדגרסינן בנדרים מט. וכן שמתעסקין בתורה שהיא מעשה ידי אומן · ערוך בערך חמק]

מתרין בו שני וחמישי ושני · פירש בקונטרס שני מתרין בו תחילה ומנדין אותו וכן בחמישי ובשני אחר מחרימין וא"ל שלשים יום ויש מפרשים קודם שינדוהו כלל יתרו בו וכן משמע בפרק הגוזל בתרא (ב"ק דף קיג.) : וטרקיה

[נ"ל וביום בואו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבא מנלן דקבעינן דוכתא ומשדרינן שליחא דבי דינא דכתיב וישלח כו' כנ"ל ותיבות ומזמנינן ליה לדינא נמחק : (ג) רש"י ד"ה יחרם כל רכושו כו' ותיבת הוא נמחק :

[יבמות פט:]

הגהות הגר"א

[א] גמ' למיעל · נ"ב נ"ה למיזל [ועיין ר"ן ופרש"י שדרי"ף] :

[עי' תוספות מנחות לד: ד"ה טטפ]

[לקמן יז.]

[עי' תוספות סנהדרין ח. ד"ה מפיקנא]

[סוכה מט: ע"ש]

עין משפט נר מצוה

נ א ב ג מיי' פכ"ה מהלכות סנהדרין הל' ח טוש"ע ח"מ סימן יא סעיף א :

נא ד מיי' שם הלכה ו סמג לאוין רח טוש"ע שם וסימן ח סעיף ה בהג"ה :

נב ה מיי' שם הלכה ח ופ"ו מהלכות ת"ת הלכה יד ופכ"ד מהלכות סנהדרין הלכה ז טוש"ע ח"מ סימן ב וטוש"ע י"ד סימן שלד סעיף מג :

נג ו מיי' פ"ז מהלכות ת"ת הלכה יג טוש"ע י"ד סי' שלד סעיף ם :

נד ז מיי' פכ"ד מהל' סנהדרין הלכה ז :

נה ח מיי' שם הלכה ; טוש"ע ח"מ סימן ב בהג"ה :

נו ט י מיי' שם הלכה ח והלכה ט

ס"א פלגיא שופטים ה

נז כ מיי' פ"ז מהלכות ת"ת הלכה ד טוש"ע י"ד סימן שלד סעיף א :

[שבועות לו.]

נח ל מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין הלכה ח טוש"ע י"ד סימן שלד סעיף א בהג"ה וטוש"ע ח"מ סימן ק סעיף ג :

נט מ מיי' פ"ז מהלכות ת"ת הל' יג טוש"ע י"ד סימן שלד סעיף א :

ס נ מיי' שם הל' יב טוש"ע י"ד סי' שלד סעי' יג :

סא ס מיי' פ"ז שם הל' יג טוש"ע שם סעיף טו :

סב ע מיי' שם טוש"ע שם סעיף כ :

סג פ מיי' שם טוש"ע שם סעיף כא :

סד צ מיי' שם טוש"ע שם סעיף מה :

סה ק טוש"ע שם סעיף כו :

סו ר מיי' פ"ז שם הל' ם טוש"ע שם סעיף כט :

סז ש ת טוש"ע שם סעיף א :

רבינו חננאל

ר"ש אומר כתיב כאן בבאו יקריב עצמו בזמן שראוי לבא בקדש יקריב בזמן שאינו ראוי לביאה אינו ראוי להקרבה · אמר רבא מנ"ל דמשדרינן שליחא מבי דינא ומזמנינן ליה לדינא לקמיה גברא רבה שנאמר ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני ה' ופלניא בעל דינך שנא' אתה והם ואהרן ומנ"ל דקבעינן להו זימנא שנאמר מחר · ומנ"ל דקבעינן זימנא בתר זימנא שנאמר קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד · העביר המועד שקבע לו מועד ולא נענש עד אחר כן · מנ"ל דאי מתפקר בשליחא דבי דינא ואתי שליחא ומחוי ליתיה לישנא בישא שנאמר העיני האנשים ההם תנקר לא נעלת ומנ"ל דמשמתינן בהרמנא דגברא רבה שנאמר אורו מרוז אמר וגו' ומנ"ל דמחרמינן ליה נמי דכתיב אורו ארור ומנ"ל דמחרמינן על כל מאן דאכיל ושתי בהדיה וקאי בד' אמות דיליה שנאמר אורו ארור יושביה · ומנ"ל דפרטינן חטאיה שנאמר כי לא באו לעזרת ה' פי' לעזרת עם ה' · איכא דאמרי מרוז אדם גדול הוה ואיכא דאמרי כוכבא הוה והאי דכתיב יושביה כענין עייש על בניה תנחם · ומנ"ל דמאן דמתפקר אבי דינא מפקרינן נכסיה שנאמר וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה · ומנ"ל דנצינן ולטינן ומחינן ומתלשינן שיער ומשבעינן דכתיב ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם וגו' ומנ"ל דכפתינן ואסרינן ועבדינן הרדפה שנאמר הן למות הן לשרושי הן לענוש נכסין ולאסורין' מאי לשרושי הרדפה · אמר רב יהודה משמיה דרב מנדין לאלתר דמתפקר ושונין לאחר שלשים ומחרימין לאחר ששים· אמרו משמיה דרב חסדא מתרינן ביה שני וחמישי ושני ואח"כ מנדין אותו · ותני מילי לממונא אבל לאפקירותא מנדין לאלתר בלא התראה · ההוא טבחא דאתפקר ברב טובי אימנו אביי ורבא ושמתי' אזל פייסיה לרב טובי אמר אביי היכי נעביד נישרי ליה לא חל שמתא עליה שלשים יום נשבקיה בשמתיה קא בעו רבנן לאפטורי · א"ל רב אידי בר אבין הכי אמר שמואל טום אסר וטום שרי · כלומר תקיעת השופר היא השמתא הקול שמכריז בתקיעת שופר הוא האוסר הוא המתיר כלומר אינו צריך ימים לחול עליה שמתא א"ל ה"מ לממונא אבל לאפקירותא עד דחייל עליה שמתא שלשים יום · דייקינן מדקאמר אביי בעי רבנן לאפטורי קסבר תלתא דשמיתו לא אתו תלתא אחרינא ושרו מאי ת"ש מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת · מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו · מנודה לנשיא מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא · רשב"ג אומר אחד מן התלמידים שנידה ומת חלקו אינו מופר ש"מ תלת ש"מ מדקתני אחד מן התלמידים שנידה ומת וקתני נמי מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב דייקינן מינה לרב אינו מנודה הא לכ"ע מנודה ש"מ תלמיד שנידה לכבודו נידויו נידוי ומדקתני ומת חלקו אינו מופר ש"מ דכל אחד מיפר חלקו · ש"מ נמי דלא אתו אחריני ושרו חלקו א' אמימר הלכתא *) דמשמתי מופר עד דאתו תלתא אחריני ושרו ליה · ת"ר אין נדוי פחות משלשים יום ואין נזיפה פחות משבעה ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים · אמר רב חסדא נידוי שלנו כנזיפה שלהן ונזיפה דידהו' שבעה איני והא בר קפרא בעידנא דאמר ליה ר' בר קפרא איני מכירך מעולם וכן כדאמר ליה ר' לר' חייא ראה מה קורא לך בחוץ ידעו דנקים מילתא עלייהו נהגו נזיפתא בנפשייהו תלתין יומין . ואסיקנא נזיפותא דנשיא תלתין יומין. סוגיא דשמעתא כך נ' ר'

*) נ"ל בי תלתא דשמיתו אתו בי תלת.] אחרינא ושרו ליה א"ל רב אשי לאמימר והא תניא וכו' חלקו אינו מופר לא אינו מופר עד דאתו וכו'.

סח א טוש"ע י"ד סימן שלד סעיף א:

[דף ס.]

סוכה מט: פסחים ג. [כריתות ח.]

אף דברי תורה בסתר · דכתיב בסיפיה דקרא מעשה ידי אומן התורה מעשה אומנתו של הקדוש ברוך הוא: (א) רב בר אחוה דרבי חייא דהוא בר אחתיה ורבה בר בר חנה בר אחוה דר' חייא [דלאו] בר אחתיה כדאמרינן בסנהדרין*: עייא · כך כינה שמו של ר' חייא לשון גנאי: ראה מי קורא לך · כלומר לא מכאן: תא · בוא אלי והדר שלח ליה לא תיתי: וזה · שליח שני לא ראיתי: ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו · כי הוא על כרחו בא: מאי טעמא עבדת הכי · דשנית בשוק: ביומא דכלה · דרשה שהכל מצויין שם: מוקים ליה בצדקה · דמיבעי למיעבד בסתר. מר עוקבא · כתלמיד לשמואל דשמואל גדול בתורה יותר ממר עוקבא: כי יתבן בדינא כו' · משום דמר עוקבא היה נשיא: חייקי ליה דוכתיה · מנמיכין לו מקום כשיושב בדין: כי היכי דמשתמע ליה מיליה · דשמואל רביה בתורה: איטריד · מר עוקבא בדינא שהיה מחשב בדין ולא אידכר ליה למיזל בתר שמואל: לא נגה לך · כלומר לא סגי לך דאזילנא בתרך: ליסרי

ליסרי לי מר בתיגריה · הב לי רשותא למיהדר: ידע · מר עוקבא: דנקט · שמואל בדעתיה משום דאזיל בתריה: מי שמעת שמתא מפומיה · אי שמית לך: פסיק סידרא · לימד פרשיות: מכלל דאיכא ראשונים · והלא לא מצינו שאמר דוד דברי אלא במקרא תורה אור'זה דדברי לשון נבואה: אתה שאול · שנולדת במזלו: והוא דוד · שנולד במזל שלך: אבדתי כמה דוד · שהוא צדיק ממך: שגיון · שגגה היתה לו: משונה במעשיו · צדיק גמור: שהקים עולה של תשובה · שהוא שב תחלה ונתן דרך לשבים כדאמרינן בפ"ק דע"ז (דף ד:) לא דוד ראוי לאותו מעשה אלא שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל דוד שמחל לו הקב"ה אותו עון אף אתה חזור בתשובה: צור ישראל · מושל באדם אני מי מושל בי צדיק מושל בי ומבטלה: עירא היאירי · הוה מתני לדוד *אגב כרי' וכסתות ודוד הוה מתני לרבנן על גבי קרקע: ראש לג' אבות · שהוא הולך לפניהם לעוה"ב: מעדן עצמו · כופף עצמו ידיו ורגליו ביחד ויושב לארץ: בדבר אוריה החתי · נטלו לו מאתים: תלמיד

[פסחים ד. וש"נ]

ג"ל אגבי

[ברכות יח.]

*אף דברי תורה בסתר יצא רבי חייא ושנה לשני בני אחיו בשוק *לרב ולרבה בר בר חנה שמע ר' איקפד אתא ר' חייא לאיתחזויי ליה א"ל *עייא מי קורא לך בחוץ ידע דנקט מילתא בדעתיה נהג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין ביום תלתין שלח ליה תא הדר שלח ליה דלא ליתי מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר מעיקרא סבר *מקצת היום ככולו ולבסוף סבר לא אמרינן מקצת היום ככולו לסוף אתא א"ל אמאי אתית א"ל דשלח לי מר דליתי והא שלחי לך דלא תיתי א"ל זה ראיתי וזה לא ראיתי קרי עליה °ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו מ"ט עבד מר הכי א"ל דכתיב °חכמות בחוץ תרונה א"ל *אם קרית לא שנית ואם שנית לא שילשת ואם שילשת לא פירשו לך חכמות בחוץ תרונה כדרבא דאמר רבא כל העוסק

משלי טז

שם א

ישעיה מח

בתורה מבפנים תורתו מכרזת עליו מבחוץ והא כתיב °לא מראש בסתר דברתי ההוא ביומי דכלה ור חייא האי חמוקי ירכיך מאי עביד לה מוקי לה בצדקה ובגמילות חסדים אלמא נזיפה דידהו תלת יומין נזיפת נשיא שאני °ונזיפה דידן כמה הוי חד יומא כי הא דשמואל ומר עוקבא כי הוו יתבי גרס שמעתא הוה יתיב מר עוקבא קמיה דשמואל ברחוק ד' אמות וכי הוו יתבי בדינא הוה יתיב שמואל קמיה דמר עוקבא ברחוק ד' אמות והוו חייקי ליה דוכתא למר עוקבא *בציפתא ויתיב עילויה כי היכי דלישתמען מיליה כל יומא הוה מלוי ליה מר עוקבא לשמואל עד אושפיזיה יומא חד איטריד בדיניה הוה אזיל שמואל בתריה כי מטא לביתיה א"ל לא נגה לך לישרי לי מר בתיגריה ידע דנקט מילתא בדעתיה נהג נזיפותא בנפשיה חד יומא ההיא איתתא דהוות יתבה בשבילא הוות פשטה כרעה וקא מניפה *חושלאי והוה חליף ואזיל צורבא מרבנן ולא איכנעה מקמיה אמר כמה חציפא ההיא איתתא אתאי לקמיה דר"נ אמר לה מי שמעת שמתא מפומיה אמרה ליה לא אמר לה זילי נהוגי נזיפותא חד יומא בנפשיך זוטרא בר טוביה הוה קפסיק סידרא קמיה דרב יהודה כי מטא להאי פסוקא °ואלה דברי דוד האחרונים א"ל אחרונים מכלל דאיכא ראשונים מאי נינהו שתיק ולא אמר ליה ולא מידי הדר א"ל אחרונים מכלל דאיכא ראשונים מאי היא א"ל מאי דעתך דלא ידע פירושא דהאי קרא לאו גברא רבה הוא ידע דנקט מילתא בדעתיה נהג נזיפותא בנפשיה חד יומא ודאתן עלה מיהא אחרונים מכלל דאיכא ראשונים מאי היא °וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומכף שאול אמר לו הקב"ה לדוד °דוד שירה אתה אומר על מפלתו של שאול *אלמלי אתה שאול והוא דוד איבדתי כמה דוד מפניו היינו דכתיב °שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני וכי כוש שמו והלא שאול שמו אלא מה כושי משונה בעורו אף שאול משונה במעשיו כיוצא בדבר אתה אומר °על אודות האשה הכושית אשר לקח וכי כושית שמה והלא ציפורה שמה אלא מה כושית משונה בעורה אף ציפורה משונה במעשיה כיוצא בדבר אתה אומר °וישמע עבד מלך הכושי וכי כושי שמו והלא צדקיה שמו אלא מה כושי משונה בעורו אף צדקיה משונה במעשיו כיוצא בדבר אתה אומר °הלא כבני כושיים אתם לי (*בית) ישראל וכי כושיים שמן והלא ישראל שמן אלא מה כושי משונה בעורו אף ישראל משונין במעשיהן מכל האומות *א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב °נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה °אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת אלהים מאי קאמר א"ר אבהו ה"ק אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל אני מושל באדם מי מושל בי צדיק שאני *גוזר גזרה ומבטלה °אלה שמות הגבורים אשר לדוד יושב בשבת וגו' מאי קאמר א"ר אבהו ה"ק ואלה שמות גבורותיו של דוד יושב בשבת בשעה שהיה יושב בישיבה לא היה יושב על גבי כרים וכסתות אלא על גבי קרקע דכל כמה דהוה רביה עירא היאירי קיים הוה מתני להו לרבנן על גבי כרים וכסתות כי נח נפשיה הוה מתני דוד לרבנן והוה יתיב על גבי קרקע אמרו ליה ליתיב מר אכרים וכסתות לא קביל עליה תחכמוני אמר רב אמר לו הקב"ה הואיל והשפלת עצמך תהא כמוני שאני גוזר גזרה ואתה מבטלה ראש השלישים תהא ראש לשלשת אבות °הוא עדינו העצני כשהיה יושב ועוסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת ובשעה שיוצא למלחמה היה מקשה עצמו כעץ על שמונה מאות חלל בפעם אחת שהיה זורק חץ ומפיל שמונה מאות חלל בפעם אחת והיה מתאנח על מאתים דכתיב °איכה ירדף אחד אלף יצתה בת קול ואמרה °רק בדבר אוריה החתי אמר רבי תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו אמר רבי יעקב בר אחא אמר ר' שמלאי ואמרי לה אמר ר' תנחום אמר רב הונא ואמרי לה אמר רב הונא לחודיה תלמיד

מהלא"ת עיין רש"י שבת קמ: ד"ה אליפתא חדתא ובערוך ערך צפא ועיין מהרש"א בח"ה וכח"א

שעורין קלופין רש"י סנהדרין כז. ד"ה חושלא וכיה כיתה מניפה קליפתן מתוכן עיין מהרש"א

שמואל ב כג

שמואל ב כב

תהלים ז

[עיין תוספות מגילה כא. ד"ה אלמלא]

במדבר יב

ירמיה לח

[נ"ל בני]

עמוס ט

ע"ז ה.

שמואל ב כג

שם

[שבת סג. ב"מ פה.]

שם

דברים לב

מלכים א טו

רבינו חננאל

ר' שלא ישנו לתלמידים בשוק שנאמר חמוקי ירכיך כמו חלאים ואין חלאים אלא רבנן כדגרסינן בנדרים (מט.) מאן חולים רבנן והן שמתעסקים בתורה שהיא מעשה ידי אמן ואמר רבי מה ירך זה בסתר אף דברי תורה בסתר והני מילי בשאר ימות השנה · אבל ביומי דכלה לא שנאמר חכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה · ונזיפה דידן כמה הוי חד יומא כמר עוקבא כד ידע דנקיט שמואל מלתא בדעתיה נהג נזיפותא בנפשיה חד יומא וכרב נחמן דאמר להיא דשמעה מפומיה דצורבא מרבנן כמה חציפא הא [אתתא זילי] נהוג בנפשיך חד יומא · מר זוטרא בר טוביה הוה פסיק סידריה קמיה דרב יהודה מטי להאי קרא ואלה דברי דוד האחרונים מכלל דאיכא ראשונים שאליה ולא הגיד ליה · א"ל אמו מאן דלא ידע פירושא דהאי פסוקא לאו גברא רבה הוא ידע דנקיט מילתא בדעתיה נהג נזיפותא בנפשיה חד יומא · פשטה דראשונים ין דברי השיר אשר שר דוד ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומיד שאול · א"ל הקב"ה שירה אתה אומר על מפלתו של שאול כו'. כיון דידע דחטא חזר והודה כי שגג כדכתיב שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני ופי' כי כוש הוא שאול · ולפיכך אמר אלה דברי דוד האחרונים נאם דוד בן ישי נאם הגבר הוקם על שהקים עולה של תשובה · רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני · אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל אמר לי הוא המושל באדם וצדיק הוא המושל ביראת אלהים הוא מושל ברברו כי מבטל בתחינתו גזירות של הקב"ה הרעות מלבוא על עמו ישראל · יושב בשבת תחכמוני כו' עדינו העצני

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה רב בר אחוה · נ"ב עיין לקמן בדף כ' ע"א:

גליון הש"ס גמ' דוד שירה אתה אומר. עיין יומא דף כב ע"ב תוספות ד"ה ויאמר: שם הוא עדינו העצני · עיין רש"י תענית דף כח ע"א ד"ה בני עדין בן פן:

תלמיד שנידה לכבודו נדויו נידוי דתניא *מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב הוא דאינו מנודה הא לכולי עלמא מנודה למאי °אי [א] במילי דשמיא °אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' אלא לאו לכבוד עצמו (משלי כא) אמר רב יוסף צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה במילתא דפסיקא ליה ההוא צורבא מרבנן דהוו סנו שומעניה א"ר יהודה היכי ליעביד לשמתיה צריכי ליה רבנן לא לשמתיה קא מיתחיל שמא דשמיא א"ל לרבב"ח מידי שמיע לך בהא א"ל הכי א"ר יוחנן *מאי דכתיב °כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא (מלאכי ב) אם דומה הרב למלאך ה' יבקשו תורה מפיו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיו שמתיה רב יהודה לסוף איחלש רב יהודה אתו רבנן לשיולי ביה ואתא איהו נמי בהדייהו כד חזייה רב יהודה חייך אמר ליה לא מסתייך דשמתיה להדוא גברא אלא אחוכי נמי חייך בי א"ל לאו בדידך מחייכנא אלא דכי אזלינא לההוא עלמא בדיחא דעתאי דאפילו לגברא כוותך לא חניפי ליה נח נפשיה דרב יהודה אתא לבי מדרשא אמר להו שרו לי אמרו ליה רבנן ליכא גברא דחשיב כרב יהודה הכא דלישרי לך אלא זיל לגביה דר' יהודה נשיאה דלישרי לך אזל לקמיה א"ל לר' אמי פוק עיין בדיניה אי מיבעי למישרא ליה שרי ליה עיין ר' אמי בדיניה סבר למישרא ליה עמד ר' שמואל בר נחמני על רגליו ואמר ומה שפחה של בית רבי לא נהגו חכמים קלות ראש בנידויה שלש שנים יהודה חבירינו על אחת כמה וכמה א"ר זירא מאי דקמן דאתא האידנא האי סבא בבי מדרשא דהא כמה שני לא אתא ש"מ לא מיבעי למישרא ליה לא שרא ליה נפק כי קא בכי ואזיל אתא זיבורא וטרקיה אאמתיה ושכיב עיילוהו למערתא דחסידי ולא קיבלוהו עיילוהו °למערתא דדייני וקיבלוהו מ"ט דעבד כר' אילעאי דתניא *ר' אילעאי אומר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתעטף שחורים ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא שפחה של בית רבי מאי היא דאמתא דבי רבי חזיתיה לההוא גברא דהוה מחי לבנו גדול אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא דקעבר משום °ולפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט) דתניא ולפני עור לא תתן מכשול במכה לבנו גדול הכתוב מדבר ריש לקיש הוה מנטר פרדיסא אתא ההוא גברא וקאכיל תאיני רמא ביה קלא ולא אשגח ביה אמר ליהוי ההוא גברא בשמתא א"ל אדרבה ליהוי ההוא גברא בשמתא אם ממון נתחייבתי לך נידוי מי נתחייבתי לך אתא לבי מדרשא א"ל שלו נידוי שלך אינו נידוי ומאי תקנתיה זיל לגביה דלישרי לך לא ידענא ליה אמרו ליה זיל לגבי נשיאה דלישרי לך דתניא נידוהו ואינו יודע מי נידהו ילך אצל נשיא ויתיר לו נדויו °אמר רב הונא באושא התקינו אב בית דין שסרח אין מנדין אותו אלא אומר לו °הכבד ושב בביתך (מלכים ב יד) חזר וסרח מנדין אותו מפני חילול השם ופליגא דריש לקיש *דאמר ריש לקיש תלמיד חכם שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא שנאמר °וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה (הושע ד) כסהו כלילה *מר זוטרא חסידא כי מיחייב צורבא מרבנן שמתא ברישא משמית נפשיה והדר משמית לדידיה כי הוה עייל באושפיזיה שרי ליה לנפשיה והדר שרי ליה לדידיה *אמר רב גידל אמר רב ת"ח מנדה לעצמו ומיפר לעצמו אמר רב פפא תיתי לי דלא שמיתי צורבא מרבנן מעולם אלא כי קא מיחייב צורבא מרבנן שמתא היכי עביד כי הא *דבמערבא מימנו אנגידא דצורבא מרבנן ולא מימנו אשמתא מאי שמתא אמר רב שם מיתה ושמואל אמר שממה יהיה ומהניא ביה כי טיחיא בתנורא ופליגא דריש לקיש דאמר ריש לקיש כשם שנכנסת במאתים וארבעים ושמונה איברים כך כשהיא יוצאה ממאתים וארבעים ושמונה איברים כשהיא נכנסת דכתיב °והיתה העיר חרם (יהושע ו) חרם בגימטריא מאתים וארבעים ושמונה הוו כשהיא יוצאה דכתיב °ברוגז רחם תזכור (חבקוק ג) רחם בגימטריא הכי הוו אמר רב יוסף שדי שמתא אגנובתא דכלבא ואיהי דידה עבדה דההוא כלבא דהוה אכיל מסאני דרבנן ולא הוו קא ידעי מנו ושמתו ליה איתלי ביה נורא בגנובתיה ואכלתיה ההוא אלמא דהוה קא מצער ליה להדוא צורבא מרבנן אתא לקמיה דרב יוסף א"ל זיל שמתיה א"ל מסתפינא מיניה אמר ליה שקילי פתיחא עליה כל שכן דמסתפינא מיניה א"ל שקליה אחתיה בכדא ואחתיה

רש"י

תלמיד חכם שנידה לכבודו · כבר פירשתי למעלה: עביד (אינים) דינא לנפשיה · דאמר ליה את מחייבת לי הכי והכי: דפסיקא ליה · שודאי הוא לו ולא ספק: סנו שומעניה · שיוצאין עליו שמועות רעות: צריכי ליה רבנן · דאתריה דהוה רבהון: ואם לאו אל יבקשו תורה · הואיל וסנו שומעניה הא דצריכי ליה רבנן לאו כלום הוא דמוטב דלא ילפי מיניה: אתא איהו · האי מנודה נמי בהדייהו: מאי דקמן · כלומר היכי מתרמי דעל האי סבא ר' שמואל בר נחמני האידנא לבית המדרש: שמע מינה · דלהכי איתרמי דאתא האידנא לבי מדרשא דלאו מזליה הוא דלישרי ליה: וטרקיה אאמתיה · נשכו למנודה באמתו: ולא קבלוהו · דהדרא עכנא למערתא ולא פתחה פיה: דייני · ראשי ב"ד וחסידים עדיפי מינייהו: מאי טעמא · קבלוהו: דעבד כרבי אילעאי וכו' · בהני שמועות רעות: מה שלבו חפץ · עבירה והואיל ואין מכירין אותו שם ליכא חלול השם (א)ואמר לן רבי משום רב האי גאון ויעשה מה שלבו חפץ רוצה לומר דודאי כיון שלבוש שחורים וכו' אני ערב בדבר שאינו חפץ מכאן ואילך בעבירה: דקא עבר משום ולפני עור לא תתן מכשול · דכיון דגדול הוא שמא מבעט באביו והוה ליה איהו מכשילו: שלך אינו נידוי · דלאו בדינא שמתיה: הכבד · בלשון הזה אומרים לו עשה עצמך כאדם שכבד עליו ראשו ושב בביתך בלשון כבוד אומר לו (ב)לישנא אחרינא הכבד התכבד כבודך שתשב בביתך: כסהו · אל תבזה אותו בפרהסיא: כלילה · שחשיכה ואין אדם רואה: משמית נפשיה · משום יקרא דההוא צורבא מדרבנן: מימנו אנגידא · מלקות ומלקות יפה להם יותר משמתא והוו מלקי להו: ומהניא כי טיחיא בתנורא · כשומן שטוחין את התנור ונבלע בתוכו שאין יוצא לעולם כלומר מכה לכל מאן דמשמתינן ליה דלא נפקא מיניה לעולם: ופליגא דר"ש ב"ל · דאמר יוצאה: גנובתיה · זנב: דידה עבדא · ומלקי ליה: מסתפינא מיניה · דגברא אלמא הוא: שקיל פתיחא עלויה · כתוב עליו שמתא: שקליה · לכתב שמתא: ואחתיה

תוספות

וטרקיה. נשכו אאמתו ויש מפרשים מדה כנגד מדה משום דנחשד בזנות: ולא קיבלוהו · דהדרא ליה עכנא: דעבר אדרבי אילעאי · ולכך לא קיבלוהו אע"פ שהיה תלמיד חכם וי"ג דעבד כר' אילעאי ומשום הכי קיבלוהו דייני:

אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו · וכתב ר"ת חס ושלום לא הותר לו לעשות עבירה אלא ע"י כך יכנע לבו בפ"ק דקדושין (דף מ. ושם) פירשתי:*

נידוי מי נתחייבתי לך · אע"פ שמשמתין בעבור ממון כדאמרינן לעיל (דף טז.) הני מילי לממונא י"ל שהיה לו לקרותו לב"ד תחילה שמא יפרע ועוד דבב"ד נמי צריך שני וחמישי ושני כדפירשתי לעיל וכדמשמע בפרק הגוזל בתרא (ב"ק דף קיג.) ולא דמי לאיסורא (*דמכין) לאלתר כדאמר *בההוא גברא דקאכל תמרי שנסרו בשבת וכן [ריש] פרק הדר (עירובין דף סג.) ובשם רבינו תם שמעתי שהיו רגילין באותו מקום שאוכלין באילנות ונותן דמים והשתא לא היו עוברים על הגזל:

משמית נפשיה · משום לצער שצריך לנדות ת"ח א"נ כדי שיהא זכור להתיר והא דלא התיר לחבירו מתחילה כדאמרינן בשבועות פרק קמא (דף יד.) יבא זכאי ויכפר על החייב לכך טוב כשיתיר לחבירו שיהא הוא מותר קודם: שלא

עין משפט נר מצוה

[סמ] [א] מיי' פ"ו מהל' ת"ת הלכה יד טוש"ע י"ד סימן שלד סעיף יז:

סט א מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הלכה יב טוש"ע ח"מ סימן ד:

ע ב מיי' פ"ו מהל' ת"ת הל' יד ופ"ז הלכה א טוש"ע י"ד סימן שלד סעיף מב וסעיף מג:

[ועי' תוס' חגיגה טז. ד"ה ויעשה וכו']

עא ג מיי' פ"ו מהלכות ת"ת שם ופ"ו מהל' ממרים הלכה ט טוש"ע י"ד סי' שלד סעיף מג:

עב ד מיי' פ"ו מהלכות ת"ת שם טוש"ע שם סעיף לט וסעיף מג:

[נ"ל דמנדין]

[לא נמצא בשום מקום]

עג ה מיי' שם פ"ז הל' יב

עד ו מיי' שם הל' א טוש"ע שם סעי' מב:

עה ז מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סעי' לג:

עו ח מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעי' מב:

מסורת הש"ס

[נפ"ל סח.] · חגיגה טו. קדושין מ. · מלכים ב יד מנחות לט: הושע ד · [נדרים ז:] · [נדרים ז: וע"ש דפריך פשיטא ומשני] · פסחים נב. · יהושע ו · חבקוק ג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מה שלבו כו' ואמר לן רבי · נ"ב ולפ"ז ה"ק קבלוהו במקצת פרש"י: (ב) ד"ה הכבד כו' לישנא אחרינא · נ"ב משמע פי' במלכים ב יד:

גליון הש"ס

גמ' אי במילי דשמיא · עיין סנהדרין דף ע"א ד"ה פסיקא: שם למערתא דדייני · וקיבלוהו · עי' שבת דף י ע"א תוס' ד"ה אי: שם אמר רב הונא באושא התקינו · ברמב"ם פ"ז ה"א מהל' ת"ת איתא אמר רב אוית:

רבינו חננאל

העצני כו' עד רק בדבר אוריה החתי כולן פשוטין הן · עדינו שהיה מעדן עצמו להיות מיושב דעת בדברי תורה וכשיוצא למלחמה קשה כעץ · אמר רב הונא ת"ח שנידה לכבודו נידויו נידוי דדייק מדתניא מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב לבדו הא לכ"ע מנודה והני מילי לכבוד עצמו אבל במילי דשמיא אין חכמה ואין תבונה לנגד ה' · אמר רב יוסף צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה · במלתא דפסיקא ליה · כגון הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי וכיוצא בו · ההוא צורבא מרבנן דהוה סני שומעניה שהיה שם שמים מתחלל על ידו · כגון הא דגרסינן בסוף יוה"כ מי שיש בידו חילול השם · יצחק דבי ר' אמי אמר כל שחביריו מתביישין משמועתו היכי דמי דאמרי שרי ליה מריה לפלוני · אבל הא דאמר רב כגון אנא דשקילנא בישרא כו' · ודאמר ר' יוחנן כגון אנא דאי מסגינא ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין על עצמן בלבד אמרו ולא על זולתם שהיו מחמירין הרבה על עצמם . הלא תראה שכל אחד כך אמר כגון אנא אבל כ"ע כדאמרן וכגון אלישע אחר שהיה מתעסק בספרי מינין ושותה במיני זמר דגרסינן זמר יווני לא פסק מביתו · אמרו עליו על אחר שהיה עומד מבית המדרש · הרבה ספרי מינים היו נושרין לו מחיקו וגרסינן נמי השותה במיני זמר כו' וכל צורבא מרבנן דהכי עובדיה מתקריה סני שומעניה · ואמר רב יהודה בההוא צורבא מרבנן דהוו סני

שומעניה כדאמרן היכי נעביד ביה נשמתיה צריכי ליה רבנן לא נשמתיה קא מתחלל שם שמים · א"ל רבה בר בר חנה הכי אמר ר' יוחנן מ"ד כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא · אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו · שמתיה רב יהודה ולא שרייא לשמתיה לא הוא ולא ר' יהודה נשיאה ואמר רב יהודה בעידנא דשכיב דאפילו לגברא רבא כי האי לא חניפי ליה ולא אשכח חד דשרי ליה עד דטרקיה זיבורא אאמתיה ושכיב עיילוה למערתא דחסידי ולא קיבלוה עיילוה למערתא דדייני וקיבלוה · מאי סני שומעניה דעבד כר' אילעאי דתניא ר' אילעאי הזקן אומר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו פירש מבקש לשתות במיני זמר ולשמוח בשמחה המרגילה לידי עבירה כגון זה אמר ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורין ויכסה שחורין ויעשה מה שלבו חפץ כגון אכילה ושתייה במיני זמר וכיוצא בהן אבל דבר עבירה שיש בה דין אדם או דין שמים ואפילו חייבי לאוין או חייבי עשה וכ"ש למעלה שאיסורן איסור עולם ח"ו שהתיר ר' אילעאי ואפילו בסתר אלא דבר שפירשנו למעלה הוא שאמר לעשות · ואפילו דברים הללו לא התירן לו אלא אמר כמשיא עצה לעשות כך כדי להבריח את יצרו להשלים תאותו וכיון שיראה עצמו לבוש שחורין ועטוף שחורין משתבר יצרו ונמנע ואינו עושה וזה צורבא מרבנן עשה כר' אילעאי ולבש שחורין ונתעטף ואחר זה כולן חזר לשתות במיני זמר כגון שהיה עושה [אלישע] ולפיכך שמתיה רב יהודה תנא דבי ר' ישמעאל ולפני עור לא תתן מכשול זה המכה בנו הגדול שכיון שהוא גדול חוזר גם הוא ומכה אביו זה ונמצא כי אביו גורם לו והכשילו: ריש לקיש הוה מנטר פרדיסא אתא ההוא גברא אכיל תאיני רמא ביה קלא לא אשגח ביה אמר ליהוי ההוא גברא בשמתא · א"ל אדרבה ליהוי ההוא גברא בשמתא · אם ממון נתחייבתי לך נידוי מי נתחייבתי לך אתא שאיל לבי מדרשא [א"ל] שלו נידוי שלך אינו נידוי זיל לגבי נשיאה דלישרי לך · דתנא נידוהו ואינו יודע מי נדהו ילך אצל נשיא ויפר לו · ירושלמי הדא אמרה המנדה למי שאינו צריך וחזר הוא ונידהו נידוי השני נידוי · אמר רב הונא באושא התקינו אב בית דין שסרח אין מנדין אותו אלא אומר לו הכבד ושב בביתך חזר וסרח מנדין אותו מפני חילול השם ריש לקיש אמר תלמיד חכם שסרח אין מבזין אותו בפרהסיא שנאמר וכשלת היום וכשל גם נביא
עמך

עין משפט
נר מצוה

[נזיר מו.]

עז א מיי' פ"ז מהלכות יו"ט הלכה יט סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקלא סעי' ד:

עח ב מיי' שם:

עט ג ד ה מיי' פ"ו מהלכות אבל הל' ז טוש"ע י"ד סימן שצט סעיף ג:

פ ו ז מיי' שם ופ"ז מהלכות יו"ט הלכה יח טוש"ע א"ח סימן תקלא סעיף ז וטוש"ע י"ד סימן שצט סעיף ג:

פא ח מיי' פ"ז מהלכות יו"ט הלכה יט ופ"ה מהלכות ביאת מקדש הלכה יג:

פב ט מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הלכה ד ה:

פג י כ מיי' פ"ו מהל' אבל הל' יג טוש"ע י"ד סימן שצ סעיף ג:

פד ל מיי' שם טוש"ע י"ד סימן שפט סעיף א:

פה מ מיי' שם טוש"ע י"ד סי' שצ סעי' ג:

פו נ מיי' שם טוש"ע י"ד סימן שפט סעיף א:

גי' רש"א מים

פז ס מיי' פ"ז מהלכות יו"ט הלכה כ טוש"ע א"ח סי' תקלב סעיף א:

[ע"ש דאי' ריב"ל]

מסורת הש"ס

חגיגה ס: נדרים ז: ע"ש סוטה טז:

לקמן יט.

[לעיל יט: פסחים ד. וש"נ]

סוכה נה:

[לעיל יז. תוספתא פ"ב]

תענית יז.

לעיל יז. [תוספתא פ"ב]

רס"א

ואחתיה בי קברי וקרי ביה אלפא שפורי בארבעין יומין אזיל עביד הכי פקע כדא ומית אלמא מאי שפורי שנפרעין ממנו מאי תברא אמר רב יצחק בריה דרב יהודה תברי בתי רמי דתניא *אמר רבן שמעון בן גמליאל כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני: והנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו: בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא בשלא היה להם פנאי או דלמא אף בשהיה להם פנאי אמר ליה תנינא *כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד בשלא היה להם פנאי אבל היה להם פנאי אסורים נזיר ומצורע אע"פ שהיה להם פנאי מותרים שלא ישהו קרבנותיהן תנא הכהן והאבל מותרין בגילוח האי אבל היכי דמי אילימא שחל שמיני שלו בערב הרגל איבעי ליה לגלוחי בערב הרגל אלא שחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל איבעי ליה לגלוחי ערב שבת דאמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא *הלכה כאבא שאול ומודים חכמים לאבא שאול בשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל שמותר לגלח בערב שבת לא צריכא שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הרגל תנא ברא סבר לה כאבא שאול דאמר *מקצת היום ככולו ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן וכיון דשבת הוי אנוס הוא תנא דידן סבר לה כרבנן דאמרי לא אמרינן מקצת היום ככולו ואכתי לא שלים אבילות דשבעה האי כהן היכי דמי אילימא דשלים משמרתו ערב הרגל איבעי ליה לגלוחי ערב הרגל לא צריכא דשלים משמרתו ברגל תנא דידן סבר כיון *דתנן בשלשה פרקים בשנה היו כל המשמרות שוות באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים כמאן דלא שלים משמרתו ברגל דמי ותנא ברא סבר אע"ג דשייך בהנך משמרות משמרתיה מיהא שלימא ליה תנו רבנן *כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד מותרין לגלח בימי אבלן והתניא אסורים אמר רב חסדא אמר רב שילא כי תניא הכא מותרין בשתכפוהו אבליו אי בשתכפוהו אבליו מאי איריא כל אלו שאמרו אפי' כולי עלמא נמי דתניא *תכפוהו אבליו זה אחר זה הכביד שערו מיקל בתער ומכבס כסותו במים הא אתמר עלה אמר רב חסדא בתער ולא במספרים במים ולא בנתר ולא באהל אמר רב חסדא זאת אומרת *אבל אסור בתכבוסת ת"ר *כשם שאמרו אסור לגלח במועד כך אסור ליטול צפורנים במועד דברי ר' יהודה ורבי יוסי מתיר וכשם שאמרו אבל אסור לגלח בימי אבלו כך אסור ליטול צפורנים בימי אבלו דברי רבי יהודה ורבי יוסי מתיר אמר עולא הלכה כרבי יהודה באבל והלכה כרבי יוסי במועד שמואל אמר

הלכה

ואחתיה בכדא · תקע בתוך הכד ולא ישמעו : בי קברי · דלא שכיחי תמן אינשי : וקרי ביה · כלומר תקע ביה אלפין שיפורי : מאי תברי · למה תוקעין תקיעה ושברים : תברי בתי רמי · כלומר שמתא מסבר בתים גבוהים : בשלא היה להן פנאי · דדוקא נקט שעלו מטומאתם ברגל לפיכך מגלחין שלא היה להן פנאי לגלח דעדיין לא עלו מטומאתן : או דלמא אע"פ שהיה להם פנאי · ולא גילחו קודם המועד מותרים לגלח במועד : שלא ישהו קרבנותיהן · בתגלחתן עד לאחר הרגל דנזיר ומצורע אין מביאין קרבנותיהן עד לאחר גילוח כדכתיב בהו קראי הלכך לא קנסינן להו בדלא עבדי מקמי רגל דזימנין דלא עביד קמי רגל (א)ומיאסרי להו במועד נמצא שמשהין הקרבנות ואינן קריבין ביום השמיני בזמנן לפיכך אמרו מגלח במועד דמוטב לקרב זמן הקרבה ולא לאחר : איבעי ליה לגלוחי ערב הרגל · דתנן מתניתין (לקמן דף יט.) הקובר מתו שמונה ימים קודם הרגל בטלו ממנו גזרת ל' יום ומותר בגילוח הואיל וכבר התחיל יום אחד מן השלשים וזה הואיל ולא גילח ערב הרגל לא יגלח ברגל : בשבת ערב הרגל · והוי אנוס דלא מצי לגלח בשמיני ערב הרגל להכי מגלח ברגל : איבעי ליה לגלוחי ערב שבת · שהוא שביעי: הלכה כאבא שאול · דאפילו לא קבר אלא שבעה ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שלשים : ומודים חכמים לאבא שאול · אע"ג דבעו שמונה : בשחל שמיני להיות בשבת ערב הרגל · דהוי אנס : שמותר לגלח בערב שבת · שהוא שביעי : האי תנא דברייתא · דתני אבל מגלח במועד : סבר כאבא שאול · דיום שביעי עולה לכאן ולכאן לשבעה ולשלשים וכיון דכבר התחילו שלשים איבעי ליה לגלוחי קודם הרגל אלא דשבת הוי ואנס הוא להכי מגלח במועד : ותנא דידן · דתני אלו מגלחין ברגל ולא אבל : סבר כרבנן דאמרי לא אמרינן מקצת היום ככולו · אלא שבעה שלימין בעינן ואכתי לא שלים אבילות דשבעה קודם הרגל ולא הוי אנוס דאפי' לא הוי שבת לא מצי לגלח להכי איתו מגלח במועד: דשלים משמרתו ערב הרגל · בשבת דלעולם לא שלמה משמרה אלא בשבת : איבעי ליה לגלוחי ערב הרגל · כלומר בערב שבת שהוא ערב הרגל דהא אמרינן (לעיל דף יד.) אנשי משמר אסורין בגילוח ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת : דשלים משמרה ברגל · כגון דהוי יום חמישי יום ראשון של רגל דלא מצי לגלח דהוי י"ט ושלים משמרתו בשבת שהוא יום שלישי לרגל : תנא דידן · דאמר איתו מגלח במועד : סבר כיון דתנן בשלשה פרקים · בשלשה רגלים כל המשמרות שוים אכתי כמאן דלא שלים משמרתו דמי ועדיין יש לו חלק באימורי רגלים ולא שלים משמרתו בכל הרגל להכי איתו מגלח ברגל כדתנן אנשי משמר אסורין לגלח : ותנא ברא · דאמר מותרין לגלח : אע"ג דשייך בהנך משמרות · [שלים] עיקר משמרתו דידיה להכי מותר בגילוח : הא אתמר עלה · הא דתני תכפוהו אבליו מיקל בתער ולא במספרים וקאתי ברייתא דכל הני שמותרין לגלח במועד מותרין לגלח בימי אבלו כשתכפוהו אבליו ומגלח במספרים: זאת אומרת · מדתני תכפוהו אבליו מכבס כסותו מכלל דשאר אבל אסור בתכבוסת:

הלכה

שלא ישהו קרבנותיהן · אע"ג דתגלחת דנזיר לא מעכבא *מכל מקום רגיל הוא לגלח דמצוה הוא לגלח ולשלוח שערו תחת הדוד: **בשחל** שמיני בשבת · כגון שמע שמועה בשבת דקבורתו לא היה בשבת ובירושלמי מוקי לה כשנגררתו היה ונתייאשו לבקש דמוכין לו משעה שנתייאשו:

ותנא דידן סבר לה כרבנן · ואין להקשות מ"מ יגלח ע"ש כמו חל שבעה שלו בערב שבת ערב הרגל דשרו רבנן לגלח ואע"ג דלית להו מקצת היום ככולו באבילות דהתם כשלם האבילות קודם יו"ט אע"ג דמגלח קודם שנשלם דהא לית להו מקצת היום ככולו באבילות והכא מיהא אית להו משום כבוד יו"ט דאשכחן (יומא דף ו:) בזב וזבה דהויא מקצת היום ככולו אבל כשיש עדיין ימי אבילות לא אבל תימה (ג) דהיכי אסרינן מהאי דלא תני מתניתין האבל והכהן מותרים לגלח משום דלית ליה פנאי והא מיבעיא לעיל (דף יד.) באבדה לו אבידה ולא פשיט מדלא תני לה *דאיכא למימר תנא ושייר כמו כן הכי תני ושייר ויש לומר כיון דאשכחנא פלוגתא דאבא שאול ורבנן באבל אית לן למימר דתנא דמתני' ובריייתא בהכי פליגי וכיון דבאבל פליגי בכהן נמי פליגי:

זאת אומרת אבל אסור בתכבוסת · וא"ת פשיטא דהא אפי' שאר מלאכות אסור וי"ל משום דקתני לקמן (דף כא.) אלו דברים שאבל אסור בהן ולא קתני תכבוסת אי נמי תכבוסת (*חייב) קאמר:

ה"ג **ושמואל** אמר הלכה כר' יוסי בזו ובזו דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל · וא"ת בעירובין (דף מו. ושם) דאמר *שמואל הלכה כדברי המיקל בעירוב ואמר נמי הלכה כרבי יוחנן בן נורי ומקשה התם תרתי למה לי (ג) כו' וי"ל איצטריך הכא לאפוקי מדעולא וא"ת וכיון דאית ליה לשמואל רבי יהודה ור' יוסי הלכה כרבי יוסי כדאמרינן פרק מי שהוציאוהו (שם:) למה ליה למימר הכא הלכה כרבי יוסי וי"ל לאפוקי מדעולא ועולא לא קשיא מידי מהתם דהיכא דאתמר אתמר כדאמר התם:

רבינו חננאל

עמך לילה כסהו כלילה אמר רב תלמיד חכם מנדה לעצמו ומיפר לעצמו רב זוטרא חסידא כי הוה מתחייב ת"ח נידוי הוה משמית נפשיה ברישא והדר משבית ליה · וכד הוה עייל לביתיה הוה א) שרי ליה ברישא והדר שרי לנפשיה · אמר רב פפא תיתי לי דלא שמיתנא צורבא מרבנן מעולם כי הא דבני מערבא מימנו אנגידא דצורבא מרבנן ולא מימנו אשמותיה אלא מכסין אותו . מאי שמתא · רב אמר שם מיתה כלומר מיתה בה ושמואל אמר שם תהא כלומר שם תיתי כדכתיב ובאה אל בית הגנב וגו' · אמר אבוה דשמואל ומהניא כי מחיה בתנורא כלומר אינה יוצאה משם לעולם · ופלינא דר"ל דאמר כשם שנכנס ברמ"ח איברים כדכתיב והיית חרם · חר"ם בגימטריא רמ"ח הוי כך יוצאה ברמ"ח איברים שנאמר ברוגז רחם תזכור · רח"ם בגימטריא רמ"ח הוי . אמר רב יוסף שרי שמתא אגנובתא דכלבתא והיא דידה עבדה ההוא כלבא דהוה אכיל מסאני דרבנן ולא הוה ידעי מאן דעבד הא מלתא ושמתו ליה ואתלי נורא בגנובתיה ואכלתיה ההוא אלמא דהוה מצער ההוא צורבא מרבנן כו' · והאידנא נמי מאן דבעי הכי כרב יוסף רשאי . מאי שיפורא אמר רבא שנפרעין ממנו מאי תברי בתי · תניא אמר ר' שמעון בן גמליאל כל מקום שנתנו חכמים עיניהם בו או מיתה או עוני : ירושלמי ריב"ל זמין ליה לחד בר נש ג' זימני ולא אשגח ביה אמר אילולי דלא חרמית ב"נ מן יומא הוינא מחרים ליה · שעל כ"ד דברים מנדין על כבוד הרב וזה אחד מהן שנא' וכל אשר לא יבא לשלשת הימים וכתיב ביה יבדל מקהל הגולה . א"ר יצחק אית סגי מינהון מבדרן במתני'. בתעניות (דף יט) שלח לו שמעון בן שטח צריך אתה נידוי שאלו ב) לא נגזרה גזרה בשני אליהו כו' · בר"ה (דף כה) שלח לו ר"ג כל המעכב את הרבים מעשות מצוה ג) צריך נידוי בפסחים (דף נג) אילמלי תודוס אתה גוזרני עליך נידוי · תנא את מי נידו את אלעזר בן חנוך שפקפק בטהרת ידים · הדא אמרה המפקפק אפי' בדבר מדברי סופרים צריך נידוי · בעדיות דכמה השקוה · מהו דכמה . דכוותה · פי' גרים שכמותה השקוה · כלומר גיורת ושפחה משוחררת השקוה · כלומר גינה שמעיה ואבטליון ונידוהו ומת בנדויו וסקלו את ארונו הדא אמרה המבזה זקן אפילו לאחר מיתה צריך נידוי א"ר יוסי נמנו וגמרו לכשיחזור מקרבין אותו . אמתא הוא לחד ספר מחי ינוקא יותר מן צרכיה אמרה יהא ההוא גברא מוחרם · שאלו לר' אחא ואמר צריך למיחש על גרמיה הדא אמרה העושה דבר שלא כשורה צריך נידוי · ר' יעקב בן אבוי בשם רב ששת נמנו באושא שלא לנדות זקן [ואתייא כי הא דאמר שמואל בשם ר'] (בר) אבהו דאמר זקן שאירע בו דבר אין מורידין אותו מגדולתו אלא אומרים לו הכבד ושב בביתך · וזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו נוהגין בו קדושת הארון ששימש הלוחות . ר' חייא בש"ר יוחנן זקן שנידה לעצמו אפי' כהלכה אין נידויו נידוי · בימי ר' ירמיה אתת עקא על סבראי שלח בעי מנרתא דכספא נבי ר' יעקב ב"ר אבון שלח ליה עדיין לא שב ר' ירמיה מרעתו ובקש לנדותו · וא"ל ר' חייא בר יצחק עטושיא שמעתי שאין מנדין זקן אא"כ עשה כירבעם בן נבט וחביריו שהעמידו עגלים · אמר ליה מי שאמר דכמה השקוה ונידוהו כירבעם בן נבט עשה . ונדון אילין לאילין · והחשו אילין לאילין . וצדכין למשתריא אילין מן אילין :

פיסקא

א) לפנינו הגי' לסיפך דשרי ליה לנפשיה בתחלה ולמנם גירסת רבינו נכונה יותר ועי' בתוס' ד"ה משמית ודו"ק . ב) בירושלמי איתא שאילו נגזרה גזרה כשם שנגזרה בימי אליהו וכו' . ג) במשנה שלפנינו ליתא זה אבל בירושלמי משמע דגרים כן .

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה שלא ישהו כו' דלא עביד קמי רגל ואי אסרינן להו במועד : (ב) תוס' ד"ה ותנא כו' אבל תימה דהיכי פשיטא ליה דלתנא דידן לא שריק מהאי דלא תני במתני' כו' באבדה לו אבדה ולא פשיטא ליה דהיינו מגלח מדלא תני לה : (ג) ד"ה ושמואל כו' ומקשה התם תרתי למה לי ס"ג קשיא תרתי למה לי וי"ל דאיצטריך הכא :

גליון הש"ס תוס' ד"ה ותנא דידן וכו' דאיכא למימר תנא ושייר · עיין שבת דף עס ע"ב תוספות ד"ה חסר אחת וכתובות רפ"ג תוספות ד"ה ועל סטתים :

הלכה כרבי יוסי במועד. דמתיר: איתרע ביה מילתא. בפנחס אחוה *דפנחס הוה אבל: ע"י שמואל לישאל ביה טעמא. לדבר על לבו דפנחס: אילו בדידיה הוה· כלומר אילו הוית אבל: מי מזלזלת ביה כולי האי. באבילות דשקלת לטופרך: ואיתרע ביה מילתא. אבילות: שקלינהו לטופריה הבטינהו לאפיה. זרקינהו מרוב כעס והדר מכנס להו דזורקן רשע: ברית כרותה לשפתים. דכתיב ונשתחוה ונשובה אליכם וכן הוה דחזרו תרוייהו: סבור מיניה דיד. מותר בימי אבלו משום דמאים דרגל לא: גינוסטרי. מספרים: אין בהם משום מיאום. מדשקל ליה בשיניה: ושדי ליה לאבראי. ועברה עלייהו איתתא אבראי: כיון דאישתני. מההוא דוכתא דהוו מעיקרא אישתני ולא מזקי: ומר זוטרא מתני. בברייתא דבקשו ממנו צפרנים בימי אבלו ולאו משמיה דרב יהודה: ואם בקשו ממנו שפה היה מתיר להם. כלומר אנא חזינא לדעתיה אי שאלו לגלח השפה היה מתיר להם דאין בהם משום בל תשחית פאת זקנך (ויקרא יט): מזוית לזוית. מסוף השפה לסוף האחר מותר לגלח שהרי מעכבת אכילה ושתיה ומאים: ולדידי. דאנא דעתי כל השפה כשפה המעכבת דמי דאנא לי דעתי: פרמשתקו. אמתו: אמגושי הוה דכתיב הנה יוצא המימה. מחלוקת במס' שבת (דף עה·) חד אמר חרשי להכי יוצא ליאור בשביל מכשפות ואידך אמר גידופי להכי יוצא שאומר לי יאורי ואני עשיתני: *מטפחות ידים. שמנגבין בהן ידים משום דמאים: *מטפחות הספוג. שמנגבין בהן עצמן כשיוצאין מבית המרחץ: ושטלו מטומאתן. במועד: מתני'. דקתני אלו מכבסין אע"ג דאית ליה תרי ומטנפי אבל מי שאין לו אלא חלוק אחד דכולי עלמא שרי: כלי

ואיסתייעא מילתא דהדור. תימה דלמא מדה טובה מרובה והוה ליה לאתויי הא דאמר עולא בעלמא (ברכות דף יט. ע"ש) לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן שנאמר שמעו דבר ה' קציני סדום כו' (ישעיה א): **ובגנוסטרי** אסור. פי' בערוך* שהוא כלי המתוקן ליטול צפרנים וכך שמו ומלשון דגנוסטרא אסור משמע שהיה מתיר בין בתער בין במספרים ולאו דוקא בשינים מיהו קאמר בגמרא רבי יוחנן דשקלינהו בשיניו משמע דוקא בשיניו שרי ותימה דלעיל אמרינן הלכה כר' יוסי במועד לדברי הכל ושמא רבי יוחנן סבר הלכה כר' יהודה ומפרש טעמא דמחמרינן במועד טפי מבאבל °ולא כרב שישא בריה דרב אידי דאמר דברים המותרין בחולו של מועד אסורין בימי אבלו ורבינו תם פירש דכשם שמותר בשיניו כך מותר ליטול צפרניו [בזו] מחבירתה דכל זה חשוב שינוי לענין שבת בפ' המצניע (שבת דף צד:) ושמעתי בשם רבי שמשון בר אברהם שבחול המועד מותר ליטול צפרנים לנשים דקתני בירושלמי גבי ועושה אשה תכשיטיה במועד וחשיב נוטלת שערה וצפרניה ול"ע בהלכות גדולות נמי אמרינן והאשה מותרת בנטילת שער לאחר שבעה ונראה דבאשה נשואה דוקא קאמר ומיירי במעברת סרק על פניה וטופלה בסיד שהוא משום תכשיט שלא תתגנה על בעלה אבל בתספורת ממש אסורה וגם בשם רבינו חיים שמעתי שהיה מתיר נטילת צפרנים במועד ובהלכות גדולות פוסק (ב) שבעה אסור בגנוסטרי בשיניו מותר לאחר שבעה מותר אף בגנוסטרי ולא ידענא מנא ליה דברייתא איירי תוך שבעה אי משום דקתני בימי אבלו ה"נ קתני ימי אבלו גבי גילוח והיינו כל שלשים וקאמר כשם שאסור לגלח בימי אבלו כך אסור ליטול צפרניו בימי אבלו משמע כל שלשים ואי סברי כר' יוסי יתירו לגמרי וי"ל דסברי כר' יוסי ומסתבר להו דאפילו רבי יוסי היה אוסר בגנוסטרי תוך שבעה דומיא דמועד או שמא (ג) מעשה דשמואל משמע קצת דשקלינהו לטופריה חבטינהו באפיה דמיירי תוך שבעה דוקא דבתוך שבעה היה ובשיניו היה מדקא אמרינן בתר הכי ובגנוסטרי אסור משמע דשמואל לא היה בגנוסטרי ולא אשכחנא דאסר רק תוך שבעה כשהלך רב פנחס לנחמו: **בקשו** ממנו שפה. יש לפרש על ידי שינוי דומיא דצפרנים ונראה דהכא פירוש דוקא לאחר שבעה:

תורה אור

הלכה כרבי יוסי במועד ובאבל *דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל פנחס אחוה דמר שמואל איתרע (א)ביה מילתא על שמואל למישאל טעמא מיניה חזנהו לטופרי דהוו נפישן אמר ליה אמאי לא שקלת להו אמר ליה אי בדידיה הוה מי מזלזלת ביה כולי האי *הואי °כשגגה שיוצא מלפני השליט (קהלת י) ואיתרע ביה מילתא בשמואל על פנחס אחוה למישאל טעמא מיניה שקלינהו לטופריה חבטינהו לאפיה אמר ליה לית לך *ברית כרותה לשפתים דאמר ר' יוחנן מנין שברית כרותה לשפתים שנאמר °ויאמר (בראשית כב) אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם ואיסתייעא מלתא דהדור תרוייהו סבור מיניה דיד אין דרגל לא אמר רב ענן בר תחליפא לדידי מפרשא לי מיניה דשמואל לא שנא דיד ולא שנא דרגל אמר רב חייא בר אשי אמר רב [ב]ובגנוסטרא אסור אמר רב שמן בר אבא הוה קאימנא קמיה דר' יוחנן בי מדרשא בחולו של מועד ושקלינהו לטופריה בשיניה וזרקינהו שמע מינה תלת שמע מינה מותר ליטול צפרנים בחולו של מועד ושמע מינה אין בהן משום מיאוס ושמע מינה מותר לזורקן איני והתניא (נדה יז.) *שלשה דברים נאמרו בצפרנים הקוברן צדיק שורפן *חסיד זורקן רשע טעמא מאי שמא תעבור עליהן °אשה עוברה ותפיל אשה בי מדרשא לא שכיחא וכי תימא זימנין דמיכנשי להו ושדי להו אבראי כיון דאשתני אשתני אמר רב יהודה אמר רב זוג בא מחמתן לפני רבי ומר זוטרא מתני זוג בא מחמתן לפני רבי ובקשו ממנו צפרנים והתיר להם ואם בקשו ממנו שפה התיר להם ושמואל אמר אף בקשו ממנו שפה [ג]והתיר להם אמר אביטול ספרא משמיה דרב (*פפא) שפה מזוית [א] לזוית אמר רבי אמי ובשפה המעכבת א"ר נחמן בר יצחק לדידי כשפה המעכבת דמי לי ואמר אביטול ספרא משמיה דרב (*פפא) פרעה שהיה בימי משה הוא אמה וזקנו אמה ופרמשתקו אמה וזרת לקיים מה שנאמר °ושפל אנשים יקים עליה (דניאל ד) ואמר אביטול ספרא משמיה דרב (*פפא) פרעה שהיה בימי משה אמגושי היה שנאמר °הנה יוצא המימה וגו' (שמות ז): **ואלו** מכבסין במועד הבא ממדינת הים: אמר רב אסי א"ר יוחנן*) [ד]מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד מתיב ר' ירמיה אלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים כו' הני אין מי שאין לו אלא חלוק אחד לא אמר ליה ר' יעקב לר' ירמיה אסברה לך מתני' אע"ג דאית ליה תרי ומטנפי שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דר' יוחנן [ה]כלי פשתן מותר לכבסן בחולו של מועד מתיב רבא *מטפחות הידים מטפחות הספרים

*) תענית כט: לעיל יד. חולין קז:

אע"ג דאית ליה תרי ומטנפי. מדלא משני הכא במאי עסקינן בשלא כיבסו לפני הרגל דלא שרינן מי שאין לו אלא חלוק אחד אלא היכא דכבסו לפני הרגל אבל לא כבסו דפשע לא שרי משמע דמי שאין לו אלא חלוק אחד שרי לכבסו במועד אפילו פשע ולא כבסו לפני המועד כך נראה לי ובתוספות מסופק בזה ונראה לי דהכי משמע מדלא מפליג ונראה דגבי אבל לא שרינן כשאין לו אלא חלוק אחד דהא אפילו אם היו לו מכובסין אסור ללבוש מה שאין כן ברגל נ"ע בכהן שכלתה משמרתו ברגל אם מותר לכבס לתנא דלעיל (דף יז:) דתנא כהן ואבל אפילו לתנא דידן אם חל שביעי להיות בעי"ט שאסור ברחיצה עד הערב ופירש בקונטרס עד הלילה בצונן או עד חול המועד בחמין ואינו מותר לרחוץ מבעי"ט מיהו כשחל שביעי שלו בערב הרגל דאסור לכבס ולרחוץ כל היום מותר לכבס ברגל ונ"ע אם אמת הוא שמותר מאי טעמא לא תני:

רבינו חננאל

א)פיסקא דנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו. אוקימנא כדתניא כל אלו שאמרו מותרים לגלח במועד. בשלא היה להן פנאי. אבל היה להן פנאי לגלח ולא גילחו אסירין והנזיר והמצורע אע"פ שהיה להן פנאי לגלח ולא גילחו מותרין שלא ישהו קרבנותיהם. תנא האבל והכהן מותרין לגלח במועד. אוקימנא באבל שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הרגל. תנא ברא סבר לה כאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו. ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן. וכיון דשבת הואי אנוס הוא לפיכך מגלח במועד. ותנא דידן סבר לה כרבנן כו'. כהן נמי כגון דשלים ליה משמרתו ברגל כו'. ופשוטה היא: ת"ר והו אבליו זה אחר זה. פי' קודם שתשלים ימי אבל זה מת לו מת אחר וכן עוד בתוך ימי אבל זה מת לו מת אחר הכביד שערו מיקל בתער ומכבס כסותו במים. ואמר רב חסדא נוטל שערו בתער ולא פריים. מכבס במים לבדם ולא בנתר ולא בחול. זאת אומרת אבל אסור בתכבוסת: ת"ר כשם שאסור לגלח במועד כך אסור ליטול צפרנים. ור' יוסי מתיר ליטול צפרנים במועד ובאבל. ואסיקנא ואל דאמר הלכתא כדברי המיקל באבל. דאמר שמואל הלכתא כר' יוסי במועד ובאבל ל"ש צפרנים דיד ל"ש צפרנים דרגל. אמר רב ובגנוסטרא אסור. אמר רב שמן הוה קאימנא קמיה דר' יוחנן בבי שא וחזיתיה דשקלינהו לטופריה בשיניה וזרקינהו. ש"מ תלת. ש"מ מותר ליטול צפרנים במועד וש"מ מדשקלינהו בשיניה אין בהם משום מיאוס. וש"מ מהזרקינהו מותר לזורקן. והתניא ג' דברים רו בצפרנים קוברן צדיק שורפן חסיד זורקן רשע. מ"ט שמא תעבור אשה עוברה עליהן ותפיל. ופרקינן אשה בי מדרשא לא שכיחא. וכי תימא זמנין דמכנשו ושדי להו לבראי כיון דאשתני תני. אמר רב יהודה אמר רב זוג בא לפני רבי ובקשו ממנו מהו ליטול צפרנים והתיר להם. ושמואל אמר גם עשיית שפה בקשו ממנו והתיר להם. ואסיקנא עשיית שפה מזוית לזוית. כלומר אם צריכה ה תקון שרי. אבל מקצתה לא. ב) הנחה כל שהיא מעכבת. פי' אם עשה שפמו והניח מקצתו שאינו עשוי מותר ליטלו כי מעכבתו באכילתו. ג) ובביוצא בה אמר רב נחמן לדידי שפה כי הנחה מעכבת לי. ואלו כולם שאמרו בתוך שלשים יום. אבל בשבעת ימי האבל אסור בכולן. שמואל נכנס לבקר פנחס אחיו בימי אבלו וראה צפרניו גדולים. אמר ליה אמאי [לא שקלית] להו. א"ל אילו בך היה מי מזלזל כולי האי. הואי כשגגה שיוצא מלפני השליט. ואירע אבל לשמואל נכנס פנחס אחיו לבקרו שקלינהו לטופריה חבטינהו באפיה. א"ל לית לך ברית כרותה לשפתים שנאמר ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם. ואסתייעא מלתא והדרי תרווייהו ואתו. פרעה שהיה בימי משה הוא אמה וזקנו אמה ופרמשתקו אמה וזרת לקיים הכתוב ושפל אנשים יקים עליה: מתני' ואלו מכבסין במועד ממדינת הים כו'. א"ר אסי א"ר יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד. איני והתנינן אלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים כו' וחשיב להו לכל מי שהתירו לו חכמים לכבס במועד. תני מי שאין לו אלא חלוק אחד בהדייהו. ופרקינן [מתני' אע"ג דאית לי' תרי ומטנפי] שרי לכבסינהו לכלהו. משמיה דר' יוחנן אמרו כלי פשתן מותר לכבסן במועד. והני מטפחות דתנינן במתני' דלאו

א) מכאן עד ואסיקנא כשמואל דאמר הלכתא כדברי המיקל שייך לעיל יז ע"ב. ב) עי' הגי' בבה"ג ואולם גי' רבינו יותר נכונה. ג) נ"ל דחסר בדברי רבינו ר' אמי אמר שפה נמי כל שמעכבת וכיוצא בה וכו'.

עין משפט נר מצוה:
פח א ב מיי' פ"ה מהל' אבל הלכה ב סמג עשין דרבנן ג טוש"ע י"ד סי' שצ סעיף ז:
[בערך גנסטר וגנסתו אמר רב ובגנוסטרי אסור וע"ש שהאריך]
פט ג מיי' פ"ז מהלכות יו"ט הלכה כ טור ש"ע א"ח סי' תקלא סעיף ח:
צ ד מיי' שם הלכה כא סמג לאוין סה טור ש"ע א"ח סי' תקלד סעיף א:
צא ה מיי' וסמג שם טוש"ע שם סעיף ב:
[עי' פי' שכתבו תוס' נדה יז. ד"ה שורפן וכו' בשם הערוך]

מסורת הש"ס:
ג"א דשמואל
עירובין מו. לקמן יט: [ב"ב כב. כו: בכורות מט. חולין כ.]
[כתובות כג. כב: ב"מ סח.]
[סנהדרין קב. ע"ש]
[שייך למתני' לעיל יד.] [ג"ז שייך שם]
[בגרס"ש ליתא]
[ילקוט ובע"י ליתא]
[בע"י וגם בתוס' שבת עה. ד"ה אמגושי כו' מוכח דליתא משמי' דרב]
לעיל יד.

הגהות הב"ח
(א) גמ' אחוה דמר שמואל איתרע ליה מילתא: (ב) תום' ד"ה ובגנוסטרי כו' ובה"ג פוסק תוך שבעה אסור: (ג) בא"ד או שמא ממעשה דשמואל משמע קצת מדשקלינהו לטופריה כו' אסור משמע דמעשה דשמואל לא היה:

הגהות הגר"א
[א] גמ' לזוית. נ"ב הנחה כל שמעכבת ר' אמי אמר ובשפה המעכבת. כ"ה גירסת בה"ג ועי' רא"ש מש"ש. (ועמ"ש רבינו בא"ח סי' תקל"א):

גליון הש"ס גמ' אשה עוברה ותפיל. עי' סנהדרין דף נט ע"א תד"ה ליכא: תום' ד"ה ובגנוסטרי וכו' ולא כרב שישא בריה דרב אידי. לעיל דף יא ע"ב:

[שייך לעיל יד. במשנה]
עיין מהרש"א
[ע"ש הלכה ג]
צב א מיי' פ"ז מהלכות י"ט הלכה יב סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקמה סעיף ה:
שייך לדף יד. במתני'
צג ב מיי' פ"ז מהלכות י"ט הלכה טז סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקמו סעיף א:
צד ג מיי' פכ"ג מהל' אישות הלכה יג ופ"ו מהל' זכייה ומתנה הלכה יז סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' נא:
צה ד מיי' פ"ז מהלכות י"ט הלכה טז טור ש"ע א"ח סי' תקמו סעיף א:
צו ה מיי' פ"ו מהלכות י"ט הלכה יב סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקמה סעיף ו:
צז ו ז מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף א ג:

*הספרים. פירוש להסתפר ובמסתפר לכל אותם שהתירו חכמים וי"ג הספרים ומטפחת *הספגנין ובירושלמי קאמר עלה מטפחת הספרים [אין] מכבסין אותן במי רגלים *מפני הכבוד ואין נראה לי להביא ראיה דאיירי בכתבי הקדש דאפילו דאיירי באומן המספר שייך כבוד המסתפרים שנותנין אותן בפניהם וכשמסתפרין אין כבוד להם במטונפין:

*העולים מטומאה לטהרה. במצורע איירי דהא מצורע אסור לכבס כדאמר לעיל (דף טו.) ומסופק אם נאמר כן בעולה מטומאת מת ונבילה שצריך לכבס בגדיו או אמרינן דוקא מצורע הואיל ואסור לכבס כל בגדיו שלו מיהו מה שפירש דבמצורע איירי קשיא לן אי אמרינן דמצורע אינו נוהג נרעתו ברגל א"כ מאי איריא עולים מטומאה לטהרה אפילו בימי נרעתו נמי מותר לכבס ברגל דלא מצי למימר לא מיבעיא קאמר כדלעיל (דף יד:) דאם כן לא שייך שמא ישהו קרבנותיהן דבשלמא גילוח הוא בשעת קרבן אבל כיבוס לא שייך לקרבן ויש לומר דכיבוס נמי שייך לקרבן:

מתקיף לה אביי מאן לימא לן. ואע"ג דאביי גופיה שני לעיל מתני' אליבא דרבי יוחנן אינו סובר כן: ואלו כותבין במועד. נראה דכל הני הוו דבר האבד פן ימות הנותן או העדים או ב"ד או ילכו למדינת הים:

ואיגרות רשות. בירושלמי מפרש פריסת שלום ויש מפרשים ליווי השלטון כמו אל תתודע לרשות (אבות פ"א מ"י):

אין כותבין שטרי חוב. פירשו בתוספות הוא הדין שטר מכירה דהא בהדי אלו כותבין במועד לא חשיב שטר מכירה ולי נראה דהא דלא קתני משום דאין כותבין שטר מכירה אלא על הקרקע ואמרינן לעיל (דף יג.) אין *מוכרין בתים אלא לצורך המועד ולצורך המועד פשיטא דשרי והוא הדין אם מכר קודם המועד ועתה רוצה לכתוב דשרי במועד דהא נמי דבר האבד רק אם היה לו אונס ולא יכול לכתוב קודם המועד: א) הן הן דברים הנקנין באמירה. בפ' הנושא (כתובות דף קב:) מפורש: *ומי אמר שמואל שמא יקדמנו אחר. תימה לי אמאי לא משני הא בזוג שני הא בזוג ראשון כדמשני פרק שני דסנהדרין (דף כב.) ובפרק קמא דסוטה (דף ב. ושם):

וטווה

[ז"ל: לוקחין]

*כלי פשתן. דלא נפיש טירחא: מטפחות הספרים. של פשתן: הני אין. אבל שאר כלי פשתן לא: אפילו דשאר מיני. כלומר מטפחות דשאר מינין כגון דנמר אע"ג דנפיש טירחא שרי לכבס אבל שאר כלים דשאר מינין לא אבל כלי פשתן שרי לכבס: משיכלי. ספלים: מתני' קדושי נשים. שכתב בשטר הרי את מקודשת לי דאשה נקנית בשטר: דייתיקי. שטר צוואה: פרוזבולין. שכותב מלוה בשטר שאינו משמט ולא משמיט ליה שמיטה: איגרות שום. בכך שמו בית דין שדה זו ונתנו לאחים כך וכך נגדו: איגרות מזון. פלוני קבל לזון בת אשתו: שטרי בירורים. בררו ב"ד חלק זה לזה וחלק זה לזה: גזרות ב"ד. פסקי דינין: ואיגרות של רשות. צווי וקיום של שלטון: גמ' כדרב גידל. שכותב תנאי זה בשטר: ניקנין באמירה. בלא קנין: דקא עביד מצוה. דעוסק בפריה ורביה: כפרת בה'. באמנה דקאמר דלא מסייע גלותא כלום הואיל ולא מזומנה (א)ליה כלומר השתא גליגא עלה ולא אסתייעא מילתא: אמר. אי לא מנסבא או איהי תמות מקמאי דלא איחזי כד מנסבא לאחר ואצטער בה: או איהו. עלמו ימות מקמי דתינסבא איהי לאידך ולהכי מארס במועד שלא יקדמנו אחר ברחמים שתמות היא: נחשד בדבר. עבירה: להכעיס עבוד. וידעי דלא היה: בקלא דפסיק. לא היה ביה: קלא דלא פסיק. היה ביה: דומי. חשד כמו לא ישא בת דומה (סוטה דף כז.): אבל הדר נבט. דבתר דפסיק התחיל קלא נבט נשמע דמיון כמו במסכת תענית (דף ז.) האי צורבא מרבנן דמי לפרלידא דתותי קלא כיון דנבט נבט ופי' זה וזה לשון צמח: מתני' ואם אינו מאמינו. המלוה ללוה: או שאין לו מה יאכל. לסופר: אפילו בספר עזרא. ס"ת של עזרא ואני שמעתי עזרה בה' ופי' ספר מוגה היה בעזרה שממנו היו מגיהים כל ספרי גולה: לעצמו. לקיים זה המלוה אבל לגבור למכור דדרך שכירות הוה חשיב מלאכה כדאמרינן לעיל (דף יג.) *אוכרא דכיון דלאו אגרא קפקיל שרשויי בעלמא הוא ושרי:

וטווה

תורה אור

הספרים הני אין כלי פשתן לא אמר ליה אביי מתני' אפילו דשאר מיני אמר בר הדיא לדידי חזי לי ימה של טבריה דמפקי לה משיכלי דמני כיתנא בחולא דמועדא מתקיף לה אביי *מאן לימא לן דברצון חכמים עבדי דלמא שלא ברצון חכמים עבדי: מתני' א ואלו כותבין במועד קדושי נשים וגיטין ושוברין דייתיקי מתנה ופרוזבולין איגרות שום ואיגרות מזון שטרי חליצה ומיאונים ושטרי בירורין גזרות בית דין ואיגרות של רשות: גמ' אמר שמואל ב מותר לארס אשה בחולו של מועד שמא יקדמנו אחר לימא מסייע ליה ואלו כותבין במועד קדושי נשים מאי לאו שטרי קדושין ממש *לא שטרי פסיקתא וכדרב גידל אמר רב *דאמר רב גידל אמר רב ג כמה אתה נותן לבנך כך וכך כמה אתה נותן לבתך כך וכך עמדו וקדשו קנו הן הן הדברים הנקנין באמירה לימא מסייע ליה *אין נושאין נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות ולא מיבמין מפני ששמחה היא לו הא לארס שרי לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא לארס דלא קעביד מצוה אלא אפילו לישא נמי דקא עביד מצוה אסור תא שמע דתנא דבי שמואל מארסין אבל לא כונסין ד ואין עושין סעודת אירוסין ולא מיבמין מפני ששמחה היא לו ש"מ ומי אמר שמואל שמא יקדמנו אחר והאמר רב יהודה אמר שמואל *בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני שדה פלוני לפלוני אלא שמא יקדמנו אחר ברחמים כי הא דרבא שמעיה לההוא גברא דבעי רחמי ואמר תזדמן לי פלניתא א"ל לא תיבעי רחמי הכי אי חזיא לך לא אזלא מינך ואי לא כפרת בה' בתר הכי שמעיה דקאמר או איהו לימות מקמה או איהי תמות מקמיה א"ל לאו אמינא לך לא תיבעי עלה דמילתא הכי אמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש מן התורה דכתיב °ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר מן הנביאים דכתיב °ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא מן הכתובים דכתיב °בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת ואמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי ואמרי לה במתניתא תנא א"ר ראובן בן אצטרובילי אין אדם נחשד בדבר אלא א"כ עשאו ואם לא עשה כולו עשה מקצתו ואם לא עשה מקצתו הרהר בלבו לעשותו ואם לא הרהר בלבו לעשותו ראה אחרים שעשו ושמח מתיב רבי יעקב °ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על ה' אלהיהם התם להכעיס הוא דעבוד *תא שמע °ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה' רב שמואל בר יצחק אמר מלמד שכל אחד קינא לאשתו ממשה התם משום שנאה הוא דעבוד ת"ש אמר רבי יוסי *יהא חלקי עם מי שחושדין אותו בדבר ואין בו ואמר רב פפא לדידי חשדון ולא הוה בי לא קשיא הא בקלא דפסיק הא בקלא דלא פסיק וקלא דלא פסיק עד כמה *אמר אביי אמרה לי אם *דומי דמתא יומא ופלגא והני מילי דלא פסק ביני ביני אבל פסק ביני ביני לית לן בה וכי פסק ביני ביני לא אמרן אלא דלא פסק מחמת יראה אבל פסק מחמת יראה לא א) ולא אמרן אלא דלא הדר נבט אבל הדר נבט לא ולא אמרן אלא דלית ליה אויבים אבל אית ליה אויבים אויבים הוא דאפקוה לקלא: מתני' *ה אין כותבין שטרי חוב במועד ואם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל הרי זה יכתוב ו אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות במועד ואין מגיהין אות אחת אפילו בספר עזרא רבי יהודה אומר ז כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו

וטווה

א) שייך לעיל קודם ד"ה אין כותבין.

שייך לע"א
[גיטין מה.]
כתובות קב.
ג"ז שם. קדושין ט:
לעיל ח:
סנהדרין כב. ע"ש סוטה ב. ע"ש
[אכוורי כנ"ל]
בראשית כד
שופטים יד
משלי יט
מלכים ב יז
סנהדרין קי.
תהלים קו
שבת קיח:
[קידושין לא: וש"נ]
יבמות כה.
[לעיל יג.]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה כפרת כו' הואיל ולא מזומנה לך כלומר:

רבינו חננאל
כלי פשתן אלא צמר ושל שאר מינין זולתי. אמר בר הדיא אנא חזיתי ים טבריא דמפקי לה משיכלי ומכבסי בהו מאני דכיתנא בחולי דמועדא. א"ל אביי ומאן לימא לן דברצון חכמים עבוד דלמא שלא ברצון חכמים עביד: ירושלמי תני מטפחות ספרים אין מכבסין אותן במי רגלים מפני הכבוד אלא מכבסין אותן בנתר ובורית: מתני' אלו כותבין [במועד] קדושי נשים גיטין ושוברין דיתיקאות מתנות פרוזבולין איגרות שום איגרות מזון שטרי חליצה ומיאונין שטרי ברורין גזירות ב"ד איגרות רשות: ירושלי' (שטרי חוב) [ושוברין] אומי לוגיאום. ואיגרות של רשות. איגרות שאילת שלום. איגרות שום. שום היתומים. איגרות מזון מזונות אלמנה של (רשות כו') עד גזירות ב"ד. אלו גזרי דינין (ואיגרות של רשות זו שאילת שלום) קידושי נשים. אוקימנא שטרי פסיקתא. כמה אתה נותן לבנך. כמה אתה נותן לבתך כך וכך ועמדו וקדשו הן הן הדברים הנקנין באמירה: ירושלמי איגרות של רשות זו שאילת שלום. אמר שמואל מותר לארס בחולו של מועד שמא יקדמנו אחר. איני והא איהו דאמר מ' יום קודם יצירת הולד בכל יום ב"ק יוצאת ומכרזת בת פלוני לפלוני כו'. ופרקינן שמא יקדמנו אחר בתפלה. תנא דבי מנשה מארסין במועד ואין כונסין ואין עושין סעודת אירוסין ולא מייבמין מפני ששמחה היא לו. אבל מחזיר גרושתו. אמר רב מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש. מן התורה שנאמר מה' יצא הדבר. מן הנביאים שנאמר ואביו [ואמו] לא ידעו כי מה' היה הדבר. מן הכתובים דכתיב בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת. ואמר רב אין אדם נחשד בדבר אלא אם כן עשאו או כולו או מקצתו או הרהר בלבו לעשותו או ראה אחרים שעשאוהו וייטב בעיניו. איני והכתיב ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על ה' אלהיהם. ופרקינן התם להכעיס הוא דעבוד. והכתיב וישמע משה ויפול על פניו. ואמר ר' יוחנן שחשדוהו באשת איש. וכתיב ויקנאו למשה במחנה מלמד שכל אחד ואחד קינא על אשתו. ופרקינן התם משום שנאה עשו כך. ת"ש דא"ר יוסי יהא חלקי עם מי שחושדין אותו בדבר ואין בו. ואמר רב פפא לדידי חשדו לי ולא הוה בי כו'. ואסיקנא בקלא דלא פסיק ובאתרא דלית ליה אויבים. אבל היכא דאית ליה אויבים מעיקרא לאו מלתא היא דאויבים הוא דאפקוה לקלא: מתני' אין כותבין שטרי חוב במועד אם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל. שאין לו *) הרי זה יכתוב. אין כותבין סת"ם. ואין מגיהין אות אחת ואפילו בספר העזרה כו':
*) אולי צ"ל שאין לו מעות לקנות. ת"ר

הגהות מהר"ב רנשבורג
א] גמ' ולא אמרן אלא דלא הדר נבט. כלומר דלא יצא עכ"ל הערוך בערך נבט ועי' בפרש"י דמפרש מלשון צמח. ואיך שיהיה פי' דלא הדר שוב ונשמע כדפרש"י מעיקרא נבט נשמע וכו' ולפענ"ד דברי הש"ס אלו קא מהדרי אדלעיל דקא מסיים ל"ק הא בקלא דפסיק וכו' וקא מפרש הש"ס בתחילה עד כמה הוי קלא דלא פסיק וכל דיני ותלוקי קלא דלא פסיק והשתא קא מהדר תו לפרושי דקלא דפסיק לא אמרן אלא דלא הדר נבט כו' ודוק היטב. דלפ"ז הוי ג' חלוקים בדבר דבקלא דלא פסיק יומא ופלגא איכא בי' שום ממש. וקלא דפסיק לגמרי דלא הדר נבט לית בי' שום ממש. וקלא דפסיק דהדר נבט אף דלא הוי מיומא ופלגא נמי דלא הוי גמור הוא דאית בי' ממש עכ"פ איכא לספוקי ביה ולא נפיק מחזקת חשדא. אולי אית בי' כ"כ. כנלענ"ד ברור ודוק היטב. ורא"י גמורה מצאתי לפירושי הזה. דביבמות דף כ"ה ע"א ליתא להך ולא אמרן בתלת יעוש"ה ולדבריכו מיושב משום דלענין להוציא אשה מבעלה מיירי ואספיקא לא מפקינן והדר נבט רק ספיקא הוי ודו"ק היטב כי נכון הוא:

גליון הש"ס
גמ' מאן לימא לן דברצון חכמים. עיין תשובת מהרי"ט ח"א סי' פג:

ומטווה על ירכו תכלת לציציתו: **גמ'** ת"ר כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו וטווה על יריכו תכלת לציציתו ולאחרים בטובה דברי רבי מאיר ר' יהודה אומר מערים ומוכר את שלו וחוזר וכותב לעצמו ר' יוסי אומר כותב ומוכר כדרכו כדי פרנסתו אורי ליה רב לרב חננאל ואמרי לה רבה בר בר חנה לרב חננאל הלכה כותב ומוכר כדרכו כדי פרנסתו: וטווה על יריכו תכלת: ת"ר טווה אדם על יריכו תכלת לציציתו אבל לא באבן דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים אף באבן ר' יהודה אומר משמו באבן אבל לא בפלך וחכמים אומרים בין באבן בין בפלך אמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הלכה בין באבן בין בפלך והלכה כותב כדרכו ומוכר כדי פרנסתו: **מתני'** *הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל בטלה הימנו גזרת שבעה שמונה בטלו הימנו גזרת שלשים מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת רגלים מפסיקין ואינן עולין ר' אליעזר אומר משחרב בית המקדש *עצרת כשבת רבן גמליאל אומר ראש השנה ויום הכפורים כרגלים וחכמים אומרים *לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא עצרת כרגלים ראש השנה ויוה"כ כשבת: **גמ'** אמר רב גזרת בטלו ימים לא בטלו וכן א"ר הונא גזרת בטלו ימים לא בטלו ורב ששת אמר אפילו ימים נמי בטלו מ"ט ימים לא בטלו שאם לא גילח ערב הרגל אסור לגלח אחר הרגל

והתניא

רש"י

וטווה על ירכו. החוטין אבל לא בידו בין אצבעותיו ובפלך כדרך סול: **גמ'** לאחרים בטובה. ולא בשכר: מערים ומוכר שלו. כן עושה כל ימות החג: כדי פרנסתו. בהרווחה ולא מיירי במי שאין לו מה יאכל: אבל לא באבן. שתולה בחוט כדי שיוכל לשוזרו יפה: **מתני'** הקובר מתו שלשה ימים קודם הרגל. הואיל ועיקר אבילות אינו אלא שלשה ימים: בטלה ממנו גזרת שבעה. דלאחר הרגל אינו צריך למנות יותר: שמונה ימים. קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שלשים דהואיל והתחיל יום אחד מן השלשים אינו צריך לשמור כלום לאחר הרגל דין שלשים אלא °מותר לאלתר בתכבוסת בגיהוץ ותספורת: שבת עולה. אירע שבת בימי אבלו עולה למנין שבעה: ואינה מפסקת. דלאחר שבת צריך להשלים שבעה ימי אבלות עם השבת: והרגלים מפסיקין. דכי קבר מתו שלשה ימים קודם הרגל מפסיק האבילות לגמרי ולאחר הרגל אין משלים כלום: ואין עולין. דכי קבר מתו בתוך הרגל דלא בטלה ממנו גזרת ז' אין ימי הרגל עולין למנין ז' ימי אבילות אלא לאחר הרגל צריך לישב ז' ימי אבילות זו היא סברתי אבל בהעתק מצאתי ואין עולין דכי קבר את מתו שני ימים לפני הרגל דלא בטלה ממנו גזרת שבעה אין ימי הרגל עולין למנין שבעת ימי אבלו אלא לאחר הרגל צריך לישב ה' ימי אבלות להשלים לשני ימים שנהג לפני הרגל (א) ואני אומר כי טעות סופר הוא דמה שנזכר °שלשה ימים לפני הרגל לאו דוקא ואפילו שעה אחת לפני הרגל בטלה ממנו גזרת שבעה דהרגל מפסיק: משחרב בית המקדש. שאין לעצרת תשלומין כל ז' ואינו אלא יום אחד: כשבת. ודינו כשבת דעולה ואינה מפסקת: ראש השנה כשבת. הואיל ואינו אלא יום אחד: **גמ'** גזרת. שלשים בטלו אבל ימים לא בטלו שלשים יום לא בטלו דעדיין תלויין ועומדים: מאי טעמא ימים לא בטלו. כלומר באיזה ענין לא בטלו ימים: שאם לא גילח ערב הרגל. דכי בטלו גזרת שלשים ואיבעי ליה לגלוחי ערב הרגל ולא גילח: אסור לגלח אחר הרגל. כל שלשים יום:

והתניא

תוספות

ומטווה על ירכו תכלת לציציתו. פירוש ע"י שינוי אבל בתפילין אי אפשר בשינוי שצריך כתיבה תמה ובעשיית תפילין וציצית לא איירי במתני' ושמא אין איסור כי אם בכתיבה וטוייה ומה שנהגו לכתוב בעוגל לא מצינו היתר (ב) וכן פירש בתוספות הרב בשם רבו ואפילו על ידי הדחק על יהודי אחד שתפום היה התירו בדוחק גם על ידי היפוך שהוא נקרא מגד אחר לא היו מתירין וגם אי לא אסור משום מלאכה הא אסרינן °אפילו טירחא דלאו מלאכה בפרק קמא (דף ד.) מיהו נהגו לומר דמתני' לא איירי על ידי היפוך ויש כותבין על ידי חילוק האות וכך היה עושה רבי זקני והיו"ד שאי אפשר היה כותב בכתב הפוך: **רבי** יהודה אומר מערים. לכאורה מחמיר יותר מרבי מאיר שהתיר לאחרים ובתוספות פירשו דרבי מאיר אינו מתיר אלא בהערמה ולא הבנתי: **רבי** יוסי אומר כותב ומוכר כדי פרנסתו. דשרי לגמרי לאחרים בשכר ודוקא כדי פרנסתו ולכאורה מיקל מכולהו וכן פי' הר"א עוד פי' דכולהו הוי שרי כדי פרנסתו דאין לו מה יאכל ולא איירי אלא כשיש לו מה יאכל ומחמיר רבי יוסי יותר מכולהו ולישנא לא משמע הכי דהוה ליה למימר אינו כותב אלא כדי פרנסתו מיהו במילתא דרבי יהודה קשה נמי קצת דהוה ליה למימר אינו כותב אלא כדי פרנסתו על ידי אחרים או על ידי הערמה והשתא מתני' אתיא כרבי מאיר ויש מפרשים דכדי פרנסתו נמי לא משמע דאין לו מה יאכל *שרי דהואיל דצורך מצוה מותר להשתכר בה דבחנם לא ירצה לעשות כן ומתניתין פירש בתוספות הרב דפליגא אכולהו ותנא אחר הוא וה"ר יונה פירש דאתיא כתנא קמא והכי פירושו אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות כדי למוכרם או כדי להניחם ועוד פי' דאתיא כרבי יוסי לפי מה שפירש שרבי יוסי מחמיר ואין ראיה מכאן שמותר להניח תפילין דדלמא רבי מאיר ורבי יהודה לטעמייהו דסבירא להו פרק המוצא תפילין (עירובין דף צו: ושם) שבת זמן תפילין [ורב] ורבה בר בר חנה נמי הכי מלי סברי ואע"ג דכולהו אמוראי דפרק הקומץ רבה (מנחות דף לו: ושם) משמע דאית להו שבת לאו זמן תפילין הוא אבל ר' יצחק בן אברהם היה מביא מן הירושלמי להתיר להניח דאמר בירושלמי חד בר נש אובד תפילוי בחולא דמועדא אתא לקמיה דרב חננאל פי' שיכתוב לו לפי שהיה סופר כדאיתא במגילה (דף יח:) שלחיה לקמיה דרבה בר בר חנה אמר ליה זיל הב ליה תפיליך ואת כתב לך דתנן כותב אדם תפילין לעצמו אתא לקמיה דרב אמר ליה כתוב ליה פירוש בלא הערמה מתני' פליגא על רב כותב אדם תפילין ומזוזה לעצמו הא לאחר לא רב פתר לה בכותב להניח פירוש רב מעמיד המשנה להניחם אחר המועד אבל להניחם במועד שרי ובהלכות גדולות פסק דאסור להניח תפילין בחולו של מועד ולטעם שממעט שבתות וימים טובים מימים ימימה מסתבר שפיר דממעט חולו של מועד ולמאן דדריש (מנחות דף לו:) מלך לאות יצאו שבתות וימים טובים שהן בעצמן אות יש לומר לפי שאין עושין מלאכה כי אם בדבר האבד אבל קשיא למאי דפרישית לעיל (דף ב: ד"ה משקין) דמלאכה דחול המועד מדרבנן היכי ממעט להו יש לומר הואיל ואוכל מצה ויושב בסוכה אין צריך אות ואם הוא אמת דבחול המועד חייב בתפילין יש לומר הואיל ועושין מלאכה בו אין אות ומימים ימימה נמי לא ממעט אלא יום טוב דחלוק משאר ימים: **הקובר** את מתו. להכי נקט קובר דאבילות מתחלת משעת סתימת הגולל כדאמרינן לקמן (דף כז:): **שלשה** ימים. כך הוא עיקר אבילות לכמה מילי ואמרינן לקמן (שם:) שלשה ימים לבכי: **מאי** טעמא לא בטלו. הכא הוה ניחא טפי לגרוס ימים לענין מאי לא בטלו ואין צריך להגיה דהיא היא: **שאם** לא גילח ערב הרגל כו'. ונראה לי דה"ה לא כיבס ולא רחץ ערב הרגל אם מותר לרחוץ ולכבס מבערב יו"ט ולא כיבס ולא רחץ לא יכבס ברגל והשתא ניחא הא דקתני גזרת שבעה בטלו הא ימים לא בטלו ומיהו קשיא לן דקאמר בסמוך שכשם שמצות שלשה מבטלת גזרת שבעה אפילו לתנא קמא דמבטלת אפילו ימים שמביא אבא שאול ראיה למצות שלשים שבטלו לגמרי אפילו ימים והרי"ן פי' דדוקא לא גילח אבל לא כיבס לא דמותר לכבס אפילו לא כיבס שהוא צורך גדול יותר ואין נראה לי טעמו דאם הוא צורך גדול כ"ש שיש לנו לקנסו בשלא עשה קודם הרגל ונכנס ברגל ולפירוש הקונטרס דמפרש לקמן שאם חל שלישי להיות ערב הרגל שאסור בתחילה עד הערב זהו עד שתחשכה אם כן לא שייך לקנסו במה שלא רחץ ולא כבס וא"כ ימים לענין מאי לא בטלו גבי שבעה מיהו יש לומר דאם לא רחץ ברגל אסור לרחוץ אחר הרגל ועוד יש לומר אגב דנקט סיפא גזרת נקט ברישא גזרת ועוד נראה לי דרישא ה"פ שלשה ימים בטלה גזרת שבעה הא שני ימים לא בטלה גזרת מ"מ פי' אמת מדקאמר בסמוך שכשם שגזרת שלשה מבטלת גזרת ז' כו' משמע שזה פשוט אפילו לת"ק והשתא תימה לי דכי משני שאם לא גילח בו תיכח סיפא אבל ברישא דקאמר בטלה הימנו גזרת ז' אמאי נקט גזרת ולענין מאי קאמר ימים לא בטלו וי"ל דאגב דנקט סיפא גזרת תנא נמי רישא גזרת ועוד נראה לי דרישא ה"פ שלשה ימים בטלה גזרת ז' הא שני ימים בטלו גזרת הא ימים לא בטלו לענין דנוהג דברים שבצינעא:

והתניא

עין משפט נר מצוה

צח א ב מיי' פ"ז מהלכות י"ט הלכה יג טוש"ע א"ח סי' תקמה סעיף ג:

צט ג מיי' פ"י מהל' אבל הלכה א סמג עשין ב טוש"ע י"ד סי' ת סעיף א:

ק ד מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סי' שצט סעיף ב:

קא ה מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ו:

קב ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

אלא כדי פרנסתו היינו בהרווחה שרי וכו' כן הוא גירסת מהרש"א

רבינו חננאל

ת"ר כותבין תפילין ומזוזות לעצמן ולאחרים בטובה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר מערים ומוכר וחוזר וכותב לעצמו ר' יוסי אומר כותב ומוכר כדרכו כדי פרנסתו. אורי ליה רב לרב חננאל הלכה כותב ומוכר כדרכו כדי פרנסתו: וטווה אדם על יריכו תכלת לציציתו אסיקנא אמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן טווה אדם בין באבן בין בפלך. והלכה כותב ומוכר כדי פרנסתו: מתני' הקובר את מתו ג' ימים קודם לרגל בטלה הימנו גזירת שבעה. קברו קודם לרגל שמונה ימים בטלה הימנו גזירת שלשים מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת. רגלים מפסיקין ואינן עולין כו'. אמר רב גזרת בטלו. ימים לא בטלו. פי' גזרת בטלו נדחו גזירת האבילות גבי הרגל שיש לו לגלח וזולתי זה מגזירת האבילות. ואם לא גילח ערב הרגל אסור לו לגלח אחר הרגל. כי ימים לא בטלו

מסורת הש"ס

מ"ק טו.

[ע' תוס' לקמן כד. ד"ה עצרת]

תוספ' פ"ז לקמן כד.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואין עולין כו' (ואני אומר כי טעות סופר הוא וכו' דהרגל מפסיק) תא"מ ונ"ב הדבר פשוט שאיזה תלמיד טועה כתבו בגליון דהא מוכח לקמן דף כ דלתנא דידן [דוקא שלשה ימים]:

(ב) תוס' ד"ה וטווה כו' לא מצינו היתר בזה וכן פירש כו' ואפילו ע"י הדחק אסור ועל יהודי אחד:

גליון הש"ס רש"י ד"ה שמונה ימים וכו' מותר לאלתר בתכבוסת. עי' יבמות דף מג ע"א ברש"י ד"ה מקום שמותר ועיין לקמן דף כג ע"א תוס' ד"ה כל שלשים: ד"ה ואין עולין וכו' ג"י לאו דוקא. קשה לי הא בהדיא מבואר לקמן דף כ ע"א דלתנא דמתני' דהכא ג"י דוקא כדאמרי' שם הלכה כתנא דידן דאמר שלשה וצ"ע: תוס' ד"ה וטווה וכו' אפי' טירחא דלאו מלאכה. עי' לעיל דף יב ע"ב תוס' ד"ה מכניס

עין משפט נר מצוה

קג א ב ג מיי' פ"י מהלכות אבל הלכה ג ו ז טוש"ע י"ד סי' שצט סעיף ג:

קד ד מיי' שם פ"ו סמג עשין דרבנן ב טור ש"ע שם סי' שצה סעיף א:

קה ה מיי' פ"ג מהל' נזירות הלכה א סמג לאוין רכ:

קו ו מיי' פ"י מהלכות אבל הלכה ו טוש"ע א"ח סי' תקמח סעיף י וטוש"ע י"ד סי' שצט סעיף ה:

שהרי כשחל שמיני שלו בשבת ערב הרגל מגלח בע"ש ואילו חל שלשים כו' בג"ה בירושלמי וכ"ה אפי' אבא שאול ס"ל כן וא"כ מוכח דהטעם הוא משום כבוד הרגל. העתק מחילופי גרסאות

והתניא. בניחותא הקובר את מתו כו'. הקשה בתוספות הרב אמאי לא קאמר כתנאי ורב ששת כאבא שאול ורב הונא כתנא קמא א] ושמא משום דברייתא מזכיר לשון בטלו וקאמר לדידיה ימים לא בטלו א"כ לא סבירא הברייתא כרב ששת דרב ששת קאמר ימים נמי בטלו משום דלשון בטלו משמע בכולו כן נראה לי:

הלכה כאבא שאול. נראה דהלכה כמותו בכל מאי דפליג אתנא קמא בין במקצת היום ככולו בין לענין אם לא גילח מגלח מפליג בהלכה כאבא שאול במקצת היום ככולו ולא בגילח הרי"ן בירושלמי מקשה לרבנן דאבא שאול מה בין יום שלשים ליום שמיני דקאמר מקצת היום ככולו ומגלח ערב הרגל ויום שלשים לא אמר מקצת היום ככולו שיהא מגלח בו ומשני משום כבוד הרגל התירו תדע *שהרי חל שמיני שלו בערב הרגל מגלח ערב הרגל ואילו חל שלשים בשבת אינו מגלח בערב שבת: **אתיא** פרע פרע מנזיר. יש שאומרים שאסור לאבל להיות סורק ראשו לאחר שבעה משום דאמרינן (נזיר דף מב.) נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק ואנן ילפינן מנזיר ואין נראה כלל דהא בנזיר אסור ודאי שאפילו תלש שערו אסור אבל לענין אבילות שהוא משום יפוי לא ובשעת מעשה שאלתי ממורי ריב"א והתיר לי והר"ר יום טוב פירש כיון דקיימא לן מקצת יום שבעה ככולו ועולה לכאן ולכאן מקצת היום ככולו ויכול לגלח ביום עשרים °במדבר ו ותשעה ב] ובתוספות הרב לא פירש °שם כן דלא אמרינן שיהא יום שבעה לשני ימים לענין שלשים יום:

תלתין הוו. ולבר פדא דאמר בנזיר בפ"ק (דף ה.) נזיר להזיר כ"ט אסור שלשים שרי ונזירות הוא עשרים ותשעה יום לדידיה א"כ סבר על כרחך כדפירש אבא שאול מיהו יש לומר לכתחילה אינו מגלח בנזיר עד שלשים יום מדרבנן כדמשמע הכא ובירושלמי מקשה מן המשנה (שם דף טז.) דאמר גלח ביום שלשים יצא ומשני תמן לשעבר הכא מתחילה והיינו כדפרישית:

שאסור ברחילה עד הערב. פי' בקונטרס ולערב יכול לרחוץ גופו בצונן אי נמי פניו ידיו ורגליו אבל כל גופו בחמין לא דאסור לרחוץ בי"ט א"כ יש לפרש בחמי טבריא א"נ לשטוף מותר כדאי' פרק כירה (שבת דף לט: ושם) אי נמי בחמין שהוחמו בקרקע ואמר בפרק כירה מחלוקת בחמין שהוחמו בכלי וא"ת מאי שנא דלא אמרינן מקצת היום ככולו בשלישי ובשביעי לרבנן °ובשביעי לאבא שאול שרינן על ידי מקצת היום ככולו וכי תימא משום דאפשר לרחוץ ביו"ט ולא יהא ניוול תינח רחיצה אלא כיבוס מאי איכא למימר ואין נראה לר"י דכיבוס שרי בשלישי וי"ל דבאבילות שבעה חמיר טפי בה"ג מפרש הוא הדין רביעי וחמישי אסור עד הערב ע"כ פי' בתוספות °והרי"ט פירש עד הערב היינו *מבערב י"ט ולאפוקי דלא שרי מן הבקר ונראה דהוא הדין בכיבוס מותר לערב מעי"ט ולפירושו נראה דשבעה קודם הרגל אליבא דרבנן מותר מבערב י"ט *ומדקאמר הכל מודים פירוש אפילו אבא שאול דשרי בשביעי מן הבקר הכא מודה לרבנן דלא שרי מן הבקר אלא יש לו דין שביעי לרבנן: **קברו** ברגל רגל עולה לו מן המנין שלשים או אינו עולה. פירש בתוספות דהוא הדין דמיבעיא לן בקברו שני ימים קודם הרגל וקשיא לן דהא בסמוך משמע דפשיטא בקברו שני ימים קודם הרגל דקאמרינן מאי לאו אסיפא לא ארישא ניחא ליה ושמא היה הרב רוצה לומר דתרוייהו מיבעי ליה וכי פשיט בעי למיפשט הכל ומשני דלא תיפשוט הכל: **דלא** נוהגין מצות שבעה ברגל. ומיהו דברים שבצינעא נוהגין כדמשמע פ"ק דכתובות (דף ד: ושם) דקאמרינן כל אותן הימים הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים מסייע ליה לרבי יוחנן וכן פירש הרב בשם רבו ממתני' מאי למיפשט דאינו עולה למנין שבעה דקתני מפסיקין ואין עולין ולכל הפחות איירי לענין שבעה ומיהו יש לומר דעוקן טעם מנין לו פשוט דמתניתין איירי שאינו עולה למנין שבעה אימא לענין שלשים: **ומלאכתו** נעשית ע"י אחרים. אפילו בביתו °אע"ג דאמר לעיל בפ"ב (דף יא:) היתה מלאכתו ביד אחרים בתוך ביתו אסור לעשות בבתיהם מותר וי"ל דהכא מיירי בדבר האבד:

תורה אור

והתניא *הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל בטלה הימנו גזרת שבעה שמונה ימים קודם לרגל בטלה הימנו גזרת שלשים ומגלח ערב הרגל אם לא גילח ערב הרגל אסור לגלח אחר הרגל אבא שאול אומר *מותר לגלח אחר הרגל שכשם שמצות שלשה מבטלת גזרת שבעה כך מצות שבעה מבטלת גזרת שלשים שבעה והאנן שמונה תנן *קסבר אבא שאול מקצת היום ככולו ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן *אמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא [ה]הלכה כאבא שאול ומודים חכמים לאבא שאול [ו]כשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל שמותר לגלח בערב שבת כמאן אזלא הא דאמר רב עמרם אמר רב אבל כיון שעמדו מנחמין מאצלו מותר ברחיצה כמאן כאבא שאול אמר אביי הלכה כאבא שאול ביום שבעה ומודים חכמים לאבא שאול ביום שלשים דאמרינן מקצת היום ככולו רבא אמר הלכה כאבא שאול ביום שלשים ואין הלכה כאבא שאול ביום שבעה ונהרדעי אמרי [ז]הלכה כאבא שאול בזו ובזו *דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל שלשים יום מנלן יליף פרע פרע מנזיר כתיב הכא °ראשיכם אל תפרעו וכתיב התם °גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים אף כאן שלשים והתם מנלן *אמר רב מתנה [ח]סתם נזירות שלשים יום מאי טעמא אמר קרא °קדוש יהיה יהיה בגימטריא תלתין הוו אמר רב הונא בריה דרב יהושע הכל מודין [י]כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב אמר רב נחמיה בריה דרב יהושע אשכחתינהו לרב פפי ולרב פפא דיתבי וקאמרי הלכה כרב הונא בריה דרב יהושע איכא דאמרי אמר רב נחמיה בריה דרב יוסף אשכחתינהו לרב פפי ולרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע דיתבי וקאמרי הכל מודים שאם חל שלישי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב בעא מיניה אביי (*מרבא) קברו ברגל רגל עולה לו למנין שלשים או אין רגל עולה לו למנין שלשים °למנין שבעה לא קמיבעיא לי דלא נהגא מצות שבעה ברגל כי קא מיבעיא לי למנין שלשים דקא נהגא מצות שלשים ברגל מאי א"ל אינו עולה איתיביה *הקובר את מתו שני ימים קודם הרגל מונה חמשה ימים אחר הרגל ומלאכתו נעשית ע"י אחרים ועבדיו ושפחותיו עושים בצינעא בתוך ביתו ואין רבים מתעסקין עמו שבבר

והתניא. סייעתא: שכשם (א) שגזרת שלשה מבטלת שבעה. דכי קבר מתו שלשה ימים לפני הרגל אינו יושב לאחר הרגל כלום: כך (ב) גזרת שבעה מבטלת גזרת שלשים. דכי קבר מתו שבעה ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שלשים דאפילו לא גילח ערב הרגל מגלח אחר הרגל: ויום (ג) שבעה עולה לכאן ולכאן. דחשיב נמי שמיני: כיון שעמדו מנחמים מאצלו. היינו ביום ז': כמאן כאבא שאול. דאמר עולה לכאן ולכאן דחשיב נמי שמיני דמבטל ממנו גזרת שלשים: ומודים הן לאבא שאול. ביום שלשים לקבורת מתו דמותר לגלח דלא בעינן שלשים שלימין דאמרינן מקצת היום ככולו: מנלן. דשלשים יום אסור בגילוח: ראשיכם אל תפרעו. הא שאר אבלים חייבים משמע: הכל מודים. אפילו אבא שאול דאמר מקצת היום ככולו: שאסור ברחילה עד הערב. דודאי שלש שלימין בעינן עד הערב ולערב רוחץ בצונן או ימתין עד חולו של מועד וירחץ בחמין: למנין שבעה לא קמבעיא לי. דודאי אינו עולה דודאי לא נהגא מצות שבעה ברגל דהא אינו אסור בנעילת הסנדל ואינו נוהג בכפיית המטה: דהא נהגא מצות שלשים ברגל. דהא ברגל נמי אסור בגיהוץ ובתספורת כשלשים: ואין רבים מתעסקין עמו. כלומר אין צריכין לנחמו אחר הרגל שכבר נחמוהו שבעה ימים ברגל: כל

[נזיר טו. מס' שמחות פ"ז ע"ש]

[לעיל יז: פסחים ד. וש"נ]

[לעיל יז.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שכשם שמצות שלשה מבטלת גזירת שבעה דכי קבר מתו: (ב) ד"ה כך מצות שבעה מבטלת: (ג) ד"ה ויום שביעי עולה:

[לעיל יח. וש"נ עירובין מו.]

ויקרא י

נזיר ה. לט. תענית יז. [סנהדרין כב:]

[נ"ל מרבה]

[תוספתא פ"ב]

מבערב בערב י"ט נ"ל ודקאמר

רבינו חננאל

ומקשינן עליה והתניא הקובר את מתו קודם לרגל ג' ימים בטלה הימנו גזירת שבעה. ח' ימים קודם לרגל בטלה הימנו גזירת שלשים ומגלח ערב הרגל א) אסור לגלח אחר הרגל. אבא שאול אומר אף מגלח אחר הרגל. שכשם שמצות שלשה מבטלת גזירת שבעה. כלומר כיון שקיים מצות אבלות דיי לו. כן מצות ז' מבטלת גזרת שלשים. ומקשינן כך מצות שבעה והאנן שמונה תנן. ופרקינן אבא שאול סבר מקצת היום ככולו ב) ויום השביעי עולה לו למנין שבעה. ושאר יום השביעי כולו עולה לו למנין שלשים. וכיון שקיים מצות שלשים במקצת היום דיי לו. ומגלח ערב הרגל ואם לא גילח ערב הרגל מגלח לאחר הרגל. ואמרו הלכתא כאבא שאול. קשיא לרב דאמר ימים לא בטלו. ג) ופריק רב כי קאמרינן הלכתא כאבא שאול בשבעה ואין צריך שמונה כרבנן דפליגי עליה. ומודים חכמים לאבא שאול ביום ל' שמקצת היום ככולו ואסיקנא הלכתא כאבא שאול בין ביום שביעי בין ביום שלשים דמקצת היום ככולו. והני מילי בתשלום שבעה ובתשלום שלשים. אבל בזמן שהרגל מפסיק האבלות לא כרב הונא בריה דרב יהושע דאמר הכל מודים שאם חל שלישי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב. ואמרינן הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע. ד) בעא מיניה אביי מרבה קברו ברגל עולה לו הרגל למנין שלשים או לא. וראי למנין שבעה אינו עולה דהא לא נהג ביה מצות אבלות דהא פח"ז נת"ר רשות כי תיבעי לך שלשים דהא קיים בה מצות גילוח שהיא מצות שלשים א"ל אין עולה לו אפילו למנין שלשים. ושקלינן וטרינן ודברים פשוטים הן. ומסקנא דשמעתא הלכת' למעשה הנקבר אפילו שעה אחת קודם לרגל בטלה הימנו גזרת אבלות. אבל הנקבר ברגל לא חיילא עליה אבלות אלא אחר הרגל ונקיט שבעת ימי אבלות מי"ט האחרון שהוא י"ט שני ואע"ג דלא נהיג ביה אבל עולה למנין שבעה ועצרת ור"ה ויוה"כ מפסיקין אבלות כרגלים כדפסיק רבינא. והלכתא

א) נראה דצ"ל ואם לא גילח ערב הרגל אסור לגלח וכו'. ב) אולי צ"ל ומקצת יום השביעי וכו'. ג) נראה מזה שהיה לו גירסא אחרת בסוגיין ולפי גרסא זו משמע דהלכה כרב בזה דימים לא בטלו ועי' ברמב"ן בתוס"א שהאריך להוכיח דהלכה כאבא שאול בכולהו ע"ש. ד) והדין דאמרינן בגמרא דמודים חכמים לאבא שאול כשחל שמיני שלו וכו' שמותר לגלח בע"ש כתבו רבינו להלן דף כג ע"ב ומש"כ שם בד' רבינו שמותר לגלח ביום ששי עש"ה וצ"ל בע"ש.

גליון הש"ס

גמ' למנין שבעה לא קמיבעיא לי דלא נהגא מצות שבעה ברגל. עי' לקמן דף כג ע"ב תוס' ד"ה יש אבילות בשבת: תוס' ד"ה שאסור ברחילה וכו' ובשביעי לאבא שאול. צ"ל ובשמיני: בא"ד והרי"ט פירש וכו'. עי' לקמן דף כג ע"א תוס' ד"ה ואמר לאחותה: ד"ה ומלאכתו וכו' אע"ג דאמר לעיל. תמוה לי הא הכא מקילי' רק אחר שכלו ז' ימים מתחילת אבילות ועצ"ג:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה והתניא כו' ושמא משום דברייתא מזכיר לשון בטלו וקאמר לדידיה ימים לא בטלו כו'. כוונתם דמש"ה לא קאמר הש"ס כתנאי דניחא ליה למימר בלשון והתניא משום דמייתי סייעתא לר"ה ולאפוקי מר"ש דהא ר"ש פי' לשון בטלו דמתני' דמשמע בכולו ות"ק דברייתא נמי נקט לשון בטלו ואפ"ה קאמר דלא בטלו ימים וזה דלא כר"ש אלא כר"ה. ולזה נתכוון רש"י בד"ה והתניא סייעתא כנלע"ד ודו"ק. ובשו"ת מקום שמואל (סי' מה) הבין דברי התוס' על דרך רחוק ולפיכך כתבתי פה כנלע"ד. אחרי שנים רבות שכתבתי זה נדפס ספר יד דוד וראיתי שכוונתי לדעתו בזה וכנלאני: ב] בד"ה אתיא פרע פרע מנזיר וכו' ובתוספות הרב לא פירש כן. נ"ב וכן מורין דברי התוס' בדיבור הקודם בשם הירושלמי לאסור לגלח בע"ש שהוא כ"ט לאבילות שאסור לגלח ודלא כשו"ת האחרונים ז"ל שנשאו ראש להקל בזה. כי מי יקל ראשו נגד ירושלמי המעורש באתרא דלא פליג עליה תלמודא דידן ועיין שו"ת כרם שלמה סי' כח ובד"מ ביו"ד סי' ש"ן אות ד:

שבבר נתעסקו בו ברגל כללו של דבר כל שהוא משום אבל רגל מפסיקו וכל שהוא משום עסקי רבים אין רגל מפסיקו קברו שלשה ימים בסוף הרגל מונה שבעה אחר הרגל ארבעה ימים הראשונים רבים מתעסקין בו שלשה ימים האחרונים אין רבים מתעסקין בו שכבר נתעסקו ברגל ורגל עולה לו מאי לאו אסיפא לא ארישא איתיביה רגל עולה לו למנין שלשים כיצד קברו בתחילת הרגל מונה שבעה אחר הרגל *ומלאכתו נעשית על ידי אחרים ועבדיו ושפחותיו עושין בצנעא בתוך ביתו ואין רבים מתעסקין בו שכבר נתעסקו בו ברגל ורגל עולה לו תיובתא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן ב׳אפילו קברו ברגל וכן °אורי ליה ר׳ אלעזר לרבי פדת בריה אפילו קברו ברגל ת"ר *קיים כפיית המטה שלשה ימים קודם הרגל אינו צריך לכפותה אחר הרגל דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אפי׳ יום אחד ואפי׳ שעה אחת א"ר אלעזר בר׳ שמעון °הן הן דברי ב"ש הן הן דברי בית הלל שבית שמאי אומרים שלשה ימים וב"ה אומרים אפי׳ יום אחד אמר רב הונא אמר ר׳ חייא בר אבא אמר ר׳ יוחנן ואמרי לה אמר (א) (*ליה) ר׳ יוחנן לר׳ חייא בר אבא ולרב הונא אפי׳ יום אחד אפי׳ שעה אחת רבא אמר *הלכה כתנא דידן דאמר שלשה רבינא איקלע לסורא דפרת א"ל רב חביבא לרבינא הלכתא מאי אמר ליה אפי׳ יום אחד ג׳ואפילו שעה אחת יתיב רבי חייא בר אבא ורבי אמי ור׳ יצחק נפחא אקילעא דרבי יצחק בן אלעזר נפק מילתא מבינייהו מנין לאבילות שבעה דכתיב °והפכתי חגיכם לאבל עמוס ח מה חג שבעה אף אבילות שבעה ואימא עצרת דחד יומא ההוא מיבעי ליה לכדריש לקיש דאמר ר"ל משום ר׳ יהודה נשיאה מנין לשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום אחד דכתיב והפכתי חגיכם לאבל עירובין מו. ואשכחן עצרת דאיקרי חד יומא חג *ת"ר שמועה קרובה נוהגת שבעה ושלשים שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד ד׳איזו היא קרובה ואיזו היא רחוקה קרובה בתוך שלשים רחוקה לאחר שלשים דברי ר"ע וחכמים אומרים אחת שמועה קרובה ואחת שמועה רחוקה נוהגת שבעה ושלשים [שם] אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן *כל מקום שאתה מוצא יחיד מקיל ורבים מחמירין הלכה כרבים חוץ מזו שאע"פ שרבי עקיבא מקיל וחכמים מחמירין ה׳הלכה כרבי עקיבא *דאמר שמואל הלכה כדברי המקיל באבל לעיל יח. יט: לקמן כב. כו: עירובין מו. [כתובות מט.] חולין ג. רב חנינא אתיא ליה שמועה דאבוה מבי חוזאי אתא לקמיה דרב חסדא אמר ליה שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד רב נתן בר אמי אתא ליה שמועה דאימיה מבי חוזאי אתא לקמיה דרבא אמר ליה הרי אמרו שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד בלבד איתיביה במה דברים אמורים בחמשה מתי מצוה אבל על אביו ועל אמו שבעה נזיר מד. שמחות פי"ב ושלשים אמר ליה יחידאה היא ולא סבירא לן כוותיה דתניא* מעשה ומת אביו של רבי צדוק בגינזק והודיעוהו לאחר שלש שנים ובא ושאל את אלישע בן אבויה וזקנים שעמו ואמרו נהוג שבעה ושלשים וכשמת בנו של רבי אחייה בגולה ישב עליו שבעה ושלשים איני והא *רב בר אחוה פסחים ד. [סנהדרין ה.] דרבי חייא דהוא בר אחתיה דר׳ חייא כי סליק להתם אמר ליה אבא קיים

אמר

רש"י

כל שהוא משום אבל רגל מפסיקו · שאינו צריך להשלימו אחר הרגל כיון דכי ישב שני ימים לפני הרגל צריך להשלים ולישב חמשה ימים אחר הרגל: כל שהוא משום עסקי רבים · כלומר תנחומי רבים אין רגל מפסיקו [כדי] שיהא צריך להשלים ולעסוק בו אחר הרגל אלא מתעסקין בו ברגל: ארבעה ימים הראשונים · של אחר הרגל רבים מתעסקים בו ומשלימין לשלשה שנתעסקו ברגל שכבר נתעסקו בו ברגל שלשה ימים: ורגל עולה · למנין שלשים: מאי לאו אסיפא · הא דתני דרגל עולה למנין שלשים היינו אסיפא אקברו ברגל ותיפשוט מינה דכי קברו ברגל עולה למנין שלשים וקשיא לרבא דאמר אינו עולה: לא ארישא · קא מהדר אקברו שני ימים קודם הרגל רגל עולה לו למנין שלשים דהתם ודאי עולה לו הואיל וכבר התחיל באבילות אבל קברו ברגל לא ידענא: בתחילת הרגל · ביום ראשון של רגל וקשיא לרבא: שכבר נתעסקו ברגל · כל שבעה: אפילו קברו ברגל · רגל עולה למנין שלשים ולא מיבעיא קברו קודם הרגל: תנא דידן · היינו תנא א] (*דברייתא): במה דברים אמורים · שאינה נוהגת אלא יום אחד: אלא חמשה · מהני שבעה מתי מצוה דכתיב בקרא (ויקרא כא) בנו ובתו אחיו ואחותו ואשתו: יחידאה היא · ולא ר׳ עקיבא דלר"ע לא שנא אביו ואמו לא שנא שאר קרוביו: בגינזק · מקום: רב בר אחוה דר׳ חייא דהוא בר אחתיה דר׳ חייא · דרבי אחא מכפרי נשא לאה והוליד ממנה אייבו מתה ונשא רחל ולה בת מאיש אחר וממנה נולד רבי חייא ונשא אייבו הבת ונולד להן רב ונמצא רב בר אייבו בר אחוה דרבי חייא מאבוה ובר אחתיה מאמיה: כי סליק · רב מעירו דבבל לא"י שהיה רבי חייא שם: א"ל · רבי חייא לרב: אבא קיים · ר"ל אייבו אביך קיים הוא: א"ל

תוספות

שבבר נתעסקו בו ברגל · תנחומין וברכה בשורה והרי"ט דפירש לענין הבראה חולק על מחזור מויטר"י שפירש בשם רש"י שהיה אומר °שאין עושים הבראה ברגל הואיל וליכא אבילות ולאחר הרגל נמי לא יעשוה הואיל ובטלה סעודה ראשונה פי׳ דמספקא ליה לרש"י אי הבראה במועד אי לאחר המועד דשמא הבראה איתו עסקי רבים הואיל ויחיד יכול לעשות ועל הבראה פירש לקמן כל יום ראשון אסור לאכול משלו אפי׳ אוכל שתי פעמים ביום דהא לא קאמר גמרא סעודה ראשונה אלא יום ראשון:

שלשה ימים אחרונים אין רבים מתעסקין בו · פירש בתוספות דהוא הדין דמלאכתו נעשית ע"י אחרים:

אמר רבי יוחנן אפילו יום אחד אפי׳ שעה אחת · קשיא לי דהא אית ליה לר׳ יוחנן* הלכה כסתם משנה:

מה חג שבעה · ובירושלמי דייק אימא שמונה כשמונה דחג ומשני שמיני רגל בפני עצמו הוא ומויעם לאביו אבל שבעת ימים (בראשית נ) לא מצי לאתויי דהתם קודם קבורה היה ובירושלמי משני דאין למידין מקודם מתן תורה והתם בירושלמי מייתי קראי טובא:

כל מקום שאתה מוצא יחיד מקיל ורבים מחמירין · והוא הדין יחיד מחמיר ורבים מקילין הלכה כרבים ומשום דהכא איירי ביחיד מקיל נקיט הכי וכל מקום לאו דוקא דבהרבה מקומות פוסק כדברי היחיד והיכא דלאתמר אתמר ועוד דבעירוב אומר הלכה כדברי המקיל אפי׳ לגבי רבים מיהו התם היינו ריב"ל ולא רבי יוחנן פר׳ מי שהוציאוהו (עירובין מו.):

יחידאה היא · והא על גב דלעיל נקיט וחכ"א:

*אייבו קיים · עדיין לא השיבותיך על אייבו כך פי׳ בקונטרס וקשה שהיה לר׳ חייא לומר אמך קיימת ולא אימא דמשמע אמו של ר׳ חייא ועוד דרב היה לו להשיב אבא ולא היה לו לקרות אביו בשם אייבו ונראה שר"ח גורס א"ל אבא קיים א"ל אבא קיים אימא קיימת א"ל אימא קיימת פירש ר׳ חייא היה שואל על אביו ואמו ורב היה משיב לו על אביו ואם שלו ואין לנו להקשות מה לנו לומר דרב בר אחוה דרבי חייא ובר אחתיה בשלמא לפירוש ראשון הביאו לומר מה היה חושש ר׳ חייא על אביו ועל אמו של רב כי לפירוש זה נמי י"ל דהולך יפה שלא תאמר מה היה לו לרב להשיב על אביו ואמו שלו כמו כן היה לו להשיב שאר בני אדם קיימין אבל השתא קמ"ל שהיה משיב לו לפי שהיה אחיו של ר׳ חייא ונוח לו להשמיעו חדשות טובות דלא לימא לא ובשר לקרובים כדאמרינן בריש פסחים (דף ג: ושם) לא ובשר לסוסים ולחמורים וי"ג אמר ליה אבא קיים אמר ליה אימא קיימת א"ל אימא קיימת אמר ליה אבא קיים וכפר"ח וכענין שפירש ר"ח לגירסת ר"ח (ב) ורבי חייא היה שואל על אביו ואמו שלו והוא משיב על אביו ואמו של עצמו ומה שלא היה משיב לו כמו גירסת ר"ח שאם היה משיב לו אבא קיים כשהיה שואל על אביו שלו משום דהוה משמע שהיה משיב לו על אביו של רבי חייא שהיה רגיל לקרות אבי אביו אבא:

עולה

עין משפט נר מצוה

קז א טוש"ע י"ד סימן שצט סעיף ג:

קח ב מיי׳ פ"י מהלכות אבל הלכה ח טוש"ע שם:

קט ג מיי׳ שם הלכה ג סמג עשין דרבנן ב ובלאוין עה טוש"ע שם סעיף א:

קי ד ה מיי׳ שם פ"ז הלכה א סמג שם טוש"ע י"ד סימן תב סעיף א:

רבינו חננאל

והלכתא אפילו יום אחד או שעה אחת נמצאת אומר מי שמת לו מת בתוך הרגל נקים שבעה מיו"ט שני של יו"ט האחרון ואף על פי שיו"ט שני אין נוהג בו אבילות ונקיט ל׳ מההוא יומא דמית ביה ומאן דשכיב ליה שכבא ביו"ט שני של יו"ט האחרון או ביו"ט שני דעצרת *) נהיג אבל בו ביום דהוא יום קבורה והוא מדאורייתא דכתיב ואכלתי חטאת היום וכתיב נמי ואחריתה כיום מר והוא יום המיתה הלכך יום מיתה מדאורייתא ויו"ט שני מדרבנן אתי דאורייתא ומבטל דרבנן ונהיג ביה אבלות כשאר יומי · מניין לאבלות שהיא שבעה שנאמר והפכתי חגיכם לאבל · מה חג שבעה אף אבלות שבעה · ומניין לשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום אחד כבר הקיש הכתוב האבל לחג ומצאנו עצרת שהוא חג והוא יום אחד: ת"ר שמועה קרובה נוהגת שבעה ושלשים שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד איזו היא קרובה ואיזו היא רחוקה קרובה בתוך שלשים לקבורתו רחוקה לאחר שלשים דברי ר׳ עקיבא וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו נוהגת שבעה ושלשים · אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל מקום שאתה מוצא יחיד מקיל ורבים מחמירין הלכה כמחמירין חוץ מזו · שאע"פ שר׳ עקיבא מקיל וחכמים מחמירין הלכה כר׳ עקיבא דאמר שמואל הלכה כדברי המקיל באבל · והא דתניא בד"א כי שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד בה׳ מתי מצוה פי׳ בחמשה שמצוה להתאבל עליהן׳ והן בנו ובתו ואחיו ואחותו ואשתו · אבל על אביו ועל אמו אפי׳ שמועה רחוקה נוהגת שבעה ושלשים לית הלכתא כוותיה דהא יחידאה היא כלומר אלישע בן אבויה וה׳ זקנים שהיו עמו והורו בשמועה רחוקה לנהוג שבעה ושלשים יחידים הן ולא סבירא לן כוותייהו דהא רב חסדא ורבה הורו על אביו ועל אמו בשמועה רחוקה שלא לנהוג אלא יום

*) כל דברי רבינו אלו הובא בא"ז בח"ב סימן תל"ב בשמו וכן דעת בה"ג ורב אלפס ז"ל וע"ש בא"ז וברא"ש מש"כ על זה.

[תוספ׳ פ"ב] [נ"ל דמשנה] [נ"ל להון] [לקמן כא.]

הגהות הב"ח (א) גמ׳ ואמרי לה אמר ליה ר׳ יוחנן לר׳ חייא בר אבא ור׳ חייא בר אבא לרב הונא אפילו יום אחד: (ב) תוס׳ ד"ה אייבו כו׳ לגירסת ר"ח דר׳ חייא היה שואל כו׳ כשהיה שואל על אביו שלו הוה משמע כו׳ כצ"ל ותיבת משום נמחק:

גליון הש"ס

גמ׳ אורי ליה רבי אלעזר לרבי פדת בריה · עיין נדה דף ח ע"א תוס׳ ד"ה ואמר ר׳ פדת: שם הן הן כעין זה כתובות דף ס ע"ב: תוס׳ ד"ה שכבר כו׳ שאין עושין הבראה ברגל · עי׳ לקמן דף כד ע"ב תוס׳ ד"ה אלא:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה תנא דידן היינו תנא דברייתא · נ"ב תנא דמתני׳ נמי קאמר שלשה ימים קודם הרגל וכ"ע ונלע"ד דרש"י אתי שפיר לשיטתו שפי׳ במתניתין דלהמשנה לאו דוקא שלשה ימים אלא אפילו שעה אחת והיינו מדקתני במשנה דרגלים מפסיקין מסא"כ הכא בברייתא שלשה ימים דוקא דהא לא קתני פסיקין ועוד דפליגי נמי חכמים עלה ולרש"י מיושב קושית התוס׳ בד"ה אמר ר׳ יוחנן והתוספות לשיטתם מקשים דפירשו לעיל במשנה כשיטת מפרשים דשלשה ימים דוקא וקצת מזה כוונתי לבעל יד דוד וכ"כ בעל שושנים לדוד:

עין משפט
נר מצוה

קיא א מיי' פ"ז מהל' אבל הלכה א סמג עשין דרבנן ב טוש"ע י"ד סימן תב סעיף א:

קיב ב ג מיי' שם הלכה ג וסמג שם טוש"ע י"ד שם סעיף ה:

קיג ד מיי' שם הל' א טוש"ע שם סעי' ד:

קיד ה ו מיי' פ"ח שם הלכה ו טוש"ע י"ד סימן שמ סעיף יח:

קטו ז מיי' שם פ"ב הלכה א סמג שם טוש"ע י"ד סימן שעד סעיף ד:

קטז ח ט י מיי' שם הלכה ד ה טוש"ע שם סעיף ו:

קיז כ מיי' שם הל' ה טוש"ע שם וסימן שפא סעיף ו:

קיח ל מיי' שם פ"ח הלכה א סמג שם טוש"ע י"ד סימן שמ סעיף א:

רבינו חננאל

אחד · ועוד ר' חייא נהג על אביו ועל אמו בשמועה רחוקה יום אחד ולמדנו ממנו ג' דברים· למדנו כי האבל אסור בנעילת הסנדל · וכי שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד · וכי מקצת היום ככולו תני ר' אדא קמיה דר' יוחנן שמע שמועה קרובה בשבת ולמו"ש נעשה רחוקה עולה לו ואינה נוהגת אלא יום אחד · וכן א"ר יוסי בר אבין שמע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד כללו של דבר כל יום שמועה שאינו נוהג בו אבלות כאלו עדיין לא שמע' השומע שמועה רחוקה ברגל קורע או אינו קורע ר' מני אמר אינו קורע ר' חנינא אמר קורע ר' מני אמר אינו קורע דכל היכא דליכא עליה אבלות שבעה אינו קורע איני והא תני איסי אבוה דר' זירא מי שאין לו (אלא חלוקאחד)[חלוק לקרוע] ונזדמן לו חלוק בתוך שבעה קורע לאחר שבעה אינו קורע · הנה קורע בתוך שבעה ואע"פ שאינו נוהג אחר הקריעה שבעה · וכי תימא משום דהיא בתוך שבעה ועוד הא תני ר' זירא בתריה בד"א בה' מתי מצוה פי' חמשה מכלל השבעה שהוא מצוה להתאבל עליהם · אבל על אביו ועל אמו קורע והולך · הנה שאין שם אבלות קורע ופרקינן כי תניא היא דר' זירא לכבוד אביו ואמו: ת"ר כל האמור בפרשת כהנים כהן מיטמא להם אבל מתאבל עליהם · ואלו הן אביו ואמו בנו ובתו אחיו ואחותו ואשתו הוסיפו עליהן אחיו ואחותו בתולה מאמו ואחותו נשואה מאביו וכשם שמתאבל עליהן כך מתאבל על שניים שלהם דברי ר"ע ר"ש בן אלעזר אומר אינו מתאבל אלא על [אבי] אביו ועל בן בנו · וחכמים אומרים כל שמתאבל עליו מתאבל עליהן · וקיי"ל כחכמים · ואוקימנא עמו בבית כגון ראובן שמת לו בן נוהג יעקב אביו עמו בבית בלבד · וכי הא דאמר ליה רב לחייא בריה · ורב הונא אמר לרבה בריה חמיך וחמותך שמתו ואשתך מתאבלת עליהן באפה כלומר בבית עמה נהוג אבלות שלא בפניה לא תנהוג כלל מפני כבוד אשתו א"ל רב הונא למר עוקבא לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו בלבד ותניא כוותיה וכדתניא מי שמת חמיה או חמותו כופה מטתו ונוהג אבלות עמה וכן אם מת חמיה או חמותה אינה רשאה להיות כוחלת ופוקסת אלא כופה מטתה

עולה לו · פירוש הרגל עולה לו למנין שאינו נוהג אלא יום אחד : קורע או אינו קורע · דוקא כענין זה מיבעי ליה לפי שהיה חייב לקרוע בשעת שמועה אבל שמע שמועה רחוקה בחול אינו קורע כלל ואפי' על אביו ואמו וכן קאמר נמי בסמוך כי תניא ההיא בכבוד אביו ואמו והכי משמע לעיל דלא מנינו לר' חייא שקרע אע"פ שהיה אביו ואמו לגירסת ר"ח וא"ת אי מהא משמע דאינו קורע על אביו ואמו אמאי לא קאמר ש"מ דאינו קורע יש לומר דאינו מביא ש"מ כי אם ממה שראינו שעשה אבל ממה שלא ראינו אינו מביא ראיה מכל מקום מדלא קבעי הש"ס כלל אם רבי חייא קרע משמע א"ל לקרוע ובתשובת רבינו זקיני פי' דאינו קורע על שמועה רחוקה אפי' על אביו ואמו והרי"ן וגם בתוס' הרב מסופק והא דאמר בסמוך מי שאין לו חלוק וכו' מיירי כגון שהיה שאול מחבירו או נתמלא קרעים ונראה לי שיש לסמוך יותר על ה"ג מרב נטה גאון דאין קורעים לאחר ל' יום אלא על אביו ואמו בלבד וברכת אבלים נחלקו בה"ג אם שמע בשבת אם חייב לברך ברכת אבלים דים מפרשים דנקרא דברים שבצינעא וי"א כיון דמברכין בג' או בעשרה לאו דברים שבצינעא הוא :

ואחותו נשואה בין מאביו בין מאמו · לא מיבעי מאביו אלא אפי' מאמו נמי :

על שניים שלהם · פי' הטולדים מהן אבל באחיהם ובנשותיהם היה מסופק בתוספות הרב בשם רבו ולא ידענא מאי שנא :

על אבי אביו ועל בן בנו · פירוש בתוספות הרב בשם רבו דהוא הדין אבי אמו ובת בתו :

באפה נהוג אבילות · פירוש בתוספות בכל דיני אבלות נעילת הסנדל ורחיצה וסיכה וכולן כל זמן שהוא בפניה ובפ"ק דכתובות (דף ד:) קאמר עמו בבית ושמא באפה דוקא או שמא בכל הבית :

ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו · בחמין קאמר דאילו בצונן היא נמי מותרת: אלא בחמיו וחמותו · והוא הדין היא נוהגת עמו בחמיה וחמותה והא דקתני לעיל כל שמתאבל עליו מתאבל עמו בכל שאר קרובים קאמר אבל אשתו יש חילוק בין חמיו וחמותו לשאר קרובים :

אתא בריה קרע באפיה · להיות נוהג עמו אבילות ותימה כיון דקרע כבר וכי צריך לקרוע כלל לפני הקרובים ושמא לאשמועינן דבאפיה נוהג אבילות והר"א פירש אתא בריה קרע באפיה לפי שאמימר קרע מיושב ואתא בנו להזכירו שהוא טעה לקרוע מיושב והקריעה זה עשה בנו של אמימר ועל ידי כך נזכר אמימר וקרע פעם שניה מעומד :

א"ל אימא קיימת · בלשון שאלה הוא כלומר (א) שאתה שואל על אבי שאל על אמי שאף היא אחותך : א"ל · ר' חייא ואמך אחותי קיימת היא : א"ל · רב אבא קיים עדיין לא השכיק עליו וממילא הבין ויש אומרים בניחותא היה רב משיבו על מי שאינו שואל כדי שיבין מן הכלל וקשה בעיני לומר שרב יוציא דבר שקר מפיו : חלוץ מנעלי · להתאבל על אחי ואחותי : והולך כלי אחרי לבית המרחץ · ללמד הלכה(ב) נתכוין שאין שמועה רחוקה לאחר שלשים נוהגת אלא יום אחד ומקצת היום ככולו : למוצאי הרגל נעשית רחוקה · דהוי שלשים יום : אינה נוהגת אלא יום אחד · אע"פ דכי שמע עדיין היתה קרובה עולה הרגל להשלים שלשים דהוי שמועה רחוקה : אינו קורע · עכשיו דנוהג יום אחד לשמועה רחוקה : היינו דליכא אבילות שבעה · כלומר משום דליכא שבעה אינו קורע : קורע והולך · אחר שבעה אע"ג דליכא שבעה : אבל מתאבל עליהן · על אותן קרובים : אחיו מאמו · שלא מאביו דקרא משמע מאביו שלא מאמו : אחותו נשואה בין מאביו בין מאמו · דבקרא לא אשכחן אלא אבתולה : על שניים שלהן · אבי אביו ועל בן בנו ועל בן בתו ועל בן אחותו : כל שמתאבל עליו מתאבל עמו · כלומר מתאבל עם אביו כשהוא מתאבל על אב שלו נמצא זה מתאבל על אבי אביו וכן כל שמתאבל עליו כגון שמתאבל על בנו מתאבל עמו כלומר מתאבל עם בנו כשהוא מתאבל (ג) פי' על בן שלו ונמצא זה מתאבל על בן בנו : היינו תנא קמא · של רבי שמעון : עמו בבית · דתנא קמא לא בעי שיהא אביו או (בן) בנו עמו בבית ויושב עמו וחכמים בעו עמו בבית : כי הא · ענין דא"ל רב לר' חייא וכו' : באפה · דאיתתך כשהיא אבילה דהאי נמי כל שמתאבל עליו כגון אשתו מתאבל עמו בפניו : צודנייתא · סעודות דאבל : קשיין אהדדי · דהכא קתני מצעת לו מטתו והכא קתני כופה מטתו : בשאר קרובי אשתו · מצעת לו מטתו : אתא בריה · הדר אמימר קרע באפיה דבריה : קם קרע · פעם שלישית :

תורה אור

אמר ליה אימא קיימת אמר ליה אימא קיימת א"ל אבא קיים אמר ליה לשמעיה חלוץ לי מנעלי °והולך אחרי כלי לבית המרחץ שמע מינה תלת שמע מינה *אבל אסור בנעילת הסנדל ושמע מינה שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד ושמע מינה *[א]מקצת היום ככולו רבי חייא לחוד רבי אחייה לחוד אמר רבי יוסי בר אבין [ב]שמע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה עולה לו ואינו נוהג אלא יום אחד תני רבי אדא דמן קסרי קמיה דר' יוחנן [ג]שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה אינו נוהג אלא יום אחד קורע או אינו קורע רבי מני אמר [ד]אינו קורע רבי חנינא אמר קורע אמר ליה רבי מני לר' חנינא בשלמא לדידי דאמינא אינו קורע היינו דלא איכא אבילות שבעה אלא לדידך דאמרת קורע קריעה בלא שבעה מי איכא ולא והתניא איסי אבוה דרבי זירא ואמרי לה אחוה דרבי זירא קמיה דר' זירא °[ה]מי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן לו בתוך שבעה קורע לאחר שבעה אינו קורע עני ר' זירא בתריה במה דברים אמורים בחמשה מתי מצוה [ו]אבל על אביו ועל אמו קורע והולך כי תניא ההיא לכבוד אביו ואמו ת"ר [ז]כל האמור בפרשת כהנים שכהן מיטמא להן אבל מתאבל עליהן ואלו הן אשתו אביו ואמו אחיו ואחותו בנו ובתו[א] הוסיפו עליהן אחיו ואחותו הבתולה מאמו ואחותו נשואה בין מאביו בין מאמו *וכשם שמתאבל עליהם כך מתאבל על שניים שלהם דברי ר"ע רבי שמעון בן אלעזר אומר אינו מתאבל אלא על בן בנו ועל אבי אביו וחכ"א [ח]כל שמתאבל עליו מתאבל עמו חכמים היינו תנא קמא איכא בינייהו עמו [ט]בבית *כי הא דאמר ליה רב לחייא בריה וכן א"ל רב הונא לרבה בריה באפה נהוג אבילותא בלא אפה לא תינהוג אבילותא מר עוקבא שכיב ליה בר חמוה סבר למיתב עליה שבעה ושלשים על רב הונא לגביה אשכחיה אמר ליה צודנייתא בעית למיכל לא אמרו לכבוד אשתו [י]אלא חמיו וחמותו דתניא* מי שמת חמיו או חמותו [כ]אינו רשאי לכוף את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת אלא כופה מטתו ונוהג עמה אבילות וכן היא שמת חמיה או חמותה אינה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת אלא כופה מטתה ונוהגת עמו אבילות ותניא אידך *אף על פי שאמרו אינו רשאי לכוף את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת באמת אמרו מוזגת לו את הכוס ומצעת לו מטה ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו קשיין אהדדי אלא לאו שמע מינה כאן בחמיו וחמותו כאן בשאר קרובים שמע מינה תניא נמי הכי לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו בלבד אמימר שכיב ליה בר בריה קרע עילויה אתא בריה קרע באפיה אידכר דמיושב קרע קם קרע מעומד אמר ליה רב אשי לאמימר קריעה [ל]דמעומד *)מנלן דכתיב °ויקם איוב ויקרע את מעילו אלא

*) [עי' תוספות סנהדרין ס. ד"ה אתא וכו' מה שהניחו סוגי' דהכא בתימה]

מסורת הש"ס

[לעיל טו:]

[לעיל טז: פסחים ד. וש"נ]

[שמחות פ"ד]

כתובות ד:

ג"ז שם

ג"ז שם

איוב א

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה א"ל אימא כו' כלומר עד שאתה שואל : (ב) ד"ה והולך כו' ללמד הלכה לתלמידים נתכוין : (ג) ד"ה כל שמתאבל וכו' כשהוא מתאבל על בן שלו ותיבת פי' נמחק :

גליון הש"ס גמ' והולך אחרי כלי · עיין לקמן דף כד ע"ב תוספות ד"ה אלא קרוביו : שם מי שאין לו חלוק · עיין לקמן דף כד ע"א תוספות ד"ה וכל קרע ובתוספות ד"ה כי תניא :

הגהות מהר"ב רנשבורג א) גמ' הוסיפו עליהן אחיו אחותו הבתולה מאמו ואחותו נשואה כו' · נ"ב עיין ריטב"א

אלא מעתה °ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה ה"נ והא תניא* א)בין יושב בין עומד בין מוטה א"ל התם לא כתיב ויעמד ויאמר הכא כתיב ויקם ויקרע אמר רמי בר חמא מנין לקריעה שהיא מעומד שנאמר °ויקם איוב ויקרע דלמא מילתא יתירתא הוא דעבד דאי לא תימא הכי °ויגז את ראשו ה"נ אלא מהכא °ויקם המלך ויקרע את בגדיו °ודלמא מילתא יתירתא עביד דאי לא תימא הכי °וישכב ארצה ה"נ והתניא* ב)ישב על גבי מטה על גבי כסא על גבי *אודייני (*גדולה ע"ג קרקע מכולן) לא יצא ידי חובתו וא"ר יוחנן שלא קיים כפיית המטה א"ל כעין ארצה ת"ר (*ואלו) דברים שאבל ג)אסור בהן *אסור במלאכה *וברחיצה ובסיכה ובתשמיש המטה ובנעילת הסנדל ד)ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במשנה במדרש ובהלכות ובהש"ס ובאגדות ה)ואם היו רבים צריכין לו אינו נמנע ומעשה ומת בנו של ר' יוסי בציפורי ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום כולו רבה בר בר חנה איתרעא ביה מילתא סבר דלא למיפק לפירקא א"ל ר' חנינא אם היו רבים צריכין לו אינו נמנע סבר לאוקמי אמורא עליה א"ל רב ו)תניא ובלבד שלא יעמיד תורגמן ואלא היכי עביד כי הא דתניא מעשה ומת בנו של ר' יהודה בר אילעאי ונכנס לבית המדרש ונכנס ר' חנניה בן עקביא וישב בצדו ז)ולחש הוא לר' חנניה בן עקביא ור' חנניה בן עקביא לתורגמן ותורגמן השמיע לרבים ת"ר אבל ג' ימים הראשונים אסור להניח תפילין *משלישי ואילך ושלישי בכלל מותר להניח תפילין ואם באו פנים חדשות אינו חולץ דברי ר"א ר' יהושע אומר אבל ב' ימים הראשונים אסור להניח תפילין *משני ושני בכלל מותר להניח תפילין ואם באו פנים חדשות חולץ אמר רב מתנה מאי טעמא דר"א דכתיב °ויתמו ימי בכי אבל משה אמר רב עינא מ"ט דר' יהושע דכתיב °ואחריתה כיום מר ורבי יהושע נמי הא כתיב ויתמו ימי וגו' אמר לך שאני משה דתקיף אבליה ור"א נמי הא כתיב ואחריתה כיום מר עיקר מרירא חד יומא הוא אמר עולא הלכה כר"א בחליצה והלכה כר' יהושע ח)בהנחה איבעיא להו בשני לעולא חולץ או אינו חולץ ת"ש אמר עולא חולץ ומניח אפי' מאה פעמים תניא נמי הכי יהודה בן תימא אומר חולץ ומניח אפי' מאה פעמים רבא אמר כיון שהניח שוב אינו חולץ והא רבא הוא דאמר *הלכה כתנא דידן דאמר שלשה

מצוה

רש"י

אודייני · מכתשת גדולה: מכולם · אמרו אפי' ישן ע"ג קרקע לא יצא עד שיכפה מטתו וישב עליה: כעין ארצה · כלומר שכפה מטתו וישב עליה ולעולם קריעה מעומד: ואסור לקרות · כדאמרינן לעיל (דף טו.) מדאמר רחמנא ליחזקאל האנק דום והא דאמר (סוכה דף כה.) אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין התם שאר מצות בעלמא אבל הני אית בהו שמחה: רבים צריכים ליה · לדרשה: סבר לאוקמי אמורא עליה · תורגמן: ושלישי בכלל · מותר להניח תפילין דעיקר אבילות אינו אלא ב' ימים: ואם באו פנים חדשות · ביום ג' אפ"ה אינו חולץ תפילין אע"ג דאיכא למיחש דלמא אמרי [בשני] ימים הראשונים נמי הניח תפילין: רבי יהושע אומר וכו' · דעיקר אבילות אינו אלא יום אחד: ואם באו פנים חדשות · ביום שני חולץ תפילין: מ"ט דר"א · דסבר עיקר אבילות שני ימים: דכתיב ויתמו ימי · למשמע ב' ימים: עיקר מרירא יום אחד · אבל אבילות ב' ימים: הלכה כר"א בחליצה · שאם באו פנים חדשות בג' אינו חולץ והלכה כרבי יהושע בהנחה דבשני מותר להניח תפילין: בשני לעולא חולץ · בשלישי קאמר הלכה כר"א דאמר אינו חולץ אבל בשני לא ידענא אי חולץ אי לא: חולץ ומניח · בשני אפי' מאה פעמים ביום וכי באו פנים חדשות חולץ וכי ליכא פנים חדשות מניח: רבא אמר כיון שמניח · בשני שוב אינו חולץ לפנים חדשות: והאמר רבא · לעיל (דף כ.) בכפיית המטה הלכה כתנא דידן דאמר ג' ימים עיקר אבילות א"כ נבעי ג' ימים (א) להניח תפילין:

מצוה

תוספות

אלא מעתה ועמד ואמר ה"נ · משמע ועמד ואמר היינו אפי' מיושב והא דאמרינן פרק מצות חליצה (יבמות דף קו.) בתי עמודי לכתחילה שמא צריך עמידה מדרבנן מיהו קשה דועמדו שני האנשים (דברים יט) דבעינן עומד וי"ל דועמד ואמר ודאי משמע אפי' מיושב כמו ועמדו וקדשו (לעיל דף יח:) אבל ועמד לחוד לא משמע הכי*: דאי לא תימא הכי וישכב ארצה וכו' · אע"ג דושכב ארצה כתיב כמי אצל הילד דבת שבע אע"ג דלא גבי מת כתיב אלא על בנו ושמא הואיל והנביא אמר לו מות ימות הרי הוא כמת ואע"פ שהתפלל עליו שיחיה וכענין זה אמר בירושלמי הקב"ה שהיה יודע שעתיד להיות מבול היה מתאבל על עולמו קודם המבול ובתוס' הרב הקשה כי הסוגיא משונה בתחילה אומר מלתא יתירתא עבד דאי לא תימא הכי והדר מקשה דלא יצא ידי חובתו וצ"ל דהכי פי' מלתא יתירתא וה"נ כפה מטתו ושכב ע"ג קרקע וא"כ עבד מלתא יתירתא דליכא למימר ושכב היינו כפיית המטה דהא לא יצא ידי חובתו מכפיית המטה א"ל כעין וליכא שום יתור וניחא ליה לשנויי הכי מלומר שהיה מלתא יתירתא ולהוכיח קריעה מכפיית המטה: אלו דברים שאבל אסור בהן · הכא לא חשיב דברים שמצווה עליהן כגון כפיית המטה ועטיפת הראש דלא חשיב אלא מילי דאסור בהן תפילין ושאילת שלום לא חשיב דאין זה כל ימי האבל כדאמר לקמן תכבוסת לא חשיב דהויא בכלל רחילה אע"ג דלעיל (דף טו.) מייתי תרי קראי לרחילה ולתכבוסת אבל הני דלא נוהגים כל השבוע לא לאפוקי מפי' הר"א שפירש שרבינו שמואל היה מתיר לאבל לעשות מלאכה אחר ג' ימים ומה שאין נוהגין עתה לעשות עטיפת הראש וכפיית המטה שמכינן אהא דאמרינן בירושלמי אכסנאי אינו חייב בכפיית המטה דלא לימרון חרש הוא פי' מכשף וכמו כן אנו בין הנכרים ויש בינינו עבדים ושפחות ועוד יש ליתן טעם בכפיית המטה לפי שמטות שלנו כך יכולין לשכב בנחת מצד זה כמו מצד זה ואין ניכרת הכפייה דיש להן ד' קונדיסים מלמעלה כעין רגלים וכדאמרינן לקמן דרגש אין צריך לכפותו ועוד יש ליתן טעם בעטיפת הראש שלא היה מביא כי אם לידי שחוק °ענין עטיפת ישמעאלים: ואסור לקרות בתורה · בתשובת רבינו יצחק זקני כתב כי רבינו יעקב היה אוסר בימי אבלו באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה מדלא תני ליה במתניתין כמו ט' באב שילהי תענית (דף ל.) ובימי זקנותו חזר והתיר ובירושלמי אמר אבל שונה במקום שאינו רגיל משמע ששונה כמו בט' באב שאומר בפרק בתרא דתענית (שם) אבל קורא במקום שאינו רגיל וה"ק התם כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט' באב ואסור לקרות בתורה כו' אבל קורא במקום שאינו רגיל וקורא באיוב וקינות וכו' משמע לכאורה דאבל וט' באב שוין כדקאמר בירושלמי ומיהו אבל שונה במקום שאינו רגיל משמע דהא דוקא שרי ולא באיוב וקינות ובירמיה ומה שהביא רבי יצחק ראיה לאסור מדקאמר לעיל (ד' טו.) אסור בדברי תורה שנאמר האנק דום ומשמע הכל אין נ"ל ראייה דלא קאמר אלא מדבר המשמחו כדאמר בתענית (ד' ל.) משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב תדע דכולהו לאו דוקא דהא קאמר אסור בתפילין שנאמר פארך חבוש עליך ואינו אסור כל ימי אבלו:

משלישי ואילך · ושלישי חשבינן [מקצתו] ככולו ומדרבנן דהא לא מייתי קרא אלא לשני ימים דכתיב ויתמו ימי בכי אבל משה הר"א והאי ויתמו בתפילין וכן ואחריתה כיום מר טפי מכל שאר מילי דכל שעה שהוא מר נפש מתעולל בעפר ואין זה פאר כדפירש בקונטרס בכתובות (ד' ו:) ריב"א ובט' באב היה אומר ר' יצחק זקני דשרי כמו בשלישי דשרי:

חולץ ומניח אפילו מאה פעמים · פי' חולץ בפנים חדשות ומניח כשילכו וכן כל שעה שילכו מאה פעמים ביום וטעמיה משום בין לר"א בין לרבי יהושע בפנים חדשות אסור לר"א להניח אסור ולרבי יהושע אפי' חולץ:

מכאן

עין משפט נר מצוה

קיט א מיי' פ"ד מהל' יבום וחליצה הל' ו סמג עשין נב טוש"ע אה"ע סי' קסט סעי' סד:

קכ ב מיי' פ"ה שם הלכה יח:

[וע"ע תוס' יבמות קג. ד"ה בין ותוס' שבועות ל. ד"ה מצוה ותוספות זבחים טז. ד"ה מיושב]

קכא ג מיי' שם הל' א סמג עשין דרבנן ג טוש"ע י"ד סימן שפ סעיף א:

קכב ד ה ו ז מיי' שם הלכה טז סמג שם טוש"ע שם וסימן שפד סעיף א:

[גירסת הרי"ף (דף רלה:) גדולה מכולן אמרו אפילו על גבי קרקע לא יצא כו']

קכג ח מיי' שם פ"ד הלכה ט טוש"ע שם סימן שפח סעיף א:

רבינו חננאל

מטתה ונוהגת עמו אבלות· אמימר שכיב ליה בר ברא קרע עליה *) א"ל קרעתי מעומד קם קרע מעומד א"ל רב אשי ומנ"ל דבעינן קריעה מעומד א"ל דכתיב ויקם איוב ויקרע אי הכי בענין חליצה דכתיב ועמד ואמר לא חפצתי הכי נמי דמעומד · והתניא בין עומד בין יושב בין מוטה חליצתה כשרה אלא מהכא ויקם המלך ויקרע את בגדיו ודלמא קריעה מעומד מלתא יתירתא הוא דעבד כמה דעבד בשכיבתו ארצה דלא הוה צריך דתניא ישן על גבי מטה על גבי כסא ע"ג אודייני גדולה מכולן אפילו על גבי קרקע לא יצא וא"ר יוחנן שלא (יצא) קיים כפיית המטה א"ל מאי וישכב ארצה לאו ארצה ממש הוא אלא כעין ארצה כדמפרש בירוש' ר' יוחנן אמר וישבו אתו לארץ אינו כתוב על הארץ אלא לארץ בדבר הסמוך לארץ מיכן שהיו ישינין על מטות כפויות וכיון שישן על מטה כפויה ניעור בלילה ונזכר שהוא אבל: אלו דברים שאבל אסור בהן במלאכה ברחיצה וסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובמדרש ובתלמוד בהלכות ובאגדות ואם היו רבים צריכין לו אינו נמנע · ומעשה ומת בנו של ר' יוסי בצפורי ובתו של ר' בבית שערים ויצאו ודרשו כל היום ואסיקנא ובלבד שלא יעמיד המתורגמן אלא יושב לו אחר בצידו של אבל ולוחש לו והוא משמיע לתורגמן והתורגמן משמיע לרבים · גרסינן בפרק יש בכור לנחלה מת הבן ביום שלשים ביום שלפניו פי' כיום ל"א וחייב לתת ה' סלעים לכהן . ר' עקיבא אומר אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן · אמר רב אשי הכל מודים לענין אבלות דיום שלשים כיום שלפניו דמי והשוב כיום שלפניו ובשלשים ואחד שמע והנה **) היא שמועה 'רחוקה ואינו נוהג אלא יום אחד בלבד כשמואל דאמר הלכה כדברי המיקל באבל: ת"ר אבל שלשה ימים הראשונים אסור להניח תפילין משלישי ושלישי בכלל מניח ואם באו פנים חדשות אינו חולץ דבהי רבי אליעזר ורבי יהושע אומר משני ושני בכלל מניח ואם באו פנים חדשות חולץ · אמר עולא הלכתא כרבי אליעזר בחליצה שאם באו פנים חדשות משלישי ואילך אינו חולץ ***) והלכתא כרבא דאמר כיון שהניח אינו חולץ כר' יהושע בהנחה שמיום שני מניח מ"ט דר' אלעזר דכתיב ויתמו

*) אולי צ"ל אמר לא קרעתי מעומד קם וכו' · **) לדברי רבינו בכאן הובא ברי"ף כאן בשם איכא מ"ד ועי' היטב מש"כ על דברי רבינו בזה . ***) נראה דצ"ל משלישי ואילך אינו חולץ וכר"י בהנחה שמיום שני מניח והלכתא כרבא דאמר כיון שהניח שוב אינו חולץ .

מסורת הש"ס

יבמות קג.

לקמן כז. ע"ש

[עי' תוס' ב"ב קמד. ד"ה אודייני]

[צ"ל אלו]

[מס' שמחות פ"ו]

[עי' בהר"ן דסוכה (דף רמב.) ד"ה אבל חייב וכו' ותבין למה נקט בכך לישנא]

לעיל כ.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והאמר רבא כו' נבעי ג' ימים שלא להניח תפילין:

גליון הש"ס

גמ' ודלמא מילתא יתירתא· עיין לקמן דף כו ע"א תד"ה מסכם: תוס' ד"ה אלו דברים וכו' ענין עטיפת ישמעאלים· עי' לקמן דף כד ע"א תוס' ד"ה ושמואל לטעמיה:

איוב א | שם | שמואל ב יג | שם | דברים כה | דברים לד | עמוס ח

מצוה שאני ת"ר אבל ג' ימים הראשונים אסור במלאכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה מכאן ואילך עושה בצינעא בתוך ביתו והאשה טווה בפלך בתוך ביתה ת"ר אבל ג' ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל מכאן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמין אלא במקום המתנחמין תנו רבנן אבל ג' ימים הראשונים אסור בשאילת שלום משלשה ועד שבעה משיב ואינו שואל מכאן ואילך שואל ומשיב כדרכו שלשה ימים הראשונים אסור בשאילת שלום והתניא *מעשה ומתו בניו של ר"ע נכנסו כל ישראל והספידום הספד גדול בשעת פטירתן עמד ר"ע על ספסל גדול ואמר אחינו בית ישראל שמעו אפי' שני בנים חתנים מנוחם הוא בשביל כבוד שעשיתם ואם בשביל עקיבא באתם הרי כמה עקיבא בשוק אלא כך אמרתם °תורת אלהיו בלבו וכ"ש ששכרכם כפול לכו לבתיכם לשלום כבוד רבים שאני מג' ועד ז' משיב ואינו שואל מכאן ואילך שואל ומשיב כדרכו ורמינהו *המוצא את חבירו אבל בתוך ל' יום מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו לאחר ל' יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין מתה אשתו ונשא אשה אחרת אינו רשאי ליכנס לביתו לדבר עמו תנחומין מצאו בשוק אומר לו בשפה רפה ובכובד ראש אמר רב אידי בר אבין הוא שואל בשלום אחרים שאחרים שרויין בשלום אחרים אין שואלין בשלומו שהוא אינו שרוי בשלום והא מדקתני משיב מכלל דשיילינן ליה דלא ידעי אי הכי התם נמי התם מודע להו ולא מהדר להו הכא לא צריך לאודועינהו ורמינהו *המוצא את חברו אבל בתוך י"ב חדש מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו לאחר י"ב חדש שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין אבל מדבר עמו מן הצד א"ר מאיר המוצא את חברו אבל לאחר י"ב חדש ומדבר עמו תנחומין למה הוא דומה לאדם שנשברה רגלו וחיתה מצאו רופא ואמר לו כלך אצלי שאני שוברה וארפאנה כדי שתדע שסממנין שלי יפין לא קשיא הא באביו ואמו הא בשאר קרובים התם נמי ידבר עמו תנחומין מן הצד אין ה"נ ומאי אינו מדבר עמו תנחומין כדרכו אבל מדבר עמו מן הצד *ת"ר אבל ג' ימים הראשונים בא ממקום קרוב מונה עמהן בא ממקום רחוק מונה לעצמו מכאן ואילך אפי' בא ממקום קרוב מונה לעצמו ר"ש אומר אפי' בא ביום השביעי ממקום קרוב מונה עמהן אמר מר ג' ימים הראשונים בא ממקום קרוב מונה עמהן א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן והוא שיש גדול הבית בבית איבעיא להו הלך

תורה אור: תהלים לז · [שמחות פ"ה] · חולין ..

רש"י

מצוה שאני · כלומר הואיל ומצוה להניח תפילין מצי להניח לאלתר בשני : אשה · אבילה טווה בפלך : אלא במקום המתנחמין · סמוך לאבלים : אפי' ב' בנים חתנים · קברתי מטחם אני מרוב כבוד שעשיתם לי : ואם בשביל עקיבא באתם הרי כמה עקיבא בשוק · שלא הלכתם לנחמן : כ"ש ששכרכם כפול · שלכבוד התורה באתם : לכו לבתיכם לשלום · הרי שאל בשלומן : ורמינהו · דבתוך ל' יום אינו שואל : ונשא אשה · בתוך שלשים יום כגון שאין לו בנים כדלקמן : אינו רשאי ליכנס לביתו · לנחמו משום חלישת דעת דאשה אחרונה קתני מיהת בתוך ל' יום אינו שואל בשלומו כ"ש שהאבל עצמו אינו שואל בשלומו של זה ולעיל קתני משבעה ואילך משיב ושואל כדרכו : אמר רב אידי הוא שואל בשלום אחרים · כלומר תריץ הא דתני מכאן ואילך שואל כדרכו בתוך שלשים יום דהוא שואל בשלום אחרים שהן שרויין בשלום והא דקתני בתוך ל' יום אינו שואל בשלומו אין אחרים שואלין בשלומו : מכלל דשיילי · בתוך ל' יום וקשיא למאן דתני בתוך ל' יום אינו שואל : דלא ידעי · כלומר הא דתני דמשיב להני דשאלי ליה ולא ידעי דאבל הוא אבל מאן דידע דאבל הוא לא שאיל ליה בתוך ל' יום : אי הכי · דאוקמת לה בלא ידעי אפי' ג' ימים נמי משיב (למאן דשאיל ליה(א) ואמר דאבל הוא) למאן דלא ידע ושאיל ליה בתוך ג' ימים : התם מודע להו · הא דקתני כל ג' ימים אסור בשאילת שלום אבל מודע להו דאבל הוא ולא מהדר להו : הכא · לאחר ג' לא צריך לאודועינהו למאן דלא ידעי דאבל הוא אלא משיב : ורמינהו בתוך י"ב חדש אינו שואל בשלומו · וקשה להך דתני לאחר שלשים יום שואל בשלומו : מן הצד · שאומר לו תתנחם ואינו מזכיר שם המת : הא באבל על אביו ועל אמו · אינו שואל בשלומו עד י"ב חדש : הא בשאר קרובים · שואל בשלומו לאחר ל' יום : התם נמי · שלשים דמוקמת ליה בשאר קרובים : ידבר עמו תנחומין מן הצד · לאחר ל' כי היכי דבאביו ואמו מדבר עמו תנחומין מן הצד לאחר י"ב חדש ואמאי קתני לאחר ל' אינו מדבר עמו תנחומים כלל : ה"נ · ומאי לאחר ל' אינו מדבר עמו תנחומים כדרכו : מונה עמהן · עם האבלים שבאותו מקום הואיל דבמקום קרוב הוה ויכול לבא בתחלת האבילות חשבינן ליה כמו דאתא דאינו מונה אלא ה' ימים עם שאר אבלים : מונה לעצמו · שבעה שלימין : שיש גדול הבית בבית · שבא ומצא גדול הבית בבית מונה עמהן עם אבילי הבית וזה שבא הוא הצעיר ממנו אבל אם היה גדול בדרך ובא בתוך שלשה ימים אפי' ממקום קרוב מונה לעצמו דלא חשיב אבילות דצעיר לאצטרופי גדול בהדיה : הלך

תוספות

מכאן ואילך עושה בצינעא בתוך ביתו · פי' בתוספת הרב במתפרנס מן הצדקה קאי והכי משמע לעיל דקאמר לעיל (ד' יט:) הקובר מתו ב' ימים קודם הרגל מונה ה' ימים אחר הרגל ומלאכתו נעשית ע"י אחרים משמע דהאבל אסור כל ז' והתם נמי לא צריכין לעצמו שיהא עושה מלאכה וה"נ תניא במסכת שמחות (פ"ה) אבל כל ז' ימים אסור בעשיית מלאכה הוא ובניו ובנותיו ועבדיו ושפחותיו ובהמתו כשם שהוא אסור לעשות לו כך אחרים אסורים לעשות לו פי' חוץ מזיתיו הפוכים ומלאכת האבד מיום ג' ואילך עושה מלאכה דוקא במי שמתפרנס מן הצדקה ובצינעא אבל אמרו חכמים תבא מארה לשכיניו כו' בר קפרא אומר אף בשלישי לא יעשה כך הביא בתוס' הרב ולכאורה נראה דכיון דילפינן (לעיל דף כ.) מוהפכתי חגיכם לאבל מה חג ז' לענין מלאכה איירי וגם הר"א מסופק דלמא אעני דוקא קאי אבל בשם רבינו שמואל אמר בכל אבלים קאי מדלא קתני מכאן ואילך עושה עני בצינעא ולא כדפרישית :

מכאן ואילך הולך · פי' בתוספת הרב ועל זה סומכים שבאים בבהכ"נ בט' באב ואיני יודע אם הוא מנהג טוב ומדבריו מלינו למדין שחושב ט' באב כמו לאחר שלשה ונפקא מינה לענין תפילין כדפי' לעיל:

מדבר עמו תנחומין ואינו שואל · וקשיא למ"ד מכאן ואילך שואל ומשיב:

מתה אשתו ונשא אשה אחרת · משמע בתוך ל' יום דאי לאחר ל' יום היכי קאמר אינו רשאי ליכנס לביתו לדבר עמו תנחומין הא בשאר מתים נמי אמרו אינו מדבר עמו תנחומין וצריך לאוקמי באין לו בנים לפי' ר"ת שמתיר לישא אשה אחר שבעה א"כ בהניחה לו בנים קטנים שמותר לישא מיד ולבעול אחר ל' יום לפירוש רבינו יצחק והאריך בתוספות פרק קמא דכתובות (דף ד. ושם בד"ה אבל איפכא) ובליקוטין כתוב בתשובה :

מקום קרוב · פירשו בהלכות גדולות דהיינו י' פרסאות:

אפילו בא ביום שביעי ממקום קרוב · וא"ת והא מקצת היום ככולו וי"ל א] כגון שלא עמדו עדיין מנחמין מאצלן ויש נמי בפ"ק דכתובות (דף ח:) ברכת אבלים בעשרה כל ז' ומסתמא היינו ביום א"כ י"ל מקצת היום ככולו לא הוי בלילה לענין שום דבר כדאמרינן במגילה בפ"ב (דף כ.) דשימור לילה לאו שימור הוא לענין שבעה נקיים : הלך

עין משפט נר מצוה

קכד א מיי' פ"ה מהל' אבל הלכה ח סמג עשין דרבנן ב טוש"ע י"ד סימן שפ סעיף ב :

קכה ב מיי' שם פ"ז הלכה ה טוש"ע שם סימן שצג סעיף א :

קכו ג מיי' שם פ"ה הלכה כ טוש"ע שם סימן שפה סעיף א :

קכז ד טוש"ע שם בהג"ה :

קכח ה ו טוש"ע שם סעיף ב :

קכט ז ח ט י מיי' שם הלכה כ וטוש"ע שם סעיף א :

קל כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב :

קלא ל טוש"ע שם :

קלב מ נ מיי' שם פ"ז הלכה ד סמג עשין דרבנן ב טוש"ע שם סימן שעה סעיף ח :

רבינו חננאל

ויתמו ימי בכי אבל משה מיעוט ימי אבל שנים ור' יהושע אמר ואחריתה כיום מר יומא קמא בלבד : ת"ר אבל שלשה ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה מיכן ואילך עושה בצנעא בתוך ביתו ואשה טווה בפלך בתוך ביתה: ירושלמי תבא מאירה לשכיניו שהצריכוהו לאבל לעשות ולאכול : ת"ר ג' ימים הראשונים אסור לילך לבית האבל מיכן ואילך הולך כדרכו ואינו יושב במקום המנחמין אלא במקום המתנחמין . ג' ימים הראשונים אסור בשאילת שלום · והא כשמתו בני ר"ע באו כל ישראל והספידום הספד גדול ובשעת פטירתן עמד ר' עקיבא על ספסל גדול ואמר אחינו בית ישראל שמעו אפילו בנים חתנים קבר מנוחם הוא בשביל כבוד שעשיתם וכמה עקיבא בשוק אלא כך אמרתם תורת אלהיו בקרבו לא תמעד אשוריו וכ"ש ששכרכם כפול לכו לבתיכם לשלום · ופרקינן כבוד רבים שאני · ומקשינן מיכן ואילך שואל ומשיב כדרכו והתניא המוצא חבירו אבל בתוך שלשים יום מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו לאחר שלשים יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין מתה אשתו ונשא אשה אחרת כו' הנה אין שואלין אפילו לאחר ז' בשלומו ופריק רב אידי בר אבין אחרים אין שואלין בשלומו שהוא אינו שרוי בשלום אבל

מסורת הש"ס

עיין שמחות פ"ח

[שמחות פי"ד]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אי הכי כו' נמי משיב למאן דשאיל ליה הס"ד ואח"כ מה"ד התם מודע להו · הא דקתני כל שלשה אסור בשאלת שלום ולמאן דלא ידע ושאיל ליה בתוך שלשה ימים מודע להו דאבל הוא ולא מהדר להו כצ"ל :

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה אפי' וכו' וי"ל כגון וכו' · נמחק תיבת כגון וכ"ב כיון כצ"ל לענ"ד ור"ל כיון דלקמן דף כב ע"א מוקמינן לדר"ש והוא שבא ומצא מנחמין אצלו א"כ לא הוי מקצת היום ככולו כל זמן שהמנחמין אצלו ודוק :

רש"י

הלך גדול הבית לבית הקברות · אחר מטתו לקוברו ושהה שם ג' ימים: מהו · מי חשבינן ליה כמאן דהוי בביתיה הואיל ולצורך המת הלך אתו: מונה עמהן · דאבילות שלהם התחילה משחזרו פניהם מן המת ואבילות של גדול (ב)עד שיסתום הגולל: לבני הצלפוני · מקום: דלא אזליתו בתר ערסא · דמאן דאזיל בתר ערסא לא חיילא עליה אבילות עד שנסתם הגולל כשמוליכין המטה מבבל לא"י לקבור ואין כל הקרובים כולם יכולין לעלות עד א"י ומלוין המת פרסה או מיל וחוזרים: מכי אהדריתו אפייכו מבבא דאבולא · משער החיצון של העיר ומגרשיה דאתיתו לביתא: אתחילו מנו · ימי אבילות אע"ג דלא נקבר המת עד ימים רבים ואע"ג דאבילות אינו חל עד שיסתום הגולל לדידכו דלא מחזי חזרתכם כנסתם הגולל: ה"ג והוא שלא עמדו מנחמין מאצלו · שבא בשביעי שחרית עד שלא עמדו מנחמין אצל זה שבבית: נגערו לעמוד · מנענעים ורוצים לעמוד: אמר מאן דהוא · אדם אחד מאן דהוה: מפומיה דמריה · מר' אבא בריה דרבי חייא או רבי זירא: אין הלכה אמרי · כלומר אין הלכה כרבי שמעון: מדחה מטתו · ממהר להוציאו: ממעט בעסקו · כגון סחורה:

רנה

תוספות

הלך גדול הבית לבית הקברות מהו · פי' מי מונה לעצמו או לא דשמא כיון שהוא טרוד בעניני מת וכששמעו הם שמע גם הוא ימנה עמהן או שמא מונה לעצמו ולא ידענא מאי הוי דינא בגדול הבית שבא ממקום קרוב אי מונה עמהן הואיל והוא עיקר ויש ליתן טעם לומר שהוא מונה לבדו הואיל ואינו יודע האבילות או טעם להיפך דהואיל משום המת הלך ימנה עמהם:

דאתא בגו תלתא יומין · כשאתא גדול הבית בתוך ג' ימים מונה הוא עמהן וכדאמרינן לעיל ג' ימים הראשונים מונה עמהם וקשיא לי דהא קיי"ל כר"ש דאפי' ביום ז' מונה עמהן כדאמרינן לקמן וא"כ מה לי תוך ג' מה לי לאחר ג' ונראה מתוך ה"ג דאפי' לר"ש (בר יוסי) הוי חילוק דתוך ג' ואחר ג' מקום רחוק שפי' הא דאתא בגו תלתא יומי מונה עמהן אפי' בא ממקום רחוק אתא לבתר תלתא יומי ממקום קרוב אפי' תוך ז' מונה עמהן ובסמוך פירש אפי' לר"ש אתיא הך מילתא ועוד יש לפרש דה"פ הלך גדול הבית לבית הקברות מהו דמיבעיא ליה אם אותו שבא מונה עם הנשארים וכך פי' ר' יצחק ז"ל והוא כשיש גדול הבית בבית אז מונה עמהן הבא אצלם ממקום קרוב ומצאם אבלים שאע"פ שאבלותם של מקודם לשלו ומצאם יום או יומים ישיים עמהן *לרבנן כשבא גדול הבית תוך ג' ימים שפירש גדול הבית ג' ימים ולר"ש אפי' ביום השביעי ודוקא כשיש גדול הבית בבית כי אז בטל אבלם והכי פי' איבעיא להו הלך גדול הבית לבית הקברות פי' הלך ללות מת עד עיר אחרת וקברו שם מהו שיהא מונה עמהן אותו שבא אגל אבלים שבעיר שמת בה מונה עמהן אע"פ שאין גדול הבית עמהן שם [או לא] דהא דבעינן גדול הבית בבית למעוטי האי כמי קאתי אע"ג דידע בהאי אבילות ושייך בה או דלמא לא אתא למעוטי אלא היכא דאיתא גדול הבית בדוכתא אחריתי דלא ידע בהאי אבילות כלל אבל הלך לבית הקברות כיון דידע בהאי אבילות חשיב אבילות דידהו עיקר ובטל האורח גבייהו א"ל מונה עמהן והתניא מונה לעצמו לא קשיא הא דאתא גדול הבית בגו תלתא יומי מבית הקברות דאז הוא מונה עמהן וגם האורח מונה עמהן אם בא בתוך שלשה לרבנן או בתוך שבעה לרבי שמעון הא דלא אתא גדול הבית בגו תלתא יומי דלא חשיב אבילות דידהו עיקר דלימני הא דאתא מעלמא בהדייהו מאחר שאין גדול הבית מונה עמהן ולא מיבעיא לרבנן שאין גדול הבית מונה עמהן כי לא אתא בגו תלתא אלא אפי' לר"ש דאמר אפי' ביום ז' מונה עמהן ה"מ אחר דלא הוה ידע ביה בתחלה ובטל לגבייהו כיון דגדול הבית נמי מני בהדייהו והם תחלת האבילות ועיקרו יותר ממנו שלא ידע בתחלת האבילות אבל החוזר מבית הקברות שהיה בתחלת האבילות אינו מונה עמהן היכא דלא אתא בגו תלתא יומי בין אם יש גדול הבית בין אם אין גדול הבית כי הא דא"ל רב לבני הצלפוני דאתי בגו תלתא החוזר מבית הקברות בגו תלתא לימנו בהדייכו דלא אתו בגו תלתא יומי מימני לנפשיה עכ"ל ז"ל הירושלמי הרי שבא ומצא אבל בתוך ביתו בשני ובשלישי משלים עמהן ברביעי מונה לעצמו ר"ש אומר אפי' בז' משלים עמהם ריב"ל אומר הלכה כר"ש כשיש גדול המשפחה בבית אבל כשאין גדול המשפחה מונה לעצמו ולפי הירושלמי היה נ"ל דאינו פוסק כר"ש אלא כשיש גדול המשפחה בבית אבל אם אין גדול המשפחה הלכה כרבנן דבתוך ג' ימים מונה עמהם לאחר ג' מונה לעצמו ולפ"ז אתי שפיר אפי' אליבא דהלכתא דאתי בגו תלתא לימנו *בהדייכו בגדול הבית בבית דכמו שאין גדול הבית הלכתא כרבנן כמו כן בגדול הבית עצמו והוי דינא כרבנן:

מהדריתו אפייכו אתחילו מנו · אבל אותם ההולכים עם המת מסיסתם הגולל בין גדול הבית בבית בין הולך לבית הקברות וכן המנהג ובירושלמי אינו כן דהכי תנן מת שהוליכו אותו ממקום למקום כגון אלו דקברין במקום אחר אית תנייה תני אלו שכאן מונין משילת המת ואלו שם מונין משנסתם הגולל ואית תני הני והני משנסתם הגולל ורב סימון בשם ריב"ל הכל הולך אחר גדול המשפחה ר' יעקב בשם ר' יוסי לחומרין מהו לחומרין שאם היה גדול המשפחה כאן *אלו שכאן מונין משילת המת ואלו ששם מונין משנסתם הגולל וגדול המשפחה שם אלו ואלו מונין משיסתם הגולל וקשיא מהו לחומרא הא זימנין אזלינן לקולא בתר גדול הבית כגון שגדול המשפחה כאן שכולם מונין משילת המת מן הבית דהוה קולא לכן נראה לפרש שאם גדול המשפחה כאן מונין מיד ומתחילין להתאבל עמו לכבודו מיד כששמעו אפי' שלא בפניו אבל עיקר אבילות יתחילו למנות משיסתום הגולל וכן איתא בהדיא ר"ג זוגה דמכת *אחתיה סליק אחיה עמה אמר ליה רבי מנא כיון שיש גדול הבית מסלקת גבי אחוך שלוף סנדלא ובתוספות הרב פירש שהש"ס אינו מחלק כך:

גמרא

הלך גדול הבית לבית הקברות מהו תא שמע דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אפילו הלך גדול הבית לבית הקברות *מונה עמהן מונה עמהן והתניא מונה לעצמו לא קשיא הא [ב]דאתא בגו תלתא והא דלא אתא בגו תלתא כי הא דאמר להו רב לבני הצלפוני דאתו בגו תלתא לימנו בהדייכו דלא אתו בגו תלתא לימנו לנפשיהו אמר להו רבא לבני מחוזא אתון דלא אזליתו בתר ערסא [ג]מכי מהדריתו אפייכו מבבא דאבולא אתחילו מנו: ר"ש אומר אפילו בא ביום השביעי ממקום קרוב מונה עמהן: א"ר חייא בר גמדא א"ר יוסי בן שאול אמר רבי [ד]והוא שבא ומצא מנחמין אצלו [ה]בעי רב ענן נגערו לעמוד ולא עמדו מהו תיקו *גמירי חבריה דר' אבא בר חייא מר' אבא ומנו ר' זירא ואמרי לה חבריה דר' זירא מרבי זירא ומנו ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא א"ר יוחנן *הלכה כרבי שמעון בן גמליאל בטריפות והלכה כרבי שמעון באבל כרבי שמעון באבל הא דאמרן כרשב"ג בטריפות דתנן בני מעים שניקבו וליחה סותמתן כשרה דברי רשב"ג מאי ליחה אמר רב כהנא שירקא דמעיא דנפיק אגב דוחקא *אמר מאן דהוא *איזבי ואסיק ואגמרא לשמעתא מפומיה דמריה כי סליק אשכחיה לר' אבא בריה דרבי חייא בר אבא א"ל אמר מר הלכה כרשב"ג בטריפות א"ל אנא אין הלכה אמרי כר"ש באבל מאי א"ל פלוגתא נינהו דאיתמר רב חסדא אמר הלכה וכן א"ר יוחנן הלכה ר"נ אמר אין הלכה [ו]ואין הלכה כרשב"ג בטריפות והלכה כר"ש באבל *דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל *)על כל המתים כולן [ז]מדחה מטתו הרי זה משובח על אביו ועל אמו הרי זה מגונה היה ערב שבת או ערב יום טוב (א) הרי זה משובח שאינו עושה אלא לכבוד אביו ואמו [ח]על כל המתים כולן [ט]רצה ממעט בעסקו רצה אינו ממעט

*)שמחות פ"ט

עין משפט נר מצוה

קלג א ב טוש"ע י"ד סימן שעה סעיף ח בהג"ה:

קלד ג מיי' פ"א מהל' אבל הל' ה טוש"ע שם סעיף ב:

קלה ד ה מיי' שם פ"ז הלכה ד טוש"ע שם סעיף ח:

קלו ו מיי' פ"ו מהל' שחיטה הלכה יד סמג עשין סג טוש"ע י"ד סימן מו סעיף א:

קלז ז מיי' פ"ד מהל' אבל הלכה ז סמג עשין דרבנן ג טוש"ע שם סימן שנז סעיף ב:

קלח ח מיי' שם פ"ו הלכה ט טוש"ע שם סימן שפ סעיף כד:

בחילופי גרסאות מוחק מן תיבת לרבנן עד ביום השביעי וגורס לעיל מינה עם הנשארים לרבנן כשבא גדול הבית תוך ג' ימים ולר"ש אפילו ביום ז' וכן פי' ר"י וכו'

מסורת הש"ס

חולין נ. ע"ש

[שם]

[ביצה כז.]

חולין נ. [נדה מח.]

[לעיל יח. וש"נ] עירובין מו. לקמן כו:

בהדייכו כמו בגדול הבית בבית דכשאין עצמו הוי דינא כרבנן כצ"ל

[עי' מסכת שמחות פי"ג בלה"ש בשמין לגן]

[פי' מתם אותו]

רבינו חננאל

הוא שואל בשלום אחיו שהן שרויין בשלום: ת"ר אבל ג' ימים הראשונים בא ממקום קרוב מונה עמהן: ואמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן והוא שיש גדול הבית ואפילו הלך גדול הבית לבית הקברות ובא בתוך ג' מונה עמהן · בא לאחר ג' ומצא שהלך גדול הבית לפני הקברות מונה לעצמו כדאמר להו רב לבני הצלבוני דאתו בגו תלתא לימנן בהדייכו דאתו לבתר תלתא לימני לנפשיה · בא ממקום רחוק בתוך ג' מונה לעצמו מיכן ואילך אפילו בא ממקום קרוב מונה לעצמו ר' שמעון אומר אפילו בא ביום ז' ממקום קרוב מונה עמהם ואוקמה ר' יוסי בן שאול והוא שבא ומצא מנחמין אצל אבלים כלומר עדיין לא נסתלקו מן האבלות כדאמרינן מקצת היום ככולו · ואיבעיא להו אבלים לעמוד ובא ממקום קרוב ומצאן שעדיין לא עמדו מהו ועמדה בתיקו · אמר משמיה דר' יוחנן הלכה כר' שמעון באבל הא דאמרן דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל · הא דאמרינן בגררה תרא הלכתא כרשב"ג בטריפות כבר פירשנוה בשחיטת חולין ופשוטה היא · אמר להו רבא לבני מחוזא אתון דלא אזליתו בתר ערסא מכי הדריתו אפייכו מבבא דאבולא אתחילו למימני : ירושלמי א ומצא בתוך ביתו בשני ובשלישי מונה עמהן ברביעי מונה לעצמו ר"ש אומר אפילו *) בששי משלים עמהן אריב"ל הלכה כר' שמעון בשאין גדול משפחה אבל אם הוא גדול משפחה מונה לעצמו · ג שהורה לר' יעקב ארמניא מכיון שאתה גדול מנה לעצמך: על כל המתים המדחה מטתו משובח על אביו ועל אמו מגונה · אלא אם היה ע"ש או עיו"ט או שהיו גשמים מזלפין על מטתו ועושה אביו הרי גם זה משובח על כל המתים אם רצה שלא למעט בעסקו אלא אם רצה לישא וליתן בסחורתו כל היום הרשות בידו · אבל על אביו ועל אמו חייב למעט פי' בשאר מתים אינו ממעט

*) בירושלמי הגי' אפילו ברביעי משלים עמהן והדבר פשוט דל"ל בשביעי וכ"ה בתוס' כאן ד"ה דאתא בשם הירושלמי וכן צ"ל בדברי רבינו.

הגהות הב"ח (א) גמ' היה ע"ש או עיו"ט או שהיו גשמים מזלפין על מטתו ה"ז משובח: (ב) רש"י ד"ה מונה כו' ואבילות של גדול לא התחיל עד שיסתום הגולל:

גליון הש"ס גמ' רצה ממעט בעסקו · עיין לקמן דף כו ע"א תוספות ד"ה אם יכול:

מעשה בגדול הדור · אין זה מעשה לסתור דהא דנמנע ולא חלץ זהו מפני גדול *הדור שעמו ובמס' שמחות (פ"ט) קתני עלה ואין ראוי לחלק כבוד לו והאחרים הראויין לחלוץ אף על אביו ועל אמו ואם אינן ראויין אינו חולץ כדי שלא יחלצו אחרים ומעשה בר' יעקב כו':

עד שיגערו בו חביריו · נראה דרגל אינו מבטל דבר זה מדאמרינן בירושלמי רבי שמואל בר אבדימי דמכה תלתין יומין קמי מועדא שאיל לרבי מנא א"ל כל דבר שהוא תלוי בז' ול' הרגל מפסיק ברם הכא עד שישלח פרע ויגערו בו חביריו ויאמרו לו לא מעמנו ובשמחה כמי אשכחנא הכא י"ב חדש ואין רגל מבטל ויש ספרים שכתוב בהן או יגערו בו חביריו בירושלמי ונראה שהוא טעות סופרים כי אם כמו שכתבתי עד שישלח פרע ויגערו בו:

ולשמחת מריעות · פירש בקונטרס סעודות שעושים ריעים ואהובים זה לזה וכ"כ דדוקא לשמחת מריעות מותר לאחר ל' יום אבל שמחת חתן אסור אפילו לאחר ל' יום · והא תניא לשמחה ל' ולמריעות ל' וה"נ פריך ברים פ"ק דבבא מציעא (דף ג.) והא זה וזה קתני וכן בפ"ק דסנהדרין (דף ה.) גבי זימון בג' וברכת המזון בג' וטובא איכא ויש מקומות שאינו שואל כגון בפ"ק דנדרים (דף ד:) *גבי אסור אסור ובפרק גיד הנשה (חולין דף לח. ושם) גבי אסורות אסורות ובפרק בית כור (ב"ב דף קד.) גבי בית כור אני מוכר לך כבית כור וי"מ ולשמחת מריעות מותר ליכנס לאלתר ואכן בסעודת חתן איירינן הא דאמרינן בירושלמי ובמסכת שמחות (פ"ט) אם היה סעודה של מצוה מותר לא ידענא מהו קורא סעודת מצוה להתיר באבל אם דוקא סעודת קידוש ר"ת פירש הר"א בשם רבינו שמשון דלסעודת ברית מילה מותר ליכנס דלא חשיבא שמחה כדאמרינן בפ"ק דכתובות (דף ח.) דלא מברכינן בה שהשמחה במעונו משום דטרידי וליכא שמחה ולהר"א לא היה פשוט דגרע משמחת מריעות וגם פירש דאסור לאכול אפי' עם המשמשין ואין לחלק בין סעודת המשמשין לסעודה עצמה ופסק דכניסה בלא אכילה שרי דאין שמחה בלא אכילה ושתיה ובתוספות הרב פוסק כלישנא דאמימר דמיקל טפי:

אחד האיש ואחד האשה · ובתוס' הרב פוסק כר"ש בן אלעזר דהלכה כדברי המיקל ולא ידענא מאי קאמר דלקמן (דף כו:) אמרינן אבילות לחוד וקריעה לחוד:

רצה חולץ · כתיפו: ונמנע · האבל ולא חלץ משום כבוד גדול הדור שעמו שבקש לחלוץ גם הוא: אלא למ"ד גדול הדור שעמו ר' יעקב · ורבי הוה אבל: עד שיגערו בו חבריו · שכבר גידל פרע יותר מדאי: אמר רבה · הא דתניא נכנס לבית המשתה לאחר ל' יום: לשמחת מריעות · סעודה שעושין ריעים ואהובים זה עם זה ולא הוי שמחה כל כך אבל סעודה דשמחה כגון דנישואין לא: הא באריסותא הא בפורענותא · אריסא היינו שמתחיל אחד מהן לעשות סעודה ומלוה לכולם כדי שיעשו גם הם נמי כך לאותה סעודה אינו נכנס עד לאחר שלשים יום אבל בפורענותא שמשלם להם סעודות שנעשו לו יכנס לאלתר שאי אפשר לו שלא לשלם: ואפיקרסותו · שעל ראשו אינה מעכבת כלומר אינו צריך לקורעה: אחד איש ואחד אשה · חייבין לקרוע: האשה · שמת אביה או אמה קורעת חלוק התחתון משום צניעות: ומחזרת · הקרע לאחוריה: וחוזרת וקורעת העליון · והתחתון מכסה לבה: רצה מבדיל קמי שפה · שאינו בשפה שלפני הצואר אלא קמי שפה שלפני השפה שלפני הצואר שאינה קרועה וקורע תחתיה כדי שיהיה נראה הקרע: רצה אינו מבדיל · אלא קורע של בית הצואר אע"ג דאינו נראה הקרע דהכל בית הצואר הוא: על אביו ועל אמו מבדיל · קמי שפה כדי שיהא נראה הקרע: קרע של תיפלה · כלומר לא יצא ידי קריעה לפי דנראה דבית צואר הוא הכל: ויקרעם לשנים · אין קורעין אלא שנראה כשנים מבדיל קמי שפה ונראה בית הצואר קרע אחר: שולל · באשטיר"י: מאחה · קנט"ר תופר כדרכו: קורע בכלי · סכין כדי שלא יפסיד הבגד: קורע מבפנים · תחת המקטורן שלו שאינו קורע מחוץ לעיני הכל: וכן לנשיא · קורע מבחוץ: לא הושוו · רבו ואב ב"ד ונשיא וכל הנך דתני במתניתא לאביו ולאמו: אלא לאיחוי · שאין מתאחים לעולם אבל לא הושוו לאביו ולאמו לקרוע מבחוץ להאי לא הושוו דעל אביו קורע מבחוץ ועל כולן אינו קורע מבחוץ: כפי אסיתא · הפוך המכתשת ועמוד עליה וקרע כדי שיראו כל העם כשתקרע: חכם · ממונה על העיר שמבקשים ממנו הוראה: חולץ · כתף מימין: בית מדרשו בטלין · אותן שרגילין ללמוד תורה מפיו: וקורין

ממעט על אביו ועל אמו ממעט [א]על כל המתים כולן רצה חולץ רצה אינו חולץ על אביו ועל אמו חולץ ומעשה בגדול הדור אחד שמת אביו וביקש לחלוץ וביקש גדול הדור אחר שעמו לחלוץ ונמנע ולא חלץ אמר אביי גדול הדור רבי גדול הדור שעמו ר' יעקב בר אחא ואיכא דאמרי גדול הדור ר' יעקב בר אחא גדול הדור שעמו רבי בשלמא למ"ד גדול הדור שעמו רבי היינו דנמנע ולא חלץ אלא למ"ד רבי יעקב בר אחא אמאי נמנע ולא חלץ רשב"ג נשיא הוה [ב]וכולי עלמא מיחייבי למיחלץ קשיא *[ג]על כל המתים כולן מסתפר לאחר ל' יום על אביו ועל אמו עד שיגערו בו חבריו [ד]על כל המתים כולן נכנס לבית השמחה לאחר ל' יום על אביו ועל אמו לאחר י"ב חדש אמר רבה בר בר חנה ולשמחת מריעות מיתיבי ולשמחה ולמריעות ל' יום קשיא אמימר מתני הכי אמר רבה בר בר חנה [ה]ולשמחת מריעות מותר ליכנס לאלתר והא תניא לשמחה שלשים ולמריעות שלשים ל"ק [ו]הא באריסותא הא בפורענותא [ז]על כל המתים כולן קורע טפח על אביו ועל אמו עד שיגלה את לבו א"ר אבהו מאי קרא °ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם ואין אחיזה פחות מטפח [ח]על כל המתים כולן אפילו לבוש עשרה חלוקין אינו קורע אלא עליון על אביו ועל אמו קורע את כולן [ט]ואפיקרסותו אינה מעכבת אחד האיש ואחד אשה ר"ש בן אלעזר אומר [י]האשה קורעת את התחתון ומחזירתו לאחוריה וחוזרת וקורעת את העליון *[כ]על כל המתים כולן רצה מבדיל קמי שפה שלו רצה אינו מבדיל על אביו ועל אמו מבדיל רבי יהודה אומר [ל]כל קריעה שאינו מבדיל קמי שפה שלו אינו אלא קרע של תיפלות אמר רבי אבהו מ"ט דר' יהודה דכתיב °ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים *ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שהן לשנים אלא שנראין קרועים כשנים [מ]על כל המתים כולן שולל לאחר שבעה ומאחה לאחר שלשים על אביו ועל אמו שולל לאחר ל' ואינו מאחה לעולם *[נ]והאשה שוללתו לאלתר מפני כבודה כי אתא רבין א"ר יוחנן [ס]על כל המתים רצה קורע בכלי על אביו ועל אמו ביד וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן [ע]על כל המתים כולן מבפנים על אביו ועל אמו קורע מבחוץ אמר רב חסדא [פ]וכן לנשיא מיתיבי לא הושוו לאביו ולאמו אלא לאיחוי בלבד מאי לאו אפילו לנשיא לא לבר מנשיא נשיאה שכיב א"ל רב חסדא (*לרב חנן בר רבא) כפי אסיתא וקום עלה ואחוי קריעה לעלמא [צ]על חכם חולץ מימין על אב ב"ד משמאל על נשיא מבאן ומכאן ת"ר [ק]חכם שמת בית מדרשו בטל [ר]אב ב"ד שמת כל בתי מדרשות שבעירו בטלין ונכנסין לביהכ"נ ומשנין את מקומן היושבין בצפון יושבין בדרום היושבין בדרום יושבין בצפון [ש]נשיא שמת בתי מדרשות כולן בטלין ובני הכנסת נכנסין לבית הכנסת וקורין

תורה אור: שמואל ב א · מלכים ב ב

עין משפט נר מצוה:

פי' מהרש"א ולפי הנראה יש כאן ערבובי דברים וכצ"ל הדור שעמו ואין ראוי לחלק כבוד לו כדי שלא יחלצו אחרים ובמס' שמחות קתני עלה ואם אין ראוי לחלוץ אף על אביו ואמו לא יחלוץ ומעשה כו' כצ"ל והכותב יבחר · שעתק מחילופי גרסאות

קלט א מיי' פ"ח מהל' אבל הלכה ג סמג עשין דרבנן ב טוש"ע י"ד סימן שמ סעיף טז:

קמ ב מיי' שם פ"ט הלכה טו סמג שם טוש"ע שם סעיף יז:

קמא ג מיי' שם פ"ו הלכה ג סמג שם טוש"ע שם סימן של סעיף יז:

קמב ד ה ו מיי' שם הלכה ו ז סמג שם טוש"ע שם סימן שלא סעיף ג:

קמג ז ח ט מיי' שם פ"ח הלכה ב ג סמג שם טוש"ע שם סי' שמ סעיף ט י:

קמד י טוש"ע שם סעיף יא:

[שם בנדרים פריך הש"ס אסור אסור ל"ל וכ"כ תוספות בכורות לח: ד"ה א"כ וכו' דבנדרים פריך כן ולכך צריכים אנו לומר דהכא בדברי תוס' נפל טעות ומ"ש כגון בפ"ק דנדרים גבי אסור אסור שייך לעיל קודם וטובא איכא וכו' ודע עוד דגם במ"ש תוספות הכא ובפ' בית כור וכו' צריך תיקון בזה כי בב"ב קד. שואל הש"ס ע"ש וכן איתא בתוספות בכורות הנ"ל וע"ש]

קמה כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף יב:

קמו ל טוש"ע שם בהג"ה:

קמז מ נ מיי' פ"ט שם הלכה א טוש"ע שם סעיף טו:

קמח ס מיי' שם פ"ט הלכה ב ג טוש"ע שם סעיף יד:

קמט ע מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג:

קנ פ צ מיי' פ"ט הלכה ב יד טו טוש"ע שם סעיף יז:

קנא ק ר ש מיי' שם טוש"ע שם סי' שמ סעיף יח:

מסורת הש"ס: שמחות פ"ט · הוריות יב: · [לקמן כו. ע"ש סנהדרין ס. ע"ש וכ"ע] · [לקמן כו:] · [גי' הערוך בערך אסיתא לרב נחמן בר אמי]

רבינו חננאל

ממעט על אביו ועל אמו ממעט בעסקי · ואפילו שהוא על ידי אחרים: ירושל' מרבה בעסקי אביו ואמו משמע בתכריכין והספדו · על כל המתים רצה חולץ פי' חליצת כתף · מוציא ידו מתחת הקרע ונמצאת כתיפו חלוצה מן החלוק. רצה אינו חולץ · על אביו ועל אמו חולץ · ומעשה בגדול הדור שמת אביו ובא לחלוץ · ובקש גדול הדור (עצמו) [שעמו] לחלוץ ולא חלץ · ואסיקנא גדול הדור (שמת) הוא ר' יעקב בר אחא ובקש רבינו הקדוש הוא גדול הדור שעמו לחלוץ עמו מפני כבודו · ונמנע ר' יעקב ולא חלץ · אבל במיתת רשב"ג אבי רבינו הקדוש כ"ע חייבין לחלוץ דנשיא הוא · קיי"ל היכא דחל יום שמיני של אביו ושל אמו להיות בשבת ערב הרגל מגלח ואפילו ביום ששי בע"ש · דלענין כבוד יו"ט ל"ש אב ואם ול"ש שאר קרובים · הלכה כאבא שאול בזה ובזה · על כל המתים מותר להסתפר לאחר שלשים · על אביו ועל אמו מגדל שער עד שיגערו בו חביריו · על כל המתים נכנס לבית המשתה לאחר שלשים יום · ואוקמה אמימר במשתה שמחת מריעות בפורענותא נכנס לאלתר · אבל באריסותא · כלומר הוא אינו פורע אלא מתחיל הוא אחר שלשים יום · אבל על אביו ועל אמו אינו נכנס עד י"ב חדש על כל המתים קורע טפח שנאמר ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים · ואין אחיזה פחותה מטפח · אבל על אביו ועל אמו קורע עד שמגלה את לבו · ואפילו לבוש מאה חלוקים קורע את כולן ומבדיל קמי שפה דבעינן קרע הנראה לשנים קרעים כדכתיב ויקרעם לשנים קרעים ואפיקרסותו אינה מעכבת והאשה על אביה ועל אמה קורעת חלוקה התחתון ומחזרת הקרע לאחוריה וחוזרת וקורעת את העליון ואינו קורע על אביו ועל אמו בכלי כגון סכין וכיוצא בו אלא בידו קורע ואינו קורע אלא מבחוץ ואינו מאחה הקרע לעולם: ירושלמי זהו איחוי העשוי כארוג אבל על שאר מתים אינו קורע אלא העליון · ואם אינו רוצה להבדיל קמי שפה אינו מבדיל ושולל לאחר שבעה ומאחה לאחר שלשים · והאשה קורעת ושוללתו לאלתר מפני כבודה · ואם רוצה לקרוע בכלי קורע · על אביו ועל אמו קורע מבחוץ · אמר רב חסדא וכן לנשיא · נשיאה שכיב א"ל רב חסדא לרב חנן כפי אסיתא וקום עליה ואחוי קריעה לעלמא · על חכם חולץ מימין על אב ב"ד משמאל · על נשיא מיכן ומיכן · פירוש חליצת כתף · ת"ר חכם שמת מדרשו בטל · אב ב"ד שמת כל מדרשות שבעירו בטילין · ובני הכנסת נכנסין ומשנין את מקומן · היושבין בצפון יושבין בדרום · בדרום יושבין בצפון · נשיא שמת כל בתי מדרשות בטילין ונכנסין לכנסת וקורין

וקורין שבעה ויוצאין רבי יהושע בן קרחה אומר לא שילכו ויטיילו בשוק אלא יושבין ודומין [א]ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל אמרו עליו על ר' חנניה בן גמליאל שהיה אומר שמועה ואגדה בבית האבל *ת"ר [ב]אבל שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו שניה יוצא ואינו יושב במקומו (א) שלישית יושב במקומו ואינו מדבר רביעית הרי הוא ככל אדם רבי יהודה אומר לא הוצרכו לומר שבת ראשונה לא יצא מפתח ביתו שהרי הכל נכנסין לביתו לנחמו אלא שניה אינו יוצא מפתח ביתו שלישית יוצא ואינו יושב במקומו (ב) רביעית יושב

[שמחות פ"ז] במקומו ואינו מדבר חמישית הרי הוא ככל אדם *ת"ר [ג]כל שלשים יום לנישואין מתה אשתו אסור לישא אשה אחרת עד שיעברו עליו שלשה רגלים רבי יהודה אומר רגל ראשון ושני אסור שלישי מותר [ד]ואם אין לו בנים מותר לישא לאלתר משום ביטול פריה ורביה [ה]הניחה לו בנים

[שם וע"ש] קטנים מותר לישא לאלתר מפני פרנסתן *מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן ואמר לאחותה בבית הקברות לכי ופרנסי את בני אחותך ואעפ"כ לא בא עליה אלא לזמן מרובה מאי לזמן מרובה אמר רב פפא [ו]לאחר שלשים יום

[שם וע"ש] *ת"ר כל שלשים יום לגיהוץ אחד כלים חדשים ואחד כלים ישנים יוצאין (ג) מתוך המכבש רבי אומר לא אסרו אלא כלים חדשים בלבד רבי אלעזר בר' שמעון אומר [ז]לא אסרו אלא כלים חדשים לבנים בלבד אביי נפיק [ח]בגרדא דסרבלא כרבי רבא נפיק בחימוצתא רומיתא סומקתא חדתי כרבי אלעזר בר' שמעון: מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת: בני יהודה ובני גלילא הני אמרי יש

רש"י

וקורין שבעה · בספר תורה דאין מתפללין יחד בבית הכנסת אלא כל אחד ואחד מתפלל בביתו: לא הוצרכו לומר שבת ראשונה · שודאי לא יצא מפתח ביתו: כל שלשים יום לנישואין · עד שלשים יום לאחר אבלו אינו יכול לישא אשה: ואחד כלים ישנים יוצאין מתוך המכבש · פירוש שהן כחדשים: בגרדא דסרבלא · מלבוש לבן מגוהץ ישן: כרבי · דאמר לא אסרו לבן אלא חדש: בחימוצתא · חלוק: רומיתא · שבא מרומי: כרבי אלעזר · דאמר לא אסרו אלא לבנים וזו אדומה היתה: אפסוקי

תוספות

רבי יהודה אומר לא הוצרכו · בירושלמי פוסק הלכה כדברי המוסיף בימים (שבעה) וראיתי כשהייתי קטן רבינו יצחק זקני שלא היה יושב במקומו עד שבוע רביעי ולא ידעתי טעמו שאם היה סובר כר' יהודה א"כ יסבור כמותו בשניה שאינו יוצא מפתח ביתו מיהו י"ל בהא אשכחא טובא לעיל דאבילות שבעה וקי"ל הכי ושמא טעמו כרבנן ומשום דצריך לישב במקומו ואינו מדבר וטוב יותר שישב תוך למקומו דשמא אין אסור לדבר כי אם במקומו: **עד** שיעברו שלשה רגלים · עד שיהיה שלשה רגלים בלא שמחה ולא ישכח אהבת אשתו אי נמי כדי שישא אשה אחרת ולא יהא זכור מן הראשונה [שלא] יהא ב' דעות במטה ועוד פן יזכירנה אהבת אשתו לקנטרה ודומיא דהכא אמרי' לעיל (ד' כא:) מתה אשתו ונשא אשה אחרת אינו רשאי ליכנס לביתו כו' פירש ה"ר יונה דאין שייך לפסוק כרבי יהודה דאמר שני רגלים משום דקי"ל לעיל (ד' כב·) כדברי המיקל באבל דהא מילתא דפליגי בה הכא אין זו באבל דימי אבלו כלו להן:

ואמר לאחותה בבית הקברות. לאו דוקא שהאבל כל שבעה אסור וריב"א מפרש דזו היא האשה שאומר בזבחים פ' טבול יום (ד' ק·) שמתה בערב הפסח ואמרי' לעיל אפי' יום אחד אפילו שעה אחת בטלה ממנו גזרת שבעה ומיהו משמע שסובר כאותו הפירוש שפי' למעלה בשם ה"ר יונה שאסור ברמילה עד הערב זהו מבעוד יום ודין הניחה לו בנים קטנים מיד [ט]מותר לישא ולבטול וכן אין לו בנים פירשתי בתוספות יבמות (ד' מג: ושם*) וכן בכתובות פ"ק (ד' ד·*) ובתשובות ומה שאמר במס' שמחות (פ"ז) בהאי מילתא דנסיב לאלתר ולא בא עליה עד זמן מרובה והאי דאמרינן אין לו מי שישמשנו מותר ואין צריך להמתין שלשה רגלים כתבתי במקום אחר:

כל שלשים יום לגיהוץ · דוקא גיהוץ אסור אבל בלא גיהוץ כגון כיבוס מותר דאמרינן לקמן (ד' כז:) אל תבכו למת הא כיצד שלשים יום לגיהוץ ולתספורת. ובמסכת שמחות (פ"ז) שלשים יום לגיהוץ כיצד כו' ובירושלמי גזרת שלשים גיהוץ ותספורת אבל כיבוס משמע דשרי מדאמרינן פ' החולץ (יבמות מג:) גבי אלמנה מפני האיבול וקאמר באיבול שלה שלשים יום ופריך קל וחומר מה במקום שאסור לכבס מותר לארס במקום שמותר לכבס אינו דין שמותר לארס והדתניא במסכת שמחות (פ"ז) שמונה ימים קודם הרגל אם רצה לכבס ולספר הרשות בידו לא כיבס ערב הרגל אסור לספר ולכבס עד שישלימו שלשים יום משמע דכיבוס נמי אסור נראה ההוא כיבוס היינו גיהוץ ומאחר דכיבוס שרי גיהוץ נמי שרי לדידן כדאמרי' פ"ק דכתובות (ד' י:) ופ"ד דתענית (ד' כט:) דגיהוץ שלנו ככיבוס שלהן והקשה ה"ר שמואל מוורדו"ש דהא בשמעתין באביי נפיק כו' והא בבבל הוו קיימי דגיהוץ דאיכהו אינו אלא כיבוס ומ"מ אסרי ותירץ רבינו יצחק דפעמים שהיו מביאים מא"י כלים מגוהצין או שמא פעמים שמביאין אומנין יודעין לגהץ כבארץ ישראל והא דתניא בתוספתא (פ"ב) כל אלו שאמרו מותר לספר במועד מותר לספר בתוך שלשים יום אבל כל אלו שאמרו מותר לכבס במועד אסור בתוך שלשים יום של אבל צריך לומר דכיבוס נמי היינו גיהוץ ומורי ריב"א ז"ל היה אוסר לכבס בתוך שלשים יום ואין נראה לו לדחות כל אלו והא דקאמר בפרק החולץ (יבמות ד' מג· ושם) מקום שמותר לכבס היינו בהנך דהתירו לגלח ולכבס ברים פירקין (ד' יג:) בא ממדינת הים ויוצא מבית האסורין ומה שאסור שם בתשעה באב לכבס היינו דוקא טעמא שיכול להמתין אחר תשעה באב הואיל ואיסורו אינו מופלג כל כך וגרסינן שפיר במקום שמותר לספר כדפרישית וא"ל למוחקו וא"ל לייסבו באשה או בגילוח כל הראש כדברי המפרשים שרולים ליישב גירסת הספרים והארכתי בתוספות יבמות (ג"ו שם) וגרסינן לקמן (ד' כז:) אל תבכו כו' הא כיצד שלשים יום לתכבוסת ולתספורת והא דאמר לעיל (ד' טו·) אבל אסור בתכבוסת משמע לאחר שבעה שרי התם במים איירי ולא בנתר וחול וזה יוכל להיות מותר לאחר שבעה בתוספות הרב כך פירש לאסור ובשם רבו פירש היתר ולפי מה שפירש דכיבוס אסור כמו גיהוץ ניחא קושיית ה"ר שמואל מוורדו"ש מיהו מורי לא היה מפרש ממש לאסור כל כיבוס אלא היה מפרש דהאי ברייתא דאסרה כיבוס היינו בא"י דכיבוס שלהן כגיהוץ שלנו וההיא דקתני גיהוץ ולא כיבוס היינו בבבל מיהו לפי זה לא היה אסור לדידן כי אם גיהוץ אכן היה ר"י מפרש בלא ראייה כמו שפירש רבינו יצחק הזקן דבבבל היו פעמים אומנים מא"י יודעין לגהץ וכלי פשתן אין בהן משום גיהוץ וחולק על הס"ם ירושלמי דקתני התם כל שלשים יום לגיהוץ אסור ללבוש כלי למר מגוהצין חדשים וכלי פשתן מגוהצים לבנים פירש בתוספות הרב דהא דאסרי גיהוץ דוקא ללבוש אבל לגהץ מותר והא דקתני כל שלשים יום לגיהוץ היינו אסור ללבוש כלים מגוהצין כו' עד מותר להוליך כלים לגיהוץ בתוך שלשים ואיני יודע אם היה אומר הרב היתר בכיבוס תוך שבעה ומחלק נמי בין לכבס או ללבוש מיהו רבינו יצחק זקני מפרש בתשובתו דאפי' לכבס ולהניח אסור מדאסרינן בפרק בתרא דתענית (ד' כט.) לכבס ולהניח ועוד פירש בתשובתו דכיבוס שלנו מותר בט' באב כדאמרינן דגיהוץ שלנו ככיבוס שלהן משמע דכיבוס שלנו אינו ככיבוס שלהם והכי איתא בהדיא בפ"ק דכתובות (ד' י:) מיהו לענין ימי אבילות אסור בסיבום שלנו אפי' בתשעה באב מחמירין העולם בכיבוס שלנו מתוך המנהג כמו שהחמירו לענין אבילות דבשר מליח דשרי בהלכה ורגילין לנהוג בו איסור ומיהו איני מבין מנין לו להקל בתשעה באב יותר מימי אבלו דאדרבה בפרק בתרא דתענית (שם) נראה לי שמחמיר יותר לענין גיהוץ כלי פשתן בימי אבלו מבמועד ובמטפחות ידים הסיב רבינו שאף על פי שהתירו במועד אסורין בימי אבלו כדאמרינן לעיל (דף יז:) כל שאמרו מותר לגלח במועד כו' והתניא אסורים ומוקי לה בתכפוהו אבליו: **רבא** נפיק כו'· ופי' בתוספות דאביי ורבא הלכה כרבא וא"כ מותר ללבוש כלים מגוהצין לבועין אפילו חדשים או ישנים אפילו לבנים וכן פסק ר"ח:

עין משפט נר מצוה

קנב א מיי' פי"ג מהל' אבל הל' ט טוש"ע י"ד סי' שעח סעיף ז:

קנג ב מיי' שם פ"ז הלכה ה סמג עשין ב טוש"ע שם סי' שלג סעיף ב:

קנד ג ד ה ו מיי' שם פ"ו הל' ה טוש"ע שם סי' שלב סעיף א ב:

קנה ז מיי' שם פ"ה הל' ג ופ"ו שם הלכה ד סמג עשין דרבנן ב טוש"ע שם סי' שפט סעיף ה:

רבינו חננאל

וקורין שבעה ויוצאין ודוין(א)ולא יטיילו בשוק ואין אומרים שמועה והגדה בבית האבל. אמרו על ר' חנינא בן גמליאל שהיה אומר שמועה והגדה בבית האבל: ת"ר אבל שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו. שניה יוצא ואינו יושב במקומו. שלישית יושב ואינו מדבר. רביעית שוה לכל אדם. ר' יהודה אומר לא הצריכו לומר שבת ראשונה שהכל נכנסין אצלו לנחמו אלא שניה אינו יוצא מביתו. שלישית יוצא ואינו יושב במקומו. רביעית יושב ואינו מדבר. חמישית שוה לכל אדם.ג) והיכן דרגילין אבלים לצלויי כנסת קדמי ואתו ויתבי במקום אבלים מצלו. ואיכא נמי בבבל דעבדי הכי: ת"ר כל שלשים אסור לישא.מתה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעברו עליו שלש רגלים: ר' יהודה אומר רגל ראשון ושני אסור שלישי מותר ואם אין לו בנים מותר לישא לאלתר משום ביטול פריה ורביה. הניחה לו בנים קטנים מותר לישא אשה לאלתר מפני פרנסתן. ומעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן ואמר לאחותה ועריין הן בבית הקברות לכי ופרנסי בני אחותך ואעפ"כ לא בא עליה אלא לאחר שלשים וכן עשה ר' טרפון ומפורש בתלמוד א"י: ת"ר כל שלשים יום לגיהוץ אחד כלים חדשים ואחד כלים ישנים יוצאין מתחת מכבש רבי אומר לא אסרו אלא כלים חדשים בלבד אביי נפק בגרדא דסרבלא כו'. רבא נפק ג) בהמיצתא רומניתא סומקתא חדתי כר' [אלעזר בר'] שמעון וקיי"ל כרבא ואליבא דר' אלעזר בר' שמעון: ירושלמי ב' אחין. ב' שותפין. ב' מבחין: ב' חנונין שאירע לאחד מהן דבר הרי אלו נועלין חנותן ופועלים עושין בצינעא במקום אחד: מתני' מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת בני יהודה ובני גלילא דהני אמרי יש אבלות

הגהות הב"ח

(א) גמ' שניה יוצא ואינו יושב במקומו ואינו מדבר שלישית יושב במקומו: (ב) שם ואינו יושב במקומו ואינו מדבר רביעית יושב כו': (ג) שם ואחד כלים ישנים יוצאין מתחת המכבש רבי אומר:

גליון הש"ס

גמ' שבת ראשונה אינו יוצא. עיין לקמן דף כז ע"א תוס' ד"ה אם יכול: שם בגרדא דסרבלא כרבי. עיין לקמן דף כד ע"ב תוס' ד"ה ברכת אבלים: תוס' ד"ה ואמר לאחותה וכו' מותר לישא ולבטול. נ"ל שתיבת ולבטול ט"ס הוא:

א) כ"ה גרסת הרי"ף ויושבין ודוין כו'. ב) וכן הביא הרמב"ן ז"ל בס' תה"א בשער האבלות בשם רב האי גאון ז"ל ועי' ברא"ש כאן. ג) כ"ה גי' הערוך בערך המיצתא ועי' בערך המלאה והרי"ף ז"ל גרס בהמיינותא רומייתא ·

עין משפט
נר מצוה

קנו א מיי' פ"ד מהל' אבל הל"ז סמג עשין מד"ס ב טוש"ע י"ד סי' שמא סעיף א ומוש"ע א"ח סי' קפט סעיף ה:

קנז ב מיי' פ"י שם הלכה א סמג עשין ב טוש"ע י"ד סי' ת סעיף א:

יש אבילות בשבת והני אמרי אין אבילות בשבת מאן דאמר יש אבילות בשבת דקתני עולה מאן דאמר אין אבילות בשבת דקתני אינה מפסקת אי סלקא דעתך יש אבילות בשבת השתא אבילות נהגא אפסוקי מיבעיא ואלא הא קתני עולה איידי דקבעי למיתנא סיפא אינן עולים תנא רישא עולה ולמאן דאמר יש אבילות בשבת הא קתני אינה מפסקת משום דקבעי למיתנא סיפא מפסיקין תנא רישא אינה מפסקת לימא כתנאי *מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית אחר אין לו בית אחר אוכל בבית חברו אין לו בית חברו עושה לו מחיצה עשרה טפחים אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו ואוכל ואינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואין מברך ואין מזמן ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו ופטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובשבת מיסב ואוכל ואוכל בשר ושותה יין ומברך ומזמן ומברכין ומזמנין עליו °וחייב בקריאת שמע ובתפלה ובתפילין ובכל מצות האמורות בתורה *רבן גמליאל אומר מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן ואמר ר' יוחנן תשמיש המטה איכא בינייהו מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר יש אבילות בשבת ומר סבר אין אבילות בשבת ממאי דלמא עד כאן לא קאמר תנא קמא התם אלא משום דמתו מוטל לפניו אבל הכא דאין מתו מוטל לפניו לא וע"כ לא קאמר ר"ג התם דאכתי לא חל אבילות עליה אבל הכא דחל אבילות עליה הכי נמי
בעא

אפסוקי מבעיא · כלומר מי צריכא למימר דאינה מפסקת: אין מברך · להוציא אחרים ידי חובתן: מתוך שנתחייב באלו · קריאת שמע כו' נתחייב בכולן: תשמיש המטה איכא בינייהו · הא דאמר נתחייב בכולן סבר מותר בתשמיש המטה ותנא קמא סבר אסור בתשמיש המטה: מר · דאסר בתשמיש סבר יש אבילות בשבת: ומר · דשרי סבר כשמואל דאמר אין אבילות בשבת: עדיין לא חלה אבילות עליה · דלא נקבר:
אבל

יש אבילות בשבת · בדברים שבצנעא מיירי כדפירש בקונט' ובסמוך נמי לימא כתנאי מייתי פלוגתא דרשב"ג ורבנן דהוי דברים שבצנעא והכי משמע קצת בירושל' דלעיל אמתניתין דהשבת עולה פליגי רבי יוחנן וריב"ל אם אסור בשבת בתשמיש המטה משמע דפליגי כעין פלוגתא דהכא ואליבא דרבי יוחנן יש שאומרים שם מותר ואותו חולק על הש"ס שלנו דא"ר יוחנן בפ"ק דכתובות (דף ד' ושם) אע"פ שאמרו אין אבילות בשבת אבל דברים שבצנעא נוהג וקצת קשה לי תימה בשמעתין אביי אשכחיה לרב יוסף דפרים סודרא ארישיה אמר ליה לא סבר לה מר אין אבילות בשבת אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן דברים שבצנעא נוהג שמא היה סבור דפרים סודרא ארישיה הוה דברים שבפרהסיא וכמאן דאמר פריעת הראש חובה ולא היה מחלק בין בביתו בין חוץ לביתו והוא הסיב לו בביתו הסיב לנעל: **מאן** דאמר יש אבילות בשבת מדקתני עולה · פירש הר"ח ז"ל מדקתני ולא פירש ואין בה אבילות אלמא אבילות נוהג בה דאם לא כן היה לו לפרש הכי בהדיא אע"ג דעולה לא נהג בה אבילות דכיון דעולה משמע דנוהג בה אבילות ומשני איידי דקתני סיפא אין עולין סתם תנא ברישא עולה סתם ולא נהירא ופירש ר' שמעון זצ"ל מרבו מאן דאמר יש אבילות דקתני עולה משמע דעולה לכל מנין שבעה ולאבילות שינהג בשבת מה שנהג אתמול ומתוך כך תעלה שבת לחשבונו כשם שע"ש עולה לחשבונו מ"ד אין אבילות בשבת דקתני אינה מפסקת אע"ג דחשיבא כולי האי לבטל אבילות בגוה מ"מ אינו מפסיק דאל"כ פשיטא וקפריך ואלא הא דקתני עולה דמשמע דנוהג אבילות כשאר ימים ומשני איידי דקתני גבי י"ט אין עולין לגמרי לא למנין ולא לאבילות משום שמחה דכתיב בהן כדפרישית תנא רישא נמי עולה באותו לשון עצמו דתנא בי"ט תנא בשבת דלא להפליג בלשון המשנה ומיהו עולה דשבת *אינו למנין דלאבילות לא סלקא אלא אי נהגא אבילות בגויה וא"כ לפי פירוש זה ואלא הא דקתני עולה ומשני לעולם לא נהגא ואיידי דתנא כו' וא"כ המשנה אין שטת הש"ס לומר איידי דתנא הא תנא נמי הא אלא במילתא דאמת אלא דלא צריכי אבל דברים נראים שקר אין לו לשנות ועוד יש להקשות לפי מה שמפרש אי הכי ליתני שבת אינו עולה והוי דומיא דסיפא יותר עד כאן לשון הר"א ובתו' הרב מקשה דמשמע אפילו למאן דאמר דלא נהגא עולה למנין שבעה וא"כ ברגל נמי אע"ג דלא נהגא יהא עולה ולעיל אמרי' לענין שבעה לא קמבעיא ליה דלא נהגא מצות שבעה ברגל ומתרץ אע"ג דשבת עולה רגל אינו עולה הואיל ואין אבילות כלל משום דכתיב בהן שמחה שבת מיהא לא כתיב שמחה אפילו אינה נוהגת עולה בירושלמי מפרש טעמא דשבת דאין אבילות נוהג בו משום דכתיב (משלי י) ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה ושבת כתיב ביה ברכה*: **ואינו** אוכל בשר ואינו שותה יין · נראה דכי היכי דשרי בפרק בתרא דתענית (דף ל') גבי ערב תשעה באב בשר כל זמן שאינו כשלמים ויין מגתו הכי נמי שרי באונן מיהו אין רגילין לנהוג בהן היתר לא בכאן ולא בתשעה באב תימה משמע דאונן חמור מאבל דלא מציט אבל שיהא בו איסור בבשר וביין ולענין קדשים אשכחן דאבל אוכל בקדשים ואונן אסור ובשאר דברים החמירו באבילות בכפיית המטה ונעילת הסנדל ועטיפת הראש וטובא איכא ובאונן שרי וי"ל דדברים שהן משום אבל מותר גבי אונן ובאבילות אסורין אבל דברים שאינם אסורין משום אבילות אלא משום שיש לו להיות טרוד בקבורת מתו ולא ימשך אחר דברים אחרים כגון אכילת בשר ושתיית יין אסירי באונן דוקא ותשמיש המטה דמשמע בסמוך דאסור באונן בהא נמי שמא ימשך או שמא שמחה יתירתא ותוספה כך מלאתי ובתגלחת ובתכבוסת לא ידעינן אי שרי באונן ואין ללמוד איסור לגלח מדתני' במס' שמחות* היה מגלח ואמרו לו מת אחד מקרוביו הרי זה יגמור משמע הא לא התחיל אסור דלמא בשמועה איירי ולאחר שנקבר ובשם ריב"א כתבתי דתגלחת אסור דנפקא לן מראשיכם אל תפרעו (ויקרא י) הא כולי עלמא אסירי ואינהו אוננים הוו ובתשמיש המטה דאסרינן בסמוך ורצו להתיר באנינות כדאמרינן פ"ק דכתובות (דף ד' ושם) ובאבילות אסרו דקאמרינן התם מכניסין את המת לחדר ובועל בעילת מצוה ופורש והא דקאמרינן התם אבילות דהכא קילא ואתי לזלזולי בה ומקשה מאי קולא אילימא דקתני בועל בעילת מצוה משום דלא חיילא אבילות עליה אינו רוצה לומר שאין קולא בדבר אלא הכי קאמר אין קולא באבילות כי אם באנינות ולא אתי לזלזולי באבילות: **ואין** מברכין עליו · פירש בקונטרס בברכות פרק מי שמתו (דף יח' ושם) ברכת המוציא ואין מזמנין ברכת המזון ותימה גבי המוציא מה שייך לומר אין מברכין עליו בשלמא גבי ברכת המזון שייך צירוף אלא גבי המוציא מאי שייך צירוף ויש לפרש דבגמרא קאמרינן דאין מברכין עליו אלא מצוה לחלק דהוו כשנים שאכלו שמצוה ליחלק ואין זה האונן מצטרף עמהן ואין מזמנין עליהן עמהן לומר נברך שאכלנו משלו ואי לא הוה תני אלא חדא הוה אמינא לענין נברך שאכלנו משלו דאין מצטרף אבל מצטרף להיות להם דין שלשה לברך אחד מהן בעבור חברו להכי תני תרתי וריב"א מפרש דאין מברכין ומזמנין חדא לומר נברך שאכלנו משלו וחדא לברך בשם כמו שמזכירין שם · בעשרה פירש בקונטרס בפרק מי שמתו (ג"ז שם) ואינו מברך אין צריך לברך ברכת המזון משמע מפירושו דאין אסור לברך ובשמעתין נמי פירש כענין זה ומיהו מדקאמר בריש פרק מי שמתו התם למאן דאמר [תוך] ארבע אמות הוא דאסור פירש רבינו יצחק בברכות דהיכא איסור לברך וגם בתוספות הרב פירש דאסור לברך ותימה לרבי יצחק דהשתא נהגו לברך ולזמן והיה אומר דלא איירי הכא רק כשהוא עוסק בצרכי המת שאין לו להתבטל מן המצוה אבל בשעה שאינו עוסק שרי אי נמי בשעה שאחרים עוסקים והוא אינו עושה כלום ומיהו בירושל' אינו משמע כן והכי איתא התם *אינו אוכל כל צרכו ואינו שותה כל צרכו כו' ואינו מברך ואם בירך אין עונין אחריו אמן ואם ברכו אחרים אינו עונה אחריהם אמן ואם משום ביטול מצות עסק במתו מה ביטול יש בעניית אמן מיהו נראה לי משום שמיעת הברכה שלא תהיה אמן יתומה ועוד דאמרינן לקמן הן עומדין ומתפללין והוא יושב ומצדיק עליו את הדין ומשמע שאינו עוסק בו כלל אלא יושב ודומם ונראה דאסור לברך ושוב מצאתי בירושל' דריש פרק מי שמתו תני אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו למה מפני כבודו של מת או משום שאין לו מי שישא משאוי ופריך והא תניא פטור מנטילת לולב וקא סלקא דעתיה דמיירי ביום טוב ובו אינו טרוד לישא במשאוי ומשני תפתר בחול פירוש בחולו של מועד ופריך והתניא פטור מתקיעת שופר אית לך למימר בחול ולא ביום טוב אמר ר' חנינא מכיון שהיו זקוקים להביא לו ארון ותכריכין דתנינן תמן מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא ארון ותכריכין נמי כמו שהוא נושא משאוי דמי *משמע דפליגי בשבת וביום טוב דאינו מברך במאי דאמרינן מיהו הא קשיא לן דאמרינן בסיפא בשבת מברך ומזמן וצריך עיון:
בעא

רבינו חננאל
אבלות בשבת מדקתני במתני' ושבת עולה: והני אמרי אין אבלות בשבת מדקתני אינה מפסקת דאי ס"ד יש אבלות בשבת [השתא אבלות] נהיג אפסוקי דלא מפסקא מיבעיא כו'. לימא כתנאי מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית אחר וכו'. עד ובשבת מיסב ואוכל בשר ושותה יין ומברך ומזמן ומברכין עליו ומזמנין עליו וחייב בתפלה ובק"ש ובתפילין ובכל מצות האמורות בתורה. ר"ג אומר מתוך שנתחייב באלו כך נתחייב בכולן א"ר יוחנן תשמיש המטה איכא בינייהו: מאי לאו בהא קא מיפלגי ת"ק סבר יש אבלות בשבת ור"ג סבר אין אבלות בשבת אפילו תשמיש המטה שרי ודחינן ממאי דלמא עד כאן לא קאמר ת"ק הכא דאסור בתשמיש המטה אלא משום דמתו מוטל לפניו כו':

גליון הש"ס
גמ' וחייב בק"ש ובתפלה ובתפילין ובכל מצות. בברכות בברייתא זו איתא וחייב בכל מצות האמורות בתורה ובר"ף פס חייב בק"ש ותפלה ובכל מצות האמורות בתורה:

מסורת
הש"ס

ברכות יז: שמחות פ"י

[במס' שמחות אי' כדהכא אבל בברכות יח. איתא ר"ש בן גמליאל]

אינו אלא למנין דאבילות ולא נהגא אבילות כצ"ל

[ויברך אלהים את יום השביעי כ"ה במ"ר ויחי פ"ק]

פ"ה ה"א

רפ"א

שמחות פ"ה

משמע דפליגי בשבת כצ"ל

תורה אור

בעא מיניה ר' יוחנן משמואל יש אבילות בשבת או אין אבילות בשבת אמר ליה אין אבילות בשבת יתבי רבנן קמיה דרב פפא וקאמרי משמיה דשמואל אבל ששימש מטתו בימי אבלו חייב מיתה א"ל רב פפא °אסור אתמר ומשמיה דר' יוחנן אתמר ואי שמיעא לכו משמיה דשמואל הכי שמיע לכו אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל אבל שלא פרע ושלא פירם חייב מיתה שנאמר °ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו וגו' (ויקרא י) הא אחר שלא פרע ושלא פירם חייב מיתה אמר רפרם בר פפא תנא באבל רבתי אבל אסור לשמש מטתו בימי אבלו ומעשה באחד ששימש מטתו בימי אבלו ושמטו חזירים את גוייתו אמר שמואל פח"ז חובה נת"ר רשות פריעת הראש חזרת קרע לאחוריו זקיפת המטה חובה נעילת הסנדל תשמיש המטה רחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית רשות ורב אמר אף פריעת הראש רשות ושמואל מאי שנא נעילת הסנדל דרשות דלאו כולי עלמא עבידי דסיימי מסאנייהו פריעת הראש נמי לאו כולי עלמא עבידי דמגלו רישייהו שמואל לטעמיה דאמר שמואל כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע וכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה מחוי ר"נ עד גובי דדיקנא א"ר יעקב א"ר יוחנן לא שנו אלא שאין לו מנעלים ברגליו אבל יש לו מנעלים ברגליו מנעליו מוכיחין עליו כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע והא אמרו ליה לשמואל נח נפשיה דרב קרע עליה תריסר מני אמר אזל גברא דהוה מסתפינא מיניה א"ל לרבי יוחנן נח נפשיה דר' חנינא *קרע עליה תליסר אצטלי מלתא אמר אזל גברא דהוה מסתפינא מיניה שאני רבנן דכיון דכל שעתא מדכרי שמעתייהו כשעת חימום דמי א"ל רבין בר אדא לרבא אמר תלמידך רב עמרם תניא אבל כל שבעה קורעו לפניו ואם בא להחליף מחליף וקורע בשבת קורעו לאחוריו ואם בא להחליף מחליף ואינו קורע כי תניא ההיא בכבוד אביו ואמו אותן קרעין מתאחין או אין מתאחין פליגי בה אבוה דרב אושעיא ובר קפרא חד אמר אין מתאחין וחד אמר מתאחין תסתיים דאבוה דרב אושעיא דאמר אין מתאחין דאמר רב אושעיא אין מתאחין ממאן שמיע ליה לאו מאבוה לא מבר קפרא רביה שמיע ליה אמר רבא אבל מטייל באונקלי בתוך ביתו אביי אשכחיה לרב יוסף דפריס סודרא ארישיה ואזיל ואתי בביתיה א"ל לאו סבר לה מר אין אבילות בשבת א"ל הכי א"ר יוחנן *דברים שבצינעא נוהג : ר"א אומר משחרב בית המקדש עצרת כשבת וכו' : אמר רב גידל בר מנשיא אמר שמואל הלכה כר"ג ואיכא דמתני להא דרב גידל בר מנשיא אהא כל ל' יום *תינוק יוצא בחיק ונקבר באשה אחת ושני אנשים אבל לא באיש אחד ושתי נשים

אבא

[עי' תוס' ב"ק לה: ד"ה עונר] [כתובות ד:] קדושין פ: שמחות פ"ג

רש"י

אבל רבתי · מסכת שמחות : גוייתו · כל גופו והיכא דאמרי אבל שנו : פריעת הראש · שמגלה האבל ראשו בשבת ואינו מתעטף וחזרת קרע לאחוריו וזקיפת המטה חובה בשבת : נעילת הסנדל · דלאו כולי עלמא סיימי מסאנייהו בשבת ולא מוכח דאבל הוא : לא כולי עלמא מגלי רישייהו · בשבת ואע"פ שמתעטף לא מיחזי כאבל : בשעת חימום · בשעת התחלת הצער בשעת מיתה : וכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים · הלכך כיון דכל ימי שבוע שהוא אבל מתעטף כישמעאל אם אינו עוטה בשבת נראה כנוהג אבילות דכ"ע לא נהיגי בעטיפה זו אלא אבלים בלבד : מחוי ר"נ · עטיפת ישמעאלים : גובי דיקנא · גומות שבלחי למטה מפיו : לא שנו · פריעת הראש בשבת דצריך לגלות חוטמו ושפמו וזקנו שהיה מכוסה בימי אבלו להודיע כי אין אבילות בשבת : אלא שאין מנעלים ברגליו אבל יש מנעלים ברגליו מנעליו מוכיחים עליו · דאינו אבל אבל לגלות ראשו אינו צריך ואם בא להתעטף בצינעא אפי' כעטיפת הישמעאלים אין בכך כלום : דמסתפינא מיניה · בקושיות : מחליף וקורע · אע"פ שאינו שעת חימום : כבוד אביו · שנו אבל לכולי עלמא אין קורע אלא בשעת חימום : ממאן שמיעא · לרב אושעיא הא דאמר אין מתאחין שמע מינה הא דאמר אין מתאחין אבוה דרב אושעיא : אונקלי · שיפינ"ש חלוק שקורעו : בתוך ביתו · שבצינעא מותר לנהוג אבילות בשבת : דפריס סודרא ארישיה · בשבת משום עטיפה דנהיג אבילות : כל ל' יום יוצא בחיק · בן ל' יום מוליכו בחיק לבית הקברות ולא בארון : אבל לא באיש אחד · שאין מתייחדין עם האשה :

דלוסקמא

תוספות

בעא מיניה ר' יוחנן משמואל · מיהו ר' יוחנן לא קיבל משמואל דאיהו סבירא ליה דברים שבצנעא נוהג כדפרישית לעיל :

הא אחר שלא פרע כו' · אע"ג דפשטי' דקרא הא אחר פורע ופורס ואם הם יעשו ימותו נראה דאסמכתא בעלמא הוא דהא לא מייתי להו סוף פרק הנשרפין (סנהדרין דף פג·) גבי אלו שבמיתה :

ושמואל לטעמיה · פי' בתוספ' הרב דרב סבר דעטיפת הראש שאינה כעטיפת ישמעאלים הוי עטיפה ומסתמא רב ושמואל הלכה כרב יש מפרשין דרחיצת ידים דקאמר הכא רשות היינו כמ"ד פרק במה מדליקין (שבת דף כה:) דבלא אבילות הוא רשות אבל לר"נ בר יצחק דאמר התם ואני אומר מצוה באבל נמי הוי מצוה ולא רשות ונראה דלא צריך למימר הכי אלא הכי פירושו הכא דמשום אבילות אינו חובה להראות אבילות בשבת :

לא שנו שאין לו מנעלים ברגליו · תימה דכי היכי דמנעליו מוכיחין עליו אמאי לא אמרי' אחד מהני מוכיחין ונמצא דאינו חובה כי אם האחד ושמא במנעלים יש הוכחה יותר :

וכל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע · נראה דהא דאמר לעיל (דף כ:) מי שנזדמן לו חלוק בתוך ז' אע"פ שאינו שעת חימום שמא דוקא כגון שקרע כבר והכא מיירי בשלא קרע עדיין א"נ כגון שאין לו חלוק בשעה ראשונה חייב לקרוע כשיהיה לו אפי' שלא בשעת חימום ולי נראה דבכל שעה שיוכל להתחמם על מתו אפי' לזמן מרובה אחר מיתתו קרוי שפיר בשעת חימום כמו שאמרו ברבנן משום דמדכרי שמעתייהו הוא הדין נמי בכל מת שיוכל להתחמם עליו והא דפריך בסמוך ולא משני הכי משום דבלאו הכי משני שפיר :

כי תניא ההיא בכבוד אביו ואמו · ומכאן קשה לי על מה שפי' למעלה (דף כ:) *)דגרסי' רבי חנינא מי שאין לו אלא חלוק אחד דמיירי בכה"ג דמחליף וקורע דהא גבי אביו ואמו אמר הכא מחליף וקורע כל שבעה ולעיל (שם) אמרי' על אביו ואמו קורע לעולם וג"ע :

הכי א"ר יוחנן דברים שבצנעא נוהג · פסק בהלכות גדולות כר' יוחנן לאפוקי מרב ושמואל דאמרי לעיל תשמיש המטה רשות ודברים שבצנעא הוא ובפ"ק דכתובות (דף ד·) נמי קאמר עלה מסייע ליה לר' יוחנן דאביי ורבא סברי כוותיה ואע"ג דקיימא לן (לעיל דף יט· כב·) הלכה כדברי המיקל ה"מ במחלוקת של תנאים אבל במילתא דאמוראי לא אמרן מספקא לי כי היכי דשרי בתוך ביתו הני דברים דקריעה אי הוה אסור נעילת הסנדל בצנעא וכל שאר דברים :

***עצרת** כשבת · וכ"ש ר"ה ויוה"כ ר"ג אומר ר"ה ויוה"כ כרגלים וכ"ש עצרת לאחר חורבן וליכא לא אתי שפיר דהוה ליה למתני ר"ג אומר אף ר"ה ויוה"כ כו' :

***וחכמים** אומרים לא כדברי זה כו' · ולא שייך למימר היינו תנא קמא דנימא כולהו אתו לפרש מילתא דתנא קמא כי ההיא דלא ירבה לו נשים בפרק ב' דסנהדרין (דף כא·) וההיא (דהמקדש*) :

הלכה כר"ג · תימה כיון דאמר שמואל (לעיל דף יט· כב·) הלכה כדברי המיקל באבל אמאי איצטריך למיפסק הלכה כר"ג וי"ל דחומרא נמי היא דאם קברו סמוך לחגיגה ולא היה לו שעה אחת לנהוג בו אבילות או קברוהו נכרים ביום טוב או שמע שמועה קרובה ביום טוב אם הם כרגלים אינם עולים למנין שבעה ואם הם כשבת עולים :

אבא

*) אבל הגי' שם מי שאין לו חלוק לקרוע כו' ואולי גיר' אחרת היתה לפניהם ועיין במהרש"א ·

[מייז במשנה דלעיל יט·] [ג"א מיידלמשנ' דלעיל יט·] [נ"ל דהמקדש (ד' פג·) ועי' תוספות פסחים פג· ד"ה ר' שמעון אומר ודף קטז: ד"ה ומותס ותוס' עירובין מח: ד"ה ר' יהודה]

עין משפט נר מצוה

קנח א מיי' פ"ח מהל' אבל הל' א סמג עשין מד"ס ג :

קנט ב ג מיי' פ"י שם הל' א סמג שם טוש"ע י"ד סי' ת סעי' א :

קס ד מיי' פ"ח שם הל' ג סמג שם טור י"ד סי' שמ :

קסא ה ו מיי' פ"ס שם הל' יט טוש"ע י"ד סי' שפו :

קסב ז מיי' פ"י שם הל' א טוש"ע י"ד סי' ת סעי' א :

קסג ח מיי' שם פ"ט הל' א טוש"ע י"ד סי' שמ סעי' יד :

קסד ט מיי' שם פי"ב הל' י סמג שם טוש"ע י"ד סי' שנג סעי' ד :

רבינו חננאל

בעא מיני' ר' יוחנן משמואל יש אבילות בשבת אי לא · א"ל אין אבילות בשבת · אמרי רבנן משמיה דשמואל אבל ששימש מטתו חייב מיתה · א"ל רב פפא אסור אתמר ומשמיה דר' יוחנן אתמר אמר רב תחליפא אמר שמואל אבל שלא פרע ראשו ולא פירם בגדיו חייב מיתה שנאמר ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו מכלל שאחר שלא פירע ושלא פירם חייב מיתה · אמר רפרם תנא באבל רבתי אבל אסור לשמש מטתו ומעשה באחד ששימש מטתו בימי אבלו ושמטו חזירים את גויתו. אמרו משמיה דשמואל פח"ז חובה · פריעת הראש . חזרת קרע לאחוריו · זקיפת המטה לעשותן בשבת [חובה] להודיע שאינו נוהג אבל בשבת · אבל נ'ת'ר' · נעילת סנדל · תשמיש המטה · רחיצת ידים ורגלים בחמין רשות · ורב אמר אף פריעת הראש בשבת רשות · מקשינן לשמואל מ"ש נעילת הסנדל דאמר רשות דלאו כ"ע מסגי במסני' פריעת הראש נמי לאו כ"ע עבידי דמגלי רישייהו · ופרקינן שמואל לטעמיה דאמר כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע · וכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה · פי' עטיפת ישמעאלים דאמר שמואל מכסה שפמו וזקנו וחוטמו במצנפתו או בטליתו · והוא אלטתה בלשון ערב · ובשבת צריך לגלות חוטמו ושפמו וזקנו שהיה מכסה בימי אבלו כי אין אבל בשבת אבל לגלות ראשו אין צריך. ועוד כמה מכסי מחוי רב נחמן עד גובי דדיקנא · א"ר יוחנן לא שנו אלא שאין מנעלין ברגליו אבל יש מנעלין ברגליו מנעליו מוכיחין עליו · וקיי"ל כרב דאמר פריעת הראש נמי בשבת רשות . ואם בא להתעטף בצנעא כעטיפת ישמעאלים אין בכך כלום **) ולא בעי עטיפה כולי האי · דהא רב יוסף דהוא בתרא עבד כרב ; אמר רבא אבל מטייל באונקלי בתוך ביתו · ואונקלי היא מצנפת כגון מצנפת של כה"ג כדגרסינן בסוף מנחות · מעשה בחוני ושמעי בני שמעון הצדיק הלבישו באונקלי וחגרו בצלצול · אביי אשכחיה [לרב יוסף] דפריס סודרא ארישיה כעטיפת ישמעאלים וקאזיל ואתי בביתיה · א"ל לא סבר לה מר אין אבילות בשבת א"ל דברים שבצנעא נוהג · ומקשינן תוב לשמואל וכל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע · והא אמרו ליה לשמואל נח נפשיה דרב וקרע עליה תליסר כברי מאניה · ור' יוחנן קרע על ר' חנינא י"ג אצטלי דמלתא · א"ל אזל ליה גברא דהוה מסתפינא · הנה קרעו בשעת שמועה שלא בשעת הימום · ופרקינן שאני רבנן דכיון דכל שעתא מדכרי שמועתיה שעת שמועה כשעת חימום דמי · רבא אמר מהכא דתניא אבל כל שבעה קורעו לפניו ואם בא להחליף חלוקו מחליף וקורע החלוק שלובש הנה קריעתה שלא בשעת חימום · ופרקינן כי תניא ההיא שקורע כל חלוק שלובש אפילו כל שבעה בכבוד אביו ואמו: (ירושלמי הרי שהיה מחליף בגדיו) תשלום חברייתא ובשבת קורעו לאחוריו כדאמרן חזרת [קרע לאחוריו בשבת חובה] ואם בא בשבת להחליף חלוקו מחליף ואינו קורע' הרי שהיה מחליף בגדיו [כל] שבעה חייב לקרוע כולן· אותן קרעין מתאחין או אינן מתאחין. אסיקנא חלוקת אבוה דר' אושעיא ובר קפרא : ירושלמי אבל שבא מן הדרך והיה רגליו קיהות מותר לרחוץ שאין רחיצת צונן רחיצה · תני אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל · ולכשיבואו לעיר יחלוצו וכן בט' באב · וכן בתענית צבור · תני מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת שואלין · ר' אושעיא חמא אבלין בשבת ואמר להו שלום עליכם כמנהג מקומנו · ר' יוסי בן חלפתא הוה משתבח בר"מ קומי ציפוראי · אדם גדול קדוש צנוע הוא · חד (יומא) זמן חמון ליה שאיל בשלום אביליא בשבת · ותו אמרו ליה ר' אהן הוא דאת משני שבחיה אמר להן [מה עביד] א"ל שאיל בשלום אביליא בשבתא · אמר לון בעין אתון מידע חייליה · אתא להודעאן דאין אבלות בשבת דכתיב ברכת ה' היא תעשיר · זו ברכת שבת · ולא יוסיף עצב עמה · זו אבלות כמו דאמר נעצב המלך אל בנו · תני ארוסתו לא מתאבל ולא אונן עליה · תני כל שמתאבלין עליו מתאבלין עמו · רב מתה אחותו פקיד לחייא בריה כד תיסליק לגביי של נעליך מעל רגליך · ר' יונה סליק לגביה ר' גוריון בשבת בגו ז' ימי אבלו · נפיק לגביה לביש סנדלי · א"ל אנת דכר דילפון עובדא מינך דבשבת [מותר] בנעילת הסנדל לא ילפון עובדא מבר נש זעיר · ואין דובר עליו דבר · אפילו דבר תורה א"ר יוחנן שלא היו יודעין במה לפתוח אם ביסורין שבגופו אם בהחסרון ממונו אם בנפש בניו ובנותיו : מתני' משחרב בית המקדש ר' אלעזר אומר עצרת כשבת · ר"ג אומר ר"ה ויוה"כ כרגלים דייקינן מינה וכ"ש עצרת שהיא כרגלים · אמר גידל בן מנשי אמר שמואל הלכה כר"ג

*) נראה דר"ל דלרב גם כתוב א"נ להתעטף כעטיפת ישמעאלים ועי' בתוס' ד"ה ושמואל.

גליון הש"ס גמ' אסור אתמר ומשמיה דר"י אתמר · לא ידעתי מה חידש בזה הא איתא בברייתא לעיל דף כא ע"א ואלו דברים שאבל אסור בהם וכו' ובתשמיש :

אבא שאול אומר אף באיש אחד ושתי נשים ואין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים בן שלשים יוצא בדלוסקמא רבי יהודה אומר לא דלוסקמא הניטלת בכתף אלא הניטלת באגפיים ועומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים *בן י"ב חדש יוצא במטה ר"ע אומר הוא בן שנה ואבריו כבן שתים הוא בן שתים ואבריו כבן שנה יוצא במטה ר' שמעון בן אלעזר אומר היוצא במטה רבים מצהיבין עליו אינו יוצא במטה אין רבים מצהיבין עליו ר"א בן עזריה אומר ניכר לרבים רבים מתעסקים עמו אינו ניכר לרבים אין רבים מתעסקים עמו ומה הן בהספד רבי מאיר בשם רבי ישמעאל אומר עניים בני שלש עשירים בני חמש רבי יהודה אומר משמו עניים בני חמש עשירים בני שש ובני זקנים כבני עניים אמר רב גידל בר מנשיא אמר רב הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי ישמעאל דרש ר' ענני בר ששון אפיתחא דבי נשיאה יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן ארבעה עשר שמע רבי אמי ואיקפד אמר אטו דידיה היא דרבי אלעזר א"ר אושעיא היא דרש רבי יצחק נפחא אקילעא דריש גלותא יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן ארבעה עשר שמע רב ששת איקפד אמר אטו דידיה היא דר"א היא דא"ר אלעזר א"ר אושעיא מנין *לעצרת שיש לה תשלומין כל שבעה שנאמר °בחג המצות ובחג השבועות(א) מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שבעה *ארבריה רב פפא לרב אויא סבא ודרש יום אחד לפני ראש השנה וראש השנה הרי כאן ארבעה עשר אמר רבינא הלכך יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן עשרים ואחד יום רבינא איקלע לסורא דפרת א"ל *רב חביבא מסורא דפרת לרבינא אמר מר יום אחד לפני ראש השנה וראש השנה הרי כאן ארבעה עשר אמר ליה אנא מסתברא כרבן גמליאל הוא דאמינא: **מתני'** אין קורעין ולא חולצין ואין מברין אלא קרוביו של מת ואין מברין אלא על מטה זקופה:

גמ'

רש"י

דלוסקמא · ארון: ואין עומדין עליו בשורה · אין צריך לעמוד עליו בשורה כשחוזרין מבית הקברות עוברין לפני האבל בשורה וכל אחד אומר לו תתנחם: ברכת אבלים · ברכה שאומר ברחבה כדאמר בכתובות (ד' ח:): תנחומי אבלים · כל שבעה הולכין לנחמו בביתו: הניטלת בכתף · באדם אחד: באגפיים · בשני בני אדם דרך כבוד: ואבריו כבן שתים · שאבריו גדולים: מצהיבין · מרגישין ומצטערין: ניכר לרבים · שהיו מכירין כבר שהיה רגיל לצאת מן הבית: מה הן בהספד · כמה יהא גדול שמטה להספידו: עניים בני שלש · לפי שהעני מצטער על בניו יותר מן העשיר לפי שאין לו שמחה אחרת: יום אחד לפני עצרת · היה אבל: הרי כאן ארבעה עשר · דעצרת חשוב כשבעה וזהו יום שלפני עצרת חשוב ז' דסבר כי הא תנא דלעיל (ד' כ·) דאמר אפילו יום אחד אפילו שעה אחת וכמאן דאמר עצרת כרגלים: **מתני'** על מטה זקופה · יושבין המנחמין: חולצין · כתפיהן:

גמ'

תורה אור

תוספות

אבא שאול אומר אף באיש אחד ושתי נשים · מפורש במסכת קדושין (דף פ: ושם) אע"ג דאין איש אחד מתייחד עם שתי נשים בשעת אבילות דטרידא שרי:

ואין אומרים עליו ברכת אבלים · פירש בקונטרס דמיירי בלא כלו לו חדשיו ומיהו אפי' מיירי בכלו לו חדשיו נמי דמתאבלים עליו כדאיתא בפרק ר"א (שבת ד' קלו· ושם) ובפרק יש בכור לנחלה (בכורות דף מט·) מ"מ אין מחמירין עליו כל כך לנערו כדאשכחן בהני דסמוך דלפי מה שהוא גדול מחמירין לכבודו:

ברכת אבלים ותנחומי אבלים · שמנחמים אותו בדברים:

לעיל (ע"א) פירש בקונטרס דאם בא להחליף בגדים שכבסו קודם הרגל ללבוש בגדים שהן מכובסין כי חלוק הוא מלבוש ומכאן *משמע שר' שמעון היה מתיר בגדים שכבסו קודם הרגל ובתוס' פי' אם בא להחליף ללבוש בגדים שאינם מכובסים כי חלוק הוא מלבוש ורגילים ללובשו ולהחליף בלא כיבוס ור' יצחק זקיני סובר כך ועל פירש"י הקשה דאי שרי בגדים שכבסו קודם אבלו ומסתמא הכי נמי שרי בגדים המגוהצים קודם אבילות וא"כ מכין לו למעלה דאביי כרבי *מנא ב"ר אלעזר בן שמעון שמא מקודם אבלו היו מגוהצין וי"ל דמדשרו הני דוקא ולא חדשים לבנים ש"מ דסבירא להו הכי ומיהו זהו המנהג עתה שמלבישין אותו לאדם אחר יום או חלי יום ואין זה קרוי בגד מכובס לדידיה: **רבי** עקיבא אומר בן שנה כו' · ולא סגי בי"ב חדשים ובמסכת שמחות *נראה לי ר"ע כו' פירוש דלא בעי ג' שנים ואם מת ביום שלשים פוסק בפ' יש בכור (בכורות ד' מט·) שלשים יום באדם אינו כפל ויום שלשים לענין אבילות כיום שלפניו ואינו מתאבל וה"ה מסתמא לענין בכור:

דרבי אלעזר א"ר אושעיא היא· והא דלא מייתי ברייתא דר"א בן יעקב דמפיק תשלומין מוקראתם ובקצרכם איזהו חג שאתה קורא וקוצר הוי אומר זה חג השבועות וריש לקיש אמר חג הקציר איזהו חג שאתה חוגג וקוצר בו הוי אומר זה עצרת ויש לומר דלא ידעינן כמה ימים אי לאו מדרבי אושעיא כדאיתא פרק אין דורשין (חגיגה דף יז: ושם) אלא קשיא מנא ליה דעצרת כרגלים בזמן הזה הא ליכא תשלומין ונהי דמתני' הכי משמע מדקאמרי עצרת כרגלים משמע לגמרי מיהו היא גופא מנא ליה י"ל כיון דעצרת חד יומא ונחשב כמו פסח וסוכות בזמן שבית המקדש קיים לענין תשלומין חשיב נמי לדידן כרגל דפסח וסוכות מיהו בר"ה ויום הכפורים משמע דלא סבירא להו הכי דליהוו חשיבי כשבעה ימים מדלא נקט אלא עצרת ולית ליה דרבן גמליאל ורב פפא דבסמוך דאמרי אפילו ר"ה ויוה"כ ישנן כרגלים דלעולם הוא במקום פסח וסוכות הקשה בתוספות הרב מה אנו צריכים שיהא ראש השנה כשבעה ימים בלאו הכי נמי מותר לגלח ערב יום כפורים דהוי קובר את מתו שמונה ימים קודם יום כפורים דבטלה הימנו גזרת שלשים ותירץ דנפקא מינה אם לא גילח ערב יום כפורים דאינו מגלח אחר יום כפורים אבל עתה דחשבינן ראש השנה כשבעה ויום הכפורים כשבעה וערב ראש השנה כשבעה ימים קודם ובין ראש השנה ליום כפורים שבעה ונקיט ליה בתר יום כפורים שני ימים ומגלח ואין נראה לי תירוץ זה דהא קיימא לן כאבא שאול דאמר לעיל (ד' יט:) מגלח אחר הרגל אלא יש לפרש דנפקא לן מינה לענין שמועה רחוקה דחשבינן לה שמועה רחוקה בהני שני ימים אחר יום כפורים וזהו דוחק גדול כי זה אינו מפורש בשום מקום שתחשב שמועה רחוקה פחות משלשים יום ויותר היה יכול לומר לענין דחשבינן אחר ראש השנה שבת שלישית דאמר לעיל יושב במקומו מיהו אין זה נראה שום קושיא כלל דהא דאמר שמונה ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שלשים יום היינו דוקא היכא דנהג אבילות שבעה ימים אבל זה שלא נהג אבילות כי אם יום אחד לא אמרינן יום כפורים תבטל שלשים ותמהתי למה לא פירש הרב כך כי דבר זה פשוט ובסמוך פירש כענין זה הרב יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א יום דדוקא בהכי אומרים דשמיני עצרת הרי כ"א יום אבל מת ברגל שלא נהג אבילות קודם הרגל לא הוי שמיני עצרת כי אם יום אחד למנין שלשים כך נראה לי ואיני יודע הבירור כך פירש הרב ופירש בהלכות גדולות דהשתא דאית לן תרי יומי אי שכיב ליה שיכבא ביום טוב ראשון לא ינהוג אבילות עד מולאי יום טוב שני (ימים) ואותו יום טוב שני עולה למנין שבעה ואי שכיב ביום שני ההוא יומא נוהג אבילות דכיון דיום טוב שני דרבנן אתי אבילות דאורייתא דיום ראשון דהוי מן התורה כדאמרינן בזבחים (ד' ק:) ומבטל יום שני דרבנן ואין נראה לר"י וגם אין נוהגין כלל ובמקום אחר פירשתי*:

אלא קרוביו · ירושלמי ובלבד קרובים הראוין להתאבל כהדא דרבי אבין דמך במועדא לא גמל ר' מנא חסדא אמר בתר מועדא מיעבדא ליה יקרא ואסיק חכם שמת הכל כקרוביו מברין עליו אלו ואלו נראה לי מכאן משמע שיש הבראה בלא אבילות °כגון ברגל ולקמן (ד' כה:) אמר אפי' רבו שלמדו חכמה אינו יושב עליו אלא יום אחד ותמיהני אם כן נצטרך הבראה לשמועה רחוקה ולא מצינו ברבי חייא שעשו לו הבראה אלא קאמר לעיל (דף כ:) והולך כלי אחרי לבית המרחץ ושמא לענין הבראה החמירו משום כבוד החכם:

וכף

עין משפט נר מצוה

קסה א ב ג ד מיי' פי"ב מהל' אבל הל' י והל' יא טוש"ע יו"ד סי' שנג סעי' ס:

קסו ה מיי' שם הל' ט סמג עשין מד"ס ב טוש"ע י"ד סי' שמד סעיף ד:

קסז ו מיי' פ"י שם הל' ג סמג שם טוש"ע י"ד סי' שלט סעי' ח:

קסח ז מיי' פ"א מהל' חגיגה הלכה ז:

קסט ח מיי' פ"י מהל' אבל הל' ג סמג שם טוש"ע י"ד סי' שלט סעי' ט:

קע ט מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעי' יא:

משמע שרש"י היה מתיר בגדים שכבסו קודם האבל ובתוס' פי' כנ"ל

קעא י מיי' פ"ז מהל' י"ט הל' כג ופי"א מהל' אבל הל' ג סמג שם ולאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקמז סעי' ו וטוש"ע י"ד סי' שמ סעי' ב:

דאביי כרבי ורבא כראב"ש עי' רש"ש

קעב כ מיי' שם טוש"ע א"ח שם סעי' ז וי"ד שם סעי' ד:

קעג ל מ מיי' שם הל' ג טוש"ע א"ח שם סעי' ח וי"ד שם: חגיגה יז: ר"ה ד:

פ"ג גרסי' בן ג' שנים יוצא במטה ר' עקיבא כו' פי' דלא בעי ג' כו' כנ"ל

רבינו חננאל

כר"ג · איכא דאמרי להא דרב גידל אהא דתניא תינוק כל ל' יום יוצא בחיק ונקבר באשה אחת ובשני אנשים אבל לא באיש אחד ושתי נשים · אבא שאול אומר אף באיש אחד ובשתי נשים · ואין עומדין עליו בשורה ואין אומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים. בן ל' יום יוצא בדלוסקמא · ר' יהודה אומר לא דלוסקמא הניטלת על הכתף אלא הניטלת על אנפיים · ועומדין עליו בשורה ואומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלי' · בן י"ב חודש יוצא במטה' ר' עקיבא אומר בן שנה ואבריו כבן שנתיים בן שנתיים ואבריו כבן שנה יוצא במטה · רבי שמעון בן אלעזר אומר היוצא במטה רבים מצהיבין עליו · ר' אלעזר בן עזריה אומר ניכר לרבים רבים מתעסקין בו · אין ניכר לרבים אין רבים מתעסקין בו מה הן בהספד · ר' מאיר אומר משום ר' ישמעאל עניים בני שלש · עשירים בני חמש · ר' יהודה אומר משום ר' ישמעאל עניים בני חמש · עשירים בני שש · ובני זקנים כבני עניים · אמר גידל בר מנשיא אמר שמואל הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' ישמעאל: ירושלמי תני אין מראין פנים לא בר"ה ולא ביוה"כ · ר' חזקיה הוה ליה עובדא · סלקין רבנן למחמי ליה אפין בצומא רבא א) אמר לון כלום אמרו אין מראין פנים לא בר"ה ולא ביוה"כ לא מפני התפלה שנייה הוא יוה"כ שחל להיות בשבת · ב) דריש ר' ענני מי שקבר את מתו יום אחד לפני עצרת חשוב כשבעת ימי האבל ופסקו ז' ימי אבלו · ועצרת חשוב כשבעת ימי הרגל · דאמר ר' אלעזר מניין לעצרת שיש לה תשלומין שבעה שנאמר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות · מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה · שאם לא הקריב ביום הראשון יש לו להקריב כל ימי החג · כך עצרת יש לה תשלומין שבעה כחג המצות · הרי ז' לפני עצרת ועצרת ז' הרי י"ד משלים ט"ז יום והרי גמרו לו ל' ומותר בתספורת · אדבריה רב פפא לרב אויא סבא ודרש יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי י"ד אמר רבינא הלכך הקובר את מתו יום אחד לפני החג שבעה והחג שבעה · ושמיני שלו שהוא רגל בפ"ע הרי כאן כ"א יום והוו שאמר רגל בפ"ע לענין פו"ר קש"ב · פירוש ג) רגל בפ"ע והו כדי לחשב יום שמיני של חג הסוכות ז' ימים לאבל למנין שלשים: מתני' אין קורעין ואין חולצין כתף ולא מברין אלא קרובין של מת

א) פי' ויוה"כ חל אז בשבת. ב) בירושלמי שם איתא שנייה הוא יוה"כ שחל להיות בחול ופי' דאין חילוק דבין שחל בשבת ובין שחל בחול לעולם אין מראין פנים. ג) דברי רבינו אלו הובא בתוס' ר"ה דף ד' ע"ב ד"ה פו"ר קש"ב בשמו של רבינו ז"ל.

מסורת הש"ס

[שמחות פ"ג ע"ש]

דברים יז

[ע' פרש"י ביצה כט:]

בכ"מ סא: סגי' רב חנינא

הגהות הב"ח

(א) גמ' כתב כמלוה השבועות וכתב הסוכות חג סוכות:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אלא כו' כגון ברגל · עיין לעיל דף כ ע"ב תד"ה שכבר:

[עיין תוס' ברכות מה: ד"ה מאמר דרבים סלקו]

גמ' ואפי' חכם והתניא *א חכם שמת הכל קרוביו הכל קרוביו סלקא דעתך אלא הכל כקרוביו ב הכל קורעין עליו ג והכל חולצין עליו ד והכל מברין עליו ברחבה לא צריכא דלאו חכם הוא ואי אדם כשר הוא ה חיובי מיחייב למיקרע דתניא מפני מה בניו ובנותיו של אדם מתים כשהן קטנים כדי שיבכה ויתאבל על אדם כשר יבכה ויתאבל ערבונא קא שקיל מיניה אלא מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר ו שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר מוחלין לו על כל עונותיו בשביל כבוד שעשה לו דלאו אדם כשר הוא אי דקאי התם בשעת יציאת נשמה חיובי מיחייב דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר *ז העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע למה זה דומה לספר תורה שנשרף ח שחייב לקרוע דלא קאי התם בשעת יציאת נשמה כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה אמרי לא גמרינן מיניה אמר להו אביי מי תניא הרב שמת חכם שמת תניא ועוד כל יומא שמעתתיה בפומין בבי מדרשא סבור מה דהוה הוה אמר להו אביי תנינא חכם כל זמן שעוסקין בהספד חייבין לקרוע סבור למיקרע לאלתר אמר להו אביי תניא ט חכם כבודו בהספדו כי נח נפשיה דרב הונא סבור לאותובי ספר תורה אפורייה אמר להו רב חסדא י מילתא דבחייה לא סבירא ליה השתא ליקום (ליה) ליעבד ליה דאמר רב תחליפא *אנא חזיתיה לרב הונא דבעי למיתב אפוריי' והוה מנח ספר תורה עליה וכף כדא אארעא ואותיב ספר תורה עילויה אלמא קסבר כ אסור לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה לא הוה נפיק פוריא מבבא סבור לשלשולי דרך גגין אמר להו רב חסדא הא גמירנא מיניה ל חכם כבודו דרך פתח סבור לאשנויי מפוריא לפוריא אמר להו רב חסדא הכי גמירנא מיניה מ חכם כבודו במטה ראשונה. דאמר רב יהודה אמר רב מנין לחכם שכבודו במטה ראשונה שנאמר °וירכיבו את ארון האלהים אל עגלה חדשה פרוס בבא ואפקוה פתח עליה רבי אבא ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרמה ליה מתיב רב נחמן בר *חסדא ואמרי לה רב חנן בר חסדא °היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים *טפח ליה אבוה בסנדליה א"ל לאו אמינא לך לא תיטרוד עלמא מאי היה שהיה כבר כי אסקוה להתם אמרו ליה לר' אמי ולר' אסי רב הונא אתי אמרו כי הוינן התם לא הוה לן לדלויי רישין מיניה השתא אתינן הכא אתא בתרין אמרו (*ליה) ארונו בא ר' אמי ור' אסי נפוק ר' אילא ור' חנינא לא נפוק איכא דאמרי רבי אילא נפק ר' חנינא לא נפק דנפק מאי טעמיה דתניא ארון העובר ממקום למקום עומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים דלא נפק מאי טעמא דתניא ארון העובר ממקום למקום אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים קשיין אהדדי לא קשיא כאן בששלדו קיימת כאן בשאין שלדו קיימת ורב הונא שלדו קיימת הוה דלא נפק לא סיימוה קמיה אמרי היכא נינחיה רב הונא ריבץ תורה בישראל ור' חייא ריבץ תורה בישראל הוה מאן מעייל ליה אמר להו רב חגא אנא מעיילנא ליה דאוקמתיה לתלמודאי כי הוינא בר תמני סרי שנין ולא חזי לי קרי (א) ומשמש ליה קמיה וידעי בעובדיה דיומא חד אתהפיכא ליה רצועה דתפילין ויתיב עלה ארבעין תעניתא עייליה הוה גני יהודה מימיניה דאבוה וחזקיה משמאליה אמר ליה יהודה לחזקיה קום מדוכתיך דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא בהדי דקאים קם בהדיה עמודא דנורא חזייה רב חגא איבעית זקפיה לארוניה ונפק אתא והאי דלא איענש ענש משום דזקפיה לארוניה דרב הונא כי נח נפשיה דרב חסדא סבור לאותובי ספר תורה אפורייה אמר להו ר' יצחק °מילתא דלרביה לא סבירא ליה אנן ניקום נעביד ליה סבור דלא למישלל קרעייהו אמר להו ר' יצחק בר אמי ס חכם כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה שוללין כי נח נפשי' דרבה בר הונא ורב המנונא אסקינהו להתם כי

רש"י

גמ' לספר תורה · דתורה קרויה נר שנאמר (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור ונשמה נקראת נר דכתיב (שם כ) נר *(אלהים) נשמת אדם : שמעתתיה בפומין · והוי כמאן דגמרינן מיניה : מאי דהוה הוה · הואיל דלא קרעו בשעת מיתה תו לא קרעי : למקרע לאלתר · בלא הספד : לאותובי ס"ת אפורייה · ולומר קיים זה מה שכתוב בזה : לא הוה נפיק פוריא מבבא · דזוטר הוה בבא : מפוריא לפוריא · לאתו במטה אחריתא קטנה שתלא דרך הפתח:אל עגלה חדשה · אותה עגלה שהגרוהו פלשתים בה ובאותה עגלה הביאו דוד מבית אבינדב לעיר דוד : פרוס בבא · שברו הפתח והרחיבוהו : בבל גרמה לו · שאין שכינה שורה בחוץ לארץ : טפח ליה אבוה · רב חסדא בסנדלא שטפח לו לרב נחמן על סנדלו כאדם שנוגע על רגל חבירו בחשאי כדי שלא ישמעו העומדים סביב מטתו דרב הונא ע"א הכהו בסנדלו : לא תטרוד עלמא · לא תטרח בקושיות : שהיה כבר · כלומר ההיא שעתא הוה ולא יותר ויש אומרים שהיה כבר בארץ ישראל ששרתה עליו רוח הקודש :כי אסקוה להתם · לארץ ישראל לקוברו שכל הנקבר שם נקבר בלא חטא *שנאמר העם היושב בה נשוא עון כדאיתא בכתובות (דף קיא·*) : לדלויי רישין · דאדם חשוב היה והוה לן בושת לדלויי רישין : ואתי להכא · דסבורין שהוא חי : שלדו · גופו קיימת יולאין: לא סיימוה קמיה · דשלדו הוה קיימת:רב הונא ריבץ תורה· כדאמרי' פרק שני דייני גזירות(כתובות דף קו·) כי קיימי רבנן מקמיה ומנפצי גלימייהו מכסי ליה ליומא באבקא : רבי חייא ריבץ תורה ·כדאמרינן בבבא מציעא (דף פה:) אנא עבדי ליה לתורה דלא תשתכח מישראל : מאן מעייל ליה · מי ילך להכניסו לקבורה אצל רבי חייא : איתהפיכא ליה רצועה דתפילין · השחור בפנים דרצועה שחורה נראה בחוץ הלכה למשה מסיני : איבעית · נבעת ונפחד : זקפיה לארונא · דרב הונא לקמיה עמודא דנורא דלא ליזקיה : כי

תוספות

וכף כדא אארעא ואנח עליה ספר תורה · ונראה דאפילו הספר תורה מונח בגבוה ממנו לא שרי מדלא אותבוה לספר תורה בגבוה ממנו וכן פירשתי במנחות בפרק הקומץ רבה (דף נב:) *ושם הארכתי :

ורבי חייא ריבץ תורה וכו' · והקשה בתוספות הרב דמשמע בירושלמי *שרב הונא מת קודם רבי חייא דאמר ליה לרבי חייא ארונו בא והכא משמע שרבי חייא מת קודם רב הונא ונראה לי דרב הונא אחר היה ואותו שבימי רבי חייא אין זה רב הונא תלמידו דרב ע"כ ומיהו קשה בירושלמי קאמר בעובדא דהכא רב הונא ריש גלותא ולפי הענין של הירושלמי היה משמע דזקפיה ר' חגא לארוניה דרב הונא כדי שלא יהא יושב אצל הצדיקים והכי איתא בפי' רבינו חננאל דרב הונא ריש גלותא :

חכם כיון שהחזיר פניו · פירוש חכם שמת כיון שהחזיר פניו אותו שקרע וגרסינן אפילו חכם שקרע על החכם כיון שהחזיר פניו שולל לאלתר דמשום כבודו של חכם הקורע התירו דגנאי הוא ללכת בבגד קרוע ולא נהיר': ספטו

עין משפט נר מצוה

קעד א ב מיי' פ"ט מהל' אבל הל' יא סמג עשין ב טוש"ע י"ד סי' שם סעי' ז:

[עיין שם בתוס' ד"ה אסור לישב]

[סוף כלאים וכתובות קג:]

קעה ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף יז :

קעו ד מיי' פי"א שם הלכה כ טוש"ע י"ד סי' קא סעיף ד :

קעז ה ו מיי' שם פ"ט הל' יא ופי"ב הל' ב טוש"ע י"ד סי' שמ סעיף ו :

קעח ז מיי' שם פ"ט הלכה יא טוש"ע שם סעיף ט :

קעט ח מיי' שם הל' ב טוש"ע שם סעי' לז :

קפ ט מיי' שם הל' יג טוש"ע שם סעי' ז :

קפא י מיי' פי"ג שם הלכה ג טוש"ע שם סי' שנג סעי' ג :

קפב כ מיי' פ"י מהל' תפילין הלכה ו טוש"ע שם סי' רפב סעיף ז :

קפג ל מ מיי' פ"ט מהל' אבל הל' ג טוש"ע שם סי' שמ סעי' ג :

קפד נ מיי' שם הלכה ז סמג עשין מד"ס ב טוש"ע שם סי' שמו סעיף ח :

[בע"י ליתא]

[מנחות לב: ע"ש]

קפה ס מיי' שם פ"ט הלכה יב טוש"ע שם סעיף יז :

מסורת הש"ס

[צ"ל ס']

שבת קה: [תוספתא פ"ג]

[משמע ליה לגי' דמיירי באינו כבר כ"כ תוס' בשבת שם ד"ה דתניא] דכל בא"י פרוי בלא עון

ומנין לא ממתים ת"ל וכפר אדמתו עמו עיין בילקוט חלק ב סוף רמז תתקנ"ו ובע"י בפרש"י לא גרס כדאיתא בכתובות ומוסיף ואין יושבים בארץ אלא לקבורה ע"ש

[צ"ל רב חסדא]

[ב"ק נב: כ"ב כה:]

[צ"ל להו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומשמש ליה קמיה · נ"ב פירש"י מתשמש לפניו :

גליון הש"ס

גמ' מילתא דלרביה לא ס"ל אנן ניקום נעביד · עיין בבא קמא דף יז ע"א תד"ה אלא שהניחו :

רבינו חננאל

מת וא"ר ירמיה ובלבד הראויין להתאבל · אוקימנא למתני' באדם שאינו חכם ולא כשר ולא היה עומד שם בשעת יציאת נשמה · אבל בחכם ובכשר חייב לעולם אע"פ שלא היה שם · דתניא חכם שמת הכל חייבין עליו כקרוביו הכל קורעין הכל חולצין והכל מברין והכל עומדין ברחבה · ואי אדם כשר הוא אע"פ שאינו חכם חייב · דתניא מפני מה בניו ובנותיו של בני אדם מתים כשהן קטנים מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר · שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר מוחלין לו על כל עונותיו · ואי עומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב · דתניא ר' שמעון בן אלעזר אומר העומד על אדם בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע למה זה דומה לס"ת שנשרף שחייב לקרוע · כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה · אמרו לא גמרינן מיניה· אמר להו אביי מי תניא הרב שמת חכם שמת תניא · ועוד שמעתתיה בפומן כל יומא בבי מדרשא · סבור מאי דהוה הוה · אמר להו אביי תניא חכם כבודו בהספדו · כי נח נפשיה דרב הונא סבור לאותובי ס"ת אפורייה אמר להו מלתא דבחייה לא סבירא ליה כו' · לא הוה נפיק פורייה לבבא סבור לשלשולי כו' · ואסיקנא חכם כבודו להוציאו דרך פתחים ולא דרך גגות · וכבודו במטה ראשונה ולא ממטה למטה שנאמר וירכיבו את ארון האלהים אל עגלה חדשה · סתרו להו לבבי ואפקוה · פתח עליה ההוא ספדנא ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרמה לו · וההיא דכתיב היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים על נהר כבר מאי היה היה שכבר הוה · תניא ארון העובר ממקום למקום עומדין עליו בשורה ואומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים · אוקימנא בששלדו קיימת · אבל אין שלדו קיימת לא : ירושל' בתחלת משקין (הלכה ה) תני ליקוטי עצמות אין אומרים עליהן קינים ונהי ולא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים. ואלו הן ברכת אבלים *) (מה שאומרים בשורה' אבל אומרים עליהן דברי קילוסין · אמרו מנחייה גבמה בבית הכנסת · אלו הן תנחומי אבלים מה שאומרים בשורה · אבל אומרין עליהן דברי קילוסין):אמרי מנחייה גבי ר' חייא שריבץ תורה כמותו · אמרי מאן ניעייליה · א"ר חנא אנא מעיילנא דאוקימתיה לתלמודא כד הוינא בר תמני סרי ולא חזי לי קרי ומשמע לי קמיה וידענא עובדיה: יומא חד אתהפיכא ליה רצועא דתפילי ויתיב בתעניתא עייליה הוי גני יהודה בריה מימיניה וחזקיה משמאליה: א"ל יהודה לחזקיה קום מדוכתיך דלאו אורח ארעא דקאי רב הונא אבראי · בהדיה דקם · קם בהדיה עמודא דנורא חזייה רב חגא איבעית זקף לארוניה דרב הונא ונפק · והא דלאו מיענשו דבי ריש גלותא משום

*) דברי רבינו כאן נשנו ונכ"ל ברכת אבלים מה שאומרים בבהכ"נ אלו הן תנחומי אבלים מה שאומרים בשורה אבל אומרים עליהן דברי קילוסין [וכ"ה בירושלמי פסחים פ"ח ה"ח ובירושלמי דמכילתין גורס נשבש וגם חסר שם פירוש דתנחומי אבלים].

שפעו מרזבי דציפורי דמא · מפרש בירושלמי דיהב נפשיה על גזרתם פירוש נשפך דמו על יחוד השם תוספתא פ"א שנתן נפשו על המילה :

ועל רבו שלמדו חכמה · בפרק אלו מציאות (ב"מ דף לג. ושם) פליגי רבי יהודה ורבי יוסי שרבי יהודה אומר כל שרוב חכמתו הימנו ורבי יוסי אומר אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זהו רבו ומסיק שם עולא אמר תלמידי חכמים שבבבל קורעין זה על זה כרבי יוסי ס"ל ופוסק רב ששת כרבי יוסי ופי' רבינו חננאל דהכי הלכתא ובשאלתות דרב אחאי*) פוסק כרבי יהודה דאמר כל שרוב חכמתו הימנו ומפרש בפר' אלו מציאות בתוספתא דהיו קורעין קריעה [דאין] מתאחה וכן פירש רבי יצחק בר יהודה ויותר היה נראה לי דמעשה רב דשמואל עבד כרבי יוסי כדאי' התם ורבא נמי מפרש מילתא דרבי יוסי ורבי אלעזר בירושלמי נמי עבד כוותיה ושמא היו מחמירין על עצמן:

*) [פרשת קרח סי' קלא] ברכת

תורה אור

כי מטו אגישרא קמו גמלי אמר להו ההוא טייעא מאי האי אמרו ליה רבנן דקא עבדי יקרא אהדדי מר אמר מר ניעול ברישא ומר אמר מר ניעול ברישא אמר דינא הוא דרבה בר הונא ליעול ברישא חליף גמליה דרבה בר הונא נתור כביה ושניה דההוא טייעא פתח עליה ההוא ינוקא גזע ישישים עלה מבבל ועמו ספר מלחמות *קאת וקפוד הוכפלו לראות בשוד ושבר הבא משנער קצף על עולמו וחמס ממנו נפשות ושמח בהם ככלה חדשה רוכב ערבות שש ושמח בבא אליו נפש נקי וצדיק כי נח נפשיה דרבינא פתח עליה ההוא ספדנא תמרים הניעו ראש על צדיק כתמר נשים לילות כימים [על משים ס"א לילות כימים] א"ל רב אשי לבר קיפוק ההוא יומא מאי אמרת אמר ליה אמינא אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו איזובי קיר לויתן בחכה הועלה מה יעשו דגי רקק בנחל שוטף נפלה חכה מה יעשו מי גבים א"ל בר אבין ח"ו דחכה ושלהבת בצדיקי אמינא ומאי אמרת אמינא בכו לאבלים ולא לאבידה שהיא למנוחה ואנו לאנחה חליש דעתיה עלייהו ואתהפוך כרעייהו ההוא יומא לא אתו לאספודיה והיינו דאמר רב אשי *לא בר קיפוק חליץ ולא בר אבין חליץ רבא כי הוה אתא לדגלת א"ל לבר אבין קום אימא מילתא קאי ואמר באו רוב שלישית במים זכור ורחם תעינו מאחריך כאשה מבעלה אל תזניחנו כאות מי מרה (חנין יוחנן זירא אבא יעקב יוסי שמואל חייא מנחם סימן) רבי חנין חתניה דבי נשיאה הוה לא קא הוו ליה בני בעא רחמי והוו ליה ההוא יומא דהוה ליה נח נפשיה פתח עליה ההוא ספדנא שמחה לתוגה נהפכה ששון ויגון נדבקו בעת שמחתו נאנח בעת חנינתו אבד חנינו אסיקו ליה חנן על שמיה כי נח נפשיה דר' יוחנן פתח עליה ר' יצחק בן אלעזר קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים דכתיב °והיה ביום ההוא עמוס ח והבאתי השמש בצהרים ואמר ר' יוחנן זה יומו של יאשיהו כי נח נפשיה דר' יוחנן יתיב רבי אמי שבעה ושלשים אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא רבי אמי *דעבד לגרמיה הוא דעבד דהכי אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן *אפילו רבו שלימדו חכמה אינו יושב עליו אלא יום אחד *כי נח נפשיה דרבי זירא פתח עליה ההוא ספדנא ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גידלה שעשועיה אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה כי נח נפש יה דרבי אבהו אחיתו עמודי דקסרי מיא דרבי יוסי *שפעו מרזבי דציפורי דמא דרבי יעקב אתחמיאו כוכבי בימטא דר' אסי איעקרו כל אילניא דר' חייא נחיתו כיפי דנורא מרקיעא דר' מנחם *(בר' יוסי) אישתעו צלמנייא והוו למחלצייא דר' תנחום בר חייא איתקצצו כל אנדרטיא דר' אלישיב איתחרו שבעין מחתרתא בנהרדעא דרב המנונא נחיתו כיפי דברדא מרקיעא דרבה ורב יוסף נשוק כיפי דפרת אהדדי דאביי ורבא נשוק כיפי דדגלת אהדדי כי נח נפשיה דר' משרשיא טעון דיקלי שיצי ת"ר

ואלו

כי מטו אגישרא · כשהגיעו לעבור בדף של גשר קצר שעכשיו לא היו יכולין לעבור זה בצד זה אלא זה אחר זה : קמו גמלי · עמדו הגמלים טעוני המטות במקומן : טייעא · סוחר ישמעאלים : רבנן · דשיכבי רבה בר רב הונא ורב המנונא : עבדי יקרא · דהא לא בעי האי למיעל מקמי האי : נתור כבי · נחיו משום דבזי לרב המנונא : ספר מלחמות · ספר תורה לישנא אחרינא שנלחם רבה ורב המנונא ונתור ככי דההוא טייעא לישנא אחרינא גזע ישישים זה רבה בר רב הונא דהוא בן גדולים בן רב הונא דהוא ראש גולה ועדיף מנשיא דארץ ישראל ועמו ספר מלחמות עמו רב המנונא : קאת וקיפוד הוכפלו · קללה כמו וירשוה קאת וקיפוד (ישעיה לד) כלומר קללה באה והוכפלה בעולם : לראות שוד ושבר · זה שקצף הקב"ה על עולמו : נשים לילות כימים · בהספד על שם לילות כימים בתורה : בר קיפוק ובר אבין · הוו ספדני : (ההוא יומא · דנח נפשיה) : חלש דעתיה · דהאי מדמי ליה לשלהבת והאי לאבידה: וההוא יומא· דנח נפשיה לא ספדוהו משום דאירע להו תקלה על ידו : לא בר קיפוק ולא בר אבין חליץ· משום דאיתהפכו כרעייהו ותניא (יבמות דף קג·) האי מאן דמסגי אלוחתא דריגלא לא חליץ דהתורה אמרה וחלצה נעלו מעל רגלו ולא מתחת לרגלו : אתי לדגלת · חדקל : רוב שלישית · ישראל נקראו שלישית ורבא שקול כרוב ישראל ואמר ליה קום ואמור מילתא כלומר בקש רחמים : כאות במי מרה · שאשה סוטה נבדקת בהן : בעת חנינתו · דולד : אבד חנינו · אביו המחננו : והבאתי השמש בצהרים · אשקיע השמש בצהרים : יומו של יאשיה · שנהרג יאשיה קרי יומו שמש : לגרמיה · לדעתיה : רבי זירא היה מבבל ובה נולד וגדל בארץ ישראל והיינו דקאמר ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גדלה שעשועיה ואהכי קרי ליה רבי זירא ורב זירא*: אוי נא לה אמרה רקת · יכולה לומר בן רקת היא טבריא : אחיתו · הורידו דמעות: איתחמיאו כוכבי · נראו הכוכבים שנשתנה העולם מרוב צער : כיפי דנורא · אבנים של אור : אשתעו צלמנייא · כימותו פרצוף שלהן : והוו למחלצייא · כלומר נחלקה ונתמעכה כל צורת פרצוף של צלמיסוצור' המטבעות מפני צורת החסיד שנשתנית: דרבי מנחם · בנן של קדושים שלא נסתכל אף בצורה של זוזא כדאמרינן בערבי פסחים (דף קד·): והוו למחלצייא · כמו שסותלקה במעגל ובמחלצים שבה מטיחין טיט הכותל : אנדרטא · צורת הצלמים שעושין על שם המלך שמת : שבעין מחתרין · דגנבים דבזכותיה לא הוו אתו גנבים : כיפי דברדא אבנים : נשוק כיפי · כיפאות של גשרים נשתברו ונשקו זו את זו : שיצי · קוצים :

ואלו

רבינו חננאל

משום דזקיף ארוניה דרב הונא · כלומר זכותו מגינה עליהם דהוא מדבי ריש גלותא· א"ל רב אשי לרב קיפוק בהא יומא דנח נפשיה דרבינא מאי אמרת עליה · פירוש בר קיפוק הוה ספדנא וכן בר אבין ושאלינהו מהו ההספד שתספדו עליו · וכיון שאמר לו בר קיפוד בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר · כלומר כ"ע לגביה כאזוב גבי ארז נינהו כולהו · ובר אבין אמר בכו לאובדין ולא לאבידה כו' חלש דעתיה דרב אשי אמר שויתון לגביה כאזוב של קיר ותוא כארז מכלל שהוא גדול ממני · נעשה להן חולי ונהפכו רגליהן שאינן יכולין להלך ולא יצאו בהספד· וזהו שאמר רב אשי כיון שרגליהן של אלו הפוכות אינן ראוין לחליצה · כי נח נפשיה דר' יוחנן יתיב עליה ר' אמי שבעה ושלשים· ואסיקנא אפילו רבו שלמדו תורה אינו יושב עליו אלא יום אחד ויוא"ר יצחק בר אמי *)תניא חכם כיון שהחזיר פניו מאחורי המטה שולל · פתח עליה ההוא ספדנא · ארץ שנער הרה וילדה · פי' שנער בבל וארץ צבי א"י ירקת זו טבריא שמת בה ·

*) לפנינו בגמ' איתא זה לעיל סוף עמוד א' ועי' בתוס' שם ד"ה תכס.

קפו א מיי' פ"ט מהל' אבל הלכה יב טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף כה :
[עיין לדף כו·]

[פי' אפי' עופות בהמות כשמתו ערוך]

[סנהדרין קט·]

יבמות [ע"ש]

[ברכות מח· וש"נ]

מגילה ו·

[נ"ל ברבי סימאי ועי' תוס' שבת קמט· ד"ה ודיוקני ותוס' פסחים קד· ד"ה דלא ותוס' ע"ז נ· ד"ה ה"ג]

[וע"ע רש"י כתובות מג: ד"ה אמר ר"מ ופי' תוס' מנחות מ: ד"ה ר"ן אמר]

מסורת הש"ס

ואלו קרעין שאין מתאחין *הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלימדו תורה ועל נשיא ועל אב ב"ד ועל שמועות הרעות ועל ברכת השם ועל ספר תורה שנשרף ועל ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלים וקורע על מקדש ומוסיף על ירושלים אביו ואמו ורבו שלימדו תורה מנלן דכתיב °ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו אבי אבי זה אביו ואמו רכב ישראל ופרשיו זה רבו שלימדו תורה מאי משמע כדמתרגם רב יוסף רבי רבי דטב להון לישראל בצלותיה מרתיכין ופרשין ולא מתאחין מנלן דכתיב °ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים ממשמע שנאמר *ויקרעם איני יודע שלשנים אלא מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן אליהו חי הוא אמר ליה כיון דכתיב °ולא ראהו עוד לגבי דידיה כמת דמי נשיא ואב בית דין ושמועות הרעות מנלן דכתיב °ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם וגם כל האנשים אשר אתו ויספדו ויבכו ויצומו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב שאול זה נשיא יהונתן זה אב ב"ד על עם ה' ועל בית ישראל אלו שמועות הרעות א"ל רב בר שבא לרב כהנא ואימא עד דהוו כולהו א"ל על על הפסיק העניו ומי קרעינן אשמועות הרעות והא אמרו ליה לשמואל קטל שבור מלכא תריסר אלפי יהודאי במזיגת קסרי ולא קרע לא אמרו אלא ברוב צבור וכמעשה שהיה ומי קטל שבור מלכא יהודאי והא א"ל שבור מלכא לשמואל תיתי לי דלא קטלי יהודי מעולם התם אינהו גרמו לנפשייהו דא"ר אמי לקל יתירי דמזיגת קסרי פקע שורא דלודקיא על ברכת השם מנלן דכתיב °ויבא אליקים בן חלקיה אשר על הבית ושבנא הספר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים *ת"ר אחד השומע ואחד השומע מפי השומע חייב לקרוע והעדים אינן חייבין לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו מאי הוי הא קא שמעי השתא לא ס"ד דכתיב °ויהי כשמוע המלך חזקיהו ויקרע את בגדיו המלך קרע והם לא קרעו ולא מתאחין מנלן *אתיא קריעה קריעה ספר תורה שנשרף מנלן דכתיב °ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה (א) ויקרעה בתער הסופר והשלך אל האש אשר אל האח וגו' מאי שלש דלתות וארבעה אמרו ליה ליהויקים כתב ירמיה ספר קינות אמר להו מה כתיב ביה °איכה ישבה בדד אמר להו אנא מלכא א"ל °בכה תבכה בלילה אנא מלכא °גלתה יהודה מעוני אנא מלכא °דרכי ציון אבלות אנא מלכא °היו צריה לראש אמר להו מאן אמרה °כי ה' הוגה על רוב פשעיה מיד קדר כל אזכרות שבה ושרפן באש והיינו דכתיב °ולא פחדו ולא קרעו את בגדיהם מכלל דבעו למיקרע אמר ליה רב פפא לאביי אימר משום שמועות הרעות א"ל שמועות רעות בההיא שעתא מי הוו א"ר חלבו אמר רב הונא הרואה ספר תורה שנקרע חייב לקרוע שתי קריעות אחד על הגויל ואחד על הכתב שנאמר °אחרי שרוף המלך את המגלה ואת הדברים רבי אבא ורב הונא בר חייא הוו יתבי* א] קמיה דרבי אבא בעא לאפנויי שקליה לטוטפתיה אחתיה אבי סדיא אתאי בת נעמיתא בעא למיבלעיה אמר השתא איחייבין לי שתי קריעות א"ל מנא לך הא והא בדידי הוה עובדא ואתאי לקמיה דרב מתנה ולא הוה בידיה אתאי לקמיה דרב יהודה ואמר לי הכי אמר שמואל לא אמרו אלא בזרוע וכמעשה שהיה ערי יהודה מנלן דכתיב °ויבאו אנשים משכם משילו ומשמרון שמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים ומתגודדים ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה' וגו' א"ר א) חלבו אמר עולא ביראה אמר ר' אלעזר הרואה ערי יהודה בחורבנן אומר °ערי קדשך היו מדבר וקורע ירושלים בחורבנה אומר °ציון מדבר היתה ירושלם שממה וקורע בית המקדש בחורבנו אומר °בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה וקורע: קורע על מקדש ומוסיף על ירושלים: ורמינהו אחד השומע ואחד הרואה כיון שהגיע לצופים קורע וקורע על מקדש בפני עצמו ועל ירושלים בפני עצמה לא קשיא הא דפגע במקדש ברישא הא דפגע בירושלים ברישא תנו רבנן יכולן רשאין לשוללן ולמוללן וללוקטן ולעשותן כמין סולמות אבל לא לאחותן אמר רב חסדא ובאיחוי

א) [בשאלתות איתא אמר ר' יהודה הרואה כו']

רש"י

ואלו קרעין כו'. באבל רבתי במסכת שמחות (פ"ט): ברוב צבור. רוב ישראל: וכמעשה שהיה. בשאול ויהונתן: גרמו לנפשייהו. דמרדו ביה והא דקאמר לא קטלי יהודי רוצה לומר בתנם: לקול יתירי. לקול כנורות שמרדו: ב] אתיא קרע קרע (*מדוד): שלש דלתות וארבעה. כלומר ארבעה פסוקים: אנא מלכא. ואמלכא לא כתיב כלום: היו צריה לראש. שהנכרי ראש ולא אתה: משום שמועות רעות. על הגלות איבעי למיקרע: את המגילה. זה הגויל: ואת הדברים. זה הכתב: השתא. אי שקיל להו נעמיתא איבעי לי למיקרע על הגויל ועל הכתב דהוי"מ כנשרף: בזרוע. שאין יכול להצילו: וכמעשה שהיה. דיהויקים אבל דנעמיתא דמצי להציל לא מיקרע: הא דפגע במקדש ברישא. כגון שנכנס לירושלים בשדה תיבה ומגדל דלא ראה ירושלים עד שראה בית המקדש קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים אבל בשלא נכנס בתיבה ופגע בירושלים ברישא קורע על ירושלים בפני עצמה ועל המקדש בפני עצמו: כל הקרעים רשאין למוללן. לקפל בגד בתפירה: כעין סולמות. שאין מלקטין זה סמוך לזה אבל זה רחוק מזה שמלקט ברוחב כעין מעלות סולמות: מתוך

תוספות

ברכת השם מנלן. ועל ברכת השם דנכרים פליגי הכא בירושלמי אית דאמרי רבשקה ישראל מומר הוה אבל דנכרי לא ואית דאמרי נכרי הוה ובפרק ארבע מיתות (סנהדרין דף ס.) נמי פליגי בה בש"ס שלנו ובירושלמי הוה ר"ש לקיש קורע על ברכת השם: **ואחד** השומע מפי השומעים. פירש בתוס' כגון מן העדים שאומרים זה ואם הוא אומר יכה יוסי את יוסי אין קורעין על זה וכן משמע בפ"ד מיתות (שם דף נו.): **אתיא** קריעה. תימה אם כן נילף כל קריעות שלא יתאחו מקריעה קריעה ושמא לא מיסתבר ליה: **קדר** כל האזכרות. תימה והא (ג) דקרעה בתער הסופר משמע כל המגילה ובירושלמי לא גרסינן האזכרות: **לא** אמרו אלא בזרוע. ובירושלמי גרס ששרפה מלך ישראל בזרוע: **משכם** משילו. לא שייך הכא למיפרך ואימא עד דאיכא תלתא אבל קצת קשה דאימר מילתא יתירתא הוה דמגלחי זקן (ג) ומתגודדים כתיב בהאי קרא ויש לומר דלא שייך למימר דלא נילף כלל אלא קריעה ולעיל (ד' כא.) הכי קאמר נמי כהי דגמרת ספיר קריעה מ"מ לא תילף מינה מעומד: ובאיחוי

עין משפט נר מצוה

קפו א מיי' פ"ט מהל' אבל הלכה ב ג סמג עשין ב טוש"ע י"ד סי' שמ סעיף טו:
קפח ב מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף יז:
קפט ג מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף לו:
קצ ד מיי' שם הלכה י ופ"ה מהלכות תענית הלכה יו יז טוש"ע שם סעיף לח וטוש"ע א"ח סי' תקסא סעיף א:
קצא ה מיי' פ"ה מהל' תענית הלכה טז טוש"ע א"ח שם סעיף ב:
קצב ו מיי' פ"ח מהל' אבל הלכה ג ופ"ט הלכה ב טור ש"ע י"ד סי' שמ סעיף א:
קצג ז מיי' שם פ"ט הלכה ה ופ"ה מהלכות ת"ת הלכה ט סמג עשין ג טוש"ע שם סעיף ח וסי' רמב סעיף כה:
קצד ח מיי' פ"ט מהל' אבל הלכה ב ו טוש"ע י"ד סי' שמ סעיף יז:
קצה ט י מיי' שם טור ש"ע שם סעיף לו:
קצו כ ל מ נ ס מיי' שם הלכה ב ט טוש"ע שם סעיף לז:
קצז ע פ צ מיי' פ"ה מהלכות תענית הלכה טז טוש"ע א"ח סי' תקסא סעיף א ב:
קצח ק מיי' שם הלכה יז ופ"ט מהלכות אבל הלכה ג טוש"ע א"ח שם סעיף ד וטוש"ע י"ד סי' שמ סעיף לט:

רבינו חננאל

ת"ר אלו קרעין שאסורין באיחוי פי' עשרה קרעים הללו הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלמדו חכמה. ועל נשיא ועל אב ב"ד. ועל שמועות הרעות. ועל ברכת השם. ועל ס"ת שנשרף ועל חורבן ערי יהודה ועל חורבן המקדש [ועל ירושלים] וקורע על חורבן בהמ"ק ומוסיף על חורבן ירושלים: אביו ואמו ורבו שלמדו חכמה מהכא ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו. אבי אבי זה אביו ואמו. רכב ישראל ופרשיו זה רבו שלמדו חכמה. כדמתרגם רבי רבי דטב להון לישראל בצלותך מן רתיכין ופרשין. ואע"ג דאליהו חי הוא כיון דכתיב ביה ולא ראהו עוד כמת הוא לגביה: ירושלמי כשם שקורעין על החכמים כך קורעין על תלמידיהן איזהו ת"ח חזקיה אמר כל השונה הלכות *) ועד תורה. א"ר יוסי הדא דאת אמרו בראשונה אבל עכשיו אפילו הלכות. ר' אבוה בשם ר' יוחנן כל שמבטל עסקיו מפני משנתו. תני כל ששואלין אותו ומשיב. א"ר אושעיא כגון אנא דרבבינן משגיחין עלינו וכן מתיבין ליה. א"ר אבא בר ממל כל שיודע לבאר משנתו ואנן אפילו רבבינן לא יכלי לבאר משנתו איזהו רבו כל שפתח לו תחלה דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר כל שרוב תלמודו ממנו. שמואל חלץ בההוא שהאיר במשנתו. פי' ביאר לו משנתו זו ששנינו בתמיד. ושתי מפתחות היו לו אחד יורד לאמת השחי ואחד פותח כיון. פי' היה מכניס ידו ומורדה עד שיחין שהוא אמה ואח"כ היה מגיע למנעול ופותחו. והאחד היה נכון לפניו מכניס ידו כנגדו ופותח: ולא מתאחין שנאמר ויקרעם לשנים קרעים. ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שהקריעה לשנים היא אלא מה ת"ל לשנים מלמד שקרועין לעולם לשנים. נשיא ואב ב"ד ושמועת הרעות שנאמר ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם וגם כל האנשים אשר אתו ויספדו ויבכו על שאול ועל יהונתן ועל עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב. שאול זה נשיא יהונתן זה אב ב"ד. על עם ה' על בית ישראל אלו שמועות רעות. ומקשינן ואימא לא קרעינן עד דאיכא כולהו. ופרקינן על על הפסיק הענין למימרא דקרעינן על כל אחד ואחד בפ"ע. ואסיקנא לא אמרו דקרעינן על שמועות הרעות אלא ברוב צבור. וכמעשה דשאול דהא שמואל שמע דקטל שבור מלכא י"ב אלפי יהודאי ולא קרע. ועל ברכת השם אחד השומע. ואחד השומע מפי השומע חייבין לקרוע. והעדים אין חייבין לקרוע שכבר קרעו בעת ששמעו. שנאמר ויהי כשמוע המלך את דבריהם ויקרע את בגדיו המלך קרע והם לא קרעו עכשיו שכבר קרעו שנאמר ויבא אליקים בן חלקיהו אשר על הבית ושבנא הספר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים ויגידו את דברי רבשקה. ולא מתאחין מנ"ל אתיא קריעה קריעה מהתם: ירושלמי מהו לקרוע בזמן הזה משום ר' יוחנן אמרו משרבו הגדפנין בטל מלקרוע. מהו לקרוע על הכנויים נשמעיניה מהדא. ר"ל הוה מהלך בדרך נזדמן לו כותי הוה מגדף והוא קורע מגדף והוא קורע נחת מן חמרא ויהב ליה מרתיקא גו ליביה [באבן או באגרוף תרגם מרתוק. פי' הכהו באגרוף על לבו] אמר ליה רשע אית מאנין לאמך מספקא לי אילין שקרעתי הדא אמרת שקורעין על כנויין בזמן הזה: על שריפת התורה. שנאמר ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער הסופר והשלך על האש. מהו שלש דלתות וארבע. תלת וארבע פסוקין. ובכולהו אמר אנא מלכא כיון דשמע לפסוקי חמישי היו צריה לראש אמר להו מי אמר אמרו ליה כי ה' הוגה על רוב פשעיה מיד קדר קרעה בתער הסופר. קדר כל האזכרות שבו ושרפן באש. וכתיב ולא פחדו ולא קרעו בגדיהם מכלל דהוה להו למקרע: ירושלמי א"ר יוסי בשם רב אין קורעין אלא על ס"ת ששרפו מלך בזרוע. כגון יהויקים בן יאשיהו וחביריו. הרואה ת"ח שמת כרואה ס"ת שנשרף א"ר אבהו יבא עלי אם טעמתי כלום כל אותו היום. ר' יונה הוה בצור שמע [דדמך] בריה דר' אבהו. ואע"ג דאכל גובנא ושתה מיא אסקוה צום כל ההוא יומא. א"ר חלבו אמר רב הונא הרואה ס"ת שנשרף חייב לקרוע שתים. אחת על המגילה ואחת על הדברים. שנאמר ויהי דבר ה' אל ירמיהו אחרי שרוף המלך את המגלה ואת הדברים באש ואסיקנא אמר שמואל אין חייבין לקרוע אלא בשרפת התורה בזרוע כמעשה שהיה. אבל אי בלעה נעמיתה תפילי כדאמר רב הונא בר חייא לא. ערי יהודה שנאמר ויבאו אנשים משכם משילו ומשומרון שמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים. א"ר אלעזר הרואה ערי יהודה בחורבנן אומר ערי קדשך היו מדבר וקורע. הרואה ירושלים בחורבנה אומר ציון מדבר היתה וקורע. בהמ"ק חרב אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמודנו היה להרבה וקורע. ואחד השומע ואחד הרואה כיון שהגיע לצופים קורע. ואי פגע בירושלים תחלה קורע על ירושלים בפ"ע ועל מקדש בפ"ע. ואי פגע במקדש תחלה קורע על המקדש ומוסיף

*) בירושלמי הגי' ועוד תורה וע"ש בפ"מ וקק"ע.

הגהות הב"ח

(א) גמ' שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער הסופר: (ג) תוס' ד"ה קדר כו' והא דיקרעה בתער: (ג) ד"ה משכם כו' דמגלחי זקן וקרועי בגדים ומתגודדים כו' דלא נילף כלל אפילו קריעה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' רבי אבא ורב הונא בר חייא הוו יתבי קמיה דרבי אבא. ממתק תיבות קמיה דר' אבא וג"ב קס ר' אבא. כך שמעתי וראיתי יש מגיהים ולענ"ד אין צורך לזה דהכבר ביררה בס' באר שבע בהוריות דף כ' ע"א דהלכתא סתם ר' אבא הוו יעו"ש: ב] רש"י ד"ה אתיא קרע קרע מדוד עכ"ל. עיין שו"ת בעל תשרים סי' נו שכתב דטעות בדפוס הוא ועיין עוד ספר יד דוד:

מסורת הש"ס (בשוליים)

[נ"ל מאלישע] · שמחות פ"ט · [לעיל כב: ע"ש סנהדרין ס.] · מלכים ב יח · [סנהדרין ס.] · מלכים ב יט · [סנהדרין שם] · ירמיה לו · איכה א · שם שם שם שם · שם · ירמיה לו · שם · [נ"ל קמי דרבי אבא] · ירמיה מא · ישעיה סד · שם שם · דהי"ב · ש"ב א · מ"ב ב · שם

עין משפט נר מצוה

קצט א מיי' פ"ט מהל' אבל הלכה ג:
ר ב ג מיי' שם סמג עשין ב טוש"ע י"ד סי' שמ סעיף כ:
רא ד ה מיי' שם והלכה ד סמג שם טוש"ע שם סעיף יט:
ובמס' שמחות ספ"ט איתא דאסור
רב ו מיי' שם פ"ח הלכה ב י סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:
[עי' כליס פכ"ד מ"ב ומ"ז] אולי צ"ל פכ"ז
רג ז ח מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף כב:
רד ט מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף כא:
רה י מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעיף ב:
רו כ מיי' שם ופ"ז הלכה ו סמג שם וסמג לאוין סא ומיי' פ"ט מהל' כלי המקדש הלכה ו:
רז ל מיי' פ"ח מהלכות אבל הלכה י סמג עשין ב טוש"ע י"ד סי' שמ סעיף כא:
רח מ מיי' שם הלכה ו סמג שם טוש"ע שם סעיף לג:
רט נ מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף לד:
רי ס מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סי' שלז:
ריא ע מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סי' שמ סעיף ד:
ריב פ מיי' שם פ"ה הלכה כ טוש"ע שם וסי' שלא סעיף א:

מסורת הש"ס

[לעיל יח. וב"מ עירובין מו.]
יואל ב
לעיל כב:
שמחות פ"ט
שם [תוספתא ב"מ פ"ח]
לעיל יז:
אלא

גמרא

אובאיחוי אלכסנדרי ת"ר בהקורע מתוך השלל מתוך המלל מתוך הלקט מתוך הסולמות לא יצא מתוך האיחוי יצא אמר רב חסדא גובאיחוי אלכסנדרי ת"ר רשאי להופכו למטה ולאחותו ר' שמעון בן אלעזר דאוסר לאחותו הוכשם שהמוכר אסור לאחותו כך הלוקח אסור לאחותו ולפיכך מוכר צריך להודיעו ללוקח ת"ר תחילת קריעה טפח ותוספת שלש אצבעות דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר תחילת קריעה שלש אצבעות ותוספת כל שהו אמר עולא הלכה כרבי מאיר בקריעה והלכה כרבי יהודה בתוספת תניא נמי הכי רבי יוסי אומר ותחילת קריעה טפח ותוספת כל שהו ת"ר זאמרו לו מת אביו וקרע מת בנו והוסיף תחתון מתאחה עליון אינו מתאחה מת בנו וקרע מת אביו והוסיף עליון מתאחה תחתון אינו מתאחה מת אביו מת אמו מת אחיו מתה אחותו קורע קרע אחד לכולן רבי יהודה בן בתירה אומר על כולן קרע אחד על אביו ואמו קרע אחד לפי שאין מוסיפין על קרע אביו ואמו מאי טעמא אמר רב נחמן בר יצחק לפי שאינן בתוספת אמר שמואל חהלכה כרבי יהודה בן בתירה ומי אמר שמואל הכי והאמר שמואל *הלכה כדברי המיקל באבל אבילות לחוד קריעה לחוד עד היכן קורע טעד טיבורו ויש אומרים עד לבו אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר °וקרעו לבבכם ואל בגדיכם הגיע לטיבורו מרחיק שלש אצבעות וקורע נתמלא מלפניו מחזירו לאחוריו נתמלא מלמעלה הופכו מלמטה יוהקורע מלמטה ומן הצדדין לא יצא כאלא שכהן גדול פורם מלמטה פליגו בה רב מתנה ומר עוקבא ותרוייהו משמיה דאבוה דשמואל ולוי חד אמר לכל שבעה קורע לאחר שבעה מוסיף וחד אמר כל שלשים קורע לאחר שלשים מוסיף מתקיף לה רבי זירא מאן דאמר כל שבעה קורע אמאי דלא ניתן לשוללו אלא הא דאמר מר *האשה שוללתו לאלתר ה"נ התם משום כבוד אשה הוא מאן דאמר כל שלשים קורע אמאי דלא ניתן לאחותו אלא לאביו ולאמו דלא ניתן לאחותו לעולם ה"נ התם משום כבוד אביו ואמו הוא ת"ר *מהיוצא בבגד קרוע לפני המת הרי זה גוזל את המתים ואת החיים *רשב"ג אומר נהאומר להבירו השאילני חלוקך ואלך ואבקר את אבא שהוא חולה והלך ומצאו שמת קורע ומאחו וכשיבא לביתו מחזיר לו חלוקו ונותן לו דמי קרעו ואםלא הודיעו הרי זה לא יגע בו ת"ר סחולה שמת לו מת אין מודיעין אותו שמת שמא תטרף דעתו עליו ואין מקרעין בפניו ומשתקין את הנשים מפניו *ומקרעין לקטן מפני עגמת נפש עוקורעין על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו ואמר רב פפא תנא באבל רבתי פאבל לא יניח תינוק בתוך חיקו מפני שמביאו לידי שחוק ונמצא מתגנה על הבריות: ואין מברין *על מטות זקופות: ת"ר ההולך לבית האבל אם היה לבו גס בו יברוהו על מטות כפויות ואם לאו יברוהו על מטות זקופות רבא איתרע ביה מילתא על לגביה אבא בר מרתא דהוא אבא בר מניומי רבא זקיף אבא בר מרתא כפי אמר כמה לית ביה דעתא להאי צורבא מרבנן תנו רבנן ההולך ממקום למקום אם

רש"י

מתוך השלל. שלא קרע אלא בשלל: מתוך האיחוי. מקרע האיחוי: ובאיחוי אלכסנדרי. דהוה כשלם: רשאי להפכו למטה. שהופך הקרע למטה והופך שלמטה למעלה ומאחהו ועושה בית הצואר ולובשו: ותוספת שלש. כגון שמוסיף קרע אחר על אותו קרע כגון שאירעו אבל אחר: עליון אין מתאחה. שקרעו על אביו ועל אמו: שאינן בתוספת. כלומר אין בדין שמוסיף עליהן: הגיע לטיבורו. ומת לו מת אחר: מרחיק שלש אצבעות. בצד אותו קרע וקורע: נתמלא. קרעים מלפניו מחזירו לאחוריו וחוזר וקורע לפניו: כל שבעה. אם מת לו מת קורע קריעה אחרת: לאחר שבעה מוסיף. על קרע ראשון: דלא ניתן לשוללו. תוך שבעה כלל ואי מוסיף ביה מיחזי כקרע אחד אבל לאחר שבעה דכבר שללו קורע כל השלילות ומוסיף כל שהו דמינכר דעל מת אחר קרע: אשה שוללתו לאלתר. אפילו תוך שבעה: הכי נמי. דמוסיף דקורע השלילה ומוסיף בה פורתא דקא מינכר וקא פסיק כל שבעה קורע ואפילו אשה: משום כבוד האשה הוא. ולא מן הדין: משום כבוד אביו. ולא מן הדין והוי כאיחוי לפיכך מוסיף בו לאחר שלשים: בבגד קרוע. קודם לכן גוזל הכל שמרמה הכל שמראה להן שקרע על המת: ואם לא הודיעו. שהולך לבקר את אביו: יברוהו. לאותו שבא על מטות כפויות: אבל ההולך ממקום למקום: יגלגל

תוספות

ובאיחוי אלכסנדרי. בירושלמי איזהו איחוי כל שאין מקומו ניכר ובמסכת שמחות (פ"ט) מפרש כל שאחוהו כל צורכו: כך הלוקח אסור לאחותו. לא שמעתי אם מותר למוכרו לנכרי נהי דלוקח אסור לאחותו אם הוא נכרי מותר ואע"פ דמוכר צריך להודיע ללוקח היינו כדי שלא יעשה לוקח איסור אבל אין אנו חוששין אם יתפרנו הנכרי ולכאורה היה מותר* ועוד צ"ע והאי וכשם שהמוכר כו' הוי פי' לתנא קמא בלא הפיכה ולר"ש בן אלעזר אפילו על ידי הפיכה ובמאי דפליגי נראה דהלכה כתנא קמא וכן פירש הר"א:

תחילת קריעה שלש אצבעות. לא ידענא *ממאי מפיק טעמא דלעיל (ד' כב:) מפקינן טפח מויהזק אין אחיזה פחות מטפח:

תניא נמי הכי. רבי יוסי סובר כן ורבי יוסי הלכה כמותו לגבי דרבי מאיר ורבי יהודה בפרק מי שהוציאוהו (עירובין ד' מו:) ועוד דה"ל מכריע:

קורע קרע אחד על כולן. במסכת שמחות (פ"ט) א"ל מת אביו וקרע והוא אינו אלא אמו יצא מתה אמו והוא אינו אלא אביו יצא מת אביו מתה אמו וקרע והוא אינו אלא אחד מן הקרובין יצא אחד מן הקרובין וקרע והוא אינו אלא אביו או אמו לא יצא ובירושלמי אמרו לו מת ראובן וקרע ואמרו שמעון היה יצא אמרו לו מת ראובן וקרע ואח"כ אמרו לו קיים היה ומת אית תנא לא יצא וכן קרע על אביו ונמצא בנו אם מת על אתר אין צריך לקרוע כמה הוא על אתר כדי דבור ובסוף פרק בתרא דנדרים (דף פז·) כמו כן היא שנויה:

אמר רב נחמן בר יצחק לפי שאינן בתוספת. תימה מאי מוסיף לפרש הטעם מן הברייתא ופירש הר"א בשם רביגו שמואל דלא גרסינן לפי שאין מוסיפין בברייתא והר"י הקשה בתוספות מאי שייך בתוספת נראה לי דמצי למימר דסבירא כמאן דאמר עד טיבורו אי נמי עד שיגלה את לבו אין זה כל כך כמו עד לבו מיהו יותר נראה לי דקאמר רב נחמן בר יצחק לפי שאינן בתוספת שצריך לקרוע עד לבו ואם אירע כך שלא קרע עד לבו מ"מ כיון דלא עשה כמו שהיה צריך אומר אין שייך תוספת מיהו לפירושו קסבר רב נחמן בר יצחק כיש אומרים עד לבו ואפילו למאן דאמר בסמוך עד טיבורו יש ליישב כמו שפי' שאין צריך לקרוע על אביו ועל אמו רק עד שיגלה את לבו מכל מקום אם קרע טפי שפיר משום כבוד אביו ואין כאן בל תשחית:

פורם מלמטה. כפי' בתרא דהוריות (ד' יב:) מפרש מה קורע למטה אם בצואר:

לפי שאין מוסיפין על אביו ואמו. פי' בקונטרס דאכולהו קאי דבין אם קרע על אביו קודם בין קרע על אחד מקרוביו קודם ולא ידענא מנא ליה דלישנא משמע דוקא על קרע אביו ואמו שהיה קודם: אם

רבינו חננאל

על ירושלים: ת"ר רשאי להופכו למטה ולעשות לו איחוי. פי' להפך החלוק לתתכו ולתת בית הצואר שלו שולים והשולים יעשה בית שפה. ר' שמעון בן אלעזר אוסר באיחוי בין מלמעלן בין מלמטה. וכשם שהבעלים אסורין לאחותו כן הלוקח אסור לאחותו. לפיכך צריך המוכר להודיע ללוקח שזה קרע אסור באיחוי הוא. ת"ר וכולן אלו הקרעין רשאין לשוללן למוללן ללוקטן לעשותן בתפירה אחת כעין סולמות שיהא ניכר הקרע. אבל אין רשאין לאחותן באיחוי אלכסנדרית שהוא כמין ארינה. ת"ר הקורע מתוך השלל או מתוך המלל או מתוך הליקוט או מתוך הסולמות לא יצא. אבל אם היה איחוי אלכסנדרית שהוא כאריגה יצא ידי קריעה: ירושלמי כד דמך ר' יוחנן אורי ר' חייא בר אבא לשלול הקרע בו ביום ולנעול הסנדל בו ביום. א"ל ר' תנחום ב"ר חייא לר' חיננא בר פפא ר' צלי עלן · א"ל יסוג תורעתך שכל אותה שנה הדין מתוח כנגד המשפחה דא"ר יוחנן כל שבעה החרב שלופה עד שלשים יום. ומשלשים היא רופפת ואינה חוזרת לתערה עד י"ב חודש. למה"ד לכיפת אבנים שנתרועעה אחת מהן נתרועעה כולן. א"ר אלעזר אם נולד להן בן באותה משפחה נתרפאת כל המשפחה כולה: ת"ר תחלת הקריעה טפח ואם קרע על המת ועוד מת לו מת אחר ובא לקרוע ולהוסיף על הקרע מוסיף ג' אצבעות דברי ר' מאיר *) ותחלת הקריעה ג' אצבעות ותוספת כל שהו. אמר עולא הלכה כר' מאיר בקריעה שתחלת קריעה טפח. והלכתא כר' יהודה בתוספת דדי לו אפילו שהו. תניא נמי הכי ר' יוסי אומר תחלת הקריעה טפח ותוספת כל שהו: ת"ר מת אביו וקרע. מת בנו והוסיף תחתיו מתאחה. עליון אין מתאחה. מת בנו וקרע מת אביו והוסיף כו'. ר' יהודה בן בתירה אומר על כולן כגון בנו ובתו אחיו ואחותו ואשתו קורעין להן קרע אחד על אביו ועל אמו קורע קרע אחר. לפי שאין מוסיפין על קרע אביו ואמו פי' לפי שאינו בתוספת מפני שקריעתו על אביו ועל אמו מבדיל קמי שפה שלו וקורע והולך עד שמגיע הקרע אל לבו ומגלה. ובשאר מתים קורע טפח ומוסיף כל שהו עד שמגיע אל לבו. ואע"פ שאין ראייה ברורה אשכחן זכר לדבר כדכתיב וקרעו לבבכם ואל בגדיכם. אמר שמואל הלכה כר' יהודה בן בתירה. איני והאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל. ור' יהודה לגבי ת"ק מחמיר הוא. ופרקינן כי קאמר שמואל בענין אבלות. האי ענין קריעה הוא. הלכך הלכתא כר' יהודה בן בתירה. עד היכן קורע עד טיבורו הגיע לטיבורו מרחיק ג' אצבעות וקורע. נתמלא מלפניו מחזירו מלאחוריו נתמלא מלמעלה הופכו למטה (כנגד) כלומר מהפך ועושה שולי חלוקו בית הצואר וקורע למעלה. והקורע מלמטה מן השוליים ומן הצדדין לא יצא. אלא שכ"ג פורם מלמטה. פליגי **) עליה משמיה דאבוה דשמואל ולוי. חד אמר כל שבעה קורע לאחר שבעה אם מת לו מת אחר מוסיף על הקרע הראשון כל שהו. וחד אמר כל שלשים יום אם ימות לו מת אחר קורע [קרע] אחר לאחר ל' יום מוסיף. מתקיף ליה ר' זירא מאן דאמר כל שבעה קורע אמאי אינו מוסיף דלא ניתן לשוללו בתוך ז'. אלא קרע של אשה ששוללתו לאלתר הכי נמי שמוספת לאלתר. ופרקינן התם משום כבוד אשה. מ"ד כל ל' יום אם קורע אמאי כו': ת"ר היוצא בבגד קרוע לפני המת הרי זה גוזל את החיים ואת המתים רשבג"א האומר לחבירו השאילני חלוקך כדי שאלך ואבקר את אבי שהוא חולה. ומצאו שמת קורעו. וכשיבא לביתו מאחו. ומחזירו לבעליו ונותן לו דמי קרעו. ואם לא הודיעו כי הולך לבקר את אביו לא יגע בו. ת"ר חולה שמת לו מת אין מודיעין אותו שמא תטרף דעתו של חולה ואין מקרעין לו ומשתקין הנשים מפניו ומקרעין. לקטן פי' על אביו שמת או על אמו. וכיוצא בהן מפני עגמת נפש. וקורע על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו: תנא באבל רבתי אבל לא יניח תינוק בחיקו מפני הרבים מפני שמביאו לידי שחוק ונמצא מתגנה על הבריות. ואין מברין אלא על מטות זקופות. ת"ר ההולך לבית האבל אם היה לבו גס בו יברוהו על מטות כפויות. ואם לאו יברוהו על מטות זקופות. רבא איתרע ליה מלתא דאבלות על לגביה רבה זוקף המטה להברותו. על אבא בר מרתא וכפה. אמר לית ביה דעתא [להאי צורבא] מרבנן דכפה דהא אין לבי גס בו. ת"ר אבל ההולך ממקום למקום אם יכול למעט בעסקו כלומר שלא יקנה ולא ימכור [ימעט]. ואם לאו יגלגל עמהן כלומר יקנה

*) חסר כאן וצ"ל ר"י אומר תחלת קריעה ג' אצבעות וכו'. **) צ"ל פליגו בה רב מתנה וכו' משמיה דאבוה דשמואל וכו'.

עין משפט נר מצוה

ריג א מיי' פ"ו מהלכות אבל הלכה י טוש"ע י"ד סי' שפ סעיף כג:

ריד ב מיי' פ"א שם הלכה ג סמג עשין דרבנן ב טוש"ע שם סי' שעה סעיף א:

רטו ג ד ה מיי' שם פ"ה הלכה ב טור י"ד סי' ת:

רטז ו ז ח מיי' שם פ"ה הלכה יח טור י"ד סי' שפז:

ריז ט מיי' שם פ"ו הלכה ח ופ"ב מהלכות מלכים הלכה ד:

ריח י מיי' פ"ה מהל' אבל הלכה יח טור י"ד שם:

ריט כ ל מיי' פ"ג שם הלכה ו סמג עשין שם טוש"ע שם סי' שעח סעיף ז:

רכ מ טוש"ע שם:

רכא נ מיי' שם הלכה ז טי"ד סי' תא:

רכב ס מיי' שם פי"א הלכה ג טי"ד שם:

רכג ע מיי' שם ופ"ו מהלכות י"ט הלכה כג טוש"ע י"ד סי' תא סעיף א וטוש"ע א"ח סי' תקמז סעיף א:

[נ"ל טעל נכנס לעיר חולך]

רכד פ מיי' שם פ"ב הלכה ה טוש"ע שם סי' שנג:

רכה צ ק מיי' שם פ"ג הלכה ז טי"ד סי' שעח:

רכו ר מיי' שם פ"ד הלכה א טוש"ע שם סי' שנג סעיף א:

רפ"א מ"ז וגורס ואמר

מסורת הש"ס

שמחות פי"א

כתובות ד: סנהדרין מז: שבת קנב:

רפ"א

סנהדרין כ. ע"ש

נדרים נו. ע"ש סנהדרין שם

[נ"ל דתניא]

[נ"ל תניא] *) נ"ז שם תענית כ: נדרים שם

[נדרים נו. סנהדרין כ. ע"ש]

[נדרים נו: סנהדרין כ: ע"ש]

[עי' תוס' ב"ב קמד. ד"ה אודייני]

[תוספתא נדה פ"ע]

*אם יכול למעט בעסקו ימעט ואם לאו יגלגל עמהן תנו רבנן *מאימתי כופין את המטות משיצא מפתח ביתו דברי ר' אליעזר רבי יהושע אומר *משיסתם הגולל מעשה שמת רבן גמליאל הזקן כיון שיצא מפתח ביתו אמר להם רבי אליעזר כפו מטותיכם וכיון שנסתם הגולל [אמר להם רבי יהושע כפו מטותיכם] אמרו לו כבר כפינו על פי זקן ת"ר מאימתי זוקפין את המטות בערב שבת מן המנחה ולמעלה אמר רבה בר הונא אף על פי כן אינו יושב עליה עד שתחשך ולמוצאי שבת אע"פ שאין לו לישב אלא יום אחד חוזר וכופה תנו רבנן הכופה מטתו לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה ואפילו יש לו עשר מטות בעשרה מקומות כופה את כולן ואפילו חמשה אחין ומת אחד כולן כופין ואם היתה מטה המיוחדת לכלים אין צריך לכפותה דרגש אין צריך לכפותו אלא זוקפו רבן שמעון בן גמליאל אומר דרגש מתיר את קרביטיו והוא נופל מאיליו *מאי דרגש אמר עולא ערסא דגדא אמר ליה רבה אלא מעתה גבי מלך *דתנן כל העם מסובים על הארץ והוא מיסב על הדרגש מי איכא מידי דעד האידנא לא אותביניה והשתא מותבינן ליה מתקיף לה רב אשי מאי קושיא מידי דהוה אאכילה ושתיה דעד האידנא לא אוכליניה ולא אשקיניה השתא אוכליניה ואשקיניה אלא אי קשיא הא קשיא (*דתנן) דרגש אינו צריך לכפותו אלא זוקפו ואי ערסא דגדא אמאי אינו צריך לכפותו הא (*תנן) *הכופה מטתו לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו כופה ומאי קשיא מידי דהוה אמטה המיוחדת לכלים דתניא אם היתה מטה המיוחדת לכלים אינו צריך לכפותה אלא אי קשיא הא קשיא רבן שמעון בן גמליאל אומר דרגש מתיר קרביטיו והוא נופל מאיליו ואי סלקא דעתך ערסא דגדא מאי קרביטין אית ליה *כי אתא רבין אמר ליה ההוא מרבנן ורב תחליפא בר מערבא שמיה דהוה שכיח בשוקא דגילדאי מאי דרגש ערסא דצלא [א] איתמר נמי אמר ר' ירמיה דרגש סירוגו מתוכו מטה סירוגה על גבה אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי יהושע בן לוי *הלכה כרבן שמעון בן גמליאל (*איתמר נמי) אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי אסי מטה שנקליטיה יוצאין זוקפה ודיו *תנו רבנן ישן על גבי כסא על גבי *אודייני גדולה [ב] על גבי קרקע לא יצא ידי חובתו אמר רבי יוחנן שלא קיים כפיית המטה תנו רבנן מכבדין ומרביצין בבית האבל ומדיחין קערות וכוסות וצלוחיות וקיתוניות בבית האבל ואין מביאין את המוגמר ואת הבשמים לבית האבל איני והא תני בר קפרא אין מברכין לא על המוגמר ולא על הבשמים בבית האבל ברוכי הוא דלא מברכין הא אתויי מייתי' לא קשיא הא בבית האבל הא בבית המנחמין:

מתני' אין מוליכין לבית האבל לא בטבלא ולא באסקוטלא ולא בקנון אלא בסלים ואין אומרים ברכת אבלים במועד אבל עומדין בשורה ומנחמין ופוטרין את הרבים אין מניחין את המטה ברחוב שלא להרגיל את ההספד ולא של נשים לעולם מפני הכבוד:

גמ' תנו רבנן בראשונה היו מוליכין בבית האבל עשירים בקלתות של כסף ושל זהב ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה והיו עניים מתביישים התקינו שיהו הכל מביאין בסלי נצרים של ערבה קלופה מפני כבודן של עניים תנו רבנן בראשונה היו משקין בבית האבל עשירים בזכוכית לבנה ועניים בזכוכית צבועה והיו עניים מתביישין התקינו שיהו הכל משקין בזכוכית צבועה מפני כבודן של עניים בראשונה היו מגלין פני עשירים ומכסין פני עניים מפני שהיו מושחרין פניהן מפני בצורת והיו עניים מתביישין התקינו שיהו מכסין פני הכל מפני כבודן של עניים *בראשונה היו מוציאין עשירים בדרגש ועניים בכליכה

יגלגל עמהן. ולא עושה סחורה בפני עצמו אלא עם חבורה: אף על גב שאין לו. לאבל אחר השבת אלא יום אחד: קרביטיו. רצועותיו שהוא כעין תרכיפני"א: ערסא דגדא. מטה שמייחדים אותה למזל טוב ואין משתמשין בה כלום אלא מייחדין אותה לשרות מזל טוב עליה: דצלא. עור: סירוגו מתוכו. מכניס רצועות מן חורי עצי המטה: על גבה. והעור כפול על הענין: נקליטי. עצים יוצאין מתוקנין למראשותיו ולמרגלותיו ונותנין עץ ארוך עליהן ונותן הסדינין עליהם לשמור מהזבובים: אין מברכין. על הריח בבית האבל: המנחמין. קרוביו מביאין ענייס של אוכלין: מתני' אסקוטלא. תמחוי: פוטרין את הרבים. שאומרים למנחמין לכו לבתיכם: אין מניחין מטה במועד ברחוב. להספידו: ולא של נשים לעולם. שסופעות זיבה: גמ' כליכה

אם יכול למעט בעסקו ימעט. פירש בקונטרס בסחורתו ונראה דבדבר האבל קאמר וכן פי' לעיל (ד' כב:) גבי על כל המתים כולן רלה ממעט בעסקו רלה אינו ממעט וגם הרב פירש לעיל בדבר האבל עושה בלנעא בתוך ביתו נראה לפירושו דהכא איירי באביו ואמו ומשום דהולך בדרך התירו לו שיגלגל עמהם אם אינו יכול למעט דבשאר מתים אינו ממעט כלל אם אינו רוצה ואי איירי הכא בשאר מתים צריך לומר להפך הולך בדרך ואינו נוהג אבילות כל כך ומתנחם יותר אסור להרבות בעסקו יותר מאותו שיושב בביתו ואינו מתנחם וה"ר יוסף פירש דהכא ימעט בעסקו לקנות צרכי סעודה ולפי שהולך בדרך רגיל לקנות צרכי סעודה יותר מבביתו שיש לו קונים עבורו וגם מוצא בביתו הרבה משום הכי נקט הולך בדרך ומה שפירש בקונטרס דאיירי כשאמרו לו על מיתת קרוביו כשהיה בדרך לא ידענא אי בעי למימר דאיירי במוליך סחורתו ממקום למקום כדפי' בקונטרס ור"ל דשמא שרי ליה לדידיה למכור סחורתו דכיון דהוליך אותה כבר וטרח בה ולא פשע בהליכתו שלא היה יודע לישב בביתו שיכול לשומרה או שמא הקונטרס ר"ל משום דאמרינן לעיל (דף כג.) שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו וזה אינו קושיא דאע"פ שאינו יוצא מפתח ביתו בעיר הא אמרינן (לעיל דף טו:) יצא לדרך (*הולך ונכנס לעיר) אלמא מותר לצאת (בו) ושמא דוקא בדבר האבל מותר לצאת לדרך: מן המנחה ולמעלה. פי' בתוספות הרב' דמספקא ליה אי מנחה גדולה אי מנחה קטנה דמקודם לכן אינו יושב עליה נראה לי דמכאן סמכו שלא לישב ע"ג כסא וספסל אע"פ שאין ראיה גמורה דשאני מטה הואיל וצריך כפייה ולא מצינו כפייה בכסא וספסל: ואין מוליכין לבית האבל. זאת המשנה על כרחין נסדרה בהיפך ושמא כל זה מן הברייתא דלמטה כמו שפירש בתוספות בההיא דלעיל ותמיהני מדוע לא פירשו גם כאן כמו שפירש למעלה ושמא בספר הרב היתה כתובה מגוף הברייתא ולא הוצרך לפרשו או לא היה כתוב בספרו כלל ואין מוליכין כו' וכן מוכיח מתוך פירוש התוספות שפי' לא ידענא אי קאי האי בראשונה היו מוליכים אמוגמר ובשמים דאמר אין מברכין הא אתויי מייתינן אי אמתניתין קאי דקתני מברין והותה הברכה היא בראשונה מוליכין כו' דאמתניתין קאי ועוד כיון שפירש התקינו שיהו הכל מוליכין כו' ומתניתין לאחר תקנה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ערסא דצלא אמר כו' נ"ל ומלות אתמר נמי ליתא בסנהד' ועי' סגירסא בנדרים: [ב] שם גדולה מזו ע"ג כו' נ"ל:

רבינו חננאל

יקנה צרכי הדרך ודברי' שיש בהן חיי נפש: ת"ר מאימתי כופין המטות משיוציאו המת מן הבית. דברי ר' אליעזר ר' יהושע אומר משיסתם הגולל. וקיי"ל כר' יהושע דאין אבילות נוהגת אלא משיקבר המת ויסתום הגולל: ת"ר הכופה מטתו לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש בבית. ואפילו יש לו עשר מטות בעשר מקומות כופה את כולן. ואפילו ה' אחין ומת אחד מהן כולן כופין. ואם היתה מיוחדת לכלים ואינה עשויה לישן אין צריך לכפותה. דרגש א"צ לכפותו אלא זוקפו ודיו ואמר עולא האי דרגש ערסא דגדא הוא פירוש מטה העשויה לכבוד מזל הבית ואין אדם ישן עליה. ונדחו דבריו. ואסיקנא דרגש הוא ערסא דצלא. פירוש מטה של עור. כי פי' צלא עור הוא עור נטוי וקשור בחבלים על המלבנות ומסורגות מלבנות המטה בחבלים הללו והעור בתוכן. וכיון שמעמידין אותה ישנין ע"ג העור. ואמר רשב"ג דרגש מתיר קרביטין והוא נופל. אתמר נמי א"ר ירמיה דרגש סירוגו מתוכו. מטה שנקליטיה יוצאין זוקפה ודיו. כלומר אינו צריך לכפותה: ת"ר מאימתי זוקפין את המטות בע"ש מן המנחה ולמעלה. ואעפ"כ אסור לו לישן עליה עד שתחשך. ובמו"ש אע"פ שלא נשאר לו משבעת ימי אבלו אלא יום אחד בלבד חוזר וכופה מטותיו: ת"ר ישן ע"ג מטה. וע"ג אודיני. וע"ג ספסל ע"ג קרקע לא יצא י"ח. וא"ר יוחנן מפני שלא קיים כפיית המטה: ת"ר מכבדין ומרביצין ומדיחין את הקערות כוסות וקיתוניות וצלוחיות בבית האבל. ואין מביאין מוגמר בבית האבל. ואוקימנא הא דתני בר קפרא אין מברכין על המוגמר ועל הבשמים של בית האבל בהני דמייתי בבית המנחמין: מתני' אין אומרים ברכת אבלים במועד. אבל עומדין בשורה ומנחמין ופוטרין את הרבים: ת"ר בראשונה היו מוליכין בבית האבל עשירים בקלתות של כסף ושל זהב ועניים בסלי נצרים כו' וכן היו משקין בבית האבל את העשירים בזכוכית לבנה. ואת העניים בזכוכית צבועה וכו'. וכן היו מגלין את מתין העשירים. והיו מכסין את פני העניים שהיו שחורין מן הרעב וכו' וכן היו מוציאין מתי עשירים בדרגש ועניים בבליכה כו'. ובכל אלו היו העניים מתביישין. התקינו חכמים לעשות לעשירים כדרך שהן עושין לעניים שלא יהא

עין משפט
נר מצוה

רכז א מיי' פ"ד מהל' אבל הלכה א טור ש"ע י"ד סי' שנג סעיף א ב:

רכח ב ג ד מיי' פי"א שם הלכה ה ופ"ו מהלכות י"ט הלכה כב סמג עשין ג ולאוין עה טוש"ע שם סי' תא סעיף ה:

רכט ה מיי' פי"ג מהל' אבל הלכה ג סמג עשין ב טוש"ע י"ד סי' שעו סעיף א:

רל ו ז מיי' שם הלכה ה סמג שם טוש"ע שם סעיף א בהג"ה וסעיף ב:

רלא ח ט מיי' שם פ"ד הלכה ט סמג שם טוש"ע שם סי' שעח סעיף א:

רלב י כ מיי' שם פי"ד הלכה י סמג שם טוש"ע שם סי' שמג סעי' א וסי' שפא סעיף ב:

[מגילה ג: ע"ש]

[תוספתא פ"ב]

שייך למתני' דף כח ע"ב

רלג ל מ מיי' שם פי"ג הלכה יא סמג שם טוש"ע שם סי' שצד סעיף א:

רלד נ מיי' שם הלכה יב טוש"ע שם סעי' ד:

רבינו חננאל

יהא הפרש בין עשירים לעניים: ת"ר בראשונה היו מניחין מוגמר תחת מתים בחולי מעיים כו' וכך היו מטבילין את הכלים ע"ג הנשים שהיו מתות נדות וכו' וכך היו מטבילין הכלים ע"ג המתים כשהן זבין והיו בכל אלו החיים מתביישין התקינו שיהו עושין כן לכל. בראשונה היתה הוצאת המת קשה לקרוביו שהיו מוציאין בתכריכין ממון רב והיתה קשה עליהן הוצאתם יותר ממיתתם עד שהיו מניחין ובורחין עד שבא ר"ג וניהג קלות בעצמו וצוה להוציאו בכלי פשתן ונהגו כל העם לצאת בכלי פשתן כמותו. והאידנא נהוג עלמא אפילו בצררא בר זוזא. פי' בחלוק בר זוזא: מתני' אין מניחין במועד את המטה ברחוב שלא להרגיל ההספד. אמר רבה בר רב הונא אין מועד בפני ת"ח וכ"ש חנוכה ופורים אלא מספידין בהן. וה"מ בפניו אבל שלא בפניו לא. ויום שמועה כבפניו דמי ומותר אפילו במועד. אמר עולא הספד על לב. שנאמר על שדים סופדים. *) טיפוח ביד. קילוס ברגל שנאמר (יחזקאל ו) הכה בכפך ורקע ברגלך: ת"ר [המקלם] לא יקלם לא במנעל ולא בסנדל מפני הסכנה. א"ר יוחנן אבל כיון שנענע בראשו שוב אין המנחמין רשאין לישב אצלו. ואמר ר"י הכל חייבין לעמוד לפני נשיא חוץ מאבל וחולה. ואמר ר' יוחנן לכל אומר' להן שבו חוץ מאבל וחולה. אמר רב יהודה אמר רב אבל אסור לאכול ביום ראשון משלו שנאמר ולחם אנשים לא תאכל. רבה ורב יוסף בימי אבלם היו מחלפין סעודתן בהדדי. אמר רב יהודה אמר רב מת בעיר כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה עד שינתן לקבורתו. וכל המתקשה על מתו יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה. דההיא אתתא דהוו לה ז' בני ומת חד מינייהו והוות מתקשת יותר מדאי. ושלח לה רב הונא ולא אשגחה ביה ומיתו לה כולהו ומתה היא נמי: ת"ר אל תבכו למת יותר מדאי. ואל תנודו לו יותר מכשיעור. הא כיצד ג' לבכי וז' להספד. ל' לגיהוץ ולתספורת מיכן ואילך הרי הוא קישוי. בכו בכה להולך. אמר רב להולך בלא בנים. ר' יהושע בן לוי לא הוה אזיל לבי אבילא אלא אמאן דשכיב בלא בני. כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו. זה שעבר עבירה ושנה בה. מיכן ואילך שאינו מהרהר בתשובה מפני שנעשית לו כהיתר: א"ר לוי אבל ג' ימים הראשונים יראה עצמו כאילו חרב מונחת לו בין כתיפיו. מג' ועד ז' כאילו חרב מונחת בקרן זוית. מיכן ואילך כאילו חרב כנגדו בשוק. ואין מניחין מטה של נשים ברחוב. לעולם מפני

*) עי' בערוך ערך טפח ד'.

בבליכה. גרס בערוך בשני כפי"ן ולית דגרסי כליכה בבי"ת השניה כמו הללו חוזרין לכלובן (ביצה דף כד:) וכמו ככלוב מלא עוף (ירמיה ה) אי נמי כמו מכליב (לעיל דף י.) ופירש הקונטרס כעין סולם והיינו כעין תפירות רחוקות זו מזו ומביא הא דאמרינן במדרש נטלו את הכרובים ונתנום בכליכה ואם כן צריך לגרוס בפיוט של חרבן בית המקדש בתשעה באב עמון ומואב הוליאו את הכרובים וכליכה היו בם מסובבים וגרס בב' כפי"ן לגירסת הערוך וכל זה שלא לבייש מי שאין לו וכן איתא במסכת בכורים (פ"ג מ"ז) בראשונה מי שהיה יודע לקרו' כו' ומאותה הלכ' מביאין ראיה להא דאמר שמנה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותם דלא בעי למימר שלא יקרא שליח צבור עמו כי בימיהם לא היה קורא שליח צבור עם הקורא ומה שרגילים עתה לקרות זהו מפני כבודו של קורא שלא לבייש מי שאינו יודע וכדאמר גבי בכורים בראשונה מי שהיה יודע לקרות קורא ומי שאינו יודע לקרות (אינו קורא) מקרין אותו נמנעו מלהביא בכורים התקינו שיהו מקרין את הכל (בכורים פ"ג מ"ז): ונהג קלות ראש בעצמו. שלוה כן בשעת פטירתו וי"מ לאחד מבני ביתו בחייו ולשון בעצמו משמע כפירוש ראשון:

*אבל לא מטפחות. פירוש סופק כפיו זו בזו וא"ת הא תנן פרק משילין (ביצה דף לו:) אין מטפחין ביו"ט ופי' בקונטרס בפרק המביא כדי יין (שם דף ל. בד"ה מרקדין) משום שיר או משום אבל ומאי איריא בי"ט ומשום שמא יתקן כלי שיר אפילו בחולו של מועד אסור משום צער ול"ל דמשום שיר קתני ולא משום אבל: טפוח ביד. כדפרישית סופק כפיו זו על זו והכי משמע בהוריות בירושלמי כשתפס רבי יהודה את ריש לקיש שרי רבי יוחנן טפח בחדא ידיה [א"ל] ובחדא ידיה טפחין כו' ומספקין פירש בקונטרס בבילה (דף לו:) כף על ירך ואם כן ויספק את כפיו (במדבר כד) על ירך הן שתי כפים על שתי ירכים וצ"ע:

ה"ג ר"ח לא יקלם במנעל ולא בסנדל מפני הסכנה. פירוש דיחף שרי טפי דנזהר היטב פן ינזק:

ה"ג ר"ח לכל אומרים להן שבו חוץ מאבל וחולה. פירוש תלמידי חכמים שעומדין צריך לומר שבו אבל וחולה אפילו עמדו אין צריך לומר שבו דלא די שעמדו שאין צריכין לעמוד ואם כן פשיטא שישבו בלא רשות: יום ראשון אסור לאכול משלו. פירשתי למעלה אפילו אוכל כמה פעמים באותו יום דלא קתני סעודה ראשונה: אסורין בעשיית מלאכה. משמע דבתלמוד תורה שרי ולא אסור אלא חכם שמת דבית מדרשו בטל *מיהו בשעת הוצאת מת או מבטלין ת"ת כדאמרינן פ' שני דכתובות (דף יז: ושם) ובפ"ק דמגילה (דף ג:) מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה ומיהו היכא דאיכא חבורתא מספקא ליה ועוד האריך רבי יצחק בתשובה והביא ראיה מן הירושלמי: לגיהוץ ולתספורת. למעלה* פי' ריב"א היה אומר [שגרסינן] לכבוס ולתספורת ופירש למעלה*) דאשה מותרת בכטילת שער לאחר ז' ובתוספות פירש דלא ידע מנא ליה: מכאן ואילך כאילו עוברת כנגדו בשוק. עד י"ב חדש והכי איתא בירושלמי כל שבעה החרב היא שלופה עד שלשים היא רופפת לאחר י"ב חודש היא חוזרת לתערה ולמה הדבר דומה לכפה של אבנים כיון שנזדעזעה אחת מהן נזדעזעו כולם ובש"ם דידן נמי אמרינן (שבת דף קה:) אחד מן האחין שמת ידאגו כל האחין כו':

בבליכה והיו עניים מתביישין התקינו שיהו הכל מוציאין בבליכה מפני כבודן של עניים בראשונה היו מניחין את המוגמר תחת חולי מעיים מתים והיו חולי מעיים חיים מתביישין התקינו שיהו מניחין תחת הכל מפני כבודן של חולי מעיים חיים *בראשונה היו מטבילין את הכלים על גבי נדות מתות והיו נדות חיות מתביישות התקינו שיהו מטבילין על גבי כל הנשים מפני כבודן של נדות חיות בראשונה מטבילין על גבי זבין מתים והיו זבין חיים מתביישין התקינו שיהו מטבילין על גב הכל מפני כבודן של זבין חיים *בראשונה היתה הוצאת המת קשה לקרוביו יותר ממיתתו עד שהיו קרוביו מניחין אותו ובורחין עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן אמר רב פפא והאידנא נהוג עלמא אפילו *בצרדא בר זוזא: אין מניחין את המטה ברחוב: אמר רב פפא *אין מועד בפני תלמיד חכם וכל שכן חנוכה ופורים והני מילי בפניו אבל שלא בפניו לא איני והא רב כהנא ספדיה לרב זביד מנהרדעא בפום נהרא אמר רב פפי יום שמועה הוה וכבפניו דמי אמר עולא *הספד על לב דכתיב °על שדים סופדים טיפוח ביד קילוס ברגל תנו רבנן המקלס לא יקלס בסנדל אלא במנעל מפני הסכנה אמר רבי יוחנן אבל כיון שניענע ראשו שוב אין מנחמין רשאין לישב אצלו ואמר רבי יוחנן הכל חייבין לעמוד מפני נשיא חוץ מאבל וחולה ואמר ר' יוחנן לכל אומרים להם שבו חוץ מאבל וחולה אמר רב יהודה אמר רב אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל °ולחם אנשים לא תאכל רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו להדדי ואמר רב יהודה אמר רב מת בעיר כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה רב המנונא איקלע לדרומתא שמע קול שיפורא דשכבא חזא הנך אינשי דקא עבדי עבידתא אמר להו ליהוו הנך אינשי בשמתא לא שכבא איכא במתא אמרו ליה חבורתא איכא במתא אמר להו אי הכי שריא (א) לכו ואמר רב יהודה אמר רב כל *המתקשה על מתו יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה ההיא איתתא דהות בשיבבותיה דרב הונא הוו לה שבעה בני מת חד מינייהו הוות קא בכיא ביתירתא עליה שלח לה רב הונא לא תעבדי הכי לא אשגחה ביה שלח לה אי צייתת מוטב ואי לא צבית *זוודתא לאידך מית ומיתו כולהו לסוף אמר לה תימוש זוודתא לנפשיך ומיתא °אל תבכו למת ואל תנודו לו אל תבכו למת יותר מדאי ואל תנודו לו יותר מכשיעור הא כיצד שלשה ימים לבכי ושבעה להספד ושלשים לגיהוץ ולתספורת מכאן ואילך אמר הקדוש ברוך הוא אי אתם רחמנים בו יותר ממני °בכו בכו להולך *אמר רב יהודה להולך בלא בנים רבי יהושע בן לוי לא אזל לבי *אבלא אלא למאן דאזיל בלא בני דכתיב בכו בכו להולך כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו רב הונא אמר זה שעבר עבירה ושנה בה רב הונא לטעמיה *דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו סלקא דעתך אלא אימא נעשית לו כהיתר אמר רבי לוי אבל שלשה ימים הראשונים יראה את עצמו כאילו חרב מונחת לו בין שתי (*יריכותיו) משלשה עד שבעה כאילו מונחת לו כנגדו בקרן זוית מכאן ואילך כאילו עוברת כנגדו בשוק: ולא של נשים לעולם מפני הכבוד: אמרי נהרדעי לא שנו אלא

מה

כליכה. מטה של מתים: על גבי נדות מתות. הכלים שנשתמשו בהן בעודן בחיים שנטמאו בנגיעתן שהנדה מטמאה בנגיעתה אדם וכלים: והיו נדות חיות מתביישות. שעושין בהן מה שאין עושין לשאר מתות: קשה לקרוביו. בתכריכין טובים: נרדא. קנבוס: תורה אור בר זוזא. הקנה בזוז: אין מועד לפני חכמים. שיכולין להספידו: על לב. מטפח כנגד הלב: ביד. קופץ יד זו לזו: ברגל. מכה רגלו בקרקע: מפני הסכנה. שהופך הסנדל ושובר רגלו: ניענע ראשו. שנראה שניחם מעצמו: לכל אומרים שבו. כשעומדין לפני הנשיא: חבורתא איכא. חבורות הן שאלו קוברין מתים שלהם לבדם ואלו קוברין מתים שלהם לבדם: ולא ישוב עוד וגו'. משמע מכאן ואילך לא יעשה לעולם תשובה: אלא

מסורת הש"ס

נדה עא. [תוספ' נדה פ"ט עי' תוס' שם ד"ה אלא טמאי"ן]

כתובות ח: [תוספתא שם]

[גי' הערוך צדרא ועי' ב"מ נא. דאיתא התם צדרייתא פרש"י בגדי קנבוס]

ישעיה לב

יחזקאל כד

[נ"ל המקשיר הכי איתא בע"י ופרש"י לשון וקשרו מספד]

[פי' תכריכין עי' רש"י עירובין מח: ובע"ז יז. ד"ה בזוודא]

ירמיה כב

שם

ב"ב קטז. ע"ש

[שם]

יומא פו: מ. ע"ש קדושין כ. מ. סוטה כב. ערכין ל:

[כשאלתות אי' כתיפיו]

[לעיל כג:]

[דף כג. ד"ה כל]

*)[דף ית. בד"ה ובגנוסטרי וע' ברא"ש סי' ק]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אי הכי שריא (לכו). תו"מ וכ"כ ס"א להו:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה בכליכה וכו' מביאין ראיה להא דאמר ב"ב ד' טו ע"א:

אלא חיה אבל שאר נשים מניחין ר' אלעזר אמר *אפילו שאר הנשים דכתיב °ותמת שם מרים ותקבר שם סמוך למיתה קבורה ואמר ר' אלעזר *אף מרים בנשיקה מתה אתיא שם שם ממשה ומפני מה לא נאמר בה על פי ה' מפני שגנאי הדבר לאומרו א"ר אמי למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתן של צדיקים מכפרת א"ר אלעזר למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה מה בגדי כהונה מכפרין אף מיתתן של צדיקים מכפרת ת"ר *מת פתאום זו היא מיתה חטופה חלה יום אחד ומת זו היא מיתה דחופה ר' חנניא בן גמליאל אומר זו היא מיתת מגפה שנאמר °בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה וכתיב °ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב שני ימים ומת זו היא מיתה דחויה ג' גערה ארבעה נזיפה חמשה זו היא מיתת כל אדם א"ר חנין מאי קרא °הן קרבו ימיך למות הן חד קרבו תרי ימיך תרי הא חמשה הן חד *שכן בלשון יוני קורין לאחת הן מת בחמשים שנה זו היא מיתת כרת *חמשים ושתים שנה זו היא מיתתו של שמואל הרמתי ששים זו היא מיתה בידי שמים אמר מר זוטרא מאי קרא דכתיב °תבא בכלח אלי קבר בכלח בגימטריא שיתין הוו שבעים שיבה שמונים גבורות דכתיב °ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה אמר רבה מחמשים ועד ששים שנה זו היא מיתת כרת והאי דלא חשיב להו משום כבודו של שמואל הרמתי רב יוסף כי הוה בר שיתין עבד להו יומא טבא לרבנן אמר נפקי לי מכרת א"ל אביי נהי דנפק ליה מר מכרת דשני מכרת דיומי מי נפיק מר א"ל *נקוט לך מיהא פלגא בידך רב הונא נח נפשיה פתאום הוו קא דייגי רבנן תנא להו *זוגא דמהדייב לא שנו אלא שלא הגיע לגבורות אבל הגיע לגבורות זו היא מיתת נשיקה אמר רבא חיי בני ומזוני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא דהא *רבה ורב חסדא תרוייהו רבנן צדיקי הוו מר מצלי ואתי מיטרא ומר מצלי ואתי מיטרא רב חסדא חיה תשעין ותרתין שנין רבה חיה ארבעין בי רב חסדא שיתין הלולי בי רבה שיתין תיכלי בי רב חסדא סמידא לכלבי ולא מתבעי בי רבה נהמא דשערי לאינשי ולא משתכח ואמר רבא הני תלת מילי בעאי קמי שמיא תרתי יהבו לי חדא לא יהבו לי חוכמתיה דרב הונא ועותריה דרב חסדא ויהבו לי ענותנותיה דרבה בר רב הונא לא יהבו לי רב *שעורים אחוה דרבא הוה יתיב קמיה דרבא חזייה דהוה קא מנמנם א"ל לימא ליה מר דלא לצערן א"ל מר לאו שושביניה הוא א"ל כיון דאימסר מזלא לא אשגח בי א"ל ליתחזי לי מר איתחזי ליה א"ל הוה ליה למר צערא א"ל *כי ריבדא דכוסילתא רבא הוה יתיב קמיה דר"נ חזייה דקא מנמנם א"ל לימא ליה מר דלא לצערן א"ל מר לאו אדם חשוב הוא א] א"ל מאן חשיב מאן ספין מאן *רקיע א"ל ליתחזי לי מר אתחזי ליה א"ל ה"ל למר צערא א"ל כמישחל בניתא מחלבא ואי אמר לי הקב"ה זיל בההוא עלמא כד הוית לא בעינא דנפיש בעיתותיה רבי אלעזר הוה קאכיל תרומה איתחזי ליה ב] א"ל תרומה קא אכילנא ולאו קודש איקרי חלפא ליה שעתא רב ששת איתחזי ליה בשוקא אמר ליה בשוקא כבהמה איתא לגבי ביתא רב אשי איתחזי ליה בשוקא א"ל א)איתרח לי תלתין יומין ואהדרי לתלמודאי דאמריתו *)אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו ביום תלתין אתא אמר ליה מאי כולי האי קא דחקא רגליה דבר נתן ג)ואין מלכות נוגעת בחבירתה אפילו כמלא נימא רב חסדא לא הוה יכיל ליה דלא הוה שתיק פומיה מגירסא סליק יתיב בארזא דבי רב פקע ארזא ושתק ויכיל ליה ר' חייא לא הוה מצי למיקרבא ליה יומא חד אידמי ליה כעניא אתא טריף אבבא א"ל אפיק לי ריפתא אפיקו ליה א"ל ולאו קא מרחם מר אעניא אההוא גברא אמאי לא קא מרחם מר גלי ליה אחוי ליה שוטא דנורא אמצי ליה נפשיה:

מתני'

א) [גירסת הערוך איתרח. ג) [ברכות מח: וש"נ]

רש"י

אלא חיה: שמתה מחמת וולד שהיא שופעת: מת פתאום. שלא חלה: מחמשים שנה. ולמעלה: והאי דלא חשיב ליה. בהדי כרת: כרת דיומי. שמא ימות מיתה חטופה: פלגא. דמכרת דשני מיהא פלטי לי: מנמנם. גוסס: א"ל. רבא לרב שעורים: לימא מר. למלאך המות דלא לצעורי: שושביניה. דמלאך המות: דאימסר מזליה. איתרע מזליה: ליתחזי לי מר. בתר מיתה: מר לאו אדם חשוב. לימא ליה מר: ספין רקיע. מתוקן למיבעי מיניה: ביעתותיה. דמלאך המות: רגליה דבר נתן. למיהוי נשיא: אמאי לא מרחם. דמתפקדנא למייתי ליה למר בההוא עלמא: אחוי ליה שוטא דנורא. וידע דהוא מלאך המות:

תורה אור

תוספות

מה פרה אדומה מכפרת. פירוש על מעשה העגל וכדאמרינן במדרש משל לבן השפחה שטינף פלטירין של מלך אומר המלך תבא אמו וכו': מיתת אהרן לבגדי כהונה. דכתיב (במדבר כ) והפשט את אהרן את בגדיו ואהרן יאסף ומת שם וכן פי' בקונטרס ואין לפרש מיתת בני אהרן לבגדי קדש ילבש לפי שאינו סמוך כ"כ: מה בגדי כהונה מכפרין. בזבחים כו' (דף פח:): חטופה ודחופה. לא ידענא מאי שנא הוא ומנא ליה: ואדבר אל העם בבקר. פי' וחלתה ומתה: הן קרבו וכו'. לאו דוקא דלא אשכחנא דמשה היה חולה וביום מותו כתב הרבה (סוטה יג:) ופסק כמה פסיקות בבת אחת כדפירש בפירוש חומש: מת בחמשים זו היא מיתת כרת. בירושלמי (פ"ב דביכורים) דייק מאל תכריתו שבט הקהתי (במדבר ד) ועבודתם עד חמשים דכתיב (שם ח) מבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה ועוד מימי שנותיו ע' שנה דל עשרין דלא איענש עליהן נשתיירו חמשים (כדאי' שבת פט:) ותימה לפי' דהא משמע בשמעתין דבחמשים משנולד קאמר ועוד יהא חמשים לאחר שנתחייב כרת והוא מיתת כל אדם: ומיתה בידי שמים בששים. בירושלמי מפיק ממתי מדבר דאמרינן* לא מת אחד מהן פחות מבן ששים ומיתה דהכא משמע זו היא מיתה בידי שמים וכרת בחמשים עד ששים ולא ששים בכלל וזהו שזרעו נכרת וי"מ דחמשים היא מיתה שבידי שמים וכי איתא בהדי זרעו הוי כרת וששים מיתת כל אדם ובשבת פרק שני (כה. בד"ה כרת) וכריש יבמות (ב. בד"ה אשת אחיו) הארכתי: אלא במזלא תליא מילתא. והקשו בתוספות הא דאמרן בסוף שבת (דף קנו. ושם) אין מזל לישראל וי"ל דלפעמים משתנה ע"י מזל כי הכא דהתם ופעמים שאין משתנה כדאמרינן בתענית (דף כה.) גבי רבי אלעזר בן פדת דא"ל ניחא לך דאחריב עלמא דאולי אברי' בעידנא דמזוני: שתין הלולי. יש מפרשים לאו דוקא: ספין. חשוב למחר (הוא ו) היא מתה ואין כל בריה *ספונה (כתובות עב.) פירוש*) חשובה ובמדרש ילמדנו אין העובדי כוכבים ספונים כלום שנא' (ישעיה מ) כל הגוים כאין נגדו וכן פירש בערוך* והביא עדיין ראיות אחרות: מאן רקיע. פי' מתוקן ותפור ונעלים בנות ומטולאות (יהושע ט) תרגום בלן ומרוקעים למתפרות כסתות (יחזקאל יג) תרגומו דמחטטים רקיעי חסוך והוא לשון ישמעאל חתיכת בגד תפורה על הקרע בערוך ועוד הביא דאמרינן בפ' לא יחפור (ב"ב דף כ.) חזי למרקע לבוש מיהו יש ספרים כתוב שם לקרעא:

*) [ועי' בערוך ערך ספן ג] בלע

עין משפט נר מצוה

רלה א מיי' פי"ג מהל' אבל הלכה ט סמג עשין ב טוש"ע יו"ד סי' שנה:

רבינו חננאל

מפני הכבוד. אמרי נהרדעי לא שנו אלא חיה דשכיח טינוף אבל של שאר נשים מניחין ר' אלעזר אומר אפילו של שאר נשים אין מניחין שנאמר ותמת שם מרים ותקבר שם תיכף למיתה קבורה א"ר אלעזר אף מרים בנשיקה מתה. אתיא שם שם כתיב הכא ותמת שם מרים וכתיב וימת שם משה עבד ה' מה משה בנשיקה אף מרים בנשיקה. ומפני מה לא נאמר במיתת מרים על פי ה' מפני שגנאי הדבר לאומרו באשה. א"ר אמי למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה מה פרה זו מטהרת הטאים ונקראת חטאת וכל חטאת מכפרת עון כך מיתתן של נשים צדקניות מטהרת ומכפרת עונותיהן של ישראל. וכ"ש מיתתן של צדיקים שמכפרת: ירושלמי בתחלת יוה"כ א"ר יודן בר שלום למה נסמכה מיתת אהרן לשבירת הלוחות ללמדך שמיתתן של צדיקים קשה לפני הקב"ה כשבירת הלוחו' כתיב ובני ישראל נסעו מבארת בני יעקן מוסרה שם מת אהרן. וכי אהרן במוסרה מת והלא בהור ההר מת. אלא כיון שמת אהרן נסתלקו ענני הכבוד וכו' ובקשו ישראל לחזור למצרים וחזרו ח' מסעות ורץ שבט לוי והרג מהן ח' משפחות וגם הם הרגו מן הלוים ד' משפחות לעמרמי ליצהרי לחברוני לעוזיאלי כו'. אמרו על מה אירע לנו זה על שלא נתעסקנו בהספדו של צדיק כראוי. מיד ישבו במוסרה והספידו וגמלו לו חסד בהספד כראוי והעלה להן הכתוב כאילו במוסרה מת כו'. א"ר אלעזר למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה לומר לך מה בגדי כהונה מכפרין כדגרסינן (בזבחים דף פ"ח:) אף מיתת אהרן מכפרת: ת"ר מת פתאום זו מיתה חטופה. חלה יום אחד ומת זו מיתה דחופה. ר' חנינא בן גמליאל אומר זו מיתת מגפה שנאמר בן אדם הנני לוקח את מחמד עיניך במגפה וכתיב ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב. חלה יומים ומת זו מיתה דחויה חלה ג' ומת זו מיתת גערה. חלה ד' ומת זו היא מיתת נזיפה. חלה ה' ימים ומת זו היא מיתת כל אדם. שמעינן לה מהאי קרא ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימיך למות. קרבו תרי. ימיך תרי הן חד הרי ה' ימים. ואח"כ כתיב למות. מי שמת בן חמשים זו היא מיתת כרת. בן נ"ב זו היא מיתתו של שמואל הרמתי. בן ששים זו היא מיתת כל אדם. א"ר זירא מהאי קרא תבא בכלח אלי קבר. בכל"ח בגימטריא שיתין הוו. בן שבעים שיבה. בן שמונים בגבורות שנא' ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה. אמר רבא מי שמת מחמשים ועד ששים מיתת כרת היא. והא דלא חשיב לה משום כבודו של שמואל הרמתי. רב יוסף כי הוה בר שיתין אמר כבר נפקית מכרת דשני. רב הונא נח נפשיה פתאום. הוו רבנן דייגי טובא. תנא להו זווא דמהדייב פי' שם חכם. לא שנו דמיתת פתאום היא מיתה חטופה אלא במי שלא הגיע לגבורות אבל מי שהגיע לגבורות זו היא מיתת נשיקה. אמר רבא חיי בני ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא. דהא רבה ורב חסדא תרוייהו צדיקי גמורי נינהו מר מצלי ואתי מיטרא ומר מצלי ואתי מיטרא. רב חסדא חי' צ"ב שנה. ורבה חיה מ' שנה. בי רב חסדא שיתין הילולי. בי רבה שיתין תכלי. בי רב חסדא נהמא דסמידא לכלבי. בי רבה [נהמא] דשערי לאינשי לא משתכח אמר רבא תלתא בעאי מקמי שמיא. תרי הבו לי וחד לא הבו לי חכמתיה דרב הונא ועותריה דרב חסדא הבו לי ענוותנותיה דרבה בר רב הונא לא הבו לי. רבה הוה יתיב קמיה דרב נחמן והוה רב נחמן גוסס בעי למינח נפשיה. א"ל בעי רחמי דלא ליצערן מלאכא דמיתותא. א"ל ואנת לאו גברא חשיבא גבי שמיא אנת בעי רחמי עלך א"ל מאן חשוב מן ספון מן רקיע פי' כלומר כיון שנמסר אדם ביד מלאך המות אין שם חשיבותו. א"ל אחרי מיתתו אולי תתראה לי בחלום. ביקש מן הקב"ה כדי שיתראה לו בחלום ונתראה לו. אמר לו היה לך צער בשעת מיתה. א"ל לאו ומשל לו משל כהרמת נימא של שיער מתוך החלב. א"ל אילו היה הקב"ה אומר לי לך חזור וחיי כאשר היית בחייך ואח"כ תמות לא הייתי רוצה שאע"פ שלא היה [לי] צער. אימתו של מה"מ גדולה היא מאד. רבא אתחזי ליה בחלמיה לרב שעורים אחוה. וא"ל הוה לך צערא ואמר לי כי ריבדא דכוסילתא. פי' כמו שריטה ששורטין האומנין בצואר למצוץ דמו. כגון אותו הצער היה לי בעת יציאת הנשמה מן הגוף. רב ששת אתחזי ליה מלאך המות בשוק. א"ל כבהמה איתא לגבי ביתא. רב אסי אתחזי ליה מלאך המות. א"ל אתרח לי ל' יומין דאהדריה לתלמודי. דאמריתו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. ביום שלשים אתא. א"ל מאי כולי האי. א"ל דקא דחקא רגליה דבר נתן:

מתני'

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' א"ל מאן חשיב מאן ספון מאן רקיע. פי' מי הוא חשוב בעיניו ומאן ספון מי הוא אדם ראוי דליסתפו מיניה ותיים לדיבוריה ומאן רקיע מי מתוקן אלו. מפי' ע"י קטן: ב] שם א"ל תרומה קא אכילנא דאיקרי קודש ולאו קדש איקרי. פי' לאו תרומה אכילנא דאיקרי קודש ואי קטלית לי קא מטמאת וכתיב את משמרת תרומתי שצריך לשומרה בטהרה חלפא ליה שעתא ולא מת באותו פרק. מפי' הנ"ל:

מתני׳ *נשים במועד מענות אבל לא מטפחות ר׳ ישמעאל אומר הסמוכות למטה מטפחות בראשי חדשים בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות בזה וזה לא מקוננות נקבר המת לא מענות ולא מטפחות איזהו עינוי שכולן עונות כאחת קינה שאחת מדברת וכולן עונות אחריה שנא׳ °ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה אבל לעתיד לבא הוא אומר °בלע המות לנצח ומחה ה׳ אלהים דמעה מעל כל פנים וגו׳: גמ׳ מאי אמרן א] אמר רב ויי לאזלא ויי לחבילא אמר רבא נשי דשכנציב אמרן הכי ויי לאזלא ויי לחבילא ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן *גוד גרמא מכבא ונמטי מיא לאנטיכי ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן ב] *עטוף וכסו טורי דבר רמי ובר רברבי הוא ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן שייול אצטלא דמלתא לבר חורין דשלימו זוודיה ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן ג] רהיט ונפיל אמעברא ויזופתא יזיף ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן ד] אחנא תגרי אזבזגי מיבדקו ואמר רבא נשי דשכנציב אמרן ה] מותא כי מותא ומרעין חיבוליא *תניא היה ר״מ אומר °טוב ללכת אל בית אבל וגו׳ עד והחי יתן אל לבו דברים של מיתה דיספד יספדוניה דיקבר יקברוניה דיטען יטענוניה דידל ידלוניה ואיכא דאמרי דלא ידל ידלוניה דכתיב °כי טוב אמר לך עלה הנה וגו׳ ת״ר כשמתו בניו של רבי ישמעאל נכנסו ד׳ זקנים לנחמו ר׳ טרפון ור׳ יוסי הגלילי ור׳ אלעזר בן עזריה ור״ע אמר להם ר׳ טרפון דעו שחכם גדול הוא ובקי באגדות אל יכנס אחד מכם לתוך דברי חבירו אמר ר״ע ואני אחרון פתח רבי ישמעאל ואמר רבו עונותיו תכפוהו אבליו הטריח רבותיו פעם ראשונה ושניה נענה ר״ט ואמר °ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה והלא דברים ק״ו ומה נדב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה אחת דכתיב °ויקריבו בני אהרן את הדם אליו כך בניו של ר׳ ישמעאל על אחת כמה וכמה נענה ר׳ יוסי הגלילי ואמר °וספדו לו כל ישראל וקברו אותו והלא דברים ק״ו ומה אביה בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד טוב דכתיב ביה °יען נמצא בו דבר טוב כך בניו של ר׳ ישמעאל על אחת כמה וכמה מאי דבר טוב ר׳ זירא ור׳ חיננא בר פפא חד אמר שביטל *משמרתו ועלה לרגל וחד אמר שביטל פרדסאות שהושיב ירבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל נענה ר׳ אלעזר בן עזריה ואמר °בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים [אשר היו לפניך כן] ישרפו לך והלא דברים ק״ו ומה צדקיהו מלך יהודה שלא עשה אלא מצוה אחת שהעלה ירמיה מן הטיט כך בניו של ר׳ ישמעאל על אחת כמה וכמה נענה ר״ע ואמר °ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדדרימון [בבקעת מגידו] *ואמר רב יוסף אלמלא *תרגומיה דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר בעידנא ההוא יסגי מספדא בירושלם כמספדא דאחאב בר עמרי דקטל יתיה הדדרימון בר טברימון וכמספד דיאשיה בר אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו והלא דברים ק״ו ומה אחאב מלך ישראל שלא עשה אלא דבר אחד טוב דכתיב °והמלך היה מעמד במרכבה נכח ארם כך בניו של ר׳ ישמעאל על אחת כמה וכמה א״ל רבא לרבה בר מרי כתיב ביה בצדקיהו בשלום תמות וכתיב °ואת עיני צדקיהו עור א״ל הכי א״ר יוחנן שמת נבוכדנאצר בימיו ואמר רבא לרבה בר מרי כתיב ביה ביאשיהו °לכן הנני אוסיפך על אבותיך ונאספת אל קברותיך בשלום וכתיב °ויורו היורים למלך יאשיהו *ואמר רב יהודה אמר רב שעשאוהו ככברה א״ל הכי א״ר יוחנן שלא חרב בית המקדש בימיו א״ר יוחנן ב] אין מנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח אבל שנאמר *°אחרי כן פתח איוב את פיהו והדר ויען אליפז התימני *א״ר אבהו ג] מנין לאבל שמיסב בראש שנאמר °אבחר דרכם ואשב ראש ואשכון כמלך בגדוד כאשר אבלים ינחם ינחם אחריני משמע אמר רב נחמן בר יצחק ינחם כתיב מר זוטרא אמר מהכא °וסר מרזח סרוחים מרזח נעשה שר לסרוחים אמר ר׳ חמא בר חנינא מנין לחתן שמיסב בראש שנאמר °כחתן יכהן פאר מה כהן בראש אף חתן בראש וכהן גופיה מנלן *דתנא דבי ר׳ ישמעאל °וקדשתו ד] לכל דבר שבקדושה *לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון א״ר חנינא קשה יציאת נשמה מן הגוף כציפורי

מתני׳ *בלא פירוש גמ׳ לחבילא. חבלא: גוד גרמא מכבא. כפלו הלחיים: כמטו מיא לאנטיכי. כלומר הדרי מיא למפרע כלפי למטלה: שייול אילטלא דמלתא. כלומר יפה מיתה כמלבוש של מילת: דשלימו זוודיה. שכלו לו מזונותיו שהוא עני: עטוף. תורה אור מוסך: אזבזגי. קייה: מותא. כל אדם מת: (מרעא חבילא). מרעין חיבולייא. האיסורין הן בבית: דידל ידלוניה. כלומר מגביהין בהספד למי שמגביה קולו להספד אחרים: הטריח רבותיו. שבאין לנחמו: משמרתו. שהושיב ירבעם שלא לעלות לרגל: מעמד במרכבה. שלא יכשלו: ינחם אחרים משמע. שמנחמין יושבין בראש: סרוחים. לשון רבים: לפתוח בראש. לקרות בס״ת: ולברך. ברכת המזון: כציפורי

בלע המות. כדי לסיים בדבר הטוב משום דמועד קטן הוא סוף סדר מועד ומה״ט מתרץ הרב רבי יעקב מאורלינ״ש הא דאתחיל סדר נשים בט״ו נשים אע״ג דאתחיל בפורענותא לא מתחיל כדאמרינן בים טוחלין (ב״ב דף קח.) ועיין דסומכין פורענות דמועד קטן אלא פורענות דיבמות דסמכינן פורענותא לפורענותא ונחמתא לנחמתא*:

צדקיהו מלך יהודה. לדיק גמור היה *אלא במקרא לא מלינו יותר כי אם שלוה להעלות ירמיהו מן הטיט:

ינחם כתיב. בכתובות (דף סט:*) פירשנו בענין אחר שלא כפירוש הקונטרס דהכא:

וליטול מנה יפה ראשון. פי׳ יש לישראל ליתן לו אבל הוא אין לו ליטול כדאמרינן פ׳ מקום שנהגו (פסחים דף נ:) הנותן עיניו בחלק יפה כו׳ מיהו נראה לי דכהן כיון שזהו דינו יכול לראות סימן ברכה ואע״פ שאומרים בפ׳ הזרוע (חולין קלג.) וכתן ולא שיטול מעלמו אין זה לוקח מתנות כי אם רואה שפיר מה שהוא רוצה ואומר ליתן לו: [וע׳ תוס׳ גיטין נט: בד״ה וליטול מנה]:

הדרן עלך ואלו מגלחין וסליקא לה מסכת מועד קטן

עין משפט נר מצוה

לו א מיי׳ פ״ו מהלכות י״ט הלכה כד ופי״א מהל׳ אבל הלכה ד סמג עשין ג טוש״ע א״ח סי׳ תקמז סעיף ג וטוש״ע י״ד סי׳ תא סעיף ה:

[כדאיתא ב״ב יד:]

לז ב ג מיי׳ פי״ג מהלכות אבל הלכה ... סמג עשין ב טוש״ע י״ד סי׳ שעו סעיף א:

[בד״ה אמר ר״נ]

לח ד מיי׳ פ״ד מהל׳ כלי המקדש הלכה ג טוש״ע א״ח סי׳ קסז סעיף יד בהג״ה וסי׳ רא סעיף ב:

[כאדם שאומר להרים התעטפו והתכסו במלבושים נאים כי זה שאיש הבא להקבר אצלכם בן גדולים הוא. ערוך]

[שהושיבו אביו שומר שלא יעלה איש לרגל וביטל משמרתו ועלה. ז״ל רש״י במלכים]

מגילה ג.

דס״ג לה

[ואין דובר אליו דבר וכתיב אחרי כן פתח איוב את פיהו וענו חביריו כך מלאתי הגי׳ בתורת האדם להרמב״ן ז״ל]

ישעיה סא

הוריות יב: נדרים סב. גיטין נט:

מסורת הש״ס

פרש״י על כל עמוד זה חמלא בעין יעקב ע״ש

מגילה כג:

[בערוך ערך גד שני נמלא פירוש ע״ז]

נדרים פג: כתובות עב. קהלת ז

משלי כה

ויקרא י

שם ט

מלכים א יד

שם.

ירמיה לד

זכריה יב

[ועי׳ תוס׳ ב״ק ג: ד״ה כדמתרגם]

מלכים א כב

ירמיה לט

מלכים ב כ

תענית כב: [סנהדרין מח:]

איוב ג

כתובות סט.

איוב כט

עמוס ו

ויקרא כא

[עי׳ תוס׳ חולין פז. ד״ה זמייבו]

רבינו חננאל

מתני׳ נשים במועד מענות אבל לא מטפחות מאי אמרן. אמר רבא ויי לאזלא ויי לחבלא. פירוש נשי דשכנציב היו חכמות והיו מענות ואומרות אוי להולך כדכתיב כי הולך האדם אל בית עולמו וסבבו וגו׳ ואוי למי שהוא ממושכן ונתבע לשלם הפקדון שאצלו. כלומר האדם מתמשכן להשלים רוחו שהוא אצלו פקדון לבעליה. פי׳ חבלא משכון. פירוש גוד גרמא מכבא ונמטי מיא לאנטוכיא תתוך המאכל מן השיניים ויגיע חמות המים באנטיכי. כלומר כיון שנחתך המאכל מפי החולה בוערת בו חמות ומחממת מי רגליו כחמות אנטיכי. דתנן אנטיכי אע״פ שגרופה אין שותין הימנה מפני שמחממת הרבה. פי׳ שייול אצטלא דמלתא לבר חורי דשלימו זוודיה. כלומר דומה כאצטלא של מילת לבנה לבן טובים שירד מנכסיו. ושלמה הצידה שלו הקבורה טובה לו מחיים. ויש שאומרים מי שאין לו בגדים ללבוש ישאל וילך ללות בן טובים של מת ושלמו ימי חייו. עטוף וכסוי טורי דבר רברבי ובר רמי הוה. פי׳ כמו אדם האומר להרים התעטפו והתכסו במלבושיכם הנאים כי זה האיש הבא להקבר אצלכם בן גדולים הוא. וי״א לבני אדם אומרים התעטפו והתכסו במלבושיכן ועמדו על ההרים וכסו אותן בשעת קבורתו כי בן גדולים ורמים הוא. אחאנא תגרי דעל זבוגי מיבדקי. פי׳ אחינו התגרים שעל קניינם מיבדקי. כלומר במקום סחורתן נבדקין הנאמנים הם אם לאו. כמו שאומרים (בעירובין סה) בג׳ דברים אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו. רהיט ונפיל *) בר אודי ואמבדי יוזפתא יזיף. פי׳ רץ בכל כחו ונופל בין האובדים ועל המעברות מלוה לוה. פי׳ כמו משל הוא. כלומר אע״פ שאדם רץ בכל כחו כל ימיו כשנופל בין האובדים בין אוברי הדרכים. או כשיגיע לעבור בנהר מתחנן למי שמעבירו ואם אין לו נוטל בהלואה ואינו מוצא. מותא כי מותא. ומרעא חבוליא. פי׳ המות של זה כמיתת כל אדם. ואריכות חוליו תוספת כמו הרבית על המלוה. שיש מי שפורע חובו היא המלוה שנתנה לו ודיו. ויש מי שפורע **) המלוה היא נשמתו ותוספת על נשמתו צער חליו. תניא היה ר״מ אומר מ״ד טוב ללכת את בית אבל וגו׳ והחי יתן אל לבו דברים של מיתה. דיספד יספדוניה דיקבר יקברוניה דטעון יטעוניה דידל ידלוניה. איכא דאמרי לא ידל דאדלוניה כדכתיב כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב אשר ראו עיניך. כשמתו בניו של ר׳ ישמעאל נכנסו ד׳ זקנים לנחמו. ר׳ יוסי הגלילי, ור׳ אלעזר בן עזריה ור׳ עקיבא ור׳ טרפון. אמר להן ר׳ טרפון ראו כי חכם גדול ובקי בהגדות הוא אל יכנס אחד לתוך דברי חבירו אמר להן ר׳ עקיבא ואני אחרון. פתח ר׳ ישמעאל ואמר רבו עונותיו תכפוהו אבליו הטריח רבותיו פעמים רבות. נענה ר״ט ואמר ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה וגו׳ ומה בני אהרן שלא עשו אלא מצוה אחת שנאמר ויקריבו בני אהרן את הדם אליו. בניו של רבי [ישמעאל] עאכו״כ שחייבין כל ישראל לבכותם. ראב״ע אומר שחייבין כל ישראל לבכות מהכא שנאמר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך הוי אדון יספדו לך וגו׳ והלא דברים ק״ו ומה צדקיה שלא עשה אלא מצוה אחת שהעלה ירמיה מן הטיט זכה לכך. בניו של ר׳ עאכו״כ. ריה״ג אומר מהכא וספדו לו כל ישראל וקברו אותו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב. והלא דברים ק״ו ומה אביה בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד שביטל משמרתו ועלה לרגל. וי״א שביטל פרדסאות שהושיב ירבעם שלא יעלו ישראל לרגל כך. בניו של ר׳ שעשו כמה מצות עאכו״כ. ר״ע אומר מהכא ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדרימון בבקעת מגידו. ואמר רב יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא הוינן ידעי מאי קאמר בעידנא ההיא יסגא מספדא בירושלם כמספד אחאב דקטל יתיה הדרימון בן טברימון. וכמספד יאשיהו בן אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו. ומה זה שלא עשה אלא דבר אחד דכתיב והמלך היה מעמד במרכבה נוכח ארם עד הערב החזיק בעצמו שלא יאמרו נוסס הוא ויברחו ישראל ותחלת נפילה ניסה בניו של ר׳ עאכו״כ שכל ישראל חייב לספוד ולבכות עליהם. א״ל רבא לרבה בר מרי כתיב ביה בצדקיהו בשלום

*) אולי צ״ל ביני אובדי ואמעברי וכו׳. **) נראה דצ״ל ויש מי שפורע גם רבית המלוה היא נשמתו וכו׳.

הגהות מהר״ב רנשבורג

א] גמ׳ אמר רב ויי לאזלא ויי לחבילא. פי׳ אוי לה להליכה כזו שאינה חוזרת ואוי לה למשאוי כזה שנושאים את המת. פ״א אוי להולך לממושכנים עליו: ב] שם עטוף וכסו טורא. פי׳ התעטפו והתכסו ההרים בחשך שבן גדולים ובן גבוהים היה המת הזה: ג] שם רהיט ונפיל אמעברא ויזופתא יזיף. פי׳ רהיט תגר וטרחן היה כל ימיו ועכשיו נפל ריקם בלי ממון אמעברא כבקיקא לעבור מן העולם וצריך ללוות ממון להכריכין: ד] שם אחנא תגרי אזוגי מיבדקו. פי׳ אחינו הסוחרים דאזוגי מיבדקו באחריתם נראה עברם כגון זה שאין לו עכשיו כמה לקבור ועל מת עני אומרים אותו כדי שירחמו עליו. מע״י קטן: ה] שם מותא כי מותא ומרעין חיבולא. פי׳ דמיתתו היה כמיתת כל אדם שהכל מתים. אמנם מרעין חיבולא ייסורים קשים הו״ל יותר מאשר ב״א. ג״ז מלאתי בע״י קטן. ונלע״ד לפרש״י דברש״י בד״ה מרעא חבילא וכו׳ צ״ל היסורין הן בבית עכ״ל וכצ״ל ופי׳ דבריו דהיסורים הם בפנים ואינן ניכרין אף דמיתתו היתה אלימה כמיתת אחרים ודו״ק:

כליפורי בפי הושט. כחבל שיש בו קשר וילא בקוצי מן הסורג: תורה פיטורי. שקושרין שתי ספינות ביחד: ילכו מחיל אל חיל. שילכו מבית המדרש לבית הכנסת ומבית הכנסת לבית המדרש אחר יראה אל אלהים בציון יזכו אל עליון:

הדרן עלך ואלו מגלחין

וסליקא לה מסכת מועד קטן

כציפורי בפי הושט רבי יוחנן אמר כפטירי בפי וושט *ואמר *רבי לוי בר חיתא הנפטר מן המת לא יאמר לו לך לשלום אלא לך [א] בשלום הנפטר מן החי לא יאמר לו לך בשלום אלא לך [ב] לשלום הנפטר מן המת לא יאמר לו לך לשלום אלא לך בשלום שנאמר °ואתה תבא אל אבותיך בשלום הנפטר מן החי לא יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום שהרי דוד שאמר לאבשלום °לך בשלום הלך ונתלה יתרו שאמר למשה °לך לשלום הלך והצליח *ואמר רבי לוי כל היוצא מבית הכנסת לבית המדרש ומבית המדרש לבית הכנסת זוכה ומקבל פני שכינה שנאמר °ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון אמר רב חייא בר אשי אמר רב *תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפילו לעולם הבא שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון:

הדרן עלך ואלו מגלחין וסליקא לה מסכת מועד קטן

[ע"ש] ברכות סד. [א] [רמב"ם פ"ד מהל' אבל ה"ד]: [ב] [מג"א סי' קי סק"ט]:

בראשית טו | ש"ב טו | שמות ד | ברכות סד. [ע"ש] | תהלים פד | ברכות סד

רבינו חננאל

בשלום תמות. וכתיב ואת עיני צדקיהו עור. א"ל הכי א"ר יוחנן שמת נבוכדנצר בחייו. א"ל ביאשיהו כתיב לכן הנני אוסיפך (אל) [על] אבותיך [וגו'] בשלום וכתיב ויורו המורים למלך יאשיהו. ואמר רב יהודה א"ר שעשאוהו ככברה. א"ל הכי א"ר יוחנן שלא חרב ביהמ"ק בימיו. אמר רב יהודה אמר רב א) המנחמין רשאין לומר לישב אלא על הקרקע שנאמר וישבו אתו לארץ וכתיב אחרי כן פתח איוב את פיהו וגו'. ואחרי כן ויען אליפז התימני. א"ר אבהו מניין לאבל שיושב בראש שנאמר אבחר דרכם ואשב ראש ב). מר זוטרא אמר מהכא וסר מרזח סרוחים. מרזח נעשה סר לסרוחים. המרזח הוא האבל כלומר הניזח במרירות ומפורש בכתובות (דף סט). הנפטר מן המת לא יאמר לו לך לשלום אלא לך בשלום שנא' ואתה תבא אל אבותיך בשלום. והנפטר מן החי לא יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום. שהרי דוד אמר לאבשלום לך בשלום הלך ונתלה באילן ונהרג. יתרו שאמר למשה לך לשלום הלך והצליח. א"ר חמא בר חנינא מניין לחתן שיושב בראש שנאמר כחתן יכהן פאר וגו'. מה כהן בראש דתני דבי ר' ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וכו' כך חתן בראש. א"ר לוי כל היוצא מן הכנסת למדרש ומבית המדרש לבית הכנסת זוכה ומקבל פני שכינה שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון:

א) ע"ס נפל בכאן בדברי רבינו וכצ"ל אין המנחמין רשאין לישב אלא ע"ג קרקע שנאמר וישבו אתו לארץ ואמר רב יהודה אמר רב אין המנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח האבל שנאמר ואין דובר אליו דבר וכתיב אחרי כן פתח איוב וכו' וכ"ס גי' סרי"ף והרא"ש בכאן וכגי' הס"ס שלפנינו חסר מימרא קמייתא דרב יהודה א"ר. ב) נ"ל ואשב ראש וגו' כאשר אבלים ינחם מר זוטרא אמר מהכא

הדרן עלך ואלו מגלחין במועד. וסליקא לה מסכת מועד קטן בס"ד

אחר השלמת המסכת יאמר זה

ויועיל לשכחה בעזה"י

*) **הדרן** עלך מסכת מועד קטן והדרך עלן דעתן עלך מסכת מועד קטן ודעתך עלן לא נתנשי מינך מסכת מועד קטן ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי:

יאמר כן שלש פעמים ואחר כך יאמר זה:

יהי רצון מלפניך יי' אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותנו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא **) חנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא:

הערב נא יי' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך: מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי: יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש: לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני: ברוך אתה יי' למדני חקיך: אמן אמן אמן סלה ועד:

מודים אנחנו לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות שאנו משכימים והם משכימים אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אנו עמלים והם עמלים אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינן מקבלים שכר אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי כשם שעזרתני לסיים מסכת מועד קטן כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא ימוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם ויתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך: כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים: אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד: ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא ולאחיא מתיא ולאסקא לחיי עלמא ולמבני קרתא דירושלם ולשכלל היכליה בגוה ולמעקר פולחנא נוכראה מארעא ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה וימליך קודשא בריך הוא במלכותיה ויקריה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: יהא שמיה רבא וכו' יתברך וכו' על ישראל וכו' יהא שלמא וכו' עושה שלום וכו':

*) [פי' הגון על זה תמצא בס' החיים שחיבר אחי הגאון מהר"ל מפראג בס' זכיות מ"א ס"ג] **) [בסיומא וסוף תשובת הרמ"א ז"ל וכן בסוף יש"ש בב"ק כתוב רמוזים על הזכרת שמות שלגו]

פסקי תוספות ממסכת מועד קטן

משקין

א לא חייבה תורה בפרט ועוללות רק בשעת בצירה. ד"ה כך מידל: דף ד ע"ב

ב רבים צריכין אפילו חפירה מותר במועד ובאין צריכין לכן הפירה אסור הטיטה מותר רק שלא יכוין מלאכתו במועד ודיחיד הטיסה נמי אסור. דין זה בגמרא: דף ה ע"א

ג מדליק נרות לרבים במבואות אפילו זוכה להקביל פני שכינה ולכך זכה קים וילא ממנו שאול שאביו נר הדליק נרות לרבים:

ד במקום הקבר ניכר היטב למעלה אין לציין בפנים למטה ויש מפרשים דדוקא בחול המועד קאמר. ד"ה אין: שם ע"ב

ה סככות ופרצות בית הפרס אף ברשות הרבים התמירו חכמים: שם

ו כל סאה שיש בה רובע שנתערב (באוצר) ימעט יפחות מן הרובע או יוסיף על הסאה כיון שהאיסור רק מפני מראית העין עירב במתכוין אפילו הטה אחת אסור. כל איסור דאורייתא שריבה בה בשוגג מותר במזיד אסור. (ד"ה שיש): דף ו ע"א

ז מתקנין דרכים לעולי רגלים ומקוואות: שם

ח כלאי זרעים מותר מן התורה באכילה ובהנאה:

ט התחיל לרבצו מים קודם שהיו בו זרעים וזורעו שרי לרבצו במועד. ד"ה שרי: שם ע"ב

י כותל חצר סמוך לרשות הרבים או שיש לחוש לגנבים מותר לבנותו כדרכו אבל בינו ובין חבירו [וכן כותל גינה] אסור אלא עה בצרור או עה בטיט או בהולא ודפנא ולסתור לכתחילה ולבנות אפילו רעוע אסור אלא דאיכא סכנה שנוהם לרשות הרבים ואם נתעגל שהיה סבור לכמתין לא מיקרי כוון מלאכתו:

יא מצורע בתחילת ראיית הכהן אם יש שם שער לבן מטמאו מיד ודינו כמוחלט שטעון פריעה ופרימה ואם לא ראה שער לבן מסגירו שבעה ימים ובימי הסגירו אין טעון פריעה ופרימה ובשביעי של הסגר אם מצא בו שער לבן או פשה הוא מוחלט אבל עמד בעיניו טעון הסגר שני ובשביעי אם מצא שער לבן או פשה הוחלט ואם עמד בעיניו טהור הוא ומצורע מוסגר ומצורע מוחלט טעונין שלוח חוץ לשלש מחנות ומטמא הבא עמו לבית. הנרפא מתוך מוחלט טעון שתי צפרים ומגלח שערו וטובל ומותר לבא במחנה ואסור בתשמיש המטה כל שבעה ולסוף שבעה חוזר ומגלח ולמחרת ביום שמיני טובל ומביא אשמו וחטאתו ועולתו ומנחה ולוג שמן אבל טהור מתוך הסגר אין טעון קרבן ודוקא בשבעת ימי ספרו אסור בתשמיש המטה אבל מוחלט ומוסגר בימיהם מותרין. ד"ה אמר רבי וד"ה בהסגר: דף ז ע"א

יב המלקט עצמות אביו בו ביום אוכל בשר ושותה יין:

יג לספוד מתו קודם לרגל שלשים יום שרי בתנם. ד"ה דקא: דף ח ע"ב

יד אין חופרין כוכין במועד כדי שיהא מזומנין לכשימותו במועד ויו"ט שני מותר למיגז ליה אסא. ד"ה אין: שם

טו עושין נכרכת לכהם כהן בגדי המת [וס"ה] שאר צרכיו [מותר לעשות בשוק] בזמן הזה שרובן מפורסמין. ד"ה ועושין וד"ה וארון: שם

טז יכולין לתקן הארון במועד אף בחצר שאין המת בתוכה ולהפור כוכין לצורך המת: בא"ד

יז מותר להחזיר במועד גרושתו מן הנישואין אבל לא מן האירוסין. ד"ה אבל: שם

יח חבה הטובלת מותרת ליטול צפרניה:

יט הדיוט תופר כדרכו לצורך המועד אומן שבא לתפור יעשה תפירות רחבות אחת למעלה ואחת למטה. לא יאמר לאומן עכו"ם לתקן מלבושיו ובגדיו. דבר האבד היינו שנפסד ומתקלקל. ד"ה ההדיוט: דף י ע"א

כ ממתחין המטות אבל לא מסרגין אף שתי בלא ערב. ד"ה כמסרגין: שם

כא אין נוקרין רחיים. ד"ה ר' יהודה: שם

כב מותר להטיל ברזלים ברגלי סוסים. ד"ה למשקל: שם ע"ב

כג אסור לבנות בית הרחיים. דין זה בגמרא שם:

כד מותר לבנות מקום שיאכל בו הסוס ולא לבנות בית הסוס: ג"ז שם

כה קירוד וקירצוף כעין שלנו מותר במועד ואסור ביו"ט דהוי פסיק רישיה. ד"ה ואין: שם

כו מותר להחליק יריעה כאבן זכוכית. ד"ה כסכוסי: שם

כז אסור לקמט בגדי נשים אף אם לצורך המועד ולקמט בית ידיהן. ד"ה קטורי: שם

כח מותר להסיר גבשושית בבית. ד"ה מוליא: שם

כט מי שיש לו פרקמטיא למכור ונזדמן לו לוקח או יום השוק שימכרנה עתה ביוקר אסור אבל לצורך המועד מותר לקנות בגדים ובהמה או שאין למוכר מה שיאכל ומותר למכור כדי לאכול ולשתות

ולשתות בריות יותר והלוהו נוהגין להתיר : ד"ה פרקמטיא וד"ה ובדבר א) : שם

ל פרקמטיא שהקרן נפחת מותר למוכרו במועד : בא"ד

לא כותב ומעלה בערכאות. דין זה בגמרא : דף י"א ע"א

לב למגדל מצודה קטנה שרי ולא הגדולה : שם

לג עושה מעקה לגג שלשה ולמרפסת י' טפחים : שם

לד מתקנין ציר ציגור ומנעל ומפתח וקורה ודלת שנשברה אף שנשברה קודם מועד : שם

לה רק לא יכוין במועד אפילו בטורח מועט : שם

לו אין לכבוש בשר ודגים מלוחים בהומן שאין ראוין לאוכלן מיד ואינן אבודין אבל באבודין שרי : שם

לז לשתות מים באכילת דגים נמנעין מפני אנינות שלב אך לגוף מרפא ב). ד"ה כוורא : שם

מי שהפך

לח איסור מלאכת חול המועד מדרבנן.

לט אריס אבל עושה על ידי אחרים בדליכא דבר אבד דבאבד שרינן להרבין משיגיע עונת המים ולא ישפיכו עצמן ובהמתן וכליהן וכן בשבטל הקרקע אבל. ד"ה רבן : שם ע"ב

מ אם יש לאבל סופרים ומלמדים ופועלים לא יעשו מלאכה בביתו ובבית אחר מותר ובימי אבלו לא ישכיר אלא לדבר אבד ואם היה לו פשתן להעלות מן המשרה יעשה ע"י אחרים ואם אין שם אומן בעיר יעשה בעצמו בדבר אבד : שם

מא מקבלי קיבולת אסור בשבת ויו"ט ואבל ור"ת לא רצה להתיר כשבנה ביתו. ד"ה אמר : דף יב ע"א

מב שני אחין שאירע דבר לאחד נועלין החנות :

מג ישראל ועכו"ם שיש להן שדה יאמר לו טול אתה בשבת ואני בחול :

מד אחד הוציא תבן לפועליו מערב שבת כדי שיטלוס בשבת ולא רצה ליהנות ממנו :

מה כל שאינו עושה אינו אומר לעכו"ם ועושה באבל ובמועד :

מו עשה עכו"ם מלאכתו במועד שרי :

מז ישראל נותן מלאכתו לעכו"ם ומתנה עמו שלא יעשנה במועד. ואסור למדוד ולמנות [ולשקול] :

מח בחול מותר להרביע בהמות ואף כמכחול בשפופרת :

מט בדבר האבד לא בעינן שינוי במלאכה :

נ מותר לתקן חביות כרייפא וסדקין. המתין עד המועד שהיה סבור שיכול להמתין ובמועד רואה בו דבר אבד שרי במועד. בצירת יין ודריכתו והבאתו לצורך מועד שרי ושלא לצורך אסור. טחן והותיר מותר ובלבד שלא יערים אע"ג דהערמה שרי ביו"ט. רוצה העכו"ם לתת בחובו ובענין אחר לא יפרענו שרי. הבטיחו העכו"ם ליתן לו לפני המועד והמתין לפי שסבור להמתין עד אחר מועד ועתה מתקלקל וכל כהאי גוונא שרי :

נא טוחנין לצורך המועד ולא בעי שינוי לצורך אוכל נפש ואפי' כוון מלאכתו ואין צריך לצמצם שלא יטחון יותר מכדי צורכן וכן להטיל שכר ולקוץ עצים :

נב לא יערים לטחון בכוונה יותר מצורכו וכל כי האי גוונא הערמה מותרת מותר למלוח ביו"ט גרמא גרמא. וצורבא מרבנן דגייס בספינה ובעירובי תבשילין אסור הערמה :

נג דבר שהוא מותר והעושהו סבור שהוא אסור ואפילו הכי עושה מיקרי עבריין. טבעת שיש עליה חותם מותר כאיש דלא שייך ביה שליף ומחוי :

נד קוצץ עצים וצריך רק לנסורת לשאר דברים :

נה יש לו דברים במקום שאין משתמר יכניסם בצינעא לביתו לא יסיע ממונו מעיר לעיר אם לא דבר שאבוד אפי' דבר האבוד לא יכוון מלאכתו במועד ואפילו בטורח בעלמא אם כוון יאבדו ואפילו לא כוון יעשה רק בצינעא :

נו כותל גוהה סותרו ובונה :

נז הייטין כובסין ספרין שרו לעשות בארבעה עשר בניסן לצורך מועד :

נח מי שיש לו כלים במקום משתמר לא יפנה אותן דרך רה"ר מבית לבית אף בצינעא אם לא בדבר אבוד אבל בינו ובין חבירו מותר :

נט אין מביאין כלים אלא לצורך המועד כמו כד מבית הקדרין שלא יאמר הקנו שם :

ס מוכרי פירות מוכרין בצינעא כשאין ניכרין שהן לצורך המועד אבל דברים הניכרין לצורך המועד בעין דגים מותר אף בפרהסיא וכן תבלין. ד"ה אין : דף י"ג ע"א

סא אין תנוונין רשאין לפתוח חנותן למכור במועד כדרך שעושין בחול אלא בצינעא יעשו אע"פ שנהגו למכור פת וכמה דברים בפרהסיא דברים שאין עשויין להתקיים מותר. לא ילקט עשבים למכור לשוק שאין דרכן לאכול במועד :

ואלו מגלחין

סב אלו מגלחין במועד הבא מבית האסורין אפילו של ישראל דבעודו חבוש אין נוח [לו] לגלח : ד"ה והיוצא : שם ע"ב

סג אין נידוי פחות משלשים יום : ד"ה ומנודה : דף יד ע"א

סד עשרים וארבעה משמרות של כהנים וכן עשרים וארבעה של לוים ובכל שבוע הולך לירושלים משמר כהנים ולוים ועשרים וארבעה אנשי מעמד תאיין הולכים שם ותאיין נשארו בבתיהם ומתפללים על הקרבנות :

סה אומן שחלה בערב הרגל צ"ע אם יכול לגלח במועד : ד"ה אומן :

סו מותר לגלח קטן ברגל : דין זה בגמרא :

סז אין מונעין רפואה לבהמה :

סח יום ראשון דאבל דאורייתא הכן ויו"ט שני של גליות לא דחי שלשים אבילות מנהג אבותינו תורה היא ואבל אסור בתספורת ל' יום מדרבנן : ד"ה עשה : שם ע"ב

סט אסור להשכיר עצמו למלאכת היתר ולקבלת שכר הוי דרך חול. כותב אדם לעצמו תפילין ומזוזות ולאחרים בחנם : ד"ה ר' יוסי : דף יט ע"א

ע דברים שבצינעא נוהג ברגל : ד"ה קברו : שם ע"ב

עא אבל חייב בקריעה ובעטיפת ראש ואסור בתספורת ובכובסת ולהניח תפילין ובשאילת שלום ובדברי תורה וברחיצה ובנעילת סנדל כשיוצא לדרך נועל כשחוזר לעיר חולץ ואסור בתשמיש המטה ואינו מגלה קרבנותיו. מנודה אסור בתכבוסת ותספורת ומספקא לן אי נוהג נידוי ברגל ואי חייב בעטיפת ראש ובקריעה ואי אסור להניח תפילין ושאילת שלום וכפיית המטה ובנעילת סנדל ובתשמיש המטה בניו ובני ביתו מותרין ליישב בתוך ארבע אמותיו ומותר לדבר אליו. מוחרם אסור ללמוד לאחרים ואסור במלאכה כי אם כדי פרנסתו בצמצום. מנודה מותר במלאכה ובדברי תורה מת בית דין שולחין וסוקלין את ארונו. מצורע נוהג צרעתו ברגל וטעון עטיפת ראש ואסור בתספורת וכיבוס ומותר בתשמיש המטה עד ימי ספרו ואז אסור וחייב בקריעה ומותר בדברי תורה ומספקא לן אי אסור בתפילין ובכומתא וסודרא ואי אסור בעשיית מלאכה וברחיצה ובנעילת סנדל וכל הני דמספקא לן שרי [דספק] דרבנן לקולא :

עב יכולין להתיר למנודה עתה שאחר שלשים יום תחול ההתרה משם ואילך :

עג תלמיד שנידה לכבודו נידויו נידוי לתלמידיו וחביריו ואם בפני רבו נידה אינו נידוי או אם נידה לקנות לו שם :

עד שומע אזכרה מחבירו מנדהו ומיפר נאלתר :

עה הקורא לחבירו עבד או ממזר נפסק בש"ס לנדותו:

עו אחד הכה לבנו (קטן) [גדול] יותר מדאי ונדוהו:

עז העושה שלא כשורה צריך נידוי :

עח העובר אפילו איסור דרבנן היה מממתינן [ליה] בשעת האיסור ולא אחר שעבר כבר :

עט נידהו בפניו צריך להתיר בפניו :

פ ריב"ל שלא אחר אחד שלשה פעמים ולא בא אמר אילו הרמתי אדם הוה מהרימנא [ליה]. כל שפשטו בו בית דין יד אע"פ שחזרו וקרבוהו אינו נפטר מן העולם בשלום :

פא חל ז' [שלו] בשבת ערב הרגל מותר לגלח במועד ואם שביעי ערב רגל אינו שבת יגלח בו ביום :

פב כשאין גילוחו ערב יו"ט אלא שלשה ימים קודם אין ניכר דלכבוד הרגל גילח :

פג מותר ליטול ציפורנים זו בזו אך לא בתער ומספרים :

פד מותר ליטול שפת השפה המעכבת המאכל ודוקא על ידי שינוי : ד"ה בקסו : דף יח ע"א

פה העולין מטומאה לטהרה מותרין לכבס וכן מצורע שמטנפין בגדיהן תמיד בדם מגופן : ד"ה העולים : שם ע"ב

פו מצוה לגלח קודם הרגל אם הוא בעל שיער ואסור לגלח במועד לבד הבא ממדינת הים ברגל אפילו הלך להרויח ויצא מבית האסורין אפילו של ישראל ומנודה שפיים קודם לרגל ושלמו שלשים ימי נידוי ברגל או נידוי שלנו שהוא שבעה וכל אלו אסורין בימי אבלו תכפוהו אבילוי מיקל בתער ולא במספרים במים ולא בנתר כיבוס אסור לכל לבד מהני וגם מטפחות ידים וספרים והספג וזבין וזבות ונדות ויולדות כשפוסקות במועד דוקא וכן בגדי קטנים עתה. יש להחמיר במי שאין לו אלא חלוק אחד וכן בכלי פשתן :

פז יש להחמיר שלא לכתוב אגרת שלום ואין היתר לכתוב בעוגל אך באותיות תתוכות ופסוקות אין זו כתיבה : ד"ה וטווה : דף יט ע"א

פח חייב להניח תפילין בתשעה באב ולא בחול המועד וכן נוהג ר"י : ד"ה ר' יוסי : שם

פט אין לגדל פתילה במועד ושמא גם ע"י עובד כוכבים אסור ואף לפתילות בית הכנסת דלאו מצוה יתירה כגילית :

צ משנכנס הגולל אל אבילות והנשאר בביתו אל מכי אהדר אפיה מהקוברין : ד"ה הקובר : שם

צא לא גילח ערב הרגל לא יגלח עד אחר הרגל ואם לא רחץ סמוך לחשיכה שרי לרחוץ במועד : ד"ה שאם : שם

צב (שמנה) [שבעה] ימים לפני הרגל יגלח ערב הרגל ואם לא גילח יגלח אחר הרגל ויום ז' עולה לכאן ולכאן ושבעה לפני רגל בטלה ממנו תורת שלשים : דין זה בגמרא : שם ע"ב

צג מי שגררתו חיה מונין משעה שנתייאשו לקוברו :

צד שבעה ימים כלין בשביעי במקצת יום ולא מקצת לילה : ד"ה אפילו : דף כ ע"א

צה ערב הרגל לא ירחץ בשחרית אלא סמוך לחשיכה ואף בחמין ובין שלישי בין רביעי וחמישי וששי לפני הרגל : ד"ה שאסור : דף כ ע"ב

צו אין הברכה במועד ואף אחר המועד לא דאין הברכה אלא ביום קבורה וביום שמועה ואין מברין בחנוכה ור"ח :

צז יום או שעה לפני הרגל בטל ממנו תורת שבעה נקבר ברגל מונה שבעה אחר הרגל והימים שעברו עליו מן הרגל למנין שלשים וכנגד ימים שעברו עליו מקילין לו בימי אבלו להיות מלאכתו נעשית על ידי אחרים חוץ מביתו ועבדיו עושין בצינעא בביתו בחדרים. שמע שמועה בשבת עולה לו מן המנין נקבר תוך הרגל וחל י"ט אחרון יום חמישי ויום ששי מתחיל מנין שבעה מיום שבת. אין מברכין ברכת אבלים בשבת ולא במועד וקורע אחר שבת :

צח שמועה רחוקה אינו צריך קריעה ולא הברכה :

צט אין מקצת לילה ככולו לא לשבעה ולא לגלח עד יום שלשים. בא"ד :

ק מי ששמע ביום ל' שאין יכול להתאבל כמי ששמע לאחר שלשים דמי. יום שלשים כעשרים ותשעה לענין שמועה רחוקה את הבן ביום שלשים הוי כלפניו שמע שמועה קרובה לאחר רגל אין הרגל מועיל לו כיון שלא שמע לפני רגל :

קא שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה קורע. לא שייך הלכה כדברי המיקל באבל באמוראי :

קב האומר לחבירו השאילני חלוק ומצא אביו מת לא יקרענו :

קג בתוך שבעה קורע ולא אחר כן אבל [על] אביו ואמו קורע והולך ולא נודע שיעוריהן :

קד על חמיו וחמותו וכן חמיו מתאבל בפניהן ברחיצה וסיכה ונעילת סנדל ותספורת ודוקא בפניהן :

קה הקורע מיושב חוזר וקורע מעומד :

קו אבל אסור במלאכה כל ז' מלבד עני המתפרנס מן הצדקה ואין לו מה יאכל מותר משלישי ואילך בצינעא. ברחיצה [כל גופו] אסור בחמין ובצונן. פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר. יולדת רואה אף תוך שבעה ומי שלא אף כמה ימים ראוי להתיר לו ושמא בצונן מותר כל אדם לחוף רחיצה רק תוך שבעה. נעילת סנדל של עור אסור אבל של בגד אף ביה"כ מותר (וכ"ש) אבל כשיוצא לדרך נועל ואינו חולץ עד שיגיע לביתו. מנהג ותיקין מבטל הלכה אבל מנהג שאין לו ראיה מן התורה אינו אלא כטועה בשיקול הדעת. אסור לקרות בתורה בנביאים וכתובים ואם רבים צריכין לו דין או הוראה מותר וגבי תשעה באב תניא קורא במקום שאין רגיל וכן שונה באיוב ובירמיה ותינוקות של בית רבן בטלין וצ"ע אם ג"כ מותר גם לאבל ובכפיית המטה קל תשעה באב מאבל וברחיצה חמור דאסור לשוטים אצבעו בתשעה באב במים. ד"ה ואסור : דף כ"א ע"א

קז אבל יום ראשון אסור להניח תפילין כל היום ובשני מנית ואם באו פנים חדשות שלא ראוהו כל ימי אבלו חולץ בפניהם. ד"ה חולץ : דף כ"א ע"א

קח אבל כל שבעה אסור במלאכה ואם אין לו מה יאכל מותר משלישי ואילך כגון יום ד' בתוך ביתו בחדרו אבל מצוה לשכניו שלא להצריכו למעשה ידיו כל שבעה :

קט יש מקום נוהגין שאבל הולך בתשעה באב לבית הכנסת משלישי ואילך. ד"ה מכאן : שם ע"ב

קי כל שלשה ימים אסור לשאול שלום לאחרים ולא אחרים לו ואם נתנו לו שלום לא ישיב אך יודיעם כי אבל הוא משלשה ועד שבעה לא ישאל בשלום אחרים ולא אחרים בשלומו ואם שאלוהו משיב כדרכו ואין חילוק בין אביו ואמו לשאר קרובים משבעה עד שלשים בשאר קרובים שואל בשלום אחרים והם לא ישאלוהו ואם שאלוהו משיב כדרכו ובאביו ואמו כך הדין משבעה ועד שנים עשר חדש. מי שלא ראה חבירו אבל פעם ראשונה שיראהו עד שלשים אומר תתנחם מאבל שאירע לך ולאחר שלשים יאמר תתנחם ולא יפרש וכן לאביו ואמו לאחר י"ב חדש וצ"ע עד כמה. ד"ז בגמרא : שם

קיא אחד מן הקרובים שבא אצל קרוביו האבלים תוך שבעה קודם שעמדו מנחמין מונה עמהן אם בא ממקום קרוב דהיינו מהלך יום אחד והוא שנשאר בבית גדול מכל האבלים והגדול שבא ממקום קרוב אינו בטל אצל הצעירים ומונה לעצמו לא שנא בא ממקום קרוב לא שנא הלך לבית הקברות והוא הדין א' מן הבינונים שאינו גדול הבית בא ממקום קרוב לא ימנה עם הבינונים כי עם גדול הבית ימנה : ד"ה דאתא : דף כב ע"א

קיב נקבר כדי לפנותו אם פינוהו תוך שבעה לא יתחיל האבילות עד שיסתם הגולל השני ואם פינוהו אחר שבעה מסתימת גולל ראשון ימנו אבל נקבר על דעת שלא יפנוהו ומלכו ופינוהו אף תוך שבעה ימנו מסתימת גולל ראשון : ד"ה מסדריתו : שם

קיג עכשיו אין נוהגין לחלוץ כתף על אביו ואמו : ד"ה מעשה : שם ע"ב

קיד שלשים יום לתספורת ראשו ושפמו וכל שער שיש לו. האשה מותרת בנטילת שער אחר שבעה ורש"י התיר לסרוק שער במסרק: ד"ה לגיהוץ: דף כב ע"ב

קטו מת אביו ואמו קודם רגל לא בטלה ממנו גזרת ל' לענין גילוח דכל התלוי בל' רגל מפסיקו ובאביו ואמו עד שיגערו בו חביריו. ד"ה עד : דף כ"ב ע"ב

קטז אין נכנס לשמחה דהיינו סעודת שמחה ולא בכניסה לחוד. סעודת ברית מילה מותר ואף סעודת תופס מותר דסעודת מצוה היא ג) וכל שבוע הבן וישוע הבן על כל המתים ל' יום ועל אביו ואמו י"ב חדש אא"כ היתה סעודת מצוה : ד"ה ולשמחת : שם

קיז צ"ע באדם כשר או שעומד בשעת יציאת נשמה אם צריך לקרוע עליהן :

קיח הרכל וסודר וקפא אינן בכלל קריעה :

קיט על שאר מתים לא יתחיל הקרע אצל גרונו אך מתחת שפת המלבוש כמו כנגד החזה או כנגד הכרס יקרע ולא יבדיל למעלה של אביו ועל אמו יבדיל :

קכ שולל אחר שבעה תפירות עראי בלא אחוי ומאחה אחר שלשים שתופרו כל צורכו. על אביו ואמו שולל לאחר שלשים ואין מאחה לעולם והאשה שוללת מיד. על שאר מתים קורע בכלי על אביו ואמו ביד על שאר מתים בסתר שלא בפני העם על אביו ואמו בפני העם וכן לנשיא :

קכא ת"ח שמת בית מדרשו בטל יום קבורה לבד ולא שבעה ימים דאפילו רבו שלימדו חכמה אין יושב עליו אלא יום א' ולשאר מתים בשעת הוצאה לבד. העולם נוהגין לבטל כל זמן שהמת בעיר מנהג גרוע הוא אך עושין כן שלא ידאג צורכיו כי כולן ילכו ללמוד :

קכב רבי חנינא היה אומר שמועות ואגדות הוא עצמו בבית האבלים :

קכג שבת רביעית הרי הוא ככל אדם :

קכד מתה אשתו ממתין שלשה רגלים שיעברו עליו ג' שמחות ושלא יהיו דיעות במטה יש לו בנים כונס תוך שלשים ובועל אחר שלשים אין לו בנים כונס אחר שלשים והתירו ג"כ לאשה שאין לה בנים. אין לו מי שישמשנו כי אם בנות גדולות אם אינן אלו יש להקל ואם הן אלו יש להחמיר כי יש לו מי שישמשנו ובנים גדולים צריך עיון אך הכל לפי צורכי שימוש ואם הוא עשיר לשכור שמשים נראה להחמיר. אין לו בנים דהיינו בן ובת היו לו בנים ומתו לא קיים פריה ורביה בני בנים הרי הן כבנים ל"ש ברא לברא וברתא לברא אבל תרי מחד לא קיים פריה ורביה אשה האבילה מבעלה לא הצריכוה שלש רגלים אלא לאחר שלשים ואף תוך שלשים מותרת למי שיש לו בנים קטנים כאותה אשת יוסף הכהן. ואפילו מת אביו ואמו מותר לישא תוך שנים עשר. ר"ה ויוה"כ וסוכות הוו שלשה רגלים. ד"ה עד : דף כ"ג ע"א

קכה שלשים יום לגיהוץ פירוש ללובשו אבל להניח שרי. ד"ה כל : שם

קכו כיבוס שלנו ואפילו גיהוץ שלנו מותר אחר שבעה. בא"ד.

קכז עוסק במצוה אינו פטור ממצוה אלא בשעה שמתעסק בה :

קכח העוסקין בהספד והמת לפניהן נשמטין אחד אחד וקורין והוא יושב ודומם הן מתפללין והוא מצדיק הדין ואומר הרבה העואתי לפניך כו' ואף בשעה שאין מתעסק בצורכי המת פטור מק"ש ומלברך אך נהגו העם לברך ואפילו מת אחר ומשמרו פטור או מתו ואינו משמרו היו שנים אחד משמר ואחד קורא. לא יקרא ולא יניח תפילין תוך ארבע אמות :

קכט אונן אינו מברך ברכת המוציא ואין מזמן ואין מזמנין עליו :

קל בשבת ויו"ט מיסב כדרכו אוכל בשר ושותה יין :

קלא אונן אסור בתשמיש המטה לחתן התירו בעילת מצוה :

קלב עטיפת ראש באבל עד החוטם צריך עיון אם הותר לו בדרך :

קלג אין קורע אלא עליון המחליף בגדים מתאחין :

קלד תשמיש המטה ועטיפת ראש בביתו וכיבוס וללבוש בגדים מכובסין בשבת בתוך אבלו אסור נעילת סנדל בבית אסור אף בשבת ואנפילאות מותרין אף בחול ואינו מחזיר הקרע לאחוריו ובשוק בשבת אם אין מנעלין ברגליו יחזיר קרעו לאחוריו ויסיר עטיפתו ואם יש לו מנעלין מנעליו מוכיחים עליו וצ"ע עטיפת ראש וחזרת קרע אם חובה בשבת או רשות :

קלה בן שלשים אין מתאבל עליו כל עיקר : ד"ה ר"ע : דף כ"ד ע"ב

קלו מת יום אחד לפני ראש השנה יושב במקומו בשבת שאחר ראש השנה :

קלז יום או שעה לפני הרגל בטלה ממנו תורת שבעה ומותר ברחיצה בחמין סמוך לערב מבעוד יום ולרש"י בי"ט בצונן דאילו בחמין אסור אלא פניו ידיו ורגליו בחמין שהוחמו מערב י"ט וכן הדין ששה ימים קודם הרגל. שבעה ימים לפני הרגל בטלה ממנו תורת שלשים ומותר לספר ערב הרגל אפילו בשחרית ואם אותו ערב רגל הוא שבת יגלח במועד ואם שמנה או עשרה עד שלשים אסור לספר עד הרגל ואם חל שמיני שהוא ערב הרגל בשבת מותר לגלח ע"ש שהוא שביעי ואם לא גילח לא יגלח במועד שבעה לפני הרגל דבטלה ממנו שלשים אם לא גילח ערב הרגל יגלח אחר הרגל ואין צריך להמתין עד סוף שלשים. ראש השנה ויום הכפורים כרגלים ואם מת לו מת ערב ר"ה ערב ר"ה וראש השנה הוי ארבעה עשר ושבת יום הכפורים בטל ממנו תורת שלשים ויספר ערב יום הכפורים וכן מת ד) ערב יום הכפורים יספר ערב סוכות ואם מת ערב סוכות הרי ערב סוכות וסוכות ושמיני עצרת עשרים ואחד וביום השישי אחרי כן יספר ביום מקצת. הקובר מתו ברגל קורע בשעת מיתה או בשעת שמועה ומונה שבעה אחר הרגל והימים שעברו עליו ברגל מונה למנין שלשים ולא ימנה שמיני עצרת כ"א יום א' גם כנגד ימים שעברו ברגל יהא מלאכתו נעשית על ידי אחרים חוץ מביתו ובשאר אבלים אסור אם נשכרו קודם ימי אבלו אף חוץ לביתו אם לא בדבר האבוד וכאן אפילו בביתו עושין עבדיו בצינעא גם אין צריכין לנחמו כמנין ימים שעברו ולענין שמועה רחוקה מת ערב ר"ה למוצאי יה"כ נעשית רחוקה ואם מת ערב החג ושמע עשרה ימים אחר החג נעשית רחוקה דה"ל כשלשים ואחד אבל ביום שלשים הוי' כלפני שלשים שמע שמועה בשבת ערב הרגל הואיל ושבת עולה בטלה ממנו שבעה ולענין אביו ואמו אף שבעה ימים לפני הרגל לא בטלה ממנו עד שיגערו בו חביריו.

קלח חכם שקורעים עליו היינו שיודעין משמועותיו שחידש. למיימוני נהגו הברכה וקריעה במועד ולא ביום טוב שני ולבה"ג קורע במועד ביום קבורה ולא בשמועה ולראבי"ה פירש דאף ביום קבורה לא קרעי :

קלט על כל אדם העומד בשעת יציאת נשמה קורע לבד מהעושה עבירה להכעיס :

קמ קורע על רבו שלימדו חכמה ולקרוע תלמידים זה על זה תלוי במנהג ואין מורין כן :

קמא איחוי תופר כדרכו וריב"א אמר הוא הדין איחוי אריג ושולל כדרכו על רבו שולל מיד. חליצת סנדל וכל דין אבילות נוהג יום אחד על רבו :

קמב מת אביו ואמו ושאר קרוביו קורע תחילה על אביו ואמו ומרחיק שלש אצבעות וקורע על שאר קרוביו אביו ואמו אינו מוסיף על קריעתם ולא קריעת אחרים עליהם אבל בשאר מתים אם שמע על אחיו קורע ושוב מוסיף על בנו :

קמג קריעה עד לבו. הלכה כדברי המיקל באבל אפילו ביום ראשון :

קמד נזדמן לו חלוק כל שבעה קורע ועל אביו ואמו אפילו אחר שבעה :

קמה אין נוהגין עכשיו כפיית המטה :

קמו צידוק הדין וקדיש יש אומרים דרך הליכה בתש"מ ויש אין אומרים ואם כן אפילו קדיש אין אומר אבל על אדם מופלג אומר במועד וחנוכה ופורים ובמנהגים אין לומר צידוק הדין במועד ובניסן כל השנה אומר דרך הליכה וכן בסיון עד אסרו חג ורא"בי"ה לא היה אומר כל שבעה אחר עצרת כ"א בהליכה דעצרת יש לה תשלומין כל שבעה :

הגהות ב"י א) ומי שיש לו עכו"ם שרגילים ללות ממנו בכל יום מותר ללות להם שלא ירגילו באחרים : ב) מותר לצוד דגים לאכילה ואם יותר כובשן : ג) וכ"ש שבוע הבן וכו' : ד) לו מת :

סליק סימני פסקי תוספות ממסכת מועד קטן

משקין פרק ראשון מועד קטן

א תנו רבנן (חגיגה דף יח.) את חג המצות תשמור לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה דברי רבי יאשיה . ורבי יונתן אומר קל וחומר ומה ראשון ושביעי שאין קדושה לא לפניהם ולא לאחריהם אסורין בעשיית מלאכה חולו של מועד שיש קדושה לפניהם ולאחריהם אינו דין שיהו אסורין בעשיית מלאכה ששת ימי בראשית יוכיחו שיש קדושה לפניהם ולאחריהם ומותרין בעשיית מלאכה מה לששת ימי בראשית שאין בהן קרבן מוסף תאמר בחולו של מועד שיש בהן קרבן מוסף ר"ח יוכיחו שיש בהן קרבן מוסף ומותרין בעשיית מלאכה מה לר"ח שאינו קרוי מקרא קודש תאמר בחולו של מועד שכן קרוי מקרא קודש והואיל וקרוין מקרא קודש דין הוא שיהו אסורין בעשיית מלאכה . [א] תניא אידך כל מלאכת עבודה לא תעשו לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה דברי ר"י הגלילי ר' עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר אלה מועדי ה' מקראי קודש במה הכתוב מדבר אי בראשון הרי כבר נאמר שבתון אי בשביעי הרי כבר נאמר שבתון הא אין הכתוב מדבר אלא בחולו של מועד שאסורין בעשיית מלאכה תניא אידך ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת מה שביעי עצור אף ששי עצור אי מה שביעי עצור בכל מלאכה אף ששי עצור בכל מלאכה ת"ל השביעי שביעי עצור בכל מלאכה ואין ששי עצור בכל מלאכה הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים לומר לך איזה יום אסור ואיזה יום מותר ואיזו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת . [illegible] סבירא להו דחולו של מועד אסורין בעשיית מלאכה מכל הלין משמע לכאורה דמלאכה בחולו של מועד אסירא מדאורייתא וכן בריש פרק שני לקמן (דף יח:) דקאמר לא מיבעיא בימי אבלו דאיסור מלאכה מדרבנן אלא אפילו חולו של מועד דאיסור מלאכה דאורייתא *והיה קשה לר"ת אי הוי דאורייתא היאך התירו חכמים כמה מלאכות לעשות בחוה"מ כל דבר האבד . וכן אם אין לו מה יאכל והיכן מצינו איסור דאורייתא מקלתו אסור ומקלתו מותר ועוד דתנן בפ"ג דמגילה (דף כב.) כל מקום שאין יו"ט ויש מוסף כגון חולו של מועד ור"ח קורין ארבעה אלמא דלא מיתסר מלאכה בחול המועד מדקאמר ואין יו"ט ועוד דכייל ליה בהדי ר"ח דאין בו איסור מלאכה אלא מנהג לנשים כדאמר בירושלמי דתענית (פ"ק הלכה ה) הני נשי דנהיגי דלא למיעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא הוא . ועוד גרסי' בירושלמי דמכילתין (פ"ב הלכה ג) אמר רבי אבא בר ממל אילו היה לי מי שימנה עמי התרתי שיעשו מלאכה בחוה"מ כלום אסרו מלאכה בחול המועד אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ושמחים ויגיעים בתורה ואינון אוכלין ושותין ופוחזים אלמא דאיסור מלאכה בחולו של מועד אינו אלא מדרבנן וכן (בפ"ב דף יב:) גבי ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד ובעי עלה בגמרא כיון ומת מהו שיקנסו בנו אחריו את"ל גרם אוזן הבכור ומת קנסו בנו אחריו התם איסורא דאורייתא אלמא משמע דאיסור מלאכה במועד הוי דרבנן ומיהו יש לדחות דאכוון מלאכתו במועד קאי דהשתא מיהו ליכא איסור דאורייתא כיון דדבר האבד הוא ומיהו מכל הני ראיות מיסתברא דמלאכת חול המועד לא מיתסרא אלא מדרבנן והא דקאמר לקמן בריש פ"ב אלא אפילו בחולו של מועד דאיסור מלאכה דאורייתא כעין דאורייתא קאמר משום דאסמכוה אקראי דאורייתא . אבל ימי האבל ליכא אסמכתא אלא מדברי קבלה שנאמר והפכתי חגיכם לאבל . והא דקאמר בפרק אין דורשין (דף יח.) אסיפה בחולו של מועד מי שרי לאו משום דאסור מדאורייתא אלא כיון דכל הני קראי דרשינן . אסמכתא לאיסור לא מיסתבר ליה לאוקומי קרא בהדיא למישרי מלאכת חול המועד . והא דאמרינן בשילהי פרק קמא דע"ז [דף כב.] גבי כותי ותיפוק ליה משום לפני עור לא תתן מכשול לענין מלאכת חול המועד משום דאסמכתא פשוטה היא ולדוקין מודין בה . ועוד נ"ל להביא ראיה דקראי אסמכתא בעלמא נינהו דתינח למאן דדריש וביום השביעי עצרת לדידיה מסרו הכתוב לחכמים משום דמקרא משמע לאסור במקצת מלאכה ולא בכל מלאכה הלכך מסרו לחכמים להתיר הנראה בעיניהם ולאסור הנראה בעיניהם אבל שאר תנאי דדרשו איסור מלאכה מקרא ומק"ו מנא להו לחלק במלאכות ועוד היאך דריש מחג המצות תשמור איסור מלאכה לחול המועד אלא רמז בעלמא לאסמכתא כדדרש בת"כ משבתון דאין עולין באילן ואין רוכבין על גבי בהמה . ועוד רבי יונתן דריש מק"ו דראשון ושביעי לאסור מלאכה בחול המועד האי ק"ו למיעקר קרא הוא דכתיב . חג המצות לה' שבעת ימים מצות תאכלו ביום הראשון מקרא קודש . יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו והקרבתם אשה לה' שבעת ימים ביום השביעי מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו וכן כתיב נמי בחג הסוכות אלמא קראי מוכחי בהדיא דשבעת ימים לא נאמרו כ"א לאכילת מצה ולהקרבת אשה אבל מלאכה לא נאסרה כי אם בראשון ובשביעי אלא ודאי ק"ו ליתא אלא אסמכתא בעלמא לחזק דברי חכמים שאסרו מלאכת חוה"מ אבל התירו דבר האבד כדתנן : [דף ב ע"א] **מתני'** משקין בית השלחין במועד ובשביעית בין ממעיין שיצא בתחלה ובין ממעיין שלא יצא בתחלה אבל לא ממי גשמים ולא ממי קילון ואין עושין עוגיות לגפנים : **גמ'** מאי משמע דהאי שלחין לישנא דצחותא הוא דכתיב עיף ויגע ומתרגמינן משלהי ולאי מאי משמע דהאי בית הבעל לישנא דמתייבתא הוא דכתיב כי יבעל בחור בתולה ומתרגמינן ארי כמא דמתותב עולם עם בתולתא יתותבון בנייכי . בית השלחין אין בית הבעל לא מ"ט במקום פסידא שרו רבנן במקום רווחא לא שרו רבנן ואפילו במקום פסידא טרחא יתירא לא טרחינן דקתני אבל לא ממי גשמים ולא ממי קילון פירוש קילון כמו ביב בשלמא מי קילון איכא טרחא יתירא דצריך לאשקויי מיניה בדוולא אלא מי גשמים מאי טרחא יתירא איכא אמר רבי אלעאי אמר רבי יוחנן גזירה מי גשמים אטו מי קילון רב אשי אמר מי גשמים נמי לידי מי קילון אתו :

ב [דף ד ע"א] **אמר** רבי זירא נהרות המושכין מן האגמים מותר להשקות מהן בחולו של מועד והוא דלא פסקי . תנו רבנן הפסיקות והבריכות שנתמלאו מים מעיו"ט אסור להשקות מהן בחולו של מועד ואם היתה אמת המים עוברת ביניהם מותר אמר רב פפא והוא שרובה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים רב אשי אמר אע"פ שאין רובה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים כיון דקמשכ' ואתיא מימר אמרי אי לא שתיא בחדא יומא השתי בתרי ותלת יומי : ג **תנו** רבנן בריכה שנטפה מים משדה בית השלחין זו מותר להשקות ממנה בית השלחין אחרת והא עבידא דפסקא אמר רבי ירמיה ועדיין היא מטפטפת אמר אביי והוא שלא פסק מעיין הראשון : ד **תניא** רבי שמעון בן מנסיא אומר שתי ערוגות זו למעלה מזו לא ידלה מן התחתונה וישקה את העליונה יתר על כך א"ר אלעזר בר' שמעון אפילו ערוגה אחת חליה גבוה וחליה נמוך לא ידלה ממקום נמוך וישקה למקום גבוה : ה **תנו** רבנן מדלין מים לירקות כדי לאוכלן ואם בשביל ליפותם אסור [דף ד ע"ב] ואין עושין עוגיאות לגפנים : ו **תניא** אלו הן עוגיאות בדידין שבעיקרי זיתים ושבעיקרי גפנים וה"מ בחדתי אבל בעתיקי שרי : **מתני'** רבי אלעזר [בן עזריה] אומר אין עושין את האמה בתחלה במועד ובשביעית וחכמים אומרים עושין את האמה בתחלה במועד ובשביעית ומתקנין את המקולקלות במועד ומתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים וחוטטין אותן ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקואות המים ועושין כל צרכי הרבים ומציינין על הקברות ויוצאין על הכלאים : **גמ'** ומתקנין את המקולקלות וכו' אמר ר' אבוה שאם היתה עמוקה טפח מעמידה על ששה טפחים אביי שרא להו לבני בי הרמך לסחופי נהרא פי' שנפלו אבנים ועפר ומנעו מרוצתו ונטלום להיות שוטף כבתחילה רבי ירמיה שרא להו לבני סכותא למיכרא נהרא טמימא רב אשי שרא להו לבני מתא מחסיא לאקדוחי נהר בירס אמר כיון דרבים שתו מיניה צרכי רבים נינהו ותנא עושין כל צרכי רבים פי' הראב"ד ז"ל שהיה רחוק הנהר מבירס העיר והיה להם טורח לשאוב מן הנהר וקדחו את גדותיו והביאו את המים דרך חריץ אל העיר ואמר כיון דשתו רבים מיניה כי היו לבני בירס מעט בורות ולא היו מספיקין להם אלא בדוחק ועתה ישתו מים רבים מן הנהר בהרווחה דצרכי רבים נינהו וכל אלו אע"פ שהיה טורח גדול ופרהסיא וכיון מלאכה במועד אעפ"כ התיר להם שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעת הבטלה ומשום דרמי לקידרא דבי שותפי ובשעה שהן בטילין ומתחברין כולן ועושין אם לא יעשה אז לא יעשה לעולם וגרסינן בירושלמי (פ"ק הלכה ב) כהדא דבני סכותא אתפתחא מסותא פירוש מרחץ של עיר שמה סכותא נפחתה ושרא להו מיעבדינה במועד מן הדא ומתקנין את קלקולי המים שברה"ר בטרית וכוונו פי' בתמיה כל כך התיר להן שהן כוונו מלאכתם במועד והיה בו טורח גדול ולא כן תנינן ובלבד שלא יכוין מלאכתו אמרן אי לא מתעבדא במועד כדון לא מיתעבדא עוד וכל אלו יראה שלא היה לצורך המועד ואפ"ה התיר להם מטעמא דפרשינן דצורכי רבים לא יעשו לעולם אם לא במועד וא"ת מאי שנא מחפירת בורות שיחין ומערות של רבים דבעינן לצורך המועד . התם מפני שהן מלאכת אומן ואינו יכול לשנות בהו ואם ישנה יפסיד בהו אבל כל אלו מעשה הדיוט הן . [וזהו] ההפרש שיש בצרכי רבים כי מעשה אומן בעינן שיהא לצורך המועד ואם לצורך המועד הוא אע"פ שכוונו מלאכתן במועד וטורח גדול הוא מותר והיינו חפירת הבורות שיחין ומערות ובני דסכותא דירושלמי אבל במעשה הדיוט לא בעינן לצורך המועד והיינו דומיא דחטיטת בורות שיחין ומערות שמותר לרבים ואפילו אינם לצורך המועד וכן היו כל אלו המעשים שבני הרמך ובני דסכותא ונהר בירס אע"פ שלא היו לצורך המועד מעשה הדיוט הן כי החפירה ההיא לא היתה אומנות ואינה דומה לחפירת בורות שצריך לטוח יפה ולהחזיק מימיה ומטעם זה אסור חפירת בורות שיחין ומערות ליחיד ואפילו צריך להם למועד לפי שמעשה אומן הם ולא התירו מעשה אומן אלא לצורך רבים אבל חטיטת בורות שיחין ומערות מעשה הדיוט הוא והתירו ליחיד שצריך לו במועד ולרבים אפילו אין צריכין להם הראב"ד ז"ל : ומתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים [דף ה ע"א] וחוטטין אותם . חטיטה אין חפירה לא א"ר יעקב אמר ר' יוחנן לא שנו אלא שאין הרבים צריכין להם אבל הרבים צריכין להם אפילו חפירה מותר וה"ה בורות שיחין ומערות של רבים ובורות שיחין ומערות של יחיד חוטטין אותן וספין את סדקייהו כשהיחיד צריך להם ואם אין צריך להם אין חוטטין אותן ואין ספין סדקייהו ואין צריך לומר שאין חופרין אבל כונסין לתוכם מים אע"פ שאין צריך להם ועושין כל צרכי רבים :

ז **תנו** רבנן יוצאין לקוץ את הדרכים ולתקן את האסטרטיאות ואת הרחובות ולמוד את המקוואות וכל מקוה שאין בו מ' סאה מרגילין לתוכו מ' סאה ומנין שאם לא יצאו ולא עשו כל אלו שכל דמים שנשפכין שם מעלה עליהם הכתוב כאלו שפכום ת"ל והיה עליך דמים : ומציינין על הקברות . אמר ר' שמעון בר פזי רמז לציון מן התורה מנין שנאמר וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון רבי אבוה אמר מהכא וטמא טמא יקרא טומאה קוראת לו ואומרת לו פרוש אביי אמר ולפני עור לא תתן מכשול : [דף ו ע"א] ויוצאין אף על הכלאים. מאי שנא בחול המועד אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן משום שכר פעולה דמוזלי גבן :

ח [דף ו ע"ב] **מתני'** רבי אליעזר בן יעקב אומר מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקו כל השדה כולה . זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד וחכמים מתירין בזה ובזה : **גמ'** אמר רב יהודה אם היתה שדה מטוננת מותר תניא נמי הכי כשאמרו זרעים אסור להשקותן במועד לא אמרו אלא זרעים שלא שתו לפני המועד אבל שתו לפני המועד מותר להשקותן במועד ואם היתה מטוננת מותר ואין משקין שדה גריד במועד וחכמים מתירין בזה ובזה אמר רבינא ש"מ מדרבנן האי תרביצא שרי לתרבוצי . שדה גריד [ב] מאי טעמא אפלא לשויי חרפא הכא נמי אפלא לשויי חרפא פירש רש"י [ג] שמע מינה מסיפא דברייתא שמתירין שדה גריד תרביצא גינה לישנא אחרינא נוהגין היו להשקות השדה לאחר קצירה מיד לפי שזורעין בו ירקות וכשמשקין אותו ממהרין לצאת אותן ירקות . חרפא כדי שיהא חריף וממהר לבשל פירותיו ושרי ליה ולא משום פסידא דבשדה הבעל ליכא פסידא והרבצה נמי משקי ליה לשם הרווחא לשויי חרפא וה"ר אלפסי ז"ל כתב ומסתברא דהלכתא כרבי אליעזר בן יעקב [ד] דאע"ג דהוא יחיד במקום רבים דהא שמעתתיה דרב יהודה כוותיה אזלא דאמר ואם היתה שדה מטוננת מותר. [ה] (א) והא דדייק רבינא מדרבנן ואמר ש"מ האי תרביצא שרי לתרבוצי בחולא דמועדא . מקשי ליה שדה גריד מאי טעמא לא אפלא לשוייה חרפא הכא נמי אפלא לשויי חרפא ולא פריק וכן פסק הרמב"ם ז"ל (פ"ח מהל' יו"ט ה"ג) [א] אבל לפרש"י שפי' שדה גריד מ"ט לא הוא סיומא דמילתא דרבינא הוה מסתבר דהלכה כחכמים כיון דרבינא דהוא בתרא מייתי ראייה ממילתייהו . ודברי ה"ר אלפסי עיקר דבירושל' בפ"ב דשביעית (הלכה י) מוכח דרבנן אסרי הרבצה [ו] והא דקתני חכמים מתירין בזה ובזה מפרש בין ששתו קודם הרגל בין שלא שתו בין באילן בין בזרעים : **מתני'** נדין את האישות ואת העכברים בשדה האילן ובשדה הלבן כדרכו במועד ובשביעית רבי יהודה אומר בשדה האילן כדרכו ובשדה הלבן שלא כדרכו ומקרין את הפירצה במועד ובשביעית בונה כדרכו : **גמ'** מאי אישות בריה שאין לה עינים .

הגהות הגרי"פ [א] וע"ש בכ"מ :

תפארת שמואל

פרק ראשון (א) והא דדייק רבינא וכו' מקשה ליה שדה גריד כו' . ר"ל דגם רבנן ס"ל דשדה גריד אסור והא דקתני חכמים מתירין בזה וכו' מפרש בין ששתו וכו' וכדמסיק הרא"ש בשם הירושלמי שם בין שלא שתו בין באילן בין בזרעים וכו' ובשדה גריד אסור גם לרבנן וכנ"ל : אס

קרבן נתנאל

פרק ראשון ה"ג את חג המצות תשמור שבעת ימים : [א] תניא אידך כל מלאכת עבודה לא תעשו וכו' . פירש"י וסמיך ליה שבעת ימים תקריבו דריש ביה הכי לא תעשו שבעת ימים ובחג הסוכות כתיב : ה"ג אבל אין משקין לא מימי גשמים : ה"ג יתותבן בגויך בניך : ה"ג לבני הרמך לסחופי נהרא : ה"ג שלא ישקו את השדה : ה"ג אמר רבינא האי תרבילא שרי לתרבולי : [ב] מ"ט אפלא לשויי חרפא . כך היא גירסת רב אלפס אבל לפירש"י הגירסא שדה גריד מ"ט דאפלא מפוי לה חרפא ה"נ אפלא מפוי לה חרפא : [ג] ש"מ מסיפא דברייתא שמתירין שדה גריד דרש"י ס"ל הא דקתני בברייתא וחכמים מתירין בזה ובזה . היינו שדה גריד וזרעים שלא שתו לפני המועד : [ד] דאע"ג דהוא יחיד במקום רבים . הרי"ף לטעמיה אזיל שפסק בפ"ק דיו"ט סי' ז' דהלכה כרבים נגד ר"א בן יעקב . אבל רבינו מסיק שם דהלכה כראב"י אף נגד רבים ועיין מ"ש בפ' מקום שנהגו סי' ה' : [ה] ה"ג והא דדייק רבינא ואמר ש"מ האי תרבילא שרי . צריך ביאור לגירסת רב אלפס מהיכא שמע רבינא הך דינא . ונ"ל כפי' הר"ן תרבילא הוא גן באחורי הבתים שזורעים שם ירקות לריח ולמראה ויספיק לו בהשקאה מועטת כעין ליבון מפני שכל הכתלים מגין עליו מן הרוח ומן השמש וכשמשקים אותו כל צרכו יום א' יספיק לו ג' או ד' ימים והוא כעין שדה מטוננת שהוא מותר . א"נ כפי' ר"ח האי תרבילא שדה בור שסבב השקוהו קודם מותר להשקותו במועד לזורעו אחר המועד דסבר ליה כראב"י דאמר זרעים ששתו לפני המועד והיינו תרבילא שהרבילוהו קודם המועד ע"כ . ופי' זה קרוב ללישנא אחרינא שהביא רבינו בסמוך : ה"ג שדה גרידא מ"ט הוא סיומא דמילתא : [ו] והא דקתני וחכמים מתירין בזה ובזה מפרש וכו' . הוכחה לפרש כן דאי רבנן פליגי אשדה גריד כפירש"י א"כ לדידהו תרבילא נמי שרי ובירושלמי מוכח דרבנן אסרי הרבלה ועוד דאי פליגי אשדה גריד מאי פריך [illegible]

[דף ז ע"א] תנו רבנן כיצד כדרכו חופר גומא ותולה בה מצודה וכיצד שלא כדרכו נועץ שפוד ומכה בקורדום ומרדה את האדמה מתחתיה . [ז] תניא כשאמרו בשדה הלבן כדרכו לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לשדה אילנות שמא יצאו משדה לבן ויחריבו את האילנות . ומקרין כיצד מקרין אמר רב יוסף בהוצא ודפנא . במתניתא תנא צר בצרור ואינו טח בטיט אמר רב חסדא לא שנו אלא כותל גינה אבל כותל חצר בונה כדרכו ודוקא בונה אבל סותר לא וכותל גוהה סותרו ובונהו כדתניא כותל הגוהה לרה"ר סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה :

ט מתני' [ח] רבי מאיר אומר רואין את הנגעים להקל אבל לא להחמיר וחכמים אומרים לא להקל ולא להחמיר : י [דף ח ע"א] ועוד אמר ר"מ מלקט אדם עצמות אביו ואמו מפני ששמחה היא לו רבי יוסי אומר אבל הוא לו ולא יעורר על מתו ולא יספידנו קודם לרגל ל' יום וקי"ל דר"מ ור' יוסי הלכה כרבי יוסי : גמ' תניא המלקט עצמות אביו ואמו ה"ז מתאבל עליהן כל היום כולו ולערב אין מתאבל עליהן אמר רב חסדא [ט] אפילו צרורין לו בסדינו ולאו דוקא אביו ואמו אלא על כל הקרובים נמי מתאבל ביום ליקוט עצמותיהם בכל דברים הנוהגים באבל בכפיית המטה ועטיפת הראש ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ורחיצה וסיכה . דתניא באבל רבתי (פי"ב) כל שקורעים עליו במיתתו קורעים עליו בשעת ליקוט עצמות וכל מי שאינו מתאבל בשעת מיתתו אינו מתאבל בשעת ליקוט עצמות . ירושלמי (הל' ה) בראשונה [י] היו קוברין אותו במהמורות נתעכל הבשר מלקטין העצמות וקוברין אותן בארזות . אותו היום היה מתאבל ולמחר היה שמח שנגלו אבותיו מן הדין . תניא באבל רבתי (שם) ליקוט עצמות אינו אלא יום אחד לפיכך אין מלקטין אותן עם חשיכה ר"ש אומר היה עומד ומלקטן באותו היום וחשכה מותר ביום שלאחריו ואין עומדין עליהם בשורה ואין אומר עליהן ברכת אבלים אבל אומר תנחומין לעצמו ואין מברין עליו בחבר עיר אבל מברין עליהן בתוך ביתו . ירושלמי (שם) תני אין שמועה לליקוט עצמות א"ר חגי והוא ששמע למחר אבל אם שמע בו ביום יש שמועה לליקוט עצמות ומתאבל עד הערב אע"פ שלא היה שם בשעת ליקוט עצמות תניא ליקוט עצמות אין אומר עליהם קינים ונהי אין אומר עליו לא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים אבל אומרים עליהם הדברים ומה הן הדברים רבנן אמרין קילוסין פירוש מקלסין המת ומספרים בשבחיה ויש מפרשים קילוסין להקב"ה שהוא ממית ומחיה : יא תניא (שמחות פי"ב) אין מפרקין את העצמות ואין מפסיקין הגידים אא"כ נתפרקו העצמות מעצמן ונפסקו הגידים מעצמן . כל העצמות אדם מלקט חוץ מעצמות אביו ואמו דברי ר"ע [כ] פירוש לא ילקטן בידיו אלא אחרים מלקטין לו רבי יוחנן בן נורי אומר ליקוט עצמות אינו אלא משיכלה הבשר כלה הבשר אין הצורה ניכרת בעצמות. מלקט אדם [ל] עצמות שני מתים כאחד ונותן אלו בראש הפרקסל מכאן ואלו בראש הפרקסל מכאן דברי ר"י בן נורי ר"ע אומר סוף הפרקסל מתעכל וסוף עצמות להתערב אבל מלקטין ונותנו בארזים . פי' סוף הפרקסל להתעכל ונמצאו עצמות ב' מתים מתערבין אלא מלקטן ונותן לכל אחד לעצמו בארון של ארזים . א"ר אלעזר בר צדוק כך אמר לי אבא בשעת מיתתו בתחלה קוברני בבקעה ולבסוף לקט עצמות ותנם בארזים ואל תלקטם אתה בידך שלא יהיו בזויין בעיניך וכן עשיתי לו נכנס יוחנן וליקט ופרש עליהן את הפרקסל ונכנסתי וקרעתי עליהן ופירשתי את הסדין ונתתי עליהם [מ] חפורים יבישים וכשם שעשה לאבא כך עשיתי לו : יב בפרק מי שמתו (דף יח.) המוליך עצמות ממקום למקום הרי זה לא יתנם בדיסקיא ויניחם על גבי חמור וירכב עליהן מפני שנוהג בהן מנהג בזיון ואם היה מתירא מפני הגנבים מותר . תניא באבל רבתי (פי"ג) המלקט עצמות והמשמר עצמות והמוליך עצמות ממקום למקום פטור מק"ש ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ואם רצה להחמיר על עצמו הרי זה לא יחמיר מפני כבוד עצמות רבי יוחנן בן נורי אומר ירחיק ד' אמות ויקרא ק"ש בן עזאי אומר אם היו בספינה מסלקן לצד אחד ויקרא רבי יצחק אומר של קרובים פטור ושל אחרים חייב רבן שמעון אומר בשבת חייב ובחול פטור רבי נתן אומר [א] (ב) אם יש [נ] חבילתו עליו ה"ז פטור מפני שזיקת שמירתו *[עליו] ולא זיקת התפלה כתב הרמב"ן ז"ל והלכתא כת"ק דפטר בכל ענין בין בחול בין בשבת והנך תנאי כולהו יחידאי נינהו ולית הלכתא כחד מינייהו : יג לא יעורר על מתו וכו' אמאי שלשים יום דאמר רב כהנא ואמרי לה א"ר יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שכינס מעות לעלות לרגל ובא ספדן אחד ועמד על ביתו נטלתן אשתו ונתנתן לו ונמנע אותו האיש מלעלות לרגל באותו שעה אמרו לא יעורר אדם על מתו ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום ושמואל אמר [דף ח ע"ב] לפי שאין המת משתכח מן הלב עד לאחר שלשים יום מאי בינייהו איכא בינייהו דעבד בחנם וכתב ה"ר יצחק גיאות ז"ל וכיון דטעמא [ס] משום עליית הרגל שרי ב והקשה הרמב"ן ז"ל א"כ לימא איכא בינייהו בזמן הזה אלא אף בזמן הזה אסור אי משום דכל שבמנין [ע] צריך מנין אחר להתירו אי משום דלאו דוקא משום עליית רגל אלא נמי משום שמחת רגל שאדם מקמץ מעות לצורך המועד ואתו לבטולי משמחת הרגל והראב"ד ז"ל כתב וקי"ל כשמואל דגרס בירושלמי (הלכה ה) לא יעורר על מתו איזהו העירור מזכירו בין המתים לא יספידנו [*איזה הספד שהוא עושה לו] קודם לרגל ל' יום זה העושה לו הספד בפני עצמו הדא דתימא בישן אבל בחדש מותר איזהו חדש תוך שלשים יום ישן אחר שלשים יום כלומר אם מת לו מת בתוך שלשים יום אפילו ערב הרגל מותר לסופדו כדרכו מפני שהמרירות כבד הוא בלבו על מיתת המת ואין בו תוספת מפני ההספד מזה נראה דמפני צער המועד הוא כשמואל והרמב"ן ז"ל כתב כיון דקי"ל דהלכתא כרב באסורי אין לשנות כל זה מפני שיטת הירושלמי אי אתיא כוותיה דשמואל (ג) ול"נ כיון דבחדא לישנא אמרה רב כהנא נסמוך על הירושלמי דהאי לישנא עיקר ואין אנו צריכין לסתור הכלל שלנו : מתני' אין חופרין כוכין (וחפירות) [*וקברות] במועד אבל מחנכין את הכוכין ועושין נברכת במועד וארון עם המת בחצר רבי יהודה אוסר אא"כ יש עמו נסרים אין חופרין כוכין [פ] פירוש להקבר בהן לאחר המועד וכן פירש"י שהיה דרכן לחפור כוכין להיות מזומנים לצורך מתים שימותו דטרחא יתירא הוא והא דאמרינן בעלמא (ביצה דף ו.) דאפילו ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל ה"מ לטלטול או שאר דברים שאין בו טורח כגון לכבסו או לגזוז שערו אבל חפירה לא ודברים תמוהין שהרי פירש תחלה אין חופרין כוכין וקברות שיהיו מזומנין לצורך מתים שימותו ומה שייך להביא על זה מת ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל דהיינו לקוברו בו ביום ועוד מה שכתב אבל חפירה לא משמע שאין לחפור קבר ביו"ט שני והא ליתא דיו"ט שני לגבי מת כחול שויה רבנן ואפילו למיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא וכ"ש לחפור לו קבר [צ] וכ"ל ליישב דבריו שהיה קשה לו מ"ש מיו"ט שני שאם מת ביו"ט שני סמוך לערב שאין שהות לקוברו ביום ואפילו הכי יתעסקו בו ישראל ביום לצורך קבורת חול וכן בחול המועד היה ראוי שיהא מותר לחפור קברים לצורך קבורת חול ותירץ דבכי האי גוונא לא התירו אלא טלטול ודברים שאין בהן טורח אבל חפירה דכיון דאין שהות ביום לקוברו גם לא יעשה הקבר ביום וגם אסור למיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא ביום וכן במועד נמי אין לחפור קברים לצורך חול ומדבריו למדנו אם מת ביו"ט שני ואין רוצין לקברו בו ביום שאין עושין שום דבר איסור מלאכה בהן ביום ויראה דאפילו ע"י נכרי אסור . ותמה הראב"ד ז"ל אם לצורך אחר המועד הוא למה מחנכין אותו במועד שהרי אמרו מרחיב ומאריך בו במועד ופירש הראב"ד ז"ל דלקבור בו במועד איירי ואפ"ה אין חופרין אותו לכתחלה במועד מ"מ משום דאפשר ליה בנברכת והוא הבקיע שהוא כעין קבורות שלנו *ירושלמי (הלכה ו) עושין נברכת במועד זה הבקיע וכל שהוא תושב נקרא בקיע כי זה הבקיע אין עושין אותו קבר לעולם אלא לשעה

הגה"ה
*ומ"מ אין לאסור לנו לעשות קבר קבוע משום דסירושלמי לא אתא לאפוקי קבר קבוע בקרקע כמה שאנו עושין אלא דוקא כוכין או קבר בנין . מהל' מהר"ם :

[ק] כמו גר ותושב והיינו מהמורות דאמרן לעיל (סימן י) וזה שמת במועד נותנין אותו לתוכו עד אחר המועד שחופרין לו כוך או בונין לו קבר לפי כבודו ולא מסתבר כלל כפירושו כי גנאי גדול הוא למת לפנותו מקבר לקבר קודם שנתעכל הבשר וראוי הוא להתיר לצורך קבורה יותר מהיתר דבר האבד ומה שתמה על החינוך תירץ הרמב"ן ז"ל לפי שהכוכין והקברות צרכי רבים הן רבים שתו רבים ישתו ובצרכי רבים כתבתי למעלה (סימן ו) דאין עושין אותן בתחלה במועד כשאין צריכין להם במועד כמו אין חופרין בורות שיחין ומערות של רבים במועד כשאין צריכין להם במועד אבל חוטטין אותן אע"פ שאין צריכין להן עד לאחר המועד והחינוך דמיא לחטיטת בורות : גמ' אבל מחנכין את הכוכין כיצד מחנכין א"ר יהודה שאם היה ארוך מקצרו במתניתא תנא מאריך בו ומרחיב בו : יד וארון עם המת בחצר תניא להא דת"ר עושין כל צרכי המת גוזזין לו שערו ומכבסין לו כסותו ועושין לו ארון מנסרים המנוסרים בעיו"ט רשב"ג אומר אף מביא עצים ומנסרן בצנעה בתוך ביתו והלכתא כרשב"ג דסתם מתניתין כוותיה . ירושלמי (הלכה ד) הדא דתימא במת שאינו מפורסם אבל במת מפורסם אפילו בשוק *כד דמך רבי חנינא עבדין ליה חברין רבנן ארון בשוק והכל מודים שלא יקוץ לו ארזים ודכוותי' לא יחצוב לו אבנים מן ההר הא חצובות מן ההר פלוגתא דרבי יהודה ורבנן פירוש הא חצובות מן ההר אלא שצריך לחלקן ולרבען או לחלק א' לשנים או לג' דומיא דארזים לנסר :

הגה"ה
*ומה שנהגו עתה לתקן הארון בחצר בית הכנסת אע"ג שהמת בחצר אחרת מותר כדאיתא בירושלמי שהבאתי דבמת מפורסם שרי וליכא חשדא שיאמרו לצורך עצמו הוא עושה ועכשיו שאנו מתי מעט וכשיש מת בעיר הכל יודעין כל המתים חשובים כמת מפורסם מהלכות מהר"ם :

טו מתני' אין נושאין נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות ולא מייבמין מפני ששמחה היא לו אבל מחזיר הוא את גרושתו [ירושלמי] הדא דתימא בגרושה מן הנישואין אבל מן האירוסין לא מפני ששמחה היא לו : גמ' וכי שמחה היא לו מאי הוי אמר רב יהודה אמר שמואל לפי שאין מערבין שמחה בשמחה ואמר רב דניאל בר קטינא אמר רב מנין שאין נושאין נשים במועד שנאמר ושמחת בחגך ולא באשתך עולא אמר מפני הטורח ר' יצחק נפחא אמר מפני בטול פריה ורביה. תניא כל אלו שאמרו אסורין לישא אשה ברגל [דף ט ע"א] מותרין לישא ערב הרגל דלמ"ד משום שמחה עיקר שמחה חד יומא ולמ"ד משום טרחא עיקר טורח חד יומא ולמ"ד נמי משום פריה ורביה משום חד יומא לא משהי איניש נפשיה [ר] ודאין מערבין שמחה בשמחה מנא לן דכתיב ויעש שלמה את החג וגו' שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום מכדי כתיב ארבעה עשר יום שבעת ימים ושבעת ימים למה לי ש"מ הני לחוד והני לחוד כתיב ביום השמיני שלח את העם וכתיב ביום שלשה ועשרים לחדש השביעי שלח את העם מכאן לתלמיד שנפטר מרבו וחזר ולן באותו העיר שצריך ליפטר ממנו פעם שנית : [דף ט ע"ב] מתני' ועושה אשה תכשיטיה במועד ר' יהודה אומר לא תסוד מפני שניוול הוא לה : גמ' ת"ר אלו תכשיטי נשים כוחלת ופוקסת ומעברת [ב] שערה מעל פניה ומעברה סכין על פדחת' וא"ד מעברת סכין על פניה של מטה* :

הגה"ה
*ותסוד אשה בסיד במועד אפילו מסירתו לאחר המועד . מא"ז :

טז [דף י ע"א] מתני' ההדיוט תופר כדרכו והאומן מכליב : גמ' היכי דמי הדיוט אמרי דבי רבי ינאי כל שאינו יכול להוציא מלא מחט כאחת רבי יוסי בר חנינא אמר כל שאינו יכול לכוין אמרא בשפת חלוקו ולא אפסיקא הלכתא כמאן הלכך המכיר בעצמו שהוא יודע באחד מאלו לא יתפור במועד מאי מכליב רבי יוחנן אמר מפסיע רבה בר שמואל אמר שיני כלבתא הכא נמי לא איפסיקא הלכתא כמאן האומן הצריך לתפור לצורך

הגהות הב"ח א מאי שנא שלשים יום אמר רב כהנא : ב משום עליית הרגל שרי בזמן הזה והקשה הרמב"ן וכו' משום דכל דבר שבמנין :

הגהות הגרי"פ [א] נ"י אם יש חבילה עמהן פטור מפני שזיקתו שמירתו אבל לא זיקת חבילה : [ב] בגמרא ובהרי"ף איתא סרק על פניה . וכ"ג בק"נ :

קרבן נתנאל

[ז] תניא רשב"א אומר כשאמרו בשדה לבן כדרכו . וקאי את"ק דמתני' דהלכתא כוותיה . לגי' הרי"ף שגורס ר"י במקום חכמים : [ח] ר"מ אומר רואין את הנגעים . דלך הרי"ף להעתיק המשנה כצורתה עם היות שהוא דבר שאין נוהג אגב גררא : [ט] אפילו צרורין לו בסדינו . כלומר אפילו הכי אין מתאבל עליו לערב . כ"כ התוס' לחד פי' וכן פי' בו רבינו בשם ר"מ לקמן תוך סי' ק"ג דקאי רב חסדא אסיפא . ומזה השיג רבינו לקמן סי' הנזכר על ר"מ מרוטנבורג שרצה לומר דמלקט עצמות אביו ואמו כל זמן שלא נקבר יש לו דין אונן ונוהג אנינות ע"ש : [י] ה"ג היו קוברין אותו במהמורות . ענייני בורות עמוקים ובתהלים סי' ק"מ במהמורות בל יקומו . ודלא כפירש"י שם : [כ] פירוש לא ילקטם בידיו שמא עדיין לא נתעכל הבשר . ויהיה צורתו ניכרת ויראה בבזיון אביו ופ"ז פליג ר"י בן נורי ואומר שאין צורתו ניכרת . ובנוסחא שלפנינו מהפך דברי ר"ע לר"י בן נורי . ולדברי הטור אין נפקותא שכתב לפי גירסתו וגי' רבינו אע"ג דקי"ל הלכה כר"ע מחבירו מסתבר טעמיה דר"י בן נורי : [ל] ה"ג עצמות שני מתים כאחת ונותן אלו בראש אפיקריסין מכאן ואלו בראש אפיקריסין ועי' בפ' אלו מגלחין סי' נ' ובערוך ערך אפיקריסין : [מ] חפורים יבשים . ר"ל צרורות אדמה : [נ] חבילתו המשא של עצמות . חבילה לשון משא בפ' איזהו נשך דף ע"ב המוליך חבילה ממקום למקום ושלשי מסכתא זו ווי לחבילא : [ס] משום עליית הרגל שרי . ר"ל בזמן הזה : [ע] צריך מנין אחר להתירו . כדיליף בפ"ק דביצה : [פ] פי' להקבר בהן לאחר המועד כן פירש הרי"ף : [צ] וכ"ל ליישב דבריו שהיה קשה לו . וראיתי במהרש"ל פ"ק דיו"ט סי' י"ח וז"ל אין דעתי מסכמת כלל לפירושו . חדא דמנ"ל לרש"י הא דקאמר מת ביו"ט שני איירי אפילו מת סמוך לערב ואין שהות לקוברו . ועוד הא רב אשי דקאמר למיגז גלימא ואסא ע"כ לא איירי בסמוך לערב . אלא איירי במת שקוברין בו ביום ורבא נמי איירי בכה"ג . וע"ק אפילו לפי פירושו . מ"מ אינו דומה דעכ"פ קבר שכיב המת ביו"ט . אלא שאין שהות מש"ה כל שנוכל לעשות כדי להקדים הקבורה למחר עבדינן אבל לחפור כוכין וקברות לצורך שעדיין לא מתו אסור . ועוד דא"כ דברי רש"י סתרו אהדדי דהכא פי' דוקא טלטול ודבר שאין טורח . ובביצה פירש"י אפילו לחצוב לו קבר . אלא נראה בעיני דפ"ס הוא ברש"י וצ"ל א"כ איירי במתים שכבר מתו והא דאמרי' בעלמא כו' עכ"ל ובקל יש ליישב כל הקושיות ודו"ק : [ק] כמו גר ותושב . דאמר אברהם לבני חת גר מארץ אחרת ונתיישבתי עמכם ותושב זה נמי לשון גירות ישיבה בעלמא ולכך אין לו קבורת משפחה כמו הם . ולפי מדרש אגדה תושב ממש קאמר ונראה דאגר ותושב דכתיב ויקרא כ"ה כמז : [ר] ודאין מערבין שמחה בשמחה מנ"ל . מנ' זה משמע דקים ליה לרבינו כמ"ד אין מערבין שמחה בשמחה אבל תוס' ד"ה מפני כתבו ז"ל וכ"ל דקי"ל כרב אשי דדרים בחגיגה בפ"ק בחגך ולא באשתך ואינו אסור לערב שמחה בשמחה . ויש נ"ת בין הנך תרי טעמי אי נשואין בלא סעודה אסור למ"ד ולא באשתך ולמ"ד אין מערבין שמחה בשמחה אינו אלא נשואין בסעודה . ולקמן בפרק אלו מגלחין סי' ע' מייתי ברייתא דאפילו נשואין בלא סעודה וא"כ דברי רבינו נראים כסותרין . וצ"ל דסברתו דהך מ"ד ולא באשתך ס"ל נמי דאין מערבין שמחה בשמחה כדיליף מקראי דשלמה ולא צריך דרשת בחגך ולא באשתך אלא לנשואין בלא סעודה דלא כמ"ש תוס' וכן מצאתי בפ"ח א"ח סי' תרפ"ח דלרב אשי נמי ס"ל דאין מערבין שמחה בשמחה ואין לעשות סעודת פורים בשבת ע"ש . ועם זה מיושב קושית מהרש"ל בכתובות דף מ"ז בתוס' ד"ה דמשר דסתם פריך למ"ד אין מערבין שמחה בשמחה . וברייתא דלקמן אתיא כמ"ד בחגך ולא באשתך ולדידיה אפי' נשואין בלא סעודה אסור ואין להקשות מהך ברייתא למ"ד אין מערבין . דהך מ"ד ס"ל כהך ברייתא בפ"ק דחגיגה דף מ' דדרים ושמחת בחגך למעוטי עופות ומנחות . ומ"א סי' תקמ"ו סק"א תי' בסיפך . וליתא חדא דלדידיה קים ליה להתוספות להלכה כמ"ד אין מערבין והוא נגד תוס' דהכא ד"ה הנ"ל . ועוד שהתוס' מסופקים אם עושין סעודת פדיון הבן במועד . ולפי מה שמפרש שמחת הסעודה שאתה עושה לצורך הרגל בשר ויין ולא באשתך ע"ד זה יש למעט נמי סעודת פדיון הבן : ה"ג ומעברת סרק על פניה וא"ד

תפארת שמואל

(ב) אם יש חבילה עמהם כו' . פי' אם יש עליו משוי פטור מטעמא שמשמר את המת אף שמצד החבילה לא היה פטור מ"מ מצד שמירת המת הוא פטור וה"ה מצד המת בעצמו ג"כ לא היה פטור כנ"ל פי' ול"ע ובספר תורת אדם דף פ' איתא אם יש קבלה עמהם וכו' ולא ידעתי לפרשו : (ג) ול"נ כיון דבחדא לישנא אמר רב כהנא וכו' . גירסת גמרא דידן אמר רב כהנא אמר רב ואם כן אין מכאן ראיה כלל וק"ל :

מדסתם

המועד יעשה כחומרי שניהם תפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ואחת למטה כשיני הכלב*: יז ולומר לאומן נכרי לתפור לצורך המועד אסור דכל שאינו עושה אינו אומר לנכרי ועושה כדאמר לקמן בפרק מי שהפך (דף יב.) הלכך אין לומר לנכרי לתקן

הגה"ה
*אפילו אם נקרע בגדו ואם לובשו כו יהיה נקרע יותר אסור לתפור אלא כמו שפירשתי ואפילו ע"י נכרי. מא"ז:

לו מנעליו ומלבושיו שהן קרועין ואין להתיר מטעם זה משום דהוי כדבר האבד שאם לא יתקנם יתקרעו יותר ויתקלקלו דכה"ג לא מקרי דבר האבד אלא כי הני דפרק מי שהפך (דף יח.) זיתיו ויינו ושאר דברים דתניא בגמרא שיתקלקל עיקר הענין אבל בשביל מיעוט תוספת קלקול לא מיקרי דבר האבד ואמרינן נמי בפרק מי שהפך (דף יב.) הלכות מועד עקרות הן ואין למדות זו מזו וכן מצאתי כתוב בשם ריב"א דאסור לתקן מנעלים בחוה"מ והביא ראיה מהא דאמרי' בפרק מקום שנהגו (דף נה:) רבי יוסי ברבי יהודה אומר אף הרצענים שכן עולי רגלים מתקנים מנעליהם בחש"מ ומשמע דוקא עולי רגלים הוא דשרי אבל לשאר כל אדם שנקרעו מנעליו אסור דאי הוה שרי לכל אדם ה"ל למימר שכן מותר לתפור מנעלים בחולו של מועד כדקאמר התם שכן הדיוט תופר כדרכו בחול המועד:

יח מתני' מסרגין את המטות רבי יוסי אומר ממתחין הרב אלפסי הביא זאת המשנה כצורתה ר"ל דהלכה כרבנן ואע"ג דתניא בגמרא מסרגין את המטות ואצ"ל שממתחין דברי ר' מאיר ור' יוסי אומר ממתחין ואין מסרגין וקי"ל ר"מ ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי מ"מ [ר] מדסתם לן דברי ר"מ במתני' משמע שהן עיקר ואסיקנא בגמ' דמסרגין היינו שתי וערב ושרי ליה ר"מ בלא שינוי דחשיב ליה דבר האבד: גמ' תנא ושוין שאין מפסילין חבלים במועד: מתני' מעמידין תנור וכירים וריחים במועד ר' יהודה אומר אין מכבשין את הריחים לכתחלה פי' בתחלה חדשה אבל ישנה מכבשין [ש] כדאיתא בברייתא בגמרא כתב הראב"ד ז"ל ומסתברא מדקאמר רבי יהודה אין מכבשין מתחלה מכלל דרבנן שרו אפילו חדשה [ת] ועוד מדקתני בברייתא רבי יהודה אומר משמע דפליגי רבנן עליה ואית להו דאפילו חדשה מכבשין ומעמידין דקאמר ת"ק היינו דמתקנין אותו יפה על עמדו כדי להשתמש בהן והלכה כת"ק: גמ' מאי מכבשין אמר רב יהודה מנקר ריחיא רב יחיאל אומר בת עינא כתב הראב"ד ז"ל דרב יהודה אומר דוקא מנקר ריחיא דמעשה הדיוט הוא אבל בת עינא לא דמעשה אומן הוא ורב יחיאל אומר בת עינא וכ"ש מנקר ריחיא והלכה כרב יהודה מדדרש רב חמא נוקרים ריחיא במועד ומכדי רב חמא הלכה למעשה אתא לאשמועינן ואם איתא דבת עינא נמי שריא איבעי ליה למימר נוקרין ריחיא ועושין לה בת עינא ומנקר ריחיא מותר בין חדשה בין ישנה כתנא קמא דפליג עליה דר"י דהא רב חמא דריש נוקרין ריחיא ולא מפליג בין חדשה בין ישנה. דרש רב חמא נוקרין ריחיא בחול המועד: יט ומשום [א] רבינו אמרו סוס שרוכב עליו וחמור שרוכב עליו מותר ליטול לפורניו בחולו של מועד [דף י ע"ב] אבל חמרא דריחי' לא ומיירי באדם שרגיל ברכיבה ולא למוד ללכת ברגליו וצריך לרכוב לצורך המועד *וה"ה נמי לתקן ברזלי רגליו ומה שלא הזכירם לפי שבימיהם לא היו רגילין לתקן ברזלים לרגלי הבהמות כמו שעושין בארץ רוסיא שאין עושים ברזלים לטלפי סוסיהם אלא רק הפרסנים נוטלין לפי שהארץ עפר תיחוח ואין אבנים מצויין שם. אבל בארץ הזאת שאין הבהמות יכולות לילך בלא ברזלים מותר לתקן במועד וכן האוכף והרסן אם הוא צריך לרכוב לצורך המועד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד: כ רב יהודה שרי למישקל טופרי דחמרא דריחיא בחולא דמועדא ולאוקמא ריחיא ולמיבני אמת ריחיא ולמיבני אוריא רב שרא לסרוקי סוסיא ולמיבני קרפיפא ולמיבני אילטבא רבא שרא למישקל דמא לבהמה בחול המועד א"ל אביי תניא דמסייע לך מקיזין דם לבהמה ואין מונעין רפואה מבהמה בחולו של מועד תוספתא (פ"ב) שותין מי זבלים ומי דקלים וכוס עיקרין במועד שבראשונה היו אומרים אין שותין מי זבלים ומי דקלים וכוס עיקרין עד שבא רבי עקיבא ולימד ששותין מי זבלים ומי דקלים וכוס עיקרין בחולו של מועד מקיזים דם לבהמה ולחיה ולעוף ואין מונעין רפואה מבהמה במועד: כא [א] רב שרא לכסכוסי קרמי* מ"ט מעשה הדיוט הוא אמר רב יצחק בר אמי אמר רב חסדא קטורי בירי אסור מ"ט מעשה אומן הוא *אמר רבא האי מאן דמתקן ארעא אדעתא דבי דרי שרי אדעתא דארעא אסור היכי דמי מוליא במוליא וגלא בגלא אדעתא דבי דרי שקיל מוליא ושדא בגלא אדעתא דארעא ואמר רבא האי מאן דזכי זיכיא אדעתא דליבי שרי אדעתא דארעא אסור היכי דמי שקיל רברבי ושבק זוטרי אדעתא דליבי שקיל רברבי וזוטרי אדעתא דארעא ואמר רבא האי מאן דפתח מיא לארעי' אדעתא דכוורי שרי אדעתא דארעא אסור היכי דמי פתח תרי בבי חד *מעילאי וחד מתתאי אדעתא דכוורי פתח חד בבא אדעתא דארעא: כב ואמר רבא האי מאן דפסח דיקלא פי' וראוי למאכל בהמה אדעתא דחיותא שרי אדעתא דדיקלא אסור היכי דמי מחד גיסא אדעתא דחיותא מהאי גיסא ומהאי גיסא אדעתא דדיקלא ואמר רבא הני תוחלני מגזריינהו שרי מיילינהו אסור פי' תמרים שלא נתבשלו כל צרכן מותר ללקטן במועד לצורך אכילה והנותרים מאכילה אסור לכובשם כדי שתצא מהם הליחה שלא יתליעו רב פפא אמר כיון דאי שבקינן להו מתלעי כפרקמטיא האבד דמי ושרי כלומר כיון שלקטן לאכילה אם יניח המותר שאינו צריך לאכילה יתליעו ויופסדו הויא כפרקמטיא אבודה אם לא ימכרנה עתה שמותר [למוכרה] במועד הלכך הני תוחלני נמי שרי למימלינהו כדי שלא יופסדו כיון דמתחלה לקטינהו לאכול: כג ואמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור. פירוש לקנות סחורה או למוכרה אסור אפילו כל שהוא משום טרחא א"ר יוסי בר אבין ודבר אבד מותר ולא מיקרי דבר האבד אלא שיחסר מן הקרן כגון הני תוחלני וזיתיו הפוכין ובורו לגוף וכגון הני דבני אקרא דשנותא שאם לא ילך עתה לא ימצאם לאחר המועד אבל אם יום השוק הוא במועד ויוכל עתה למכור סחורתו בריוח ולאחר

הגה"ה
*פירוש בגדים חשובים אחר שנתכבסו ונתייבשו בשמש או ברוח ונעשו קשים וכשרוצה לרככן נותן הבגד בתוך ידיו ומוליך ומביא ידיו עד שיעשה הבגד הטוב כמו קיפולין קטנים כמין קמטים *וכמו שצריך להו במועד ורש"י פירש קירמי יריעות. מא"ז: *נשים אסורות לקמט בגדים שלהן בחול המועד אע"ג דצריכות למועד משום דליכא פסידא ונראה כבנין מעליא. מא"ז:

הגה"ה
*פירוש חור רחב לצד המים היורדים מלמעלה וחור קצר מלמטה שיצאו בו מים אדעתא דכוורי עבדיה ושרי אבל פתח חד בבא למעלה ולמטה לא פתח אדעתא דארעא להשקותה עבידא ואסור. מא"ז:

המועד לא יוכל להרויח כל כך אבל מן הקרן לא יפסיד אסור למכור במועד *והכי איתא בירושלמי (פ"ב הלכה ג) אי ידע דלא מזדבני והוא פוחת מקרנא מזדבן ואם אין לו מה יאכל מותר למכור במועד ואפילו יש לו מה יאכל אלא אם ימכור יהיה

הגה"ה
*ודברים שצריך להם ביו"ט מותר לקנותם בין בהמה בין בגדים בין בתים או אם המוכר ישראל ואין לו מה יאכל אי לא דקני האי מותר לקנותו. מא"ז:

לו מעות בריוח ויוציא יותר לשמחת יו"ט משמע בירושלמי (שם) דשרי דגרסינן בירושלמי דבפרק ב' דמכילתין ר' יוסי ור' אלעזר הוו מפקידין לר' אושעיא דהוה פריש פי' פורש מלמכור במועד אי את ידע דאת מזדבן [ב] ואת שתי גבן זבין ואי לא לא תזבין רבי יונה הוה ליה ספרין אתי שאיל לרב הונא מהו למיזבנינהו במועדא א"ל שרי מיחד את במועדא ואת שתי קונדיטון במועדא התיר לו למכור בשביל שישמח במועד וישתה יין קונדיטון ואלו לא היה לו מעות בריוח לא היה שותהו ועוד גרסינן פרקמטיא אבודה שרי מזבנינהו במועדא רבי יעקב [ג] בשם רבי אחא בשם ר' יוסי הדא סיירתא שרי למיזבן מינה במועדא לא הוה ידע דסיירתא עלתה ומוזלא עבידתא אלמא עבורי רווחא פסידא הוא משמע מהא ירושלמי אם נזדמן במועד דבר שאינו מצוי מיקרי שפיר דבר האבד כגון אם באו שיירות של סוחרים במועד והביאו הרבה סחורות ומוכרים בזול ולא ימצאו אחר המועד ואף השיירות קונין עתה הסחורות ביוקר קונין מהן ומוכרין להן דמניעת הריוח הוא הפסד כיון דדבר שאינו מצוי הוא: כד* ועל שמלוין לנכרי ברבית כתב ר"י בתשובה שלא היה נראה לר"ת לאסור משום פרקמטיא [ג] אלא משא ומתן של סחורה ולא הלואות והא דרבינא מסיק דמי בבני אקרא דשנותא ולא הוי שרי ליה רב אשי אלא משום דבתר הכי לא משכח להו אלמא אפילו פרעון הלואה אסור וכל שכן להלוות אותה הלואה היתה כעין פרקמטיא שהיה מלוה להם מעות והיו נותנין לו יין בפרעון והיה משתכר בו כדאיתא בפרק איזהו נשך (דף עג:) רבינא הוה יהיב זוזי לבני אקרא דשנותא ושפכו ליה טפי טפייתא אתא לקמיה דרב אשי א"ל ומי שרי הכי א"ל אחולי קמחלי גבך והיינו עובדא דהכא אבל הלואה אינה כעין פרקמטיא ושרי* וכתב ר"י ז"ל מאחר שהיה ר"ת מתיר ורוב בני אדם נוהגים בו היתר אין בידי לאסור להם והמחמיר על עצמו תבא עליו ברכה [ד] ואני רגיל לומר למלוים בחול המועד שיקבלו הרבית של שבוע ראשון מיד הנכרים ויוציאוהו ליתרון לשמחת יו"ט כי ההיא דירושלמי ע"כ וקצת נ"ל להביא ראיה דהלואה שריא במועד מהא דתנן בפרק בתרא (דף יח:) אין כותבין שטרי חוב במועד ומדלא אסר אלא כתיבת השטר מכלל דהלואה שריא [ה] ואין לומר דהתם מיירי בהלואה שהוא לצורך המועד דהא קתני סיפא ואם אין לו מה יאכל מותר [ו] ובאשכנז נהגו דבר השם נוהגים איסור בהלואת רבית לנכרי בחוה"מ* ואני התרתי בביתי להלות לנכרי שרגילין תמיד בהלואה בביתי שאם לא ילוו להם ילכו להם לבית יהודי אחר וילוו להם וירגילום לבא אצלם ואיכא פסידא: כה [דף יא ע"א] רב שרא ליה לחייא בר (רב) אשי למיגדל אוהרי [ז] פירוש מצודות דגים עשויות מערבה בחולא דמועדא מ"ט מעשה הדיוט הוא אבל אוצלי פי' מצודות דגים עשויות מחוטין אסור מ"ט מעשה אומן הוא: כו רב יהודה שרא ליה לאמי תנורא למיגדל תנורא לרבה בר עשבי למגדל מהולתא איני והאמר רבה בר שמואל ושוין שאין גודלין תנור לכתחלה לא קשיא הא דשרי רב יהודה בימות החמה [ח] כגון בפסח דאפשר למיפא ביה בחולא דמועדא והא דאסר רבה בר שמואל בימות הגשמים כגון בסוכות: כז מתני' עושין מעקה לגג ולמרפסת מעשה הדיוט אבל לא מעשה אומן. ושפין את הסדקין ומעגילים אותו במעגלה ביד וברגל אבל לא במחללים. הציר והצינור והקורה והמפתח שנשברו מתקנן במועד ובלבד שלא יכוין מלאכתו*: כח כבשים שהוא יכול לאכול מהם במועד כובשן במועד: גמ' מעשה הדיוט היכי דמי רב יוסף אמר בהוצא ודפנא במתניתא תנא גר בגרור ואינו טח בטיט: ומעגילים אותו וכו' השתא במעגלה אמרת שרי ביד וברגל מיבעיא ה"ק שפין את הסדקים ומעגילין אותן כעין מעגלה ביד וברגל אבל לא במחללים אמר רבינא כמאן מדלינן האידנא קביותא דדפי [ט] ולא בעינן שינוי בדבר האבד בחולא דמועדא כמאן כר' יוסי דאמר זולף וגומר וגף כדרכו וקי"ל כוותיה כבשים שיכול לאכול מהן וכו' בדיתא לבאי כוורי אזול כ"ע צדו ואייתי כוורא שרא להו רבא למימלח מינייהו א"ל אביי והאנן תנן כבשים שהוא יכול לאכול במועד כובשן א"ל כיון דמעיקרא אדעתא דאכילה אייתינהו ואי שבקי להו פסדי כפרקמטיא האבד דמי ושרי ואיכא דאמרי שרי להו רבא למיזל ומיצד אייתי ומימלח א"ל אביי והאנן תנן כבשים שיכול לאכול וכו' אמר ליה הני מתאכלי אגב אצילא כי הא דשמואל עבדי ליה שיתין אצילי ואכיל *והקשה הראב"ד ז"ל דלליסנא קמא לא שרינן אלא לצודם לאכילה ולליסנא בתרא נמי לא שרינן לצודם למלוח אלא כשיכול לאכול מהם במועד ומאי שנא מהאי דגרס בירושלמי (פ"ב הל' ג) יעקב בר אחא בשם רבי יוסי הדא סיירתא שרי למיזבן מינה במועדא אלמא עבורי רווחא [*מינייהו] פסידא הוא והכא נמי אע"ג דלא מיתאכלי לשתרי משום רווחא ותירץ דהאי מליחה דליכא שום פסידא [י] אלא רווחא בעלמא הוא אבל פרקמטיא ביטול דידה פסידא הוא אי נמי ע"כ לא שרינן משום רווחא אלא מקח וממכר שהוא דרך כל אדם לא מיקרי מלאכה וגם ליכא טרחא אבל מליחת דגים מיקרי מלאכה ואיכא טרחא לא שרינן לה משום רווחא: הדרן עלך משקין

הגה"ה
*ורשב"ם כתב ירא אני להקל. ופרעון לקבל מישראל היכא דמצי למיפרע מיניה אחר המועד כמו במועד אין ראיה כל כך לאסור אבל הקפות של נכרי שחייב לישראל בלא משכון מתיר רש"י לקבלו במועד ורשב"ם אומר דיישר כח המחמיר. מא"ז:

הגה"ה
*ר"י היה מורה הלכה למעשה להלוות למערופיא שלו בחנם שבת ראשונה שהמועד בתוכה ואם יעכב יותר יתן רבית משם ואילך וגם להתנות וליקח ערבות במועד על מלוה שלאחר המועד כתב דיכול להיות שמותר אם לוה ישראל מעות לנכרי שלא ברבית על הסחורה על מנת שאם לא יפרעם אחר ח' ימים שתהא הסחורה קנויה אחר ח' ימים לישראל המלוה אפשר דמותר מ"מ יש להחמיר על העושה כן כפרקמטיא גמורה. מא"ז:

הגה"ה
*ברגל שהוא פנוי. דהוה דבר האבד שירא שיאבד כלום דרך מפתח שנשבר או הדלת ואם קנה יין קודם המועד [מותר] לו לתקן חביותיו ולקושרם במגריפות אבל לקיחת יין במועד ולתקן חביות אין זה דבר האבד. מא"ז:

הגה"ה
*מים שנולד בהם וגדל בהם הדג יפים ובריאים לגוף לשתותן אחר אכילת הדג אבל שאר מים לא. מא"ז:

הגהות הגרי"פ [א] בגמ' איתא רבא: [ב] שם איתא בר אחא וכ"ה לקמן סי' כ"ח:

קרבן נתנאל

[ר] מדסתם לן דברי ר"מ במתני' משמע שהן עיקר. וא"ת דהוי סתם ואח"כ מחלוקת דהא ר' יוסי פליג עליה. וי"ל דמ"מ מהני סתם להיות רבים והוי רבים ור' יוסי והלכתא כרבים כת"ק דהיינו ר"מ. ועי' תוס' ריש מסכת ביצה ד"ה גבי: [ש] כדאיתא בברייתא בגמרא. ואין נראה לומר דבגמרא מתיר ישנה משום ר"א קאמר. והא משמיה דידיה כי למה נדחק לעשות מחלוקת חנם תוס': [ת] ועוד מדקתני בברייתא ר' יהודה אומר. מפני שיש ספרים דגרסינן במתני' ר"י אומר מכבשין את הרחים. וה"פ דת"ק שרי העמדה בעלמא שאין זה בנין גמור וה"ה דאסר כבוש בין בחדשה בין בישנה ור"י שרי כבוש בישנה. ולפ"ז אין ראיה ממתני'. מ"ה מסתייע מהברייתא שהגי' דידן במתני' עיקר. וזהו שמסיים ומעמידין דקאמר ת"ק היינו דמתקנן יפה על עמדו כדי להשתמש בהן וכ"ש דמכבשין אפילו חדשה לאפוקי לגי' אחרינא מעמידים היינו העמדה כל דהו: [א] ומשום רבינו. ובגמ' משום ר"מ: ה"ג שמותר לטוכבה בחולו של מועד: [ב] ה"ג ואת שתי גבן זבין ואי לא לא תזבן ר' יונה. וגי' שלפנינו אינו כן וע"ש בגליון הפי': [ג] אלא מו"מ של סחורות ולא הלוואות. דפרקמטיא יש טורח גדול בדקדוק שיווי המקח ומתוך טרדתו ימנע משמחת יו"ט גם לפעמים יקנה ביוקר וילטער משא"כ בהלוואה. לשון רבינו בתשובה: ה"ג עפי כופיתא: [ד] ואני רגיל לומר. ובטור סי' תקל"ט משמע שזהו דברי מהר"ם מרוטנבורג וכל לשון התשובה עד ע"כ. הכל מתשובת מהר"ם ע"ש: [ה] ואין לומר דהתם מיירי בהלואה שהיא לצורך המועד. וגם אין לומר דמיירי שהלוה לו קודם המועד דהא קתני סיפא ואם אין לו מה יאכל. משמע דאיירי שמלוה אותן במועד: [ו] ובאשכנז נהגו דבר ה' וכו' עד פסידא. נראה מלשון הטור שכל זה לא היה בפסקיו כ"א בתשובותיו: [ז] פי' מצודות דגים עשויות מערבה. ודוקא לצורך המועד. מ"א סי' תק"מ: [ח] כגון בפסח דאפשר למיפא ביה בחולא דמועדא. לפי שלאלתר יבש דחביל עלמא. משא"כ בסוכות שימות הגשמים הוא ואין יבש לאלתר עד לאחר הרגל ועביד טרחא שלא לצורך. והך ברייתא ושוין קאי אברייתא דף י' אפלוגתא דר"א ורבנן. וחכ"א יגמור היינו אפילו בימות הגשמים יגמור הטפלה סביב התנור. והיינו דתנור כבר עשוי מעיו"ט אך הטפלה גומר ביו"ט אפילו בימות הגשמים כיון דתנור כבר נתייבש מעיו"ט לא איכפת לן עם שהטפלה לא נתייבשה ביו"ט. מ"מ ראוי לאפות בו. וזהו שכתב הרמב"ם בפ"ח מהל' יו"ט ובין כך ובין כך בונין על חרס של תנור ועל הכירה הטפלה שלהן. וכ"כ הרב המגיד בביאור דעת הרמב"ם וע"ז סי' תק"מ ס"ק ג' הניח הדבר בצ"ע ולפי מה שבארתי לק"מ ע"ש: [ט] ולא בעינן שינוי בדבר האבד. דזה הוי דבר האבד שיכנסו גנבים בלילה אם לא יתקן אותו: [י] אלא רווחא בעלמא. מ"מ כשיכול לאכול מהן במועד שרי מה"ט דהוי רווחא. משא"כ בקמח דאסור לטחון שלא לצורך אף שראוי לאכול ממנו. ומ"א בסי' תקל"ג סק"ז חילק בדרך אחר והבוחר יבחר: הדרן עלך משקין

וגף

פרק שני

א [דף יא ע"ב] **מי** שהפך את זיתיו ואירעו אבל או אונס או שהטעוהו פועלים טוען קורה ראשונה ומניח לאחר המועד דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר זולף וגומר [א] ונגף כדרכו [דף יב ע"א] וכן מי שהיה יינו בתוך הבור ואירעו אונס או אבל או שהטעוהו פועלים זולף וגומר ונגף כדרכו דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר עושה לו לימודים בשביל שלא יחמיץ: [דף יא ע"ב] **גמ'** פתח באבל וסיים במועד אמר רב שישא בריה דרב אידי זאת אומרת דברים המותרים בחול המועד אסור לעשותם בידו בימי אבלו אבל אחרים עושים לו תניא כוותיה דרב שישא בריה דרב אידי דברים שעושין לאבל בימי אבלו כגון זיתיו הפוכין וכדו לגוף ופשתנו להעלות מן המשרה ולמרו להעלות מן היורה ומרבילין לו שדה משתגיע עונת המים ולא משום פסידא דזרעים שבשדה [ב] לא שריכן להשקות אלא בית השלחין אלא משום פסידא דמים שהמים הלוקין לבני הבקעה לכל אחד ואחד יומו ואם הגיע עונת המים שלו בימי אבלו אם לא ישקו לו שדהו עתה הוי פסידא דלא הדר. האריסים והחכירים והקבלנים הרי אלו (לא) יעשו החמרים והגמלים והספנים הרי אלו לא יעשו ואם היו מוחכרין או מושכרין אצל אחרים הרי אלו יעשו שכיר יום אפילו בעיר אחרת לא יעשה היתה מלאכת אחרים בידו בין קבולת בין שאינה קבולת לא יעשה היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו לא יעשה בבית אחרים יעשה. הרב אלפסי דילג מקלת דברים השנויים בברייתא ודילג דברי רבי יהודה ודברי אמרו לו משום דהלכה כאמרו לו. נמלא דאין מותר אלא דברים השנויים בברייתא ולכך לא הביא דבריהם. ממילא ידענא דאסורין ועוד לא הביא הא דרבן שמעון בן גמליאל אמר זיתיו הפוכין ואין שם אומן אלא הוא הרי זה עושה בלנעה. וכתב הראב"ד איכא מ"ד הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דלא פליגי רבנן עליה. והרב אלפסי לא הביא אותה בהלכותיו אלמא סבירא ליה דלית הלכתא כוותיה וכן מסתבר מדקתני ואירעו אבל או אונס מותר לעשותו במועד ש"מ בימי אבלו אינו יכול לעשותו אף בלנעה [ג] דאם איתא דבלנעה מותר הוה ליה כמכוין מלאכתו במועד דהא לאו אונס הוא. ועוד אמרינן בפרק בתרא (דף כא:) אבל שלשה ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה ואפילו עני המתפרנס מן הלדקה ואין לך אבידה גדולה מאבידת גופו. אבל משלשה ימים ואילך ודאי מותר לעשות מלאכה בלנעה [ד] בדבר האבד אם אין אומן אלא הוא שהרי התירו לעשות מלאכה לצורך פרנסתו ולי נראה לדחות ראיותיו דלא מיקרי מכוין מלאכתו במועד וזה שלא עשה בלנעה אע"פ שהיה מותר לפי שמתוך מרירות אבילותו אין הדעת סובלתו להתעסק בשום מלאכה ועני המתפרנס מן הלדקה אין כאן אבידת גופו כי הוא ניזון מקופה של לדקה. והוי מסתבר [ה] דהלכה כרבן שמעון בן גמליאל אפילו אי פליגי רבנן עליה דהלכה כדברי המיקל באבל קי"ל ואפילו יחיד במקום רבים (א) וכן פסק הרמב"ן ז"ל אבל רבינו מאיר ז"ל פסק בהלכותיו דלא כרבן שמעון בן גמליאל: ב **ועוד** השמיט הרב אלפסי ז"ל אידך מלתא דרבן שמעון בן גמליאל אם היה ספר לרבים או בלן והגיע עת הרגל הרי זה יעשה* וכתב הראב"ד ז"ל האי מימרא נמי לא מייתי לה הרב בהלכותיו למימרא דלאו כהלכתא היא. ואין נראין לי דבריו בזה דהא ליכא פלוגתא עלויה ולא אשכחן מימרא דפליגי עליה ולגבי דברי תורה נמי אמרי' לקמן [דף כא·] הכי אבל אסור בדברי תורה ואם היו רבים לריכים לו שונה ואינו נמנע ורבינו מאיר ז"ל פסק כדברי הרב אלפסי ז"ל להחמיר ואע"ג דבתלמוד תורה התירו לורך רבים תלמוד תורה שאני: ג **האריסין** והחכירין וקבלנות וכו' פירש"י אם אלו שקבלו השדה אירעו אבל הרי אלו יעשו ע"י שליח שהמלאכה של אחרים היא ומשום פסידא דבעלים שרינן להו דאריסים וקבלנים כשאין עושין מלאכה בקרקע איכא פסידא דבעלים וחוכר נמי כיון דלא יהיב אלא מגופה דארעא אי מוביר ולא עביד איכא פסידא לבעלים ואיכא נמי פסידא לדידיה הלכך עושין. החמרים והגמלים והספנים שוכרי חמורים גמלים וספינות הרי אלו לא ישכירו בתחלה לפי שהמלאכה שלהן ואין אדם מפסיד בדבר זולתם ואם היו מוחכרים או מושכרין הן או בהמתם אצל אחרים הרי אלו (לא) יעשו הן בעלמן ולא יפסידו כל שכרן ובעלים נמי לא יפסידו והכא לא קתני על ידי אחרים שהרי הן עלמן מושכרין אבל אריסין וקבלנין אפשר להן ע"י אחרים בעבודת קרקע וכל זה פירש"י ומשמע דגרסינן ברישא דהאריסים הרי אלו יעשו ע"י אחרים ובשום ספר לא נמלא כך אלא אלו יעשו משמע שהן בעלמן עושין ומה שפירש"י וחוכר נמי כיון דלא יהיב אלא מגופה דארעא אי מוביר ולא עביד איכא פסידא דבעלים הא ליתא *דתנא בפ' [המקבל] (דף קד.) המקבל את השדה [א] (ומשוכה בה) והובירה שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו ומפרש בגמ' דהאי משנה איתא בקבלנות דאי בחכרנות לא איצטריך למיתני דפשיטא דכיון שיש לו דבר קלוב לשנה [ו] חייב ליתן בין יעבוד ובין לא יעבוד [ז] אלא אפילו בקבלנות שקבל כדין אריסי העיר למחלה ולשליש ולרביע ואפילו הכי אם הובירה ישלם כמו שהיתה ראויה לעשות וגם מה שפירש דאם היה אבל מוחכר או מושכר אצל אחר שיעשה הוא עלמו מלאכה נראה לי קולא גדולה דהא אפילו עני המתפרנס מן הלדקה לא יעשה בלינעה בתוך ביתו שלשה ימים הראשונים [ח] ומשום הפסד ממונו מעט שרינן ליה לעשות מלאכה בפרהסיא על כן נראה לי כפירוש הראב"ד ז"ל האריסין והחכירין והקבלנין בשדה של האבל הרי אלו (לא) יעשו ובשביל שבעל השדה הוא אבל לא ימנעו מלעובדה ולשומרה. החמרים והגמלים והספנים ובעל החמור והגמל והספינה הוא אבל הרי אלו לא יעשו בתחלה כיון שלא שכרו ממנו קודם שנעשה אבל ואע"פ ששכרו כבר לשבוע או לחדש כפי הרגילות וכלה הזמן קודם האבילות לא יעשו בתחלה אבל אם היו מוחכרין או מושכרין אצל אחרים מעיקרא [ט] ואירע אבל לבעליהן בתוך זמן השכירות הרי אלו יעשו והכי איתא בירושלמי האריסין והחכירין והקבלנין הרי אלו עושין חמרין וגמלין וספנין אין עושין והא דאמר אריסין וחכירין וקבלנין הרי אלו עושין

*מפני כבוד העם רש"י לא גרים בלנעה דהא דרבים הוא ובפרהסיא עבד. מהלכות מהר"מ:

דמשמע לכתחלה ובחמר ובגמל וספן אסור לכתחלה פי' הראב"ד ז"ל הטעם משום דארעא לאריסותא קיימא ומנהג האריסות ידוע הוא במקום וכיון שזה היה אריס מקודם לכן מסתמא לא מסלק ליה והוה ליה כמו שהיתה מושכרת אצלו מעיקרא מה שאין כן בחמר וגמל וספינה שהוא דרך בני אדם להחליפו מזה לזה וכל המרבה בשכרו קודם והזמנים כמו כן מתחלפים עליהם פעמים נשכרין בזול ופעמים ביוקר ומשום הכי אסור לכתחלה. שכיר יום אפילו בעיר אחרת לא יעשה פירוש אם יש לאבל שכיר יום לעבודת קרקע מאי טעמא אריס דבנפשיה קטרח אבל שכיר יום במלאכת האבל הוא עושה ושכיר ופועל כעבדו של אבל דמי וכל מלאכה שהיא בעבודת קרקע בפרהסיא הוא ואסור: ד **היתה** מלאכת אחרים בידו כגון דבר תלוש בגד לארוג וכיוצא בו בין קבולת בין שאינה קבולת לא יעשה מפני שיטול לעשות אחר ימי אבלו היתה מלאכתו ביד אחרים בבית האבל לא יעשו בבית אחרים יעשו והא דמחמירין טפי באבל מבחול המועד דאבל אסור לעשות בדבר האבד לעלמו ואע"ג דאיסור מלאכה דאבל אסמכוה אקרא דדברי קבלה ואיסור מלאכה דחול המועד אסמכוה אקרא דאורייתא נראה לי הטעם משום דבימי אבלו אפשר שיעשה ע"י אחרים לכן לא רלה להקל שיעשה תוך שלשה הוא בעלמו אפילו בדבר האבד מה שאין כן בחול המועד דהכל אסורין בעשיית מלאכה ומהאי טעמא נמי נראה לי דהלכה כרשב"ג דאם אין אומן אלא הוא שיעשה בלנעה מכ"ש בחול המועד ומאחר שדבר האבד של האבל נעשית ע"י אחרים ולא ע"י עלמו נראה כמו שכתב הראב"ד ז"ל שאפילו מה שאסרו לעשות במועד בדבר האבד משום טירחא יתירא כגון [י] להשקות לו בית השלחין ממי קילון ועשיית עוגיאות לגפנים ועשיית אמה לכתחלה וחפירת בורות שיחין ומערות כשלריך להם ובנין פירלה כדרכו וכיולא בהן שאסרו לעשות במועד משום טרחא יתירה. בימי אבלו כיון שנעשה לו ע"י אחרים אין חילוק בין טורח מועט ובין טורח מרובה דכיון דדבר האבד הוא הכל מותר דבחול המועד מסרו הכתוב לחכמים וראוי לאסור בטורח מרובה משום כבוד המועד אבל באבל בנעשית ע"י אחרים מאי איכפת לן בטרחא דאחרים וכן פרקמטיא שלו בדבר האבד נמכרת ע"י אחרים וכן אם היתה שיירא עוברת מוכרין וקונין לו ואי מסיק דמי באינשי והאידנא משכח להו וביומא אחרינא לא משכח להו שרי לשדורי עלייהו שליח. ולוקח בהוצו בהמה עבדים ושפחות בתים שדות וכרמים וכותב ומעלה בערכאות של נכרים מפני שהוא כמליל מידם. וכן כתבו הגאונים שאם יש לאבל דין על אדם אינו תובע כל שבעה ואם היה דבר האבד כגון שמבקש לילך למדינת הים או שהיו עדיו חולים עושה שליח ודן עמו. מסקנא דמילתא דבר האבד נעשין לאבל ע"י אחרים *ואפילו מילתא דאית ביה טרחא יתירא ואם אין שם אומן אלא הוא יעשה בלנעה ואפילו בתוך שלשה ימים ראשונים ואריסין וחכרנין וקבלנים של האבל הרי אלו עושין ואפילו נשלם זמן אריסותם קודם האבילות. ואם האבל אריס בשדה של אחר פירש רש"י ישכור האבל פועלים שיעשו מלאכה משום פסידא דמרי דארעא ואפשר שגם לפי' הראב"ד ז"ל הוא מותר כיון דהשדה הוא של אחר אין זה נקרא מלאכת האבל. וחמור וגמל וספינה שלו שהיו מוחכרין או מושכרין אצל אחרים קודם התחלת האבילות הרי אלו יעשו ואם נשלם זמן חכירתו או שכירתו קודם התחלת האבילות הרי אלו לא יעשו אבל אם היה האבל עלמו [כ] מוחכר או מושכר אצל אחר לא יעשה מלאכה בימי אבלו ושכיר יום של אבל בעבודת קרקע אפילו בעיר אחרת לא יעשה ואם היתה מלאכת אחרים בידו בין קבולה בין שאינה קבולה לא יעשה היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו לא יעשו בבית אחרים יעשו*: ה **מזרין** ברי' דרבין ומר ברי' דרב אחא ברי' דרבא עבוד גימלא בהדי הדדי פי' שני שורים חיברו יחד ללמד אחד איתרע ביה מלתא במר בריה דרב אחא פסקי' לגמליה אמר רב אשי גברא רבה כמר בריה דרב אחא לעביד האי מלתא דנהי דלפסידא דידיה לא חיים לפסידא דאחריני לא חייש והא קתני אם היו מוחכרים או מושכרים אצל אחרים הרי אלו יעשו. אדם חשוב שאני. הרב אלפסי לא הביא הך עובדא והביא גירסת ירושלמי אלו מגלחין (הלכה ה) ב' אחים שני שותפין שני טבחים שני חנונים שאירעו לאחד מהן דבר הרי אלו נועלים חנותם [ל] ולכאורה נראה דפליג אגמרא דידן דלגירסת הירושלמי יפה עשה דפסק לגמרי כי מלאכת שניהם בטילה והראב"ד ז"ל הקשה מהירושלמי אגמרא דידן והירץ דודאי נועלין חנותם ואין השותף מתעסק בעסק השותפות בפרהסיא אבל בביתו מתעסק בעסק השותפות ואע"פ שחולקין בשכר כמו חמור וגמל וספינה שמוחכרין ביד אחר הלכך לא הוה ליה למיפסקיה לגמליה ומסיק אדם חשוב שאני ואית ליה קלא ואמרי בהמתו של פלוני עושה מלאכה בימי אבלו והוה ליה כפרהסיא אע"פ שבבית השותף ודמיא לנעילת חנות: ו [דף יב ע"א] **אמר** שמואל מקבלי קבלנות בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר ואסיקנא ה"מ בשבתות ובימים טובים והוא דליכא מתא דמיקרבא להתם אבל בחולו של מועד אע"ג דליכא מתא דמיקרבא להתם כיון דשכיחי אינשי דאזלי מדוכתא לדוכתא אסור. פי' הראב"ד האי קבולת לא בקבולת דשדה איירי דההיא אפילו בימי אבלו מותר לכתחלה כדפי' לעיל (סימן ג) וכ"ש במועד כרב שישא בריה דרב אידי (סימן א) והניא כוותיה ולא קבולת דתלוש הוא דהא אמרינן בבית אחר יעשה ואפילו בימי אבלו ואפילו בשבת נמי מותר כדאמר [שבת יז:] בעורות לעבדן וכלים לכובס נכרי שכולם עם השמש מותר אלא בקבלנות דבנין איירי שאם קבלו אומני נכרים לבנות לו בנין בית בערב המועד מותר לבנותו במועד דבדנפשייהו קא עבדי אבל אסרו אותו בתוך התחום

הגה"ה

*אבל ע"י עלמו לא ואפילו בלנעה אפילו אין שם אומן אלא הוא ודוקא בשלשה ימים ראשונים כדפי' ומשום פרנסתו מותר לאחר שלשה ימים כדקתני מכאן ואילך עושה בלנעה משמע דקאי אסיפא אפילו עני המתפרנס מן הלדקה לא יעשה תוך ג' ימים אבל מלאתי כתוב בשם רבינו שמעון דקאי נמי ארישא ואפילו עשיר עושה בלנעה לאחר שלשה ימים מיהו בירושלמי משמע דקאי אעני וכן פירש הראב"ד וכן נראה לי וטעמא דהחמיר בשלשה ימים הראשונים טפי משום דאמרי' שלשה ימים לבכי. מהל' מהרי"ח:

הגה"ה

*פירוש סיכול"ן נעשות בלנעה כגון תיקון כליו ושאר אומניות שעושין בבית אם מסר לו קודם אבילתו לאומן מותר האומן לעשותו אבל האבל לא והיכא דמיפרסמא מלתא כגון חטני שבעיר וכיולא בו הרי אלו אסורין. מה"ז:

הגהות הב"ח א הא ליתא דתנן בפ' המקבל המקבל שדה מחבירו והובירה שמין:

הגהות הגרי"פ [א] לפנינו שם בגמרא ליתא:

קרבן נתנאל

פרק שני [א] ונגף כדרכו. היינו התבית וא"ת מה היה אם הניח השמן בבור. וי"ל דשמן חדש מתקלקל כמ"ש תוס': [ב] לא צריכן להשקות אלא בית השלחין. אבל שדה בית הבעל אין משקין דלא הוי פסידא כ"כ דיכול להשקות אחר המועד אבל משום פסידא דמים אע"ג דהוי שדה הבעל אם לא ישקו לו השדה עתה הוי פסידא דלא הדר דשוב לא יהיה לו מים. ורש"י פי' בע"א שכך היו נוהגין כל אחד ואחד משקה כל השדות שבבקעה אים יומו או שבוע אחד. ומשום פסידא דבעלי שדות יעשו ע"י אחרים כמו אריסין וחכירין. והב"י הביא בשם רש"י לחלק בענין אחר והטעים פין מפירש"י במתניתין: [ג] דאם איתא דבלנעא מותר הוי ליה כמכוין מלאכתו במועד. שהראב"ד פי' במתני' אירעו אבל סמוך ליו"ט וכ"פ הרע"ב אבל לפירש"י אין ראיה ממתניתין: [ד] בדבר שאבד אם אין אומן אלא הוא. תרווייהו בעינן דאם אין דבר האבד יעשה אחר האבל ואם יש אומן אחר יעשה על ידי אחרים: [ה] דהלכה כרשב"ג. עיין עוד בסמוך סי' ל"ב מ"ש רבינו בזה: [ו] חייב ליתן בין יעבוד ובין לא יעבוד. והב"ח תירץ דכיון דמיתה גלגל חוזר בעולם הוי כמכת מדינה ובכה"ג תנן התם דף ק"ה דמנכה לו מן חכורו: [ז] אלא אפילו בקבלנות כו' אם הובירה ישלם כמו שהיתה ראויה לעשות. א"כ חכירים וקבלנים לא יעשו אפילו ע"י אחרים דליכא פסידא לבעלים מה"ט שפירש"י דהוי פסידא לבעלים. אבל מ"מ בסמוך כתב רבינו בסי' ל"ב דמלבד האי טעמא דשאי לעשות ע"י אחרים כיון שהשדה הוא של אחר אין זה נקרא מלאכת האבל. ומ"ש הב"י דרבינו לא חלק אפירש"י כ"א במה שכתב דהוי פסידא דבעלים. אבל בגוף הדין מודה לרש"י דרשאי לעשות ע"י אחרים כיון דהמקבל או החוכר צריך לשלם א"כ בימי אבלו הוי דבר האבד. ואין מבין דבריו דא"כ למה לרבינו לכתוב בסמוך דהראב"ד מודה דאין זה נקרא מלאכת האבל. ולדברי ב"י אפילו נקרא מלאכת האבל מ"מ מותר לעשות על ידי אחרים כיון דהוי דבר האבד: [ח] ומשום הפסד ממונו מעט צריכן ליה לעשות מלאכה בפרהסיא. והגמיי' בפ"ה בשם רא"ם כתב שאם לא יעשו יפסידו גם שכר הימים שאחר אבלו דהיינו שכר כל החדש. וזה ודאי אין להם להפסיד ולכך יעשו אף תוך ימי אבלו ע"כ. וי"ל דקושית רבינו שלמה יעשה הוא בעצמו. ישכיר פועל אחר לעשות בשבילו בימי אבלו א"כ לא יפסיד הימים אחר ימי אבלו. ומה תאמר שצריך להפסיד השכירות ע"ז קאמר ומשום הפסד ממונו מעט. ר"ל שצריך לשלם לפועל בימי אבלו בתמיה שריין ליה לעשות מלאכה בפרהסיא. ועכ"פ אתברר לן דע"י אחרים מותר עכ"פ. גם מטעם שכתב רבינו בסמוך תוך סי' ד' גבי אם האבל אריס בשדה של אחר שגם לראב"ד מתיר כיון שהשדה הוא של אחר אין זה נקרא מלאכת האבל. א"כ מזה הטעם כמו כן אם האבל מושכר או מוחכר למלאכת אחרים. ישכיר פועל אחר כיון שהמלאכה של אחר הוא אין זה נקרא מלאכת האבל. וכן משמע במה שכתב רבינו במסקנא דמלתא בסי' ד' אם היה האבל עצמו מוחכר או מושכר אצל אחר לא יעשה מלאכה בימי אבלו. משמע האבל עצמו לא יעשה אבל אחרים רשאים לעשות בשבילו. וכ"כ רמ"א בסי' ש"פ סעיף ע"ז ודלא כמו שהשיג שם הש"ך על הרב בזה ע"ש כי דברי הרב נכונים כמו שכתבתי: [ט] ואירע אבל לבעליהן. היינו השוכרים בעלים דספתא: [י] להשקות לו בית השלחין כו'. בדאיתא לעיל בפ"א מסי' א' עד סי' ז': [כ] מוחכר או מושכר אצל אחר לא יעשה מלאכה בימי אבלו. אבל אחרים יעשו בשבילו וכמו שכתבתי לעיל בסי' נ"ח: [ל] ולכאורה נראה דפליג אגמרא דידן

תפארת שמואל

(א) וכן פסק הרמב"ן ז"ל נ"ל ולא הרמב"ם דהרמב"ם השמיט דין זה דהרי"ף ס"ל וכן כתב ב"י:

ובחול המועד אפילו חוץ לתחום משום מראית העין שאין הכל יודעין שהיא קבולת ודין קבולת של בית מה שהתיר ר"ת ואסר ר"י בפ"ק דע"ז בסופו (סימן כג) : ז רש"י פי' בלשון אחר ומקבלי קבולת שקבלו עליהם מלאכת האבל אסור בתוך התחום ואע"פ שקבלו קודם האבל מפני מראית העין שלא יאמרו ראו זה שמסר מלאכתו לאחרים בימי האבל ולא ידעו דקבולת היא לגבייהו קודם לכן ואמרינן לעיל (סימן א) אלו דברים שעושין לאבל וכו' דדבר שאינו אבד אסור לאבל למסור לאחרים בימי אבלו אבל חוץ לתחום שרי הואיל וקבלום קודם האבל וליכא למיגזר משום חשד שאין בני העיר מצוין שם שיכירו שמלאכתו של אבל הוא ודוקא בשבתות וימים טובים אבל בחולו של מועד שכיחי ולהאי לישנא קשיא אמאי נקט חול המועד ליתני חול ממש דחוץ לתחום אסור ויש לומר דאיידי דנקט שבתות וימים טובים מעיקרא נקט נמי בסופו חולו של מועד אי נמי נקט חוה"מ לרבותא אע"ג דלא שכיחא כולי האי אינשי דאזלי מדוכתא לדוכתא כמו בחול ממש אפילו הכי אסור : ח מר זוטרא בריה דרב נחמן בנו ליה אפדנא במקבלי קבולת חוץ לתחום איקלע רבה ורב ספרא ורב הונא בר חיננא להתם ולא עיילו לגוויה ואיכא דאמרי איהו גופיה לא עייל לגוויה והאמר שמואל מקבלי קבולת חוץ לתחום מותר אדם חשוב שאני [ט] ואיכא דאמר סיועי מסייע בתיבנא בהדייהו : ט רב חמא שרא לאבונגרי דבי ריש גלותא למיעבד להו עבידתא בחולא דמועדא אמר כיון דשרוטי הוא דקמשתרשי לא מחזי כשכירות. פירוש שעודתם הן נוטלין ולא דבר אחר על כרחך האי שמשין מלאכה המותרת במועד היו עושין כגון תיקון הספסלים והאיצטבאות ואפילו הכי דוקא שרשויי אבל בשכר אסור שמע מינה דאסור בשכר אפילו מלאכה המותרת במועד דקבלת שכר דמועד כעובדא דחול דמיא וכיוצא בזה אמרינן לקמן בפרק בתרא (דף יט.) כותב אדם תפילין ומזוזה לעצמו [נ] ולאחרים בטובה פי' בחנם אבל לא בשכר וכן פירש"י לקמן : י תנו רבנן מקבלין קבולת במועד לעשיתה אחר המועד ובמועד לא יעשו כללו של דבר כל שהוא עושה אומר לנכרי ועושה וכל שאינו עושה אינו אומר לנכרי ועושה : תניא אידך מקבלין קבולת במועד [ס] לעשותה לאחר המועד ובלבד שלא ישקול ולא ימדוד ושלא ימנה כדרך שהוא עושה בחול* : יא תנו רבנן אין מרביעין בהמה בחולו של מועד. וכיוצא בזה אין מרביעין לא בבכורות ולא בפסולי המוקדשין* : יב תנו רבנן אין מדיירין שדה בחולו של מועד פירוש אין מכניסין את הצאן לדיר ליטול את זבלם אם באו מאליהן מותר ואין מסייעין אותן ואין מוסרים להם שומר לנער את הצאן אם היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע מסייעין אותן ומוסרים להם שומר לנער את הצאן רבי אומר בשבת בטובה ביו"ט במזונות בחולו של מועד בשכר אמר רב יוסף הלכה כרבי כתב הראב"ד ז"ל ביו"ט במזונות פירוש אחר יו"ט יתן לו דמי מזונותיו אבל ביום טוב לא יאכל עמו דהא אין מזמנין את הנכרי ביו"ט (ביצה דף כא:) ולי נראה דאף ביו"ט מותר שיאכל עמו דלא אסרו חכמים אלא לזמן את הנכרי שהוא רוצה לכבדו ומרבה מנות בשבילו אבל אם יש לישראל עבדים ושפחות נכרים אוכלים עמו ביו"ט ולא ראינו מי שנזהר מזה גם שליח נכרי שנשתלח לישראל אוכל עמו בביתו ביו"ט : יג מתני' וכן מי שהיה יינו בתוך הבור וכו' : גמ' א"ר יצחק בר אבא מאן תנא שינוי במועד בדבר האבד דלא כרבי יוסי [ע] אמר רב יוסף הלכה כרבי יוסי : יד בען מיניה מרב נחמן בר יצחק מהו למישע חביתא דשכרא בחולא דמועדא. אמר להו סיני אמר הלכה כרבי יוסי דחייש לפסידא ושיכרא נמי איכא פסידא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכות מועד כהלכות כותים למאי הלכתא אמר רב דניאל בר רב קטינא לומר שהן עקרות ואין למידות זו מזו [פ] דאמר שמואל זופתין כוזתא ואין זופתין חביתא ורב דימי מנהרדעא אמר זופתין חביתא ואין זופתין כוזתא *מר חייש לפסידא ומר חייש לטרחא והאי דקאמר זופתין חביתא מיירי בשלא כוון מלאכתו במועד אלא אירעו אונס שלא היה יכול לעשות קודם המועד אי נמי היה סבור שיהא יכול להמתין עד לאחר המועד ואירע דבר שאם ימתין יהא דבר אבד ובכה"ג איתא בירושלמי (הלכה ג) אמתני' דמי שהיה יינו בתוך הבור הא לכתחלה אסור אבן מה קיימין אם כשהגיע זמנו לבצור ולא בצר הוא חטא אנפשיה כלומר אפילו הוא דבר האבד כוון מלאכתו במועד הוא ואי בשלא הגיע זמנו לבצור יכול הוא קאים אלא כן אנן קיימין כשהגיע זמנו לבצור דסבר קאים ולא קם : טו ואם הגיע זמן הבציר במועד אם יש לישראל כרם צריך הוא לבצור כמו כן פן יהיה לבער כשיבצרו השכנים שביבות כרמו כי יפרצו כרמו ויהיה למרמס וכיון שצריך לבצור מותר לדרוך וליתן לחביות פן יפסיד וגם אם הנכרי רוצה ליתן יין בחובו נראה דמותר לקבלו במועד דכמציל מידו דמי* וכן אדם שצריך לקנות יין בבציר לצורך שתיית כל השנה ואם יעבור המועד לא ימצא כמו שנמצא במועד דבר האבד הוא ומותר לקנות לצורך כל השנה ומותר לקשור חביות ולזופתן ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד אמר אביי נקטינן הלכות מועד כהלכות שבת [דף יב ע"ב] יש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחלה : טז ת"ר [צ] טוחנין קמח במועד לצורך המועד שלא לצורך המועד אסור ואם טחן והותיר הרי זה מותר קוצצים עצים במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם קצץ והותיר הרי זה מותר* מטילין שכר במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם הטיל והותיר הרי זה מותר : יז רב חלדו ליה חלדא בחולא דמועדא שמע שמואל ואיקפיד לימא שמואל כיחידאה סבירא ליה דתניא דבר האבד מותר לעשות במועד ושאינו אבד אסור בד"א בתלוש מן הקרקע אבל במחובר לקרקע אפילו טלו אבד אסור וקי"ל דיחידאה היא אלא דרב חלדא דחיטי הוה דאי שביק ליה לא פסיד ורב מאי טעמא עביד הכי אין לו מה יאכל הוה. דתניא אם אין לו מה יאכל קוצר ומעמר דש וזורה ובורר וטוחן ובלבד שלא ידוש בפרות. ירושלמי (הלכה ד) הדא דתימא ביחיד אבל במספיק לרבים מותר ושמואל מאי טעמא איקפד לא סיימוה קמיה אי נמי אדם חשוב שאני והא דשרי הכא לצורך המועד היינו אפילו כוון מלאכתו במועד דבצורך אוכל לא אסרו כוון מלאכתו במועד. רב יהודה שרא למעקר כיתנא בחולא דמועדא משום דחזי לתפיפה ולמיקטל כשותא משום דחזי לשיכרא ולמיעקר שומשמי משום דחזי לגזיא דאית בהו רבי ינאי הוה ליה ההוא פרדיסא קטפיה בחולא דמועדא לשנה שהינהו כ"ע פרדסייהו לחולא דמועדא אפקריה רבי ינאי ההוא שתא לפרדיסיה. בירושלמי (הלכה ב) אמר [ק] ילפין ממקלקלתא ולא ילפין ממתקנתא (הלכה ג) רבי יעקב בר אחא בשם אביו פרקמטיא אבודה שרי מזבנא במועדא הדא שירתא שרי מיזבן מינה במועדא : מתני' מכנים אדם פירותיו מפני הגנבים ושולה את פשתנו מן המשרה בשביל שלא תאבד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד וכולם אם כוונו מלאכתן במועד יאבדו : גמ' תנא ובלבד שיכניסם בצנעה בתוך ביתו רב יוסף הוה ליה הנהו כשורי עיילינהו ביממא אמר ליה אביי והתניא ובלבד שיכניסם בצנעה בתוך ביתו אמר ליה צנעה דהני יממא הוא כיון דבליליא בעו גברי יתירי ובעיי מדוכרי דנורא הוושא מלתא : ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד בעי מיניה רבי ירמיה מר' זירא כוון מלאכתו במועד ומת מהו שיקנסו בנו אחריו את"ל [דף יג ע"א] גרס אוזן הבכור קנסו בנו אחריו משום דאיסור דאורייתא הוא את"ל מכר עבדו לנכרי ומת קנסו בנו אחריו התם היא משום דכל יומא ויומא קא מפקע ליה ממצות הכא מאי גברא קנסו רבנן והא ליתא או דלמא ממונא קנסו רבנן והא איתא [ר] ופשיט לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן. וכן הגורס אוזן הבכור והמוכר עבדו לנכרי ומת לא קנסו בנו אחריו והכי אמרי' בכל חדא מינייהו [ש] בדוכתיה : יח מתני' אין לוקחין בתים ועבדים ואבנים* ובהמה אלא לצורך המועד או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל אין מפנין מבית לבית אבל מפנה הוא לחצירו ואין מביאין כלים מבית האומן ואם חושש להם מפנן לחצר אחרת : גמ' בעי מיניה רבא מרב נחמן שכר פעולה שאין לו מה יאכל מהו כלומר מהו לשכור את הפועל לעשות מלאכה שאינה לצורך המועד כדי ליטול את שכרו מפני שאין לו מה יאכל ואסיקנא דשכר פעולה שאין לו מה יאכל שרי*. אבל מפנה הוא לחצירו והאמרת אין מפנין כלל אמר אביי סיפא אתאן לבית שבחצר : ירוש' (הלכה ד) אהא דאיר אין מפנין מבית לבית אין מפנין מדירה נאה לדירה נאה ולא [ת] מדירה כעורה לדירה כעורה ואצ"ל מדירה נאה לדירה כעורה אבל לתוך ביתו אפילו מדירה נאה לדירה כעורה שמחה היא לו לאדם שהוא דר בתוך ביתו. כתב הראב"ד ז"ל ונראה דכי האי גוונא אפילו מחצר לחצר מותר* [א] והא דקאמר בגמרא דידן סיפא אתאן לבית שבחצר היינו משלו לשלו או משל אחרים לשל אחרים אבל משל אחרים לשלו הכל מותר וליכא פלוגתא בין גמרא דידן לירושלמי : יט גרסינן בפרק מקום שנהגו (דף נה:) תנו רבנן הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה הא גופא קשיא קתני מסלקין אותו לצדדין והדר קתני מוציאין אותו לאשפה ותירץ רבא דהכי קאמר ואם נעשית חצר כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה וכן הלכה. ואין מביאין כלים מבית האומן וה"מ כלים שאינן לצורך המועד אבל כלים שהן לצורך המועד מביאין. [דף יג ע"ב] דתניא מביאין כלים שהם לצורך המועד כגון כד מבית הכדד וכוסות מבית הזגג אבל לא צמר מבית הצבע ולא כלים מבית האומן. *ואם אין לו מה יאכל נותן לו שכרו ומניחו אצלו ואם אינו מאמינו מניחו בבית הסמוך לו ואם חושש להם שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת : מתני' מחפין את הקליעית בקש רבי יהודה אומר אף מעבין ומוכרי פירות כסות וכלים מוכרין בצנעה לצורך המועד הציידין והדשושות והגרוסות עושין בצנעה לצורך המועד רבי יוסי אומר הן החמירו על עצמן : גמ' תנו רבנן חנות הפתוחה לסטיו פותח ונועל כדרכו הפתוחה לרה"ר פותח אחת ונועל אחת ועיו"ט האחרון פותח ונועל כדרכו וכי אמרינן פותח אחת ונועל אחת בפירות אבל תבלין מזבני כי אורחייהו דהא רב הונא שרא להו להנהו כרופיתא פירוש ^אמוכרי תבלין למיזבן כהנך כי אורחייהו :

הגה"ה
*ומי שקיבל עליו קבולת קודם המועד כגון מידי דאית ליה קלא כמו קרקעות ובהמות אסור לישראל שיניח לעשות מלאכתו במועד ואפי' עושה מלאכתו חוץ לתחום ובשבת וימים טובים אם הנכרי רחוק משכונת ישראל אלפים אמה כיון דלא שכיחי ישראל דאזלי להתם דהוי חוץ לתחום[מותר] ואי הוי מילי דעבדי בצנעה מסתברא דמותרין בין בשבת בין בחולו של מועד. מא"ז :

הגה"ה
*רבי יהודה אומר ומורה שתבעה מרביעין עליה בשביל שלא תצטנן ושאר כל הבהמות אין מרביעין ממש אבל מותר להניח זכר ונקבה לדיר. מא"ז :

הגה"ה
*ואמר דלדידן מותר לזפות חביות שלנו משום דפליגי בייתא שלהן שהן חזקים וטובים דליכא פסידא כל כך אי לא הוה מוזפף אבל יינות שלנו שקלים כמים אפילו שמואל מודה דמותר לזפף חבית דאיכא פסידא מרובה אבל לזפף נודות וקנקנים אסור ויראה שמים יזפף כליו קודם המועד. מא"ז :

הגה"ה
*אבל לקנות את היין ולדורכו לצורך החול לא שמעינן מיניה ראיה להיתר ואפילו אם יש ליכא שיתייקר אחר המועד ואין רוצה לומר אסור היכא שיתייקר אחר המועד ואפילו את"ל דמותר צריך לקנות בצנעה. מא"ז :

הגה"ה
*ונראה בעיני דיש לסמוך אדרב חננאל דאמר דקוצץ אדם דקל אע"פ שאינו צריך אלא לנסרה. מא"ז :

הגה"ה
*וצריך לאבנים כגון שיה כותלו גרוע דסותרו ובונהו ביו"ט והתירו סופו משום תחלתו. מא"ז :

הגה"ה
*ואפילו יש למוכר ואין לשוכר הצריך להשתכר כדי להוליכו לבית הקונה מה יאכל מותר להם להקנות משום שיתשכר השוכר וה"ה לפירות וכסות וכלים שמותר לקנות בצנעה לצורך המועד. מותר לקנות בתים מן הנכרי בשבת כיון דהוא עושה מרחה הוא לו כיס של דינרים והנכרי חותם ומעלה לערכאות. מא"ז :

הגה"ה
*ולדידן דליכא חצירות יש להחמיר בדבר ומבית לבית הסמוך לו נראה דמותר אבל יותר מכן אסור ומיירי דאין צריך למועד ואם חושש מפני הגנבים במקום שהן יכול לפנותם למקום המשתמר אפילו הוא רחוק הרבה. מא"ז :

הגה"ה
*ובי"ד [א] מביאין כלים מבית האומן אע"פ שאינן צריכין למועד. מא"ז :

הדרן עלך מי שהפך

פרק שלישי

א ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורין [דף יד ע"א]*ומנודה שהתירו לו חכמים את נידויו ומי שנשאל לחכמים והותר והנזיר והמצורע והעולה מטומאתו לטהרתו : ירושלמי הוינא סברא למימר שהיה חבוש אצל הנכרי אבל אם היה חבוש אצל ישראל ולאו כלום כלומר אינו אנוס כי יניחוהו לגלח בבית האסורין הדר אמרין אפילו חבוש אצל ישראל שאין

הגה"ה
*אסור לגלח במועד ואפילו אבדה לו אבידה ערב הרגל והיה אנוס שלא היה יכול לגלח מפני שהיה צריך לחזר אחר אבידתו אסור לגלח במועד אבל אומן ספר שאבדה לו אבידה ערב הרגל מותר לו לספר בחולו של מועד דמוכח מלתא דאנוס הוא. מא"ז :

הגהות הב"ח א מוכרי תבלין למיזל ולזבוני כי אורחייהו בשוקא :

הגהות הגרי"פ [א] כלומר בערב פסח :

קרבן נתנאל

דידן וכו'. וא"כ קשה על רב אלפס למה הביא הגמרא דידן ותפס הירושלמי ועל זה הביא דברי הראב"ד ובזה מיושב הרי"ף דלא פליג הירושלמי אבבלי. ואין צריך להביא הך עובדא דסמך אהך ברייתא דקתני אם היו מוחכרין או מושכרין ביד אחר. אך קשה מ"מ ה"ל לאתויי הך עובדא למילף מיניה דאדם חשוב כאוי להחמיר על עצמו. ואפשר לומר כיון דאדם חשוב קלא אית ליה דמיא לנעילת חנות וא"כ נכלל בהך דהירושלמי : [ט] ואיבא דאמרי סיועי מסייע בתיבנא. ולתירוץ זה לא מחלק בין אדם חשוב אלא לכל אדם יש להחמיר. ומזה פסק בש"ע א"ח סי' תקל"ד דיש להחמיר לכל אדם שלא יכנוס נבית כשבנה באיסור וכמ"ב הסמ"ג שם באריכות. וכתב רמ"א שם מיהו אם התנה ישראל עם נכרי שלא לעשות לו מלאכה בשבת והנכרי עשה לו בע"כ ליתר להשלים מלאכתו אין לחוש. והקשה שם בת"א ס"ק י"ב שני קושיות. ואין יתרך אלא קושיא שניה. ונ"ל דתנאי לא מהני אלא להאי מלתא כיון דגלי דעתיה שלא לעשות מלאכה בשבת אז לא עשה הנכרי לטובת ישראל כ"א למהר מלאכתו. והא דנרשם בש"ע מרדכי ורבי' ירוחם זה אינו : [נ] ולאחרים בטובה. אע"ג דאין הלכה כר"מ. מ"מ יליף מיניה סברא זו : [ס] לעשותה לאחר המועד. ואם אח"כ עושה במועד פסק רמ"א בסי' תקמ"ג דשרי מאחר שהתנה ע"ש : [ע] אמר רב יוסף הלכה כרבי יוסי. ואין להקשות ל"ל למימר הלכתא הא בלאו הכי קי"ל ר"י ור' יוסי הלכה כר' יוסי וי"ל דלעיל סוף פ"ק דף י"א אוקמינן הך מתני' דפועה עד ימיו היה שנים מכה בירושלים כו' מכאן ואילך לא כרבי יהודה וכנגד ר"י בן זכאי נא' נמיכי דהלכתא כר' יוסי מ"מ צריך רב יוסף לפסוק הלכתא כר' יוסי : [פ] דאמר שמואל זופתין כוזתא כו' ורב דימי אמר זופתין חביתא. וז"ל הטור סי' תקל"ח וא"א ז"ל כתב סתם להתיר ולא חילק. ופי' הב"י מדלא הכריע אלמא דמספקא ליה והלכה במילי דסופרים לקולא. וכן מוכח סימן ת"ג ומותר לקשור חביות ולזופתן ולא חילק בין גדולים לקטנים והקשה בס' מ"א הא בפ"ק דביצה סי' מ"ח כתב רבינו ואין לומר בשל סופרים הלך אחר המיקל דמר מיקל בחד לד ומר מיקל בחד לד והניח בצ"ע. ונראה לתרץ דהתם כוונת רבינו כיון דרב הונא ורב חסדא פליגי. ורב הונא ורב חסדא הלכה כרב הונא רביה דרב חסדא אך דלא ידעינן איזהו מימרא דרב הונא או איזהו דרב חסדא וכל חד מחמיר בחד לד ומשום דלא ידעינן היכן ס"ל לרב הונא פסקינן לחומרא. משא"כ במתניתין : [צ] טוחנין קמח. עיין לעיל פ"ק סי' ב"א מ"ש שכ : [ק] ילפין ממקלקלתא ולא ילפין ממתקנתא. כלומר בני אדם קרובים ללמוד מן הדברים המקולקלים יותר מן הדברים המתוקנים ולכן יש לו לאדם ליזהר במעשיו מאד : [ר] ופשיט לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו. דגברא קנסו רבנן ולא ממונא. מהאי טעמא אפילו כוון מלאכתו דדבר שאינו אבוד נמי לא קנסו בנו אחריו אפילו למ"ד מלאכת חה"מ דאורייתא. דלא כנמוקי יוסף ופי' סי' תקל"ח מ"ש מ"א וט"ז בזה : [ש] בדוכתיה בגיטין דף מ"ד ע"א ובבכורות דף ל"ד פ"ב : [ת] מדירה כעורה לדירה כעורה. משמע הא מדירה כעורה לדירה נאה שרי. אבל בגי' ירושלמי איתא להדיא ולא מדירה כעורה לדירה נאה ואין צריך לומר וכו' וכ"כ ב"י : [א] והא דקאמר בגמרא. עיין בחדושי ריטב"א : הדרן עלך מי שהפך

ואלו

ערב לאדם לגלח בבית האסורים . והמנודה שהתירו לו חכמים במה אנן קיימין אם בשהתירו לו קודם הרגל יגלח ואי בשלא התירו לו קודם הרגל לא יגלח כלומר אל יגלח ברגל דלאו אנוס הוא דהוה לו לפייס את בעל דינו כדי שיתירו לו אלא במה אנן קיימין כשהתירו לו קודם הרגל (א) וחל שלשים שלו ברגל שאינו נדוי פחות משלשים יום וכן מי שנשאל לחכמים והותר במה אנן קיימין אי בשנשאל קודם לרגל יגלח אם בשלא נשאל קודם הרגל אל יגלח כלומר אל יגלח ברגל דלאו אנוס דהיה לו לשאול על נדרו קודם הרגל אלא אנן קיימין כשנשאל קודם הרגל ולא מצא פתח לנדרו עד שבא זקן אחד מזקני גליל ולפי הירושלמי מאן דאית ליה פותחין בחרטה פירוש בחרטה כל דהו ואין צריך למצוא פתח וטעם לעקור את הנדר מעיקרו . אסור לגלח במועד כיון דהיה יכול לישאל קודם לרגל ואע"ג דאיכא למימר היה בדעתו להשלים נדרו ונמלך ברגל והתירו לא חשיב זה אונס [א] ורש"י לא פי' כן : גמ' ושאר כל אדם מ"ט אסורין כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין* :

הבא ממדינת הים [ב] מתני' דלא כר"י דתניא ר' יהודה אומר הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות אמר רבא לשוט דברי הכל אסור לגלח . למזונות דברי הכל מותר כי פליגי להרווחה רבי יהודה מדמה לה ללשוט ורבנן מדמו לה למזונות וקי"ל כרבנן והראב"ד ז"ל פירש [ג] דפלוגתא דר' יהודה ורבנן איירי ביוצא חוצה לארץ והכי מוכח בירושלמי דגרסינן התם רבי יהודה כדעתיה אסור לפרש בים הגדול [ד] מעתה כיון שיצא חוצה לארץ יהא אסור לגלח [ה] הואיל ויצא שלא ברצון חכמים כהדא חד כהן אתא לגביה דרבי חנינא אמר ליה מה אני לילך לצור לחלוץ או לייבם [ו] ואסר ליה ומסתבר כהאי פירושא דלא קרי ר' יהודה שלא ברשות היוצא להרווחה שכן הוא דרך כל התגרים ועוד גרסינן בגמרא אלא למזונות הא אמרת דברי הכל מותר והיכי סליק אדעתיה דרבי יהודה קרי למזונות שלא ברשות אבל לפי הירושלמי ניחא דאף למזונות לצאת לחוצה לארץ ס"ד דחשיב ר' יהודה שלא ברשות :

הגה"ה

*יש שרוצים לומר אדם שגילח ערב הרגל מותר לגלח ברגל דטעמא מאי אין מגלחין משום שלא יכנס מנוול וזה לא נכנס ואין נראה חדא דלא חשיב בהדי אלו מגלחין מי שגילח ערב הרגל ועוד הרי דאבדה לו אבידה דאנוס הוא וכו' וכי תימא התם לאו מוכחא מלתא הכא נאמר שגילח ברגל כמי לאו מוכחא מלתא אם גילח ערב הרגל אם לאו כדאמר אביי יאמרו כל הסריקין וכו' . מא"ז :

ב אמר שמואל קטן הנולד במועד מותר לגלחו במועד שאין לך בית האסורין גדול מזה במועד אין מעיקרא לא [דף יד ע"ב] אמימר ואיתימא רב ששת בריה דרב אידי מתני הכי אמר שמואל קטן מותר לגלחו במועד לא שנא נולד במועד ולא שנא נולד מעיקרא ואע"ג דלישנא קמא סתמא דהש"ס קאמר נראה לי דהלכתא כלישנא בתרא [ז] דלא שייך בהאי גילוח שלא יכנס מנוול לרגל : ג אבל אינו נוהג אבילות במועד שנאמר ושמחת בחגך אי אבילות דמעיקרא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד ואי אבילות דהשתא לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים הרב אלפס [ח] הקשה בברכות (דף יט:) דמשמע הכא דאיכא חיובא דאורייתא בתר דנפק ליה יומא קמא דהוה יום המיתה מדקרי ליה עשה דיחיד וקשה דכולהו תנאי סבירא להו אנינות לילה דרבנן לבד מר' יהודה דאמר בפרק טבול יום (דף ק:) הן היום הקריבו את חטאתם אני היום אסור ובלילה מותר ולדורות בין ביום ובין בלילה אסור דברי ר' יהודה ורבי שמעון אומר אנינות לילה אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים ואמרי' נמי התם (דף ק.) וסבר רבי אנינות לילה מדאורייתא והתניא הן היום הקריבו את חטאתם אני היום אסור ולילה מותר ולדורות בין ביום ובין בלילה אסור דברי ר' יהודה רבי אומר אנינות לילה אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים לעולם דרבנן הוא וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה ואמרינן נמי בפסחים (דף צא:) אונן טובל ואוכל פסחו בערב קסבר אנינות לילה דרבנן וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת מכל הלין שמעינן דאנינות לילה דרבנן והא דמשמע הכא דאיכא עשה דאורייתא בתר יומא קמא תירץ הרב אלפסי ז"ל דהכי קאמר אבל אינו נוהג אבילות במועד לדברי הכל ואפילו למ"ד יום ראשון תפים לינו מדאורייתא דאי אבילות דמעיקרא [א] (לא) אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד ואי אבילות דהשתא לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים ואינו נראה להראב"ד ז"ל לפרש סתמא דהש"ס דלא כהלכתא ופירש הוא דהא דקאמר הכא דאיכא עשה דאורייתא באבילות דמעיקרא באבילות השלשים יום דהיינו גיהוץ והספורת דגמרי' (לקמן דף יט:) פרע פרע מנזיר דכתיב בבני אהרן ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו הא אחר שלא פרע ולא פרם חייב מיתה וגמרינן האי פרע מנזיר דכתיב ביה גדל פרע דהוי שלשים יום ואיתקש אבילות דבגדים לאבילות דתגלחת דכתיב ראשיכם ובגדיכם היינו שאין מתאחה עד שלשים יום ונהי דבאבילות שבעה ליכא עשה דאורייתא אלא חד יומא דכתיב הן היום הקריבו את חטאתם ודרשינן בזבחים (דף ק:) היום אסור והלילה מותר וכתיב נמי ואחריתה כיום מר אבל באבילות דגיהוץ ותגלחת הוי ל' יום כדאמרינן וכתיב נמי ביואב (שמואל ב יד) בענין האשה התקועית לבשי בגדי אבל כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת אלמא אשכחן בגיהוץ טפי מחד יומא וכה"ג הוא דאמרינן הכא אי אבילות דמעיקרא כגון שבעה ימים קודם הרגל ואע"ג דאיכא עשה דיחיד כל שלשים יום בגיהוץ ותספורת אתי עשה דרבים ודחי ליה ומבטל ליה לגמרי וכ"ש אבילות ז' דאפילו עשה דיחיד ליכא דאתי עשה דרבים ודחי ליה לאיסורא דרבנן ואין נראה לרבינו מאיר ז"ל להך פירושא שפירש דאבל שלא פרע ושלא פרם חייב מיתה מדאורייתא דא"כ ליחשביה בהדי הנך דבמיתה בפרק אלו הן הנשרפין (דף פג.) ודוחק הוא לומר דתנא ושייר דהא אלו תנן ובפרק קמא דקידושין (דף לה:) פריך תנא תני אלו ואת אמרת תנא ושייר אלא ודאי אינו במיתה מדאורייתא ואע"ג דאמר מר תחליפא אמר שמואל אבל שלא פרע ושלא פרם חייב מיתה (לקמן דף כד.) אינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא ומיתה מדבריהם קאמר כדאמר (לקמן דף יז:) (נדרים דף ז:) כ"מ שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני ומיתה מדבריהם אתיא מפורץ גדר ישכנו נחש (ע"ז דף כז:) וגם נראה דעיקר מיתה דקרא לגופיה אתא וכן הוא נדרש לא תפרומו ולא תמותו הא אם תפרעו ותפרמו ותעברו עבירה תמותו ומכלל לאו אתה שומע הן כי היכי דדרשינן (סנהדרין דף פג:) יין ושכר אל תשת ולא תמותו ואם תשתו תמותו והא דדרשינן הא אחר שלא עשה כן ימות אסמכתא בעלמא הוא ולא דרשינן מקרא לאחר כל כמה דאיכא למידרשיה לגופיה והא דדרשינן (שם דף פד.) ומן המקדש לא יצא ולא יחלל הא אחר שלא יצא חלל התם משום דלא אפשר למידרשיה לגופיה הא אם יצא חלל דאם יצא מבית המקדש ולא עשה עבודה מאי חילול שייך ביה הרי לדעת הרב אלפס ולדעת מקצת הגאונים דאבילות יום ראשון הוי דאורייתא אבל ר"י פירש דליכא אבילות כלל מדאורייתא ואע"ג דאנינות יום ראשון מן התורה אנינות לחוד ואבילות לחוד האסור בזה מותר בזה והאסור בזה מותר בזה והא דאונן אסור ביום ראשון מן התורה הייט באכילת קדשים כדאיתא בפ' טבול יום (דף קא:) ובאכילת מעשר שני כדכתיב לא אכלתי באוני ממנו ועוד החמירו בו חכמים לאוסרו בדברים המפורשים בריש פרק מי שמתו (דף יז:) בעוד שלא נקבר מתו אבל באבילות לא מצינו בשום מקום שנוהג ביום ראשון מן התורה והכי תנן בסנהדרין פרק נגמר הדין (דף מו:) אין קרובין מתאבלין עליו אלא מתאוננין אלמא משמע דאבילות ואנינות תרי עניני נינהו וראיה לדבר מהא דאמר פרק קמא דכתובות (דף ד.) מת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש וקובר את מתו ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות ואם איתא דאבילות יום ראשון מן התורה היאך תדחה מצוה מן התורה מפני משתה דחופה דרבנן לכל הפחות ינהוג אבילות יום ראשון תחלה אלא ודאי כל שבעת ימי אבילות אינן אלא מדרבנן לכן נדחין מפני ימי המשתה ונראה לי דלאו ראיה דלא קאמר הרב אלפסי דאבילות יום ראשון מדאורייתא אלא דנקבר ביום המיתה דהא יליף לה מאנינות דאהרן וכן ואחריתה כיום מר היינו יום המיתה והיא דכתובות ה"ק מכניסין את המת לחדר ובועל בעילת מצוה ופורש בלילה וקובר את מתו למחר הלכך ליכא אבילות דאורייתא ובכה"ג דחה ר"י ראיה שהביא ר"ת לסתור דברי בעל ה"ג כמה שאפרש לקמן ועוד הביא ראיה מדקאמר בבכורות (דף מט.) [ז] גבי פדיון הבן כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל דכתיב ופדויו מבן חדש תפדה [ט] ואיבעיא לן יום שלשים כלפני שלשים או כלאחר שלשים [י] ומסיק דיום שלשים כלאחר שלשים לחומרא ואמרינן עלה התם ולענין אבל אינו כן אלא יום שלשים כלפני שלשים דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל ואם איתא דאבילות יום ראשון מן התורה הוה לן למימר יום שלשים כלאחר שלשים לחומרא דספיקא דאורייתא לחומרא כי היכי דאמר גבי בכור אלא ודאי ליכא שום אבילות דאורייתא והא דאמרינן הכא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד אע"פ שאינו אלא מדרבנן קרי ליה עשה כדאיתא בזבחים (דף לב:) דקאמר טבול יום הנכנס במחנה לויה עובר בעשה [כ] ובהדיא איתא (בסוטה דף כח) [בפסחים] (דף לב.) דליכא אלא איסורא דרבנן וקרי ליה עשה משום דאסמכוה אקרא וה"ק אע"פ שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה והעמידו דבריהם במקום עשה בכאן לא החמירו עליו ואתי עשה דרבים ודחה עשה דיחיד דדבריהם ואע"פ שלא עשו כן לענין שופר דתנן (ר"ה דף לב:) שופר של ראש השנה אין חותכין אותו לא בדבר שהוא משום שבות ולא בדבר שהוא משום מלאכה ואיתמר עלה מאי טעמא שבתון עשה הוא והוה ליה יום טוב עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה ודבר שהוא משום שבות מאי עשה ולא תעשה אית ביה אלא עשו מלאכות של דבריהם כשל תורה שלא לדחות והא דאמרינן בפרק היה קורא (דף טז:) דרבן גמליאל רחץ בלילה הראשונה שמתה אשתו ומפרש התם מאי טעמא אנינות דאורייתא ביום הוא דכתיב ואחריתה כיום מר ואנינות לילה דרבנן ובאיסטנים לא גזרו ביה רבנן לא משום דביום איכא איסורא דאורייתא אלא רבן גמליאל כיון דיש איסור דאורייתא ביום המיתה במה שאסרה תורה לאונן כגון אכילת קדשים ומעשר שני לא רצה לרחוץ אפילו באבילות דהוה דרבנן אבל בלילה דליכא איסור דאורייתא רחץ משום דאיסטנים הוה והא דתנן במסכת שמחות (פ"ד) הספיקות אוננין ומתאבלין עליהן לאו משום דהוי אבילות ספיקא דאורייתא אלא מיירי בספק בן ט' לראשון ספק בן שבע לאחרון וקאמר דמשני לדין מתאבלין עליו הקרובים דגנאי היה אם לא יתאבלו עליו כיון דממה נפשך מלך אחד הם קרוביו . כתב בה"ג היכא דשכיב שיכבא ביו"ט ראשון או ביו"ט שני או בחולו של מועד או ביום ראשון של שני ימים טובים האחרונים לא נהגו אבילות עד דנפקי כולהו יומי טבי אבל יומא בתרא מיסלק סליק למנין שבעה ימי אבילות אבל לא נהיג ביה אבילות כלל אבל אי שכיב ליה שיכבא ביום טוב שני של ימים אחרונים נהיג ביה אבילות וסליק ליה למנין שבעה דאתי עשה ודאי דיחיד ודחי עשה דספק דרבים דכתיב ואחריתה כיום מר והוה דאורייתא [ויום טוב] האחרון ספיקא דרבנן וכן פסק הרב אלפסי וספר הדינין חולק על סברא זו (ב) וגם ר"ת ז"ל כתב דלא סמכינן על דברי בעל הלכות ז"ל בדבר זה דרב יהודאי גאון בעל הלכות מאור עינים היה ופעמים שהיו תלמידיו כותבין בשמו את אשר לא טה ולא עלה על לבו דהא אמרינן בפרק קמא דכתובות (דף ד.) הרי שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג וכו' ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות ופרש"י התם כיון דכבר התחיל בחופה הוה ליה לגביה כרגל [ל] ולפי דברי ה"ג

הגהות הגרי"פ [א] בהגהות מראה יחזקאל נמחק מלת לא : [ב] [עיין מ"ש בס"ד על גליון הרא"ש בברכות פ"ב סימן ע"ו] :

קרבן נתנאל

פרק שלישי [א] ורש"י לא פירש כן . וז"ל הש"י בפי' האלפסי ומי שנדר שלא לגלח ונשאל לחכם במועד וחכם מתיר לו נדרו שפותח לו בחרטה וזה לא היה בידו לעשות מקודם המועד שהיה בדעתו לגמור את נדרו א"כ שלא מגלח חכם כו' עכ"ל. אבל לפי נוסחא שלפנינו ברש"י אית לן לפרש כדעת רבינו : [ב] מתני' דלא כרבי יהודה . תימה לוקמיה אפילו כר"י ולמזונות אפילו ר"י מודה ושמא כיון כו' לשון תוס' . שמעינן מלשון זה היכא דאמר בכולי הש"ס מתני' דלא כהך תנא קאי הכי במסקנא מדלא קאמר לימא מתני' דלא כהך תנא . דאלת"ה אין מקום לתמיהתם דהא איכא למימר שזהו באמת כוונת רבא לשנויי דאתיא מתני' כר"י עיין ביצה דף ל"ז : [ג] דפלוגתא דר"י ורבנן איירי ביוצא לח"ל . אבל בח"ל ממדינה למדינה או בא"י ממדינה למדינה וכ"ש מח"ל לא"י אפילו לשוט מותר ולזה כוונת רבינו שהביא דעת הראב"ד שס"ל לדידן דקי"ל כרבנן דס"ל לשוט אסור אבל בא"י ובח"ל גופא לשוט ג"כ מותר וכ"פ ב"י סי' תקל"א : [ד] מעתה כיון שיצא לח"ל יהיה אסור לגלח . פירכא היא : [ה] הואיל ויצא שלא ברצון חכמים . ומשני באמת שהוא אסור הואיל שיצא שלא ברצון חכמים : [ו] ואסר ליה . אע"פ שמלוה היא מ"מ היא מחוייבת לבא אלו דזקני עירו ולא זקני עירה : [ז] דלא שייך בהאי גילוח שלא יכנס מנוול לרגל . ולא גזרינן קטן אטו גדול : [ח] הקשה בברכות . בפרק היה קורא פ"ם ברבינו סי' פ"ז : [ט] ואיבעיא לן יום שלשים כלפני שלשים או כלאחר שלשים . באמת לא נמצא כלל בגמ' שלנו לא מינה ולא מקצתה אבל האמת יורה דרכו שנוסחת רבינו אמיתית היא מדקאמר רב אמי הכל מודים לענין אבלות דיום שלשים כיום שלפניו דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל . ומי הכל מודים קאי אר"ע כלומר אע"פ שהוא מסופק לענין פדיון אבל לענין אבל מודה יום שלשים כלפני שלשים דהלכה כמאן דמיקל באבל הלא ספיקתו שייך ג"כ באבל אע"כ צ"ל שאזלינן במילתא דרבנן בספק לקולא א"כ למה ליה למימר דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל . אפילו בלא שמואל במלתא דרבנן אזלי' לקולא גם מה אשמועינן רב אמי (ושמואל לפי גירסת רבינו שם בבכורות ע"ש) אע"כ שהיה גירסתם איבעיא להו אדרשב"ג כל ששהה שלשים יום אינו נפל אי ס"ל כרבנן או ס"ל כר"ע . והיה מקובל להם דהלכה כרשב"ג כדפסיק שמואל בפ' ר"א דמילה . וקאי בתיקו ואזלינן לחומרא באיסור דאורייתא . ופ"ז קבע רב אמי דבריו . הכל מודים לענין אבל היינו אותן האמוראים שהאיבעיא להו לענין פדיון . אבל לענין אבל אפילו אי ס"ל כרשב"ג יום שלשים כלאחר שלשים מ"מ לענין אבל אנן קי"ל יום שלשים כלפני שלשים דהא רבנן ס"ל אפילו לענין פדיון יום שלשים כלפני שלשים והלכה כדברי המיקל באבל ועם זה נלדק קודם דברי רבינו בפרק היה קורא סי' פ"ו ודלא כהרב בעל מעדני מלך שהשיב לרבינו לטועה ע"ש : [י] ומסיק דיום שלשים כלאחר שלשים לחומרא . ומספיקא צריך לפדות ואם נתן לא יחזיר הכהן ומכאן תמיה לי מאד על הטור יו"ד סי' ש"ה שכתב ז"ל לפיכך אם מת אפילו ביום שלשים אין צריך לפדותו ואם קבל הכהן המעות צריך להחזירם בלי שום חולק וכ"פ בש"ע ואיך לא שמו לבם לדברי רבינו בשני מקומות בפ' זה ובפ' היה קורא וכ"כ שם תלמידי ר' יונה ע"כ נראה לי שטעו ברואה ולדינא נראה לפסוק לחומרא כדברי רבינו כנלפע"ד : [כ] ובהדיא איתא בסוטה . ובאמת טעות סופר הוא כי לא נמצא בכל מסכת סוטה מזה . וכנ"ל ובהדיא איתא שם דליכא אלא איסורא דרבנן דאמר ר"י שלש דבר תורה אפילו עשה אין בו . ויותר נראה לי לגרוס ובהדיא איתא בפסחים דף ל"ב כי משמעתא דזבחים אין להוכיח כי איכא למימר ר"י פליג אהך תנא דברייתא וס"ל כתנא דכלים ותמיד דס"ל דטבול יום דזב לאו כזב דמי . אבל בפסחים ליכא אית ליה להך דר"י ובכריתות שמעינן ליה לרבא דאמר דטבול יום דזב כזב דמי ופ"כ צ"ל דר"י לפרושי הוא ודו"ק . ועי' בתוס' דזבחים ד"ה ר"י ובזה נסתלק תמיהות להרב בעל מ"ת בפ' היה קורא סי' פ"ו ופ"ם : [ל] ולפי דברי ה"ג . עי' במס' כתובות סי' ה' מ"ם רבינו שם :

תפארת שמואל

(א) וחל שלשים שלו ברגל שאינו נידוי פחות משלשים יום . ולקמן סי' נ"ג נדקדק בזה : (ב) וגם ר"ת ז"ל כתב דלא סמכינן על דברי בעל הלכות וכו' . וכ"כ מהר"ם והוא בהגהות מיימוני שאין אבילות כלל נוהג ביום שני וכן פסק במרדכי אבל בזה שכתבו שיום האחרון סליק למנין ז' ע"ז אינו חולק ר"ת וכן ראיה שבהג"ה כתב שמורי רבינו והוא מהר"ם חולק על ה"ג בזה שאין שום אבילות נוהג אף ביום שני ובהגה"ה שני' כתב שמהר"ם הביא דברי ה"ג בהלכות שמחות שלו לפסק הלכה ומביא ראיה מבעל הרוקח שפסק הלכה למעשה וכן רוב הגאונים זולת רא"ם פוסק דוקא שנקבר ביו"ט אחרון או סליק למניינא וכן משמע מטור שהביא דברי ה"ג כאשר כתוב כאן ובסוף כתב וה"ה הרא"ש ז"ל כתב אלה דברי ראשונים אבל חכמים אחרונים כתבו שאין שום אבילות דמדאורייתא אף ביום ראשון כי אם אנינות וראיותיו בזורות ותזקות ולא תזוז מיניה ע"כ ומ"מ לא היה מוחה מי שהיה נוהג כדברי הגאונים עכ"ל הטור א"כ משמע שאין חולקין על ה"ג אלא בזה שכתב שאבילות נוהג ביום שני כשמת לו ביו"ט שני וכ"כ הרמב"ם ז"ל שסליק למניינא זולת יום שני של ר"ה וזה מצאתי בשו"ת מהרי"ל וז"ל אמר מהרי"ל יו"ט שני דר"ה איני מודה שעלה למנין ז' . וכ"ה במיימוני אבל בשאר יו"ט

אמאי לא אתי עשה דודאי דיחיד דאורייתא ודחי עשה דחופה דרבנן דלא חמירא חופה מיו"ט האחרון דתרוייהו מדרבנן. אלא נוהג שבעת ימי המשתה קודם שיתחיל האבילות והוא הדין נמי אי שכיב ליה שיכבא ביו"ט אחרון שחל והתחיל המועד קודם אבילות יגמור המועד קודם שיתחיל האבילות (ג) ור"י דחה ראיה זו דשאני התם דיום מיתה ויום קבורה עברו קודם שבעת ימי המשתה כדקתני בועל בעילת מצוה ופורש ולמחר קובר מתו וכבר עבר יום ראשון שהוא מן התורה כדאיתא בפרק טבול יום יום המיתה מדאורייתא וה"ר יהודה ז"ל הקשה על דברי ה"ג מהא דאמר בפ' השולח (דף לח: וברכות דף מז:) מעשה בר' אליעזר שבא לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה ושחרר את עבדו והשלימו לעשרה ומסיק דעשה דרבים דחי עשה דלעולם בהם תעבודו ואע"ג דלעולם בהן תעבודו דאורייתא ועשה דתפלה דרבנן ולא אתי עשה דיחיד דאורייתא ודחי תפלה דרבנן ויש לומר דשאני התם דזכה את הרבים הלכך אלים האי עשה אע"ג דהוי דרבנן אבל [א] בקיום אבילות אין בו זכות לרבים ויש מקשים מהא דאמרינן לקמן בפירקין (דף כ:) שמע שמועה קרובה ברגל ולאחר הרגל נעשית רחוקה אינו נוהג אלא יום אחד משמע אפילו שמע ביום אחרון של רגל ואי כחול משוית ליה הוה ליה לנהוג שבעה ושלשים ולא קשיא דגם יום שמועה דרבנן כדאיתא בפרק טבול יום (דף ק:) ולהכי לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים כיון דתרוייהו דרבנן אבל יום המיתה דהוי דאורייתא דחי עשה דרבים דרבנן ומהך שמעתין קשה לדבריהם דקאמר ואי אבילות דהשתא לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים והוה ליה לפרושי דאם מת ביו"ט אחרון דנוהג אבילות אלא ודאי מדקאמר גמרא בסתם ואי אבילות דהשתא אלמא דליכא פלוגתא ברגל ואין אבילות כלל בכל הרגל ואפילו ביום אחרון ועוד דהא פרישית לעיל דאין שום אבילות מן התורה ואפילו ביום ראשון [ט] ורש"י פי' עשה דיחיד דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום התאנק ודום כאבל רלה לומר מדאורייתא הוי כדאמר בעלמא עד דאתי יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא והא דאמר לעיל בפ' מי שהפך (דף יח:) לא מיבעי בימי אבלו דמדרבנן היינו בענין איסור מלאכה דלאו מיחזקאל נפקא לן אלא מדכתיב והפכתי חגיכם לאבל מה חג אסור בעשיית מלאכה אף אבל אסור בעשיית מלאכה והאי ודאי אסמכתא בעלמא הוא והכי מיסתבר דאבילות דיליף מיחזקאל הוי דאורייתא מדילפינן מיניה לפטור אבל מן התפילין דהוי דאורייתא. ולי נראה דאין ראיה מתפילין דפטור תפילין לאו מיחזקאל גמרינן דא"כ ניפטר כל שבעה כשאר מילי דאבילות דגמרינן מיניה ואבל לא מיפטר מתפילין אלא יום ראשון אלא מדכתיב ביחזקאל פארך חבוש עליך אלמא תפילין איקרו פאר ואבל ביום מר מעולל באפר קרנו ואין נכון שישים האבל תפילין שהוא פאר במקום אפר ובשב ואל תעשה בטלו חכמים מצות תפילין ביום ראשון: **ד ומנודה** נוהג נידוי ברגל ולא שרינן ליה עד דמפייס לבעל דיניה ובהכי סלקא שמעתא דתנן דנין דיני ממונות ודיני מכות בחולו של מועד [נ] ואי לא ציית דינא משמתינן ליה: אבל אסור בתספורת מדקאמר רחמנא לבני אהרן ראשיכם אל תפרעו מכלל דכ"ע אסירי. מנודה אסור בתספורת [דף טו ע"א] דתניא מנודים ומצורעים אסורים לספר ולכבס מנודה שמת בית דין סוקלין את ארונו רבי יהודה אומר לא שיעמידו עליו גל אבנים כגלו של עכן אלא בית דין שולחין ומניחין אבן על ארונו ללמדך שכל המתנדה ומת בנידויו בית דין סוקלין את ארונו. אבל חייב בעטיפת ראש מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל לא תעטה על שפם מכלל דכ"ע מיחייבי מנודה מהו בעטיפת הראש אמר רב יוסף ת"ש דתניא גבי תענית צבור והן מתעטפים ויושבין כאבלים וכמנודין עד שירחמו עליהן מן השמים אמר ליה אביי ודלמא מנודה לשמים שאני דחמיר הלכך מנודה לא מיחייב בעטיפת הראש אבל אסור להניח תפילין מדקאמר רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך מכלל דכ"ע אסירי ודוקא יום ראשון כדבעי' למימר לקמן (סימן לז) מנודה מהו בתפילין תיקו. אבל אסור בשאילת שלום מדקאמר רחמנא ליחזקאל האנק דום מכלל דכ"ע אסירי מנודה מהו בשאילת שלום ולא אפשיטא מדקמבעיא להש"ס אם מותר בשאילת שלום מכלל שמותר לדבר עמו וכן לקמן (דף יז.) דיבר רב יהודה עם ההוא דהוו סנו שומעני' אבל אסור בדברי תורה מדקאמר רחמנא ליחזקאל האנק דום מכלל דכ"ע אסירי *מנודה מהו בדברי תורה אמר רב יוסף ת"ש דתניא מנודה שונה לאלתר כשמסרב על דברי ב"ד שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו *מוחרם לא שונה ולא שונין לו לא נשכר ולא נשכרין לו אבל שונה הוא לעצמו שלא יפסיד את לימודו ועושה לו חנות קטנה כדי פרנסתו אמר רב חסדא זבוני מיא בפקתא דערבות שמע מינה דמותר בדברי תורה. אבל אסור בתכבוסת דכתיב וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי בגדי אבל. מנודה מהו בתכבוסת תא שמע מנודים ומצורעים אסורים לספר ולכבס. אבל חייב בקריעה מדקאמר רחמנא לבני אהרן בגדיכם לא תפרומו מכלל דכ"ע מיחייבי: (לקמן כד.) אמר רב תחליפא בר אבדימי אבל שלא פרע ושלא פירם חייב מיתה שנאמר ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו הא אחר שלא פרע ושלא פירם חייב מיתה מנודה מהו בקריעה תיקו. אבל חייב בכפיית המטה דתני בר קפרא [דף טו ע"ב] דמות דיוקני נתתי בכם ובעונותיכם הפכתיה יהפכו מטתן עליה מנודה מהו בכפיית המטה תיקו וכל תיקו דאמרי' בהאי ענינא לקולא. אבל אסור בעשיית מלאכה דכתיב והפכתי חגיכם לאבל מה חג אסור בעשיית מלאכה אף אבל אסור בעשיית מלאכה מנודה מהו בעשיית מלאכה ת"ש מנודה נשכר ונשכרין לו. אבל אסור ברחיצה דכתיב וישלח יואב תקועה וגו' ואל תסוכי שמן ורחיצה בכלל סיכה. מנודה מהו ברחיצה ולא איפשיטא. אבל אסור בנעילת הסנדל מדקאמר רחמנא ליחזקאל ונעליך תשים ברגליך מכלל דכ"ע אסירי [ס] מנודה מהו בנעילת הסנדל ולא איפשיטא כתב הראב"ד ז"ל [ע] הנה לדעת הרב שכל תיקו של האי ענינא לקולא נמצא מנודה מותר בנעילת הסנדל וברחיצה וקשיא

הגה"ה

*גרסינן בירושלמי אבל שונה במקום שאין רגיל לשנות שאין זה שמחה. מהלכות מהרי"ח:

הגה"ה

*ויש *שמחמירין לאחר שלשים יום של נידוי שיהא כארור ומוחרם. מא"ז:

לן האי דקתני בברייתא (תענית דף יג.) וכן אהא מולא במנודה ובאבל אהייא מהני תלתא דקתני בברייתא מלאכה ורחיצה ונעילת הסנדל קאי (לא) [*אי] אמלאכה מישרא שרי כדתניא מנודה נשכר ואי ארחיצה ואנעילת הסנדל הא אמרת דלקולא אלא על כרחיך אחד מינייהו הלכך שדינהו אנעילת הסנדל כדאשכחן במילתיה דר"א (ב"מ נט:) כשברכוהו והודיעו ר"ע שחלץ מנעליו אלמא אסור בנעילת סנדל ותניא נמי הכי בתוספתא (תענית פ"א) ובירושלמי אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל ולכשיבא בעיר יחלוצו וכן לט"ב ולת"צ ולגבי אבל נמי האי וכן ליכא נמי למישדייה אלא אנעילת הסנדל דאילו לענין מלאכה הא קי"ל (לקמן כא:) דאבל כל שלשה ימים הראשונים אסור בין ביום בין בלילה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה ותענית צבור בלילה מותר ואפילו כשמפסיקין מבעוד יום ומשם ואילך אם צריך למעשה ידיו עושה בצנעה בין ביום בין בלילה ואי ארחיצה הא קי"ל דלא שוה לתענית צבור דאלו בתענית צבור כל גופו מותר בצונן כדאיתא במסכת תענית (דף יג. ודף כח:) ופניו ידיו ורגליו אפי' בחמין מותר ואלו גבי אבל כל גופו אסור בצונן ופניו ידיו ורגליו אסורים בחמין כדאיתא במס' תענית (שם) הלכך האי וכן דקתני באבל אנעילת הסנדל לחודיה הוא דקאי ובמנודה נמי כה"ג אסור בנעילת הסנדל ע"כ דבריו: אבל אסור בתשמיש המטה דכתיב וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה מכלל דמעיקרא כל ימי אבלות היו אסורין בתשמיש המטה כתב הראב"ד והא דכתיב לעיל כאשר ראה שמת הילד ויסך ויחלף שמלותיו [פ] ההוא קודם שנקבר הילד שעדיין לא חלה עליו אבילות ולא עשה אלא בשביל שהיה רוצה לבוא לבית ה' להשתחות כדי שלא יראה לפני השכינה כשהוא מנוול ולאחר שבא מהשתחוות ונקבר הילד נהג אבילות שבעה. (לקמן כד:) אמר רפרם בר פפא [צ] תנא באבל רבתי אבל אסור לשמש מטתו בימי אבלו ומעשה באחד ששימש מטתו בימי אבלו ושמטו חזירים את גוויתו מנודה מהו בתשמיש המטה ולא איפשיטא:

ה [דף טו ע"א] **אמר** רבא [ק] מנלן דקבעי' דוכתא לדינא ומשדרינן שליחא מבי דינא דכתיב וישלח משה לקרוא לדתן ולאבירם ומנ"ל דמזמנינן לדינא דכתיב ויאמר משה לקרח וגו' לקמיה גברא רבה פלניא מנ"ל שנא' היו לפני ה' את ופלניא אתה ואהרן והם ומנ"ל דקבעינן זימנא דכתיב מחר זימנא בתר זימנא [ר] דכתיב קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד ומנ"ל דאי מתפקר כלפי גברא רבה ואתא שליח ואמר לא מיחזי כלישנא בישא דכתיב העיני האנשים וגו'. גרסינן בפרק הגוזל (דף קיב:) אמר [ג] רבא שליחא דבי דינא מהימן כבי תרי וה"מ לשמתא [ש] אבל לפתחא לא מאי טעמא ממונא הוא דמחסר ליה [ת] דקא בעי למיתב זוזי לספרא ומנלן דמשמתינן דכתיב אורו מרוז דהכי סבר גברא רבה פלניא דכתיב אמר מלאך ה' דמחרמינן דכתיב אורו ארור יושביה דאכיל ושתי בהדיה וקאי בארבע אמות דידיה דכתיב יושביה דפרטינן חטאיה בצבורא דכתיב כי לא באו לעזרת ה' ומנ"ל דמפקרינן נכסיה דכתיב וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו ומנ"ל דנייצינן ולייטינן ומחינן ותלשינן שער ומשבעינן דכתיב ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם באלהים ומנ"ל דכפתינן ואסרי' ועבדי' הרדפה דכתיב הן למות הן לשרושי הן לענש נכסין מאי לשרושי אמר רב יהודה הרדפה גירסת הגאונים מאי הרדפה אמר רב פפא נגבי דקני פירש גאון שקושרין קנים זו לזו וחובשין אותו ביניהם כדי שלא יעמוד בבית האסורין ברווח ולא ילך לכאן ולכאן וגם לא יוכל לחכך כעין קסדא שעושין לחבושים. גרסינן בפרק שבועות העדות (דף לו.) תנא ארור בו נידוי בו קללה בו שבועה בו נידוי דכתיב אורו מרוז אמר מלאך ה' ואמר עולא בארבע מאות שיפורי שמתיה ברק למרוז איכא דאמרי גברא רבה הוה ואיכא דאמרי כוכבא הוה דכתיב משמים נלחמו הכוכבים ממסלותם בו קללה דכתיב ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל וכתיב ארור האיש בו שבועה דכתיב וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש [א] ואומר ויהונתן לא שמע בהשביע אביו את העם אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב [ג] נחמן מנדין לאלתר ושונין לאחר שלשים ומחרימין לאחר ששים אמר רב הונא בר חיננא אמר רב חסדא מתרין בו שני וחמישי ושני וה"מ לממונא אבל לאפקירותא* מנדין לאלתר בלא התראה*:

הגה"ה

*פירוש שמבזה התורה או מבזה את לומדיה לאלתר מחרימין. מא"ז:

הגה"ה

*מנדין בשני וחמישי וחוזרין ומחרימין בשני. מא"ז:

ו ההוא טבחא דאיתפקר ברב טובי בר מתנא [ב] אימנו עליה אביי ורבא ורבנן ושמתוהו ולבסוף אזל פייסיה לרב טובי בר מתנא אמר אביי היכי ליעביד לישרי ליה לא חיילא שמתא עליה תלתין יומין לא לישרי ליה [ג] קבעו רבנן לאפטורי א"ל לרב אידי בר אבין מידי שמיע לך בהא אמר ליה הכי אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל טוט אסור טוט שרי אמר ליה ה"מ לממונא אבל לאפקרותא עד דחיילא עליה שמתא תלתין יומין אלמא קסבר אביי הני תלתא דשמתין לא אתו בי תלתא אחרינא ושרו אמר אמימר *הני בי תלתא דשמתין אתו בי תלתא אחרינא ושרו אמר ליה רב אשי לאמימר והתניא אחד מן התלמידים שנדה ומת חלקו אינו מופר מאי לאו אינו מופר כלל לא עד דאתו בי תלתא אחרינא ושרו והא דסבר אביי לא שרינן שמתא לאפקרותא עד דחיילא שמתא עליה תלתין יומין אע"ג דפייסיה לבעל דיניה ליתא אלא כי מפייס ליה לבעל דיניה לאלתר שרינן ליה ממעשה דריש לקיש (לקמן סי' יב) וממעשה דרב הונא (נדרים ז:) דשמתיה להיא איתתא דשמעתה דאפק' הזכרת השם מפומה כדבעינן למימר לקמן (סי' טו) הלכך הא דאמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל טוט אסור וטוט שרי לא שנא בממונא (ד) ולא שנא באפקרותא כדמפייס לבעל דיניה שרינן ליה לאלתר: ת"ר מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו מנודה לנשיא מנודה לכל ישראל מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא רשב"ג אומר אחד מן התלמידים שנידה ומת חלקו אינו מופר ש"מ תלמיד שנידה לכבודו נידויו נידוי. כתב הראב"ד ז"ל ודוקא שנדוהו שלא בפני רבו [ד] אבל בפני רבו אפקירותא

הגהות הגרי"פ [א] [נ"ל בקיומו] : [ב] [שם איתא רבינא] : [ג] בגמ' וברי"ף ליתא :

תפארת שמואל

מודה שיעלה למנין ז' אף שלא נמצא בהדיא כשקוברו תוך המועד שיעלה למנין ז' עכ"ל: (ג) ור"י דחה ראיה זו דשאני התם דיום מיתה ויום קבורה. וכפ"ק דכתובות תירץ הרא"ש בענין אחר שם ואפי' ביום אחרון וכו' וכן הכריע לקמן בסי' ע"ד שם ורש"י פי' עשה דיחיד דקאמר ליה וכו' וכן הוא ברש"י שבספרי הרי"ף שלנו וכ"כ הר"ן שם אבל ברש"י בגמרא שלפנינו יש ט"ס בכאן: (ד) ולא שנא באפקרותא וכו' שרינן ליה לאלתר. וע"ע דברים פרקין כתב רבינו בשם הירושלמי להדיא דסתם נדוי שלשים יום אף דפייסי' קודם רגל נוהג נדוי עד כלות שלשים יום ומגלח ע"ש. שוב ראיתי לב"י בטור א"ח סי' תקמ"ח שהקשה כן והאריך בישובו ע"ש ולא נ"ל דבריו כלל דלדבריו ה"ל להראב"ד לתרץ בקצרה הא דאמרינן פחות משלשים יום היינו אף דשרינן לאלתר כשפייס מ"מ נוהג נדוי ל' יום ולאחר ל' שוב א"צ התרה גם מעובדא דההיא איתתא לקמן דאמרי' אין בין נדוי להפרה ולא כלום ושרי לי' לאלתר משמע דלא נהגא אחר הפרה שום נדוי כדאמרינן פ"ק דנדרים בהאי דשמתיה לצורבא מרבנן דשרי לאלתר לנפשיה כי היכא דלא נכשלו (אחר הפרה שום נדוי כדאמרי' שם בההיא דשמתי' לצורבא מרבנן דשרי לאלתר לנפשיה כי היכא דלא נכשלו) בני ביתו גם בספר ב"ח הדחיק עצמו בישוב זה ועיקר נ"ל דעל הרא"ש לא קשיא מידי דלא הביא הירושלמי דלעיל אלא ללמוד ממנו היכא דלא פייסי' לבע"ד קודם הרגל היכא דה"ל לפיים דאינו מגלח במועד וכמ"ש בריש דבריו והטור לא דק כן נ"ל וכן נראה להדיא מהמרדכי דהירושלמי חולק אפסק הרי"ף וק"ק לי לפי' הב"י מהא דמקשה הראב"ד ממרים מוכח דמהני פיוס

קרבן נתנאל

ה"ג ור"י דחה ראיה זו דתניא התם דיום מיתה עבר קודם שבעת ימי המשתה: [מ] ורש"י פי' היינו רש"י על הרב אלפסי. אבל בפירש"י שבש"ס פי' עשה דיחיד אבל יחיד: ה"ג התאנק ודום כאבל: [נ] ואי לא ציית דינא משמתינן ליה. וכ"ש דלא שרינן ליה עד דמפייס לבעל דיניה: [ס] **מנודה** מהו בנעילת הסנדל. מקשין הא מקרא מלא ונעלך לא בלתה מעל רגלך. ולק"מ דבהיותם בדרך מותר לנעול סנדל כדקתני בברייתא להדיא: [ע] **הנה** לדעת הרב. הוא הרי"ף וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהל' ת"ת: [פ] **ההוא** קודם שנקבר הילד שעדיין לא חל עליו אבילות וכו' לבא להשתחות בית ה'. וקשה הא קי"ל דאונן פטור מכל המצות והפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט. וי"ל דאין אנינות נוהג במלך כדתנן מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו ועיין לקמן בסי' ק"ב: [צ] **תנא** באבל רבתי. חפשתי ולא מצאתי: [ק] **מנא** לן דקבעינן דוכתא לדינא ומשדרינן שליחא מבי דינא. ובגי' שלנו מנ"ל דמשדרינן שליחא דבי דינא ומזמנינן לדינא. ופירש"י לבעל דין. ויליף לה דמשדר שליחא מדכתיב וישלח משה לקרוא לדתן וגו'. ומזמנינן לבעל דין מדכתיב ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך. ולגי' רבינו נ"ל דיליף דקבעינא דוכתא מדשלח משה להם לפייסם כמו שפירש"י והאיך משה עניו מאד ולמה לא הלך להם לפייס אלא ש"מ שהיה מזמינם לקביעת דוכתא דבי דינא. וגי' הרי"ף מנ"ל דמשדרינן שליחא ומזמנינן לב"ד דכתיב היו לפני ה' ולא יליף מהאי קרא וישלח משה לקרוא לדתן ולאבירם. שסבר דהאי שליחא לא שלח ע"ד הזמנות לב"ד. כי אם בשלח אחריהם לפייס כמו שלמדו מכאן שאין מחזיקים במחלוקת כפירש"י בחומש. ע"כ יליף מהאי קרא ומשה הוי שליח ב"ד שהרי הוא היה שלוחו של מקום ולפניו זימן אותו לדין: [ר] **דכתיב** קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד. וע"כ מוסף שני קאמר דבמועד ראשון בא מדכתיב ויאמרו קומה ונשובה אל עמנו ואל ארץ מולדתנו מפני חרב היונה. ש"מ שילא אל חיל נבוכדנצר למלחמה אלא שבו ונרא אל עמיו ואל ארץ מולדתו: [ש] **אבל** לפתחא. שכר שמתא: [ת] **דקא** בעי למיתב זוזי לספרא. דכשקורעין אותו שטר צריך ליתן שכר לסופר: ה"ג אורו ארור דאכיל ושתה: [א] **ואומר** ויהונתן לא שמע בהשביע אביו את העם. ושבועת שאול לא היה אלא בארור. דכתיב ויואל שאול את העם לאמר ארור האיש אשר יאכל: [ב] ה"ג אימנו עליה אביי ורבא ורבנן. וגירסת הש"ס אימנו עליה אביי ורבא: ה"ג לבסוף אזל פייסיה: [ג] **קבעו** רבנן לאפטורי. כלומר מי יתיר לו אם ילכו רבנן לדרכם דסבר אביי כיון דרבנן אימנו עליה לשמתי' לא אתו אחריני ושרו ליה. ולגי' הש"ס ה"ג קא נשו רבנן למיפק ר"ל שצריכין למיזל לביתא דמבעא: [ד] **אבל** בפני

רבו

הוא והוא עצמו צריך נידוי ואי רבו פליג ליה יקרא שפיר דמי וש"מ כל אחד ואחד מפר חלקו. כתב הראב"ד ז"ל י"מ שאם נדוהו שלשה צריך שלשה להתירו ואין השנים מהן מתירין אותו וזה ודאי כן הוא דתניא באבל רבתי [פ"ה] מת אחד מן המנדין אם נתן רשות לחבירו מתירין אותו ואם לאו אין מתירין אותו ומיהו הכ"ל הני תלתא דמשמתי צריכי למישרייה אלא ודאי הכי פירושו כל אחד ואחד בפני עצמו מפר חלקו דלא צריכי למכניף ואע"ג דשמתו בהדי הדדי לא צריכי בהדי הדדי למישרייה ודייק מדקתני חלקו אלמא מפלגא מלתא לחלקים אי נמי דייק טעמא דמת [ה] הא אם הלך למדינת הים מפר אע"ג דליתנהו בהדי הדדי וכן פירש גאון והא דאמר תלתא דשמתי דתלתא אחריני שרו ליה כתב הראב"ד ז"ל דבעינן תלתא חשיבי כוותייהו וכדאמר לקמן (דף יז·) בההוא גברא דשמתיה רב יהודה גברא רבה כרב יהודה ליכא למישרייה לך זיל לגבי נשיאה ומעשה דר"ל (שם) דשמתיה ההוא גברא ומשום דלא ידע כמה היה חשוב אמרו ליה דליזל לגבי נשיאה והא דאמר הני תלתא דמשמתי אתו בי תלתא אחריני ושרו ליה נראה לי שכל אותן בני אדם שנמלכו בהן בשעת שמתא והסכימו עמהם גם הם נחשבים מן המשמתים וכשיתירו לו צריכים שיהו בשעת היתר או בני אדם כנגדן וחשובים כמותן הראב"ד ז"ל: ז ת"ר אין נדוי פחות משלשים יום ואין נזיפה פחות משבעה ימים ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים. ירושלמי (הלכה א) אין נידוי פחות משלשים יום דכתיב עד חדש ימים עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא הקשה הראב"ד ז"ל לדברי הרב אלפסי (לעיל סי' ו) שפסק דלית הלכתא כאביי דאמר לאפקרותא בעינן דליחול עליה שמתא תלתין יומין אלא שרינן ליה לאלתר אי פייסיה לבעל דיניה א"כ מאי הך [דתני] בברייתא אין נדוי פחות משלשים יום אי דפייסיה לבעל דיניה הא אמרת דלאלתר שרינן ליה אי לא פייסיה לבתר שלשים יום אמאי שרינן ליה וי"ל דמיירי כשפייסיה לבעל דיניה וה"ק אין מנדין אותו תחלה לפחות משלשים יום ואם חזר מתירין לו מיד מ"מ מתחלה מנדין אותו לדעת שלשים יום וכן אומר בשעת נידוי יהא בנדוי שלשים יום כעין שאמרו זמן בית דין שלשים יום ואין אומרים יהא בנדוי ט"ו יום ומיהו אם חזר באמצע מתירין לו אי נמי דלא פייסיה ואפ"ה אחר ל' יום מתירין לו שכבר קבל דינו כמי שחייב מלקות כיון שלקה ארבעים בין לא חזר אין מלקין אותו יותר ומ"מ הוא שבא לב"ד וביקש שיתירו לו אבל אם זלזל בנדויו ולא חש לבקש שיתירו לו מניחין אותו בנידוי עד שימות ולכשימות סוקלין את ארונו אלא דקשיא לן בהני עובדי דרבי חייא ובר קפרא בנזיפה דרבי למה שהו עצמן ל' יום לנזיפה ולא באו מיד לרבי ויתירם שאם מתירין את הנדוי ע"י פיוס מיד כ"ש הנזיפה וכן מר עוקבא בעובדא דשמואל והסיא איהתא לצורבא מרבנן אמאי לא פייסינהו ולישתרו לאלתר וא"ת הם החמירו על עצמן ואע"פ שפייסו קבלו עליהם הנזיפה משלם כדי להוציא דבר מדעתם ושלא יהא בלבבם שום קנטור עליהם והלא נזיפה בשבעה ממרים גמר לה ואחר כמה פיוסים לא הועיל לה דכתיב אל נא תשת עלינו חטאת (ה) ואעפ"כ תסגר שבעת ימים י"ל שאני נדוי דמתוך חומר שהחמיר בתחלתו היקל עליו בסופו להתירו מיד ע"י פיוס אבל נזיפה דלא חמירא לא ואע"פ שנזיפת מרים קשה היתה יותר משל נידוי מ"מ כיון דנזיפתה היתה בצרעת אי אפשר לצרעת בלא הסגר שבעה ולא נתברר לי מהו ענין נזיפה אם הוא כעין נידוי או לא לפי שאנו רואין הא דאמר בתענית (דף יב:) בשאילת שלום שבין אדם לחבירו כבני אדם הנזופים למקום וכן בחולין (דף קנ"ג·) וליקריין לרבא נזוף היה אלמא איכא בנזיפה מניעת הדבור ומניעת שלום ואיני מוצא על שאר הדינין מהו ואפילו יש לומר שאני נזוף לשמים דחמיר מ"מ מנזיפתו של רבי חייא למדנו שלא בא לבית מדרשו של רבי ל' יום אלא מלמד היה לרב בביתו והכי איתא בירושלמי (כלאים פ"ט הלכה ד) הלין תלתין יומין יליף רב מרבי חייא כל כללי דאורייתא ומשמעתא דבבלאי ודומה שהוא ענין הכלמה כדכתיב הלא תכלם שבעת ימים כאדם שהוא מוכלם ועומד בביתו ומתחבא מבני אדם ואינו מראה פנים למי שהוא נכלם ממנו ואינו עומד בגלוי הראש שנכלם אלו וממעט בדיבורו ובשוחקו וממעט בעיסקא כמי שהוא מרוחק מגדול ממנו וצריך שיצטער בעצמו לעיני רואין אבל ריחוק בני אדם ממנו לא ולא באכילה ולא בשתיה ולא בישיבה ולא בשאילת שלום ולא בעטיפה ולא בגיהוץ ותספורת ולא בנעילת הסנדל לא מצינו לו איסור ודומה שהנזיפה אינה צריכה היתר שלא מצינו לבר קפרא ולמר עוקבא שהותרו והא דשלח ליה רבי לר' חייא תא לא מפני שצריך להתרה אלא להודיע שמקצת היום ככולו ועוד משום איבתו של רבי חייא שהיה מתאוה לראותו והנזיפה אינה צריכה פיוס אלא שהנזיפה שהן נוהגין בעצמם היא עיקר הפיוס: ח ירושלמי (הלכה א) בימיו דרבי זירא הוו מרחיקין ומקרבין אמר להן רבי אילעאי השתא מרחיקין והשתא מקרבין אמר רב אסי חזרו ונמנו לכשיחזרו בהן יהו מקרבין אותן מדקאמר השתא מרחיקין והשתא מקרבין מיחזי דהוי מרחיקין ומקרבין לאלתר ואע"פ שלא חזר בו ואני תמיה על מה שנהגו כך ומה היו אומרים בהא דתניא אין נידוי פחות מל' יום ונראה מכאן שהכל תלוי בדעת ב"ד למעט ולרבות בימי נידויו ולהוסיף על הנידוי ולמעט (בימי הנידוי ולרבות) ממה שהיו מרחיקין ומקרבין לאלתר בלא חזרה אלא כך היתה כוונתם בתחלה בשעת הנידוי וכל שכן אם התנו לו ימי הנידוי בכך וכך שמתירין לו הנידוי כשיבא זמן שפסקו לו אלא שנער בהם רבי אילעאי שהיו עושין דבריהם כחוכא ואטלולא והיתה יראתם מתמעט וחזרו ונמנו לכשיחזור בו יהו מקרבין אותו ולפחות מן הנידוי ולרבות עליו: מה שאמרנו לעיל (סי' ה) ממעשה ברק דשמתיה למרוז דכתיב אורו מרוז שהוא נידוי וקללה כי בלשון ארור יש נידוי וקללה מאי שמתא שם מיתה ושממה יהא ונידוי להודיה אין בו קללה אלא אומר בנידוי יהא ובלשון ארור יש נידוי וקללה כדאיתא בשבועות (דף לו.) ומנ"ל דמחרימים כלומר יהא בחרם והוא חמור מאד מן הנידוי ומן השמתא כי יש בו נידוי ויש בו קללה ויש בו איסור הנאה מבני אדם חוץ מכדי חייו בלבד ואין מחרימין אלא על מי שנתקשה לב"ד פעם ושתים כדאמר לעיל מנדין לאלתר ושונין לאחר ל' יום ומחרימין לאחר ששים יום ואם רצו בית דין להחמיר עליו יותר מזה לפי שראו בו קושי האיסור והעבירה מחרימין גם האוכל והשותה עמו והיושב בארבע אמותיו כדאמר לעיל אורו ארור יושביה ואעפ"כ מנודה סתם אין אוכלין ושותין עמו ואין יושבין בד' אמותיו חוץ מבני ביתו אשתו ובניו שמותרים עמו ואעפ"כ האוכל עמו והיושב עמו אין עליו דין מנודה ומותרם עד שיחרימו או ינדו בפירוש ומנ"ל דמנודה סתם אין יושבין בד' אמותיו וכ"ש דאין אוכלין עמו מעובדא דרבי אליעזר (ב"מ דף נט:) שבירכוהו וישב לו רבי עקיבא ברחוק ד' אמות ומנין שאשתו ובניו מותרין לעמוד בתוך ד' אמותיו ממעשה דהורקנוס בנו (סנהדרין דף סח·) שהיה משמשו וחולץ תפיליו ועוד מדבעיא לן במנודה מהו בתשמיש המטה אלמא אשתו מותרת לישב בד' אמותיו והטעם שכן דעת המנדין שלא למנוע ממנו תשמיש בני ביתו כדאמר בנדרים (דף מ.) מחיותיה לא אדריה ואינו יכול להיות בלא שימוש בני ביתו ועוד נראה לי הא דאמר במנודה סתם שהוא אסור בדיני המנודה דדוקא במנודה לב"ד שהוא מנודה לכל אדם כגון לא אתי לדינא או דלא ציית דינא או לאפקרותא או לדבר עבירה בין שנידהו ב"ד בין שנידהו כל אדם אנידויו שוה בין לעירו בין לעיר אחרת ואפילו לנשיא זהו אסור בכל דין המנודה אבל מנודה לחלאין כגון תלמיד שנדה לכבודו וכן מנודה לעיר אחרת שנדהו לכבודם כיון שאינו מנודה לכל אינו אסור בדיני המנודה אלא שבני אדם מרחיקין אותו כדי לביישו אבל אבילות אין עליו שאין אבילות לחלאין עכ"ל הא דאמרינן מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו לעירו הוא דאינו מנודה אבל לשאר עיירות מנודה ובהכא דשוו לדידיה אבל דעדיפי מיניה לא כל זה מדברי הראב"ד ז"ל: ט א"ר חסדא ונידוי שלנו כנזיפה שלהם ונזיפה דידהו שבעה אבל נזיפה של נשיא ל' יום ונזיפה דידן כמה הוי חד יומא כי ההיא איתתא דהות יתבא בשבילא וקא פשטה כרעה והוי קחליף צורבא מדרבנן ולא איכנע' קמיה אמר כמה חציפא ההיא איתתא אתיא לקמיה דרב נחמן אמר לה מי שמעת שמתא מפומיה אמרה ליה לא אמר לה זיל נהוג נזיפותא בנפשך חד יומא:

י [דף יז ע"א] **אמר** רב הונא תלמיד חכם שנידה לכבודו נידויו נידוי דתניא מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב לרב אינו מנודה הא לכ"ע מנודה למאי אילימא מנודה למילי שמיא והא כתיב אין חכמה ואין תבונה [*ואין עצה] לנגד ה' אלא לכבוד עצמו *אמר רב יוסף צורבא מדרבנן עביד דינא לנפשיה במילתא דפסיקא ליה שברור לו הדין ידין ומוציא מבעל חובו בעל כרחו ויכול לנדות על דינו וקשה הדבר לפרש כך אם הדין ברור לו אינו ברור לאחרים ואיכא חילול השם בדבר ועוד הא אף שהדבר ברור אין אדם דן דינו של קרובו וכ"ש של עצמו [ו] ור"ת פי' כגון הקורא לחבירו עבד וכיוצא בו משמע דלענין נידוי קאמר דוקא ולא לענין ממון מיהו קשה לי מ"ש מילתא פסיקא בדבר גדול כזו בכל ענין ביזוי שיבזה אדם ת"ח יכול לנדותו לכבוד עצמו ויש לומר דמילתא פסיקא דאמרינן עביד אינים דינא לנפשיה היינו שהוא מנודה לכל ישראל כאלו נידוהו ב"ד:

הגה"ה

*ות"ח שנידה לצורך עצמו על עסקי ממון ואין שכנגדו מסרב לפרוע או כגון שכופהו לצורך השם ולא נתחייב לגמרי אין נידויו נידוי אבל אם ראובן חייב לשמעון ממון ומסרב לפרוע לו והלך שמעון ונידהו לראובן לא מיבעיא אם שמעון זה ת"ח הוא שנידויו נידוי אלא אפילו כל אדם שאין ת"ח בכה"ג הוי נידוי. מא"ז:

יא **אמתא** דבי רבי חזיתיה לההוא גברא דהוה קמחי לבנו הגדול אמרה להוי ההוא גברא בשמתא דקעבר אלפני עור לא תתן מכשול דתניא ר' ישמעאל אומר לפני עור לא תתן מכשול במכה לבנו גדול הכתוב מדבר ולא נהגו חכמים קלות בנידויה שלשה שנים [ז] תמה הראב"ד ז"ל למה שהה זה בנידויה ג' שנים אם היתה היא קיימת למה לא התירה לו ואם מתה למה לא התיר לו רבי וא"ת שכבר מת למה לא היה מתיר ר"ג שהיה נשיא ואמרי' לקמן בשמעתין נידוהו ואינו יודע מי נידהו ילך אצל נשיא אלמא נשיא עדיף מכולהו וכן ההוא צורבא מדרבנן דהוו סנו שומעניה אמאי לא שרי לו נשיא ותירץ דודאי כשאינו יודע מי הוא המנדה אז הנשיא מתיר דאזלינן בספיקא בתר רובא ורובא דישראל לא שקלי כהדי נשיא אבל כשהמנדה הוא ידוע והוא חשוב ימנע כל אדם מלשקול עצמו כנגדו שאם הוא שוה לו בחכמה שמא אינו שוה לו ביראת חטא ולא לגדולה ולא למנין שנים [ח] ועל כל זה צריך לדקדק כשירצה אחר להתירו מה שאסר חבירו והשפחה היה בה חכמה יתירה ויראת חטא ולא רצו לשקול עצמם כנגדה עד שנזקקו לו גדולי הדור והתירו לו. ההוא צורבא מדרבנן דהוו סנו שומעניה פרש"י שהיה שם שמים מתחלל על ידו כגון הא דגרסי' בפרק יום הכפורים (דף פו·) היכי דמי חילול השם כל שחביריו מתביישים משמועתו או דקא אמרי אינשי שרא ליה מרא לפלניא וכגון אלישע אחר (חגיגה דף טו·) שהיה מתעסק בספרי מינין ושותה במיני זמר וכל צורבא מדרבנן דהכי עובדיה מיתקרי סנו שומעניה אמר רב יהודה היכי ליעבד לישמתיה צריכי ליה רבנן לא לישמתיה קא מתחלל שם שמים אמר ליה [א] רבא לרב חיננא מידי שמיע לך בהא אמר ליה הכי א"ר יוחנן מאי דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו [וגו'] אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו שמתיה רב יהודה לסוף חלש רב יהודה אזלו רבנן לשיולי ביה על איהו נמי בהדי רבנן כדחזיה רב יהודה אחיך א"ל לא מיסתייה דשמתיה לההוא גברא אף חוכי נמי קמחייכת בי אמר ליה לאו בדידך אנא קמחייכנא אלא דקמחייכנא דכי אזלינא בעלמא דאתי בדיחא דעתאי דאפילו גברא רבה כוותיך לא מחנפי נא נפשיה דרב יהודה אתא לבי מדרשא אמר להו שרו לי. אמרו ליה רבנן גברא רבה כרב יהודה ליכא דלישרי לך זיל גבי דר' יהודה נשיאה דלישרי לך אזל לגביה אמר ליה לרבי אמי זיל עיין בדיניה סבר למישרי ליה עמד רבי שמואל בר נחמני על רגליו ואמר מה שפחתו של רבי לא נהגו חכמים קלות ראש בנידויה שלשה שנים יהודה חבירנו על אחת כמה וכמה א"ר זירא מאי האי דקמן דאתא האי סבא האידנא לבי מדרשא דהא כמה שנין לא אתא ש"מ לא איבעי למישרי ליה לא שרו ליה הוה קא בכי ואזיל אתא זיבורא וטרקיה אאמתיה ושכיב עיילוהו למערתא דחסידי ולא קבלוהו למערתא דדייני וקבלוהו. ה"ג ר"ח מאי סנו שומעניה דעבד כרבי אילעאי דתניא ר' אילעאי הזקן אומר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו פירוש מבקש לשתות במיני זמר ולשמוח בשמחה המרגילה לידי עבירה כגון זה ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה מה שלבו חפץ כגון אכילה ושתיה במיני זמר וכיוצא בהן אבל דבר עבירה שיש בו דין אדם או דין שמים ואפילו חייבי עשה וכ"ש למעלה מהן שאיסורן איסור עולם ח"ו שהתיר ר' אילעאי ואפילו בסתר אלא כגון על הדרך שפירשנו הוא שאמר לעשות ואפילו דברים הללו לא התיר לו אלא כמסיח עצה טובה לעשות כך כדי להכניע את יצרו להשלים תאותו וכיון שירא עצמו לבוש שחורים ועטוף שחורים משתבר יצרו וימנע ואינו עושה וזה צורבא מדרבנן עבד כר' אילעאי לבש שחורים ועטף שחורים ואח"כ חזר לשתות בכל מיני זמר כמה שהיה עושה ולפיכך שמתיה רב יהודה ע"כ פר"ח ז"ל וליתא לדרבי אילעאי אלא אע"פ שמתגבר יצרו של אדם עליו מיבעי ליה לאתובי יצריה דקי"ל (ברכות דף לג:) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים: יב **רבי** שמעון בן לקיש הוה מנטר פרדיסא אתא ההוא גברא קאכיל תאני רמא ביה קלא ולא אשגח ביה אמר ליהוי ההוא גברא בשמתא א"ל אדרבה ליהוי ההוא גברא בשמתא אם ממון נתחייבתי לך נידוי מי נתחייבתי לך אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה דידיה נידוי דידך לאו נידוי ומיירי שנידהו לאחר שאכל אבל אם אמר לו אל תאכל ואעפ"כ אכל היה יכול לנדותו כי הרואה שחבירו עושה עבירה אפילו איסור דרבנן

הגהות הב"ח א בין שנידהו כל אדם ודינו שוה:

הגהות הגרי"פ [א] בגמ' שלפנינו סגי' אמר ליה לרבב"ח וכ"ה בר"ף:

קרבן נתנאל

רבו אפקרותא הוא והוא עצמו צריך נדוי. כתב הב"ח ביו"ד סי' של"ד ס"ק י' נראה דראייתו בלורה מהא דאיתא כ"פ הדר דף ס"ג דהראב"ד קשיא ליה מאי קאמר רבינא לרב אשי כה"ג מי מתחזיא כאפקרותא הא אמר רבינא גופא ולאפרושי מאיסורא אפילו בפניו שפיר דמי א"ו דלא חשש רבינא אלא על מה שנידהו בפני רב אשי ולא אמר לרב אשי שינדהו בעצמו שמא בכה"ג מחזי כאפקרותא וא"ל אין חכמה כו' אלמא דוקא לנדות על דבר איסור שפיר דמי לנדותו אבל לכבוד עצמו אסור לנדות בפני רבו דהוי כאפקרותא עכ"ל. ולא ידעתי דא"כ לדבריו נשמע אפילו בתלמיד שפליג ליה רבו יקרא. דהא מסתמא רב אשי פליג ליה יקרא לרבינא דה"ל תלמיד חבר אלא ש"מ דהתם מחזי כאפקרותא משום דהוי כמורה הלכה בפני רבו שהורה לו שזה אסור והשיב לו דלא הוי כאפקרותא הואיל דהוי חילול השם וכמ"ש הרא"ש בשו"ת כלל ה' ול"ע. ורבינו בשו"ת סי' הנ"ל כתב תלמיד יכול לנדות לכבודו במקום גדול ואין זה פוגם כבוד הגדול ממנו שגם הרב לא ניחא ליה שמביישין את תלמידו כי כבודם כבודו ואינו מקפיד אם התלמיד לוקח נקמתו ממנו עכ"ל. מ"מ הפסקים עיקר כמו שכתב הטור בכמה מקומות ועי' בזה עם בב"ח: ה"ג ש"מ כל אחד ואחד מיפר חלקו: [ה] הא אם הלך למדינת הים מיפר אע"ג דליתי' בהדי הדדי. אע"ג דקי"ל נידהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו כדלקמן סי' י"ד הכא איירי בשנידוהו שלא בפניו. א"נ שהמנודה הלך לשם למדינת הים והתירו לו שם בפניו. ועי' מה שכתבתי שם: ה"ג לא באכילה ולא בשתיה: [ו] ה"ג והראב"ד פי'. וכן הוא ברמזים ובטור: [ז] תמה הראב"ד. והר"ן תי' לפי שלא נתחרט על העבירה עד אותו זמן. דאע"פ שנתנו חכמים זמן לנידוי ולנזיפה. לשמתא אין בו זמן עד שיתודה על חטאתו: [ח] ועל כל זה צריך לדקדק כשירצה אחר להתירו מה שאסר חבירו.

ומ"ה

תפארת שמואל

אף מיד להתיר לו ודו"ק: (ה) ואעפ"כ תסגר (מרים) שבעת ימים וכו'. ר"ל מגד החיוב נהגה נזיפה אחר הפיוס א"כ כיון דמינה ילפינן משמע דמגד החיוב נהגו גם אחר הפיוס כמרים וע"ז מסיק כיון דלא חמירא יש לנהוג מגד החיוב כמרים שנהגה מגד החיוב אף דחמירא מטעם דנזיפתה היה בצרעת וכו' וא"כ כל מה שילפינן

חייב לנדותו כדאמרינן בפרק הדר (דף סג:) רבינא שמתיה להאי גברא שהיה משתמש באילן בשבת. מאי תקנתיה [א] זיל לגבי נשיאה דלישרי לך דתניא נידוהו ואינו יודע מי נידהו ילך אצל נשיא ויתיר לו נידויו: **יג גרסינן** בפרק אלו הן הגולין (דף יא:) אמר רב יהודה אמר רב נידוי על תנאי אפילו מעצמו צריך הפרה מנ"ל מיהודה דכתיב אם לא הביאותיו אליך וגו' וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים ואמר רבש"ע מי גרם לראובן שיודה יהודה וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה. עלו איבריה לשפא ולא הוו מסקי ליה למתיבתא דרקיעא ואל עמו תביאנו ולא הוה ידע מישקל ומיטרח בהדי רבנן וידיו רב לו ולא הוה מסיק אליבא דהלכתא ועזר מצריו תהיה *אור"ת דוקא בכה"ג שהמנודה מסופק בשעת הנידוי אם יוכל לקיים התנאי כי יהודה קיבל עליו להביא בנימין ומהריא וגנבי שהן בידי שמים לא יוכל לשומרו אבל אם ברור לו שיוכל לקיים התנאי א"צ התרה והביא ראיה מפרק מציאת האשה (דף סס.) דאמר ליה רב הונא לרב ששת בשמתא ליהוי מאן דלא אמר ליה ולא קאמר שהוצרך היתר אותו נידוי: **יד גרסינן** בפ"ק דנדרים (דף ז:) א"ר אילא אמר רב [ט] נידוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו נידוהו שלא בפניו מתירין לו בין בפניו בין שלא בפניו:

טו אמר רב חנן אמר רב [י] השומע הזכרה מחבירו צריך לנדותו ואם לא נדהו יהא עצמו בנידוי שכל מקום שהזכרת השם מצויה עניות מצויה ועניות כמיתה שנאמר כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך תניא ר"ש בן יוחי אומר כ"מ שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני אמר רב ייבא הוה קאימנא קמיה דרב הונא שמע להיא איתתא דקא מפקא שם שמים לבטלה שמתה ושרי לה לאלתר באפה שמע מיניה תלת שמע מיניה השומע הזכרה מחבירו חייב לנדותו וש"מ נידוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו וש"מ אין בין נידוי להפרה כלום. אמר רב גידל אמר רב ת"ח מנדה לעצמו ומיפר לעצמו פשיטא מהו דתימא אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין קמ"ל: **טז אמר** רב יוסף (נדרים דף ח.) נידוהו בחלום צריך עשרה בני אדם להתיר לו [כ] והוא דמתנו הלכתא ואי ליכא אפילו תנו ולא מתני. ואי ליכא ליזל וליתיב אפרשת דרכים ויהיב שלמא לבי עשרה עד דמיקלע לבי עשרה דתנו הלכתא. א"ל רבינא לרב אשי אי ידע מאן שמתיה מהו למישרי ליה א"ל לשמתא שויוה שליח למישרי ליה לא שויוה שליח. א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי שמתיה ושרי ליה בחלמא מאי א"ל כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים. אמר רב הונא בהושא התקינו אב ב"ד שסרח אין מנדין אותו אלא אומרים לו הכבד ושב בביתך חזר וסרח מנדין אותו [ב] בפרהסיא שנא' וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה כסהו כלילה אמר רב פפא תיתי לי דלא שמתיה ליה לצורבא מרבנן מעולם *אלא כי מיחייב צורבא מרבנן שמתא היכי עביד כי הא דבמערבא מימנו אנגידא דצורבא מרבנן ולא מימנו אשמתא ומאי שמתא שם מיתה ושמואל אמר שממה יהא אמר ר"ל כשם שנכנסת ברמ"ח אברים כך כשהיא יוצאת מרמ"ח אברים כשהיא נכנסת כתיב והיתה העיר חרם בגימטריא רמ"ח הוי וכשהיא יוצאת דכתיב ברוגז רחם תזכור רח"ם הכי הוי א"ר יוסף סדי שמתא אגנובתיה דכלבא אי הוי דידה עבדא. הוא כלבא דהוי קאכיל מסאני דרבנן ולא הוו ידעי מאן קא עביד שמתיה למאן דעביד איתלא טרא בגנובתיה ואכלתיה. [דף יז ע"ב] מאי שיפורי שנפרעין ממנו מאי תברי אמר רב יצחק בריה דרב תברא בתי*:

הגה"ה
*כמנו בהושא שלא לנדות זקן שאירע בו דבר ואין מורידין אותו מגדולתו. זקן ששכח למודו מחמת אונסו נוהגין א בו כקדושת ארון. מא"ז:

יז הנזיר והמצורע כו' תניא כל אלו שאמרו מותרים לגלח במועד בשלא היה להם פנאי אבל היה להם פנאי לגלח ולא גלחו אסורין והנזיר והמצורע אע"פ שהיה להם פנאי לגלח ולא גלחו מותרין שלא ישהו קרבנותיהן ואבל שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הרגל מותר לגלח ברגל דכיון דשביעי שלו בשבת אנוס הוא ולפיכך מותר לגלח ברגל [ל] דקי"ל כאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו ויום שביעי עולה לכאן ולכאן כדבעינן למימר לקמן (סימן כו): **יח ת"ר** כל אלו שאמרו מותרין לגלח ברגל מותרין לגלח בימי אבלם וה"מ כשתכפוהו אבליו *אבל לא תכפוהו אבליו [ג] הכביד שערו מקיל בתער [ולא*] במספרים ומכבס כסותו במים אבל לא בנתר וחול ורוחץ כל גופו בצונן אבל לא בחמין כדגרסי' במסכת תענית (דף יג.) אמר ר' אבא הכהן משום ר' יוסי הכהן מעשה ומתו בניו של רבי יוסי בר' חנינא ורחץ בצונן כל שבעה ואוקימנא שתכפוהו אבליו:

הגה"ה
*מאן דמצער שלוחא דרבנן צריך נידוי וכל המביא את הרבים לידי חילול השם צריך נידוי וכל המעכב את הרבים מלעשות מצוה צריך נידוי וכל המביא את הרבים לידי אכילת קדשים צריך נידוי וכל המפקפק בדבר אחד מדברי סופרים צריך נידוי וכל המבזה את הזקן אפילו לאחר מיתה צריך נידוי. מא"ז:

הגה"ה
*פי' הראב"ד דאפילו בתוך שבעה שרי למי שתכפוהו אבליו לכבס כסותו דאי לאחר ז' אפילו אחר נמי דלא אסרינן אחר ז' אלא גיהוץ אלא תוך ז' איירי ואחר תוך ז' אסור לכבס אפילו במים בלא נתר וחול. מהלכות מסר"מ. ובא"ז פירש שתכפוהו אבליו כגון שלא הספיק להשלים ל' עד שמת לו מת אחר וכן עוד תוך ימי אבל זה מת לו מת אחר הכביד ראשו מקיל וכולהו שרי אפילו תוך ז' ודוקא כגון דמשכה ז' ימי אבלו עד לאחר שלשים יום של שני. מא"ז:

יט ת"ר כשם שאמרו אסור לגלח במועד כך אסור ליטול לפרנים במועד דברי רבי יהודה ורבי יוסי מתיר וכשם שאמרו אסור לגלח בימי אבלו כך אסור ליטול לפרנים בימי אבלו דברי רבי יהודה ור' יוסי מתיר אמר עולא הלכה כר' יהודה באבל והלכה כרבי יוסי במועד [דף יח ע"א] ושמואל אמר הלכה כרבי יוסי בזה ובזה דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל וקי"ל כשמואל ולא שנא לפרנים דיד ולא שנא לפרנים דרגל כולהו שרי להו וה"מ בשיניו אבל בגנוסטרא אסור דאמר רב חייא בר אשי א"ר בגנוסטרא אסור וחזינא למקצת רבוותא דאמרי דוקא בתוך שלשים יום אבל בתוך שבעה אסור ואנן לא סבירא לן הכי אלא אפילו תוך שבעה שרי וה"מ בימי אבלו אבל במועד אפילו בגנוסטרא מותר [ד] ומייתי ראיה מדאמר רב שמן בר אבא הוה קאימנא קמיה דר' יוחנן בבי מדרשא בחולא דמועדא ושקלינהו לטופריה בשיניה ושדינהו. ואמרי' ש"מ תלת ש"מ מותר ליטול לפרנים במועד וש"מ אין בהם משום מיאוס וש"מ מותר לזורקן ומדקאמר דשקלינהו לטופרי בשיניה ש"מ דבגנוסטרא אסור ואנן לא ס"ל הכי דבגנוסטרא אסור מדאמר ש"מ תלת הוה ליה למימר ש"מ ד' ונימני ליה בהדייהו ומדלא אמר הכי ש"מ דבגנוסטרא מותר והא דשקלינהו בשיניה משום דהוה קאי בבי מדרשא דליכא גנוסטרא ולפיכך לא מני ליה בהדייהו ולהכי איצטריך למימר דהוה קאי בבי מדרשא כי היכי דלא נגמר מיניה דבגנוסטרא אסור הלכך לא גמרינן מיניה אלא הני תלת בלחוד ותו לא מידי*: ת"ר שלשה דברים [נאמרו*] בצפרנים קוברן צדיק שורפן חסיד זורקן רשע וטעמא מאי שמא תעבור עליהן אשה עוברה ותפיל וה"מ בדוכתי דנפלי בה אבל אי כנישא להו לבתר דנפלי ושדי להו אברא לית לן בה דכיון דאישתני אישתני והא דזרקינהו ר' יוחנן בבי מדרשא לא שכיחי נשים: **כ אמר** רב יהודה אמר רב זוג בא

הגה"ה
*אבל בס"ג כתב דבגנוסטרי אסור תוך ז' ימי אבלו ואחר שבעה אפילו בגנוסטרי שרי ובהלכות אבילות של ה"ר מאיר מאיגלפיי"ר נמצא כתוב לתומרת וז"ל האשה שאירעה טבילתה בחול המועד לא תטול צפרניה בגנוסטרי היא בעצמה ושמע מינה ה"ה בסכין אסור אלא אומרת לנכרי ליטול צפרניה ואע"ג דאמירה לנכרי שבות במקום מצוה לא גזרו אבל היא עצמה אינה יכולה ליטול יפה בשיניה או בידיה וכן יש לעשות אי איתרמי טבילה אחר ז' ימי אבלה בתוך שלשים. מהלכות מסר"מ:

מחמתן לפני רבי ובקשו ממנו לפרנים והתיר להם ואם בקשו ממנו שפה היה מתיר להם שמואל אמר אף בקשו ממנו שפה והתיר להם אמר אביטול ספרא משמיה דרב שפה מזוית לזוית [ה] הנחה כל שמעכבה א"ר אמי ובשפה המעכבה פירש הראב"ד ז"ל מזוית לזוית זהו כל שלמעלה מפתיחת הפה [מ] הנחה זהו מה שחוץ לפה מכאן ומכאן וקרי ליה הנחה מפני שצריך להניחו שלא יגלח אותו במועד אלא מה שמעכב עליו אבל בשפה יכול לגלח בין שהוא מעכב בין שאינו מעכב רבי אמי אמר ובשפה נמי כל שמעכבת ופליג אדרב ואמר דשפה אינו יכול לגלח אלא מה שהוא מעכב ממנה כך מצאתי הנוסח בה"ג הלכך כיון דרבי אמי פליג אדרב והוא בתראה הלכתא כוותיה ע"כ [נ] וגם הביא ראיה מכאן דלפרנים מותרין ליטול בחול המועד אף בגנוסטרא מדהתיר להם בסתם משמע אף בגנוסטרא דומיא דשפה ומה שכתב דהלכתא כוותיה דרבי אמי דהוא בתראה לא נהירא לי דהא דפסקו הגאונים כבתראי היינו מאביי ואילך אבל מקמי הכי אין הלכה כתלמיד במקום רב ועוד בשל סופרים הלך אחר המיקל והכי סבירא ליה הרב אלפסי שכתב בהלכותיו ומותר לגלח שפה בחול המועד ומשמע דלא מפליג: **כא מתני'** ואלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורין ומנודה שהתירו חכמים ומי שנשאל לחכם והותר ומטפחות הידים ומטפחות הספרים ומטפחות הספג הזבין והזבות הנדות והיולדות וכל העולה מטומאה לטהרה הרי אלו מותרין ושאר כל אדם אסורין: **גמ'** אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו במועד. ירושלמי (הלכה ב) בעון קומי ר' יוסי בגדי קטנים מהו א"ל [ס] כמי שאין לו אלא חלוק אחד דמי *שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דר' יוחנן כלי פשתן מותר לכבסן בחולו של מועד* והאידנא נהוג בהן איסור ואין להתירו:

הגה"ה
*ומיירי דמיטנפי ופי' הראב"ד היכא דאית ליה תרי דמיטנפי אסור לכבס שתיהן אלא אחת יכבס ותו לא אע"ג שהתירו לו לכבס לא יכבס אלא אחד. מהל' מסר"מ:
*וכן פסק בא"ז אבל של קנבוס או שאר מינין אסור לכבסן. מא"ז:

כב [דף יח ע"ב] **מתני'** ואלו כותבין במועד קידושי נשים וגיטין ושוברין דייתיקי מתנה ופרוזבולין ואיגרות שום ואיגרות מזון שטרי חליצה ומיאונין ושטרי בירורין וגזירות ב"ד [ע] ואיגרות של רשות פירוש איגרות שאילות שלום והכי פירשו בירושלמי (הלכה ג) וקרי לה רשות [פ] לפי שאין בהן צורך כל כך*: **כג גמ'** אמר שמואל מותר לארס אשה בחול המועד [צ] שמא יקדמנו אחר ברחמים. תנא דבי שמואל מארסין [ק] אבל לא כונסין ואין עושין סעודת אירוסין ולא מייבמין מפני שמחה היא לו: **כד מתני'** אין כותבין שטרי חוב במועד ואם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל הרי זה כותב אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות במועד [ר] ואין מגיהין אות אחת אפילו בספר עזרא ר' יהודה אומר כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו [דף יט ע"א] וטוה על יריכו תכלת ב לעצמו: **גמ'** ת"ר כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו ולאחרים בטובה דברי ר"מ רבי יהודה אומר מערים ומוכר את שלו וכותב לעצמו רבי יוסי אומר כותב ומוכר כדי פרנסתו. אורי ליה רב לרב חננאל וכן אורי ליה רבה בר בר חנה לרב חננאל [ש] הלכה כותב ומוכר לעצמו כדי פרנסתו פירוש כדי פרנסתו ברויח דמי שאין לו מה יאכל מותר לעשות כל מלאכה אמר רב יהודה אמר שמואל וכן אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן הלכה טווה בין באבן בין בפלך *והלכה כותב ומוכר כדי פרנסתו תניא בתוספתא דמשקין (פ"ב) כותב אדם חשבונותיו במועד ומחשב יציאותיו במועד ומקבלין קבולת במועד למוצאי מועד אבל לא ימוד ולא ישקול ולא ימנה כדרך שהוא עושה בחול: **כה מתני'** הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת שבעה שמונה ימים בטלה ממנו גזירת שלשים (יום) מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת רגלים מפסיקין ואינם עולים [ת] ר"א אומר משחרב בית המקדש עצרת כשבת רבן גמליאל אומר ר"ה ויוה"כ כרגלים [א] וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא [ב] עצרת כרגלים וראש השנה ויום הכפורים כשבת:

הגה"ה
*לכתוב מצורכיו לשלוח לחבירו ליכא מאן דפליג ומה שנוהגים לכתוב איגרות בעגול איסור גמור הוא (ו) ואיגרות של מלך ושלטון נמי יש להתיר. מא"ז:

הגה"ה
*בלא שום שינוי ואיכא למימר דוקא תכלת דהוי דבר מועט אבל כל חוטין של ציצית לא וצריך שינוי וכל הני דשרינן לכתוב ולטוות דוקא בשלא כוון מלאכתו במועד:

הגהות הב"ח א נוהגין בו כבוד כקדושת ארון: ב וטוה על ירכו תכלת לציציותיו. ת"ר כותב וכו' רב לרב חננאל ואמרי לה רבה בר בר חנה וכו' ומוכר כדרכו כדי פרנסתו וכו' והלכה כותב כדרכו ומוכר כדי פרנסתו:

הגהות הגרי"פ [א] מאי תקנתיה זיל לגבי דלישרי לך לא ידענא ליה זיל וכו': [ב] מפני חלול השם ופליגא דרשב"ל דאמר רשב"ל ת"ח שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא כצ"ל וכ"ה בגמרא ובהרי"ף: [ג] אסור ושאי כל אדם שתכפוהו אבליו כצ"ל וכ"ה לשון הרי"ף: [ד] ואיכא מאן דאמר דבמועד נמי בגנוסטרא אסור כצ"ל וכ"ה לשון הרי"ף ז"ל: [ה] תיבות הנחה כל שמעכבה ליתא בגמרא לפנינו:

תפארת שמואל

מינה נמי נהוג מגד החיוב ודו"ק: (ו) ואיגרות של מלך וכו'. ולפי"ז הא דתני אגרות של רשות הוא מלשון

קרבן נתנאל

ומ"ש לא התירוהו הנשיא לכך צורבא מרבנן דרב יהודה שרב נוכלי' שמתיה: [ט] נידוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו. ורבינו והר"ן קצרו פה במקום שהיה להם להאריך. אחד שלא אמרו בו טעם. וכ"מ לבני מעמים אם התירו שלא בפניו בדיעבד אי הוי התרה. ועוד כ"מ אם הודיעוהו דליכא חפלה מתירין אפילו שלא בפניו ועיין פ"ק דנדרים בהר"ן ובהרא"ש בפירושו. וצ"ל דס"ל לרבינו טעמי' דאלים ולא מהני התרה שלא בפניו בשום ענין אפילו בדיעבד: [י] השומע הזכרה מחבירו צריך לנדותו. פי' שמוציא שם שמים לבטלה. והקשו בתוס' מאי איריא הזכרת השם הא כל שאין עושה כשורה צריך לנדותו כמו שהביא רבינו בסי' כ"ט פרק הדר. ובאסמתי' דרבי סי' י"א. ותירצו דהכא אלים שפי' שאם לא נידוהו הוא עצמו בנדוי. אבל קשה לי מהא דקאמר בסגוך ש"מ השומע הזכרה מחבירו חייב לנדותו. מאי ש"מ הא בכל דבר שאין אדם עושה כשורה צריך לנדותו: [כ] והוא דמתנו הלכתא. פי' שמונין לאחרים. זהו גי' הר"ן ורבינו שם. אבל גי' הרי"ף כגי' הש"ס והוא דתנו הלכתא. אבל מתנו לא. כלומר אם למדו משניות ולא גמרא: [ל] דקי"ל כאבא שאול. מ"ה פסק כתנא דברייתא ולא כתנא דמתני' דלא חשיב אבל דמותר לגלח במועד: ה"ג וקאמרי מדשקלינהו: [מ] הנחה מה שחוץ לפה מכאן ומכאן. ובתוס' בשם רבינו נתנאל פי' כי השפה התחתונה קרויה נחה כמו שקורין לריחים התחתונה שכב ונכון הוא. רימב"א: [נ] וגם הביא ראיה מכאן דלפרנים מותרין ליטול בחוה"מ אף בגנוסטרא. עיין מ"ש רבינו בשם הרי"ף סי' י"ט: [ס] כמי שאין לו אלא חלוק אחד דמי. דניכרין שהם של קטנים ומלוכלכין כמי שאין לו אלא חלוק אחד. תוס': [ע] ואיגרות של רשות. פי' איגרות של שלום. ורש"י פי' ליווי וקיום של שלטון. ר"ל כמו שפי' הר"ן שהנשיא נותן רשות לזה לדון ולהורות ונקרא פתקא דרבנותא ושוב אם טעה לא ישלם ואם אין לו שטר ישלם מביתו. והגי' לפירושם רשות (הרי"ש בקמ"ץ) ולפי' הרי"ף ורבינו הגי' רשות (הרי"ש בשו"א): [פ] לפי שאין בהן צורך כל כך. ומ"מ התירו שיש שמחה למי ששלח או למי שנשתלחו לו ותמה אני איך מלאו לבם לחלוק על פירוש הירושלמי מבלי שום חולק בבבלי. והא ר"י שהיה סוף התנאים ודאי יש לו קבלה יותר לקרות רשות בשו"א ולא בקמ"ץ. וכ"כ ר"י דילאון מצות ל"ת שכ"א שמכל מקום נוכל ללמוד ממנו כי מה שאמר דהלכתא כגמ' בבלית. הוא במה שיחלוק הירושלמי עליו. אמנם בדבר שלא הוזכר בבבלי ואיתא בירושלמי. בודאי נוכל ללמוד ממנו ע"כ. אח"כ מצאתי בכללי פוסקים של כנסת הגדולה לא"ח ז"ל נוהגים הפוסקים לפעמים לפסוק דלא כירושלמי אע"פ שלא בא הדבר מפורש בגמרא דידן היפוך הירושלמי רסד"ס חלק י"ד סי' קנ"ב ע"כ. ועל כל זה לא ידענא טעמיה דהא מילתא: [צ] שמא יקדמנו אחר ברחמים. ומטעם זה מותר לכתוב תנאים בחוה"מ. ט"ז: [ק] אבל לא כונסין. עיין מ"ש לעיל בפ"ק סי' ט"ו: [ר] ואין מגיהין אות אחת אפילו בספר עזרא. אבל אם אין ס"ת אחרת מותר להגיה דהוי כצורכי רבים: [ש] הלכה כותב ומוכר לעצמו כדי פרנסתו. אין להקשות למה לי הלכה הא כלא"ה קי"ל כ"מ ור"י ור' יוסי הלכה כר' יוסי. וי"ל דרב לית ליה להני כללי כדאיתא בעירובין דף מ"ו. אע"ג דלא קי"ל כרב. מ"מ מייתי רבינו כיון דרב אמר להדיא הלכה כר"י: ה"ג אבל לא ימדוד ולא ישקול ולא ימנה: ה"ג שמונה בשלו: [ת] ר' אליעזר אומר משחרב ביהמ"ק עצרת כשבת. דקסבר ר"א דטעמא דרגלים מפסיקין שהרי דינן היו לעלות כשבת אלא שאם אתה אומר יעלה למנין שבעה הרי הפסיקו הכל דז' ימים נינהו. וכן עצרת בזמן שביהמ"ק קיים שהיה לו תשלומין כל שבעה. ועכשיו דין שלשים כדין ז'. (שלא יהיה דין שלשים חמור מדין שבעה) אבל משחרב ביהמ"ק דאין עצרת אלא יום אחד הרי הוא כשבת דעולה ואין מפסקת וה"ה ר"ה ויוה"כ. ר"ן: [א] והחכמים אומרים. וא"ת חכמים הייט ת"ק. י"ל דר"א ור"ג וחכמים פליגי אליבא דת"ק: [ב] עצרת כרגלים. משום שמחת הרגל. ומה שאמר הר"ן עצרת שהוא כתוב בחשבון הרגלים יש לו דין רגלים בזמן הזה. כוונתו דכתיב ביה ושמחת בחגך. דהא הר"ן נותן טעם דשבת

[דף כ ע"א] **גמ'** ת"ר קיים כפיית המטה שלשה ימים קודם הרגל אין צריך לכפות אחר הרגל דברי ר' אלעזר וחכ"א אפי' יום אחד ואפי' שעה אחת א"ר אלעזר הן הן דברי ב"ש [הן הן] דברי ב"ה שבית שמאי אומרים ג' ימים וב"ה אומרים יום אחד כתב הראב"ד נ"ל מדקתני כי האי לישנא ולא קתני לישנא דמתני' הקובר את מתו שלשה ימים קודם הרגל וקתני קיים כפיית המטה ש"מ בעינן קיום אבילות קודם הרגל שאם לא קיים אבילות קודם הרגל שוגג או מזיד אין רגל מפסיקו שלא יהא חוטא נשכר ומניה ילפינן לכל אבל [ג] שלא נהג אבילות תוך ז' שישלים אבילתו תוך שלשים חוץ מן הקריעה שאם עבר ולא קרע בשעת חיובו שאין קורע לאחר ז' כענין שאמרו מי שאין לו חלוק ונזדמן לו חלוק בתוך ז' קורע אחר ז' אינו קורע ודוקא בשאר מתי מצוה כדאמר לקמן (דף כ:) אורי ליה רבי יוחנן לר' חייא בר אבא אפילו יום אחד ואפילו שעה אחת רבה אמר הלכתא כת"ק דידן דאמר הקובר את מתו ג' ימים קודם הרגל ומסקנא א"ל רב חביבא מפרת לרבינא הלכתא מאי [ד] א"ל אפילו יום אחד ואפילו שעה אחת וכן הלכתא: **כו אמר** רב גזירות בטלו ימים לא בטלו שאם לא גלח ערב הרגל אסור לגלח אחר הרגל ושמואל אמר ימים נמי בטלו והלכתא כשמואל דקי"ל כאבא שאול דאמר אם חל שביעי שלו ערב הרגל מגלח בערב הרגל דקסבר מקצת היום ככולו ויום שביעי עולה לכאן ולכאן עולה למנין שבעה ועולה למנין שמונה שהוא מכלל שלשים* [דף יט ע"ב] ואם לא גלח ערב הרגל שהוא שביעי שלו מותר לגלח אחר הרגל שכבס שמלות יום אחד ושעה אחת מבטלת גזירת שבעה כך מצות שבעה מבטלת גזירת שלשים [ה] ומודים חכמים לאבא שאול כשחל שמיני שלו בשבת ערב הרגל שמותר לגלח ע"ש ומודים חכמים לאבא שאול ביום שלשים שמקצת היום ככולו. אמר רבה הלכתא כאבא שאול ביום שלשים שמקצת היום ככולו ואין הלכה כמותו ביום שביעי ונהרדעי אמרי הלכה כמותו בזה ובזה דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל וכן הלכתא וא"ר הונא בריה דרב יהושע הכל מודים שאם חל [*שלישי] שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב* [ו] וה"ה אפי' יום ששי מאי טעמא דהכתי לא שלים אבילות דידיה אלא רגל הוא מפסיק ליה אבילות הלכך אין מותר לרחוץ אלא עד דעייל רגל וקי"ל כוותיה. כתב הראב"ד ז"ל הא דלא אמרינן מקצת היום ככולו לענין רחיצה משום דאפשר ליה לרחוץ לאורתא [ז] (ז) משא"כ בתגלחת ותכבוסת שהרי אסור לגלח ולכבס משתחשך ואע"פ שמותר לכבס ערב הרגל מ"מ אסור ללובשו עד שתחשך דהוה כרחילה והכי אמרינן לקמן (דף כו ע"א) בזקיפת המטה שזוקפה ערב שבת ואעפ"כ אינו יושב עליה עד שתחשך ובתוס' הראב"ד שפי' לפני ריב"ס הקשה מ"ש מגילוח דשרי' בשביעי ערב הרגל ותירץ דברחילה ותכבוסת בתוך שבעה החמירו יותר מגילוח דהוי בתר שבעה ולפי זה אסור לכבס תוך שבעה אפילו ערב הרגל ומסתבר כדברי הראב"ד ז"ל דאף כיבוס מותר תוך שבעה בערב הרגל כיון דאי אפשר לו לכבס בלילה [ח] וכ"כ הרמב"ן ז"ל: **כז והלכה** למעשה הקובר את מתו ברגל לא חיילא עליה אבילות אלא לאחר הרגל ונקיט שבעת ימי אבילות מיו"ט אחרון ואע"ג דלא נהיג ביה אבילות סליק ליה למנין שבעה דלא נקיט בתר הרגל אלא ששה בלבד ומאן דשכיב ליה שיכבא ביו"ט שני של יו"ט האחרון או ביו"ט שני של עצרת נוהג בו אבילות דהוי יום מיתה ויום קבורה והכין אסכימו רבנן דאבילות יום ראשון דאורייתא הוא דכתיב ואכלתי חטאת היום וכתיב ואחריתה כיום מר ויו"ט [שני] מדרבנן וכיון דאבילות יום ראשון מדאורייתא ויו"ט אחרון דרבנן אתי עשה דיחיד דאורייתא [ט] ודחי עשה דרבים דרבנן ולפי דבריהם צריך לחלק באבילות דאם מת אחיו מאמו ואחותו נשואה ביו"ט שני אינו מתאבל דלא אתי עשה דיחיד דרבנן ודחי עשה דרבים. אלה הם דברי חכמים הראשונים ולמעלה (סי' ג) כתבתי שהכריעו חכמים האחרונים שאין שום אבילות דאורייתא אף ביום ראשון כי אם אנינות וראיותיהם ברורות וחזקות ולא תזוז מינה: הקובר את מתו ברגל אע"ג דאין רגל עולה למנין שבעה עולה לו למנין שלשים וכי תנן הרגלים מפסיקין ואינן עולים למנין שבעה הוא דאינן עולים דאין מצות שבעה נוהגת ברגל אבל למנין שלשים עולין הואיל ומצות שלשים נוהגת ברגל דהא אינו מגלח וכן הלכתא תניא נמי הכי [דף כ ע"א] רגל עולה למנין שלשים כיצד קברו בתחלת הרגל מונה שבעה אחר הרגל ומלאכתו נעשית ע"י אחרים ועבדיו ושפחותיו עושין בצנעה בתוך ביתו ואין רבים מתעסקין בו שכבר נתעסקו בו ברגל ורגל עולה לו למנין שלשים: **כח מפני** שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת [דף כד ע"א] בעא מיניה ר"י [א] משמואל יש אבילות בשבת או אין אבילות בשבת א"ל אין אבילות בשבת: תניא אבל כל ז' קורעו לפניו ואם בא להחליף מחליף וקורע [י] ובשבת קורעו לאחריו ואם בא להחליף מחליף ואינו קורע ואותן קרעים אין מתאחין ודוקא על אביו ואמו אבל על שאר קרובים אפילו תוך ז' מחליף ואינו קורע שכל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע ואמוראי פליגי ביה דגרסי' בגמרא אותן קרעים מתאחין או אין מתאחין פליגי ביה אבוה דר' אושעיא ובר קפרא חד אמר מתאחין וח"א אין מתאחין ויש פוסקין [כ] דהולכין אחר המיקל בדברי סופרים והא דפסק הרב אלפס ז"ל לחומרא משום דאמרינן ר' אושעיא סבירא ליה דאין מתאחין דהוה ליה מאן דאמר מתאחין חד לגבי תרי וכן פסק הראב"ד ז"ל משום דגרסי' בירושלמי (הלכה ח) הרי שהיה מחליף בגדים כל שבעה חייב לקרוע ר' חייא רבה ור' חמא אבוה דר' אושעיא תרוייהו אמרי כולם אסורין באיחוי בר קפרא אמר אין איסור באיחוי אלא יום הראשון בלבד א"ר חיננא פלוגתא אוחרי ביניהון מאן דאמר כולן אסורין באיחוי עושה שאר הימים כיום הראשון ואפילו יש עליו כמה בגדים חייב לקרוע את כולן ומאן דאמר אין לך איסור באיחוי אלא יום ראשון עושה שאר הימים תוספת ואין קורע אלא העליון נמצא בר קפרא יחיד והלכה כרבים הלכך קורע את כולן ואין מתאחין. [ל] אמר רב מנשיא בר תחליפא אמר רב כהנא אמר שמואל פא"ז חובה נת"ר רשות פא"ז פריעת הראש אזרת קרע לאחוריו זקיפת המטה פריעת הראש שמגלהו מעטיפה שלו נת"ר נעילת סנדל תשמיש המטה רחילה בחמין רשות יכול לנהוג אותן ואין בהן משום אבילות הלכך חייב לנהוג אותן כמו בחול כיון דאינו נראה כאבילות אמר רבי יעקב א"ר יוחנן לא שנו שפריעת הראש חובה אלא שאין לו מנעלין ברגליו [מ] אבל יש לו מנעלין ברגליו מנעליו מוכיחין עליו והויא פריעת הראש נמי רשות ומסקנא דברים שבצנעה נוהג כגון כיסוי הראש ורחילה בחמין ותשמיש המטה וכיוצא בהן נוהג בצנעה דאמרי' אביי אשכחי' לרב יוסף דפריס ליה סודרא ארישא א"ל לא סבר לה מר דאין אבילות בשבת אמר ליה הכי א"ר יוחנן דברים שבצנעה נוהג והאידנא דאין רגילות לילך יחף הוי נעילת הסנדל חובה ותלמוד תורה יראה דהוה דבר שבצנעה אבל לחזור הפרשה כיון דחייב אדם להשלים פרשיותיו עם הצבור [נ] הוי כקורא את שמע ומותר ואם קראו את האבל לעלות לקרות בתורה צריך לעלות ואם נמנע הוי דבר של פרהסיא ושמעתי שר"ת ז"ל היו קוראים אותו בכל שבת שלישי ואירע בו אבילות ולא קראו החזן ועלה מעצמו ואמר כיון שהורגל לקרות שלישי בכל שבת הרואה שאינו עולה יאמר שבשביל זה הוא נמנע מלעלות והוי דברים שבפרהסיא. ולענין שאילת שלום בשבת גרסינן בירושלמי (הלכה ה) מקום שנהגו לשאול בשלום אבילים בשבת שואלין כהדא דר' הושעיה רבה אזל לחד אתר חזיא אבליא בשבתא שאול בון א"ל איני יודע מנהג מקומכם אלא שלום עליכם כמנהג מקומינו ודברים של צנעה נוהגין אף ברגל כדאמר בפ"ק דכתובות (דף ד.) כל אותן הימים הוא ישן בין האנשים וכו' מסייע ליה לר' יוחנן דאמר אע"פ שאמרו אין אבילות במועד אבל דברים של צנעה נוהג וימי החופה כמועד הוו: ר' אלעזר אומר משחרב בית המקדש עצרת כשבת וליתא להא דרבי אלעזר דקי"ל עצרת כרגלים דאמרינן [דף כד ע"ב] דרש רב ענני בר ששון אפיתחא דבי נשיאה יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן י"ד ואמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא מנין לעצרת שיש לו תשלומין כל שבעה שנאמר בחג המצות ובחג השבועות מקיש חג השבועות לחג המצות מה חג המצות יש לו תשלומין כל ז' אף חג השבועות יש לו תשלומין כל ז' רבן גמליאל אומר ראש השנה ויוה"כ כרגלים אמר רב גידל בר מנשיא אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל. אדבריה רב פפא לרב אויא סבא ודרש יום אחד לפני ראש השנה וראש השנה הרי כאן י"ד אמר רבינא הלכך יום א' לפני החג והחג ושמיני הרי כאן כ"א יום ולא צריך למינקט אחר הרגל אלא ט' ימים ומקצת היום ככולו. הקשה הראב"ד ז"ל מכדי רב פפא כרבן גמליאל סבירא ליה דאמר ראש השנה ויוה"כ כרגלים וכיון דיום הכפורים רגל הוא ומפסיק למה לי חושבנא דידיה בין דליחשביה לר"ה שבעה בין דלא ליחשביה אלא חד יומא כי מטי ראש השנה בטלו גזירות ז' וכי מטי יוה"כ בטלו גזירות ל'. ותירץ דבכה"ג כי מטי יוה"כ לא בטלו גזירות ל' כיון דלא הוי אבילות שבעה כי אורחייהו דתרתי הפסקות בהדי הדדי בחדא אבילות לא עבדינא אלא או שבעה כי אורחייהו או שלשים כי אורחייהו וכיון דראש השנה חשבי במקום שבעה יום הכפורים אפילו במקום שבעה לא חשבינן ליה וכי מטו סוכות הוא דבטלה מיניה אבילות ומעיקרא לא דתרי עילויי בחדא אבילות לא עבדינן ולהכי קאמר הרי כאן י"ד ולא קאמר בטלה ממנו גזירות שבעה כמתני' לאשמועינן דבעינן אשלומי ומיזל עד הרגל וליכא הפסקה כלל מהכך עד דמטי לעיקר הרגל משום דלא חשיבי כרגלים גמורים ומיהו אם קובר מתו שבעה ימים קודם ר"ה בטלה ממנו גזירת שלשים כרגל גמור וכן כתב בעל הלכות היכא דמית ליה מת קודם ראש השנה יום אחד עולה לו למנין ז' וראש השנה שבעה הרי י"ד ושבעה ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים הרי כ"א יום ויום הכפורים שהוא כנגד שבעה ונקיט לי' תרי יומי בתר יום הכפורים למישלם תלתין יומין והר"ז הלוי הקשה על פירוש זה לפיכך הקובר את מתו לאחר ראש השנה מותר לגלח בערב יו"כ שהוא יום שביעי שלו ואם זה מפני שנהג מקצת יום אחד בגזירת שלשים מותר לגלח וזה שנהג כל אלו השבעה בגזירת שלשים נאסור אותו ואין הדעת סובלת כן מיהו לא קשה כולי האי כי הראב"ד ז"ל פי' בו טעם טוב והרמב"ן ז"ל כתב דהגב דנקיט רבי ענני בר ששון יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן י"ד לאשמועינן דאין הלכה כר' אלעזר אלא עצרת כרגלים אף בזמן הזה נקט נמי רב פפא האי לישנא גבי ראש השנה לפסוק כר"ג דר"ה כרגלים וכן נראה לי שאין לעשות בנין בלא יסוד כי באו להחמיר ולומר סברות רחוקות ודחוקות מכח קושיא ואם יש תירוץ לקושיא נתרועע היסוד ונפל הבנין ויפה תירץ' הרמב"ן ז"ל ורבינו שמשון ז"ל פירש דנפקא מיניה לענין הא דתניא (לעיל דף כג.) שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו שניה יוצא ואינו יושב במקומו שלישית יושב במקומו ואינו מדבר וכו' ולענין זה קאמר הרי כאן י"ד דמיד אחר ר"ה יש לו דין שבת שלישית וכיון דנתרצה הקושיא אם כן יוה"כ מבטל ממנו גזירות שלשים *ואם תאמר א"כ בחג נמי יבטל ממנו שמיני עצרת גזירת שלשים שאני התם שלא נהג כלל דין שלשים אע"ג שגיהוץ ותספורת אסורים במועד מ"מ מטעם אבילות מיהא לא נאסר. מסקנא דמלתא הקובר את

הגה"ה

*ואומר ראבי"ה דאסור לספר עד הערב ולא מבעוד יום. מא"ז:

הגה"ה

*פי' ר"ת ורוחץ בלילה כנון ורבינו אב"ן כתב עד הערב עד אחר תפלת מנחה דעמדו מנחמים מאצלו [ושלים] אבילתו וכ"כ רבינו שמואל ורוב הגאונים כתבו לאיסור כאשר מבואר בהלכות מהר"מ אעפ"כ נהגו העולם היתר מהר"מ ואין להאריך. אפילו חלה יום ח' או ט' בערב הרגל צריך להמתין עד סמוך ללילה שאז ניכר שבשביל הרגל הותר כך כתב רבינו אבי':

הגה"ה

*ומעשה באחד שמתה אשתו יום אחד לפני יום הכפורים והתיר הר"ר יצחק בר' מרדכי מבס"ם לבעלה לגלח בערב סוכות ולענין הלכה למעשה יש לסמוך על דבריו. מא"ז:

הגהות הגרי"פ [א] לפנינו איתא מר' שמעון [הגי' הזאת נמצא בדפו"י]:

קרבן נתנאל

אינו מפסיק דלא כתיב ביה שמחה אלא עונג ע"ש. ובטור יו"ד סי' ת' נותן טעם שבת אינו מפסיק שאם היה מפסיק א"כ לעולם יהי' מפסיק שא"א לשבעה בלא שבת. משמע דטעם הרגל שמפסיק שאפשר לשבעה בלא רגל. וכתב ב"י שכן הוא בירושלמי סוף הלכה ה' ז"ל א"ר בא אפשר לשבעה בלא רגל אבל א"א לשבעה בלא שבת. ונראה דהירושלמי קאי להיפך לתרץ אמאי לא נימא שבת אינו עולה כמו הרגל. דהא בתרוייהו דבר שבצנעה נוהג. ומשני דא"כ כל פעם יפסיד יום א' שא"א לשבעה בלא שבת. אבל במה שבשבת אינו מפסיק לזה אין הירושלמי נותן טעם דא"כ תקשי ליה לחכמים ר"ה ויו"כ. אלא דרגל מפסיק משום שמחת רגל. משא"כ בשבת ור"ה ויו"כ ודי לנו שהוא עולה ודברי הטור צ"ע. ויש ליישב דהטור נותן טעם זה לדידן דקי"ל כר"ג דר"ה ויו"כ כרגלים ומפסיק ואף שפי' הירושלמי י"ל כדפירשתי מ"מ מייתי מיניה ראיה לסברא זו שאפשר לרגל בלא שבת וא"א לשבעה בלא שבת: ה"ג דברי רבי אליעזר: ה"ג אמר ראב"ש הן הן דברי ב"ש הן הן דברי ב"ה: [ג] **שלא** נהג אבילות תוך ז' שישלים אבילתו תוך שלשים. דוקא שלא נהג אבילות כלל אבל אם זלזל במקצת ימים ולא נהג בהם אבילות כגון מי שאמרו שמת לו מת ביום א' והיה בעיר אחרת ולא נהג אבילות ביום הראשון וביום השני בא לעירו ונהג אבילות א"צ להשלים ומונה ז' ימים מן יום ראשון. כ"כ רבינו בשו"ת כלל כ"ד: [ד] **א"ל** אפילו יום אחד. ואפילו שעה אחת רש"י פי' במתני' מה שנזכר במתני' שלשה ימים לפני הרגל לאו דוקא ואפילו שעה אחת לפני רגל בטלה ממנו גזירת שבעה ע"כ. והא דקתני שלשה ימים לרבותא אע"ג שנהג ג' ימים שזה עיקר אבילות מ"מ שבת אינו מפסיק: [ה] **ומודים** חכמים לאבא שאול כשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל שמותר לגלח בערב שבת. וא"ת מ"ש אם חל שלשים בשבת אינו מגלח בע"ש. פי' בירושלמי משום כבוד הרגל סמירו: [ו] **וה"ה** אפילו יום ששי. לשון הרי"ף אבל רש"י כתב דוקא יום שלישי דתלתא שלימין בעינן: [ז] **מה** שאין כן בתגלחת ותכבוסת. נראה מלשון זה דתגלחת ותכבוסת כיון דלא אפשר למעבד לאורתא שרי למעבד מבע"י. וקשה דהא אמרינן לעיל בריש פרק זה דף י"ז ע"ב דכשחל שביעי שלו בשבת ערב הרגל אפילו לאבא שאול אסור לגלח בע"ש שהוא יום ששי ע"ש ומי' הב"י דלא קאי אחל יום שלישי או ששי שלו להיות ערב הרגל אלא קאי בשחל שביעי שלו ערב הרגל. וה"פ דהוי קשיא ליה מ"ש כשחל שביעי בערב הרגל דאמרינן בי' מקצת היום ככולו ויום שביעי עולה לכאן ולכאן ושרינן לי' לגלוחי בערב הרגל כאלו כבר עברו עליו כל שלשים וכן לענין תכבוסת אם חל יום שלישי שלו בערב הרגל אמרינן ביה מקצת היום ככולו ומותר לכבס בו ביום כאלו כבר עברו עליו כל שבעה. דמדלא נקט רב הונא אלא אסור לרחוץ עד הערב משמע דלכבס שרי בו ביום וגבי רחילה לא אמרינן הכי וניחא ליה דרחילה שאני דאפשר לרחוץ לאורתא משא"כ בתגלחת ותכבוסת. הלכך בשחל יום שביעי בערב הרגל מותר לגלח בו ביום. ובשחל יום ששי בערב הרגל מותר לכבס בו ביום אבל אסור לגלח ועיין בא"ח סי' תקמ"ח ובד"מ שם: ה"ג ובתוס' שפירשו לפני ריב"א הקשה: [ח] **ה"ג** וכן כתב הרמב"ן. אבל הרמב"ם ס"ל כדעת הריב"א: [ט] **ודחי** עשה דרבים דרבנן. ע"כ דברי הרי"ף: [י] **ובשבת** קורעו לאחוריו. או שלובש בגד עליון על הקרוע: [כ] **דהולכין** אחר המיקל בדברי סופרים. והא דלא קאמר מטעם דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל. משום דכתבו תוספות בשמעתין ובריש כתובות דהני מילי במחלוקת של תנאים אבל במחלוקת דאמוראי לא: [ל] ה"ג **אמר** רב מנשיא בר תחליפא אמר רב כהנא אמר שמואל. ובהרי"ף הגירסא בשמעת כי רב כהנא בר תחליפא מניו ולא אמר שמואל: [מ] **אבל** יש לו מנעלין ברגליו מנעליו מוכיחין עליו. והוי פריעת ראש נמי רשות שיש בידו אם ירצה בעטיפת הראש בשבת אפי' בפרהסיא כיון דמנעליו ברגליו אין נראה שהוא עוטף משום אבילות. אבל לעטוף בצנעה אפילו אין מנעליו ברגליו רשאי. דהא ר"י גופא אמר דברים שבצנעה נוהג והכי קי"ל כר"י. וזה שפירש"י ד"ה אלא כו' אם בא להתעטף בצנעה אפילו כעטיפת ישמעאלים אין בכך כלום. כוונת רש"י כלומר ואם בא להתעטף בצנעה אין בכך כלום אפילו בלא מנעלים ברגליו. כי לא בעינן מנעלים ברגליו אלא לענין שאין צריך פריעת ראש אפילו בפרהסיא. עיין תהכמ"א: [נ] **הוי** כקורא את שמע. וכן מי שרגיל לחזור כל יום ח"י פרקים משניות יכול לגרוס בשבת אף שדבר שבצנעה נוהג. ועי' שו"ת חכם צבי סי' ק':

תפארת שמואל

ואל תתודע לרשות וכו': (ז) **משא"כ** בתגלחת ותכבוסת וכו'. ר"ל לגלח כשחל ז' שלו בעיו"ט אבל כשחל יום ג' או (ה') [ו] בעיו"ט פשיטא דאסור לגלח אף דשרי לכבס דהא אף דרגל מבטל ז' מ"מ אסור לגלח כל שלשים יום ודבר זה הוא ברור וכך מבואר ברמזים ע"ש והביא ב"י בארוכות בא"ח סי' תקמ"ח ע"ש. ובשם מהר"מ איסרלש ז"ל בד"מ תמהתי דתגלחת שכתב איירי בתגלחת שמותר בג' יום כגון שפה המעכבת [illegible]

ממנו שעה אחת קודם הרגל [ס] אם קיים מצות אבילות באותה שעה בטלה ממנו גזירת ז' ואם נקבר עם חשיכה ולא קיים מצות אבילות לא בכהנים ולא בתולות הסנדל לא בטלה ממנו גזירת שבעה ונוהג שבעה דברים שבצנעה במועד ונוהג שבעת ימי אבילות לאחר המועד ומלאכתו נעשית ע"י אחרים ועבדיו ושפחותיו עושים בצנעה בתוך ביתו ואין רבים מתעסקין בו דנהמו שכבר נתעסקו בו ברגל ורגל עולה למנין שלשים. שבעה ימים לפני הרגל בטלה הימנו גזירת שבעה ומגלח ערב הרגל. ואם לא גלח ערב הרגל מגלח לאחר הרגל ובתוך הרגל לא יגלח ואם חל שביעי שלו בשבת ערב הרגל מגלח בתוך הרגל. קברו ברגל נוהג. דין אונן כל זמן שלא נקבר המת נקבר המת אינו נוהג. דברים שבצנעא אבל דברים של צנעה נוהג ונוהג שבעה אחר הרגל ורגל עולה לו למנין ל' ובמנין הימים שהיו מקבורת המת עד סוף הרגל כאותן הימים בימי שבעת אבילות האחרונים מלאכתו נעשית ע"י אחרים וכו'. שעה אחת לפני הפסח אותה שעה היא כשבעה ימים ושמונת ימי פסח ומשלים עליהן ע"ו יום. שעה אחת לפני עצרת ועצרת הרי י"ד יום ועליהם משלים אחר העצרת ט"ז ויראה כיון דאנו בקיאין בקביעא דירחא ואין אנו עושין שני ימים אלא משום מנהג אבותינו בידינו דיום שני של עצרת עולה לו למנין ט"ז (ח) שעה אחת לפני ראש השנה ור"ה הרי י"ד ומגלח ערב [א] החג. שעה אחת לפני החג והחג הרי י"ד ושמיני עצרת שבעה ויום שני של שמיני עצרת הרי כ"ב ומשלים עליהם שמונה אחר החג: [דף יט ע"ב] שלשים יום מנ"ל אתיא פרע פרע מנזיר כתיב הכא ראשיכם אל תפרעו וכתיב התם גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים אף כאן שלשים והתם מנ"ל אמר רב מתנה סתם נזירות ל' יום מ"ט אמר קרא יהיה בגימט' תלתין הוו. [דף כ ע"א] ומנ"ל לאבילות שיהא שבעה דכתיב והפכתי חגיכם לאבל מה חג שבעה אף אבילות שבעה ואימא עצרת דחד יומא הוא ההוא מיבעיא ליה לכדר"ש ב"ל דאמר ר"ש בן לקיש משום ר' יהודה נשיאה מנין לשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום אחד דכתיב והפכתי חגיכם לאבל ואשכחן עצרת דאיקרי חג וחד יומא הוא: כט ת"ר שמועה קרובה נוהגת ז' ושלשים והבראה וכל דין אבילות כיום קבורה שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד איזו היא קרובה ואיזו היא רחוקה קרובה תוך שלשים יום רחוקה לאחר שלשים יום דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים אחת שמועה קרובה ואחת שמועה רחוקה נוהגת ז' ושלשים ואמר רבה כל מקום שאתה מוצא יחיד מיקל ורבים מחמירים הלכה כמחמירים חוץ מזו שאע"פ שר' עקיבא מיקל וחכמים מחמירים הלכה כרבי עקיבא דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל. ר' חיננא חוזאה אתיא ליה שמועתא דאבוה מבי חוזאי אתא לקמיה דרב חסדא א"ל הרי אמרו שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד אלמא אפילו על אביו ואמו אינה נוהגת אלא יום אחד וכתב הרמב"ן ז"ל דלענין תספורת אסור [ע] עד שיגערו בו חביריו ובגיהוץ עד שיגיע הרגל ויגערו בו ולבית השמחה עד י"ב חדש וכן בשאילת שלום *ומונה מיום מיתה ולא מיום שמועה אבל אם בא לו שמועה של אביו לאחר י"ב חדש אינו נוהג אלא יום אחד לכל

הגה"ה

*וגזירת שלשים כתב שיש בירושלמי דאינה נוהגת ואני ראיתי בירושלמי שנוהגת. מא"ז:

דבר: רב בר אחוה דר' חייא דהוה בר אחתי' דר' חייא כי סליק להתם א"ל אבא קיים [דף כ ע"ב] א"ל אימא קיימא אמר ליה אבא קיים א"ל לשמעיה חלוץ לי מנעלי והולך כלי אחרי לבית המרחץ. שמע מינה תלת ש"מ אבל אסור בנעילת הסנדל ושמע מינה שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד ושמע מינה מקצת היום ככולו כתב הרמב"ן ז"ל קשיא לי מאי האי דקאמר אבל אסור בנעילת הסנדל כלומר בשמועה רחוקה פשיטא אלא במאי נוהגת יום אחד ופי' דאין אסור אלא בנעילת סנדל קאמר כלומר שדיו מכל גזירות אבילות בחליצת מנעלו וא"ל נילך לביתו ויכפה מטותיו ויתעטף בראשו שהרי ר' חייא לא עשה אלא חליצת מנעל ומיד הלך לבית המרחץ ולא כפה ולא עטף ואם אין לו מנעלו ברגלו צריך שיכפה מטתו או יתעטף בראשו דבעינן שיעשה מעשה הניכר משום אבילות ואם היה עוסק במלאכה או שהיה רוחץ וסך או עוסק בתורה ובאתה לו שמועה רחוקה הרי זה מפסיק שעה אחת משום אבילות וחוזר למה שבידו ומכל מקום אינו יוצא ידי חובתו בהפסק זה עד שיעשה מעשה הניכר לאבילות שמקצת היום ככולו: ל כתוב בתוספות ריב"ס וז"ל מספקא לרבי הא דאמרינן מקצת היום ככולו אי אמרינן נמי מקצת לילה ככולו או דוקא יום בעינן וכ"מ אם באת לו שמועה רחוקה בלילה ויושב מקצת לילה אם מותר לרחוץ בלילה ולבסוף כתב משום דבלילה לא מוכחא מלתא שהרי דרך בני אדם לחלוץ מנעליהם בלילה ורשב"ם כתב נוהגים העם לישב מקצת יום שביעי ולא בלילה ומה שיושבין מקצת לילה באבילתו אין מחשיבין אותו אלא ביום ולא ידענא טעמא מאי. ורבינו מאיר כתב אם שמע שמועה רחוקה בלילה דמקצת איום ככולו ואע"ג דגבי ז' לא אמרינן מקצת הלילה ככל היום כדאמר לעיל אבל כיון שעמדו מנחמין מאצלו מותר ברחילה ומשמע דוקא ביום שביעי וכן נראה דכשמנה שלשים צריך למנות עד מקצת יום שלשים מדאמר בפ"ב דמגילה (דף כ.) וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד הנץ החמה ואמר עלה סד"א תיהוי כראיה ראשונה של זב מה ראיה ראשונה של זב טבל ביומיה וכו' עד קמ"ל כיון דבעי ספירה וספירה ביממא היא אלמא דכל דבר דלא סליק ביומיה ובעי ספירה לא אמרינן מקצת הלילה ככל היום עד למחר הלכך אבל לא יצא מפתח ביתו עד הנץ החמה דומיא דשומרת יום וכן ביום שלשים לא יגלח עד הנץ החמה ומיהו לענין שמועה רחוקה דלא בעי ספירה אלא סגי בשעה אחת סלקא אפילו בלילה: לא אמר ר' יוסי בר אבין שמע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה עולה לו ואינו נוהג אלא יום אחד. תאני ר' אבא דמן קסרי קמיה דר' יוחנן שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה עולה לו ואינו נוהג אלא יום אחד. וכתב הרמב"ן דנוהג בשבת וביו"ט דברים של צנעה כיון דהכתי שמועה קרובה היא והשומע שמועה רחוקה ברגל או בשבת אינו נוהג כלום ואפילו בצנעה אלא למוצאי שבת ומוצאי רגל נוהג שעה אחת ודיו: לב וכתב הרמב"ן ז"ל דמתאבלים ע"פ עד אחד ועד מפי עד ונכרי מסיח לפי תומו דמלתא דעבידא לגלויי היא ולא משקרי ביה אינשי כדקאמר גבי קידוש החדש דעד אחד מהימן מאי טעמא כל מלתא דעבידא לגלויי לא משקרי ביה אינשי כדאיתא בפרק אם אינן מכירין (דף כב:) וה"נ אמרי' בפרק האשה רבה (דף צג:) גבי עד ביבמה לשוק וראיה לדבר ממעשה דר' חייא דהמניה לרב דמתו אחיו ואחותו ונהג עליהם יום אחד של שמועה רחוקה ואע"ג דהוה יחיד וקרוב ולא אסהיד בדרך עדות אלא ברמיזה בעלמא אלמא בכהאי גוונא לא בעינן עדות גמורה [פ] וזה הכלל כל עדות שמשיאין אשה על פיו קרובים מתאבלין עליו ורבינו מאיר גמגם הרבה בדבר והיה תמיה היאך נהגו העולם להתאבל על פי עד אחד דהא מסקינן בפרק האשה רבה (דף פז:) דעד אחד לא מהימן והא דתנן בפרק אמרו לו (דף יא:) אמר לו עד אחד אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי אינו נאמן ודייקינן בפרק האשה (דף פז:) טעמא דאמר לא אכלתי הא אי שתיק מהימן היינו טעמא התם משום שהיה לו לידע אם אכל אם לא אכל וכי שתיק אמרינן שתיקה כהודאה דמיא אבל הכא דשתיק משום שאינו יודע בדבר כלום וכי האי גוונא פסק ר"ת אם אמר לו עד אחד נתנסך יינך אפילו הלה שותק לא מהימן משום דהאי דשתיק היינו משום דלא ידע אי קושטא קאמר אי לא והביא ראיה מפרק הניזקין (דף נד:) אמר לו טהרות שעשיתי עמך ביום פלוני נטמאו אינו נאמן והא דעד אחד נאמן באיסורין הני מילי לסמוך עליו להתיר דגמרי' מן וספרה לה לעצמה אבל להחמיר לא מחמרי' ע"פ עד א' ורבינו אבי העזרי הביא ראיה דנכרי מסיח לפי תומו נאמן לענין אבילות מהא דתניא בתוספתא דדמאי (פ"ד) ומייתי לה בשילהי מסכת יבמות (דף קכב.) נכרי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר של ערלה הן של עזקה הן של נטע רבעי הן לא אמר כלום לא נתכוין זה אלא להשביח את מקחו ומסיים בתוספתא [צ] דברי רבן שמעון בן גמליאל רבי אומר נאמן הנכרי להחמיר אבל לא להקל וקיימא לן הלכה כרבי מחבירו [ק] ואע"ג דאביו פליג עליה כיון דלא פליג עליה אלא יחידאה הלכה כרבי מחבירו קרינא ביה דכל שעתא הלכתא כוותיה לבד מהיכא דרבים פליגי עליה דאמר הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו וכן פרש"י בפרק זה בורר (דף כג:) וכן פסק רשב"ם בפרק גט פשוט (דף קע.) בפלוגתא דרבי ורשב"ג גבי בא לידון בשטר ובחזקה כי היכי דאמרי' הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו הכי נמי היכא דפליג אביו עליה אע"ג דרבו היה כיון דלאו רבים פליגי עליה הלכך נאמן הנכרי לענין אבילות ואין נראה ראיה לרבינו מאיר דשאני התם שהפירות הם שלו ונאמן הוא לאוסרם אבל לאסור פירות חבירו שהיינו מוחזקין בהם היתר לא מהימן. ועוד לענין אבילות חומרא דאתי לידי קולא הוא שנוהג אבילות בשבת דברים של צנעה ומבטל דברי תורה כל ז' ותפילין יום ראשון והביא ראיה מהא דאמרינן דעד אחד נאמן לומר שמת בעלה להתירה לינשא ואפילו עבד ואפילו שפחה ואפילו עד מפי עד ואפילו נכרי מסיח לפי תומו וכיון דנאמן להתירה לינשא נאמן נמי שצריכה להתאבל על פיו כדתנן בפרק האשה שלום (דף קטז:) ב"ש אומרים תינשא ותיטול כתובתה וב"ה אומרים תינשא ולא תיטול כתובתה אמרו להם ב"ש לב"ה התרתם ערוה חמורה לא תתירו את הממון הקל וחזרו ב"ה להורות כב"ש ה"נ כיון דנאמן להתיר ערוה חמורה ולגבות כתובתה כ"ש לענין אבילות ולא פלוג בין אבילות דאשה לשאר אבילות:

לג כתב בעל הלכות [*שאם] שמע שמועה ביום ל' שנוהג שבעה ושלשים כשומע ביום כ"ט ומסתברא כוותיה ואיכא מ"ד דשמועה ביום ל' כשמועה ביום אחד ושלשים ואינו נוהג אלא יום אחד בלבד [ר] ואיתלו בההיא דאמר בבכורות פרק יש בכור לנחלה (דף מט.) אמר רב אשי הכל מודים לענין אבילות דיום ל' כיום שלפניו דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל וקסברי יום שלפניו יום אחד ושלשים הוא [ש] וגמרינן מינה ליום שמועה והוא טעותא רבתא הוא דהא דאמרינן בבכורות לענין נפל הוא כדאמר רשב"ג כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל וקאמר רב אשי שאם מת הוולד ביום שלשים כאלו מת ביום שלפניו שהוא כ"ט יום כלומר כנפל הוא חשוב ואינו מתאבל עליו וראיה לדבר דהא גמרינן לה מדאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל וש"מ דלקולא קאמר רב אשי הכל מודין לענין אבילות יום ל' כיום שלפניו דאלמא לא מחייב על האבילות הלכך לא מצי למימר כיום שלפניו אלא כיום כ"ט וא"כ היכי גמרינן מינה דיום שלשים לענין שמועה כיום ל"א אלא ודאי טעות הוא כל האומר כך ואינו אלא כמו שכתב בעל הלכות דיום שלשים כתוך שלשים [ת] והויא ליה שמועה קרובה ואע"ג דקי"ל מקצת יום שלשים ככולו ה"מ למי שנהג דין אבילות אבל לשמועה לא אמרינן מקצת היום ככולו וראיה מהא דאמרי' הכא שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה ודוקא שמע בשבת שהוא יום שלשים דאין אבילות בשבת הוא דהויא במוצאי שבת רחוקה הא שמע ביום שלשים בחול הוא דהויא קרובה ואין לומר דשבת היה יום כ"ט דא"כ למוצאי שבת לא הויא רחוקה שהרי צריך לנהוג אבילות כל הלילה דמקצת היום ככולו לא אמרי' אלא ביום אבל לא בלילה כדפרי' לעיל (סי' ל ע"ש) והאי דקאמר מת הוולד תוך ל' יום דנפל הוא ולא מיחייב עליה אבילות הני מילי היכא דלא קים ליה בגוויה שכלו לו חדשיו אבל היכא [א] דקים ליה בגוויה שכלו לו חדשיו מתחייב לאתאבולי עליה דגרסינן בשבת בפרק רבי אליעזר דמילה (דף קלו.) בריה דרב דימי בר יוסף איתיליד ליה ההוא ינוקא וקשכיב בגו תלתין יומין יתיב וקא מתאבל עליה א"ל אבוה לודניתא קבעית למיכל א"ל קים לי בגוויה שכלו לו חדשיו: לד ולענין שמועה רחוקה דאינה נוהגת אלא יום אחד בלבד איבעיא לן קורע או אינו קורע ומסקנא דאינו קורע [ב] דליכא קריעה בלא שבעה אלא בכבוד אביו ואמו אבל בחמשה מתי מצוה לא דתניא מי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן לו חלוק תוך ז' קורע לאחר שבעה אינו קורע ואמר ר' זירא בד"א בחמשה מתי מצוה אבל על אביו ועל אמו קורע והולך ואינו מאחה לעולם ומה שלא קרע ר' חייא על שמועה רחוקה של אביו ואמו שמא לא היה לו חלוק שלו אי נמי כמו שפרש"י בפסחים (דף ד.) ששאל על אביו של רב שהיה אחיו ועל אמו שהיתה אחותו להכי קאמר בר אחוה דרבי חייא דהוא בר אחתיה להודיע שעליהם נתאבל והראב"ד ז"ל פירש בע"א ועיקר הוא כמו שכתבתי:

לה ת"ר כל האמור בתורת כהנים כהן מיטמא להם *אבל מתאבל עליהן ואלו הן אביו ואמו בנו ובתו ואחיו ואחותו ואשתו הוסיפו עליהן אחיו ואחותו בתולה מאמו ואחותו נשואה בין מאביו בין מאמו וכשם שהוא מתאבל על אשתו כך אשתו

הגה"ה

*והיכא שנטמא להם מוליך אותם על כתיפו לבית הקברות בעוד (ע) שהמת על כתיפו [מטמא לאחרים] אבל אם א"א לו לצאת מבית הקברות אם לא שיאהיל על הקברות לא יכנס אפילו בעוד שהמת על כתיפו כדי שלא יאהיל בשעת יציאה שכבר הסיר המת מעל כתיפו. מא"ז:

מתאבלת עליו ואשתו שאמרו כשירה ולא פסולה ודוקא אשתו אבל קרובים אפילו פסולים כדתנן (יבמות דף כב.) ובנו לכל דבר חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית וכל שמתאבל עליו מתאבל עמו בבית כי הא דאמר ליה רב לחייא בריה וכן א"ל רב הונא לרבה בריה באנפה נהוג אבילותא שלא באנפה לא תנהוג אבילותא כשמתו חמיהן אמרו להן שאין צריכין לנהוג אבילות אלא בפני נשותיהן אבל קריעה קורע בשעת מיתה או מיד ששמע אפילו שלא בפניה כדאמרינן גבי אמימר שקרע שלא לפני בנו משום דעיקר קריעה בשעת חימום ולא אמרו בכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו אבל אחי אשתו ואחותה לא. דתניא מי שמת חמיו וחמותו אינו רשאי לכוף את אשתו להיות כוחלת ופוקסת אלא כופה מטתו ונוהג עמה אבילות

הגהות הב"ח א דמקצת הלילה ככולו:

הגהות הגרי"פ [א] עי' בב"י או"ח סי' תקמ"ח שכתב שיש כאן חסרון הניכר ע"ש:

תפארת שמואל

וכיוצא בו ועיין בא"ר היטב דין זה בא"ח ודו"ק: (ח) שעה אחת לפני ר"ה ור"ה הרי י"ד ומגלח ערב החג וכו'. וה"ה ערב יום הכפורים דיום הכפורים מבטל גזירת ל' וכמש"ל וכ"כ הטור ונראה דחסר כאן בבא א' וכצ"ל ומגלח ערב יוה"כ שעה אחת לפני יום הכפורים ויוה"כ הרי י"ד ומגלח ערב החג כ"ל: (ע) שהמת על

קרבן נתנאל

[ס] אם קיים מצות אבילות באותה שעה. אפילו אחת ממצות אבילות אפילו חליצת מנעלים לחוד כפי' הש"ע: ה"ג ור"ה הר"י י"ד ומגלח ערב יוה"כ שעה אחת לפני החג: [ע] עד שיגערו בו חביריו. עי' לעיל דף כב ע"ב בתוס' ד"ה עד שיגערו: ה"ג גבי עד אחד ביבמה: [פ] ה"ג זה הכלל כל עד

שמשיאין אשה על פיו קרובים מתאבלים עליו. הכוונה כיון דמשיאין האשה על פיו ש"מ דמחזקינן בחזקת מת ואם נאמר שאין נאמן להתאבל עליו דמחזקינן בחזקת חי א"כ הוי כתרתי מילי דסתרי אהדדי וכיון דהימנוהו אפילו במקום אחר נמי נאמן דאין דין אחד חלוק פעם א' יהיה נאמן ופעם אחרת כשאין לו אשה לא יהיה נאמן. וגם מילתא דעבידא לגלויי הוא ולא משקרי אינשי כדקאמר ועיין בא"ח סי' י"ז סעיף ג' תמלא העדים שכשרים לעדות אשה. ואפשר אותן חמשה נשים מתאבלין עליהם אף שאין משיאין אשה על פיהן וצ"ע: [צ] דברי רשב"ג רבי אומר נאמן. עי' בפ"ק דקידושין סי' ס"ב דהתם גורס רבינו בהיפך ע"ש: [ק] ואע"ג דאביו פליג עליה כיון דלא פליג עליה אלא יחידאה הלכה כרבי מחבירו קרינן. וצ"ע דבפרק הניזקין סי' ה' מסיק רבינו וכן הוא ברמז"ם וז"ל וחזינן לגאון דפסיק הלכתא כרשב"ג ולא אמרינן הלכתא כרבי אלא לגבי חבירו ולא לגבי אביו עכ"ל והלא הרא"ש ורש"י ורשב"ם וגם מהר"מ בר"ב הסכימו לדעת אחת דהלכה כרבי לגבי אביו: [ר] ואיתלו בהאי דבכורות. ולולי דבריו הייתי אומר דאיכא מאן דאמר מפרש לה כיום שלפניו יום כ"ט ולענין נפל שאין מתאבלין עליו וזיל בתר טעמיה דהלכה כדברי המיקל באבל נמצינו למדין לענין שמועה ביום ל' דיינינן ליה כיום ל"א דהלכה כדברי המיקל. ול"ע מספקא ליה אי יום ל' כל"א. ועיין לעיל סי' כ' ומ"ש שם: [ש] וגמרינן מינה ליום השמועה. ר"ל דודאי אף לאיכא מאן דאמר רב אשי קאמר מילתיה לענין נפל מיום ל' כיום ל' וא' אלא דגמרינן מינה דה"ה לענין שמועה רחוקה דיום ל' הוי כשלשים וא' שלאחריו: ה"ג וש"מ דלקולא אמר רב אשי הכל מודים: [ת] והויא ליה שמועה קרובה. פ"כ לבון הרי"ף: [א] דקים ליה שכלו חדשיו. כגון שבעל ופירש ונולד חי לט' חדשים אפילו מת ביום שנולד מתאבלים עליו: [ב] דליכא קריעה בלא ז' אלא באביו ואמו. יש מפרשים דעל אחר אינו קורע

וכן היא שמת חמיה וחמותה אינה רשאה להיות כוחלת ופוקסת אלא כופה מטתה ונוהגת עמו אבילות ותניא אידך אע"פ שאמרו אינו רשאי לכוף את אשתו להיות כוחלת ופוקסת באמת אמרו מוזגת לו כוס ומצעת לו המטה ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו קשיא אהדדי דמשמע שאינו נוהג עמה אבילות מדקתני מרחצת לו פניו ידיו ורגליו אלמא דאינו נוהג עמה אבילות ושם רחיצת פניו ידיו ורגליו היו בחמין כדאיתא בפרק במה מדליקין (דף כה:) על ר' יהודה בר אילעאי שהיו מביאין לו עריבה של חמין ורחץ בה פניו ידיו ורגליו וכן אמר שמואל (שבת דף קח:) יפה טיפת צונן שחרית ורחיצת פניו ידיו ורגליו בחמין ערבית וכו' והראב"ד ז"ל דקדק מדלא קתני בהך וכופה מטתו ונוהג עמה אבילות כדקתני בקמייתא אלא לאו ש"מ כאן בחמיו ובחמותו וכאן בשאר קרובים שמע מיניה תניא נמי הכי לא אמרו בכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו והאידנא נהגו להקל באבילות של המתאבלים עליהם וסומכים על זה דמשמע שאינו מתאבל אלא משום כבוד האבלים ואם רצה האבל למחול על כבודו אין צריכין להתאבל עמו והאידנא כל האבלים מוחלים על כבודם [ג] ולכך נהגו להקל :

לו **תניא** בפ"ק דכתובות (דף ג:) הרי שהיתה פתו אפויה וטבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל [שם דף ד.] בעילת מצוה ופורש ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות וכל אותן הימים הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים ואין מונעין תכשיטין מן הכלה כל ל' יום ודוקא אביו של חתן או אמה של כלה דליכא מאן דטרח אבל איפכא לא. אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא לא שנו אלא שנתן מים על גבי בשר אבל לא נתן מים על גבי בשר מיזדבן ומוקי לה התם בעיר ממולעת אבל בכרך אע"פ שנתן מים ע"ג בשר מיזדבן ובכפר אע"פ שלא נתן מים ע"ג בשר לא מיזדבן. כתב הרב אלפסי בכתובות וה"מ היכא דאפסד לזבוני וליכא פסידא דאינו נוהג שבעת ימי המשתה ברישא ומתוך לשונו משמע שמכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש וקובר את מתו ונוהג ז' ימי אבילות ואח"כ שבעת ימי המשתה מדקאמר דאינו נוהג שבעת ימי המשתה ברישא משמע דאין חילוק בין היכא דאיכא פסידא להיכא דליכא פסידא אלא היכא דאיכא פסידא נוהג ז' ימי המשתה ברישא והיכא דליכא פסידא נוהג שבעת ימי אבילות ברישא אבל בשניהם נוהג בעילת מצוה קודם שיקבר המת דאם לא כן הוה ליה למימר היכא דליכא פסידא קובר את מתו ונוהג אבילתו ואח"כ מכניס את הכלה לחופה וכן מצאתי כתוב בשם הלכות גדולות ובשם ה"ר יצחק בן גיאות ז"ל דבשאר קרובים מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ונוהג שבעת ימי אבילות ואח"כ שבעת ימי המשתה ולא מיסתבר כלל דמה תועלת יש במיהור החופה ויבזו את המת ויפסיק באבילות בין החופה ובין שבעת ימי המשתה ולא התירו חופה וביאה לאונן אלא במת אביו של חתן או אמה של כלה דאיכא פסידא דאז התירו חופה וביאה לאונן להקדים המשתה לאבילות כדי שלא להפסיק באבילות בין החופה לשבעת ימי המשתה אבל היכא שצריך להקדים אבילות למשתה יאחר גם החופה עד שיכלו כל שלשים יום אם יש לו בנים גדולים. (י) אמר מר הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים מסייע ליה לרבי יוחנן דאמר ר' יוחנן אע"פ שאמרו אין אבילות במועד אבל דברים של צנעה נוהג ומועד חשיב כחתן כדתנן (בנגעים פ"ג) ולעיל בפ"ק (דף ז:) מכאן אמרו חתן שנולד לו נגע נותנים לו ז' ימי המשתה לו ולכסותו ולביתו וכן ברגל נותנין לו כל ימי הרגל כתב הראב"ד ז"ל דתרווייהו דוקא שיהו אנשים ישנים עם החתן ונשים עם הכלה ודוקא בלילה אבל ביום מותר להתייחד עמה כשאר נשים ואינו אסור אלא בתשמיש אבל במיני פרישות כמזיגת הכוס והצעת המטה ורחיצת פניו ידיו ורגליו מותר ולא עוד אלא אפילו בחיבוק ונישוק וכיוצא בו מותר ע"כ. ומאד הפליג החכם להחמיר בלילה להצריך שתי שמירות והפליג להקל ביום להתיר יחוד חיבוק ונישוק ואיפכא מסתברא כי למראית העין היצר מתגבר [ד] הלכך (בלילה או ביום קתני) ויחוד אסור ביום כמו בלילה [ה] אבל במיני פרישות אין צריך להרחיק עוד. כתב החכם איכא מ"ד דאי איתרמי ליה אבילות ברגל שצריך כמו כן שיישן הוא בין האנשים ואשתו ישינה בין הנשים משום דדמי האי אבילות לאבילות דחתן דמזלזלים דלא נהגו אבילות ברגל וקי"ל דאסור בתשמיש המטה דאמר דברים שבצנעה נוהג הלכך בעי הרחקה יתירה כי הכא ולי נראה דשאני רגל משבעת ימי המשתה דשבעת ימי המשתה אית ביה אפושי שמחה לשושבינין ולכל בני החופה אבל שמחת רגל לית ביה כי האי גוונא דאי לא תימא הכי שבת נמי לא נהגו ביה אבילות אלא דברים שבצנעה וגבי שבת לא אשכחן מ"ד שיהא הוא ישן בין האנשים והיא ישינה בין הנשים אלא בשבעת ימי המשתה טעמא משום אפושי שמחה היא דקא מפסי בהו ומשום הכי אתי לזלזולי באבילות דידיה וכן הלכתא ע"כ ולי נראה דלא דמי קילותא דרגל לקילותא דהכא דהכא אקילו ביה טפי שהרי מת שלו מת קודם שחלו שבעת ימי המשתה והתירו לו חכמים להכניס את המת לחדר ואת הכלה לחופה כדי לדחות אבילות מעליו אבל רגל חל מאיליו הלכך לא קיל ליה כולי האי :

לז [דף כא ע"א] **ת"ר** אלו דברים שאבל אסור בהן אסור במלאכה וברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובמדרש ובהלכות ובאגדות ואם היו רבים צריכין לו אינו נמנע ומעשה שמת בנו של רבי יוסי בציפורי ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום כולו ובתו של רבי בבית שערים ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום כולו. תנא ובלבד שלא יעמיד מתורגמן אלא היכי עביד כי הא דתניא מעשה ומת בנו של רבי יהודה בר אילעי ונכנס לבית המדרש ונכנס רבי חנינא בן עקביא ויסב בצידו ולחש הוא לרבי חנינא בן עקביא ורבי חנינא בן עקביא (לחש) לתורגמן. הא דאמר אסור ברחיצה לא שנא רחיצה בחמין ולא שנא רחיצה בצונן דגרסינן בפ"ק דתענית (דף יג:) והלכתא אבל אסור ברחיצת כל גופו בין בחמין בין בצונן פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר ולסוך אפילו כל שהוא אסור ואם להעביר את הזוהמא מותר *וכתב ר"י דיולדת מותרת לרחוץ דאמר בפ"ב דברכות (דף טז:) דר"ג רחץ בלילה הראשונה כשמתה אשתו משום דאיסטניס הוה וכ"ש יולדת שצריכה לרחוץ לרפואה ואמרינן נמי בפרק בתרא דיומא (דף עז:) דביוה"כ אם היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואמרינן נמי במס' תענית (דף יג:) ואם להעביר את הזוהמא מותר וכן בפרק בתרא דיומא (דף עז:) מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש וכן בירושלמי (דפירקין הלכה ה) הדא דתימא ברחיצה של תענוג אבל ברחיצה שאינה של תענוג מותר ומותר לטבול טבילה של טהרה כדתניא (יומא דף פח.) כל חייבי טבילות טובלות כדרכן בין בט' באב בין ביום הכפורים והיינו לדעת הגאונים שפסקו טבילה בזמנה מצוה (יא) אבל ר"ת ז"ל פסק [ו] בספר הישר [ז] דקי"ל טבילה בזמנה אינה מצוה מדתנן (נדה דף ל.) דיה לטבילה באחרונה ולפ"ז נדה לא תטבול בימי אבלותה והא דאסרינן בנעילת הסנדל הייתו דוקא של עור אבל אנפליא של בגד וסנדל של שעם מותר דאמרינן בפ' בתרא דיומא (דף עח:) עמד ר' [א] יוחנן בן חקולא על רגליו ואמר אני ראיתי את רבי יהושע בן לוי שילא בסנדל של שעם ואמינא ליה בתענית צבור מאי ואמר לא שנא. אביי נפיק בדהוצי רבה בר רב הונא כריך סודרא אכרעיה ונפיק וה"ה בסנדל של עץ דהוצי דאביי של עץ הואי דאין מנעל אלא של עור דכתיב ואנעלך תחש ואם היה מחופה עור אסור. בתשמיש המטה כתב הראב"ד ז"ל אבל אינו צריך להרחקה אחרת אלא של תשמיש המטה שהרי אמרנו ומוזגת לו הכוס ומצעת לו המטה ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו וכ"ש שמותרת לאכול עמו ואפילו בקערה אחת ומשמעות דכתובות בפ"ק (דף ד.) משמע שמותר לישן עמה במטה והדעת מכרעת שעל ידי דבר חולך קאמר ומיהו משום לך לך אמרינן לנזירא סו' מיבעי ליה לארחוקי שלא תישן עמו במטה כלל ע"כ. ור"י כתב דמותרים במטה אחת הוא בבגדו והיא בבגדה דהא אשתו נדה לדברי הכל אינה מוזגת לו הכוס ואינה מצעת לו המטה ואינה מרחצת לו פניו ידיו ורגליו ואלו הוא בבגדו והיא בבגדה איכא מ"ד דשרי בפ"ק דשבת (דף יג.) אלמא מזיגת הכוס וכו' הוי יותר הרגל דבר מהוא בבגדו והיא בבגדה במטה אחת משום דאיכא שינוי וא"כ גבי אבילות דשריא מזיגת הכוס וכו' כ"ש דשריא הוא בבגדו והיא בבגדה במטה אחת והיינו עמו במטה דשרי *בפ"ק דכתובות (דף ד.) [ב] : ולקרות בתורה גבי ת"ב אמרינן אבל קורא במקום שאין רגיל לקרות ושונה במקום שאין רגיל לשנות וקורא באיוב ובדברים הרעים שבירמיה וכן נהגו שהאבל קורא במסכת מועד קטן ובהלכות אבילות ובאבל רבתי (פ"י) משמע דאסור דתני התם תלמיד חכם שמת לו מת באין ויושבין לפניו ונושאין ונותנין לפניו בהלכות אבילות ואם טעו מסיבם בשפה רפה והוא אינו שואל ואם רוצה מדבר ע"י עצמו ואם לאו אחר מדבר על ידו ויש לומר דבינו ובין עצמו מותר לשנות אבל כשאחרים באין לישא וליתן לפניו איכא פרסום טפי ואסור ומיירי שאין רבים צריכין לו דאי רבים צריכין לו אפילו בהלכות אחרות יכול לדרוש כל היום : [א] ת"ר אבל כל שלשה ימים הראשונים אסור להניח תפילין ומסקנא אינו אסור אלא יום ראשון בלבד דעיקר מרירא חד יומא הוא דכתיב ואחריתה כיום מר [ב] כיון שהניח יום שני שוב אינו חולץ ואפילו באו פנים חדשות* מה שכתב רב אלפס דאינו אסור אלא יום ראשון בלבד לפי שיום ראשון כולו אסור אבל שני אינו אסור אלא מקצתו כדאמר [ג] ריב"ל אבל שני ימים הראשונים אסור להניח תפילין משני ושני בכלל מותר פירש"י דשני ימים אסור מקצת שני ככולו ובכה"ג אמרינן בסוכה פרק הישן (דף כה.) אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין וכו' וה"מ יום ראשון אבל יום שני לא קחשיב משום דמקצתו ככולו ומיהו בזה צריך לדקדק אם נאמר מקצת היום ככולו מיד בהנץ החמה או נאמר אחר שעמדו מנחמים מאצלו דהיינו אחר שהתפללו עם האבל ויראה דמיד בהנץ החמה אמרינן מקצת היום ככולו דדוקא ביום שביעי הוא דבעינן עד שיעמדו המנחמין מאצלו לפי שמנחמין אותו בכל שבעת הימים לכך לא פסקה אבילות עד שיגמר ענין ז' ימים אבל יום שני לענין תפילין ויום ל' לענין גיהוץ ותספורת מיד בהנץ החמה אמרינן מקצת היום ככולו כמו גבי שומרת [*יום] : [דף כא ע"ב] ת"ר אבל ג' ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה מכאן ואילך עושה בצנעה בתוך ביתו והאשה טווה בפלך בתוך ביתה הא דאמרינן מכאן ואילך עושה בצנעה בתוך ביתו אעני המתפרנס מן הצדקה קאי אבל עשיר אסור כל שבעה וכן משמע לעיל דקתני הקובר את מתו שני ימים קודם הרגל מונה חמשה ימים אחר הרגל ומלאכתו נעשית ע"י אחרים וכו' משמע דהוא עצמו אסור כל ז' וכן תניא במסכת שמחות (פ"ה) אבל כל ז' הימים אסור בעשיית מלאכה הוא ובניו ובנותיו ועבדיו ושפחותיו ובהמותיו וכשם שהוא אסור לעשות כך אחרים אסורים לעשות לו וה"נ איתא [ח] בירושלמי (הלכה ה). הרי מי שאין לו מה יאכל ביום הא' וביום הב' אינו עושה מלאכה בג' עושה בצנעה אבל אמרו חכמים תבוא מאירה לשכניו שהצריכוהו לכך בר קפרא אומר אף בשלישי לא יעשה כל עיקר בר קפרא כדעתיה הוא דעביד [ג] אבל רק שלשה ימים. אמר ר' אבין בריה דרב פפי רבי יהושע דסיכנא בשם בר קפרא תלתא יומין נפשיה טייסא על גופא סברה דהיא חזרה לגביה כיון דאיהי חמיא דאישתני זיוהון דאפוי היא שבקה ליה ואזלה לאחר שלשה ימים הכרס נבקעת לו על פניו ואומרת לו טול מה שגזלת וחמסת ונתת בי ר' חגי בר יאשיה מייתי לה מן הדין וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם באותה שעה אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל. תנו רבנן אבל שלשה ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל מכאן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמין אלא במקום המתנחמין מכאן נהגו באשכנז [ט] שבליל תשעה באב הולך לבית הכנסת וכן למחרת עד גמר קינות ואז הולך לביתו* :

לח **אבל** שלשה ימים הראשונים אסור בשאילת שלום ואם לא ידעו ושאלו בשלומו' מודע להו שהוא אבל ולא מהדר להו שלומא משלשה ועד שבעה אי לא ידעו ושאילו בשלומיה מהדר להו שלומא ולא צריך לאודעינהו מז' ועד ל' הוא שואל בשלום אחרים שאחרים שרויים בשלום אבל אחרים אין שואלין בשלומו אלא אחר שלשים וה"מ בשאר קרובים אבל על אביו ועל אמו אין שואלין בשלומו אלא אחר י"ב חודש. ירושלמי בפרק היה קורא (ובפירקין הלכה ה) מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת שואלים ובדרום נהגו להיות שואלים רבי הושעיא רבה אזל לחד אתרא וחמא תמן אבליא בשבתא ושאיל בהון אמר איני יודע מנהג מקומכם אלא שלום עליכם כמנהג מקומינו. תניא המוצא חבירו אבל תוך שלשים

הגה"ה

*אסור לכבס בגדים תוך ז' אבילות אפילו ללבוש אחר ז' ולדידן מותר משום דאפילו גיהוץ שלנו אינו אלא כיבוס שלהם כדאמר בפרק שלשה פרקים בשנה (דף כט:) מיהו לא ראיתי נוהגין היתר. מא"ז :

הגה"ה

*אבל בקירוב בשר ודאי אסור ולאכול עמה אין ראיה לא לאיסור ולא להיתר. מא"ז :

הגה"ה

*וכתב ר"י שמותר להניח תפילין ביום ט' באב והמוהל שחל עליו מילה תוך ימי אבלו בשלשה ימים הראשונים אל יצא מפתח ביתו ובשאר הימים יתפלל בביתו ואח"כ ילך לביהכ"נ וימול והאבל מותר להיות בעל ברית ויתפלל בביתו וכשמביאין הנער לביהכ"נ לימול ילך ויהיה בעל ברית ולסעודת מילה אל יכנס. ומעשה ברבינו יעבץ הלוי שהיה בעל ברית ויום המילה בט' באב שחל בשבת ודחו אותו עד לאחר השבת וצוה להתפלל מנחה גדולה אחר ו' שעות והלך ורחץ הוא ובעל ברית ואח"כ הלכו לביהכ"נ ומלו והלכו לבתיהם ואכלו כל צרכיהם ולא השלימו עם הצבור. מא"ז :

הגה"ה

*בשפיר"א מנהג של אבל קודם שלמו ימי אבלו לאחר שלשה ימים יוצא לחוץ בלויית המת אחר ובליל ט"ב אינו נכנס לבית הכנסת ולמחר נכנס ויושב עד שישלימו קינות. מא"ז :

הגהות הב"ח א ת"ר אבל שלשה כצ"ל ותיבת כל נמחק : ב כיום מר אבל ביום שני מותר וכיון שהניח ביום שני טוב : ג כדאמר רבי יהושע אבל שני :

הגהות הגרי"פ [א] לפנינו איתא ר' יצחק בר נחמני וכ"ה שם ברי"ף וברא"ש : [ב] וע"ש ברא"ש סי' ט' : [ג] הר"ן העתיק הירושלמי דבר קפרא עביד אבל ג' ימים דאמר :

קרבן נתנאל

קורע ומוכר על כל תשמיש אך מפני כבוד אמו ואביו הכסות בידו. וי"א שמפני כבוד אביו ואמו חייב. ומדברי רבינו נראה שסובר כיש אומרים דאי לא מאי מקשי מדברי חייא שלא קרע אימא ד"ה לא רצה לעבור על בל תשחית. ועוד מוכח מקושיא זו שס"ל לרבינו אפילו לאחר יב"ח נמי מחויב לקרוע דאם לא תאמר מאי קושיא מר"ח אימא שמועתו דר"ח היה לאחר יב"ח : [ג] ולכך נהגו להקל. והרמ"א בסי' שע"ד כתב וכל המחמיר אינו אלא מן המתמיהים וע"ש לענין מנהגי הקרובים : [ד] הה"ג הלכך היחוד אסור ביום כמו בלילה. ועפ"ס הראב"ד נראה לומר דאם נאסר יחוד ביום כיון דשכיחי רבים אצל החתן והכלה הוי כמו דבר שבפרהסיא : [ה] **אבל** במיני פרישות א"צ להרחיק. וראיתי בב"ח שמקיים וא"צ שתי שמירות או הוא בין האנשים או היא בין הנשים ע"כ. ונעלם ממנו מה שכתב רבינו בפ"ק דכתובות סי' ז' שמסכים עם הראב"ד דבעינן שתי שמירות ועיין מה שכתבתי בפ"ק דכתובות סי' פ' לתרץ דברי רבינו אהדדי. אבל הכתוזים קשיא אהדדי וליכא לתרץ באופן זו : [ו] **פסק** בספר הישר. הובא בתוס' ביומא דף ח ע"ב : [ז] **דקי"ל** טבילה בזמנה אינה מצוה. ועיין עוד בבילה דף י"ח בתוס' ד"ה כל חייבי טבילות : [ח] **בירושלמי** הלכה ה'. ויש שם קצת גרסא אחרת : [ט] **שבליל** ט"ב הולך לביהכ"נ. וז"ל רבינו בתענית ריש סי' ל"ז ובפ"ב נמי הוי כאבל מג' ימים ואילך הולך לביהכ"נ עם שאר הקהל שהם

תפארת שמואל

כתפו משמא לאחרים אבל אם אי אפשר לו כו' כצ"ל : (י) **אמר** מר הוא ישן וכו'. והוי יודע דכל זה אינו אלא למשנה ראשונה אבל למאי דקי"ל כמשנה אחרונה דאחר בעילה הוי נדה גמורה א"צ שמירה כלל כשאר נדה דהמירא ליה כמ"ש רבינו והוכיח בפ"ק דכתובות ומכאן יש להקשות על הטור סי' שמ"ג שלא כ"כ רק העתיק לשון הגמרא וצ"ע. ועיין בגליון יורה דעה שלי מ"ש בזה דהטור כתב זה כ"מ בלא בעל דצריך שימור וכן הוא בלשון רי"ו להדיא ושרי ליה מארי' להרב מהו' סב"ת מ"ש בזה וכמ"ש בגליון ספרו אכן בדברי הטור בסי' שפ"ג צ"ע ודו"ק שם אבל במיני פרישות אין צריך להרחיק וכו' ובפ"ק דכתובות כתב דאסור בהצעת מטה דהוי אבילות קילא ליה וצ"ע : (יא) **אבל** ר"ת ז"ל פסק בספר הישר וכו' אינה מצוה. מדתנית

יש מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו לאחר ל' יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין אבל מדבר עמו מן הצד. מתה אשתו ונשא אחרת אינו רשאי ליכנס לביתו ואינו מדבר עמו תנחומין. מצאו בשוק אומר בשפה רפה וכובד ראש ועל אביו ועל אמו מדבר עמו תנחומין כל י"ב חודש לאחר י"ב חודש אינו מדבר עמו תנחומין אבל מדבר הוא עמו מן הצד אמר רבי המונא אבל לאחר י"ב חודש ומדבר עמו תנחומין למה הוא דומה לאדם שנשברה רגלו וחיתה ומצאו רופא בשוק ואמר לך אצלי שאני שוברה וארפאנה כדי שתדע שסממנין שלי יפין הן : תנו רבנן שלשה ימים הראשונים בא ממקום קרוב מונה עמהם ממקום רחוק מונה לעצמו מכאן ואילך אפילו בא ממקום קרוב מונה לעצמו רבי שמעון אומר אפילו בא ביום השביעי ממקום קרוב מונה עמהם. פירשו הגאונים כמה מקום קרוב עשרה פרסי סוגיא דחד יומא. כיון דאי שמע הוי מטי הכא בחד יומא כמאן דאיתיה בהדיא דמי. *כתב הראב"ד האי שיעורא דפרסי רבוותא בהכי סמכי לה כיון דאי שכיב שיכבא סמוך לערב ונסתם הגולל עם חשיכה [י] ולמחר שדר ליה שליחא ומודעי ליה ומטי שליחא התם סמוך למנחה וליומא אחריכא אתי לגבייהו נמצא משיג אותם תוך שלשה שעדיין הוא תוקפו של אבל אבל אי מרחיק טפי ואפשר דלא משיג להו תוך שלשה ימים ואם בא ממקום רחוק יותר מכאן ואפילו בא בשלשה ימים מונה לעצמו ומיום שלישי ואילך אפילו בא ממקום קרוב מונה לעצמו דבעינן שישיג אותם תוך שלשה ושיהא במקום הראוי להשיגם אם יצטרכו לשלוח לו שליח ורבי שמעון בעי שישיג ממקום שראוי להשיגם תוך שלשה והשגה ממש לא בעי ע"כ ויש לומר דמה שכתב החכם דמשדרי ליה שליחא ומטי שליח התם סמוך למנחה דסימנא בעלמא לתת טעם למה שפירש מקום קרוב סוגיא דחד יומא אבל צריך להיות שלא ידע שמת המת עד בואו אל אחיו דאם נודע לו ביום השני והתחיל להתאבל לא מיסתבר כלל שיקצר אבילתו בשביל שבא אל אחיו אבל בשלא התחיל כלל ובא אל אחיו משבינן ליה כאלו התחיל להתאבל עמהם. אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן והוא שיש גדול הבית בבית אז הבא ממקום אחר נטפל עמהם אבל אם אין גדול הבית בבית שהלך משם אינו נטפל לשאר אחיו. איבעיא להו [דף כב ע"א] [י] הלך גדול הבית לבית הקברות לעשות צרכי המת לעשות מצבה או צורך בנין הקבר [כ] ובא אחד מן האחין תוך שלשה מהו מי אמרינן כיון שלא הלך משם לצרכו אלא לצורך המת כמי שישנו בבית דמי או לא. תא שמע דאמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן אע"פ שהלך גדול הבית לקברות מונה עמהם והתניא מונה לעצמו לא קשיא הא דאתא בגו תלתא והא דלא אתא בגו תלתא ומסקינן דר' יוחנן פסיק כרבי שמעון דאפילו בא ביום השביעי ממקום קרוב בעוד המנחמין אצל גדול הבית מונה עמהם [כ] והא דמפליג לר' יוחנן הכא בין תוך שלשה ובין לאחר שלשה היינו היכא דהלך גדול הבית לבית הקברות כך נראה לי לפרש שיטה זו וראיתי בה כמה דעות והנם כתובים בהלכות מהר"מ ולא ישרו בעיני : **לט ירושלמי** (הלכה ה) הרי שמוליכין ממקום למקום כגון אלו דקברין בבית בירי אית תנא תני אלו שכאן מונין משילא המת ואלו שבשם מונין משיסתם הגולל ואית תנא תני אלו ואלו מונין משיסתם הגולל ר' סימון בשם ריב"ל הכל הולך אחר גדול משפחה מהו אחר גדול המשפחה (יג) ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוסי [ל] לחומרא שאם היה גדול המשפחה כאן אלו ואלו מונין משילא המת ואם היה גדול משפחה שם אלו ואלו מונין משיסתם הגולל אין שם גדול משפחה אלו שכאן מונין משילא המת ואלו שבשם מונין משיסתם הגולל הך ירושלמי לאו מענין סוגיא דמתניתין אלא איירי בענין התחלת אבילות כדאמרי' במתניתין אמר להו רבא לבני מחוזא אתון דלא אזליתו בתר ערסא מכי אהדריתון אפייכו מבבא דאבולא אתחילו מנו והירושלמי השמיענו שיש חילוק כשיש שם גדול : שאלו לה"ר יצחק בן גיאות מאן גדול הבית ההוא דסמיך ביתא עלויה וגרירי כלהו בתריה לא שנא בן קטן ולא שנא אח קטן. כתב בעל הלכות והיכא דמית במעלי יומא טבא ודחילו דלא מספקיה למיקבריה מקמי יום טוב ושקלוהו נכרי ואמטוהו למיקבריה כדנפיק ממתא ואיכסי ליה מקרובים הדא שעתא מקמי דליחול רגל חלה אבילות עליהם ובטלה מהם גזירת ז' (יד) ודלא כהרמב"ן ז"ל שכתב *שלא נאמרו דברים אלא כשמוליכין אותו מעיר לעיר *כיון שמסרוהו לאלו שמוליכין אותו והחזירו פניהם כבר נתיאשו ממנו ויאוש כסתימת גולל אבל אם קוברים אותו בבית הקברות סמוך לשער עיר החוזרים משער העיר אינם מתאבלים עד שיאמר להם שנקבר שהרי דעתו עליו וכמונח לפניהם דמי (טו) ואינו אלא כמו שנמסר לכתפים שמותר לאכול בשר וכ"כ הרמב"ם ז"ל (פ"א מהלכות אבל הלכה ה) מי שדרכו לשלוח המת למדינה אחרת לקוברו ואינם יודעים מתי יקבר מעת שיחזירו פניהם מתחילין למנות שבעה ושלשים ומתחילין להתאבל. גולל פירש"י הוא כסוי ארון של מת והקשו עליו מהא דאמרינן

הגה"ה

*וכגון שבא ועמדו מנחמין אצל זה שבבית והוא שהיה גדול הבית בבית ודוקא שבא אצלם למקום שמת שם המת או למקום קבורה אבל אם לא היה לא מקום שמת שם המת ולא מקום קבורה אין אחרים טפלים (יב) וכל אחד מונה לעצמו. מא"ז :

הגה"ה

*מעשה היה בצרפת שהוליכו מת ביו"ט שני לקוברו אל עיר אחרת וכעס עליהם ר"ת אע"ג שבאותה העיר לא היה בית הקברות שאמר שהיה להן לקוברו באותה העיר ולאחר יו"ט להוציאו ולהוליכו אל עיר אחרת ורבינו שמחה כתב דאם ליוותו צריכין כפרה ואין להוליך המת מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת אבל מחו"ל לארץ מוליכין ונוהגים לתת עפר א"י בקבר וכשמוליכין את המת מעיר לעיר חייבין בני העיר לצאת לקראתו וללותו אם גופו קיים אין מפנין את המת אפילו מקבר בזוי למכובד ולתוך שלו אפילו מן המכובד לבזוי שערב לאדם שהוא מונח אצל אבותיו והיכא שאינו משתמר בזה הקבר שיש לחוש שמא יוציאוהו נכרים או שיכנסו בו מים לתוך קברו אי נמי בקבר הנמצא אז ודאי מצוה לפנותו מפני צער ובזיון המתים. קי"ל כר' יוסי דאין מפנין ביו"ט שאם היה מלקט שיש חל עליו אבילות במועד. מא"ז :

בעירובין (דף טו:) ובסוכה (דף כג:) כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו לא דופן לסוכה ולא גולל לקבר וכסוי הארון א"א לעשות מבעלי חיים ועוד אומר בפרק (הטור והרוטב*) וכל אשר יגע על פני השדה לרבות גולל ודופק וכיסוי הארון טמון בארץ ואינו בנגיעה על פני השדה ופירש ר"ת גולל זו אבן גדולה שמשימין על הקבר למעלה ודופק הן שתי אבנים והגולל נתון עליהם ונקרא גולל על שם וגללו את האבן ופעמים משימין אבנים דקים אצל שתי אבנים להעמידם היינו דאמר במתני' דאהלות (פ"ב מ"ד) דפק דפקיה טהור וכן פר"ח ז"ל בחולין גולל כיסוי הקבר דופק אבנים מכאן ומכאן כמו כתלים והמת נתון באמצע והגולל עליהם כללו של דבר לפי מנהגינו לאחר שנתנו את הארון בקבר ומלאוהו עפר מתחיל האבילות ומתעטף את ראשו אבל אינו חולץ מנעליו עד שמגיע לבית ואף אבל שחלץ כבר מנעליו אם הולך בדרך נועל מנעליו עד שמגיע לבית ונהגו באשכנז על אביו ועל אמו חולץ מנעליו מיד והולך יחף לבית והכי איתא באבל רבתי (פ"ד הלכה י) עד מתי מטמא להם ר' יהודה אומר משום ר' טרפון עד שיסתם הגולל והאיך אפשר לומר כן שאם סתמו ארונו בבית שלא יטמא בנו עליו אלא סתימת קבר הוא וקתני סיפא מעשה שמת שמעון בן יהועדק בלוד ובא יוחנן אחיו מן הגליל אחר שנסתם הגולל ובאו ושאלו את ר"ט וחכמים [מ] ואמרו אל יטמא אלא יפתחו חלי הקבר ויראו *שוב מעשה בתינוק אחד שכתב נכסיו לאחרים והיו בני משפחתו מערערים ואמרו יבדק ושאלו את החכמים ואמרו אל יבדק מאחר שנסתם הגולל אינם מזיזין אותו ממקומו [נ] ומכל זה מוכח שסתימת הגולל היינו אחר שנקבר ונגמר סתימת הקבר בעפר ואף אם רגילין לתת אבן אחר זמן על הקבר השתא מיהא נסתם הגולל קרינא ביה : **מ ירושלמי** (הלכה ה) היו מפנין אותו מקבר לקבר אית תנויי *תנן משיסתם הגולל הראשון ואית תנויי *תנן משיסתם הגולל השני רבי יונה הוה ליה עובדא ושאל לרבי חנינא חבירהון דרבנן א"ל משיסתם הגולל [הראשון] רבי ירמיה ה"ל עובדא [ס] שאל לרבי [זעירא לר' אמי] א"ל משיסתם הגולל השני אתא לגביה [ע] א"ל חומרא אורי לך רבי יונה ור' יוסי תרווייהו אמרי הדא דתימא בתוך ז' אבל לאחר ז' כבר עברו [אבילותם] [פ] כשנתנו דעתם לפנותו אבל לא נתנו דעתם לפנותו משיסתם הגולל הראשון [צ] כללו של דבר אם נסתם הגולל להיותו קבור שם עולמית ונמלכו לפנותו אפילו תוך ז' אין מונין אלא משיסתם הגולל הראשון ואם מתחלה קברוהו על דעת לפנותו כשיזדמן אבלים מתאבלים כשנסתם הגולל הראשון ואם פינוהו בתוך שבעה חוזרין ומונין משיסתם הגולל השני ואם לא פינוהו עד לאחר ז' כבר עברה אבילותם ואין מתאבלין עליו פעם שנית :

הגה"ה

*ומי שרוצה לגלות את הקבר של מת ביום שלישי לקבורתו שרי ומעשה באחד שפקחוהו ומצאוהו חי והיה אח"כ כ"ה שנים. מא"ז :

מא ת"ר על כל המתים מדחה מטתו הרי זה משובח על אביו ועל אמו הרי זה מגונה. בפרק נגמר הדין (דף מו.) תנן ולא זו בלבד אלא כל המלין מתו עובר בלא תעשה הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מנין למלין את המת שעובר בלא תעשה שנאמר כי קבור תקברנו ביום ההוא [ק] מכאן למלין את מתו שעובר בלא תעשה תניא הלינו לכבודו לשמוע עליו בעיירות להביא לו ארון ותכריכין להביא לו מקוננות אינו עובר שאינו עושה אלא לכבוד המת. ותניא באבל רבתי (פי"א) או כדי שיבואו לו קרובים הרי זה מותר. היה ע"ש או עיו"ט [ר] או שהיו גשמים מזלפין על מטתו ה"ז מותר לפי שאינו עושה אלא לכבודו של אביו ואמו :

מב על כל המתים רצה ממעט בעסקא רצה אינו [דף כב ע"ב] ממעט על אביו *ואמו ממעט [ש] ואפי' בעיסקא המותר לו. על כל המתים רצה חולץ רצה אינו חולץ על אביו ועל אמו חולץ פירוש חולץ כתיפו ומוציא זרועו מן הקרע של חלוק ונמצא זרועו עם כתיפו מגולה. כתב רבינו מאיר י"ט חלילה מנעל לילך יחף לבית הקברות ולחזור וכן נוה ר"י בר"י לבנו לילך לבית הקברות יחף ולחזור מבית הקברות כשמתה אמו ע"כ ועל ההליכה תמהתי כי עדיין לא נסתם הגולל ולא חלה עליו עדיין אבילות. על כל המתים מספר לאחר שלשים יום ועל אביו ועל אמו עד שיגערו בו חביריו ואפילו פגע רגל לאחר שלשים יום אינו מגלח עד שיגערו בו חביריו. על כל המתים נכנס לבית השמחה לאחר ל' יום ועל אביו ועל אמו לאחר י"ב חדש אמר רבה בר רב הונא ולשמחת מריעות מותר ליכנס לאלתר וה"מ בפורענתא אבל באריסתא לאחר שלשים יום ועל אביו ועל אמו בין כך ובין כך לאחר י"ב חדש והקשה הראב"ד ז"ל דהכא משמע דבסעודת מצוה איכא איסורא טפי מבסעודת הרשות ובאבל רבתי (פ"ט) תניא על כל המתים אסור לילך לבית המשתה עד ל' יום לאביו ולאמו עד שיגערו בו חביריו אא"כ היתה לשם שמים אלמא דסעודת מצוה יש בה היתר יותר מבסעודת הרשות ותירץ האי לשם שמים דשרי היינו שהוא משיא יתום ויתומה או עני ועניה לשם שמים ואם לא יכנס שם יתבטל המעשה אבל בנישואי עשיר שהזמינו לסעודה כדי להתכבד בו אסור ליכנס שם. ירושלמי (הלכה ח) אם היתה חבורת מצוה או קידוש החודש מותר. חבורת מצוה כגון חבורת פסח חבורת אכילת קדשים ומעשר שני וכן כל דבר שצריך בעצמו אע"ג שאוכל בחבורה ויש שם משתה ושמחה ובכל זה לא התירו אלא משלשים ואילך באביו ובאמו אבל תוך שלשים לכל סעודה שבעולם אסור כך נ"ל הראב"ד ז"ל. וכתב הר"ר יהודה הברגלוני ז"ל יש שנוהגין שנכנסין בתוך י"ב חודש לבית החופה לשמוע הברכות או לבקר אבל לא לאכילה ויש שמחמירין שאין נכנסין כלל והרמב"ן ז"ל כתב שאסור ליכנס שם כלל דלעולם איכא שמחה בחופה אפילו שלא בשעת אכילה

הגהות הב"ח א שלא נאמרו דברים אלו אלא וכו' דכיון שמסרוהו : ב נכנס לבית המשתה לאחר :

תפארת שמואל

די"ה לטבילה וכו' כנ"ל לגביה מדמנית דיה ומביאו בגמרא פרק המפלת ובסוף יומא כרבי יוסי ב"ר יהודה דטועה א"ל נ"ה טבילות : (יב) וכל אחד מונה לעצמו. והאידנא לא נהגו זה לפי שיש כמה חילוקים דיעשה בזה וגם לא ידעינן אימתי קרוי עמדו מנחמין בפרט האידנא שנתמעטו מנחמין ואין נוהגין באשכנז ובפולין להזהר בו מיהו בלא פלוג מונה לעצמו עיקר : (יג) כ"ה לשון הירושלמי ר"י בר אחא בשם ר"י: לחומרא תו עיין בתוס' ד"ה מהדריתו אפייכו שהקשו מאי חומרא היא הא כשגדול הבית הוא כאן הוא קולא וע"ש מה שתירצו ורבינו לא ס"ל כר"ש. ועיין בב"י סי' שע"ה והב"ח שם הדחיק ליישב זה : (יד) ודלא כהרמב"ן ז"ל שכתב שלא נאמרו כו'. ונראה שרבינו שהסכים לסברות הלכות דלא כהרמב"ן ורמב"ם והטור שם כתב שמסקנת הרא"ש כרמב"ם ורמב"ן. ולא ידעתי מנ"ל וכ"כ ב"י שם והב"ח דחק עצמו בזה ודבריו תמוהים : (טו) ואינו אלא

קרבן נתנאל

כמו אבלים ע"כ הכוונה דמ"ב הוי כאבלים מג' ימים ואילך דאל"ה קשה על כל העולם היאך אנחנו הולכים לביהכ"נ הא אבל כל שלשה ימים אין הולך לבית האבל. ועי' א"ח סי' תקנ"ט ס"ק ח' במ"א מה שהקשה ותרצה פלאים כשגגה היוצא מלפני השליט ע"ש : [י] ולמחר שדר ליה שליחא ומודעי ליה. היינו שמודיע ליה שיבא לכאן כי כשמודיע ליה שמת לו מת טרם בא אל בית אביו. א"כ התחיל להתאבל ולא מסתבר כלל שיקצר אבילתו בשביל שבא אל אחיו כמו שביאר רבינו בסמוך : [י] הה"ד גדול הבית לבית הקברות לעשות צרכי המת לעשות מצבה או צורך בנין הקבר. ורש"י פירש שהלך ללותו. ורבינו נאיד מפירש"י דא"כ מאי ספיקתו הא בסמוך סי' ל"ט מייתי הירושלמי שאם גדול המשפחה שם אלו ואלו מונין משיסתם הגולל ש"מ שנטפלו אותן שבבית לגדול שעסק בצרכי המת וא"כ אותו שבא כמי שפל להו. מש"ס פי' רבינו שאיירי שהכל הלכו ללוותו. או כלם נמצאו בבית והתחילו למנות ולנהוג האבילות כלם כאחת. אלא שאח"כ הלך גדול הבית לעשות צרכי המת. ועי"ז קאי האיבעיא אם הוא הלך לצורך כמי שישנו בבית דמי או לא : [כ] ובא אחד מן האחים תוך שלשה מהו. וקא דאיבעיא ליה תוך שלשה ולא איבעיא ליה תוך שבעה דהא מסקינן כר"ש דאפילו בא ביום השביעי מונה עמהן. י"ל כמ"ש הש"ך מפוס דאי בא לאחר ג' בעוד שהגדול בבית אז פשיטא ולא מיבעיא לן דהאחר מונה עמהן כשחזר הגדול תוך ג'. או י"ל דהכתי לא הוי ידע המסקנא דר"י פסק כר"ש ומיבעי' ליה לרבנן תוך שלשה וה"ה לר"ש תוך שבעה כל חד וחד לשיטתיה : [כ] והא דמפליג לרבי יוחנן הכא בין תוך שלשה ובין לאחר שלשה היינו היכא דהלך גדול הבית לבית הקברות. פי' הטור דקאי על הגדול דאתא בתוך תלתא אז הבא מונה עמהן אפילו אתא ביום השביעי כר"ש. אבל הש"ך בסי' שע"ה ס"ק י"ב ממאן בפי' זה. אלא דכוונת רבינו הוא הא דאתא בגו תלתא קאי על האחר הבא. ולא הוזכר דבריו בש"ך אם הגדול חזר לביתו או לא אלא דלעולם היכא דהלך הגדול לביה"ק ובא אחר תוך ג' מונה עמהן לאחר ג' מונה לעצמו. ואם לא הלך לביה"ק אז אפילו בא ביום ז' מונה עמהן כר"ש ע"ש בארוכות. ולי נראה דדברי הטור צריכן וקיימין דאי כפי' הש"ך הלא עיקר האיבעי' היתה כיון שהלך לצורך המת כמו שישנו בבית דמי או לא. וא"כ אם מחלק לר"י על אחר הבא תוך תלתא או לאחר תלתא ולא הוזכר אם חזר הגדול לביתו או לא קשה מה"ל אם התשוב הגדול כמו שישנו בבית מאחר שלא הלך כי אם לצורך המת. א"כ אפילו בא אחר לאחר תלתא יומי ימנה עמהן ואם לא התשוב כמו שישנו בבית אפילו בתוך תלתא נמי לא ימנה עמהן דהא בעינן דוקא גדול הבית בבית. אבל לפירוש הטור ניחא דתוך תלתא אם חזר הגדול לבית כיון שלא הלך כ"א לצורך המת הוי כמי שישנו בבית מתחלה ועד סוף ואז אפילו בא אחר אחר תלתא מונה עמהן. ואם חזר הגדול לאחר תלתא לא נחשב הגדול כמו שהיה בביתו כיון שלא היה בתלתא יומי שהוא עיקר אבילות בבית ואז הבא מונה לעצמו : [ל] לחומרא שאם היה גדול המשפחה כאן אלו ואלו מונין משילא המת. וקשה מאי חומרא היא זו אדרבה קולא היא דאפילו אותן שילאו ללוות המת והיו אצל סתימת הגולל מ"מ מונין משעה שילא המת מן הבית. תירצו בתוס' דהא דקאמר מונין אינו ר"ל שעולה למנין אבילות דאינו מונה אלא משיסתם הגולל. אך לכבוד הגדול שנשאר בבית אף אלו שילאו מתחילין להתאבל עמו אפילו שלא בפניו. ומש"ג דסך בבא אלו ואלו מונין משילא המת לא אית תני בירושלמי. מ"מ נלמד מן המפורש שאם גדול הבית שם אלו ואלו מונין משנסתם הגולל ה"ס גדול הבית כאן אלו ואלו מונין משילא מן הבית כדפרישית לחומרא. ובנוסחת ירושלמי דידן ס"ג מהו חומרין אם היה גדול משפחה כאן אלו שכאן מונין משילא המת. ואלו שבשם מונין משיסתם הגולל. גדול משפחה שם אלו ואלו מונין משיסתם הגולל. לפי נוסחא זו הדבר פשוט דלעולם אזלינן לחומרא : [מ] ואמרו אל יטמא. פי' שהיה כהן ורצה לטמא לו היינו שביקש לגלות את הקבר ביום שלישי לקבורתו וכמו שהביא בהגה"ה ואמרו אל יטמא אלא יפתחו חלי קבר ויראו ישראלים : [נ] ומכל זה מוכח שסתימת הגולל היינו אחר שנקבר ונגמר סתימת הקבר. ותימה על הב"ח סי' שע"ה ס"ק ב' שהאריך והסכים לפירש"י. ולא רא' סנך ראיות גדולות מאבל רבתי. ואלו ראה הוי הדר ביה : [ס] שאל לר' זעירא לרבי אמי. פי' ר' ירמיה שאל לר' זעירא. ור' זעירא שאל לר' אמי : [ע] אמר ליה חומרא אורי לך. דעובדא הוה אחר ז' לכך אמר ר"י דלבי אמי הורה לחומרא ולא מצד הדין דהא ר' יונה ור' יוסי תרווייהו אמרי הדא דתימא בתוך שבעה אבל לאחר שבעה כבר עבר : [פ] כשנתנו דעתם לפנותו. כלומר אפילו בתוך ז' אינו מונה לסתימת גולל שני אלא כשנתנו דעתם לפנותו : [צ] כללו של דבר. דברי רבינו הם : [ק] מכאן למלין את מתו. עיין ספר שנות חיים פרשה חיי שרה : [ר] היו גשמים מזלפין על מטתו. בגמ' שלפנינו אינו ואפשר שהיה בגי' הרי"ף או שנלמד מע"ס ומטיו"ט : [ש] ואפילו בעיסקא המותר לו. כגון דבר האבד. ועיין עוד לקמן סי' נ"ח לענין מו"מ. ואם תקשי לך לפי מה שקי"ל

הגה"ה
*ואסור לאכול בין עם החתן בין עם השמשים עד לאחר ל' יום ואפילו בחדר אחר שלא במקום החופה וכמדומה אני שאם היה צריך להשלים עשרה לחתן שאז מותר לו ליכנס ולאכול עם החתן . מהרי"ח :

*כדמוכח [ח] בפרק שני דסוכה (דף כה:)
וכן נוהגין באשכנז בתוך י"ב חדש עומד חוץ
לבית לשמוע ברכות ואינו נכנס לבית כלל :
מג על כל המתים קורע טפח על אביו
ועל אמו עד שיגלה את לבו אמר רבי אבהו מאי קראה דכתיב ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם
ואין אחיזה פחות מטפח על כל המתים כולם אפילו לבוש עשרה חלוקים [א] אינו קורע
אלא העליון על אביו ועל אמו קורע את כולן ואפרקסותו אינה מעכבת אחד האיש ואחד
האשה רבי שמעון בן אלעזר אומר האשה קורעת את התחתון ומחזירה לאחוריה וחוזרת
וקורעת העליון . ואפרקסותו פרש"י סודר שעל ראשו ונופל לפניו ולפי שאינו מלבוש אינו
מעכב הקריעה וכתב הראב"ד ז"ל נראה לי מדלא קאמר אינו צריך לקורעה משמע דלכתחלה
צריך דמצוה לקורעה על אביו ועל אמו אלא שאם לא קרעה לא עכב המצוה ויצא ידי
קריעה מכלל דאם לא קרע שאר הבגדים כולם לא יצא ידי קריעה וגוערין בו כעובר על
מצות עשה דרבנן ועוד כל זמן שאותו הבגד עליו אומרים לו קרע ואפילו לאחר כמה ימים
מפני שלא קרע בשעת חימום ה"ל כמי שאין לו חלוק ונזדמן לו אח"כ שחייב לקורעה
והרמב"ן ז"ל כתב דאפילו לכתחלה א"צ לקורעה מדלא קתני ואם לא קרע את אפרקסותו
לא עיכב [ב] וכן תניא באבל רבתי אפרקסותו אינה מעכבת את הקריעה ר' בנימין אומר
משום ר"ע קורע את אפרקסותו [ג] מכלל דלת"ק אינו קורעה כלל ובערוך פירש אפרקסותו
הוא לבוש תחתון ופתוח בכתיפיו וכשלובשו קושרו כדתנן בסוף מקוואות (פ"י מ"ד) הקשר
שבאפרקסותו שבכתף ותניא במסכת ד"א (רבה פ"י) הנכנס לבית המרחץ חולץ מנעלו
ומסלק כובעו וטליתו ומתיר חגורתו ופושט חלוקו ואח"כ מתיר אפרקסותו התחתונה וכו'
ולובש חלוקו וכו' ועוד קאמר בירושלמי פרק היה קורא אפרקסון היה לבוש מבפנים ולפי
שאין עושין אותו ללבישה אלא לקבל הזיעה שלא יטנפו מלבושיו כדאמר מבליעו בכסותו
ובאפרקסותו לפיכך אינו מעכב הקריעה . על כל המתים כולן רצה מבדיל קמי ספה רצה
אינו מבדיל אלא קורע מן השפה ולמטה ועל אביו ואמו מבדיל על כל המתים כולן רצה שולל
לאחר שבעה ומאחה לאחר שלשים על אביו ואמו שולל לאחר שלשים ואינו מאחה לעולם
והאשה שוללתו לאלתר מפני כבודה כי אתא רבין א"ר יוחנן על כל המתים כולן קורע
בין ביד בין בכלי על אביו ואמו ביד א"ר חייא בר אבין א"ר יוחנן על כל המתים כולן
קורע מבפנים ועל אביו ועל אמו קורע מבחוץ פירש"י מבפנים בחדר מבחוץ בפני העם
ור' יצחק אבן גיאות ז"ל פירש מבפנים מכניס ידו תחת חלוקו וקורע וכתב הרמב"ן ז"ל
מסתברא כוותיה מדקאמר מבפנים ומבחוץ ולא קאמר בפנים ובחוץ . אמר רב חסדא
[א] לרב חנן בר רבא כפי אסיתא וקום עלה ואחוי ליה קריעה לעמא מסתבר שלא הושוה
נשיא לאביו ולאמו אלא מה שנתפרש בו לאחויי אדתנן מתני' לקריעה מבחוץ ולחליצת כתף
כדמפרש בגמ' [ד] ורבו שלמדו חכמה הושוה לאביו לאחויי ולא לשאר דבר ונוהג עליו
כל דיני אבילות מקצת יום אחד משא"כ בנשיא בחליצת כתף לנשיא לכבוד הנשיא ולא מדין
האבילות. הרמב"ם ז"ל (פ"ט מהל' אבילות ה"ג) כתב על נשיא ועל רבו שמגלה את לבו. וליתא
דהא קריעה טפח ילפינן מדוד ויחזק דוד בבגדיו ואותה קריעה היתה על נשיא . הרמב"ן ז"ל :
מד [דף כ ע"ב] אמר רב אשי לאמימר קריעה מעומד מנא לן דכתיב ויקם איוב ויקרע
את מעילו [דף כא ע"א] ודלמא מלתא יתירה הוא דעבד אלא מהכא
ויקם המלך ויקרע את בגדיו אלא מעתה ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה הכי נמי והא תניא
בין עומד בין יושב בין מוטה חליצתו כשירה התם לא כתיב ויעמוד ויאמר הכא כתיב ויקם
ויקרע . לעיל (דף כ:) אמימר שכיב ליה בר בריה קרע עלויה אתא בריה קרע באנפיה
איידי דמיושב קרע קם קרע מעומד וכתב הראב"ד ז"ל נהי דלכתחלה בעי מעומד מנ"ל
דבדיעבד לא יצא מיושב ותירץ מדתני ביה בדוד ואיוב ואע"ג דאמרינן באיוב דלמא מלתא
יתירה הוא דעבד היינו לענין זה דלא הוה ילפינן מינה אי לאו דאשכחן בדוד אבל השתא
דכתיב קריעה מעומד גם בדוד ילפינן מתרווייהו לעכב אי נמי איכא למימר דאמימר אחמיר
אנפשיה ע"כ וכן נראה שהרב אלפסי ז"ל סבר שאם קרע מיושב יצא מדהשמיט עובדא
דאמימר וה"ר יצחק גיאות ז"ל כתב שאם קרע מיושב לא יצא ויחזור ויקרע מעומד וכן
נראה להרמב"ן ז"ל דהא בחליצה דלא כתיב ויעמוד ויאמר בעינן לכתחלה מעומד כדקתני
בין יושב בין מוטה חליצתו כשירה משמע בדיעבד אבל לכתחלה מעומד [ה] וכן תניא
בספרי ועמד ואמר מלמד שאין אומר דברים אלא בעמידה וכן עיקר שאילת רב אשי לפי
שראה את אמימר שחזר וקרע מעומד וא"ל קריעה מעומד מנ"ל אילימא משום דכתיב בה
עמידה והלא חליצה דכתיב ביה עמידה ואין במשמע אלא לכתחלה אבל בדיעבד אין עמידה
מעכבת ומשני התם לא כתב ויעמוד ויאמר הכא כתיב ויקם ויקרע ועיכובא נמי משמע :
[דף כב ע"ב] ת"ר על חכם חולץ מימין ועל אב ב"ד משמאל ועל נשיא מכאן ומכאן ומדלא
קתני על אביו ועל אמו מהיכן חולץ ש"מ רצה מכאן חולץ רצה מכאן חולץ רצה שתיהן
חולץ וכן רבו שלמדו חכמה אם רצה חולץ שתיהן דתניא (סנהדרין דף סח.) מעשה ומת
ר' אליעזר וחלץ עליו רבי עקיבא שתי ידיו והיה מכה על בשרו והדם שותת והיה קורא
אבי אבי רכב ישראל ופרשיו : מה ת"ר חכם שמת בית מדרשו בטל פירוש סופדים אותו
כל ז' ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצין בבית מדרשו אלא מתחברין שנים שנים ולומדין
בבתיהם . אב ב"ד שמת כל בה"מ שבעיר מתבטלין ובני עירו נכנסים בבית הכנסת ומשנין
מקומם . היושבים בצפון יושבים בדרום [ו] והיושבים בדרום יושבים בצפון. נשיא שמת כל בתי
מדרשות בטלים כי בכל המקומות מספידין אותו כל שבעה ואחר ההספד אין נכנסין לבית
המדרש אלא מתחברין שנים שנים ולומדין בבתיהם ובני עירו נכנסין לבית הכנסת
[דף כג ע"א] וקורין שבעה ויוצאין וכל בני העיר מתפללין בבית אבלים בין בחול בין בשבת
ואין מתפללין כלל בבית הכנסת חוץ מקריאת התורה בשני ובחמישי ובשבת שהן צריכים
לקרות בביהכ"נ [ז] והא דלא נקט שני וחמישי ונקט שבת לרבותא דאפילו בשבת אינו יוצא
לביהכ"נ ומתפללין עמו בבית וביהכ"נ בטל חוץ מקריאת התורה בשני ובחמישי ובשבת
שהן צריכין לקרות בביהכ"נ משא"כ בחכם ואב"ד שאין ביהכ"נ בטל אלא מקצתן מתפללין
בביהכ"נ ומקצתן מתפללין בבית האבל הראב"ד . רבי יהושע בן פרחיה אמר לא שיצאו
ויטיילו בשוק אלא יושבים ודומים ואין אומרים שמועה והגדה בבית האבל אמרו עליו על
ר"ח בן גמליאל שהיה אומר שמועה והגדה : מו ת"ר אבל שבת ראשונה אינו יוצא מפתח
ביתו שניה יוצא ואינו יושב במקומו שלישית יושב במקומו ואינו מדבר רביעית הרי הוא

ככל אדם שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו פרש"י שבעת ימי השבוע אבל בשבת יוצא
לביהכ"נ וכן משמע דבשבת ראשונה היינו ימי החול דומיא דשבת שניה ושלישית וכן נוהגין
באשכנז האבל הולך לביהכ"נ בשבת ואחר התפלה האבל יוצא תחלה ויושב לפני ביהכ"נ
וכל הקהל יוצאין ויושבין אצלו ועומד האבל והולך לביתו וכל הקהל הולכין עמו ויושבין שם
שעה אחת וסומכים על דברי הגדה פירקי דרבי אליעזר (פט"ז) ראה שלמה שגמילות חסדים
גדולה לפני הקב"ה לפיכך כשבנה ביהמ"ק בנה שני שערים אחד לחתנים ואחד לאבלים
ולמנודים והיו ישראל הולכין בשבת ויושבין בין שני שערים הללו הנכנס בשער חתנים
יודעין שהוא חתן ואמרו לו השוכן בבית זה ישמחך בבנים ובבנות הנכנס לשער אבילים והיו
שפמו מכוסה היו יודעים שהוא אבל והיו אומרים לו השוכן בבית זה ינחמך והנכנס לשער
אבילים ואין שפמו מכוסה היו יודעים שהוא מנודה והיו אומרים השוכן בבית זה יתן בלבך
לשמוע דברי חבריך ויקרבוך ויקבלוך . משחרב ביהמ"ק התקינו חכמים שיהיו חתנים ואבילים
הולכין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ואנשי המקום רואין את החתן ושמחים עמו ורואין את
האבל ויושבין עמו לארץ כדי שיצאו כל ישראל ידי חובתן בגמילות חסדים ועליהם הוא נאמר
ברוך נותן שכר טוב לגומלי חסדים והראב"ד ז"ל פי' שבת ראשונה ממש ואינו יוצא לביהכ"נ
בשבת [ח] והכי איתא באבל רבתי (פ"י) אבל שבת ראשונה אינו נכנס לביהכ"נ בשבת וקתני
עלה בד"א בביהכ"נ אבל בבית המדרש נכנס אפילו בשבת ראשונה אבל בחול כל שבעת
ימי אבילות אינו יוצא מפתח ביתו אפילו לביהמ"ד ורבינו האי גאון ז"ל כתב ולענין יוצא
מפתח ביתו ואפילו בשבת הכל כמנהג המדינה היכא דרגילי דמיצלו בביהכ"נ מקדים ואתי
מצפרא קמי ציבורא לביהכ"נ והיכא דרגילי למיתב בביתיה יתיב : מז גרסינן בפ"ק
דע"ז (דף יא.) ת"ר שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי שנאמר בשלום תמות
ובמשרפות המלכים הראשונים ישרפו לך וכשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים
ומה הן שורפין עליהן מטתן וכלי תשמישן מעשה ומת רבן גמליאל ושרף עליו אונקלוס
הגר בשבעים מנה צורי : מח ת"ר כל ל' ימים לנשואין מתה אשתו אסור לישא אשה אחרת
עד שיעברו עליו ג' רגלים רבי יהודה אומר רגל ראשון ושני אסור ושלישי מותר ואם אין
לו בנים נושא אשה לאלתר מפני בטול פריה ורביה הניחה לו בנים קטנים מותר לישא
אחרת לאלתר מפני פרנסתן . כל שלשים יום לנשואין הא דקתני נשואין לאו משום דליארס
שרי דהא תנן [ט] בפרק החולץ (דף מא.) רבי יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן
האלמנה מפני האיבול ל' יום אלא משום רבותא דנשואין נקטיה לאשמועינן דנשואין שרי
לאחר ל' יום ואע"ג דבאשתו קתני דבעי ג' רגלים וכן כ"ל דאי ס"ד דאיסור נשואין תוך
ל' יום אתא לאשמועינן תיפוק ליה משום דאסור לילך לבית השמחה כל ל' יום ובנשואין
אף בלא סעודה איכא שמחה ואף לנשואין דאחר אסור למיזל ור"ת ז"ל היה אומר [י] דס"ד
למישרי בדידיה טפי מבאחריני משום פו"ר ומתוך כך היה אומר ר"ת אע"ג דאסרי' באביו
ואמו לבית השמחה עד י"ב חדש שרי לישא אשה אחר ל' יום ואפילו יש לו בנים גדולים
דלא אסרו אלא בית השמחה דליכא מצוה אבל נשואין אפילו יש לו כמה בנים איכא מצוה
דאמר בפרק הבא על יבמתו (דף סב:) הלכה כרבי יהושע דאמר ישא אשה בזקנותו שנאמר
בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך וה"ר יוסף ז"ל הביא ראיה לדבריו דלא אסרי'
אלא בית המשתה של רשות דאמר במס' שמחות (פ"ט) על כל המתים אסור לילך לבית
המשתה עד ל' יום על אביו ועל אמו י"ב חדש אא"כ היתה סעודה של מצוה. הר"ר יצחק
בן גיאות ז"ל פסק כר' יהודה דרגל שלישי מותר דהלכה כדברי המיקל באבל והרמב"ם
ז"ל (פ"ו מהל' אבל הלכה ה) פסק כרבנן ומיסתבר דהלכה כרבי יהודה דמיקל וכן הסכים
הרמב"ן ז"ל ויש שהיו רוצים לומר שאם מתה אשתו קודם ר"ה שישא אחרת אחר הסוכות
דקי"ל דר"ה ויוה"כ כרגלים ולא מיסתבר כלל דהא דהצריכו להמתין ג' רגלים לאו משום
תוספת אבילות אלא כדי שתשכח ותשקע הראשונה מדעתו בשעה שהוא עם השניה כדתניא
(נדרים דף כ:) ולא תתורו אחרי לבבכם מכאן אמר רבי (נתן) לא ישתה אדם בכוס זה ויתן
עיניו בכוס אחר וא"ר [ג] אלעזר לא נצרכה אלא לשהיהן כשיו הלכך צריך הרחקת זמן ואין
ר"ה ויוה"כ כרגלים בדבר זה אלא קבעו הזמן ברגלים אע"פ שאין הרחקת הזמן שוה בכן
מ"מ שמחת הרגלים מסייעת לשכחה מדעתו. ירושלמי בפ' החולץ (הלכה יא) חוץ מן האלמנה
מפני האיבול וכמה איבול שלה ל' יום הדא דתימא בנשים אבל באנשים ג' רגלים בשיש לו
בנים אבל אין לו בנים מיד בשיש לו מי שישמשנו אבל אין לו מי שישמשנו מיד וכשאין לו
בנים קטנים אבל אם היו לו בנים קטנים מותר מיד כהדא שמתה אשתו של ר' טרפון
ובעוד שהוא בבית הקברות אמר לאחותה לכי וגדלי לבני אחותך אע"פ שכנסה לא הכירה
עד שעברו ל' יום : בבלי מעשה שמתה אשתו של [ג] ר' יוסף הכהן ואמר לאחותה בבית
הקברות לכי ופרנסי בני אחותך אעפ"כ לא בא עליה אלא לזמן מרובה וכמה זמן מרובה
אמר רב פפא שלשים יום . כתב הראב"ד ז"ל דוקא מי שנושא אשה לפרנס בנים קטנים
אבל מי שנושא אשה לבנים מפני פריה ורביה מותר לישא אותה ומותר לבא עליה לאלתר
דאל"כ למה ישאנה לאלתר וכן מה שאמרו נושא אדם אשה בתוך ל' יום מפני שאין לו מי
שישמשנו כדאיתא בירושלמי בפרק החולץ גם הוא אסור לבוא עליה עד לאחר ל' יום וכן
פר"ת ועוד היה אומר ר"ת הא דאמרינן הניחה לו בנים קטנים מותר לישא לאלתר מפני
פרנסתן לאו דוקא לאלתר אלא לאחר ז' ימי אבילות והא דקאמר שאמר לה בבית הקברות
צאי ופרנסי את בני אחותך לא היתה זו כניסה אלא שידוכים בעלמא אבל לא כנסה אלא
לאחר ז' דבתוך ז' אסור לכנוס כדמוכח בפ"ק דכתובות (דף ג:) דקאמר מי שהיה טבחו
טבוח ופתו אפויה ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר
ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ונוהג ז' ימי המשתה ואח"כ נוהג
ז' ימי אבילות ומסיק התם דוקא אביו של חתן או אמה של כלה דליכא אינים דטרח אבל
איפכא לא ומסתמא איירי במי שאין לו בנים כיון דאביו צריך לטרוח בסעודתו והוא בעצמו
לא אם כן איירי בבחור שלא נשא עדיין וקאמר איפכא לא אלמא דאסור לכנוס בתוך ז'
ומצאתי כתוב בשם ריצב"א ז"ל דמה שאמר לה בבית הקברות צאי ופרנסי בני אחותך היא
היתה כניסת חופה והך עובדא דהכא היינו דאמרינן בפרק טבול יום (דף ק.) מעשה ביוסף
הכהן שמתה אשתו בערב פסח וקי"ל שעה אחת קודם הרגל בטלה גזירת ז' והוה ליה
כלאחר ז' והיה מותר ליכנס והא דתניא במסכת שמחות (פ"ז) בד"א בזמן שיש לו בנים
אבל אין לו בנים או שיש לו בנים קטנים מותר לישא אחר ל' יום והכא שרינן לכנוס בתוך
ל' צריך לומר דהאי לישא דקתני היינו נשואין גמורין בבעילה אבל בתוך ל' אסור לבעול

הגהות הב"ח א דתנן במתני' ולקריעה כו' בנשיא דחליצת כתף כו' ועל רבו עד שמגלה :
הגהות הגרי"פ [א] וכן לנשיא נשיאה שכיב אמר ליה רב חסדא כצ"ל : [ב] בגמ' שלפנינו איתא רבינא : [ג] בגמ' וברי"ף ליתא תי' ר' :

קרבן נתנאל

שקי"ל בירושלמי שאין קורעין על שמועה רחוקה ועל אביו ואמו קורע לעולם וכ"פ בש"ע סי' ת"ב סעי' ה' אמאי לא חשיב בברייתא בהנך מילי שיש עוד חילוק בין אביו ואמו לשאר אבלים. וי"ל דתני ושייר דהא שייר הך דירושלמי ומביא רבינו לקמן סי' נ"ח על כל המתים אסור לילך בסחורה עד ל' יום ועל אביו ואמו עד שיגערו בו חביריו ויאמרו לו לך עמנו : [ח] בפרק שני דסוכה דף כ"ה. פריך וליכלו בסוכה וליחדו בחופה שמע מינה דיש שמחה בחופה אפילו שלא בשעת אכילה והא דמשני אין שמחה אלא במקום סעודה ולא קמשני אין שמחה אלא בשעת סעודה היינו דאף לתירוצו יש שמחה אפילו שלא בשעת אכילה : [א] אינו קורע אלא העליון . והא דכתיב ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם שאני התם שהיה על שמועות הרבה כדכתיב על שאול ועל יהונתן ועל עם ה'. אע"פ שבאו השמועות בפעם אחת מ"מ החמיר על עצמו לכבודם וקרע על כל שמועה לחוד וזהו הכונה הקרי והכתיב הכתיב בבגדו שלא קרע אלא בגד אחד העליון . וקרי בבגדיו . שקרע ג' בגדיו על שלשה שמועות הרעות ה' יצילנו : [ב] וכן תניא באבל רבתי . שם . וסמוך כתב שרבינו מסכים לדעת הרמב"ן והב"י תמה מאין יצא לו . מלבד שסוגיית רבינו מה שהביא באחרונה הסכמה אצלו . אך בפסק הזה א"צ לפני' דהראב"ד כתב נראה לי והרמב"ן איתא לנדיא באבל רבתי: [ג] מכלל דלת"ק אינו קורעה כלל. והא דקתני אינה מעכבת כלומר אינה מעכבת בגילוי הלב : ה"ג לאחויי דתניא במתניתא : [ד] ורבו שלמדו חכמה הושוה לאביו לאחויי. כדתניא לקמן דף כ"ו:[ה] וכן תניא בספרי. ובתוס' מביא עוד ראיה מיבמות דף ק"ו דקאמר בתי עמודי אך על הראב"ד אין תפיסה בזה דלנחד פירש"י שם קאי איבום ע"ש : [ו] והיושבים בדרום יושבים בצפון · להורות שנסתמו מפייטות החכמה שאומרים על שמאל שהוא ימין והיפך . ב"ח : [ז] ה"ג והא דלא נקט בתלמודא שני וחמישי ונקט בשבת . כ"ל דקתני בברייתא וקורין שבעה ולא נקט וקורין סתמא : [ח] והכי איתא באבל רבתי פ"י . ובשלפנינו לא מציע היכת בשבת : [ט] בפרק החולץ . דף מ"ג וע"ש בנ"מ רבינו סי' כ"ו : [י] דס"ד למישרי בדידיה

אפי

ואי מיקרי לך לפר"ש ולראב"ד דאמרי מי שאין לו בנים מותר לבעול תוך ל' יום י"ל דמלתא דפסיקא נקט דתרוייהו ניסואין ולעולם מי שאין לו בנים מותר לבעול תוך ל' משום פריה ורביה כי היכי דשרינן כניסה חופה תוך ל' יום דכניסת החופה היא השמחה : משקבלה דמולתא מתה אשתו ויש לו בנים גדולים לא ישא אשה עד רגל שלישי אין לו בנים נושא ובועל אחר ז' יש לו בנים קטנים וכן מי שאין לו מי שישמשנו נושא לאחר ז' ועל כל המתים נושא ובועל לאחר ל' וכל הא דשרינן באבילות שאר מתים הוא הדין נמי באבילות אביו ואמו דלענין אבילות דתוך ל' אין חילוק בין אביו ואמו לשאר המתים : מט ר"ת ז"ל התיר לאשה שהיתה משודכת ומת אחיה לאחר הזמנה הקרובים סמוך לחופה שתכנס לחופה תוך ל' יום משום פריה ורביה דבעל מאחר שלא ישא אשה זו לא ישא אחרת ושמא אפילו אם לא היתה משודכת היה מתיר מאחר שהיה הפץ בה יותר מבאחרת כדאשכחן ביוסף הכהן דמישתריא איהי משום פרנסת בניו אע"פ שהיתה אבילה מאחותה ומיהו איכא למימר לפי שמרחמת על בני אחותה יותר מאחרת והא דאמר בפרק החולץ (דף מג.) רבי יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול ולא קמפליג בין ניסאת למי שיש לו בנים ובין ניסאת למי שאין לו בנים שאני התם שצריכה להמתין ג' חדשים משום הבחנה : נ כתב רבינו אבי העזרי הא דאמר על אביו ואמו אינו נכנס לבית השמחה עד י"ב חדש אם היתה שנה מעוברת סגי בי"ב חדש מדקתני י"ב חדש ולא קתני שנה : נא ירושלמי (בפרק זה הלכה ח) על כל המתים אסור לילך בסחורה עד ל' יום על אביו ועל אמו עד שיגערו בו חביריו ויאמרו לו לא עמנו ומיירי כשהלכו לסחורה לארץ מרחקים בשיירא דאיכא פרסום וכעין שמחת מריעות אבל כל שאר משא ומתן שרי לאחר שבעה : נב אין לו בנים מותר לישא אשה לאלתר מפני ביטול פריה ורביה וכמה בנים יהיה לו ויהיה אסור לישא לאלתר כדתנן בפרק הבא על יבמתו (דף סא:) לא יבטל אדם מפריה ורביה אא"כ יש לו בנים בש"א ב' זכרים וב"ה אומרים זכר ונקבה שנאמר זכר ונקבה בראם וקי"ל כב"ה [כ] ואם היו לו בנים ומתו [ל] והיו להם בנים כבר קיים פריה ורביה דת"ר (שם סב: ע"ש) בני בנים הרי הן כבנים ל"ש ברא לברתא ולא שנא ברתא לברא או ברתא לברתא או ברא לברא בכולהו קיים פריה ורביה ודוקא תרי מתרי אבל תרי מחד ברא לא : נג ת"ר כל ל' יום לגיהוץ אחד כלים חדשים ואחד כלים ישנים יוצאין מתחת המכבש רבי אומר לא אסרו אלא כלים חדשים בלבד ר' אלעזר בר' שמעון אומר לא אסרו אלא כלים חדשים *לבנים וקי"ל כר' אלעזר בר' שמעון דהא רבא נפק בהימנייתא רומיתא סומקתא חדתא כר' אלעזר בר' שמעון · כתב הראב"ד ז"ל כל ל' יום לגיהוץ פי' ללבוש כלים מגוהצים [מ] בין כלי צמר בין כלי פשתן וכן מפורש בירושלמי (פרק זה הל"ה וה') ואע"פ שאמרו [נ] במס' תענית (דף כט:) כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ הרי אמרו אסור לכובסן בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה [ס] וכשהתירו כלי פשתן לא התירו אלא לכבס ולהניח מה שאין כן בכלי צמר דאפילו לכבס ולהניח אסור [ע] כדאיתא התם [פ] והכא גבי אבל מותר לכבס תוך ל' ולהניח ולא אסרו אלא ללבוש והכי איתא באבל רבתי (פ"ז) לגיהוץ כיצד אסור ללבוש כלים מגוהצים· אלו הן המגוהצים כלים היוצאין מתחת המכבש ומותר בפנדא ובפסקי' ובאנפיליא ובכובע של ראש אע"פ שהן מגוהצים ומותר להוליך כלים לגיהוץ תוך ל' מסך ברייתא דהכא ומהיא דאבל רבתי משמע דאין גיהוץ אסור אלא בכלים שנותנים אותם תחת המכבש אחר הגיהוץ אבל כלים שאין עומדין תחת המכבש אחר הגיהוץ מותר ללובשן תוך שלשים שאין הנאת גיהוץ אלא בכלים שכובשין אותן במכבש אחר הגיהוץ · וקי"ל כר"א בר' שמעון דאמר לא אסרו אלא בכלים חדשים היוצאין מתחת המכבש [צ] נמצא שאסור ללבוש חלוק של פשתן שחתך אותו מיריעה של פשתן או שחתך אותו מיריעה של תגרים שזהו ודאי יוצא מתחת המכבש שאין התגר מניח את יריעותיו ללכת לכאן ולכאן להתקפל או שמא יש לומר כיון שחתכו מן היריעה והחייט תופרו הא הולך לכאן ולכאן ואינו מקפיד עליו כלום כבר יצא מתורת מכבש וכלים חדשים שיוצאין מתחת המכבש שאסורין כגון טלית וסדין אי נמי כגון שתפרן תחלה ונתנן לכובס לכובסן אחר הגיהוץ.עוד נראה לי כמו שאסור ללבוש כך אסור להציע תחתיו ועליו בלילה שאין הלבישה דוקא אלא הנאת הגוף וא"ת שמא הנאת הראיה עם הנאת הגוף אסרו אבל סדין בלילה הנאת הגוף איכא ראיה ליכא אם כן ביום נמי מסכתא לא היתר אם ילבש אותם תחת בגדים אחרים שלא יראו אותם אלא ודאי הנאת הגוף הוא העיקר ובירושלמי (הלכה ח) מפרש שעל אביו ואמו אסור ללבוש כלים מגוהצים עד י"ב חדש ובאבל רבתי (פ"ט) עד שיגיע הרגל ויגערו בו חביריו ע"כ דברי הראב"ד ז"ל והרמב"ם ז"ל (פ"ו מהל' אבל ה"ד) לא הזכיר מכבש כלל כי הוא רצה לומר דמכבש לא קאי אלא אישנים אבל חדשים לא בעי מכבש ובגמרא דידן לא מצינו חילוק בגיהוץ בין גיהוץ דאביו ואמו בין גיהוץ דשאר מתים וכ"כ הרמב"ם ז"ל (שם) דגיהוץ מותר על אביו ואמו אחר שלשים יום ומיהו אע"פ שלא נמצא בגמרא דידן כיון דאיתא בירושלמי ובאבל רבתי אין להקל בדבר וסמכו [ק] אהא דגמרינן גיהוץ מתספורת ומה שהזכיר רגל גבי גיהוץ משום דברגל דרך ללבוש כלים מגוהצים וקודם הרגל אינו ניכר שמניח משום אבילות אבל תספורת ניכר שהכביד שערו. [ר] תניא באבל רבתי (פ"ז) כל ל' יום אסור בתספורת אחד ראשו ואחד זקנו ואחד כל שער שיש בו ואשה מותרת בנטילת שער לאחר שבעה [א] וגרסינן בפרק החולץ (דף מג.) בענין רבי יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול ומאי איבול אלמא שלשים יום אמר רב חסדא ק"ו ומה במקום שאסור לכבס ומותר לספר שלשים יום של איבול מותר לספר ולכבס אינו דין שמותר לארס ומ"ש שהאשה מותרת בנטילת שער [ש] כדקתני באבל רבתי [ת] וכן כתב בה"ג דאשה מותרת בנטילת שער וקשה לדברי האלפסי [א] דאי אשה מותרת בנטילת שער לאחר שבעה היינו ע"י טיפול שיד כדי שלא תתגנה על בעלה [ב] ותספורת לא שייך להזכיר באשה דמגדלת שער וקשה הרמב"ן ז"ל דהל"ל [ג] שאסורה לספר ולכבס ומותרת ליארס *וגבי ל' יום של איבול היה צריך להזכיר שמותרת לספר ולכבס דתניא האשה מותרת בנטילת שער לאחר ז' שאין הדבר ידוע ופשוט כל כך להקשות סתם בלא הזכרת הברייתא ורש"י לא גרס התם לספר אלא לכבס והכי פירוש שאסור לכבס שבת של ט' באב דאסורין ללבוש כלים מכובסים [ד] אפילו ישנים ואפילו אינם מגוהצים ל' של איבול דאינם אסורים אלא בכלים חדשים מגוהצים וכן עיקר : נד [דף כג ע"ב] ת"ר מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית אחר אין לו בית אחר אוכל בבית חבירו אין לו בית חבירו עושה מחיצה ואוכל אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו ואוכל ואינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואין מברך ואין מזמן ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו [ה] ופטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובשבת מיסב ואוכל בשר ושותה יין ומברך ומזמן ומברכין עליו ומזמנין עליו וחייב בכל המצות האמורות בתורה רבן גמליאל אומר מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן . מי שמתו מוטל לפניו מסיק בפרק מי שמתו (דף יח.) לאו דוקא מוטל לפניו אלא כל שמוטל עליו לקוברו כמוטל לפניו דמי . אין מברך פי' ברכת המוציא ואין מזמן פי' אין מברך ברכת המזון ואין מברכין עליו דלא תימא הוא אינו מברך אבל אחרים יאכלו עמו ויברכו עמו ברכת המוציא ויזמנו וילא הוא בשמיעה [ו] קא משמע לן דלא לריך . רש"י פירש במסכת ברכות (דף יז:) אין מברך אין לריך לברך ברכת המוליא משמע שאם רלה לברך הרשות בידו ולא משמע כך בפרק מי שמתו (שם) [ז] דקאמר התם הכא חוץ לארבע אמות נמי אסור אלמא דיש בדבר איסור וי"א דהא דמשמע דאסור לברך היינו כשלריך לעסוק בלרכי המת אבל אם כבר עסק [ח] או שיש לו עוסקים אחרים יכול לברך ובירושלמי לא משמע הכי דגרס התם (הלכה א) אינו אוכל כל לרכו ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ולא מברך ואם בירך אין עונין אמן אחריו ואחרים שברכו אין עונה אחריהם אמן ובעניית אמן אינו מתבטל מלרכי המת ואפילו הכי אסור יעוד אמרינן בפרק מי שמתו (דף יט.) אין המת מוטל לפניהם הם יושבים וקורין והוא יושב ודומם ואינו עוסק בלרכי המת מדקתני והוא יושב ודומם הוא יכול לכוין בפסוק ראשון של שמע יקאמר דאין קורא הלכך נראה שאסור להתפלל כל מי שמוטל עליו לקוברו והיינו אותם שמתאבלים עליו וכ"מ בירושלמי דגרסי' התם תני אם רלה להחמיר על עלמו אין שומעין לו [ט] מפני כבוד המת או משום שאין לו מי שישא משאו מאי בינייהו כגון שיש לו מי שישא משאו אי תימא מפני כבוד המת אסור אי תימא מפני שאין לו מי שישא משאו הרי יש לו מי שישא משאו [י] והתניא פטור מנטילת לולב [כ] תפתר בחול והתניא פטור מתקיעת שופר ומה אית לך למימר בחול ולא ביו"ט א"ר חנינא מכיון שהוא זקוק להחשיך על התחום להביא לו ארון ותכריכים כמו דתנינן תמן (שבת דף קנא.) מחשיכין על התחום להביא לו ארון תכריכים כמי שנושא משאו דמי [ל] מיהו בהא פליג ירושלמי אגמרא דידן דמשמע התם דאפילו בשבת כיון דמחשיכין ע' התחום להביא לו ארון ותכריכין דחל עליו אבילות והכא אמרי' דבשבת חייב בכל המצות האמורות בתורה וה"ה ביו"ט וי"א דגמרא דידן איירי בשחרית והתם איירי לעת ערב דשייך אז למימר דמחשיכין על התחום ולא בשחרית ול"נ דלא קשיא דודאי בחול שיכול לעשות לרכי המת אע"פ שאינו עסוק יש עליו דין אנינות מפני כבודו של מת שיהא לבו פנוי לחשב על לרכי המת ויעסוק בהן תמיד אבל בשבת ויו"ט שאין יכול לעסוק לצורך המת אלא להחשיך בעלמא דוקא בשעה שהוא מחשיך פטור אבל כל היום חייב והא דקתני פטור מתקיעת שופר היינו בשעה שהוא מחשיך וליתא משמע הכי מכיון שהוא זקוק להחשיך משמע בשעה שהוא עסוק להחשיך וביו"ט שני דנקבר ע"י ישראל כחול שויה רבנן ונוהג דין אנינות וביו"ט ראשון אם רולים לקוברו בו ביום ע"י עממין כיון שהוא לריך להמליא להם לרכי הארון ותכריכין יראה דלא גרע ממחשיך על התחום להביא לו ארון ותכריכין ופטור : נה והורה ר"י ז"ל על יהודי אחד שתפסו המושל ומת בתפיסה ולא נתנו המושל לקבור ונתעכב ימים רבים דאין אנינות חלה על הקרובים דלא קרינא ביה מי שמתו מוטל לפניו כיון שאין עליהם לקוברו [מ] ומ"מ לא נדמוהו לנתייאשו מלקוברו שיחול עליהם אבילות מעתה [נ] כמו בהרוגי ביתר דהתם נתייאשו מלקוברן בכח מלכות וכן בדביתהו דר"א בר"ש (ב"מ דף פד:) כיון שלא היה עומד לקבור חלה עלי' אבילות דסתימת הארון הוי כמו סתימת הגולל אבל בנדון זה לא נתייאשו לגמרי לקוברו והיו מקוים בישועת השם שיערה ממרום רוח המושל לתתו לקבורה בדמים מועטים

הגהות הגרי"פ [א] עי' תוס' לעיל יח. ד"ה ונגוסטרי :

קרבן נתנאל

מפי · ומעתה לסברא זו איכא למימר דאיסור נישואין תוך ל' אתי לאשמועינן דס"ד דשרי משום פריה ורביה . ואירוסין פשיטא דאסור אלא נישואין קמ"ל אע"ג דאית ביה משום פריה ורביה : [כ] ואם היו לו בנים · היינו זכר ונקבה : [ל] והיו להם בנים · היינו דומה לבנים דאשונים אבל בתוס' יבמות משמע אפילו שני זכרים מהני כיון שבאו מנקבה וזכר : [מ] בין כלי צמר ובין כלי פשתן · היינו כלי צמר לבנים דהא בלבועין קי"ל כר"א בר' שמעון : [נ] במסכת תענית דף כ"ט ופ"ש בת"ש רבינו הטעם בסי' ל"א : [ס] וכשהתירו כלי פשתן לא התירו אלא לכבס ולהניח . והא דקאמר בפרק החולץ ומייתי בסמוך דשבוע שחל ט"ב אסור בכיבוס ע"כ איירי בכלי צמר ועל זה קאמר התם דבאיבול שרי ש"מ דבאיבול אפילו כלי צמר לכבס ולהניח מותר · דדוקא ללבוש אסור בין בכלי צמר בין בכלי פשתן משום הנאת הגוף . משא"כ בלכבס ולהניח וגבי ט"ב היינו טעמא דאסור אפילו לכבס ולהניח דשאני אבילות דרבים יש להחמיר טפי דהוי דבר פרהסיא וכמ"ש תוס' בפ' החולץ ד"ה שאני ע"ש . ועיין מ"ש רבינו בפ' בתרא דתענית סי' ל"א וכלי פשתן דשרינן לכבס ולהניח דלא נראה כעוסקים ליפות עלמם כי הם כלי זיעה ומתלכלכים כמו דאמרינן בנדרים דף פ' ופ"א לכל חייתם זה כביסה דהוי לרכי גוף . ומש"ה הראב"ד לענין אבל בכלי צמר נמי אינו אוסר אלא ללבוש . וכ"כ הטור בשם הראב"ד להדיא דכלי צמר מותרי' לכבס ולהניח גבי ט"ב : [ע] כדאי' התם בשם ל"י : [פ] והכא גבי אבל מותר לכבס תוך שלשים ולהניח . אפילו כלי צמר ומטעם שפירשתי : [צ] ה"ג נמצא שאסור ללבוש חלוק של פשתן שחתך אותו מיריעה של תגרים: [ק] אהא דגמרינן גיהוץ מתספורת. מה תספורת ל' יום ה"ה גיהוץ וא"כ מיניה מה תספורת על אביו ואמו עד שיגערו בו חביריו ה"ה לענין לבישת כלי גיהוץ ג"כ זמנו הוא עד שיגערו בו חביריו כדמפרש ואזיל:[ר] תניא באבל רבתי. דברי רי"ף המה : ה"ג ושמעת מינה שהאשה : [ש] כדקתני באבל רבתי . ע"כ דברי רי"ף באבל רבתי · וזה אינו בגי' שלפנינו : [ת] וכן כתב בה"ג . עיין תוס' יבמות שם : [א] דאי אשה מותרת בנטילת שער לאחר שבעה כו' . וכ"ת דוקא בשלשים אשה מותרת משום ניוול משא"כ גבי ע"ב דליכא משום ניוול א"כ פשיטא קשה מאי ק"ו לעולם אימא לך שלשים של אבל אסורין משבת של ע"ב וכיבוס דאשה לאו משום קולא ומותרת הוא אלא התם היינו טעמא דשרי לאשה לספר ולכבס לאחר שבעה משום דמנוולא וגבי ע"ב אסירא דליכא ניוול וכ"כ בחידושי רשב"א בשם הרמב"ן : [ב] ותספורת לא שייך להזכיר באשה דמגדלת שער . ויש לדקדק מזה אמ"ש רבינו בפ"ק דכתובות סי' ו' וז"ל דתספורת וגיהוץ אינו נוהג בא"ת כדי שלא תתגנה על בעלה . וצ"ל דתספורת דהתם לאו דוקא אלא קיפול התירו לאשה משום כדי שלא תתגנה על בעלה : [ג] שאסורה לספר ולכבס ומותרת ליארס . בלשון נקבה : [ד] אפי' ישנים ואפילו אינם מגוהצים . היינו כלי צמר כדפירשתי לעיל : [ה] ופטור מן ק"ש ומתפלה ומן התפילין ומכל המצות האמורות בתורה . וא"ת וכי ק"ש ותפלה ותפילין לא הוו בכלל המצות האמורות בתורה . וי"ל דס"ד ק"ש ואינך קביע להו זמן לא אזיל וזמן עובר . תוס' פרק היה קורא דף י"ד ע"ב . והא דקתני ואין מברך ואין מזמן . דס"ד

כיון דברכת הנהנין היא לא נתהני ולא לברך קמ"ל : [ו] קמ"ל דלא לריך . זהו לפירש"י . אבל לפי מה שמסיק רבינו קמ"ל דאסור לברך עליו : [ז] ה"ג דקאמר התם הכא חוץ לד' אמות נמי אסור . וגי' שלפנינו הכא חוץ לד' אמות נמי פטור : [ח] או שיש לו עוסקים אחרים יכול לברך . ותימה אם יש עוסקים אחרים אמאי לא קאמר לריך לברך . ואי חייש משום כבוד המת א"כ מה"ע אסור לברך . וי"ל בדוחק דס"ק דודאי אסור ליהנות בלא ברכה אלא שיוכל לנאת בשמיעה מאחרים ועי"ז קאמר דאפי' הוא עלמו יכול לברך וא"ל להחמיר על עלמו לנאת דוקא בברכת אחרים : [ט] מפני כבוד המת כו' · כמו איבעי' להו הא דאין שומעין לו משום כבוד המת או משום כו' וא"ת ותפשוט לך האיבעי' מהא דהירושלמי שהביא רבינו דקתני שאין עונה אמן והכי כמי שיש לו מי שישא משאו דמי ומ"מ אסור לענות שמע מינה דמשום כבודו של מת הוי טעמא . וי"ל דלא מצי למפשט דמלינו נמי לפרושי דהתם דלא קאמר אלא שאין עונה אמן כלומר שאין לריך לענות אבל אה"נ אם רולה להחמיר רשאי לענות כו' מעדני מלך בפ' מי שמתו סי' א' . ודבריו תמוהים אם כיתא דהוי כמי שיש לו שישא משאו דמי . א"כ מטעם זה חייב לענות אמן ואמאי קתני שאין עונה אמן ובאמת קושיא מעיקרא ליתא דהס"ל למי שמעיין בירושלמי דמייתי הברייתא דקתני בה שאין עונה אמן בתר דאיבעי' ומש"ה אית לן למימר דלמסקנא איפשוט האיבעי' . כך הוא לשיטת רבינו . ולרש"י שכתב דאיבעי' לא איפשיטא . אית ליה דמהאי ברייתא ליכא למיפשט דהא לריך לשמוע כל הברכה כדי שלא יהיה אמן יתומה כמ"ש תוספות : [י] והתניא פטור מנטילת לולב . וקס"ד דאיירי בי"ט ובו אין שרוד לישא משא מ"מ דמשום כבוד המת . תימה מאי מקשה מתני' נמי קתני פטור מק"ש . ואפ"ה נסתפק אם רלה כו' . מעדני מלך בפ' מי שמתו סי' א' ואיני יודע מה מקשה מתני' איירי בחול וטעמא שאין לו מי שישא משא מה שאין שייך בי"ט ולמה הוא פטור מלולב : [כ] תפתר בחול . פי' תולו של מועד : [ל] מיהו בהא פליג ירושלמי אגמרא דידן . וקשה טובא אמאי לא מקשה דברי ירושלמי גופא אהדדי דהא בירושלמי הוא דקתני בד"א בחול אבל בשבת מיסב ואוכל כל לרכו וכו' . ורבינו הביאו בר"פ מי שמתו ע"ש ועכ"ל ל"ל דבשבת באמת אסור אלא א"כ מאי מייתי ראיה משבת לי"ט שמותר להתעסק בו בדיבור ולעבור עליו משום שבות הלכך בי"ט שמותר לקוברו ע"י נכרי וגם הוא יכול להתעסק עמהם ולהחשיך על התחום נושא משא קרינן ביה וכל דין אנינות נוהג בו . אבל בשבת כיון שאין קוברין אותו ע"י נכרים אע"פ שמותר להחשיך עליו אין נוהג בו אנינות כמ"ש רבינו שם ואי ק"ל לרבינו י"ט ושבת כהדדי וכמו שקיים וה"ה בי"ט א"כ ק"ל למרמי דברי הירושלמי אהדדי . וי"ל בדוחק דבירושלמי מלינו שמחלק בין י"ט לשבת אבל תלמודא דידן דלא מפליג בין י"ט לשבת משמע דפליג ירושלמי אתלמודא דידן : [מ] ומ"מ לא נדמוהו לנתייאשו מלקוברו שיחול עליהם אבילות כדתנן במס' שמחות פ"ב דין י"א הרוגי מלכות מאימתי מתחילין למנות להם משעה שנתייאשו מלבאול : [נ] כמו בהרוגי ביתר . לדוגמא נקט לפרש הרוגי מלכות

הלכך אבילות לא חלה על הקרובים ואוננים לא הוו להו כיון דאין יכולין להתעסק בקבורתו ואפי' למאן דאסר תשמיש המטה בשבת למי שמתו מוטל לפניו הכא שרי אפילו בחול דהתם למחר מוטל עליו לקוברו וגם בשבת הוא שומרו ומדבר ומפקח בצרכיו ואף להחשיך על התחום אבל הכא אין להם התעסקות כלל בקבורתו ודמיא להא דאמרי' בירושלמי (הלכה ה) דמת שמפנין אותו מקבר לקבר שהיה בדעתו מתחלה לפנותו דאין מונין לו משיסתם הגולל הראשון אלא משיסתם הגולל השני ומסתמא כשנקבר בקבר הראשון פסקה האנינות [ס] וגם קרובי המת שהם בבית האסורים אין עליהם דין אנינות כיון שאין יכולין להתעסק בקבורתו ואמרינן נמי בירושלמי (שם) דמי שמתו מי שנמסר לרבים אוכל בשר ושותה יין נמסר לכתפים כמי שנמסר לרבים ומשמע אע"פ שלא יצא מפתח ביתו דאי כשיצא מפתח ביתו וחלה עליו אבילות לא היה לו להזכיר אכילת בשר ושתיית יין אלא לומר שחלה עליו אבילות בכפיית המטה ופשיטא שאבל מותר בבשר ויין דעיקר תנחומי אבילות ביין כדכתיב תנו שכר לאובד ויין למרי נפש אלא ודאי מיירי בשלא יצא מפתח הבית ואכתי לא חל עליה אבילות ואפ"ה פסקה ממנו אנינות כיון שנמסר לרבים ואין מוטל עליו לקוברו יותר אלא על רבים מוטל וכ"ש במי שהוא בבית האסורים שאין עליו דין אנינות כלל וכתב ר"י ז"ל כשנפטרה אמו הודיעו לר"ת אחיו שהיה דר במקום רחוק משם ואכל בשר ושתה יין קודם קבורה ואמר לנו טעם מאחר שיש לה בעל שהיה מתעסק בקבורתה אינו אסור בבשר ויין כיון שאינה מוטלת עליו כדברי הירושלמי (טז) ואיני יודע אם היה רבינו מיקל בכך אם היה בעיר עמה ע"כ ונראה לי סברא חלושה וקלושה דא"כ אחי המת יאכלו בשר וישתו יין כיון דבניו יורשין ממונו חייבין בקבורתו אלא ודאי לא פלוג רבנן אלא כל המתאבלים מתאוננין וכולן קרואים מוטל עליו לקוברו ואפילו אינו בעיר דלא בעינן מוטל לפניו:

נו [ע] **וכן** אירע מעשה במגנצא שיהודי היה הולך בדרך בקרון ויהי בדרך ויקם עליו הקרוני ויהרגהו וזה היה בראש חדש *) שבט ובנו חפשו בכל הדרכים ימים רבים ולא מצאו ובר"ח אדר בא לפני רבינו אליקים בר' יוסף ז"ל ושאל לו כדת מה לעשות ואמר לו למנות שבעה ושלשים מר"ח אדר ואילך מהא דתניא באבל רבתי (פ"ב הל' יג) מי שנפל בים או שטפו נהר או שאכלתו חיה אין מונעין ממנו כל דבר מאימתי מונין להם משנתייאשו מלבקשו ותו גרסי' בירושלמי (הל' ה) רבי חלבו *חל יום שמיני בשבת ערב הרגל מגלח בע"ש היאך אפשר דאם כן נקבר בשבת [פ] תפתר כשגררתו חיה ונתייאשו בשבת מלבקש ולשבת אחרת הוי יום שמיני של האבילות דהלה מעשה שנתייאשו מלבקשו אלמא שעת יאוש כשעת קבורה ויש שנחלקו עליו ואמרו דדוקא היכא דנתייאשו תוך שלשים אבל לאחר ל' יום הוי כשמועה רחוקה ואינה נוהגת אלא יום אחד והביאו ראיה מהא דאמרינן באתה לו שמועה בתוך הרגל ולאחר הרגל נעשית רחוקה אינה נוהגת אלא [צ] יום אחד ור' אלעזר בר נתן ז"ל חתנו אומר דלא דמי דהתם גבי שמועה רחוקה היינו טעמא דמשעת קבורה חלה עליו חיוב אבילות ואע"ג דלא ידע כל שלשים יום קרוין אבל דגרסינן בירושלמי (הלכה ה) ויתמו ימי בכי אבל משה ימי אלו שבעת ימי אבילות בכי אבל אלו שלשים יום וכשנודע לו בתוך שלשים יום של מת חל עליו אבילות גמור ומונה מיום שמועה שבעה ושלשים ואם נודע לו לאחר ל' אין עליו אבילות אלא יום אחד ואסמכוהו רבנן אעצרת שהוא יום אחד הלכך *) כשישמע ברגל הואיל ורגל לא נהיגא ביה אבילות הוה ליה כשמע אחר הרגל שהוא שמועה רחוקה לאחר שכלו שלשים ימי אבל ואינו נוהג אלא יום אחד אבל היכא שנפל לים או אכלתו חיה שלא נקבר הוי כל הימים שלא נתייאשו כמתו מוטל לפניו לקוברו שהרי בכך הוא עסוק וכ"ז שמתו מוטל ועליו לקוברו אין אבילות חל עליו וכשמתייאש אין מוטל עליו לקוברו ואין עסוק בכך והוי כיום קבורה וחלה עליו אבילות של שבעה ושלשים ועוד שלא מצינו חילוק ביאוש בין תוך שלשים לאחר שלשים אלא סתם קתני מאימתי מונין להם משעה שנתייאשו ולא חילק בין תוך ל' לאחר שלשים ואחר שעברו הז' ימי אבילות נמצא ההרוג מושלך בנהר והיבא לקבורה כסבורין העם לומר שצריך לחזור ולהתאבל עוד ז' כבתחלה דהשתא הוי סתימת הגולל והורה להם רבינו אליקים דאין צריך אלא לקרוע משום דהוי שעת חימום והביא ר"א ראיה לדבריו מדקאמר בירושלמי א"ר מנא יש קריעה בלא אבול שכן על אביו ועל אמו אפילו אחר כמה ימים קורע וחייב לקרוע ואבילות לא ינהוג שכבר נהג בשעת יאוש כדאמר בירושלמי (שם) הרי שמפנין אותו מקבר לקבר אית תנויי תני משיסתם הגולל הראשון ואית תנויי תני משיסתם הגולל שני ומוכח התם דאפילו למ"ד מגולל שני היינו היכא דפינוהו מגולל הראשון תוך ז' אבל לאחר ז' כבר עבר האבל והוא כשנתנו היה דעתו לפנותו *) אבל אם נתנו אדעתא שלא לפנותו ושוב נמלך לפנותו אפילו תוך ז' מונה משיסתם הגולל הראשון וז"ל רבינו מאיר ז"ל ומה שכתב כשנמצא בנהר דאין חוזר ומתאבל אלא קורע לא נהירא לי דאם קברוהו במקום בנו וידע בנו את קבורתו לא גרע מיום לקיטת עצמות דקאמר לעיל בפ"ק (דף ח.) המלקט עצמות אביו ואמו הרי זה מתאבל עליהן כל היום כולו ולערב אין מתאבל עליהן ואמר רב חסדא ואע"פ שצרורים לו בסדינו [ק] פירוש אף שעדיין לא נקברו אעפ"כ אין מתאבל עליהם עוד ותניא באבל רבתי (פרק יב) כל שקורעין במיתתו קורעין עליו בשעת לקיטת עצמות וכל שאינו מתאחה בשעת מיתתו אינו מתאחה בשעת לקיטת עצמות ואמרינן בירושלמי (פ"ק הלכה ה) בראשונה היו [ר] קוברין אותו במהמורות נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותו בארונים אותו היום היה מתאבל למחר היה שמח לומר שנגלו אבותיו מן הדין ומדקאמר אותו היום מתאבל ולמחר שמח נראה דאותו היום הוא כיום קבורה לענין זה כל זמן שלא נקבר חל עליו דין אנינות לאסור באכילת בשר ושתיית יין ואחר שנקבר אסור כל היום בנעילת סנדל ובתשמיש המטה וברחיצה ובתכבוסת ובתספורת ולערב מותר בכולן ואם כן אם ידע בנו

הגהות הגרי"פ [א] לפנינו שם איתא אמר רב יהודה אמר רב כל כו' של חגם כו':

את קבורתו יש עליו כל דין אבילות כל אותו היום ואפשר שלא ידע בנו את קבורתו אלא לאחר ימים שמע שנמצא בנהר ונקבר בעיר אחרת מיהו אם כך היה מעשה תמיה אני למה היה לו לקרוע אחר שקרע כבר בשעת היאוש והא דאמר בירושלמי (שם) דעל אביו ואמו קורע אחר כמה ימים היינו היכא דלא קרע עדיין ומה שכתב רבינו ז"ל שאסור באכילת בשר ובשתיית יין כל זמן שלא נקבר לא ידענא מנא לו הא דלישנא משמע דמיד בשעת ליקוט עצמות חל עליו אבילות דקתני המלקט עצמות אביו הרי זה מתאבל עליהן כל אותו היום ולערב אין מתאבל עליהן ועלה קאמר רב חסדא אע"פ שצרורים לו בסדינו משמע מיד שלקטו חל עליו אבילות אע"פ שלא נקברו אבל לא אנינות. מעשה אירע בשפירא כשנפטר רבינו קלונימוס הזקן ז"ל ברבי יצחק ז"ל היתה העיר במצור ושמוהו בארון בבית המקוה ומנו לו מיד שבעה ושלשים אע"פ שהיה דעתם לפנותו משם לאחר המצור מ"מ כיון שלא פינוהו בתוך שבעה מנו מסתימת גולל הראשון אבל אם דעתו לפנותו תוך שבעה מונה מסתימת גולל השני כדתניא באבל רבתי (פ"י) ר"ש אומר קבר שאולה היתה לו לרבן גמליאל הזקן ביבנה שהיו מכניסין המת לתוכו והיו נועלין את הדלת לפניו ועומדים בשורה ומנחמין ופוטרין את הרבים ואח"כ מעלין אותו לירושלם נסתם הגולל [מכסין] את ראשו וכו' אלמא מסתימת הגולל השני כשקברוהו בירושלים חלה האבילות מפני שהיה דעתן לפנותו תוך ז' מקבר שביבנה:

נז **רבן** גמליאל אומר מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן מאי בינייהו רבי יוחנן אמר תשמיש המטה איכא בינייהו דת"ק סבר חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מתשמיש דאסור ורבן גמליאל סבר חייב נמי בתשמיש המטה [ש] וקי"ל כת"ק ובירושלמי (הלכה ה) פוסק כרבן גמליאל [ת] ולא שייך כאן הלכה כדברי המיקל באבל [א] דאכתי לא חל עליה אבילות והרב אלפסי ז"ל ס"ל דאם איתא דגמרא דידן סברה הלכה כרבן גמליאל הוה פסיק כותיה:

נח [דף כד ע"ב] **מתני'** אין קורעין ואין חולצין ואין מברין אלא קרוביו של מת ואין מברין אלא על מטות זקופות ואין מוליכין לבית האבל לא בטבלא ולא באסקוטלא ולא בקנון אלא בסלין ואין אומרים ברכת אבלים במועד אבל עומדים בשורה ומנחמים ופוטרין את הרבים כתב הראב"ד ז"ל כל הני במועד דוקא שאין רשאין לקרוע על מת במועד אלא קרובים דוקא הראויין להתאבל והכי מפרש לה בירושלמי (הלכה ז) וכן חלילת כתף ולהברות ברחבה אינה במועד אלא בקרוביו של מת ואין מברין את האבל במועד בתוך ביתו אלא על מטות זקופות ואפילו מי שלבו גס בו אפילו קרוביו ממש שאין כפיית המטה נוהגת ברגל כלל דלא תימא כיון דשם הבראה ברגל שהיא מענין אבילות ליעבד כדרכו בחול קמשמע לן אבל בחול מי שלבו גס באבל מברהו על מטות כפויות ויושב עמו על מטה כפויה ואוכל עמו כי היה המנהג שהמוליך לבית האבל אוכל עמו ואם אין לבו גס בו אינו כופה וגם האבל אוכל עמו על מטה זקופה מפני כבוד המברה והכי איתא בגמרא ע"כ [ב] וכן כתב רבינו אבי העזרי דמתני' איירי במועד דגרסי' בירושלמי (שם) על משנה זו א"ר ירמיה ובלבד קרובים הראויין להתאבל:

נט (גמ') *) **תניא** חכם שמת הכל קרוביו ואפילו קרובים שאין ראוין להתאבל כהדא דר' *) בון דמך במועדא ולא גמל לי' ר' מנא חסדא אמרי לפוראי[ג] עד מית שנלה בתר מועד' עביד ליה יקרא עאל ואמר קדמיהון הדא דתנא חכם שמת הכל קרוביו בהכון דהוין גביה אכן לא הוין גביה [ד] וכיון דמתני' איירי במועד שמעינן דיש קריעה במועד ושמעינן נמי דעושין הבראה במועד וה"ר מאיר ז"ל מארץ האיי כתב דאין עושים הבראה בחול המועד והביא ראיה מירושלמי (הלכה ט) דגרסינן התם רבי תנחום דמך בחנוכה [ה] ר' חסדא דמיך בריש ירחי עבדי ליה אבריי' קריספדא דמך במועדא עבדין ליה אברייא סברין דמדעתא דרבי אמי אשכחן דלאו מדעתיה דרבי אמי ויש לדחות *) דה"פ שעשו הבראה ולא נמלכו בו ואפשר שאם שאלוהו לא היה מוחה ואפילו היה מוחה מאן לימא לן דהלכתא כותיה דטפי מסתבר דהלכתא כסוגיא דירושלמי דמוקי מתני' במועד וש"מ דהבראה שריא בחול המועד. אין קורעין [דף כה ע"א] ואפילו על חכם והתניא חכם שמת הכל כקרוביו הכל קורעין עליו הכל חולצין עליו הכל מברין עליו ברחבה כתב הראב"ד ז"ל אפילו במועד [ו] דהא פריך אמתני' דאיירי במועד ואפילו ביום שמועה איירי [ז] דאי בין מיתה לקבורה אפילו על אדם כשר דלאו חכם חייב לקרוע מדקאמר הכל כקרוביו אלמא דקרוביו קורעין בחוה"מ אף ביום שמועה ודלא כה"ג שכתבו דמי שבאתה לו שמועה קרובה אסור לקרוע ואחר המועד קורע ונוהג אבילות ע"כ. וכן פסק רבינו מאיר ז"ל שמועה קרובה קורע בחול המועד והא דפליגי לעיל בשומע שמועה ברגל אם קורע לאחר הרגל אלמא לכ"ע אינו קורע ברגל התם מיירי בששמע ביו"ט ולא בחוה"מ מדקאמר ברגל ולא קאמר במועד. דלאו חכם הוא ואי אדם כשר הוא חיובי מיחייב דתניא מפני מה בניו ובנותיו של אדם מתים כשהן קטנים מפני שלא בכה ונתאבל על אדם כשר שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר מוחלים לו כל עונותיו בשביל כבוד שעשה לו וגרסינן בפרק ר' אליעזר המולג (דף קה:) כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו שנאמר נודי ספרת אתה שימה דמעתי בנאדך [א] א"ר ירמיה בר רב כל המתעצל בהספדו של אדם כשר ראוי לקוברו בחייו שנאמר ויקברו אותו בגבול נחלתו וגו' מצפון להר געש מלמד שגעש עליהם ההר לקוברן ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המתעצל בהספדן של חכמים אינו מאריך ימים מדה כנגד מדה איתיביה רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן ויעבדו העם את השם כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע אמר ליה בבלאי ימים האריכו שנים לא האריכו אלא מעתה למען ירבו ימיכם וימי בניכם ימים ולא שנים ברכה שאני שמע מינה דעל אדם כשר קורעין אפילו במועד אף אי לא קאי בשעת יציאת נשמה אלא שידע בין קבורה למיתה. לא צריכה דלאו אדם כשר ואי קאי התם בשעת

*) טבת כצ"ל ק"נ *) וכן הוא לעיל דף יז: ק"נ *) כששמע כצ"ל. ק"נ *) והוא שנתנו דעתן לפנותו מגולל הראשון *) ה"ג כהדא דתני חכם כצ"ל ק"נ *) ה"ג דר' אבין דמך וכו' חסדא והוון ליפוראי כצ"ל ק"נ *) דס"ק כצ"ל ק"נ:

קרבן נתנאל

מלכות כי לא מצינו שנהגו אבילות על הרוגי ביתר: [ס] וגם אונן העומד בבית האסורים אין עליו דין אנינות. וכן הוא בפ' מי שמתו סי' ג': [ע] וכן אירע מעשה. מעשה זה הובא בראב"ן סי' ק"ח ומשם הגהתי כל הסי' הזה: [פ] תפתר כשגררתו חיה. והתוס' בדף הנזכר מוקי לה כששמע שמועה קרובה בשבת וזהו כשיטת הסמ"ג וס"ג בסי' ת"ב בי"ד. אבל קשה לשיטת ר' יחיאל דשבת אין עולה לתחילת המנין. אלא יתחיל למנות ביום א' וה"ל יום שבת שביעי לאבילות ונוהג בו דברים שבצינעא ובמקצת היום א"כ בנתייאשו מלבקש בשבת כמו כן לסברתו אינו עולה לתחילת המנין א"כ במאי מוקי לה הא דקתני חל יום שמיני בשבת וצ"ע: [צ] ה"ג יום אחד ה"ג ימים שבקשו הוי כימי רגל שאין אבילות חל עליו ויום יאוש הוי כלאחר הרגל שהוא יום ל' ואין האבילות חלה עליו אלא יום א'. ראב"ן: ה"ג ימי אלו ז' ימי אבילות בכי שנים. אבל אלו ל'. ופי' בו היפה מראה ע"ש: [ק] ה"ג פי' אע"פ שעדיין לא נקברו אין מתאבלין עליהן. והוא כפי' קמא שהביא בתוס' שם: [ר] ה"ג קוברין אותו במהמורות. ועניינו כשוחות עמוקות. כמו שמצינו בתהלים סי' ק"מ במהמורות בל יקומו ודלא כפירש"י שם: [ש] וקי"ל כת"ק. לשון הרי"ף: [ת] ולא שייך כאן הלכה כדברי המיקל באבל. אפסק הרי"ף קאי וי"ל דקאי נמי אירושלמי לאיזה צורך נ"ל כרשב"ג הא בלא"ה קי"ל הלכה כדברי וכו': [א] דאכתי לא חל עליה אבילות. וקשה מהא דתניא בפ"ק דכתובות דף ג' ע"ב מכניסין את המת לחדר ובועל בעילת מצוה ופורש וכו'. קתני בהדיא דאונן מותר בתשמיש ומכח קושיא זו פסק בעל המאור דהלכה כרשב"ג ור' יונה בריש מי שמתו אומר דהאי דאונן אסור בתשמיש משום תורא מפני שהוא קלות ראש. ולגבי בעילת מצוה לא החמירו ע"כ. ויש קצת ראיה מדקתני בועל בעילת מצוה ופורש משמע דלא שרינן לי' אלא בעילת מצוה. ולהרמב"ם שפסק כהרי"ף יש ליתן טעם לדבר לשיטתי' דס"ל חופה שאין ראויה לבעילה לא הוי חופה לכך הטילו לחתן בעילת מצוה כדי לעשות חופה שלא תפסיד הסעודה ועיין מ"ש רבינו בפרק אע"פ סי' ו' ולפי מ"ש בפ"ק דכתובות סי' מ' דהיכא דחל עליו אבילות קודם הכניסה לא אלימא האי שמחת חופה לדחות ימי אבילות לנהוג בתחלה ז' ימי המשתה אם לא על ידי צירוף שמחת בעילת מצוה א"כ לפי סברא זו אף לשיטת רבינו ניחא: [ב] וכן כתב רבינו אבי העזרי דמתני' איירי במועד דגרסי' בירושלמי כו'. ה"פ מדכתב דוקא בקרובים הראוים להספיד אבל אינך קרובים לא. ולמה אלא ש"מ דמתני' במועד איירי והלכך שאר קרובים אינם רשאים לקרוע מפני חילול יו"ט. והא דמביא הך ברייתא חכם שמת הכל כקרוביו. היינו קרובים שאינן ראוים להתאבל רשאים לקרוע במועד מפני כבוד חכם אבל כל העולם לא. ולפ"ז נ"ל דר' מנא קרוב דר' אבין הוי והיינו מקרובים שאינן ראוים להתאבל והוא לא עביד יקרא היינו קריעה דהא דקתני חכם שמת הכל כקרוביו ושאין לקרוע היינו הנך דהוון גביה ואי תקשי לך הא מסיק רבינו לקמן ס"ס נ"ט דעל חכם שמת קורעין בין בפניו בין שלא בפניו י"ל אלו דברי הראב"ד שם וסובר דעובדא דרב ספרא במועד הוה ולכך צריך לאוקמיה הך דירושלמי לענין הספד. אבל הראב"ד מוקי לה הך עובדא דרב ספרא לאו במועד ומש"ה מחוייבים לקרוע בין בפניו בין שלא בפניו אבל בהך עובדא דר' מנא איירי במועד ולהכי שלא בפניו אינו חייב לקרוע: [ג] עד מית שנא'. פי' עד יום מותו תני ולמה לא עביד ליה יקרא א"כ שהמית עצמו על דברי תורה ע"ד שאמרו חז"ל אין דברי תורה מתקיים אלא במי שממית עצמו עליה: [ד] וכיון דמתני' איירי במועד. דהא באיתון דהוון גביה הכל כקרוביו ועביד ליה יקרא היינו קריעה אף במועד ש"מ במתני' דקתני אין קורעין אלא קרוביו של מת ולגבי חכם הכל כקרוביו היינו אף במועד: [ה] ה"ג ר' דוסא דמיך בריש ירחא עבדין לה אבריון סברין מימר מן דעתא דרבנן נדקי ואשכחן דלא מן דעתן דרבנן ר' כרוספדאי דמיך עבדין ליה אבריון: [ו] דהא פריך אמתני' דאיירי במועד כדקתני סיפא ואין אומרים ברכת אבלים במועד ש"מ דכולה מתני' במועד איירי: [ז] דאי בין מיתה לקבורה אפילו כל אדם כשר דלאו חכם חייב לקרוע

תפארת שמואל

כמו שנמסר לכתפים וכו'. עיין לקמן בסי' ק"ג ותבין דבריו שם: (טז) ואיני יודע אם היה רבינו מיקל בכך.

יציאת נשמה מיחייב אפילו אשאר אינשי ואפילו במועד דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע למה זה דומה לס"ת שנשרף דחייב לקרוע דלא קאי בשעת יציאת נשמה. והא דאמרינן שמת חכם הכל קרוביו כתב רבינו מאיר ז"ל דוקא חכם שיודעין ומשמועותיו שחידש אבל אם אין יודעין מחידושיו כלום וגם אינו רבו לא מיחייב לקרוע עליו ביום שמועה לאחר קבורה מדקאמר ועוד כל יומא שמעתתיה בפומין בבי מדרשא וא"כ הכי מכס מדקאמר ליה אביי מי קתני הרב דכס שמת חכם קתני ועוד כל יומא שמעתתיה וכו' וה"ם ועוד אפילו אי תנן הרב שמת חכם כל יומא שמעתתיה בפומין בבי מדרשא והרי הוא רב שלנו דאמר בפרק אלו מגלחין (דף לג.) תלמידי חכמים שבבבל קורעין זה על זה ופרש"י קורעים זה על זה כדין רבו שאינו מאחה לעולם דכל יומא שמעתתיה דהדדי בפומייהו שאלו לענין קריעה עצמה אין חילוק בין חכם לרבו מובהק א"כ משמע דחכם לא בעינן דניהוי שמעתתיה בפומיה. ירושלמי (הלכה ז) כשם שקורעים על החכמים כך קורעים על תלמידיהם איזהו ת"ח אמר חזקיה כל ששונה הלכות ועוד תורה א"ל רב אסי הדא דתימא בראשונה עכשיו אפילו הלכות. ר' אבהו בשם ר' יוחנן כל שמבטל עסקיו משום משנתו תניא כל ששואלין אותו והוא משיב אמר רבי הושעיא כגון אנן דרבנן מסגיאין *עלינו ואנן מתיבין להו א"ר אבא בר ממל כל שיודע לבאר משנתו ואנן אפילו רבנן לא חכימין מבארה מתני' ובגמרא דידן בפרק ואלו קשרים (דף קיד.) א"ר יוחנן איזהו ת"ח כל ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה כתב הרמב"ן ז"ל וכן לענין קריעה וכך מצינו בתשובה אמר ה"ר משה איזה ת"ח שאין מועד בפניו כל ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר אפילו במסכת כלה והא דאמרינן בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע כתב רבינו מאיר שמשמע בשם ה"ר יונה ז"ל דה"מ באדם שאינו רשע אבל באדם רשע ותשוד אין אדם חייב לקרוע אלא אדרבה יש לשמוח כדכתיב באבוד רשעים רנה וכתב דלא נהירא ליה דאמרינן בפרק האורג (דף קה:) למה זה דומה לספר תורה שנשרף שחייב לקרוע ופרש"י התם ואף נשמתו של ישראל דומה לו שאין לך ריק שבהן שאין בו תורה ומצות אלא נראה לי שחייב לקרוע על הכל בשעת יציאת נשמה לבד ממומר לע"ז שכל המודה בה כופר בכל התורה כולה או אם הוא עובר על אחת מכל מצות האמורות בתורה להכעיס הרי זה כעובד ע"ז דקי"ל בפרק בתרא דהוריות (דף יא.) דמומר דאוכל נבילות להכעיס עבריין הוא והיינו דתניא במסכת שמחות (פ"ב ה"י) הפורש מדרכי צבור אין מתעסקין בו בכל דבר האחים וקרוביהן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלין ושותין ושמחין שאבד שונאו של מקום שנאמר הלא משנאיך ה' אשנא והא קרא מייתי ליה בפרק כל כתבי הקדש (דף קטז.) גבי מינים ובפרק נגמר הדין (דף מז.) נמי תני יכול פירשו אבותיו מדרכי צבור תלמוד לומר בעמיו בעושה מעשה עמיו ומייתי התם על אכל חלב והפרים קרבן והמיר דתו ועל עיר הנדחת שהן עובדי ע"ז ומשמע נמי שפירשו אבותיו מדרכי צבור איירי בכה"ג ומסיק דלא שנא מת מתוך רשעו ול"ש נהרג מתוך רשעו *כיון שנהרג מתוך בית דין דבדין מיקטל לא ה"ל כפרה בשעת קבורה עד דחזי לערא דקיברא פורתא ואבילות מאימתי מתחלת משתימת הגולל והואיל ונידחו נידחו וקאמר התם גבי הרוגי ב"ד שלא היו הקרובים מתאבלין אלא אוננין דאין אנינות אלא בלב והרוגי ב"ד הוו נמי כמו להכעיס כיון שמוסרים עצמם למיתה כשמתרין בהן ואומר על מנת כן אני עושה דאי לאו עבדין אלא לתיאבון מה להו למימר ע"מ כן אני עושה להכי אין מתאבלין עליהן ועל כיוצא בו נאמר באבוד רשעים רנה והא מייתי לה בפרק (נגמר הדין) [אחד דיני ממונות (דף לט:)] ושמא תאמר מה לנו לחוב בדמו של זה הרי כבר נאמר באבוד רשעים רנה אבל אם אדם עושה לפעמים עבירה לתיאבון או שמניח לקיים מצוה אחת בשביל הטורח על כגון זה חייב לקרוע בשעת יציאת נשמה כיון שאינו כופר ואינו עושה להכעיס דכתיב והנה המלך בוכה ומתאבל על אבשלום אע"פ שעשה כמה עבירות ומרד באביו ובמלכות בית דוד ובא על פילגשי אביו אלא כיון שלא עשה להכעיס אלא מתאוה היה למלוך ראוי להתאבל עליו ע"פ. עוד כתב רבינו מאיר לא ידענא מהו נקרא אדם כשר ונראה לי כיון דלא שנו ליה שומעניה ואינו חשוד על שום עבירה ולא ביטל שום מצוה אלא שאין גדול בתורה הוא נקרא כשר. כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה אמרי לא גמרינן מיניה פירש הראב"ד ז"ל שלא היו שם בשעת מיתה וקבורה אלא אח"כ באו ולא קרעו עליו דאמרו לא גמרינן מיניה וקשיא לן אטו רב ספרא לאו אדם כשר הוה והלא הכל קורעין על אדם כשר ואפילו בחולו של מועד וי"ל ה"מ הני העומדין שם בין מיתה לקבורה ואי נמי לא מיחייבי והם היו סוברים דחכם דינו כאדם כשר ותו לא אא"כ היה רבו אז בין בפניו בין שלא בפניו קורע ביום שמועה אפילו במועד א"ל אביי מי תניא הרב שמת חכם שמת קתני וקאמר הכל כקרוביו בין בפניו בין שלא בפניו ואי תקשי לך הך ירושלמי שהבאתי לעיל (סימן נח) ואמר קדמיהון הא דתניא חכם שמת הכל כקרוביו באיגון דהוו גביה אנן לא הוינן גביה *) אפשר לומר היא לאו בקריעה איירי אלא בהספד וקי"ל דאין מספידין במועד אלא בפניו. ועוד הא שמעתתיה כל יומא בפומין סבור מינה מה דהוה הוה כיון שלא קרעו ביום השמועה אע"פ שהוא בתוך ז' שוב אינו קורע דהא לאו שעת חימום הוא אמר להו חכם כל זמן שעוסקין בהספדו והוא הוך שבעה או לפי מה שהוא ההספד והא דתניא באבל רבתי (פ"ט) חכם שמת כל שעומדין בשעת מיתתו קורעין עליו ושאינן עומדין בשעת מיתתו אין קורעין עליו (יז) *) נראה דשיבוש הוא ואדם כשר שמת צריך להיות: גרסינן בפרק אלו מגלחות (דף כג.) תלמידי חכמים שבבבל עומדין זה מפני זה וקורעין זה על זה פרש"י דקורעין זה על זה כדין רבו שאין מאחין לעולם דכל יומא שמעתתא דהדדי בפומייהו דאילו בקריעה עצמה אין חילוק בין חכם לרבו מובהק מסקנא דמלתא בשעת יציאת נשמה על כל המתים חייב לקרוע ואפילו במועד אם לא יהיה עובד ע"ז או עובר על אחת מכל המצות להכעיס שלא בשעת יציאת נשמה על אדם כשר שאינו חשוד על שום עבירה ולא על ביטול שום מצוה

ולא שנו שומעניה חייב לקרוע בין מיתה לקבורה ואפילו במועד על חכם ועל תלמיד חכם חייב לקרוע ואפילו בעיר אחרת בהשמועה קרובה ואפילו במועד על רבו שלמדו חכמה או שהאיר עיניו במשנה אחת וכגון חכמים שלומדים מועדות עם זה מזה בשעת שמועה חייב לקרוע ואינו מאחה *והקרובים כל המתאבלים עליו חייב לקרוע: ס כי נח נפשיה דרב הונא סבור רבנן לאותובי ס"ת אפוריה אמר להו רב חסדא מלתא דחשיב לא סבירא ליה

הגה"ה

*משמע בירושלמי שהתלמידים משמשים לרבן וכהן להם שלא לאכול בשר ולא לשתות יין כל היום אפילו לאחר קבורה מיהו נהגו לעיל פירשתי דלאחר הקבורה מותר לאכול בשר ולשתות יין. מא"ז:

אנן ניקום וניעביד ליה אלא חזיתיה דעבדא למיתב למטה ועוה יתיב עליה ס"ת [ח] וכף כדא אארעא ואנח עליה ס"ת אלמא קסבר אסור ליתב במטה שס"ת מונח עליה לא נפיק פוריא מבבא סבור לשלשליה דרך גגות אמר להו רב חסדא הכי גמרינן מיניה חכם כבודו דרך פתחים סבור לאשנויי מפוריא לפוריא אמר להו רב חסדא הכי גמרינן מיניה חכם כבודו במטה ראשונה: סא גרסינן בפרק בני העיר (דף כט.) ת"ר מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה לחופה אמרו עליו על ר' יהודה ב"ר אילעאי שהיה מבטל ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה בד"א שאין לו כל צרכו וכמה כל צרכו אמר רב שמואל בר אויא משמיה דרב תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורא ואמרי לה תריסר אלפי גברי ומינייהו שיתא אלפי שיפורא עולא אמר כגון דחייצי גברי מאבולא ועד סכרי א"ר ששת ואיתימא ר' יוחנן כנתינתה כך נטילתה מה נתינתה בששים רבוא אף נטילתה בששים רבוא וה"מ למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא [ט] כתב בשאלתות דרב אחא וממילא שמעינן דלמאן דלא קרי ותני אין מבטלים אם יש לו מתעסקים כדי קבורה פירש רבינו אליקום בר יוסף דוקא בשעת הוצאת המת אבל כל זמן שמוטל עליו לקוברו אין מבטלין תלמוד תורה דגבי חכם שמת תניא בית מדרשו בטל אבל לא שאר מדרשות והר"ר יו"ט מיוני כתב דתינוקות של בית רבן אין מבטלין אפילו בשעת הוצאת המת דאמרינן בפרק כל כתבי הקדש (דף קיט:) דאין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש דאינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא ועוד אמרינן בירושלמי (פרק אלו עוברין הלכה ז) [א] (אבוה דשמואל סדריה לשמואל לנליבים פי' ללמוד) שמע דהוה גמיל חסדים אמר המבלי אין קברים ([ב] כאן שדרתיך לנליבין) הדה אמרה אין מבטלין תינוקות והא דאמרינן מבטלין ת"ת להוצאת המת פי' [ר"י] דבכל מתים איירי ואע"ג דאמרי' ברים פ"ק דמגילה (דף ג:) פשיטא מת מצוה ות"ת מת מצוה עדיף דתניא מבטלין ת"ת וכו' לאו דוקא מת מצוה ה"ה שאר מתים אלא אגב מילי אחריני דמייתי התם דאיירי דוקא במת מצוה נקט הכא מת מצוה והא דאמר (לקמן דף כז:) מת בעיר כל בני העיר אסורין במלאכה ומוקי לה בדליכא חבורתא אבל איכא חבורתא פירוש נחלקו בני העיר לחבורות וכל חבורה וחבורה מתעסקין במתים שלהם אז חבורות האחרות אינן בטילות ממלאכתן ה"מ שלא בשעת הוצאת המת אבל בשעת הוצאת המת הכל בטלים והולכין להוצאת המת [י] אפילו מאן דלא קרי ותני דדוקא לענין ביטול ת"ת [כ] הוא דמפלגי' בין קרי בין לא קרי: סב תניא ארון העובר ממקום למקום אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים ותניא אידך ארון העובר ממקום למקום עומדין עליו בשורה ואומר ברכת אבלים ותנחומי אבלים קשיין אהדדי ל"ק כאן בשלדו קיימת וכאן בשאין שלדו קיימת: סג תניא חכם שמת כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה שוללין [דף כה ע"ב] כי נח נפשיה דרבינא פתח עליה ההוא ספדנא תמרים הניעו ראש על צדיק כתמר נשים *ימים כלילות על מתים לילות כימים: תניא באבל רבתי (פ"ג הלכה ו) אין מוסיפין בתחלה אבל מוסיפין על העיקר כלומר אין מספידין בכבוד למי שאינו ראוי לכך בשעת ההספד אבל אם היה ראוי לכבוד מועט מוסיפין מקצת על דבר טוב שנמצא בו. תניא (ברכות סב.) אמר רשב"ג כשם שנפרעין מן המתים כך נפרעין מן הספדנין ומן העונין אחריהם וחכם וחסיד תולין לו בחכמתו וביראת חטאו פירוש נפרעין מן המתים כשמספידין את המת דבר שאין בו כלל הוי לו נמזכרת עון ולכך יש ליזהר מלהפליג בתוספת שבח וכבוד אלא מוסיפין מעט על כל מדה ומדה טובה שהיתה בו: סד [דף כו ע"א] ת"ר אלו קרעין שאין מתאחין הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלמדו תורה ועל נשיא ועל אב ב"ד ועל שמועות הרעות ועל ברכת השם ועל ס"ת שנשרף ועל ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלים וקורע על המקדש ומוסיף על ירושלים ועל שמועות רעות מי קרעינן והא אמרו ליה לשמואל קטל שבור מלכא תריסר אלפי יהודאי במזיגת קסרי ולא קרע לא אמרו אלא ברוב צבור וכמעשה שהיה דכתיב ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם וגם כל האנשים אשר אתו ויספדו ויבכו ויצומו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב שאול זה נשיא יהונתן בנו זה אב ב"ד עם ה' ובית ישראל אלו שמועות רעות: אביו ואמו ורבו שלמדו תורה מנלן דכתיב ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו [אבי אבי זה אביו ואמו רכב ישראל ופרשיו] זהו רבו שלמדו חכמה מאי משמע כדמתרגם רב יוסף רבי רבי דטב להון לישראל בצלותיה מרתיכין ופרשין. שאינם מתאחין מנ"ל דכתיב ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שהם שנים מת"ל לשנים קרעים אלא מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם [ל] נשיא ואב ב"ד *ושמועות רעות דאין מתאחים ילפינן מויחזק ויקרעם דאלישע ברכת השם מנ"ל דכתיב ויבא אליקים בן חלקיהו וגו' אל חזקיהו קרועי בגדים [מ] [נ] ודאין מתאחין מנ"ל [ג] דכתיב קרועי בגדים דמשמע קרועים ועומדין לעולם. ת"ר אחד השומע ואחד השומע מפי השומע חייב לקרוע והעדים אינם חייבין שכבר קרעו *) כששמעו: ועל ס"ת שנשרף מנ"ל דכתיב ויהי כקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער הסופר והשלך אל האש וכתיב ולא קרעו את בגדיהם מכלל דמחייב לקרוע *וכיון דידעינן

הגה"ה

*ונכרי המגדף בזמן הזה אין חייבין לקרוע. מא"ז: מקרא עיקר קריעה הא דאינו מתאחה ילפינן מק"ו כיון דעל לומדיה אינה מתאחה עליה לכ"ש (יח) אבל עיקר קריעה לא ילפינן מלומדיה כדאמר במכות (דף כב:) כמה טיפשי הני דקיימי מקמי ס"ת ומקמי גברא רבה לא קיימי

*) איכא למימר האי לאו בקריעה כצ"ל ק"נ *) דשיבוש הוא אדם שמת כצ"ל ק"נ *) צ"ל כששמעו ולא מתאחין מנ"ל אתיא קריעה קריעה ק"נ.

הגהות הגרי"פ [א] בכאן גרס ר' אבוה שלא לר' חנינא בריה וזכי בטבריא פי' ללמוד: [ב] בכאן גרס בקיסרון שלתחיך לטבריא: [ג] לפניו איתא אתייא קריעה קריעה עי' בסנהדרין דף ס ע"א:

תפארת שמואל

ובברכות פ"ג כ' בפשיטות דאף עמה בעיר מותר ע"ש: (יז) נראה דשיבוש הוא ואדם כשר שמת צ"ל. ר"ל ובאדם כשר איכא למימר דהעומד בשעת מיתתו ר"ל בפניו בין מיתה לקבורה וכ"כ הרמב"ן בת"ה ודלא כהבנת הטור וב"ח וכ"כ ב"י: (יח) אבל עיקר קריעה לא ילפינן מלומדיה כדאמרינן וכו'. ר"ל שלא הוזקק ללמוד מקרא דבע"כ סבירא ליה סברא זו מדרמיז ואמר ולא קרעו מכלל דמלד הסברא היה להם לידע דחייבים לקרוע מכח הק"ו דעל לומדיה אין מתאחים וכו' ודו"ק כי רבים אינם מבינים הפשט ומשתבשין בזה ומה שכתבתי הוא הפשט הנכון:

בתלמוד שלפנינו. וצ"ל שכך היה בגירסא של רבינו. וליכא למימר דהא דקאמרי' בגמ' דאין מתאחין מנ"ל יליף קריעה דא"כ בתר דקאמר דמקרב גל ערי יהודה דיליף ממגולחי זקן וקרועי בגדים. ה"ל לסדר דאין מתאחין מנ"ל והל"ל אע"כ צ"ל הא דקאמר אתיא קריעה קריעה לא קאי אלא אברכת השם בשומע מפי שומע וערי יהודה יליף מקרועי קאמר באמת בקיצור על הכל דיליף קריעה קריעה. י"ל משום קושית התוס' ד"ה אתי א"כ ניליף כל קריעה דלא ויחזק ויקרעם כמו בדוד ובאלישע. ופן השני היכא דמצינו קריעה של מלך ושמועה מקריעה של מלך ושמועה כמו גבי שהיה גורס גבי ברכת השם אתיא קריעה קריעה מדוד ולא יליף קריעה מאלישע ולפי גירסא זו קשה דוד בעצמו ויחזק ויקרעם: [מ] ודאין מתאחין מנ"ל דכתיב קרועי בגדים דמשמע קרועין ועומדים לעולם. וערי יהודה דאין סי' נ"ו שנעלם מרבינו סוגיא שלימה בסנהדרין דף ס' גבי ברכת השם דאין מתאחין א"כ אבהו אתיא קריעה קריעה קאי אתרווייהו ע"ש. ולפי מ"ש ובכרתי דע"כ סוגיות מחולקות דהא הכא הילפותא מדוד והתם בשומע עצמו מקרועי בגדים אתאי לא יליף מכח כ"ש מה שומע מפי שומע אין מתאחין שומע עצמו לא כ"ש כדיליף

קרבן נתנאל

לקרוע דאי העומד עליו בשעת מיתה אפילו על אדם שאינו כשר חייב לקרוע: [ח] וכף כדא אארעא ואנח עליה ס"ת. והא דלא כף כדא אמטה ואנח ס"ת עליה שהיה יותר כבוד לס"ת אלא ס"ת דעל המטה אסור ליתב אפילו כשהס"ת מונח גבוה ממנו. תוס': [ט] כתב בשאלתות דרב אחאי. הובא ברש"י כתובות דף י"ז: [י] אפילו למאן דלא קרי ותני. עי' בכתובות פ"ב סי' ה' באריכות: [כ] הוא דמפלגינן בין קרי בין לא קרי. אבל לענין ביטול מלאכה לא מפלגינן: [ל] נשיא ואב"ד ושמועות רעות דאין מתאחין ילפינן מויחזק ויקרעם דאלישע. ילפותא דא אין יליף קריעה קאי אתרווייהו אשמועות רעות ואברכת השם ונער התלמודא עד לבסוף. מנ"ל והל"ל דיליף קריעה קריעה וקאי אכל הני תלתא אשמועות רעות וברכת השם וערי יהודה יליף מקרועי בגדים דאין מתאחין דמשמע קרועים ועומדים לעולם. וא"ת הכל קשה אמאי לא קריעה דלא מתאחה אלא דלא ילפינן הנ"ש כי אם על שתי פנים. פן האחד דוקא היכא דכתיב שמועה כמו גבי חזקיה ודוד. כמ"ש הריטב"א. ועפ"ז יש ליישב פירש"י וגי' הישנים דפוס בסלאוויטא ד בעצמו מנ"ל דלא מתאחי אע"כ צ"ל דהיה גירסתם כגירסת רבינו דילפינן דוד מאלישע. מג"ש יהודה דאין מתאחין נמי ילפינן מדכתיב גבי קרועי בגדים. ולאיתי קושיא בשו"ת שערי אפרים קריעה מאלישע וזהו דוחק לומר דסוגיות חלוקות דמנ"ל דלמא מה שאמר דאין מתאחין יליף והתם מאלישע והכל כמו שכתבתי לעיל. אך קשה על רבינו אמאי צריך למילף דאין מתאחין כ"ש כדיליף בסמוך ס"ת מלומדיה דאין מתאחין ויש ליישב ודו"ק: [נ] ולא מתאחין. אפילו

[ס] ולאו דוקא ס"ת [ע] אלא ה"ה על פרשה אחת מנביאים וכתובים כיון דמייתי לה מארבע דלתות של מגילת קינות והכי אמרי' בשמעתא דעל תפילין חייב לקרוע: א"ר חלבו אמר רב הונא הרואה ס"ת שנשרף קורע שתי קריעות אחת על הגויל ואחת על הכתב שנאמר ויהי דבר ה' אל ירמיהו אחרי שרוף המלך את המגילה ואת הדברים ולא אמרן שחייב לקרוע אלא שנשרף בזרוע וכמעשה שהיה: ערי יהודה דכתיב ויבואו אנשים משילה ומשומרון שמונים איש מגלחי זקן וקרועי בגדים משמע קרועין ועומדים לעולם. א"ר חלבו אמר עולא ביראה א"ר אלעזר הרואה ערי יהודה בחורבנן אומר ערי קדשך היו מדבר וקורע ירושלים בחורבנה אומר ציון מדבר היתה ירושלים שממה וקורע בית המקדש בחורבנו אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשריפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה וקורע על המקדש ומוסיף על ירושלים כשפגע במקדש תחלה ואי פגע בירושלים תחלה קורע על ירושלים בפני עצמה ועל המקדש בפני עצמו ויראה דעל ערי יהודה אינו קורע אלא על הראשונה שרואה ועל כל האחרות שרואה אינו קורע דאי צריך לקרוע על כל אחת ואחת שהוא רואה למ"ל למימר שקורע על ירושלים גם (ירושלים) היא בכלל ערי יהודה ולא מיסתבר למימר שהזכיר ירושלים בשביל פסוק אחר שיש לו לומר ואגב זה נקט וקורע. ירושלמי בפרק הרואה (הלכה ב) שמעון קמטריא שאל את ר' חייא בר אבא כגון דאנא חמר וסליק לירושלים בכל שעה מהו שאקרע אמר ליה בתוך ל' יום אין אתה צריך לקרוע אחר שלשים אתה צריך לקרוע: סה ת"ר וכולן רשאים לשוללן ולמוללן וללוקטן לעשותם כמו סולמות פירוש לאחר שבעה אבל לא לאחותן על כל המתים עד אחר שלשים יום ועל אביו ועל אמו לעולם אמר רב חסדא [דף כו ע"ב] ובאיחוי אלכסנדרי פי' הראב"ד שהיא התפירה שלנו שוה מלמעלה ובולטת מלמטה והרמב"ן פירש דאיחוי סתם היא התפירה השוה מלמעלה ובולטת מלמטה ואיחוי אלכסנדרי היא השוה מלמטה ולמעלה [פ] והכי איתא בירושלמי איזה הוא האיחוי כאריג [צ] ודברי הראב"ד ז"ל עיקר שאין תפירה שלא תהא בולטת מלמטה וסתם איחוי היא התפירה שתופרים מבפנים ואיחוי אלכסנדרי היא תפירה אחרת שעושין מבחוץ [ק] ומשוה התפירה שאינה ניכרת כלל ודומה לאריג: סו ת"ר הקורע מתוך השלל ומתוך המלל מתוך הליקוט מתוך הסולמות לא יצא מתוך האיחוי יצא אמר רב חסדא ובאיחוי אלכסנדרי: סז ת"ר רשאי להופכו למטה ולאחותו רשב"א אוסר וקי"ל כוותיה וכשם שהמוכר אסור לאחותו כך הלוקח אסור לאחותו [ר] לפיכך צריך להודיע ללוקח שהוא קרע של אביו ושל אמו תניא ר' יוסי אומר תחלת קריעה טפח ותוספת כל שהוא וקי"ל כוותיה: סח ירושלמי בפ"ק דשבת (הלכה ה) ישב לגלח ובאו ואמרו לו מת אביו הרי זה משלים את ראשו אחד המגלח ואחד המתגלח: סט גרסינן בשילהי נדרים (דף פז.) תניא אמרו לו מת אביך וקרע ואח"כ נמצא בנו יצא ידי קריעה ותניא אמרו לו מת (בנו) [אביו] וקרע ואח"כ נמצא (אביו) [בנו] לא יצא ידי קריעה אמרו לו מת לך מת וכסבור אביו הוא וקרע ואח"כ נמצא בנו יצא ידי קריעה ופריק רב אסי כאן תוך כדי דיבור כאן לאחר כדי דיבור [ש] ותניא מי שיש לו חולה בתוך ביתו ונתעלף וכמדומה שמת וקרע ואח"כ מת לא יצא ידי קריעה אמר ר"ש בן פזי אריב"ל לא שנו אלא שמת לאחר כדי דיבור אבל תוך כדי דיבור אין חוזר וקורע וכן הלכתא: ע ת"ר אמרו לו מת אביו וקרע מת בנו והוסיף עליו התחתון מתאחה עליון אין מתאחה מת בנו וקרע מת אביו והוסיף עליו עליון מתאחה תחתון אינו מתאחה: עא מת אביו מתה אמו מת אחיו ומתה אחותו קורע קרע אחד על כולן ר' יהודה בן בתירא אומר על כולן קרע אחד על אביו ועל אמו קרע אחר לפי שאין מוסיפין על קרע של אביו מ"ט אמר רב נחמן בר יצחק לפי שאינן בתוספת פירש הראב"ד ז"ל לא מצינו קרע מוסיף על קרע שלהם אבל קרע שלהם מוסיף על שאר קרובים כי של אחרים טפח ושלהם עד הלב וכיון שהם נוספין על כולם אם יקרע תחלה על אביו ועל אמו ואח"כ יוסיף על אחיו ועל אחותו אין קרע שלהם ניכר כי יאמרו שהוא כמתחמם קורע והולך על אביו דלפעמים אדם קורע על אביו יותר מעד לבו ואין לומר יקרע על אחיו ואחותו טפח ויוסיף על אביו ואמו עד לבו ויש היכר גדול באותו תוספת לפי שאינו נכון לעשות עיקר קריעה על אחרים ושל אביו ואמו טפילה רש"י פי' דר' יהודה בן בתירא פליג נמי ארישא מת אביו וקרע מת בנו והוסיף מת בנו וקרע מת אביו והוסיף דקרע של אביו ושל אמו צריך לעולם שיהא בפני עצמו ולישנא דברייתא לא משמע הכי והראב"ד ז"ל פי' דרישא מיירי שהוסיף לאחר שבעה ובהא מודה ר' יהודה בן בתירה. אמר שמואל הלכה כרבי יהודה בן בתירה והאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל אבילות לחוד וקריעה לחוד: עב עד היכן הוא קורע ומוסיף עד טיבורו הגיע לטיבורו מרחיק שלש אצבעות וקורע נתמלא מלפניו מחזירו לאחריו נתמלא מלמעלה הופכו מלמטה וקורע הקורע למטה ומן הצדדים לא יצא אלא שכהן גדול פורס למטה. כל שבעה קורע לאחר שבעה מוסיף: עג ת"ר השואל בבגד קרוע לפני המת הרי זה גוזל את המתים ואת החיים רשב"ג אומר האומר לחבירו השאילני חלוקך שאלך ואבקר את אבא שהוא חולה והלך ומצאו שמת קורעו ומאחו וכשיבא לביתו מחזיר חלוקו ונותן לו דמי קרעו ואם לא הודיעו הרי זה לא יגע בו. יותר ראוי שנגרום שאלך ואבקר את החולה ואיירי באחיו ובאחותו או בבנים דאלו באביו כיון שברשות הוא קורע למה ניתן להאחות: עד ת"ר חולה שמת לו מת אין מודיעין אותו שמא תטרף דעתו עליו *ואין מקרעין לו ומשתיקין את הנשים מפניו מקרעין לקטן מפני עגמת נפש ואין קורעין לכבוד אשתו אלא על חמיו ועל חמותו בלבד

הגה"ה

*בהלכות פסוקות דמי שמת לו מת ואינו יודע באבלותו דמותר להזמינו לסעודה והר"ר ברוך מרגנשפורק אוסר דאסור לעשות דברים שאבל אסור בהם. מא"ז:

כתב ה"ר יצחק גיאות ז"ל הגיע לחינוך קורע על קרוביו כשאר מצות שמחנכין אותו בהן: עה תניא באבל רבתי (פ"א) הגוסס הרי זה הוא כחי לכל דבר אין קושרין לחייו ואין פוקקים את נקביו ואין מניחין כלי מתכת וכלי מיקר על טיבורו עד שעה שימות שנאמר עד אשר לא ירתק חבל הכסף ואין סכין ואין מדיחין ואין מטילין אותו על החול ולא על גבי המלח עד שעה שימות ואין מעמצין את עיניו והנוגע בו הרי זה שופך דמים למה זה דומה לנר המטפטף כיון שנגע בו אדם נכבה אין קורעין ולא חולצין ולא מספידין עליו ואין מכניסין עמו ארון בבית עד שימות*: עו [ת] במסכת שמחות (פ"ב) תניא נטה למות אומרים לו התודה

הגה"ה

*ומיהו כהן מוזהר כלאו דלהתלו שלא יכנס לאהלו ושלא ליגע בו משעה שהוא גוסס. מא"ז:

הרבה שנתודו ולא מתו והרבה שלא נתודו ומתו הרבה שמהלכין בשוק ומתודין בזכות שאתה מתודה אתה חי אם יכול להתודות בפיו יתודה ואם לאו יתודה בלבו אחד המתודה בפיו ובלבו רק שתהא דעתו מיושבת עליו כל הדברים הללו אין לומר לא בפני ע"ה ולא בפני נשים ולא בפני קטנים שמא יבכו וישברו את לבו בספרי ורבי נתן אומר ואשמה הנפש ההיא והתודה זה בנה אב על כל המתים שיטענו וידוי אמרי' גבי עכן בפ' נגמר הדין (דף מג:) ומנין שכפר לו וידויו שנאמר יעכרך ה' ביום הזה היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא ואם אינו יודע להתודות אומרים לו אמור תהא מיתתי כפרה לכל עונותי כתב הרמב"ן ז"ל סדר וידוי של שכיב מרע כך קבלנו מחסידים ואנשי מעשה מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שרפואתי בידך ומיתתי בידך יהי רצון מלפניך שתרפאני רפואה שלימה ואם אמות תהא מיתתי כפרה [א] לכל עונותי וחטאי ופשעי שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך ותן חלקי בגן עדן וזכני לעולם הבא הצפון לצדיקים: אמר רב פפא [ב] תניא באבל רבתי אבל לא יניח תינוק בתוך חיקו מפני שמביאו לידי שחוק ונמצא מתגנה על הבריות: ואין מברין על מטות זקופות ת"ר ההולך לבית האבל אם היה לבו גס בו יברהו על מטות כפויות ואם לאו יברהו על מטות זקופות: עז ת"ר ההולך ממקום למקום ואירעו אבל [דף כז ע"א] אם יכול למעט בעסקו ימעט ואם לאו יגלגל עמהם כלומר יקנה צרכי הדרך ודברים שיש בהן חיי נפש: עח ת"ר מאימתי כופין את המטות משיצא מפתח ביתו דברי ר' אליעזר רבי יהושע אומר משיסתם הגולל וקי"ל כרבי יהושע דאין אבילות נוהגת אלא משיסתום הגולל. ת"ר מאימתי זוקפין את המטות בע"ש מן המנחה ולמעלה אמר רבה בר [א] עולא אעפ"כ לא ישב עליה עד שתחשך ולמוצאי שבת אע"פ שלא נשתייר לו אלא יום אחד חוזר וכופה. תנו רבנן הכופה את מטתו לא מטתו בלבד כופה אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו [פי' הראב"ד] כגון מטות אשתו ובניו שמתאבלין עמו אבל אם יש לו אכסנאים אין כופין אע"פ שהמטות שלו הן הואיל ואינו ישן עליהם והן עומדים לאכסנאים והרמב"ן ז"ל כתב לא מטות אשתו ובניו המתאבלים הן [דהא] עלמן חייבים בכפייה אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו אפילו של אכסנאים משמע ועוד מדקתני מטה המיוחדת לכלים דאין תשמישה אלא כתיבה בעלמא ליתני המיוחדת לאכסנאים אע"ג דישנים בה אלא מסתברא כל מטות שבבית הוא כופה ואם באו האכסנאים זוקף הצריכות להן וכשהן יוצאין חוזר וכופן ומה שהקשה על פי' הראב"ד ז"ל נראה לי דאינו קשיא אשתו ובניו המתאבלים לכבודו קמ"ל דבעי כפייה ומטה המיוחדת לכלים שהיא לצורך תשמישו הוי רבותא טפי דאין צריכה כפייה טפי ממטות אכסנאים שהיא לצורך אחרים אע"פ שהיא לשכיבה ומסתברא כפירוש הראב"ד ז"ל. היו לו עשר מטות בעשר מקומות כופה את כולן והוא ישן בהן פעמים כאן ופעמים כאן אע"פ שעיקר שכיבתו בבית שהמת בו. באבל רבתי (פי"א) תניא היו לו ה' בתים בזמן שמשתמש בכולן כופה כולן ואם לאו אינו כופה אלא בבית שמשתמש בו בלבד חמשה אחין ומת אחד מהם כולן כופין את מטותיהן אע"פ שכולן שוכבין בבתיהם ואין אחד מהם שוכב בבית המת מפני שאין מיתת המת בבית גורם הכפייה אלא חובת האבל הוא. תניא באבל רבתי (פי"א) ה' אחין שהיו אוכלים אצל אביהן ומת אביהן בזמן שכל אחד הולך ויש בביתו כופה בביתו ואם לאו אינו כופה אלא בבית שמשתמש בו בלבד הדר באכסניא אצל חבירו אם היה לבו גס בו כופה ואם לאו אינו כופה ירושלמי (הלכה ה) תני הדר בפונדק אין מחייבין אותו לכפות דלא ליהוי אמרין חרש הוא פירוש מכשף ועל הירושלמי הזה סמכו בני אשכנז וצרפת שאינן נוהגין בכפיית המטה לפי שדרין בין הנכרים וכל היום מצויין בבתיהם ומצאתי כתוב בשם ריצב"א שהמטות שלהם לא היו ראשיהם בולטות כעין שלנו והיה ניכר בהן הכפייה אבל מטות שלנו ראשיהם בולטות אין הכפייה ניכרת בהן ולא שייך בהן כפייה. ואם היתה מטה מיוחדת לכלים אינו צריך לכפותו דרגש א"צ לכפותו אלא זוקפו ר"ש בן גמליאל אומר דרגש מתיר את קרביטיו והוא נופל מאליו אריב"ל הלכה כרבן שמעון בן גמליאל אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי אמי אריב"ל מטה שנקליטיה יוצאין ממנה זוקפה ודיו: ת"ר היה ישן על גב המטה על גב כסא על גב אודייני פירוש כיסוי של בור גדולה [ג] על גב קרקע לא יצא ידי חובתו אמר רבי יוחנן שלא קיים כפיית המטה אבל אם כפה מטותיו וישן על גב קרקע יצא ידי חובתו שאין החובה לישן על המטה כפוייה אלא כפיית המטה היא החובה כדאמר לעיל תני בר קפרא דמות דיוקני נתתי בכם ובעונותיכם הפכתי יהפכו מטתכן עליה ואם הפך מטתו וישן על גב קרקע כל שכן דמלתא יתירתא הוא דעבד והא דקתני ברישא היה ישן על גב מטה פי' שלא הציע על המטה כר וכסת ולא מפץ ומחצלת אלא ישן על גב החבלים ומתכוין לצער עצמו דומיא דאחריני והיה סבור שזה היה עומד במקום הכפייה וקמ"ל דלא יצא ידי חובתו ולא יצא מצות כפייה: עט [דף כז ע"ב] ת"ר בראשונה היתה הוצאת המת קשה לקרוביו יותר ממיתתו עד שהיו מניחים אותו ובורחים עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו והוציאוהו בכלי פשתן אמר רב פפא והאידנא נהוג עלמא בצרדא בר זוזא. גרסינן בפרק נגמר הדין (דף מח.) היו אביו ואמו מזרקין בו כלים מצוה על אחרים להצילן אמר רבן שמעון בן גמליאל בד"א שלא נגעו במטה אבל נגעו במטה אסורין ודוקא דנגעו במטה הנקברת עמו משום דמיחלפא בתכריכי המת. תניא באבל רבתי (ספ"ט) כל המציל כלים מן המת כאלו גוזל מתים ויש שמצילים ויש שאין מצילים עד שלא הגיעו לארון מציל משהגיעו לארון אינו מציל אבל מלמדים את האדם שלא יהא חבלן מפני שאמרו כל המרבה כלים על המת הרי זה עובר משום בל תשחית דברי ר' מאיר ר"א בר צדוק אומר מנוולו רשב"ג אומר מרבה עליו את הרימה רבי נתן אומר כסות היורדת עם המת לשאול היא באה עמו לעתיד לבוא שנאמר תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש עוד תניא באבל רבתי מזרקין כלים על המת וקולטין ומצילין מן האויר עד שלא יזכה בהן המת שכל הכלים שהמת זוכה בהן אסורין בהנאה חוץ מן הסל והמגריפה המיוחדין לקבורה ויש לומר הא דקאמר כלים שהמת זוכה בהן אסורין בהנאה היינו דוקא בכלים שבמרירות לבו זרקם על המת שיהו נקברים עמו ונגעו במטה הנקברת עמו אז זכה בהן המת ולאו דוקא זכה דמשום זכיית המת לא נאסרו וגם לא שייך זכייה לגבי המת אלא אסורין משום דמיחלפי בתכריכי המת והיינו דקאמר שהמת זוכה בהם כלומר תכריכים שהוא זוכה ליקבר בהן אבל אם מניחין את המת על המצע או מניחין כר וכסת תחת מראשותיו או פירשו סדין או טלית על הארון או על המטה שמוליכין בה את המת לקבורה אינו נאסר והא דאמר ביבמות פרק אלמנה (דף סו:) ההיא אתתא דעיילא ליה לגברא איצטלא דמילתא בכתובתה שכיב שקלוה יתמי פירסוה אמיתנא אמר רבא קניא מיתנא התם נמי מיירי שפירסוה עליו אדעתא שתקבר עמו והוי כתכריכי המת*: פ גרסינן בסוף כתובות (דף קיא:) אמר רבי חייא בר יוסף עתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן קל וחומר מחטה מה חטה שנקברת ערומה יוצאה בכמה לבושים צדיקים שנקברים בלבושיהם על אחת

הגה"ה

*המוכר קבר של בנין למת יש לו לקברו לשם לא חפר בקרקע אלא בנה על גבי קרקע בנין כתלים לשום שם מתו דלא מחובר הוא ולא הטיל בו את המת ולא את הנפל אותו קבר מותר בהנאה הטיל בו נפל אסור בהנאה אבל קבר מחובר לקרקע אפילו הטיל בו נפל או מת מותר בהנאה וי"מ דקברות שלנו שחופרין בקרקע ומשליכין העפר לחוץ ומכניסין שם את הקבר

הגהות הגרי"פ [א] בגמרא וברי"ף איתא הונא:

קרבן נתנאל

שומע מפי שומע כדתנן בסנהדרין דף נ"ו: [ס] ולאו דוקא ס"ת. דלא תימא דוקא ספר שלם כמעשה שהיה שנשרף יהויקים כל ספר קינות באותו פעם ודייק לה מדכתיב וארבע דלתות ולא כתיב כקרא את המגילה השליך על האש: [ע] אלא ה"ה פרשה אחת. לאו דוקא אלא ה"ה איזה פסוקים מהאי ראיה דמייתי מארבע דלתות: [פ] והכי איתא בירושלמי איזהו האיחוי כאריג. ובירושלמי שלפנינו הלכה ו' הגי' איזהו איחוי כל שאין מקומו ניכר והיא היא: [צ] ודברי הראב"ד עיקר. ודלא כרמב"ן שפי' איחוי אלכסנדרית היא השוה מלמעלה ולמטה: [ק] ומשוה התפירה שאינה ניכרת. פי' בל"א איין גשטיקט נ"ל. ועיין בש"ך סי' ש"מ ס"ק ל': [ר] לפיכך צריך להודיע ללוקח שהוא קרע של אביו ואמו. ובטור סי' ש"מ מכרו לו סתם ולא הודיעו אסור לו לאחותו עד שידע שאינו מקרעים שאינו מתאחה. וכתב עליו ב"י שהוא באבל רבתי. ובפ"ט שם לא מצאתי. ועוד הקשה הרמב"ן א"כ למה צריך להודיע ללוקח הא מן הסתם אסור לאחוי ותירץ כדי דלא להוי מקח טעות צריך להודיע לו ע"כ. ולא אבין דממ"נ אם לא ראה הלוקח הקרע אף שהוא מן הקרעים שמותר לאחותם נמי מקח טעות הוא. ואי ראה ושתק וקבל שאין לאחותו הא מן הסתם אסור לאחותו. וע"כ נ"ל דלאו כ"ע דינא גמירי ושמא לא ידע הלוקח הך דין שאסור לו לאחותו. א"כ קושיתו מעיקרא ליתא וצ"ע: [ש] ה"ג ותניא מי שיש לו חולה. וע"ש בפירושי רבינו ור"ן שם: [ת] במס' שמחות. בגי' שלפנינו לא מצינו הך ברייתא: [א] לכל עונותי וחטאי ופשעי. קצת קשה דזהו דלא כמאן דלא כר"מ ודלא כחכמים דפליגי במסכת יומא דף ל"ו עיין שם: [ב] תניא באבל רבתי. גם ברייתא זו ליתא בא"ר שלפנינו: [ג] ה"ג על גבי קרקע מכולן לא יצא

כמה וכמה . ומשמע בפרק התכלת (דף מא.) דצריך להטיל ציצית בתכריכי המת . דגרסינן התם אמר שמואל כלי קופסא חייב בציצית וכו' ומודה שמואל בזקן שעשאה לכבודו שפטורה מן הציצית . מ"ט אשר תכסה בה אמר קרא והאי לאו לאיכסויי עבידא . ובההיא שעתא ודאי רמינא ליה משום לועג לרש חרף עושהו . אלמא דיש להטיל ציצית בתכריכי המת ואי תיקשי לך מהא דתנן במס' כלאים (פ"ט מ"ד ע"ש) [ד] תכריכי המת ומרדעת החמור אין בהם משום לועג לרש חרף עושהו . רשב"ש ז"ל (במס' נדה פ"ט דף סא: תוס' בד"ה אבל עושה) תי' דשאני כלאים דאפי' אדם חי שלובש שלא להנאתו אין בו משום איסור כלאים כדאמר מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ולא נהירא לי דפטור נמי מציצית אם אינו לובש להנאתו דכסותך אשר תכסה בה כתיב ומוכרי כסות פטורין מן הציצית אפ"ה חשיב לועג לרש ור"ת ז"ל תירץ דשאני מצות ציצית ששקולה כנגד כל המצות כדאמר בפ' התכלת (דף מג:) ציצית בגימטריא ת"ר ושמנה חוטין וה' קשרים כנגד תרי"ג ויש בה לועג לרש יותר משאר מצות ועוד איכא למימר דאינו ניכר כל כך אם הוא בגד של כלאים כמו שניכר לעולם אם מעטפין אותו בטלית שאין בו ציצית והא דאמרינן בפרק מי שמתו (דף יח.) דלוי' שלא יאמרו למחר באים אצלנו ועכשיו מלעיגים עלינו אע"ג שיש למתים נמי ציצית שייך בהו ליעוג כיון שאינן בני חיובא וממתי מדבר אין להביא ראיה שיש להטיל למת ציצית מהא דאמר בפרק המוכר את הספינה (דף עד.) בעובדא דרבה בר בר חנה שראה מתי מדבר והיה ציצית במלבושיהן שאני התם שהיו נכנסין במלבושיהן כשהן חיין לקברים כדאיתא במדרש איכה רבתי שבליל תשעה באב היה הכרוז יוצא על עמא לחפור והיו הכל הולכין וישנים בקבריהם ולמחר הכרוז יוצא הבדלו החיים מן המתים ותימה על מנהגינו שרגילים להסיר הציצית מטלית המת *ור"ת היה אומר ששמע מזקני לותי"ר כי הציצית היא עדות שקיים את התורה ואין הדור עכשיו ראוי לאותו עדות ועוד יש במדרש לדורתם חסר וי"ו כלומר לדור תם ור"י היה אומר בימיהם היו לכולם בחייהם ציצית היו מטילים להם ציצית גם במותם אבל האידנא שאין לכל ציצית בחייהם אם יטילו ציצית למי שלא היה לו בחייו איכא טפי לועג בחייו לא רצה לקיים מצות ציצית ובמותו יקיים ואם יטילו לאותם שהיה להם בחייהם נמצאו אותם שלא היה להם מתביישין כדאמר בתחלה מניחין המוגמר תחת מטתי חולי מעים והיו חולי המעים חיים מתביישים התקינו שיהו מניחין המוגמר תחת כל המתים בתחלה מטבילים הכלים של נדות מתות וכו' . וא"ת ומה בכך ליכספו וליכספו משום שזלזלו במצות ציצית בחייהם וי"ל דודאי בימיהם שהיו הכל רגילין להתעטף בסדינין שהיו להם ד' כנפות היו נענשין מי שלא היתה לו טלית בארבע כנפות כדאמר פרק התכלת (דף מא.) א"ל מלאכא לרב קטינא סדינא בקייטא סרבלא בסיתוא ציצית מה תהא עליה א"ל ענשיתו עלה א"ל בעידן ריתחא ענשינן עלה אבל האידנא שאין רגילין ללבוש בגד שיש בו ד' כנפות דלא אמרה תורה אלא גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה אם יש בכסותך ד' כנפות עשה לו גדילים ולא חייבתו תורה ליקח טלית בת ד' כנפות לעשות גדילים מיהו יש לו לאדם לחזר ולקיים כל מצות כדאמר (סוטה דף יד.) גבי משה רבינו שלא היה תאב ליכנס לארץ ישראל לאכול מפריה אלא כדי לקיים מצות התלויות בארץ וכל שכן מצות ציצית שהיא לזכירת כל המצות שצריך אדם להיות זהיר בה כל שעה ועוד היה אור"י דיש סמך למנהגינו ממסכת שמחות (פי"ב) דתניא התם דלוה אבא שאול את בניו קברוני תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת מאפליוני ובכמה דברים אין אנו עושין כהש"ס ואנו סומכים על הספרים החיצונים דבתעניות אנו קורין ויחל ובמס' מגילה (דף לא.) אמרינן שקורין ברכות וקללות ואמרינן נמי התם אמר רב ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי ואנו נוהגין על פי הפסיקתא להפטיר חדשיכם ומועדיכם בשבת שלפני ט' באב ורבינו מאיר כתב בשם רבינו שמחה הא דאמר התירו תכלת מאפליוני לאו בטלית הנקברת עמו קאמר אלא בטלית שנתעטף בה בחייו ושל פשתן היתה והטיל בה תכלת כבית שמאי ובשעת פטירתו צוה לבניו שלא יעשו כמותו אלא כב"ה דפוטרין סדין בציצית כדאמר במסכת עדיות (פ"ה מ"ז) רבי עקביא בן מהללאל אמר לבנו בשעת מיתתו חזור בך מד' דברים שהייתי אומר א"ל ואתה למה לא חזרת בך אמר לו אני שמעתי מפי מרובין והם שמעו מפי מרובין אני עמדתי על שמועתי והם עמדו על שמועתם אבל אתה שמעת מפי היחיד מוטב לעזוב דברי היחיד ולאחוז דברי המרובין ולפי זה אין ראיה משם וה"ר יהודה מפרי"ש פי' דהא דקאמר בפ' התכלת (דף מא.) ההיא שעתא ודאי רמינא לי' אליבא דשמואל קאמר התם ושמואל לטעמיה דאמר בשבת פרק שואל (דף קנג:) מצות אינן בטילות לעתיד לבא ואם לא יטילו ציצית בתכריכי המת נמצא לעתיד לבא כשיעמדו הצדיקים בלבושיהם יהא בלא ציצית ויהיה לועג לרש שגורמין לו לעמוד בלא ציצית לעתיד לבא והוא חייב ומתני' דכלאים דעושה כלאים לבגדי מתים שמואל מוקי לה כר' ינאי דאמר בנדה פרק האשה (דף סא:) לא שנו אלא לסופדו אבל לקוברו אסור ורבי יוחנן פליג עליה התם משום דסבירא ליה מצות בטלות לעתיד לבא ואנן שנוהגין להסיר הציצית מטלית של מתים משום דקי"ל כרבי יוחנן דאמר מצות בטלות לעתיד לבא ומה שיש במדרש למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת ציצית לומר לך שהמתים חייבים בציצית אותו מדרש אליבא דשמואל . ואמרו על רבינו ז"ל שאמר בשעת מיתתו הציצית חוץ ונסתפקו אם היה רוצה לומר שיסירו הציצית מן הטלית או שיהו תלוין חוץ לארון ויש מקומות שעושין כן שמוציאין הציצית חוץ לארון והר"ז הלוי ז"ל כתב בשם הרב רבי יצחק בן מלכי צדק כשנושאין את המת לקוברו מטילין ציצית לסדינו שלא יהיו נושאי המת מעוטפים בטליתות מצויצין והוא הולך בלא ציצית וכשקוברין אותו בקברו מתירין אותן ונוטלין אותן דכתיב במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות וכך הוא מפרש ההיא שעתא ודאי רמינן ליה בשעה שנושאין אותו לקוברו ומעתה אין שום ראיה להטיל ציצית למתים :

הגה"ה

*ורא"ביה היה אומר הלכה למעשה מי שנהג מצות ציצית בחייו יקבר בקבר בציצית ומי שלא נהג במצות ציצית בחייו לא יקבר בציצית וכן עשו מעשה על פיו בעצמו וקברוהו בציצית והיה בעל הוראות וראוי לסמוך עליו . מא"ז :

ושוב משליכין העפר לגבי הקבר אותו היה אסור שהרי היתה בו תפיסת ידי אדם ובתשובה כתב דכל מה שנעשה לצורך המת ולכבוד המת אסור בהנאה ומתוך כך אסור למכור מצבה שנשברה ולפי דבריו אסור להשען על המצבה ואם כן אסור לדרוך על גבי בית הקברות משום דאסור בהנאה והגובה מן הקהל לצורך תכריכי המת צריך לומר לנותנין תנו מה שתרצו לצורך מתים סתם ולא יהיה המותר לשאר מתים . מא"ז :

פא תניא בראשונה היו מגלים פני עשירים ומכסים פני עניים מפני שהיו משחירים בשני בצורת והיו עניים חיים מתביישין התקינו שיהו מכסין פני הכל בראשונה היו מוציאין עשירים בדרגש ועניים בכליכה והיו עניים חיים מתביישין התקינו שיהו הכל מוציאין אותו בכליכה . תניא באבל רבתי (פ"ח) מתירין שערות לכלות ומגלים פניהם של חתנים ונותנים דיו וקולמסו בצדו ואין חוששין מדרכי האמורי תולין מפתחו ופנקסו של מת בארונו מפני עגמת נפש וכשמת שמואל הקטן תלו מפתחו ופנקסו בארון מפני שלא היה לו בן . תניא אידך (שם) עושין חופות לחתנים ולכלות ותולין בהן אחד דברים שהביאו אוכל ואחד דברים שלא הביאו אוכל דברי ר"מ וחכ"א אין תולין בהם אלא דברים שלא הביאו אוכל כללו של דבר כל התלוי בחופתו של מת אסור בהנאה :

פב תניא באבל רבתי (פי"א) עיר שמתו בה שני מתים כאחת מוציאין את הראשון ואח"כ מוציאין את השני אם היו מלינין את הראשון מוציאין את השני חכם ותלמיד מוציאין את החכם תלמיד וע"ה מוציאין את התלמיד שניהם תלמידים שניהם חכמים שניהם ע"ה מוציאין את הראשון איש ואשה מוציאין את האשה לפי שהאשה *קרובה לבית הניוול הוציאו את הראשון וקברוהו אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים עד שיוציאו את השני הוציאו את השני וקברוהו באין ועומדין בשורה ומנחמין ופוטרין את הרבים ואין מנחמין שני אבלים כאחת אא"כ היה כבודן שוה ואין מוציאין שני מתים במטה אחת אא"כ היה כבודן וקלוסן שוה ומעשה באיש אחד שנפל הבית על שני בניו ועל בתו ושאלו את ר' יהודה והוציאו שלשתן במטה אחת ונתנו שני חתנים בראש אחד וכלה בראש אחר והיו מקלסין ואומרים הוי הוי על שני חתנים וכלה : פג ת"ר מכבדין מרבצין בבית האבל מדיחין קערות וכוסות קיתוניות וצלוחיות ואין מביאין לא את המוגמר ולא את הבשמים לבית האבל : פד ואין מניחין את המטה ברחוב פרש"י במועד מפני שמרגלת את ההספד ולא של נשים לעולם מפני הכבוד דכתיב ותמת שם מרים ותקבר שם סמוך למיתה קבורה : תניא באבל רבתי (שם) דברים שבין אשה לאיש מניחין את האיש ברחוב ואין מניחין את האשה ברחוב עולין בחבר עיר על האיש ואין עולין בחבר עיר על האשה מברין אצל האיש ואין מברין אצל האשה רבי יהודה אומר אם יש לה בנים קטנים מברין עמהם כתב רבינו מאיר ז"ל דנשים מברות את הנשים דלא אסרו אלא אנשים משום הרגל עבירה אבל נשים מברות את הנשים דנשים חייבות בהבראה כמו אנשים מדלא קתני אנשים חייבין בהבראה ולא נשים מיהו הא מספקא ליה כשהיא אשה נשואה אם חייבת לאכול משל אחרים מי אמרינן כיון דאוכלת משל בעלה הייני משל אחרים או כיון דמחייב במזונותיה כמה דאכלה משל עצמה דמי ואין לפשוט מהא דאמר בשמעתין (דף כז:) רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו אהדדי פי' כשהיה האחד אבל (אם) היה אוכל משל חבירו וחזר השני להיות אבל היה אוכל משל הראשון תחת מה שהאכילוהו כשהיה הוא אבל אלמא אע"פ שלא היה אוכל עמו בחנם כיון דהוא לחם אחרים יוצא בו ידי חובתו הכא נמי אשה יוצאה בשל בעלה דלא דמי דהתם לא היו מתנים לאכול זה עם זה סעודה ראשונה על מנת שגם הוא יאכל עמו כשיהיה אבל אבל ממילא היו נוהגין כך בלא תנאי וקמ"ל גמרא דבכה"ג שרי אע"ג דמיחזי קצת כאלו אוכל משל עצמו אבל אשה נראה לי דאינה יוצאה בשל בעלה כיון שחייב במזונותיה וגם כיון שאוכלת תדיר עמו לא מיחזי כלחם של אחרים וכן הדין בשכיר או מלמד שאוכל אצל בעל הבית ואירעו אבל אינו אוכל אצל בעל ביתו בסעודה ראשונה אמנם נראה לי מי שנותן מזונות לעני או ליתום או לבנו ובתו הגדולים מעצמו בלא תנאי ואירען אבל לחם אנשים קרינן ביה ואין צריכין לאכול משל אחרים אלא אוכלין משל בעל הבית ע"כ : פה [דף כח ע"ב] מתני' נשים במועד מענות אבל לא מטפחות ר' ישמעאל אומר הסמוכות למטה מטפחות בראשי חדשים ובחנוכה ובפורים מענות ומטפחות בזה ובזה אין מקוננות נקבר המת לא מענות ולא מטפחות . איזהו עינוי שכולן עונות כאחת קינה אחת מדברת וכולן עונות אחריה שנאמר ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה אבל לעתיד לבא הוא אומר בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסור מעל כל הארץ כי ה' דבר : גמ' [ה] כתב בספר המקצועות והיכא דשכיב ליה שיכבא אסיר ליה למספד ולמנהג אבילות בפוריא ואי איתרע ביה מלתא אסיר למיתב בתעניתא דא"ר יוסף (מגילה דף ה:) שמחה ומשתה ויו"ט כתיב אשמחה ומשתה [ו] מלמד שאסורין בתענית ויו"ט מלמד שאסורין בעשיית מלאכה ומתרגמינן (שם) בהספד ובתענית אסור באבל יו"ט לא דתנן מקום שנהגו לעשות מלאכה בפורים עושין והיכא דשכיב ליה שיכבא מקמי פוריא ואתרמי פוריא בגו שבעה ימי אבילות בטלה הימנו גזירת שבעה מידי דהוה ארגלים . ורגלים מפסיקין ואינן עולים מאי טעמא דשמחה כתיב בהו ושמחת בחגך פורים נמי שמחה כתיב ביה ועשה אותם ימי משתה ושמחה ודוקא פורים אבל חנוכה לא מפסקא ואסור בהספד דת"ר (שבת כא:) בכ"ה בכסליו יומי חנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון מספד הוא דאסיר אבל ימי אבילות לא מפסקי וכן ראשי חדשים וכן מפורש בשאלתות ע"כ והקשה רבינו מאיר ז"ל כיון דסבירא ליה דשעה אחת לפני הפורים בטלה ממנו גזרת שבעה א"כ הוא הדין נמי שבעה ימים לפני הפורים בטלה ממנו גזירת שלשים כי דמה אותה לגמרי לרגל א"כ כי פליגי בהאי פירקא (דף יט.) דר"ג אומר משחרב ביהמ"ק ר"ה ויום הכפורים כרגלים ופליגי תנאי עליה אמאי לא חשיב נמי פורים ועוד דחזינן דפורים לא חשיב כרגלים דתנן נשים במועד מענות ולא מטפחות ובפורים מענות ומטפחות והורה רבינו מאיר שלא יתאבל כלל בפורים דיומי משתה ושמחה קבלו עלייהו וחנוכה ופורים אסורין בהספד ובתענית והני דבטלה מגילת תענית חנוכה ופורים לא בטלו ותנן נמי חנוכה ופורים מענות ומטפחות בזה ובזה אין מקוננות נקבר המת לא מענות ולא מטפחות אבל דברים של צנעא נוהג דלא עדיף משבת ולאחר שהתפללו בבית האבל בליל פורים בערב הורה לו שילך לבית הכנסת בעת קריאת המגילה דאפילו עבודה דקרבן צבור שדוחה שבת קריאת המגילה דוחה אותה כדאמרי' בפ"ק דמגילה (דף ג.) כהנים בעבודתם ולויים בדוכנן וישראל במעמדם מבטלין לשמוע מקרא מגילה כל שכן אבילות דרבנן וחייב לשלוח מנות דאבל חייב בכל מצות האמורות בתורה וביום חמשה עשר נמי אינו מתאבל כדאמרי' בפרק שני דתענית (דף יח:) יום י"ד וט"ו יומי פוריא נינהו דלא למיספד בהון ואמר רבא לא נצרכה אלא לאסור את של זה בזה ואע"ג דלא מתאבל בהון עולין לו מידי דהוה אשבת ואח"כ משלים אבילתו . *אמר רבה בר רב הונא אין מועד בפני ת"ח וכ"ש חנוכה ופורים והני מילי בפניו אבל שלא בפניו לא אמר רב פפא ויום שמועה כבפניו דמי :

פו גרסינן בפרק המוכר פירות (דף ק:) ת"ר אין פוחתין מז' מעמדות ומושבות למת כנגד הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי היכי עבדי אמר ליה כדתניא א"ר יהודה בראשונה לא היו פוחתין מז' מעמדות ומושבות למת כגון עמדו יקרים שבו יקרים שבו אמרו לו א"כ אף בשבת מותר לעשות כן אחתיה דרמי בר פפא הוה נסיבא ליה לרב אויא שכיבא עביד לה מושב ומעמד אמר רב יוסף טעה בתרתי טעה שאין עושין אלא בקרובים והוא עשה אפילו ברחוקים וטעה שאין עושין אלא ביום ראשון והוא עבד ביום שני אביי אמר [א] אפילו בהא נמי טעה שאין עושין אלא במקום שנהגו והתם לא נהוג לעשות אלא מעמד אחד . בצאתם מן הקבר עושין שורה ואומרים קדיש* ובאשכנז ובצרפת אומרים צדוק הדין ואחר כך אומר קדיש ומנחמין את האבל ומלוים את האבל עד ביתו : פז ועל צדוק הדין וקדיש לאומרו בר"ח ובחנוכה ובפורים נחלקו בו אנשי חכמי אשכנז וחכמי גרמיזא אומרים אותו [ז] דרך הילוך וחכמי מגנצא אין אומרים אותו אלא על חכם גדול וכן השיב ה"ר משולם ב"ר משה ז"ל שמנהגנו אין מניחין את המטות ברחוב שלא להרגיל ההספד וכיון שאין צדוק הדין אין

הגה"ה

*ולאחר סיום קדיש לוקחין עפר ועמו עשב ומשליכין אחורי גיוום ורוחץ ידיהם כשחוזרים מבית הקברות אין צריכין ואם נהגו רוחצים ואין בכך כלום . מא"ז :

הגהות הב"ח א שמחה מלמד שאסורין בהספד ומשתה מלמד כו' : ב אבל יו"ט לא אלא מקום שנהגו : ג וט"ו יומי פוריא אינון דלא למיספד :

הגהות הגרי"פ [א] [בהא נמי טעה שאין עושין אלא בבית הקברות והוא עשה בעיר ורבא אמר כו' כצ"ל]:

קרבן נתנאל

יצא . בברייתא לעיל דף כ"א היא : [ד] תכריכי המת ומרדעת החמור אין בהם משום לועג לרש . הכי איתא התם תכריכי המת אין בהם משום כלאים ש"מ דמדפוסין תכריכים מכלאים ש"מ דלא חייבינן משום לועג לרש : ה"ג שני מתים מוציאין : [ה] כתב בספר המקצועות . שחיבר ר' חננאל : [ו] ה"ג מלמד שאסורין בהספד ובתענית : ה"ג בהספד ותענית אסור ומשקינן אבל יו"ט מקום שנהגו : ה"ג כדאמרינן בפ"א דמגילה דף ה' יום י"ד וט"ו : ה"ג חכמי אשכנז חכמי גרמייזא אומרים : [ז] דרך הילוך . כלומר אצל אדם . והרב ב"י פי' דהוא משום דכל שהוא דרך הילוך דמי לפוכין שכולן עונות כאחת דשרי במתני' : ה"ג שלא להרגיל ההספד ומתוך צדוק הדין נמי ירגילו

את

קדיש ודי לאדם מופלא שמספידין עליו בחולו של מועד שאומר לצדוק הדין וקדיש ובחילוף ניהוגין שבין בני בבל ובני א"י כתוב שלדברי שניהם אין אומר לצדוק הדין בחולו של מועד וה"ר יצחק בן גיאת כתב ואנו נוהגין מימות זקנים הראשונים שלא לומר לצדוק הדין בחולו של מועד בר"ח בחנוכה ובפורים דלא עדיף לצדוק הדין דהדיוט מצדוק הדין דמשה רבינו דמסלקינן ליה בשבת של חול המועד ור"ח וחנוכה שחל בשבת דהללו ימי שמחה נינהו דכתיב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ובכל אחד מהם אומר הלל זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו לפיכך מבטלים בו צ"ה ותלמידי רש"י ז"ל כתבו בשמו שאומר על המת צדוק הדין וקדיש בחולו של מועד שאין זה הספד אלא הודאה וקבלת דין שמים *גרסינן במגילה (דף כג.) אין עושין מעמד בפחות מעשרה מ"ט כיון דבעי' מימר עמדו יקרים עמדו שבו יקרים שבו בציר מי' לאו אורח ארעא : פח [דף כד ע"א] ת"ר כל שלשים יום תינוק יוצא בחיק ונקבר באשה אחת ובשני אנשים אבל לא באיש אחד ובב' נשים *אבא שאול אומר אף באיש אחד ושתי נשים ואין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים בן שלשים יוצא בדלוסקמא רבי יהודה אומר לא בדלוסקמא הניטלת על הכתף אלא בדלוסקמא הניטלת באגפים ועומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים בן י"ב חודש יוצא במטה ר' עקיבא אומר הוא בן שנה ואבריו כבן שנתים הוא בן שנתים ואבריו כבן שנה יוצא במטה רבי שמעון בן אלעזר אומר היוצא במטה רבים מצטערין עליו ושאינו יוצא במטה אין רבים מצטערין עליו רבי אלעזר בן עזריה אומר ניכר לרבים רבים מתעסקין בו ושאינו ניכר לרבים אין רבים מתעסקין בו ומה הוא בהספד ר' מאיר אומר משום רבי ישמעאל עניים בני שלש עשירים בני חמש רבי יהודה אומר משמו עניים בני חמש ועשירים בני שש ובני זקנים כבני עניים אמר רב גידל בר מנשה אמר שמואל הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי ישמעאל כתב ה"ר יצחק בן גאות ז"ל הא דאמרינן כל שלשים יום יוצא בחיק וכו' ה"מ דלא קים ליה בגוויה שכלו לו חדשיו אבל קים ליה בגוויה הרי הוא כחתן שלם [ח] וכתב הרמב"ן ז"ל נראה מדבריו שאינו מתאבל עליו ולא היא מדקתני שורה ותנחומי אבילים דכבוד חיים נינהו ש"מ אבילות ודאי נוהג בו דכל דלא נהוג אבילות שורה ותנחומי אבלים מנין והא דתנן בפרק יוצא דופן (דף מד.) הרי הוא לאביו ולאמו כחתן שלם ואיתמר עלה אמר רב פפא לענין אבילות ומוקי לה בדקים ליה שכלו חדשיו ההיא לענין אבילות דקתני דנהיגי עליה שבעה ושלשים ולא כחתן ממש שאין הרבים מתעסקין בו ואין עומדין עליו בשורה ואין אומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים תדע דהא אפילו לאחר שלשים אינו כחתן שלם לענין הספד אלא לענין עיקר אבילות קתני ותניא באבל רבתי (פ"ג) בן יומו שמת הרי הוא לאביו ולאמו כחתן שלם ולא סוף דבר בן יומו חי אלא אפילו יצא ראשו ורובו בחיים אלא שדברו חכמים בשוה יוצא בחיק וכו' אין עומדין עליו בשורה ואין אומר עליו ברכת אבלים עד שיהא בן ל' יום קתני כחתן שלם ואין עומדין עליו בשורה שמע מינה כדפרישית ואע"ג שאין עומדין עליו בשורה מברין עליו בסעודה ראשונה דאמרינן לעיל (סי' לג ושבת קלז.) בריה דרב דימי בר יוסף איתיליד ינוקא שכיב בגו תלתין יומין וקא מתאבל עליו אמר ליה אבוה צורנייתא קבעית למיכל אמר ליה קים לי בגוויה שכלו לו חדשיו אלמא כיון שמתאבל עליה מברין אותו. תניא באבל רבתי (פ"ג) בני עשירים כבני חכמים בני חכמים כבני מלכים מתעסקין (בו) עמהם פי' מספידין אותו בעילוי [ט] כדאמרי' מוסיפין על העיקר [י] תינוק שיודע ליסא וליתן יוצא במעשה עצמו ואם אין לו מעשים יוצא במעשה אבותיו ואם אין לו לאבותיו יוצא במעשה קרוביו הכלה יוצאה בין בכבוד אביה בין בכבוד חמיה מפני שמעלין ואין מורידין כלומר עולה עמו ואינה יורדת עמו ואומר רבינו האי גאון קטן כל שעברו עליו ל' יום אומרים עליו צדוק הדין וקדיש שאין אלו גדולים מן השורה שעומדין עליו ואין דבר זה דומה להספד דהלכה עניים בני חמש ועשירים בני שש. לרב נחמן ינוקא דאתיליד והוה בר תרין או בר ג' וד' יומי הכין רגילין ונמירין כי ניחא נפשיה דמהלא לי' על קברו ומסקי' לי' שמא [כ] דכד מרחמין מן שמיא והויא תחיית המתים הויא ידיעה בינוקא ומבחין ליה לאבוה : פט [דף כז ע"ב] אמר רבי יוחנן אבל כיון שנענע ראשו שוב אין מנחמין רשאין לישב אצלו ואמר רבי יוחנן הכל חייבין לעמוד בפני נשיא חוץ מאבל וחולה אמר רבי יוחנן לכל העומד אומר שב חוץ מאבל וחולה דמשמע שב באבילות שלך שב בחולי שלך גרסינן במסכת שבת בפרק שואל (דף קנב.) אמר רב יהודה מת שאין לו מנחמין באין עשרה בני אדם ויושבין במקומו ההוא דשכיב בשבבותיה דרב יהודה ולא הוו ליה מנחמין כל יומא הוה מיכנף רב יהודה בי עשרה ואזיל ויתיב בדוכתיה לבתר שבעה יומי איתחזי ליה בחילמא אמר ליה תנוח דעתך שהנחת את דעתי. אמר רב יהודה אמר רב אבל ביום ראשון אסור לאכול משלו *מדאמר רחמנא ליחזקאל לחם אנשים לא תאכל פירוש יום ראשון סעודה ראשונה כי ההיא דפרק שני דפסחים (דף לו.) דאין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש ומוקי לה ביו"ט ראשון והיינו בסעודה ראשונה של לילי פסחים. רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו אהדדי ירושלמי (הלכה ה) תבא מאירה לשכנים שהצריכו לאבל לאכול משלו ולעשות מלאכה אמר רב יהודה מת בעיר כל בני העיר אסורים במלאכה ואי אית ליה מאן דקאי בצרכיה שרי : צ אמר רב יהודה כל המתקשה על מתו יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה שנא' אל תבכו למת אל תבכו יותר מדאי ואל תנודו לו יותר מכשיעור הא כיצד שלשה לבכי ז' להספד ל' לגיהוץ ולתספורת מכאן ואילך אומר הקב"ה וכי אתם מרחמין עליו יותר ממני : צא גרסי' בפרק נגמר הדין (דף מו:) איבעיא להו הספידא יקרא דחיי הוא או יקרא דשיכבא הוא למאי נ"מ דאמר לא תספדוהו להאי גברא אי נמי לאפוקי מיורשים מאי ופשטי' דיקרא דשיכבא הוא. באבל רבתי (פי"ד וכ"ה בירושל' (שם) בכתובות) תניא במקום שמספידין הוא מספיד על אשתו לא רצה בעלה בא אביה וקוברה ומוציא ממנו בעל כרחו ובכתובות (דף מו:) תנן אפילו עני שבישראל לא יפחתו לו משני חלילין ומקוננת : צב ת"ר (ברכות יט.) העם העוסקין בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטין אחד אחד וקורין את שמע אין המת מוטל לפניהם הן יושבין וקורין והוא יושב ודומם הן עומדין ומתפללין והוא עומד ומצדיק עליו את הדין ואומר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתגדור פרצותינו ופרצת כל עמך בית ישראל ברחמים : ירושלמי תנא ההספד וכל העוסקין בהספד מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה מעשה היה והפסיקו רבותינו לק"ש ולתפלה והתנן אם יכולין להתחיל ולגמור מתניתין ביום ראשון מה דתני תנא ביום שני : צג אגרא דהספדא דלויי (ברכות ו:) הרמת קול בבכי והספד על החכמים והכשרים כדאמר (שבת קנג:) אחים לי בהספדאי דהתם קאימנא ויש ליזהר מאד בשעת ההספד שלא יתלוש שערו ושלא ישרוט בשרו דכתיב לא תשימו קרחה בין עיניכם למת ותניא (מכות כ. קדושין לו.) יכול לא יהא חייב אלא על בין העינים מנין לרבות את כל הראש ת"ל לא יקרחו קרחה בראשם אין לי אלא כהנים שריבה בהן הכתוב מצות יתרות ישראל מנין נאמר כאן קרחה ונאמר להלן קרחה וכו' ושיעור קרחה למלקות כדי שיראה מראשו (מכות כ:) ואיכא דאמרי כגרים ואיכא דאמרי שתי שערות הא לענין איסורא אסור למיתלש בשעריה כלל ואחד אנשים ואחד נשים אסורים בקרחה ואע"ג דתני (קדושין לה:) איסי בן יהודה אומר בבל יקרחו נשים פטורות לית הלכתא כאיסי דקי"ל כסתם מתני' (שם כט.) דקתני כל תקיף ובל תשחית דוקא ובירושלמי (שם הלכה ז) רב המנונא מפקד לחבריה פקדון לנשיכון כד הוון קיימין על מתים לא ליתלשו בשעריהון שלא יבואו לידי קרחה ולגבי שריטה תניא (מכות כ:) ושרט לנפש יכול אפילו שרט על בית שנפל ועל ספינתו שטבעה בים יהא חייב ת"ל לנפש אינו חייב אלא על המת בלבד וחייב עליה בין ביד בין בכלי ודוקא שריטה אבל מכה ביד על בשרו אע"פ שהדם שותת מותר דאשכחן ברבי עקיבא (אדר"נ פכ"ה) שפגע במטתו של רבי אליעזר בין קיסרי ללוד והיה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ ופתח עליו בשורה אבי אבי רכב ישראל ופרשיו הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן כך כתב הרמב"ן ז"ל ודבר תימה הוא כיון דבין ביד ובין בכלי אסור היאך יהיה מותר דרך הכאה והתוספות (סנהדרין סח ע"א ד"ה היה) תירצו דעל התורה היה עושה כדקאמר הרבה מעות יש לי וכו' : צד תניא באבל רבתי (פ"א) המחוקך והמסורס והנפלים* ובן שמנה חי ובן תשעה מת אין מתעסקין עמו לכל דבר (שם פ"ב) [והמאבד עצמו לדעת אין מתעסקין בו] ואין קורעין ולא מספידין ולא חולצין עליו אבל עומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים מפני שהוא כבוד לחיים וכל שהוא כבוד לחיים רבים מתעסקין בו ואיזהו המאבד עצמו לדעת (שם פ"ב) לא שעלה לראש הגג ונפל ומת אלא אומר הריני עולה לראש הגג ואפיל עצמי ואמות וראו אותו שעלה לראש הגג ונפל ומת זהו חזקת שאיבד עצמו לדעת אבל אם ראו אותו חנוק ותלוי באילן הרוג ומושלך ע"ג סייף זהו בחזקת שאיבד עצמו שלא לדעת ואין מונעין ממנו כל דבר ומעשה בבנו של גורגנוס בלוד שביטל מבית הספר ואירע לו אביו באזנו פירוש הפחידו לשלם לו המאורע שאירע לו באזנו כדרך שמכין התינוקות ומושכין אותן באזניהם [נ] ואמר ר' טרפון אין מונעין ממנו כל דבר מפני שהיה תינוק וכשלא לדעת דגדול דמי וכמו מעשה לסתור דמי וצריך להגיה הברייתא ואם היה קטן אין מונעין ממנו כלום ומעשה בבנו של גורגנוס וכו' וכן מצאנו בגדול שאבד עצמו לדעת מחמת שמפקירין אותו כגון שאול מלך ישראל שאבד את עצמו לדעת אלא שהיה איבוד מותר לו כדאיתא בבראשית רבה ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם יכול אפילו נרדף כשאול תלמוד לומר אך לפיכך לא היה בכלל מאבד עצמו לדעת ונענשו עליו במה שלא הספידוהו כדאיתא ביבמות (דף עח:) ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על שאול שלא נספד כהלכה וכתב הרמב"ן ז"ל [ל] הרוגי בית דין אין מתעסקין עמהן לכל דבר אחיהן וקרוביהן באין ושואלין בשלום הדיינין ובשלום העדים כלומר שאין בלבנו עליכם שדין אמת דנתם ולא היו מתאבלין אלא אוננין שאין אנינות אלא בלב ולא היו מברין עליהם שנאמר לא תאכלו על הדם וכל הפורשים מדרכי צבור אין מתעסקין עמהן לכל דבר אחיהם וקרוביהם לובשין לבנים ומתעטפין לבנים ואוכלים ושותין ושמחים שנאבד שונאו של מקום ועליהם הכתוב אומר הלא משנאיך ה' אשנא וגו'. כתב ה"ר יצחק בן גיאות ז"ל מכאן אתה שומע שאבלים וקרובי המת היו נוהגין ללבוש שחורים [ומתנים] וכיוצא בהן (מדות פ"ה) לובשין לבנים ומתעטפין לבנים וביומא (דף לט:) תניא אותה שנה שמת שמעון הצדיק אמר להם בשנה זו הוא מת אמרו לו מנין אתה יודע אמר להם בכל יום הכפורים הזדמן לי זקן אחד לבוש לבנים ועטוף לבנים נכנס עמי ויצא עמי היום נזדמן לי לבוש שחורים ועטוף שחורים נכנס עמי ולא יצא עמי אחר הרגל חלה שבעת ימים ומת וכן (שבת קיד.) אמר ר' ינאי לבניו לא תקברוני לא בכלים לבנים ולא בכלים שחורים לבנים שמא לא אזכה ואהיה כחתן בין האבלים שחורים שמא אזכה ואהיה כאבל בין החתנים וכן מצינו באגדה שאמר לו משה ליהושע לבוש עלי שחורים והתכסה עלי שחורים והזהר בכבוד עלובה הזו ובכל מקום ומקום יש לעשות כפי מנהגו ע"כ : (שמחות פ"ב הלכה יא) הרוגי מלכות אין מונעין מהן כל דבר מאימתי מונין להם משנתייאשו מלשאול אבל לא מלגנוב. כיוצא בו מי שנפל לים מי שטבע בנהר מי שאכלתו חיה אין מונעין ממנו כל דבר מאימתי מתחילין למנות משנתייאשו לבקשו מצאוהו אברים אין מונין לו עד שימצא ראשו ורובו ורבי יהודה אומר השדרה והגולגולת הן הרוב : צה (שם הלכה יד) מי שהיה בעלה צלוב עמה בעיר אשתו צלובה עמו בעיר אביו ואמו צלובים עמו בעיר לא ישהה באותה העיר אלא אם היתה גדולה כאנטוכיא ולא ישהה בצד זה אלא בצד זה עד מתי אסור עד שיכלה הבשר כולו שאין הצורה ניכרת בעצמות : צו כתב ר' מאיר ז"ל מישמת אביו ואמו והיה קטן באותה שעה וקודם שעברו ל' יום נעשה בן י"ג ויום אחד נראה לי דחייב להתאבל משהגדיל ז' ול' ואינו מונה מיום קבורה אלא משנעשה גדול והוי כמי ששמע שמועה קרובה ברגל שמתאבל עליו אחר הרגל ומונה ז' ושלשים ואע"ג דהתם ימי הרגל נמי דאינם עולין למנין ז' עולים למנין ל' הכא ימים שעברו בקטנותו אין עולין אף למנין ל' דגבי רגל היינו טעמא דגזירת שלשים דהיינו גיהוץ ותספורת שייכא נמי ברגל דאסור לספר ולכבס ברגל אבל בקטנותו לא שייכא אבילות כלל וכן אם היה קטן תוך שלשים ולאחר שלשים הגדיל הוה ליה כמו שמועה קרובה ברגל ולמוצאי רגל נעשית רחוקה דאינה נוהגת אלא שעה אחת ובטלה ממנו גזירת ז' ושלשים ומיהו מצלים י"ב חדש על אביו ועל אמו מיום קבורה ולא מיום שנעשה גדול ואע"פ שיש לחלק קצת בין שמע ברגל לנדון זה דהתם גברא בר חיובא הוא אלא דיומא הוא דגרים אבל הכא גברא לאו בר חיובא כלל וא"כ נימא כיון דבשעת מיתה לא היה ראוי להתאבל יפטור עולמית הא ליתא דאין דיחוי אצל מצות כדאיתא בפרק כיסוי הדם (דף פז.) וה"נ אמר ביבמות בפרק ארבעה אחין (דף לג.) כגון דאייתי שתי שערות בשבת אתא ליה זרות ושבת בהדי הדדי ואע"ג דבין השמשות דשבת קטן היה ולא מיחייב אשבת לא אמרינן הואיל ואידחי בין השמשות אידחי כולי יומא מאיסורא דהאי שבת ע"כ. ואע"ג שאין משיבין את הארי לאחר מותו תורה הוא וללמוד אני צריך [מ] ותופס אני אותה סברא שיש לחלק

הגה"ה

*ובניסן כל החודש מצדיקים דרך הליכה ומערב יוה"כ עד ר"ח מרחשון מצדיקים דרך הליכה ושוב אומר קדיש אחר קבורתו ונהגו שבערב הפסח אין מצדיקין ומר"ח סיון עד עצרת מצדיקין דרך הליכה וכן ביום טבוח שהוא אסרו חג של עצרת ורבינו יואל הלוי הנהיג כן כל ז' שעצרת יש לה תשלומין כל שבעה. מא"ז :

הגה"ה

*אלא אם כן הם קרובים של תינוק דמחמת אנינותייהו תבר יצרייהו ובבתי בית הקברות דידן הסמוכין לעיר שמא שרי. מא"ז :

הגה"ה

*תאומים שמת אחד מהן תוך ל' יום והשני חי עדיין אחר שלשים אין מתאבלים עליו כלל אפילו אם מת בסוף שלשים בן ח' חדשים שנולד אין מתאבלין עליו אפילו גמרו שערו וצפרניו והיכא דלא קים ליה בגווי' אי כלו לו חדשיו אי לאו ולא גמרו שערו וצפרניו ומת ביום שלשים קי"ל דאין מתאבלין עליו ספק בן ט' לראשון בן ז' לאחרון מתאבל עליו האחרון ולא הראשון [א]. מא"ז :

הגה"ה

*ואין מניחין את האבל להתענות ביום ראשון אלא מאכילין ומשקין אותו אפילו בתענית שלפני ר"ה לא הניח רשב"ם ז"ל להתענות ביום הקבורה. מא"ז :

הגהות הגרי"פ [א] עי' שמחות פ"ד ה"ב וסי"ח ותוס' בכורות דף מט: ד"ה כיום ודף מד: ד"ה דקים ליה : [ג] ונתיירא מאביו והלך ואיבד עצמו בבור כנ"ל וכ"ה באבל רבתי פ"ב ע"ש :

קרבן נתנאל

את ההספד וכוון שאין לצדוק הדין : ה"ג ומה הן בהספד : [ח] וכתב הרמב"ן נראה מדבריו שאין מתאבל עליו. פי' דבדלא כלו חדשיו קי"ל דאין נוהג עליו שבעה ושלשים כל ל' יום כדאיתא בשבת דף קל"ו דלא יצא מחזקת נפל ולדברי הרי"ץ גיאות הא דקתני כל שלשים יום יוצא בחיק איירי בדלא כלו חדשיו א"כ בהך תינוק ע"כ צ"ל דבדייתא ס"ל דאין מתאבלין עליו. ע"ז כתב הרמב"ן ולא היא מדקתני וכו'. אלא דברייתא איירי בכלו חדשיו ומתאבלין עליו אפי' תוך שלשים. אלא שאין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים : ה"ג דאמרינן בשבת בריה דרב דימי בר יצחק: [ט] כדאמרי' מוסיפין על העיקר. באבל רבתי שם והובא לעיל סי' ס' : [י] תינוק שיודע ליסא וליתן. סיומא דברייתא אבל רבתי היא אדברי רב נחמן : [כ] דכד מרחמין עליו מן שמיא. דאי לא מימהל לא מבשקר ליה וקובר שהוא בן נכרים הוא הטעם זה שמלין אותו. ועל דמסקי ליה שמא קיים שעי"כ הוה ידיעה בינוקא. שאביו יודע שהיה לו ילד שהיה שמו כך וכך ומבחין ליה לאבוה. גם הבן מכיר לאביו שמתייחס עליו : ה"ג והמאבד עצמו לדעת אין מתעסקין עמו בכל דבר אין קורעין עליו ואין חולצין עליו ולא מספידין עליו : [ל] הרוגי ב"ד אין מתעסקין. כל זה עד ניכרת בעצמות ש"ס קמ"ג בפרק י"ב דאבל רבתי : ה"ג ותנן כיוצא בהן : [מ] ותופס אני אותה סברא וכו'. ובש"ס פי'

בין היכא דגברא בר חיובא הוא ויומא קגרים לקטן דבשעה שהיה לו להתאבל נפטר מחמת קטנו פקע מיניה חיוב אבילות לעולם. ודמיא להא דאמר בפרק מי שהיה טמא (דף צג.) תניא גר שנתגייר בין שני פסחים וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייב לעשות פסח שני דברי רבי רבי נתן אומר כל שזקוק לראשון זקוק לשני וכל שאין זקוק לראשון אין זקוק לשני במאי קמיפלגי רבי סבר שני רגל בפני עצמו ורבי נתן סבר שני תשלומין לראשון הוא וכן נמי הא דיושבין על שמועה קרובה שבעה ושלשים אינה מצוה בפני עצמה אלא תשלום לאבלות שהיה לו לעשות מיד אחר הקבורה כשידע אבל אם לא ידע תיקנו שיש לו תשלומין כל שלשים יום והיכא דידע ולא נתחייב לא שייך ביה תשלומין מידי דהוה אחיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני דלא שייך ביה תשלומין למ"ד כולם תשלומין דראשון נינהו כיון דלא הוה בר חיובא ביום ראשון ומה שהביא ראיה מאין דיחוי אלא מצות אין ראיה לפי שיש חילוק בין מצוה הנדחית ובין גוף הדיחוי דאין דיחוי במצות אלא בקדשים כי האדם הוא המחויב לעשות המצוה אם נדחית ממנו עתה לכשתראה המצוה לעשותה יעשנה כי האדם לא נדחה מלעשותה אבל אם היה האדם דחוי בשעת חיוב (יט) המצוה נדחית ממנו לעולם ואין לה תשלומין לעולם אפילו לכשיראה לעשותה כיון דבשעת חיוב נפטר ממנו. ועוד דבמצות גופייהו פעמים יש דיחוי כדאמר בפרק לולב הגזול (דף לג:) גבי הדס שהיו ענביו מרובין מעליו אם היו שחורות פסול ירוקות כשר וקאמר (שם לג.) דאי אשחור ביום טוב פסול משום דיחוי אפילו הוריקו אח"כ ואע"ג דגבי כיסוי אמרינן דאין דיחוי אלא מצות [ג] שאני התם שיש בידו לגלות הדם ולבטל הדיחוי אלמא גבי מצות גופייהו כשאין בידו לבטל הדיחוי הוי דיחוי וקטן אין בידו לבטל הדיחוי שלו ומה שהביא ראיה מאייתי שתי שערות בשבת אינה ראיה דאין סוף[א] התשלומין לתחלתו והוה ליה כמו פסח שני אליבא דרבי כי סוף שבת פגע בחיוב וחייב לשמור שבת: **צז** **תניא** באבל רבתי (פרק א) הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו מעשה באשה אחת שהיתה רחוקה מבעלה מהלך ד' ימים ובאו והגידו לה הנחנו את אישך גוסס והורה לה רבינו מאיר ז"ל שתתאבל דאמר בפרק כל הגט (דף כח.) השולח גט ממדינת הים והניחו זקן או חולה נותן לה בחזקת שהוא קיים וקאמר עלה בגמרא לא שנו אלא שהניחו חולה אבל גוסס לא דרוב גוססין למיתה ואמרי' דלמא מיית והא דאמר בפרק שבועת העדות (דף לג.) כגון שהיתה בת שניה קרובים בנשותיהן ונשותיהם גוססין מהו דתימא רוב גוססין למיתה קמ"ל אין לפרש קמ"ל דלא דהא אמרינן בפרק כל הגט רוב גוססין למיתה אלא הכי פירושו קמ"ל אע"ג דרוב גוססין למיתה מ"מ כשהוא לפנינו הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו וכן יש בספרים קמ"ל דהשתא מיהא לא שכיב אבל כשאינו לפניו והניחו גוסס הלינן שכבר מת א"כ בנדון זה רוב גוססין אינם חיים שלשה ימים או ד': **צח** [דף כח ע"א] **ולא** של נשים לעולם מפני הכבוד ל"ש חוות ול"ש שאר כל הנשים דכתיב ותמת שם מרים ותקבר שם סמוך למיתה קבורה: אמר רב יהודה אמר רב אין המנחמין רשאין לישב אלא על גבי קרקע שנאמר וישבו אתו לארץ: **צט** [דף כח ע"ב] **אמר** [א] רב יהודה אמר רב אין המנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח האבל שנאמר ואין דובר אליו דבר וכתיב בתריה אחרי כן פתח איוב את פיהו ויקלל את יומו הדר ויען אליפז התימני ויאמר. אמר ר' אבהו מנין לאבל שמיסב בראש שנאמר אבחר דרכם ואשב ראש וגו' כאשר אבלים ינחם קרי ביה ינחם. אמר רבי חמא בר חנינא מנין לחתן שמיסב בראש שנאמר כחתן יכהן פאר מה כהן בראש אף חתן בראש וכהן מנ"ל דתני דבי רבי ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון: **ק** [דף כט ע"א] **אמר** ר' לוי בר חיתא הנפטר מחבירו אל יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום שהרי יתרו שאמר לו למשה לך לשלום הלך והצליח דוד שאמר לאבשלום לך בשלום הלך ונתלה אבל הנפטר מן המת יאמר לו לך בשלום שנאמר ואתה תבוא אל אבותיך בשלום וגו'. ואמר רבי לוי בר חיתא כל היוצא מבית הכנסת לבית המדרש ומבית המ"ד לבית הכ"נ זוכה ומקבל פני השכינה שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון:

הגהות הב"ח א סוף שבת תשלומין לתחלתו:

הגהות הגרי"פ [א] בגמרא איתא ר' יוחנן:

הדרן עלך ואלו מגלחין וסליקא לה מסכת מועד קטן

תפארת שמואל

(יט) **המצוה** וכו'. ואין לה תשלומין. ותימה מ"ש בהגדיל תוך חג הסוכות דחייב כדאיתא בפ"ב דסוכה גם בענין הבדלה דנחלקו ר"מ ור"י בענין דיחוי היכא שמת לו מת בשבת בברכות ריש פרק מי שמתו ע"ש:

קרבן נתנאל

סי' שנ"ו פסק כדעת רבינו. וכתב ב"י משום דהלכה כדברי המיקל בעירוב ובאבל. והרשד"ם בחלק י"ד סי' ר"א והכ"א שמון סי' קס"ד ס"ל דבפוסקים לא אמרי' הלכה כדברי המיקל כמ"ש רבינו ותוס' פ"ק דכתובות דוקא בתנאים ולא באמוראים וה"ה בפוסקים ובפ"ז סי' שנ"ו הביא ראיה אלימתא לפסק רבינו ולא מטעמיה ע"ש: [ג] **שאני** התם שיש בידו לגלות הדם ולבטל הדיחוי וכו'. חילוק זה כתבו תוס' בע"ז דף מ"ז ד"ה אשרה שבטלה וכו' כשאין בידו לבטל הדיחוי הוי דיחוי. וקשה לי טובא לדבריו מאי פריך בסוכה דף ל"ג ותפשוט ליה מהא דתנן כסהו כו' אמר רב פפא זאת אומרת אין דיחוי. איתא שאני התם דיש בידו לגלות אבל בנקטם אין בידו לעשות בו תמרה. ועוד הקשה בני הב"ח כה' שמעון הירש שי' מהא דע"ז דף מ"ז מאי פריך ותפשוט ליה מהא דתנן כסהו וכו' אמר רב פפא זאת אומרת אין דיחוי. אימא שאני התם דיש בידו לגלות אבל ביטול אשרה אין בידו אלא ע"י נכרי וכמ"ש תוס' ד"ה אשרה שבטלו וכו'. ועוד קשה בחולין דף פ"ז גבי דם שנתערב במים אם יש מראה דם חייב לכסות אפילו נפל דם לתוך מים ולא אמרינן קמא קמא בטיל כמו גבי קדשים משום דאין דיחוי אלא מצות. ולפי דברי רבינו בדיחוי גמור שאין בידו הוי דיחוי. ויש לדחות קושיא זו. דהא לא קאמר רב פפא זאת אומרת דאין דיחוי אלא מצות מדלא אמר ר"י לא שנו אמתני' דכסוי דם. אלא ה"ט דבשאר מצות כה"ג שהוא דיחוי גמור לא אמרינן דאין דיחוי והכא ה"ק אין דיחוי, אלא מצות כלומר דלא שייך ביטול קמא קמא לענין כסוי בעבור שעכשיו יש לפנינו מראה דם ולא נסככה מעולם: הדרן עלך ואלו מגלחין וסליקא לה מסכת מועד קטן

ספר שדה צופים

מפתח כולל כל מאמרי הש"ס ממסכת מועד קטן המפוזרים בלשון רבינו הרא"ש ז"ל שלא במקומן

מאת הרב הגאון מו"ה בצלאל רנשבורג זצלה"ה

פרק א

דף ב ע"ב אמר אביי בשביעית בזה"ז ור' היא. ועיין ברש"י והרא"ש בע"ז פ"א סי' ז':

דף ג ע"ב ר"ג וב"ד נימנו על ב' פרקים הללו וביטלום. הרא"ש בפסחים פ"י סי' מ"א. ובב"ק פ"ז סי' י"ט:

דף ה ע"ב ואין מעמידין ליון במקום טומאה. הרא"ש בהל' טומאה סי' א':

דף ו ע"ב התקינו שיהא מפקירין כל השדה כולה. הרא"ש בב"ק פ"ז סי' ט"ז.

דף ז ע"ב מכאן אמרו חתן שנולד בו נגע נותנין לו ז' ימי המשתה וכו'. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' ל"ו. ובכתובות פ"א סי' ז':

דף ח ע"א המלקט עצמות אביו ואמו ה"ז מתאבל עליהן כל היום ולערב אין מתאבל. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' נ"ו: **ע"ב** אין חופרין כוכין וקברות במועד. הרא"ש בביצה פ"א סי' ה':

דף י ע"ב רבינא הוי מסיק זוזי בבני אקרא דשנואתא. הרא"ש בע"ז פ"א סי' י"ב:

פרק ב

דף יא ע"ב לא מיבעיא בימי אבלו דמדרבנן הוא ושרי אלא אפי' במועד. הרא"ש במ"ק פ"א סי' א' ופ"ג סי' ג': שם אלו דברים העושין לאבל בימי אבלו. הרא"ש במ"ק פ"א סי' י"ז. ופ"ב סי' ז': שם היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו לא יעשה וכו'. הרא"ש במ"ק פ"ב סי' ו'. ובע"ז פ"א סי' כ"ג:

דף יב ע"א מקבל קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר. הרא"ש בע"ז פ"א סי' כ"ג: שם כללו של דבר כל שהוא עושה אומר לנכרי ועושה. הרא"ש במ"ק פ"א סי' י"ז: **שם** הלכות מועד כהלכות כותים בהלכה. הרא"ש במ"ק פ"א סי' י"ז: **ע"ב** ובלבד שלא יכוין את מלאכתו במועד. הרא"ש במ"ק פ"א סי' א':

דף יג ע"א ואת"ל נרס אוזן בכור קנסו בנו אחריו. הרא"ש בבכורות פ"ה סי' י"א:

פרק ג

דף יד ע"ב אבל אינו נוהג אבילות ברגל. הרא"ש בברכות פ"ב סי' ט"ו:

דף טו ע"ב מנודה מהו בתשמיש המטה. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' ח"ת:

דף יז ע"א א"ל רבנן גברא דחשיב כר"י ליכא הכא דליסרי לך. הרא"ש בב"מ פ"ד סי' ו': שם כ"ל הוי מינטר פרדיסא אתא האי גברא וקאכיל תאנים. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' ו':

דף יח ע"ב אין כותבין ש"ח במועד. הרא"ש במ"ק פ"א סי' כ"ד:

דף יט ע"א כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו. הרא"ש במ"ק פ"ב סי' ט'. ובהל' תפילין סי' ט"ז: שם ר"ג אומר ר"ה ויוה"כ כרגלים. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' פ"ג: **ע"ב** אבל כיון שעמדו מנחמין מאצלו מותר ברחיצה. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' ל': שם ומודים חכמים לאבא שאול ביום למ"ד דאמרינן מקצת היום ככולו. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' ל"ג: שם למ"ד יום מנ"ל יליף פרע פרע מנזיר.

הרא"ש במ"ק פ"ג סי' ג': שם הקובר את מתו ב' ימים קודם הרגל מונה ה' ימים אחר הרגל. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' ל"ז:

דף כ ע"א קיים כפיית המטה ג' ימים קודם הרגל א"צ לכפותה אחר הרגל. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' כ"ה: **ע"ב** א"ל לשמעי' אלון לי מנעלי והולך אחרי כלי לבית המרחץ. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' ל"ב: שם שמע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשה רחוקה וכו'. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' ג' וסי' כ"ו וסי' ל"ז: שם מי שאין לו אלוק לקרוע ונזדמן לו בתוך ז' קורע לאחר ז' אינו קורע. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' כ"ה:

דף כא ע"א אמר רמב"ח מנין לקריעה שהיא מעומד. הרא"ש ביבמות פ"ב סי' ו': שם ואסור לקרות בתנ"ך ולשנות במשנה ובמדרש. הרא"ש במ"ק פ"ב סי' ב': **ע"ב** אבל ג' ימים הראשונים אסור במלאכה. הרא"ש במ"ק פ"ב סי' א' ופ"ג סי' ד'. ובתענית פ"ד סי' ל"ו:

דף כב ע"א דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל. הרא"ש בכתובות פ"א סי' ז':

דף כג ע"א ת"ר אבל שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו שניה יוצא ואינו יושב במקומו. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' כ"ח: שם ת"ר כל למ"ד יום לנישואין. הרא"ש ביבמות פ"ד סי' כ"ז:

דף כד ע"א בעא מיניה ר"י משמואל יש אבילות בשבת או אין אבילות בשבת. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' כ"ח: שם תנא באבל רבתי אבל אסור לשמש מטתו בימי אבלו. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' ד':

שם תשמיש המטה ורחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית רשות. הרא"ש בכתובות פ"א סי' ז': שם אבל כל ז' קורעו לפניו. ואם בא להחליף מחליף וקורע. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' כ"ח: שם ר"א אומר משחרב בית המקדש נערת כשבת. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' כ"ח: שם כל למ"ד יום תינוק יוצא בחיק ונקבר באשה א' וב' אנשים. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' פ"ו:

דף כה ע"א דיומא חד איתהפיכא לי' רצועה דתפילין ויתיב עלה מ' תעניתים. הרא"ש בהלכות תפילין סי' י"ב:

דף כו ע"א וכולן רשאין לשוללן ולמוללן. הרא"ש בנדה פ"ט סי' י"ט: **ע"ב** האומר לחבירו השאילני חלוקך ואלך לבקר את אבא שהוא חולה. הרא"ש בקידושין פ"א סי' כ': שם ואם לא הודיעו ה"ז לא יגע בו. הרא"ש בחולין פ"ח סי' כ"ו:

דף כז ע"א אמר רבה בר הונא אעפ"כ אינו יושב עליה עד שתתחך. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' כ"ו: שם אין מניחין את המטה ברחוב שלא להרגיל את ההספד. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' פ"ה: **ע"ב** אמר ר"פ והאידנא נהוג עלמא אפי' בגרדא בר זוזא. הרא"ש בב"מ פ"ד סי' ת': שם אמר ר"פ אין מועד בפני ת"ח וכ"ש חנוכה ופורים. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' פ"ג: שם אבל כיון שנענע ראשו שוב אין מנחמין רשאין לישב אצלו. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' ל': שם אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' ל': שם מת בעיר כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה. הרא"ש במ"ק פ"ג ס"ס ל' ובכתובות פ"ב סי' ו':

הגהות ארץ צבי

על הגהות אשר"י ממסכת מועד קטן מאת הג"מ יהודה צבי ז"ל בעה"מ שו"ת מנחת יהודה.

פרק ראשון **בד"ה** ומ"מ וכו' (ולפי דבריו מיושב במה שהקשה הרא"ש וכתב דלא מיסתבר וכו' ועיין בתוס' בדף ח' בד"ה אין חופרין כוכין וכו'): **בד"ה** ותסיד אשה בסיד אפי' מתירתו לאחר המועד (והיינו דפסק כת"ק דפליג אר"י אבל הרמב"ם ז"ל סובר דת"ק לא פליג אר"י ואסור בה"ג עיין בסי' תקמ"ו מזה) [ועי' בהגר"א שם ס"ק ז']: **בד"ה** ברגל שהוא פנוי (ונראה דקאי דלא יכוין מלאכתו במועד שהי' יכול לתקנו קודם מועד ומניחו לתקנו שהוא פנוי) ובא"ד דהוי דבר האבוד שירא שיאבד וכו' (וקאי אאינו כוון מלאכתו במועד דמותר לתקנו שהוא דבר האבד) ובא"ד ואם קנה יין קודם המועד מותר לתקן חביותיו וכו' כצ"ל (והיינו בלא כוון מלאכתו וכו'):

פרק שני **בד"ה** ע"י עצמו לא וכו' ודוקא בג' ימים הראשונים וכו' (והנה בטעמא דג' ימים הראשונים דאסור וכו' יש ב' טעמים. טעם אחד משום ג' ימים לבכי כסברות הג"א ועוד טעם אחר מביא בב"י בשם הירושלמי משום דתלתא יומא נפש שייטי' על גופא סברי דאיהו תזרי' אח"כ דחזית דאישתני אפוהי וכו' יעוי"ש בסי' שע"ט. והנפקותא בין הטעמים למי שבאה לו שמועה קרובה אחר ג' ימים שמת וכו' אי מותר העני ובאבילות אזלינן לקולא והארכתי במ"א בזה): **בד"ה** אבל לקנות את היין ולדרכו לצורך החול לא שמעינן ראי' לסתיר ואפי' אם יש ליראה שיתייקר אחר המועד ואינו רוצה לומר אסור היכא שיתייקר אחר המועד וכו' (וכן מובא בב"י סי' תקל"ט כגירסא זו ונראה דקאי אהא דמובא בתוס' ובפוסקים שר"ת לא רגס בה"ג לא לאסור וע"ז קאמר דלא רגס לומר אסור בה"ג): **בד"ה** וצריך לאבנים וכו' (וקאי אהא דתני אין לוקחין אבנים ובהמה אלא לצורך המועד וע"ז ביאר דהוא לצורך מועד כגון שהי' כותלו גרוע ליפול דבה"ג התירו גם לבנותו במועד ובה"ג לוקחין מיהו במתניתין שלפנינו לא גרסי' ואבנים מיהו הרא"ש ז"ל גרס במתני' ואבנים יעוי"ש): **בד"ה** כי"ד מביאין וכו' (כן הוא בגמרא):

פרק שלישי **בד"ה** אסור לגלח במועד וכו' אבל ספר אומן שאבדה וכו' מותר (ובגמרא הוא בעיא דלא איפשטא ופסק הג"א לקולא): **בד"ה** פי' הראב"ד וכו' ובא"ד ובא"ז פי' שתכפוהו אבליו וכו' (ומבואר דמפרש הא"ז הא דתכפוהו אבליו היינו בג' אבילות זא"ז אבל ל"מ אלא דבשני אבילות מיקרי תכפוהו אבליו ונ"ע מנ"ל להא"ז לפרש כן): **בד"ה** וגזירות שלשים וכו' (וכפי הנראה דקאי אשמועה קרובה דבזה יש בירושלמי דאינה נוהגת אמנם לא ידעתי דלמאי הביאו דהא הוא נגד סוגיא דידן דת"ר שמועה קרובה נוהגת שבעה ושלשים וצ"ע) [מפורש באור זרוע סי' תל"א דקאי אשמועה רחוקה וע"ש]: **בד"ה** החולב קבר למת וכו' (עיין בסנהדרין דף מ"ת ובש"ע יו"ד סימן שס"ד מזה): **בד"ה** תאומים שמת וכו' (עיין ביו"ד בש"ך ובט"ז מה שמחולקים עם הלבוש בפירוש דין זה ובספרי בחלק יו"ד הארכתי בזה ואכ"מ):

פרק א משקין

א אסור מלאכה בחול המועד אינו אלא מדרבנן ולסמכוהו אקרא הלכך התירו דבר האבד
כגון להשקות בית השלחין אבל לא בית הבעל ודווקא דליכא טרחא אבל בטרחא
כגון ממים נקיין בגומא שצריכין לדלות בכלי וממי גשמים לא : ב נהרות המושכין מן האגמים
ואין פוסקין מותר להשקות מהם . פסיקות ובריכות שנתמלאו מערב יום טוב אסור להשקות
מהן ואם אמת המים עוברת ביניהן אפילו אין רובה של שדה שותה ממנה מותר להשקות ממנה :
ג בריכה שנוטפת מבית השלחין זו מותר להשקות ממנה בית השלחין אחרת כל זמן שהיא מנטפת
ולא פסק מעין הראשון : ד שתי ערוגות זו למעלה מזו אפי' אמת המים נגוה והלכה נמוך
אין דולין מן התחתון להשקות לעליון : ה מדלין מים לירקות להשביחן כדי לאוכלם במועד
ואם ליפותן אסור : ו אין עושין עוגיות לגפנים דהיינו חריצין סביב עיקרי הגפנים אבל
ישנים שנתקלקלו כבר מותר להוסיף עליהן : אין עושין את האמה בתחלה במועד אבל נתקלקלה
היתה עמוקה טפח מתקנה ומעמידה על ששה טפחים ומתקנין הדרכים ומקוות המים
ויוצאין לקוץ הדרכים ועושין כל צרכי רבים ומתקנין קלקולי המים וחוטטין אותן אפי' אין
הרבים צריכין להם כיון שאינו מעשה אומן אבל חפירה שהיא מעשה אומן אם רבים צריכין
להם יעשו אפי' כוונו מלאכתן במועד ואפי' בטרחא יתירה ובפרהסיא אבל אם אין צריכין להם
לא יעשו : ח אין חופרין בורות שיחין ומערות של יחיד אבל חוטטין אותם ומספיקין
אם צריך להם אבל אם אין צריך להם אבל כונסין לתוכן מים ע"מ שאין צריך להם :
ז מציינין על הקברות שמגוה לציין אותן ויוצאין על הכלאים : ח מושכין את המים מאילן
לאילן ובלבד שלא ישקה כל השדה · זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד אפי' היא
בית השלחין ואם היתה שדה לחה מותר : נצרין את האילנות ואת העכברים בשדה האילן ובשדה
הלבן הסמוכה לשדה האילן כדרכו במלאכה ובשדה לבן שאינה סמוכה לשדה האילן שלא כדרכו
דוקא מעטן מפוד ומכה בקורנס ומרדד האדמה מתחתיה · גדר שדה שנפרץ מקרה אותו
בהוצא ודפנא או צר בצרור ואינו טח בטיט ושל חצר בונהו כדרכו אבל נסתרו כדי לבנותו
לא ואם היה מסוכן אף סותרו ובונהו : ט אין רואין את הנגעים במועד כלל : י ואין אדם
מלקט עצמות אביו ואמו · המלקט עצמות אביו או [אמו או] שאר קרוביו מתאבל עליהם כל
היום בכל הדברים הנוהגים באבל ובלילה מותר אפי' צרורין לו בסדינו : לא יעורר על מתו
שמזכירו עם הספד של שאר מתים ולא יעשה לו הספד לבדו קודם לרגל ל' יום לשמואל אפי'
הספידו בחנם · ולרב דוקא בשכר אבל בחנם מותר : ופסק הרב רבינו משה בר נחמן כרב
והראב"ד פסק כשמואל ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל : ואם מת תוך ל' יום מותר לסופדו
אפי' ערב המועד · ובשעת ליקוט עצמות צריך לקרוע וכל שאינו מתאחה בשעת מיתתו אינו מתאחה
בשעת ליקוט עצמות ואין עומדין עליהן בשורה ואין אומרים עליהם ברכת אבלים אבל אומרים
תנחומים לעצמן ומברין עליהם בתוך ביתו ולא בחבר עיר ויש [דין] שמועה לליקוט עצמות
ביום הליקוט : יא אין מפרקין העצמות ואין מפסיקין הגידים כל העצמות אדם מלקט חוץ
מעצמות אביו ואמו שלא ילקטם בידו אלא אחרים מלקטים לו ומלקטין עצמות שני מתים ונותן
כל אחד בארון של ארזים : יב המוליך עצמות ממקום למקום לא יתנם בדיסקיא וירכב עליהם
ואם מתיירא מפני הגנבים מותר והמלקט עצמות או משמרן או מוליכן ממקום למקום פטור
מקריאת שמע ותפלה ותפילין ומכל מצות האמורות בתורה בין בחול בין בשבת ואינו רשאי
להחמיר על עצמו : יג מת בי"ט שני כחול שויוהו רבנן והני מילי כשרוצה לקוברו בו ביום אבל
אם אינו רוצה לקוברו בו ביום אין עושין בו שום דבר איסור מלאכה כגון חפירת קבר וכיוצא
בו ואפי' ע"י נכרי אבל טלטול שרי : אין חופרין כוכין וקברות במועד לדעת הראב"ד אפילו
לקבור בהן במועד אבל מחככו שאם היה ארוך מקצרו או מאריכו ומרחיבו ולרש"י הכל מיירי
לקבור בהם אחר המועד ואפ"ה מחככו אבל לקבור בהן במועד מותר ולזה הסכים א"א הרא"ש
ז"ל : יד עושין כל צרכי המת במועד גוזזין לו שערו ומכבסין לו כסותו ומנסרין לו ארזים
לעשות בהם ארון ובלבד שלא יקוץ אותם מן המחובר ומיהו דוקא בצינעה שיעשה הארון עם המת
בחצר ואם המת מפורסם אפי' בשוק מותר והאידנא כולם מפורסמין : טו אין נושאין נשים
במועד לא בתולות ולא אלמנות ולא מיבמין אבל מחזיר גרושתו מן הנישואין ולא מן האירוסין
ובערב המועד הכל מותר · תלמיד הנפטר מרבו וצא באותה העיר למחר צריך ליפטר ממנו
שנית · עושה אשה תכשיטיה במועד כוחלת ופוקסת ומעברת סרק על פניה ומעברת סכין על
פדחתה ועל פניה שלמטה : טז ההדיוט שאינו יכול להוציא [מלא] מחט כאחת וגם אינו יודע
לכוין אמרא בשפת חלוקו תופר כדרכו והאומן שיודע אחת מאלו לא יתפור אלא בשינוי שיפסע
פסיעה גסה וגם אחת למעלה ואחת למטה כשיני הכלב : יז אסור לומר לנכרי בחול המועד
לתפור לו בגדים או לתקן לו מנעליו : יח מסרגין את המטות דהיינו לארוג אותם שתי וערב
בחבלים שהיו בה כבר אבל לא יפשיל לה חבלים לכתחילה : מעמידין תנור וכירים ורחים
במועד ונוקרין אותם בין חדשה בין ישנה אבל להרחיב בת עינא דידה אסור דהיינו ניקור בת
העין : יט אדם שרגיל ברכיבה ולא למוד ללכת ברגליו וצריך לרכוב לצורך המועד יכול לתקן
ברזלי הסוסים וליטול צפרניו ולתקן אוכף והרסן וכל צרכי רכיבה ובלבד שלא יכוין מלאכתו
במועד : כ מותר ליטול צפרני חמור של רחים ולאוקמי ריחיא ולמיבני אוריא ולסרוקי סוסיא
ולמיבני איצטבא וספסל קטן לצורך המועד ואין מונעין רפואה מבהמה כל עיקר ושותין מי
זבלים ומי דקלים וכוס של עיקרין : כא מותר לכסכוסי קירמי דהיינו שנותן הבגדים במכבש
אבל קיטורי בירי דהיינו לקמט הקמטים שבבית היד אסור : להשוות קרקע לצורך חרישה אסור
אבל לצורך דישה בשביל המועד מותר : ללקט עצים לצורך הקרקע אסור אבל לצורך העצים לשורפן
מותר : לפתוח מים לקרקע לצורך הקרקע להשקותה אסור אבל לצוד דגים לצורך המועד מותר :
כב האי מאן דפסח דיקלא אדעתא דחיותא שרי אדעתא דדיקלא אסור · פירות שלא נתבשלו כל
צרכן וראוין קצת לאכילה מותר ללקטן לאכילה ואם יותר לו על אכילתו מותר לעשות להן תקנה כדי
שלא יפסדו : כג אסור לקנות סחורה או למכור בחולו של מועד אפי' כל שהוא אבל אם היה לו סחורה
עתה ואם לא ימכרנה עתה יפסיד מן הקרן מותר למוכרה אבל אם לא יפסיד מן הקרן אלא שאם היה
מוכרה עתה היה מרויח יותר משאם ימכרנה אחר המועד אסור · ואם אין לו מה יאכל או אפי' יש
לו אלא שאם ימכור ויהיו לו מעות בריוח יוציא יותר להוצאת המועד מותר למכור · וכן אם באו
שיירות והביאו סחורה שאינה מצויה כלל לאחר המועד או הם יקנו ממנו ביוקר ואינו מצוי שיבואו
שיירות כאלו מותר לקנות מהן ולמכור להן : כד להלוות לנכרי במועד ברבית התיר ר"ת וטוב
ליקח הרבית של שבוע ראשון מקודם להוציאו לשמחת י"ט ומי שיש לו נכרים שרגילין ללוות ממנו
בכל פעם מותר להלוותן כדי שלא ירגילו ללוות מאחרים : כה דבר שהוא מעשה הדיוט כגון
מצודות דגים ארוגים מערבה מותר לעשותו אבל העשויין מחוטין מעשה אומן הוא ואסור :
כו תנור שראוי להתיבש בענין שיהא ראוי לאפות בו במועד מותר לעשותו ואם לאו אסור :
כז עושין מעקה לגג ולמרפסת מעשה הדיוט אבל לא מעשה אומן וטפין את הסדקין ביד וברגל
אבל לא במחלים פירוש קאסומ"א : הכיר והכנור והקורה שנשברו אפי' מערב יו"ט מתקן
במועד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד : כח כבשים שיכול לאכול מהן במועד כובשן במועד :
מותר לצוד דגים לאכילה ואם יותיר מהן מותר לכובשן כדי שלא יפסדו ואפי' לצודן כדי לכבוש
מותר אם אפשר לתקן שיהא ראוי לאכול מהן ביו"ט על ידי הדחק :

פרק ב מי שהפך

א מי שהפך זיתיו ואירעו אבל או אונס בענין שלא היה יכול לדורכן וכן מי שהיה יינו בתוך
הבור ואירעו אבל או אונס והגיע המועד זולף וגף כדרכו דבדבר האבד לא בעינן
שינוי אבל בימי אבלו אסור לעשותו אלא אחרים עושין לו ואפי' אית ביה טירחא יתירתא וכן
פשתנו להעלות מן המשרה וצמרו מן היורה אחרים מעלין לו ומרביצים שדהו אם הגיע יומו
להשקותו : היו זיתיו של אבל הפוכים ואין שם אומן אלא הוא רשב"ג אומר יעשה בצינעה
[הרמב"ן] פסק כרשב"ג ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל · ורב אלפס ור"מ פסקו דלא כוותיה :
ב היה האבל בלן או ספר של רבים והגיע הרגל רשב"ג אומר יעשה בצינעה ופסק הראב"ד
כוותיה · ורב אלפס ור' מאיר פסקו דלא כוותיה : ג אריסין וחכירין וקבלנין של אבל
עושין מלאכתן בשדה אפי' נשלם זמן אריסותן קודם האבלות ואם האבל אריס בשדה אחר
ישכור האבל פועלין שיעשו מלאכה בשדה וחמור וגמל וספינה של אבל שהיו מוחכרין או מושכרין
ביד אחר קודם התחלת האבלות הרי אלו יעשו [ואם נשלם חכירתן או שכירתן קודם התחלת
האבלות לא יעשו] אבל אם היה עצמו מוחכר או מושכר אצל אחר לא יעשה מלאכתו בימי
אבלו ושכיר יום ושכיר שבת של אבל בעבודת קרקע אפי' בעיר אחרת לא יעשה : ד היתה
מלאכת אחרים בידו בין בקבולת בין שלא בקבולת לא יעשה היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו
לא יעשו בבית אחרים יעשו : ה שני אחין שני שותפין שני חנונים שאירע אבל לאחד מהם
הרי אלו נועלין חנותן אבל בצינעה בתוך ביתו יכול לעשות אפי' בעסק השותפות ואם האבל
אדם חשוב שהשותפות נקרא על שמו שאפילו אם חברו עושה בתוך ביתו ידוע שיש לאבל
חלק בו אסור לו לעשות אפילו בתוך ביתו : ו אומני נכרים שקבלו בקבולת בערב המועד
לבנות לישראל בית פלוני אם הוא חוץ לתחום העיר וגם אין עיר אחרת בתוך תחומו של
אותו בית מותר להן לבנותו במועד אבל בחול המועד אפי' חוץ לתחום או במועד בתוך
התחום אסור ור"ת התיר קבולת בית אפי' תוך התחום ור"י אסרו והכי נהוג עלמא : ז אבל
שקבלו נכרים בקבולת לבנות ביתו מותרין לבנותו בימי אבלו בשבת ויו"ט אם הוא חוץ לתחום
העיר ואין עיר אחרת בתוך תחומו של ביתו מותר · אבל בחולו של מועד וכל שכן בחול או
בתוך התחום אסור : ח בית שנבנה באיסור ואפי' על ידי נכרים טוב להחמיר שלא ליכנס בו :
ט אפי' מלאכה המותרת במועד אסור לעשותה בשכר אבל אם אינו מקבל ממנו שכר גמור
אלא שאוכל ממנו בשכר מותר : י כל מה שאסור לעשותו בחול המועד אסור לומר לנכרי
לעשותו : נותנים לנכרי מלאכה בקבולת במועד לעשותה לאחר המועד ובלבד שלא ישקול וימנה
וימדוד כדרך שעושה בחול : יא אין מרביעין בהמה בחוה"מ ולא מרביעין בכור ופסולי המוקדשין :
יב אין מכניסין צאן לדיר בחולו של מועד ליטול זבלם ואם הכניסן הנכרי מעצמו מותר [בשבת]
אפילו מחזיק לו טובה וביום טוב יכול ליתן לו שכר מזונו אבל לא שכר ובחולו של מועד אפי'
בשכר ובלבד שלא יסייעו ולא ימסור לו שומר לנער הצאן ואם היה הנכרי שכיר שבת שכיר
שבוע מסייעין אותו בחולו של מועד ומוסרין לו שומר לנער הצאן בשבת : יג הלכתא לא
בעינן שינוי בדבר האבד ואפי' במחובר לקרקע הלכך מותר לסתום מגופת החבית של יין או
של שכר : יד מותר לגוח חבית במועד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד כגון שהיה סבור
שיהיה יכול לגהותו אחר המועד ואירע דבר שאינו יכול לגהותו או שהיה אנוס קודם
המועד : טו ישראל שיש לו כרם אצל הנכרי והנכרי בוצר שלא במועד ואם לא יבצור גם שלו הוא
בענין שיפסיד יכול לבצרו וכן אם נתן לו הנכרי יין בחובו במועד יכול ליקח ממנו : וכן
מותר לקנות יין לצורך שתיית כל השנה אם אינו נמצא אחר המועד ויכול לתקן החביות וכל
צרכי היין ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד : טז טוחנין קמח במועד לצורך המועד אפי' כוון
מלאכתו וקוצצין עצים מן המחובר ומטילין שכר במועד וכולן שלא לצורך המועד אסור ואם
עשאן לצורך המועד והותירו מותרין : יז אסור לקצור שדהו בחולו של מועד אם הוא בענין
שאינו נפסד אם מניחו לאחר המועד ואם אין לו מה לאכול קוצר ומעמר דש וזורה ובורר
וטוחן כדרכו ובלבד שלא ידוש בפרות · וה"מ לצרכו לבד אבל אם היה צריך לדוש לרבים מותר
לדוש בפרות : מותר לעקור פשתן וכשותא כדי להטיל שכר ושומשמין בחול המועד : מכניס
אדם הפירות שלו מפני הגנבים ושולה פשתנו מן המשרה בצינעה לתוך ביתו כגון בלילה ואם
הוא דבר שבלילה צריך פרסום יותר מן היום מותר ביום ובלבד שלא יכוין מלאכתו ואם
כוון מלאכתו במועד [יאבדו ואם כוון מלאכתו במועד] ומת מותר לבנו לעשותו כיון שהוא אבד אם
ישהנו אחר המועד : יח אין לוקחין בתים אבנים עבדים ושפחות [ובהמה] אלא לצורך המועד
או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל וכן מותר לשכור פועל למלאכתו בשביל הפועל שאין לו
מה יאכל : אין מפנין בחוה"מ מחצר לחצר אבל באותו חצר מותר לפנות מבית לבית וה"מ
משתי חצרות שלו או של אדם אחר אבל משל אדם אחר לשלו אפי' מחצר לחצר מותר ואסור
לפנות מדירה נאה לנאה או מכעורה לכעורה שתיהן שלו או של אחר אבל משל אחר לשלו
אפי' מנאה לכעורה מותר : יט הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין ואם נעשית החצר כרפת בקר
מוציאין אותו לאשפה : מביאין מבית האומן כלים שהם לצורך המועד ושאינן לצורך המועד אסור
ואם אין לו מה יאכל נותן לו שכרו ומניחו אצלו ואם אינו מאמינו מניחו בבית הסמוך לחומה
ואם חושש להם שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת : מחפין את הקציעות בקש : מוכרי פירות
כסות וכלים מוכרים בצינעה כגון אם חנותו פתוח לפסיו פותח ונועל כדרכו ואם הוא פתוח
לרשות הרבים פותח אחת ונועל אחת ואם הוא מוכר ירק וכל דבר שאינו מתקיים פותח ונועל
כדרכו וערב י"ט האחרון בכל דבר פותח ונועל כדרכו :

פרק ג ואלו מגלחין

א אסור לגלח במועד אלא למי שיצא מבית השביה ולא היה לו פנאי לגלח קודם הרגל
וכן למי שיצא מבית האסורין מותר אפי' היה חבוש ביד ישראל : וכן מנודה
שהתירו לו שלשים יום קודם לרגל וחל יום שלשים ברגל שאין נידוי פחות משלשים יום : וכן
מי שנדר שלא לגלח ונשאל על נדרו ברגל וכגון שלא נמצא חכם שיתיר לו קודם הרגל שאם
נמצא חכם ולא נשאל לא יגלח דלאו אנוס הוא והנזיר והמצורע והעולה מטומאתו לטהרתו והבא
ממדינת הים במועד וכגון שהלך לצורך מזונותיו או להתעשר אבל אם לא הלך אלא לטייל
אסור לגלח ולהראב"ד אפי' לטייל דלא יגלח דוקא ביצא מארץ ישראל לחו"ל אבל הכל בארץ
או בחוצה לארץ אפי' לטייל יגלח : ב קטן מותר לגלח במועד ולא שנא נולד במועד ולא שנא
קודם המועד : ג לרב אלפס אבילות יום ראשון שהוא יום שמיתה דאורייתא · והראב"ד פסק
דהלכתא אבילות של שלשים דהיינו גיהוץ ותספורת הוא דאוריי' · ולר"י אין שום אבלות דאוריי'
אלא אנינות לחוד : כתב בעל הלכות גדולות מי שמת לו מת באחד מימי הרגל חוץ מביום אחרון
שאינו נוהג אבילות ברגל עד שיצא כל הרגל ומיהו יום אחרון עולה לו למנין האבילות ואם מת
ביום [טוב שני של ימים אחרונים] נוהג בו אבילות ואינו נראה לר"ת אלא לעולם אין אבילות
חלה עליו עד אחר הרגל וגם אין עולה לו : ד מנודה נוהג נדויו ברגל ולא שרינן ליה עד
דמפייס לבעל דיניה : אבל ומנודה אסורין בתספורת · מנודה שמת ב"ד שולחין ומניחין אבן
על ארונו : אבל חייב בעטיפת הראש ומנודה לב"ד אינו חייב בו : אבל אסור בתפילין יום
ראשון דוקא · ומנודה אפי' יום ראשון מותר : אבל אסור בשאלת שלום ומנודה מותר בו וכ"ש
לדבר עמו : אבל אסור בדברי תורה ומנודה מותר אבל מוחרם אסור בדברי תורה אבל שונה
לעצמו ועושה לו חנות קטנה כדי פרנסתו : אבל ומנודה אסורין בתכבוסת · אבל חייב בקריעה
ומנודה אינו חייב : אבל אסור בעשיית מלאכה ומנודה מותר : אבל אסור ברחיצה ומנודה
מותר : אבל אסור בנעילת הסנדל ומנודה מותר לרב אלפס ולהראב"ד אסור : אבל אסור
בתשמיש המטה ומנודה מותר : ה ב"ד שולחין שליח לזמן הנתבע וצריכין להודיעו מי תובעו
ולפני מי מזמנין אותו וקובעין לו זמן לבא ואם אינו בא לאותו זמן קובעים לו זמן אחר
ואם מחליף פניו כנגד השליח יכול השליח לאומרו והוא נאמן עליו אבל לכתוב פתיחה עליו
אינו נאמן : ומנדין אותו לאלתר ושונין לאחר שלשים יום ומחרימין לאחר ס' האוכל עמו
והיושב בד' אמותיו וה"מ לאפקרותא אבל לממונא מתרין בה"ב ומפרשין חטאו בצבור ומפקירין
נכסיו ועונשין בכל מיני עונשין :*) ו הלכתא טוט אסור טוט שרי ולא צריך שיהא בנידוי
שלשים יום בין לממונא בין לאפקרותא : מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד כגון שנדה
לכבודו אינו מנודה לרב ודוקא שלא בפני הרב יכול התלמיד לנדותו לכבודו אבל בפני רבו
אינו יכול לנדותו לכבודו אא"כ נתן לו רבו רשות : מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת מנודה
לעיר אחרת אינו מנודה לעירו אבל לשאר עיירות כיוצא בה לאותה שהוא מנודה לה או
פחותה ממנה הוא מנודה להם · מנודה לנשיא מנודה לכל ישראל מנודה לכל ישראל אינו
מנודה לנשיא : ואם נדוהו שלשה אין שנים יכולין להתירו אלא אם הג' נתן להם רשות אבל
כל שלשתן יכולין להתירו אפילו זה שלא בפני זה אע"פ שהיו ביחד בשעת הנדוי וכן שלשה אחרים
יכולין להתירו ובלבד שיהיו גדולים כמו הראשונים ואם היו הרבה בעלה כשנדוהו צריכין שיתירו
כולם או כל כך אנשים כמותן ושיהו גדולים כמותן : ז אע"פ שאם פיים מתירין לאלתר בתחלי' אין
מנדין לפחו' מל' יום ואם פיים מתירין לאלתר ואפי' אם לא פיים מתירין לאחר שלשי' יום אם בא

*) כ"ז היה נוהג בימים ובארצות שהממשלה נתנה רשות ע"ז אבל בזה"ז אסור מדינא דמלכותא להענים לנדות ולהחרים כלל .

[נ"ד] ובקש שיתירו לו אבל אם זלזל בנדויו מניחין אותו בנדויו עד יום מותו ונסמת ב"ד סוקלין את ארונו: דין המנודה להיות יושב בביתו נכלם ולמעט בשחוק ובדבור ובמיני עסק אבל מותר בשאלת שלום ובנעילת הסנדל בתשמיש המטה ומותר לאכול עמו ולישב בד' אמותיו וא"צ התרה וא"צ לפייס למי שחטא כנגדו: ח אע"פ שסתם נדוי שלשים יום ב"ד יכולין להוסיף בזמן ולמעט בזמן ונדוי סתם אין בו קללה אלא אומר יהא בנדוי · *אם הוסיף לחטוא מנדין ומקללין אותו ואם הרבה לפשוע מחרימין אותו ואז אסור לו ליהנות מכל אדם ולדבר עם אדם אבל המדבר עמו אינו בנדוי ואם רוצין להחמיר עליו מנדין אף המדבר עמו והיושב בארבע אמותיו ומנודה סתם אין אוכלים ושותים עמו ואין יושבין בד' אמותיו אלא אשתו ובניו וכל זה למנודה לבית דין כגון דלא ציית לדינא וכיוצא בו אבל תלמיד שנדה לכבודו אינו אסור בדיני המנודה אלא שמרחיקין אותו לביישו: ט זמן נזיפה דידהו של נשיא שלשים יום ושל שאר אדם ז' ימים ונדוי שלנו שבעה ימים כנזיפה דידהו ונזיפה דידן חד יומא: י תלמיד יכול לנדות לכבודו · צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה במילתא דפסיקא ליה פרש"י אפילו לדון ולהוציא ממון · והראב"ד פירש דוקא לנדות ואם פסיקא ליה מילתא שחייב עליו נידוי הוא מנודה לכל ישראל ואי לא פסיקא מילתא אינו מנודה אלא לו לבדו: יא אסור להכות בנו גדול וכל מי שמנדה לאחר על דבר עבירה אין לזלזל בנידויו ואם נידו לאדם אחד ולא נודע מי נדהו אין יכולין להתירו אלא הנשיא ואם נודע מי נדהו אין אחר יכול להתירו אא"כ חשוב כמותו בחכמה ובשנים וביראת שמים ובגדולה · צורבא מדרבנן דסנו שומעניה כגון שנתעסק בספרי טועין ושותה במיני זמר שרי לשמתיה · ליתא לדרבי אילעאי דאמר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילבש שחורים וכו' אלא מיבעיא ליה ליתובי יצריה: יב אם ראה חבירו שאוכל פירותיו ונדהו ואמר שאחר אדרבה · נדויו נידוי ולא של הראשון · אבל אם קודם [שאכל] התרה בו ולא שמע ונדהו נדויו נידוי: יג נידוי אפי' על תנאי אפי' מעצמו צריך התרה ודוקא שהמנודה מסופק אם יכול לקיים התנאי אבל אם ברור לו שיכול לקיים התנאי אין צריך התרה: יד נדוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו נדוהו שלא בפניו מתירין לו אף שלא בפניו: טו השומע הזכרה מפי חבירו צריך לנדותו ואם לא נדהו הוא בעצמו יהא בנידוי · וכשמנדהו יכול להתיר לו לאלתר: תלמיד חכם מנדה לעצמו ומתיר לעצמו: טז נדוהו בחלום צריך עשרה בני אדם דתנו הלכתא להתירו ואפילו התירו לו ג"כ בחלום · ואין המנדה יכול להתיר אפי' אם ידוע מי נדהו · תלמיד חכם שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא אבל יכולין להלקותו :*) יז כל אותן שמותרין לגלח במועד דוקא באותן שלא היה להם פנאי לגלח בערב המועד אבל אם היה להם פנאי לגלח ולא גלחו אסורים · אבל שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הרגל מותר לגלח במועד: יח מי שתכפוהו אבליו הכביד שערו מיקל בתער ולא במספרים ומכבס כסותו במים ולא בנתר וחול ורוחץ כל גופו בצונן ולא בחמין: אם יצא מבית השביה או יצא מבית האסורין ותכפוהו אבליו מותר בכל: יט הלכתא מותר ליטול צפרנים בחול המועד ובימי אבלו אפי' תוך שבעה אלא שבימי אבלו דוקא בשיניו ולא במספרים ובחול המועד אפי' במספרים: ישראל הקובר צפרניו צדיק · שורפן חסיד · זורקן רשע והוא במקום שנפלו אבל אם כנסן ממקום שנפלו וזרקן לחוץ אין חשש: כ הלכתא מה שעל שפת פיו מזוית לזוית יכול לגלח במועד אפילו אם אינו מעכב ומה שחוץ לפה מכאן ומכאן אם מעכב עליו יכול לגלח ואם לאו לא יגלח: כא ואלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורין ומנודה שהתירו לו חכמים ומי שנשאל לחכם והותר ומטפחות הידים ומטפחות הספרים ומטפחות הספג והזבין והזבות והיולדות ומי שאין לו כסות אחר אלא הלוק א' ובגדי קטן וכלי פשתן מותר לכבסן אלא שהאידנא נהגו בהן איסור: כב ואלו כותבין במועד קדושי נשים וגיטין ושוברין דייאתיקי מתנות פרוזבולין ואגרות שום ואגרות מזון שטרי חליצה ומאונין ושטרי ברורין וגזרות ב"ד ואגרות שאלת שלום: כג מותר לארס אשה במועד ולא כונסין ולא עושין סעודת אירוסין ולא מיבמין: כד אין כותבין שטרי חוב במועד ואם אינו מאמינו או שאין לסופר מה יאכל מותר: אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות ואין מגיהין אפי' אות אחת אבל כותב תפילין ומזוזות ומוכר כדי שיהא לו פרנסה בריוח וכותב חשבונותיו ומחשב יציאותיו ושוה תכלת לעצמו בין ביד בין בפלך: כה הלכתא אם קיים אבלות לפני הרגל אפי' שעה אחת בטלה ממנו גזרת שבעה ודוקא קיים אבל שנהג או הזיד ולא קיים אין הרגל מפסיק ונוהג דברים שבצינעה במועד ושבעת ימי אבלות אחר המועד וכן כל אבל שלא נהג אבלות תוך שבעה משלימו תוך שלשים חוץ מן הקריעה שאם עבר ולא קרע בשעת חימום שוב אינו קורע אלא על אביו ועל אמו כדלקמן: כו הלכתא חל שביעי שלו ערב הרגל מותר לגלח ערב הרגל ולרחוץ ולכבס ומיהו אסור ללובשן עד שתחשך וכ"ש אם חל שמיני שלו בשבת ערב הרגל שמותר לספר בע"ש · אם לא גלח ערב המועד מותר לגלח אחר הרגל וברגל לא יגלח ואם חל שביעי שלו בשבת ערב הרגל יגלח בתוך הרגל · אבל אם חל יום שלישי או יום שני ערב הרגל אסור לרחוץ עד שתחשך ומותר לכבס מבע"י ומ"מ אסור ללובשן עד שתחשך ומקצת יום שלשים ככולו ואין שום אבלות ברגל אפי' ביום ראשון אבל אנינות נוהג כל זמן שלא נקבר המת: כז הלכתא הקובר מתו ברגל עולה למנין שלשים ומתעסקין לנחמו ברגל ולאחר הרגל מתחיל למנות שבעה וכשכלו שבעה למיתת המת אע"פ שלא כלה האבלות מלאכתו נעשית ע"י אחרים ועבדיו עושין בצינעה בתוך ביתו: כח הלכתא אין אבילות בשבת בדבר שבפרהסיא · על אביו ועל אמו קורעו מלפניו ואם בא להחליף מחליף וקורע כל בגדיו שלובש ואינם מתאחין כמו קרע ראשון ובשבת קורעו מלאחריו ואם בא להחליף מחליף ואינו קורע ועל שאר מתים אפי' כל שבעה מחליף ואינו קורע · הלכתא דברים שבצינעה כגון רחילה בחמין וכסוי הראש נוהגין בשבת ויו"ט ותלמוד תורה הוי דברים שבצינעה אבל לחזור הפרשה מותר ואם קראו לאבל לקרות בתורה צריך לעלות ונעילת הסנדל הוי דברים שבפרהסיא וצריך לנעול · ושאלת שלום בשבת במקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת שואלין: הלכתא ראש השנה ויוה"כ כרגלים ושעה אחת לפני הרגל אותה שעה היא כז' ימים וח' ימי הפסח משלים עליהם ט"ו יום: שעה אחת לפני עצרת ועצרת הרי כאן י"ד ומשלים עליהם ט"ז ויום שני של עצרת עולה מן המנין של טז: שעה אחת לפני ר"ה ור"ה הרי י"ד ומגלח ערב יוה"כ שעה אחת לפני יום הכפורים ויום הכפורים הרי י"ד ומגלח ערב סוכות: שעה אחת לפני החג והחג הרי י"ד ושמיני עצרת ז' ויום שני של עצרת כ"ב ומשלים עליהן שמונה אחר החג: כט שמועה קרובה דהיינו תוך שלשים נוהג שבעה ושלשים וכל דין אבלות כיום קבורה · ושמועה רחוקה דהיינו אחר שלשים יום אינו נוהג אלא יום אחד אפי' על אביו ועל אמו ומקצתו ככולו ואינו צריך לנהוג כל דין אבלות רק שיעשה מעשה שניכר שעושה משום אבלות כגון לחלוץ מנעלו או לכפות את מטתו או לעטוף בראשו · ואסור בתספורת על שמועה רחוקה של אביו עד שיגערו בו חביריו ובגיהוץ עד שיגיע הרגל ויגערו בו ולבית שיש בו שמחה ולשאלת שלום עד שנים עשר חדש מיום המיתה ולא מיום השמועה אבל אם באה לו שמועה אחר שנים עשר חדש אינו נוהג אלא יום אחד לכל דבר: ל הא דאמרינן מקצת שביעי ויום שלשים ככולו דוקא ביום אבל מקצת לילה של שביעי או של שלשים לא אמרינן דהוי ככל היום · אבל לענין שמועה רחוקה דקי"ל נמי מקצת היום ככולו ה"ה נמי אם שמע בלילה הוי ככל היום: לא שמע שמועה בשבת או ברגל ולמוצאי שבת ורגל נעשית רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד ונוהג בשבת וברגל דברים שבצינעה · אבל שמע שמועה רחוקה בשבת או ברגל אינו נוהג אפי' דברים שבצינעה ולמוצאי שבת ורגל נוהג שעה אחת: לב הלכתא מתאבלין על עדות עד אחד ועל עד מפי עד והנכרי מסיח לפי תומו: לג באה לו שמועה ביום שלשים הוה שמועה קרובה כאלו באה תוך שלשים מת הולד ביום שלשים דינו כאילו מת תוך שלשים ונפל הוא וה"מ דלא קים ליה ביה שכלו לו חדשיו ואי קים ליה ביה שכלו לו חדשיו אפי' תוך שלשים מתאבל עליו: לד על שמועה רחוקה של חמשה מתי מצוה אינו קורע ועל אביו ועל אמו קורע והולך לעולם ואינו מתאחה לעולם ומי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן לו חלוק תוך שבעה קורע לאחר שבעה אינו קורע על חמשה מתי מצוה: לה אלו קרובים שמתאבלים עליהן אביו ואמו בנו ובתו אפילו הם פסולין אחיו ואחותו בין מן האב בין מן האם ואפילו אחותו נשואה · ואשתו כשרה אבל לא פסולה · וכל המתאבל עליו מתאבל עמו אם אירעו אבל ודוקא בעודו עמו בבית אבל קריעה קורע מיד בשעת מיתה או בשעת שמועה אפילו שלא בפניו ועם אשתו אינו מתאבל אלא כשמת אביה ואמה אבל אחיה ואחותה לא: ואם האבל מוחל על כבודו אין צריכין להתאבל עמו משום הכי נהגו האידנא היתר בדבר: לו הרי שהיתה פתו אפויה וטבחו טבוח וכו' ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסים המת לחדר וכו'

*) כ"ז אינו נוהג בזה"ז

ודוקא שנתן מים על גבי בשר דלא מזדבן אבל לא נתן מים על גבי בשר דמזדבן או שמת אי מקרוביו תדחה החופה לגמרי עד שיכלו שלשים יום אם יש לו בנים גדולים: הא דאמרינן הוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים או או קתני ובין ביום ובין בלילה אסורים ליחד אבל שאר פרישות כגון הצעת המטה וכיוצא בו שרי · אם אירע לאדם אבל ברגל אע"פ שאסור בתשמיש המטה ודומה לימי חתונה אין צריך לישן הוא בין האנשים ולא היא בין הנשים: לז אבל אסור במלאכה וברחיצת כל גופו בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסורין בצונן מותר ואם אינו רוחץ לתענוג אלא לרפואה מותר וכן לטבילת מצוה מותר למ"ד דטבילה בזמנה מצוה ור"ת פסק דטבילה בזמנה לאו מצוה · ואסור לסוך אפי' כל שהוא ולרפואה נ"כ מותר: ואסור לנעול מנעל וסנדל של עור אבל של כל שאר מינין מותר: ואסור בתשמיש המטה אבל מותרת למזוג לו הכוס ולרחוץ פניו ידיו ורגליו ולאכול עמו בקערה ואפי' לישן עמו במטה בבגדיה · ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה בהלכות ואגדות ואם היו רבים צריכין לו מלמד להם ובלבד שלא יעמיד מתורגמן אלא לוחש לאחר והוא אומר לתורגמן · ובמס' מועד קטן ובהלכות אבלות יכול ללמד לעצמו אבל לא לאחרים אם אין רבים צריכין לו: אבל אסור כל יום ראשון בתפילין ובשני מותר מיד אחר הנץ החמה · ולאחר שהניחן אין צריך לחלוץ אפי' אם באו פנים חדשות: אבל ג' ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה אפי' עני המתפרנס מן הצדקה מכאן ואילך עני מותר לעשות בצינעה בתוך ביתו והאשה טווה בפלך בתוך ביתה · אבל עשיר אסור כל ז' הוא ועבדיו ושפחותיו: לח אבל כל ג' ימים הראשונים אסור בשאלת שלום אפי' מי שלא ידע שהוא אבל וקדם בשלומו צריך להודיעו ולא ישאל בשלום אחרים · מג' ועד ז' הוא שואל בשלום אחרים ואין אחרים שואלים בשלומו עד אחר ל' על אביו ועל אמו אין שואלים עד אחר י"ב חדש: המוצא את חברו אבל כל שלשים יום מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו לאחר שלשים יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין אלא מדבר עמו מן הצד: מתה אשתו ונשא אחרת אינו רשאי ליכנס לביתו ולדבר עמו תנחומין אלא א"כ מצאו בשוק מדבר עמו בשפה רפה ועל אביו ואמו מדבר עמו תנחומין כל י"ב חדש ולאחר י"ב חדש אין מדבר עמו תנחומין אבל מדבר עמו מן הצד שאומר לו תתנחם ואינו מזכיר לו המת: הלכתא בא אחד מן האחים אפי' ביום שביעי קודם שעמדו המנחמין מאצל האבלים אם לא היה רחוק משם אלא מהלך יום אחד מונה עם שאר אחין וכגון שלא ידע עד שהגיע אליהם אבל נודע לו קודם מונה מיום שנודע לו וכגון שיש גדול הבית בבית אבל אם אינו בבית לא ואם הלך לבית הקברות להתעסק בצרכי המת לעשות מצבה או בנין לקבר אם בא בתוך ג' ימים אז הוי קטן הבא טפל לו ומונה עמו לאחר ג' ימים אינו מונה עמו וגדול הבית נקרא מי שהבית נשען עליו בין שיהא בן או אח קטן: [לט השולח המת לקברו בעיר אחרת אם גדול משפחה כאן אלו ואלו מונין משיצא המת מן הבית ואם גדול המשפחה שם אלו ואלו מונין משיסתם הגולל דהיינו משנסתם הקבר אין שם גדול משפחה אלו שבכאן מונין משיצא מן הבית ושל שם משיסתם הגולל · וכן אם מת בע"ש בערב ויראה שלא יוכל לקוברו ונותנו לנכרי לקוברו משיצא מפתח הבית חל עליו אבלות להלכות גדולות אבל להרמב"ן כיון שקוברין אותו באותה העיר אין אבלות חל עליהם עד שיאמרו להם שנקבר שהרי דעתם עליו: מ הקובר את מתו ושתם הקבר להיות שם קבורתו עולמית ונמלך לפנותו אפי' תוך שבעה אין מונים אלא משיסתם גולל ראשון ואם מתחילה קברו על דעת לפנותו מתאבל מיד משיסתם גולל ראשון ואם פנהו תוך שבעה חוזר ומתאבל משיסתם גולל שני ואם לא פנהו תוך שבעה אין מתאבל עליו פעם שנית: מא כל המתים מצוה למהר קבורתם וכל המלינו עובר בלאו אלא א"כ הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכות ובאביו ואמו מצוה להשהותו להרבות בהספדו אלא א"כ היה ערב שבת או ערב י"ט או גשמים מזלפין על מטתו שממהרו לכבודו: מב על אביו ועל אמו צריך למעט אפי' בעסקיו המותרין לו ולחלוץ כתפו ולהוציא זרועו מה שאין כן בשאר מתים: על שאר מתים מסתפר אחר שלשים יום על אביו ועל אמו עד שיגערו בו חביריו ואפי' פגע בו רגל לאחר שלשים יום · על שאר מתים אם יש עליו חוב של שמחת מריעות מותר לפורעו אפילו תוך שלשים יום אבל להתחיל בשמחת מריעות דוקא לאחר שלשים יום · ובסעודת נשואין שהזמינוהו בה לא יכנס תוך שלשים יום אבל משיא יתום ויתומה דאי אפשר לסעודה זולתו אפי' תוך שלשים יום מותר · על אביו ועל אמו בשמחת מריעות בין כך ובין כך לאחר י"ב חדש · וכן אם הזמינוהו לסעודת נשואים אפילו לילך שם לשמוע הברכה או לבקר אסור בתוך שנים עשר חודש ולהשיא יתום או יתומה שאי אפשר לסעודה זולתו אחר שלשים יום מותר: מג על שאר מתים קורע טפח כבגד העליון ודיו · על אביו ועל אמו קורע כל בגדיו אפילו לבוש י' עד [שיגלה] לבו ואם לא קרע אומרים לו קרע ואפי' לאחר כמה ימים ואפרקסותו דהיינו סודר הנופל על לבו לכתחלה צריך לקרעה ואם לא קרעה אינו מעכב להראב"ד ולהרמב"ן אפי' לכתחלה אינו צריך · על שאר מתים רצה להניח שפת הבגד שלימה קורע מן השפה ולמטה משא"כ באביו ואמו · ועל שאר מתים שולל לאחר שבעה ומאחה לאחר ל' על אביו ועל אמו שולל אחר שלשים ואינו מאחה לעולם והאשה שוללת לאלתר משום כבודה · על שאר מתים קורע בין ביד בין בכלי ועל אביו ועל אמו דוקא ביד · על שאר מתים קורע מבפנים ועל אביו ועל אמו ונשיא מבחוץ לרש"י בפנים בחדר בחוץ כנגד העם · לרי"ץ גיאות בפנים מכניס ידו תחת הלוקו וקורע ורבו שלמדו חכמה דומה לאביו באיחוי לבד ולא לשאר דברים ונוהג עליו כל דין אבלות מקצת יום אחד: מד קריעה מעומד ואם קרע מיושב להראב"ד אינו מעכב ולהרמב"ן מעכב · על חכם חולץ מימין ועל אב ב"ד משמאל ועל נשיא מכאן ומכאן ועל אביו ורבו שלמדו חכמה רצה מכאן או מכאן ואם רצה חולץ שתיהן: מה חכם שמת בית מדרשו בטל אב ב"ד שמת כל מדרשות שבעיר בטלין ובני עירו נכנסין לבית הכנסת ומשנין מקומן היושבים בדרום ישבו בצפון וכו' · נשיא שמת כל המדרשות בטלין ובני עירו נכנסין לבית הכנסת וקורין שבעה ויוצאין: מו אבל שבת ראשונה אינו יוצא מביתו שניה יוצא ואינו יושב במקומו שלישית יושב במקומו ואינו מדבר עם כל אדם רביעית הרי הוא ככל אדם ולענין לילך ביום שבת ראשון לבית הכנסת תלוי במנהג במקום שנהגו הולך והקהל חוזרין עמו לביתו ובמקום שלא נהגו אין הולכין: מז *שורפין על המלכים ועל הנשיאים מטתן וכלי תשמישן ואין בו משום דרכי האמורי: מח אסור לישא וליארס עד אחר ל' ולאחר שלשים מותר אפי' על אביו ועל אמו ואפי' יש לו בנים גדולים · מתה אשתו לא ישא עד שיעברו שני רגלים ולאחר שיעברו שני רגלים מיד מותר לא שנא אם הרגלים קרובים כגון פסח ועצרת ולא שנא אם הם רחוקים וראש השנה ויוה"כ לא חשיבי רגלים לדבר זה · אין לו בנים נושא ובועל אחר שבעה יש לו בנים קטנים או שאין לו מי שישמשנו נושא לאחר שבעה ובועל לאחר שלשים: מט מי שגירש אשה והוא בענין שאם לא ישא זאת לא ישא אחרת ואירעה אבל אם אין לו בנים מותרת ליכנס לו תוך שלשים יום משום בטול פריה ורביה דידיה: נ הא דאמרינן על אביו ועל אמו שנים עשר חדש אפי' אם השנה מעוברת שני בשנים עשר חדש: נא על שאר מתים אסור לילך בסחורה בשיירא גדולה למרחקים משום דדמי לשמחה עד שלשים יום ועל אביו ואמו עד שיגערו בו חביריו ויאמרו לו לך עמנו: נב הא דאמרינן יש לו בנים אסור לישא תוך שלשים היינו דוקא שיש לו זכר ונקבה ואם היו לו בנים [ומתו] והיו להם בנים כבר קיים פריה ורביה לא שנא ברא לברתא או ברתא לברא או ברתא לברתא או ברא לברא ודוקא תרי מתרי אבל תרי מחד ברא לא: נג הא דאמרינן כל שלשים יום לגיהוץ דוקא בכלים חדשים לבנים אבל ישנים או שאר צבעים אפי' חדשים לא · ודוקא ללבוש אסור אבל לגהץ ולהניח אחר שלשים מותר · ומיהו ללבוש אסור בין של צמר בין של פשתן בין ללבוש בין להציע תחתיו וסודרא ואנפליא ופסיקיא וכובע של ראש אין בהם משום גיהוץ · ואין איסור אלא כשכובס במכבש אחר הגיהוץ הלכך מותר ללבוש חלוק שנחתך מן היריעה של תגרים ונתפר אחר כך **) אע"פ שהוא במכבש אחר שנתפר · ועל אביו ואמו אסור ללבוש כלים מגוהצים עד שנים עשר חדש · כל שלשים יום לתספורת ראשו וזקנו וכל מקום שיש בו שער אחד השפה ואחד האיש ואחד האשה ובאבל רבתי מתיר לאשה להסיר שער על ידי קיפול לאחר שלשים יום: נד מי שמתו מוטל לפניו או אפי' אינו מוטל לפניו ועליו מוטל לקוברו והיינו כל הקרובים המתאבלים עליו אוכל בבית אחר וכו' ואסור לאכול בשר ולשתות יין ולהסב בהסבה ואסור לברך ולזמן אפי' לענות אמן אחר המברכים אסור ואפי' א"צ לעסוק בצרכי המת שיש לו מי שיעסוק בשבילו אסור ובשבת וי"ט מותר בכל ומיהו בשבת וי"ט

**) נ"ל אלא א"כ הויא במכבש וכ"ה בטור ·

וי"ט בערב אם צריך להחשיך על התחום כדי לעסוק בצרכי המת אז חל עליו דין אנינות
ליאסר בכולן וי"ט שני דנקבר ע"י ישראל כחול שויוה רבנן ונוהג דין אנינות ובי"ט ראשון אם
רוצה לקוברו בו ביום ע"י עממין כיון שצריך להמציא לו ארון ותכריכין דינו כחול המועד:
נה מי שנתפס ומת בתפיסה ואין המושל רוצה לתתו לקבורה אין דין אנינות על הקרובים ולא
דין אבילות עד שיתייאשו לקוברו; וכן קרובי המת שהם בתפיסה אין דין אנינות חלה עליהם
שאינו מוטל עליהם לקוברו ודמי למסרו לרבים ולכתפי' שפסקה ממנו דין אנינות אבל אם הוא
בעיר אחרת קרי שפיר מוטל לפניו וחל דין אנינות על הקרובים המתאבלים עליו אפי' הן
בעיר אחרת: נו מי שנהרג בדרך או גררתו חיה או שטפו נהר ולא נתיאשו מלקוברו אין
על הקרובים לא אבילות ולא אנינות נתייאשו מלקוברו מונין ז' ול' מיום שנתיאשו ואם נמצא
אח"כ אם בנו שם לא גרע ממלקט עצמות אביו שמתאבל כל אותו היום וגם קורע ואם אין
בנו שם ושמע אחר כך אין צריך להתאבל וכן דין שאר הקרובים אם הם שם אין צריכין לחזור
ולהתאבל: נז הלכתא אונן בשבת אסור בתשמיש המטה: נח אין קורעין במועד ולא חולצין
כתף ולא מברין האבל אלא קרוביו של מת אבל הקרובים מיהא קורעין ומברין במועד ואין
מברין האבל במועד אלא על מטות זקופות · אבל בחול מי שלבו גס בו מברהו על מטה כפויה
ומי שאין לבו גס בו אוכל על מטה זקופה: נט חכם ששואלין ממנו דבר הלכה בכל מקום
ואומרה הכל קורעין וחולצין ומברין עליו אפי' במועד ואפי' יום שמועה שאינו יום קבורה
ואפי' אם לא קרע בשעת שמועה יקרע כל זמן שעסוקין בהספד אבל אין מספידין עליו במועד
אלא בפניו · ועל כל המתים הקרובים קורעין במועד אפי' ביום שמועה · ועל אדם כשר דלא
סנו שומעניה ואינו חשוד על שום עבירה ולא על ביטול מצות אלא שאינו גדול בתורה קורעין
במועד אם ידע בין מיתה לקבורה ועל כל אדם חייב לקרוע אפי' במועד העומד בשעת יציאת
נשמה ואפי' אם חשוד על עבירות ובלבד שלא יהא מומר לע"ז או עבריין להכעיס לעבור
על אחת מכל המצות · רבו שלמדו חכמה או שהאיר עיניו במשנה אחת כגון חברים שלומדים
שמועות זה מזה קורע במועד אפילו בשעת שמועה ואינו מאחה לעולם: ס אסור לישב על
מטה שיש עליה ספר תורה ואין להניחה על מטתו של מת וכבודו של חכם להוציאו דרך
פתחים ובמטה ראשונה שעשו לצרכו: סא מבטלין תלמוד תורה להוצאת כל מת אפי' אינו
של מצוה · למאן דמתני אין לו שיעור · ולמאן דלא קרי ולא תני אין מבטלין אם יש לו
מתעסקין כדי קבורה ולמאן דקרי ותני שיעורו תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי וכו'
ודוקא בשעת הוצאה אבל כל זמן שמוטל לקוברו אין צריכין לבטל ותינוקות של בית רבן אין
צריכין לבטל · מת בעיר אי ליכא חבורתא כולן אסורין במלאכה ואי איכא חבורתא הן אסורין
והשאר מותרין וה"מ שלא בשעת הוצאתו אבל בשעת הוצאתו אסורין אפי' למאן דלא קרי ולא
תני: סב ארון העובר ממקום למקום אם שלדו קיימת עומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת
אבלים ותנחומי אבלים ואם אין שלדו קיימת אין אומרים עליו כלום ואין עומדין עליו בשורה:
סג חכם שמת כיון שהחזירו פניהם מן המטה שוללין · אין להספיד ולומר דבר שלא היה בו
כלל והעושה כן גורם רע לו ולמת · אבל יכול להוסיף קצת שבח על מדות טובות שהיו בו
ובלבד שלא יפליג להוסיף יותר מדאי: סד אלו קרעין שאינן מתאחין לעולם הקורע על אביו
ואמו ועל רבו שלמדו חכמה ועל נשיא ועל אב בית דין ועל שמועות רעות שנהרגו רוב
צבור ועל ברכת השם א' השומע וא' השומע מפי השומע העדים אין צריכין לקרוע שגית
כשיעידו ועל ספר תורה או אפי' על פרשה אחת מנביאים או כתובים שנשרף ודוקא בזרוע
וקורע עליו שתי קריעות · ועל ערי יהודה כשרואה אותן בחורבנן אומר ערי קדשך היו מדבר
וקורע על הראשונה ודיו: וכשרואה ירושלים בחרבנה אומר ציון מדבר היתה ירושלים שממה
וקורע: כשרואה בית המקדש בחרבנו קורע ואומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו
היה לשרפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה · ואם פגע במקדש בריש' קורע על המקדש ומוסיף
על ירושלים ואם פגע בירושלים בריש' קורע עליה בפני עצמה ועל מקדש בפני עצמה ולסוף
כל ל' יום צריך לקרוע אם לא ראה אותם בינתים: סה וכל אלו הקרעים שאין נשלל נמלל
נלקט ולעשותן כמין סולמות אבל לאחותן פי' שתופרין מבפנים ועושים תפירה אחת מבחוץ
להשוותן זהו אסור בשאר מתים עד לאחר שלשים ובאביו ובאמו ובכל אלו לעולם: סו הקורע
מתוך השלל והמלל והלקוט ומתוך הסולמות לא יצא מתוך האחוי שבשתי תפירות מבפנים
ומבחוץ יצא: סז אסור להפוך בגד הקרוע העליון למטה ולאחות אותו ואפילו מכר הבגד
לאחר אסור לאחותו לכך צריך להודיעו ללוקח: הלכתא תחלת הקריעה טפח · קרע על מת ובא
והוסיף על מת אחר שני בכל שהוא: סח ישב לגלח ובאו ואמרו לו מת אביו הרי זה משלים
ראשו אחד המגלח ואחד המתגלח: סט אמרו לו מת אביו וקרע ואח"כ נמצא בנו אם ידע
שהיה בנו בתוך כדי דיבור של קריעה א"צ לקרוע אחרת ואם לאו צריך לקרוע אחרת וכן היה
לו חולה ונתעלף וקרע עליו ואח"כ מת אם מת תוך כדי דיבור של קריעה א"צ לקרוע אחרת
ואם לאו צריך אחרת: ע מת אביו וקרע ולאחר שבעה אמרו לו מת בנו והוסיף תחתון
מתאחה ועליון אינו מתאחה · מת בנו וקרע ואחר ז' אמרו לו מת אביו וקרע והוסיף עליון
מתאחה ותחתון אין מתאחה: עא אמרו לו מת אביו מתה אמו מת אחיו מתה אחותו קורע
על כולן קרע אחד [ועל אביו ואמו קרע אחר]: עב עד היכן שני שיוסיף על הקרע הראשון
עד טיבורו הגיע לטיבורו לא שני בתוספת ומרחיק ג' אצבעות וקורע נתמלא לפניו מחזירו
לאחריו נתמלא למעלה הופכו למטה · הקורע למטה ומן הצדדין לא יצא · כל ז' קורע קרע
חדש · ומוסיף על קרע הראשון לאחר שבעה: עג אסור לילך בבגד קרוע לפני המת · שאומר
לחבירו השאילני חלוקך שאלך לבקר את אבא שהוא חולה · ומצאו שמת קורעו ואינו מאחהו
ומחזיר לו חלוקו ונותן לו דמי קרעו · ואם אמר לו שאלך לבקר את אחי קורעו ומאחהו ונותן
לו דמי קרעו ואם לא הודיעו שהולך לבקר את החולה הרי זה לא יגע בו: עד חולה שמת
לו מת אין מודיעין אותו ואין מקרעין לו ומשתקים הנשים מפניו · ומקרעין לקטן שמת לו מת
מפני עגמת נפש · ואם הגיע לחנוך צריך לקרוע · ואין מקרעין לכבוד אשתו אלא על חמיו ועל
חמותו: עה הגוסס הרי הוא כחי לכל דבר אין קושרין לו לחייו וכו': עו סדר וידוי לחולה
והיאך אומרים לו שיתודה · אבל לא יניח תינוק בתוך חיקו שמביאו לידי שחוק ונמצא מתגנה
על הבריות: עז ההולך ממקום למקום ואירעו אבל אם יכול למעט בעסקיו ימעט ואם לאו יקנה
צרכי הדרך לבד ודברים שיש בהם חיי נפש: עח מאימתי זוקפין את המטות בערב שבת מן
המנחה ולמעלה ואעפ"כ לא ישב עליה עד שתחשך · ולמוצאי שבת אפי' אם לא נשאר לו אלא
יום אחד חוזר וכופה · צריך לכפות כל המטות שיש לו אפי' בכמה מקומות אם ישן עליהם לפעמים
אע"פ שעיקר שכיבתו בבית שהמת בו ואפי' יש לו כמה בתים אם משתמש בכולן צריך לכפות כולן
ואפי' מטות אשתו ובניו נמי צריך לכפות · אבל מטה מיוחדת לכלים ומטות של אכסנאין שבבית
א"צ לכפות · וחמשה אחין ומת אחד מהם כולם כופין את מטותיהן אף על פי שכולם שוכבין
בבתיהן ואין אחד מהם שוכב בבית שהמת שם · ושאר דיני כפיית המטה: עט היו אביו ואמו
מוזרקים בו כלים את שנגעו במטה הנקברת עמו אסורין ואת שלא נגעו בו מותרין ודוקא
כלים שלמרירות לבן זורקין על המת שיהו נקברים עמו אבל אם מניח את המת על המצע
או נותן כר או כסת תחת מראשותיו או פרשו סדין על הארון או על המטה שמוליכין בו
המת לקבורה אינו נאסר: פ אין מטילין ציצית בטלית של מתים: פא אין משנין לעניים
מלעשירים שלא לגלות פני העשירים ושלא להוציאם בדרגש ומתירין שערות לכלות · מגלין
פניהם של חתנים נותנין דיו וקולמוס בצלו ואין בהם משום דרכי האמורי · תולין מפתחו
ופנקסו בארון: עושין חופות לכלות ולחתנים ותולין בהם מיני אוכלים וכל התלוי בחופתו
של מת אסור בהנאה: פב עיר שיש בה שני מתים כאחד וכו' ואין מנחמים שני אבלים
כאחד אלא א"כ כגון וקילוסן שוה: פג מכבדין ומרבצין בבית האבל ומדיחין קערות וכוסות
קיתוניות וצלוחיות אבל אין מביאין מוגמר ובשמים: פד אין מניחין המטה ברחוב במועד
ולא של נשים לעולם ואין עולין בחבר עיר על האשה ואין אנשים מברין אותה ואם יש לה
בנים קטנים מברין עמהם אבל נשים מברות לנשים ולא מקרי לחם אנשים מה שהאשה
נשואה אוכלת משל בעלה וכן מי שיש לו מלמד או שכיר אוכל עמו בשכרו ואירעו אבל
אינו אוכל משל בעל הבית סעודה ראשונה · אבל מי שנותן מזונות לעני או ליתום או
לבנו ובתו הגדולים בלא תנאי ואירעם אבל לחם אנשים קרייא ביה ואין צריכין לאכול משל
אנשים אחרים: פה נשים בחול המועד מענות שכולן עונות כאחת אבל לא מטפחות · בראשי
חדשים חנוכה ופורים מענות ומטפחות בזה ובזה אין מקוננות שתהא האחת מדברת וכולן
עונות · נקבר המת לא מענות ולא מטפחות וחנוכה ופורים יום י"ד ויום ט"ו אסורין
בהספד ובתענית ואין נוהגים אבלות בפורים אבל דבר שבצינעה נוהג ולאחר שהתפללו
בבית האבל בליל פורים הולך לבית הכנסת לשמוע המגילה וחייב לשלוח מנות · ואע"פ שאינו
מתאבל יום י"ד וט"ו עולין למנין שבעה ותלמיד חכם מספידין עליו אפי' בחול המועד וחנוכה
ופורים ודוקא בפניו ויום שמועה כבפניו דמי: פו אין פותחין משבעה מעמדות והכל לפי
המנהג והאידנא לא נהגו אלא לעשות מעמד אחד בצאתם מן הקבר עושין שורה ואומרים
קדיש ומנחמין האבל ומלוין אותו עד ביתו: פז יש מקומות שנהגו לומר צידוק הדין בראש
חדש וחנוכה ופורים ויש מקומות שנהגו שלא לאומרו והכל לפי המנהג · ואין עושין מעמד
בפחות מעשרה: פח כל שלשים יום תינוק יוצא בחיק ונקבר באשה אחת ושני אנשים ולא
באיש אחד ושתי נשים ואין עומדים עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי
אבלים · בן שלשים יום יוצא בדלוסקמא ועומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים
ותנחומי אבלים · בן י"ב חדש יוצא במטה ואין מספידין עליו עד שיהא בן חמש לבני
עניים וזקנים · ובני עשירים עד שיהא בן שש ולהתאבל אפי' על קטן בן יומו מתאבלים
עליו היכא דקים ליה בגוויה שכלו לו חדשיו ומברין עליו סעודה ראשונה · וקטן שמת קודם
שנמול מוהלין אותו על קברו: פט אבל כיון שנענע בראשו שוב אין המנחמין רשאין לישב
אצלו · הכל חייבין לעמוד בפני נשיא חוץ מאבל וחולה ולכל אומרים שב חוץ מאבל וחולה ·
מת שאין לו מנחמין באין י' בני אדם ויושבין במקומו כל ז' · אבל סעודה ראשונה אסור
לאכול משלו ומצוה על השכנים להאכילו משלהן ויכול אחד להאכיל לחבירו בימי אבלו והוא
יחזור ויאכיל לזה בימי' אבלו רק שלא יתנו תחלה · מת בעיר כל בני העיר אסורים במלאכה
ואם יש חבורות ידועות שכל אחת מתעסקת ביומו השאר שאין היום יומן מותרין: צ אין
להקשות על מת יותר מדאי אלא ג' לבכי ז' להספד שלשים לגיהוץ ולתספורת: צא הלכתא
הספדא יקרא דשכבא הוא ומפקינן מיורשים ואם אמר אל תספדוהו שומעין לו והבעל צריך
להספיד על אשתו: צב העוסקין בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטין אחד אחד וקורין
שמע אין המת מוטל לפניהם הם יושבין וקורין והאבל יושב ודומם הם עומדין ומתפללין
והוא מצדיק עליו את הדין · וביום הראשון מפסיקים לק"ש ולא לתפלה מכאן ואילך מפסיקים
בין לק"ש בין לתפלה: צג אסור לתלוש שערו על מת בין על העינים בין על הראש ואפי'
שער אחד אחד אנשים ואחד נשים וכן אסור לשרוט בשרו על מת בין ביד בין בכלי בין
להכות עד שיצא דם: צד המתותך והמסורס והנפלים ובן ח' חי ובן ט' מת אין מתעסקין
עמהם לכל דבר · המאבד עצמו לדעת אין קורעים ולא חולצים ולא מספידים אבל עומדין
עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים והמאבד עצמו לדעת מחמת אונסו כגון שאול
ותינוק אפי' מאבד עצמו לדעת מספידים אותו: הרוגי בית דין אין מתעסקין עמהן לכל
דבר וקרובים שואלים בשלום הדיינים והעדים · הפורשים מן הצבור אין מתעסקים עמהם
לכל דבר וקרוביהם לובשים לבנים · הרוגי מלכות אין מונעים מהן כל דבר ומונים להם
משנתיאשו מלשאול לקברם אבל לא מלגנוב · וכן מי שנפל לים או טבע בנהר או אכלתו
חיה אין מונעים מהם כל דבר ומונים להם משנתיאשו לבקשם · מצאוהו איברים איברים אין
מונין לו עד שימצאו רובו או שדרה וגולגולת: צה מי שהיה בעלה צלוב עמה בעיר או אשתו
או אביו ואמו צלובין בעיר לא ישהה בתוכה העיר אא"כ היתה גדולה כאנטוכי' ולא ישהה
בצד זה אלא בצד אחר עד מתי אסור עד שיכלה הבשר שאין צורתו נראית: צו מי שמת
אביו ואמו והיה קטן בתוכה שבעה וקודם שעברו עליו שלשים יום הגדיל כתב ה"ר מאיר
שחייב להתאבל משהגדיל ואינו מונה מיום קבורה אלא מיום שהגדיל אבל אם עברו שלשים
יום קודם שהגדיל בטלה ממנו גזירת ז' ול' ומשלים שנים עשר חדש על אביו ועל אמו
מיום קבורה ולא מיום שהגדיל והרא"ש ז"ל אומר כיון שהוא קטן ביום שמועה אפי' הגדיל
תוך שלשים בטלה ממנו אבילות: צז הגוסס כל זמן שהוא גוסס לפנינו דינו כחי לכל דבר
אבל אם הניחו גוסס ויצא מספק יש לחוש שמא מת וצריך להתאבל עליו: צח אין מניחין מטה
של נשים ברחוב אלא קוברין מיד לא שנא חיה ולא שנא שאר נשים: צט אין המנחמין רשאין
לומר דבר עד שיפתח האבל תחלה · האבל מסב בראש חתן מסב בראש וכן כהן: ק הנפטר
מהמת יאמר לו לך בשלום הנפטר מחבירו לא יאמר לו לך בשלום שהרי אבשלום שאמר לו
דוד לך בשלום הלך ונתלה · משה שאמר לו יתרו לך לשלום הלך והצליח:

סליק קיצור פסקי הרא"ש ממסכת מועד קטן

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת מועד קטן

פרק ראשון

משקין בית השלחין במועד ובשביעית בין ממעיין שיצא כו': (דף ב)
באה הקבלה כי חולו של מועד אסור בעשיית מלאכה והמשנה [א] תקרא חולו של מועד הימים
שבין כל מועד ומועד וקבלנו שיש מלאכות מיוחדות שמותר לעשותם במועד ומלאכות מיוחדות
שאסור לעשותם במועד וזו היא כוונת המסכתא ומן הדברים שמותר לעשותם הם כל דבר
שאם מניחים אותו לעשותו עד לאחר המועד יהיה לו הפסד גדול כמו השקאת הארץ הצמאה
והיא הנקראת בלשון חכמים בית השלחין תרגום עיף משלהי מפני שהיא צמאה ברוב ואם
יניחוה בלי מים יפסדו כל אילנותיה ובלבד שלא יהיה בהשקאתה טורח הרבה אבל אם יש
בו עמל הרבה אסור לעשותו במועד ולפיכך אסור להשקות הארץ הצמאה במועד ממי הקילון
וכיוצא בדבר והם המים המכונסים במקום נמוך לפי שצריך להשקות מהם בדלי ויש בו עמל
הרבה וזהו ענין קילון כלומר בור עמוק · וכן מי גשמים שמתקבצים מהם אגמים וכשהגשמים
פוסקים יתמו המים הבאים לאגמים ויצטרך להשקות מהם בדלי · ועוגיות הוא שיחפור סביב
עיקרי האילנות חפירות קטנות יתקבצו שם המים וכבר קדם לך בתעניות עג עוגה:

רבי אלעזר בן עזריה אומר אין עושין כו': (שם)
אמת המים היא שוקת המים ואסור לחפור אותה בשנה שביעית לפי שהוא מתקן את הארץ
שבצדה לזרע כי היא מתלחלחת בלחלוח המים ותצמיח · וכבר ידעת ונתבאר לך בשביעית
כי כל שבחי הארץ והאילנות הם אסורין בשביעית שנאמר ושבתה הארץ · ומתקנין את
המקולקלות פי' שיוסיף להעמיקן ויהיו מתוקנין כהוגן וקלקולי המים מה שנפסד בבריכות
המים מותר לתקנן ולהשוותם ואם רבים צריכים להם לאותן הבריכות כגון המעינות ששותין
מהם רבים מותר לחפור אותן בחוה"מ · וכל צרכי הרבים הם כגון קצירת הקוצים והשוואת
הדרכים המקולקלים ובנין הגשרים ודוגמתן · והממונין יוצאין לעקור הכלאים בחולו של
מועד כי שכירות העוקרו חובה על ב"ד ולוקחין אותו השכירות מתרומת הלשכה ובני אדם
בחולו של מועד בטלין ונשכרין בזול ויש בזה ריוח לתרומת הלשכה והלכה כחכמים:

ראב"י אומר מושכין את המים מאילן לאילן כו': (דף ו ע"ב)
מושכין את המים מאילן לאילן הוא שמושכין את המים מעקר אילן זה לעקר אילן אחר ·
ואב

הגהות הגרי"פ [א] תקרא מועד ימים שאנו קורין חולו של מועד והם הימים שבין וכו' כצ"ל:

ואם היתה כל השדה מטוננת מותר להשקותה כי אותה ההשקייה אינה נראית בו · וזרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקום במועד לפי שהם צריכים מים רבים · וכבר אמרנו כי כל דבר שיש בו עמל הרבה שאסור לעשותו והלכה כר' אליעזר בן יעקב :

צדין את האישות ואת העכברים משדה האילן כו' : (שם)

אישות הוא מין שרץ שאין לו עינים וזו הבריה מפסדת האילנות · ושדה הלבן היו חורשים וזורעין אותו ואין בו אילנות ואסור לצוד אותן בשדה הלבן אלא א"כ הוא בקרוב לשדה האילן שמא ימשכו אותן האישות לשדה האילן ויפסידו אותו לפי שאין להם בשדה הלבן מה שיפסידו · ואמרם כדרכו הוא שיחפור חפירה בקרקע ותולה בה מצודה · ושלא כדרכו הוא שיחפור אותה חפירה שלא כדרך חפירה והוא שתוקעין יתידות בקרקע ועוקרין אותן וישאר הקרקע חפור · ומקרין את הפרצה הוא שמשים האבנים או הלבנים זו על גב זו ולא יטיח בטיט ולא יסיד בסיד וזה בכותל גינה אבל בכותל חצר אם נפרץ בונה כדרכו והלכה כחכמים :

רבי מאיר אומר רואין את הנגעים בתחלה כו' : (דף ז ע"א)

ועוד אמר ר"מ מלקט אדם עצמות אביו ואמו כו' : (דף ח ע"א)

כבר ידעת כי מן הנגעים שאמר השם בהם (ויקרא יג) והסגירו הכהן שבעת ימים ומהם שאמר השם בהם (שם) והסגירו שבעת ימים שנית ומחלוקתם הוא בראייתו בהסגר שני רמ"א כ"א ראה אותו שטהר אומר לו טהור אתה ואם ראה אותו שנטמא שותק וזהו ענין אמרו להקל אבל לא להחמיר · וחכמים למידים ממאמרו לטהרו או לטמאו דכיון שראהו על כל פנים יש לו לדון ולומר טהור או טמא ואין לו לשתוק · ולפיכך אינו רואה במועד כדי שלא יטמאנו וידאג במועד והשם אמר (דברים טז) ושמחת בחגך · וכך אין סופדין את המת ל' יום קודם המועד כדי שלא יבא המועד והוא מתאנח ודואג מפני התעוררות אבילותו ואין הלכה כר"מ בשתי ההלכות :

אין חופרין כוכין וקברות במועד אבל מחנכין כו' : (שם ע"ב)

כוכין הוא שחופרין בקרקע קברים · וקברות הוא שבונין קבר על גבי קרקע ואסור לעשות קבר לקבור בו את המת לאחר המועד ומחנכין הוא שיוסיף באורך הקבר וברחבו אחר שהיתה חפורה · ונברכת היא חפירה כאותן ששורין בו את הפשתן ודומיהן ואין הלכה כרבי יהודה :

אין נושאין נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות כו' : (שם)

אמרו מפני שהשמחה היא לו הטעם לאסור לישא אשה במועד כי העיקר אצלנו אין מערבין שמחה בשמחה ולפיכך אין לערב שמחת הרגל בשמחה אחרת ותכשיטי אשה הוא שתכחול עיניה ותעשה משערותיה עבותות כדי שלא יתפזרו ותשים בפניה צבע כדי שתראה אדומה ותסיר השער ממקומות מגופה ואפי' בתער וכל הדומה לזה מותר במועד · והיה מנהג הנערות הקטנות שלהם כשהיו קרובות לבגרות שהיו טופלות בשרם בסיד וכיוצא מן הדברים שיחממו הבשר כדי להביא דם גלותן והיו נותנין עמו סממנים אחרים כדי לפתוח נקבי הגוף הקטנים כדי להסיר את השער ור' יהודה היה אוסר זה במועד למה שיש בו מן הטינוף ואין הלכה כר' יהודה :

ההדיוט תופר כדרכו והאומן מכליב ומסרגין כו' : (שם)

ההדיוט הוא מי שאינו בקי במלאכת התפירה וגדרו כאן הוא שאינו יכול לכוין אמרא בשפת חלוקו בשעת תתוך הבגדים · ומכליב הוא שתופר תפירה שאינה שוה אלא כשיני הכלב · ומסרגין את המטות הוא שמותחין חבלים באורך וברוחב בארבע כרעי המטה · ומה שאמר ר' יוסי אומר אף ממתחין אבל לא מסרגין וממתחין הוא שמותחין אותן כשהן רפות עד שיתמתחו בחוזק ויתקשו כמו היתרים המתוחים ואין הלכה כרבי יוסי :

מעמידין תנור וכירים ורחיים במועד כו' : (דף י ע"א)

מכבשין פירושו מנקרין הרחיים ואין הלכה כרבי יהודה :

עושין מעקה לגג ולמרפסת מעשה הדיוט כו' : (דף יא ע"א)

מעשה הדיוט כמו שקדם זכרו שיתן האבנים זו על גב זו בלא טיט · ושפין את הסדקין פי' ששפין ומחליקין הסדקין של גג כדי שילכו המים ולא ירדו לבית דרך אותן סדקין · ואמרו ומעגילין אותן כעין מעגלה ביד או ברגל אבל לא במחלצים ומחלצים כלי ברזל שהבנאים מחליקין בו ובלשון עברי מקלוע · וציר הדלת ידועה היא כמו עלי המכתש של ברזל והוא קטן · וצינור ידוע · ומנעול דבר שסוגרים בו הדלתות · ופי' שלא יכוין מלאכתו במועד שלא יתעצל קודם המועד במלאכתו ויתכוין לעשותה במועד :

פרק שני

מי שהפך את זיתיו ואירעו אבל או אונס כו' : (שם ע"ב)

רצה לומר שהטעוהו שלא עמדו האומנים בתנאם עמו · ואמר לאחר המועד ולא אמר אחר האבל ללמדך שהדברים שאסור לאדם לעשות בידיו בימי אבלו כמו הפיכת זיתיו שהוא מותר לעשותן בחולו של מועד · וקורה ראשונה שיטחנו הזיתים הטחינה הראשונה בלבד · וזולף הוא שיגרוף אותם מן הבור · וגומר הוא שיסחוט הזיתים כדי שיצא מהם כל השמן · וגף הוא שיסתום פי החבית והלכה כרבי יוסי :

וכן מי שהיה יינו בתוך הבור ואירעו כו' : (דף יב ע"א)

לימודים פי' שיכסה אותם בנסרים והלכה כרבי יוסי :

מכנים אדם פירותיו מפני הגנבים ושולה כו' : (דף יב ע"ב)

פי' יאבדו שב"ד מאבדין לו כל אותו הממון ועושין אותו הפקר :

אין לוקחין בתים עבדים ובהמה אלא לצורך המועד כו' : (דף יג ע"א)

אין מפנין מבית לבית אבל מפנה כו' : (שם)

מבית לבית פי' מבית זה לבית אחר ואמר מפנה הוא לחצרו רצה לומר שמפנה אותן לבית אחר שבאותו חצר וכשהכלים הם לצורך המועד כגון כרים וכסתות ומצעות וכלי אכילה ושתיה מביאין אותן מבית האומן :

מחפין את הקציעות בקש ר' יהודה אומר כו' : (שם ע"ב)

מעבין פי' שנותנין אותם זו על גב זו והוא קרוב ללשון ערבי וכן אמרו בפירות העושה אותן כמין כרי · ודשושות מוכרי החטים גריסים · וגרוסות מוכרי פולין גריסין · וכבר ידעת כי הפולין הטחונים נקראין גריסין ורבי יוסי אומר הן החמירו על עצמן שאינן מוכרין לעולם ואפי' בצנעא ואין טוחנין ואין הלכה כר' יהודה ואין הלכה כרבי יוסי :

פרק שלישי

ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים כו' : (שם)

מה שאסרו על כל אדם הגילוח וכבוס הבגדים במועד כדי שלא יתכוונו לאחר גילוחן וכבוס בגדיהם עד חולו של מועד שיהיו בטלים ממלאכתם ויבא יום טוב ראשון והם מנוולין ואינן מתקשטין ליום טוב והבא ממדינת הים בתנאי שיפרש לים בסחורה או בדבר הצריך · אבל אם הפריש להשתעשע בלבד לא לעסק אחר אסור לגלח · ומנודה אסור לגלח בימי נידויו · ומי שנשאל לחכם הוא מי שנשבע שלא יגלח זמן ידוע ולא נזדמן לו חכם שיתיר לו נדרו אלא בתוך המועד · וכבר ידעת דין התורה בתגלחת נזיר ומצורע · והעולה מטומאתו לטהרתו כמו מי שהיה טמא בי"ט ולא שלמו ימי טהרתו אלא בתוך המועד כגון טמא מת או בא על נדה וכיוצא בו :

ואלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים ומבית השביה כו' : (שם)

מטפחות הספג · הם הרדידים שמנגבין בהם הידים · וזה האיסור אינו אלא בבגדים שאינן של פשתן אבל בגדי פשתן בלבד מותר לכבסן במועד לפי שהם מתלכלכין מהרה כי אפי' הכבוסים קודם יום טוב צריכין לכבס אפילו בחולו של מועד · ומי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו במועד מאיזה מין שיהיה הבגד :

ואלו כותבין במועד קידושי נשים גיטין ושוברין כו' : (דף יח ע"ב)

שוברין · שטרי המחילות והחלוקות הנופלות בין בני אדם הנושאין ונותנין זה בזה · דייתיקי · הוא מין ממיני המתנות וחלוק זה המלה דא תהא למיקם ולהיות · והיא מתנת שכיב מרע האחרונה שהוא סומך עליה בסוף · ופרוזבול · כבר נתבאר דברו במסכת שביעית · אגרות שום · הם שומא ששמים ב"ד קרקע ומעריכין אותה לבעל חובו · אגרות מזון · הם שמוכרין בית דין הקרקע למזון האשה והבנות וכותבין בזה מעשה בית דין · ושטרי ברורין · כמו שבארנו זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד כמו שיתבאר בסנהדרין · גזירות ב"ד · ענינו גזר דין · אגרות של רשות · כתבים ששולחין בני אדם זה לזה ממקום למקום :

אין כותבין שטרי חוב במועד ואם אינו מאמינו כו' : (שם)

אם אין לו מה יאכל כותב ומוכר כדי פרנסתו · והלכה כרבי יהודה :

הקובר את מתו ג' ימים קודם לרגל בטלה הימנו כו' : (דף יט ע"א)

פסק ההלכה הקובר את מתו אפי' שעה אחת קודם הרגל בטלה ממנו גזירת שבעה וענין עולה ואינה מפסקת שיחשבו מכלל שלשים ועולין למנין ואינו מפסיד האבילות · כי העיקר אצלנו דבר שבצנעא נוהג כגון תשמיש המטה ורחיצה בחמין ופריעת הראש כי כל זה אסור באבל ואפי' בשבת · אבל הרגל מפסיק עכ"פ ואין נוהגין בו דבר מאבילות · ואין עולין לפי שכשישלמו שבעה ימי אבלות וחל הרגל אח"כ בטלה גזירת שלשים יום כמו שנזכר ולא נאמר כי מנין ימי הרגל בלבד תעלה למנין שלשים וכמו כן רגל אינו עולה למנין שבעה אבל נאמר שתבטל גזירת שבעה לגמרי כמו שיתבאר · ואם נקבר המת בתוך הרגל אינן נחשבין ימי הרגל מימי האבלות :

ר"א אומר משחרב בית המקדש עצרת כשבת כו' : (שם)

הלכה כחכמים באמרם עצרת כרגלים וכרבן גמליאל באמרו ראש השנה ויום הכפורים כרגלים · וכשקובר האדם מתו אפילו שעה אחת קודם חג המצות בטלה ממנו גזירת שבעה ושבעה ימי החג נחשבין ויחשב אחר הרגל ששה עשר יום להשלים שלשים יום · וכן אם קבר מתו אפילו שעה אחת קודם עצרת או לפני יום הכפורים וראש השנה יחשוב אחריהן ששה עשר יום לפי שהן כרגלים · ולפיכך כשנקבר לפניהם שבעה ימים בטלה ממנו גזירת שלשים · אבל מי שקבר מתו אפילו שעה אחת קודם חג הסוכות בטלה ממנו גזירת שבעה כדין כל רגל ושבעת ימי החג ושמיני של חג יעלו לו למנין שבעה ימים אחרים כי העיקר אצלינו שמיני של חג רגל בפני עצמו ולא ישארו אחר שמיני של חג אלא תשעה ימים מכל השלשים יום · והקובר את מתו ברגל אינו חייב באבלות עד יום האחרון של חג ר"ל יום טוב שני של שמיני עצרת ויתחיל למנות ממנו ואחר כך ששה ימים ויתחייב באותן הששה גזרת שבעה ואח"כ ימנה שלשים יום מיום שמת בו המת ויתחייב בשאר הדברים אחר המועד בגזירת שלשים · וגזירת שבעה היא מה שאגיד לך והוא · כי כל שבעה ימים חייב בכפיית המטה והוא שלא יהיה בביתו מטה אלא כפויה · ואסור בתשמיש המטה · ובנעילת הסנדל · ובעשיית מלאכה בגלוי · ובשאלת שלום · וברחיצה בחמין אפי' מקצת גופו וברחיצת כל גופו בצונן · ואסור בסיכה · ולקרות בתורה ובמשנה וגמרא · וחייב בעטיפת הראש רוצה לומר שיכסה ראשו ויעטה על שפה · ואסור לשלול את הקרע · ואסור ליטול צפרניו בכלי וליטול שפמו ואפי' מעכב עליו בשעת האכילה · ואינו רשאי לכבס בגדיו · כל אלו הדברים הם חובה על האבל כל שבעה · ומה שאתה צריך לדעת כי יום ראשון אסור לו להניח תפילין ולאכול קדשים כמו שבארנו בפסחים · וחייב לישב על המטה כפויה על הארץ · ואינו אוכל משלו · ושלשה ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה ואפי' בסתר · ואם נותנין לו שלום אינו מחזיר אלא שיאמר להם אבל הוא · וגזירת שלשים ששה דברים והם · שלא יגלח שערו · ולא ילבש בגד לבן חדש מגוהץ ומוהלק · ואינו מאחה הקרע שקרע על המת · ואינו הולך בסחורה · וכן אמרי' בירושלמי על כל המתים אסור ללכת בסחורה עד שלשים יום · על אביו ועל אמו עד שיגערו בו חביריו ויאמרו לך עמנו · אסור לו לשתות במשתה מרעות כל שלשים יום · על אביו ועל אמו שנים עשר חדש · ואסור לישא אשה שניה ולשמש מטתו עמה והוא אמרם כל שלשים יום לנישואין · ויש בגזירת שבעה עשתי עשר דבר ובגזירת שלשים ששה :

אין קורעין ולא חולצין ואין מברין אלא קרוביו של מת כו' : (דף כד ע"ב)

אין מוליכין לבית האבל לא בטבלא כו' : (דף כז ע"א)

אמרו אין קורעין אלא קרוביו של מת רוצה לומר בחולו של מועד · כי המשנה הזו מדברת בדברים שמותר לעשותן בחולו של מועד · אבל שלא בחולו של מועד · כל הרוצה לקרוע בגדיו ולחלוץ מנעליו אין מונעין אותו · ועוד זה שאמרנו שאין קורעין בחולו של מועד אלא הקרובים כשאין המת חכם או אדם כשר או אינו עומד בשעת נטילת נשמה כי העיקר אצלנו חכם שמת הכל קרוביו והכל קורעים עליו וכמו כן אדם כשר · ועוד יש לנו עיקר אחר כל העומד בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע · וחולצין ר"ל בכאן חליצת כתף · וקרוביו הם החייבין באבלות · והם האחים כולם בין זכרים בין נקבות בין שבאו מאם בין שבאו מאב והבנים בין זכרים בין נקבות והבעל והאבות והאשה אלו כולם חייבין באבלות קצתם על קצתם · וקריעת הבגדים מכלל חיובי האבלות · וחיובי הקרע בדרך קצרה מה שאגיד לך · והוא שיקרע טפח מן הבגד העליון בלבד וקורע בכלי ואינו צריך להבדיל שפת הבגד ויש לו להכניס ידו בפנים תחת בגדיו וקורע ואינו חייב לקרוע אלא בתוך ז' ושולל לאחר ז' ומאחה לאחר ל' וכל זה חייב על כל המתים חוץ מאביו ואמו ורבו אבל על אביו ועל אמו ועל רבו שלמדו תורה קורע ואפילו לאחר ז' וקורע כל בגדיו עד שיתגלה לבו וקורע בידו ומבדיל קומי שפה וקורע מבחוץ ושולל לאחר שלשים יום ואינו מאחה לעולם ודע כי כל קריעה אינה אלא מעומד · ואם החליף בגדו הקרוע בבגד אחר אינו חייב לקרעו אע"פ שהוא בתוך שבעה אלא על אביו ועל אמו שלא יהיו עליו כל ז' אלא בגדים קרועים ובשבת מחזיר הקרע לאחריו · ומברין הוא שעושים סעודה לאבלים לפי שהאבל אסור לאכול משלו יום ראשון כמו שבארט · ואסור לאבל לישב ע"ג מטה כל ז' אלא בשבת לפי שהוא חייב בכפיית המטה כמו שבארנו והבאים להברותו ולנחמו אין מברין אותו בחוה"מ אלא על מטות זקופות כמו שהיו יושבין קודם על מטות זקופות וכן טבלא ואסקוטלא וקנון הם כלים חשובים כמו כלי כסף ודומיהם לפי שאינן מצויין אצל העניים ויתביישו ולפיכך התקינו שיהיו הכל מביאים בסלים של ערבה שהן נמצאים ביד העשיר והעני :

אין מניחין את המטה ברחוב שלא להרגיל את ההספד כו' : (שם)

נשים במועד מענות אבל לא מטפחות כו' : (דף כח ע"ב)

ולא של נשיא לעולם · ר"ל לא במועד ולא בחול · ושל איש אסרו אותו במועד בלבד שלא להרגיל את ההספד במועד על דרך שאמרנו בפרק ראשון ואין הלכה כר' שמעון :

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת מועד קטן

הגהות על מסכת מועד קטן מהגאון בעל הלבוש זצ"ל

עם הגהות ותקונים מאת הגאונים בעהמ"ח ספר מפרשי הים ז"ל.

דף ב ע"ב בגמרא משום זורע (פסחים מ"ז ב') תוס' ד"ה ושביעית : ת"ל כלאים שדך לא (ע"ז ס"ד א') רש"י ד"ה ת"ל. [א"ה עיין פירש"י כאן ד"ה ת"ל ובמכות דף כ"א ב' ברש"י ד"ה בהמתך ובמהרש"א בע"ז שם וצ"ע ועי' בריטב"א כאן הסכים לגירסת הש"ס ורש"י בע"ז ובמכות שם ועי' בשו"ת עבודת הגרשוני סי' ב' בסוף התשובה] :

דף ג ע"א תולדות לא אסר רחמנא (שבת ס"ת א') תוס' ד"ה דאיה : מכדי זמירה בכלל זריעה (מנחות פ"ד א') תוס' ד"ה שומרי : ובצירה בכלל קצירה (ב"מ נ"ח א') תד"ה לשמור. [א"ה עיין מה שכתבנו בזה בפסחים דף כ"א] : דאהני תולדות מחייב (מכות ח' ב') תוס' ד"ה אינו : אין דנין אותו בכו"פ (שבת ע' א') תוס' ד"ה ועל: ע"ב בשדה הלבן עד הפסח (ר"ה ט' ב') תוס' ד"ה ומותר : ר"ג ובית דינו וכו' (מנחות ס"ז א') תוס' ד"ה זכר : כל הרוצה לבטל וכו' (ב"ק פ"ב ב') תוס' ד"ה אתא :

דף ד ע"א מה חריש רשות (שבת ע' א') תוס' ד"ה ועל : הלכתא לר"י (ר"ה ט' א') תד"ה ור"י : איכא טרחא יתירא (ע"ז נ' ב') תד"ה ואין : מדלין לירקות וכו' (מ"ק ו' ב') תד"ה שרי :

דף ה ע"א ובנה אצלו ציון (נדה נ"ז א') תד"ה וכנה : האי מיבעי ליה לכדתניא (ב"ב קמ"ז א') תוס' ד"ה מינין : ע"ב בשדה שאבר בו קבר (שבת ט"ו ב') תוס' ד"ה על : מצא שדה מצוינת (כתובות כ"ח ב') תוס' ד"ה בית :

דף ו ע"א כל סאה שיש בה רובע (ב"ב נ"ד א') תוס' ד"ה סאה : ע"ב התקינו שיהיו מפקירין (ב"ק פ"א א') תוס' ד"ה כאן. כ"ז ל' פ"ה. [א"ה סתום למעלה מזה כתוב ב"ק פ"א ושם אין אומר ואין דברים בכל המקומות האלו לכאן ואולי במקום אשר כתב כ"ז צ"ל ב"מ והוא ר"ת מס' ב"מ ושם בדף ל' הוא בתוס' ב' ד"ה הא ושייך לדף ז' כאן ב' מותלע מותר בהשמים ופ"ה שייך לכאן ב' המרבין שדהו והוא ברש"י שם ב' ד"ה רובלת] :

דף ז ע"ב בגמרא ק"ו לימי חלוטו (פסחים ס"ז ב') תוס' ד"ה והסור : חתן שנולד בו נגע וכו' וכן ברגל (כתובות ד' א') תוס' ד"ה מסייע:

דף ח ע"א לי ולא לאורי (עירובין ט"ו ב') תוס' ד"ה בכתיבה . (סוכה כ"ד ב') תוס' ד"ה בכתיבה . (סוכה ל' א') תוס' ד"ה כי . (סנהדרין ל"ד ב') תוס' ד"ה דכתיב : במשנה אין הופרין טוכין . (ביצה ו' א') תוס' ד"ה יו"ט : בגמ' לפי שאין מערבין וכו' (כתובות מ"ז א') תוד"ה דמסר :

דף ט ע"א כליא עורב (שבת ל' א') תוס' ד"ה מכליא . (מנחות ק"ז א') תוס' ד"ה כליא: זיל לגבהון דלברכוך (שבת ל"ג ב') תד"ה ה"ג:

דף י ע"א מכליב (מ"ק כ"ז ב') תד"ה בכליכא :

דף יא ע"ב דאיסור מלאכה דאורייתא (חגיגה י"ח א') תד"ה חוה"מ. (ע"ז כ"ב א') תד"ה תיפוק : בביתו לא יעשה וכו' (שבת י"ז ב') תד"ה אי (ע"ז כ"א ב') תד"ה אריסא. י"ט. [א"ה למעלה מזה כתוב חגיגה י"ח ושם בדף י"ט לא נמצא אתו מאומה לכאן ואולי חסר המסכת וצ"ל מ"ק י"ט ושם הוא בתוס' ב' ד"ה מלאכתו ושייך להא דבתוך ביתו לא יעשה] :

דף יב ע"א מקבלי קיבולת (ע"ז כ"א ב') תוס' ד"ה אריסא : אינו אומר לנכרי (ר"ה כ"ד ב') תוס' ד"ה שאני . (ב"מ נ' א') תוס' ד"ה אבל . [א"ה עיין מש"כ זקננו הגאון בעל מג"ש בשו"ת ס"י יו"ד ס' ג' ומכ"ש דיקשה כאן לפי מ"ש המהרי"ט בראשונות סי' קט"ז דבדרבנן יש שליח לד"ע ועיין במל"מ פ"ב מרוצח ובתשובה הארכנו בזה] : ע"ב בהומרתא דמדושא (שבת מ"ו ב') תוס' ד"ה ואמר . (עירובין ס"ח א') תוס' ד"ה כיון : ובלבד שיכניסם בצנעא (מ"ק י"ג א') תוס' ד"ה אין : כוון מלאכתו במועד (חגיגה י"ח א') תוס' ד"ה חוה"מ . (בכורות ל"ד ב') תוס' ד"ה בעי :

דף יג ע"א במשנה או לצורך המוכר (מ"ק י"ח ב') תוס' ד"ה אין : בגמרא לבלר לישתרי (פסחים נ"ה ב') תד"ה עולי: ע"ב במשנה הבא ממדה"י (מ"ק כ"ג א') תוס' ד"ה כל :

דף יד ע"א בגמ' אבדה לו אבידה (מ"ק י"ז ב') תוס' ד"ה ותנא : ע"ב לא מיבעיא בימי טומאתו (מ"ק י"ח ב') תוס' ד"ה העולים :

דף טו ע"א מנודין ומצורעין אסורין (מ"ק י"ח ב') תוס' ד"ה העולים : מכלל דכ"ע אסור (כתובות ו' ב') תוס' ד"ה חון : אבל אסור בד"ת (סוכה כ"ה א') תוס' ד"ה שהרי : שונה ושונין לו (נדרים ז' א') בר"ן ד"ה במאי . (י"ב ב') בתו"י ד"ה במאי : אבל אסור בתכבוסת (מ"ק כ"ג א') תוס' ד"ה כל : מנודה מהו בקריעה (ב"מ נ"ט ב') תוס' ד"ה וקרע : ע"ב אינו משלח קרבנותיו (זבחים ע"ה א') תוס' ד"ה הא . (מנחות ס"ג ב') תוס' ד"ה וכן . (בכורות ס"א א') תוס' ד"ה ונא :

דף טז ע"א גמ' בזמן שראוי לביאה (חגיגה ד' ב') תוס' ד"ה דכתיב : טוש אסור (מנחות ל"ד ב') תוס' ד"ה סע : ה"מ לממונא (מ"ק י"ז א') תוס' ד"ה נידוי . (נדרים ז' ב') בר"ן ובהא"ש ד"ה וש"מ . (י"ג ב') תוס' ישנים ד"ה אין השייך לדף ז' : ע"ב שגיון לדוד וכו' (יומא כ"ב ב') תד"ה והאמר :

דף יז ע"א שמתיה ר"י (חגיגה ט"ז ב') תוס' ד"ה הא : גברא דחשוב כר"י וכו' (בכורות י"ד א') תוס' ד"ה רב אשי : עיילוה למערתא דדייני וכו' (שבת י' א') תוס' ד"ה אי : שיצרו מתגבר עליו (עירובין מ"א ב') תוס' ד"ה אי : ויעשה מה שלבו חפץ (חגיגה ט"ז א') תוס' ד"ה ויעשה : ולא מימנו אשמתא (כתובות כ"ח א') תוס' ד"ה ר"ה : ע"ב הכהן והאבל (מ"ק י"ח א') תוס' ד"ה אע"ג : בשתכפוהו אבליו (מ"ק כ"ג א') תוס' ד"ה כל :

דף יח ע"א אלו מכבסין במועד (מ"ק ח' ב') תוס' ד"ה ועושין : ע"ב במשנה קידושי נשים וכו' (פסחים כ"ה ב') תוס' ד"ה עולי : בגמ' בת קול יוצאת (סוטה ב' א') תוס' ד"ה הא : שמא יקדמנו אחר (סנהדרין כ"ב א') תד"ה ארבעים :

דף יט ע"א הלכה כותב ומוכר (מנחות ל"ו ב') תוס' ד"ה יצאו . [א"ה עיין במהרש"א שם ובתוס' כאן ד"ה ר"י ובכה"ז שם] : במשנה שמונה בטלו הימנו וכו' (ר"ה ד' ב') תוס' ד"ה פז"ר : ע"ב בגמ' הלכה כדברי המיקל באבל (עירובין מ"ו א') תוס' ד"ה דאמר : קוברו ברגל (סוכה מ"ח א') תוס' ד"ה רגל : ומלאכתו נעשית ע"י אחרים (מ"ק כ"א ב') תוס' ד"ה מכאן :

דף כ ע"א מה חג שבעה (מ"ק כ"א ב') תוס' ד"ה מכאן: הלכה כדברי המיקל באבל (חולין י"ב א') תוס' ד"ה ור"מ: ע"ב ונזדמן לו בתוך שבעה (מ"ק כ"ד א') תוס' ד"ה וכל : דכתיב ויקם איוב ויקרע (סנהדרין ס' ע"א) תוס' ד"ה אתיא :

דף כא ע"א ועמד ואמר (יבמות ק"ג א') תוס' ד"ה בין . (שבועות ל' א') תוס' ד"ה מנוס : ועמד ואמר (זבחים ע"ז א') תוס' ד"ה מיושב: מלתא יתירתא הוא דעביד (מ"ק כ"ו א') תוס' ד"ה משכם : אלו דברים שאבל אסור בהם (שם י"ז ב') תוס' ד"ה זאת אומרת : ע"ב מתה אשתו ונשא אשה אחרת (מ"ק כ"ג א') תוס' ד"ה עד :

דף כב ע"א מכי מהדריתו אפייכו (שבת קנ"ג ב') תוס' ד"ה עד . (כתובות ד' ב') תוס' ד"ה עד : הלכה כדברי אמיקל באבל (מ"ק כ"ג א') תוס' ד"ה עד.(כ"ד א') תוס' ד"ה הכל: ע"ב לשמחה שלשים (בכורות ל"א ב') תוס' ד"ה א"כ : ואין אחיזה פחות מטפח (מ"ק כ"ז ב') תוס' ד"ה תחלת :

דף כג ע"א שבת ראשונה וכו' (מ"ק כ"ז א') תוס' ד"ה אם:כל שלשים יום לנשואין(יבמות מ"ג ב') תוס' ד"ה שאני : ואם אין לו בנים (כתובות ד' א') תוס' ד"ה אבל: כל שלשים יום לגיהוץ (יבמות מ"ג א') תד"ה שמותר :

דף כד ע"א נת"ר רשות (כתובות ד' א') תוס' ד"ה אבל דברים : קרע עליה תליסר אצטלי (ב"ק ל"א ב') תוס' ד"ה עובר : ע"ב הרי כאן כ"א יום (חגיגה י"ז א') תוס' ד"ה פז"ר . (ר"ה ד' ב') תוס' ד"ה פז"ר . (יומא ג' א') תוס' ד"ה פז"ר. (סוכה מ"ח א') תוס' ד"ה רגל :

דף כה ע"א לאותובי ס"ת אפוריא (מנחות ל"ב ב') תוס' ד"ה דאמר . [א"ת עיין בכאר שבע בסופו בתשובתו סי' ל"ת ועיין רדב"ז ח"ג סי' תקס"ו ודוק] : שס"ת מונח עליה (ב"ק י"ז א') תוס' ד"ה אלא . ע"ב אפי' רבו שלימדו חכמה (מ"ק כ"ד ב') תוס' ד"ה אלא : דר' מנחם אשתעי (פסחים ק"ד א') תד"ה דלא. (ע"ז נ' א') תד"ה ה"ג:

דף כו ע"א קרעין שאינן מתאחין (שבת ק"ה ב') תוס' ד"ה הכל : ע"ב אבילות לחוד וקריעות לחוד (מ"ק כ"ב א') תוס' ד"ה אחד :

דף כז ע"א משיסתום הגולל (מ"ק י"ט א') תוס' ד"ה הקובר : ע"ג אודייני (ב"ב קמ"ד א') תוס' ד"ה אודייני : ע"ב בראשונה היו מטבילין וכו' (נדה ע"א א') תוס' ד"ה אלא : חבורתא איכא במתא (כתובות י"ז א') תוס' ד"ה להוצאת : ושלשים לגיהוץ ולתספורת (מ"ק כ"ג א') תוס' ד"ה וכל :

דף כח ע"א מה בגדי כהונה מכפרין (יומא מ"ב א') רש"י ד"ה מכפר : מת בחמשים שנה וכו' (יבמות ב' א') תוס' ד"ה אשת אחיו : זו מיתתו של שמואל הרמתי (תענית ה' ב') רש"י ד"ה והאמר מר : רבה חיי ארבעים שנין (ר"ה י"ח א') תוס' ד"ה רבה. (יבמות ק"ה א') תוס' ד"ה רבה: הוה יתיב קמיה דר"נ וכו' (מנחות ק"ב א') תוס' ד"ה אמר : קא דחקה רגלי דבר נחן (גיטין כ"ט א') תוס' ד"ה והא : ע"ב במשנה מענות אבל לא מטפחות (שבת קמ"ח ב') תוס' ד"ה לא . (ביצה ל' א') תוס' ד"ה אין · סליק

גליון מהרש"א מהגאון וכו' מוהר"ר שלמה איגר זצ"ל

דף ח ע"ב מתני' ועושין נברכת במועד . עי' בהר"ן פ"ק דביצה על מתני' בש"א אין מוליכין את הסולם משובך לשובך : שם רש"י ד"ה אין חופרין.לצורך מתים שימותו . עי' מג"א סי' תקכ"ו סק"ד ובת' כ"ב חלק או"ח סשי' ט"ז אי בימא דא"ק נפל ביו"ט ב' הא הומ"ל דמתני' בנפל שמת :

דף ט ע"א גמ' כאן במצוה שאפשר לעשותה . עי' ת' רדב"ז סי' י"ג ומ"ש עליו בתשובת חכם צבי ססי' ק"ו דדינא דהרדב"ז מפורש הכא ומה שכתבתי ע"ז בעקרים שלי . עיקר אונן . על דינו של הט"ז יו"ד סוף סימן שמ"א :

דף יב ע"א תד"ה אמר שמואל . שיש לאן להקל בשבת דלא חיישינן . עי' ע"ז כ"א ב' תד"ה אריסא וש"ע א"ח סי' רמ"ד :

דף יד ע"א תד"ה ושאר . אע"פ שהוא מלאכה . עי' ת' כ"ב חלק א"ח סי' י"ג :

דף טו ע"ב גמ' מנודה מהו בתשמיש המטה . עי' בהר"ן נדרים דף ז' סוף ע"ב ד"ה וכי עייל לביתיה :

דף טז ע"א גמ' אבל לאפקירותא עד דמיילא . עי' בתוס' נדרים ז' ב' ד"ה אין בין נדוי להפרה ולא כלום . והוא בדפוס דף י"ג ב' :

דף יז ע"א גמ' ואם לאו אל יבקשו תורה מפיו . עי' ש"ך סי' רמ"ו סק"ח ביורה דעה ובת' אהל יעקב לר"י ששפורט ס"ע עלה ע"ו ד"א ע"א ד"ה תימא : שם לוראה מרבנן מעולם . ק' על פי' הרא"ש (מהרי"ף) פסחים כ"ב א' בפירוש לא ממנינן אשמתא דר"ל אלא משמתינן מיד ועי' ת' שער אפרים סי' ס"ד : שם רש"י ד"ה עביד דינא . את מחייבת לי בהר"ן (ריש עלה רס"ז) העתיק ומוציא מבע"ת בע"כ . ועי' מה שהקשה על רש"י וצ"ע מהגהת ש"ע חו"מ רס"ד . ועי' ת' מהר"ש הלוי סי' ט' בחיו"ד עלה ל' ריש ע"ג : ע"ב רש"י ד"ה שכל כרבנן. דאפילו לא הוי שבת. עי' ת' כ"ב ח' א"ח סי' י"ד מאין יצא דאונס מחמת אבילות לא מועיל ·

דף כ ע"א גמ' מאי לאו אסיפה לא אריסא . עי' ת' נ"ב שם :

דף כא ע"א גמ' התם לא כתיב ויעמד . עי' מ"ש בב"י חו"מ סי' כ"ח בדין עמידת עדים בשם מרדכי ישן : שם אבל שני ימים הראשונים. עי' בהר"ן סוכה עלה רמ"ב א' (דפוס סלאוויטא) :

דף כב ע"א תד"ה מהדריתו. אלו שבאו מונין מבית המת . אלו ואלו מונין מבית המת . כן הגירסא הנכונה שהיה להתוס' בירושלמי ומש"ה הקשו שפיר ב"י יו"ד סי' שע"ה סוף ד"ה כמה ד"א :

דף כה ע"ב גמ' בנחל שוטף נפלה חכה . מהר"מ אלבלידה בס' מאמן בת דרוש כ"ו מגיה חרבה במקום חכה וע"ש :

דף כו ע"א גמ' לא אמרו אלא בזרוע . עי' רש"י שבת ק"ה בא ד"ה לס"ת שנשרף ובגליון שם : ע"ב גמ' אבילות לחוד קריעה לחוד . היינו דלא קי"ל כיחיד המיקל נגד רבים אבל ספיקו נ"כ לקולא ש"ך סי' ש"מ סק"ס :

ברא"ש פרק ג סי' נג אבל בפני רבו אפקרותא הוא . ובתשובה כלל ל' הרא"ש תלמיד יכול לנדות במקום גדול שהרב רוצה בכך כי כבודם היא כבודו ונראה כסותר למה שבכאן : סי' קבו אדעתא שתקבר עמו . עי' בשלטי גבורים פ' מי שמתו עלה י"ז ע"א : סי' קמ ודבר תימה הוא כיון דביד . בב"י סי' ק"פ עלה קפ"ג דף א' ע"ב ד"ה וכתב א"א . תמה על תמיהתו : סליק

הגהות הגאון הגדול נר ישראל מוהר"ר משה סופר זצ"ל (בעהמ"ח שו"ת חתם סופר).

דף ב ע"ב גמרא בשבת. בריטב"א מוכח דגרס ביום טוב וכן משמע בתוס' לקמן ד"ה חייב :

דף ה ע"ב בתוס' ד"ה שאינו כו' תרווד צ"ע שם :

דף ז ע"ב גמרא ר' יהודה אומר . צ"ל רבי . ור"י בר"י שהוא בר פלוגתיה דרבי : אבל ר"י ס"ל מותלט אסור במ"ה כמבואר ברש"י סוף חולין ולק"מ קוש' שאגת אריה וכעת הראוני שכן הוא בילקוט להדיא מצורע : שם בד"ה דברי ר' יהודה . גם כאן שייך ת"ש לעיל בסמוך :

דף ח ע"א בתוס' ס"ד נפקא ליה דתידוש הוא . כמ"ש תוס' סנהדרין כ"ז ד"ה אין לך וכו' וצ"ע נדרים ד' סוף ע"א ובתוס' שם ד"ה תידושים :

דף יב ע"ב גמ' הוה ליה אבא בשלנייתא . בערוך ערך אבא גרס כשלנים שהיו נכשלים בו בני אדם :

דף יד ע"א בתוס' ושאר וכו' להתיר לכבוד מועד . ולמ"ד איסור מלאכה בחה"מ דאורייתא אלא שמסרן הכתוב לחכמים א"כ כל שלא התירו חכמים משום טעם שיהיה הרי נשאר באיסור דאורייתא ומשמעות תוס' דאגילות הזקן שאין בו טורח קאי :

דף יח ע"א גמ' ובספה המעכבת. גי' הערוך מזוית לזוית והנחה כל שמעכבת פי' אם כל השפה מזוית לזוית קיימת ומגערת אותו מותר לגלחה . אבל אם רק כל שהוא מגער אותו ומעכב אכילה לא דמשום כ"ש לא התיר . והנחה פי' אם כבר גילחה בהיתר והניח כ"ש או הכ"ש מעכבת ומותר ליגלח ע"ש . ולדידי' א"ש טפי דברי רנב"י לדידי כשפה המעכבת דמי לי . ר"ל אפי' כ"ש דומה כשפה מזוית לזוית : שם ברש"י סד"ה ואם בקשו כו' פאת . נראה דס"ל כמ"ש מרדכי בשם ר"ת דלא התירו שפה אלא בתער ולא במספרים ע"ש והשתא שייך שפיר משום השחתה . ועי' תוס' שבועות ב' ע"ב :

דף כב ע"א גמ' מהו תיקו . נ"ע בר"ה ל' ע"א פשיטא ליה דמקרי ישיבה פ"ש . ומיהו הא דחולין כ"א אין לו ענין לכאן ופשוט :

דף כד ע"א גמרא תריסר מני . פי' בי"ג ימים בזאת"ז כ"כ הגהות מיי' ומשני כיון דכל יומא מדכרי שמעתתא ה"ל כל יום תימוס חדש כנלע"ד :

ברא"ש סי' צז וכן הסכים הרמב"ן . בס' תורת האדם דף ס"ד ע"ג : סליק

הגהות מאת הגאון כו' מוהר"ר ברוך פרענקיל תאומים זצ"ל.

דף ב ע"א תוס' ד"ה מקין . נ"ב יעוין לקמן דף יט ע"א תוס' ד"ה ר' יוסי : שם גמ' ממי הקילון . נ"ב הוא בור עמוק ובו מי גשמים מכונסין : ע"ב תוס' ד"ה משום . נ"ב יעוין שבת דף קלא ע"א ותוס' ריש ב"ק ד"ה ולרבי אליעזר : שם תוס' ד"ה קא מרפויי . ורבה סבר . נ"ב יעוין במנחות דף סד ע"א :

דף ג ע"א תוס' ד"ה אין. דכלל בתרא לא חשיב . נ"ב יעוין תוס' סנהדרין דף מו ע"א ד"ה השתא . ותוס' מנחות דף נה ע"ב ד"ה כלל ופרט ותוס' ב"ק דף פה ע"א ד"ה כלל ופרט :

דף ד ע"א גמ' מדלין לירקות. נ"ב יעוין לקמן דף ו ע"ב תוס' ד"ה שרי לתרבוצי :

דף ה ע"ב תוס' ד"ה מנפח . דמסקמא . נ"ב יעוין מ"ש בכתובות בדף המצוין בד"ה מנפח . ובתוס' שבת דף טו ע"ב ד"ה על כסק :

דף ט ע"ב גמ' כאן במצוה שא"א . נ"ב טור יו"ד וש"ע סי' רמ"ו : שם תוס' ד"ה כאן . ובירושלמי . נ"ב פ"א דברכות הלכה ב' :

דף יד ע"ב תוס' ד"ה עשה . נמי דרבנן . נ"ב יעוין פסחים דף עא ע"א ודף קט ע"א ובתוס' ר"ה דף ה ע"א ד"ה מה חג במצות ובתוס' ביומא ובשארי מקומות המוזכר שם :

דף טו ע"ב גמ' אסור ברחיצה דכתיב . נ"ב יעוין יומא דף עו ע"ב ובספר תוספת יוה"כ שם נראה שהיה לפניו הגי' כאן ברש"י דכתיב ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו . ובלח"מ פ"ה מהל' אבל דין ג' נראה שהיה לפניו כן הגי' בגמ' דכאן : שם יצא לדרך . נ"ב יעוין לקמן דף כז ע"א תוס' ד"ה אם : שם תוס' ד"ה אחרי והקשה על זה . נ"ב יעוין תוס' מנחות דף סב ע"ב ד"ה וכן :

דף יז ע"א גמ' ת"ח שסרח. נ"ב יעוין תוי"ט בעדיות פ"ה מ"ה ד"ה ה"ו :

דף יט ע"א תוספות ד"ה רבי יוסי . דפריש לעיל . נ"ב יעוין ע"ז דף כב ע"א ד"ה תיפוק :

דף כ ע"א גמ' מה חג שבעה אף כו' . נ"ב יעוין לקמן דף כא ע"ב תוס' ד"ה מכאן ואילך :

דף כא ע"ב גמ' מתה אשתו . נ"ב יעוין לקמן דף כג ע"א תוס' ד"ה עד שיעברו : שם תוס' ד"ה מכאן ואילך הולך. וע"ז סומכים . נ"ב יעוין לקמן דף כב ע"א ובני הכנסת נכנסין לביהכ"נ וברש"י ד"ה וקורין שבעה :

דף כח ע"א תוס' ד"ה מיתת אהרן ואהרן יאסף . נ"ב יעוין פרשת חקת . ובע"י איתא פירוש רש"י ויפשט משה את אהרן את בגדיו וגו' . ובמקום הפסוק ואהרן יאסף וגו' שמובא שם בפי' רש"י נראה שצ"ל וימת אהרן שם בראש ההר :

דף כח ע"ב גמ' אלא מצוה אחת . נ"ב יעוין בפרש"י המובא בעין יעקב :

ברא"ש פרק ג הגהות אשר"י סי' ד' . גרסינן בירושלמי . נ"ב יעוין מחלוקת ת"ק ור"י : שם בהגהות הרא"ש בסי' ל"ט ומי כו' ומעשה באחד . נ"ב מס' שמחות פרק ח' :

סי' מ"ב ועל אביו ועל אמו . נ"ב יעוין באשר"י פרק המולך דין כ"ו :

מאת הגאון כו' מוהר"ר זאב וואלף בהג"ם שמואל הלוי זצ"ל מבאסקוויץ

דף ה ע"ב תוס' ד"ה שאינו וכו' כגון תרווד . נ"ל כוונתם שהתרווד רקב מפוזר עד שא"א להאהיל עליו דרך הלוכו דהיינו שא"א לו להאהיל על כולו בבת א' בדרך הלוכו והרי הוא דומה למגע הנזכר בחולין שם דף קכ"ז ע"ב ועי' בתוי"ט באהלות פ"ב סוף מ"ב ד"ה מלא תרווד וכלי ודוק :

דף יו ע"ב גמרא במצוה שאפשר לעשותן . חסר מציוני עין משפט מיי' פ"ג מהל' ת"ת הל' ד' : סליק

מועד קטן

דף ב בפרש"י בד"ה שהרבה כו' יתירה אלמא מתניתא ר' יהודה כו' כל"ל : **תוספות** בד"ה ומוטטין כו' אבל לתופרה בתחלה כו' כל"ל : **ע"ב** בפרש"י בד"ה א"כ מתני' כו' ולא כרבנ"ע דאפי' כו' ממעין שילא בתחלה עכ"ל [א] אין זה מדוקדק דאפי' ממעין שלא יצא בתחלה אסר ראב"ע כדקאמר לא כך ולא כך כפרש"י לעיל וצ"ע ודו"ק : בד"ה חרישה בשביעית כו' ענין לשביעית הס"ד ואח"כ מ"ה בשביעית כו' ובד"ה ורבי היא דאמר דאוה מדרבנן כו' כל"ל : **תוספות** בד"ה ולריך לעלים כו' ואי לא קולרין לצורך כו' כל"ל : **בד"ה** חייב שתים קשיא לרבה כו' דהכא זומר לא דמי כו' וקשיא לרב יוסף כו' חייב משום נוטע כו' עכ"ל פירושם דחוק דא"כ למה ליה למימר וכ"ת כל היכא דאיכא תרתי כו' דא"כ דלא הוה מיחייב אלא משום חדא דהיינו נוטע בפשיטות ה"ל למפרך לתרוייהו ובהדיא בפרק כלל גדול תנא הזורע והזומר והנוטע כו' כולן מלאכה אחת הן דמוכח בהדיא דזומר חייב משום נוטע ולולי דברי התוס' היה נראה דזומר ודאי דומה לנוטע ומש"ה חייב משום נוטע ומשום דאזלינן נמי בתר מחשבתו דלריך לעלים חייב נמי משום קולר והשתא שפיר פריך לתרוייהו מדמחייב תרתי חדא אדמיון וחדא אמחשבתו וק"ל :

דף ג בפרש"י בד"ה תולדות כגון משקה זרעים שלא היה במשכן כו' עכ"ל אבל לקמן דקאמר אחרישה בשביעית אתולדה אחרינא לא מחייב ע"כ דליכא לפרש הכי דודאי הוה במשכן ואב מלאכה היא לגבי שבת אלא דל"ל דמקרי תולדות לגבי שביעית כל מה דלא כתיב בהדיא בקרא ודו"ק : **בד"ה** יצא קשקוש כו' וה"ה לעידור הס"ד ואח"כ מ"ה כל הגי מדרבנן כו' כל"ל : **תוספות** בד"ה אין דנין כו' ממשמעותיה ואינו כלל ופרט וכלל דדייקינן ליה בכלל כו' הגירסא בירושלמי דכלאים בפ"ח חד כו' עכ"ל וכ"ה בפירוש [הר"ש פ"א] דשביעית ומיהו ק"ל לפירושו לכ"ע ליכא הכא כלל ופרט וכלל ולקמן אמרינן יכול ילקה אחרישה דאתיא מכלל ופרט וכלל ודו"ק : **ע"ב** בפרש"י בד"ה דאתיא כו' דבשביעית נמי אסור עכ"ל [ב] ואזר ד"ה חורתן מקום מ"ה עשר נטיעות המפוזרות תוך בית סאה חורשין כל כו' ובד"ה כי גמירו כו' עד ל' יום לפני כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה יכול ילקה כו' וא"כ הוא בשביעית עכ"ל כל"ל : **בד"ה** עד עלרת כו' וב"ה לקולא לבד כו' עכ"ל ולר"ש ב"ש לקולא וב"ה לחומרא בשדה הלבן ואפשר דלא קא חשיב ליה בעדיות משום דר"ש יחידאה הוא ומיהו בסדר המשנה דפ"ב דשביעית ל"ג במילתיה דר"ש וב"ה אמרי עד הפסח ותו ל"ק מידי וק"ל : **בד"ה** שהרי כבר כו' לעיל סבר ר' עקיבא ותרווייהו כו' דר' עקיבא קפריך ואזיל כו' כל"ל :

דף ד בפרש"י בד"ה מדאורייתא כו' בטלה הלכתא הס"ד ואח"כ מ"ה מ"ד הלכתא כו' : **בד"ה** אתא ג"ש כו' מנפשייהו משבת בטלו כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה אלא אמר ר' נחמן ב"י האי אלא קאי כו' דאיסור ל' לפי אומד כו' עכ"ל ור"ל דשלשים לא כתיב בקרא אלא אומד דחכמים הוא ועוד שהתירו מדבריהם כדקתני עד הפסח ועד עלרת וק"ל : **בא"ד** ויש דמשבשי ליה להאי אלא כו' עכ"ל ואפשר טעמם משום דמילתיה דר' ילחק גופיה איכא נמי לפרושי הכי כי גמירא הלכתא למשרי ילדה כו' אבל לא משמע כן מתירולו אלא כדמסיק מדשרי ילדה מכלל דזקנה אסורה וכמ"ש התוספות לעיל בדברי ר' ילחק : **בד"ה** מה להלן כו' בין ביליאתה להוסיפה מחול כו' כל"ל :

דף ה בפרש"י בד"ה חוטטין כו' במועד הס"ד ואח"כ מ"ה אבל לא חוטטין כו' אוקמת לה הא דחוטטין כו' כל"ל : **בד"ה** אלא מאי כו' כלומר במאי מוקמת האי כו' בשרבים לריכים להו עכ"ל פי' לפירושו ודאי המקשה נקט בשיחיד לריך לו שזו ההוכחה דמיירי בהכי מיהו עיקר הקושיא לר' יוחנן ארבים לריכים לו וק"ל : **תוס'** בד"ה לאתויי כו' א"כ הך דמקשה הך קשיא לא היתה מתני' כו' כל"ל : **ע"ב** בפרש"י בד"ה אבל מלייכין כו' הסמוכות לר"ה הסמוך לבית כו' ובד"ה אילן המיסך כו' נוף עושה ליון הס"ד ואח"כ מ"ה בית הפרס חאי כו' ובד"ה א"ר פפא כו' בית הפרס שנחרש כו' כל"ל :

תוס' בד"ה אילן המיסך כו' כיון דדרך מקום כו' כל"ל :

ח"א דף ה ע"א מהכא וטמא טמא יקרא טומאה כו' . י"ל הכא ניחא ליה לאתויי קרא דכתיב באורייתא כדפריך לעיל הא מקמי דאתא יחזקאל מאן אמרה והאי קרא דאורייתא אית ליה פירכא דמבעי ליה לכדתניא לריך להודיע לערו כו' אלא גבי רב פפא דמייתי נ"כ מקרא דנביאים הוצרכו התוס' לומר דכל חד וחד נקיט מאי דהוה מסיק אדעתיה כו' מאי דלא מסיק חבריה אדעתיה עכ"ל והוא דחוק דכמה מקראי דאורייתא לא מסקי אדעתייהו ודנביאים מסקי אדעתייהו ויותר קשה מאי דדריש ליה מקרא דהרימו מכשול מדרך וגו' היאך לא אסיק אדעתיה ריש[א] דההוא קרא פנו דרך ונראה לפרש דכולהו אית להו פירכא קצת ומאן דדריש מובנה אלו ליון ההוא קרא ודאי מפורש שפי בעניננו מכולהו מיהו אית ליה פירכא דההוא לעתיד במלחמת גוג כתיב ולא בזמן הזה והך דרשה דטמא טמא יקרא אית ליה פירכא כדאמרי' דמבעיא ליה דלריך להודיע כו' והאי קרא ולפני עור לא תתן מכשול אית ליה פירכא דלא משמע אלא שלא תעשה לו מכשול בידים אבל לשומרו מן המכשול ללייין הקברות לא משמע מיניה וקרא דסולו סולו פנו דרך אית ליה פירכא דמקום דלך הרבים דשכיחי טהרות ודאי דלריך לתקן אבל ללייין קברות דאינו במקום דשכיחי רבים לא שמעינן מיניה דלריך ללייין אבל מסיפא דקרא הרימו מכשול מדרך עמי דיתורא הוא נלמד ללייין גם במקום דלא שכיחי רבים דהיינו ללייין הקברות ודדריש ליה מוהודעת להם את הדרך וגו' ניחא ליה לאתויי קרא דאורייתא ומאן דדריש ליה מקרא אחרינא והזהרתם את בני ישראל וגו' משמע ליה דקרא דוהודעת להם את הדרך אית ליה פירכא דמבעי ליה כדדרשינן מיניה פ' אלו מליאות והודעת להם את הדרך זו בית חייהם כו' כמפורש שם וקרא דוהזהרתם את בני ישראל וגו' אית ליה פירכא דע"כ לא איירי בטומאת מת שלא הוזהרו בני ישראל על כך רק הכהנים אלא בטומאת נדה איירי כדאמרינן פ"ק דשבועות וקרא דושמרתם את משמרתי אית ליה פירכא דמבעי ליה לאיסור שניות לעריות דגבי עריות כתיב האי קרא כדאמרינן פ"ב דיבמות והאי קרא ושם דרך אראנו וגו' אית ביה פירכא דאיכא למידרש ביה כדלקמן כל השם אורחותיו : אל תקרי ושם אלא ושם כו' . בויקרא רבה אשם כו' בשין כתיב דשאים אורחותיו כו' ור"ל הכא אל תקרי ושם בשין מלשון שימה אלא ושם בשין מלשון שומא וכפרש"י שם ומחשב הפסד מלוה כו' וריפא דקרא זובח תודה יכבדנני ודרשינן בפרק כ"ה זובח ילרו ומתודה יכבדנני בב' עולמות ועלה קאמר דזהו הזובח ילרו השם דלכיו זוכה ורואה בישועתו כו' דהיינו בעה"ב : **בל יומא** הוי מקשי ליה בשבתא דריגלא כו' פרש"י משום דאתו כ"ע לפירקא ומי כו' הוה מכסיף עכ"ל והוא דחוק דלא הוה מלי לפרוקי ומיכסף גם מה שפי' ושם דרך שהיה מחשב השעות איזה מהן להקשות כו' זה אינו במשמעות המקרא דושם דרך ונראה לפי שהקושיות בתלמוד על הרוב נחלקים לב' חלקים הא' קושיות הסותר כגון ורמינהו והא תנן הב' קושיות היתור כגון פשיטא ול"ל והא תנינא חדא זימנא וקאמר דבכל יומא דהוי שם תלמידים בבהמ"ד והיה לומד ודורש להם דברים שאינן פשוטים ואפשר שהיה בהן להקשות קושיות הסותר או קושיות היתור אבל בשבתא דריגלא שהיה שם קיבוץ המון עם היה דורש להן דברים הפשוטים לתלמידים אלא שלא היו פשוטים להמון עם ובודאי שלא היה בהן קושיות הסותר כיון דדברים פשוטים הן וכן לא היה בהן קושיות היתור דגם שהם פשוטים לתלמידים לריכים הם להמון עם וקאמר בזה שתלמיד דהוה מקשי ליה בכל יומא והשתא לא הוה מקשי משום דהדברים פשוטים הם לו א"כ למה הוא בא בשבתא דריגלא לבהמ"ד שהרי לא היה לריך לדברים הפשוטים וקאמר דמ"מ הוא בא דאם לו הדרך דהיינו שהיה מקשה לו שכר הליכת הדרך שמיהו לבהמ"ד וקאמר דשכרו הוא דאגלאי בדבר חידוש כיעא אלהים דהיינו בקייתתא דשמיא שגם בכמה של לאשוי לא היה בדברים אלו רק דברים פשוטים אגלאו כיעא וגו' דהיינו בקייתתא דשמיא נפלאות מתורתו ופ"ד זה שבא לשכר מקיימין אותו מן השמים :

דף ו בפרש"י בד"ה שהיא מלויות כו' דמשום ליון הוא הס"ד ואח"כ מ"ה לע"ג דליכא כו' שוכר כי ליכא סיד הס"ד ואח"כ מ"ה אם אין מורס כו' ללייין בינתיים הס"ד ואח"כ מ"ה הכא דקתני כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה א"ר פפא כו' כי ליכא סיד או חרסית כו' ובד"ה דאמר מר כו' ונהי דברות אחד או כו' ובד"ה בט"ו קורין כו' זמן דדברים אחרים הוא כו' כל"ל : **בד"ה** שיש בה רובע כו' דהא קתני סיפא כו' והא לא שייך בנזרע כבר ובפ' המוכר כו' דאיירי בנזרע כבר י"ל כו' כל"ל ול"ע דאדרבה בפרק המוכר פירות משמע דרבי יוסי נמי איירי בנזרע כבר וכמ"ש בתוס' שם ודו"ק : **ע"ב** גמרא והוא דליכא גשרא והוא דליכא גמלא והוא דליכא מברא כ"ה בערוך וכן נראה מפרש"י וק"ל : **בפרש"י** בד"ה מושכין המים כו' דהוה כשדה בית השלחין כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה ואין משקין כו' וכתוב הרבה בריש כו' ובד"ה שרי לתרבולי כו' מדלין לירקות כדי כו' ותירץ דתרבולי איכה כו' דמיירי בה ראב"י וחכמים ופליגי כו' כל"ל : **בד"ה** מרבילין שדה כו' אבל ק"ל שמא הכא איירי כו' עכ"ל פי' דק"ל לפרש"י דהרבלה דהכא פורתא משמע א"כ מאי מייתי מפלוגתא דראב"י ורבנן אהרבלה דשמא בהשקאה גמורה איירי פלוגתייהו ושפיר מלי ראב"י סבר כסך ברייתא דתני מרבילין במועד ואדרבה כן נראה כו' אלא דנקט הרבלה הכא משום דאף השקאה גמורה הרבלה מיקרי בבית הבעל וק"ל : **בא"ד** ל"ל דהשקאה גמורה אסורה בבית הבעל כו' כל"ל ובד"ה לדין את כו' אין זו עבודת כו' ור' יהודה מ"ט כו' כל"ל וכ"ה גירסתם במתני' ור' יהודה אומר משדה האילן כדרכו וכ"ה בפיסקא בגמרא ובריי"ף גם במתני' ע"ש :

דף ז בפרש"י בד"ה ועד כמה כו' בינייהו וליכא גישרא כו' : **בד"ה** שלא מפני כו' דאמר בכותל חגר כו' : **בד"ה** תרין לא קשיא לרב חסדא דהא כו' כל"ל :

תוס' בד"ה עד כמה כו' מתי קרוין מכירין עד כו' כל"ל : **בד"ה** תניא רשב"א כו' אי שמא י"ל דר"י מודה כו' וחכמים מיירי בשדה הסמוכה לבית השלחין כו' עכ"ל פי' או שמא י"ל דרשב"א לא פליג כלל דר"י נמי מודה בסמוכה לאילן וחכמים דהיינו ת"ק דר"י לא איירי אלא בשדה הסמוכה לבית השלחין ואהא פליג ר"י וה"ה דהחכמים דהיינו ת"ק דר"י מודו בסמוכה לעיר ורשב"א מלתא דנפשיה קאמר כך נראה לפרש דברי התוס' אבל גירסתם איכה מבוררת לן דלגירסתינו כיש ספרים שכתבו התוס' אין לנו לפרש אלא דקאי אדברי ר"י וכמ"ש התוס' ודו"ק : **בד"ה** אמר רבי כו' דלמ"ד מוחלט מותר דכ"ש דמוסגר כו' עכ"ל אין כאן ק"ו דימי ספירו תוכיח דאסור ומוחלט מותר אבל מה"ט דמתיר מוחלט משום דלא גלי כדלקמן איכא למישרי נמי מוסגר ודו"ק : **בא"ד** ולדברי רבי לא תמלא בשום א' רואין כו' כל"ל : **בד"ה** בהסגר ראשון כו' דחזי ליה הוה הטעם משום כו' דהא לא שייך לטהרו או לטמאו בהסגר שני והוא בתחילת כו' עכ"ל וק"ל אמאי לא שייך לטמאו בתחילת הסגר ראשון כמו בסוף דהתם למחליט את שנולד בו מחיה כו' מתחילה בסוף שבוע ראשונה כפי' הר"ש שם ודו"ק : **ע"ב** בפרש"י בד"ה ומ"ש נוותא כו' ומלער ליה הס"ד ואח"כ מ"ה ימי ספירו כו' ובד"ה למימרא כו' ולא הוי טמא הס"ד ואח"כ מ"ה נותנין לו כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה ה"ג בתורת כהנים ז' ימי ספירו שנכתב בפסוק בתר ואחרי כו' כל"ל ר"ל דבנוסחות גמרא שלהם היה כתוב ריש הפסוק ואחר טהרתו שבעת ימים וגו' ואהא כתבו דה"ג בת"כ ולא שייך ואחרי טהרתו כאן אלא אגב שנכתב ז' ימים וספרו בתר ואחרי טהרתו כתבוהו כאן וק"ל : **בד"ה** יותם לא היה כו' מעל אדמתו שאז נגזר גזירה כו' בשנת שם לחזקיהו חשבונו ס"ה שנים ב' שנים קודם נגעו וכן הוא דנגעו דעוזיהו נתנגע כ"ה שנה לפני מותו וט"ז דיותם כו' אין ר' יוסי בר יהודה מוקשה כו' כל"ל וכ"ה ברש"י בספר ישעיה ע"ש שהוכיח זה מתוך הכתובים ובד"ה משמעות דורשין כו' למדרש ביום ולא בלילה כו' כל"ל :

דף ח בפרש"י בד"ה דהא עלים כו' מקבלי טומאה הס"ד ואח"כ מ"ה ור' אמר כו' ביום הראות בו הס"ד ואח"כ מ"ה אבל טומאה כו' ובד"ה לא יערער כו' בגמרא כד הדר ספדנא במערבא כלומר כל"ל : **תוס'** בד"ה נפקא ליה כו' דהא לעיל אמר כו' שפיר דר' יהודה לטעמיה כו' כיון דחזינן דבעלמא כו' עכ"ל בעלמא ר"ל הכא בדברים אחרים במילי דראייה דבעינן ב' עינים כו' עכ"ל : **בא"ד** התם למגמר גמר דין כו' וקיימא פירכא דלעיל דמגופיה ואיצטריך וביום הראות והא אית לי' לאביי משמעות כו' לא דריש ומופיטו הוה דריש ליה נמי שפיר ע"כ כ"ל דה"פ כו' כי היכא דאית ליה לרבי כו' קמ"ל וביום ומביום לא שמעינן כו' כל"ל ופי' כי היכא דאית ליה לרבי כו' הייט לרבא אבל לאביי ודאי רבי דריש ביום הראות לדרשה אחרינא כמ"ש לעיל וק"ל : **בא"ד** ולפי זה דלכ"ע כו' ומלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא עכ"ל לא ידענא מי הכריח אותם לזה דהא איצטריך ביום הראות משום דאי מופיטו ה"א דלאו מגופיה כמ"ש התוס' בסמוך ודו"ק : **בא"ד** אסירי כדמסיק בפרק אלו עוברין משמע כשהאיסור חידוש אין ללמוד ממנו קולא כו' עכ"ל [ג] ולא ידענא מאי קולא בעי למילף התם דהא טעם כעיקר דאורייתא בעי למילף התם בשאר איסורין מבשר וחלב דהיינו חומרא ואהא קאמר חידוש הוא ואפשר לומר דהא גופה נילף בשאר איסורין דאי תרי להו כולא יומא דשרי ודו"ק : **ע"ב** בפרש"י בד"ה אין חופרין כוכין וקברות לצורך מתים שדרכן כו' כל"ל : **תוספות** בד"ה אין חופרין כו' דוקא עם המת ושמא כשחפר כו' הכירא דלורך המת כו' דלא שרי הכא לר' יהודה כו' כל"ל : **בד"ה** גיהא ובר גיהא פי' ר"ח מחמלן ונדיין דפרק לא כו' כל"ל כ"ל ועיין בערוך ערך בקע : **בד"ה** מפני ביטול כו' עירוב בשמחה ולא מניח שמחת הרגל כו' כל"ל :

דף ט בפרש"י בד"ה לא עשו ישראל יוהכ"פ לפי ששבעה ימים כו' כל"ל : **ע"ב** בד"ה לא תבוש ולא תתביים לא תבוש אחריני כדי שלא כו' ובד"ה שמחה הוא כו' שרי והכא אית ליה כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה כאן במלוה כו' זה שננו וזה שננו כו' כ"ל שהוא מלשון ושננתם וגו' וק"ל : **בד"ה** פוקסת פי' בקונ' כו' של בלק דקין על כו' כל"ל כ"ל :

ח"א דף ט ע"א איבעי ליה למיגסר עד החג כו' . פי' בתוס' כדי שלא יתבטלו ישראל ממלאכתן כ"כ עכ"ל ועי"ל דמ"ה קאמר דה"ל למיגסר עד החג כדי שלא יעברו מלהתענות ביוה"כ דעכשיו שהקדימו הז' ימים לא עשו יוהכ"פ כדאמרינן בסמוך : **איבעי ליה** לשיורי באמה כליא עורב כו' . ק"ק כיון דלפי סברתו לאו שיורי בנין בהמ"ק מקרי ולא נורך בנין שבית הוא הדבן קופיין לדוכתיה ודילמא מיגסר לא גמרינן ויש לייפב בדוחק ודו"ק : **לא** עשו ישראל את יוהכ"פ כו' . מהאי קרא דמלכים דאייתי תלמודא לא משמע דז' ימי חנוכת המזבח היו מקודם ז' ימי החג אבל בקרא בד"ה הוא מפורש דכן הוא דכתיב ויעשו ביום השביעי עלרת כי חנוכת המזבח עשו ז' ימים והחג ז' ימים : **ומה** משכן כו' וקרבן יחיד דוחה שבת כו' . ובפשיטות מקרבן לבור של שבת וקרבן תמיד שדוחה שבת לא הוה מלי יליף משום דמלות הקב"ה עלינו כן מה שאין כן בקרבן לבור דחנוכת המזבח במקדש דהקריבו מעלמם בלי ליווי משום שמחה אבל מקרבן יחיד דנשיאים בחנוכת המשכן דכמו כן לא היה בו ליווי יליף שפיר : **אילימא** מדכתיב ביום הראשון וביום השביעי כו' פרש"י ומשמע לן יום השביעי הייטו שבת עכ"ל . ועפ"פ מ"ש פ' לע"ק ביום הראשון

קרני ראם [א] נ"ב לא ידעתי למה דראב"ע לא קאי אלא אמעין שילא מתחלה ושם אוסר אפי' במקום פסידא אבל מעין שלא יצא מתחלה לא קמיירי : [ב] נ"ב ולדעתי כוונת התוס' כפשוטה כי היכא דהתם בעי למילף חומרא דשכ"ע ולא ילפינן משום דאיכא חידושא לקולא ה"נ להיפך לא ילפינן קולא כיון דאיכא חידושא לחומרא · וז"ב :

הראשון אותו יום נטל י' עטרות ראשון למעשה בראשית ראשון לנשיאים כו' הוא בפסיעות יום השביעי יום השבת וז' לנשיאים תיכו המקשה פריך דלמא שביעי לקרבנות לחוד הוא דהיינו לקרבן נשיאים ולא ז' מימי השבוע כמו ראשון מימי השבוע: ודלמא ימים הראוין כו'. ואצטריך לן יתורא ללמדנו דז' ימים הראוין לצופין היו: וילכו לאהליהם שהלכו ומצאו נשותיהם כו'. אהל נאמר בנשים כמ"ש מנשים באהל תבורך. ואמר שמחים שנהנו מזיו שכינה כמ"ש שובע שמחות את פניך. ואמר וטובי לב כו' בבן זכר כו' דכן מצינו בהיפוך בר"ש בכבי דאתילידא ליה ברתא וחלש דעתיה פ"ק דב"ב. ואמר על כל הטובה כו' מזומנין לחיי עוה"ב כמ"ש למען ייטב לעולם שכולו טוב ויש לייטב ליטנא דכולכם מזומנין כו' משום שיש לדון שלא התענו ביוה"כ ניחא באותן שאכלו ביוה"כ לשם שמחת מצוה אבל אותן שאכלו שלא לש"ש רק לשם אכילה גסה עמו שלא כהוגן לכך יצתה בת קול בלשון הזה כולכם מזומנים כו' ר"ל גם אותן שאכלו שלא לשם מצוה מזומנים כו': שבקש שלמה להכניס ארון כו' אמר כ"ד רננות כו' מפורש פרק חלק: שנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך כו'. גבי הני רבנן יש לייטב הא דמפטרי מיניה באורתא לפי שלא היה דעתם ללון בעיר ואח"כ חשבו ולנו בעיר הוצרכו ליפטר שנית אבל גבי ישראל למה הלכו כלל ביום שמיני ליפטר משלמה כיון שלא היה דעתם לילך מירושלים ביום שמיני שהיה י"ט גם שהוא בכלל שמחה כמ"ש פרק החליל השמחה שמנה ימים ואפשר שהיה דעתם לילך ביום שמיני מן העיר וללון בתוך התחום ושוב חשבו ללון שם וע"כ הוצרכו ליפטר שנית ביום כ"ג לחודש וכיון שעיקר שמחה בז' ימים שמפורש בהו שמחה בקרא משא"כ בשמיני דאינו אלא מריבוי דאך שמח ואפשר שלא ידעו הך דרשה עד אחר שנפטרו משלמה ביום שמיני הודיע להם הך דרשה ושהו שם ולנו שם והוצרכו למפטר פעם שנית למחרת: אנשים של צורה הם כו'. פרש"י צורה כלומר חכם עכ"ל ובפ"ב דתענית פי' בע"א ושם מפורש בחידושינו וע"ש: ע"ב כאן במצוה שא"א לעשותה כו' פרש"י במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים כו' מצוה שבא לידך בין גדולה ובין קטנה עשה עכ"ל אבל בכמה מקומות מצינו דמצוה גדולה דוחה הקטנה כהיא דרפ"ק דמגילה דמת מצוה דוחה אפי' פסח ומילה שהם בכרת וכה"ג מצינו בפסח ומילה שדוחין שאר מצות עשה ולולא פירושו נראה לפרש בהיפך באפשר לעשותה ע"י אחרים כגון מת מצוה וכיוצא בה שהם מצות גדולות ואפשר שיקיימוהו אחרים אין לו להניח הקטנה לגבה כגון פסח ומילה אבל במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים שאין שם אחר לקבור המת מצוה אז תפלא ותעשה הגדולה שהיא מת מצוה ותניח הקטנה לגבה שהם פסח ומילה וכיוצא בזה והשתא הוי דומיא ממש למאי דקאמר כה"ג בסמוך לגבי ת"ת כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים אין לו להניח ת"ת אבל במצוה שא"א ע"י אחרים יניח ת"ת ויעשה המצוה אבל לפרש"י לא הוי דומיא ודו"ק: א"ל יהא רעוא דתזרע ולא תחצד כו'. מהאי ליטנא שא"ל לאבוה לא מבעיא דברוכי לא בירכן אבל צעורי צערן כו' ולא קאמר לא בירכן אבל קללוני כמ"ש בלק גם קוב לא תקבנו גם ברך לא תברכנו נראה שגם הוא לא חשדן שהיו מקללים אותו ובודאי יש להם כוונה אחרת בזה אבל כיון שלא הבין כוונת דבריהם קאמר דצעורי צערן בזה שלפי דבריהם לא הבנתי מהם שום ברכה ואע"פ שהם בלשון קללה כוונתם לטובה ולברכה כעין שאחז"ל בפרק חלק טובה קללה שקלל אחיה השילוני מברכה שבירך בלעם הרשע את ישראל כו' דהכל הולך אחר הכוונה והם עשו כן לחדודי לידע אם יבין כוונת דבריהם שכוונו לברכה דלכך ליצר עצמו שלא הבין כוונת דבריהם וכה"ג נ"ל לעיל שא"ל ולא אפטריתו מיני באורתא שאמר לשון כן לחדודי שהכי הוא למדם דצריך ליפטר ממנו פעם אחרת ושמעתי עוד בזה שעשו כן כדי שיבא לאביו ויפרשו לו כוונתם לברכה ותחול הברכה עליו גם מאביו והוא דחוק קצת דא"כ מסיכא הוה פסקי להו דהוא לא יבין כוונת דבריהם ואביו יבין ודו"ק: תעייל ולא תיפוק תעייל כלתה ולא ניחות בנך כו'. דלא לימות בנך הוה בכלל תזרע ולא תחצד וי"ל דהוסיף בכלל זה תעייל כלתה ולא ליפקון בנך: דהאי עלמא אושפיזא והבוא עלמא ביתא כו'. דהאי עלמא דירת עראי כעין אושפיזא והבוא עלמא דירת קבע כעין בית ודומיא דהכי שנינו התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין ומ"מ מקרא קברם בתימו לעולם אל תקרי קרבם אלא קברם מתיבות מהופכות כמו כבש כשב שמלה שלמה וברשעים כתיב האי קרא דהוי קברם בתימו לעולם שלא יחיו ויעמדו בתחיית המתים משא"כ בצדיקים שגם שקברם בתימו מ"מ אינו לעולם שבזמן התחיה יעמדו מקברם ויחיו לעולם: לא תביים ודלא תתביים כו'. פרש"י לא תבוש אחריני כדי שלא תתביים כו' ע"כ. נראה מפירושו שאינו מכלל הברכה שברכו בכך אלא שמלמדו מוסר שלא תביים אחריני ואז תזכה לברכה זו שלא תתביים דהוא מדה כנגד מדה ובקרא דמייתי דבהא ברכן הקב"ה לישראל שנאמר ולא יבושו עמי לעולם היינו נמי משמע שלא תתביישו ורש"י שפי' לבסוף לא יבושו עמי לעולם והיינו לא תביים ולא תתביים עכ"ל לאו ממשמעות דלא יבושו הוא דלא יבושו לא משמע אלא דלא תתביים אלא מדתנא בה ושינה הכתוב לכתוב לא יבושו דרשו ליה באם אינו ענין ללא תתביים תנהו ענין ללא תביים והני תרי פסוקים דסמיכי לסדדי עד"ז מפורשים שאמר ואכלתם אכול מה שהז' אומות אכלו מכם כמ"ש ואכלו אתכם אויביכם כשתזכו ואכלתם מהם מה שאכלו מכם וכמ"ש לעתיד יחזרו הז' אומות לישראל כל מה שגזלו מהם בעוה"ז. ואמר גם שבוע והללתם כמ"ש ואכלת ושבעת וברכת גו' את שם ה' גו' הוא השם הרחמים אשר עשה עמכם להפליא בגאולה ולא יבושו עמי אז את מי שאין לו כי לכלכם תהיה מדה זו שלא לבייש. ואמר שבזכות זה וידעתם כי בקרב ישראל אני וגו' ולא יבושו עמי לעולם שלא תתביישו עוד בגלות מן העכו"ם ופי"ל בדרך זה לפי שזכר לעיל ואת הצפוני ארחיק מכם דהיינו מדת יצה"ר לאכול במותרות כמ"ש ואכל ושבע ודשן גו' וכתיב ורם לבבך ושכחת גו' אמר לעתיד ואכלתם אכול כדי אכילה שלא לבקש במותרות ואחרי שתשבעתם והללתם גו' כמ"ש ושבעת וברכת את ה' גו'. ואמר את ה' אלהיכם אשר עשה עמכם גו' ע"פ מ"ש טוב ילד מסכן שהוא יצ"ט שנולד לי"ג שנים ממלך זקן גו' שהוא יצה"ר וז"ש אחרי אשר תרחיקו יצה"ר מכם תהללו את שם ה' אשר עשה וברא את היצה"ר עמכם בלידתכם דכשתגלחו אותו יהיה הדבר הזה להפליא שיגלה הילד מסכן את המלך זקן ולא יבושו עמי אז לעולם כמו שיבושו העובדי כוכבים שהלכו בעצת יצה"ר ופי"ל ע"פ מ"ש בסוכה שיצה"ר ידמה לצדיקים כהר וגם בעיניו של הקב"ה יפלא היאך נצחו הצדיקים ליצה"ר וז"ש כאן בהרחקת יצה"ר לעתיד זה היצה"ר אשר עשה עמכם בלידתכם יהיה לכם גם בעיניו ית' ב"ה להפליא היאך כבשו אותו וע"כ לא יבושו עמי אז לעולם:

דף י בפרש"י בד"ה ממתח נמי לא כו' לא מלי למזגא עלה ובד"ה מנקר רחייא בישנה הס"ד ואח"כ מ"ה איתחיל כו' כצ"ל: תוס' בד"ה ההדיוט כו' אבל בחגס למה יתירו כו' ובד"ה ר' יהודה אומר כו' ת"ק אמר מעמידין כו' ור' יהודה אוסר בכבוש כו' כצ"ל: בא"ד וה"ה דאסר כבוש כו' פי' כמו דאסר בנין גמור ה"ה דאסר כבוש וק"ל: בא"ד וגירסא ראשונה נראה לרבי ומעמידין נראה כו' ואין טשין אותו כו' כצ"ל: ע"ב בד"ה אילטבא כו' הם חלוקים כדאמרינן בריש פרק י' יוחסין כו' עכ"ל אין זה ראיה אהא שאמרו שהם חלוקים אלא אמה שאמרו שעניני ספסל הם וק"ל: בד"ה ואין מוגעין כו' דלסרוקי סוסים שפי' כו' ענין אחר הוא הס"ד ואח"כ מ"ה כסכוסי כו' כצ"ל וזה לפי דרכם דלסרוקי סוסים נמי לא איירי בכה"ג שפרש"י דהא אפי' בשבת וי"ט שרי וק"ל: בד"ה קיטורי בירי כו' ולא בידי בדל"ת כו' ובד"ה מוליא כו' וי"א כדי לעשות דיר של בהמה כו' עכ"ל ור"ל דבי דרי מלשון דיר ולפי זה יש לקיים גירסת ר"ג וק"ל:
בד"ה פרקמטיא כו' והא דאמר רבינא כו' טפי כופיתא אבל כו' עכ"ל כצ"ל:

ח"א דף יא ע"א בוורא טויא באחוה אקוקי באבוה מיכלי בבריה כו'. כינו את המלח באח והמים באב והציר בבריה דר"ל דכל הני מיניה הוא וכל במיניה הוא יותר טוב וה"נ אמרינן פ' הספינה כוורא מליחא מעלי בברא מליחא לא מעלי משום דלאו מיניה הוא:

סליק פרק משקין

פרק. אלו מגלחין

דף יג ע"ב בפרש"י בד"ה ואלו כו' קודם הס"ד ואח"כ מ"ה ומי שנשאל כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה והיוצא כו' שאינו יכול לגלח קודם המועד שאין כו' כצ"ל:
דף יד בפרש"י בד"ה אומן כו' לספר עצמו הס"ד ואחר כך מ"ה כי הנך כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה ומגודה וכו' מוקי לה כשבא בח"ה א"נ כו' עכ"ל ברא"ש כתבו בחד תירוצא ונראה לפרש דבריהם כשבא זמן התרת הנדר בח"ה כגון שנדר לפני המועד דמהיום לא יגלח אם ממועד ואילך יאכל פירות דלא חל הנדר להתירו עד ח"ה ודו"ק:
בא"ד י"ל דה"ק כו' מטומאה לטהרה אז דוקא שעולין כו' כצ"ל וחד תירוצא הוא וק"ל:
ע"ב בפרש"י בד"ה ודנין כו' אבל לא בי"ט משום כו' כצ"ל: בד"ה מעגה כו' עינוי הדין אלא לעולם כו' הד"א כצ"ל: תוס' בד"ה מהו שינהיג כו' הרי יש כאן עשה דרבים עכ"ל ומ"מ קושייתם דמעיקרא לא מיתרצה דשמחת הרגל נמי עשה דרבים הוא ואין עשה דוחה עשה וק"ל:

דף טו בד"ה מנודה מהו כו' ולא נראה לו דברי רב פפא דמוקי ראשו כו' עכ"ל הוא מגומגם שפתחו במנודה וסיימו לאתויי ראיה ממצורע ונראה להגיה בתוס' מצורע מהו כו' וק"ל: בד"ה ובועלי נדות כו' שהוא חייב כבר פוטר ר"י כו' צריך טבילה אם כן הכא נמי וכו' ור"י נמי הצריך טבילה לד"ת ובתוס' פירשו דכיון כו' כצ"ל: בד"ה מנודין כו' קא בעי מנודה ומייתי כו' כצ"ל: ע"ב בד"ה רחילה כו' תימה אדבעי מהו ברחילה אמאי לא בעי מהו בסיכה עכ"ל כצ"ל ופי' לדבריהם כיון דרחילה לא אתיא אלא מכלל סיכה בסיכה גופה ה"ל למבעי הכי וק"ל: בד"ה אחרי טהרתו כו' חיטוי וקדושתו לעבודה כו' רש"א בבאו מקריב בזמן כו' מוקי לביום באו דקאי אדלעיל כו' קרבנותיו ובתוספות פירשו דערל כו' קשה למאי דפרישית ותירץ כו' כצ"ל:

ח"א דף טו ע"ב דמות דיוקני נתתי בהם כו' פרש"י דמות דיוקני בצלם אלהים עשה את האדם עכ"ל והיינו דמות דיוקני צלם וצורה של שאר כל אדם אבל צורה וצלם של אדם הראשון דיוקני גופיה מקרא כדאמרינן בפרק ח"ה בדמות דיוקני תסתכל בדיוקני עצמה אל תסתכל כו' ושם מפורש. ואמר ובעונותיהם הפכתיה כי בנטילת הנשמה נהפך דמותו וצלמו וע"ש זה אמר הכתוב כי קללת אלהים תלוי שנהפך דמות דיוקנו של מעלה ויש רשעים שגם נשמתם ורוחם נתהפך לבהמה ע"י גלגול כמ"ש בזה בעלי המקובלים:

דף טז בפרש"י בד"ה לא חל כו' יום הס"ד ואח"כ מ"ה לא בעו רבנן כו' כצ"ל:
ע"ב גמרא למר עוקבא בניפתא כו' פי' מחללת כההיא דפרק הנודר דלי ניפתא כו': שם מניפה חוצלא פי' שעורין שלא בקליפתם חוצלא קרי ליה כדאיתא פרק יום כפורים ואפשר שהיה מניפה הקליפה מן החוצלא וק"ל: בפרש"י בד"ה מ"ט עבדת הכי דשנית בשוק הס"ד ואח"כ מ"ה ביומא דכלה דרשה כו' כצ"ל:

ח"א דף טז ע"א מנלן דקבעינן דוכתא ומשדרינן שלוחא דבי דינא ומזמינן ליה כו'. ברא"ש ל"ג הכא ומזמינן ליה לדינא דלקמן ילפינן ליה מאידך קרא דכתיב ויאמר משה אל קרח גו' ואפשר לקיים נוסחא' גמרות שלנו דמהאי קרא קמא ודאי נמי משמע הזמנה אלא דמשמע מיניה נמי שידור שליחות וקביעות דוכתא נמי משמע מיניה מסיפא דקרא שאמרו לא נעלה דהיינו לא נעלה לתרע בית דינך שקבעת לך מקום ב"ד דמצינו בו לשון עלייה ועלתה יבמתו השערה: לקמיה גברא רבה דכתיב לפני ה' כו'. עיין בזה בדברי הר"ן בשם הראב"ד: זימנא בתר זימנא דכתיב קראו שם פרעה גו'. עיין ברש"י והר"ן פי' בע"א ע"ש: לא מתחזי כליטנא ביטא דכתיב העיני האנשים ההם תנקר גו'. לפי פשוטו שעל עצמם אמרו כן וכתולה קללתו בחבירו כפרש"י במקום לא משמע מיניה אפקרותא ולא ליטנא ביטא והר"ן פי' העיני האנשים אמשה קאמר אלא שכינה הכתוב וכתיב ויחר למשה מתמע דא"ל עכ"ל ור"ל שקללו את משה בניקור העין והכתוב כינה לכתוב האנשים ההם כאילו על אחרים אמרו: וא"ד כוכבא הוה כו' פרש"י מזלא דסיסרא עכ"ל. אולי שמצא כן במדרש וקאמר שהיה לו לבא לעזרת ה' גו' ע"פ מ"ש שהמלאך רע יענה אמן: מאי הרדפה כו' מנדין אותו כו' והוא לשון רדיפה שרודפין אותו עד חרמה עד שיליית דין ובערוך הביא בערך הרדף ואפשר שמפרש ליה מלשון הרדופני שהוא אילן שגדל עליו דבר מר והיינו שכותבין עליו מרורות עד שיליית דין ועיין בר"ן: א"ל בר קפרא איני מכירך כו' פרש"י רמז לו שאינו רוצה לראותו עכ"ל. ואין זה משמעו ויש לפרש דה"ק שאתה אומר ומה רבו אומר בדבר זה היאך אתה מכיר אותי בכך והרי אני איני מכירך: חמוקי ירכיך גו' מה ירך בסתר אף דברי תורה כו'. לשון חמוקי פירשוהו מלשון סתר ודימה התורה לסתרו של ירך שהוא תמיד מכוסה: ע"ב א"ל עייא מי קורא לך בחוץ כו' פרש"י עייא כך כינה שמו של רבי חייא לשון גנאי כו' עכ"ל ונראה דהיינו לשון גנאי לפי שרבי חייא היה מגמגם בלשונו שהיה אומר ה' במקום ח' כדאמרינן במגילה שא"ל רבי כשאתה מגיע אצל והכיתי לה' לא נמצא אתה מגדף וה"נ היה מגמגם בע' כדאמרינן שם שקורין לא' ע' לפי שאלו אותיות הם קרובים בלשון מאותיות אהח"ע ובדרך לגלוג היה קורא אותו עייא במקום חייא כפי גמגום לשונו ואמר לו מי קורא לך בחוץ רמז לו שהיה לומד בחוץ כמ"ש חכמות בחוץ תרונה: נהג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין כו'. ומוקי לה בנזיפה דנשיא. ויש לדקדק דאכתי תקשי וכי נזיפותיה דנשיא הוה טפי מנזיפותיה דהקב"ה דכתיב הלא תכלם שבעת ימים כדמנייתי מיניה לעיל דאין נזיפה פחות מז' ימים ומיניה נמי נילף דאין נזיפה יותר מז' ימים וי"ל דלכך קאמר בברייתא אע"פ שאין ראיה לדבר זכר כו' דראיה גמורה אינה דז' דהתם אינה אלא משום לגעת שהיה לה וה"ק קרא ואביה ירק גו' הלא תכלם שבעת ימים משום נזיפה ולא גרע לגעת דידה ועי"ל דהתם משום שלא יתעכבו ישראל עוד בשבילה כדכתיב והעם לא נסע עד גו': א"ל זה ראיתי וזה לא ראיתי קרי עליה ברנות ה' דרכי גו'. ר"ל זה השליח שראה אותו הלך בדרכו ופגע בו וא"ל מה וזה שליח שני שלא ראה אותו לפי שלא הלך בדרכו ולא א"ל דלא ליתי: א"ל אם קרית לא שנית ואם שנית לא שלשת כו'. הני ג' לשונות כמשמעה מקרא משנה ותלמוד וכמאמר ישלש אדם שנותיו במקרא במשנה ובתלמוד ואמר אם שלשת לא פירשו לך היינו שלא שמשת ת"ח כל הצורך שיפרשו לך חכמות בחוץ גו' כדרבא כו' שתורתו מכרזת עליו מבחוץ כו' וכן יתפרש כל הענין ברחובות תתן קולה גו' שמכרזת עליו ברחובות ובפתחי שערים גו' שיהיה שמו נודע בשערים בשם הגדולים: והא כתיב לא תראם בסתר גו' ההיא ביומי דכלה כו'. וה"ה דהמ"ל דהוא בתחלת נתינת התורה בסיני איירי כדמוקמינן ליה בפ' ר' עקיבא ושם מפורש: האי חמוקי ירכיך כו' מוקי לה בצדקה ובגמ"ח כו'. דכתיב ברישיה דקרא מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב דהיינו נודבי צדקה ועושים גמ"ח: והוו חייקי ליה למר עוקבא בליפתא כו'. נראה דר"ל גם שבדינא היה שמואל יושב לפני מר עוקבא לפי שהיה הוא נשיא מ"מ נהג מר עוקבא ענוות בעצמו נגד שמואל והוו חייקי ליה מקום בגמוכות ע"ג ליפתא דהיינו מחללת שכל זה דרך שפלות עשה לגבי שמואל: וקא מניפה חוצלאי כו'. דהיינו שעורים קלופים והיתה מניפה קליפתן מתוכן: אלמלא אתה שאול והוא דוד כו' פרש"י אתה שאול שנולדת במזל שלו יהוא דוד שנולד במזל שלך עכ"ל והוא דחוק לתלות מלכות בית דוד במזל ועוד דהא אמרינן בסוף פ"ב דמס' שבת אין מזל לישראל גם עי' על פי' הר"ן בזה בע"י שהוא דחוק ונראה לפרש ע"פ מ"ש ביומא כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה שאול באחד ועלתה לו דוד בשתים ולא עלתה לו וכו' ושם פירשנו ע"ד הבא לטהר מסייעין אותו מן השמים היינו דדוד נתן לבו לשוב בתשובה וקבל עליו יסורין להודות על חטאיו ובקש סליחה ממנו ית' ב"ה כמפורש בספר תהלים וכדלקמן שהקים עולה של תשובה ומן השמים סייעוהו משא"כ שאול שלא מצינו בו שבקש סליחה ולא בקש לקבל יסורין על מעשה דאגג והשתא ה"ק הכא אלמלי אתה שאול שלא שב בכל לבו ולא סייעיה מריה והוא דוד שהיה מקבל עליו לשוב בתשובה וסייעיה מריה אבדתי כמה דוד מפניו שהוא לדיק ממך שהוא באחד ואתה בשתים ודו"ק: על דברי כוש בן ימיני וכי כוש שמו כו' משמע ליה בפשיטות דקאי אשאול דלא מצינו בכל עניני דוד שום מעשה שהיה לו עם כוש אבל מצינו רוב עניניו עם שאול שהיה בן ימיני. וקאמר מה כוש משונה בעורו אף שאול משונה במעשיו דכן מצינו דמדמה המעשים לעורו של כושי כמ"ש היהפוך כושי עורו גו' גם אתם תוכלו להיטיב גו' ר"ל דשאר רעים אפשר להשתנות משא"כ לבע השחור של עור הכושי שהוא בתולדתו כך ולא משתנה: כיוצא בו על אודות האשה הכושית כו' והלא צפורה שמה כו'. הכי משמע ליה דלאו אשה אחרת היא מדכתיב האשה הכושית בה' הידיעה דמשמע האשה הנזכרת ככר והיא צפורה שנזכרת ככר שהיא אשתו של משה וכן גבי עבד מלך הכושי בה' הידיעה דקאי אמלך שנזכר לפניו שהוא לדקיהו שהיה אז מלך ולא קאי אעבד הנזכר לפני פניו ובמדרש קאמר דקאי הכושי אעבד והוא ברוך בן נריה ולא יתיישב לפי זה הה' הידיעה דהכושי וקראה כושית גבי דבור מרים ואהרן כלומר שהיתה ככושית משונה במעשיה הטובים ומשה היה פורש ממנה ואמרו הרק אך במשה גו' וכן עבד מלך הכושי שדימה את צדקיהו באותו מעשה הטוב שהציל את ירמיהו מן הבור לכושי המשונה בעורו וכן הלא כבני כושיים אתם גו' לגבי שאר אומות שזכר שם ופלשתים מכפתור וארם מקיר קרא את ישראל כושיים שהם משונים במעשיהם הטובים משאר אומות כמו שהכושי משונה בעורו משאר כל אדם: שהקים עולה של תשובה כו' מפורש פ"ק דע"ז: ה"ק אמר אלהי ישראל כו' מי מושל בי צדיק כו' לשון רש"י בספר שמואל ורבותינו פירשוהו אמר דוד אלהי ישראל לי דבר אלי דבר צור ישראל ומושל באדם אני ומי מושל בי צדיק שאני גוזר גזירה והוא מבטלה עכ"ל ושיפיה דהאי קרא יראת אלהים ויש לפרש עד"ז ומי מושל בי צדיק ע"י יראת אלהים ע"ד שאמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וזו הגזירה אינה בידי שמים שהצדיק מושל בי: ה"ק ואלה שמות גבורותיו של דוד כו'. דלפי פשטיה דואלה שמות הגבורים אשר היה לדוד מוסב אדלעיל דכתיב שמות אנשים הגבורים אשר היו לדוד אין מקום לכאן יושב בשבת גו' וע"כ דרשו דכוליה קרא מוסב לדוד שהיה לו שם גבורה כשהיה יושב בישיבה כדרך הגבורים שלא היה יושב על כרים וכסתות כראוי למלך וא"ל הקב"ה אחר שהשפלת עצמך בשעה שעסקת בתורה כאילו איך מלך תחכמוני תהא כמותי כו' כדלעיל שהצדיק מושל בי שאני גוזר גזירה כו' והיינו כמותי שאני מבטל בכל שאר הדברים גזירות ומחשבות שאר אדם כך אתה תהיה מבטל גזירותי כדלעיל הצדיק מושל בי כו'. ואמר שהוא ראש השלישים לג' אבות כו' כפרש"י ועוד אמרי' בפרק ע"פ בסעודה דלעתיד דג' האבות ימנעו מלברך ודוד יאמר לי נאה לברך כו' ע"ש והיינו שהוא ראש לג' אבות שהגדול מברך. ואמר עדינו העצני כו' היה מעדן עצמו כתולעת כו' עי'
פרש"י

פרש"י בספר שמואל עדינו כשהיה עוסק בתורה כורך ומקשר עצמו כתולעת כמו מעדנות כימה כו' ע"ש ובערוך פי' כשהיה עוסק בתורה היה מעדן עצמו עד שיתרכך בשרו כתולעת שאהא דעתו מיושבת עליו וכשהיה יוצא למלחמה היה מתקשה כעץ כל מדה עושה בשעת הצורך עכ"ל : על ח' מאות כו' שהיה זורק חץ · בקרא לא הוזכר חץ אבל משמע ליה בפעם אחת היינו במכה א' וזה א"א רק בחץ שהולך מרחוק מאיש לאיש עד ח' מאות איש שנעשו חללים וז"ש חלל לשון יחיד כאילו ח' מאות איש הוו איש א' · ואמר שהיה מתאנח על מאתים דכתיב איכה ירדוף אחד אלף . משמע ליה הכי איכה ירדוף א' מישראל אלף מן האומות ורש"י בחומש פי' בהיפך איכה ירדוף אחד מן האומות אלף מישראל כשהן בגלות הוא ע"פ הספרי ואמר כאן דודאי זו הברכה דא' מישראל ירדוף אלף מהאומות ודאי נתקיים בימי דוד וא"כ מאי רבותיה דח' מאות חלל שהרי לא נתקיים בו איכה ירדוף א' אלף וקאמר דודאי שהיה ראוי להתקיים בדוד וע"ז היה מתאנח ויצתה בת קול נק בדבר אוריה וגו' שהחטא של הריגת אוריה במלחמה גרם לו שלא הרג עוד ב' מאות חלל במלחמה :

דף יז בד"ה מ"ט לא קבלו דעבד כר' אלעאי כו' עכ"ל כ"ה בפרש"י שלפנינו ואין להולמו לשני פירושים של התוס' ודו"ק : תוס' בד"ה נידוי מי כו' לאיסורא דמכין לאלתר כדאמר בההוא גברא דקאכל תמרי כו' כל"ל : ע"ב גמרא איבעי ליה נגלותי ע"ש דאמר רב חסדא כו' כל"ל : בפרש"י אחר ד"ה הלכה כאבא שאול כו' נ"ל ד"ה שמותר לגלח בע"ש כו' ואח"כ ד"ה כשחל שביעי כו' ואח"כ ד"ה האי תנא כו' : בד"ה סבר כיון כו' כל המשמרות שוים אכתי כו' בד"ה אע"ג כו' שלים עיקר משמרתו כו' כל"ל : תוס' בד"ה ותנא דידן כו' מ"מ יגלח ע"ש כמו חל ז' שלו בע"ש ערב הרגל כו' עכ"ל אין זה מובן דהך מלתא גופא בחל ז' שלו בע"ש ערב הרגל היינו פלוגתייהו דרבנן על אבא שאול ואסרי לגלח ועוד היאך יגלח היום בע"ש בששי מימי אבלו דהא [אפי'] אפשר בע"ש בז' מימי אבלו בערב הרגל לא יגלח לרבנן ונ"ל להגיה חל ז' שלו בע"ש והשבת חל בערב הרגל דשרו רבנן לגלח בע"ש שלו משום דאנוס הוא דלא יכול לגלח למחר ביום השבת ומדרבנן נשמע לאבא שאול דה"ה הכא כיון דאנוס הוא ולא יכול לגלח למחר ביום השבת ערב הרגל יגלח בע"ש בששי מימי אבלו ותירצו דאינו דומה דהכא לרבנן כיון דאנוס הוא אית להו מקצת היום ככולו משום כבוד י"ט כיון שנשלם האבילות קודם י"ט משא"כ לאבא שאול הכא שיש עדיין אבילות בע"ש שהוא יום הששי מימי אבלו ואסור לגלח אע"ג דאנוס הוא ודו"ק : בא"ד דהיכא אסרינן כו' מהאי דלא תני כו' כל"ל : בד"ה זאת אומרת כו' פשיטא דהא אפילו שאר מלאכות אסור כו' אלו דברים שאבל אסור כו' ולא קתני תכבוסת כו' עכ"ל לא ידענו מה תיקנו בזה דהא קא חשיב נמי באלו דברים שאבל אסור בהן מלאכה וא"כ תכבוסת נמי בכלל ועיין לקמן בתוס' עוד בזה אמאי לא קתני נמי תכבוסת ודו"ק : בא"ד א"נ תכבוסת מים קאמר עכ"ל כל"ל כ"ל ופי' דמדקתני בתכפוהו אבליו מכבס כסותו במים למדנו דאבל אסור בתכבוסת מים לחוד אף בלא נתר ואהל ודו"ק : בד"ה ושמואל כו' ומקשי התם תרתי למה לי כו' וי"ל כו' כל"ל :

ח"א דף יז ע"א אם דומה הרב למלאך כו' מפורש פרק אין דורשין : אם רואה אדם שיצרו מתגבר כו' מפורש ספ"ק דקידושין : שנאמר ושלת וגו' גם נביא עמך וגו' · נביא היינו ת"ח שקרא דנקט : מאי שמתא כו' שממה יהיה כו' · בערוך גרס שם תהא ופי' שם מיתה מיתה בה שם תהא שם תיתי דכתיב ובאה אל בית הגנב עכ"ל : כשהיא נכנסת דכתיב והיתה העיר חרם כו' . כמה לשון חרם דכתיבי בתורה ולא מייתי להו ומייתי האי קרא דיהושע ויש לכוין בזה משום דלא שייך חרם בגוף העיר אלא באדם שהיו בתוכה וכתיב העיר לרמוז על אברי גוף האדם כמ"ש בקרא דכתיב עיר קטנה ואנשים בה מעט עיר זה הגוף ואנשים בה מעט הם אבריו של אדם דהיינו העיר שהיא כלל האברים הם חרם · ואמר כשהיא יוצאה דכתיב ברוגז רחם תזכור כמה רחם כתיבי ומייתי האי קרא לפי ענינו כי כשחל ונכנס החרם על רמ"ח אברים הוא במדת הדין והסיפך כשהיא יוצאה מן רמ"ח אברים במדת הרחמים וזהו ברוגז דהיינו כשנגבר מדת הדין בחרם על רמ"ח אבריו רחם תזכור דהיינו תזכור מדת הרחמים על רמ"ח אברים : שמתא אגנובתיה דכלבא ואיהי דידה כו' . ר"ל דגם הגנובתא שאינו נראה מכלל האברים · מ"מ החרם דידה עבדא כו' דאתלי ביה נורא ואכלתיה : שקלוה אחתיה בכדא כו' · כי האדם דומה לכלי חרס שאין לו תקנה כי שבירתו זו היא מיתתו וע"כ אמר אחתיה לפתיחא בכדא כאילו נתנו לאלמא ואחתיה בי קברי לרמוז כי שם יהיה שבירתו וקבורתו וקרי ביה אלפא שפורי כי האלף הוא כלל וסוף המספרים וטעם השופר לגבי שמתא כדמסיק ע"ש שנפרעין ממנו וטעם במ' יומין שהוא מספר יצירת האדם וקאמר מאי תברא מה טעם השברים לגבי השמתא וקאמר ע"ש תברי בתי כו' וכ"ת שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני דעוני כמיתה כמפורש במס' נדרים :

דף יח בד"ה ובגנוסטרי כו' לפורניו מזו לחברתה כו' כל"ל : בא"ד דאפילו רבי יוסי היה אוסר בגנוסטרי תוך ז' דומיא דמועד כו' עכ"ל מלשונם נראה דבמועד פסיקא ליה הכי דרבי יוסי אוסר בגנוסטרי ולא ידענא מהיכא ודו"ק : בד"ה אע"ג דאית כו' כך כ"ל ובתוספתא מסופק בזה וכ"ל דהכא משמע מדלא מפליג ונראה כו' דתנא כהן ואבל אפילו לתנא דידן כו' מיהו בשחל ז' שלו כו' לכבס ולרחוץ כל כו' עכ"ל כל"ל פי' ואפי' לתנא דידן דאוסר גילוח ברגל כשחל ז' שלו בערב הרגל היינו משום דעדיין לא כלו שלשים דאיסור גילוח דלית ליה מקצת היום ככולו אבל בכיבוס מתיר בכה"ג ברגל דהא כלו ז' ימי איסור תכבוסת וק"ק לדבריהם למאי דמדמין כיבוס לרחיצה א"כ בחל נמי שלישי בערב ברגל יהיה מותר בכיבוס ברגל כדאמרינן גבי רחיצה ודו"ק : ע"ב בפרש"י בד"ה שטרי ברורים כו' זה לזה הס"ד ואח"כ מ"ה גזרות כו' פסקי כו' כל"ל : תוס' בד"ה הספרים כו' וי"נ הספרים ומטפחת הסופגנין כו' עכ"ל אפשר לפי אותה גירסא יהיה פי' הספרים מלשון ספר תורה גם מלת הסופגנין אפשר מלשון חלת הסופגנין שמניחין אותן על המטפחת כו' וק"ל : בד"ה אין כותבין כו' פי' בתוס' כו' ול"נ דהא לא קתני כו' עכ"ל כל"ל :

ח"א דף יח ע"א ברית כרותה לשפתים שנאמר ויאמר אברהם וגו' · וכתבו התוס' תימה דלמא מדה טובה מרובה וה"ל לאתויי הא דאמרינן פ"ק דכתובות ופ"ג דברכות לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן שנאמר וגו' עכ"ל והנראה ליישב את זה דהיא דאל יפתח פיו לשטן איירי כשהאומר כלל את עצמו באותו פורענות ורעה כדמוכחי הענינים דהתם והטעם בו כמ"ש בפ"י שלא יתן פתחון פה לשטן לקטרג ולומר הודאת בעל דין כמאה עדים דמי ולא נשאר מקום למדת הרחמים להאריך אפים כו' ע"ש וליכא לדמויי להא דהכא איירי בשגגה היוצאה מדברי האומר ברעת פורעניות או בטובת זולתו כדמוכח הענין פנחס לשמואל והטעם בו כאומרים ניבא ואינו יודע מה ניבא וכפרש"י בחומש ובטובה נתנבא שישובו שניהם עכ"ל והשתא אין סברא לחלק בין מדה טובה למדה"פ בנבואה היוצאה מדברי האומר בשגגה : אמגושי הוה שנאמר הנה הוא יוצא המימה כו' כפרש"י והזכיר זה הכתוב במכת ערוב ולא קודם זה במכות דצ"ך להורות שאף במכה כנים הקודמת אמרו החרטומים כי אצבע אלהים הוא אעפ"כ חיזק והקשה הוא לבבו ולא נמנע פרעה לצאת המימה למר בשביל מכשפים ולמר לגדף לומר לי יאורי וגו' : ע"ב בכל יום בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני כו' · ברפ"ק דסוטה ובסנהדרין פרק כ"ג גרסינן מ' יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת כו' ועי"ש בתוס' ובחידושינו שם : שדה פלוני לפלוני כו' בפ"י מפי' הר"ן שדה פלוני לפלוני כו' · פי' פסקת הנדוניא שאדם פוסק את בתו הכל נגזר קודם יצירת הולד עכ"ל וכל' דחוק ובשם התוס' דמ' יום קודם יצירת הולד ביום הריון ואפשר שהיה המלאך לילה ומביאו לפני הקב"ה ושואל טפה זו מה תהא עליה עשיר או עני וזה מה שיש בגירסת הספרים שדה פלוני לפלוני שמכריזין עליו עשיר או עני כו' עכ"ל וקשה לפי' זה דא"כ אמאי הזכיר כאן הכרזת עני או עשיר טפי מהכרזת חכם או טפש גבור או חלש שהוא נגזר גם כן ביום הריון כדאמרינן פרק כל היד וי"ל דאהכנו דנקט הכא בת פלוני ובית ושדה כרוז הבת קול יוצא משא"כ בהנך דהתם גם שהוא נגזר מכל מקום אין הבת קול יוצא : אלא שמא יקדמנו אחר ברחמים כי האי דרבא כו' · פרש"י בגמרא שלפנינו אינו מובן לי שבתחלה קא"ל רבא אם לא חזייא לך א"א לשנות הגזרה ישוב כשהתפלל שימות הוא או היא שלא ירצה בצער שתנשא לאחר ומ"ה יהרס שלא יקדמנו אחר ברחמים שתמות היא ולפי זה מאי קא"ל לא אמינא לך דלא תיבעי עלה דמלתא דהא מלתא אחריתא היא דבתחלה א"ל שלא יבקש דבר שא"א לו לשנות ולא יועיל בקשתו אבל הכא בבקשה זו אפשר שיועיל לו שתמות היא ולא יצער עצמו כשתנשא לאחר ורא"ה מר' ראובן בר אצטרובלי שאמר מה' אשה לאיש כו' לא משמע כן ולשון שמא יקדמנו אחר לא משמע שתמות היא אלא שאחר ישאנה ובפי' ע"י יש פי' אחר גם כתב שם פי' אחר בשם הר"ן והוא נכון ע"ש : ויאמרו מה' יצא הדבר כו' ·

היינו בגזירת שמים כבר בשעת יצירה ולא ניחא להו לפרש כפשטיה מה' יצא הדבר כפי דבכך מזימנה לך כפרש"י בחומש כיון דניחוש היה כדאמרינן פלק ג"ה כל ניחוש שאינו כאליעזר כו' לא ה"ל לתלות הדבר כי יצא מה' ודו"ק : ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא כו' · והיינו נמי בגזירת שמים ביצירה וקרא דקאמר כי תואנה הוא מבקש מפלשתים כל זה בגזירת שמים היה כדי שע"י אשה זו תואנה הוא גו' : דכתיב בית והון נחלת אבות ומה' אשה גו' · ויש לדקדק לפי הדרש הזה בהאי בית והון נחלת אבות ומה' אשה גו' דמשמע האשה לאיש נגזרה מיום היצירה אבל בית והון אינו נגזר מן היצירה אלא נחלת אבות וקשה דהא בית והון נמי נגזר מהיצירה שמלאך שואל טפה זו מה תהא עליה עשיר או עני כדאמרינן פרק כל היד ודוחק לתרץ הכא אקרא דעל אשה הבת קול יוצא ולא על בית והון דבקרא לא משמע כן וי"ל אשה משכלת היא לעולם מה' בגזרה מעת היצירה אבל בית והון לפעמים אינו בא מגזירות היצירה שלו אלא בגזירת אביו שמת בגזירת שמים עכשיו : אין אדם נחשד כו' ואם לא עשה מקצתו הרהר בלבו כו' · גם שאין האדם יודע מה שבלב חבירו מ"מ הקב"ה מזמין לו שיהיה נחשד כיון שהרהר בלבו : מלמד שכ"א קינא לאשתו ממשה כו' דלגבי אהרן מפורש הקנאה כמשמעו כמ"ש בעדת קרח כמ"ש בענין ואהרן מה הוא כי תלינו עליו אבל לגדולת משה לא קנאו בו וכמ"ש אם לקחת מלכות לא היה לך ליתן לאחיך הכהונה וע"כ דרשוהו לגבי משה שכ"א קינא לאשתו ממשה דהיינו כשבא משה למחנה עד שנטה אהלו מחוץ למחנה ודבר זה מפורש יותר בפרק חלק ובפ"ק דב"ק ע"ש : לדידי חזיין ולא הוה בי כו' · ולא ניחא ליה לאוקמא דעבירה גופה שנחשד עליה לא היה בו אבל הרהור היה בו דא"כ מאי רבותיה וק"ל :

דף יט בפרש"י בד"ה מעריס כו' ימות החג הס"ד ואח"כ מ"ה כדי כו' כל"ל : בד"ה שמונה ימים כו' לאלתר בתכבוסת בגיהוץ כו' עכ"ל נ"ל בתכבוסת טעות הוא דאינו מגזירת שלשים אלא מגזירת שבעה ועוד נראה דיש לקיימו דכל"ל בתכבוסת גיהוץ כו' ור"ל תכבוסת של גיהוץ גם לפריב"א לקמן דגרס שלשים לכיבוס והספורת נמי יש לקיימו וק"ל : תוס' בד"ה ר' יהודה כו' ובתוספות פירשו כו' כל"ל : בד"ה ר' יוסי כו' והשתא מתני' אתיא כר' מאיר ויש כו' עכ"ל אין דבריהם מובנים לי דיותר נראה דהשתא מתני' אתיא כר' יוסי דאינו מתיר אלא כדי פרנסתו דהיינו באין לו מה יאכל ודקתני במתני' אין כותבין ספרים תפילין איירי ביש לו מה יאכל וכמו שכתבו לקמן בשם הר"ר יונה אבל כר' מאיר לא מצי אתיא דהא קתני בריש מלתא דר' מאיר כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו ותנא קמא דמתני' לית ליה הכי מדפליג ר' יהודה במתני' וקאמר כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו וק"ל : בא"ד ויש מפרשים דכדי כו' דאין לו מה יאכל אלא כדי פרנסתו היינו בהרווחה שרי דהואיל כו' ומתניתין פירשו בתוס' הרב כו' עכ"ל כל"ל נראה לי ורצה לומר דלפי זה שרי לר' יוסי אף ביש לו מה יאכל וא"כ מתני' פליגא אכולהו ברייתא דהני תנאי דברייתא וק"ל : בא"ד והר"ר יונה פירש דאתיא כתנא קמא וה"פ כו' או כדי להניחם עכ"ל. כתנא קמא היינו ריש מילתא דר' מאיר דלא אסרה מתני' לכתוב אפילו לעצמו אלא כדי להניחם אחר המועד אבל להניחם במועד שרי לעצמו או בטובה אפילו לאחרים כר' מאיר ובמתניתין דפליג ר' יוסי היינו דמתיר לכתוב לעצמו אפי' להניחם אחר המועד והיינו כרב דאמר הכי בירושלמי כמ"ש התוספות לקמן ודו"ק : בד"ה שאם לא גילח כו' מכל מקום פי' אמת כו' עכ"ל נראה לי דמן מ"מ כו' עד סוף דיבור הוא מיותר וק"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה ויום שבעה כו' שמיני הס"ד ואח"כ מ"ה ביום שעמדו כו' כל"ל : תוס' בד"ה שאסור ברחיצה כו' ובז' לרבנן ובז' לאבא שאול כו' עכ"ל קצת קשה מאי קשיא להו מבשביעי לרבנן דלא אמרינן לדידהו מקצת היום ככולו אלא בשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל והיינו משום שנשלם האבילות קודם יום טוב כמו שכתבו התוס' לעיל מה שאין כן בשלישי תדע דהא בשחל שביעי שלו בערב הרגל לית להו מקצת היום ככולו ועיין ברא"ש ודו"ק : בא"ד חמיר טפי בה"ג מפרש ה"ה כו' היינו מבערב בערב יום טוב כו' ודקאמר הכל כו' כל"ל : בד"ה קברו ברגל כו' דלא תפסוק הכל הס"ד ואח"כ מ"ה דלא נהגא מצות ז' כו' כל"ל :

דף כ בד"ה שלשה ימים כו' פירשו בתוספות דה"ה כו' ובד"ה כל מקום כו' איירי ביחיד מיקל נקיט הכי וכל כו' ובד"ה חייבו קיים כו' דמשמע אמו של ר' חייא ועוד כו' כל"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה כל שמתאבל כו' כלומר מתאבל עם אביו כשהוא כו' כל"ל : תוס' בד"ה קורע או כו' דלא מצינו לר' חייא שקרע כו' ובד"ה על אבי אביו ועל בן בנו פירוש כו' ובד"ה באפה כו' פירשו בתוספות כו' וכולן כל זמן כו' כל"ל :

דף כא בפרש"י בד"ה ואם באו כו' אמרי בשני ימים הראשונים כו' ובד"ה רבא אמר כו' חדשות הס"ד ואח"כ מ"ה והאמר רבא לעיל בכפיית כו' כל"ל : תוס' בד"ה דאי לא תימא כו' ולהוכיח קריעה מכפיית כו' עכ"ל פירוש להוכיח דקריעה מלתא יתירה הוא מדהוה סגי ליה בכפיית המטה ועבד מלתא יתירתא ושכב נמי ע"ג קרקע ודו"ק : בד"ה ואסור לקרות כו' שוין כדקאמר בירושלמי כו' : בד"ה משלישי ואילך ושלישי חשבינן מקצתו ככולו ומדרבנן דהא כו' עכ"ל כל"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה התם מודע כו' כל שלשה ימים כו' ובד"ה שיש גדול כו' וזה שבא הוא כו' עכ"ל כל"ל : תוס' בד"ה מכאן ואילך כו' מצינו למידין שחושב ט"ב כמו לאחר שלשה כו' עכ"ל אין ראייתם מבוררת אלא דאבל מיום שלשה ואילך מותר לילך לבהכ"נ בט"ב וכ"ה בפסקי תוס' אבל שיהיה ט"ב כמו לאחר שלשה אין כאן ראיה ויש ליישב בדוחק שבתוספות הרב כתבו סתם שהאבל יבא לבהכ"נ בט"ב אפילו ביום ראשון ואם כן כשיבא האבל בתחילה לבהכ"נ מיקרי שם בית האבל ואי חשבינן ט"ב כלאחר שלשה שפיר יבואו גם שאר הקהל לבהכ"נ דאבל מיום ג' ואילך הולך לבית האבל אבל אי חשבינן להו בט"ב כמו קודם ג' אם כן הוה אסור להם לילך לבית האבל שהוא עתה בבהכ"נ ודו"ק : בד"ה מדבר עמו כו' וקשיא למאי דאמר כו' כל"ל : בד"ה אפי' בא ביום ז' כו' והא מקצת היום ככולו כו' ויש לומר כו' עכ"ל פירוש לדבריהם דמשמע בא ביום ז' ממש וא"כ תיחשב הלילה כמקצת היום וכבר כלה ימי אבלותם ותרצו די"ל כגון שלא עמדו עדיין המנחמים ומש"ה לא כלה עדיין אבלותם דמסתמא ביאת המנחמין הוא ביום ממש ויש נמי בפ"ק כו' דברכת אבלים נמי מסתמא ביום וא"כ לא כלה האבלות בלילה וק"ל :

דף כב בד"ה הלך גדול כו' ולא ידענא מאי הוי דינא בגדול הבית שבא ממקום קרוב כו' עכ"ל והנא לא ידענא מאי מספקא ליה בגדול הבית שבא ממקום קרוב דהא מדקאמר והוא שיש גדול הבית בבית מדיוקא אבל אם היה הגדול בדרך מונה לעצמו כפרש"י גם היום דבריהם שכתבו דהואיל משום המת הלך כו' אינו מובן דמה שייך דמשום המת הלך בבא מן הדרך ממקום קרוב ול"ע : בד"ה דאתי בגו כו' ונראה מתוך ה"ג דאפילו לר"ש הוה חילוק כו' במקום רחוק שפירש הא כו' מונה עמהן ובסמוך פירש אפילו כו' עם הנשארים לרבנן כשבא גדול הבית תוך שלשה ימים ולר"ש אפילו ביום ז' וכך פירוש ר"י ז"ל כו' יסיים עמהם ודוקא כשיש גדול עמהם כו' לימנו בהדייהו כמו בגדול הבית בבית דבשאין גדול הבית כו' עצמו והוי דינא כרבנן עכ"ל כל"ל : בד"ה מהדריתו אפייכו כו' כגון שגדול המשפחה כאן שאלו שבאו מונין כו' עכ"ל כל"ל : ע"ב גמרא רשב"ג נשיא הוה וכ"ע מחייבי למיחלץ קשיא על כל כו' כל"ל : בפרש"י בד"ה ויקרעם לשנים כו' בית הצואר קרע אחר עכ"ל כל"ל : תוס' בד"ה מעשה בגדול כו' נמנע ולא חלץ הא אמר מפני גדול כו' כל"ל : בא"ד קתני עלה ואין ראוי לחלק כו' עכ"ל הוא מגומגם ובמס' שמחות שלפנינו קתני אהא דקתני על אביו ואמו חולץ ואם אינו ראוין לחלוץ אף על אביו ואמו לא יחלוץ מעשה כו' ע"ש : בד"ה עד שיגערו כו' לא מעמנו ובשמחה נמי כו' ובד"ה ולשמחת כו' גבי זימון בשלשה וברכת זימון בג' וטובה כו' גבי בית כור אני מוכר לך בבית כור כו' ובתוס' פוסק כו' ובד"ה א' האיש כו' ובתוס' הרב פוסק כו' כל"ל :

דף כג בד"ה כל שלשים כו' בשמעתין כאביי דנפיק כו' ורבא דנפיק כו' דבבל היה כו' ואין נראה לו לדחות כל כו' כנ"ל: ע"ב בד"ה יש אבילות כו' וקשה ק"ל תימה בשמעתין אביי כו' א"ל לא סבר ליה מר אין אבילות כו' עכ"ל ר"ל דקשה דקארי ליה לאביי מאי קארי ליה מעיקרא ולא סבר לה מר אין אבילות בשבת הא מפרש ליה ר"י אבל דברים שבצנעא נוהג כדאמרינן פרק קמא דכתובות ותירצו דשמא היה סבר כו' וק"ל: בד"ה מ"ד יש אבילות כו' ולא נסירא ופי' ר"ש כו' דנוהג אבילות בשאר ימים כו' לגמרי לא למנין כו' דשבת אינו אלא למנין דלאבלות כו' [ולא] נהגא כו' וא"כ לפי פי' זה כו' כתיב ביה ברכה הס"ד וא"כ מ"ה ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין נראה כו' שאינם אסורים משום אבילות אלא כו' ואין התלמוד אוסר לגלח ותניא במס' כו' כנ"ל: בד"ה ואין מברכין כו' ומיהו אהא דקאמר בריה כו' למ"ד תוך ד' אמות כו' משמע דפליגי בשבת כנ"ל:

דף כד בפרש"י בד"ה לא שנו פריעת כו' ואם בא להתעטף בצנעא כו' עכ"ל ק"ק לפירושו שפירש דמיירי בצנעא דהא ר' יוחנן מרא דשמעתין ואיהו אית ליה לקמן דברים שבצנעא נוהג וא"כ בלאו מנעלים מוכיחים הא חייב בעטיפת הראש בצנעא ודו"ק: תוס' בד"ה ושמואל לטעמיה כו' דרב סבר כו' ומסתמא רב ושמואל כו' עכ"ל מדבריהם נראה דהכא גרסינן בשמעתין רב אמר אף פריעת כו' ול"נ ורבנן אמרי אף כו' כמ"ש לפנינו וק"ל: בד"ה וכל קרע כו' מי שנזדמן לו חלוק כו' שמא דוקא כגון שקרע כבר כו' עכ"ל תמוה הוא לפרש הכי דהא קתני בה מי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן כו' דמשמע שלא קרע כלל כבר וכמ"ש התוס' שם דמיירי כגון שהוא שאול כו' ואולי שגירסא אחרת היתה עוד להם שם וכן נראה מ"ש לקמן בד"ה כי תניא כו' דגרסינן ר' חנינא מי שאין לו אלא חלוק א' כו' עכ"ל שלא נמצא כך בכל נוסחות שלפנינו ונראה דכצ"ל בתוספות דגרס ר' חננאל מי שאין לו כו' ודו"ק: בד"ה הכי א"ר כו' מספקא ליה כו' כנ"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה ברכת אבילים כו' בכתובות הס"ד וא"כ מ"ה תנחומי כו' ובד"ה יום א' לפני כו' חשוב כו' וזהו יום שלפני כו' כנ"ל: תוס' בד"ה ברכת אבלים כו' בדברים הס"ד וא"כ מ"ה לעיל פי' בקונט' כו' קודם האבל ללבוש כו' משמע שרש"י היה כו' קודם אבלו ובתוס' כו' דאביי כרבי ורבא כר' אלעזר כו' כנ"ל וכל זה הדיבור שייך בעמוד שלפני זה ע"ש: בד"ה ר' עקיבא כו' בי"ב חדשים ובמסכת שמחות כ"ל דגרסינן בן ג' שנים יוצא במטה ר' עקיבא כו' פירש דלא בעי ג' כו' עכ"ל כנ"ל לפי גירסא שלפנינו הוא דחוק מאי פליג ר' עקיבא את"ק דת"ק תולה הדבר בי"ב חודש ולר' עקיבא תולה בבן שנה אבל לגירסת מס' שמחות אתי שפיר דפליג ר' עקיבא את"ק ולא בעי ג' שנים ודו"ק: בד"ה דר"א אמר כו' ובין ר"ה ליוה"כ ז' נקט ליה בתר יוה"כ שני ימים ומגלח כו' מיהו אין נראה כו' היכא דנהג כו' זה שלא נהג כו' לא אמרינן כו' דדוקא בהני אומרים כו' כנ"ל: בד"ה אלא קרוביו כו' בתר מועדא לעבדי ליה כו' כגון ברגל ולקמן כו' כנ"ל:

ח"א דף כד ע"א אזל גנרא דשוה משפינא מיניה כו' · פרש"י בקושיות עכ"ל ומפי נראה לפרש בפשיטות שהיה ת"ח גמור שהיה לו ליראה ממנו כמ"ש את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח:

דף כה בד"ה ור' חייא כו' בא והכי משמע כו' משמע דזקפיה רבי כו' כנ"ל: ע"ב בד"ה ועל רבו כו' קריעה דאין מתאחה וכן כו' כנ"ל וכ"ה בתוספות שם ודו"ק: בא"ד דמעשה רב דשמואל עביד כו' כנ"ל:

ח"א דף כה ע"א שכל הבוכה על אדם כשר מוחלין לו כו' מפורש בפרק שאלוג: למה זה דומה לס"ת כו' פרש"י דתורה קרויה נר שנאמר כי נר מצוה ותורה אור ונשמה כו' עכ"ל · מקרא דמייתי התורה גופה קרויה אור אבל ר"ל דומה לס"ת היינו המצות שכתובים בס"ת שע"י שנשמה מקיים אותם האדם באברי הגוף: סבר לאתובי ס"ת אפוריא כו' פרש"י לומר קיים זה מה שכתוב בזה עכ"ל · דהכי אמרינן בפ"ק דב"ק גבי חזקיהו שעשו לו כן וע"ש בתוס' משום דחזקיהו גדול ביותר היה בתורה ובמעשים טובים וענינו כמ"ש כי הס"ת דמיון הס"ת הגוף נגויל הס"ת ואותיות פורחות לנשמה וכיון שמת הת"ח הנשמה פורחת מן הגוף וכיון דבחייו שהיה הנשמה בו לא ס"ל ליסב לגבה השתא שהנשמה יצאה מן הגוף מכ"ש וענין דלא לצלמולי דרך גגות במקום שאין מזוזות דהוי כמו לועג לרש: שנאמר וירכיבו את ארון ה' על עגלה חדשה כו' · משמע ליה דהיינו אותה עגלה חדשה הנזכרת כבר שמגרוהו פלשתים ולכך לא הזכיר שהיו כמי פרות עלות אשר לא עלה עליהם עול אלא שלא בא כאן להזכיר רק עגלה חדשה ששגרוהו פלשתים מטעם דקאמר דאין לפורקו מעגלה זו לעגלה אחרת ואע"ג דזה שהרכיבו דוד על עגלה טעות היה בידו כדאמרינן פרק א"כ והיה לו לישא את הארון בכתף מ"מ למדנו מיניה לפי טעותו שנשאו בעגלה ששגרו פלשתים משום דאין לפרקו מעגלה לעגלה: מה היה שהיה כבר כו' · כפי' שני שפרש"י איתא במדרש ילקוט בענין זה ומפיק ליה מלשון הכפול היה היה דבל גו' היה שנדבר עמו בארץ והיה שנדבר עמו שמ"ל: הוינא בר תמני סרי שנין ולא חזי לי קרי כו' · דהיינו שהיה בר ח"י שנין שהוא שיעור שנים לישא אשה כדי שילמוד תורה בטהרה כדאמרינן ביומא ואני לא נשאתי אשה אז ולמדתי בטהרה ולא לאיתי קרי: יומא חד איתהפכא כו' · עיין פרש"י והוסיף בספר יוחסין דצריך שיהיו אותיות שדי נראות מבחוץ בקשר של תפילין ע"כ וענין מ' יום להתענות לפי שהתפילין הם כתר התורה כמ"ש זה בפ' האומר ע"ש והתורה ניתנית למ' יום: הוי גני יהודה כו' קם בהדיה עמודא כו' עי' פי' זה בספר יוחסין: ע"ב אמר דינא הוא דרבה בר רב הונא כו' · ע"פ מ"ש במנחות אי בר אבהן ובר אוריין יאי ואי בר אוריין ולא בר אבהן איצא תיכליה וס"ל רבה בר רב הונא היה מפורסם בר אבהן ובר אוריין שהיה אביו ראש בבבל אב לרב המנונא מפורסם בר אוריין ולא נמצא בר אבהן וע"כ כי מטו אגישרא הוו עבדי יקרא להדדי ואף במיתתן היה מכבד כ"א חבירו בכבוד התורה שהיה להם דבר אוריין הוא עיקר אבל זה הטייעא אמר כי דינא הוא לגרף שרבה בר רב הונא גם בר אבהן ובזה זלזל בכבוד תורה של רב המנונא ונענש על כך ופתח היטקא ע"פ מ"ש הטייעא שילך רבה בר רב הונא קודם גזע ישישים עלה מבבל שהוא רב הונא ועמו ספר מלחמות שהוא רב המנונא וע"י קאת וקיפוד רמז על הישמעאלים שבאו לשם לראות בהספדם ונדמו לקאת וקיפוד שהם עופות טמאים כמ"ש לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב הוכפלו לראות בשוד ושבר שבא לדור במיתת ב' הצדיקים ואמר שקצף על עולמו ועון הדור הוא סיבת מיתתם וז"ש כי חמס ממנו נפשות שהצדיק לא מת בעונו רק שניתן ביד מלאך הקצף ומשחית והוא אינו מבחין בין צדיק לרשע · ואמר שגם המלאך שמח ויוצא לקראתו כיוצא לקראת כלה חדשה כמ"ש פרק הנושא שמלאך יוצא לקראתו לומר לו שלום ואמר דגם נשמתו היא טהורה ונקיה ורוכב ערבות ששם תחת כסא הכבוד נפשות הצדיקים צרורות בצרור החיים שם ושמח בבא אליו נפש הצדיק נקי: תמרים הניפו ראש כו' · כלל ישראל נמשלו לתמר שאין לו אלא לב א' כדאמר במדרשות האגדים יניפו ראש בתמהם ואמר על צדיק כתמר כמ"ש בשמוך ולא לאבידה כי הצדיק ישאר בהשארת הנפש לעוה"ב וכתמר יפרח לעוה"ב: אם בארזים נפלה כו' לויתן בחכה כו' בנחל שוטף נפלה כו' · הפליג בהרבה דמיונות על רב אשי כי היה בו תורה וגדולה במקום אחד כדאמרינן פד"מ גם שהיה הרבה שנים: חליש דעתיה כפרש"י דהאי מדמה ליה לשלהבת והאי לאבידה עכ"ל · ר"ל שיכלה כשלהבת ויהיה אבידה ואינו כן כי הצדיק יש לו השארות הנפש לעוה"ב והא דכתיב הצדיק אבד היינו לדורו אבל לאבידה משמע שהוא גופיה דבר האובד ונענשו דאתהפכו כרעייהו שלא יהו ראויים לחלוץ כדמסיק כי הייבום והחליצה מורים על השארות הנפש להקים לאחיו שם כידוע לבעלי הקבלה: בא רוב שליש במים זכור ורחם כו' נראה דלאו דרך הספד קא"ל אלא דרך תפלה על שבא רבא במקום סכנה בימי מדקל ואמר בא רוב שלישית היינו רוב ישראל שנקראו שלישית דכתיב ביום ההוא יהיה ישראל שלישיה למצרים והיה מתפלל זכור ורחם להצילנו וגם כי העינו מאחריך כאשה מבעליה דהיינו כסוטה אל תזניחנו באות מי מרה כסוטה: שמחה למוגה נהפכה ששון ויגון נדבקו בעת כו' · י"ל שלש ענינים דנקט של הפסיים שהיה זה הולד בן זכר שהיו בו שלש שמחות האחד ביום הלידה ושוב לח' במילתו ושוב ביום ל' בפדיונו וכן היה האבילות ביום המיתה שהוא יום המר ושוב ז' ימי אבילות ושוב ל' יום: ביום בא השמש בצהרים כו' בואו כו' · כמו שביאת השמש שלא בזמנה אין זה חסרון לה אלא להרואים בזריחתה שיש להם חסרון בביאתה בצהרים כן ר"י שמת אין זה חסרון לו אלא לתלמידיו הרואים תורה על ידו: ארץ שנטר הרה וילדה ארץ צבי כו' מפורש פ"ק דמגילה: אחיתו עמודי כו' שפעו מרזבי כו' · נראה כל הני שינוים דנקטו בעולם ביום מיתת כ"א מהם מורה על מעלת המת שאמר אחיתו עמודי כי הצדיק עמוד העולם נחסר מהעולם ולאוי יבכות עליו ושפעו מרזבי כו' ע"ש שבחייו בצדקתו ובזכותו שפעו צנורות מלמעלה מים הרחמים

ובמיתתו נשמתו להיות משפיעין מדת הדין בעולם שהוא כמו הדמים תחת המים: ואתחמיאו מכמי בימתא כו' דלפי טבע כוכבים שיהו נראים גם ביום אלא שמתוך מאור השמש ותוקף הרקיע ביום אינן נראין וביום שמת נחשך היום קודם זמנו שהיו נראין בו כוכבים כמו בלילה וכענין שאמרו לעיל ביום בא השמש בצהרים: ואיתעקרו כל אילני כו' נחיתו כיפי כו' על הרוב הכי דהתיב ואזיל פורעניות הם הבאים במיתת הצדיקים וכמ"ש מפני הרעה נאסף הצדיק כמפורש פרק הכונס · ואשתפי צלמנים כו' ע"ש מעשיהם כפרש"י וע"ש וכן י"ל אתקצנו כל אדרבא כו':

דף כו בד"ה ואחד השומע כו' מן העדים שאומרים זה ואם כו' את יוסי אין קורעין ע"ז כו' כנ"ל: בד"ה משכם ומשילה כו' דאימר מילתא יתירתא הוא דמגולחי זקן ומתגודדים כתיב בהאי כו' מכל מקום לא תילוף מינה מעומד עכ"ל ורצה לומר דאימא הכי נמי הכא מילתא יתירתא עביד דאלת"ה מגולחי זקן ומתגודדים הכי נמי כדפרכינן לעיל גבי קריעה מעומד דאלת"ה ויגז ראשו הכי נמי ותירצו דלא שייך למפרך הכי דלא נילוף כלל קריעה גופיה ומש"ה הכא יליף שפיר קריעה גופה מה שאין כן לעיל גבי דגמרת קריעה מכל מקום מעומד לא נילף מכח הך פירכא וק"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה משום כבוד אשה הוא ולא מן הדין הס"ד ואחר כך מ"ה משום כבוד אביו ולא מן הדין והוי כאיחוי כו' כנ"ל: תוס' בד"ה אמר רב נחמן כו' והר"י הקשה בתוספות מאי כו' מכל מקום אם קרע טפי כו' עכ"ל כנ"ל ורצונם שהקשה אליבא דתוספות לפירוש רש"י וכתב לפרש משום דשיעור קריעה על אביו ואמו עד שיגלה לבו כדאמרינן וסבירא ליה נמי דשיעור הקריעות עד טבורו אי נמי דעד שיגלה לבו לאו הייני שיעורה דעד לבו דקאמר והשתא שפיר קאמר שאין קריעת קרוביו שייך באותו תוספת שהניח ולא קרע משיעורא דעד שיגלה לב עד שיעורא דעד טבורו או עד לבו ושוב כתבו דיותר נראה לי לפרש דסבירא ליה כמאן דאמר עד לבו והיינו דשיעורה עד שיגלה אלא דהכי קאמר שאם אירע שלא קרע על אביו עד לבו אין כאן תוספת לקרוע על קרוביו כיון דהיה הגא תוספת ראוי לקרוע על אביו וכתבו שיש ליישב פירוש אפי' למ"ד עד טבורו דהוא נמי ראוי לקורעו על אביו למצוה מן המובחר וא"כ אין כאן תוספת לקרוע על קרוביו ודו"ק:

ח"א דף כו ע"א דטב להון לישראל בגלותי מרתיכין כו' · ומשמעו חכם ורב כמ"ש פ' י"ג מי שיש לו חולה בביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים דתפלתו נשמעת: על הפסיק הענין כו' · ק"ק על עם ה' ועל בית ישראל מאי על הפסיק הענין איכא הכא דהיינו עם ה' והיינו בית ישראל: ברכת השם מנלן דכתיב כו' קרועי בגדים · מפרש"י בספר ישעיה על ששמעו גידופי השם והיא כמו ברכת השם עכ"ל: מאי שלש דלתות וארבעה כו' · ר"ל אמאי לא חש לשורפה עד אחר שקרא ג' דלתות וארבעה וקאמר דלא היה חס על כל הפורעניות שזכר בד' דלתות דהיינו בד' פסוקים הקודמים עד שהתחיל לקרוא לו פסוק חמישי היו צריך לראש שהנכרים יהיו ראש ולא אתה כפרש"י וגא"ל מאן אמרה כי ה' הוגה על רוב פשעיה כו' נראה שמפרש טעם אחר על שלא חש עד אחר שהתחיל פסוק חמישי משום דבו מפרש כי ה' הוגה על רוב כו' ולא נזכר שום אזכרה באיכה מקודם זה והוא נתכוין לקדר האזכרות שבהן לשורפן ואע"ג דודאי הא דקרעיה בתער הסופר משמע כל המגילה כמ"ש התוס' מ"מ משמע ליה נמי דלקדר האזכרות מדלא היה חושש לשורפה עד אחר פסוק ד' שאין בהם שום אזכרה עד פסוק ה' שיש בו אזכרה כי ה' הוגה על רוב גו': ערי יהודה מנלן דכתיב ויבאו אנשים משכם כו' קרועי בגדים ותנחה כו' · דהיינו כשיצאו מביתם לא היו יודעים בחורבן הבית ובדרך שמעו וקרעו בגדיהם על שראו בדרך ערי יהודה בחורבנן וקרוב לזה פרש"י שם ונראה הא דנקט תלמודא ערי יהודה בחורבנן ולא ערי ישראל משום דהתנא דידן לאחר חורבן בית שני איירי ולא היו ידועין רק ערי יהודה דלא עלו מבבל בבנין בית שני רק שבט יהודה וקצת מבנימין וי' שבטים שגלו לחלח וחבור לא עלו:

דף כז גמרא וכיון שנכנס הגולל אמר להם ר' יהושע כפו מטותיכם אמרו לו כבר כפינו כו' כנ"ל נראה לי ובמסכת שמחות שלפנינו איתא הגירסא בע"א ע"ש: שם הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ואמר ר' יעקב בר אחא כו' כנ"ל: בפרש"י בד"ה על גבה כו' על העץ הס"ד וא"כ מ"ה נקליטי כו' כנ"ל: תוס' בד"ה אם יכול כו' והר"ר יוסף פירש כו' לא ידענא אי בעי למימר כו' כפירש בקונט' ור"ל דשמא שרי כו' כנ"ל: בד"ה מן המנחה כו' דמקודם לכן אינו יושב עליה כו' עכ"ל לא ידענא מה מספקא ליה לענין ישיבה הא מסיק דאינו יושב עליה עד שתחשך ולא הוזכר מן המנחה אלא לענין זקיפה ודו"ק: בד"ה ואין מוליכין כו' דאמתניתין קאי כו' עכ"ל זו היא ההוכחה דלא היה כתוב בספרו דאם לא כן מאי מספקא ליה הא שפיר קאי אמתני' דאין מוליכין כו' דמתנייא לאחר התקנה שנתקן להוליך בסלים וק"ל: ע"ב בד"ה בכליכה גרס כו' וגרס בשני כפי"ן לגירסת כו' ובד"ה אבל לא מטפחות כו' לנער ול"ל דמשום היד קתני כו' וא"כ ויספוק את כפיו כו' כנ"ל:

ח"א דף כז ע"ב בכו בכה להולך כו' בלא בנים כו' · מפורש פרק י"נ: עבר עבירה ושינה כו' מפורש פרק י"ה: באילו חרב מונח לו בין ירכותיו כו' · כהאי לישנא גופיה אמרו לגבי דיין בפ"ק דסנהדרין ושם מפורש: מכאן ואילך כאילו מוכרת בשוק כו' · פי' בתוספת עד שנים עשר חדש והכי איתא בירושלמי כו' עכ"ל אבל י"ב חדש לא נזכר בתלמודנו הכא ולולא דבריהם נראה דעד שלשים קאמר · וכל הני שיעורי ג' וז' ול' הוזכרו לעיל בסמוך ואינו סותר דברי הירושלמי דאיירי ה"נ ברופפת:

דף כח גמרא מאן חשיב מאן ספין מאן כו' כ"ה בערוך וק"ל: תוס' בד"ה מיתת אהרן כו' וכן פי' בקונט' ואין לפרש מיתת בני אהרן לבגדי קודש ילבש לפי כו' כנ"ל: בד"ה ומיתה בידי כו' ולא ס' בכלל וזהו שזרעו נכרת כו' עכ"ל ר"ל דזהו שזרעו נכרת נמי מקרי כרת וק"ל: בד"ה מאן רקיע כו' ונעלות בלות ומטולאות תרגום כו' כנ"ל: ע"ב בד"ה בלע המות כו' משום דמ"ק הוא סוף סדר מועד כו' עכ"ל והרמב"ם כתב דמסכת חגיגה הוא סוף סדר מועד וע"ש: בא"ד אלל פורענות [דיבמות] דמסיים פורענותא כו' עכ"ל כנ"ל ונחמתא לנחמתא בכדי נסבי הכא אלא שגירת לישנא דתלמודא בפ"ק דב"ב ועשו כן כדי לסיים בנחמה וק"ל:

ח"א דף כח ע"א אתיא שם שם ממשה כו' מה שיש לדקדק בזה עיין בספ"ק דב"ב: מה פרה אדומה מכפרת כו' · פי' בתוס' מכפרת על מעשה עגל וכדאמרי' במדרש כו' ע"ש והוא דחוק שנתכוין ע"פ אותו מדרש ונראה אע"ג דמוכח בכמה דוכתין דפרה קדשי בדק הבית היא מ"מ חטאת קרייה רחמנא גם שהיא נקחית מתרומת הלשכה כמו שאר קרבנות וכמ"ש התוס' בפרק מרובה לפי שצריכין לה כהנים העובדים קרבנות חשיב צורך קרבן כו' ואפי' בגא לב ב"ד כו' ע"ש: למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה · פירשו בתוס' דכתיב ויפשט את אהרן את בגדיו גו' ואהרן יאסף ומת ופי' הקונטרס ובגדי קודש ילבשו לפי שאינו סמוך כ"כ עכ"ל פי' הקונטרס לא מצאתיו ואין זה מקרא בשום מקום ועיין מה שכתבנו בחידושי הלכות: מאי קרא הן קרבו ימיך גו' הן חד קרבו תרי כו' · האי קרא גבי משה כתיב ולא הוה מקודם ה' ימים ובנשיקה מת שהיא מיתת פתאום כדלקמן אלא דילפינן מיניה רמז לשאר בני אדם: מת בחמשים זו מיתת כרת נ"ב כו' . וכתבו התוס' בירושלמי מאי תכליתו וגו' ועוד ימי שנותינו שבעים שנה וגו' דל כ' דלא מיענש עליהן נשתייר ל' ותימה דהא בשמעתין כ' משנולד קאמר כו' עכ"ל ונראה ליישב דה"ק שבעים שנין דל עשרים דלא מיענש כו' וכיון דמת בחמשים הרי נכרתו לו ימים ושנים כ' שהם בשנות הנעורים והוא מבואר לפי שיש לאדם כ' שנים אחר עשרים שהם ימי הנעורים וכ' שנים אלו הם כדמיון היובל שהם מ"ט שנים והם אחר כ' שני הנעורים הם ימי ספירה וחשבון של אדם על מעשיו ושנת הנ' שהוא שנת שביעית של אדם הוא תכליתו של אדם דמיון היובל שישוב אל אחוזתו ועד"ז אמר נ"ב זו מיתת שמואל הרמתי הוא למעלתו וע"פ מ"ש ביומא שאמרה חנה רבש"ע חסידיו יתמות כיון שעברו רוב שנותיו של אדם (בלא חטא) שוב אינו חוטא שגיבאה כן על בנה שמואל שמת לנ"ב שנים שאז לו רוב שנותיו שאחר שני הנעורים שהם כ' חלקים מת"ט שנים שאחר ימי הנעורים דב' חלקים מת"ט הם ל"ב הרי נ"ב עם שני הנעורים שהם כ' שנים ובודאי גם אם היה חי שמואל יותר לא היה בא לידי חטא שהרי עברו לו רוב שנים של אדם שאחר ימי הנעורים ועד"ז יש לכוין הספירה מ"ט ימים יום לשנה · ויום הנ' הוא קודם חג השבועות כשהתשוב למ"ד בניסן נברא עולם היה תחילת הבריאה בכ"ה באדר הרי כ' יום עד יום ראשון של פסח שהן חשובין כימי שנות נעורים דלא איענש עלייהו שהיו ישראל עדיין במצרים ועד"ז אמר זכרתי לך חסד נעוריך וגו' וא"כ מיום שיצאו ממצרים ימי הספירה מ"ט יום יום לשנה עד חג השבועות שהוא ביום החמשים

ממיתים דמיון היובל וזכר לדבר שאנו מדקדקים לעשות י"ט קלת בנ"נ בעומר לזכר שבו עברו רוב ימים שהן ב' חלקים מת"ע ימי ספירה יום לשנה שמוב אין אדם חומא שהם נ"ב שנים אחר כ' שנים של שני הנעורים כאמור שזו מיתת שמואל הרמתי ואותיות יובל רמז לזה י"ו מלד זה ונ"ב מלד זה שהם נ"ב רוב שנותיו הראשונים ושנת י"ג אינו מן המנין כי א' לא יבא לחלוקה ולפי' בשילאו מתארים אותן שנמנו משני כ' והיו רק בני עשרים אזי כשהיו קופרים מ"ע שנים מבאי ארץ שהם ימי חשבון מלות של אדם עד שהיו בני שבעים וקדשו שם התמעים שהוא בסוף שנים למות לשוב איש אל אחוזתו כמו ביובל: ס' זו מיתה בידי שמים כו' בכל"ח בגי' ס' כו' · לפי שנינו האי קרא בכל"ח למעליותא קאמר אבל לשון מיתה בידי שמים דקאמר לא משמע כן וי"ל דודאי מעלה הוא שיים אילא מכלל כרת כדקאמר דרב יוסף הוה עביד להו יומא טבא מיהו כיון שלא בא לכלל שבעים שהם שנותיו של אדם קרי ליה מיתה בידי שמים שמת קודם זמנו כמו דור המדבר ועיין בתוס' בזה: שבעים שיבה שמונים גבורות דכתיב ימי וגו' · ובמתניתין דאבות שנינו בן שמים לזקנה בן שבעים לשיבה כו' דכן מלינו בקרא מלת זקנה נופל על היולא מכלל בחרות ושחרות והיינו הבא לשנת ס' דיולא מכלל כרת והא דכתיב בשמואל ויהי כי זקן שמואל ולא היה רק נ"ב שנין כבר תירלו בזה פ"ק דתענית דזקנה קפלה עליו ושם נתיישב למה מת שמואל בשנות כרת דמתמיתים ועד שמים הם שנות כרת ולא חשיב ליה משום כבודו של שמואל כדתסיק רבה לקמן ומלת שיבה מלינו בקרא על הרוב בלדיקים שהגיעו לכלל שנותם שבעים שנה ובדוד כתיב וימת בשיבה טובה והיה ע' שנים: במזלא תליא כו' · כתבו התוס' הא דאמרינן בסוף שבת אין מזל לישראל י"ל דלפעמים משתנה ע"י מזל כו' ע"ש וגם בתוס' יומא מפורש דהיינו דאין מזל לישראל דע"י זכות גדול משתנה כו' ע"ש והכי מוכח נמי במתניתין דרבא בעי אתמהה דרב הונא ואעותריה דרב חסדא וגם דברים התלוים בגזילת הלידה כדאמרינן פרק כל היד דמלאך מעמיד טיפה ואומר אם חכם אם טפש אם עשיר אם עני אלא ע"כ דאית לן למימר דע"י אפושי רחמי מן שמיא כדעביד רבא איכא לבטל הגזירה ומזל שנולד בו כדאמרינן בשבת אך יש לדקדק במה שבקש רבא אענותנותא דרבה והא ענוה היא ממדות הטובות כדאמרינן פ"ק דע"ז יראת חטא מביא לידי ענוה והוא מביאו לידי חסידות ואמרינן פרק כל היד דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וי"ל ע"י אפושי רחמי שמיא בקש לעוזרו לבא לידי ענוה כדאמרינן הבא לטהר מסייעין לו: במזלא תליא כו' רב חסדא חי ל"ב שנין כו' · וליכא למימר דשאני רבה דמדבית עלי קאתי דס"ל נרבה דבתורה לאוד הוי מתכפר כו' כ"כ התוספות פרק ב' מדות: לתחזי לי איתחזי ליה כו' פרש"י לאחר מיתה עכ"ל · ונראה דהיינו בחלום ודבר זה מפורש פרק מי שמתו שהרוח המדבק הגוף והנשמה הוא שט בעוה"ז להודיע ע"י חלום וע"ש: איתרח לי תלתין יומין ואהדרי כו' · והיינו דאמרינן פרק מי שמת מהדורא בתרא דרב אשי ובערוך בערך הדר פירש בע"א · וקאמר אשרי כו' ותלמודו בידו מפורש פ"ק דבבא בתרא ודקאמר אין מלכות נוגעת כו' מפורש פ"ק דתענית: רב חסדא לא הוה כו' פקע ארזא ושתיק ויכין ליה כו' · נראה מענינו שמת בו ביום ולא חלה מקודם ולא הוי בכלל כרת דיומי דכיון שהגיע לגבורות שהרי ל"ב שנין חי ה"ל מיתת נשיקה כדאמרינן לעיל ברב הונא וכן לעיל ברב אשי נראה שמת בו ביום שהגיע לגבורות כמו שכתב בערוך שהיה כאשר ישיבה שמים שנים ותשמתא כשנעשה כאשר לא היה לו פחות מכ' שנים: ע"ב גוד גרמא מכבי ונתמי כו' · פרש"י אינו מובן לי ועיין בערוך בערך גוד ב' פירושים: עטוף וכסו כו' דבר נמי כו' פירש בערוך בערך עטף כאדם האומר להרים התעטפו והתכסו במלבושים נאים כי זה האיש הבא ליקבר אצליכם בן גדולים הוא וי"א כו' ע"ש: שיול אילמלא דמילתא לבר כו' עיין פרש"י ועוד נראה לפרש כפשטיה דבעני ממש שמת איירי ושיול אילמלא דמילתא למת לתכריכיו · ואמר לבר חורין עמ"ה במתים חפשי וגו' ושלימו זוודא ר"ל דכלו כלי תכריכין דאין לו והם קרויין זוודא כמ"ש בערוך בערך זווד: רהיט ונפיל אמעברא כו' · רהיט ורץ כל ימיו אחר מחיה ועתה נפל אמעברא במקום מעברות מהעולם הזה לעולם הבא ויוזפיתה יזיף וחוב שהלוה עדיין עליו כמ"ש

כל הרולה ללות יבא וילוה כו': אחנא מגרי אזוני כו' · פי' בערוך אחינו סוחרים שעל קיניהם נבדקין כלומר במקום שחורתם נבדקין הנאמנים הן אם לא כמ"ש בשלשה דברים אדם ניכר בכיסו בכוסו בכעסו עכ"ל: מותא כי מותא כו' · עיין פרש"י גם בע"י בשם התוס' ובשם הר"ן בכל אלו הדברים: א"ד דלא ידל ידלוניה דכתיב כי טוב אמור לך עלה וגו' · י"ל דלהאי לישנא דלא לענין ספסר נאמר: א"ל ר"ש דעו שחכם גדול הוא ובקי בהגדות ואל יכנס כו' · ר"ל אל יכנס אחד לתוך דברי חבירו במשא ומתן כיון שחכם גדול הוא ובקי כו' גם הוא יבא לידי משא ומתן עמו ואבל אסור בו מדכתיב האנק דום אבל אם ר"א ידבר בלבד גם הוא ישתוק ומדלך ענוה א"ר עקיבא ואני אחרון ובע"י פי' בע"א בשם הר"ן ע"ש: פתח ר' ישמעאל ואמר רבי כו' אמר שהוא פתח כדקאמרי' לקמן דאין המנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח האבל כו' והפסר שמעטם זה בפעם הראשונה לא באו לנחמו כן לפי שהוא לא פתח לומר כן רבו עונותיו כו' עד שהכפוהו אבלותיו: ומה נדב ואביהו שלא עשו אלא מלוה אחת כו' · ר"ל דודאי כמה מלות עשו מקודם אלא כלומר מלוה אחת בעבודת כהונה שבו ביום בר"ח ניסן התחילו לעבוד בכהונה ויקריבו בני אהרן וגו' ומשום אותה מלוה א' של העבודה הנוגעת לכל אמר ואחיכם כל בית ישראל וגו' שבשביל עבודתו מתו בניו של ר"י שעשו כמה מלות כאלו בשביל רבים עאכ"ו שרבים מספידין אותן וכן תפרש גבי לדקיהו שלדיק גמור היה כדאמרינן פרק חלק והכא קאמר מלוה א' שהעלה ירמיה מן הטיט אלא דהיינו מלוה אחת הנוגעת לכלל ישראל להליל ירמיה שיוכיח את ישראל לעשות תשובה אמר שיעשו לו רבים כבוד במותו ובמשרפות המלכים גו' בניך שעשו כמה מלות כאילו בשביל רבים עאכ"ו שאנו רבים מספידין אותן: דבר טוב כו' ח"א שביטל משמרתן כו' · אסיפא דקרא קסמיך דבר טוב אל אלהי ישראל וגו' דהיינו לעלות אל ה' אלהי ישראל לירושלים לבטל דברי אביו ירבעם שאמר אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה' וגו': כמספדא דאחאב בן עמרי דקטיל יתיה הדדרימון כו' פרש"י בספר זכריה מדכתיב ביה ותעבור הרנה במחנה והוא הספד כו' עכ"ל אבל בפ' נ"ה דרשוהו מלשון שמחה באבוד רשעים רנה וענין דבר אחד טוב שעשה שהיה עומד ומתחזק במרכבה כדי שלא יכירו ישראל במכתו ויברחו ותחלת נפילה ניסה כך פרש"י בס' מלכים: וכמספדא דיאשיהו בר אמון דקטיל כו' · ונראה הא דמדמה ההוא מספדא שיהיה לעתיד בירושלים למספד דאחאב ויאשיהו לפי מה שמפורש פרק החליל דההוא מספדא דירושלים יהיה לעתיד על משיח בן יוסף שיהיה נהרג או על יצה"ר שיהיה נהרג והוא מספד על היחיד כמ"ש וספדו עליו כמספד על היחיד וגו' ודומיא דהכי מספד דאחאב שלא נהרג רק הוא כמ"ש ומלך ארם לוה וגו' לא תלחמו את קטן ואת גדול כי אם את מלך ישראל וגו' · וכן ביאשיהו דכתיב וילך המלך יאשיהו לקראתו וימיתהו במגידו כראותו אותו ובד"ה ויורו המורים למלך יאשיהו וגו' שנראה שלא נהרג רק הוא כדכתיב ויקונן ירמיהו על יאשיהו: שמת צ"נ בימיו כו' מפרש"י בספר ירמיה בשלום תמות כו' כל ימי צ"נ לא יגאו אסיריו ובשמת צ"נ יצא לדקיהו מבית האסורין למחרת מת וקברוהו בכבוד עכ"ל: והאמר ר"י אמר רב שעשאוהו כככרה כו'. להפליג הקושיא מייתי ליה הא דרב יהודה דלא זו שלא מת על מטתו בשלום אלא שנהרג במשונה שעשאוהו ככברה: שלא תרב בהמ"ק בימיו כו' · וכן מפורש בהדיא בקרא ונאספת אל קברותך בשלום ולא תראנה עיניך בכל הרעה אשר אני מביא על המקום הזה: מהכא וקר מרזח נפשה שר כו' מפורש פרק מציאת האשה: וליטול מנה יפה ראשון כו' פי' בתוס' לישראל ליתן לו כו' ע"ש ובפ' קונם יין פרש"י כשחולק עם אחיו הכהנים בלחם הפנים עכ"ל ושם בחדושינו מפורש: קשה יליאת הנשמה מן הגוף כפיטורי כו' ולעיל מדמה ליה להקל וליכא לער אלא כמשחל ביניתא כו' היינו ללדיקים דמיירי ביה לעיל והכא בסתם בני אדם קאמרינן:

דף כט ע"א לא יאמר לו לך לשלום כו' וכל היולא מבהכ"נ לבית המדרש כו' ות"ח אין להם מנוחה כו' הכל מפורש בסוף מסכת ברכות:

סליק פרק ואלו מגלחין וסליקא לה מסכת מועד קטן

חדושים והגהות על מסכת מועד קטן

מהגאון וכו' מוהר"ר ישראל ליפשיץ זצ"ל (בעהמ"ס תפארת ישראל על משניות וכו')

דף ב ע"א גמ' שתרבה ממעין זה ויצא לה מעין אחר. נ"ב ור"ל אע"פ שתרבה והו"ל מעין שיצא בתחילה אפ"ה שרי: **ע"ב** גמ' מקיים מנין ת"ל כלאים שדך לא. נ"ב מדלא כתיב לא תזריע שדך כלאים דאז הוה משמע דוקא בזריעה קאסר ומדסמיך לא לשדך ש"מ דגם בשדך בלא זריעה נמי קאסר כ"ל:

דף ה ע"ב גמ' ושדה בוכין כו' שדה שמפטירין בה מתים. נ"ב ונקראת מטעם זה שדה בוכין שכשנפטרים להם בוכין:

דף ו ע"ב תוס' ד"ה נדון את האיבות כו'. תימה מאי קמ"ל בשביעית והלא אין זו עבודת קרקע. נ"ב ואע"ג דע"כ צריך לתפור כדאמרינן בגמרא. ולפ"ז ודאי הוה עבודת קרקע דנראה כעודר נלע"ד דמגודה מוכית עליה כדאמרינן על זבלו מוכית עליו והכא ליכא למימר נמי מפני שמכשיר אגפים לזריעה דהאי טעמא ליכא אלא בחופר אפומא גודא נהרא ומי אמה וכדמשמע נמי בהאי סוגיא במאי דקאמר התם ד' ב' גופא דהקיל ושדי לאברא מפום מכשיר ליכא ע"ש ודו"ק. משא"כ לפי מה שתירצו דעבודת קרקע משום פיקול דאז אכתי ל"ל דמגודה מוכית עליה דלאו משום זריעה קעביד דאינו מוכית המגודה עד אחר שתפר ודו"ק:

דף ז ע"ב גמ' מר סבר גוותא דעלמא עדיף ליה. נ"ב תנא דתני איפכא. ודין מגורע מוסגר אסור בתשמיש ומותר בגוותא דעלמא וטהור מתוך הסגר מותר בכולן וטמא מוחלט מותר בתשמיש ומשתלח וטהור מהסחלט אסור בתשמיש ומותר בגוותא דעלמא:

דף ח ע"ב גמ' איכא בינייהו דקעבד בתנם. נ"ב ולא קאמר איכא בינייהו בזה"ז דגם בזה"ז יש לחוש שלא יהיה לו להנאות יו"ט. ומזה נ"ל ראיה לתוס' ד"ה דקא עביד בחנם מדלא קאמר נ"מ דעביד הוא עצמו ש"מ דבכה"ג אפי' (לרב) [לשמואל] שרי:

דף ט ע"ב גמ' וא"ד מעברת סרק על פניה של מטה. נ"ב מעברת פכין על פניה של מטה כנ"ל: **שם** בת שיתין כבת שית לקל טבלא רקעא. נ"ב דנקט שיתא ושיתין אע"ג דאפי' בעומדת על קברה דנשבע נשלם יפיה כדאמרינן בת כ' כבת ז' ליופי ואז אין מניחין אותה לרוץ בין אנשים ובפחות מכאן אין בה תבונה עדיין להרגיש בנעימות הטבלא:

דף י ע"א גמ' ומר סבר שאם היה רפוי ממתיחו. נ"ב אילה"ק לס"ד דלא ידע עדיין מאסר למלויי במנא דלפ"ז האי תנא מיקל אבל לס"ד איהו נמי מחמיר דשתי בלא ערב נמי אסור א"כ לאשמעינן רבותא דאפי' שתי בלא ערב אסור. נ"ל דקמ"ל רבותא דהיתרא דאפילו בשתי וערב מותר למתוח כ"ל:

דף יב ע"ב גמ' קפילא. נ"ב עי' בערוך מבשל: **שם** לייט עלה אביי. נ"ב ר"ל מקלל היה אביי כל מי שעושה כזה כפירש"י בשבת מ"ב ופעמים הוא לשון קושיא:

דף יג ע"א גמ' שכן כותל הנוטה. נ"ב כותל הגוחה. כנ"ל דף כ' א':

דף טו ע"ב תוס' ד"ה ושמשו כו' דלא ידעי היאך היו נוהגין. נ"ב ואע"ג דיש לאוכיח שהיה להם מנעלים מת"ש נעלך לא בלתה מעל רגלך אפשר בשל עשם:

דף טז ע"א גמ' ומלך דנלינן כו'. נ"ב לשון מריבה כמו כי ינלו אנשים: **שם** טוט אסר. נ"ב פי' שופר ועל שקולו כן לכך קראו כך. וכמ"ש בברכות אגל שחלים ועביד תוך תוך ג"כ כן. ועי' בר"פ כ"ל ר"י קורהו תוך תוך ועי' רש"י שם: **ע"ב** גמ' א"ל עייא. נ"ב לפי שהיה ר"ח מגמגם בלישנא כדמשמע במגילה דאמר שם כי תמעא נותכיתי לה' (כיו"ע הכוא וכו') והיה מדבר תחת הח"ת עיי"ן לכך ג"כ קראו עייא וגם התם מחזי כמחרף להשומע ואכיתי:

דף יט ע"ב תוס' ד"ה ותני כו'. דלשון בטלו משמע בכולו כן נראה לי. נ"ב ותמוה ונלע"ד דה"פ דמלי' התנא מדייק ר' שבת דימים נמי בטלו הרי מסתבר טעמא דר' הונא מדיוק מתני' מלת גזרת וע"כ צ"ל דר' שבת דייק מדנקט בסיפא בטלו משמע דאימים נמי קאי וא"כ ברישא דנקט בטלה לשון יחיד ע"כ דמודה בה דדוקא גזרה בטלה. ולפ"ז יתיישב לישנא דברייתא שפיר דקאמר אבא שאול שכשם שמלות ג' מבטלת וכו' משמע דבכה"ג אפי' ת"ק מודה ומנ"ל לאבא שאול הא. ולפ"ד יובן דאבא שאול דייק מתני' מדנקט ברישא בטלו ובסיפא בטלה ודו"ק. א"כ מתרלי תוס' שפיר דכיון דבברייתא מזכיר לשון בטלו ג"כ ימים נמי בטלו ברישא ולר' שבת קאמר דבכה"ג ימים לא בטלו ברישא ודו"ק. ובתוספות לבאר יותר דע"כ ר' שבת ס"ל בכה"ג ימים לא בטלו דהכי עיקר דיוקא דר' שבת מדנקט בטלו לשון רבים וברישא דלא נקט הכי משמע דס"ל דימים לא בטלו כנ"ל:

דף כ ע"א גמ' ממשמע שנא' ויקרעם איני יודע שלשנים הלא מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם. נ"ב ואע"ג דלעיל כ"ב דריש מהאי קרא למבדיל קמי שפה. נלע"ד דלעיל דייק מדסמיך מלת לשנים לקרעים והכא דריש דאחר שכתב ויקרעם לשנים למה לו למסמך לשנים קרעים בתרא דמיותר לגמרי אלא שקרוצים ועומדים או נ"ל דהא והא דריש מינה: **שם** אמר עולא בירתא. נ"ב שם מקום:

דף כח ע"א מאן ספין מאן רקיע. נ"ב נמי נלפע"ד דהכל ענין א' בשינוי לשונות והכל לשון חשיבות. ומאן ספין ר"ל מאן חשוב כאבן סוב הגפון כי כל דבר החשוב לופנים אותו. ולכן נקרא נמי אבן טוב פנינים ע"ש שהוא בפנים או מי הוא לפון מחרבו של מלאך המות. וכ"כ נקראה אניה נמי ספינה מפני שהיא ספונה מהעין כי דרך אניה בלב ים ומאן רקיע ר"ל מי הוא במעלה העליונה כרקיע והוא נמי לשון חשיבות ומעלה או מי הוא למעלה מידו של מות כנלע"ד לולי רבותי: **ע"ב** ברש"י ד"ה מתני' בלא פירוש. נ"ב יש מפרש במתניתין לקמן איתא פירוש. כך שמעתי מפי אאמ"ו:

בראש פרק א סי' יא נכנס יוחנן וליקט ופרש עליהן את הפרקסל. נ"ב ובמס' שמחות גרס אפיקרוסין וכו' וקרעתי עליהן ונתתי עליהן תפירין יבשים עכ"ל המ"ס וכנ"ל כאן:

פרק ג סי' קם ודבר תימה הוא כו'. וסתוס' תירצו דעל התורה כו' מעות יש לי. נ"ב וביבמות דף יג ע"ב תד"ה דאמר תי' עוד דלא אסרה תורה אלא דרך שריטה ולא דרך הכאה: **סליק**

חדושים והגהות מהג"מ יוסף חנינא ליפא מייזליש זצ"ל

דף ח ע"ב אין נושאין נשים במועד. נ"ב עיין ברמב"ם פ"י מאישות הי"ד דכ' אפי' בחוה"מ אין נושאין לפי שאין מערבין כו' ובפ"ז מהל' יו"ט כ' הטעם כדי שלא תשתכח שמחת החג בשמחת נשואין והוא כטעמא דרב ועיין בלח"מ דתמה אהא דבפ"י מה"א כ' טעם אחר משום דאין מערבין. ובטור אה"ע סי' ס"ד כ' ב' טעמים משום דאין מערבין או משום ביטול פ"ו ועיין במ"א או"ח סי' תקמ"ו דכ' ופשוט דנשואין בלא סעודה אסור מדקתני מארסין ולא כונסין ואין עושין סעודת אירוסין מכלל דנשואין אפי' בלא סעודה אסור והביא בנ"ע דברי התוס' בכתובות מ"ז דכתבו דמותר לישא בלא סעודה ובח"ש נדחק בזה והסמ"ק וכן הסמרש"א דמדאורייתא רק בסעודה אסור וכמ"א תי' דרק לרב דיליף מושמחת בחגך רק בסעודה אסור אבל אנן דקי"ל כשמואל משום דאין מערבין או אפי' בלא סעודה אסור. והרשב"א כ' בתשו' דאם נשא ערב הרגל מותר לעשות סעודה ברגל שעיקר השמחה הן הנשואין והסעודה טפלה לנשואין ובתשו' אחרת כ' שאסור לעשות סעודה ברגל וכ"כ בזה הב"י. ובשו"ע פסיק דמותר ובמ"א שם תמה ע"ז והעלה דסעודה ראשונה אין לעשות ברגל אבל שאר ז' ימי משתה עושה ובאלי' רבה כ' דסעודה לבד או נשואין לבד אינה אלא דרבנן. ועיין בש"ע אה"ע סי' ס"ב דפסיק בנושא נשים רבות דצריך לשמוח עם כ"א שמחה הראויה לה ואין מערבין שמחה בשמחה. ובסעודה הנעשה לאחר כתיבת התנאים הט"ז אוסר והאלי' רבה מתיר: סליק

חלופי גרסאות ע"פ נ"י במסכת מועד קטן

דף ט ע"א גמ' למדתנו רבינו כו'. עי' בהגר"א יו"ד סי' רמ"ב ס"ק כ"ט:

דף טו ע"ב (בסופו) רש"י ד"ה בדבר הוריה כו'. עי' דבר נחמד כזה בהקדמה לבאור הגר"א על ש"ע א"ח מ"ש שם נכדו בשם מרן רס"ג ז"ע:

דף כה ע"ב רש"י סד"ה ר"ז כו' ר"ז ורב זירא. עי' תוס' מנחות מ' ב' ד"ה ר"ז שספרו זה מהגיה דמנחות שם. וי"ל לפרש"י דבאמת גם הגיה דמנחות ה"פ דבתחלה כשהיה שמו רב זירא בבבל אמר הטעם משום כסות לילה ואח"כ כשבא לא"י ונקרא רבי זירא אמר משום שמא יקרע סדינו (והש"ס שסדר באחרונה הטעם שאמר בראשונה מפני שזה הטעם עיקר לסתמא דגמ' וכמ"ש התוס' שם וש"מ). ובזה ניחא מ"ש שם ואתמר במערבא משמיה דר"ז כו' שרא ר"ז לסדיניה. משום דקודם שבא לא"י היה מפרש הטעם רק משום כסות לילה וז"א רק לר"ש דס"ל דצילית הוי מ"ע שהז"ג אבל לרבנן גם כסות לילה חייבת כמ"ש במנחות מ"ג. ויוכל להיות דר"ז ס"ל כרב יהודה רביה דסובר כרבנן דר"ש וכמ"ש במנחות מ"ג א'. ומשו"ה לא חש להך דאסרי תכלת בסדין עד שבא לא"י ונתחדש לו הטעם שמא יקרע כו'. וז"ש רש"י שם בד"ה שרא ר"ז כו' משום שמא יקרע והיינו דא"ר אתמר במערבא משמיה "דרבי" זירא כוותי (ר"ל כי סליק למערבא ונקרא רבי זירא אמר זה הטעם ואתמר במערבא משמיה). ואח"כ כתב רש"י בד"ה ה"ג "רב" זירא אמר גזירה משום כו'. ור"ל דגרסינן כאן רב זירא ולא רבי זירא וגם ל"ג מלת נמי שבגמ' ודוק היטב:

דף כח ע"ב גמ' א"ר יוחנן אין מנחמין כו'. גירסת הרי"ף והרא"ש ואמר רב יסודה אמר רב אין כו'. וגרסי בתחלה אמר ר"י א"ר אין המנחמין רשאין לישב כו' ועי' בהגר"א יו"ד סי' שפ"ז ס"ק ב':

בראש סימן ט"ז הלכך כו' הלכך כו'. עי' בהגר"א או"ח סי' תקמ"א ס"ק ז' ומפני שנשתבש שם בדפוס ראינו להציג כאן ע"פ כתי"ק וכנ"ל דהיינו כדברי שניהם דכל שמשנה מותר (מפרש כאן דברי הש"ע כמ"ש בב"י לדעת הרמב"ם דהני אמוראי שבגמ' לא פליגי ומ"ש בש"ע ותפירה כו' ר"ל או תפירה ולכן שינה מלשון הטור שכתב וגם תפירה כו'): (ליקוט) דהיינו כו'. ר"ל שניהם דוקא (כאן מפרש כפשטות לשון הש"ע) דלא שייך כאן להקל כנ"ל (בכי"ק שם בליקוט שנדפס בסי' תקל"ח ס"ק ג') וכ"כ המרדכי והג"מ וש"פ וגם ברישא סתם אומן מהיר וערה"ש (ע"כ):

הגהות וחדושים למסכת מועד קטן

מאת הרב הגאון האמתי מופת הדור מוהר"ר צבי הירש חיות זצ"ל אב"ד דק"ק זאלקווא והגליל .

דף ב ע"א גמרא כי יכתב ומתרגמינן ארי כמה דמיתותב . נ"ב: בכ"מ שמובא בש"ס תרגום נביאים מובא בלשון תרגם רב יוסף . ותרגום אונקלס מובא בכ"מ בלשון ומתרגמינן . וכאן מלינו חידוש דגם תרגום יונתן מביא הש"ס בלשון ומתרגמינן . ועיין ג"כ ר"ה כג ע"ב ול"ע . ובספרי אגרת בקורת האלכתי : **רש"י** ד"ה משלהי וה"א מתחלף במי"ת . נ"ב עיין ירושלמי שבת פ' כלל גדול ובשאר מקומות ומובא בערוך ערך אב שנתנו כלל גדול בזה וז"ל לא מתמנעי רבנין דרשו מחלפו בין ה"א לחי"ת ועיין ריטב"א כאן : **ע"ב גמרא** רב יוסף אמר משום זורע . נ"ב בעל עין משפט מרשים כאן . דהרמב"ם פ"ח מה' שבת ה"ב פסק כרב יוסף . דמנכש משום זורע . ובאמת שם בהל' א' כ' רבינו מנכש משום חורש . רק משקה מים לזרעים כ' דמשום זורע הוא · ועיין כ"מ שם . ודברי מרן שם סותרים לדבריו פ"א מה' כלאים ה"ג . דכ' שם בפיסקא מתחלת ואסור כו' אבל קשה שרבינו פסק דמנכש משום חורש כרבה ע"ש . ובה' שבת כ' מרן דרבינו פוסק כרב יוסף ותרי גווני מנכש יש ולע"ג . ודע שבעיקר פסקו אני מתמה איך אפשר לפסוק כרב יוסף נגד רבה . הרי כלל גדול אצלנו הלכתא כרבה נגד רב יוסף בכ"מ . ע' ב"ב קיד ע"ב ועיין ג"כ רשב"ם ב"ב לב ע"ב . ועיין ס' יד מלאכי סי' תקל"ו ותקל"ז . ומשוגיין לא התעורר ולע"ג :

דף ג ע"ב תוספות ד"ה יכול ילקה על התוספות . נ"ב עיין ביצה יב ע"א תוספות ד"ה השוחט . ותוספות חולין נח ע"ב ד"ה רבא . דבכ"מ אמרינן הדרא לאיסורא קמא . ועיין ג"כ ירושלמי פ"ח דכלאים מה שמייך לענינינו . ועיין ריטב"א שהביא גירסת רש"י וז"ל יכול ילקה מכות מרדות על התוספות . כמו דקי"ל לולב ואינו עושה מכין עד שתצא נפשו עכ"ל . והנה ברש"י שלפנינו ליתא דבר זה . וביותר מזה דבריו תמוהים דכ' דמכין בתוספות שביעית עד שתצא נפשו . וחלילה לומר כן . דרק הוכיח דכופין לקיים מ"ע ובידו לקיים · רק דאינו רוצה ומקרי מבטל . עיין רמב"ן פ' יתרו . ובזה הדין דכופין עד שתצא נפשו וכך דכ' הרמב"ם פ"ו מה' חמץ דאוכל מצה בעי"פ מכין אותו עד שתצא נפשו . הנה לא כתב מי שאכל כבר . דבודאי בכה"ג ליכא מכות מרדות . רק האוכל אז מכין אותו בשעת אכילה . למען ימנע מלאכול ויקיים מצות מצה כתיקונה ומקרי מצה ואינו אוכל . אבל היכי דכבר עבר . ואין בידו לתקן . כגון בנ"ד שכבר חרש בתוספות שביעית . הנה מה שעבר אין . ואין כאן רק מכות מרדות ל"ע מלקות . כמלקות של תורה . אבל לא עד שתצא נפשו דלא מלינו רק בכופין על קום ועשה ולע"ג :

דף ה ע"א גמרא הא מקמי דליתי יחזקאל מאן אמר . נ"ב עיין ס' המצות להרמב"ם שורש שני . ומה שהאריך הרמב"ן שם בהשגותיו . וביאר דברי הגמרא זאת על פי הכלל שבא לנו בקבלה אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה . ואסור להוסיף מאומה על תורת משה . ומקשה הש"ס שפיר ועד דאתי יחזקאל מאן אגמרינהו . דע"כ יחזקאל לא היה מחדש בדבר . דהרי אסור לחדש דבר על תורת משה . ומשני שהיו הלכות אלו מסורות בע"פ בהלכה מסיני . ויחזקאל אסמכי' על קרא . ולא חידש מלד עצמו מאומה כי מזמן משה באו לנו · ועיין תוספות יבמות עא ע"ב ד"ה לא ניתנה פריעה . ותוספות ע"ז נב ע"ב ד"ה תנוהו : **שם** לא יבא אל מקדשי לשרתני . נ"ב כבר התעוררו דבקרא ליתא תיבת לשרתני . אולם בהרבה מקומות מלינו דמובא בש"ס מקראות אשר לא נמצאו אצלנו על פי המסורה . עיין רש"י שבת נה ע"ב ד"ה מעבירים ודברי התוס' שם . ועיין עירובין יח ע"ב דמביא הש"ס דבאלקנה כתיב וילך אלקנה אחר אשתו . ולא נמצא אצלנו . ועיין רש"י זבחים קיח רע"ב ד"ה ולו תאכת שילה . ודף קיט ע"ב ויהי כנת הארון כ' רש"י חפשתי ולא מצאתי ע"ש : **ע"ב גמרא** שדה שמפטירין בה מתים . נ"ב פ' רש"י כאן אולם ראה ר"ש פט"ז ואהלות פי"ח משנה ד' . שפירש דמפטירין היינו מספידין כמו שמלינו בירושלמי (ברכות פ"ב) כד דמך ר' אבין אפטר עליה זעירא כו' ועיין ריטב"א כאן :

דף ז ע"ב גמרא ימי ספירו ולא ימי חלוטו . נ"ב ע' משנה למלך פ"ז מה' יו"ט הט"ז . ושו"ת שאגת אריה סי' ל"ג מה שהתעורר מש"ס חולין קמ"א ע"א :

דף ח ע"א במשנה לא יעורר אדם על מתו שלשים יום קודם הרגל . נ"ב עיין תשובת בית אפרים חיו"ד סימן פ"א . שהאריך הרבה בזה וראיתי שהקשה לשמואל דס"ל הטעם אבל מעורר ונאסר מדינא . אם כן איך ספדו כל ישראל לשמואל הרמתי הרי מת כ"ח באייר תוך שלשים לרגל . וכ' שם שמואל שאני דתקיף אבליו והוי אבלות דרבים . וכחכם בפניו דמי ע"ש . ועפ"ז באלתי לשון דברי התוספתא פ' י"א דסוטה ויספדוהו לו כל ישראל ויקברוהו בעירו ברמה . וכי איני יודע שרמה היא עירו . מלמד שספדו לו כל ישראל כדרך שמספדוהו בעירו ברמה ע"ש . והכוונה אע"ג דמת תוך שלשים לרגל מ"מ כיון שהיה רבן של ישראל ושופט התירו להספידו בכ"מ כמו שמותר בעירו ברמה מפני שהוא אכס בפניו כן בכ"מ נחשב בפניו מפני כבודו :

דף ט ע"א גמרא כתיב פלס וכתיב אל תפלס כאן במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים. נ"ב ע' שו"ת חכם צבי סימן ק"ו . לפשוט מכאן ספיקו של הרדב"ז דמי שנתנו לו רשות לצאת מבית האסורין פ"א בשנה . אזי מצוה שבאה לידו אפילו קלה אל יחמיצנה ואע"ג שמפסיד עי"ז החמורה . ועיין רש"י סוכה כה ע"ב ד"ה שאל שמיים גם כן אלמא מצוה שבאה לידך אין צריך לדחותה מפני החמורה ע"ש . ותמהני על הגאון חכם צבי ז"ל שנעלם ממנו לשעתו דברי רש"י הללו : **ע"ב גמרא** דאפילו' חפצי שמים לא ישוו . נ"ב עיין ירושלמי פ"ק דפיאה מד אמר כל מצותיה של תורה . אינם שוות לדבר אחד מן התורה . ועיין מורה נבוכים פ' כ"ד לשליש' בביאור ענין זה דחפצי וחפצך לא ישוו בה : **שם** במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים . נ"ב עיין ירושלמי פסחים פ' אלו עוברים ופ"ק דחגיגה . וז"ל נמנו וגמרו קודם למעשה הדא דתימר כשיש שם מי שעושה . אבל אם אין שם מי שעושה המעשה גדול ע"ש . ועיין יפה מראה שם ועיין טור יו"ד סימן רס"א . ועיין מגילה ג ע"א מבטלים ת"ת ובאים לשמוע מקרא מגילה ע"ש :

דף יא ע"א גמרא לטעון גופא ולא לטעון פוריא . נ"ב דוקא באלו יעצו חז"ל להלך הרבה אחר אכילתן . אבל אחר סתם אכילה . כתב הרמב"ם פ"ד מה' דיעות ה"ג דאסור לטייל אחר אכילה . וע' ערוך ערך כוורא פי' אחר במאמר זה . ומ"ש התוס' דנשתנו היום הרפואות בגמרא . ע' מ"א סי' קע"ג :

דף יב ע"ב גמרא אבא בשלניא . נ"ב רש"י פירש שם מקום . ובערוך ערך אבא בגירסא אבא כשלניא . היינו יער שנכשלין בו בני אדם . ולשון הגמרא מורה כגירסת רש"י :

דף יג ע"א גמרא לדידי' קנסו רבנן לברי' לא קנסו רבנן . נ"ב עיין נודע ביהודה מהדו"ק חאו"ח סימן כ' . שמתמה מדוע לא שאלו בגמרא על חמץ שעבר עליו הפסח דהוא מטעם קנס . אם קנסו בנו אחריו . אולם לק"מ דחמץ נקרא האיסור על גוף הדבר דהרי אסור בהנאה לכל העולם . שוב לא נפקע האיסור על ידי מיתת הבעלים . ולא מלינו איסור שיחזור להיתר . אבל כוון מלאכתו במועד . דבין לפירוש רש"י דהעושה אסור להנות ממנו . ובין לפירוש הרמב"ם דמפקירין המלאכה . מ"מ לא נאסר המלאכה רק להעושה ואיסור לא נתפס על חפצא רק להמכוון מלאכתו . ולכ"ע מותר עבודתו שעשה במועד . ומפ"ז במיתת הבעלים לא קנסו לבנו . ויש לכוין ג"כ כן סברת הנו"ב ע"ש :

דף יד ע"א רש"י ד"ה אזרו מוכיח עליו . נ"ב עיין ערוך ערך אזר מובא שם לשון רש"י כאן אות באות . בשם רבני מגנצא . ומביא עוד פירוש אחר בשם ר"ח ומכאן ראיה דרש"י השתמש הרבה בספר ערוך . אע"ג דלא הזכירו רש"י רק פ"א שבת יג ע"ב . דאל"ה ענין זה הוא זר מאוד שלשון רש"י הוא אות באות דומה לדברי הערוך . ואולי פי' מגנצא אשר היה לפני הערוך היה גם כן לפני רש"י ומשם העתיקו שניהם : **ע"ב תוספות** ד"ה כי עשה. דשמחת הרגל גופיה מדרבנן . נ"ב קשה לפ"ז איך בעי הש"ס אם נוהג דין מנודה ברגל . והרי כל דיני מנודה אל לנו בעשה . כמ"ש הרמב"ם בה' לעת גלוח ופריעה ופרימה . ואיך אפשר שמחת הרגל ד[?]יק כי יעל בקום ועשה עניני תורה . ואולי התוס' לשיטתם אזלו דהמליצו ברכות מז ע"ב ד"ה עבדיה[?] . היינו דאפילו עשה דרבים דרבנן דוחה עשה של תורה : **שם** ד"ה ממנעו משמחת יו"ט כ[?] דשהוא מצוה לצורך יו"ט קרינן ביה . נ"ב ל"ע א"כ איך יובנו דברי הש"ס פסחים ה' ע"[ב] [?]אם תשביתו ביו"ט . הרי מלינו להבערה שהיא אב מלאכה . ר"ל דמותר מפני דהנהנה [illegible] ולצורך יו"ט קרינן בי' . ולא צריכין לבוא מטעם מתוך ע"ש . וגיסי החריף נ"י התעורר מהא דקי"ל דאין שורפין קדשים ביו"ט . וכ' התוספות כיון דכהנים משלחן גבוה קא זכו הוי עיקר לגבוה . ע' שבת כד ע"ב . והרי מצוה נחשב לורך הדיוט . ואולי התוספות לא כ' כאן רק לענין מלאכת חול המועד דקיל . וכמו שמותר דבר האבד הה"ד דמותר דבר מצוה . אבל במלאכת יו"ט לא הותרה מצוה רק א"א מתוך . אז נחשב דבר מצוה לורך קלת . כמ"ש התוספות פסחים ה' ע"ב . וע' מג"א סימן תל"ע ס"ק ג' :

דף טו ע"א גמרא נלמדך שכל המתנדה ומת בנדויו ב"ד סוקלין ארונו . נ"ב דבר זה אין לו ענין לכאן . ועיקר מקומו במשנה עדיות פ"ה דשם דאמרינן דנדו לאליעזר בן חנוך שזלזל בנטילת ידים . וכשמת הניחו אבן גדולה על קברו . ללמדך שכל מי שמת בנדויו . היינו אפילו ת"ח . הדין כן שצריך לסקול ארונו . אבל בסוגיא שלנו אין לדברים הללו הבנה : **ע"ב גמרא** כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר מנודין היו ושלחו קרבנותהם . נ"ב עיין חגיגה ו' פ"ב ומה אני מקיים הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר . פירש רש"י שלא הקריבו מפני שניזופין היו ע"ש . הרי שלא הקריבו קרבנות רק שבט לוי משלהם ולע"ג . וע' טורי אבן שם :

דף טז ע"א רש"י ד"ה יחרם כל רכושו דהפקר ב"ד היה הפקר מהכא נפקא לן בכ"מ . נ"ב דברי רש"י הללו לע"ג דהרי יבמות פט ע"ב ובגיטין לו ע"ב יש עוד ראיה דהפקר ב"ד היה הפקר מהיקש דאשים לאבות . ומדוע תפס רש"י דבשה דיחרם כל רכושו לעיקר . ונראה דב' לשונות הש"ס לא פליגי כולהו מודים דהפקר ב"ד היינו להפקיע רשות בעלים ולעשות הפקר . נפקא מיחרם כל רכושו . אולם מכאן לא נשמע רק להפקיר אבל לאינו עוד דיש כח לחז"ל לעשות איש זוכה כזוכה . היינו היכי דהדבר הוא הפקר ואין לו בעלים . יכולים שוב בכח ב"ד יפה לזכות לאחר כמו גיטין לה ע"ב אוקמוהו רבנן ברשותו . ועיין גיטין כ' ע"א ודלמא אקנויי אקני ליה רבנן הגט לבעל פירש רש"י מטעם הפקר ב"ד . וכח זה שיהיה כח ביד ב"ד להקנות לאינו זוכה . זה לא נשמע מיחרם כל רכושו . רק מהיקש דמה אבות מנחילים . ושם הראשים מנחילין עושים אינו זוכה כזוכה . ועפ"ז כ' רש"י שפיר דהפקר ב"ד מהכא נפקא . היינו ענין זה שהב"ד יכולים להפקיע רשות . זה כ"ע מודה דנלמד מהכא וז"ב . ועיין מחנה אפרים ה' זכיה פ"ד דעל שני הכחות הייני להפקיע רשות ולעשות אינו זוכה כזוכה על שני הענינים בפ"א אין כח בידם . ועיין שו"ת בית אפרים ח' חו"מ סימן ס"א : **וראיתי** דברי רש"י בעין יעקב משונים בהוספות רבות . מכפי אשר המה בש"ס גם היה לבעל עין יעקב תוספות חדשות אשר אינם אצלנו ואין בידי לברר אם המה הוספות הכותב או נוסחאות משונות :

דף יז ע"א גמרא צורבא מרבנן שביד דינא לנפשיה . נ"ב אפילו צורבא מרבנן . דבכל אדם כבר הלכה פסוקה ב"ק כז ע"ב דעביד איניש דינא לנפשיה ועיין ריטב"א כאן : **שם** מאי דקמן דאתא האידנא שבא לבי מדרשא . נ"ב הנה שם ר"ש בר נחמני . לא מלינו בשום מקום שיהיה נזכר בהלכות . רק במילי דאגדה בין שאר החכמים אשר התעסקו באגדה ואין להם זכר בהלכות . כמו ר' ברכיה רבי אבין הלוי ר' לוי וכדומה . ומכונים בירושלמי בשם רבנין דאגדתא . עיין ירושלמי פ"א דמעשרות דלמא מן רבנין דאגדתא שמיעא ליה אינו המכו לבבינו פלגין לבבינו.ועיין ירושלמי יבמות פ' החולץ ופליגי על רבנן דאגדתא.דאמרו אין אשה מתעברת מביאה ראשונה · ואלו רבנן דאגדתא היו להם בכל עת בית ועד מיוחד . וזה ר"ש בר נחמני הראש מרבנן דאגדתא . איתרמי עתה לבית המדרש של רבנן דהלכתא . ותמהו רבנן ע"ז ואמרו דלא לחנם איקלע מקרה זה שיבא לבית מדרשם :

דף יח ע"ב גמרא לא מיבעי' לאחרם דלא עביד מצוה . נ"ב עיין רמב"ם פ"א מה' אישות . שכ' מ"ע לקדש אשה . וע' מרן שהביא שהקשו אליו מסוגיא זאת ומביא דברי רבינו אברהם בנו של הרמב"ם ליישב זה . ועיין פסחים מט ע"א דסעודת אירוסין הוי סעודת מצוה : **רש"י** ד"ה שטרי בירורים שבררו ב"ד חלק זה לזה וחלק זה לזה . נ"ב דברי רש"י תמוהים מאוד . דהרי בש"ס ב"מ כ' ע"א וש"ס ב"ב קסח ע"א . מפרש הגמרא שטרי בירורים הכא תרגמו שטרי טענתא . התם תרגמו זה בורר לו אחד וכן מבואר בירושלמי כאן שטרי דירוריסי קומפרומיסין זבל"א וזבל"א . וכן פירש הרמב"ם כאן במשנה ומדוע במר לו רש"י פי חדש. שלא נזכר לא בבבלי ולא בירושלמי ולע"ג מאוד: **רש"י** ד"ה אפי' בספר עזרה. נ"ב עיין רמב"ם פ"ז מה' יו"ט הי"ב . ורמב"ם פ"ז מה' ס"ת ה"ג . דמגיהין ספרו של מלך מספר עזרה . וכן מבואר בירושלמי ספ"ב דסנהדרין . אשר הרמב"ם הוציא משם . ולמרן הכ"מ נעלמו דברי הירושלמי . עכ"פ כולהו גרסו ספר עזרה :

דף יט ע"א תוספות ד"ה מה חג שבעה ובירושלמי משני דאין למדין מקודם מתן תורה . נ"ב דברי הירושלמי סותרים זא"ז . דהרי התוספות מועד קטן ח' ע"ב ד"ה לפי . כ' בשם הירושלמי דהך דאין מערבין שמחה בשמחה . נפקא מדכתיב מלא שבוע זאת ע"ש והרי ג"כ קודם מ"ת היה. ובספרי האלכתי בכלל זה : **ע"ב גמ'** ר' אחייה לחוד . נ"ב עיין ברכות סג ע"ב אחיה יגנן . היינו ר' אחיה שהיה ביחד עם רבי חנינא בן אחי רבי יהושע בגולה ע"ש וזה גם כן בגולה היה :

דף כה ע"א גמרא מאי היה שהיה כבר . נ"ב ע' טורי א"ב סימן י"ד תירץ אחר . כיון שנתנבא בשביל ארץ ישראל . שורה השכינה אף בחוץ לארץ : **שם** יומא חד איתהפיכו ליה רלועא דתפילי . נ"ב עיין מ"ש בזה מרן הב"י או"ח ה' ציצית סימן כ"ז : **רש"י** ד"ה לספר תורה דתורה קרויה נר . נ"ב ובשבת קה ע"ב פירש רש"י משום דאין לך ריקנין שאינם מלאים מצות . ועיין תשובת השואל בחכם צבי סימן י"ז שהתעורר בזה . ובעיקר דברי הח"צ שפלפל בדברי הרמב"ם בהך דאבלות לחוד וקריעה לחוד . מ"מ מקילין בקריעה ג"כ . ע' ג"כ ספר יד מלאכי סימן קפ"ע שהאריך בכלל זה אולם כפי הנראה לא היו דברי הח"צ נוכח עיניו : **שם** ד"ה אל עגלה חדשה אותה עגלה שהגרוהו פלשתים . ובאותה עגלה הביא דוד הארון לעיר דוד . נ"ב התמי' עצומה דנעלם מעיני רש"י ז"ל קרא מפורש (שמואל א' ו') דנאמר ויבקעו עצי העגלה . ועיין בתוספת מובא בעין יעקב שהתעוררו באמת ע"ד רש"י הללו . דהרי עגלה ששלחו פלשתים נשרפה מיד . ודברי רש"י תמוהים באין פותר אותם . אולם לפרש ראיות הגמרא דאיך נשמע מקרא זה דאין משנין מפוריא לפוריא . הנה ראיתי ביערת דבש להגאון מו"ה יונתן ענין נפלא מאוד לא מנעתי להציגם כאן . בלא"ה התעורר המהרש"א דאיך מביא ראיה מעשיות דוד . הרי עשה שלא כדין דהרי נאמר בכתף ישאו . ועי' סוטה לה ע"א . אכן מאין בא לדוד טעות זה אשר תינוקת של בית רבן יודעים אותו . היינו מפני עיקר הטעם שלותה תורה לשאת הארון בכתף . דהנה בכל כלי המשכן אע"ג שהיו קדושתן שונות זה מזה . קדושה חמורה מקדושה . מ"מ לא גרם ד"ז למחלוקת בין הנשיאים . מפני שהיו יכולים להתחלף כפעם בפעם . ועגלה אשר הוליכה יום אחד כלים אשר קדושתן קלה . הוליכה ביום מחר הכלים מקדושה חמורה . והתחלפו בכל יום המשאות על העגלות . בכדי שלא יתן מקום לבעל דין להתעורר מדנים . אולם הארון קודש אסור לשנות ממקום למקום וכבודו רק במטה לאשוכה . וא"כ אם יתן אותו על עגלה אחת אסור לשנותו על עגלה אחרת ויבא לידי מחלוקת ומפ"ז לותה תורה בכתף ישאו . ומזה נמצא טעותו של דוד המלך מפני שסבר כיון שהוא מלך מחוייבים לחלוק לו כבוד . ולא יקנאו אותו . ומפ"ז הוליך הארון בעגלה . וא"כ מדטעה דוד מוכח הדין דאסור לשנות מפוריא רק כבודו במטה לאשוכה וזה נחמד . ועי' יד המלך ה' אבלות שמלא כמז בטויו"ד סי' שנ"ג דהכס כבודו במטה לאשוכה היינו אותה עגלה שהכינו לצורכו :

דף כז ע"ב תוס' ד"ה בכליבה דאמרינן במדרש נטלו את הכרובים ונתנום בכליבה . נ"ב כוונו למדרש קינות פתיחה בושנו כי שמענו חרפה :

דף כח ע"א גמרא אפילו שאר הנשים סמוך למיתה קבורה . נ"ב מכאן קשה איך פשיט בי' למרן הב"י יו"ד סי' שד"ת בשם הרמב"ן מהך דמגילה כח ע"ב דהפרס מספד לכלתי' . ומהך דר"ה כה דר"ע הספיד לאמו של בן זזא . ולא התעורר דכאן מפרש דבנשים לריך להיות תיכף למיתה קבורה ול"ע : **תוס'** ד"ה מה פרה כדאמרינן במדרש משל לבן שפחה שטינף פלטירין. נ"ב במדרש פ' חקת ובתנחומא פ' חקת : **תוספות** ד"ה מת בחמשים דל עשרים דלא ענשיה עלייהו . נ"ב פי' חכם לבי סימן מ"ע שמפקפק בדבר זה אם אינה רק ענין אגדה לבד ואין לה עיקר לפסק דין דקודם עשרים אין דנין ב"ד שלמעלה . ונעלם במחכ"ת דברי הרמב"ם פי' המשנה סנהדרין פ' ד' מיתות . משנה הבא על הזכר אחר שהאריך מעונשי עריות . כ' ומפי הקבלה למדנו שאין הקב"ה מעניש את החייב כרת רק אחר עשרים שנה ע"ש הרי דלרמב"ם דין זה הלכה פסוקה :

דף כח ע"ב רש"י ד"ה מרעין חיבולית האיסורין הם רבית . נ"ב דברי רש"י ממוסרים הבנה . ושמעתי מפי מורי הגאון מהר"ר זלמן מרגליות זצ"ל כי ט"ס נפל כאן בדברי רש"י וצ"ל היסורים הם רבית . כי חיבולית תרגום של נשך . ואמרו כפי דשכגליב כל אדם מת ומרעין היינו היסורים (ולא כאשר נדפס בטעות האיסורין) . הם חיבולית היינו רבית . והמדפיסים הליגו תחת רבית תיבת רבית וזה אמת : ושוב מצאתי כן בערוך ערך מת ב' וז"ל בסוף גמרא דמועד קטן מוקא כי מותנ' מרעין חיבולא פירוש המות של זה כמיתת כל אדם . אריכות חוליו תוספות כרבית על המלוה ע"ש הרי שכוון הגאון הנ"ל למטרת האמת : **סליק**

[ויתר ההגהות הצגנו אחר מסכת חגיגה בסוף הכרך]

מסכת
חגיגה
מן
תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשר"י מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה קצור כללי התלמוד מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים שנסמנו בעין משפט) ותורה אור, כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. חלופי גרסאות. הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפד"מ בשנות תע"ד—תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פיק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע.

ועליהם נוספו

א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.
ב) חדושי הלכות | (מהרש"א) | להג"מ שמואל אליעזר הלוי
ג) חדושי אגדות | | אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.
ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.
ה) חדושי הלכות מהר"ם שיף להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא. ועליו באור והגהות מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק.
ו) מעדני יום טוב {בתחלה נקרא מעדני מלך}
ז) דברי חמודות {בתחלה נקרא לחם חמודות}
{על הרא"ש למסכת ברכות והלכות קטנות וחולין ובכורות ונדה} {להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי העליר ז"ל (בעה"מ תוספות יו"ט).}
ח) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין.
ט) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאיידנוור ז"ל (מהרש"ק).
י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל וייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.
יא) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).
יב) מסורות חדשות (הגהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם תקונים והגהות מהג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).
יג) הגהות הב"ח להג"מ יואל סירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש).
יד) הגהות הגר"א להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כי"ק מגליון הש"ס שלמד בו וזכינו למסכתות רבות ממנו).
טו) מראה יחזקאל הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').
טז) מעשה ר"ב הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).
יז) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד דק"ק פוזנן.
יח) גליון מהרש"א הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.
יט) הגהות הג"מ שאול קאצנעלנבוגן ז"ל מווילנא.
כ) הגהות הג"מ אלעזר לנדא ז"ל אבד"ק בראדי (בעהמ"ס יד המלך).
כא) חדושי והגהות הרש"ש להג"מ שמואל שטראשון ז"ל מווילנא. עם הוספות מכי"ק. וההשמטות שנשמטו ממקומן הושבו עתה למקומותיהן, ומוקפות בחצאי רבוע.

(ועוד נוספו בו מעלות ותוספות רבות על כל ספרי הש"ס בלעדו כמש"נ בש"ס תוצאת דפוסנו משנת תקצ"ה, ותוצאה השניה משנת תרי"ם)

ועל כל אלה הוספנו בו יותר ממאה הוספות חדשות ומפורשות בשערים למסכתות הקודמות.

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

שנת חיב בראיה חגיגה ושמחה לפ"ק

ТАЛМУДЪ ВАВИЛОНСКІЙ.
Трактатъ Хагига.
Съ Виленскаго изданія 1884 г.
1886.

Дозволено цензурою. — 5 Апрѣля 1886 г. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Жмудскій переулокъ домъ № 325/2631.

הכל

*א חייבין בראייה חוץ מחרש שוטה וקטן וטומטום ואנדרוגינוס ונשים ועבדים שאינם משוחררים החיגר והסומא והחולה והזקן ומי שאינו יכול לעלות ברגליו איזהו קטן כל שאינו יכול לרכוב על כתפיו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית דברי בית שמאי ובית הלל אומרים ב כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית שנאמר °שלש רגלים (שמות כג) בית שמאי אומרים הראייה שתי כסף והחגיגה מעה כסף ובית הלל אומרים ג הראייה מעה כסף והחגיגה שתי כסף: **גמ'** *הכל לאתויי מאי לאתויי *מי שחציו עבד וחציו בן חורין ולרבינא דאמר *מי שחציו עבד וחציו בן חורין ד פטור מן הראייה הכל לאתויי מאי לאתויי חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני הניחא למ"ד *כולן תשלומין זה לזה אלא למאן דאמר ה כולן תשלומין דראשון הכל לאתויי מאי לאתויי סומא באחת מעיניו ודלא כי האי תנא דתניא *יוחנן בן דהבאי אומר משום ר' יהודה* ו סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה שנאמר °יראה (שם) יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו ואיבעית אימא לעולם כדאמרי מעיקרא ודקא קשיא לך הא דרבינא לא קשיא כאן במשנה ראשונה כאן במשנה אחרונה דתנן *מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד דברי בית הלל אמרו להם בית שמאי תקנתם

רש"י

הכל חייבין בראייה · במצות ראיית כל זכורך (שמות כג) שצריכים להתראות בעזרה ברגל: חוץ מחרש שוטה וקטן · דלאו בני דעה נינהו ופטורין ממצות: החיגר והסומא · כולה יליף מקראי בגמרא: ומי שאינו יכול לעלות ברגליו · מירושלים לעזרה ובגמרא מפרש להו: אי זהו קטן כו' · אבל מכאן ואילך אף על פי שאינו חייב מן התורה הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצות: שלש רגלים · הראוי לעלות ברגליו חייב הכתוב וכיון דגדול פטור מן התורה קטן לאו בר חינוך הוא: ב"ש אומרים הראייה שתי כסף · גדול הבא להיראות צריך להביא עולה ואינה פחותה משתי כסף שתי מעות כסף שהן שליש דינר שנאמר ולא יראו פני ריקם (שם) ויליף בגמרא שצריך להביא עולה אע"פ שלא נתנה בו תורה שיעור חכמים נתנו שיעור: והחגיגה · שלמי חגיגה חייבין היחידים להביא ברגל דילפינן לה בשלהי פירקין (דף ט.) מוחגותם אותו חג לה': **גמ'** ולרבינא דאמר כו' · לקמן אמרינן בפירקין (דף ד.): הניחא למאן דאמר כו' · לקמן אמרינן בפירקין (דף ט.) שיש לקרבנות החג תשלומין כל ז' ואיפליגו בה אמוראי איכא למאן דאמר תשלומין זה לזה ואיכא למאן דאמר (א) תשלומין דראשון הן ואמרינן מאי בינייהו חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני איכא בינייהו מאן דאמר כולן תשלומין לראשון מי שמחויב בראשון ולא הביא יביא באחד משאר הימים ומי שאינו מחויב אינו צריך תשלומין ומאן דאמר תשלומין זה לזה קסבר החובה מוטלת על כל אחד מן שאר הימים ולא על הראשון לבדו הלכך אף מי שפטור בראשון ונראה בשני חייב להביא ואם לא יביא בו ביום יביא למחר: (ב) יראה יראה · [יראה] כתיב וקרינן יראה יראה כל זכורך את פני האדון דמשמע שהאדם רואה את השכינה יראה כל זכורך את פני האדון משמע שהאדון בא לראותך הקיש הכתוב ראייתך לראייתו: כדרך שבא (ג) לראותך · כך הוא בא ליראות ממך: מה לראותך · בשתי עיניו: אף · כאן ליראות מן האדם בשתי עיניו של אדם: משנה ראשונה · קודם שחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש סיפא דמתני' דקתני חוץ מן העבדים שאינן משוחררים דאוקמא רבינא במי שחציו עבד וחציו בן חורין דפטור נשנית קודם שחזרו ב"ה אבל לאחר שהודו לב"ש שיש על ב"ד לכוף את אדונו לשחררו והוה ליה כאלו משוחרר כבר וחייב ומשנה שנשנית לא זזה ממקומה:

תוספות

הכל חייבין בראייה · פירש רש"י במצות יראה כל זכורך והקשה הר"ר אלחנן דהא תני בסמוך ב"ש אומרים הראייה שתי כסף משמע דבקרבן מיירי ותו תניא בגמרא* הערל וטמא פטורין מן הראייה בשלמא טמא דכתיב (דברים יב) ובאת שמה (ד) כל שישנו בביאה ישנו בהבאה ועוד אמרינן בירושלמי ריש מכילתין בד"א בראיית קרבן אבל בראיית פנים בעזרה הכל חייבין כמו בהקהל האנשים והנשים והטף ותו תניא בגמרא* רבי יוסי אומר שלש מצות נצטוו ישראל בעלייתן לרגל ראייה ושמחה וחגיגה יש בראייה שאין בשתיהן שהראייה כולה כליל משמע דסתם ראייה בקרבן מיירי ע"כ נראה לר"ת דמתני' מיירי בקרבן ובעזרה ורש"י דנקט בראיית פנים בעזרה נקט חדא דמשמע תרי ולפטורא דכולהו אתא דאף בראיית פנים בעזרה פטירי וכל שכן בראיית פנים בקרבן וגם יש ליישב דמתני' משמע ליה דבראיית פנים (ה) נמי איירי דקתני בסמוך איזהו קטן כל שאין יכול לילך כו' (ו) משמע דבקטן דאיירי ביה קאמר אלמא בראיית פנים בעזרה איירי שאינו יכול לילך לשם ומיהו שיטת הירושלמי לא יתכן לפי שיטת שמעתא שלנו מפני דברים הרבה דהתם יליף מהקהל לחיוב ואנן לא ילפינן מיניה רק לפטור דחרש ואע"ג דאמרינן לקמן* ס"ד אמינא נילף ראיה ראיה מהקהל מה להלן נשים חייבות כו' מ"מ מהתם שמעינן דלפי האמת דלא ילפינן מהקהל לחיוב ועוד היכי מחייבינן נשים בראיית פנים בעזרה מראייה דהקהל דהא ולא יראו הוא דמוקמינן לקמן בראיית פנים לקרבן וממעטינן נשים מזכורך ועוד קשיא ליה דאמרינן לקמן (דף ו.) (ז) מאן אייתי' אמו דמחייב' בשמחה אייתיה ולא קאמר דמחייבא בראיית עזרה משמע דפטורה ועוד בגמרא דקאמר שפטורה מראייה וחייבת בשמחה לפי שיטת הירושלמי הוה מלי למימר שחייבת בראיית עזרה אלא ודאי כולי שמעתין מוכח דפטירי בכולי ראייה כדפרישית: **חוץ** מחרש שוטה וקטן · אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ כדאמרינן בריש בכל מערבין (עירובין דף כז.) דהא תנא ושייר מקמן (ח) ובורסי ומי שאין לו קרקע* ומיהו אי משום הני לאו שיורא הוה דפסול דגופא קחשיב לאפוקי הני דפסולן מחמת דבר אחר הוא משום אומנותו וכי תימא הא איכא חרש בלאזנו אחת וחיגר ברגלו אחת ובעלי קבין כל הני מכללא אתיין וטמא פשיטא ליה לפי שאינו בביאה אינו בהבאה וערל מרבינן בגמרא* כי טמא ואליבא דרבי עקיבא אבל כל הני דמתני' רבותא אשמעינן דבעינן מעוטא מקרא: **איזהו** קטן כל שאינו יכול לרכוב · מהם והלכה הוה ליה הגיע לחינוך ומדרבנן הוא דמחויב וצריך להביא קרבנותיו כנדבה ולמ"ד (ביצה יט.) אין קריבין ביו"ט אין קריבין עד למחר בחול המועד אך קשה למורי למ"ד תשלומין דראשון נינהו כיון דלא מצי קריב בראשון לא קרבי תו כדאמרינן לקמן (דף ט.) גבי חיגר שנתפשט בשני וי"ל דהתם גברא לא חזי הלכך כיון דלא חזי (ט) בראשונה לא חזי בשני אבל הכא כל חיוב שיש בשני ישנו בראשונה אלא משום שאינו היום ראוי עכשיו ודומה לו מצינו בפסחים בפרק אלו דברים (דף ע: ושם) גבי חגיגה פעמים ו' פעמים ז' חל יו"ט הראשון להיות בשבת קרב בששה אלמא אע"ג דלא קרב בראשון קרב בשני כיון דמחמת יום הוא דלאתי כדפרישית וליכא למימר דלמ"ד דנדרים ונדבות אינן קריבין ביו"ט דרבנן הוא והכא דרבנן תקינו לה שיוכל להביא אף ביו"ט דהא בפ"ק דביצה א] (דף יב. ושם) משמע דמדאורייתא הוא דהא שתי הלחם (*ולחם הפנים) לא דחו יו"ט וכי תימא מ"מ כי מייתי להם נדבה היכי סמיך עלה דקטן אינו סומך כדאיתא במנחות בפרק שתי מדות (דף צג.) וי"ל אע"ג דלא סמיך עליה מ"מ דמיא לחינוך בנו ורש"י פירש דאיזהו קטן לא קאי (י) לראייה בראיית קרבן רק לראיית פנים בעזרה: **הכל** לאתויי מאי שחציו עבד וכו' · ואליבא דמשנה אחרונה אע"ג (כ) דמתניתין קאמר איפכא כדדייק בגמרא (דף ד') מלשון שאינן משוחררים דחצי עבד פטור מ"מ מתרץ רישא לחיוב לפי מה דסבירא ליה השתא ואדיוקא לא חש אליבא דעבדים שאינן משוחררים: **תשלומין** דראשון · ואע"ג דגבי חגיגה הוא דכתיב תשלומין מ"מ ילפינן ראייה מיניה כולן תשלומין דראשון והכא גברא לא חזי הוא וכיון דלא חזי בראשון לא חזי בשני ולא הוה מלי למימר חיגר בשעה ראשונה ונתפשט בשניה דהא פשיטא הוא: **יראה** יראה כדרך שבא לראות · פרש"י כדרך שבא הקב"ה לראותך דהיינו בשתי עיניו אף אתה בא (ל) לראותו בשתי עיניך ולא יתכן לר"ת דהא לא שייך ביאה גבי שכינה שבכל מקום הוא ועוד דדריש מסורת קודם אדרבה היו לנו לדרוש המקרא קודם ע"כ גרים ר"ת יראה יראה מה לראות בשתי עיניו שאדם בא להתראות לפני המקום בשתי עיניו של מקום אף האדם בא לראות המקום בשתי עיניו ולא דמי לעובד ועבד (פסחים דף כו:) דדרשינהו תרוייהו מקרא ומסורת דהכא כי הדדי נינהו אבל התם כל חדא חלוק מחבריה:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ב מהלכות חגיגה הלכה א סמג עשין רכו רכח רכט:
ב ב מיי' שם הל' ג
ג ג מיי' פ"א שם הל' ב סמג שם:
ד ד מיי' שם פ"ב הלכה א סמג שם:
ה ה מיי' שם פ"א הלכה ז סמג שם:
ו ו מיי' שם פ"ב הלכה א סמג שם:

מסורת הש"ס

ערכין ג: · [שם] · [כגון שהיו שני אחין או שני שותפין ושחרר אחד את חלקו רש"י גטין מא.] · סנהדרין ד: אי' בן תימא · פסחים פח. גטין מא. ב"ב יג. ערכין ב: עדיות פ"א מי"ג · [לקמן דף ד:] · [ליתא בביצה כ: ולא במנחות ק:] · [לקמן ד:] · [לקמן ו:] · [לקמן ד.] · [דף ד:] · [לקמן ט.] · לקמן ד: סנהדרין ד: ערכין ב: [תוספתא פ"א ע"ש] · [פסחים ח:]

רבינו חננאל

הכל חייבין בראייה חוץ מחרש שוטה וקטן כו' · אתינן לאוקומה למתני' הכל חייבין הכל לאתויי מאי מי שחציו עבד וחציו בן חורין שחייב בראייה · ודחינן ולרבינא דפוטר בהאי מאי ומוקים לה הכל לאתויי מי שהיה חיגר ביום ראשון ולא היה יכול לעלות בהר הבית שפטור ואם נתפשט כלומר נתרפא ביום שני חייב · ואמרינן הניחא לר' אשעי' דאמר כולן תשלומין זה לזה וכיון שהוא יכול לעלות ביום ב' של חג [חייב] בשאר הימים אלא לר' יוחנן דאמר כולן תשלומין דראשון הן כדבעינן למימר לקמן האי הכל דקתני במתניתין לאתויי מאי

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הניחא וכו' ואיכא למאן דאמר כולם תשלומין דראשון הן ואמרינן: (ב) ד"ה יראה יראה כתיב וקרינן יֵרָאֶה יִרְאֶה כל זכורך וכו' השכינה יֵרָאֶה כל: (ג) ד"ה כדרך שבא לִרְאוֹתְךָ כך הוא בא לֵרָאוֹת מִמְּךָ מה לִרְאוֹתְךָ בשתי עיניו אף בא לֵרָאוֹת מן האדם: (ד) תוס' ד"ה הכל חייבין וכו' ובאת שמה והבאתם שמה כל שישנו וכו' רבי יוסי הגלילי אומר: (ה) בא"ד וגם יש ליישב דמתניתין משמע ליה דבראיית פנים בעזרה איירי כצ"ל ותיבת נמי נמחק: (ו) בא"ד כל שאין יכול לילך כו' אלמא משמע דבקטן דאיירי ביה בראיית פנים בעזרה איירי מדקאמר שאינו יכול לילך כצ"ל ותיבות קאמר אלמא נמחק: (ז) בא"ד דאמרינן לקמן עד הכא מאן אייתיה אמו וכו' דמחייבא בראיית פנים בעזרה וכו' ולפי שיטת הירוש' וכו' שחייבת בראיית פנים בעזרה אלא: (ח) ד"ה חוץ וכו' ושייר מקמן ומצרף נחשת וכורסי: (ט) ד"ה איזהו וכו' כיון דלא חזי בראשון לא חזי וכו' ישנו בראשון אלא משום שאין היום ראוי: (י) בא"ד לא קאי לראיית פנים בקרבן רק לראיית פנים בעזרה: (כ) ד"ה הכל לאתויי וכו' אע"ג דסיפא דמתניתין קאמר: (ל) ד"ה יראה וכו' אף אתה בא לירָאות לו מה הוא רואה אותך בשתי עיניו אף אתה רואה אותו בשתי עיניך ולא יתכן וכו' ע"כ גרים ר"ת יֵרָאֶה יִרְאֶה מה לֵרָאוֹת:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה איזהו קטן וכו' · דהא בפ"ק דביצה דף יב ושם · נמחק תיבות בפ"ק דביצה וכ"ב בפ"ב דביצה דף כ ע"ב כצ"ל וכן הגיה בשער המלך פ"א מהלכות חגיגה הלכה ח דף ס"ג ע"א יעו"ש:

תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם לישא שפחה אינו יכול בת חורין אינו יכול ליבטיל והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר °לא תהו בראה לשבת יצרה [ישעיה מה] *אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב לו שטר על חצי דמיו וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי: חוץ מחרש שוטה וקטן כו': קתני חרש דומיא דשוטה וקטן מה שוטה וקטן *דלאו בני דעה אף חרש דלאו בר דעה הוא וקא משמע לן כדתנן *חרש שדיברו חכמים בכל מקום שאינו שומע ואינו מדבר הא מדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר חייב תנינא להא דתנו רבנן *המדבר ואינו שומע זהו חרש שומע ואינו מדבר זהו אלם [ב]זה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם וממאי דמדבר ואינו שומע זהו חרש שומע ואינו מדבר זהו אלם דכתיב °ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו [תהלים לח] ואיבעית אימא כדאמרי אינשי אישתקיל מילוליה: מדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר חייב: והתניא [ג]מדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר פטור אמר רבינא ואיתימא רבא חסורי מיחסרא והכי קתני הכל חייבין בראייה ובשמחה חוץ מחרש המדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר שפטור מן הראייה ואע"פ שפטור מן הראייה חייב בשמחה [ד]ואת שאינו לא שומע ולא מדבר ושוטה וקטן פטור אף מן השמחה הואיל ופטורים מכל מצות האמורות בתורה תניא נמי הכי הכל חייבין בראייה ובשמחה חוץ מחרש המדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר שפטורין מן הראייה ואף על פי שפטור מן הראייה חייב

תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם · כל תקנת רבו כאן היא אבל תקנת העבד אין כאן אם נתקן במשפט הממון לא נתקן בפריה ורביה: לישא שפחה אינו יכול · מפני צד החרות שבו וכתיב לא יהיה קדש וגו' (דברים כג): בת חורין אינו יכול · מפני צד עבדות שבו: [תורה אור] לא תהו בראה · לא ברא הקב"ה את הארץ להיות בלא יישוב אלא לשבת יצרה: כדתנן · בריש מסכת תרומות (מ"ב): חרש שדברו בו חכמים בכל מקום · שהשוו אותו לשוטה לפוטרו לא דברו אלא במי שאינו שומע ואינו מדבר הכי קים להו לרבנן דמי שאינו שומע ואינו מדבר דלאו בני דעה נינהו: מדבר ואינו שומע · תחילתו היה פקח עד שלמד לדבר ואח"כ נתחרש: תנינא · במתניתין: להא דתנו רבנן · בברייתא ולמדנו שהברייתא הזאת עיקר וסומכין עליה: זה וזה כפקחים · היינו כמתניתין דלא פטר אלא חרש הדומה לשוטה: ואי בעית אימא · אלם כמשמעו טעריקון איסתקיל מלוליה ניטל דבורו: פטור · מן הראייה קשיין אהדדי מתניתין וברייתא: אמר רבא · מתניתין דתני אגב ראייה חרש דומיא דשוטה: חסורי מיחסרא והכי קתני·(א) דאע"פ דלא דומה לשוטה פטור וכי תניא מתניתין דומיא דשוטה גבי שמחה הוא דתני ותרי מיני חרש תנא מתניתין וחסורי מיחסרא מתניתין והכי קתני הכל חייבין בראייה חוץ מחרש כל דהו או שומע ואינו מדבר או מדבר ואינו שומע: ואף על פי שהוא פטור · בעולת ראייה לירלות: חייב

תקנתם את רבו · במה שהיה לו מעיקרא יש לו עכשיו שזהו העבדות ואת עצמו לא תקנתם שאינו יכול לישא אשה ואי משום עבדות הא לא איכפת ליה כלל כיון דמעיקרא היה כולו לרב ועכשיו ביומו לעצמו והר"ר משולם גרים תקנתם את עצמו ואת רבו לא תקנתם כלל שגם הרב מפסיד הוולדות:

לישא שפחה אינו יכול · ולמכור עצמו לא מלי כדי לישא שפחה דהא גר אינו נמכר בעבד עברי דבעינן ושב אל משפחתו (ויקרא כה) וליכא כדאיתא באיזהו נשך (ב"מ דף עא.) ועוד מאחר דלא קיים פריה ורביה ביהדות לא נסבינן ליה כנענית לצד חירות שבו ודכוותיה מלינו בפ"ק דקדושין (דף כ.) אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית וא"ת ישא בת מינו ליתי צד חירות ולישתמש בצד חירות וצד עבדות בצד עבדות דומיא דפרידה שתבעה אין מרביעין עליה לא סוס ולא חמור אלא מינה בפרק אותו ואת בנו (חולין דף עט.) וי"ל דהתם לא קפיד קרא אלא בכלאים דתרי מינים והא ליכא אבל הכא אמאן קפיד קרא אצד חירות דלא לישתמש צד חירות בעבדות והא איתא ומטעם דשרי הרבעה שרי גם לרכוב על הפרידה ובתוספתא דמסכת כלאים (פ"ה ובירושלמי פ"ח) תניא אמר רבי איסי בן יהודה אסור לרכוב על הפרידה מק"ו ומה במקום שמותר ללבוש שתי חלוקין אסור בתערובתו מקום שאסור לנהוג שני מינים אינו דין שאסור בתערובתו אמרו ליה והא כתיב(ב) והרכבתם את שלמה בני על הפרדה (מלכים א א) אמר להם אין למדים תורה מן *התקועה א"ל והא כתיב א)ויעש הישר בעיני ה' ב):

לישא שפחה אינו יכול · וממזרת לא ישא אע"ג דעבד מותר בממזרת לפי שקדש ועומד כדתנן פרק האומר (קדושין דף סט.) יכולין ממזרים ליטהר כיצד ממזר נושא שפחה וצד חירות שרי בה כדתנן פרק עשרה יוחסין (שם) שתרורי וממזרי שרו לבא זה בזה דהא י"ל דאין לנו לתקן כדי להרבות ממזרים בעולם ועוד כיון דתפסי בה קדושין אתי צד עבדות ומשתמש באשת איש ונתינה נמי לא ישא דאע"ג דממזרת ונתינה ושתרורי מותרין לבא זה בזה דהא הוה התפסת קדושין ואתי צד עבדות ומשתמש באשת איש אי נמי נתינה אסור בצד עבדות דלאו קדש ועומד הוא אע"ג דמותר בממזרת משום דלא מקרי קהל מוזהר בלאו דלא יהיה קדש (דברים כג) וא"ת וליתי עשה [דלשבת יצרה] ולידחי לאו דלא יהיה קדש וי"ל דהכא אפשר לקיים שכינס על ידי כפייה אי נמי דלא אתי עשה ודחי לא תעשה אלא כגון מילה בצרעת דבעידנא דמעקר לאו מקיים עשה אבל הכא משעת העראה עובר ליה בלאו ועשה ליכא עד גמר ביאה:

לא תהו בראה · האי עשה אלים טפי מפרו ורבו כדאמר במגילה בפרק בתרא (דף כז.) מוכר אדם ס"ת לישא אשה וללמוד תורה ומייתי לא תהו בראה אבל י"מ משום דעבד לא מיפקיד אפריה ורביה דאמר *היו לו בנים בעבדותו ונשתחרר לא קיים פריה ורביה ולאו מילתא היא דאמר בירושלמי דמו"ק (פ"ג) עבד מהו שישא אשה במועד אמר להון נשמעינן מן הדין מתניתין יבטל והלא לא נברא העולם אלא בשביל פריה ורביה ואמר שמעון בר אבא משום רבי יוחנן כל שהוא מצווה על פריה ורביה לא ישא אשה במועד *ועוד לישנא דנקט הכא והלא לא נברא העולם אלא בשביל פריה ורביה משמע דאתרוייהו קאי והא דאמרינן לא קיים פריה ורביה היינו מטעם דבעינן זרעו מיוחס אחריו ואפילו ישראל שיש לו בן מן השפחה אינו קרוי (ג) אחריו ועוד פרו ורבו אכולהו בני נח כתיב אף לכנען:

כופין את רבו · אפילו לשמואל דאמר (גיטין דף לח.) המפקיר עבדו יוצא לחירות וא"צ גט שחרור הכא דעבא ליה עבדו ליה לעשות שחרור גמור ואע"ג דאמרינן (ברכות דף מז:) המשחרר עבדו עובר בעשה ניחא לן דליעבד הרב איסורא זוטא ולא ליעבד העבד איסורא רבה כדאמר בעירובין בפ' בכל מערבין (דף לב: ושם) ולא דמי להאי דריש שבת (דף ד. ושם) וכי אמרינן לו לאדם עמוד וחטא בשביל שיזכה חבירך דהתם פושע בדבר הוי שלא היה לו לאפות הפת תדע דפריך ריש תמיד נשחט (פסחים דף נט. ושם) להקריב לכהן אחר תמיד של בין הערבים כפרת חבירו כדי שיאכל קרבן פסח לערב אע"ג דאיכא עשה דהשלמה*:

*נשים ועבדים · לא שייך לאקשויי אמאי תני נשים לשון רבים ותנא קטן (ד) חרש לשון יחיד כדדייק בפרק קמא דנדה (דף ח.) גבי קטנות והכא תנא אשה דהכא תרי עניני ולא דמי חד לאידך דחרש ושוטה פטור מכל המצות כדאמר לקמן וקטן לא ידעינן דפטור מקרא רק מק"ו דנשים פטורות דכתיב זכורך טפלים לא כל שכן דהכי דייקינן בפרק קמא דקדושין (דף לד: ושם) טפלים חייבין נשים לא כל שכן:

*ומי שאינו יכול לעלות ברגליו · פרש"י מירושלים לעזרה ורבותא נקט דלא מיבעיא מעירו דלא מצי סליק לעזרה וה"ה נמי אם הוא אינו יכול לעלות מעירו לירושלים דפטור כדמשמע בגמרא עד הכא מאן אייתי: חרש דומיא דשוטה וקטן · במגילה פ"ב (דף יט:) הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן כו' לא דייק הכי דהתם ע"כ במדבר קיימינן מדקרא את המגילה וברמיזה לא הוה מפיק אחרים וכן בחולין (דף ג.) חוץ מחרש שוטה וקטן שמא יקלקלו את שחיטתן לא דייק הכי דהתם הטעם תלוי בכיון שיוכל לאמן את ידו לשחוט: המדבר ואינו שומע זהו חרש · בב"ר מפיק ליה אינו מדבר ואינו שומע דכתיב מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש (שמות ד) מי [שם] פה קאי לתרוייהו:

שומע ואינו מדבר פטור מן הראייה וחייב בשמחה · והא דלא קתני נשים דמחייבי בשמחה בתר הכי לא חש להכי למיתני סורסא וכיוצא בזה מלינו בכמה מקומות והיא דלקמן (דף ו:) דאמר יש בשמחה שאין בשתיהן שנוהגת באנשים ובנשים מה שאין כן בשתיהן ולא קחשיב חרש מדבר ואינו שומע דהתם בחגיגה נמי מיחייב ולא בעי למיתני יש בשתיהן שאין באחת כגון חרש מדבר ואינו שומע דלא נחית למיתני הך כללא רק מה שבאחת שאין בשתים והכא כי קאמר דמיחייב בשמחה הוא הדין בחגיגה כדפירשתי אלא שמחה נקט דנשים חייבות וחרש שוטה וקטן פטירי וכי תנינן לעיל זה וזה כפיקחין לכל דבריהן להתחייב בשמחה ובחגיגה קאמר: גמר

עין משפט נר מצות

ז א מיי' פ"ז מהלכות עבדים הלכה ז סמג עשין פז טוש"ע י"ד סימן רסז סעיף סב:

ח ב מיי' פ"ב מהלכות איסות הלכה כו ופ"ב מהלכות גירושין הלכה טו ופכ"ט מהלכות מכירה הלכה ב ג טוש"ע א"ה סימן קכא סעיף ו וכח"מ סימן רלה סעיף יח:

ט ג מיי' פ"ב מהלכות חגיגה הלכה א סמג עשין רכו:

י ד מיי' שם הלכה ד סמג שם:

[נדה יג: תרומות פ"א מ"ב]

פי' תוקע עצמו לדבר הלכה

א) [נ"ל אשר עשה דוד את הישר וכו' מלכים א טו ה]

ב) [ומשני (בירושלמי שם) ברי' משעת ימי בראשית היתה]ובתוספתא לא משני כלום ע"ן

[עיין תוספות גטין מא: ד"ה לא תהו]

[שייך לעיל במשנה ועיין תוי"ט]

[שייך למתני']

מסורת הש"ס

[יבמות לט: גטין כג. מנחות לג. ערכין ה:]

גטין עא. [תוספתא תרומות פ"א]

[יבמות סב. וע"ש בתו' ד"ה הכל מודין בעבד שאין לו חיים]

[ועי' תוספות פסחים פח: ד"ה כופין]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חסורי מחסרא והכי קתני דגבי ראייה אע"פ דלא: (ב) תום' ד"ה לישא שפחה אינו יכול ולמכור וכו' אמר ליה והא כתיב אשר עשה דוד את הישר בעיני ה' ולא סר מכל אשר צוהו כל ימי חייו רק בדבר אוריה החתי הס"ד וכ"ב עיין בר"ש פ' ח' דכלאים פי' תקוע תוקע עצמו לדבר הלכה ולי נראה שדוד [עשה זאת על פי] רבו עירא היאירי שהיה מעיר תקוע: (ג) ד"ה לא תוהו וכו' בן מן השפחה אינו קרוי מיוחס אחריו: (ד) ד"ה נשים וכו' ותנא קטן שוטה חרש לשון יחיד:

רבינו חננאל

ואמרינן (לאתויי מאי) לאתויי סומא באחת מעיניו שחייב בראייה ודלא כיוחנן בן דהבאי שהיה פוטרו ואסיקנא לעולם לאתויי חציו עבד וחציו בן חורין שחייב ומתני' כמשנה אחרונה דתנן כופין את רבו ועשהו בן חורין וחזרו ב"ה להודות לדברי בית שמאי דכיון דודאי לשחרור קאי אע"פ שעדיין לא נשתחרר חייב בראייה: ירושלמי מתניתין בראיית קרבן אבל בראיית פנים אפילו קטן אביו חייב להעלותו שנאמר הקהל את העם האנשים והנשים והטף · וסיפא דקתני עבדים שאינן משוחררין לגמרי פטורין כמשנה ראשונה היא שנויה · דרש ר' אלעזר בן עזריה אנשים באין ללמד ונשים באות לשמוע וטף ליתן שכר למביאיהן · חוץ מחרש אתינן לאוקומא בחרש שאינו לא שומע ולא מדבר הא תחרש המדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר חייב · וא' תנינא להא דתנו רבנן חרש מדבר ואינו שומע זהו חרש שומע ואינו מדבר זהו אלם זה וזה הרי הן כפקחין לכל דבריהם · ואקשינן איני והתניא מדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר פטור מן הראייה ואתא רבינא ותרצה ואמר חסורי מחסרא והכי קתני הכל חייבין בראייה ובשמחה חוץ מחרש

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"ג מהלכות חגיגה הלכה ב:

יב ב ג מיי' שם פ"ב הלכה א סמג עשין רכו:

גמרא

חייב בשמחה ואת שאינו לא שומע ולא מדבר ושוטה וקטן פטורין אף מן השמחה הואיל ופטורין מכל מצות האמורות בתורה מאי שנא לענין ראיה דפטירי ומאי שנא לענין שמחה דמחייבי לענין ראיה גמר ראיה ראיה [א]מהקהל דכתיב °הקהל את העם האנשים והנשים והטף וכתיב °בבא כל ישראל לראות והתם מנלן דכתיב °למען ישמעו ולמען ילמדו ותניא למען ישמעו פרט למדבר ואינו שומע ולמען ילמדו פרט לשומע ואינו מדבר למימרא דכי לא משתעי לא גמר והא הנהו תרי אילמי דהוו בשבבותיה דרבי בני ברתיה דרבי יוחנן בן גודגדא ואמרי לה בני אחתיה דרבי יוחנן דכל אימת דהוה עייל רבי לבי מדרשא הוו עיילי ויתבי *קמייהו ומניידי ברישייהו *ומרחשין שפוותייהו ובעי רבי רחמי עלייהו ואיתסו ואשתכח דהוו גמירי הלכתא וספרא וספרי וכולה הש"ס אמר מר זוטרא קרי ביה למען(א) ילמדו רב אשי אמר ודאי למען ילמדו הוא דאי סלקא דעתך למען ילמדו וכיון דלא משתעי לא גמר וכיון דלא שמע לא גמר האי מלמען ישמעו נפקא אלא ודאי למען ילמדו הוא אמר ר' תנחום [ב]חרש באזנו אחת פטור מן הראיה שנאמר °באזניהם והאי באזניהם מבעי ליה באזניהם דכולהו ישראל ההוא מנגד כל ישראל נפקא אי מנגד כל ישראל הוה אמינא אע"ג דלא שמעי כתב רחמנא באזניהם והוא דשמעי ההוא מלמען ישמעו נפקא אמר רבי תנחום [ג]חיגר ברגלו אחת פטור מן הראיה שנאמר רגלים והא רגלים מבעי ליה *פרט לבעלי קבין ההוא מפעמים נפקא דתניא פעמים אין פעמים אלא רגלים וכן הוא אומר °תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים ואומר °מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב *דרש רבא מאי דכתיב מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב כמה נאין רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל בת נדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב שנאמר °נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם אלהי אברהם ולא אלהי יצחק ויעקב אלא אלהי אברהם שהיה תחילה לגרים אמר רב כהנא דרש *רב נתן בר מניומי משום ר' תנחום מאי דכתיב °והבור רק אין בו מים ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים אלא מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו ת"ר *מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר (*בן) חסמא שהלכו להקביל פני ר' יהושע בפקיעין אמר להם מה חידוש היה בבית המדרש היום אמרו לו תלמידיך אנו ומימיך אנו שותין אמר להם אף על פי כן אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש *שבת של מי היתה שבת של ר' אלעזר בן עזריה היתה ובמה היתה הגדה היום אמרו לו בפרשת הקהל ומה דרש בה °הקהל את העם האנשים והנשים והטף אם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע טף למה באין כדי ליתן שכר למביאיהן אמר להם מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני ועוד דרש °את ה' האמרת היום וה' האמירך היום *אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה*) אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם דכתיב °שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר ומי

*) [פי' ציור אחד בעולם כלומר דבר הניכר שאין דומתו · ערוך כמס רב האי בערך אמר]

רש"י

חייב בשמחה · לשמוח בחג דכתיב ושמחת בחגך (דברים טז) ואמרינן לקמן (דף ח.) דשמחה בשלמים לאכול את הבשר וילפינן לה (פסחים דף קט.) מוזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ולקמן פריך מ"ש לענין ראייה דפטור ולענין שמחה דמחייב: ושאינו לא שומע ולא מדבר · היינו חרש דמתניתין שסמכו לשוטה וקטן: ראייה מהקהל · דכתיב בפרשת הקהל בבוא כל ישראל לראות וגו' ופרשת הקהל המלך היה קורא משנה תורה בעזרה בכל מוצאי שמטה דכתיב מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה וגו' (דברים לא): פרט לשומע ואינו מדבר · השתא משמע שאין זה ראוי ללמוד: הלכתא · משניות: למען ילמדו · ואין זה ראוי ללמד אחרים: רב אשי אמר ודאי למען ילמדו · כלומר בלאו קושיא דהנך תרי אילמי ליכא לאוקמי לדרשה דתנא דמעיט מהכא שומע ואינו מדבר אלא מלמען ילמדו: דאי סלקא דעתך מלמען ילמדו · הוא דמשמע ליה אלמא סבירא ליה לתנא דכיון דלא מישתעי לא גמיר לנפשיה: וכיון דלא שמע · אנן סהדי דלא גמיר וכיון דתנן למען ישמעו פרט למדבר ואינו שומע ואנן סהדי דטעמא משום דלא גמיר הוא שלא יבין כל מה שאומרים לפניו למה לי למהדר תו למען ילמדו פרט לשומע ואינו מדבר כיון דסבירא ליה דמאן דלא משתעי נמי לא גמיר מלמען ישמעו ממעט ליה אלא ודאי סבירא ליה דמאן דלא משתעי נמי גמיר ולא מלמען ישמעו ממעט הלכך הדר ומעטיה מלמען ילמדו הלכך ודאי למען ילמדו הוא דדריש: פרט לבעלי קבין · כשחתכו רגליהם נתנו קב קטן בסוף שוקו ונותנים בו מוכין וסומך סוף שוקו עליו: אלא רגלים · אדם שיש לו רגלים: פעמיך בנעלים · אלמא בבעלי מנעלים שייכי פעמים ובראייה כתיב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וגו': שנקרא נדיב · על שם שנדבו לבו להכיר בוראו: נדיבי עמים · הם הגרים המתנדבין מבין העמים לקבל עליהן עול מצות: והבור רק · משום דרבי תנחום אמרה נקט לה הכא גבי שמעתתא דרבי תנחום: אבל נחשים ועקרבים יש בו · לא היה רק אלא ממים: להקביל פניו · יום טוב היה שחייב אדם לכבד את רבו בהקבלת פנים כדאמרינן במסכת ראש השנה (דף טז:) מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת (מלכים ב ד): תלמידיך אנו · ואין לנו לדבר בפניך: האמרת · שבחת כמו יתאמרו כל פועלי און (תהלים צד) ישתבחו שדרכן נלחה: חטיבה אחת · שבח אחד שבח מיוחד לומר אין כמוך לכך בחרנוך לאלוה: ואף

תוספות

גמר ראיה ראיה מהקהל · ונשים ליכא לחיובי דקא ממעטו ליה לקמן מזכורך וכן אמרינן לקמן הא למה לי קרא תיפוק לי דמצות עשה שהזמן גרמא מהו דתימא נילף ראיה מהקהל מה להלן נשים חייבות וטפלים לא מחייבינן כמו בהקהל וליתן שכר למביאיהם כי התם דמקל וחומר פטרינן ליה כדפרישית לעיל דנשים פטורות טפלים לא כל שכן (ב) ולקמן דמרבינן קטן שהגיע לחינוך מדכתיב כל ולא גמרינן מהקהל התם אסמכתא בעלמא הוא כדמסיק ומהאי ק"ו נמי פטור וכי פריך דרבנן הוא מצי לאקשויי למה לי קרא ליגמר מהקהל אלא עדיפא מינה פריך: מלמען ישמעו נפקא · דפשטיה דקרא משמע האזנה והבין שיבין מה שילמדוהו הלכך מה לנו שישמע כיון דלא גמיר ממעטינן ליה שפיר: אלא קרי ביה למען ילמדו · ואף על גב דלא משתעי גמיר ולהכי לא נפקא להו מלמען ישמעו וכן מדבר ואינו שומע אפילו שמע עד השתא דמצי גמיר לאחריני כיון דלא מצי גמיר בהאי הליכה מה לו ללכת וכיון דלא שמע לא גמיר מכאן ולהבא אע"ג דגמיר לאחריני עד האידנא לא יזיל השתא כיון דלא יועיל לו הליכה זו דהא לא קאמר קרא הקהל אלא שישמעו בקריאת המלך ויבינו מהשתא ויבאו לידי יראת הבור דכתיב בסיפיה דקרא ויראו את ה' והש"ס לא חש להביאו דפשיטא ליה דמשתעי בהני אבל מלמען ילמדו לא מצי מפיק (ג) בלא ישמעו דלא הוינא מפיק מדבר ואינו שומע כיון דשמע מקמי הכי ושפיר גמיר אף לאחריני וגם יבין למה נקהלו עכשיו וגם (ד) ילטרך ישמעו כדאמרינן לקמן: חרש באזנו אחת · בירושלמי אמר ר' יוחנן בעי חרש באזנו אחת מהו א"ר יוסי בר בון פלוגתא דרבי יוסי ורבנן דתני רבי יוסי ולבני אהרן תעשה כתנות (שמות כח) רבנן אמרי שתי כתונות לכל אחד רבי יוסי אמר אפילו כתונת(ה) לכל אחד ואחד הכי נמי רבנן אמרי באזניהם שתי אזנים לכל אחד ורבי יוסי אמר °אזן לכל אחד ואחד: אף על גב דלא שמעי · מחמת שהן רחוקים אבל אם היו חרשין ממעטינן מבאזניהם: מפעמים נפקא · וכי אמרינן לקמן רגלים פרט לבעלי קבין אסמכתא בעלמא הוא °דמפעמים נפקא וכי פריך במצות חליצה (יבמות דף קג. ושם) ובערכין פרק האומר משקלי (דף יט: ושם) ורמינהי רגלים פרט לבעלי קבין ההיא (ו) מדסמכיה רגלים קאמר ולא משום שהוא עיקר דרשה*: תחילה לגרים · שנצטווה על המילה טפי מכל אותם שלפניו: נשים לשמוע · אמר בירושלמי דלא כבן עזאי *דאמר חייב אדם ללמד לבתו תורה: כדי ליתן שכר למביאיהן · ועל זה סמכו *להביא קטנים בבית הכנסת: ומי

רבינו חננאל

מחרש המדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר שפטור ואף על פי שפטור מן הראית חייב בשמחה וחרש שאינו שומע ולא מדבר ושוטה וקטן פטורין אף מן השמחה הואיל ופטורין מכל מצות האמורות בתורה' ומנא לן דהני פטורין מן הראיה דגמר ראיה ראיה מהקהל וכתיב ביה בהקהל למען ישמעו ולמען ילמדו ותניא למען ישמעו פרט למדבר ואינו שומע שפטור למען ילמדו פרט לשומע ואינו מדבר' ומקשינן איני דכל מאן דלא ממלל לא גמר והא הנהו תרי אילמי דבעא רבי רחמי עלייהו ואתפתחו ואשתכחו דהוו גמירי הלכתא וסיפרי וסיפרא ותוספתא וכולה תלמודא ופריק מר זוטרא קרי ביה למען יְלַמְּדוּ הן לאחרים ורב אשי קאי כוותיה דודאי ילמדו פשטיה וכיון דאילמא הוא אע"ג דגמירי לא מצי לאגמורי הוא לאחריני' הא דא"ר תנחום חיגר ברגלו אחת וחרש באזנו אחת פטורין מן הראיה פשוטות הן' בת נדיב בת אברהם שנקרא נדיב כו'' והבור רק אין בו מים מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו: ת"ר מעשה בר' יוחנן בן ברוקה ור' אלעזר חסמא שהלכו להקביל פני ר' יהושע בפקיעין ואמרו כי ר' אלעזר בן עזריה דרש הקהל את העם האנשים והנשים והטף הא תינח אנשים ונשים וטף למה לי כו'' ועוד דרש את ה' האמרת היום וכו'' אתם עשיתוני חטיבה אחת

מסורת הש"ס

[בע"י הגי' קמיה] [מנחות סג.] · [לקמן ד. יבמות קג. ערכין יט:] · סוכה מט: · שבת כב. · מכילתא פ' בא ספרי ואדר"נ פרק יח תוספתא סוטה פ"ז · ברכות כח. · דברים לא · שם כו · ברכות ו. · דברים ו

[ועי' תוס' סוף פ"ב דלגות] · [וע"ע תוספות בכורות ו: ד"ה רועה] · [סוטה כ.] · [כ"ה במסכת סופרים פי"ח הלכה ו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר מר זוטרא קרי ביה למען יְלַמְּדוּ וכו' למען יְלַמְּדוּ הוא דאי ס"ד למען יִלְמְדוּ: (ב) תוס' ד"ה [illegible]

גליון הש"ס

תוספות ד"ה חרש וכו' און לכל אחד ואחד · עיין יומא דף לז ע"א וביבמות דף קא ע"ב תוספות ד"ה [illegible] ש"מ: ד"ה מפעמים נפקא וכו' דמפעמים נפקא · עיין תוס' ר"ה דף ה ע"א ד"ה שלמי פסח:

ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ואף הוא פתח ודרש *°דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות נתנו מרועה אחד למה נמשלו דברי תורה לדרבן לומר לך מה דרבן זה מכוין את הפרה לתלמיה להוציא חיים לעולם אף דברי תורה מכוונין את לומדיהן מדרכי מיתה לדרכי חיים [א] אי מה דרבן זה מטלטל אף דברי תורה מטלטלין ת"ל מסמרות [ב] אי מה מסמר זה חסר ולא יתר אף דברי תורה חסירין ולא יתירין ת"ל נטועים מה נטיעה זו פרה ורבה אף דברי תורה פרין ורבין בעלי אסופות אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה הללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירין הללו פוסלין והללו מכשירין שמא יאמר אדם היאך אני למד תורה מעתה תלמוד לומר (א)כולם נתנו מרועה אחד אל אחד נתנן פרנס אחד אמרן מפי אדון כל המעשים ברוך הוא דכתיב °וידבר אלהים את כל הדברים האלה אף אתה עשה אזניך *כאפרכסת וקנה לך *לב מבין לשמוע את דברי מטמאים ואת דברי מטהרים את דברי אוסרין ואת דברי מתירין את דברי פוסלין ואת דברי מכשירין בלשון הזה אמר להם *אין דור יתום שר' אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו ולימרו ליה בהדיא משום מעשה שהיה דתניא *מעשה בר' יוסי בן דורמסקית שהלך להקביל פני ר' אלעזר בלוד אמר לו מה חידוש היה בבהמ"ד היום א"ל נמנו וגמרו *עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית אמר לו יוסי פשוט ידיך וקבל עיניך פשט ידיו וקבל עיניו בכה ר' אלעזר ואמר °סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם אמר לו לך אמור להם אל תחושו למנינכם כך מקובלני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו **הלכתא למשה מסיני עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית מה טעם *[ג]הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל מפני *שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית תנא לאחר שנתיישבה דעתו אמר יהי רצון שיחזרו עיני יוסי למקומן וחזרו ת"ר *[ד]איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות והמקרע את כסותו איתמר רב הונא אמר עד שיהו כולן בבת אחת ר' יוחנן אמר [ה]אפי' באחת מהן היכי דמי אי דעביד להו דרך שטות אפי' בחדא נמי אי דלא עביד להו דרך שטות אפילו כולהו נמי לא לעולם דקא עביד להו דרך שטות והלן בבית הקברות אימור כדי שתשרה עליו רוח טומאה הוא דקא עביד והיוצא יחידי בלילה אימור גנדריפס אחדיה והמקרע את כסותו אימור בעל מחשבות הוא כיון דעבדינהו לכולהו הוה להו כמי

ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ · אמרינן במדרש שלשה מעידין זה על זה ישראל ושבת והקדוש ב"ה ישראל והקדוש ברוך הוא מעידים על השבת שהוא יום מנוחה ישראל ושבת על הקדוש ב"ה שהוא אחד הקב"ה ושבת על ישראל שהם יחידים באומות ועל זה סמכינן לומר אתה אחד במנחה בשבת אע"פ שאינו מדבר מענייני דיומא דשבת *כמו תפלת ערבית ושחרית :

עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית · לפי סדר השנים היה להם להפריש מעשר שני שהוא שנה ראשונה ומעשר עני נוהג בששית ולא מצינו מעשר עני שתי שנים רצופים אלא תקנה תקנו בה כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית ובדין הוא דאפי' תרומה גדולה לא ניתקן אלא יהא הכל מעשר עני אלא שלא רצו לחלק כל כך משאר שנים פרש"י דהיינו ארץ סיחון ועוג כדאמרינן בחולין (דף ס:) עמון ומואב טהרו בסיחון כלומר על ידי כבוש סיחון ועוג הותר לישראל ליכבש והקשה ר"ת דאמרינן בפרק מקום שנהגו (פסחים דף נב: ושם) שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל ועבר הירדן היינו ארץ סיחון ועוג (ג) וכ"ת דקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבא אם כן תיפשוט מיניה דלרבי אליעזר לא קידשה אלמה מיבעי' לן בפ"ק דמגילה (דף י. ושם) ובשבועות (דף טז. ושם) מאי סבירא ליה אי קידשה אי לא קידשה(ד) ותירץ ר"ת דיש לחלק דהכא בעמון ומואב דלא כבשו סיחון ועוג ולא נתקדשו כלל בקדושת הארץ ועוד מתרץ דלא קידשה עבר הירדן רק לארץ סיחון ממש אבל מה שכבש מעמון לא נתקדשה :

דרך שטות אפילו בחד נמי · וכי תימא דלא היה מועד לשטות רק לאותו דבר ובעינן תלתא כדי להחזיקו כשוטה לכל מילי כמו נגח שור וחמור וגמל נעשה מועד לכל (ה) דהכא לא דמי דהכא כיון שהוא שוטה באחת ודאי יש להחזיקו בחזקת שוטה לכל דבר בירושלמי בפ"ק דתרומות אומר סימני שוטה היוצא בלילה והלן בבית הקברות והמקרע כסותו (ו) והוא מאבד מה שנותנים לו א"ר הונא והוא שיהו כולן בו דלא כן אומר אני היוצא בלילה יחידי אימור גנדריפס אחדיה והלן בבית הקברות *)לשדים והמקרע כסותו אימר בעל מחשבות מאבד מה שנותנים לו *קוביקוס רבי יוחנן אמר אפילו אחת מהן אמר ר' אבין מסתברא כר' יוחנן בלבד ממאבד מה שנותנין לו דאפילו שוטה שבשוטים אינו מאבד מה שנותנין לו קוביקוס אין בו אחת מכל אלו :

כיון דעבדינהו לכולהו נעשה כמי שנגח כו' · ומחד בשלשה זימנא לא איתחזק דתלינן בכך דקאמר הש"ס אימא בעל מחשבות או איך :

*) [מקטיר לשדים כצ"ל]

אנו

ואף הוא · [ג] רבי אלעזר בן עזריה : לתלמיה · שורות המענה : פוסלין ומכשירין: שייך לומר לענין פסול עדות ופסול כהונה: (ב) כולן אל אחד אמרן · אין לך מבני המחלוקת מביא ראיה מתורת אלוה אחר אלא מתורת אלהינו : פרנס אחד אמרן · אין לך מביא ראייה מדברי נביא הבא לחלוק על משה רבינו : עשה אזניך כאפרכסת · מאחר שכולן לבן לשמים עשה אזנך שומעת ולמוד ודע דברי כולן וכשתדע להבחין אי זה יכשר קבע הלכה כמותו אפרכסת טירמוי"א שעל הריחים : מה מסמר זה · כשנועלין אותו בכותל הוא מחסרו יכול אף זה כן תלמוד לומר נטועים כנטיעה שדרכה לפרות ולרבות : ולימרו ליה בהדיא · מיד למה הוזקקו לומר תלמידיך אנו : נמנו וגמרו · והתקינו שיהו ישראל הדרין בעבר הירדן במה שכבשו מסיחון ועוג ארץ עמון ומואב : מעשרין · עכשיו מעשר עני בשביעית שהן היו זורעין בשביעית כדאמרינן לקמן שלא קידשוה עולי גולה כקדושת הארץ : פשוט ידיך וקבל עיניך · הוקשה בעיניו שנתן עטרה לאותו דורש והלא מימות אנשי כנסת הגדולה היתה תקנה זו : אל תחושו למניינכם · אל יהי לכם שום חשש וגמגום במה שמניתם ותיקנתם שהרי הסכמתם להלכה : כך מקובלני · שקדושה ראשונה שקידשה יהושע לשעתה לא קידשה לעתיד לבא אבל קדושה שניה נתקדשה לעולם כדתניא ביבמות (דף פב:) קדושה ראשונה ושניה יש להן שלישית אין להן לפיכך בשאר ארץ ישראל אין זריעה בשביעית אבל עמון ומואב הניחו מלקדשן כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית בלקט שכחה ופאה ובמעשר עני לכך תקנו להן שיהו מעשרין מעשר עני וברשות החכמים היה להטיל עליהן איזה מעשר שירצו לפי שאינן חייבין מן התורה : איזהו שוטה · האמור בכל מקום שפטור מן המצות ומן העונש ואין קנינו קנין ואין ממכרו ממכר : והלן בבית הקברות · בלילה : לעולם דקא עביד להו דרך שטות · ואפילו הכי לא מחזקינן ליה בחדא דהיוצא יחידי בלילה אימור גנדריפס אחדיה אני שמעתי חולי האוחז מתוך דאגה ולי נראה שנתחמם גופו ויוצא למקום האויר : שתשרה עליו רוח טומאה · רוח שדים שיסייעוהו להיות מכשף :

כמי

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"ו מהלכות מתנות עניים הלכה ה סמג עשין קסא :

יד ב ג מיי' פ"א מהל' תרומות הלכה ה ופ"ו מהלכות בית הבחירה הלכה טז :

בע"י הגרסא כולי האי

טו ד ה מיי' פ"ט מהל' עדות הלכה ט טוש"ע י"ד סימן א סעיף ה וטוש"ע ח"מ סימן לה סעיף ח :

הערוך גרס כארפכסת

רבינו חננאל

כו' : אף ר' יהושע פתח ודרש דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות · אלו ת"ח שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה הללו מטהרין והללו מטמאין הללו אוסרין והללו מתירין כו' · וא"ת הואיל וכן היאך אני למד תורה מעתה ת"ל נתנו מרועה אחד כולן מפי אל אחד אמורין שנאמר וידבר אלהים את כל הדברים האלה אלא עשה אזנך כארפכסת וקנה לב לשמוע אלו ואלו שכולן מתבררין לך באיזה מהן הלכה ברורה שאע"פ שנראין כמו חולקין חוזרין ונטנין ונומרין ומסכימין בסוף כדכתיב את והב בסופה כלשון הזה אמר אין דור יתום שר' אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו · ומעשה בר' יוסי בן דורמסקית שהלך להקביל פני ר' אלעזר וא"ל בבהמ"ד נמנו וגמרו עמון ומואב מעשרין מעשר שני בשביעית · א"ל ר' אלעזר יוסי פשוט ידיך וקבל עיניך פשט ידיו וקבל עיניו · כעס ר' אלעזר בשביל שא"ל נמנו וגמרו כלומר למה נמנו והלא הלכה למשה מסיני הוא ובכה ואמר סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם ואין בריתו אלא תורה · תנא אחר שנתיישבה דעתו בקש רחמים ואמר יהי רצון שיחזרו עיני יוסי למקומן וחזרו · אמר צא ואמור אל תחושו למניינכם כך מקובלני מריב"ז שקיבל מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני עמון ומואב מעשרין מעשר שני בשביעית · מה טעם הרבה כרכים כבשום עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא

[אבות דר"נ פי"ח תוספתא סוטה פ"ז]

[ברכות פא.]

מכילתא פ' בא פי"ז

[תוספ' ידים פ"ב ע"ש ידים פ"ד מ"ג]

מכילתא פ' בא פי"ז יבמות טז.

כלומר דבר ברור כהלכה למשה מסיני עי' רא"ש בהל' מקואות (סוף נדה) סימן א

מגילה י. [מכות יט. שבועות טז. זבחים ס: קז: חולין ז. תמורה כא. ערכין לב:] [תוספתא תרומות פ"א]

קהלת יב

שמות כ

תהלים כה

חולין קכג.

הגהות הב"ח

(א) גמרא תלמוד לומר נתנו מרועה אחד כולם אל אחד : (ב) רש"י ד"ה פוסלין וכו' כהונה הס"ד ואח"כ מה"ד כולן אל אחד וכו' בעל הריחים הס"ד ואח"כ מה"ד מה מסמר וכו' ולרבות הס"ד ואח"כ מה"ד ולימרו : (ג) תוס' ד"ה עמון וכו' ארץ סיחון ועוג וכן תימה דקאמר הכא דקדושה ראשונה : (ד) בא"ד ותירץ ר"ת · נ"ב ועל קושיא שהקשו אם כן תפשוט אין התירוץ מפורש אבל בפרק קמא דמגילה מפורש בתוס' ע"ש דף י : (ה) ד"ה דרך וכו' נעשה מועד לכל דלא דמי כצ"ל ותיבת דהכא נמחק : (ו) בא"ד והמקרע כסותו והמאבד :

הגהות מהגר"ב רנשבורג א] אי מה דרבן זה מטלטל · נ"ב ר"ל שאינו מתקיים במקומו מהרש"א ח"א : ב] שם אי מה מסמר זה חסר · נ"ב ר"ל מחסר ומנקב בכותל מהרש"א שם וכן הוא בלשון רש"י ד"ה מה מסמר וכו' : ג] רש"י ד"ה ואף הוא ר' אלעזר בן עזריה · נ"ב ומהרש"א בח"א פי' שר' יהושע פתח ודרש ויעו"ש :

כמו שנגח שור חמור וגמל · דבבא קמא (דף לז.) דנעשה מועד לכל ולא אמרינן עד שיהא מועד בשלשה בכל מין ומין דהואיל והועד שלשה נגיחותיו בשלשה מינין אין זה מקפיד על מין אחר אף כאן לא באו שלשה דברים לידו בבת אחת אלא כולן משום שטות: אי שמיעא ליה·הא דתניא דמשמע בדבר אחד מחזיקין אותו בשוטה הוה הדר ביה: זכור · אם נאמר זכור אין לך להוציא אלא את הנשים עכשיו שנאמר זכורך בא להוציא אף טומטום ואנדרוגינוס עם הנשים: נשים פטורות · בפ"ק דקדושין (דף לד:) ילפינן לה: מהקהל · דהוי כמי מצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות: אתא קרא למעוטי ספיקא · בתמיה למה לי קרא מהיכא תיתי לן לחיוביה: כשביציו מבחוץ · אלא שהגיד טמון דהא ודאי זכר הוא הלכך אצטריך קרא למעוטי: המקמץ · מפרש במסכת כתובות (דף עז.) המקמץ בידו צואת כלבים ואומר אני כי לתקן בהן עורות שקורין קורדוו"ן שמעבדין אותן בצואת כלבים*: והמצרף נחשת · שמצרפו במקום שחופרין אותו מן הקרקע כדמפרש במסכת כתובות (שם) וכל אלו ריחן רע ואין יכולין לעלות עם חביריהם: כדאמרן · זכור להוציא את הנשים: לה לה מאשה · כתיב הכא וכתב לה (דברים כד) וכתיב התם או חפשה לא נתן לה (ויקרא יט): לא נצרכה כו' · מיהו למשנה אחרונה הואיל ובידיטו לכוף את רבו חייב דאין לו אלא אדון אחד: דבר אחר כו' · פרט לבעלי קבין מפעמים נפקא כדאמרינן לעיל הלכך רגלים למעוטי מי שצריך משענת אחרת לבד מרגליו:

מפנקי

תורה אור

כמי שנגח שור חמור וגמל ונעשה מועד לכל אמר רב פפא אי שמיע ליה לרב הונא הא דתניא *אי זהו שוטה זה המאבד כל מה שנותנים לו הוה הדר ביה איבעיא להו כי הוה הדר ביה ממקרע כסותו הוא דהוה הדר ביה דדמיא להא או דלמא מכולהו הוה הדר תיקו: וטומטום ואנדרוגינוס כו': תנו רבנן *זכור להוציא את הנשים זכורך להוציא טומטום ואנדרוגינוס כל זכורך לרבות את הקטנים אמר מר זכור להוציא את הנשים °הא למה לי קרא מכדי מצות עשה שהזמן גרמא הוא **וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות אצטריך סלקא דעתך אמינא נילף ראייה ראייה מהקהל [ב]מה להלן נשים חייבות אף כאן נשים חייבות קמ"ל אמר מר זכורך להוציא טומטום ואנדרוגינוס בשלמא אנדרוגינוס אצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל ואית ליה צד זכרות ליחייב קמ"ל דבריה בפני עצמו הוא אלא טומטום ספיקא הוא מי אצטריך *קרא למעוטי ספיקא אמר אביי כשביציו מבחוץ אמר מר כל זכורך לרבות את הקטנים והתנן חוץ מחרש שוטה וקטן אמר אביי לא קשיא [ג]כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך קטן שהגיע לחינוך *דרבנן היא אין ה"נ וקרא אסמכתא בעלמא ואלא קרא למאי אתא לכדאחרים (*דתנן) *אחרים אומרים [ד]המקמץ והמצרף נחשת והבורסי פטורין מן הראייה משום שנאמר °כל זכורך מי שיכול לעלות עם כל זכורך יצאו אלו שאינן ראויין לעלות עם כל זכורך: נשים ועבדים שאינן משוחררים וכו': בשלמא נשים כדאמרן אלא עבדים מנלן אמר רב הונא אמר קרא °אל פני האדון ה' מי שאין לו אלא אדון אחד יצא זה שיש לו אדון אחר הא למה לי קרא מכדי [ה]כל *מצוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה כל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה *דגמר לה לה מאשה אמר רבינא *לא נצרכה אלא [ו]למי שחציו עבד וחציו בן חורין דיקא נמי דקתני נשים ועבדים שאינן משוחררין מאי שאינן משוחררין אילימא שאינן משוחררין כלל ליתני עבדים סתמא אלא לאו שאינן משוחררין לגמרי ומאי נינהו מי שחציו עבד וחציו בן חורין ש"מ: והחיגר והסומא והחולה והזקן: תנו רבנן °רגלים *פרט לבעלי קבין דבר אחר רגלים [ז]פרט לחיגר ולחולה ולסומא ולזקן ולשאינו יכול לעלות ברגליו ושאינו יכול לעלות ברגליו לאתויי מאי אמר רבא לאתויי

מפנקי

[גיטין לט: מא:]

אי דלמא מכולהו · מי אמרינן דכיון (א) דמקרע דדמי להאי הדר ביה גם לאידך דחשיב בהדי מקרע הדר ביה או דלמא מהאי לחודיה: **זכורך** להוציא טומטום ואנדרוגינוס · בירושלמי בעי מה אמר רבי יהודה באנדרוגינוס דשמעינן ליה *דמתיר דמחללין עליו שבת נשמעינה מן הדא רבי יוחנן בן דהבאי בשם רבי יהודה אומר אף הסומא* ולית בר נש אמר אף אלא דהוה מודה על קדמייתא כו' ומוקי טעמא דהתם גבי שבת* דריש זכר מה תלמוד לומר ערל אפילו מקצת ערל והכא כל זכורך פרט לטומטום ואנדרוגינוס: **אלא** טומטום ספיקא הוא · ואע"ג דאנדרוגינוס נמי ספיקא הוא [אפ"ה מחייבי] מטעם מקצת זכורך כדאמר הש"ס *אלא טומטום הואיל ונשים פטורות והאי אימא אשה הוה ממילא הוה פטרינן ליה כי היכי דלא לייתי חולין לעזרה וא"ת בנדה פרק המפלת (דף כח: ושם) מפקינן מזכר [עד נקבה תשלחו] (במדבר ה) [זכר] ודאי נקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוגינוס ולא פריך מידי אומר הר"י דהתם איכא תרי קראי ומפיק ליה מייתורא דקרא אבל הכא ליכא אלא חד קרא הלכך יש לאוקומא באנדרוגינוס מטעם דקאמר ולהכי פריך ליה בבכורות בפ' על אלו מומין (דף מא: ושם) בגמרא (ב) דרבי ישמעאל אין לך מום גדול מזה אנדרוגינוס ספיקא הוא אילטריך קרא למעוטי ספיקא וכן בפרק דם שחיטה (כריתות כא.) גבי כוי וברים פרק בתרא דיומא (דף עד·) דבכל הני ליכא רק מחדא קרא ובהכי יתכן ההיא דשלהי הערל (יבמות דף פא.) קאמר רבי שמעון אנדרוגינוס זכר מאכיל בתרומה ואלו בפרק על אלו מומין (בכורות דף מב.) אמר רבי שמעון בן יהודה בשם רבי שמעון הרי הוא אומר הזכר להוציא טומטום ואנדרוגינוס אלא ודאי התם קרא יתירא הזכר (ג) ובפרק קמא דב"מ (דף ז.) העשירי ודאי אמר רחמנא ולא ספק ולא פריך אצטריך קרא למעוטי ספק דכולא קרא יתירא להכי ובשלהי פ"ק דחולין (דף כב: ושם) גבי תחילת הציהוב שבזה ושבזה שפסול פריך ליה אצטריך קרא למעוטי ספיקא מתורים ובני יונה ממה נפשך או קטן או גדול הוי וכשר לחדא מינייהו וקמי שמיא גליא היא ולא למעוטי רק אחד וליתכשר גבי אידך בשם רבי יצחק בן ברוך *נ"ע ויש להקשות לייתי על תנאי ואם הוא אשה ליהוי נדבה ואפילו למ"ד נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט ליקרבו למחר דשפיר (ד) עדיף אפילו למאן דאמר תשלומין דראשון כדפי' לעיל (דף ג.) וי"ל דמבטל ליה מסמיכה ואע"ג דסמיכה לא מיעכבא כדאיתא ביומא (דף ה.) מכל מקום לכתחילה אין לנו לתקן קרבן כדי לבטלו מסמיכה דהכי קאמר הש"ס פרק האשה בפסחים (דף פט.) גבי ה' שנתערבו פסחיהן ונמצא יבלת באחד מהן ולא דמי לערל וטמא משלחין קרבנותיהן וגם לקמן ממעטינן ליה משום דכל שישנו בביאה ישנו בהבאה ולא משום סמיכה דהתם גברא בר חיובא ואריא הוא דרביעא עליה שאינו יכול לסמוך אבל האי לאו בר חיובא הוי דאימא איתתא הוא אבל הא ק"ל דתיפשוט מהכא דסמיכה בכל כחו בעינן דאי באקפויי ידיו לייתי · וליתני ולסמוך דהכי פריך לקמן פרק שני (דף טז:) ואיכא למימר דבכל ענין ממעט ליה קרא:

לא נצרכה אלא לחציו עבד וחציו בן חורין · ולא תימא דקאי עליה ג"ש דלה לה מאשה וקשה דעליה כתיב או חופשה לא ניתן לה (ה) ומוקי לה רבי עקיבא בהשולח (גיטין דף מג:* ושם) ובכריתות (דף יא.) בחציה שפחה וחציה בת חורין וי"ל מכל מקום אגד עבדות כתיב כדמוכח קרא או חופשה לא ניתן לה אך קשה הכא משמע בחציו עבד לפי משנה אחרונה חייב דלפי משנה ראשונה קיימא הכא כדאיתא לעיל ריש מכילתין ואלו בגיטין ריש השולח (דף מב: *) מיבעי ליה מי שחציו עבד אם יש לו קנס או לא שלשים שקלים יתן לאדניו אמר רחמנא והאי אדון הוא ולפי משנה אחרונה קאי דקאמר התם מאי לאו לפי משנה אחרונה ואילו הכא פשיטא לן דאין לו אלא אדון אחד ויש לדחות דעד כאן לא מחייבי ליה הכא אלא משום דעומד לכוף את רבו כמאן דשיחרר דמי אבל התם כיון דמית אגלאי מילתא דלא הוה עומד לשחרור והתם בכריתות (דף יא.) מתרץ הר"י בענין אחר:

כי

עין משפט נר מצוה

טז א מיי' פי"ב מהל' ע"ז הלכה ג:

[שבת קלד:]

[פטור מן הראיה]

[שבת קלו:]

יז ב מיי' שם ופ"ג מהל' חגיגה הל' ב:

יח ג מיי' פ"ב מהלכות חגיגה הלכה ג:

יט ד מיי' שם הל' ב:

[א"נ כצ"ל מהרש"א]

כ ה ו ז מיי' שם הלכה א:

רבינו חננאל

לבוא והניחם כדי לסמוקעניים בשביעית · שוטה פטור מהראיה: ת"ר איזהו שוטה זה היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות והמקרע את כסותו רב הונא אמר עד דעבדינהו כולהו ר' יוחנן אמר ואפילו אחד מהן והוא דעבדינהו דרך שטות וקיי"ל כר' יוחנן דתניא איזהו שוטה זה המאבד כל מה שנותנין לו · טומטום ואנדרוגינוס פטורין: ת"ר זכור להוציא הנשים שהן פטורות · זכורך להוציא טומטום ואנדרוגינוס כל לרבות הקטנים אתינן לאוקומה בקטן שהגיע להינוך ונדחה דקטנים שהגיעו לחינוך מדרבנן נינהו וקרא לא אתא [אלא] לכדתניא דתניא אחרים אומרים המקמץ והמצרף נחושת והבורסקי פטורין מן הראייה שנא' כל זכורך כל מי שיכול לעלות עם כל זכורך יצאו אלו שאינן יכולין לעלות עם כל זכורך · נשים ועבדים אוקימנה מי שחציו עבד וחציו בן חורין פטורין במשנה ראשונה היא שנויה סיפא במשנה ראשונה ורישא דקתני לאיתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין חייב [כמשנה אחרונה]ומשנה לא זזה ממקומה כל מצוה שהאשה חייבת עבד חייב בה דגמר לה לה כתיב בשפחה או חופשה לא ניתן לה וכתיב באשה וכתב לה ספר כריתות ונתן · ושאינו יכול לעלות

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה או דלמא וכו' דכיון דממקרע: (ב) ד"ה אלא וכו' בגמרא אדרבי ישמעאל דאמר אין לך וכו' הני ליכא רק הדא קרא וכו' דקאמר רבי שמעון: (ג) בא"ד קרא יתירא הזכר קדרים ובפרק קמא דב"מ וכו' שבזה ושבזה שפסול פריך ליה שפיר אילטריך קרא למעוטי ספיקא שאם הביא מתורים ובני יונה נפיק ממה נפשך וכו' גליא היא ולא למעוטי : (ד) בא"ד ליקרבו למחר דשפיר עביד אפילו : (ה) ד"ה לא נצרכה וכו' דמוקי לה רבי עקיבא וכו' אלא משום דכיון דעומד לכוף:

מסורת הש"ס

[תוספ' תרומו' פ"א]

[קדושין לד:]

[ברכות כ: ערכין כז. קדושין כט.]

[ועי' ברכות כה. וברש"י שם ד"ה בזמן וברש"י כתובות עז. ד"ה המקמץ כו' וצ"ע]

[בכורות מא: חולין כב:]

[סוכה כח:]

[נ"ל דתניא]

לקמן ז:

שמות כג

שם

[נזיר סא. כריתות ז:]

[קדושין כג. גיטין לט: מא:]

שמות כג לעיל ג. יבמות קג. ערכין יט:

[נ"ל נ"ע]

[ע"ש דלא נזכר ר"עקיבא]

[ע"ש דמיבעי ליה במעוכב גט שחרור ופשט הש"ס מאי עבד ודע דתוס' ערכין ב: ד"ה במשנה ראשונה וכו' העתיקו על נכון]

גליון הש"ס

גמרא הא למה לי קרא · עיין שיטה מקובצת רפ"ב דב"מ ד"ה מצא פירות בשם הרמב"ן:

עין משפט
נר מצוה

כא א ב מיי' פ"ב מהלכות חגיגה הלכה א סמג עשין רכו:

כב ג מיי' פ"ז מהל' תרומות הלכה י:

*מפנקי דכתיב °כי תבאו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי תנא *[ב]הערל והטמא פטורין מן הראייה בשלמא טמא דכתיב °ובאת שמה והבאתם שמה כל שישנו בביאה ישנו בהבאה וכל שאינו בביאה אינו בהבאה אלא ערל מנלן הא מני רבי עקיבא היא דמרבי (א) לערל כטמא *דתניא ר' עקיבא אומר °איש איש [ג]לרבות את הערל ת"ר *טמא פטור מן הראייה דכתיב ובאת שמה והבאתם שמה כל שישנו בביאה ישנו בהבאה וכל שאינו בביאה אינו בהבאה *רבי יוחנן בן דהבאי אומר משום ר' יהודה סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה שנאמר יראה יראה כדרך שבא (ב) לראות כך בא ליראות מה בא לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו: רב הונא כי מטי להאי קרא יראה יראה בכי אמר עבד שרבו מצפה לו לראותו יתרחק ממנו דכתיב כי תבואו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי רב הונא כי מטי להאי קרא בכי °וזבחת שלמים ואכלת שם עבד שרבו מצפה לאכול על שלחנו יתרחק ממנו דכתיב °למה לי רוב זבחיכם יאמר ה' ר' אלעזר כי מטי להאי קרא בכי °ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו ומה תוכחה של בשר ודם כך תוכחה של הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה רבי אלעזר כי מטי להאי קרא בכי °ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי ומה שמואל הצדיק היה מתיירא מן הדין אנו על אחת כמה וכמה שמואל מאי היא דכתיב °ותאמר האשה אל שאול אלהים ראיתי עולים עולים תרי משמע חד שמואל ואידך דאזל שמואל ואתייה למשה בהדיה אמר ליה דלמא חס ושלום לדינא מתבעינא קום בהדאי דליכא מילתא דכתבת באורייתא דלא קיימתיה רבי אמי כי מטי להאי קרא בכי °יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה אמר כולי האי ואולי רבי אמי כי מטי להאי קרא בכי °בקשו צדק בקשו ענוה אולי תסתרו ביום אף ה' אמר כולי האי ואולי רבי אסי כי מטי להאי קרא בכי °שנאו רע ואהבו טוב והציגו בשער משפט אולי יחנן ה' [אלהי] צבאות כולי האי ואולי רב יוסף כי מטי להאי קרא בכי °ויש נספה בלא משפט (ג) אמר מי איכא דאזיל בלא זמניה אין כי הא דרב ביבי בר אביי הוה שכיח גביה מלאך המות אמר ליה לשלוחיה זיל אייתי לי מרים מגדלא שיער נשייא אזל אייתי ליה מרים מגדלא דרדקי אמר ליה אנא מרים מגדלא שיער נשייא אמרי לך אמר ליה אי הכי אהדרה אמר ליה הואיל ואייתיתה ליהוי למניינא אלא היכי יכלת לה הות נקיטא *מתארא בידה והות קא שגרא ומחריא

רש"י

מפנקי · שאין הולכין בלא מנעל דאין אדם נכנס להר הבית במנעלו דכתיב מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי: פטורים מן הראייה · אין חייבין לשלוח עולות ראייתן על ידי שליח: טמא אינו (חייב) בביאה שאינו יכול ליכנס למקדש דכתיב (*כי מקדש) ה' טמא [ו]אין תורה אור ונכרתה (במדבר יט): ערל · ישראל שמתו אחיו מחמת מילה: הכי גרסינן דמרבי ליה ערל כטמא: איש איש · מזרע אהרן והוא צרוע או זב: לרבות את הערל · שהוא כטמא שלא יאכל תרומה אם כהן הוא: עבד · שהוא חביב לרבו עד שרבו מצפה ושואף מתי יראהו יתרחק מעליו: יתרחק מעליו · איך הגיע שנהפך לו לשונא ורחקו וזהו שלא יראהו שנאמר כי תבאו וגו': תוכחה · שמוכיח פשעו בפניו: מאי היא · מנא לן דמתיירא: כולי האי ואולי · כל היסורין הללו יקבל ועודנו בספק אם תהיה לו תקוה: ויש נספה בלא משפט · יש כלה ואין עון בידו ולא היה משפט לספות: ומי איכא דאזיל כו' · הש"ס קא בעי לה: אמר ליה · מלאך לשלוחו: אייתי לי מרים מגדלא נשייא · הרוג את מרים המקלעת שיער הנשים: היכי יכלת לה · מאחר שלא הגיע זמנה: הות נקיטא מתארא בידה · היתה אוחזת בידה האוד של תנור שקורין פרגו"ן: וקא

תוספות

כי תבואו לראות פני · פירש רש"י דנפקא ליה מדכתיב רמוס חצרי דמשמע דהולך במנעליו ותימה הוא דבפרק הרואה (ברכות דף סב:) מפיק ליה מדכתיב של נעלך ויש לומר דהתם עיקר אבל הכא ניחא ליה לאתויי ראייה כדכתיב כי תבאו לראות וכו':

דכתיב ובאת שמה והבאתם שמה · והא דאמרינן (פסחים דף סב.) ערל וטמא משלחין קרבנותיהן(ד) דאע"ג דליתנהו בביאה התם מיירי בנדרים ונדבות שאין קבועין זמן בהבאת רגלים והאי קרא לא משתעי אלא בעולת ראייה דבעינן ביאה אך קשה לרבי שמעון דאמר פרק בתרא דמו"ק (דף טז. ושם) וביום באו יקריב (יחזקאל מד) בזמן שהוא ראוי לביאה יקריב בזמן שאינו ראוי לביאה לא יקריב ופשיט מהתם דמצורע לא ישלח קרבנותיו וכי לית ליה ההוא דלעיל דערל (ה) וטמא דמשמע דליכא מאן דפליג ולא מסתבר לחלק דהתם במצורע לחוד והיא בשאר טמאים דהאי קרא בסתמא כתיב משמע דאכל טמאים קאי וכי תימא משום דכתיב לעיל מיניה שבעת ימים יספרו לו (שם) דמשמע בימי סיפורו דקאי דוקא אמצורע הא אפסקיה למילתיה וביום באו אל הקודש אל החצר הפנימית דדרשינן מיניה זו עשירית האיפה ועוד(ו) התם הוה ליה לאתויי לההוא ערל וטמא למיפשט מיניה דמשלח שפיר ונראה בעיני דהתם בקרבנות מצורע מצרעתו מיירי ובשמיני לרפואה כי בעי לאתויי קרבנותיו חזר ונצטרע הלכך האי קרבן דמחוייב לא מצי מייתי כיון דלאו בר ביאה הוא אבל בנדרים ונדבות מביא שפיר אף מצורע כמו שאר טמאים והתם הארכתי בדבר לפרש מהיא דערל וטמא משלחין קרבנותיהן ולא בעינן סמיכה כמו בההיא דהשולח חטאתו ממדינת הים דכל הגט (גיטין דף כח: ושם) דפריך לה והא בעי סמיכה ומוקי לה בקרבן נשים או בחטאת העוף דהתם בערל שמתו אחיו מחמת מילה וטמא כמו מצורע או זב דאין טהרתו תלויה רק ברפואה ואפשר שלא יתרפא לעולם והוה ליה מחוייב קרבן הלכך טוב לנו שיביא בלא סמיכה אבל התם בגיטין יש לנו להמתין עד שיביא עוד הארכתי התם בפרק ג' דגיטין (שם):

דמרבה ערל כי טמא · אמר הרב ר' אלחנן דהא דאיצטריך קרא דלעיל למעוטי ליה טומטום ואנדרוגינוס ולא למעוטי מספק ערל התם אליבא דרבנן הוא דלרבי עקיבא לא צריך ומיהו אך קשה אמאי איצטריך מיעוט לערל גבי פסח תיפוק ליה מטמא וי"ל (ז) דהתם ממעטינן ערל שמתו אחיו מחמת מילה דלאו כטמא ומיהו זהו דוקא לפרש"י דמפרש התם* *ערל שמתו אחיו מחמת מילה יש להעמיד הכי אבל לפר"ת *דמפרש שדואג מחמת הצער אבל מתו אחיו מחמת מילה הוי אנוס יש להקשות לרבי עקיבא דמרבה ערל כי טמא אמאי איצטריך קרא לערל דפסח תיפוק ליה מטמא ויש לומר דמהתם ידעינן ליה בעלמא כיון דמדמה ערל לטמא בפסח דרשינן נמי מאיש איש לרבות ערל כטמא אבל ליכא למימר דאי ליכא קרא אלא דערל כטמא הייתי אומר דפסח בא בערלות דאי הוה רובן ערלים כמו בטומאה דהא מנא ידעינן לרבות ערל כי טמא מאיש איש כי יהיה צרוע או זב והתם לא כתיב רק טומאת צרעת וזיבות ולכן אמרינן ברים אלו דברים (פסחים דף סז.) דלא דחי רק טומאת מת בלבד והשתא סוגיא דהכא פליגא אדרבא דרים הערל (יבמות דף עב:) דקאמר דלא ליסתמיט תנא דמרבה ערל כי טמא וטמא כרבי עקיבא ופריך ליה מהכא דערל וטמא פטורין מן הראייה ומשני שאני התם משום דמאיס ומשמע דאפילו רבנן מודו כלומר לאו משום דמרבה ליה כי טמא אלא משום דמאיס ומיהו י"ל דה"פ שאני התם משום דמאיס להכי מרבה ערל כי טמא אליבא דרבי עקיבא אבל לא שיהא ערל מטמא בנגיעה כטמא להכי לא תניגהו גבי הדדי:

של הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה · שלא יוכל להשיב תשובה מעלייתא להיפטר לגמרי דמכמה דברים מצי לפטור עצמו קצת כדאיתא בפרק הדר (עירובין דף סה.) יכולני לפטור כל העולם מדין של תפלה: **דליכא** מילתא דכתיב באורייתא דלא קיימתיה · לא בעי למימר שיעיד לו שקיים הכל דמנא ידע והא לא היה בדורו אלא היה אומר כך וכך דרשתי ועשיתי מעשה בוא והעידני שכן למדת גם אתה: **אמר** מי איכא איניש דאזיל בלא זימניה · ל"ג אמר שהרי רב יוסף לא היה שואל כך שעל זה לא מתרץ לו הש"ס כלום אלא הש"ס קא פריך ליה: **הוה** שכיח גביה מלאך המות · דמספר מה שאירע לו כבר דהאי עובדא דמרים מגדלא נשייא בבית שני היה דהיתה אמו של פלוני כדאיתא בשבת (דף קד: ושם):

מוסיפנה

רבינו חננאל

ברגליו לאתויי מפנקי שנאמר כי תבאו לראות פני · תנא הערל והטמא פטורין מן הראיה אוקימנא לרבי עקיבא דמרבי ליה לערל מן הטמא שנאמר איש איש מזרע אהרן והוא צרוע ודחי ליה לערל מן התרומה כטמא ומפורש ביבמות פרק הערל בתחלתו · טמא פטור [מן הראיה] שנאמר ובאת שמה והבאתם שמה כל שישנו בביאה ישנו בהבאה כו' ר' אלעזר כי מטי להאי קרא בכי לכו נא ונוכחה אמר ומה אחי יוסף לא יכלו לענות אותו בתוכחה כי נבהלו מפניו תוכחה של הקב"ה על אחת כמה וכמה · ועוד היה בוכה ואומר ומה שמואל הצדיק היה מתיירא מן הדין שנאמר ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני להעלות אותי ולא עוד אלא שביקש מרבינו משה לבא עמו שנאמר ותאמר האשה אל שמואל אלהים ראיתי עולים מן הארץ· עולים תרי משמע וכו' · אנו על אחת כמה וכמה · ר' אמי הוה בכי אמר כתיב יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה וכתיב בקשו צדק בקשו ענוה אולי תסתרו ביום אף ה' וכתיב שנאו רע ואהבו טוב והציגו בשער משפט אולי יחנן וגו' כולי האי ואולי

[עיין תוספות זבחים כב: וסייך למסנס דף טו: ערל]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ר' עקיבא היא דמרבי ליה לערל: (ב) שם כדרך שבא לראות כך בא לראות מה בא לראות בשתי עיניו אף לראות: (ג) שם בלא משפט ומי איכא כצ"ל ותיבת אמר נמחק: (ד) תוס' ד"ה דכתיב וכו' ואע"ג וכו' קבועים להם זמן: (ה) בא"ד לעיל דערל וטמא משלחין קרבנותיהן דמשמע דליכא: (ו) בא"ד ועוד דהתם הוה ליה לאתויי ההוא דערל וטמא וכו' דמשלחין קרבנותיהן שפיר ונראה: (ז) ד"ה דמרבה וכו' וי"ל דמהתם ידעינן ליה בעלמא דכיון דמדמה ערל לטמא דרשינן נמי מאיש איש לרבות ערל כטמא אבל ליכא למימר דאי ליכא קרא דערל גבי פסח הייתי אומר דפסח בא בערלות אי הוה:

מסורת הש"ס

[לקמן] [יבמות עב:] שם ע. [תוספתא פ"א] נזיר ג. סנהדרין ד: ע"ש ערכין ג: [תוספתא שם ע"ש] [עיין תוספות בכורות כו. ד"ה כרים] [פסחים ע.] [יבמות ע.]

ישעיה א · דברים כז · בראשית מה · שמואל א כח · שם · איכה ג · צפניה ב · עמוס ה · משלי יג · ישעיה א · דברים יב · ויקרא כב

ומחריא תנורא שקלתא ואנחתא אגבה דכרעה *קדחא ואיתרע מזלה ואייתיתה א"ל רב ביבי בר אביי אית לכו רשותא למיעבד הכי אמר ליה ולא כתיב ויש נספה בלא משפט א"ל והכתיב °דור הולך ודור בא אמר דרעינא להו אנא עד דמלו להו לדרא והדר משלימנא ליה לדומה א"ל סוף שניה מאי עבדת אמר אי איכא צורבא מרבנן דמעביר במיליה מוסיפנא להו ליה והויא חלופיה רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי °ותסיתני בו לבלעו חנם עבד שרבו מסיתין לו וניסת תקנה יש לו רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי °הן בקדושיו לא יאמין אי בקדושיו לא יאמין במאן יאמין יומא חד הוה קא אזיל באורחא חזייה להחוא גברא דהוה מנקיט תאני שביק הנך דמטו ושקיל הנך דלא מטו א"ל לאו הני מעלן טפי א"ל הני לאורחא בעינן להו הני נטרן והני לא נטרן אמר היינו דכתיב הן בקדושיו לא יאמין איני והא ההוא תלמידא דהוה בשיבבותיה דרבי אלכסנדרי ושכיב אדזוטר ואמר *אי בעי האי מרבנן הוה חיי ואם איתא דלמא מהן בקדושיו לא יאמין הוה ההוא מבעט ברבותיו הוה רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי °וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים לשקר ובעושקי שכר שכיר עבד שרבו מקרבו לדונו וממהר להעידו תקנה יש לו אמר רבי יוחנן בן זכאי אוי לנו ששקל עלינו הכתוב קלות כחמורות אמר ריש לקיש כל המטה דינו של גר כאילו מטה דינו של מעלה שנאמר °ומטי גר ומטי כתיב א"ר חנינא בר פפא כל העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו מיד שנאמר °ולא יראוני הא יראוני מוחלין *להם מיד רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי °כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם עבד שרבו שוקל לו שגגות כזדונות תקנה יש לו מאי על כל נעלם אמר רב זה ההורג כינה בפני חברו ונמאס בה ושמואל אמר זה הרק *בפני חבירו ונמאס מאי אם טוב ואם רע אמרי דבי ר' ינאי זה הנותן צדקה לעני בפרהסיא כי הא דרבי ינאי חזייה להחוא גברא דקא יהיב זוזא לעני בפרהסיא אמר ליה מוטב דלא יהבת ליה מהשתא דיהבת ליה וכספתיה דבי ר' שילא אמרי זה הנותן צדקה לאשה בסתר דקא מייתי לה לידי חשדא רבא אמר זה המשגר לאשתו בשר שאינו מחותך בערבי שבתות *והא רבא *משגר שאני בת רב חסדא דקים ליה בגווה דבקיאה רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי °והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות עבד שרבו ממציא לו רעות וצרות תקנה יש לו מאי רעות וצרות אמר רב רעות שנעשות צרות זו לזו כגון זיבורא ועקרבא ושמואל אמר זה הממציא לו מעות לעני בשעת דוחקו אמר רבא היינו דאמרי אינשי זוזא לעללא לא שביחא לתליתא שביח °וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתי פני מהם אמר רב ברדלא בר טביומי אמר רב כל שאינו בהסתר פנים אינו מהם כל שאינו בוהיה לאכול אינו

וקא מחריא תנורא · מכבדת את התנור : אותיבתיה אגבה דכרעה · הושיבתו על גב רגלה ונכות והורע מזלה : דרעינא להו אנא · אני מוסרן לשומר המתים ששמו דומה אלא מתגלגלין עמי ושטין בעולם עד שיתמלאו שנותיו והוא קרוי דור : דמעביר במיליה · מעביר על מדותיו : דמטו · נתבשלו : הכי מינטרן · אותן שלא בישלו כל צורכן אין ממהרות לירקב : היינו דכתיב כו' · (א) הטובות ירא פן ירקבו אף הבחורים הצדיקים נאחזין למיתה פן יחטאו : אדזוטר · בעודו בחור : אי בעי האי מרבנן · להיות הולך בדרך טובים הוי חיי : מבעט ברבותיו הוה · רבי אלכסנדרי היה מכיר בו שלא היה מן הקדושים וכתיב וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני האלהים (קהלת ח) ותניא במסכת קדושין (דף לג:) מורא זו איני יודע מהו כשהוא אומר והדרת פני זקן ויראת מאלהיך (ויקרא יט) הוי אומר מורא זו כבוד חכמים : קלות כחמורות · עושקי שכר שכיר כמנאפים ומכשפים : ומטי גר · בהאי קרא כתיב : ולא יראוני · ובהא קרא כתיב : כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם · ואף על הנעלמות ממנו שעשה שוגג הוא מביאו במשפט : על כל · אפי' דבר מועט במשמע : ונמאס · קלה דעת חבירו בדבר : מאי אם טוב · דמשמע אף על הטובה מביאו במשפט : שאינו מחותך · שאינו מנוקר מן החלב ומן הגידין האסורים : בערבי שבתות · שמתוך שממהרין לעשות צורכי שבת אין נותנין לב אם מנוקר הוא : צרות סמוכות זו לזו · לשון וכעסתה צרתה (שמואל א א) שתי נשים יחד : זיבורא ועקרבא · *נקיט הכי משום דאמרינן במסכת ע"ז בפרק אין מעמידין (דף כח:) חמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא וחילופא סכנתא הלכך היכא דנכתיה זיבורא ועקרבא נעשות צרות זו לזו דלית ליה תקנתא לא בקרירי דקשה לעקרב ולא בחמימי דקשה לזיבורא : זה הממציא מעות לעני בשעת דוחקו · אלעיל קאי אם טוב ואם רע הרגיל להמציא צדקתו לעני בשעת דוחקו ולא קודם שעת הדחק שיכול לבקש מזונותיו ולקנותן בשעת הזול : לעללא · לקנות התבואה *דמתרגם ועללת ארעא (ויקרא כה) : לתליתא · להפסד ולאיבוד כך שמעתי ולי נראה לקנות בשעת הדחק מזון שהוא תולה בסלו כדאמר מר (פסחים דף קיא:) תלא סילתא תלא מזוני תלאי בביתא קשה לעניותא :

[פי' בשרפה רגלה · ערוך] [כתובות קיא.] [כל זה הדיבור אינו מפרש"י ושייך לתוספות וכ"ה בע"י] [נ"ל לו וכ"ה בילקוט ובע"י] [ד"א רכה פ"י] נ"ל תבואת הארץ ת"א עללת דארעא (ויקרא כג) [איני] דכריס לא

מוסיפנא לו והוה חלופיה · יש להקשות לרבי עקיבא דאית ליה בשילהי החולץ (יבמות דף נ. ושם) משלו הוסיפו לו לחזקיהו ולית ליה זכה מוסיפין לו הא משמע הכא דמוסיפין לו נ"ע : מבעט ברבותיו הוה · וכן איכא למימר בההיא דפ"ק דשבת (דף יג.) באחד שמת והיתה אשתו מוליכת תפיליו בבית המדרש אמרה כתיב כי היא חייך ואורך ימיך בעלי שקרא הרבה ושנה הרבה היכי מת בחצי ימיו ולא השיבו לה דבר ולא היו אומרים מהני הוה דבקדושיו לא יאמין *אי נמי לא היה תשובה נכחת : הא יראוני מוחלין · גבי עושק שכר שכיר כתיב דהוה ליה לא תעשה ופליגא א] דרבי ישמעאל בפרק בתרא דיומא (דף פו.) דאמר תשובה תולה ויוה"כ מכפר ואיכא ברייתא אחרת דאמר על עשה ולא תעשה תשובה מכפרת (ב) ועוד יש לחלק בין עניני תשובה יש שב ומוחלין לו מיד ויש שב דמוחלין לו אבל לא מחילה גמורה ועדיין יש עונש ואותו עונש תולין והא דאמרינן בשבועות (דף יב: ושם) העובר על מצות עשה ונתחרט לא זז משם עד שמוחלין לו היינו מחילה גמורה ואם שב בכל לבו ע"י יסורין יתכפרו לו עונותיו : שנעשות צרות זו לזו כגון זיבורא ועקרבא · פר"ת רפואה לנשיכה זו קשה לנשיכה זו וכן אמרינן ריש פרק ב' דע"ז (דף כח: ושם) חמימי לעקרבא קרירי לזיבורא : זה הממציא מעות לעני בשעת דוחקו · פרש"י דקאי אדלעיל אם טוב ואם רע שממתין לו עד שעת היוקר ונמצא קונה ביוקר לתליתא לקנות פת לפי שעה כמו שקונהו בסלו כדאמרינן תלא לסילתי תלא למזוניה וקשיא לר"ת חדא למה *נקט כולי האי ואפסקיה באידך קרא והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות ועוד דאמרינן המלוה לעני בשעת דוחקו עליו נאמר אז תקרא וה' יענה (ישעיה נח) בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף סג. ושם) מיהו התם מחלק הריב"ן בין מלוה לממציא ועוד דנקט הש"ס מילתא דלא שכיח לתלות הלחם דאמר בערבי פסחים (דף קיא: ושם) תלאי בביתא קשי לעניותא ומפרש ר"ת צרות רבות ורעות זהו הממציא מעות לעני בשעת דוחקו כגון שתפסו המושל ובא זה ואמר לו שילוה לו מעות על קרקעותיו ואם לא היה זה בא המושל היה מיקל בפדיונו לפי שהוא דחוק ועני זוזי לעללא לא שכיח אם היה רוצה לקנות תבואה להאכילו לביתו אין(ג) מוציאין לו מעות לתליתא כמו תלה וזבין (ב"ב דף מז:) כשדוחקין אותו למכור משלו לתלותו כדי שיפדה עצמו [וע"ע תוס' סנהדרין דף עו: ד"ה והמלוה] :

[ע"ז מבעט ברבותיו ליה · ע"ש] [לקמן] [ב"מ מז:]

סדור

יש נספה בלא משפט מעשה דמרים מגדלא נשיא ומרים [מגדלא] דרדקי דאתחלף ליה לשליחא ואייתי מרים מגדלא שער נשיא ויש מי שאומר כענין חלום ראה דברים הללו · ולא עוד אלא רב ביבי בן אביי היה מתעסק בראיית השדים לפיכך יש לומר כדרך הזה ראה ואין סומכין עליו ופתרון יש נספה בלא וגו' כגון אדם שהרג חבירו . ותסיתני בו · אתה מעלה בדעתך כיון שאתה בא בדבריך הללו בעקיפין אתה מדמה להסית ואינך יכול להסית אלא (ברבוי מור) מיכן שהשטן של איוב אדם היה . הן בקדושיו לא יאמין כלומר אינו מאמין להם לחיות הרבה שמא בזקנותם יטו מן הדרך הטובה [וקשיא לי דהא אמרינן ביומא כיון שאדם עבר שלשים וששה שנה ולא חטא שוב אינו חוטא] וההוא תלמיד דהוה בשיבבותיה דר' יוחנן ושכיב זוטר · ואמר ר' יוחנן אי בעי להוטבי ארחתיה דלא לבעוט ברבותיו היה חיי · ר' יוחנן הוה בכי אמר כתיב וקרבתי אתכם למשפט והייתי עד ממהר וגו' עבד שרבו מקרבו לדין וממהר להעידו כלום יש בו תקנה · אריב"ז אוי לנו ששקל הקלות עושק שכר שכיר וכיוצא בו הקישו למנאף ולמכשף ר"ל אמר ומטה גר ומטי גר כתיב כלומר כאלו מטה דין של מעלה וכל העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו שנאמר ולא יראוני הא יראוני אני מוחל להם . כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם · היה ר' יוחנן אומר עבד שרבו שוקל שגגות כזדונות תקנה יש לו . על כל נעלם זה שהורג כינה לפני חבירו ונמאס אם טוב ואם רע כלומר אפילו רצה לעשות טוב ועלה בידו רע כגון שנתן צדקה לעני בפרהסיא שנמצא מביישו ר' שילא אמר הנותן צדקה לאשה בסתר ומייתי לה חשדא שמשיאה שם רע רבא אמר זה המשגר לאשתו בשר בע"ש שאינו מחותך אלא אי קים ליה בגווא ובהימנותא *) כרבא בר רב חסדא : והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות · אמר רב רעות שנעשות צרות זו לזו כגון זיבורא ועקרבא כגון שעקצו ייבורא ועקרב ביחד לאדם מי שעקצו עקרב [אינו] רוצה דברים קרים נמצא המועיל לאחד מזיק לאחר · שמואל אמר זה הממציא מעות לעני בשעה שהנוגשים עליו ומלוה אותו והנוגשים באין ולוקחין אותו הממון שהלוהו וכי מסתלקי והוא בא ונושה בו בכל יום היינו דאמרי אינשי זוזא לעללא לא שכיח לתוליתא שכיח · פי' זוזא לקנות בו תבואה כלומר שמענישין אותו העובדי

אינו מצוי ולמי שתולין אותו הנוגשים מצוי . כתיב והסתרתי פני מהם והיה לאכול · אמר רב כל שאין בו והסתרתי פני מהם כלומר שהתפלל **) ואין נענה אין בו והיה לאכול
*) נראה דצ"ל כמו בת רב חסדא אשתו של רבא . **) נראה שצ"ל ואינו נענה אינו מישראל כל שאין בו והיה לאכול וכו' .

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה היינו דכתיב כו' כי היכי דבתאנים הטובות ירא : (ב) תום' ד"ה הא יראוני וכו' ועוד יש לחלק · נ"ב כלומר דהשתא לא קאמר הכא הא יראוני מוחלין מחילה גמורה אלא כשנתחרט ועדיין לא שב בכל לבו תולין והיינו דקאמר תשובה תולה והא דקאמר בשבועות דף י"ב דבעובר ונתחרט לא זז משם עד שמוחלין לו ומשמע [מחילה גמורה] היינו דוקא במצות עשה והסוגיא ברייתא דאמר על עשה ול"ת תשובה מכפרת מיירי בשב בכל לבו ע"י יסורין שעושה בגופו אז יתכפרו לו לגמרי [והשאר חסר] : (ג) ד"ה זה הממציא וכו' לביתו אין ממציאין לו וכו' כמו תליה וזבין וכו' כדי שיפדה עצמו ממציאין לו מעות הס"ד :

גליון הש"ס

תום' ד"ה הא יראוני וכו' דהוה ליה ל"ת · עיין תשובת פנים מאירות ח"א סימן כ"ו ובספר מים חיים לספר"ת בתשובה האחרונה :

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תום' ד"ה הא יראוני כו' ופליגא דר' ישמעאל · כ"כ עי' בסוף ספר מים חיים לספר"ת דף מ"ד ע"ב ד"ה נתקשיתי וכו' וד"ס אמר וכו' :

עין משפט
נר מצוה

כג א מיי' פ"ה מהל' דעות הלכה ד סמג לאוין פא טוש"ע א"ח סימן רמ סעיף ט [ובאה"ע סימן כה סעיף ב] :

מסורת
הש"ס

אינו מהן · מזרע ישראל דכתיב והסתרתי פני מהם (דברים לא) שעושק מגרות הבאות עליו ואינו נענה שלא יבואו : והיה לאכול · שהעובדי כוכבים שוללין ממונו : וגרבוהו · שללוהו : בחלום אדבר בו · *ביום ההוא קא דייק ביום ולא בלילה שמראין לו חלום כדי שיתפלל על הדבר : ידו נטויה · להגן עליו : אפיקורסים · שאינם מאמינים לדברי רז"ל כגון צדוקים : אחוי ליה · על ידי סימן רמז לו החזיר פניו : במחוג · ברמז : נסרחה חכמתם · בפסוק כתיב האין עוד חכמה בתימן אבדה עצה מבנים מישראל : לנגדך · בשוה : שיחה יתירה · דברי שחוק שלפני תשמיש : כדלא טעים תבשילא · שרעב לאכול כלומר מתאוה לתשמיש : בבתי גואי · היכא דכתיב במסתרים : הכי גרסינן ובבתי בראי ליכא והכתיב ויקרא · וכל קריאה השמעת קול היא : מאיגרא רם לבירא עמיקתא · כמה גדולה נפילה זו אין לך גבוה ובור עמוק כמשמים לארץ : תקפיה · רבי לר' חייא ואזיל רבי בהדיה : כי הוו מיפטרי מקמיה · שנטלו ממנו רשות : איכו השתא · אם לא באתי עמך והאמנתי לך מנעתני מברכה זו : מנא לך · שכל כך גדולה הקבלת פנים: כדקש · כשהזקין (ג) רבי יעקב : היה רגיל כו' · מהלך שלשה חדשים היה מביתו לבית המדרש ונוסע מביתו אחר הפסח ולומד יום אחד וחוזר לביתו לשמח את אשתו בחג הסוכות :

עד

תורה אור

אינו מהם אמרו ליה רבנן לרבא מר לא
בהסתר פנים איתיה ולא בוהיה לאכול
איתיה אמר להו מי ידעיתו כמה משדרנא
בצנעא בי שבור מלכא אפי' הכי יהבו
ביה רבנן עינייהו אדהכי שדור דבי שבור
מלכא וגרבוהו אמר היינו דתניא אמר רבן
שמעון בן גמליאל *כל מקום שנתנו חכמים
עיניהם או מיתה או עוני °ואנכי הסתר דברים לא
אסתיר פני ביום ההוא אמר *רבא אמר
הקב"ה אף על פי שהסתרתי פני מהם
בחלום אדבר בו רב יוסף אמר ידו נטויה
עלינו שנאמר °ובצל ידי כסיתיך ר' יהושע בן חנניה הוה קאי בי קיסר ישעיה נא
אחוי ליה ההוא אפיקורוסא עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה אחוי ליה
ידו נטויה עלינו אמר ליה קיסר לר' יהושע מאי אחוי לך עמא דאהדרינהו
מריה לאפיה מיניה ואנא מחוינא ליה ידו נטויה עלינו אמרו ליה לההוא
מינא מאי אחויית ליה עמא דאהדרינהו מריה (א) מיניה ומאי אחוי לך לא
ידענא אמרו גברא דלא ידע מאי *מחוו ליה במחוג יחוי קמי מלכא אפקוהו
וקטלוהו כי קא ניחא נפשיה דרבי יהושע בן חנניה אמרו ליה רבנן מאי תיהוי עלן מאפיקורוסין אמר להם
°אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם כיון שאבדה עצה מבנים נסרחה חכמתן של אומות העולם ואי ירמיה מט
בעית אימא מהכא °ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך רבי אילא הוה סליק בדרגא דבי רבה בר שילא שמעיה בראשית לג
לינוקא דהוה קא קרי °כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו אמר עבד שרבו מגיד לו עמוס ד
מה שיחו תקנה יש לו מאי מה שיחו אמר רב אפילו *שיחה יתירה שבין איש לאשתו מגידים לו
לאדם בשעת מיתה איני והא *רב כהנא הוה גני תותי פורייה דרב ושמעיה דסח וצחק ועשה צרכיו [ברכות סב.]
אמר דמי פומיה דרב כמאן דלא טעים ליה תבשילא אמר ליה כהנא פוק לאו אורח ארעא לא קשיא
כאן דצריך לרצויה הא דלא צריך לרצויה °ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מפני גוה אמר ירמיה יג
רב שמואל בר איניא משמיה דרב מקום יש לו להקב"ה ומסתרים שמו מאי מפני גוה אמר רב שמואל
בר יצחק מפני גאוותן של ישראל שניטלה מהם ונתנה לעובדי כוכבים ר' שמואל בר נחמני אמר מפני
גאוותה של מלכות שמים (ב) ומי איכא בכיה קמיה הקב"ה והאמר רב פפא אין עציבות לפני הקב"ה שנאמר
°הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו לא קשיא (א) הא בבתי גואי הא בבתי בראי ולא והא כתיב דה"א טז
°ויקרא אדני ה' צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה ולחגור שק שאני חרבן בית המקדש דאפילו ישעיה כב
מלאכי שלום בכו שנאמר °הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון : °ודמע תדמע ותרד עיני שם לג ירמיה יג
דמעה כי נשבה עדר ה' אמר ר' אלעזר שלש דמעות הללו למה אחת על מקדש ראשון ואחת על מקדש שני
ואחת על ישראל שגלו ממקומן ואיכא דאמרי אחת על ביטול תורה בשלמא למאן דאמר על ישראל שגלו
היינו דכתיב כי נשבה עדר ה' אלא למאן דאמר על ביטול תורה מאי כי נשבה עדר ה' כיון שגלו ישראל
ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה תנו רבנן שלשה הקב"ה בוכה עליהן בכל יום על שאפשר לעסוק
בתורה ואינו עוסק ועל שאי אפשר לעסוק בתורה ועוסק ועל פרנס המתגאה על הצבור רבי הוה נקיט
ספר קינות וקא קרי בגויה כי מטא להאי פסוקא °השליך משמים ארץ נפל מן ידיה אמר מאיגרא רם לבירא איכה ב
עמיקתא רבי ורבי חייא הוו שקלי ואזלי באורחא כי מטו לההוא מתא אמרי איכא צורבא מרבנן הכא נזיל
וניקביל אפיה אמרי איכא צורבא מרבנן הכא ומאור עינים הוא אמר ליה ר' חייא לרבי תיב את לא תזלזל
בנשיאותך איזיל אנא ואקביל אפיה תקפיה ואזל בהדיה כי הוו מיפטרי מיניה אמר להו אתם הקבלתם פנים
הנראים ואינן רואין תזכו להקביל פנים הרואים ואינן נראין אמר ליה איכו השתא מנעתן מהאי בירכתא אמרו
ליה ממאן שמיעא לך מפרקיה דרבי יעקב שמיע לי דרבי יעקב איש כפר חיטייא הוה מקביל אפיה דרביה
כל יומא כי קש א"ל לא נצטער מר דלא יכיל מר אמר ליה מי זוטר מאי דכתיב בהו ברבנן °ויחי עוד לנצח תהלים מט
לא יראה השחת כי יראה חכמים ימותו ומה הרואה חכמים במיתתן יחיה בחייהן על אחת כמה וכמה רב אידי
אבוה דרבי יעקב (ג) בר אידי הוה רגיל דהוה אזיל תלתא ירחי באורחא וחד יומא בבי רב והוו קרו ליה רבנן בר
בי רב דחד יומא חליש דעתיה קרי אנפשיה °שחוק לרעהו אהיה וגו' א"ל ר' יוחנן במטותא מינך לא תעניש איוב יב
להו רבנן נפק ר' יוחנן לבי מדרשא ודרש °ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון וכי ביום דורשין אותו ישעיה נח
ובלילה אין דורשין אותו אלא לומר לך כל העוסק בתורה אפי' יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב (ג) כאילו
עסק כל השנה כולה וכן במדת פורענות דכתיב °במספר הימים אשר תרתם את הארץ וכי ארבעים שנה במדבר יד
חטאו והלא ארבעים יום חטאו אלא לומר לך כל העובר עבירה אפי' יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו
עבר כל השנה כולה : אי זהו קטן כל שאינו יכול לרכוב על כתפו של אביו : מתקיף לה רבי זירא

עד

א) [לקמן יג.] ב) [עיין מ"ש בס"ד פסחים מג: על לידו בבס רש"ק בכריתות כה:] ג) [עי' תוספות סוטה יא. ד"ה מרים]

שדור בי שבור מלכא וגרבוהו · אומר הר"י דהיינו ההוא דבפרק בתרא דברכות (דף נו.) גבי פשריה דבר הדיא שפתר לו שתמות אשתו ויאבד כל אשר לו מאת המלך : הן אראלם צעקו חוצה · פשטיה דקרא בישעיה כתיב על המזבח וכתיב הוי אריאל (ישעיה כט) : ויחי עוד לנצח לא יראה השחת · פשטיה דקרא בתמיה הוא וכי הרשע לא ימות כמו שהחכמים ימותו :

דמחייבא

העיקר חסר מן הספר ובע"י מפני קא דייק וכ"ה שם אע"פ שהסתרתי פני מהם כדכתיב ודבר ה' אל משה פנים וגו' אותן הפנים אסתיר אבל בחלום אדבר בו ע"כ מחילופי גרס'

מו"ק יז: סוטה מו: נדרים ז: ע"ש

[יתכן להיות רבה]

[ברכות מו:]

רבינו חננאל

העובדי כוכבים ואוכלין ממונו אינו מישראל אמרו ליה לרבא והא מר ליתא בוהיה לאכול ומתפלל ונענה . אמר להן לא ידעיתהו כמה משדרנא בצנעא לבי שבור מלכא ואפ"ה לא איפרק דאמור רבנן כ"מ שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני · שדרוה ליה שבור מלכא וגרבוה לרבא אמר רבה אע"ג דכתיב והסתרתי פני מהם אמר רחמנא בחלום אדבר בו · רב יוסף אמר ידו נטויה עלינו ובצל ידו אנו סכוכים כו' ענינא כי נח נפשיה דר' יהושע בן חנניא אמרו ליה מה תהא עלן ממינאי כלומר אין אדם בינינו שיש בו כח להשיבם כמותו אמר להם אבדה עצה מבנים נסרחה חכמת האומות : כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו · אמר רב אפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו מגידין לאדם בשעת מיתתו כלומר אין לאדם להרבות שיחה אפילו עם אשתו אלא אם צריך לארצויה כגון שהיא כעוסה ובא לרצותה : ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מקום שיש למעלה ומסתרים שמו שבוכים שם המלאכים כדכתיב מלאכי שלום מר יבכיון ואע"פ שיש מפורש מלאכי שלום · השלוחים ששלח המלך לעשות שלום לא קבלו מהם וחזרו בוכים במרי נפש : מפני גוה מפני גאותן של ישראל שניטלה מהן ונתנה לעובדי כוכבים. ומקשה ומי איכא בכיה קמיה דקב"ה והא כתיב עוז וחדוה במקומו ופרקינן כי ליכא בכיה בבתי גואי ומקום הנקרא מסתרים בבתי בראי הוא · איני ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד וגו' הנה הקב"ה קראו לבכי · ופרקינן שאני חורבן ביהמ"ק שאפילו מלאכי שלום בכו שנאמר הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון פי' ויקרא ה' אלהים צבאות וגו' קרא אותו היום כלומר קבעו יום בכיה ומספד לדורות · כתיב ודמע תדמע ותרד עיני דמעה · ג' דמעות הללו אחת למקדש ראשון ואחת למקדש שני ואחת כי נשבה עדר ה' דכיון שגלו אין לך ביטול תורה מזה : תנו רבנן שלשה הקב"ה בוכה עליהן בכל יום · פי' אומר הקב"ה ראוי לבכות על אלו בכל יום על מי שאפשר לו לעסוק בתורה [ואינו עוסק ועל שאי אפשר לעסוק בתורה ועוסק] ועל פרנס המתגאה על הצבור בחנם · ר' ור' חייא אקבילו אפיה חד סגי נהורא · אמר להו אתם הקבלתם פנים הנראים ואינם רואים תזכו להקביל פני שכינה שרואין ואינן נראין · הרואה חכמים במיתתם כתיב ויחי עוד לנצח לא יראה השחת כי יראה חכמים ימותו השתא ומה הרואה חכמים במיתתן יהיה בחייהם על אחת כמה וכמה · דרש ר' יוחנן כתיב ואותי יום יום ידרשון וכי ביום דורשין ובלילה אין דורשין אלא לומר לך כל העוסק בתורה אפילו יום אחד בשנה לשמה מעלה עליו הכתוב כאילו עסק כל השנה וכן במדת פורענות כתיב במספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום יום לשנה וכי שנה חטאו והלא לא חטאו אלא ארבעים יום אלא לומר לך כל העובר עבירה אפילו יום אחד בשנה מעלה עליו כאילו עבר כל השנה כולה · איזהו (חייב) [קטן] שאינו חייב בראיה בה"א

גהות הב"ח (א) גמרא מריה לאפיה מיניה ומאי אחוי לך : (ב) שם של מלכות שמים שנטלה ומי איכא : (ג) רש"י ד"ה כדקש כשהזקין הס"ד ואח"כ מה"ד רב אידי אבוה דרבי יעקב היה רגיל :

עד הכא מאן אתייה אמר ליה אביי עד הכא (א)*דמיחייבא אימיה בשמחה אייתיתיה אימיה מכאן ואילך אם יכול לעלות ולאחוז בידו של אביו מירושלים להר הבית חייב ואי לא פטור השיב רבי תחת בית הלל לדברי בית שמאי °וחנה לא עלתה כי אמרה לאישה עד יגמל הנער והביאותיו והא שמואל דיכול לרכוב על כתיפו של אביו הוה א"ל *אבוה ולטעמיך תיקשי לך חנה גופה מי לא מיחייבא בשמחה אלא חנה מפנקותא יתירתא חזייא ביה בשמואל וחשא ביה בשמואל לחולשא דאורחא בעי רבי שמעון* קטן חיגר לדברי בית שמאי וסומא לדברי שניהם מהו היכי דמי אילימא בחיגר שאינו יכול להתפשט וסומא שאינו יכול להתפתח השתא גדול פטור קטן מיבעיא לא צריכא בחיגר שיכול להתפשט וסומא שיכול להתפתח מאי אמר אביי [ג]כל היכא דגדול מיחייב מדאורייתא קטן נמי מחנכינן ליה מדרבנן כל היכא דגדול פטור מדאורייתא מדרבנן (ב) קטן נמי פטור: ב"ש אומרים הראייה שתי כסף כו': ת"ר בית שמאי אומרים הראייה שתי כסף והחגיגה מעה כסף שהראייה עולה כולה לגבוה מה שאין כן בחגיגה ועוד מצינו בעצרת שריבה בהן הכתוב בעולות יותר מבשלמים ובית הלל אומרים הראייה מעה כסף וחגיגה שתי כסף שחגיגה ישנה לפני הדיבור מה שאין כן בראייה ועוד מצינו בנשיאים שריבה בהן הכתוב בשלמים יותר מבעולות ובית הלל מאי טעמא לא אמרי כבית שמאי דקא אמרת ראייה עדיפא דעולה כולה לגבוה אדרבה חגיגה עדיפא דאית בה שתי אכילות ודקא אמרת נילף מעצרת דנין קרבן יחיד מקרבן יחיד ואין דנין קרבן יחיד מקרבן צבור ובית שמאי מ"ט לא אמרי כבית הלל דקאמרת חגיגה עדיפא דישנה לפני הדיבור ראייה נמי ישנה לפני הדיבור ודקאמרת נילף מנשיאים דנין דבר הנוהג לדורות מדבר הנוהג לדורות ואין דנין דבר הנוהג לדורות מדבר שאינו נוהג לדורות ובית הלל מאי שנא חגיגה דישנה לפני הדיבור דכתיב °ויזבחו זבחים שלמים ראייה נמי הכתיב °ויעלו עולות קסברי בית הלל *°עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הואי ובית שמאי סברי עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת ראייה הואי אמר אביי בית שמאי (ג) ורבי אלעזר ור' ישמעאל כולהו סבירא להו עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת ראייה הואי ובית הלל ורבי עקיבא ור' יוסי הגלילי כולהו סבירא להו עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הואי בית שמאי הא דאמרן ר' ישמעאל *דתניא ר' ישמעאל אומר כללות נאמרו בסיני ופרטות

(שמואל א א; שמות כד)

רש"י

עד הכא מאן אתייה · עד ירושלים מי הביאו (ד) והלא משהוא יכול להיות תון מאמו יכול לאחוז ביד אביו דכדי עלייה מירושלים להר הבית אתה אומר שיחנכוהו ועד ירושלים מי הביאו: מחייבא בשמחה · לעלות לרגל ולשמוח בחג עם בעלה דעל השמחה נצטוו נשים דכתיב ושמחת אתה וביתך (דברים יד): מכאן ואילך · דאימיה לא מחייבא להתראות בהר הבית: עד יגמל · לסוף כ"ד חודש שכן תינוק יונק ומשנה ראשונה הוא יכול לרכוב על כתיפו של אביו כדי לעלות מירושלים להר הבית וכל שכן מסילה למשכן: הכי גרס קטן חיגר לדברי בית שמאי וסומא לדברי שניהן · דאילו חיגר לדברי בית הלל לא מיבעיא לן דלא מחנכינן ליה דהא אמרינן אין מחנכין אלא לקטן שיכול לאחוז ולעלות ברגליו בירושלים וזה אינו יכול אבל לבית שמאי דמחייבי לחנכו משיכול לרכוב קטן חיגר יכול לרכוב על כתיפו של אביו והסומא יכול לאחוז לב"ה מהו צריך חינוך או לא: שאינו יכול להתפשט · שאין סופו להתפשט עולמית: קטן מיבעיא · הלא אין חינוך קטן אלא כדי להרגילו שיהא סרוך אחר מנהגו לכשיגדיל וכיון שזה פטור לכשיגדיל למה לי חינוך: שיכול להתפתח · קודם שיגדיל: מצינו בעצרת · בפ' שור או כשב והקרבתם על הלחם שבעת כבשים תמימים ופר בן בקר אחד ואילים שנים יהיו עולה לה' וכתיב ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים (ויקרא כג): ישנה לפני הדיבור · קודם מתן תורה הקריבו שלמים בסיני דכתיב וישלח את נערי בני ישראל (שמות כד) ואע"ג דהאי קרא כתיב בואלה המשפטים לאחר עשרת הדברות קודם עשרת הדברות הוה ואין מוקדם ומאוחר בתורה והכי תניא במסכת שבת בפרק ר' עקיבא (דף פח.) רבי יוסי אומר בשני עלה ובשלישי עלה וירד ברביעי ירד ושוב לא עלה בחמישי בנה מזבח והקריב עליו קרבן בששי* ניתנה תורה ואין אתה מוצא בנתינת התורה בנין מזבח אלא באותו שנאמר וישלח את נערי בני ישראל וגו' ולקמן פריך התם נמי עולה הואי: נשיאים · בחנוכת המזבח הקריבו שלמים יותר מעולות דכתיב כל הבקר לעולה וגו' וכל בקר זבח השלמים וגו' (במדבר ז): שתי אכילות · מזבח ואדם: נשיאים קרבן יחיד וראייה וחגיגה קרבן יחיד אבל כבשי עצרת קרבן צבור ומתרומת הלשכה: ראייה נמי ישנה לפני הדיבור · דעולה נמי הוה התם: מדבר הנוהג לדורות · כבשי עצרת: עולת תמיד הואי · חובת כל יום ויום ולא גמרינן מינה: עולת ראייה הואי · על שם ויחזו את האלהים: כללות נאמרו בסיני · הרבה דברים נאמרו סתומים בסיני שלא נתפרשו כל צרכן ופירשו לו לאחר שהוקם המשכן באהל מועד שהרי לא נתפרשו שם הלכות עבודה ככל הצריך אלא מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך (שמות כ) ולא פי' מתן דמיכן הפשיטן וניתוחן של עולות והקרבת אימורין של שלמים:

ופרטות

תוספות

(ה) **דמחייבא** אימיה בשמחה · פירש רש"י בפרק קמא דקדושין (דף לד: ושם) גבי אשה בעלה משמחה בבבל בבגדי צבעונין בא"י בבגדי פשתן והכא משמע דבשלמי שמחה מיירי והתם (בד"ה אשה) פי' וכן בפ"ק דר"ה (דף ו: ושם):

דיכול לרכוב על כתיפו של אביו · שהיה גדול קצת אבל לא מצי לאחוז בידו ולעלות ברגליו:

בחיגר שיכול להתפשט · מקמי גדולו מאי מי אמרינן דכיון דגדול המיחייב מדאורייתא גבי קטן נמי מיחייב בחינוך דמידי הוא טעמא בקטן אלא משום לחנכו דידע כשהוא גדול או דלמא כיון דגדול בהכי לא מיחייב גם קטן לא:

הראייה שתי כסף · *ומדרבנן הוא דמדאורייתא אין לו שיעור לקרבן רק לאשם מעילות (שבועת העדות) דכתיב ביה כסף שקלים (ויקרא ה) ותנן בכריתות (דף כז:) המפריש שתי סלעים לאשם והא דאמרינן בזבחים (דף מח.) [לא יהא ספיקו חמור מודאו מה ודאו חטאת בת דנקא אף ספיקו אשם בר דנקא] ובמנחות (דף קז:) יביא *אשם הוא ונסכיו בסלע לאו דוקא קחשיב דאמרינן בפרק ב' דכריתות (דף י:) יביא *אשם בסלע וכן הא דאמרינן בפ' הוציאו לו ביומא (דף נה:) ניסקול ארבעה זוזי ונשדי בנהרא לאו דוקא דלא בעי כולי האי ובפ"ב דמנחות (דף קז: ושם בד"ה כבש) פירשתי*:

ישנה לפני הדבור · וס"ל עולת (ו) ראייה הואי כדקאמר בסמוך:

*__קרבן__ יחיד · כגון חגיגה ובפ"ה דיומא (דף נא. ושם) דקרי ליה קרבן צבור היינו גבי פסח שני כדקאמר התם חגיגה מ"ט מקריא קרבן צבור דאתיא בכנופיא פסח נמי אתיא בכנופיא היכא פסח שני דלא אתיא בכנופיא:

דנין דבר הנוהג לדורות · ולא בעי למימר דנין יו"ט מיו"ט לאפוקי נשיאים דחול הוי דלא מליט ליה האי חילוקא בשום מקום (ז) אע"ג דלקמן פרק חומר בקודש (דף כג: ושם) ילפינן צירוף כף אחת הכתוב עשה כל מה שבכף אחת ולא פרכינן דורות משעה לא ילפינן דהתם כיון דליכא למילפי מדורות ילפינן ליה שפיר משעה אי נמי שאני התם דתני ביה קרא תריסר זימני כדאמרינן בפ"ק דמנחות (דף ח:) ובפרק הקומץ רבה (שם דף יט:) גבי כלי הלא מקדש הלח ויליף שמואל דורות משעה דתני ביה קרא תריסר זימני:

ורבי ישמעאל ורבי אלעזר וכו' · ואין להקשות ושבקי ב"ה ועבדי כב"ש הלא ב"ש במקום בית הלל אינו משנה וי"ל דסבירא להו לא נחלקו בית שמאי וב"ה בדבר זה:

בית שמאי הא דאמרן · וליכא לאקשויי מנא ליה דאית להו עולת ראייה הואי דלמא לעולם סבירא להו עולת תמיד וטעמא דידהו עדיף להו דהכי משמע מדבעי מאי טעמא לא אמר בית הלל כוותייהו הא לאו מילתא היא דמיבעיא ליה אמאי לא קאמרי בית הלל עולת ראייה כבית שמאי:

מי

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"א מהל' חגיגה הלכה א סמג עשין רטו:

כה ב מיי' שם פ"ב הלכה ג:

[בן לקיש וכן איתא בפסחים קיט.]

נ"ל כבש

נ"ל כבש

[וע"ע תוספות ב"ב קסו: ד"ה כבעתים]

[דיבור זה שייך קודם ד"ה ישנה]

מסורת הש"ס

ס"א אביי

[illegible]

[יבמות ה:]

סוטה לז: זבחים קטו:

רבינו חננאל

בה"א כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית שנאמר שלש רגלים · ממקום מושבותיהם מי הביא הקטנים ופרקינן ממקומם שהיתה אמו חייבת לעלות ולשמוח הביאתו אמו מיכן ואילך שאינה חייבת בראייה משלימתו לאביו ומקשה לב"ש דאמרינן אם יכול לרכוב על כתיפיו של אביו ולעלות חייב · והא שמואל דיכול לרכוב הוה וכתיב וחנה לא עלתה כי אמרה לאישה עד יגמל הנער והביאותיו ונראה את פני ה' וישב שם עד עולם · ודחי ב"ש ולטעמיך חנה גופה אמאי לא עלתה מי לא מיחייבא בשמחה אלא חנה מפנקותא יתירתא חזת בשמואל (והשתא) [וחששה] משום חולשא דאורחא משום הכי חנה נמי פטורה דאמר *) חולין ומששיהן פטורין מן הראיה · בעי ר"ש בר אבא קטן חגר שיכול להתפשט לדברי (ב"ה) [ב"ש] וקטן סומא שיכול להתפתח לדברי שניהם מאי ופשטה אביי כל היכא דגדול חייב מן התורה קטן נמי מדרבנן פטור: מתני' ב"ש אומרים הראייה שתי כסף כו' · ת"ר הראייה שתי כסף שהיא כולה לגבוה מה שאין כן בחגיגה שהחגיגה החלב והדם לגבוה והבשר לבעלים ועוד מצינו בעצרת שהזהיר הקב"ה לישראל בעולות ושלמים וריבה בעולות · ובה"א החגיגה גדולה מן הראייה שהחגיגה ישנה לפני מתן תורה שנאמר ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים וכי תימא והא התם נמי כתיב ויעלו עולות והנה הקריבו נמי קודם מתן תורה עולת ראיה ההיא עולה שהקריבו ישראל קודם מתן תורה עולת תמיד הואי · ועוד מצינו בנשיאים שהקריבו פר ואיל וכבש לעולה והקריבו לזבח שלמים פרים שנים וגו' · ודחינן ב"ה עצרת קרבן צבור ואין דנין קרבן יחיד מקרבן צבור · ודחינן ב"ש עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת ראיה הואי . קרבן נשיאים אינו נוהג לדורות · אמר אביי ב"ש ור' ישמעאל ור' אליעזר כולהו סבירא להו עולה שהקריבו ישראל

*) בגמ' לא מצינו זה רק גבי סוכה בסוכה ד' כ"ה ואולי דצ"ל דאמרה ור"ל דחנה סברה כן כדעתה דחולין ומשמשיהן פטורין מן הראיה .

הגהות הב"ח

(א) גמרא עד הכא מאן אייתיה אמר ליה אביי עד הכא אימיה דמחייבא בשמחה אייתיתיה מכאן ואילך כצ"ל: (ב) שם דגדול פטור מדאורייתא קטן נמי [פטור] מדרבנן ב"ש אומר: (ג) שם בית שמאי ור' ישמעאל ור' אליעזר וכו': (ד) רש"י ד"ה עד הכא מאן אייתיה עד ירושלים מי הביאו דכדי עלייה מירושלים וכו' מי הביאו והלא משהוא יכול וכו' לאחוז ביד אביו הס"ד ואח"כ מה"ד דמחייבא: (ה) תוס' ד"ה אימיה דמחייבא בשמחה: (ו) ד"ה ישנה וכו' עולת תמיד הואי: (ז) ד"ה דנין וכו' ואף על גב וכו' מכף אחת וכו' מטעה משום דתני:

גליון הש"ס

גמרא עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הואי · עיין יומא דף לד ע"א תוספות ד"ה העולה: תד"ה הראיה כו' ומדרבנן היא . עי' קדושין יז ע"א תד"ה ונילף:

ופרטות באהל מועד ור' עקיבא אומר כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב ואי סלקא דעתך עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הואי מי איכא מידי דמעיקרא לא בעי הפשט וניתוח ולבסוף בעי הפשט וניתוח ר' אלעזר דתניא °עולת תמיד העשויה בהר סיני ר' [במדבר כח] אלעזר אומר מעשיה נאמרו בסיני והיא עצמה לא קרבה רבי עקיבא אומר קרבה ושוב לא פסקה אלא מה אני מקיים °הזבחים [עמוס ה] ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל שבטו של לוי שלא עבדו ע"ז הן הקריבו אותה בית הלל הא דאמרן ר' עקיבא הא נמי דאמרן ר' יוסי הגלילי דתניא ר' יוסי הגלילי אומר **שלש מצות נצטוו ישראל בעלותם לרגל ראייה וחגיגה ושמחה יש בראייה שאין בשתיהן ויש בחגיגה שאין בשתיהן יש בשמחה שאין בשתיהן יש בראייה שאין בשתיהן שהראייה עולה כולה לגבוה מה שאין כן בשתיהן יש בחגיגה מה שאין בשתיהן שחגיגה ישנה לפני הדיבור מה שאין בשתיהן יש בשמחה מה שאין בשתיהן שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים מה שאין בשתיהן ור' ישמעאל מאי טעמא קא מוקמת ליה כבית שמאי אי סלקא דעתך עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הואי מי איכא מידי דמעיקרא לא בעי הפשט וניתוח ולבסוף בעי הפשט וניתוח והא רבי יוסי הגלילי דאמר עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הואי מעיקרא לא בעי הפשט וניתוח ולבסוף בעי הפשט וניתוח *דתניא רבי יוסי הגלילי אומר עולה שהקריבו ישראל במדבר אינה טעונה הפשט וניתוח לפי שאין הפשט וניתוח אלא מאהל מועד ואילך סמי מכאן ר' ישמעאל *בעי רב חסדא האי קרא היכי כתיב °וישלח [שמות כד] את נערי בני ישראל ויעלו עולות כבשים ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים או דלמא אידי ואידי פרים הוו למאי נפקא מינה מר זוטרא אמר לפיסוק טעמים רב אחא בריה דרבא אמר לאומר הרי עלי עולה כעולה שהקריבו ישראל במדבר מאי פרים הוו או כבשים הוו תיקו *תנן התם אלו דברים שאין להם שיעור הפאה

רש"י

ופרטות באהל מועד · משהוקם המשכן ודיבר עמו מעל (א) הכפורת שם פירש לו הכתוב כדכתיב ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר ובספר תורת כהנים דהיינו ויקרא נתפרשו כל הלכות קרבן וכן דברים הרבה : ונשנו · פעם שנית וכל מה שנאמר כאן נאמר כאן ואע"פ שלא נכתב : ונשתלשו בערבות מואב · מפי משה לישראל שנאמר בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה וגו' (דברים א) : ואי סלקא דעתך עולת סיני עולת תמיד הואי · וחובת הדורות מפי הגבורה : מי איכא מידי כו' · אלא ודאי עולת ראייה הואי ומאיליהם הקריבוה : והיא עצמה לא קרבה · והעולה שהקריבו הבכורות עולת ראייה הוה : ומה אני מקיים הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר · לשון תימה ומשמע שלא הקריבו לפי שנזופין היו : שבטו של לוי · הקריבוה מאליהם : שמחה · אף הם שלמי שמחה אם אין לו בשר שלמים של נדר ונדבה שהתנדב כל השנה שמביאין ברגל ולא מעשר בהמה מביא שלמים משלו או ממעות מעשר שני שלו להיות לו בשר לשובע שאין שמחת החג אלא בבשר : שחגיגה ישנה לפני הדיבור · אותן שלמים שהקריבו הבכורות אף על פי שלא ברגל הקריבום חגיגה נקראו שבהן נתקיים ויחוגו לי במדבר (שמות ה) שנאמר להם במצרים : השמחה נוהגת בנשים · דכתיב ושמחת אתה וביתך (דברים יד) : מה שאין כן בשתיהן · דמצות עשה שהזמן גרמא הן והכתוב לא ריבה אותן : הכי גרסינן ורבי ישמעאל מאי טעמא קא מוקמת ליה כבית שמאי אי סלקא דעתך וכו' · ולא גרסינן אמר לך והכי פירושא לאביי פריך דאמר לעיל בית שמאי ורבי ישמעאל כו' מאי טעמא מוקמת לה לרבי ישמעאל דלא כהלכתא דבית שמאי במקום בית הלל אינו משנה משום דשמעת ליה דאמר פרטות לא נאמרו בסיני וקשיא לך אי סלקא דעתך עולת תמיד הואי ומי איכא מידי כו' משום הכי לא הוה לך לאוקמה כבית שמאי(ב): הא ר' יוסי הגלילי · דשמעת ליה בהדיא דאמר לעיל עולת תמיד הואי ואפילו הכי שמעינן בעולת תמיד דלית ביה הפשט וניתוח : לפסוקי טעמים · בנגינות אם תאמר שני מינין צריך אתה לפסוק הטעם של ויעלו עולות באתנחתא כמו שאנו קורין אותו או בזקף קטן טעם שמפסיק הדבור ממה שלאחריו ואם מין אחד היה צריך אתה לקרותו באחד מאחר טעמים שאין מפסיקין כגון פשטא או רביע : לאומר הרי עלי עולה כו' גר' ולא גרסי' כאומר: נפקא מינה לאומר הרי עלי עולה כאותה עולה · מה יביא פרים או כבשים תיקו : תנן התם · במסכת פאה : הפאה

תוספות

מי איכא מידי דמעיקרא לא בעי הפשט · דוקא (ג) קא מבעיא ליה משום דעיקר הפשט כתיב בגופיה אבל מעולת ראייה אע"ג דאמת הוא דטעונה הפשט לא קשה ליה מידי כיון דלאו בגופיה כתיב :

רבי עקיבא וכו' · אע"ג דבחמישי בנה מזבח ולא ניתנה תורה עד סיני דריש מאותה שעה דנאמר מעשיה בסיני כדכתיב עולת תמיד העשויה בהר סיני ומאן דלא דריש הכי מוקי לה דעולה טעונה כלי וכן פירש רש"י בנימוקי חומש העשויה בהר סיני ובסיפרי דריש לה שנעשית בהר סיני קודם לתורה והיינו בחמישי שבנה מזבח :

יש בשמחה שאין בשתיהן · ובתוספ' גרסינן שהשמחה יש לה תשלומין כל שבעה °ולא בשתיהן ושמעתא שלנו דלא גריס ליה סבירא ליה דגם באידך יש להן תשלומין ולא קאמר יש בשתיהן שצריכין שיעור מה שאין כן בשמחה דאימא אף שמחה יש לה שיעור ומיהו בלאו הכי ניחא דלא נחית למיתני הא כללא כדפריש' לעיל (דף ב:*) רק חומרא באחת שאין בשתים ולהכי לא חשיב שתיהן אינן באין מכל דבר מה שאין כן בשמחה שבאה מכל דבר דהא חומרי דשתים לא קא חשיב :

אידי ואידי פרים הוו · אליבא דמ"ד עולת ראייה הואי ואפי' למ"ד עולת תמיד קודם מתן תורה היתה של פרים והדר איפשטו כמו שנשתנה מן הפשט וניתוח לרבי יוסי הגלילי :

מאי נפקא מינה · כלומר מאי דהוה הוה וכן פריך בפ"ק דיומא (דף ה: ושם) גבי כיצד הלבישן ובפסחים (עו.) גבי אימורי פסחים(ד) ובסנהדרין (דף טו: ושם*) גבי שור סיני בכמה לא בעי משום דסבירא לאלופי דורות משעה ובע"ז פרק שני (דף לד.) ובתענית (דף יא:) גבי במה שמש משה כל ימי המלואים דלא פריך ליה התם נמי למיסבר קראי לפי שלא מצינו בגדי כהונה רק לאהרן ובניו ועוד דאכתי לא נתחנכו הבגדים דבעינן עלייהו הזאה ונפקא מינה לעבוד במלואים בלא הזאת בגדים :

לפסוקי טעמא · ולא דמי להי מקראות שאין להן הכרע (יומא דף נב.) ולא אזלינן בתר פסוקי טעמא התם לא מצי קאי רק לחד מינייהו דאין משמעות שתיהן שוה אבל הכא מצי קאי לתרווייהו :

שאין להן שיעור הפאה · דכתיב לא תכלה פאת שדך (ויקרא יט) ומדאורייתא היא דאילו מדרבנן (ה) אמר בפרק ראשית הגז (חולין דף קלז: ושם) אין פוחתין (*לעני בגורן פחות) מששים ופליגי אמוראי בירושלמי חד אמר אין להם שיעור למעלה ולא למטה כלומר יוכל לפחות עד חטה ולמעלה כל שדהו וחד אמר למעלה אין לה שיעור הא למטה יש לה ובעי מאי ביניהו כלומר ודאי לכולי עלמא איכא ומשני אם פיחת מששים למאן דאמר אין לו שיעור כלל מה שנתן נתן ופטור מפאה ואם הוסיף חייב במעשר ולמאן דאמר יש לו שיעור למטה מה שנתן נתן ואינו פטור מפאה וזכה העני ומחויב במעשר עד שישלם שיעור ששים בבת אחת דלא הוי פאה אם לא שילם לו בבת אחת כו' ופריך אמאי לא חשיב תרומה ומשני תפתר מפני המחלוקת לשון פלוגתא דומיא דמחלוקת בששניהן אדוקין בתורף (ב"מ דף ז:) כלומר שיש בה חילוק דאמר רבי יוחנן עושה אדם כל שדהו בכורים ולא אמר עושה כל שדהו תרומה דהא בעינן ראשית ששיריה ניכרים בפרק בכל מערבין התיבון הרי פאה דאין אדם עושה כל שדהו פאה ומשני עד שלא קצר שבולת לא נתחייב שדהו פאה כלומר דכתיב פאת שדך בקוצרך תלה רחמנא פאה בקציר והכי קאמר דמשנתחייב בפאה אין לה שיעור וכי תימא בכורים נמי הכתיב ראשית וליבעי שיריה ניכרים כמו בתרומה דמרבינן ליה התם ראשית כל בכורי כל ואני הייתי מפרש מפני המחלוקת עין יפה עין רעה ובינונית לאפוקי הך דעניינס שוה ועוד דפליגי במסכת תרומה (פרק ד מ"ה) המרבה בתרומה רבי אליעזר אומר אחד מעשרה יתר מכאן יעשה תרומת מעשר למקום אחר רבי ישמעאל אומר מחצה חולין ומחצה תרומה ר' עקיבא אומר עד שישייר שם חולין ומפרש בירושלמי טעמא דרבי ישמעאל דראשית דגנך דיו לראשית שיהו כדגן :

והבכורים

רבינו חננאל

ישראל במדבר עולת ראיה הואי וב"ה ורבי עקיבא ור' יוסי הגלילי סברי עולת תמיד הואי ב"ש הא דאמרן ר' ישמעאל דתניא כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד וליכא מידי דבסיני לא בעי הפשט ונתוח דהא אמרת כללות נאמרו בסיני ובסוף בעי הפשט ונתוח שנאמר והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה · אלא לאו ש"מ לאו עולת תמיד הואי אלא עולת ראיה הואי ר' אליעזר נמי דתניא עולת תמיד העשויה בהר סיני ר' אליעזר אומר מעשיה נאמרו בסיני והיא עצמה לא קרבה ר' עקיבא אומר היא עצמה קרבה בסיני ושוב לא פסקה · וכי תימא איני והכתיב הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל *) שעבדו ע"ז הקריבו עולת תמיד בכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר ותוב א"ר עקיבא כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב ב"ה ור"ע הני דאמרן ר' יוסי הגלילי דתניא ר' יוסי הגלילי אומר ג' מצות נצטוו ישראל בעלייתן לרגל ראיה חגיגה ושמחה יש בראיה משא"כ בשתיהן שהראיה עולה לגבוה משא"כ בשתיהן · ויש בחגיגה משא"כ בשתיהן שהחגיגה ישנה לפני הדבור מה שאין כן בשתיהן ויש בשמחה שהשמחה נוהגת בנשים כבאנשים מה שאין כן בשתיהן · קתני מיהא שהחגיגה ישנה לפני הדבור מה שאין כן בעולת ראיה ובשמחה ש"מ דסבר ר' יוסי הגלילי עולה שהקריבו בני ישראל במדבר עולת תמיד הואי · ואמרינן אמאי מוקמת ליה לר' ישמעאל כב"ש משום דליכא מידי דמעיקרא לא בעי הפשט ונתוח ובסוף בעי הא ר' יוסי הגלילי דאוקימתא כב"ה תני בהדיא רבי יוסי הגלילי אומר עולה שהקריבו בני ישראל במדבר לא בעי הפשט ונתוח אלא מאהל מועד ואילך' ואסיקנא סמי ר' ישמעאל מב"ש**): בעי רב חסדא האי קרא היכי פירושיה וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות כבשים ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים או דלמא אידי ואידי כלומר העולות והשלמים כולן פרים היו ואמרינן מאי נפקא לן מינה[מאי] דהוה הוה · ואמר מר זוטרא לפיסוק טעמי' כלומר אם אלו כבשים ואלו פרים קרא צריך לאפסוקינהו ואי לא [לא] צריך רב אחא אמר לנודר . באומר הרי עלי עולה כעולה שהקריבו ישראל במדבר מאי פר מחייבת ליה או כבש תיקו · תנן התם אלו

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"ב מהל' חגיגה הלכה א :

מסורת הש"ס

[תוספתא פ"א]

זבחים קטו: ע"ש ודף קז. [תוספתא דפרה פ"ג]

יומא נב:

פאה פ"א מ"א חולין קלז.

[ועי' תוס' מנחות ... סוכה ...]

*) נראה דצ"ל שבטו של לוי שלא עבדו ע"ז וכו'. **) לכאורה צ"ל דלא סבר לה כב"ש או דצ"ל דסמי ר' ישמעאל מדברי אביי.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ופרטות וכו' מעל הכפורת שם : (ב) ד"ה הכי גרסינן וכו' לאוקמה כב"ש דהא רבי יוסי : (ג) תוס' ד"ה מי איכא וכו' דוקא מעולת תמיד קא מיבעיא ליה : (ד) ד"ה למאי נפקא מינה וכו' גבי אימורי פסחים דאמרינן מאי דהוה הוה ובסנהדרין : (ה) ד"ה שאין וכו' דאילו מדרבנן הא אמר וכו' אין פוחתין לפאה אפילו בחוצה לארץ פחות מששים וכו' אין להם שיעור לא למעלה ולא למטה כלומר למטה יוכל לפחות וכו' לכולי עלמא איכא שיעור למטה מדרבנן ומשני וכו' ופריך אמאי לא חשיב תרומה ומשני מפני המחלוקת ואין מחלוקת זה לשון פלוגתא וכו' ששיריה ניכרים כדאמר בפרק בכל וכו' שלא קצר שבולת ראשונה לא נתחייב וכו' ועוד דפליגי נ"ב לפי פירוש זה דקאמר ועוד כו' יהיה מחלוקת זה לשון פלוגתא וק"ל :

גליון הש"ס

תוספות ד"ה יש בשמחה וכו' ולא בשתיהן · עיין פסחים דף ע ע"ב תוספות ד"ה מ"ט :

*הפאה [ב]והבכורים [ג]והראיון [ד]וגמילות חסדים [ה]ותלמוד תורה א"ר יוחנן כסבורין אנו לומר הראיון אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה עד שבא ר' אושעיא ברבי ולימד הראיון [ו]אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה [ז]אבל (א) חכמים אומרים הראייה מעה כסף והחגיגה שתי כסף מאי הראיון רבי יוחנן אמר ראיית פנים בעזרה וריש לקיש אמר ראיית פנים בקרבן [ח]בעיקר הרגל כולי עלמא לא פליגי דראיית פנים בקרבן כי פליגי בשאר ימות הרגל כל היכא דאתא ואייתי כולי עלמא לא פליגי דמקבלינן מיניה כי פליגי דאתא ולא אייתי דר' יוחנן סבר ראיית פנים בעזרה דכל אימת דאתי לא צריך לאתויי ריש לקיש אמר ראיית פנים בקרבן דכל אימת דאתי צריך לאתויי איתיביה ריש לקיש לרבי יוחנן °ולא יראו פני ריקם אמר ליה בעיקר הרגל איתיביה ולא יראו פני ריקם בזבחים אתה אומר בזבחים או אינו אלא בעופות ומנחות ודין הוא נאמרה חגיגה להדיוט ונאמרה ראייה לגבוה מה חגיגה האמורה להדיוט זבחים אף ראייה האמורה לגבוה זבחים ומה הן זבחים °עולות אתה אומר עולות או אינו אלא שלמים ודין הוא נאמרה חגיגה להדיוט ונאמרה ראייה לגבוה מה חגיגה האמורה להדיוט בראוי לו אף ראייה האמורה לגבוה בראוי לו *וכן בדין שלא יהא שולחנך מלא ושולחן רבך ריקם א"ל בעיקר הרגל איתיביה (ג)ר' יוסי בר' יהודה אומר שלש רגלים בשנה נצטוו ישראל לעלות ברגל בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ואין נראין הצאין משום שנאמר כל זכורך ואין נראין ריקנים משום שנאמר ולא יראו פני ריקם א"ל בעיקר הרגל איתיביה ר' יוחנן לריש לקיש (ג) יראה יראה מה אני בחנם א] אף אתם בחנם *אלא °כל היכא דאתא ולא אייתי דכולי עלמא לא פליגי דעייל ומתחזי ונפיק כי פליגי דאתא ואייתי רבי יוחנן דאמר ראיית פנים בעזרה פנים הוא דאין לה שיעור הא לקרבן יש לה שיעור וריש לקיש אמר [ט]ראיית פנים בקרבן [י]דאפילו קרבן נמי אין לו שיעור איתיביה °הוקר רגלך מבית רעך התם בחטאות ואשמות כדרבי לוי דרבי לוי רמי כתיב הוקר רגלך מבית רעך וכתיב °אבא ביתך בעולות לא קשיא כאן בחטאות ואשמות כאן בעולות ושלמים תניא נמי הכי הוקר רגלך מבית רעך בחטאות ואשמות הכתוב מדבר אתה אומר בחטאות ואשמות או אינו אלא בעולות ושלמים כשהוא אומר אבוא ביתך בעולות אשלם לך נדרי הרי עולות ושלמים אמור הא מה אני מקיים הוקר רגלך מבית רעך בחטאות ואשמות הכתוב מדבר: ואין נראין חצאין כו': סבר רב יוסף למימר מאן דאית ליה עשרה בנים לא ליסקו האידנא חמשה ולמחר חמשה א"ל

שמות כג
[ביצה כ:]
[עי' תוספות ב"ק קנד: ד"ה כרס ותוספות בכורות ד: ד"ה אלא]
משלי כה
תהלים סו

רש"י

הפאה · לא נתנה בו תורה שיעור (ד) ואע"פ שאין לפאה שיעור נתנו בו חכמים שיעור אחד מששים: וכן הבכורים · ולקחת מראשית כל פרי האדמה (דברים כו) ולא נאמר כמה: והראיון · לקמן מפרש: אמר רבי יוחנן כסבורין הייתי לפרש · האי אין לו שיעור דקתני הכא: אין להן שיעור למעלה · שיביא כמה שירצה: אבל למטה יש לו שיעור · שלא לפחות ממעה כסף כמו ששנינו במשנתינו והייתי סבורין דשיעור דאורייתא הוא: עד שבא ר' אושעיא ברבי ולימד · ברבי גדול בדורו: ולימד שאין לו שיעור לא למטה ולא למעלה · מן התורה: אבל חכמים כו' · כלומר שיעור מעה כסף ושתי כסף האמור במשנתינו בראייה ובחגיגה מדברי חכמים הוא אבל אמרו חכמים גרסינן: מאי הראיון · ולא תנא הראייה דליהוי משמע דמי עולה דהאי השתא לאו בדמים משמע אלא במצות ראיית פנים: רבי יוחנן אמר ראיית פנים בעזרה · כמה פעמים שהוא חפץ בא ומראה עצמו בעזרה ואין צריך להביא קרבן בכל ראייה וראייה: ראיית פנים בקרבן · וצריך להביא קרבן על כל פעם ופעם: בעיקר רגל · ביו"ט ראשון: בזבחים · צריך להביא קרבן בהמה הזבוחים בסכין ולא עולת העוף שהיא נמלקת: נאמרה חגיגה ברגל · למאכל הדיוט: ונאמרה ראייה לגבוה · דהא לא יראו פני דכתיב משמע לצורכי אני שואל: מה חגיגה האמורה להדיוט זבחים · של בהמה דכתיב לא ילין חלב חגי עד בקר (שמות כג) במידי דאית ליה חלב הקרב לגבוה קאמר: ואין נראין חצאין · מפרש לקמן: (ה)בחטאות ואשמות · שלא תחטא ותזקק להביא חטאת ואשם: מבית רעך · מבית אוהבך הקב"ה שקרא ישראל רעים שנאמר למען אחי ורעי (תהלים קכב): סבר רב יוסף למימר כו' · דאי לאו הכי מאי אין נראין חצאין דיליף מבכל זכורך אי שלא יהיו חציין עולין מזכורך נפקא שהרי כל הזכרים בכלל זכורך:

א"ל

תוספות

והבכורים אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה · הדר פריך בירושלמי רבי ברכיה בעי למה לא תנינן עפר לסוטה אפר פרה רוק יבמה דם צפור של מצורע א"ר יוסי לא אייתינן במתני' אלא דברים שהוא מוסיף עליהן ויש בעשייתן מצוה ואלו אע"פ שמוסיף עליהן אין בעשייתן מצוה:

גמילות חסדים · בירושלמי הדא תימא בגופו אבל בממונו יש לו שיעור וביקור חולים דאין לו שיעור כדאיתא בנדרים (דף לט:) הוי בכלל גמילות חסדים:

כסבורין אנו לומר דיש לו שיעור למטה · וסבירא ליה כאידך תנא בירושלמי דחשיב פאה דיש לה שיעור למטה:

רבי יוחנן אמר ראיית פנים בעזרה · דכיון דאייתי(ו) בראייה חדא זימנא מיפטר בכך אם ירצה או יביא כמו שירצה אבל ראיית פנים בקרבן יש לו שיעור דסבירא ליה לרבי יוחנן מעה כסף ושתי כסף דאורייתא והכי איתא בירושלמי דמסכת פאה מתני' בראייה (ז) אבל בקרבן יש לו שיעור דא"ר יוחנן מעה כסף שתי כסף דאורייתא ועוד אמר במכילתין רבי יוחנן כדעתיה דאמר כל השיעורים הלכה למשה מסיני ואמר מעה כסף ושתי כסף דאורייתא וריש לקיש דמוקי לה בראיית פנים בקרבן סבירא ליה כר' (*יהושע) [פי' שם] דאמר מעה כסף שתי כסף דרבנן וכן אמר התם לא יראו פני(ח) כל שהוא אבל חכמים נתנו להם שיעור מעה כסף שתי כסף ומיהו הש"ס שלנו לא נחית להכי אלא להך ליסנא קמא משמע דבעי למימר דמתניתין מיירי אף במועד הלכך לא מצי לאוקמי בראיית קרבן דהא לא מיחייב כלל להביא אבל בראיית פנים מיחייב לבוא חדא זימנא ומשם (זה) והלאה אין לו שיעור וריש לקיש אמר דמתני' נמי בראיית פנים בקרבן דמיחייב להביא ומ"מ צריך לומר דסבירא ליה כרבי יהושע כדפירשתי כדי שלא יהא שיעור כלל ולאידך ליסנא דאתא ואייתי בו ביום קאמר דלא מקבלינן(ט) משום בל תוסיף כיון דכבר נפיק אבל למחר וליומא אוחרא מצי להביא אם ירצה והא לא פטר ליה קרא מה אני בחנם רק בחובה אבל אי מייתי שפיר מקבלינן וכן משמע ליסנא דלעיל דאתא ולא אייתי בשאר יומי ולא פליג רבי יוחנן רק דלא מיחייב לאתויי אבל אי מייתי מקבלינן שפיר וריש לקיש לא איתותב אלא משום דמיחייב ולו) מחייב ליה קרא ולא דמי האי יש לו שיעור [ע"ו] להביא דירושלמי דהתם מלמטה מיירי (*ודחי) הקרבן אבל הכא [לעיל] קיימינן שיעור בהבאתו ואם נבוא להשוותם יחד הא לקרבן יש לו שיעור למטה כדאיתא בירושלמי וה"כ דין הוא שיש לו שיעור בהבאתו אי בעי מייתי אי מקבלינן מיניה או לא ומיהו לפי לשון הירושלמי לא ידענא היכי מוקי לה מתני' בראיית פנים בעזרה ולא בקרבן משום שיש לה שיעור כרבי יוחנן והא חשיב פאה שיש לה שיעור למטה ושמא דאיבעי לייתבו למתני' כדברי הכל אף כתנא דאמר פאה אין לה שיעור לא למעלה ולא למטה ומתוקמא בראיית פנים לחוד לרבי יוחנן כן נראה לי הפירוש דהך שמעתתא:

מביאין

רבינו חננאל

דברים שאין להם שיעור הפאה והבכורים והראיון כו'. א"ר יוחנן בא ר' אושעיה ברבי ולימד הראיון אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה · אבל חכמים אומרים הראיה מעה כסף וחגיגה שתי כסף · מאי הראיון ר' יוחנן אמר ראיית פנים בעזרה כלומר ביאתו ויציאתו בעזרה כמה פעמים אין לה שיעור · ר"ל אמר ראיית פנים בקרבן · ואמרינן בעיקר הרגל כלומר בתחלת הרגל בעת בואו להקביל פנים בעזרה דברי הכל ראיית [פנים] בקרבן כי פליגי בשאר ימות הרגל וכל עידן דמייתי ועייל כ"ע לא פליגי דמקבלין מיניה כי פליגי היכא דאתא בשאר ימות הרגל ולא אייתי ר' יוחנן אומר עייל דלא צריך לאתויי כל זמן דעייל ור' שמעון בן לקיש[אומר]לא עייל אלא אי מייתי קרבן בהדיה' ומותיב ר"ל והכתיב ולא יראו פני ריקם · ופריק ר' יוחנן ההוא בעיקר הרגל כי קאמרינן דלא צריך היכא דאייתי בעיקר הרגל ולא אייתי בשאר ימות הרגל · איתיביה לא יראו פני ריקם בזבחים אתה אומר בזבחים או אינו אלא בעופות ובמנחות ודין הוא נאמרה חגיגה להדיוט ונאמרה ראייה לגבוה כו' ופריק רבי יוחנן ההיא בעיקר הרגל וכן בהא דר' יוסי ב"ר יהודה והדר ר' יוחנן ומותיב ליה לר"ל כתיב יראה וקרינן יראה מה אני בחנם אף אתם בחנם · ופרקינן אלא לעולם בעו לאתויי דהא כתיב ולא יראו פני ריקם *) וכל היכא דאתא ולא אייתי אע"ג דעבר כ"ע לא פליגי דעייל בעזרה ומתחזי ונפיק כי פליגי דאתא ואייתי בעיקר הרגל · ר' יוחנן אומר תוב לא מייתי דראיית פנים בעזרה הוא דאין לו שיעור וכל אימת דאתי עייל אבל ראיית קרבן יש לה שיעור וכיון דאייתי אי מייתי אחריתי לא מקבלינן מיניה ומותיב ר' יוחנן והכתיב הוקר רגלך מבית רעך כלומר אל תרבה להראות לו פניך ופריק ר"ל התם בחטאות ואשמות כלומר הזהר בעצמך ואל תחטא בכל יום ולהביא חטאת ואשם וכדר' לוי דאמר כתוב אחד אומר אבוא ביתך בעולות וכתוב אחר אומר הוקר רגלך מבית רעך ומשני לא קשיא הא בעולות ושלמים אבוא ביתך והא דכתב הוקר רגלך בחטאות ואשמות · תניא נמי

*) דברי רבינו אלו אינם עולים לפי סוגיית הגמ' ואולי דגירסא אחרת היה לו וצ"ע.

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פ"א מהל' מתנות עניים הלכה טו סמג לאוין רפד:

כח ב מיי' פ"ב מהל' בכורים הלכה יז סמג עשין קלא:

כט ג מיי' פ"א מהלכות חגיגה הלכה ב סמג עשין רכח:

ל ד מיי' פי"ד מהלכות אבל הלכה א:

לא ה מיי' פ"א מהל' ת"ת הלכה י טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף ג:

לב ו ז מיי' פ"א מהל' חגיגה הלכה ב:

לג ח ט מיי' שם הל' א:

לד י כ מיי' שם הל' ב ופ"ב שם הלכה ו:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אבל אמרו חכמים הראייה: (ב) שם בעיקר הרגל איתיביה ר"ל לר"י ר' יוסי בר' יהודה: (ג) שם איתיביה ר' יוחנן לריש לקיש יראה יראה מה אני: (ד) רש"י ד"ה הפאה וכו' אע"ם שיש לפאה שיעור חכמים נתנו בו שיעור: (ה) רש"י ד"ה ואין נראין וכו' לקמן הס"ד ואח"כ מה"ד מבית רעך וכו' אתי וריעי הס"ד ואח"כ מה"ד בחטאות וכו' ואשם הס"ד ואח"כ מה"ד סבר רב: (ו) תוס' ד"ה ר' יוחנן וכו' דכיון דאייתי קרבן בראייה: (ז) בא"ד מתני' בראיית פנים אבל בראיית קרבן יש לו: (ח) בא"ד לא יראו פני ריקם אפילו כל שהוא: (ט) בא"ד דלא מקבלינן מיניה עפי משום בל תוסיף וכו' אם ירצה דהא לא פטר וכו'

גליון הש"ס

גמרא כל היכא דאתא · כעין זה שבת דף כ ע"א ועיין בתוספות שם ד"ה אלא אי אתמר:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמרא אף אתם בחנם · נ"ב עי' יורי אבן:

תורה אור

א"ל אביי פשיטא הי מינייהו משוית להו פושעים והי מינייהו משוית להו זריזין אלא קרא למאי אתא לכדאחרים דתניא *אחרים אומרים המקמץ והמצרף נחשת והבורסי פטורין מן הראייה שנאמר °כל זכורך מי שיכול לעלות עם כל זכורך יצאו אלו שאין יכולין לעלות עם כל זכורך: **מתני'** עולות במועד באות מן החולין והשלמים מן המעשר יום טוב הראשון של פסח ב"ש אומרים מן החולין ובית הלל אומרים מן המעשר ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה והכהנים בחטאות ואשמות ובבכור ובחזה ושוק אבל לא בעופות ולא במנחות: **גמ'** אלא עולות במועד הוא דבאות מן החולין הא ביום טוב מן המעשר אמאי *דבר שבחובה היא *וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין וכי תימא הא קא משמע לן דעולות במועד באות ביום טוב אינן באות כמאן כבית שמאי דתנן *בית שמאי אומרים מביאין שלמים ואין סומכין עליהן אבל לא עולות ובית הלל אומרים מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהן חסורי מיחסרא והכי קתני עולות נדרים ונדבות במועד באות ביום טוב אינן באות ועולת ראייה באה אפילו ביו"ט [א] וכשהיא באה אינה באה אלא מן החולין ושלמי שמחה באין אף מן המעשר וחגיגת יום טוב הראשון של פסח בית שמאי אומרים מן החולין ובית הלל אומרים מן המעשר תניא נמי הכי עולות נדרים ונדבות במועד באות ביום טוב אינן באות ועולת ראייה באה אפי' ביום טוב [ב] וכשהיא באה אינה באה אלא מן החולין ושלמי שמחה באין אף מן המעשר וחגיגת יום טוב הראשון של פסח בית שמאי אומרים מן החולין ובית הלל אומרים מן המעשר מאי שנא חגיגת יום טוב הראשון של פסח אמר רב אשי הא קא משמע לן חגיגת חמשה עשר אין חגיגת ארבעה עשר לא

אלמא

א"ל אביי האי נמי לא תיבעי לך קרא דבלאו קרא נמי פשיטא מאחר שחייב את כולן אנא ידענא דכל אחד צריך לזרז את עצמו דהיאך יאמר הלב לאלו הוו זריזין ולאלו הוו עצלין: אלא קרא לכדאחרים · והיינו נמי אין נראין לחגאין דמי שאינו ראוי לעלות אלא בחבורה מועטת כגון אלו שיעשו חבורה לעצמן כך נראה בעיני וחביריי מפרשין דלאו אין נראין לחגאין אתא אביי לפרושי אלא למימרא דקרא לאו להכי אתא וקשיא לי סוף סוף הא דאין נראין חגאין מאי קאמר תנא ועוד שיטת הש"ס כל היכא דאיכא סבר פלוני למימר הכי ואמר ליה פלוני הכי הויא מילתא גופא דהוה מצי למימר קמא מתרץ בתרא ואמר ליה דלא תפרשיה הכי אלא הכי: **מתני'** עולות במועד באות מן החולין · משמע השתא עולות ראייה הבאות בחולו של מועד באות מן החולין ולא ממעות מעשר שני דקיי"ל כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין במסכת מנחות (דף פב.) ולקמן נמי בגמרא (דף ח.) תניא מסת מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין ובגמ' פריך אמאי נקט חולו של מועד כי מייתי לה ביום טוב נמי מן החולין בעי לאתויי: והשלמים מן המעשר · בגמרא מפרש שלמי שמחה דרבינהו קרא בכל מילי: ויו"ט הראשון של פסח · בגמרא מפרש מאי היא ומאי שנא פסח דנקט: ישראל יוצאין ידי חובתן · משום שמחה בכל ענין שיש להן בשר לשובע ואין זקוקין לזבוח שלמים לשם כך: בנדרים ונדבות · שהתנדבו כל השנה וכשעולין לירושלים ברגל מביאין אותן ומקריבין אימוריהן והבשר נאכל לבעלים יוצאין בהן משום שמחה משום דבעי למיתני סיפא והכהנים בחטאות וכו' נקט ברישא ישראל: והכהנים · שבאו להן חטאות ברגל חטאות ואשמות שהיו עולי רגלים מחוייבין ויש להן בשר לשובע יוצאין בהן משום שמחה ואין צריכין להביא שלמים לשם שמחה אלא בזמן שאין להן בשר לשובע: יוצאין בחזה ושוק · המורמים להן משלמי עולי רגלים: אבל לא בעופות · בחטאת העוף שאין שובע אלא בבשר בהמה ובגמ' יליף לה: **גמ'** הא · אם הביאן ביום טוב יביאם מן המעשר אם ירצה בתמיה: וכי תימא · האי דנקט במועד משום דאגב אורחיה קא משמע לן מילתא אחריתי דאין עולת ראייה קריבה ביום טוב ואף על פי שהיא חובת הרגל הואיל ויש לה תשלומין למחר: מביאין שלמים · ביום טוב לפי שיש בהם צורך מאכל הדיוט: ואין סומכין עליהן · שהסמיכה שבות היא שמשתמש בבעלי חיים ותנן אלו הן משום שבות לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה (ביצה דף לו:): אבל לא עולות · אין מביאין כלל דסבירא להו לב"ש לכם (שמות יב) ולא לגבוה חוץ מתמידין ומוספין שזמנן קבוע וכל שזמנן קבוע כתיב בהו במועדו ואפילו בשבת וכל שכן ביו"ט: וסומכין עליהן · כיון דמותר להביאן לא גזרו שבות לבטל סמיכתן: ביו"ט אינן באות · ואפי' לב"ה סבירא ליה לתנא דמתני' דנדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט וכי שרו ב"ה בעולת ראייה ושלמי חגיגה אע"פ שיש להן תשלומין עיקר מצותן ביום ראשון דכתיב וחגותם אותו (ויקרא כג) ביום ראשון משמע: וכשהיא באה אינה באה אלא מן החולין · והכא לא מצו לאיפלוגי ולמימר טופל מעות מעשר עמהן דכי איסתרי טפילה בחגיגה הוא דאיסתרי (א) לקמן מניין שאם רצה לערב כו' גבי שלמים יש אדם שיש לו אוכלין מרובין ונכסים מועטים ואי אפשר להביא שלמים כולן מן החולין אבל עולה למה טופלה יביא במעה כסף: אף מן המעשר · דלאו דבר שבחובה הוא במקום שיש בשר והרי יש לו מעות מעשר שני שיש לו להוציא בירושלים ויקנה בהם שלמים ורבי קרא לקמן כל מיני שמחות לשמחה: וחגיגת יום טוב הראשון · שהוא ודאי דבר שבחובה אפי' יש לו בשר הרבה דילפינן לקמן מוחגותם אותו וגו' ולקמיה פריך מאי שנא פסח דנקט: וב"ה אומרים כו' · לקמן פריך הא ודאי דבר שבחובה היא ומוקי לה בטופל: חגיגת י"ד לא · כלומר להכי נקט פסח לפי שיש ערב פסח חגיגה אחרת כשהיתה חבורת פסח מרובה היו מביאין עמו חגיגה כדי שיהא פסח נאכל על השובע ואשמעינן מתניתין דחגיגת יו"ט עצמו הוא דאינה באה אלא מן החולין אבל חגיגת ארבעה עשר באה אף מן המעשר:

אמר

מביאין שלמים ואין סומכין עליהם · דסבירא להו כשמאי רבם דאמר לקמן (דף יז.) שלא לסמוך ביום טוב והלל אומר לסמוך אבל מעולות לא מיירי פלוגתא דפליגו בה הלל ושמאי ואמרינן בפרק קמא דשבת (דף טו. ושם) דלא נחלקו רק בשלשה דברים ומההיא דסמיכה פריך ומשני לה שפיר אלא התלמידים קבלו מרבם אף עולות (ב) ולא נחלקו בהא ובההיא דפרק שני דביצה (דף כ:) מעשה באחד מתלמידי הלל שהביא עולתו בעזרה כו' ואמר לו אחד מתלמידי שמאי מה זו סמיכה הוא הדין דמצי למימר מה זו עולה שהם אומרים שלא להביא אלא לא הבין שהיה עולה אבל (ג) הסמיכה שראה לפניו הקפיד והא דלא הקפיד כמו כן בהלל עצמו בעובדא דמייתי לעיל מינה דשמא לא ראו הסמיכה ועוד שמא לא היו מוחין אלא לתלמידיו שהיו חולקין אבל הלל חלק עם רבם ואין בידם למחות:

עולות ונדרים ונדבות במועד באות ולא ביו"ט · דאף בית הלל מודו דאין קריבין ביו"ט והא דקאמרי' בפ"ק דביצה (דף יב. ושם) השוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה דאמר לך מני ב"ש היא ולא מוקי לה כב"ה דנהי דאיסורא איכא לאו ליכא כיון דאית ליה מתוך כדקאמרינן התם וכן אמרינן התם פ' שני דביצה (דף יט.) בגמרא דהאי משנה אמר רשב"א לא נחלקו ב"ש וב"ה על עולות שאינם של יו"ט שאין קריבין [והא] דהתם כי פריך על עולה דאמר מחלוקת ב"ש וב"ה בשלמי חגיגה לסמוך וכו' מברייתא דתני בה פלוגתא על שלמים שאינן של יו"ט כו' ולא אקשי ליה ממתניתין דהכא (ד) כי היכי דמהדרי לה עולות נדרים ונדבות במועד באות ביו"ט לא היינו טעמא דעדיפא ליה לאקשויי מברייתא דמתני בהדיא ולא פי' דיוקא וחסורי מיחסרא והכי קתניוהא דלא מייתי להו נדרים ונדבות לעולה דאמר לב"ה אין קריבין נדרים ונדבות משום דנפיק בהו משום שלמי שמחה כדאמרינן בסמוך דאיכא לאוקמי שכבר קרב שמחה כדינו והרב רבי אלחנן והר"י מתרץ דלא אמר בסמוך דנפיק בשלמי שמחה בנדרים אלא היינו היכא שהקריבום משום שמחה אבל הביאום לשם נדרים לא נפיק רק משום הקדישם:

אלמא

לה א מיי' פ"ב מהל' חגיגה הלכה י:
לו ב מיי' שם הלכה ח סמג עשין רכט:
לז ג ד מיי' שם פ"א הלכה ח ט:
לח ה מיי' שם הלכה י:
לט ו ז מיי' שם הלכה ח:
מ ח מיי' שם פ"ב הלכה ח סמג עשין רכט:
מא ט מיי' שם הלכה י:
מב י מיי' שם הל' ח:

[עי' תוספות לקמן ח. ד"ה אמאי]

רבינו חננאל

נמי הכי כשנויא דריש לקיש · ואין נראין חצאין פי' כל מי שאינו יכול לעלות בכלל ישראל כולו · כגון המקמץ והמצרף נחשת והבורסקי מפני שריחו רע ומואסין אותו פטורין מן הראייה שנאמר כל זכורך מי שיכול לעלות עם כל זכורך: מתני' עולות במועד באות מן החולין כו' ושלמים מן המעשר מעשר שני שאע"פ שהוכנו מעות מעשר שני לשמחת הרגל · שלמים לשמחת הרגל הן באין ומותר תריצנה למתניתין הכי חסורי מחסרא והכי קתני עולות ונדרים ונדבות במועד הן באות אבל לא ביו"ט ועולת ראייה באה אפי' ביו"ט וכשהיא באה אינה באה אלא מן החולין ושלמי שמחה באין אף מן המעשר ממעות מעשר שני וחגיגת יו"ט הראשון של פסח בש"א מן החולין ובה"א מן המעשר · תניא נמי הכי עולות נדרים ונדבות במועד באות ביו"ט אינן באות כו' אסיקנא קסבר ב"ש חגיגת יו"ט הראשון היא מן התורה ·

לעיל ד.

דברים טז

[לקמן ח. פסחים עא. ביצה יט: מנחות פב.]

ביצה יט. ולקמן יז. מגילה ה.

הגהות הב"ח

דלא פליג ר' יוחנן וכו' יש לו שיעור היינו יש לו שיעור למטה כדאיתא בירושלמי וכו' שיעור להכאהו: (א) רש"י ד"ה וכשהיא באה וכו' דאיסתרי כדתניא לקמן: (ב) תוס' ד"ה מביאין וכו' קבלו מרבם אף עולות ונחלקו בה בההיא דפ' שני כצ"ל ותיבת ולא נמחק: (ג) בא"ד אבל על הסמיכה: (ד) ד"ה עולות וכו' ולא אקשי ליה ממתניתין דהכא לבתר דמתרצים לה וכו' ולא ממתניתין ע"י דיוקא וכו' והר"י מתרץ וכו' שמחה בנדרים ונדבות [אלא] היכא שהקריבום:

הגהות הגר"א

[א ב] גמרא אפילו ביו"ט וכשהן באין אינן באין אלא כו' כצ"ל:

אמר מר ובית הלל אומרים אף מן המעשר · והלא דבר שבחובה הוא : בטופל · מחבר מעשר עם החולין ומביא ופליגי אמוראי כיצד טופלין : חזקיה אמר בהמה לבהמה · אם יש לו אוכלין הרבה ואין לו סיפוק בבהמה אחת יביא אחת לחגיגה מן החולין והשאר מן המעשר ואע"פ שכולן הבאות ביום

אלמא קסבר *[א]חגיגת ארבעה עשר לאו דאורייתא אמר מר בית הלל אומרים מן המעשר אמאי דבר שבחובה הוא *[ב]וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין אמר עולא [ג]בטופל חזקיה אמר טופלין בהמה לבהמה ואין טופלין מעות למעות ורבי יוחנן אמר [ד]טופלין מעות למעות ואין טופלין בהמה לבהמה תניא כוותיה דחזקיה תניא כוותיה דרבי יוחנן תניא כוותיה דרבי יוחנן דברים טז °מסת *מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין ומנין שאם רצה לערב מערב ת"ל שם °כאשר יברכך ה' אלהיך תניא כוותיה דחזקיה מסת מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין בית שמאי אומרים יום ראשון מן החולין מכאן ואילך מן המעשר ובית הלל אומרים [ה]אכילה ראשונה מן החולין מכאן ואילך מן המעשר ושאר כל ימות הפסח [ו]אדם יוצא ידי חובתו במעשר בהמה ביום טוב מ"ט לא אמר רב אשי [ז]דלמא אתי לעשורי ביו"ט *ואי אפשר לעשר ביום טוב משום סקרתא מאי משמע דהאי מסת לישנא אסתר א דחולין הוא דכתיב °וישם המלך אחשורוש מס על הארץ : ישראל יוצאין ידי חובתן דברים טז בנדרים ונדבות : ת"ר °ושמחת בחגך לרבות כל מיני שמחות לשמחה מכאן אמרו חכמים [ח]ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה והכהנים בחטאת ואשם ובבכור ובחזה ושוק יכול אף בעופות ובמנחות ת"ל ושמחת בחגך

מי

רש"י

תורה אור

ראשון שם חגיגה עליהן כבר יצא ידי חובה בראשונה מן החולין : ואין טופלין מעות למעות · לקנות בהמה גדולה ורבי יוחנן אמר איפכא למר אתחזי ליה שפיר טפי יציאת ידי חובתו מן החולין כשמביא בהמה שלמה מן החולין ולמר אתחזי ליה שפיר טפי כשחולין מעורבין עם כל אכילותיו ולקמן יליף לה מקראי דמותר להיות טופל : מסת · בשבועות כתיב ועשית חג שבועות לה' אלהיך מסת נדבת ידך ולקמן מפרש מסת לשון חולין : מערב · אין לשון זה נופל אלא במעות שקונה בהן בהמה דשתי בהמות זו ניכרת לעצמה וזו ניכרת לעצמה : אשר יברכך · מכל אשר יברכך : יום ראשון · שהוא לשם חגיגה יהו מן החולין ולית להו לב"ש טפילה בדבר שבחובה : מכאן ואילך · שאינו אלא שמחה דאילו בחגיגה כתיב וחגותם אותו יום אחד ותו לא אף מן המעשר : אכילה ראשונה · השתא סלקא דעתך בהמה לעצמה ויביאנה על שלחן ראשון : מכאן ואילך · אפילו בו ביום : ושאר כל ימות הפסח · שאינן אלא לשמחה אדם יוצא במעשר בהמה אם יש לו וכל שכן שקונה שלמים במעות מעשר שני : ביו"ט מאי טעמא לא · נפיק במעשר בהמה בשאר אכילות חוץ מן הראשונה כי היכי דשרו במעשר שני : משום סקרתא · שצובעו דתנן בבכורות (דף נח:) היוצא בעשירי סוקרו בסיקרא ואומר הרי זה מעשר והוא צבע אדום שצובעין בו תריסין : ושמחת · כל השמחות במשמע דלא בעי מיניה אלא שמחה ואמר מר *אין שמחה אלא בבשר והאי בשר הוא :

יצאו

תוספות

אלמא קסבר חגיגת ארבעה עשר לאו דאורייתא · ואין להקשות דתניא בפ' אלו דברים בפסחים (דף ע. ושם) לא ילין מן הבשר לימד על חגיגת י"ד שנאכלת לשני ימים ולילה אחד כו' אלמא סבירא ליה דהוי דאורייתא ועוד אשכחן תנא התם דאינה נאכלת אלא ליום ולילה אחד משמע דאית ליה דאורייתא אבל פליג אהידך תנא [דאמר שני ימים ולילה] ויש לומר דסבר כתנא דמתני' פרק אלו דברים (שם דף סט:) דתנן אימתי מביאין עמו חגיגה בזמן שבא בחול בטהרה ובמועט בזמן שבא בשבת במרובה או בטומאה אין מביאין א"כ משמע דלאו חובה דפעמים לא אתיא כדקאמר רב אשי התם בגמרא :

אמאי דבר שבחובה הוא · אומר הר"ר אלחנן הוא הדין דהוה מצי להקשות עולה היא ואינה נאכלת ואין נותנין דמי מעשר רק בדבר הנאכל והכי מצינו בסיפרי פרשת עשר תעשר בכל אשר תאוה נפשך יכול בעבדים כו' יכול ליקח בהמה למשתה בנו וכו' הרי אתה דן כו' אי מה להלן עולה ושלמים אף כאן תלמוד לומר ואכלת ושמחת שמחה שיש בה אכילה יצאו עולות שאינן נאכלות ויש להקשות דאמר בפ"ק דחולין (דף כא. ושם) בשמעתא דכמשפט איצטריך כמשפט בעולת העוף לומר שאינה באה אלא מן החולין תיפוק ליה דעולה היא ומיהו הא לא קושיא הוא דהתם נמי פריך (א) ביום מביום נותו נפקא ומשני כדי נסבא והוא הדין דמצי למיפרך עולה היא וליטני הכי אבל הר"ר אלחנן מפרש דכתיב והקריבו דהוי חלוק שמע מינה דמוציא מכלל שאר עולות ולייתי ממעשר אע"ג דאינה נאכלת ומיהו תימה היא דמגילה (דף ח.) דאמר אין בין נדרים ונדבות כו' שהקשה הר"ר יעקב מאורלינ"ש ליתני נמי שהנדרים אינם באים אלא מן החולין דהוה ליה חובה ונדבות אף ממעשר *והיה מתרץ הר"ר אלחנן דמיירי בעולה דבלאו הכי אינה באה *(ב) מן החולין שאינה נאכלת כדפרישית :

טופלין בהמה לבהמה · בהמה ראשונה מן החולין והיכך למעשר אבל מעות למעות להצטרף מעות חולין ומעות מעשר לקנות בהמה (ג)דמשמע ליה דהוי דבר שבחובה ממעשר לא וכל אחד ואחד לפי סברתו מיהו יש ליתן טעם במילתא דתרוייהו דחזקיה אמר אין טופלין מעות סברתו ניכר כיון שאפשר לו ליטפל בשתי בהמות הכי עדיף דסבירא ליה לחזקיה התם חולק לחובתו לשתי בהמות הלכך במעות לא איטפל ור' יוחנן אומר טופלין למעות כיון דרבייה קרא טפילה דשרי על כרחו הכי הוא דבשתי בהמות לא הוי דסבירא ליה לר' יוחנן אין אדם חולק חובתו לשתי בהמות וכן מצינו בירושלמי אמר רבי אילא בשם רבי אמי איתפלגון חזקיה ורבי יוחנן חזקיה אמר אדם חולק חובתו לשתי בהמות וכו' :

מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין · ובשילהי פרק התודה (מנחות דף פב.) מפקינן ליה מקרא אחרינא וגם בפרק דם החטאת (זבחים דף נח.) וי"ל דהכא איצטריך דסלקא דעתך אמינא כיון דכתיב אשר יברכך לטפלה דמעשר אימא כולי נמי לייתי מן המעשר :

ת"ל אשר יברכך · מיהו בירושלמי מפקינן ליה דכתיב מסת וכתיב לא תוכל שאתו (דברים יד) מה להלן מן המעשר כו' ר' אליעזר אמר נאמר כאן שמחה ונאמר להלן שמחה מה להלן מעשר אף כאן מעשר רבי עולא בר ישמעאל נאמר כאן מסת ונאמר להלן ותרב משאת מה להלן אחת עיקר והשאר טפל אף כאן : ה"ג ושאר כל ימות הפסח אדם יוצא ידי חובתו במעשר בהמה · אבל יש ספרים שכתוב בהן גירסא אחרת ואין ליישבה :

משום סקרתא · הקשה הר"ר אלחנן תיפוק ליה דאין מקדישין ביו"ט (ד) וכדקאמר בפרק בתרא דבילה (דף לו:) וי"ל דשאני הכא דקדושה ועומדת כיון דחייב מן התורה לקדשו כדאמרינן בפרק בתרא דבכורות (דף נח.) הלכך לא שייך ביה שום איסור והר"י תירץ דלביעה דנקט לפי שהוא איסור דאורייתא הלכך גזרו בה אבל מקדיש דלא הוי רק דרבנן לא גזור וכן משמע התם (ביצה דף לו:) גבי אין רוכבין על גבי בהמה ומוקי לה משום תחומין לימא קסבר תחומין דאורייתא אלא גזרה שמא יחתוך זמורה משמע דמשום איסור דרבנן לא גזרו ורבי אלחנן היה רוצה לתרץ דלהקדיש לא קאמר דהא אמרינן בפרק שואל (שבת דף קמח:) מקדיש אדם חגיגתו ביו"ט ופסחו בשבת א"כ הכא נמי כיון דנפיק בה ידי שלמי שמחה מצי להקדיש אך אין הר"י מודה לו כיון דלא אתי עיקר משום שלמי שמחה דאם לא כן בדין דנדרים ונדבות נמי ליקדשן כיון דנפיק משום שמחה ומכל הני שינויי לא יתכן בבכורות פרק בתרא (דף נח.) אמאי נקט סקרתא ולא נקט מקדישין דהתם לא שייך גזרה אלא (ה) שינוי ראשון דקדושה ועומדין יתכן התם והכא ולא דמי להגבהת תרומות ומעשרות דאסור משום מתקן דהכא לא מתקן הוא דבלאו הכי שרי למיכל קודם שיעשר בהמותיו :

וישם המלך אחשורוש מס · אבל יהיו לך למס ועבדוך (דברים כ) וכן ויהי למס עובד (בראשית מט) לא מייתי דהני לאו מעות משמעינן (ו) אלא לשון עבדות בעלמא : ושמחת בחגך לרבות מיני שמחות לשמחה · גבי חג הסוכות כתיב ודרשינן ליה מלהלן כתביה הכא כיון דכתבי' גבי עצרת ופסח ילפינן מיניה בהיקש וכן מלא רבי אלחנן בסיפרי דמעצרת הוא דרשינן לה דכתיב וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים לימד כל שנוהג בעצרת נוהג בפסח וחג או אינו כל שנוהג בפסח וחג נוהג בעצרת תלמוד לומר אלה אלה נוהגין בעצרת כו' :

מי

עין משפט נר מצוה

מג א מיי' פ"י מהלכות קרבן פסח הלכה יג ופ"ב מהלכות חגיגה הלכה י :

מד ב ג ד ה מיי' פ"ב מהל' חגיגה הל' ח:

מה ו ז מיי' שם הל' ט:

מו ח מיי' שם הלכה י :

[פסחים סט:]

[לעיל ז. וש"נ]

[עי' תוספות זבחים ב. ד"ה אם ענן]

[בכורות נח.]

[פסחים קט.]

[שייך לעיל ז:]

[דף כב.]

[עי' תוספות מגילה ח. ד"ה אין בין ותוספות ב"ק סב: ד"ה מי קתני ותוספות תענית יב: ד"ה מאי]

רבינו חננאל

אבל חגיגת ארבעה עשר אינה מן התורה · ובה"א מן המעשר ומקשינן אמאי והא חגיגת ט"ו וודאי היא מן התורה וכל דבר שבא מן החובה אינו בא אלא מן החולין · ופריק עולא בטופל מעשר שני לחולין *) · ובאו חזקי' ור' יוחנן לפרש דבריו חזקיה אמר טופלין בהמה לבהמה פי' טופלין בהמה של חגיגה עם בהמות אחרות של מעות מעשר שני או של נדרים ונדבות ומפורש בתלמוד ארץ ישראל שזה שטופל הוא ממעשר שני אבל ביו"ט לא פי' חיישינן משום סקרתא מפני שבשעה שמונה ומעשר סוקר העשירי בסיקרא ואין סוקרין ביו"ט · ואין טופלין מעות למעות פי' אין מוסיפין על מעות של חגיגה מעות של נדרים שעליו או מעות מעשר שני ומביא בהמה שמינה או פר גדול · ור' יוחנן אמר טופלין מעות למעות ואין טופלין בהמה לבהמה · תניא כוותיה דר' יוחנן מסת מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין ומנא לן שאם רצה לערב מערב ת"ל כאשר יברכך ה' אלהיך אפילו שורים כלומר תוסיף מעות על מעות החגיגה · תניא כוותיה דחזקיה מסת מלמד שאדם מביא מן החולין בש"א יום ראשון מן החולין מיכן ואילך מן המעשר ובה"א אכילה ראשונה מן החולין מיכן ואילך מן המעשר · פי' אכילה ראשונה [illegible] בהמה ראשונה שאתה אוכל בחג לא תהא אלא מן החולין ושאר כל ימות הפסח אדם יוצא י"ח במעשר בהמה · אבל ביו"ט לא דלמא אתי לעשורי ואי אפשר לעשר ביו"ט משום סיקרא שסוקר על הבהמה שנמצא כצובע ביו"ט · ומסת מנא לן דלישנא דחולין הוא ואמרינן מסת מלשון מס כדכתיב וישם המלך אחשורוש מס על הארץ : מתני' ישראל יוצאין י"ח בנדרים ונדבות כו' · ת"ר ושמחת בחגך לרבות כל מיני שמחות לשמחה מיכן אמרו ישראל יוצאין י"ח בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה · והכהנים בחטאת ואשם ובבכור ובחזה ובשוק יכול אף במנחות ובעופות תלמוד לומר ושמחת בחגך ·

מי

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אמאי וכו' הא לאו קושיא הוא דהתם נמי פריך ידו סימנית מדרכה כר כל חגה נפקא ומשני כדי נסבא והוא הדין דמצי למימר מן החולין עולה היא ולשני הכי אבל הר"ר אלחנן מפרש דסד"א מדכתיב והקריבו דהוי: (ב) בא"ד אינה באה אלא מן החולין כיון שאינה נאכלת כדפרי' : (ג) ד"ה טופלין וכו' משמע ליה לחזקיה דהוי דבר שבחובה ממעשר לא ור' יוחנן משמע ליה שיהא חולין מעורב עם כל אכילותיו וכל אחד ואחד לפי סברתו וכו' דחזקיה דאמר אין טופלין מעות למעות סברתו ניכר דכיון וכו' דסבירא ליה לחזקיה אדם חולק חובתו וכו' ור' יוחנן אומר טופלין מעות למעות דכיון דרבייה: (ד) ד"ה משום וכו' דאין מקדישין ביום טוב כדתנן בפ' בתרא : (ה) בא"ד ולא נקט מקדישין דהתם לא שייך גזירה אלא שינויא קמא דקדושה ועומדת יתכן התם : (ו) ד"ה וישם וכו' משתמעינן מיניה אלא :

*) בגמ' ליתא זה וכן משמע מדברי רבינו בסמוך דהולך לפניו זה מהירושלמי דהטפלה הוא ממע"ש ודו"ק .

עין משפט
נר מצוה

מז א מיי' פ"א מהל' חגיגה הלכה א:

מח ב מיי' שם פ"ב הלכה י:

מט ג מיי' פ"ז מהל' יו"ט הלכה טז ופ"י מהל' אישות הלכה יד סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סימן תקמו סעיף א ב וטור ש"ע א"ה סי' סד סעיף ו:

נ ד מיי' פ"א מהלכות חגיגה הלכה יא:

נא ה מיי' פ"ב שם הלכה ח:

נב ו ז מיי' שם הל' ז:

מסורת הש"ס

מו"ק ח:

תורה אור

מי שחגיגה באה מהם יצאו אלו שאין חגיגה באה מהם רב אשי אמר מושמחת נפקא יצאו אלו שאין בהן שמחה ורב אשי האי בחגך מאי עביד ליה ההוא לכדרב דניאל בר קטינא דאמר רב דניאל בר קטינא אמר רב *מניין שאין נושאין נשים במועד שנאמר (דברים טז) ושמחת בחגך ולא באשתך:

מתני' מי שיש לו אוכלים מרובים ונכסים מועטים מביא שלמים מרובים ועולות מועטות נכסים מרובים ואוכלין מועטין מביא עולות מרובות ושלמים מועטין זה וזה מועט על זה נאמר מעה כסף שתי כסף זה וזה מרובים על זה נאמר (שם) איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך:

גמ' שלמים מרובים מהיכא מייתי הא לית ליה אמר רב חסדא טופל ומביא פר גדול א"ל רב ששת הרי אמרו טופלין בהמה לבהמה מאי קאמר ליה אילימא הכי קאמר ליה הרי אמרו טופלין בהמה לבהמה אבל לא מעות למעות ולימא ליה אין טופלין מעות למעות אלא הכי אמר ליה הרי אמרו אף טופלין בהמה לבהמה כמאן דלא כחזקיה ודלא כרבי יוחנן וכי תימא אמוראי הוא דפליגי מתנייתא לא פליגי והא קתני אכילה ראשונה מן החולין מאי אכילה ראשונה שיעור דמי אכילה ראשונה מן החולין אמר עולא אמר ריש לקיש הפריש עשר בהמות לחגיגתו הקריב חמש ביום טוב ראשון חוזר ומקריב חמש ביום טוב שני רבי יוחנן אמר כיון שפסק שוב אינו מקריב אמר ר' אבא ולא פליגי כאן בסתם כאן במפרש האי סתם היכי דמי אילימא דליכא שהות ביום לקרב האי דלא אקרבינהו (א) דליכא שהות ביום ואלא דלית ליה אוכלין האי דלא אקרבינהו דלית ליה אוכלין לא צריכא דאיכא שהות ביום ואית ליה אוכלין (*מבדקמא) לא אקרבינהו שמע מינה שיורי שיירינהו והכי נמי מסתברא דכי אתא רבין אמר ר' יוחנן הפריש עשר בהמות לחגיגתו הקריב חמש ביום טוב ראשון חוזר ומקריב חמש ביום טוב שני קשיין אהדדי אלא לאו שמע מינה כאן בסתם כאן במפרש ש"מ איתמר נמי אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן לא

רש"י

יצאו אלו שאין חגיגה באה מהן · דחגיגה חלב כתיב בה לא ילין חלב חגי וגו' (שמות כג): מתני' אוכלין מרובין · בני בית רבים מביא שלמים רבים שלמי חגיגה רבים לפי האוכלים ועולת ראייה מועטת: עולות מרובות · דכתיב איש כמתנת ידו: גמ' טופל · מעות חולין ומעשר יחד: אילימא הכי קאמר ליה הרי אמרו בהמה לבהמה(ב) מעות למעות לא·כחזקיה: לימא ליה הרי אמרו אין טופלין מעות למעות · כיון דלמיסר טפילת מעות אתא ושמעינן לחזקיה בהדיא דאין טופלין היכי שביק מילתא בהדיא ומותיב מדיוקא: אלא אף טופלין קאמר ליה · דשמעינן לרב חסדא דקאמר בטופל ומביא פר גדול דוקא מעות למעות אבל בהמה לבהמה לא ואמר ליה איהו הרי אמרו אף טופלין בהמה לבהמה כמאן וכו': וכי תימא אמוראי הוא דפליגי · חזקיה ורבי יוחנן הוא דפליגי בבהמה ובמעות: אבל מתנייתא · דאייתינן לעיל תניא כוותיה דמר ודמר: לא פליגי· במעות אלא בבהמה דהך דקתני אם רצה לערב הוא דקאמר מעות דוקא אבל אידך מתניתא ס"ל בין מעות בין בהמה ורב ששת כברייתא בתרייתא סבירא ליה: והא קתני אכילה ראשונה מן החולין · וקא סלקא דעתך דסעודה הבאה ראשונה על השולחן בעי כולה מחולין: דמי אכילה ראשונה · כלומר אכילה ראשונה סתמא קתני דאית ליה בין בהמה עצמה בין מעות שיעור אכילה ראשונה: חוזר ומקריב חמש ביום טוב שני · ולא אמרינן עובר הוא בבל תוסיף (ג) ורחמנא אמר וחגותם אותו חד יומא ותו לא דהכך נמי דחד יומא הוא ושני תשלומין דראשון: בסתם · אם הפרישן סתם אינו חוזר ומקריבן כדמפרש ואזיל: כאן במפרש · דאמר בהדיא ליום ראשון אני מפריש את כולן חוזר ומקריבן שאינו אלא תשלומי ראשון: האי סתם · דאמרת אסור להקריבן היכי דמי: משום דלא הוה ליה שהות הוא · ומסתמא ליום ראשון הפרישן: שיורי שייר · שהיה בדעתו לחוג שני ימים: ה"ג מסתברא· דמודה ר' יוחנן בדמפרש: איתמר נמי·דהיכא דמוכח מילתא דלא היה בדעתו לחוג שני ימים מודה ר"י: לא

תוספות

מי שחגיגה באה מהם · פרש"י דכתיב לא ילין חלב חגי ומיהו לקמן (דף י:) לא מפקינן ליה לפי המסקנא אלא מגזירה שוה דמדבר מדבר ושמא מכל מקום משמעות המקרא משמע חגיגה ולקמן מפקינן ליה ממדבר מדבר שמא אלשון דויחוגו קא סמיך דמשמע חגיגה דאי ממדבר הוה אמינא עולה ושלמים באה מהם וליכא למימר אם כן לא יהו באים שלמי שמחה ממעשר רק על ידי טפילה כמו חגיגה דהא בסיפרי ילפינן ליה מגזירה שוה דכתיב בו שם במעשר וגם בהתודה (מנחות פב.) מדכר גזרה שוה שם שם לשלמים הקשה ה"ר אלחנן ליליף שמחה מהר עיבל דכתיב (דברים כז) וזבחת שלמים ומינה ממעטינן עופות ומנחות וכן דריש רבי יהודה בן בתירא בפסחים (דף קט.) ועוד אמאי לא מוקמינן קרא בבשר חולין דמיקרי נמי שמחה ותירץ דודאי ילפינן מהר עיבל מה שמחה דלהלן שלמים אף כאן שלמים ובירושלמי איכא אבל לא בעופות ומנחות דכתיב זבח בהר עיבל: בחגך ולא באשתך · ות"ק דמפיק לה מדרשה ושמחת בחגך מי שחגיגה וכו' י"ל דתרוייהו שמעינן מינה דליכתוב בחג ומיהו מלינו למימר דפליג עליה ולא משמע ליה (ד) והא דאין נושאים נשים במועד מוקי טעמא כאידך דהתם: מי שיש לו אוכלין מרובין · בירושלמי אמרינן עני וידו רחבה קורא אני עליו איש כמתנת ידו עשיר וידו מעוטה על זה נאמר כברכת ה' אלהיך עני וידו מעוטה על זה נאמר מעה כסף שתי כסף אין פחות ממעה כסף ואין פחות משתי כסף: חוזר ומקריב (*הוא) ביו"ט שני · [צ"ל חמש] פרש"י ואינו עובר משום בל תוסיף דרחמנא אמר וחגותם אותו חג חד יומא והוא חוגג שני ימים דהוה ליה תשלומין דראשון אבל בסתם אסור כדמפרש ואזיל ולא שייך לאקשויי כיון דלא הוי חזי בראשון איך הוה חזי בשני הואיל ושמעינן ליה לר' יוחנן בסמוך תשלומין דראשון דהוה חזי בראשון קרינן ביה הואיל ואיכא שם הרבה כהנים שיקריבו אותן בבת אחת ומיהו ר"ת פירש בענין אחר וזהו לשונו אמר ריש לקיש הפריש עשרה בהמות לחגיגתו הקריב חמשה ביו"ט ראשון מקריב חמשה ביו"ט אחרון ואע"ג דאין מקריבין נדרים ונדבות ביו"ט הואיל והללו תחילת הפרשתן לחגיגה היתה מותר להקריבן ביום טוב ורבי יוחנן אמר כיון שפסק שוב אינו חוזר ומקריב ומביא א"ר אבא ולא פליגי כאן בסתם כאן במפרש הא דר' יוחנן כגון שהפרישן סתם והקריב ויש לו שהות ביום לשחוט השאר וגם יש לו אוכלים ולא שחטן שיורי שיירינהו ונעשו כנדרים ונדבות שלא מחמת יום טוב שאין קריבין ודריש לקיש כגון שפירש שאלו הנשארים יקריבם ביום טוב אחרון כגון זה מותר הכי נמי מסתברא דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן הפריש עשרה בהמות לחגיגתו הקריב חמשה וכו' חוזר ומקריב וכו' קשיא אהדדי כו' אלא לאו כו' איתמר נמי אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן לא שנו דכיון שפסק [שוב אינו מקריב] אלא שלא גמר היום דאמרינן שיורי שיירינהו ונעשו נדרים ונדבות אבל גמר היום חוזר ומקריב כך פירש רבינו חננאל וראייה לדבריו (ה) עשרה בהמות הקריב חמשה ביום טוב ראשון והמותר מהו שידחה יום טוב האחרון רבי קריספא אומר איתפלגון ר' יוחנן וריש לקיש חד אומר דוחה וחד אומר אינו דוחה ולא ידעינן מאן אמר [דא ומאן אמר דא] אמר רבי זירא נפרש מליהון דרבנן מן מליהון דרבי יוחנן דו אמר טופל מעות למעות דו אמר דוחה ריש לקיש דו אמר אדם טופל בהמה לבהמה ואין אדם טופל מעות למעות דו אמר אינו דוחה אמר רב שמן בר אבא בשם ר' יוחנן לעולם הוא מוסיף והולך ודוחה יום טוב עד שיאמר אין עוד בדעתו להוסיף משמע דלענין דחיית יום טוב מיירי: זה

רבינו חננאל

מי שחגיגה באה מהן יצאו אלו שאין חגיגה באה מהן רב אשי אמר מושמחת מי שיש בהן שמחה יצאו עופות ומנחות שאין בהם שמחה · והאי בחגך מיבעי ליה לכדרב דאמר ושמחת בחגך ולא באשתך: [מתני'] מי שיש לו אוכלין מרובין ונכסים מועטין מביא שלמים מרובין ועולות מועטין כו' פי' מי שיש לו בני אדם מרובין וכולן רוצים לאכול בשר במועד ואין לו בהמות אלא מעט אמר רב חסדא טופל ומביא פר גדול · א"ל רב ששת הרי אמרו טופלין בהמה לבהמה ואתינן למידק מאי אמר רב ששת וכי תימא הכי קאמר ליה לרב חסדא אמאי אמרת טופלין מעות למעות חגיגה וקונה פר גדול מכלל שאין טופל בהמה לבהמה הרי אמרו אף טופלין בהמה לבהמה ומקשינן כמאן אמר רב ששת ההיא סברא לא כחזקיה ולא כרבי יוחנן דהא אין אחד מהן אומר טופלין בהמה לבהמה ומעות למעות וכי תימא דחזקיה ור' יוחנן הוא דפליגי אבל מתניתא לא פליגי והוא דאמר כהני מתנייתא והקתני אכילה ראשונה מן החולין כלומר הבהמה הראשונה שיאכל בתחלת תהיה מן החולין · לאו מכלל שטופלין בהמה לבהמה ואין טופלין מעות וקונה בהמה אחת' מאי אכילה ראשונה דקתני בעינן ממעות חגיגה כדי שיעור אכילה ראשונה ממעות חולין א"ר שמעון בן לקיש הפריש עשר בהמות לחגיגתו הקריב חמש ליו"ט ראשון חוזר ומקריב חמש ליו"ט האחרון של חג ואע"ג שאין מקריבין נדרים ונדבות במועד הואיל והללו תחלת הפרשתן לחגיגה היתה באה מותר להקריבם ביו"ט ור' יוחנן אמר כיון שפסק שוב אינו מקריב א"ר אבא ולא פליגי כאן בסתם כאן במפרש הא דר' יוחנן כגון שהפרישן בסתם והקריב מהן חמש · ואיכא שהות ביום לשחוט השאר וגם יש לו בני אדם שצריכין לאכלם וכיון שלא שחטם שיורי שיירינהו ונעשו כנדרים ונדבות שלא מחמת יו"ט שאינן קריבין ביו"ט · וריש לקיש כגון שפירש ואמר שאלו הנשארים אקריבם ביו"ט האחרון כגון זה מותר הכי נמי מסתברא דכי אתא רבין

הגהות הב"ח

(א) גמ' האי דלא אקרבינהו משום דליכא שהות ביום ואלא דלית ליה אוכלין לימא האי דלא אקרבינהו משום דלית ליה: (ב) רש"י ד"ה אילימא וכו' לבהמה אבל מעות: (ג) ד"ה חוזר וכו' דרחמנא אמר וכו' דשני תשלומין: (ד) תום' ד"ה בחגך וכו' ולא משמע ליה בחגך ולא באשתך והא דאין: (ה) ד"ה חוזר וכו' היו לפניו עשר בהמות והקריב חמש ביום טוב הראשון המותר מהו שידחה לי"ט וכו' דר' יוחנן דאמר אדם טופל מעות למעות ואין אדם טופל בהמה לבהמה הוא דהוא אמר דוחה וריש לקיש דאומר אדם וכו' מעות למעות הוא דהוא אומר אינו דוחה:

[נ"ל מבדקמא]

תורה אור

לא שנו אלא שלא גמר אבל גמר חוזר ומקריב מאי גמר אילימא גמר קרבנותיו מאי מקריב אלא שלא גמר היום אבל גמר היום חוזר ומקריב: **מתני'** מי *שלא חג ביו"ט הראשון של חג חוגג את כל הרגל ויו"ט האחרון של חג עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו על זה נאמר °מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות ר' שמעון בן מנסייא אומר *איזהו מעוות שאינו יכול להתקן זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר א"ת בגונב וגוזל יכול הוא להחזירו ויתקן ר"ש בן יוחי אומר אין קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן בתחילה ונתעוות ואי זה זה תלמיד חכם הפורש מן התורה: **גמ'** מנהני מילי אמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל נאמר עצרת בשביעי של פסח ונאמר עצרת בשמיני של חג מה להלן לתשלומין אף כאן לתשלומין מופנה דאי לאו מופנה איכא למיפרך מה לשביעי של פסח שכן אינו חלוק משלפניו תאמר בשמיני של חג שחלוק משלפניו לאיי אפנויי מופנה מכדי מאי עצרת עצור בעשיית מלאכה הכתיב °לא תעשה מלאכה עצרת דכתב רחמנא למה לי אלא שמע מינה לאפנויי ותנא מייתי לה מהכא דתניא °וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים יכול יהא חוגג והולך כל שבעה ת"ל אותו אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג כל שבעה אם כן למה נאמר שבעה לתשלומין ומנין שאם לא חג יו"ט הראשון של חג שחוגג והולך את כל הרגל ויום טוב האחרון ת"ל °בחדש השביעי תחגו אותו אי בחדש השביעי יכול יהא חוגג והולך החדש כולו ת"ל אותו אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג חוצה לו ומאי תשלומין ר' יוחנן אמר *תשלומין לראשון ור' אושעיא אמר תשלומין זה לזה מאי בינייהו א"ר זירא חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני איכא בינייהו רבי יוחנן אמר תשלומין לראשון *כיון דלא חזי בראשון לא חזי בשני ור' אושעיא אמר תשלומין זה לזה אע"ג דלא חזי בראשון חזי בשני ומי א"ר יוחנן הכי והאמר חזקיה *נטמא ביום מביא בלילה אינו מביא ורבי יוחנן אמר אף בלילה נמי מביא א"ר ירמיה שאני טומאה דיש לה תשלומין בפסח שני מתקיף לה רב פפא הניחא למאן דאמר *פסח שני

[קהלת א] [דברים טז] [ויקרא כג] [שם]

רש"י

לא שנו. הא דתניא לקמן אותו אתה חוגג ולא יותר אלא שלא גמר היום: אבל גמר היום. ולא היה לו שהות להקריב כל חגיגות שהפריש: **מתני'** מי שלא חג. שלא הביא חגיגתו ביום הראשון של חג: ויו"ט האחרון של חג. חוגג שמיני עצרת ולא"ג דרגל בפני עצמו הוא הוי תשלומין לראשון: והוליד ממזר. שהבית פסולין בישראל ויהא זכרון (א) לפיכך אין טועותיו נמתקין בתשובה: יכול להחזיר. דמי גניבתו וגזלתו לבעלים: ויתקן. זה מתוקן מן החטא: מעוות. מקולקל: **גמ'** מנהני מילי. דיו"ט האחרון של חג הסוכות תשלומין לקרבנות החג ליחידים: עצרת בשביעי של פסח. בפרשת כל הבכור ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת (דברים טז): מה לשביעי של פסח. תשלומין לראשון שהרי אינו חלוק משלפניו שמיני עצרת חלוק משלפניו לענין פז"ר קש"ב: מופנה. ואיצטריך גזירה שוה זו שתהא מופנה דתו לא פרכינן עליה מידי דכל גזירה שוה מופנה למידין ואין משיבין: לאיי. באמת: הא כתיב לא תעשה מלאכה. בההוא קרא גופיה וביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה: ותנא מייתי לה מהכא. משום דר' יוחנן דגמר לה כדאמרינן לעיל אמורא הוא נקט הכא האי לישנא: כל שבעה. כל יום ויום: בחדש השביעי. כל ימי החג האמור בחדש השביעי: יכול יהא חוגג והולך כל החדש. איזה יום שירצה לתשלומי החג אם לא הקריב בחג: ת"ל אותו. בסיפיה דקרא תרי אותו כתיב ביה: מאי תשלומין. כיצד הן תשלומין: (ב) כולן תשלומין לראשון. שהרי יום אחד עשה הכתוב עיקר בכולן דכתיב אותו ושלאחריו עשה תשלומין לו: כולן תשלומין זה לזה. אין לך יום בהם שאין חובתו תלויה בו בעצמו למי שלא נראה בימים שלפניו (ג) יום ראשון שהוא נראה להביא עיקר לדידיה וימיו שלאחריו תשלומין לו: חיגר. אינו ראוי לראות כדאמרינן במתני': נטמא ביום. בכריתות (דף ט.) תנן נזיר מביא קרבן אחד על טומאות הרבה ואמר חזקיה נטמא ביום ח' שהוא ראוי להביא קרבנות ולהתחיל מנין נזירותיו וימים שמנה קודם טומאה בטלין כמו שנא' וביום השמיני יביא שתי תורים או שני בני וגו' והזיר לה' כל ימי נזרו וגו' והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו (במדבר ו): מביא. קרבן על הטומאה השנית שכבר נתחייב בקרבן הטומאה והתחילה שניה והרי זו טומאה אחרת אבל נטמא בליל שמיני אינו מביא אלא קרבן אחד דכיון דלא יצא מטומאה הראשונה לשעה שהיא ראויה להביא עליה קרבן לא נתחייב בקרבן הראשון ואין לו תשלומין: ורבי יוחנן אמר. הואיל וטבל לטומאתו ראשונה והעריב שמשו נתחייב בקרבן ואף על פי שאין לילה ראוי לקרבן אלמא אף על גב דלא ראוי לקרבן יש לו תשלומין: שאני טומאה. קרבן הנדחה מפני הטומאה ולפיכך יש לו תשלומין ואף על גב דלא נראה להביא: הואיל ויש לה תשלומין. (ד) כגון אלו בפסח שני שהרי מי שלא נראה בראשון יש לו תשלומין אבל הנדחה מפני דבר אחר לא מצינו לו תשלומין אלא אם כן נראה להביא: הניחא למאן דאמר כו'. פלוגתא היא במסכת פסחים בפרק מי שהיה טמא (דף צג:): אלא

[לקמן יז.] [ב"ק ... ר"ה ... מגילה ה.] [יומא ג.] | יבמות כב: | [לעיל ב. ערכין ג:] | [פסחים פ.] | [כריתות ח] | [פסחים צג.]

תוספות

זה הבא על הערוה. דעפי בושתו ניכר שהממזר נראה לעולם אבל שאר עבירות רואה *וגזלן אין עדיו לפניו:

נאמר עצרת בפסח. ובירושלמי יליף לה ר' יוחנן בשם ר' ישמעאל נאמר חמשה עשר בפסח ונאמר חמשה עשר בחג מה להלן [יו"ט אחרון תשלומין לראשון אף כאן יו"ט אחרון תשלומין לראשון] ותו ליכא למיפרך כדפריך בהש"ס שלנו דהא גזרה שוה גמורה (ה) כדילפינן מינה בסוכה בפ' הישן (דף כז:) ועוד יהודה בר ספרא בשם רבי אושעיא דריש התם וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים וכי שבעה הם והלא שמנה הם אלא ילא שבת [מהם] הרי ז' ר' יוסי בעי וכי מכאן למדנו שאין חגיגה דוחה שבת והלא ממקום אחר התיב רבי יוחנן אחוי דרב ספרא והתניא אף בפסח כן מעתה לא מהן שבת הרי [ששה] הגע עצמך שחל י"ט ראשון ואחרון בשבת [לא מהם שני ימים] הרי כאן ששה אתא יהודה בר ספרא בשם ר' אושעיא וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים (ו) לא מהן שבת שכבר למדנו שאין חגיגה דוחה שבת ומה ת"ל תחגוהו לרבות יו"ט האחרון לתשלומין לראשון וכל אותן דרשות אינן בכאן אך בפרק אלו דברים (פסחים דף ע:) מייתי להאי דיהודה ספרא ופריך עלה הא היא דחל יו"ט הראשון והאחרון בשבת הרי כאן ששה ולא מייתי תחגוהו:

תשלומין זה לזה. והא דלקמן (דף יז:) דילפינן תשלומין לחג השבועות מחג המצות כל ז' לא מסתבר למימר תשלומין זה לזה כיון דחול גמור הוא:

כיון דלא חזי בראשון תו לא חזי בשני. ול"ע אם היה פסוט בראשון ונגר בשני מי אמרינן כיון דחובתא עליה רמיא בראשון תו לא פקע מיניה אע"ג דהשתא לא חזי או דלמא כיון (ז) דתשלומין זה לזה לר' אושעיא לאו מחייב ומיהו כיון דהשתא לאו בר חיובא הוא לא מצי מייתי ליה הואיל ואינו בביאה לא הוי בהבאה:

נטמא ביום מביא. גבי נזיר שנטמא קאי דע"כ לא פליגי רבי ור' יוסי בר יהודה (נזיר דף יח.) (ח) בנטמא בשמיני שכן ילא לשעה הראויה להביא קרבן אבל בליל שמיני דלא חזי לקרבן לא ורבי יוסי בר יהודה דנקט נטמא בשביעי לאו משום הבאת קרבן הוא אלא דחשיב ליה כמה טומאות בשביעי:

שאני טומאה הואיל ויש לה תשלומין בפסח שני. היה קשה למורי א"כ סבירא ליה לר' יוחנן נטמא ביום ראשון וחזי בשני מייתי חגיגה אם כן לימא לעיל ריש מכילתין לאתויי טמא בראשון ונטהר בשני ויש לומר דאין הכי נמי אלא משום דלרב פפא דבסמוך לא מצי למימר הכי נקט מילתא דשוי לתרוייהו: שני

עין משפט נר מצוה

[עי' מהרש"א ותוס' יו"ט ועי' תוס' ב"ב פח: ד"ה אפשר תמלא סעד גדול למהרש"א ז"ל דבגזל של רבים איירו]

נג א מיי' פ"א מהלכות חגיגה הלכה ד:

נד ב מיי' שם הלכה ו:

נה ג מיי' שם הלכה ז:

נו ד מיי' שם הלכה ד ופ"ב הלכה ה:

נז ה מיי' שם פ"ב הלכה ה:

רבינו חננאל

רבין א"ר יוחנן הפריש עשר בהמות לחגיגתו הקריב חמש ביום טוב ראשון חוזר ומקריב חמש ביו"ט האחרון. קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ כאן בסתם כאן במפרש ש"מ אתמר נמי משמיה דר' יוחנן לא שנו כיון שפסק שוב אינו מקריב אלא שלא גמר היום דאמרינן מדלא אקריב שיורי שיירינהו לזמן אחר ונעשו כדין נדרים ונדבות. אבל גמר היום חוזר ומקריב: מתני' מי שלא חגג ביו"ט הראשון חוגג והולך את כל הרגל כולו ויו"ט האחרון וגמרינן להו לתשלומין מדכתיב בחג וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים בשנה חקת עולם וכתיב בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכו' אשתכח דאתקוש להו כולהו להדדי. התינח הני יום שמיני של חג מנא ליה. א"ר יוחנן גמרינן ליה בג"ש נאמרה עצרת בשביעי של פסח. ונאמרה עצרת בשמיני של חג. מה שביעי של פסח יש לו תשלומין אף עצרת דחג יש לו תשלומין ואמרינן האי עצרת צריך להיות מופנה ומפורש במס' נדה פרק המפלת שצריך להיות מופנה כדי שתדין ממנו זה הדין שכל ג"ש שהיא מופנה בשני צדדין למידין ואין משיבין. ואע"פ שיש לה פרכא אין משיבין. ואם אינה זו העצרת כתובה בה מופנה. איכא למפרך מה לשביעי של פסח שכן אין חלוק מלפניו פי' כולן שבעת ימי הפסח קרבן אחד לכולן. קרבן של יום ראשון הוא קרבן לכל הימים. אבל שמונת ימי החג. יום הראשון י"ג פרים. ויום השני י"ב פרים הולכין ומתמעטין וביום השמיני פר אחד הנה חלוקים הן זה מזה. ואמרינן לאיי אפנויי מופנה כו'. ותנא מייתי ליה מהכא וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים וגו' יכול יהא חוגג והולך כל שבעה ת"ל אותו. אותו כלומר יום ראשון אתה חוגג ואי אתה חוגג כל ז'. א"כ למה נאמר שבעה *) תשלומין זה לזה. פירוש ר' יוחנן סבר מי שנתחייב לחגיגה ביום הראשון ולא חג משלם כל שאר ימות החג ואם לא נתחייב בראשון כגון שהיה חולה וכיוצא בו שאינו מתחייב בחגיגה אע"ג דאתפח בשני פטור הוא. ור' אושעיא סבר כיון דאתפח בשני חייב לשלם בשאר הימים וכן כל ימות החג תשלומין הן זה לזה. א"ר זירא חיגר ביום ראשון ונתפשט בשני איכא בינייהו. ר' יוחנן סבר פטור כיון דלא חזי בראשון לא חזי בשני. ור' אושעיא סבר **) ולא יתכן זה שחלקו לו חזקי' ור' יוחנן כשנטמא בלילה להעמידה בזב ונכוחים הן למבין. ומקשינן מי א"ר יוחנן הכי והאמר חזקיה נטמא ביום מביא. פי' נזיר שנטמא טומאת מת ועוד נטמא ביום שמיני לטומאתו הראשונה טומאת מת אחרת מביא ב' קרבנות נטמא בלילה אינו מביא. ר' יוחנן אמר אף בלילה נמי מביא והאי נזיר בליל שמיני שלו לא חזי לאתויי קרבן וקא"ר יוחנן חייב להביא קרבן אחר בתשלום ח' ימים לטהרתו. ואע"פ שלא נתחייב בעת טומאתו. ופירק ר' ירמיה שאני טומאה הואיל ואית לה תשלומין בפסח שני פירוש הלא מי שנטמא לילי י"ד בניסן או מקודם לכן לא נתחייב עדיין להקריב בפסח בעת טומאתו ואעפ"כ נתחייב באותו פסח להשלימה בי"ד באייר בפסח שני כך זה הנזיר וזה שאמרנו דמיירי בנזיר מפורש בכריתות פ' ארבעה מחוסרי כפרה בגמרא ונזיר שנטמא טומאות הרבה. ואוקימנא התם לר' יוסי ב"ר יהודה. ורלא כר' דתניא וקדש את ראשו ביום ההוא ביום הבאת קרבנותיו דברי רבי ר' יוסי בר"י אומר ביום תגלחתו. דאי ר' לא משתכחת לה נזיר שנטמא טומאות הרבה להיפטר בקרבן אחד ופריש הכי התם כיון דא' ר' נזירות דטהרה עד שמיני לא חיילא עליה אי דנטמא בשביעי וחזר ונטמא בשמיני שלו וחזר ונטמא בשמיני אחר וחזר ונטמא בשמיני אחר כולה טומאה אריכתא היא ולית הכא טומאות הרבה. ואי דנטמא בשביעי אחר

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והוליד ממזר וכו' זכרון עונו לפיכך: (ב) ד"ה מאי תשלומין כיצד הן תשלומין הס"ד ואח"כ מה"ד הנ"ה ומאן דאמר תשלומין לראשון דריש מאותו דראשון וחגותם אותו ומ"ד תשלומין זה לזה דריש מאותו דסיפיה שבעת ימים תחוגו אותו כלומר האי אותו נופל בשבעה דכולן ראויין לו ע"כ הס"ד: (ג) ד"ה כולן תשלומין זה וכו' בימים שלפניו דיום ראשון וכו' תשלומין זה לזה הס"ד: (ד) ד"ה שאני הכ"א עם ד"ה הואיל ויש לה תשלומין כגון אילו נטמא בפסח ראשון מביא בפסח שני: (ה) תום' ד"ה נאמר וכו' גמורה היא כדילפינן וכו' אלא לא שבת מהם הרי ז': (ו) בא"ד חג לה' שבעת ימים וכי ז' והלא ח' הם אלא לא מהן שבת: (ז) ד"ה כיון וכו' דהשתא לא חזי או דלמא כיון דהשתא לאו בר חיובא הוא לא מצי מייתי ליה הואיל ואינו בביאה לא הוי בהבאה ומיהו לרבי אושעיא כיון דתשלומין זה לזה לא מחייב הס"ד וכצ"ל: (ח) ד"ה נטמא וכו' דבנטמא בשמיני מביא שכן ילא בשעה הראויה וכו' כמה טומאות בשביעי:

*) נראה דחסר כאן וצ"ל שבעה לתשלומין מאי תשלומין ר"י אמר תשלומין לראשון ור"א אומר תשלומין זה לזה וכו'. **) אינו מובן ואולי צ"ל סבר דחייב בשני ומקשינן מי אמר ר"י הכי והאמר חזקיה נטמא ביום מביא לא יתכן וכו' ונכוחים הם למבין אלא הכי פירושו נזיר שנטמא וכו'.

עין משפט
נר מצוה

נח א מיי' פ"ה מהל' קרבן פסח הלכה א סמג עשין רנד: [עירובין מו:]

נט ב מיי' פ"ג מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ה:

ס ג מיי' שם הלכה ד:

סא ד מיי' פ"ג מהלכות תפלה הלכה ח טור ש"ע א"ח סי' קח ס"ז:

[וכריתות ח:]

עיין ברא"ש ברכות פ"ד סי' ב' ובתר"י ד"ה גמ' טעה ולא התפלל ונראה שדברי תוספות ברכות כו. ד"ה טעה חסרים שם וערוכים ביומא שם ד"ה והאמר רב

נראה שצ"ל דעולה הגימטרי' שלו ה'

[ריש פ' בחוקותי ובמ"ר שמיני פ' יג אית' בזה"ל כעזקתיה סומקתא דעל ליבי' דסוסיא חיורא ע"ש]

ר"ל דכתיב בה כרת בהדיא

[צ"ל ביבמות מט.]

מסורת
השי"ס

[פסחים לג.]

[יומא כט: נזיר יח: זבחים יב. מנחות ק. כריתות ח:]

ברכות כו.

נראה דר"ל דר"ת מן עובד אלהים לאשר גימטריא ק"א ור"ת מן לא עבדו גימטרי' מאה העתק מחילופי גרסאות

[תוספ' פ"א]

שני תשלומין דראשון הוא אלא למ"ד *שני רגל בפני עצמו הוא מאי איכא למימר אלא אמר רב פפא קסבר רבי יוחנן *לילה אינו מחוסר זמן ומי א"ר יוחנן הכי *והאמר רבי יוחנן ראה אחת בלילה ושתים ביום מביא שתים בלילה ואחת ביום אינו מביא ואי ס"ד קסבר רבי יוחנן לילה אינו מחוסר זמן אפילו שתים בלילה ואחת ביום מביא כי קא"ר יוחנן לדברי האומר לילה מחוסר זמן לדברי האומר פשיטא שתים ביום ואחת בלילה אצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא כאתקפתא דרב שישא בריה דרב אידי קמ"ל כדרב יוסף: עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו ועל זה נאמר מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להימנות: א"ל בר הי הי להלל האי להימנות להמלאות מיבעי ליה אלא זה שמנוהו חביריו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהן *תניא נמי הכי מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל ק"ש של שחרית או קריאת שמע של ערבית או שביטל תפלה של שחרית או תפלה של ערבית וחסרון לא יוכל להימנות זה שנמנו חביריו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהן א"ל בר הי הי להלל מאי דכתיב °ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו היינו צדיק היינו עובד אלהים היינו רשע היינו אשר לא עבדו א"ל עבדו ולא עבדו תרוייהו צדיקי גמורי נינהו ואינו דומה שונה פרקו *מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד א"ל ומשום חד זימנא קרי ליה לא עבדו א"ל אין צא ולמד משוק של חמרין עשרה פרסי בזוזא חד עשר פרסי בתרי זוזי א"ל אליהו לבר הי הי וא"ל לר' אלעזר מאי דכתיב °הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עוני מלמד שחזר הקב"ה על כל מדות טובות ליתן לישראל ולא מצא אלא עניות אמר שמואל ואיתימא רב יוסף היינו דאמרי אינשי יאה עניותא ליהודאי כי ברזא סומקא לסוסיא חיורא: ר' שמעון בן מנסיא אומר אי זה הוא מעוות לא יוכל לתקון זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר וכו': הוליד אין לא הוליד לא והא תניא *רבי שמעון בן מנסיא אומר גנב אדם אפשר שיחזיר גנבו ויתקן גזל אדם אפשר שיחזיר גזלו ויתקן אבל הבא על אשת איש ואסרה לבעלה נטרד מן העולם והלך לו רבי שמעון בן יוחי אומר אין אומר בקרו גמל בקרו חזיר אלא בקרו טלה ואי זה זה תלמיד חכם שפירש מן התורה רבי יהודה בן לקיש אמר כל תלמיד חכם שפירש מן התורה עליו הכתוב אומר °כצפור נודדת מן קנה כן איש נודד ממקומו ואומר °מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי לא קשיא כאן באחותו פנויה כאן באשת איש ואי בעית אימא הא והא באשת איש ולא קשיא כאן באונס

מלאכי ג · ישעיה מח · משלי כז · ירמיה ב

תורה אור

אלא למ"ד רגל בפני עצמו. ועכשיו אין לך לתלות טעמו של רבי יוחנן בהואיל ויש לטומאה תשלומין לשני: קסבר ר' יוחנן. אין חסרון זמן במי שהגיע לילו להקריב קרבנותיו מחר הלכך מחוייב הוא בקרבן אלא שהלילה מעכבו מלהביא אבל חגר ביום ראשון אין עליו שום חובת ראייה לפיכך אין לו עליו תשלומין: ומי א"ר יוחנן. אין לילה מחוסר זמן והא"ר יוחנן ראה אחת בלילה זב שספר שבעה נקיים כמשפטו וטבל והעריב שמשו וחזר וראה אחת בלילה ושתים למחר: מביא. קרבן על טומאה שניה זו לבד מן הקרבן שיביא על הראשונה ויביא שני קרבנות כשיטהר הואיל ולא ראה השניה עד שיצא לשעה שהיא ראויה להביא קרבן יש לו תשלומין ואף על השניה יביא אע"פ שתחילתה בתוך זמן קרבן הראשונה לא אמרינן חדא טומאה היא ופי' רב יוסף את הטעם במס' כריתות לפי שהראייה ראשונה של זב איננה אלא כקרי בעלמא וכי חזי אינך למחר מצטרפת בהדייהו ה"נ אע"פ שהיתה ראייה ראשונה בתוך קרבן ראשון כי הדר חזי אינך למחר מצטרפין בהדייהו: ואי סלקא דעתך לילה אין מחוסר זמן: אפילו ראה שלשתן בלילה זה כבר יצא מזמן ראשון ושתי זיבות הן אי לאו דסבירא ליה לילה מחוסר זמן הלכך אם ראה שתים בלילה הויא לה זיבה אריכתא: כי א"ר יוחנן. ההיא לדברי האומר לילה מחוסר זמן אמרה אבל לדידיה סבירא ליה אפילו ראה כולן בלילה מביא: לדברי האומר פשיטא. אי אמרת בשלמא טעמא דנפשיה קאמר אשמעינן ביה דסבירא ליה לילה מחוסר זמן אלא אי לדברי האומר כו' קאמר מאי אשמעינן בה: מהו דתימא כאתקפתא דרב שישא. דאתקיף בכריתות על הטעם שנתן רב יוסף על הדבר כמו שפירשתי למעלה תדע דהא ראייה ראשונה של כל הזבים קרי בעלמא הוא וכי הדר חזי תרתי מצטרפין בהדייהו ה"נ לא שנא ומתקיף לה רב שישא מי דמי התם כולהו בזמן חיובא חזינהו הכא לאו בזמן חיובא דהאי קרבן חזייה: להמלאות מיבעי ליה. אלא חסרון נופל לשון מילוי שחסר מצוה אחת לא יתמלא עוד חסרון זה משחסר: שמינוהו חביריו לדבר מצוה. שאמרו לו בא עמנו ולא הלך נמצא שחסר עצמו מאותו מנין לא יוכל לימנות עוד באותו מנין שכבר עשו את המצוה: היינו צדיק היינו עובד אלהים. מי הוא צדיק ומי הוא עובד אלהים הלא אחד הוא: אינו דומה שונה פרקו כו'. אע"פ ששניהן צדיקים לא עבדוהו בשוה שזה עבדו יותר: עשרה פרסי. ישכיר לך אדם חמורו בזוז אחד שכבר נהגו כן ואם תאמר לו לילך פרסה יותר ישאלך שני זוזים: צרפתיך ולא בכסף. ולא באש כמו שצורפים הכסף באש אלא בחרתיך בכור עוני לצורפו בו כור הוא החרס שצורפין בו: גנב אדם. גניבה אפשר שיחזירנה ויתקן: נטרד מן העולם. אין לו עוד תשובה לפי שעשה דבר שאין לו רפואה: אין אומר בקרו גמל. זה לקרבן כלומר מי שהוא מעוות מתחילתו אין זה מעוות: אלא בקרו טלה. זה לקרבן שמא נפל בו מום ונתקלקל כך לשון קלקול טפל באדם שהיה טוב מתחילה: אחותו פנויה. הוליד אין לא הוליד לא: באשת איש. בלא הוליד נמי יש זכרון לעונו שאסרה על בעלה לא שנא אחותו ולא שנא נכרית: באונס. לא אסרה על בעלה לפיכך הוליד אין לא הוליד לא:

ברלון

שני תשלומין דראשון הוא. היינו ר' נתן אלא למ"ד שני רגל בפני עצמו הוא היינו רבי ואע"ג דאית ליה תנא דמסייע ליה פריך שפיר דמסתמא לא פליג ארבי דהתם דקי"ל *הלכה כרבי מחבירו אבל לא מסתברא למימר דבעי ליסבה כבולי עלמא: אף תפלה של ערבית. אתיא כמ"ד תפלת ערבית חובה ואפילו למ"ד רשות בהגס אין לנו לבטלה אם לא ע"י אונס קצת וכן משמע ההיא דתפלת השחר (ברכות דף כו.) שכח ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים וכן (שם דף ל:) אם שכח ולא הזכיר של ר"ח בלילה אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין החדש בלילה הא מקדשין מחזירין ולא מחלק כלל בין למ"ד רשות או בין למ"ד חובה דמשמע דליכא מאן דפליג והאי דשבת (דף ט: ושם) אי שרא ליה המיינא לא מטרחינן ליה וכן בירושלמי אי עלה למטתו לא ירד היינו אונס קצת ולא כפי' ה"ג שפירש' דאף למ"ד רשות אי שוייה עליה חובה הויא כחובה והא ליתא דמי לא עסקינן בהכי שכבר התפלל בשאר לילות ואם היינו מפרשים שוייה עליה חובה באותה לילה יתכן ההיא דטעה ולא התפלל ר"ח בלילה ובברכות הארכתי *והבאתי ההיא דאמרו (יומא דף פז: ושם) דתפלת נעילה פוטרת של ערבית: בר הי הי להלל. יש מפרשים שגר היה והיינו בן אברהם ושרה שנתוסף ה"א בשמן וכן בג *בג דכולה הגמרא עולה ה': כברזא סומקא. רצועה ודומה לו מטיקרא מסכא והשתא אברזא (ב"ק דף סו:) ובב"ר *יש יאי עניותא לברתיה דיעקב כערקתא סומקתא לסוסיא חיורא: כאן באחותו פנויה. משמע לישנא דפסיקא ליה דיש ממזר מחייבי כריתות מדנקט *אחותו טפי מכל שאר עריות והיינו כשמעון התימני (*בקדושין בפרק האומר) (דף סח): [עי' קדושין עה:]

אפילו

רבינו חננאל

אחר. כיון דנטמא בשעה שהוא ראוי להביא בה קרבן חייב על כל אחת ואחת אלא ש"מ דלא כר'(אליעזר)ומקשה רב פפא אפירוקא דר' ירמיה הניחא לר' נתן דסבר פסח שני תשלומי דראשון הוא איכא לשנויי כדשנינן. אלא לר' דסבר פסח שני רגל בפני עצמו הוא. מאי אית לך למימר דברי ר' ור' נתן מפורשין בפסחים פרק מי שהיה טמא או בדרך רחוקה בתחלתו. (ופריק שאני טומאה דאית לה תשלומין בפסח שני). ונדחה דברי ר' ירמיה ומשני לילי שמיני [שאני דהוי] כאלו נטמא יום שמיני שלו ואמרינן עליה כי כבר נטמא בעת שנתחייב בה קרבן לפיכך משלימין בעת טהרתן. ומקשינן עליה דרב פפא ומי סבר ר' יוחנן לילה אין מחוסר זמן. והא"ר יוחנן בכריתות סוף פרק ראשון זב אם ראת ראייה אחת בלילה ושתים ביום שמיני שלו מביא קרבן אחר. שתים בלילה ואחת ביום שמיני שלו אינו מביא קרבן אחר. ואי ס"ד דר' יוחנן אמר לילה אינו מחוסר זמן אפילו שתים בלילה לילי שמיני ואחת ביום יביא דהא אמרת לר' יוחנן לילי שמיני כיום שמיני הוא ופריק רב פפא כי אמר ר' יוחנן שתים בלילה ואחת ביום אינו מביא לדברי האומר לילה מחוסר זמן ואמרינן הא פשוטה היא מאי אתא ר' יוחנן לאשמעינן. ופריק איצטריך למימר לן ראה ראייה אחת בלילה ושתים ביום מביא. מהו דתימא כיון דלילה מחוסר זמן הוא לא תצטרף הראשונה שראה בלילה בהדיה שתים שראה ביום כאתקפתא דרב שישא בריה דרב אידי התם כיון דלאו בזמן חיובא הוא לא תצטרף. אתא ר' יוחנן לאשמעינן כרב יוסף דאמר תדע דאע"ג דלאו בזמן חיובא חזייה לראשונה מצטרפא דהא ראייה ראשונה של זב שכבת זרע בעלמא הוא וכדחזי אהרנייתא מצטרפא בהדייהו. והא דרב שישא ודרב יוסף מיפרשא בכריתות סוף פרק ראשון ואיפכא התם: עבר הרגל ולא חגג אינו חייב באחריותו על זה נאמר מעוות לא יוכל לתקן וגו' זה שנמנו חביריו לדבר מצוה ולא נמנה עמהם. תניא נמי הכי מעוות לא יוכל לתקן זה שביטל ק"ש של שחרית או של ערבית. וחסרון לא יוכל להמנות זה שנמנו חביריו לדבר מצוה ולא נמנה הוא עמהם. א"ל בר הי הי להלל כתיב ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו היינו צדיק היינו עובד אלהים. א"ל הין. (א"ל) תרווייהו צדיקי ניניהו. מיהו צדיק השונה פרקו ק' פעמים ועובד אלהים להשונה פרקו ק"א פעמים. ומשום פעם אחת יתירה היינו נקרא צדיק עובד אלהים. א"ל הין. ואתה למד דבר זה משכירות בהמות י' פרסי משכיר בזוזא. ואם הן י"א פרסי בתרתי זוזי. א' אליהו לבר הי הי מאי דכתיב הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עוני. חיזר הקב"ה על כל המדות ולא מצא נאה לישראל כעניות כדי שיהא לבם שבור וכוונתם לשמים ועיניהם תלויות לרחמיו וחסדיו. והיינו דאמרי אינשי יאי מסכנותא לישראל כברזא סומקא לסוסיא חוורא שגלוי וידוע לפני הקב"ה כשמרבין עושר בועטין בו שנאמר וישמן ישורון ויבעט וגו'. כרבם כן חטאו לי כבודם בקלון אמיר. הנני מחליף כבודם שהוא עושר. אחליף אותו בעניות שהוא קלון. ר' שמעון בן מנסיא אומר מעוות לא יוכל לתקון זה הבא על הערוה והוליד בן וכו' איני והא איהו דתני כיון שבא על אשת חבירו ואסרה על בעלה אין לו תקנה ואע"פ שלא הוליד. ופרקי' לא קשיא מתני' באחותו פנויה וכיוצא בה שאין ביאתו אוסרה על אחרים ויש לו תקנה בתשובה. אלא אם הוליד ממנה בן כי הוא ממזר לעולם אין לו תקנה

באונס כאן ברצון ואיבעית אימא הא והא באונס ול"ק כאן באשת כהן כאן באשת ישראל °וליוצא ולבא אין שלום אמר רב *כיון שיוצא אדם מדבר הלכה לדבר מקרא שוב אין לו שלום ושמואל אמר זה הפורש מתלמוד למשנה ור' יוחנן אמר אפילו מש"ס לש"ס:

מתני' *היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו הלכות שבת חגיגות והמעילות הרי הם כהררים התלוין בשערה שהן מקרא מועט והלכות מרובות הדינין והעבודות הטהרות והטמאות ועריות יש להן על מה שיסמכו והן הן גופי תורה:

גמ' תניא *רבי אליעזר אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר °כי יפליא °כי יפליא שתי פעמים אחת הפלאה לאיסור ואחת הפלאה להיתר רבי יהושע אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר °אשר נשבעתי באפי *באפי *) נשבעתי וחזרתי בי ר' יצחק אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר °כל נדיב לבו חנניה בן אחי רבי יהושע אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר °נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך אמר רב יהודה אמר שמואל אי הואי התם אמרי להו דידי עדיפא מדידכו שנאמר °לא יחל דברו *הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו אמר רבא *לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא דאי מדר' אליעזר דלמא כדרבי יהודה שאמר משום ר' טרפון דתניא רבי יהודה אומר משום רבי טרפון *לעולם אין אחד מהם נזיר שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה אי מדר' יהושע דלמא הכי קאמר באפי נשבעתי ולא הדרנא בי אי מדרבי יצחק דלמא לאפוקי מדשמואל *דאמר שמואל *גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו והא קמ"ל דאע"ג דלא הוציא בשפתיו אי מדחנניה בן אחי רבי יהושע דלמא כרב גידל אמר רב *דאמר רב גידל אמר רב *מנין שנשבעין לקיים את המצוה שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך אלא דשמואל לית ליה פירכא אמר רבא ואיתימא רב נחמן בר יצחק היינו דאמרי אינשי *טבא חדא פלפלתא חריפתא ממלי צנא דקרי: הלכות שבת: מיכתב כתיבן לא צריכא *לכדר' אבא דאמר רבי אבא *החופר *גומא בשבת ואין צריך אלא לעפרה פטור עליה כמאן כרבי שמעון דאמר *מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה אפילו תימא לרבי יהודה התם מתקן הכא מקלקל הוא מאי כהררין התלויין בשערה מלאכת

*) [בהלכות דר"נ פ' לו אמר ר' יהושע בעצמו כן ע"ש]

רש"י

ברצון. אסרה על בעלה: אשת כהן. אפילו באונס אסורה לבעלה בכתובות (דף נא:*) והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת ואי זו זו אשת ישראל ומדכתיב היא מיעוטא הוי לומר יש לך אחרת שאע"פ שנתפשה אסורה ואי זו זו אשת כהן: וליוצא ולבא אין שלום. מקרא הוא בזכריה ודרשוהו כאן ליוצא מן התורה ובא לו לדברים אחרים: שיוצא אדם מדבר הלכה לדבר מקרא שוב אין לו שלום. שאין הוראה מדבר מקרא שהמשנה מפרשה סתימת התורה: מתלמוד למשנה. אם שמש את החכמים שהן מדקדקין ליתן טעם משניות להבין המשניות הסותרות זו את זו ולמצוא טעם לפטור ולחובה לאיסור ולהיתר שהמשנה זו קרוי תלמוד ואם יצא מהן ונתן עסקו לגירסת המשניות שוב אין לו שלום בדבר הוראה שאין הוראה נכונה בדבר משנה שכמה משניות יש שאין דבריהן מכוונין ותירצום בני הש"ס הכא במאי עסקינן חסורי מחסרא הא מני רבי פלוני היא ואין הלכה כמותו: אפילו מש"ס לש"ס. מש"ס ירושלמי לש"ס בבלי שהוא עמוק כדאמרינן בסנהדרין (דף כד.) במחשכים הושיבני כמתי עולם זו הש"ס של בבל: מתני' היתר נדרים פורחים באויר. התרת נדרים שאמרו חכמים שהחכם מתיר את הנדר מעט רמז יש במקרא ואין על מה לסמוך אלא שכן מסור לחכמים בתורה שבעל פה: הלכות שבת והלכות חגיגה הלכות מעילות. יש בהן הלכות שהן תלויות ברמז מקרא מועט: כהררין התלוים. בשערות ראש: והעבודות. הלכות עבודת קרבן: והעריות. ערוה: הן הן גופי תורה. בגמרא פריך אטו הנך לאו גופי תורה נינהו: גמ' כי יפליא שתי פעמים. אחד בערכין ואחד בנזיר כי יפליא נדר בערכך כי יפליא לנדור נדר נזיר: אחת הפלאה לאיסור. כוליה הפלאה לשון פירוש כתרגומו (א) ארי יפריש ולמה כתב הפלאה בשניהן אחת כשפירש ונדר ואסר עצמו בנדר ואחת שחוזר ומפרש לפני החכם ואומר כן נדרתי ולדעת כן נדרתי אבל לדעת כן לא נדרתי והרי הוא בא לידי חרטה ומתוך כך בא לידי היתר: נשבעתי באפי. מדקאמר באפי משמע יכול אני לישאל עליו לפי שמחמת אפי ולא מדעת מיושבת נשבעתי יש ללמוד מכאן שהמוצא פתח לנדרו לאמר לא לדעת כן נדרתי שיקרני דבר זה שאני רואה הבא לי ע"י נדרי מתירין לו: כל נדיב לבו הביאו. אם עודנו לבו נודבו עליו יביאו ואם מתחרט יתירו לו: נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך. מדקאמר ואקיימה מכלל דאם רצה שלא לקיים מתירין לו: אי מדרבי אליעזר. דדריש הפלאה יתירתא: דלמא. לכדרבי טרפון אתא: אין אחד מהן נזיר. ב' שהיו יושבין ובא אחד לפניהם ואמר אחד הריני נזיר שזה הבא אצלנו נזיר הוא וחברו אומר הריני נזיר שאינו נזיר ולבסוף נמצא כאחד מהן אין אחד מהן נזיר לפי שלא ניתנה נזירות להיות נזיר בתלייה ובספק אלא בהפלאה ודאית מפורשת: גמר בלבו. שבועה או נדר או הקדש: שנשבעין לקיים המצוה. כלומר מצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצוה כדי שימהר ויזדרז לקיימה: פלפלתא. גרעין אחד של פלפל: מיכתב כתיבן. טובא אזהרות כתיבי בשבת מאי מקרא מועט דקאמר מתניתין: לא נצרכה כו'. דבר זה וכיוצא בו רמז מועט יש לו ללמוד מן התורה: חופר גומא. בונה בנין הוא ואם אינו צריך לה אלא ליטול את העפר אף על פי שהבנין בנוי אינו חייב משום בונה: שאינה צריכה לגופה. כגון (ב) זה שאינו צריך לבנין זה ורבי שמעון אמר מילתיה גבי מוציא את המת במטה לקוברו בשבת (שבת דף צג:) וקאמר רבי שמעון פטור על הוצאה זו שברצונו לא היתה באה אליו ולא היה צריך לה: אפילו תימא לר' יהודה. דפליג עליה מודה בהך גומא דאלו התם הקובר את המת מתקן הוא והאי חופר גומא מקלקל הוא את חצרו: ומאי כהררין. דקאמר במתניתין דמשמע שיש קצת רמז מן התורה ללמד זה ומהו הרמז: מלאכת

[יבמות נו:] [נזיר סב.] [שם] סנהדרין קי: ברכות נב. [יומא פה: מגילה ז.] נזיר לד. סב. סנהדרין כה. שבועות כו: [נדרים ז: תמורה ג:] יומא פה: מגילה ז. [צ"ל אלא לכדרבי אבא] שבת עג: ביצה ח. [שבת עג: וש"נ]

תוספות

אפילו מש"ס לש"ס. מש"ס ירושלמי לש"ס בבלי כדפירש רש"י *וכן אמר בירושלמי במחשכים הושיבני כמתי עולם אלו ש"ס הבבלי וכן (*רב כהנא) דהוה לייט דליעקר מיניה ש"ס הבבלי ומיהו אפילו איפכא י"ל והכי פירושו שפירש מזה ועדיין לא הבין בזה שמתוך כך לא יעלה בידו הלכה ברורה: דלמא כרבי יהודה. משמע דחשיב ליה פירכא מה שמצריך הכתוב לדרשה אחריתי ואילו בפ"ק דמגילה (דף ז.) גבי אסתר ברוח הקדש נאמרה קאמר שמואל משום דכתיב קיימו וקבלו קיימו למעלה מה שקבלו למטה וקאמר הש"ס דלית ליה פירכא ואילו בשבת בפ' ר' עקיבא (דף פח. ושם) דרשינן מיניה קיימו מה שקבלו כבר דקבלו התורה ברצון בימי אחשורוש ואמר הר"י דלאו קושיא היא דהתם מפיק לה מדשני לה בדבוריה דליכתוב קיימו וקיימו או קבלו וקבלו אלא ודאי תרתי שמע מינה: באפי נשבעתי ולא הדרנא בי. והקשה הר"ר אלחנן דעל כרחך קרא בהכי מיירי מדכתיב נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי ודרשינן מינה (ג) גבי דור המדבר שלא באו לארץ ותירץ לו הר"י דהאי קרא לאו בביאת ארץ משתעי אלא בחלק לעולם הבא (ד) ומצינו תנא *) דאמר בחלק (סנהדרין דף קי:) דור המדבר יש להם חלק לעוה"ב א"כ איכא למידרש והדרנא בי: לאפוקי מדשמואל דאמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו. לאו משום דלית ליה לשמואל גמר בלבו דהא קרא כתיב אלא מוקי לקדשים (ה) (שהביאו) בעזרה הוא דכתיב האי קרא וגבי קדשים כתיב וכל נדיב לב עולות (דה"ב כט) ושמואל מודה לה שפיר ומקשי מינה לשמואל מהאי קרא ומשני לה פרק ג' דשבועות (דף כו: ושם) וכי תימא ניליף מינה משום דהוה ליה תרומה ר"ל תרומת מלאכת המשכן כתיב ביה כל נדיב לבו וקדשים שני כתובים הבאין כאחד ואין מלמדים: לקיים מצות. דצריך להזכיר שם שמים כדי לזרוזי נפשיה: לשמואל לית ליה פירכא. והא דדרשינן פ"ב דנדרים (דף טו:) אבל מיחל הוא חפצי שמים התם מדברו נפקי ליה: לכדרבי אבא. ה"ה לשאר מקלקלים דפטורין הוה מצי למימר אלא רבותא קמ"ל דאע"ג דצריך לעפר מיפטר כיון דלא צריך לגומא:

*) [עי' תוס' ב"ב עד. ד"ה ועכשיו]

[וכן בסנהדרין כד.] [צ"ל רבי זירא ב"מ פה.]

עין משפט נר מצוה

סב א מיי' פ"ב מהל' שבועות הלכה י ופ"ב מהלכות נדרים הלכה ב טוש"ע י"ד סי' רי סעיף א וסי' רלט סעיף א:

סג ב מיי' פ"א מהלכות שבועות הלכה ג:

סד ג מיי' פ"א מהל' שבת הלכה יז:

רבינו חננאל

ועוד אם אנס אשת איש ישראל לא אסרה על בעלה ואם הוליד בן אין לו תקנה אבל אשת כהן אפילו אנסה אסרה על בעלה. רשב"א אין נקרא מעוות אלא מי שהיה מתוקן ונתעוות ואיזה זה ת"ח שפירש מן התורה. אין אומרים בקרו גמל בקרו חזיר אלא בקרו טלה שעיקרו כשר וטהור. כך ת"ח שפירש. וליוצא ולבא אין שלום מן הצר. אמר רב כיון שאדם יוצא מדבר הלכה אין לו שלום. ושמואל אמר זה היוצא מן התלמוד למשנה. ור' יוחנן אמר אפילו יוצא מתלמוד בבלי לתלמוד א"י אין שלום שאין דרכיהן אחת: ירושלמי ר' הונא ור' ירמיה בשם שמואל מצאנו שויתר הקב"ה על ע"ז וג"ע וש"ד ועל עזיבת התורה לא ויתר. שנא' על מה אבדה הארץ וגו' ויאמר ה' על עזבם את תורתי וגו'. נמנו וגמרו התלמוד קודם למעשה הדא דאת אמר בשיש מי שיעשה אבל אין שם מי שיעשה המעשה קודם. כי הא דאמר לון ר' אלעזר לר' חייא ולר' יוסי ולר' אמי אן הויתון יומא דין אמרין ליה אולינן לגמול חסד. אמר לון ולא הוה אחרינין למגמל הדא חסד. אמרו ליה מגור הוה. כלומר אכסנאי הוה: [מתני'] התרת נדרים פורחים באויר ואין להם על מה שיסמכו. תניא ר' אליעזר אומר יש להן. כלומר יש לו ראיה מן התורה שיש לו רשות להתיר נדרים ואינם כעופות הפורחות באויר כאשר שנינו במשנתנו. מנא לן שנא' כי יפליא ב' פעמים אחת הפלאה לאיסור ואחת הפלאה להיתר ר' יהושע אומר מהכא אשר נשבעתי באפי וחזרתי ש"מ שיש היתר לשבועות כו' ודחינן להני כולהו דלמא ההפלאה היתירה לרבויי הא אתאי דתניא ר' יהודה אומר משום ר"ט אין אחד מהן נזיר. לפי שלא נתנה נזירות אלא להפלאה כדכתיב (שמות ח) והפליתי ביום ההוא. כלומר דבר הידוע בודאי ובבירור כך תהיה ההפלאה שמתחייב בה הוא ור' יהושע נמי דלמא לחזוקה לשבועה קאמר אשר נשבעתי באפי מרוב הכעס שהכעיסוני יחרה אפי בהן ואינו להקל כדרך חרטה. והא דר' יצחק נמי אפקוה מכל נדיב לב דאלמא הדבר תלוי בלב וכל דבר שאינו בכוון לב כמי שאינו הוא. דלמא האי קרא לכדשמואל הוא דאתא דאמר גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו שאע"פ שכל המצות תלויות בהסכמת לב כדכתיב למען תפוש את ישראל בלבם. שבועה ואיסור אינו תלויה אלא במבטא שפתים. והא דחנניה בן אחי ר' יהושע דדייק מנשבעתי ואקיימה. מכלל שיש דרך שלא לקיים דלמא כדרב גידל אמר רב ולהודיע כי הנשבע לקיים מצוה שבועה חלה עליו שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך. מכלל שיש שבועה אחרת שאינו חייב לקיימה כגון הנשבע לבטל את המצוה. אבל הא דאמר שמואל לא יחל דברו. ודייק מבדי כתיב ככל היוצא מפיו יעשה הוה ליה למכתב ולא יעבור דברו. לא יחל דברו למה לי אלא ללמד שכגון זה יש לו חילול והוא לא יחל לעצמו. אבל אחרים מחילין לו. האי מלתא דשמואל לית בה פרכא. ורבינא דהוא בתרא הודה להא דשמואל: ירושלמי רבי מניתיה לרב להתיר נדרים ולראות כתמים ולדון יחידי מן דדמך ר' בעא מר"ג בריה למנוייה נמי בראיית מומי בכורות. א"ל איני מוסיף לך על מה שנתן לך אבא ואע"ג דממנין זקנים לדברים יחידים והוא שיהא ראוי לכל הדברים כהדא ריב"ל מני לתלמידוי. והוה מצטער על חד דהוה ולא הוה יכול ממנותיה וימניניה לדברים יחידים. כלומר לשאר דברים דגמיר להו הדא אמרה הראוי לכל הדברים ממנין אותו לדברים יחידים ושאינו בקי בכל הדברים אין ממנין אותו אפילו לדברים יחידים. ר' יהודה נשיאה כתב איגרתא דייקר בתוצה לארץ לר' חייא בר אבא וכתב להו הרי שלחנו אליכם אדם גדול. ומה היא גדולתו שאינו בוש לומר לא שמעתי מהו להתעטף בפילונס ולהתיר נדרים ופשטוה מותר במקום שאין פלית: הלכות שבת. ומקשינן הלכות שבת והלא כתוב בתורה שאסור במלאכה. ופרקינן צריכא להלכות להא דאשכחן דאתעבידנא מלאכה דהוא פטור עליה. כדר' אבא. דאמר ר' אבא החופר

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הפלאה אחת הפלאה וכו' כתרגומו ארי יפריש: (ב) ד"ה שאינה צריכה לגופה כגון מלאכה זאת שאינו: (ג) תוס' ד"ה באפי וכו' ודרשינן מיניה לדור המדבר כצ"ל ותיבת גבי נמחק: (ד) בא"ד לעולם הבא ותדע דהא מצינו תנא וכו' א"כ צריך למידרש והדרנא בי. נ"ב והכי איתא התם להדיא דר"א דאמר יש להם חלק לעוה"ב דריש נשבעתי וחוזרני בי: (ה) ד"ה לאפוקי וכו' אלא מוקי לה לקדשים דבעזרה הוא דכתיב האי קרא גבי קדשים וכל נדיב לב עולות וכו' ומשני לה הכי פ' ג' דשבועות וקאמר התם וניליף מינה וכו' דכתיב ביה כל נדיב לב הביאו וקדשים. נ"ב וצריך לפרש הא דקאמר הכא לאפוקי מדשמואל משמע דקרא דכל נדיב לב יליף אף בחולין ולאפוקי מדשמואל דאמר [דלא משמע מיניה אלא קדשים]:

*[א]מלאכת מחשבת אסרה תורה ומלאכת מחשבת לא כתיבא: חגיגות: מיכתב כתיבן לא צריכא לכדאמר ליה רב פפא לאביי ממאי דהאי וחגותם אותו חג לה' זביחה דלמא חוגו חגא קאמר רחמנא אלא מעתה דכתיב °ויחוגו לי במדבר הכי נמי דחוגו חגא הוא וכי תימא הכי נמי והכתיב °ויאמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות דלמא הכי קאמר רחמנא אכלו ושתו וחוגו חגא קמאי לא סלקא דעתך דכתיב °ולא ילין חלב חגי עד בקר ואי סלקא דעתך דחוגא (א) הוא תרבא לחגא אית ליה ודלמא הכי קאמר רחמנא חלב הבא בזמן חג לא ילין אלא מעתה הבא בזמן חג הוא דלא ילין הא דכל השנה כולה ילין °כל הלילה עד הבקר כתיב דלמא אי מההוא הוה אמינא ההוא לעשה כתב רחמנא האי ללאו ללאו כתב קרא אחרינא °ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר ודלמא לעבור עליו בשני לאוין ועשה אלא אתיא מדבר מדבר כתיב הכא ויחוגו לי במדבר וכתיב התם °הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר מה להלן זבחים אף כאן זבחים ומאי כהררין התלויין בשערה *דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן: מעילות: מיכתב כתיבן אמר רמי בר חמא לא נצרכא אלא לכדתנן *[ב]השליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל לא עשה שליחותו שליח מעל וכי עשה שליחותו אמאי מעל וכי זה חוטא וזה מתחייב היינו כהררין התלויין בשערה אמר רבא ומאי קושיא דלמא שאני מעילה דילפא חטא חטא מתרומה מה התם *[ג]שלוחו של אדם כמותו אף כאן שלוחו של אדם כמותו אלא אמר רבא לא נצרכא אלא לכדתניא* [ד]נזכר בעל הבית ולא נזכר שליח שליח מעל שליח עניא מאי קא עביד היינו כהררין התלויין בשערה אמר רב אשי מאי קושיא דלמא מידי דהוה אמוציא מעות הקדש לחולין אלא אמר רב אשי לא נצרכא אלא לכדתנן *נטל אבן או קורה של הקדש הרי זה לא מעל נתנה לחבירו הוא מעל וחבירו לא מעל מכדי מישקל שקלה מה לי הוא *ומה לי חבירו היינו כהררין התלויין בשערה ומאי קושיא דלמא כדשמואל דאמר שמואל *[ה]הבא בגזבר

מלאכת מחשבת. שהמחשבה חשבה בדעתו ונתכוון לה וזה לא נתכוון לה לבנין זה לפיכך פטור וזהו רמז מועט דאילו מלאכת מחשבת בשבת לא כתיבא אלא במשכן הוא דכתיב ולפי שסמך בפרשת ויקהל פרשת שבת לפרשת משכן אנו למדין מלאכת מחשבת לשבת: מיכתב כתיבן. כדאמרינן לעיל וחגותם אותו: חוגו חגא. להרבות שמחה: דלמא הכי קאמר רחמנא אכלו ושתו וחוגו חגא קמאי. והאי זבחים דקרא לאו שלמים נינהו אלא זבחת בשר לאכול: חלב הבא בזמן החג. אם באת להקריב קרבנות נדריך ברגל לא ילינו חוץ למזבח בעלות השחר: הא כל השנה יליט. בתמיה: עד הבקר כתיב. היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר מכאן אנו למדין שמעלה כל הלילה אברים ופדרים של קרבנות שנשחטו היום אבל לא מעלות השחר ולמעלה דנפסלו בלינה: ומאי כהררין התלויין. גזרה שוה ראייה גדולה היא: דברי תורה מקבלה לא ילפינן. הלכך רמז בעלמא (ב): השליח שעשה שליחותו. בעל הבית שהיו בידו מעות הקדש ונתחלפו במעותיו ונתנן בשוגג לשליח ואמר לו קח לי מהם חלוק או טלית אם עשה שליחותו בעל הבית מעל וזהו כהררין שיש לתמוה ולומר וכי שליח זה חטא שהוציא מעות הקדש ובעל הבית מתחייב קרן וחומש ולהביא אשם מעילות והרי ידוע לנו בכל הש"ס שאין שליח לדבר עבירה שיהא שולח מתחייב על ידי שלוחו: מעילה ילפינן חטא חטא מתרומה. לכמה דברים נאמר בתורת כהנים נאמר במעילה וחטאה בשגגה מקדשי ה' (ויקרא ה) ונאמר בתרומה ולא תשאו עליו חטא (במדבר יח) מה התם שלוחו כמותו דכתיב כן תרימו גם אתם (שם) ואמר מר גם אתם לרבות שלוחכם: נזכר בעל הבית כו'. ברייתא היא בפ' בתרא דמעילה והכי גרסינן לכדתניא נזכר בעל הבית שהן של הקדש עד שלא יגיע שליח אצל חנוני ולא נזכר שליח והוציאן השליח חייב: שליח עניא מאי עבד. נהי דבעל הבית פטור דכיון דנזכר אנן סהדי דתו לא ניחא ליה בשליחותיה דהאיך ומהשתא לאו שלוחו הוא ומיהא שליח מאי עביד: מידי דהוה. אשאר כל מוציאין מעות הקדש לחולין בשוגג שימעלו אף זה בשוגג הוציאן דכיון שביטל המשלח שליחותו הוה ליה איהו מוציא: הוא מעל. דכיון שנתנם לו הוציאן מיד הקדש לחולין: וחברו לא מעל. בכל שיעשה הוא בה דהא דידיה היא ועליה דהאיך לשלומי להקדש כדכתיב ואשר חטא מן הקדש ישלם (ויקרא ה):
דכל

מלאכת מחשבת אסרה תורה. פרש"י שאינה צריכה לגופה במין מלאכה. זאת שברצונו לא היה בנין זה בטולם ולא יתכן דאם כן בכל מלאכות נמי כגון סותר ע"מ לבנות במקומו למה מיחייב (ג) דהא לא ניחא ליה שהיה הבנין בטולם וכן בקורע ע"מ לתפור ג"כ לא ניחא ליה בקרע זה מעולם וקורע הכא בהבלו או מחמת טרדא וקורע בחמתו למרמי אימתיה (ד) לכן נראה להר"י לפרש שאינו צריך לעיקר שורש האיסור כגון הכא שאינו צריך לגומא שהיא המלאכה וכן מוציא מת במטה והרבה דחשיב פ' המצניע (שבת דף צג:) ולא דמו למלאכת המשכן שהיו צריכים לעיקר המלאכה מכבה משום צורך הפחמין וצידת תחשים וחלזון וכן כולם כיוצא בהן*: חוגו חגא. י"מ לשון מחולות כמו יחוגו וינועו כשכור (תהלים קז): בזמן חג הוא דלא ילין (והתגיא) וכו'. כי מוקמינן קרא בחגיגה לא שייך לאקשויי בחגיגה הוא דלא ילין הא כל שאר קרבנות ילין הא כתיב כל הלילה עד הבקר ומוקמינן לה לכל העולין על המזבח דהא איכא למימר דלא הוה מוקמינן קרא רק לעולה שהביא כולה כליל כמו עולה אבל שאר קרבנות כגון שלמים וחגיגות שאינם כליל לא: ולא ילין מן הבשר. ואף על גב דמוקמינן לקרא בפרק אלו דברים (פסחים דף עא· ושם) בחגיגה שנאכלת לשני ימים ולילה אחד ועוד דבשר כתיב דמשמע אכילת אדם מ"מ מפקינן מיניה תרתי מדכתיב ביום הראשון לבקר ולא כתיב ביום השלישי: לעבור עליו בשני לאוין. ואע"ג דאמרינן בעלמא *כל היכא דאיכא למידרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי הכא שאני שאין להעמידו בקרבן חדש שלא מצינו כיוצא בו בתורה ודומה לו כמו שמצינו בריש יבמות (דף ד·) דמוקמינן לא יגלה בשומרת יבם של אביו בלאו יתירא ולא מוקמינן ליה באנוסת אביו: ויחוגו לי במדבר. ולא ילין חלב חגי אתא ללמד על ג"ש דמיירי בחגיגה ולא בשאר קרבנות: מעילות מכתב כתיבי וכו' (ה) *מקרא מועט והלכות מרובות. מתוך פרש"י משמע שהוא פירוש התלויין בשערה שיש בו הלכות מרובות תלויין ברמז מקרא מועט כהר התלוי בשיער הראש וקשה למורי מאי פריך בגמרא מעילות מכתב כתיבי ודאי כתיבי אבל יש בהן הלכות הרבה והיינו מקרא מועט והלכות מרובות ומיהו לפי מה שפירש רש"י תלויות ברמז משמע דסבירא ליה דבהדיא לא כתיבי אך גבי שבת פירש מיכתב כתיבי פי' טובא אזהרות כתיבי בשבת מאי מקרא מועט דקאמר מתני' והכי לא אפשר לי לפרש גבי מעילות וגם משמע דבהדיא קאמר דכתיבי ונראה להר"ר אלחנן לפרש דמילתא באפי נפשיה היא מקרא מועט וקאי לאהלות ויש בהן מקרא מועט אבל ההלכות מרובות ובכמה ספרים יש ריוח בין מקרא מועט להלכות מרובות ואפשר דלדעיל א"כ משמע דמילתא באפי נפשיה הוא אך בתוספתא (פ"א) תנא מקרא מועט והלכות מרובות כהררין התלויין בשערה ואין להם על מה שיסמכו מכאן היה אומר רבי יהושע צבתא בצבתא ר"ל מקרא מועט ותולה ברמז מועט דמשמע כדפירש רש"י ופירש כדפרש"י על הא דקאמר מקרא מועט שברמז נתנו: נתנה לחברו מעל. ולא דמי להיא דנתנה לחנוני דלא מעל דהתם מיירי במזיד ואין מתחלל וחנוני דלא מעל עד שיוציא התם משום דלא עבד מעשה: משקל שקלה מה לי הוא מה לי חברו. יש תימה דודאי שינה הרבה כיון שנתנה לחברו יש לו למעול משום טובת הנאה של שאלה כדאמרינן פרק השואל (ב"מ דף צט·) המשאיל קורדום של הקדש מעל לפי טובת הנאה של חברו וחברו מותר לבקע בו לכתחלה אבל כי לא נתנה אכתי לא נהנה ממנה כלום וי"ל דהכא מיירי שמתכוין להוציא מרשות הקדש ובמנחות (דף קא.*) פירשתי: [נדרים לה·ע"ג]
בגזבר

רבינו חננאל

החופר גומא ואין כוונתו לגומא אלא ליטול העפר לכסות לו צואה. וכיוצא בה פטור עליה שנמצא מקלקל לגבי הגומא. דתנן כל המקלקלין פטורין. והן כמו הרים תלויין כחוט השערה. שאין כח בשערה להחזיק ההר אלא נראה כתלוי ועומד באויר. כן הלכות הללו דאי מדאורייתא כל מלאכה אסורה ובבאה ההלכה פירשא מלאכת מחשבת כלומר אינו חייב במלאכה עד שיתכוין לעשות אותה מלאכה: ירושלמי כתיב ועליהן ככל הדברים מקרא ומשנה ותלמוד הכל נאמרו לו למשה מסיני. אין מורין לא מן ההלכות ולא מן התוספתות ולא מן האגדות אלא מן התלמוד. ר' חנניא בשם שמואל אמר אין למידין מן ההוראה ולא מן המעשה בההנא דאיכא מאן דפליג אבל בהאי דלא פליג עביד: חגינות מנא לן דהקרבת זבח היא. דלמא הקפה דרך סיבוב הוא כדכתיב יחוגו וינועו כשכור. ודחינן טובא ודברים פשוטין הן. ואסיקנא אלא בג"ש גמיר לה אתיא מדבר מדבר כתיב הכא ויחוגו לי במדבר. וכתיב הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר. אי הכי אמאי תנינן כהררים תלויין בשערה הן. ופרקינן דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן. מעילות נמי אוקימנא בהא נזכר בעל הבית ולא נזכר השליח. השליח מעל. שליח מי הוות ליה ידיעא דאינון מעות של הקדש דלמעול. בשלמא מוציא מעות הקדש לחולין אמרינן הות ליה למידק וכיון דלא דק מעל. אבל שליח מי איכא למימר הכי.
היינו

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואי סלקא דעתך דחוגא חגא הוא תרבא: (ב) רש"י ד"ה דברי תורה וכו' בעלמא הוא הס"ד: (ג) תוס' ד"ה מלאכת וכו' פרש"י כגון מלאכה זאת וכו' ע"מ לבנות במקומו למה מחייב והלא ניחא ליה שלא היה הבנין בעולם וכן בקורע יריעה שנפל בה דרנא ע"מ לתפור ברצונו לא היה נופל בה וכן תופר נגד קרוע גם כן לא ניחא ליה בקרע זה מעולם וקורע בהבלו כצ"ל ותיבת הכא נמחק: (ד) בא"ד למרמי אימתיה דחייב התם צריך למלאכה שיהא בעולם ואין לומר דלא ניחא ליה שינטרך למרמי אימתיה דאם כן מפיס מורסא לעשות לה פה יהא פטור דודאי טוב היה דלא היתה מורסא לכן נראה לר"י: (ה) ד"ה [מעילות] מכתב וכו' ומאי מקרא מועט:

עין משפט נר מצוה

מה א מיי' פי"א מהל' שבת הלכה ט:
מו ב מיי' פ"ו מהלכות מעילה הלכה א:
מז ג מיי' פ"ד מהלכות תרומות הלכה א טוש"ע יו"ד סי' שלא סעיף כט:
מח ד מיי' פ"ז מהלכות מעילה הלכה ס:
מט ה מיי' שם פ"ו הלכה ו:

[וע"ע תוס' שבת לג. ד"ה ר' שמעון]
[פסחים כד:]
[עיין לעיל ע"א במשנה]
[מעילה כ.]

מסורת הש"ס

[כילה יג:ופ"ש]
[ב"ק כ: נדה כב.]
קדושין מב: ב"מ נו: מעילה כ. כתובות לב:
[כתובות לה: וש"נ]
מעילה כא. קדושין נ.
מעילה יט: ב"ק כ: ב"מ נג:
מ"ש דכי נתן הוא דלא מעל ומ"ש כי נתנה לחבירו מעל רש"י במעילה שם

גמרא

בגזבר המסורות לו אבני בנין עסקינן דכל היכא דמנחה ברשותא דידיה מנחה אלא מסיפא *בנאה בתוך ביתו הרי זה לא מעל עד שידור תחתיה בשוה פרוטה מכדי שנויי שנייה מה לי דר ומה לי לא דר היינו כהררין התלויין בשערה ומאי קושיא דלמא לכדרב דאמר רב *כגון שהניחה על פי ארובה אי דר ביה אין לא דר ביה לא אלא לעולם כדרבא ודקא קשיא לך מידי דהוה אמוציא מעות הקדש לחולין התם מידע ידע דאיכא זוזי דהקדש איבעי ליה לעיוני הכא מי ידע היינו כהררין התלויין בשערה: מקרא מועט והלכות מרובות: תנא נגעים ואהלות מקרא מועט והלכות מרובות נגעים מקרא מועט נגעים מקרא מרובה הוא אמר רב פפא הכי קאמר נגעים מקרא מרובה והלכות מועטות אהלות מקרא מועט והלכות מרובות ומאי נפקא מינה אי מסתפקא לך מילתא בנגעים עיין בקראי ואי מסתפקא לך מילתא באהלות עיין במתניתין: דינין: מיכתב כתיבן לא נצרכא אלא לכדרבי דתניא *רבי אומר °נפש תחת נפש ממון אתה אומר ממון או אינו אלא נפש ממש נאמרה נתינה למטה ונאמרה נתינה למעלה מה להלן ממון אף כאן ממון: עבודות: מיכתב כתיבן לא נצרכא אלא להולכת הדם דתניא *°והקריבו זו קבלת הדם ואפקה רחמנא בלשון הולכה דכתיב °והקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה ואמר מר *זו הולכת אברים לכבש למימרא דהולכה לא תפקה מכלל קבלה: טהרות: מיכתב כתיבן לא נצרכא אלא לשיעור מקוה דלא כתיבא דתניא *°ורחץ (את *בשרו) במים [ב]במי מקוה את כל בשרו [ג]מים שכל גופו עולה בהן וכמה הן אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה: טמאות: מיכתב כתיבן לא נצרכא אלא לכעדשה מן השרץ דלא כתיבא דתניא *°בהם יכול בכולן תלמוד לומר מהם יכול במקצתן ת"ל בהם הא כיצד עד שיגיע במקצתו שהוא ככולו [ד]שיערו חכמים בכעדשה שכן חומט תחלתו בכעדשה רבי יוסי בר' יהודה אומר כזנב הלטאה: עריות: מיכתב כתיבן לא נצרכא*

לבתו

רש"י

דכל היכא דמנחה. אפילו מקמי הכי ברשותיה מנחה הלכך כל כמה שנטלה לא שנייה מידי לאיפוק מידא דהקדש: שנויי שנייה. כשקבעה בבנין וקיים בשנוי שמסתתה וקובעה: שהניחה ע"פ ארובה. לפקוק הארובה וכל שעה שירצה נוטלה ולא שנייה מידי: כדרבא. נזכר בעל הבית כו': היינו כהררין התלויין בשערה. בסמיכה מועטת מדמינן לה למוציא מעות הקדש לחולין שהרי קרוב הוא לאונס יותר מן השוגג: דינין מיכתב כתיבן. מפורשין יפה ומתניתין קתני יש להן סמיכה משמע שאינן מפורשין: לא נצרכא כו'. כלומר יש בהן דברים שאינן מפורשין בפירוש כגון זה וכיוצא בה: דכתיב נפש תחת נפש. אם אסון יהיה שמתה האשה יתן ממון דמי האשה ליורשיה שאין עליה חיוב מיתה שלא נתכוון לה אלא לחברו נתכוון דכתיב וכי ינצו אנשים יחדיו קסבר רבי נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה ומשלם ממון: נתינה למעלה. לענין דמי וולדות כתיב ונתן בפלילים (שמות כא): נתינה למטה. ונתתה נפש תחת נפש ממון ומאי נפש דמי הנפש: והקריבו זו קבלת הדם. אע"פ שהוא לשון הולכה אינה אלא קבלה שהרי לאחר שחיטה נכתבה ואין הולכה אלא אם כן קיבל הדם: והקריב הכהן את הכל. גבי אברים כתיב והקרב והכרעים ירחץ במים והקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה: זו הולכת אברים לכבש. דאילו הקטרה בהדיא כתיב בקרא והקטיר המזבחה: לא תפקיה מכלל קבלה. לכל דבריה ואע"ג שהיא עבודה שאפשר לבטלה שאם רצה שוחט בצד המזבח וזורק היכא דלא בטלה עבודה היא ומפגלין את הקרבן במחשבתה וצריכה כהן ובגדי כהונה ופוסל בה אונן ויושב וערל: במים. נקודתו בפתח משמע מים המיוחדים לאפוקי שאובין ומיהו מים חיים לא צריך מדכתיב בזב מים חיים (ויקרא טו) מכלל דשאר טמאין לאו מים חיים בעו (א) ומיהו במים במים המיוחדין במקוה אע"פ שהן גשמים: בהם. כל הנוגע בהם: מהם. כל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא: חומט. אומר אני שהוא מין שרץ שקורין לימצ"א הגדל בקליפה ההולכת ומטגלת תמיד כל כמה שגדל ותחילת היצור כקליפה של עדשה היא: כזנב הלטאה. לפי שמפרכסת לאחר שנחתכה והיינו מקצתו שהוא ככולו שיש בו חיות:

לבתו

תוספות

בגזבר המסורות לו. ואפילו למ"ד שליחות יד אין צריכה חסרון הכא שאני דכל היכא דאיתא בי גזא דמלכא קאי:

עד שידור תחתיה בשוה פרוטה. ולא נפקא לחולין רק אותה פרוטה וכן גרסינן בערכין (דף כא. ושם) וכיון *דדר ביה נפיק (ביה) שכר לחולין וגם רש"י פירש כן דדוקא שכר ולא כולא ביתא וכן פי' הר"י ההיא דהמשאיל קרדום של הקדש לחברו בקע בו וחזר חברו ובקע בו כולן מעלו והיכי דמי הא תנן *אין מועל אחר מועל אלא בהמה וכלי שרת אלא ודאי בגזבר המסורות לו קרדומות של הקדש ולא מכוין להוציאן לחולין רק כנגד בקועה לפיכך כולן מעלו ובקדושין פ"ב (דף נה: בד"ה אין) ובמנחות פרק המנחות והנסכים (דף קא: בד"ה אע"ג) פירשתי:

לא נצרכא אלא לכדרבי דתניא ונתתה נפש תחת נפש ממון. ורבי יוחנן דאמר *חייבי מיתות שוגגין פטורין מן התשלומין מוקי לה לאידך דרבי דתניא ונתת עין תחת עין דלא פליג אסתם משנה דהכא:

והקריבו זו קבלת הדם. ובהולכה לא מוקמינן ליה כפשטא דקרא דהא בתר שחיטה כתיב וקבלה היה מיד והיינו עבודה ראשונה כך פרש"י אך לא משמע לי דהכי נמי וזרקו כתיב בתריה והולכה מקמי זריקה הוי מיד לאפוקי קבלה דהולכה בינתייםועוד קשה לר"י דאמרי' שילהי פ"ק דזבחים (דף יג.) והקריבו זו קבלה אתה אומר זו קבלה או אינו אלא זריקה כשהוא אומר וזרקו הרי זריקה אמור משמע דהוה מוקמינן לה בזריקה אי לאו דכתיב קרא ואע"ג דלא בתר שחיטה הויא ומיהו י"ל דלא ניחא ליה לאוקמי קרא בהולכה לפי שאינה עבודה חשובה שאפשר לבטלה ויכול לשחוט בראשו של מזבח:

לא נצרכא אלא לשיעור מקוה. לא הוה מצי למימר [לבעלה] דלא כתיב כדפירש בה"ג דלא נפקא לן אלא בק"ו דהשתא לטהרות כתיב ורחץ לבעלה דכרת לא כ"ש דהא לאו מילתא היא דמהאי ק"ו לא מצי נפיק דק"ו פריכא הוא דהא כמה חלילות וכוונה דבפרק ב' דחולין (דף לא.) מלינו לטהרות ולא לבעלה אלא מהאי קרא נפקא דכתיב (ויקרא טו) (*ותהי נדתה עליו ואחר תטהר) בנדתה תהא עד שתבא במים כדדריש ר"ע בפ"ו דשבת (דף סד:) וכן *פר"ת דמהתם נפקא לן טבילת נדה הלכך הוה ליה כמו כתובה:

במי מקוה. פרש"י נקודתו בפתח לאשמועינן מים המיוחדים לאפוקי מים שאובין ולא יתכן דהא מים שאובין לאו מהכא נפקא אלא מאך מעין ובור מקוה מים וגו' (ויקרא יא) ודרשינן בת"כ מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים ועוד היכי משמע מקוה לאפוקי שאובין הא עיקר קרא משמע שאובין אי לאו דסמכיה למעין כדפי' ונראה לפרש מי מקוה היינו אשבורן כדאמרינן *מעין מטהר בזוחלין מקוה באשבורן (שבת דף סה:*):

אמה על אמה. שאדם מחזיק אמה בעובי עם מלבושים וכן מוכח בשמעתין דכוכין בפ' הפירות (ב"ב דף קא.) שאינו מחזיק עם עובי הארון כ"א אמה והשתא יתכן דלא תקשה היכי טבל אמתא באמתא:

ברום ג' אמות. ואע"ג שאדם מחזיק ד' אמות קומה כדמוכח בשמעתין דכוכין *דאורך הכוך ד' אמות קומת האדם אינו אלא ג' אמות לבד הראש ומצי להרכין את ראשו מן הצד והא דנקט ד' אמות משום עובי לידי הארון ואע"ג דמצינו בפ"ק דב"ב (דף ג:) גבי היזק ראייה שיעור ראייה ד' אמות היינו שיכול להגביה עצמו על ראשי אצבעותיו עד שיגיע ד' אמות וכן מוכח בעובדא דבני המן בתרגום של מגילת אסתר שנסדר על פי המדרש שגובה קומתן ג' אמות לבד הראש דקחשיב ואזיל על רום חמשים אמות לפי תליית כל העשרה והיו נהרגים כבר קודם התלייה וכן משמעי קרא בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש ואת עשרת בני המן משמע שבכלל הריגה היו וגם הפייט יסד בסליחה* אדם בקום איש בשלש אמות והרביעית (*וחמישית) אויר מגולה*):

הא כיצד. פי' איזה מהם שהוא כהם הקשה הר"ר אליעזר ממיץ דהכא מוקמינן כוליה קרא בחד ענינא ואילו בפ' דם הנדה (נדה נו.) אמר כתיב בהם בכולן וכתיב מהם במקצתן לא קשיא כאן בלח כאן ביבש אלמא בתרי ענייני מיירי קרא ושמא תרתי שמעינן מינה ולמורי נראה תרי קראי כתיבי כל הנוגע בהם במותם מהם במותם אשר יפול מהם אל תוכו ואל תטמאו בהם*:

לבתו

[כ"ק כ: ע"ש מעילה כ.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה במים וכו' לאו מים חיים בעו ומאי במים:

סנהדרין עט. פז: | [קידושין לו:] זבחים יג. | זבחים [ד.] יד: כד: | [עירובין קד. פסחים סה: יומא כז. מנחות י.] | עירובין ד. יד: פסחים קט. יומא לא. | [נזיר נג.] | [נ"ל אלא לבתו] | מנורת כהנים פרשה יא | [מגילת אסתר]

עין משפט נר מצוה

ע א מיי' פ"ו מהלכות מעילה הלכה ח:

[נ"ל דמפני]

עא ב מיי' פ"א מהלכות מקואות הלכה ב סמג עשין רמח טוש"ע י"ד סי' רא סעיף א:

[מעילה יט:]

עב ג מיי' שם פ"ד הלכה א סמג שם טוש"ע י"ד סי' קצא סעיף א וסי' רא סעיף א:

עג ד מיי' פ"ד מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה ב סמג עשין רמו:

[כתובות לה: ע"ש]

רבינו חננאל

היינו דתנן מעילות כהררין תלויין בשערה. הדינין דכתב רחמנא ונתת נפש תחת נפש ואמור רבנן ממון. עבודות זו הולכת הדם. טהרות שיעור מי מקוה דלא כתב שיעורו בתורה. ושיערו חכמים אמה על אמה ברום שלש הן מ' סאה. טמאות טומאת שרץ ששיערו חכמים בכעדשה. ר' יוסי אומר כזנב הלטאה. עריות בתו מאנוסתו דלא

[עי' פסחים קט.]

[נ"ל והדוה בנדתה]

[עי' תוס' יומא עח: ד"ה מכאן ותוס' יבמות מו: ד"ה במקום]

ע"ש רש"י ותוס'

[ב"ב ק: ושם ר"ה והכוכין]

[בסליחות שלפנינו ליתא] *) [וע"ע תוס' פסחים קט: ד"ה ברום]

[ובנדה בד"ה אי בהם תירצו דהכא אסמכתא סוא דשעורין הלכה למשה מסיני]

א א מיי' פ"ד מהלכות יסודי התורה הלכה י':
ב ב מיי' שם הלכה יא:
ג ג מיי' פ"ט מהלכות מלכים הלכה ב ג:
ד ד מיי' שם הלכה ה:
ה ה מיי' פכ"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה יז:

יבמות ג. סנהדרין נא: עס: כריתות ה. [תמיד לג.] [קידושין מ.] [סנהדרין נו:] [נ"א לשלשה] מכות כג:

לבתו מאנוסתו דלא כתיבא *דאמר רבא אמר לי ר' יצחק בר אבדימי אתיא הנה הנה אתיא זימה זימה: הן הן גופי תורה: הני אין הנך לא אלא אימא הן והן גופי תורה:

הדרן עלך הכל חייבין

אין דורשין בעריות בשלשה ולא במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו כל המסתכל בארבעה דברים רתוי לו כאילו לא בא לעולם *מה למעלה מה למטה מה לפנים ומה לאחור *וכל שלא חס על כבוד קונו רתוי לו שלא בא לעולם: **גמ'** אמרת ברישא ולא במרכבה ביחיד והדר אמרת אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו הכי קאמר אין דורשין בעריות לשלשה ולא [א]במעשה בראשית לשנים ולא [ב]במרכבה ליחיד אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו: אין דורשין בעריות בשלשה: מ"ט אילימא משום דכתיב °(ויקרא יח) איש איש אל כל שאר בשרו איש איש תרי שאר בשרו חד ואמר רחמנא לא תקרבו לגלות ערוה אלא מעתה דכתיב °(שם כד) איש איש כי יקלל אלהיו °(שם כ) איש איש אשר יתן מזרעו למולך הכי נמי אלא הנהו מיבעי ליה [ג]לרבות את הנכרים שמוזהרין על ברכת השם ועל ע"ז כישראל האי נמי מיבעי ליה *לרבות את הנכרים [ד]שמוזהרין על העריות כישראל אלא מדכתיב °(שם יח) ושמרתם את משמרתי ושמרתם תרי משמרתי חד ואמר רחמנא לבלתי עשות מחקות התועבות אלא מעתה דכתיב °(שמות לא) ושמרתם את השבת °(שם יב) ושמרתם את המצות °(במדבר יח) ושמרתם את משמרת הקדש הכי נמי אלא אמר רב אשי מאי אין דורשין בעריות בשלשה [ה]אין דורשין בסתרי עריות (*בשלשה) מ"ט סברא הוא בי תרי כי יתבי קמי רבייהו חד שקיל וטרי בהדי רביה ואידך מצלי אודניה לגמרא תלתא חד שקיל וטרי בהדי רביה והנך תרי שקלו וטרו בהדי הדדי ולא ידעי מאי קאמר רבייהו ואתו למישרי איסורא בעריות אי הכי כל התורה נמי עריות שאני *דאמר מר גזל ועריות נפשו מחמדתן ומתאוה להם אי הכי גזל נמי עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפיש יצריה גזל בפניו נפיש יצריה שלא בפניו לא נפיש יצריה: ולא במעשה בראשית בשנים: מנא הני מילי דתנו רבנן °(דברים ד) כי שאל נא לימים ראשונים יחיד שואל ואין שנים שואלין יכול ישאל אדם קודם שנברא העולם ת"ל °(שם) למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ יכול לא ישאל אדם מששת ימי בראשית ת"ל לימים ראשונים אשר היו לפניך יכול ישאל אדם מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור ת"ל °(שם) ולמקצה השמים ועד קצה השמים מלמקצה השמים ועד קצה השמים אתה שואל ואין אתה שואל מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור השתא

רש"י

לבתו מאנוסתו דלא כתיבא. דאילו בתו מאשתו כתיבא ערות אשה ובתה וגו' (ויקרא יח) משמע בין שהבת ממנו בין מאיש אחר וכתיב קרא אחרינא ערות בת בנך או בת בתך וגו' ומוקמינן לה ביבמות (דף כז:) בבתו מאנוסתו מדלא אסר הכתוב בת בתה של אשה זו אלא בבת הבת שנולדה הימנו ובהאי קרא דאנוסה בת בתו ובת בנו כתיב בתו לא כתיב וא"ת ק"ו הוא אין מזהירין מן הדין °ואין עונשין מדין ק"ו דיני ממונות ומלות עשה והלכות עבודה ופסולי קדשים אתה למד בק"ו אבל לא אזהרות ועונשין ומקראי נפקא לן במס' מכות (דף ה:) ומהיכן נפקא לן לבתו מאנוסתו: אמר רבא אמר לי ר' יצחק בר אבדימי אתיא הנה הנה. לאיסורא אתיא זימה זימה לשריפה כתיב בנישואין שארה הנה זימה היא וכתיב באונסין כי ערותך הנה מה (א) האמור בנישואין עשה הכתוב בתה כבת בתה וכבת בנה אף באונסין עשה הכתוב בתו כבת בתו וכבת בנו אתיא זימה זימה לשריפה מאחר שלמדת אנוסה מנשואה ובנשואה כתיב זימה היא כמה דכתיב באנוסה דמי וחזור ולמוד בה שריפה מאיש אשר יקח את אשה ואת אמה זימה היא באש ישרפו אותו ואתהן (ויקרא כ): הני אין הנך לא. הני דמיפרשי הוו גופי תורה הנך דלא מיפרשי כולי האי לאו גופי תורה בתמיה: הן והן. אלו ואלו:

הדרן עלך הכל חייבין

אין דורשין. בשלשה. שנים והוא: בשנים. אחד והוא: ביחיד. אין שם אלא הוא לבדו ובגמ' מפרש לה: ארבעה דברים. הני דמפרש ואזיל: מה למעלה. מרקיע שעל ראשי החיות: ומה למטה. מהן: ומה לפנים. חוץ למחילת הרקיע למזרח: ומה לאחור. למערב: תוספות. איני יכול להיות מה שפירש המורה מה לפנים חוץ למחילת הרקיע ומה לאחור למערב מדפריך בגמ' בשלמא מה למעלה ומה למטה ומה לאחור לחיי אלא לפנים מה דהוה הוה אלמא מה לפנים קודם לעולם הוא ועוד בתוספתא (ב) מה לפנים ומה לאחור מה היה ומה עתיד להיות ע"כ תוס': כל שלא חס על כבוד קונו. בגמ' מפרש מאי היא: רתוי הוא לו. טוב ויפה היה לו אם לא בא לעולם ואומר אני שהוא לשון רחמנות כלומר מרוחם (ג) הוא אם לא בא לעולם ודוגמתו בתורת כהנים אל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים (ויקרא י) ראויין היו ליסרף אלא שריחם הכתוב לאהרן: **גמ'** אמרת ולא במרכבה ביחיד. וכיון דיחידי הוא ואינו שומע מפי הרב על כרחך מדעתו הוא מבין וקאסרת ליה והדר אמרת אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו: לשלשה. לבד מן הדורש: לא במעשה בראשית לשנים. וכ"ש לשלשה: ולא במרכבה ליחיד. לתלמיד יחיד: אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו. שלא יצטרך לשאול לרב כשיסתפק לו דלאו אורח ארעא לפרושא בהדיא: ואמר רחמנא לא תקרבו לגלות ערוה. לא תקרבו שלשתכם זה אצל זה לגלות טעמי פרשת עריות: בסתרי עריות. שאינן מפורשות כגון בתו מאנוסתו ואם חמיו ואם חמותו דנפקי במס' סנהדרין (דף עה.) מדרשא: שקיל וטרי. נושא ונותן בהלכה עם רבו: מצלי אודניה. מטה אזנו ושומע דבריהן והן שומעין את דברי הרב אבל כשהן שלשה שקלי וטרו הנך תרי זה עם זה ולא שמעו מאי דאמר רבן ואתו למישרי איסורא בעריות על ידי שלא שמעו מפי הרב כשדרש בו איסור: דאמר מר גזל ועריות כו'. במתניתין בתרייתא דמסכת מכות (דף כג:): בפניו. כשהוא רואה לפניו שיכול לגזול: מנא הני מילי. דאין שנים שואלין במעשה בראשית: יכול ישאל אדם. מה היה קודם שנברא העולם: יכול לא ידרוש ולא ישאל בששת ימי בראשית. דהא למן בריית אדם הוא דיהיב רשותא והוא בערב שבת נברא: תלמוד לומר לימים ראשונים. מיום ראשון: והשתא

תוספות

לבתו מאנוסתו. ההיא לערות בת בנך מוקמינן לה בריש נושאין על האנוסה (יבמות כז:) דמשמע הא בת בנה דידה גלי באנוסתו ואידך דאשה ובתה לא תגלה בנישואין דכתיב בה שאר: **דאמר** רבא אמר לי רב יצחק בר אבדימי. תרי הוו פי' בפ"ק דיבמות (דף ג: ושם) ובפרק כל הבשר (חולין דף קי: *ושם):

הדרן עלך הכל חייבין

אין דורשין. במעשה בראשית. פי' ר"ת הוא שם מ"ב אותיות היוצא מבראשית ומפסוק של אחריו: **יכול** ישאל מה למעלה מה למטה. *משמע הכא דלפנים ולאחור הוי מה שיש אחורי הכיפה מזרח ומערב והוא הדין לפון ודרום ואילו לקמן (דף טז:) בפירוש משמע מה שהיה קודם שנברא העולם ומה שיהיה לאחר כך דקאמר בשלמא מה למעלה מה למטה ומה לאחור שפיר אלא לפנים אמאי מה דהוה הוה רבי יוחנן ורבי אלעזר אמרי משל למלך שבנה פלטרין על גבי אשפה כו' והכי תניא בתוספתא (פ"ב) מה שהיה ומה שעתיד להיות וי"ל דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי: מסוף

[וע"ע תוס' מנחות נג. ד"ה רב חסדא ותוס' ב"ב פז. ד"ה מי כאן ותוס' כתובות נו. ד"ה אמר ותוס' יבמות ג. ד"ה דאמר ובחולין קי. ד"ה איכא]

[ועי' תוס' מגילה כה: ד"ה מה לפנים]

רבינו חננאל

כתיבא. ורבנן אסקוה מדרשא זמה זמה. וכולהון יש להן אסמכתא' מן התורה בין היתר נדרים בין הלכות שבת בין חגיגות ומעילות כולן הן גופי תורה:

הדרן עלך הכל חייבין

פ"ב אין דורשין בעריות בשלשה כו'. ש"מ כי הרב וב' תלמידים אין דורשין בעריות. מנא לן אי נימא מדכתיב איש איש אל כל שאר בשרו ודרשינן איש איש הרי תרי שאר בשרו חד הרי ג' ואמרה רחמנא לא תקרבו לגלות ערות. אלא מעתה איש איש כי יקלל אלהיו הכי נמי דלא דרשינן ביה בתרי ורחינן תוב תנינן ולא במרכבה ביחיד דמשמע דאפילו הרב לבדו אסור וקתני סיפא אלא אם היה חכם מבין מדעתו ופירשה רב אשי הכי אין דורשין בעריות בשלשה ומאי ניהו סתרי עריות כגון הערמה ונשיקה ואזהרה ועונש*) לדבר הנשכבו כן כמה שנים יהיה ויתחייב השוכב עמו וכיוצא בהן האחד נושא ונותן בהדי רביה והשנים נושאין ונותנין זה עם זה. ואין מקשיבין לדברי הרב. וכיון שהנפש מתאוה להן אין מדקדקין היטב ובאין להתיר האיסור. לפיכך לא התירו לדרוש בסתרי עריות כגון אלו אלא לשנים בלבד. שאפילו אחד מהן נושא ונותן עם הרב השני מטה אזן ומקשיב ונמצא העיקר שמור בלב שניהן. אבל הא דתנן ולא במעשה בראשית בשנים ממדרש זה הפסוק נשנית: דת"ר כי שאל נא לימים ראשונים מדלא אמר שאלו אלא שאל בלשון יחיד. ש"מ שהיחיד ולא יתר מיכן שאין שואלין יכול ישאל אדם מה היה קודם שנברא העולם. ת"ל לימים ראשונים מששת ימי בראשית ולמטה. יכול לא ישאל מה היה באלו ששת ימי בראשית. ת"ל למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ. מיום שנברא אדם יש רשות לישאל אבל מקודם לכן אסור לישאל בהן. יכול ישאל אדם מה למעלה מן הרקיע ומה למטה מן הארץ ומה לפנים ומה לאחור ת"ל

*) אולי צ"ל לזכר הנשכב או צ"ל להנשכב:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אמר רבא וכו' מה הנה האמור בנשואין: (ב) רש"י ד"ה תוספות וכו' בתוספתא תני מה לפנים: (ג) ד"ה רתוי וכו' מרוחם הוא אם לא:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה לבתו מאנוסתו וכו' ואין עונשין מדין ק"ו ד"מ. עיין ב"ק דף ב ע"א תוס' ד"ה ולא זה וכו' ושם ד ע"ב תוס' ד"ה ועדים:

רש"י: והשתא דנפקא לן מן ולמקצה השמים. דאסור לשאול מה שיש חוץ למחיצות ממילא נפקא לן דאסור לשאול בקודם שנברא דהיא היא מה שהיה קודם לברייתו הוא עכשיו חוץ למחיצתו הלכך למן היום אשר ברא אדם למה לי למעוטי מיניה קודם שנברא העולם : על הארץ ולמקצה השמים. על הארץ היה ומגיע לשמים : אחור וקדם צרתני. שתי פעמים יצרתני תחלה גבוה ולבסוף שפל : מסוף העולם ועד סופו. כשהיה שוכב היה ראשו למזרח ורגליו למערב : תהו ובהו. לקמן מפרש להו : מדת יום ומדת לילה. כ"ד שעות בין שניהם : ישת חשך סביבותיו. למדת שקו החשך מקיף את השמים : מפולמות. לשון ליחלוח : קו תהו ואבני בהו. למדת שהתהו קו והבהו אבנים : חכמה. יודע מה שלמד : תבונה. שהוא מבין דבר חדש מפלפול חכמתו : דעת. ישוב : כח. הוא כח הזרוע : גבורה. גבורת הלב : גערה. נזיפה כדאמרינן לקמן שגער בו ועמד : פקעיות. לומיש"ל בלע"ז : שנאמר הבונה בשמים מעלותיו. אלמא עלייה מיקרן : שרפרף. לרגליו וכסא ליסב על כרחך הכסא עשוי תחלה ולפי גובה הכסא הוא מתקן השרפרף : אף ידי יסדה ארץ וגו'. מסיפיה דקרא יליף דכתיב יעמדו יחדו כשבראן ועשאן פקעיות כמו שאמרנו למעלה : וטרפן. עירבן : להקדים

תוספות: מסוף העולם ועד סופו. מהלך ת"ק שנה (לקמן יג.) שנאמר שדי שאמר די שלא להרחיב יותר שנאמר אני אל שדי פרה ורבה אני שאמרתי די לעולם ותימה מנא לך הא שיש ת"ק שנה ולא יותר ולא פחות וי"ל דנפקא לן מן שדי בשדי יש ג' אותיות שי"ן דל"ת יו"ד קח י"ג ל"ת ו"ד הנעלם מן שדי ויעלה ת"ק כך שמעתי מר' מנחם ברבי עזריאל ול"ע למ"ד פרק מי שהיה טמא (פסחים צד. ושם) כל העולם כולו תחת כוכב אחד עומד היכי קיימי כל הני כוכבים הנראין ברקיע וי"מ שעל ים אוקיינוס הן עומדין כדאמרינן בפרקי דר"א כל השיעורים לא נאמרו רק על שאר ימים אבל ים אוקיינוס בוראו יודע מדתו אך במדרש אחר מצינו ששליש (ח) ימים שאמר הוי בים אוקיינוס וכן יסד ה"ר בנימין ביוצר שלו זה הים שליש עולמו *במאה ושנים ושש ועוד סיימו וצריך למימר שאותו מדרש פליג אההיא דפסחים ומיהו יש להעמיד ההיא דהתם במזלות של גלגל אבל שאר כוכבים קטנים הם ולי נראה דיש ליישב כל אותן מדרשים שהם תלוין בכיפת הרקיע והוא גדול הרבה מן הארץ אם היה נמתח עליה זו כזו לפי גבול הארץ בא ורואה אבל מתוח על הארץ כמין כיפה גבוה באמצע שתופס כפלי כפלים אם היה נמתח בקו הארץ אך היה קשה מדכתיב גבי סיסרא (שופטים ה) מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם ומוכח מינה בנימוקי רש"י וכן איתא במדרש שאורך הכוכב מהלך ת"ק שנה כמן השמים ועד הארץ שהיה ראש אחד תחוב ברקיע והשני היה בארץ והיכי היה יוצא באויר העולם כיון דכולו תחת כוכב אחד הוא עומד וי"ל שהם חולקין יחד אם לא נחלוק בין מזלות הגלגל לשאר מזלות* :

אידי ואידי חד שיעורא הוא. ופליג אמאן דדריש בתמיד (דף לב:) דמזרח ומערב רחוק טפי דאי לא תימא הכי *אדם היכי הוה קם כיון דכתיב מקצה השמים ועד קצה השמים וי"ל שסובר שהיה בגן עדן עד שנתמעט : ישת חשך סתרו. מדכתיב סביבותיו סוכתו קדרים : ואת

כלומר שליש מת"ק שנה הכי הוי וכך ועוד הוא שליש משתי שנים ויתירים

[ועי' תוס' פסחים לד. קיח: ד"ה מן]

גמרא:

השתא דנפקא ליה מלמקצה השמים ועד קצה השמים למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ למהלי (א) כדר' אלעזר דאמר רבי אלעזר אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע שנאמר למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ וכיון שסרח הניח הקב"ה ידיו עליו ומיעטו שנאמר °אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפך אמר רב יהודה אמר רב *אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה שנאמר למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים כיון שסרח הניח הקב"ה ידו עליו *ומיעטו שנאמר ותשת עלי כפך אי הכי קשו קראי אהדדי אידי ואידי חד שיעורא הוא ואמר רב יהודה אמר רב עשרה דברים נבראו ביום ראשון ואלו הן שמים וארץ תהו ובהו אור וחשך רוח ומים מדת יום ומדת לילה שמים וארץ דכתיב °בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ תהו ובהו דכתיב °והארץ היתה תהו ובהו אור וחשך חשך דכתיב °וחשך על פני תהום אור דכתיב °ויאמר אלהים יהי אור רוח ומים דכתיב °ורוח אלהים מרחפת על פני המים מדת יום ומדת לילה דכתיב °ויהי ערב ויהי בקר יום אחד תנא תהו קו ירוק שמקיף את כל העולם כולו שממנו יצא חשך (ב) שנאמר °ישת חשך סתרו סביבותיו בהו אלו אבנים המפולמות המשוקעות בתהום שמהן יוצאין מים שנאמר °ונטה עליה קו תהו ואבני בהו ואור ביום ראשון איברי והכתיב ויתן אותם אלהים ברקיע השמים וכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום רביעי (ג) כדר' אלעזר דא"ר אלעזר אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהן שנאמר °וימנע מרשעים אורם ולמי גנזו לצדיקים לעתיד לבא שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב *ואין טוב אלא צדיק שנאמר °אמרו צדיק כי טוב כיון שראה אור שגנזו לצדיקים (ד) שמח שנאמר °אור צדיקים ישמח כתנאי אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו דברי רבי יעקב וחכ"א הן הן מאורות שנבראו ביום ראשון ולא נתלו עד יום רביעי אמר רב זוטרא בר טוביא אמר רב בעשרה דברים נברא העולם בחכמה ובתבונה ובדעת ובכח ובגערה ובגבורה בצדק ובמשפט בחסד וברחמים בחכמה ובתבונה דכתיב °ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעת דכתיב °בדעתו תהומות נבקעו בכח וגבורה דכתיב °מכין הרים בכחו נאזר בגבורה בגערה דכתיב °עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו בצדק ומשפט דכתיב °צדק ומשפט מכון כסאך בחסד ורחמים דכתיב °זכר רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה ואמר רב יהודה אמר רב בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי עד שגער בו הקב"ה והעמידו שנאמר עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו והיינו דאמר ר"ל מאי דכתיב °אני אל שדי אני הוא שאמרתי לעולם די (ה) אמר ר"ל בשעה שברא הקב"ה את הים היה מרחיב והולך עד שגער בו הקב"ה ויבשו שנאמר °גוער בים ויבשהו וכל הנהרות החריב ת"ר *ב"ש אומרים שמים נבראו תחלה ואח"כ נבראת הארץ שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ וב"ה אומרים ארץ נבראת תחלה ואח"כ שמים שנאמר °ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים אמר להם ב"ה לב"ש לדבריכם אדם בונה עלייה ואח"כ בונה בית שנאמר °הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה אמר להם ב"ש לב"ה לדבריכם אדם עושה שרפרף ואח"כ עושה כסא שנאמר °כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי וחכ"א זה וזה כאחת נבראו שנאמר °אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קורא אני אליהם יעמדו יחדו ואידך מאי יחדו דלא משתלפי מהדדי (ו) קשו קראי אהדדי אמר ר"ל כשנבראו ברא שמים ואח"כ ברא הארץ וכשנטה נטה הארץ ואחר כך נטה שמים מאי שמים א"ר יוסי בר חנינא ששם מים במתניתא תנא אש ומים מלמד שהביאן הקב"ה וטרפן זה בזה ועשה מהן רקיע שאל רבי ישמעאל את ר"ע כשהיו מהלכין בדרך א"ל אתה ששימשת את נחום איש גם זו כ"ב שנה *שהיה דורש כל אתין שבתורה את השמים ואת הארץ מה היה דורש בהן א"ל אילו נאמר שמים וארץ הייתי אומר שמים (ז) שמו של הקב"ה עכשיו שנאמר את השמים ואת הארץ שמים שמים ממש ארץ ארץ ממש
את

פסחים כב:

רבינו חננאל: ת"ל ולמקצה השמים ועד קצה השמים. שיעור מן קצה השמים ועד קצה שמים כשיעור מן הארץ עד לשמים ותרווייהו חדא שיעורא הוא. אמר רב יהודה (ג) [י'] דברים נבראו ביום ראשון. תוהו ובוהו. שמים וארץ. אור וחשך רוח ומים. מדת יום ומדת לילה כו'. תנא תוהו זה קו ירוק שמקיף כל העולם שממנו חושך יוצא. בהו אלו אבנים מפולמות המשוקעות בתהום שמהם מים יוצא שנאמר ונטה עליה קו תוהו ואבני בוהו. וזה האור שנברא ביום ראשון היה בו זיהור שצופין בו ומביטין באורו מסוף העולם ועד סופו. וכיון שנסתכל ברשעים גנזו לצדיקים לעתיד לבא שנא' וימנע מרשעים אורם וכיון שנגנז שמח שנאמר אור צדיקים ישמח. ויש תנא חולק על זה ואומר זה האור נתלה ביום רביעי שנאמר יהי מאורות ברקיע השמים. ופי' יהי אותו האור שנברא ביום ראשון למאורות והן ב' המאורות. אמר רב בעשרה דברים נברא העולם. בחכמה בתבונה. בדעת. בכח. בגבורה. בגערה. בצדק. במשפט. בחסד. ברחמים. וכולהו מקראי. בחכמה ובתבונה שנאמר ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה. בדעת כו'. זה שאמר [ר"י אמר רב דבשעה שברא הקב"ה את] העולם. עת שנברא היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי כו' עד שגער בו הקב"ה והעמידו שנאמר עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו. ר"ל אמר אני אל שדי אני שאמרתי לעולם דיי. כיוצא בו בים גוער בים ויבשהו אלו כולן מדרשות הן ואין מדקדקין עליהן להשוותן למה שהדעת מתקבלת מהן וכן חלוקת ב"ש וב"ה אלו אומרים שמים נבראו תחלה. ואלו אומרים ארץ נבראת תחלה. וכל אחד מביא ראיה לדבריו. וחכמים אומרים שניהם נבראו כאחד אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קורא אני עליהם יעמדו יחדו. קשו קראי אהדדי. ופריק ר"ל כשבראן ברא שמים ואח"כ הארץ כב"ש [וקשיא דהא דכתיב נוטה שמים על תוהו ותולה ארץ על בלימה הרי תחלה נטה שמים ואח"כ ארץ] כשנטה אותן נטה ארץ ואח"כ שמים כב"ה. וזהו שאמרו חכמים שניהן כאחת עמדו. (טרף) [מאי שמים שטרף] הקב"ה אש ומים ועשה מהן רקיע לפיכך נקראו שמים. אבל דברי נחום איש גם זו פירוש הוא שפירש. אמר אלו נאמר בראשית ברא אלהים שמים *) ואינן שמים דבר ידוע הייתי אומר שמים שם הן וכיון שנאמר את השמים הידועים לנו הכתוב מדבר. וכיון שכתב את בשמים כתב נמי את בארץ. כי האת שכתב בארץ אינו

*) אולי דצ"ל שמים הייתי אומר שמים שם הן ואינן שמים דבר הידוע לנו וכיון שנאמר וכו'.

הגהות הב"ח

(א) גמ' על הארץ למה לי מיבעי ליה לכדרבי אלעזר וכו' מן הארץ ועד לרקיע היה שנאמר וכו' על הארץ ולמקצה השמים וכיון שסרח וכו' ומיעטו. נ"ב ס"א והעמידו על מאה אמה : (ב) שם יצא חשך לעולם שנאמר ישת : (ג) שם ויהי בקר יום רביעי אלא כדרבי אלעזר : (ד) שם שגנזו לצדיקים מיד שמח וכו' אדם צופה ולואה ומביט : (ה) שם שאמרתי לעולם די איכא דאמרי אמר ר"ל בשעה שברא הקב"ה את הים הגדול היה מרחיב : (ו) שם דלא משתלפי מהדדי מכל מקום קשו קראי : (ז) שם הייתי אומר שמים והארץ שמותן של הקב"ה : (ח) תוס' ד"ה מסוף וכו' מצינו ששליש עולם הוי ים אוקינוס :

ד א מיי' פ"ג מהלכות יסודי התורה הלכה א:

תורה אור

את הארץ למה לי להקדים שמים לארץ והארץ היתה תהו ובהו מכדי בשמים אתחיל ברישא מאי שנא דקא חשיב מעשה ארץ תנא דבי ר' ישמעאל משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו השכימו לפתחי (א) השכים ומצא נשים ואנשים למי משבח למי שאין דרכו להשכים והשכים תניא ר' יוסי אומר אוי להם לבריות שרואות ואינן יודעות (ב) מה רואות עומדות ואין יודעות על מה הן עומדות הארץ על מה עומדת על העמודים שנאמר °המרגיז ארץ ממקומה ועמודיה יתפלצון עמודים על המים שנאמר °לרוקע הארץ על המים מים על ההרים שנאמר °על הרים יעמדו מים הרים ברוח שנאמר °כי הנה יוצר הרים ובורא רוח רוח בסערה שנאמר °רוח סערה עושה דברו סערה תלויה *בזרועו של הקב"ה שנאמר °ומתחת זרועות עולם וחכ"א על י"ב עמודים עומדת שנאמר °יצב גבולות עמים למספר בני ישראל וי"א (ג) ז' עמודים שנאמר °חצבה עמודיה שבעה ר"א בן שמוע אומר על עמוד אחד וצדיק שמו שנאמר °וצדיק יסוד עולם א"ר יהודה שני רקיעים הן שנאמר °הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים ר"ל אמר *שבעה ואלו הן וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות וילון אינו משמש כלום אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית ומחדש בכל יום מעשה בראשית שנאמר °הנוטה כדוק שמים וימתחם כאהל לשבת רקיע שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות קבועין שנאמר °ויתן אותם אלהים ברקיע השמים שחקים שבו רחיים עומדות וטוחנות מן לצדיקים (ד) שנאמר °ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול וגו' זבול שבו ירושלים ובית המקדש *ומזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן (ה) שנאמר °בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים ומנלן דאיקרי שמים דכתיב °הבט משמים וראה מזבול קדשך ותפארתך מעון שבו כיתות של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה וחשות ביום מפני כבודן של ישראל שנאמר °יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי אמר ר"ל *כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ומה טעם יומם יצוה ה' חסדו משום ובלילה שירה עמי ואיכא דאמרי אמר ר"ל כל העוסק בתורה *בעוה"ז שהוא דומה ללילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד לעוה"ב שהוא דומה ליום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי א"ר לוי *) כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים שנאמר °הקוטפים מלוח **) עלי שיח ושרש רתמים לחמם ומנלן דאיקרי שמים שנאמר °השקיפה ממעון קדשך מן השמים מכון שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד ועליית טללים רעים ועליית אגלים [א] וחדרה של סופה [וסערה] ומערה של קיטור (ו) ודלתותיהן אש שנאמר °יפתח ה' לך את אוצרו הטוב הני ברקיעא איתנהו הני בארעא איתנהו דכתיב °הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו אמר רב יהודה אמר רב דוד ביקש עליהם רחמים והורידן לארץ אמר לפניו רבש"ע °לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך (במגורך) רע *צדיק אתה ה' לא יגור במגורך רע ומנלן דאיקרי שמים דכתיב °ואתה תשמע השמים מכון שבתך ערבות שבו צדק משפט וצדקה גנזי חיים וגנזי שלום וגנזי ברכה ונשמתן של צדיקים ורוחות ונשמות שעתיד להיבראות וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו מתים צדק ומשפט דכתיב °צדק ומשפט מכון כסאך צדקה דכתיב °וילבש צדקה כשרין גנזי חיים דכתיב °כי עמך מקור חיים וגנזי שלום דכתיב °ויקרא לו ה' שלום וגנזי ברכה דכתיב °ישא ברכה מאת ה' נשמתן של צדיקים דכתיב °והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך רוחות ונשמות שעתיד להיבראות דכתיב °כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי *וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו מתים דכתיב °גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה שם אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת וכסא הכבוד מלך אל חי רם ונשא שוכן עליהם (ז) בערבות שנאמר °סולו לרוכב בערבות ביה שמו ומנלן דאיקרי שמים (ח) אתיא רכיבה רכיבה כתיב הכא סולו לרוכב בערבות וכתיב התם °רוכב שמים בעזרך וחשך וענן וערפל מקיפין אותו שנאמר °ישת חשך סתרו סביבותיו סוכתו חשכת מים עבי שחקים ומי איכא חשוכא קמי שמיא והכתיב °הוא (*גלי) עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרי לא קשיא הא בבתי

איוב ט | תהלים קלו | שם קד | עמוס ד | תהלים קמח | דברים לג | שם לב | משלי ט | שם י | דברים י | ישעיה מ | בראשית א | תהלים עח | מ"א ח | ישעיה סג | תהלים מב | איוב ל | דברים כו | שם כח | תהלים קמח | שם ה | מלכים א ח | תהלים פט | ישעיה נט | תהלים לו | שופטים ו | שמואל א כה | ישעיה נז | תהלים סח | שם | דברים לג | תהלים יח | דניאל ב

[שבת קמט: ע"ש סוטה מב. סנהדרין קג. ע"ש] [שבת קנב:] [נ"ל גלא]

*) ע"ז ג: **) [עי' פרש"י בע"ז]

ואת הארץ להקדים שמים לארץ. דאי לאו ואת הייתי אומר ששניהם נבראו יחד והכתוב כתבם זה אחר זה שאי אפשר לכתוב שני שמות כאחד כדפירש רש"י והא דאמרי ב"ה לעיל ארץ נבראת תחלה דכתיב ביום עשות ה' וגו' ולא כתיב ואת התם דריש ליה מדשני קרא בסידריה להסמיך ארץ לעשיה ומיהו בנימוקי חומש פי' רש"י את השמים לרבות תולדותיהן ומדרש אחר הוא ופליג אהא דהכא: **נכנס** שחרית. פרש"י נכנס בתיקו וממילא האור יוצא ונראה ויוצא ערבית ומכסה האורה ומחשיך העולם והיה קשה למורי א"כ היאך נראים כוכבים בשמים (ס) מינה בלילה כיון שהם קבועים בשני כדמסיק ומיהו שמא נראים מתוכו כמו ע"י העננים אך רוב פעמים שהעננים מחשיכים אותו ומכסין אותו ונראה למורי לפרש איפכא נכנס שחרית בעולם ומתנה אורה יוצא ויוצאת ערבית מן העולם [ומסתלק אורה] ולכך הכוכבים נראין: **כל** העוסק בתורה. אכתי לא סיים למילתיה דז' רקיעים שהתחיל לפרש: **אוצרות** שלג. יש ממנו שמוכן לפורענות (ע) ויש לטובה כדאמרינן בתענית (דף ג:) טבא תלגא לטורי כחמשה מטרי לארעא וכן כתיב כי כאשר ירד הגשם והשלג וכו' כי אם הרוה את הארץ וגו' (ישעיה נה): **דוד** ביקש והורידן לארץ. הקשה הרב ר' אלחנן הא כתיב (בישעיה נה) כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ותירץ דכיון שמן העננים יורד נראית כיורד מן השמים ועוד י"ל דלא הוריד רק המוכנים לפורענות אבל המרוים את הארץ נשארו למעלה: **לא** יגור במגורך רע. אין זה מקרא אלא לא יגורך והכי דריש ליה: (בגמ' שבת קמט: ובסנהדרין קג: איתא ספיר ע"ש)

לא כתיב את הוה אמינא כאחת נבראו אלא שאי אפשר לקרות שני שמות כאחת להכי כתב את להקדים: למי שאין דרכו להשכים והשכים. הכא נמי (פ) דקרא לשמים תחלה הי"ל ארץ אין דרכו להשכים ועוד שכל מעשה ארץ מתונים ומעשה שמים במהירות וזו השכימה עמה שנבראו כאחת לכך התחיל לספר מעשיה תחלה: יוצר הרים ובורא רוח. מה ענין זה אצל זה אלא ללמדך שההרים עומדין על הרוח: רוח סערה עושה דברו. דבר הרוח סערה עושהו: ומתחת. כל היצירה זרועות עולם. הסובלות אותו: נכנס שחרית. לתוך תיקו והאור נראה: ויוצא ערבית. מתיקו ומתפשט למטה מן האור והרי העולם חשוך וזהו חידושו (י) למעשה בראשית בכל יום: כדוק. יריעה דק ובלע"ז אלמא יש שמים שאין משמשין אלא תשמיש יריעה פרוסה: מעון. לשון מדור מקום שמלאכים דרין בו: וחשות. (כ) מפני כבודן של ישראל שמקלסין ביום: יומם יצוה ה' חסדו. יצוה למלאכים לשתוק כדי לעשות חסד לצריכים חסד והם התחתונים: ובלילה שירה עמי. (ל) ברקיע עם שיר שלי שקילסתי ביום: ומנלן. דמעון איקרי שמים: מכון. לשון אוצר של פורעניות כמה דאת אמר נכונו ללצים שפטים (משלי יט): שבו אוצרות שלג כו'. כל אלה לפורעניות: עליית אגלים. לשון (*עוגל) של מים (חולין דף מא.) ולשון אגלי טל (איוב לח) ולשון אגן הסהר (שיר השירים ז) שמתחלפת ל' בנו"ן והם מים העומדים להלקות פירות: (מ) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב. למדת שיש לו אוצר לפורענות: לא יגורך רע. לא יגור אצלך: ורוחות ונשמות. חדא היא ויש מפרשין רוח היא הנשמה העשויה בדמות הגוף נשמה נשימה אליינ"א בלע"ז: מכון כסאך. והכסא בערבות הוא כדמסיק לקמן: וילבש צדקה. למדת שעמו צדקה שרויה: ויקרא לו. קראה ה' שלום: רוח מלפני. אלמא לפניו הם: גשם נדבות תניף אלהים וגו'. (נ) והאי קרא במתן תורה כתיב שיצתה נשמתן שנאמר נפשי יצאה בדברו (שיר השירים ה) והניף עליהן טל תחייתו שנאמר גשם נדבות תניף אלהים והאי קרא משתעי במתן תורה במזמור יקום אלהים יפוצו אויביו:

[פי' ככל תלוי בגבורתו של הקב"ה כי זרועו הוא גבורה כדכתיב לך זרוע עם גבורה ערוך ע' זרוע] [עוגל איתא לפנינו וע"ש בפרש"י] [מנחות קי. וע' תוס' שם ד"ה ומיכאל] [פסחים נ: כ"ש פג:] ע"ז ג:

הגהות הגר"א [א] גמ' וחדרה של סופה ומערה של קיטור. כצ"ל:

רבינו חננאל

אינו צריך לגופו. משל דר' ישמעאל הוריע שהקדים שבחה של ארץ לשבח השמים אבל לא בבריאה. תניא ר' יוסי אומר אוי לבריות שרואות ואינן יודעות כלומר הארץ עומדת על העמודים ועמודי הארץ הן על המים. והמים הן על ההרים. וההרים ברוח. והרוח בסערה וכולה מדרש פסוקים וסערה תלויה בזרועו של הקב"ה שנא' ומתחת זרועות עולם. פי' הדבר שהוא בעולם מתחת הכל תלוי בזרוע בגבורתו של הקב"ה. כי הגבורה היא הזרוע כדכתיב לך זרוע עם גבורה. ר' אלעזר אומר על עמוד אחד עומד העולם וצדיק שמו שנאמר וצדיק יסוד עולם זה שאמר ר"ל ז' רקיעין הן. וילון. רקיע. שחקים. זבול. מעון. מכון. ערבות. וכל אחד ואחד פירש מה הן משמשין. אלו כולן קבלה הן הל"ם. וקראי אסמכתא בעלמא הן. ואינם מדרשות. שאינם דברים הנאמרים מן הדעת כלל. אלא דברי קבלה הן. והערבות שהוא רקיע שביעי יש בו צדקה ומשפט. גנזי חיים גנזי שלום גנזי ברכה ונשמת הצדיקי' ונשמות העתידות להבראות. וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים. וכולהו קראי צדק ומשפט שנאמר צדק ומשפט מכון כסאך. גנזי חיים שנאמר כי עמך מקור חיים. גנזי שלום שנאמר ויקרא לו ה' שלום. גנזי ברכה שנא' ישא ברכה מאת ה'. נשמתן של צדיקים שנא' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך. רוחות ונשמות העתידו' להבראו' שנא' כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי. וטל שעתיד להחיות בו מתים שנאמר גשם נדבות תניף אלהים וגו'. ולמעלה אופנים ושרפים וחיות הקודש ומלאכי השרת וכסא הכבוד ומלך רם ונשא שוכן עליהם. שנאמר סולו לרוכב בערבות ביה שמו. וחושך וערפל מקיפין אותו מבחוץ שנאמר ישת חשך סתרו וגו' ומבפנים אור שנאמר ונהורא עמיה שריה.

הגהות
(א) גמ' השכימו לפתחי לאחר השכים: (ב) שם ואינן יודעות מה הן רואות ומים על ההרים וכו' וההרים על רוח וכו' ורוח בסערה: (ג) שם וי"א אומרים על ז': (ד) שם וטוחנות מן לצדיקים לעתיד לבא שנאמר ויצו: (ה) שם ומקריב עליו קרבן בכל יום שנאמר בנה וכו' לשבתך עולמים מאי מקריב וכי תעלה על דעתך שיש לשם כבשים אלא מקריב נשמתן של צדיקים ומנלן דאיקרי שמים: (ו) שם ודלתותיהן אש (שנאמר יפתח וכו' הטוב) תא"מ ונ"ב ס"א פתח ה' אוצרו ויוצא כלי זעמו: (ז) שם רם ונשא שוכן עליהם שנאמר כצ"ל ותיבת בערבות נמחק: (ח) שם ומנלן דאיקרי שמים אמר ר' אבהו אתיא רכיבה:

הב"ח
(פ) רש"י ד"ה למי שאין וכו' מדקרא לשמים: (י) ד"ה ויוצא ערבית וכו' חידושו של מעשה בראשית: (כ) ד"ה וחשות ביום מפני: (ל) ד"ה ובלילה שירו עמו שירו ברקיע: (מ) ד"ה (יפתח וכו' הטוב) תא"מ ונ"ב ס"א פתח ה' את אוצרו וגו': (נ) ד"ה גשם נדבות תניף אלהים וגו' במתן תורה כצ"ל ותיבת והאי קרא נמחק: (ס) תוס' ד"ה נכנס וכו' כוכבים בשמים בלילה כיון שהם קבועים ברקיע השני ותיבת מינה נמחק: (ע) ד"ה אוצרות וכו' לפורענות (ויש לטובה כדאמרינן) תא"מ ונ"ב ס"א היינו מרובה היוצא בשטף מוכן לפורענות אבל שלג היורד בנחת לטובה כדאמרינן:

בבתי גואי · ונהורא עמיה שרא :׳ במופלא ממך · במובדל ומופרש ממך שלא רצה הקב"ה לגלות לך : לאותו רשע · נבוכדנצר : עליו · לשון נקיה היא כלומר על עצמו ולא עלי : רגלי החיות · עובי פרסותיהן : קרסולי · אסתוירא שקורין קביליי"א בלעז : שוק · הוא עלם המחבר עם (ס) הרגל : רכובי · הוא עלם הירך הסמוך לשוק ירך הוא עלם הקולית התקוע במתנים : ראשי פרקים · ראשי פרשיות שבה : שלבו דואג · ואינו מיקל את ראשו : איכא דאמרי והוא שלבו דואג בקרבו · תרתי בעינן : סתרי תורה · כגון מעשה המרכבה וספר יצירה ומעשה בראשית והיא ברייתא : יועץ וחכם חרשים ונבון לחש · לקמן מפרש להו : לא קשאי · לא זקנתי ובעינן לבו דואג : מעשה המרכבה ומעשה בראשית · ברייתות הן : כבשונו של עולם · סתרו של עולם כמו רישא בכבשא (חולין דף נג:) בהדי כבשי דרחמנא למה לך (ברכות דף י׳) ממני יצאו כבושין (מכות דף כג:) : תניא עד ויאמר אלי בן אדם · כבר שניטו עד ויאמר אלי בן אדם עמוד על רגליך : הן הן מעשה המרכבה · אם עד כאן שניתם הרבה שניתם שאני מקראות הללו שהן וארא כעין החשמל וגו׳ כמראה הקשת וגו׳ (י) הם שהקפידו עליהם חכמים מלדורשם שהן מדברין בצורת שכינה ומראהו : מיתיבי · גרסינן ולא גרסינן ומי הוי מעשה המרכבה עד הכא : עד וארא · כעין החשמל ולא הוא בכלל : עד החשמל · עד התיבה הזו והיא בכלל לידרש : עד וארא מגמר גמרינן · כלומר הכי קאמר עד היכן מעשה מרכבה שנתנו לדרוש עד וארא או עד החשמל ומשם עד ויאמר הן הן מעשה מרכבה שהקפידו עליהן חכמים : גנז ספר יחזקאל · שיש בסופו דברים בקרבנות שסותרין דברי תורה : גרבי שמן · להדליק : והיה מבין בחשמל · לדרוש מהו : חיות

תורה אור

*בבתי גואי הא בבתי בראי ואמר רב אחא בר יעקב עוד רקיע אחד יש למעלה מראשי החיות דכתיב °ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא עד כאן יש לך רשות לדבר מכאן ואילך אין לך רשות לדבר שכן כתוב בספר בן סירא במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשית התבונן אין לך עסק בנסתרות *תניא אמר רבן יוחנן בן זכאי מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע בשעה שאמר °אעלה על במתי עב אדמה לעליון יצתה בת קול ואמרה לו רשע בן רשע בן בנו של נמרוד הרשע *שהמריד (א) כל העולם כולו עליו במלכותו כמה שנותיו של אדם שבעים שנה שנאמר °ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה והלא מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה וכן בין כל רקיע ורקיע למעלה מהן חיות הקדש (ב) רגלי החיות כנגד כולם קרסולי החיות כנגד כולן שוקי החיות כנגד כולן רכובי החיות כנגד כולן ירכי החיות כנגד כולן גופי החיות כנגד כולן צוארי החיות כנגד כולן ראשי החיות כנגד כולן קרני החיות כנגד כולן למעלה מהן כסא כבוד רגלי כסא הכבוד כנגד כולן כסא הכבוד כנגד כולן מלך אל חי וקים רם ונשא שוכן עליהם ואתה אמרת אעלה על במתי עב אדמה לעליון אך אל שאול תורד אל ירכתי בור : ולא במרכבה ביחיד : תני רבי חייא *אבל מוסרין לו ראשי פרקים אמר רבי זירא אין מוסרין ראשי פרקים אלא לאב ב"ד ולכל מי שלבו דואג בקרבו איכא דאמרי והוא שלבו דואג בקרבו אמר רבי אמי אין מוסרין סתרי תורה אלא למי שיש בו חמשה דברים °שר חמשים ונשוא פנים ויועץ וחכם חרשים ונבון לחש א] ואמר רבי אמי אין מוסרין דברי תורה לעובד כוכבים שנאמר °לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום א"ל רבי יוחנן לרבי אלעזר תא אגמרך במעשה המרכבה א"ל לא קשאי כי קש נח נפשיה דרבי יוחנן א"ל ר' אסי תא ואגמרך במעשה מרכבה א"ל אי זכאי גמירתא מר' יוחנן רבך רב יוסף הוה גמיר מעשה המרכבה סבי דפומבדיתא הוו תנו במעשה בראשית אמרו ליה ליגמור לן מר מעשה מרכבה אמר להו אגמרון לי מעשה בראשית (ג) בתר דאגמרון אמרו ליה ליגמרון מר במעשה מרכבה אמר להו תנינא בהו °דבש וחלב תחת לשונך ²דברים המתוקין מדבש וחלב יהו תחת לשונך ר' אבהו אמר מהכא °כבשים ללבושך (ד) דברים שהן כבשונו של עולם יהיו תחת לבושך אמרו ליה תנינן בהו עד °ויאמר אלי בן אדם אמר להו הן הן מעשה המרכבה מיתיבי עד היכן מעשה המרכבה רבי אומר עד °וארא (ה) בתרא ר' יצחק אומר עד החשמל עד וארא מגמרינן מכאן ואילך מסרינן ראשי פרקים איכא דאמרי עד וארא מסרינן ראשי פרקים מכאן ואילך אם הוא חכם מבין מדעתו אין אי לא לא ומי דרשינן בחשמל והא ההוא ינוקא דדרש בחשמל (ו) ונפקא נורא ואכלתיה שאני ינוקא דלאו מטי זימניה אמר רב יהודה ברם *זכור אותו האיש לטוב וחנניה בן חזקיה שמו אלמלא הוא נגנז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרין דברי תורה מה עשה העלו לו ג' מאות גרבי שמן וישב בעלייה ודרשו ת"ר מעשה בתינוק אחד שהיה קורא בבית רבו בספר יחזקאל והיה מבין בחשמל ויצאה אש מחשמל ושרפתו וביקשו לגנוז ספר יחזקאל (ז) ב] אמר להם חנניה בן חזקיה אם זה חכם (ח) הכל חכמים הן מאי חשמל אמר רב יהודה

חיות

בן בנו של נמרוד הרשע · לאו דוקא שהרי כוש ילד את נמרוד ולא מליטו אותו רשע מזרע כוש אלא על שם מעשיו שמלך גם הוא בשנער* : שבעים שנה · לאו משום שלא היה קשיש יותר שהרי לא וחשוב מימות סנחריב שסמוך למפלתו גבי שליחות שעלה בלאדן לחזקיהו מליטו שהיה סופר בביתו ומשם זכה למלכות כדאשכחן באגדות חלק (סנהדרין דף צו·) אלא אורחא דמילתא קא חשיב : ורגלי החיות כנגד כולם · יש מגיהין בקדושתא שיסד הקליר וחיות אשר הנה מרובעות לכסא כף רגל חמש מאות וחמש עשרה ומוחקים הוי"ו ואומרים כי כן עולה לפי חשבון שבכאן למנין ז׳ רקיעים *וח׳ אוירים הוא ט"ו פעמים ת"ק והיינו מנין ישרה ש"ר ת"ק וי"ה לסימנא (כ) שכן עולה ט"ו פעמים כך ומיהו בחנם מחקוהו שיסד דבריו ע"פ הירושלמי דהרואה א"ר לוי מארץ ועד לרקיע מהלך ת"ק שנה אמר ר׳ ברכיה ור׳ חלבו בש"ר (בא) סמוקה גדול מזה רגל אחד *כמנין ישר"ה ראה כמה (ל) גבוה מעולמו כו׳ משמע כמנין שיסד ת"ק ט"ו וכן היה דרכו שבכמה מקומות היה מניח שיטת הש"ס שלנו כדי לאחוז °שיטת הש"ס ירושלמי שהוא היה תנא והוא היה ר"א ברבי שמעון דקרי עליה *מכל אבקת רוכל תנא קרא קרובן ופייטן (ויקרא רבה פ"ל) ובימיו מקדשים ע"פ הראייה שמעולם לא יסד רק קרובן מיום (*אחד) : אין מוסרין דברי תורה לעובד כוכבים · היה קשה להר"ר אלחנן תיפוק ליה דעובד כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה כדאמר בפ׳ ד׳ מיתות (סנהדרין דף נט· ושם) עובד כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה והמלמדו עובר אלפני עור לא תתן מכשול וכי תימא (מ) בז׳ מלות דידהו דאינו חייב מיתה כדאמר הש"ס התם והא *מלוה איכא למוסרם להם ונפקא לן מהאי קרא אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (ויקרא יח) כהן ולוי לא נאמר אלא אדם שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה וכו׳ וי"ל דהכא מיירי אפילו היכא דאיכא עובד כוכבים אחר שרולה ללמדו דליכא לפני עור כדאמרינן בע"ז (דף ו:) המושיט כוס יין לנזיר עובר אלפני עור והני מילי דקאי אתרי עברא דנהרא שבלאו נתינתו אי אפשר להביאו אליו אבל אי לאו הכי אינו עובר אלפני עור הכא נמי אפילו במקום שעובד כוכבים אחר רולה ללמדו דליכא לפני עור מכל מקום אסור משום מגיד דבריו ליעקב וכו׳ (תהלים קמז)* : והחיות

[נפ"ל ס:] · יחזקאל א · [פסחים נד.] · ישעיה יד · [עירובין נג.] · תהלים צ · ישעיה ג · תהלים קמז · שיר ד · משלי כז · יחזקאל ב · שם א · שבת יג. ע"ש מנחות מה.

ז א מיי׳ פ"ב מהלכות יסודי התורה הל׳ יב ופ"ד שם הלכה יא : ושלא את ידו בישראל כמו שנמרוד שלח את ידו באברהם

ח ב ג מיי׳ פ"ב שם הלכה יב :

[עי׳ מהרש"א בח"א] · [נ"ל אבא] · [שם איתא אף טלפי החיות מהלך ת"ק שנה וחמש עשרה מנין ישרה ע"ש] · [בפסיקתא ועי׳ בהרא"ש ברכות פ"ה סי׳ כ"א] · [נ"ל ראשון] · נ"א אמרינן התם דמלוה ללמדם ונפקא · ועי׳ שמות רבה פרשה ג במעשה דעקילס ואדריינוס

רבינו חננאל

עד כאן יש לך רשות לדבר מיכן ואילך אסור. כתוב בספר בן סירא במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל ר במה שהרשיתה התבונן אין לך עסק בנסתרות והדברים שנאמר מהלך ת"ק שנה דברי קבלה הן · הלא תראה שהן מועתקין מפי ריב"ז שהיה בימי הבית ולא נשאר לו דבר קטן ולא דבר גדול . אלא הכל בקבלה מרבו ומפורש בו דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הוויות דאביי ורבא . ואין הדברים הללו באין משיקול הדעת ואין צריך להסתכל בהן שהמסתכל בהן בא בטירוף דעת שאי אפשר לומר יש מקום חלל מופנה ואף לא מלא שהכל מתחתיו הן שכשם שאין כח לומר כי קודם יצירת העולם היה חלל או מקום מלא או ריקם אלא אחר שנברא העולם נבראו שמים וארץ ואין ידוע מה למעלה ומה למטה ך מנעו רבותינו להסתכל מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור . ויש בגבורתו של הקב"ה לעשות כמה : ולא במרכבה ביחיד תני ר' חייא מוסרין ליחיד ראשי פרקים פי' פותחין לו ראשי דבריו מבין מדעתו *) וזה לבו גם בו כר' אלעזר דאמר ליה ר' יוחנן רביה תא אגמרך מעשה מרכבה א"ל לא קשאי כלומר איני בן חמשים שנה כד נח נפשיה דרבי יוחנן אמר ליה רבי אסי תא אגמרך מעשה ה א"ל אין מוסרין דברי תורה אלא ליועץ חכם חרשים ונבון לחש ואין מוסרין ד"ת לעובד כוכבים שנאמר מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל ; אלא הא דתניא עד היכן מעשה מרכבה כו' וקיי"ל כלישנא עד וארא ועד חשמל מסרינן ראשי פרקין כדאמרן מיכן ואילך לא מסרינן אלא אם היה חכם מבין מדעתו מאי חשמל אמר רב יהודה חיות אש ממללות במתניתא תנא חש מל כלומר ב' מלות

*) אולי צ"ל וסוא שלא תהא לבו גם בו :

הגהות הב"ח

(א) גמ׳ שהמריד את כל העולם : (ב) שם ורגלי החיות וכו׳ וקרסולי וכו׳ ושוקי וכו׳ ורכובי וכו׳ וירכי וכו׳ וגופי וצוארי וכו׳ וראשי וכו׳ וקרני וכו׳ ולמעלה מהן כסא כבוד ורגלי וכו׳ וכסא הכבוד כנגד כולן ולמעלה מהן (ג) שם מעשה בראשית אגמרוה בתר דאגמרוה אמרו : (ד) שם כבשים ללבושך אל תקרי כבשים אלא דברים שהן כבשונו : (ה) שם רבי אומר עד וארא כעין חשמל בתרא : (ו) שם ונפיק נורא מחשמל ואכלתיה שאני ינוקא דלא מטי זימנא דלאו אורח ארעא דדריש אמר רב יהודה אמר רב ברם זכור וכו׳ שאלמלא מה עשה עלה לעלייה והעלו לו לשם שלש מאות : (ז) שם אמר להם (חנניה בן חזקיה) תא"מ ונ"ב ס"א ג : (ח) שם אם זה חכם כולם חכמים : (ט) רש"י ד"ה שוק הוא עלם המחבר עם הרגל הס"ד : (י) ד"ה הן הן וכו׳ הם הם שהקפידו : (כ) תוס׳ ד"ה ורגלי וכו׳ לסימנא שיש בו ט"ו פעמים ת"ק ומיהו בחנם מחקוהו : (ל) בא"ד ראה כמה הוא גבוה למעלה מעולמו וכו׳ כמנין שיסד ת"ק וט"ו וכן וכו׳ ופייטן ודרשן ובימיו היו מקדשין . נ"ב בויקרא רבה פרשה ל׳ כל דמך ר"א בר שמעון היה דורו קורא עליו מי זאת עולה כו׳ מהו מכל אבקת רוכל אלא דהוה קריי ותניי ופייטן ודרשן ובמדרש חזית בפסוק מי זאת עולה גרס קרובן : (מ) ד"ה אין מוסרין וכו׳ וכי תימא הכא בז׳ מלות וכו׳ וי"ל . נ"ב בספר עין יעקב תירלו תירוץ אחר וז"ל וי"ל דהיינו קודם שניתנה תורה אבל לאחר שניתנה תורה והתירם להם ילפינן מהאי קרא דאף ז׳ מלות אסור ללמדם :

גליון הש"ס תוס׳ ד"ה ורגלי וכו׳ שיטת הירושלמי שהוא היה תנא . נ"ל וי"א שהוא היה תנא כן הוא ברא"ש בפ"ה דברכות :

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ׳ ואמר רבי אמי אין מוסרין דברי תורה לעובד כוכבים . נ"ב עיין שו"ת באר שבע בסופו וחלק באר מים חיים סימן י"ד טעם למה השמיטו הפוסק ס זה : ב] שם א"ל חנני׳ אם זה חכם הכל חכמים הן . נ"ב ר"ל אם זה הקטן חכם כל הקטנים חכמים דלגדולים אין לחוש כדאמרינן לעיל שאני ינוקא דלא מטא זימנא עכ"ל מהרש"א בח"א :

גמרא

חיות אש ממללות במתניתא תנא *עתים חשות עתים ממללות בשעה שהדיבור יוצא מפי הקב"ה חשות ובשעה שאין הדיבור יוצא מפי הקב"ה ממללות °והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק מאי רצוא ושוב אמר רב יהודה כאור היוצא מפי הכבשן מאי כמראה הבזק אמר רבי יוסי בר חנינא כאור היוצא מבין החרסים °וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון ענן גדול ואש מתלקחת ונוגה לו סביב ומתוכה כעין החשמל מתוך האש (א) להיכן אזל אמר רב יהודה אמר רב שהלך לכבוש את כל העולם כולו תחת נבוכדנצר הרשע וכל כך למה שלא יאמרו אומות העולם ביד אומה שפלה מסר הקב"ה את בניו אמר הקב"ה מי גרם לי שאהיה שמש לעובדי פסילים עונותיהן של ישראל הן גרמו לי °וארא החיות והנה אופן אחד בארץ אצל החיות אמר ר' אלעזר מלאך אחד שהוא עומד בארץ וראשו מגיע אצל החיות במתניתא תנא סנדלפון שמו (ב)הגבוה מחברו מהלך חמש מאות שנה ועומד אחורי המרכבה וקושר כתרים לקונו איני והכתיב °ברוך כבוד ה' ממקומו מכלל דמקומו ליכא דידע ליה (ג) דאמר שם אתגא ואזל ויתיב ברישיה אמר רבא כל שראה יחזקאל ראה ישעיה למה יחזקאל דומה לבן כפר שראה את המלך ולמה ישעיה דומה לבן כרך שראה את המלך אמר ריש לקיש מאי דכתיב °(ד) אשירה לה' כי גאה גאה שירה למי שמתגאה על הגאים דאמר מר מלך שבחיות ארי מלך שבבהמות שור מלך שבעופות נשר ואדם מתגאה עליהן והקב"ה מתגאה על כולן ועל כל העולם כולו כתוב אחד אומר °ודמות פניהם פני אדם ופני אריה אל הימין לארבעתם ופני שור מהשמאל לארבעתן וגו' וכתיב °וארבעה פנים לאחד פני האחד פני הכרוב ופני השני פני אדם והשלישי פני אריה והרביעי פני נשר ואילו שור לא קא חשיב (ה) אמר ר"ל יחזקאל ביקש עליו רחמים והפכו לכרוב אמר לפניו רבש"ע *קטיגור יעשה סניגור מאי כרוב אמר רבי אבהו *כרביא שכן בבבל קורין לינוקא רביא א"ל רב פפא לאביי אלא מעתה דכתיב פני האחד פני הכרוב ופני השני פני אדם והשלישי פני אריה והרביעי פני נשר היינו פני כרוב היינו פני אדם (ו) אפי רברבי ואפי זוטרי כתוב אחד אומר °שש כנפים שש כנפים לאחד וכתוב אחד אומר °וארבעה פנים לאחת וארבע כנפים לאחת להם לא קשיא כאן בזמן שבהמ"ק קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים כביכול שנתמעטו כנפי החיות הי מינייהו אימעוט אמר רב חננאל אמר רב אותן שאומרות שירה בהן (ז) כתיב הכא °ובשתים יעופף וקרא זה אל זה ואמר וכתיב °התעיף עיניך בו ואיננו ורבנן אמרי אותן שמכסות בהן רגליהם שנאמר °ורגליהם רגל ישרה ואי לאו דאימעוט מנא (ח) הוה ידע דלמא דאיגלאי וחזיא ליה דאי לא תימא הכי ודמות פניהם פני אדם הכי נמי דאימעוט אלא דאיגלאי וחזיא ליה הכא נמי דאיגלאי וחזיא ליה הכי השתא (ט) בשלמא אפיה אורח ארעא לגלויי קמיה רביה כרעיה לאו אורח ארעא לגלויי קמיה רביה כתוב אחד אומר °אלף אלפין ישמשוניה ורבו רבבן קדמוהי יקומון וכתוב אחד אומר °היש מספר לגדודיו לא קשיא כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין בהמ"ק קיים *כביכול שנתמעטה פמליא של מעלה תניא רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסאי אלף אלפין ישמשוניה מספר גדוד אחד ולגדודיו אין מספר ור' ירמיה בר אבא אמר אלף אלפין ישמשוניה לנהר דינור שנאמר °נהר דינור נגד ונפק מן קדמוהי אלף אלפין ישמשוניה ורבו רבבן קדמוהי יקומון (י) מהיכן נפיק מזיעתן של חיות ולהיכן שפיך אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב על ראש רשעים בגיהנם שנאמר °הנה סערת ה' חמה יצאה וסער מתחולל על ראש רשעים יחול ורב אחא בר יעקב אמר על אשר קומטו שנאמר °אשר קומטו ולא עת נהר יוצק יסודם תניא אמר רבי שמעון החסיד אלו תשע מאות ושבעים וארבע דורות שקומטו להיבראות

קודם

רש"י

חיות אש ממללות · אש יוצא מדיבורן : רצוא ושוב · מוציאות ראשן מתחת הרקיע הנטוי למעלה מראשיהן וחוזרות ומכניסות אותן ממוראת השכינה במהירות כריצה ושיבה של להב היוצא מפי הבזק : הכבשן · ששורפין בו אבנים לסיד ובזק לשון שברי *שברים הוא שהאור יוצא בין אבן לאבן כדתנן בעירובין (דף קד') בוזקין מלח על גבי הכבש שלא יחליקו הכהנים : מבין החרסים · דרך מזקקי זהב לנקוב כלי חרס נקבים נקבים וכופין אותו על גבי גחלים שהזהב נתון בהן בתוך כתישת החרסים של לבנים על גבי חרס ולהב יוצא למעלה דרך נקבי הכלי והוא עשוי גוונים גוונים ותמיד יוצא ונכנס : מן הצפון · מבבל שהוא בצפון שנאמר מצפון תפתח הרעה (ירמיה א) : מאי בעיא התם · למה הלכה לבבל : ראה ישעיה · כששרתה עליו רוח הקדש כמה שנאמר ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא וגו' (ישעיה ו) אלא שלא חש לפרש את הכל שהיה בן מלכים וגדל בפלטין ובן כרך הרואה את המלך אינו נבהל ואינו תמה ואינו חש לספר: מלך שבחיות ארי כו' · ואלו ארבעתן בכסא והוא למעלה מהן: קטיגור נעשה סניגור. אנו צריכין שיבקשו מרכבותך עלינו רחמים והשור קטיגור הוא : קטיגור שונא סניגור אוהב מליץ יושר: כרביא · פני תינוק : היינו פני כרוב היינו פני אדם · מה הן פני כרוב מה הן פני אדם וכי לא אחד הן : אפי רברבי ואפי זוטרי · האחד פני גדול והאחד פני קטן : כאן בזמן שבית המקדש קיים · בימי ישעיה היה המקדש קיים במכונו ובימי יחזקאל כבר הגיע זמן שיחרב ונתמעטה פמליא של מעלה : ובשתים יעופף · וסמיך ליה וקרא זה אל זה אלמא הנך נינהו דאמרי בהו שירה שמקשקשות בקול כנפיהם ובהנך כתיב ואיננו גבי התעיף : [כאן בזמן שאין וכו']· בימי דניאל כבר חרב הבית : כביכול· אף כלפי מעלה שכינה הוזקקנו לומר כך כמו בבשר ודם שיכול לומר בו מיעוט : אלף אלפין · הוא מספר של כל גדוד וגדוד אבל אין מספר כמה גדודין יש : לנהר דינור · דהאי קרא נמי גבי נהר דינור כתיב : על אשר קומטו · על תתקע"ד דורות שהעביר מן העולם קודם מתן תורה ולא בראן כדקתני לקמן ונתנן בגיהנם ועליהם נופל שנאמר בהן ונהר יוצק יסודם והיינו נהר דינור שמוצק עליהם : קומטו להיבראות · נגזרו להיבראות לשון ותקמטני לעד היה*:

קודם

תוספות

והחיות רצוא ושוב · פר"ח לפי שהן מגהלים עוממות ולכן לדמות.לשאר שרפים ולהוציא להבה והניצוץ חוזר והיינו רצוא ושוב : **שלא** יאמרו ביד אומה שפלה מסר את בניו · והיינו כפי' דהיא דאמר בגיטין (דף נו:) כל המיצר לישראל נעשה ראש כלומר כבר נעשה ראש קודם שמיצר להם :

וקושר כתרים לקונו · מתפלתן של צדיקים הוא עושה עטרות: **לבן** כפר שראה(כ) המלך· שצריך לו להביא סימנים לאחרים קודם שיאמינוהו לפי שראהו שלא במקומו ואין דרכו להתראות שם וה"נ אמר יחזקאל שראהו על נהר כבר לפיכך נתמהו שומעיו :

כתוב אחד אומר שש כנפים וכתוב אחד אומר ארבע כנפים · ואע"ג שזה בחיות כתיב וזה בשרפים מ"מ מסתבר שגם החיות (ל)°בשש כנפים כמו השרפים* :

מזיעתן של חיות · ויוצאים ממנו מלאכים ואומרים שירה ומיד נטרדים (מ) והכי איתא במדרש (איכה ג) חדשים לבקרים שבורא מלאכים בכל יום ואומרים שירה ונטרדין להן כדאמר בסמוך משום שיש אות במלאכים הקבועים *שממתינים זה לזה לומר שירה ואלו החדשים שאינם יודעים הדת ממהרין לשורר ונתחייבו כליה והיינו אשר תקנו ויסדו אנשי כנסת הגדולה ביוצר ונותנין רשות זה לזה קדושה כולם כאחד עונין ואומרים וגם למעלה יוצר משרתים ואשר משרתיו כולם עומדים ברום עולם כלומר בכל יום בורא חדשים ונטרדין אבל משרתיו קבועים ועומדין לעד :

ונטרדן

רבינו חננאל

הן עתים חשות עתים ממללות שיר בעוז שנאמר עוז וחדוה במקומו ועתים חשות כשהדבור יוצא מלפני הקב"ה והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק . אינה הליכה וחזירה ממש אלא נראות הולכות וחוזרות כמראה הבזק כדכתיב מראיהן כלפידים כברקים ירוצצו כענין האש בעת שמתגברת השלהבת בכבשן נראת כיוצא וחוזרת בפי הכבשן . א"ר יוסי בר' חנינא כאור היוצא מבין החרסין . פי' כשסותמין פי הכבשן בחרסין ויש ביניהם נקבים לשון האש יוצא משם וזהו מראה הבזק. וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון וגו' להיכא אזלא אמר רב לכבש העולם תחת נבוכד נצר כו' וארא החיות והנה אופן אחד בארץ . ותני במתניתא סנדלפון שמו וקושר כתרים לקונו . כבר פירשוהו בפירוש משביעו ואזיל ויתיב במקום שחלק לו הקב"ה להושיבו שם וחלילה שיש שם פרחת כל עיקר וראש וגוף כדרך הברואים אלא לקבל מלכותו כדרך שמזכירין בכל יום ישראל בתפלתם כתר יתנו לך המוני כו'. אמר רבה כל שראה יחזקאל ראה כמותו ישעיה . למה יחזקאל תמה מן המראה כי יחזקאל דומה לבן כפר שראה טכסיסי המלך וראה מרכבות וחיילות והתחיל תמה. אבל ישעיה לבן מדינה שרואה הטכסיסין הללו בכל יום לפיכך אינו תמה מהן . אשירה לה' כי גאה גאה שירו למי שמתגאה על הגאים כלומר מלך ע"ג המלכים שד' מלכים בעולם אדם בבני אדם אריה בחיות שור בבהמות נשר בעופות והקב"ה ישתבח שמו וכבודו למעלה מכולם . וארבעה פנים לאחד . פני האחד פני הכרוב וגו' הא *)תרגמא דשיתת עשר אנפין לכל בריתא חדא . שיתין וארבעה אפין לארבעה בריתא [וארבעה] נפין לכל אנפין שיתין וארבע נפין לברייתא חדא רנ"ו נפין לארבע ברייתא . וקיי"ל דכרוב פניו פני אדם ויש לו כנפים כשאר עופות . פני אדם הם גדולים ופני כרוב הם פחותים וכר' אבהו דאמר בבבל קורין לינוקא רביא פי' כגון רבה קשת . וזה שפירש יחזקאל במראה ראשונה שראה המרכבה פני שור מהשמאל לארבעתן ובמראה השניה אמר פני הכרוב לארבעתן ולא הזכיר פני שור כלל . א"ר שמעון בן לקיש יחזקאל בקש רחמים ונהפכו פני השור לפני כרוב ומקשינן וכי בקש יחזקאל להיות שני פני אדם ופרקינן פני אדם פנים גדולים ופני כרוב פנים פחותים ומקשינן ישעיה ראה שש כנפים לאחד ויחזקאל ראה

*) עי' בת"י וכרש"י שם

מסורת הש"ס / תורה אור (גליון)

ס"א מרסים · [פי' חס על ספי מילין ערוך] · [פי' תוס' חולין נב. ד"ה כתן] · פי' אבות דרבי נתן פי"ב ד"ה ומנין שירצים זה את זה · [קידושין ע: וש"נ] סוכה כ: · [עי' ככ"י יומא ג:] · (איוב מז)

יחזקאל א · שם · שם · שם ג · שמות טו · יחזקאל א · שם י · ישעיה ו · יחזקאל א · ישעיה ו · משלי כג · יחזקאל א · דניאל ז · איוב כה · דניאל ז · ירמיה כג · איוב כב

הגהות הב"ח

(א) גמ' החשמל מתוך האש (להיכן אזל) תא"מ ונ"ב מפרש"י נראה שגורס מאי בעיא התם: (ב) שם וגבוה מחברו מהלך: (ג) שם ליכא דידע ליה (דאמר שם וכו' כריסים) תא"מ ונ"ב ס"א אלא דקשר ליה לכתר ומשביע בשם המפורש ואזל תגא ויתיב ברישיה: (ד) שם מאי דכתיב שירו לה' כי גאה גאה שירו למי: (ה) שם לא קחשיב ליה אמר ר"ל וכו' רבש"ע אין קטיגור נעשה סניגור: (ו) שם היינו פני אדם אדם וכרוב חד הוא אפי רברבי: (ז) שם דכתיב הכא ובשתים וכו' וכתיב התם התעיף: (ח) שם מנא הוא ידע דלמא (דאיגלאי וחזיא ליה) תא"מ ונ"ב ס"א דגלאי ואחוי ליה: (ט) שם הכי השתא התם בשלמא וכו' קמי רביה אלא ברעיה: (י) שם מהיכא נפיק אמר ר' ירמיה בר אבא אמר רב מזיעתן של חיות: (כ) תוס' ד"ה לבן כפר שראה את המלך בכפר שצריך לו וכו' להתראות שם צריך הוא לומר ראיתי פ' ופ' השרים עמו ופ' ופ' משרתיו כדי שיאמינו לו וה"נ יחזקאל שראה על נהר כבר לפיכך נתמהו שומעיו הוצרך לפרש כל סדר המרכבה אבל ישעיהו ראהו יושב על כסא רם ונשא לא הוצרך לפרש והס"ד: (ל) ד"ה כתוב וכו' שגם החיות יש להם שש כנפים: (מ) ד"ה מזיעתן וכו' ומיד נטרדין כדאמרינן בסמוך והכי מצינו וכו' ונטרדין לכן ומשום שיש וכו' לומר שירה כאחד כדכתיב וקרא זה אל זה ואמר גו' ואלו החדשים וכו' עונים ואומרים אבל אלו חדשים שנבראין בכל יום אין אומרים קדושה על הסדר נטרדין מיד ועליהם תקנו יוצר משרתים

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כתוב אחד אומר וכו'. בשש כנפים. עי' חולין נב ע"א תד"ה ברוך :

קודם שנברא העולם ולא נבראו עמד הקב"ה ושתלן בכל דור ודור והן הן עזי פנים שבדור ורב נחמן בר יצחק אמר אשר קומטו לברכה הוא דכתיב אלו תלמידי חכמים שמקמטין (א) עצמן על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה מגלה להם סוד לעולם הבא שנאמר °נהר יוצק יסודם אמר ליה שמואל *לחייא בר רב בר אריא תא אימא לך מילתא מהני מילי מעליותא דהוה אמר אבוך כל יומא ויומא נבראין מלאכי השרת מנהר דינור ואמרי שירה ובטלי שנאמר °חדשים לבקרים רבה אמונתך ופליגא דר' שמואל בר נחמני דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל דיבור ודיבור שיוצא מפי הקב"ה נברא ממנו מלאך אחד שנאמר °בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם כתוב אחד אומר °לבושיה כתלג חיור ושער (*רישיה) כעמר נקא וכתיב °קוצותיו תלתלים שחורות כעורב לא קשיא כאן בישיבה כאן במלחמה דאמר מר אין לך נאה בישיבה אלא זקן ואין לך נאה במלחמה אלא בחור כתוב אחד אומר °כרסיה שביבין דינור וכתוב אחד אומר °עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב לא קשיא אחד לו ואחד לדוד כדתניא *אחד לו ואחד לדוד דברי ר' עקיבא אמר לו ר' יוסי הגלילי עקיבא עד מתי אתה עושה שכינה חול אלא אחד לדין ואחד לצדקה קיבלה מיניה או לא קיבלה מיניה ת"ש אחד לדין ואחד לצדקה דברי רבי עקיבא אמר לו ר"א בן עזריה *עקיבא מה לך אצל הגדה כלך *מדברותיך (ב) אצל נגעים ואהלות אלא אחד לכסא ואחד לשרפרף כסא לישב עליו שרפרף להדום רגליו שנאמר °השמים כסאי והארץ הדום רגלי כי אתא רב דימי אמר שמונה עשרה קללות קילל ישעיה את ישראל ולא נתקררה דעתו עד שאמר להם המקרא הזה °ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד שמונה עשרה קללות מאי נינהו דכתיב °כי הנה האדון ה' צבאות מסיר מירושלם ומיהודה משען ומשענה כל משען לחם וכל משען מים גבור ואיש מלחמה שופט ונביא וקוסם וזקן שר חמשים ונשוא פנים ויועץ וחכם חרשים ונבון לחש ונתתי נערים שריהם ותעלולים ימשלו בם [א] וגו' משען אלו בעלי מקרא משענה אלו בעלי משנה כגון ר"י בן תימא וחביריו פליגו בה רב פפא ורבנן חד אמר שש מאות סדרי משנה וחד אמר שבע מאות סדרי משנה כל משען לחם אלו בעלי תלמוד שנאמר °לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי וכל משען מים אלו בעלי אגדה *שמושכין לבו של אדם כמים באגדה (ג) גבור זה בעל שמועות ואיש מלחמה זה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה שופט זה דיין שדן דין אמת לאמיתו נביא כמשמעו קוסם זה מלך שנאמר °קסם על שפתי מלך (ד) זקן זה שראוי לישיבה שר חמשים אל תקרי שר חמשים אלא שר חומשין זה שיודע לישא וליתן בחמשה חומשי תורה דבר אחר שר חמשים כדרבי אבהו דאמר רבי אבהו מכאן שאין מעמידין מתורגמן על הצבור פחות מחמשים שנה ונשוא פנים זה שנושאין פנים לדורו בעבורו למעלה כגון רבי חנינא בן דוסא למטה כגון רבי אבהו בי קיסר יועץ *שיודע לעבר שנים ולקבוע חדשים וחכם זה תלמיד המחכים את רבותיו חרשים *בשעה שפותח בדברי תורה הכל נעשין כחרשין ונבון זה המבין דבר מתוך דבר לחש זה שראוי למסור לו דברי תורה שניתנה *)בלחש ונתתי נערים שריהם מאי ונתתי נערים שריהם א"ר אלעזר אלו בני אדם שמנוערין מן המצות ותעלולים ימשלו בם אמר רב [א] (פפא) בר יעקב (ה) תעלי בני תעלי ולא נתקררה דעתו עד שאמר להם ירהבו הנער בזקן [ב] (והנקלה בנכבד) אלו בני אדם שמנוערין מן המצות ירהבו במי שממולא במצות כרמון והנקלה בנכבד יבא מי שחמורות דומות עליו כקלות וירהבו במי שקלות דומות עליו כחמורות אמר רב קטינא *אפי' בשעת כשלונה של ירושלים לא פסקו מהם בעלי אמנה שנא' °כי יתפש איש באחיו בית אביו (לאמר) שמלה לך קצין תהיה לנו דברים שבני אדם מתכסין (ו) כשמלה ישנן תחת ידך °והמכשלה הזאת [ג] מאי והמכשלה הזאת דברים שאין בני אדם עומדין עליהן אא"כ נכשל בהן ישנן תחת ידך °ישא ביום ההוא לאמר לא אהיה חובש ובביתי אין לחם ואין שמלה לא תשימוני קצין עם ישא אין ישא אלא לשון שבועה שנאמר °לא תשא את שם ה' אלהיך (ז) לא אהיה חובש לא הייתי מחובשי בית המדרש ובביתי אין לחם ואין שמלה שאין בידי לא מקרא ולא משנה ולא גמרא ודלמא שאני התם דאי אמר להו גמירנא אמרי ליה אימא לן הוה ליה למימר גמר ושכח מאי לא אהיה חובש לא אהיה חובש כלל איני והאמר רבא *לא חרבה ירושלים עד שפסקו ממנה בעלי אמנה שנאמר °שוטטו בחוצות ירושלם וראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש אם יש עושה משפט מבקש אמונה ואסלח לה לא קשיא

הא

א) [נ"ל אחא וכ"ה בילקוט ובע"י] ב) [מיותר וכ"א בילקוט] ג) [שבת קיט: גיטין מג.]

רש"י

קודם שנברא העולם· גזר עליהם להבראות להיות קודם מתן תורה לקיים מה שנאמר דבר צוה לאלף דור (תהלים קה) ראויה היתה תורה להינתן לסוף אלף דור וכשראה שאין העולם מתקיים בלא תורה עמד וטרדן ונתנה לסוף כ"ו דורות· מאדם הראשון עד משה רבינו: רבה אמונתך· רבה תהלתך עליהן: (ח) כרסיה· משמע כסא אחד: כרסון רמיו· שני כסאות הוטלו נתקנו לישב עליהן: שכינה חול· להושיב אדם בצידו: כלך מדברותיך· חדל מדבריך עד שתגיע אצל נגעים ואהלות שהן הלכות עמוקות: קילל ישעיה את ישראל· כלומר נתנבא עליהן י"ח פורעניות: ירהבו· יתגאו: תורה אור

שש מאות סדרי משנה· היו בימיהן: לחם אלו בעלי הש"ס· שיש לסמוך על הוראתן כסמיכת לחם: בעל שמועות· ששמע הלכות פסוקות מרבותיו ושגורות בפיו: ראוי לישב בישיבה· וליטול ממנו עצה בכל דבר חכמה: כדרבי אבהו· להעמיד לפניו מתורגמן לדרוש ברבים: למעלה נושאין פנים בעבורו לדורו· שהכל ניזונין בזכותו כגון רבי חנינא בן דוסא כדאמרינן בעלמא (*תענית דף כד:) כל העולם אינו ניזון אלא בשביל חנינא בני: למטה· מלכי האומות מכבדין אותן בשבילו כגון ר' אבהו שהיה חשוב בבית המלך כדאמרינן במסכת סנהדרין (דף יד.*) דהוו נפקי אמהתא דבי קיסר לאפיה כו': שראוי למסור לו כו'· כגון אב"ד ולבו דואג בקרבו: תעלי· שועלים: כי יתפש איש באחיו· הכתוב היה מגנה לומר שלא היו יודעין להשיב לשואלים הלכה: שבני אדם מתכסין בהן· נתבאין שלא ישאלו להן לפי שאין בקיאין בהן: ישנן תחת ידך· כלומר אתה בקי בהן: אא"כ נכשל בהם· כשהתלמיד נכשל בשמועתו פעם ראשונה ושניה הוא נותן לב לעמוד על שמועתו: לא אהיה· איני רגיל להיות: דלמא· האי נמי לאו משום דאנשי אמנה היו אלא דאי הוה אמר גמירנא הוו אמרי ליה אימא לן והוא לא הוה ידע:

תקופת

תוספות

וטרדן· ואיכא למ"ד ששתלן פרש"י לפי לשון ראשון כתן נשמתן בגיהנם ולא נבראו ותימה הוא וכי עביד דינא בלא דינא כי מה פשעו להיות בגיהנם ונראה לפרש וטרדן שלא נבראו ביחד כי אם מעט לכל דור ודור כדי שלא יחריבו העולם ושני הלשונות בירושלמי שוה אך הלשון משונה ולכך לא חש למתני איכא דאמרי לה בהאי לישנא (ט) כיון שאינו משנה לה רק חדא תיבה: ופליגא אר' שמואל בר נחמני· שהוא אומר שמלאכים נבראים בדבור המקום ולא מנהר דינור: רבי חנינא בן דוסא למעלה· שהיה בעל מעשים יותר מכל בני דורו: ולמטה (י) בבית קיסר· ולאו משום שלא היה חשוב למעלה אלא משום שגם בדורו היו אנשי מעשה כמותו:

נענה

רבינו חננאל

ארבע כנפים ופרקי' ישעיה שראה בזמן שהיה בהמ"ק קיים ראה שש כנפים אבל יחזקאל שראה אחר החרבן ארבע כנפים כביכול שנראה ליחזקאל כאלו נתמעטו מכנפי החיות שתים שתים ואמרינן הי מינייהו איממעוט אמר רב חננאל אמר רב אותן שנאמר בהם ובשתים יעופף וקרא כלומר שמשוררות בהן כדכתיב התעיף עיניך בו ואיננו ורב פי' שאין כתוב בזה הענין בס' שלנו ורבנן באו לגלות דבר זה מדרך אחרת כי ישעיה ראה רגלים מכוסין ויחזקאל ראה רגלים מגולות עד שידע כי הן רגל ישרה ואמר אותן שהיו מכוסין רגליהן בהן הן שנתמעטו ודחינן ודלמא דגלו ואחזו ליה דאי לא תימא הכי אפייהו היכי חזא להו אלא דגלו ואחזו ליה רגליהן נמי דגלו ואחזו ליה ודחינן בשלמא אפיה אורח ארעא לגלויי קמיה רביה אלא כרעא מי אורח ארעא לגלויי קמיה רביה .*) ותוב פרכינן ודלמא במסנא אחוון ליה **) והאי דקאמר ורגליהם רגל ישרה לא אתחזי במסנא מקום גבוה ונמוך ברגל אדם ואף אין בראשה אלכסון כראשי אצבעות רגלי אדם . וכי הכי מתחזי במסנא . ועוד סייעינן לרבנן דאמרי כנפים שהיו מכסות בה רגליהן אימעטו וראן מגולות דאי ס"ד מיכסיין הוו רגליהון ואפיהון בשלמא גליין אפיהון כי היכי דלחזינהו יחזקאל דאיכא תמן פני שור וליבעי עלייהו רחמי כריש לקיש אלא רגליהון למה להון לגלינהו אלא אימעיטו גפייהו ואתגליין רגליהון ופרכינן לעולם מיכסיין הוו ולא איגליין אלא לאחווי יחזקאל דקיימי רגל ישרה לכדריב"ח (ברכות י) ללמד שחייב אדם לכוון את רגליו בתפלתו שנאמר ורגליהן רגל ישרה . נהר . דינור נגד ונפק מזיעת החיות ושפיך על ראש רשעים בגיהנם . אשר קומטו בלא עת אלו הרשעים שקומטו קודם שנברא העולם ושתלן הקב"ה בכל דור ודור . והן הן עזי פנים . רב נחמן בר יצחק אמר ברכה היא . אלו ת"ח שמקמטין עצמם משינה בעוה"ז על דברי תורה הקב"ה מגלה להן סוד לעוה"ב . כתוב אחד אומר ושער רישיה כעמר נקי וכתוב אחר אומר קווצותיו תלתלים שחורות כעורב . ל"ק כאן בישיבה פי' במושב הדין כזקן.שאין נאה בישיבה אלא זקן. וכן במלחמה אין נאה אלא בחור פי' יש מי שאומר מראות הללו כדרך חלום נראים כדכתיב אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו וכתוב ביד הנביאים אדמה. להודיע שמראה לנביאים כעין דמות באובנתא דליבא . אבל הקב"ה ישתבח שמו אין לו דמות . וזא הדבר מוכיח שאין שם דמות שאילו היה תמיד אחד או דמות בחור לעולם או דמות זקן לעולם אלא ללמדך שאין שם דמות כלל . אלא מה שמראה לנביאים כעין דמות מה שיישר לפניו . ויש מי שאמר מלאך הוא זה שנאמר בו ושער רישיה ושחורות כעורב : עד כרסון רמיו פשטוה אחד לכסא ואחד לשרפרף י"ח קללות קילל ישעיה את ישראל ולא נתקררה דעתו עד שאמר להן ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד . וחשבון י"ח קללות הא דכתיב כי הנה האדון ה' צבאות מסיר מירושלם ומיהודה משען ומשענה וגו' אלו ת"ר סדרי משנה: לא אהיה חובש כלומר לא הייתי מחובשי ביהמ"ד ובביתי אין לחם ואין שמלה . אין בידי לא מקרא ולא משנה ולא תלמוד . איני והא אמר רבה לא חרבה ירושלים עד שפסקו ממנה ראשי אמנה שנאמר אם יש איש עושה משפט מבקש אמנה . ומפרקינן

*) מדברי רבינו אלו נראה שנחסר לפנינו איזה קושיות ופירוקי בסוגיין ולפני רבינו היה בשלימות . **) אולי צ"ל והיינו דקאמר ורגליהם רגל ישרה דלא אתחזי במסאנא.

מסורת הש"ס

[גיטין יב.] [ברכות יז:] [וכתובות יז.] [נ"ל ראשה] [סנהדרין לח:] [שם ע"ש סו:] [עי' פרש"י סנהדרין סו: ד"ס מדברותיך] [סנהדרין פז.] [גיטין פח. סוטה מו: סנהדרין לח.] [שבת קיט:] [שבת קיט:]

איוב כב · תהלים צ · דניאל ז · תהלים לג · דניאל ז · שיר השירים ה · שם · ישעיה סו · שם ג · שם · משלי ט · משלי טז · ישעיה ג · שם · שם · שמות כ · ירמיה ה

הגהות הב"ח

(א) גמ' שמקמטין את עצמן משינה על דברי תורה כו' מגלה להם סוד הנהר לעולם הבא : (ב) שם כלך מדברותיך ולך אצל נגעים : (ג) שם גבור זה בעל שמועות· נ"ב ס"א ד"א זה המתגבר ביצרו : (ד) שם קסם על שפתי מלך במשפט לא ימעל פיו זקן זה : (ה) שם אמר רב פפא בר יעקב אלו תעלי וכו' והנקלה בנכבד יבואו בני אדם וכו' במצות כרמון מאי והנקלה : (ו) שם מתכסין בהם כשמלה : (ז) שם ה' אלהיך מאי לא אהיה חובש לא הייתי מחובשי בית המדרש: (ח) רש"י ד"ה כורסיה: (ט) תוס' ד"ה וטרדן וכו' בהאי לישנא ואיכא דאמרי לה בהאי לישנא כיון שאינו משנה רק חדא כצ"ל: (י) ד"ה ולמטה כגון רבי אבהו בבית קיסר:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ותעלולים ימשלו בם. נ"ב ונגש העם איש באיש ואיש ברעהו (והוא הי"ח כי ותכם חרשים נחשב לאחד וכן ונבון לחש ומ"ש המהרש"א נ"ל דהוא לענין דרשה ולא לענין מנינא דא"כ י"ע הוין אף זולת קרא ונגש כו') :

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל' ס סמג לאוין קכ טוש"ע אה"ע סי' ס סעיף יא :

מסורת הש"ס

תוספות

נענה מלאך מתוך האש גרסינן ולא גרסינן מלאך המות ובירושלמי מייתי קרא אז ירננו עצי היער :

במזמוטי חתן וכלה · ובירושלמי גרס בשמחת חתן והיא היא :

והתניא שלשה הרצאות יש · פרש"י דארצי מיהת קמיה מאן דארצי כלומר כיון שחנניא בן חכינאי הרצה לפני רבי עקיבא דארצי לפני ר' יהושע מיחשב כמו דארצי קמיה לאפוקי דר"א בן ערך שהרצה לפני רבן יוחנן בן זכאי שלא הרצה בפני שום אדם ולא משמע לי כלל דמנא ליה דחשיב כיון דארצי קמיה מאן דארצי כמאן דארצי קמיה דמי ועוד דלא הוי שיטתו לפי פירושו דלעיל דארצי וארצו קמיה דחשיב והשתא אי הדר ביה הוה ליה למימר אלא כיון דארצי כו' וגם מה שפי' רש"י בשם רבינו הלוי דמשמע ליה לישנא שאדם אחר הרצה לפני חנניא לא יתכן דאם כן ד' הרצאות (ח) בהון ועוד מנא ליה הא דהרצה אחר בפני חנניא ואינו מפורש בשום ברייתא על כן נראה להר"י כמו שפירש בספר הישר דארצי וארצו קמיה קחשיב אותן שהלליהו כל כך להרצות בפני רבם הכי ר' יהושע בפני רבו רבן יוחנן בן זכאי ור"ע בפניו שהיה רבו ורבי חנניא בפני רבי עקיבא רבו וחשיב שלשה הרצאות שהלכו בענין זה לאפוקי ר"א בן ערך שלא הרצו בפניו ואפי' הרצה לא הרצה מקמי מאן דארצי ומעיקרא שני ליה כולו אלא שלא הבין המקשה כל דבריו דפריך ליה כיון שלא הרצו מקמי חנניא היה לו למנות ר"א בן ערך כמו חנניא ומשני ליה דארצי מקמיה מאן דארצו שהוא הרצה בפני ר"ע רבו שהלליח בפני ר' יהושע וארצי וארצו קמיה קרינא ליה בר' עקיבא לאפוקי ר"א בן ערך שלא הרצו לפניו (ט) ואפי' הרצו לפניו רבן יוחנן רבו לא מצינו שהרצה הלכך לא דמי להאי סידרא ומיהו כשנדקדק פרש"י יש ליישב דה"נ קאמר דארצי מיהא קמיה מאן דארצי אם לא הרצו אחרים לפניו הוא הרצה מיהא מקמי מאן דארצי ומשום ר"ע הוזקק למנותו דארצי וארצו קמיה אבל ר"א למה נחשביה לא הורצו לפניו ולא הורצו מקמיה מאן דארצי :

נכנסו לפרדס · כגון על ידי שם ולא עלו למעלה ממש אלא היה נראה להם כמו שעלו וכן פי' בערוך* :

לסרוסי כלבא · משום שאף מחירו אסור לקרבן שאלו לו (י) טפי מאחריני וכן פרש"י :

בתולה שעיברה מהו לכהן גדול · ופרש"י (כ) שהיא אומרת בתולה אני ואי שכיחא דשמואל מהימנא וקשה להר"י דהא פרק קמא דכתובות (דף יג·) תנן היתה מעוברת מה טיבו של עובר זה מאיש פלוני וכהן הוא וכו' רבי יהושע אמר לא מפיה אנו חיין כו' והכא משמע דקבעיא אליבא דכ"ע *ושמא כאן שאף היא בכלל האיסור כדכתיב *[והוא אשה בבתוליה יקח] קרי ביה יקיח נאמנת ולהר"י נראה (ל) דטרחינן לבודקה ע"פ חבית כדאיתא בריש כתובות (דף י: ושם) ואי דשמואל לא שכיח לא טרחינן ומוקמה בחזקת בתולה אי נמי קמיבעיא ליה בהך דבדקנוה ע"פ החבית אי חיישינן שמא לא נבדקה יפה דשמואל לא שכיח וכן מסקינן בריש תינוקת (נדה דף סד: ושם) שאני שמואל דרב גובריה אך קשה להר"י דהא מסקינן בכתובות (דף ו: ושם) בשמעתין דדם מיפקד פקיד דרוב בקיאין בהטייה וי"ל דודאי תחילת ביאה רוב בקיאין בשעת מעשה (מ) אבל גמר כדי שתתעבר אי אפשר כי אם לשמואל :

ומחיוהו

רש"י

תקופת תמוז הוה · דאין דרך להתקשר שמים בעבים : במזמוטי חתן · מיני שחוק שמשחקין לפניהן : סיפר · דברים הללו : לכת שלישית · של כיתות היושבות לפני השכינה : הרצה דברים · דרש במעשה המרכבה : דארצי וארצו קמיה · שהרצה לפני אחרים ואחרים הרצו לפניו : דארצי מיהא קמיה מאן דארצי · אם לא הרצו אחרים לפניו הוא הרצה לפני מי שחזר והרצה לפני אחרים לכך הוזקק להימנות כאן משום דרבי עקיבא להודיע שהוא הרצה ואחרים הרצו לפניו אבל ר"א לא אחרים הרצו לפניו ולא הוא הרצה לפני מי שהרצה לפני אחרים: נכנסו לפרדס · עלו לרקיע על ידי שם : שיש טהור · מבהיק כמים צלולין : אל תאמרו מים מים · יש כאן איך נלך : הציץ · לצד השכינה : ונפגע · נטרפה דעתו : יקר בעיני ה' המותה לחסידיו · הוקשה מיתתו לפניו לפי שמת בחור ואעפ"כ אי אפשר שלא ימות משום שנאמר כי לא יראני האדם וחי (שמות לג) : שאלו את בן זומא מהו לסרוסי כלבא · הואיל וסירוס כתיב אצל מומי קרבן וכלב אפילו חליפיו אסור למזבח משום מחיר כלב אסור לסרסו או לא : בתולה שעיברה מהו לכהן גדול · והיא אומרת שימצאו לה בתולים אי נמי כהן גדול נשאה ולא ידע שהיתה מעוברת ומצא לה בתולים ואחר כך נמצאת מעוברת מהו לקיימה משום בתולה מעמיו יקח (ויקרא כא) :

יכול

גמרא (תורה אור)

הא בדברי תורה הא במשא ומתן בדברי תורה הוו במשא ומתן לא הוו ת"ר *מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור (א) והיה מהלך בדרך ור' אלעזר בן ערך מחמר אחריו אמר לו רבי שנה לי פרק אחד במעשה מרכבה אמר לו לא כך שניתי לכם ולא במרכבה ביחיד אלא א"כ היה חכם מבין מדעתו אמר לו רבי תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני אמר לו אמור מיד ירד רבן יוחנן בן זכאי מעל החמור ונתעטף וישב על האבן תחת הזית אמר לו רבי מפני מה ירדת מעל החמור אמר אפשר אתה דורש במעשה מרכבה ושכינה עמנו ומלאכי השרת מלוין אותנו ואני ארכב על החמור מיד פתח ר"א בן ערך במעשה המרכבה ודרש וירדה אש מן השמים *וסיבבה כל האילנות שבשדה פתחו (ב) כולן ואמרו שירה מה שירה אמרו °הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות עץ פרי וכל ארזים הללויה (תהלים קמח) נענה מלאך מן האש ואמר הן הן מעשה המרכבה עמד רבן יוחנן ב"ז ונשקו על ראשו ואמר ברוך ה' אלהי ישראל שנתן בן לאברהם אבינו שיודע להבין ולחקור ולדרוש במעשה מרכבה (ג) *יש נאה דורש ואין נאה מקיים נאה מקיים ואין נאה דורש אתה נאה דורש ונאה מקיים אשריך אברהם אבינו שאלעזר בן ערך יצא מחלציך וכשנאמרו הדברים לפני ר' יהושע היה הוא ורבי יוסי הכהן מהלכים בדרך אמרו אף אנו נדרוש במעשה מרכבה פתח רבי יהושע ודרש (ד) ואותו היום תקופת תמוז היה נתקשרו שמים בעבים ונראה כמין קשת בענן והיו מלאכי השרת מתקבצין ובאין לשמוע כבני אדם שמתקבצין ובאין לראות במזמוטי חתן וכלה הלך רבי יוסי הכהן וסיפר דברים לפני רבן יוחנן בן זכאי ואמר אשריכם ואשרי יולדתכם אשרי עיני שכך ראו ואף אני ואתם בחלומי מסובין היינו על הר סיני ונתנה עלינו בת קול מן השמים (ה) עלו לכאן עלו לכאן טרקלין גדולים ומצעות נאות מוצעות לכם אתם ותלמידיכם ותלמידי תלמידיכם מזומנין לכת שלישית איני והתניא *ר' יוסי בר' יהודה אומר שלשה הרצאות הן ר' יהושע הרצה דברים לפני רבן יוחנן בן זכאי ר"ע הרצה לפני ר' יהושע חנניא בן חכינאי הרצה לפני ר"ע ואילו ר"א בן ערך לא קא חשיב דארצי וארצו קמיה קחשיב דארצי ולא ארצו קמיה לא קא חשיב (ו) והא חנניא בן חכינאי דלא ארצו קמיה וקא חשיב דארצי מיהא קמיה מאן דארצי ת"ר ארבעה נכנסו בפרדס ואלו הן בן עזאי ובן זומא אחר ורבי עקיבא אמר להם ר"ע כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור (ז) אל תאמרו מים מים משום שנאמר °דובר שקרים לא יכון לנגד עיני (תהלים קא) בן עזאי הציץ ומת עליו הכתוב אומר °יקר בעיני ה' המותה לחסידיו (שם קטז) בן זומא הציץ ונפגע ועליו הכתוב אומר °דבש מצאת אכול דייך פן תשבענו והקאתו (משלי כה) *אחר קיצץ בנטיעות רבי עקיבא יצא בשלום שאלו את בן זומא מהו לסרוסי כלבא אמר להם °ובארצכם לא תעשו (ויקרא כב) **כל שבארצכם *לא תעשו שאלו את בן זומא בתולה שעיברה מהו לכ"ג מי חיישינן לדשמואל *) דאמר שמואל

יכול

*) נדה סד:

[תוספתא פ"ב]

נ"א וסיבבתה

[יבמות סג:]

[תוספתא פ"ב]

[פרש"י ע"ז תמוה לקמן טו. ד"ה אחר]

[ב"מ קו:]

[עי' תוס' שבת קי: ד"ה ת"ל]

עי' יבמות סד

ג"א תלמוד וגרס' לא יקחו כי אם וגו'

רבינו חננאל

ל"ק במשא ומתן לא היו אנשי אמנה אבל בדברי תורה לא היו משקרין אלא היו בעלי אמונה · ג' הרצאות הרצו במעשה מרכבה . ר' יהושע הרצה לפני ריב"ז [חנניא בן חכינאי הרצה] לפני ר' עקיבא הני כולהו ארצו וארצו אחריני קמייהו . אבל ר' אלעזר בן ערך ארצי ולא ארצי אחריני גביה. ת"ר ד' נכנסו לפרדס . אלו הן בן עזאי ובן זומא אחר ור' עקיבא· אמר להם ר' עקיבא כשאתם מגיעים אל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים משום שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני . פי' כינוהו פרדס מעין *) ג"ע שהיא גנוזה לצדיקים כך אותו מקום הוא מקום בערבות שהנשמות של צדיקים צרורות בו ומפורש בהיכלות שהיו החכמים הראוין למדה הזו מתפללין ומנקין עצמן מכל דבר טומאה וצמין ומטבלין ומטהרין והיו משתמשין בשמות וצופין בהיכלות ורואין [היאך] משמרות המלאכים במעמדם והיאך היכל אחרי היכל ולפני' מהיכל וצוה אותם ר"ע כשאתם מגיעין להביט באובנתא דליבא אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים שאין שם מים כל עיקר אלא דמות בעולם נראית והאומר מים נהדף שנמצא משקר ובלשון הזה מפורש בהיכלות רבתי מפני ששומרי היכל פתח שיש מטילין ומשליכין אלף אלפי גלי מים ואין שם אפי' טפה אחת . א"ר עקיבא נראה כמי שיש בו גלי מים ואין בו אפילו טפה אחת אלא אויר זיו אבני שיש טהור שהן כלולות בהיכל שהיה זיו פניהם דומים למים והאומר מים הללו מה טיבן נהדף כו' ואינם עולים בשמים אלא צופים ורואים באובנתא דליבא כאדם הרואה ומבים מתוך אספקלריא שאינה מאירה **) ובן עזאי הציץ כלומר הוסיף להזכיר בשמות כדי להבים באספקלריא מאירה ומת בן זומא הציץ ונפגע כלומר נטרפה דעתו אחר קיצץ בנטיעות כיון שכינו המקום ההוא פרדס א' קיצץ בנטיעות. כלומר דיבר כלפי למעלה

*) עי' בערוך ערך אבני שיש טהור ובהכותב בע"י ד"ה לרבי' כאי . **) בערוך מסיים בזה"ל ושומעין ואומרין ומדברין כעין הסוכה בגרוס"ק זה פירוש רב האי גאון ז"ל .

הגהות הב"ח

(א) גמ' שהיה רוכב על החמור ויוצא מירושלים והיה מהלך בדרך וכו' מחמר אחריו ללמוד תורה מפיו אמר לו רבי וכו' אמר לו בני לא כך : (ב) שם פתחו כל האילנות כולן ואמרו שירה וכו' הללויה ויש אומרים שירה זאת אמרו אז ירננו עצי היער (נענה מלאך וכו' המרכבה) תא"מ ונ"ב ס"א ואף מלאך נענה מתוך האש ואמר ודאי הן הן מעשה מרכבה : (ג) שם במעשה מרכבה כר"א בן ערך יש נאה דורש וכו' ואין נאה דורש אבל אתה אבי"ע נאה דורש : (ד) שם ר' יהושע ודרש במעשה מרכבה ואותו היום וכו' ונת... מעשה מרכבה כבני אדם : (ה) שם מן השמים ואמר עלו לכאן וכו' טרקלין גדולים מוכנים לכם ומצעות נאות : (ו) שם לא קחשיב איני והא תנניא : (ז) שם אבני שיש טהור כוהרו שאל תאמרו : (ח) תוס' ד"ה והתניא וכו' ד' הרצאות הן ועוד וכו' בפני חנניא דאינו מפורש וכו' בפני רבן כגון הכא ר' יהושע וכו' ור' עקיבא בפני רבי יהושע שהיה רבו ורבי חנניא בפני ר"ע וכו' ופריך ליה כיון : (ט) בא"ד ו... לפניו לא הרצה תלמיד לפני רבו הלכך לא דמי להאי סידרא וכו' ולא הרצה מקמי מאן דארצי רבן יוחנן רבו לא מצינו שהרצה הס"ד : (י) ד"ה לסרוסי וכו' שאלו לו עליו טפי : (כ) ד"ה בתולה וכו' ופר"י שהיא אומרת בתולה אני ואי לא שכיחא דשמואל : (ל) בא"ד ולהר"י נראה דקא מיבעי ליה מי קטרחינן לבודקה על פי חבית כדאיתא בריש כתובות דאי דשמואל לא שכיח טרחינן לבודקה. ואי דשמואל שכיח לאו טרח... נמי קמבעיא ליה בתר דבדקנוה על פי החבית מי חיישינן לדשמואל או דלמא דשמוא' לא שכיח והא לא קא מיבעי ליה אי חיישינן שמא לא נבדקה יפה דהא"ל דשמואל לא שכיח הס"ד ו... דשמואל לא שכיח וכן מסקינן וכו' דרב גובריה וקשה להר"י כצ"ל ותיבת אך נמחק : (מ) בא"ד אבל גמר ביאה כדי :

גליון הש"ס

תום' ד"ה נכנסו וכו' ולא עלו למעלה ממש. עי' גיטין דף פד ע"א תוס' ד"ה ע"מ שתעלי לרקיע : ד"ה בתולה וכו' ושמא כאן שאף היא בכלל האיסור· עיין נדרים דף ל ע"ב ת"י ד"ה חזרו לומר :

יכול אני לבעול כמה בעילות בלא דם או דלמא דשמואל לא שכיחא אמר להו דשמואל לא שכיח °*וחיישינן שמא באמבטי עיברה והאמר שמואל *כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ אינו מזרעת (א) מעיקרא נמי יורה כחץ הוה ת״ר *מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהיה עומד על גב מעלה בהר הבית וראהו בן זומא ולא עמד מלפניו אמר לו מאין ולאין בן זומא אמר לו צופה הייתי בין מים העליונים למים התחתונים ואין בין זה לזה אלא שלש אצבעות בלבד שנאמר °ורוח אלהים מרחפת על פני המים כיונה שמרחפת על בניה ואינה נוגעת אמר להן רבי יהושע לתלמידיו עדיין בן זומא מבחוץ מכדי ורוח אלהים מרחפת על פני המים אימת הוי ביום הראשון הבדלה ביום שני הוא דהואי דכתיב °ויהי מבדיל בין מים למים וכמה אמר רב אחא בר יעקב כמלא נימא ורבנן אמרי כי גודא דגמלא מר זוטרא ואיתימא רב אסי אמר כתרי גלימי דפריסי אהדדי ואמרי לה כתרי כסי דסחיפי אהדדי אחר קיצץ בנטיעות עליו הכתוב אומר °אל תתן את פיך לחטיא את בשרך מאי היא חזא מיטטרון דאתיהבא ליה רשותא (ב) למיתב למיכתב זכוותא דישראל אמר גמירא דלמעלה לא הוי *לא ישיבה ולא תחרות ולא עורף ולא עיפוי שמא חס ושלום ב׳ רשויות (ג) הן אפקוהו למיטטרון ומחיוהו שיתין פולסי דנורא א״ל מ״ט כי חזיתיה לא קמת מקמיה איתיהיבא ליה רשותא למימחק זכוותא דאחר יצתה בת קול ואמרה °שובו בנים שובבים חוץ מאחר (ד) אמר הואיל ואיטריד ההוא גברא מההוא עלמא ליפוק ליתהני בהאי עלמא נפק אחר לתרבות רעה נפק אשכח זונה תבעה אמרה ליה ולאו אלישע בן אבויה את (ה) עקר פוגלא ממישרא בשבת ויהב לה אמרה אחר הוא שאל אחר את ר״מ לאחר שיצא לתרבות רעה א״ל מאי דכתיב °גם את זה לעומת זה עשה האלהים אמר לו כל מה שברא הקב״ה (ו) ברא כנגדו ברא הרים ברא גבעות ברא ימים ברא נהרות אמר לו ר״ע רבך לא אמר כך אלא ברא צדיקים ברא רשעים ברא גן עדן ברא גיהנם כל אחד ואחד יש לו ב׳ חלקים אחד בגן עדן ואחד בגיהנם זכה צדיק נטל חלקו וחלק חברו בגן עדן נתחייב רשע נטל חלקו וחלק חברו בגיהנם אמר רב משרשיא מאי קראה גבי צדיקים כתיב °לכן בארצם משנה יירשו גבי רשעים כתיב °ומשנה שברון שברם שאל אחר את ר״מ לאחר שיצא לתרבות רעה מאי דכתיב °לא יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז אמר לו *אלו דברי תורה שקשין לקנותן ככלי זהב וכלי פז *ונוחין לאבדן ככלי זכוכית (ז) אמר לו ר״ע רבך לא אמר כך אלא מה כלי זהב וכלי זכוכית (ח) אע״פ שנשברו יש להם תקנה אף ת״ח אע״פ שסרח יש לו תקנה אמר לו אף אתה חזור בך אמר לו (ט) כבר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאחר ת״ר מעשה באחר שהיה רוכב על הסוס בשבת והיה רבי מאיר מהלך אחריו ללמוד תורה מפיו (י) אמר לו מאיר חזור לאחריך שכבר שיערתי בעקבי סוסי עד כאן תחום שבת א״ל אף אתה חזור בך א״ל ולא כבר אמרתי לך כבר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאחר תקפיה עייליה לבי מדרשא א״ל לינוקא פסוק לי פסוקך אמר לו °אין שלום אמר ה׳ לרשעים עייליה לבי כנישתא אחריתי א״ל לינוקא פסוק לי פסוקך אמר לו °כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם עונך לפני עייליה לבי כנישתא אחריתי א״ל לינוקא

רש״י

יכול אני לבעול. שהיה בקי בהטייה וזו נמי נבעלת כן : באמבטי · כלי שרוחצין בו כל הגוף וי״ל שהטיח שם אדם שכבת זרע ונכנס במעיה : מעיקרא· כשיצאת מן האדם : מאין ולאין· מאין תבא ואין לבך טרוד : צופה הייתי · מתבונן הייתי במעשה בראשית : ואין ביניהן · במקום חיבורן מקום קשרי כיפת הרקיע בקרקע : גודא דגמלא· כשמסדרין לווחין של גשר · אצל זו אי אפשר שלא תהא ריוח בינתיים וכן גלימי וכן כסי : סחופין · כפופין : אחר קיצץ בנטיעות · קלקל ועיוות כשנכנס לפרדס ומקצץ הנטיעות ולפי שדימה אותן בתחלת הדברים נכנס לפרדס נקט לישנא דקיצץ בנטיעות : לא עמידה · לא גרסינן : לא עורף · דבכל צדיקן יש להם פנים : עיפוי · עיפות : פולסי · מכת מקל בשטונאד״י : פוגלא · צנון : ממישרא· ערוגה: ונוחין לאבדן · על ידי שכחה:

כי

תוספות

ומחיוהו שיתין פולסין · להודיע (כ) לו שאין יכולת למטטרון יותר מאחריני : שובו בנים שובבים · בירושלמי מפרש למה אירע לו כך ואיכא טפי מקראות שדורש והיה הורג (ל) דוברי דברי תורה ואמר כל תלמיד דהוה חמי ליה הוה קטיל ולא עוד דהוה על לבית ועדא הוה חמי טליא קמיה סופרא ואמר מאן אלו עבדין הכא כו׳ כיון דהוו שמעין ליה שבקין ואזלין וקאמר ליה ר״מ מאי דכתיב (*וה׳ בירך) את כל אשר לאיוב למשנה (איוב מב) ואמר לו שכפל לו ממונו והוא השיב שר״ע דריש ליה בזכות מצות ומעשים טובים בכך מראשיתו ומייתי ליה טוב אחרית דבר מראשיתו ודריש ליה ר״מ לאדם שהוליד בנים בילדותו ומתו ובזקנותו הוליד ונתקיימו ואמר לו ר״ע רבך לא כך דרש אלא טוב אחרית דבר שהוא טוב מראשיתו [וכי] הוה המעשה אבויה אבי הוה מגדולי ירושלים וביום שבא למהולי קרא לכל גדולי ירושלים והושיבן בבית אחד ולר״א ולר׳ יהושע במקום אחר מן דאכלין ושתין שרין מטפחין ומרקדים אמרי עד דאלין עסקין בדידהו נעסוק בדידן ישבו ונתעסקו בדברי תורה ירדה אש מן השמים והקיפה אותן אמר לון אבויה אבא גברין מה באתם לשרוף ביתי אמרו לו ח״ו אלא יושבין היינו וחוזרין דברי תורה מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני לא באש נתנו אמר הואיל וכך כחה של תורה אם יתקיים הבן הזה לתורה אני מפרישו ולפי שלא היתה כונתו לשמים לפיכך לא נתקיימו בו ובמקום שיש בגמרא שלנו אחורי הפרגוד יש לשם מאחורי בית קדשי הקדשים ועוד איתא התם שהיה רוכב ביוה״כ שחל להיות בשבת ושמע כו׳ ומייתי ההוא דפרק קמא דקדושין (דף לט:) שראה (מ) אחד שנטל הבנים ושילח את האם וכי אייתי נפל ומת ולא היה דורש כר׳ יעקב כדמייתי התם ועוד איתא שראה לשון רבי יהודה הנחתום נתון בפי כלב והייתו גברא רבה דקדושין ורבי נתן אומר כשהיתה אמו מעוברת ממנו עברה לפני ע״ז והריחה מאותו המין ואכלה והיה אותו המין (נ) *מזדעזע בגופה *כעכנא ולבסוף חלה מתנוגא ואמרו לו לר״מ רבך אבאיש אזל גביה לבקרתי׳ וא״ל חזור בך אמר אי הדרנא מתקבלין אמר ליה והכתיב (תהלים צ) תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם בכה אלישע ונפטר א״ר מאיר דומה שמתוך תשובה נפטר (ס) וכי מן [דקברוניה] ירדה אש מן השמים ושרפה אותו וא״ל לר״מ הא קבר דרבך [אוקיד אתא] וקא פריס גלימיה עליה ואמר ליני (פה) הלילה וגו׳ (רות ג) ליני פה בעולם הזה שדומה ללילה והיה בבוקר לעולם הבא אם יגאלך טוב יגאל זה הקדוש ברוך הוא שנאמר טוב ה׳ לכל (תהלים קמה) (ע) יגאל ואם לא יחפוץ לגאלך וגאלתיך אנכי אמרו ליה (פ) אין [אמרין] לך בההיא עלמא למאן את בעי למקרבה קדמייתא לאבוך או לרבך אמר לון מיקרב לרבי קדמוי ובתר כן לאבא א״ל ושמעינן לך א״ל ולא כן תנינן *מצילין תיק הספר עם הספר מצילין אלישע בזכות תורתו :

הא

רבינו חננאל

דכיון דחזא למטטרון דאתיי הבא לית רשותא הדא שעתא למיתב למכתב זכותא דישראל אמר גמירי דלמעלה באותו מקום אין שם ישיבה שמא שתי רשויות הן . יצתה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים חוץ מאלישע אחר שגלוי וידוע לפניו שאינו חוזר בתשובה שלמה לעולם. שאילו היה חוזר לא היה נפרד שאין הפרגוד ננעלת בפני בעלי תשובה מיד מחיוה למטטרון שתין פולסי דנוראי ח״ו שיש עליו דין אלא להראות לאלישע שיש לו אדון שהוא עליו וזה שאמר אחר משום ר׳ עקיבא כי רשע מתייסר בגיהנם חלקו וחלק הצדיק והצדיק זוכה בג״ע חלקו וחלק הרשע ואסמכוה אקרא זה לכן בארצם משנה יירשו ומשנה שברון שברם . ד״א לאו דסמכא הן וקרא מדרש הוא ולא עיקר . מיהו אית לן למימר שהמחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה ועונו גדול מאד הוא ועליו ועל כיוצא בו נאמר ומשנה שברון

[עיי׳ רש״י דסנהדרין נא. ד״ה יש לכם כו׳]

כאדם של חכינה

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אינו מזרעת דלמא מעיקרא נמי יורה : (ב) שם דאתיהבא ליה רשותא חדא שעתא ביומא למיתב ולמיכתב זכוותא : (ג) שם שמא חס ושלום שתי רשויות יש בשמים מיד אפקוהו : (ד) שם חוץ מאחר שידע כבודי ומרד בי אמר הואיל ואיטריד כו׳ לתרבות רעה אשכח כנ״ל ותיבת נפק נמחק : (ה) שם בן אבויה את שסמך יצא בכל הארץ עקר פוגלא : (ו) שם כל מה שברא הקב״ה בעולמו ברא כנגדו :

(ז) שם לאבדן ככלי זכוכית נ״ב ס״א א״ל האלהים אפילו ככלי חרס אבל ר״ע כו׳ : (ח) שם וכלי זכוכית הללו אע״פ שנשתברו יש : (ט) שם אמר לו והלא כבר שמעתי : (י) שם ללמוד תורה מפיו כיון שהגיע לתחום שבת אמר לו מאיר : (כ) תוס׳ ד״ה ומחיוהו וכו׳ להודיע שאין לו יכולת יותר מאחריני כנ״ל : (ל) ד״ה שובו וכו׳ והיה הורג רבי תורה ואמרינן כל תלמיד דהוה חמי ליה משבח באורייתא הוה קטיל ולא עוד אלא ד:וה על וכו׳ קמי ספרא והוה אמר מאן אלין יתבין עבדין הכא כו׳ וכיון דהוו שמעין כן הוון שבקין ליה ואזלון לון וקאמר ליה לרבי מאיר וכו׳ שר׳ עקיבא דריש ליה וה׳ ברך את איוב מראשיתו בזכות מצות ומעשים טובים שהיו ביה מראשיתו ומייתי ליה טוב אחרית דבר וכו׳ אלא טוב אחרית דבר כשהוא טוב מראשיתו וכו הוה כמעשה אבויה אביו מגדולי ירושלים היה וביום שבא למול אותו קרא וכו׳ אמר ר״א לרבי יהושע עד דאלין עסקין וכו׳ נעסוק אנן בדידן וכו׳ אמר לון אבויה רבותי מה באתם לשרוף את ביתי עלי אמרו לו ח״ו אלא יושבין היינו וחוזרין בדברי תורה וכו׳ הדברים שמחים כנתינתן מסיני והיתה האש מלהך סביבותיו כלחיכתן מסיני נתינתן מסיני לא באש נתנו אמר להן אבויה הואיל וכך : (מ) בא״ד שראה אדם אחד שנטל הבנים : (נ) בא״ד והיה אותו המין מפעפע בגופה כעכנא. נ״ב פירוש כאדם של עכנא : (ס) בא״ד דומה שמתוך תשובה נפטר רבי מן דקברוניה ירדה אש מן השמים ושרפה את קברו ואמרו ליה לרבי מאיר הא קיברא דרבך אייקד מה עבד אתא וקא פריש · (ע) בא״ד טוב ה׳ לכל ואם לא כנ״ל ותיבת יגאל נמחק : (פ) בא״ד אמרו ליה לר״מ אין אמרין וכו׳ אמר לון אנא מיקרב לרבי קדמי :

מסורת הש״ס

[וחיישינן נמי אמרינן לקולא רש״י בשבת קנא. ד״ה ושמואל אמר] [תוספתא פ״ב] · בראשית א · שם · קהלת ה · עי׳ בפי׳ המשניות להרמב״ם בפי׳ דסנהדרין בסוד הסליחי · ירמיה ג · קהלת ז · ישעיה סא · ירמיה יז · איוב כח · אדר״נ פכ״ד ועי״ש דאיתא כאן אלישע בן אבויה · ישעיה מח · ירמיה ב · [שבת קטז:]

גליון הש״ס גמ׳ וחיישינן שמא באמבטי עיברה. עיין משנה למלך פט״ו מהל׳ אישות הלכה ד ופי״ז מהל׳ א״ב הל׳ יג :

י א מיי' פ"ד מהלכות ת"ת הלכה א טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף ח :

כי שכיב · אחר : אמרי · ברקיע לא מידן נידייניה כו' : חדא הוה בינגא · תלמיד אחד הי' בינינו וכשל ויצא לתרבות רעה ואין כח בין כולנו להביאו לעולם הבא : אי נקטי ליה ביד מאן מרמי ליה (ז) · אם אוחז אני בידו להביאו לעולם הבא מי יקחנו מידי מרמי לשון נוטל מידי ויש לו דוגמא בפסחים (דף י:) ארמויי ארמייה מיניה גבי ככר בפי עכבר : מאן · כמו מנאי לשון קצר הוא : שומר הפתח · של גיהנם לא עמד לפניך רבינו בבואך להוציא אחר משם : לדעתם לא נאמר · אלמא ברשיעי עסיקינן וקאמר הט אזנך : הטי אזנך · לשמוע ואת מעשיהם שכחי ואל תלמדי אותן : גדול · היודע ליזהר [שלא ילמוד] מעשיו יכול ללמוד תורה מפיו : תחלא · פרי החיצון הנאכל בתמרה : שיחלא · גרעינה הנזרקת : [השתא קאמר] · עכשיו שמע לקולך ואמר שמועה מפיו : קלני מראשי · רבי מאיר אמרה במסכת סנהדרין (דף מו:) במדרש כי קללת אלהים תלוי (דברים כא) קל לית איני קל ולישנא מעליא נקט הדבר כלפי מעלה קלני מזרועי כבד אני מזרועי שיצרתי זה שמת בעונו : ותלי בעיברא דדשא · נסמך על הבריח : ברבנן · בתלמידים היוצאין לתרבות רעה : שוקלין · לדרוש קל מחמור וחמור מקל לפי המשקולת של ק"ו : במגדל הפורח באויר · י"מ שדורשין גובהו של למ"ד ודורשין בו כל זאת וי"א מגדל דור הפלגה ולי נראה מגדל הפתוח לאויר גרסינן והן מהלכות אהלות מגדל של עץ שקורין משטי"ר ועומד בפתח ופתחו פתוח לבקעה או לחצר שהוא אויר במסכת אהלות (פ"ד מ"א) ישנה משנה מגדל העומד באויר : ד' הדיוטות · בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי בפ' חלק : טינא היתה בלבם · רשעים היו מימיהם : אחר מאי · מפני מה בא לידי כך ולא הגינה תורתו עליו : זמר יווני לא פסק מביתו · והיה לו להניח בשביל חורבן הבית *דכתיב בשיר לא ישתו יין (ישעיה כד) : נושרין מחיקו · קודם שהפקיר עצמו לתרבות רעה אלמא טינא הוות בלבו : כל עמר דנחית ליורה סליק · כל צמר שניתן ליורה של סממנין לצבוע עולה לו צבעו או אינו עולה כלומר כל הלומדים לפני חכמים עולה להן תורתן להגין עליהן מן החטא (ח): כל דנקי אגב אימיה (ט) · שלא נתלכלך בגיזה עולה לו צבעו כלומר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו עולה לו כן נראה בעיני ורבותי מפרשין כל עמר דנחית ליורה סליק כל שירד לידון בגיהנם עולה אגב אמו למר בן יומו שלא נרמס בטיט עולה לו הצבע כלומר שיש זכיות בידו עולה : מאי

תורה אור

לינוקא פסוק לי פסוקך א"ל °ואת שדוד מה (ירמיה ד) תעשי כי תלבשי שני כי תעדי עדי זהב כי תקרעי בפוך עיניך לשוא תתיפי וגו' עייליה לבי כנישתא אחריתי עד דעייליה לתליסר בי כנישתא כולהו פסקו ליה כי האי גוונא (א) לבתרא א"ל פסוק לי פסוקך א"ל °ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי (תהלים נ) וגו' ההוא ינוקא הוה מגמגם בלישניה אשתמע כמה דאמר ליה ולאלישע אמר אלהים איכא דאמרי סכינא הוה בהדיה וקרעיה ושדריה לתליסר בי כנישתי ואיכא דאמרי אמר אי הואי בידי סכינא הוה קרענא ליה כי נח נפשיה דאחר אמרי לא מידן לידייניה ולא לעלמא דאתי ליתי לא מידן לידייניה משום דעסק באורייתא ולא לעלמא דאתי ליתי משום דחטא אמר ר"מ מוטב דלידייניה וליתי לעלמא דאתי מתי אמות ואעלה עשן מקברו כי נח נפשיה דר' מאיר סליק קוטרא מקבריה דאחר אמר ר' יוחנן גבורתא למיקלא רביה (ב) חד הוה בינגא ולא מצינן לאצוליה אי נקטיה ביד מאן מרמי ליה מאן אמר מתי אמות ואכבה עשן מקברו כי נח נפשיה דר' יוחנן פסק קוטרא מקבריה דאחר פתח עליה ההוא ספדנא אפילו שומר הפתח לא עמד לפניך רבינו בתו של אחר אתיא לקמיה דרבי אמרה ליה רבי פרנסני אמר לה בת מי את אמרה לו בתו של אחר אני אמר לה עדיין יש מזרעו בעולם והא כתיב °לא נין לו ולא נכד בעמו ואין שריד במגוריו (איוב יח) אמרה לו (ג) זכור לתורתו ואל תזכור מעשיו מיד ירדה אש וסכסכה ספסלו של רבי בכה ואמר רבי ומה למתגנין בה כך למשתבחין בה על אחת כמה וכמה ור"מ היכי גמר תורה מפומיה דאחר והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן *מאי דכתיב °כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי (מלאכי ב) מלאך ה' צבאות הוא *אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו אמר ר"ל ר"מ קרא אשכח ודרש °הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי לדעתם לא נאמר אלא (משלי כב) לדעתי רב חנינא אמר מהכא °שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך (תהלים מה) ובית אביך וגו' קשו קראי אהדדי לא קשיא הא בגדול הא בקטן כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא ר"מ (ד) אכל תחלא ושדא שיחלא לברא דרש רבא מאי דכתיב °אל גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל וגו' למה (שיר ו) נמשלו ת"ח לאגוז לומר לך מה אגוז זה אע"פ שמלוכלך בטיט ובצואה אין מה שבתוכו נמאס אף ת"ח אע"פ שסרח אין תורתו נמאסת אשכחיה רבה בר שילא לאליהו א"ל מאי קא עביד הקב"ה א"ל קאמר שמעתא מפומייהו דכולהו רבנן ומפומיה דר"מ לא קאמר א"ל אמאי משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאחר א"ל אמאי ר"מ רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק א"ל השתא קאמר מאיר בני (ה) אומר *בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי אם כך הקב"ה מצטער על דמן של רשעים (ו) ק"ו על דמן של צדיקים שנשפך אשכחיה שמואל לרב יהודה דתלי בעיברא דדשא וקא בכי א"ל *) *שיננא מאי קא בכית א"ל מי זוטרא מאי דכתיב בהו ברבנן *°איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים איה סופר שהיו סופרים כל אותיות שבתורה איה שוקל שהיו שוקלים קלין וחמורין שבתורה איה סופר את המגדלים שהיו שונין ג' מאות הלכות במגדל הפורח באויר ואמר רבי אמי תלת מאה בעיי בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר ותנן *ג' מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא אנן מה תהוי עלן א"ל שיננא טינא היתה בלבם אחר מאי זמר יווני לא פסק מפומיה אמרו עליו על אחר בשעה שהיה עומד מבית המדרש הרבה ספרי מינין נושרין מחיקו שאל נימוס הגרדי את ר"מ כל עמר דנחית ליורה סליק א"ל כל מאן דהוה נקי אגב אימיה סליק כל דלא הוה נקי אגב אימיה לא סליק ר"ע עלה בשלום וירד בשלום ועליו הכתוב אומר °משכני אחריך נרוצה ואף (שיר א) רבי עקיבא בקשו מלאכי השרת לדוחפו אמר להם הקב"ה הניחו לזקן זה שראוי להשתמש בכבודי מאי

*) [בערוך ערך שן פירש שיננא מחודד בתלמוד מלשון חץ שנון וי"א גדול השינים ובשיטה מקובצת כתובות ידי פירש לפי ששיניו גדולות קרי ליה שיננא ע"ש]

הא בגדול הא בקטן · והא דריש פ' בתרא דמו"ק (י) (דף יז.) דהוו סנו שומעניה דשמתיה רב יהודה איכא למימר דקטנים הוו דגרסי קמיה וחיישי' דלמא נימשכו אי נמי אפילו הוו גדולים נידהו רב יהודה כיון שמלא מקום לנדותו ובדין היה כיון דסנו שומעניה · הר"ר אלחנן :

כל עמר דנקי נחית (כ) אגב אימיה · כלומר מי שיראתו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת ודואג ואחיתופל דלא מגני להו תורתן לפי שלא היה להם יראה כלל כדאיתא בסוטה פרק נוטל (דף כא.) : כבני

רבינו חננאל

שברם. והאי דבדק אחר בינוקי משום דהוה ר' מאיר מפצר ליה לחזור בתשובה ולא היה לבו חפץ וא"ל שמעתי מאחורי הפרגוד והוא מעיקרא טינא היתה דלא פסק זמר יווני מביתו ובשעה שהיה עומד מבהמ"ד הרבה ספרי מינין היו נושרין מחיקו ויצא לתרבות רעה. זה שאמר ר' מאיר מתי אמות ואעלה עשן מקברו כלומר ידין אותו הקב"ה באש יוקדת מעלה עשן כדי שיתכפרו לו עונותיו ויזכה לעוה"ב וכיון שהגיע ר' מאיר למות ביקש רחמים על זה וקבל תפלתו וכיון שמת עלה עשן מקברו של אחר. ור' יוחנן אמר חד הוה כאן . כלומר אחד מן חכמי[בית]מדרשינו חטא אין בנו זכות לפני הקב"ה להצילו מדינה של גיהנם . מתי אמות ואפסיק עשן מקברו . ור' מאיר היכי הוה גמיר מאחר והכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא וא"ר יוחנן אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו . ואע"ג דאמרינן ר' מאיר קרא אחרינא אשכח וסמך עליה דכתיב הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי לדעתם לא נאמר אלא לדעתי מכלל שיש לך לקבל תורתו ולא דעתו . ואמרינן קשו קראי אהדדי ושנינן הא דאמרינן אם דומה הרב למלאך ה' צבאות ,בקשו תורה מפיהו בקטן דעביד כדעתיה דרביה דחיישינן דלמא מפיק ליה לתרבות רעה אבל גדול דכדעתא דנפשיה קא עביד הט אזנך ושמע דברי חכמים וגו' האמר אליהו דאמרי במתיבתא דרקיעא שמעתא מכלהו רבנן . ושמעתתיה דר' מאיר משום דגמר מאחר לא אמרי הלכתא אפילו גדול ללמוד תורה מחבירו ירא שמים כפי עדיף ליה . פי' שיחלא קליפתה שהיא כסותה ותיקה . פי' כמגדל הפורח. משנה ידועה היא . קלני מראשי קלני מזרועי כבר פירשנוה בסנהדרין . פי' בעברא דדשא בבריח הדלת. אף ר' עקיבא ביקשו המלאכים לדחפו אמר הקב"ה הניחו לזקן זה דראוי הוא להסתכל

[מו"ק יז. ע"ש]

[סנהדרין מו.]

[ברכות נ. וש"נ] ישעיה לג סנהדרין קו:

שם ב.

הגהות הב"ח

(א) גמ' כי האי גוונא לבישותא לבתרא : (ב) שם גבורתא למיקלא רביה בנורא חד הוה וכו' אי נקטי ליה ביד : (ג) שם אמרה לו רבי זכור לתורתו וכו' ירדה אש מן השמים וסכסכה וכו' ומה למתגנין בתורה כך : (ד) שם ר' מאיר אשכח תמרי אכל תחלא : (ה) שם מאיר בני כך הוא אומר : (ו) שם של רשעים שנשפך ק"ו על דמן : (ז) רש"י ד"ה אי נקטיה וכו' מאן מרמי ליה מאן אם אוחז : (ח) ד"ה כל עמר וכו' מן החטא או לא והס"ד : (ט) ד"ה כל דנקי אגב אימיה למר בן יומו שלא נתלכלך כשהוא בגיזה וכו' כלומר מי שיש זכיות : (י) תום' ד"ה הא בגדול וכו' והא דריש פ' בתרא דמו"ק בההוא צורבא מרבנן דהוו סנו : (כ) ד"ה כל עמר דנקי אגב כצ"ל ותיבת נחית נמחק :

גליון הש"ס

רש"י ד"ה זמר יוני וכו' דכתיב בשיר . עיין גיטין דף ז ע"א :

מאי דרש אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן °(*ואתא) מרבבות קדש אות הוא ברבבה שלו ורבי אבהו אמר °דגול מרבבה דוגמא הוא ברבבה שלו וריש לקיש אמר °ה' צבאות שמו אדון הוא בצבא שלו ורבי חייא בר אבא א"ר יוחנן °לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש לא ברעש ה' ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה והנה ה' עובר *ת"ר ששה דברים נאמרו בשדים שלשה כמלאכי השרת ושלשה כבני אדם שלשה כמלאכי השרת יש להם כנפים כמלאכי השרת וטסין מסוף העולם ועד סופו כמלאכי השרת ויודעין מה שעתיד להיות כמלאכי השרת יודעין ס"ד אלא שומעין מאחורי הפרגוד כמלאכי השרת ושלשה כבני אדם אוכלין ושותין כבני אדם פרין ורבין כבני אדם ומתים כבני אדם ששה דברים נאמרו בבני אדם שלשה כמלאכי השרת שלשה כבהמה שלשה כמלאכי השרת יש להם דעת כמלאכי השרת ומהלכין בקומה זקופה כמלאכי השרת ומספרים בלשון הקדש כמלאכי השרת שלשה כבהמה אוכלין ושותין כבהמה ופרין ורבין כבהמה ומוציאין רעי כבהמה: כל המסתכל בד' דברים רתוי לו שלא בא לעולם כו': בשלמא מה למעלה מה למטה מה לאחור לחיי אלא לפנים מה דהוה הוה ר' יוחנן ור"א דאמרי תרוייהו (א) משל למלך ב"ו שאמר לעבדיו בנו לי פלטירין גדולין על האשפה הלכו ובנו לו אין רצונו של מלך להזכיר שם אשפה: כל שלא חס על כבוד קונו רתוי לו שלא בא לעולם: מאי היא *ר' אבא אמר זה המסתכל בקשת רב יוסף אמר זה העובר עבירה בסתר (ב) מסתכל בקשת דכתיב °כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה' רב יוסף אמר זה העובר עבירה בסתר כדר' יצחק *דאמר רבי יצחק כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה שנא' °כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איני (ג) *והאמר ר' אלעא הזקן אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורין ויתעטף שחורין ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא לא קשיא הא דמצי כייף ליה ליצריה הא דלא מצי כייף ליצריה דרש ר' יהודה ברבי נחמני מתורגמניה דריש לקיש כל המסתכל בג' דברים עיניו כהות בקשת ובנשיא ובכהנים בקשת דכתיב כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם הוא מראה דמות כבוד ה' בנשיא דכתיב °ונתת מהודך עליו (ד) המסתכל בכהנים בזמן שבהמ"ק קיים שהיו עומדין על דוכנן ומברכין את ישראל בשם המפורש דרש ר' יהודה ברבי נחמני מתורגמניה דריש לקיש מאי דכתיב °אל תאמינו ברע אל תבטחו באלוף אם יאמר לך יצר הרע חטוא והקב"ה מוחל (ה) אל תאמן (שנא') אל תאמן ברע ואין רע אלא יצר הרע שנאמר °כי יצר לב האדם רע ואין אלוף אלא הקב"ה שנאמר °אלוף נעורי אתה *) שמא תאמר מי מעיד בי אבני ביתו וקורות ביתו של אדם הם מעידין בו שנאמר °כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה (ו) וחכ"א נשמתו של אדם מעידה בו שנאמר °משכבת חיקך שמור פתחי פיך אי זו היא דבר ששוכבת בחיקו של אדם הוי אומר זו נשמה ר' זריקא אמר שני מלאכי השרת המלוין אותו הן מעידין בו שנאמר °כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך (*וחכ"א) אבריו של אדם מעידין בו שנאמר °ואתם עדי נאם ה' ואני אל: **מתני'** (*יוסי) בן יועזר אומר שלא לסמוך יוסף בן יוחנן אומר °לסמוך יהושע בן פרחיה אומר שלא לסמוך ניתאי הארבלי אומר לסמוך יהודה בן טבאי אומר שלא לסמוך שמעון בן שטח אומר לסמוך שמעיה אומר לסמוך אבטליון אומר שלא לסמוך הלל ומנחם לא נחלקו יצא מנחם נכנס שמאי *שמאי אומר שלא לסמוך הלל אומר לסמוך

הראשונים

*) תענית יח:

רש"י

מאי דרש · מהיכן הבין מקום השכינה שנזהר שלא הציץ שם א"נ שלא טעה כמו שטעה אחר: דוגמא · דבר היכר העומד לדוגמא להראותו לומר כזה עשה לי ואין זה אלא דבר הניכר אף כאן מקומו ניכר: ומה למטה · והרי אמר ומתחת זרועות עולם (דברים לג) ואם שאל מי סבלן לא חס על כבוד קונו לייטי עלה. במערבא לא גרסינן לה: כאלו דוחק רגלי השכינה · אומר בלבו אין השכינה כאן וכתיב והארץ הדום רגלי: למקום שאין מכירין אותו · אין דעתו גסה עליו ושמא יקל כח יצרו וגם אם יחטא אין אדם נותן (ז) לב לפי שאינו חשוב בעיניהם וכן בלבוש שחורים: דמצי כייף ליה ליצריה · ובוטח על שהוא נחבא בסתר כאילו דוחק הרגלים: היכא דלא מצי כייף ליה ליצריה · טוב לו בצינעא מפרהסיא: ומברכין את העם בשם המפורש · שהשכינה שורה על קשרי אצבעותיהם: אל תאמינו ברע · האומר לך חטא: ואל תבטחו באלוף · לומר שימחול: וכפים · חתיכת עץ כמו כפיסין בבבא בתרא (דף ג:): אתם עדי · הוא מעיד בעצמו בכל עונות שאוכיח בפניו: **מתני'** יוסי בן יועזר אומר שלא לסמוך · בי"ט וזו היא מחלוקת ראשונה שהיתה בחכמי ישראל: יהושע בן פרחיה · כולן דור אחר דור: יצא מנחם · בגמרא מפרש להיכן יצא: נכנס שמאי · להיות אב ב"ד תחתיו:

הראשונים

תוספות

כבני אדם · הוה מצי למיחשב ישנים ומוליאין ריעי כבני אדם כדלקמן גבי דדמי לבהמה ואיכא למימר דהוי בכלל הני ואף לקמן לא הוה חשיב ליה אלא משום דבעי (ח) אשכחי' שלשה דומין לבהמה. הר"ר אלחנן:

ויעשה מה שלבו חפץ · (ט) לגמרי משמע דמוטב לו לאדם שיעשה חפצו בסתר ולא בפרהסיא ולא כפר"ח דסילהי פ"ק דקדושין (דף מ. ושם) דפירש דח"ו שהיה מתיר לעשות עבירה אלא קאמר ילבש שחורים וילך למקום אחר דלבישת שחורים והגלאות משברין לבו ולא יבא לידי עבירה ויוכל לעשות מעכשיו מה שלבו חפץ דודאי אין יצרו מתגבר עליו וסוגיא דשמעתא אינו משמע כדבריו הכא ובריש פרק בתרא דמועד קטן (דף יז. ושם):

בכהנים בזמן שבית המקדש קיים · מכאן קשה על פרש"י דפ"ג דמגילה (דף כד:) על ההיא דתנן *ידיו בוהקניות לא ישא כפיו ופי' משום שהעם מסתכלין בו ואמרינן בחגיגה המסתכל בכהנים בשעה שנושאין כפיהן עיניו כהות והא ליתא דמסקינן דוקא בזמן שבית המקדש קיים ואילו התם בגבולים מדמקשי מיניה בגמרא מההיא דהוה בשיבבותיה דרב הונא (י) והוה פריס ידיה ומשני דלמא דש בעירו הוה ונראה לפרש דאף בגבולין מיתסר משום היסח הדעת והכי איתא בירושלמי דהתם א"ר יוסי הדא אמרה שאסור להסתכל בכהנים בשעה שהם מברכין את העם א"ר חגי כלום אמר אלא משום היסח אנא מסתכל ולא מסחנא דעתאי:

יוסי בן יועזר כו'. בירושלמי אמר בראשונה לא היה מחלוקת אלא על הסמיכה בלבד ועמדו שמאי והלל ועשו ד' משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צורכן רבו מחלוקות בישראל ונחלקו לב' כיתות ויש לתמוה הרי נחלקו כבר בימי שאול על מלוה ופרוטה (סנהדרין יט.) ושמא כיון דשאול ובית דינו הוו סברי דעתו אמלוה ולא היה אדם חולק עליו רק לפי סברת דוד לא מתקרי מחלוקת ומה שאמר בירושלמי ועמדו שמאי והלל ועשו ד' לא מצינו בפ"ק דשבת (דף יד:) רק שלשה דברים שנחלקו בהן:

*שנים מזוגות האחרונים שאמרו לסמוך (כ) נשיאים הוו. ואל תתמה על הא דחשיב שמאי מקמי הלל והלל נשיא לכ"ע איכא למימר בהיות כי ג' מזוגות הראשונים אשר אמרו שלא לסמוך היו נשיאים ושמאי סבר כוותייהו נקט ליה בראשונה ואגב דנקט ליה הכא בראשונה חשיב ליה בכל מקום שמאי מקמי הלל והכא ליכא למיטעי לפי שנכנס במקום מנחם דחשיב אחר הלל וא"כ אב ב"ד היה וכן שמאי נמי הכי:

עין משפט נר מצוה

יא א טוש"ע א"ח סי' רכט סעיף א:

יב ב מיי' פי"ד מהל' תפלה הל"ז סמג עשין כ טוש"ע א"ח סי' קכח סעיף כג:

יג ג מיי' פ"א מהלכות חגיגה הלכה ט:

רבינו חננאל

בכבודו מאי דרוש אמר ר' יוחנן ואתא מרבבות קודש אות הוא ברבבה שלו [ה' צבאות שמו] אדון הוא בצבא שלו אמר רבי יוחנן לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש לא ברעש ה' ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה [והנה ד' עובר]: ת"ר ו' דברים נאמרו בשידין שלשה כמלאכים יש להן כנפים ושטין מסוף העולם ועד סופו ושומעין מה שעתיד להיות וג' כבני אדם פרין ורבין ואוכלין ושותין ומתין כבני אדם: ו' דברים יש בבני אדם יש בהן דעת ומהלכין בקומה זקופה ומספרין לשון קודש כמלאכים אוכלין ושותין ומוציאין רעי פרים ורבים כבהמה. א) שאלו את בן זומא בתולה שעיברה מהו. מי חיישינן לדשמואל דאמר יכול אני לבעול כמה בתולות בלא דם. או דלמא הא דשמואל לא שכיחא [כו'] וחיישינן שמא באמבטי עיברה כו, פירוש אשה הרה שנ בדקה ונמצאת בתולה מי אמרינן מביאה נתעברה כשמואל והריני קורא בה אשה כי תזריע וילדה זכר ב) וטמאה וחייבת [קרבן] לידה או דלמא אימור באמבטי של מרחץ נתעברה כגון שירד איש באותה האמבטי ופלט ש"ז וירדה אשה וקירבה באותה טיפה של ש"ז ונכנסה בתוך רחמה ונתעברה וזה מעשה נסים הוא ואינה טמאה לידה שאין אני קורא בה אשה כי תזריע. ומקשינן וכי הריון באמבטי כי האי גוונא מי משכחת לה והאמר שמואל כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ אינה מזרעת ופרקינן כי אמר שמואל דבעינן יריית כחץ בעת שפולטה האיש וזו הש"ז האיש שפלטה באמבטי יורה כחץ הוה ולא איפשיטא: ושמעינן שנמצאת אשה הרה ובעת לידה לא היתה יכולה לילד שאמרו כי היא בתולה וקרעו לה הנשים בדינר של זהב אותם המסוככין המלואין דם בתולין וילדה: **מתני'** כל המסתכל בד' דברים ראוי לו כאילו לא בא לעולם. פי' טוב ממנו הנפל שלא בא לעולם כי אין לאדם להתעסק אלא [במה] שנצטוה להכיר קונו בעשית חוקיו ומשפטיו. כי עשיית משפט וצדקה הם ידיעתו של הקב"ה כדכתיב בעשית צדקה ומשפט הלא הוא הדעת אותי נאום ה' ולעשות מצותיו ותורותיו אבל להסתכל לידע מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור לא. כי לא נתנה רשות לאדם להתעסק אלא בדבר שהוא מן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים ולא בדברים אחרים. בשלמא מה למעלה ומה למטה ומה לאחור יש להימנע דלמא אתי להטיח מילין כלפי למעלה. אלא לפנים מאי איכפת לן [מה] דהוה הוה. ומשני ר' יוחנן ור' אלעזר משל למלך ב"ו כו'. כל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו כאלו לא בא לעולם מאי היא רבה אמר זה המסתכל בקשת ואומר כגון זה דמות ה' שנא' כמראה הקשת אשר יהיה בענן וגו' רב יוסף אמר זה העובר עבירה ומסתתר מבני אדם ואינו חושש לכבודו של מקום שנסתרות לפניו כגלויות וכדרבי יצחק [דאמר] העובר עבירה בסתר כו' שנמצא גונב דעת הבריות ואינו חושש לכבודו של מקום ומקשינן איני כי העובר עבירה בסתר יותר הוא רע מן העובר בגלוי. והתניא [ר'] אילעאי הזקן אומר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו כו' ח"ו שאילעאי הזקן התיר לעבור עבירה כלל אלא כך א' אם ראה אדם שיצרו מתגבר עליו באכילה ובשתיה ובמיני זמר ומתיירא שמא ישתכר ויבא לידי עבירה התיר לו לילך למקום אחר וילבש שחורים כל זה כדי לשבור את יצרו שהאכסניא לבו שבור כדאמרינן כלבא בלא מאתיה שב שנין לא נבח. וכיון שעושה כן לבו נשבר ונמצא נמנע מאליו. אבל לעבור עבירה או אפילו שתיית יין במיני זמר המרגילין לשמחה אסור וכ"ש מה שהוא למעלה מזה והוא דלא מצי כייף ליה ליצריה וההוא צורבא מרבנן [כמו"ק יז] דהוו סנו שמעניה היה שותה במיני זמר ופירש שם דעבד כר' אילעאי. דאי ס"ד עבירה ג) הוה רב יהודה בעי אי משמתינן ליה אי לא אלא לא התיר אלעאי אלא כי האי וכיוצא בו דליכא עבירה ואע"פ לצורבא מרבנן חילול שמים הוא כמפורש בפסחים פרק [אלו עוברין דף מט.] כל המסתכל בג' דברים עיניו כהות. בקשת שנאמר כמראה הקשת וגו'

א) שייך לדף יד ע"ב. ב) מדברי רבינו נראה דלא גרס מהו לכה"ג רק בתולה שעיברה מהו סתם ומפ' דמבעיא ליה לענין טומאת לידה וקרבן. ג) נראה דצ"ל דאי ס"ד עבירה ממש עבר לא הוי רב יהודה בעי אי משמתינן ליה אי לא וכו'.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דאמרי תרוייהו למה"ד משל למלך: (ב) שם רב יוסף אמר זה העובר עבירה בסתר. נ"ב ס"א רבה אמר כל המסתכל בקשת צריך שיפול על פניו דכתיב כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם וכו' ואראה ואפול על פני וכו' לייטי עליה במערבא משום דמיחזי כמינות אלא לימא ברוך זוכר הברית הרואה את הקשת צריך לברך מאי מברך ברוך זוכר הברית רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר ברוך זוכר הברית נאמן בבריתו וקיים במאמרו: (ג) שם איני והא תניא רבי אלעא הזקן אומר אם רואה וכו' עליו בכל יום וילך למקום: (ד) שם מהודך עליו בכהנים בזמן שבית המקדש קיים בשעה שהיו כצ"ל ותיבת המסתכל נמחק: (ה) שם מוחל לך אל תאמין וכו' שאדם רע מנעוריו ואין אלוף: (ו) שם וכפים מעץ יעננה רבי זריקא אומר נשמתו וכו' זו נשמה. תניא רבי שילא אמר שני מלאכי השרת: (ז) רש"י ד"ה למקום וכו' נותן לו לב: (ח) תוס' ד"ה כבני וכו' דבעי לאשכוחי שלשה: (ט) ד"ה ויעשה מה שלבו חפץ משמע דמותר לו לאדם שיעשה לגמרי חפצו וכו' דסוגיא: (י) ד"ה בכהנים וכו' דרב הונא דהוה פריס וכו' נראה לפרש וכו' כלום אמרו אין מסתכלין אלא משום היסח הדעת אלא מסתכל: (כ) ד"ה שנים וכו' לסמוך היו נשיאים ואל תתמה וכו' בהיות כ"ב ואע"ג דאבטליון נמי סבר שלא לסמוך לא נקיט ליה בראשונה [דאיכא למיטעי דהוה נשיא] משא"כ בשמאי דליכא למיטעי·

[עי' בפרש"י מכות דף ה:]

יד א ב ג מיי' פ"כ מהל' עדות הלכה א סמג עשין קז טור ח"מ סי' לח:

[עיין תוס' שבת טו: ד"ה אקפח]

טו ד מיי' פ"א מהלכות חגיגה הל' ט ופ"ג מהלכות מעשה קרבנות הלכה יג:

טז ה מיי' שם הלכה ח סמג עשין קפג:

יז ו מיי' שם הל' יג:

[ועי' תוס' שבת יב: ד"ה ר' נתן]

[נ"ל ארוסי וכ"ה בירושלמי]

קאת בסיגנון אחר ירושלמי דהכא עיי' עליהם

כדאיתא התם ע"ש ועי' מנחות יט. וצ"ע קצת

[בד"ס דלא]

[בד"ס האר"י]

אראה בנחמה. לישנא קלילא (ד) הוי דשבועה בלשון קלר כלומר לא יוכל לראות בנחמות ציון אם לא עשה זה* ודומה לו אקפח את בני שהלכה זו מקופחת בישראל דרבי טרפון בשמעתא דמרדעת בפ"ק דשבת (דף יז. ושם) ודוגמא מלינו לשון המקרא ואולם חי אני וימלא כבוד ה' וגו' אם יראו וגו' (במדבר יד)*: **אם** לא הרגתי עד זומם. תימה אמאי לא מקשינן הכא השתא בהמתן של לדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן לדיקים עלמן לא כל שכן כדפריך בגיטין (דף ז. ושם) ובחולין (דף ה: ושם) וי"ל דלא שייך לאקשויי רק גבי דבר אכילה דגנאי הוא ללדיק דאוכל דבר איסור אבל דבר היתר בשעת האיסור לא פריך ולהכי לא פריך בר"ה (דף כא.) דאמר (ה) כמה בשים תבשילא דבבל בלומא רבא דמערבא ובערבי פסחים (פסחים קו: ושם) ברב ירמיה בר. אבא דאישתלי וטעים קודם הבדלה אע"ג דמיתתו באסכרא דאין דבר מגונה כל כך אכילת היתר בשעת האיסור*: **למחר** הוא מת. הא דלא נקט כשאיגני שם אין קולו נשמע משום שהיו אומרים לו דאינו לועק אלא בשעה שישנו שם אבל השתא מדנקט מת שיהא גביה אז היה לו ללעוק: **אב** ב"ד מי קא מורה בפני נשיא. הוראה לדין ובירושלמי אמר מאן דאמר יהודה בן טבאי נשיא עובדא דאלכסנדריא מסייע ליה (ו) דבני ירושלים בעון מיניה נשיא ולא קבלו עילוי ערק ואזל לאלכסנדריא והיו בני ירושלים כותבין מירושלים הגדולה לאלכסנדריא הקטנה עד מתי *ארוסי יושב אללכם ואני יושבת עגומה עליו ומאן דתני שמעון בן שטח נשיא עובדא דאשקלון מסייע ליה ומייתי כולא עובדא שתלה פ' נשים מכשפניות ובסנהדרין (דף מד:) הביאו רש"י בפירושו*: **לא** מלטריפנא. לנטות אחרי רבים כדי לבטל דברי שמעון בן שטח: **דבר** אל בני ישראל וסמך. אבל בשחיטה ליכא למטע נשים מהאי טעמא אע"ג דסמיך טפי להקרבה מסמיכה דהא °ברים כל הפסולין (זבחים לב.) מרבינן נשים לשחיטה וכן ליכא לאלופי שחיטה בבעלים דומיא דסמיכה דההוא היקש לא הוי אלא דרבנן*: **לעשות** נחת רוח לנשים. וכגון שהיתה בהמה שלהן (ז) השתא דומה לסמיכה להוי' בבעלים בפ"ק דקדושין (דף לו.*) ובפ' בתרא דר"ה (דף לג.*) פירש ר"י דנשים דידן אם באות לעשות מלות עשה שהזמן גרמא ולברך עליהן אין ממחין בידם אע"ג דפטורות ולא מיקרי ברכה לבטלה וכן משמע מהכא ועוד פירשתי התם [בר"ה] והארכתי*:

*) [וע"ע תוס' ערכין ג. ד"ה דלמא כו']

הראשונים. שהוזכרו ראשון בכל זוג וזוג היו נשיאים: **גמ'** עד זומם. שלא הוזם אלא הוא לבדו: עד שיהרג הנדון. קודם הוזמה ואחר כך הוזמו שהיו דורשין נפש בנפש האמור בעדים זוממין אמרו להן חכמים והלא כבר נאמר כאשר זמם לעשות לאחיו ועדיין אחיו קיים ולמה נאמר נפש בנפש שאין נהרגים עד שיגמר הדין של נידון קודם שהוזמו: ואין לוקין. אם העידוהו שחייב מלקות בכולהו גרסי' עד שיזומו שניהן ובמסכת מכות *יליף לה מקראי והנה עד שקר העד ואמר מר* כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים: אלא בפני שמעון. שאם יטעה ילמדהו: היינו דקא מורה הלכה בפני שמעון. דמדקאמר מיד קיבל כו' שמע מינה דעד השתא אורי בפניו: ומאי קיבל. לאו דעד השתא הורה דודאי לא הורה בפניו מימיו וכשהרגו לעד זומם לא היה שמעון שם (ג): לא מלטריפנא. לישב בדין אלא בהדי שמעון: סיריקון. לבוש בגדי מלכות: אינה אלא משום שבות. דתנן אלו הן משום שבות לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה (ביצה דף לו:) והאי נמי משתמש בבעלי חיים הוא שסומך עליה בכל כחו כדאמרינן לקמן: שבות דמצוה. נמי תנינא במתני' ומאי אשמעינן רבי יוחנן: לאפוקי ממאן דאמר. במסכת ביצה (דף כ.) בסמיכה עצמה פליגי ומאן דאסר לאו משום שבות אסר אלא משום דסבירא ליה דשלמי חובה לא בעו סמיכה דכי כתב וסמך בשלמי נדבה כתיב וחובה מנדבה לא גמרינן קא משמע לן רבי יוחנן דטעמא משום שבות הוא ושמיכתן לעולם מצוה: שמע מינה. מדאוקי רבי יוחנן טעמא משום שבות סמיכה דקדשים בכל כחו בעינן והוה ליה משתמש בבעלי חיים: דבר אל בני ישראל. אדם כי יקריב מכם קרבן לה' וכתיב בההוא עניינא וסמך: אבא אלעזר. כך שמו: אקפו ידייכו. לשון וקפא הקילו ידיכם אקפו לשון דבר הצף ואין מכביד כדמתרגמינן ויצף הברזל וקפא ברזלא (מלכים ב ו): שמע מינה. מדרבי יוחנן דאוקי טעמא משום שבות לצדדין אסורין ואע"ג דגבי שבות רכיבה אמרינן הוא הדין לכל שימוש ואפילו במקום שאינו עשוי להשתמש כגון לידי הבהמה והוא הדין לידי האילן ופליגי אמוראי בהא מילתא במסכת שבת בפ' בתרא (דף קנה:): (ג) לסמוך. דהא ראש הבהמה כלדדין דמי: דבהדי

תורה אור

הראשונים היו נשיאים ושניים להם *אב ב"ד: **גמ'** *ת"ר שלשה מזוגות הראשונים שאמרו שלא לסמוך ושנים מזוגות האחרונים שאמרו לסמוך (הראשונים) היו נשיאים ושניים להם אבות ב"ד דברי רבי מאיר וחכמים אומרים יהודה בן טבאי אב ב"ד ושמעון בן שטח נשיא מאן תנא להא דתנו רבנן *אמר [א] רבי יהודה בן טבאי אראה בנחמה אם לא הרגתי עד זומם להוציא מלבן של צדוקין שהיו אומרים אין עדים זוממין נהרגין עד שיהרג הנידון אמר לו שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא שפכת דם נקי שהרי אמרו חכמים *אין עדים זוממין נהרגין עד שיזומו שניהם *ואין לוקין עד שיזומו שניהם *ואין משלמין ממון עד שיזומו שניהם מיד קבל עליו יהודה בן טבאי שאינו מורה הלכה אלא בפני שמעון בן שטח כל ימיו של יהודה בן טבאי היה משתטח על קברו של אותו הרוג והיה קולו נשמע כסבורין העם לומר שקולו של הרוג הוא אמר להם קולי הוא תדעו שלמחר הוא מת ואין קולו נשמע אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי ודלמא פיוסי פייסיה או בדינא תבעי' מני הא אי אמרת בשלמא רבי מאיר דאמר שמעון בן שטח אב ב"ד ר"י בן טבאי נשיא היינו דקא מורי הלכה בפני שמעון בן שטח אלא אי אמרת רבנן דאמרי יהודה בן טבאי אב ב"ד שמעון בן שטח נשיא אב ב"ד בפני נשיא מי מורה הלכה לא מאי קבל עליו דקאמר לאצטרופי דאפי' אצטרופי נמי לא מצטריפנא: יצא מנחם ונכנס שמאי כו': להיכן יצא אביי אמר יצא לתרבות רעה רבא אמר יצא לעבודת המלך תניא נמי הכי יצא מנחם לעבודת המלך ויצאו עמו שמונים זוגות תלמידים לבושין סיריקון אמר רב שמן בר אבא א"ר יוחנן לעולם אל תהא שבות קלה בעיניך שהרי סמיכה אינה אלא משום שבות ונחלקו בה גדולי הדור פשיטא שבות מצוה אצטריכא ליה הא נמי פשיטא לאפוקי ממאן דאמר בסמיכה גופה פליגי קא משמע לן בשבות הוא דפליגי אמר רמי בר חמא שמע מינה °סמיכה בכל כחו בעינן דאי ס"ד לא בעינן בכל כחו מאי קא עביד ליסמוך מיתיבי °דבר[ויקרא א] אל בני ישראל וסמך *בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות רבי יוסי ור' [ב] (*ישמעאל) אומרים בנות ישראל סומכות רשות אמר רבי יוסי סח לי אבא אלעזר פעם אחת היה לנו עגל של זבחי שלמים והביאנוהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים לא מפני שסמיכה בנשים אלא כדי לעשות נחת רוח לנשים ואי ס"ד סמיכה בכל כחו בעינן משום נחת רוח דנשים עבדינן עבודה בקדשים אלא לאו ש"מ לא בעינן בכל כחו לעולם אימא לך בעינן בכל כחו דאמר להו אקפו ידייכו אי הכי לא מפני שסמיכה בנשים תיפוק ליה דאינה לסמיכה כלל א"ר אמי חדא ועוד קאמר חדא דליתא לסמיכה כלל ועוד כדי לעשות נחת רוח לנשים אמר רב פפא שמע מינה *צדדין אסורין דאי ס"ד צדדין מותרין (א) לסמוך לצדדין אלא לאו שמע מינה צדדין אסורין רב

ז"ע אבות [תוספתא פ"ב]

[דף ה: בגמרא גופה ליתא הך כפרש"י ד"ה שברי איתא]

מכות ה: [תוספתא דסנהדרין פ"ו]

[מכות ג.]

ערכין ג. ר"ה לג. חולין פה. [קדושין לו.]

[שבת קנה.]

רבינו חננאל

בנשיא שנאמר ונתת מהדך עליו בכהנים בזמן שבהמ"ק קיים ובשעה שעומדין על הדוכן ומברכין העם בשם המפורש מפני שאלו כולןאתו להרהורי בכבוד השםולא(יסתכל) [יאמר] האדם כשעובר עבירה בסתר מי מעיד בי ואמרינן אבני ביתו [מעידין אותו] שנאמר כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה. תניא שני מלאכים המלוין לו לאדם הן מעידין בו שנא' כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך וי"א נשמתו ואבריו הן [מעידין] בו: מתני' יוסי בן יועזר אומר שלא לסמוך יוסי בן יוחנן אומר לסמוך כו': ת"ר ג' מזוגות הראשונים שאמרו שלא לסמוך ושנים מזוגות האחרונים שאמרו לסמוך הראשונים נשיאים והשניים אבות ב"ד וכך סידורן יוסי בן יועזר נשיא יוסי בן יוחנן אב ב"ד. יהושע בן פרחיה נשיא נתאי הארבלי אב ב"ד יהודה בן טבאי נשיא שמעון בן שטח אב ב"ד הללו ג' זוגות הנשיאים אמרו שלא לסמוך. ואבות בתי דינים אמרו לסמוך שמעיה והלל נשיאים אמרו לסמוך אבטליון ושמאי אבות בתי דינים אמרו שלא לסמוך אלו דברי הכל הן וחלקו בזה הזוג. ר' מאיר אומר יהודה בן טבאי נשיא ושמעון בן שטח אב ב"ד והכמים אומרים שמעון בן שטח נשיא ויהודה בן טבאי אב ב"ד ומסתברא כר' מאיר דברייתא מסייעא ליה והאי פירוקא דפרקי לאוקומה לרבנן שניה היא ולא סמכינן עלה יצא מנחם לעבודת המלך ויצאו עמו שמונים תלמידים לובשי סריקין של זהב א"ר אלעזר לעולם אל תהי שבות קלה בעיניך לזלזל בה שהרי סמיכה על הזבח ביו"ם משום שבות הוא ואע"פ שהוא שבות דמצוה נחלקו עליה גדולי הדור הללו. ולא מצינו שהיתה חלוקה כלל בין החכמים הראשונים אלא בסמיכה בלבד באו הלל ושמאי הלקו בג' דברים אבל תלמידיהן שלא שמשו כל צרכן רבתה הלוקה ביניהן ונעשית תורה כשתי תורות ואמרינן מאי אתא ר' יוחנן לאשמעינן אי משום שבות דמצוה תנינא לא מקדשין ולא מעריכין ולא מחרימין שהיא שבות דמצוה ואינו דוחה. ושנינן לאפוקי ממאן דאמר בסמיכה עצמה פליגי. פי' מי שאומר שלא לסמוך סבר לא בעינן תיכף לסמיכה שחיטה ואפשר לסמוך היום ולשחוט למחר והאומר לסמוך סבר בעינן תיכף לסמיכה שחיטה קמ"ל ר' יוחנן דדברי הכל בעינן תיכף לסמיכה שחיטה וכי פליגי בשבות פליגי הני אסרי והני שרי ואסקה רב אשי אפילו תימא צדדין מותרין כל דלהדי גבאי דרישא כגבא דמי.

הגהות הב"ח

(א) גמ' לצדדין מותרין נסמוך אראשה אלא לאו: (ב) רש"י ד"ה מאי קיבל וכו' שמעון שם ולא קיבל הס"ד ואח"כ מה"ד אלא לאצטרופי לא מצטריפנא: (ג) ד"ה נסמוך אראשה דהא ראש: (ד) תוס' ד"ה אראה וכו' קלילא דשבועה הוי בלשון וכו' ודוגמא זו מלינו: (ה) ד"ה אם לא וכו' דאמר התם כמה בשים: (ו) ד"ה אב ב"ד כו' מסייע ליה יהודה בן טבאי הוון בני ירושלים בעון ממני יתיה נשיא ולא קיבל עילויה ערק ואזל ליה לאלכסנדריא וכו' עד מתי ארוסי יושב אצלכם: (ז) ד"ה לעשות וכו' דהשתא דומה כו' ובפ' בתרא דר"ה פירשתי דנשים:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אמר יהודה כו' כצ"ל (וכמ"ש במתני' ובאבות פ"א מ"ח): [ב] שם ישמעאל נ"ל שמעון וכ"ה בערובין ובר"ה ובחולין:

גליון הש"ס גמ' סמיכה בכל כחו בעינן. עיין לעיל דף ד ע"א תוס' ד"ה אלא טומטום ועיין פסחים דף פט ע"א תוס' ד"ה ואילו פסח וביבמות דף קא ע"א תוס' ד"ה ואין ב"ד שקול: תוס' ד"ה דבר וכו'. ברים כל הפסולין מרבינן נשים לשחיטה. ובעניי לא מצאתי שם רק ילפותא דשחיטה כשרה בזרים אבל על נשים ליכא דאי' וצ"ע.

תורה אור

רב אשי אמר אפילו תימא צדדין מותרין כל דבהדי גבה כגבה דמי: **מתני'** *בית שמאי אומרים מביאין שלמים ואין סומכין עליהם אבל לא עולות וב"ה אומרים *מביאין שלמים ועולות [י]וסומכין עליהם עצרת שחל להיות בערב שבת ב"ש אומרים יום טבוח (א) אחר השבת ובית הלל אומרים *אין יום טבוח אחר השבת *ומודים שאם חלה להיות בשבת שיום טבוח אחר השבת אין כהן גדול מתלבש בכליו ומותרין בהספד ובתענית שלא לקיים דברי האומרין עצרת אחר השבת: **גמ'** א"ר אלעזר א"ר אושעיא *[ג]מניין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבעה שנאמר °בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות [ד]מקיש חג השבועות לחג המצות מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שבעה ואימא מקיש לחג הסוכות מה חג הסוכות יש לה תשלומין כל שמונה אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שמונה שמיני רגל בפני עצמו הוא אימור דאמרי *שמיני רגל בפני עצמו הוא הני מילי *לענין פז"ר קש"ב אבל לענין תשלומין תשלומין דראשון הוא *דתנן מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג חוגג את כל הרגל ויום טוב האחרון *תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת אלא (ב) למאי הלכתא כתביה רחמנא לחג הסוכות לאקושי לחג המצות מה חג המצות טעון לינה אף חג הסוכות טעון לינה והתם מנלן

דכתיב

°דברים טז

רש"י

דבהדי גבה. ששוה לגובה הגג של בהמה: כגבה של בהמה דמי. והראש שוה בגובה לגב הבהמה: **מתני'** מביאין שלמים. ביו"ט שהן אכילת הדיוט: ואין סומכין עליהן. כדאמרינן אלא סומך עליהן מערב יו"ט ושוחטן ביו"ט דלא בעינן תכף לסמיכה שחיטה: אבל לא מביאין עולות. באותן שיכול להביא לאחר יו"ט דכתיב הוא לבדו יעשה לכם (שמות יב) לכם ולא לגבוה: יום טבוח. של קרבנות ראייה וחגיגה של יו"ט לאחר השבת שאין קריבין לא ביו"ט ולא בשבת: אין לה יום טבוח. אינה צריכה יום טבוח שמותר להקריבן ביו"ט: אין כהן גדול מתלבש בכלים. נאים בביתו ובשוק ולאו בשעת עבודה קאמר ולא בבגדי כהונה קאי אלא שלא יתנאה באותו היום שיום טבוח של עצרת אחר שבת (ג) שיבינו הכל שאינו היום יו"ט מפני הצדוקין שהיו אומרים עצרת אחר שבת: **גמ'** מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה. כדדרשינן קראי בפ"ק (דף ט.) (*בחג הסוכות וה"ה לחג המצות שהרי אף הוא שבעת ימים: פז"ר קש"ב. פיי"ס זמ"ן רג"ל קרב"ן שי"ר ברכ"ה פיים לענין פרי החג כל שבעת ימי החג אין מפייסין עליהן אלא לפי חשבון המשמרות לפי סידרן מקריבין אותן כדתנן במסכת סוכה (דף נה:) מי שהיה מקריב פרים היום לא היה מקריב למחר ופר של שמיני מפייסין עליו איזהו מן המשמרות יקריבנו זמן שהחיינו רגל שיש לו שם רגל בפני עצמו ואינו קרוי סוכות קרבן שאין בהמות קרבנותיו כסדר פרי החג שפרי החג מתמעטין והולכין וכבשיהן י"ד בכל יום ואילים שנים ובשמיני פר אחד איל אחד ושבעה כבשים שיר אין שיר קרבנותיו כסדר שיר של ימות החג ואינו מדבר מענין פרשיות של הומבה"י (סוכה נה.) שהוא סימן לשיר של ימות החג ברכה שהיו מברכים את המלך זכר לשלמה שנאמר בו ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך (מלכים א ח): תפשת מרובה לא תפשת. כל מקום שתמצא שני דרכים אחד תופש מרובה ואחד תופש מועט טוב לך לתפוש את המועט שאפילו היה לך לתפוש את המרובה ותתפוש את המועט תפיסתך תפיסה שיש בכלל המרובה המועט אבל אם תתפוש המרובה והיה לך לתפוש המועט נמצאת שתפשת שלא כדת: טעון לינה. מוצאי י"ט:

ופנית

תוספות

רב אשי אמר. אפי' תימא צדדין מותרין. דיחויא בעלמא דהא ס"ל לרב אשי בפרק בתרא דשבת (דף קנד: ושם) אמר רב אשי הבהא דאמרינן צדדין אסורין אלא הכי קאמר דמהא ליכא למישמע מינה*:

בית שמאי אומרים מביאין שלמים. בבילה בפ"ב (דף יט.) מיתניא והתם עיקר והכא אגב גררא (ד) נשנה שמיירי בחגיגה וכן משמע שמאריך התם טפי לפרש ויש להוכיח מינה דבילה מיתניא מקמי מכילתין:

יום טבוח שלו אחר השבת. ואע"ג דלא חזו בראשון מייתי לה בשני אפילו למ"ד תשלומין דראשון (ה) כיון שאין העכבה רק בשביל היום כדפי' לעיל חזיא מיהא קרינן ביה:

יום טבוח אחר השבת. פרש"י קרבנות ראייה וחגיגה שאין קריבין לא ביו"ט ולא בשבת ולא יתכן לומר (ו) דחגיגה אמאי לא ומ"ש משלמים לב"ש ומיהו בירושלמי מייתי *אמרו להם לב"ה נדרים ונדבות יוכיחו [שמותרין להדיוט ואסורים לגבוה] אמרו להם ב"ה מה לנדרים ונדבות שאין קבוע להם זמן תאמרו בחגיגה שזמנה קבוע אמרו להם ב"ש חגיגה נמי אין זמנה קבוע שאם לא חגג בראשון חוגג והולך כל הרגל אמרו להם ב"ה כיון שאם לא חג ברגל אינו יכול לחוג אחר הרגל היינו זמנו קבוע משמע דאף בחגיגה פליגי כדפרישית*:

אין כהן (ז) מתלבש בכליו. פרש"י בכלים נאים שלו ובביתו ובשוק שלא בשעת עבודה ולא בבגדי כהונה קאמר אלא שלא יתנאה באותו יום טבוח שיבינו הכל שאינו יו"ט וקשה למורי הדא דלישנא לא משמע ליה דה"ל למינקט בכלים נאין ועוד מאי איריא כהן גדול אפילו שאר אדם נמי ונראה לו דבח' בגדים איירי שבימים טובים היה רגיל כהן גדול לעבוד בשביל כבוד היום אבל ביום טבוח לא היה לובשן כדי לעבוד שלא יתראה להיות יו"ט וראיה לדבריו בירושלמי בפירקין א"ר יוסי בר בון בשם ריב"ל בכל יום כ"ג מתלבש בכליו והולך ומקריב תמיד של שחר אם יש שם נדרים ונדבות מקריב אותן והולך ואוכל בביתו ובא ומקריב תמיד של (ח) ערב רבי עוקבא בשם ריב"ל אמר לא היה עושה כן אלא בשבתות וי"ט כלומר שלא היה רגיל ומתלבש בכליו ולעבוד אלא אז מפני כבוד היום אבל אי בעי מקריב בכל אות נפשו כדתנן ביומא (ט) (דף יד.) מקריב בראש וביום טבוח אף לכולי עלמא לא היה מתלבש שלא יכירו שהוא יום טוב:

אף עצרת יש לו תשלומין. *בירושלמי א] אמר רבי יוסי בר בון דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננין והקריבו למחר כלומר מהתם משמע שהיה' לו תשלומין וקשה לה"ר אלחנן תיפוק ליה בלאו הכי לא הקריבו בראשון כיון שהיה שבת כדמשמע בשבת בפרק במה מדליקין (שבת ל:) דבשבת נפטר דוד ושמא התם לית ליה הכי אלא פליג אהא: **פז"ר** קש"ב. פרש"י רגל בפני עצמו שיש לו שם בפני עצמו ואינו בכלל סוכות וברכה היא ברכת המלך כדכתיב ביום השמיני שלח את העם וגו' וקשה לר"ת דהא בפ' לולב וערבה (סוכה דף מז: ושם) אמר בשם שחג טעון שיר קרבן ברכה ולינה אף שמיני עצרת טעון ברכה וקרבן ושיר ולינה מאי לאו זמן לא ברהמ"ז ותפלה ועוד לישנא דנקט ברכה בפני עצמו משמע דאף בימים אחרים איתיה והכי איתא בירושלמי ברכה בפני עצמו מאי היא א"ל זמן א"ל זמן כל שבעה מי איכא משמע דבברכת המזון ותפלה בעי למימר דאיכא כל ז' ומפרש נמי מנא ידעינן שהוא רגל דהא בכולהו כתיב וביום וכאן ביום ללמד שהוא רגל בפני עצמו ונראה לר"ת ברכה ברכת המזון ותפלה שמזכירין את שמיני עצרת ורגל היינו לינה שטעון לינה בירושלים ור"ח מפרש רגל לענין אבילות והכא איתא בפרק בתרא דמועד קטן (דף כד:) הרי עברו עליו ערב החג והחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א ושניהם יסד ר"ת במעריב שלו (י) לינת שלשים ידחם כאשר אבלים ינחם וברכת המלך לא בעי למיתני משום דנחית אשאר ימים וברכת המלך אינה נמי ולינה לא בעי למיתני לדברי רש"י ור"ח משום דפשיטא ליה שיר (כ) פרש"י לא איתפרש ליה ור"ת מפרש דאומר מזמור שלו שלם דבשאר ימי החג אומר הומבה"י כדמפרש התם שמתחיל ביום (ל) אחד מזמור ומסיים בשני וכאן כולו שלם ורבי עוזיאל מגלה *שאמר למגלה על השמינית מיהו אומר ר"י דהתם לא מדבר רק מה שאומר בפסוקי דזמרה כמו שמוסיפים מזמורים בשבת מ"מ משמע שהיו אומרים אותו במקדש כיון דנתקן לומר:

תפשת מועט תפשת. לפי שיש בכלל מאתים מנה (מ) ומ"מ חשבון שבידך אמתי וי"מ דלמדה מרובה אין קצבה דלעולם תוכל להרבות אבל למועט יש סוף ולא יתכן דבה"כ פליגי תנאי בהא גבי זבה ימים מיעוט ימים שנים יכול מרובים א"ר עקיבא כל שמשמעו מרובה ומשמעו מועט תפשת מרובה לא תפשת א"ר יהודה שתי מדות אחת כלה ואחת אינה כלה מודדין במדה כלה ואין מודדין באינה כלה א"ר נחמיה וכו' למה בא הכתוב לפתוח או לנעול*): **אף** חג הסוכות טעון לינה. אתיא כראב"י ור"מ דאילו לת"ק ור"ש וראב"ש בפ"ק דר"ה (דף ה. ושם) נפקא להו מדכתיב ופנית בבוקר כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא לבקר והכי נמי מרבה התם בפסחים (דף לה:) פסח שני אין צריכא קרא:

*) [וע"ע תוס' סוכה כ: ד"ה תפשת]

דכתיב

מסורת הש"ס

מגילה ה. לעיל ז: [בילה יט.]

נ"א אין לה יום טבוח מגילה ה.

ר"ה ד: מו"ק כד: [נ"ל לחג]

[סוכה מז.]

ר"ה ד: סוכה מח. יומא ג.

[ר"ה ד: יומא ס. סוכה כ: קדושין יז. חולין קלח. ערכין ד:]

[במס' סופרים פי"ט וכ"ה בירושלמי וכ"כ תוס' בסוכה מז. ד"ה שיר ורש"י ר"ה ד: ד"ה פז"ר קש"ב]

עין משפט נר מצוה

יח א ב מיי' פ"א מהל' חגיגה הלכה ח ט:

יט ג ד מיי' שם הלכה ז:

[ועי' תוס' שבת קנד. ד"ה אמר רב פפא וכו']

[וכן הוא בתוספתא פ"ב]

[נ"ל כדפי' רש"י]

לעיל ט. [בילה כ: מגילה ה.]

רבינו חננאל

רב אשי אפילו תימא צדדין מותרין כל דלהדי גבה דרישא כגבה דמו. א"ר אלעזר א"ר אושעיא מניין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבעה ת"ל בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות כו'. פז"ר קש"ב. פירשנוהו כבר למעלה.

הגהות הב"ח

(א) במשנה יום טבוח שלו אחר השבת: (ב) גמ' למאי הלכתא כתביה רחמנא. נ"ב ול"ק דלמא חג השבועות נמי לא כתביה רחמנא אלא לאקושי לחג המצות דטעון לינה דאיכא למימר דאין היקש למחצה וכיון דילפת הקישא מחג המצות לגמרי מקשינן ליה אף דיש לה תשלומין כל ז': (ג) רש"י ד"ה אין כהן וכו' אחר שבת כדי שיבינו הכל שאין היום: (ד) תוס' ד"ה בית שמאי וכו' אגב גררא דמיירי בחגיגה נשנה וכן משמע: (ה) ד"ה יום טבוח וכו' תשלומין דראשון דכיון וכו' בשביל היום חזי קרינן ביה כדפי' לעיל הס"ד: (ו) ד"ה יום טבוח אחר וכו' ולא יתכן לומר כן דחגיגה וכו' אמרו להם ב"ש נדרים: (ז) ד"ה אין כהן גדול מתלבש וכו' דלישנא לא משמע הכי דהוה ליה וכו' היה רגיל כהן גדול ללובשן כדי לעבוד בשביל וכו' בירושלמי דפירקין וכו' בכליו ובא ומקריב וכו' נדרים ונדבות הוא מקריבן והולך כצ"ל ותיבת אותן נמחק: (ח) בא"ד תמיד של בין הערבים ובא ולן בלשכת פלהדרין רבי עוקבא בשם: (ט) בא"ד כדתנן ביומא כה"ג מקריב חלק בראש: (י) ד"ה פז"ר קש"ב וכו' ר"ת במעריב שלו קודש ללינה ושלשים ידחם: (כ) בא"ד שיר פרש"י. נ"ב כך הוא בפרש"י דפרק לולב וערבה דף מו סע"א ופ"ק דר"ה דף ד' בסופו: (ל) בא"ד שמתחיל ביום ראשון מזמור ומסיים וכו' ורבי עוזיאל מגלה שאומרים למגלה וכו' דניתקן לומר בבית הכנסת הס"ד: (מ) ד"ה תפשת וכו' דמ"מ חשבון וכו' דלמדה מרובה וכו' יש סוף. נ"ב ופ"ק דר"ה כתבו התוס' דהכא ליכא לפרש הכי דהא יש לדבר סוף דטפי משמונה לא ועיין רפ"ק דסוכה דף ה' וכמ"ש התוס' לגם:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אף עצרת וכו' בירושלמי הר"י. עיין מ"ל פ"ג הלכה ו' מהלכות אבל:

הגהות מהר"י לנדא

א] תוס' ד"ה אף עצרת וכו' בירושלמי. נ"ל פ"ב הלכה ג' ובמס' בילה פ"ב הלכה ד:

דכתיב °ופנית בבקר והלכת לאהליך תנן עצרת שחל להיות ערב שבת ב"ש אומרים יום טבוח אחר השבת וב"ה אומרים אין לה יום טבוח מאי לאו אין לה יום טבוח כלל לא שאינה צריכה יום טבוח ומאי קמ"ל המקרבינן ביומיה הא איפליגו בה חדא זימנא דתנן ב"ש אומרים מביאין שלמים ואין סומכין עליהם אבל לא עולות וב"ה אומרים מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהם צריכא דאי אשמעינן בהא בהא קא אמרי ב"ש משום דאפשר למחר אבל (א) הכא אימא מודו להו לב"ה ואי אשמעינן בהא בהא קאמרי ב"ה משום דלא אפשר למחר אבל בהא אימא מודו לב"ש צריכא ת"ש מי שלא חג שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג ויו"ט [א] הראשון של עצרת שוב אינו חוגג מאי לאו יו"ט של עצרת לא יום טבוח אי הכי ניפשוט מינה דחד יום טבוח אימא ימי טבוח ת"ש *דתני רבה בר שמואל אמרה תורה מנה ימים וקדש חדש מנה ימים וקדש עצרת מה חדש למנויו אף עצרת למנוייה מאי לאו גמר מחדש מה חדש יום אחד אף עצרת יום אחד אמר רבא ותסברא אטו עצרת יומי מנינן שבועי לא מנינן והאמר אביי *מצוה למימני יומי דכתיב °תספרו חמשים יום °ומצוה למימני שבועי דכתיב °שבעה שבועות תספר לך ועוד חג שבועות כתיב דבי ר"א בן יעקב תנא אמר קרא °וקראתם °ובקצרכם איזהו חג שאתה קורא וקוצר בו הוי אומר זה חג עצרת אימת אילימא ביו"ט קצירה ביום טוב מי שרי אלא לאו לתשלומין ואע"ג דאיתמר דר"א א"ר אושעיא אצטריך דר"א בן יעקב דאי מדר"א א"ר אושעיא הוה אמינא מה תשלומין של חג המצות אסור בעשיית מלאכה אף תשלומי עצרת נמי אסור בעשיית מלאכה קמשמע לן דר"א בן יעקב ואי מדר"א בן יעקב לא

ופנית בבקר. שהוא חול המועד דאילו ביו"ט תחומין אסור: אין לה יום טבוח כלל. אם לא הקריבם ביו"ט עוד אין להן תשלומין: אבל בהא. בעצרת שחל להיות בערב שבת אימא מודו לב"ה ויקרבו ביו"ט דהא מחר שבת היא ולא קרבי ומתוך שאתה מתייאש מהן אתה בא לפשוע שלא תקריבם עוד: מנה ימים. שלשים יום: וקדש חדש. למוספין: מנה ימים. חמשים יום: וקדש עצרת. בקרבנותיו: מה חדש. קדושתו באחד ממנויו: אף עצרת. קדושתו באחד ממנוייה: האמר אביי. במס' מנחות מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי: דבי ר"א בן יעקב תנא. מהכא נפקא לן תשלומין לעצרת: וקראתם בעצם היום הזה. ובחג השבועות כתיב וסמיך ליה ובקצרכם את קציר ארצכם שאתה קורא מקרא קדש וקוצר: הוי אומר זה עצרת. דהני קראי בעצרת כתיבי: אלא לתשלומין. לאחר יו"ט קאי וקורא אותן מקרא קדש לענין תשלומין ומותרין במלאכה:

לא

דכתיב ופנית בבקר. פרש"י בחוה"מ דאי ביו"ט אסור משום תחומין ולא יתכן דהתינח לר"ע *לרבנן מאי איכא למימר דליכא איסור תחומין דאורייתא וי"מ די"ב מילין אית להו שפיר לרבנן תחומין והכי איתא בירושלמי המחוור מכולן י"ב מילין כנגד מחנה ישראל והש"ס שלנו לא ס"ל (ב) דהא בפ' כלל גדול (שבת סט.) גבי שכח עיקר שבת דבעי דידע ליה לשבת במאי דידע לה בתחומין ואליבא דר"ע ולא קאמר לדברי הכל וכן בפ' בתרא דביצה (דף לו:) גבי אין רוכבין מוקי טעמא בגמרא שמא ילך מחוץ לתחום ופריך ש"מ תחומין דאורייתא אלא גזירה שמא יחתוך זמורה אלמא דרבנן לא מודו כלל בתחומין ובפ"ק דר"ה (ד' ה.) פרש"י דאי (ג) משום י"ט פשיטא [שהרי הוא יום] שיתחייב להתראות פנים בעזרה ור' עזריאל מצא בתוספתא (ד) דתניא בליל יו"ט האחרון חוזרין לבתיהן כדכתיב ביום השמיני שלח את העם (מלכים א ח) יכול שאין טעונים לינה ת"ל *וביום עשרים ושלשה לחדש שלח את העם הא כילד נפטרו (ה) והשכימו והולכי' למחרת יום שמיני שהוא כ"ג ועוד הביא הר"י ראיה מהשיא דלולב וערבה בשמעתין דאמר זמן בשמיני של חג שהבכורים טעונין לינה משמע לינה דומיא דבכורים שהם יום אחד ועוד תני בספרי בפרשת ראה והלכת לאהליך מלמד שטעונין לינת רגלים אין לי אלא אלו מניין לרבות עופות ומנחות יין לבונה ועצים תלמוד לומר ופנית בבוקר כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא מן הבקר ואילך רבי יהודה אומר יכול יהא פסח קטן כו' ומשמע מיהא דלינת רגלים אינו רק דומיא דהכי והיינו (ו) יום ולילה וכי מקשה פ' לולב וערבה (סוכה מז:) זמן כל ז' ימים מי איכא הוה מצי לאקשויי וליטעמיך לינה (ז) דלא מקשי כלל ויש להקשות דאמרינן בזבחים פרק דם החטאת (דף צז:) דרבי טרפון אומר אם בשל בה מתחלת הרגל כו' מותר לבשל בה בסוף הרגל מ"ט דכתיב ופנית בבקר הכתוב עשאן בקר אחד אלמא מדלענין נותר מחשב יום אחד משמע שטעון לינה כל ז' ותירץ הר"י דלפי המסקנא משני התם טעמא אחרינא משום שכל יום ויום נעשה גיעול לחברו והר"ר אלחנן תירץ דב' עניני לינה הם אחת משום יו"ט והשנית משום קרבן שטעון לינה והתם אף בחוה"מ והכי משמע בההיא דבכורים (ח) לינה וקרבן משמע שטעונין לינה משום *יו"ט וכן מצינו בירושלמי גבי ההיא משנה דבכורים הדא איתמר כשאין עמהן קרבן אבל יש עמהן קרבן בלא כך טעונין לינה מחמת הקרבן: **נפשוט** מינה דחד יומא טבוח. וממתני' לא אלימא ליה לאקשויי (ט) ומודים כשחל להיות בשבת שיום טבוח לאחר השבת ואי אית ליה תשלומין כל שבעה ימתינו (י) לגיבורא עד תרי בשבת וי"ל דהא לא רצו כל כך לאחר: **אמרה** תורה מנה ימים וכו'. היה קשה להרב רבינו משולם היכן אמרה תורה למנות ימים לקדש חדש והיה מגיה מנה שנים וקדש יובל והכי איתא בתורת כהנים דמצוה למימני שמיטין לקדש יובלות וכן היה מגיה בפ"ק דר"ה (דף ה.) ובמנחות (דף סה: ושם) בשמעתא דצדוקין שהיו אומרים עצרת לאחר השבת אך קשה לר"ת למחוק הספרים ולהגיה גירסא שאינה בשום מקום ומפרש דודאי ר"ח נמי דאורייתא הוא למימני ביה יומי וכדאמרינן בפ"ק דמגילה (דף ה.) מנין שאין מחשבין שעות לחדשים ת"ל עד חדש ימים ימים אתה מונה שעות ואל תתמה על הלשון שאע"פ שאין רק דרשה מליצו כי האי לישנא בפרק בתרא דמגילה (דף כט:) אמרה תורה חדש והביא קרבן מתרומה חדשה אע"פ (כ) כי אותה דרשה אינה פשוטה שהרי צדוקין חולקין בה לומר שהיחיד מתנדב ומביא תמיד הר"ר אלחנן וכן יש לגרוס כאן חדש למנויו שכן מצינו בפ"ק דר"ה (דף ז:) בגמרא ולנטיעה מה חדש למנויו אף שנה למנוייה: **אף** עצרת למנויו. לענין קרבן קאמר דאי לענין יום טוב לא צריך קרא: **מצוה** למימני יומי ומצוה למימני שבועי. ותרוייהו איתנהו יומי לקדש עצרת שבועי לתשלומין והקשה הר"ר אלחנן ליגמר מיובל דלא מקדשין ליה לענין שמיטין רק לשנים וא"כ לא (ל) נימא כלל הכא מנין שבועי לקדש ותירץ דלהכי אצטריך חג השבועות לומר שמקדשין בו ימים ושבועות דאי לא תימא הכי למה לי קרא מדרשה דחג השבועות דמדרשה דרבה בר שמואל ומנה ימים וקדש חדש לאפוקי מלבן של צדוקין וי"ל דלא גמרינן מיובל דדנין ימים מימים עצרת מחדש ואל יוכיח יובל דשנים נינהו ומהכא שמעינן דמצוה למימני יומי ושבועי בספירת העומר דקי"ל כאביי: **אלא** לאו לתשלומין. דשרי לקצור ולעשות מלאכה ביום טבוח ומסיים בה בירושלמי א"ר יוסי ברבי בון ובלבד שיכלם לעיסתו כהדא דתנינן לה (מ) אמר אינם דליהוו עלוואי אעין ובכורים ואומר הרי עצים למזבח וגיזרין למערכה אסור בהספד ובתענית ולעשות מלאכה בו ביום כלומר ואע"פ שהתורה התירה מלאכה לתשלומין לא מצי למיעבד רק לצורך אכילתו אם כלה עיסתו כמו שמצינו שאסור לאדם לעשות מלאכה ביום הקריבו את קרבנו והא דקאמר בסמוך ואי מדר"א הוה אמינא מה תשלומין בחג המצות אסור בעשיית מלאכה אף של עצרת (נ) מדאורייתא ואע"ג דחול המועד אינו אלא מדרבנן בדבר שאינו אבוד משום שביעי דאורייתא נקטיה אבל מ"מ אף הש"ס שלנו לא פליג בהא דמדרבנן מיהא מיתסר יום טבוח כדפרישית: **ואצטריך** דר"א (ס) ואיצטריך דרבי אושעיא. הקשה הר"ר אלחנן מברייתא דלעיל ליעבד לריכותא דתני רבה בר שמואל ועל ר"א בן יעקב וחג השבועות דאמר ר"א ורבי אושעיא למה לי דמשמע מיניה שיש לו תשלומין כל ז' וי"ל דהסיא ברייתא אתיא לסתור דרשת הצדוקין במנחות (דף סה: ושם):

אלא

[סוטה כו:]

כ א ב מיי' פ"ז מהל' תמידין הלכה כב סמג עשין ר טוש"ע א"ח סי' תפט סעיף א:

[רב אלפס סוף ערבי פסחים דף קא. ורא"ש שם סי' מ]:

[דה"ב ז]

[ר"ה ה. ע"ש מנחות סו.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' דאפשר למחר אבל בהא אימא מודו: (ב) תוס' ד"ה דכתיב וכו' והש"ס שלנו לא סבירא ליה הכי דהא: (ג) בא"ד ובפ"ק דר"ה פרש"י דאי ביום טוב כצ"ל ותיבת משום נמחק: (ד) בא"ד ורבי עזריאל מצא בתוספתא בס"פ בתרא דסוכה דתניא: (ה) בא"ד כילד נפטרו מבעו"י והשכימו וכו' בשמעתא דאמר זמן וכו' דומיא דבכורים שהוא לילה אחת ועוד תני: (ו) בא"ד אינו רק דומיא דהכי והיינו לילה אחת וכי מקשה כצ"ל ותיבת יום נמחק: (ז) בא"ד הוה מצי לאקשויי וליטעמיך לינה אלא דלא חש לאקשויי כלל ויש להקשות: (ח) בא"ד בההיא דבכורים דתני לינה וכו' הדא דתימר כשאין: (ט) ד"ה נפשוט וכו' לאקשויי דתנן ומודים. נ"ב דלאחר שבת תני אין כ"ג מתלבש בכליו מפני הצדוקין ואי אית ליה תשלומין וכו' ימתינו עד תרי בשבת דאין בו משום צדוקין: (י) בא"ד ימתינו עד תרי בשבת דיש לומר דלא רצו כל כך לאחר לגיבורא הס"ד: (כ) ד"ה אמרה וכו' אע"פ שאותה דרשה כו' בפ"ק דר"ה גמרא דלנטיעה: (ל) ד"ה מצוה וכו' וא"כ לא לימני כלל הכא וכו' למה לי קרא. נ"ב פי' דאי אין מקדשין שבעה לעצרת למה לי קרא דבחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות הניתא בחג המצות ובחג הסוכות לאקושי לחג המצות דטעון לינה אבל חג השבועות לא איצטריך ולא קשיא נמי השתא דכתיב תה"ש דיש תשלומין שבעה לעצרת הך דתני רבה דמנה ימים כו' למה לי דהלא איצטריך לאפוקי מלבן של צדוקים אבל קשה דאיצטריך קרא דחג השבועות דטעון לינה [והשאר חסר]: (מ) ד"ה אלא וכו' כהדא דתנינן כל אינם דליהוו עלוואי אעין ובכורים פי' האומר הרי עלי עצים וכו' כלומר דאע"פ: (נ) בא"ד אף של עצרת היינו מדאורייתא. (ס) ד"ה ואיצטריך דר' אליעזר ב"י ואיצטריך דר"א אמר ר' אושעיא וכו' דתני רבה בר שמואל למה לי הא כתיב חג השבועות דאמר רבי אליעזר א"ר אושעיא דמשמע מיניה כצ"ל ותיבת למה לי נמחק:

תורה אור: דברים טז; ויקרא כג; דברים טז; ויקרא כג; שם

ר"ה ה. מנחות סה: פ"ש סו.

הגהות הגר"א

[א] גמ' תיבת הראשון נמחק:

[קרבן יו"ט כג"ן]

תורה אור

לא ידענא כמה קא משמע לן דרבי אלעזר א"ר אושעיא וריש לקיש אמר °וחג הקציר איזהו חג שאתה חוגג וקוצר בו הוי אומר זה עצרת אימת אילימא ביו"ט קצירה ביו"ט מי שרי אלא לאו לתשלומין *א"ר יוחנן אלא מעתה חג האסיף אי זהו חג שיש בו אסיפה הוי אומר זה חג הסוכות אימת אילימא ביו"ט מלאכה ביו"ט מי שרי אלא בחולו של מועד *חולו של מועד מי שרי אלא חג הבא בזמן אסיפה הכא נמי חג הבא בזמן קצירה מכלל דתרווייהו סבירא להו דחולו של מועד אסור בעשיית מלאכה מנהני מילי דתנו רבנן °את חג המצות תשמור שבעת ימים *לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר אינו צריך קל וחומר ומה ראשון ושביעי שאין קדושה לפניהן ולאחריהן אסור בעשיית מלאכה חולו של מועד שיש קדושה לפניהן ולאחריהן אינו דין שיהא אסור בעשיית מלאכה ששת ימי בראשית יוכיחו שיש קדושה לפניהן ולאחריהן ומותרין בעשיית מלאכה מה לששת ימי בראשית שאין בהן קרבן מוסף תאמר בחולו של מועד שיש בו קרבן מוסף ראש חדש יוכיח שיש בו קרבן מוסף ומותר בעשיית מלאכה מה לראש חדש שאין קרוי מקרא קדש תאמר בחולו של מועד שקרוי מקרא קדש הואיל וקרוי מקרא קדש דין הוא שאסור בעשיית מלאכה תניא אידך °כל מלאכת עבודה לא תעשו לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה דברי ר' יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר °אלה מועדי ה' וגו' במה הכתוב מדבר אם בראשון הרי כבר נאמר שבתון אם בשביעי הרי כבר נאמר שבתון הא אין הכתוב מדבר אלא בחולו של מועד ללמדך שאסור בעשיית מלאכה תניא אידך °ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' מה שביעי עצור אף ששת ימים עצורין אי מה שביעי עצור בכל מלאכה אף ששת ימים עצורין בכל מלאכה ת"ל וביום השביעי עצרת *השביעי עצור בכל מלאכה ואין ששה ימים עצורין בכל מלאכה הא *(ב)לא מסרן הכתוב אלא לחכמים לומר לך אי זה יום אסור ואי זה יום מותר אי זו מלאכה אסורה ואי זו מלאכה מותרת: ומותרין בהספד ותענית שלא לקיים את דברי האומרין עצרת אחר השבת: (*והאיתמר) מעשה ומת אלכסא בלוד ונכנסו כל ישראל לסופדו ולא הניחם רבי טרפון מפני שיום טוב של עצרת היה יו"ט ס"ד אי ביום טוב מי קאתו אלא אימא מפני שיום טבוח היה לא קשיא כאן ביו"ט שחל להיות אחר השבת כאן ביום טוב שחל להיות בשבת:

מתני'

רש"י

לא ידענא. כמה ימים יהיו לתשלומין קמ"ל דרבי אלעזר מה חג המצות שבעה אף כאן שבעה: וחג הקציר בכורי מעשיך. בחג שבועות כתיב: ה"נ חג הבא בזמן קצירה. קאמר ולאו חוגג וקוצר בו אתא לאשמועינן: מכלל דתרווייהו כו'. מדקאמר רבי יוחנן אסיפה בחולו של מועד מי שרי ולא מהדר ליה ריש לקיש אין מכלל דתרווייהו סבירא להו אסור: את חג המצות תשמור שבעת ימים וגו'. לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה. דרוש ביה את חג המצות *תשמור וכל תשמור אזהרת לא תעשה הוא שומריהו מן המלאכה: ששת ימי בראשית. ימי כל שבוע ושבוע בין שתי שבתות הן יושבין הרי קדושה לפניהן ולאחריהן: ראש חדש יוכיח כו'. אף אתה אל תתמה על חולו של מועד כו': (א) כל מלאכת עבודה לא תעשו וכו'. וסמיך ליה שבעת ימים תקריבו אשה: לימד על חולו של מועד וכו'. והכי דריש ביה לא תעשו שבעת ימים ובחג הסוכות כתיב ועליה קיימא הך מתניתא בתורת כהנים: מקראי קדש. משמע קדשיהו בעשיית מלאכה: עצור ממלאכה. כדכתיב בהאי קרא גופיה לא תעשה מלאכה: הא הרי לא מסרן הכתוב אלא לחכמים. כלומר מאחר שאמר לך הכתוב שהן עצורין ממלאכה ולא בכולן ולא פירש אי זו המותרת ואי זו אסורה דע וראה שלא מסרן אלא לחכמים היודעים להבין על איזהו להטיל היתר ועל אי זו להטיל האיסור והם יאמרו אי זהו י"ט על פי קידוש הראייה ואסור בכל מלאכה ואי זהו חולו של מועד שאינו אסור בכל מלאכה ועל חולו של מועד יגידו לך אי זו מלאכה אסורה דבר שאינו אבד ואיזו מלאכה מותרת דבר האבד: ולא הניחן ר' טרפון. ומתני' תני שמותרים בהספד: בי"ט שחל להיות בשבת. שיום טבוח אחר שבת מותר בהספד מפני האומרים עצרת אחר שבת והאי דאלכסא בלוד יו"ט שחל להיות בחול הוא דאין יום טבוח שלו בא' בשבת:

מתני'

תוספות

אלא חג הבא בזמן אסיפה. הקשה הר"ר אלחנן דאמר פ"ק דר"ה (ובגמרא דסנהדרין) (דף יג.) א"ל רבי זירא לרבי אסי ולימא לא עייל כלל וקאמר רחמנא תשמע ותיזיל עד חג הסוכות לא ס"ד דכתיב חג האסיף אי לימא חג הבא בזמן אסיפה מאי האסיף קציר אלמא לא אמרי' חג הסוכות הכתיב באספך את מעשיך אלא מאי הבא בזמן אסיפה ותירץ מורי כיון דמבאספך שמעינן חג הבא בזמן אסיפה ואמר חג האסיף משמע ליקלר אבל אי לאו האי קרא [באספך וגו'] הוה דרשינן חג [האסיף] הבא בזמן אסיפה א"כ גם חג הקציר נימא הכי הואיל וליכא הוה משמעות דמפיק ליה: **חולו** של מועד אסור בעשיית מלאכה. לכאורה משמע דמלאכה דמיתסרא ביה מדאורייתא דמפיק ליה מפסוק וכן בפרק ב' דמו"ק (דף יח: ושם) לא מיבעיא אבל דמדרבנן אלא אפילו חוה"מ דאורייתא וכן פי' התם בקונטרס וקשה לר"ת דא"כ דבר האבד וכמה מלאכות דשרינן התם היכי משתרו וכי היכן מצינו איסור דאורייתא מקצתו אסור ומקצתו מותר ועוד דתנן בפ"ג דמגילה (דף כא.) כל מקום שאין יו"ט ויש מוסף קורין ד' כגון חוה"מ ור"ח אלמא לא מיתסר מלאכה מדקאמר דאין יו"ט ועוד דכייל ליה בהדי ר"ח דרבנן כדאמרינן בירושלמי דתענית ובמקום שנהגו הלין נשיא דרגילין דלא למיעבד עבידתא בריש ירחא מנהגא הוא ועוד מצינו בירושלמי בפרק שני דמו"ק כלום אסרו מלאכה (ב) אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ויהיו יגעים בתורה והם פוחזין ואוכלין ושותין משמע ליסנא דמדרבנן הוא וכן בפ"ב דמו"ק (דף יב:) גבי ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד ובעי בגמרא כיון ומת מהו שיקנסו בנו אחריו א"ל גרס אוזן הבכור ומת קנסו בנו אחריו התם איסורא דאורייתא משמע דמלאכה במועד הוי דרבנן ומיהו יש לדחות דאמכוין מלאכתו במועד קאי דהשתא מיהא ליכא איסורא דאורייתא כיון דדבר האבד הוא מ"מ משמע לפי האמת דלא מיתסר רק מדרבנן וכי קאמר התם בריש פירקא לא מיבעיא אבל דרבנן אלא אפילו חוה"מ דאורייתא כעין דאורייתא קאמר לפי שיש לו סמך (ג) [מקרא דאורייתא אבל ימי האבל ליכא אסמכתא אלא] מדברי קבלה דכתיב והפכתי חגיכם לאבל (עמוס ח) ודקאמר הכא אלא בחוה"מ מי שרי א"כ משמע דאסור מן התורה וי"ל לאו משום דלא משתרי מדאורייתא אלא כיון דאקרא סמכינן ליה למיתסר לא (ד) מסברא ליה לאוקמי קרא דשרי בהדיא בהכי וכן פירש הריב"ם בשם רבינו יב"א דמלאכה דמועד מדרבנן ולא כפירוש רבינו שמואל שפירש בערבי פסחים (פסחים דף קיח.) גבי כל המבזה את המועדות כגון עושה מלאכה בחוה"מ והא ליתא דמדרבנן הוי וכדפי' והא דאמרינן *גבי כותים ותיפוק ליה משום לפני עור לא תתן מכשול במלאכה דחוה"מ משום דסמך *פשטא דקרא הוי והוי ליה לדוקין מודין בה: **מה** ראשון ושביעי כו'. הוה מצי למפרך מה להני שכן דבר האבד מיתסר אלא שאין זה ק"ו גמור רק גלוי מילתא בעלמא לפי מה שפיר' דמלאכה לא מיתסר רק דרבנן: **ראש** חדש יוכיח. דשרי *בעשיית מלאכה שכן אינו קרוי יו"ט (ה) בפ"ג דמגילה (דף כב: ושם) וגם אינו נאסר רק משום מנהג כדפרי' וכי קאמר בר"ה (דף כג.) משום בטול מלאכה לנשים בב' ימים דר"ח של ראש השנה מיירי אי נמי משום נשים דנוהגות שלא לעשות מלאכה כדאיתא בפירקי דרבי אליעזר *וכן פרש"י במגילה (דף כב:): **מה** לראש חודש שכן אינו קרוי מקרא קדש. *הוה מצי למימר מה לחול המועד דאיכא תרתי מוסף וקדושה לפניו ולאחריו: קשיא

רבינו חננאל

ת"ר את חג המצות תשמור לימד על חולו של מועד שאסו' בעשיית מלאכה דברי ר' יאשיה כלומר אפרה תורה ושמרתם את המצות עוד את חג המצות תשמור למה לי אלא ללמדך שכל שבעת ימים צריכין שמירה. ר'(יוחנן) [יונתן] אמר ק"ו ומה ראשון ושביעי כו'. תניא אידך כל מלאכת עבודה לא תעשו לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה דברי ר' יוסי הגלילי. ר"ע אומר [לא] אצטריך הרי הוא אומר אלה מועדי ה' מקראי קודש במה הכתוב מדבר אי ביו"ט ראשון הרי הוא אומר ביום ראשון שבתון אי בשמיני הרי הוא אומר ביום השמיני שבתון הא אין הכתוב מדבר מועדי ה' אלא בחולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה. ולא מסרך הכתוב אלא לחכמים לומר איזו מלאכה אסורה [ואיזו מותרת] (*עצרת שחלה להיות ע"ש. בית שמאי אומרים יום טבוח לאחר השבת. וב"ה אומרים אין לה יום טבוח ומודים שאם חלה להיות בשבת כו': ירושלמי עצרת שחלה להיות ע"ש ב"ש אומרים יום טבוח לאחר השבת וב"ה אומרים אין לה יום טבוח אלא יומה היא טביחה. ואין כ"ג מתלבש בכליו ומותרין בהספד ובתענית שלא לקיים דברי האומרים עצרת אחר השבת. ומודין שאם חלה בשבת שיום טבוח לאחר השבת. (ומודים שאם חלה בשבת) ומותרין בו ביום בהספד ובתעני'. אבל אם חלה להיות באמצע שבת אסורין בהספד ובתענית:

*) מכאן עד מתני' נוטלין לידים שייך לעיל דף יז ע"א:

עין משפט נר מצוה

כא א ב מיי' פ"ז מהל' יו"ט הלכה א טור ש"ע א"ח סי' תקל [רב אלפס ריש מו"ק דף רעח. וברא"ש שם סי' א]:

מסורת הש"ס

[תשמור שבעת ימי' וכל תשמור כצ"ל]

[עי' תוס' מו"ק יב: ד"ה מכניס]

[מה"א יתירה קדוש עתוס' מו"ק ג. ד"ה מסקין]

[צ"ל והתניא וליתא בתוספתא פ"ג]

[ע"ז כב. ושם]

[ועי' תוס' ע"ז כב. ד"ה פיפוק ליה]

[מ"ס]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ראש חדש וכו' של מועד כו' הס"ד ואח"כ מה"ד מקרא קדש וכו' מלאכה הס"ד ואח"כ מה"ד כל מלאכת וכו' אשה לימד וכו' בתורת כהנים הס"ד ואח"כ מה"ד עצור ממלאכה: (ב) תוס' ד"ה חולו וכו' כלום אסרו מלאכה בחוה"מ אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ויגעים בתורה והם אוכלים ושותין משמע ליסנא כצ"ל: (ג) בא"ד כעין דאורייתא קאמר לפי שיש לו סמך כדמשמע מהאי דרשה אבל תימה אבל נמי דאסור במלאכה קא סמיך לה מדברי קבלה וכו' ודקאמר נמי סכה אלא בחולו של מועד חוה"מ מי שרי משמע כצ"ל ותיבת א"כ נמחק: (ד) בא"ד לא מיסתבר ליה: (ה) ד"ה ראש חדש וכו' פ"ג דמגילה. נ"ב פי' דברפ"ג דמגילה תנן בר"ח ובחוה"מ קורין ארבעה כו' וזה מוסף ואינו יו"ט קורין ארבעה אלמא דר"ח אינו קרוי יו"ט:

גליון הש"ס תוס' ד"ה מה לר"ח וכו' הו"מ למימר. עי' תשובת מהר"י בן לב ח"ג סימן י"ג:

עין משפט
נר מצוה

כב א מיי' פ"ו מהלכות ברכות הלכה א סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' קנח סעיף א :
כג ב מיי' פי"א מהלכות תרומות הלכה ז ופ"ח מהלכות אבות הטומאות הלכה ח ופי"א מהלכות מקואות הלכה יא :
כד ג מיי' פ"ח מהלכות אבות הטומאו' הלכה ז סמג עשין רמז :
כה ד מיי' פי"ג מהלכות פרה אדומה הלכה ד :
כו ה מיי' פי"ג מהלכות אבות הטומאות ה"ב :
[דזבין פ"ה מי"ב ומייתי לה שבת פ"ק יג: כצ"ל]
כז ו מיי' שם ופ"א מהל' מקואות הלכה ח ופי"ג הלכה יב :
כח ז מיי' פי"ג מהל' אבות הטומאות הלכה א ופ"י מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה א :
כט ח מיי' פי"ג מהל' אבות הטומאו' שם :
[נ"ל במעשר]
ל ט מיי' שם ופי' י"ב שם הלכה ד :
לא י מיי' פי"ג מהלכות אבות הטומאות שם ופי"ג מהלכות פרה אדומה הלכה ב :
לב כ מיי' פי"ג מהל' פרה אדומה שם :
לג ל מיי' פ"ו מהלכות תרומות הלכה ו ופ"ג מהלכות בכורים הלכה א :
[וע"ש תוס' ד"ה כל אחד ותוס' פסחים קטו. ד"ה כל שטיבולו]
לד מ מיי' פ"ו מהל' תרומות שם ופ"י הלכה א :
לה נ מיי' פ"ו שם הלכה ה ופ"ד מהלכות בכורים הלכה טו :
לו ס מיי' פ"ד מהלכות בכורים הלכה יד :
לז ע מיי' פי"ג מהלכות תרומות הלכה א ופ"ד מהל' בכורים הלכה טו :
לח פ מיי' פי"א מהל' תרומות הלכה ז :
לט צ מיי' שם פ"ו הלכה ב ופ"ז מהלכות מעשר שני הלכה יא :
מ ק מיי' פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה א והלכה יז והלכה כד ופ"ז שם הלכה יא :
מא ר ש מיי' פי"א מהל' תרומות הלכה ז ופ"ו מהלכות ברכות הלכה א סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' קנח סעיף א :
מב ת מיי' פ"ו מהלכות ברכות הלכה ג טוש"ע שם סעיף ה :
מג א בג מיי' פי"ג מהל' שאר אבות הטומאות הלכה ב (ופ"ט מהלכות מקוואות הלכה יז) טור ש"ע א"ח סי' קנט סעיף יג :

מתני' נוטלין לידים [א]לחולין ולמעשר [ב]ולתרומה [ג]ולקודש מטבילין [ד]ולחטאת *אם נטמאו ידיו נטמא גופו טבל *[ה]לחולין הוחזק לחולין אסור למעשר טבל למעשר הוחזק למעשר אסור לתרומה טבל לתרומה הוחזק לתרומה אסור לקודש טבל לקודש הוחזק לקודש אסור לחטאת טבל לחמור מותר לקל [ו]טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל *[ז]בגדי עם הארץ מדרס לפרושין [ח]בגדי פרושין מדרס לאוכלי תרומה [ט]בגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש [י]בגדי קודש מדרס לחטאת יוסף בן יועזר היה חסיד שבכהונה והיתה מטפחתו מדרס לקודש [כ]יוחנן בן גודגדא היה אוכל על טהרת הקודש כל ימיו והיתה מטפחתו מדרס לחטאת : גמ' חולין ומעשר מי בעו נטילת ידים ורמינהי *התרומה והבכורים *חייבין עליהן [ל]מיתה [מ]וחומש [נ]ואסור לזרים [ס]והן נכסי כהן [ע]ועולין באחד ומאה [פ]וטעונין נטילת ידים [צ]והערב שמש הרי אלו בתרומה וביכורים [ק]מה שאין כן במעשר וכל שכן בחולין קשיא מעשר אמעשר קשיא חולין אחולין בשלמא מעשר אמעשר לא קשיא הא ר' מאיר והא רבנן דתנן *כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים מטמא את הקודש ופוסל את התרומה ומותר לחולין ולמעשר דברי רבי מאיר וחכמים אוסרים במעשר אלא חולין אחולין קשיא לא קשיא כאן באכילה כאן בנגיעה מתקיף לה רב שימי בר אשי עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי מאיר אלא באכילה דמעשר אבל בנגיעה דמעשר ובאכילה דחולין לא פליגי אלא אידי ואידי באכילה ולא קשיא [ר]כאן באכילה דנהמא(א) [ש]כאן באכילה דפירי *דאמר רב נחמן [ת]כל הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח ת"ר *[א]הנוטל ידיו נתכוון ידיו טהורות לא נתכוון ידיו טמאות [ב]וכן המטביל ידיו נתכוון ידיו טהורות לא נתכוון ידיו טמאות והתניא בין נתכוון בין לא נתכוון ידיו טהורות אמר רב נחמן לא קשיא [ג]כאן לחולין כאן

רש"י

מתני' נוטלין לידים לחולין ולמעשר ולתרומה. די להן בנטילה דכלי שאין בו אלא רביעית מים : ולקודש מטבילין. אבל לאכול שלמים או חטאת ואשם לכהנים יש מעלה שצריך להטביל ידים בארבעים סאה ואע"פ שאינן אלא ספק ידים שלא נגעו בטומאה דאורייתא המטמאה את כל הגוף : ולחטאת. ליגע במי חטאת מים המקודשים באפר פרה להזות מהן על טמאי מתים יש מעלה יתירה שאם נטמאו ידיו באחת מן הדברים המטמאין את הידים ולא את הגוף כגון וולד הטומאה וכגון ספר וכל טומאות שהן מדברי סופרים : נטמא הגוף. וכל הגוף צריך טבילה וכל מעלות הללו שזה גבוה מזה מדברי סופרים והאי דנקט להו הכא גבי הלכות הרגל לפי שיש בסופן הלכות רגל שעמי הארץ השובין טהורים ברגל ולא בשאר ימות השנה בסוף חומר בקדש : טבל לחולין הוחזק לחולין. ועוד זו מעלה טבל לחולין הוחזק לחולין כלומר נתכוין לטבול לשם חולין : אסור למעשר. הוחזק לשון כוונה כלומר נתכוין להעמיד גופו בחזקת טהור לחולין : למעשר. למעשר שני הנאכל בירושלים : ולא הוחזק. לא נתכוון לשם טבילת טהרה אלא לרחיצה בעלמא : מדרס. אב הטומאה לטמא אדם וכלים כמדרס הזב שמטמא אדם וכלים כדכתיב ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו (ויקרא טו) : לפרושין. לאוכלי חוליהן בטהרה : לאוכלי תרומה. כהנים וכל אלו מעלות מדברי סופרים שאמרו שאין שמירת טהרתן של אלו חשובה שמירה אצל אלו ומתוך שהן אלו אצל אלו כאילו לא שמרום גזרו בהן בבגדיהן שמא ישבה בהן אשתו נדה והרי הן מדרס הנדה הכי מפרש לה בפ' השוחט : גמ' בכורים. קרויין תרומה דאמר מר ותרומת ידך אלו הבכורים (מכות דף יז.) לכך הן כתרומה : חייבין עליהן מיתה. זר האוכלן מזיד דכתיב ומתו בו כי יחללוהו וסמיך ליה וכל זר לא יאכל קדש וכל הענין מדבר בתרומה : וחומש. האוכלן שוגג דכתיב ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו (ויקרא כב) : ואסור לזרים. בלאו : והן נכסי כהן. לקדש בהן את האשה וליקח בדמיהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה : ועולין באחד ומאה. אבל בפחות אין עולין אלא כל החולין אסור לזרים : וטעונין רחיצת ידים. לפי שהשני עושה שלישי וידים גזרו עליהם טומאת שני לפיכך פוסלות את התרומה אם לא נטלן : והערב שמש. אם נטמא טומאה דאורייתא וטבל אינו אוכל בתרומה עד שיעריב שמשו ביבמות (דף עד:) ילפינן מקראי : מה שאין כן במעשר. אין מיתה ואין חומש [ואין] אסור לזרים שהרי כל עצמו נאכל לזרים וחומש שמוסיף בפדיונו לא איירי (ג) בחומש הכא כי האי גוונא דאין בתרומה פדיון ונכסי הדיוט נמי לא הוי לקנות בו עבדים וקרקעות דלא ניתן אלא לאכילה ושתיה וסיכה ואין טעון רחיצת ידים שאין השני פוסל בו לעשות שלישי ואינו טעון הערב שמש דקי"ל טבל ועלה אוכל במעשר ומקראי ילפינן לה ביבמות פרק הערל : כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים. כל שהוא טהור מן התורה וחכמים גזרו עליו טומאה (ג) כל הנך דאמרי במסכת שבת בפ"ק (דף יג:) אלו פוסלין את התרומה האוכל אוכל ראשון ואוכל שני כו' : מטמא את הקודש. כלומר נתנו עליהן טומאת שני לטומאה והשני מטמא את הקודש להיות קרוי טמא ופוסל (ד) עליהן עוד את הרביעי : ופוסל את התרומה. להיפסל היא עצמה אבל אינה פוסלת אחר לעשות רביעי : ומותר לחולין. לאכול חולין מדלא קתני ואינו פוסל את החולין ונקט לישנא דמותר אפילו לאוכלן משמע : באכילה. מתני' דמצריך נטילה באכילה קאמר: עד כאן לא פליגי כו'. (ה) דקתני אסור במעשר לשון אכילה היא דאי בנגיעת שני לא פסיל במעשר דשמעינן לר' מאיר דאמר מותר באכילה ואיפליג עליה באכילה דמעשר ואילו בחולין כולהו מודו דמותר אפילו באכילה ומתני' מני: כאן באכילה דפירי. הא דקתני מה שאין כן במעשר באכילה דפירי קאמר ומיהו בתרומה בעי נטילה שאפילו במגעו הוא [פוסל] דשני פוסל את התרומה: נוטל. בכלי: מטביל. בארבעים סאה:

תוספות

קשיא חולין אחולין. ולא בעי למימר בחולין עד הפרק קאמר מה שאין כן במעשר דלישנא לא משמע ליה (ו) : כאן באכילה וכאן בנגיעה. הקשה הר"ר אלחנן מעשר אמעשר נמי ליתני הכי ולוקמי אפילו כרבנן ותירץ מורי דאף (ז) בנגיעה דמעשר נמי פליגי רבנן ואסרי לה וכן משמע בסמוך דקאמר עד כאן לא פליגי אלא באכילה דמעשר משמע דמעיקרא סד"א דבכל ענין פליגי וכן בפ' שני דחולין (דף לג: ושם) דקאמר ודלמא לא פליגי רבנן אלא באכילה דמעשר כו' משמע דדבר ברור איתו מיהו הוי מצי לאקשויי וליטעמיך מתניתין *דשבת פ"ק (דף יד) דתנן ואלו פוסלין את התרומה לא מיתוקמא כרבנן דמאי איריא תרומה אפילו מעשר נמי אלא לא חש לאקשויי ליה ומכח דההיא משמע דאמת הוא כי אתקפתא דרב שימי והא דנקט בפ"ב דחולין (דף לג: ושם) ודלמא לישנא קלילא הוא דלעולם אמת הוא בנגיעת מעשר ואכילת חולין לא פליגי דלכ"ע אין שני עושה שלישי (*בחולין) ואל תתמה היכי ס"ד דלרבנן לא בעי אכילת חולין נטילה וי"ל דאיירי בפירי דלא בעו נטילה : הא בנהמא הא בפירי. והשתא לא הוצרך לתרץ תו גבי מעשר הא רבי מאיר והא רבנן והוה הדין דמצי למימר הא באכילה (ח) הא בנגיעה אלא כולה באכילה עדיפא ליה : הנוטל ידיו לפירות. וכי אמר בפ' כיצד מברכין (ברכות דף מג.*) אורחין שהיו מסובין לשתות אלל בעל הבית נוטלין כל אחד ידו אחת התם משום נקיות הוי וכן משמע לישנא דידו אחת דקתני : כאן לחולין כאן למעשר. משמע דאם לא כוון למעשר לא מהני וכ"ש בתרומה והקשה הר"ר אלחנן דאמר בפ' אלו דברים בברכות (דף נא:) ב"ש אומרים נוטלים את הידים ואח"כ מוזגין את הכוס שאם ימזגו את הכוס שמא יגע במשקים שאחורי הכוס והשתא אפילו נוטלן נמי כיון דלא מהניא הך נטילה לתרומה הויא ליה פוסל את התרומה ותנן *)כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה ותירץ דכיון דנטל ידיו לחולין לא פסיל תרומה והכי משמע דאי לא תימא הכי אין לך אדם אף חבר אוכל חולין בטהרה שלא יטמא משקין :
*) [פרה פ"ח מ"ז פסחים יד:] נגזור

מסורת הש"ס

[פרה פי"ב מ"ז] חולין לג.
[חולין לג. נדה לג: ועי' תוס' לקמן יט: ד"ה בגדי]
בכורים פ"ב מ"א יבמות עג. ב"מ נג:
פרה פי"א מ"ה סוטה ל. חולין לג:
ברכות מג. חולין קו.
[פסחים כ"ה: ס"ב]

הגהות הב"ח

(א) גמ' באכילה דנהמא כאן. נ"ב [וכרבי מאיר] דכרבנן לא מיתוקמא דהאיכו [לרבנן אפי' אכילה] דפרי אוסרין : (ב) רש"י ד"ה מה שאין כן וכו' לא איירי הכא בחומש כי האי גוונא : (ג) ד"ה כל הטעון וכו' טומאה כגון כל הנך : (ד) ד"ה מטמא וכו' ופוסל עוד את הרביעי כצ"ל ותיבת עליהן נמחק : (ה) ד"ה עד כאן לא פליגי כו' בע"כ הא דקתני אסור וכו' מדשמעינן לר"מ : (ו) תוס' ד"ה קשיא וכו' לא משמע ליה הכי הס"ד : (ז) ד"ה כאן וכו' דבנגיעת דמעשר וכו' נטילה דיש לומר דאיירי : (ח) ד"ה הא בנהמא וכו' הא באכילה. נ"ב [פי' מתניתין באכילה] דנהמא טעלין לחולין [והא דבכורים] בנגיעה דנהמא אין טעלין אף למעשר וכ"ש לחולין וכר"מ מתוקמא אפילו כי מוקים לה כולה באכילה [לא מתוקמא] אלא לר"מ :

רבינו חננאל

מתני' נוטלין לידים לחולין ולמעשר כו'. פי' נוטלין לידים ולחולין ולמעשר אבל לתרומה ולקדש מטבילין כך טוניא דשמעתא . ומקשינן [חולין ומעשר מי] בעו נט"י והתנן' התרומה והבכורים טעונין רחיצת ידים מה שאין בן במעשר ושנינן הא לר' מאיר היא דתני בענין מי שטעון ביאת מים מדברי סופרים כגון רחיצת ידים מותר בחולין ובמעשר ומתניתין דלא כר' מאיר אלא כחכמים דפליגי עליה ואסרי במעשר ומקשינן והא אפילו חכמים דפליגי על ר' מאיר לא פליגי אלא במעשר דתנן וחכמים אוסרין במעשר ושנינן כי תניא ומותר בחולין בנגיעה ולא באכילה *)דחולין אפי' ר' מאיר מודה דצריך נטילה ומתניתין באכילת דחולין דברי הכל וכ"ש למעשר . ודחינן להא שנויה הכי וממאי כדקאמרת דלמא לא פליגי רבנן וחכמים אלא אאכילה דמעשר דר' מאיר מתיר וחכמים אוסרים אבל אנגיעה דמעשר ואכילה דחולין דברי הכל שרו ושנינן שנוי' אחריתי. מתני' באכילה דנהמא ולדברי הכל בעי נטילה. והא דקתני מותר בחולין ואוקימנה לדברי הכל באכילה דפירי דלא בעו רחיצת ידים כרב נחמן דאמר בפרק כל הבשר אסור לבשל בחלב. הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח : ת"ר הנוטל ידיו נתכוון ידיו טהורות לא נתכוון ידיו טמאות וכן המטביל ידיו פי' : ירושלמי . כל הן דתנינן מטבילין במ' סאה . ותניא אידך אע"פ שלא נתכוון ידיו טהורות . קשיין אהדדי ושנינן הא דתניא בעינן כוונה למעשר . ואידך דלא בעי כוונה לחולין

*) נראה דצ"ל ובאכילה דחולין אפילו ר"מ מודה וכו' .

מסורת הש"ס

חולין לא. מקוואות פ"ה מ"ו

חולין לא: [תוספתא דמקוואות פ"ד] חולין שם מכשירין פ"ד מ"ז

מקוואות פ"ז מ"ו גיטין טז. ע"ש

תוספתא פ"ג דמקוואות

כאן למעשר. ומנא תימרא דחולין לא בעו כוונה דתנן *גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורין קתני אדם דומיא דכלים מה כלים דלא מכווני אף אדם דלא מכוין וממאי דלמא ביושב ומצפה אימתי יתלש הגל עסקינן וכלים דומיא דאדם מה אדם דבר כוונה אף כלים דמכוין להו וכי תימא ביושב ומצפה מאי למימרא סלקא דעתך אמינא ליגזור דלמא אתי למיטבל בחרדלית של גשמים א"נ נגזור ראשין אטו כיפין קמ"ל דלא גזרינן ומנא תימרא דלא מטבילין בכיפין דתניא *מטבילין בראשין ואין מטבילין בכיפין לפי שאין מטבילין באויר אלא מהא דתנן *פירות שנפלו לתוך אמת המים ופשט מי שידיו טמאות ונטלן ידיו טהורות ופירות אינן בכי יותן ואם בשביל שיודחו ידיו ידיו טהורות והפירות הרי הן בכי יותן איתיביה רבה לרב נחמן הטובל לחולין והוחזק לחולין אסור למעשר הוחזק אין לא הוחזק לא ה"ק אע"פ שהוחזק לחולין אסור למעשר איתיביה טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל מאי לאו כאילו לא טבל כלל לא כאילו לא טבל למעשר אבל טבל לחולין הוא סבר דחי קא מדחי ליה נפק דק ואשכח דתניא טבל ולא הוחזק אסור למעשר ומותר לחולין אר"א טבל ועלה מחזיק עצמו לכל מה שירצה מיתיבי עודהו רגלו אחת במים הוחזק לדבר קל מחזיק עצמו לדבר חמור עלה שוב אינו מחזיק מאי לאו אינו מחזיק כלל לא עודהו אע"פ שהוחזק מחזיק עלה אם לא הוחזק מחזיק ואם הוחזק אינו מחזיק מאן תנא עודהו רגלו אחת במים א"ר פדת ר' יהודה היא דתנן* מקוה שנמדד ויש בו ארבעים סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו זה אחר זה הראשון טהור והשני טמא אמר רבי יהודה אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף השני טהור אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מחלוקת במעלות דרבנן אבל מטומאה לטהרה דברי הכל [א] (אף) השני טמא והיינו דרבי פדת איכא דאמרי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מחלוקת מטומאה לטהרה אבל במעלות דרבנן דברי הכל אף השני טהור ופליגא דרבי פדת אמר עולא (א) בעי מיניה מרבי יוחנן לרבי יהודה מהו להטביל מחטין וצינוריות בראשו של ראשון גוד אחית אית ליה לרבי יהודה גוד אסיק לית ליה או דלמא גוד אסיק נמי אית ליה א"ל תניתוה *שלש גממיות בנחל העליונה התחתונה והאמצעית העליונה והתחתונה של עשרים עשרים סאה והאמצעית של ארבעים סאה והרדלית של גשמים עוברת ביניהן רבי יהודה אומר מאיר היה אומר מטביל בעליונה והתניא רבי יהודה אומר מאיר

רש"י

כאן למעשר· בעי כוונה וכ"ש בתרומה: הכי גרסינן מה כלים דלא מיכווני אף אדם נמי דלא מיכוון: חרדלית· ששוטפת ויורדת ממקום גבוה ויש בה ארבעים סאה והטובל בה לא עלתה לו טבילה משום דמקום קטפרס הוא מקום זקוף יותר מדאי ומ' סאה שבו אינן במקום אחד ותנן הנצוק והקטפרס אינו חיבור (טהרות פ"ח מ"ט) ואף אם אינו קטפרס נמי אין טובלין בו לפי שאין מי גשמים מטהרים דרך זחילתן עד שיהו נקוין דרך אשבורן דתניא בת"כ אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור (ויקרא יא) המעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן ורבינו האי גרים הרדלית: ראשין· אחד מראשי הגל כשהוא מגיע לארץ: כיפין· אמצעיתו של גל שעומד באויר כמין כיפה ואם הושיט כלים למעלה והטבילן בכיפה אינה טבילה כדמפרש ואזיל: שאין מטבילין באויר· שלא אמרה תורה מקוה של אויר לטבילה: ידיו טהורות· אע"פ שלא נתכוון: ופירות אינן בכי יותן· דבעינן גבי הכשר יותן דומיא דכי יתן דניחא ליה: ואם בשביל שיודחו ידיו· נתכוון ליטול פירות הרי הוא בכי יותן ומקבלין טומאה מעכשיו וכיון דנתכוון להדיח ידיו גלי דעתיה דניחא ליה בהך נפילה שעל ידיה הדיח ידיו: הוחזק אין· אם נתכוון הוא דהויא טבילה לחולין: טבל· וילא ועלה מן המים: מחזיק עצמו· בטבילה שטבל כבר לכל מה שירצה: מאי לאו אינו מחזיק כלל· כלומר בין שהחזיק עצמו בשעת טבילה בדבר קל בין שלא החזיק עצמו לכלום שוב אינו מחזיק: אם לא הוחזק· לשום דבר שטבל סתם מחזיק לכל מה שירצה אבל אם הוחזק לקל אינו מוחזק לחמור דהא איכתיק ליה לדבר קל: מאן תנא· דמשום עודהו במים חשיב ליה כתחילת טבילה ואע"פ שהוחזק מחזיק: והשני טמא· שהרי חסר השיעור במים שעל הראשון: מחלוקת· דרבי יהודה ורבנן כשהיתה טבילתו בשביל אחת ממעלות של חכמים כגון האונן והמחוסר כפורים שצריכין טבילה לקודש ואינו טמא טומאה דאורייתא בההיא קאמר רבי יהודה דמהני ליה רגליו של ראשון נוגעות במים דאמרינן גוד אחית מים שעליו כאילו הן במקוה: והיינו דרבי פדת· דאוקי לעיל הא דעודיהו כרבי יהודה ולא כרבנן אלמא לרבנן אפי' לגבי מעלות לא מהני עודיהו דהא חזקה דאמר הוחזק לקל אסור לחמור מעלות נינהו: איכא דאמרי כו'· הכא גרסי' ופליגא דר' פדת דאילו לרב נחמן הא דעודיהו הוחזק לקל הוחזק לחמור דברי הכל הוא דהא לא פליגי רבנן עליה דר"י אלא מטומאה דאורייתא לטהרה: צינורות· שטווין בו זהב ועשוין כמין מזלג קטן מאד: בראשו של ראשון· בעודו במים: גממיות· גומות בנחל שיפולי הרים שקורין וולו"א בלע"ז וכן נחל איתן נחל ארנון תחתונה עליונה ואמצעית שנחל מדרון משופע הוא: עוברת ביניהן· ומחברתן: ה"ג

תוספות

נגזור אטו חרדלית· פרש"י שיורדת מהר גבוה ויש בה מ' סאה ולא עלתה שם טבילה דקטפרס אינו חיבור והר"י פי' וכן כתוב בכמה פירושים של רש"י דפסול מטעם דאין מקוה מטהר בזוחלין אלא באשבורן כדתניא בת"כ ומיהו אומר הר"ר אלחנן ע"כ טעם ראשון עיקר מדגזרינן בגל של ים דאי משום זחילה (ב) אז בשל ים מהני אי לא מוקמינן לה כר' [מאיר] דאמר במס' מקוואות (פ"ה מ"ד) כל הימים כמקוה והיה קשה למורי מאי קאמר משום חרדלית של מי גשמים הא בשל ים נמי לא מהני כדתנן ב"ה אומרים אין מטבילין בחרדלית ומשמע דבכל חרדלית מיירי מדלא הוזכר ליה בהדיא גשמים ולפי' ראשון ניחא ומיהו אכתי יש להקשות דקטפרס הוה חיבור לענין מקוואות כדפירש הר"י ואם כן למה לא מהני ואי הוה טעמא משום זחילה יתכן טפי:

לא כאילו לא טבל למעשר· ורבותא דמתני' משום חולין הויא דמהניא אף בלא כוונה דאי משום מעשר אף כי הוחזק לחולין קתני רישא דלא מהני הר"ר אלחנן ועוד י"ל דאי משום רישא הייתי אומר דטפי עדיף לא הוחזק כלל למעשר מהוחזק לחולין דהא עקר דעתו לגמרי ממעשר:

טבל ועלה כו'· ועודהו לא ובכמה ספרים כתיב בהדיא לא:

רבי יהודה אומר מאיר היה אומר מטבילין בעליונה· ל"נ רש"י מכלל דר"י כו' והכי פירש מטבילין בעליונה מטעם גוד אסיק וכ"ש גוד אחית ולא פליג עליה רבי יהודה מדלא קתני ליה ואי חולק עליו והא תניא רבי מאיר אומר בין בעליונה בין בתחתונה ואני אומר בתחתונה ולא בעליונה וכו' ולשון הכתוב בספרים אין להעמידה דא"כ מתנייתא קשיין אהדדי ומאי חזית דליית לבתרייתא כל זה פרש"י ומיהו יש ליישב גירסת הספרים (ג) וכן היא הגעת הגי' בפר"ח ר' יהודה אומר ר' מאיר היה אומר בתחתונה ולא בעליונה דאית ליה גוד אחית ולא גוד אסיק מכלל דר' יהודה אית ליה גוד אסיק דמדקאמר רבי מאיר אומר משמע דאין הוא מודה לו ופריך והתניא ר' יהודה אומר ר"מ אומר בין בתחתונה בין בעליונה ואני אומר בתחתונה ולא בעליונה אלמא לית ליה גוד אסיק ומתני' אהדדי לא קשיין דקמייתא דר"י אומר מאיר אומר ולא בעליונה הייתו לפי דעתו של רבי יהודה אבל לסברא של ר"מ אף בעליונה· בשם מורי: בתחתונה

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ט מהל' מקוואות הלכה יז סמג עשין רמח:

מה ב מיי' שם הל' יח סמג שם:

מו ג מיי' פי"ב מהל' טומאת אוכלין הל' י סמג עשין רמו:

מז ד מיי' פי"א מהל' מקוואות הלכה יב:

מח ה מיי' שם פ"ח הל' יב טוש"ע י"ד סי' רא סעיף סב:

מט ו מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף ס:

רבינו חננאל

ומנא לן דלחולין לא בעינן כוונה דתנן גל שנתלש ובו מ' סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורים ואמרינן אדם דומיא דכלים מה כלים לא בעי כוונה אף אדם לא בעי כוונה ונדחת דאית לן לאוקמה במתכוון היכי דמי ביושב ומצפה מתי יתלש הגל. וכי תימא אי הכי מאי למימרא הא קא מיכוון אצטריך סד"א נגזור גל שנתלש ושתי ראשין מעורבין במי הים אטו חרדלית שהן מי גשמים אי נמי מהו דתימא נגזור ראשים אטו כיפים פי' אמצעית הגל העשוי כמין כיפה שהלקתו הרוח מן הים והפריחתו כמו באויר שאין טבילה עולה בהן. כדתנן מטבילין בראשים ואין מטבילין בכיפים קמ"ל דלא גזרינן ראשים אטו כיפים אלא מהא דתנן פירות שנשרו לתוך אמת המים ופשט מי שידיו טמאות ונטלן ידיו טהורות הנה בלא מתכוון כדי להטביל ידיו וקתני טהרו ש"מ לא בעינן כוונה ואסיקנ' מהא דלא בעינן כוונה לחולין דתניא טבל ולא הוחזק מותר בחולין ואסור במעשר. א"ר אלעזר טבל ועלה מחזיק עצמו לכל מה שירצה. ומותבינן עליה והתנינן עודהו רגלו במים הוחזק לדבר הקל מחזיק עצמו לדבר חמור. פי' אם הוחזק למעשר ועודהו רגליו במים מחזיק עצמו בתרומה עלה שוב אינו מחזיק. קשיא לר' אלעזר דאמר אפילו עלה מחזיק עצמו לכל מה שירצה. ופריק הא דתני עלה שוב אינו מחזיק בשכבר הוחזק לדבר ידוע ועודהו במים וכי אמינא אנא דמחזיק עצמו לכל מה שירצה. כשעלה סתם ועדיין לא הוחזק והוחזק עתה. מאן תנא עודהו תלו במים אע"פ שהוחזק חוזר ומחזיק א"ר פדת ר' יהודה היא דתנן מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו זה אחר זה הראשון טהור והשני טמא ר"י אומר אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף השני טהור אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מחלוקת ר' יהודה ות"ק דפליג עליה ואמר טמא בעולה מטומאה לטהרה. אבל במעלות דרבנן בין חולין למעשר לתרומה לקדש ולחטאת להחזיק עצמו מן הקל לחמור *) ולפיכך תני אף השני טהור ופליגא דר' פדת דאוקמה לר' יהודה במעלות שמכלל דת"ק פליג עליה דהא דתניא עודהו רגלו במים הוחזק לדבר הקל כו' במעלות דרבנן הוא· איכא דאמרי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מחלוקת במעלות דרבנן ור' יהודה מטהר השני אבל לטהרה דברי הכל השני טמא והיינו דר' פדת דאוקמה להא ברייתא כר' יהודה. אמר עולא בעאי מיניה דר' יוחנן מהו להטביל אליבא דר' יהודה מחטין וצינורות בראשו של ראשון גוד אחית אית ליה ורואה כי המים שהן בגופו של ראשון יורדין במקוה וכאילו מעכשיו ישנן בתוך המקוה אבל גוד אסיק לית ליה שאין אומרים ראה כאלו מי המקוה נקוים ועומדים בראשו של ראשון או גוד אסיק אית ליה וא"ל ר' יוחנן ת"ש נחל שיורד ממעלה למטה ויש בו ג' גממיות פי' ג' חפירות כל אחת למטה מחברתה וגומא העליונה והתחתונה של עשרין עשרין סאה ואמצעית של מ' סאה פי' הוצרך לומר אמצעית של מ' כדי להכשיר הרדלית של גשמים שעוברת ביניהן ומצרפו שכל מקוה שהוא פחות ממ' סאה מי גשמים פוסלין אותו והרדלית של גשמים עוברת ביניהן. ר' יהודה אומר מאיר היה אומר בין בתחתונה דאלמא אמרינן גוד אחית ולא אמרינן גוד אסיק מדקתני ר' יהודה מאיר היה אומר מטבילין **) בין בתחתונה לאו מכלל דר' יהודה סבר חלופו ואומר מטבילין אף בעליונה אלמא גוד אסיק

*) לכאורה נ"ל דברי הכל אף השני טהור. **) עי' בתוס' בד"ה ר"י גירסת רבינו בכאן.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר עולא בעיא מיניה וכו' ואמר לי תניתוה: (ב) תוס' ד"ה נגזור וכו' דאי משום זחילה הא בשל ים וכו' כדתנן ס"פ דמקואות בית הלל: (ג) ד"ה ר' יהודה וכו' וכך היא ההגעה וס"ג בפר"ח וכו' לא קשיין דהא דקא מייתי:

הגהות הגר"א

[א] גמ' דברי הכל השני טמא כצ"ל ותיבת אף· נמחק:

[טהרות פ"ח מ"ט]

ג א מיי' פי"ג מהל' אבות הטומאות הל' א:

[בד"ס ולא לטהרה]

נ"ל דשאני הכא· מהרש"א

מאיר היה אומר מטביל בעליונה *ואני אומר בתחתונה ולא בעליונה א"ל *אי תניא תניא: הטובל לחולין והוחזק לחולין כו': מני מתניתין רבנן היא דשני להו בין חולין למעשר אימא סיפא בגדי עם הארץ מדרס לפרושין בגדי פרושין מדרס לאוכלי תרומה אתאן לר' מאיר דאמר חולין ומעשר כהדדי נינהו רישא רבנן וסיפא ר' מאיר אין רישא רבנן וסיפא ר' מאיר רב אחא בר אדא *מתני לה בסיפא חמש מעלות ומוקי לה כולה כרבנן אמר רב מרי שמע מינה *חולין שנעשו על טהרת הקודש כקודש דמו ממאי מדלא

רש"י

ה"ג מאיר היה אומר מטבילין בעליונה · ול"ג מכלל דר' יהודה וה"פ ר' יהודה אומר מאיר היה אומר מטבילין בעליונה דאמר גוד אסיק את מי אמצעיתה למעלה ע"י חרדלית של גשמים להכשיר את העליונה וכל שכן דמטבילין בתחתונה דכיון דאית ליה גוד אסיק כ"ש דאית ליה גוד אחית ומדלא קתני ואני חולק עליו לומר כך וכך ש"מ דר' יהודה כר"מ ס"ל: והא תניא · דחלוק עליו וה"ג מאיר היה אומר מטבילין בעליונה ואני אומר בתחתונה ולא בעליונה אלמא פליג עליה*: אמר להו אי תניא · בהדיא דחולקין תניא ונלך אחריה וחוזר אני בי ובלשון הכתוב בספרים איני יכול להעמידה דא"כ מתנייתא קשיין אהדדי ומאי חזית דלייט לברייתא: רבנן היא · דפליגי עליה דר"מ בכל הטעון ביאת מים מדברי סופרים ואסרוהו במעשר: מדרס לאוכלי תרומה · ולא אמר מדרס למעשר: חמש מעלות · פרושים ואוכלי מעשר ואוכלי תרומה ואוכלי קודש וחטאת: שנעשו על טהרת הקודש · אדם הרגיל לאכול קדשים מקבל עליו לאכול חוליו בטהרת הקודש כדי שיהו בני ביתו זהירין ובקיאין בטהרת הקודש: מדלא

תוספות

בתחתונה ולא בעליונה · משמע הכא דקטפרס הוי חיבור (א) ואנן תנן* ומייתי לה פ"ב דגיטין (דף טז· וסס) הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה ועוד למה לי ג' גממיות בתרי סגי בזה כ' ובזה כ' וחרדלית מחברתן ותירץ ר"ת דשאני הכא דאיכא מקוה שלם באמצע וכן משמע בפ' בתרא דע"ז (דף עב· וסב) מתוך פרש"י* שפי' קטפרס גממיות בזה כ' ובזה כ' וחרדלית מחברתן ולא נקט ג' כדאיתא הכא אלמא מסתבר ליה טעמא שיש לחלק ולא תתמה היכי מדמה ליה למיפשט מהך דהכא (ב) בעייתו מהו להטביל מחטין וציורות בראשו של ראשון כההוא דלעיל ולא קאמר *דשאני התם משום מקוה שלם דהתם לעיל איכא טעמא אחרינא (ג) קטפרס שסופו לירד מה שבראשו של ראשון ובהכי מתרצינן קושיא אחרינ' דקשיא לר"ת דמשמע התם בגיטין הנצוק וקטפרס אינו חיבור ומסיק לענין מקואות ור' יהודה היא משמע דאף ר' יהודה מודי ליה ולעיל קאמר אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף שני טהור אלמא קטפרס חיבור אלא ודאי שאני הכא שסופו לירד ומיהו יש לדחות הך דלא מוקי כר' יהודה רק ההיא דטופח ע"מ להטפיח ולא תניא בהדיא ההוא דנצוק וקטפרס וההוא דפ' בתרא דע"ז (ג"ז סס:) גבי המערה (ד) יין נסך מחבית לבור דלא חשיב נצוק חיבור אע"ג דסופו לירד יש לחלק בין נצוק לקטפרס דאין דרך נצוק לבא כי אם דרך אויר וכי (ה) מדייק התם* מגיסתא ובת גיסתא דאנח נכרי ידיה עילויה ואסריה רבא שמע מינה נצוק חיבור ולא מחשב קטפרס י"ל דלא דמי לרגליו של שני נוגעות במים דהא יין שבתוך הגיסתא אין סופו לירד בתוך החבית ולפי מה שפירש הר"י התם ההיא דנצוק וקטפרס מיתניא לענין השקה במס' טהרות (פ"ח מ"ט) דומיא דרישא דמקל מלא משקין טמאין והשיקו למקוה אז יתכן שפיר ההיא דהכא לענין טבילה מהני נצוק וקטפרס ואפי' לית ביה מ' סאה נמי מטבילין בתחתונה וכי נקט מ' סאה לרבותא דעליונה דאין מטבילין בה ור' יהודה היא א"כ לאשמעינן דאפ"ה קתני בסיפא בתוספתא והכ"א אין מטבילין אלא באמצעית (ו) ואע"פ שיש ארבעים באמצעית אין מטבילין בתחתונה והתם האורכתי ולא שייך הכא כלל רק לקמן אפרש (בפ' חומר בקודש דף כא: בד"ה כעוביה): *בגדי ע"ה מדרס לפרושים · דחיישינן שמא ישבה אשתו נדה עליהן כדאיתא בפ"ב דחולין (דף לה: וסס) אבל משום (ז) עצמו לא חיישינן דאינו מטמא בהסיטו וכן משמע שילהי דניזקין (גיטין דף סא: וסס) דפריך וליחוש שמא תסיטם אשתו נדה וכן תנן פרק שביעי דטהרות (מ"ו) הגנבים שנכנסו לבית אינו טמא אלא מקום רגלי הגנבים אבל משכבות ומושבות וכלי חרס המוקפים צמיד פתיל טהורין אלמא דלא מטמא לא משא ולא היסט וכי תנן התם (פ"ח מ"א) הדר עם ע"ה בחצר ושכח כלים בחצר אפי' חביות המוקפות צמיד פתיל טמאים התם בשביל אשתו שהיא נשם תדע מדנקט ליטנא דדירה אך קשיא דתנן התם לעיל מינה (בפ"ז מ"ה) המניח ע"ה *בתגרו בזמן שרואה הנכנסין והיוצאין אפי' מוכל אפי' כפות כלומר גידם שאינו יכול לילך הכל טמא ואין לומר דהתם נמי בשביל אשתו דהא מניח קתני לשון אקראי ועוד מאי אפילו מוכל איזה רבותא הוי כיון דלא הוי טומאה בשביל זה והיה נראה לי דלאו טעמא משום היסט אלא משום דטרח ומזייף וכי רואה את הנכנסין (ח) מרתת דנתפס כגנב אבל קשיא לי דתנן התם (פ"י מ"א) הנועל בית הבד בפני הבדדין והיו שם כלים טמאים מדרס משמע דמטמא מדרס ובסמוך קאמר א"ר יוסי ומפני מה טמאים אלא שאין ע"ה בקיאין בהיסט ועוד כיון דחכמים גזרו עליהם להיות כזבין לכל דבריהם אמאי אין מטמאין בהיסט ומדרס כדין זב ועוד דגזרו עליהן מעיינות לקמן* דגזרו על רוקו כדין משקה זב וזבה ועוד מלינו בפ' בנות כותים (נדה דף לג: וסס) הכא בכותי שטבל ודרס על בגדי חבר דאי משום טומאת ע"ה הא טביל ליה אלמא אי לא טביל מטמא מדרס ותירץ ר"ת דודאי אינו מטמא מדרס והיסט דמשום תקנת השוק נגעו בה כדאמרינן (ט) לפי שלעולם לא ימלאו אדם מעביר חבית ממקום למקום ואין גוזרין גזרה על הצבור אא"כ יכולין לעמוד בה והכי משמע לקמן בפרקין* שאינו מטמא בהיסט הרי שהיו חמריו ופועליו טעונין טהרות כו' טהרות טהורות ואם אמר לכך כו' ומסיק מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא ומשני במטהר חמריו ופועליו לכך משמע דלא מוקי לה במטהר רק משום דק"ל רישא לסיפא ולא קשיא ליה דמטמא ליה בהיסט משום דקים ליה דלא מטמא והיא דנדה בלא טבל מטמא ליה במגע והא דנקט נדרס משום דבעי למהוי בגד חבר לתחת רגלו של כותי דהכי קתני התם במתני' ומטמא משכב תחתון כעליון ואין להקשות (י) דלא מוקי לה בשלא טבל וכשיש דבר חוצץ בין רגלו לבגד משום דע"כ אצטריך לאוקמי' כשטבל כי היכי דליהוי ספק ספיקא דאי לא טבל מה לי בועל בקרוב מה לי בועל ברחוק והרב רבי משה מפונטוייז"א מפרש משום דבע"ה אינו מטמא כזב אלא רק מטעם בגדיו משום שהוא נושא המדרס שהוא לבוש בגדיו שישבה עליהם אשתו נדה וליטורא שלו טמא משום שנגעה בשפתיו וקשה דאמרינן בפ' בנות כותים (ג"ז סס) מעשה בכ"ג שהלך בשוק ונתזה ליטורא של צדוקי בבגדיו וקרב אצל אשתו כו' ופריך ותיפוק ליה משום ליטורא דע"ה (כ) כלומר אפילו לא היה טמא בשביל אשתו דאם בועל נדה *היה נטמא הוא הואיל ובגדיו כנושא רוקו של זב ואי משום ליטורא דע"ה בגד לחוד הוא דנטמא ואין לומר דמשום גופו לא היה חש רק משום בגדיו דאדרבה טומאת גופו חמירא לן ועוד קשה דכי מוקי לה בכותי ערום למה לי טבל אפי' לא טבל (ל) נמי כיון דהאידנא לאו נושא המדרס הוי לא הוי אלא ראשון ואינו מטמא כלי ועוד קשה למורי"י דתניא בהדיא בתוספתא (פ"ג) ספק (מ) רשות ע"ה מדרסו והסיטו ואכילו טהור לחולין וטמא לתרומה ע"כ היה נראה לפרש דלגבי תרומה מטמא כל דבר כזב אבל טהור לחולין וכל הני דאשכחן דמטמא מוקמינן בתרומה וכי קפריך בגיטין (דף סא:) וליחוש שמא תסיטם אשתו נדה אע"ג דבתרומה קיימא התם מילתא דפסיקא ליה נקט ואתאי ועוד דחייש לטומאה דאורייתא ולא נשל טומאה דרבנן וכי קאמר בחולין (דף לה:) שמא תשב עליהם אשתו נדה משום איך נקטיה וראיה לדבריו מלינו בירושלמי דקאמר בגדי פרושים מדרס לאוכלי תרומה ובעי גופו של פרוש מהו שיעשה כזב אצל תרומה התיב והתנינן המניח ע"ה בתוך ביתו לשמרו כיון שהוא רואה את הנכנסין ואת היוצאין כו' אבל משכבות וכלי חרס מוקפין טהורין ואי תימא עשו גופו כזב אצל תרומה אפי' מוקפין טמאים א"ר יהודה תפתר בע"ה אצל פרוש ולית את כלום והשתא לא מיבעיא ליה אלא פרוש אצל תרומה אבל ע"ה אצל תרומה פשיטא ליה א"ל ר' מנא כל מה דאנו קיימין בתרומה אנו קיימין תדע לך שכן הוא דתנינן אפי' מוכל אפי' כפות הכל טמא כלום יהיו טמאים אלא משום היסט ולא כן א"ר יוחנן ולא חגירות ולא הסיטות ולא רה"י ולא רשות ע"ה אצל תרומה כלומר דלא שייך כלל רשות ע"ה אצל תרומה שמטמאה בהיסט ומתני' בע"ה מיירי אבל פרוש אינו מטמא מדרס והיסט והקשה לו הר"י דאמר שילהי פ' הניזקין (גיטין סב·) אין טוחנין חלת ע"ה בטהרה לפי שכבר טימא אותה אבל טוחנין עיסתו בטהרה ונוטל הימנה כדי חלה ומניחה בכפישא או באנחותא וכשבא ע"ה נוטל שתיהן ואינו חושש לפי שהכלי אינו מקבל טומאה ואמאי כיון שהוא מטמא היסט לתרומה הא קא מטמא לחלה וי"ל דהתם כיון שלא קרא לו שם עדיין הוי חולין דפתיכי בהו חלה דלא מטמאו בהיסט וכן משמע ליטנא דנקט כדי חלה ולא חלה עדיין ואיהו במגע מטמא ולהכי פריך דלמא נגע:

רבי

[תוספתא מקואות פ"ג] [שבת קמו: וש"נ] ע"כ שייך לעי' [חולין ב: נדה עא:] [דף עב:] [שייך לעיל במשנה יח:] [דף כג.] [דף כ:]

רבינו חננאל

נמי אית ליה *) ואמר עולא אמרו ליה והתניא בהדיא ר' יהודה אומר מאיר היה אומר מטבילין בין בתחתונה בין בעליונה ואני אומר בתחתונה ולא בעליונה. אלמא לר"י גוד אחית אית ליה גוד אסיק לית ליה א"ל אי תניא הכי בהדיא הא אפשיטא בעיא דילך: מתני' טבל לחולין הוחזק לחולין אסור למעשר כו'· פי' זה מעשר שני הוא דכתיב ביה ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך וגו' ומתניתין רבנן הוא דאמרי יש מעלה למעשר מן החולין ומקשינן אימא סיפא בגדי עם הארץ מדרס לפרושין פירוש הפרושין שהן חברים האוכלים חוליהן בטהרה וכשנוגעין בבגדי עם הארץ כאילו נטמאו מדרס וצריכין טבילה לאכול חוליהן בטהרה וקתני בתר הא בגדי פירושין מדרס לאוכלי תרומה ודייקינן מדלא קתני מדרס לאוכלי מעשר ש"מ חולין ומעשר שני כי הדדי נינהו לית בינייהו מעלה

*) אולי צ"ל ואמר ליה עולא והכניא וכו'.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה בתחתונה וכו' הוי חיבור ואילו במסכת טהרות פרק שמיני תנן ומייתי לה וכו' שלם באמצע וכן משמע בפ' שני דגיטין מתוך פרש"י. נ"ב אבל בפרק בתרא דמסכת ע"ז פי' בדרך אחר: (ב) בא"ד למפשט מהך דהכא הסיא בעיתו דלעיל מהו להטביל וכו' בראשו של ראשון ולא קאמר דשאני התם משום דאיכא מקוה כצ"ל ותיבות כההיא דלעיל נמחק: (ג) בא"ד דבקטפרס שסופו וכו' של ראשון אם חיבור ובהכי מתרצינן וכו' דהתם בגיטין דקטפרס אינו חיבור ודמסיק לענין וכו' יש לדחות הך קושיא דלא מוקי וכו' ע"מ להטפיח חיבור ולא ההוא דנצוק כצ"ל ותיבות תניא בהדיא נמחק: (ד) בא"ד גבי המערה מחבית לבור כצ"ל ותיבות יין נסך נמחק: (ה) בא"ד וכי מדמה התם לגיסתא ובת גיסתא וכו' דלא דמי לרגליו של ראשון נוגעות וכו' הר"י התם דההיא דנצוק וכו' אז יתכן שפיר דהכא כצ"ל ותיבת הסיא נמחק: (ו) בא"ד דאע"פ שיש ארבעים וכו' לקמן אפרש כ"ב בדף כ"א בד"ה כעביה: (ז) ד"ה בגדי עם הארץ וכו' אבל משום ע"ה עצמו לא חיישינן וכו' אבל המשכבות והמושבות וכלי חרס המוקפים צמיד פתיל טהורין אלמא דלא מטמא לא במושב ולא בהיסט וכי תנן וכו' ואפילו חביות המוקפים צמיד פתיל הרי אלו טמאים התם וכו' המניח עם הארץ בתוך ביתו לשומרו בזמן שרואה: (ח) בא"ד וכי רואה את הנכנסין והיוצאין מרתת דנתפס כגנב (אבל קשיא לי וכו' ע"ה בקיאין בהיסט) תא"מ וג"ב לא מצאתיה לא בתוספתא פ' בנות כותים ולא בהנזקין ולא בפי' ה"ר שמשון פ"ז דטהרות ואין ספק דאיזה תלמיד טועה כתבה בגליון והמדפיסים הכניסוה בפנים תדע שהרי לא נתיישבה לא בתירוצו של ר"ת ולא בפי' ה"ר ר' משה והתלמיד הבין דהכי תנן והיו שם כלים כל אותן הכלים טמאין מדרס ואין זה אלא משום דהבדדין טמאים דמטמאין מדרס וע"ד דבי יוסי הבין נמי הא דקאמר ר' יוסי אלא שאין ע"ה בקיאין בהיסט כלומר ולפיכך מטמאין בהיסט וטעות הוא לפרש כן אלא הכי תנן והיו שם כלים טמאים מדרס פי' שכבר נטמאו הכלים טומאת מדרס ופליגי בה תנאי ר"מ אומר בית הבד טמא משום דהבדדין אין חוששין בטומאה ונטמאו בכלים טמאים מדרס דמטמאין אדם וכלים וחזרו וטימאו את הכל ור' יהודה אומר בית הבד טהור דנזהרים על טומאות ודאי הואיל וחבר זה טיהרם לכך ור' יוסי כר"מ ס"ל אלא דסבר דחוששין למגע אבל אין בקיאין ונטמאו על ידי שהסיטו לאותן כלים אע"פ שלא נגעו בהם: (ט) בא"ד דמשום תקנת השוק נגעו בה כדאמרינן בעלמא לפי שלעולם וכו' שאינו מטמא בהיסט דתניא הרי שהיו: (י) בא"ד ואין להקשות אמאי לא מוקי לה וכו' מפונטוייז"א מפרש דלבוש דבר ע"ה אינו מטמא כזב וכו' של צדוקי בבגדיו וקדם אצל אשתו: (כ) בא"ד כלומר אפילו לא היה טמא בשביל אשתו מ"מ טמא משום לנורא דע"ה ומה הועיל במה שקדם אצל אשתו ומאי פריך הרבה הועיל דאם בועל נדה היה: (ל) בא"ד למה לי טבל אפילו לא טבל. נ"ב קשה הא איצטריך לאוקמיה בטבל כי היכי דליהוי ספק ספיקא כמו בסמוך לפי תירוץ ר"ת [והשאר חסר]: (מ) בא"ד רשות ע"ה ומדרסו וכו'. התיב רבי תנין והתנינן וכו' ביתו לשמרו בזמן שהוא רואה וכו' אבל המשכבות והמושבות וכלי חרס מוקפים צמיד פתיל טהורין וכו' טמאים משום היסט אמר ר' יהודה תפתר בע"כ אצל פרוש ולית את שמע מינה כלום והשתא וכו' ר' מנא כל מה דאנן קיימין הכא בתרומה אנן קיימין וכו' כלום אמרו יהיו טמאים וכו' אבל פרוש אצל תרומה אינו מטמא וכו' והקשה לו הר"י מהא דאמר וכו' ולהכי פריך התם דלמא נגע:

גליון הש"ס תוס' ד"ה בגדי וכו' היה נטמא הוא ובגדיו כנושא רוקו של זב · עיין בהר"ש פ"א מ"ג דכלים:

נא א מיי' פי"א מהל' אבות הטומאות הל' טו ופי"ב הלכה טז:
נב ב ג ד ה ו מיי' פי"ג מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ו:
נג ז מיי' שם הלכה א:

מדלא קתני בהו מעלה ודלמא האי דלא קתני בהו מעלה דאי דמו לתרומה הא תני תרומה ואי דמו לחולין הא תני לחולין (*דתנן) **חולין שנעשו על טהרת הקודש הרי הן כחולין ר' אלעזר ברבי צדוק אומר הרי הן כתרומה אלא מסיפא יוסי בן יועזר היה חסיד שבכהונה והיתה מטפחתו מדרס לקודש יוחנן בן גודגדא היה אוכל על טהרת הקודש כל ימיו והיתה מטפחתו מדרס לחטאת אין לקודש לא אלמא קסבר חולין שנעשו על טהרת קודש כקודש דמו א"ר יונתן בן אלעזר ב נפלה מעפרתו הימנו אמר לחבירו תנה לי ונתנה לו טמאה א"ר יונתן בן עמרם ג נתחלפו לו כלים של שבת בכלים של חול ולבשן נטמאו א"ר אלעזר בר צדוק ד מעשה בשתי נשים חבירות שנתחלפו להן כליהן בבית המרחץ ובא מעשה לפני ר"ע וטימאן מתקיף לה רבי אושעיא אלא מעתה הושיט ידו לסל ליטול פת חטין ועלתה בידו פת שעורים הכי נמי דנטמאת וכי תימא הכי נמי והתניא המשמר את החבית בחזקת של יין ונמצאת של שמן טהורה מלטמא ולטעמיך אימא סיפא ואסורה מלאכול אמאי א"ר ירמיה *באומר שמרתיה מדבר המטמאה ולא מדבר הפוסלה ומי איכא נטירותא לפלגא אין והתניא *ה הושיט ידו בסל והסל על כתיפו והמגריפה בתוך הסל והיה בלבו על הסל ולא היה בלבו על המגריפה הסל טהור והמגריפה טמאה הסל טהור תטמא המגריפה לסל *אין כלי מטמא כלי וליטמא מה שבסל אמר רבינא ו באומר שמרתיו מדבר שמטמאו ולא מדבר הפוסלו מכל מקום קשיא ועוד מותיב רבה בר אבוה *מעשה באשה אחת שבאת לפני ר' ישמעאל ואמרה לו רבי בגד זה ארגתיו בטהרה ולא היה בלבי לשומרו בטהרה ומתוך בדיקות שהיה רבי ישמעאל בודקה אמרה לו רבי נדה משכה עמי בחבל א"ר ישמעאל כמה גדולים דברי חכמים שהיו אומרים בלבו לשומרו טהור אין בלבו לשומרו טמא שוב מעשה באשה אחת שבאת לפני ר' ישמעאל אמרה לו רבי מפה זו ארגתיה בטהרה ולא היה בלבי לשומרה (א) ומתוך בדיקות שהיה רבי ישמעאל בודקה אמרה לו רבי נימא נפסקה לי וקשרתיה בפה אמר רבי ישמעאל כמה גדולים דברי חכמים שהיו אומרים בלבו לשומרו טהור אין בלבו לשומרו טמא בשלמא לרבי אלעזר בר צדוק כל אחת ואחת אומרת חברתי אשת עם הארץ ומסחה דעתה מינה לרבי יונתן בן עמרם נמי כיון דכלים דשבת עביד להו שימור טפי מסח דעתיה מינייהו אלא לרבי יונתן בן אלעזר נעביד להו שימור בידיה דחבריה אמר רבי יוחנן ז חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו ולא והתניא

רש"י

מדלא קתני בהו מעלה · לומר בגדי פרושין האוכלין חוליהן בטהרת חולין מדרס לאוכלי חוליהן בטהרת הקודש שמע מינה בכלל קודש הן והא תנא ליה קודש: דלמא · או כחולין דמו דלא מהני בהו מאי דאמר האי גברא דבטלה דעתו או כתרומה דמו דאיכא תנאי דפליגי במילתא כדמסיים ואזיל הלכך לא תנא בהו מעלה דאי דמו לחולין הא תני ליה חולין ואי דמו לתרומה הא תנן ליה במתניתין תרומה: דתנן כו' · כלומר הא אשכחן תנאי דפליגי בה חד אמר כחולין וחד אמר כתרומה אבל כקודש לא אמרינן: מעפרתו · סודר: טמאה · ואפילו זה טהור ולקמן מפרש טעמא חזקה אין אדם משמר מה שביד חבירו לפיכך הוא לא שמרה ביד חבירו וגם זה שנתנה לו לא היה תם לשומרה דמימר אמר כיון שאמר ליה תנה לי והוא אינו יודע אם טמא אני אם טהור לא תם לטהרתו ויש כאן היסח הדעת ולמחמירין בטהרות הוי היסח הדעת טומאה: כלים של שבת בכלים של חול · כסבור ליטול בגדיו של חול ונטל של שבת: נטמאו · קא סלקא דעתיה השתא דסבירא ליה משמר הדבר בחזקת שהוא דבר זה ונמצא שהוא דבר אחר אינו שמור: אמר רבי ירמיה · הא דפרכת אימא סיפא (ב) אסורה מלאכול לא מסייע ליה מידי: באומר שמרתיה מדבר המטמאה ולא מדבר הפוסלה · אבל במה שמשמרה הימנו הויא שמירתו שמירה ואע"פ שאינו זה: הסל · של תאנים על כתיפו: ומגריפה בתוכה · כלי ברזל הוא שקורין וודי"ל שגורפין בו אפר הכירה וגם מבדילין בו תאנים המודבקות זו בזו: (ג) המטמאה · הנותן לה טומאה לטמא אחרים: (ד) הפוסלה · מלהשתמש בה טהרות לכתחילה אי נמי נפקא מינה לאוכל הדבוק בה שהוא פסול באכילה ומכל מקום אם נגעה בטהרות אינה פוסלתן אלמא איכא נטירותא לפלגא וכי האי גוונא נמי מיתרצא מתניתין דלעיל ומיתקנא היא: קשיא · הך דקתני בה טהורה מלטמא: ארגתיו בטהרה · יודעת אני שמשעה שנארג בו ג' על ג' אצבעות שנראה לטומאה לא נגעה בו טומאה ומ"מ לא היה בלבי לשומרו: ומתוך בדיקות כו' · הואיל ולא היה בלבך לשומרו שמא אירע בו כך וכך ולא נזהרת: משכה עמי בחבל · שקשרה בו החבל בכלי האריגה ושמא הסיטתו: נפסקה לי · קודם שארגתי בה כלום (ה) וקשרתיה בפה קודם שארגתי בה כלום שלא היתה ראויה לטומאה ולא נזהרתי בה ולא הייתי טבולה לנדתי ויש לחוש שמא כשארגה בה שלש אצבעות עדיין הרוק לח ורוק הנדה אב הטומאה הוא כך נראה בעיני ורבותי מפרשין משום ניצורות עם הארץ המטמאה כל זמן שהיא לחה ואני אומר ע"כ האשה זו חבירה היתה דאי לא חבירה היתה מי אתיא קמי רבנן לישאל על הטהרות ועוד מי מהימנא למימר ארגתיה בטהרה קתני מיהת בלבו לשומרן טהור כלומר אחר כוונת השמירה הן הן הדברים: כיון דכלים של שבת עביד להו שימור טפי · וזה סבור שאלו של חול (ו) אסחא דעתיה משמירה מעלייתא שהיה רגיל לשומרן וכאין בלבו לשומרן דמי:

[נ"ל דתניא] [חולין לה: ע"ש]
[זבחים נט:]
ג"ז שם · ע"ש [תוספתא טהרות פ"ח]
[ברכות נב: פסחים יט:]
[תוספ' דכלים ב"ב פ"א]

תוספות

רבי אלעזר בר' צדוק אומר הרי הוא כתרומה · הקשה הרב ר' אלחנן (ז) דאמרינן בפרק בתרא דנדה (דף עא:) בראשונה היו אומרים יושבת על דם טהור מערה מים לפסח ודייק בגמ' מערה אין נוגע לא אלמא חולין שנעשו על טהרת הקודש כקודש דמו ומגליה דלמא דהוו כתרומה דטבול יום פוסל תרומה ונראה למורי דאי כתרומה הוו אפי' נגע בה לא הוי אלא פוסל דלא הוי ליה אלא שלישי ואין שלישי בתרומה מטמא רביעי בקודש שאין המים עושין בו רביעי וקצת משמע כן מתוך פרש"י ור"ת: שמרתיה מדבר המטמאה ולא מדבר הפוסלה · והיה קשה לה"ר אלחנן במאי איפסלא הך מגריפה אי בראשון או בשני אין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה ואי באב הטומאה האי פסול טמא הוי ותירץ שנפסלה במשקין דמשקין טמאין פוסלין בכלי כדאמרינן אחורי כלים שנטמאו במשקין: נימא נפסקה לי וקשרתיה בפה · פרש"י קודם (ח) שלא היתה נארגת שלא היתה ראויה לטומאה ולא נזהרתי בה ולא הייתי טבולה לנידותי ויש לחוש שמא כשארגתי בה ג' עדיין הרוק לח בבגד ואב הטומאה הוי לטמאות ורבותי הוו מפרשי מטעם צנורא דע"ה המטמאה כל זמן שהיא לחה ואני אומר ע"כ אשה זו חברה היתה מדקאתיא קמיה דר' ישמעאל לישאל ועוד מי מהימנא לומר ארגתיה בטהרה כל זה פרש"י ובירושלמי מייתי כל הני עובדי על מתניתין דאידך פרקין (ט) בכלים הנגמרים בטהרה צריכים טבילה לקודש וקאמר ליה רבי ישמעאל כמה גדולים מעשה חכמים דאמרי כלים הנגמרים כו' משמע דבאשה חברה אורגת עסקינן ובעי טבילה משום דמשמשי בהדיה קודם שנארג כולו כפרש"י והקשה הר"ר יוסף לפי' רש"י היה לו לומר נדה הייתי כמו נדה משכה באידך עובדא ונראה לו לפרש דמתוך שקשרה בפה היה שם רוק לח ובשעה שארגה נגעה ברוק וידים שניות הן ובפרק בתרא דעירובין (דף קד: וסם) משמע דרוק מיתחשב משקה וחזר הרוק ומטמא למפה כדתנן* אחורי כלים שנטמאו במשקין אך לפי שיטת הירושלמי דמדמי לה לכלים הנגמרים (י) ומוקמי לה לקמן* משום ניצורא דע"ה ומאי איריא משום הכי אפי' בניצורא דחבר נמי איכא למיחש מטעם מגע ידים ומיהו נוכל לומר דלאו עיקר טעם נקט לקמן אלא חדא מינייהו נקט:

רבינו חננאל

מני ר' מאיר היא דקתני כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים מטמא קודש ופוסל את התרומה ומותר בחולין ובמעשר דברי ר' מאיר רישא רבנן וסיפא ר' מאיר ומפרקי' אין רישא רבנן וסיפא ר' מאיר. רב אחא בר אדא מתני בסיפא חמש מעלות והכי קתני בגדי עם הארץ מדרס לפרושים לאוכלי חוליהן בטהרה בגדי פרושין מדרס לאוכלי מעשר בגדי אוכלי מעשר לאוכלי תרומה. בגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש בגדי אוכלי קודש כגון זבחי שלמים בכור ומעשר שהן קדשים קלים מדרס לאוכלי חטאת שהוא קדש קדשים הרי אלו ה' מעלות מעלות הפרושין אוכלי חוליהן בטהרה על שאר העם שאין אוכלין חוליהן בטהרה. ומעלת מעשר שני על החולין ומעלת טהרת תרומה שהיא חובה שנאמר כל טהור בביתך יאכל אותה וכתיב בה ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים כי לחמו הוא על המעשר. ומעלת הקדש על התרומה ומעלת החטאת על הקדש ומוקים לא לסיפא כרישא דקתני טבל לחולין אסור במעשר טבל למעשר אסור בתרומה טבל לתרומה אסור בקודש טבל לקודש אסור לחטאת וכולה רבנן היא אמר רב מרי ש"מ חולין שנעשו על טהרת הקודש כקודש דמו ואין בגדיהן מדרס לקודש ממאי מדלא קתני בהו מעלה בהדיא בפני עצמו ודחינן לה וממאי דלמא האי דלא קתני להו מעלה בפ"ע לאו משום דכי קדש דמו אלא משום דפליגי בהו אית תנא דמשוי להו לחולין ואית תנא דמשוי ליה כתרומה דתנן חולין שנעשו על טהרת הקודש הרי הן כחולין ור' אלעזר בר' צדוק אמר הרי הן כתרומה וחזרנו לומר אלא אמר רב מרי מסיפא דמתניתין שמע לה דקתני יוחנן בן גודגדא היה אוכל על טהרת הקדש כל ימיו והיתה מטפחתו מדרס לחטאת ולא לקדש אלמא חולין שנעשו על טהרת הקודש בקדש דמו. א"ר יונתן בן אלעזר נפלה מעפרתו. פי' מצנפתו ממנו וא' לחבירו שהוא פרוש ונאמן כמותו (א"ל) תנה לי ונתנה לו נטמאת. ומקשינן עליה
אי נטמאת נעביד לה שימור בידא דחבריה. ופריק ר' יוחנן חזקה אין אדם משמר מה שביד חבירו ומקשינן ולא והתניא הרי שהיו חמריו ופועליו טוענין טהרות אע"פ שהפליגו יתר מכדי מיל טהרותיו
רות ופריק ר' יצחק במסהר חמריו ופועליו לכך אי הכי סיפא נמי ואוקימנא אין ע"ה מקפיד כו' א"ר יונתן בן עמרם נתחלפו לו כלים של שבת בכלים של חול ולבשם נטמאו. ואקשינן עליה אמאי נטמאו
א הן בשמירתו וברשותו וכן בשתי נשים חבירות שנתחלפו כליהם וממאי הלא מעתה הושיט ידו ליטול פת חטין ועלה בידו פת שעורים וכל הפת היתה טהורה ומשומרת הכי נמי דנימא
נטמאת וכי תימא הכי נמי והתניא היה משמר את החבית בחזקת שהיא של יין ונמצאת של שמן טהורה מלטמא ולטעמיך אימא סיפא אסורה מלאכול ואי טהורה היא אמאי אסורה מלאכול ומפרקינן אמר ר'

הגהות הב"ח

(א) גמ' לשומרו בטהרה ומתוך בדיקות: (ב) רש"י ד"ה אמר ר' ירמיה וכו' ואסורה מלאכול לא מסייע לך מידי: (ג) ד"ה המטמאה הנותן לו טומאה: (ד) ד"ה הפוסלו וכו' הכ"א עם ד"ה וקשיא הך: (ה) ד"ה [illegible] (ו) [illegible] (ז) תוס' ד"ה ר' אלעזר וכו' רבי אלחנן דאמרינן בפרק: (ח) ד"ה נימא וכו' פרש"י קודם שהיתה [illegible] (ט) בא"ד דאידך פירקין דתנן כלים [illegible] (י) בא"ד לכלים הנגמרים בטהרה ומוקמי [illegible]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה רבי אלעזר וכו' ואין שלישי בתרומה מטמא רביעי בקודש. עיין פסחים דף יד ע"ב תוספות ד"ה ואילו הכא:

והתניא *"הרי שהיו חמריו ופועליו טעונין טהרות אע"פ שהפליג מהן יותר ממיל טהרותיו טהורות ואם אמר להם לכו ואני אבוא אחריכם כיון שנתעלמו עיניו מהן טהרותיו טמאות מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא א"ר יצחק נפחא רישא במטהר חמריו ופועליו לכך אי הכי סיפא נמי אין ע"ה מקפיד על מגע חבירו אי הכי רישא נמי בבא להם דרך עקלתון אי הכי סיפא נמי כיון דאמר להו לכו ואני אבוא אחריכם מיסמך סמכא דעתייהו :

הדרן עלך אין דורשין

חומר [ג]בקדש מבתרומה שמטבילין כלים בתוך כלים לתרומה אבל לא לקדש אחוריים ותוך ובית הצביטה בתרומה אבל לא בקדש הנושא את המדרס נושא את התרומה אבל לא את הקדש בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש לא כמדת הקדש מדת התרומה שבקדש מתיר ומנגב ומטביל ואח"כ קושר ובתרומה קושר ואח"כ מטביל כלים הנגמרים בטהרה צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה *הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה הרביעי בקדש פסול והשלישי בתרומה ובתרומה אם נטמאת אחת מידיו חבירתה טהורה ובקדש מטביל שתיהן שהיד מטמא את חבירתה בקדש אבל לא בתרומה אוכלין אוכלים נגובין בידים מסואבות בתרומה אבל לא בקדש האונן

רש"י

חמריו ופועליו · עמי הארץ : טעונין טהרות · כגון יין בחביות של חרס והן אינן נוגעין בתוכן וכלי חרס אינו מיטמא מגבו : טהרותיו טהורות · ואין חוששין שמא נגעו דכיון דלא הודיען שהוא מפליג כל שעתא סברי השתא אתי אלמא אדם משמר מה שביד חברו : מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא · לא גרסי' ליה ואי גרסי' הכי פירושו ואי ס"ד אין אדם משמר מה שביד חברו מאי שנא רישא מאי שנא סיפא : א"ר יצחק במטהר חמריו ופועליו לכך · לעולם אין אדם משמר מה שביד חברו והני אין צריכין שימור דאי נמי נגעו לא איכפת להו דכשהטבילן לכך עסקינן : בבא להן דרך עקלתון · כשיכול לבוא להם פתאום דרך עקלתון שלא יביטו הלכך דחלי מיניה :

הדרן עלך אין דורשין

חומר בקדש מבתרומה כו' · שמטבילים כלי בתוך כלי שניהם (ד) טמאים : אבל לא לקדש · בגמרא מפרש טעמא : אחוריים ותוך ובית הצביטה לתרומה · כלי הראוי להשתמש בתוכו ומאחוריו ובית צביטתו כל תשמיש ותשמיש שבו חשוב כלי בפני עצמו לענין תרומה שאם נטמא זה לא נטמא זה ובטומאות דרבנן קאמר כדמפרש בגמ' : אבל לא לקדש · שאם נטמא אחד מהן כולו טמא לקדש: הנושא את המדרס · מנעל של זב : נושא את התרומה · בחבית(ה) שאינו נוגע באוירה: אבל לא את הקדש · בגמרא מפרש טעמא : לא כמדת הקדש · בחלילת טבילותיו מדת התרומה : שבקדש · אם יש בגד טמא ובא להטבילו אם קשור הוא מתיר את קשרו משום דדמי לחציצה : ומנגב · אם לח הוא מנגבו תחלה ואח"כ מטבילו וכל זה משום דדמי לחציצה הוא : ובתרומה · אם רצה לקושרו קושר ואח"כ מטביל : כלים הנגמרים בטהרה · שנזהר בהן משבאו סמוך לגמרן שראויין לקבל טומאה : צריכין טבילה לקדש · ובגמרא מפרש טעמא : הכלי מצרף את מה שבתוכו · (ו) אוכלים חתיכות הרבה בכלי אחד ונגע טמא באחד מהן הכלי מצרפן להיות כולן חתיכה אחת ונטמאו כולן : אבל לא לתרומה · אלא אותה שנגע בה הויא ראשון והנוגעת בה הויא שניה והנוגעת בשניה שלישית והשאר טהורות : פסול · ואינו פוסל עוד אחר : אם נטמאת אחת מידיו · בטומאה דרבנן שאינה מטמאה אלא ידים ולא את הגוף : נגובין · שהיו נגובין מימיהן שלא הוכשרו לטומאה מעולם : בידים מסואבות · שניות לתרומה דכיון דלא הוכשרה לא מיפסלא : אבל לא לקדש · בגמ' מפרש טעמא :

האונן

תוספות

והתניא וכו' · אלמא אדם משמר מה שביד חברו ובפ' בתרא דע"ז (דף סט·) פרש"י גבי מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא דהא (א) חזי ליה דנגע דקתני טעונין טהרות והני לא בחביות מיירי שהיו סתומות אלא באוכלין מיירי בלא חביות אך קשה להר"ר אלחנן לוקמי בחביות ולא תקשה ליה ועוד דהכא כי אקשי ור"ל שאדם משמר מה שביד חברו היכי מצי משמר ליה כיון דאינו בחביות ותו למה לי נתעלמו עיניו מהם לטמאותם תיפוק ליה שהוא נוגע בהם ועוד אפי' בלא סיפא נמי תיקשי ליה מ"ט דרישא ופי' הר"י דהכא בחביות מיירי ואמנם פתוחות הן דאי סתומות לא יטמאו בהעלמת עין (ב) ועוד לא היה צורך לאוקמי רישא במטהר לכך כיון שלא הודיעו שהוא מפליג ומיהו זה יש לדחות דאגב דמוקי ליה הכא משום סיפא דשני' ליה אוקמ' גם התם בע"ז ופריך מינה מכח ההיא דהכא דאי לא תימא הכי אלא אקשי ליה מסברא כי יש לחוש שמא נגעו בהך ברישא א"כ הכא בשמעתין כי פריך מ"ש רישא משום מה שביד חבירו כו' אכתי תיקשי ליה ליחוש שמא יגע בהם אלא ודאי מסברא לא קשיא דלא נגעו דמרתתי כיון שלא הודיעום שהוא מפליג ומיהו הוה מצי לאקשויי ולטעמיך רישא גופא ליחוש שמא נגע וכן בכמה דוכתי ולא פריך ליה :

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא א"ר יצחק רישא במטהר חמריו ופועליו לכך · כך כתוב בספרים ויש פי' כתוב ולא גרסינן ליה אך בפי' שלפני מצאתי כתוב ופירוש לעולם אין אדם משמר מה שביד חבירו וכי תימא מאי שנא רישא במטהר חמריו ופועליו לכך ולפיכך מרתת ובפי' ישנים כתוב וכן פי' מורי דהוי כמו ולטעמיך כלומר אדמוכחת מרישא דאדם משמר תיקשי לסיפא והיינו מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא דאי אדם משמר סיפא אמאי לא אלא במטהר לכך :

בבא להם דרך עקלתון · ואפ"ה בעינן שיטהרם לכך כדי שיהו מרתתים ליגע בו (ג) ואי לאו הכי לא מירתתי הואיל ומוסרין להם הטהרות ומחזיקים עצמם כטהורים ואפי' מזהירין אותן שלא ליגע סברי דלא קפדי אהך אבל בנכרי סגי בדרך עקלתון לחוד דלעולם יודע הוא שמקפיד על מגעו ומרתת :

הדרן עלך אין דורשין

חומר בקדש · י"א מעלות חשיב לרבא ולרבי אילא י' מעלות והיה קשה להר"ר אלחנן ליתני ההיא דלעיל (דף יח:) נוטלין לידים לחולין ולתרומה ולקדש מטבילין טבל והוחזק לתרומה לא הוחזק לקדש ונראה למורי דלא קא חשיב במתני' אלא היכא דאיכא דררא דטומאה קצת ואפי' בבתרייתא נמי אבל הך ליכא כלל דררא דטומאה (ז) והכי נמי בפ"ק דנדה (דף ו·) לא חשיב מעת לעת שבנדה משום דליכא דררא דטומאה ובגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש איכא דררא דטומאה אף דאורייתא שמא ישבה עליהן אשתו נדה : **הנושא** את המדרס · מנעל של זב נושא את התרומה (ח) ובלבד שלא יגע בה רק נושא את החבית וכי תניא בתורת כהנים הנושא את המדרס מטמא שנים ופוסל אחד פי' מטמא שנים ופוסל אחד דהוה אב הטומאה ועושה ראשון ושני בחולין ופוסל בתרומה התם בנוגע בה ועל מה שפרש"י נושא מדרס שנושא את התרומה בחבית ואינו נוגע באוירה וקשה לפירושו דחשיב ליה להאי נושא אב הטומאה לטמא כלי כמו זב וא"כ ליטמא האי חבית ותרומה שבתוכו בהיסט מי לא תניא משכב ומושב בכף מאזנים ואוכלין ומשקין בכף שניה הכריע המשכב טימא האוכלין ועוד תניא בת"כ הנוגע במשכבו יכבס בגדיו (ויקרא טו) אין לי אלא בגדים שהוא לבוש בגדים אחרים מנלן ת"ל (ט) בגד בגדיו א"כ מה ת"ל בגדיו לפרט פי' לפרט אדם וכלי חרס אלמא דנושא המדרס לא יטמא כלי אפי' בעת נשאו את המדרס אלא ודאי אפי' יגע באוירה אין לחוש :

לא כמדת התרומה מדת הקדש · לפי שמפרש בו הרבה דינים ביניהם נקט האי לישנא : **הכלי** מצרף מה שבתוכו · הקשה הרב רבי אפרים דבפ"ק דחולין (דף כה: ושם) דרשינן מכל אשר בתוכו יטמא לימד על כלי חרס שאפי' מלא חרדל טמא ומנא ליה דטעמא הכי דלמא התם מטעמא דצירוף ותירץ הר"י דלא מצינו צירוף לחולין* :

כלים הנגמרים וכו' · אומר הר"ר אלחנן דלהכי נקט נגמרים ולא נעשים משום דאין רגילות לשומרם בטהרה בזמן עשייתן עד עת גומרם לפי שאין מקבלין טומאה עדיין אבל כי נגמרו שמקבלין טומאה נותנין לב (י) להן לשומרם בטהרה :

האונן

עין משפט נר מצוה

נר א מיי' פי"ג מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה ה :

א ב הכל במיי' פי"ג מהל' אבות הטומאות מהלכה א עד הלכה ז ומהל' יא עד הל' טו :

רבינו חננאל

ירמיה באומר שמרתיה מדבר המטמאה ולא שמרתיה מדבר הפוסלה וש"מ דאיכא נטירותא לפלגא ואפסייעא מן הסל ומן המגריפה ובמעשה דשתי נשים שארגו בטהרה ואמרו לא היה בלבנו לשמרה וטמאן ר' ישמעאל · פשוטות הן :

הדרן עלך אין דורשין בעריות

פרק ג חומר בקדש מבתרומה שמטבילין כלים בתוך כלים לתרומה אבל לא לקדש כו'.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה והתניא וכו' ומאי שנא סיפא דהא קא חזי להו דנגעו דקתני : (ב) בא"ד לא יטמאו בהעלמת עין אלא בכדי שישתום ויסתום ויגוב כדתנן בפ' בתרא דמסכת ע"ז ועוד לא היה צורך לאוקמי בפרק בתרא דמסכת ע"ז רישא במטהר וכו' משום שנויא דשני ליה אין אדם משמר כו' אוקמה גם התם במסכת ע"ז וכו' כי פריך מ"ש רישא משום אין אדם משמר מה שביד חבירו כו' בלאו הכי תיקשי ליה ליחוש שמא יגעו בהם וכו' שמא נגעו וכן : (ג) ד"ה בבא וכו' דאי לאו הכי : (ד) רש"י ד"ה חומר וכו' שניהם טמאין . נ"ב עי' בדף כ"ב במ"ש התוס' בד"ה מאי איכא : (ה) ד"ה נושא את התרומה בחבית של חרס שאינו נוגע : (ו) ד"ה הכלי מצרף את מה שבתוכו התיכות אוכלין הרבה : (ז) תוס' ד"ה חומר וכו' ליכא כלל דררא דטומאה והכי נמי לא חשיב מעת לעת שבנדה משום דליכא דררא דטומאה כלל כדאמרינן בפרק קמא דנדה ובגדי אוכלי תרומה: (ח) ד"ה הנושא וכו' את התרומה בכלי חרס ובלבד שלא יגע בה וכו' את התרומה בחבית של חרס ואינו נוגע באוירה קשה לפירושו דכיון דחשיב ליה וכו' לטמא כלי חרס כמו זב אם כן: (ט) בא"ד בגדים אחרים מנלן תלמוד לומר טמא אם כן מה ת"ל בגדיו פרט לאדם וכלי וכו' לא יטמא כלי חרס אפילו כנ"ל ותיבת לפרט פי' נמחק : (י) ד"ה כלים וכו' נותנין לב עליהן לשומרן :

מסורת הש"ס

[תוספתא דטהרות פ"ז ע"ז סט. ע"ש]

פסחים יט. [מנחות כד.]

[ועי' תוספות חולין כד: ד"ה הפורש]

*האונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה: **גמ'** בקדש מ"ט לא א"ר אילא מפני שכבידו של כלי חוצץ והא מדסיפא משום חציצה רישא לאו משום חציצה דקתני סיפא ולא כמדת הקדש מדת התרומה שבקדש מתיר ומנגיב ומטביל ואחר כך קושר ובתרומה קושר ואחר כך מטביל רישא וסיפא משום חציצה וצריכא דאי אשמעינן רישא הוה אמינא היינו טעמא דלקדש לא משום כבידו של כלי דאיכא אבל סיפא דליכא כבידו של כלי אימא לקדש נמי לא הוי חציצה ואי אשמעינן סיפא הוה אמינא היינו טעמא דלקדש לא משום דקיטרא

האונן · שלא נטמא במתו: והמחוסר כפורים · כגון זב שטבל ליום שביעי לספירתו והעריב שמשו ולמחרת הוא קרוי מחוסר כפורים שעדיין גמר טהרתו תלויה בקרבנו: צריכין טבילה · לאחר שהביא קרבנו אם רצה לאכול קדש ובגמרא מפרש טעמא: **גמ'** שכבידו של כלי חוצץ · כבידו של כלי הפנימי המכביד על החיצון שהוא מונח בתוכו חוצץ בפני המים ואין טבילה עולה לא לזה ולא לזה ולקמן (דף כב.) פריך אי הכי אפילו תרומה נמי: והא מדסיפא · דמעלה אחריתי דקתיב בסיפא הוה טעמא משום חלילה רישא לאו משום חלילה דאי טעמא דתרוייהו משום חלילה ולאשמעינן דגבי קדש כל דדמי לחלילה פוסל בו ובתרומה לא פסלה אלא חלילה גמורה דאורייתא ליתני חדא מינייהו: אהדוקי

האונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה · משמע ליסנא טבילה (א) אבל הערב שמש לא כדדייק לקמן (דף כג.) בכלים הנגמרים והכי נמי משמע בזבחים בריש טבול יום (דף צח.) דקא דייק על הך משנה היכי דמי אי דאסח דעתיה מטמא שרץ טמא מעליא הוי אם כן משמע דלא הערב שמש בעי וגם רש"י פי' כן התם דלא בעי הערב שמש והא דתנן התם טבול יום ומחוסר כפורים אין חולקין בקדשים לאכול לערב · משמע דמחוסר כפורים בעי הערב שמש איכא למימר משום טבול יום נקטיה אבל קשה לר"י דאמר בעירובין בפרק בכל מערבין (דף לב.) האשה שהיתה עליה לידה או זיבה מביאה מעות ונותנת בשופר טובלת ואוכלת בקדשים לערב והתם לא תני טבול יום וי"ל דלערב דנקט מיירי שאינה עומדת שם בשעת הקרבה אלא סומכת לה על חזקת ב"ד אוכלת לערב דחזקה אין ב"ד מתעצלין וק"ל דלאחר חצות תשתרי שכן מצינו גבי עומר (מנחות דף סח.) הרחוקים מחצות ואילך מותרין לפי שאין ב"ד מתעצלין ויש לחלק דהתם בקרבן צבור ממהר טפי לעשות עד חצות אבל קרבן יחיד ממתינין כל היום אבל טפי לא כדי שלא יכשל על ידם וכי תימא אחר תמיד של ערב תשתרי דהו לא תשתרי (ב) כיון דכתיבה עליה העולה ומינה ילפינן *עשה דהשלמה דאין מקריבין אחרי עולת התמיד בין הערבים כלום ויש לומר דאיכא למימר שפעמים מאחרין התמיד עד הערב שמש כדאמרינן ריש תפלת השחר (ברכות דף כו:) שהולך וקרב עד הערב הלכך כיון שאין לו זמן קבוע מספקין לה בכל הספק אי נמי כרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה שאמר ריש תמיד נשחט (פסחים דף נט.) שחטאת העוף קרב אחר תמיד הערב והכי מפרש הר"י בריש תמיד נשחט. גבי מחוסר כפורים שטובל ואוכל בקדשים לערב דלא נקט ערב משום הערב שמש אלא לפי שאינו עומד לעולם על קרבנו כדפי' וסומך על חזקת כהנים וכן יש לפרש ההיא דכריתות בריש פרק מחוסרי כפרה (דף ח:) [גר] מעוכב לאכול בקדשים עד שיביא קנו הביא פרידה אחת שחרית אוכל בקדשים לערב (ג) דרבותא נקט ולא"ג דאם הביאום שחרית תרוייהו לא יאכל עד הערב היכא דסומך על חזקה כדפרי' אבל ליכא למימר התם משום הערב שמש דלא צריך כדפרי' ועוד דלא מזכיר התם טבילה וגם לא מצינו מחוסר כפרה הצריך טבילה רק מחוסר כפרה דטומאה אבל בגר לא מצינו לו וכן תנן (פרה פי"א מ"ה) כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים מטמא (ד) הקדש וכו' אחר ביאתו מותר בכולן משמע כל שהוא מדרבנן מותר מיד בלא הערב שמש ומההיא דפרישית תירץ הר"ר שמואל מרא"ס הא דתניא בפ"ב דביצה (דף יח. ושם) גבי מתני' דכלי שנטמא בולד הטומאה מטבילין אותו ביו"ט ואמאי והא בעי הערב שמש ותירץ דכיון דולד טומאה דרבנן לא בעי הערב שמש והכי משמע בירושלמי דתרומות פ"ב גמרא המטביל כליו בשבת וכי מתקן מנא לכתחילה תני נפל כליו לתוך הבור מערים עליו ומטבילו כלומר ביום טוב ובשבת תרי אמוראי חד אמר בכלי שנטמא באב הטומאה וחד אמר בכלי שנטמא בולד הטומאה מתיב מאן דאמר בולד הטומאה למאן דאמר באב הטומאה אפי' בחול הא טעון הערב שמש כלומר התינח לדידי דאוקימנא ליה בולד הטומאה שפיר דלא בעי הערב שמש אלא לדידך דמוקמית ליה באב הטומאה צריך ליה הערב שמש ולא חזיא לאשתמושי ביה רק בחול א"כ הוה ליה מטביל משבת לחול ומוקי לה ברוצה להשתמש (ה) לצורך חולין דטבול יום שרי בחולין בלא הערב שמש והשתא לדבריו מוקמי מתני' דביצה (שם) דאין מטבילין כלים שנטמאו באב הטומאה בכהן מיירי לאכול תרומה אי נמי באוכל חולין על טהרת תרומה ולא שרי בטומאה דרבנן רק ע"י הערמה גם שמעתתא דביצה ע"י הערמה מיירי ובאב הטומאה אפילו על ידי הערמה לא וכי שרי התם במתני' מדלין בדלי טמא והוא טהור מאליו הך הערמה עדיפא שפיר מאילו החזירו ריקן ואותה גירסא שפיר מייתי לה בירושלמי גם בפ"ב דביצה [ג"ז שם] כתוב בשיבוש בספרים אמגס הגעת הגירסא כמו שפי' ועוד היה מביא הר"י סייעתא דאמר בפרק האשה (פסחים דף צ:) אמר רב אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ דילמא פשע ולא טביל ואלו במחוסר כפרה אמר התם שוחטין וזורקין עליו ולא חיישינן דילמא פשע דהואיל וטהור מעליא הוי מדאורייתא לא העמידו חכמים דבריהם במקום כרת לפוטרו בכך מפסח ושפיר שוחטין וזורקין עליו ואל תתמה דאמר בפרק הוציאו לו (יומא דף מז.) גבי ר' ישמעאל בן קמחית כהן גדול שסיפר עם נכרי בשוק ונתזה ליגורא מפיו נכנס ישבב אחיו ושימש תחתיו ואמאי ליזיל וליטבול כיון דטומאה דרבנן הרי לא בעי הערב שמש התם י"ל כיון דחכמים שוינהו לנכרים כזבים לכל דבריהם החמירו בהן והצריכו הערב שמש ובליגורא דע"ה משמע לקמן (דף כג.) בההיא דשפופרת דבעי הערב שמש דקאמר אמאי יטמא ויטבול הא מטמא (ו) וקיימא ליה ומאי קאמר הא בטומאה קמייתא לא בעי הערב שמש וליכא היכירא ואי מטמאין (ז) בעי הערב שמש ושפיר איכא היכירא לצדוקין אלא ודאי דאף של ע"ה צריך הערב שמש ועוד תנן (פרה פ"ג מ"ז) שהיו מטמאין כהן השורף את הפרה ותניא בתוספתא* שהיו נוגעין בו כדפירש לעיל דבגדי אוכלי קדש מדרס לחטאת ואיזה היכירא לצדוקין איכא כיון דלא בעי הערב שמש כדפרי' ותירץ הר"ר שמשון דעשאוהו כטמא מת בשביעי שלו כדלעיל הלכך אף הערב שמש בעי אך רש"י לא פירש הכי לקמן אלא פירש עשאוהו כטמא מת בז' שלו למימני ביה ראשון ושני ולא לענין הערב שמש והשתא קשה דמשמע דאיכא הערב שמש אף בטומאה דרבנן ואלו בההיא דכל הטעון ביאת מים משמע דליכא הערב שמש ואמר הר"י (ח) דמטמא כהן השורף את הפרה מיירי כדי שיהיה טמא לטמא חולין במגעו וכן בההיא [ליגורא דע"ה וליגורא דנכרי שנתזה מפיו] שמטמא חולין במגעו לפיכך בעו הערב שמש אך ליסנא לא משמע שיטמא חולין במגעו בההיא דכהן השורף את הפרה וכן לקמן גבי שפופרת לא קאמר עשאוהו כטמא מת בז' שלו רק לענין הערב שמש ולא לענין לטמאות חולין במגעו והא דבעי הערב שמש איכא למימר דבפרה החמירו וגם בשפופרת טפי מבכלים הנגמרים דסגי להו בטבילה בלא הערב שמש היינו גבי חולין ותרומה לקדש ולא לחטאת וההיא דפסחים פרק אלו דברים (דף ע.) דאמר סכין שנמלא בי"ג שוחט ומטביל אותה בי"ד שוחט בה מיד כלומר דמסתמא הטבילוה מאתמול כדי לעשות לה הערב שמש וכ"ת ליחוש דילמא נטמא בטומאה דרבנן דלא בעי הערב שמש ונטר ליה עד לפרא להטביל דהא הויא ספק דרבנן ולקולא ועוד דרגילות להטביל מאורתא דלמא מטריד כ"כ ולא טביל כ"כ וליכא לאתמוהי האי סכין שנמלא היכא אי בירושלים אפי' בי"ג נמי ואי חוץ לירושלים אפי' בי"ד נמי לא כדאמרינן התם בשילהי פרק קמא דפסחים (דף יט:) דהא י"ל דמיירי חוץ מירושלים אי נמי בירושלים ובגזייתא שאינו לא דרך ירידה ולא דרך עליה ובי"ד דאיכא הוכחא דאטבלה שריא והקשה הר"ר אליהו לפסול האי סכין בהיסח הדעת כדאמר לעיל שילהי פ"ב (דף כ.) דאמר לבי על הסל ולא על המגריפה ופסלינה ליה בהיסח הדעת ותירץ הר"י דלא שייך היסח הדעת לפסול רק דומיא דהתם שהיו בידו ואסח דעתיה הימנה אבל היכא שאין בידו כגון שאבד לא שייך התם היסח הדעת ליפסול °והביא הר"ר אלחנן סעד לדבריו מפרק [ז' דשקלים מ"ג] דאמר התם נמלא בעזרה אברים עולות חתיכות חטאות ומשמע שעולה נקריבה וחטאת *תאכל ולא מיפסלה בהיסח הדעת והקשה הר"ר אלחנן מאי האי דקאמר ליסנא דשוגה ומטביל דמשמע שכבר הוטבל ותירץ לו הר"י דאפי' הכיר בה שהטבילוה בעלים נמי מטבילין דאימא לא נשמרה בטהרה הואיל ואית ליה שהות כולי יומא ובההיא דביצה דאמרינן כלי שנטמא בולד הטומאה מטבילין והקשינן הא בעי הערב שמש היה אומר הר"ר אלחנן דביו"ט שחל להיות בע"ש עסקינן דיו"ט מכין לשבת הלכך מטבילין אפילו ליומא אחרינא אך ליסנא דמתני' לא משמע ליה אלא בכל יו"ט מיירי: דקיטרא

ואמרינן מ"ט דמתניתין א"ר אילא משום חציצה פי' חיישינן שמא כבידו של כלי יש בו בקרקעית הכלי החיצון ואין טבילה עולה לו · וה"מ דחיישינן כולי האי לקדש אבל להרוצה לא חיישינן כולי האי · ומקשינן אי משום חציצה הא קתני לה לקמן מדת הקדש מתיר מטביל ומנגב כו' ופרקינן לעולם רישא וסיפא משום חציצה ואצטריך לתרווייהו דאי תנא מטבילין כלים בתוך כלים בלבד היינו אומרים שזה מפני כבידו של כלי אבל התרת חבל אין צריך ואלו תנא מתיר ומטביל בלבד היינו אומרים משום שהקשר במים ואין מים באים לתוכו אבל כלים בתוך כלים אימא המים מצפים אותו ובאין עליו מכל צד קמ"ל דחיישינן בהא

[פסחים נח: ע"ש]

פסחים נט.

[פרה פ"ג]

[פי' שם במשנה וירושלמי]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה האונן וכו' משמע ליסנא טבילה אין אבל וכו' משמע דלא בעי הערב שמש וגם: (ב) בא"ד אחר תמיד של ערב תשתרי דהו לא ממתינין כיון דכתיב עליה גבי עולה ומינה: (ג) בא"ד ורבותא נקט דאע"ג דהביאוהו שחרית כצ"ל ותיבת דאם נמחק: (ד) בא"ד מטמא את הקדש וכו': (ה) בא"ד להשתמש בהן לצורך חולין וכו' הערמה עדיפא טפי מאילו וכו' מביא הר"י סייעתא מהא דאמר וכו' ואל תתמה מההיא דאמרינן: (ו) בא"ד אמאי יטמא ויטבול הא מיטמא וקאי ומאי קאמר כצ"ל ותיבת וקיימא ליה נמחק: (ז) בא"ד ואי מטמאין ליה בעי הערב שמש וכו' אלא ודאי דאף בליגורא של ע"ה צריך הערב שמש ועוד דקאמר לקמן שהיו מטמאין את הכהן השורף וכו' בשביעי שלו כדלקמן הלכך: (ח) בא"ד ואמר הר"י דההיא דמטמאין לכהן השורף וכו' וכן בההיא דאמר בליגורא מיירי שמטמא חולין וכו' במגעו דבההיא דכהן וכו' וגם בשפופרת החמירו טפי וכו' לא משמע הכי אלא בכל יו"ט מיירי:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה האונן וכו' והביא הר"ר אלחנן סעד וכו' · חתיכות חטאת זה וזה תעובר צורתו ויצא לבית השריפה כך היא במתני' פ"ז דשקלים משנה ג' ודברי תוס' צלע"ג:

ב א מיי' פרק יב מהל' אבות הטומאות ה"א:

ג ב מיי' פ"ח מהלכות מקואות הלכה א ה טוש"ע י"ד סימן רא סעיף נב:

ד ג מיי' שם הלכה ו טור וש"ע שם סעיף מ:

(א)דקיטרא במיא אהדוקי מיהדק אבל רישא דמיא אקפויי מקפו ליה למנא לא הויא חציצה צריכא רבי אילא לטעמיה דאמר רבי אילא א"ר חנינא בר פפא עשר מעלות שנו כאן חמש ראשונות בין לקדש בין לחולין שנעשו על טהרת הקדש אחרונות לקדש אבל לא לחולין שנעשו על טהרת הקדש מ"ט חמש קמייתא דאית להו דררא דטומאה מדאורייתא גזרו בהו רבנן בין לקדש בין לחולין שנעשו על טהרת הקדש בתרייתא דלית להו דררא דטומאה *מדאורייתא גזרו בהו רבנן לקדש לחולין שנעשו על טהרת הקדש לא גזרו בהו רבנן רבא אמר מדסיפא הוי משום חציצה רישא לאו משום חציצה ורישא היינו טעמא *גזירה שלא יטביל מחטין וצינורות בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד (ג) כדתנן *בעירוב מקוואות כשפופרת הנוד *גבעוביה וכחללה

רש"י

אהדוקי מיהדק · וקרוב הוא להיות חוצץ : אקפויי מקפי ליה למנא · מליפות ומגביהות אותו : רבי אילא · דאוקי טעמא דרישא משום חלילה : לטעמיה · דאמר עשר מעלות שנו כאן אלו שבין תרומה לקודש ואנן י"א תנן ביה אלא הני תרתי דחד טעמא חשיב להו כחדא : בין לחולין שנעשו על טהרת הקדש · אף הן נתעלו יותר מן התרומה במעלות הללו : דררא דטומאה דאורייתא · חשש טומאה דאורייתא כלי בתוך כלי אי איכא חלילה טומאה דאורייתא היא אחוריים ותוך אף על גב דבכלים שנטמאו אחוריו במשקין דטומאה דרבנן היא עסקינן מיהו הא דאמור רבנן משקין מטמאין כלי משום גזרה דמשקה זב וזבה הוא כגון רוקו ומימי רגליו והני מטמאין כלי מדאורייתא ובטומאה דאורייתא אין חילוק בכלי שטף בין אחוריים לתוכו שבכל מקום שטומאה נוגעת בו נטמא כולו נושא את המדרס נמי חשש טומאה דאורייתא היא כדמפרש בגמרא מעשה היה שנפלה רצועת הסנדל לאויר חבית בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש שמא ישבה עליהן אשתו נדה חשש טומאה דאורייתא היא כלים הנגמרים כו' משום ליגורא דעם הארץ שמא זב הוא : בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד · והיא לאו טבילה היא שאין המים הנכנסין לתוכו חיבור למי המקוה ולא טבלו המחטין אלא במיעוט מים שבכלי ותנן כו' דלאו חיבור הוא : עירוב מקוואות · מקוה חסר בצד מקוה שלם והניקור ביניהן המחברן : אם יש ברוחבו כשפופרת הנוד · כקנה שנותנין בפי הנוד של עור(ג): וכחללה

[עי' תוספות חולין לה. ד"ה אין לך]

מקוואות פ"ו מ"ז יבמות טו.

תוספות

דקיטרא במיא אהדוקי מיהדק · ומנגיב דמתניתין הוי משום חלילה כדפירש רש"י והא דלא עביד לריכותא ממנגיב משום דקים ליה (ד) דלא ידעינן מאידך ויש מפרשים דמנגיב טעמא אחרינא איכא משום שהמים חוזרים ומטמאין ליה ולא סלקא להו השקה משום מעלה דקדש וקשה למורי דאם כן לרבא הוי שנים עשר ולרבי אילא אחד עשר וי"ל רביעי בקדש לא חשיב ליה או לירוף דאורייתא : אחרונות לקדש ולא לחולין כו' · תימה להר"ר אלחנן דמוכח רב מרי לעיל באידך פירקא (דף יט:) ש"מ חולין שנעשו על טהרת הקדש כקדש דמו מדלא קתני להו גבי מעלות כלומר בגדי אוכלי תרומה מדרס לחולין שנעשו על טהרת הקדש בגדי חולין (ה)מדרס לקדש ומאי הוכחה היא דילמא לאו כקדש דמו בעלמא ולענין מעלה זו הוו כקדש שכן מתניתין סבירא גבי ה' ראשונות כקדש דמו ואפ"ה לא חשיב לה גבי מעלות ושמא דלא קאמר הש"ס רק לענין הך מעלה לחוד : בתרייתא דלית בהו דררא דטומאה דאורייתא לקדש גזור ולא לחולין שנעשו על טהרת הקדש · וקשה לר"י דאמרינן בפ"ק דנדה (דף ו.) מעת לעת שבנדה לקדש אבל לא לתרומה אי הכי לתנויי גבי מעלות כי קתני מילתא דאית ליה דררא כו' דלית ליה דררא דטומאה דאורייתא לא קתני ומאי קא משני ליה הא גבי בתרייתא חשיב הכא דררא דטומאה דרבנן והיא דהתם דררא דטומאה דרבנן (ו) ותו קשה מאי שנא הכי בתרייתא דהכא דלא הוו לחולין שנעשו על טהרת הקדש והתם מסקינן דמעת לעת אף לחולין שנעשו על טהרת הקדש וריב"א היה מפרש דהתם לא מקשה וליתנייה גבי מעלות רק מקמייתא דגבי בתרייתא לא דמו דהתם אף לחולין שנעשו על טהרת הקדש והכא דוקא לקדש ולא יתכן להר"י דאכתי לא קים ליה בהא כי פריך ליה עד דלמסקנא ועוד כי משני דלא דמי לקמייתא משום דלית דררא דטומאה אכתי תקשי ליה מ"ש דהתם לחולין שנעשו עט"ה והכא דווקא לקדש להכי נראה להר"י לפרש וניתנייה גבי מעלות או קמייתא או בתרייתא ומשני דליכא דררא דטומאה כלל אפילו דרבנן ולא דמי אף לבתרייתא דהא כי מטמינן לה מעת לעת קים לן דטהורה היתה ואל תתמה היכי מסקינן התם אף לחולין כיון דליכא דררא דטומאה כלל לפי שרגילות הוא קלת שנעקר הדם לפני ראייתה לכך גזרו רבנן אף בחולין שנעשו עט"ה ומכל מקום לית להו דררא דטומאה התם כיון דבשעה דעסקה בטהרות לא אין שם ספק טומאה ואין לה להניח מלעסוק בטהרות שאינה יודעת מתי תראה אחרי כן : בתרייתא דלית להו דררא דטומאה דאורייתא · תימה להר"י הרי רביעי בקדש דקתני ושלישי בתרומה דהוו דאורייתא כדאיתא בסוטה פרק כשם (דף כט.) ולקמן* אפרש בע"ה ודלא כפי' רש"י שפירש דהוי דרבנן רביעי בקדש ועוד קשה למורי דרב נחמן אמר רבה בר אבוה דקתני גבי י"א מעלות לקמייתא כו' אחרונות לקדש דווקא אם כן סבירא ליה כל אלו דבתרייתא לית להו דררא דטומאה דאורייתא ואילו לקמן (דף כד.) שמעינן ליה דלירוף של הוי דאורייתא דמשני ליה למימרא דרבי חנין כגון שנגברו על גבי (ז) קטבלית דאורייתא יש לו תוך מלרף אלמא הוי דאורייתא בכלי שיש לו תוך ותירץ הר"י כיון דלא שייך לחולין לא חשיב ליה דררא דטומאה והיינו שייכות דטומאה : בעוביה וכחללה · פירש"י שתי אלבעות חוזרות למקומן והקשה ר"ת דתנן* ומייתי לה פרק שני דגיטין (דף טז. ושם) ובפרק בתרא דע"ז (דף עב.) הגלוק והקטפרס ומשקה טופח אינן חיבור הא טופח על מנת להטפיח חיבור ואומר ר"ת דבמים סגי בטופח על מנת להטפיח אבל בנקב בעינן ב' אלבעות אך קשה להר"י דתנן בפרק חמישי דפרה [מ"ח] שתי שקתות שבאבן (ח) קדש אחת מהם מים שבשניה אינן מקודשות אם היו נקובות זה בתוך זה כשפופרת נוד או שהיו מים לפין על גביו אפי' כקליפת השום קדש אחת מהן מים שבשניה מקודשות משמע מדקתני סיפא או שהיו מים לפין על גביו משמע דבכותל בעינן שפופרת הנוד אפי' ממים דדוקא בסיפא סגי כקליפת השום ותו תנן במסכת מקוואות (פ"ו מ"ח) כותל שבין שתי מקוואות שנסדק לשתי מלטרף לערב אין מלטרף עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנוד ר"י אומר חילוף הדברים נפרלו זה לתוך זה על רום כקליפת השום ועל רוחב כשפופרת [הנוד] כלומר שתי אלבעות חוזרות למקומן וכיון דבעינן חלי הנקב מלא מים איכא טפי מטופח על מנת להטפיח ועוד אי מיתניא ההיא דגלוק וקטפרס לענין מקוואות מאי האי דקאמר בגיטין (ט) ולענין מקוואות ור"י הוא מכלל דמעיקרא לא מיתוקמא לענין מקוואות ונראה לר"י דלענין השקה מיתניא דומיא דרישא [מקל] שהוא מלא משקין טמאין כיון שהשיקו למקוה טהורה דברי ר' יהושע וחכ"א עד שיטביל את כולה הגלוק והקטפרס כו' ובסוף פרק שמיני דטהרות מיתני' אבל לענין מקוואות מועיל כדאיתא לעיל (דף יט.) גבי שלש גממיות דטובלין בתחתונה וכי מוקמינן בגיטין [דילמא] לענין מקוואות ור"י היא דאמר גוד אחית לא מצי לאוקמי כרבנן דלית להו טופח על מנת להטפיח אפי' בגוד אחית וכ"ש בקרקע שוה דלעולם לית להו חיבור עד שיהא כקליפת השום ברוחב שפופרת והכי משמע לישנא דידהו דלעולם לא הוי חיבור ועוד דאיכא למימר לר"י כמי לית ליה רק היכא דשייך גוד אחית אבל בקרקע שוה לא אמרינן ולעיל (דף יט: בד"ה בתחתונה) פירשתי דנקט ובאמצעית ארבעים לרבותא דר"י דלאע"ג איכא מ' סאה באמצעית אין טובלין בעליונה אי נמי רבותא דחכמים דאפי' הכי קתני (י) סיפא בתוספתא וחכ"א אין מטבילין אלא באמצעית אך תימה להר"ר אלחנן דסברא הפוכה דגבי השקה חזינן דקטפרס אינו חיבור בהדיא דגלוק וקטפרס ולענין מקוואות מהני כדאיתא לעיל גבי שלשה גממיות (שם) דטובלין בתחתונה דהוי חבור ואלו טופח על מנת להטפיח מהני לענין השקה ולענין מקוואות בעינן מים לפין על גביו ותירץ הר"י דטומאה וטהרה והשקה הלכתא גמירי לה ולא בסברא תליא מילתא ועוד קשיא לו דגבי טופח על מנת להטפיח הוי חיבור להשקה ובמקוואות בעינן מים לפין וכי קאמרינן דילמא לענין מקוואות קאמר רוצה לומר דלגבי השקה לא הוי חיבור ויש לומר דהוא הדין להשקה במקום דאיכא למימר גוד אחית הוי חיבור לרבי יהודה והא דנקט מקוואות משום דאיירי ביה נקטיה ומיהו יש לחלק מעיקרא ולייתב כל המשניות דבקרקע שוה היכא דליכא כותל כלל סגי בטופח על מנת להטפיח והיכא דאיכא נקב בכותל בעינן כרוחב שפופרת הנוד ועל גבי כותל סגי כקליפת השום ועל רוחב כשפופרת הנוד : [וע' תוס' יבמות טו. ד"ה עירוב] :

מאי

[כג: ד"ה וכא ודף כד. ד"ה מנין]

טהרות פ"ח מ"ט

רבינו חננאל

ובהא ור' אילא שפירש זה הפירוש*)לטע' ששם שתיהם לחציצה ומחשב להו חדא לפיכך תני עשר מעלות · ורבא דמוקים לה סיפא משום חציצה דרישא גזרה גזרו שלא להטביל כלים בתוך כלים דחיישינן שמא יטבול מחטין וצינורות בכלי שאין בו נקב מרווח כשפופרת הנוד תני אחת עשרה מעלות. כי כל כלי שאין בו נקב מרווח כשפופרת הנוד שיעור כשתי אצבעות שוחקות אין מטבילין בהן כלים אחרים כדתנן במקואות פרק ו' השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא אם כן היו נקובין כשפופרת הנוד · וכשפופרת הנוד תנן בעוביה ובחללה כב' אצבעות חוזרות למקומן עכשיו חיישינן משום הרואה שמטבילין כלים בתוך כלים לקדש שבפיו נקב מרווח כב' אצבעות שוחקות · ואמרינן מפני שהן כלים גדולין כגון סכינין וכיוצא בהן אבל מחטין וצינורות של קדש שהן דקין לא בעי נקב כולי האי ואתי לאטבולי בנקב פחות מב' אצבעות לפיכך גזרו שלא להטביל כלים בתוך כלים לקדש כלל וזה חשבון המעלות מטבילין כלים בתוך כלים לתרומה אבל לא לקדש זו אחת. אחוריים ותוך ובית הצביעה לתרומה אבל לא לקדש הרי שתים הנושא את המדרס הוא נושא את התרומה אבל לא את הקדש הרי שלש בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש הרי ד' · מתיר ומטביל ומנגב **) ואחר הנגמרים בטהרה צריכה טבילה לקדש אבל לא לתרומה הרי ו' לדברי רבא ולדברי ר' אילא דתני להו לתרווייהו משום חציצה הויין להו תרווייהו חדא לפיכך תני להו חמש ואמר דאלו נוהגין בין בקדש בין בחולין שנעשו על טהרת הקדש: כיון דאית להון דררא דטומאה · פי' עיקר טומאה שהנה ודאי יש בהן טומאה ובאין לעלות ממנה וגזרו בהו רבנן אפילו בחולין שנעשו על טהרת הקדש אבל חמש האחרונות שעדיין לא חלה טומאה עלייהו לא גזרו בהו · לפיכך אמרנו שנשארו חמש מעלות אחרות שנוהגין בקדש ואין ניהגין בחולין שנעשו על טהרת הקדש ואלו הן הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה · הרביעי בקדש פסול · והשלישי בתרומה היד מטמא את חברתה לקדש אבל לא לתרומה · אוכלין אוכלין נגובים בידים מסואבות בתרומה אבל לא בקדש אונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה נמצאו מעלות הללו לר' אילא דעשר לאו לתרתי.

*) נראה דצ"ל לטעמיה דאמר דעשר מעלות שנו כאן ששם שתיהן וכו'. **) צ"ל ואחר זה כלים הנגמרים כו'.

הגהות הב"ח

(א) גמ' משום דקיטרא אהדוקי כצ"ל ותיבת במיא נמחק : (ב) שם כשפופרת הנוד ותנן עירוב : (ג) רש"י ד"ה עירוב וכו' שמחברן הס"ד ואח"כ מה"ד אם יש וכו' של עור כחללה ועוביה והד"א : (ד) תוס' ד"ה דקיטרא וכו' דקים ליה דהדא ידעינן מאידך : (ה) ד"ה אחרונות וכו' הקדש בגדי אוכלי חולין שנעשו עטה"ק מדרס לקדש ומאי הוכחה : (ו) ד"ה בתרייתא וכו' דרבנן היא ותו קשה וכו' דלית ליה דררא דטומאה : (ז) ד"ה בתרייתא וכו' על גבי קרטבלא דאורייתא : (ח) ד"ה כשוביה וכו' שתי שקתות שבאבן אחת קדש אחת מהם המים שבשניה אינן מקודשין ואם היו וכו' המים לפין וכו' וקדש אחת מהן המים שבשניה מקודשים מדקתני סיפא או שהיו המים כצ"ל ותיבת משמע נמחק : (ט) בא"ד וכיון דבעינן רוחב הנקב מלא מים וכו' דקאמר בגיטין במסקנא דילמא לענין מקוואות : (י) בא"ד קתני בסיפא בתוספתא וכו' דסברא הפוכה היא דגבי :

וכחללה בשתי אצבעות חוזרות למקומן סבר לה כהא דאמר ר"נ אמר רבה בר אבוה י"א מעלות שנו כאן ששש ראשונות בין לקודש בין לחולין שנעשו על טהרת הקודש אחרונות לקודש אבל לא לחולין שנעשו על טהרת הקודש מאי איכא בין דרבא לדר' אילא איכא בינייהו סל וגרגותני שמילאן כלים והטבילן למ"ד משום חציצה איכא למ"ד משום גזירה שמא יטביל מחטין וצינוריות בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד סל וגרגותני שאין בפיהן כשפופרת הנוד ליכא ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא סל וגרגותני שמילאן כלים והטבילן טהורין ומקוה שחלקו בסל וגרגותני הטובל שם לא עלתה לו טבילה דהא ארעא כולה חלחולי מחלחלא ובעינן דאיכא מ' סאה במקום אחד והני מילי בכלי טהור אבל בכלי טמא מיגו דסלקא טבילה לכוליה גופיה דמנא סלקא להו נמי לכלים דאית ביה *דתנן *כלים שמילאן כלים והטבילן הרי אלו טהורין ואם לא טבל מים המעורבים עד שיהיו מעורבין כשפופרת הנוד מאי קאמר ואם לא טבל ה"ק ואם אינו צריך להטבילו(א) ומים המעורבין עד שיהו מעורבין כשפופרת הנוד והא דרבא ודר' אילא תנאי היא דתניא *סל וגרגותני שמילאן כלים והטבילן בין לקודש בין לתרומה טהורין אבא שאול אומר לתרומה אבל לא לקודש אי הכי תרומה נמי למאן קאמרינן חברים חברים מידע ידעי א"ה קודש נמי חזי ליה ע"ה ואזיל מטביל תרומה נמי חזי ליה ע"ה ואזיל מטביל לא מקבלינן מינייהו קודש נמי לא נקביל מינייהו הויא ליה איבה תרומה נמי הויא ליה איבה לא איכפת ליה דאזיל יהיב ליה לכהן עם הארץ חבריה ומאן תנא דחייש לאיבה רבי יוסי היא דתניא א"ר יוסי מפני מה הכל נאמנין על טהרת יין ושמן כל ימות השנה כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו ושורף פרה אדומה לעצמו אמר רב פפא כמאן מקבלינן האידנא סהדותא מע"ה כמאן כרבי יוסי וניחוש לשאלה דתנן *כלי חרס מציל על הכל *דברי ב"ה ב"ש אומרים *אינו מציל אלא על אוכלים ועל המשקים ועל כלי חרס אמרו להם ב"ה לב"ש מפני מה *אמרו ב"ש מפני שהוא טמא ע"ג ע"ה ואין כלי טמא חוצץ אמרו להם ב"ה והלא טיהרתם אוכלין ומשקין שבתוכו אמרו להם בית שמאי כשטיהרנו אוכלין ומשקין שבתוכו לעצמו

כלים פ"י מ"ב

רש"י

וכחללה ועוביה · והן ב' אצבעות חוזרות למקומן שאדם יכול לגלגל בתוך חללו ב' אצבעות לכל צד הוי עירוב . ומטבילין אף כלים והאי נמי חשש טומאה דאורייתא היא : גרגותני · סל גדול מאד שבו מסננין היין בעת הבציר ונותנין אותו תחת קילוח הגת והיין מסתנן בו ויורד לבור כדאמרינן במסכת ע"ז (דף עה:) שלא החזיר גרגותני לגת : טהורין · אף לקודש ורבא לטעמיה דאוקי טעמא גזירה משום כלי שאין בפיו כשפופרת הנוד ובסל ובגרגותני ליכא למיחש להכי : לא עלתה לו טבילה · שעשאן כב' מקואות ואין שיעור לא בזה ולא בזה אע"פ שהמים מחברן בין אויר הנקבים אין זה חיבור : דהא ארעא כולא מחלחלא · והמים הטובעין כאן באין מנהר גדול ולא חשבינן כמחובר דבעינן מ' סאה במקום אחד : והני מילי · (ב) דאמרינן המטביל בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד טמאים בכלי טהור שלא היה הכלי החיצון צריך להטביל : אבל · אם הוא צריך להטביל : מיגו דסלקא טבילה לגופו של כלי · ליטהר תוכו ע"י מים הנכנסין דרך פיו דכטומאתו כן טהרתו סלקא נמי טבילה לכלים שבתוכו : הרי אלו טהורין · לתרומה ולא חלק בין פיו רחב לפיו קצר : ואם לא טבל כו' · כדמפרש לה ואם אין צריך להטבילו : המים המעורבים · למקוה ואתה בא לטהר על ידיהן כלים שבתוכם עד שיהו מעורבין דרך פה רחב כשפופרת הנוד : והא דר' אילא · דאוקי טעמא משום חציצה וסל וגרגותני נמי כשאר כלים דמו והמטביל כלים לתוכן אינן טהורין לקודש ורבא דאוקי טעמא דמתני' משום עירוב מקואות והא בסל וגרגותני ליכא למיחש וטהורין תנאי היא : למאן קאמרינן חברים · למי אנו אומרים הוראה זו שלא יטביל כלי בתוך כלי לחבר דאילו עם הארץ לא אתי קמן למשאל הלכך לתרומה ליכא למיחש דהא מידע ידיע שיעור עירוב מקואות ולענין כבידו של כלי נמי אם כבד הוא מגביהין אותו : א"ה קודש נמי · על כרחך מתני' דקתני אבל לא לקודש בחבר עסקינן דאי ע"ה מי יימת לך ומי אתי קמן למשאל טעמא : תרומה נמי חזי ליה · ישראל עם הארץ ומטביל ומשתמש בו תרומה ואח"כ נותנה לכהן : לא מקבלינן · תרומה מעם הארץ אלא בשעת הגיתות והבדים שהכל מטהרים את כליהן ע"פ חכמים כדתנן (לקמן דף כה:) עברו הגיתות והבדים והביאו לו חבית של תרומה לא יקבלנה ממנו : על טהרת יין ושמן · (ג) לקבל מידם יין לנסכים ושמן למנחות כדתנן במתניתין (לקמן דף כו:) חומר בתרומה שביהודה נאמנין על טהרת יין ושמן : ובונה במה · בשעת איסור הבמות ומקטיר לשמים : כר' יוסי · דאילו לרבנן לא מקבלינן כדאמר בפסחים בפ' אלו עוברין (דף מט:) : וניחוש לשאלה · לא נטבול כלי בתוך כלי לתרומה דלמא חזי עם הארץ ועביד הכי ואנו שואלין את כליהן ומשתמשין בהן: דתנן · במתני' דשיילינן מנייהו: כלי חרס מציל על הכל · אם מוקף צמיד פתיל באהל המת אע"ג המת בבית וטהרות בעלייה וארובה פתוחה מן הבית לעלייה והשיבו כלי חרס בפתחה וכלי חרס חוצץ בפני הטומאה דאינו מטמא מגבו ומציל על כל מה שבעלייה: שהוא טמא כו' · הכלי הזה היה טמא מתחילתו קודם שנתנו ע"ה על פי הארובה : והלא טיהרתם אוכלין ומשקין שבתוכו · אם היה מוקף צמיד פתיל באהל המת והיא היא : לעצמו

תוספות

מאי איכא בין רבא לר' אילא · קשיא למורי איכא בינייהו טובא כלי חיצון כשהטביל כלי בתוך כלי למאן דמוקי לה משום חלילה שייך בין בחיצון בין בפנימי ולמאן דמוקי משום גזרה שאין בפיו כשפופרת הנוד ליכא למגזר רק בפנימי דבחיצון ליכא למגזר דבכל ענין טהור והכי משמע לקמן(ד) ה"מ בכלי טהור אבל בכלי טמא מגו דמהניא טבילה לחיצון מהני לפנימי ותירץ לו הר"ר אלחנן דמתניתין בחיצון טהור ופנימי טמא וכן משמע לישנא דקתני מטבילין כלי בתוך כלי הלכך לא שייך ביה טעמא דכבידו של כלי לגבי חיצון וגם רבא מוקי לה הכי בסמוך דקאמר והני מילי בכלי טהור והייט מתניתין דמיתוקמא הכי ומיהו רש"י מפרש במתניתין מטבילין כלי בתוך כלי בששניהם טמאים ולא נראה דהא אפי' בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד אם היו שניהם טמאים מהני שפיר דמגו דסלקא לחיצון והשתא לפי סברת רש"י איכא למימר דמצי למימר הכי איכא בינייהו חיצון אלא כח דהתירא עדיף ליה דאשכח אף בפנימית סלקא טבילה :

אבא שאול אומר לתרומה וכו' · צ"ע אמאי לא שרינן בעבר והטביל והטבילן קאמר בעבר :

שלא יהא בונה במה לעצמו ושורף פרה לעצמו · דהא לכך נאמנין ע"ה על שמירתה והכי תניא בתוספתא דחגיגה ר' יוסי אומר הכל נאמנין על שמירתה :

לא מקבלין מינייהו · רש"י פירש דבשעת הגיתות נאמנים לפי שחבירים מטהרין כליהן עברו הגיתות והבדים אמרינן דלא מהימן ול"נ דפותח בחביתו לא התירו אם לא סופו משום תחילתו כדקחשיב ליה בפרק קמא דבילה (דף יא:) ואם היו טהורים בדין בלאו הכי נמי משתרי אלא משמע דחכמים ורבי יהודה שוין בטהורים כל ימות הרגל לחוד וכן משמע בש"ס (לקמן דף כו.) כל ישראל כאיש אחד חברים נעשו כולם חברים ברגל והכי משמע בתוספתא בסיפא :

כמאן מקבלין סהדותא מע"ה כרבי יוסי · הר"ר אלחנן אומר דקיימא לן כרבי יוסי וחיישינן לאיבה לפיכך מזמנין עכשיו בכל ע"ה אף על גב דאמרינן בברכות (דף מז:) אין מזמנים על ע"ה וגם רב מנשיא בר תחליפא לא רצה לזמן עליהם והר"י מפרש דלא כל הרוצה ליטול את השם להחזיק לעצמו כתלמיד חכם שלא לזמן על ע"ה בידו ליטול ואין אנו מחזיקים עצמנו כתלמיד חכם לענין זה :

ניחוש לשאלה · צ"ע מאי סלקא דעתך דהאי מקשה פשיטא דבעי טבילה משום מגע עם הארץ : כלום

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פי"ב מהלכות אבות הטומאות ה"א :

ו ב מיי' שם הלכה טז :

ז ג ד ה מיי' שם הלכה א ופ"ג מהלכות מקואות הלכה כו ופ"ו הלכה ח טוש"ע י"ד סימן רא סעיף ט :

ח ו מיי' שם פ"ג הלכה כו ופ' יב מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה א :

ט ז מיי' פי"א מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה א :

י ח מיי' פי"א מהל' עדות הלכה ב ועי' שם בכ"מ טוש"ע ח"מ סימן לד סעיף יז :

יא ט י כ מיי' פכ"ג מהלכות טומאת מת הלכה א :

[במשנה דמקואות איתא דלי שהוא מלא ולכך כתב הר"ש דהא דאיתא כאן הוא ברייתא ע"ש ולפ"ד הר"ש יש לגרוס הכא דתניא אכן היא גופא צ"ע מ"ט לא הביא הש"ס המשנה]

[תוספתא פ"ג]

רבינו חננאל

לתרתי משום מעלה אחת משום חציצה עשר ולרבא אחת עשרה · ואמרינן מאי איכא בין לר' אילא ובין רבא איכא בינייהו סל וגרגותני שמילאן כלים והטבילן שרבי אילא סבר כבידן חוצץ ואין טבילה עולה להן ורבא סבר כי אמרינן אין מטבילין בתוך כלים כגון כוסות בכוסות או כוסות בקערות או קערות בקערות וכיוצא בהן שיש בהן מי שפיהן צר וחיישינן דלמא אתי לאטבולי במי שפיו צר פחות מב' אצבעות שוחקות אבל סל וגרגותני פומייהו רויחן טובא לא חיישינן דהא ליכא סל וגרגותני פחות פומייהו מב' אצבעות ואזדא רבא לטעמיה דאמר סל וגרגותני שמילאן כלים והטבילן טהורין במקוה שחלקה בסל וגרגותני הטובל שם לא עלתה לו טבילה מפני שחולקת את המים ואינן נמצאין מ' סאה במקום אחד · ואי אמרת האיכא נקבים קטנים שהמים מבצבצין בהן כמו נביעת מים לא מטהרין כהאי גוונא דהא ארעא כולה חלחלי מחלחלא ובעינן עד דאיכא מ' סאה במקום אחד וה"מ *) בסל וגרגותני שהן טהורין אבל אם הן טמאין וצריך להטבילן מגו דסלקא טבילה סלקא נמי טבילה להני כלין דבגווייהו כמו הדלי דתנן במקואות פ"ו דלי שהוא מלא כלין והטבילן הרי אלו טהורין אם לא טבל המים מעורבין עד שיהא מעורבין כשפופרת הנוד ותריצנה אם לא טבל הכלי אלא הוא טמא וצריך להטבילן כמים מעורבין הן שאין כלי טמא חוצץ ועלתה טבילה לכלי · ואם הדלי טהור שאין צריך טבילה עד שיהו המים מעורבין מה שבמקוה עם המים שבתוך כשפופרת הנוד · ואם אין שם זה השיעור הדלי כיון שהיה טהור חולק המים כמין כותל בתוך המקוה · ואוקימנא לדר' אילא ודרבא כתנאי · ומקשה מ"ט לא חיישינן לתרומה אלא מטהרינן ובקדש מהרינן דגזרינן בקדש שמא יטבול מחטין וצינוריות בכלי טהור שאין בפיו כשפופרת הנוד בתרומה נמי נגזור ופריק רבא כי מטהרינן בהטבלת כלין בתוך כלין בתרומה לחבירים מטהרינן דידעי ולא אתו ולי בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד · ומקשינן אי הכי קדש נמי נשרי ונימא לחבר שרינן ליה דידע ולא אתי למיטעא · ופרקינן בקדש חיישינן דלמא חזי ליה עם הארץ דמטביל כלי בתוך כלי שבפיו פרת הנוד · ומקשינן תרומה נמי נגזור משום עמי הארץ · ופרקינן בבלי שאומר ע"ה אני הטבלתיו בתרומה אין מקבלין הימנו לפיכך לא אכפת לן · אי הכי בקדש נמי לא נקבל מיניה ונטהר כלין לין בתוך כלי בקדש כמו שמטהרין בתרומה · ופרקינן אם לא נקבל מע"ה טהרת כלין בקדש קושרין איבה על החבירין שיאמרו וכי אנן אין אנו מבני ישראל שאינכם מאמינים אותנו · אי חיישת משום איבת אפילו בתרומה ניחוש · ופרקינן בתרומה אין חוששין אם לא יקבלה הכהן חבר ממנו הולך ונותנה לע"ה כהן כמותו אבל הקדש לא יכיל למיהביה אלא לחבר ועלתה משום איבת ע"ה לא מטהרין כלים כלים לקדש אפילו לחברים ור' יוסי הוא דחייש לאיבה של ע"ה · וכר' יוסי מקבלין עדותו של ע"ה · ומקשינן ותוב וניחוש לשאלה דלמא שאיל חבר כלי מע"ה לא שאיל · והא מדתנינן כשטיהרת את טיהרתו לך ולו אלמא שאלו חברים מהם · ופריק רבא כי שאלינן כלים מהם מטבילינן להו אי הכי עד דאמרי ב"ה · והלא טהרתן אוכלין ומשקין שבתוכו לימרו דמטבלינן להו · ופריק התם לא יכלי למימר

מסורת הש"ס

מקואות פ"ו מ"ב [וע"ש בר"ש וברמב"ם ובתוי"ט]

עדיות פ"א מי"ד [במשנה איתא כדברי]

[אמרו להם בנ"ן]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומים המעורבין. נ"ב כלומר או מים המעורבין בשניהם צריך עירוב כשפופרת הנוד:

(ב) רש"י ד"ה והני מילי בה דאמרינן:

(ג) ד"ה על טהרת יין ושמן ומותר לקבל מידם:

(ד) תוס' ד"ה מאי איכא וכו' משמע לקמן דקאמר והני מילי:

גליון הש"ס

גמ' שלא יהא כל אחד ואחד הולך · עי' תוי"ט רפ"ה דפרה :

*) מש"כ רבינו וה"מ בסל וגרגותני צ"ע דהא בסל וגרגותני לעולם יש בהן כשפופרת הנוד ומותר לטבול בהם אף אם הן טהורין ועי' רש"י ד"ה וה"מ וצ"ע .

עין משפט
נר מצוה

יב א ב מיי' פכ"ג מהלכות טומאת מת הלכה ג:
יג ג ד מיי' שם הל' ה:
יד ה מיי' פי"א מהלכות פרה הלכה א:
טו ו מיי' פי"א מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה יב:
טז ז מיי' פט"ו מהל' טומאת אוכלין הלכה ג:
[לעיל כ.]
יז ח מיי' פי"א מהל' פרה אדומה הל' ג:
יח ט י מיי' פרק ו' מהל' אבות הטומאות הלכה ג ופי"ב שם הל' כ ופי"ג מהלכות כלים הלכה ד:
יט כ ל מיי' פרק י"ב מהל' אבות הטומאו' הלכה ג:

מסורת
הש"ס

[תוספתא דאהלות פ"ה] [אהלות פ"ה מ"ד] [שם נמצא ולקמן כו.]
[מיר נג:]
הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה אין להם אחוריים אין חילוק של אחוריים ותוך להם אלא:
ברכות נב. כלים פכ"ה מ"ו נדה ז: בכורות לח.
[פי' פירוש נכון בערוך ערך[ציה]צבע]

לעצמו טהרנו אבל נטהר את הכלי שטהרתו לך ולו תניא *א"ר יהושע בושני מדבריכם ב"ש אפשר *אשה לשה בעריבה *אשה ועריבה טמאין שבעה ובצק טהור *לוגין מלא משקין [לוגין] טמא טומאת שבעה ומשקין טהורין נטפל לו תלמיד אחד מתלמידי ב"ש אמר לו אומר לך טעמן של ב"ש אמר לו אמור אמר לו כלי טמא חוצץ או אינו חוצץ א"ל אינו חוצץ כלי של עם הארץ טמא או טהור אמר לו טמא ואם אתה אומר לו טמא כלום משגיח עליך ולא עוד אלא שאם אתה אומר לו טמא אומר לך שלי טהור ושלך טמא וזהו טעמן של ב"ש מיד הלך ר' יהושע ונשתטח על קברי ב"ש אמר נעניתי לכם עצמות ב"ש ומה סתומות שלכם כך מפורשות על אחת כמה וכמה אמרו כל ימיו *הושחרו שיניו מפני תעניותיו קתני מיהת לך ולו אלמא שאלינן מינייהו כי שיילינן מינייהו מטבלינן להו אי הכי ניהדרו להו ב"ה לב"ש כי שאלינן מינייהו מטבלינן להו טמא מת בעי הזאה ג' וז' ומנא לז' יומי לא מושלי אינשי ואטבילה לא מהימני והתניא נאמנין עמי הארץ על טהרת טבילת טמא מת אמר אביי ל"ק הא בגופו הא בכליו רבא אמר אידי ואידי בכליו ולא קשיא הא דאמר מעולם לא הטבלתי כלי בתוך כלי והא דאמר הטבלתי אבל לא הטבלתי בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד והתניא נאמן עם הארץ לומר פירות לא הוכשרו אבל אינו נאמן לומר פירות הוכשרו אבל לא נטמאו ואגופו מי מהימן והתניא חבר שבא להזות מזין עליו מיד עם הארץ שבא להזות אין מזין עליו עד שיעשה בפנינו שלישי ושביעי אלא אמר אביי מתוך חומר שהחמרת עליו בתחילתו הקלת עליו בסופו: אחורים ותוך: מאי אחורים ותוך כדתנן *כלי שנטמא אחוריו במשקין אחוריו טמאין תוכו אוגנו אזנו וידיו טהורין נטמא תוכו כולו טמא: ובית הצביטה וכו': מאי בית הצביטה א"ר יהודה אמר שמואל מקום שצובטו וכן הוא אומר °ויצבט (רות ב) לה קלי רבי אסי א"ר יוחנן מקום שנקיי הדעת *צובעין תני רב ביבי קמיה דר"נ כל הכלים אין להם אחורים ותוך אחד קדשי המקדש ואחד קדשי הגבול א"ל קדשי הגבול מאי נינהו תרומה והתנן אחורים ותוך ובית הצביטה לתרומה דלמא לחולין שנעשו על טהרת הקודש קאמרת אדכרתן מילתא דאמר רבה בר אבוה אחת עשרה מעלות שנו כאן שש ראשונות בין לקודש בין לחולין שנעשו על טהרת הקודש אחרונות לקודש אבל לא לחולין שנעשו על טהרת הקודש: הנושא את המדרס נושא את התרומה אבל לא את הקודש: קודש מאי טעמא לא משום מעשה שהיה דאמר רב יהודה אמר שמואל מעשה באחד שהיה מעביר חבית של יין קודש ממקום למקום ונפסקה

לעצמו טהרש · הוא יתכלס שהרי החברים בדלין מהן וממגען ובלאו הכי מאכלו טמא: טהרת לך ולו · שמא תשאלו ותשמש בו: אשה לשה בעריבה · בעלייה זו: כלום משגיח עליך · לפיכך טהרו לו ב"ש אוכלין ומשקין וכלי חרס שאין להן טהרה אלא שבירתן ואם באת לאוסרן עליו לא ישמע לך אבל בכלי שטף ישמע לך ויטבילנו: מטבילין להו · שמא הטבילם כלי בתוך כלי: ואטבילה לא מהימני · דאמר השואל ממנו צריך להטביל: בגופו · מהימן: והתניא · בניחותא: לא הוכשרו · לא נראו לטומאה: חבר שבא להזות · ואמר ראוי לקבל הזאה ראשונה שכבר עברו ג' ימים לטומאתו שהיום יום ג': מתוך חומר שהחמרת עליו בתחילה · כשבא לפניך להזאותיו ולא האמנתו הקלת עליו בסופו להאמינו על הטבילה לפי שהוא נזהר בטבילתו שלא יצטרך לו עוד: כלי שנטמאו אחוריו · כלי עץ או של מתכת קאמר שמטמאין מגבן: במשקין · דטומאה דרבנן היא דמדאורייתא אין אוכל ומשקה מטמא כלי שאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה וגזרו חכמים שיהו משקין מטמאין כלי לפי שיש משקה שהוא אב הטומאה ומטמא כלי מן התורה כגון רוקו של זב ומימי רגליו הלכך הואיל וטומאה זו מדברי סופרים אחוריו טמאין ושאר תשמישין שבו טהורים דעבדו רבנן היכר להודיע שטומאה זו מדבריהם ולא ישרפו עליה תרומה וקדשים כך היא מפורשת במסכת נדה פ"ק: אוגנו · שפתו הכפולה לצד חוץ וראוי לתשמיש: אזנו · כגון אוזן החבית: וידיו · כלי שיש לו בית יד כגון מחבת: נטמא תוכו · אפי' בטומאה דרבנן כולו טמא: שצובטו · שאוחז בו ומושיטו לאחרים: ויצבט לה קלי · תרגום ואושיט לה: נקיי הדעת · אסתניסים: צובעין · מטבילין אוכלין בחרדל או בחומץ שחוקקין בשולי הקערה בית קיבול לעצמו וגובה לו סביב ונותנין שם חומץ וחרדל: אין להן אחורים · אין חילוק (א) להם של אחורים ותוך אלא משנטמא אחד מהן הכל טמא בין לקדשי המקדש בין לקדשי הגבול: תרומה · הנאכלת בכל גבול א"י: דלמא · האי קדשי גבול חולין שנעשו על טהרת קודש קאמרת וע"י משנתך זו הוזכרתי דבר ששמעתי מרבה בר אבוה רביה דרב נחמן:

ונפסקה

כלום משגיח בך · פרש"י אבל כלי שטף ישמע ספיר ויטבול ותימה היא למה ישמע בזה טפי מבאוכלים ומשקין ואי משום דלית להו טהרה במקוה משקין מאי איכא למימר הרי יכול להשיקן ועוד כי משקין דמטבלינן להו ואי לצורכן למה יטבול להו טפי מכלי חרס אלא נראה לפרש כלום משגיח בך לפיכך לא ישאול לעולם אבל לא על כלי שטף שישאלם מהם ולעולם טמאין לחברים:

טמא מת הזאה ג' ושביעי · בהני דלעיל דקאמר כי שיילינן מטבילין *ודנפלה מעפורת ממנו ובבנות כותים (נדה דף לג: ושם) שטבל ודרס אבגדי חבר דלא טמאו אלא משום עם הארץ ולא חיישינן אטומאת מת כיון דלא שכיחי לא גזרינן ליה:

ואטבילה לא מהימני והתניא נאמן עם הארץ לומר כו' · פרש"י כיון דאמר השואל ממנו צריך להטביל אלמא לא מהימן אטבילה וקשיא להר"ר אלחנן מאי פריך ליה ממתני' דנאמן אטומאת מת הא ע"כ לא קאמר השואל צריך להטביל רק טומאת ערב אבל טומאת ז' לא קאמר דכלי לז' לא מושלי איכסי כדמסיק ותירץ מורי דקאי אהא דקאמר נהדרו ב"ה לב"ש דמטבילין לכלים ומסיק דלא דמי דכיון דמטמא בית שמאי מטעם שאין כלי חרס מציל מטומאת אהל א"כ בעי הזאה ג' וז' ואם נשתמש בכליהם נאמן שהם נאמנים להציל על הכל שלא נטמאו במת ואמטו להכי פריך אטבילת טמא מת לטהרת כליו בטבילה ממגע טמא מת דקאמרת שבשאר טומאות מטבילין לפי שהוא טומאת ערב אבל הכא בעי הזאה לכך לא אהדרי תו ב"ה לב"ש דלא מהני מידי טבילה לדברי ב"ש דחיישינן בכלים שלא הציל עם הארץ אותו מטומאת אהל ולהכי פריך למימרא דלא מהימן לומר שהצילם מאהל והא תניא נאמן כו':

מתוך חומר שהחמרת עליו בתחלתו הקלת עליו בסופו · פירש רש"י תחילתו הזאתו סופו טבילה ולא יצטרך עוד לחזור ולטבול וצ"ע דנילף מק"ו מה כלים שאין נאמן על טבילתן נאמן על הזאתן גופו שנאמן על טבילתו אינו דין שנאמן על הזאתו ואמר מורי דעד כאן לא מהימן בהזאת כלים אלא כשבא לפנינו ואמר שלא נטמאו במת דלא שכיח אבל אם בא להזות אינו נאמן אפי' בלא גופו ותניא כמי הכי בתוספתא ע"ה שבא להזות מזין עליו ועל כליו אחר ג' ימים י"מ תחילתו בא להזות סופו אומר הזיתי אדסיה להם למיגרס טהרת מת ואילו בתוספתא תניא טבילת מת:

כלי שנטמא אחוריו במשקין · דמדאוריית' אין אוכל ומשקה מטמא כלי ורבנן הוא דגזור משום משקה זב וזבה כדאיתא בנדה (דף ז:) ועבוד ביה רבנן היכרא לגביה כי היכי דלא לישרוף עליה תרומה וקדשים כדאמרינן פרק אלו מומין (בכורות דף לח. ושם): מקום שנקיי הדעת צובעין · פרש"י חוקקין בשולי הקערה בית קיבול והגובה סביב ונותנין בתוך הקיבול חומץ וחרדל והקשה הר"ר אלחנן א"כ לתרומה תטמא כולה כיון דאיטמי החקק מי גרע מתוך תוכו וצריך לדחוק ולומר דהכי פי' המתני' אחורים ותוך הצביטה אם נטמא אחוריו לא נטמא תוכו ובית הצביטה נטמא תוכו ובית הצביטה נטמא אחוריו א"כ לפירוש זה רב יהודה אמר שמואל ורב אסי חלוקין הן בפירוש המשנה וצ"ע:

ונפסקה

רבינו חננאל

למימר דמטבילין להו משום דבטומאת מת פליגי דלאו טבילתו מטהרתו אלא צריך נמי הזאה שלישי ושביעי וכלים לשבעה יומי לא מושלי · זה שהיה רבי יהושע אומר בוש אני מדבריכם ב"ש שהיו אומרים אין כלי ע"ה טהור אלא לגבי אוכלין ומשקין וכלי חרס בלבד אבל כלי ע"ה הנוגע בו טמא מכלל שהכלי עצמו טמא' נמצא אשה שלשה בכלי ע"ה האשה והכלי טמאין והבצק טהור · נמצאו דברים הללו בלא טעם וכשפירש לו אותו תלמיד ב"ש טעם ב"ש ואמר לו כי טעמן של ב"ש מפני שכל כלי ע"ה בחזקת טומאה הן ואע"פ שהן צמיד פתיל וכלי שטף בתוכן כלי מתכת וכיוצא בהן שנמצא זה הכלי כיון שהוא צמיד פתיל חוצץ בפני הטומאה אינו מציל דכיון דבחזקת טומאה הוא קיי"ל אין כלי טמא חוצץ וכי תאמר אי הכי אפילו אוכלים ומשקין נמי ליהוו טמאין · אמר לך ב"ש אוכלין ומשקין דלעצמן הוא מפני שהוא צריך לאכול אתם אם תאמר לו אינם טהורין אינו מקבל ממך שאני (אני) וכליי טהורין מכם הלכך אוכלין ומשקין דלעצמו הן שאין חבר מתארח אצל ע"ה ואינו אוכל מטעמיו ואם אוכל אתם והם טמאין דינו מסור לשמים אבל בכלים שאנו שואלים מהם חיישינן ומחזקינן להו בחזקת טומאה דע"ה לא מהימן בטהרות: חזר ר' יהושע ואמר נעניתי לכם עצמות ב"ש כו' · ומקשינן וכי ע"ה אם יאמר כי אני הטבלתי הכלים הללו אינו נאמן דאמרת כי שאלינן מינייהו מטבלינן להו · והתנן נאמנים ע"ה על טהרת טבילות טמא מת ופריק אביי כי תניא ההיא דנאמן בגופו וכי אמרינן דאינו נאמן בכליו' רבא אמר הא והא בכליו' והא דתניא נאמן בדאמר לא הטבלתי כלי בתוך כלי מעולם וכי האי שאלינן מינייהו לתרומה · אבל אם אמר הין כלי בתוך כלי הטבלתים והוה בפי הכלי רוחב כב' אצבעות שוחקות כי האי גוונא לא מקבלינן מיניה אפילו בתרומה · וכדתניא נאמן ע"ה לומר פירות הללו לא הוכשרו כלל כלומר לא ניתנו עליהן מים מעולם אבל אין נאמנים לומר הוכשרו אבל לא נטמאו הכא נמי נאמן לומר לא הטבלתי כלי בתוך כלי מעולם [אבל] לומר הטבלתי כלי בתוך כלי שפיו רחב כשפופרת הנוד אינו נאמן · ואקשינן ואגופיה מי מהימן · והתניא חבר שבא להזות ואמר היום יום שלישי הוא לטומאתי מזין עליו מיד · ע"ה שבא להזות אין מזין עליו עד שיעשה שלישי ושביעי בפנינו · ופריק אביי מתוך חומר שהחמרת עליו בתחלתו שאין מזין עליו עד שיעשה שלישי ושביעי בפנינו הקלת עליו בסופו כשיאמר טהרתי להיותו נאמן · ועלתה שמועה זו כרבא שאמר אין מטבילין כלי בתוך כלי לקדש מעלה היא לקדש גזירה משום כלי שאין בפיו כשפופרת הנוד · והן אחת עשרה מעלות: מעלה שניה אחורים ותוך [ובית] הצביעה לתרומה אבל לא לקדש · פי' אם נפלו משקין טמאין באחורי הכלים או בבית הצביעה שלהן והוא מקום שתופסו באצבעו תוכו של כלי טהור · ואם יש בתוכו תרומה לא נטמאת ואם יש בתוכו קדש נטמא וזהו שאמרו כלי שנטמאו אחוריו במשקין אחוריו טמאין · תוכו אוגנו אזנו ידיו טהורין לתרומה אבל לא לקדש נטמא תוכו נטמא כולו . בית הצביעה *) פירש ר' יוחנן מקום שנקיי הדעת שותין בו והוא אצל אזן הכלי שאין דרך בני אדם ליגע בו כי דרך בני אדם להטות הכלי ולשתות מכנגד אזנו מפני שאוחזין אותו באזניו ונקיי הדעת משנין ואין שותין ממקום שכל אדם שותה בו אלא שותין מאצל אזנו כמו שאמרנו ודין אחוריים ותוך מפורש בכלים פרק כ"ה כל הכלים יש להם אחוריים ותוך כגון הכרים והכסתות והשקין והמרצופין כו' · פי' כי הכרים והכסתות משתמשים בהן באחוריהם בשינה שישינים עליהן ומשתמשין עוד בתוכן כדרך אמתחת שמכניסין בתוכן כלים אחרים או תבן וכיוצא בו וישינין עליהן · ותנן נמי כל הכלים יש להן אחוריים ותוך ובית הצביעה ר' טרפון אומר לעריבה גדולה של עץ · ר' עקיבא אומר לכוסות · ר' מאיר אומר לידים טמאות ומהורות · א"ר יוסי לא אמרו אלא לידים המהורות בלבד · כיצד היו ידיו מהורות ואחורי הכוס טמאין ואחזו בבית צביעתו אינו חושש שמא נטמאו ידיו באחורי הכוס היה שותה בכוס שאחוריו טמאין אינו חושש שמא נטמא משקה שבפיו מאחורי הכוס חוזר ונטמא את הכוס · קומקומוס שהוא מרתיח אינו חושש שמא יצאו משקין מתוכו ונגעו באחוריו וחזרו לתוכו: כלי הקודש אין להם אחוריים ותוך ואין להם בית הצביעה כו' ואסיקנא אמר רבה בר אבוה אחת עשרה מעלות שנו כאן שש ראשונות בין לקדש בין לחולין שנעשו על טהרת הקדש אחרונות לקדש אבל לא לחולין שנעשו על טהרת הקדש: מעלה שלישית הנושא את המדרס נושא את התרומה אבל לא את הקדש . ואמרינן מכדי לא נגע קדש אמאי לא · ואמרינן משום מעשה שהיה שהיה אחד מעביר חבית של יין קדש ממקום למקום

ונפסקה

*) עי' בערוך ערך בים לבע .

ונפסקה רצועה של סנדלו ונטלה והניחה ע"פ חבית ונפלה לאויר החבית ונטמאת באותה שעה אמרו הנושא את המדרס נושא את התרומה אבל לא את הקדש אי הכי תרומה נמי *הא מני *ר' חנניה בן עקביא היא דאמר לא אסרו אלא בירדן ובספינה וכמעשה שהיה מאי היא דתניא *לא ישא אדם מי חטאת ואפר חטאת ויעבירם בירדן ובספינה ולא יעמוד בצד זה ויזרקם לצד אחר ולא ישיטם על פני המים ולא ירכב ע"ג בהמה ולא על גבי חבירו אלא אם כן היו רגליו נוגעות בקרקע אבל מעבירן על גבי הגשר ואינו חושש אחד הירדן ואחד שאר הנהרות *ר' חנניה בן עקביא אומר לא אסרו אלא בירדן ובספינה וכמעשה שהיה *מאי מעשה שהיה דאמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שהיה מעביר מי חטאת ואפר חטאת בירדן ובספינה ונמצא כזית מת תחוב בקרקעיתה של ספינה באותה שעה אמרו לא ישא אדם מי חטאת ואפר חטאת ויעבירם בירדן בספינה איבעיא להו סנדל טמא סנדל טהור מהו חבית פתוחה חבית סתומה מהו עבר ונשא מהו ר' אילא אמר אם עבר ונשא טמא רבי זירא אמר עבר ונשא טהור: כלים הנגמרים בטהרה כו': דגמרינהו מאן אילימא דגמרינהו חבר למה להו טבילה אלא דגמרינהו עם הארץ נגמרין בטהרה קרי להו אמר רבה בר שילא אמר רב מתנה אמר שמואל לעולם דגמרינהו חבר ומשום צינורא דעם הארץ דנפל אימת אילימא מקמי דליגמריה הא לאו מנא הוא אלא בתר דגמריה מיזהר זהיר בהו לעולם מקמיה דגמריה ודלמא בעידנא דגמריה עדיין לחה היא טבילה אין הערב שמש לא מתני' דלא כר"א דתנן *שפופרת שחתכה לחטאת ר"א אומר יטבול מיד ר' יהושע אומר יטמא ואחר כך יטבול והוינן בה דחתכה מאן אילימא דחתכה חבר למה לי טבילה ואלא דחתכה עם הארץ בהא לימא ר' יהושע יטמא ויטבול הא טמא וקאי ואמר רבה בר שילא אמר רב מתנה אמר שמואל לעולם דחתכה חבר ומשום צינורא דעם הארץ דנפל אימת אילימא מקמי דליחתכה הא לאו מנא הוא ואלא בתר דחתכה מיזהר זהיר בה לעולם מקמי דליחתכה דלמא בעידנא דחתכה עדיין לחה היא בשלמא לר' יהושע היינו דאיכא היכירא לצדוקין דתנן *מטמאין היו את הכהן השורף את הפרה להוציא מלבן של צדוקין שהיו אומרים במעורבי שמש היתה נעשית אלא לר"א אי אמרת בשלמא בעלמא בעינן הערב שמש היינו דאיכא היכירא לצדוקין אלא אי אמרת בעלמא לא בעינן הערב שמש מאי היכירא לצדוקין איכא אמר רב

עשאוה

רש"י

ונפסקה רצועה של סנדלו · מדרס הזב היתה ונטלה בידו ומתוך כך נפלה לאויר החבית: ר' חנניה בן עקביא · דאמר כל מקום שגזרו חכמים על דבר על מעשה שהיה לא גזרו אלא כדוגמת המעשה וכאותו דבר הלכך בקודש היה מעשה ובקודש גזרו: ולא יעמוד בצד זה · של נהר: אא"כ רגליו נוגעות בקרקע · משום מעשה שהיה בספינה כדלקמן וכל ספינה מהלכת באויר וגזרו על האוירות כולן: אבל מעבירן על הגשר · הואיל ורגליו נוגעות בו: אלא בירדן · ולא בשאר נהרות אבל משיטן על פניו ועומד בצד זה וזורקם לצד אחר: כזית מת תחוב · והאהילו עליו ונטמאו: איבעיא להו סנדל טמא · הא דאמרת דגזרו עליו שלא ישא קודש עמו: סנדל טהור מאי · מי גזור סנדל טהור אטו טמא או לא: חבית פתוחה · ודאי גזור עליו חבית סתומה מאי: ומשום צינורא דעם הארץ · שמא ניתז עליה רוק מפי עם הארץ כשחבר אוחז בו: הא לאו מנא הוא · ולא ליטמא בכך: עדיין לחה היא · ומטמאה משום שמא זב הוא ובמסכת נדה (דף נד:) תנן הזוב והרוק מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין: לחטאת · לתת בתוכו אפר פרה: יטבול מיד · שכל תשמישי פרה העשויין בכלי המקבל טומאה טעונין טבילה וקודם שיעריב שמשו ישתמשו בהן לפרה כדלקמן: [מטמאין היו כו' · נוגעין היו בו שרץ]: להוציא מלבן של צדוקין שהיו אומרים במעורבי שמש היתה נעשית · ולרבנן טבול יום כשר בה דנפקא להו מריבויא דקרא והזה הטהור על הטמא טהור מכלל שהוא טמא לימד על טבול יום שכשר בפרה מכדי בטהור עסקינן ואתי דכתיב לעיל מיניה ולקח אזוב וטבל במים איש טהור (במדבר יט) למה לי למיהדר ולמיכתב והזה הטהור ליכתוב והזה על הטמא אלא טהור כל דהו ואשכחן טבול יום דאיקרי טהור דכתיב ורחץ במים וטהר: יטבול מיד · ואין צריך לטמאה טומאה אחרת שהרי טמאה ועומדת כדמפרש ואזיל: למה לו טבילה · וכיון דאין לה טומאה אין היכר לצדוקים בטבול יום שבה: בשלמא לר' יהושע · המצריכה לטמא היינו דאיכא היכר לצדוקין שהרי טימאוהו טומאה גמורה הצריכה הערב שמש וכאן ישתמשו בה טבולת יום הוי היכר: אלא לרבי אליעזר · שאינו מצריכה אלא טומאה זו: אי אמרת בשלמא בעלמא הצריכו חכמים הערב שמש · בעלמא בטבילת כלים הנגמרים בטהרה ולא כמתני' היינו דהכא לא מצרכינן לה איכא היכירא:

עשאוה כטמא מת בז' שלו · כלומר לבתר הזאה וכי תימא א"כ טבילה לא לבעי איכא למימר דאף לאחר הזאה בעי טבילה כדמפרש [ר"ת] *בפ"ג דמגילה דשתי טבילות יש אחת לפני הזאה ואחת לאחר הזאה:

תוספות

ונפסקה רצועה של סנדלו · אע"ג דגבי טומאה כתיב כלי והאי רצועה לאו כלי הוא מדלא שריגן ליה לטלטל בפרק אלו קשרים (שבת דף קיב.) אביי *קא אזיל בתר רב יוסף איפסיק ליה רצועה דסנדלא ומוכחא דאסור לטלטלה אלמא לאו מנא הוא צריך למימר כגון דנשתייר בהך רצועה דאיכא מנא דהדיוט יכול להחזירו ומיהו בירושלמי מלינו* ונפסקה סנדלו:

לא ישא אדם מי חטאת · ואפילו רבנן דלא בעו כמעשה שהיה מ"מ לא אחמור מידא לקדש רק לחטאת: מת תחוב בקרקעיתה של ספינה · והא דאמר בפרק דם חטאת (זבחים דף נג.) מי חטאת שנטמאו מטהרין שכן נדה מקבלת הזאה היינו בשאר טומאות אבל בטומאת מת נפסלו:

לעולם דגמרינהו חבר · הנוהג לאכול על טהרת קודש משום צינורא דע"ה איכא שאינו אוכל על טהרת הקדש רק על טהרת תרומה שטהרתה טומאה היא אצל הקדש ואי אין צינורא דחבר טמא מוקמינן ליה בע"ה ממש והיה קשה למורי אמאי מוקמינן הכי נוקמי אפי' בחבר עצמו וניטמא מחמת הצינורא דמשקה נינהו וניטמא הכל מחמת הידים דשניות הן *ונראה לו דידים שניות הן אין להם דררא דאורייתא רק דרבנן וידים מטמא כלי ומשקה דרבנן והוה ליה מעלות בתרייתא ולא קמייתא:

טבילה אין הערב שמש לא · מדלא תנא בהדיא וכי תימא א"כ הייתי אומר דלתרומה טבילה מיהא בעיא וי"ל דליכא למטעי בהכי דא"כ לימא בהדיא נריכין טבילה לתרומה והערב שמש לקדש · הר"ר אלחנן:

שפופרת שחתכה לחטאת · והא דאמרי' (יומא ב.) כל מעשיה היו נעשין בכלי גללים כלי אבנים כלי אדמה והכא שפופרת של עץ הויא וכן תנן* צלוחית שהניחה מגולה ומצאה מכוסה וסתם צלוחית של חרס התם דוקא בשעת עשייה בתוך ז' ימים לפי שהיו מקילים לעשותה במעורבי שמש היו מחמירין בה שאר חומרות דלא נזלזלו בה אבל בשאר ימים אין לחוש א):

מטמאין היו את הכהן השורף את הפרה · פרש"י נוגעים היו בו שרץ אך בתוספתא לא משמע ליה רק במגע עצמו לחוד והכי ב)תניא בתוספתא כל ז' ימים היו אחיו הכהנים רגילין לפרוש הימנו וביום השמיני היו נוגעים בו ומטמאין אותו וחוזרין ומטבילין אותו ונעשית בטבול יום וז"ל התוספתא* מעשה בצדוקי הכהן שביקש לשרוף את הפרה והיה רוצה לשורפה במעורבי שמש ושמע רבן יוחנן בן זכאי וסמך ידיו עליו ואמר לו אישי כ"ג כמה נאה לך להיות כהן גדול ירד וטבל כו' נהי שאין הצדוקין חוששין אותה טומאה מה שנוגעין בו עכשיו ולא מעלה של פרה מה שלא נגעו בו כל ז' מ"מ הכל רואין לדברי חכמים שמגע ע"ה מטמא ונגעו בו ביום ח' שיש לעשותה בטבול יום:

א) [ועיין תוספות יומא ב. ד"ה שכל ותוספות סוכה לג. ד"ה נפל ותוספות חולין ע: ד"ה טמאה ותוספות נדה מט. ד"ה כשר] ב) [בתוספות יומא ב. ד"ה להוציא הביאו ממשנה דפרה פ"ג מ"ח סמכו כו' נ"ע קצת]

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פי"ב מהל' אבות הטומאות ה"ג:
[בג"ד כתוב פוס קאי קמיה]
כא ב מיי' פ"י מהלכות פרה אדומה הל' ג:
[לשון הירושלמי שנקרע תכיתו ופקקה בסנדלו]
כב ג מיי' פי"ב מהל' אבות הטומאות הלכה ג:
כג ד ה ו ז מיי' שם הלכה ו:
כד ח מיי' פ"א מהל' פרה אדומה הל' טו:
כה ט מיי' שם הלכה יד:

רבינו חננאל

ונפסקה רצועת סנדלו ונטלה והניחה על פי החבית ונפלה לאויר החבית ונטמאת החבית באותה שעה אמרו הנושא את המדרס לא ישא את הקדש ומתניתין רבי חנניה בן עקביא היא דאמר אין גוזרין אלא כמו המעשה שהיה ומעשה שהיה בחבית של הקדש היה ולא בחבית של תרומה לפיכך לא גזרו על התרומה ומאי היא ר' חנניה בן עקביא דתניא [רבי חנניא] בן עקביא אומר לא אסרו אלא בירדן ובספינה כמעשה שהיה מאי היא דאמר רב מעשה באחד שהיה מעביר מי חטאת ואפר חטאת בירדן ובספינה ונמצא כזית מת תחוב בקרקעיתה של ספינה באותה שעה אמרו לא ישא אדם מי חטאת ואפר חטאת ויעבירם בירדן ובספינה׳ ומיבעיא לן התינח לא ישא אדם סנדל טמאה בידו ובידו האחרת יין קדש. סנדל טהור מאי גזרו טהור אטו טמא אי לא׳ התינח חבית פתוחה דחיישינן שמא תכנס רצועה באוירה ויטמאנה׳ חבית סתומה מאי גזרו סתומה אטו פתוחה אי לא׳ ועוד אמרינן עבר ונשא המדרס והקדש ולא הגיע זה לזה ולא טימא מאי ופשטנא בכולן ר' אילא אומר עבר ונשא טמא׳ ר' זירא אומר כיון שבריא לן שלא נגע טהור׳ וכיון דמעלות מדרבנן נינהו קיי"ל כל בדרבנן עבדינן כדברי המיקל: מעלה רביעית בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש׳ פי' הכהנים הטהורים לאכול התרומה בגדיהם מדרס למי שמבקש לאכול הקדש׳ ובגדי אוכלי הקדש מדרס לכהן אוכל חטאת כי הקדש קדשים קלים והחטאת קדשי קדשים אלו כולן השנויין בסוף פרק של מעלה מזה כולן מעלה אחת הן חשובין. בגדי ע"ה ובגדי הפרושין ובגדי אוכלי תרומה כולן מדרס לקדש וכ"ש זולתם: מעלה חמישית שבקדש מתיר מטביל ומנגב ואח"כ קושר שהחבל הקשור בכלי חיישינן משום חציצה שאינן נהדקות בקשירה והמים באים בהן כ"ש חבל שאינו נהדק כל כך והמים באים ולגבי קדש מעלה בעלמא לקדש אבל בתרומה קושר ואח"כ מטביל. וקיי"ל נימא אחת קשורה חוצצת שלש אינן חוצצות שאינן נהדקות בקשירה והמים באים בהן כ"ש חבל שאינו נהדק כל כך והמים באים ולגבי קדש מעלה בעלמא: מעלה ששית כלים הנגמרין בטהרה צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה אוקימנא כגון שגמרה חבר ומשום שמא נתזה צינורא של רוק מפי ע"ה קודם שיגמרו ונשאר אותו הרוק לאחר שנגמרו׳ ואמאי אוקימנא הכי למפשט [משום] דמקמי נמירתן לא מקבלי טומאה ובתר גמירתן חבר מזהר זהיר בהו *) ונתזה צינורא של רוק מפיו עליהן ונשאר הרוק עליהן לח׳ וצריכין טבילה ולא בעו הערב שמש מדלא מפרש במתניתין הערב שמש אלא טבילה בלבד׳ ואמרינן נימא מתני' **) דלא כר' יהושע דתנינן שפופרת שחתכה למי חטאת רבי אליעזר אומר יטבול מיד. ר' יהושע אומר יטמא ויטבול׳ ואוקימנא בשחתכה חבר ומשום צינורא דע"ה דחיישינן דלמא תיכף להתיכה יגע בה ע"ה ונתן רוק מפיו ונשאר לח על שפופרת זו אחר חתיכה ומשום הכי מצרכינן להטבילה וסבר בעלמא צריכה הערב שמש והכא משום דהוא לגבי מי חטאת אינה צריכה הערב שמש׳ וכיון דסבר בעלמא כי האי גוונא צריכין הערב שמש נמצאת משנתנו דלא כר' יהושע׳ ואמרינן בשלמא לר' יהושע היינו דאיכא היכירא לצדוקין דאפילו אם נטמאת אינה צריכה הערב שמש לגבי חטאת ומשום הכי דייקינן מינה דקתני יטמא ויטבול ומהורה מיד ולא בעינן הערב שמש׳ כדתנן מטמאין היו הכהן השורף את הפרה מפני הצדוקין שלא יהו אומרי׳ במעורבי שמש היתה נעשית׳ פי' אלא היו מטמאין אותו והיה יורד וטובל ומיד עושה הפרה אלא לר' אליעזר אי אמרת בעלמא נמי לא בעי הערב שמש הכא בשפופרת גבי מי חטאת מאי היכירא לצדוקין

*) אולי צ"ל משו"ה אוקמינן דחיישינן שמא נתזה צינורא של רוק מפיו עליהן קודם שיגמרו ונשאר הרוק וכו'. **) משמע דרבינו גרים נימא מתני' דלא כר"י וכן מסיים בסמוך נמצאת משנתינו דלא כר"י צ"ע דאינו דאיס כלל וכמו דמסיק בגמ' בסמוך ואולי דט"ס נפל בדברי רבינו וצ"ע.

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לעולם וכו' וניל דידים שניות · עי' לעיל דף [illegible] ע"א תוספות ד"ה טומאה

תוספתא דפרה פ"ח
פרה פ"ט מ"ו יבמות קטו:
[שבת ס:]
יבמות קטו:
כ"א
פרה פ"ה מ"ד
יומא כ. ע"ש זבחים כא. פרה פ"ג מ"ז
סייד נע"ב [נ"ל בפ"ב דמגילה כ. בד"ה ולא]

עשאוה כטמא שרץ אלא מעתה לא תטמא אדם אלמה תניא חותכה ומטבילה טעון טבילה ואלא עשאוה כטמא מת אי הכי תיבעי הזאת שלישי ושביעי אלמה תניא חותכה ומטבילה טעון טבילה אין הזאת שלישי ושביעי לא אלא עשאוה כטמא מת בשביעי שלו והתניא מעולם לא חידשו דבר בפרה אמר אביי שלא אמרו קורדום מטמא מושב כדתניא* °והיושב על הכלי יכול כפה סאה וישב עליה תרקב וישב עליה יהא טמא ת"ל והיושב על הכלי אשר ישב עליו יטמא מי שמיוחד לישיבה יצא זה שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו: הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה: מנה"מ *א"ר חנין דאמר קרא °כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת הכתוב עשאו לכל מה שבכף אחת מתיב רב *כהנא *הוסיף ר"ע הסלת והקטרת והלבונה והגחלים שאם נגע טבול יום במקצתו פסל את כולו והא דרבנן היא ממאי מדקתני רישא העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת שנגע הטמא במקצתו שטימא את כולו וקתני הוסיף ר"ע אמר ר"ל משום בר קפרא
לא

תורה אור: ויקרא טו · במדבר ז

רש"י

עשאוה כטמא שרץ · לעולם בעלמא לא בעי הערב שמש ר"א לכלים הנגמרים בטהרה ואפ"ה איכא היכרא לפי שספופרת של חטאת (א) עשאן כאילו נגעו בשרץ לענין מנין ראשון ושני הלכך אי לאו דפרה נעשית בטבולי יום זו היתה צריכה הערב שמש: אלא מעתה · דלא עשאוה אלא כטמא שרץ: לא תטמא אדם · דהא טמא שרץ לאו אב הטומאה הוא ואינו מטמא אדם שלא מצינו טומאה לאדם וכלים הנוגעין בטמא שקיבל טומאה מאחרים חוץ מטמא מת שנאמר והנפש הנוגעת תטמא עד הערב (במדבר יט): כטמא מת · כאילו נטמא במת שמטמא אדם: לא חידשו דבר בפרה · אע"פ שעשו בה מעלות הרבה בשביל הזלזול הזה שהיו מטמאין כהן השורפה לעשותו טבול יום לא חידשו בגזרות מעלותיה דבר שאינו מצוי בשום מקום ואם כשאמרת שעשו בה כלים הנגמרין בטהרה כטמא מת הרי אין לך חדוש גדול מזה: שלא אמרו קורדום מטמא מושב · כלומר לא נתנו טומאה בפרה לכלי שאינו ראוי לטומאה כגון לומר קורדום שאינו מיוחד לישיבה ואינו נעשה אב הטומאה במושב הזב(ב) בפרה אבל בכלי הראוי לקבל טומאה חידשו בה לעשות שאינו נוגע במת כנוגע במת: תרקב · חצי סאה: אשר (ג)ישבי מדלא קרינן אשר ישב למדנו שאינו מדבר אלא באשר מיוחד לישב שם תמיד: הוסיף ר"ע כו' · רישא קתני העיד ר"ש על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו פסל את כולו: לבונה וגחלים · אע"ג דלאו אוכל נינהו חיבת הקדש מכשרתן לטומאה: פסל את כולן · לפי שהכלי מצרפן יחד והך עדות מדרבנן היא מדקתני רישא על אפר חטאת כו' והויא ודאי על כרחך דרבנן היא דהא מקרא דר' חנין ליכא למילף אלא קדשי מזבח אבל אפר פרה לא:
לא

תוספות

יצא זה שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו · בפרק ר"ע (שבת דף פד: ושם) עביד ק"ו ומה פכין קטנים שטהורים בזב כו' שאין להם תוך הראוי למגע בשר בזב טמאים במת מפך שטמא במדרס אינו דין שטמא במת והקשה הר"ר אברהם מכל הכלים ליעבד ק"ו שאין בני מדרס כדאמרינן הכא עמוד ונעשה מלאכתנו טמאים במת מפך כו' ועוד קשה לר"י ליעבד ק"ו מכלי חרס גדולים שטהורים אפי' פתוחים במדרס הזב כדאיתא בפרק ר"ע (ג"ז שם) [דיליף מדכתיב (במדבר יט) וכל כלי פתוח אשר אין] צמיד פתיל עליו בטומאת מת משתעי קרא מפך כו' וי"ל דלא דמי דכל הכלים הא דלא מטמאו מדרס לאו משום דכלי הן אלא משום דלאו בני מדרס נינהו דלא שייך שם וכן כלי חרס גדולים דטהורים במדרס וטמאים בשאר טומאת הזב התם משום טומאת מת וסרך [בתוך] רחמנא תליא דאיתקש לשק כל כלי עץ אבל טומאת מדרס לאו מטעם תוך הוי אלא מטעם מיוחד לישיבה הלכך מפך שמטמא מדרס והוא דינו לא יטמא במת כיון דלית ליה תוך אבל השתא עבדינן ק"ו מפכין קטנים שטהור בהם מגע והיסט שישנן בכלל גדולים ושייך ביה מטעם תוך והכא טהור מטעם גזרת הכתוב דכיון דלא שייך ביה מגע בשר הזב גם מגע שערו ומעיינו לא שייך ביה ושוו אפ"ה הן לטומאת מת כגדולים כ"ש דמפך שיש שם גם טומאה דזב כגון מדרס שיטמא במת ותו לא שייך לחלק שכן מיוחד לישיבה דהואיל ומהני בו יחוד ישיבה דלא שייך לפכין קטנים מטעם תוך ואפ"ה יהו טמאים מדרס הזב הוי הק"ו גמור הואיל ולית להו טומאת תוך דשייכא בהו · הר"י:

שאם נגע טבול יום במקצתו · הקשה הר"ר נסים גאון דמשמע הכא דנתקדשו בכלי מדמהני בהו צירוף ואילו בשילהי פרק טרף בקלפי ביומא (דף מד: ושם) נתפזרו לו קב גחלים מכבדן לאמה והיכי מכבדן הא מפסיד בקדש ותירץ דבירושלמי דמכילתין מוקמי לה (ד) בשל יום הכפורים ההיא דהכא וזה לשון ירושלמי ר' יוסי בר חנינא בשם ר' יוחנן מפני מה אומרים שירי מנחות מחברין את עצמן מפני שנזקקו לכליין ר' אחא אומר בשם ר"ל יודעים היו שכלי שרת מחברן מה באו להעיד על הסלתות על הלבונה ועל הקטורת ועל הגחלים ניחא סולת קטורת ולבונה גחלים מאי א"ר בון תיפתר בגחלים של יוה"כ שבמה שהיה חותה היה מכנים אבל של כל יום לא כההיא דתנן נתפזר ממנו קב גחלים מכבדו לאמה ומיהו הר"י היה מפרש הירושלמי הכי גחלים מאי כלומר למה פוסל את כולם כיון שיש הרבה שאינו צריך ומוקי לה בשל יוה"כ דהכל צריך וה"ה דמצי לאוקמי במחתה של כל יום אלא משום דלא פסיק ליה אי מחתה של כסף שחותה בה קדושה אי לא וכלי שרת מחברן משמע כל כלי שמכניסין דומיא דלבונה וקטורת וכ"ת הא אמרינן בסמוך דמדרבנן מיהא אפילו שאינו צריך לכלי כלי נמי מצרף איכא למימר הייני למ"ד צירוף דאורייתא אבל למ"ד צירוף דרבנן לא יועיל כלום והשתא דאתינן להכי גם מה שהקשה הרב ר' נסים יתכן דכלי אינו מצרף רק הראוי לו ומה שאין צריך לו בו ביום אין בכך כלום אם מפסידו ור"ת מתרץ דכלי שרת אין מקדשין אלא לדעת אך קשה להר"ר אלחנן דפלוגתא היא שילהי לולב וערבה (סוכה דף מט: ושם) וי"א מקדשין ומיהו פ"ק דמנחות (דף ז.) ובהתודה (שם דף עח: ושם) איכא מאן *דמוכח מן ולקחו את כל כלי השרת (במדבר ד) דאין מקדשין אלא לדעת ופלוגתא דאמוראי הוא דהוי דלא אשכחן פלוגתא דתנאי וי"מ מחתה דכסף איננה קדושה כי אם חותה שמעלה בה ונתפזרו לו קב גחלים דמכבדן לאמה איירי במחתה של כסף וקשה להר"ר אלחנן דהא מזבח מקדש את דבר הראוי לו ולא ידענא מאי תיובתיה דהא מוריד גחלים מן המזבח לארץ פליגי בה רבי יוחנן ור"ל משמע דלא שייך בגחלים ראוי למזבח *):

והא דרבנן הוא · משמע הא לאו הכי הוה שייך שפיר צירוף דאורייתא מדלא קדייק רק מהוסיף ועוד מדקאמר ממאי דהאי צירוף מדרבנן אלמא דאית ליה דאורייתא וכן בפ"ב דפסחים (דף לה.) והבשר כל טהור יאכל בשר לרבות עצים ולבונה וכן בפ"ב דחולין (דף לו:) אלא חיבת הקדש מכשרת דאורייתא מנלן כו' אלא מסיפא כל טהור יאכל בשר לרבות עצים ולבונה ובפרק כל הפסולים (זבחים דף לג.) טמא שאכל קדש לפני זריקה חד אומר לוקה וחד אומר אינו לוקה אבל בטומאת בשר דברי הכל לוקה דאמר קרא והבשר כו' ואמר מר לרבות עצים ולבונה אלמא עיקר קרא להכי הוא דאתא ובפרק כל שעה (פסחים דף כד:) והבשר למה לי לרבות עצים ולבונה בשר למה לי לרבות אימורין כו' והא דקאמר בזבחים שילהי ב"ש (דף מו:) והאמר מר והבשר לרבות עצים ולבונה ומשני דלפסול בעלמא התם מדאורייתא מיהא הוי פסול להקרבה ולא קאמר דהוי פסול אלא לאפוקי איכא דאמר התם לוקה וכי אומרים בפסחים (דף לה.) עצים ולבונה בני קבלת טומאה נינהו וכי אוכלין נינהו אלא מעלה דאורייתא מיהא הוי ומעלה דלאו אוכל הוא ושוי ליה אוכל וכן מייתי התם העריב שמשו אוכל בתרומה כו' הביא כפרתו כו' והאי גברא חזי אלא מעלה והתם דאורייתא הוא דהא בהערל (יבמות דף עד:) מפיק ליה מקרא דקאמר ג' קראי כתיבי והשתא משמע דלעולם הוי צירוף דאורייתא גבי עצים ולבונה וכי קאמר הש"ס בפרק הקומץ רבה (מנחות דף כה.) יצאו עצים ולבונה שאין מקבלין טומאה י"ל דר"ל בלי הכשר אע"ג דחיבת הקדש מכשרתו דאורייתא מ"מ לא פסיק ליה כיון דעצי חולין לא מקבלי טומאה דאורייתא אפי' בהכשר אי לאו יתורא דקרא א"כ איכא למימר דלא מרבינן אלא בהכשר וכי קאמר בפסחים (דף יט.) אלמא צירוף דרבנן דעדותו דר"ע דרבנן אבל עצים ולבונה לעולם דאורייתא ולא כפרש"י דקאמר דדייק התם צירוף דגבי מעלות דרבנן ולר"ע דעצים ולבונה לאו בנות קבולי טומאה נינהו דאורייתא דלאו אוכל הוא לא יתכן כדפרישית בכל הני שהבאתי וגם משמעות דשמעתין לא משמע הכי אלא דייק דצירוף דרבנן מהא דקתני רישא העיד רבי שמעון על אפר חטאת וכו' ואפר
חטאת

עין משפט נר מצוה

כו א ב ג מיי' פ"א מהלכות פרה אדומה הלכה טו:

כז ד מיי' פ"ז מהלכות משכב ומושב ה"ח:

כח ה ו מיי' פרק י"ב מהל' אבות הטומאות הלכה ז:

כט ז מיי' פי"ג מהל' פרה אדומה הל' ה:

[עיין תוספות מנחות כה. ד"ה שאין וכו' וכד"ה צירוף דאורייתא]

רבינו חננאל

לצדוקין איכא ופריק ר' זירא עשאוה לשפופרת זו כטמא שרץ חילוף כל הכלים הנגמרין בטהרה וכל טמא שרץ בעי הערב שמש וזו להוציא מן הצדוקין לא הצריכוה הערב שמש · ומקשינן אי הכי דשפופרת זו כטמא שרץ היא לא תטמא אדם אלמא תניא חותכה ומטבילה וטעון טבילה פי' החותכה נמי בעי טבילה · ואסיקנא אלא עשאוה לשפופרת זו כטמא מת ביום שביעי שלו דלא בעי הזאה ובעי הערב שמש · ומקשינן איני דלעלמא כלין הנגמרין בטהרה מטבלינן להו משום חששא דלמא ניתזה צינורא מפי ע"ה עליה ונשארה לחה עד אחר גמירתה ולגבי מי חטאת עשאוה לשפופרת שחתכה למי חטאת כטמא מת בשביעי שלו ומשום הכי מטבלינן לה · והתניא לא חדשו דבר בפרה כלומר לא החמירו בפרה משאר טמאות דעלמא · ופריק אביי מאי לא חדשו שלא אמרו קורדום מטמא מושב משום חומרא דפרה אלא כיון דעלמא לא הוי קרדום מטמא מושב לגבי פרה נמי לא הוי מושב · כדתניא והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב יטמא · אשר ישב מי שמיוחד לישיבה יצא זה שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו · אלו שש מעלות נוהגות בקדש ובחולין שנעשו על טהרת הקדש וכדרב נחמן אבל חמש האחרונות נוהגות בקדש ואין נוהגות בחולין שנעשו על טהרת הקדש: מעלה שביעית הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה · וא"ר חנין צירוף זה מן התורה שנאמר כף אחת עשרה זהב וגו' כיון שכתיב כף ידענו שהיא אחת אחת דכתב רחמנא למה לי אלא ללמדך שכל מה שבכף אחת · ומותיב רב כהנא הוסיף ר' עקיבא הסולת והקטרת והלבונה והגחלים שאם נגע טבול יום במקצתו שפסל כולו · והא מדרבנן היא מדקתני רישא העיד ר' שמעון בן בתירא על אפר חטאת שנגע טמא

מסורת הש"ס

שבת נט. נדה מט:

[פסחים יט.]

פסחים שם יומא מח. [עדיות פ"ח מ"א]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה עשאוה וכו' של חטאת עשאוה כאילו נגע בשרץ: (ב) ד"ה שלא אמרו וכו' כמושב הזב שיהא טמא בפרה: (ג) ד"ה אשר ישב מדלא קרינן אשר ישב: (ד) תוס' ד"ה שאם וכו' דבירושלמי דמכילתין מוקמי לה ההוא דהכא בשל יום הכפורים וזה לשון ירושלמי:

[תוספות זו לא מצאתי וכן נשאלתי מסגה"ג מהרי"ח ז"ל]

*) [ועי' תוס' יומא מו: ד"ה כי פליגי]

לא נצרכא אלא לשירי מנחה דאורייתא *צריך לכלי הכלי מצרפו שא"צ לכלי אין כלי מצרפו ואתו רבנן וגזרו דאע"ג דאינו צריך לכלי כלי מצרפו תינח סלת קטורת ולבונה מאי איכא למימר אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כגון שצברן על גבי קרטבלא דאורייתא יש לו תוך מצרף אין לו תוך אינו מצרף ואתו רבנן ותיקנו דאע"ג דאין לו תוך מצרף ופליגא דר' חנין אדר' חייא בר אבא *דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מעדותו של רבי עקיבא נשנית משנה זו: הרביעי בקדש פסול: תניא א"ר יוסי *מנין לרביעי בקדש שהוא פסול ודין הוא ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פסול בקדש שלישי שפסול בתרומה אינו דין שיעשה רביעי לקדש ולמדנו שלישי לקדש מן התורה ורביעי בק"ו שלישי לקדש מן התורה מנין דכתיב °והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל מי לא עסקינן דנגע בשני וקאמר רחמנא לא יאכל רביעי מקל וחומר הא דאמרן: ובתרומה אם נטמאת כו': אמר רב שיזבי בחיבורין שנו אבל שלא בחיבורין לא איתיביה אביי יד נגובה מטמא חבירתה לטמא לקדש אבל לא לתרומה דברי רבי ר' יוסי ברבי יהודה אומר לפסול אבל לא לטמא אי אמרת בשלמא שלא בחיבורין היינו רבותיה דנגובה אלא אי אמרת בחיבורין אין שלא בחיבורין לא מאי רבותא דנגובה א] איתמר *)נמי אמר ריש לקיש לא שנו אלא ידו אבל

°ויקרא ז

רש"י

לא נצרכא · להאי עדות דר' עקיבא דמדרבנן אלא לסולת של שירי מנחה: דאלו מדאורייתא הצריך לכלי · דומיא דקטורת שבכף דאיירי בה קרא כלי מצרפו ושאינו צריך לכלי כגון שירי מנחה שהן אכילת כהן אין הכלי מצרפן: מאי איכא למימר · הרי צריכין לכלי: קרטבלא · עור שלוק: ופליגא הא דר' חנין · דאמר לעיל צירוף דאורייתא אדר' חייא בר אבא: מחוסר כפורים כשר לתרומה ופסול לקדש · ביבמות ילפינן לה מקראי בפרק הערל (דף עד:): שלישי שפסול בתרומה · כדנפקא לן ק"ו במסכת סוטה (דף כט.*) ומה טבול יום שמותר במעשר אסור בתרומה שני שפסול במעשר אינו דין שיעשה שלישי בתרומה (א): אינו דין שיעשה רביעי לקדש · וא"ת דיו לבא מן הדין להיות כנדון א"כ ק"ו לא צריך שהרי למדנו שלישי לקדש מן התורה והיכא דמיפריך ק"ו לא אמרינן דיו לבא מן הדין להיות כנדון כדאמרינן בבבא קמא (דף כה.) ולמ"ד נמי אמרינן דיו הני מעלות דרבנן נינהו ולאו דאורייתא והאי דנקט ולמדנו שלישי לקדש מלתא בעלמא היא דאשמעינן דשלישי לקדש מן התורה הוא: מי לא עסקינן כו' · מי לא משתמע (כו') נמי מהאי קרא: דנגע בשני · דהא אשכחן דאיקרי שני טמא דכתיב כל אשר בתוכו יטמא וה"ל הכלי ראשון ומה שבתוכו שני וקרי ליה טמא וקאמר רחמנא והבשר אשר יגע בכל טמא (ב) בשני וה"ל שלישי לא יאכל והאי קרא בבשר שלמים כתיב: בחיבורין שנו · מתניתין דקתני יד מטמאה את חבירתה לקדש כגון שבעוד שהיד הטמאה נוגעת לטהורה היתה טהורה נוגעת בקדש דגזור רבנן דלמא אתי למינגע טמאה בקדש ולמ"ד (ג) פסול לקמן לפסול דמעלה בעלמא היא: אבל שלא בחיבורין · שלאחר שפירשה מן הטהורה חזרה טהורה ונגעה בקדש טהור ואין יד מטמאה חבירתה לעשותה אפי' שלישית לפסול: יד נגובה · אע"פ שאין בה משקין: לטמא את הקדש · לעשות רביעי: ר' יוסי בר' יהודה אומר · חבירתה פוסלת את הקדש אבל לא מטמאה: אי אמרת בשלמא שלא בחיבורין · קאמר דמטמאה היינו רבותא דנגובה (ד) ואע"ג דנגובה היא כשנגעה בזו ואין לחוש שמא נגעה היד הטהורה במשקין שבטמאה שהן ראשונים דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה והויא לה הך יד נמי שניה מחמת המשקין כמו חבירתה אפילו הכי מטמאה דמעלה דרבנן היא שהיד מטמאה את חבירתה להעשות שניה כמותה לקדש אלא אי אמרת לא אמרינן אלא בחיבורין וטעמא משום דלמא נגע טמא לקדש מאי רבותא דנגובה הטו יד קמייתא לא מטמיא לה לקדש בלא משקין הלא שניה היא:

תוספות

חטאת מדרבנן דליתו קודש אלא חול כדמוכח בהתכלת (מנחות דף נב. ושם) שאין מועלין באפר פרה וקתני הוסיף ר"ע דמשמע דהוי דרבנן כמו רישא כדדייק הכא והשתא מתוקמא דרשה דמייתי בכולי הש"ס והבשר לרבות עצים ולבונה כר"י דפרק המנחות והנסכים (שם דף קב: ושם) דאי נרבנן הא משמע אף בשר בתר שחיטה יש לה פדיון ומיהו יכילנא לאוקומי כרבנן ובהוקדשו בכלי וכדמוקמינלה בפסחי' אך איכא לדחות דלא קאי רק אלבונה ולא אעצים וכן בריש המנחות והנסכים פי' בשם הר"י דעיקר קרא לא קאי רק אלבונה אבל אעצים לא הוי רק אסמכתא בעלמא והתם הארכתי ולא שייך הכא ואין להביא ראיה מהא דלא חשיב עצים בפרק שני דמעילה (דף ט.) כי חשיב איזך הוכשר ליפסל בטבול יום ובמחוסרי כפרה משום דלא שייך ביה פיגול אף בהולכה ובהקטרה דלא קרבן גמור הוא*:

דאורייתא יש לו תוך מצרף · הקשה הר"ר אלחנן אמאי לא קאמר כגון שצברו בכלי חול דאורייתא כלי שרת מצרף ולא של חול דבעינן דומיא דכף ואע"פ שיש לו תוך וצ"ע:

מנין לרביעי בקדש שהוא פסול · פרש"י ולמ"ד דיו הני מעלות דרבנן נינהו ולא דאורייתא והאי דקאמר ולמדנו שלישי מן התורה מילתא בעלמא הוא ולא קאמר נמי מק"ו אלא מלתא בעלמא הוא ובפ"ק דפסחים (דף יט.) פי' רש"י גבי ההיא דר' יוסי ור' שמעון דאין משקה מטמא באוכל ואין טומאה עושה כיוצא בה היכי אשכחן רביעי בקדש אלמא ודאי דרבנן הוא ומביא ראיה דמכילתין חשיב גבי מעלות דרבנן בתרייתא וקשה לר"י לר' חנין דאית ליה צירוף כלי דאורייתא וקחשיב ליה גבי מעלות דרבנן ולר' יוחנן דאית ליה צירוף דרבנן הוא הא מוקי לה כר' עקיבא ור"ע סבר שלישי בחולין דאורייתא וא"כ רביעי בקדש נמי דאורייתא קרי כאן והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל דמי לא עסקינן דנגע וכו' ותירץ הר"י דקרי להו דרבנן משום דלא מסכה לה לחולין שנעשו על טהרת הקדש [דהוי דאורייתא] וכן אר"ת דמסכתת לה לרביעי בקדש [דאורייתא] ע"י עלים ולבונה דטמאין ע"י חיבת הקדש וכי מיבעי ליה לר"ל בצריד של מנחות (מנחות דף קב:) אי מונין בו ראשון ושני אי לא דאי מהני חיבת הקדש למנות בו ראשון ושני למ"ד אין אוכל מטמא אוכל פשיטא ליה האי והיה קשה להר"ר אלחנן לפר"ת דמוקי לה ע"י עלים ולבונה וכי עדיפא מאוכל גמור דלא אהני חיבת הקדש למימני ביה ראשון ושני:

בחיבורין שנו · פרש"י שבשעה שהיד טמאה נוגעת לטהורה היתה טהורה נוגעת לקדש וקשה לפי' דא"כ השניה אינה טמאה כלל והקדש טמא מחמת גזרה שמא יגע בראשונה הטמאה ואמאי קאמר ובקדש יטבול שתיהן ויש ליישבו דה"ק הא נטמאה ידו אחת חבירתה טהורה ובקדש בתחילתו הצריכו חכמים להטביל שתיהן שמא נטמאו שתיהן שנו דיד אחת נוגעת בספר הפוסלה ויד האחרת הנוגעת בה תדון כאילו נגעה בספר דגזרינן לה שמא תגע וכן הא דתנן לקמן יד מטמאה חברתה ועושה אותה שניה בקדש מוקמינן לה בשמעתין הכי לפי מאי דס"ד לדברי ר' יהושע דיד מטמאה חברתה להיות שניה ומאיזה טעם לא תהיה שלישית אלא ודאי דגזרינן שמא נגעה בספר עצמה ואפי' לא נגע ביד השניה טמאה שמא נגעה בספר ותניא בתוספתא המטביל את ידו אחת מהן כל טהרות שעשה בטהורה עד שלא הטביל את הטמאה טמאות שהיד מטמא חברתה לקדש משמע דבלא נגיעה מטמאת לה והשתא יתכן דהוי מעלה לר' יוסי שאינה אלא בכלל רביעי ליפסול בקדש אבל לא לתרומה דבתרומה אין יותר משלישי לכן אינה מטמאה רק קדש דעושה רביעי ולית ליה יד מטמאה את חברתה להיות שניה אלא מטמאה להיות שלישית והקשה הר"ר אלחנן אמאי חשיב האי מעלה במתני' הא הויא בכלל רביעי בקדש ותירץ דמ"מ מעלה אחרת היא דיד מטמאה את חברתה דס"ד כיון דאין גופו נטמא אלא מאב הטומאה גם ידיו נמי לא קמ"ל:

אלא אי אמרת בחיבורין אין וכו' מאי רבותא · ואי משום תרומה דלא מטמאה אף בחיבורין לא נחית להו רבותא אלא רבותא דקדש:

*אחד ידו ואחד יד חבירו לפסול · דהואיל ומטמא יד חברו די לנו בכך אם יפסל אבל לר"ל לקיש דאמר דוקא ידו מוקי טעמא משום איחלופי יד טהורה ביד טמאה לפיכך כי היכי דידו טמאה מטמאה קדש דשניה היא אף טהורה נמי וכן משמע בסמוך כי הדר ביה ר"ל לקיש פירש לדבריו לפסול אבל לא לטמא משמע דמעיקרא סבירא ליה לטמא בשם רבינו שמואל:

דתנן

עין משפט נר מצוה

ל א ב מיי' פי"ב מהל' אבות הטומאות ה"ג:

לא ג מיי' שם הל' יא ופי"א הלכה ד:

לב ד ה מיי' שם פי"א הלכה ד:

לג ו ז מיי' שם פי"ב הלכה י"ב ופ"ח שם הלכה ז:

רבינו חננאל

טמא במקצתו שטימא את כולו וקתני הוסיף ר' עקיבא אלמא צירוף דרבנן הוא ופריק ר"ל אליבא דרבי חנין לעולם צירוף דאורייתא ור' עקיבא שירי מנחות אתא לאשמעינן דמדאורייתא דבר הצריך לכלי כלי מצרפו שאין צריך לכלי אין כלי מצרפו · ואתו רבנן ועשו מעלה וגזרו אפי' בדבר שאין צריך לכלי ומקשינן תינח דמצרף הכלי הסלת מפני שצריכה כלי קטורת לבונה וגחלים מאי כלי צריכי · ופריק רב נחמן כגון שצברן ע"ג קטבליא מדאורייתא יש לו תוך מצרף · אין לו תוך אינו מצרף · ואתו רבנן תקינו דאע"ג דאין לו תוך מצרף ופליגא דר' חייא בר אבא דאמר משמיה דר' יוחנן מעדותו של ר' עקיבא נשנית משנה זו הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש ומסתברא דצירוף כלי מדרבנן היא דהא ר' יוחנן מוקים לה למתניתין מעדותו של ר' עקיבא ומשנתנו מעלה מדרבנן וכבר פירשנוהו בפסחים בפ' הראשון: מעלה שביעית הרביעי בקדש פסול והשלישי בתרומה פי' טמא מת הוא אבי הטומאה וטומאתו ז' דכתיב וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר יטמא שבעת ימים והנוגע בו טמא טומאת ערב שנאמר וכל אשר יגע בו הטמא יטמא והנפש הנוגעת תטמא עד הערב · עוד קדשים הנוגעים בטמא השני שהוא טמא טומאת ערב נטמאו שנאמר והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל נמצא שלישי לקדש טמא מן התורה כמו שפירשנו · ורביעי מק"ו כדתניא מניין לרביעי בקדש שפסול ודין הוא ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה

שנא' ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים כי לחמו הוא · ותנן נמי הערב שמשו אוכל בתרומה פסול הוא וזה המחוסר כפורים בקדשים כדתנן הביא כפרתו אוכל (בתרומה) [בקדשים] וכתיב וכפר עליה הכהן וטהרה מכלל שעד שלא הביאה כפרתה לא נגמרה טהרתה ובמאי בא לתרומה הא כתיב ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים כי לחמו הוא והיא התרומה שגם היא נקראת קדשים · אלא לאו בטהרת קדשים הכתוב מדבר עכשיו שלישי שפסול לתרומה אינו דין שיעשה רביעי בקדש · וזו היא מעלת הקדש על התרומה: מעלה שמינית שהיד מטמא לחברתה לקדש אבל לא בתרומה אמר רב שיזבי בחבורין שנו · פי' כגון שחיבר ידו הטהורה לידו האחרת אבל אם לא חיבר היד הטמאה לטהורה לא · ומותיב אביי עלה יד נגובה מטמאה לחברתה לקדש וכו' · ואע"ג דלא פריק רב שיזבי בחבורין כיון דא"ר יוחנן אחד

מסורת הש"ס

[מנחות כז.]

[פ"ע ועיין רש"י פסחים יח: ד"ה שלישי שפסול בתרומה]

פסחים יח: סוטה כט: [תוספתא פ"ג]

[פסחים יט.]

[ועי' תוספות מנחות כח. ד"ה ינמן]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שלישי וכו' שני שפסול במעשר אינו דין שיעשה שלישי בתרומה וכיון דשלישי פסול בתרומה דין הוא שיעשה רביעי בקדש: (ב) ד"ה דנגע בשני וכו' בכל טמא אפילו בשני וה"ל שלישי: (ג) ד"ה בחיבורין וכו' ולמ"ד לקמן פסול: (ד) ד"ה אי אמרת וכו' דלאו גב דנגובה:

[עי' בעל המאור ועוד תמצא שם פי' כגון זה בכל סוגיא זו]

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' איתמר נמי אמר ריש לקיש. כ"ב ע"י בספר עולי אמן מהו איתמר נמי:

לד א מיי' פי"ב מהל' אבות הטומאות הלכה יג:
לה ב מיי' פ"ח שם הל' ג סמג עשין רמז:
לו ג ד מיי' שם פי"ב הלכה יג:
לז ה ו מיי' שם הל' טו:
לח ז ח ט מיי' פי"א מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה א:
לט י מיי' שם הלכה ב:
מ כ מיי' שם הלכה ד:

אבל יד חבירו לא ור' יוחנן אמר [א]אחד ידו ואחד יד חבירו באותה היד לפסול אבל לא לטמא ממאי מדקתני סיפא שהיד מטמאה חבירתה לקדש אבל לא לתרומה הא תו למה לי הא תנא ליה רישא אלא לאו שמע מינה לאתויי יד חבירו ואף ר"ל הדר ביה דא"ר יונה א"ר אמי אמר ר"ל אחד ידו ואחד יד חבירו באותה היד לפסול אבל לא לטמא ולפסול אבל לא לטמא תנאי היא דתנן* כל הפוסל בתרומה מטמא ידים להיות שניות ויד מטמא חבירתה דברי ר' יהושע וחכ"א [ב]ידים שניות הן ואין שני עושה שני (בחולין) מאי לאו שני הוא דלא עביד הא שלישי עביד דלמא לא שני עביד ולא שלישי אלא כי הני תנאי דתניא יד נגובה מטמא את חבירתה לטמא בקדש אבל לא לתרומה דברי רבי ר' יוסי בר' יהודה אומר אותה יד לפסול אבל לא לטמא: [ג]אוכלין אוכלים נגובין בידים מסואבות כו': *תניא א"ר חנינא בן אנטיגנוס וכי יש נגובה לקדש והלא חיבת הקדש מכשרתן לא צריכא [ד]כגון שתחב לו חבירו לתוך פיו או שתחב הוא לעצמו בכוש ובכרכר וביקש לאכול צנון ובצל של חולין עמהן לקדש גזרו בהו רבנן לתרומה לא גזרו בהו רבנן: [ה]האונן ומחוסר כפורים כו': מאי טעמא [ו]כיון דעד האידנא הוו אסירי אצרכינהו רבנן טבילה:

מתני' חומר בתרומה שביהודה [ז]נאמנין על טהרת יין ושמן כל ימות השנה [ח]ובשעת הגיתות והבדים אף על התרומה [ט]עברו הגיתות והבדים [י]והביאו לו חבית של יין של תרומה לא יקבלנה ממנו אבל מניחה לגת הבאה *[כ]ואם אמר לו הפרשתי לתוכה רביעית קדש נאמן כדי יין וכדי שמן המדומעות

רש"י

אבל יד חברו · אם נגעה ביד חברו לא טימאתה: באותה היד · אם נגע ביד הראשונה ביד חברו אבל השניה אינה מטמאה יד חברו: ולפסול · את הקדש הוא דאמר יד מטמאה חבירתה אבל לא לטמא: הא תנא ליה רישא · ולקדש מטבילין שניהן: אין שני עושה שני · אין יד שהיא שניה עושה את חבירתה שניה מכלל דשמעי' לר' יהושע דאמר היד מטמאה את חבירתה להיות כמותה: ודלמא לא שני ולא שלישי · דלית להו הך מעלה דמתני' אבל מאן דאית ליה אפי' לטמא אית ליה להכי קאמר ידים לעולם שניות הן לפיכך(א) אין יד מטמאה את חבירתה: וכי יש נגובה בקדש · והלא חיבת קדש מכשרת: אלא אין נגובה זו לומר כשלא הוכשרו אלא כשהוכשרו לטומאה ועכשיו הן נגובין וטומאה הן מקבלין ולא הוצרכה משנתנו לדבר באוכלי קדש נגובין אלא באוכלי חולין נגובין ואוכלי קדש: תחב לו חברו · בידים טהורות וזה האוכל ידיו מסואבות: או שתחבן הוא עצמו בכוש או בכרכר · שהן פשוטי כלי עץ ואין מקבלין טומאה: וביקש לאכול צנון או בצל של חולין עמהן · שאין ידים מטמאות את החולין ואפ"ה גזור רבנן שלא יאכלם עם הקדש פן תגע ידו מסואבת באוכלי קדש שבפיו: לענין תרומה · אע"פ שהיד מסואבת פוסלתה לא עשו מעלה אלא אמרינן זהיר ולא נגע וה"ק מתניתין אוכלין חולין בידים מסואבות עם התרומה אבל לא עם הקדש ולהכי נקט נגובין שאילו עכשיו היו משקין עליהם היו משקין נעשין ראשונים מחמת הידים ועושין את החולין שניים וכשנוגעין בתרומה שבפיו פוסלין אותם א] ואית דמסיק מלתא בנגובין שמעולם לא הוכשרו וקשיא לי בחולין מה לי הוכשרו מה לי לא הוכשרו הלא אין ידים מועילות כלום לחולין: כיון דעד האידנא אסירי · דמחוסר כפורים מותר בתרומה ואסור בקדש וכן אונן ואע"פ שאסורים במעשר שני מותרין בתרומה כדאמרינן במסכת יבמות *מוכל זר יתירה זרות אסרתי לך ולא אנינות: מתני' שביהודה נאמנין · עמי הארץ: על טהרת יין ושמן · של קודש אם הקדישוהו למזבח בשעת הגיתות והבדים נאמנין על שמירתן כל ימות השנה ובגמ' מפרש מאי שנא יהודה דנקט: ובשעת הגיתות והבדים · הכל מטהרין את כליהם: והביאו לו · עמי הארץ לכהן חבר: אבל מניחה · עם הארץ לגת הבאה ואז יתננה לכהן: רביעית לוג שמן נאמן · דמיגו דנאמן אקדש נאמן אתרומה: המדומעות

תוספות

דתנן כל הפוסל את התרומה כו' · קשה לר"י דאמרינן בפ"ק דשבת (דף יד. ושם) אף הידים הבאות מחמת ספר פוסלות את התרומה משום דר' פרנך דאמר וכו' מאי קאמר אפי' כל מילי נמי דפוסל את התרומה מטמא ידים כדתנן הכא וי"ל דספר נגזרה ראשון ואח"כ של שאר מילי ועוד יש לומר דלרבנן איצטריך התם דפליגי עליה דרבי יהושע ומיהו טפי נראה לומר דאף ר' יהושע לא קאמר רק לקדש כדמשמע כולה שמעתין אבל לתרומה לא וכי קאמר בסיפא דמתני' אמר להם רבי יהושע והלא כתבי הקדש שניים מטמאין את הידים אמרו ליה אין למדין דברי תורה כו' ומאי קא מקשי להו הא איהו מודה דכתבי הקדש מיירי אף לתרומה והיא דכל הפוסל את התרומה דוקא לקדש התם לאו קושיא היא אלא סיומא דמלתא קמסיק בא ליתן טעם על דבריו למה שני עושה שני דה"נ מלינו בתרומה כ"ש לקדש אבל קשה להר"ר אלחנן מאי סייעתא מייתי למילתיה מכתבי הקדש שאני התם משום דר' פרנך כל האוחז ס"ת ערום כו' ותירץ הר"י דבספר נמי היכא דלא שייך דר' פרנך קאמר ליה כגון רצועות של תפילין עם התפילין אבל אכתי היה קשה להר"ר אלחנן בפ"ב דחולין (דף לג.) מלינו לשני עושה שני ע"י משקין ופריך תחילה נמי הוה ואמאי לא קאמר ביד שמטמאה את חברתה כי הכא וי"ל דאיהו קאמר ליה במס' ידים לכך לא חש להביא סייעתא ממה שאמר איהו וגם ע"י ספר לא בעי למימר מלינו שני עושה שני דהתם טעמא רבה איכא משום דר' פרנך ומיהו התם לא בעי למימר שני עושה שני משום גזרה דשבת די"ח דבר דאמרינן דלמא שדי משקין דתרומה לפיו כי אכיל אוכלין טמאים דהתם נמי ידע הא טעמא אלא קמתמה כיון שלא מלינו טומאה כהאי גוונא היכי *גזרינן א"ל הכא והיא דהתם דקאמר שלישי שני לקדש ולא לתרומה בחולין שנעשו עטה"ק וקשה אמאי לא חשיב לה גבי מעלות הכא וי"ל דהתם מפרש טעמא שאני תרומה שטהרתה טמאה היא אבל הקדש א"כ לאו משום מעלה היא הר"ר אלחנן ומיהו למאן דלית ליה התם דאהדר ליה הכי ר"א לר' יהושע ולא קמסיק אף אני לא אמרתי דקאמר התם אמוראי ניכהו ואליבא דר' יוחנן א"כ אמאי לא חשיב ליה וי"ל דאיכא למימר דבתרומה לא גזור משום דזריזין גבי תרומה אבל לא גבי קדש הלכך לא שייך למימר בהן מעלה ודוגמתו מלינו בריש פירקין בירושלמי גבי חומר בקדש ר' חייא בשם ר' יוחנן מפני שאוכלי תרומה זריזין הן ואוכלי קדש אינן זריזין א"ר חנינא קומי ר' מנא הדא היא מעלה אילו דבר שבזה טהור ובזה טמא הדא היא מעלה אלמא לא חשבינן ליה מעלה בדבר התלוי בזריזות:

לא צריכא שתחב לו חבירו בפיו או שתחב כו' · משמע דהוי לישנא דהש"ס מיהו בתוספתא גרסינן ליה ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר וכי יש נגובה בקודש אלא תחב ליה חבריה או שתחב הוא בכוש או בקיסם ואוכל עמה זית או בצל *של תרומה ולהכי נקט כוש דהוו ליה פשוטי כלי עץ דלא מקבלי טומאה ואפי' מדרבנן לא מקבלי טומאה פשוטים קטנים ודומה לו הוא דריש חולין (דף ג. ושם) כגון שבדק קרומית של קנה ושחט בה משום דהוה פשוטי כלי עץ דלא מקבל טומאה וכי אמרינן בהמוכר את [הבית] (ב"ב דף סו.) דף של נחתומין טמא אע"ג דלית ליה בית קבול כלל התם טמא משום משמש אדם ומשתמש ממשמשי אדם וכן הוא דטבלא המתהפכת טמאה דבפרק שתי הלחם (מנחות דף נז:) אף למ"ד מסגרתו למטה היתה אע"ג דלא מחברא לטבלא כדמשמע בריש סוכה (דף ה.) אלא מטעם משמשי אדם הוי והכי איתא בהדיא בת"כ ובריש סוכה* פירשתי:

לקדש גזור רבנן · שמא יגע בידיו שניות לקדש שבתוך פיו וכן פירש רש"י ועוד הייתי יכולים לפרש דלמא נגע ברוק פיו דחשיב משקה כפרק בתרא דעירובין (דף צט. ושם) גבי אכל דבילה בידים מסואבות:

שביהודה נאמנין על טהרת יין ושמן בכל השנה · פרש"י אם הקדישו למזבח בשעת הבציר כל ימות השנה נאמנין בשמירה ואמר הר"ר אלחנן דכן יתכן לפרש דאי בלא הקדישו בשעת הבציר ה"ל חולין ונטמא בטומאת ע"ה *וכי קדש עליו משום דאקדשיה פקע ליה טומאה מיניה א"כ הוה מלינו למימר ביחדו לנסכים נמי וכגון שידוע לנו שחולין הן שיחדן וכי אקדשיה איכא למימר שאימת קדש עליו ומעיקרא היה נזהר לשומרו בטהרה וכן מלינו גבי תרומה בסמוך דע"ה מניח תרומה של כל ימות השנה לשנה הבאה בשעת הגיתות ליתנה לחבר ותניא בתוספתא אע"פ שמכירה החבר שהיא היא ואפי' בחבר עצמו משמע בגמרא שישהנה לשנה הבאה:

שרלוטה

רבינו חננאל

אחד ידו ואחד ידו של חבירו לפסול אבל לא לטמא ש"מ מראשוי ליה לידו ליד חבירו בחיבורין סבירא ליה כרב שיזבי דאי לא תימא הכי יד חבירו שלא בחיבורין איצטריכא ליה למימר דלא מטמאה אלא לאו בחיבורין סבירא ליה · ור"ל נמי הדר ביה ואמר כרבי יוחנן · ואסיקנא לפסול אבל לא לטמא תנאי היא דתניא יד נגובה מטמאה לחברתה לטמא בקדש אבל לא לתרומה דברי ר' רבי יוסי ב"ר יהודה אומר אותה היד לפסול אבל לא לטמא : מעלה תשיעית אוכלין אוכלים נגובין בידים מסואבות לתרומה אבל לא לקדש כיון דבהדיא אמר רחמנא וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו · פי' אם הוכשרו האוכלין מטמאין ואם לא הוכשרו אין מטמאין ושנינן במשנתנו אוכלין אוכלים נגובין · פי' יבישין שלא הוכשרו ואע"ג שהאוכלין הללו הן תרומה אוכלין אותן בידים מסואבות שכיון שלא הוכשרו אין מקבלין טומאה והני מילי לתרומה אבל לקדש עשו בו מעלה שאע"פ שהם נגובין לא יאכלו לאדם טהור בידים מסואבות · ומתמיה ר' חנניה בן אנטיגנוס וכי יש נגובה לקדש והלא חיבתן מכשרתן · כלומר חיבת הקדש משוה לאוכלין נגובין כאלו הוכשרו והנוגע בהן בידים מסואבות ודאי טימאו כי כמוכשרין הן חשובין למה ליה למתניי' ופרקינן ודאי לנגוע בידים מסואבות לאכלי קדש ואע"פ שהן נגובין לא אצטריכא ליה . כי אצטריך ליה כגון שלא נגען הוא בידו אלא תחב לו אדם טהור וידיו טהורות לתוך פיו של זה שהוא כולו טהור וידיו טמאות שנטמאו בהיסח הדעת או הוא עצמו תחב בכוש או בכרכר והכניסם לתוך פיו וביקש לאכול צנןובצל של חולין עמהן · אם הן אוכלי קדש גזרו בהן שמא יכניס ידו לתוך פיו להפך המאכל בפיו ויגע בהן ויטמאם אבל באוכלי תרומה לא גזרו בהן · וכן עוד אמרו גבי בשר הקדש האי דכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל . האי בשר דאתכשר במאי אי נימא דאתכשר בדם קדשים כו' ואסיקנא אלא דאתכשר בחיבת הקדש ואמרינן אימור דמהניא חיבת [הקדש] לא יפסוליה למפסול כדי למיניינא ביה ראשון ושני נמי מהניא חיבת הקדש וכבר פירשנוהו בפסחים בפרק ראשון : מעלה עשירית אונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה זו כבר פרשנוה בפסחים בסוף פרק האשה אונן טובל ואוכל פסחו לערב אבל לא בקדשים מאי טעמא אנינות יום הוא מדאורייתא שנאמר לא אכלתי באוני ממנו אבל לא אנינות לילה אלא מדרבנן הוא בקדשים אפילו בלילה בפסח שהוא עשה שיש בו כרת דכתיב וחדל לעשות הפסח ונכרתה לא העמידו דבריהם במקום כרת כו' ודבריהן פשוטין הן : כבר שלמו המעלות שיש לקדש על מעלות התרומה ; וחזרו לברר עוד חומרי התרומה וזו היא ששנינו חומר בתרומה שביהודה נאמנין לקדש על הגהות

מדקתני

מסורת הש"ס

ידים פ"ג מ"ב

[תוספתא פ"ג]

[עי' תוספות זבחים צח. ד"ה מן ותוספות חולין לה: ד"ה ואם]

[סח: ע: עא.]

כתרומה כצ"ל מהרש"א

[שם כד"ס ומסגרתו]

וכי קדש · מאי הוי משום דאקדשיה כצ"ל

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ודלמא וכו' לפיכך יד מטמא כצ"ל ותיבת אין נמחק:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה לענין תרומה וכו' ואית דמסיק מלתא בנגובים שמעולם לא הוכשרו · כ"צ וכן פרש"י במתניתין ע"ש:

המדומעות נאמנין עליהם בשעת הגיתות והבדים וקודם לגיתות שבעים יום:

גמ' ביהודה אין ובגליל לא מ"ט אמר ריש לקיש מפני שרצועה של כותים מפסקת ביניהן וניתיב בשידה תיבה ומגדל הא מני רבי היא דאמר אהל זרוק לאו שמיה אהל דתניא *הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל רבי *מטמא ור' יוסי בר' יהודה מטהר וליתוה בכלי חרס המוקף צמיד פתיל אמר רבי אליעזר שונין *אין הקדש ניצול בצמיד פתיל *והתניא *אין חטאת ניצלת בצמיד פתיל מאי לאו הא קדש ניצול לא *הא מים שאינן מקודשים ניצולין בצמיד פתיל והאמר עולא *חברייא מדכן בגלילא מניחין ולכשיבא אליהו ויטהרנה: ובשעת הגיתות נאמנין אף על התרומה: ורמינהי *הגומר זיתיו ישייר קופה אחת ויתננה *לעני כהן אמר רב נחמן לא קשיא הא בחרפי הא באפלי א"ל רב אדא בר אהבה כגון מאי כאותן של בית אביך רב יוסף אמר בגלילא שנו איתיביה אביי עבר הירדן וגליל הרי הן כיהודה *נאמנין על היין בשעת היין ועל השמן בשעת השמן אבל לא על היין בשעת השמן ולא על השמן בשעת היין אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא: עברו הגיתות והבדים והביאו לו חבית של יין לא יקבלנה הימנו אבל מניחה לגת הבאה: בעו מיניה מרב ששת עבר וקיבלה מהו שיניחנה לגת הבאה אמר להו תניתוה

חבר

רש"י

המדומעות · מפרש בגמרא והשתא משמע של טבל תרומה וחולין מעורבין: שבעים יום · מקדימין לטהר את הכלים גיתות של יין בדים של שמן: גמ' רצועה · של ארץ העמים מפסקת בין גליל ליהודה וירושלים ביהודה היא וא"א להביאן לירושלים בטהרה לפי שגזרו חכמים טומאה על ארץ העמים ואפילו של חברים שמגליל אינו בא לנסכים: אהל זרוק · אהל המיטלטל וזרק לאו שמיה אהל להיות מפסיק בין אוירה של ארץ העמים והם גזרו על אוירה: שונין · תנאים שונין ברייתא שאין הקודש ניצל בצמיד פתיל: אין חטאת · מי אפר פרה: שאינן מקודשין · שלא ניתן האפר עליהן עדיין: ניצולין · וכשירין לקדשן אחר כך: מדכן · מטהרין יינן ושמנן למזבח ואי רצועה מפסקת למה מטהרין: שמא יבא אליהו · ויראה להן שביל בה שאינו מארץ העמים: הגומר את זיתיו · עם הארץ שבא לגמור את זיתיו: ישייר קופה אחת · לצורך תרומותיו: ויתננה לעני כהן: ויראנה שלא הוכשרו הזיתים והכהן יעשנה בטהרה אלמא בשעת הגיתות והבדים אין נאמנים: באפלי · שכבר עבר זמן הגיתות לרובא דעלמא קאמר דלא מהימן: כשל בית אביך · אפלי הוו: בגלילא שנו · ומתני' דקא תני דמהימני ביהודה קאי דקתני רישא שביהודה נאמנין על טהרות יין ושמן ועלה קאי ובשעת הגיתו' והבדים אף על התרומ':

יכול

תוספות

שרצועה של כותים מפסקת · הקשה הר"ר אלחנן היאך היו מביאין אפר פרה לגליל דא"א לעשות אלא בירושלים וא"כ נטמא בהבאת דרך ארץ העמים ושמא דבשביל קטן איכא להביא דרך שם אבל להביא יין ושמן לנסכים בעי שביל גדול א] °אבל ל"ע היאך עולין לרגל מן הגליל ב] כיון דאפסקיה ליה רצועה נטמא ובעי הזאה ג' וז' כדאמר פ' כ"ג בנזיר (דף נד·) הקשה הר"ר אלחנן דתניא בתוספתא *ארץ העמים טמאה מקוואותיה ושביליהן טמאין ארץ הכותים טהורה ומקוואותיהן טהורין ושביליהן טהורים כו' ונראה למורי דהתם נשנית קודם שקלקלו לדמות יונה כדאיתא פ"ק דחולין (דף ו·) והכי משמע בירושלמי דע"ז פ"ב בעו כותאי קומי רבי אבהו אבותיכם היו מסתפקין משלנו מפני מה אין אתם מסתפקין משלנו אמר להו אבותיכם לא קלקלו מעשיהם אתם קלקלתם מעשיכם דתנינן תמן א"י טהורה מקוואותיה טהורים כו' ולאחר שנתקלקלו שאף רבי מאיר מלינו שגזר עליהן בפ"ק דחולין: אהל זרוק לאו שמיה אהל. בפרק כ"ג בנזיר (דף נה. ושם) אמר כתנאי הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל רבי מטמא ורבי יוסי בר יהודה מטהר מאי לאו דרבי סבר משום אוירא גזרו ורבי יוסי סבר לא גזרו משום אוירא לא דכ"ע משום גושא גזרו משום אוירא לא גזרו מר סבר אהל זרוק לא שמיה אהל ומר סבר שמיה אהל והתניא [נזיר נה.] רבי יוסי בר יהודה אומר תיבה מלאה *ספרים וזרקה על פני המת באהל טמאה וכו' וקשה מאי קאמר כיון דס"ל שמיה אהל אמאי זרק על פני המת טמאה אהל זרוק הוא ותולן וי"מ והתניא לשון קושיא הוי והכי פריך כדפרשינן ותולן ולא"כ דמסיק וקאמר ואי בעית אימא גר' דכ"ע לא שמיה אהל וגרס דכ"ע משום אוירא ומר סבר דלא שכיח ולא גזרו ביה רבנן והקשה הר"ר אלחנן דבשמעתין משמע דפליגי אי שמיה אהל בזרוק אי לא והכי נמי בפ' בכל מערבין (עירובין דף ל: ושם) ודוחק הוא לומר דנקט הכא לישנא דאהל זרוק משום דמעיקרא בעי למימר ליה ולפי המסקנא אינו ועוד קשה להר"י דהתם נמי צ"ל לרבי יוסי בר יהודה דשמיה אהל כי מוקי פלוגתא בשמא יולא ראשו ורובו ולית ליה טעמא דאוירא לא שכיח ואמאי מטהר רבי יוסי אם לא מטעם דאהל זרוק שמיה אהל ותהדר קושיין לדוכתה מתיבה מלאה ספרים אמאי מטמא ותירץ ר"י דלעולם אמת הוא דפליגי באהל זרוק שמיה אהל ודוקא כגון שידה תיבה ומגדל שהולכים אבל זרק תיבה לא הוי אהל וכן משמע במסכת אהלות (פ"ח מ"ה) עוף הפורח או הקופץ וספינה המטרפת לא הויא אהל ומייתי סייעתא מזורק תיבה מלאה ספרים מדקאמר ואם היתה מונחת טהורה והיינו שהולכת בנחת והיינו אהל זרוק וזרק דרישא לא חשיב אהל זרוק דומיא דעוף הפורח: שונין אין הקדש ניצול במוקף צמיד פתיל · ל"ע אמאי לא חשיב ליה גבי מעלות דתרומה מלינו בשילהי הניזקין (גיטין דף סא: ושם) דניכלת בהא דאמר מפקידין תרומה אצל ע"ה במוקף צמיד פתיל הר"ר אלחנן ויש להקשות על הא דאמר בפ"ק דנדה (דף ה: ושם) ומה כלי חרס המוקף צמיד פתיל הניצול באהל המת אינו מציל במעת לעת שבנדה ומאי קאמר במ אי מציל במת היינו בתרומה ולא בקדש כד איתא הכא בהכי מציל נמי במעת לעת שבנדה דקאמר התם מעת לעת שבנדה לקדש אבל לא לתרומה וי"ל דהאי לא שייך הגלה אי לא מטמא לה וה"ק ומה כלי חרס המציל באהל המת במאי שמטמא לה כגון לתרומה אינו מציל במעת לעת במאי שמטמא דהיינו לקדש דוקא: ויתננה לעני כהן · פרש"י ויראה שלא הוכשרו הזיתים משמע מהכא דבעינן הכשר בזיתים ולא מכשר ליה בשעת מסיקה ולא כפר"ת שפירש בפ"ק דשבת (דף יז·) אם אתה מקיטני גוזרני על המסיקה ושוב גזר לה וכן משמע בכולה תוספתא דטהרות פרק ג' דתני דבעינן בזיתים הכשר ויש טעם נכון לדבר כדפי' ר"י שמשקה זיתים אינו אלא מוהל בעלמא ולא חשיב משקה · לעיני כהן גר' וכן גרס רש"י והכי איתא בסדר המשנה דטהרות הגומר זיתיו יתננה לעיני כהן לדברי רבי מאיר רבי יהודה אומר ימסור לו מפתח ומאן דגרס לעני כהן שיבוש הוא בידו: בגלילא שנו · שיש להם רוב שמן ומאחרים בבדים ברוב שמן שיש להם לעשות והכי נמי אמר פרק כירה (שבת דף מז· ושם) גבי מטלטלין כנונא אגב קיטמא כלומר מחתה אגב אפרה וכן פירש בערוך ועדיף טפי מכלכלה ואבן שבתוכה ואותיב ליה ושוין שאם יש בה שברי פתילה שאסור לטלטלה שבטל הכלי והשמן אגב הפתילה ומוקי לה בגלילא שנו כלומר שעשירים הוו מרוב שמן ולא קפדי עליה בטיל ליה אגב פתילה ודוגמא לדבר ההוא דבפ"ק דסנהדרין (דף יא:) טול אגרתא וכתוב לאחנא בני גלילאה עילאי ותתאי כו' לאפרושי מעשרא ממעטנא דזיתא ובנזיר פ' ב"ש (דף לא:) בגלילא שנו דחמרא עדיף ממשחא ויין היה מצוי להם הרבה ורוב שתייתן בכך כדמשמע בהמוציא יין (שבת דף עח·) דקתני מים כדי לשוף את הקילור דחשיב משום דשכיח לרפואה טפי משתיה שלא היו שותין רק יין מתוך עושרם בגליל ולפ"ה הוה עדיף להם היין מן השמן משמע שהיה להם רוב שמן בזול כדפרי' ומיהו פירש רש"י בגלילא שנו דפרק כירה (שם דף מז·) שהיו עניים ולא היו להם פתילות מצויות ובהמוציא (שם דף עח·) פירש מתוך שהיו עניים לא היו עושין רפואה רק ממים ולא מיין ולא משמע כן דא"כ גם שתיית מים שכיח טפי כיון שלא היה להם יין פורתא לשפות הקילור והיה להם לשער בשתיה. ועוד מלינו בחולין בפ' אותו ואת בנו (דף פג·) וערב יום הכפורים בגליל משמע שהיו עשירים ומרבים בסעודות ועוד מה שפי' דלא היו פתילות מצויות הא אמרינן בשילהי בבא קמא (דף קיט:) מקבלין מן הנשים דבר מועט כלי פשתן בגליל אלמא שמצוי פשתן ביניהם וכי קאמר לישנא דאסור לטלטלה דמשמע דקאי אפתילה דשייך בה לשון נקבה דהא נר לשון זכר דאיכא למימר דקאי אקערה דמייתי לה לעיל מותר השמן שבנר ושבקערה מותר וגם מלינו לשון נקבה אצל נר חנוכה כבתה אין זקוק לה (שבת דף כא·) כל זה פי' הר"י וגם רבינו מאיר פירש כן ועוד הוסיף כי מרוב יין היה להם כאב עינים וטוב המים לרפואה:

חבר

[דמקוואות פ"ו]

רבינו חננאל

מדקתני ביהודה נאמנין מכלל דבגליל אין נאמנין מ"ט אמר ר"ל מפני שמפסקת ביניהם מדור הכותים וכיון שצריך לעבור בתוכם חיישינן שמא מטמא טומאת ארץ העמים ומקשינן ויתננה להדיא חבית בשידה תיבה או במגדל דהא לא נטמאה בטומאת ארץ העמים. ופרקינן מתני' רבי היא דאמר אהל זרוק לא הוי אהל דתניא הנכנס בארץ העמים בשידה תיבה ומגדל ר' מטמא ור' יוסי בר' יהודה מטהר וכבר פירשנוה בעירובין פרק בכל מערבין ומקשינן ותוב ולייתוה בכלי חרש המוקף צמיד פתיל. ופרקינן א"ר אלעזר שונין אין קדש ניצל בצמיד פתיל איני והתניא [אין] חטאת ניצלת בצמיד פתיל ומדקתני הכי אין מי חטאת ניצלת בצמיד פתיל הא *) מים שאין מקודשין ניצולין בצמיד פתיל תוב מקשינן וכי לא מצו לאתויי יין ושמן בגליל מפני מדורי הכותים שעוברין בתוכם והא' עולא חבריא מדכו בגלילא פי' חברינו מטהרין האוכלין והמשקין בגליל. ודחי מניחין אותם ואם יבא אליהו ויודיע שלא נטמאו אע"פ שהדרך מפסקת אותה שעה מטהרה **). ובשעת הגיתות והבדים נאמנים אף על התרומה ורמינהו הגומר זיתיו ישייר קופה אחת ויתננה לעיני כהן. ואי מהימן הוא למה לי לעיני כהן. ופריק מתניתין בחרפי. והא דקתני לעיני כהן מכלל הן שאין נאמנין באפלי שכבר עברו הגיתות והבדין ואבותיו של רב נחמן היו להן הרבה והיו מתאחרין הרבה אחרי כל אדם ובא רב יוסף לאוקומה הא דתנא יתננה לעיני כהן בגליל שאינםנאמנים לעולם ומותבינן עליה והא [תניא] עבר הירדן וגליל הרי הן כיהודה נאמנין על היין בשעת היין כו' ואסיקנא אלא מחוורתא באפלי: עברו הגיתות והבדים הביאו לו חבית של יין של תרומה לא יקבלוה כו'. הא דבעו מרב ששת עבר וקיבל מהו שיניחנה לגת הבאה אם לאו פשיט ליה מהא

*) נראה דחסר כאן וצ"ל הא קדש ניצול בצמיד פתיל ומשנינן הא מים וכו'. **) אולי צ"ל שמא יראה שביל שהיא מסורה ועי' רש"י וצ"ע.

עין משפט נר מצוה

מא א מיי' פי"א מהל' טומאת מת הל' ה:
מב ב מיי' פי"ד מהל' פרה אדומה הל' ד:
מג ג מיי' שם הלכה ג:
מד ד מיי' שם הלכה ד:

חבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ יכול לומר לו טול אתה חטין שבמקום פלוני ואני חטין שבמקום פלוני טול אתה יין שבמקום פלוני ואני יין שבמקום פלוני אבל לא יאמר לו טול אתה לח ואני יבש טול אתה חטין ואני שעורים ותני עלה *אותו חבר שורף הלח ומניח את היבש אמאי יניחנה לגת הבאה בדבר שאין לו גת ויניחנו לרגל בדבר שאינו משתמר לרגל: ואם אמר הפרשתי לתוכה רביעית קדש נאמן: *תנן התם מודין בית שמאי ובית הלל שבודקין לעושי פסח ואין בודקין לאוכלי תרומה מאי בודקין אמר רב יהודה *אמר שמואל מנפח אדם בית הפרס והולך *ור' חייא בר אבא משמיה דעולא אמר בית הפרס שנדש טהור לעושי פסח *לא העמידו דבריהן במקום כרת לאוכלי תרומה העמידו דבריהן במקום מיתה איבעיא להו בדק לפסחו מהו שיאכל בתרומתו עולא אמר בדק לפסחו מותר לאכול בתרומתו רבה בר עולא אמר בדק לפסחו אסור לאכול בתרומתו א"ל ההוא סבא לא תפלוג עליה דעולא דתנן כוותיה ואם אמר הפרשתי לתוכה רביעית קדש נאמן אלמא מדמהימן אקדש מהימן נמי אתרומה הכא נמי מדמהימן אפסח מהימן נמי אתרומה: כדי יין וכדי שמן כו': תנא אין נאמנין לא על הקנקנים ולא על התרומה קנקנים דמאי אי קנקנים דקדש מיגו דמהימן אקדש מהימן נמי אקנקנים אלא קנקנים דתרומה פשיטא השתא אתרומה לא מהימן אקנקנים מהימן אלא בריקנים דקדש ובשאר ימות השנה ובמלאין דתרומה ובשעת הגיתות תנן כדי יין וכדי שמן המדומעות מאי לאו מדומעות דתרומה אמרי דבי ר' חייא מדומעות דקדש ומי איכא דימוע לקדש אמרי דבי ר' אלעאי במטהר את טבלו ליטול ממנו נסכים: קודם לגיתות שבעים יום: אמר אביי שמע מינה דינא הוא דעילויה אריסא למיטרח אגולפי שבעים יומין מקמי מעצרתא:

מתני' מן המודיעים ולפנים נאמנין על כלי חרס מן המודיעים ולחוץ אין נאמנין כיצד הקדר שהוא מוכר הקדרות נכנס לפנים מן המודיעים הוא הקדר והן הקדרות והן הלוקחין נאמן יצא אינו נאמן: **גמ'** תנא מודיעים פעמים כלפנים פעמים כלחוץ כיצד קדר יוצא וחבר נכנס כלפנים שניהן נכנסין או

רש"י

יכול לומר לו טול אתה חטין במקום פלוני · שיודע בהן שהוכשרו ואני אטול חטים במקום פלוני שיודע שלא הוכשרו דכיון דחד מינא הן אמרי' יש ברירה שאלו הן חלקו של זה ואלו הן חלקו של זה ולא החליף לו חבר לע"ה חלקו שבטמאין בשביל חלקו של ע"ה בטהורין אבל בשני מינין אין לומר ברירה דכשמת אביהן נפל חלק לזה וחלק לזה בכל המינים ונמצא חבר זה מחליפה לו ועובר בלפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט): שורף את הלח · אם כהן הוא ויש שמן לתרומה מדליקו לנרות: בדבר שאין לו גת · כגון שכר תמרים של תרומה והאי שורף לשון איבוד הוא: ויניחנו לרגל · שטומאת עם הארץ אינה ברגל וימכרנה: שבודקין לעושי פסח · בית הפרס כדמפרש ואזיל היה הולך לעשות פסחו ובית הפרס של שדה שנחרש בו קבר מפסיקו בודקו בנפיחה ואם יש עצם כשעורה רואהו ונשמט ממנו ועצם כשעורה אינו מטמא באהל אלא במגע ובמשא לפיכך בודק בנפיחה שלא יסיטנו ברגלו: ואין בודקין לאוכלי תרומה · אין סומכין על בדיקה זו דכיון דאין זמן קבוע לאכילה ימתין שבעה ימים ויזה שלישי ושביעי ויטבול אבל גבי פסח הואיל ובית הפרס דרבנן לא העמידו דבריהם במקום כרת: שנדש · ברגל וזו היא בדיקתו בודק אם נידש או לא נידש: במקום שיש בו חיוב מיתה · כגון טמא האוכל תרומה: מיגו דמהימן אקדש מהימן אתרומה · שנגאי הוא למזבח שתהא תרומה המחוברת לו בחזקת טומאה והקדש יקרב למזבח: בריקנין דקדש · לאחר שעירה מהן קודש והיה שומרן לקדש אינו נאמן על שמירתן: ובשאר כל ימות השנה · כלומר כל ימות השנה דלקדש אין חילוק בין שעת הגיתות לשאר ימות השנה: ובמלאין דתרומה בשעת הגיתות · שאע"פ שלא גזרו על תרומתן בשעת הגיתות מפני הפסד כהנים חבירים דנמצאת מפסידן מרוב תרומות ארץ ישראל על הקנקנים לא האמינום ואין הכהנים חברים מקבלין מהן הקנקנים עם התרומה אבל מערין אותה לכליהן ודכוותה אמרינן לקמן אל תתמה שהרי נגין טמאין טומאת שבעה ומשקין טהורים: מאי לאו מדומעות דתרומה · וקתני נאמן אכדין: תוס'· ומי איכא דימוע לקדש · טבל שלא נתקן מדומע בתרומה [א]בל קדש לא הוזקקו לפרוש מתוכה [ו]יהא הטבל מדומע בתוכו. ע"כ: במטהר את טבלו לנסכים דאיכא חולין וקדש ותרומה מיגו דמהימן אקדש מהימן נמי אתרומה ואקנקנים שנגאי לקדש שיהו הקנקנים שעירוהו מהן בחזקת טומאה והוא קרב: **מתני'** מן המודיעים ולפנים · מודיעים שם כפר רחוק מירושלים ט"ו מיל כדאמר במסכת פסחים (דף צג:) ממנו ולפנים לצד ירושלים נאמנין קדרין עמי הארץ ליקח מהן כלי חרס הדקין כגון קדרות כוסות וקיתוניות שאי אפשר בלא הם ובירושלים אין עושין כבשונות מפני העשן לא לסיד ולא לקדרות ולפיכך האמינום שלא לגזור עליהן שאין גוזרין גזירה על הצבור שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה: הוא הקדר · מי שהביאן (*הון) למודיעים האמינוהו לפי שא"א אבל אם מסרן ליד קדר עם הארץ היושב במודיעים או לפנים לא האמינוהו: והן הקדירות · על אותן הקדירות שהביא הוא האמינוהו ולא נצרף עמהן קדירות של קדר אחר היושב במודיעים: והן הלוקחין · חברים שראוהו שהביאן נאמן הקדר אצלן ולא אצל לוקחים אחרים: יצא · מן המודיעים לשוב לאחוריו אינו נאמן: **גמ'** מודיעים · הכרך עצמו: פעמים כלפנים כו' קדר יוצא · מלפנים מן המודיעים ונכנס למודיעים: כלפנים · מותר ליקח ממנו שהקדר לא יחזור עוד לאחוריו ואם לא עכשיו יקח אימתי: שניהן נכנסין · מחוץ למודיעים ובאו בתוך הכרך כלחוץ אלא ימתין עד שיהא מן כרך ולפנים: וכן

תוספות

חבר ועם הארץ שירשו את אביהם · [*מתני' היא בפ"ו דדמאי] ופירש רש"י טעם של משנה זו משום ברירה דמעיקרא הוברר הדבר שאלו לחלקו נפל אבל בשני מינים לא אמרינן הוברר הדבר וכן פירש הוא עצמו משנה אחרת* גר ונכרי שירשו את אביהן יכול לומר טול אתה ע"ז ואני אטול מעות דאית ליה ברירה התם והיה קשה למורי כיון דסתם משנה אית ליה ברירה תקשי מיניה לרבי יוחנן דאמר אחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל אלמא אין ברירה וכן בבכורות פרק יש בכור (דף מח·) גבי כתנו עד שלא חלקו מוקי רבא ר' מאיר ורבי יהודה כרב אסי דאמר האחין שחלקו מחצה יורשין ומחצה לקוחות אלמא מספקא להו אי יש ברירה או לא ומההיא דהלוקח יין מן הכותים (דמאי פ"ז מ"ד) ליכא לאקשויי דשמעינן מינה ברירה דהתם טעמא אחרינא איכא שמפרש דבריו בהדיא אבל ירושה דממילא הויא לא וכן בפ' בכל מערבין (עירובין דף לז: ושם) איכא מאן דאית ליה הך סברא וכי תימא דמדרבנן מודה רבי יוחנן דאית ליה ברירה הא שמעינן ליה בשילהי ביצה (דף לז: ושם) אין ברירה אף בעירובי תחומין ומיהו כמה סתמי משניות דמליטו דאין ברירה ובכמה מקומות פלוגתא דתנאי ובפרק בכל מערבין (עירובין דף לז: ושם) דדחיק לאתויי תנא דברירה לא מייתי הך משום דעדיפא ליה לאתויי מילתא דהתנא נזכר בה וגם מילתא דאיירי בעירובי תחומין דאיירי בה:

מנפח אדם בית הפרס. (א)פירשתי בברכות (דף יט:) כל אורך הדברים מפרישת רבי יהודה נ"ע:

במטהר טבלו ליקח הימנו נסכים · פירש רש"י דאיכא קדש ותרומה דמהימן דנאמן אתרומה וקנקנים במיגו דמהימן אקדש שנגאי הוא לו אם קנקנים שהיה בו הקדישו טמאים תימה דא"כ אמאי נקט שבעים יום קודם אפילו בשאר ימות השנה נמי דהא תנן ואם אמר הפרשתי לתוכה רביעית קדש נאמן ותירץ הר"ר אלחנן דהכא מיירי שייחדו לנסכים כשילטרך ממנו אבל התם מיירי בשכבר הקדישו לכך:

הגבאין

עין משפט נר מצוה

מתנייה פ"ו דדמאי כנ"ל

מה א מיי' פי"א מהל' מעשר הלכה ו:

[שם מ"י]

מו ב ג מיי' פ"ו מהל' קרבן פסח הלכה ח:

מז ד ה ו מיי' פי"א מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה ד:

מח ז ח מיי' שם הל' ה:

מט ט מיי' שם הלכה ו:

נ י מיי' שם הלכה ז:

נא כ מיי' שם הלכה ו:

[ועיין ברכות יט: מ"ש שם על הגליון]

[עי' תוס' פסחים צב: ד"ה בודקין כו' ותוס' לעיל כו: ד"ה ולכהן]

רבינו חננאל

חבר ועם הארץ שירשו אביהם לא יאמר החבר לעם הארץ טול אתה לח ואני יבש . ותני עלה אותו חבר שורף את הלח ומניח את היבש ואמאי יניחנו לגת הבאה שהוא נאמן בה ופרש' בדבר שאין לו גת כגון דבש וחלב וכיוצא בהן . ואמרינן יניחנו לרגל וכדבעינן למימר לקמן טומאת עם הארץ ברגל רחמנא טהריה . ודחי' בדבר שאין משתמר לרגל עליה תנינן שורף את הלח : ואם אמר הפרשתי לתוכה רביעית קדש נאמן . ואם בדק לפסחו מותר לאכול בתרומתו כעולא דדייקא מתניתין כוותיה דקתני אם אמר הפרשתי לתוכה רביעית קדש נאמן . מדמהימן אקדש מהימן נמי אתרומה . הכא נמי מדמהימן אפסח מהימן נמי אתרומה . כדי יין וכדי שמן המדומעות כו' אוקימנא להא דתנינן בתוספתא אין נאמנין לא על הקנקנים ולא על התרומה בקנקנים דקדש ריקנים ובשאר ימות השנה במלאין דתרומה [ובשעת הגיתות] . והא דתנן במתניתין כדי יין וכדי שמן המדומעות אוקימנא בקדש , ומקשינן וכי איכא דימוע בקדש . פי' תרומה שנפלה בחולין נדמעו זה נקרא דמע אבל אין לשון דימוע בקדש . ושנינן אין איכא דימוע בקדש כגון דמשמר טבלו להפריש ממנו נסכים לקדש . כי האי גוונא משכחת לה דימוע בקדש : מתני' מן המודיעין ולפנים כו' ·

מסורת הש"ס

דמאי פ"ו מ"ט

תוספתא דדמאי פ"ו

פסחים צב: אהלות פי"ח מ"ד

ברכות יט: עירובין לו: פסחים צב: מו"ק ה: כתובות כח. בכורות כט. נדה נז

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מנפח כו' פירשתי בברכות: נ"ב בס"ט שלנו לא נמצא כלום כי אם בברכו' דף כב ד"ה היכי סאלי' נוס.

[נ"א מהון]

או שניהן יוצאין כלחוץ אמר אביי אף אנן נמי תנינא הקדר שמכר את הקדירות ונכנס לפנים מן המודיעים טעמא דלפנים מן המודיעים הא מודיעים גופה לא מהימן אימא סיפא יצא אינו נאמן הא מודיעים גופה נאמן אלא לאו ש"מ כאן בקדר יוצא וחבר נכנס כאן בששניהן יוצאין או שניהן נכנסין שמע מינה *תנא נאמנין בכלי חרס הדקין לקודש אמר ר"ל והוא שניטלין בידו אחת ור' יוחנן אמר אפי' שאין ניטלין בידו אחת אמר ר"ל לא שנו אלא ריקנין אבל מלאין לא [א] ורבי יוחנן [א]אמר אפי' מלאים ואפילו אפיקרסותו לתוכו ואמר רבא [ב]ומודה ר' יוחנן במשקין עצמן שהן טמאין ואל תתמה *שהרי לגין מלא משקין לגין טמאין טומאת שבעה ומשקין טהורין: **מתני'** הגבאין שנכנסו לתוך הבית וכן הגנבים שהחזירו את הכלים נאמנין לומר לא נגענו ובירושלים נאמנין על הקודש ובשעת הרגל אף על התרומה: **גמ'** ורמינהי *הגבאין שנכנסו לתוך הבית הבית כולו טמא [ג]ל"ק הא דאיכא נכרי בהדייהו הא דליכא נכרי בהדייהו דתנן *אם יש נכרי עמהן נאמנין לומר לא נכנסנו אבל אין נאמנים לומר נכנסנו אבל לא נגענו וכי איכא נכרי בהדייהו מאי הוי ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר [ד]אימת נכרי עליהן וחד אמר אימת מלכות עליהן מאי בינייהו איכא בינייהו נכרי שאינו השוב: [ה]וכן הגנבים שהחזירו את הכלים: ורמינהי *הגנבים שנכנסו לתוך הבית אינו טמא אלא מקום דריסת רגלי הגנבים *אמר רב פנחס משמיה (*דרב) [ו]כשעשו תשובה דיקא נמי דקתני שהחזירו את הכלים ש"מ: [ז]ובירושלים נאמנין על הקודש: [ח]תנא נאמנין על כלי חרס גסין לקודש וכל כך למה *שאין עושין כבשונות בירושלים: [ט]ובשעת הרגל אף על התרומה: מנהני מילי אמר רבי יהושע בן לוי *דאמר קרא °ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים הכתוב עשאן כולן חברים: **מתני'** *הפותח את חביתו והמתחיל בעיסתו על גב הרגל ר' יהודה אומר יגמור וחכ"א [י]לא יגמור: **גמ'** יתיב ר' אמי ורבי יצחק נפחא אקילעא דר' יצחק נפחא פתח חד ואמר מהו שיניחנה לרגל אחר א"ל אידך יד הכל ממשמשין בה ואת אמרת יניחנה לרגל אחר א"ל אטו עד האידנא לאו יד הכל ממשמשין בה א"ל הכי השתא בשלמא עד האידנא טומאת עם הארץ ברגל רחמנא טהרה אלא השתא טמאה היא נימא כתנאי דתני חדא יניחנה לרגל אחר ותניא אידך לא יניחנה לרגל אחר מאי לאו תנאי היא לא הא דקתני יניחנה ר' יהודה והא דקתני לא יניחנה רבנן ותסברא (א) הא רבי יהודה יגמור קאמר אלא הא דקתני לא יניחנה רבי יהודה והא דקתני יניחנה רבנן ומאי לא יניחנה שאין צריך להניחה: **מתני'** משעבר הרגל מעבירין על טהרת עזרה עבר הרגל ליום ששי לא היו מעבירין מפני כבוד השבת רבי יהודה אומר אף לא ביום ה' שאין הכהנים פנויין: **גמ'** תנא שאין הכהנים פנויין מלהוציא בדשן: **מתני'** כיצד מעבירין על טהרת עזרה [כ]מטבילין את הכלים שהיו במקדש ואומרין להם הזהרו שלא

הגבאין שנכנסו לבית וכו'. לקדש ובתרומה קאי ולא לחטאת ובהדיא תניא בתוספתא הגבאים שנכנסו לבית נאמנין לומר לא נגענו על טהרת חטאת ועל טהרת תרומה והא חטאת הוי קדש כדקתני התם ולא אפר חטאת ואפי' עשו תשובה. הר"ר שמעון:

ובירושלים נאמנין על טהרת כלי חרס הגסים. וכ"ש הדקין וכן תניא בהדיא בירושלמי נאמנין על טהרת כל הכלים. הר"ר שמעון:

וכן שניהם יוצאין. הואיל ומלאו לפנים ושם לא לקח (*וממנו) לא יקח עוד וכ"ש קדר נכנס וחבר יוצא הואיל וסוף הקדר ליכנס לפנים יחזור החבר הצריך ליקח ויקח: תנא נאמנין על כלי חרס הדקין לקדש. הא דתנן מן המודיעים ולפנים נאמנין על כלי חרס בכלי חרס הדקין אמרו שא"א בלא הם כדפרשינן לעיל אבל גסין כגון חבית ליין אין נאמנין אלא בתוך ירושלים כדלקמן ואני לא כך שמעתי ולבי מגמגם על שמועתי שמעתי כשפיהן צר שאין אצבע נכנס לתוכו וסופיו שאנו מטהרין אותם אפילו מליאים משקין טמאין: ואפי' אפיקרסותו בתוכו. אפי' מלאין משקין שלו שאינן של קדש: ואל תתמה. שכל דברי חכמי' כדקן שהרי שמעתי אלא כלי חרס המציל את המשקין שבתוכו ואין מציל כל כלי שטף שהלגין טמאין טומאת שבעה והמשקין טהורין: **מתני'** הגבאין. ישראל שהן גבאין למלך נכרי לגבות מיד ישראל גולגליות ומסין וארנוניות: שנכנסו לתוך הבית. לעבוט עבוטו וכן הגנבים שגנבו כלי חרס והחזירום: נאמנים לומר. שלא נגעו לתוכו לקדש נאמנין אבל לא לתרומה דכולה מתני' אחומר בקדש מתרומה קיימא ובהדיא שנינו בתוספתא* הגבאין שנכנסו לתוך הבית נאמנין על טהרת חטאת ואין נאמנין על טהרת תרומה והאי חטאת בשר קדש ולא אפר חטאת כדמוכח התם אף אם עשו תשובה דשין בטומאה היו: ובירושלים נאמנין כו'. מפרש בגמרא: **גמ'** כל הבית כולו טמא. כל כלי הבית טמאין שחזקה הגבאין ממשמשין בכלים: איכא נכרי בהדייהו. אין נאמנין לומר לא נגענו דמרתתו אם לא יחפשו כל הבית: אימת נכרי עליהם. פן יעניסם בגוף או בממון: אימת מלכות. שמא ילשין עליהן נכרי אצל המלך: נכרי שאינו חשוב. אימתו ליכא אימת מלכות איכא: אלא מקום דריסת רגלי הגנבים. מ"מ דריסתו מיהא טמא וכ"ש כלים שגנבו והחזירו: כשעשו תשובה. ומחמת תשובה החזירום הלכך לא משקרי: על כלי חרס הגסין. וכ"ש הדקין ובהדיא תניא בירושלמי נאמנין על טהרת כל הכלים לקדש: וכל כך למה. מהדר אף על הדקים מן המודיעים ולפנים: שאין עושין כבשונות בירושלים. לא לדקים ולא לגסין ומיהו בדקים הולכך לאנשי ירושלים שכל יחיד ויחיד נסכו בביתו לכך הוסיפו להן טהרה ליחידים מגבול מודיעים אבל בעלי הלשכה *המוסרין נסכים לגזבר די להם בנכנסין לתוך העיר ולהם בלבד האמינום על החביות א"נ יחידים צריכים לדקים אף לבישול שלמיהן יום יום: ויאסף כל איש ישראל וגו'. בפלגש בגבעה כתיב שנאספו כל ישראל בגבעה: הכתוב עשאן חברים. ורגל שעת אסיפה הוא: **מתני'** הפותח את חביתו. חבר שפתח את חביתו למכור יין בירושלים ברגל וכל הבא ליקח ממשמש ואף עמי הארץ ממשמשים: לא יגמור. אחר הרגל אע"פ שברגל הן טהורין לא שטהרתן טהרה אלא שברגל הכל חברים אבל לאחר הרגל מגעו טמא למפרע כדאמר במתני' עבר הרגל מטבילין כלי העזרה מפני שנגעו בהן ע"ה ברגל: רבי יהודה אומר יגמור. וטעמא מפ' במסכת ביצה (דף יא:) ג' דברים הותרו סופן משום תחילתם וזה כמו כן שאם אתה אומר לא יגמור אף הוא לא יתחיל ואין מזון מצוי לעולי רגלים: **גמ'** מהו שיניחנה כו'. אליבא דרבנן בעי לה: אטו האידנא. כל ימי הרגל לא ממשמשו בה הכל והתרת ברגל: טמאה היא. למפרע וחבר אינו רשאי למכור דבר שהוא טמא לעולם וי"מ אותה בע"ה ואי אפשר לומר בע"ה לא יגמור דמי לייתי לן והלא אומר שלך טמא ושלי טהור* וימצא לו מחבירו הרבה שימכור להם ואם בא לאסור שלא יקחו חברים ממנו יקחו ולא יקחו מיבעי ליה ועוד דאמר במסכת ביצה שזו היא אחד מג' דברים שהותרו סופן משום תחילתן ואי בע"ה אפי' לא שרית ליה לגמור ניחא (ג) במאי דמזבין ברגל: ה"ג מאי לאו תנאי היא לא הא דקתני יניחנה ר' יהודה והא דתני לא יניחנה רבנן ותסברא והא רבי יהודה יגמור קאמר אלא הא דתניא יניחנה רבנן והא דתניא לא יניחנה רבי יהודה היא ומאי לא יניחנה כו'. מאי לאו תנאי היא ואליבא דרבנן ותפשוט בעיא דלעיל דפלוגתא דתנאי היא: **מתני'** מעבירין על טהרת עזרה. מעבירין את הכלים ממקומן ולהטבילן ולטהר את העזרה מטומאת ע"ה שנגעו בהן ברגל שאע"פ שעשאם הכתוב חברים ברגל לא מפני שטהורין הן הלכך לאחר הרגל מגען טמא למפרע: מפני כבוד השבת. שהיו הכהנים צריכין להתעסק איש בביתו בצרכי שבת: אף לא ליום החמישי. אם עבר הרגל ליום חמישי אין מטבילין אותן עד לאחר השבת: **גמ'** לפי שאין הכהנים פנויין. במוצאי יום טוב להטבילן שטרודין להוציא הדשן שעל התפוח שבאמצע המזבח שקיבלו שם כל ימות הרגל כל דשן של מערכה: **מתני'** ואומרים להם. לכהנים ע"ה ברגל: הזהרו שלא תגעו בשלחן. שלא יוכלו להטבילו לאחר הרגל שאי אפשר לסלקו ממקומו דכתיב ביה לחם פנים לפני תמיד (שמות כה):

טעונין

רבינו חננאל

תנא נאמנין על כלי חרס הדקין לקדש אמר ר"ל והוא שניטלין בידו אחת וריקנין אבל מליאין לא כלומר אינם נאמנים ור' יוחנן אמר אע"פ שאינן ניטלין בידו אחת ובין מליאין ובין ריקנין ואפי' אפיקרסתו לתוכן נאמנין. אמר רבה אע"ג*) דר"ל אמר אין נאמנין על כלי חרס מליאין. [מודה] היה במשקין עצמן שהן טהורין ואל תתמה שהרי לגין טמא טומאת שבעה ומשקין טהורין. **)קודם לגיתות שבעים יום נאמן אמר אביי ש"מ דיטרח אריסא מקמי הגתות אטלפי שבעים יום: **מתני'** הגבאים שנכנסו לתוך הבית נאמנים לומר לא נגענו. אוקימנא בדאיכא נכרי בהדייהו כדתנן אם יש נכרי נאמן לומר נכנסנו אבל לא נגענו. מ"ט ר' יוחנן ור' אלעזר חד א' אימת נכרי עליהן וחד אמר אימת מלכות עליהן. מאי בינייהו איכא בינייהו נכרי שאינו חשוב דלית להו אימה. והא דתנינן הגבאין שנכנסו לתוך הבית כולו טמא אוקימנא בדליכא נכרי בהדייהו. דכיון דלית אימתה דחד עלייהו נגעו בכל כלים שבבית. וכן הגנבים שהחזירו את הכלים נאמנים לומר לא נגענו פי' לא נגעו זולתם. דווקא שהחזירו הא לא החזירו כל הבית טמא ומקשינן עלה כל הבית טמא ורמינהו הגנבים שנכנסו לתוך הבית אין טמא אלא מקום רגלי גנבים הנה אע"פ שלא החזירו הכלים הבית טהור כלומר אינו טמא. ופריק רב פנחס בגנבים שבאו לגנוב ועשו תשובה ולא גנבו כלום. ואמרינ' כשם שלא גנבו לא נגעו ואין טמא אלא מקום מגע רגליהם ודאי דאי אפשר לעבור אא"כ נגעו ומשום שעשו תשובה אין אנו מחזיקין אותם בזה הדרך וכן נמי גנבים השנוים במשנתנו אינן נאמנים אלא אם עשו תשובה אבל אם לא עשו תשובה בין אלו ובין אלו הבית כולו טמא. דחיישינן דלמא עברי עלייהו ונגעו בהן כדי לגנבן ונטרדו או לקחו טובים מהן והניחו אלו שלא יכלו לעמסן כולן כאחת. ואמרינן דיקא נמי דקתני במתניתין שהחזירו את הכלים ש"מ כשעשו תשובה ש"מ: ובירושלים נאמנים על הקדש תנא נאמנין על כלי חרס הגסין בירושלים. לפי שאין עושין כבשונות בירושלים ומשום הכי מזדהרי ומנטרי להון לפיכך לא גזרו בהו טומאה מספק. ובשעת הרגל נאמנין אף על התרומה מנא הני מילי אריב"ל דאמר קרא ויאסף כל איש ישראל העירה כאיש אחד חברים הכתוב עשה לכל ישראל בשעת אסיפתן כאחד אפי' את עמי הארץ עשה אותן חברים: **מתני'** הפותח את חביתו והמתחיל בעיסתו ברגל פי' כדי למכור ונשאר לו אחר הרגל ר' יהודה אומר יגמור וחכ"א לא יגמור ומיבעיא לן אליבא דחכמים דאמרי לא יגמור מהו שיניחנה לרגל אחר ודחינן יד הכל ממשמשין בה כלומר נגעו בה עמי הארץ ויניחנה לרגל אחר וא"ת אי הכי ברגל עצמו היאך שותין אותה שאני זה הרגל עצמו דהא טומאת עם הארץ ברגל ההיא רחמנא טהריה הא השתא טמאה היא ואתינן לאוקומה כתנאי ודחינן לה ואסיקנא ההיא תנא דתני יניחנה לרגל אחר לרבנן היא והא דתני לא יניחנה לר' יהודה היא ומאי לא יניחנה כלומר אין צריך להניחה אלא יגמור וישתה את כולה: **ירושלמי** ר' חנניה בשם ר' יוחנן התירו סופן משום תחילתן שאם אתה אומר לא יגמור אף הוא אינו פותח ונמצא ממעט בשמחת הרגל: **מתני'** משעבר הרגל

חוז

*) נ"י רבינו הוא לסיפך מגי' דילן דמשקין הן טהורין אף לר"ל וגירסתו מוכרחת מהרא"ם שהביא רבה מגין ודו"ק. **) דברי רבינו אלו עד המשנה שייכים לעיל דף כ"ה ע"ב.

עין משפט נר מצוה:
נב א ב מיי' פי"א מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה ה:
נג ג ד מיי' שם פי"ב הלכה יב:
נד ה ו מיי' שם הל' יד:
נה ז ח מיי' שם פי"א הלכה ה:
נו ט מיי' שם הל' ט:
נז י מיי' שם הל' י:
נח כ מיי' שם הל' יא:

מסורת הש"ס: נ"ל ממנו · [תוספתא פ"ג] · [פ"ג] · לעיל כב: אהלות פי"ח מ"ד · טהרות פ"ז מ"ז · [שם ע"ש] · ג"ז שם · יבמות כב: ב"ק קד: ב"מ סב. סנהדרין פה. · [ב"ק פב: זבחים צו.] · נדה לד · שופטים כ · ביצה יא: · [לעיל כב:] · לא הגירסא מספקין וכן הוא בכ"מ פי"א מהל' מטמאי משכב ומושב הל' ו

הגהות הב"ח
(א) גמ' ותסברא והא ר' יהודה: (ג) רש"י ד"ה טמאה הוא וכו' ניחא ליה במאי:

הגהות מהר"ב רנשבורג א] גמ' ור' יוחנן אמר אפילו מלאים ואפי' אפיקרסותו לתוכו · כ"ב עי' פרש"י ומ"ש בזה בספר טורי אבן בד"ה ואפילו אפיקרסותו וכו':

עין משפט
נר מצוה

נט א מיי' פי"א מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה יא:
ס ב מיי' פ"ז מהלכות כלי המקדש הל' יט:
סא ג ד מיי' פי"א מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה יא:
סב ה מיי' פ"ג מה כלים הלכה א:
סג ו ז ח מיי' שם פ"ו הלכה טו:

תורה אור

שלא תגעו בשלחן כל הכלים שהיו במקדש יש להם שניים ושלישים שאם נטמאו הראשונים יביאו שניים תחתיהן כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחשת מפני שהן כקרקע דברי ר"א וחכ"א מפני שהן מצופין: **גמ'** תנא הזהרו שמא תגעו בשולחן ובמנורה ותנא דידן מ"ט לא תני מנורה שלחן כתיב ביה תמיד מנורה לא כתיב בה תמיד ואידך כיון דכתיב °ואת המנורה נכח השלחן (שמות כו) כמאן דכתיב בה תמיד דמי ואידך ההוא לקבוע לה מקום הוא דאתא ותיפוק לי דכלי עץ העשוי לנחת הוא *וכל כלי עץ העשוי לנחת לא מטמא מאי טעמא *דומיא דשק בעינן מה שק מיטלטל מלא וריקם אף כל מיטלטל מלא וריקם האי נמי מיטלטל מלא וריקם הוא כדר"ל *דאמר ר"ל מאי דכתיב °על (ויקרא כד) השלחן הטהור מכלל שהוא טמא ואמאי כלי עץ העשוי לנחת הוא ואינו מקבל טומאה אלא מלמד שמגביהין אותו ומראין בו לעולי רגלים לחם הפנים ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום סילוקו כסידורו *דא"ר יהושע בן לוי נס גדול נעשה בלחם הפנים כסידורו כך סילוקו שנאמר °לשום לחם חום ביום (שמואל א כא) הלקחו ותיפוק לי משום ציפוי דהתנן *השלחן והדולפקי שנפחתו או שחיפן בשייש ושייר בהם מקום הנחת כוסות טמא ר' יהודה אומר מקום הנחת החתיכות וכי תימא שאני עצי שטים דחשיבי ולא בטלי הניחא לר"ל דאמר לא שנו אלא בכלי אכסלגים הבאין ממדינת הים אבל בכלי מסמים לא בטלי שפיר אלא לרבי יוחנן דאמר אפילו בכלי מסמים נמי בטלי מאי איכא למימר וכי תימא כאן בציפוי עומד כאן בציפוי שאינו עומד הא בעא מיניה ר"ל מרבי יוחנן בציפוי עומד או בציפוי שאינו עומד בחופה את לבזבזיו או בשאינו חופה את לבזבזיו וא"ל לא שנא בציפוי עומד ולא שנא בציפוי שאינו עומד לא שנא בחופה את לבזבזיו ולא שנא בשאינו חופה את לבזבזיו אלא שאני שלחן

דרחמנא

רש"י

טעונין טבילה · מפני טומאת הרגל: חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחשת מפני שהן כקרקע · שהכתוב קראו מזבח אדמה: ושלחן הא אמרן דלא נגעו בו: מפני שהן מצופין · בגמרא מפרש: **גמ'** מנורה לא כתיב בה תמיד · כלומר תמידין האמורין במנורה לא תמיד יומם ולילה קאמר אלא תמיד מלילה ללילה כתמיד האמור בעולת תמיד ובחביתי כ"ג אבל ביום לא היה דולק למערב עד בוקר כתיב (שמות כז) תן לה מדת השמן שיש בה כדי לידלק מערב עד בוקר לפיכך כל היום אתה יכול לסלקה ולהטבילה אבל תמיד האמור בשלחן תמיד יום ולילה הוא דמשבת לשבת הוא ערוך עליו: נוכח השלחן · כל זמן שהשלחן שם תהא מנורה נוכחו: ותיפוק לי · דאי נמי נגעו בשלחן לא מיטמאו ליה דהא כלי עץ העשוי לנחת במקום אחד הוא: דומיא דשק בעינן · לענין טומאה הוקשו כלי עץ לשק דכתיב כל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא מכל כלי עץ או בגד או עור או שק (ויקרא יא): מה שק מיטלטל מלא וריקם · יצא העשוי לנחת דאינו מיטלטל מלא וריקן יצא כלי עץ המחזיק מ' סאה בלח שהן כוריים ביבש אע"פ שמיטלטל ריקן אינו מיטלטל מלא שאם יטלטלו מלא ישבר: השלחן הטהור · שאמרתי שיהא טהור מכלל שהוא ראוי לטומאה והלא כלי עץ העשוי לנחת הוא: סילוקו כסידורו · שסילוקו לשבת הבאה חם כיום סידורו: חם ביום הלקחו · שיהא חם ביום הלקחו מעל השלחן: ותיפוק לי · דמקבל טומאה ואפילו הוא עשוי לנחת: משום ציפויו · שהוא מתכת דכלי מתכת לא איתקש לשק: דהתנן · דבתר ציפוי אזלינן: הדולפקי · כסא המתקפל ומכוסה עור: שחיפהו בשיש · דשוב הוי ככלי אבנים שאין מקבלין טומאה: ושייר בהן · מן הפתיחה או מן החיפוי כדי הנחת כוסות: טמא · שעדיין ראוי למלאכתו ראשונה: רבי יהודה אומר · צריך אף הנחת חתיכות לחם ובשר ואי לא לאו שלחן הוא אלמא ציפויו מבטלו אפילו להקל וכל שכן להחמיר: לא שנו · הך דקתני ציפויו מבטלו אלא בעצי אכסלגים שאינו חשוב כ"כ: ציפוי שאינו עומד · שאינו מחוזק במסמרים יפה ותאמר דההוא דמקדש לאו עומד הוא: לבזבזין · ספה לשלחן סביב:

רחמנא

תוספות

שלא תגעו בשלחן · בכהנים עמי הארץ ההולכין להיכל להשתחוות קאמר דאילו ישראל לא היו ראוין ליכנס אף בין אולם למזבח וכן פירש רש"י: מנורה לא כתיב בה תמיד · פי' רש"י דתמיד דכתיב בה לא דמי לתמיד דשלחן דהאי תמיד מלילה ללילה הוי כמו עולת תמיד האמור בתמיד ובחביתי כ"ג אבל ביום לא היה דולק דמערב ועד בקר כתיב תן לה מדתה מערב עד בקר הלכך כל היום יכול לסלקה אבל תמיד האמור בשלחן כל היום וכל הלילה דהלחם נסדר עליו משבת לשבת והקשה הר"ר אלחנן דהא במסכת תמיד (דף ל:) משמע דנר מערבי דולק כל היום שממנה היה מדליק ובה היה מסיים ומסתמא מתמיד נפקא ועוד קשה להר"ר אלחנן עלה דהיא דהא כתיב מערב עד בקר ושיערו חכמים מדתה לחצי לוג* וי"ל (א) דמ"מ לא היה בה טפי מבשאר נרות ומ"מ ממילא מחמת הנס דולק כל היום ובשעה שלא היה הנס היו דולקין אותה בבקר כדי להדליק ממנה האחרות: כלי עץ העשוי לנחת · הקשה הר"ר אלחנן כל שנים שהיו ישראל במדבר היו מטלטלים אותה ואם כן אין עשוי לנחת ואם כן אמאי צריך ראייה מקרא השלחן הטהור מכלל דאיכא טמא ותירץ דלא איצטריך קרא רק לנוב וגבעון ושילה ובית עולמים שלא היתה מטולטלת ושמעינן מקרא שהיו מגביהין אותה ולא נראה כיון שהיתה מטולטלת כבר אף משבאו לבית עולמים נמי לא נפקא מידי קבלת טומאה ראשונה אלא י"ל דלא מהני טלטולה כיון דלא היתה מטולטלת לבדה כי אם בהדי שאר כלים: סילוקו כסידורו · לענין שהיה רך ומה שאמר הפסוק חום ביום הלקחו לאו דוקא אלא דחם לא היה דאיכא מ"ד במנחות (דף נה:) שהיא נאפת מערב שבת ואי אפשר שישמור החום עד השבת אם לא שנאמר לדבריו נאפה בתנור לשמור חומו עד השבת בבקר: בכלי אכסלגים · יתכן לפרש שהיא שם עיר והשובים כלים הבאים משם וקשה דהכא משמע של עץ היו והתם בזבחים פרק דם חטאת (דף צד·) משמע שהיו של עור כדפי' רש"י גבי העור טעון כבוס במקו' קדוש: [וע' תוס' מנחות צז· ד"ה כלי]: כאן בצפוי עומד · ושל מקדש לא היה עומד דשלש שולחנות היו במקדש כמין שלשה ארונות שעשה בצלאל והצפוי טח להסירו וי"מ בצפוי עומד צפוי דשיש כגון שלחן ודולבקי דשיש עב וחזק וגם בלא עץ נמי עומד מאליו לכך לא חשיב העץ אבל שלחן של מסה הזהב היה דק וקלוש ובלא עץ לא מצי קאי לפיכך העץ עיקר והצפוי בטל לגביה: שאני שלחן דרחמנא קרייה עץ · יש להקשות מזבח נמי איקרי עץ דכתיב המזבח עץ שלש אמות ותנן ליה במתני' דפליגי ביה משום דלא בטיל הצפוי אגב העץ אלא העץ בטל ועוד אמר בסמוך ואיבעית אימא רבנן לר"א קאמרי מאי דעתך משום דמצופין מיבטל בטל צפוי לגבייהו אלמא טעמא משום דהצפוי בטל לגבי העץ ואילו גבי שלחן ודולבקי היכא דלא שייר כלום בטל העץ אגב הצפוי ומיהו הך קרא דמזבח של עץ מתרגם יהונתן פתורא דסמוך למזבח דדהבא אבל מזבח לא מיקרי של עץ וגם שלחן לא מצינו דאיקרי עץ כי אם השלחן דסמוך למזבח מדאפקי' בלשון מזבח אבל שמא שלחן ודולבקי עץ לא איקרי לפיכך לא בטיל הצפוי לגבייהו אי לא שייר כלום והר"ר אלחנן תי' דלא קשה מידי כדתנן במתני' כל הכלים שהיו במקדש טעונים טבילה חוץ ממזבח הזהב והנחשת מזבח הנחשת דכתיב מזבח אבנים תעשה לי מזבח הזהב דכתיב המנורה והמזבחות ואיתקוש להדדי לפיכך נבטל צפוי גבי מזבח הנחשת הלכך לא מקבלי טומאה אך צריך עיון האי קרא דמזבח שלש אמות במאי מיתוקם אי מזבח הזהב אמתים ותו לא:

שולחנו

רבינו חננאל

היו מעבירין על טהרת העזרה מטבילין הכלים ששמשו בהן במקדש. ואומר להן הזהרו שמא תגעו בשלחן מכלל שאם יגעו בשלחן מטמא ומקשינן וכי שולחן בר קיבולי טומאה הוא והא כלי עץ העשוי לנחת הוא וכל כלי עץ העשוי לנחת לא מקבל טומאה דבעינן כלי עץ דומיא דשק דמיטלטל מלא וריקם אף כלי עץ מיטלטל מלא וריקם ופרקינן שלחן זה שבמקדש נמי מיטלטל ואפי' מלא דהא מגביהין היו הכהנים אותו בעודנו הלחם סדור עליו ומראין אותו לעולי רגלים. ומקשינן ולולי שמיטלטל מלא וריקם שלחן של מקדש לא הוה מטמא · תיפוק לי משום ציפוי דכיון דהוא מצופה זהב הוה ליה ככלי מתכות ומקבל טומאה דהא נפק ליה מתורת כלי עץ דתנן בכלים פרק כ"ב השלחן והדולפקי שנפחתו או שחיפן בשייש כו'. ואסיקנא טעמא דשייר מקום הנחת כוסות שלא חיפהו בשייש אבל לא שייר בו מקום שאינו מחופה טהור שבא החיפוי בשייש שאינו מקבל טומאה כדקי"ל כלי גללין כלי אבנים כלי אדמה אין מקבלין טומאה וביטל העץ ויבא צפוי הזהב ויבטל העץ ויקבל טומאה ככלי מתכות דהא אפי' פשוטין מקבלין. וכי תימא שאני עצי שטים דכיון דחשיבי לא בטלי בציפויין. הניחא לר"ל דאמר לא שנו שלחן שחיפהו בטיל עצו אלא בכלי אבסלטם דזילי. אבל בכלי [מסמים] פי' עצי (אבנים) [מסמים] א) דיקירי לא בטיל אלא לר' יוחנן דאמר כל כלי עץ בטל בציפויין ל"ש כלי אכסלגם ול"ש כלי מסמים ל"ש ציפוי עומד ל"ש ציפוי שאינו עומד ל"ש חופה את לבזבזין ול"ש אינו חופה הכל בטל בצפויו. האי שלחן כיון דמצופה הוא אע"ג דאינו מיטלטל מלא וריקם הרי הוא ככלי מתכות ומקבל טומאה. ופרקי' שאני שלחן של מקדש דהא אע"ג דמצופה זהב

תוא

א) וכ"ה בערוך ערך אכסלגם ע"ש.

מסורת הש"ס

[מנחות סט.]
[יומא כא: מגילה כו: מנחות צז:] [שבת פג: וש"נ]
[מנחות כט: צו: יומא כא.]
מנחות צו
כלים פכ"ב מ"א [מנחות צז:]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מנורה וכו' וי"ל לומר דנר מערבי לא היה בה שמן טפי:

דרחמנא קרייה עץ *דכתיב °המזבח עץ שלש אמות גבוה וארכו שתים אמות ומקצועותיו לו וארכו וקירותיו עץ וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' פתח במזבח וסיים בשלחן רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על אדם עכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו: כל הכלים שבמקדש יש להם שניים כו': מזבח הנחושת דכתיב °מזבח אדמה תעשה לי מזבח הזהב דכתיב °המנורה והמזבחות איתקש מזבחות זה לזה: וחכמים אומרים מפני שהן מצופין: אדרבה כיון דמצופין נינהו מיטמאו איפכא וחכמים מטמאין מפני שהן מצופין ואב"א רבנן לר"א קאמרי מאי דעתיך משום דמצופין *מיבטל בטיל צפויין גבייהו א"ר אבהו אמר ר"א ת"ח אין אור של גיהנם שולטת בהן ק"ו מסלמנדרא ומה סלמנדרא שתולדת אש היא הסך מדמה אין אור שולטת בו ת"ח שכל גופן אש דכתיב °הלא כה דברי כאש נאם ה' על אחת כמה וכמה *אמר ריש לקיש אין אור של גיהנם שולטת בפושעי ישראל קל וחומר ממזבח הזהב מה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב כמה שנים אין האור שולטת בו פושעי ישראל שמלאין מצות כרמון דכתיב °כפלח הרמון רקתך *אל תקרי רקתך אלא רקנין שבך על אחת כמה וכמה:

הדרן עלך חומר בקודש וסליקא לה מסכת חגיגה

רש"י

רחמנא קרייה עץ · אף כשהוא מצופה: שולחנו מכפר עליו · בהכנסת אורחין: הכי גרסינן מזבח הנחשת דכתיב מזבח אדמה הכתוב קראו אדמה למזבח שמעלין עליו העולות והשלמים והיינו מזבח הנחשת: אדרבה משום דמצופין נינהו נטמאו · דאי לאו מצופה יש להם לטהרם משום כלי עץ העשוי לנחת: מאי תורה אור דעתיך · דילפת טעמא מדקרינהו אדמה הא לאו הכי טמאין אע"ג דעשוין לנחת: מפני שהן מצופין · ובעי למימר שהציפוי מבטלן והוי להו ככלי מתכות: מיבטל בטיל ציפויין לגבייהו · דרחמנא קרא עץ לכולהו ובלאו האי קרא נמי לא מקבלי טומאה: סלמנדרא · °חיה הנבראת מן האור כשבוערין אש במקום אחד שבע שנים תמיד בלי הפסק: כעובי דינר זהב · דבר מועט לא חסר זהבה דנעשה בו נס:

הדרן עלך חומר בקודש וסליקא לה מסכת חגיגה

סלמנדרא · החלד והעכבר תרגמם יונתן כרכושתא וסלמנדרא · ערוך:

תוספות

שלחנו של אדם מכפר · דגדול כח הלגימה כדאיתא בהגדת חלק (סנהדרין דף קג:): מזבח אדמה תעשה לי. וכי מוקמי לה בזבחים פרק קדשי קדשים (דף נח· וסס) גבי מזבח אבנים להאי קרא דמזבח אדמה אמר הר"ר אלחנן דקאי לתרוייהו ולמורי נראה לפי שהיה מזבח של משה במקום מזבח של אבנים של בית עולמים וכי האי גוונא דריש התם (דף נט·) כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהכיל ודריש ליה מזבח אבנים במקום מזבח דנחושת:

ואיבעית אימא רבנן לר"א כו' · וקשה למה לי השלחן הטהור מכלל שהיה טמא תיפוק ליה משום ציפוי דאף במזבחות נמי הוה מטמא [ר"א] משום ציפוי אי לאו טעמא דכקרקע נינהו ללישנא בתרא אע"פ דרחמנא קריינהו עץ אם כן השלחן נמי טמא אע"ג דאיקרי עץ משום ציפוי וללישנא קמא דמוקי לה כרבנן דמטמא ולא בטל הציפוי לגבי עץ ותירץ הר"ר אלחנן דאיצטריך שפיר קרא דהשלחן דאף במזבחות נמי לא ידעינן ליה שיהיה בטל לגבי הציפוי אלא משום דיליף משלחן דאף על גב דמיקרי עץ התורה טמאתו משום ציפוי ורבנן דאמרי מבטיל בטיל ציפוי לגבייהו אמרי מדאיצטריך לרבויי שלחן דהא מסברא טמא משום ציפוי אלא ודאי לאשמועינן דאע"ג שיש לו ציפוי צריך קרא לרבויי דמקבל טומאה ואי לאו הרבוי הציפוי בטל א"כ ממילא גבי מזבח דליכא רבוי הצפוי בטל ללישנא בתרא:

פושעי ישראל אין אור של גיהנם כו' · נראה לי דלאו בפושעי ישראל בגופן דהא אמרינן בראש השנה (דף יז·) פושעי ישראל בגופן גיהנם כלה והם אינם כלים אלא בפושעי קאי קאמר ומשום דמסיק להו אברהם לכולהו חוץ מבועלי הכותית (א) (*דמשכר ליה) ערלתיה כדאמר בריש עושין פסין (עירובין דף יט·) וכי אמרינן בסוף הזהב (ב"מ דף נח:) הכל יורדין ועולין חוץ משלשה לאו בגיהנם מיירי אלא במקום אחד לידון הן יורדין ואף הנידון לאחר שנים עשר חדש עולין ואין נידונין יותר משנה תמימה*:

שאין בו אלא עובי דינר · בתנחומא יש שהיה משה תמיה על זה אי אפשר שלא ישרף העץ ואמר לו המקום כך דרכי באש של מעלה אש אוכלה אש ואינו מכלה כדכתיב והסנה איננו אוכל (שמות ג):

הדרן עלך חומר בקודש וסליקא לה מסכת חגיגה

עין משפט נר מצוה

סד א מיי' פי"א מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה יא [ועי' מה שכתב בזה הכ"מ בפ"ד מהל' כלים הל' ד]:

רבינו חננאל

הוא איקרי עץ שנאמר המזבח עץ שלש אמות גבוה וארכו שתים אמות ומקצועותיו לו וארכו וקירותיו עץ וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' אלמא דמקרי עץ ומשום הכי בעינן להיותו מטלטל מלא וריקם זו ההלכה כולה ענין השלחן שצפויו אינו מבטל העץ שלו היא במסכת מנחות בפרק שתי הלחם ומפורשת שם כאשר פירשנו ותרבה טעו בה דכתיב על השלחן הטהור מכלל דזימנין הוא טמא והשלחן פשוטי כלי עץ הוא ומסגרתו למטה היתה. ותניא (בתוספתא ספ"ג) שלחן שנטמא מטבילין אותו בזמנו אפי' בשבת. משום דמטלטל מלא וריקם. ומעשה שהטבילו המנורה בלילי יום כו'*). חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחושת שהן כקרקע. דכתיב מזבח אדמה וכתיב המנורה והמזבחות [אתקוש מזבחות] להדדי דלהוו כולהו כאדמה דלא מקבלי טומאה. וחכמים מטמאין מפני שהן מצופין. אי בעי תימא לר' אלעזר קאמרי ליה דקאמר טעמא מפני שהן כקרקע דלא מטמו. הא לאו הכי הוו מטמא. והא פשוטי כלי עץ (פשוטי) נינהו ולא מטמו. וכי תימא משום דמצופין. דברי חכמים לר' אליעזר בתימה האי דאמרת דמטמו משום צפויו מיבטיל בטיל ציפויהו והוו להו כלי עץ. אלא בין משום שהן מצופין בין משום שהן כקרקע אפי' הכי מעונין **) טבילה לפי' שנינו כל הכלים טעונין טבילה ואפי' המזבח. א"ר אלעזר תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן ק"ו מסלמנדרא ומה סלמנדרא שהוא תולדת אש הסך מדמו אין אור שולט בו. ת"ח (שמשתמשין) שכל גופן אש כדכתיב הלא כה דברי כאש עאכ"ו · אמר ר"ל אפי' פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בהן ק"ו ממזבח הזהב ומה מזבח הזהב שאין צפויו אלא כעובי דינר הוה כמה שנים ואין אור שולט בו פושעי ישראל שהן מליאין מצות כרמון. שנאמר כפלח הרמון רקתך. אפי' ריקנין שבך מלאין מצות כרמון עאכ"ו: הדרן עלך חומר בקודש

*) נראה שצ"ל בלילי יו"ט ובתוספתא הגי' שהטבילו המנורה ביו"ט ובירושלמי איתא סתם שהטבילו את המנורה וגי' התוספתא שהביא רבינו נראה עיקר ודו"ק.

**) לכאורה משמע דחכמים נמי ס"ל דלא בעי טבילה ולא פליגי רק בטעמא ודברי רבינו צ"ע.

סליקא ליה מסכת חגיגה. האל יסיר ממנו אף ורוגז וחימה ותוגה

מסורת הש"ס

ברכות כה. מנחות לג. ע"ש | במדבר ג | ירמיה כג | עירובין יט. ע"ש | שיר ד [סנהדרין לז. ברכות נז: מגילה ו.] | [צ"ל דלא מכשכר ליה] | [ועיין עדיות פ"ב מ"י]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה פושעי וכו' חוץ מבועל כותית דמשכה ליה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה סלמנדרא חיה הנבראת וכו'. עיין חולין דף קכז ע"א ברש"י ד"ה וסלמנדרא:

פסקי תוספות ממסכת חגיגה

הכל חייבין פרק ראשון

א חרש שאינו מדבר ואינו שומע פטור מן הראיה ותיגר חולה ברגליו וחולה בגופו וזקן אבל חולה באחד מאיבריו חייב:

ב קטן לגבי ראיה שאין יכול לאחוז כו' וסוכה דמצותו בישיבה שיעורו שיעור משנתו ואינו קורא אימא ובלולב דמצותו בנענוע היודע לנענע ובעירוב שאינו צריך לאמו:

ג ערל שמתו אחיו מחמת מילה חייב א) אלא ערל שמומר לערלות: ד"ה דמרכס: דף ד ע"ב

ד ראיית פנים היתה בעזרה ולא בהר הבית:

ה שלוחי מצוה לא יסמכו על נס שאינם ניזוקים:

ו אחר שקצר אפי' שבולת אחת יכול לעשות כל שדהו פאה ולא קודם קצירה: ד"ה שאין: דף ו ע"ב

ז גמילות חסדים אין לו שיעור בגופו וכן כיבוד אב ואם אבל ממונו לא יבזבז יותר מחומש: ד"ה גמילות חסדים: דף ז ע"א

ח מעשר בהמה אינו טובל ומותר לאכול בלא הפרשת מעשר: ד"ה משום: דף ח ע"א

ט אם לא הקריבו כל קרבנותיהן מקריבין לשם חגיגה ולשם שלמים לרגל אחר:

י נאבדה חגיגתו ברגל חייב להביא אחרת עבר הרגל ונאבדה שוב אינו חייב באחריותו:

יא הלה ביום ראשון ונתרפא בשני או קטן והגדיל או עבד ונשתחרר (חייב) [פטור] נ"ע אי כל הני נמי פטירי מהקהל ב) (ד"ה כיון: דף ט ע"א)

יב שגג או טעה ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתים לא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים: ד"ה או: שם ע"ב

יג כל היכא דאיכא שתי מלות [שאינן דומות] לא פרכינן הא אפיקתא (כמו לכם ולא לעובד כוכבים ולא לכלבים): ד"ה דלמא: דף י ע"א

יד כא על אחת אים אפשר בתשובה אך קלונו רב ומתכפר ביסורין ותשובה גדולה:

טו נשבע לקיים המצוה ואם עבר אין כאן עקירת שבועה דמושבע בהר סיני הוא:

טז שכר בעל הבית שליח מעל ובמקח קנוי ובעל הבית משלם קרן ושליח חומש אבל עשה שליחותו הרי הוא כבעל הבית:

אין דורשין פרק שני

יז שמים תחילה נבראו אלא הכי פירושו בראשית בריית הארץ אותה ארץ היתה תהו ומפרש והולך כיצד:

יח ראוי לגרום כף רגל חמש מאות וחמש עשרה כמנין ישרה: ד"ה ורגלי: דף יג ע"א

יט הנשיאים היו בימי מלכי ישראל והמלך עוסק במלחמות והנשיאים במילי דשמיא:

כ הלכתא כדדין אסורין: ד"ה רב אשי: דף יז ע"א

כא ביום שמביא קרבנותיו הוא י"ט אפילו אמר הרי עלי עולה או נזירות אסור במלאכה: ד"ה אלא: שם ע"ב

כב מטבילין לקדש אם נגעו ידים לספר או בדבר הפוסלן אבל סתם ידים סגי בנטילת ידים ברביעית: ד"ה כאן: דף יח ע"ב

כג גל שנתלש ונפל לארץ מטבילין בו אבל באויר אין מטבילין ומיירי נמי שלא נפלו למקום מדרון אלא בקרקע שוה ושמא דוקא נפלו לגומא אבל בקרקע חלק הוי כנצוק ואין מטהרין אלא באשבורן: ד"ה בתחתונה: דף יט ע"ב

כד בגדי עם הארץ מדרס לפרושים ומטמא אדם ובגדים שעליו והאבן מסמא והאויר ובשאר כליו שמא נגע במת: ד"ה בגדי:

כה הושיט ידו לאמת המים ידו טהורה אבל לא במים שאובין:

כו פירות בכי יותן אחר העלאה. אין טבילה מועלת אלא במכוסה כולה כאחת:

חומר בקודש פרק שלישי

כז קשר עומד לעולם לא מיין וכשאין של קיימא של עור מיין ולא של בגד דהוי אריג: (ד"ה דקיטרא): דף כא ע"ב

כח עירוב מקוואות צריך עיון אי איירי דוקא במקוה חסר אבל שלם או שתי מקוואות שאין בכל אחד שיעור מקוה ג): ד"ה כשוקיה:

כט בכלי לתוך כלי גזרינן לקדש כיון דאפילו בתחתון לפנימי אין בו כשפופרת הנוד מה שאין כן בסל: ד"ה מאי: דף כב ע"א

ל סנדל מטמא מדרס ולא הרצועה: ד"ה ונפסקה: דף כג ע"א

לא כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים אין טעון הערב שמש:

לב ציורא דעם הארץ הוה כמשקה דמטמא לכלים ולא בעי הערב שמש:

לג אפילו כלי חול מצרף לקדש:

לד גר שנתגייר ועובד כוכבים שירשו אביהם עובד כוכבים יכול לומר לו טול אתה ע"ז ואני מעות: ד"ה חבר: דף כה ע"ב

לה גר יורש אביו מדרבנן:

לו מזבח הנחושת לא היה לו גג אלא מלאו בעפר: ד"ה שאני: דף כו ע"ב

הגהות ב"י א) אבל מומר לערלות לא (בפנים נ"ל דתחת אלא צ"ל ולא): ב) כל הני דפטירי לא מקבלין מינייהו מיהו יכולין לראות בלא קרבן דאפילו בע"מ נכנסין בעזרה: ג) של וגרגותני מקבלים טומאה הואיל ומקבלים פירות:

סליק סימני פסקי תוספות ממסכת חגיגה

פרק ראשון

הכל חייבין בראייה חוץ מחרש שוטה וקטן וכו' (דף ב ע"א):

ראייה היא מה שאמר השי"ת יראה כל זכורך. ולפיכך זו המצוה אין חייבות בה נשים וטומטום ואנדרוגינוס. ואמר את פני האדון ה' מי שאין לו אלא אדון אחד יצא עבד ולפיכך העבדים פטורין. ואמר שלש רגלים אע"פ שרגל הוא המועד אבל לפי מה שאמר רגלים ולא אמר פעמים כמו שאמר במקום אחר ובאה הקבלה שהוא רומז שזו המצוה אינה חובה על מי שאינו יכול ללכת ברגליו ולפיכך יצא זקן וחגר וחולה. ועוד אמר לראות את פני ה' אלהיך ולפיכך אינו חובה אלא על מי שהוא רואה יצא סומא. ואמר במצות הקהל למען ישמעו ולמען ילמדו ולמדנו מזו הראייה שהיא בשנה השביעית לכל ראייה שאינה חובה על השוטה לפי שאינו למד · ולא על חרש לפי שאינו שומע. ואם חלתה רגלו אחת או עינו אחת או אזנו אחת אינו חייב בראייה לאמרו רגלים. ואמר בהקהל באזניהם ואמר לראות שתהא הראייה שלימה. ואמרו הכל חייבין בראייה להביא מי שחציו עבד וחציו בן חורין. וכבר הודעתיך כי חזר מזה הדעת והדין אצלנו שלא כניח אדם חציו עבד וחציו בן חורין שלא יגמור פדיונו:

ב"ש אומרים הראייה שתי כסף והחגיגה כו' (שם):

אמר ה' לא יראה את פני ה' ריקם רוצה לומר שיביא קרבן עולה בידו כשיעלה לחג ואלו העולות הם הנקראות עולות ראייה ונקראות ג"כ ראייה בחסרון מלת עולה. ואין לה שיעור למעלה בריבוי למה שאמר השם איש כמתנת ידו אבל אין ראוי להיות פחות מעולה במעה כסף והוא משקל ששה עשר שעורות מכסף. והחגיגה הוא מה שאמר השם וחגותם אותו חג לה' רוצה בזה שיביא קרבן שלמים ואלו השלמים נקראין חגיגה וג"כ אין להם קצבה ולא שיעור למעלה ואין ראוי שיהיו פחות משתי כסף והם שתים ושלשים שעורות מכסף. וב"ש אומרים כי העולה צריך שתהיה מדמים יותר לפי שהיא כולה להשם. וב"ה אומרים כי שלמים יהיו הדמים שלהם יותר לפי שיש בהם חלק לשם וחלק לבעלים וחלק לכהנים ואלו הראיות והתשובות וטענות יקצר המקום הזה מלהגידם. ודע כי המצות שחייבין בהן ישראל ברגל שלשה והם הראייה והיא קרבן עולה וחגיגה והיא שלמים כמו שבארנו. והשמחה והיא ג"כ שלמים. ונקראין שלמי שמחה ואין להם גדר ולא שיעור ידוע והן חובה על הנשים ועל האנשים ועליהן אומר נשים חייבות בשמחה ולשון התורה וזבחת שלמים וגו' ושמחת לפני ה' אלהיך וזכור זה:

עולות במועד באות מן החולין והשלמים כו' (דף ז ע"ב):

כבר שיערו זו המשנה ופירשוה כך. עולות נדרים ונדבות במועד באות. ביו"ט אינן באות · ועולות ראייה באה ואפי' ביום טוב. וכשהיא באה אינה באה אלא מן החולין. ושלמי שמחה באין אף מן המעשר. ורוצה בזה המעשר מעות מעשר שני · וכבר בארנו שלמי שמחה. ומה שאומרים בית הלל מן המעשר רוצה בו שהוא מותר להביא שלמי חגיגה ממעות מעשר שני ובתנאי שיביא אכילה ראשונה מן החולין לפי שכבר בארנו כי חגיגה חובה. והעיקר אצלנו כי כל דבר שהיא חובה אינה באה אלא מן החולין · ומה שפרט יום טוב הראשון של פסח להודיעך כי חגיגת ארבעה עשר אינה חובה כמו שבארנו בפסחים ולפיכך אינו מדבר אלא בחגיגת יום טוב הראשון. ודע כי בשאר ימות החג אדם יוצא ידי חובתו במעשר בהמה ולא נתיר זה ביום טוב גזרה שמא יעשר ביום טוב וזה אינו מותר לפי שצריך שירשום המעשר בסיקרא כמו שיתבאר בבכורות וזה אינו מותר ביום טוב:

ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ונדבות כו' (שם):

ידי חובתן פירוש חובת שמחה והוא מאמר השם יתברך ושמחת בחגך. ובאלו יוצאים ידי חובתן בשלמי שמחה אבל חובת ראייה וחובת חגיגה אינה באה אלא מן החולין כמו שבארנו. ואין יוצאין ידי חובתן משלמי שמחה בעופות ומנחות כי העיקר אין שמחה אלא בבשר:

מי שיש לו אוכלים מרובים ונכסים מועטים כו' (דף ח ע"ב):

כל זה מבואר וכבר קדמו לך עיקריו:

מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג חוגג כו' (דף ט ע"ב):

רוצה באמרו חג ולא חג הקרבת העולה והשלמים שהוא חייב בהן כמו שבארנו. ודע כי חג השבועות אע"פ שהוא יום אחד יש לו תשלומין כל שבעה לאמרו בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ובאה הקבלה מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה:

רבי שמעון בן מנסיא אומר איזהו מעוות כו' (שם):

היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו כו' (דף י ע"א):

אמרו הן הן אינו ספור לגרז אבל הוא מחוסר וי"ו הדיבוק ושיעורו הן והן גופי תורה רוצה לומר המצות הבאות בהן:

פרק שני

אין דורשין בעריות בשלשה כו' (דף יא ע"ב):

אומר שאסור לדרוש בסתרי עריות אא"כ הם השומעין פחות משלשה והטעם שלא יתעסק האחד להקשות על הרב והשנים להקשות זה עם זה ויטרדו מחשבתם ולא יבינו המשפט הישר בסתרי עריות. ומרוב תאות בני אדם בזה הענין יורו היתר לעצמן כשיפול ביניהן ספק מה ששמעו מן הרב והולכין להקל. ואמרו לא במעשה בראשית בשנים כל שכן אם הם יותר ואמרו כי שאל לא לימים ראשונים יחיד שואל ואין שנים שואלין והטעם כבר זכרנוהו בפתיחת דברינו בזה החבור. והוא כי ההמון אינם יכולים להבין אותן הענינים ואינם מתלמדין אלא מאחד לאחד בקבלה כי מעט מזעיר הוא מה שיסכילו מהם ההמון וכשישמעם הסכל תתהבש אמונתו ויחשוב שהם סותרין האמת והוא האמת והנכון. ומעשה מרכבה אין דורשין בו כלל אפילו ליחיד אלא א"כ היה כמו שאמרו חכם ומבין מדעתו. והוא שיתעורר מעצמו ויבין הכוונה מעצמו ולא יהיה צריך לפירוש אלא שרומזין לו הרמזים והוא סובר בהן סברתו ושקול דעתו. וזה ענין אמרם מוסרים לו ראשי פרקים לפי שיש שם ענינים הרבה יתאירו בנפשות השלמים מבני אדם ואם פירש אותם אדם בלשונו ודמם בדמיונות יתקשו ויצאו מן הכוונה. ושמע ממני מה שנתבאר לי לפי מחשבתי ממה שראיתי מדברי החכמים. והוא שהם מבינים במעשה בראשית החכמה הטבעית והעמקה בהתחלות המציאות. ורוצים במעשה מרכבה חכמת אלהית שהוא הדבור בכל המציאות ובמציאות הבורא בידיעתו ותאריו וחיוב כל הנמצאים ממנו והמלאכים והנפש והשכל הדבק באדם ומה שיהיה אחר המיתה ולפי שגדלו אלו החכמות השתים הטבעית והאלהית וראוי להם להיותם גדולות ומנעו מללמדם כשאר החכמות הלמודיות. ונודע כי כל אדם בטבעו משתוקק לכל החכמות כולם בין יהיה שפש או חכם והאדם על כל פנים מחשב באלו השתי חכמות בתחילת מחשבתו וישלים מחשבתו עליהם בלי התחלות ובלי מדרגות בחכמות מנע זה ללמדם והזהיר עליו ואמר להפחיד אותו המשליט דעתו בהתחלות מבלי הקדמות כמו שבארנו כל המסתכל בארבעה דברים וכו'. ואמר להכניע המשליט שכלו ומחשבתו בדברים האלהיים בדמיונו המופשט בלי התחלה בחכמות: כל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו כאילו לא בא לעולם פירוש כי העדרו מן האנושית *) והיותו כשאר בעלי חיים טוב למציאות ממציאות אדם מפני שמבקש לדעת הדבר חוץ מדרכו ועל מה שאינו בטבעו כי לא ידמה מה למעלה ומה למטה אלא אויל בגורת הנמצאים וכשירצה האדם הערום מן החכמה לחשוב עד שידע מה שעל השמים ומתחת לארץ בדמיונו הנפסד שהוא מדמה אותם כמו בית ועלייה וכמו כן מה שהיה קודם שנבראו השמים ומה שיהיה אחר שיפסדו השמים תוציא אותו זו המחשבה אל השגעון ותמהון הלבב. וענין זו המלה המפוארה וזה בעזר האלהי. באמרם כל שלא חס על כבוד קונו רוצה בו מי שלא יחוס ויחמול על שכלו כי השכל הוא כבוד השם ושאינו יודע שיעור זה הדבר שניתן לו נשלח עם תאותו ונמשל כבהמות. וכן אמרו מי שלא חס על כבוד קונו זה בהעור עבירה בסתר. ואמרו במקום אחר אין המנאפין מנאפין עד שתכנס בהן רוח שטות וזה

*) עיין מ"ש במורה ח"א פ' ל"ב

אמת כי בעת התאוה איזו תאוה שתהיה אין השכל שלם. ומה שהביא זה הענין בזה המקום היה למה שאמר במה שקדם הן הן גופי תורה. וכן מנעו בגמרא ללמדם בפרהסיא והזהירו על זה מאד ויעצו שילמדם האדם. בינו לבין עצמו ולא יגלם לזולתו וסמכו זה למאמר שלמה שאמר בזה הענין על דרך משל דבש וחלב תחת לשונך:

יוסי בן יועזר אומר שלא לסמוך כו' (דף טז ע"א):

אמרו יצא מנחם רצה לומר יצא מבית המדרש לעבודת המלך ולא שמענו לו דעת בסמיכה ביום טוב. ופסק ההלכה מביאין עולות ראייה ושלמי חגיגה ביו"ט וסומכין עליהן:

ב"ש אומרים מביאין שלמים ואין סומכין כו' (דף יז ע"א):

כבר פירשנו בפרק שני ממסכת ביצה זו ההלכה ופירשנו כי מחלוקתם היא בעולות ראייה ושלמי חגיגה אבל נדר ונדבה אין קריבין ביום טוב. ואסרו בית שמאי הסמיכה לפי שהוא משתמש בבעלי חיים ומייגע עצמו גם כן בסמיכה כי סמיכה בכל כחו בעינן:

עצרת שחל להיות בערב שבת כו' (שם):

כבר קדם לך כי חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה וידעת דעת ב"ש שאין מביאין עולות ביו"ט ולפיכך כשחל עצרת ערב שבת מביאין עולות ראייה לאחר שבת והוא יהיה יום טבוח. וב"ה אומרים שלא יהיה יום טבוח אלא בערב שבת עצמו יביאו עולות ראייה כמו שקדם לך מדעתם. ומה ששנה מחלוקתם כדי שלא תאמר ב"ש מודים לבית הלל בעצרת שחל ערב שבת שמביאין עולות ביו"ט כיון שאינן יכולין להקריבן למחר לפי שהוא שבת. וב"ה ג"כ אינם מודים לבית שמאי ואפילו במה שקדם אע"פ שאפשר להקריב עולות ממחרת יו"ט. אותן שאינן מאמינים בתורה שבעל פה מאמינים כי עצרת לא תחול לעולם אלא אחר שבת שנאמר וספרתם לכם ממחרת השבת והפסוק קרא יום טוב שבת כמו שקרא כולם שבתות השם:

נוטלין לידים לחולין ולמעשר ולתרומה כו' (דף יח ע"ב):

אמר שאסור לו לאדם שיאכל לחם ואפילו חולין עד שיטול ידיו וכמו כן חייב ליטול ידיו לתרומה ולמעשר בין לפת בין לפירות. וכשנגע לתרומה בלי נטילת ידים פוסלה אפילו אינו ודאי שידיו טמאות כמו שיתבאר במסכת טהרות. ובשר קדש או לחם קדש מטביל ידיו ואז יגע בהם. ועוד יתבאר בתחלת מקואות שיעור המים ומראיהן שראוי להיות בהם טבילת ידים וחטאות הנזכר בכאן היא פרה אדומה שאמר השם בה חטאת היא ונתן לאפרה מעלה יתירה על הקדש ועוד יתבאר הטעם במסכת פרה. וכשנטמאו ידיו אין לו לטהר בשום דבר מדברי אפר פרה עד שיטבול במי מקוה ולא יטביל ידיו בלבד כמו שהוא עושה לזולתו מן הדברים הצריכין לטהרה והדברים המטמאין הידים בלבד כשנגעו בהן אבל לא כל הגוף הם אוכלין טמאין ומשקין טמאין והדומה להם מטומאות קלות כמו שיתבאר במסכת טהרות ופרה וידים:

הטובל לחולין הוחזק לחולין אסור למעשר כו' (שם):

כשטבל אדם ונתכוין בזו הטבילה לאכילת חולין ונשאר על אותה טהרה אסור לו לאכול מעשר על אותה טבילה עד שיטבול פעם שנית ויחשוב שהוא טובל למעשר בזו הטבילה וכן כולם על כל פנים צריך כוונה לאותו דבר שהוא טובל לו וכשטבל סתם ולא כוון לשום דבר לא למעשר ולא לזולתו כאילו לא טבל ואינו אוכל באותה טבילה אלא חולין בלבד:

בגדי עם הארץ מדרס לפרושין בגדי פרושין כו' (שם):

פרושים הם אוכלי חולין בטהרה ונזהרין מן הטומאות כולן תמיד וכמו כן שומרין מאכליהן ומשתיהן כדי שיהיו טהורין. וענין מדרס לפרושים כי הם כשהיו נוגעים בבגדיהם נטמאו כאילו נגעו במדרס הזב וצריכין טבילה. וכבר אמרו כי זו המשנה חסר ממנה מעלה אחת וכי סדר אלו המעלות כולן כן. בגדי עם הארץ מדרס לפרושים בגדי פרושים מדרס לאוכלי מעשר בגדי אוכלי מעשר מדרס לאוכלי תרומה בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש בגדי קדש מדרס לחטאת. ומאמרם ר' יוחנן בן גודגדא היה אוכל וכו' תדע שחולין שנעשו על טהרת הקדש כקדש דמו לפי שכבר אמרנו בגדי קדש מדרס לחטאת ואמר בזה שהיה אוכל חולין שנעשו על טהרת הקדש מטפחתו מדרס לחטאת. וכבר נתבאר בסוף נדה כי זאת המשנה ראשונה ושהם חזרו לומר כי חולין שנעשו על טהרת הקדש אינן כקדש בכל הדברים אבל במקצתן. ועוד יתבאר כל זה במקומות מסדר טהרות. ועוד ימנה בפ' שלאחר זה דברים יתירים בטהרת הקדש על התרומה ואמרו בהן אחד עשר מעלות שנו כאן ששה ראשונות בין לקדש בין לחולין שנעשו על טהרת הקדש אחרונות לקדש אבל לא לחולין שנעשו על טהרת הקדש. ולא יתערב לך אוכל חולין בטהרה עם אוכל על טהרת הקדש כי אוכל חולין בטהרה ישמור מכל דבר שיטמא החולין כדי שיהיו אותם החולין טהורים. ואוכל על טהרת הקדש ישמור מכל מה שיטמא הקדש וישים אותן חולין כאילו הם בשר חטאת או אשם ועוד יתבאר זה במסכת טהרות ומיני הטומאות שהן מטמאות החולין ומטמאות התרומה ומטמאות הקדש ושם יתבארו אלו ההלכות כולם באר היטב לגמרי:

פרק שלישי

חומר בקודש מבתרומה שמטבילין כלי כו' (דף כ ע"ב):

מטבילין כלים בתוך כלים. ענינו שנמלא קופה טהורה בדרך משל מכלים ונטבלם במקוה ולא נעשה כן בכלים שנרצה להשתמש בהם בקדש כי מפני מעלת הקדש נחשוב שאותה קופה חוצצת בפני הכלים אע"פ שהמים נכנסים שם. וענין אחוריים ותוך דין אחוריים ותוך לא שנשים אחורי הכלי כתוכן והוא כי כשנטמא אחורי הכלי במשקין טמאין אינו מטמא הדבר שבתוכו אם היא תרומה אבל אם היא קדש מטמא מה שבתוכו והיו עושין בכליהן בעובי הכלי מקום שמכנים בו האצבע כדי לשום שם האצבע בעת השתייה ולא יצטרכו להכניס היד בכלי והוא הנקרא בית הצביטה ואם נטמא אחורי הכלי במשקין טמאין לא נטמאה בית צביטתו לתרומה ונטמא לקדש ועוד יתבאר לך אלו העקרים כולם במסכת כלים ובמסכת טהרות. ואמרו הנושא את המדרס הוא נושא את התרומה רוצה לומר שהוא נושא תרומה ובגד שנטמא במדרס הזב ביחד והוא שישים שניהם בלוח ויריס אותם ואסור לעשות כן בקדש. ואמר מנגב ומטביל רוצה לומר שינגב הכלי שמא תהיה עליו שמנונית ותמנע המים מלהכנס. ואמר ובתרומה קושר וא"כ מטביל הוא רשות שנתן לו שיכול להטביל הכלים והם קשורים קשתם בקשתם כמו המטות ודומיהן:

כלים הנגמרים בטהרה צריכין טבילה כו' (שם):

ואפילו היה העושה אותן תלמיד חכם על כל פנים צריכים טבילה ואינן צריכין הערב שמש וזה לקדש. ורוצה באמרו הכלי מצרף מה שיש בתוכו כי כשיש כלי מלא מככרות ודומיהן ונגע טבול יום או מי שהוא במעלתו מטומאתו בככר אחד מהם לא פסל אלא מה שנגע בה בלבד בתרומה אבל בקודש מטמא הכל. וסמכו זה לאמרו כף אחת עשרה זהב הכתוב עשה כל מה שבכף אחת. וכבר זכרנו שלישי ורביעי בפ"א מפסחים כל מה שצריך לו בזה המקום וכשנטמאה ידו בדברים המטמאין את הידים וכבר זכרנו מה הן במה שקדם ויהיה באותה היד הטמאה לחלוחית מיד נטמאת ידו השנית לקדש ואפילו שלא נגעה היד הטהורה בטמאה ואם אין בה לחלוחית לא תטמא היד השנית עד שתגע ביד הטמאה ואז תפסול אותה לקדש ועוד יתבארו כל אלו העקרים בשלימותן במקומות רבים מסדר טהרות וכשתרצה להיות כולל על ידיעת הטומאה והטהרה ולדקדק במספיקן תעיין בדברינו באותו הסדר בהשגחה גדולה מתחילתו ועד סופו ולא תקרא אותו קריאת העברה וקצור אלא קריאה השלמה ועיון אמיתי:

אוכלין אוכלים נגובים בידים מסואבות בתרומה כו' (שם):

העיקר אצלנו חיבת הקודש מכשרתו ואין צריך הכשר וכיון שזה הוא העיקר האוכל אוכלין נגובין בידיו והן טמאין אין ספק שיטמאו ואין אנו צריכין בזה לדבר אבל דיבר בכאן אם לא נגען בידיו אלא במלקחים ודומיהן וזה גזירה שמא יאכל אח"כ שום דבר של משקה בידיו ויטמא אותו הקדש שבו כמו שנתבארו אותן העקרין במקומן. וזו הגזירה לא עשיט אותה בתרומה

בתרומה וכבר קדם לך בפסחים וזולתו דין אונן ומחוסר כפורים שהוא אסור לאכול בקדשים עד שיטבול כמו שבארנו לשם אבל לענין נגיעה מחוסר כפורים פוסל את הקדש כשנגע בו והאונן מותר ליגע בו כמו שיתבאר בשנים עשר מזבחים :

חומר בתרומה שביהודה נאמנין על טהרת כו' (דף כד ע"ב) :

מה שייחד ארץ יהודה משאר א"י לפי שסאר הארץ מלבד ארץ יהודה היו שוכנין בה העכו"ם ולא היו יכולין לטהר שום דבר ולשומרו ובעבורם חזרו כל הארצות כארצות העכו"ם ובארץ יהודה היו נאמנין בני אדם בכל השנה על יין ושמן של קדש שהוא טהור כשהיה אומר אדם זה היין טהור והוא לנסכים וזה השמן טהור והוא למנחות לגודל מעלת הקדש מי הוא זה שמלאו לבו לעבור על הדבר ולא שיקל בו ולא שיאמר טהור אלא על דבר שנתאמת אצלו טהרתו . ואין נאמנין באמרם זה יין של תרומה טהורה אלא בשעת הגתות בלבד שבני אדם מזהרין כולן ומטהרין כליהן ועצמן כדי שיהיה מה שסוחטין מן הענבים טהור ויוציאו תרומה טהורה וכשעברה שעת הגיתות והבדים והוא עת הבציר נשתלחו בני אדם ופשטו בטהרה ומפני שהן מקילין בתרומה אין שומרים אותם שימור גמור ולפיכך אינן נאמנין ואם עברו הגתות והבדים והביא אחד מהן לכהן חבית של יין של תרומה בדעת שהיא תרומה טהורה לא יקח אותה ממנו אלא אם לקחו מדעתו שהיא תרומה פסולה כיון שהיא בספק . ואמרו אבל מניחה לגת הבאה רוצה לומר בעל החבית מניחה לגת הבאה ואז יתן אותה לכהן לפי שבאותה שעה הוא נאמן ואם אמר לו הפרשתי לתוכה רביעית של קדש הרי זה נאמן דכיון שהוא נאמן במקצתה ר"ל אותו רביעית של קדש . והעיקר נאמנין על טהרת יין ושמן של קדש כל ימות השנה נאמן בכולה שהיא טהורה . ואמרו כדי יין וכדי שמן המדומעות נאמנים עליהם אבאר לך פירושם . והוא כי המדומע כבר קדמו לך כללי משפטיו במסכת תרומות וביארנו כי הוא הדבר שנתערב בו התרומה שקרא אותה השם דמע . ובכאן רוצה בו שהם נאמנים באמרם אלו הקנקנים טהורים אף על פי שהוא קודם לגתות שבעים יום . ובירושלמי אמרו קודחין בהם את הדמע ועינו הקנקנים שמכניסים בהם המדומע . ולשון התוספתא קודם לגיתות שבעים יום נאמנים על הקדש ועל המדומע ועל הקנקן אבל לא על התרומה ובשעת הגיתות והבדים אף על התרומה . אבל הבבלי ביאר שאין נאמנים באמרם קנקן ריקן שהוא טהור לתרומה בשום פנים ואפי' בשעת הגיתות . וכי מאמרם בזו המשנה נאמנים על כדי יין ושמן המדומעות רוצה בו המעורבות בלבד ואינן מענין דמע שהוא התרומה . וענין אותן התערובות כמו שזכרנו במאמר יינו להפריש ממנו נסכים קודם לגתות ע' יום ומפני שכוונתו היתה להוציא הנסכים ממנו היה כמו הדבר המעורב מן הקדש והם נאמנים על טהרת הקדש כמו שהוא העיקר . ולפיכך יהיו נאמנים על אלו הקנקנים אפי' קודם לגיתות שבעים יום והוא הזמן שהעם מתחילין להזמין כליהם ולטהר אותם לבציר ואלו הדינים כולם שאמרו נאמנים ואין נאמנין הם בעמי הארץ אבל תלמידי חכמים נאמנים לעולם על כל מין ממיני הטהרה ונסמך על כל מה שיאמר כמו שביארנו ממנו קצת במסכת דמאי ועוד יתבאר הכל במסכת טהרות :

מן המודיעים ולפנים נאמנין על כלי חרס כו' (דף כה ע"ב) :

כשמניחים הקדירות חוץ למודיעים ונכנס והרי הוא לפנים מן המודיעים והקדירות חוץ למודיעים ובא הלוקח ולקח הקדירות ונכנס לפנים מן המודיעים נאמן שהם טהורות וזהו ענין אמרם הלוקח נאמן כיון שהעיקר אצלנו נאמנים על טהרת כלי חרס מן המודיעים ולפנים אבל מי שיצא מירושלים וקנה מאותן הקדירות והוציאן בידו אינו נאמן כיון שהוא חוץ למודיעים אע"פי שהקדירות הן הן הקדירות והקדר הוא הקדר עצמו ועומד במקומו . וזהו ענין אמרם הוא הקדר והן הקדירות השיעור בזה אף על פי שהקדר הוא הקדר והקדירות הן הקדירות הנכנס נאמן והיוצא אינו נאמן לפי שדבר הנאמנות תלוי על המקומות . והטעם כי הבא חוץ למודיעים וקונה ונכנס רואה בעל הקדירות ומרגיש בו ולוקח מהם מה שירצה ומכניסם בידו ולפיכך נאמן אבל היוצא מן המדינה אינו רואה הקדר כי אחוריו כלפי פניו ושמא נגע זה הקדר במשקין טמאים בידיו בקדירות ויטמאם ואותו הלוקח לא יראה אותו ואנו לא נאמין הקדר שאלו הקדירות טהורות אלא אחר שיהיה לפנים מן המודיעים כמו שביאר . ואומרו ונכנס לפנים מן המודיעים אבל אם ישב חוץ למודיעים אינו נאמן וכן אפילו לא הניח קדירותיו חוץ למודיעים אלא שהכניסן עמו לפנים מן המודיעים יהיה הנכנס והיוצא נאמן ואפי' נגע בהם הקדר והוא לפנים מן המודיעים נאמן הוא שלא טמאם ואין הכוונה בזו ההלכה אלא הפלגה כי הנאמנות בטהרת כלי חרס תלוי במקום מן המודיעים ולפנים וכי אותו האדם בעצמו אינו נאמן על אותו הכלי בעצמו מן המודיעים ולחוץ וכבר זכרנו בתשיעי מפסחים כי מודיעים מקום קרוב לירושלים ועוד נבאר באיזה טעם הקילו בטהרת כלי חרס בירושלים בלבד וכל זה בע"ה אבל ת"ח נאמנים בכל מקום :

הגבאין שנכנסו לתוך הבית וכן הגנבים שהחזירו כו' (דף כו ע"א) :

שהחזירו ענינו שעשו תשובה והחזירו מעצמן ולפיכך נאמנין . ואמר ובירושלים נאמנים על הקדש רוצה בו כלי חרס הגדולים כמו הצלוחיות הגדולות והקדירות נאמנים ע"ה עליהן שהן טהורות לקדש לפי שלא היה אפשר להיות בירושלים כבשן לשרוף בו כלי חרס ולפיכך היו חסין עליהם ולא היו מטמאין אותן ועוד הקלו בהם לפי שהיו מועטות והעיקר אצלנו כל ישראל חברים ברגל כמו שזכרתי לך פעמים ולפיכך נאמנים אף על התרומה :

הפותח את חביתו והמתחיל בעיסתו כו' (שם) :

כבר ביארתי לך כי כל ישראל חברים ברגל ונתנו ע"ה כת"ח ברגל וכשנתערב היד בחבית ועיסה ברגל ר' יהודה אומר כיון שנגעו טומאת ע"ה טהורה ברגל הרי הוא כאילו לא נגע בה ע"ה לעולם וגומר לעשותה אחר הרגל כאילו היא טהורה ויעשה בה כל מה שיעשה אדם בדבר טהור . והכ"א כי כל מה שעשו בזה אינו אלא ברגל בלבד . וא"ר יהודה אף לא יום חמישי רוצה לומר אם עבר הרגל ברביעי לא היו מעבירין בחמישי לפי שהיו טרודים בדישון המזבח ואין הלכה כרבי יהודה :

כיצד מעבירין על טהרת עזרה מטבילין כו' (שם) :

זהו לפי שבני אדם היו מעורבים במקדש ברגלים כמו שנצטוינו יראה כל זכורך אבל היו נזהרי' בשולחן לבדו לפי שאמר השם יתעלה לפני תמיד ואי אפשר לסלקו ולשום אחר במקומו

ספר שדה צופים ממסכת חגיגה

מפתח כולל כל מאמרי הש"ס המפוזרים בלשון רבינו הרא"ש ז"ל שלא במקומן

חברו הרב הגאון כו' מו"ה בצלאל רנשבורג זצ"ל מפראג בעהמ"ס הורה גבר כו'

פ"א דף ג ע"ב הלכתא למשה מסיני עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית . הרא"ש בהלכות מקואות סי' א' : **שם** איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות . הרא"ש בחולין פ"א סי' ד' :

דף ט ע"א היגר ביום ראשון ונתפשט בשני איכא בינייהו . הרא"ש בברכות פ"ג סי' כ' ובמ"ק פ"ג סי' ל"ז ובתענית פרק ד' סי' מ' :

פ"ב דף יד ע"ב בתולה שעיברה מהו לכ"ג מי חיישי' לשמואל . הרא"ש בשבת פכ"ג סי' ט' :

דף טו ע"א אמר להו דשמואל לא שכיח וחיישי' שמא באמבטי עיברה . הרא"ש בגיטין פ"ד סי' ל"ח :

דף טז ע"ב לא מפני שסמיכה בכחים [?] . אלא כדי לעשות נחת רוח לנשים . הרא"ש בר"ה פ"ד סי' ז' ובתענית פ"ד סי' ל"ח :

דף יח ע"א דת"ר את חג המצות תשמור שבעת ימים לימד על חה"מ שאסור בעש"מ . הרא"ש במ"ק פ"א סי' א' ובמגילה פ"ד סי' ו' :

פ"ג דף כא ע"ב ורישא היינו טעמא גזירה שמא יטביל מחטין וצינורות וכו' . הרא"ש בב"ק פ"ז סי' ג' :

דף כב ע"א דהא ארעא כולה תלמולי מתלמלי ובעינן דליכא מ' סאה במקום א' . הרא"ש בהל' מקואות סי' א' וסי' ו' : **שם** כמאן מקבלינן האידנא סהדותא מעם הארץ . הרא"ש בברכות פ"ג סי' ב' ובפסחים פ"ג סי' ו' :

גליון מהרש"א על מסכת חגיגה מאת הגאון כו' מו"ה שלמה איגר זצ"ל

דף ב ע"א גמ' כאן במשנה ראשונה. עי' פי' משניות לרמב"ם במשנה דסוגיין ועי' בכ"מ הל' קרבן פסח פ"ב הי"ב ובמל"מ שם ד"ה תנן התם : **שם** רש"י ד"ה איזהו קטן הטילו חכמים על אביו ועל אמו. זהו צ"ע דאין האם חייבת בחינוך ועי' נזיר ריש דף כ"ט וכ"ה במג"א סי' שמ"ג רסק"א אך בנזיר שם איתא דריב"ל קסבר כן והכן קי"ל כר"י שם וכ"מ בסוכה ב' סוף ע"ב וכי תימרו קטן שא"צ לאמו כו' אך עי' בפי' שם . אבל מ"ש לפרש דב"ד מחוייבים לחנכו עי' בש"ע א"ח שמ"ג בהגה"ה : **שם** תד"ה איזהו (בפ"ק דכיפה ד' י"ב).בפ"ב כ' ב': **בא"ד** דמיא לחינוך בנו ורש"י פי' . עי' מהרש"א ובתוס' ריש העמוד מ"ש וגם יש לייסב : **ע"ב** תוס' ד"ה ליסא הע"ג דעבד מותר בממזרת . לרמב"ם דוקא שפחה בממזר התירו משום תקנת הולד אבל לא עבד בממזרת : **שם** תד"ה לא תהו ועוד פרו ורבו הכולהו. עי' מל"מ פ"י מהל' מלכים וכס' אבני מילואים על אה"ע סי' א' סק"ב :

דף ג ע"א גמ' ההוא תלמידא ישמעו נפקא פרע למי שאין לו שמיעה גמורה . הרע"ב במתני' א' דפרקין ועי' פ"ב דנגעים מ"ג : **ע"ב** גמרא כלנו מטמאין.עי' עקידה שער י"ב עלה כ"ו ד"א ע"א :

דף ד ע"א גמ' מכדי מצות עשה שהזמן גרמא. עי' שעה"מ פי"ב מהל' ע"ז ה"ג עלה ע' ריש ע"א : **שם** מצות עשה שהזמן גרמא. מכאן ראי' לתוס' ריש מסכתין דא"א דכר"פ חייבות והמיעוט מקרבן ראיה הא זכו לאו ולא יראו פני ריקם טורי אבן ריש מסכתין : **שם** כל מצוה שאין האשה חייבת בה. עי' רמב"ם פי"ב מהל' ע"ז ה"ב : **שם** דגמר לה לה מאשה. עי' בב"ק דף פ"ח א' תד"ה הא עבד ועי' שעה"מ פ"א מהל' מילה עד גמי' :

דף ט ע"א גמ' א"ר זירא היגר ביום ראשון. עי' לעיל ב' א' תד"ה איזהו קטן :

דף י ע"ב גמ' וכי זה חוטא וזה מתחייב. עי' בתי' ב' בתוס' בב"מ ד"י ע"ב ד"ה דאמר לישראל עי' ת' מוגל מאש סי' ל"ה עלה י"ח ריש ע"ג ובתוס' קידושין סוף דף מ"ב : **שם** רש"י ד"ה מידי דהוה דכיון שביטל המשלח שליחותו. עי' רש"י קדושין דף נ' ע"א ד"ה שליח מעל ובקצות סי' שמ"ח סק"ה עי' תוס' קדושין מ"ב סוף ע"ב עי' רש"י מעילה כ"א א' ד"ה אע"ג דלא אדכר שליח :

דף יב ע"ב גמרא ונשמתן של צדיקים. עי' עקידה בראשית שער שני עלה י"ד ע"ד :

דף יג ע"א תוס' ד"ה ורגלי החיות בקדושתא שיסד הקליר. עי' במחזור ד' רעדלהיים בפתיחה לחלק יום א' וב' דסוכות בשמות הפיוטים שהביא בד"ה ר"א הקליר : **שם** תד"ה אין מוסרין היה קשה לה"ר אלחנן . עי' בספר סדר המשנה על רמב"ם הל' יסה"ת פ"ב ה"ב ד"א ע"ב ד"ה ודע : **בא"ד** וכי תימא בז' מצות. עי' ת' יד אליהו סי' מ"א : **בא"ד** אפי' היכא דאיכא כותי. עי' במל"מ פ"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב:

דף יד ע"ב גמ' אל תאמרו מים מים . עי' עקידה פ' בראשית שער ג' מאמר ב' עלה ח' ד"א ע"ב :

דף טו ע"א גמ' צופה הייתי בין מים עליונים למים התחתונים . עי' עקידה פ' בראשית שער ג' עלה ט' ע"ד ד"ה ועתה אחר שנתיישב:**שם** על פני המים כיונה. עי' מורה ח"א פ' ל' : **ע"ב** גמ' לא קשיא הא בגדול הא בקטן . עי' ש"ך יו"ד סי' רמ"ו סק"ה ובתשו' אהל יעקב ור"י ששפורטש סי' ע' עלה ע"ו ד"א ע"א ד"ה ותימה :

דף יז ע"ב גמ' אילימא ביו"ט קלירה ביו"ט מי שרי. עי' בש"ע א"ח סי' תנ"ה ס"ב ובמג"א שם ועי' שעה"מ הל' יו"ט עלה כ"ו ד"א ע"א :

דף יט ע"א גמ' ביושב ומנפה מאי למימרא. צ"ע בתוי"ט על זו המשנה(פ"ה מ"י דמקואות) בשם מהרי"ק שבב"י ויש ראי' למ"ש בחדושי אנשי שם שם דגל מקרי אשבורן : **שם** אע"פ שהוחזק מתזיק עלה. עי' כעין זה עירובין י"ג א' כיון דאינתק לשום רחל כו':

דף כ ע"ב רש"י מתני' ד"ה הומר בתוך כלי שמניחין טמאין . עי' בתוי"ט פ"ו דמקואות ריש משנה ב' דלרמב"ם דוקא בסיפא דמתני' שם וכן הוא בספר היד דאם היה הכלי טמא מתוך שעלתה לו טבילה עלתה נמי לכלים שבתוכו אפי' לקדש . וכן בתוס' ריש דף כ"ב בסמוך הסיגו על רש"י :

דף כב ע"א גמרא סל וגרגותני שמילאן כלים. עי' פ"ו מהל' דמקואות אם היו שק או קופה מטבילין בהן כו' : **שם** תלתולי מהלתלא. זה שייך במעיין רק לא במקוה ומכאן הוכיח הרא"ש דגם מעיין אינו מטהר את האדם בכ"ש כ"א במי' כהא ועי' תוי"ט פ"ה מ"ו דמקואות ד"ה ונו :

דף כה ע"א תד"ה שרגועה היאך עולין לרגל מן הגליל . ק' דלמא באו ז' ימים קודם הרגל וטהרו את עצמן ועי' ת' שער אפרים סי' ל"ז : **ע"ב** גמ' לעושי פסח לא העמידו דבריהן במקום כרת. עי' פסחים נ"ג ב' תד"ה בודקין : **סליק**

הגהות והדרושים למסכת חגיגה

מאת הגאון המובהק נודע ביהודה כו' מרנא יעקב עמדין זצ"ל בהרב הגאון רשכבה"ג צבי אשכנזי זצ"ל

דף ג ע"ב תוס' סד"ה עמון . רק לארץ סיחון ממש כו' . נ"ב תמירא ליה הא מארץ עמ"ו דכבש סיחון. משום דסיחון ועוג מלכי האמורי הם וארצם בכלל מתנת הארץ לא"א מאא"כ ארץ עמ"ו שנאסרה לישראל מתחלה אע"פ שנטהרה ע"י סיחון ואע"ג דלעתיד גם היא לישראל תהיה כדאי' פ' חזקת [נ"ז א' ע"ש ברשב"ם]:

דף ד ע"ב (בסופו) גמ' ליבוי . נ"ל תהוי :

דף י ע"א כוא אינו „מהל" אבל אחרים „מהלין" . נ"ב כצ"ל והמעתיקים כתבו מתחלה מיהל ביו"ד להורות על ניקוד הצירי"ה דכך הוא דין הנוסף בפעלי הכפל מסב מצל מהל אא"כ טעו הסופרים וטעו מן היו"ד וי"ו לחשבם שהמלה מענין מחילה שהמ"ם שרשית . והיכא אלא שמושית והמלה מענין לא יחל . לכן נ"ל מהל המ"ם בציר"ה (ולמ"ד) [והתי"ת] פתוחה . וככה מהלין לשון רבים והוא כמו מחללים רק כדי שלא יתחלף בשתוף חלול בענין אחר נשתמשו בו בל"ר ע"ד בעלי הכ"א :

דף יא ע"ב גזל ועריות נפשו . נ"ב של אדם [וכ"ה במכות] :

דף יב ע"א שממנו יצא חשך . נ"ב ש"מ חושך דבר ממשיי לא העדר בלבד כדעת המתחכמים וכן מוכיחים כמה מקראות עם שיש חלוק בין חושך של לילה טבעית שסבתו ודאי העדר אור השמש ובין חשך דתחלת היצירה וכן חשך דמצרים שהיה בלתי טבעי . ולענין ערב דג"י ראשונים דבראשית עמ"ש בספר אם לבינה בס"ד : תוס' סד"ה מסוף כו' והיכי היה יצא כו' . נ"ב עמ"ש בע"פ (קי"ח ב') : **ע"ב** רש"י ד"ה עליית כו' שמתחלפת ל' בכ'. נ"ב במוצא הלשון כמו לשכה נשכה :

דף יג ע"ב גמ' לגן כפר . נ"ב בארץ שנער : **שם** לגן כרך . נ"ב בא"י בירושלים :

דף יד ע"א ירהבו במי שממולא כו' במי שקלות כו' . נ"ב בשביל שלא מיחו בהם : **ע"ב** ואף אני ואתם בחלומי כו'. נ"ב אעפ"כ דואג היה בשעת מיתתו כו' בכה ואמר שאינו יודע באיזה. [ברכות כ"ח ב']:

דף טו ע"א זכה צדיק נטל חלקו וחלק חברו כו' . נ"ב נ"ל כבן גילו : **ע"ב** מאן מרמי ליה „מהן" . נ"ב נ"ל מינאי.אך מפרש"י נראה דגרס הכא נמי מאן וי"ל חבר פ' הדר(ע"ד ב') : **שם** אבן מה תהוי עלן . נ"ב דאג מאחר שלא הגינה עליהם תורתם להצילם א"כ מי בעות היינו דקאמר מאי תהוי עלן . והדר ליה שפיר וכדסלקא שמעתא כל עמר כו' . ועלייהו ועל דכותייהו תנן התם וא"ת בעצמך כו' . אבל כל דנקי אגב אמיה עליו אמרו פה"ג [סוטה כ"א א'] תורה מגינה ומצלה :

דף טז ע"א תוס' ד"ה יוסי . לא מתקרי מחלוקת . נ"ב ומ"ש [יבמות ע"ו ב'] שדואג שאל עליו אם כשר לבוא בקהל לא חשיב מחלוקת אע"ג דבעו לאכרוזי עליה . משום דהא במוהל חי וכיח דינו קיים : **ע"ב** גמ' „לעזרת" נשים . נ"ב כבר נהגו לקרוא המלה כמשקל מערת העלה אע"פ שאינה דומה להן בשורש . עי' הגהת מכלול : **שם** לסמוך „אדדין" . כצ"ל וכ"כ לכאורה מפרש"י נראה דל"ג ליה אבל אינו מוכרח :

דף כב ע"ב תוס' ד"ה כלום . משקין . נ"ב ר"ל מים :

דף כה ע"א תוס' ד"ה שרגועה . היאך היו מביאין אפר פרה לגליל . נ"ב שאם לא היה להם אפר פרה . היך מדכן : **בא"ד** היאך עולין לרגל כו' . נ"ב כלומר דהא ודאי עולי רגלים בעו שביל גדול טוכא . מיהו ל"ק כולי האי כיון דע"כ צ"ל שהיה להם שביל קטן עכ"פ שיוכל ב"א לעבור דרך שם עם האפר . לא יבצר מהם ג"כ לעבור שם אחד אחד בכמה ימים . ולכל זה לא הצרכנו אלא בב"ש מטעם שגזרו טומאה על ארץ העמים . אבל בימי ב"ר הוליכו אפר פרה גם לארץ העמים . שוב ראיתי מפורש [בר"ש בשם התוספתא ע"ש] בפ"ג דפרה שהביאו בני הגולה אפר פרה בידם וכשעלו העלוהו עמהם : **סליק**

מסכת חגיגה

דף ב תוס' בד"ה הכל חייבין בראייה כו' סד"א נילף ראיה ראיה מהקהל כו' עכ"ל כצ"ל : **בד"ה** איזהו קטן כו' ורש"י פי' דאיזהו קטן לא קאי לראייה בראיית קרבן כו' עכ"ל בפרש"י שלפנינו לא פי' כלום גבי איזהו קטן אבל הנראה ממה שפרש"י ברישא הכל חייבין בראייה דהיינו ראיית פנים היינו משום דהסיפא איזהו קטן כו' משמע דבקטן דאיירי ביה קאמר אלמא בראיית פנים איירי שאינו יכול לילך לשם כמ"ש התוס' לעיל וק"ל : **בד"ה** יראה יראה כדרך שבא לראות פרש"י כדרך שבא הקב"ה לראותך דהיינו בב' עיניו אף הוא בא לירות בב' עיניך כו' עכ"ל וכצ"ל וביאור דבריהם דלפרש"י בין יראה בחיר"ק שהוא המסורת ובין יראה בציר"ה שהוא המקרא תרווייהו קאי אהקב"ה דיראה בחיר"ק שהוא המסורת אתפרש שהאדון בא לראותך ויראה בציר"ה שהוא המקרא מתפרש שהקב"ה בא לירות מן האדם והא כתבו דלא יתכן לר"ת משום דלא שייך ביאה גבי שכינה כו' ובתוס' פ"ק דסנהדרין ביארו דבריהם בהאי לישנא דלא שייך ביאה גבי שכינה שהיא תמיד בבית המקדש וכתבו הכא ועוד דדריש המסורת קודם כו' ר"ל דהא ודאי דהכא המקרא עיקר כיון דלא שינה המקרא מהמסורת ומאן דפליג עליה דיוחנן בן דהבאי לא דריש המקרא שהוא עיקר כדאיתא בהדיא בפרק קמא דסנהדרין וא"כ כיון דהמקרא עיקר לא ה"ל למדרש המסורת קודם ולמתלי ביה המקרא שהוא עיקר אדרבה המקרא הוה ליה למדרש קודם ולמתלי ביה המסורת שהוא טפל לו וע"כ גרס ר"ת יראה יראה כו' ותרווייהו קאי על האדם והמסורת תלה במקרא שהוא עיקר ודריש הכי יראה בציר"ה שהוא המקרא שאדם בא להתראות לפני המקום בב' עיניו של מקום אף יראה שהוא המסורת שהאדם בא לראות המקום בב' עיניו וכמו שפירשנו דברי רש"י כאן לפי התוספות בשמעתין כך פירש מהרש"ל דברי רש"י בפ"ק דסנהדרין ע"ש אבל התוס' שכתבו שם לפרש"י קאי יראה אקב"ה וקאי יראה אזכורך כו' עכ"ל ל"ע ושם נפרש בעז"ה וק"ל : **בא"ד** ולא דמי לעובד ועבד דדרשינהו תרווייהו מקרא ומסורת דהכא כי הדדי נינהו אבל התם כל חדא כו' עכ"ל כצ"ל והוא מימרא דר"ל בפרק ד' מיתות מ"ד עובד אדמתו כו' אם ישים עצמו כעבד לאדמה ישבע לחם כו' או שהוא היא דפ' כל שעה אמר רב פפא השתא דכתיב עבד וקרינא עובד כו' ואיך שיהיה משמע להו דהנהו אמוראי אמרי למלתייהו אליבא דכ"ע אפילו למאן דלא דריש הכא גבי יראה אלא המקרא והא קאמרי דלא דמי דהכא ודאי פליגי רבנן כדקאמר ודלא כי האי תנא כיון דכי הדדי נינהו ולא שני המקרא ממסורת לית לן למדרש אלא המקרא כדאיתא בהדיא פ"ק דסנהדרין אבל התם גבי עובד ועבד כל חדא חלוק מחבירו דשני המקרא ממסורת דהמקרא עובד בוי"ו והמסורת עבד בלא וי"ו ולהכי כ"ע מודו התם דאית לן למדרש גם המסורת ודו"ק :

ע"ב בד"ה תקנתם את רבו במה שהיה לו מעיקרא כו' ואי משום עבדות הא לא איכפת כו' והר"ר משולם גריס כו' עכ"ל ביאור דבריהם דאי משום עבדות ודאי לית לן לתקוני לכוף רבו לעשותו בן חורין דהא לא איכפת ליה שהרי עכשיו גם כן נשתכר דמעיקרא קודם שנשתחרר כולו לרב ועכשיו לפי תקנת ב"ה ביומו לעצמו ומשום זה הר"ר משולם גרס תקנתם את עצמו דעכשיו ביומו לעצמו אבל לרבו לית ליה תקנה כלל שהרי הוא לא נשתכר בעבדות וגם מפסיד הולדות לתקנת ב"ה דלישא שפחה אינו כו' וכיון דלית כאן תקנת הרב כלל אלא תקנת העבד ניחא לן לתקוני לכוף רבו לעשותו בן חורין משום קיום פריה ורביה ודו"ק : **בד"ה** לישא שפחה כו' אין למדין תורה מן התקוע עכ"ל מלשון תוקע עצמו לדבר הלכה דפרק מצות חליצה וכן פירש הר"ש במס' כלאים ע"ש : **בד"ה** לישא שפחה כו' מוזהר בלאו דלא יהיה קדש וא"ת וליתי עשה דלשבת יצרה ולדחי לא תעשה דלא יהיה קדש וי"ל דהכא אפשר לקיים כו' עכ"ל וכצ"ל מתוספות דפרק השולח וק"ל : **בד"ה** לא תהו בראה האי עשה אלים טפי כו' אבל י"מ משום דעבד לא מיפקיד אפריה ורביה כו' ולאו מלתא הוו דאמר בירושלמי דמו"ק עבד מהו כו' עכ"ל אבל בתוספות פרק השולח אדרבה דקדקו מהך ירושלמי דמשמע דלא שייך בו בעבד אלא לשבת יצרה כדעת הי"מ גם מה שכתבו התוספות הכא ועוד פרו ורבו אכולהו בני נח כתיב אף לכנען עכ"ל הוא דבר תמוה [א] דהא מצות פריה ורביה לישראל נאמרה ולא לבני נח כדאמרינן בהדיא בפרק ארבע מיתות והרי פריה ורביה שנאמרה לבני נח דכתיב פרו ורבו ונשנית בסיני לישראל נאמר ולא לבני נח ול"ע : **בד"ה** המדבר ואינו שומע זהו חרש בב"ר מפיק ליה אינו מדבר ואינו שומע דכתיב מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש מי שם פה קאי לתרווייהו עכ"ל כצ"ל ור"ל דבשמעתין לא מייתי קרא לאינו מדבר ואינו שומע דזהו חרש אבל בב"ר מפיק ליה מדכתיב מי שם פה גו' דקאי לתרווייהו בין אלם בין אחרש שהקב"ה שם להם פה וכח הדיבור שלא היה לו כבר וא"כ ע"כ האי חרש אינו מדבר הוא וק"ל : **בד"ה** שומע ואינו מדבר כו' זה וזה כפקחין לכל דבריהן להתחייב בשמחה ובחגיגה קאמר עכ"ל כצ"ל :

דף ג בד"ה אלא קרי ביה למען ילמדו כו' וגם יבין למה נקהלו עכשיו כו' עכ"ל הוצרכו לזה דודאי למען ילמדו נמי על ידי הליכה זו קאמר כדכתיב בסיפיה דקרא ומש"ה קאמרי דשפיר גמיר לאחריני ע"י הליכה זו דיבין למה נקהלו עכשיו ושפיר קרינן ביה למען ילמדו וק"ל : **גמ'** חרש באזנו אחת פטור מן הראייה שנאמר באזניהם כו' האי קרא גבי הקהל כתיב ונקט פטור מן הראייה דקיימינן ביה הכא וסמיך אהא דגמיר ראיה ראיה מהקהל ומיהו למאי דיליף הכא מבאזניהם למעוטי אפילו חרש באזנו אחת לא אילטריך הא דתני לעיל למעוטי חרש המדבר ואינו שומע מלמען ישמעון ולזה כתבו התוספות אבל אם היו חרשין ממעטין מבאזניהם היינו למאי דמסיק למעוטי חרש באזנו אחת מבאזניהם ולמען ישמעו אילטריך להו דשמעי כדמסיק הכא וק"ל : **ע"ב** תוס' בד"ה עמון ומואב כו' והקשה ר"ת כו' וכ"ת דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא א"כ הפשוט מיניה דלר"א כו' עכ"ל קארו כאן במקום שהיה להם להאריך דלפי זה ע"כ הא דקאמר הכא מה טעם הרבה כרכים כו' תלמודא הוא דקאמר לה ולא ר"א דבמסכת ידים לא תני לה במלתיה דר"א וה"פ מה טעם מעשרין כו' משום דכה"ג אשכחן כו' למ"ד לא קדשה כו' כמ"ש התוספות בפ"ק דמגילה ויבמות ע"ש ודבריהם הכא בעלמא מגומגמים שכתבו וכ"ת דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד כו' דבהכי אכתי לא ניחא לן הך דג' ארצות לביעור דמ"מ הא קידשום עולי בבל אחר כך דהא פשיטא דהך דג' ארצות לביעור לבתר דעלו מבבל קמיירי וע"ש בתוס' בזה בע"א ול"ע הכא : **בד"ה** דרך שטות אפילו בחד נמי וכ"ת דלא היה מועד לשטות רק כו' עכ"ל ופי' לדבריהם האי אפילו בחד נמי דקאמרי' היינו במלתא חדא ועשאה ג"פ דהוי ודאי מועד לאותו דבר למאי דס"ד השתא ולמאי דמסיק אימא בעל מחשבות הוא וכן איך אפילו עשה מלתא חדא ג"פ לא הוה מועד אפילו לאותו דבר כמ"ש התוספות לקמן וק"ל :

ח"א דף ג ע"א מה יפו פעמיך בנעלים וגו' מה נאין רגליהן כו' דהיינו כל מי שאין רגלו יפה אינו הולך כדלקמן פרט לחיגר כו' . ותלה ניאותן שהולכין בנעלים דכל הולך יחף הולך בצער כמ"ש מנעי רגלך מיחף אבל הולכי רגלים הלכו בשמחה בקרבנותיהם של שמחה ובתרגום מפרש כמה שפירכן כו' ג' זימנין בשתא בסנדלין דססגוונא כו' : **בתו** של אברהם אבינו שנקרא נדיב וגו' . מפורש פרק לולב וערבה : **אבל** נחשים ועקרבים יש בו . פרש"י לא היה רק אלא ממים עכ"ל ור"ל דודאי בכלל והבור רק שמשמע נמי משמע שאין בו מים ומדכתיב שוב אין בו מים לא אצטריך אלא לדיוקא אבל נחשים ועקרבים יש בו ואעפ"כ לא היה ניזוק יוסף אבל לדיוקא אבל עלים ואבנים למאי אצטריך ואין להקשות דלא לכתוב אלא אין בו מים וכמ"ש הרא"ם דלאו קושיא היא דאי לא הוה כתיב אלא אין בו מים ה"א דלגופא אתי שלא היה בו מים ולא הוה דייקינן מיניה אבל נחשים ועקרבים יש בו אבל השתא דכתיב והבור רק ובכללו נמי שלא היה בו מים ע"כ דאין בו מים לדיוקא אתי דנחשים ועקרבים יש בו ואין בו מים הוא פירושו של והבור רק גם מ"ש הרא"ם לפי דרכו בנחשים ועקרבים אין בו מילוי ולא אימעיט מהבור רק עכ"ל אין זה מובן דהא אמרו בהאי לישנא לתפירה מלאה נחשים ואין להאריך בזה דמתוך שמעתין ופרש"י לא משמע אלא כדברינו והקשה הרא"ם כיון דהיו בבור נחשים ותנא פ"ב דיבמות נפל לתפירה מלאה נחשים ועקרבים מעידין עליו כו' א"כ לא כוון כאובן להצילו ותירץ דל"ק דלא ידעו שיש בו נחשים כו' עכ"ל ע"ש ועיין ברמב"ן שדבריו מעין לזה ובפענח רזי תירץ דהוא א"ל להשליך לבור אחר דכתיב השליכו אותו אל הבור הזה והם השליכו אותו הבורה משמע בור אחר כו' ע"ש : **שבת** של מי היתה כו' . דהיינו אחר שהחזירו לר"ג להיות נשיא ולא העבירו לראב"ע דהוה ר"ג דריש ב' שבתות ודריש ראב"ע חדא שבת כדאמרינן פ' ת"ה ושאל כן לידע מי הוא בעל הגדה כדאמרינן כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם : **אנשים** באו ללמוד ונשים לשמוע כו' . וכתבו התוס' פ' היה נוטל אמתני' דהתם בן עזאי אומר חייב אדם ללמד את בתו תורה כו' דאיתא בירושלמי הא דבן עזאי דלא כראב"ע דאמר הכא אנשים ללמוד ונשים לשמוע ונראה דפי' נשים לשמוע מצוה כדי שידעו לקיים מצוה ולא משום שידעו שזכות תולה כדאמר בן עזאי : **נשים** באים לשמוע טף למה כו' . יש לעיין בזה דהא כתיב בתר הכי בהאי ענין ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו וגו' הרי שאף הקטנים אשר לא ידעו הם בכלל שמיעה ולמוד וי"ל דההוא קרא בקטנים שהגיעו כבר לחינוך והם בכלל שמיעה ולמוד כדאמרינן קטן שהגיע לחינוך אביו מלמדו תורה ואשר לא ידעו היינו שאינן יודעין לשמור ולעשות שנזכר בקרא גבי אנשים ונשים וא"כ הטף דהכא ע"כ לא איירי בהגיעו לחינוך דלא אצטריך ליה דהא מפורש בקרא דבתר הכי ובניהם אשר לא וגו' אלא הטף איירי בקטנים שלא הגיעו לחינוך ואינן בכלל שמיעה ולימוד ולמה הם באים אלא כדי ליתן שכר למביאיהן ולכך כללן עם האנשים והנשים ליתן שכר להם על שמביאין אותן ובדרך לאות אותיות טף שלפניהן ולאחריהם הם אותיות ע"ץ ח"י דהיינו שמביאין הטף בבהמ"ק להחזיק עץ חי ולפי שהיראה גם בבנים שהגיעו לחינוך איכה עלמית לשמור ולעשות לכך לא כללן בקרא קמא דכתיב ביה ושמרו לעשות באנשים ונשים אלא דכתיב הכא ישמעו ולמדו ליראה את ה' כל הימים דהיינו שמתחזק בהם השמיעה ללמידה ליראה אותי כל הימים דהיינו בימי גדלותם : **את ה'** האמרת וגו' אתם עשיתוני חטיבה כו' . ופרש"י האמרת שבחת כמו יתאמרו כל פועלי וגו' וחטיבה אחת שבח מיוחד כו' עכ"ל ויהיה חטיבה מלשון חטיבות אטון מצרים שפירושו מצובחות אבל בתומש הוסיף רש"י מלשון הבדלה הוא הבדלתי לך מאלהי נכר כו' ע"ש והיינו דקאמר הכא חטיבה אחת שמע ישראל וגו' ה' אחד וכמ"ש ונפלינו אני ועמך וגו' ולפי זה יש לפרש חטיבה מלשון חוטב עצים דישראל נחטבים ונבדלים מכל שאר אומות : **אתם** עשיתוני חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם כו' . כן הוא הגירסא בכל הספרים הכא ובפ"ק דברכות אבל בערוך גרס אתה עשיתוני חטיבה אחת בעוה"ז אף אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעוה"ב כו' . ע"ש אבל ע"פ המדרש שכתבו התוס' ג' מעידים זה על זה הקב"ה ושבת וישראל כו' ע"ש משמע דכולו בעוה"ז קאמר : **ע"ב ואף** הוא פרש"י ראב"ע עכ"ל וכן משמע מדקאמר ר"י לבסוף אין דור יתום שראב"ע כו' אבל לשון אף הוא פתח ודרש כו' לא משמע כן אלא בתר דשמע ר"י דרשה דראב"ע אתם עשיתוני חטיבה אחת אף אני אעשה אתכם חטיבה אחת כו' פתח אף ר"י לדרוש כעין זה כדקאמר מרועה אחד אל אחד נתנן וכה"ג איתא בפ' כל המנחות כיון דשמע דאמר אדיר פתח הוא כו' ע"ש ודקאמר לבסוף אין דור יתום שרבי אלעזר בן עזריה כו' ר"ל דשפיר נתכוין בדרשה כעין דרשה זו : **למה** נמשלו ד"ת לדרבן כו' . נקט דברי תורה במקום דברי חכמים דכתיב בקרא דר"ל דברי חכמים היינו חכמי התורה שעוסקין שייך לתורה גופה שהוא דבר הנלמד מענינו דכתיב לעיל מיניה איזן וחיקר ותקן כו' שדרשוהו על מצות דרבנן שהן שייך לתורה כגון ערובין ונט"י ושניות לעריות ומלת דרבן פירשו בו שהוא מהם התקוע בתוך המרדע כדכתיב ולהציב את דרבן וכדתנן פ"ט דכלים מלמד שבלע את הדרבן וכירושלמי דאגדת חלק מ"כ שהוא נקרא דרבן שהוא מדיר בינה בפרה והוא שדימה לב האדם לע מנעוריו כפרה סוררה ודימה התורה לדרבן דכמו שהדרבן מטה את הפרה להדריכה ישר לתלמים להוציא חיים גופנים לעולם כך ד"ת וחכמים מכוונין לב התלמידים מדרכי מיתה לחיים הרוחניים : **אי** מה דרבן זה מיטלטל כו' שאינו מתקיים אף ד"ת אינן מתקיימין ת"ל מסמרות שהוא דבר הקבוע ומתקיים במקומו ד"ת מתקיימין לעולם כמ"ש כמה מלכים גוזרין גזירות ומתבטל ומשה גזר כמה גזירות ואינן בטלין לעולם . וא"ת אי מה מסמר כו' ר"ל מחסר ומנקב בכותל מקום שהוא תקוע שם ת"ל נטועים דהוה ליה למכתב כמסמרות הקבועים או תקועים אלא נטועים שאינו מחסר אלא שפרה ורבה מוסיף גידולו והא דלא כתיב כאילנות נטועים מפורש בירושלמי דלא אצטריך למימר אלא כאילנות נטועים אלא מלמד שיש בו שבח של מטע וכירכו של ברזל : **אלו** ת"ח שיושבין אסופות . שהתורה נקנית בקיבוץ כדאמרינן איתתי ד"ת נשמעין כתקנן בזמן שבעליהן שומעין אותן באסופות ומדכתיב אסופות בלשון רבים ולא אסיפה דריש ליה לב' אסופות מחולפין הללו מטמאין והללו מטהרין : **נתנו** מרועה אחד אל אחד נתנן פרנס אחד כו' . דבכלל רועה אחד אל אחד כמ"ש האלהים הרועה גו' רועה ישראל האזינה גו' ובכללו ג"כ פרנס אחד זה משה שנא' איה משה רועה צאנו גו' והוא נקרא פרנס כמ"ש ג' פרנסין עמדו לישראל המן בשביל משה כו' . ואמר שאמרן מפי אדון כל המעשים כו' דגם להלכה למשה איכא לגדד לטמא ולטהר ומרבה ליה מכל הדברים האלה דכולן מפי הגבורה נאמרו שהיה הדבור מתחלק לכמה קולות כדאמרינן פרק ר"ע ודבר שאינו מפורש בתורה איכא לדדין לטמא ואיכא לדדין לטהר והתורה נתנה להכריע בהן ע"פ הרוב כמ"ש אחרי רבים להטות ואמר ע"ז עשה אזניך כאפרכסת כו' פירש בערוך אפרכסת הוא דלי של רחיים שהוא מכניס הרבה ומוציא קמעא עכ"ל והוא משל לענייננו שיכניס לאזנו לשמוע הרבה דברי כולן בין המטמאין ובין המטהרין אבל יקנה לו לב להבחין מדעות החלוקות איזה יכשר ויקבענו לו הלכה כמותו כפרש"י : **אמר** ליה יוסי פשוט ידך כו' . פרש"י הוקשה בעיניו שנתן עטרה לאותו דורש כו' עכ"ל בפשיטות ה"ל לפרש הוקשה בעיניו שלא א"ל תלמידך אנו ומימיך כו' כמ"ש לעיל לרבי יהושע דאהכי מייתי ליה כדקאמר ולימרו ליה בהדיא משום מעשה שהיה כו' ולפי שהיה זה כמורה הלכה לפני רבו וחייב מיתה היה נדון בעונש סומא לפי שעה דסומא הוא מהחשובים כמת במס' נדרים :

דף ד בד"ה זכורך כו' בירושלמי בעי מאי אמר רבי יהודה באנדרוגינוס כו' עכ"ל כצ"ל : **בד"ה** אלא טומטום ספק הוא ואע"ג דאנדרוגינוס נמי ספיקא הוא מטעם מקצת כו' אלא טומטום כו' אימא אשה הוה ממילא כו' וא"ת בנדה כו' אבל הכא ליכא אלא חד קרא כו' עכ"ל יש לדקדק בפי' דבריהם אם נפרש דהכי פריך אלא טומטום ספיקא וממילא הוה פטרינן ליה משום דאשה הוה ומייתי חולין לעזרה ולא אילטריך ליה קרא למעוטי וכן פירשו התוספות פירקא (דשמעינן) [דשמעתין] בפ' ר"א דמילה ע"ש אבל א"כ מאי קשיא להו מההוא דנדה עד שהוכרחו לומר דהכא ליכא אלא חד מיעוטא וליתא לאוקמא אלא באנדרוגינוס דהא מכ"ש אי הוי נמי הכא תרי קראי ניחא טפי דפריך ל"ל ההוא קרא כלל למעוטי טומטום דממילא פטרינן ליה דלא לייתי חולין לעזרה וכ"כ התוספות בהדיא בפרק ר"א דמילה דקראי יתירא למעוטי טומטום דב' זכורך כתיבי הכא למעוטי אפילו טומטום ותלמודא פריך דל"ל אידך מיעוטא לטומטום דממילא פטרינן ליה משום דלא לייתי חולין בעזרה ונראה לפרש עוד דלא הוו גרסי בשמעתין מי אילטריך קרא למעוטי כו' אלא אילטריך קרא למעוטי ספיקא וכן נראה ממה שהביאו מפרק אלו נומין וה"פ אילטריך יתורא דקרא למעוטי ספיקא והכא דלית לן יתורא לית לן למעוטי מחד מיעוט אלא ספיקא דאנדרוגינוס מטעם מקצת זכורך ולא ספיקא דטומטום וכה"ג כתבו גם התוספות שם בפ ר"א דמילה אמלתא דרב חסדא שם דל"ל למעוטי טומטום כיון דאיכא לאוקמי מיעוטא

קרני ראם [א] ד"ה דבר תמוה כו' · נ"ב ואע"ג דכאן הוי עבד מ"מ א"א לחייבו במצות פריה ורביה וכיון דעיקר הלימוד דעבד חייב במצות משום לה לה מאשה וכיון דאשה גופה פטורה מפריה ורביה ה"ה עבד וכמו דאמרינן לקמן דף ד' ע"ש ועיין מ"ל פ"י מהלכות מלכים שהשיג בזה על רבינו ואין דבריו נכונים וכמ"ש :

לאנדרוגינוס והכי סליקו כל דבריהם כסוגיין דהך דהכא לא פריך לא אטומטום ולא אאנדרוגינוס כיון דאיכא ב' מיעוטי והכא דאיכא חד מיעוטי לא פריך אלא אטומטום דאיכא לאוקמא מיעוטא לאנדרוגינוס ובההיא דפרק אלו מומין ובפרק דם שחיטה ובפ"ב דיומא כתבו דבכל הני ליכא רק מחדא קרא כו' ר"ל דליכא יתורא כלל רק מחדא קרא דהיינו מגופה ומש"ה פריך שפיר אפי' אאנדרוגינוס דאיצטריך יתורא דקרא למעוטי ספיקא וליכא דאיצטריך לגופיה ולפי דרך זה לא הוי צריכי למימר הכא דטומטום הוא פטרינן ליה ממילא אלא לקושטא ורווחא דמלתא קאמרי הכי אבל קשה לפי זה מאי קשיא להו ליתי על תנאי דאימא דאה"נ וקושטא הכי הוא וע"כ הנראה להגיה בתוס' א"כ במקום אלא וכצ"ל ואע"ג דאנדרוגינוס (נמי) ספיקא הוא מטעם מקלת זכורך כדאמר תלמודא אי נמי טומטום הואיל ונשים פטורות כו' עכ"ל ושני הדרכים שכתבנו הם שני דרכי התוס' הדרך הראשון של התוס' כמ"ש דפריך דהא איצטריך יתורא דקרא לטומטום וליכא אלא חד קרא למעוטי אנדרוגינוס מטעם מקלת זכורך ועד"ז כתבו וא"ת בנדה כו' ודרך השני של התוס' הוא הדרך שכתבו ג"כ בפרק ר"א דמילה דפריך הכא דלא צריך קרא למעוטי טומטום דממילא פטרינן ליה והא הקשו לייתי על תנאי כו' ודו"ק: **בא"ד** אבל הא ק"ל דתפשוט מהכא דסמיכה בכל כחו כו' וא"ל דבכל ענין ממעט ליה קרא עכ"ל נ"ע דהא לפי דעת המקשה דפריך דלא איצטריך מיעוטא וממילא פטרינן ליה קאמרי דתפשוט דסמיכה בכל כחו וא"כ מאי קאמרי דאיכא למימר דבכל ענין ממעט ליה קרא דהא אי לא כתיב קרא קיימינן הכא וי"ל דה"ק בכל ענין ממעט קרא האשה מראיה דאפי' על תנאי לא לייתי והאי כמי אימא אשה הוא וק"ל: **ע"ב** בד"ה דמרבה ערל כטמא כו' אך קשה אמאי איצטריך מיעוט לעיל גבי פסח כו' אבל ליכא למימר דאי ליכא קרא אלא הערל כטמא הייתי אומר כו' עכ"ל כצ"ל:

ח"א דף ד ע"ב ד"ה **יראה** יראה בכי כו'. דהיינו הקרי והמסורות כמפורש לעיל ושבד שרבו מלפה לו לראותו כו' נמי מרווייהו משמע שרבו מלפה שיראה הוא את העבד ומלפה נמי שהעבד יראה אותו ועתה יתרחק ממנו מב' ראיות הללו וכי תבאו לראות פני גו' משמע נמי תרתי לפי הקרי והכתיב ומסיים בהאי קרא מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי דה"ל למכתב מי בקש זאת מאתכם או מרגליכם רמוס גו' אבל מידכם רמוס רמז על הקידה שהיתה במצות ראייה בשמחת בית שואבה שהיה נועץ ב' גודליו בארץ ושוחה כו' וזו היא הקידה כדאמרינן פרק החליל: **וזבחת** שלמים ואכלת שבד כו'. השלמים הם קדשים ואכילתן לישראל משלחן גבוה קא זכו לשום להם שלום ביניהם ולבין אביהם שבשמים שעל כן נקראו שלמים ועתה נתרחקו ממנו שנאמר למה לי רוב זבחיכם ר"ל דומות למרובות כמו שמפרש שבעתי עולות גו' ועתודים לא חפצתי: **ומה** תוכחה של ב"ו כך כו'. ואע"ג שלא אמר להן כלל יוסף מענין תוכחה מ"מ היו יראים שיבא הוא אחר כך להוכיחם על מה שעשו לו ונבהלו מפני הבושה שלא יוכלו לעמוד בתוכחתו: **תוכחה** של הקב"ה כו'. מפורש בב"ר לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך גו' פאכ"ו: **שמואל** מאי היא כו' עולים תרי משמע כו' פרש"י מאי היא דמתיירא עכ"ל וקשה לפירושו כיון דמקרא דלמה הרגזתני גו' לא מוכח דהיה מתיירא למה בכי ר"א כי מטי ליה אבל הנ"ל דכי מטי להאי קרא בכי לאיתי עולים כו' א"ל דלמא ח"ו לדינא מתבעינא והשתא קרא מקמיה כתיב ועל כן נראה דודאי הרגזתני משמע שפיר שהיה מתיירא בעלייתו אלא משום שאינו מפורש ממה היה מתיירא קאמר מאי היא שמפורש ביה שהיה מתיירא מיום הדין וקאמר עולים תרי משמע כו' ולא קאמר אלהים תרי משמע דמלת אלהים בכ"מ בלשון רבים נאמר והוא לשון בעל היכולת: **יתן** בעפר וגו' אולי האי כו'. פרש"י כל היסורין הללו יקבל ועודנו בספק כו' ע"ש והיינו כל היסורין יתן בעפר פיהו אבל בע"י הביא קרא יתן למכהו לחי וגו' וטעות הוא דזה הכתוב אחר אולי יש תקוה כתיב ולולי פרש"י נראה דאולי יש תקוה קאי אקראי דלעיל טוב ה' לקויו וגו' טוב לגבר וגו' ויחיל וגו' ישב בדד וגו' והא קאמר שפיר כולי האי ואולי: **דליכא** מלתא דכתיב באורייתא דלא כו'. כתבו התוספות לא בעי למימר שיפיד לו שקיימו' לא היה בדורו כו'. עכ"ל ולמאי דמסיק בפרק מי שמתו שהמתים יודעים ניחא: **בקשו** צדק בקשו ענוה אולי וגו'. דענוה הוא מדה גדולה המביאה לידי רוח הקודש כדאמרי' פ"ק דע"ז וכן צדק ודאי מדה גדולה היא ועפ"כ אמר אולי בלשון ספק ור' אסי הוסיף דכתיב שנאו רע ואהבו טוב וגו' שהם כוללים כל המדות המעולות וכולי האי ואולי: **כי** מטי להאי קרא יש נספה בלא משפט כו' הא דאמרינן פרק במה בהמה דיש מיתה בלא חטא לא שייך הכא דהתם איירי במת בזמנו אבל הכא איירי במת קודם שהגיע זמנו למות דיש נספה וגו' משמע קודם זמנו כי הא כו':

דף ה בפרש"י בד"ה זיבורא ועקרבא מש"ה נקט הכי כו' עכ"ל כל זה הדיבור שייך לתוס' ואינו מפרש"י וכ"ה בע"י ובתוס' שלפנינו יש דילוג וק"ל: **תום'** בד"ה זה הממליא כו' שהוא דחוק ועני זוזי לעללתא לא שכיח אם היה רוצה כו' עכ"ל הד"א כל"ל: **ע"ב** גמרא אע"פ שהסתרתי פני מהם בחלום כו' ופרש"י ביום ההוא קדייק כו' ע"כ העיקר חסר מן הספר ובע"י מפני קדייק וכ"ה שם אע"פ שהסתרתי פני מהם כדכתיב ודבר ה' אל משה פנים וגו' אותם הפנים אסתיר אבל בחלום אדבר בו וק"ל:

ח"א דף ה ע"א **דרעינא** להו כו'. והדר משלימנא לדומה כו' ועד"ז נאמר לא המתים יהללו יה ולא כל יורדי דומה דר"ל לא המתים השטין ומתגלגלין בעולם ולא באו עדיין לרשות דומה הממונה על הגיהנם וגם לא כל יורדי דומה שבאו לרשותו יהללו יה אבל אנחנו נזכה בחיים שלא למות שלא בזמנו לשוט בעולם ולא נבא ג"כ לרשות דומה הממונה על הגיהנם ונברך יה מעתה ועד עולם גו': **אי** איכא צורבא מרבנן דמעביר כו'. בספר משלי הביא רש"י דבהא דהכא וכתב שם אבל א"כ הוא אין ענין סוף הפסוק לראשו ע"כ ונראה לכוין בזה רישא דקרא רב אוכל ניר ראשים למאי דקאמר הכא ואי איכא צורבא מרבנן כו' וז"ש רב שהוא אחד מרבנן אוכל ניר שהוא זוכה בעוה"ז לאכול ניר וחלק ראשים דהיינו רשים ודלים במצות שים מהם נספה בלא משפט שמתים קודם שהגיע זמנן: **כי** מטי כו' ותסיתני כו' לבלעו חנם עבד כו'. ר"י גופיה מלא דמתניתין קאמר פ"ק דב"ב אלמלא מקרא כתיב א"א לאומרו כביכול כאדם שמסיתין אותו וניסת ועיין בחידושינו שם: **הן** בקדושיו לא יאמין כו'. במאן יאמין ובקדושיו לא יאמין לרבותא קאמר דאפילו בקדושיו לא יאמין ולמאי דמסיק הכי מנטרן כו' היינו הן בקדושיו כו' ולענין שמתים קודם זמנן דוקא נקט קדושיו שלא יבאו לידי חטא דומיא דהני תאני דשקיל הנך דלא מטו אבל שלא בקדושיו שכבר חטאו לא הם בהן דומיא דמטו ולא מנטרן דלא שקיל להו ולעיל דפריך מי איכא דאזיל בלא זמניה ולא מוקים ליה בהנך דהן בקדושיו לא יאמין דיש נספה בלא משפט לא משמע כן כיון דמשום שלא יחטא הוא מת קודם זמנו במשפט מקרי ולא מתוקם אלא בטעות: **וקרבתי** אליכם וגו' עבד שרבו מקרבו כו'. במשנה דאבות שנינו הוא העד הוא הדיין כו' אבל הוסיף ר"י לדקדק בהאי קרא שהדיין גופיה מקרבו למשפט על מה שפשע נגדו וגם הוא ממהר להעידו דעדים אחרים אפשר שמונעים עצמם ומעכבים מלהעיד מטעם מה להשמיע עצמם או להפלים מלהעיד אבל רבו המעידו אין כאן מונע וממהר להעידו ע"כ אין לו תקנה לא לגבי העדות ולא לגבי הדיין: **ששקל** עלינו הכתוב קלות כחמורות כו' דהקרא משמע לאו באיש אחד קמיירי כיון דכבר כתיב במכשפים ובמנאפים דנידון על החמורה ל"ל למימר דנידון על הקלות עושקי שכר שכיר דכבר קים ליה בדרבה מיניה ואמרינן נמי בפ' ד' מיתות מי שחייב שתים נדון בחמורה אבל קרא או במנאפים ובמכשפים או בעושקי שכר שכיר קאמר ומדכתיבי בחדא להקיש בא שמקל הכתוב הקלות כחמורות דליכא למימר להיפך שבא להקיש החמורות כקלות דהא הכתוב להחמיר בא ולא להקל כדלעיל עבד שרבו מקרבו לדינו כו': **ומטי** גר ונטי כתיב אין פירושו משום דמטי לשון רבים הוא דהא ברבים המטים קמשתעי קרא וכמוהו עושקי דהיינו רבים העושקים אלא דמטי המסורות והכתיב דרים ויו"ד מטי היא בחיר"ק יו"ד הכינוי למדבר בעדו כמו מטה אותי וכל הפסוק דברי הקב"ה שמטה אותי כשמטה את הגר ואע"ג דהקרי מטי בציר"ה אינו מכחיש הכתיב ודרים נמי המסורת והכי נמי גבי יראה יראה כמפורש פרק קמא דסנהדרין ומיהו קצת קשה דהכא נמי הוו מצי למדרש גבי ועושקי שכר שכיר לפי הכתיב דיו"ד עושקי יו"ד הכינוי שהעושק שכר שכיר כאילו עושק אותי: **כל** העושה דבר ומתחרט כו'. שנאמר לא יראוני הא כו' דבתר כל המעשים רעים שזכר כתיב לא יראוני הא"כ אבל אם יראוני אח"כ מוחלין להם מיד והתוס' כתבו דלא קאי אלא אעושקי שכר שכיר וכו' דתשובה מכפרת בהו אבל מכשפים ומנאפים אינו מתכפר בתשובה ולא משמע כן דלא יראוני אכולן דנקט בקרא קאי ויש לייסב דה"ק הא דקאמר תלמודא מוחלין מיד לא קאי רק אעושק שכר שכיר דבאינך אינו מתכפר מיד אלא תשובה תולה ויוה"כ או יסורין או מיתה מכפרין מיהו תשובה דיראוני עם כולן כדאמרינן פרק יוה"כ: **על** כל נעלם עבד שרבו שוקל כו'. נעלם הוא השוגג כמו ואם כל גו' ונעלם וגו' כי האדם נידון גם על השוגג שהוא קרוב למזיד כדאמרינן בעלמא א"כ כגון שוגג בשבת בהעלם מלאכות שלא ידע שזו המלאכה אסורה דנידון על כך דהוה ליה ללמוד ולא למד: **זה** ההורג כנה כו'. זה הרק כו'

מריבוא דכל קדשי ליה כפרש"י שהורג כנה כו' דבר מועט נמאס ומשאל הוסיף דהורג כנה היה אפשר לו להשליכה ולא להורגה בפני חבירו כמה שאמר לגבי שבת אלא אף הרק דא"א לו בלא רקיקה היה אפשר להבליעה בכסותו כמו לגבי תפלה: **מאי** אם טוב אם רע כו'. משמע להו דאם טוב ואם רע אנעלם קאי דהיינו אותו מעשה שעשה יש בו ספק והעלם אם הוא טוב אם הוא רע כיון שהניחם יש באותו מעשה כדמסיק הנותן צדקה לעני בפרהסיא כו' ונותן צדקה לאשה כו': **מוטב** דלא יהבת ליה כו'. וכספתי' כו' לא שייך הכא לומר הא דעשה דוחה ל"ת כיון דהיה אפשר לו לקיים שניהם וליתן לעני בסתר: **בשר** שאינו מחותך בע"ש כו'. פרש"י דנקט ע"ש שממהרין כו' אין נותנין לב כו' עכ"ל אבל קשה מאי טוב איכא בזה ויש לפרש דנקט אפי' ע"ש דאית ביה מלד א' טוב משום סעודת שבת: **תקנה** יש לו כו'. כדמסיק דצרות זו לזו כגון זיבורא כו' דרפואתן קשה ואין להן תקנה מפיק לשון צרות מדמשמע משום דאל"כ לכתוב רעות וצרות רבות ומדכתיב רעות רבות וצרות משמע ליה דאותן רעות רבות הם צרות זו לזו ופרש"י דצרות לשון שמוכות כו' ע"ש ונראה דאינו נופל מלשון צרה ממש דהיינו שכ"א מן הרעות מצירה לחברתה שלא תהיה לה רפואה וכן וכעסתה צרתה שאחת מהן מצירה לחברתה והענין מבואר שאמר כן על עובדי ע"ז כי מצות אנכי מ"ע מצד החסד מדת מים ומצות לא יהיה לך ל"ת מצד הדין ואש כמ"ש בעע"ז אש אוכלה הוא אל קנא הוא והעע"ז הוא עובר על מ"ע דאנכי ועל ל"ת דלא יהיה לך שהם ממדת המים המתהפכים לזדונים ולמדת אש אוכלה שהם זיבורא ועקרבא ועל זה אמר כשיבואו הצרות על העע"ז יאמר על כי אין אלהי בקרבי גו' שלא יתלו הדבר בהשגחה שהצרות אלו באות עליו בדבר והפכו אבל יתלו הדבר במקרה ואנכי הסתר אסתיר גו' שאנכי אוסיף להסתיר לו על כל הרעה אשר עשה כי פנה גו' שהוא המתחיל להסתיר פני ממנו וק"ל: **המוציא** לו מעות לעני כו'. כתבו התוס' פרש"י דקאי אדלעיל אם טוב גו' וקשה לר"ת חדא למה נקט כולי האי ואפסקיה כו' ומפרש ר"ת רעות רבות וצרות זה הממליא כו' ע"ש ובתוספות פרק כל הנשרפין ופרק הבע"י אבל הא דקאמר מאי רעות וצרות כו' לא יתיישב גם לפירושם ונראה לפרש ע"פ מה ששנינו פרק הניזקין לא היו סקריקון ביהודה כו' ומוקי לה בגמרא דג' גזירות גזרו קמייתא דלא קטיל לקטלוהו מציעתא דקטיל לייתי ד' זוזי בתרייתא דקטיל קטלוהו הלכך קמייתא ומציעתא גמר ומקני בתרייתא אמר האידנא לשקול ולמחר תבענא ליה בדינא ולמשנה אחרונה יש בידן ליקח הן קודמים אין בידן ליקח הליקח נותן לבעלים רביע הוסיב רבי ב"ד כו' ע"ש והשתא רעות רבות היינו ב' גזירות לאסוגות שהיה כמות לסקריקון לקטול או ליטול קרקע ואפסידה גם לגבי לוקח דגמר ומקני וצרות היינו אם יש בידו ליקח הוא קודם לכל ואם אין בידו ליקח יקנה אותה אחר ונותן לו רביע דהיינו שממציא לו מעות אותו רביע ואפשר אם לא היה אחר קונה אותה תהדר לו הקרקע ע"י שתבעו לדינא והיינו לתליתא שכיח שהעכו"ם מגזמו להורגו ולתלותו כמו תלוהו וזבין כו': **כל** שאינו בהסתר פנים אינו מהם כו'. דלגבי ישראל כתיב ישא ה' פניו אליך גו' כמפורש בספרי אינו דומה שואל מחבירו בתוך פניו כשואל מן הלדדים ולכך כשהם בגלות נטלה ברכה זו דישא פניו גו' בהסתר פניו משא"כ שאר אומות שאינן שייכין בהסתר פניו דלעולם לא ישא הקב"ה פניו להם: **כל** שאינו בוהיה לאכול אינו כו'. דבזמן שישראל עושין רצונו של מקום כתיב ואכלת את כל העמים ובהיפך כשאין עושין רצונו של מקום כתיב והיה לאכול גו' ולעתיד כתיב ואכלתם אכול ושבוע והללתם גו' הלשון כפול דר"ל ואכלתם לעתיד מה שאכלו האומות מכם בעולם הזה שהיו מחזיקין לכם בעולם הבא כל מה שהיו שוללין מכם בעולם הזה: **ע"ב** **אפי'** הכי יהבי ביה רבנן עינייהו אדהכי כו'. ר"ל אף על פי שנתקיים בו והיה לאכול על ידי שסדר לבי שבוק מלכא כדאמר להו מ"מ כיון דיהבו ביה רבנן עינייהו שלא נתקיים הדבר שדר מלכא וגרבוהו: **כל** מקום שנתנו בו חכמים עיניהם כו'. מפורש בנדלים: **אף** על פי שהסתרתי פני מהם בחלום פרש"י ביום דייק ולא בלילה כו'. עכ"ל ועי"ל לפי שנאמר אם יהיה נביאכם וגו' בחלום אדבר בו לא כן עבדי משה גו' פה אל פה אדבר בו דהיינו פנים אל פנים כדכתיב ודבר ה' עם משה פנים אל פנים גו' ומדכתיב הכא ואנכי הסתר אסתיר פני גו' דהיינו למעט כענין נבואת משה שהיה פנים אל פנים אבל כענין נבואת שאר נביאים דבחלום אדבר בו לא אימעט מהסתרת פנים וטוב מלאתי כענין זה בפי' ע"י: **ר"י** אמר כו' שנאמר ובצל ידי כסיתיך גו'. לפי ענינו דלעיל נראה דמייתי לענין נבואה ותחלת מקרא זה ואשים דברי בפיך גו' דהיינו נבואת משה שהיה פה אל פה ואמר בגלות שסתר זה הפנים מ"מ ובצל ידי כסיתיך דהיינו שלא סתר פנים ממש כמו שהופך פניו לצד אחר אלא כמי שמכסה פניו בצל ידו דרואה בקצת על חבירו מתוך הצל ועי"ל דיד סתם נאמר בכ"מ על השמאל כמ"ש בפרק הקומץ ידך זו שמאל כו' שנאמר אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים גו' ע"ש וז"ש גם שבגלות איכא הסתרת פנים כמ"ש השיב אחור ימינו מ"מ לא ידי שהיא השמאל כסיתיך להגן עליכם והאי לישנא דידו נטויה עלינו גו' מלינו לו בספר ישעיה בכמה מקראות דכתיב בכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה וכל המפרשים וכן התרגום פירשו בו לרעה אבל לפי הענין דהכא יש לפרש בו דלטובה נאמר הגם דבכל זאת הסתיר פניו מהם בגלות ולא שב אפו מהם כמ"ש ידו נטויה להם שהיא יד השמאלי ולא הסתיר פניו ממש והוא מבואר בריש פרק קמא דכתובות כי ימינו הוא הרחמים ויד שמאלו הוא הדין גם שבגלות השיב אחור ימינו והם הרחמים ממש ומדת הדין גבר עלינו מכל מקום היא ידו שנטויה עלינו להגן מגלות הגלות והא מייתי עובדא דההוא מינא דהראה לו לריב"ח הסתרת המקום מעלינו והוא הראה לו ברמז דעוד ידו נטויה ואין כאן הסתרה גמורה: **מאי** תהוי עלן ממיני כו'. לפי שרש"י ב"ח הוא היה מפורסם בעל נצחון נגד המינים כגון בהך דפ"ק דבכורות בהני דבי אתונא ובההיא דפ' א"ע דא"ל קיסר לריב"ח אלהיכם כאריה כו' וכן בכ"מ ולזה א"ל אחר מיתתך מה תיהוי עלן ממיני מי יודע להשיב להן בגלות וא"ל אבדה עצה מבנים גו' האי קרא גבי עובדי כוכבים כתיב שהם המינים כמפורש בכמה מקומות ולזה אמר אם אבדה עצה מבנים שהם ישראל שנקראו בנים אתם לה' נסרחה גם חכמתם של עובדי כוכבים שהם המינים: **ואי** בעית אימא מהכא דכתיב ואלכה לנגדך וגו'. כבר האריך בזה האברבנאל בספר משמיע ישועה שהם מתייחסים באמונתם בדמיון עשו ליעקב שהיה להם אב אחד ועשו היה צד אביו במרמה בפיו ויעקב איש תם וגו' כן אמונתם שמשערים לעבוד עבודת ה' והם עובדים אותו במרמה ודעת בלתי אמתי כו' ועוד האריך ע"ש וז"ש ואלכה לנגדך וגו' כי מעשה אבות סימן לבנים שבני עשו ילכו בשוה לנגד בני יעקב לפי חכמתן כמ"ש ואע"ג דנתבטל סימן זה כמ"ש בפ"ק דע"ז דמעיקרא דרוש לנגדך ולבסוף דרוש יעבר נא אדוני לפני עבדו היינו דוקא לענין מלכות וממשלה כדמשמע קרא דיעבר נא אדוני וגו' דמיירי באדנות וממשלה דהיינו שיהיה עשו מחזיק במלכות מקודם בעוה"ז ואח"כ יחזיקו במלכות בני יעקב לעוה"ב אבל לענין חכמה מתקיים האי קרא ואלכה לנגדך וגו': **שנאמר** כי הנה יוצר הרים וגו' תקנה יש לו גו'. יוצר הרים ובורא רוח הם כוללים הגוף והנשמה הגוף נוצר מאמצעיתו של עולם מאבן השתיה והנשמה נבראה מרוח ה' כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים ושיחו של אדם שהוא הדבור יוצא מבין שניהם שהם כלי הדבור מהגוף ומן הרוח כמ"ש לרוח ממללא וז"ש מגיד לאדם מה שיחו מה תקנה יש לו כיון שהוא יצר וברא אותם וה"מ למכתב מגיד לאדם שיחו וע"כ דרשו מלת מה שהוא מורה על דבר קטן כמ"ש ואנחנו מה וכמוהו הרבה דר"ל מה שיחו דאפי' שיחה של מה שבין איש כו': **מקום** יש לו להקב"ה ומסתרים שמו כו'. דה"ל למכתב בסתר תבכה נפשי אבל במסתרים משמע במקום ששמו סתרים. ואמר מפני גוה מפני גאותן כו' מפני גאותה כו' עיין פרש"י בספר ירמיה מפני גדולה שלכם שנתבטל ומפני גאותה של שמים שניתן לפסילים ע"כ ומספר ישן שהכל אחד שאין גאותן של ישראל אלא הקב"ה דכתיב ואשר חרב גאותך אלא שרשב"ן ביאר בפי' כביכול נתמעטה גאותו של מלכות שמים כענין שאמרו שנתמועטו כנפי החיות ונתמעטה פמליא של מעלה ומקום יש להקב"ה ששמו מסתרים הם בתי גוואי הסתרים הפנימיים שעליהם נאמר ושם חביון עזו כו' ובתי בראי הם עמודי התוך שעליהם העולם עומד וי"א בתי גוואי ה' הראשונה ובתי בראי ה' אחרונה והכל כוונה אחת ע"כ: **שאני** חורבן ביהמ"ק דאפי' כו'. דמדכתיב ביום ההוא משמע על יום מיוחד קאמר דהיינו ביום החורבן ומיהו האי קרא במסתרים תבכה נפשי נמי משמע דביום החורבן קמשתעי דכתיב ביה ודמוע תדמע וגו' דדריש ליה בסמוך נמי על חורבן ביהמ"ק משמע דוקא בבתי גוואי ונראה דודאי הבכיה קמיה כביכול ליכא אלא בבתי גוואי אלא דה"ק שאני חורבן ביהמ"ק דאפי' מלאכי שלום כו' קאמר אפי' לגבי אדם דלא זו האדם אלא אף המלאכים מר יבכיון והם ג"כ בבתי בראי ודכתיב ויקרא ה' לבכי וגו' היינו שגם על המלאכים קרא להם שיבכיון בבתי בראי אבל קמי' שמיא כביכול ליכא בכיה כלל בבתי בראי שעינה בכתוב לומר ודמוע תדמע על חורבן ב' מקדשות ולגבי גלות ישראל כתיב ותרד עיני דמעה משום דעל חורבן מקדשות שהיה בבתי בראי לא היה הבכיה קמיה אלא על האדם והמלאכים משא"כ על גלות ישראל שהיה הבכיה בבתי גוואי כתיב ותרד עיני וגו' כביכול שהיתה הדמעה כלפי שמיא: **ג'** הקב"ה בוכה כו'. ועל שא"א לעסוק בתורה כו'. לכאורה מה בזה טעם לבכיה ואדרבה היה לשמוח על כך ולפי הדקדוק דקאמר גבי שאפשר כו' ואינו עוסק סתם ולא קאמר ואינו עוסק בתורה וכן גבי שא"א כו' קאמר עוסק סתם ולא קאמר עוסק בתורה נראה לפרש דה"ק כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק גם בדברים אחרים כפועל בטל וכל שא"א לו לעסוק בתורה לאו משום שא"א לו ממש אלא שעוסק בדברים אחרים המבטלים אותו מלימוד תורה על שניהם הקב"ה בוכה על זה שהולך בטל ואינו עוסק בתורה וגם על זה שעוסק בדברים אחרים וביטל תד"ת שהיה לו להניח כל עסקיו משום לימוד תורה כדאמרינן סוף פ"ב דקידושין מניח אני את כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה כו': **נפל** מן ידיה אמר מאיגרא כו'. נראה דשלא בכוונה נפל הספר מידיה ואפשר שהיה עומד במקום גבוה בעלייה ונפל משם לארץ ולמקום עמוק יותר וע"י זה נזכר בדרשת המקרא השליך משמים ארץ דלפי פשוטו ה"ל למכתב לארץ

לארץ בגמ"ד ופ"כ דכתו דמשליכם המליך בפעם אחד משמים ומארץ למקום עמוק ביותר דהיינו מאיגרא רם לבירא עמיקתא ואפשר שרמז בזה על שהגליכן בגלות לבבל כדאמרינן פרק האשה לא גלה הקב"ה ישראל לבבל אלא מפני שהיא עמוקה כשאול שנאמר מיד שאול גו' : תזכו להקביל פנים הרואין ואינן נראין כו'. נראה דהך דרשה שייכא אדלעיל שדרש יראה יראה כשם שבא לראות כך בא ליראות שזה ודאי לא יתקיים ממש בעוה"ז שפני הקב"ה אינן נראין בעוה"ז אבל בעוה"ב נאמר ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר גו' ויתקיים אז יראה־יראה ממש דהשכינה רואה פני ישראל והם יראו פני השכינה וז"ש תזכו להקביל פני הרואים ואינן נראין דהיינו שתזכו לעוה"ב לקבל אותו פנים שיהיה גם נראין לכם : ויחי עוד לנצח וגו'. פשטיה דקרא בתמיה היא וכי הרשע לא ימות כמו כו' ע"ש בתוספות ר"ל ומדלא כתיב בלשון תמיהה דמשוהו ויחי האדם עוד לנצח וגו' דהיינו שמוסיפין לו על שנותיו כי יראה חכמים ימותו. ואם במיתתן כו' נראה דהיינו ביציאת נפש כמפורש פרק האורג בחייכן עאכ"ו כי הרואה פני חכם כרואה פני שכינה כדלעיל ובהיפך ברשע אסור להסתכל בפני רשע כדאמרינן בפרק החובל : הוה רגיל ג' ירחי באורחא כו'. פרש"י מהלך ג' חדשים היה מביתו לב"ה ונוסע מביתו אחר הפסח כו' לשמח את אשתו בחג הסוכות עכ"ל ובחג השבועות לא היה אפשר לו להיות בביתו ולשמוח עם אשתו והוא דחוק ולולי פירושו נראה דלאו מס"ש נקט ג' חדשים אלא דכן דרכו לילך למקום אחר לבקש פרנסתו משם ולשהות בדרך כ"כ שלא היה אפשר לו ללמוד בבהמ"ד רק יום א' ומייתי ליה דיום יום ידרושון וגו' וכי ביום כו' דודאי בכל מקום היום כולל גם הלילה כמו ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד אבל מדכתיב יום יום כפול משמע למעט לילה והאי קאמר וכי ביום כו' אלא כו' אפילו יום אחד בשנה מעלה כו' ולכך הוא כפול כלומר כאילו הוא לומד בכל יום ויום מהשנה דכעין זה כתיב לגבי פורענות ארבעים יום יום לשנה יום לשנה גו' ומקיים בהאי קרא מענייני ודעת דרכי יחפצון דגם הא דאזיל באורחא ודרך שהוא נחשב להם כמו דעת יחפצון : ובן במדת פורענות כו' אפילו יום א' בשנה כו'. בתוס' פ"ק דסוטה הקשו בזה שם דמהכא משמע דמדה טובה ומדת פורענות כי הדדי נינהו דבתרווייהו יום א' חשוב שנה והתם קאמר דמדה טובה מרובה ממדת פורענות ובתוספתא קתני דמדה טובה מרובה על מדת פורענות על אחת מאות פ"ש ונראה ליישב דודאי לאו כללא הוא בכ"מ דמדה טובה מרובה ממדת פורענות דהא במדה טובה גופיה יש חילוק דלגבי אוהביו כתיב לאלפים דור ולגבי שומרי מצותיו דהיינו מיראה כתיב לאלף דור אלא דהכל לפי כוונת העושה בו לטובה ומ"מ אינו פחות ממדה הרעה :

דף ו א"ל אביי [וליטעמיך] תקשי לך חנה גופה כו' מספר המאור לפ"ק דר"ה מצאתי בספר מוגה א"ל אבוה ותקשי לך חנה גופה כו' וכן נראין הדברים שרשב"ג אביו של רבינו הקדוש היה שהשיב לבנו כך ואין זה מקום ראוי לאביי שלא היה בדורו של רבינו הקדוש ולא היה משיב על דבריו עכ"ל ודו"ק : תוס' ד"ה הראיה שתי כסף ומדרבנן כו' רק לאשם מעילה דכתיב ביה כסף כו' קשיא דאמרינן בפ"ב דכריתות יביא אשם בסלע וכן הא דאמרינן בפרק הוציאו לו ביומא ניסקיל ארבעה זוזי כו' עכ"ל וכל"ל : בד"ה ב"ש הא דאמרן וליכא לאקשויי כו' האי לאו מלתא היא דמבעיא ליה אמאי לא קאמרי ב"ה עולות ראיה כב"ש עכ"ל ולכאורה תשובת ב"ה דקאמרי אדרבה חגיגה עדיפא כו' ודקאמרת נילף מעצרת כו' אין זה הטעם מספיק אמאי לא קאמרי ב"ה עולות ראיה כב"ש ונ"ל דהא בהא תליא וה"ק ודאי למאי דס"ד דטעמא דב"ש עדיפא קפריך אמאי לא קאמרי כב"ש דעולת ראייה עדיפא ועולת ראייה נמי הוה כב"ש אבל למאי דקאמר דטעמא דב"ש גריעה לב"ה משום דחגיגה עדיפא כו' אית לן למימר נמי דלא הוה עולת ראייה אלא דחגיגה הוה לפני הדיבור ולא ראייה ודו"ק : ע"ב בד"ה מי איכא מידי כו' דעיקר הפסוק כתיב בגופיה אבל מעולת כו' כיון דלאו בגופיה כתיב עכ"ל אם כוונתם דבעולת תמיד שפיר קמבעיא ליה משום דהפסוק כתיב בגופיה זה אינו דהפסוק וניחוח לא כתיבי בעולת ראייה ולא בתמיד אלא בעולת נדבה בפרשת ויקרא ויש ליישב דה"פ דהפסוק לא כתיב אלא בעולה ובעולת תמיד כתיב דמקרי עולה אבל ראייה לא כתיב כלל בגופיה דעולה הוא כדלקמן אתה אומר עולת כו' וק"ל : בד"ה יש בשמחה שאין כו' ולא קאמר יש בשתיהן כו' דאימא אף שמחה יש לה שיעור עכ"ל כל"ל וליכא לאקשויי מאי קשיא להו דאימא מילי דאורייתא תני [ולא דרבנן דהא לר"י לקמן למטה יש להן שיעור אף מדאורייתא] אבל אין להגיה יש בשתיהן שאין צריכין שיעור כו' אף שמחה אין לה שיעור כו' כדמסיק לקמן דאין להן שיעור מדאורייתא לא למעלה ולא למטה דהא דאין צריכין שיעור לאו חומרא דשתיהן מקרי וק"ל : בד"ה מאי כ"מ כלומר מאי כו' ועוד דאכתי לא נתחנכו הבגדים דבעינן עלייהו הזאה וכ"מ לעבוד במלואים כו' עכ"ל וכל"ל וקשה לתירוצם בתרא אכתי תקשי להו מאי דהוה במלואים הוה וי"ל לאלופי דורות ממשה שאם היה משה משמש בבגדי כהונה במלואים ובלא הזאת בגדים ניליף מיניה לדורות דחינוך בגדי כהונה בלא הזאה אך קשה דהא באהרן ובניו ודאי לא מספקא לך שהיו משמשין ביום ח' למלואים בר"ח ניסן בבגדי כהונה ולא היה בחינוך בגדיהן הזאה דהא הפרה לא נשרפה עד שני לניסן כדאיתא פרק הניזקין ואפשר דלאו הזאת אפר פרה קאמרי אלא משיחה בשמן המשחה וצ"ע : בד"ה לפסוקי טעמא ולא דמי לה' מקראות כו' ולא אזלינן כו' התם לא מצי קאי רק לחד כו' עכ"ל נראה כוונתם דודאי לרב חסדא כמו בהנהו קראי דאין להן הכרע כן האי קרא אין לו הכרע כדאיתא בהדיא ביומא בפרק הוציאו לו אלא דה"ק בהאי קרא קאמרינן כ"מ לפסוקי טעמא משמע דאי ידעינן ביה טעמא דקרא בין אם הוא פיסוק או לא הוה לן הכרע אבל התם אף לפי טעמי דקרא לית בהו הכרע דהא אי נמי לא הוה בהו התם פיסוק טעמים לא ה"ל הכרע דהא לא מצי קאי אלא לחדא ולא ידעינן להי מינייהו אבל הכא אי לא הוה ביה נמי פיסוק טעמים ידעינן דאתרווייהו קאי ומיהו לפי ספרי חומשים שלנו שיש פיסוק טעמים בשאת ומחר ומשוקדים וארור וקם ודאי דידעינן בהו הכרע דהא כ"ש היא כיון דהכא דמצי קאי לתרווייהו הוה אזלינן בתר פיסוק טעמים ולא קאי אלא אחדא מכ"ש היכא דלא מצי קאי אלא אחדא כדהתם דניזל בתר פיסוק טעמים ההוא חדא לפי פיסוק הטעם ויש ליישב בדוחק דהתם כיון דאי לאו פיסוק לא ה"ל הכרע ע"י פיסוק נמי לית לן הכרע כיון דלא מצי למכתב בע"א דלהוי הכרע בלא פיסוק משא"כ הכא דבין כך ובין כך אית לן הכרע ואפשר עוד דלא הוה ידיע להו בהנהו קראי אי הוו בהו פיסוק טעמים או לא דה"נ לא הוה ידיע להו הכא ומיהו התם פי' התוס' דמשוקדים מצי קאי לתרווייהו גם דהוו ידיע להו פיסוק טעמים במשוקדים וכן נראה מלשון התוס' הכא וצ"ע :

דף ז בפרש"י בד"ה מאי הראיון ולא תני הראיה דלהוי משמע דמי עולה [כו' עכ"ל פי' דמי עולה] לחוד אלא תני הראיון דמשמע במצות ראיית פנים ומשמע נמי דמי עולה כו' דהא ר"י גופיה קאמר לעיל כסבורין אנו לומר הראיון אין לו שיעור כו' עד שבא ר' אושעיא כו' ודו"ק : תוס' בד"ה רבי יוחנן אמר ראיית פנים בעזרה כו' אבל ראיית פנים בקרבן כו' דסבירא ליה לר"י מעה כסף כו' דאורייתא כו' עכ"ל יראה דכל זה פירש לשיטת הירושלמי דלאו לענין שיעור הבאה קאמר אלא לענין דמי עולה וכמ"ש דהכי איתא בירושלמי כו' ותלמוד שלנו לא נחית להכי כו' לענין שיעור דמי עולה אלא לענין שיעור הבאה דלישנא קמא כו' דהשתא לר"י דמצינן למימר שפיר לענין דמי עולה דאין לו שיעור אף למטה וכמ"ש בס"ד ולא דמי האי יש לו שיעור להיא דירושלמי כו' אבל מ"ש כאן ללישנא קמא ור"ל אמר דמתני' נמי בראיית פנים בקרבן דמחייב להביא ומ"מ נ"ל דס"ל כרבי אושעיא דפי' כו' הוא אינו מדוקדק כיון דלא דמי האי יש לו שיעור דלענין הבאה ליש לו שיעור לענין דמי עולה לרבי יוחנן ה"כ מצינן למימר לר"ל ומצי שפיר סבר אף דלענין הבאה אין לו שיעור לענין דמי עולה יש לו שיעור אף למטה ואולי שכתבו כן הכא לפי מה שכתבו בס"ד דאם נבא להשוותם יחד כו' והא בהא תליא לרבי יוחנן ה"כ אית לן למימר לר"ל דאין לו שיעור לענין הבאה ואין לו נמי שיעור לענין דמי עולה : ע"ב בד"ה מביאין שלמים כו' שלא לסמוך בי"ט והלל אומר לסמוך כו' עכ"ל וכל"ל :

בד"ה עולות ונדרים כו' השוחט עולות נדבה בי"ט כו' והתם כי פריך על עולה ס' עכ"ל כל"ל ור"ל מדתנא הכא עולות נדרים ונדבות אין קריבין הא נדרים ונדבות דשלמים קריבין ה"מ לאקשויי לעולה :

ח"א דף ז ע"א הוקר רגלך מבית רעך כו'. בפשיטות פריך מהאי קרא כאילו הוא פשטיה דקרא דאיירי בקרבנות משום דכל ספר משלי הנמשל ממנו הוא פשטיה ומשמעו הוא המשל ואינו פשטיה כמ"ש גם זה מתוך הסוגיא דפ"ק דחולין ע"ש ונראה עוד בזה דלפי פשטיה הוה ל"ל הוקר עצמך מבית רעך וע"כ דרשו רגלך ע"ש שלש רגלים כשאתה עולה לרגל הוקר מלבא שם בחטאות ואשמות כמפורש לעיל : התם בחטאות ואשמות כו'. יש להזהיר על השוגג כגון שגגת מלאכה וזדון שבת דה"ל ללמוד ולא למד ועד"ז אמרו שגגת תלמוד עולה זדון : מבית רעך כו'. פרש"י אוהבך הקב"ה שקרא ישראל רעך שנאמר למען אחי ורעי עכ"ל אבל נראה ממשמעות המקרא דדוד אמר כן לישראל ובספר שיר השירים מצינו יפתי רעיתי גו' זה דודי וזה רעי :

דף ח תד"ה אמאי דבר שבחובה הוא אומר הר"א ה"ה דה"מ להקשות כו' ומשני כדי נסבא וה"ה דמצי למיפרך עולה היא ולישני כו' עכ"ל כל"ל כל זה הדיבור לא שייך כאן דבחגיגה קיימינן דנאכלת והוא שייך לעיל בשמעתין דקפריך נמי הכי אלא עולות במועד כו' אמאי דבר שבחובה כו' : בד"ה משום שקרתא הקשה הר"א כו' נדרים ונדבות נמי ליקדשן כיון דנפיק משום כו' עכ"ל כל"ל : בד"ה ושמחת בחגך לרבות כו' מדהדר [כתבי'] הכא כו' עכ"ל כל"ל ור"ל דגבי עצרת כתיב ושמחת ומיניה גמר שמחה לפסח ולחג ומדהדר לכתוב שוב שנית ושמחת גבי חג דרשינן כל מיני שמחות : ע"ב גמרא מאי אכילה ראשונה שיעור דמי כו' דליכא שהות ביום ואלא דלית ליה אוכלין כו' כל"ל : תוס' בד"ה מי שחגיגה באה כו' וגם בהתודה מדכר ג"ש דשלמים עכ"ל ר"ל דבפרק התודה הוזכרה נמי הך ג"ש דשם שם ממעשר לגבי שלמים דבאין מן המעשר : בא"ד הקשה הר"א ניליף שמחה מהר עיבל כו' ועוד אמאי לא כו' ותירץ דודאי ילפינן כו' עכ"ל קושיא ב' ודאי מתרצא אבל ראשונה לא מתרצא דהא לא ממעטין עופות ומנחות מדכתיב זבח בהר עיבל אלא מושמחת בחגך ועיין בתוס' פרק ע"פ : בד"ה חוזר ומקריב כו' ותגותם אותו חג והוא חוגג כו' אתמר נמי אמר רבי שמן כו' עכ"ל וכל"ל והד"א :

ח"א דף ח ע"ב זה וזה מרובות ע"ז נאמר איש כמתנת ידו כברכת ה' וגו' פרש"י עולות מרובות דכתיב איש כמתנת ידו עכ"ל ועפי נראה לפרש בהיפך איש כמתנת ידו שלמים מרובים לאוכלים מרובים דבעי ליתן להם אכילתם וכברכת גו' היינו נכסים מרובים לעולות מרובות ויתיישב לפי סדרם דהכא כ' של כמתנת דלפי פשוטו לא יתפרש כ' כמתנת ולענין לדקה נדרש האי קרא להתיישב כ' של כמתנת דמשמעי קרא בתרתי. בא' שהוא ותכן בממונו ואינו עשיר כ"כ קאמר קרא איש כמתנת ידו ובאחד שאינו ותכן בממונו אבל הוא עשיר והיינו שיתן כברכת ה' גו' דהיינו בכ"א להמחמיר ולא להקל :

דף ט בד"ה זה הבא על הערוה כו' רוצח וגזלן כו' עכ"ל גזל בכדי נקטו דהא בלאו האי טעמא קאמרינן במתני' דמעוות יוכל לתקון הוא ואולי בגזל הרבים קאמרי דאין לו תקנה שלימה כדאיתא פרק הגוזל : בד"ה כיון דלא חזי בראשון כו' ומיהו כיון דהשתא לאו בר חיובא כו' עכ"ל ר"ל דמה"ט כיון דהשתא לאו בר חובא לא מצי מייתי כו' אפי' לר"י דאית ליה תשלומין דראשון ומש"ה לא מצי למימר דאיכא בינייהו בכה"ג : בד"ה נטמא ביום מביא גבי נזיר שנטמא קאי דע"כ לא פליגי רבי ור' יוסי ב"י כו' עכ"ל כל"ל ור"ל דר"י ב"י דאית ליה בכריתות דנזירות דטהרה מיום ז' הוא לא פליג בהך מלתא לגבי הבאת קרבן אחר דאינו אלא מיום ח' ומתני' דמביא קרבן אחד על טומאות הרבה אתיא כר' יוסי ב"י ודו"ק : ע"ב בפרש"י בד"ה ומי אר"י אין לילה כו' מביא קרבן על טומאה שניה זו לבד מן הקרבן שיביא על הראשונה ויביא ב' קרבנות כו' ולא ראה השניה כו' וכי הדר חזי אינך מצטרפא בהדייהו ה"נ אע"פ כו' עכ"ל כל"ל :

ח"א דף ט ע"ב מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל כו' וחסרון לא יוכל כו'. ונראה דבמלתא חדא מתוקם ליה האי קרא מעוות גו' שביטל ק"ש או תפלה שלא קרא ק"ש או לא התפלל כלל ביומו וחסרון גו' שהתפלל ביחידות בלא מנין עשרה ונקט תפלת שחרית וערבית וה"ה תפלת מנחה אלא דנקט ליה דומיא דביטול ק"ש דלא שייך רק שחרית וערבית א"נ לרבותא נקט ליה הכי דאפילו תפלת ערבית ושחרית דיש להם תשלומים ביומו מ"מ מקרי מעוות לא יוכל לתקון כיון דלא התפלל בזמנו וכ"ש תפלת מנחה דאין לה תשלומין כי אם ביום אחר ודו"ק : ואינו דומה שונה ק' פעמים לשונה ק"א פעמים כו'. נקט במלתיה מספר הזה לפי הרמז עובד אלהים לאשר הוא ר"ת גימ' ק"א ולא עבדו הוא ר"ת גי' ק' והכוונה בזה ע"ד שכתבנו בס"פ התכלת לגבי ק' ברכות שחייב אדם לברך בכל יום בסוד נפש רוח נשמה דמיון כהן לוי ישראל שיבא לחלק הנשמה א' מק' דהיינו מעשר מן המעשר ונתנא שונה ק' פעמים הוא חלק א' לנשמה אבל השונה פ"א ביותר מזה הוא חלק אלוה ממעל והיינו בין עובד אלהים גו' ומייתי בזה למשל י' פרסי בזוזא כו' ר"ל שהוא מהלך אדם ליום א' ההולך אחר חמורו עם סחורות השוכר נוטל זוזא ליו"ד פרסאות ואם הוא משכירו למהר הליכתו אחר חמורו פרסה א' יותר דהיינו י"א פרסאות ביום א' אותה פרסה קשה עליו ונוטל עליו עוד זוז א' : הנה צרפתיך ולא בכסף כו'. פרש"י ולא בכסף לא באש כמו שצורפים הכסף באש עכ"ל והוא דחוק דה"ל למכתב ככסף בכף הדמיון וע"ק דהא כתיב בהיפך זה וצרפתים כצרוף את הכסף ונראה לפרש לפי ענייננו דהכא דה"ק וצרפתיך ולא בכסף דהיינו שלא יהיה להם עשירות של כסף דעשירות נקרא בכ"מ ע"ש הכסף וכפל הענין בחרתיך בכור עוני היינו שלא יהיה להם כסף וקרא לעניות מדה טובה שמחזיקן למוטב והכסף בעשירות כתיב וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל : כוורדא [כרזא] סומקא לסוסיא כו'. סוסיא חיורא אמרינן פ' הרואה שהוא סימן טובה לרואה גם בחלום ולא כן הסומק והיינו שהוא מורה על ליבון עונות וקאמר נמי הכא גם שהעוני גופיה רעה להם דוגמת הוורדא סומקא מ"מ הוא מצרף ומלבן אותן להיטיב אותן כמו גוף הסוסיא שכולו חיורא ועי"ל המשל בסוסיא חיורא שהוא יפה מצד עצמו ולא מצד תכשיטו כסף וזהב אשר עליו אשרי אין בו רק הוורדא ורצועה אדומה של עור כן יאי עניותא לכן שיהיו מצד עצמן ותורתן יפין ולא מצד עשירות ועד"ז אמר לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי שהיו יפין מצד עצמן שכל כסף וזהב שעליהן היו משאילין להן כבר : גונב אדם אפשר כו'. אבל הבא על אשת איש כו'. לעיל גבי הוליד ממנה ממזר כתבו התוס' במתני' דלא בעי למנקט רוצח כו' אבל הכא דנקט הבא על אשת איש ולא נקט הוליד ממנה ממזר נראה דה"מ למנקט נמי רוצח מיהו גוזל לא הוה מצי למנקט ועיין בזה בחדושי הלכות : נטרד מן העולם פירש רש"י אין לו עוד תשובה לפי כו'. ע"ש וגם לומר דאין תשובה מועלת לו להצילו מן הגיהנם כדאמרי' פרק הזהב דג' שיורדין לגיהנם ואינן עולין וחשיב הבא על אשת איש בהדייהו והיינו שאינן עולין מיד כמ"ש התוס' שם מדאמרינן התם דיש לו חלק לעוה"ב : אין אומרים בקרו גמל כו' אלא בקרו עלה כו'. פרש"י לשון קלקול נופל באדם שהוא טוב מתחלה עכ"ל והיינו שהיה עושה טוב והיה לומד תורה מתחלה ועכשיו פירש אבל הבא על א"א אין זה מקרי עושה טוב מתחלה אלא סור מרע היה מתחלה : כל ת"ח כו' כצפור נודדת גו'. מדמה את הת"ח בדיבור התורה כפטפוט של צפור עסור כמפורש זה פ' יש בערכין שלכך מביא המצורע צפור החיה פ"ש תקנתו בפטפוט התורה וקאמר דכן איש נודד ממקומו דהיינו מבית המדרש שאם הי"ל פטפוט התורה ופירש ממנו לפטפוט דברים בטלים. ואמר והאומר מה מצאו גו' כי רחקו מעלי אין לומר רחקו אלא מי שנתקרב מתחלה להקב"ה דהיינו בלימוד תורה כמפורש בענין ותופשי התורה לא ידעוני דהיינו שפירשו ממנה :

דף י תוספות בד"ה דלמא כר"י משמע דהשיב ליה פרכא מה שמצריך כו' קיימו למעלה מה שקבלו למטה כו' עכ"ל כל"ל : בד"ה לאפוקי מדשמואל כו' מוקי לקדשים שהביאו בעזרה הוא דכתיב כו' עכ"ל וכל"ל : ע"ב גמרא ה"א ההוא לעשה כתב רחמנא האי ללאו כו' ר"ל דכל השנה אינו אלא עשה ובזמן החג נמי ללאו הא דקאמר לעבור עליו בב' לאוין היינו נמי בזמן החג דהא חג כתיב : תוס' בד"ה ולא ילין כו' ואע"ג דמוקמינן כו' בחגיגה שנאכלת כו' ועוד דבשר כתיב כו' עכ"ל ר"ל דלא מוקמינן התם בפסול לינת קרבן חוץ למזבח שהוא ליום ולילה אחד כדקאמר הכא אלא מוקמינן ליה התם בלינת בשר הנאכל מן החגיגה ולב' ימים ולילה א' והא תירצו דתרתי ש"מ דהך דרשה דהתם ודאי משמע דבשר כתיב דמשמע הנאכל והך דהכא נמי נפקא מדכתיב ביום הראשון לבוקר

דהיינו

דהיינו ליכא ניזה אחד לקרבן חוץ למזבח וליכא לאקשויי למאי דקאמרינן ודלמא לעבור עליו בב' לאוין וליכא חגיגה כלל היאך מוקמינן ליה לקרא התם בחגיגה מדכתיב בשר די"ל דודאי למאי דבעינן למימר דליכא חגיגה כלל הוה מוקמינן דרשה דפסחים בבשר הנאכל אנדרים ונדבות של שלמים הבאים בחג ולמסקנא דהכא דאיכא חגיגה ניחא לן טפי לאוקמי בחגיגה גופה כדאמר התם וק"ל : **בד"ה** ויחוגו לי במדבר לא ילין חלב חגי אתא ללמד על ג"ש כו' עכ"ל אין זה מדוקדק לכאורה דלגבי קרבן מדבר ויחוגו גופיה אתא ללמד על ג"ש דמיירי בחגיגה ולא בשאר קרבנות וכ"כ התוס' גופייהו לעיל דאלטון ויחוגו קסמיך דאי ממדבר הוה אמינא עולה כו' ואפשר משום דלענין קרבן רגל קיימינן הכא נקטו קרא דחלב חגי דמיירי בקרבן חגיגה ברגל ומה"ט נקט ליה רש"י : **בד"ה** משקל שקלה כו' וי"ל דהכא מיירי שמתכוון להוליא מרשות הקדש [עכ"ל פי' והוה] כאילו היה לו טובת הנאה מזה ודו"ק :

ח"א דף י ע"א וליוצא ולבא כו' זה הפורש כו'. תחלת המקרא זה כי לפני הימים שכר אדם לא נהיה גו' ובפרק חלק אמרו שהוא קץ מגולה כמבואר שם [בחידושינו] שהוא מפורש בסוף כל התוכחות שבמשנה תורה והתמכרתם ואין קונה. ועפ"ז אמר שם מאי וליוצא ולבא אין שלום שדבר זה הוא שנאמר בתחלת כל התוכחות דהיינו ארור אתה בבואך וארור אתה בלאתך דאין זה מקץ מגולה לפי פשוטו וע"כ דרשו ביה שם אף ת"ח שכתוב בו שלום רב גו' כו' עי"ש הכי נמי הכא מס"ע דרשו ביה כיון שילא אדם מדבר הלכה כו' דהיינו שלא יהיה בידו הלכה ברורה למר כדאית ליה בפורש מהלכה למקרא ולמר כדאית ליה מתלמוד למשנה או מתלמוד ירושלמי לבבלי. וזה מכלל קץ מגולה כמפורש פרק תולין עתידה תורה שתשתכח כו' ומסיק שלא ימצאו הלכה ברורה כו' ומסיים בהאי קרא מן הכר לפוס הך דרשה הוא היל"ל כפרש"י שם בלשון א' שהוא המסית ומדיח בכל זה : **התר** נדרים פורחין באויר ואין להם כו'. דכל הני דנקט דקאמרי הני תנאי דברייתא דיש להם על מה שיסמכו ס"ל לתנא דמתניתין דאין להם על מה שיסמוכו דלכולהו אית להו פירכא כדקאמר בגמרא ודשמואל נמי דלית ליה פירכא מ"מ כיון דלאו מגופיה דקרא מייתי ליה אלא מדיוקא לא יחל דברו הוא אינו מיחל אבל אחרים מוחלין לו מקרי אין להם על מה שיסמכו והיינו דקרי ליה פורחין באויר שאינו אלא מדיוקא מבחוץ ולא מגופיה דקרא ודו"ק : **כהררים** התלויין בשערה כו'. אמר הררים לשון רבים לפי מה שפרש"י דמקרא מועט והלכות מרובות קאי עליה ניחא דהררים לשון רבים ע"ש הלכות מרובות ולפי' ר"א שכתבו התוס' לקמן דמקרא מועט והלכות מרובות לא קאי עליה י"ל דנקט ליה כהררים בלשון רבים להפלגת הענין למשל שבשערה א' מב' לדדים מכל לד של השערה תלוי הר א' משני ההרים ואעפ"כ לא נפסק אחד מהן מן השערה כ"ה הלכות שבת כו' דברמז מועט תלויה ולא נפסק ממנה : **וחזרתי** כו' מפרש"י נראה דחזרתי בי היינו התרטה ופתח הוא דבאפי נשבעתי ולא מדעת מיושבת. ומיהו לריך התרה מאחרים וכן מוכח הסוגיא דפ' הספינה שאמר ועכשיו שנשבעתי מי מיפר לי אבל התוס' שם לא הביאו הסוגיא דהכא כן אלא דהקב"ה מיפר לו לעלמו והקשו שם מה שהקשו ע"ש : **מנין** שנשבעין לקיים את המצות כו' מה שיש לדקדק בזה מפורש פ"ק דנדרים :

דף יא בד"ה לא נצרכה אלא לכדר' כו' ור"י דאמר חייבי כו' עין כו' לא פליג כו' עכ"ל מלתא דר"י בפרק אלו נערות : **בד"ה** אמה על אמה כו' אמתא באמתא עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה ברום ג' אמות כו' : **בד"ה** ברום ג' אמות כו' והא דנקט ד' אמות משום עובי לידי הארון כו' היינו שיכול להגביה כו' עכ"ל לעובי לידי הארון ודאי דלא הוו לריכי אמה אלא עם הטוהר ורגם קאמרי וכ"ה בתוספות פרק המלגיע וכן בכך דיכול להגביה [illegible] : **בא"ד** אם בשלש אמות והרביעית וחמישית אויר מגולה עכ"ל אבל נוטשת שלפניו בפיוט סליחה והרביעית אויר מגולה ולא כתוב בה והחמישית מיהו אפשר לפרש כך הרביעית אויר מגולה מכל לד של אמה דס"ל מ' אמות לכל אחד אבל לפ"ז לא ה"ל מקום בעץ חמשים לתלות גם המן [illegible] והתוספות פרק המלגיע ובפרק המוצר פירות [illegible] עם המן [illegible] הנוספת בסליחה שלפניו אלא הרביעית דהשתא ה"ל מ' אמות לד' בני אמן ובני הטוטרים נתלה המן והגומר אפשר שהיה נעוץ בארץ והיה אויר מגולה למעלה כעין שיטת התרגום אבל נוטשת שלפניו כפי התוס' צ"ע : סליק פרק הכל חייבין

פרק אין דורשין

ע"ב בפרש"י בד"ה תוספות אינו יכול להיות מה שפירש התורה כו' לפנים מאי דהוה הוה אלמא מאי לפנים כו'. עכ"ל ולפי זה קשה דקתני בברייתא יכול ישאל אדם קודם שנברא כו' יכול ישאל מה לפנים כו' היינו עולם שנברא היינו מה לפנים ולמסקנא ניחא [illegible] לכדר"א כו' והתוס' בע"א תירץ בע"א וכ"ה בקלת דפוסים בגמרות שלנו :

ח"א דף יא ע"ב בעריות בשלשה כו'. [illegible] פרש"י שאין מפורשות [illegible]

[illegible]

בעריות כי האי והשתא ניחא דהוה סתרי עריות דומה ממש למעשה בראשית ולמעשה מרכבה שהם ודאי סודות ודברים נסתרים ממש : **יכול** לא ישאל אדם מו' ימי בראשית ת"ל לימים ראשונים אשר היו לפניך כו' ואלטריך למכתב למן היום אשר ברא אדם גו' ללמדך דמאז לריך שאלה ועיון שכל ביותר כי האדם היה תכלית הבריאה ואשר נברא בגוף ונשמה : **יכול** ישאל אדם כו' מה לפנים ומה כו'. יש לדקדק לפי הפי' דמה לפנים שהסכימו בו התוס' כמ"ש לעיל בפירושם דהיינו קודם שנברא עולם היאך בעי למימר הכא יכול ישאל אדם מה לפנים הא כבר מיעטיה קרא מדכתיב למן היום אשר ברא אדם כו' כדקתני לעיל וי"ל דבכדי נקט השתא מה לפנים אלא אגב דנקיט מה למעלה ומה למטה ומה לאחור ועוד למאי דנפקא להו מלמקלה השמים דאסור לשאול מה שיש חוץ למחילות ממילא נפקא נמי דאסור לשאול מה לפנים ולא אלטריך קרא למן היום אשר ברא אדם גו' אלא לכדר"א כדלקמן ולפירוש זה מה למזרח ומה למערב חוץ למחילות הרקיע לא הוזכר כלל אלא דהוי בכלל מה למעלה ומה למטה דהיינו למעלה ממחילות הרקיע ולמטה ממחילת הרקיע דה"ה חוץ ממחילות הרקיע מן הלדדים וה"נ לההוא פירושא דמה לפנים ומה לאחור היינו חוץ ממחילות הרקיע למזרח ולמערב נ"ל דה"ה חוץ ממחילות רקיע לצפון ולדרום ומן המקרא דמייתי מלמקלה השמים כו' משמע דו' קלוות יש לשמים ולעולם :

דף יב תוס' בד"ה אידי ואידי חד שיעורא הוא ופליג אמאן דדריש בתמיד כו' דאלת"ה אדם היכי הוה קם כו' וי"ל כו' עכ"ל הא ודאי א"ל ראייה דמאן דסבר דמזרח ומערב רחוק טפי דלית ליה דחד שיעורא הוא אבל כוונתם דמלתא דרב דסבר משוף עולם ועד סופו הוה פליג אמאן דסבר מזרח ומערב רחוק טפי דאלת"ה היכי הוה קם ט' ושוב תירלו דאיכא למימר שפיר דמלתיה דרב אתיא כותיה אלא שבג"ע היה עד שנתמעט ולפ"ז מלתיה דרב ודר"א פליגי אהדדי ותלמודא דקאמר בשמעתין א"ה קשו קראי אהדדי בא להשוותם דלא פליגי למאן דאית ליה התם דחד שיעורא הוא ודו"ק :

ח"א דף יב ע"א כיון שסרח נתן ידיו עליו ומיעטו שנאמר כו'. דבשתי ידים של הקב"ה נברא האדם מתחלה כדאמרינן במדרש מדכתיב ידיך עשוני גו' הידים הם ב' מדותיו שהם הרחמים והדין כמבואר דבר זה באורך בפ"ק דכתובות וכיון שסרח בראו שניס בב' ידים שהם הרחמים והדין ומיעטו ובמדרש ילקוט הוסיף בזה המאמר ומיעטו והעמידו על מאה כו' וכ"ה בפרק הספינה דקומתו של אדם הראשון היה ק' אמה והיינו אחר שסרח ומיעטו ויש רמז בזה ותשת עלי כפך כף גי' מאה : **אידי** ואידי חד שיעורא הוא כו'. מה שדקדקו התוס' בזה אההיא דמסכת תמיד גם מה שכתב הרא"ש בזה הכל מפורש בפ"ד דמסכת תמיד : **י'** דברים נבראו ביום א' כו'. מספר יו"ד דברים שנבראו ביום ראשון ראוי לתת להם טעם והוא ע"פ מה שבארנו כי ביום ראשון נברא חומר הראשון אשר ממנו נתהוו כל לורת הנבראים וכ"א נקבע ביומו כפרש"י בחומש והשתא בחומר הראשון ביום ראשון נבראו הד' יסודות הפשוטים דחשיב הכא שהם אש ורוח ומים וארץ כי החושך הנאמר בקרא הוא האש הטבעי כמ"ש המורה ועוד יסוד החמישי הפשוטי שהם הגרמיים השמיימים הרי שנבראו ביום ראשון חמשה יסודות הפשוטים בלי הרכבה כלל ובבריאתם ע"י שהם גשמיים נפלו בהם המקריים בו ביום וחשיב קו תוהו שהוא הוראה למקרה האיכות והכמות בגדר המקום הטפל בדבר הגשמיו"ם קו תוהו קו ירוק המקיף כו' כי הקו המקיף את מקום העולם הם הגרמיים השמיימים שמהם יוצא החושך שהוא אש הטבעי לעולם כמ"ש חכמי המחקר שמתנועת הגלגלים יוצא אש הטבעי אבל למעלה מקו המקיף שהן הגלגלים אין לומר בו גדר מקום והביא שנא' ישת חושך סתרו וגו' ירלס כי באמת הנמצאים המורכבים בכלל אין להם מציאות כ"א בג' יסודות הפשוטים שהן רוח ומים וארץ אבל ליסוד הד' שהוא אש הטבעי לא יוכלו לבא וז"ש כי ישת הקב"ה חושך סתרו שלא יוכלו כל הנמצאים התחתונים לבא למציאות אש היסודי אף שהוא ג"כ בגדר המקום וכתבו התוס' סיפא דקרא סביבותיו סוכתו קדרים ע"פ כוונה שאמרנו כי יסוד האש הוא המקיף עוה"ז שהוא בדמיון הסוכה שהוא ערא והעולם הנפסד כי כל מורכב יפסד בהפרד המורכב ועוה"ז נברא בה' דמיון הסוכה כצורתה שתי דפנות שלימות ושלישית אפי' טפח כמפורש במסכת מנחות ואמר אבני בהו הוראה למקרה האיכות כגון הלח והיובש שהם אבנים המפולמות כו' שאף שהאבנים מטבע היבש במאמר הש"י המים הלחים יוצאים מהם לעולם והאבנים הם ג"כ ממקרה החם והמים. ממקרה הקר כל זה ממקרה האיכות מיסודות הפשוטים שנבראו ביום א'. ואמר ומדת יום ומדת לילה כו' שהוא ממקרה הזמן שיש בכל גשם מהיסודות חמשה הפשוטים שזכרנו לעיל ואלו חמשה יסודות וד' המקריים הבאים מהם בודאי ראוים להבראות טרם כל נברא המורכב מהם מכל הנמצאים וחשיב הספירי שהוא התכלית אשר בעבורו נברא כל והוא האור שברא הקב"ה ביום ראשון שלא הוזכר בריאה ביום א' כ"א לאור כפרש"י בחומש והוא האור הנגנז לצדיקים שיהיו זוכין לתענוג נפשי ליהנות מזיו השכינה ע"י התורה שנקראת אור כמ"ש כי נר מצוה ותורה אור ושאמר אדם צופה בו מסוף העולם כו' היינו בעינו השכלי ומייתי ליה שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב ואין טוב כו' דבשאר ימי בראשית כתיב וירא אלהים כי טוב על כללת הבריאה וביום ראשון פרט כי טוב על בריאת אור על כוונה זו ואין טוב אלא צדיק דבשבילו נברא ונגנז לצדיקים לעתיד לבא : **ואור** ביום ראשון אברי והכתיב ויתן וגו' יום רביעי כו'. יש לדקדק דאגופיה דקרא דכתיב ביום ראשון ויאמר אלהים יהי אור ויהי וגו' ה"ל לאקשויי הכי דהא ביום רביעי נבראת וי"ל דאגופיה דקרא ידע למימר כדברי חכמים דלקמן הן הן המאורות שנבראו ביום ראשון ולא נתלו עד יום רביעי אבל רב דחשיב מדת יום ומדת לילה בתרתי שנבראו ביום א' ע"כ דנקבעו המאורות ג"כ ביום ראשון קשיא ליה שפיר מההוא קרא דיום רביעי ומשני כדר"א דההוא אור הוא שנגנז ובודאי היה נקבע ביום א' אלא כיון שנסתכל כו' עמד וגנזו ושוב ביום רביעי ברא מאורות אחרים ונקבעו בו ביום ואגופיה דקרא נמי דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום א' לא משמע ליה למקשה דנקבעו המאורות אלא דמ"מ זמן דיום ולילה חשיב ליה כחדא ודו"ק : **ביו"ד** דברים נברא העולם בחכמה ובתבונה כו'. כפי הענין שהן הן היו"ד דברים דחשיב הכא שבהן נברא עולם הן בשמותיהן קרובין לשמות עשר ספירות שהסכימו בהם המקובלים בקריאת שמותן והם היו"ד מאמרות שבגינו שבהן נברא העולם ומייתי בחכמה ובתבונה דכתיב בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה גו' לפי שמות הספירות קדמה חכמה לבינה והוא מסכים לדעת ב"ה לקמן דארץ נבראת תחלה ואח"כ שמים. ואמר ובדעת דכתיב בדעתו תהומות נבקעו הדעת היא המעלה העליונה כפרש"י בחומש ויאסם לו שבו תהומות נבקעו שהן אבנים המפולמות שהוזכרו לעיל שמהן יוצאין מים לעולם ואמר בכח ובגבורה דכתיב מכין הרים בכחו וגו' דבבריאת הרים נראה כחו וגבורתו ביותר כמפורש על הרים יעמדו מים וגו' יעלו הרים וגו' בין הרים וגו' משקה הרים וגו' הרים הגבוהים ליעלים וגו'. ואמר בגערה דכתיב עמודי שמים ירופפו גו' פרש"י כדלקמן שגער בו ועמד עכ"ל ובחומש פי' בע"א וז"ל יהי רקיע יחזק הרקיע אף על פי שנבראו שמים ביום ראשון עדיין לחים היו וקרשו בשני מגערת הקב"ה כו' דכתיב עמודי שמים ירופפו כל יום א' בשני יתמהו מגערת וכו' ע"ש ואמר לדק ומשפט דכתיב לדק ומשפט מכון כסאך וגו' לא שנברא הכסא כבוד בו' ימי בראשית קאמר ככל הנהו דנקט דהא אמרינן פ' מקום שנהגו דהכסא הוא מז' דברים שנבראו קודם שנברא העולם אלא דקאמר דהכסא כבוד נברא מב' דברים שנברא העולם שע"י י' דברים בכלל נברא כלל העולם : **ואמר** בחסד וברחמים דכתיב זכור וגו' כי מעולם המה. דלפי משמעו שבקש דוד על להבא אל אבושה וגו' דרכיך ה' וגו' הדריכני באמיתך וגו' ה"ל למכתב בלשון להבא זכור רחמיך ה' וחסדיך כי לעולם המה וע"כ דרשו מעולם המה היינו מבריאת עולם המה וה"כ אמרינן שיתף הקב"ה מדת הרחמים עם הדין וברא העולם וכתיב עולם חסד יבנה וגו' : **היה** מרחיב והולך כב' פקעיות א' של כו'. בב"ר כילד ברא הקב"ה את עולמו נטל ב' פקעיות א' של אש וא' של שלג ופתכן זה בזה כו' ע"ש ונראה דנקט שלג עפ"ה יאמר לשלג הוי ארץ ונקט אש כדלקמן שהשמים מאש ומים נבראו ויש לכוון בזה שהוא רמז לב' מדות כי האש הוא רמז למדת הדין והשלג ומים הם רומזים לרחמים וז"ש שפתכן זה בזה כו' כדאמרינן בתחלה כו' ואח"כ שיתף הקב"ה מדת הרחמים עם מדת הדין שנאמר ביום עשות ה' אלהים וגו' ואמר שהיה מרחיב והולך כו' כפי מדותיו שהן לאין תכלית עד שגער בהן הקב"ה והעמידן כו' שיהיה שיעור לעולם בגדר המקום כפי המקבלים שהם דברים הגשמיים ומייתי מדכתיב אני אל שדי אני הוא שאמרתי לעולמי די כו' וכתבו התוס' רמז בזה לעולם ת"ק שנה שהנעלם מן אותיות שדי הוא ת"ק : **שנאמר** גוער בים ויבשהו כו'. מלינו גערה בים סוף שנאמר ויגער בים סוף ויחרב וגו' דהיינו בקריעת ים סוף אבל בים סתמא כדכתיב כאן לא מלינו בו אלא דקאי אבריאת עולם ועוד דגוער לשון הוה נופל שפיר אבריאת עולם דעוד היום הוא גוער בו שלא יבא הולך ומרחיב אבל אקריעת ים סוף הוה ליה למכתב ויגער לשון עבר כדכתיב התם : **בש"א** שמים נבראו תחלה כו' ובה"א ארץ כו'. ויש תימה בדבר הזה כיון שבמאמר א' נבראו שמים וארץ איך טפל בהם תחלה להיות האחד מוקדם לחברו ועוד קשה כדמקשינן קשו קראי אהדדי ומשני ר"ל כשנבראו ברא שמים כו' אכתי לב"ה קשו קראי אהדדי ואם נאמר לב"ה ג"כ הכי א"כ במאי פליגי ואם נאמר לב"ה בהפך לא ה"ל לשתוק לר"ל ולומר לב"ה הפך זה ובעל יפה מראה כתב דר"ל סברא דנפשיה קאמר ולאו לתרולי אליבא דב"ש וב"ה ולדבריהם כתב שם תירולים אחרים על רמיות המקראות ע"ש ואין זה מסוגית התלמוד דהא סתמא דתלמודא קאמר קשו קראי אהדדי ולא ר"ל ותשמע דלב"ש ולב"ה על פלוגתייהו פריך ועוד דאין זה מדרך התלמוד כיון שכל אחד מהתנאים יש לו תירוץ על רמיות המקראות והוא פשוט שהכי [לא] הוזכר בגמרא מה לו לר"ל להקשות קושיא זו ולתרלה בע"א ויראה דודאי במאמר אחד נבראו כולם אמנם פלוגתייהו באיזהו מהיסודות התחיל להרחיב ולילך המליאות של עולם כמ"ש חז"ל שם אמר רב יהודה אמר רב בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כ"כ כו' עד שגער בהן הקב"ה כו' והיינו דאר"ל מאי דכתיב אני אל שדי אני הוא שאמרתי יש לעולם די והמשל בזה דבכל הדברים יש ספק בבריאתם אם נאמר שהפנימי אשר בתוכה הוא העיקר ונברא תחלה ואח"כ נתגדלו והלכו עליו קליפות החיצונות והם אינם אלא שומרים לפנימי או שנאמר הפך זה כי החיצונות הם גדילות ונבראו תחלה ובזולתו יפסד גם הפנימים כי הוא שומר עליהם ואחר כך בתוכו יתגדלו הפנימים ואם נאמר שקולים הם ויבאו שניהם וכאחד התחיל מליאותם בקטנותם והיו גדילים והולכים ולזה לדעת ב"ש שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים וגו' כי הגרמיות השמיימיות שמקיפים את העולם אשר בסיבובם יתנועעו כל המליאות הם העיקר וממנו התחיל המליאות להרחיב ולהלוך מלמעלה למטה עד לארץ שהוא האמלעי בתוך היסודות הפשוטות והוא שהביא ראיה שנאמר השמים כסאי וגו' כי בודאי הכסא הוא עיקר והשרפרף הוא טפל אליו וכמו שפרש"י כי לפי גובה הכסא הוא מתקן שרפרף ודעת ב"ה הפך זה שנאמר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים כי הארץ הוא המרכז אשר עליו יסובבו כלם והוא העיקר כי הם אינם אלא כשומרים ומשמשים אליה וע"כ בה התחיל המליאות והיה הולך ומרחיב עד מליאות השמים הגלגלים עד שגער בו הקב"ה כענין שאמרו בפ"ב דיומא דכל מידי ממליעתו מתבר והביא ראיה שנאמר הבונה בשמים מעלותיו ואגדתו על ארץ יסדה כי מעמד העלייה בלי הבית שתחתיו א"א וע"כ הארץ היא העיקר שהאגודה על היסודות הפשוטים כולם על הארץ יסדם הש"י ופלוגתא הזאת בעלמה פליגי ר"א ור"י ביומא פ"ה ר"א אומר כו' ע"ש ודעת החכמים הכריע ביניהם כי כאחת התחיל המליאות מלמעלה מן השמים ומלמטה מן הארץ שנאמר אף ידי יסדה וגו' כמתחיל בב' ידיו בשני קלוות לעשות מלאכתו ואומר קורא אני עליהם יעמדו יחדיו שיעמדו ירלה בו הגלגל המקיף בלי המרכז והמרכז בלי הגלגל א"א שיעמדו אך יחדיו יעמודו וע"כ התחיל המליאות בשניהם כי כלם עקריים והא דמקשה קשו קראי אהדדי היינו אליבא דב"ש דלב"ה קרא דביום עשות וגו' דייק דהטעייה נמשך אל ארץ ושמים ומדהקדים בכאן ארץ לשמים ע"כ ארץ נבראת תחלה אבל קרא דבראשית ברא אלהים את השמים וגו' לא דייק דהבריאה שנאמרה שם נמשך אל האור ולא בא לומר כאן סדר הבריאה לשמים וארץ כמו שפרש"י אלא שבכוב הכתובים הקדים השמים לארץ הוא לב' ענינים כי מליאותו ית"ש ניכר באמלעיתם יותר מע"י התחתונים כי מתנועתם נודע מניע ראשון שכל מתנועע יש לו מניע ויכלה הדבר אל מניע ראשון והב' שגדולת מעלות פעולותיו ית"ש נראות יותר מהעליונות כמ"ש כי אראה שמיך וגו' ובאגדת ירושלמי איתא דלא קשה לב"ה קרא דבראשית ברא וגו' ה"כ חניכא ממקום שב"ש מביאים טעם לדבריהם ב"ה מסלקים מ"ע דב"ש בראשית ברא וגו' תמה ב"ה מסלקים לון והארץ היתה כבר היתה ע"כ אבל ב"ש דדייק ליה קרא דבראשית ברא וגו' שהשמים נבראו תחלה ויפרש מלת בראשית כמו בראשונה להורות סדר הבריאה כמו שהביא רש"י דעת המפרשים א"כ מה יעשה לקרא דביום עשות וגו' ומשני ר"ל כשנברא ברא השמים תחלה כמו שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים וגו' אבל כשנטה נטה ארץ תחלה כו' ומה שכתב בעל יפה מראה דר"ל ע"כ לב"ש לא אתי דלא נחלקו אלא בבריאה אבל בנטייה מודו ב"ש דהארץ קדמה דא"כ מאי קאמר ב"ה לב"ש לדבריכם אדם בונה בית כו' והלא אין זה משל
צודק

לודק אלא בנמיה שבונה ב"א בהקמת מלבו והלא בזה מודו ב"ש לב"ה כו' עכ"ל. הוכחה זו אינה אלא לפי מה שהוא שבין לשון בניה שהיא הקמת מלבו כמלב אבל מהנראה כי הקמת המלב היתה בבנין הבריאה והבניה היא גמר עשיה ותיקונה כי מלאכת הארץ נגמרה ביום הג' שנא' ביום הג' ותראה היבשה וגו' ויאמר אלהים תדשא הארץ וגו' ונגמר מלאכת השמים היה ביום הד' שנאמר בו יהי מאורות ברקיע השמים וגו' ולכך בענין השמים הזכיר הארץ תחלה שנאמר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים וגו' ובעל יפה מראה האריך במאמר הזה אך בדרשות רחוקים מפשוטו ע"ש ואני לא באתי רק בדברים הקרובים לפשוטו : מאי שמים אריב"ח ששם מים כו'. ר"ל ששם עליו ים מים כדכתיב בתריה ויקרא אלהים לרקיע שמים וגו' דר"ל משום דעל הרקיע יש מים קרא לרקיע שמים ע"ש שם מים והתו"ס מפרת לפניס כמ"ש הרא"ם אך מ"מ הרא"ם עוד דשם מים שנאמר על שמים האויריים כו' לא ידענו מי הכריחו לכך ודו"ק : תנא אש ומים כו'. פירוש כמ"ש שפלא"ף אחרי הפי"ן נחה ובהיפך אותיות כו' והכוונה כדלעיל ע"ש ב' מדותיו הדין והרחמים שמתפגן ובלא בהן השמים : אילו נאמר שמים וארץ הייתי אומר שמים וארץ שמו כו'. לכאורה הענין תמוה לפרש דבכל שמים וארץ דכתיבי הן שמו ועוד דבהם הכא היאך אפשר לפרש שהן שמו של אלהים ולמ"ל אמאי קאי מלת ברא דכתיב ולפי לשון הכ"ל הייתי אומר שמים וארץ אלוהות הן כו' עכ"ל נראה דס"פ דהייתי אומר שמים וארץ ג"כ שם אלוהות הן וב' הויות הן וה"ק קרא בראשית ברא אלהים הפועל את אלהים הפועל שהם שמים וארץ שיוכיח לשמים וארץ כח אלהות ומכר מן הכתוב אלהים הפועל ועכשיו שנאמר את השמים ואת הארץ וגו' ע"כ אלהים דקרא היינו אלהים הפועל ושמים שמים ממש וארץ ארץ ממש ואין בהן כח אלהות כלל וכמ"ש ר"ל בפ"ק דמגילה גבי שכתבו לתלמי אלהים ברא בראשית כמפורש שם : ע"ב את הארץ ל"ל כו' דכיון דכתיב את השמים ע"כ דקרא לא קאי אשמים וכ"ש הארץ וא"כ לכתוב את השמים והארץ ומשני להקדים שמים כו' כפרש"י וכתבו התוס' והא דאמרי ב"ה לעיל ארץ [illegible] ואת דרים ליה מדשני קרא בסדרו [illegible] נמי לא לכתוב ואת גבי הארץ ומדשני [illegible] ביום עשות וגו' שהקדים ארץ לשמים [illegible] דמשני ר"ל כשברא ברא שמים תחלה [illegible] שפיר הכא דאי לא כתיב ואת ה"א [illegible] הארץ תחלה ולכך שינה כאן בראשית [illegible] הלל דלא מחלק בין הבריאה והנטיה [illegible] ינה הכתוב דביום עשות ארץ גו' לומר [illegible] דים שמים לארץ אתא ואת הארץ ל"ל

וע"כ נראה דכל הסוגיא אתיא לב"ש אבל לב"ה יש לדרוש את השמים ואת הארץ בדרך אחר כדאיתא בב"ר שהשיב לו ר"י לפי שאין יודעין לדרוש כו' אלא את השמים לרבות חמה ולבנה כו' ואת הארץ לרבות דשאים ואילנות כו' וכה"ג איכא בפרש"י בחומש לרבות תולדותיהן ופליג אדרשה דהכא כמ"ש התוס' והיינו אליבא דב"ה : למי שאין דרכו להשכים והשכים כו'. פרש"י וזו השכימה עמה שנבראו בה' כו' עכ"ל והיינו כחכמים דס"ל הכי לעיל ויותר נ"ל אליבא דב"ה השיב ר"י הארץ השכימה ונבראת תחלה ודומיא דהכי מייתי ומלאו נשים והנשים כו' שהקדימו להשכים הנשים מאנשים וכן נראה דר"י כב"ה קאמר כדמוכח בב"ר שכתבנו לעיל : אוי להם לבריות שרואות ואינן יודעים כו'. הקושיא בכלל וכי משום שאינן יודעין הבריות כל זה יהיה אוי להם ומג"ת בידיעתן כ"ז ותה ענין העמודים הללו במספר למר כדאית ליה וכו' ונראה הכוונה בכל זה כמבואר בכמה מקומות במקרא ובתלמוד שהבחירה ניתן לאדם לנצח את היצה"ר בתורה ובמצות כמ"ש בקידושין אם פגע בך מנוול זה משכהו לבהמ"ד והקב"ה עוזרו כמ"ש שם צופה רשע לצדיק גו' ה' לא יעזבנו בידו וע"ד הבא לטהר מסייעין לו ע"ז אמר ר"י אוי להן לבריות שאין יודעין על מה העולם עומד לפי בחירתו אם לקיים עולם במעשה הצדיקים הטובים ואם לאבד במעשה הרשעים והרי העולם עומד בבחירת בן אדם בקיום התורה ומצותיה והיינו על העמודים כמ"ש העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח ועל ג' דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום שנאמר המרגיז ארץ גו' מפני שעמודיה יתפלצון דהיינו שאין בני אדם מקיימין העמודים שזכרנו ואמר בעיקר העמודים שעומדים על המים שהיא התורה כמ"ש הוי כל צמא לכו למים ומייתי רמז לזה שנאמר לרוקע הארץ על המים דהיינו על התורה שנמשלה למים כמ"ש הוי כל צמא לכו למים ואמר המים על ההרים כי התורה לא ניתנה למלאכי השרת אבל ניתנה לבני אדם הצדיקים הבוחרים בטוב שנמשלו להרים בכמה דוכתין כגון מדלג על ההרים גו' ואל ההרים לא אכל גו'. ואמר שההרים עומדים על הרוח וגו' הצדיקים ובחירתם לטוב תולה ברוח שהיא הנשמה הטהורה שניתנה להם כמ"ש ויפח באפיו נשמת גו' ואמר שכל זה תלוי בבחירת בן אדם לנצח את הסערה והוא היצה"ר כמבואר פ"ק דב"ב גבי איוב שהיה כופר בבחירה ואמר על דעתך כי לא ארשע גו' אמר בסערה ישופני דרוח סערה עברה לפניך ונתחלף לך בין איוב לאויב דהיינו רוח יצה"ר שע"כ כתיב סערה בשי"ן כמז על היצה"ר שהוא כחו של שעיר ואמר שאותו סערה תלוי בבא אדם לטהר שהקב"ה עוזרו והיינו שתלויה בזרועו וכחו של הקב"ה לעזור לבן אדם לפי בחירתו ולפי שר' יוסי לא זכר כמה הן העמודים וסמך אמתני' שהן ג' תורה ועבודה וגמ"ח קאמרי ביה הני תנאי ע"פ מ"ש פ"ב דמכות דאיכא תנאי דס"ל תרי"ג מצות ניתנו לישראל ובא דוד והעמידן על י"א וה"א דבא ישעיה והעמידן על שש וה"א דבא חבקוק והעמידן על א' והיא האמונה שנאמר וצדיק באמונתו יחיה כמפורש שם באורך ועד"ז קאמרי חכמים הכא העולם עומד על י"ב עמודים שהן י"א דחשיב התם ועם האמונה שהוא ודאי עקרית הם י"ב עמודים וי"א על ז' עמודים הם ו' דחשיב התם ועם האמונה הם ז' עמודים ור"א דקאמר הכא על עמוד א' היא האמונה שנאמר בה וצדיק באמונתו יחיה ומייתי ליה שהוא עמוד של הצדיק כמ"ש בו וצדיק יסוד עולם דהיינו באמונתו ועד"ז אמר הכתוב לדור ודור אמונתך כוננת ארץ ותעמוד שע"י מצות אמונה כוננת ארץ ועל ידה תעמוד הארץ כי האמונה היא עמוד אחד של כל העולם כמ"ש ודו"ק : שני רקיעים הם שנאמר הן לה' אלהיך השמים ושמי גו'. י"ל בזה שנתכוין על ב' רקיעים דהיינו שמים הם האויריים ושמי שמים הם העליונים ממש כמ"ש הרא"ם אקרא הללו את ה' מן השמים גו' ואחריו הללוהו שמי השמים והאויריים הם נקראו שמים ע"ש ענין שם מים בעבור היות שם הויות המים כו' ע"ש : ז' רקיעים ואלו הן וילון כו'. חכמי אומות עולם מסכימים על כך שז' רקיעים הם והם ז' כוכבי לכת כסדרן שז"ס חנכ"ל אמנם בפרטי הדברים במאמר הזה לא ידענו לכוון להם וע"כ אמרתי לי בזה במופלא ממך בל תדרוש : וילון אינו כו' אלא נכנס שחרית ויוצא כו' פרש"י נכנס שחרית לתוך תיקו והאור נראה וערבית יוצא עכ"ל והקשו התוס' א"כ היאך נראין הכוכבים בלילה כיון שהם קבועים בשני ומיהו שמא נראין מתוכו כו' ונראה לפרש אפכא נכנס שחרית בעולם ומתנה יוצא האור לעולם ויוצא ערבית מן העולם ולכך נראין כוכבים עכ"ל ופי' זה אינו מובן דמשמע הוילון כשהוא פרוס בפני דבר אחר הוא מחשיך דלכך בלילה יוצא מן העולם כדי שיהו הכוכבים נראין אם כן היאך נכנס שחרית בעולם להביא האור לעולם דמשמע דע"י פריסת הוילון הוא מחשיך אור בלילה וכשנכנס לתיקו נראה אור החמה ביום והכי אנו רואין דעלייתה של שמש ביום מאיר ובשקיעתה בלילה הוא מחשיך ולולי דבריהם נראה דלאו לענין אור קאמר נכנס ערבית ויוצא שחרית ומחדש כו' אלא דגם קודם שנקבעו המאורות ביום ד' נאמר ויהי ערב ויהי בוקר שהיו אז מדת יום ומדת לילה כדאמרינן לעיל והיינו דבלאו מאורות עלם השמים יותר מאיר ומזהיר ביום מבלילה משום דהוילון נכנס ביום לתוך תיקו והרקיע מזהיר ויוצא אח"כ בערבית מתיקו תחת הרקיע ומחשיך בפניו וז"ש ומחדש בכל יום מעשה בראשית שהיו גם קודם שנקבעו המאורות דהיינו מדת יום ומדת לילה שהיו נראין ברקיע ע"י הוילון ומייתי ליה מקרא הנוטה כדוק גו' כאהל לשבת היינו כמו שעושין וילון באהל לשבת שביום הוילון נגלל והאהל פתוח ובלילה הוילון פרוס בפני האהל : רקיע שבו חמה ולבנה קבועין כו'. גם זה שלא כדעת התוכניים שדעתם שחמה ולבנה אינן קבועין בגלגל א' אלא כדרך של"ס חנכ"ל : שחקים שבו רחיים עומדות וטוחנות כו' נקרא שחקים מלשון שחיקה וטחינה ואמר וטוחנות מן לצדיקים היה נראה לפרש לצדיקים שבדור המדבר כדמייתי מקרא דכתיב אדור המדבר אבל האי קרא לאו בצדיקים איירי דכתיב לעיל מיניה כי לא האמינו באלהים גו' וכתיב שם וינסו אל גו' ובגירסת הילקוט טוחנות מן לצדיקים לעתיד לבא וניחא טפי ומייתי ליה מדור המדבר שנאמר ויצו שחקים גו' שנתן להם הקב"ה גם כן מאותו מן שהיה מוכן להם לעתיד ואפשר שע"כ אמרו בפרק חלק שאין לדור המדבר חלק לעוה"ב שכבר קבלו חלקם מן המן בעוה"ז : זבול שבו ירושלים ובהמ"ק ומזבח בנוי כו'. ומייתי ליה מקרא בנה בניתי גו' לשון הכפל בנה על ירושלים בניתי בית כמשמעותו בהמ"ק זבול על שם המזבח ואמר שמיכאל השר הגדול כו' שע"כ נקרא השר הגדול בספר דניאל שהוא כהן גדול של מעלה במקדש שלמעלה וכדאמרינן בעלמא ירושלים של מעלה מכוון נגד ירושלים של מטה ואמר שהוא מקריב עליו קרבן בפ"י הגיה בזה וכי תעלה על דעתך שיש לשם פרים וכבשים אלא מהו מקריב נשמתן של צדיקים וע"ז תקנו בתפלה ואשי ישראל כו' כמפורש בטור א"ח סימן ק"ך ומייתי וראה מזבול קדשך גו' ר"ל ראה מירושלים שלמעלה שמכוון לה ירושלים שלמטה שנתרבה עתה ואיה קנאתך גו' : מ"ה שאומרים שירה בלילה כו'. מפני כבודן של ישראל כו' דשירתן של ישראל עיקרה ביום בתפלתן ב"פ שחרית ומנחה שהן חובה כדמסיים בהאי קרא תפלה לאל חי משא"כ ערבית הוא רשות וכה"ג אמרו בפ"ק דע"ז מהאי קרא דהקב"ה שומע שירה מפי חיות בלילה ומשמע מכל זה דאין המלאכים אומרים שירה ביום כלל ויש לדקדק מהא דאמרינן פ' ג"ס

כי עלה השחר א"ל הגיע זמני לומר שירה. ויש לחלק בין המלאכים שנבראו בכל יום שאין אומרים שירה אלא פעם א' ביום שנבראו כמפורש שם ובין מלאכים כגון מיכאל וגבריאל שאומרים שירה תמיד כמפורש שם : כל העוסק בתורה בלילה כו'. וכל הפוסק מד"ת ועוסק בדברי שיחה כו' מפורש פ"ק דע"ז : ומנלן דאקרי שמים שנאמר השקיפה ממעון גו' וכתיב ביה וברך את עמך ישראל גו' היינו ע"י מלאכיו אשר דרים שם כמ"ש המלאך הגואל הוא יברך גו' ויעקב אמר למלאך לא אשלחך כי אם ברכתני : מכון שבו אוצרות שלג ושל ברד כו'. והם אוצרות של פורעניות לייסר בהן את הבריות כפרש"י ועל פי המקרא דאיוב הבאת אוצרות שלג ואוצרות ברד גו' אשר חשכתי לעת צר גו' ושם כתיב מי הוליד אגלי טל גו' דהיינו עליית טללים רעים ועליית אגלי כו' שזכר כאן ואמר חדרי סופה וסערה כו' ודלתותיהן אש כו' שהם ג"כ אוצרות של פורעניות כמפורש בישעיה דכתיב מעם ה' תפקד גו' סופה וסערה ולהב אש אוכלה ומייתי שנאמר יפתח ה' לך את אוצרו הטוב כך היא נוסחת הגמרא ועיין פרש"י אבל בגירסת ע"י מייתי שנאמר פתח ה' את אוצרו ויוצא את כלי זעמו : צדיק אתה ה' ולא יגור במגורך גו'. מפורש פרק חלק : ואתה תשמע השמים מכון גו'. בתפלות של שלמה על הפורעניות המתרגשות בעולם הוא דכתיב והאי קרא סמיך נמי דהפורענות היו שם במכון : צדק ומשפט דכתיב צדק ומשפט מכון גו' צדקה דכתיב כו'. צדק וצדקה ב' ענינים הם דצדק למשפט עושה פעל וצדקה כמשמעו שנותן דבר ואינו חייב לתת לו אלא בדרך צדקה : גנזי שלום דכתיב ויקרא לו ה' שלום כו'. דשמו של הקב"ה נקרא שלום נלמד מהאי קרא פ"ק דשבת כמפורש שם ואמר גנזי ברכה דכתיב ישא ברכה מאת ה' גו' ולא הביא האי קרא לעיל גם לענין צדקה דכתיב בסיפיה וצדקה מאלהי ישעו משום דלא כתיב ביה שם המיוחד השוכן בערבות. ואמר נשמתן של צדיקים שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה גו' ענין זה מפורש פרק שואל ע"ש. ואמר ונשמות כו' שנאמר כי רוח מלפני יעטוף גו' דבר זה מפורש פרק כל היד. ואמר וטל שעתיד כו' שנאמר גשם נדבות תניף גו' מפורש פ' דע"ק. ואמר שם אופנים כו' מלך אל כו' שנאמר סולו לרוכב בערבות ביה שמו לפי ענינו הל"ל יה שמו אבל רמז בזה ע"ש כי בי"ה צר עולמים וע"כ אמר סולו לרוכב בערבות שהוא למעלה מכל הברואים שנבראו בי"ה :

ח"א דף יג ע"א במופלא ממך בל תדרוש ובמכוסה כו'. הכפל בזה נראה שרמז אבל ה"ת דמתניתין במופלא היינו במעשה המרכבה מה למעלה ומה למטה כו' אל תדרוש ובמכוסה ממך גם במעשה בראשית אל תחקור מי שאינו בקי במבעי מעשה בראשית אך במה שהרשית התבונן אמר התבונן בלשון ציווי כמ"ש החוקרים והפלוסופים דיש לאדם לחקור על מציאותו מתוך הברואים שבעולם ואין לך עסק בנסתרות דהיינו בסתרי עריות כדאמרינן לעיל : בשעה שאמר אעלה גו' אדמה לעליון כו'. לעיל מיניה כתיב כי האי גוונא ואמרת בלבבך השמים אעלה גו' אבל אפשר לפרש על רקיע ראשון משא"כ הכא דכתיב אדמה לעליון גו' כמו שהשיב לו על זה והלא מן הארץ עד לרקיע כו' ובין כל רקיע ורקיע כו' למעלה מהן כסא הכבוד כו' : נמרוד הרשע שהמריד עולם כולו עליו כו'. כמ"ד בפ' כיצד מעברין אמרפל שמו ונקרא שמו נמרוד שהמריד כו'. והיינו בדור הפלגה כפרש"י בחומש ונבוכדנצר לאו בן בנו היה כמ"ש התוס' אלא ע"ש שזה נ"כ אמר אעלה על במתי עב גו' ונמרוד שהמריד במלכותו את דור הפלגה אמר ג"כ לעלות לשמים כמ"ש הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים גו' כמפורש בפרק חלק נעלה ונכנו בקרדומות כו' ע"ש והתוספות פירשו בע"א : ורגלי החיות כנגד כולן כו'. פירשו בתוס' ע"פ הקליר שיסד בקדושה דמוסף ר"ה שיש ע"ו פעמים ת"ק עד רגלי החיות למנין ז' רקיעים וח' אוירים וסי' לגליהם רגל ישרה אותיות ש"ל י"ה פעמים ש"ך ול"ל ח' אוירים היינו מהארץ עד לשמים אויר א' וז' רקיעים ושם אוירים בין הרקיעים הרי י"ד וכף רגל ת"ק השיב ליה אויר והרי ע"ו פעמים ת"ק תיטו הא דאמר הכא רגלי חיות כנגד כולן כו' משמע כנגד כל הני ת"ק דנקט ונ"ל כף רגל חיות לאו היינו רגלי החיות גם מיסוד הקליר וחיות אשר הנה מרובעות נראה דבד' חיות הנושאות את כסא הכבוד משתעי וא"כ קרני החיות כנגד כולם דנקט הכא הם קרני השור שבכסא דבשאר החיות לא שייך קרני : אך אל שאול תורד אל ירכתי בור כו'. ר"ל נשמתו אל שאול שהוא גיהנם תורד וגופו אל ירכתי בור לא קאמר אל בור אלא אל ירכתי בור כמפורש בקרא ואתה השלכת מקברך גו' שלא יהיה נקבר בקברו אך שיהיה נשלך מחוץ לבור דהיינו לירכתי בור : ראשי פרקים כו'. פרש"י ראשי פרשיות שבה עכ"ל ר"ל ראשי פרשיות שבמעשה מרכבה דיחזקאל כדלקמן עד והרא מסרינן ראשי פרקים כו' : אלא לאב"ד כו' היינו ליחיד בדורו. ויש לדקדק דהיאך אר"י בסמוך לר"א תא אגמרך במעשה מרכבה והא ר"א לא היה אב"ד וללישנא דקאמר ולכל מי שלבו דואג ניחא דר"א ודאי לבו דואג היה אבל להאי לישנא בתרא דקאמר והוא שלבו דואג דבעי תרתי קשה דר"א לאו אב"ד היה וי"ל דכולה מלתא דהכא לא איירי אלא דגם במי שאינו חכם ומבין מדעתו דמ"מ באב"ד ולמי שלבו דואג מוסרין לו ר"פ אבל למי שחכם ומבין מדעתו מוסרין לו גם מעשה מרכבה גופה ור"א דלקמן חכם ומבין מדעתו היה והכי מוכח מתוך הסוגיא : אין מוסרין כו'. אלא למי שיש בו ה' דברים שר חמשים ונשוא כו' יפורש לקמן : אין מוסרין ד"ת לעובדי כוכבים כו'. לא קאמר אין מלמדין תורה לעובדי כוכבים דהא ודאי בז' מצות דידהו מלמדין אותן ובשאר מצות התורה עובד כוכבים הלומד אותה חייב בנפשו אלא דהכא נלמד מענינו דאין מוסרין לעובדי כוכבים היינו טעם וסוד המצות ואפי' בז' מצות שלהם אין מוסרין להם סודן וטעמן וע"ז מייתי ליה מקרא דכתיב מגיד דבריו ליעקב וגם טעם חקים ומשפטים גו' דהיינו חקים ומשפטים של דת האלהים ולא כן עשה לכל גוי דגם משפטים ודת הנימוסית שלהם שחייבים לקיים שהדינין הוא א' מז' מצות שנצטוו בני נח מ"מ בל ידעום טעמם וסוד הענינים ובזה יתיישב קושית התוס' בשם ר"ת : תא אגמרך מעשה מרכבה א"ל לא קשאי כו'. מכאן תשובה לאותן אנשים שבדור הזה שמגלים כל ימיהם בחכמת הקבלה גם בילדותם ואם החכמה היא חכמת הקבלה אינו נוגע במעשה מרכבה לא ידענא למה לא הוזכרה זו החכמה בשום מקום לא במשנה ולא בתלמוד ובתוספתא ובמכילתא ובספרא ובספרי ולפי הנראה שחכמה זו נוגעת בלמעלה ממעשה מרכבה ויותר ראוי להסתירה ולא לגלותה ובפ' י' יוחסין אמרתי בזה שיש למחות ביד הדורשים בחכמה זו ברבים גם בסוד השם ע"ש : א"ל אי זכאי גמירתה מר"י רבך כו'. גם מזה ראינו שהיו מרחקין עצמן מללמוד גם ללמד חכמה זו ובקל דחה ר"א את ר"י שא"ל לא קשאי ולרבי אסי דחה ואמר ליה אי זכאי כו' ורב יוסף דחה סבי דפומבדיתא מללמדן וא"ל דתניא בהו דבש וחלב גו' : סבי דפומבדיתא כו' א"ל לגמור לן מר מעשה מרכבה כו'. סבי דפומבדיתא מפורש בסנהדרין שהם רב יודא ורב עינא ור"ל ליגמר לן היינו לכ"א ביחידות כדתנן במתני' דאפי' לחכם ומבין מדעתו אין דורשין אלא ליחיד וא"ל תניא בהו דבש וחלב תחת גו' רישא דקרא נפת תטופנה שפתותיך הדרש נקרא כלה בכ"מ ואמר נופת תטופנה שפתותיך בתורה בדרש כלה אך הוי זהיר שיהו דבש וחלב כו' שהן סודות מעשה מרכבה יהיה תחת לשונך ולא יצאו מחוץ לשפה להשמיע לרבים. ור"א אמר מהכא כבשים ללבושך גו' כבר מפורש בכ"מ שכל ספר משלי משל הוא וכוונתו על הנמשל והני קראי דלעיל מיניה ידוע תדע פני צאנך גו' הנמשל על התלמידים ושית לבך לעדרים ללמדם היטב ואמר לרב ולתלמידיו שלא יהיו מתגאים בלמודם כי לא לעולם יהיה חוסן ואמר גלה חציר גו' הנמשל בנגלה של התורה ומסיים ביה בנסתר התורה שהם כבשונו של עולם יהיה תחת לבושך המשל שתסתיר אותן ולא תגלה אותן לאחרים : אמרו ליה תנינן בהו עד ויאמר אלי גו'. יש לדקדק דמשמע דמעשה מרכבה הם פרשיות דתחלת יחזקאל וכיון דתנו בהו הני סבי דפומבדיתא עד ויאמר אלי בן אדם גו' מה בקשו ממנו ללמוד עוד שהרי שם סיום ענין מעשה מרכבה וליכא למ"ד בסמוך שיהיה מכאן ואילך מעשה מרכבה וי"ל דהא דקאמרי דתנינן בהו עד ויאמר אלי גו' היינו דידעי בי' בראשי פרקים והם בקשו ממנו לגמור ממנו כולה מלתא כמ"ש לגמור לן מר מעשה מרכבה כו' והוא שא"ל הן הן מעשה מרכבה ר"ל דדי להם בכך בר"פ : עד וארא בתרא כו' עד החשמל כו'. תרוייהו כוונו להאי קרא וארא כעין חשמל גו' אלא דלמ"ד עד וארא היינו דמלת חשמל לא הוה בכלל ולמ"ד עד חשמל הוה בכלל כפרש"י ומיהו מלת חשמל כתיב ג"כ בר"פ דמעשה מרכבה דכתיב ומתוכה כעין החשמל גו' וי"ל דהכא לא נתכוין אמלת חשמל לחוד אלא אכוליה האי קרא חשמל כמראה אש בית לה גו' : שהיו דבריו סותרין ד"ת כו'. עיין פרש"י הכא אבל בפ"ק דשבת פי' ד"ת כגון נבילה וטריפה גו' לא יאכלו הכהנים גו' הא ישראל אוכלין כו' ע"ש : אם זה חכם כו' ר"ל אם זה הקטן חכם כל הקטנים חכמים דגדולים אין לחוש כדקאמרי' לעיל שאני ינוקא דלא מטי זימניה : ע"ב בשעה שאין הדבור יוצא כו' ממללות כו'. פרש"י בספר יחזקאל ממללות כלומר משבחות ומהללות את השם כו' ע"ש : מאי כלוא ושוב מבין כו' מאי כמראה הבזק כו' עיין בערוך בערך אור : להיכן אזיל כו' שהלך לכבוש כו'. כ"ה הגירסא גם בילקוט ור"ל כיון דהוזכר ביאתו של הרוח שהיה מצפון אמאי לא הוזכר להיכן הליכתו וקאמר דהליכתו לכל העולם לכבוש כו' ובפרש"י מאי בעיא התם למה הלכה לבבל עכ"ל לא ידעתי להולמ' : וב"ב למה שלא יאמרו או"ה כו'. ר"ל גם אם זכה נ"נ הרשע למשול על ישראל בשביל שלש פסיעות כדאמרינן פ' חלק מ"מ במה זכה כ"כ לכבוש את כל העולם שלא יאמרו ביד אומה שפלה כו' פרש"י בספר יחזקאל שכשדים אומה שפלה היא שנאמר זה עם לא היה וגו' ומטעם זה כל המיצר לישראל נעשה ראש כדאמרינן במסכת גיטין ועיין בתוס' : אמר הקב"ה מי גרם כו'. דבתר הך ענינא דמעשה מרכבה כתיב ויאמר וגו' שולח אני אל בני ישראל אל גוים המורדים וגו' משמע להו אל גוים ממש אומות העולם שבני ישראל המה הגורמים ליתן ממשלה כ"כ לגוים המורדים וגו' : וקושר כתרים לקונו כו' שהוא עומד בארץ כדכתיב אופן אחד בארץ וגו' ושם מקבל תפלת הצדיקים ושירתן וקושר מהן כתרים לקונו כדאיתא במדרשות : ברוך כבוד ה' ממקומו מכלל דמקומו ליכא כו' גם שאמרו הוא מקומו של עולם

ואין

ואין עולם מקומו היינו מצד פעולותיו והיינו מלא כל הארץ כבודו מצד פעולותיו מ"מ גילוי שכינתו ית' הוא במקום מיוחד כדכתיב ממקומו ותמהו דליכא דידע אותו מקום: יחזקאל דומה לבן כפר כו'. עיין פרש"י ותוס' ועוד נראה לפרש ע"פ מ"ש פרק הרואה מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע ולפי שהיה ישעיה בן כרך ונתגדל בירושלים בין מלכים כדאמרינן דאמוץ ואמציה אחים הוו והיה רגיל במלכותא דארעא לא היה מתמיה נמי כ"כ במלכותא דרקיעא משא"כ יחזקאל שהיה בן כפר מהכהנים אשר בענתות ולא היה רגיל גם במלכותא דארעא ולכך אתמה כ"כ במלכותא דרקיעא: כי גאה גאה כו' ואדם מתגאה עליהן והקב"ה מתגאה כו'. לפי ענינו גם האדם בכלל גאה גאה שהוא מתגאה על הגאים שהם ארי ושור ונשר ושאמרו הקב"ה מתגאה על כולם כו' סמך אסיפא דקרא סוס ורוכבו רמה וגו' דהיינו האדם שמתגאה ברוכבו על הסוס והקב"ה מתגאה עליו להשליך גם רוכבו שהוא האדם בים גם נראה שזכר הסוס ע"פ מ"ש פ' ע"פ כו' דברים שנאמרו בסוס דלותו גסה והיינו סוס שמתגאה ורוכבו שמתגאה עליו הקב"ה מתגאה על כלן להשליכן בים: ואילו שור לא קחשיב כו' קטיגור כו'. לפי שמלאכים וכל צבא השמים עומדים לפניו ית' ב"ה יש מיימינים מלמדים זכות בדינו של אדם ויש משמאילים מלמדים חובה כמפורש כל זה בנבואת מיכיהו לאחאב וה"נ הנך ד' חיות יש מלמדים זכות מימין דכתיב ודמות פניהם פני אדם ופני אריה אל הימין וגו' אבל גבי פני השור כתיב פני השור מהשמאל דהיינו מלמד חובה וע"כ ביקש יחזקאל רחמים והפכו לכרוב שהוא ג"כ צורת אדם שיבקש ג"כ רחמים על ישראל שנקראו אדם אתם וגו' וע"פ המדרש שהאבות הם המרכבה יש לכוין בזה כי כבר אמרו צורת יעקב חקוקה תחת כסא הכבוד וצורת אדם אפי רברבי רמז על אברהם שנאמר האדם הגדול בענקים וגו' והכרוב הוא אפי זוטרי של אדם רמז על יצחק וכה"ג אמרינן בפרק הגוזל במטבע של אברהם צורת אברהם זקן מצד א' וצורת יצחק בחור מצד א': הי מינייהו אימעוט כו'. פי' דבישעיה מפורש באותן ו' כנפים בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף כו'. והא קאמר דהי מינייהו מהג' זוגות אימעיטו בשעת חורבן וקאמר אותן שאומרים שירה כו' ומטעם דאימעוט השירה לפניו ית' בחורבן המקדש אבל למ"ד אותן שמכסות רגליהם אימעיטו לא ידענא מה טעם דאימעיטו בשעת חורבן הבית אותן המכסים רגליהם ולפי המדרש דבשתים יכסה רגליו לפי שהם ככף רגל העגל שלא להזכיר עון עגל ניחא דבשעת החורבן נזכר עון עגל שנא' וביום פקדי ופקדתי וגו' לכך אימעיטו אותן כנפים המכסים הרגלים אבל לפי סוגיית תלמודנו נראה דמשום צניעות הוא כדקאמר כרעיה לאו אורח ארעא לגלויי קמי רביה ודו"ק: אלף אלפים ישמשוניה מספר גדוד א' כו'. וכן וריבו ריבבן קדמוהי יקומון מספר גדוד א' וחלקן הכתוב לב' כתות לפי ענינם אלו ישמשוניה ואלו יקומון לפניו דרך כבוד: מהיכא נפיק מזיעתן של חיות כו'. סמך אקראי דלעיל מיניה כורסיה שביבין דינור וגו' דהיינו בכלל החיות שנושאות הכסא כמפורש במרכבה דיחזקאל דמות החיות מראיהן כגחלי אש וגו' וזיעתן שאמרו אינו ממש אלא לשבר את האוזן כאילו מזיעות ממה שנושאות הכסא ונגיד ונפיק על ראש רשעים כו' ומייתי ממה יצאה וגו' דהיינו הזיעה שממה שיוצאת מהחיות: על אשר קומטו פרש"י על תתקע"ד דורות שהעביר מן העולם כו' עכ"ל. אין רצונו שהעבירן מן העולם ממש דא"כ לא חטאו כלל ועל מה נדונו אלא שהעבירן אז קודם מתן תורה ושתלן בכל דור כו' ועל מה שעושין רשעה בכל דור ודור שפיר נדונו וכה"ג כתבו התוס' לפי גירסת הספרים:

דף יד תד"ה וערדן ואיכא למ"ד ושתלן כו' עכ"ל כ"ה הנוסחא בגמרא כנראה מפרש"י ובגירסת ע"י ודו"ק:

ח"א דף יד ע"א ושתלן בכל דור ודור והן הן עזי פנים כו'. ר"ל דור נאמר על י' שנים ואמר שלא שתל הקב"ה עשרה (ס"א הרבה) מהן בדור א' שלא היה קיום לדור ההוא מפני רשעותן אבל שתלן ופיזרן מקצת מהן בכל דור ודור שאפשר שיתקיים הדור ההוא במיעוטן: אשר קומטו לברכה כו'. לפי הדרש דקאי על רשעים יהיה בלא עת מחובר למעלה וה"ק אשר קומטו מלהבראות בעתם היינו קודם מתן תורה ונבראו אח"כ בלא עתם בכל דור ודור אבל לדרש זה דאשר קומטו לברכה נראה דבלא עת הוא מחובר למטה וה"ק אשר קומטו שמקמטין עצמן בעוה"ז שהוא עולם הזמניי ועתי הרי בעוה"ב שהוא בלא עת שאינו עולם זמניי ועתי יהיה זוכה לגלות להם הקב"ה אז סודו שנאמר נהר יוצק גו' והוא רמז לתענוג נפשי שיהיה לצדיקים בעוה"ב כמ"ש בתענית גבי ר"א בן פדת יהיבנא לך לעלמא דאתי י"ג נהרי דמשכי אפרסמון דמתענגת בהו: כל יום כו' שנאמר חדשים לבקרים גו'. דהיינו בבוקר של כל יום דדרכן אז לומר שירה כמ"ש ברן יחד כוכבי בוקר גו' מתחדשות מלאכים ושרפים לומר שירה ואמר בזה רבה אמונתך ר"ל אמונת הבריאה שהקב"ה ברא העולם והרי הוא מחדשו בכל יום אף במלאכים וע"ז תיקנו ביוצר ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה כו' ואמר ג"כ במלאכים יוצר משרתים ואשר משרתיו כו' כלומר בכל יום בורא חדשים כו' כמ"ש התוס': נברא ממנו מלאך אחד שנאמר וברוח פיו כל צבאם. לפי פשוטו דקרא צבא השמים הם כוכבים ומזלות אבל מדכינה גבי כל צבאיו וברוח פיו משמע דבצבאות הרוחניים משתעי קרא והם המלאכים מיהו פשטיה דקרא בתחלת בריאת עולם משתעי ומגלן הא דכל דבור שיוצא מפי כו' וי"ל דסמיך נמי אדרשה דלעיל חדשים לבקרים גו' שבכל יום מתחדש בריאת מלאכים ולא פליג אלא אהא דקאמר לעיל דמנהר דינור נבראין בכל יום ולשב"ן קאמר דמרוח פיו של הקב"ה נבראין בכל יום וכן נראה מדברי התוס': כתוב אחד אומר לבושי' גו' ל"ק כאן בישיבה כו'. דההוא קרא בדניאל ביושב ודן קמשתעי כדכתיב בריש' דקרא ועתיק יומין יתיב לבושיה כתלג גו' אבל ההוא קרא דשיר השירים משתעי על הכוב ביציאת מצרים שנדמה להם כגבור במלחמה כמ"ש ה' איש מלחמה וע"ש: כורסיה גו' עד די כורסוון רמיו גו' אחד לו ואחד לדוד כו'. בחד קרא כתיבי ור"ל קודם שהתחיל להתנבא על אבדון חיה הרביעית אמר עד די כורסוון רמיו גו' שהקב"ה יכין לו כסא וגם לדוד כסא דהיינו למלך המשיח כמפורש בסוף הענין עד די קטילת חיותא גו' וארו עם ענני שמיא כבר איניש גו' וליה יהיב שולטן ויקר ומלכות גו' ואמר בהאי קרא גם שיכין שתי כסאות להיות מוכן אח"כ כסא א' למלך המשיח מ"מ עתה עתיק יומין לחוד יתיב על כורסיה לדון במשפט כל האומות וקאמר ליה ר"י הגלילי עד מתי אתה עושה שכינה חול שיכלול כסא של דוד עם כסא הקב"ה אלא דב' כסאות יכין הקב"ה אחד לישב עליו הוא לדון את אומות ואחד לעשות צדקה עם ישראל וקאמר דעתיק יומין יתיב בריש' על אותו כורסיה לדון אומות העולם מקודם ואחר כך יתיב על כסא של צדקה לישראל דכן מפורש שם עד די קטילת חיותא גו' וארו עם ענני שמיא כבר איניש גו' וקא"ל ראב"ע עקיבא מה לך כו' דלא ניחא ליה למימר הכי דמה לו להזכיר כאן לגבי דין אומות העולם כסא של צדקה וע"כ אמר דכולו בכסא של דין קאמר אחד לכסא דיתיב עליה ואחד לשרפרף כו' זהו הנראה לפרש הסוגיא לפרש"י דכורסוון בנו"ן מורה על הרבים ויש לדקדק לפירושו דאההוא חד קרא עד די כורסוון גו' דברישא דקרא לחוד ה"ל לדקדק כן תרי כסאות למה ולולא פרש"י נראה דכורסוון לא משמע ליה לשון רבים אלא דוי"ו ונו"ן מורה אקטנות כמ"ש המפרשים במלת אישון ובמלת שבתון והשתא רמז דכורסיה שביבין גו' משמע לשון גודל וכורסוון רמיו משמע לשון קטנות וקאמר אחד לו מורה על הגודל ואחד לדוד מורה על הקטנות כלפי כסא הקב"ה וקאמר ליה אתה עושה של שכינה חול דודאי תרוייהו בשל שכינה קמשתעי אלא א' לדין כלפי עובדי כוכבים ואחד לצדקה כלפי ישראל וקא"ל מה לך אצל אגדות דלא שייך להזכיר הכא של צדקה כמ"ש לעיל וקא"ל אלא דכולו בכסא של דין קאמר א' לכסא היינו שמורה על הגודל לישב ואחד לשרפרף שהוא כעין כסא קטן כלפי הכסא גופיה: ח"י קללות כו' משען אלו בעלי מקרא כו'. דלפי פשוטו הוא כפול בענינו מאי משען ומשענה ומשען לחם ומשען מים גו' וע"כ דרשו כל הענין בתורה ובמצות ואמר משען אלו בעלי מקרא שהתורה שבכתב גופיה היא ודאי המשען שיסמוך עליה האדם בכל מעשיו ואמר משענה בלשון נקבה אלו בעלי משנה שהמשנה כנקבה לגבי תורה גופה שאין להשען על המשנה בטוב כמ"ש התנאים מבלי עולם שמורים הלכה מתוך משנתן ואמר משען לחם אלו בעלי תלמוד כמו שהלחם הוא עיקר מזון הגוף כך התלמוד מזון הנפש וקראו משען בלשון זכר שיש לסמוך על תורה שבע"פ כמ"ש תלמוד אין לך מדה גדולה מזו ומייתי שנאמר לכו לחמו בלחמי גו' כמ"ש שהתלמוד הוא עיקר מזון הנפש להשען עליו כמו שהלחם עיקר מזון הגופני וכפרש"י. ואמר כל משען מים אלו בעלי אגדה שמושכין כו' התורה בכלל נמשלה למים כמ"ש הוי כל צמא לכו למים בהרבה דמיונות כמפורש במסכת תענית ומשום דהכא כבר נזכרו קצת חלקי התורה קאמר דמיון זה למים לגבי אגדות שמושכין כו' ואמר גבור זה בעל שמועות כו' כמו שהגבור יש בידו ובכחו לעשות גבורה כן הבעלי שמועות מוכנים הם בידו ובכחו ואיש מלחמה כו' היינו גם שאין בידו ובכחו גבורתו מ"מ אחרי שיודע בתחבולות מלחמה הוא מנצח חבירו כן מי שיודע לישא וליתן כו' גם שאין בידו שמועות מתוך חריפתו שיודע במלחמתה של תורה יצא על אחרים. ואמר שופט זה כו' נביא כמשמעו ר"ל דהוסר מהם הנבואה כמ"ש אין עוד נביא גו' אבל בשופט לא אמר כמשמעו דודאי יהיה להם שופט אלא השופט הדן אמת לאמתו יסור מהם. ואמר קוסם זה מלך שנא' קסם על שפתי מלך דלפי משמעו אין זה קללה דהקסם ממש הוא אסור בישראל וע"כ אמר שרמז על המלך שנאמר קסם על שפתי מלך וגו' שמדמה דבריו במשפט שלא ימעל כאלו הוא קוסם קסמים. ועוי"ל שקורא למלך קוסם שהוא מותר לידע בכשפים כמ"ש בפ"ק דסנהדרין דאין מושיבין בסנהדרין כו' ובעלי כשפים ויודעין בע' לשון ע"ש: זקן כו' דודאי הזקנה ממש לא הוסר מהם אלא זה שראוי לישיבה כדאמרינן זקן זה שקנה חכמה ואמר שר חמשים אל תקרי כו' דמצינו בקרא שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים שרי עשרות והכא לא נקט שרי עשרות שהוסר מהם רק שר חמשים למדרש אל תקרי חמשים אלא חומשין כו'. נראה שאין זה בכלל בעלי מקרא דלא ראי זה כראי זה דבעלי מקרא משמע בכל המקרא הוא בקי אבל אינו יודע לישא וליתן בהם אבל שר חומשין היינו שיודע גם לישא וליתן בה' חומשין ובעל המקרא אין יודע: שנושאין פנים לדורו כו' נושא פנים לעולמן אין זה בכלל הקללות ולא הוסר מהם שהרי בכל דור יש צדיקים שנושאים פנים גם למעלה וכן למטה אבל שיהיו נושאין פנים גם לדורם בעבורם כגון ר"ח ב"ד למעלה ור' אבהו למטה הוסר מישראל בקללות ישעיה. ואמר יועץ שיודע לעבר שנים כו' אף דמצינו לשון עצה גם במילי דעלמא מ"מ הכא נלמד מענינו שהיא עצה הנוגעת במילי דתורה כגון לעבר שנים כו'. ואמר וחכם זה תלמיד המחכים את כו' חרשים בשעה שפותח כו' לפי פשטיה חכם חרשים הוא דבוק והדרש חשיב ליה בתרתי כאילו אינו דבוק וכן נבון לחש הוא דבוק וחשיב ליה בתרתי ואפשר משום שהקרי בלשון דבוק לא משמע ליה חכם כמשמעו אלא המחכים את רבו וכן בנבון שהקרי בלשון דבוק משמע ליה מבין דבר כו': ונתתי נערים שריהם כו' אלו בני אדם שמנוערין כו' שיהו נערים שריהם אין זו קללה אם הם טובים ולכך דרשו דגם זה בכלל הקללה בני אדם שמנוערין ואמר ותעלולים ימשלו בם כו' תעלי בני תעלי. מדכתיב תעלולים בשני למדי"ן דרשו תעלי בני תעלי להפליג הענין שהשפלים ביותר ימשלו בם. ואמר ירהבו הנער בזקן כו' אלו בני אדם שמנוערין כו' נלמד מענינו דלאו ממש בנער וזקן ונקלה בנכבד משתעי קרא אלא לענין תורה ומצות קמשתעי קרא דנער שמנוער מן המצות והפיך זקן שקנה חכמה ומלא מצות כרמון ויבא מי שחמורות כו' דהיינו שכלן קלים בעיניו והפיך מי שקלות כו' שכולן חמורות הם בעיניו ונראה לפרש הא דאמר שבקללה זו דירהבו הנער וגו' נתקררה דעתו של ישעיה שהוא על פי מה שכתבו בפרק חלק בעקבות משיחא כו' ויראי חטא ימאסו כו' נערים ילבינו פני זקנים כו' וכיון דקללה זו סימן לביאת המשיח נתקררה בה דעתו של ישעיה: אפי' בשעת כשלונה כו'. ולא חרבה ירושלים עד שפסקו כו' מפורש פרק כל כתבי: ע"ב א"ל לא כך שניתי לכם ולא במרכבה ביחיד אא"כ כו'. היינו ליחיד כדאוקמי' לעיל בר"פ ויש לדקדק כיון דלפי דעת ריב"ז לא היה ר"א בן ערך ראוי להודיע לו מעשה מרכבה שלא היה חכם ומבין מדעתו א"כ היאך כבר לימד לו ריב"ז כמ"ש ר"א בן ערך תרשני לומר לפניך דבר א' שלמדתני וי"ל דר"א בן ערך שכח תלמודו הוה ע"י חמרא דפרוגיתא ומיא דדיומסית כמ"ש בפרק חבית ואח"כ חזר לתלמודו וקודם ששכח תלמודו היה מלמדו ריב"ז מעשה מרכבה שהיה ר"א בן ערך חכם ומבין מדעתו ואחר ששכח תלמודו היה סבור ריב"ז דאינו עוד חכם ומבין מדעתו עד שהזכיר לו ר"א בן ערך למודו שלמדו כבר ועי"ל שמדרך ענוה אמר ר"א בן ערך דבר שלמדתני אף שלא למד ממנו ובירושלמי ל"ג שלמדתני וניחא טפי: ונתעטף וישב על האבן כו'. שכן מצינו במשה ויקחו אבן וגו' וישב עליה ואמר תחת הזית כו' הוא רמז על מאור תורה כמ"ש פרק הרואה הרואה זית בחלום שם טוב כו' הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה. ואמר אפשר כו' ושכינה עמנו ומלאכי השרת מלוין כו' בירושלמי אמרו בלשון אחר אמר אינו בדין שאהיה שומע כבוד קוני ואני רוכב כו' ולשון תלמודנו י"ל לפי שהיה זה בדרך אמר כן דכבר השכינה עמנו ומלאכי השרת המלוין אותנו בדרך שיהו שומעין הדברים מפיך ואינו בדין שארכב. ואמר וירדה אש מן השמים כו' דהיינו שירדה להם בשכלם מן השמים אש המרכבה כמראה אשר ראה שם יחזקאל. ואמר וסבבה את האילנות כו' הוא רמז על מעשה בראשית כי הסיבה והשתלשלות משם למעשה בראשית והיא בעלמה השירה שאמרו כולן כי מעשה מרכבה ומעשה בראשית הם ודאי מורים על הלולו ושבחו ית' ב"ה כמ"ש הללו מן הארץ וגו'. ואמר שנענה מלאך ה' כו' דהיינו שנתאמת להם במושכל מן האש דמעשה מרכבה שביחזקאל שהן הן מעשה מרכבה באמת בלי ספק ואמר ברוך כו' שנתן בן לאברהם אבינו כו' ויחסו כאן לאברהם כמו שאברהם נתן לבו מעצמו לחקור על אמונה זו במעשה מרכבה ובמעשה בראשית כמבואר בספר יצירה המיוחס לאברהם אבינו כך ר"א בן ערך יודע מעצמו להבין לחקור כו' ואמר יש נאה דורש ואין נאה מקיים כו' האי ליתא אמרו בעלמא בבן עזאי יש נאה דורש ואין נאה מקיים מצות כו' אבל כאן מאי מקיים שייך ביה ויש לומר דהיינו מקיים דהכא שנתכוון אל האמת כמ"ש הן הן מעשה מרכבה: היה הוא ור"י הכהן מהלכין בדרך כו' מעובדא דלעיל ודהכא נראה שלא היו עמהם אנשים אחרים רק הם שנים משום הא דתנן ולא במרכבה ביחיד אא"כ הוא חכם ומבין מדעתו דהיינו לרב ועוד לתלמיד א' עמו וזה שדקדק לומר בעובדא דלעיל גם הכא שהיו שניהם בדרך כדי שלא ישמעו בו גם אחרים דלא הותר לדרוש לחכם ומבין מדעתו רק ליחיד: ונראה כמין קשת כו'. לא קאמר ונראה קשת דהוא סימן קללה כדאמרינן בריב"ל נראה קשת מימיך אבל אמר שנראה כמין קשת דהיינו קשת הנזכר במרכבה דיחזקאל כמראה הקשת וגו': במזומני חתן כו'. פירוש בערוך מזמוני זמילות שאומרין לפני חתן וכלה כדי לשמחן והיינו כדלעיל פתחו כולן ואמרו שירה כו': מסובין היינו על הר סיני כו'. הוא הוראה על הנפשות שהיו בהר סיני במתן תורה כמ"ש אשר ישנו פה ואשר איננו פה וגו' וכמ"ש במדרשות דכל דבר שנתחדש לחכם בדורו כבר נתחדש לו ונאמר ממנו במתן תורה בהר סיני: אתם ותלמידיכם ותלמידי תלמידיכם מזומנין לכת שלישית כו'. ובירושלמי מסיים בזה איתיה כמ"ד שובע שמחות את פניך שבע כתות של צדיקים לע"ל. וכתב בעל יפה מראה דאיתא בויקרא רבה אל תקרי שובע אלא שבע כתות של צדיקים להקביל פני שכינה פניהם דומות לחמה ולבנה לרקיע ולכוכבים ולברקים ולשושנים ולמנורה הטהורה שהיתה בב"ה כו' עיי"ש ועי"ל לפי סוגיית תלמודינו לכת שלישית היינו שלש כתות שזכר אתם ותלמידיכם ותלמידי תלמידיכם: ג' הרצאות הן ר"י כו' ומסיים בירושלמי מכאן ואילך אין דעתן נקיה: פרדס כו'. עיין פרש"י ותוס' ופי' בערוך כינהו פרדס מענין ג"ע שהיא גנוזה לצדיקים כך אותו מקום הוא בערבות שהנשמות של צדיקים צרורות בו ע"כ גם כתבו בעל שם זה קאמר באחר שקצץ בנטיעות של פרדס הזה ועיין בכל דברים אלו בע"י באורך בשם הגאון רבינו האי ע"ש: ובספר ישן מצאתי וז"ל נכנסו לפרדס החכמה והיא חכמת אלהות בן עזאי הציץ ומת מתוך שדבקה נפשו באהבה רבה דבקות אמתי בדברים עליונים שהם יסודה והציץ באור הזהיר נתפרדה מן הגוף ונתפשטה מכל מקרי הגוף באותה שעה ראתה מנוחה כי טוב ולא שבה עוד למקומה וזו מעלה גדולה ע"כ נאמר יקר בעיני ה' גו' ולא כדברי המפרשים שראה שכינה ומת שנאמר כי לא יראני האדם וחי דאם כן עשיתם בן עזאי גדול ממשה רבינו עליו השלום. בן זומא הציץ ונפגע שלא היה שלם במעלות ובייטוב הדעת כבן עזאי ומתוך שהציץ גם הוא באור בהיר יותר ממה שהיתה דעתו סובלת נתבלבלו אלו הדברים ונטרפה דעתו כאדם נפגע שאינו משיג הדברים על בוריין וזהו פן תשבענו והקאתו ואלישע אחר השיג שזכיות ישראל הם בידו וחשב שהם ב' רשויות ולכך נקרא מקצץ בנטיעות שקיצץ הדברים המיוחדים והפרידן זה מזה ואמר שהם ב' רשויות וזהו בכלל עובד אלהים אחרים שע"כ נקרא אחר והיודע סוד אלהים אחרים יודע זה על בוריו ומה שאמר דאפקוהו למטטרו' ומחיוהו שיתין פולסין דנורא כך הראו לו לאחר לפי מחשבתו הבוערת כדי להודיעו שאין שם אלא רשות ה' בלבד וי"ל עוד מחיוהו ס' פולסין דנורא שנתוסף כח האש האוכלת מאש הגדולה של מעלה לגזור על אחר גזר דין קשה שאם אין אתה אומר כן מטטרון מה עשה: ר' עקיבא עלה בשלום וירד בשלום עליו הכתוב אומר משכני אחריך כו' שהיה רע"ק שלם בכל מיני השלימות והשיג לגבול שהשכל האנושי א"א להגיע אליו עמד ולא הרס לעלות אל ה' וע"כ נאמר עליו משכני אחריך וגו' כלומר שנמשך אחר המושך ולא נכנס לפנים מן הגבול ואע"פ שהשיג מה שהשיג אחר לא טעה כטעותו כו' עכ"ל:

דף טו בד"ה ומחיוהו שיתין פולסי להודיע לו שאין יכולת למטטרון כו' עכ"ל לא ידענא למה לקחו לעצמם דרך אחרת דהא בגמרא קאמר טעמא משום דכי חזיתיה לא קמת מקמיה ול"ע:

ח"א דף טו ע"א שהיה עומד כו'. ולאהו בן זומא ולא עמד כו'. ובירושלמי גרסי' שהיה מהלך בדרך ובן זומא בא כנגדו שאל בשלומו ולא השיבו כו' ולפי זה ניחא כפשטיה שא"ל ר"י כשהיה טרוד כ"כ בדרך מאין באת ולאן אתה הולך ולפי גירסת תלמוד שלנו שלא עמד מפניו עיין פרש"י ועוד יש לפרש שחשב ר"י שלא עמד מפניו בשביל שנתגאה שאין ראוי לו לעמוד מפני רבי יהושע וע"כ א"ל לשון הזה מאין ולאין בן זומא שאין לאדם להתגאות אבל יחשוב כי בריאתו שפילה מאין מטפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר כו' וא"ל צופה הייתי כו' דמתוך עבדת העיון לא נתתי לבי לעמוד לפניך: בין מים עליונים למים התחתונים כו'. יש דעות חלוקות בזה מהם שאומרים כי הרקיע שהבדיל בין המים התחתונים לעליונים הם הגלגלים וזו היא דעת הרמב"ן והפליג להביא כמה מאמרים על אמיתת זה הענין וזו היה דעת רש"י ז"ל בפי' לחומש שכתב בתוך המים באמצע המים שיש הפרש כו' אבל הרב המורה ביאר כי רקיע זה הוא המקום אשר יתהוה בו הענן ומאמר הזה דבן זומא אינו סובל לאורה כ"א פי' הרב המורה וכן כתב הרא"ם על פסוק בתוך המים באמצע המים כו' והאריך שם עוד אבל ההוא דחגיגה דבן זומא שאמר צופה הייתי מה בין מים עליונים לתחתונים כו' אלא בג' אצבעות ואמר לאו רבי יהושע לתלמידיו עדיין בן זומא מבחוץ כו' סבירא ליה דיהי רקיע ברקיע האוירי קמיירי ופי' יהי רקיע יתהוו' הרקיע כמשמעו ולפיכך אמרו אין בין מים עליונים מהרקיע ובין מים התחתונים אלא למר ג' אצבעות ולמר כמלא נימא ומעתה יש לתמוה על הרב ז"ל איך הניח הגמרא ותפס דברי האגדה של ב"ר עכ"ד הרא"ם ולדעתי המקרא זה סובל שני הפירושים כי אחת דבר אלהים שתים זה שמענו כי מקרא א' יוצא לכמה טעמים ומעתה מה שהבין הרלב"ג בדעת הרב המורה וז"ל וכבר ביאר הרב המורה דרקיע המקום אשר יתהוו בו הענן לפי שהיה זר אצלו המצאת המים למעלה מגרם השמים עכ"ל אינם כן כי גם הרב המורה מודה בזה ומה שהזכיר האוירים ולא הזכיר המים אשר למעלה מגרם השמים לפי שלא נאמר שם מים אלא על צד הדמיון והמשל מזולת שהיה הענין הזה בעצמו כן וזהו ביאור שאמר רבי עקיבא כשאתם מגיעים לאבני שיש טהור אל תאמרו מים שנאמר דובר

שקרים

מקרים וגו' כמו שכתב כל זה גם הרלב"ג ושניהם במקרא אחד כאמרו הללו את ה' מן השמים וגו' הם השמים האוירים ואח"כ כתיב הללוהו שמי השמים הם הגלגלים ואחר כך כתיב והמים אשר מעל השמים וכן כתב הרא"ם ולזה מבואר כרש"י ז"ל הביא כפי' שמים שא מים והם דברי ב"ר ואח"כ כתב שם מים והם דברי תלמודא פ"ב דחגיגה אר"י בר חנינא שמים שם מים וכמתניתא תנא שמים אש ומים שהביא הקב"ה אש ומים וטרפן זה בזה ונעשה בהן שמים כי המאמרים אלו ופירושיהן אינן סותרין זה את זה אלא שהב"ר הזכיר שם ענין המים אשר מעל הגלגלים וע"כ פירש אותם שמים שא מים כי המים נישאים עליהם למעלה אבל תלמודנו שהזכיר שמים האוירים כמאמר דבן זומא ע"כ יהיה פירוש אותן שמים שם מים בעבור היות שם הויית המים וכן פי' הרא"ם ומה שאמר אש ומים כי השמים האוירים הוא המקום אשר בו יתהוה הענן ויש מהם ענני אש ויש מהם ענני מים כי מלינו ואש מתלקחת בתוך הברד שהיו הברד והאש טורפין זה בזה הרי מבואר כי השמים אלו מאש ומים שטרפן הקב"ה זה בזה וכענין זה כתב בעל מקור חיים בענין אש ומים שטרפן זה בזה ומעתה אין מקום לתמוה על רש"י שתפס דברי האגדה והניח דברי הגמרא דבחגיגה כי רש"י לא יכחיש זה דא"כ לא ה"ל להביא מאמר דחגיגה שם מים ואש ומים שפירושה על שמים האוירים כמ"ש אלא שהוא מפרש המקראות בענינים הקרובים לפשוטו וזה דרך רש"י ז"ל בכמה מקומות כמ"ש הרא"ם ז"ל בכמה מקומות אמנם באגדות ירושלמי דברכות אמרי' תנא בשם רבי עקיבא עביו של רקיע כב' אצבעות מלתא דרבי חנינא פליגא דאמר רבי אחא בשם רבי חנינא תרקיע עמו לשחקים כראי מוצק תרקיע מלמד שהן עשויין כעשת יכול שאינן בריאים ת"ל חזקים כו' עכ"ל ומשמע שם דברקיע שהם הגלגלים איירי ולא ברקיע האוירים דפליגי שם על מי שסובר דעביו של רקיע מהלך ת"ק ואם כן לפ"ז נראה לומר דמאמר דבן זומא כפשוטה איירי במים העליונים מגלגלים ודעתו דב' זומא שאמר שאין בין מים העליונים לתחתונים כ"א כב' אצבעות כדעת ר"י לשם דעביו של הגלגלים ב' אצבעות והוא מבדיל בין מים העליונים לתחתונים ומי שסובר כתלא נימא סובר כרבי חנינא דעביו של רקיע המבדיל ביניהם אינו אלא כעשת הזה מעתה הכתוב ומאמר דבן זומא אין להם דרך אחרת אלא כפרש"י ולא על רקיע האוירים שהוא דרך רחוק מפשט הכתוב ובעל יפה מראה תמה על הרא"ם ז"ל וז"ל ובעיני יפלא תלמודיי שכמותו איך יאמין שרז"ל יפרשו רקיע על האוירים והמים העליונים ותחתונים ע"ז הדרך כו' ע"ש וצ"ע : עליו הכתוב אומר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך כו' . בירושלמי מייתי ליה אהא שאמרו שם חמי טליא כו' אמר מה אלין עבדין הכא כו' ע"ש והביאו התוס' והיינו שבדברי פיו היה מחטיא התינוקות וקרי להו בשרך כו' והוא דחוק ובשמעתין בתלמוד שלנו לא מייתי כלל ונראה לפרש בענינו ע"פ מ"ש בפ"ק שאל מין א' לרב אידית עלה אל ה' עלה אלי מבעי ליה וא"ל זהו מטטרון ששמו כשם רבו שנא' כי שמי בקרבו כו' כמפורש שם שהמין הזה נטה לשניות ורב אידית השיב לו דאין כאן שניות ח"ו אלא דזה הוא הרב וזהו עבדו ושמו כשם רבו כו' דכתיב כי שמי בקרבו ע"ש וה"נ הכא דאע"ג דליכא ישיבה למלאכים כ"א לבדו ית' ב"ה כמ"ש ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים וגו' מ"מ כיון דשמו כשם רבו איתיהיבא ליה רשות ליתב פ"א למכתב זכותיה דישראל אבל אחר לא הוה ידע וחשב כדעת המין הזה דיש כאן שניות ומלבד הקב"ה שיושב יש עוד א' שיושב כמ"ש ב' רשויות הן והיינו דקאמר גמירא דלמעלה לא הוי לא ישיבה כמ"ש ראיתי וגו' צבא השמים עומדים וגו' ולא תחרות כמ"ש עושה שלום במרומיו כמו שיסד הפייט העמיד מיכאל שלג וגבריאל אש כו' ולא עורף כמ"ש וארבעה פנים לאחת דהיינו מכל צד ולא עיפוי דכתיב בצדיקים וקוי ה' וגו' יעלו אבר כנשרים וגו' ילכו ולא ייעפו ואם כן בצדיקים לעוה"ב כ"ש במלאכים והשתא הא דקאמר עליו הכתוב אומר אל תתן את פיך וגו' יש לפרש דאסיפא דקרא סמיך דכתיב אל תאמר לפני המלאך שהוא מטטרון שיושב שב' רשויות הן כי הוא נקרא מלאך כמ"ש הנה אנכי שולח מלאך לפניך וגו' כי שמי בקרבו ואמר על טעותו של אחר אל תאמר כי שגגה היא כי טעה ע"י ישיבת מטטרון אבל אלהים יקצוף על קולך זה שהאמנת בשניות כי שגגה שזו עולה זדון דאין להרהר בכך שמא ח"ו ב' רשויות הן וקאמר לבסוף איתיהב ליה רשותא למתחק זכותיה דאחר והיינו דמסיים בהאי קרא וחבל את מעשה ידיך שהן המעשים טובים שעשה כבר והן זכותיה חבל אותן ע"י מחשבה רעה זו להאמין בשניות ח"ו : ומחיוהו ס' פולסין כו' פירשו בתוס' להודיע לו שאין יכולת למטטרון יותר מאחריני עכ"ל נראה שהוצרכו לכך ולא סגי להו בטעמא דקאמר תלמודא משום דכי חזיתיה אמאי לא קמת מקמיה דודאי לא שייך עונש מלקות במלאכים אלא לפי הדמיון והיינו להראות לו לאחר שאין יכולת במטטרון כו' וה"ק תלמודא מ"ט מחיוהו גם לפי הדמיון משום דכי חזיתיה כו' דאילו קמת מקמיה לא הוו צריכין להודיע לו שאין יכולת במטטרון אבל השתא דלא קמת מקמיה אטעיתיה דיש ב' רשויות וכדי להוציא מלבו של אחר מחיוהו למטטרון להודיע לאחר שאין יכולת כו' ומיהו לא חזר ממחשבתו הרעה כדמסיק : יצתה בת קול ואמר שובו בנים שובבים חוץ מאחר כו' . וכה"ג אמר לקמן שמעתי מאחורי הפרגוד כו' ול' הירושל' פ"א הימי עובר לפני בית קודש הקדשים רוכב על סוס ביוה"כ שחל להיות בשבת ושמעתי ב"ק יוצאת מבק"ק ואומרת שובו בנים חוץ מאחר שידע כחי ומרד בי ע"כ ומיהו הוא לא היה לו להשגיח בכך וכמ"ש לו ר"מ בחליו תשב אנוש עד דכא ואמרינן אין לך דבר שעומד בפני התשובה : מ"ד גם את זה לעומת כו' . ברא הרים ברא גבעות כו' . לפי ענינו נראה דמלת לעומת נופל על השוה לו כגון הרים וגבעות שיש להם שווי בגובה וכן ימים ונהרות וכן בד"ה משמר לעומת משמר והרבה כמוהו ודקאמר ברא צדיקים ברא רשעים מלת לעומת לא קאי אצדיקים ורשעים שאינן שוין רק הם דבר והפכו אלא דיש לפרש השווי בקלת שברא צדיקים וברא ג"ע ברא רשעים וברא גיהנם שברא לכ"א מה ששייך לו ואמר כ"א וא' יש לו ב' חלקים כו' דכיון דניתן לאדם הבחירה להיות צדיק או רשע כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ואין הקב"ה מקפח שכר ועונש כל בריה לכן ברא לכולן ג"ע שמא יזכו כולם וכן ברא לכולם גיהנם דשמא לא יזכו כולם ודקאמר זכה צדיק נוטל חלקו וחלק הרשע בג"ע כו' אדרשה דרב מגרשיה דלקמן סמיך ופי"ל דאסיפא דהאי קרא סמיך דמסיים ביה על דברת שלא ימצא האדם אחריו מאומה וכינוי דאחריו אצדיק ורשע קאי שהרשע כשמת לא ימצא מחלקו מאומה שבגן עדן לפי שהצדיק נוטלו וכן להיפך כשמת אחריו הצדיק לא ימצא מאומה מחלקו שבגיהנם לפי שהרשע נוטלו : כתיב לכן בארצם משנה יירשו כו' . וסיפא דקרא שמחת עולם תהי וגו' דהיינו בעולם הבא שהיא נקראת ארץ החיים וברשעים כתיב משנה שברון שברם היינו בעוה"ב בגיהנם : שאל אחר כו' לאחר שיצא לתרבות רעה כו' . דקדק בשאלתו שהיתה לאחר שיצא לתרבות רעה כו' דעל עצמו נתכוין כדמסיק אע"פ שנשברו יש להם תקנה כו' אלא שמשמע חוץ מאחר וכן יש לפרש לעיל דקאמר לאחר שיצא לתרבות רעה א"ל מ"ד גם את זה לעומת גו' דעל עצמו נתכוין במה שאמר הואיל ואטריד מההוא עלמא ליפוק ליתהני מהאי עלמא דהיינו כדמסיק כיון שנטרד מההוא עלמא ר"ל דלעתיד וצדיק אחר יקח חלקו ניחא ליה שיהנה בעוה"ז בחלק ההוא שיהיה לו בג"ע לעתיד : מ"ד לא יערכנה זהב וזכוכית כו' . לגבי זהב וכו' ודאי איכא לפרושי לענין חשיבות הוא מדמה ליה התורה כמ"ש הנחמדים מזהב ומפז אבל בזכוכית מאי חשיבות איכא ביה וקאמר דהכא לאו לענין חשיבות בא לדמות להו התורה אלא ד"ת שקשין כו' ונוחין כו' וא"ל רע"ק רבך לא כך אמר אלא דבענין א' מדמה ליה התורה לזהב ולזכוכית לענין דיש לו תקנה : שכבר שיערתי בעקבות סוסי כו' . ודאי ר"מ שהלך אחריו ברגליו יותר היה יודע לשער בעקבותיו דאלפים אמה הם אלפים פסיעות של אדם ואפשר דדרך לגלוג אמר לו כן שמיער כן בעקבות הסוס ולא היה עדיין תחום שבת וכדי להחזירו ממנו אמר כן ואמר תקפיה ועייליה כו' ר"ל ר"מ החזיק בו ועייליה לבית מדרשא אולי יחזור בו וישוב כו' : וא"ל אין שלום אמר ה' לרשעים כו' בבואו שם לב"ה שדרך לשאול בשלום הבא א"ל היינוקא כן אין שלום גו' והשני א"ל כי אם תכבסי בנתר גו' נכתם עונך גו' רמז לו שהתשובה לא תועיל לו כמ"ש הבת קול שובו בנים שובבים חוץ מאחר והג' א"ל ואת שדוד מה תעשי גו' כי תעדי עדי זהב גו' לשוא תתייפי גו' ר"ל שגם עדי ויופי התורה שבך לא יועיל לך וכה"ג אמר הד' ולרשע אמר אלהים מה לך לספר וגו' וזה הפסוק נדרש בפ' חלק על דואג וע"ש בחידושינו ונזדמן זה המקרא לינוקא שהיה מגמגם בלישניה לאומרו כגד אלישע אחר : ע"ב לא מידן לדייניה משום דעסק כו' . הא ודאי דהוה אחר מכלל פושעי ישראל בגופן דאמרינן בהו פ"ק דר"ה יורדין לגיהנם ונידונין בה י"ב חדש לאחר י"ב חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת כו' תורתו היתה מגנת עליו מדינה של גיהנם כדקאמר משום דעסק באורייתא וכדכתיב בשכבך תשמור עליך גו' ולא לעלמא דאתי ליתי דאין לו שום זכות להיות זוכה לעולם הבא ורבי מאיר ביקש עליו בהיפך זה דלדייניה על עבירותיו בגיהנם ויהיה זוכה לעוה"ב בשביל תורתו כדאמרינן בעלמא דאינו דומה שיהיה הרב בגיהנם והתלמיד בג"ע דר"מ תלמיד של אחר היה כדלקמן : אעלה עשן מקברו כו' . כמה רשעים שמתין ונידונין בגיהנם ואין אנו רואין שום עשן עולה מקבריהם ואפשר ע"ד שאמרו ותגזור אומר ויקם לך שהצדיקים גוזרין והקב"ה מקיים ה"נ ר"מ ביקש על זאת דלידייניה לאחר ויעלה עשן מקברו להודיע לרבים שנתקיימה גזירת ר"מ וה"נ איכא למימר בפ' ד' מיתות בר"ע שהעלה עשן מקבר אביו של טורנוסרופוס הרשע חוץ משבת להודיע לו שזה הוא יום השבת גם נראה דהך עובדא דהכא ודהתם גם שעלה עשן מהקבר אשר שם הגוף על דין שריפת הנשמה בגיהנם הראוי להם כדמסיק דאפי' שומר הפתח כו' דהיינו שומר פתח של גיהנם כפרש"י ועוד כדאמרינן פרק חלק שהקב"ה מביא הנשמה וזורקה בגוף ודן אותם כאחד שנאמר יקרא אל השמים גו' : גבורתא למקליה רביה כו' . גם שעשה זה לטובתו של רביה שיזכה לעוה"ב מ"מ לפי הנראה מהרואים דתיקלא רביה ולא יכאו שיזכה לעוה"ב אין כאן טובה לרביה ועוד דאם היא טובה לרביה מצד שיזכה לעוה"ב הרי היא רעה לו דלדייניה ואפשר דרוצה יותר דלא לידייניה

ולא ליתי לעלמא דאתי כמשל לא מדובשך ולא מעוקצך : עדיין יש תוכה כו' לא נין ולא נכד גו' . כמה רשעים כן עשו ויש להם עדיין זרע בעולם ואפשר לדעת רבי דזה נגזר עפי שיודע רשעו ומורד בו כמ"ש בשם הירושלמי : ירדה אש ושכבה כו' . אש הזה הוא רמז לתורתו שנקרא דת אש וכמ"ש לו זכור תורתו : מ"ד כי שפתי כהן גו' אם דומה הרב למלאך כו' ה"פ כי הכהן משבט לוי הוא מורה התורה . ומלמדה לישראל כמ"ש יורו משפטיך ליעקב גו' ואמר גם כי הוא שומר בשפתיו דעת לצורך תורה אם תבקש ללמוד תורה מפיהו ראה אם דומה הוא במעשיו למלאך : קרא אשכח ודרש הט אזנך ושמע גו' . לפי שכל אברים שבאדם נבראין לעשות רצון קונם בפרט האוזן שהיא עשויה לשמוע דברי חכמים אבל שאר כלים ואברי המעשה שבאדם אשר הלב הוא העיקר בהם לא יהיו לייתי' לדעת חכמים בכל פעם שמא רשעים הם אבל משית לבך וכל שאר אברים לדעתי דהיינו לשמים וכן מקרא דמייתי שמעי בת שהיא כ"י וראי להטות אברי אזנך לחכמים אשר יסוד המזמור נאמר עליהם למנצח על שושנים גו' כפרש"י שם אבל בשאר אברים אל תליית להם שמא רשעים הם ושכחי עמך גו' דהיינו מעשיהם הרעים : ר"מ תמלא אכל ושדא שיחלא כו' . הכא דימה מה שלמד ר"מ לפרי שמחוץ והגרעין שבפנים שדי ולקמן דימה היפך זה דתוכו של רמון אכל וקליפתו שמחוץ שדי וי"ל דאחר לא היה שלם [illegible] כדאמרינן לעיל אשכח זונה כו' ולא בדעות כדאמרינן לעיל שחשב שתי רשויות הן וקאמר דר"מ הרחיק עצמו ממדותיו הרעות וגם דעותיו הרעות והשתא לגבי דעות קאמר דהפרי שמחוץ אכל דהיינו התורה שלמד עמו בנגלה אבל הפינה בדעות שהיה בלבו בפנים כגון שתי רשויות הן לא רצה לקבל ממנו ושדי ולגבי מדותיו ומעשים הרעים שעשה בנגלה כגון הך דאשכח זונה כו' ועקר פוגלא בשבת קאמר דר"מ הרחיק מהם כדאמרינן לעיל גבי תחום שבת והיינו קליפתו זרק אבל המצות שבתורה שלמד ממנו שנמשלו לגרעין שבתוך הרמון כמ"ש מלאים מצות כרמון אותן אכל ר"מ דהיינו שקיים מצות התורה ובסמוך דימה הת"ח לאגוז והפרי הפנימי שבו לתורה שבו והקליפה שבאגוז שנמאסת למעשים היינו ודאי דהתורה שהיא מכלל הדעות היא מקרי פנימית לגבי המדות והמעשים שבאדם שהם נגלים מבחוץ : א"ל השתא קאמר מאיר בני אומר בזמן שאדם מצטער כו' . ר"ל השתא אהך מלתא גופה דאמר שייכא מילתיה דר"מ כדקאמר א"כ מצטער הקב"ה על דמן של רשעים ק"ו כו' וענין קלני מראשי קלני כו' מבואר בחידושינו פ' נ"ס : איה סופר כו' . כל אותיות כו' ואיה שוקל ק"ו כו' שהיו שונין ג' מאות כו' מפורש פרק חלק : אחר מאי זמר יוני לא פסק מפומיה כו' . פרש"י והיה לו להניח משום חורבן הבית משום שנאמר בשיר לא ישתו וגו' עכ"ל ולא הל"ל זמר יוני אלא סתם זמרא לא פסק כו' כדאמר התם במס' גיטין זמרא מגלן דאסור כו' גם אינו נראה דמשום זמר דלאחר החורבן יהיה נגע בו משום מינות ונראה דנקט זמר יונית דהיה בו מינות בזמר גופיה וכה"ג אמרו בס"פ מרובה דחכמת יונית אסורה וטעמא משום דמשכא למינות והאי מייתי שפיר אמרו עליו על אחר כו' הרבה ספרי מינין כו' ר"ל שהיו עמו ספרי מינין אלא כשבא לב"ה היה מכסן בחיקו ושמרן מלהראותן בפני תלמידים שהיו בבהמ"ד אבל לסוף מתוך טרדת לימודו שם שכח מלשמרן כשעמד ממקומו שהיה יושב ונפלו מתוך חיקו על הארץ לפני התלמידים שבבהמ"ד : כל עמר דנחית כו' דהוי נקי אגב אמיה כו' . עיין פרש"י ותוס' ובערוך בערך עמר פי' דעל גב אמיה נקי כלומר כל אותו צמר שהוא נקי ואינו מלוכלך בטיט קולט לבע יפה כך ר"ע מתחלה היה יפה עלה בשלום וירד בשלום ואחר שמתחלה לא היה הגון לא ירד בשלום עכ"ל ונראה לפרש מהאי לישנא דנקט נקי אגב אמיה שרמז בזה מעובדא דאיתא בירושלמי דאבויה אביו של אחר הפרישו ביום המילה לתורה וכוונתו היה שלא לשם שמים ולכך [לא] נתקיים בו דיצא לתרבות רעה וז"ש דאחר לא היה נקי אגב אמיה דהיינו קרוב ללידתו ביום המילה נתכוין אביו ללמדו שלא לשם שמים ולכך לא יצא בשלום : ועליו הכתוב אומר משכני אחריך נרוצה כו' . אסיפא דהאי קרא קסמיך דמסיים ביה הביאני המלך חדריו דהיינו שבא בשלום בחדרי היכלות של מעלה כמפורש בדברי רב האי ובערוך ע"ש ובספר יסן מלאתי וז"ל רע"ק היה שלם בכל מיני שלימות וכשהגיע לגבול שמכל האנושי א"א להגיע אליו עמד ולא הרס לעלות אל ה' וע"כ נאמר עליו משכני אחריך וגו' כלומר שנמשך ולא נכנס לפנים מן הגבול עכ"ל : הניחו לזקן זה שראוי להשתמש בכבודי כו' . נראה מהאי לישנא כפרש"י האי דנכנסו לפרדס ועלו לרקיע להשיג שם היו משתמשין בשמות הקדושים וע"כ אמרו מ"ה שאין ראוי להשתמש בשמותיו הקדושים ובלו לדוחפו ולהזיקו כמו שניזוקו ג' חביריו עד שא"ל הקב"ה הניחו לזקן זה שראוי להשתמש בכבודי דהיינו בכבוד השם :

דף טז בד"ה שנים מזוגות כו' שלא לסמוך היו נשיאים ושמאי סבר כוותייהו כו' עכ"ל ולא בעי מה"ע להקדים הבטליון מקמי שמעיה דאיכא למטעי לומר דהיה נשיא משא"כ בשמאי שנכנס במקום מנחם : ע"ב גמרא ושנים מזוגות האחרונים שאמרו לסמוך [היו נשיאים] ושנים כו' כ"ה בתוספתא : שם ת"ר יצא מנחם נכנס שמאי להיכן . נראה דכל זה טעות עד להיכן והמתני' קאי וק"ל :

ח"א דף טז ע"א מאי דרש כו' ואתה מרבבות קודש כו' . מפי' הערוך אות הוא ברבבות שלו פי' שאין במלאכים דומה לו והוא ראה מלאכים דומים למטטרון וידע דלאו קודשא ב"ה עכ"ל וזה מסכים לפירוש שני של רש"י מאי דרש שלא טעה כמו שטעה אחר עכ"ל דהיינו שטעה על שישב מטטרון חשב שתי רשויות הן : דוגמא הוא ברבבה כו' . פי' בערוך כלומר מדוגם שאין כמותו בכל הרבבות ורע"ק ראה מלאכים הדומין למטטרון וע"כ לא טעה כו' עכ"ל ר"ל שלא טעה כמו אחר : ה' צבאות שמו אדון הוא כו' . ר"ל כעין דרשות דלעיל דרע"ק לא טעה בשתי רשויות כמו שחשב אחר אלא שהקב"ה אדון לבד בכל צבא שלו ונראה דהנך דרשות מפקי להו מהנך קראי מר מפיק ליה מואתה מרבבות קודש דלפי פשטיה ה"ל למכתב ובא מרבבות קודש בלשון הקודש ולא ואתה שהוא מלשון תרגום וע"כ דרשו בו מלשון אות הוא ומר דמפיק ליה מדגול מרבבה דוגמא הוא כו' דוחק הוא לכוון דמלשון דגול דרשו לשון דוגמא דלא מלינו חילוף הל' במ' וע"כ נראה לומר דמדגול מרבבה יליף לה כמו שנושא הדגל הוא ניכר לבד בחיל כן הקב"ה ניכר ומובדל מהן אלא משום דיש בחיל למעלה מנושא הדגל בחשיבות כגון המלך ושריו ע"כ קאמר הא דמדמה ליה לנושא הדגל אינו רק לדוגמא בעלמא שהוא ניכר ע"י דגלו מכל בני חיל כך הקב"ה מובדל מכל הרבבה שלו שהוא אחד ולא כמו שטעה אחר ומאן דדריש ליה מה' צבאות שמו לפי פשוטו שהוא ה' לב' צבאות דהיינו לצבא של מעלה ולצבא של מטה ה"ל למכתב ה' צבאות הוא וע"כ דרשו אדון הוא בצבא שלו וצבאות ב' מלות הן צבא אות שהוא אות בצבא שלמעלה ובפי' ערוך פי' בענין אות כמה שכתבתי לעיל : ורבי חייא כו' . ולא ברוח ה' וגו' והנה ה' עובר כו' כן הוא בנוסחת גמרא שלפנינו ובעי"י הגירסא ומחק האי קרא והנה ה' עובר והיינו משום דהאי קרא והנה ה' עובר כתיב לעיל מיניה דהאי קרא ולא ברוח וגו' אבל לפי הגהתו מאי דרשה איכא הכא דלא מביא אלא הקרא ולא ברוח וגו' כדכתיב ונראה לקיים כל נוסחות הגמרות לפי ענינו דר"ח ב"א אר"י מייתי לה מהכא הך דרשה שלא טעה ר"ע כמו שטעה אחר והיינו שהקב"ה מובדל מכל חיילותיו של מעלה ומקומו ניכר כמ"ש לא ברוח ה' וגו' שהם מלאכי רוחות ולא ברעש ה' שהן מלאכי רעש ולא באש ה' שהם מלאכי אש כפרש"י שם אבל מקומו ניכר בקול דממה דקה והנה ה' עובר אז ולפי כוונתו זאת הפך הכתובים שהנה ה' עובר דכתיב לעיל מיניה מוקם אדלמטה שאחר האש קול דממה דקה ואז הוא אות שה' עובר : טסין מסוף העולם כו' כמלאכי השרת כו' לענין טיסה ככר נאמר שיש להן כנפים כו' אבל ר"ל דמקומן להיות מסוף העולם ועד סופו כמ"ש משא"כ בן אדם דיש מקומות בעולם שאין יכול להיות שם אם מפני הצינה ומחמת דברים אחרים : יודעין ס"ד כו' . נראה דר"ל יודעין ס"ד דאפילו מלאכי השרת אינן יודעין מה להיות רק מה ששומעין מפי הקב"ה שיודע כל עתידות : כבני אדם כו' . וכתבו התוס' ה"מ למחשב ישנים ומוציאים רעי כבני אדם כו' עכ"ל דישנים מלינו בהו בהך עובדא דפ' מי שאחזו גבי אשמדאי דהוי שתי ורוי וגני וכו' אך קשה לדבריהם שכתבו דאף לקמן לא הוה חשיב ליה אלא משום דבעי אשכוחי ג' דומין לבהמה כו' הא מאי לאשכוחי ג' כי הכא וה"ל למחשב לקמן דמתים כבהמה גם יש לדקדק דהכי ג' שתולה בשדים כבני אדם ה"ל לתלות בבהמה דהא בבן אדם גופיה תולה להו בבהמה ועל כן נראה הא דאמר בשדים אוכלין ושותין כבני אדם כלומר דבר הראוי לאכול לבני אדם ולא הראוי לאכול לבהמה וכן פרין ורבין כבני אדם היינו נמי שמשמשין פנים כנגד פנים ולא כבהמה ומתים כבני אדם היינו נמי דאפשר שמצד יזכה במיתתו כשומרי מצות בעולם הזה שרוחו עולה למעלה כבני אדם ולא כבהמה שרוחה הולכת למטה ותו לא מידי : ומספרין בלשון הקודש כמ"ה כו' . בני אדם ודאי דלאו כולהו מספרין בלה"ק אלא משום מלאכים נקט לשון הקודש כדאמרינן דלא ידעי לשון תרגום ולא בא לדמות בן אדם למ"ה אלא שיש לו לשון ודבור לאפוקי בהמה דאין לה כח הדבור : שאמר לעבדיו בנו לי פלטרין כו' . וקרוב לזה בב"ר תאלמנה שפתי שקר וגו' אתפרכן כו' עד בנוהג שבעולם מלך ב"ו בונה פלטין במקום האשפה כו' כל מי שבא לומר פלטין זו בנויה במקום האשפה כו' אינו פוגם כך כל מי שבא לומר שהוא נברא מתוך תוהו ובוהו אינו פוגם אתמהא ע"כ וכה"ג איתא בירושלמי וכתב בעל יפה מראה וקשה מאי בתחלה אי קודם בריאת עולם לא דמי לפלטין במקום אשפה שאינו מעקר אלא שפוגם כו' אבל הכא מעקר כי העולם מחודש מאין מוחלט כו' ועוד מהו הפגם שהוא פוגם בכבוד ה' דאדרבה כבודו הוא כי זה כחו הוא להמציא מאין המוחלט כו' ולכן נראה כמ"ש הרמב"ן דתוהו הוא החומר הראשון הנקרא ליונים היולי כו' והשתא מי שאומר שהעולם נברא מתוך תוהו ובוהו פוגם במה שמפרש

מה שנזכר בהדלה ברמז לפי שאין ראוי לייחס אליו ית' אלא בריאת הדברים בשלימות לא הויא החסרה דאין זה כבודו שההיולי נמצא בכח ואין לו צורה מעצמה כו' עכ"ל ע"ש באורך ולשון בתחלה דקאמר שם וכן לשונו של תלמודנו לא משמע כן אלא נראה דקושטא דה"ק דאין לחשוב מה היה לפנים קודם שנבראת עוה"ז גם קודם ההיולי אלא שלא היה לפנים כלום בעולם והקב"ה מאין המוחלט בראו ומייתי משל שלא להזכיר שם אשפה שהיה שם קודם שבנה הפלטרין אלא כאילו בנאו במקום פנוי כך הקב"ה אין רצונו להזכיר שהיה לפנים שום בריאה אחרת שזה פוגם כבודו שהיה שינוי רצון לפניו ולא היה חפץ באותה בריאה וברא עוה"ז דוגמת המלך ב"ו שלא היה חפץ באשפה ובנה פלטין אלא שיש לחשוב להזכיר שבנה במקום פנוי וגם שאין המשל דומה ממש דהתם פוגם בדבר אמת שהיה שם אשפה והכא פוגם בדבר שקר שהרי הקב"ה ברא העולם מאין המוחלט מ"מ מייתי ליה במכ"ש דאין רצונו של מלך ב"ו לפגום כבודו אפי' בדבר אמת וכ"ש בדבר שקר ומעיקרא דפריך לפנים מאי דהוה הוה ר"ל גם שהוא שקר מה בכך דלא אסיק אדעתיה דהוה ביה שום פגם בכבוד המקום עד דמייתי ליה משל ממלך ב"ו כו': כל שלא חס על כבוד כו' מפורש פ"ק דקידושין: כל שלא חס על כבוד קונו כו' זה העובר עבירה בסתר כו' דזה העובר בפרהסיא אינו ירא מבני אדם יותר מהקב"ה משא"כ העובר בסתר הרי ירא מבני אדם יותר ממשוא ירא מהקב"ה והרי זה לא חס על כבוד קונו ודומיא לזה אמרו בפרק מרובה מטעם זה שהחמירה התורה בגנב יותר מגזלן מפורש שם: כל העובר כו' כאילו דוחק רגלי כו' אם רואה אדם שיצרו מתגבר כו' מפורש בפ"ק דקידושין: כל המסתכל בג' דברים עיניו כהות כו'. מקרא לא מייתי אלא דבג' דברים איכא דמות וזיו שכינה והיה קבלה בידו דעיניו כהות במסתכל בהם והא ודאי במסתכל בשכינה ממש א"א להיות חי כמ"ש כי לא יראני האדם וחי אבל הכא במסתכל בדמות וזיו של שכינה קאמר גם שאינו מת מ"מ עונשו שעיניו כהות שהוא דמות מיתה כמ"ש ג' חשובין כמת סומא כו': מ"ד אל תאמינו ברע כו' ואין רע אלא יצה"ר כו' מדכתיב רע חסר יו"ד דריש ליה ואמר אם אמר לך יצר הרע חטוא והקב"ה מוחל כו' בלי תשובה ודאי דלא יאמר דהקב"ה מוחל אלא בתשובה קאמר וגם בזה אל תאמין בו דזהו האומר אחטא ואשוב ואמרינן ביה פ"ה דאין מספיקין בידו לעשות תשובה. ואמר ושמא תאמר מי מעיד כו' כל זה מפורש בפ"ק דתענית ע"ש: ע"ב אראה בנחמה אם כו'. פירשו בתוס' כלומר לא יוכל לראות בנחמות ציון כו' עכ"ל גם שהיה בית המקדש שני קיים בזמן יהודה בן טבאי קאמר הכי אראה בנחמות ציון של חורבן בית ראשון דגאולה שניה בבית שני לא הוה גאולה גמורה שהרי לא חזר להם מלכות בית דוד וכמה דברים שחסרו בבית שני כדאיתא ביומא ומיהו יותר ניחא פרש"י פ"ק דמכות שפירש שם אראה בנחמה נשבע שימותו בניו ואראה בנחמתן עכ"ל:

דף יז תוספות בד"ה יום טבוח אחר השבת פרש"י קרבנות ראייה וחגיגה כו' ומיהו בירושלמי כו' א"ל ב"ש חגיגה נמי אין זמנה קבוע כו' עכ"ל ולמאי שכתבו התוס' לעיל דשלמי שמחה נמי יש להן תשלומים כל ז' וה"ל אין זמנה קבוע ולא קרב בי"ט כמו חגיגה קשה דא"כ באיזו שלמים קאמרי ב"ש במתני' דמביאין וליכא למימר בשלמי צבור בעצרת דבהנהו ליכא סמיכה כלל ויש ליישב דאע"ג דתרווייהו מקרו אין זמנן קבוע מ"מ שלמי שמחה קריבין דמקרו לכם טפי מחגיגה דכתיב וחגותם אותו חג לה' ומיהו הך דירושלמי נאמרה בתלמודנו בפ"ב דביצה לגבי ראייה אבל חגיגה קריבה לכ"ע ולא כפרש"י דהכא דחגיגה מקרי שפיר לכם כיון דיש בה צורך הדיוט משא"כ בראייה וע"ש כל הסוגיא: בד"ה פז"ר קש"ב פרש"י רגל כו' ומפרש לשם מנא ידעינן שהוא רגל דהא בכולם כתיב וביום כו' עכ"ל ולא ידענא מה להם לאתויי הכא הך מלתא מדברי הירושלמי ומה ראייה הוא לדבריהם ובתלמודנו נמי איתא הכי בפ' לולב וערבה אהא דאמרי' זמן בשמיני דהתם כתיב וביום והכא כתיב ביום לומר דחלוק הוא וכל דבריהם דהכא כתבו נ"כ בפ"ק דר"ה והך דירושלמי לא הביאו שם: בד"ה תפסת מועט תפסת לפי שיש בכלל מאתים מנה ומ"מ חשבון שבידך כו' אבל למועט כו' ולא יתכן כו' עכ"ל מהר"ם א"מ ז"ל ובתוס' פ"ק דסוכה מהכא גופה דחיוה דהא יש לדבר סוף דטפי מח' לא ודו"ק: בד"ה אף חג הסוכות טעונה לינה אתיא כראב"י ור"מ דאילו לת"ק ור"ש וראב"ש בפ"ק דר"ה נפקא לנו כו' וה"נ מרבה התם בפסחים פסח שני כו' עכ"ל כצ"ל דלראב"י ור"מ קאמרינן התם דאתא לחג הסוכות דטעונה לינה אבל לת"ק ור"ש וראב"ש אתא האי קרא לבל תאחר ותשלומין דעצרת נפקא להו מדרבה בר שמואל כדאמר התם וע"כ לינה לא נפקא להו אלא מכל פינות כו': גמרא א"ר אלעזר א"ר אושעיא מנין כו' כצ"ל: ע"ב גמרא מאי לאו אין לה יום טבוח כלל ופרש"י דאם לא הקריבה בי"ט אין לה תשלומין עוד עכ"ל ודוקא בדאפשר להקריב בי"ט אבל בדלא אפשר מודו ב"ה כדקתני בסיפא ומודים שאם חל בשבת כו' א"כ דחד יום טבוח אית להו נמי לב"ה וליכא למימר דלב"ש קאמר הכי דבכמה דוכתי אמרי' וכי טעמא דב"ש אתא לאשמועינן ועוד לב"ש לא שייך למימר תשלומין דבי"ט גופיה אסור להקריב: תוס' בד"ה דכתיב ופנית בבקר פרש"י בחוה"מ כו' והר"א תירץ דב' עניני לינה הם א' משום י"ט והשניה משום קרבן כו' עכ"ל נראה לפרש דברי הר"א שבא לקיים הנהו דמוכח מינייהו דטעון לינה כל ז' אלא דהיינו משום י"ט אם היה שם בי"ט ראשון והא דמשמע דלינת רגלים אינו אלא יום א' דומיא דבכורים הייט לינת קרבן שלא היה שם בי"ט א' אלא שבא בחוה"מ והביא קרבן והא דמייתי מירושלמי דגבי ביכורים נמי איכא ב' מיני לינה אבל בתוס' פ"ק דר"ה ובפרק לולב וערבה כתבו דברי הר"א בדרך אחרת ע"ש ולשיטתו שם נמי למאי דלא טעון לינה כל ז' אבל דבריהם דהכא א"א להולמו ע"פ דרך זה דה"ל עיקר חסר מן הספר ועוד ע"ש דבריהם בפנים שונים ממה שכתבו כאן: בד"ה נפשוט מיניה דחד יום טבוח כו' ימתינו לציבורא עד תרי בשבתא וי"ל כו' עכ"ל ר"ל ימתינו לציבורא עד ב' בשבתא משום דלא לקיים דברי האומרים עצרת אחר השבת ולא תקשי להו דנפשוט ממתני' דחד יום טבוח הוא מדלא תני ימי טבוח די"ל לרבותא נקט הסוא חד יום טבוח אפי' אחר השבת ועוד דהמתני' לא נחית למחשב כמה הן ימי טבוח משא"כ בברייתא דנחית להכי דחשיב ז' ימי פסח וח' ימי חג ויום א' של עצרת ועוד דקתני בברייתא שוב אינו חוגג: בד"ה אמרה תורה כו' וכדאמרינן בפ"ק דמגילה כו' שכן מצינו בפ"ק דר"ה [דגמרינן לענין נטיעה] מה חדש כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה מצוה למימני יומי כו' והקשה הר"א ליגמר מיובל כו' וא"כ לא נימא כלל הכא מנין שבוע לקדש ותירץ כו' דאלת"ה ל"ל קרא מדרשה דחג השבועות דמדרשה דרבה בר כו' עכ"ל וכצ"ל ור"ל דליגמר מיובל דמנין ביה נמי שמיטין ושנים ולא הוה לקדש אלא למנויו של שנים ה"נ הכא נימא אף דמנין יומי ושבועי דלא מקדשין אלא למנויו של ימים אבל אי יליף מחודש ניחא דהכי ילפינן מיניה מה חודש לכל מנויו אף עצרת לכל מנויו ועיין בתוס' פ"ק דר"ה דמתוך זה דחו פירוש הר"ר משולם ואהא תירצו הכא דלהכי איצטריך חג השבועות דהיינו דרשה דר"א אמר ר' אושעיא שמקדשין בו נמי שבועי לתשלומין דמדרשה דרבה בר שמואל לא נפקא לן אלא לאפוקי מלבן של צדוקים אבל תשלומין לא נפקא לן מדרבה בר שמואל כקושייתם דליגמר מיובל דלא מקדשין אלא שנים ה"נ לא לקדשו אלא ימים וכמ"ש התוס' לקמן אך ק"ל דאכתי קושייתם במקומה עומדת לת"ק ור"ש דהתם דאיצטריך להו חג השבועות לבל תאחר ולא אתיא להו תשלומין אלא מדרבה בר שמואל כדקאמר התם הקשי להו דליגמר מיובל כו' וי"ל הנהו תנאי נפקא להו תשלומין נמי מדרשה דשמעתין דראב"י וקראתם ובקצרכם וצריכי דראב"י ודרבה בר שמואל כדאמרינן בשמעתין ובפ"ק דר"ה דנפקא להו תשלומין מדרבה בר שמואל אדראב"י דהכא סמיך ודו"ק: בד"ה ואיצטריך דר' אלעזר ואיצטריך דר' אושעיא כו' ליעבד צריכותא דתני רבה בר שמואל ועל ראב"י וחג השבועות דאר"א א"ר אושעיא ל"ל כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל דמשמע להו לכאורה דמההיא דרבה בר שמואל למאי דמסיק דמנינן יומי ושבועי מקדשין נמי יומי ושבועי דהיינו עצרת לכל מנויו והכי איתא בהדיא פ"ק דר"ה והשתא הקשה הר"א הך צריכותא דעביד הכא שפיר מצי למיעבד אהך דתני רבה בר שמואל ואדראב"י ואכתי חג השבועות דאר"א א"ר אושעיא ל"ל והא תירץ דמברייתא דרבה בר שמואל לא נפקא לן אלא לסתור דרשת הצדוקים וכמ"ש לעיל ומיהו בפ"ק דר"ה מפיק תשלומין לעצרת מדרבה בר שמואל והיינו לת"ק ור"ש דאתא כולה קרא לבל תאחר וכמ"ש לעיל וק"ל:

דף יח בד"ה וחוה"מ אסור בעשיית כו' וקשה לר"ת כו' אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין שיהיו יגעין בתורה והם פוחזים כו' כעין דאורייתא קאמר משום דאסמכוה אקראי דאורייתא אבל ימי האבל ליכא אסמכתא אלא מדברי קבלה כו' לא מסתבר ליה כו' עכ"ל מדברי הרא"ש בפ"ק דמו"ק: ע"ב בד"ה קשיא חולין אחולין ולא בעי למימר בחולין עד הפרק קאמר משא"כ במעשר כו' עכ"ל ר"ל הא דקתני במתני' משא"כ במעשר וכ"ש בחולין היינו דסגי עד פרק ב' משא"כ בתרומה דצריך עד פרק ג' כדאיתא פ' כ"ה: בד"ה כאן באכילה כאן בנגיעה הקשה הר"א מעשר אמעשר נמי ליתני הכי כו' עכ"ל וקשה דהא ודאי למאי דס"ד השתא לאסור חולין באכילה ע"כ הא דקתני וחכמים אוסרין במעשר אפילו לנגיעה דאי באכילה אפילו חולין נמי דהא מ"ה קשיא ליה חולין אחולין דחכמים לא פליגי אלא אמעשר ולקמן נמי קאמר מתני' רבנן היא דשני להו בין חולין למעשר ולפי סברא זו מתני' מני לא כר"מ ולא כרבנן וצ"ע: בא"ד בנגיעה דמעשר ואכילה דחולין לא פליגי דלכ"ע אין שני עושה שלישי במעשר ואל תתמה כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה כאן לחולין כאן כו' ותירץ כיון דנטל ידיו לחולין לא פסיל תרומה כו' עכ"ל אין לפרש דר"ל כיון דנתכוין מיהת לחולין מהני גם לתרומה דהא קתני הוחזק לחולין אסור למעשר וכ"ש לתרומה אלא דר"ל דאיכא לפלוגי בין אכילת תרומה ובין פסול תרומה ואין חילוק כלל לתרומה ולמעשר בין לא נתכוון כלל ובין נתכוון רק לחולין ואי הוה איכא לפלוגי בינייהו בהא הוו איצטריכו תרי בבי במתני' שפיר והתוס' דחקו לתרצם לקמן בענין אחר כמו שיבואר בסמוך ודו"ק:

דף יט בד"ה נגזור אטו חרדלית כו' והיה קשה למורי מאי קאמר כו' ומשמע דבכל חרדלית מיירי מדלא הוזכר ליה בהדיא גשמים ולפי' ראשון ניחא כו' עכ"ל לכאורה יש להבין דלפי' ראשון ניחא ומתורץ קושיית מורי וזה אינו אבל שבאו לקיים קושיית מורי דלפי' ראשון ניחא דלא הוזכר בהדיא גשמים דמשום קטפרס בכל חרדלית איירי וק"ל: בד"ה לא כאילו לא טבל למעשר ורבותא דמתני' משום חולין כו' עכ"ל והוא דחוק דהיכי משמע הך רבותא דסתמא קתני כאילו לא טבל דמשמע טפי דלא מהני גם לחולין וכדס"ד מעיקרא: ע"ב בד"ה בתחתונה ולא בעליונה כו' ולא קאמר דשאני התם משום מקוה שלם כו' בגיטין דנצוק וקטפרס אינו חיבור כו' אף שני טהור אלמא קטפרס חיבור אלא כו' עכ"ל כצ"ל ועיין בתוס' פ"ב דגיטין: בא"ד ולא שייך הכא כלל רק לקמן מפרש עכ"ל לקמן בפרק חומר בקודש אההיא דעירוב מקואות כו' ע"ש: בד"ה בגדי ע"ה מדרס לפרושים כו' אבל ק"ל דתנן התם הנועל בית הבד בפני הבדדין והיו שם כלים טמאים מדרס משמע דמטמא מדרס ובסמוך כו' עכ"ל קושייתם אינה מבוררת לן כפי שפירשוה הרמב"ם והר"ש ברפ"י דטהרות דלאו משום מדרס דע"ה נגעו בה דאיירי דטיהרן אלא שהם יטמאו עצמן בכלים טמאים מדרס אשר שם בין בהיסט בין במגע ויחזרו ויטמאו הכלי והא קאי נמי מלתא דר"י דמשום מגע הכלי הטמא מדרס אין אנו חוששין שע"ה נזהרין בזה אלא שאין ע"ה בקיאין בהיסט גם הר"ש בפ"ק דטהרות הביא דברי התוס' דהכא זולת קושיא זו גם ר"ת בתירוצו לפנינו ולא תירצו כפי שהבינו התוס' שמשום טומאת מדרס ע"ה נגעו בה וכפי פי' רמב"ם ור"ש לא חש לתרצה דלא קשה מהך ולא מידי והסיא [דמובל] נמי לא חש לתרצה די"ל נמי כדלעיל משום חשש אשה דאמרינן דחיישינן שמא נכנס עובד כוכבים או אשה כההיא דתנן גבי גנבים שם וכפי' הר"ש שם בפ"ז דטהרות לשיטת ר"ת ובדברי ר"ת הכא לא מתרצא אלא הך דפרק בנות כותים ולמה לא גזרו עליהן מדרס והיסט כמו שגזרו עליהן מעיינות ודו"ק: בא"ד ואין לומר משום גופו לא היה חש רק משום בגדיו כו' והקשה לו הר"י דאמר שלהי פרק הנזקין אין כו' עכ"ל כצ"ל: בא"ד ע"כ היה נראה לפרש דלגבי תרומה כו' וראיה לדבריו מצינו בירושלמי כו' עכ"ל אבל הר"ש בפי' הוכיח מכח קושית רישא לסיפא דמתני' לדברי הירושלמי דצריך לומר נמי משום טומאת אשתו נדה היא וע"ש באורך:

דף כ בפרש"י בד"ה מדלא קתני בהו כו' חוליהן בטהרת חולין מדרס לאוכלי חוליהן בטהרת הקודש כו' עכ"ל צ"ע מי הכריחו לפרש דאוכלי חולין בטהרת חולין מאן דכר שמיה וטפי ניחא לגבי קודש גופה קאמר מדלא קתני בהו מעלה בגדי האוכל חולין בטהרת קודש מדרס לאוכל קודש וכן נראה מהתוספות באידך פרקין: תוס' בד"ה נימא נפסקה לי כו' בכלים הנגמרים בטהרה צריכים כו' משמע דבאשה חבירה כו' כפרש"י כו' עכ"ל כצ"ל הכי מוקמינן לה לקמן באידך פרקין דגמרינהו חבר משום ציגורא דע"ה דמשמשי בהדיה קודם שנגמרה ודלמא בעידנא דנגמרה עדיין לחה ומדמייתי עלה הך עובדא דמפה משמע דאיירי נמי באשה חבירה כפרש"י מיהו הך עובדא ע"כ לא איירי משום ציגורא דע"ה דהא משום קשרתיה בפה קמטמאה והיא חבירה היתה והיינו דהכא ליכא למיחש להכי דלאו לקודש קאיירי דאפילו לתרומה לא חיישינן לציגורא דע"ה בכלים הנגמרים בטהרה כדלקמן באידך פרקין ע"ש: בא"ד ומאי אריא ע"ה אפילו בציגורא דחבר כו' עכ"ל ובאידך פרקין תרצו בזה דלק"מ אידים שניות אין להם דררא דטומאה דאורייתא וה"ל מעלות בתרייתא ולא קמייתא עכ"ל: ע"ב בד"ה והתניא כו' אלמא אדם כו' ועוד לא היה צריך לאוקמי רישא במטהר לכך כיון שלא הודיעו כו' עכ"ל ר"ל אי היה מיירי בסתומות בפ"ב דע"ג לא הוה צריך לאוקמי רישא במטהר כיון דאיירי בלא הודיעו שהפליג דבהכי מפלגינן התם במתני' לגבי עובד כוכבים אבל הכא ודאי דהוצרך לאוקמי במטהר כיון דאין אדם משמר כו'. והא כתבו דיש לדחות דהתם נמי אע"ג דלא נחית להכי דאין משמר כו' דאגב דהוצרך לאוקמי הכא במטהר משום דשני לעיל ר"י דאין אדם משמר כו' אוקמא לה נמי התם הכי דאדהכא קסמיך והאי ועוד שכתבו הוא הוכחה לפר"י דהמתרץ לאוקמא בסתומות דהשתא לא איצטריך לאוקמא במטהר די"ל דסיפא קשיא ליה דאי סתומות לא יטמא בהעלמת עין כדאיה קמייתא שכתב ר"י וכ"ה בתוספות דע"ג שלא הביאו ראייה לפר"י אלא מסיפא דאי בסתומות איירי לא יטמאו בהעלמת עין אף בהודעה שהפליג וע"ש בתוספות: בד"ה מ"ש רישא מ"ש סיפא כו' אך בפי' שלפני מצאתי כתוב ופי' לעולם כו' וכ"ת מ"ש רישא כו' וכן פירש מורי דהוה כמו וליטעמיך כו' עכ"ל כל זה סותר הדיבור לעיל שפירשו דמ"ש רישא כו' הוא מדברי המקשה שבא להוכיח דאדם משמר מה שביד חבירו והוא שיטת רש"י ור"י הכא ובפ"ב דע"ג אבל בדיבור זה פירשו דמ"ש רישא כו' הם דברי המתרץ ולו ב' פירושים הא' הוא כמו וכ"ת מ"ש רישא כו' ולפי' שני הוא כמו וליטעמיך מ"ש רישא כו' ודו"ק: סליק פרק אין דורשין

פרק חומר בקודש

תוספות בד"ה חומר בקודש י"א כו' דררא דטומאה קצת ואפילו קמייתא נמי כו' עכ"ל נ"ל ואפילו בתרייתא נמי דקמייתא הוי דררא דטומאה דאורייתא ואפילו בתרייתא נמי דמיהו הוה קצת דררא דטומאה דרבנן: בד"ה הנושא את כו' שלא יגע בה עכ"ל בתרומה גופה אבל בחבית אפילו יגע באוירה אין לחוש דלא הוי נושא אב הטומאה לטמא כלי חרס כדמפרשי ואזיל לדחות פרש"י וכן מ"ש וכי תניא בת"כ כו' התם בנוגע בה נפרש לה נמי דהאי נושא המדרס נוגע בתרומה גופה דהוה אב הטומאה לממני

ראשון

ראשון ושני אע"ג דלא היה אב הטומאה לטמא כלי לגבי אוכלין ומשקין לממני בהו ראשון ושני ולפסול התרומה הוה נושא המדרס אב הטומאה בשלא פירש מן הטומאה וכן לטמא שאר כלים חוץ מכלי חרס ולאדם הוה אב הטומאה כמ"ש דאיתא בת"כ בגדים אחרים מנין כו' וכ"ה במסכת זבין ובריש אהלות עיין שם וק"ל :

דף כא בד"ה האונן ומחוסר כפורים כו' כדדייק לקמן גבי כלים הנגמרים כו' עכ"ל כל שכתוב לעיל בדבור זה מובן מפני שהוא בגמרא פסקא דכלים הנגמרים כו' שהוא רישא דמשנה : באה"ד אבל בגר לא מלינו לו וכן תנן כו' מטמא הקודש כו' אחר ביאתו מותר בכולו כו' ומסיק דפריש תירץ הר"ם כו' הא דתניא בפ"ב דבילה כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דבהנהו דמחוסרי כפרה התם קחשיב נמי גר לראב"י ובגר שנתגייר לא מלינו לו טבילה אחר הבאת כפרתו וק"ל : באה"ד ולא שרי בטומאה דרבנן רק כו' ובאב הטומאה אפילו ע"י הערמה לא עכ"ל היינו למאן דמוקי לה התם בולד הטומאה וכדאיתא בתלמודא בפ"ב דבילה : באה"ד ואותה גירסא ספיר מייתי לה בירושלמי גם בפ"ב דבילה כתוב בשיבוש בספרים אמנם כו' עכ"ל ר"ל דאותו גירסא שהיא בירושלמי דתרומות ספיר מייתי לה שם גם בפ"ב דבילה בירושלמי הובאה הך פלוגתא אלא דלא מייתי ספיר אלא בשיבוש הספר וכמ"ש התוס' בר"פ טבול יום דבירושלמי פ"ב דבילה איכא איפכא מתיב מ"ד באב הטומאה למ"ד בולד הטומאה ואותה גירסא משובשת כו' עכ"ל ע"ש : באה"ד ואילו במחוסר כפרה אמר התם שוחטין וזורקין עליו כו' דהואיל וטהור מעליא הוי כו' עכ"ל אין ראייתם מבוררת וכי מי לא ידעינן דהך טבילה מדרבנן היא דבהדיא קאמרינן לקמן האונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה מ"מ כיון דעד האידנא הוו אסירא באכילת' רבנן טבילה ומה ראיה הביא ר"י מהתם דא"ל הערב שמש ובר"פ טבול יום מפורשת ראייתו בתוס' וז"ל דבטומאה דבעי הערב שמש איכא למיחש דלמא פשע ולא טבל עד לאורתא אבל מחוסר כפורים דלא בעי הערב שמש למאי ניחוש אפילו בלילה יכול לטבול ולאכול כו' עכ"ל ע"ש והנראה לדבריהם שחסר כאן בתוס' ראיית ר"י ודבריהם הכא אינן אלא דחייה לראייתו דלאו משום דלא בעי הערב שמש ויכול לטבול בלילה הוא אלא דלא חיישינן ליה משום דלא העמידו דבריהם במקום כרת כיון דמדאורייתא טהור מעליא בלא טבילה כלל והוא ברור : באה"ד ותירץ הר"ם דעשאוהו כטמא מת בז' שלו כו' עכ"ל אע"ג דלמאי דס"ד השתא לא הוה פסיק התקפה לדעתיה אכתי דעשאוהו כטמא מת עד דמשני ליה הכי היינו לגבי כלים הנגמרים ביד חבר בטהרה אבל בכלים הנגמרים ביד ע"ה הוה ידע שפיר לר"ל דלגבי פרה עשאוהו כטמא מת ומש"ה פריך הא טמא וקאי : באה"ד אך רש"י לא פירש הכי לקמן אלא פי' עשאוהו כטמא מת בז' שלו לממני ביה ראשון ושני כו' עכ"ל לא ידעתי לכוין דבריהם דגבי עשאוהו כטמא שרץ הוא דקאמרינן לממני ביה ראשון ושני אבל גבי עשאוהו כטמא מת לא קאמרי הכי אלא לטמא אדם וכפרש"י שם ואיך שיהיה בעו נמי הערב שמש דאל"ה מאי היכרא לצדוקים איכא שהיו אומרים במעורבי שמש נעשית וצ"ע : באה"ד ובההיא דבילה דאמרינן כלי שנטמא כו' ואקשינן הא בעי הערב שמש היה אומר הר"א כו' עכ"ל קאי אדלעיל דאין להוכיח מההיא דבילה דלא בעי הערב שמש בטומאה דרבנן דאומר הר"א דבי"ט שחל בע"ש עסקינן כו' וק"ל : ע"ב בד"ה אתרומה וקודש ולא לחולין כו' תימה לר"א דמוכח רב מרי כו' ומאי הוכחה היא דלמא לאו קודש דמו בעלמא כו' עכ"ל נראה דהכי קשיא ליה דמשמע ליה דרב מרי מוכח לה דלכל מילי יהיו כקודש מדהוה כקודש לגבי הך מלתא דבגדי אוכלי כו' והתוס' נקטו בדבריהם תחילת הסוגיא וה"ה למאי דמסיק דמסיפא מוכח לה רב מרי דכקודש דמו לכל מילי והא קשיא ליה דהא מתני' דהכא ס"ל דבכל ה' ראשונות שיהיו כקודש ואפ"ה לא חשיב ליה גבי ה' מעלות אחרונות שיהיו כקודש ודו"ק : בד"ה כעוביה וכחללה כו' ונראה לר"י לענין הסקה מתניא כו' עכ"ל אין זה תירוץ לקושייתם אלא ההיא דקטפרס שהקשו בפרק אין דורשין בד"ה בתחומות כו' והביאו זה כאן משום קושית דר"א שכתבו הכא אך תימה לר"א דסברא הפוכה כו' ולפי דרכם זה נמי כתבו כאן ולעיל דנקט ובאמצעית כו' וק"ל : באה"ד וכי מוקמינן בגיטין דלמא לענין מקואות ור"י דאמר גוד אחית כו' עכ"ל לא נתכוין לומר דר"י דוקא בגוד אחית אית ליה דא"כ מלינן שפיר לאוקמי ההיא דקליפת השום ברוחב שפופרת אף כר"י ומיירי בקרקע שוה וכמ"ש באידך תירוצא ועוד דאיכא למימר דר"י נמי לית ליה רק היכא דשייך גוד אחית כו' משמע מזה דלתירוצם קמא ליכא לפלוגי לר"י בהכי והיא דקליפת שום ברוחב שפופרת לתירוץ קמא אתיא דוקא כרבנן ולא נקטו דבריהם גוד אחית אלא משום רבותא דרבנן דאפ"ה לית להו טופח על מנת להטפיח כן כ"ל לפרש דבריהם דהכא מדבריהם בפ"ב דגיטין ע"ש : באה"ד ואילו טופח ע"מ להטפיח מהני לענין הסקה כו' עכ"ל פי' למאי דס"ד מעיקרא וע"ש בגיטין גם ש"ם ועוד ק"ל דגבי טופח כו' מפורש כך דלמאי דס"ד מעיקרא הוי טופח ע"מ להטפיח מהני לענין הסקה טפי מלענין מקואות ולדברי המתרץ הסברא הפוכה דקאמר ולענין מקואות דמהני מיהת בגוד אחית ולענין הסקה גרע דאפילו בכה"ג משמע דאינו מועיל מדנקט מקואות וק"ל :

דף כב בפרש"י בד"ה הרי אלו טהורין לתרומה ולא חילק כו' עכ"ל לפי מה שהבינו התוס' דהא דקאמר וה"מ בכלי טהור אבל בכלי טמא מגו כו' אף בקודש קמיירי הך דהרי אלו טהורין אבל רש"י ז"ל לא מפרש לה הכי אלא כמו דגזרינן כלים אף בשיש בהם כשפופרת הנוד חוץ מסל ונרגותני משום דחזי ליה ע"ה ויטבול גם בכלי שאין בו כשפופרת ה"נ איכא למגזר לגבי קודש בכלי החיצון טמא משום דחזי ליה ע"ה ויטבול גם בטהור אבל הא דקאמר וה"מ בכלי טהור כו' קאי אגופא דדינא דהיכא דאין בו כשפופרת הנוד דודאי אסור אף בתרומה משום דלית ביה עירוב מקואות קאמר דה"מ בכלי טהור אבל בכלי טמא כו' דבתרומה לא גזרינן כלל כדמסיק והשתא הא דתנן הרי אלו טהורין דוקא לתרומה כפרש"י והא דקתני במתני' אבל לקודש אף בשניהם טמאים כפרש"י במתני' כנ"ל לדעת רש"י : בד"ה והא דר' אילא כו' והמטביל כלים לתוכן אינן טהורין לקודש עכ"ל כנ"ל : תוס' בד"ה אבא שאול אומר כו' והטבילן קאמר בעבר עכ"ל כנ"ל והס"ד ואח"כ מ"ה שלא יהא בונה במה כו' לכך נאמנין ע"ה על שמירתם כו' עכ"ל פי' על שמירת מי חטאת וק"ל : בד"ה לא מקבלין מנייהו רש"י כו' לפי שחבירים מטהרים כו' ול"נ דפותח בחביתו לא התירו כו' עכ"ל נראה משום דמשמע מפרש"י דבדין הן טהורין ונאמנין והא כתבו דל"נ דהא פותח חביתו לא התירו אם לא כו' ואל"ה הוה טמא למפרע מגע הרגל וא"כ הא דאפילו ברגל טהורין אינו בדין : ע"ב בד"ה כלום מסגיח בך פרש"י כו' ועוד כי מסקין דמטבלינן להו ואי לצורכן למה כו' עכ"ל נראה שהם ב' קושיות חדא כי מסיק בדשיילינן מנייהו כלי שטף דמטבלינן להו ואם ישמעו לנו להטביל הא ודאי כבר טבלו ע"ה ומה לנו להטביל ועוד אי לצרכן קאמרי ב"ש לטמאו דמסגיח עליך ע"ה ויטבלו למה יטבילו כיון דלא ישמע בכלי חרס וישתמש בו בטומאה גם לא יחוש להטביל כלי שטף וק"ל : תוס' בד"ה והטבילה לא מהימני כו' דחיישינן בכלים שלא הציל ע"ה אותו מטומאה אהל ולהכי כו' עכ"ל נ"ע לפי זה מאי קמשני רבא אידי ואידי בכליו כו' ויש ליישב הסוגיא בדוחק ודו"ק : בד"ה מתוך חומר כו' וצ"ע דנילף מק"ו מה כלים כו' ואומר מורי כו' עכ"ל לא ידענא דקארי להו מאי קארי להו דכי היכא דפשיטא להו בכלים דאין נאמן על טבילתן ונאמן על הזאתן הייתו מהא דכי שיילינן מטבילין ולא חיים לטומאת מת הא דומיא דהכי. אגופי נמי נאמן כההיא דבנות כותים שטבל ודרש אבגדי

חבר דלא חיים לטומאת מת דלא שכיח כמ"ש לעיל ולא קאמר הכא דאין נאמן על הזאתו אלא בא להזות וצ"ע : בד"ה מקום שנקיי כו' א"כ לפי' זה כו' חלוקין הן בפי' המשנה כו' עכ"ל ולאפוקי לפירוש הערוך דלובעין :

דף כג בד"ה לא ישא אדם מי כו' מ"מ לא אחמור מיהא לקודש רק לחטאת עכ"ל ולא ידענא דהכא אמאי לא נימא נמי דומיא דהכי אפילו רבנן דלא בעו כמעשה שהיה מ"מ לא אחמור מיהא לתרומה רק לקודש ואפשר דדוקא בחטאת אמרינן דאחמור טפי אפילו רבנן משום מעשה שהיה דכמה מעלות עשו בפרה : בד"ה את החוב בקרקעיתו של ספינה וכן אמרינן פרק דם חטאת כו' עכ"ל כצ"ל : בד"ה מטמאין היו את הכהן כו' ונגעו בו ביום ח' שיש לעשותה בטבול יום עכ"ל כצ"ל והס"ד ואח"כ מ"ה עשאוהו כטמא מת בז' כו' דאף לאחר הזאה בעי טבילה כדמפרש כו' עכ"ל כצ"ל : ע"ב בד"ה יצא זה שאומרים כו' טומאת מת ושרץ בתוך רחמנא תליא דאתקש כו' אבל השתא עבדינן ק"ו מפכין קטנים כו' כצ"ל : [בד"ה שאם נגע כו' ומיהו הר"י כו'] ירא"ה לפרש דביוה"כ שהיה חותה בשל זהב של ג' קבין ובה היה מכניס הרי דהכלי שהיה חותה היה צריך ג"כ להכניס אבל בכל יום שהיה חותה בשל כסף של ד' קבין ומערה בשל זהב של ג' קבין ובה היה מכניס הרי דלא היה צריך לכל ד' קבין שהיו בשל כסף אלא באותן של זהב שהיה ביוה"כ בה היה צריך הכל להכניס והשתא לא פסיקא ליה בההיא דשל כל יום ומשום ההיא דשל כסף שהיה חותה בה שלא היה צריך לכל ד' קבין אבל לא ידענא מי הכריחו להרכיב דבריהם אתרי רכשי למימר דלא פסיקא ליה אי מחתה של כסף קדושה או לא דהיינו כדברי הי"מ דהא א"כ קדושה היא לא מצי לאוקמא בשל כל יום משום ההיא דשל כסף שלא היה צריך הכל ואינו מצריך רק הצריך לו ואם נחתי להך מלתא דשל כסף אינה קדושה בהך סברא סגי ליה כדברי הי"מ לקמן וצ"ל טעמא דלא צריך הכל וצ"ע : באה"ד דפלוגתא היא שילהי לולב וערבה וי"א מקדשין ומיהו פ"ק דמנחות כו' אלא לדעת ופלוגתא דאמוראי כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דע"כ לית לן לפרושי כפר"ת דא"כ תקשי להאי אמורא דסבר מקדשין מהך מתני' דאין מקדשין : בד"ה והא דרבנן הוא משמע הא לאו הכי הוה כו' עכ"ל פי' דבשמעתין מוכח דבטומאת עלים ולבונה ליכא לספוקי בהו דהוה דאורייתא לקבולי טומאה מדלא קדייק דצירוף דהכא דרבנן רק מהוסיף ולא קדייק ליה מדקתני נמי עלים ולבונה דאי קיבול טומאתן מדרבנן ע"כ צירוף דקתני הכא דרבנן ועוד מדקאמר צירוף דרבנן אלמא דבטומאתן מיהת פשיטא ליה דהוי דאורייתא ודלא כפרש"י פ"ק דפסחים דדייק ליה דהוה דרבנן מדקתני נמי עלים ולבונה דלאו בנות קבולי טומאה נינהו כמ"ש לקמן :

דף כד בד"ה מנין לרביעי בקודש שהוא פסול פרש"י כו' ובפ"ק דפסחים כו' אלמא ודאי דרבנן כו' וכן אור"ת כו' עכ"ל פי' דקשה לר"י אמאי דמייתי רש"י ראייה משמעתין דרביעי בקודש דרבנן מדחשיב ליה גבי מעלות דרבנן תקשי ליה הא צירוף כלי הוי דאורייתא לרבי חנין כו' ואפ"ה חשיב ליה במעלות בתרייתא אלא דתירץ ר"י דקרי ליה לצירוף מעלות דרבנן משום דלא משכח ליה בחולין מיהו לקודש ודאי דהוי דאורייתא ה"נ איכא למימר ברביעי בקודש וכן אור"ת לדחות ראיית רש"י דאפי' לר"י ור"ש דאין טומאה עושה כיוצא בה משכחת שפיר ד' בקודש דאורייתא ע"י עלים ולבונה ועיין בתוס' פ"ק דפסחים ופ"ב דחולין : בפרש"י בד"ה שלישי שפסול בתרומה כו' ומה טבול יום שמותר במעשר אסור בתרומה שני שפסול במעשר אינו דין שיעשה ג' בתרומה עכ"ל כצ"ל והס"ד וכ"ה במסכת סוטה פרק כשם ובפרש"י פ"ק דפסחים אלא דהתם נקט חולין במקום מעשר כפרש"י שם ואח"כ מ"ה בפרש"י אינו דין שיעשה ד' לקודש וא"ת דיו כו' עכ"ל כצ"ל : גמ' לתרומה דברי רבי ר' יוסי ב"י אומר לפסול כו' כצ"ל והכי מייתינן לברייתא זו לקמן וכ"ה בתוספתא : תוס' בד"ה בחבורין שנו פרש"י כו' כצ"ל : ע"ב בד"ה דתנן כל הפוסל כו' ועי"ל דלרבנן אילטריך התם דפליגי עליה דר' יהושע כו' עכ"ל אע"ג דרבנן דהיינו חכמים דפליגי עליה דר"י לא פליגי ברישא אלא אידים דאין אחת מטמאה חברתה כדקתני וחכ"א ידים שניות הן כו' משמע להו דפליגי נמי אההיא דכל הפוסל כו' מדקאמרי ואין שני עושה שני בחולין : באה"ד אלא קמתמה כיון שלא מלינו טומאה כהאי גוונא היכי אמרינן ליה הכא עכ"ל וכצ"ל ור"ל ר"א דקאמר התם לר"י אלא שני שני למה הכי קמתמה כיון שלא מלינו בדוכתא אחריתי טומאה בכה"ג דשני עושה שני היכי אמרינן ליה כאן גבי אוכלים טמאים משום דלמא שדי משקין דלית לן למגזר משום הא כיון דלא מלינו בכה"ג וע"ש בחולין פ"ב בתוס' : באה"ד וההיא דהתם כו' ולא לתרומה בחולין שנעשו על טהרת תרומה כצ"ל : בד"ה לא צריכא כו' ואוכל עמה זית או בצל בתרומה ולהכי כו' עכ"ל כצ"ל וכ"ה בתוספתא ופי' דאוכל עמה זית או בצל של חולין בתרומה עושה כן מש"כ בקודש דאסור לעשות כן ולפי הנוסחא בתוס' לפנינו או בצל של תרומה דמשמע דאוכל הבצל של תרומה עם הקודש א"א להולמו דהיאך יאכל התרומה גופה בידים מסואבות ואם אכלה ג"כ בכוש ודאי דהכל שרי : בד"ה שביהודה נאמנין כו' א"כ הוה מלינן למימר ביחדו לנסכים נמי וכגון שידוע לנו שחולין הן שיחדן כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל שלא קדשן בשעת הגתות אלא שיחד כולן לקדשן לנסכים ושוב כי אקדישה בכל השנה נאמן דה"ל שאימת קודש כו' ודוקא שייחד כולן לנסכים בכל השנה אבל אם לא ייחדן רק ליטול מתוכו נסכים אינו נאמן אלא ע' יום כדלקמן במטהר טבלו ליקח ממנו נסכים כפירוש הר"א שם ודו"ק :

דף כה בד"ה אהל זרוק כו' וקשה מאי קאמר כיון דס"ל דשמיה אהל אמאי זרק על פני כו' ואח"כ דמסיק וקאמר ואיבעית אימא גרסינן אלא דכ"ע לא שמיה כו' ותירץ ר"י דלעולם אמת דפליגי באהל זרוק כו' ומייתי סייעתא כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל לפי גירסת ספרים שם כמ"ש התוס' שם דבתר והתניא ר' יוסי ב"י כו' גרסינן. ואב"א דכ"ע משום אוירא כו' דהשתא ע"כ האי והתניא רבי יוסי ב"י כו' דמייתי לא מתפרש אלא בניחותא והכא קשיא להו מאי קאמר דאדרבה מהך ברייתא מוכח דאית ליה אהל זרוק לא שמיה אהל דמ"ה זרק על פני המת טמאה וכתבו עוד די"מ דקושטא דמלתא הכי הוא דהאי והתניא לשון קושיא הוא והא כתבו דלפי זה הא דמסיק בספרים דגרסי ואסיק בתר האי והתניא כו' ואיבעית אימא כו' דהשתא ע"כ דל"ג ליה אלא דגרסי' אלא דכ"ע לא שמיה אהל כו' וכ"ה הגירסא בגמרת נזיר לפנינו וחזר בו מתירוצא קמא דהוו פליגי באהל זרוק ומ"ש ותירץ ר"י כו' מקיים גירסת הספרים ואי בעית אימא כו' דהשתא והתניא מתפרש בניחותא דמייתי מסיפא ואם היתה מונחת כו' ודו"ק : שם בד"ה יתננה לעני כהן פרש"י ויראה כו' לעיני כהן גרסינן וכן גרס רש"י והכי כו' לעיני כהן דר"מ כו' ומאן דגרס לעני כהן שיבוש כו' עכ"ל וכ"כ הרע"ב דגרסינן לעיני כהן וכתב דאית דגרסי לעני כהן ומשום דהתרומה מועטת כזו כו' אין רגילים ליתן אותה אלא לעני כהן כו' עכ"ל וכפירוש הרמב"ם שם : תוס' בד"ה בגלילא שנו שיש להם רוב שמן ומאחרים בבדים מרוב כו' עכ"ל כצ"ל : ע"ב בד"ה חבר וע"ה שירשו את אביהן מתנייא פ"ז דדמאי ופרש"י טעם כו' עכ"ל כצ"ל :

דף כו ע"ב בד"ה מנורה לא כתיב בה תמיד כו' והקשה הר"א כו' וי"ל דמ"מ כו' מחמת הנס דולק כל היום כו' עכ"ל דבהא מיתרלן כל הקושיות דתמיד דמרות אכולה נרות קאי ולא על הנר המערבי דלא יסמוך הכתוב המלוה על הנס ועיין ע"ז באורך ברא"ם פ' תצוה : שם בד"ה שאני שלחן דרחמנא כו' ומיהו הך קרא דמזבח של עץ מתרגם כו' עכ"ל בתוספות דפ' שתי הלחם דבריהם מבוארים יותר דקצרו כאן בדבריהם מלתרץ קושיא השניה וז"ל שם י"ל דהא דכתיב מזבח עץ לאו אמזבח קאי אלא כדמתרגם

יונתן פתורא דלקבל מדבחא ואידך לישנא סבר דאפילו לא קאי אשלחן מ"מ מדאפקי' לשלחן בלשון מזבח ש"מ דמזבח נמי בטל לפויו כלפוי השלחן עכ"ל גם מ"ש הכא עוד והרר"א תירץ דלא קשה מידי כדתנן כו' מבואר שם דבא לתרץ גם כן קושיא השניה וז"ל א"כ היינו טעמא דבטל לפויו גבייהו כדמפרש התם כו' מזבח הנחשת דכתיב מזבח אדמה כו' עכ"ל שם והם בעלמם דברי הרר"א דהכא אבל דבריהם בין דהכא בין דהתם אינם מובנים לן בזה דהא לרבנן קשיא להו דהליפוי בטל לאידך לישנא מטעם עץ טעמא דר"א מטעם קרקע דבהא פליגי רבנן עליה דר"א לאידך לישנא וא"כ מאי מייתי מדמפרש לה הכא טעמא דמתניתין מדכתיב מזבח אדמה כו' דהא אליבא דר"א קאמרינן הכי בשמעתין אבל לרבנן בלאו האי טעמא בטל הצפוי והדרן קושיין לדוכתין דהכא בטל הצפוי ובההיא דשלחן ודולבקי לא בטל הצפוי ונראה ליישב בדוחק דלתירוצם קיימא נמי הך סברא מדאפקיה לשלחן בלשון מזבח ש"מ דבמזבח נמי בטל הצפוי כמ"ש בתוספות דמנחות אלא שהוסיפו בתירוצם בתרא משום דקשיא להו דהאי קרא לא כתיב אלא במזבח הזהב כתרגום יונתן ובמזבח הנחושת אכתי מנלן דלא מלינו ביה דמקרי עץ דלהוי הצפוי בטל לגביה והאא קאמרי דלא ק"מ כדתנן במתניתין כו' ומפרש טעמא בגמרא דבמזבח נחושת כתיב אדמה דכקרקע דמי לר"א ולמזבח הזהב מקים ליה ה"נ נימא לרבנן בהיפך דמקשינן מזבח נחושת למזבח הזהב דמקרי. עץ כת"י ודו"ק : בא"ד אך ל"ע האי קרא כו' אי מזבח הזהב אמתים ותו לא עכ"ל פי' דאי במזבח הזהב מתוקם קרא (כתיב) אמתים קומתו כתיב בתורה ותו לא ובהאי קרא כתיב ג' אמות כשיעור קומת מזבח נחושת בתורה אבל קשה אי בעי לכוון המזבח דיחזקאל כשיעור הכתוב בתורה אמאי לא תקשי להו מאורך באיזה מזבח שיהיה דהכא כתיב וארכו שתים אמות ובתורה כתיב בזהב אמה ארכו ובנחושת ה' אמות ול"ע :

ח"א דף כו ע"א ובשעת הרגל אף על התרומה כו' כאיש אחד חברים כו' . ובירושלמי יליף מדכתיב ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדו עיר שהיא עושה כל ישראל חברים ופריך מעתה בשאר ימות השנה נמי ומשני לבד בשעה ששם עלו שבטים הוא דכתיב ולדרש תלמודנו לא יתיישב מעתה אפילו בשאר ימות השנה נמי כו' :

דף כז תד"ה מזבח אדמה כו' גבי מזבח אבנים כו' אומר הרר"א דקאי לתרוייהו ולמורי נראה כו' עכ"ל ר"ל דק"ל דהכא מוקמי' קרא מזבח אדמה על מזבח נחושת שהיה בימי משה והתם בזבחים מוקמינן לה על מזבח שהיה בבית עולמים ודרשינן מיניה התם מזבח אדמה שלא יבננו ע"ג כיפין ותירצו דאומר הר"א דמזבח אדמה קאי לתרוייהו בין אמזבח נחושת ובין אמזבח אבנים ולמורי נראה דהדא ניהו דמזבח של משה נחושת היה במקום מזבח אבנים שהיה בבית עולמים וכה"ג כו' וק"ל : בד"ה ואב"א רבנן לר"א כו' וקשה ל"ל השלחן הטהור כו' אי לאו טעמא דכקרקע כו' עכ"ל כל"ל לפי מ"ש התוספות לעיל ובתוספות דמנחות דמזבח לא מקרי עץ אלא קרא על השלחן כתיב אין מקום לקושייתם הכא דבין לר"א ובין לרבנן ללישנא קמא במזבח לא בטל הצפוי משום דלא מקרי עץ מטא"כ בשלחן דמקרי עץ ובטל הצפוי ולהכי איצטריך שפיר השלחן הטהור מכלל שהוא טמא אבל ל"ל דאית להו שיטה אחרת כאן ולכ"ע המזבח קרוי כפשטיה דקרא ואף כי דבריהם מגומגמים בקצת ביאור דבריהם בין לר"א אף ללישנא בתרא דאי לאו טעמא דכקרקע ניהו הוה מטמא מזבחות משום צפוי אף דמקרי עץ ובין לרבנן ללישנא קמא דהאמת כך הוא דמטמא במזבחות משום צפוי אף דמקרי עץ וא"כ בשלחן ל"ל הטהור מכלל שהוא טמא ת"ל נמי משום צפוי אף דמקרי עץ והאא תירץ הר"א דאיצטריך שפיר קרא דהשלחן כו' דיליף משלחן כו' דאע"ג דמקרי עץ התורה טמאתו משום צפוי כו' עכ"ל ולכאורה קשה דהא בשלחן לאו משום צפוי מטמא בשמעתין אלא מלמד שהיו מגביהין אותו ולאו כלי עץ העשוי לנחת הוא וי"ל דשמעתין דלעיל אזלא לרבנן ללישנא בתרא דמאיצטריך לרבות שלחן ע"כ דהצפוי אינו מטמא אלא דטמא משום דמגביהין אותו אבל לרבנן ללישנא קמא וכן לר"א קושטא דמלתא הא דמרבי קרא שלחן הטהור מכלל שהוא טמא משום צפוי הוא דמרבינן ליה וק"ל : בד"ה פושעי ישראל אין כו' מבא על הכותית דמשכר ליה ערלתו כו' וכי אמרי' בסוף הזהב כו' עכ"ל כל"ל :

ח"א דף כז ע"א בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר כו' עכשיו שלחנו כו' מפורש באגדה דס"פ ח"ס : ת"ח אין אור של גיהנם שולטת כו' ובפרק אין דורשין באמר שהיה עולה עשן מקברו והיה אור של גיהנם שולטת בו כבר כתבנו בו בשם הירושלמי שהיה גרע ספי משאר תלמידי חכמים פושעי ישראל שהיה יודע רבונו ומרד בו וכהאי גוונא חילקו בתוס' לקמן גבי פושעי ישראל : ת"ח שכל גופן אש כו' דברי כאש וגו' דמתוך דברי תורה אש שבהן נעשה גופן אש כמ"ש ת"ח דכתח אורייתא הא דרתחא ביה : שאין עליו אלא כטובי דינר כו' אין האור כו' . כפרש"י דינר זהב דבר מועט לא חסר זהבה כו' עכ"ל ומדברי התוס' נראה לפרש דס"ק שלא היה הטובי יותר מדינר זהב ואעפ"כ לא נשרף העץ שתחתיו שהזהב הדק מגין עליו ובדמיון זה פושעי ישראל שגם הם מלאים מצות כדכתיב כפלח הרמון וגו' ואלו המצות שהם דמיון הזהב כמ"ש הנחמדים מזהב הם מגינין עליהם מאש של גיהנם שלא ישלוט בהן :

סליק פרק חומר בקודש וסליקא לה מסכת חגיגה

חדושים ממהר"ם ש"יף על מסכת חגיגה

דף ג ע"א גמ' טף למה בא (כדי ליתן שכר למביאיהן כו') אותיות שלפני ולאחרי טף הוא ע"ן ת"י (נל"כ לפסוק עץ חיים היא למחזיקים כו' לעושיהם לא נאמר אלא למחזיקים וכו' וק"ל) ע"כ מהגליון :

דף טו ע"א גמ' גם את זה לעומת זה עשה האלהים ברא הרים ברא גבעות (ברא ימים ברא נהרות) וכו'. אפ"ל המכוון שהשי"ת ברא רשעים קטנים ורשעים גדולים . והרשעים כים נגרש זוהי ימים ונהרות ברא צדיקים גדולים וקטנים הרים האבות וגבעות אמהות . זכות גדול לחפות על רשע גדול וכמ"ש חכמי המחקר שהרים הגדולים הוא מקום תהום רבה שלא יעלו המים וישטפו והרים קטנים מקום תהום שאינו עמוק כ"כ כו' זהו זה לעומת זה : סליק

הגהות בן אריה למסכת חגיגה להג"מ זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

דף ז ע"ב תוס' ד"ה יש בשמחה כו' שהשמחה יש לה תשלומין כו' . נ"ב עי' לחם משנה [פ"א מהל' חגיגה הלכה ד] ודע דבתוספתא שלפנינו [בפרק א'] איתא שהשמחה נוהגת כל שבעה משא"כ בשניהן והוא הנכון וכן יש להגיה כן בתוס' כאן ועי' בקרבן עדה בירושלמי [פרק א' הלכה ב' בשירי קרבן ד"ה רב הונא] ומתורץ קושית מהרש"א לקמן דף י"ז ע"א בתוס' ד"ה יום טבות אחר השבת . [א"ה שמ"ש בתוספתא מהגת כל שבעה היינו דלא סגי ביום אחד רק נוהג בכל יום ויום וכמ"ש בתוספתא א"כ ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ונדבות כו' ובלבד שיאכל מן הזבח כל שבעה עכ"ל וכדתנן בסוכה מ"ב ב' ההלל והשמחה שמונה ופירש"י שם שלמי שמחה וע"ש בתוס' ובר"ן וע"ע בסוגיא דפסחים דף ע"א ע"א . וכ"כ בטורי אבן באבני מלואים כאן . משא"כ בחגיגה ורא"ה דסגי לכתחלה ביום א' . והאי ל"ל כן בתוס' כאן ומ"ש התוס' שמעתתא שלנו דלא גריס ליה [משום] דגם באינך יש להם תשלומין . היינו כיון שגם המה נוהגים במקצת כל שבעה בתורת תשלומין למי שלא חג בימים שלפניהם לכן לא חשיב זאת . וע"ד זה תירץ ג"כ בקרבן עדה שם ע"ש . ולפ"ז קרבן שמחה קבוע ביומו וא"א לדחותו למחר והוה זמנו קבוע לגמרי ומתורץ בזה קושיית מהרש"א הנ"ל] :

דף ט ע"ב גמ' ליתן לישראל ולא מצא אלא עניות כו' . נ"ב עי' בתנא דבי אליהו באליהו זוטא פרק ה' [דשם מבואר ענין זה באורך] וע"ע בזהר עקב דף רע"ג ע"ב [ג"כ באור על זה] :

דף יב ע"ב גמ' רקיע שבו חמה ולבנה כו' . נ"ב עי' באדרת אליהו מהגר"א ז"ל ברא שית על פסוק ואת הארץ . [א"ה וכדבריו שם כתב ג"כ בעץ חיים שער ציור העולמות פ"ג ע"ש מה שכתב בבאור הענינים איך לדקו דברי חז"ל עם דברי התוכנים ועי' בספר אמונת חכמים פרק א' שכתב שם על מאמר זה שגם להתוכנים של אוה"ע נתגלה אמיתת דברי חז"ל אלא אחר שנתגלה להם שפופרת הזכוכית של כלי הבטה ע"ש באורך] : שם הארץ על מה עומדת על העמודים כו' על י"ב עמודים כו' וי"א ז' עמודים כו' [עי' מה שכתב בזה הגר"א ז"ל בליקוטיו הנדפס סוף ביאורו על רעיא מהימנא ביאור על זה] :

דף טז ע"א תוס' ד"ה יוסי בן יועזר כו' . לא מצינו בפ"ק דשבת רק ג' דברים שנחלקו בהן . נ"ב הג' דברים שחשיב שם בשבת המה לבד מסמיכה ועם סמיכה הוה ד' . [וזהו שאמר בירושלמי ועשו ד' היינו שהוסיפו שלשה ונעשה עם סמיכה ד'] :

דף כא ע"א תוס' ד"ה האונן כו' דאמר בפ' האשה כו' ואילו במחוסר כפרה ולא חיישינן דלמא פשע דהואיל וטהור מעליא הוי מדאורייתא כו' . נ"ב נ"ל ולא חיישינן דלמא פשע . ויש לדחות דהואיל וטהור מעליא הוי מדאורייתא כו' . ועי' במהרש"א :

דף כג ע"ב תוס' סד"ה שאם נגע כו' דלא שייך בגחלים לאוי למזבח . נ"ב ועי' תוס' ישנים ביומא מ"ו ב' :

דף כז ע"א תוס' ד"ה שאין בו כו' בתנחומא יש כו' . נ"ב עי' כרתי ופלתי על יו"ד סי' מ"ג ס"ק ה' [מ"ש בבאור דברי תוס' אלו . ועי' בתנחומא סוף פ' תרומה] : סליק

חלופי גרסאות ע"פ נ"י במסכת חגיגה

דף ט ע"ב תוס' סד"ה שני כו' ובברכות האריכתי . וע"ע לקמן כ"ה ב' תוס' ד"ה מנפח כו' פירשתי כו' . כל זה ליתא בתוס' שלנו אלא בתוס' ר' יהודה חסיד : שם ד"ה כאן כו' כשמעון התימני וכסתמא דמתניתין בקדושין בפרק האומר (דף סו:) . כל"ל וע"ש בתוס' :

דף כו ע"א גמרא ורמינהו הגבאין כו' . עי' באליהו רבא במתניתין דטהרות שם שהוכיח מסוגיין כגירסת הרמב"ם שם וע"ש באריכות (ובדפו"א השמיטוהו) : רש"י סוף ד"ה תנא נאמנין כו' שמאין ואפילו אפיקרסותו בתוכו : אבל מלאין" כו' כצ"ל (וכ"ה בדפו"י) : שם ד"ה על כלי חרס כו' ובהדיא תנא (בתוספתא סוף מכלתין) בירושלים נאמנין . כצ"ל וכ"ה בדפו"א ברש"י ובתוס' ד"ה ובירושלים כו' :

המתרגם

באור מלות הלועזיות שברש"י ותוספות ממסכת חגיגה ומועד קטן

דף ג ע"ב רש"י ד"ה עשה אזניך כאפרכסת כו' אפרכסת טירמוי"א שטל הריחים (מיהלטריכטער) שממנו נופל הבר על הרכב , ועי' רמב"ם בפירוש המשניות מס' כלים סוף פרק י"ד ועי' רש"י ב"ב ס"ה ע"א ד"ה הקלא :

דף ד ע"א המקמץ לתקן בהן עורות סקורין קורדיון (קארדואנלעדער) ונעשה מעורות עזים , ועי' רש"י ברכות נ"ה ע"א בזמן שיש בהן עורות ובכתובות עז ע"א ד"ה מקמץ נואת כלבים כו' : שם ע"ב הות נקיפא מתארא כו' סקורין פורגו"ן (אפען קריקע) ועי' רש"י ביצה ל"ג ע"א ד"ה אוד עץ לעשות אוד לתנור :

דף יא ע"א חומט כו' מין שרץ סקורין לימנ"א (שנעקקע) שבלול ועי' מו"ק דף ו' ע"ב רש"י ד"ה דכתיב :

פ"ב דף יב ע"א פקעיות לומישי"ל בלעז (קנויעל) ועי' סוכה ט' ע"א רש"י ד"ה מן הסיסין : שם ע"ב כדוק יריעה סיל"א בלעז ועי' המתרגם פסחים דף עג ע"א ד"ה בדוקין שבעין : שם ורוחות ונשמות אנייכ"א (אטהעם , אדעם) נשמת רוח חיים :

דף יג ע"א קרסולי אסתיורא סקורין קבילייא (קנעבעל) מקום חבור השוק והרגל :

דף טו ע"א פולסי מכת מקל בשטונא"ד (באשטאנאדע , שטאקר-שלאגע) : שם ע"ב במגדל כו' סקורין מסטיי"ר (איין געשטעלל) ועי' המתרגם פסחים דף ח' ע"א ד"ה גג המגדל :

דף יט ע"א גממיות כו' סקורין וואלור"ע (איין קליינעם טהאל צווישען צוויי היגעלן , איין קליינער גראבען) עמק קטן בין שתי גבעות, שוחה קטנה:

דף כ ע"א ומגריפה כלי ברזל סקורין וודי"ל (שויפעל) רחת, יעה , ועי' רש"י שמות כ"ז ג' ובעירובין י' סוף ע"ב :

מסכת מועד קטן

דף ו ע"ב רש"י ד"ה דכתיב שבלול סקורין לימנ"א (שנעקקע) ועי' חגיגה י"א ע"א ד"ה חומט :

דף י' ע"ב למבני אקורפוטא סקורין מנייטור"ש (קריפפע) אבוס , ועי' קדושין דף ע' ע"א תוד"ה ואין מונטין כו' ספי' בקונטרס אוספלי"ר עי' בהמתרגם פסחים י"א ע"ב ד"ה מקדרין ובביצה דף כ"ג ע"א : שם רש"י ד"ה לכסכוסי סקורין קובילו"ר עי' בתוס' ונראה שט"ס הוא ברש"י ול"ל אנפסי"ר וכ"ה בפירש"י להרי"ף והוראתו הוא לחזק ע"י כבוס אבל לפי פירש"י בכתובות דף י' ע"ב הוראה של גיהוץ הוא לנקות ולטהר עיין שם בהמתרגם ועי' זבחים נ"ד ע"ב ד"ה כסכוס ובנדה ס"ב ע"א ד"ה לכסכס : שם קיטורי בירי ומקמטין פרוונל"א בלע"ז עי' בהמתרגם ביצה כ"ג ע"א ד"ה אי קיטורא :

דף יא ע"א אוהרי כו' סקורין רוס"א (נעטץ) מצודה , ועי' גיטין ס' ע"ב רש"י ד"ה אוסר : שם הקורה כו' וקורין אוברטו"ר (איינגאנג , עראפפנונג) פתח , מה שלמעלה מהדלת : שם מנעול בלנבדור"א (קלאפפע , ריעגעלשלאסס) בריח : שם כבשין כו' סקורין קונפוסט"א (איינגעמאכטעס צור אויפבעוואהרונג) דבר השמור במלח ובחומץ לעמוד לימים רבים :

פ"ב דף יב ע"ב רש"י ד"ה סירין נוסקי"א בלע"ז (שפאנגע, שלאס, גאלדרענעס געהענג) תכשיט הנתון או כנגד הלב ונקרא בלה"ק בתי הנפש ועי' רש"י ישעיה ג' פסוק כ', או לקשר החלוק והבגד, ועי' רש"י שבת ס"ב ע"א , או שהוא לחזק על ראשה הצניף או הצעיף ועי' רש"י שבת קנ"ו ע"ב ד"ה למכבנתא כו' ולפעמים מפרש רש"י בזה אצעדה ולמיד ועי' רש"י ב"ק ל"ט ע"א ובשבת מ"ו ע"ב :

דף יב ע"ב כשותא הומלו"ן (האפפען) כישות :

פ"ג דף כב ע"א שולל באשמיר"י (צו-זאממען נעהען מיט וויטען שטיכען) לתפור יחד בתפירות רחבות ורחוקות זו מזו : שם מאחה קנס"ר (נאהען) ועי' ת"י על פסוק ועת לתפור :

דף כד ע"א אוקלי שייפינ"ש (אונטער-קלייד, קיטטעל) כתונת , מעיל או בגד תחתון :

דף כז ע"א קרביטו ופירש"י שהוא כעין תרניפניי"א (שנירשטריפען) חבלים , יתרים , ובנדרים נ"ו ע"ב פי' לולאות :

הגהות וחדושים על מסכת מועד קטן

מאת הרב הגאון הגדול כו' מוהר"ר שמואל שטראשון זצ"ל מווילנא.

דף ב ע"א במשנה [במועד . ובתוי"ט ולפי שאין במשנה לשון הש"מ כו' . מצינו לשון זה במ"ב פ"ד דמגילה . וע"כ כוונתו על משנה שלפנינו : **שם**] והכ"א עושין אה"א בתחלה בשביעית . כתב התוי"ט בשם הר"ן (נמשך אחרי מדפיסי הרי"ף שלייט עליו מלמעלה ר"ן . אבל נראה ברור שהוא הנ"י כניכר מקיגנון לשונו שמובדל הרבה מלשון הר"ן . גם ברפ"ב מביא את הה"מ . והר"ן אינו מביאו לעולם . ואף הרב"י והגר"א מביאים אותו בשם נ"י) דלהכי לא אסרי משום חופר כיון שמשליך את העפר למרחוק כו' . כוונתו דלכך שעודר להניח העפר במקומו וכאן ע"כ משליך על אגפי האמה (וזה קרי ליה הנ"י למרחוק) כיון דצריך לגומא . וכן לא אסרי משום דמכשיר אגפיה לזריעה מטעם שכ' התוס' לקמן (ד ב) כיון דעביד ע"י שינוי . והא דפריך הגמרא שם . ליחוש מפני שמכשיר אגפיה לזריעה . היינו למ"ד דטעמא דראב"ע מפני שנראה כעודר ליחוש נמי מפני דמכשיר אבל לרבנן כמו דל"א לעודר כן ל"א למכשיר וכזה כתבו התוס' בסוכה (כג) ד"ה ולמ"ד ועמש"כ שם ובשבת (מט) בד"ה רש"י . ובמש"כ מיושב מה שנמגם עליו בתור"פ : **גמרא** ומאי משמע דהאי בית הבעל לישנא דמייתבותא כו' . ק"ל מדוע לא קאמר דלהכי נקרא בית הבעל משום דמיטרא בעלה דארעא הוא (תענית ו ב) ולכן נקרא רביעה שרובע את הקרקע וכדכתיב והולידה והצמיחה ע"ש . שוב ראיתי בהריטב"א שהביא כן בשם הירושלמי . וכן הרמב"ם ברפ"א דפאה הבליע טעם זה בנעימת לשונו : **רש"י** ד"ה הרווהה לא . לשויה אפלי חרפי . הוא לשון הגמרא לקמן (ו ב) : **תד"ה** טיף . כדכתיב הרויתי נפש עיפה . ונדפס הגהת הגרי"פ פסוק זה לא נמצא כו' . המדפיס שגה דכוונת הגרי"פ היתה על גי' הישנה שבתוס' ונפש עיפה למים כמו שהעתיק התוי"ע אבל לפי הגירס' שלפנינו כתוב הדר הוא בירמיה (לא כה) : **ע"ב גמרא** איתמר המנכש כו' משום מאי מתרינן ביה רבה אמר כו' רי"א כו' . הה"ג בשבת (קלא) וע"ש בפרש"י ד"ה דנופל אוכל שכ' ולרבה ה"ה כו' . אבל הכא מוכח דתרוייהו דוקא קאמרי : **רש"י** ד"ה א"כ מתניתין . פי' רש"א שהגיה דבריו בל"ע . ולי דברי הרש"א ל"ע דהא הש"ס קאמר להדיא לעיל לראב"ע מעיין שיצא בתחלה לא . ואולי גי' משובשת נזדמנה לו שם . ולשון רש"י שלפנינו שם בהש"ע אטעי' דהבין מדבריו דפי' לא הרבה מעיינה היינו שמעיינה הראשון קיים וזהו מעיין שלא יצא בתחלה . אבל הב"ח הגיה שם פרש"י אל נכון : ד"ה חרישה . דבשעת חרישה ליכא כלאים כלל . אלמה לא הא בא"י זרעי ברישא והדר כרבי (שבת עג ב) . ומדוע לא פי' כפשטיה דלא אשכחן דאסרה תורה חרישה בכלאים : **תד"ה** חייב . פי' רש"א מה שנמגם בדבריהם . ול"נ דע"כ ל"פ אלא בכה"ג דאיכא ב' מלאכות איזו עיקרית דלחייב עלה והשניה תבטל . אבל היכא דליכא אלא חדא לכ"ע מחייב עלה אפילו בלא דמיון ובלא מחשבה ולהכי לא פריך אלא מר"כ דוקא דאמר דחייב שתים :

דף ג ע"א גמרא מנין לעידור ולקישקוש ולכיסות כו' . נ"ל למחוק ולקישקוש ולגרום במקומו ולניכוש כדלעיל דפשוט שזוהי הברייתא עצמה דלעיל ואי הוה גרסינן בה קישקוש ה"ל להש"ס להקשות לעיל מינה ובה . ונראה דלזה נתכוין ג"כ הגה"ש אלא שנשתבש ע"י מעתיק טועה . וכן לקמן צריך להוסיף ואין מאבקין כדלעיל : **רש"י** ד"ה בצירה . וקצירה אב מלאכה היא בפרק כלל גדול . תמוה דה"ל לפרש כפשוטו משום דכתיב כאן לא תקצור . ועי' מהרש"א לעיל בסמוך : ד"ה זריעה בכלל היתה . ובשנה השביעית שבת שבתון וגו' . נראה דעיקר כוונתו על סוגו' דהיינו שדך לא וכרמך לא . ועמש"כ בתוס' : ד"ה אף כל . יצא כו' שאינן בשניהן יכול לא יקשקש כו' כצ"ל : **בא"ד** קא פריך לקמן (הוא בדף ד ב) בטוגיות כו' וה"ה לעידור . וק"ל . א') מדוע לא מקשה הש"ס מעידור לעידור מינה ובה כמו דמקשה על קישקוש מברייתא אחרת . ב) דלפ"ז הוה מצי לתרוצי כן (ר"ל הא בחדתי כו') גם על רומיא דקישקוש דהא פי' לעיל דהיינו עידור אלא שזה בגפנים וזה בזיתים . ויותר ה"ל דקושיא דעידור איתרצא באותו תירוץ עצמו דקישקוש והגמרא נקטא קישקוש הואיל ומוזכר תחלה בברייתא להיתרא . או שיגרא דלישנא בסוכה (מד ב) נקטא . ובריטב"א ראיתי שמחק ולא יעדר מהברייתא : **תד"ה** אין . ול"נ כו' דליכא הכא אלא כלל ופרט כו' . המהרש"א הקשה מהא דלקמן קרי ליה כלל ופרט וכלל . ול"נ ליישב דלפי שהביא הר"ש שם בשם הירושלמי . כוונת ר"א כיון דהכלל בעשה והפרט בל"ת דיינינן ליה במדת דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד כו' ע"ש . וכ"כ הריטב"א והוא כעין מדת כלל ופרט וכלל כמש"כ רש"י ותוס' בשבועות (ז) ע"ש : **ע"ב גמרא** ונסב לה הש"ס לפטורא . נראה דצ"ל תלמודא (ופי' לימוד) והמעתיק שגה לפרשו מלשון תלמוד והחליפו בש"ס וכצ"ל לקמן ובפרש"י : **שם** משתכלה שלחה . במשניות הגי' עד שתכלה : **שם** א"כ נתת תורת כאו"א בידו כ"ה שם : **בשה"ע** שהרי כבר נאמר וכו' וכרמך לא תזמור וגו' כצ"ל עי' בתוספות : **רש"י** ד"ה דאתיא בסופו . נראה דצ"ל דבשמית נמי אסור : ד"ה מקנתא . דר"ש כו' ועד עצרת היינו אליבא כו' כצ"ל : ד"ה יו"ד . חורשין כל השדה כולה כצ"ל : ד"ה ואתו נ"ל ואתנו . וד"ה וכל נ"ל כל : **תד"ה** ר"א . א"כ דכיון דאיתא בהדיא כו' . אבל הר"ש בפ"א דשביעית מ"ד בסופו העתיק הירושלמי דמפורש שם דר"א אית ליה דלוקה ור"י א"ל דאינו לוקה : ד"ה עד עצרת . מש"כ הרש"א דלא קחשיב ליה בעדיות משום דר"ש יחידאה הוא . שם בפ"ה חשיב טובא מקמייהו דיחידאי . ושם במ"ג הביא משניות דר"ש גופי' (וכ"א דמשנה התוי"ע לעיקר) ג"ד מקולי ב"ש ולא חשיב לכא בהדייהו : ד"ה ניסוך . והא כו' מ"ס כו' אסמכתא כו' . ק"ל דבתענית (ג) קאמר אי ריב"ב שיתא יומי ע"ש משמע דדרשה גמורה היא ופי' זבחים (קי ב) ובתוס' שם : ד"ה שהרי . וא"כ כתיב את ספיח כו' אלמא קצירה כו' כצ"ל :

דף ד ע"א ד"ה אלא ארגב"י . ויש דמשבשי לגאי אלא כו' . פשוט דמטעם משום דע"כ גם לשיטה דידי' צ"ל דמקרא לא אסור רק למ"ד יום וכשיטת דרי"צ וכפרש"י וא"כ מאי אלא . והרש"א נדחק לתרץ : **רש"י** בהש"ע דהוה דלי . וחכמים לא התירו כי אם לבית השלחין בלבד . תימה דדלייה אף לביהש"ל אסורה דהא אקרינן מי קילון במתניתין דדלייה היא עירתא יתירה כמש"כ התוס' (בע"ב) ועירתא לא התירו כדאמרי' ברים מכילתין : **ע"ב גמרא** כדתנן המדל בגפנים כו' . קשה דלא מייתי מהמוקדם דתנן שם פ"ג מ"ג המדל נותן מן הממואר כו' : **שם** אימור מתני לה מפני שנראה כעודר וקשיא ליה כו' . משמע דלמ"ד מפני שמכשיר כו' ל"ק דאיכא לאוקמיה בדליא לאברא' . ולפ"ז לא א"ש מאי דהדרי תרוייהו (ר"ז וראב"ע) למרוצי הך קושיא הא לחד מינייהו ל"ק כלל . ואולי צ"ל במקום אחד רב זירא וכדעת התוס' במנחות (מ ב) דתרי נינהו . והא ל"ק דתקשיים מיהא דראב"ע הוא דאמר מפני שנראה כעודר . די"ל כמש"כ התוס' לעיל (ג ב) בד"ה ר"א בתירוץ הב' : **רש"י** ד"ה ליתאי . מקום . ביבמות (כא ב) משמע דהוא שם אדם פרטי . ואולי כוונתו שנקרא בר ליתאי ע"ש מקומו וכ"מ לישנא דבני בר : ד"ה בדוכתים . דלא עביד אלא לרכך ארעא כצ"ל :

דף ה ע"א גמרא בולות כו' . ומוטמין אותן אבל לא שפין א"ם . מהרי"ף והרא"ש מוכח דגרסי ושפין א"ם ועי' ברמב"ם פ"ח מהל' יו"ט ה"ד ולח"מ שם . ומאי דתני תו ולא חוטטין לתוכן ובריתא תני וחוטטין אותן ע"ש בלח"מ : **שם** הא בהדיא קתני לה ומתקנין כו' . ק"ל לימא דבא לאתויי הא דתנו הנך אמוראי דלעיל (בש"ד הקודם) וכ"א גופי' בכללם דהביאו מהא דתנן עושין כל צרכי רבים וי"ל : **תד"ה** לאתויי . קס"ד דהאי דפריך הכי כו' כצ"ל : **בא"ד** לא היתה מתניתין שגורה בפיו כצ"ל : **ע"ב גמרא** בה"פ כדתנן החורש כו' עד מאה אמה . הריטב"א ל"ג לכ"ז דלקמן מוקמינן לה בשדה שאבד בה קבר : **שם** ושדה שאבד בה קבר בה"פ קרי ליה אין והתנן כו' כצ"ל וכ"ה בריטב"א וכן הגיה הגר"א ז"ל : **שם** רי"א עד שיהא שם זקן כו' . בתוספתא הגי' א"ר בזמן שיש שם זקן כו' . והכ"מ העתיק כן גם מגמרא שלפנינו וכתב דלכן פסק הרמב"ם טומאה דידוע שכ"מ שאר"י בתד"א אינו אלא לפרש . ועי' ג"כ בדבריו בפ"ד מהל' ברכות ה"ד . ועי' בגילה (מ ב) בתד"ה ולא היא . אבן בחולין פ"ח כתבו לספק . ועי' בס' שב שמעתתא בשמע' י"ב אות י' וי"א אריכות דברים בזה : **שם** כדאמר עולא בעומדין על הגבולין כו' . אין מי שיליין לנו היכן אמר עולא ד"ז . והוא בנדרים (מב ב) (משני הרב מוה' מתתי' שי') : **רש"י** ד"ה אבל מציינין . שאע"פ שאינה אלא עלם אחד כו' . בספ"א דאהלות חשיב י"א חוליות בשדרה ועמש"כ שם ברפ"ב דדעת המפרש ותוס' בנזיר (נב) דבעינן ג"כ שיהיו הצלעות עמה : ד"ה ואל ישרפו . שאם מציינין אותו שורפין עליו כל תרומה כו' כצ"ל : ד"ה יש בה אילנות כו' . ויכול להלך כו' כצ"ל : ד"ה רי"א . עד שיהא שם זקן כו' שיהא יודע שנחרש . תימה דהכי כל אדם אינם נאמנים . וכן לא א"ם כ"כ הא דאמר עלה אביי ש"מ כו' . ולפי' התוס' וכן לפי' הראב"ד שהביא לקמן א"ם הכל : **תד"ה** אין מציינין . א"נ ליון כו' . לכאורה יל"פ דאף בתוך אסור בכדי שלא ישרפו את התרומה על אהלו או לכה"פ יתלום : ד"ה שאינו . כגון תלווד רקב כו' . תמוה דאדרבה שם מבואר דמטמא באהל וכבר תמה עליהם בהגהות הגאון מוהרי"א לנדא . ולמוהר הענין נ"ל דדעתם ז"ל דאין מציינין אלא על דבר שמטמא באהל אף שלא האהיל רק על מקצתו דל"ה אלא שמא יבוא פתאום על מקום הטומאה אבל בבואו שמה אמרינן שיזכור דהם ספק טומאה ויחזור לאחוריו . וסברא זו אמרינן לקמן בהא דאין מעמידין ציון במקום טומאה ע"ש בפרש"י . וזה תמצא מבואר שם בחולין דרקב אינו מטמא אלא כשהאהיל על כולו . ועי' בפ"ב דאהלות מ"ב בפי' הרע"ב והתוי"ע . ורוב מנין אברים מ"ל במחוברים או במנותחים זה ע"ג זה : ד"ה מנפה . הלכך לא חיישינן שמא המת בעומק כו' . מצינו לישנא דחששא לקולא בשבת (קנא) ועמש"כ בגיטין (עג ב) . או דר"ל דשורפין עליו אה"ת כדאיתא בפ"ד דטהרות מ"ה ול"א להפסד תרומה . או משום דמקילינן בנחרשה אף שאינו ידוע מקום הקבר כדמוכח לקמן מפינויי דר"פ (ועי' בכתובות כח ב בתד"ה בה"פ ובמש"כ שם) והכא כתבו דלא חיישינן כו' : **בא"ד** א"כ אילנות המאהילים מה"ל כו' כ"כ דצ"ל : ד"ה יש בה . דתניא התם כו' . היא משנה ערוכה באהלות פי"ח מ"ג : **בא"ד** וכגון כו' א"כ כו' . ולהראב"ד בפי"י מהל' ט"מ ה"ב שפי' אין בה אילנות היינו שרואין שנקצצו ממנה א"ם בפשיטות ליסנא דבידוע שאבד כו' כדתנן שם דאין מקיימין בה אילנות ומיושב מש"כ הכ"מ שאינו יודע למה כו' עיין שם :

דף ו ע"א תוס' ד"ה אמר ר"פ . אבל בשהוא מרובה כו' . אולי צ"ל מרודה כלישנא דר"פ : **בא"ד** ואפילו איכא ציון הכי נחרש . ר"ל וטהור דאורייתא ולדרבנן די בס' אחד דלמא לא הוה ציון : **ע"ב גמרא** ת"ר מרבילין שדה לבן בשביעית כו' . פי' הגהת הגר"א ז"ל דל"ל אין מרבילין כו' ולא במועד . ועי' בספרו שנ"א ספ"ב דשביעית ותראה על מה אדן הגהתו הטבע . וע"ש בר"ש שהגיה ג"כ כאן ובעינן אחר : **תד"ה** מרבילין . אבל ק"ל שמא הכא איירי בהשקאה גמורה כו' . פי' הרש"א בדבריהם דחוק . ול"נ להגיה דמשמע הכא איירי כו' דפליגי כו' ול"ל הואיל דפליגי הכא לגבי מועד וכדאוקימנא הא ראב"י והא רבנן ופלוגתייהו (ר"ל במתניתין) הוי בהשקאה גמורה :

דף ז ע"א גמרא התם נמי ליסתור ולא ליבני כו' עד אר"א . גולי דמשמעינא הייתי אומר דכ"ז צ"ל לעיל בל"ק בתר דדחי הסיוע דהתם הסיתר הוא משום הכנה וקפריך ליסתור ולא ליבני ומשני א"כ כו' . אח"ז מצאתי כן בהגהת הגאון מוהר"א לנדא : **רש"י** ד"ה נועץ שפוד וממעך אותן . מהרמב"ם וש"פ מוכח דמפרשי כפשוטו דהנגעה צריך לעשות על ידי שינוי דהיינו ע"י נעילת שפוד כו' ואח"כ תולה בה מטדה כבריתא : **תד"ה** אמר רבי . וה"ל ק"ו לימי הסגירו . ק"ל הא א"ל מה לימי ספירו שאינן עולין לו לימי נזירותו אבל ימי ההסגר עולין כדאיתא בפ' כהן גדול . ומה דלא חשיב ליה במגילה בהא דבין מוסגר למוחלט . י"ל דל"ח אלא מה שאינו נוהג בימי ספירו . או דל"ח אלא דבר תמידי משא"כ זה אינו אלא מקריי . ועי"ל דזה נכלל בהא דאמר שם אין בין טהור מתוך הסגר כו' אלא תגלחת כו' דמטעם זה הוא דילפינן שם בנזיר (כו) דימי החלט אינן עולין וימי הסגר עולין ע"ש : ד"ה בהסגר . לכן נראה דבדברי ר"י כו' היינו תחלת הסגר לאשון . נראה לי כוונתם דהיינו דכהן אמר לו דכמדומה לי שמתא צריך הסגר ולא החליט הדבר עדיין . ומש"כ דלא שייך לטהרו כו' עי' רש"א ומל"מ . ול"נ משום דלטהרו או לטמאו לא שייך אלא במוסגר דהוא אמצעי בין טהור לטמא אבל היכא דלא הסגירו עדיין איך יפול עליו לטהרו כיון דגם עתה טהור הוא . וק"ק לפ"ז תדוע בטהור כ"ע ל"פ דלא חזו ליה ועי' לקמן (ע"ב) בתד"ה ים . ובעיקר דבריהם שנדחקו הרבה לכאורה הנל"פ משום דהסגר שני עדיף ליה מהסגר ראשון דבשני אם עמד טהור ובראשון טעון הסגר ב' . ולהכי בהסגר ראשון לכ"ע חזו ליה דבתרי גווני היינו או דיטהרנו או דיסגירנו שנית שמחה היא לו . והעלבון אינו אלא בחד גוונא דהוא אם יטמאנו . משא"כ בהסגר שני הדבר שקול . שמחה בחד גוונא דהוא אם יטהרנו וכן העלב אם יטמאנו . אבל הא בורכא דהא באותו גוון שבהסגר ראשון מסגירו שנית דהיינו בעומד אדרבה בהסגר שני מטהרו לגמרי וא"כ כמ"כ הנ"ל בו דיראה : **ע"ב** בד"ה ה"ג בת"כ ז' ימים ימי ספירו כו' . ר"ל דל"ג יספרו לו אשר בגמרות שלפנינו . ודרים שבעת ימים דכתיב בקרא דישב מחוץ לאהלו דאינו אסור אלא ז"י דספירו . ואגב שנכתב (תיבות אלו יספרו לו) בפסוק כו' (שהוא ביחזקאל) טעו הסופרים וכתבוהו כאן . והרש"א בתתכ"ת ל"ד בכאן . ועי' לקמן בתד"ה מאי ובמש"כ שם : ד"ה יותם . ויש עוים נתנבא בשעה שנתנגע כו' . יותר הנ"ל דנבואה זו דעמוד ס"ה שנה כו' נתנבא בימי אחז כדכתיב ברה"פ והוא מאוחר הרבה . וכן איתא בפרש"י בישעיה שם : והרד"ק שם כתב דחשבון זה זה (דס"ה שנה) מתחיל מי"ז לירבעם בן יואש וא"כ נשאר משנותיו עוד כ"ד שנה (שבה חדשים דזכריה בנו לא חשיב כיון דלא היה שנה שלמה) וי"ד דמנחם ב' דפקחי' כ' דפקח ט' דהושע הרי ס"ה . ותמיהני עליו שטכה ד"ע בב' מקומות . א) במלכים (ב טו ח) שכ' שם דזכריה מלך בחיי אביו י"א שנה והם לבד המ"א שנה שמלך אביו לבדו . ב) (שם יז א) שכ' דהושע מלך עוד ח' שנים לבד התשעה ע"ש ואם כן יהיה יותר י"ע שנה והנ"ל דמתחיל החשבון מנ"ו לירבעם : **בא"ד** ומאחר שזה אמת נמצא צריך ליישב כו' . לכאורה תמוה מה שתלו זה בהקודם . ובמה שפרש"י במלכים (ב טו א) י"ל ע"ש : **בא"ד** מלכו כאחת והא ירבעם כו' כצ"ל : ד"ה מאי . מיהו מדכתיב ביה לו כו' . נראה דר"ל לו מאהלו דומיא דדרשינן בקדושין (יז ב) ועבדו ולא את הבן כו' . וכה"ג פי' המהרש"א בקידושין (נח) דהא דאיתא בע"ז (כד ב) א"ק הוא ולא חליפי חליפין דהכוונה על הכינוי מן כמוהו וכיוצא בו הרבה ודלא כקרבן אהרן שהביא כוונתם על לו דיספרו לו הכתוב ביחזקאל וזה אטעי' גם למהרש"א הנ"ל : ד"ה דבר . וא"כ לפרש שאר דברי כמות כגון תבילי קש . נראה דר"ל הדומים לתבילי קש דמשום איגהו גופייהו ודאי מתמיהים שהרי ר"י דרים ופינו אפילו תבילי קש :

דף ח ע"א גמרא ואביי הכוא מ"ל למעוטי סומא בא' מעיניו . ק"ל הא זה למוד מעיני ולילה נמעט מן לכל מראה כמו דממעטינן מיני' בפ"ב דנגעים מ"ג כהו מאור עיניו כמש"כ שם הא"ל . וכן שחרית ובה"ע כמש"כ שם הר"ש בת"כ מתו"כ . ואולי אור הנר יפה לבדיקה יותר מאור היום דשחרית ובה"ע ועי' תד"ה נפקא : **תד"ה** מאי . ה"ל להזכירה . נראה דר"ל דאי מיבעיא ליה לדרשא אחריתא ה"ל להזכירה : **ע"ב** ד"ה אין חופרין . בשחופר הוא רגיל לחפור בבית הקברות כ"כ דל"ל :

דף ט ע"א גמרא לאושפיזיהם שהלכו ומצאו נשיהם בטהרה . דאין אכל אלא אשה כדלעיל : **שם** שנאמר ביום השמיני שלח את העם כו' . הרש"א בח"א הקשה איך היו סבורים לילך ביום הח' שהוא חייב בשמחה (ול"ל ואין שמחה אלא בבשר שלמים) ותירוצו דחוק ע"ש . וקושייתו אינה כלום וכי כל היום חייב לאכול שלמי שמחה לאחר שאכלו פעם א' היו יכולים ללכת . ועוד נראה דאישתמיטתיה מש"כ התוס' בסוכה (מז) ובש"ת דמרבינן מושמחת כל מיני שמחות ע"ש . אולם לקמן (יד ב) בד"ה עשה כתבו דשאר שמחות אינן אלא מדרבנן . ועי' בקדושין (לד ב) ד"ה אשה ול"ע אבל הא קשיא דהא שמיני חייב בלינה כדאיתא בסוכה (מז) וכן מצאתי להגר"א ביו"ד סי' רמ"ב ס"ק מ"ח . וע"ש בע"ז סק"ע ויתיישב הכל : **תד"ה** איבעיא . כדי שלא יתבטלו כו' . ול"ל בזה דלא תקשה מדוע לא נטר עד אחר החג : **ע"ב גמרא** ר"ש בן חלפתא איפטר מיניה דרבי כ"ה בע"י ונכון עי' שבת (קנב) : **רש"י** ד"ה תעייל ול"ת כו' . שתולית סחורה כו' כצ"ל : ד"ה באנפי כלתה . שהיתה כ"כ זקנה שהיתה לה כלה . ק"ל מאי פסקא דהא איתא בקדושין (ס"ד כט) דר"ת נשיב בשיתסר כו' ויכול להיות דלשנה נולד בן ואינסב ג"כ בשיתסר וא"כ הוה ר"ח בר ל"ג כשהיה לו כלה . ותמה דמילתא דאשתו היתה ג"כ בערך שניו וא"כ מאי זו זקנה . וכ"ל דבזה יתיישב פי' רשב"ס בב"ב (קמח) על הא דאר"ח שם לדידי בנתן עדיפי ופי' שלא נתקיימו לו בנים . והתוס' הקשו עליו דמצינו לו הרבה בנים . די"ל דכוונת הרשב"ס דלא נתקיימו לו בילדותו כשאמר זאת וכדמוכח הכא והוא היה ל"ג שנה כדלקמן (כח) ולא נולדו לו זכרים אלא בזקנותו . ומר ינוקא ברי' לא יפרש כפי' התוס' שם (ז ב) שנולד לו בינקותי' אלא כפרש"י בכתובות (פט ב) : ד"ה אנפיקינון וד"ה שלא הביאו שלים נ"ל בד"א : **תד"ה** כאן . כדאיתא בירושלמי . הגרי"פ ליינו לשבת . וכבר איתא כן בברכו' פ"א על משנת הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כו' : **בא"ד** אבל בהעסקה כו' וק"ם אין מפסיקין להשב"י . הגה"ש הניח בל"ע מגמרא דילן (שבת יא) ע"ש . אולם גם בירושלמי שם בסופו איתא דרבנן פליגי עליה דר"ש וס"ל דק"ש בעונתה עדיפא מת"ת ור"י לא קאמר בשבת אלא כגון רשב"י כו' ול"ק אלא רשב"י משום דהוא גופיה ס"ל דאף לק"ש אין מפסיקין . וגם מצינו דהוא עצמו לא עביד כשמעתי' בשבת (לג ב) ועי' תוס' שם (יא) ד"ה כגון . ועמש"כ בפסחים (נא ב) : ד"ה קסבר . נראה דלפניהם לא היה הגירסא כאן מאי שמן המור :

דף י ע"א גמרא שיני כלבתא . ברי"ף ליתא תיבת שיני ורש"י שהביננו מתקן בפירוש וכ"נ מלשון רש"י דהכא ועי' לקמן (כז ב) תד"ה בכליבה : **רש"י** ד"ה מכליב מפסיע ובד"ה כלבתא . נ"ל דנתרכבו התיבות . ומלות שאינו תופר ביושר שבדבור הראשון שייכים לדבור הב' . ומלות שאינו תופר כדרכו תוחב זה בסמוך זה שבדבור הב' שייכים לדבור הא' ועי' בתוס' שלייינתי לעיל בסמוך : ד"ה מיתתא מיתתא נמי לא . למיסר גמי מתוה כ"כ דל"ל וכן בדבור הסמוך : **במשנה** ד"ה מעמידין . כירה מקום שפיתת קדירה אחת . תמוה דבשבת (לח ב) מבואר דהיא מקום שפיתת שתי קדירות וכבר הושג בזה בתוס' נדה (כו ב) : **תד"ה** הדיוט . ושמא לא היו חושבים כו' כצ"ל : ד"ה ממתוקי . בלא"ה כו' דמאי לאקשויי כו' . תמוה דלזה לא מתרץ הש"ס מידי . ובמש"כ הרא"ש בפ"ק דסוכה סי' ע"ו ואגב נייגתי עוד כיוצא בו בפסחים (קג ב) בתד"ה מיתיבי ע"ש יתיישב הכא : **ע"ב גמרא** ולמיבני כיתייא . ברי"ף ורא"ש ליתא ועי' לעיל (ע"א) בתד"ה

בתד"ה

[illegible]

דף יא ע"א גמרא [illegible]

פרק ב במשנה מי שהפך [illegible]

ופי' בלח"ם פי' אחר : רש"י ד"ה כדו לגוף . מגופת החבית . עי' ר"פ המניח דהיינו כד היינו חבית : ד"ה והקבלנים . בקטוס כך וכך . ר"ל שהמקבל יש לו דבר קצוב . והכירות הוא שלבעה"ב יש דבר קצוב וכ"ה ברש"י שברי"ף להדיא . ועי' בשו"ע יו"ד סי' ש"פ סעיפי י"א וכו' ובש"ך סקי"ב : ד"ה ואע"פ שבקיבולת . תיבת אחרים נראה מיותרת : תד"ה רי"א . במתניתין מחמיר כו'. לכאורה מתניתין בחוה"מ דאורייתא וע"י עצמו וכאן באבל דרבנן וע"י אחרים וכן הביא הג"י בשם הירושלמי דאפילו לרי"ה מותר באבל בלא שום שינוי כיון דנעשית ע"י אחרים . ועי' בירושלמי עצמו דמקשה ג"כ מדר"י אדר"י : ד"ה השב"ג . ובלישנא הס"ד. ואח"כ מתחיל ד"א יעשו ע"י אחרים והוא ליון על הא דהאריכין כו' הרי אלו יעשו ע"י אחרים : בא"ד וי"מ דהא כו' כשלא ימצא אחרים. ר"ל דלפי' קמא הרי אפי' אם ימצא אחרים שיעשו אלא שאינן אומנין כמותו . והפוסקים האחרונים לא זכרו תמותה מדבריהם : בא"ד מיהו ט' ל"י בחמרין וספנין כו' כצ"ל : בסה"ד דאין מי שיעשה ד"ז כאותו שיש לו אומנות כו' כצ"ל :

דף יב ע"א רש"י ד"ה מקבלי קיבולת . ואמרי היום בשבת יהיב להו . לכאורה לפי טעם זה אמאי שרינן להשכיר שדות לנכרים משום דאריס אריסותיה קעביד בספ"ק דע"ז . ודוחק לומר דשמואל אתיא כרשב"א דשם נגד סתם מתניתין דהתם (עי' בתוס' כאן) ועמש"כ לקמן (בע"ב) . והתוס' שם בד"ה אריסא כתבו בשם ר"י טעם אחר ע"ש : ד"ה אבל אי איכא כו' לאותן פועלים כו' כצ"ל : תד"ה אמר . דקא אסר התם מרחץ במשנה משמע הא שדהו שרי . במשנה שם מפורש דמשכירין שדות . אלא דל"ת דהיינו משום דאמרינן ליה ולית וכדאיתא התם לרשב"א. לכן הוצרכו לדיוק דמרחץ : בא"ד וכדר"ש דאמר כו' אסורין בימי אבלו אבל במועד דהוי דאורייתא או כפין דאורייתא הקילו וכ"ש שיש לכן להקל בשבת כו' כ"כ דל"ל : גמרא משום דמיפתא נפיש פסידא . פרש"י דמיפתא יקיר . ועי' בנזיר (לא ב) דבגליל אמרא עדיף ממיפתא וע"ש ויש לפרש כאן דמיפתא מתקלקל יותר : שם הלכות מועד כהלכות כותים למאי הלכתא כו' כצ"ל וכ"ה ברי"ף וכצ"ל ברש"י : רש"י ד"ה ואין למידין . כמו בכותים דלא אמרינן כו' כצ"ל : ע"ב גמרא ואי ר"י ידום נמי בפרות דהא אמר כו' כצ"ל : שם לימא שמואל כיחידאה ס"ל . ק"ל הא אמת כן הוא כדאיתא במגילה (יח ב) ע"ש . וי"ל משום דסתמא דמתניתין דרים מבילתין משקין בס"ש במועד דלא כוותיה (עי' ר"י) דמשקה מים לזרעים חייב משום חורש או זורע והוה מלאכה דמחובר. ובזה אפי' שמואל מודה כדאיתא ביבמות (פג) : רש"י ד"ה אדם חשוב . אפילו אין לו מה יאכל . ועי' רימב"א ולע"ד הכל"פ דכוונת הא"כ הוא דלעולם תגדא דשעכי הוה דסוא דבר האבד ומ"מ איקפד דאדם חשוב שאני אבל באין לו מה יאכל אפי' לאדם חשוב ש"ד : ד"ה לנזיי . עי' בפירושו לתומש (ויקרא יט יט) דמפרשו בענין אחר : גמרא לגעא דהני יתמא הוא . לכאורה ר"ל דוקא יתמא משום דבלילה אוושא מילתא טפי מטעמא דמסיק וכ"מ דעת הפוסקים . ופרש"י בזה דחוק : תד"ה מכניס . וא"י מה מלאכה . לכאורה פשוט דהיינו עמור . ואף שמ"מ אלא במקום גידולו כמו שפסק בשו"ע סי' ש"מ ס"ט וע"ש בהגר"א וכ"כ התוס' בבילה (ר"ד לא) הא איכא למימר דהכא נמי מיירי במקום גידולו דמשמע ודאי דלא בעינן אלא שהכינוס יהא ממקום גידולו ואף שמאספו אח"כ הביתה :

דף יג ע"א רש"י ד"ה לאתויי מאי . הא תני ליה לצורך המועד כו' . הב"ח הגיה לצורך המוכר וכן בדבור הסמוך . ועי' ל"י : ד"ה שאין לו מה יאכל לאתויי מאי דהיכי מתרלי מילתא כו' כ"כ דל"ל : במשנה אין מביאין כלים מבית האומן . התוי"ט הביא מג"י הטעם משום הבדא . ותימה שלא הביא פרש"י בפסחים (נה ב) דהטעם הוא מפני הטורח : רש"י ד"ה אבל מפנה . והא משמע ליה עכשיו כו' כצ"ל : ע"ב גמרא ואם חושש להן שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת כו' . עי' הגרי"פ . וכ"מ להדיא בתוס' שם דל"ג לה : שם מחפין אקלוסי מעבין אסמוכי. עפרש"י . ולמד"כ דאקלוסי הוא כיסוי דק ואסמוכי כיסוי עב כמו בחולין (נה ב) גבי טחול : שם דשקיל חלקייהו . עפרש"י . ול"נ דהוא מלשון חלוק כי הקליפה הוה לבוש להגרעין כמו החלוק לאדם וכדאמרי' בכתובות (קיא ב) מה חטה כו' יוצא בכמה לבושין . ועי' תוס' חולין (קיז ב) ד"ה חטה וכן קורין בל"א לקליפת התבואה (הטעמדי"ל) : שם חנות פתוחה לסטיו כו' . הה"ג בתענית (יד ב) : רש"י ד"ה כמין ככי . מכנסין אותן ביחד כצ"ל : ד"ה או דלמא בנגעא מדעתן כצ"ל : ד"ה בתבלין. כגון כרוב וכרישין כצ"ל וכמו שהועתק בתוס':

פרק ג ד"ה מטומאתו לטהרתו. נזיר טמא (הג"י וכן רש"י שם פי' דמטומאתו לטהרתו לא קאי רק אמצורע . ומדויק בזה דנקיט ל"י דלפרש"י שלפנינו הל"ל בל"כ מטומאתן לטהרתן ועי' במל"מ) כו' ושוב אינו מעכב גזלו . אינו מדויק דאפילו בימי טומאתו שסותר את הקודמין ואינן עולין לו כל דיני נזירות עליו . עי' בנזיר (מז ב ויז) רק דגזה"כ הוא שמצוה עליו לגלח ביום הז' :

דף יד ע"א גמרא בעא ר"ז אבדה כו' כיון דאנוס מותר א"ד כיון כו' . לכאורה ה"ל לפשוט מדתני במתניתין הבא ממדה"י דמשמע דמדכך אחר לא דלא מיפרסמא מילתא כמ"ש המ"א בסי' תקל"א סק"ו . ואולי ע"כ לא כתב המ"א אלא למסקנא דמסיק אביי לאיסורא וכן לר"א דמתני בעייתו באומן מוכח דבאחר פשיטא ליה דאסור . אבל לפי בעייתו י"ל דלא נקיט מדה"י אלא משום דאורחא דמילתא דליכא שם ישוב . או לאפוקי מדר' יהודה לקמן : שם ה"ק כו' אבל לשוט מודו ליה כו' אבל למזונות מודה להו כצ"ל : רש"י ד"ה איזהו . ומתעטף במקטרינו . בשבת (קכ) נזכר בסי"ח כלים . ובחולין פי' בע"א ע"ש : ד"ה למזונות . וחזר במועד ד"ה מותר כו' כצ"ל ותיבת אחריהן למחוק : ד"ה אילימא לשוט . דקאמר רבי כו' בילא לשוט כו' ואמטיינן דנראין לו כו' כצ"ל : ד"ה והא נראין כו' בסופו . דבלשוט ובמזונות פליגי . אין הכרח אלא דפליגי בלהרווחה ובחד מינייהו . ואולי דמ"ם הוא וצ"ל דבלשוט או במזונות נמי פליגי : תד"ה ומנודה . דאין נידוי פחות מל"י . הוא לקמן (טז) : בא"ד וכן מי שנשאל לחכם מ"ל כשבא (ר"ל החכם) בתוס"מ ועי' לשון הג"י . והמהרש"א יצא מפי' הפשוט . ואולי דתקו הא דקי"ל ג' מתירין את הנדר במקום שאין חכם (בכורות לז) ועי' שבת (מו ב) אבל אין זה הכרע . גם מש"כ כגון שתלה הנדר באם יאכל פירות ממועד ואילך דלא חל הנדר להתירו . הן אפי' אם היה תולהו באם יאכל מעתה ג"כ לא מיקרי חל הנדר כדמוכח בנדרים (ל) וכ"פ הרמ"א ביו"ד סי' רכ"ח סי"ז . וזה ודאי אין סברא לומר דה"ל לאכול וליתשול : בא"ד ושאר גילוח הוא דבעי כו' כצ"ל : בא"ד ועוד יל"פ שנראה שמותר לגלח לאחר במועד כו' . נראה דר"ל כלפי שאמרו בתחלת דבריהם וגילוח הרגל נמי אסור במועד (פי' שלא במקום אונס) כתבו עתה דיל"פ שמותר לגלח כו' והיינו אפי' שלא במקום אונס (עי' יבמות מג תד"ה במקום) ולהכי ק"ל שפיר מאי קמ"ל נזיר ומצורע ור"ל אפי' תאמר דהמה מותרים אף כשהי' להם פנאי כדמסקינן לקמן (יז ב) מ"מ כיון דכ"א מותרין אפי' בלא אונס הש"כ הני דמצוה נינהו . ובזה הגלתי דבריהם מהל"ע שבתוס"ע : ד"ה ושאר . אי נמי כו' . ר"ל אם שגם והכל חד פירוש הוא. המגיהים בד"ה מלת אף לא ירדו לכוונת דבריהם וכן הגהת הב"ח לא ישרה בעיני : בא"ד לפי מה שפירשתי במשנה כצ"ל : ד"ה אלא להרווחה . נראה דל"ג ועוד מכלל דפליגי רבנן אפי' לשוט כצ"ל : ע"ב גמרא שהתירו לו חכמים קתני דאזיל כו' . נראה דדייק ממלת לו דמשמע דוקא לו דאזיל כו' ולא לאחר וכדממעטינן בקדושין (טו) מלו דהענקה וכן בש"ת אתנס לפמש"כ לעיל (ז ב) בתד"ה מאי ע"ש כמו כן שהתירוהו משמע מיעוטא . לכן ל"ל דמ"ם הוא וכצ"ל מי קתני שהתירו חכמים בלא כינוי . אח"ז מצאתי בריטב"א שהביא די"ג שהתירו : רש"י ד"ה ודאי עשה דיחיד . דכתיב אבל יחיד כו' . אין לומר דכוונתו על מלת יחיד לראיה לזה דק"ל עשה דיחיד דהתם ר"ל על בן יחיד כדפרש"י שם . וגם לזה לא נלך לראיה . וע"כ צ"ל דמייתי ראיה להא דק"ל עשה ה"ל יותר להביא מקראי דיחזקאל וכמו שהוא בג"י ורש"י שם : תד"ה ואי

לא נייח . תימה כו' מיהו פריך שפיר . תימה דלפום פירכא דאביי אכתי יוכל לפשוט מהא דכ"ג דנין אותו כמש"כ התוס' לקמן וא"כ דיחויא דנחמינן לנכסי' עדיפא טפי ועמש"כ לעיל (י) :

דף טו ע"א גמרא שלא יפסיק את לימודו . ברי"ף ורא"ש הגי' שלא יפסיד ובמסכת שמחות פ"ה הגי' שלא ישכח : שם לזבוני מיא בפקתא דערבות . עי' ברכות ר"פ הרואה ובחולין (ר"ד קז) : שם מה להלן כו'. ובזיעה אף כאן באימה כו' מכאן כו' כצ"ל וכדאיתא בברכות : תד"ה ובועלי נדות . אבל בטומאה שלשים מודה ר"י . כ"ל דל"ל בטומאת מת דמ"ם פשיטא דאיכא אלא טומאת ערב כקרי : ד"ה מנודין . דהכר אייתי כו' גבי תספורת כצ"ל : ע"ב גמרא אר"י ת"ש כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר מנודין היו ושלחו קרבנותיהן . וכתבו התוס' בד"ה ותשו שמא יש להוכיח הכי מן הפסוקים . לכאורה ה"כ דר"י סמך א"ע על מתניתין דמנחות (מה ב) „כשהיו ישראל במדבר קרבו כבשים כו' . שכל האמור בתוה"פ קרב במדבר„ אולם בחגיגה (ו ב) אר"ע שבטו של לוי ט' הן הקריבו וע"ש בפרש"י ובמ"א גם לפרש"י ביבמות (עב) שנזופין היו ממעשה העגל . ובשמיני למלואים כתיב ואל בנ"י כו' קחו שעיר עזים כו' וכן בר"פ אחרי. וגם עשו פסח בשנה שניה. וזה יש לדחות דעשו ע"פ הדבור עי' קדושין (לז ב) בתד"ה הואיל : רש"י ד"ה לא אשארא . אעטיפת הראש כו' . עי' בתענית (יג) דשם הובאה הברייתא ד"ימות כאחת ולא תני בה אלא ג"ד מנאכה כעה"ם לחילה . גם עטיפת הראש לא מנאנו בהי"ג תעניות אלא אחר שעברו כולן ולא נענו ע"ש : ד"ה וכמילה בכלל היכה . דכתיב ותבא כמים כו' . עי' יומא (עו ב) דלא קאי לימוד זה ומסיק שם ל"א מרבויא דקרא וסוך לא הכתי וכמש"כ התוס' וזהו ג"כ כוונת הגמרא כאן כיון דאשכחן שם דאפיק רחילה בלישנא דסיכה לכן בכ"מ דכתיב סיכה לא תפיק רחילה מכללה ע"ד דאמרינן בזבחים (ד) לענין הולכה . וברש"י דאלפסי ובג"י איתא סתמא כדאיתא ביומא ונפלאתי על התוי"ע במ"ו שבנה בתה לעצמו ע"ש ונסתרת מהא דיומא : תד"ה לא . ובתוס' הרב פי' ק"ל כו' . ר"ל למחוק מכאן תיבת פי' ולהגיהו להלן אחר ובשם רשב"ם : ד"ה לא הב' . פי' לא קאי כו' . עי' בגה"ם . וכבר קדמוהו הרא"ם בשם הרא"בד והריטב"א עשו"ש : בסה"ד א"כ מספקא ליה כו' . אכתי צריכין אנו לתירוצא קמא דהא ספיקא דרבנן היא (עי' תוס' לעיל יד ב ד"ה מהו) וכדפסק הרי"ף בכל התיקות לקולא : ד"ה אחרי בסופו . וא"כ איך עשה מביא קרבנותיו כ"כ דל"ל :

דף טז ע"א גמרא זימנא בתר זימנא דכתיב כו' . פרש"י דחוק ועי' ל"י . ול"נ דהשביר המועד משמעו שהעביר זמן הנועד לזמן אחר דכמו דלשון העברה במקום ר"ל העתקה ממקום למקום כן בזמן ר"ל מזמן לזמן : שם מנלן דאי מתפקר בשליחא דב"ד . פרש"י שחרף שליח ב"ד כו' . נראה דל"ד אלא דר"ל הב"ד עצמו וברא"ש הגי' דאי מתפקר כלפי גברא רבה וכן בג"י שהעיז וחרף הב"ד וכן בלשון רש"י דשם וכעובדא דדתן ואבירם . וכן בקדושין בעובדא דרב יהודה קרי להוא נהרדעי ליעבר שליחא דרבנן אע"ג דלא חרף אלא את ר"י עצמו ע"ש : שם ואתי ואמר כו' . דכתיב העיני האנשים ההם תנקר . פרש"י דחוק . והא איתא במגילה אסתר ברוה"ק נאמרה שנאמר ויאמר המן בלבו וע"ש בפרש"י ומשה ודאי לא גרע מ"ו מכותבי המגילה . ולעד"כ דהדיוק הוא מלשון הכתוב בנוכח דהם ודאי השיבו בלשון נסתר כי העלנו כו' . כי ישתרר וכן כוגן אלא ע"כ דזהו הלשון שאמר השליח למשה והגמרא נקטא סיום דבריו וכמון בס"ד : שם וכל אשר ל"י כו' בעלת כו' . וכ"ה ביבמות . אבל בס' תנ"ך שלפנינו בעלת בכ"ף וכן הוא בגיטין (לו ב) . וכ"ה במאיר נתיב . ובמס"ק נמסר עליו לית ואילו בעלת איתא שם לעיל בפסוק ג' ובריש תהלים . אולם ל"ע שגם כעלת מצינו במלכים (א יב יד) ובד"ה (ב י יד) : שם קא בעו רבנן למיעל . עפרש"י . וגי' הרי"ף והרא"ש לאפטורי וא"ש הא דאלמא קסבר אביי הני כו' : ע"ב ושנה לבני ב"א כו' ולרבה בר חנה כצ"ל עי' תוס' סנהדרין (ה) ד"ה רבה : שם דלא ידע פירושא דהאי קרא לאו גברא רבה הוא . ליתא בזה בגיטין (ו ב) : רש"י ד"ה כי יתבי בדינא . משום דמר עוקבא היה נשיא . בשבת (נה) קרי ליה שמואל אב"ד וכ"כ רש"י בקדושין (מד ב) ושם בשבת בסה"פ עוקבן ב"כ ר"ג ועי' סנהדרין בס"פ ז"ב ברש"י ותוס' : ד"ה מכלל דאיכא ראשונים . דדברי לשון נבואה . הן מצינו דברי קהלת ואיכא מ"ד דאינה מטמאה אה"י . וכן מצאנוהו הרבה על דברי חול . ואולי ר"ל כאן דוקא וכדכתיב אמר אלהי ישראל לי דבר כו' : ד"ה ראש לג' אבות . שהוא הולך לפניהם לעוה"ב . אולי יכוון להא דסנהדרין (קב) בן ישי בראש ע"ש :

דף יז ע"א גמרא אלא אחוכי נמי קמחייכת בי . כ"ה הגי' ברא"ש : שם כנ נפשיה דר"י אתא לב"ת כו'. כ"ה שם ובע"י : שם אלא א"ל הכבד ושב בביתך . לישנא דקרא הוא (מלכים ב יד) : רש"י ד"ה ומהני כי מיחא בתורא . שאינו יוצא לעולם . קשה מסוגיא דפסחים (ל ב) דמסקינן דפ"י היסק יוצא וע"ש בתד"ה התורה : ע"ב גמרא אלא שחל שמיני שלו להיות בשבת כו' . ועי' בתוס' . ומזה ק"ל ע"ד הרב ימיאל שהביא הטור בשם י"י מ"ב הביאו הטע"ז שם סק"ה דאין שבת עולה בתחלת המנין וא"כ איך מ"ל שמיני בשבת . אח"ז מצאתי להק"כ שעמד בזה . וי"ל ע"פ מש"כ הש"ך בסי' ש"מ סק"ת בשם הרמב"ן בהתחיל לנהוג אבילות וא"כ א"ל דלא מת והפסיק וחזרו וא"ל דמת אז כמו שאמרו הראשונים . דאף ימי הפסקה עולין לו . וקיים וד"ז צריך תלמוד . וי"ל דהרר"י"ח יסבור דאינן עולין וא"כ מ"ל שפיר בכה"ג . אבל מ"מ צ"ע מהני גווני שמייל הירושלמי שהביא בסמוך בתוס' : שם ל"ל שחל ז' שלו להיות בשבת ערב הרגל מ"ב סבר לה כא"ם דאמר מקצת היום ככולו כו' . מכאן צ"ע ע"ד הב"ח שהביא הט"ז שם דל"א בשחל יום ז' בשבת מקצת היום ככולו : שם אמר עולא הלכה כרי"ה באבל כו'. נראה דס"ל כר"ש ברי' דרב אידי בר"פ דלעיל ותניא כוותיה . ועי' לקמן (יח) תד"ה ובגנוסטרי : רש"י ד"ה שלא ישהו . כדכתיב בהו קראי כצ"ל : בא"ד ואינן קרבין ביום הח' בזמנן . עמל"מ פ"ז מהל' יו"ט הי"ע : ד"ה סבר כרבנן . ולא הוי אנוס כו' . לכאורה תמוה מדוע לא פי' כפשוטו דלרבנן אסור לגלח במועד מחמת גזירת למ"ד . וזהו י"ל משום דאמרי' לעיל אבל אינו נוהג אבילתו ברגל כו' . ועי' ברא"ש שם בשם הראב"ד וכ"כ הכ"מ בפ"ז מהל' יו"ט הי"ח בשם מהרי"ק מס' בית מועד בדעת הרמב"ם וכן נ"ל מלשון רש"י לקמן (יט ב) בד"ה דהא נהגא מצות שלשים ברגל וכפי הגהתי שם . אבל קשה להבין דאטו משום דגלוח לו אונס דאבילות על אונס דשבת מיגרע גרע . אבל מ"מ זה מוכח מפירושו דאיסור מחמת אבילות לא מיקרי אונס ועי' נו"ב חלק או"ח סי' י"ד דהאריך בזה . ולסברא זו יובן הגמרא דר"פ דלעיל פתח באבל וסיים במועד וע"ש בפרש"י . דלכאורה תמוה דהכי פשטא דמשנה משמע דמחמת שאירעו אבל לא היה יכול לגמור מפני איסור אבילות קודם המועד ולכן התירו לו לגמור במועד . והכי ה"ל למיפרך מדוע לא התירו לו בימי אבלו כמו שהתירו במועד . אלא ע"כ דזה לא מיקרי אונס להתיר מחמתו במועד . ולכן לא מתפרשת המשנה אלא כפרש"י ושפיר פריך מאי דפריך. אבל תימה דא"כ לא"ם אמאי מותר לגלח במועד ה"ל לגלח בע"ש כדפריך הגמרא על שחל ח' שלו בשבת ערב הרגל. מאי אמרת דהיה אסור מחמת האבילות הא זה לא מיקרי אונס ולע"ג : ומסוגיא זו לכאורה קשה על מש"כ התוס' לקמן (יט ב) ד"ה שאסור דלפי' הרי"ע . שבעה קודם הרגל אף אליבא דרבנן מותר מבעיו"ע ומשמע לכאורה כמו לא"ם מן הבוקר וא"כ מכש"כ שמותר ברגל היכא דחל ערב הרגל להיות בשבת . וכן אף לפי' הקונטרס שהביאו שם מקודם דעד הערב היינו לילה מתש . מ"מ לפי דיוקם דשם יהא מוכח דז"י קודם הרגל מותר אף אליבא דרבנן בגלוח בחוה"מ כמו לא"ם בערב הרגל . וכה אמרינן דאסור . וצ"ל דאין כוונתם שם דהרי כמו לא"ם אף בדברים שאסורים כל למ"ד אלא רק על אותן שהן אסורין בשבעה בלבד ועי' לקמן (יח) בתד"ה אע"ג ובמהרש"א : ד"ה דשלים מצוה ברגל. כגון דהוי יום ה' יום ראשון של רגל כו' . ק"ל דבכה"ג אפי' לתנא דידן יהא מותר לגלח מיהא למחר ביום ו' דהוא יום ראשון דחוה"מ דהרי מפני כבוד השבת התירו איסור דמצוה. וכשחל יום ח' דרגל בדג"כ יהא מותר בב' ימים בה' ובו' דרש"י דנקט יום ה' ל"ד ולא אתי אלא לאפוקי וז"ה . עמ"א סי' תקל"א סק"ו . ובקל יש לחלק בין זה להא דאם חל ערב הרגל בשבת דאמרי' ה"ל לגלח בע"ש . ואולי המ"א לא איירי אלא בדלא ידע דבעיו"ע לא יהיה בישוב . ואולי י"ל הואיל דנקבלו באו בו ב' איסורים יחד איסור דתוה"מ ודמשמרה לא התירו אע"ג דלכל חד באנפי נפשיה יש טעם להיתרא . שוב מצאתי להריטב"א שעמד במקצת דברינו אלה ויישב בע"א ע"ש : תד"ה כשחל . כגון שמת כו' ובירושלמי מוקי כו'. לפנינו גם נוון הא' איתא שם . ועוד איתא שם כשנכנס הגולל ע"ש עם חשיכה ע"י נכרי ועי' לקמן (כד) בתוד"ה הלכה כר"ג : ד"ה ותנא. עי' מהרש"א שהגיה בדבריהם . ותמוה דפשוט דכוונתם לפי הגי' שלפנינו ג"כ בע"ש (דהשבת הוא) ערב הרגל. ודע דיש ע"ם בדבריו ובמקום אפשר צ"ל אפילו :

דף יח ע"א רש"י ד"ה ולדידי . דאיכא דעתי . וכ"ה ביומא (ל א) : תד"ה ובגנוסטרי . ושמא ליו"ח סבר הל' כרי"ה . ר"ל במועד דוקא : בא"ד כה"ג כו' . והאשה מותרת בנטילת שער כו' . עי' יבמות (מג) בתד"ה במקום : ע"ב ד"ה הטולים . במצורע איירי כו' ומסופק אם נאמר כן בטולה מע"ת כו' . נראה דלא היה לפניהם הגירסא במשנה הזבין כו' . וכן מצאתי בגירסת המשנה שבירושלמי : רש"י ד"ה לעצמו . אבל לצבור למכור לא דדרך כו' כצ"ל :

דף יט ע"א תד"ה ר' יוסי . דר' יהודה קשה נמי קצת דהל"ל כו' כדי פרנסתו לאחרים או כו' כצ"ל : בא"ד והשתא מתניתין אתיא כר"מ . עי' רש"א . ונראה דמ"ם הוא וצ"ל כר' יוסי : בא"ד אבל ריב"א היה מביא מן הירושלמי להתיר כו' . לפמש"כ לעיל דרב ורבה בב"ח מלו סברי דשבת ז"ת א"כ מהירושלמי אין ראיה . ועי' תוס' מנחות (לו ב) : בסה"ד אין אות ומימים כו' כצ"ל : רש"י ד"ה שמונה ימים . מותר לאלפר בתכבוסת . עי' בגה"ם. ונראה דאיסתמיעתיה דברי המהרש"א בכאן : ד"ה ואין עולין . דהי קבר מתו בתוך הרגל כו' . ובכגון זה משמע דשבת עולה (עי' לעיל יז ב תד"ה כשחל) וא"כ מוכח דלא כדעת הרי"ח שהבאתיו שם דאין שבת עולה בתחלת המנין : בא"ד ואני אומר כי ע"ם הוא כו' . הגה"ם הגיהו בל"ע והב"ח תלה בתלמיד

בתלמיד מופס . ואולי י"ל דהוה ק"ל קושיית התוס' לקמן (כ) ד"ה אביו"ה . וניחא ליה למימר דס"ל כריו"ח דהמשנה לאו בדוקא נקטה ג"י ודלא כרבא . ובזה מדוייק הא דא"ר הלכה כתנא דידן דאמר שלשה דלכאורה תיבות דאמר שלשה אך למותר . דל"ל דאתי לאפוקי הא דשמונה ימים קודם הרגל דל"ס כתנא דידן אלא כא"ש דאמר ז' דהלא רבא גופיה אמר שם לעיל דא"ס כא"ש ביום ז' . אלא ע"כ בא לומר דאמר שלשה דוקא ודלא כריו"ח : ד"ה כשבת. דינו כשבת כו' כצ"ל : בהרע"ב מ"ה. ומונה אחר הרגל למ"ד יום עם הג' שעברו כבר מן השלשים. תמוה מדא דהא רגל עולה למנין שלשים אף אם קברו ברגל כדמסקינן לקמן וכמש"כ בעצמו לקמן . שנית דהג' ימים שקודם הרגל נחשבין לז"י מן השלשים כיון דחשיבי כשבעה ימי אבילות כדלקמן (כד ב) וכמש"כ בעצמו במ"ו : תד"ה שאם. וצ"ל דה"ס כו' לא יכבס אחר הרגל כ"כ דל"ל : בסה"ד הא שני ימים לא בטלו גזירת א"כ הא ימים כו' כ"כ דל"ל . והרש"א מחק לגמרי מן מ"מ פירש אמת כו' עד סופו : ע"ב רש"י ד"ה דהא נהגא . כלמ"ד כ"כ דל"ל בכ"ף ועי' טוי"ד סי' שצ"ט : תד"ה הלכה . מדלא מפליג כו' ולא בלא גלה כצ"ל : ד"ה אתיא בסופו . דל"א שיהא יום ז' לשני ימים כו' · וזהו כעין שכתבתי בס"ד בר"ה (י) ע"ש : ד"ה שאסור . וא"ת מ"ש כו' ובשמיני לרבנן ובשביעי לא"ש שרינן כו' כ"כ דל"ל . ולזה נראה שכוון גם גה"ש אלא שנשתבש בהעתק . ומיושב בזה קושיית הרש"א . וגם לגי' שלפנינו צ"ק דהא כאן נשלמת שבעה קודם יו"ט . וא"כ נאמר נמי מקצת היום ככולו לענין דברים הנוהגים בשבעה בלבד : בא"ד ולפירושו נראה כו' מדקאמר הכל מודים כו' כ"כ דל"ל ועמש"כ לעיל (יז ב) : ד"ה ומלאכתו . אע"ג כו' . הגה"ש הגיה דבריהם בלע"ג ע"ש . והנה הרי"ף והרמב"ם השמיטו הא דמלאכתו כו' . ותמה עליהם הב"י בסי' שצ"ט וכבר העיר הרז"ה על הרי"ף בזה . ועכ"כ צ"ע דס"ל שאין זה קולא מיוחדת כאן דוקא אלא ה"ה בכל אבל וקמ"ל דאף בזה דוקא ע"י אחרים ועי' לקמן כ"א ב' תד"ה מכאן . וכ"כ מהא דקתני כללו ש"ד כל שהוא משום אבל רגל מפסיקו ופרש"י שצריך להשלימו אחר הרגל . וכן מהא דפשיטא ליה דלתנין ז' אינו עולה . אמנם התוס' ע"כ לא ס"ל כן כדמוכח בדבריהם לקמן (כ) בד"ה שלשה ע"ש :

דף כ ע"א גמרא א"ל יחידאה היא כו' . קשה כיון שהורו לו כן אלישע ב"א והזקנים איך ק"ל יחידאה . ולכאורה הכ"ל לומר דס"ם כאן וצ"ל כמו דאיתא במס' שמחות פי"ב מעשה כו' ונהג עליו ז' ולמ"ד ע"ש (וכאן נשתבש מגי' דנזיר מ"ד ע"ש). והעיקר כ"ל דמביא ראיה מהך ברייתא דלא מחלקת בין אביו ואמו לשאר קרובים אליבא דר"ע דהרי התנא מביא הנך עובדי לראיה לחכמים דר"ע (וכ"כ להדיא בשמחות שם) ומדהביא ג"כ מעשה דר"ל לראיה ש"מ דפליג ר"ע גם על או"ה. והיא ברייתא פליגא עליה ויחידאה היא. ודברי התוס' ד"ה יחידאה צ"ע : תד"ה שככר. וברכה בשורה.ברכה בשורה מי איכא עי' כתובות (ח ב) ועי' לקמן (ע"ב) תד"ה קורע ובמש"כ שם: ד"ה כל מקום' וה"ה כו'. ולפע"ד דקמ"ל כ"מ כו' אפי' בדרבנן דומיא דאבל ולאפוקי מס"ד דרבא בעירובין (מו) ע"ש : ד"ה איבו . נראה מדבריהם דגי' רש"י היתה בתשובת רב איבו וכ"ה הגי' לפנינו בפסחים וכ"כ מפרש"י שם והגרי"פ שם ל"ד וכן אישתמיטתיה דברי התוס' כאן . וכן בשאלת ר"ח הא' הי' גירסתם כמו כן איבו מדלא הקשו קושייתם הא' על אבא קיים בשאלת ר"ח . ולפ"ז צ"ל דאמו דרב היה שמה העלמי איתא דכמו דשאל ר"ח על אביו דרב בשמו כן גם על אמו שאל בשמה וכצ"ל מפרש"י שם ד"ה רב . ואשכחן בב"ת (נט ב) שם אמתו דר"א אימא שלום (וזה יש לדחות דאולי אימא היה קורין אותה לכבוד עי' ברכות עז ב) ובזה תפול קושיא הא' דהתוס' : בא"ד בשלמא לפי' האמון הביאו לומר מה היה חושש ר"ח כו' . בפשוט הל"ל בכדי שנדע למה חלץ מנעליו עליהם וי"ל : ע"ב גמרא כי תניא ההיא לכבוד אביו ואמו . לקמן (כד כו ב) : רש"י ד"ה כל שמתאבל עליו . מצייר רק במה שהשב"א מודה . והחכמים הלא מוסיפין עליו כדמוכח לקמן ובפירושו . ואפשר דבא לומר דאף באב ובן אינו אלא עמו דלא תימא דבהם מודו לרשב"א : ד"ה עמו בבית . שיהא אביו או בנו כו' כצ"ל : תד"ה קורע בסופו . וברכת אבלים נחלקו כו' בשבת אם חייב כו' . לכאורה צ"ע דלקמן (כז) תנן דאין אומרים ברכת אבלים במועד . ונראה דהתם בברכת רחבה . והתוס' מיירי בהא דבברכת המזון דאיתא בברכות (מו ב) עי' בכתובות (ח ב) ובתוס' שם : ד"ה ואחותו . ל"מ מאביו כו' . מפרשי בין מאביו לבד שלא מאמו וכן בבין מאמו וכ"מ מהפוסקים. ותמיהני מדוע לא נפרש דר"ל מאביו ומאמו יחד דוקא דהכ"ג באהלות פ"י מ"ד בין מלמעלן בין מלמטן לפי' הא"כ שבר"ש ואחריו החזיק הגר"א דהיינו בשתיהן יחד ע"ש . ובקידושין (עג סע"א) שמא ישא אחותו בין מאביו בין מאמו דר"ל ג"כ משניהם יחד עיין שם ובפרש"י . שוב ראיתי במרדכי שהביא פי' זה בשם רבינו יואל . ובגם עשה מעשה אלא שהמרדכי דחהו מהירושלמי : ד"ה באפה. ובפ"ק דכתובות קאמר עמו בבית ושמא כו' . גם בכאן איתא עמו בבית אלא מפני שאפשר לחלק בין אשתו לשאר קרובים וכמו דסקילו בדידה דאינו מתאבל רק על אביה ואמה וכן היא עם בעלה אינו אלא על אביו ואמו לדעתם לקמן. לכן הביאו מהסיא דכתובות דשם גם באבילות דבעל ואשה קאמר עמו בבית : ד"ה ומרחצת . בחמין כו' היא נמי מותרת . ק"ל מוזגת את הכוס מא"ל . אבל באמת לא חשיב רק דברים המביאין לידי הרגל דבר עי' כתובות (ד ב) . וכ"ל דהם מפרשי דהקושיא היא ממרחצת כו' (ודלא כפרש"י דדלמא על מטה כפויה קאמר דמלטת לו דזה מותר אפי' לאבל עצמו כדאיתא בטור סי' שפ"ז מה"כ) לכן כתבו בחמין כו' היא נמי מותרת ומאי קפריך וכ"ה ברא"ש ביותר ביאור ע"ש :

דף כא ע"א ד"ה אלו . שר"ש היה מתיר כו' אחר ג"י . עי' לקמן (בע"ב) תד"ה מכאן : ד"ה ואסור . מדלא תני כו' כמו בט' באב כו' כצ"ל : ד"ה חולץ . צ"ל דתיבת אפילו שבס"ד היא שלא במקומה וכצ"ל לר"א אפילו להניח (ר"ל בלא פנ"ח) ולר"י חולץ : ע"ב גמ' מכאן ואילך שואל ומשיב כדרכו כו' . לכאורה ומשיב הוא ללא צורך דהשתא שואל משיב מבעיא וכדפריך בברכות (ס"ד יג) . ועוד הכר השמיטו דאפי' מג' ועד ז' משיב מהם ואילך לא כש"כ . וצ"ל משום דקי"ל ביו"ד סי' קמ"א ס"י וסי' רמ"ב ס"ו דהמשיב צריך להוסיף קצת . והכא מג' עד ז' משיב אבל שלא בהוספה . אך מז' ואילך קאמר דמשיב כדרכו ור"ל בהוספה ונכון בעז"ה :

דף כב ע"א גמרא נגפרו לעמוד כו' . כה"ג בר"ה (ל) : שם גמירי חברי' כו' . עמש"כ בזה בבילה (כז) בס"ד : שם דתניא בני מעיים כו' כצ"ל : שם רב"א אין הלכה ואין הלכה כו' כצ"ל : שם ת"ר על כה"מ כולן מדחה כו' כצ"ל וכ"ה ברי"ף ורא"ש : תד"ה הלך . ולא ידענא כו' בגדול הבית שבא ממקום קרוב אי מונה עמהם כו' כצ"ל . עי' רש"א . וצ"כ משום שיל"פ דהא דאריו"ח והוא שיש גדה"ב בבית לא קאי אלא על דברי ר"ש בבא ביום ז' וכמו דמסקי בס"ד הסמוך לקמן בשם הירושלמי : בסה"ד דהואיל משום המת הלך ימנה עמהם . פי' רש"א. ולפע"ד דע"ם הוא וצ"ל ימנה לעצמו . וכוונת דבריהם הוא דבתחלה כתבו דכוונת האיבעי' היא דבהלך גדה"ב לבה"ק עדיף טפי מטעם שהוא טרוד כו' ויודע האבילות כמוהם · ולזה כתבו או להפך ר"ל דבהלך לבה"ק גרע טפי דהואיל משום המת הלך הוא עיקר לכן ימנה לעצמו (ולקמן בדבור הסמוך משמע מדבריהם דמשום דידע בתחלת האבילות גרע) אבל בא ממקום קרוב פשיטא ליה דמונה עמהם: ד"ה דאתא . ומנאן יום או יומים יקיים עמהן כו' כצ"ל : בא"ד לרבנן כשבא תוך ג"י ולר"ש אפילו כו' כצ"ל . ולמחוק תיבות גדול הבית ותיבות שפירש גדה"ב ג"י . וי"ל הגי' שלפנינו שכתבו כן להמסקנא דמשנינן הא דאתא בגו תלתא וזהו אפי' לר"ש . ומש"כ ולר"ש אפי' ביום הז' לא קאי אגה"ב אלא על הבא ממקום קרוב שבתחלת דבריהם : בסה"ד ולפי זה א"ש כו' לימנו בהדייהו בגה"ב דכמו כשאין גה"ב בבית הלכתא כו' הוי דינא כרבנן כ"כ דל"ע : ד"ה מהדריתו . לכן גל"פ ט' לכנודו מיד כשילאו אפי' כו' כצ"ל : בסה"ד מדסלקת מלגבי אחיך כו' כ"כ דל"ל . ור"ל כשהלא מלפני אחיך עם המת ואחיך ישוב לביתו אז תתחיל גם אתה באבילות : ע"ב גמרא מיתיבי ולשמחה ולמריעות למ"ד יום וכ"ת פרוטי קמפרש והתניא לשמחה שלשים ולמריעות שלשים קשיא כ"כ דל"ל וכן יראה לי מדברי התוס' כאן ובבכורות (לא ב) ד"ה א"כ ובסנהדרין : שם הא בארישותא כצ"ל בשי"ן וכ"ה ברי"ף ופי' הב"י שהוא לשון הלואה דמתרגמינן אתה נושה בו דאת רמי בי' וכ"כ מפרש"י : שם והא בפורענותא. מפרש"י משמע שהגיע זמן להאבל שיפרע וכ"כ מהפוסקים . ולכאורה הכל"פ שהגיע זמן לאחד ממריעיו שישלם ואם לא ילך האבל יפסיד : שם ואין אחיזה פחותה מטפח . ק"ל מהא דנדה (כו) כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן טפח ופי' הר"ן בר"ה דכדי אחיזה אין בו טפח רק כדי שיראה משלימו. ועי' פרש"י בס"פ מי שהוציאוהו ובמש"כ עליו שם וע' מש"כ לקמן (כו ב): שם רי"א כל קריעה שאינו מבדיל קמי שפה כו' . כה"פ סתמו כת"ק זולת המרדכי כתב והלכה כר"י והביאו הכמ"א בשם י"א . ונלפע"ד דהילי' הוא מהא דשמואל כוותי' ק"ל בהוריות (יב ב) ואף רב לא מנינו שיחלוק עליו בזה . ותימה על הגר"א ז"ל שלא הראה לשם . ועוד מצאתי בירושלמי דפרקין הלכה ה' דבהת"ק מסיים דברי ר"מ ור"י הלכה כר"י . ומהא דהוריות תראה שפרש"י דהכא במבדיל קמי שפה מגומגם . (וגם כ"ל שיש ט"ס בדבריו במש"כ וקורע תחתיה דל"ל וקורע אללה) ופירושו שברי"ף ישר וכ"פ הב"י והפוס' : רש"י ד"ה לשמחת מריעות . אבל סעודה דשמחה כו' לא . לפע"ד לא מצינו שום דיני אבילות בשאר קרובים אחר למ"ד. וגם לפירושו לא מצי קאי רק על הא דלאחר ל"י וכמש"כ בד"ה אמר רבה . דאילו לאחר יב"ח ודאי מותר אפילו לשמחה דנשואין דכי לעולם יהיה אסור . ולא מצאנוהו אלא בשיחוי הקרע שאינו מאחה לעולם . ואולי ד"ק הכ"ל לפרש דאתי למעוטי איפכא דלסעודת מצוה מותר אפילו בתוך למ"ד כמש"כ התוס' והפוס' מהירושלמי ומס' שמחות . ואולי רש"י כו' מלפרש כן מפני שברת התוספות בבילה (יג) ד"ס א"ד ע"ש . אבל אין זה הכרע די"ל דל"ק מיירי בארישותא וליפנא דאמימר בפורענותא כדמסיק : ד"ה לא הושוו. וכל הנך דתני במתניתא. נראה כוונתו על הברייתא דלקמן (כ"ד כו): תד"ה ולשמחת. אהובים זל"ז וכן פי' דדוקא כו' כ"כ דל"ל : בא"ד כבית טור וש"מ כ"כ דל"ל . והוא ל"מ ושאר מקומות והס"ד וא"כ מתחיל דבור חדש ולשמחת מריעות והוא ליון על ליסנא דאמימר : בא"ד אם דוקא סעודת קידוש ר"ח . בירושלמי שלפנינו איתא אם היתה חבורת מצוה או קה"ח מותר וכן הביאו הרא"ש וא"כ מוכח דתוס"ת לאו היינו קה"ח : בסה"ד דאין שמחה בלא אכילה ושתיה . לעיל (ט) : ד"ה אחד . ובתוס' הרב פוסק כרשב"א כו' . פי' גירסת הרי"ף וכ"פ בטוש"ע כרשב"א :

דף כג ע"א גמרא ואין אומרים שמועה כו' . וכ"פ הרמב"ם בפי"ג מהל' אבל והטוש"ע . ולכאורה ה"ל לפסוק כרשב"ג דהל' כדברי המיקל באבל וגם מעשה רב . וכ"כ דעת הרי"ף והרא"ש שהביאו הא דאמרו עליו כו' . וכ"כ מפסקי התוס' סי' קכ"א . וכתדומני שכן נוהגין . ובתוס"א מצאתי שמפרש דקאי אריכא אחכם ואב"ד וכמיא דבמ"ד בטל וקאמר עוד דא"א שמועה כו' וכ"ל כבית מדרשו של אבל ע"ש ובזה מיושב המנהג אפילו לת"ק : רש"י ד"ה בגרדא וד"ה כרכי . מדבריו כ"ל שלא היה גורס בדברי רא"ש חדשים : תד"ה ואמר . שפי' למעלה בשם הר' יונה כו' . הוא לעיל (יט ב) ושם הביאו זה הפי' בשם הרי"ע : ד"ה כל . והדתניא בתוספתא כל אלו כו' מותר לספר בתוך ל"י של אָבֵל . כל אלו כו' לכבס במועד מותר בתוך ל"י כו' כצ"ל וכ"ה בתוספתא (ועי' לעיל יז ב) . ולהמדפיסים הביא שבוש הא' שלא העתיקו מלת של וקראו אֵבֶל להשבוש הב' לגרוס אסור דאל"כ מאי אָבֵל : בא"ד והא דאמרי' בפ' החולץ כו' היינו דוקא בהני דהתירו כו' ומה שאסור שם בע"ב לכבס היינו מטעמא כו' כצ"ל . ובס' שלפנינו הושג מלת דוקא שלא במקומו : בא"ד כמו שהחמירו לענין אבילות דבשר מלוח כו' כצ"ל : בסה"ד מניין לו להקל בע"ב יותר מימי אבלו דאדרבה . כ"ל דכאן הוא סיום ענין וכ"ל דאדרבה מהא דהחולץ שהביאו לעיל מוכח דלענין כיבוס החמיר ע"ב מאבל . ובפ"ב דתענית כו' הוא ענין בפ"ע להוכיח דלענין כיבוס החמירו באבל יותר מבמועד וכ"ל דאמרו שם כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ משמע דמשום כבוס יש בהן . ובמועד אמרינן לעיל (יח) דכ"פ מותר לכבסן : ע"ב ד"ה יש . ואותו חולק על הש"ס שלנו דאריו"ח כו' אע"פ שאמרו אין אבילות בשבת כו' . שם איתא במועד . אלא שהתוס' כתבו שם דאין סברא להקל בשבת טפי ממועד . אבל מדוע לא הביאו מהא דרב יוסף דאמר שמיה בשבת גופה דברים שבצינעא נוהג . ואולי דס"ל דר"י עצמו למד ג"כ מהא דאריו"ח במועד . ועי' לקמן בתד"ה הכי אריו"ח : ד"ה מאן . ולאבילות שינהג בשבת מה שנהג אתמול . בדבור דלעיל משמע דמילי דפרהסיא לכ"ע אין נוהג : בא"ד משום שמחה . דכתיב בהן כדפרישים. אולי צ"ל כדאפרש וכוא לקמן בסה"ד : ד"ה ואין מברכין . וי"פ דבגימ"ל קאמרינן דא"מ עליו ט' כצ"ל . ור"ל דיש שלשה בצירוף האבל : שם ואין מזמנין עליו עמהן כו' כצ"ל : בא"ד פי' בקונט' כו' ואינו מברך א"ל לברך משמע כו' כצ"ל ותיבות בהמ"ז למחוק . או דצ"ל ברכת המוציא : בא"ד ומיהו אדקאמר בר"פ מ"ש התם תוך ד"א כו' כצ"ל ותיבות למ"ד למחוק : בא"ד ועוד דאמרינן לקמן הן עומדין כו' . ר"ל לקמן שם בברכות (יט) :

דף כד ע"א גמרא אבל שמעמם מטמו בימי אבלו ה"מ א"ל ר"פ אסור אתמר כו' . וכ' הגה"ש ל"י מה חדש בזה כו' . ולי ק"ק מדוע קבעו הש"ס הכא. לעיל גבי דברים האסורים בימי אבלו ה"ל לקובעו . ודוחק לומר משום דאיירי לעיל בפלוגתת רשב"ג ורבנן בתס"מ באנינות . ועוד ק"ל יתור לשון אבל כו' בימי אבלו . אשר על כל אלה כ"ל דר"ל בהא דאבל כו' בימי אבלו לכלול גם יום השבת דהוא במספר ימי אבלו דהא שבת עולה ג"כ. ולכן א"ל ר"פ דלא אתמר משמי' דשמואל דאיהו ס"ל דאין אבילות בשבת אפי' בדברים שבצינעא וכדאמר לקמן נת"כ לשות אלא משמי' דריו"ח דסבר לקמן דברים שבצינעא נוהג : שם כי תניא ההיא בכבוד אביו ואמו . לעיל (כ ב) : תד"ה הא אחר . ואם הם יעשו ימותו . וכ"כ הרא"ם סי' ל' בשם הר"מ ז"ל וגם נראה דעיקר מיתה דקרא לגופי' כו' הא אם תפרעו ותפרומו ותעבדו עבודה (כצ"ל דל"ל עי' רמב"ם פ"א מהל' ביאת מק"ק) תמותו . וק"ל א"כ מאי פריך הגמרא בסנהדרין ספ"ב מהא דתניא ואלו שבמיתה כו' אלא פרועי ראש מנא לן דאיתקש שתויי יין לפ"ר כו' . הא בגופייהו כתיבא . וא"ל דהגמרא דייקא דהברייתא ע"כ לא ס"ל דהקרא מתפרש הא אם תפרעו כו' תמותו דא"כ מדוע לא תשנה ג"כ קרועי בגדים דכתיבי נמי בהאי קרא אלא דמפרשה הא אחר כו' כדהכא . דא"כ יקשה מדוע לא תשנה הא דאבל כדדייקי התוס' והרא"ש . ולפע"ד דמהאי קרא לא מוכח דמחייבי מיתה אלא קרועי בגדים דסמיכי לולא תמותו דהכ"ג דרשינן במנחות (כז ב) קרא דר"פ אחרי ואל יבא בכל עת אל הקדש כו' דולא ימות לא קאי אלא על תבית לפרוכת או רק על אל פני הכפורת ולא על אל הקדש לכ"ע ע"ש . והכי משמע לי מדברי הרמב"ם שם דבהל' ח' כתב דפרועי ראש דבמיתה הוא מקרא דיחזקאל . ובהל' י"ד בקרועי בגדים יליף מהאי קרא דלא תפרומו . ודברי הכ"מ שם בהל' ח' תמוהים דהא בהל' י"ד יליף מהאי קרא קרועי בגדים . והא ל"ל דשם ר"ל מדאיתקש בהאי קרא קרועי בגדים לפרועי ראש . דהא מסקינן בסנהדרין שם דפ"ר הלל"מ ומהלכה לא ילפינן בי"ג מדות עי' שבת (קלב) ובפרש"י . והא דלא תשנה הברייתא גם קרועי בגדים דבמיתה עמש"כ לקמן בסמוך : עוד כ"ל דלהכי לא ילפינן מקרא דלאביכם כו' מיתה לפ"ר ולק"ב משום דלא כתיב בי' חוקת עולם לדורותיכם כדכתיב בפ' שתויי יין וכן לא כתיב בי' בבואכם אל א"מ כהתם . דלכן נראה דהאזהרה לא היתה אלא להם לבדם ואף שלא בשעת עבודה (כי בל"ז היו אסורים לעבוד באותו היום מחמת אנינות . ואבילות אחר יום ראשון לכ"ע איננה אלא מדרבנן זולת לדעת הראב"ד אבילות דשלשים הוא מה"ת עי' ברא"ם) דכמו שהוזהר כ"ג בפ"ר ובפרימה כן הזהיר היום את בניו כי דינם היה באותו יום ככ"ג כמש"כ בשם הראב"ד . והחמיר עוד עליהם לענשם מיתה. וראיתי ברמב"ן בפיה"ת שפי' כעין זה וע"ע בהשגותיו לס' המצות מל"ת קס"ג . שוב מצאתי להתוי"ט ס"פ הנשרפין שנגע במקצת דברינו אלה . ועי' ג"כ בתהרש"א שם . בא"ד דהא לא מייתי לה ס"פ הנשרפין . וברא"ש מסיים ודוחק לומר דתני וסייר דהא אלו תנן כו' ותימה דהא לא חשיב שמה ג"כ הכובש את נבואתו וכו' דס"פ הנחנקין וע"כ צ"ל דלא חשיב אלא מילי דקדש ומקדש כמש"כ הרע"ב שם . אבל לי צ"ע מדוע לא חשיב ביאה ריקנית לק"ק וקטורת חסרה דמילי דמקדש נינהו וחייבין עליהן מיתה בידי שמים כמבואר במנחות שם וביומא (נג) עי' מל"מ פ"ב מהל' בהמ"ק . ועתוי"ט ס"פ הנשרפין : ד"ה ושמואל בסופו . להראות שאין אבילות בשבת כצ"ל : ד"ה וכל קרע · שמא דוקא כגון שקרע ככר . פי' מהרש"א . ולי קשה א"כ מאי פריך הכא מהא דתניא מחליף וקורע . ואולי הא דכתבו בס"ד והא דפריך בסמוך ולא משני הכי כו' קאי נמי על האי תירוצא : ד"ה כי תניא . ומכאן ק"ל כו' דהא גבי אביו כו' . תימה דיותר ה"ל להקשות דשם אמרי' דאפילו בשאר מתים קורע בתוך ז' והכא אמר דוקא לכבוד או"א . וא"ת דשם מיירי ביוכל לסתתמם כמש"כ לעיל א"כ גם מאו"א ל"ק : ד"ה הכי . ואביי ורבא סברי ג"כ כוותי' כצ"ל : בא"ד מספקא לי כו' הני דברים דקריעה ודעטיפת הראש אי הוה כו' כצ"ל : ע"ב ד"ה פי' בקונטרס כו' שכבסו כו' קודם האבל ללבוש כו' כצ"ל (רש"א) : בא"ד דאביי כרבי ורבא כרשב"ג כצ"ל (הכ"ל) : ד"ה ר"ע . וה"ס מסתמא לענין בכור . תימה דהכי שם בבכור פליגי ר"ע וחכמים ולענין אבילות הכל מודים דיום ל' כשלפניו . ואולי כוונתם בדלא קים ליה שכלו לו חדשיו דאפילו ר"ע מודה דגם בנתן יחזיר ע"ש בתד"ה מת בנו וצ"ע בזה . וצ"ל דע"ם הוא וצ"ל לענין כבוד וכ"ל לענין דהכא דהכל טעמא מפני הכבוד כמ"ש לעיל בד"ה ואין אומרים: ד"ה דר"ת. ובין ר"ה ליוה"כ שבעה כו' . וכ"כ הרא"ם סי' ע"ה בשם בעל הלכות וז"ל שבין ר"ה ויוה"כ כו' . ולכאורה ה"ל למיחשב גם יו"ט ב' של ר"ה ליום אחד וליהוי שמונה וכמ"ש הרא"ש במסקנא דמילתא בענין שעה אחת לפני עצרת וכה"ג כ' התוס' בסה"ד. וע"כ צריך לחלק דשאני ב' י"ט של ר"ה דכיומא אריכתא דמו וסייעתא למש"כ הט"ז בסי' שצ"ט סק"ז בשם מהרי"ל ע"ש : בא"ד אלא יל"פ דגל"ת לענין שמועה רחוקה כו' בהני שני ימים אחר יו"כ . כ"ל בצירוף הני שני ימים וכמו דמשנו לעיל . אבל ק"ל מדוע ליום דער"ה חשבינן לז"י אף לענין שמועה רחוקה משום דבטיל ביה גזירת שבעה א"כ גם עיו"כ יחשב לתשלום שלשים כיון דמיבטל ביה גזירת למ"ד לתירוץ זה : בא"ד ובסמוך פי' כענין זה הרב יום אחד כו' כ"כ דל"ל : ד"ה אלא . ואסיק חכם כו' מברין עליו אלו ואלו ולקמן אמר אפי' רבו כו' אינו יושב עליו אלא יום א' כ"ל מכאן משמע כו' כצ"ל סדור הדברים . וק"ל א"כ מדוע לא הביא הש"ס לעיל (כ ב) מהא דחכם שמת הכל קורעין עליו . דאיכא קריעה בלא שבעה וליפשי כי תניא ההיא משום כבוד החכם כדמשני התם על אביו ואמו :

דף כה ע"א גמרא . העומד עס"מ בשעת יציאת נשמה כו' דומה לס"ת שנשרף ט' . לקמן (כו) מסקינן דל"א אלא בזרוע ופי' הב"י ביד למה להכעים. שאין שייך זה ביציאת הנפש ח"ו . ולפרש"י דשם ל"ק כ"כ : רש"י ד"ה לס"ת . דתורה קרויה נר כו' ונשמה נקראת נר כו' . כ"ל דאינו ר"ל דיציאת הנשמה הוה כמו שנשרפה ח"ו שהרי היא נצחיית . וכן אינו קורא לה כאן רק יציאה דהיינו העתקה ממקום למקום . אלא דהשריפה אינו רק בהגוף ומדמהו לס"ת שנשרף דאמרינן לקמן דחייב לקרוע על הגויל בפ"ע והוא להנשמה כמו הגויל להתורה . או י"ל כפשוטו ע"ד שאריו"ח לקמן (כו) כיון דכתיב ולא רמהו עוד לגבי דידיה כמת דמי : ד"ה מאי להוה . תו לא קרעי כצ"ל : ד"ה אל עגלה . אותה עגלה שהיגרוהו פלשתים כו' · עי' בע"י בתוס' : תד"ה וכ"ת . דא"ל לרבי אלונו בא כצ"ל : ד"ה חכם . אותו שקרע ויש שפירש חכם כו' כצ"ל :

דף כו ע"א גמרא ממשמע שנאמר ויקרעם לשנים א"י שהם קרעים ומה ת"ל קרעים מלמד שהם קרועים לעולם כצ"ל . וכ"ה בסנהדרין . ועי' ברש"י בע"י כאן . ופה נשתבש מהא דלעיל (כב ב) : שם א"ר חלבו א"ר הרואה ס"ת שנשרף כו' כ"ה ברי"ף ורא"ש : שם וכמינסי אחד השומע כו' . כ"ל דר"ל כגון אז בעת החורבן . או אפי' עכשיו בפיטק שנשבה בין הנכרים

ועמ"ה

(ובמ"א סי' תקס"א) ותימה לי על הפוסקים שהשמיטוהו : תד"ה בברכת בסופו . ר"ל קורע על על הס"ת. ר"ל דנכרי : ע"ב גמרא בהס"ע אמר כמה לית ביה דעתא להאי צורבא מרבנן. בגיטין (לז ב) אמר רבה עליו כהאי גוונא . ונ"ל דכן יש לגרוס כאן רבה איתרע ביה כו' : תד"ה כך . ועוד נ"ע . הוא סוף הענין דלמעלה : ד"ה תחילת . נ"י ממאי מפיק טעמא דלעיל כו'. עמש"כ שם . ומה שנדפס בגליון לעיין בכלים פכ"ד . שם לא נמצא כלום מענין זה . וצ"ל להסמיך טעמי' מהא דתנן שם פכ"ט מ"ד חוט מאזנים כו' (ופי' הרע"ב שאוחזין בו המאזנים) שלש אצבעות. אלמא דיש בהן די אחיזה . וכן הקומץ היה בג"א (יומא מז) : ד"ה קורע . ובירושלמי כו' א"ל קיים היה ומת א"ת נ"י אם מת על אמר א"ל לקרוע כו' כצ"ל . ותיבות וכן קרע על אביו ונמצא בנו צריך להגיה בסה"ד וצ"ל דלשינויי דר"א שם גם בקרע על אביו ונמצא בנו נ"י אלא א"כ נודע לו שהוא בנו בתכ"ד (ולשנויא קמא דהם בסתם) ודלא כמשמעות הירושלמי ומס' שמחות . ולכאורה ה"כ להשוותם יחד ולאוקמי הא דירושלמי ודשמחות ג"כ בתכ"ד דוקא (או בסתם) כדמוקמינן שם הברייתא דתני יצא . ולפ"ז יצא לנו דיש חדש דבקרע על בנו ונמצא אביו אפילו בתכ"ד (או בסתם) נ"י מהא דמס' שמחות וצ"מ כן בנימוקים וצ"ע : ד"ה אכנבי . תימה מאי מוסיף כו' . פי' שבת (קא) ובגה"ש שם : בסה"ד י"ג כמו שפי' דנהי שא"ל לקרוע כו' כצ"ל : שם מכל מקום אם קרע שפי שפיר כו' . ונסתפקתי אם כשאי להאחות היתרון או לא :

דף כז ע"א גמרא מעשה שמת ר"ג הזקן כו' כבר כפינו ע"פ זקן . עמש"כ בע"ז (יא) : שם מאי דרגש אמר עולא ערסא דגדא . נראה דמילתא דעולא לאו אדרגש דהאי ברייתא איתמר . כיון דתנו בה קרביטין והיא לית לה וכדאיפרך מזה במסקנא . וכן לשון הקושיא לקמן דתניא דרגש א"ל לכפותו מוכח דלא הוה עסיק בה . אלא עיקרי' היה על מתניתין דנדרים : שם כי אתא רבין אמר אמר לי הסוא כו' כצ"ל : תד"ה מן המנחה . פי' רש"א . וצ"ל לפרש דבריהם וכצ"ל אי מנחה קטנה אי מנחה גדולה דמקודם לכך והס"ד ואח"כ מתחיל דבור חדש אינו יושב עליה : רש"י ד"ה אין מניחין . להספידו . משמע דשלא ברחוב מספידין וע"כ בתלמיד חכם קאמר דאף דאין מועד בפניו ומותר להספידו מ"מ לא ברחוב בכדי שלא להרגיל גם באינו ת"ח : תד"ה ואין . זאת המשנה ע"כ נשדרת בהיפך . נראה משום דדין זה הוא אפילו בחול והפסיק בי' בין דיני דמועד ופי' כ"י . וצ"ל מדבריהם דלפניהם היה דין זה משנה בפ"ע ועליה הוקבעה הגמרא הא דת"ל בראשונה כו' : ע"ב גמרא בראשונה היתה הוצאת המת קשה לקרוביו יותר ממיתתו כו' . ולכן רע בעיני המנהג בקצת העיירות אשר גבאי החברה אוכפין על היורשים לשלם ד"ק שך מקוים וכבר צווחו עליו קמאי דקמן : תד"ה אבל . וא"ת כו' אפילו בחוש"מ אסור כו' . וצ"ל דהתם קמ"ל דאפילו לת"ח דממתת מועד מותר מ"מ ביו"ט אסור : ד"ה יום לאשון . פי' למעלה כו'. הוא (בד' כ) ד"ה שבבר : ד"ה מכאן . ובש"ס דידן כו' כצ"ל :

דף כח ע"א ד"ה מה פרה . פי' על מעשה העגל כו' . ובזה לא תקשי הא דאיתא בריש יומא דפרה לאו בת כפרה היא : ד"ה הן . וביום מותו כתב הרבה . במ"ר ס"פ וילך (הביאו הרא"ש בפ' ע"פ סי' יג) שכתב בו ביום י"ג ס"ת ע"ש : ד"ה אלא . וי"ל דלפעמים משתנה ע"י זכות המזל כצ"ל . או דע"י הוא ר"ת דעל ידם : ד"ה שתין . י"מ לאו דוקא . הוא ע"פ מש"כ בב"ק (נב ב) בד"ה שיתין : ע"ב גמרא . ואמר רבא כפי דשכניב אמרן גוד כו' כצ"ל : שם שייל איכלא כו' . בערוך הביא דתרגום שאול הוא שיול. ובזה יובן פירוש רש"י.מיד שאול יפדנו ממות יגאלנו :

סליק מסכת מועד קטן

הגהות וחדושים על מסכת חגיגה מאת הגאון הגדול מהור"ר שמואל שטראשון ז"ל

דף ב ע"א במשנה וטומטום ואנדרוגינוס . עפ"א ונראה שדעתו היכא דתני ב' דינים ודין אחד הוא מסובב מהשני תני דינו אחר הדין שהוא הסבה לו . אולם עי' בכ"י ריש מו"ק בד"ה ולא ממימי הקילון ותמצא סתירה לדבריו : שם ובס"א כו' ולעלות מירושלים להר הבית. כתב התוי"ע דכיון שיכול לעלות להה"ב שהוא בשפוע ההר ממילא עולה עוד במעלות העזרות כו' . מוכח מדבריו דהה"ב עד החיל (שהם התחילו המעלות) היה ההר בשפוע ובלא מעלות וזה נסתר מגמרא יומא (טז) שעומה חשבון לגובה קרקע ההיכל מן קרקעית הה"ב בשיפולו רק ממספר המעלות הנמצאות ביניהם ע"ש : רש"י ד"ה איזהו קטן הטילו חכמים כו' ועל אמו לחנכו. עמש"כ בחדושי שו"ע או"ח סי' שמ"ג : תד"ה הכל בסופו ועוד בגמרא דקאמר שפטורה בראיה וחייבת בשמחה כו'. א"א לפרש כוונתם להא דלקמן (ו ב) יש בשמחה מה שאין בשתיהן שהשמחה נוהגת כו' ובנשים כו' . דהא כתבו לעיל דראיה דהך ברייתא בקרבן איירי אלא נראה דכוונו להא דר"ה (ו ב) דבעי ר"ז אשה מהו בב"ת מי אמרי' הא לא מחייבא בראיה א"ד הא איתא בשמחה והע"א הביא זאת נראיה נוספת על ראיות התוס' : ע"ב ד"ה ליטא בסופו . אין למדין כו' מן התקוע. פי' בגליון מוקע עצמו לדה"ל לשון זה הוא ביבמות (קע ב) וע"ש : ד"ה ליטא הב' ועוד כו' אתי לד עבדות ומשתמש בא"א . עי' יבמות (מה ב) : ד"ה לא תהו בסופו ועוד פו"ר אכולהו ב"כ כתיב אף לכנען. עי' רש"א שהגיה דבריהם בכ"ע . ובמל"מ פ"י מהל' מלכים ה"ז ייסב דבריהם בטוב טעם ע"ש ועל הט"א בא"מ יש להפליא שגם הוא יכד לדעת המל"מ בישוב הירושלמי ועל התוס' כתב שנעלם מהם גמרא דסנהדרין כתמיהת הרש"א : ד"ה כופין ונ"ד להסיא דרים שבת כו' דהתם פשע בדבר כו' . פשע נ"ד דהא בשוגג מיירי התם ועמש"כ שם (כ"א) ברש"י ומש"כ תלע דשריכא רים ת"כ כו' . לכאורה גם שם פשע שבכח ולא הביא כפרתו קודם התמיד כדפרש"י שם : ד"ה נשים דהכא תרי עניני כו'. דבריהם סתומים וכבר עמד עליהם התוי"ע אך מש"כ הרב ז"ל ועוד דקטן דפטור מטעם שוטה דפטור מכה"ת והכי איתא בברייתא בזה נ"ד דהברייתא מיירי לענין שמחה אבל בראיה ה"ל לחייב את הקטן מרבי' לאיה מהקהל רק דפטור מק"ו דנשים וכמ"ש התוס' לקמן בכ"ד הסמוך : ד"ה תרש וכן בחולין כו דהתם הטעם תלוי בכיון שיוכל לאמן ידיו לשחוט. עי' בהא"ש שם וגם נראה דדבריהם כאן קוהלים למש"כ בספ"ג דסוכה ד"ה והיודע לשחוט דלדבריהם דלהם ע"כ מיירי ההיא דחולין ביוכל לאמן א"י : ד"ה המדבר בב"ר כו'. שם בעניי לא מצאתי . אבל בהיפך אמרו בס"ר פ"ג פקח לראיה ופקח לשמיעה משמע דמפרשי חרש כפשוטו שאינו שומע לבד ופקח דכתיב באמצע בין עור לחרש הוא הניגוד והסיפך לשניהם וכן כוונת התוס' במש"כ דמי שם פה קאי לתרוייהו ר"ל ג"כ לניגוד ולהיפוך ודלא כהרש"א :

דף ג ע"א גמרא לענין ראיה גמר ראיה ראיה מהקהל. עפ"א ובמש"כ עליו בק"א בס"ד ונשמט שם „וכ"כ להדיא מהרמב"ם סוף הלכות חגיגה דלועזים וגרים שאינם מכירין חייבין בהקהל ועי' ברכות (מה ב) תד"ה שאני": שם דכל אימת דעייל רבי כו' ויתבי קמיה כצ"ל וכ"ה בע"י : שם אר"ת חגר ברגלו אחת כו' צ"ל ואר"ת בוי"ו : תד"ה אלא. מה לו ללכת דכיון דלא שמע כו' אע"ג דגמיר לאתריני לא יזיל השתא כו' כצ"ל ותיבות עד האידנא נראה למותקם : ד"ה מפעמים וכי אמרינן לקמן כו' כצ"ל : שם ההיא מדקתני ארגלים קאמר כו' כצ"ל : ע"ב גמרא להקביל פני ר' אליעזר כצ"ל ביו"ד : [רש"י ד"ה ואף הוא . ראב"ע. הט"א כתב דליטנא דאף הוא נ"ת כן . ופי' מש"כ במגילה (ד) ד"ה שאף : שם תוד"ה דרך . מאבד מה שנותנין לו קוביקוס . עי' בגליון וצ"ל דר"ל משחק בקוביא] : שם בסופו. קורדייקוס אין בו אחת מכ"א. כן הגיה המפרש שם :

דף ד ע"א גמרא אלא עבדים מנלן כו' הא נ"ל קרא כו' . נראה דהפירכא דעבדים מנלן הוא דר"ס גופי' וכמ"ש התוס' ביומא (עו) ד"ה הכי ובס"מ ודע דהרע"ב כתב טעם דעבדים משום דכ"ת שהכניס כו'. ותמוה דשביק טעמא דר"ס מא"פ האדון כו' וכ"ת לא"ע ותב"ח ואף לת"א בא"ע של קטן דלאו בר כפי' הוא כמו שהאריך בזה הט"א בריש מכילתין ותכש"כ דקשה עפי לפירושו בריטא דמתניתין כשיטת הרמב"ם דלת"א פטור ודוחק לומר דאף שחייב מדאורייי' רבנן פטרוהו בשוא"ת כדי שיתהר רבו לשחררו עי' בכ"מ בפ"ב מהל' ק"פ הי"ג. שוב מצאתי להתוי"ע שעמד עליו ולפלא בעיני שלא שת לבו למש"כ מהא דפי' בריטא דמתניתין עוד כתב הרע"ב ע"א דכתיב בבוא כל ישראל לראות ועבדים לאו בכלל ישראל . טעם זה ל"ת בגמרא וגם ק"ל דמישראל אימעוט נמי משוחררים כדהוכיחו התוס' בסוכה (כח ב) וע"כ תלטרך לומר שיש שום רבוי כמש"כ התוס' שם א"כ ח"ע ותב"ח יהא ג"כ חייב מאותו רבוי . שוב ראיתי להרמב"ם רפ"ב מהלכות חגיגה שגם הוא כתב ב' טעמים הללו שבהרע"ב וצ"ע : תד"ה אלא בסופו ואיכא למימר דבכ"ע ממעט קרא . עי' רש"א שנדחק וצ"ל דכל זה מהקושי' ור"ל דא"ל דקרא ממעט דאפי' על תנאי לא יביא וא"כ מאי פריך אילטריך כו' : ע"ב גמרא דכתיב כי תבואו לראות כו' . עפרש"י ותוס' ועמש"כ (ביבמות קב ב) : תד"ה דכתיב התם מיירי בגו"כ שאין קבוטין זמן בביאת רגלים כצ"ל : בא"ד והתם האדכתי בדבר לפרש הסיא דהערל כו' כצ"ל : ד"ה דמרבה וי"ל דהתם ממעטינן ערל שמתו כו' ק"ל דלפ"ז לר"א דיליף בר"פ הערל דערל אסור בתרומה בגז"ש מפסח היינו אפי' בערל שמתו כו' . וא"כ מאי קאמר ר"ע שם א"ל הס"א איש איש כו' הא מרבוי דאיש איש ליכא למילף ערל כזה ולפי' ר"ת דמשמע דערל כזה מותר בתרומה דהוה אנוס קל"ע דהא שם (ע"א) מבעי' ליה לרמב"ע אפי' על ערל קטן דהיינו בתוך ח' אי מותר לסוכו שמן של תרומה ולא איפשיטא ואין לך אנוס גדול מזה עי' תוס' שם בר"פ וראיתי להכ"מ בפי"א מהלכות תרומות ד"ז שכתב על הא דפסק הרמב"ם דסכין א"ק בתוך שבעה בשמן תרומה בפ' הערל בעי' דנפשטה ותמוה דהרי שם לא נפשטה וכמש"כ התוס' בר"פ שם רק דהרמב"ם נראה דסמיך על הירושלמי שהביאו התוספות שם כדרכו :

דף ה ע"א גמרא ואיתרע מזלה ואייתיתה כצ"ל כדלעיל : שם אמר ר' יוחנן אוי לנו שמקל עלינו כו'. כ"ה בע"י ותיבות בן זכאי ליתא וכצ"ל : שם הא ירבעני מוחלין להם. הגרי"פ הגיה לו תחת להם וכ"ה בילקוט ובע"י וצ"ל דהגי' שלפנינו עיקרית כי ירבעני הוא לרבים נסתרים : שם שאני בת ר"ח דקים ליה כו' כצ"ל וכ"ה בע"י : תד"ה זה. לפי שעה שתולהו בשלו כו' כצ"ל : ע"ב רש"י ד"ה ידו נטויה להגן עלינו כצ"ל :

דף ו ע"א ד"ה מחייבא בשמחה ושמחת אתה וביתך וכ"כ לקמן ע"ב בד"ה השמחה . ועתוי"ע ועמש"כ בסוכה כ"ז ב' בס"ד : גמרא והא שמואל דיכול לרכוב כו' הב"א כתב דלר"א דא"ל בפ' כ"ל מילתא דאתא בק"ו טרח וכ' לן קרא נ"ל הא דר"א דפ"ק שם דמי שא"ל קרקע פטור מה"כ מקרא דול"י איש את ארצך דמצ"ל לגופי' שלא יארע לו שום היזק בעלותו ואף על גב דנפקא ליה התם מוהלכת לאהליך דאפילו בחזירה א"כ ק"ו בהליכה מילתא דאתא בק"ו כו' ושגה בזה דלאו מק"ו אתיא אלא מגופיה דקרא דכיון דמבטיחו שנמצא אהלינו שלום מוכח דלא ניזוק בין בהליכה ובין בחזירה וליכא דאפילו דהם אטעיה במחכ"ת וגם נראה דאינו מוכרח דר"א בעלמא מילתא כו' דהתם משום דלא משמע ליה דלהם דר' יהושע דא"כ לכתוב הבשר תאכל והדר ודם זבחיך ישפך כדכתיב בעולה כדאיתא שם בגמרא : רש"י ד"ה ה"ג . דהא אמרי אין מחנכין כו' ולעלות ברגליו מירושלים כו' כצ"ל : תד"ה הראיה . רק לאשם דכתיב ביה כו' כצ"ל . ותיבת מעילות נראה למחוק :

באה"ד דאמרינן בפ"ב דכריתות יביא כבש בסלע כצ"ל : ע"ב גמרא אלא מ"א מקיים הזבחים כו'. (ופרש"י שנזופין היו) שבשו של לוי שלא עבדו ע"ז כו' . מכאן ראיה לפרש"י ביבמות (עב) דנזופין הוו ממעשה העגל ולא כפירוש התוס' שם ממעשה דמרגלים מדקאמר הכא שבשו ש"ל שלא עבדו ע"ז . גם מש"כ עוד שם שעל מעשה העגל אמר הקב"ה סלחתי . תמוה דאדרבה במרגלים אמרו לשון זה ולא בעגל . ובהגהותי לש"כ פכ"א אות ד' במ"ת האדכתי בזה בס"ד : שם ושמחה . הב"א כתב דלריה"ג דמוקי ליה לקרא דז"י תחוג דכתיב בפ' ראה גבי חה"ק באא"ע כו' להביא ז"י הפסח במכילתא. משמע נמי שפיר שמחה לפסח מסיפא דהאי קרא והיית אך שמח . וז"א דא"כ היכי דרשינן מיניה בפסחים (עא) לרבות לילי יו"ט אחרון לשמחה והא מבעי' ליה לחוה"מ . אלא ע"כ צ"ל ע"ד שכתבו התוס' בפ' א"כ (סא) ד"ה לעבור דאף דדרשינן לא תגזול באא"ע לכובש שכר שכיר מכ"מ רעך דכתיב גביה דרשינן אגזל ע"ש . והארכתי קצת בכלל זה בכתובות (לד) בס"ד ע"ש : תד"ה יש בשמחה . ובתוספתא כו'. עפ"א בא"מ שכתב דודאי ההיא תוספתא משבשתא היא כו' . ובאמת הגי' שלפנינו הוא ונוהגת כל שבעה ופירושו שנוהגת בכל יום ויום כמש"כ הרב ז"ל ברים דבריו . ודברי תוס' הללו נראה שנשמטו מהתוי"ע לקמן מ"ו ד"ה מי :

דף ז ע"א רש"י ד"ה נאמרה חגיגה . למאכל הדיוט. והתוי"ע הוסיף דוחגותם משמע שאתם תחגו ממנו . וא"כ אין זה אלא זבחים שלמים שהבעלים יכולים ליהנות מהם ואך למותר הביא רש"י לקמן בד"ה מה חגיגה כו' קרא דלא ילין : תד"ה ר' יוחנן . ומ"מ נ"ל דס"ל כר' אושעי' כדפי' כו' כצ"ל : ע"ב רש"י בד"ה ביו"ע אינן באות . אע"פ שיש להן תשלומין עיקר מצותן ביום ראשון כו' . לכאורה אין זה אלא למ"ד לקמן (ט) כולן תשלומין דראשון . אך לפי מה שפי' שם בד"ה כולן תשלומין זל"ז יום ראשון שהוא נראה להביא עיקר כו' א"ש אף לדידיה . אבל מכל מקום דבריו צ"ע דבבילה (כ ב) איתא דב"ה בעלמן הטיבו דמיקרי קבוע להם זמן מטעם דאם עבר הרגל ולא"ח א"ת באחריותו : תד"ה מביאין בסופו . ועוד שמא כו' אבל הלל חלק עם רבם ואין בידם למחות . והא דא"ל מה עיבה של בהמה זו (פי' דהיו סבורים שהיתה עולה כדמוכח מתשובת הלל) הוא משום דלא שמעי שהלל חולק בזה על רבם כדכתבו בהס"ד : ד"ה עולות . והא דהתם כו' ולא אקשי ליה מתתניתין כו' . לכאורה י"ל משום דהכא א"ל דתנא עולות משום סיפא לאשמעינן דעולת ראיה בהא אפילו ביו"ע ולאפוקי מב"ש. שוב מצאתי כן לסע"א . ולפלא שלא זכר מאומה מדברי התוס' :

דף ח ע"א ד"ה טופלין. דס"ל לחזקיה אדם (כ"ה בב"ח) חולק כו' . פי' דהשתי כסף יכול לחלקן לב' בהמות כ"א חסיה שוה מעה אלמא דמצטרפי ב' בהמות אהדדי נגאת יד"ת בהן . לכן כמו כן אף דבהמה השניה כולה ממעשר מצטרפת עם הראשונה שהיא מן החולין וה"ל טפילה ודברי הק"ע מגומגמין בזה : ד"ה משום סקרתא . כדאמרינן בפ"ב דבכורות (נט) כ"כ דצריך לציין . ויכוונו להא דא"כ שם עשירי מאליו הוא קדוש וע"ש . וע"ע שם (נח) בתד"ה וא"א בסופו . ומש"כ התוס' כיון דחייב מה"ת לקדשו . ר"ל אע"ג דמצוה להקדישו ולומר ה"ז מעשר כדתנן התם (נח ב) מכל מקום כיון דמחויב לסקדים אותו שילא בעשירי דוקא ל"ש ביה שום איסור . ובזה מיושב כל מה שגמגם הט"א ע"ד : ד"ה ושמחת בסופו ת"ל האלה אלה נוהגין כו' כצ"ל : ע"ב גמרא בחגך ולא באשתך . בט"א הקשה דא"כ למאי תני בבילה ולא מיבמין ת"ל דאפי' בחוה"מ אסור ע"ש . ולכאורה לתש"כ התוס' בכתובות (מז) בד"ה דמשר דנשואין בלא סעודה שרי א"ש . אך לפי מש"כ הרש"א שם דמודו התוס' דמדרבנן אסור ישאר קושייתו. אולם י"ל קושייתו ע"פ תירוץ הראשון דהתוס' שם דכ"מ לתוי"ע ע"ש : רש"י ד"ה לא פליגי במצות אלא בבהמה כו' . ועפ"א וצ"ל דרש"י נד מפירושו משום דא"כ מאי פריך והא קתני אכילה ראשונה כו' דלמא תני בהמה וה"ה או כש"כ מעות . אלא ע"כ דס"ל להש"ס דמאי דתני תני ודל"ת לא סבירא ליה : ד"ה האי סתם היכי דמי הס"ד ואח"כ מה"ד משום : תד"ה מי שחגיגה דאי מתדבר ה"א עולה ושלמים . כאן הוא הפסק ענין : בא"ד הקשה הר"א כו' עד הס"ד . מהתוי"ע בד"ה ולא בעופות בסופו נראה שנשמטו מכ"ת דה"ת הללו :

דף ט ע"א גמרא לאיי אפנויי מופנה כו' הכתיב לת"מ. פשוט דמפני כן תרוייהו מופני' דבעצרת דשמיני גם כן כתיב כל מ"ע ל"ת . ואף לפמש"כ הב"א דחד עצרת מצ"ל לגופיה כדי לסמוך עליה לה' ולכם לדרשה דפסחים (סח ב) רק דכוונת הש"ס דליכתבו תרוייהו (ר"ל לה' ולכם) גבי חד עצרת מכל מקום באיזו עצרת שיכתבו הוה ילפינן שפיר דרשה דפסחים . ולכן מאי דמקשה הרב הנזכר מזה לדעת הסוברים דבעינן שיהא הלמד מופנה אינו כלום דודאי מסתברא דעצרת דשמיני מופנה כדי ללמוד הגז"ש : שם חגר ביום ראשון כו' כיון דל"ח בראשון כו' . עט"א בזה. ועמש"כ עליו בפסחים (עו ב) : רש"י ד"ה כולן תשלומין זל"ז. אין לך כו' למי שלא נראה כו' יום ראשון כו'. לכאורה יפלא מדוע לא פי' כפשוטו דבאיזה יום שירצה יקריב ועמש"כ לעיל (ז ב) ועוד כ"ל משום דבריש יומא קרי ר"א לשמיני דחג שפל לסוכות שהוא תשלומין להם ומשמע דאליבא דכ"ע קאמר מדקאמר שם אפילו למ"ד כו' . אבל יש לפרש דשמיני לכ"ע תשלומין לסוכות. ותיגר בז"י הסוכות לכ"ע פטור וכן כתב הטורי אבן כאן ד"ה עבר הרגל דשמיני לכ"ע תשלומין דראשון . פי' בתוד"ה תשלומין . ועמש"כ בס"ד במגילה (ה) : תד"ה נאמר ועוד יהודה ב"ם כו' אתא ר' חנניא יהודה ב"ם כו' (כ"ה בירושלמי וכצ"ל כאן) ומה ת"ל תחוגו אותו כצ"ל וכן בסה"ד . ונראה ביאורו דבתחילה היה רוצה יהודה ב"ם למילף דיש לו תשלומין כל שמונה מהא דכתיב שבעת ימים ולא שבת מהם כו' ודחי ליה ר' יוסי וכי מכאן כו' ור"ל וא"כ ה"ל לכתוב שמונת ימים ודלא דמי שבת שלא ידעינן ממקום אחר . וכן ר' יוחנן פריך עליו ב' פרכות (מה שפריך והתניא אף בפסח כן כו' נתקשה בזה הק"ע ע"ש . ולענ"ד דכוונתו על הא דתניא במכילתא פ' בא ספ"ז דריה"ג דריש הא דכתיב בחה"מ פ' ראה שבעת ימים תחוג דאא"ע לחה"מ דבכבר כתיב ביה בפ' אמור וחגותם כו' ז"י תנהו ענין לחה"מ ע"ש וכגון בעז"ה) ואתא ר' חנניא ותני להא דיהודה ב"ם בלשון אחר והוא דמשבעת ימים באמת לא ילפינן מידי שכבר למדנו כו' כדפריך ר' יוסי לעיל רק מתחוגו אותו ילפינן לרבות יו"ט האחרון כצ"ל נכון בעז"ה ודלא כהגהת הב"ח ופי' הק"ע ע"ש :

דף י ע"א גמרא אבל אחרים מוחלין לו. בברכות הגיר' מחלין : שם א"כ ואיתימא רנב"י היינו כו' . ביומא איתא רבינא במקום רבא . ובמגילה ליתא אלא רבינא לחוד : ע"ב דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן . הגרי"פ שכח לציין לב"ק (ב' ב) : שם וכי זה חוטא וזה מתחייב. מהט"א נראה שזה פשוט דלפי האמת גבי תרומה אמלד"ע כגון בעושהו שליח להקדיש תרומה לבכורים או לתרום מהרע על היפה ולדידי נ"ע דכיון דילפינן חטא חטא לטעילה מתרומה דיש שליח והתם א"א אלא ע"י עבירה נחזור ונלמוד תרומה מטעילה דגם בה יש שליח לדבר עבירה. דכה"ג מלינו (בב"ק ס"ד עח) דטובח ומוכר ע"י שליח חייב וילפינן שם מוטבחו ומכרו מה מכירה ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר ואכתי מכירה ע"י שליח מנלן ע"כ משום דהוזכין ולמדין אותה מטביחה והכי זה בא ללמד ונמצא למד וה"כ דכוותה (ואף דהוא שני כתובים הבאים כאחד כדאיתא (בקדושין כ"ד מג) בגזירה שוה תיהא מלמדין פי' (פסחים קד ב בתוס' ובמש"כ שם) וכה"ג עוד (בקדושין נג) אקיש קימה להדור כו' ואקיש נמי הדור לקימה כו' . וכה"ג עוד בתוס' (שם נז) ד"ה וזה וד"ה

תנאי

תנאי . וכן בערכין (פ"ד יא) מה עולה ק"ק אף שלמים ק"ק ומה שלמים כו' וכן כתבתי בס"ד (במכות פ"א מ"ח) ולפ"ז צ"ע דברי התוס' (בחולין קלה ב) בד"ה ואב"א וגם על ר' אלעאי קשיא דליפטור שותפות בתרומה דנהדר ונילפה מראשית הגז וע"כ נצטרך לה"א דרבא דשם מתרומותיכם ויהיו תמוהין דברי התוס' שם בדבור שאח"ז . ואולי תלי זה בפלוגתא דעלמא אי ילפינן עליון מתחתון : רש"י ד"ה מלאכת מחשבת. נראה דצ"ל שהמלאכה חשבה כו' : תד"ה ולא ילין. פי' רש"א. ונראה שלא עיין יפה בתחכ"ת בסוגיא דשם דמוקי לקרא דולא ילין מן הבשר וכו' בחגיגת ארבעה עשר הבאה עם הפסח רק אם נדר דרשינן שם על חגיגת ט"ו ע"ש . אמנם קשה לי קצת דלפי מה שכתבו התוס' דמפקי' מיניה תרתי (ולא ילין חלב חגי אתא ללמד דמיירי בחגיגה כו' כמ"ש התוס' לקמן בד"ה ויאכלוהו) א"כ למה ליה לרב כהנא למילף בפסחים שם לאימורין דנפסלין בלינה מקרא דלא ילין חלב חגי : ד"ה וימוגו . ולא ילין חלב כו' דמיירי בחגיגה כו'. ר"ל בשלמי חגיגה דלא קרב רק החלב לאפוקי עולות . דמוימוגו לא מוכח דמיירי בשלמים דוקא ומש"כ התוס' (לעיל ח ב) שמא אלשון דוימוגו קא סמיך כו' שכתו ג"כ למילף ויאוגו מן לא ילין חלב חגי וזה דלא כרש"א: ד"ה מעילום. מתוך פי' רש"י משמע שהוא (ר"ל מקרא מופע טו') פי' התלוין טו' (ר"ל פי' וביאור על ההררים התלוין כו') : ד"ה נתנה . ולא דמי להכיא דנתנה לחנוני כו'. כוונתם להא דאיתא (במעילה כא) במשנה שלח ביד פקח ונזכר כו' חנוני מעל כו' ולא השליח אף דנתנה לחנוני . והאי מילתא דהתם מיירי במזיד ור"ל כמו דמסיק בגמרא שם דמיירי בנזכר גם השליח :

דף יא ע"א גמרא ומאי קושיא דלמא כדרב דאמר רב כגון כו' כצ"ל : תד"ה ל"כ אלא לכדרבי.מוקי לאידך דרשה דתניא ונתת עין תחת עין כו' דלא פליג כו' כ"נ דצ"ל : ד"ה ל"כ אלא לשיעור . אלא מהאי קרא נפקא דכתיב והדוה בנדתה בנדתה תהא עד כו' כצ"ל :

פרק ב ע"ב גמרא איש איש כי יקלל אלהיו כו' לרבות את הנכרי כו' . הט"א הקשה מדוע לא אמרינן דלרבות את האשה אתא . והצ"א תירץ ע"פ התורת כהנים ונוקב שם ה' מות יומת כו' כאזרח לרבות גרי אזרחים ע"ש. ולדידי עדיין אינו מיושב. דאכתי נצרך לרבות הנשים לכרת (עי' סנהדרין נו) בתד"ה איש : שם יכול ל"י אדם משמת ימי בראשית תלמוד לומר לימים ראשונים . הט"א נשאר לקמן בקושיא דלמן היום אשר ברא כו' למאי אתא ועי' גם בח"א . ולפמש"כ הרמב"ם דחכמת הנפש והשכל הוא בכלל מעשה מרכבה . י"ל דאיצטריך לומר דלמן היום אשר ברא ה' אדם ואילך אתה שואל אבל מה שנברא ביום ההוא גופיה אי אתה שואל את כולם. (ונראה דאפי' לרבי (בערכין יח ב) דאמר מיום הראשון ולאשון בכלל מודה הכא מדשני קרא בדבוריה דלא אמר להיום אשר ברא כדקאמר לימים ראשונים) . ובזה אתי שפיר עפי ליסנא דיכול ל"י אדם משמת ימי בראשית דמשמע דאף השמי בכלל : רש"י ד"ה ומה למטה. מהן . ברש"י דע"י הגי' מן הארץ והיא יותר נכונה . עי' לקמן (בגמרא ר"ד יב וברש"י טז) ד"ה ומה למטה : תד"ה יכול . וה"ה לצפון ודרום . ולעד"נ דבדבר עגול נכלל בלפנים מליו המזרחי עד לירי צפון ודרום . ובלאחור מליו המערבי עד הליריס הנזכרים והנה הטגול כולו . וכן כתב רש"י (בפסחים יב ב) בד"ה בי קרנתא . (ובסוטה ר"ד לט) דלדדין דלפניו כלפניו ע"ש :

דף יב ע"א גמרא שממנו יוצא חשך שנאמר כו' כצ"ל וכן הוא בע"י : שם בי' דברים כו' ובכח ובגבורה ובגערה כו' כצ"ל וכ"ה שם : שם קמו קראי אהדדי אר"ל כשנבראו כו' . שם הגי' כשנבראן . ותיבת כשנבראן שבפי' רש"י הוא ליון לזה : ע"ב מעון שבו כתות מלאכי השרת כו'.ולקמן אמרי' גבי ערבות שם אופנים כו' ומלאה"ש ולפמש"כ הט"א דכתות מלוקות הן א"ש :

דף יג ע"א בן בנו של נמרוד . עי' בתוס' . והט"א כ"ע דלא יתכן שע"ש מעשיו יקרא בן בנו . והצ"א כתב הרי מליט דאף בן קורא ע"ש מעשיו כו' . ול"נ דיותר יתכן לקראו בן ע"ש מעשיו כמו בן בליעל בן חיל ודומיהן . מלקראו בן בנו : שם רב יוסף הוה גמיר מעשה המרכבה כו' הוו תנו במעשה בראשית . נ"ל משום דמעשה מרכבה אינו נכתב בספר כלל משום שמא ילמוד מתנו מי שאינו ראוי להמסר לו אף ראשי פרקים כדלעיל . אבל מעשה בראשית היה נכתב בספר . ולכן במעשה מרכבה אמר גמיר ור"ל בעל פה (ועוד יש לומר דרב יוסף היה סגי נהור) ובמעשה בראשית אמר תנו דהיינו במתניתא הכתובה . ועי' רש"י ד"ה סתרי תורה : תד"ה ורגלי . בסופו . ובימיו מקדשין ע"פ הראיה שמעולם כו' רק כו' מיום א' . לכאורה אינו מובן דהא גם עתה אין עושין בא"י אלא יום אחד . ואולי כוונתם בתיבת שמעולם דהיינו אפי' יו"ט של ראש השנה דגם בארץ ישראל עושין עכשיו שני ימים כדעת הרי"ף בפ"ק דבילה ועיין במלחמות שם. מתא"כ בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה דמימות עזרא ואילך ל"מ אלול מעובר . ול"ל שהיה דר בבית הועד עלמו או בתחומו דמולה לו אף בזמן הראיה היו עושין ב' ימים . אחר זה מלאתי בנו"ב מ"ת או"ח סימן ק"ג כדברים האלה ובהוספה קלת ע"ש : ע"ב גמרא שנדלפון כו' הגבוה מחבריו כו' כצ"ל וכ"ה בע"י : שם מ"ד אשירה כו' אשירה למי שמתגאה כו' כצ"ל : רש"י ד"ה כאן בזמן שאין כו'. הבית הס"ד ואח"כ מתחיל דבור כביכול : ד"ה לנהר דינור . דהאי קרא גבי כו' כצ"ל ותלת נמי למחוק : תד"ה לבן כפר . לפי שראהו כו' כצ"ל :

דף יד ע"א גמרא כל דבור ודבור שיוצא מפי כו' כצ"ל . וכ"ה בע"י : שם כשמר נקא כצ"ל בא' : תד"ה וערדן . ושני הלשונות פירושן שוה כ"נ דצ"ל : [ע"ב גמרא תרשני לאמר לפניך ד"א שלמדתני.פי' ח"א שנדחק היאך כבר למדהו ריב"ז . עמש"כ בחולין (דף ל ע"ב)] : שם אמרי פניס שכך ראו כ"נ דצ"ל : תוד"ה והתניא עכ"כ כמו שפי' בתוס"י כו' להרלות בפני רבו כמו ר"י כו' כצ"ל : בא"ד ומשני ליה דארלי מקמיה מאן דארלי כו' כצ"ל : בא"ד לאפוקי כאב"ע שלא הרלו לפניו ואפי' ר"י רבו כו' כצ"ל והב"ח הרלו לפניו שבינתיים נראה למוקקם: בסה"ד ולא הרלה מקמיה מאן דארלי כצ"ל :

דף טו ע"א ד"ה שובו . מ"ד וה' בכך את אחרית איוב מראשיתו כצ"ל עי' בירושלמי : בא"ד בזכות מלות ומע"ש שהיו בידו מראשיתו כצ"ל : בא"ד שראה לשון ר"י הנחתום כו' והיינו גברא רבה דקדושין . לפנינו שם ובשלהי חולין הגי' ר' חולפית המתורגמן . אולם בע"י בקדושין הגיה' כאשר הביאו התוס' : ע"ב גמרא מאן מרמי ליה מאן. כ"כ שהיה גיר' רש"י : תד"ה הא והא דרים פ"ב כו' כצ"ל : בא"ד אי נמי כו' נדהו רב יהודה כצ"ל : ד"ה כל עמל דנקי אגב אימיה כצ"ל :

דף טז ע"א רש"י ד"ה ומה למטה. ואם שאל מי סובלן כו' כצ"ל וכ"ה בע"י : שם במשנה הלל ומנחם ל"כ יצא מנחם. פי' הרע"ב לפיכך לא הודע מעניינו אם נחלק כו' והוא מפי' הרמב"ם. ולא ידענא מדוע לא פי' כפשוטו דלא נחלקו היינו דגם מנחם הסכים כדעת הלל לסמוך : ע"ב גמרא דאי סלקא דעתך לדדין מותרין לסמוך אלא לאו כו' כצ"ל ותיבת לגדדין למחוק : רש"י ד"ה אקפו . לשון וקפא כ"ה בדפו"י : תד"ה דבר . אף ע"ג דסמיך טפי להקרבה עפ"א . ולעד"נ כוונתם דלהכי היה מסתבר טפי לדרוש מיעוטא דב"י על הסמיכה מדעל הסמיכה . וכה"ג דרשינן בסוף פרק היה נוטל מיעוטא דאיש על פריעה ופרימה דלמטה ולא על טומאה דסמיכא ליה : בא"ד דהא ברים כה"פ מרבינן נשים כו' . עט"א וגה"ש דלא נמלא שם . ולי נראה כוונתם משום דבכל מקום דרשינן בני אהרן ולא בנות אהרן כדהכא בני ישראל כו' ואין בנות ישראל כו'. והכי בקבלה כתיב גם כן בני אהרן ולמעוטי בנות אהרן מכלל דשחיטה כשרה בהן וכמו דמרבינן שם זרים מהאי דיוקא :

דף יז ע"א גמרא מקיש חג השבועות לחג המלות כו' . עט"א דמסיק דבחג המלות ידעינן ליום א' וז' מקרא וימים שבינתים מק"ו . והקשה דהא בזבחים תנצ"ל דבר הלמד מק"ו חוזר ומלמד בהיקש ע"ש . ואנכי תמה דהא נוכל לומר איפכא ר"ל מקודם נילף בהיקש יום הז' המפורש והדר נילף מק"ו בחה"מ גופיה ימים שבינתים . ודבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בק"ו כדאיתא שם . וכה"ג תמלא (שם מה) בתד"ה ואתא הב' ע"ש : רש"י ד"ה אין לה יום טבוח . שמותר להקריבן ביו"ט כצ"ל : ד"ה פז"ר . פיים לענין פרי החג כו' ופר שמיני מפיסין עליו כו'. לכאורה אף אילו וכבשיו ושעירו היו טעונין פיים. וכ"פ בעלמו (בסוכה נה ב) במשנה (רק שדלג שם השעיר) ואולי ס"ל ז"ל הכא דגם בז' ימי החג היה להם פיים מי יקריב איל ומי השעיר ומי שני כבשים ע"ש במשנה . שוב נזכרתי שגם לשון הברייתא שם פר הבא בשמיני בתחלה מפיסין עליו כו' ע"ש . ונראה עוד דאף לפרי החג היה פיים בין כהני המשמרה עלמה דהא בכל ימי ה"ש לא היה משמש בכ"י אלא בית אב אחד והיה פיים ביניהם : תד"ה פז"ר ולינה לא בעי למיתני כו' משום דפשיטא ליה . ק"ל דהא תני קרבן אף דמפורש בקרא : בא"ד דבשאר ימה"ח כו' שמתחיל ביום א' תזמור ומקיים בשני. עמש"כ בדבריהם (בסוכה מח) : ע"ב גמרא תא שמע מי שלא חג כו' יו"ט של עלרת כו' (כצ"ל ותיבת הראשון ע"ש וכן מתקה הגר"א ז"ל) מאי לאו יו"ט של עלרת לא יום טבוח כו' . עמש"כ בזה בחדושי לס' כמ"ע אות ב' בס"ד : שם ועוד חג שבועות כתיב כצ"ל : תד"ה דכתיב . וכ"י מלא בתוספתא דתני דאחר יו"ט האחרון כו' כצ"ל : ד"ה מלוה . ותירץ דלהכי איצטריך חס"ם כו' דאל"ת הכי נל"ק מדרשה דחס"ם כו' . נראה שכוונו להא דקאמר ועוד חג השבועות כתיב והרש"א הביא כוונתם נד"א : ד"ה אלא בסופו . אבל מ"מ אף הס"ם שלנו ל"פ בהא דמדרבנן מיהא כו' . ובפסחים ר"פ מש"כ כתבו בשם הירושלמי דהוי דאורייתא ולא כתבו דהס"ם שלנו פליג בהא. ונ"ל דהכא אזלי לשיטתם (בשבת נה) דלא אשכחי דליהוי קליטה לנורך יו"ט אסורה מדאורייתא להכי ל"ל דהס"ם שלנו יסבור דיוס טבוח אסור מה"ת שלא לנורך עשמו דא"כ הוי דומיא דיו"ט . וחס אין סברא להם לומר דמדר"א אר"א ה"א דאפי' אינו יום טבוח שלו כגון שכבר הקריב או בליל יום טבוח שלו לפמש"כ הט"א (במגילה כב) יהא אסור בע"מ וגם אין לומר דל"ת לענין מכשירי אג"נ דודאי משום יום טבוח מותר ומדר"א אר"א ה"א דאסור . ואף לר"י

כ"ת באפשר לשמותן מפיו"ם פי' (מגילה ז ב) דזה גם מדרא"י לא מוכח דהרי דקצירה הוה גאו"נ גופיה . ובפסחים אזלי בשטת הסוברים דקצירה אסורה ביו"ם מס"ת אף לנורך או"כ אי מעשה סירושלמי שהביאו (בביצה ג) דמשמע דהוי לימוד גמור כמ"ש הר"ן בפ' א"נ. או כמש"כ הם במגילה שם דאו"כ שהוא עדיף טפי כשעשוי מאתמול אסור מה"ת (ותמיהני על הגר"א ז"ל תג"ה שק"ו שכתב בשם רש"י משום דאפשר ועדיף טפי דהכי כתב דאפשר להכניסם במלודה בתים. ומאי עדיפותא יש כאן . ול"נ לפום מאי דאמרינן (בב"ב עד ב) כוורא מילתא מעלי נוכל לפרש טעמא דא"ל משום דעדיף טפי עמש"כ (בתו"ק ספ"א) :

דף יח ע"א גמרא מלאכה ביו"ט מי שרי כו' חוה"מ מי שרי כצ"ל : שם תאמר בחולו של מועד שקרוי מקרא קדש כו' . לכאורה השתא נמי לא נצרך לק"ו דהא מתקרא קדש נמוד כ"ל לקמן לר"ע איסור מלאכה כדפרש"י . ואף דגבי ר"ה דרים ליה ר"ע גופיה לקדושת היום (ר"ה לב) : שם אם בראשון כו' אם בשמיני הרי כבר נאמר שבתון. כ"ה גי' הרי"ף ברים מו"ק . וכן הגיה הט"א מדכפשים ע"ש : תד"ה חוה"מ וכי היכן מלינו איסור דאורייתא מקלתו אסור ומקלתו מותר . לכאורה הא ביו"ט גופיה מלינו מקלתו מותר לנורך או"כ . ואף לב"ה דא"ל מתוך כו'. שלא לנורך כלל מודו דאסור מן התורה לשיטת התוס' (בביצה יב) וכן טומאת כהנים הותרה לקרובים עי' (ברכות רד"כ) כפי' רש"י : בא"ד ובעי בגמרא כוון ומת מהו כו' דהתם איסורא דאורייתא כו'. עי' בתוס' שם דמשמע דלא הוי גרמי דאורייתא ואפי' לגירסתם הכא נראה דאשיגרת לישן הוא מגיטין . דהכא במועד עדיין לא עביד איסורא כלל כדמוכח בגיטין ע"ש . ונ"ל לייסב דבריהם בהא דהביא הס"ת בפ"ז מהל' יו"ט ה"ד על הא דתנן התם אם כוונו מלאכתם במועד יאבדו . דהרמ"כ פי' בשם הגאונים דצ"ל שמונעין אותו מלעשות אותה מלאכה במועד אף שתאבד (וכ"כ הטור וכ"נ דעת רש"י בבכורות ל"ד ב) והרי"ג בשם הגאונים פי' דהיינו שב"ד מחויבים להפסידו ולהפקירה ונראה דלענין דינא ל"פ . דהרמ"כ מיירי דעדיין לא עשה המלאכה במועד . והרי"ג מיירי בשכבר עשה מעשה ועביד המלאכה במועד באיסור . ולפ"ז נוכל לומר דגם הגמרא ס"ל ב' הפירושים יחד . ובגיטין תיירי שעדיין לא עשה המלאכה . ובמועד קטן מיירי שכבר עשה ועביד איסורא רק דהאיסור הוא דרבנן ובזה אתיין דברי התוס' לנכון : בסה"ד והא דאמרינן גבי כותים ומ"ל משום לפני עור כו' . נראה כוונתם דס"ל כאן דבאיסור דרבנן ליכא משום לפני עור ודלא כר"ת שם. ועפ"ז תירצו משום דסמך כו' וה"ל לדוקים מודין בה . ונ"ל דאפילו הכי כותים אין מודין בה כדמוכח התם : ע"ב רש"י ד"ה ולקדש מטבילין . אבל לאכול שלמים כו' . הא ודאי דלקדש אף לנגיעה נריך טבילה דלא גרע מתרומה דאפי' לנגיעה כדאיתא לקמן בגמ' ובתוס' ד"ה הא . (ולומר דבנגיעת קדש סגי בנטילה מנ"ל הא) אלא דבעי לאשוויה לחולין ולמעשר דמיירי דוקא באכילה . אך מ"מ אינה בפלא מתמא דבחולין לא איירי אלא בנהמא . ולשון הרמב"ם בפי' מטביל ידיו ואח יגע בהם : בא"ד ואע"פ שאינן אלא טמא ידים שלא נגעו כו' שמטמאת אהכ"ג. לשונו תמוה דלא סיפיה ריפיה והכי ה"ל לסיים שלא נגעו אפי' בטומאה שמטמאה את הידים . גם מה שדייק לכתוב בטומאה דאורייתא . הל"ל רבותא טפי דאפי' בטומאה דרבנן המטמאה אהכ"ג לא נגע כגון עו"ג. בס"פ דם תבוסה ודומיהן . ויותר תמוה מש"כ בדבור הסמוך „המטמאים את היד ולא אה"ג כגון כו' וכל טומאות שהן מד"ס„ דמשמע שאין טומאה מד"ם המטמאה את כל הגוף : ד"ה מדרם . כדכתיב ואיש כו' . עתוי"ט שכ"ע ועל הרע"ב ושניהם לא דייקו כו' . נראה שגי' משובשת נזדמנה לו בפרש"י וכל אשר יגע במשכבו . ודע שגם הוא לא דק במה שלא תפס על הרע"ב שכתב וכל אשר יגע במשכבה . דבנדה כתיב וכל הנוגע : תד"ה קשיא . ולא בעי למימר בחולין עד הפרק כו'. עיין רש"א ול"נ להגיה בדבריהם של"ל בתרומה תחת בחולין : ד"ה הא . וה"ה כו' הא בנגיעה . ר"ל דאף בנגיעה דנהמא אין נוטלין אף במעשר ואפי' לרבנן . ובהגהת הב"ח כתוב וכר"מ מתוקמא והוא תמוה . ואפשר דלרוצו כיון דנוקים מתני' דידן באכילה דנהמא א"כ ע"כ כר"מ אתיא דאלו לרבנן למעשר אפי' לפירי נמי : ד"ה כאן לחולין . ותירץ כיון דנטל ידיו לחולין כו' . פי' דדוקא לא נתכוין כלל לשם טהרה תני בברייתא ידיו מסאות . ומתני' דתני הוחזק לחולין אסור במעשר היינו בטבילת כל גופו כדקתני טבל כו' . ומש"כ הרש"א ואי הוה איכא לפלוגי כו' הוו איצטרכו כו' שפיר והתוס' דחקו כו'. תמוה דאדרבה השתא הקושיא יותר חזקה כיון דבדבר תני הוחזק לחולין אסור למעשר אף דבנטילה מהני כה"ג א"כ כש"כ בלא הוחזק כלל דאף בנטילה לא מהני . ומהתוי"ט נראה דמפרש בדעת התוס' דבנטילה לא בעינן כוונה כלל ואף בטבילה מהני גם לתרומה מדליין על טבל ולא הוחזק ע"ש . ותמוה מאד דהא זה מפורש בברייתא דלא מהני אמנם ממש"כ התוס' דאלת"ס אין לך אדם כו' משמע קלת כפי' הרש"א בכוונתם . וכ"כ התוי"ט בדעת הרמב"ם :

דף יט ע"א גמרא ידיו טהורות ופירות אינן בכ"י . פט"א. ופי' במש"כ עליו בר"פ דמכשירין. וגם נראה דאגב שיטפיה נעלמו מכ"ת דברי התוס' דלעיל בסוף הדף : שם ואם בשביל שיודחו ידיו כו' ואפירות בכ"י . עי' פרש"י והוא דחוק כמו שהקשה בט"א . ולעד"נ לפרש משום דאמשבינהו למים שבידיו כדי שיודחו בהם ולכן אותן המים מכשירין וכה"ג איתא מובא במס' מכשירין . גם מה שפרש"י ואם בשביל שיודחו ידיו נתכוין ליטול פירות הוא דחוק . אלא נל"פ בשביל שיודחו ידיו הושיטן למים ואגב נטל את הפירות ועי' מש"כ שם על המשנה : רש"י ד"ה ואם בשביל. דכיון דנתכוין כו' כצ"ל : ד"ה אם לא הוחזק . אבל אם הוחזק לקל אינו מחזיק לחמור כו' כצ"ל : ד"ה איכא דאמרי . הא דעודיהו הוחזק לקל מחזיק לחמור כו' כצ"ל : תד"ה נגזור . דאי משום זחילה אז בטל יש מהני . לכאורה תמוה מהא דרפ"ה דמקואות מעיין כו' הטבירו ע"ג בריכה והפסיקו ה"ה כמקוה . אולם עי' בש"ך סי' ר"א סק"ל ויתיישב לך : בא"ד דקפרם הוה חבור כו' כדפי' הר"י . תמלאהו לקמן בהפוך הדף בד"ה בתחתונה . וכדף כא ב בד"ה כעוביה : ד"ה ר"י בסופו . אבל לסברתו של ר"ת כו' כצ"ל : ע"ב ד"ה בתחתונה . ור"ת בפ"ב דע"ז מתוך פרש"י שפי' כו' . הן בפרש"י שלפנינו שם אינו כן ועי' בהגהת הב"ח : בא"ד דהתם לעיל איכא טעם אחרינא קטפרס שסופו ליורד כו' יין שבתוך הגיגית אה"מ ליורד . חילוק זה מלאתי בתוספתא דאהלות פ"ד שא"ר יוסי בשם זקנים הראשונים . אבל חזרו לומר דלעולם לא הוי חבור . הביאה הר"ש והא"ר שם בפ"ג מ"ג וסתם מתני' שם כדחזרו לומר : ד"ה בגדי . ועוד מלינו בפ' ב"כ הכא בכותי שעבל כצ"ל . וכן לקמן לתחת רגלו של כותי . דכי מוקי לה בכותי ערום : בא"ד כדאמרי' לפי שלפעולם לא ימלאו אדם מעביר חבית ממקום למקום . נראה דכוונו להא דאמרי' בב"מ (פג) ע"ש. שוב מלאתי כן להתוי"ט בפ"ז דטהרות מ"ה : בא"ד הרי שהיה חמריו כו' ואם אמר לכו כו' כצ"ל : בא"ד ועוד דחייש לטומאה דאורייתא ולא לגבל טומאה דרבנן כצ"ל :

דף כ ע"א גמרא דתנן חולין שנעשו עפס"ק ה"ה כחולין כו' . היא משנה מפורשת בספ"ב דטהרות . ומהגרי"פ נעלמה במחכ"ת . ובחולין (לה ב) צריך להגיה דתנן : שם אין כלי מטמא כלי . נראה דה"מ למפרך דניחוש שמא נגע טמא מת במגריפה וחרב ה"ה כחלל ונעשה המגריפה אה"ע ומטמאה לכל. אלא דבלא"ה פריך שפיר . ובתירולא דרבינא מיתרלא נמי האי . או אפשר דלטומאת מת לא חששו (עי' לקמן (כב ב) תד"ה טמא מת) רק לטומאת ע"ה או נכרי או נדה וזב : שם א"ר בארמר שמכתים שמטמאה . שפוסלה כצ"ל הכל בצ"כ וכדאיתא ברש"י ותוס' : [שם א"ר ישמעאל כמה גדולים דברי חכמים כו'. כה"ג אמר בשבת (יב ב) ושם איתא בן אלישע] : רש"י ד"ה וקשיא. פי' הגהת הב"ח . ול"נ יותר למחוק הו' : תד"ה שמרתים . כדאמרי' אחורי כלים שנטמאו במשקין . נ"ל דר"ל דמיירי שלא שמר אחורי המגריפה שלא יגעו במשקין טמאין דתוכו אינו טמא לתרומה כדתנן בר"פ דלקמן אחוריים ותוך כו' בתרומה אבל לא בקדש . ואף שמגריפה נראה דאין לה בית קבול מ"מ יש לה אחוריים ותוך כמו שלחן ודולפקי בר"פ כ"ה דכלים לדברי ר"י . ומרדע שם במ"ב לפי' הרמב"ם . והנל"ק בזבחים (נט) הגיה דבריהם דהכא בצ"ע ול"נ נכון כמש"כ . [ועכ"ל דעל גב המגריפה גופיה שייך לומר שהוא פסול ולא טמא לדעת ר"א פ"ח דטהרות מ"ח שמטמא את המשקין ואינו פוסל את האוכלין ופסקינן כוותיה בנדה (ז ב)] : ד"ה נימא . כדתנן אחורי כלים שנטמאו במשקין . נראה דאשיגרא לישן הוא מדבריהם לעיל בדבור הסמוך ושם בדוקא נקטי כמש"כ שם :

פרק ג ע"ב במשנה מטבילין כלים בתו"כ לתרומה . פרש"י שמכניסם מאוים . עי' לקמן (כב) תד"ה מאי ובמהרש"א ברש"י שם ד"ה הרי אלו טהורים. ונ"ל משום דמתני' סתמא קתני דמשמע דאפי' אין בפי האילון כשפ"נ להכי אסברא לה הכי דמינו דסלקא טבילה לאילון כו' כדאיתא שם בגמרא . ולזה כוון גם התוי"ע אלא שקילר במקום שה"ל להאריך : שם אבל לא לקדש . הן הרמב"ם והרע"ב אחריו פי' משום מלילה . ולכאורה תמוה מדוע פי' כר' אילא ולא כרבא . ר"ל ורב"א כוותיה ס"ל . וכן מ"ק דהבא שאול לקמן בגמרא . ויותר תמוה פסקי הרמב"ם בחבורו דבפי"ב מהל' אה"ע פסק כרבא. ובספ"ג מהל' מקואות כ' דלקדש אין מטבילין אפי' בסל ובקופה . וכ"ל דהרמב"ם היה גורס איפכא למ"ד משום מלילה ליכא ומשום גזירה איכא . ובדרבא גרים של ונרגותני שמלאן כלים והטבילן טמאין ובקדש מיירי (וכדפרש"י לגרסתו) וע"ז קאי והכ"ת בכלי טהור כו' דלפרש"י והתוס' לא קאי אדסמיך ליה . ולהכי פסק שם בהל' אה"ע דבמכניסם טמאין אף בקדש מטבילין . ולפ"ז אתא רבא כא"ם (וכת"ק בירושלמי להמעיין היטב) ולכן א"ם מה שבפירושו סתם כר' אילא משום דהוא אתא כת"ק דא"ם וכשיטתו שהבאתי בחדושי לתוי"ע א"ח סי' קס ע"ש. ובחדושי על הרמב"ם פ"ב מהל' סוטה הל' י' (ולהמל"מ שם אישתמיט שיטתו זאת) והא דבחבורו פסק כרבא נ"ל דסמיך אירושלמי שפוסק להדיא כא"ם . ודע דלפי מה שביארתי שיטתו בפירושו נ"ל דקופה הנזכרת בדבריו שם אינה בתבנית של ונרגותני הנזכרים ונכון בעז"ה : שם שבקדש כו' ומגביה עי' פרש"י . והרע"ב הוסיף עוד (מפי' הרמב"ם) דמתונית שעליו הוי כחולץ . וק"ל דאדרבה
יבש

יבם הוי חלילה ספי מלח פי' שבת (ס"ד קכ) ולפד"ל לפרש האי מנגיב דומיא דמנגבה דתנן בפ"ז (פד ב) דמפרשינן בגמרא שם דהוא במים ואפר ע"ש · וכן בשלהי מכות פי' הר"ש מנגבן דשם נפי' הגמרא דפ"ז : **שם** ובקדש מטביל שתיהן . הרמב"ם (וכן הרע"ב אחריו) פי' ויהיה באותה היד לחלוחית כו' ע"ש . וקל"ל דלפ"ז מ"ק ליו"א לקמן (כד ב) מדקתני סיפא שהיד מטמא חבירתה כו' הא תו ל"ל הא תני ליה רישא כו' . ואם איתא לפירושו מאי פריך הלא רישא בלחה דוקא ובלא נגיעה וסיפא בנגובה ובנגיעה . ודע שבמשנה דירושלמי הגי' והיד מטמא א"ח בקדש כו' משמע דזה מעלה בפ"ע . וכן איתא שם פלוגתא דתנאי כמה מעלות בקדש דר"מ סובר י"ג ור' יוסי סובר י"ב ופ"ש בק"ע דפליגי אם לחשוב בית הלביעה למעלה בפ"ע . ושניהם חושבין תרתי דמ"פ דלעיל דנוטלין ידים לתרומה ולקדש מטבילין . ודטבל והוחזק לתרומה לא הוחזק לקדש . אבל ממתני' משמע דלא חשבה להנך תרתי. מדחזרה ושנאה כאן בגדי א"ת מדרס לקדש השנויה שם לבדה ושבקה להנך תרתי . והתוס' נתנו טעם לזה · לכן יותר נראה דס"ל כרבא דאמר י"א מעלות שנו כאן . וחשבו ג"כ להא דהיד מטמא א"ח בפ"ע כנ"ל . ופליגי בבית הלביעה : **רש"י** ד"ה אחוריים . כלי הראוי להשתמש כו' . משמע דדוקא אם אחוריים ראוים לתשמיש הוא דחשיבי לענין זה דאם נטמאו לא נטמא תוכו . אבל באינן ראויים לתשמיש מבטלי לגבי תוכו ואם נטמאו נטמא גם תוכו . אולם לא משמע כן בכ"ד . ואולי מפרש חלוקת אחוריים ותוך כו' דמשנתנו היינו דאפי' נטמא התוך השאר טהורים וכ"מ ממ"ש כל תשמיש כו' שאם נטמא זה לנ"ז . לכן פי' דמיירי דראוי להשתמש כו' להכי דיכייהו כמו הרובע וחצי הרובע דבפ' כ"ה דכלים מ"ד ע"ש . אבל לקמן (כב ב) פי' על אוגנו נ"כ דראוי לתשמיש ואפ"ה תני נטמא תוכו כולו טמא. וכן הרע"ב דנמשך אחריו לפרש דכולם ראוים לתשמיש ואפ"ה לא כתב רק אם נטמא אחוריו כו' לא נטמא כו' ואם נטמא ב"ל כו' דמשמע דאם נטמא תוכו כולו טמא וכ"מ מהגמ' דהביאה לפרושי מתני' להא דתנן כלי כו' נטמא תוכו כולו טמא . מוכח דכוונת משנתנו נמי הכי הוא ול"ע . ובעיקר פי' משנתנו נלע"ד דבית הלביעה הוא שמוש בית יד (וכיו"א דמפרש מקום שנקיי הדעת נוגעין הוא כפי הרע"ב וכוא מהרמב"ם ודלא כפרש"י) ולפי מאי דאיתא בפכ"ה דכלים מ"ו ידות הכלים קילי טפי דאם נפלו עליהם משקין טמאים מנגבן בלבד והן טהורין. ועי' בר"ש שם בכה"פ מה שהביא מהתוספתא. נמלא יש ג' חלוקי דינים . א' נטמא תוכו כולו טמא . ב' נטמא אחוריו המה לבדם טמאים . ג' נטמא בית לביעתו (ואולי נכללים בשם זה כל הני דחשיב התם כנים ואוגנים כו') מנגבו וטהור . ולזה אמר כאן דהני ג' חלוקים הן לתרומה . אבל לא בקדש דבאיזה מהן שנטמא כולו טמא . כצ"ל נכון בעז"ה : ד"ה לא כמדת הקדש בחגיגת טבילותיו כו'. משמע דמפרש דזה לא קאי רק על מאי דסמוך ליה . אבל פשטיה משמע דקאי אכל הני דחשיב אח"ז וכ"כ מהתוס' : ד"ה אבל לא לתרומה . אלא אותה שנגע בה הויא ראשון כו'. ק"ל דמשמע מדבריו דמיירי דהשתיכות נוגעות אהדדי והלא במנחות (כד) מסיק ר"כ דלא בעינן דנגעי וכ"כ בעצמו בפסחים (יט) ומשמע עוד מפי' כאן דאיירי באה"ע ושם אמרי' דאפי' בטבו"י נמי . ואפשר דלרבותא אבל לא לתרומה נקיט הכי : **תד"ה** הנושא. מי לא תניא משכב ומושב בכף מאזנים כו' הכריע המשכב טמא האוכלין . ברייתא זו ל"י מקומה איה . וגם הדין תמוה לע"ד דהא קי"ל (שבת פג ב) כל הטומאות המסיטות טהורות חוץ מהיסטו של זב . ותנן נמי בפ"ה דזבים מ"ג כל הנושא וניטא ע"ג משכב טהור . ופ"ש במ"ה בהרע"ב ותוי"ט . ולפ"ז גם קושייתם על רש"י אינה מבוררת . דיכול להיות דיש לו דין אה"ע גמור לטמא אף כלי חרס ואפ"ה אינו מטמא בהיסטו מידי דהוה אשאר אה"ע חוץ מזב . רק מהתו"כ שהביאו הוי תיובתיה . ואולי דכוונת רש"י דהמדרס אינו נוגע באוירה ולאפוקי מהמעשה שהיה שנפלה לאוירה : **בסה"ד** אלמא דנושא המדרס לא יטמא כלי חרס אפי' כו' כצ"ל :

דף כא ע"א במשנה האונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקדש כו' . בפ"א ד"ה ומח"כ כתב וכיון דעל אונן ל"ג לנגיעה כו' ה"נ מח"כ דהא מחמת חסרון כפרה גופה שרי בנגיעה . וכן התוי"ע בפ"י דנדה מ"ז רוצה להטעים בדברי הרמב"ם דקודם כפרה מותר ליגע בקדשים והשיג שם על הכ"מ . ואנכי תמה על שני הגאונים הללו . דהא איתא ביבמות (עד ב) א"ק וכפר עליה הכהן וטהרה מכלל שהיא טמאה כו' איקרי כאן והבשר אשר יגע בכל טמא ל"י . וכ"מ לקמן (כד) בק"ו דר' יוסי לענין רביעי בקדש וטמש"כ שם . ובסוף דברי הפ"א משמע ג"כ דקודם כפרה פוסל קדשים בנגע מה"ת אלא שלא הביא מקרא דיבמות שזכרתי ונמלא שסותר דברי עצמו . ועוד ראיתי בו דבר תימה במש"כ לקמן בד"ה צריכין טבילה "ואע"ג דרבא ס"ל התם אליבא דר"י דדוקא מצורע טובל כו' אבל שאר כ"א לא„ . דע"ש דליכא מי שיאמר כן דהא ר"י אומר שם להדיא בברייתא דאשונה וכ"א במתני' דפי"ד דנגעים מ"ח דמצורע אין צריך טבילה . (וגם שם רבא לא נזכר שם בכל הסוגיא) רק אליבא דרבנן דברייתא שניה ס"ל לרבינא דדוקא מצורע וכן רב יוסף שם : **בתום'** והכ"מ בזבחים כו' טמא מעליא הוי הערב שמש בפי כ"כ דצ"ל ושבינתים למחוק : **בא"ד** אי נמי כרי"ש בנו של ריב"ב כו' . ועי' לשונם בזה בכ"פ טבו"י . וטמש"כ בפ' ת"כ שם בד"ה והאיכא אמש : **בא"ד** וה"מ בירושלמי דתרומות פ"ב גמרא המטביל כליו בשבת תני נפל כליו כו' כצ"ל ותיבות שבינתים ליתא שם : **בא"ד** ובלינורא דע"ה מטמע לקמן. הוא בדף כג : **בא"ד** והביא הרל"א סעד לדבריו מפ"ז דשקלים כו'. בגה"ש הניח דבריהם בלע"ג. וטמש"כ בס"ד בפסחים (לד) : **בסה"ד** דאפילו הכיר בה שהטבילוה כו' . לכאורה לפ"ז לא נצטרך תו לאוקמי' בגזייתא שכתבו לעיל :

דף כב ע"א רש"י בד"ה וכחללה ומטבילין אף כלים . נ"ל כוונתו משום דלטבילת ידים לא בעינן כשה"כ ודי בכונס משקה לגרסתו ופירושו בחולין (קז) בד"ה מילף לייף : ד"ה לא עלתה לו טבילה . אע"פ שהמים מחוברין כו' כנ"ל : **תד"ה** [מאי (בסופו) אלא כו' עדיף ליה דאשכח אף בפנימית כו' . הלשון אינו מבורר דהא המ"ל נ"מ אף בפנימית היכא דהחיצון ג"כ טמא] : **שם** אבא שאול . נ"ע אמאי לא שרינן בעבר והטביל . נראה דמשמע להו דהא דאין מטבילין כלי בת"כ לקדש אינו אלא לכתחלה דומיא דהנושא אה"מ ל"י אה"ק לר"ז לקמן (כג). וכן הא דכלים הנגמרים בטהרה צ"ע אינו אלא לכתחלה . ובזה א"ש מה דמלינו כלי חרס בקדש ובחטאת (והפ"א הטעים בזה הרבה) והלא אין לו טבילה . אבל כיון דאינו אלא לכתחלה . לכן כ"ת שא"א צ"ג ביה : ד"ה כמאן . וגם רב מנשיא ב"ת לא רלה כמי ב"ח לזמן עליו כנ"ל עיין גמרא שם : **ע"ב גמרא** לגין מלא משקין לגין טמא כו' כנ"ל : **רש"י** ד"ה נוטעין . מטבילין

ט' . נ"ל דאונקלס תרגם כיבוס בגדים דקרא הנאמר על כוונת טבילה ויצבע . ופי' פרש"י סוף פרשת תזריע :

דף כג ע"א גמרא סנדל סהור מהו . ק"ל כיון דתני הנושא את המדרס משמע דוקא מדרס ומהיכא תיתי לומר דאיסור יש בסנדל אפי' הוא טהור . ועוד שלא מלינו שילטרכו נושאי קדש ללכת יחף . רק גבי מקדש שנינו בפ"ח דפרה מ"ב דלא ינעול אה"ס . וי"ל דלא מיבעיא להו אלא סנדל הטהור לתרומה משום דהוה מדרס לקדש כדקי"ל בגדי או"ת מדרס לקדש כלום גזרו בו ג"כ משום דהוה כמו גזירה לגזירה ומפי' רש"י ל"מ כן . ודע שהרמב"ם השמיט בחבורו ב' האיבעיות הראשונות ול"י למה : **רש"י** ד"ה ונפסקה . ונטלו בידו ומתוך כך נפלה כו' . נראה שלא היה לפניו הגירסא בגמרא והניחה ע"פ חבית : **תד"ה** מת מתוב . עפ"א ועמש"כ עליו בפסחים (יז) בס"ד : ד"ה לעולם . לוקמי אפי' בחבר עלמו וניטמא הלינורא דמשקה ניכהו מחמת הידים דשניות הן ונטמא הכלי מחמת הלינורא כ"כ דנ"ל : **בסה"ד** וידים מטמאין משקה ומשקה מטמא כלי דרבנן וה"ל כו' כ"כ דנ"ל : **ע"ב גמרא** אלא מעתה לא מטמא אדם כו' . עפ"א שהקשה הא אין מונין להעלאת כדתנן בפ' בתרא דפרה ע"ש . וה"ל להקשות ג"כ על הא דקאמר עשאוה כפ"ש ופרש"י לענין מנין כו' ומוכרח הוא דלענין הפ"ש ל"ל דהא עבו"י כשר בפרה. אלא ע"כ ל"ל דבכלים הנגמרין בטהרה לא עשו מעלה זו דאין מונין : **שם** אלא עשאוה כפ"ש בשביעי שלו. ור"ל קודם טבילה וכדמשמע מתוס' . ולכאורה נטעת הרל"י מסימפונטי שבתוס' נזיר (נד ב) דהרב ה"ס כחלל בכל הכלים לבד כ"ח . ואדם הנוגע בהם טעון הזאה ג' וז' ע"ש . וקשה אדם החותכה ליבעי הזאה ובקל י"ל דלא עשאוה רק ככלים בכלים או באדם שמאי מת . אבל אני באתי לדון בדבר חדש . והוא דאם נגע אדם או כלים בכלים שנטמאו במת ביום הז' שלהם אחר הזאה קודם טבילה יעלו לרגלם ואינם טעונין רק טבילה והע"ש כמוהם . וכמו כן בכל יום מיום הראשון ואילך יושלם טומאתם יחד עם הכלים שקבלו טומאתם מהם. שלא יהיו הם חמורים מטמאהם . וראיה מכ"פ בנות כותים „ותהי נדתה עליו יכול יעלה לרגלה כו'" ע"ש ובפסחים (יח) ולאו ק"ו הוא ומה כלי שמטמא משקה אמ"כ משקה הבאה מחמת כלי א"ד כו' וטמש"כ שם . ובזה א"ש בפשיטות הש"ס דהכא : **שם** והתניא מעולם לא חדשו דבר בפרה . עפ"א שהקשה דלמא ההיא ר' יהושע היא ע"ש . ונעלם מכ"ת שזה כ"א בעלמו אמרו בתוספתא דפרה פ"ע ור' יהושע פליג עליו בזה הביאוה הר"ש והא"ר ברפ"י שם לפרש בה משנתנו דשם ע"ש :

דף כד ע"א תניא א"ר כו' ומה מח"כ שמותר בתרומה פוסל בקדש. כ"ה הגי' בתוספתא פ"ג וכן בירושלמי וזיא נכונה לענין הנדרש וטמ"ש לעיל במשנה : **ע"ב** בכום ובככבר ופרש"י ותוס' דלא מקבלי טומאה . והתוי"ע הקשה דהא בלא"ה אין ידים מטמאין כלי ונראה דאישתמיט מכ"ת משנה ארוכה במס' טבו"י פ"ד מ"ב ומנחתה בכפישה כו' . ופי' שם הר"ש והרע"ב משום היכרא דלא אתיא למינגע בחלה עלמה וזוא מפרש"י בנדה וה"נ דכוותה ועפ"א : **רש"י** ד"ה כיון דעל האידנא . וכן אונן ואע"פ שאסור במעשר מותר בתרומה כנ"ל . ומשמע מפי' דלהכי אע"ע לתרומה משום דלא הוו אסירי עד השתא וכ"מ יותר בפי' הרע"ב . וק"ל דהא בנדה (עא ב) ס"ל לב"ה דיולדת אף שאסורה לאכול בתרומה כל ימי מלאת והיא נקראת טבו"י ארוך מ"מ כשנשלמו מותרת בתרומה בלתי טבילה . וכי טעמא דב"ש אתו לאשמעינן · ועוד בשאר טמאין אף ב"ש מודו שמותרין בתרומה אחר שהעריב שמשן אע"פ שהיו אסורין להם אחר טבילתן עד הע"ש ואפי' טבלו מבקר : [**בא"ד** כיון דעד האידנא . מוכל זר יתירא כו' . טמש"כ בהשמטות למס' שבת (כח)] : **תד"ה** דתנן . ומיהו כו' דאף ר"י ל"ק רק לקדש כו' וז"ל הר"ש שם וכולה מתני' איירי לקדש כדקתני היד מטמאה את חבירתה דהיינו לקדש כו' כדתנן בפ' חומר בקדש כו'. אבל בירושל' כאן איתא ומה רבי (ר"ל שאמר יד כו' לטמא בקדש) הר' יהושע כו' ודר' יהושע רבא (פי' גדול) מן דרבי מה דאמר רבי בקדש ומה דאמר ר"י בתרומה: **במשנה** נאמנין ע"ע יין ושמן כימה"ם. עפ"א שתמה על פי' רח"כ שבתום' זבחים (פח) דמדומע דשם היינו מעורב בערלה כו' דל"ת מדומע בכל הגמרא אלא ע"י תערובת תרומה ולא על שאר איסורין . והנה בסיפא דמתני' כדי כו' המדומעות . אמרי' דבכ"ח מדומעות דקדש כו' לקמן כ"ה ב' ע"ש וכפרש"י : **שם** ואם אמר הפרשתי לתוכה רביעית קדש נאמן. רש"י פי' רביעית הלוג והפ"א פי' לביעית ההין שהוא פחות מבנבכים. אמנם בשמן מלינו רביעית הלוג לנזיר בפ' שתי מדות : **תד"ה** שביסודה . א"כ כו' וכגון שידוע לנו שכולן הן שיחדן כ"כ דנ"ל . וכ"כ מתוך דברי המהרש"א ע"ש ובתוי"ע (וכן בהמהרש"א) הועתק כהשבוש :

דף כה ע"א גמרא א"ר אלעזר שונין כו' כנ"ל בל"י : **שם** והתניא אין חטאת ניצלת בל"פ. משנה ערוכה היא בפי"א דפרה מ"א ופע"א : **תד"ה** שרלועה וה"מ בירושל' דפ"ג פ' בתרא סוף ה"ד : ד"ה אבל וכ"מ במס' אהלות עוף הפורח או הקופץ וטלית המנפנפת וספינה שהיא שטה לא הוי אהל כ"ה שם וכנ"ל : **ע"ב רש"י** ד"ה ויניחנו לרגל . וימכרנה. לכאורה אף הוא בעצמו מותר לו לאכול · ועי' לקמן (כו) בפי' ד"ה טמאה היא : **תד"ה** חבר ומססיא דלוקא יין מבין הכותים כנ"ל : **במשנה** מן המודיעים ולפנים נאמנים כו' . הפ"א כתב דמשמע ליה דאקדש דוקא קאי ע"ש . ולא מפיו אנו חיין דבהדיא איתא כן בגמרא "תנא נאמנים על כ"ח הדקים לקדש„ וכן התוי"ע רמז בזה לבברייתא הלזו : **תוי"ט** ד"ה ולפנים . הא מודיעים עלמה לא מסימן כו' . ועל מן המודיעים ולחוץ א"כ דייק הא מודיעים כלפנים אבל אביי לקמן לא דייק רק מבבא דסיפא . ונלאה משום דמלינו לפעמים בקרא דגם הוא בכלל כמו ומיום השמיני והלאה וגו' (בפ' אמור) דיום השמיני ג"כ בכלל כדאיתא בתו"כ ועי' בערכין (יח) אולם מנאתו כדיוק התוס' יו"ע ג"כ בגמרא פסחים (פה ב) על מתני' דמן האגף ע"ש :

דף כו ע"א [**רש"י** ד"ה וכן שניהם יואלין . וכ"ש קדר נכנס ושבר יואא כו' . לכאורה אין זה כ"ש דמשניהם נכנסין אין ללמוד דהכא עריתא ליה מנתא לחזור . ומשניהם יואאין אין ללמוד דהתם ה"ל ליקח ממנו בהיותם בפנים] : **שם** ד"ה ואל תתמה שהרי שמענו כו' כנ"ל : ד"ה נאמנין נותר . אחומר בקדש מבתרומה כו' כנ"ל ועי' תוי"ע : **ע"ב** תד"ה בכלי דקשה דהכא משמע כו' כנ"ל : ד"ה שאני . אבל שאר שלחן ודולבקי כו' כנ"ל : **בא"ד** דכתיב מזבח אדמה תעשה לי כנ"ל :

דף כז ע"א ד"ה ואב"א . ונל"ק דמוקי לה לרבנן דמטמא ולא בטל כו' כנ"ל :

חדושים למסכת חגיגה מס' מים חיים לרבינו חזקיה די סילוא בעהמ"ס פרי חדש

דף ב ע"א במשנה ונשים ועבדים . עי' בתוי"ע שכתב דלא הבין דברי התוס' שכתבו לא שייך לאקשויי אמאי תני נשים לשון רבים ותנא קטן חרש וכו' ע"ש ולי נראה דנקט קטן בלשון יחיד משום סיפא דבעי למימר איזהו קטן ואי הוי תני קטנים ברישא הוה מוסיף לשון הרבה בסיפא כנ"ל ודו"ק ולמה שהניח בנ"ע נ"ל דלא קשיא דאי לאו ק"ו בג"ש דראייה לראייה הייתי מרבה קטנים דומיא דהקהל וכ"כ התוספות דף ג' ד"ה גמר ראייה ראייה יע"ש : **תום'** ד"ה איזהו קטן כו' ורש"י פי' דאיזהו קטן לא קאי לראיית קרבן עי' מה שכתב תדושי הלכות ול"נ שכוונו למ"ש בד"ה ב"ש אומרי' הראייה שתי כסף גדול הכא להראות וכו' דמשמע דבקטן בכל גוונא לא מביא קרבן ועי' ודו"ק : **ע"ב תום'** ד"ה תקנתם את רבו. והר"ר משולם גרס. יש מי שפי' דלסברת ה"ר משולם מפרשינן בתמי' תקנתם את עצמו ואת רבו לא והלא לא תקנתם כלל ומפסידין השבת ונ"ל דבניחותא קאמר ור"ל תקנתם את עצמו בלד מה אבל את רבו לא תקנתם כלל וכיון שכן עדיף טפי לתקן תקנה גמורה לעצמו לכוף רבו להוציאו בן חורין כנ"ל : ד"ה לא תהו . עי' מה שהקשה החידושי הלכות מסוגיא דסנהדרין והניחה בנ"ע ולי לא קשיא דהכי מייתי התוס' דכי היכי דמקמי היני שהיו מוזהרים בני נח היו. העבדים בכלל הלווי ה"ס דמסיני ואילך דמלות פ"ו ניתנה לישראל דגם העבדים מלווין ועי' פירש"י ר"פ ארבע מיתות דף נ"ע ועי' בהליכות אלי סי' תקל"ס :

דף ה ע"א תד"ה הא ירלוני כו' . בזה הדבור נתקשיתי מהר"ב המ"ו כמוהר"י הכהן . וז"ל . הא ירלוני מוחלין לו אעוסקי שכר שכיר קאי דהוי ל"ת ופליג אדר"י דאמר בפ' בתרא דיומא דחייבי לאוין תשובה תולה ותמיהא לי טובא דכיון דכתבו דקאי אעוסקי שכר שכיר ועושק שכר שכיר הוי לאו הניתק לעשה א"כ אמאי כתבו דפליג אדר"י הא מסוגיא דהתם מוכח דבלאו הניתק לעשה הוי כעשה ולכ"ע אם עשו תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו ובלאוין גמורים נמי איכא תנא דס"ל דתשובה מכפרת אבל בלאו הניתק לעשה ליכא מאן דפליג דתשובה מכפרת ועל כרחין הא דאמר ר"י דחייבי לאוין תשובה תולה לא מיירי אלא בלאוין גמורים זה נתקשיתי בדבור זה לכאורה אמנם אחר השקפת העיון לפי דעתי עמדתי על אמיתת כוונת התוספות ואעפ"כ איני סומך על דעתי ואמרתי להעמיד דברי אלה לפני האדון אולי ייטיב בעיניו לעיין בדבור זה ואל ישיב פני רקם הלעיר יהודה בכמהור"ר שמואל הכהן : (תשובת הרב ז"ל) **אמר** הכותב משום דתכיבין עלי דברי כת"ר אני לדודי ודודי לי עיינתי בדברי התוס' ז"ל במאי דק"ל למר נר"ו עלה דכיון שכתבו דקאי אעוסקי שכר שכיר דהוי לאו הניתק לעשה אם כן אמאי כתבו דפליג אדר"י הא מסוגיא דהתם מוכח דבלאו הניתק לעשה הוי כעשה ולכ"ע אם עשה תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו וכתב שאע"פ שלבסוף עמד על כוונת התוס' שרלה לעמוד על דעתי וזה מדרך המוסר והענוה כי מה נבין ולא עמך הוא ואומר שלכאורה יראה שדברי התוס' לא באו בדקדוק ועושק שכר שכיר דנקטי לאו דוקא וה"ה לאינך דכתיבי בקראי וכיון דבקרא כתיב נמי נשבע לשקר דהוי לאו גמור מעתה ע"כ דפליג אדר"י אלא שזה דחוק בלשון התוס' ולכן נראה דס"ל להתוס' דלא קאי ולא ירלוני אלא מעושקי שכר שכיר ואילך אבל במכשפים ובמנאפים ובנשבעים אף אם ירלוני איני מוחל להם והטעמים יעידו על זה וכדגרסי' לקמן בעי רב חסדא האי קרא היכי כתיב וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים (כבשים) [שלמים] לה' פרים א"ד אידי ואידי פרים למאי נ"מ לפיסוק טעמים וכו' ולפי זה הדרא קושיין לדוכתא ולדידי לאו קושיא היא ולא ידעתי מי הזקיקו ליכנס בדוחק זה שמעולם לא מלינו שלא תעשה שניתק לעשה שנכלל בכלל עשה וכיון שלשון ר"י הוא עבר על עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו עבר על לא תעשה ועשה תשובה וכו' ולא הזכיר פרט לא תעשה שניתק לעשה הדבר ברור ביותר נכנס תחת סוג לא תעשה סתם ממה שנכנס תחת שם עשה ותעיד על זה לשון המשנה דקתני תשובה מכפרת על עשה ועל לא תעשה ואמר רב יהודה ה"ק על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה הרי שאף לא תעשה שניתק לעשה גרידא קרי ליה תנא לא תעשה סתם וכל שכן שנכנס בכלל לא תעשה כולל לא תעשה גמור נמי ותדע לך עוד שכן דעת התוס' שהרי לאידך שינויא שתירצו בתוס' דלא פליגא אדר"י דמוחלין לו מיד דקאמר הכא אינו ר"ל לגמרי אלא לתלות הטוגם אם איתא דס"ל דהי קאמר ר"י בפרק בתרא דיומא שבר על עשה הוי לא תעשה שניתק לעשה א"כ אכתי פליגא אדר"י דלרבי חנינא אינו מוחל לגמרי אלא תולה ולרבי ישמעאל מוחל לגמרי אלא ודאי שדעת התוס' דעשה דיומא הוי דוקא וכדכתיבא ומה שטען מר על זה דבלאו הניתק לעשה ליכא מאן דפליג דתשובה מכפרת איברא דאינך תנאי דמייתי שם הש"ס הכי סבירא ליה אבל רבי ישמעאל חולק עליהם בלא תעשה שניתק לעשה ועוד שאם לא נמלא שם מי שחולק בדבר הרי מלינו בפרק אמר להם הממונה אין עולה באה אלא על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה ואי בלא תשובה מי מיכפרה הרי בסוף פרק קמא דשבועות אמרינן האי עשה היכי דמי' אי דלא עבד תשובה זבח רשעים תועבה אלא ע"כ בדעבד תשובה אלמא דאיכא תנא דס"ל דאפילו על עשה אין התשובה מכפרת ואיך נחתי' על ר"י אי סבירא ליה דעל לא תעשה שניתק לעשה אין התשובה מכפרת ואם תאמר דהכא אמרינן דדוקא עשה ולא תעשה ואילו בספ"ק דברכות אמרינן כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עונותיו ויש לומר דבכלל מתבייש מתחרט ואין בכלל מתחרט מתבייש ולפיכך כל שהגיע למדרגה שנתבייש שוב אינו חוטא ומוחלין לו על כל עונותיו זהו הנ"ל ע"ד לפום ריהטא ואם יש מילין השיבני . הלעיר חזקיה די סילוה :

דף ז ע"א גמ' א"ל אביי וליטעמיך וכו' בספר המאור דפ"ק דר"ה כתב דגרסינן א"ל אבוה שהרי אביי לא היה בדורו של רבינו הקדוש יע"ש : **תום'** ד"ה דנין דבר וכו' אי נמי שאני התם וכו'. כוונת התוס' לומר דא"כ דורות מעטה לא ילפינן כלל אף דליכא למלפי מדורות התם ילפינן משום דתני בתריסר זימני אבל לא אתא הא"כ ליישב סוגיא דהכא עם סוגיא דלקמן דא"כ לא משני מידי דהא הכא גבי קרבנות דנשיאים תני בהו קרא תריסר זמני אלא על כרחך כדאמרן :

דף ז ע"ב במשנה אבל לא בעופות . מ"ש התוי"ע מהכיא דפסחים דף ק"ט יע"ש הקושיא וגם הירושלמי שהביא הא"כ הכל בתוספות ד"ה מי שחגיגה יע"ש :

דף ח ע"א רש"י ד"ה אכילה ראשונה השתא ס"ד וכו'. כתב כן משום דלקמן ע"ב קאמר מאי אכילה שיעור דמי אכילה מן החולין :

דף יב ע"א תד"ה אידי ואידי ופליג אמאן דדריש . זו היא סברת חכמי הנגב אבל התם דף נ"ב פליגי חכמים וס"ל כי הכא ומ"ש שם משום דקאי להדיא וכו' עי' בפ"ה דב"ב בדף פ"ד ע"א נהורין הוא דלא בריא דאיכא לפרושי כסברת חכמי הנגב ודלא כרש"י שם :

דף טז ע"א במשנה יוסי בן יועזר אומר שלא לסמוך וכו' . כתב הרע"ב לפיכך לא הורע וכו' . יותר נ"ל דהא דקתני הלל ומנחם לא נחלקו ר"ל שהיו שניהם שוין לסמוך ולא ביאר התנא לפי שסמך אמאי שכתב אח"כ הלל אומר לסמוך כ' התוי"ע במשנה זאת דנמלא שבשנה הלל קודם לשמאי פ"ק דעדיות וכן נמלא בפ"ק דאבות הלל ושמאי קבלו מהם : **תום'** ד"ה שניהם וכו' והכא ליכא למיטעי . הוקשה להם דמהאי טעמא אמאי לא מקדים אבטליון לשמעיה ותירלו שפיר דהתם איכא למיטעי לומר דהיה נשיא אבל הכא ליכא למיטעי :

דף יז ע"א במשנה בפ"א יום טבות פירש"י קרבנות ראיה וחגיגה שאין קריבין לא ביו"ט ולא בשבת וכתבו התוס' וחגיגה אמאי לא ומ"ש שלמים לב"ש ומיהו בירושלמי משמע כדבריו ע"ש ואני מלאתי בפ"ק דמגילה חגיגה בשבת ועולת ראייה אפי' ביו"ט מאחרין מנו ב"ש היא מוכח בהדיא דחגיגה קריבה ביו"ט לב"ש והדו"ק:

דף יח ע"ב במשנה טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל. עי' מה שהקשה התוי"ע ומה שתירץ וכתב דכ"כ התוס' והנה התוספות לא תירצו אלא דכיון דנטל ידיו לחולין לא פסיל תרומה ור"ל דדוקא לאכילה אם לא כוון למעשר לא מהני אבל לפסול תרומה בנגיעה לא פסיל אלא סתם ידים אבל אם נטל ידיו אף לחולין לא פסיל תרומה וכמ"ש הוא עצמו בסוף על דברי הרמב"ם וכל מ"ש בכאן בשם התוספות אינו מכוון כלל ודו"ק :

הגהות וחדושים למסכת חגיגה

מאת הרב הגאון מופת הדור כמוהר"ר צבי הירש חיות זצ"ל חונה בק"ק זאלקווא :

דף ב ע"א תוס' ד"ה איזהו דבפ"ק דבילה משמע דמדאורייתא נדרים ונדבות אין קרבים ביום טוב. נ"ב בילה כ' ע"ב מבואר בפירוש דמדאורייתא אסור [illegible]

[illegible]

דף ג ע"א גמ' ואשתכח דהוו גמירי ספרא וכל הש"ס . נ"ב עיין תשובת רב שרירא גאון ביוחסין דמכאן ראיה דתוספתא וברייתא בימי רבי הואי וכי נסדר אז הש"ס ע"ש . ועי' לקמן דף י' ע"א אפי' מש"ס לש"ס ועיין ריש מועד קטן ונסיב ליה הש"ס לפטורי. עוד עיין ש"ך יו"ד סימן א' ס"ק ל' מה שהביא מכאן : שם ר' אליעזר בן חסמא . נ"ב תיבת בן נמחק משום דמלינו מדרש ויקרא פכ"ג ומדרש שיר השירים פיסקא כשושנה בין החוחים דל"ל אליעזר בעצמו כינו חסמא מפני מעשה שהיה בתחלה לא ידע לפרוס שמע בציבורא ואח"כ למד . ועי' תוי"ט סוף פ"ג דאבות: תוס' ד"ה תחלה לגרים . נ"ב התוס' נדחקו משום דנלטוה על המילה תחלה . אולם האמת נ"ל דאברהם היה הראשון שהקריא בני אדם כולם לעבודת השם והכניסן תחת כנפי השכינה . עיין סוטה י' ריש ע"ב א"ת ויקרא אלא ויקריא מלמד שהקריא ב"א לשמו של הקב"ה ועיין ירושלמי סנהדרין סוף פרק ד' מיתות וב"ר פ' לך אם יתקבצון כל ברואי מעה לברוא יתוש ואת אשר הנפש אשר עשו בחרן . וכן תרגם אונקלוס וית נפשתא דשעבידו לאורייתא . ועיין למב"ם פ"א מהל' ע"ז ה"ב ועי' ירושל' פ"ק דבכורים דגר מביא וקורא ועיין למב"ם פ"ד מהל' בכורים ה"ג הגר מביא וקורא הרי הוא אב לכל העולם שנכנסין תחת כנפי השכינה ע"ש . ועיין שו"ת שאגת אריה סימן מ"ט ושמו הנאות לאברהם שפי זה תחלה לגרים : שם ד"ה נשים לשמוע בירושלמי דלא כבן עזאי דס"ל מצוה ללמד בתו תורה . נ"ב לשיטת הרמב"ם פ"א מהל' ת"ת הלי"ג דתורה שבכתב אינו כמלמדה תפלות א"כ בפרשת הקהל היתה קריאה בתורה שבכתב ות"מ נשים לשמוע ולא ללמוד ואפשר דמודה הרמב"ם דאיסור עכ"פ יש גם בתורה שבכתב ועיין מ"ש טו"ז יו"ד סימן רמ"ו ס"ק ד' . ועי' תוס' סוגיא זאת ד"ה מלמטן ישמעו וד"ה אלא ול"ע ועי' ס' סדר משנה : ע"ב גמ' עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית הלכה למשה מסיני . נ"ב לפי סוגיות הש"ס ורש"י כאן כל עיקר זה אינו רק תקנת חכמים ואיך נופל ע"ז לשון הלכה מסיני . ועי' מ"ש הרא"ש נדה בהל' מקוואות בשם הר"י דהך דעמון ומואב מעשרין דאמרו הלכה מסיני הוא ממש כהך דלא יקרא לאור בשבת דף י"א ע"א דהוא מן י"ח דבר ואמרו במשנה לשון באמת אמרו ובירושלמי שם כל באמת הלכה למשה מסיני הכי דלאו בדוקא איתמר לשון זה ע"ש ולהרב בטורי אבן כאן נעלמו דברי הרא"ש הללו וכ' כל זאת מסברא דנפשיה . ועי' פסחים קי ע"ב שני ביצים ושני קישואים הלכה למשה מסיני לענין זוגות דחיישינן בהו ע"ש וידענו דכל ענין זוגות אין לו יסוד בדין רק סכנה ודלא קפיד לא קפדינן בסדי' ומ"מ נקרא זה בלשון הלכה מסיני הכי דלאו בדוקא אתמר גם לשון זה : שם איזהו שוטה . נ"ב ביאור סוגי' זאת באריכות תראה בס' שו"ת אור הישר נדון הנגע אשר נסדר בקליוואה וב"ד דפ"פ דנניין עורכו עליו ותמלא שמה דעת כל גאוני הזמן בביאור סוגי' זאת : רש"י ד"ה עשה אזנך כאפרכסת . נ"ב המדפיסים הליגו בטעות דברי רש"י הללו מוקדמים על הך דמה מסמר ולפי הסדר בגמרא הוא מאוחר : שם ד"ה איזהו שוטה האמור בכ"מ שפטור מן המצות . נ"ב עיין ר"ה כח ע"א כפאו שד כשהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכ"ד . ועיין למב"ם פ"ו מהל' חמץ ה"ג ופ"ט מהלכות עדות הלכה ט' :

דף ד ע"א גמ' מי איצטריך קרא למעוטי ספיקא . נ"ב עיין שאגת אריה סימן ק"ד לתרץ שיטת הרמב"ם דעיקר קושית הש"ס דספק נפטר משום דלמא נקבה הוא ועובר בבל תוסיף ע"ש . ויש לסייע לדבריו דכאן אביי מוקי ליה בבילי' מבחוץ והוא ס"ל ר"ה כח דשלא בזמנו עובר בב"ת והס"ד נשים . ועי' מ"ש הפ"י סוגית ר"ה לג ע"א הא נשים מעכבים ודו"ק : ע"ב תוס' ד"ה דמרבה ערל כי טמא. ומיהו זה דוקא לפרש"י דמפרש התם ערל שמתו אחיו מחמת מילה . נ"ב והנה בפרש"י כאן מפרש גם ערל דהכא ערל שמתו אחיו מחמת מילה ול"ע : שם ד"ה דליכא ולא בעי למימר שיעיד ליה דמנא ידע והא לא היה בדורו. נ"ב אע"ג בברכות יח ע"ב חקרו אם המתים יודעים מאומה מ"מ מחשבה בלב ודברים הנעלמים אינם יודעים : שם ד"ה הוה שכיח כדאיתא שבת קד ע"ב . נ"ב לפנינו נמחק שם כל הענין אשר רמזו עליו בתוס' כאן :

דף ה ע"ב גמ' אהדר ליה עוד ידו נטויה . נ"ב רש"י מפרש ידו נטויה להגין עלינו ובעין יעקב הגירסא כן בגמרא עצמה . ועי' מהרש"א ח"א דהמעורר דהרי במקרא כ"מ שנזכר ועוד ידו נטויה היינו להרע לנו יותר אכן נ"ל דגם מעונש הפלוס אשר בא בהתמדה בלי הפסק ניכר להמעיין כי לא בא בהסתרת פנים רק לרפאות חולי הנפש ולריכין לשמוח ע"ז כי מרלה הש"י לנו אות לטובה ע"ד התאום מאסת את יהודה ואם בליון געלה נפשך מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא כי המקרה לא יתמיד וזה שהשיב ריב"ח להמין על טענותיו שהיסורים הם בהסתרת פנים . והשיב שעוד ידו נטויה לעונותינו וע"כ שהרבוי מורה שלבסוף מגין עליהם אחרי אשר נרפאו להם : שם אפי' שיחה קלה . נ"ב מכאן הוציא הרמב"ם דבריו פ"ב מהל' דעות ה"ד אמרו על רב שלא שח שיחה בטלה מימיו ומכן לא ידע המקור אכן כאן נאמר זאת בשם רב . ועיין שו"ת מקום שמואל :

דף ו ע"ב תוס' ד"ה מאי נפקא מינה . נ"ב עיין ירושלמי פ"א דשביעית ויעקרו פרשת מבול ופרשת מלואים מן המשנה אחרי שאין לריכים לדורות . ועיין רמב"ן בהשגותיו לספר המלות שורש שלישי :

דף ז ע"א רש"י ד"ה בזבחים ולא עולת העוף שהיא נמלקת . נ"ב עי' טורי אבן וכמדומה לי שנעלם ממנו ג"כ ש"ס חולין מא סוגיא דרבולה מאי אריא חטאת ליתני זבח הרי דעוף אין בכלל זבח : שם ד"ה מבית לעך מבית אוהבך זה הקב"ה שנאמר למען אחי ורעי . נ"ב עיין רש"י שבת לא ע"א ד"ה דעלך סני לחברך לא תעביד רעך זה הקב"ה דכ' רעך ורע אביך אל תעזוב ע"ש הרי שהביא רש"י קרא אחר : תוס' ד"ה והבכורים אם הוסיף אינו מצוה . עיין טורי אבן שהוכיח מדלא נחשב ניצית בכלל דברים אשר אין להם שיעור למעלה מוכח דאם הוסיף באורך הציצית אינו מצוה ודומה לרוק יבמה . ולא ידעתי לפ"ז איך שכתו חז"ל גימין נה ע"א ציצית הכסת ועיין מג"א הל' ציצית סימן י"א ס"ק ו' ומג"א סימן כ"א ס"ק ג' : שם ד"ה ר' יוחנן. כתבו התוספות בהמשך הדבור דלא מקבלין קרבן פעם שנית ביום אחד משום בל תוסיף . נ"ב עי' תוס' ר"ה כח ע"ב ד"ה ומנא תימרא שהחליטו דאין עוברין על ב"ת בעשיית המצוה שני פעמים ביום ולע"ג :

דף ט ע"ב גמ' היינו לדיק היינו עובד אלהים . נ"ב עיין תשובת ר"מ אלשקר סימן ק"א מ"ש בשם רב האי גאון : תוס' ד"ה בר הי הי שנתוסף ה' בשמו . נ"ב עי' תוס' יו"ט בפירושו למשנה ספ"ה דאבות שהביא גי' התוס' כאן שנתוספו להם ה"א והוכיח דבן הי הי ובן בג בג שניהם הי' ע"ש אולם לפנינו ליתא גירסא זאת :

דף י ע"ב גמ' תורה מדברי קבלה לא ילפינן . נ"ב עיין רש"י תענית טו ע"א ד"ה ובקבלה הוא אומר ועי' רש"י חולין קלז ע"א הטעם שנקראו דברי נביאים דברי קבלה ועי' ג"כ ב"ק ב ע"א דשם מפורש דילפינן דברי תורה מדברי קבלה ובחיבורי תורת נביאים תכונה אלה המלות הארכתי :

דף יא ע"א תוס' ד"ה בנזבר. דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא. נ"ב עי' תוס' בכורות יג ע"ב ד"ה דבר תורה דבכ"מ אמרינן היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא ולא זכי משיכה בהקדש וא"כ גם בנותנו לגזבר מאי מעילה שייך ביה הרי לא הוציאה מרשותו עדיין.ועיין חולין קלט ע"א : ע"ב במשנה ראוי לו שלא בא לעולם . נ"ב עיין רש"י כאן ובקדושין מ' ע"א הגירסא ראוי לו שלא בא לעולם . ועיין ערוך ערך רתה שמביא ג"כ שתי הגירסות אלו : גמ' אין אים לרבות את הנכרים שמוזהרים על ברכת השם וע"ז . נ"ב הגאון בעל טורי אבן תמה דהרי בלא"ה ע"ז וברכת השם בכלל שבע מצות דנלמד בסנהדרין נו ע"ב דב"נ מלווה עליהן וג"ל דאמרינן סנהדרין נ"ט דמצוה שנאמרה ולא נשנית לישראל נאמרה ולא לבני נח ע"ש וא"כ בלי הכפלת האיסור אחר מתן תורה הוה אמינא דכיון שניתנה תורה פקע איסור מבני נח ולא נאמר רק לישראל . ועי' תוס' חולין כב ע"ב דכתבו דאי לאו מן העוף הו"א דמחוסר אבר מותר לעכו"ם ע"ש :

דף יב ע"א גמ' עשרה דברים נבראו ביום הראשון אור וחושך . נ"ב אע"ג דחושך הוא העדר ולא יתכן בו לשון בריאה . עיין רמב"ן פ' שמות על קרא מי ישים אלם אולם חושך הנאמר בכאן הוא אש היסודי עי' מורה פ' שלשים לשני: ע"ב גמ' ערבות שבו משפט צדקה וגנזי חיים וגנזי שלום וגנזי ברכה ונשמות של צדיקים ורוחות ונשמות שעתידין להבראות . נ"ב עי' מורה פ' שבעים לראשון פי' נפלא בזה :

דף יג ע"א גמ' א"ר אמי אין מוסרים דברי תורה לכותי . נ"ב הכל תמהו על הרמב"ם שהשמיט דין זה בספרו . עי' שו"ת באר שבע בהשמטות סימן י"ד ובשמים ראש סימן שכ"ז ושו"ת דבר שמואל סימן ע"ה ועי' מדרש פ' משפטים ותנחומא פ' שופטים שמבואר דגם הדינים ומשפטים לא נמסרו אליהם דלא כמהרש"א ובאר שבע דדוקא סודות אסור וגם לא התעוררו על החילוף דלפנינו הגירסא אין מוסרין לגר ובתוס' ב"ק לח ע"א ד"ה קראו מובא הגירסא כל המלמד ד"ת לאחרים עובר בעשה והדין דאין מוסרין ד"ת לעבד מובא ברמב"ם מהל' עבדים ועי' שיטה מקובלת ספ"ב דכתובות דמחלק ג"כ בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ והארכתי בזה בתשובה : רש"י ד"ה גרבי שמן להדליק . נ"ב עיין שבת יג ע"ב ומנחות מה ע"א שם כתב רש"י להדליק ולמזונות : תוס' ד"ה ורגלי חיות דבימי ר"א ב"ר שמעון מקדשים ע"פ הראיה . נ"ב עיין שו"ת נודע ביהודה מהד"ת חאו"ח סימן קי"ג : ע"ב תוס' ד"ה מזיעתן והכי מלינו במדרש חדשים לבקרים . נ"ב מדרש פרשת ויצא פרשה ע"ח :

דף יד ע"א גמ' משענה אלו בעלי משנה כר"י בן תימא . נ"ב ובפ"י הגירסא כר"י בן בתירא : שם אין מעמידין מתורגמן פחות מחמשים שנה . נ"ב אפילו לפרש"י היינו דאין מעמידין אב"ד שראוי להעמיד מתורגמן לפניו מ"מ תמה אני דלא נזכר ענין זה לפסק הלכה בשום פוסק : ע"ב גמ' מזומנין לכת שלישית . נ"ב עי' ירושלמי דז' כתות מקבלין פני שכינה לעתיד לבא ובויקרא רבה פ' ל' מבואר דשבע כתות אלו היינו חמה לבנה רקיע כוכבים ברקים שושנים מנורה הטהורה וכת שלישית היינו רקיע אשר המשכילים יזהירו . עי' יפ"מ ובחבורי הארכתי :

דף טו ע"א גמ' גמירא דלמעלה לא הוי לא ישיבה ולא עמידה . נ"ב הרמב"ם פ"א מהל' דעות ה"י"ג מביא דברי הגמרא כמו שהוא לפנינו לא ישיבה ולא עמידה ורש"י מחק כן דלא עמידה אולי משום דמלינו שרפים עומדים ממעל לו . ועי' ירושלמי פ"ק דברכות מלאכים אין להם קפילה שנאמר קריבת על חד מן קאמיא קימיא ע"ש : תוס' ד"ה שובו הביאו הך דקדושין לט ע"ב דאמר כאה לישנא דר' יהודה הנחתום נתון בפי כלב . נ"ב זה הוא גי' הירושלמי פ"ב דחגיגה ומדרש קהלת פיסקא טוב אחרית דבר ומדרש רות פיסקא ליתו פה אולם לפנינו בבבלי קדושין לט ע"ב וסוף חולין הגירסא לישנא דר' חוצפית המתורגמן ועוד יש חילוק שבבבלי נאמר ולא ידע שדרשה יעקב בר ברתיה ובירושלמי הגי' שדרשה ר' יעקב לפנים הימנו :

דף טז ע"א גמ' שני מלאכי השרת המלווין אותו. נ"ב רמב"ם פ"ו מהלכות תפילין סוף ה"י"ג:תוס' ד"ה יוסי בן יועזר הקשו הכי נחלקו שאול ודוד לענין מלוה ופרוטה . נ"ב עוד מלינו דחלק חזקיה עם חכמים אם מעברין את ניסן סנהדרין יב אולם המשנה לא תדבר רק ממחלוקת קיימת שנמשך זמן ארוך אבל מחלוקת שהוכרעו במנין הרבה היו ומ"ש בירושלמי דעמדו שמאי והלל ועמו ארבע היינו עם הסמיכה נעשו ד' מחלוקת בישראל ובספרי הארכתי : ע"ב גמ' ואם"ד סמיכה בכל כחו בעינן משום נחת רוח לנשים עבדינן עבודה בקדשים . נ"ב לשיטת רש"י ר"ה לג ע"א דנשים כי עבדו מלוה עוברות בבל תוסיף א"כ בפשיטות הו"ל להקשות וכי משום נ"ר לנשים שריכין איסור ב"ת א"ו דל"ב סמיכה בכל כחו וליכא ב"ת דלא דמי לסמיכה דאנשים . עי' פ"י ר"ה לג ע"א ומור"א שם : תוס' ד"ה אם לא הרגתי וכו' ור' ינאי דאכיל קודם הבדלה . נ"ב וכן בירושלמי ברכות פרק אין עומדין דר' לקיש נפיק לבר מתחומא בשבתא ע"ש :

דף יז ע"א תוס' ד"ה אף עצרת הביאו מירושלמי דוד מת בעצרת והיו כל העם אוננים . נ"ב עיין משנה למלך פ"ג מהל' אבל הלכה י' ושו"ת ושב הכהן סימן נ"ד ביאור זה באריכות: ע"ב תוס' ד"ה אלא לאו לתשלומין כהדא דתנינן . נ"ב עיין תוס' פסחים נ' ע"א ד"ה מקום שנהגו ומשנה למלך פ"ו מהל' כלי המקדש ה"ע באריכות :

דף יח ע"א גמ' הא לא מסכן הכתוב אלא לחכמים . נ"ב הרבה ענינים מלינו דהתורה מסרה לחכמים כמו כל שבותין דשבת כמב"ן פ' אמור וכן שאר עינויים דיום כפור ר"ן פ' בתרא דיומא . ועיין טורי זהב יו"ד סימן קי"ז וב"י יו"ד סימן קפ"ח ועי' רא"ש פ' לולב הגוזל דפסולי לולב מסרם התורה לחכמים והח"ל בתשובה סימן ע' תמה עליו דלא מלינו התורה מסרה לחכמים ר"ל בשני כתובים המכחישים זא"ז ונעלם במחכ"ת גמרא ערוכה בכורות כו ע"ב ותפסו כבר הרב יד מלאכי סימן רמ"ז ובחיבורי הארכתי : ע"ב תוס' ד"ה הא בנהמא. נ"ב ביאור דברי התוס' הללו עיין תשובת רדב"ז חלק חמישי סימן ב' אלפים רפ"ח :

דף יט ע"א גמ' דחולין לא בעי כוונה. נ"ב עיין חדושי הר"ן חולין לא ע"א מ"ש בשם הרמב"ן ומובא ג"כ ברדב"ז ח"א סימן ל"ד דהאי פלוגתא לא שייכא בפלוגתא דמצות צריכות כוונה דכאן מכשירי מצוה נינהו ע"ש . ועיין שו"ת ח"צ סימן א' דכוונה הנאמר בחלולה איננה כוונת מצוה ר"ל צריך שידעו שבחלולה זאת נפטרת ע"ש וכן לענין טבילה ג"כ נאמר דרק כוונה שבטבילה זאת נטהרה בעינן אבל לא כוונת מצוה : שם אלא מהא דתנן פירות שנפלו . נ"ב בחולין לא ע"ב הגירסא אלא חולין דלא בעי כוונה מנלן דתנן פירות שנפלו וכבר תמה הרב יד מלאכי סימן ת"ל דעל הוכחה מן המשנה אינו נופל לשון מנלן ע"ש אולם רמה כי בחגיגה ליתא כאן לשון מנלן : שם איתיביה רבה לר' נחמן. נ"ב ובחולין לא הגירסא רבא : שם טבל ועלה מחזיק עצמו לכל דבר ואם הוחזק אין מחזיק עצמו לכ"ד רק למה שהוחזק. כיולא בזה מלינו עירובין ע ע"א לענין מגילת סוטה דהיכי דמינתיק לשם רחל תו לא מינתוק לשם אשה אחרת אבל סתמא לשמה קאי . ועיין ריש זבחים ועי' ר"ן ר"ה סוגיא המתעסק לא יצא ועי' טורי אבן ר"ה שם וכאן ג"כ אם החזיק עצמו לשם חולין או מעשר תו לא מינתוק לשם טבילה אחרת אבל סתמא עומדת לכל מה שירצה להחזיק עצמו וז"ב :

דף כא ע"א תוס' ד"ה האונן והקשה הר"ר אלחנן דטונה ומטביל משמע שכבר הוטבל . נ"ב עיין רמב"ם פי"ג מהלכות אבות הטומאה ה"ו וכן בפי' למשנה דשקלים דטונה ומטביל היינו הזאה שביעית דבלי ספק כבר הזו עליו הזאה שלישית ועל מ"ש התוס' דבספק אבנן מקילין כאן עי' פלוגתות הרמב"ם והראב"ד פ"ו מהלכות ברכות הט"ו דלהרמב"ם מקילין בספק מים כשרים ולהראב"ד אמרינן זילו טבילו וכן כאן כיון שאפשר לטבול שנית לא מקילין בספק :

דף כג ע"א תוס' ד"ה מעמאין ושמע ר' יוחנן בן זכאי וסמך ידיו עליו . נ"ב עיין רש"י שבת לד ע"א ד"ה תורמסי תרומה ותוס' מנחות כה ד"ה אלא שהכהנים :

דף כה ע"א גמ' חבריא מדכין בגלילא . נ"ב עיין משנה למלך פ"ג מהל' אבל הלי"ב שהוליכו עמם אפר פרה ועפ"ז ישבתי לנכון דברי הטור בשם הרא"ש דבסוף הל' ר"ה סימן תר"ב הביא לשון הירושלמי דר' חייא מפקיד לרב אי את יכול לאכול כלה שתא בטהרה אכול ואם לאו אכול ז' ימים בשתא היינו בין ר"ה ליוה"כ ועל יו"ם עצמו לא היה צריך להזהירו משום דחייב אדם לטהר עצמו ברגל ודברי הטור סותרים זא"ז דבהל' י"כ סימן תר"ו כתב הרא"ש והטור לדחות דברי ר' סעדיה גאון שמצריך ברכה על טבילה עיוה"כ ודחו דהרי חייב אדם לטהר ברגל היינו בהזאה ואפר פרה . ועי' שו"ת ש"א סימן ס"ז מה שהאריך בזה אבל לפי הנ"ל דלדידן דלית לן אפר פרה שפיר מקשה הרא"ש והטור אבל בסוף הל' ר"ה בא לפרש דברי ר' חייא לרב ובזמנו היה עדיין אפר פרה . ועי' מג"א הל' שבת סימן רמ"ב ס"ק ד' : ע"ב גמ' חבר ועם הארץ שילמו . נ"ב עיין קדושין יז ע"ב ותוס' שם :

דף כו ע"א במשנה משעבר הרגל מעבירין על טהרת עזרה . נ"ב תמיה לי הפלא ופלא על הרמב"ם שהשמיט דין זה דטהרת עזרה ואף ר' יהודה לא פליג רק בנגמר הרגל ביום החמישי אבל בנגמר הרגל קודם כ"ע ס"ל דמעבירין על טהרת עזרה והרמב"ם השמיט כל זה ולע"ג מאד . ועי' פי' המשנה וכן מה שהאריך פי"א מהל' משכב ומושב הערב שמש לע"ג דהרי בטומאה דרבנן א"צ הערב שמש : ע"ב גמ' כאו מיבתכם לפני המקום . נ"ב עיין רדב"ז חלק חמישי סימן שני אלפים קע"ח ביאור ד"ז : רש"י ד"ה מנורה לא כתיב ביה תמיד . נ"ב עיין תשובת הרשב"א סי' מ"ע וקימן פ"ע ועי' רמב"ם פ"ג מהל' תמידין הלכה י' דהטבת הנרות הוא הדלקתן והיו הנרות דולקות כל היום וכל הלילה ועי' באריכות דברי המזרחי פ' תלוה שהאריך בזה הרבה ובחיבורי הארכתי מאוד :

דף כז ע"א תוס' ד"ה שלמנדרא תרגם יהונתן כרכושתא ושלמנדרא ערוך . נ"ב כבר התעוררו המבקרים שפ"ס כאן לשון תרגם יהונתן דעל תורה לא תרגם יונתן כדמוכח פ"ק דמגילה ורק הוא תרגם ירושלמי ובערוך ערך שלמנדרא מובא באמת בשם תרגם ירושלמי : סליק

הגהות וחדושים למסכת מועד קטן

מהרב הגאון האמתי כו' מהור"ר משה בר אברהם זצ"ל (בעהמ"ס תפארת למשה).

דף ח ע"א תוס' סד"ה נסקא כו' אין ללמוד ממנו קולא. נ"ב עי' פרק גיד הנשה דצ"ח וצ"ע דאמרינן התם אטו אנן לקולא גמרינן לחומרא גמרינן לא משמע הכי ע"ש: **ע"ב** תוס' ד"ה אין כו' אבל לאחר מיתה שרי והא דהרינן כוכין כו' כצ"ל: בא"ד מי ישים בו והא דהרינן כו' כצ"ל וכ"ב מן ויש לפרש כו' עד שהיו עושין נ"ל דזה גליון:

דף יא ע"ב תוס' ד"ה רשב"ג. אבל לכתחלה צריך לעשות ע"י אחרים. נ"ב אף שאינו אומן כמותו:

דף טז ע"א גמ' לא ליסרי ליה קא בעו רבנן למיעל. נ"ב גירסת הרא"ש להפטורי ר"ל נילך מכאן קודם ג' דהיינו אותן רבנן שנמנו עמהם לשמתא והיא נכונה יותר דמוכח שפיר דס"ל לאביי לא אתו אחריני ושרו וק"ל:

דף כג ע"ב תוס' ד"ה מאן כו' מדקתני עולה ולא פירש כו' כצ"ל: סד"ה ואין כו' דאינו מברך מהאי טעמא כו' כצ"ל:

דף כה ע"א תוס' ד"ה חכם. אפי' חכם „ויש אומרים דוקא חכם" שקרע כו' כצ"ל:

דף כו ע"ב תוס' ד"ה אמר כו' הקשה בתוס' מאי שייך כו'. נ"ב ר"ל הא באביו עד שיגלה לבו ולי"א אינו קורע למטה מלבו אלא מרחיק ג' אצבעות:

דף כז ע"א תד"ה ואין כו' ברחבונה מוליכין כו' ואי גרס במתני' אין מוליכין כו' הל"ל דאמתני' קאי כו' כצ"ל:

הגהות על הרא"ש

סימן יב מפני שזיקת שמירתו כו'. נ"ב נ"ל שזיקת שמירתו ר"ל כשהוא קשור בעצמו הוא משומר וא"צ שמירה כ"כ לכך חייב בק"ש ואין זיקת תבילה ר"ל כשהוא קשור עם תבילה סחורה אחרת אינו משומר לכך השומר פטור מק"ש: **פ"ב סי' א** ואין לך אבידה גדולה מאבידת גופו. נ"ב משמע דס"ל דעני ע"י אחרים שרי לא כש"ך סי' ש"פ ע"ש: **סי' ג** ומה שפירש"י ותוכר נמי כיון כו'. נ"ב נ"ל דוקא אחוכר פליג דאף דמוביר מחמת אונס אבילות חייב ליתן כדמפרש בגמ' דלא צריך למתני' דפשיטא כיון שיש לו דבר קצוב אבל באריסות מודה דאיכא פסידא דבעלים כיון דמחמת אונס מוביר ודו"ק: **פ"ג סי' א** והא ל' שלו ברגל שאין נדוי פחות משלשים יום. נ"ב נ"ע דהא פסיק לקמן סי' ו' טוט אסור טוט שרי בין באפקור' בין בממונא ע"ש ועל הקיצור פסקי רא"ש קשה יותר ע"ש שוב נזכרתי וראיתי שהב"י בא"ח סי' תקל"א הקשה כן והאריך ע"ש וכב"ח שם ובט"ז בי"ד סי' של"ד סי"ג סק"ו ע"ש שהאריך ולפי דברי מור"ם שם לק"מ ע"ש ולעד"נ דאיירי הכא שלא פייס לבע"ד כלל אלא שהב"ד מתירין לו אחר ל' ע"ש סי"ג ובכה"ג לא שייך לומר דאל יגלה דלאו אנוס הוא דה"ל לפייס דדלמא לא היה יכול ועוד דא"כ כל מנודה פושע דלא ה"ל לעשות מתחלה דבר שיתחייב נדוי אלא דהירושלמי ס"ד דפיים לבע"ד או לב"ד ואזה פריך אל יגלה דפושע הוא דה"ל לפייס מקודם כמו שפיים עכשיו אבל אי לא פייס כלל ודאי אנוס הוא ודו"ק וע"ל סי' ז' מזה: **סי' ד** מנודה מהו בתפלין תיקו. נ"ב ודוקא יום א' דומיא דאבל מיבעי אבל אח"כ ודאי מניח תפילין דהא ר"א הניח תפילין אף שברכוהו כדאיתא בס"פ ארבע מיתות ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפיליו כו' וישבו לפניו מרחוק ד' אמות [ועי' בגליון התוס' נדה ז' ב'] וק"ק בעובדא דברכוהו [ב"מ נ"ט ב'] דאמר שקרע בגדיו וחלץ מנעליו ולא נזכר שחלץ תפליו דודאי הלך בתפלין כל היום כדמוכח בעובדא הנ"ל [דסנהדרין. ועי' בסוכה כ"ח א'] וצ"ל דאינו מזכיר רק מילתא יתירתא דעבד עי' תוס' שם ומיהו לראב"ד דבסמוך דיליף מר"א דמנודה חייב בחליצת סנדל אמאי לא נזכר שחלץ תפלין גם קשה אראב"ד דיליף מר"א א"כ יהא מנודה חייב בקריעה דהא אמר התם שקרע בגדיו וי"ל ודו"ק: **סי' ז** אי אפשר לגרעת בלא הסגר שבעה. נ"ב ובהכי א"ש הא נזיפת נשיא הוא ל' יום ונזיפת הקב"ה לא גרע מנשיא אע"כ משום דפייסי ודו"ק אבל ק"ק איך ילפינן מכאן דיו כו' דלמא הכא שאני שפייסי: **סי' יא** היכא ליעבד ליסמתיה צריכי ליה רבנן. נ"ב אף דמנודה שונה ומשמע אף עם אחרים מ"מ כיון דצריך להרחיק מד' אמות שלו ושאר דברים אי אפשר לזכר: **סי' טו** דקא מפקי ש"ס לבטלה שמחה ושרא לה לאלתר כו'. נ"ב נ"ל דמזרה בו דאל"ה אין נדוי פחות מל' יום וכמ"ש לעיל דין ז' ע"ש וע"ל דין ח' ועי' י"ד סי' של"ד סל"ז דאם העם פרוץ בזה אף בלא חזרה מתירים מיד ע"ש: **סי' כו** בסג"ה ד"ה והאומר דאבי"ה דאסור לספר עד הערב. נ"ב ר"ל סמוך לערב: **סי' כח** הקשה הראב"ד כו' וכי מטי יוה"כ בטלו גזרת ל'. נ"ב וצ"ל דכ"מ אם שגג או הזיד ולא נהג כלל דין שלשים בין ר"ה ליוה"כ דאז אין יוה"כ מבטל גזרת ל' ממנו ואפ"ה א"צ לנהוג דין ל' רק ב' יום אחר יוה"כ דאח"כ הוי כאילו עבר ל' יום דיום א' לפני ר"ה ור"ה הרי י"ד יום וז' שבין ר"ה ליוה"כ ויוה"כ הוי י"ד יום הרי כ"ח יום ואח"כ ב' ימים הרי ל' יום ואח"כ א"צ להשלים דאין תשלומין אלא תוך ל' עי' בי"ד סי' ש"צ מזה וצ"ע לדינא. גם י"ל דכ"מ אם הוא קטן והגדיל אחר יוה"כ וצ"ע: **סי' ל** אבל לא יצא מפתח ביתו עד הנך התמה. נ"ב ע"ל דין ל"ז כתב דצריך להמתין עד שיעמדו מנחמים ע"ש: **סי' לב** וקי"ל הלכה כרי' מחבירו. נ"ב עי' טור ס"ס רנ"ד ביו"ד פסק כרשב"ג וצ"ע ועיין ש"ך סי' קכ"ז ס"ק כ' [ועמ"ש הגר"א ביו"ד ס"ס רנ"ד ובאה"ע סי' י"ז]: **סי' לג** שהרי צריך לנהוג אבילות כל הלילה דמקצת כו'. נ"ב בלא"ה לא הוי שמועה רחוקה דהא מיד בתחלת הלילה חל עליו אבילות ואז הוי שמועה קרובה כיון שעדיין לא עבר אפי' רגע מהלילה וכצ"ל דעת הרמב"ן בסת"ה שהוכיח ג"כ מזה כן אף דס"ל דמקצת הלילה ככולו ע"ש דע"ש ע"ג. וי"ל דדעת הרא"ש דאי מקצת הלילה ככולו א"כ הוי שמועה רחוקה במ"ש כיון דלא חל אבילות מיד דהא צריכין להוסיף מחול על הקודש מדאורייתא ודו"ק וא"ל דהא הרא"ש בדין ל' מסיק דלענין שמועה רחוקה מקצת הלילה ככולו ע"ש דליכא למימר דשאני הכא דהתחיל בשבת והוי כדבר דבעי ספירה כיון דלא סלקא ביומא דאין מקצת הלילה עולה דהא אנן חשבינן כאילו לא שמע בשבת רק עכשיו דאל"כ לא הוי שמועה רחוקה. דס"ק כיון דלא אמרינן מקצת לילה ככולו לענין שלשים וצריך לנהוג דין ל' עד למחר א"כ כשנודע לו בליל ל' לא הוי רחוקה כלל דהא עדיין הוא בתוך די"ל והוא פשוט: **סי' לה** כדאמרי' גבי אמימר שקרע שלא בפני בנו. נ"ב והא דאמרינן אתא בריה קרע באפיה נ"ל דמפרש כתי' דבנו קרע בפני אמימר להזכיר דקריעה מעומד בעי ע"ש בתוס' ד"כ ע"ב ד"ה אתא ע"ש: שם מדקתני מרתאת לו פניו ידיו ורגליו כו'. נ"ב והא דלא הוכיח ממלעת לו המטה די"ל דאף דכפס מטתו מ"מ שוכב אכרים וכסתות על הארץ או במטה כפויה וצריכה להגיע לו ועוי"ל דאיירי בשבת דזקיפת מטה היא חובה אבל כחילת פניו במחמין הוי דבר שבצנעה ואפי' בשבת אסור דנת"ר רשות ע"ל דין כ"ו: **סי' לו** אבל בשניהם נוהג בעילת מצוה כו'. נ"ב נ"ל טעמם דאם איתא דלא התירו להקדים החופה אלא משום פסידא אמאי התירו לבעול באנינות הל"ל מכניסים המת לחדר ותתן וכלה לחופה ולא לבעול ויכהוג ז' ימי המשתה וז' אבילות ואח"כ יבעול אע"כ דבעילת מצוה התירו לו בלא פסידא כ"ז שהוא אונן לא גזרו לדחות המצוה אלא דהקדמות ז' ימי המשתה הוא דוקא במקום פסידא. והרא"ש ס"ל דדוקא כשהוצרכו להתיר לו חופה וז' ימי משתה התירו ג"כ ביאת מצוה באנינות דהכל יודעים כלה למה נכנסה לחופה אבל בשאר קרובים אין עושין חופה כלל עד אחר אבילות: שם אבל ביום מותר להתייחד עמה כשאר נשים. נ"ב נ"ל דר"ל כשאר נשים האסורות ביחוד דסגי בשמירה א' ואם פתוח לרה"ר מותר להתייחד ס"ה הכא ומיושב קושיית הרא"ש וק"ל: שם אבל כמיני פריסות א"צ להרחיק. נ"ב ובפ"ק דכתובות לא כ"כ עי' ש"ך בי"ד סי' שמ"ב וצ"ע דהכא בז' ימי המשתה קאמר והתם בז' דאבילות איירי וק"ל: שם אפוסי שמחה ושובינין כו'. נ"ב ק"ק א"כ אמאי צריך שמירה בז' ימי אבילות וי"ל וק"ל: **סי' לז** דבעינן עד שיעמדו המנחמין כו'. נ"ב ע"ל דין ל' לא כ"כ: שם לפי שמנחמין אותו בכל השבעת הימים. נ"ב מלשון זה משמע דבמדינתנו דאין מנחמין ביום ז' דפסקה ז' אבילות תיכף בהנך התמה כמו ביום ל' דלא כמור"ס סי' שצ"ה ע"ש וי"ל: ברגה"ה ד"ה והשיב כו' ויום המילה בט"ב שחל בשבת כו'. נ"ב ר"ל ויום המילה היה ביום א': **סי' לח** אבל אי מרחיק ספי ואפשר דלא משיג. נ"ב נ"ל להגיה דלא אפשר דמשיג מיהו גם הגירסא שלפנינו א"ש דהא אי מת בשחרית יכול לבוא ביום ג' אף שרחוק יותר ודו"ק: שם וי"ש בעי שיבוא ממקום כו' כצ"ל: **סי' לט** כמו שנמסר לכתפים שמותר לאכול בשר. נ"ב ואעפ"כ לא מתחיל האבילות עד סתימת הגולל ע"ל [סי' כ"ה]: **סי' מו** אבל בשבת יוצא לבהכ"נ. נ"ב אף דבדברים שבצנעא נוהג נ"ל דהוי פרהסיא דכל שאינו אבל הולך לבית הכנסת גם אין בו איסור כ"כ ואינו מעיקר הדברים הנוהגים באבל דהא כתב בש"ע סי' שצ"ג ס"ג דנוהגין לילך בב' וה' לבהכ"נ ע"ש: שם לשער אבלים והיה שפמו כו'. נ"ב אף דפריעת הראש חובה. נ"ל דס"ל כרי' דאם מנעלים ברגליו מוכחים עליו ומותר בעטיפת הראש ע"ל דין כ"ו [וכ"כ הגר"א ביו"ד סי' ת' ס"ק ג']: שם ואין שפמו מכוסה היו יודעים שהוא מנודה. נ"ב הא דלא פשיט מכאן כ"פ דמנודה אינו חייב בעטיפת הראש. י"ל דשבת שאני גם היה עושה כן לסימן לידע שהוא מנודה וק"ל: **סי' מח** כדי שתשכח ותקנע הראשונה כו'. נ"ב ל"נ דא"כ [אמאי] לא אסרו לישא ב' נשים והרי אף אם היו לו ב' נשים ומתה אחת אסור לישא אחרת עד ג' רגלים והלא משמח עם זו שיש לו ולא חיישינן שיזכיר הראשונה. אלא כמו דהחמירו בכבוד אביו ואמו בכמה דברים עד יב"ח כמו כן באשתו שהיא כגופו החמירו וצריך לכבדה יותר מגופו שישהה לכבודה ג' רגלים כדי שלא ישכח אהבתה מיד [ואפשר שזהו כוונת התוס' דף כג ע"א ד"ה עד בטעם הראשון]: **סי' נג** דאשה מותרת בנטילת שער כו'. נ"ב וצ"ע דבפ"ק דכתובות דין ו' פסק דאין נוהג דין ל' בא"ח. כלל ע"ש וצ"ל דהא דמשמע מרי"ף דאפי' אלמנה מותרת דהא בהתולך אאלמנה קאי ואמר ל' של איבול שמותר לספר כו' משמע שהיא מותרת לספר אזה פליג ודו"ק: **סי' נה** ומשמע אע"פ שלא יצא מפתח ביתו כו'. נ"ב לרווחא דמלתא כ"כ דאפי' לר"א לא חל אבילות אבל לדידן אפי' יצא אין חל עליו אבילות עד שיסתם הגולל ע"ל דין ע"ח: שם דא"כ אחי המת יאכלו בשר כו'. נ"ב י"ל דשאני הכא דמדינא אינו חייב להתאבל על אחותו נשואה דאין הכהן מטמא לה אלא שהוסיפו עליהן אחותו נשואה וי"ל דוקא להתאבל אבל לענין אנינות לא מצינו שהוסיפו ולפ"ז אחים מאם י"ל ג"כ דפטורים מאנינות וצ"ע וע"ל דין ל"ה: **סי' נט** ששנה הלכות ועד תורה. נ"ב נ"ל דצ"ל ומדרש תורה: שם דאין מספידין במועד אלא בפניו. נ"ב ק"ק הא אמרינן בש"ס יום שמועה כבפניו דמי ע"ל דין פ"ה: **סי' פ** ומרדעת החמור אין בהם משום כלאים ואמאי לא חיישינן משום לועג כו' כצ"ל: שם כלומר לדיר תם. נ"ב שהם תמימים וקיימו כל המצות ועי' תוס' פ' הספינה דעי"ד כל זה: שם ושמואל לטעמיה דאמר בשבת פ' שואל מצות אינן בטילות לע"ל. נ"ב לא מצאתי שם כן ואי נתכוין למאי דאמר שמואל שם דקנ"א ע"ב אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות ופליג אמ"ד דימות המשיח אין בו זכות וחובה ופי' דר"ל דמצות בטילות ואזה פליג שמואל ודלא כרש"י ע"ש. מ"מ ימות המשיח אינו תחיית המתים וכ"מ בברכות ס"פ אין עומדין דודאי עוה"ב היינו תחיית המתים וע"ש: **סי' פה** וכי דבטלה מגילת תענית חנוכה ופורים לא בטלו. נ"ב וא"ל א"כ חנוכה נמי י"ל דשאני חנוכה דלא קבלו שמחה: **סי' צז** ונוהג לה ר"מ ז"ל שתתאבל. נ"ב וצ"ע דהא יש כאן מיעוט דשכיח כמ"ש הרא"ש בהתולך דין ס' דמדמי מיעוטא דגוססים חיים למיעוטא דנפלים תוך ל' וכיון דקי"ל כרשב"ג דכל שלא שהה ל' יום חוששין למיעוט דנפלים ואין מתאבלין ה"ה על גוסס אין מתאבלין גם איכא חזקת חי ועי' ברא"ש פ' האשה בתרא ובפ' האיש מקדש דין כ' ובאה"ע סי' י"ז סל"ד ומ"ש שם וצ"ע:

הגהות בפסקי הרא"ש

סימן ג וגם אין עולה לו. נ"ב לא ידעתי מנין לו זה [דמשמעות הרא"ש ופוסקים דבהא ל"פ ר"ת אבה"ג]: **סי' ה** ומחרימין לאחר ס' ורשות ביד ב"ד להחרים האוכל כו' כצ"ל: **סי' לח** צריך להודיעו מג' ועד ז' אם שאלו בשלומו מי שלא ידע שהוא אבל ישיב וא"צ להודיע ולא ישאל כו' כצ"ל: **סי' מח** נושא לאחר ז'. נ"ב ובפ"ק דכתובות דין ה' ובהתולך דין כ"ז מתיר אפי' תוך ז': **סי' נג** אע"פ שהוא במכבש קודם התפירה אם לא שנתנו במכבש אחר שנתפר כצ"ל: [שם ע"י קיפול לאחר שבפה. כצ"ל]: **סי' נו** שאר הקרובים אם אינן שם כו' כצ"ל. וכ"ב הגהתי כן ע"פ מה שמשמע בהרא"ש אבל באמת הטור ס"ל דשאר קרובים א"צ להתאבל אפי' הם שם עי' בי"ד סי' שע"ה ס"ז ובש"ך שם ס"ק א' דצ"ע מ"ש מליקוט עצמות ועמ"ש שם וע"ל פ"א דין יו"ד: **סי' נט** אלא בפניו. נ"ב ע"ל סי' פ"ה דיום שמועה כבפניו דמי וצ"ע: **סי' פא** ותולין בהם מיני אוכלים. נ"ב לא ידעתי למה פסק כר"מ ולא כחכמים: סליק

הגהות וחדושים למסכת מועד קטן

מאת הגאון המובהק נודע ביהודה כו' מרנא יעקב עמדין זצ"ל בהגאון האמתי כו' רשכבה"ג מו"ה צבי אשכנזי זצ"ל

דף ב ע"א תוס' ד"ה עיף. כדכתיב כו'. נ"ב הי"ל בארץ ציה ועיף בלי מים (תהלים סג) נפשי כארץ עיפה (שם קמג) וכן בישעיה (לב) בארץ עיפה: **ע"ב** גמ' חרישה בכלאים מי אסירא. נ"ב הוה מצי לשנויי תנא בא"י קאי דזרעי והדר כרבי דהויא לה חרישה דומיא דמחפה ממש. אלא משום דלא פסיקא ליה. ותו זיל בתר טעמא דרכה: שם א"ל משום מקיים כו'. נ"ב הסתא ניחא דלא תקשי הא הו"ל לאו שאין בו מעשה [ועתוס' ע"ז ס"ד א' ד"ה ר"ע ובשבועות ד' א' ד"ה ר"ע]:

דף ג ע"א רש"י ד"ה מפסגין סומכין כו'. נ"ב לא ידעתי מה ענין פסיגה עם סמיכה כי ידוע שפסיגה היא כענין פסיקה (אותיות האיך מתחלפות) כמ"ש פי"א [דפרה] באזוב מפסגו ובמרובה [דף פ"א] מפסג ועולה אולי ר"ל כשאילן נושא פירות הרבה שמכבידים על ענפיו וקרובין להשבר סומכין אותן ע"י שמפסגין כהן ועושין מקום לעצים שמעמידים תחתיהם לסמכם והן צריכין למקום שיהו אחוזים שם ולא יזוזו מכובד הענפים לכן עושין להם מקום אחיזה בפסיגה:

דף ה ע"א גמ' רמז לציון קברות מן התורה. נ"ב קרי לדברי קבלה תורה [ועמ"ש בסנהדרין מ"ו ב']: **ע"ב** תוס' ד"ה אין. יו"ט. נ"ב ר"ל חול המועד:

דף ו ע"ב גמ' לתרבולי. נ"ב עשו מאות תי"ו המשמשת למשקל השם. שרשית. כמ"ש בתי"ו תרומה ותהלה:

דף ח ע"ב תוס' ד"ה מפני ביטול כו' דליכא שמחה. נ"ב אע"פ שקבלוה בשמחה [שבת ק"ל א']:

דף ט ע"ב גמ' ר"ש בן חלפתא אפטר מניה דרבי [כצ"ל וכ"ה בדפו"י] א"ל כו'. נ"ב רבי לר"ש בנו: **שם** ע"פ של מטה. נ"ב והא דאמרינן [סנהדרין כ"א א'] עה"פ ויצא לך שם בגוים ביפיך שא"ל שער כו' זהו קודש שגבהו בנות ציון: רש"י ד"ה ומעברת כו' אחד. נ"ל אדום: תד"ה כאן. שנגו וזה שגגו. נ"ב ושננתם דכתיב בק"ש וגם בד"ת:

דף י ע"א גמ' כחפת חלוקו. נ"ב פי' בערוך בית יד של חלוק: שם מאן האי „איתחיל". נ"ל נתחיל [וכ"ה בעירובין] וכצ"ל ברש"י:

דף יא ע"א סמוך למסרתיה מעלי. נ"ב יתר על זה אמר טבא גלדנא סריא מכותחא דרמי כיפי (הוריות י"ב א' כריתות ו' א'): תד"ה כוורא. ובזה"ז כו' למיכל סמוך כו'. נ"ב זהו בדג מת מעצמו אבל אם ממיתין אותו אינו טוב לאכלו מיד. כמו אם שהה קצת. גם עכשיו: **ע"ב** גמ' דאיסור מלאכה מדאורייתא במקום פסידא שרו רבנן. נ"ב שהכתוב מסר מלאכת ח"ה ביד חכמים כמ"ש [תוס'] ריש מכלתין:

דף יד ע"ב וגמרינן. נ"ל וגמרי [וכ"ה בדפו"י]: תד"ה עשה. גוף האבילות דאורייתא. נ"ב אית ליה קריא ויעש לאביו אבל פ"י אלא שהוא לפני הדבור [עתוס' לקמן כ' א' ד"ה מה וברא"ש כאן] ד"ה והא כו' ודנין אותו כו'. נ"ב וי"ל דד"כ דנין אותו:

דף טז ע"א גמ' וא"ד כוכבא. נ"ב עפרש"י ואל תתמה שכן קלל ירמיה יומו אמר ארור היום וגו' ואיוב אמר יחשכו כוכבי נשפו וגו': **ע"ב** יצא ר' חייא כו'. נ"ב נ"ע שהיה ר"ח ממרה ע"פ נשיא. וי"ל כההיא דשלהי נגמר הדין בעמשא דדרש אכין ורקין כל אשר ימרה את פיך יכול אפי' לד"ת כו': שם הוה יתיב מ"ע קמיה דשמואל כו'. נ"ב שהיה שמואל יושב ברא"ש. ובדין היה מ"ע יושב ברא"ש משום שהיה אב"ד כדאי' בפרק במה בהמה [נ"ה א'] הלכך מיבעי למעבד ליה יקרא טפי משו"ה הויא שעתא יתיב שמואל קמיה כתלמיד לפני רבו. והיינו נמי דהיקי ליה דוכתא למ"ע בציפתא. בשעה שיושבין בדין היו קובעין מקום למ"ע לכבוד ולתפארת כגון כסא יקר או מצע נאה על המחצלת שהיו רגילין לישב עליה בשעת הגירסא כדאמרינן [ברכות כ"ה א'] הני ליפי דבי רב. וכדי להראות קצת שררה היו מיחדים לו מקום חשוב בפני עצמו. כי היכי דלשתמען מיליה דמ"ע. כלומר שיהיו דבריו נשמעין לבעלי דינין ותהא אימתו עליהם. כך נ"ל ברור בס"ד ופרש"י אינו ברור אצלי: שם תהא ראש לשלשת אבות. נ"ב דאיהו מלך ואינהו לאו מלכי וכתיב [מיכה ב] ויעבור מלכם לפניהם:

דף יז ע"א עיילוהו למערתא דחסידי כו'. נ"ב חשבוהו לב"ת. דאמרינן [ברכות ל"ד ב'] במקום שב"ת עומדים צדיקים גמורים אינן יכולים לעמוד [ועי' ש"ך יו"ד ס"ס שס"ב ובהגר"א שם]: שם למקום שאין מכירין. נ"ב שאם יעבור ואינם מחפין עליו כמו במקומו שבני משפחתו מצוים לחפות עליו לפיכך אף הוא נמנע מעברה: תד"ה נדוי כו' שהיו רגילות באותו מקום כו'. נ"ב דאל"ה חמסן הוי בכל גוונא:

דף יח ע"א גמ' חזינהו לטופריה כצ"ל [וכ"ה בע"י]:

דף כ ע"א אלישע בן אבויה. נ"ב אפשר תרי אלישע ב"א הוו ולא זהו אלישע אחר והכי מוכח נמי אם ר' צדוק זה הוא שהם ר' צדוק והוא היה בירושלם בעת חורבנה וכבר ישב בתענית מ' שנה לפני חורבנה. וכנראה באגדתא דהנזקין שהיה זקן בימי ריב"ז. ור"א ור"י תלמידי ריב"ז היו בסעודת מילתו של אלישע (כמ"ש בירושלמי הביאוהו תוס' פא"ד [חגיגה ט"ו א']) משמע שהיה ילד לגבי ר"צ. גם בתלמודין פא"ד נראה שהיה תלמידו של ר"ע. מכלל זה לא יתכן שר"צ ישאל ממנו דבר תורה. ואין זה חדוש שיהיו שנים שמותיהם גם שמות אבותיהם שוים. אמנם בנזיר גרסינן ר' יהושע בן אלישע: **ע"ב** והתניא. נ"ל וחתני:

דף כא ע"א תוס' סד"ה אלא כו' כמו כו'. נ"ב דהיכא דנקיט פעולה אחרת עם העמידה אז אין הכוונה על עמידה ממש כי הכיא דעמדו וקדשו דפשיטא דלא בעינן שקדשו בעמידה אלא כך הוא דרך הלשון שכשבא פועל העמידה אצל פעולה זולתה. אז אין פעולת העמידה הנדרשת. כי אינה משמשת באופן זה רק לשון הפסקה ע"ד שאמרו במ"א [סוטה ל"ט א'] אין עמידה אלא שתיקה. וה"נ ר"ל ששתקו והפסיקו הדבור והיינו כי כתיב במקום מעשה אחר כנזכר אבל כשכתוב ועמד או ועמדו בלבד בלי התלוות אל מעשה פעולה אחרת יש במשמעו ודאי עמידה ממש:

דף כב ע"ב גמ' נשיאה שכיב כו'. נ"ב נשיא דבבל היה ונהגו בו חומר דין נשיא: שם על אב"ד משמאל. נ"ב נראה דהכי הוי תשיבותא טפי כנגד הלב וכן בא"א. ואב"ד עדיף מחכם כדמשמע הכא ובשלהי הוריות:

דף כג ע"א תוס' סד"ה עד כו' אין זו כאבל כו'. נ"ב מיהו מילתא דרבנן הוא ואזלינן לקולא אבל לא ביחיד נגד רבים:

דף כד ע"א גמ' בעא מיניה ר' יוחנן משמואל. נ"ב שמא בכתב כדאשכחן פג"ס (נ"ה ב') אבל פא"פ לא אפשר שהרי לא היה מכירו כדאיתא התם [וי"ג בעא מיניה מר יוחני משמואל ובזה א"צ למ"ש תד"ה בעא]: רש"י ד"ה גוייתו. אבר. נ"ב הכא דתקן בנגעים [פ"ו מ"ז] ראש הגויה: **ע"ב** תד"ה דר"א. ובסמוך פי' כענין זה „הרבה". נ"ל הרב:

דף כה ע"א גמ' ערבונא קא „שקיל". נ"ל שקלי [וכ"ה בשבת]: שם ומשמע „ליה". נ"ל לי [וכ"ה בע"י]: **ע"ב** רבא כי הוה אתא כו'. נ"ב אם זה שהם רבא. נ"ל שבר אבין האריך ימים מאד קרוב למאה שנה: שם שליסית. נ"ב נ"ל לגרוס שלישיה עש"ה יהיה ישראל שלישיה (ישעיה יט): שם אשתעו. נ"ב נמותו כשעוה:

דף כו ע"א אבי אבי זה אביו ואמו. נ"ב ר"ל שהיתה קשה פרידתו של אליהו עליו כפטירת או"א (ואבי בתרא כמו אביונה אמו אהובתו) וגם שהוא רכב ישראל וגו': שם ולא מתאחין מנלן אתיא כו'. נ"ב והא דלא שייל לעיל גבי שמועות רעות ולא מתאחין מנלן אלא [דוקא כאן] משום דלא כתיב ויקרעם כדכתיב גבי אליהו. והתם גבי דוד פשיטא ליה דילפינן ויקרעם מויקרעם [וגם י"ל משום דאתקוש שמועות רעות לנשיא ואב"ד בקרא דדוד] אבל ויקרע מויקרעם לא ס"ד למילף. להכי שייל מנלן. ומשני אתיא קריעה קריעה כלומר כל לשון קריעה חדא היא. והיינו דפירש"י מדוד. משום דשמועות רעות דגרפת הסם גמרינן משמועות רעות דדוד דכל שמר"ע כי הדדי נינהו [ועי' ריטב"א דבזה מתורץ ק' התוס'. ולהכי אם נאמר דפשיטא ליה דילפינן ויקרעם מויקרעם מ"מ פריך בפשיטות דל"ל דילפינן גם ויקרע מויקרעם דא"כ כל קריעה נמי]: שם בההיא שעתא מי הוו. נ"ב ליכא למפשט מהא דשמועות המבשרות רעות לעתיד אינן בכלל שמועות רשות לקרוע עליהן. דשאני נבואת נביא שהוזכרת ע"י תשובה ושינוי מעשים לטובה כדאשכחן בנינוה [ועי' ריטב"א]. ואפ"ה ביאשיה מצינו [מלכים ב' כב ד"ה ב' לד] שקרע בגדיו על שמועה רעה דלעתיד וצ"ע [ובפשטות נראה דלא קרע מחיוב אלא מחמת תשובה וכמש"ש יען רך לבבך כו' ותקרע א"ב כו']:

ע"ב „וקורעין" על המיו . נ"ל וקורע [וכ"ה ברי"ף]: תד"ה תחלת כו' טעמא . נ"ב דוגמא לדבר מלינו אלא קנין סודר (ב"מ ז' א'):

דף כז ע"א גמ' ר"ג הזקן . נ"ב ז"א ר"ג הזקן נכדו של הלל . שבימיו ודאי עדיין לא הגיע ר"א להוראה עד אחר זמן רב שלמד לפני ריב"ז . ואחר ר"ג הזקן הידוע היו ר"ש בנו הנהרג . ובנו ר"ג דיבנה הוא היה זה שמת בימי ר"א כדאיתא [ב"מ נ"ט ב'] ושמא היה גם הוא זקן או ט"ס הוא וצ"ל ר"ג סתמא [וכ"ה בירושלמי בפרקין ופ"ג דברכות]: שם ר' יעקב בר אחא . נ"ב זה ודאי אינו ר"י בר אחא דלעיל (כ"ב ב') אלא תרי הוו וכ"מ בפב"מ [שבת ל"א ב'] ופג"ש [ברכות מ"ט א']: ע"ב רש"י ד"ה לא ישוב כו' . נ"ב אדרב הונא קאי:

דף כח ע"א גמ' אפי' שאר הנשים . נ"ב מ"מ על אמו . תניא לעיל (כ"ב א') על או"א הרי זה מגונה: שם זו היא מיתה בידי שמים . נ"ב אין הפירוש כמו במ"א במקום עונש עברה שיש מיתה בתורה . אלא ר"ל מיתת כל אדם בטבע רוב ב"א . ולפי שאינה שוה בכל כי הרבה יוצאים מן הכלל לכן לא אמר זוכי מיתת כל אדם כמ"ש לעיל [ועי' בתוס']: שם מחמשים ועד ששים כו' . נ"ב דלמא פחות מחמשים אינו כרת מדרגה דהיה רק ארבעין: שם ולא משתכח . נ"ב בהשולה (ל"ז ב') אשכחן דהוה מסיק זוזי באבא בר מרתא . שמא כאן אמר על תחלתו או רוב ימיו . ושם בסוף ימיו היה שהשיג קצת מעות . או דבר מועט היה . וכן נראה פ"ג דמגילה [ז' ב'] דבתר דמלך הוה ליה כדאיתא התם דא"ל אביי אי תקלאה מלכא הוה [ועי' רש"י תענית כ"א א' ד"ה מלך סוטה מ' א' ד"ה אמר ובחולין קל"ד ב']: שם אתוי ליה שועא . נ"ב שבע: ע"ב אמר רבא כסי דשכנגיב כו' . נ"ב שמא בא להשמיענו אע"פ שמלינו בע"פ [קי"ב ב'] שלוה ר' את בנו לא תדור בשכנגיב דליבני נינהו . אפ"ה מילי מעליי דאית בהו אמרינן . דכוותה אמרי בפר' חלק [ק' ב'] ע"ס ב"ס אע"ג דהוא מספרים חילונים מילי מעליי דביה דרשינן . ודלמא נמי דשכנגיב לאו ליננתא הוו: שם תבוליא . נ"ב מלשון לא תתבול: שם ומה לדקיהו מלך יהודה שלא עשה כו' . נ"ב תימה הא אמרינן (סנהדרין ק"ג א') נסתכל הקב"ה בו ונתקררה דעתו . שוב ראיתי שהתוס' הרגישו בזה . ובמ"ש נתיישב ג"כ מש"ל בנו"א דודאי איכהו נמי לדיקים גדולים הוו:

הגהות על הרא"ש

סימן מח אם כשהתירו לו קודם הרגל יגלח . נ"ב הי"ל נגלח קודם י"ט ולא להתירו בי"ט: סוף סי' נא ההוא קודם כו' . נ"ב נ"ל אין לורך לכך דאפי' באבלות ודאי היה מותר לסוך כו' דמלך ביפיו וגו' [וכ"כ הרמב"ן בתה"א ע"ש] ולא גרע מכלה שאין מונעין ממנה תכשיטים כל ל' יום [יומא ע"ח ב' כתובות ד' א'] . ואפי' הבוגרת אינה רשאה לנוול עצמה [תענית י"ג ב' ע"ש] . ותו מי לא עדיף מר"ב שרחץ לילה ראשונה משום דאסטנים הוי [ברכות ט"ז ב'] כ"ש מלך: סי' צה ותשקע הראשונה מדעתו בשעה כו' . נ"ב לא הבינותי טעם זה והלא נושא אדם כמה נשים ואם בחייהן אין חשש כ"ש לאחר מיתה ולא הוצרכו להזהיר שלא יתן עינו בכוס אחר אלא בכוס חי ודיו באזהרה ועמ"ש בס"ד בי"ד סי' שנ"ב: שם אבל אם ה"ל בנים קטנים כו' . נ"ב נ"ל דהכא ודאי לאו דוקא נקט בנים לר' אלא בחד קטן סגי: סי' קבז ומרדעת החמור אין בהן משום כלאים נתפר משום לועג כו' כנ"ל: סי' קלט ירושלמי תני „הספד" . נ"ל הספדן [ובתוספתא פ"ב דברכות הגירסא הסופד]: סליק

מצפה איתן למסכת מועד קטן

חדושים והגהות מהגאון הגד ול כו' מו"ה אברהם זצ"ל (בעהמ"ס משכיל לאיתן וכו') עם תוספת מרובה מכי"ק על הנדפס בש"ס זיטאמיר .

דף ב ע"א תד"ה עיף ויגע צמא למים כדכתיב מים קרים על נפש עיפה . וכך הגיה בתוי"ט . לכאורה תמוה דהוא נגד הגמ' דיומא (דף עז) דמייתי מקרא זה דרחילה איקרי עינוי דמפרש עיפה מרחילה וקאמר ודלמא משתיה ומשני מי כתיב בנפש עיפה על נפש עיפה כתיב . והתוי"ט גופיה הביאו שם ביומא פ"ח . וא"כ איך מייתי מיניה כאן דעיף הוא צמא למים הא לא איירי בשתיה אלא ברחילה . אמנם י"ל ע"פ הא דאי' בירושלמי דברכות פ' הרואה מה ראו לסמוך בשורות טובות לגשמים ר' ברכיה בשם ר' לוי על שם מים קרים על נפש עיפה שמועה טובה מארץ מרחק . ובב"ר פי' מה שמועה טובה ברוך הטוב והמטיב אף מים קרים הטוב והמטיב . הרי דקרא איירי נמי בגשמים שמרוה צמאת הארץ . והא דלא איירי בשתית אדם משום דלא כתיב בנפש מ"מ איירי משתיית ארץ ממי גשמים שיורדים עליה ושייך ביה שפיר לשון על נפש עיפה . וכיון דאיירי נמי מיהת בצמאון דמים מהו"ה שפיר מייתו מיניה כאן למילת עיף דפירושו צמא למים אפי' כתיב גבי אדם כי היכי דמלינו דהוה צמא למים גבי ארץ בקרא דמים קרים על נפש עיפה . ועי' תנחומא פ' כי תצא:

דף ג ע"ב תוס' ד"ה וקרובים כו' ולאשמועינן מילתייהו דב"ש פי' הכי . עי' תוס' סוכה (דף ט'):

דף ד ע"א רש"י ד"ה מדאורייתא בטלו אשכחו סמך מן התורה להכי בטלו הלכתא . והוא דחוק דאיך ס"ד דמשום סמך יעטלו הלכתא . ונראה דטעמו של רש"י ז"ל שהזקיקו לפרש כן דלא ניחא ליה לפרש דגז"ש גמורה קאמר דגמר שבת שבת משבת בראשית דהא קי"ל דאין אדם דן גז"ש מעצמו וכמ"ש בסמוך וע"כ פי' דאסמכתא קאמר . אבל אינו מוכרח דאפשר לפרש דר' יוחנן גז"ש גמורה קאמר דגמר שבת שבת כו' דס"ה דגמירי לה בעלמא למיגמר שבת שבת משבת בראשית וכדאמר רב אחא ב"י ביומא (דף פא) דיליף שבת שבת משבת בראשית גבי יה"כ דלא ענש אא"כ הזהיר ויליף מזה אזהרה לעינוי ביה"כ . וא"כ דנתקבלה גז"ש זו בעלמא מס"ה ס"ד דר' יוחנן דגמר לה נמי הכא לענין היתר תוספת . וכה"ג כתבו התוס' בשבת (דף קלא ע"ב): תד"ה מה להלן כו' וכי ההוא שיעורא נמי . והא מודה רבן גמליאל דצריך להוסיף . הקשה בשו"ת חמדת שלמה חלק או"ח דתיפוק להו דבלאו אי' שביעית צריך להוסיף בתחילתו משום דהוא יו"ט של ר"ה ואסור אפי' במלאכת תלוש וכ"ש בעבודת קרקע האסור בשביעית . ורצה לתרץ דאילו משום יו"ט מותר מה"ת כשהוא מלאכה שא"צ לגופה כגון דקעביד בארעא דחבריה אבל משום שביעית אסור . אך הניח חילוק זה בצ"ע ואישתמיטתיה דהתוס' גופייהו כ"כ לקמן (דף יג) ובגיטין (דף מד) דגבי שביעית לא בעינן מלאכת מחשבת ולא מפטר משום מלאכה שא"צ לגופה . ועוד נראה דמטעם זה דלא בעינן בשביעית מלאכת מחשבת לא מפטר במקלקל דגבי שבת דפטור מקלקל הוא משום דלא הוי מלאכת מחשבת וכדמוכח בספ"ק דחגיגה (דף י') ולפ"ז משכחת לה דצריך להוסיף איסור מלאכה משום שביעית ולא משום יו"ט כגון במקלקל דפטור משום יו"ט לכ"ע אבל משום מלאכה שאצ"ל לא משכחת למ"ד דמחייב נמי גבי שבת: ע"ב תד"ה מפני כו' ואע"ג דאר"ש דבר שאין מתכוין מותר . עי' ביצה (דף כג ע"א):

דף ו ע"ב במשנה ר' יהודה אומר משדה האילן כדרכו פי' לד האישות והעכברים . וקשה הא ר"מ ס"ל לקמן רפ"ב דאף דבר האבד לריך שינוי והכי אמר בס"פ (דף יא ע"א) . וי"ל דס"ה דכדרכו היינו שחופר גומא ותולה בה מלודה כו' וכה"ג אין בחפירה איסור דאורייתא אף בשבת ויו"ט דהוי מקלקל כדאי' בשבת (דף ע"ב) ועל תליית המלודה ג"כ א"ת למ"ד דבעי' במינו ניצוד אף למ"ד משאצ"ל חייב ואישות ועכברים אפשר שאין במינן נצוד ואף לר"י פטור וכ"מ בס"פ האורג דתכמים דר"מ קאמרי שאין במינו נצוד פטור ור"י הוא בכלל תכמים דר"מ כמ"ש תוס' בכתובות (דף לה) ועוד דעל פריסת מלודה אינו חייב משום צדה כמ"ש תוס' בשבת (דף יז ע"ב):

דף ז ע"א תוס' ד"ה אמר רבי כו' וטמא טמא יקרא וצריך לפרוש מבני אדם וגם יפסיד . עיין בתוי"ט פ"א דמגילה משנה ז': ע"ב גמ' מהתם לא גמרינן דחידוש הוא דהא עלים ואבנים בעלמא לא מטמאו והכא מטמאו פרש"י פשוטי כלי עץ לא מקבלי טומאה . והמשנה למלך בפרק י"ד מהל' ט"ל לא ניחא ליה פי' זה דהבית יטמא המונח בו דבר שאין מקבל טומאה בעלמא אלא ר"ל כוונת הגמ' דהחידוש הוא מה שהבית המנוגע גופיה מיטמא שלא מלינו בשום מקום שעלים ואבנים יקבלו טומאה והכא מקבלים טומאה ע"י הצרעת האבנים ועלים והעפר . אך לא נחה דעתו בזה דא"כ ל"ל טעמא דעלים ואבנים ה"מ טומאה משום פשוטי כלי עץ ת"ל דלא מלינו בשום מקום טומאה בדבר המחובר שהוא בנין וא"כ ה"ל לומר בקילור שהחידוש הוא שהוא מחובר ומקבל טומאה עכ"ד ע"ש . ואני אומר לקיים פירושו ע"פ מאי דאי' בשבועות (דף לט) בפסוק ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתה את עליו ואת אבניו הא למדת דברים שאין אש ומים מכלין אותן שבועת שקר מכלה אותן . וכוונת הגמ' הוא כדאי' במ"ר פ' נשא פ"ז איזהו שהיא מכלה את העלים ואת האבנים הוי אומר זו צרעת שנאמר ונתץ את הבית את אבניו ואת עליו וגו' וז"ש דברים שאין אש ומים מכלין אותן שבועת שקר מכלה אותן דהיינו ע"י צרעת שנטמאו העלים והאבנים של הבית ונאסרין לעולם והיינו דנקט כאן החידוש מה שנטמאו העלים והאבנים של הבית דזה הוי רבותא וחידוש יותר ממה שנטמאו במחובר דאילו משום זה לא למדנו שהוא מכלה דבר שאין אש ומים מכלין דהא משכחת אוהלים במחובר שאש ומים מכלין אותן ומש"ה נקט עלים ואבנים וכדנקט להו קרא דמזה למדנו חומר העונש של עון בעל הצרעת שמכלה אפי' דבר שאין אש ומים מכלין אותן ומש"ט נקט קרא ג"כ הרבותא משום עלים ואבנים ולא קאמר משום דמכלה דבר המחובר לקרקע כנ"ל:

דף ט ע"ב רש"י ד"ה ובמצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים אל תפלם אלא מצוה שבא לידך בין גדולה בין קטנה עשה . ועיין במהרש"א בח"א שפי' בהיפך דמצוה שא"א ע"י אחרים תפלם ותעשה הגדולה כגון מת מצוה ותניח הקטנה לגבה כגון פסח ומילה ונעלמו ממנו דברי רש"י והריטב"א בסוכה (דף כה) גבי העוסק במצוה פטור מן המצוה דתניא ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם עוסקין במת מצוה היו פירוש בקרובים שחל שביעי שלהן להיות בע"פ ופרש"י שמעינן מינה שהעוסק במצוה פטור מן המצוה שהרי נטמאו במתיהם ז' ימים לפני הפסח ואע"פ שטומאה זו תעכב על ידם אכילת פסחיהן אלמא מצוה קלה הבאה לידך א"צ לדחותה מפני חמורה העתידה לבוא עכ"ל . וכה"ג כתב הריטב"א בחידושיו וע"ש שהכרית כן מכח קושיא דל"ל כלל קרא לעוסק במצוה שפטור מאחרת כל זמן שעוסק בראשונה ותירץ דבא ללמדנו דאע"ג דאיכא עליה מצוה קבוע לזמן ודאי כגון ק"ש ושחיטת פסח וקודם לכן בא לו מצוה אחרת שאם יתחיל בה יבטל מן האחרת רשאי הוא להתחיל בו שבאה לידו עכשיו ואם יבטל מן האחרת יבטל שאין חיוב המצוה עליו עד שיגיע זמנה והראשונה קודמת עכ"ד . הרי דמוכחי מקרא דאורייתא דגבי אנשים אשר היו טמאים וגו' דמייתי התם דאין מפלם במצוה שא"א ע"י אחרים כגון טומאת קרובים ופסח ועושה הראשונה שבאה לידו קודם וטעמא משום שאין חיוב המצוה חל עד שיגיע זמנה . ובזה נדחה מ"ש במהרש"א דבכ"מ מלינו דמצוה גדולה דוחה הקטנה כההיא דפ"ק דמגילה דמת מצוה דוחה אפי' פסח ומילה שהם בכרת דהתם איירי שהיו שתיהן לפניו דקתני הרי שהיה הולך לשחוט פסחו ומלא מת מצוה ואיירי בע"פ אחר חצות שכבר חל עליו חיוב פסח כדאי' בזבחים והביאו תוס' בסוכה שם וכיון ששתיהן בזמן א' לפניו אמרי' דעושה הגדולה ומניח הקטנה משא"כ בכה"ג דאיירי רש"י כאן שבאה לידו הגדולה אחת תחלה שפיר כתב דיעשה הבאה לידו בין גדולה ובין קטנה וכמו שביאר בסוכה דא"צ לדחות קלה שכבר באה לידו מפני חמורה העתידה לבוא וכ"מ בסוגיא דזבחים שהביאו התוס' שם דקודם חצות דעדיין לא הגיע זמן פסח מטמא לקרובים ונדחה מפסח . וכן בשו"ת ח"ל סי' ק"ו הביא ראיה מדברי רש"י דהכא למ"ש הרדב"ז בתשובה ובס' נשמת אדם השיג עליו ממ"ש מהרש"א ואינה השגה שאין העיקר כמהרש"א אלא כפרש"י עיקר וכמו שהוכחתי . ומ"מ דעת מהרש"א י"ל דכל הסוגיא דסוכה לא קאי רק אליבא דר' יצחק דאיהו ס"ל דקרא דולא יכלו לעשות ביום ההוא אתא לאשמועינן דלמחר היו יכולין לעשות וש"מ דנטמאו תוך ז' ואע"פ שעכבו עי"ז מפסח אלמא דעושה ראשונה שבאה לידו וע"כ ז"א רק למ"ד דהיו חייבין מן הדין בפסח במדבר אבל למ"ד בפ"ק דקידושין דהורא' שעה היתה לא מוכח מזה מידי דס"ה שלא היו חייבים בפסח מה"ד . וע"פ דעת רש"י כאן י"ל קושית תוס' על רש"י בזבחים (דף ל' ע"ב) גבי שלמים של אמש קודמים דלא איירי בשלמים שכבר נשחטו מאמש דא"כ לא הוי פליגי חכמים לומר דחטאת של היום קודם משום שהוא ק"ק דכיון שכבר התחיל באפילה דשלמים מאתמול פטור ממצוה של חטאת של היום:

דף י ע"ב תוס' ד"ה כסכוסי פי' בקונטרס אנפשייר בלע"ז וכ"ה ברש"י בב"מ (דף ס' ע"ב):

דף יב ע"א רש"י ד"ה היני רב יוסף . עיין ברש"י עירובין (דף ל'): ע"ב גמ' אין מערימים בכך . שבת (דף קי"ז ע"ב):

דף טו ע"א גמ' בפקתא דערבות . עיין ברכות (דף כד) חולין (דף קו):

דף טז ע"א גמ' זו עשירית האיפה שלו . עיין מנחות (דף קח) ובתוס' שם: ע"ב גמ' בשעה שהיה יושב בישיבה לא היה יושב ע"ג כרים וכסתות אלא ע"ג קרקע . וקשה הא אמרי' במגילה דמימות משה עד ר"ג לא היו לומדים תורה אלא מעומד ובשלמא למ"ד דקשות מיושב א"ש אבל מאן דל"ת בהכי קשה והרשב"א והר"ן במגילה הוקשה להם מהא דפ"ז דב"מ והט"א הקשה מהא דעירובין (דף נד) וכך דהכא לא זכרו וכל הכ"ל י"ל ע"פ מ"ש הצל"ח פ"ד דברכות דלא היו לומדים מעומד רק תלמידים:

דף יח ע"ב גמ' אין אדם נחשד בדבר אא"כ עשאו . עיין ברכות (דף לא ע"ב):

דף כ ע"א גמ' אורי ר' אלעזר לר' פדת בריה . עיין תוס' נדה (דף ח): שם אמר ר"א בר"ש הן הן דברי ב"ש . ערכין (דף כג): ע"ב תוס' סוף ד"ה אתא כו' . עיין תוס' לקמן (דף כו ע"א):

דף כד ע"ב תוס' סוף ד"ה דר' אלעזר . עיין תוס' ברכות (דף מז ע"ב) עירובין (דף מו):

דף כה ע"א גמ' לא הוה לן לדלויי ריסין מיניה . עיין מגילה (דף כ"ב): שם מלתא דלרביה לא סבירא ליה . עיין תוס' עירובין (סוף ד' סג): רש"י ד"ה שהיה כו' שהיה כבר בא"י . וכ"ה במכילתא ר"פ בא: ע"ב גמ' דינא הוא דרבה בר רב הונא ליעול ברישא . עיין בח"א ועיין לקמן (ד' כח) ענוותנותיה ועי' סוטה (ד' מט): שם אל תזניחנו כאות מי מרה . עיין שמות רבה פרשה מ"ג וזוהר פ' נשא: שם כי נח נפשיה דר' יוחנן . עיין ב"מ (ד' פד ע"א): רש"י ד"ה ספר מלחמות כו' בן רב הונא דהוא ראש גולה . עיין תוס' סנהדרין (ד' ה ע"א): שם ד"ה רוב שליסית ישראל נקראו שליסית . שבת (ד' פז): תוס' ד"ה שפעו כו' שנתן נפשו על המילה . עיין שבת (ד' קיח ע"ב):

דף כח ע"א גמ' ועותריה דרב חסדא . פסחים (ד' קיג): שם ענותנותיה דרבה בר ר"ה . הק' מהרש"א הא"ך בקש ענותנותיה דרבה בר"ה הא ענוה היא ממדות טובות ואמרי' הכל בידי שמים חוץ מי"ש . ועיין נדה (ד' ע ע"ב): שם דלא הוה שתיק פומיה מגירסא . מכות (דף י') וש"נ:

דף כט ע"א גמ' כסטורי כפי ווסט . עיין ברכות (ד' ח) ועיין בח"א כאן: סליק

חדושים והגהות מהג"מ יצחק אייזיק חבר זצ"ל

מסכת מועד קטן

דף ז ע"א תוס' ד"ה אמר רבי כו' ע"כ נראה כו' . נ"ב עי' בחידושי ריטב"א ביאור יפה לדברי התוס' ולשיטת רש"י כאן:

דף ט ע"א תוס' ד"ה איבעיא ליה לשיורי כו' בזמן שלא היה כו' . נ"ב עי' תוס' מנחות ק"ז ע"א ד"ה כליא עורב שכתבו בשם הערוך להיפך דבזמן שהיה השכינה שורה לא היו צריכים לכליא עורב ולפי מ"ש שם נ"ל להגיה בדברי התוס' כאן שצ"ל בזמן שהיה השכינה שורה כו' ודו"ק:

דף טז ע"א גמ' אמר רבא מנלן דמשדרינן כו' . נ"ב עי' פירושו בחידושי הריטב"א:

דף יט ע"ב תוס' ד"ה קברו כו' פי' הרב בשם רבו כו' . נ"ב פי' דהוקשה להם למה הוצרך אביי לומר לענין ז' כו' דלא נהגא כו' דס"ל דמסברא ידעינן ליה הא ממתני' מצי למיפשט כו' ועי"ז תירץ ומיהו י"ל כו' ר"ל דאביי קאמר הכי ,ליתן טעם למה פשוט לו יותר לומר דמתוס' לא מיירי רק לענין ז' ועי"ז קאמר דסברה הוא משום דלא נהגא כו':

מסכת חגיגה

דף ג ע"ב תוס' ד"ה דרך כו' שנותנים לו קוביקוס . נ"ב נ"ל קורדייקוס ור"ל כמ"ש בס' מי שאחזו שזה אינו כגדר שוטה ואין עושה א' מכל אלו:

דף ט ע"א תוס' ד"ה נטמא כו' דנקט ניטמא בשביעי כו' . נ"ב ר"ל דקשה למה לא נקט רבותא בליל שמיני ועי"ז תירץ דהשיב ליה כו' ר"ל דאדרבה נקט רבותא דאפילו ביום ז' מיקרי טומאות הרבה וכ"ש בליל שמיני:

דף כב ע"א תוס' ד"ה אבא שאול כו' צ"ע אמאי לא שרינן כו' . נ"ב נ"ל שר"ל דלקמן כ"ג ע"א גבי נושא מדרס איבעיא ליה עבר ונשא מאי א"כ הכי נמי ליבעי הכא:

דף כד ע"א תוס' ד"ה אלא כו' מאי רבותא ואי כו' . נ"ב ר"ל דא"ל דנקט נגובה משום דנקיט אבל לא לתרומה דאי לא היתה נגובה א"כ נטמאה היד השניה ממשקה של יד הטמאה דנעשה ראשון והיד נעשה שני ופוסל התרומה עי"ז תירץ דלא נחית כאן רק רבותא דתרומה: סליק

בראש פ"ג סי' עט הלכה כרבי מחבירו ואע"ג דאביו כו' . נ"ב עי' ברא"ש פ' המקבל לענין פלוגתא דר' ורשב"ג אי בתרי זימנא הוי חזקה או בתלתא זימנא פסק התם ,כפירוש כרשב"ג דאין הלכה כרבי נגד אביו וצ"ע ועי' ברא"ש מס' גיטין פ' הניזקין סי' ה' [ופ"ד דכתובות סי' כ"ב] דפסק להיפוך ממ"ש כאן וכן קשה על הרמב"ם מ"ש בס' נדה גבי כתמים למ"ש בהל' נחלות ודו"ק [ועמ"ש הגר"א בח"מ סי' תל"ט]: סי' קכז והטיל בה תכלת כבית שמאי כו' . נ"ב נע"ג שבפ' התכלת ובפ"ב דשבת איתא להיפך דב"ש פוטרין וב"ה מחייבין:

בפסקי הרא"ש סי' פד ללמוד לעצמו אבל לא לאחרים . נ"ב עי' בפנים דבהלכות אבילות אפילו אין רבים צריכים לו מותר להם ליבא וליתן לפניו ואם טעו ישיבם בשפה רפה: סי' קלט וביום הראשון כו' . נ"ב דברים אלו תמוהים מדברי הירושלמי והרא"ש שביום ראשון פטורים אפילו מק"ש וכן כתב בעצמו ברמזים פרק מי שמתו סי' י"א ע"ש: סליק

מראה כהן חדושים והגהות מהגאון וכו' מוהר"ר בצלאל הכהן זצ"ל מו"ץ ווילנא.

מסכת חגיגה

דף ג ע"א גמ' א"ר תנחום מיגר ברגלו אחת וכו' נ"ל וא"ר תנחום וכ"ה בדקדוקי סופרים:

דף ו ע"א בגמ' אם יכול לעלות ולאחוז בידו וכו' נ"ל אם יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים כו' כנ"ל . ועי' בדקדוקי סופרים:

דף ז ע"א בתוס' שם ד"ה ר"י באמצע הדבור ומ"מ נ"ל דס"ל כר' יהושע נ"ל ר' הושעיה בגמ' שלפנינו מתוקן כהוגן:

דף יד ע"א בגמרא שאין מעמידין מתורגמן וכ"ב נ"ל פרנס וכ"ה בילקוט ופרש"י ז"ל נ"ע בזה דהנ"ל לפני הפתח מחמשים : סליק

מסכת מועד קטן

דף טז ע"א בתוס' ד"ה נדוי ולא דמי לאיכורא דמנדין נלוהר כדאמר כההוא דקאכל תמרי שנשרו בשבת עכ"ל וכתב עי"ז בהגהות מהר"ב לא נמלא בשום מקום . וכ"ב אולי נ"ל מההוא דאקפי סירה בכוורה בשבתא ואזלו ונדו בשבתא ושמתינהו ר"א בר' יאסי' והוא בקדושין ע"ב ע"ש [א"ה יותר מזה לא מלאתי בהגה"ם על ד' מסכתות הנ"ל שנכתב בכת"י ממש על הגמ' על החדשים של ד' ווילנא ומס' חגיגה מ"ק ד' סלאוויטא אשר שם היה כתוב בלדו הרבה הגהות מכת"י והכל על דאבדין וכו']:

סליק בסייעתא דשמיא

הגהות וחדושים למסכת מועד קטן וחגיגה

מהגאון החסיד כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל בעהמ"ס מלא הרועים.

דף ו ע"א גמ' שלא להספיד את א"י. נ"ב וגם אין מעמידין ציון במקום טומאה ועי' תוס' רש"י ד"ה דאי ס"ד מרידתו כו' לבטל. נ"ב פי' יבטלו הכלאים מן השדה ע"י מעוט כדלקמן :

דף ז ע"א גמ' התם נמי ליסתור ולא ליבני. נ"ב והו"ל למיתני מותר משום סכנה ובונה משום פסידא ומשני דאף תבנין איכא למישרי משום סכנה אף היכא דליכא פסידא כגון כותל נוטה :

ע"ב אמר אביי משמעות דורשין א"ב. נ"ב בספרי מ"ה ערך חידוש שהארכתי בזה בדברים נחמדים: שם ור"מ התם לא גמרינן דחידוש הוא. נ"ב בספרי מ"ה ערך חידוש את א' מ"ש בזה באורך : תוס' ד"ה משמעות כו' [illegible]

[illegible]

דף ח ע"א גמ' ורבי אמר איצטריך וכו'. נ"ב עי' בספרי מ"ה ח"ב [illegible] : רש"י ד"ה אבל טומאה כו' [illegible]

[illegible]

ילפינן מוצוה דממתינין לדבר הרשות כיון דמועיל המתנה עכ"פ א"כ ילפינן קולא מחדוש שהוא חומרא והבן זה ובזה מיושב מה דתקשה עוד דלפי פשט הסוגיא דכאן רבי יליף דבר מצוה מוביום הראות רק דבר רשות יליף מוצוה והרי לעיל בברייתא משמע בהדיא דאף דבר מצוה יליף מוצוה הכהן דהא קאמר א"צ ר"ל דא"צ למילף מצוה מביום דמופנו משמע אם ממתינין לרשות כ"ש למצוה הרי מבואר דרבי יליף מופנו מצוה וזה סותר למ"ש כאן דרבי מצוה מביום נפקא לה ולפמ"ש א"ש דרבי לא יליף מביום רק דמועיל ההמתנה דקודם הראות הכהן אינו טמא דזה לא מצינן למילף מבית דאינו טמא קודם ביאת הכהן די"ל טומאת הבית גופיה חידוש דעצים ואבנים אין מטמאין בשום מקום והתורה גורה דהכהן יכול לטמאם ואיך נאמר דאפילו קודם בא הכהן יטמא כיון דעצים ואבנים אין להם שום טומאה אבל גופו דיש לו כל הטומאות הו"א דטמא הוא אפילו קודם ביאת הכהן קמ"ל וביום הראות דקודם ביאת כהן לא נטמא ולכך לדבר מצוה ממתינין ממילא ועז"א רבי רא"צ למילף כלל מוביום הראות דממתינין לדבר מצוה רק זה נלמד מוביום דמועיל המתנה וקודם בא הכהן אינו טמא אבל זה שנמתין ולא נטמא זהו שפיר ילפינן מטומאת בית דאע"ג דחידוש הוא מ"מ כיון דהחידוש הוא חומרא ילפינן מינית קולא בק"ו ומה שם שהחמיר עליו מ"מ מקילין בזה שממתינין כ"ש כאן שנמתין וי"ל דהתם כיון דגוף הטומאה חידוש הוא אין לך בו אלא חידושו דביאת הכהן מטמא לה אבל הכא י"ל דאף קודם ביאת הכהן טמא ז"א דזה כבר ידעינן מוביום דקודם ראות הכהן טהור הוא אף כאן ודו"ק היטב כי הוא כפתור ופרח בפי' הסוגי' וברש"י כי המעיין ישכיל כמה תמוהות נסתלקו בזה מה שיש לתמוה בסוגיא זו ודו"ק ולפי הפירוש שכתבתי א"ש לישנא דגמ' אבל טומאה דגופיה אימא מיחזי חזאי ליה שהוא מקושי ההבנה ולפמ"ש א"ש דהו"א דאפי' לא חזי ליה הרי הוא כמיחזי חזאי ליה שהרי היא טומאה עצמיות והגוף נטמא בכל טומאות א"כ מה לי הראיות כהן הרי מיחזי חזאי ליה בעצמו שהרי הוא רואה אותו ודו"ק: תוס' ד"ה נפקא תימה דהא לעיל כו'. נ"ב עי' בספרי מ"ה ח"ב ערך חידוש מ"ש ליישב קושיות תוס' אך קשה לי דהיאך יליף טומאה דגופיה דחמיר מטומאת ביתו דקיל דעצים ואבנים ומחובר לא מטמא בעלמא כלל ולכך לא מטמאין ליה בלילה אבל גופו שראוי ליטמא בכל הטומאות אימא אף בלילה מטמאין ליה וי"ל לפמ"ש בגליון רש"י לעיל דדוקא לענין שיוטמא קודם ראיות כהן סברא לומר דגופו יוטמא קודם ראיות כהן אבל לבתר דילפינן מביום הראות קודם ראיות כהן לא מטמא גופו אלמא דטומאה זו בכהן תליא א"כ ילפינן כל דבר מטומאת ביתו דאדרבה לענין נגעים טומאת ביתו חמור דאפי' עצים ואבנים טמא וכיון דחזינן דהחמירה תורה בביתו ואעפ"כ הקילה בזה דאין הכהן רואהו בלילה לטמאו כ"ש בטומאת גופו דלענין נגעים לא מצינו חומרא בגוף יותר מבית אדרבה בית חמור טפי דמטמא עץ ואבן רק דלעיל לענין שלא יצטרך לראיות כהן ויוטמא ממילא כמו בכל הטומאות אזי טומאת גופו חמור דראוי ליטמא בכל טומאות אבל כיון דכבר מיעטה התורה מביום הראות בו דאין כאן שום טומאה קודם ראיות הכהן ולא דמי לשאר טומאות א"כ לענין טומאת נגע בית חמור דמטמא אפי' עצים ואבנים והבן זה : בא"ד וקשה קצת אליבא דר"י כו' דהא עצים ואבנים לא מטמאו אין ללמוד ממנה. נ"ב עי' בספרי מ"ח חלק ב' : ע"ב תוס' ד"ה אין כו' דחוה"מ דאורייתא. נ"ב עי' בע"ז דכ"ב א' ד"ה תיפוק שכ' דמלאכת חוה"מ דרבנן לדעת ר"ת אך כתבו שם דהר"ר אלחנן הקשה עליו ועי"ש שישבו קושייתם ועי' תוס' חגיגה די"ח א' ד"ה חולו שהאריכו בזה ומסקי דהוא מדרבנן :

דף ט ע"א גמ' ר' יונתן בן עסמיי. נ"ב עי' ב"ר פל"ד שמביא שם גירסא אחרת: שם וכתיב וביום עשרים ושלשה וכו'. נ"ב עי' בר"ן שפסק דאם נפטר ממנו אדעת שילין בעיר א"צ ליפטר ממנו פעם אחרת וזה לפי נוסחא מוטעת שנזדמנה לו דגרים ביום כ"ד אבל כבר תמהו עליו בזה הש"ך והט"ז ביו"ד סי' רמ"ב ודברי הט"ז דחוקים ולכאורה היה נראה לקיים דבריו די"ל דביום השמיני היו נפטרים ממנו אדעתי' שילכו לבתיהם בלילה ואח"כ לנו בעיר אך זה א"א דהא שמיני טעון לינה כדאיתא בסוכה דמ"ז ובל"ז ודאי הקריבו קרבנות בשמיני וכל המקריב קרבן טעון לינה וכמ"ש בספרי וכמ"ש התוס' שם וא"כ ודאי לא נפטרו אדעת שילכו לביתם בלילה אלא אדעת שילכו למחר ואפ"ה חזרו ואיפטרו מיניה למחר הרי מבואר דלא כהר"ן : ע"ב ר"ה ב"ח אמר סטכת. נ"ב שמן מעורב בבשמים :

דף יב ע"א גמ' ואין מוסרין להם שומר לנער כו'. נ"ב בירושלמי מתו מנערה מוליכה ממקום למקום ומתוך כך הגללים מתנערים ממנה. וכ"כ הר"ן וכן הוא בש"ע בהגה"ה : רש"י ד"ה אין מסייעין אותן כו' אם נכרים הם. נ"ב ר"ל שפועלים נכרים באו עם בהמותיו אסור לסייען ועי' בר"ן : ד"ה מסייעים כאילו של נכרים הוא. נ"ב ר"ל כאילו אינו שלו כלל דנכרי אדעתיה דנפשיה קעביד והוא אינו נותן לו שכר שבת רק בהבלעה : ד"ה רבי אומר בשבת בטובה לסייע לאותו שכיר. נ"ב עי' בר"ן שלא פי' כן רק פי' שגוף הפועל עושה בטובה ולא המסייע וכ"ה בש"ע ולפ"ז רבי לא קאי אמה דאמר מסייע או ומוסרין לו שומר רק אמה דאמר לעיל ואם באו מאליהן מותר וכן היא סדור הדברים באו"ח סימן תקל"ז סעיף י"ד על הך דבאו מאליהן מותר בשבת אף אי מחזיק לו טובה וביו"ט מזונות ובמועד אפי' נותן לו שכר ואח"ז כתב ולא יסייענו ולא ימסור לו שומר ואם היה העכו"ם שכיר שבת מסייעין אותו בחוה"מ ותבאר לך מכ"ז אתחלת דברי ת"ק קאי והך דינא דשכיר שבת לא משכחת אלא בחוה"מ דמותר בשכר ואז מותר לסייע לו בחנם אבל לא בשכר כמ"ש במג"א שם ס"ק ט"ו ובשבת אפי' לסייע בחנם אסור כמ"ש במג"א שם והטעם דהא בשבת לא משכחת שכיר שבת דאסור לעשות בשכר בשבת כך היא שיטת הפוסקים אבל שיטת רש"י דכאן דהפי' מותר בשכר אף בשבת וכשהוא שכיר שבת או חודש מותר לסייע לו אף בשבת בחנם וביו"ט מותר לסייעו במזונות ובחוה"מ בשכר וכן הוא שיטת הרמב"ם כרש"י. ותמהני על הב"י שפסק בשו"ע כשיטת הר"ן דיחידאי הוא ולא כשיטת רש"י והרמב"ם ובפרט שהמ"מ כתב ג"כ שנראין דברי הרמב"ם ובאמת לפי' הר"ן הו"ל להביא דברי רבי בתחלת הברייתא על מ"ש ואם באו מאליהן מותר וע"ז אמר רבי בשבת בטובה וביו"ט במזונות ובמועד בשכר וע"ז שייך לומר דבמועד דשרי בשכר אם הוא שכיר שבת כו' : ע"ב רש"י ד"ה בחומרתא דמדושא וחותמה של אלמוג. נ"ב ועי' בעירובין ס"ט א' שדחה רש"י פי' זה ופי' קשר של בושם ועי' תוס' שם :

דף יד ע"א רש"י ד"ה איזורו כו' ומתעטף במקטרינו וחוגרו באיזורו. נ"ב משמע שחוגר המקטירן באזור ומכבס החלוק בלא אזור אבל כשיש לו חלוק אחר א"צ לחגור באזורו ויש לפרש דברי רש"י דהכא דס"ל דאין לו אזור כלל בחלוק כמו חלוקים שלנו רק אזור הוא שחוגר על כל המלבושים מלמעלה וכשהולך במקטירן שהוא בגד הקצר סמוך לחלוק אזי אין דרך לאזור עליו רק כשאין לו אלא חלוק א' ופושטו כדי לכבס אזי כשהוא מכבסו והוא לבוש המקטירן לבד שלא לטנף בגדיו הארוכים אינו לובש כ"א המקטורן וכשאינו לבוש בחלוק אזי חוגר אזור על המקטירן בשעת הכביסה כדי שלא יתקפל המקטורן ויתגלה בשרו ויראו שהולך מבלי חלוק כנ"ל לפרש דבריו דהכא אבל רש"י בחולין דק"ח א' לא פי' כן ועי"ש דס"ל דאזור הוא על החלוק וכשיש לו חלוק אחר נוטל האזור מחלוק זה ונותנו באחר אבל אם אין לו אלא חלוק אחד יכבסנה עם האזור ובשבת דף קכ ע"א גבי שמנה עשר כלים מבואר דדרכם בחגור על החלוק וכפרש"י והברטנורא שם :

דף טז ע"א גמ' דכתיב העיני האנשים כו'. נ"ב קשה מנ"ל דלמא לעולם איכא משום לישנא בישא ושאני הכא דמותר לומר לה"ר על בעלי מחלוקת כדאי' בסנהדרין ויליף מואני אבא אחריך ומלאתי את דבריך : ע"ב ולרבה בר בר חנה. נ"ב צ"ל ולרבה בר חנה ולא בר בר חנה וכמ"ש התוס' בסנהדרין ה' :

דף כ ע"א גמ' א"ל יחידאה הוא. נ"ב עי' בחידושי הריטב"א שכ' דיחידאי לאו דוקא ועי' במ"ה ח"ב ע' הלכה כמיקל באבל שהארכתי בזה: תוס' ד"ה אמר כו' דהא אית ליה לר"י כו'. נ"ב וי"ל כיון דר' יוחנן גופיה ס"ל לקמן בשמעתין הלכה כדברי המיקל באבל אפי' יחיד נגד רבים [אפשר ג"כ] דהלכה כדברי המיקל אפי' נגד סתם. ובזה א"ש דרבא אמר בשמעתין הלכה כתנא דידן דרבא לשיטתיה דלית ליה ההוא כללא דהלכה כדברי המיקל כמו דאמר לעיל די"ט ב' אין הלכה כאבא שאול ופליג אנהרדעא דס"ל הלכה כדברי המיקל לכך ס"ל לרבא הכא הלכה כתנא דידן דהיינו סתם משנה אבל ר"י לשיטתיה דס"ל הלכה כדברי המיקל היינו אפי' נגד סתם ולכך הוצרך רבא לקמן בשמעתין בסוף העמוד לומר דהוא יחידאה היא דס"ל אין הלכה כדברי המיקל אבל לדידן דהלכה כדברי המיקל אפ' נגד רבים אפי' היו רבים אין הלכה כמותם :

דף כא ע"א גמ' מ"ט דר"א דכתיב ויתמו ימי בכי אבל משה. נ"ב ואע"ג דהתם היה שלשים מ"מ ימי בכי מיותר לדרשא אתי כ"כ הריטב"א אך קשה דלפ"ז מאי קאמר ר"י בסמוך שאני משה דתקיף אבליה דהא אנן מיתורא דרשינן והלא גם ר"א מודה דשאני משה דתקיף אבליה ולכך לא בעי' שלשים כמו התם רק דיליף מיתורא ואם נאמר דר"י ס"ל דלא מייתר הו"ל לומר בפשיטות דממשה לא גמרינן דהתם שלשים יום הוה ושנים מנ"ל כיון דלא מייתר ואפשר לומר דזהו מ"ש דתקיף אבליה שהיה שלשים והנה היה אפשר לומר דס"ל כדאי' בספרי סוף ברכה וכן בילקוט דהך שלשים יום בכו קודם המיתה ואחר המיתה רק ג' ויליף לה ג"כ מהך ויתמו דכתיב ויבכו בנ"י הרי א' ימי בכי הרי ב' אבל משה הרי ג' וי"ל דר"א יליף ג"כ הכין ימי בכי הרי ב' דאין ימים פחות מב' אבל משה הרי ג' וא"ל דמייתי ראי' על כל הג' ימים דלא כהתוס' שכ' דיום ג' הוא רק מדרבנן ור' יהושע ס"ל דממשה לא ילפינן דתקיף אבליה אבל בעלמא לא בעי ג"י אבל לכ"ע הך ימי בכי לא מייתר דלגופי' אתי שבכו אחר המיתה ג' ימים וקודם המיתה שלשים יום מ"מ בש"ס דילן בקידושין ל"ח מייתו שם ברייתא דיליף דבז' באדר מת משה מדבכו שלשים יום ומבואר דס"ל דהך שלשים אחר מיתתו היה :

דף כב ע"א תוס' ד"ה מהדריתו כו'. כגון שגדול המשפחה כאן שכולם מונין משיצא המת כו'. נ"ב הנה זה סותר למ"ש התוס' לעיל בא"ד אלו שכאן מונין משיצא המת ואלו ששם מונין משנסתם הגולל וצריך לפרש דהך שכולם קאי כל אלו שכאן והמהרש"א הגיה אלו שבאו מונין ואין צורך. אך קשה מה קולא בא מהגדול הזה הא מבואר בירושלמי תיכף לאח"ז וז"ל אין שם גדול משפחה אלו שבכאן מונין משיצא המת כו' וא"כ מה קולא בא מהגדול שאלו שבכאן מונין משיצא דהא אפי' לא היה גדול היו מונין משיצא והמהרש"א במח"כ לא עיין בירושלמי וגם לא בב"י סימן שע"ה והמעיין שם ובהרא"ש בפרק זה סימן פ"ו יראה דלעיל בתוס' שהביאו לשון ירושלמי היא גירסא משובשת וכך היא הגי' ר' יעקב בשם ר' יוסי לחומרא פי' שאם היה גדול המשפחה כאן אלו ואלו מונין משיצא המת עכ"ל הירושלמי שהעתיקו הרא"ש וע"ז הקשו שפיר דמהו חומרא איכא הא זמנין דאיכא קולא כשהגדול כאן דאז אפי' שהולכין עם המת מונין משיצא המת כמ"ש אלו ואלו מונין משיצא המת משא"כ אם לא היה גדול אזי היו' אלו שהלכו מונין משנקבר המת. אולם הטעות נצמח לעיל בדברי התוס' לפי גירסת ירושלמי דידן ה"נ אם היה גדול המשפחה כאן אלו שבכאן מונין משיצא ואלו ששם מונין משיסתם הגולל לכך העתיקו לעיל גם בתוס' לעיל גי' זו וז"א דע"כ התוס' היו גורסים כגי' הירושלמי שכתב הרא"ש וכ"כ הב"י דלפי גירס' דידן בירושלמי הדבר ברור דהוא לחומרא ול"ק קושי' התוס' וא"צ לפרש הירושלמי כמו שפי' התוס' אלא שהתוס' היו גורסים כגי' הרא"ש :

ע"ב גמ' ממשמע שנאמר ויקרעם כו' אלא שנראין קרועים כשנים. נ"ב וקשה דלמא רבו שאני דדינו כאביו ואמו דצריך להבדיל קמי שפה אך י"ל דסמך על הברייתא דלקמן דלא השוו לאביו ולאמו אלא לאיחוי בלבד : רש"י ד"ה קורע מבפנים תחת המקטורן. נ"ב דברי רש"י בכאן אין מובנים ויש לכוונו לפי' הב' שכתב הריטב"א בחידושיו כאן והטור בסי' ש"מ אך הריטב"א והטור שם כתבו בשם רש"י כפי' ראשון דבפנים היינו בחדר בחוץ בפני העם [וכ"ה ברש"י שבאלפס] :

דף כה ע"ב רש"י ד"ה נתור ככי לחייו. נ"ב עי' רש"י ברכות נו א' שפי' שינים הפנימיות וכן פי' התוס' בחולין נ"ט ב' ובע"ז כ"ח א' ורש"י פי' שם בע"ז ככי הוא מקום מושב השינים הרי רש"י בג' מקומות בברכות ובע"ז וכאן פי' ג' פירושים שונים ועי' בא"ר או"ח סימן רפ"ח ולפענ"ד נראה דלהיים שפרש"י היינו מקום מושב השינים זיצינביל כמ"ש שן התקוע בלחי אלמא דמקום מושב השן קרוי לחי :

דף כז ע"א גמ' דרגש א"צ לכפותו אלא זוקפו. נ"ב ר"ל מניח כך כשהוא זקוף ואין הפי' זוקפו על צדו כדלקמן גבי מטה שנקליטיה יוצאין דא"כ הל"ל זוקפו ודיו ועוד דממ"נ אם חייב בכפי' לכפותו לגמרי ול"ד למטה בנקליטין דא"א לכפותו לגמרי אלא ע"כ דאינו חייב בכפי' כלל ולכך אפי' זקופה על צדו א"צ כ"כ הרא"ש בנדרים בפירושו עי"ש אך המפרש בנדרים שם פי' זוקפו שמעמידו על שני כרעיו וזהו דלא כהרא"ש ובאמת להרא"ש קשה למה הוצרך לומר אלא זוקפו דפשיטא כיון דא"צ לכפותו הרי הוא ממילא זקוף וא"ל דקמ"ל דאפי' אם היה כפוי רשאי לזוקפו כך הו"ל למימר ולא עוד אלא דאפי' אם היה כפוי מותר לזוקפו ומדקאמר אלא זוקפו משמע דא"צ לכפותו אלא סגי בזקיפה ומ"ש הרא"ש דממ"נ אי בעי כפי' לכפוה לגמרי י"ל דלמסקנא דמסקינן דהוא ערסא דצלא ופי' הר"ן בנדרים דלכך לרשב"ג מתיר קרבוטיו שאם נכפוהו לגמרי יתקלקל העור בלחלוח הקרקע א"כ מהאי טעמא ס"ל נ"כ לת"ק דא"צ לכפותו לגמרי שלא יתקלקל בלחלוח הקרקע אלא זוקפו ומעמידו על שני כרעיו והעור למעלה מהקרקע ואינו מתקלקל ומיהו לפי ס"ד דהשתא דהוה כמו מטה מיוחדת לכלים ודאי דא"צ גם לזוקפו תדע דהא במטה מיוחדת לכלים א"צ לזוקפה דהא לא תני גביה אלא זוקפה ובאמת הוה מצי להקשות על מה דמשני מידי דהוה אמטה מיוחדת דא"כ זוקפו למה לי אלא דעדיפא מקשה ליה :

דף כח ע"ב גמ' נשי דשכנציב אמרן נוד גרמא. נ"ב עי' בערוך ערך גד שפי' חתוך המאכל מן השינים ר"ל כיון שנחתך המאכל מפי החולה בוער בו חמימות ומתחמם מי רגליו כחמים האונטוכי וזהו ונמטי מיא אנטיכי כמו אנטיכי אע"פ שגרופה בשבת פ' כירה עוד פי' פי' ב' וע"ש: שם ומרעין חיבוליא. נ"ב ויש לפרש ומרעין חיבולי' שמיתה ממרקת עון וז"ש ומרעין חבולייא שהם מרעין החבילות והשחתות שחבל בעצמו :

מסכת חגיגה

דף ד ע"ב גמ' ואידך דאזל שמואל ואתייה למשה בהדיה. נ"ב וקשה דאיתא בשבת דקנ"ב ב' דשאל ההוא צדוקי לר' אבהו אמריתו נשמתן של צדיקים גנוזים תחת כסא הכבוד אובא טמיא היכא אסקיה לשמואל בנגידא ותירץ לו דהי' תוך יב"ח וקשה דהא משה ג"כ עלה עמו ומשה כבר היה אחר יב"ח. אך לפי האמת לק"מ דכבר כ' התוס' שם בדף קנג א' ד"ה ונשמתו דבאמת הצדיקים כשרוצים יודעים אף אחר יב"ת כו' עי"ש וצ"ל דעיקר הקו' היה על אובא טמיא דודאי אין לו כח להוריד הנשמה שתחת כסא הכבוד ע"י הבליו וכשפיו רק אם הנשמה היא למטה שורה על עצמות ובשר יכול להמשיכו אמנם שמואל הצדיק היה יכול להעלות למרע"ה אל שורש נשמתו האחוזה למעלה בכסא הכבוד וז"ש דאזל שמואל ואתי' למשה דאזיל לשורש נשמתו אשר חקוקה בכסא ומשם אתיא למשה בהדיה :

דף ה ע"א גמ' עבד שרבו מקרבו לדונו וממהר להעידו כו' נ"ב י"ל עפמ"ש דבדיני נפשות אפילו עד הרואה אין נעשה דיין והטעם כיון דכתיב ושפטו העדה והצילו העדה והאי כיון דחזי ליה דקטיל נפשי' לא מצי חזי ליה זכותא וז"ש עבד שרבו מקרבו לדונו וממהר להעידו שהוא העד והדיין תקנה יש לו דהא כיון דחזי לי' דקטל נפשא לא מצי חזי לי' זכותא וי"ל בניחותא דיש לו תקנה דאילו הי' דיני נפשות לא הי' רשאי להיות עד ודיין וע"כ דאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה ואינו רק דיני ממונות ובד"מ עד שאינו מעיד נעשה דיין והוא יתב"ש א"צ להעיד דן עפ"י ראייתו דלא תהא שמיעה גדולה מראיה :

דף ז ע"א גמ' יראה יראת מה אני בחנם כו'. נ"ב וקשה דהא ר' יוחנן ס"ל אין דנין אפשר משאי אפשר ביבמות מ"ז דס"ל דאינו גר עד שימול ויטבול וא"ל דבהיקש מודה וכדס"ל לרב ששת ולר"פ בנדה דל"ז דהא הך דמילה ג"כ היקש הוא כדאיתא בכריתות ח' ככם כגר מה אבותינו לא נכנסו לברית אלא במים. אך י"ל דהתם י"ל ההיקש על אנשים לחוד דמקשינן אנשים לאנשים כמ"ש התוס' במנחות פ"ב ב' ד"ה והשתא אבל הכא א"א לאוקמא ההיקש רק על זה ואין דנין אפשר משא"א ואע"ג דמצינן לאוקמא תהיקש על הך דריש מכילתין בסומא בשתי עיניו ולפטור סומא בא' מעיניו גם בהיקש דהתם הוא אפשר משא"א דע"כ צ"ל ההיקש לדין אפשר משא"א א"כ אמרינן אין היקש למחצה וגמרינן מהיקש גם הך דהכא מה אני בחנם אבל בעלמא היכי דמצינו לומר דהיקש אתי לדין אפשר מאפשר לא מוקמינן ליה על אפשר משאי אפשר לכך במילה מצינו לדין אנשים מאנשים דהוא אפשר מאפשר לא מוקמינן ליה על אפשר משא"א לדין מנשים דלא הי' אצלה מילה דבנשים אי אפשר ודו"ק ובספרי מ"ה ח"ב ערך דנין אפשר משא"א נבאר מזה באורך :

דף י ע"ב גמ' אלא מעתה הבא בזמן חג הוא דלא ילין הא דכל השנה כו'. נ"ב קשה דלמא קמ"ל אפי' חלב הבא בזמן חג דהיינו חגיגת י"ד כל פסח עד בוקר הוא דלא ילין הא כל הלילה ילין וקמ"ל דעולת חול קרבין ביו"ט כר' ישמעאל בשבת דקי"ד ובירושלמי בפסחים מוקי לה באמת הך קרא לחגיגת י"ד וע' בתוס' פסחים נ"ט ב' ד"ה בארבעה עשר וע' ברמב"ם פ"א מהק"פ דמוקי הך קרא דלא ילין על קרבן פסח ועי' במשנה למלך שם דמקשה מהך דשמעתין דמשמע דמיירי בחגיגה :

דף יג ע"א סבי דפומבדיתא. נ"ב הן רב יהודה ורב עינא כדאי' בספ"ק דסנהדרין :

דף יד ע"א אלו ת"ח שמקמטין עצמן ע"ד תורה בעוה"ז כו'. נ"ב ומ"ש ולא עת יש לפרשו ע"ד שאמרו במקום א' קבעת עתים לתורה ובמ"א אח"ל כל הקובע עתים לתורה מפיר תורה אך הענין שלענין הדין אין דנין אא"כ לא קבע אפי' עתים אבל מצד חסידות וחיבת התורה הקדושה צריך שלא יקבע עתים ולא יפסוק מלמוד אף רגע א' וז"ש אשר קומטו שקמטו עצמן תמיד ולא עת שלא נקבעו עתים לתורה וכל שעתא ושעתא למדו :

דף כ ע"א כמה גדולים דברי חכמים כו' בלבו לשמרו טהור אין בלבו לשומרו טמא. נ"ב עכ"פ מוכח דלבו לשומרו טהור אף שלא נתכוין לשמירת חפץ זה דאל"כ למה הוצרך לבורקו כלל כיון דאפילו בלבו לשומרו רק שלא נתכוין לחפץ זה טמא ועוד דמאי קאמר כמה גדולים ד"ח כו' דאכתי קשה מ"ט אמרו דאפילו בלבו לשומרו רק לא הי' דעתו לחפץ זה הוא טמא :

דף כב ע"ב ולא קשיא הא דאמר מעולם לא הטבלתי כלי בתוך כלי כו'. נ"ב י"ל משום דאיכא ס"ס שמא לא הטביל כב"כ ואת"ל הטביל שמא הי' בפיו כשפופרת אך בהטבלתו ליכא אלא חד ספיקא אך קשה דלוקמא הכלי בחוקה דמעיקרא שהיתה טהור אך י"ל דאין כאן חזקה דלמא תיכף כנעשה כלי נטמאה וא"ל דלוקמא אחזקה דקודם שנגמרה מלאכתה ודאי היתה טהורה דאין זה חוקה דעכ"פ כמו שהוא עכשיו כלי אין לה חזקה ומה שהי' קודם היותה כלי לא מחזיקינן לה השתא דפנים חדשות באו לכאן אך בההוא דהוכשרו אבל לא נטמאו קשה דנוקמא הפירות בחזקתייהו קודם שהוכשרו שאין כאן פנים חדשות וי"ל כיון דטומאה שכיחי טובא אצל ע"ה והות כרוב דעדיף מחזקה :

דף כו ע"א הא דל"כא עכו"ם בהדייהו דתנן כו'. נ"ב דתניא וע' בטהרות שם במשנה ג' ובתוי"ט: סליק

מהג"מ יוסף שליט"א בר רפאל ז"ל חופק"ק ווילנא.

דף ב ע"א במשנה משקין בית השלחין במועד. ק' דלכאורה הו"ל מעיקרא לאשמועינן איסור מלאכה בחוה"מ ואח"כ להשמיענו ההיתר וכה"ג הקשו התוס' ריש שבת (דף ב ע"א) וי"ל דמזה הוה ראיה להסוברים דמלאכת חוה"מ מן התורה ע"כ לא הוצרך לאשמועינן דהכר הוא נכלל במלאכת יו"ט ולא איצטריך לאשמועינן אלא מה שמותר בחול המועד: **שם** ויוצאין אף על הכלאים. בתוס' וברא"ש ליתא תיבת "אף" אלא גרסי ויוצאין על הכלאים ואפ"ל משום שכבר יצאו בט"ו באדר על הכלאים כדאיתא לקמן (דף ו ע"א) כאן בבכיר כאן באפיל ע"כ שייך למיתני אף: **שם** גמרא מאן תנא הלי שייך דוקא אחר השתא יש לומר משום דהו"א למימר דס"ה דבית הבעל משקין ממעיין והא דקתני בית השלחין משום סיפא דקתני אבל לא ממי גשמים דאפילו בית השלחין לא אבל וא"כ הא דקתני בין ממעיין שיצא בתחלה מיותר כדפריך הגמרא לכן קאמר מאן תנא דפסידא אין הרוחה לא. ועיין בירושלמי דמוקי כר' מאיר: **שם** ראב"ע אומר לא כך ולא כך. ק' דהא ר"י היה תלמיד ראב"ע כדאיתא בברכות (ד' ל ע"א) דר"י אומר משמו פי' של ראב"ע וכן מגילה דף כ ע"א ובברכות דף טו ע"א קאמר הגמרא הא דידיה הא דרביה דהיינו ראב"ע ולקמן דף י ע"א ר"י אומר משמו וכן לקמן דף יט ע"א אפשר ג"כ דר"א הוא ראב"ע וא"כ אמאי אקדמי' הכא לר"י ובכתובות דף קה ע"א תוס' ד"ה דחשיב ליה דהביאו שם דאקדמי' לראב"ע אפילו לרע"ק רבו של ר"י וי"ל דנקט הכא כסדר מעיקרא נקט ר' מאיר דמיקל ואח"כ ר"י דמחמיר יותר ואח"כ ראב"ע דמחמיר עוד וכה"ג כתבו התוס' פסחים דף קג ע"א גבי יקנה"ז ועי"ש ברשב"ם: **שם** תוס' ד"ה ויוצאין על הכלאים מצוה היא ולא דמי להני אחריני. פירש דקשה להו דהא הו"מ למכלנהו בחדא ולמיתני יוצאין לתקן הדרכים ולכלאים דהא במשנה דשקלים קתני יוצאים גם בהנהו דרישא ע"כ כתבו התוס' משום דלא דמי דהנהו תוכה והאי מצוה ועיין בנ"י: **שם** ד"ה והוטטין כו' שהעפר תחות. בא"ר"י מפרש דהחילוק בין חפירה לחטיטה דחפירה הוא מעשה אומן וחטיטה מעשה הדיוט: **ע"ב** ד"ה אם כן אמאן תרמיה ואם נפשך לומר מאי דרמינן אליבא דר' יהודה יותר מר"א. יותר הוו מצי להקשות מדאיתא מנחות דף סה ע"ב דנב"י אמר הואיל ורב גוברי' פירש של ראב"י מר' יהודה משו"ה תני התם מתניתין כדברי ראב"י ולא כדברי ר"י וא"כ גם כאן יותר הו"ל לאוקמי כראב"י מלאוקמי כר"י: **שם** ד"ה חייב שתים כו' קשיא לרבה כו' וקשיא לרב יוסף. מדבריהם נראה דלא הוו גרסי בגמרא וכי תימא כל היכא דאיכא תרתי לא מחייב וקשה דהכא לא שייך כלל לומר לא מחייב אלא חדא דהא הכא איירי במזיד ולאתויבי מיתה דלא שייך תרי קטלא כדאיתא בסנהדרין ד' פא ע"ב ור"כ איירי בשוגג ולחטאת גם מה שכתבו התוס' משום רשעה אחת לא שייכי כלל על דברי ר"כ דאיירי בשוגג ולא על דברי רבה ורב יוסף דאיירי לענין מיתה וצ"ל דכוונתם על מלקות דשביעית ואליבא דאביי דלקמן וצ"ע ועיין מהרש"א: **בא"ד** מקשה מיניה משום דגברא רבה הוא. כה"ג כתב רש"י ז"ל ב"ק דף לג ע"ב דמגברא רבה מותבינן כמו ממשנה ועיין ב"ב דף נב ע"ב ברשב"ם שם וגיטין דף יט ע"ב והא כו' ונגדיה רב כהנא:

דף ג ע"ב תוס' ד"ה ניסוך המים והא דאמרינן מים לרבות ניסוך המים אינו אלא אסמכתא. צ"ע דהא מפורש תענית ד' ג ע"א דהוא מחלוקת תנאים דחד דריש ממים וחד דריש מנסכים שני נסכים וחד ס"ל דהוא הלכה עי"ש:

דף ד ע"ב תוס' ד"ה מפני שמכשיר אגפיה לזריעה כו' ואע"ג דאר"ש דבר שאין מתכוין מותר. נדנ"ל דקי"ל כר"ש דהא לא הוזכר כאן ר"ש מ"מ ק' דל"ל להתוס' לאקשויי מדר"ש לר' אלעזר בן עזריה טפי הוי ליה לאקשויי מדר' אלעזר בן עזריה גופיה דס"ל ביצה ד' כג ע"א דמקרדין הבהמה ביו"ט ומפרש בגמרא טעמיה משום דס"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר:

דף ה ע"ב רש"י ד"ה בית הפרס "חצי" מענה מאה אמה. בגליון מחקו תיבת "חצי" ול"נ דתיבת חצי הוא פירוש של פרס כמו בכדי אכילת פרס כוונתו שנשברו העצמות וכן פירש הרע"ב ז"ל באהלות פי"ז ותיבת מענה הוא דיבור חדש:

דף ז ע"א גמרא התם נמי ליסתור ולא ליבני א"כ מימנע ולא סתיר. ק' מ"ט לא חשיב לה במס' ביצה דף יא: גבי ג' דברים התירו סופן משום תחילתן. וכה"ג הקשו בתוס' עירובין (דף מד:) תוס' ד"ה כל היוצאין להציל חוזרין למקומן ותירוצם לא שייך כאן דהתם תירצו שם דזה לא הוי חידוש וע"כ לא חשיב ליה בביצה משא"כ כאן דל"ל דלא הוי חידוש דהכא פריך הגמרא התם נמי ליסתור ולא ליבני אלמא דלא הוי מילתא דפשיטא וי"ל דלא חשיב התם בביצה אלא מילי דשייכי בשבת או ביו"ט גופיה ואע"ג דחשיב התם פותח את חביתו אע"ג דשייך ג"כ בחוה"מ כדמוכח סוף חגיגה דף כו. דקאמר התם במתניתין עבר הרגל היו מעבירין על טהרת העזרה והיינו לאחר שעבר כל הרגל מ"מ שייך ג"כ ביו"ט גופיה משא"כ הכא דלא שייך כלל ביו"ט גופיה רק בחוה"מ עוד י"ל דלא חשיב אלא מאי דאיתא במתניתין אבל לא בברייתא וכה"ג כתבו התוס' גיטין דף מה. גבי הקדש חמץ שחרור מפקיעין שעבוד: **שם** תוס' ד"ה אמר רבי כו' משמע דלענין תשמיש זה וזה שוין. י"ל דקולי קתני דאין מוסגר קל ממוחלט אלא לענין פריעה אבל מה שהוא חמור לא קתני וכה"ג איתא בפסחים דף נט ע"א:

דף ח ע"ב תוס' ד"ה אין חופרין כו' ועוד "כל ענין" מלאכה. נ"ל ועוד "דלענין" מלאכה: **שם** בא"ד והא "דתניא" כוכין וקברות. נ"ל והא "דמתנכין" כוכין וקברות במועד: **שם** בא"ד ויש לפרש כו' עד שהיו עושין. מאמר מוסגר ודחוי על ראייתם מהא דמתנכין: **שם** בא"ד "כדפרישית" נראה שהוא מיותר ונ"ל לקמן שהיו רגילין לתפור מתיים "כדפרישית":

דף ט ע"א רש"י ד"ה ביום השביעי ומשמע ליה יום ז' היינו שבת. לא ידעתי למאי הוכרח רש"י ז"ל לפרש כן דלכאורה בפשיטות הא אי אפשר לשבעה ימים בלא שבת והמקשן מקשה דלמא שביעי לקרבנות היינו דשביעי לא קאי על הימים אלא על קרבנות דהיינו ביום שהוא שביעי לקרבנות:

דף י ע"א גמרא מסרגין את המטה ואנ"ל שממתחין. נראה דהא דאמר ואנ"ל משום דלא נטעה לומר דמסרגין הוא שתי בלא ערב ע"כ אמר ואנ"ל שממתחין דמשמע דגם בממתחין איתא קלא רבותא וא"כ ממתחין הוא שתי בלא ערב דאם הוא אמתוחי אם היה רפוי אין זה רבותא כלל כדפריך הגמרא אמתוחי נמי לא ועיין בנדרים ריש פרק נערה המאורסה דף סז. ובשבת דף י ע"א ברש"י שם: **שם** גמרא פליגי בה רחב"א ור"א ותרוויהו משמיה דחזקיה ור' יוחנן לקמן דף יג: **שם** תוס' ד"ה ממתוחי נמי לא בלא"ה הו"מ לאקשויי. ק' דהא יותר הו"ל לאקשויי דעל זו הקושיא לא מתרץ כלל ומדברי התוס' משמע דלדברי המתרץ ניחא וי"ל דלכאורה ק' על המקשה דלמה לא מקשה ממתניתין ר"י אומר ממתחין פשיטא דהרי לר' יוסי לאשמועינן וצ"ל דממתניתין אפ"ל דעיקר דברי ר' יוסי הוא לאשמועינן הדיוק דמסרגין אסור לא היתר דממתחין וזה ניחא במתניתין דקתני ממתחין דהיינו שאם היה רפוי ממתחו אבל יותר לא א"כ ממילא דגם שתי בלא ערב אסור אבל ברייתא דקתני ממתחין אבל לא מסרגין מקשה התוס' שפיר כיון דעיקר הרבותא של ר' יוסי הוא דגם שתי בלא ערב אסור למאי קתני אבל לא מסרגין דהא לא קתני ממתחין אלא לאפוקי שתי בלא ערב ולבסוף מסיים דמסרגין דהיינו שתי וערב זהו לפי המקשן אבל לפי המתרץ די"א גם אמתוחי אסרי א"כ שפיר איצטריך ר' יוסי לאשמועינן דממתחין ולאפוקי מי"א א"כ שפיר קאמר ממתחין ולאפוקי מיש אומרים אבל לא מסרגין לאפוקי מר"מ ומ"מ ממילא מוכח מדאמר ממתחין דהיינו שאם רפוי ממתחו דגם שתי בלא ערב אסור:

דף יב ע"א גמרא כשו מרב נחמן בר יצחק כו' אמ"ל סיני אמר. בעירובין (דף ל ע"א) רנב"י"א סיני אמר שתים משמע דכן הגי' שם ועיין גירסא אחרת: **שם** תוס' ד"ה אמר שמואל. נראה דדברי התוס' מהופכין כאן וכנ"ל וכדרב שיטא דאמר דברים המותרין בחוה"מ אסורים בימי אבלו אבל במועד הקילו משום דהוי דאורייתא או כעין דאורייתא וכש"כ דיש להקל בשבת דלא חיישינן כ"כ דלא לזלזל ביה ע"כ וכש"כ התוס' חגיגה דף יח. בד"ה בחוה"מ וס"ל דהטעם דהחמירו באבל הוא משום דהוי דרבנן ותכמים עשו חיזוק לדבריהם:

דף יג ע"א גמרא מכר עבדו לעכו"ם ומת וקנסו בנו אחריו. עיין רש"י ז"ל ונראה מדבריו דהאי בעיא הוא אם יצא לחירות וק' דמאי קא מיבעיא ליה דהא כיון דקנסו אותו דיצא לחירות האיך יחזיר בנו וישתעבד בו וכפי הנראה במס' גיטין דף מד. האי בעיא אם קנסו גם הבן שמחויב לפדות את העבד עד עשרה בדמיו כמו שקנסו האב לפדותו עד עשרה בדמיו וכדאיתא התם בגיטין: **ע"ב** רש"י ד"ה אקלוסי ובד"ה אסמוכי. עיין בחולין דף נה: נ"ש אלא בקולסי אבל בסומכי טרפה:

דף יד ע"א תוס' ד"ה מתניתין דלא כר"י תימה לוקמה אפילו כר"י ולמזוזות. וי"ל דרבא מתרץ לה הכי דאפילו כר"י ובלמזוזות ועיין כתובות דף סח: בגמר אין בפשתן לא ובמהרש"א שם: **ע"ב** גמרא אמר רבא והצרוע לרבות כ"ג. במס' הוריות דף יב: בעא רבא מרב נחמן משיח שנצטרע מהו באלמנה מדמי ליה או מפטר פטור ופרש"י שם וכי נצטרע דליכא כהונה גדולה לא פטור ומשמע שם דלא איפשטא לרבא וא"כ מאי פשיט הכא כיון שנצטרע או ליכא לכהונה גדולה מה שאין כן הכא ברגל דגם אם נוהג ברגל צרעתו מכל מקום שמחת הרגל עליו: **שם** תוס' ד"ה מהו כו' דהא נידוי דמי לאו דמקלל. צ"ע דהא כיון דאין עושה מעשה עמך מותר לקללו וכדאיתא ב"מ דף מח: גבי מי שפרע ועיין שם ובתוס': **שם** ד"ה ואי לא ניית תימה לימא דנחתינן לניכסיה. צ"ע דהא בב"ק דף קיב: איתא דהיכא דלא ניית דינא כתבינן פתיחא עליה תשעין יומא והדר נחתינן לנכסיה ע"ש:

דף טו ע"א גמרא שלא "יפסיק" למודו. ברא"ש איתא שלא "יפסיד" למודו: **ע"ב** הגרע"א ז"ל הקשה בגליון הש"ס אמאי לא פשיט דמנודה ע"כ אסור בנעילת הסנדל וסיים בצע"ג. ומהתימה שנעלם מכבודו שהם דברי הראב"ד הביאו הרא"ש ז"ל בכאן ובנימוקי:

דף יט ע"א גמרא אמר רחב"א א"ר יוחנן [illegible]. וצ"ע דהא ר' יוחנן ס"ל הלכה כסתם משנה ועיין בתוס' ד"ה ר' יוסי: **שם** רש"י ואין עולין ואני אומר כו' ג' ימים לאו דוקא אלא אפילו שעה אחת. ותמה הגאון ר' עקיבא איגר ז"ל בגליון הש"ס שהוא נגד הגמרא דשלשה ימים דוקא. ולי נראה דרש"י ז"ל קשה ליה קושית התוס' דף כ. ד"ה א"ר יוחנן קשיא לי דאית ליה לר' יוחנן הלכה כסתם משנה וע"כ כתב רש"י ז"ל דלמאי דפסקינן להלכה "ג' ימים" לאו דוקא וכזה מיושבים דברי רש"י ז"ל דף כ. ד"ה תנא דידן פרש"י היינו תנא דברייתא ובדפוסים מחקו תיבת "דברייתא" והדפיסו "דמשנה" ובאמת רש"י לשיטתו דבמתניתין אפשר לומר דג' ימים לאו דוקא רק רבה הוא דסבר כן משום דבברייתא חזינן דג' ימים דוקא מדפליגי רבנן ואמרי אפילו יום אחד מכלל דת"ק דאמר ג' ימים בדוקא כן ג' ימים דמתניתין הוא דוקא ובזה אתי שפיר לשני דרבה דאמר הלכה כתנא דידן דאמר שלשה ולמה ליה לרבה שהאריך ואמר שלשה אטו לא חזינן דתנא דמתניתין אמר שלשה אלא בודאי משום דר"א חזא לר' יוחנן דס"ל דשלשה ימים לאו דוקא ע"כ אמר כתנא דידן דאמר שלשה דוקא וכזה מיושב לשון רש"י דתנא דידן

מהג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"צ דווילנא.

דף ב במשנה והכ"א עושין את האמה בתחלה בשביעית. וכ"ב בנוסחת המשנה ברי"ף וברא"ש הגי' עושין את האמה בתחלה במועד ובשביעית. ולכאורה תימה על הפוסקים הראשונים והאחרונים ז"ל שלא הביאו כלל לגי' הרי"ף והרא"ש ז"ל דהא כ"מ טובא לדינא דמותר לעשות בתחלה את האמה במועד ואמנם באמת גי' זו תמוה מאד דהא בהדיא מסיים במשנה ומתקנין את המקולקלות במועד ומשמע להדיא דאבל לעשות מתחלה לא וכן מבואר לקמן בגמ' דף ד' ע"ב דדווקא לתקן מותר ולכן לבי אומר לי דט"ס נפל ברי"ף וברא"ש וצריך למחוק תיבת במועד מן הספר וק"ל: **ע"ב** ברש"י ד"ה ת"ל כלאים שדך לא ואע"ג דכתיב לא תזרע כלאים. וכ"ב ע"י רש"י בע"ז ד' ס"ד ובמפרש בסוף מסכת מכות ד' כ"א שכ' שם פירוש אחר דלא כפרש"י בכאן. ופירושם הוא יותר נכון. ובפרט לפי הנוסחא הכתוב במכות שם בספרים ישנים ת"ל בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים אלמא דמסמוכין דרש וכן כתב הטו"א ז"ל בפ"ב דחגיגה (דף ע"ז) שפירוש הריב"ן במכות הוא העיקר ושוב ראיתי להקרבן אהרן על התו"כ בפ' קדושים שהאריך הרבה בביאור דברי רש"י ז"ל שבכאן וביישוב דברי רש"י שבשני מקומות הנ"ל ע"ש. אך מה שהקשה שם לדברי רש"י שבמס' ע"ז אדברי רש"י בסוף מכות במח"כ לא ראה דהפי' דסוף מכות אינו מרש"י רק הוא מפירוש הריב"ן ז"ל:

דף ה ע"א בגמ' אל תקרי ושם אלא ושם. וכ"ב פירוש אל תקרא ושם בשי"ן שמאלית אלא ושם בשי"ן ימנית ועי' במדרש רבה ויקרא פרשה ט' ובתוס' יו"ט פי"א דכתובות משנה ה' מש"כ בשם המזרחי פרשה לך ועי"ע בס' עיון יעקב על האגדות כאן מש"כ בזה: **ע"ב** ברש"י ד"ה וטעמא מאי חופשין משום טומאה. וכ"ב דברי רש"י ז"ל אלו תמוהים מאד דבהדיא תנן באהלות שם דשדה בוכין שהורס לגמרי ע"ש והא דחשיב ליה בהדי בית הפרס כבר כתב הר"ש ז"ל שם דבאמת לא היה ראוי למנות עמהם אלא משום דשייך בו זריעה ונטיעה קחשיב ליה ע"כ והא דשואל הגמ' כאן טעמא מאי נ"ל דמקשה מאי טעמא לא נטעת ולא נזרעת ומתרץ משום יאוש בעלים נגעו בה והוי מגר שמחזיקו בו רבים ואסור לקלקלו וכן פירש הר"ש ז"ל שם אבל פירש"י תמוה וכבר העיר בזה על רש"י ז"ל הגר"א בביאוריו לא"מ סי' שע"ז סק"ב בליקוט ב' וע"ש שכתב דרש"י לשיטתו בפ' המניח (ד' כ"ח) לא היה יכול לפרש כאן כפי' הר"ש באהלות דפי' שם דאפי' אם החזיקו שלא ברשות ג"כ אסור לקלקלו וא"כ לא צריך לטעמא דיאוש בעלים ע"ש ודע דברמב"ם פ"ח מהל' טומאות מת הלכה ד' יש לו פי' שלישי כפי' דיאוש בעלים ובחדושי האריכתי בזה ואכ"מ:

דף ו ע"ב בגמ' והא תניא מרבילין בין במועד ובין בשביעית. וכ"ב עי' בר"ש בסוף פ"ב דשביעית שתמה על גי' זו דא"כ ג"ל דהך ברייתא דתניא דמרבילין שדה לבן בשביעית אבל לא במועד ר"א בן יעקב הוא דאמר במתניתין דאסור להשקות את כל השדה וזה א"א דהא ר"א בן יעקב אוסר גם בשביעית להרבין בסוף פ"ב דשביעית. ולכן כתב דצריך לגרוס והא תניא אין מרבילין לא במועד ולא בשביעית ומשני הא ראב"י הא רבנן ופירושו הא דקתני מרבילין בשביעית רבנן והוא ר"ש בשביעית שם דמתיר להרבין בשביעית ואידך ברייתא ראב"י דאסר ע"ש. ונ"ל ברור שכן היה ג"כ גירסת הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהל' יו"ט הלכה ג' שמחלק שם בין שדה בית השלחין לשדה בית הבעל וכמש"כ ה"ה שם והעיר שם בלח"מ דלמאי לא משני רומיא דברייתא אהדדי בהכי א"ש ולפי גי' הנ"ל אין מקום לקושייתו ודו"ק:

דף ז ע"א בתוס' ד"ה תניא רשב"א אומר לא ידענא מה הוא וכו'. וכ"ב עי' במהרש"א שכתב שגי' התוס' אינה מבוררת לו ושמעתי מפי מר אחי הגאון זצ"ל שנ"ל ברור שלפני התוס' היה הגי' כמו דאיתא ברי"ף וברא"ש תניא רשב"א אומר כשאמרו בשדה הלבן כדרכו לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לשדה אילנות שמא יצאו משדה לבן ויחריבו את האילנות ע"כ ובזה יובן כל דברי התוס' על נכון בעז"ה:

דף ח ע"ב ברש"י אין חופרין כוכין וקברות לצורך מתים שימותו וכו'. וכ"ב וברש"י שעל הרי"ף מסיים והא דאמרינן בעלמא דאפי' ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל ה"מ וכו' אבל חפירה לא ע"כ והובא ברא"ש כאן בסי' י"ג ועי"ש מה שתמה על דברי רש"י אלו דהא מותר אפי' למיגז ליה גלימא ולמיגד ליה אסא והוצרך לדחוק דרש"י מיירי באופן שאין שהות לקוברו ביו"ט ואפ"ה שרי להתעסק בו ישראל לצורך קבורת חול ובכה"ג לא התירו אלא טלטול ודברים שאין בהם טורח וכו' ואכן בס' תורת האדם להרמב"ן בשער הקבורה העתיק לדברי רש"י בזה הלשון דלא התירו אלא מלאכה שאין בו טורח וכו' כדאמרינן למיגז ליה גלימא וכו' אבל חפירה דאית בה טירחא לא עכ"ל הרי דרש"י הרגיש בעצמו מהא דלמיגז ליה גלימא וכתב דהחפירה איכא טירחא טפי וגם מה שתמה הרא"ש דהא רש"י ז"ל כתב בתחלה דמיירי לצורך מתים שימותו ומאי קשיא ליה מהא דביצה דהא התם מיירי שכבר מת ולולא דמסתפינא הייתי אומר דהוא ב' לשונות ברש"י בל"ק פירש דמיירי לצורך מתים שימותו וכו' ל"א שכבר מתו והא דאמרינן בעלמא וכו' כצ"ל ברש"י [ונראה דמשו"ה ברש"י לפנינו בגמ' ליתא להך סיומא משום דכאן בגמ' לא הובא רק ל"ק בלבד ודו"ק] ובעיקר הקושיא מהא דביצה היה מקום ליישב בפשיטות דחוה"מ חמיר טפי מיו"ט שני של גליות דאף למ"ד דמלאכת חוה"מ מדרבנן מ"מ יש לו סמך מה"ת מיהת ושוב ראיתי להרמב"ן בס' תורת האדם שכ' כן וז"ל ואחרים אמרו חוה"מ דאורייתא וכו' והחמירו במלאכה של טורח וכו' והקילו יותר ביו"ט שני של עצרת ויו"ט האחרון של פסח וחג שהוא מדבריהם וכו' עכ"ל ועי"ש מש"כ בשם הראב"ד ז"ל דהפירת כוכין וקברות שאני שיש בה טורח אומנות והאריך בזה:

דף יד ע"ב בגמ' אמר אביי ת"ש ומנודה שהתירו לו חכמים. וכ"ב ואין להקשות מהא דלקמן י"ט ע"ב דתניא שם דכל היכי דרגל מבטל לאבילות מגלח ערב הרגל אבל אם לא גילח ערב הרגל אסור לו לגלח בתוך הרגל דשאני התם דרגל מבטל לגמרי אבל גבי מנודה דאף אם נימא דאינו נוהג נידויו ברגל מ"מ אינו מבטל וצריך לבטלם נידויו לאחר הרגל והלכך בערב הרגל בודאי אסור דעדיין לא כשלם נידויו ופשוט הוא: **שם** והא כה"ג בכל השנה כולה כרגל לכ"ע דמי וכו'. וכ"ב הנה לכאורה משמע מסוגיא זו דכה"ג אינו מחוייב לנהוג אבילות דאם נימא דמחוייב לנהוג אבילות ואף דכולי שתא הוי לדידיה כרגל משום דרגל דידיה הוי ג"כ עשה דיחיד ומאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה א"כ אינו ראיה ג"כ מכה"ג למצורע נוהג צרעתו ברגל דלמא שאני כה"ג מצורע דעשה דיחיד הוא אבל רגל הוי עשה דרבים וכן משמע להדיא מד' הא"ז בהלכות אבילות בסי' ת"ל דהביא שם ראיה דמברין במועד מהא דתנן בסנהדרין דף י"ח מברין לכה"ג וא"כ ע"כ דפשיטא ליה דשאר דיני אבילות אינו צריך לנהוג. אבל ראיתי להרמב"ם ז"ל שכתב להדיא בפ"ה מהל' אבל הלכה ו' דכה"ג מחוייב לנהוג כל דיני אבילות ודבריו צ"ע מסוגיא הנז ושוב אחר זמן רב מצאתי בס' מנחת חינוך במצוה רס"ד שהעיר בזה על הרמב"ם ז"ל ונשאר בצ"ע: ומש"כ שם באור זרוע לדחות הראיה מהא דמקריב אונן ואינו אוכל הדברים מתמיהים דמאי ענין איסור אכילת קדשים באנינות לאבילות דהא איסור אכילת קדשים באנינות נוהג גם ביו"ט וכמו שמבואר ביומא ד' י"ד [ועי' במ"ל בפ"ג מהלכות אבילות הלכה יו"ד שהביא כמה ראיות לזה] והלכך גם כה"ג אסור לאכול באנינות ולכן דבריו ז"ל צע"ג:

דף טז ע"ב בגמ' אף שאול משונה במעשיו. וכ"ב ובספרי בפ' בהעלתך איתא שאול משונה במעשיו ובמראיו שנאמר משכמו ולמעלה גבוה מכל העם ובספר לקח טוב לרבינו טוביה המכונה בשם פסיקתא זוטרתי בפ' בהעלתך על הפסוק ותדבר מרים איתא כיוצא בו על דברי כוש זה קיש יו"ד במקום וי"ו כמו שפו ואוגס [ור"ל דבד"ה א' כתיב שפי ביו"ד הרי דלפעמים נתחלף הוא"ו ביו"ד] קו"ף תחת כף כמו אין ותקר ותיקן מי תכן את רוח ה':

דף יז ע"ב ברש"י ד"ה תנא דידן וכו'. כמאן דלא שלים מצותו דמי וכו'. וכ"ב והא דאינו מותר לו לגלח ערב שביעי של פסח או ביום ז' של חג דלכאורה הא לא גרע מיום חמישי דכולי שתא שהתירו לו חכמים לספר משום כבוד השבת ה"נ יתירו לו משום כבוד החג דזה אינו קושיא דאפשר דע"כ אינו מספר בחמישי רק משום דכ"ע נמי מגלח בה' אבל בערב יו"ט האחרון דשום אדם אינו מגלח במועד גם הוא אסור לגלח ודו"ק: תוס' ד"ה ותנא דידן ואין להקשות דמ"מ יגלח ע"ש וכו'. וכ"ב ר"ל לתנא ברא דס"ל כאבא שאול א"כ יגלח בע"ש כמו לרבנן בחל יום ח' בשבת ערב הרגל ה"נ לאבא שאול בחל יום ז' בשבת ערב הרגל ותירצו דהתם מ"מ נשלם האבילות מיהת קודם יו"ט וכו' ובחדושי האריכתי בזה ואין כאן מקומו:

דף יח ע"ב בגמ' עמדו וקדשו קנו וכו'. וכ"ב לכאורה צ"ע דלדעת רשב"ם בתוס' בכתובות ק"ט דלא קנו רק אם קדש מיד תיכף אחר התנאי פסיקתא. אכתי יהיה סייעתא לשמואל מהך מתני' דאפי' נימא דמיירי בשטרי פסיקתא מ"מ מוכח דמותר לארס בחוה"מ דהא הקדושין בעינן שיהא מיד ומצאתי בס' דרישת ארי על אה"ע בסי' נ"א שהעיר בזה ותירץ די"ל דמיירי דהפסיקה והקידושין היה הכל קודם המועד אך עתה בחוה"מ בא לכתוב הפסיקה ועי"ש שהאריך בזה: **שם** ברש"י ד"ה פרוזבולין שכותב מלוה בשטר שאינו משמט וכו'. וכ"ב עי' בר"ן [והוא הנ"י] שכתב דמיירי שהוא רוצה לילך לדרך ואם לא יכתבנו עכשיו יעבור שביעית ויפסיד חובו ע"כ. וכ"ל דמזה מוכח דהמלוה בעצמו צריך לכתוב הפרוזבול ולחתום עליו דאם נימא דסגי שימסור דבריו בעל פה לפני ב"ד והב"ד כותבין הפרוזבול לראיה שמסר דבריו לפניהם אין כאן דבר האבד כלל דהרי יכול למסור דבריו לפני ב"ד בע"פ וב"ד יכתבו הפרוזבול לאחר המועד וזה סייעתא גדולה לדברי מר אחי הגאון זצ"ל בספרו ראשית בכורים (דף נ"ו). ודע דלפי ד' הר"ן נראה דמיירי בחוה"מ פסח ובדעתו לשהות בדרך עד ר"ה של שמינית ושוב לא יכול לכתוב פרוזבול ואכן לפי דעת הרא"ש ז"ל בהשולח דהלוו דלא יגוש נוהג כל שנת השביעית וצריך לכתוב פרוזבול ערב ראש השנה של שנת שביעית י"ל בפשיטות אפי' באינו יוצא לדרך רק שצריך לתובעו ללוה עכשיו ואם לא יתבענו עכשיו יאבד חובו דהלוה הולך למדינת הים וכדומה וע"כ צריך לכתוב פרוזבול מיד ועפ"ז י"ל דמיירי נמי בחוה"מ סוכות ודו"ק:

דף יט ע"ב גמ' נרשם בעין משפט על הדין דאם חל יום שמיני בשבת ערב הרגל שמותר לגלח בע"ש דכ"ה ברמב"ם וכיון זה שלא במשפט הוא דליתא מזה ברמב"ם מידי והטעם דהשמיטו נ"ל משום דלדידן דקי"ל כתנ"ש מילתא דפשיטותא היא דהא אפי' בחול מותר בשביעי וכ"ש כשחל שמיני להיות בשבת ולא משום דאי חל יום ז' בערב הרגל היינו מותר רק בערב הרגל עצמו ואם חל בשבת מותר גם בע"ש ואף שהוא קודם ערב הרגל בזה אין בו חידוש כ"כ ומלתא דפשיטותא היא ובחדושי האריכתי בזה בעז"ה:

דף כא ע"א בתוס' ד"ה ואסור וכו' כי רבינו יעקב היה אוסר וכו'. וכ"ב וכ"ל דתליא במחלוקת ר"י ור"ל בירושלמי בפירקין הלכה ה' על פיסקא דלקרות בתורה ע"ש היטב:

דף כג ע"ב בעין משפט אות ב' מיי' פ"י מהל' אבל וכו' טס"ס דשם לא איירי מזה כלל רק צריך לציין מיי' ו' סמג שם וטוש"ע שם ושם.

דף כד ע"א בתוס' ד"ה הכי. פסק בהלכות גדולות כר"י לאפוקי מרב ושמואל וכו'. וכ"ב ובירושלמי כאן מבואר דשמואל גופיה ג"כ לא אמר רק להלכה ולא למעשה ע"ש:

דף כו ע"א בגמ' הרואה ס"ת שנקרע וכו'. וכ"ב נ"ל שנשרף וכ"ה בהדיא בירושלמי וברב אלפס וברא"ש כאן וכן נראה להדיא מד' הב"י והב"ח והט"ז ביו"ד סי' ש"מ שנסתפקו ברואה ס"ת שנקרע אם שנחתך אם חייב לקרוע אלמא דגירסתם היה בגמ' שנשרף וק"ל: **שם** ברש"י ד"ה בזרוע שאינו יכול להצילו. וכ"ב ומשמע דס"ל דאפי' נשרף ממילא שלא ע"י אדם אך דאינו יכול להציל חייב לקרוע אבל הרמב"ן בתורת האדם חולק עליו ועי' בשו"ת שבות יעקב חלק א' הנך יו"ד סי' ס"ד שהאריך בזה:

דף כז ע"א בגמ' מאי דרגש אמר עולא ערסא דגדא וכ"ב לכאורה משמע דעולא אמר זה לפרש ד' רשב"ג דסך ברייתא גופא והמגס הדברים מתמיהין דא"כ מיד הו"ל להקשות דערסא דגדא מידי קרביתין אית ליה ועוד דהיכי עלה על דעתו לפרש כן דהא ודאי מוכח מד' רשב"ג דאינו ערסא דגדא ועוד דבסנהדרין דף כ' משמע דמימרא דעולא איתמר על המשנה דסנהדרין שם וכן בנדרים דף נ"ו משמע דאמר זה על מתני' דנדרים וא"כ הסוגיות סתרי אהדדי ולכן נ"ל דעולא אמר סתמא דכל היכי דהוזכר במשנה לשון דרגש היינו ערסא דגדא רק דמסדרי התלמוד העמידו דברי עולא בכל המקומות דהוזכר דרגש במשנה או בברייתא וכזה מתרצא כולהו בעז"ה:

סייע תנא דברייתא דף כ. כלומר דמשמעה סבירא ליה כתנא דברייתא דמברייתא מוכח פל מתניתי' ועיין ב"ק דף ק. תוס' ד"ה דתנן מחילת ועיין שבת דף כד. גבי הלכה כתנא קמא :

דף כ ע"ב גמרא ותניא איסי אבוה דר' זירא. עיין בסנהדרין דף כה: אבוה דר' זירא עביד גביותא ועיין מנחות דף מ: בתוס' דהרי ר' זירא הוי ועיין בכתובות דף מג׳ : **שם** מי שאין לו חלוק ונזדמן לו תוך ז' קורע לאחר שבעה אינו קורע. ק' דהא לכאורה לאחר ז' אינו קורע מיותר ואפ"ל דקמ"ל דוקא לאחר ז' אבל ביום שביעי אע"ג דכבר עמדו המנחמים מאצלו כיון דלא קרע עדיין חייב לקרוע ועיין א"ח בט"ז (סי' תקנה) שכתב דגם ביום השביעי אם רצה לנהוג אבילות כל היום נוהג ואם רצה פוסק וגם הרא"ש ז"ל (סי' פ') כתב דלא אמרינן מקצת היום ככולו אלא למי שנוהג אבילות א"כ גם כאן כשלא קרע עדיין לגבי זה לא אמרינן מקצת יום השביעי ככולו וצ"ע לדינא :

דף כא ע"א תוס' ד"ה דאל"ת בסופו וניחא ליה לשנויי הכי מלומר שהיה מלתא יתירתא ולהוכיח קריעה מכפיית המטה. נדצ"ל להיפך וכצ"ל וניחא ליה לשנויי הכי (פירש כעין ארצה) ולהוכיח קריעה (מעומד) מלומר מילתא יתרתא(מלבד) כפיית המטה: **שם** ד"ה משלישי ואילך ושלישי כו' ומדרבנן דהא לא מייתי קרא אלא לב' ימים. כרואה יראה שהדבר דחוק מאוד וע"כ נ"ל לתרץ בזה דברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל שכתבו יום ראשון אסור להניח תפילין כר"י ולא זכרו יום ב' ועיין בר"ן וברמב"ן מה שדחקו בזה והנ"ל שהיה קשה להרי"ף ולהרמב"ם קושית התוס' כאן ע"כ פירשו דהא דאמר ר"א שלשה הכוונה שני ימים שלמים דאם היה אומר שני ימים הו"א דמקצת יום שני ככולו ע"כ אמר שלשה אסור ומשלשה ואילך ושלישי בכלל מותר וכן בר' יהושע ומצינו כיוצא בזה בת שלש ויום אחד בת י"ג ויום אחד שהכוונה י"ג שלמים עי' במג"א (סי' כ"ג) גם בירושלמי מפורש בר"א שני ימים ובר"י יום אחד : **שם** ד"ה חולץ כו' לר"א „אפילו" להניח אסור ולר"י (אפילו) חולץ כצ"ל :

דף כב ע"א גמרא גמירי חבריה דר' אבא כו'. עיין הגירסא חולין דף נ. ולפי הגירסא דשם אפשר לפרש אמר מאן דהוא או ר' אבא או ר' זירא וכן ביצה דף כז. אפ"ל מאן דהוא היינו או ר' זריקא או ר"י:

דף כג ע"ב תוס' ד"ה ואין מברכין כו' וי"ל „דבגמרא" קאמרינן צ"ל „דבג" ור"ל דהכל קאי על ג' שאכלו אלא דבתחילה קאמר מצוה לחלק ואח"כ דאינו אומר נברך ואי הוה תנא חדא כו' :
באו"ד משמע „דפליגי" בשבת וביו"ט. נדצ"ל „דאפילו" בשבת וביו"ט :

דף כד ע"א גמרא יתבי רבנן כו' אבל ששימש מטתו חייב מיתה. עיין במפרשים. ובירושלמי מפורש דקאי על שבת וקאמר התם חד תלמיד הורה וא"ל שמואל להלכה אמרי ולא למעשה ומית ולכן אמרו חייב מיתה ובזה ניחא קושית הגרע"א ז"ל: **שם** א"ל רבין בר אדא לרבא אמר תלמידך רב עמרם תניא. מנחות דף ז: גם דף כו: : **שם** תוס' ד"ה ושמואל כו' אבל לר"נ בר יצחק. לפנינו שם הגירסא ר"נ בר זבדא או ר"נ בר רבא וצ"ע דהא רב נחמן מייתי ראיה שם מר"י אמר רב והא אמר רב אף פריעת רשות משמע דמודה בקמייתא ועיין קדושין דף לג. רא"א אף החדש : **שם** ד"ה כי תניא כו' ומכאן קשה לי על מה שפירשתי למעלה „דף כ'" מיותר וכוונתו לדבור שלמעלה : **ע"ב** גמ' אמר רב הלכה כר"י. לכאורה ק' למאי איצטריך לפסוק כר"י הא קי"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י וי"ל דשא"ה דמשום דר' ישמעאל קאמרי עוד י"ל דרב דהכא לשיטתו דלית ליה עירובין דף מז: הנהו כללי ומ"מ לא היה יכול להוכיח מזה דרב לית ליה הנהו כללי משום דאיכא הכא לישנא קמא דלא אמרה רב והא דקאמר ר"מ אומר משום ר"ש עיין בחולין דף קיב בפרש"י : **שם** הלכה כר"י שאמר משום ר' ישמעאל. לכאורה משום ר"ש הוא מיותר וי"ל משום דהו"מ למימר דהאי ר"י אומר משמו דקתני בברייתא קאי על ר"מ ואשכחן כה"ג עירובין דף יג ר"י אומר ר"מ היה אומר וא"כ הוה צריך לפסוק הלכה כת"ק כיון דמחולקים חכמים ור"י הילך אמר ר"מ צריך לפסוק כחכמים ע"כ אמר הלכה כר"י שאמר משום ר' ישמעאל פירש שר"מ ור"י מחולקים הילך אמר ר' ישמעאל א"כ הלכה כר"י נגד ר"מ : **שם** תוס' ד"ה ברכת אבלים שמנחמים אותו בדברים „לעיל" פירש הקונטרס. האי „לעיל" הוא ציון על דברי התוס' דשייכי לעיל ובכל מקום שנזכר „הרגל" צ"ל „האבל" :

דף כה ע"ב גמרא אם בארזים כו' לויתן בחכה כו' אלא דעתיה דר"א. משום דאיתא דף כח. קא דחקיה רגליה דהונא בר נתן ע"כ דימו אותו לארז שאינו עושה פירות כדאיתא ב"ב דף פ: וכן לויתן ב"ב דף עד: שהירסו כן רב אשי לא הניח גדולתו לבניו אחריו ע"כ אלסם דעתיה דרב אשי ועי' ב"ב דף יב: :

דף כו ע"ב גמרא פליגי בה מר עוקבא ורב מתנה משמיה אבוה דשמואל ולוי. שבת דף קח: •

דף כח ע"א תוס' ד"ה מת בחמשים שנה כו' ותימה דיכא חמשים לאחר שנתחייב כרת. נראה דהיה כתוב „שנת כ"" והמדפיסים טעו :

הגהות מצפה איתן למסכת חגיגה

מאת הגאון הגדול כו' מו"ה אברהם זצ"ל (בעהמ"ס משכיל לאיתן וכו') עם תוספת מרובה מבי"ק על הנדפס בש"ס זיטאמיר •

דף ב ע"א גמ' יוחנן בן דהבאי אומר משום ר' יהודה. בילקוט איתא משום ר' יהודה בן תימא וכ"ה בסנהדרין : תוס' ד"ה הכל חייבין בראייה כו' דאף בראיית פנים בעזרה פטירי וכ"ה בראיית פנים בקרבן. בטו"א ה"ר לזה מהא דפריך בגמ' (דף ד) זכור להוציא את הנשים נ"ל קרא מ"ע שהז"ג היא והי בראיית פנים נשים חייבות בע"כ קרא דזכור בא להוציא את הנשים מקרבן ראייה הוא וזה הוי ל"ת שנאמר ולא יראו פני ריקם ונשים חייבות בל"ת אף שהזמ"ג כדתנן פ"ק דקדושין וא"כ מאי קשיא ליה הא שפיר איצטריך קרא לפוטרן מל"ת אלא ש"מ דאף מראיית פנים פטורין . ואנלי אין ראיה זו מכרחת דהא הא דחייבין בל"ת שהזמ"ג הוא משום דאמרי' דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה והרי בריש תמורה (ג' ע"ב) איתא דה"מ לאו שיש בו מעשה אבל לאו שאין בו מעשה לא ולהכי איצטריך קרא התם לרבות אשה גבי תמורה וא"כ משמע דבעלמא היכא דלא רבי קרא אין חייבות בל"ת שאב"מ וה"נ ל"ת דלא יראו פני ריקם אין בו מעשה כמ"ש הרמב"ם ריש ה' חגיגה ומשו"ה לא איצטריך קרא לפוטרן מל"ת זו דליפ"ר . אלא דבלא"ה ליתא דגמ' משמע דאתא קרא לפוטרן אף מעשה דראיית פנים מדקאמר מ"ע שהז"ג היא כו' :

דף ג ע"א גמ' גמר ראיה ראיה מהקהל. הק' הט"א הא א"א מופנה מצד א' האי דגבי הקהל דהמג"ל בבוא כ"י לראות ל"ל ש"מ לאפנויי אבל הך ראיה דגבי מצות ראיה אינו מופנה וא"כ למ"ד נכדה דמשיבין איכא למיפרך מה להקהל שכן אינו תדיר ומש"ה פטורי משא"כ ראיה דתדיר שחמור חייבין . ולדידי גם במצות ראיה כתיב בעלותך לראות והוא יתירא: תוס' ד"ה חרש כו' פלוגתא דר' יוסי ורבנן כו' . ונראה דתליא נמי בפלוגתא דהאי' במכילתא יתרו וירושלמי שקלים בפסוק ויכתבם על שתי לוחות אבנים דרחב"ג אומר ה' דברים על לוח א' וכו' ורבנן אמרי עשרה על כל לוח ולוח . וכה"ג פליגי שם גבי מזבח דס"פ משפטים י"ב אבנים לי"ב שבטים : **ע"ב** גמ' אלו ת"ח שיושבין אסופות אסופות כו'. עי' שבת (דף סג) ברכות (דף סג ע"ב) תענית (דף ז') : שם יוסי פשוט ידך וקבל עיניך . בתוספתא דידים ליתא וכ"כ הר"ש שם אלא אי' במדרש תהלים סי' כ"ה : שם סוד ה' ליראיו . סוטה (דף ד ע"ב) סנהדרין (דף מח ע"ב ודף קו ע"ב) : שם הלכתא למשה מסיני עמון ומואב מעשרין מ"ע בשביעית . עי' בר"ש פ"ד דידים דהלכתא לאו דוקא רק כהלכה למ"מ :

דף ד ע"ב גמ' ר"ה כי מטי להאי קרא יראה יראה בכי . עי' מהרש"א בח"א ומשמע דדרש נמי מסורת ואזיל לטעמיה במנחות (דף עו ע"ב) וב"ב (ע') : תוס' ד"ה דמרבה ערל כי טמא. אבל לפר"ת דמפרש שדואג מחמת הצער אבל מתו אחיו מחמת מילה הוה אנוס. והקשה בטו"א א"כ ל"ל לר"ע קרא בזבחים דערל מחלל עבודה ת"ל דהוי כטמא. וי"ל דאיצטריך לחייבו מיתה על שאר עבודות דאילו טמא א"ת אלא על ד' עבודות : שם ד"ה הוה כו' בסוף הדבור . סנהדרין (דף סז) :

דף ה ע"א גמ' קדחה ואיתרע מזלה . עי' שבת (דף לב) : שם א"ר"ל כל המטה דין של גר כאלו מטה דין של מעלה . הק' הטו"א הא בכל אדם מישראל נמי כן הוא כדאי' פ"ק דסנהדרין . וי"ל דהתם בנוטל ממון מזה לזה שמחייב את הזכאי אבל במזכה לחייב ואינו נוטל בידים לא הוה בעלמא כמטה דינו של מעלה רק גבי גר . ועי' בחי' לסוטה : **ע"ב** גמ' מר לא בהסתר פנים איתי' כו' . עי' תענית (דף כא ודף כד ע"ב) מ"ק (דף כח ע"א) : שם בחלום אדבר בו כו' . עי' ברכות (דף נה ע"ב) : שם הרואה חכמים במיתתן ימיה בחייהן עלכ"ו עי' מגילה (דף כח) : רש"י ד"ה בחלום אדבר בו כו' שמראין לו חלום כדי שיתפלל . עי' ב"ב (דף י) :

דף ו ע"א גמ' דנין קרבן יחיד מקרבן יחיד . מנחות (דף נג) : רש"י ד"ה ישנה לפני הדבור כו' ואע"ג דהאי קרא כתיב בואלה המשפטים אחר עשרת הדברות קודם עשה"ד הוה ואין מו"מ בתורה . וק"ל דתקשי מדב"ה כאן לר' יוסי בר"י דאמר במכילתא יתרו בו ביום נעשו כל המעשים ולדידיה האי קרא דויבא נאמר אחר עשרת הדברות וכ"כ הרמב"ן בפי' התורה ותקשי מדב"ה כאן דאמאי אמרי דחגיגה ישנה לפני הדבור הא הנהו שלמים שקרבו נערי ב"י היה אחר מ"ת . וי"ל דלר"י בר"י נמי עדיפא חגיגה מראייה לב"ה משום דנאמרה מיהא לפה"ד בפ' בא דכתיב והגותם ואע"ג דפ"מ אינו נוהג רק יום א' וקרא כתיב ז' ימים קאי לדורות מ"מ נאמרה חגיגה לפה"ד . ובזה י"ל ג"כ מה שהקשה הטו"א לקמן דתקשי מדב"ה למ"ד בזבחים לא הקריבו שלמים ב"נ והא לב"ה הקריבו שלמים אותן נערים קודם מ"ת . ומ"ש דש"ה דע"י קרבנות אלו נכנסו לברית ויצאו מכלל ב"נ הקשה ע"ז דא"כ ה"ל לומר בזבחים דיתרו בא קודם מ"ת אחר שהקריבו נערי ב"י שלמים ולכך הקריב גם הוא שלמים ולצ"ל דבא אחר מ"ת . אך לפמ"ש א"ש די"ל דלמ"ד לא הקריבו ב"נ שלמים לא היו אותן שלמים אלא כדאמר בירושלמי שהיו עולות ושלמים היינו בלא הפשט ונתוח . או דסבר כר"י בר"י שהיה אחר מ"ת . והא דסברי ב"ה חגיגה עדיף היינו משום שנאמרה לפני הדבור : **ע"ב** גמ' והי ס"ד עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הואי מי איכא מידי דמעיקרא לא בעי הפשט ונתוח ולבסוף בעי . והקשה הטו"א דהכתי הקשי אף לר"ע דס"ל דמעיקרא נמי בעי הפשט ונתוח איך איכא למימר דעו"ת הואי הא קי"ל דחובת צבור אינו קרב בבמת יחיד והא עו"ת מחובת צבור היא . וכ"ת דהא דאין חובת צבור קרבין בבמ"י ה"מ בזמן גלגל או נוב וגבעון שהיה שם במות צבור אבל קרא דויעלו עולות דהיה קודם הקמת המשכן דעדיין במות צבור לא הוי חובתן קריבה אף בבמת יחיד הא ליתא דבפ"ק דבכורות תניא אותו היום שהוקם המשכן קרבו נו"כ חטאות והאשמות בכורות ומעשרות ודייק הגמ' מאותו יום ואילך אין מעיקרא לא אלמא חובות בבמה לא קרבו ש"מ דקודם הקמת המשכן לא קרבו חובות בבמת יחיד אפי' של יחיד וכ"ש של צבור וא"כ איך קרבו עו"ת קודם הקמת המשכן . וע"כ צ"ל דהוראת שעה היתה מה שקרבה וא"כ ה"נ אפשר לומר דהוראת שעה היתה מה שקרבה בלא הפשט ונתוח . ולק"מ לפמ"ש בחי' לזבחים דאותו מזבח שבנה משה בסיני ושלח את נערי בני ישראל והקריבו עליו היה לו דין במת צבור כיון שבשביל כל ישראל בנאו והקריב עליו קרבנות וזרק עליהם הדם כדי להכניסם בברית כדמוכח בפ"ב דכריתות וכ"כ הרמב"ם בהל' א"ב בהדיא . והוכחתי שם שכ"ה דעת רש"י שם (דף סט) והבאתי ראיה לזה מהסוגיא דס"פ דם חטאת (דף לז) ע"ש . ולפ"ז מה"ד היו יכולין להקריב בו חובת צבור . ולא קשיא מ"ש הטו"א דבפ"ק דבכורות מוכח דלא קרבו חובות קודם הקמת המשכן דדוקא של יחיד לא הקריבו משום שהיה לאותו מזבח דין במת צבור וקי"ל דחובות ש"י ל"ק בבמת צבור דהכי ס"ל לכולהו תנאי לבד מר' יהודה בשלהי זבחים (דף קי"ז וקי"ח) . אבל חובות של צבור שפיר קרבו קודם המשכן במזבח דסיני מטעמא דאמרן : שם עולת תמיד העשויה בהר סיני ר"ע אומר קרבה ושוב לא פסקה ואלא מה אני מקיים הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר בתמיה שבטו של לוי שלא עבדו ע"ז הן הקריבו אותה. ובילקוט בהעלותך דכל ק"ל שבט לוי הקריבו משלהן וכשרי ישראל סמוכין לו . וראיתי לבעל מנחה למלך ברים ה' תמידין שהוקשה לו אהא דר"ע כאן מהא דאי' במ"ק (דף טו) כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר מנודין היו ושלאו קרבנותיהן והניח בצ"ע . ונראה ליישב סתירה זו ומקודם אכתוב ליישב מה שהקשה הטו"א דבמה נפסלו ישראל להקריב התמיד משלהן משום שעבדו ע"ז דאע"ג דמומר לע"ז אין מקבלין ממנו קרבן ה"מ בשלא שב בתשובה אבל כששב לית לן בה כדאי' פ"ק דזבחים וישראל הא שבו בתשובה . וכ"ל ליישב ע"פ מ"ש התוס' בפ"ב דזבחים (דף כב ע"ב) גבי כהן ערל לב דאמר התם דפסול לעבודה משום דאין לבו לשמים ופירשו דאפי' שב בשעת עבודה אמרי' בסוף מנחות דאין קרבנו ריח ניחוח ואע"ג דהשתא הוי לבו לשמים מתחלה לא היה לבו לשמים . ובחלופי גרסאות מבואר שם הטעם דיש חילוק בין מכפר למתכפר ור"ל דכהן המכפר על אחרים חמור ממתכפר לענין זה דגבי מכפר לא מהני תשובה כשעבד ע"ז . ולפ"ז א"ש קושיית הטו"א דאמאי נפסלו ישראל להקריב התמיד משלהן כשעבדו ע"ז ושבו אח"כ דהאי תמיד דקי"ל (יומא נ"ג) דבעינן ביה מעמדות מישראל שהן בעליהן והן מעכבין הקרבן כדאי' בפ"ד דתענית (דף כז) וא"כ ה"ל ישראל דעומדין במעמד כמו מכפרין בעד כל ישראל ובמכפר לא מהני תשובה . ובזה נבנית סתירת הסוגיות שהקשה המ"ל מההיא דמ"ק דהתם איירי בקרבנות נדבות יחידים דלאו לכפרה ולא נפסלו ישראל מלהקריבן כשחזרו ושבו רק מתמיד נפסלו וכה"ג מקרבן חובה דבעי' מעמדות מישראל וה"ל כמכפרין משא"כ בקרבן נדבה שא"ל מעמדות בעלים לא הוי השלוח כמכפר : והנה מהטורי אבן נראה דהא מילתא תליא בפלוגתא דר"י ור"ע בפ"ק דחולין דלר"י דס"ל דבמדבר נאסרו בב"ת והיו צריכין להקדישם ולהקריבם שלמים ולדידי' ע"כ מוכח דישראל שלאו קרבנותיהן אע"פ שהיו נזופין מחטא העגל ור"ע הכא לשיטתו דס"ל דב"ת לא נאסר במדבר . ולפ"ד הנה מקום אתי ליישב תמיהת הרא"ם על הרמב"ן פ' כי תשא שנראה מדבריו שהיו ישראל מביאין במדבר ק"ל בכל יום ולכן נצטוו שיתנו כל הצריך כפרה שהגיע לכלל חיוב מצות מחצית השקל לקרבנות והוא נגד הא דהכא דקאמר דשבטו של לוי לבד הקריבו . ולפ"ד הטו"א יש לקיים דברי הרמב"ן דס"ל דלא קי"ל כדברי ר"ע כאן אלא כר"י משום דסוגיא דמ"ק אזלא כוותיה וס"ל דאיירי נמי בק"ל וכן פירשו ג"כ התוס' בשלהי בכורות ע"ש . וכן בילקוט פנחס אי' בשם ר' יהודה שהיו התמידין נוהגין במדבר :

דף ז ע"א גמ' אבל חכמים אומרים הראיה מעה כסף. עי' יומא (דף ס): **ע"ב** גמ' הי מינייהו משום להו פושעים והי מינייהו מצוית להו זכיותן . עיין פסחים (דף ס"ס) :

דף ט ע"א גמ' מנא ה"מ א"ר יוחנן משום ר' ישמעאל. בילקוט אמור וראה ליתא לתיבות אלו משום ר' ישמעאל :

דף י ע"א במשנה היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו . וקשה הא יש להם על מה שיסמכו מדאיכא גז"ש בנדרים (ע"ח) וב"ב (ק"כ) דילפינן זה הדבר דנדרים מזה הדבר דגבי שחוטי חוץ לומר דג' הדיוטות מתירין הנדר . וי"ל דאי מגז"ש לא נשמע לחרטה לחוד ועל זה קאמר דפורח באויר וכל הני דקאמר בגמ' בחרטה לחוד איצטריך והכי קי"ל כדאי' בנדרים (כ"א) . ועפ"ז י"ל ג"כ דלא פשיט היתר נדרים מדכתיב יש בוטה וגו' ולשון חכמים מרפא : גמ' באפי נשבעתי ומזרתי בי . עי' בחי' אגדות ב"ב (דף פ"ד) : **ע"ב** גמ' אתיא מדבר מדבר . וק"ל לריב"ב דלית ליה גז"ש זו בשבת (דף נז) מנ"ל דחגיגה היא קרבן. וי"ל דאזיל לשיטתו דדריש פ"ק דסוכה (ט ע"א) מה אחגיגה חל שם שמים אף אסוכה וא"כ ש"מ דהיינו שלמים :

דף יא ע"א רש"י ד"ה במים נקודתו בפתח משמע מים המיוחדים לאפוקי שאובין . ועי' בתוס' שפי' לאפוקי זוחלין . והטו"א הקשה ע"ז ופירש דהכא לאו נקודי דרש ולאו למעוטי מידי אתא אלא לרבות וה"ק במים כמי מקוה כלומר שא"צ מים חיים דוקא דבמים סתמא משמע וכן פרש"י גופיה פ"ק דעירובין . ויש לי לה"ר לפי' זה מהא דתניא בפ"ב דזבחים (דף כב) אקרא דכתיב הקרב והכרעים ירחץ במים ולא ביין ולא במזוג במים לרבות שאר מים ומשמע בסוגיא שם דשאר מים היינו מכונסין ולומר דלא בעי' מים חיים דוקא: **ע"ב** גמ' עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפיש יצרייה . עי' תוס' סוטה (דף ח) ועי' בס' חסידים סי' תתכל"ח : שם גזל בפניו נפיש יצרי' . ולכך אמרינן פרצה קוראה לגנב : שם כי שאל נא יחיד שואל ואין שנים שואלין . וקשה למ"ד בפ' הזרוע (דף קלו) דלשון יחיד אינו ממעט שותפין : תוס' ד"ה אין דורשין במעשה בראשית פי' ר"ת הוא שם מ"ב אותיות . עי' קדושין (דף ע) :

דף יב ע"ב גמ' א"ר יהודה שני רקיעין הן . ברכה פ' ואתחנן איתא רב ובילקוט איתא רבנן :

דף יג ע"ב גמ' כביכול שנתמעטה פמליא של מעלה . עי' רבה אמור פרשה ל"א :

דף יד ע"א גמ' א"ל שמואל לחייא בר רב בר אריא. ברכות (דף יב) ע"ז (דף לא) : שם גבור זה בעל שמועות ד"א זה המתגבר ביצרו כצ"ל וכ"ה בע"י . ועי' במגילה (דף טו) : שם זה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה שופט זה דיין כו' . סנהדרין (דף לג ע"ב) : **ע"ב** גמ' מזומנין לכת שלישית . עי' ילקוט בראשית רמז כ' : שם בן עזאי הציץ ומת עליו הכתוב אומר יקר בעיני ה' וגו'. עי' ברכה פ' ת"ש פ' ס"ב :

דף טו ע"ב גמ' לא קשיא הא בגדול והא בקטן . עי' תענית (דף ז') : תוס' ד"ה כל כו' לפי שלא היה להם יראה כלל . עי' רבה פ' קרח :

דף טז ע"א גמ' כל המסתכל בג' דברים עיניו כהות . עי' מגילה (דף כח) : שם חטוא והקב"ה מוחל אל תאמן . עי' יומא (דף יט) : **ע"ב** תוס' ד"ה דבר כו' בסוף הדבור . עי' בגליון ועי' בספרי משכיל לאיתן בחדושי מנחות (דף נג) :

דף יז ע"א תוס' ד"ה אף עצרת כו' בירושלמי א"ר יוסי בר בון דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננין והקריבו למחר כלומר מהתם משמע שהיה לו תשלומין . וק"ל הא כתבו התוס' לעיל (דף ט) דבעצרת לכ"ע אמרי' דכולי שבעה הוו תשלומין דראשון דלא מסתבר למימר תשלומין זה לזה כיון דחול גמור הוא ע"כ . ולפ"ז דהוי תשלומין דראשון לא שייך להשלים רק מי שהיה חייב מה"ד בראשון אבל מי שהיה פטור בראשון ל"ש תשלומין בשאר הימים וכדאמר התם גבי חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני דפטור למ"ד דכולהו תשלומין דראשון דכיון דלא חזו בראשון לא חזי בשני . וא"כ גבי דוד שהיו כל ישראל אוננין ביום ראשון של עצרת ולא הוו חזו אף להקריב חגיגתן איך היה להן תשלומין למחר . והנה לפמ"ש המ"ל בפ"ג מהל' אבל לק"מ שכתב דלא היה להן דין אוננין גמורין לפטור ממצות משום דקי"ל שאין אנינות נוהג ביו"ט והא שלא הקריבו אז הוא משום דהיו אסורים מ"מ באכילת קדשים (עי' מ"ש בזה בפסחים דף לב) אך סברת המ"ל אינה מכרחת דאפשר שהיה להן דין אוננין לפטור ממצות ואע"ג דאין אנינות בעלמא ברגל י"ל כמ"ש בס' הפלאה פ' הנושא דדוקא אנינות של יחיד אינו נוהג ברגל מטעם דאמרי' דאתא עשה דרגל דהוי דרבים ודחי עשה דאנינות דיחיד (כדאי' בספ"ג דמ"ק) וגבי דוד שהיו כ"י אוננין הוי נמי האנינות עשה דרבים לא דחי לה עשה דרגל . ולפ"ז הדרא קושיא לדוכתא דכיון שהיו פטורין בראשון אמאי הקריבו למחר . א"ל י"ל לפמ"ש בס' שער המלך דהטעם שלא נטמאו לדוד שהרי הקריבו למחר חגיגתן אע"פ שנשיא שמת הכל מטמאין לו שאני הכא דמיד שהאיר יום ראשון נתחייבו ישראל בקרבנות דראיה וחגיגה וא"י לדחותן וא"כ מה"ט א"ש ג"כ מה שהיה שייך להם דין תשלומין למחר משום שכבר נתחייבו בהן בראשון קודם שמת דוד : **ע"ב** תוס' ד"ה דכתיב כו' הא כילד נפטרו והשכימו והלכו למחרת יום שמיני כו' . עי' מ"ק (דף ט) :

דף יח ע"א גמ' ותג הקציר וכו' אימת אילימא ביו"ט קצירה ביו"ט מי שרי . והקשה הטו"א דמאי פריך הא לרבה דס"ל דאופה מיו"ט לחול אינו לוקה משום דאמר הואיל ואי מקלעי לו אורחים חזי לי' א"כ קצירה ואסיפה שרי לגמרי מה"ת ביו"ט ואפי' לצורך חול הואיל וחזיא לצורך או"כ והשתא שפיר קריא קרא חג הקציר וחג האסיף . ומסיק דצ"ל דר"י כר"ח ס"ל דל"ל הואיל . וק"ל הא ר"י אית לי' מתוך בפ"ק דביצה (דף יב) ובירושלמי הובא בפר"ח ריש ה' יו"ט וא"כ כ"ש דאית לי' הואיל דהא משמע דהואיל עדיף כמ"ש תוס' פ' א"ע דמ"ד הואיל היינו אפי' לב"ש דל"ל מתוך ודוחק לומר דמאן דל"ל הואיל היינו אף למ"ד מתוך דא"כ פליגי בסברות הפוכות . אלא נראה דלא ניחא ליה לר"י לומר דמשום הואיל קריא קרא לחג הקציר דנהי דביום שרי מלאכות הללו מה"ת מיהו חוזר ונאסר בסוף היום בשלא נשאר שהות ביום כדי לאכול ביו"ט כמ"ש תוס' בפ' א"ע ובס"פ המצניע . וא"ת דבסנהדרין מוקי קרא לאסיף ממש ואחוש"מ וכתב הטו"א דע"כ הוא משום דס"ל הואיל והא דלא מוקי ביו"ט גופיה ומשום הואיל היינו משום דס"ל דמלאכת קצירה ואסיפה אסורה מיו"ט מהני דרשי דאי' בירושלמי וגלי קרא דלא מהני בהו הואיל . וז"א דהכתי תקשי לרבה אליבא דר' יהודה דאיהו ע"כ ל"ל הך דירושלמי דס"ל בפסחים דמשעת קצירה בעי שימור . ועוד דר' יהודה הא לא דריש סמוכין ודרשת דג' מיעוטין נמי נ"ל לרבה דאיהו דריש הוא למכשירין ולבדו למילה שלא"ב וא"כ ליכא לדידיה רק מיעוטא דהך ולא שמעי' מיניה רק לאסור קצירה ואכתי אסיפה לשתרי משום הואיל אלא דמשום הואיל לא ניחא לי' לאוקמא משום דלא שרי כוליה יומא כמ"ש . והא דבסנהדרין מוקי קרא לאסיף ממש ואחוש"מ י"ל דלאו משום הואיל מוקי הכי אלא משום שכתבו התוס' כאן דאי' בפ"ק דר"ה וסנהדרין דחג האסיף היינו קציר דקרא יתירא הוא וא"כ ע"כ גלי קרא. דקרי לחוש"מ חג הקציר משום הואיל ודבר אחד אבל בלא"ה לא הוה מוקמינן קרא אלא שהוא בזמן אסיפה וא"כ גבי חג הקציר דל"כ רק חד קרא נימא זמן קצירה. ויש לתמוה על הטו"א שהעלים עין מדברי התוס' הנז' . וע"פ מ"ש נסתלק מה שהקשה הטו"א ע"ד תוס' בסמוך גבי חוש"מ: שם את חג המצות תשמור שבעת ימים. בתורה אור גרסה שמות כג וט"ס וצ"ל שמות לד וכ"מ ברש"י מגילה (דף לא ע"א) : שם לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה. עי' בטו"א באבני מלואים שהביא ראיה דחוש"מ אסור מה"ת מהא דפ"ב דכריתות דס"ל לת"ק דג"ת עושה מלאכה לעצמו בשבת כישראל בחוש"מ והקרא קאי דכתיב והגר ודרשי' ביבמות זה ג"ת ומשמע לי' שא"ת כישראל ודי לך אם אתה אוסרו כיום הקל . ואי הוי דחוש"מ א"א מדרבנן מנין לנו לאוקמא שביתת ג"ת בדבר שאינו אבד לחוד מה שלא מצינו דוגמתו בתורה . אבל אי חוש"מ מה"ת א"ש דמוקמי' שביתה דג"ת כשביתה קלה שמצינו בתורה . ולד"מ דלפי' נימא דחוש"מ מה"ת נמי קשה מנ"ל לחלק בין דבר אבד או לא וע"כ צ"ל שמסרו הכתוב לחכמים וה"נ י"ל גבי ג"ת דס"ל לת"ק דאמרי' שמסר הכתוב לחכמים . ולפי גירסת הירושלמי ודאי אינה ראיה דשם איתא בפ' הערל דר' יוסי אומר שהוא כישראל בחש"מ מה ישראל בחש"מ מגבב ע"פ השדה ואסור בכל מלאכת שדה אף ג"ת בשבת כן . והיינו משום דר"י לשיטתו דאוסר מחוכר אף בדבר אבד כדאי' במ"ק (דף יב) ומשמע דהיינו משום דס"ל דזה הוי מדאורייתא אבל לא קיי"ל כוותיה ואפשר דגם ת"ק דכריתות ס"ל כר"י בהא וא"כ אינה ראיה לדידן . ודע דמהירושלמי הנז' ק"ל אמ"ש הט"א בפשיטות דלר"י דס"ל דמלאכת מחוכר אסור אף בדבר האבוד אסור נמי אפיסה

אסיפה דהרי בירושלמי אי' דמותר לגבב מעל פני השדה וגבוב היינו אסיפה : שם אם בשביעי הרי ככר נאמר שבתון . צ"ל בשמיני וכ"ה בת"כ : שם תניא אידך ששת ימים . בספרי איתא ר' ישמעאל אומר : תוס' ד"ה חולו של מועד כו' היכן מצינו איסור דאורייתא מקלתו אסור ומקלתו מותר . בטו"א הקשה דיו"ט יוכיח דאו"כ מותר בו . ולק"מ דהתם איכא מצוה אבל בדבר הרשות לא מצינו . ומ"ש עוד מהא דאי' מ"ד בכריתות גבי ג"ת דעושה מלאכה בשבת כישראל בתש"מ וקאי אקרא דכתיב והגר ודרשי' זה גר תושב בפ"ד דיבמות הרי דמצינו בג"ת שמקלתו מותר בדבר אחד ומקלתו אסור . ולפמ"ש לעיל שמסרו הכתוב לחכמים א"ש דלא מקרי איסור דאורייתא . ועוד דהכר כתבו התוס' בכריתות שם וביבמות דלא על הג"ת עצמו הזהיר הכתוב שלא יעשה מלאכה בשבת רק על רבו הישראל שלא יתן לו מלאכה שלו וא"כ אף דבזה מצינו שמקלתו מותר כו' מ"מ שפיר כתבו התוס' דל"מ איסור דאורייתא שמקלתו מותר כו' דהיינו במה שהזהירה תורה לישראל על עצמו במלאכת הרשות ל"מ כן. ומ"ש הטו"א דמצינו איסור תורה שמקלתו מותר וכו' בירושלמי לענין יחיד ביום שמביא קרבן . גם ז"א מוכרח כלל דהכר כתב הר"ן ברפ"ד דפסחים דאפשר דקראי דירושלמי א"א אסמכתא בעלמא מדרבנן וכ"מ דעת הרמב"ם וכמ"ש המל"ל בפ"ו מהל' כלי המקדש ע"ש :

דף כ ע"א גמ' אלמא קסבר חולין שנעשו על טה"ק כקדש דמי . הקשה הטו"א דברפ"ק דחולין (דף ג) קאמר דכולהו אמוראי לא בעו לאוקמי מתני' דהתם דהכל שוחטין היינו אפי' טמא בחולין משום דס"ל דחולין שנעשו עטה"ק לאו כקדש דמי והשתא מה בכך דס"ל הכי דאפ"ה כיון דסתמא דמתני' דהכא ס"ל דקדש דמי אמאי לא נוקי סתם מתני' דהתם כסתמא דהכא . ותירץ דהכא איכא דררא דטומאה דאורייתא משום דא"ל שמא ישבה עלי' אשתו נדה והך דהתם ליכא דררא דט"ד דהא גזירה בעלמא היא שמא יגע בבשר . ויש לה"ר לדברי הטו"א דבפ"ב דחולין (דף לו) משמע דרבא ס"ל חולין שנעשו עטה"ק כקדש ואלו ברפ"ק אמר דלאו כקדש אלא ע"כ דס"ל לחלק כנ"ל . ולכאורה הטעם דלא דמי חששא דלעבר להרחקה דלהכא וכמ"ש רש"י ביבמות (דף קיט) אך אכתי תקשי מכלים שנטמאו במשקים דתשיב להו דררא דט"ד משום דא"ל בהו גזרה דמשקין דזב וזבה והיא חששא דהרחקה . אלא י"ל דשאני גזירה זו דשמא יגע בבשר דהוי חששא רחוקה דהא טמא השוחט עומד חוץ לעזרה והבשר בעזרה . ועוד דמקום זריזין הוא : תוס' ד"ה שמרתיה מדבר המטמא כו' ותירץ שנפסל במשקין דמשקין טמאין פוסלין בכלי כדאמרי' אחורי כלים שנטמאו במשקין . ולפ"ד צ"ל דאתיא כר"י בנדה דס"ל דכלי שנטמא אחורי' במשקין אין פוסל אוכלין דאל"כ אכתי תקשי דלפסל המגריפה לתאנים שבסל . אבל הרמב"ם שילהי ה' מטמא מו"מ כתב דקופא דנפסלו האוכלין שבכלי ועי' בכס"מ שנדחק . ולפמ"ש י"ל דהסוגיא כר"י ולא קי"ל הכי : **ע"ב** תוס' ד"ה כלים הנגמרים כו' אומר הרר"א דלהכי נקט נגמרים ולא נעשים משום דאין רגילות לשמרם בטהרה בזמן עשייתן עד עת גומרן לפי שאין מקבלין טומאה עדיין כו' . וק"ל ממ"ש התוס' בפ"ב דשבת (דף כו סע"א) אהא דתניא כל היוצא מן העץ אין בו משום שלש על שלש חוץ מפשתן ומשמע דפשתן משלש על שלש טהור אף בשל פשתן איירי באריג שעדיין לא נארג בו מעולם ג' על ג' ויש בדעתו לארוג בו יותר דאל"כ היה טמא אף בפחות מג' על ג' . ומשמע מדבריהם דאלו בשים באריג ג' על ג' מיהא טמא אף שבדעתו לארוג בו יותר וא"כ קשה אמ"ש כאן דאין רגילות לשמרן בטהרה עד גמרן לפי שאין מקבלין טומאה עדיין והשתא הא משנארג בבגד ג' על ג' ראוי לקבל טומאה וה"ל לשמרן בטהרה מאז שנארג בו ג' על ג' ואמאי אין רגילות לשומרן עד עת גומרן . וי"ל דלא איירי כאן רק בכלים ולא בבגדים :

דף כא ע"א תוס' ד"ה האונן כו' משמע כל שהוא מדרבנן מותר מיד בלא הערב שמש . עי' תוס' פסחים (סוף דף יד) : בא"ד ומשמע שעולה נקרבה וחטאת תאכל ולא מיפסלא בהיסח הדעת . עי' בס' אור נערב :

דף כב ע"ב תוס' ד"ה טמא מת כו' ודנפלה מעפורת ממנו וכו' דלא טמאו אלא משום עם הארץ ולא חיישינן לטומאת מת כיון דלא שכיחי לא גזרינן ליה . וק"ל הא גבי נפלה מעפורת איכא משום היסח הדעת כדמשמע בסוגיא שם וכן פירש"י בהדיא לעיל . ובפ"ג דיומא (דף ל ע"ב) וכר"ש שבול יום (דף לט) אמרי' דהיסח הדעת בעי הזאת שלישי ושביעי :

דף כה ע"א גמ' מפני שרצועה של כותים מפסקת ביניהן . ק"ל מסוגיין אהא דאי' במנחות שהיו מביאין יין ושמן ממקומות שבגליל . וצ"ל דאתיא כריב"י דמעשר ע"י שידה א"כ כר"ש אתיא דקברי כותים א"מ באהל ולא אמור עפרם מקבריהם . ועי' בעירובין דר' יהודה ס"ל כריב"י וקשה דא"כ אמאי אמר ר"י ברפ"ג דפסחים דיין של יהודה לא היה מחמיץ ומשמע דהיינו בזכות הנסכין והרי לר"י היה באין גם מגליל : תוס' ד"ה שרצועה כו' הקשה הרר"א האיך היו מביאין אפר פרה בגליל וא"כ נטמא בהבאתו דרך ארץ כותים . ולפמ"ש התוס' בזבחים (דף נג) א"ש שכתבו שם אהא דגזרו שלא ישא אדם מי חטאת ועפר חטאת בנהר ובספינה כמעשה שהיה איירי קודם קידוש והא דאמר התם מי חטאת שנטמאו מטהרין איירי אחר קידוש ע"כ . ומשמע דאע"פ שנטמאו במת דומיא דמעשה שהיה שנמצא כזית של מת תחוב בקרקעות הספינה קאמרי דאחר קידוש מטהרין . וזה דלא כמ"ש תוס' לעיל בפרקין (דף כג) ע"ש . ולפ"ז איכא למימר דשפיר היו יכולין להביא אפר הפרה בגליל מירושלים ולא יטמא משום ארץ העמים כגון שיערבו העפר חטאת במים ויקדשוה דבכה"ג א"מ בשום טומאה אפי' טומאת מת ומשו"ה לא נטמא ג"כ בעפר אה"ע אע"פ שטומאתה משום ספק קברות . אך דדברי תוס' הנ"ל הן נגד משנה שלמה בפ"ט דפרה דאדרבה לאחר שהוקדשו דוקא גזרי עלייהו . ולכאורה י"ל כאן כמ"ש תוס' בפסחים (דף סט) שהיו יכולין להביא אפר חטאת בגליל בכלי גללים ואבנים שא"מ טומאה וא"כ הן חוצצין ג"כ בפני טומאת אה"ע . ומיהו י"ל דש"ה דאיכא טומאת אויר והיכא דאיכא טומאת אויר אין חטאת ניצלת וצ"ע : בא"ד אבל צ"ע האיך עולין לרגל מן הגליל כו' . עי' בתוס' יו"ט ובמ"ל ר"פ י"א מהל' ט"מ . ומה שתירץ הטו"א דבאמת היו מקדימין ובאין קודם ימי הרגל כשיעור ימי הזאה . כבר הקדימו בשו"ת שער אפרים ולא משמע כן בפ"ק דסנהדרין (דף יא) . ול"נ די"ל ע"פ מ"ש התוס' בפ"ק דמגילה (דף י) דאמר התם ר' יצחק שמעתי שמקריבין בבית חוניו והקשו דהא גזרו טומאה על ארץ העמים וכתבו דשמא לגבי הא ל"ג חכמים טומאה כיון דמה"ת יכול להקריב . וא"כ י"ל דכי היכי דלא גזרו טומאה על אה"ע לענין הקרבת קרבן שם בבמה ה"נ ל"ג לענין עלייה לרגל לירושלים דצריך להקריב קרבנות דראייה ותגיגה ולא גריעי הקרבתם בירושלים מהקרבה בבית חוניו : **ע"ב** רש"י ד"ה יכול לומר לו כו' אבל בשני מינין אין לומר ברירה . בחי' רשב"א בקי' הק' מתמורה גבי ב' שותפין שחלקו א' נטל עשרה טלאים וא' נטל ט' וכלב כו' דהתם משמע דאף בשני מינין יש ברירה לשינויא דרב אשי ומשו"ה אמר דמהני לברור חד טלה כנגד הכלב ואינך ליתסרו . וכתב דשמא רבה סבר דבב' מינים אין ברירה ולדידיה מתני' דהתם כפשטה א"ש דאסורין כולן שכנגד הכלב ולא מהני לברור חד . ונראה דגם התוס' בקידושין נתכוונו לזה במ"ש אדרבא נימא לטעמא דיכול לומר טול אתה ע"ז ואני מעות לא משום דגר אינו יורש אביו ד"ת אלא משום ברירה דהיינו כסברת רב אשי דאף בשני מינין אמר ברירה למ"ד יש ברירה . ובזה נסתלקה תמיהת הטו"א כאן ע"ד תוס' שם דאיך אפשר לומר יש ברירה גבי טול ע"ז כו' דהוי ב' מינין ולכ"ע אין ברירה כדמוכח בפ"ט דבכורות (דף נו) גבי חלקו גדיים נגד תיישים דאע"פ שהן מין א' אלא שאלו גדולים ואלו קטנים הואיל ולא ישוו להדדי לא אמר ברירה לכ"ע אפי' למ"ד יש ברירה וה"ה בב' מינין . ולפ"ד אי' הרשב"א הנ"ל לק"מ דהא רב אשי ס"ל י"ב אף בב' מינין :

דף כו ע"ב במשנה חוץ ממזבח כו' מפני שהן כקרקע דברי ר"א . נראה דר"א ורבנן לשיטתייהו דפליגי בב"ב אי דבר המחובר לקרקע כקרקע : תוס' ד"ה מנורה כו' ומסתמא מתמיד נפקא . כ"ה בספרי : בא"ד ובשעה שלא היה הנס היו דולקין . עי' תוס' מנחות (דף פו) :

דף כז ע"א רש"י ד"ה ה"ג כו' הכתוב קראו אדמה למזבח . צ"ע דא"כ הוי היקש ואיך חוזר ומלמד על מזבח פנימי אלא הכוונה דמהאי קרא דרשי' שיהא מחובר באדמה :

סליק

פורת יוסף חדושים והגהות למסכת חגיגה מהג"מ יוסף שליט"א ב"ר רפאל זצ"ל.

דף ב ע"א גמרא הכל לאתויי מאי . בטורי אבן הקשה למה לא אמר דמרבי ערל ולאפוקי מרע"ק ע"ש . ונ"ל דס"ל להגמרא דמסתמא אתא לרבויי מעין אותם השנויים במשנה דהיינו חציו עבד דלא נימא דעבדים שאינם משוחררים גם חציו עבד בכלל וכן סומא וכן חיגר אבל לרבות מה שלא נזכר כלל במשנה אין סברא דהא שייך הרבה כמו שכתבו התוס' וא"כ מה"ת לרבות ערל דלמא אתי לרבות טמא או מצרף נחושת עוד י"ל כיון שעדיין לא השמיענו התנא דטמא פטור מן הראיה א"כ היאך אפשר דהכל אתי לרבות ערל משום שהוא דומה לטמא עוד י"ל דלא שייך למימר דמרבה בלשון חייבים ערל דהא אפילו אם ס"ל כרע"ק דערל כטמא מ"מ חייב הוא בראיה וחייב למול את עצמו אלא כל זמן שלא מל עוד אינו יכול לכנוס בעזרה ואפילו בערל שמתו אחיו מחמת מילה ג"כ הוא מחוייב אלא דפקוח נפש דחי לה ואע"ג דתנא לקמן לשון פטור הערל והטמא פטורין מן הראיה מ"מ לא אפשר לרבויי בלשון חייבין ולפ"מ שכ' התוס' לקמן (דף ד ע"ב) דאם הוה אמרינן דערל פטור גם טומטום ואנדרוגינוס פטורין מטעם ספק ערל מוכח לכאורה דס"ל למתניתין דערל חייב בראיה דאם"ד דפטור ל"ל למתניתין לאשמועינן דטומטום פטור וע"ש בתוס' : שם תוס' ד"ה איזהו קטן אך קשה למורי למ"ד תשלומין דראשון ניננהו כו' . ק' לכאורה דכיון דמביא בתורת נדבה כמו שכתבו התוס' מקודם א"כ מאי שייך בזה תשלומין דראשון וי"ל דכוונתם דכעין דאורייתא תקנו וצ"ע:

דף ג ע"ב תוס' ד"ה עמון ומואב לפי סדר השנים היה להם להפריש מעשר שני כו' . צ"ע דהא הם דברי ראב"ע במס' ידים טרפון אחי מסדר השנים ועליו להביא ראיה ללמד ע"ש :

דף ה ע"א תוס' ד"ה הא ילאוני גבי עושק שכר שכיר כתיב דהוה ל"ת ופליגא דר' ישמעאל . צ"ע דהא עושק שכר שכיר הו"ל לאו שניתק לעשה ועיין תוס' ריש איזהו נשך (דף סא ע"א) ובלאו הניתק לעשה כ"ע מודים דתשובה מכפרת גם הו"ל דברים שבין אדם לחבירו ובזה תשובה ויוה"כ אינם מכפרים :

דף ז ע"א גמרא לא יראו פני ריקם בזבחים אתה אומר בזבחים או אינו אלא בעופות ובמנחות כו' . הרמב"ם ז"ל פסק דיוצאין בעופות ותמהו עליו כולם עיין בכסף משנה ובמל"מ ואפ"ל דהרמב"ם מפרש הברייתא הכא דמעיקרא קאמר דמקשינן הכי מה חגיגה זבחים אף ראיה זבחים ולא מנחות ועופות וע"ז מקשה א"כ לסוי עולה ע"כ חזר ואמר דהסיקש כוא הכי מה חגיגה בראוי לו אף ראיה בראוי לו דהיינו עולה ל"ש בהמה ול"ש עופות וכן בדין פירש דנקיט הכי ולא לימא הסיקש כדמעיקרא שלא יהא שולחנך מלא וא"כ לא נתמעט אלא מנחות ולא עופות :

דף ט ע"א במשנה זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר . לכאורה סגי לומר זה שהוליד ממזר וי"ל דמכאן ראיה למה שנסתפקו ועיין אה"ע ב"ש אם אשת איש נתעברה באמבטי אי הולד כשר או ממזר ולכאורה מכאן ראיה דהולד ממזר דאפילו כה"ג נקרא מעוות ע"כ אמר „זה הבא על הערוה" והוליד ממזר דוקא אבל אם הוציא ש"ז באמבטי ונתעברה ממנו א"א אע"ג דהוי ממזר מ"מ לא נקרא מעוות לא כו' :

דף י ע"א גמ' רא"א כו' שנא' כי יפליא כו' . עי' בטו"א ובמפרשים שהקשו דהא ר"א ס"ל דאין שאלה בהקדש ומסתמא ה"ה לנזירות . ואפ"ל דהא דס"ל לב"ש דאין שאלה בהקדש היינו ע"י פתח דמשוי ליה להקדש טעות ואינהו ס"ל דהקדש טעות הקדש אבל ע"י חרטה י"ל דיש שאלה ומשכחת לה היכא דאינו רוצה שיתירו לו ע"י חרטה וכמבואר בנדרים (דף כג א') וא"כ שפיר קאמר ותוזרי בו בלא שום פתח : שם תוס' ד"ה באפי נשבעתי והקשה כו' גבי דור המדבר שלא באו לארץ . ק' לכאורה דהא ב"ב (דף קכא ע"א) תוס' ד"ה יום שכלו כתבו התוס' דבשנה האחרונה בטיל הגזירה ואפ"ל דבהכא פליגי רבה ור"י בשני התירוצים בתוס' דבתירוץ ראשון שחזר מהגזירה ובתירוץ השני שכתבו דהשב להם דוקא אותם שהיו בני עשרים ותודם ע"ש : שם תוס' ד"ה לקיים מצות „דצריך" להזכיר שם שמים . צ"ל „דהרי" להזכיר שם שמים :

דף יג ע"ב גמרא אמר ר"ל יחזקאל בקש רחמים והפכו . אפ"ל משום דאיתא בסנהדרין (דף קב ע"א) לאחר כ"ד דורות נגבה פסוק זה פירוש של ביום פקדי ופקדתי וא"כ בשעת החורבן נגבה עון מהעגל ומשום זה בקש יחזקאל שהיה בשעת החורבן רחמים ומשום זה בקשו אנשי כנה"ג איגרא דעכו"ם כדאיתא במס' ע"ז (דף ד ע"א) אילו לא עשו אותו מעשה לא שלט בהן יצר הרע ע"כ התפללו עכשיו איגרא דעכו"ם :

דף יד ע"ב תוס' ד"ה בתולה שעיברה ופרש"י שאומרת בתולה אני ואי שכיחא דשמואל מסימנא . וצ"ע דהא אפילו אם נאמין אותה מ"מ אסורה לכה"ג דהא לא גרעה מנבעלה שלא כדרכה שפסולה לכה"ג וכדאיתא אלו נערות (דף ל ע"א) ויבמות (דף נט ע"א) ואפ"ל דהכא קא מיבעיא ליה אי חיישינן לתומרא בדשמואל וחיישינן שנבעלה בהעי' ופסולה לכה"ג או דילמא לא חיישינן לדשמואל ואמרינן באמבטי נתעברה וכשרה לכה"ג וצ"ע :

דף טז ע"א תוס' ד"ה שנים ואגב דנקיט ליה הכא בראשונה חשיב ליה בכל מקום בראשונה . ק' לכאורה דהא בעירובין (דף יג ע"ב) מפני מה קבעו הלכה כב"ה כו' ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהם ומפני כן קבעו דברי ב"ש בכל מקום מקודם וי"ל דכוונת התוס' על היכא שנחלקו שמאי והלל מעצמם ומ"מ גם זה אפשר אהרי שסוגרכו להקדים ב"ש הקדימו ג"כ שמאי להלל עוד י"ל דהכא משום הכי חשיב לבסוף משום דאפסקא הילכתא כוותיה ורוצה לסיים בפסק ההלכה :

דף יח ע"א גמרא א"ר יוחנן אלא מעתה חג האסיף . אפ"ל דר"ל ס"ל כמ"ד סנהדרין (דף יג ע"א) דאתא למימר דבעינן או כולו חוה"מ בתקופה חדשה או מקצתה ור' יוחנן ס"ל כאחרים שם (ע"ב) דלא חיישי לתקופת תשרי אלא לתקופת ניסן ע"ש :

דף כ ע"ב גמ' רישא במטהר תמריו ופועליו . הרמב"ם ז"ל לא הביא זאת האוקימתא ופסק ג"כ שאין אדם מטמא מה שביד חבריו ואפ"ל דס"ל דלמאי דאוקמי בכא דרך עקלתון לא צריך לאוקמי במטהר תמריו דעיקר הקושיא היא מהא דאפילו הפליג יותר ממיל וכן משמע מפירש"י ובפרט להרמב"ם ז"ל דמפרש הא דאין אדם מטמא מה שביד חבירו היינו מה שאינו שלו וא"כ למאי דאוקמא בדרך עקלתון לא איצטריך לאוקימתא קמייתא : שם במשנה שבקודש מתיר ומנגיב ומטביל . אפ"ל מנגיב כמו דאמרינן ע"ז (דף עד ע"ב) גת של אבן שזפתה עכו"ם מנגבה ומפרש שם דהיינו מים ואפר וקאמר התם בברייתא וכן לטהרות א"כ קאמר הכא דבקדשים בעינן להנגיב מקודם משא"כ בתרומה וצ"ל לפ"ז דהכיא ברייתא דסוף ע"ז קאי גבי קדשים דוקא :

דף כב ע"א תוס' ד"ה לא מקבלין מינייהו כו' אלא משמע דחכמים ור"י שוין דברגל טהורין ואפ"ל דהיינו טעמא דכמו דספק טומאה ברה"ר טהור משום דאי אפשר לעמוד עליו וכדאיתא בירושלמי שהביאו תוס' סוטה (דף כח ע"ב) דספק טומאה ברה"ר ודבר שאין בו דעת לשאול חד טעמא הוא כמו כן ברגל כיון שנאספים כולם יחד אי אפשר לעמוד עליהן בטהרה התורה ועיין במס' פרה (פי"ב) :

הגהות מצפה איתן למסכת מגילה מהגאון וכו' מו"ה אברהם זצ"ל (בעהמ"ס משביל לאיתן וכו').

דף ב ע"א רש"י ד"ה אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה . שהכפרים נתנו להן חכמים רשות להקדים קריאתה ליום הכניסה יום ב' או ה' שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט לפי שב"ד יושבין בעיירות בב' וה' כתקנת עזרא וכו' . ולכאורה קשה הא בגמ' ילפינן לה להך הקדמת זמן דכפרים מקרא דאסתר והרי עדיין תקנת עזרא לא הוי . אמנם בירושלמי בפרקין סוף הלכה א' מוכח דמפרש דיום הכניסה היינו מה שתיקן עזרא שיהיו קורין בתורה בשני ובחמישי ומקשה עלה ומרדכי ואסתר מתקנים על מה שעזרא עתיד להתקין ומשני מי שסידר את המשנה סמכה למקרא משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר ופי' שמסרו הדבר לחכמים שבידם לשנות הזמנים כפי הצורך של עיר וכפר . וכן י"ל לפירש"י דיום הכניסה היינו מפני ישיבת ב"ד שתיקן עזרא דאע"ג דעזרא עדיין לא תיקן בימי מרדכי ואסתר כשתקנו קריאת המגילה מ"מ נלמד מקרא שנתנו רשות לחכמים בענין הזמנים כנ"ל . והטורי אבן כתב מדנפשיה לפרש יום הכניסה דכפרים שהוא משום קריאת התורה ולא זכר שכן הוא בירושלמי : **ע"ב** גמ' שאין נביא רשאי לחדש דבר . בת"כ ובת"י :

דף ג ע"א גמ' על איזה מהן באת כו' . ק"ל דמשמע שהיו ראויין לעונש ג"כ על בטול התמיד והלא מן הדין היו פטורין ממנו דקי"ל בסוכה (דף כה) דהעוסק במצוה פטור מן המצוה ובספ"ת דסוטה (דף מד) אמרי' דמלחמת יהושע לכבוש ד"ה חובה ופרש"י והעוסק בה פטור מן המצוה וכ"מ בגמ' שם . וא"כ כיון שכל היום טרודין כולן במלחמה היו פטורים ממצות הקרבת תמיד [אמר הכותב נפתלי בן הגאון המחבר ז"ל כוונת מהר"ג ז"ל דכיון שכל היום היו טרודין במלחמת מצוה א"כ פטורים ממצות התמיד גם בערב אף שאין זמן מלחמה בערב כדאמרי' בסוכה דשלוחי מצוה פטורים מן הסוכה אף בשעת חנייתן עי' סוכה (שם) ובתוס' ורא"ש . והנה בזה השגת הגאון בעל הגהות הרש"ש ז"ל בעירובין סג ע"ב שהשיג על מהר"ג שכבר יישב רש"י ז"ל במתק לשונו כאן במגילה וז"ל אמש כלומר כשהעריב היום היה לכם להקריב תמיד הערב וביטלתם אותו ונשתהיתם במארב העיר הנה שאין זמן מלחמה בלילה עכ"ל . הרי שהרגיש רש"י ז"ל וכתב שלא היו ערודין במלחמה בערב והיו יכולים להקריב התמיד. אבל כוונת מהר"ג ז"ל כמ"ש דאפי' בשעת חניה פטורים מטעם עוסק במצוה פטור מן המצוה . והיה לי פתחון פה בזה לפני כבוד הגאון בעל הגהות הרש"ש ז"ל בחיים חיתו במכתב וקבלה ממני] וי"ל דס"ה דע"כ משמע דרק של ערב לא הקריבו אבל של בקר הקריבו שהרי לא הוכיחן על ביטול של בקר רק על של ערב וכיון דכבר התחילו במצוה זו דהקרבת התמיד בבקר א"ש שהיו צריכין לגמור מצות הקרבת התמיד שהתחילו בה שהרי שניהם מצוה א' כדמשמע מדברי הרמב"ם הל' תמידין וכיון דכבר התחילו בה הוו עוסקי במצות תמיד ולא שבאה להם מצוה חדשה בעת שעסקו במצות מלחמה וא"כ עסק המלחמה לא פטר אותם ממצות הקרבת התמיד : שם מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין ת"ת כו' ק"ו מעבודה . וק' הא ת"ת כנגד כולן וקי"ל ספ"ק דקידושין דתלמוד גדול ממעשה וכ"ש תלמוד דלאחרים כמ"ש תוס' שם ודוחק לומר דהכא איירי רק למ"ד דמעשה גדול דהכי סתם לן רבי ספ"ג דפסחים . וי"ל דעבודה היא מעשה דרבים של כל ישראל עדיפא : **ע"ב** תוס' ד"ה כרך שישב ולבסוף הוקף כו' דכיון דחזינא דהיקף יש מהני כהיקף חומה כו' . נראה דכוונתם דמצינו דמהני היקף יש לענין מחיצות דשבת . עיין עירובין דף ח וכב ע"ב :

דף ד ע"א רש"י ד"ה יזמנך כנוד כו' דרשינן בפסיקתא במרדכי ואסתר וכו' . והובא בילקוט פ' אמור :

דף ה ע"א רש"י ד"ה ותגיגה כו' וכן הקהל את העם כו' וכל העם חייבין לבוא ולהביא את טפם ובשבת אי אפשר כו' . וק"ל דהא לעולם אפשר להביאם דקי"ל דתי נושא א"ע ועיין בתוי"ט : **ע"ב** גמ' ורמן בקרונה של צפורי בי"ז בתמוז . עיין בט"ז בא"ח סי' תק"נ . וככר הקדימו הר"ן בר"ה :

דף ו ע"א גמ' אמר רבה מי איכא למ"ד רקת לאו טבריה היא . בטורי אבן מגיה כאן רבה : שם ולמה נקרא שמה טבריה שיושבת על טבור א"י . מכאן ק"ל אמ"ש תוס' בר"ה (דף כג ע"ב) דירושלים יושבת בטבור א"י : שם אמר זבולון לפני הקב"ה לאחי נתת שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות כו' . עיין ב"ק דף פא ע"ב : שם חול זו זכוכית לבנה כו' . עיין רבה איכה יועם ובירושלמי פ"ד דסוכה : רש"י ד"ה אמר יצחק בל למד צדק כלומר אין אדם יכול ללמד עליו צדק . עיין רבה תולדות פרשה ס"ז : **ע"ב** גמרא יגעתי ולא מצאתי אל תאמין . עיין בירושלמי ריש פיאה : רש"י ד"ה סייעתא כו' ויש יגע ואינו מוצא . עיין ברי"ף ועיין במנחות דף ז' :

דף ז ע"א גמ' עד שמצאו לה מקרא כתוב בתורה כתב זאת זכרון בספר כו' . הק' בט"א הא מקרא לא מוכח מידי דמעיקרא נמי ידעו דשלישים הרי אלא שהשבו כאן ומשנה תורה בשנים ופעם ג' דנביאים ולא מוכח מקרא דכאן ומ"ת נחשבין לאחד ונראה דהך דמייתי דתנאי פליגי אי נחשבין לא' או לב' תליא בפלוגתא דאי' בגיטין (דף ס) אי תורה מגילה נתנה או חתומה ופי' מהרש"ם דלמ"ד חתומה מעולם היתה חלק א' ולא נתחלקה לב' חלקים שאם נאמרה פ' מאוחרת לא כתבה עד שנאמרה פ' שלפניה ואז היה כותב בב"א אבל למ"ד מגילה נתנה היה כל ענין נכתב במגילה בפ"ע נמצא שהיתה נכתבת בחלקים הרבה . ולפ"ז מ"ד מגילה הוא דסבר דכאן ומ"ת נחשבין לא' שהרי בזמן א' נכתבו כמו שנאספו ולמ"ד חתומה היה צריך להמתין ולא כתב משנה תורה עד שנאמרו שאר ספרים ונאמר ס' שמות : שם תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו ב' מתנות לאיש אחד ומתנות לאביונים ב' מתנות לשני בנ"א . עיין בט"א בחגיגה (דף ג) שכתב דהך דשמעתין לא אתיא אלא כר' יוסי דאמר בירושלמי הביאו התוס' שם דאית ליה בקרא דכתיב ולבני אהרן תעשה כתנות אפי' כתנת לכל א' וא' ולדידיה אמר נמי גבי מתנות לאביונים דסגי במתנה אחת לכל אביון ואביון אבל לרבנן דאמרי בקרא דגבי בני אהרן תעשה כתנות שתי כתנות לכל א' וא' מבני אהרן ה"נ אמרי גבי מתנות לאביונים ב' מתנות לכל אביון ואביון וכ"כ הט"א כאן באבני שהם . ולפי דבריו תקשי ע"ד תוס' דשם דמפרשי דאליבא דרבנן אזלא הא דאמר ר' תנחום התם חרש באזנו אחת פטור מן הראיה שנאמר באזניהם דמשמע ליה שתי אזנים לכל א' וא' ומסתמא הלכה כן וא"כ מילתא דרב יוסף אתיא כר' יוסי דלית הילכתא כוותיה . אמנם י"ל דמילתא דרב יוסף כאן אפי' אליבא דרבנן דירושלמי הנז' והוא ע"פ מ"ש הפר"ח בטו"ח סי' תרצ"ד דאי הוה כתיב ולאביונים מתנות הוא דהוה מצינן לפרושי לשני אביונים ד' מתנות אבל השתא דכתיב ומתנות לאביונים משמע דבשתי מתנות מסגי והדר קאמר שיחלקם לאביונים דהיינו שתי מתנות לשני בני אדם . וע"ש שיישב בזה דלא תקשי אהא דכאן מדתנן ביומא (דף לז) גבי קרא דונתן אהרן על שני השעירים גורלות יכול יתן שנים על זה וכו' . ולפ"ז א"ש נמי דלא תקשי מדרבנן דירושלמי דתגיגה דשאני התם דכתיב כתנות לבסוף וה"נ אי הוה כתיב מתנות לבסוף ה"א שתי מתנות לכל א' וא' כמו גבי כתנות אבל השתא דכתיב מתנות ברישא אמרינן דסגי בשתי מתנות לכל האביונים וכמ"ש הפר"ח ודלא כהטורי אבן וכן לא קשיא מהסיא דר' תנחום דדמי נמי להסיא דכתנות דכתיב לבסוף וה"נ באזניהם כתיב לבסוף ומעיקרא כתיב כל ישראל ומש"ה אמר דבאזניהם על כל א' וא' מישראל קאי משא"כ הכא דמתנות כתיב ברישא כנ"ל : **ע"ב** גמ' דתניא ר' יצחק אמר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונה בכרת ולא במלקות במכות דף יג ע"ב הקשו התוס' לר' יצחק אמאי כתיב לאו כלל גבי חייבי כריתות כיון דאינו לוקה וקרבן לא בעי אזהרה וי"ל דסבר כמ"ד בשבת (דף סט) דהם הזיד בלאו פטור מקרבן עד שישגוג בלאו וכרת וא"כ מש"ה כתבו ללאו כדי שאם יזיד בו יפטר מקרבן .

דף ח ע"א [illegible]

דף י ע"א [illegible]

דף יא ע"א [illegible]

דף יב ע"א [illegible]

דף יג ע"א [illegible]

דף יד ע"א [illegible]

דעבד עברי הנמכר לנכרי גופו קנוי וא"כ אכתי הוו עבדי פרעה ולא יצאו לחירות באמירה קומו צאו בעל פה כיון דג"ק דהכי מוכח בקידושין. ודברי התב"ש בב"ק בזה א"מ אלא י"ל דה"ה דאמירת פרעה היתה שיהיו עבדי ה' וקי"ל דלגבוה הוי אמירה כמסירה: שם כיון שגלו הזרו להיתרן הראשון. נראה דלרב נחמן הוא לשיטתו דס"ל בפ"ב דשבועות דקדושה ראשונה בטלה בחורבן הבית ומשו"ה אמר הכא דמהני הגלות לחזור להיתר הראשון שהיה קודם שבאו לארץ דאילו למ"ד דקדושה ראשונה לא בטלה אמאי חזרו להיתר הראשון כשגלו וה"ט דאי' בירושלמי פ' ע"פ דלא חזרו להיתר ומיהו לי"ד קדושת בית לקדושת ארץ וכ"כ בט"א. ולפ"ד מהרש"א בערכין איכא ט"א שחזרו להיתר משום דשכינה עמהו בגלות: שם שבע נביאות מאן נינהו שרה מרים דבורה. עיין ברבה בראשית פ' ס"ו וע"ב: ע"ב גמ' אלא שלבשתה רוח הקדש. עיין זוהר שלח דף קס"ט ותקת: שם חלקיה הנמאל ושלום. ובמדרש שמואל פ"ט משמע דיחזקאל בא מרחב וכן אי' בילקוט ר"ס ירמיה וברבה רות קחשיב ג"כ בוזי אביו :

דף טו ע"ב גמ' אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו. בבא מציעא (דף קיד) :

דף טז ע"א תוס' ד"ה ודמי כו' כל פדיונם. עיין בס' ברית שלום פ' כי תשא :

דף יז ע"ב גמ' לאו רפואה דתחלואים היא אלא רפואה דסליחה. וק' דבר"ה (יז ע"ב) ובסוף יומא נ"מ הכי ועיין נדרים (דף מ) : שם כנגד מפקיעי שערים דכתיב שבור זרוע רשע. ובירושלמי איתא נגד קול ה' שובר ארזים ועיין ברכות (דף כח ע"ב) : תוס' ד"ה כל התורה כו' קריאת התורה אינה מה"ת לבד מפ' זכור. לכאורה קשה הא איכא פרשה המלך דכתיב בהדיא תקרא את התורה וכן קריאת כהן גדול ביוה"כ משמע מפרש"י ר"פ בא לו שהוא מה"ת וכ"מ בירושלמי שהביאו תוס' שם וגם מסוגיא דגמ' שם יש להוכיח כן ומ"מ אפשר דמה"ת יצא י"ח בקריאה בע"פ וא"צ ס"ת דוקא. ועי' מ"ש בזה בחי' ליומא שם בעזה"ה :

דף יח ע"א גמ' וממאי דהאי זכירה קריאה היא דלמא עיון בעלמא. והקשה הטורי אבן דהאמאי קאי האי שקלי וטריא דקאמר וממאי דהאי זכירה קריאה היא דלמא עיון בעלמא פי' ע"י הרהור בלב והא לא איירי עד השתא דמגילה צריכה קריאה בפה דוקא ולא סגי לה בהרהור הלב דאי משום דתנא ליסנא דקריאה אין זה דיוק לומר דמצותה בקריאה דוקא דהא גבי ק"ש אית ליה לרבינא בפ"ג דברכות דהרהור כדבור דמי ואפ"ה בכולא פ"א ופ"ב דברכות תני לה בלשון קריאה. ולי נראה די"ל דהגמ' סמיך אסיפא דהך בבא דקתני אחר קראה בעל פה קראה תרגום בכל לשון לא יצא ומינה דצריכה קריאה בפה דוקא דאי איתא דסגי בהרהור הלב אמאי לא יצא בתרגום ובכל לשון הא כתב בחי' רשב"א בברכות (דף טו) דבהרהור לא שייך לשון והיינו דקאמר וממאי דהכי הוא דהאי זכירה וכו' : ע"ב גמ' דשמואל הוא דחיים ליחידאה. ויש לדקדק הא ר' מונא אמר הכי בשם ר"י מסתמא הכי ס"ל וא"כ הוו תרי ולא מקרי יחידאה נגד ת"ק כדמוכח בפ' הערל (דף פ ע"ב) ובירושלמי דברכות פ"ב איתא דאמר כן ר' מונא בשם ר"י בשם ריה"ג אף בק"ש. וי"ל דקי"ל כתלמודא דלק ר' מונא ס"ל כן אליבא דר"י ולא שאר תנאי ומשו"ה חשיב יחידאה. וכ"מ מדברי תוס' ומהרש"א בסוכה (נד) דאיכא מ"ד אליבא דר"י דאינו חוזר לראש ע"ש. וכה"ג נ"ל במ"ק (דף יב ע"ב) : שם התעיף עיניך בו ואיננו. ברכות (דף ה ע"ב) :

דף יט ע"ב גמ' מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שהסופרים עתידים להתחדש. עיין במהרש"א שפי' דמריבוי' דכל דרים דקדוקי תורה וסופרים ומיתורא דכ"ף דרשו מה שעתיד להתחדש. והוא דחוק לומר דמחד רבויא דרים דקדוקי תורה וסופרים. אמנם בירושלמי פ"ג מבואר דאיכא כאן רבוי דוי"ו דועליהם וה' דהדברים :

דף כ ע"א גמ' פשיטא מ"ש שומרת יום כנגד יום מכל חייבי טבילות. משמע דה"ה בעל קרי שאינו טובל אלא ביום ועד שתנץ החמה וק"ל מדתנן בפ"ג דברכות (דף כב) גבי ב"ק ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שתנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא כו' והשתא היאך יכול הוא לעלות מן הטבילה כלל קודם שתנץ החמה. וי"ל דודאי מן הדין עלתה טבילה לכל חייבי טבילות משעלה עמוד השחר דנקרא יום והא דבעינן הנץ החמה הוא מדרבנן משום גזרה שאין הכל בקיאין בעה"ש כמו שפרש"י וא"כ איכא למימר שלא חשו לזה רק במחויב טבילה דאורייתא כגון לענין תרומה וקדשים אבל גבי טבילות ב"ק לק"ש וד"ת שאינו מה"ת רק מתקנת עזרא לא חשו והתירו טבילתו משעלה עמוד השחר. ועיין בדברי הרמב"ם והראב"ד וכס"מ פ"א דמקואות דמשמע דבכל הטמאים וב"ק יכול לטבול בלילה דקודם היום ולכאורה הוא תמוה מסוגיא דהכא. ומ"ש הראב"ד ממתני' דפרה דקתני הוא עצמו טובל ביום א"ר דהתם אלאחר זמנו קאי וכ"כ הטו"א ע"ש אבל בקודם זמנו ודאי דוקא ביום אחר שתנץ החמה וגם צ"ע שהשמיט הרמב"ם הא דאין טובלין קודם הנץ וצ"ע : ע"ב גמ' דיליף כפרה כפרה מיוה"כ. יומא (דף מד) : רש"י ד"ה לודוי פרים כו' וכתיב התם ביוה"כ יעמד חי לפני ה' לכפר עליו כו'. עיין טורי אבן : תוס' ד"ה לקמיצה כו' וכן תנופה והגשה א"נ בהו כהן במנחה לפני הקמיצה ע"כ. ויש לתמוה שהוא נגד מ"ש תוס' בקדושין (דף לו) ד"ה הסמיכות. וריש מנחות ושם (דף ט ע"א) דתנופה והגשה נמי בעו כהונה שאין זר קרב אל המזבח. ונראה דטעמא דתוס' כאן לא חשו לזה דאין זר קרב למזבח דס"ל כדעת הרמב"ם בפי"א דהלכות פסה"מ דאם הגיש או הניף הזר חוזר הכהן ומגיש או מניף ואם לא הגיש ולא הניף הכהן כשר. וביאר טעמו בס' מנחת כהן דסבר דלא חיישינן להא דאמר אין זר קרב אל המזבח דז"א רק בעבודה דמעכבת משא"כ הגשה ותנופה שאין מעכבין ה"נ דאין כהונה מעכבת בהו. ולכך לא מפיק במתניתין תנופה והגשה מביום צותו להקריב דלא משמע רק עבודה דכהונה מעכב בה ואפשר דגם כוונת התוס' דמנחות אינו אלא לומר דהגשה ותנופה בעו כהונה לכתחילה אבל מודו דאין מעכב בדיעבד כדעת הרמב"ם והתוס' כאן. ובהכי תיתי שפיר דלא תקשי לדבריהם דהתם מסוגיא דמתניתין דלא יליף לתנופה והגשה דביום מקרא דביום צותו להקריב. ולפמ"ש בכוונת התוס' נסתלקה תמיהת ר"ע איגר ע"ד תוס' דהא מקרא מלא הוא גבי מנחה הקרב אותה בני אהרן וכן התוס' עצמן בקידושין (דף לו) כתבו דמהגשות ואילך מיירי בכהנים. ולפמ"ש דהתוס' כאן לענין שאין כהן מעכב קאמרי לק"מ מן הכתוב וממ"ש בקידושין דהתם קאי לכתחילה וכנ"ל הא דאי' בת"כ [illegible] אמור כפ' יניפנו הכהן בנין אב לכל התנופות שיהו בכהן דהיינו לכתחלה :

דף כא ע"א גמ' לאתויי סידור בזיכין וסילוק בזיכין וכדר' יוסי דתניא ר' יוסי אומר אפי' סילק את הישנה שחרית כו'. ראיתי בס' יד המלך שכתב דצריך באור דהרי גם לרבנן דטפחו של מסדר הוא כנגד טפחו של מסלק יכול להיות כל היום ותיתי מתניתין נמי שפיר כרבנן דר' יוסי. ונראה שזו היתה דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ד דהלכות מעה"ק שהעתיק זה הכלל דמתניתין אע"פ שפסק כרבנן דר' יוסי בהל' תמידין ומוספין וש"מ דס"ל דאפי' לרבנן מרבינן בזה הכלל סילוק וסידור בזיכין. אך סוגיא דמתניתין קשה דמאי איצטריך לאוקמא אליבא דר' יוסי דוקא. ונראה די"ל דתליא בפלוגתא דתנאי ביומא (דף לד) דאיכא דס"ל דבזיכין קודמין למוספין ואיכא דס"ל מוספין קודמין לבזיכין ולדידיה הוא דאיכא למימר דגם לרבנן דר' יוסי הוי סילוק בזיכין וסידורן בכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום כיון שיכול לסלק הישנה ולסדר החדשה אימתי שירצה בכל שעה מן היום כולו אבל למ"ד דהקטרת בזיכין קודמין למוספין ע"כ לא הוי סילוק וסידור בזיכין בכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום רק אליבא דר' יוסי דוקא דאלו לרבנן אין לומר דהוי בכלל דכיון דצריך להקטיר הבזיכין קודם למוספין וע"כ צריך לסלק את הישנה ולסדר החדשה ג"כ קודם מוספין לא שייך למימר בהו דכשירין כל היום שהרי צריך שישאר זמן הרבה בסוף היום אחר סילוק וסידור בזיכין כדי הקרבת מוספין לבד מתמיד הערב ורק לר' יוסי הוי בכלל דבר שכשר כל היום אפי' אליבא דמ"ד דבזיכין קודמין למוספין דנהי דהסילוק של ישנה צריך להיות קודם מוספין מיהו הסידור של החדשה יכול להיות אחר מוספין. ולפ"ז סוגיא דמתניתין דמוקי מתני' אליבא דר' יוסי מילתא פסיקא נקט אפי' אי אתיא מתני' אליבא דמ"ד דבזיכין קודמין למוספים. אבל ודאי דלמ"ד מוספין קודמין לבזיכין מצי אתיא מתני' שפיר אפי' לרבנן דר"י וכיון דקי"ל כוותיה דמוספין קודמין יפה העתיק הרמב"ם זה הכלל דמתני' אף למאי שפסק כרבנן דר' יוסי. ואף שכתב הרמב"ם בהל' תמידין פ"ו שהיו מקטירין הבזיכין קודם ניסוך היין של מוספין אפ"ה הוי בזיכין בכלל דבר שמצותו כשר כל היום. דהרי יכולין לאחר הנסכים ולהקריבן בלילה וכמ"ש ספ"ב דמעה"ק. ובזה נדחק בעל לח"מ בדברי הרמב"ם דפ"ד ממעה"ק הנזכר וע"ש. וכן א"ש ולק"מ מה שהקשה התוי"ט במנחות על הרמב"ם שלא פסק כר' יוסי הא סתם בכאן כוותיה. ולפי מ"ש קושטא דלמאי דקיי"ל לא סתם כלל כוותיה דר' יוסי. וא"כ קושיית התוי"ט מעיקרא לא קשיא כלל : רש"י ד"ה משא"כ בתורה שאין קורין בתורה בצבור מיושב. משמע דאלו במגילה אפי' בצבור קורין מיושב. והקשה הטו"א מכאן ע"ד הרמב"ם שכתב גבי מגילה דלא יצא בצבור מיושב לכתחילה משום כבוד צבור דא"כ מה בין מגילה לתורה הא שניהם שוין דביחיד קורין יושב לכתחילה ובצבור לא. ונראה דנ"מ לענין סמיכה דגבי קריאת התורה אסור כמ"ש הרא"ש מהירושלמי וברמב"ם פי"ב דתפלה דצ"ל באימה. ובשו"ע או"ח סי' קמ"א דלא חשיב עמידה. אבל גבי מגילה חשיב כה"ג עמידה משום דהישיבה אינה מה"ד אלא משום כבוד צבור כל שאינו יושב ממש ש"ד. ועפ"ז י"ל מ"ש תוס' בסוטה (דף מ ע"ב) דאע"ג דלענין עמידה דקידוש י"ח לא חשיב עמידה לגבי ישיבה בעזרה חשיב. ועוד דאיכא דס"ל דבצבור מעכב עמידה דיעבד גבי קריאת התורה :

דף כב ע"א גמ' ואמצעי דולג. כתב הטו"א דהיינו הסני ואפרשה דר"ת קאי דאיכא ד' קרואים וכן פי' הגאונים. וכתב דדרך חכמים לקרות לב' אמצעי יותר מג' אפי' היכא דאיכא טובא וק"ל מסוגיא דריש ברכות (דף ג ע"ב) : גמ' מיכף כייפו ליה לרב הונא. עי' מ"ק (דף כה) :

דף כג ע"א גמ' ר' עקיבא אומר ביום הכפורים שבעה. כתב הטו"א שלא נתברר לו טעמא דר"ע דמוסיף ביוה"כ. גברא טפי מבשבת דחמיר. וכבר אי' בירושלמי טעמא דר"ע :

דף כד ע"ב רש"י ד"ה קטן פוחח כו' גדול פוחח הוא דאסור משום ולא יראה בך ערות דבר אבל קטן אינו מוזהר כו'. והקשה הט"א דא"כ קטן נמי האיך מניחין אותו לקרות הא א"ק בצבור אלא ברשות. וא"כ ה"ל כמו דספינן ליה איסור בידים. וי"ל דס"ה דאיכא חינוך מצוה וכה"ג כתבו תוס' בפסחים (פח) ור"ה (לג). אלא הא ק"ל לפרש"י הא שומע כעונה ואיך יקרא קטן ערום בצבור והם ישמעו. שוב ראיתי שהרגיש בעצמו בזה. ואפשר דכיון שהקורא בעצמו אינו עושה איסור גם השומעים לא עשו איסור דאמר שאין טפל חמור מן העיקר. וכה"ג אם היה המברך במקום טהור והשומע במקום אסור ש"ד :

דף כה ע"א ברש"י ד"ה המכנה בעריות כו' ברעתם היה לו לומר כו'. בס' זרע יצחק מגיה ברעתך היה לו לומר : שם ד"ה תנא דבי ר"י לפרש מתני' בישראל הבא על הכותית הכתוב מדבר. עי' בתוי"ט : ע"ב גמ' אמר רב אבי האי מאן דסני שומעניה כו'. עי' מ"ש הטו"א וכה"ג הקשה בתו"ת בסנהדרין ע"ד סג"ה בת"מ. וי"ל דנהי דבדרשא דקרא לא קי"ל כר"מ מ"מ לענין דינא קי"ל כוותיה מטעם דאמר שילהי סוכה. ואשכחן האי ליסנא במידי דליכא פלוגתא כמ"ש הר"ן ספ"ג דפסחים וה"ר משנת ספ"ו :

דף כו ע"ב גמ' ואפי' למ"ד הזמנה מילתא היא כו'. לכאורה קשה הא כאן גבי קדושת ב"ה הוי גוף הקדושה ובכה"ג ל"פ כלל ולכ"ע מילתא היא כדאמרי' בסנהדרין. ושוב ראיתי להטו"א שהרגיש בזה ותי' דלרבא קושטא דאף לגוף הקדושה לאו מילתא היא שהרי גם בעגלה ערופה ס"ל דלא נאסרה מחיים. ולי אפשר דכיון דמעיקרא הוי ס"ד דאף לגוף הקדושה פליגי שייך לומר דאיכא מ"ד הכי וכה"ג כ' תוס' בב"מ (נה) ושוב ראיתי בח"ר שכתב בשם הרמב"ן דקדושת בה"כ חשיב כתשמישי קדושה ולא כגוף הקדושה וא"ש : שם אמר רב פפי משמיה דרבא מבי כנישתא לבי רבנן שרי מבי רבנן לבי כנישתא אסור ורב פפא משמיה דרבא מתנה איפכא. לכאורה קשה ההא דרב פפא מהא דאי' בשבת (דף י) דרבא חזייה לר"ה דקמאריך בצלותיה ואמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. משמע דרבא ס"ל דתורה עדיף מתפלה ואיך מתיר מבי רבנן לבי כנישתא הא מורידו מקדושתו. וי"ל דרבא לטעמיה דאמר במנחות (צט) דאפי' לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש ומש"ה לדידיה בי כנישתא עדיף מבהמ"ד דשם איכא נמי תורה בק"ש. וס"ל דגדולה ק"ש בעונתה. וכיון דמקיים בזה לא ימוש איכא ביה עדיפות שמתפללין בו. ומ"מ רב פפי ס"ל דבהמ"ד עדיף שמגדלין בו תורה ברבים ולומדים תורה שבע"פ משנה וגמ' ועוד דמוטב להאריך בתורה מפני שהוא חיי עולם. ועוד דבזכות עסק תורה התפלה נשמעת כדאי' במדרש תנחומא פ' אמור והא דאמר ר' מני בברכות (דף י') דגדולה ק"ש בעונתה מת"ת ל"ק להא דרב פפי כאן דהתם מקריאת תורה שבכתב קאמר אבל שבע"פ עדיף. ואפשר דלא ס"ל לדר' מני כלל וכן הפוסקים לא זכרוהו. ובירושלמי שם איתא דבעונתה היא כמשנה דעדיפא מתורה לרשב"י ולרבנן הוי כתלמוד. ומשמע דלרשב"י תלמוד עדיף מק"ש בעונתה :

דף כח ע"א גמ' מימי לא נסתכלתי בדמות אדם רשע. עי' חגיגה (דף ה' ע"ב) : שם ולא הרהרתי במבואות המטונפות. עי' מה שכתבתי בתענית (דף כ') : במשנה קדושתן אף כשהן שוממין. יקשה דאימא מקדשיכם שהיו כבר וכדאמר בפ"ד דכתובות (דף מה) גבי נערה המאורסה דדרשינן הנערה שהיתה כבר. ובפ"ק דמנחות (דף ט) המנחה שהיתה כבר. וי"ל ע"פ מ"ש בפרי עץ חיים שער העמידה פי"ט דהכ"ל את מקדשיכם השימותי ומדכתב מקדשיכם בסוף משמע דגם בחרבן קדוש. ועי' מה שכתבתי עוד בחי' ליבמות (דף קג ע"ב): ע"ב גמ' כל השונה הלכות מובטח לו שהוא בן עוה"ב. עי' סוטה (דף כב) ובת"א שם :

דף כט ע"א גמ' מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה כו'. והנה הרא"ש בפ"ב דכתובות כתב די"ם מפרשים דמבטלין ת"ת היינו דרשאין לבטל אבל אין חובה לבטל ת"ת רק מפני מת מצוה ובשאר מתים הוי רשות. והקשה עליו הטו"א מדאמרי' בפ"ק כבוד תורה דיחיד חמור אפי' ממקרא מגילה ודייק לה מהא דאין מועד בפני ת"ח וכ"ש חנוכה ופורים ות"ת דיחיד קיל אפי' מעבודה וכ"ש דת"ת קיל ממקרא מגילה דחמירא. וא"כ כבוד תורה דיחיד דחמור אפי' ממקרא מגילה ק"ו דחמיר מעבודה וק"ו בן ק"ו דחמיר מת"ת דיחיד. והרי הא דמבטלין ת"ת להוצאת המת מיירי ממאן דקרי ותני וכדמסיק וה"ל כבוד התורה וא"כ ודאי דחייבין לבטל ת"ת קאמר שהרי אפי' עבודה ומגילה חייבין לבטל מפני כבוד תורה ק"ו לת"ת דקילא מהן דחייבין לבטל מפני הוצאת המת דקרי ותני דה"ל כבוד תורה עכ"ד. ונראה די"ל דהא דמסיק בסמוך דהך דמבטלין איירי ממאן דקרי ותני היינו רק מקרא ומשנה ולא גמרא וכך פירשו הרי"ף והרא"ש בהדיא הא דאמר לעיל (דף כח ע"ב) ליסתמא איניש במאן דתני ארבעה ולא במאן דמתני. דתני היינו ששונה סדרי משנה ומתנה היינו מי שלומד גמרא וה"נ מפרש כן. וגדולה מזו מבואר מדברי הפוסקים הובאו בי"ד סי' שס"א דבמקרא או במשנה לחוד אמרינן דמבטלין ת"ת כו'. ולפ"ז שפיר איכא למימר דבכה"ג ליכא חיוב לבטל ת"ת מפני הוצאת המת שאינו רק במקרא ובמשנה. ולא דמי לכבוד תורה דאמר בפ"ק דחמור דהתם בתלמיד חכם איירי והיינו בשימש ת"ח שהוא ענין למוד הגמ' לידע טעמי המשניות וזהו עיקר הוראה וכמו שמבואר מהסוגיא דסוטה (כב) ופרש"י שם ובפ"ז דברכות (מז ע"ב) ופ"ק דחגיגה (יו"ד ע"א) ובכריתות (יג ע"ב) ובנדה (ז). וא"כ ודאי דקרא ושנה לא מקרי תלמיד חכם כל שלא שימש ת"ח ואין בו משום כבוד תורה דת"ח. ולא מבעיא לכל הני תנאי ואמוראי דסברי בברכות ובסוטה דקרא ושנה ולא שימש ת"ח הוי עם הארץ אלא אפי' למ"ד דלא הוי ע"ה מ"מ ודאי דלא הוי בכלל ת"ח אלא בשימוש ת"ח דהיינו בלימוד הגמ'. וכ"מ בספ"ב דב"מ (לג ע"ב) ובהכי דוקא איירי בפ"ק ולא דמי לכאן : שם אבוה דשמואל ולוי הוו יתבי. עי' שבת (דף נט ע"ב) : שם דשף ויתיב בנהרדעא אתיא שכינה ולא נפיק. עי' ברא"ש סוף גיטין :

דף לא ע"ב גמ' בזמן שאין בהמ"ק קיים מה תהא עליהן. וקשה הא אי' בת"כ והובא בילקוט אמור א"ר ורדימוס אמר ר' יוסי כל מי שמנית לקט שכחה ופאה ומ"ע מעלה עליו כאלו בהמ"ק קיים והקריב קרבנותיו בתוכו. וא"כ אמאי אמר כאן מה תהא עליהן הא איכא תקנתא במצות לקט ש"פ ומ"ע גם בזמן שאין בהמ"ק קיים. וי"ל דההיא דת"כ איננה אלא למ"ד דקדושה ראשונה קדשה לע"ל ולא בטלה קדושת הארץ בחורבן הבית ואיכא חיוב דתו"מ מה"ת וה"ה ללקט ש"פ ומ"ע והא דהכא אתיא אליבא דמ"ד דבטלה ק"ר וא"כ א"ח בתו"מ מה"ת בחורבן הבית וה"ה שא"ח בלקט שכחה ופאה מה"ת : שם כאלו מקריבין לפני קרבן ומוחל אני על כל עונותיהם. עי' שילהי מנחות :

דף לב ע"א גמ' ואין נותין זה לזה בהלכה. עי' תענית (דף ח) וסוטה (דף מט) : תוס' ד"ה הגוללות כו'. ואכתי קשה שהרי התם מיבעיא לן כו' ואמאי לא פשיט ליה מהכא. ולק"מ דהא כתבו התוס' בכמה דוכתי דאינו רוצה לפשוט האיבעיא מדברי האמוראים אלא ממשנה או ברייתא וכמ"ש בשבת (דף עב) ובקדושין (דף סה) ובשארי דוכתי : סליק

הגהות יפה עינים על מסכת ביצה

מאת הג"מ ארי' ליב יעלין אבד"ק בילסק

דף ב ע"א השוחט חיה ועוף · דכ"ר ס"ד וע' לקמן ט : תוס' ד"ה א"ר יוחנן מ"ש בשם ר"ת דמוחלפת [illegible]

דף ג ע"א תוס' ד"ה גזרה · [illegible]

דף ד ע"א [illegible]

פתילה שיהיה בשם משום סכנה א"ש דלא משני התם כהלכה אך לסה"ת שהביא הרא"ש דדן משום הסכנה צ"ל דלא ס"ל לסירושל' דין סכנה כלל ע"ש ברא"ש וע' גליון שב' בדעת ר' מנא המקשה מה אכפת פתילה לבילה דהיינו משום הסכנה ותמוה לכאורה דהא גם בבילה אמר כאן דאיכא משום הסכנה ויתכן דהתם בירושל' דקאי בבילת תרנגולת העומדת לאכילה דא"כ כ"א משום מוקלה שיבש · ל"ש בזה הסכנה ועפ"ז י"ל מ"ש בירושל' שם שהשיבו לר' מנא מן מה דאנן חמיין רבנן מדמין לה כד"א היא הדא היא ופי' הפ"מ דחוק שם ולהנ"ל י"ל דה"ק דא"כ דנימא בפתילה טעמא משום סכנה איך מותבין רבנן דרב אדרב וע"כ טעמיה דרב בפתילה משום קדושה א' וא"כ ה"נ בילה : תוס' ד"ה נימא · בחבורי מלפה ארי' הנדפס בערובין פ"ג האריכתי ליישב קו' התוס' לרש"י ואכמ"ל ואין עסקי פה בחדושים כ"א להעיר בהנוגע לירושל' דאיתא שם הכל מודים בנשרים שהן אסורים ר' בון בר חייא בעא קומוי ר"ז מה בין נשרים בין ביצים אלו נשרים באמותיהן שמא אינן אסורין אלו ביצים באמותיהן שמא אינן מותרות ופי' הק"ע ופ"מ דחוק גם לפירושם פירות הנושרין דאסורים לאכלן בו ביום הוא הפסק לענין אחר ממה דעסיק ביה וני' בענ"ד דקאי אשבת ויו"ט דאסור מזה לזה ושייך לתשובה על דברי ר' מנא והאי נשרים כ' דהיינו עלים שנשרו מן הדקל משבת ליו"ט דלק' ע"ב ומחלק שם בינם לבילה ובירושל' טעם אחר לחלק משום דהתרנגולת ילאה ביו"ט להיתר שחיטה אין לומר בה מיגו דאתקלאי משום יום שעבר לאסור בילתה משא"כ עלים שנשרו דהאילן לא הותר שייך ביה איתקלאי וא"כ גם גבי פתילה כיון דהותר הדלקה גם המוקלה שמחמתו הותר ואין לומר ביה טעם אתקלאי וע"כ רב דאסר פתילה הוא משום קדושה א' א"כ גם בילה ליתסר ומשני בילה כיון דאיכא כ"א חומרא משום מוקלה שיבש כו' אין להחמיר בה גם אין קדושה א' ועפנ"א בבאור הסוגיא שם עפ"ז : ר' יהודה משום ר"א · בערובין לח · לר"א ב' קדושות הן וי"ל הכא משום הסכנה אבל לסירושל' לפי ד' הרא"ש דל"ל סכנה צ"ל דהכא הוא ר' אלעזר ובירושל' גרסי' ר' אליעזר וצריך להגי' ר' אלעזר או לסבריה דס"ל לסירושל' ג"כ הכנה : אין מטלטלין · עמש"ל ג : **ע"ב** עצים שנשרו · עמש"ל ע"א דבענ"ד זהו דאמרו בירושל' הכל מודים בנשרים ועמ"ש שם בס"ד : ה"מ בדאורייתא · ה"נ מחלק בירושל' כלאים פ"ב ה"א וע' מה"פ שם ד"ה כל שמסייע לד' הרמב"ם דגם בעיקרו מה"ת מרבה דהא כלאים עיקרו ד"ת וכ' לד' התוס' כאן דהתם דאינו כ"א משום מראית עין קיל מאאר איסור דרבנן · ומ"ש ותנן ליתא בהאי לישנא במתני' כ"א מוכח ממ"ש במזיד אסור ס"מ דאין מבטלין וע' ירושל' תרומות ספ"ה חגיגה ספ"א דר' אבהו א"ר יוחנן כל האיסורים שריבה כו' ומפרש שם משום דמתני' גבי תרומה קאי קמ"ל כל האיסורים : קדושה א' היא · בירושל' דמאי פ"ד ה"א הוזכר שם ג"כ ביו"ט של גליות דאיכא למ"ד קדושה א' היא ובשביעית וערובין וכאן לא הוזכר כ"א יו"ט של ר"ה או יו"ט ושבת וע' ערובין פ"ג ה"ט מודים חכמים לר"י בשני ימ"ט של ר"ה דמיסוד נביאים הן וזה תמוה דהלא פלוגתייהו הוא בי"ט של ר"ה גם טעם דמיסוד נביאים הוא לומר דקדושה א' היא ור"י הלא אמר ב' קדושות הן וכ' דע"ש שם וצ"ל בשני יו"ט של גליות דשל ר"ה מיסוד הנביאים הן פי' דמודים חכמים בב' יו"ט ש"ג דב' קדושות הן דטעמייהו בר"ה דס"ל קדושה א' הוא משום דמיסוד נביאים הן משא"כ בשאר יו"ט ובדמאי צ' לגרוס של ר"ה במקום של גליות דבר"ה מלינו תנאי פליגי בזה ולא בשל גליות : רב ושמואל דא"מ · בערובין פ"ג פליגי תנאי בזה והכא דלא הזכירה הגמ' משום דקאי לאחר תקנת ריב"ז ואפשר דהותר גם לרבנן דר' יהודה :

דף ה ע"א צריך מנין אחר להתירו · הרמב"ם והראב"ד פ"ב מהל' ממרים פליגי באופן שבטל הטעם דלהרמב"ם צריך עכ"ז מנין אחר והראב"ד ס"ל דא"צ מנין אחר וכתבו' הבאתי ראיה להרמב"ם מירושל' שביעית פ"ד ה"ב ועש"ק שבת פ"ו ה"ב ועמ"ש לקמן ע"ב : אילת מן הלפון · ע' הגרי"ב וכ"ה במשנה שבירושל' כהגהתו : **ע"ב** כבר נמנו · במתני' דמע"ש פ"ה איתא דתנאי הי' ופליגי ר"מ ור' יוסי בהתנאי ע"ש ובירושל' שם ה"ב א"ר אחא ז"א שבנין בהמ"ק קודם למלכות בית דוד דכתיב ודם ענב תשתה חמר ואת אמרת הכין ופי' הפ"מ ז"א מהקרא ע"פ תרגומו ודחוק גם סיום הירושל' ואת אמרת הכין אין לו ביאור לפירושו ובכל מקום זאת אומרת קאי על שלפניו מתני' או ברייתא וני' בענ"ד עפמ"ש התוי"ט שם דהוצרך התנאי לכשיבנה המקדש יחזור הדבר משום דכ"ד שנמנין כו' ע"כ חששו פן לעת שיבנה בהמ"ק ומלכי ב"ד לא יהיו עדן ולא יהיה ב"ד גדול לבטל התקנה שהתירו מלהעלות ויהיה נפדה חוץ לחומה · א"כ מוכח דבנין בהמ"ק קודם למב"ד ועוד ראיה דכל הטעם שיעשה שיביאו לירושלים הוא משום יין לנסכים בזמן המקדש ובכתובות ס"פ שני דייני דרשי' ודם ענב תשתה חמר מדת חומר שלשים סאה יין וא"כ לעתיד לא ימנע היין לנסכים ולא יהיה נצרך כלל תקנה וע"כ לומר דמב"ד תתאחר לאחר בנין הבית וטובת הארץ לא תרלה עד מב"ד ע"כ שפיר נצרך להתנאי :

דף ו ע"א לא מצינו אלול מעובר · עמ"ש ר"ה יט : הואיל ומתיר עצמו בשחיטה · בירושל' מקשה לא כן תני כו' גוזלים שלא העלו עליהם כנפים אסורים משום שקץ כו' א"ר אבון הפתר באלין דנפקין וכנפיהון עליהון וכ"כ הג"א סי' ו' ותימה שלא הביא בשם הירושל' כ"א בשם ר' יואל ועש"ק ד"ה לא כן : לעגל שנולד מן הטרפה · בירושל' ר"ז בשם רב גידל נעשה כדבר מוכן טמון כדבר שאינו מוכן וע' מה"פ שם ד"ה עגל : **ע"ב** אם לא היתה · עמ"ש שבת קנו : עגל שנולד · בירושל' קאמר בטעם משום שמתיר עצמו בשחיטה ומקשה שם ר"ז מעתה מדברית תהא מותרת לגבי' תהא מותרת כו' חזר ר"ז ואמר עגל מאתמול הוא גומר ברם הכא בו ביום נגמרה בו ביום נולדה ופי' הק"ע ופ"מ דברם הכא היינו בילה ופליג הירושל' על הבבלי דאמר מאתמול גמרה לה ודוחק כמש"ל ב' : וני' דהפי' הוא דאותה הבילה שנולדה היום אינה יכולה להולד מאתמול דהלא בכל יום יולדת בילה אחרת משא"כ בעגל דיולדת למקוטעין כדמסיק ודעתיה עליה מאתמול ובזה מתרץ גם הך דמדברית דאין דעתיה עלה מאתמול ל"מ סברת מתיר עצמו בשחיטה ויותר נ' דע"ז קאי בו ביום נגמרה דהיינו מדברית הוי כבו ביום נגמרה ונולדה : אף בחול אסור · עמש"ל ע"א ד"ה הואיל : תוס' ד"ה ביצים · בילת נבלה · מובא בירושל' כאן כ"א ושם טעמא דב"ה משום דגופה היא ולא משום גזרה ויבואר זאת בחולין בס"ד : ומצא בה כו' לאכלן בחלב · ה"ג בירושל' ואמר שם אם היו מעורו' בגידין אסור והוא כר' יעקב לקמן ז ע"א : מותרות לאכלן ביו"ט · עמש"ל ג : ד"ה השוחט : ומגדלת אפרוחים · ה"ג בירושל' ועמש"ל

דף ז ע"א רש"י ד"ה דלריכן כו' כויה שבשול יע' ת"כ תזריע פ"ו ע"ש לרבת : והורה · בירושל' ס"א ילתה רובה מעיו"ט הכל מודים שנאכלת וליתא שם והזרה : ר' יעקב אומר · ה"נ סתים בירושל' ועמש"ל ו' : ד"ה ומלא ועש"ך סי' פ"ז ביו"ד ובלב ארי' בילה מ"ם בזה : בדספנא מארעא · ה"נ בירושל' דמקשה על הכלל כל שתשמישו ביום כו' מתרנגולת דיולדת בלילה ומשני שכן היא יולדת בלא זכר : **ע"ב** אריב"ח מחלוקת · ה"נ בירושל' ע"ש ריב"ח ולהק"ע פליגי בזה כאן ובפסחים פ"ס ה"ד דר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר בין לענין בעורו בין לאכילה בכותבת והוא לב"ש והפ"מ פי' לפי הגי' שכתובה בכזית והוא לב"ס וקמ"ל דלא נימא פחות מכזית ודוחק ובין להק"ע בין להפ"מ הך דפסחים דבעי בשותפ על החמץ אם שעורו כבעורו או כאכילתו ע"כ הוא לב"ש ובענ"ד נ' דהחסר שם מ"ד א' דס"ל דרק בבעור פליגי אבל באכילה לכ"ע ככותבת וע"ז קאי ר' יוחנן ופליג דזה וזה בכזית גם לאכילה · וזהו דמייתי ראיה מדחשיב בריש כריתות ל"ו ולא ל"ז שאור וחמץ כיון דלא שוו שעורייהו ולהק"ע צריך להגיה חזקיה במקום ר' יוחנן וגם דהראיה הוא לב"ש ומאן לימא לן דאתי' כב"ש ולהנ"ל א"ש דקאי לב"ה ור' יוחנן אמר לה כמ"ש בירושל' וגם בפסחים א"ש דקאי לב"ה ואליבא אותו המ"ד דבאכילה מודו ב"ה לב"ש : השוחט צבא להמלך · כה"ג בירושל' ל"מ בין לכתחלה לדיעבד בעפר שהכנים לסעית גגו : והוא שיש לו דקר נעוץ · בירושל' משמע דל"ב דקר נעוץ משום דמלאכה שאל"ל היא וכר"ש ומתחלה דן על תרישה דלא ילקה משום הואיל והותרה לכיסוי ודחי דלא הותר רק שאל"ל ומקשה מר"מ דמנה כ"ד דברים מקולי ב"ש ויבואר זה לקמן יב : אך מסקנת הירושל' משמע דיש בה דחי' ועמש"ל יב : ולקמן ח :

דף ח ע"א ה"ק ואפר כירה מוכן הוא · ע"פ הירושל' דאינו מגי' כ' דה"פ דהוא טעם לב"ה דלא יחפור משום דאפר כירה מוכן הוא ויכול לכסות בזה ע"כ לא דחי וב"ש לטעמייהו דאין מכסין באפר ועתו' ד"ה ה"ק : תנ"ה · וכ"ה בירושל' ה"ג : תוס' ד"ה אמר ובירושל' ה"ג ושם מוטב כו' ואל יחפור בדקר ויכסה ושינו התוס' ל' הירושל' שלא לעקור מצות כיסוי דהוא לשיטת הבבלי דבעינן דקר נעוץ מבעו"י ובל"ז לא הותר : הכנים עפר לגינתו · בירושל' לטוח בו גגו סיד לסוד את ביתו מכסין בו אית תנא תני אין מכסין בו וכ"ה בתוספתא פ"א אין מכסין מ"ד מכסה לשעבר דהייט בדיעבד מ"ד אין מכסין בבא לישאל בתחלה : כוי אין שוחטין · בירושל' ותוספתא פ"א ע"ש ר' יוסי וכ"ה בחולין פד : וע' חולין עט ע"ב פ ע"א דפליגי ר' יוסי ורבנן איזהו כוי ועתו' שם פד : ד"ה כסוי : **ע"ב** כי עביד כתישה אתי עשה · עש"ק שבת פ"ז ה"ב ד"ה כמבשל : אימר דאמרי' אתי עשה · בירושל' ה"נ מקשה לתברי' דאמרין עשה דכיסוי דל"ת דיו"ט ע"ד דר' יונה כו' אע"פ שאינה כתובה בצדה ניחא ע"ד דר' יוסי דאמר אא"כ כתובה בצדה ומשני שכיון שהתחיל המצוה אומר לו פרק · ועפ"א סי' נ"ו מ"ש לדחות מירושל' זה פי' התוס' קדושין והר"ש חלה אינה כתובה בצדה היינו קודם הדבור דהא כסוי הו"ל אחר הדבור וקרי לי' אינה כתובה בצדה וכן הקשה הפ"מ והכריחו לפרש שיהיה כתוב העשה אצל הל"ת בכלאים והר"ש שם הקשה ע"ז ממילה והש"א תי' ע"ז ולא ראו שבירושל' מקשה ממילה ומתרץ בתי' אחר ועמ"ש שבת קלג · וכעת נ' לקיים פי' התוס' והר"ש רק להגי' אות א' וצ"ל ככתובה בצדה והוא כולל מ"ש התוס' דבעינן שניהם אחר הדבור כבכלאים וכן בעינן שתהיה בעידנא וכקו' הבבלי הכא ומשני כיון שהתחיל כו' פי' דתחלת המצוה נקרא ע"ש סופה והו"ל בעידנא ועיי' פ"ב דיבמות ואנ"ל דתלי כסוי בשחיטה ומה שהקשה הפ"מ מנדרים פ"ב י"ל דהתם כיון שנשנית לאחה"ד ג"כ אילימא לדחות : יו"ם עשה ול"ת · ע' מה"פ ד"ה ע"ד : במערבא פליגי בה · בירושל' איתא כאמרי לה רבה ברי' דרב יוסף ושם הוא ר' אבא בר יוסף והד הוא אך שם אין הפלוגתא בכוי כ"א בשהכין למצות כסוי דם לפור אי שרי לכסות נוצה :

דף ט ע"א תוס' ד"ה גלגל דלפי הירושל' · כאן ה"ח פסחים פ"ג ה"ג וע' תוספתא כאן פ"א : שם איתא בירושל' שם · ושם איתא דרק בעיסה טמאה הדין כן ומסקנא משמע דגם בעיסה טהורה כן משום דדין ההפרשה היא בסוף וכן בתוספתא כאן פ"א משמע הכי וא"כ איתא מתני' ביו"ט של פסח אבל בעלרת וחג מותר ור' יסה ר' בון כו' אפי' בעלרת וחג אסור וע' ק"ע ופ"מ ולפמ"ש התוס' דהירושל' מיירי בחלת א"י דאינו יכול להיות אוכל והולך וא"כ מפרים א"כ הוי הסברא איפכא דבשאר יו"ט שיכול להניח מלא פותה עד הלילה יש לאסור ההפרשה בלא מעיו"ט אבל בפסח שאם יניחנה תחמיץ ומוכרח לאפות יש להתיר ההפרשה לר"א אחר האפי' ולר' יהושע קודם האפי' בכדי שיוכל לאכול ממה שאפה ביו"ט ונוח יותר לומר דמיירי בחלת חו"ל ע"כ בפסח אין להתיר הפרשה בלא מעיו"ט מפום דיכול לאכול מה שאפה ביו"ט גם בלא הפרשה אבל בשאר יו"ט בעיסה טמאה דאין החלה ראויה וצריך להיתר הואיל טוב יותר שיפרים חלה מהעיסה וישאיר החלה בעיסתה עד מוצאי יו"ט לאפותה והעיסה יאפנה ביו"ט משא"כ בפסח ל"מ למעבד הכי : דאמר שמואל · ה"נ בירושל' חלה פ"ד : כ"מ שאסרו חכמים · עמ"ש שבת סד : **ע"ב** בני ר' חייא · בירושל' יהודה בר' חייא ושם כשנודע לאביו שבא מעשה ליד בנו שהתיר סולם עלי' אוקים ר"ח תנא קומוי ותני בד"א בסולם של שובך כו' כר' יהודה כאן : תוס' ד"ה מאי · עש"ק ה"ד ד"ה סולם : מוחלפת השיטה · עמש"ל ב · : אא"כ נענע · עתוס' לקמן לד : ד"ה והאומר מ"ש בשם הירושל' והוא כאן ה"ד ובסוף פ"ד ומ"ש התוס' שם להקשות על ב"ה · בירושל' שם מקשה איפכא אמאי בעי כאן אמירה זה וזה והתם סגי במכאן ועד כאן ומשני עוד היא חומר בבע"ת וכ"ה בבאור הגר"א א"ח סוסי' תלה והוא דלא כפק"ע שם :

דף י ע"א לב"ה ל"ל ברירה · כן מוכח בירושל' כאן ה"ד פ"ד ה"א ה"ז דמקשה רבנן דהתם אב"ה דהכא ומשני משום דבדבר שיש רוח חיים בעי זה וזה · ועכ"פ משוי להו להדדי והתם פירש"י בטעם חכמים דל"ל ברירה וה"נ ע"כ ס"ל לב"ה והוא דלא כסוגיא דערובין סח · דמוקי לב"ה דאית להו ברירה ועתו' שם : **ע"ב** בדף · הרי"ף והפוסקים לא הביאו אוקימתא אביי בדף ובלב ארי' הארכתי בזה : אפילו תימא רבנן · בירושלמי כאן ובספ"ד דמע"ש משני דהתם אביו הניח והוא מנא [דגם בתוספתא פ"ה דמע"ש ליתא שם בל' הניח כו' כ"א הכי שם כו' דהוא צוואת אביו] ברם הכא הוא עלמו הניח הוא מנא והבבלי אינו מחלק בזה מדמדמי הך דזימן שחורים לזה וכן בפסחים מדמה ככרות לזה ובפנ"א כתבתי דהירושלמי ס"ל ס' דרבנן לקולא גם בדשיל"מ ע"כ י"ל דכמעשר בהניח בעלמו הו"ל ספקא ע"כ מחמרינן לומר דהכשאר הוא מעשר אבל הכא בזימן שלשה אמרינן ג"כ הכי אף דהוא לקולא סד"ר לקולא אולם הבבלי קאי בסברת רב אשי לעיל ד : דסד"ר בדשיל"מ אסור ע"כ אין לתרץ כן דאכתי משום ספק לתסר והארכתי ליישב עפ"ז כא דהרמב"ם והטור לא כ' כאן להתיר אפילו מקושרות ואכמ"ל :

דף יא ע"א שאסור לטלטלו · ערא"ש מ"ש בשם הירושל' : תנא ושוין שמולחין · בתוספתא הכל מודים שאין מולחין את העור אבל מולחין עליו בשר לצלי וכ"ה בירושל' ושוין שלא ימלחנו והרבותי הוא לב"ה : **ע"ב** אר"י אמר שמואל · בירושלמי תבריה בשם רב מולח אדם דבר מרובה אע"פ שאינו יכול לאכול ממנו אלא דבר מועט : מערים · בירושלמי ע"ש ר' אחא בשם רב וע' ברא"ש מ"ש בשם הירושל' : אמר עולא ג' דברים · בירושלמי הוא ע"ש ר' חגי' בשם ר' יוחנן ואינו מונה ג' דברים ועכ"ז איכא ג' מקומות דאמר כן בתריסי חנויות הכא ובשבת פי"ב · וגבי הפותח תביתו חגיגה פ"ג ועוד אמר כן במ"ק פ"א גבי כותלו הגוהה לרה"ר סותרו ובונה במועד ועל עור לפני הדורסן ליתא בירושלמי ואפשר משום דאינו כ"א בענין מוקלה לא חשיב לי' וגם חזרת רעי' אינו כ"א משום שבות קל ול"א כ"א מהדברים שיש בהם חשש איסור תורה כמו בחזרת תריסי חנויות דאמר שמואל שם דחייב משום בונה וכן בבנין כותל במועד וגם הך דחגיגה י"ב איסור תורה : בד"א שיש להם ציר · עש"ק ד"ה ר' אחא :

דף יב ע"א מתוך שהותרה · בירושלמי ה"ג ושבת פ"ז ה"ב פלוגתא דר"י ור"ל דר"י ס"ל מתוך ור"ל ס"ל דל"א מתוך וכן לקמן פ' משילין ה"ב בנר של אבטלה הביאו הרא"ש פ"ב סי' כ"ב תלי לה במתוך ותלי לה בפלוגתא דב"ש וב"ה הכא בהוצאה וה"ה בהבערה א"כ ס"ל דפליגי במתוך וכן פי' הק"ע ובתו' לקמן כ"ג ד"ה ע"ג פי' דמאן דמתיר בנר של אבטלה הוא מטעם דס"ל הבערה ללאו יצאת ולא מטעם מתוך ע"כ נ"ל דמש"ם פלוגתא דב"ש וב"ה היא פלוגתא אחריתא באיזה בריי' בהבערה עלמה וזה דחוק מאד בענ"ד : **ע"ב** ולוקה משום הבערה · בירושלמי כאן ה"ג ובשבת פ"ז ה"ב אמר ר' יוחנן דאינו לוקה על בישול נבלה ביו"ט משום דאמרינן מתוך ומקשה מעתה החורש ביו"ט לא ילקה ועמש"ל ז ע"ב ד"ה והוא שהבאתי שם מהירושלמי זה ויעדתי כאן לכתוב באורו ופי' המפרשים דחוק · וני' דהקושי' שם לר"מ ניתני כ"ג הוא דמקשה אהא דמוקי ר' אילא הך דיחפור בדקר כר"ש דמשאל"ל פטור מחמת קושי' דאחרישה ביו"ט לא ילקה משום מתוך ובמתני' סוף מכות איתא דחייב אחרישה ביו"ט וע"ז קשי' ליה הא לב"ש ל"ל מתוך ולב"ה הלא לא ס"ל יחפור כ"א בדיעבד ומשום דמצוה כיסוי דמי ואין שייך מתוך אם לא דס"ל מוחלפת השיטה וב"ה ס"ל יחפור א"כ קשי' דר"מ מני ליה בין קולי ב"ש · והא דמקשה דר"מ לא ס"ל כר"ש היא קושי' שני' לר' אילא אחר דמשני קושי' הראשונה אלא ר"מ ור"ש אמרו ד"א פי' דלא מחמת קושי' ממשנה דמכות מוקי כר"ש כ"א דקים ליה דאמרו ד"א : תוס' ד"ה אין מוליכין בירושלמי דמאי פ' הלוקח ה"ג : שם הוא ילפה מהיא · לפנינו בירושלמי הדא ילפא מהדא וע' שנו"א שם בבאור הירושלמי : אבל לא בקנון · בירושלמי מעשרות פ"ד ה"ד הונא בר חיננא ורב תחליפא בר אימי הוון יתבון קומוי ר' אלעזר א"ר יונה אין כולהון בר אימי הכן בר רב אימי אין כולהון בר רב אימי והוון ליה עד קסרי אלבעותיו והוון סבין מני' והפך אפוי לכותלא וחוי לון מלא שעלין ותני כן ובלבד שלא יגפת לא בקנון כו' ולענין שבת עד כגרוגרת · ופי' המפרשים דחוק וני' בענ"ד דהאי אי כולהון בר אימי כו' הוא שייך להסיפור שעיקר ההיתר הוא מה שהכותל היה מהגורן הסמוך לבית כדמסיק בהתי' דלזאת מותר אפי' הרבה והפך פניו לכותל ליקח מהגורן מלא אגרופות מלילות ונתן לבני החבורה לאכול ולבל יהיה נראה ר' תחליפא כמשרת ע"כ אמר אי כולהו בר אימי הוא בר רב אימי פי' שהיה חשוב מהם אי כולהון בר רב אימי והוון ליה עד קסרי אלבעותיו הוא כעין מאמר מגיע עד קרסוליו דהיינו במעלה והיינו אף אם כולם בר רב אימי היה הוא גבוה מהם במעלתו · אך לאשר והוון סבין מני' שהם היו זקנים ממנו וקשה להם הטורח ע"כ הפך הוא פניו לכותל וחוי לון מלא שעלין הראה להם מלא אגרופין וע"ז מקשה הא תנינן לא בקנון כו' ומשני משום שהיה סמוך לגורן מותר שמחזיר את המותר :

דף יג ע"א הכנים שבלין · תוספתא מעשרות פ"ג ובירושלמי שם פ"ד שתים כר' ובתרומות פ"י ה"ג שתים כר' יוסי בר' יהודה ועמ"ש לקמן : מאי תרומה רוב תרומה · בירושלמי כאן משני דבתרומה אסרו זה מפני זה שלא יבא לתרום בשבת : אבל בקטנית ד"ה · ע' שנו"א תרומות פ"י מ"ו דכ' דהירושלמי ס"ג שם תאים כל"ק ולמ"ש המל"מ פ"ג מתרומות הי"ג לא מצי הירושלמי לסבור כל"ב דלק' משני לל"ב מתני' דתרומות מי שהיו לו הבילי כו' בטבול לתרומ"ע שהקדימו בשבלין והירושלמי ס"ל לחלק בין מירח א"ל דבלא מירח הלוי חייב בת"ג א"כ אמאי כותש דהוי כמרוח ומפסיד לכהן הת"ג וע"כ לומר להירושלמי כל"ק אך הדר המל"מ מזה מברייתא דלק' בסמוך דקשי' לסברתו אמאי עושה אותן סלוי גורן הא מפסיד לכהן ע"ש וני' בענ"ד די"ל להירושלמי דהברייתא אתי' כר' ונטבל ע"י הכנסה למלגן והו"ל ככבר נמרחו ופטור מת"ג ושם בתרומות הלא מיירי הירושלמי לריבר"י והו"ל קודם מרוח ובמתני' דאיתא כותש מוכרח דס"ל

וס"ל אסורייתא טבלה והו"ל אחר מרוח ע"כ גם אי מוקמינן ליה במעשר שהקדימו בשבלין ג"כ מוכרח כל"ק ע"פ סברת המל"מ והא דשמו טובלו ע"כ אינו כדון כמרוח דא"כ לעולם אין לחלק בין מירוח א"ל ואיך מחלק בירושל' חלה פ"א ה"ג בזה · וצ"ל משום דהתם אין לוקה על טבלו מה"ת כמ"ש בירושל' ספ"א דתרומות אבל אסורייתא אי טבלה סו"ל טבל מה"ת : שמו טובלו · עמש"ל וע' ירושלמי ספ"א דתרומות וע' מה"פ שם והתם נמי המימרא ע"ש רשב"ל : ע"ב אבא אלעזר בן גימל · עתו' גיטין ל · מנחות כד : ד"ה נטלת מ"ש בשם הירושלמי והוא בפ"ד שם וע' שנו"א פ"ק דתרומות מ"ש בגי' ובאור הירושלמי דלא כהתוס' : תוס' ד"ה כשם בירושלמי · תרומות פ"ב ה"א : מ"ט · בירושלמי ספ"א דתרומות אמר מקרא ואת קדשי ב"י לא תחללו ומ"מ אמר שם דאין לוקין על טבלו ד"ת : ארשב"ל · ברכות מז · א"ר אבהו ארשב"ל וכ"ה בשאר מקומות הנרשמים ועמש"ש ביפ"ע : אחת אחת · בירושלמי מעשרות פ"ד ה"ד מביא התוספתא דפ"ג שם בשעורים שנים פטור שלשה חייב בחיטים ג' פטור ארבעה חייב : על יד על יד · הרש"א גורס מיד ליד ע"ש : וכן לשבת · בירושלמי מעשרות פ"ד ה"ד ולענין שבת עד כגרוגרת :

דף יד ע"א מקשרי אגנעותיו · לפי' הרא"פ ופ"מ הוא בירושלמי מעשרות פ"ד ה"ד ובענ"ד אין לפרש כן דהלא התם לקח מלא שעלין וכדמסיק שם ואיך שיער מתחלה שיעור קטן באותה שעובדא ועמש"ל יב : ד"ה אבל ובפנ"א הארכתי בהדוחקים הרבים לפירושם : מפיגין טעמן · בירושלמי פלוגתא חבריא בשם ר' יוחנן מפני שטעמם מר ר"ז בשם ר' יוחנן מפני שטעמם פג : כל סנדוכין · בירושלמי ע"ש רב ועל שמואל אמר התם דשחק על סטרא דמדוכיתא והוא כרב אתא ברדלא לקמן וע' רא"ש סי' כ"א מ"ש בשם הירושלמי : ע"ב תוס' ד"ה הבורר · בירושלמי כאן ה"י ובשבת פ"ז ה"ב בעי לה ר' יונה אם ס"ל לב"ש דגם בשבת מותר ברירה כי האי או דרק ביו"ט התירו ובשבת חייב כה"ג וצ"ע שלא הביאו את הירושל': חיטים לעשות · עש"ק הי"א ד"ה חיטים : שעורים ליתן לפני בהמתו · ע' ק"ג אות קי"ג שכתב דהרי"ף לא גרס זאת ובירושלמי מבואר דר"ש ס"ל כר"ע דדרש לכל נפש אפי' בהמה במשמע וע' ברא"ש סי' כ"ד מ"ש בשם בעל העיטור ע"פ הירושלמי וע' מה"פ : ואע"פ שיש כהן כלאים והן לצורך · בירושל' הגירסא במתני' אע"פ שאין לצורך המועד וכלאים לא הוזכר שם וע' הגר"א בא"ח סי' לא הסכים לגי' הירושלמי מ"מ כלאים ע"כ גרסי' במתני' דבגמ' מקשה ע"ז ומתרץ לה : אבל מותר להציעו · ת"כ קדושים ספ"ז ובירושלמי פ"ט דכלאים :

דף טו ע"א צדדי דפשיטי · ע' סג"א שכתב דר"ה ורב חסדי שמואל ור' יעקב בר אחא בשם ר' אסא מתירין ולא הוזכר מזה בבבלי והוא מירושלמי פ"ט דכלאים ה"ד רק דבמקום רב איתא שם ר' אבינא וע' מה"פ שם עוד בהג"א מגלחין תכשיטין ביו"ט והוא ג"כ מהירושלמי כאן ובשבת פ"ו ה"א וכן מ"ש בהג"א מטלטלין שופר כו' הוא ג"כ מירושלמי כאן ושבת שם וכן הך דמנעל ולהעמיד חלב הוא מירושל' כאן : ביצת הגיר · בירושל' בילת אומן : ע"ב רב אשי אמר כדי ה"נ משמע בירושלמי וע' מה"פ : אין אופין אלא על האפוי · ע' רא"ש סי' י"א מ"ש בשם הירושלמי פלוגתא דר"א ור' יהושע · ור"י ס"ל דאופין ומבשלין על המבושל ודרשה דאשר תאפו ס"ל כבמכלתא דנאפה מעצמו כו' ועש"ק ד"ה רי"א שהקשה על הרא"ש מהירושלמי ועמ"ש פסחים מו : והפ"מ גריס בירושלמי ג"כ הך דמכלתא : רא"א אין לו לאדם · בירושלמי שבת פט"ו ה"ג פלוגתא דאמוראי ועמ"ש בפסחים סח : דלהירושלמי מאי דקרי ליה התם מלאכת שמחת יו"ט רשות הוא משום דאפשר להכין מאתמול מעדנים ולא משום דאין חובה לאכול והוא דלא כהבבלי שם ועמש"ש :

דף טז ע"א כל מזונותיו · ויקרא רבה פ"ל ושם מוסיף בחוץ מר"ח ובפדר"כ כ"ה ולקחתם לכם מוסיף גם חה"מ : חג שהחדש · עמ"ש ר"ה ח : ד"ה תוס' : תני ר"א עדשים · בירושלמי הוא עובדא דר"ה דאיתא שם ר"א רבה עלה לביתו אמרו לו אכסינון מערב' [שכחנו מלערב] אמר לון אית הכא עלופחין מן איתמל אמרון לי' אין הד"א אפי' מין א' אית הוה בהון תרדין הד"א שא"צ להתנות א"כ חסדא תניי היה לו לר"א הגדול ופי' הק"ע שהתנה מעיו"ט בעודו בדרך שכל מה שימצא בביתו יהיה ע"ת וכ"מ שפי' הג"א מה"ז והפ"מ פי' תנאי ביו"ט עצמו בשני יו"ט ש"ג וכ"ה בר"ן וע' הגר"א בא"ח סי' תקכ"ז : אין בהם משום בש"כ · פ' ירושלמי נדרים פ"ו ה"א ר"י בר' בון בשם ר"ה כל אוכל שהוא נאכל כמות שהוא הי א"ב משום בש"כ ויוצאין בו משום ע"ת אם בשלו : ע"ב צריכין כזית · במרדכי בשם הירושלמי פת צריך כבילה ותבשיל כזית ומוכח בב"י סי' תקכז ולפנינו בירושלמי אינו ועש"ק ד"ה הדא ובבאור הגר"א שם בא"ח

[illegible]

והוא כהו"א לעיל ע"א דמתני' בשבת וכרבנן ועתו' ד"ה ושוין וצ"ל ניחא טפי :

דף יט ע"א ע"ג כדו · צ"ל בדו כבתוספתא וע' הגרי"ב ובירושל' ע"ג עיסתו : ע"ב אבל נו"נ ד"ה אין קרבין · עוד איכא תנאי דפליגי אליבא דב"ה בזה לקמן כ : ת"ק והכא שאול ומובא בירושלמי ג"כ הברייתא : הכא בי"ד עסקינן · עמ"ש פסחים יג : וראבר"ש לטעמיה · בירושל' ר"ה פ"א ה"א איתא ראבר"א תג המצות אחרון והגי' הק"ע כבבבלי והפ"מ פי' לפי הגי' דשם וק' מברייתא דהכא : רש"א · ת"כ אמור פט"ו : אלא מן החולין · ע' חגיגה ח · דכה"א דבאם חגיגה ממעשר ומוקי לה בטופל וכ"ה בירושל' שם פ"א ה"ב וע' פאה פ"א ה"א ועמ"ש פסחים עא :

דף כ ע"א כמשפט עולת נדבה · בת"כ שמיני מכלת' דמלואים דריש הכיקש למילי אחריני : רש"י ד"ה ויעשה מכם משמע · ת"כ ויקרא נדבה פ"ב : ב"ש היה דלא גמרי · בירושל' ה"ד מה פליגין בשלמי חגיגה ב"ש עביד לון כשלמי נדבה כו' וכק' הגליון דהוא היפך מגמ' דידן ע"כ היפך הגיר' שם ובענ"ד ל"ק כלל · דהכא בעיקר דין סמיכה מיירי וזה בנדבה כתיב ובירושל' מיירי מדין תיכף לסמיכה שחיטה דזה ילפינן מחטאת כמ"ש הק"ע מדכ' והביא ואח"כ וסמך [וזקם וסמך ושחט הוא למה סמיכה בטהורים כבזבחים לג · לג:] ולא תכף ממש קאמר כ"א בו ביום ולא מאתמול ומיושב בזה קו' הגליון באשם מנורע שנזכר שם בירושל' הא א"א כלל להיות ביה תיכף כו' כבזבחים שם דהכא בירושל' לא ממעט כ"א דלא מאתמול ובמנורע ביום ח' הלא מאתמול טמא היה דמיירי ביום הח' כדמסיק דאחר יום הח' ל"ב תיכף כו' וילפי ב"ה שלמי חגיגה מאשם מנורע וב"ש ילפי משלמי נדבה דאין ראיה לפסול סמיכה מאתמול וא"צ להגי' כלל ולפמ"ש א"צ כהק"ע דמקרא דגבי חטאת ילפי' אלא דתיכף כי האי דלא מאתמול מוכרח באשם מנורע ביום הח' ממילא : תיכף לסמיכה · עמ"ש ברכות מב ע"א : כשכש להם בזנבה · בתוספתא חגיגה ליתא : ואותו היום גברה · בירושל' ה"ד ובחגיגה פ"ב ה"ג ולאחר ימים גברה כו' דבאותו היום הלא הלכו להם : ע"ב והביא כל צאן · בירושל' כאן ובחגיגה פ"ב ה"א נכנס בבא בן בוטא לעזרה ומצא אותה שוממת אמר ישמו כו' שלא והביא שלשת אלפים צאן כו' : ולא היה שם אדם · בירושלמי א"ר יצחק בן אלעזר הדא כשירות' כו' וע' ק"ע ופ"מ ובפ"ה ממע"ש ה"ס וקוטב הנמשל שם שמתחלה הרפו הדבר ע"כ היה נדרש אח"כ התחזקות יותר : שוב מעשה · תוספתא שם בחגיגה וירושל' שם : א"ל ב"ה · שם ושם : א"ל ב"ש והלא כבר נאמר לכם · בירושל' והלא נאמר אך אשר יאכל כו' א"ל ב"ה משם ראיה לכם אינו נעשה אבל נעשה לגבוה ועמ"ש לק' כא ע"ב בבאורו :

דף כא ע"א תוס' ד"ה עיסה וא"ת כו' וי"ל · ובירושל' חלה פ"א ה"ה מוקי למתני' דעיסת כלבים כרשב"א מסמע דלא ס"ל להירושל' לחלק כמ"ש התוס' והפ"מ פי' שם בדוחק וכונתו להתאים עם מ"ש התוס' כאן : ע"ב לכם ולא לכלבים · במכלת' בא פ"ט איתא דריה"ג ממעט מאך מגרי וכ' בברהמ"ד דמלכם ממעט לגבוה והוא תמוה דהלא הכא דרש להדיא מלכם למעט בהמה לריה"ג וכ' דריה"ג ס"ל נו"נ קרבין ביו"ט ולא ס"ל מיעוט לגבוה וע"פ המכלת' הנ"ל א"ל למ"ש התוס' לעיל כ : ד"ה לכם דמשום דמלתא פסיקא הוא אלא דלגבוה ממעטינן מאך כמ"ש במכלתא וכ"מ מהירושל' שהבאתי לעיל כ : דא"ל ב"ש לב"ה והא כ' אך כו' ואפשר לפרש תשובת ב"ה דמלכם מתירין אף שאינו או"נ דק' א"כ למה אין קרבין נו"נ ביו"ט וכ' דב"ש טענו דמדכ' ב' מעוטין אמרי' דממעט אף אותן הקבוע להן זמן וע"ז השיבו ב"ה דא"כ דנימא דתרוייהו קאי על דבר א' הלא אין מעוט אחר מעוט אלא לרבות ויהיה מותר לגבוה אף נו"נ וע"כ דלכם אתי למעט מגרי ואך למעט לגבוה ולא ממעטינן רק שאין זמנם קבוע : עושה אדם כ"ל בפת · עמ"ש ברכות נ : תוס' ד"ה לא יחם · בירושל' · ה"ה ושם איתא פתר לה תרין פתרין ומשמע דלפתרין הב' ל"ב לב"ש שיחם וע' פנ"א : החמין לכתחלה ביו"ט · בירושל' מיו"ט לשבת וכ"ה במשנה שבמשניות : לעולם אימא לך שלא הניח · ה"נ מוקי למתני' בירושלמי : דאר"ה · בירושל' ה"א ר"ה אמר אף מחמין לו חמין :

דף כב ע"א משום ר' יצחק אמרו · ה"נ בירושל' ע"ש ר' יצחק : ושאני הטמנה · בירושל' ג"כ מחלק בין הטמנה לתבשיל · אך התם בלא הניח ע"ת וס"ל להירושל' דב"ש ג"כ מודו דכדי חייו התירו לתבשיל ולא להטמין ובבבלי משמע דב"ש לא ס"ל כדי חייו וקאמר אין טומנין וה"ה תבשיל ורק באוקימתא זו דהניח ע"ת מחלק בין הטמנה לתבשיל : של חוליות · ה"נ מוקי בירושל' : קנבא שרי · לרש"י היינו הך דמוחטין דלק' לב : ובירושל' פ"ד ה"ד ועתו' : ושני ליה כדשנינן · עפ"ז כ' לפרש בירושל' לקמן פ"ד ה"ד על הברייתא דבקעת א"ר חנניה כשאין שם אויר אבל בשיש שם אויר משליכה לאויר ודיו א"ר נסא ויאות כן אנן אמרין הדא קלוריתא שרי מיסף ומכחול עיני' מני' ביו"ט א"ר מנא כאן לשימור כאן לרפואה ופי' הק"ע דר' נסא מקשה אר"ח ודחוק מאד הקושי' והתירוץ ובענ"ד כ' דקאי אברייתא וה"ק דלפמ"ש בברייתא דמותר בשביל העשן שקשה לעינים לכבות כן שפיר אמרי' דמותר לכחול את העין ביו"ט וכדמייתי הכא ראיה ודחי כאן לשימור שלא יעלה עשן לקלקל העינים כאן לרפואה אסור והכא אינו מחלק בזה רק דמוקי לה כר' יהודה : ע"ב לא מצינו אגול מעושר · עמ"ש ר"ה יט : אם אמרו בזריזין · עמ"ש פסחים לז ע"א : תוס' ד"ה דנפישא בירושל' · ה"ו : אראב"צ · ה"נ בירושל' ושם ליתא נכנסתי אחר אבא כ"א פעמים הרבה אכלתי אצל ר"ג :

דף כג ע"א אבשרא אגומרי · עמ"ש שבת קלד ע"א : גדי מקולס · ע' רא"ש פסחים פ"ד סי' ו שכ' דדוקא גדי אבל בשר שור ועגל אין חשש וע' תפ"ש שם וכ"מ בירושל' שם פ"ז ה"א וכאן ה"ז דאוכלים עגלים מקולסין בלילי פסח ועמ"ש פסחים נג ע"א : אלמלא תודוס · עמ"ש ברכות יט : תוס' ד"ה ע"ג חרס בירושל' דמשילין ה"ב ועמש"ל יב ע"א : פרתו יוצאת · עמ"ש שבת נד ע"א : ושוחקין את הפלפלין · בירושל' פ"א ה"י וכאן ה"ח של בית ר"ג היו שוחקין פלפלין ביו"ט ברחיים שלהן : וגזרי' קרצוף · עמ"ש פסחים יא ע"א : דבר שא"מ מותר · עמ"ש שבת מא : ע"ב אמצעית · ה"נ בירושל' : תרי תנאי אליבא דר' יהודה · הכא משמע דר"י קאי אעגלה של קטן דת"ק ופליג עליה ועמ"ש שבת כט : דמהירושלמי משמע לפמ"ש בפנ"א לפרש מ"ש בשבת פ"ג ה"ג ובכלאים פ"א ה"ט וכאן ה"י ומודים חכמים לר"ש בכסא שרגליו משוקעות בטיט דמוסר דהוא דבגדולים דלא אפשר מודים דדבר שא"מ מותר וע"ז מקשה מהאי מתני' מפני שכובשת · ומפרש בגדולה וקשה ליה ל"ל לטעמא מפני שכובשת ת"ל שהיא גדולה א"כ מפרש הירושל' דלא קאי אעגלה דקטן דת"ק ולפ"ז אפשר דכולה ר' יהודה היא וגדולה שאני להיתר ולר' ירמיה רבה בבבלי שבת שם דמודה ר"ש בקטנים משום דאפשר יתכן לומר דריבא ר"ש היא וע"כ לעולא קאי דמוקי פלוגתייהו בקטנים : אין גרדין · ע' רא"ש מ"ש בשם הירושל' פ"א ה"י וכ"ה בשבת פ"ז ה"ב :

דף כד ע"א ורמינהו ביברין · עמ"ש בזה שבת קו : בדבר השינוי בירושל' דהכא ובשבת שם מהבבלי : אמר שמואל כל שאומר · בירושל' כאן ובשבת פי"ג ה"ה ע"ש שמואל אחוי דר' ברכי' : ר"ג מתיר ור' יהושע אוסר · בירושל' פלוגתא דאמוראי ר' חגי' ור' יונתן כו' ספק הכן אסור ר' יוחנן אמר ס' הכן מותר וכ"ה בשבת וקשה לכאורה הא תנאי פליגי בזה ועמ"ש לקמן ע"ב וע' ירושל' פ"א ה"א : ע"ב אבל לא מן הרשתות · פרש"י משום ספק ובירושל' שבת פי"ג ה"ה וכאן איתא ע"ז א"ר"י בר' בון בשם ר' אמי במצודת' דשיתא ולפי' הק"ע ופ"מ הוא משום דלא הו"ל מצודה וקשה איך אמר עלה בברייתא רשב"א בא ומצא כו' בידוע שמבעוה"י כו' מה מהני מבעוה"י אם גם משם נקרא צידה וכ' דחסר בירושל' ששלמת הברייתא מדברי רשב"א וכונת ר"י בר' בון הוא ליישב למ"ד ס' הכן מותר אמאי בנתקלקלו היום אסור הא אפשר שנצודו מבעוה"י ולא נתקלקל מיד שהמצודה חזקה ע"כ מתרץ במצודתא דשיתא שמתקלקל תיכף בצוד סתי' לשם ואיפכא בנתקלקל מעיו"ט דקשי' למ"ד ס' הכן אסור ביחום שמא נתקלקל ע"י סיבה אחרת ע"ז משני ר"י בר' בון בשבת פ"א ה"ז וכאן ה"ב בפורש בתורשין דשכיחי חיות הו"ל כודאי ומשני ריב"ב לתרווייהו וכ"מ ל' התוספת' דשניהם ודאי : הא גופה קשי' · עמש"ל : רב אמר מותרין לקבל · ה"נ בירושל' כאן ובשבת פ"א ה"ז ר"ז בשם רב מותרין למחר ר' חזקי' ר' עוזיאל כו' מותרין ממש ועפ"ז מוכח דלא כפי' מפרשי הירושל' בהא דאיתא שם דרב בעי קומוי ר"ת רבה [ובשבת מענו מיתי שאיתר לבוא] והוא א"ל כן סוות והוא א"ל שירת' סוות עברה והוינא אכל מינה תאני · הוי דו אמר אין העכו"ם צריך הכן · ופירשו דרב אמר שאכל תאני דעכו"ם וק' דהא עובדא דר"ג היה בשל עכו"ם ואי א"ל הכן אמאי אמר רב מותרין למחר ולא היום ועוד הא בעי למפשט שם מזה בפלוגתא דר"ת רבה ור"ש בר' דת"א דעכו"ם צריך הכן כו' ולא ידעין מאן אמר דא כו' מן מה דרב כו' ומה ענין רב לר"ת רבה כיון דהוא לא אכל ולא אמר כן וממה שפתק ליה אין ראיה כ"כ לזאת כ' דר"ת רבה אמר כן והוא בעי למיתי לרב וגרסי' דרב בעי מיתי קומי' ר"ת רבה שבקשו רב לכבדו · וכ' דהפלוגתא דאמוראי בירושל' אם ס' הכן מותר פליגי אליבא דר"ג אי מותרין ממש או רק לקבל ולא לאכול וא"ש דל"פ בפלוגתא דתנאי :

דף כה ע"א חוץ לתחום אסור · ע' ירושל' סוף מס' ומ"ש ביפ"ע שבת מה בשם הרמב"ן דלהירושל' מותר : הסוכר אמת המים · ה"נ אמר רב בירושל' כאן ה"א ובשבת פ"א ה"ז ומכאן ק' להמ"א תנ"ז סק"ו שכ' דלהירושל' גם מכלי מלא מים אסור ליקח דג משום קוצר דא"כ איך התיר הירושל' במסוכרית' : שחטה בחזקת היתר · ע' ירושל' ברכות פ"ט ה"ג וכאן ה"ג ומשמע מהירושל' דשרי לאכול מיד ממקום טביחתה כדתני ר"ת כאן : ע"ב ולא סרועה בתרמילו · בירושל' פ"ד ה"ס מסיים בזה ור"ש מתיר ובתוספתא ליתא : שאלו את ריב"ל · ובירושל' פ"א ה"ז ר' סימון בשם ריב"ל לא סו"ד כו' אלא שמא יצטרכו לו רבים : אפקתי' לר"ס · בירושל' ר"ס הורי לריש גלותא לצאת בכסא : אשכחי' לר' זריקא · בירושל' שם א"ל ר' זריקן לר"ז כד סיעול לדרומא את שאיל לה כו' והכא פשיטא ליה לר' זריקן :

דף כו ע"א ר"ש אומר · ע' רש"י ותוס' ובירושל' כאן ה"ד מבואר כרש"י דמוקי פלוגתייהו ברואין מומין ביו"ט וכ"ה בפי' המשנה להרמב"ם ולזאת אין מקשה בירושל' דר"ש אדר"ש כ"א דר"י אדר"י אבל אר"ש לא ק' כלל משום דהא דל"ל מוקצה מ"מ משום דאין רואין מומין ביו"ט : כר' יהושע · ירושלמי פסחים פ"ג ה"ג וכאן ה"ג : ע"ב דאפי' לכתחלה נמי · בירושל' מוכח דרק דיעבד מותר דמוקי לה בעבר ורואהו : דיתבי דייני התם · בירושל' ג"כ מפרש בעבר ורואהו אבל לא דיתבי התם ועפנ"א מ"ש בזה : ואין הבעלים מכירים בו · ע' ירושלמי מעשרות פ"א ה"ס וכאן פ"ד ה"א ולעיל פ"א ה"א וסוף ה"ג ובשבת פ"ג ה"ו ועמ"ש ביפ"ע שבת מה · ומש"ל ב : ו· ולקמן ל ע"א :

דף כז ע"א קמי' דר' אמי · בירושל' ה"ד איתא הדא עובדא בסגנון אחר דר' אמי סבר מימר ר"י ור"ש הלכה כר' יהודה ור' הושעי' אייתי מתניתא דבר קפרא דתני ר"ש בל' חכמים כמסקנת ר"ז הכא : קהלא קדישא · ע' קה"ר פ"ז : קסבר ר"מ ראית בכור · הכי מוקי לה בירושל' דר"ש ס"ל דל"ד לראית טרפה ור' יהודה מדמי לראית טרפה ומשמע דס"ל דר"מ לאו משום קנס כדמוקי הכא פ"א מה"ת : ע"ב מחתכין את הדלועין · רות רבה פ"ג : מודה היה ר"ש בבע"ח · בירושל' מוכח דלוי ס"ל הכי מדאסר לטלטל טרפה כ"ה לפי' הק"ע ולהפ"מ הוא משום דס"ל כר' יהודה · וע' הג"א סי' ח' : חלוק היה ר"ש אף בבע"ח · בירושל' מוכח דשמואל ורב מתנה ס"ל הכי אליבא דר"ש · ולזאת אמר שמואל שבטעות הורו לו לר"ט משום דהלכה כר"ש ושם איכא פלוגתא אליבא דשמואל דרב יהודה ס"ל דשמואל פסק כר' יהודה דיקא נמי · ה"נ בירושל' א"ר אבין מתני' אמרה כן כו' : אין נמנין · בירושל' מדייק הא להוסיף מוסיפין ע"ש : הריני עמך בסלע ה"נ בירושל' :

דף כח ע"א אר"י אמר שמואל אפי' לשמרו · ה"נ בירושל' · ושם ר"י בר' בון פליג ע"ז : שבח אומן כו' ביד · תוספתא ומובא' בירושל' ותימ' מה דשמואל אמרה משמיה דנפשי' וכ' שחסר תיבת תני' ושמואל הוסיף לאסור ג"כ לשקול בשר במים ובתוספתא דשאינו אומן שוקל בשר ביד ומניח וע' רא"ש ע"ש הגהב"א וק"נ : שוקלין מנה כו' ביו"ט · בירושל' איתא ר"ח ור"ש בר' שקלי מנה כו' בבכור כו' ולא ביו"ט משום דאין מסגיחין במאזנים והוא דלא כבכאן : אר"ח דלא כר' יהודה · בירושל' כאן ובפ"ס ה"ב ומגילה פ"א ה"ו מוקי ר"ח למתני' דמתיר להשיאה ע"ג חברתה כר' יהודה ומ"מ להשחיזה אסור גם לר' דמלאכה גמורה גם לר"י אסור ורב יהודה אמר שמואל מוקי לה כד"ה כדי להעביר שמנונית' : אין בין יו"ט לשבת · דב"ר פ"ד : ע"ב שפוד שנרצם · בירושל' פ"ה ה"ב מגילה פ"א ה"ו ג"כ אר"ח דלחדד ראשו של שפוד בינייהו דר"י ורבנן : תוס' ד"ה רבינא · עמ"ש שבת מו ע"א :

דף כט ע"א מאי אבל לא במדה · בירושל' ר"ה אמר או חסר או יתר וכ' דזהו הפי' לדברי ר"י דל"ד לא ימלאנו דה"ה יתר מותר וא"כ לת"ק גם חסר או יתר אסור בכלי של מדה ור' יהודה לקולא ע"כ לא הקשה שם דר"י אדר"י ורבנן אדרבנן כדמקשה הכא : תנא אף במועד · בתוספת' ע"ש ר' חנני' בן אנטיגנוס ובירושל' ה"ת ע"ש ר"ח בן עקבי' : ע"ב אין שונין קמח · בירושל' שבת פ"ז ופ' תולין ולעיל פ"א ה"י מוקי לה דלא כר' יהודה ואיתא שם דמרקד לא הותרה ביו"ט ומוכרח מזה דמשמר יין במשמרת אינו משום מרקד מדהותר ביו"ט ע"ש : שכן דרך הבעה"ב · מטעם זה איתא בירושל' דמותר להזכיר מדה תבלין שכן בעה"ב מזכיר כן בביתו : רש"י ד"ה לפניו בידו · בירושל' ל"מ כן ועש"ק ד"ה באלין ומ"ש לק' ל :

דף ל ע"א אם א"א לשנות · לפי' הפ"מ בירושל' ה"א ס"ל להירושל' בגדולים דדרכן ליטלם א' א' לפניו מותר ליטלם בסל ובקופה ולפי' הק"ע אסור ושם כמה דלא אמר מביאה ע"ג עורה ודכוותה מביאה ע"ג קנקנה כמה דלא אמר מביאה אברים ודכוותה מביאה גלוחית והוא תרתי דכתרי לפי' המפרשים וכ' דגם בפ"ג ה"ג ע"ג עורה אין הפי' כהק"ע דע"ג העור מותר לטלטל כולה אלא כהפך דהעור אין מותר לטלטל כ"א ע"י הבשר וכצ"ל מביא על גבה עורה דל"ד לעור לפני הדורסין שבפ"ק לב"ה דהתם שחט לצורך יו"ט אבל במסוכנת דלא שחט כ"א משום הפסד הבהמה לא הותר העור כ"א ע"י בשר ולא כהק"ע דמיירי שם בבריאה וכ"מ מהפוסקים א"ח תנ"ח שפי' כן להירושל' וכ"ה בבאור הגר"א שם וכ"מ ל' הירושלמי שם וס"נ פי' דכוותה מביאה על גבה קנקנה פי' דמטלטל הקנקן אגב היין · וכמה דבעינן שם אברים כו' קאי אהא דקאמר מביא על כתפיו או לפניו דהיינו בידו כפרש"י והתם דוקא בכלים קטנים שיכול לאחוז תרתי תלת בידיו אבל בכלי גדול דרכו הוא ומוכרח להביא גלוחית והשתא לא קשה קו' הש"ק על רש"י : בתבנא סריא · בירושל' משמע דלהסק גרע מלהאכיל לבהמה ועש"ק שם ובג יון ובהג"א סי' ב' משמע דמפרש בירושל' מ"ש אח"כ מוקצה שיבש הוא פשיטות להאבעיא ומפרש מוקצה שיבש וא"כ ממש מ"מ לא פקע המוקצה ממנו אבל מירושל' לעיל פ"א ה"א וה"ג שבת פ"ג ה"ז מוכח דהפי' שיבש ונעשה ראוי לאכילה וכמש"ל כ· ו ע"א : ע"ב סמוך לדפנות · בירושל' ה"ב ג"כ מוקי שמואל בשלא נתכוין לעבותה וכן לקמן שם ע"ש שמואל בטפול לה ור' נחמן בר יעקב הוי בה · ויתכן דנתחלף בר"נ בר יצחק דהכא דמוקי בסוכה טפלה ולא ניחא ליה בתירוצי דשמואל : ושיין בסוכת החג · עמ"ש שבת מה ע"א : ועשרה בקרמים · ע' ירושל' שבת פ"ג ה"ו ולעיל פ"א ה"א : יוצא בה ואוכלה · ע' ירושל' סוכה פ"ד ה"ד :

דף לא ע"א ארשב"א · כ"ה בתוספתא ושם ר' נתן אומר מודים ב"ש וב"ה על המכונסין שבשדות ועל המפוזרין בקרפף שמביאין כ"פ על המפוזרים שבשדות ובירושלמי ה"ב דעת ר' נתן הוא ע"ש ראבר"ש ור' נתן ס"ל דפליגי במפוזרין שבקרפף והוא כדעת רשב"א כאן ולהירושל' מתני' ר' נתן היא : אבעי' להו היכי קאמר · קלת משמע בירושל' דר' יהודה בלא פותחת קאמר מדמקשה דר' יהודה דהכא אדערובין פ"ב ע' פ"מ ובערובין פ"א ה"ד ופ"ב ה"ו · ואי נימא דהכא מיירי ר"י בפותחת י"ל דהתם בערובין ל"מ סמוך לעיר משום דמיירי בלא פותחת : ע"ב שנשברה מעיו"ט · בירושל' ה"ג בשאין עליה תואר כלי אבל יש עלי' תואר כלי גם בנשברה ביו"ט מותר וכ' ספ"מ דברא"ש מיירי למ"ד אין מסיקין בכלים ולפמ"ש לקמן לב · דלהירושל' ליכא למ"ד אין מסיקין בכלים צ"ל כהק"ע דתואר כלי פי' ראוי לבנין ע"כ הו"ל מוקצה : אבל בזכרו' שלו מותר · בירושל' איתא פלוגתא אי מבקעין בקרדום ובתוספתא ליתא פלוגתא ואולי מיירי הירושל' ביש בו קופין ג"כ ובנד' הקופין

הקופין · וכן במג"א יש שם אית תניי תני מבקעין : ביו"ם אמרו ולא בשבת · ה"נ בירושל' ערובין פ"ג ה"ג:
מודים חכמים לר"מ כו' וביו"ט · בתוספת' פ"ג איתא ביו"ט מתיר ומפקיע אבל לא חותכין ובירושל' שבת
פ' ואלו קשרים וס"פ תולין וכאן פ"ד ה"ג ופ"ב ה"ב ומגילה פ"א ה"ה וכגר"א הגי' בתוספת' כהכא וע"ע
ירושל' ערובין פ"ג ה"ג ובפנ"א :

דף לב ע"א ר' נחמי' היא · עמ"ש שבת קכד · דמהירושל' שבת פט"ז ה"ב וה"ד משמע דר"ג לא אמר כ"א
בשמלאכתו לאיסור וכן ליתא בירושל' הא' ולא חותך ובשבת פט"ו ה"א ופ"כ ה"ה ובשגרשם
לעיל איתא בתוספו' שבכלי דחותך אפי' בשבת וכ"ש ביו"ט וכן בדבר מסיקין בכלים נזכר כאן ה"ג ובשבת
פ"ב ה"ג ע"ש רב ולא הוזכר מ"ד דאין מסיקין בכלים ועמש"ל לא : ראב"צ היא · בירושל' ה"ד אתי' יחידאה
דהכא כסתמי' דתמן ויחידאה דתמן כסתמי' דהכא ופי' דראב"צ ס"ל כרבנן דרשב"ג ורשב"ג הוא כרבנן
דראב"צ והתם בברייתא דרשב"ג איתא הלי' לפסים סתומות שעשאן מעיו"ט לא יפתחם ביו"ט ורשב"ג דמתיר
הוא רק לפתוח ע"כ שפיר הוא כרבנן דראב"צ דס"ל דבעודו סתום ג"כ הו"ל כלי ע"כ ל"ת פתיחתו לעושה
כלי ורבנן דרשב"ג כראב"צ אולם הכא בבבלי דאיתא בברייתא דרשב"ג ואין עושין אלפסין א"כ רשב"ג דמתיר
ס"ל כראב"צ דל"ת כלי בעודו סתום ורבנן כרבנן דהתם דגם סתום הו"ל כלי וקשה לפ"ז אמאי ס"ל אין
פותחין את הנר ונ"ל דגם הכא אין עושין היינו אין פותחין וכ"ה בתוספת' : אלפסין הרניות · ירושל' כאן
ועמ"ש שבת ג · בבאור הירושל' שבת פי"א שמביא זאת והק"ע מותקו משם · ואני ישבתי הגיר' בס"ד :
רשב"ג מתיר · תוספת' פ"ג ועמש"ל : ע"ב בפי שתי נרות · בירושל' א"ר חיננא צריך לשתיקן ומובא
ברא"ש סי' ז' וע"ש שם הציון לה"ג ונ"ל ה"ד : מורחשין · בירושל' ע"ש ר' יעקב בר אחא ר' חיננא בר
אידי בשם רב ועמש"ל כב ע"א : תני בר קפרא · בירושל' ע"ש סתמי' דירושל' : דביתהו דר"א ·
בירושלמי ה"ה עובד' בברתי' דר"א שאלה אבי' והורה לה נכבש כבמתני' ומסיק שידעה בעצמה רק
שתפלה לשמוע אבי' :

דף לג ע"א לפי שמסיקין בכלים · עמש"ל לא : לב ע"א : ע"ב קשין בני מלילה ניהו · בירושל' ה"ג
אית תניי תני מוללין ואית ת"ת אין מוללין ומוקי מוללין בלחים ודאין מוללין ביבשים וצריך
לחלק בין יבשים לקשים דלא יפלגו התלמודים במציאו' דשם משמע דבני מלילה ניהו : במוסתקי · בירושלמי
ערובין פ"ג ה"ג מוכח דלא מוקי להא דשובר חבית בכך מדמדמה לזה מגדל עץ וכ"מ בברכות פ"ב ה"ו :
צבורין · בירושל' מוקי לפלוגתא דר"א ורבנן כמתני' בזה דלר"א מותר לעשות צבורין ולחכמים אסור :

דף לד ע"א שצריך לבדקן. בירושלמי ה"ז מוכח דס"ל טעם זה דאיתא שם אית תניי תני מלבנין את הרעפים.
ומוקי לה בבדוקין ומוכרח גם כן דמ"ד לבדקן לא ס"ל טעם היסוס והוא דלא כמ"ש פק"ג ואכמ"ל:
תנור וכירים. עי' רא"ש סי' טו מ"ש בשם ירושלמי מ"ק וע"ש בירושלמי : ואין מחדדין אותו. עי' ירושלמי פ"ה
ה"ב מגילה פ"א ה"ו : ע"ב תום' ד"ה ואומר. בירושלמי פ"א ה"ד. כאן ה"ז ומ"ש התוס' וי"ל הכי מתרץ
בירושלמי שם רק מה שמקשים לב"ה בירושלמי הקו' איפכא ועמש"ל ט : ד"ה א"כ : תינוקות שטמנו.
בירושלמי מעשרות פ"ב ה"ב פליגי ר' יוחנן ור"ל דר"י ס"ל שבת טובלת ור"ל ס"ל שבת אינה טובלת ועי'
פ"ד ה"ג דמקשה עלייהו מהך דתינוקות ועי' פנ"א מש"ש. ובפ"א דמעשרות ה"ד פליגי ר' ירמיה ור' יוסי
דר' ירמי' ס"ל דשבת קובע אף בדבר שלא נגמרה מלאכתו ור' יוסי ס"ל דדוקא בנגמר מלאכתו ומודה בדבר
שאין יכול להחזירו והדברים ארוכים ואכ"מ : תום' ד"ה בניו בירושלמי. דמעשרות פ"ג ה"א ושם פלוגתא דרב
ור' אלעזר דרב אמר הוא אסור לאכול ור"א אומר הוא מותר לאכול ואמר שם רב כר"מ [דמקח קובע גם
בלא נגמר וה"ה לחצר] אי כר"מ אפי' ב"ב אסור אלא רב כרבי ור"א כחכמים ועי' שנו"א שם וסר בזה קושי'
הפ"מ על הכ"מ והתוס' כאן לא הביא כ"א דעת רב : שבת מהו שתקבע. בירושלמי שם פ"א ה"ד פלוגתא
דר' ירמי' ור' יוסי בזה כמש"ל : דומי' דחצר. בירושלמי שם פ"ג ה"א אמר שם ר' יוחנן כרבי ורשב"ל
כריבר"י [והיא פלוגתא דלקמן לה : במעביר תאנים כו' ושם תחת ר' נשנה ר' יעקב] . ומוקי ר' יוחנן
דס"ל שבת טבלה אף שלא היה בדעתו לאכלה בשבת כר' דמחייב בה"ג בחצר ורשב"ל דס"ל דבעינן דעתו לזה
בתחלה כריבר"י. ואח"כ מחלק דר"י ככ"ע וס"ל שבת תמיר' ורשב"ל ס"ל חצר תמיר' דהוי מס"ת ור"י
ס"ל חצר ג"כ דרבנן : אף אנן נמי תנינא. ה"נ בירושלמי שם פ"א ה"ד ודחי דש"ה שאינו מחזירו למקומו
ולקמן לה. מקשה ע"ז והלא מוחזרין והירושלמי לא חש לזה כיון דאחר שיטול לא מסדר הו"ל קביעות : שבל
מוכן הוא. ה"נ בירושלמי פ"ה ה"א:

דף לה ע"א ושמעינן לי' לר"א. עי' מה"פ במעשרות פ"ד ה"ב ד"ה אלא דדייק מזה דרק ר"א ס"ל סברא זו
ובגמ' שבת יא ע"א ערובין לט ע"א ל"מ כן וכ' דמיירי הכא בכה"ג דמוקי בירושלמי שם בים ב'
מעטנין א' שלו טהור ושל חברו טמא דר"א ס"ל דמחזיר לשל חברו ורבנן ס"ל דאין דרך להחזיר לשל חברו ובשניהם
שלו גם לרבנן מותר וכן מוכח בפ"א ה"ד שם ובפ"ד ה"ג חלה פ"א ה"ג דגם לרבנן אמרינן סברא זו
דמותרו הוזר מותר וגם אי נימא דהבבלי לא ס"ל כאוקימתא הירושלמי י"ל דס"ל לרבנן דאין דרך להחזיר
זיתים מלוחים למעטן דהלא מיירי במלח זיתים והניח לפניו כבמתני' שם וכ"מ בירושלמי נדרים פ"ב ה"ד
ופ"ו ה"ג דטעמא דרבנן משום שמלחם ומטעם זה לא יחזירם למעטן ומ"ש התוס' בד"ה שאני דלרבנן ל"ל מותרו
הוזר היינו בכה"ג שקבע ואח"כ לא יוכל להחזירם אבל היכי שאפשר להחזירן גם אח"כ גם לרבנן אמרינן :
ואם טבל במשנה מעשרות שם הל' ואם מלח : פירות שתרמן. ירושלמי פ"ב דמעשרות ה"ג ושם איתא
דר"מ ור"א אמרו ד"א כמו דר"א אמר תרומה קבעה ה"נ ס"ל מקח קבעה אף שלא נגמר מלאכתו :
רא"א יגמור. בפ"ג דמעשרות ה"א שם אמר דרובא דרשב"י מדר"י בר"י דפטר במעביר בחצר לאכול ברא"ש
גגו דמקום פטור ורשב"י פוטר אף בדעתו לאכול בחצר אחרת ודר"א דרובא מתרויהון כו' ובתרומות פ"ח
ה"ד מעשרות פ"ב ה"ד רצה לאוקמי כר"א הך דר"ע גפן נטוע בחצר ומקצתו יוצא חוץ לחצר אוכל את כל
האשכול ומסיק טעמא דר"א כר' נתן כמ"ש כאן : א"ר יוחנן אחד שבת. עמש"ל לד : ע"ב ותני עלה ר'
יעקב מחייב. בירושלמי דמעשרות פ"ג ה"א רבי מחייב ושם ג"כ במעביר שלא לקנות כ"א לאכלן ברא"ש גגו
ועמש"ל ע"א : ר"א אוסר. עמש"ל ע"א ד"ה פירות : וזה לקנות חייב. בירושלמי מעשרות ספ"ב מוקי לה
כר"מ במשנה ה"ג שם ומובא בפ"ה ה"א שם : אבל לא בשבת. כתב הגרי"ב הירושלמי לא גרס זאת
ובאמת מוכח דע"ס הוא בירושלמי ולא גיר' חדשה. תדע דהלא לקמן בה"ב ומגילה פ"א ה"ו מובא
המתני' וכתוב שם אבל לא בשבת וע"כ ע"י טעות נשמט כאן בירושלמי ובזה נדחו ג"כ דברי המה"פ ועמ"ש
לקמן לו ע"א : משחילין. ובל' זה מובא לקמן ה"ב מגילה פ"א ה"ו : מפנין. עמ"ש שבת קכו :

דף לו ע"א אפי' בשגגותיהן שוין. בירושל' ה"א מתיר בשגגות שוין : לא ישלשלם בחבל בחלונות. ובירושלמי תני
אם היה שם חלון משחילין דרך חלון ואולי מיירי שם שהחלון שוה להגג וא"צ להגביהם להחלון ויתכן דזה
סיוע שם למש"ש מקודם להתיר בשגגות שוות גם מגג אחר : ואפי' אוירא דלבני בירושלמי כאן ובמ"ק ספ"ב
ר' ירמי' בשם רב פורסין מחצלת ע"ג שיפוף לבנים בשבת ועמ"ש לקמן בסמוך : ע"ג כוורת. בירושלמי שבת פ"ד
ה"ב וכאן ה"א. תני ר' הושעי' כו' ואין מבואר שם בשבת. וכ' דזהו דאיתא שם מה כרב כשמ
כאן מלמטן שפי' המפרשים דחוק מאד. ובענ"ד הוא מה דרב מתיר לפרוס מחצלת כו' בשבת
דתנן מכסין ע"ג פירות טבל מיירי בשבת. ושמואל דמדבר ביו"ט ס"ל דמתני' מיירי בי
מסיים בשבת יש לחלק דדוקא תחת הדלף דבשעה שמעמיד אין שם עדיין המוקצה ע"כ מותר
למעלה שהמוקצה ישנו כבר ועוסק בשבילו אין מותר בשבת כ"א ביו"ט וע"ז שואל בברייתא דר'
אמתני' אם כרב דמפרשה בשבת או כשמואל דמיירי ביו"ט וכאן מלמטן כו' : ע"ב תנא אם
שבת פ"ד ומובא בירושלמי כאן ובטבל איתא שם נתמלאה אסור לטלטלה וע"כ או כדלף הכ
כגש"ר כבתוס' ד"ה שופך : אין בין יו"ט. דב"ר פ"ד : תום' ד"ה והא. דבפ"ק דיומא ביר
וע"ש במה"פ ועמ"ש ביומא יג ע"ב בתוס' שם : שמא יתלוש בירושלמי ה"ב דגם ביבש אסרו
וכ"ה בהג"א ומקורו מהירושלמי : שמא יתתוך זמורה. בירושלמי משום שביתת בהמתו. ומוב
גזרה שמא יעשה חבית. בירושלמי משמע דלאו משום גזרה זו אלא שאסור להוסיף דבר
היינו במים ומובא במרדכי ובב"י סי' שלט : ולא מספקין. עי' רש"י במתני' דפי' דספוק
ובירושלמי איתא דספוק ג"כ הוא ביד ליד רק שהוא בכף ובתמה כמ"ש בבלק ויספק את כ
בנחת ומובא ברא"ש : והא מצוה קעביד. בירושלמי באמת מפרש רשות שהיא מצוה. ו
במתני' שבות :

דף לז ע"א ולא מקדישין. בירושלמי ה"ב ופסחים פ"ח ה"ג פלוגתא דר"י ור"ל דר"י אמר
ביו"ט ור"ל אמר אין מקדישין ומשמע שם דלמחר לכ"ע אין מקדישין ובעזר
דאין שבות במקדש : לאפרושי מינה חלה. עמש"ל ט ע"א : תום' ד"ה ורמינהו. בירושל
פריך מהא דמשילין על מתני' שם אין בין. ומתחלה מקשה ממילי דאורייתא שבת בכרת ו
בלאו. ואח"כ מקשה ממילי דרבנן וכ"ה כאן ה"ב : רא"א מעלה. ירושלמי לעיל פ"ג ה"ד וכ
קכד ע"א : דתנן בש"א. עמש"ל יב ע"א ד"ה מתוך : ע"ב ר' דוסא אומר. תוספתא פ"
סתמא ומוקי מתני' דהכא במסרה ביו"ט לרועה וביה שם רועה אחר כדמוקי הכא בב' רועי
שנים שאלו. תוספתא פ"ד ושם איתא כרגלי המשאיל : רב אמר חבית מותרת. בירושלמ
שתטוס רב אמר אברים יונקין זה מזה עולא בר' ישמעאל אין אברים יונקין כו' ומודה רב
שתיק רב ומשמע דהדר ביה כמ"ש הרא"ש : מכאן ולהבא. עמש"ל י ע"א

דף לח ע"א אבל בדרבנן אית לי'. עי' ירושלמי דמאי פ"ו ה"ו וה"ח ובמה"פ ה"ו ד"ה
ישראל שכתב דהירושלמי ס"ל ג"כ לחלק בין דרבנן לדאורייתא : תום' ד"ה ו
שביעית פ"ו ה"ג ונדרים פ"ו ה"ד. ואותה הברייתא היא בתוספתא ספ"ה דתרומות ואין מ
במינו בין שלא במינו ובירושלמי שם החילוק מבואר בהברייתא וכ"ה בבבלי נדרים נח ע"א
דמוכיח חילוק זה ממתני' ספ"ג דחלה : ע"ב יאכל הלה ותדי. לפי' הפ"מ כאן פ"ד וכמ
המה דברי ר' בא שם תחומין עשו אותו כמדת הדין דהיינו כממון ע"כ לא בטיל ואינו ה
ראי' מעלים דודאי אין שייך בהם בנו"ט ועכ"ז כשנתן א' עלים הולכין בתחומין גם אחר
הסב הירושלמי לענין אחר ע"ש : ר' חייא קטוספאה. בירושלמי כלאים רפ"ג ע"ש ר' יעקב
בר חייא בשם רב וברפ"ו דב"ב ר' בון בר חייא : שא"א לשחוטה שתעשה נבלה. בירושלמי
איתא אפשר לשחוטה שתעשה נבלה והגיהו המפרשים א"א ועפ"ז מש"ש אפשר לחולין לה
בניחותא לחלק בין זה לשחוטה בנבלה ומזה השיג הרא"פ על התוס' מנחות כב ע"ב ד"ה
לחולין להיות כתרומה ובפנ"א שם ישבתי בס"ד הגי' אפשר לשחוטה שתעשה נבלה כשתג
לענין טומאה קאי כמ"ש להסטה לא בטלה תדע דבנזיר פ"ו סוף ה"א מייתי להא דנב
מסיק האי טעמא אפשר לשחוטה משום דשם ליתא דלהסטה לא בטלה. אלמא דהטעם ק
להסטה אבל חולין א"א כו' כבתוס' הנ"ל ומ"ש בירושלמי אפשר לחולין כו' הוא בדרך ב
מנחות שם בס"ד בבאור הירושלמי : חפצי הפקר קונין שביתה. ירושלמי ערובין פ"א ה
ה"א וה"ב ועמ"ש ערובין מה :

דף לט ע"א ואין בטלין בקדרה. בירושלמי כאן ה"ד מסתפק בזה לר' יהודה ומבי
דפ"ד דטעם ר"י הוא משום שהם נבלעים בעיסה מה נפיק מביניהון
אין בהם ממש הני נמי א"ב ממש ומ"ד מפני שהן נבלעים הני אין נבלעים בתבשיל ומשמ
פ"ג ה"ד חלה פ"ב ה"א ערובין פ"י ה"ב וה"ה דתפס אין בהם ממש וגם בקדרה הוי כליתא
ערובין לג : ודחי שם מחמת הך ברייתא דהכא דאין בטלין בקדרה והירושלמי ס"ל דהאי כ
התוספתא משום שנבלעין בעיסה ויש לנו לתפוס טעם מתני' שאין בהם ממש ולא ת
במשנה שבירושלמי איתא אין מועלין והוא ט"ס דמוכח דבגמרת ירושלמי מבואר בהברייתא
וכ"ה בירושלמי ברכות פ"א ה"ו וכ"ה בתוספתא כאן פ"ד : חמשה דברים. בירושלמי כ
ליתא במנין החמשה הא דגחלת כרגלי הבעלים כו' ונמנה תחתיו הגחלת אין מברכים על
דבזה גחלת גריעה מ"מ כיון שיש שינוי בזה במספר והגר"א בברכות הגי' כבכאן. וכת
כבירושלמי דמתחיל למנות חמשה דברים אחר אמרו הגחלת כרגלי הבעלים ותשיב שם גחלת
ובפנ"א שם כתבתי דאפשר משום דהוצאה ותחומין א' הוא ע"כ נחשבים לא' ע"כ
ע"ב דאמר רב ענן. בירושלמי שקלים ספ"א קדושין פ"א ה"ו הוא ע"ש ר"א ובבכורות כו
אחרת ועמ"ש ביפ"ע שקלים שם ועי' רש"י מ"ש בשם יש פותרים הטעם משום לקוחות ודח
שקלים וקדושין שם מבואר הטעם משום לקוח ועי' מפרשים שם דטעם זה קאי על הולדות
ומה שילדו א"כ הוי הספור משום שותפות וכן י"ל כוונת היש פותרים : במגביה מציאה
פאה פ"ד ה"ה ר"א ור' יוחנן שלשתן אמרו זוכה אדם לחברו מציאה ור"ל אמר אין אדם
לחברו וכ"ה בירושלמי ב"מ פ"א ה"ה פלוגתא דר"י ור"ל :

דף מ ע"א רב אמר. בירושלמי רב ושמואל ה"א כו' והכא אתפרש פלוגתייהו : ושב
כרבי. ה"נ אמר רב יהודה בשם שמואל בירושלמי ב"ק פ"ה ה"ד : תנן ואם
כאן ה"ז מקשה מרישא אמאי לא יביאו לו מפירותיו אי נימא כרגלי מי שהפקידו אצלו ומ
ביד הבעלים או שמסרו לו רשותו מבעו"י דהיינו ייחד לו קרן זוית וע"ש שם מש"ש שלא מ
נדחק לפרש כפי הגירס' : מי שזימן אצלו אורחים. ה"נ בירושלמי ומייתי ראיה מזה דמ
ועי' ק"ע : ר' אומר אלו ואלו. בירושלמי ה"ח אלו ואלו נכנסות לתחום משתשכה מות
איתא בייתות הלנות בעיר] א"ר ז הד"א כלי שבא מחוץ התחום לתחום משחשיכה מותר
כרשנא בשם ר' אחא ובלבד בתוך ד"א. וכן דבר אוכל מותר כדמסיק שם והוא דלא כ
מה ע"ב מ"ש בשם הרמב"ן : בעא מני' ר"ש בר ר' מר'. עמ"ש שבת מה ע"ב :

סליקא לה הגהות יפה עינים על מסכת ביצה בעז"ה

יפה עינים על מסכת תענית

מאת הג"מ ארי' ליב יעלין אבד"ק בילסק

דף ב ע"א ביו"ט הראשון של חג. עי' רא"ש סי' ב' מ"ש בשם הירושלמי שמקשה ויזכיר בערב ומשני לית
כל עמא תמן ועוד טעם אחר שיאמו המועדות בטל ומפרש דטעם הראשון קאי על הפסקה
ביו"ט הראשון של פסח לר' יהודה דשם אין שייך טעם השני דאדרבה יותר טוב להקדים בערב הטל שיאמו
המועדות בטל ולא לומר גשם וטעם הב' קאי על התחלת הגשם ביו"ט האחרון של חג דשם אין שייך טעם
לית כל עמא שבחוה"מ באים כל העם. ולפירושו פי' ויזכיר בערב היינו טל. וקשה דלפי חילוקי ההלכות
בירושלמי לפנינו לא הוזכר בהלי' הראשונה כ"א גבורות גשמים. ועוד דוחק דמפרש בירושלמי תחלה דעת ר'
יהודה שהוא אח"כ ואח"כ מפרש לדר"א ור' יהושע הקודמים במתני'. ועוד קשה לרא"ש דפי' הא דר' פדת
בירושלמי דאמר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"ץ הוא תירוץ להקושיא ויזכיר בשחרית דבשחרית א"א להכריז.
וזה אין שייך בהפסקה דהלא מסיק שם דבטל מזכיר היחיד בלא הש"ץ ע"כ נראה בענ"ד דהירושלמי אר"א קאי
והוא דהירושלמי ס"ל דר' יהושע דמתני' היינו ר' יהושע דברייתא וה"כ דר"א ביו"ט הראשון פי' במוסף וע"ז
מקשה ויזכיר בערב דר"א הלא לא ס"ל טעם שיאמו המועדות בטל. והמה"פ כתב בשם הרא"ש דפי' דקאי
אהזכרה ואר' יהושע והכונה ברא"ש ירמה דליתא אלא מפרש כהר"ן דקאי על הפסקה: איזו היא עבודה.
ספרי עקב מ"א: ג' מפתחות. ב"ר פע"ג ע"ש ר' תנחומא בשם ר' ביבי דב"ר פ"ז שוח"ט סי' ע"ח ע"ש
ר' אחא בשם ר' יונתן: ע"ב אף מפתח של פרנסה. ב"ר פ"ז ל"ז ועמ"ש בפסחים קי"ח.: תום' ד"ה איבעיא
להו. עי' ירושלמי סוכה פ"ד ה"ו דאיתא שם בנסכים אם הקדימן לזבח כשר וא"כ גם בלילה שקודם הזבח כשר
והוי הדמיון שפיר גם מ"ש התוס' מהא דיומא י"ל דהתם לכתחלה והכא דיעבד ועי' גבורת ארי שנתקשה בגי'
זו ובאמת הירושלמי מסייע לגי' זו: משעת הנחתו. לקמן ג. מוכח דאינו ר' יהושע דמתני' ובירוש' מקשה
מחלפא שיטתיה דר' יהושע כו' ומשני שבה"י כשר ללולב והנחתו הוא יו"ט האחרון: דכולי יומא זמניה הוא.
בירוש' אמר ע"ז מחלפא שיטתיה דר"א ור' יהושע דס"ל לר"א אם ישראל עושין תשובה נגאלין כו' א"כ כולי
יומי זמניה לגאולה ולתחיה ולר' יהושע דביד הקב"ה הוא לאו כולי יומי זמניה ע"ש ודברי הפ"מ דחוקים:
נאמר בשני ונסכיהם. פסדר"כ ל' ביום השמיני: סבר לה כר' יהודה ב"ב. בירוש' שביעית פ"א ה"ה סוכה
פ"ד ה"א ר"ה פ"א ה"ג מפורש ע"ש ר"ע הך דריב"ב :

דף ג ע"א ר' נתן אומר. ספרי פינחס קמ"ג וק"נ: עשר נטיעות. עמ"ש סוכה ל"ד.: ר' יהודה אומר
משום ר' יהושע. בירוש' ה"ב מקשה דר' יהודה אדר"י כבגמ' לקמן ד': ומשני הדא דגרמיה
ואידך משמיה דבן בתירא ועי' ק"ע ופ"מ ומהכא מוכח כהפ"מ ונ"ל דקדמייתא קרי למתני' דלקמן משום דקאי
עלה כה"ב. אך מה שמכריח כאן דהיינו ר' יהושע בן בתירא שם מבואר ר' יהודה בן בתירא ור' יהושע היינו
סתם ונ"ל דגם במתני' ר' יהושע במוסף קאמר וכמ"ש לעיל ב' ע"א: בטל וברוחות. עי' תוס' לקמן ע"ב ד"ה
בימות החמה מ"ש בשם הירוש' ומש"ש בס"ד: לפי שאינן נעצרים. אג"ב פמ"ג ובירוש' כאן ובברכות פ"ה
ה"ב פלוגתא בזה ר' יוסה ורבנן דת"א בין על הטל בין על המטר נשמע לו רק דהותר נדרו של טל בעת שהתיר
נגה של גרפית שאין המתין היין אלא בטל: ואילו טל לא קאמר ליה. הוא כמ"ש בירוש' למ"ד דעל הטל לא
נשמע לו וכדברי ר' שמואל בר נחמני שם ע"ש: תום' ד"ה ואילו כי אין הש"י מזכיר שמו על הרעה. ב"ר
פ"ג איכ"ר פסוק בלע תנחומא תזריע סי' ט': ע"ב תום' ד"ה בימות כל ל' יום. כ"ה בירו'
פ"ה ה"ב: שם ירוש'. שם: שם דלא מגלי ולא מיקל. ויש גורסין בירוש' דמגלי ולא מיקל וכ
ומקיל היינו שמקיל לעצמו שלא להזכיר כלל להוא דמגלי ולא מקיל ומזכיר גשם בזמן שא"צ :
תיינו. ירוש' שם: כחמשה מיטרי. עי' ויק"ר פל"ה: כי לשלג. עי' יומא כ"ד: דדריש ליה ה

דף ד ע"א ג' שאלו שלא כהוגן. בב"ר פ"ס ובויק"ר פל"ז איתא ד' ותשיב גם כלב ועי' ה
למה ל"ת כלב ואיתא שם לג' השיבם כהוגן: ולא עלתה על לבי זה יצחק.
פל"א ובתנחומא בחקותי ה' בחילוף לא צוית לאברהם כו' ולא דברתי ליפתח ולא עלתה על ל
אף כנסת ישראל. שהש"ר פ"ח ע"ש ר' אבון שני דברים כו' וכ"ה באג"ב פמ"ג: תום' ד"ה י
בב"ר פ"ס איתא אפי' שפחה ובויק"ר פל"ז מסיים אפי' כותית או זונה: משעת הנחתו.
פי' לעיל ב: ג. דפי' דהיינו בשביעי וכאן פי' בשמיני והוא כפי הירוש' ריש ה"א ועי'
ע"ב תרי תנאי. בירוש' ה"ב מתרץ דהדא מגרמיה ואידך בשם ר' יהודה בן בתירא ועי' מ
כר' יהודה. כ"ה ג"כ בירוש' ה"ב ע"ש ר' יוחנן ושם מסיים כר' יהודה שאמר משום ר"י ב
טעמיה משום כדי שיאמו המועדות בטל ומכרית מזה דהיינו ר' יהודה דרישא ע"ש: במקום
ה"נ בירוש' ה"ב ע"ש ר' יוחנן ושם א"ר יוסה לר' תונית אחוי דר' הושעיא נהיר את כד הו
תנותי' דרב הושעיא תביבך עבר רז כו' עבר ר' יוסה כו' נריכה לי ובסופה את מנית ליה ואמ
מקום שמזכירין שואלין ופי' הק"ע ופ"מ דחוק ונראה דה"פ דשאלו מה דבר הספק שלו אם
דגם בהפסקה מסופק והלא ר' יוחנן אמר במקום שמזכיר שואל א"כ אין להסתפק בהפסקה
די"ל דלא א"ר יוחנן רק בהפסקה וז"ש ובסופה את מנית ליה לשון תרגום אניתו על האזינו
כלומר ששאלו אם הוא מאזין ומבין מ"ש ר' יוחנן במקום שמזכיר שואל הוא רק בסופה בהפסק
וא"ל ל"ש שאין נ"מ בין הפסקה להתחלה וע"ז מסיק הלכה במקום שמזכיר היינו למאי דא"ר
הוא גם בהתחלה כן רק דלא ידע אם אמר הכי ר' יוחנן ומייתי א"כ דכך אמרו בשם ר' יו
שבהמ"ק. ה"נ משני בירוש' ה"ב: מתחיל במוספין. בירוש' ה"א מזכיר בשחרית ואינו מזכיר
בערבית ושחרית ומוסף. והגיהו הק"ע והפ"מ ע"ש וכדברי רב הכא. ובענ"ד אפשר דהוא כשמ
ובשחרית מזכיר היינו גשם ובמוסף אינו מזכיר וכן במנחה כו' דכיון שפסק מלומר שוב

דף ה ע"א באחד עשר יום. בירוש' כאן ה"ב ושקלים פ"ו ה"ב איתא בט"ו יום ועי' תו
הכא ג' ימי קליטה: א"ר יוחנן אמר הקב"ה. שוח"ט קכ"ב ובירוש' ברכות פ'
שלמעלה מקרא מכון לשבתך כו': מאי דכתיב ובאתת. עי' שוח"ט א' פסוק ע"כ לא יקומו
כשתים. בירוש' סוכה פ"ה ה"ה מפרש שעשו שתי רעות בב"א שהיו משתחוים לחמה ואחוריה
בשהש"ר פ"א: זהו מיתתו של שמואל. אג"ש פ"ב מס' שמחות פ"ג ה"ת ירוש' בכורים רפ"ב
שמואל. בירוש' כאן ה"ד ובבכורים שם ובברכות פ"ד ה"א איתא דסיבת מיתת שמואל בנוב ה
תנה דע"י שרבתה בתפלה קצרה בימיו כמובא ברש"י ד"ה ימיו: ואין מלכות נוגעת. שם

דף ו ע״א סה יורה לברכה. ספרי עקב מ״ב: יורה במרחשון. שם: וחב״א יורה בכסלו. בויק״ר פל״ס עד כמה גשמים יורדים והארץ שסה פירות ר״מ אומר עד שנים ר׳ יוסי אומר עד שלשה ע״ד דר״מ יורה במרחשון ומלקוש בניסן ע״ד דר׳ יוסי יורה בכסלו ומלקוש בניסן וגשמים באמצע הרי ג׳ ופליגי בתרי מילי: הלכה כר׳ יוסי. בירוש׳ ה״ג ר׳ אלעזר בשם ר׳ הושעיא הלכה כמי שהוא בג׳ במרחשון שואלין את הגשמים ולימא כר״מ אית תריי תני ומחליף: ראשונה ושניה ושלישית. בתוספתא פ״א כאן ובשביעית פ״ז איתא רביעה שניה וכ״ה בירושלמי שם פ״ט ה״ה ונדרים פ״ח ה״ה ונראה פי׳ דבו׳ ימים יש שתי רביעיות או ראשונה ושניה או שניה ושלישית ופי׳ שניה לשלפניה ועי׳ תוס׳ כאן ויתכן גם הכא דהפי׳ או ראשונה ושניה או שניה ושלישית: ע״ב ובוייתים משתרד רביעה שניה. בירושלמי פאה פ״ח ה״א מקשה ולא תנינן כמושות ומשני מתוך שהם ימי ליגה אין הולכים אלא הבחורים. אך זה הטעם אין שייך כ״א לר׳ יוחנן דכמושות היינו סבי אבל לר״ל עדיין קשה וי״ל דלר״ל יתכן דחד שיעורא הוא: דתנן עד מתי. הא דלא מייתי משנה הקודמת שביעית פ״ט מ״ו עד אימתי עניים נכנסין לפרדסות עד שתרד רביעה שניה נראה דהוא משום דטעם זה הוא משום דמהלכין בשבילי הרשות כו׳ כמו שפי׳ הר״ש והרע״ב שם וזה כבר אמר ר״פ אך הא דלא מייתי מ״ש מקודם לזה המגבב ביכם עד שתרד רביעה שניה קשיא ונראה דהא דלא ניחא ליה כאוקימתא דר״פ משום דלריך לאוקמי באיש הבא ממקום אחר ולא ידע אם ירד רביעה שניה ע״כ תני הזמן כמ״ש הגבא״ר וגם הך דמגבב ביכם לא משכחת כ״א באיש אחר ע״כ נקט הך דעד מתי דמשכחת במוליך פירות כמ״ש הגבא״ר: עד מתי. עי׳ סגרי״ב מ״ש בשם הרא״ש דשביעית דשני הגירסאות אמת גי׳ עד מתי וגי׳ מאימתי. והנה גי׳ מאימתי מבואר ע״פ מ״ש בירושלמי שביעית פ״ט ה״ה א״ר חנינא כיון שנסרחת מה שבשדה הותר מה שבבית אך מ״ש הרא״ש לקיים שני הגירסות דהגי׳ מאימתי מיירי בלקטן למאכל בהמה דאסור לשרפן להפסיד והגי׳ עד מתי מיירי בלקטן סתם דמותר לשרפן תמוה דאמאי יהיה אסור אחר רביעה שניה לשרפן ויהיה חמור בזה לקטן סתם מלקטן למאכל בהמה וראיתי בפאה״ש הלכות שביעית סי׳ ק״ה ס״ק י״ח שעמד בזה והניח בתימה וקצי״ל דדוקא בלקטן למאכל בהמה או מהני מה שנסרחת בשדה לאפוקי משם מאכל דהו״ל ככלה המין לגמרי אבל בלקטן סתם דאפשר להסק או לצ״ד ל״מ מה שנסרחת לאפוקי ועוד יתכן דלגי׳ עד אימתי מיירי בפירות שביעית עצמן ולקטן סתם דקודם זמן הביעור מותר ובכלה לחיה אסור כמ״ש בירושלמי פ״ט ה״ב והגי׳ מאימתי מיירי בספיחי שביעית למוצ״ש ולקטן למאכל בהמה כן יתכן בדעת הרא״ש ולהתוס׳ כאן דעה אחרת והארכתי בפנ״א שביעית שם ובפאה״ש כתב דרש״י גריס בירושלמי שביעית פ״ט ה״ה את מוותר מה שבבית היינו מפקיר משום שנאסר: שרובע את הקרקע. ירושלמי ברכות פ״ט ה״ב וכאן ה״ג ע״ש ר׳ אחא תני בשם רשב״ג: בקרקע טפח. בירושלמי בתחלה כדי רביעה ומפרש אח״כ כמה כדי רביעה מלא כלי מחרישה ג׳ טפחים דברי ר״מ ר׳ יהודה אומר בתחלה טפח ובשניה טפחיים ובשלישית ג״ט ועי׳ לקמן כ״ה: פלוגתא דר״מ וחכמים ר״מ כנ״ל ותכ״א בחרבה טפח ובבינונית טפחיים בעבודה ג״ט והוא באותה רביעה וכ״ה בב״ר פי״ג ועמ״ש בפנ״א ברכות שם: כדי לגוף פי חבית. בירושלמי שם ובב״ר פי״ג כדי שתשרה המגופה ויש מגופה נשרית אלא רואין אותה כאילו היא נשרית ופרש״י בב״ר דהלא מגופה היא בבית וי״מ משום דנשרפת בכבשן ולא תשרה במים רבים ומשני כאילו שרויה טרם שנשרפה וי״מ שרואין העפר שהיא שרויה שיתכן לעשות מהעפר מגופת חבית. והוא נכון להסכים עם הבבלי ושם איתא עוד מ״ד דס״ל השיעור כדי שידחה פני הקרמיד ופירש״י רעפים שבגג ועי׳ מ״ש לקמן כה: מאי מברך. בירושלמי שם ובדב״ר פ״ז ובשוח״ט סי׳ י״ח רב יהודה בר יחזקאל כך היה אבא מברך יתברך כו׳. ובב״ר פי״ג הנוסח איך שהיה רב יהודה מגדלאה מברך :

דף ז ע״א גדול יום הגשמים כתחית המתים. ב״ר פי״ג דב״ר פ״ז: שקולה כתחית המתים. בדב״ר פ״ז ובירושלמי ברכות פ״ה וכאן ה״א מפיק לה מקרא יחיינו מיומים כו׳ ויבוא כגשם לנו: שלא לשמה. עמ״ש ברכות יז. ד״ה וכל: למה נמשלו ד״ת למים. ב״ר פמ״א ופס״ט ופס״ד שהש״ר פ״א ועי׳ אג״ש פי״ג אדר״נ פי״א מכילתא בשלח ויסע פ״א יתרו בחדש השלישי פ״ה ספרי עקב פ׳ מ״ח: במים. שם ובמד״ר פ״א: ביין. עי׳ מדרש משלי פ״כ: ובחלב. ב״ר פ׳ נ״ט: ע״ב א״ר חמא בר חנינא גדול כו׳. עמ״ש לקמן ט: ד״ה שגדול: שאפי׳ ישועה פרה. עמ״ש לקמן ח: ובדב״ר פ״ז משא ומתן מתברכת וגם הדגים מתברכים: בשביל דברים שלויתי. ספרי עקב ועמ״ש שבת לב: ואין פגיעה אלא תפלה. תנחומא בשלח ובירושלמי ברכות פ״ד ה״א מייתי לה מקרא ויפגעו בו ומכילתא בשלח פ״ב מייתי לקרא דהכא וגם הך דירושלמי : שקיעה כברזל. במד״ר פ״ג קה״ר פ״י: אם ראית תלמיד. קה״ר שם ע״ש :

דף ח ע״א [illegible]

דף ט ע״א [illegible]

דף י ע״א [illegible] שם ל״ט יום ע״ש ועי׳ ביצה כ. לוד מהלך יום א׳ מירושלים ובגיטין ב. אמרי׳ מכפר לודים ללוד א״כ אין מן התחום מערב א״י לירושלים כ״א מהלך יום א׳ ואין לומר דתרי לוד הוו דמתום׳ מגילה ד. מוכח דל״ה תרי לוד ועי׳ מש״ש בס״ד עוד יש להעיר ע״פ מ״ש מגילה ו. רקת זו טבריא ולמה נקרא שמה טבריא שהיא בטבורה של א״י היינו באמצע ורקת היא בחלק נפתלי וירושלים בחלק יהודה לצד דרום א״י ושל בנימין מפסיק באמצע וא״כ בכל היא רחוקה מירושלים יותר ממהלך ויבואר במק״א: הלכה כר״ג. עי׳ גב״א שחקר באם אדם תשרי חסר דהו״ל ע״ו יום א׳ חשון ולפי׳ הפ״מ ה״ב הוא כמגלה בירושלמי: תניא חנניה אומר. בירושלמי ה״א חנניה בן אחי ר׳ יהושע ומשמע שם דהס׳ יום היינו בערב מתחיל וכזה יובן מה דשייך התם בה״א: הלכה כחנניה. ה״נ בירושלמי שם בשם שמואל כהכא: אר״ה רבנן. בירושלמי ה״ד פרנס המתמנה על הצבור והוא ראוי לכך מגלי ומתעני פי׳ נענה מן השמים: ע״ב זה שסואלין אותו. עי׳ מ״ש שבת קיד.: תלמיד עושה. עי׳ רש״י ב׳ פירושים ובתוספתא כאן וירושלמי ברכות ספ״ב מוכח כל״ב דרש״י דלא קאי גם אתלמיד דלא כ״א עושה עצמו תלמיד דשם מסיים תלמיד עושה אא״כ נתמנה פרנס על הצבור והשדה יהושע שם פי׳ כל״ק דרש״י ופי׳ דנתמנה פרנס על הצבור גרע מתלמיד ואסור לעשות עצמו יחיד וזה סברא דחוקה מאד. ומתמת זה נדחק בהעובדא שם ביהודה בן פפוס שקפדו עליו משום שהיה פרנס עה״ל ובאמת לא מלינו שהיה פרנס עה״ל: תוס׳ ד״ה אל. מדרש ב״ר פל״ד דאיתא שם אל תעמידו עצמכם מד״ת: טעמא דאיכא דכור. בירושלמי רפ״ה דברכות פליגי אמוראי במה היו עסוקין לחד מ״ד בקש״ם ולאידך במעשה בראשית ולאידך במעשה מרכבה: אל תפסיעו. ב״ר פל״ד:

דף יא ע״א אר״ל אסור לאדם. בב״ר פל״א א״ר אבון בחסר ובכפן גלמוד כו׳ אמתך גלמודה א״ר מונא כ׳ וליוסף ילד כו׳ ובב״ר פל״ד הך דר׳ אבון ע״ש ר׳ אייבו ובירושלמי ה״ו כבב״ר פל״א אך הך דר׳ מונא הוא שם ע״ש ר׳ לוי: חשובי בנים. בירושלמי א״ר יוסי ובלבד יום שטבלה: כל מעשיו נפרטין. ספרי האזינו ש״ז: ר״א הקפר ברבי. במד״ר פ״י ר״א סתם ובירושלמי נדרים פ״א ה״א הוא ע״ש ר״ש: ההוא דסאיב נפשיה. כן ס״ל בסדיא ר׳ ישמעאל התנא במד״ר שם דחטא על הנפש הוא מה שטמא א״ע: ע״ב אין תע״ל בבבל. עי׳ ירושלמי פ״ב ה״א בתחלתו ובסופו ועי׳ מה״פ שם: לן בתעניתו. עי׳ ירושלמי ברכות פ״ד ה״א וה״ג כאן פ״ב ה״ב פ״ד ה״א דאיתא שם לענין הבינינו דאין לומר במוצאי תענית משום עננו. וזה פלא גדול ולקמן פ״ב ה״ב והי״ב ומגילה פ״א ה״ד מבואר כלילי שבת ויומו לענין עננו ולא הוזכר שם גם במוצאי התענית והפ״מ בברכות פ״ד ה״א פי׳ במוצאי תע״ל בשבת ומשום הבדלה וכה״ג שם פי׳ לענין עננו כדמוכח מסוגיא שם וכן מוכרח כאן בירושלמי דהיינו לענין עננו ומצאתי בפנים הירושלמי שעם הש״י ברכות דליתא שם תיבת ובמוצאי כ״א ובתע״ל וכן נכון להגיה בכל המקומות ונמשך הטעות ממ״ש מקודם ובמוצאי יוה״כ ועמ״ש שבת כד.: מתענין לשעות. עי׳ רא״ש סי׳ י״ב מ״ש בשם הירושלמי פ׳ קונם יין ה״א ולדעתו פליג הירושלמי עם הבבלי ועי׳ ש״ק ומה״פ שם: קסבר ר״ה. בירושלמי ר׳ יוחנן ור׳ יונה ורב ס״ל מתענין לשעות: מר עוקבא איקלע. בע״ז לד. הגי׳ ר״ע וכתבו שם התוס׳ שח״ו ר״ע לא היה מסתפק ובירושלמי ע״ז פ״ב ה״ד איתא ר״ע לדיפרין שאלו ממנו קנקנים כו׳ אמר מזו למדנו כו׳ [דהיינו ק״ו מאינן זסותין דבזסותין סגי להסיר הזפת] וכשבאתי אצל חברי אמרו כו׳. ודתו דאין ראיה ע״ש א״כ יתכן שפיר ע״ז לומר לא הוה בידי׳ כיון דנדחו דבריו: בחלוק לבן. בויק״ר פ״א וירושלמי ריש יומא ע״ש ר״א בי ר׳ יוסי ספ״ר פי״א:

דף יב ע״א דאר״א בן לדוק. בירושלמי תענית פ״ד ה״ד ר״א בר׳ יוסי ועי׳ מ״ש עירובין מא.: התם לשמוטי נפשיה. עי׳ רא״ש סי׳ י״ב בשם ירושלמי נדרים דדייק מזה דר׳ יוחנן ס״ל מתענין לשעות ולא דמי כבכאן ומוכח ג״כ דסוי תענית שעות אף שאוכל אח״כ באותו יום והוא דלא כהבבלי: מבעו״י. בירושלמי פ״ב הי״ב מגילה פ״א ה״ד איתא מבערב ופי׳ הק״ע ופ״מ דהיינו קבלת התענית במנחה. אך ממאי דמסיים שם עלה ואתיא כו׳ דא״ר זעירא בשם רב הונא אומרה כלילי שבת ויומו משמע דלענין תפלת עננו קאמר׳ ומפרש בגלו בתפלת המעריב ועמ״ש עוד לקמן יח.: הכתובים במג״ת. בירושלמי פ׳ קונם יין ה״א פלוגתא דאמוראי ר׳ חזקיה ר׳ יודן ר׳ ירמיה בשם ר״ח בר בא ה״א מתענה ואינו משלים וה״א לוקה ואינו סיתר הכס: עד שיעלה עמוד השחר. בירושלמי ה״ד עד שיאיר המזרח: ר״א כרש״א. בירושלמי שם רשב״ג: אבל ינן. בירושלמי תנאי מכפי מובא בתוס׳ ע״ב: ע״ב אין תע״ל בבבל. עי׳ מס״ל יח: ועי׳ מה״פ פ״ב

ד״ה פוק. וא לפי הטעם דלית עמן נשיא: וכי גדר קבל עליה. ה״נ בירושלמי מדרים רפ״ח ולא כל״ב כאן: יפה תענית לחלום. ב״ר פמ״ד סנחומא בראשית סי׳ כ׳ פדר״כ ל׳ ביום השמיני: אר״ח ובו ביום. עי׳ שבת יא. השינויים בין הגמ׳ להמדרש ב״ר ותנחומא שם: מה אסיפת זקנים ביום. ה״נ בירושלמי:

דף יג ע״א בין בחמין בין בצונן. בירושלמי ברכות פ״ב ומ״ק פ״ג פלוגתא דאמוראי אי רחילת צונן רחילה לענין אבילות ושם ל״מ חילוק בין אבילות לתע״ל ועי׳ פ״מ בברכות פ״ב ה״ז דפי׳ לענין חמין. ומדנקט ליה בהדי יוה״כ מוכח דמיירי בצונן ועי׳ כאן ה״ו ומ״ש ביומא עז: כל חייבי טבילות. פס״ר פמ״ה: אר״ח סגה״כ. בתוס׳ ביצה יח: הביא ירושלמי דבם פ״ב ה״ב [וע״ם שם בן אנטיגנוס] ושם בירושלמי דרש ר׳ לוי כהדא דר״ח סגה״כ: אבל בלילה מותר. כ״ה בתוספתא פ״א ובירושלמי כאן ה״ו: אבל בדרך. בירושלמי שם ומ״ק פ״ג יומא פ״ח: ר׳ אבא הכהן. אפשר שהוא אותו ר׳ בא בר כהן שאלו ממנו בירושלמי ברכות פ״ב ה״ז ומ״ק פ״ג ה״ה ושם איתא על ריב״ח שטבל ולא ידעין אם לקריו או דס״ל אין רחילת צונן רחילה: מיקל בתער. בירושלמי מ״ק פ״ג ה״ח בסכין ובמספרת: כל שבעה. עי׳ מ״ש בפנ״א ברכות פ״ב ה״ו שכתבתי שם ע״פ הרמב״ן בתוה״א דמרבה בכל שבעה אף רחילה הראשונה שנהגו לרחוץ שאכל בחמין אחר המטה כמו סעודת הבראה וס״ל למ״ד זה דאסור ע״ם: ע״ב ואם להעביר הזוהמא מותר. כאן ה״ו ובירושלמי מע״ם פ״ב ה״א שבת פ״ט ה״ד יומא פ״ח ה״א בת״ב ובתע״ל סיכה שאינה של תענוג מותר: בין גואל לרופא. בירושלמי ברכות פ״ד ה״ג ובתענית פ״ב ה״ב פליגי בה דר׳ ירמיה ס״ל בין גואל לרופא ור׳ ינאי בר׳ ישמעאל בש״ת ואיתא שם אמר ר׳ מנא לא בדקית אם כר׳ ירמיה אי כר׳ ינאי סלקית לסדרה שמעית רב הונא בשם רב אפי׳ יחיד שגזר ע״ע תענית צריך להזכיר מעין המאורע התיב ר׳ יוסה והא מתני׳ פליגא בכ״י מתפלל אדם י״ח כו׳ ובמוצאי תע״ל [ועי׳ מס״ל יח: דנ״ל ובתע״ל] מן מה דאמר ר׳ יוסה מתני׳ פליגא הוי איתתבת בין גואל לרופא. ופירשו המפרשים דהקושיא הוא מדתני י״ח ולא י״ט. וקשה די״ל דלא אתא למעט ולא י״ט כ״א למעט מעין י״ח ונקראה התפלה שמונה עשרה אף שגם בלא עננו יש בה י״ט ועוד דהרא״ש והגר״א גורסים שם מעין י״ח ולא הוזכר שם י״ח כלל. ובענ״ד קושית ר׳ יוסה הוא מדאמר ובתע״ל ולא אמר ובתענית סתם ש״מ דבתענית יחיד אינו מזכיר והוכיח ר׳ מנא מזה דע״כ ס״ל לרב דבתע״ל אומרה היחיד בין גואל לרופא ובתענית יחיד אומרה בש״ת ויכול לכללה בהבינינו דבסוף לא אתי למעטי כמ״ש סברא זו בבבלי ברכות ע״כ נקט תע״ל וכן לקמן יד. בשם רב דבתע״ל אומר היחיד בין גואל לרופא וזהו דאמר איתתבת פי׳ נושנה הברכה בין גואל לרופא בתע״ל גם ליחיד :

דף יד ע״א דר׳ ינאי בריה דריש״מ. ה״נ בירושלמי ברכות פ״ד ה״ג וכאן פ״ב ה״ב לגי׳ הק״ע ובברכות שם משום ר׳ ישמעאל ונ״ל בריה דר׳ ישמעאל כבכאן וכן הגיה הרש״ס שם: נקוט אמלעיתא. עי׳ רש״י ותוס׳. והרמב״ם מפרש הברייתא האמצעית דמתענות באחרונות כו׳ ופסק כן ועי׳ מה״פ בירושלמי ה״ה ד״ה כל ובירושלמי משמע דבאחרונות אין מתענות: רש״י ד״ה רב יהודה עננו אבינו. וכ״ה בתוס׳ ומוכח כן מירושלמי פ״ג ה״ח: אילימא בשופרות. בירושלמי שם מפרש לצעקה היינו לשופרות וכן מוכח לקמן פ״ג ה״ג וס״ד דיהיב טעמא לרבנן דאמרי מתענין ולא מתריעין דמדמו ליוה״כ ור״ע דאמר מתריעין ולא מתענין מדמי לר״ה אלמא דמתריעין היינו בשופר: ע״ב הרי אמרו אין מתריעין. בירושלמי איתא עוד טעם לשיעור התענית י״ג כנגד מ׳ יום שעשה משה במדבר בהר. ואין החשבון מכוון דהפ״מ פי׳ דכל תענית נחשב ג״י והם ל״ט. גם הוא בלא טעם והק״ע כתב דששה שבועות הם מ״ב יום ע״ש ועם יום האחרון הם מ״ג. ונ׳ לפרש דאיתא בתנחומא וירא מובא בתוס׳ ב״ק פב. דמשה בחמישי בשבת עלה להר וירד בשני כן נחשבים ג״כ י״ג התעניות מחמישי רק משום דאין מתחילין בה׳ מקדימין להתענות בב׳ אבל החשבון מתחיל מה׳ כבמשה וא״ש החשבון: בני נינוה. בירושלמי מוכח דלא היה השאלה על מקום קביעת תפלת הגשם כ״א לענין זה דתנן יצא ניסן כו׳ ואין גוזרין תענית אחר הפסח וע״ז שאלו אם יכולין לגזור תענית אחר הפסח. והשיבם דרשאין אך שלא ישנו ממטבע התפלה ושקיל וטרי בזה עד דמסיק דאומרה בשם ברכות הנוספות בתפלה והכא מסיק דאומרה בש״ת: היו לו ב׳ פתחים. בירושלמי מבעיא ליה אי פותח שניהם או רק א׳ ולא איפשיטא ומשמע דלא שמיעא להו הברייתא וא״כ היה להם לשאול גם אי מטין כל היום: תנא בבנין. בירושלמי ע״ש ריב״ל ומובא ברא״ש סי׳ ק״א וכן בפ״ד ה״ו: א״ר אלעזר אין אדם חשוב. בירושלמי ע״ש ר׳ ינאי זעירא בשם אבהתיה מובא ברא״ש כאן סי׳ כ״א ובמגילה פ׳ הקורא עומד סי׳ כ׳ [וע״ם מה שליין ברא״ש כאן פ״ב ה״א ונ״ל ה״ו ע״ז פ״ד ה״א] וסיים שם ובלבד יחיד על הצבור ע״ש :

דף טו ע״א סדר תעניות. ב״ר פמ״ט: מי שענה את דוד. בירושלמי ה״ט מקשה על סדור אלי׳ ויונה קודם דוד ושלמה כלקמן יז. ומתרץ כלקמן שם: ע״ב וכל אוה נותן כראשו. בירושלמי משמע שלכל א׳ היה נותן השמש בראשו לבד במקום שלא היה יכול השמש להגיע היה נותן בעצמו: בגדולה מתחילין. ב״ר פ״כ ע״ש תני ר׳ חייא ת״כ שמיני מלואים ועי׳ שוח״ט סי׳ קנ״ט: אינו דומה מתבייש. ה״נ בירושלמי:

דף טז ע״א בפרהסיא. בירושלמי ר״ח בר בא כדעת ר״ל הכא מטעם גלות וטעם זה דבזיון בפרהסיא הוא ע״ש ריב״ל וכן אמר שם גבי פר כהן משיח ופר העדה לפי שחטאו הלומד והמלמד לפיכך יצא קרבין לחוץ והוציא את הספר: אריב״ל לומר. בירושל׳ ע״ש ר״ח בר אבא: עמו אנכי בצרה. פ׳ שמ״ר פט״ו איכ״ר פסוק קראתי מכלתא בשלח השירה פ״ג במד״ר פ״ז ספרי ת״א סי׳ פ״ד במד״ר פ״ז ובירושל׳ ע״ש סתם ירושל׳: אר״ז. ה״נ בירושל׳: פליגי בה ר׳ לוי. בב״ר פמ״ט ר׳ יודן ורשב״ג חד אמר בזכות אברהם שאמר אנכי עפר ואפר וח״א בזכות אפרו של יצחק ונ׳ דט״ס מ״ש במדרש ורשב״ג וצ״ל רשב״נ והוא ר״ח ר׳ שמואל בר נחמן כדאיתא בירושל׳ כאן ר׳ יודן בר׳ מנשה ורשב״נ פלוגתא זו הנ״ל: אפרו של יצחק. עב״ר פנ״ד: עפר סתם. ה״נ בירושל׳: חשובין לפניך כמתים. בירושלמי ע״ש ר׳ לוי ואם הוא בר לחמא דהכא מסתיים דאיכו אמר זאת: ח״א הר שיצא ממנו הוראה. ב״ר פנ״ה פלוגתא דר״ח רבה ור׳ ינאי ת״א כו׳ וכ״ה בירושל׳ שהש״ר פסוק כמגדל דוד פס״ר פ״מ ע״פ ארן המורי׳: תוס׳ ד״ה הר. ע״ש יראה כו׳. פ׳ הגרי״ב וכן איתא בשוח״ט ע״ו פדר״א כ״ז ופדר״כ טו נחמו: אשרי הבהמות לחוד. בירושל׳ מייתי ע״ז קרא דיואל מה נאנחה בהמה שאין-שייך כלל לנינוה וכ׳ להגי׳ שם כבפדר״כ כ״ס שובה קודם הפסוק א״ר אחא ואף בערבית עושין כן וע״ז מייתי קרא דיואל: בחזקה. בירושל׳ אר״ש בן חלפתא תגיפה נלא לבישא פי׳ אפי׳ לבישא מועיל התגיפות ועי׳ פדר״כ שם: אפי׳ גזל מריש. בירושל׳ דריש לגנאי מה שהיה בכף ידיהם התזירו מה שהיה בשידה תיבה ומגדל לא התזירו ועפדר״כ: אמר רב אדא בר אהבה. בירושל׳ הוא דרש דר׳ בא בר זבדא ביום התענית: ויש לו יגיעה בשדה. בירושל׳ ויש לו בית ושדה ומקשה תמן תנינן וביתו ריקן ואת אמרת הכין יש לו בנים ובנות ופי׳ הק״ע דנשאר בקושי׳ ובפ״א פי׳ כוונת הירושל׳ להגי׳ תחת בית ושדה בנים ובנות. ודוחק ובענ״ד כ׳ דהוא שנוי׳ דמשני דכיון שיש לו בנים ובנות אין מספיק מה שיש לו למלאות חסרונם ואין לו במה לפרנסן בלתי אם מיבול הארץ ע״כ מיחל למטר בכל לב: ע״ב כדתני׳ בגואל ישראל. בירושל׳ ברכות פ״א מקשה הא שם ברכות אינו מאריך בתמים ומשני שלא תאמר הואיל והיא מעין י״ח לא יאריך בה קמ״ל: שאין עונין אמן. עמ״ש ברכות סג. וכאן בסוגיין מוכח כפירש״י שם: ברוך שכמל״ו. ע׳ ספרי האזינו שו :

דף יז ע״א משום דבעי למחסם. ה״נ בירושל׳ ועמס״ל טו ע״א: משום סומכוס. שם: ת״ר מפ״מ אמרו. ה״נ בירושל׳: מכאן אמרו כל כהן. בירושל׳ היא ברייתא בפ״ע: אמר רבי. שם: ארבב״ח אר״י. בירושלמי כאן ר׳ יוסה ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן ר׳ אבון ר׳ יסא בשם חזקי׳ ובמ״ק פ״ג ה״א ר׳ אבון בשם חזקי׳: אתי׳ פרע פרע. עמ״ש סנהדרין כב: ע״ב מכלל דרבנן אסרי. אף דמבואר לעיל ע״א דרבנן אסרי אפשר דהו״א דהברייתא מיירי בזמן הבית: ל״ל מריש ירחא. ה״נ מקשה בירושל׳ כאן הי״ב ובמגילה פ״א ה״ד ונ׳ דהא דמסיים שם אבל בשבתות ויו״ט מותרין לפניהם ולאחריהם הוא תירוץ כדמשני הכא ועמ״ש ר״ס יט׳ :

דף יח ע״א כל שלאחריו כו׳ בהספד מותר. ה״נ מוכח בירושל׳ שם ע״ש: לומר לך שהן אסורים. בירושל׳ שם איתא לומר לך שהלילה מותר והיום אסור ופי׳ הק״ע דהלילה מותר בתענית וכ״ש ביום שלפניהם. ושם אמר עלה כהדא דתני להן אינש דיהוי צלוסי ייסר בגלגו אר״י בר׳ בון שהוא צריך להזכירן מבערב וכ׳ פי׳ דס״ל להירושל׳ דהא דתני אם נדרו קודם לגזרתינו היינו אם הוא ביום שקודם יום הכתוב במגי״ת חל הנדר וז״ש ייסר בגלגו וכיון שאמר דהלילה מותר יכול להזכיר גם בערב דהו״ל קודם זמן האיסור וחל הנדר ולפ״ז אדרבה מוכח דקבלת התענית מהני אפי׳ בערב גם י״ל דלא מיירי כלל מדין קבלת תענית רק מדין נדר לדחות דין מג״ת: ע״ב אלא דקרו לה בחדסר. בירושל׳ שם מוקי מתני׳ בי״א כר׳ יוסי או בי״ב כר״מ ולא כר׳ יוסי משום דהו״ל יום שלפני נקנור ולא ס״ל סברת רב אשי לק׳ הסת׳ איסו גופיה כו׳ ומ״מ כ׳ דבירושל׳ ג״כ הדר מזה וס״ל כבכאן ובזה כ׳ לפרש ואפי׳ ע״ד דר״מ לית היא מקשי׳ לא כן תני בתרין עשר יום טריון וא״ר יעקב בר אחא בטל יום טריון ואין לזה מובן ע״פ המפרשים ובענ״ד כ׳ דהכי קשי׳ לי׳ כיון דאמר שם דיום נקנור הוא בשביל לאסור בהספד א״כ גם ר״מ מודה דיום שלפניו אסור בכל דלא למספד כבמתני׳ ומוקי לה בירושל׳ כר״מ ע״ז קשה לי׳ איך מוקי בי״ב כר״מ דמותר בתענית וע״ז משני לא כן תני כו׳ וא״ר יעקב כו׳ היינו הסתא איסו גופיה כו׳ וכרב אשי כאן ולמסקנא גם כר׳ יוסי מוקמינן בי״ב: שמעי׳ ואחיו. בירושל׳ שם פפוס ולולייגוס והנס לקמן כדבעי מאי טוריינוס משמע דבעי מאי הנס ואיזה יו״ט ולבסוף מסיק שנהרגו וכ״ל כפרש״י שעל ידיהם נגולו כל ישראל וא״כ אין לומר שבעבור שנהרגו נתבטל היו״ט כיון דגם בשעה שעשו יו״ט נהרגו כבר ועכ״ז חשבו זאת לטובה בעבור הגלת הכלל ע״כ הוכרח הגמ׳ לומר בשביל שמעי׳ ואחיו אולם במגלת תענית פי״ב ליתא שהרגן אזל ומשמע שנגולו ע״י שבאו גדודי רומי ופלטו מהו וכ״מ בת״כ אמר פ״ט שחשבם בין שלא סמכו על הנס ונגולו ובירושל׳ שביעית פ״ד ה״ב וסנהדרין פ״ג ה״ה איתא שנהרגו על קדוש השם שנתנו להם לשתות בכוס לבוע עליו שם ע״ז ולא אבו לשתות א״כ י״ל דמחמת זה נתבטל יו״ט טוריינוס כיון דעיקר היו״ט היה בשביל שנגולו וכשנהרגו אח״כ ע״י סיבה אחרת שוב אין מה לשמוח מה שנגולו מקודם. ובמס׳ שמחות פ״ח משמע כבבבלי שהרגן טוריינוס ועכ״ז איתא שם לא מתו עד שראו מנקרין את עיניו: אעפ״כ הרגן. וכ״ה בקה״ר פ״ג וע׳ פ״ט שם ועמס״ל: רב אחא אמר שלש. בירושל׳ ר׳ בא אמר אחא ר׳ יוסה אמר שתים ועל שלש ליכא למ״ד: משמי׳ דר״ס. בירושל׳ ר׳ זירא בשם רב הונא מתענה ומשלים רק דהתם קאי על ערב שבת ואפי׳ יחיד ע״ש :

דף יט ע״א על כל צרה שלא תבא. ספרי בהעלותך ע״ו: לחוני המעגל. עב״ר פי״ג ואדם אין לעבוד את הבריות למקום כאלי׳ וכחוני המעגל: וחזרו ונשתנו. בירושלמי ה״א בעי שם שנו בשני מהו להתריע בחמישי פי׳ דמיבעיא ליה על דאין מתחילין בה׳ מ״מ בכה״ג דשנו דמתענין מיד גם בחמישי מתחילין ופשיט דאין מתחילין רק כיון שנתנו לבם להתענות הקב״ה ממלא שאלתם. והגליון פי׳ לענין התרעה ולא נכון הפשיטות לפ״ז: דאקון. ע׳ מה״פ רפ״ג: ע״ב דאתיא ניתא. בירושלמי נבחר נבחר לאילן ולא לגמחין סגין סגין כו׳ וחסר שם איזו תיבות וצריך תקון ע״ש: אפי׳ בפרוס החג. בירושל׳ ה״ב איתא רק בפרס העלרת ומקשה מעתה אפי׳ יותר ומשני אין מתריעין על מעשה נסים: רשבג״א. בירושל׳ ה״א הוא ע״ש סתם תני ומשמע דלא על האילנות לבד כ״א גם לצמחין מפני פרנסת אחרים ופליגי בזה חבריא ור״ז דחבריא אמרין מפני פרנסת עכו״ם ור״ז אמר מפני פרנסת חסודים ומוקי לר״ז כר׳ [דמקיל בשביעית] ותבריא כר״ש בן יאיר ע״ש :

דף כ ע"ב ר"ה הוה ליה · בירושל' ס"פ העובדא ברב עם רב אדא בר אהבה : לעולם אל יעמוד · עמ"ש שבת לב. : במה האריכת ימים · בירושל' ס"פ שאלו הכמים לרב אדא בר אהבה ושאלוהו מה מעשים טובים יש בידך שהקב"ה עושה לך נסים ושם איתא על רב אדא בר אהבה דהוה שליף חד מסאני' ואתא מטרא ובש"ס דילן לקמן כד : ובברכות על רב יהודה :

דף כא ע"א תנא ליה האומר · בירושל' קדושין פ"א ה"א מייתי עוד כמה ברייתות ששאלוהו והראה מקורם ממתני' : הא מני ר"מ היא · בתוספתא כתובות פ"ו מפורש שם דרשב"ג אומר משום ר"מ דאין נותנין אלא שקל והשאר יתפרנסו מן הצדקה והכ"א גובין וטולכין כו' ולגי' המפרש אל תתנו אלא שקל לא חידש אילפא כלל הפלוגתא והכא משמע דהוא הידש הפלוגתא ולגי' הספר תנו היא פלוגתא אחרת וכן מובא התוספתא בירושל' כתובות פ"ו באומר תנו : עני אני · בירושל' פאה ושקלים מובא שחין : עד שאפרק מן החמור · בירושל' סוף פאה ושקלים פ"ה ה"ד מי חזר היינו עד שאחזור מבית חמי ובחזרתו מצאהו מת : אמרו לו אוי לנו · בירושל' שם ר"ע אמר לו כן : מעפרא דאברהם · ב"ר פמ"ג וכר' יהודה שם דר' נחמיה מפרש דתרבות וקשתות של הלוחמים נגדו היו כעפר וקש תנחומא לך סוה"ע סי' ק"י : תשעה מתים · בירושל' מיבעי ליה אם עיר גדולה הוא שיעור אחר ופשיט דאפי' עיר גדולה כאנטוכי' בג' מתים בג' ימים הו"ל דבר : **ע"ב** הוגללו הפרוכת · עמ"ש בס"ד זבחים פ : בשבבותיה דרב · כה"ג בירושל' ה"ד מותנא הוה בנפורין לא הוה עליו גו שקקא [מבוי] דהוה ר' חנינא שרי ע"ש :

דף כב ע"א אלא' כנף א' · וכ"ה בירושל' : חיה רעה · בירושל' ואפי' בהמה רעה וע' ספרי האזינו סכ"א : אפי' חרב של שלום · ה"נ בירושל' : **ע"ב** א"ר יהודה אמר רב מלמד · פדר"כ כ"ז את"מ ע"ש ר' יצחק ושם ג' מאות חילים ירו בו איכ"ר פ"א פסוק נדיק הוא ה' ובאג"ש כ"ה ע"ש ר' מנא ובירושל' קדושין פ"א הוא ע"ש ר' יוחנן והך דג' מאות חילים הוא ע"ש תני ר' ישמעאל : רמי בר רב יוד · ע' הגרי"ב ובירושל' כאן ה"ע ובסוף ברכות ר' ברכי' ר' חלבו ר' אבא בר עילאי בשם רב · ושם ר' יונה שמעון בר בא בשם ר' יוחנן דבר שא"א לומר עליו די הוא ברכה והיינו גשם שהרבוי הוא ברכה שאין אומרים די ורב דרים באופן אחר וא"כ גם הכא ר' יוחנן דאמר מנין וכו' מפרש עד בלי די שאין לומר עליו די ורמי בר רב יוד פליג ומפרש בענין אחר : לקרן אפל · בירושל' בקרן ופי' הק"ע סלע גבוה וכך שמו :

דף כג ע"א בלילי רביעיות · ת"כ בחקתי ושם רק בלילי שבתות ויק"ר פל"ה : בימי שמעון בן שטח · שם ספרי ת"ב מ"ב ושם בימי הילני המלכה ובת"כ ובויק"ר שם בימי שלמה המלכה : בימי הורדוס · שם : יצא רוב אדר · בירושל' מדייק מדאמר הכניסו תנורי פסחים דע"פ הי' ותני כן בעשרים ביה פי' הק"ע דהוא קושיא ואפשר ג"כ דהוי סיוע וערב פסחים ל"ד כ"א סמוך לפסח וע' מג"ת פי"ב : ותגזור אמר אתה גזרת · ע' אג"ב פכ"ב ב"ר פמ"ו דב"ר פ"י : ועל דרכיך נגה אור · בירושל' א"ר חייא בר בא זו ירידת גשמים כמ"ש אף ברי יטריח עב יפיץ ענן אורו : אר"י כל ימיו וכו' היינו כחלמים · בירושל' ה"ע העובדא זו בבר ברי' דחוני המעגל : אבא חלקיה · בירושל' פ"א ה"ד עובדא זו על חסידא דכפר אימי :

דף כד ע"ב כי הוה שליף · עמש"ל כ: ד"ה במה : מה יעשו גדולי הדור · בירושל' פ"ג ה"ד לא ריב"ל מחית מטרא לדרומאי ולא ר' חנינא עצר מטרא מן לפורחי אלא דרומאי לבהון רכיך וכו' ושם ר"ז בשם ר' חנינא מה יעשו גדולי הדור ואין הצבור כו' שכן מצינו שכל ל"ח שנה שהיו ישראל כמנודים לא היה מדבר עם משה כו' ועי' ברכות כ. טעמא אחרינא לחלק בין רב יהודה לדורו דאביי : משמיה דרב יהודה · בירושל' יומא פ"ה ה"ב ע"ש סתמא דירושל' ובשינוי · וע"ש רבנן דקסרין שלא ינהגו שררה זע"ז :

דף כה ע"א בעי רחמי דניתבו לך · רות רבה פ"ג עובדא כעין זה : היה דולק והולך · כה"ג בפס"ר כ"ג בבנו של ר' ירמיה : תליסר נהרוותא · ב"ר פס"ב ועי' שמ"ר פ' נ"ב תנחומא בראשית ופ' ויחי ובסוף פדר"כ גבי משה כ"ה נהרי נהלי אפרסמון יותר משערי הצדיקים : ר' חמא בר' חנינא גזר תענית' · בירושל' ה"ד העובדא בר' חנינא עצמו ועמש"ל כד : רקיע רקיע כסי פניך · בירושל' שם תלה עינוי וחמי אוירא שייף [צלול] אמר עד כדון הכין מיד נחת מטרא : לוי גזר תענית' · בירושל' איתא עובדא בלוי באופן אחר : לוי אהוי קידה · ב"ר פל"ט ועמ"ש סוכה נג ע"א : **ע"ב** מה ארז אין עושה פירותי · ב"ר פמ"א במד"ר פ"ג : עשרה מיני ארזים · עמ"ש ר"ה כג ע"א : יצתה ב"ק · בירושל' ה"ד ר"ע בעצמו אמר להם אמשול לכם משל למה"ד למלך שהיו לו שתי בנות אחת חצופה ואחת כשרה אימת דהוי' בעי' ההיא חצופתא עלת קומוי אמר יבון לה [יתנו לה] מה דהיא בעי' ותיזל לה וכו' : עד מתי יהו הגשמים · ב"ר פי"ג : והכ"א בחרבה טפח · בירושל' ברכות פ"ט כאן פ"א בתחלה טפח ובשניה ב' טפחים וכו' והיינו רביעה ראשונה ושניה ובב"ר פי"ג כבכאן רק במקום עבודה איתא שם בשביעה : והתניא טפחים · בב"ר פי"ג וירושלמי שם טפחים ע"ש רשב"א :

דף כו ע"א רש"י ד"ס אלא נותן לחם וכו' · הוא כפי הבבלי פסחים קיח · ובירושל' כאן ספ"ג פלוגתא דאמוראי ור' בא ור' סימון וריב"ל ובר קפרא ס"ל דהלל דידן אמרו היינו אותו שאומרים בר"ח ויו"ט ע"ש : ד' פעמים ביום · בירושל' אמר ס"מ תלת ס"מ שמתענין במעמדות ושמתפללין ארבע [והוא דלא כבבבלי לקמן ע"ב דלא קאי רק איוה"כ] ושאין נושאין כפים בלילה וע' רש"ס בברכות פ"ד ה"א דפי' כן הוכחת הירושל' מזה דנעילה זמנה ביום משום דאין נ"כ בלילה וש"מ פי' מתיבת ביום ועמ"א תרסג סק"ג : **ע"ב** רש"י ד"ס והועמד כו' שהעמידו מנשה · בירושל' ה"ה פלוגתא אית תניי תני והועמד מ"ד הועמד צלם של מנשה מ"ד העמיד צלם של אפוסטומוס : ארשב"ג לא היו ימ"ט · פתיחתא דאיכ"ר ל"ג : זו מתן תורה · במד"ר פ"ב פדר"כ פ"א ויהי ביום : מי איכא מוסף · עמש"ל ע"א דהירושל' ס"ל שהיו מתפללים בכל יום במעמדות עוד תפלה במקום מוסף אף בא"ב קרבן מוסף וכ"ה בתוספתא פ"ג מובא בירושלמי ה"ג ור' יוחנן אמר נהגו · בירושל' כולל גם ערובין בענין ערוב ושתוף כר"מ ור' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן גם במגילה כר"מ שקורין כולה וכ"ה בערובין פ"ו ומגילה פ"ב : ריב"ל משום בר קפרא · בירושל' משום בר פדיי' : אי מה נזיר אסור בתרלן · ה"נ בירושל' ושם ר' יונה אמר אתפלגון ישוע בר גזורה ור' זעירא חד יליף מנזיר וחד יליף מן שיכות מאן דיליף מנזיר וכו' תרלנים קשיא ומאן דיליף משרות כו' בע"מ כו' :

דף כז ע"א בע"מ לא · בירושל' מסיים והא תני ואם היה דם בעירו מותר : מאי קאמר · בירושל' ה"ג לא נורכה דלא אלו הן המעמדות מתכנסין בעריהם [פי' דהכי הו"ל למיתני] ומשני בא להתחיל מתחלת הפרשה פי' מראש הענין : עשרים וארבעה משמרות · בירושל' פסחים רפ"ד וכאן כ"ד אלף עמוד מירושלים ותני עמוד מיריחו ושם אין לסגי' ליריחו כהגה' הגרי"ב כאן דהלא מסיים שם אף יריחו היתה יכולה להוציא עמוד שלם וכו' דהתם לא על כל השנה קאמר כ"א לשבוע א' משבתות השנה · והיותר היה משאר הערים : רשבא"א · בירושל' שם ר"ש סתם ובתוספתא פ"ג כבגמ' : אמר רב חמא בר גוריא אמר רב · בירושל' כאן ה"ב ר' יעקב בר אחא ר"ח בשם ר' יוחנן · ובתוספתא משה תקן שמנה משמרות לכהונה ושמנה ללויה :

באמונתם · בירושל' כאן ובסוף סוכה באומנתם · שאומנות גדולה היתה בזה שלא יהיה תמחר משל ושונה בשדה אחוזה ביובל קודם ביטול חברו והפ"מ כ' שלא מצא התשבון וע' מרכהמ"ש בקונטרס ברכות בחשבון ובתכורי הדרת קדש האריכתי בזה בס"ד ואכמ"ל : ואלו הן ידעי' · ה"נ בירושל' ותוספתא רפ"ב : **ע"ב** על יורדי הים · איכ"ר פ"א וע' רש"י דמסמיך ליה מקראי לכל יום וכ"ה מבואר בירושל' : באחד בשבת מ"ע לא · בירושל' כולל על ע"ש וא' בשבת על שניהם מפני כבוד השבת וכ"ה באיכ"ר שם : רב אמר דולג · בירושל' כאן ובמגילה פ"ד ר' אידי אמר אתפלגון כהנא ואסי ח"א חוזר וח"א אמר חותך ומקשה שם למאי דאמר שם מקודם דצריך לקרות י' פסוקים הא ליכא כ"א ח' ומשני חוזר ב' פסוקים מ"ד חותך ויהי ערב ויהי בקר פסוק בפ"ע היינו להשלים הי' פסוקים ומקשה את"כ מיהי רקיע ויקוו המים ופי' הפ"מ דליכא שם כ"א ז' פסוקים והוא טעות דגם שם יש ח' פסוקים [ולדבריו תקשה גם להבבלי בלי תירוץ] רק דהקושיא הוא לענין י' פסוקים דבקראי דיקוו המים ויהי ערב וכו' הוא באמת פסוק בפ"ע וגם עמו אין יותר מח' פסוקים וז"ש אפי' חותך לית ביה פי' אפי' נחשב ויהי ערב דיום ב' ג"כ לפסוק בפ"ע עדן ליכא כ"א ט' · ומ"ש את"כ מפרשת עמלק הוא שינוי' לזה דהיכי דסליק ענינא סגי בט' פסוקים וכ"נ מ"ש את"כ בהפטרה כ"א פסוקים דהייט דמניע גם בפחות מכ"א פסוקים כגון הפטרת בחקתי משום דסליק ענינא · והאי התיב היא קושיא לתרץ קושי' הראשונה כנ"ל בעג"ד :

דף כח ע"א בשעה שעלו · עי' ירושל' כאן ובתוספתא פ"ג ומ"ש ביפ"ע שקלים פ"ד ה"א ופ"א ה"ג : פ"א גזרה המלכות · בירושלמי בשעה שהושיב ירבעם בן נבט וכו' : ועשו סולמות · בירושל' מוכח שבני סלמאי לא הביאו עצים משל עצמן כ"א כל מי שהיה מתנדב עצים היו בני סלמאי הפועלים לעשות מהם שלבין כמין סולמות והיו נותנין על כתפיו של האיש · ובזה הונח לי מה שלא נמנו בין מנדבי עצים לתת להם ג"כ זמן : **ע"ב** דאר"י משום ר"ש בן יהולדק · בירושל' סוכה פ"ד ע"ש תני וכ"ה ברייתא בתוספתא ומ"ס כרשום בהגרי"ב : בששה לחדש · עמ"ש יומא ד : ד"ה ריה"ג : בטל התמיד גמרא · בירושל' ברכות פ"ד ה"א וכאן ה"ד בשעה שהעלו חזיר ונזדעזעה החומה נבטל התמיד אז ובבבלי ב"ק פב : ומנחות סד. ל"מ כן שמובא העובדא גבי כשצרו מלכי בית חשמונאי זע"ז ואז גזרו שלא לגדל חזירים משמע דגם את"כ הקריבו תמידין וע' תוס' שם : כאן בראשונה כאן בשני' · בירושל' משני דקלקול תשבונות יש כאן ועמ"ש ר"ה יח : בתום' שם : וחד הוה · עמש"ל כו : דבירושל' איכא פלוגתא דאית תניי תני העמיד וקאי על אפוסטמוס :

דף כט ע"א תמוז דהסוה שתא · לפי הנראה מירושל' לא ס"ל כן והוא עפמ"ש ביפ"ע יומא ג : וד : דס"ל להירושל' בחשבונות מקלת היום ככולו וכמ"ש בירושל' בו ביום נתאוו תאוה וא"כ התחיל בכ"ב אייר וכלה בכ"א סיון וז' דהסגר כלה בכ"ח ובו ביום שלח ולא ס"ל דבכ"ט שלח כ"א בכ"ח : וקלקלו בו · בירושל' היו מקרקרין בו ע' כאן סו' ה"ו ובמגילה פ"א : מוצאי שבת הי' · ה"נ בירושל' : תום' ד"ה וישב ובירושל' מפרש · לפנינו ליתא זאת בכה"ה שמדבר שם בענין זה ושם בעא ר"ל מר' יוחנן אי אומרים שיר בלא נסכים ופשיט לה מהא דתני' בזה ובזה היו הלוים כו' וישב · ואין במפרשים באור נכון ע"ז וגי' הס"ק דאם נאמר דעם השיר היו נסכים יתכן דלאשר שנסכי קרבן קרבין בלילה ולמחר ואפי' עד עשרה ימים היה אז נקרב נסכי קרבן יום ד' ע"כ אמרו שיר דיומי' אבל אם היה שיר בלא נסכים קשה איך אמרו כמנ"ש שיר של יום ד' ולפ"ז צריך לתקן ולהגי' שם ולהפוך הפלוגתא דאית' שם את"כ ר' אבהו אמר אתפלגון ר"י ור"ל ר"י אמר אומרים שיר [צ"ל אין אומרים שיר] בלא נסכים ור"ל אמר אין אומרים [צ"ל אומרים] שיר בלא נסכים · התיב ר"י לר"ל והתני בזה ובזה כו' וישב כו' א"ל רשב"ל מה את ש"מ א"ל שאלו נסכים היו זמנו של שיר הי' · [פי' דהנסכים היו מזמן השיר מיום ד'] ר' יוחנן אמר שירו של יום ר"ל אמר שיר של אתמול פי' מיום אחר · ופה יתכן שהיה גירס' התוס' אלי' נקט : יהיו מפתחות · ע' ויק"ר פי"ט ובאדר"נ ספ"ד ועמ"ש ביפ"ע שקלים פ"ו סוף ה"ב : **ע"ב** אר"נ ל"ש · בירושל' א"ר יונה כן : ורב ששת אמר · לגי' הק"ע הוזכר בירושל' שם לחולק על ר' יונה : מתיב רב המנונא · בירושל' מקשה ג"כ ממתני' ומשני ר' יונה בשם רב המנונא לתספורת הושבה פי' דהאי ובחמישי כו' הוא משום תספורת שלולא תמישי היה אסור אבל לאחריו מותר · בירושל' היא פלוגתא דר"י ור"ל דר"י אמר אסור ור"ל אמר מותר : מיתיבי · בירושל' שם מקשה ממתני' דתני סתם דמשמע כל השבוע אסורה ומשני דמיירי שחל ט"ב בע"ש דליכא לאחריו כלל וכגי' הגליון שם ומסקנא שם משמע דמותר : שחל להיות בשבת · ה"נ בירושל' סוף ה"ו :

דף ל ע"א מתגה · בירושל' ליתא שם פלוגתא דר"מ ור"י ורשב"ג כ"א דרומאי נהגין תגה לפורא · נהגין חדשה עבריא נהגין שבתה : א"ר יהודה ל"ש · בירושל' ע"ש ר' הושעי' : וא"ר יהודה כו' בסעודה המפסקת · בירושל' ע"ש ר' יוחנן : ותרווייהו לקולא · שם ע"ש ר' יוסי : הסועד ערב ט"ב · איכ"ר פ"ג : א"ר יהודה כילד משנה · שם ע"ש סתמ' דירושל' : היה רגיל לאכול ליטרא · שהש"ר פ"א : ר' יהודה אומר אף אינו קורא · בירושל' מ"ק פ"ג ה"ה שתים דקורא במקום שאינו רגיל ואפשר דהתם באבלות שאני וא"כ גם הא דאיתא שם ואם היה להוט אחר לימודו מותר ג"כ ל"א כן בט"ב : אר"י אמר רב כך היה מנהגו כו' · בירושל' פ"ו ה"ו רב בעצמו טבל פסחי' בקעתא ע"ש ויגרם כו' : **ע"ב** כדי שיתענה · עמ"ש בברכות יז : ולעיל י ע"ב : כל המתאבל על ירושלים · פדר"כ כ"ב פסק' אחרית' דשוש אשים פס"ר ספכ"ח : ולא הודו לו חכמים כל עיקר · בירושל' סו' ה"ו טעמייהו דרבנן דעשו אותו כמי שמתו מוטל לפניו דאינו כופה מטתו : בשלמא יוה"כ · פתחת' דאיכ"ר לג כה"ע : אר"י אמר שמואל יום שהותרו · בירושל' ע"ש ר' שמואל בר יצחק ואמרין לה ע"ש ר' שמואל בר נחמן : א"ר יוסף אר"נ · בירושל' ע"ש רבנן אמרי : מאי דרוש · ע"ש בירושל' מקרא קראו ורחקוהו מקרא קראו וקרבוהו כו' ע"ש : ארבב"ח אר"י יום שכלו · שם ע"ש ר' אבון וע' פתחת' דאיכ"ר לג : עד שלא כלו · שהש"ר פ"ב מבלתא בא פ"א ת"כ ויקרא פ"א : עולא אמר יום שביטל · ירושל' ואיכ"ר שם ע"ש ר"ח בר אבי אמר רב : תוס' ד"ה יום · במדרש איכה · וכ"ה בירושל' ה"ז וע' אג"ש פל"ב : שם כ"א אלף · בירושל' ואיכ"ר שם ע"ז אלף ופרוטרוט ועתוס' ב"ב קכ"א :

דף לא ע"א אותו היום · במד"ר פכ"ג איכ"ר פסוק בלע ס' תנחומ' מסעי ירושל' ברכות פ"א ה"ה פ"ז ה"א כאן פ"ד ה"ה ע"ש רב הונא : רבה ורב יוסף דא"ת · בירושל' כאן ע"ש ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוסי : מבתו של סגן · בירושל' מבתו של מלך : אפי' מקופלין · בירושל' ע"ש ר' ינאי בר' ישמעאל דאמר מתוך שאת עושה כן היא משאילתן : יפיפיות · שם בשינוי וע' יפ"מ שמגי' כבכאן : אמר עולא בירבה אר"א · ה"נ בירושל' מגילה פ"ב מ"ק פ"ג ע"ש הכ"ל בשם ר' חנינא ושם מקרא שיתו לבכם לחילה לחולה וכ"ה בויק"ר פי"א ובשהש"ר פ"א ופ"ז קה"ר פ"א ר' ברכי' ור' חלבו ועולא בירבה ור"א בשם ר"ח עתיד הקב"ה להיות ראש חולה וע' תנחומא שמיני :

סליק הגהות יפה עינים ממסכת תענית בס"ד

הגהות וחדושים למסכת חגיגה

מהגאון וכו' מוהר"ר ישראל ליפשיץ זצ"ל (בעהמ"ס תפארת ישראל על משניות וכו') :

דף כב ע"א ומקום שחלקו בכל. נ"ב פ"א ומקום שחלקו [וכן הוגה את"כ] :

דף כג ע"ב תרקב. נ"ב כמס' שבת פי' רש"י שהוא נוטריקון תרי וקב והוא חצי סאה :

דף כד ע"א רש"י ד"ה אבל לא בתבונין כו' אפילו שלישית לפסול. נ"ב הייט לפי המסקנא דאמר לפסול אבל לא לטמא : **ע"ב** רש"י ד"ה לענין תרומה כו' ואית דמסיק כו' שלא הוכשרו וקשיא ליה כו'. נ"ב שלא הוכשרו כמו דקשיא ליה כו' כצ"ל [ובדפוסים החדשים הגיהו שלא הוכשרו וקשיא לי כו'] :

דף כו ע"א לאפיקורסותיו. נ"ב פ"א לאפיקורסותיו והערוך גרס כגי' הספר ופי' שהוא לשון התחתון וכו' פעות בכתפיו ובלשונו קשרו והביא ראיה לדבריו משף מקומות הקשר של אפיקורסותיו שבכתף ועוד דברים שצריך שם ע"ש ומי אשר לבו יחצב ידע כל לאמתו : סליק

מהג"מ יוסף שליט"א ב"ר רפאל ז"ל חופק"ק ווילנא.

דף ב ע"א במשנה ב"ש אומרים תאכל. עיין תוס' ול"נ משום דחשיב לה בעדיות מקולי ב"ש ומומרי בית הלל דבכל מקום ב"ש לחומרא ע"כ קאמר לה בלשון תימה לרבותא דב"ש מתירין אפילו באכילה הא דפריך בגמרא ולפליגי בתרנגולת היינו משום כיון דלר"כ פלוגתא דבילה היינו משום התרנגולת יותר טוב לפלוג בתרנגולת: **שם** גמרא ואמר רב נחמן אנו אין לנו אלא ב"ש כר' יהודה וב"ה כר"ש. קשה דלכאורה הומ"ל דב"ה במוקצה לאכילה ס"ל כר"י ובמוקצה לטלטול ס"ל כר"ש כדמחלק בשבת (דף קכ"ח ע"א) וי"ל דקושית הגמרא היא רק אליבא דב"ש אבל ק' דהא אליבא דב"ש לא תירץ כלל וי"ל דלב"ש פשוט דבשבת חמיר מחמרי מיו"ט וביו"ט דקיל מקילי ועיין לקמן ריש פרק משילין וע' מורמ"ש: **שם** רש"י ד"ה לית הו מוקצה דדילמא כר"ש ס"ל דאמר בפרק כירה מותר השמן כו'. ק' דלכאורה יותר הו"ל להביא ממתניתין דשם (דף מ"ד ע"א) ר"ש אומר כל הנרות מטלטלין וי"ל דרש"י רוצה להביא דגם במוקצה לאכילה ס"ל לר"ש דמותר דאיתא שבת (דף קכ"ח ע"א) במוקצה לאכילה סבר כר"י ובטלטול ס"ל כר"ש אבל צ"ע דבחולין (דף י"ד ע"א) שקיל וטרי אליבא דר"י ואמאי לא מייתי התם מהא דמותר השמן שבנר לפי גירסת רש"י ז"ל דגורס ר"י אוסר וכן גירסת התוס' והוי מייתי מאכילה על אכילה וי"ל משום דהתם מוקצה מחמת מצוה חמיר ועיין שבת (דף מ"ב ע"ב) תוס' ד"ה אין נאותין: **שם** תוס' ד"ה דלמא בית שמאי תימה דבמתניתין קאמר בהדיא לקמן (דף ל"ד ע"ב) תוס' ד"ה ואומר ז"ל מקשה בירושלמי מחלפי שיטתי' דב"ש וא"כ אפ"ל דמאי דאמר הגמרא דילמא נ"ל מוקצה היינו דמחלפין זאת המשנה: **ע"ב** גמרא השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות. עיין במפרשים שהקשו דלר"כ היאך מתוקמא הך ברייתא ונ"ל דמוקי לה כגון שלקחה סתם וכדאמרינן לקמן (דף ד' ע"א) אחרים משום ר"א בילה תאכל היא ואמה ומוקי לה כגון שלקחה סתם ומשמע דרבנן פליגי על אחרים וס"ל דאע"ג דלקחה סתם ונשחטה מ"מ בילה אסורה אגב נאסרת באיסורה כיון דלא נעשה בה מעשה וקמ"ל הברייתא דבמעי אמן מותרין ולא גזרינן אטו נולדה דאסורה: **שם** גמרא ואם איתא לגזר משום הכך דמתילדין. הרא"ש השיג על ר' אפרים וע' בתוס' ונראה דמפרש הא דאמר הגמרא הכי דכמו דהיכא דמתילדין גזרינן יו"ט אטו יו"ט שאחר השבת כמו כן אם נמצאו במעי אמן ג"כ נגזור ביו"ט אטו יו"ט שלאחר השבת דלא אסור משום ספיקא דאורייתא ביו"ט שחל אחר השבת וזה אינו נקרא גזירה דהא ביו"ט

[illegible]

שבת שלאחריו וכן בשנולדה בשבת אסור ביו"ט שלאחריו מן התורה א"כ גזרינן גם ביו"ט ובשבת לחודי' ועיין עירובין (דף ל"ח ע"א) בתוס' ועיין מהר"ם שיף: **ע"ב** גמרא אחד בילה שנולדה בשבת ואחד שנולדה ביו"ט כו' וספקה אסורה. במהרש"ף הקשה למה לא מוקי לה בתרנגולת העומדת לגדל בנים וכ"ל דא"כ תאמר קושית הגמרא ולתני בתרנגולת גופא דגם במוקצה ספיקא אסורה וכדמקשה לעיל גם י"ל דקושיתו קאי לריו"ח ולרבינא לעיל דלא ניחא להו לאוקמי מתניתין דמתנה על הכלכלה בתרנגולת העומדת לגדל בילים כדרבינא ברי' דעולא אלא כולהו בילה שנולדו בחדא ביטה: **שם** תוס' ד"ה ריו"ח אמר כו' ובשיטה מאייכרא תירץ כו' דר"י לדבריהם קאמר. צ"ע דהא בכל מקום דאמרינן לדבריהם היינו אע"ג דפלגיתו עלי מ"מ בהא אפילו לדבריכם צריכיתו להודות לי אבל כמו שמפרשים הם לא שייך כלל דלר"י מותר אפילו ביום ראשון ולימא הו לדבריכם אמאי לא אסריתו אפילו ביום שני לא מסתבר כלל ועיין כתובות (דף נ"ו ע"ב): **שם** גמרא הניחא לרשב"ל אלא לריו"ח מאי איכא למימר. הא דהדר הגמרא לפרושי אע"ג דכבר אמר לעיל הניחא היינו משום דהומ"ל דרב יוסף ור' יצחק ס"ל כמ"ד כל שדרכו אבל דריו"ח אדריו"ח קשיא דהא ס"ל כר' יצחק כדאמר לעיל ואיהו גופי' ס"ל את שדרכו:

דף ד ע"א בתוס' ישינים הכא משמע דבטל ולעיל ס"ל כל שדרכו וכן הקשה מהרש"א וצ"ע דהא לעיל אסור תורה והכא אסור דרבנן ועיין יבמות (דף פ"א ע"א) ובתוס' שם:

דף ו ע"ב גמרא אלא עם יציאתה נגמרה כו' למאי נפקא מינה למקח וממכר. צ"ע אמאי לא קאמר נ"מ לאסור והיתר דהיינו אם נמצא טיפת דם דאם מגדלת אפרוחים כל הבילה אסורה כדאיתא בחולין (דף ס"ד ע"ב) ואם אינו מגדלת אפרוחים זורק את הדם ואוכל את השאר כמו בבילים דספנה מהרעא ועיין יו"ד (סי' ס"ו):

דף י ע"ב גמרא אי אחריני נינהו כו' ואי לא כו' הא איכא חד דמערב בהו. נראה דנ"מ היכא דמת אחד מהם או נפל לים דקי"ל דתערובות מותרים אבל אי חיישינן דילמא כולהו נחלפו לא מהני ונ"ע אם שייך כאן ההיתר דנפל לים דהא צריך לאוכלן שנים כדאיתא זבחים (דף פ' ע"א) והכא גבי שחיטה לא שייך זה לכאורה:

דף יא ע"א גמרא הכא בשני קינין זה"ז. בקרבן נתנאל הקשה על הב"י למה לא הביא הרי"ף הא דרבא דהא לא מיבעיא קאמר דמשמע דלמטה הוה מילתא דפשיטא דאסור אפילו לר' חנינא ע"ש ולפי מה שפירש בעל המאור דבתוך הקן ולפני הקן שני קנים נינהו אלא דלמטה קרי בתוך הקן ולמעלה קרי לפני הקן א"כ מוכרח רבא לומר דלא מיבעיא קאמר דאל"כ לתני דזימן בתוך קן אחד ובשני לא זימן וא"כ מצא בקן שזימן ובקן שלא זימן לא מצא ע"כ אמר רבא דרבותא אשמועינן דחיישינן גם לסרוכי סריך וסליקו אבל לדידן דס"ל כר"ח ולא צריכין כלל להאי אוקימתא אפשר דאפילו לאשתרבובי אישתרבב לא חיישינן ועיין בפוסקים:

דף יב ע"א תוס' ד"ה השוחט כו' ה"ה דמצי למימר ר' עקיבא היא ותימה כו'. נראה דבלא"ה הו"מ למימר דס"ל כב"ש דהא דלית להו מתוך ובהא דלוקה על עולת חובה לא ס"ל כב"ש אבל א"כ יותר הו"מ לאוקמי כרע"ק דלית לי' מתוך ובהא דעולת ראי' מסתמא ס"ל כב"ש:

דף יד ע"א אמ"ל רב אחא ברדלא לבריי'. ברי"ף ובה"ג הגירסא אמ"ל רב לרב אחא ברדלא:

דף טו ע"ב גמרא רב אשי אמר כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת. בפסחים (דף מ"ו ע"ב) גזירה שמא יאמרו אופין מיו"ט לחול משמע שם דהילכתא כהאי לישנא ועי' באשר"י וגם הלשון משונה קצת:

דף טו ע"ב גמרא עירובי תבשילין צריכין דעת פשיטא דעת מניח בעינן. לפי' הרא"ש שיהא בדעתם על מי שרוצים להניח וכן איתא בש"ע צ"ע דהא קיי"ל עירובין (דף פ' ע"א) עירובי תבשילין צריכין לזכות וא"כ היאך אפשר שיזכה להם ולא יהא דעתו עליהם לכן י"ל הא דקאמר צריכין דעת היינו דעת מי שהניחו לו:

דף יז ע"א גמרא רבא אמר רב חסדא אמר רב הונא הלכה כרבי ולאסור. ק' לכאורה דלמאי נפקא מינה אי כרבי אי כרבנן כיון דפסק ולאסור ובמגילה (דף ל"ב ע"א) גיטין (דף כ"ח ע"א) ומנחות (דף ל' ע"ב) דלא מדכר כלל שמי' דתנאי כיון דאיכא דאפכי להו וי"ל משום דאיתא סנהדרין (דף ל"א ע"א) הלכה כרשב"ג ואין הלכה כחכמים וקאמר הגמרא דאי אמר הלכה כרשב"ג ה"א ה"מ לכתחילה אבל לא מהדרינן ופירש"י שם משום דיחידאה הוא אבל היכא דפסק כרבים לגמרי פסק כוותיהו ע"כ אמר הכא הלכה כרבי ולאסור וא"כ אי עביד עירובי חצרות בדיעבד מותר לטלטל וצ"ע בסנהדרין (דף ל"א ע"ב) בהגהת הרא"ש ובמס' ב"כ (דף קכ"ד ע"א): **שם** גמרא אטו שבת ישראל מקדשי לי'. אפשר דהכא ס"ל כמו שהביאו התוס' במס' חגיגה (דף ג' ע"ב) ד"ה מי כעמך וז"ל אמרינן במדרש שלשה מעידין זע"ז ישראל ושבת וכו' ועי"ז אמר לי' אטו ישראל מקדשי לי' והם אינו אלא מעידים: **שם** גמרא ת"ר אין אופין מיו"ט לחבירו. ברי"ף ורא"ש הגירסא אין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול וכן נראה דברייתא לא הוזכר יו"ט של גליות: **ע"ב** גמרא אמר רבא הלכתא כהנא דידן והאיבא דב"ה. ק' לכאורה למאי צריך למפסק הילכתא דהא גם מסתמא הלכה כמתניתין לגבי ברייתא וגם הלכה כב"ה וי"ל משום דמסיים במתניתין ושוין בדג ובילה שעליו שהן שני תבשילין דאשמועינן טעמא דב"ש דמשמע דהילכתא כוותי' דב"ש ע"כ אשמועינן דהלכה כב"ה: **שם** רש"י ד"ה אסורה דשבת כו' אסורה דרבנן הוא. הא דלא מפרש רש"י כפשוטו דשבת חמיר משום דבסקילה י"ל משום דלקמן (דף כ"א ע"א) קאמר הגמרא קשיא ולבע"א שאני שבות שבת משבות יו"ט והכא נמשמע דפשיט לי' להגמרא דשבת חמיר ע"כ פרש"י ז"ל דלאו משום חומרא דשבת היא רק משום דהוי אב מלאכה משא"כ הכא דלא הוי אלא מדרבנן וכ"מ דאילו בשיל בשבת סמוך לחשיכה דלרבה דמשום הוא"ל עביד אסורא דאורייתא גם ביו"ט אסור אבל ק' לכאורה מהא דאיתא בחולין (דף ט"ו ע"ב) המבשל לחולה בשבת אסור לבריא גזירה שמא ירבה בשבילו ואמאי הא אינו אסור אלא מדרבנן ואין לומר גזירה שמא ירבה בקדירה אחרת דא"כ גבי שוחט בהמה לחולה נמי נגזור שמא ישחוט בהמה אחרת וי"ל דרש"י ס"ל דרבוי ע"י ישראל אסור מן התורה ועיין ב"ק (דף פ' ע"ב) בתוס' וגיטין (דף ה' ע"ב):

דף יט ע"א גמרא אמר רבא אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקא קאמרי במתשבתו ניכרת מתוך מעשיו קמיפלגי כו' ואמינא להו אנא כו'. אפ"ל דהא דפליגי דרבנן בי רב ס"ל דבעינן הוכחה דידע דבעינן הערב שמש ורבא ס"ל להיפך דבעינן הוכחה דלא ידע דבעינן הערב שמש אולא בפלוגתא דתנאי דפליגי במס' כלים (פי"א מ"א) גבי חזרה לטומאה ישנה דת"ק ס"ל דלכל הטומאות גזרו דחזרו לטומאתן אעפ"י שיבכן משום גזירה שמא יאמרו טבילה בת יומא עולה ולא בעינן הערב שמש ורשב"ג ס"ל דלא אמרו חזרת טומאה אלא בטומאת מת משום גדר מי חטאת אבל בשאר טומאות לא גזרו שמא יטעו לומר דלא בעינן הערב שמש וא"כ י"ל דרבנן דבי רב ס"ל כת"ק ע"כ אוקמא דוקא בדאיכא הוכחה ור' שמעון שזורי ס"ל דליכא הוכחה דמחזות מלאכתו הוא דקא רהיט ע"כ חייש אבל רבא ס"ל כרשב"ג דלא חיישינן ע"כ אוקי כגון דאיכא הוכחה דלא ידע ור"ש שזורי ס"ל דליכא הוכחה והפ"ל הא הוא דלא גמיר אבל הערב שמש גמיר בסתמא:

דף כ ע"ב תוס' ד"ה מאי ביניהו כו' ותירץ הר"ר שמעון דרבה בר רב הונא מודה לבא דרבא כו' דהוי לורך אוכל נפש. יותר הומ"ל מהא דמנחות (דף מ"ח ע"א) דעמוד ותטא בשבת כדי לזכות בשבת אמרינן אבל חטא בשבת לזכות במוצאי שבת לא אמרינן וא"כ רבה בר"ה מודה לרבא דהא לזכות בו ביום הוא משא"כ רבא לרבה לא מודי דהא לזכות למחר הוא ובשבת ג"כ כיון דלא אפשר לאכל בשבת לזכות למחר הוא:

דף כא ע"ב גמרא ר"ע אומר אפילו נפש בהמה במשמע. בבה"ג הגירסא לכל נפש ריבה אפילו נפש בהמה ובזה מתורץ מה שקשה מרע"ק דהכא אדר"ע דנזיר (דף מח ע"ב): **שם** גמרא ופליגא דריב"ל. בבה"ג הגירסא מסייע ליה לריב"ל וקאי על הברייתא ועי' במהרש"א: **שם** גמרא איבעיא להו האי מדורה מאן קתני לה. לכאורה האי בעיא לא נ"מ אלא לב"ש וי"ל דנ"מ גם לב"ה דאם נימא דגם ב"ש מודו להא ע"כ נ"ל כפירש"י דדמיא לאוכל נפש דהא ב"ש לית להו מתוך כדאיתא לעיל (דף יב ע"א) משא"כ אם נימא דב"ש פליגי עלה ע"כ נ"ל דאין זה אוכל נפש אלא דהותר לב"ה מטעם מתוך ואפשר דנ"מ לדינא אם מותר לעשות מדורה ביו"ט שחל להיות ע"ש לצורך מחר דאם נימא דהוא כמו אוכל נפש מותר כמו לבשל מיו"ט לשבת מטעם הואיל כמבואר פסחים (דף מו ע"ב) משא"כ אם נימא דביו"ט גופי' לא הותר אלא מטעם מתוך אפשר דהכא לא אמרינן דהיינו מתוך והואיל דלא אמרינן אלא חדא ואסור לעשות מדורה לצורך שבת:

מהג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"ץ דווילנא.

דף ב ע"א בתוס' ד"ה בילה ואם תאמר לב"ש דאמרו לא תאכל אבל לטלטל שרי והא קיי"ל דאף לטלטל אסור וכו'. לאוקימתא דרבה דמשום הכנה הוא י"ל דב"ה רצו לבאר עיקר טעמייהו דהוא משום לתא דאיסור דאורייתא וזה אינו אלא באכילה דטלטול הבילה ודאי דאינו אלא מדרבנן. ולפיכך אמר רבה דהכא ביו"ט שחל להיות אחר השבת עסקינן דלכאורה הא מסיק דאף ביו"ט דעלמא או בשבת דעלמא ג"כ אסור מדרבנן משום גזירה ולמה הוצרך לאוקמא דוקא ביו"ט אחר השבת ולפי מש"כ ניחא כיון דב"ש לא הזכיר במשנה רק האיסור תורה לבד ע"כ נ"ל דמיירי ביו"ט שחל להיות אחר השבת ודו"ק:

דף ד ע"א בתוס' ד"ה ר"י אומר מ"מ לא קשיא הכא וכו'. כ"ב ומיהו על ר"א גופא לא קשיא להו דהא אמר לעיל דבילה תאכל היא ואמה דאיכא למימר דר"א ס"ל כב"ש דהא היה מתלמידי ב"ש וכמש"כ התוס' בנדה ד' ז' ע"ב לפי' ר"ת שם [וכ"כ התוס' להדיא בעירובין ל"ת ד"ה משום ע"ש ואמנם עוד נ"ל והוא העיקר לפענ"ד דתרי תנאי אליבא דר"א בזה והיינו דר"י הוא דסבר כן אליבא דר"א אבל אחרים דהוא ר"מ בר פלוגתא דר"י בכל דוכתא ס"ל אליבא דר"א באמת דבילה תאכל היא ואמה משום דס"ל דלא נחלקו בדבר זה ובזה נתיישב קושיית התוס' שם מפסחים די"ל דשם אזלא הסוגיא אליבא דר"מ ודו"ק וגם נתיישב בזה מה שהקשה המהרש"א שם על הסוגיא דעירובין מהך ברייתא דבילה תאכל ותירוצו דחוק מאוד אבל לפי מש"כ ניחא הכל בעז"ה] ועי' בהרב המאירי ז"ל שכ' דר"א לאו טעמא דנפשיה קאמר דהא ר"א לית ליה הכנה דרבה ומשמע דר"ל דר"א סבר דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה ואכן לפי מש"כ אין צורך לזה ואולי דט"ס נפל בדבריו וצ"ל דר"י לאו טעמיה דנפשיה קאמר ודבריו הן דברי התוס' ודו"ק: **שם** ע"ב בגמ' והא קא מבטל איסורא לכתחלה. וכ"ב עי' במהר"ם שי"ף שכ' דהא דלא מקשה זה מיד משום דמעיקרא י"ל דמרבה עליהם עצים מוכנין לאו משום ביטול הן רק משום דלהוי זה וזה גורם ויהא מותר הפת והתבשיל שנתבשל בו ע"ש והדבר מתמיה דבתוס' פסחים ד' כ"ו ד"ה חדש ובע"ז ד' ס"ו ד"ה אמר מבואר דבבישל בעצי מוקצה אין התבשיל נאסר דלא אמרינן דיש שבח עצים בפת רק באיסורי הנאה ומוקצה אינו אסור בהנאה ואולי דר"ל דמ"מ לא הוי מצי להקשות בפשיטות והא אין מבטלין וכו' דהא איכא למדחי דס"ל דמוקצה אסור בהנאה ודוקא: **שם** ברש"י ד"ה של גליות. וביום השביעי שבתון וגו' לא. וכ"ב נ"ל וביום

[illegible]

בית אפרים חלק או"ח שתמהו על הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה' יו"ט הלכה ט"ו שדעתו שם דלאחר שבטלו מלקדש ע"פ הראיה א"א להניח על תנאי והעירו מהא דא"ל רבינא לרב אשי וליתיב מר האידנא דהא בימי רבינא ורב אשי כבר בטל קידוש ב"ד ואעפ"כ אמר וליתיב מר וכו' ובמא"כ כבר הקדימם בזה הצל"ח ותי' יפה דהרמב"ם לא כתב כן רק לפי מה דקיי"ל דביו"ט של ר"ה אינו יכול להניח על תנאי משום דהאידנא כולהו יומי טבא כר"ה דמי לענין תנאי דכחד יומא אריכתא הוו אבל לפי מה דהיה סבר רבינא דאפי' ביו"ט של ר"ה יכול להניח על תנאי שפיר אמר וליתיב מר האידנא ע"ש:

דף ז ע"א משום דלריבן. וכ"ב עי' בערוך ערך לרב ב' דפירש קשים וחזקים כדאמר לורבא דרבנן תוזק תלמידי חכמים עכ"ל: **ע"ב** ברש"י ד"ה פתח הכתוב שאור לא ימלא. ובד"ה וסיים בחמץ כי כל מחמצת והוי ליה למכתב כי כל אוכל שאור וכ"ב עי' ברש"י בחומש והוא מן המכילתא דמחמצת היינו שאור והא הכתוב ליתן כרת על השאור ע"ש ולע"ג ולכן נ"ל דט"ס נפל ברש"י כאן וצ"ל פתח הכתוב בשאור אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם וסיים בחמץ כי כל אוכל חמץ ונכרתה כצ"ל ברש"י וזה דלא כהצל"ת שכ' דרש"י הוצרך להביא מקרא דלא ימלא ע"ש היטיב וצ"ע:

דף ח ע"א בגמ' אימא משום שמחת יו"ט לשחוט ולא לכסייה קמ"ל. וכ"ב מכאן נ"ל ראיה לדעת הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' כלאים הלכה כ"ז ובפ"ט מה' טומאות מת הלכה י"ב דהא דספיקא דאורייתא לחומרא אינו אלא מדרבנן ולכך שפיר הוה אמינא דלא העמידו חכמים דבריהם במקום שמחת יו"ט אבל לדעת ש"פ דהוא מה"ת לחומרא היאך הוי ס"ד לומר דלא לכסייה דמה לי וודאי ומה לי ספק אידי ואידי מה"ת הוא אלא ודאי כדאמרן וכן משמע להדיא לקמן ע"ב בהא דאמר שם אי נמי מספיקא אמרו ליה רבנן ז"ל טרח וכסי ע"ש. ודו"ק ומיהו מכאן אינו ראיה רק בספק מ"ע אבל לענין ספק איסור לאו או כרת אינו ראיה ובאמת שבכל הראיות שהביא הרשב"א ז"ל בתוה"ה הארוך [ד' ק"ב ד' ברלין] לסתור ד' הרמב"ם לא מיירי שם רק באיסור לאו או כרת ע"ש ודו"ק:

דף ט ע"א בגמ' אמר רבא מי לא מודה שמואל שאם קרא עליה שם שאסורה לזרים וכ"ב עי' פירש"י ודחוק קצת כיון דהגבהת תרומות ומעשרות של א"י גופא אינו אלא דרבנן היכי גזור בחלת חו"ל מפני שנראה כמתקן דהא הוי גזירה לגזירה ואכן לפי מש"כ הרמב"ם ז"ל בפכ"ג מה' שבת הלכה י"ד דהא דאסור להגביה תרומות ומעשרות בשבת ויו"ט הוא משני טעמים דהדא מפני שזה דומה למקדים אותן פירות שהפרים ועוד מפני שהוא מתקן אותם בשבת עכ"ל ועפ"ז יש לפרש בפשיטות דרבא מתרץ דנהי דאיסור מתקן ליכא בחלת חו"ל מפני שאינו טובל מ"מ איסור מקדים מיהו איכא דמי לא מודה שמואל שאם קרא עליה שם שאסורה לזרים וא"כ שייך בה איסור מקדים כמו בחלת א"י וק"ל:

דף יב ע"א ברש"י ד"ה אלא מדלא וכו' אלא רבנן גזור במידי דהוי טירחא דלא לריך וכו' וכ"ב עי' בב"י בסי' תקי"ח שהביא ב' דעות בדעת רש"י אם גם בדבר שיש בו תורת כלי אסור אם אינו לצורך היום כלל או דוקא באבנים אסור ע"ש אכן מד' התוס' כאן ד"ה דלמא משמע דס"ל כסברא הראשונה בדעת רש"י. ומדברי הטור זרוע בהלכות יו"ט סי' של"ת משמע דמפרש דרש"י ס"ל דאף אם הוא לצורך מצוה אך דאינו לצורך מצות היום כגון שצריך להוציא הקטן כדי למולו למחר ג"כ אסור והקשה עליו מהא דאמר בירושלמי דאפי' גדול מותר לב"ה וגדול הא ודאי מילה שלא בזמנה הוא ואסור למולו ביו"ט ע"ש ולולי דבריו ז"ל הייתי אומר דהירושלמי ר"ל להוציא לחכם הדורש לבהמ"ד וכמו דמסיק שם בירושלמי דשמואל הוי מיטען מערס לערס ושפיר הוי מצות היום ומאן דאסר שם לא אסר רק משום דהוי טירחא יתירה כיון דיכול לילך בעצמו [ועי' לקמן כ"ה ודברי הא"ז נ"ע. ועי' בס' ירא"ים בסי' קי"ג דפי' דב"ה דאמר מתוך וכו' לא אמר רק לצורך מצוה משום דכתיב לכל נפש גם הנאת נשמה בכלל והא דאמר רב אשי בשבת כ"ה דמשו"ה אין שורפין קדשים ביו"ט משום דיו"ט עשה ול"ת הוא לא אמר זה אלא לב"ש דלית להו מתוך אבל לב"ה אין כ"מ כלל דלאו משום דמייה הוא אלא דהוא בכלל בקרא דאשר יאכל לכל נפש והא דאין שורפין קדשים בי"ט לב"ה ע"כ צ"ל כתי' דאידך אמוראי דלשם ומר אמר חדא וכו' ע"ש והנה אף שבדבריו ז"ל יתיישב קושיות התוס' שם בשבת ד' כ"ד ע"ב ד"ה ולא מילה ע"ש אמנם איני יודע היאך יתיישב הסוגיא דמכילתין לעיל דף ח' ע"ב בהא דאמר סוף סוף יו"ט עשה ול"ת הוא והדבר צע"ג]: **שם** בתוס' ד"ה השוחט וכו' וא"כ הוי לאו הבא מכלל עשה דאין לוקין עליו וכ"ב ומדברי הרמב"ם בפ"א מה' יו"ט הלכה ט"ו נראה בהדיא שחולק ע"ז וס"ל ז"ל דלוקה ע"ש ועי' בפרשת דרכים בדרך מצותיך ח"ג מש"כ בזה:

דף יד ע"א בגמ' א"כ במוריקא ופירש"י דלליטנא דרישא בעי שינוי. וכ"ב והרי"ף והרמב"ם לא הביאו דין מוריקא כלל וס"ל דלפי המסקנא דלא בעינן רק שינוי דהטייה לא התמירו זה אלא במלת בלבד ועי' בה"ה ובב"י בסי' ק"ד ואכן בהלכות גדולות בה' יו"ט מצאתי שכתב וכל דמידק ביו"ט לא צריך לאצלויי לבר מן מלחא ומוריקא עכ"ל וזה סייעתא לדעת המהרש"ל והב"ח שהובא במ"א שם סק"א ע"ש: **שם** ע"ב בגמ' ודלמא מאתמול עבדוה דחזייה דהוי קליף נהריה וכ"ב לפי גירסא דילן לא מצינו שום היתר לכתוש במכתשת גדולה אפי' בהטייה וכ"מ מדברי הפוסקים ז"ל שהרי לא הזכירו זה ואכן אנכי מצאתי גי' נפלאה בהלכות גדולות שם שגרס כאן ודלמא מאלי ודייק דחזייה דהוי קליף נהריה עכ"ל ולפי גירסתו ז"ל בהצלאה מותר גם במכתשת גדולה [וכ"כ שם הבה"ג בתחלה בהדיא אבל לא במכתשת גדולה דבעינן לשנויי ע"כ ומשמע דבשינוי שפיר דמי] ותמהני שלא הובא גי' ה"ג ז"ל בשום פוסק דהא כ"מ טובא לדינא וצ"ע: **שם** במשנה זה הכלל כל שניאותין ביו"ט משלחין אותו וכ"ב גי' הא"ז בסי' שמ"א כל שניאותין בו ביו"ט משלחין אותו ביו"ט ובזה דחה פירש"י בגמ' דלרב ששת דאמר דמשלחין תפילין ביו"ט דאף שאינן ניאותין ממנו רק בחול מתניתין הכי קאמר כל שניאותין אפי' בחול ביו"ט משלחין אותו ותיבת ביו"ט משלחין דבתריה קאי ותמה ע"ז דא"כ אמאי תני פעם שנית ביו"ט [ואכן באמת לק"מ על רש"י ז"ל די"ל דגרים כגי' דילן] ולכן הוציא מזה דתוה"מ חייב בתפילין ויו"ט קמא אתוה"מ קאי והביא עוד ראיה לזה דהא מסיים במתני' והן לצורך המועד וע"כ דתפילין נמי לורך המועד הוא. והובא בקוצר בהג"א כאן וכ"כ התוס' בעירובין ד' צ"ו ד"ה ימים דיש מביאין ראיה מספ"ק דבילה דתוה"מ חייב בתפלין ואכן הגר"א ז"ל באו"ח סי' ל"א כתב דבאמת ט"ס נפל במשנה וצ"ל ואע"פ שאינן לצורך המועד וכ"ה להדיא הגי' בירושלמי ולפי זה אין מקום לראייתם כלל [ובהגהות הגאונים בעלי מפרשי הים זצ"ל שנדפס בתוך הגהות הלבוש תמהו על הגר"א ז"ל במה שלא הביא ד' הג"א כאן ע"ש ותמהני דהלא כבר הביא ד' התוס' דעירובין ודחה ראייתם ומה היה נצרך עוד להביא ד' הג"א הלא הן הן דברי התוס' דעירובין ומיהו לפי גי' הא"ז דגרס במשנה שני פעמים ביו"ט ראייתו נכונה דתוה"מ חייב בתפלין אף לגי' הירושלמי ודו"ק [וכן מוכח מבה"ג דהרי גם הוא ז"ל גורס במשנה כגי' הא"ז ובהגהות שם של הגאב"ד דקידאן זצ"ל הגיה דצ"ל בחול וכמש"כ לא ראה גירסת הא"ז דצ"ל ביו"ט באמת]:

דף טו ע"ב במשנה ואם שייר ממנו כל שהוא סומך עליו לשבת. וכ"ב מד' הרע"ב נראה להדיא דהאי כ"ש ממש שהרי כתב אבל מתחלתו אינו פחות מכזית וכבר תמה עליו התוס' יו"ט דהא בגמ' אוקימנא בהדיא אליבא דרב דהאי כ"ש היינו כזית ותחלתו וסופו שוין וכ"ה דעת כל הפוסקים ז"ל ונשאר בקושיא וכ"ל ליישב ד' הרע"ב ע"פ דרך הפלפול קצת דהא באמת קיי"ל בב"ב ד' קמ"ט דכל היכי דתנן כ"ש לית ליה שיעורא ואכן רב לית ליה האי כללא דהא אמר שם דבעינן דישייר קרקע כדי פרנסתו ע"ש וא"כ י"ל דהא דאוקימנא דהאי כ"ש היינו כזית היינו לדעת רב לשיטתו דלית ליה האי כללא ואכן לדידן דקיי"ל בכל דוכתא דכ"ש ממש [וכן משמע שם בב"ב פ"ט משנה ו' בד' הרע"ב דלא הזכיר שם דבעינן קרקע כדי פרנסתו ע"ש] ודלא כרב גם הכא כ"ש ממש הוא ולא בעי כזית בשיור וזה נ"ל נכון בעז"ה:

דף טז ע"א בגמ' חוץ מהוצאות שבת ויו"ט וכ"ב כמד"ר ויקרא פרשה ל' איתא דגם הוצאת ר"ח אינו נקצב מר"ה ע"ש וכן הביא הטור או"ח סי' תי"ט בשם הפסיקתא וכ' הב"י דהא דבגמ' לא קתני הוצאות ר"ח איכא למימר דבכלל יו"ט הוא: **שם** בגמ' אין מערבין בדייסא כו' וכ"ב צריך לציין במיי' בפ"ו מה' יו"ט ה"ג טוש"ע סי' תקכ"ז סעיף ד' ומבואר במג"א שם דאפי' במקומות שמלפתין בו אין מערבינן בו ע"ש:

דף כז ע"ב דלי עיניה ותזי למומא א"ל זיל האידנא ותא למחר. וכ"ב גי' השאלתות בפ' בא שאילתא מ"ד ותא למחר ומייתי לי סהדי דלא את רמא ביה מומא למחר אייתי סהדי אמר להו וכו' וכן כתב הרב המאירי ז"ל בחידושיו כאן דאיכא דגרסי למחר אייתי סהדי אבל אינו מן הערך דגירסא דידן

דף כד ע"א גמרא א"ל הלכה מכלל דפליגי א"ל מאי נפקא מינה. י"ל דנפקא מינה דאי פליגי רבנן על רשב"ג וס"ל דאפילו מחוסר צידה יכולים לצוד א"כ מסברא אית לן למימר דלא לאפושי בפלוגתא ולמימר דרשב"ג לא פליג ואסר אלא כשמחוסר צידה גמור דהיינו כמו שאמר לקמן ה"ד מחוסר צידה שאומרים הביא מצודה ונצודנו וגם אין באין לכלובן לערב אבל אם נימא דרבנן לא פליגי על רשב"ג אפשר דגם מחוסר צידה בלחוד אסור גם אפ"ל איפכא דאי פליגא רבנן על רשב"ג א"כ אפשר דלרשב"ג אם אומרים הבא מצודה לחוד אסור והברייתא דקתני הסד אווזין פטור אתיא כרבנן אבל אם נימא דרבנן לא פליגי כלל על רשב"ג א"כ ע"כ צ"ל דמחוסר צידה הבא מצודה וגם אין באין לכלובן בערב דאל"כ הברייתא דהסד אווזין ותרנגולין אמאן תרמי':

דף כה ע"א רש"י ד"ה ומלא לפני הקן שאסורין כדמתרצין לה בפ"ק (דף י ע"ב) בשני קנין כו'. ע"ש דהם שני אוקימתות דאביי מוקי לה בדף ולא בשני קנין ורבא מוקי לה בשני קנין ולא בדף וצ"ע למה הוצרך רש"י ז"ל לכך דהא למאי דפסקינן כר' חנינא דרוב וקרוב הולך אחר הרוב (כ"ב דף כג ע"ב) לא צריכין להנך אוקימתות:

שם ע"ב רש"י ד"ה מומחה בקי במומין. ק' דמי הכריחו לפרש כן ולמה לא כפשוטו דהא יחיד מומחה מתיר הבכור ובמקום שאין מומחה ג' הדיוטות כדאיתא בכורות (דף ל ע"ב) ועי' נדרים (דף עח ע"א) סבור מינה התרת נדרים ביחיד מומחה בג' הדיוטות לא ואע"ג דמסקינן התם דאפי' בג' הדיוטות מ"מ אפ"ל דהכא ס"ל לר"י דדוקא ביחיד מומחה דהא תזינן דהכא פסקינן כר"ש דאין רואין כלל ואלו התם בנדרים פסקינן דמתירין בשבת ואפשר דרש"י ס"ל כמ"ש התוס' שם דיחיד מומחה לאו דוקא סמוך אבל מ"מ מופלג בדורו בעינן ולא סגי בבקי במומין ועי' שבת (דף מו ע"ב) תוס' ד"ה התם אי לא מזדקק ליה:

דף כח ע"א גמרא מאן תנא דבמשחזת אסור אמר ר"ח דלא כר' יהודה. בירושלמי איתא לסיפך דמתניתין דתנא אבל משיאה ע"ג חברתה היינו כר"י ואפשר דהאי מאן תנא שייך למאן דאמר לעיל מכלל דבמשחזת אפילו להעביר שמנוניתה אסור מאן תנא דלא כר"י אבל ללישנא קמא מתניתין דוקא כר"י וכדאיתא בירושלמי ואולי אפ"ל דהא דקאמר ליה רבא נדרוש מסמך הלכה כר"י היינו דלא כהאי לישנא אלא כלישנא קמא דאתיא כר"י: **שם** גמרא אמר רב נחמיה ברי דרב יוסף הוה קאמינא קמי' „דרבא" מדברי הר"ג נראה דגרים הוה קאימנא קמי' „דאבא":

נמי אתי שפיר ע"ש וצ"ל דרש"י ז"ל ג"כ היה לו גי' השאילתות ומש"ה הוצרך לומר דהכוא גברא היה כהן דאל"ה לא היה הוצרך לסהדי ובזה נתיישב במה שתמה מהר"ש שיף ז"ל על רש"י [וע"ש היטב בהעמק שאלה להגאב"ד דוואלאזין נ"י]:

דף כח ע"א בגמ' אר"י אמר שמואל טבח אומן אסור לשקול בשר במים. נ"ב בהג אלפס והרא"ש הגי' אסור לשקול בשר במים ולא הוזכר שם טבח אומן וכן צ"ל:

דף לב ע"א בגמ' ר' יהושע אומר משישרפו בכבשן. נ"ב צ"ל ר' יהודה אומר וכ"ה בתוספתא דכלים פ"ג וכן העתיק הר"ש ז"ל בכלים פ"ד משנה ד' וכן כתב השער המלך ז"ל בפ"ד מהל' יו"ט דהכי מסתבר דבר פלוגתא דר"מ בכולי תלמודא ר"י עכ"ל וכ"ה בשיטה מקובלת ע"ש: **שם** בתוס' ד"ה אלפסין. ואיט כאול במעלי"ע שבנדה. נ"ב בנדה ה' ע"ב ועי' תוס' שבת פ"ד ע"ב ד"ה שטהורים בזב ורש"י חולק שם וס"ל דאינו מטמא בהיסט הזב ונראה דהיינו דהוצרך רש"י לפרש הכא דמיירי שאין לו תוך דיכול לבוא לידי מגע רק משום דכלי חרס שאין לו תוך אינו מטמא במגע. ובכה"ג בודאי מטמא בהיסט הזב ודו"ק:

דף לח ע"ב בגמ' הא דאמר רב חייא קטוספאה משמיה דרב הבורר צרורות וכו'. נ"ב בב"ב צ"ג הגירסא משמיה דרבה וכ"ל דגי' דהכא עיקר [וכן הוא גי' הרי"ף והרא"ש בב"ב שם] דהא הרשב"ם ז"ל והרא"ש שם כתבו דאינו חייב לשלם רק מצד דינא דגרמי ודמי לשורף שטרותיו של חבירו דקי"ל דחייב ולכאורה לפי הגי' דלהתם רבה תמוה טובא דהא רבה בעצמו ס"ל בב"ק ד' צ"ו להיפך ממש דהשורף שטרותיו של חבירו פטור אלא ודאי דצ"ל רב וכגי' דהכא [ושוב בעת ההדפסה מצאתי בספר מלא הרועים באות גרמי אות י"א שכ"כ ות"ל שכוונתי לדעתו]:

דף לט ע"א גחלת וכו' אסורה ושלהבת מותרת. נ"ב עיין היטב ברא"ש כאן ובט"ז יו"ד ריש סי' קמ"ב ובשער המלך על הרמב"ם ז"ל בהלכות אלו וע"ע היטב ברבינו ירוחם נתיב י"ז ודו"ק: **ע"ב** במשנה מי שהיו וכו' לא יביאו לו. נ"ב מלשון רש"י והפוסקים משמע דהפירות לא קנו שביתה כלל ואסור לזוז אותן ממקומן כיון דהבעלים לא יכולין לבוא כאן אכן בתוס' עירובין ד' מ"ז ע"ב ד"ה והכלים מפורש להדיא דקנו שביתה במקומן ויש להן אלפים אמה לכל רוח ע"ש ובחדושי הארכתי בזה בעז"ה:

דף ל ע"א רש"י ד"ה ואם אי אפשר לשנות שאין לו סודר לכסותו. ק' למאי נקט רש"י ז"ל זה השינוי דלכאורה קאי על כל הא דלעיל וי"ל דכוונת רש"י ז"ל לרבותא דאפילו דדרו בדוחקא דצריכין שינוי מרובה דהיינו לידרא ברגלא מ"מ אם אינם יכולין לשנות לרגלא או לאכפא מחויבים לפרוס סודרא ואם אי אפשר בזה אז דוקא שרי:

דף לב ע"א גמרא אבל הכא למאי חזיא חזי לקבולא ביה פשיטי. עי' כלים (פ"ג מ"ב) גר שיעורי' בשמן רא"א פרוטה קטנה ועי' שבת (דף מד ע"ב) תוס' ד"ה ומה נר: **ע"ב** גמרא תני ר' חייא בר יוסף קמיה „דרב נחמן". ברא"ש איתא קמיה „דר' יוחנן" וכצ"ל וכן איתא לעיל (דף ל ע"ב):

דף לג ע"ב גמרא ותכ"א אחד זה ואחד זה. ברי"ף ורא"ש הגירסא אחד שבת ואחד יו"ט:

דף לד ע"ב תוס' ד"ה תינוקות כו' וכיון „שטמנו בשבת לאכול". נדצ"ל מהופך וכיון שטמנו „לאכול בשבת" כו':

דף לו ע"ב במשנה משילין. ולא תולין. ק' לכאורה דהא אסור לקשור ולהתיר בשלמא לרש"י ז"ל אפשר משום דלא הוי של קיימא אבל לשיטת הרי"ף דקשר אומן אף שאינו של קיימא חייב מא"ל והכא בעינן קשר דטיעל דמהדק עי' יבמות (דף קב ע"א) וי"ל דס"ל לרי"ף דבעינן מתיר ע"מ לקשור ואיירי בקשור מע"ש ויו"ט ועי' בפ' כלל גדול בתוספות:

דף לז ע"ב גמרא שנים שלקחו חבית ובהמה בשותפות. באשר"י הגירסא ישראל ונכרי שלקחו ולכאורה מלשון חבית מותרת משמע ג"כ כגירסת הרא"ש ז"ל אבל צ"ע דהא ס"ל לשמואל בעירובין (דף מז ע"ב) דתפלי נכרי אינם קונים שביתה ועי' בזה:

דף לח ע"א תוס' ד"ה ולבטיל תימה הא הו"ל דבר שיש לו מתירין. ואפ"ל דלדידהו ס"ל דהא דדבר שיש לו מתירין לא בטיל היינו באיסור תורה אבל לא באיסור דרבנן ורב אשי הוא דחדיש דאפי' באיסור דרבנן לא בטיל וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל פ' ראשון מהלכות יו"ט שלא הביא הא דספיקא אסורה וכתב המ"מ דהוא כש"כ מהא דאפילו באלף לא בטיל והקשה הלח"מ דהא בלא דרב אשי נמי הוה ס"ד דבאלף לא בטיל ומ"מ הוה ס"ל דספיקא מותרת אולם מהגמרא (דף ד ע"ב) משמע דבלא רב אשי הוה ס"ל דאיסור דרבנן בטיל אע"ג שיש לו מתירין דקאמר ה"מ בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלין ולרב אשי דאמר כל שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטיל מא"ל ה"מ דאיתי' איסורים בעיני' הכא מקלי קלי משמע בהדיא דקודם רב אשי הוה ס"ל דבטיל:

דף לט ע"א תוס' ד"ה ותיפוק ליה כו' וא"ת וליבטל מנא אגב שלהבת וי"ל דשא"ה דליכא מתיבותא בשלהבת. עי' שבת (דף סב ע"ב) דבעי"ז פלוגתא דראב"א וכרב אשי דראב"א ס"ל דאע"ג דליכא ממשא מ"מ בטל הכלי ורב אשי ס"ל דכיון דליכא ממשא לא בטיל הכלי לגבי' ע"ש:

דף מ ע"א גמרא א"ל רבינא לר"א והאמר ר' יוחנן הלכה כר' דוסא א"ל ר"א לר"כ והתנן הבהמה והכלים כרגלי הבעלים. ק' לכאורה דלעיל (דף לז ע"ב) מקשי הגמרא אהדדי ר' דוסא ומתניתין וא"כ היכי מדמי הגמרא אהדדי ומקשה מהכניס דממ"כ אם מדמה אותו לרועה אינו דומה לבעלים ואם מדמה אותו לבעלים אינו דומה לרועה וי"ל דלעיל דמקשה על ר' יוחנן ממתניתין דהבהמה והכלים כרגלי הבעלים הוא כמו וכו' והקושיא היא מסיפא המוסר את בהמתו לבנו או לרועה הרי היא כרגליו וכן כתבו התוס' פרק ג' שאכלו וכבמה דוכתי כן: **סליק**

חשק שלמה למסכת חגיגה מהג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"צ דווילנא.

דף ב ע"א במשנה חוץ מחש"ו ונשים ועבדים והחיגר והסומא וכו'. נ"ב עי' תוס' לקמן ע"ב ד"ה נשים שהעירו דלמה בנשים ועבדים תני בלשון רבים ובחש"ו [ובכולהו אינך דחשיב במשנה] תני בלשון יחיד ותירוצם אינו מספיק לכאורה רק להא דתני חש"ו בלשון יחיד [ועי' בס' תפארת ישראל על המשניות מש"כ ליישב ותי' דחוק מאד למעיין ע"ש] אבל על הא דתני חיגר וסומא כו' בלשון יחיד לא שייך תירוצם כלל אכן לענ"ד נראה פשוט דאי הוה תני בלשון רבים הוה אמינא דוקא דסוג חגרים וסומים וחרשים פטורים אבל אם נתפקחו אח"כ במועד הוה אמינא דחייבים בראיה ואף דהיו חגרים או סומין ביו"ט ראשון ולכן דייק התנא ותני חרש שוטה וקטן וחיגר לאשמעינן דאף דעכשיו אינו חרש רק דהיה חרש ביו"ט ראשון נמי פטור וכן בכולהו דכוותיה משום דכולהו ז' ימי החג תשלומין דראשון הוא ולמ"ד דתשלומין זה לזה נקט ליה משום חג השבועות דהכל מודים דתשלומים דראשון הוא וכמש"כ התוס' לקמן דף ט' ע"א ד"ה תשלומין או לענין שמיני עצרת דג"כ תשלומין דז' ימי החג הוא וכמש"כ הטו"א שם אבל בנשים ועבדים דלא שייך כלל בהו לאשמעינן חידוש זה תני בלשון רבים כלומר דסוג נשים ועבדים פטורי דלא שייך לאשמעינן בעבד שנשתחרר במועד דפטור דנראה דאסור לכתוב גט שחרור במועד דהטעמים שכתב ה"ה ז"ל בפ"ז מהל' יו"ט לענין גיטי נשים לא שייך בשטר שחרור כלל ע"ש ודו"ק: **שם** במשנה ועבדים שאינם משוחררים. נ"ב עי' בטו"א ז"ל שהעיר דלמ"ל קרא למעט חציו עבד וחציו ב"ח מראיה דתיפוק לי דבלא"ה פטור מחמת דאין לו קרקע בירושה בא"י ואי קני קרקע הרי חוזר לבעלים ביובל ולא מקרי ארצך ע"ש ולענ"ד נראה דמשכחת לה דיהיה להם קרקע שלא יהיה חוזר ביובל כגון דזכה בקרקע של הפקר שהיה הפקר דממילא דלמי יחזור דהא אין כאן בעלים כלל ואף בהפקר שהבעלים קיימים י"ל דלדעת התוס' בב"מ דף י"ב דהפקר לא מקרי דעת אחרת מקנה אפשר דאינו חוזר ביובל ובחדושי לב"ב דף קי"ב הארכתי בזה ואכ"מ:

דף ג ע"ב בגמ' דתניא מעשה בר"י בן דורמסקית וכו' וכ"ב לכאורה צ"ל דתנן דהוא משנה בפ"ד דידים משנה ג' ואולי משום דשם במשנה ליתא להך סיומא דפשוט ידיך וקבל עיניך לכן גרסינן דתניא ודע דבתוספתא ידים שלפנינו בפ"ב איתא דר"י אמר התלמידך אני ולא מסיים באמת דר"א אמר לו פשוט ידיך וכו' וצ"ע ואולי דהברייתא שהביא הגמ' כאן ברייתא אחריתי היא ואינה הך ברייתא דתוספתא ושוב ראיתי בר"ש בידים שם דהעיר ג"כ בזה וכתב דאולי תנאי היא ות"ל שכוונתי לדעתו ז"ל:

דף ה ע"א בתוס' ד"ה זה המלוה ועוד דאמרינן המלוה לעני בשעת דחקו עליו נאמר אז תקרא וה' יענה. נ"ב ובאור זרוע הלכות צדקה סימן י"ד תירץ דהכא מיירי דנותן סלע לעני כדי להפסידו שלא יתנו לו יותר כגון שהיה לו מאתים חסר דינר ורצו ליתן לו אלף דינרים והוא ממציא לו מעות כדי שיהא לו מאתים ולא יהא רשאי לקבל יותר זה בוודאי אסור והוא בכלל והיה כי תמצאנו אותו וכו' אבל התם מיירי שמלוהו לטובתו ע"ז נאמר אז תקרא וה' יענה. ע"ש:

דף ו ע"א בגמ' א"ל אבוה וכס"א איתא א"ל אביי. נ"ב הגי' א"ל אבוה הוא גי' בעהמ"א ז"ל בפ"ק דר"ה וכתב שכן מצא בספר מוגה ומסיים דכן נראין הדברים דרשב"ג אביו של רבינו הקדוש הוא שהשיב לבנו כך ואין זה מקום ראוי לאביי שלא היה בדורו ולא היה משיב על דבריו ע"ש ואכן אנכי מצאתי בעז"ה בשם הגדולים להגאון מו"ה חיד"א ז"ל במערכת ספרים אות גמרא שכתב דמצא גמ' חגיגה כתובה על קלף בעיר פרשא ונכתב בה במקום השיב רבי השיב ר' זירא וכו' א"ל אביי וכו' ומסיים דגי' זו נראית עיקר ודווקנית: ע"ש וע"פ גי' זו אין מקום ג"כ למה שהקשה הטו"א על הירושלמי מהך ברייתא דלפי הכ"ל אינו ברייתא כלל רק שמעתתא דאמוראי וק"ל: **ע"ב** בגמ' יש בשמחה שאין בחגיגה שהשמחה נוהגת באנשים ובנשים וכו'. נ"ב בירושלמי כאן הגי' שהשמחה בין בדבר שהוא משלו ובין בדבר שהוא ברשות אחרים [ונראה דר"ל דאף אם אין לו שלמים משלו יכול להזמינו חבירו על שלמיו דאין ממן החיוב לזבוח בעצמו שלמים רק לאכול שלמים] ובין בדבר שדרכו לכן ובין שאין דרכו כן ונראה דר"ל דיכול לצאת אף שאין הבהמה הוקדשה לשם שלמי שמחה מ"מ יוצאין בה דהא ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ונדבות והכהנים בחטאות ואשמות ובכור משא"כ ראיה וחגיגה בעינן שיקדישנו מתחלה לשם ראיה וחגיגה וכק"ע וכפ"מ פי' בענין אחר והנלע"ד כתבתי בזה בעז"ה:

דף ז ע"ב גמ' אחרים אומרים המקמץ וכו'. נ"ב והרמב"ם כתב בפ"ב מהל' חגיגה הלכה ב' דהמקמץ וכו' אף שהן מאוסין הרי אלו מטהרין גופן ומלבושן ועולין בכלל ישראל לראות ופי' הכ"מ לחד תירוצא דרבינו סובר דחכמים פליגי אאחרים ופסק כוותייהו ובזה נסתלק קושיית התוס' לעיל ב' ד"ה חוץ די"ל דמתני' ס"ל כרבנן דפליגי אאחרים וגם לפי תי' הב' שב' בשם מהר"י קורקוס זצ"ל דרבינו שפיר פסק כאחרים אך דס"ל דאחרים גופא לא ממעטי רק בעודם במאוסותן אבל כשיטהרו חייבים ג"כ י"ל דלא חשיב במשנה רק אותם דפטירי לגמרי כמו חיגר וסומא דאף אם נתפשט ונתפתח ביום שני פטור למ"ד דתשלומין דראשון הם אבל הנך כולהו דהמקמץ והמצרף נחשת דוודאי אם יטהרו גופן חייבים [ואף אם לא היו ראויים ביום הראשון דהא בידו לטהר גופו ולא דמי לחיגר כלל דאינו בידו להתפשט] לא חשיב להו ודו"ק:

דף ט ע"א בגמ' אלא ש"מ לאפנויי. נ"ב ואף דאינו מופנה אלא מצד אחד מ"מ הא מרא דשמעתתא הוא ר' ישמעאל וי"ל דלשעתיה אזיל דס"ל בנדה דף כ"ב דמופנה מצד אחד למדין ואין משיבין וכן כתב בס' באר אברהם להגאון בעל משכיל לאיתן ז"ל ומיהו מש"כ שם דעצרת דגבי שמיני של חג אינו מיותר דמבעי ליה לדרשא דפסחים ס"ח דאו כולו לכם או כולו לה' או כולו לכם ע"ש אינו מוכרח דהא התם נלמד מקרא דכתיב לכם ואכתי עצרת מיותר הוא והמנם עדיפא הו"ל למימר דעצרת דשמיני של חג הנאמר בפרשת פנחס נצרך ללמד דשמיני טעון לינה וכמו דאיתא בספרי שם ומייתי ליה רש"י ז"ל בפי' החומש [ומהתימה על רש"י ז"ל בסוכה דף מ"ז דכ' שם דנלמד מפסח והרי בספרי איתא דנלמד מדכתיב ביה עצרת וצ"ע] והיותר נ"ל נכון כמו דמסיק שם בס' הנ"ל דהך ג"ש הוא מעצרת דשמיני של חג הנכתב בתו"כ בפ' אמור ושם הכל מיותר וי"ל באמת דתרווייהו עצרת מופנה וק"ל: **שם** בגמ' והאמר חזקיה נטמא ביום מביא וכו' ור"י אמר אף בלילה נמי מביא. נ"ב עי' בס' ראשית בכורים למר אחי הגאון ז"ל דף נ"ח שתמה טובא על פרש"י ותוס' דמפרשי הך פלוגתא דפליגי לענין נזיר שנטמא טומאות הרבה דא"כ מאי ענין התם לתשלומין ועוד דשם בסוגיא דכריתות לא נזכר הך פלוגתא כלל [ומה שנרשם כאן בגדו כריתות דף ט' טס"ה דשם לא נזכר זה כלל] ועוד תמה שם בכמה קושיות על פרש"י ותוס' וקלתם כבר העיר בזה הטו"א ז"ל כאן ולכן פירש הוא ז"ל שם די"ל דפליגי לענין ראיה גופא דאם נטמא ביום דכבר עבר עליו רגע מן היום שהיה יכול להביא קרבן ראיה כבר נתחייב להביא והלכך מביא לאחר שיטהר אבל בנטמא בלילה אינו מביא משום דס"ל דתשלומין דראשון הוא והוי ס"ד דהש"ס דטעמיה דר"י דפליג וס"ל דאף בנטמא בלילה מביא משום דס"ל דתשלומין זה לזה וה"ה בחיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני ג"כ חייב לר"י וקשיא דר"י אדר"י ומשני דשאני טומאה הואיל ויש לה תשלומין וכו' ולמסקנא משום דסבר דלילה אין מחוסר זמן ולפי זה הא דחיגר ביום ראשון דפטירי היינו אם נעשה חיגר קודם ליל יו"ט ראשון והביא שם דבירושלמי מפורש בהדיא כן דפליגי לענין ראיה וכן נראה להדיא גם ברמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות חגיגה הלכה ה' דמפרש כן ופסק כחזקיה דלילה מחוסר זמן. ודפח"ח [ועפ"ז נתיישב לי מש"כ התוס' להלן דף י"ז ד"ה אף עצרת בשם הירושלמי דדוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננין והקריבו למחר ותמה מר אחי הגאון זצ"ל בספרו ראשית בכורים דף ס"א ע"ב דלמה היו חייבים להקריב למחר דהא בעצרת לד"ה תשלומין דראשון הם וכיון שהיו פטורים ביום ראשון מחמת דהיו אוננים פטירי לגמרי והוכיח מזה דע"כ הירושלמי לא ס"ל כסברת התוס' אלא דגם בעצרת הוי תשלומין זה לזה אכן במח"כ לא ירדתי לסוף דעתו בזה דלכאורה אין התחלה לקושייתו דהא דוד מת ביום וכבר היה שעה אחת ביום שהיו ראוין להקריב קרבן ראיה קודם שנעשו אוננין וממילא תו לא פקע חיובן וכמו דאמרינן כאן דנטמא ביום מביא וכמו שפירש מר אחי ז"ל בעצמו בדברי הגמרא וכן מפורש בירושלמי וברמב"ם באמת. וכר מן דין לפי מה שכתב במשנה למלך ז"ל בפ"ג מהלכות אבל בהלכה י' בסופו דלא היו לפס דין אוננים כלל לענין שאין יכולין להקריב הקרבנות רק מפני שהיו טרודין בקבורו של דוד והיו אסורין באכילת קדשים מפני דכתיב למשחה לגדולה מבו"ס המתינו עד למחר ע"ש שהאריך בזה א"כ בלא"ה לק"מ דמעולם לא נפטרו מראיה כלל ודו"ק ועי' בטו"ת ושב הכהן סי' נ"ד ע"ש ויש להאריך בזה ואכ"מ:

מהג"מ יוסף שליט"א ב"ר רפאל ז"ל חופק"ק ווילנא.

דף ב ע"א במשנה [illegible]

מר וגירסא אחרת היה להם והכ"מ הוסיף תיבת אלא הא וא"צ אלא הא „סיאך" צ"ל „הך":

דף ג ע"א גמרא הא מקמי דסמכוהו הא לבתר דסמכוהו. סנהדרין דף מ"א פ"א: ע"ב גמרא ולא עוד אלא אפילו אמר מעביר הרוח ומפריח הטל אין מחזירין אותו. משמע מכאן דאם הזכיר בתוך התפילה של חול יעלה ויבא של ר"ח מ"מ אין מחזירין אותו אע"פ שהוא שקר מוחלט אינו מפסיד אותו התפילה וצ"ע על הפוסקים שכתבו דאם הזכיר מאורע של יום אחר מחזירין אותו:

דף ד ע"א רש"י ד"ה עורו פילא שסותם סדקי הארץ. נראה שמפרש לשון מעורה בטרפסין בחולין דף מ"ו ע"א ובגיטין דף כ ע"ב צ"ל דמעורה: ע"ב גמרא אמר ר' יוחנן הכי כו' והאמר ר"א הלכה כר"ג. נראה משום דאיתא יבמות דף נ"ו ע"ב אף ר"א תלמידך יושב ודורש סתם והכל יודעין דשלך הוא ואפ"ל דמשום הכי השיב לו גברא אגברא קא רמית דרבי אסי לא השיב שם ביבמות כן ובזה מחולקים שני התירוצים כאן:

דף ה ע"א במשנה רמ"א עד שיצא ניסן. ברי"ף ואשר"י הגירסא ר' יוסי וכ"מ דבכל מקום ר"מ קודם ר"י: ע"ב גמרא „כותים" עובדים לאש. נראה דצ"ל „כתיים" דכותים מאן דכר שמיה הכא:

דף ו ע"א רש"י ד"ה הכי גרסינן כו' ואם לאו ונתתי. עיין במס' ברכות פ' כיצד מברכין דף לה ע"ב כאן בעושין רצונו כו' דמוקים האי קרא דואספת באה"ז ומקשו שם בתוס' הא גם והיה אם שמוע כתיב ולפי מה שפירש רש"י הכא יש ליישב:

דף ז ע"ב גמרא מה שלשה משקין הללו אין נפסלין אלא בהיסח הדעת אף דברי תורה. משום דאיתא תרומות פ"ח שלשה משקין אסורין משום גילוי המים והיין והחלב ועיין חולין דף מ"ט ע"ב ועיין בעין יעקב הגירסא מה ג' משקין הללו נפסלין בהיסח הדעת וכן נראה עיקר:

דף ח ע"ב גמרא אמר אמימר אי לאו דצריך לבריית' בעינן רחמי ומבטלינן ליה. נראה דאין הכוונה דצריכין ליה לגדל התבואה דא"כ מאי קמ"ל דהא היו יכולין לבקש רחמים שיגדל התבואה בלא מטר כמו בשני רבי בבא מציעא דף פ"ה ע"א אלא משום דצריכין לבריית' שיחזרו בתשובה כדאיתא לעיל דף ז' ע"ב אין הגשמים יורדין אלא א"כ נמחלו עונותיהם וכן במדרשות ובירושלמי ה' שמות איד אם שברו לכם יורדים גשמים כו' וכן ברכות דף נ"ט ע"א לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומית שבלב ע"ש ברש"י ואפשר דפירושו ג"כ שיחזרו בתשובה וכן איתא במדרש דמטעם זה נבראו עננים מלמעלה ועיין ביומא דף ע"ו ע"א:

דף י ע"א גמרא אמר רב פפא הילכתא יום ששים כלאחר ששים. ק' דהא קי"ל רב ושמואל הלכה כרב באיסורי ולמה לרב פפא למיפסק הילכתא כוותיה וי"ל משום דרב נחמן אמר וסימנך משמע דהוי מתלפת להו ע"כ נתן סימן ע"כ אמר רב פפא הילכתא כלאחר ששים ולא הזכיר שם רב:

דף יב ע"ב רש"י ד"ה בפלגא קרי ויחל ומפטירין דרשו. צ"ע דהא מפורש בסוף פ' בני העיר דף ל"א ע"א במגילה בתעניות ברכות וקללות ואפילו למנהגינו דקורין ויחל כתבו דהיינו דוקא בשאר תעניות אבל בתענית גשמים קורין ברכות וקללות: שם תוס' ד"ה דאי מני „ומשום הכי" קאמר שמואל. נראה דצ"ל „ומשמע דכי" אמר שמואל:

דף יג ע"א תוס' ד"ה אמר רב חסדא. ר"י תרי סמרטוטי פירש היה שורה סמרטוטין ואח"כ היה מניחן תחת הכר „ליבשן" כצ"ל ועיין יומא פ' יוהכ"פ דף עח.:

דף יז ע"ב תוס' ד"ה דבר זה. וי"ל דהלל יוכיח שאינו אוכל בקדשים. עיין במס' פסחים דף עב ע"ב דגם אכילת תרומה נקראת עבודה ומכש"כ אכילת קדשים וא"כ גם אם אכל קדשים לא חלל:

דף יח ע"א גמרא מעיקרא סבר כיון דליכא תנא דמיקל „מר' מאיר" כצ"ל: שם גמרא והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן אע"פ שאמרו. לכאורה הא מתני' גופיה הא סתים כר"מ וכה"ג חשיב סתמא ועי' ביצה דף ב' ע"ב גבי שבת סתם לן תנא כר"ש ובתוס' שם ועי' ברי"ף שבת דף קכ"ד: שם רש"י ד"ה אכתי לא קשיא אכתי לימא תשעה. ק' דהא איכא מיומי דלא למספד והנך שלפניו לא אסור אלא בתענית וי"ל דס"ל לרש"י דלמאי דמקשה לעיל ולא ס"ל כרב אשי הוה ס"ל דגם לפניו ולאחריו אסור גם בהספד אם כי פשטות הגמרא משמע דרב אשי לא חידש אלא דכשמוטל בין שני ימים טובים אסורים גם בהספד:

דף כב ע"ב גמרא מאי אשר עמי. נראה משום דפרש"י דבתחילת אשר אמר ה' לבהלני היתה הכוונה על נבואת ישעיה וסנחריב מצרים אבל משום דהיים אשר עמי אמר כיון דבטח בעכו"ם יכילנה ליה אבל לא ידע שאין דורו דומה יפה:

דף כט ע"א גמרא אמר רב חמא בר חנינא אותו היום סרו. לכאורה מכאן ראיה לפירש"י ז"ל דביום שנכנסו התאוו תאוה שבת דף קטז ע"א דלפי' התוס' לא נצרך כלל בכאן להביא מאמר רחב"ת:

סליק

מהג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"ץ דווילנא.

דף ב ע"א במשנה מאימתי מזכירין גבורות גשמים וכו'. לכאורה צריך להבין במאי דתקנו לנו רבותינו אנשי כנה"ג לומר בהזכרה בלשון ומוריד הגשם ולא תקנו לומר ונותן מטר כמו דאומרים בשאלה ומאיזה טעם חלקו בין הזכרה לשאלה בזה ובפרט דבקרא דאיוב ה' דמפקינן מיניה דיורדין בגבורה ג"כ מטר כתיב הנותן מטר ע"פ ארץ וגו' וכן מה דסמכו חז"ל על הכתוב דלעבדו בכל לבבכם דצריך להזכיר בתפלה מדכתיב בתריה ונתתי מטר ארצכם ג"כ מטר כתיב ואולי משום דבשאלה דאנו שואלין דיתן לנו טל ומטר לברכה תקנו לומר בלשון מטר דלשון מטר ע"פ הרוב הוא נמצא בפסוק כשיורד לברכה וגם כתיב ביה לשון נתינה [ומה דכתיב בקללות יתן ה' את מטר ארצך אבק ועפר התם הכוונה דאם ח"ו יהיו ישראל בגדר אין עושין רצונו של מקום יתהפך לקללה ח"ו] אבל בהזכרה דאנו צריכין להזכיר גבורותיו של הקב"ה עדיף טפי לומר בלשון ומוריד הגשם משום דגשם הוא שם כולל לכל מיני גשמים [ומשו"ה תקנו לומר בלשון הורדה משום דלשון נתינה אינו שייך כ"כ רק כשיורד לברכה] ונ"ל שזהו שיסד הפייטן בתפלת גשם שאתה הוא ה' אלהינו משיב הרוח ומוריד הגשם לברכה ולא לקללה והיינו משום דבלשון ומוריד הגשם נכלל בו גם הגשמים שאינן יורדין לברכה ולכן הוצרך לפרש דמ"מ אנו מבקשים שלא ירד רק לברכה: ועוד י"ל משום דעיקר הטעם דתקנו לומר גבורות גשמים בתחיית המתים אמרינן (בברכות דף ל"ג) משום דשקולה כתחיית המתים ובירושל' שם מפיק לה מהדין קרא דיחיינו מיומים וגו' וכתיב בקרא דבתריה כשחר נכון מוצאו ויבוא כגשם לנו ע"ש וא"כ י"ל כיון דבהך קרא דמפקינן דשקול כתחיית המתים כתיב בלשון גשם ולפיכך תקנו לומר מוריד הגשם וק"ל: שם במשנה העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג האחרון מזכיר. ונ"ב עי' בתוס' יו"ט שהקשה דלמה לא תנן השני מזכיר וכמו דתנן בפ"ד דר"ה השני מתקיע ונשאר בקושיא ולענ"ד דמשו"ה תני בלשון אחרון משום דהוא לשון נופל על לשון משום דקאמר בתחילה ביו"ט אחרון נקט נמי האחרון מזכיר וגם י"ל דנקט כן לסימנא שלא נטעה בגי' לומר בהיפך דתו אין לטעות דסימנך ראשון ראשון אחרון אחרון ופשוט הוא: שם ברש"י ד"ה עשר נטיעות דהואיל אם אין חורשין. ונ"ב נ"ל דהואיל דילדות הן אם אין חורשין וכו'. וכ"ה בפירוש רבינו גרשום זצ"ל שנדפס כעת על הגליון בדפוס ווילנא ונראה שרש"י מב' דפין הראשונים הוא לקוח מפי' רבינו גרשום ז"ל ועי' בשם הגדולים באות ס"ן בד"ה רש"י דמסיק דמתוך דברי רבינו ישעיה וסריטב"א בחידושיהם נראה להדיא דפירש"י שלפנינו על תענית הוא פירש"י בודאי אלא שמרוב העתקות נפלו כמה ט"ס ע"ש: ע"ב בגמ' תנא בעבים וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר וכו' ולא מעצרי וכו'. ונ"ב הא דלא מקשה כן על ברייתא דמייתי לעיל ע"א דבטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר דהם נמי אמר הטעם משום דלא מעצר והו"ל להקשות ג"כ מהא דתני רב יוסף וכ"ל דס"ל דבברייתא קמייתא מיירי ברוחות שמנשבין בעולם בכל יום שלא בשעת המטר ותדע דקאמר ליה כהדי טל דאינו יורד בשעת המטר והנהו בודאי לא מעצר לעולם וכמו דמייתי ר"י בן לוי ראיה מקרא אבל בהך ברייתא דתני לה בהדי עבים ומשמע דמיירי מרוחות שמנשבין בשעת המטר והן מועילים כמטר וכמו דאמר לקמן דעבים ורוחות שניות למטר וזיקא דבתר מיטרא כמיטרא וע"ז שפיר מקשה דהא זימנין דמעצר וכמו דתני רב יוסף [ומה שאנהגו האשכנזים נהגו שהש"ץ מזכיר משיב הרוח ומוריד הטל ביו"ט הראשון של פסח במוסף מה שאינו מזכיר כן בכל ימות החמה עי' הטעם בד"מ בא"ח סי' תקי"ד אמנם לפענ"ד נ"ל לומר דאפשר דתקנו כן כדי לבקש על הטל שעתיד הקב"ה להחיות בו מתים וזה יהיה בחג הפסח וכמש"כ הטור או"ח בסי' ת"ל בשם הגאונים ז"ל דמשו"ה אנו קורין בעצמות היבשות בשבת חוה"מ פסח דקבלה בידם דתחיית המתים יהיה בחג הפסח בב"א ע"ש:

דף ד ע"א ברש"י ד"ה ר' יהושע הוא דאמר משעת הנחת לולב הוא מזכיר דהיינו יום השמיני. עי' בגבורות ארי שהעיר דהרי רש"י ז"ל בעצמו לעיל ד' ב' ע"ב פירש דשעת הנחתו היינו בז' ע"ש והנה לפי מש"כ לעיל דפירש"י משני דפים הראשונים אינו מפירש"י לק"מ אכן טפי הו"ל להקשות דהרי בגמ' גופא ד' ג' בהא דמקשה שם אי ר"י נימא חד יומא מוכח להדיא דשעת הנחתו היינו בשביעי וצ"ע והא דהכריח לרבא לאוקמא דווקא כר"י דברייתא כבר ביאר בגבו"א משום דשמיני עצרת הוא גופיה זמן גשמים ומדאמר סמוך לגשמים ע"כ יום שביעי הוא דקאמר ע"ש ועי' בהגהות הגאון מוהר"ב רנשבורג זצ"ל מש"כ בזה ודבריו צ"ע: ע"ב בגמ' ואיבעית אימא כאן לשאול כאן להזכיר. ונ"ב עי' בשו"ת דבר שמואל אבוהב סי' קמ"ט שהעיר על רבינו אלעזר הקליר ז"ל שיסד בפיוטיו בתפלת גשם במוסף של שמע"צ כמה בקשות ותפלות על הגשם בברכה שניה והרי אין כאן מקום שאלה כי אם הזכרה ע"ש ולדידי נראה דזה לא קשיא כלל דהזכרה נמי ריצוי שאלה היא ואף דאמרינן בברכות ל"ד דאל ישאל אדם צרכיו בג' ראשונות מ"מ כבר כתב הטור בסי' תקפ"ב דצרכי רבים שרי ואמנם אי קשיא הא קשיא דהרי לא תקנו לשאול כי אם מז' במרחשון ואילך אכן לענ"ד נראה ליישב די"ל דס"ל כמסקנא דגמ' כאן דבזמן שאין בהמ"ק קיים התחיל להזכיר מתחיל לשאול [ועי' בר"ן מה שדחק ליישב דעת הרי"ף והרמב"ם דלא חילקו בין בזמה"ב לבזה"ז ע"ש היטב] ועוד י"ל דדווקא לשאול בברכת השנים לא תקנו רק עד ז' במרחשון אבל לומר פסוקים ובקשות של גשמים בברכת מחיה המתים אגב הזכרה בוודאי שרי דהא הזכרה נמי ריצוי שאלה הוא ותדע דהא אנו אומרים ביום הושענא רבה כמה בקשות ותחנונים על המים וקצת מהם יש שכבר נתייסדו בימי הגאונים ז"ל ולכאורה תימה דהא גשמים בחג סימן קללה הוא ולמה הוא שואל והרי ר"א השיב לר"י אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר אלמא דלשאול בתוך החג בוודאי אסור אלא וודאי דאינו אסור אלא לשאול בתוך התפלה בברכה הראויה לה אבל לומר בקשות שלא בתוך התפלה שרי דאיכא למימר דאינו מבקש רק שיבואו בעונתן בזמן הצריך:

דף ו ע"א בתוס' ד"ה מלקוש נ"ע אמאי לא אמר ומשבר את הגרנות וכו'. ונ"ב לכאורה הדבר תימה דהרי כבר פירש"י דמלקוש א"א לדורשו לשבר גרנות ולהשיר פירות שאינה מגוייה באותו פרק וכו' ונראה דמזה ראיה דרש"י של תענית אינו מפירש"י ממש רק מאיזה מפרש אחר וכמו שהביא בשם הגדולים משמיה דהגאון מוה' יעב"ץ זצ"ל וא"כ י"ל דהתוס' לא ראו דברי מפרש זה:

דף ט ע"ב בגמ' והלא מימי אוקיינוס מלוחין הן. ונ"ב רש"י ז"ל פירש ואין תבואה גדילה מהן ולכאורה הי' יש לפרש דכיון דמלוחין הם אינן ראויין לשתיה ועיקר הברכה של ירידת גשמים הוא שירדו גם לשתיית אדם וכדתנן לקמן דף י"ח ע"ב דאם ירדו לזה ולזה אבל לא לבורות שיחין ומערות מתריעין עליה מיד וצ"ל דרש"י ז"ל מילתא דעדיפא נקט דאפילו לזריעה ג"כ אינו ראוי:

דף י ע"א ברש"י ד"ה בבריאתו וכו' והקב"ה כונסן במקום אחד. ונ"ב נ"ל והקב"ה הכניסם במקום אחד כמכנים מים כנאד ונתנם באוצרות חול שם גבול ואוצר לים כצ"ל וכ"ה ברש"י בעין יעקב: שם במשנה בג' מרחשון שואלין את הגשמים. נ"ב ומשמע דמתחילין לומר בערבית בליל השייך ליום ג' במרחשון וכן לדידן בערבית השייך ליום ששים בתקופה והקשה המג"א בר"ס קי"ד דמ"ש מהזכרה דאין מתחילין בערבית משום דלית כל עמא תמן ויעשו אגודות אגודות וכמש"כ בירושל' וע"ש מה שתי' ותי' דחוק למעיין שם ואמנם לענ"ד נראה דלק"מ דהתם איכא תקנתא להזכיר במוסף דהכל מצויין אז בבהכ"נ [דהא בשחרית א"א משום דצריך להש"ץ להכריז מקודם ואסור להפסיק בין גאולה לתפלה וכמש"כ ברא"ש בשם הירוש'] אבל בשאלה דהוא בימות החול דליכא מוסף ואין תקנה רק דיתחילו לשאול במנחה ומאן לימא לן דבמנחה אית כל עמא תמן ואדרבה בזמניהם היו טרודין כל היום במלאכה שבשדות ולא באו לביתם עד הערב וכדאמר בברכות ד' ד' ע"ב כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב וכו' ולכך טפי עדיף להתחיל לשאול מבערב ופשוט הוא: שם בגמ' ומפסיקין בר"ח. נ"ב צריך לציין ברמב"ם בפ"ג מה' תענית הלכה י' וע"ש דמיירי בשאר מקומות שעונת הגשמים שלהם הוא קודם י"ז במרחשון או אחר זמן זה ובהלכה א' הביא ה"ס ז"ל לברייתא הנ"ז וכו' דרבינו לא הזכיר זה ע"ש ותמהני דבלא הזכיר זה בהלכה יו"ד ומה שלא הביא זה בהלכה א' נ"ל משום דנראה דהרמב"ם ז"ל היה גורס כאן בר"ח ובחנוכה ופורים דכן העתיק שם ברמב"ם ולכן מפרש דע"כ דקאי על שאר מקומות דזמן תענית היחידים מתחיל סמוך לחנוכה או לפורים או דמיירי בתענית שהיחידים חוזרין ומתענין עד שיצא ניסן ודו"ק: שם ברש"י ד"ה ומפסיקין בר"ח שאם חל ר"ח בשני ובחמישי וכו'. ונ"ב לכאורה צ"ע דאם חל ר"ח כסלו בחמישי כבר השלימו היחידים ימי תעניתם דהא אז חל שני קמא שלהם כ' לחודש מרחשון ויום ה' הוא כ"ג לחודש ויום ב' תניינא הוא כ"ז לחודש וא"כ לא שייך אז הפסקה כלל ואולי דרש"י ז"ל ר"ל בתענית בה"ב שהיחידים מתענין לאחר שהתענו הציבור וכדתנן לקמן דף י"ב או דמיירי בחו"ל דזמן תענית היחידים הוא קודם זמן זה או אח"כ וכמו שכ' הרמב"ם ז"ל בפ"ג הלכה יו"ד ע"ש ומו"ר הרב הגאון חכם הכולל מו"ה יעקב בהר"ש נ"י תירץ בפשיטות דבקביעות הנז' אינם יכולים להתענות בחמישי שחל אז בכ"ג לחודש מרחשון משום דהוא יום מג"ת וכמו דתניא במג"ת פ"ח בכ"ג במרחשון איסתתר סורינא מן עזרתא וכו' ועשאוהו יו"ט. וכן בשני בתרא ג"כ הוא יו"ט ממג"ת דבכ"ז לחודש מרחשון תבת סולתא למיסק על מדבחא ע"ש ותניא כאן דמפסיקין ג"כ לימים טובים הכתובין במג"ת וא"כ היו צריכין עדיין להשלים תענית ה' וב' בחודש כסלו ושפיר אמר דמפסיקין לר"ח ודפח"ח: שם עמוד ב' ברש"י ד"ה אל ינהיג וכו' שלא יאמר הואיל ואכלתי כל שהוא אוכל הרבה. וכ"ב נראה דכוונתו כמו שפי' המרדכי כאן בשם התוס' דלא יאמר כיון שכבר אכל מותר לגמור סעודתו עד שבעו אלא מיד שנזכר יפרים מלאכול ע"כ לפי זה הא דאמר אל ינהיג עידונין לאו דווקא עידון אלא מה שרוצה לאכול כדי שבעו זהו מקרי עידון והא דאמר אל יתראה בפניהם ר"ל דאל יתראה בפניהם לומר שאכל אכן הראבי"ה שם חולק ע"ז ע"ש:

דף יא ע"א בתוס' ד"ה אסור וא"ת הרי יוכבד נולדה בין החומות. וכ"ב עי' בתוס' על החומש בפ' מקץ שכ' דיש מתרצים שלוי היה סובר כב"ה דאינו מקיים פ"ו רק בזכר ונקבה ותשובי בנים מותרין לשמש אבל יוסף היה סבר כב"ש ביבמות ס"א [וע"ע בב"י או"ח סי' תקע"ד ובדרישה שם מה שתרצו בזה]: שם בגמ' ולשמואל הא איקרי קדוש ההוא אגידול פרע קאי. וכ"ב צ"ע הא כתיב פעם שנית כל ימי נזרו קדוש הוא לה' ומאי קדרים שמואל בהך קרא ובספרי בפ' נשא קדרים באמת מהך קרא דקדוש קדושת הגוף דקדושת שער הרי כבר אמורה קדוש יהיה גדל פרע הא מה ת"ל קדוש הוא לה' זו קדושת הגוף ע"כ וצ"ע ועל הספרי גופא נמי יש להעיר דהא סתם ספרי הוא ר"ש ור"ש הא ס"ל בעצמו בנדרים ז' דנזיר חוטא הוא וא"כ היכי קדרים לקרא דקדוש קדושת הגוף ומאוה לייסב: שם ע"ב בגמ' לן בתעניתו אינו מתפלל וכו'. וכ"ב נ"ל למחר אינו מתפלל וכן הוא בהדיא ברש"י וברי"ף כאן: עוד שם מתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית. וכ"ב בע"ז דף ל"ב הגי' ואם השלים מתפלל תפלת תענית ע"ש אבל מכאן מוכח דלא גרסינן לה דהא ר"ח הוא דמוקים כן לקמן דהוא שלא טעם כלל עד הערב ואולי התם דלא הביא לד' רב חסדא הוצרך הגמ' לבאר שם דאינו מתפלל רק אם השלים תעניתו וק"ל: שם בגמ' במה שימש משה כל ז' ימי המילואים וכו'. וכ"ב הנה באמת ברש"י בחומש בפ' פקודי על הפסוק ויעל עליו את העולה פירש דאף ביום ח' למלואים שהוא יום הקמת המשכן שימש משה והקריב קרבנות ציבור ע"ש ומה דלא הזכיר כאן רק השימוש דז' ימים היינו משום דביום ח' כיון דהיה טעון קידוש ידים ורגלים וכמו שפירש"י שם בפסוק ל"א מספקא היה טעון בגדי כהונה אבל בשבעת הימים דלא היה טעון קידוש שפיר מספקא להו אם היה טעון בגדי כהונה ופשוט הוא [ומה שפירש"י שם דכל קרבנות ציבור הקריב משה בו ביום צ"ע דהא שעיר ר"ח נקרב ע"י אהרן וכמו דמשמע להדיא בפ' שמיני בפרשת ואת שעיר החטאת וזבחים ק"א ויש ליישב]:

דף יב ע"א בגמ' אמר שמואל כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום לא שמיה תענית. וכ"ב ברי"ף הגירסא שנאמר קדשו צום: שם ע"ב ברש"י ד"ה בפלגא דהיינו ריבעא דיומא קרו ויחל משה וכו'. וכ"ב כן איתא במס' סופרים פי"ז הלכה ז' והא דתנן בסו"פ בני העיר דבתעניות ברכות וקללות היינו בשבע תעניות אחרונות ורש"י ז"ל מיירי כאן בשלש אמצעיות וכן חילק שם במס' סופרים וכ"כ הרא"ש בסוף מגילה דאנו עושין ע"פ מס' סופרים דאין קורין ברכות וקללות רק בשבע אחרונות ובט' באב [ומש"כ בט"ב תמוה דהא אנן לא קרינן בט"ב ברכות וקללות כלל כי אם כי תוליד בנים וגו'. וצ"ע] וכ"כ הטור בסי' תקע"ט וע"ש בב"י מש"כ על רבינו הטור בזה ואמנם הדבר פשוט דהטור הוציא כן מד' הרא"ש הנ"ל ודברי הב"י צ"ע:

דף יג ע"א בגמ' טבילה בחמין מי איכא שאובין נינהו. וכ"ב ובברכות דף כ"ב ע"א מקשה רב חסדא נמי כעין זה וכי יש טבילה בחמין ולא מסיים שם הגמ' הא שאובין נינהו כמו דכאן וכבר העיר בזה בס' לחם ושמלה להגאון מוהר"ש גאנצפריד זצ"ל וע"ש מה שתי' ואכן לענ"ד נראה ליישב בפשיטות דהתם בברכות דמיירי לענין טבילת בע"ק דכשר אפי' בשאובין וכמו שמבואר בארוכות בב"י או"ח סי' פ"ח ע"כ הא דלא משכחת לה טבילה בחמין לאו משום שאובין רק משום גזירת מרחצאות דשמא יטבול בתוך הכלים וזה פסול אפילו בטבילת בע"ק וכמו שמבואר שם בגמ' אבל הכא דמיירי לענין טבילה מטומאה שפיר פריך דהא שאובין נינהו: שם בתוס' ד"ה אמר ירושלמי בת"ב וכו'. וכ"ב בירושלמי לפנינו הגי' בת"ל מרחיץ פניו ידיו ורגליו כדרכו [והיינו דלא כר"ת כאן דמתיר בת"ל אפי' כל גופו בצונן ואולי דהירושלמי מיירי בחמין וצ"ע] ובת"ב מרחיץ ידיו ומעביר על פניו [וצ"ל דר"ל מרחיץ ידיו מערב ט"ב או דר"ל אם מרחיץ ידיו בט"ב לצורך תפלה וכדומה] ביוה"כ מרחיץ ידיו ומקנחן במפה ומעביר את המפה על פניו ע"כ ועי' בש"ס דילן ביומא ד' ע"ח וגי' התוס' צ"ע: שם בתוס' ד"ה וכן אתה מוצא וכו' דאבל נמי מותר בצונן. וכ"ב עי' בגליון הש"ס להגרע"א ז"ל מה שתמה על התוס' אלו ועוד יש לדקדק על לשון התוס' שכ' אהא דקאמרינן דבצונן מותר וכן סיימו בסוה"ד אבל לא קאי אהא דבצונן עכ"ל וקשה דהיכן הוזכר בברייתא דבצונן מותר בתענית ציבור ולכן מכל זה נ"ל לומר דהתוס' היו גורסים בברייתא כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא בחמין אבל בצונן מותר וכמו נמי לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר. וכן עולים כל דברי התוס' כהוגן ועיקר הקושיא הוא מאבל דווקא ודו"ק:

הגהות על מסכת תענית שלמה

דף טו ע"א ברש"י ד"ה ובקבלה עמדו בתפלה והקשה תוס' וכו'. ונ"ב שני תיבות אלו עמדו בתפלה אין כאן מקומו ושייך לד"ה ברחובה של עיר ושם צריך לציין עמדו בתפלה ופ"ז פירש"י ברחובה של עיר בגלוי וכו':

דף טז ע"א בגמ' למה נותנין אפר מקלה ע"ג תיבה. ונ"ב גי' הרי"ף והרא"ש למה נותנין אפר מקלה ע"ג ס"ת וכן הוא בילקוט בישעיה ס"א רמז שס"ד וכ"כ הרמב"ם בפ"ד מה' תענית ובכ"מ כתב עליו שלא ידע מניין לו זה אכן בלי ספק שהיה גורס בגמ' כגי' הרי"ף והרא"ש ז"ל ועי' בספר נחל איתן על הרמב"ם ז"ל שהרגיש ג"כ בגי' הילקוט והרא"ש ז"ל ע"ש: ולענין להוציא ס"ת לבית הקברות על כל צרה שלא תבוא על הציבור ר"ל. עי' בנו"ב מהד"ת או"ח סי' ק"ט דנסתפק בזה אכן תמהני במה שלא הביא לדברי הר"ן כאן בסוגיין שכ' בפשיטות דאין לעשות כן ומסיים שלא כמנהג מקצת המקומות שמוציאים את התיבה לבה"ק ומתפללים שם: **שם** ע"ב ברש"י והיא דאמרי וכן הנהיג מנהג זה אמקדש קאי. ונ"ב נ"ל דהך וכן הנהיג הוא התחלת הדבור והוא ציון על הגמ' ור"ל דמהך ברייתא משמע דבגבולין לא נהגו לתקוע כלל [או שתקעו לאחר התפילה כמש"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' תענית ע"ש] א"כ מה שאמר וכן הנהיג נ"ל דקאי אמנהג שנהגו במקדש נהג ר' חלפתא בצפורי [וצ"ל ברש"י ואמקדש קאי בוא"ו] אבל לפי ברייתא קמייתא דס"ל דתקעו גם בגבולין ואין נ"מ אלא באמן פירש"י דנהג כל מנהג זה ור"ל בין מקדש ובין של גבולין ודו"ק. ונראה עוד דהת"ר שנדפס בגמ' באמצע ברייתא השניה הוא ט"ס והכל חדא ברייתא היא וצ"ל על כל ברכה תן לו תהלה על הראשונות הוא אומר וכו' ודו"ק:

דף יז ע"א בגמ' ודלמא ה"ק רחמנא לא לירבו כלל. ונ"ב לכאורה תימה דא"כ למאי אתא ג"ש דפרע פרע ושמעתי מפי מר אחי הגאון זצ"ל דנראה דתיבת כלל הוא שני תיבות וצ"ל כל ל [ומשום שחשבו שהוא תיבה אחת לכן הדפיסו לתיבת כלל] ור"ל ודלמא דאתי ג"ש דאסור לגדל השער כל ל רק דצריך לגלח מכ"ט יום לכ"ט יום ודפח"ח:

דף יח ע"א בגמ' דלא יעידון מן אורייתא שפעם אחת וכו'. כ"ב צ"ל דלא יעידון מן אורייתא דלא, למספד שפעם אחת וכ"ה במג"ת שם פי"ב ע"ש: **שם** ברש"י ד"ה לא נצרכה אלא לחודש מעובר בשנה מעוברת וכו' ונ"ב הנה כבר תמה ע"ד רש"י אלו בס' גבורות ארי דלמאי הוצרך לומר שם השנה מעוברת דהא זה אינו מעלה ומוריד כלל לתי' של אביי כלל דהא ע"כ צ"ל דחודש אדר שני היה מלא ע"ש מה שדחק בזה ואכן לענ"ד נראה ליישב פירש"י ע"פ מה שהקשה הגאון בעל בית אפרים ז"ל בחלק יו"ד סי' ע"ז דלמאי הוצרכו לאסור בהספד בחגא דשבועיא לגי' התוס' דמנחות או בתמידא לגי' רש"י דהא בלא"ה אסור בהספד מחמת שהוא בתוך ל' יום שלפני הרגל וכדתנן במו"ק ד' ח' וכבר תי' ע"ז יפה מר אחי הגאון ז"ל בספרו אסיפת בכורים ד' מ"ט דכל עצמו לא הוצרכו לאסור בהספד רק כדי לאסור יום שלאחריהם בתענית וכמו דמשני רב פפא לעיל ע"ש ולפי זה י"ל דכוונת הגמ' להקשות כאן גם על יום כ"ח דלמאי הוצרכו לאסור יום כ"ח גם בהספד דאין נ"מ רק כדי לאסור יום כ"ט בתענית הא יום כ"ט בלא"ה היה אסור בתענית משום דהוי יומא דמקמי יומא דמתוקם תמידא דיו"ט דאיתוקם תמידא קדים טובה ליו"ט דכ"ח וקושיא לא מתרצא דנ"מ לחודש מלא דמ"מ מעיקרא לא ידעינן אם יהיה מלא וממילא אסור יום כ"ט מספק שמא יהיה אדר חסר ולא שייך בזה ספיקא דרבנן לקולא דהא הוי ספק שיתבאר למחר וכל ספיקא דאיכא לברורי לא מקרי ספק כלל וכמבואר בכללי הספיקות [ומש"כ הנו"ב מהד"ת באו"ח סי' צ"ג נגד זה דבריו צ"ע באמת] ולפיכך פירש"י דאביי ר"ל דלא נצרכה אלא בשנה מעוברת ג"כ [וזהו דאמר אביי אלא לחודש מעובר ולא אמר אלא לחודש מלא והיינו דרוצה לכלול בו דמיירי בשנה שיש בה חודש העיבור] ואז נ"מ טובא ביו"ט דכ"ח לענין יום כ"ח גופא של אדר הראשון שהוא אסור בהספד דמצד לפני הרגל ליכא דהכתי איכא קרוב לס' יום עד הרגל ושפיר הוצרכו לאסור יו"ט דכ"ח בהספד משום שנה מעוברת ודו"ק וזה נ"ל בפתור ופרח בעזה"י ליישב פירש"י: עוד שם ברש"י בד"ה כר' יוסי דאמר בין לפניו ובין לאחריו אסור ונ"ב והיינו דמפרש דרב פסק כר"י גם בדלא למספד ואמנם בתוס' כתבו דהלכה כר"י דאמר לאחריו אסור ולאחריו מותר ונראה דטעם מחלוקתם דרש"י ז"ל סובר דליכא לפרש דקאי איו"ט דלא להתענאה דא"ר הוי הלכתא למשיחא דהא רב בעצמו ס"ל בר"ה ד' כ"ח דבטלה מג"ת [ובמק"א כתבנו באריכות דגם כשיבנה המקדש ב"ב לא יחזרו ימי המג"ת למקומם וכמו שמשמע להדיא ברמב"ם בסוף הל' מגילה וא"כ גם הלכתא למשיחא לא הוי וזהו הטעם דהרמב"ם לא הביא בשום מקום בחבורו ימי היו"ט של מג"ת ודו"ק] ולפיכך פירש דקאי אדלא למספד וכ"מ לחנוכה ופורים דלא בטלו [וס"ל לרש"י דגם לפניהם ולאחריהם של חנוכה ופורים לא בטלו] דאסור להתענות אפי' לאחריהם ואכן התוס' לשיטתם דתי' בתירוץ קמא דלפו"א בטלו וע"כ צ"ל כשיטת הראב"ד ז"ל דלענין תענית נגזור לא בטלו וא"כ שפיר י"ל דלא פסק כר"י רק בדלא להתענאה וכמו דס"ל לר' יוחנן דכל למעוטי בפלוגתא טפי עדיף וכ"מ לענין תענית נגזור ודו"ק היטב: **ע"ב** בתוס' ד"ה הלכה דאי אחנוכה ופורים אינו יכול להתענות דיום משתה ושמחה כתיב. נ"ב צ"ע דהא בחנוכה לא מצינו שקבעום למשתה ושמחה רק דאסור בהספד ותענית ולא חמיר מר"ח ונראה דהתוס' ס"ל כדעת המרדכי הארוך שהובא בד"מ באו"ח סי' תר"ע שקבעו למשתה ושמחה ג"כ משום שהיה אז חנוכת המזבח וכ"מ ברמב"ם בריש הלכות חנוכה בהלכה ג' ע"ש:

דף יט ע"א במשנה וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור. נ"ב לקמן ד' כ"ב משמע דבמתני' לא גרסי' פי תנור רק כמלא תנור סתם אך דהברייתא מפרש דהיינו כמלא פי תנור וכן נראה מפירש"י שם וכן הרב המגיד בפ"ב מהל' תענית כשהעתיק לשון המשנה לא העתיק רק כמלא תנור סתם וכן צ"ל באמת דאם גרסי' כמלא פי תנור א"כ פשיטא דמלא פי תנור פת תנן ומאי קמבעיא ליה לקמן ודו"ק כל זה שמעתי מפי מר אבא המופלג בתו"י המנוח מו"ה ישראל משה הכהן ז"ל ודפח"ח:

דף כ ע"א ברש"י ד"ה שתיהן אשר לא תמטיר עליה וכו'. נ"ב ט"ס נפל בכאן בדברי רש"י וצ"ל והלקה אשר לא תמטיר עליה מוסב סדבר על הטב וכו' כצ"ל וכוונת רש"י דלא תמטיר דסיפא דקרא קאי על הטב דהטב לא תמטיר על הארץ דהטב הוא גם לשון נקבה וכן שמעתי מפי הרב המאור הגדול המנוח מו"ה יצחק אלי' לנדא זצ"ל שהיה מ"מ דפ"ק שאמר להגיה כן ברש"י:

דף כב ע"ב בגמ' מפני שהיה לו למלך בירמיהו ולא נמלך. נ"ב ובמדרש איכה רבתי על פסוק צדיק הוא ה' איתא באמת דנמלך בירמיה ולא שמע לו [משום דלא אמר לו מפי הנבואה רק דכן מקובלני מפי ישעיה רבי וכו'] ומשו"ה כתיב כי פיהו מריתי פיו של הקב"ה ופיו סרסרו וכ"ה בקינה המתחלת איכה אלי קוננו מאליו שיסדה רבינו אלעזר הקליר זצ"ל ובפי' בעל דברי הימים המיוחס לרש"י ז"ל וצ"ע. ועיע ביערות הדבש בח"א דרוש ד' ובחידושי האריכתי בזה בעז"ה:

דף כה ע"א בגמ' הא והא גרמא ליה. נ"ב פירוש דאי משום דאחוי קידה היה יכול להתרפא אבל מחמת דהטיח דברים כלפי מעלה גרמא ליה דנאחר פיסח וכן משמע בירושלמי דברכות פ"א הלכה א' ע"ש ועי"ד זה יש לפרש ג"כ הא דאמרינן במגילה כ"ח גבי יצחק אבינו דהא והא גרמא ליה ודו"ק

דף כו ע"ב במשנה והעמיד צלם בהיכל. נ"ב לפי פירש"י צ"ל והועמד והגי' דילן והעמיד הוא ע"פ פירוש אחר שהביא הרע"ב כאן בשם הירושלמי ועי' תוס' יו"ט: **שם** ברש"י ובטל התמיד לפי שגזרה המלכות וכו'. ונ"ב עי' רש"י ערכין ד' י"א ע"ב ד"ה בטל התמיד ע"ש ועיע בפי' הרע"ב כאן:

דף כט ע"ב בגמ' אילימא לכבס וללבוש מאי כבוד שבת איכא. נ"ב בירושלמי מפני דלתספורת הושבה ופי' דהא דתנן דבחמישי מותר היינו לענין תספורת נשית ואמנם בא"ז בהל' ת"ב סימן תי"ד היה לו גי' משובה בירושלמי דגרס לתספורת חייש בה והוציא מדברי הירושלמי אלו דלספר גם בחמישי אסור ושובה להלכה בהגה' אשר"י משמו אכן גי' זו בירושלמי לא נהירא כלל דמלבד דאין הלשון מדוקדק גם לפי זה אין לו שייכות להקושיא שלקודם ולכן נראה דגי' משובשת נזדמנה לו להא"ז בד' הירושלמי וצ"ע: **שם** בגמ' מר"ח עד התענית. כ"ב הא דלא אמר עד ת"ב י"ל דאתא לאשמעינן דאם חל בשבת ונדחה אסור עד לאחר התענית משום דלמ"ד דאינו אסור אלא בשבוע שחל ע"ב להיות בתוכה אז ב' השבתות מותרין כמש"כ בירושלמי קמ"ל ר"מ דמ"מ לדידיה אסור מר"ח עד התענית משום דלדידיה לא תליא בשבוע שחל ע"ב רק מר"ח:

דף לא ע"א בגמ' ובת סגן מבת משוח וכו'. נ"ב עי' הוריות דף י"ג דמשוח קודם לסגן ויש ליישב ועי' ברש"י שם ד"ה להחיותו ודו"ק: סליק בעז"ה

השמטות מצפה איתן ממסכת ביצה

דף ב ע"א במשנת ב"ש אומרים תאכל. הא דלא רמי ב"ש אב"ש דהכא מתירין אפי' נולד ובעצמות וקליפין אסרי אפי' מוקצה כתב עלה הצל"ח דבתרנגולת איכא שמחת יו"ט וממילא הותר הבילה שהרי היה מוכן אגב אמו. והוא דחוק מאד דאדרבה משמע דתרנגולת שהיא בע"ח ודאי אסרי כשלא הוכן כמו גבי גוזלות לקמן. אלא י"ל דב"ש אב"ש לא קשיא דמסברא חמור שבות שבת משבות יו"ט כדאיתא לקמן (דף כח ודף לב): **שם** ותמן בככותבת. בענין ישוב משנתנו הנפקותא דבין ב"ש וב"ה כשאר הצל"ח לקמן (דף ז) בקושיא לדעת הסוברים דליכא מלקות בלאו דב"י ונסתייע מזה להרמב"ם דלוקין על לאו דבל יראה וא"כ נ"מ בפלוגתתן אי לוקין משום ב"י בחמץ בשעור כזית דלב"ש אין לוקין אלא בככותבת והוו לקולא ולב"ה לוקין בכזית. ותמה אני איך אפשר לומר כן דאין נ"מ בפלוגתא דב"ש וב"ה גבי יו"ט בשיעור כעור דחמץ רק לענין מלקות דא"כ תקשי לר"ש דאמר במכות (דף יז) כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן בלבד. וכי פליג אב"ש וב"ה דמתני' דבעו שיעורא למלקות. וכן תקשי על בעל או"ת בסוף תי' לפסחים שכתב דנ"מ בפלוגתתם כאן כגון אם שחט פסח על חמץ בכזית דלב"ה לוקין ולב"ש אין לוקין. אך נראה דעיקר פלוגתייהו לענין איסורא דב"י איתשיל וכגון שנתערב כזית חמץ דלב"ש דהוי ח"ש אין בו איסור דאורייתא לבערו דהא דקי"ל ח"ש אסור מה"ת היינו בבעין ולא בתערובות. ולפ"ז גם לר"ש א"ש דאיהו נמי לא אמר כ"ש למכות אלא באיסור שהוא בעין ולא בתערובות וכמ"ש תוס' בע"ז (דף סו) בשם ה"ר יקיר וכ"כ תוס' בשם ספ"ד דמעילה. ואפשר דאפי' איסור דאורייתא לית ליה. ומ"ש בס' שחיים דאיכא אי' הורה לר"ש בח"ש ע"י ערוב דאל"כ צ"ל כל חלב לר"ש כיון דר"ש לוקה. י"ל דאימא דר"ש מוקי רק לכוי. גם נראה במנחות (דף נו) דר"ש לא דריש כל לדבר שאין סברא לרבות. ומה שהקשה לרבינו יקיר משבועות (כא ע"ב) כבר תירצו המחברים בכמה אנפי. אך בירושלמי רפ"ג דפסחים משמע דלא כרבינו יקיר: ועוד י"ל דאליבא דר"ש משכחת שפיר נ"מ בפלוגתא דב"ש וב"ה לענין אי לקי כששרף כזית חמץ ביו"ט ולא כמ"ש הצל"ח דלב"ש לקי ולב"ה לא לקי אלא בהיפך והוי שפיר מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה. והוא דר"ש לטעמי' דס"ל חמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה וא"כ לב"ש דלא עביד מצוה בביעורו ה"ל לגמרי מקלקל בהבערה ופטור כמ"ש תוס' בס"פ הנזרג. אבל לב"ה דקיים עשה בביעורו מחייב דלא גרע מהבערה דבת כהן. ועוד דכאן מקיים מצוה בשעת שריפה וכה"ג חשיב תיקון כמ"ש תוס' שם. ומשום דהוי עשה דתשביתו לאו דיו"ט לא מפטר דתשביתו הוי עשה דקודם הדבור ולא דחיה לל"ת כמ"ש בחי' לפסחים (דף ה):

דף ד ע"א גמ' רב אשי אמר לעולם ספק יו"ט ספק חול הוי דבר שיש לו מתירין כו' הצל"ח בשם בנו ובשו"ת שמן רוקח ח"א סימן ג' הקשו מסוגיא זו ע"ד הרמב"ן בפ"ב דפסחים שכתב דר' יוחנן דאמר חמץ בזמנו בנ"ט אע"ג דהוי דבר שיל"מ לאחר זמנו שפוסק כר"ש שם אפ"ה ס"ל דבטל משום דלא ס"ל דין זה דדשיל"מ לא בטיל. ולפ"ד איך מצא ידיו בסוגיא דידן דמתרץ רב אשי ברייתא דביצה שנולדה ספק ביו"ט או בחול משום דהוי דשיל"מ. וע"כ גם לר' יוחנן מתרץ כן ועיקר קושי' הגמ' אליביה כדמוכח בסוגיא ולר"י גופיה צ"ל הכי. ולק"מ דלאו לעולם לא ס"ל לר"י דין דשיל"מ דודאי מודה ר"י דדשיל"מ לא בטיל באיסור שלא היה לו שעת הכושר מעולם ורק באיסור שמתחלתו ה"ל שעת הכושר ועתה נאסר מחמת הזמן כמו חמץ בפסח וכה"ג מים ומלח בעיסה גבי תחומין בזה ס"ל לר"י דאע"פ שי"ל מתירין בטל, וכ"כ השעה"מ בהל' חמץ. ולפ"ז א"ש תירוץ רב אשי בשמעתין גם לר' יוחנן דגבי ביצה מודה ר"י דלא בטילה משום דהוי דשיל"מ דל"ד לחמץ שהרי לא היה לה שעת הכושר מעולם: **ע"ב** גמ' רב אשי ספוקי מספקא ליה ועביד הכא לחומרא והכא לחומרא. וא"ת הא אינו אלא ספק בתקנתא דרבנן וקי"ל דכל ספק בדרבנן אזלינן לקולא ואף בספיקא דדינא עבדינן עובדא לקולא כדמוכח בעירובין (דף סה ע"ב) ואפי' בדבר שיל"מ אזלינן לקולא בס' דדינא בדרבנן כמ"ש הפר"ח בסימן תנ"ז. וי"ל ע"פ מ"ש הר"ן בפ' ע"פ (דף קח) גבי והשתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי פי' דאמרי לה דהרי כסי קמאי בעו הסיבה ואמרי לה כסי בתראי אידי ואידי בעו הסיבה ואע"ג דבדרבנן אזלי' אחר המיקל ע"כ בעינן למעבד הסיבה בכולהו דאי ניזל לקולא אמאי ניקל בהני טפי מבהני. וכה"ג כתב הט"ז דלא אמרי' סד"ר לקולא רק אם יש במה לתלות להקל אבל אם א"י לתלות בשום דבר אף בדרבנן תרוייהו אסורות וה"ר מתני' דפ"ב דמקואות. וכה"ג כתבו התוס' והרא"ש לקמן בפירקין (דף יד) אע"ג דבשל סופרים הלך אחר המיקל הואיל ובכל א' וא' יש קולא וחומרא בכל צד אזלי' לחומרא דאמאי ניקל בחד צד מבאידך וכ"כ התוס' בשבת (דף קמה). וא"כ א"ש דכיון דמספקא ליה לרב אשי אי הוו ב' קדושות או קדושה א' ויש בכל צד קולא וחומרא דאי ב' קדושות הן הוי קולא לגבי ביצה וחומרא לגבי הבדלה ואי קדושה א' הוי חומרא לגבי ביצה וקולא לגבי הבדלה א"א למיזל לקולא בחד צד טפי מבאחר ומשו"ה אזיל לחומרא בתרוייהו. וכה"ג מצינו בעירובין (דף לח) דרבנן מספקא להו בשבת ויו"ט הסמוכים אי הוו קדושה א' או ב' קדושות ועבדי הכא לחומרא והכא לחומרא פי' בין לענין שא"י לערב לשני רוחות דשמא קדושה א' הן ובין שאם נאכל הערוב בראשון אינו ערוב בשני דשמא ב' קדושות הן. וטעמא נמי כדאמרן דאע"ג דעירובין דרבנן אזלי' בתרוייהו לחומרא דא"א למיזל לקולא כיון שיש בכל צד קולא וחומרא כנ"ל. [ומיהו בלא"ה י"ל דש"ה דאיכא חזקה לחומרא גבי ביצה וכן גבי עירוב דב' רוחות]. ומטעם זה א"ש הא דקי"ל גבי ס' בן ט' לראשון ובן ז' לאחרון דשניהם מתאבלין עליו. והקשה הרדב"ז בתשו' ש"א דאמאי מחמירין באבילות כל ז' שאינן אלא מדרבנן הא ה"ל ספק בדרבנן. וכבר הקשה זה המרדכי. אך לפמ"ש א"ש דבכה"ג שא' חייב ואי' איזהו לא מקילין בדרבנן בשום א' מהן דמאי חזית להקל בא' טפי מבאידך ולהקל בתרוייהו א"א דודאי א' מהן צריך להתאבל וע"כ צריך להחמיר בתרוייהו ודמי לב' שבילין דקי"ל דאם באו בבת א' שניהם טמאים ואף בטומאה דרבנן:

דף ה ע"ב תוס' ד"ה ובקש כו' וא"ת אי קסבר קדושה ראשונה כו'. עי' במהר"מ שהגיה קדושה אחרונה ופי' קדושת עזרא. ועיין בריטב"א פ"ג דשבועות שמתחלה כתב כלשון התוס' שלפנינו ואח"כ כתב בשם' ב' דאפי' סבר ק"ר ל"ק אבל קדושה ב' מודה דקידשה ובר' יוסי דאמר ק"ר ושניה יש לה שלישית אין לה. אך בפרשת דרכים דרך הקדש דרוש ו' כתב דאף מ"ד קדושה ב' קידשה לע"ל אינו אלא לענין תו"מ א"י שנתקדשה ע"י כבוש. וכהכי קאי קרא דירושה א' וב' יש להו וג' אין להו אבל בקדושת מחיצות אין לנו לחלק בין ק"ר לשניה ואי ק"ר ל"ק אלא לשעתה שניה נמי. ועפ"ז א"צ להגיה כאן בדברי התוס':

דף ו ע"א תוס' ד"ה הואיל כו' דשמואל וזעירי ור' יוחנן כר"ש סבירא להו. וכתב במהרש"א והא דאסר ר' יוחנן לעיל ביצה שנולדה ביו"ט לאו מטעם מוקצה אלא משום משקין שזבו. ולפ"ז לא אסר ר"י ביצה שנולדה בתרנגולת העומדת לאכילה בטלטול רק לאכילה כיון דלית ליה מוקצה וכמ"ש התוס' בשבת (דף מה ע"ב) וזה דלא כמ"ש מהר"ם שי"ף כאן בפשיטות ע"ד המהרש"א דכיון דאסור באכילה משום משקין שזבו אסור ביומיה לטלטלו לר' יוחנן. ומ"ש דכן משמע לעיל בעובדא דאושפזיכניה דרב אדא בר אהבה כבר כתבתי בחידושי דאין משם ראיה כלל והדרבה הבאתי ראיה לדברי התוס':

דף ט ע"א תוס' ד"ה גלגל כו' ונראה דהלכה כרבה דהוא בתראה. פי' לגבי אבוה דשמואל. וכתב בהי"ש תימה הא לא קי"ל כבתרא אלא מאביי ורבא ואילך. וי"ל לפי מ"ש בת"כ פ' תולין דדוקא כדאיכא דא"ל התלמיד לרב אבל כשנחלקו בשני חולקין דעלמא לא. ועפ"ז י"ל ג"כ מ"ש הרא"ש על הכה"ג בפ' אלו מגלחין סימן ס"ז ות"ש המע"מ ע"ד תוס' בע"ז והצל"ח ע"ד הכס"מ ה' ברכות: **שם** ד"ה ורב כב"ש כו' וי"מ דלרב קפריך וא"ל רב תנאי היא ול"כ דמאי אולמייהו דר"א ור"ש לגבי ב"ה כו'. וכ"כ רש"י. וי"ל דע"כ ר"א ור"ש לא שבקי ב"ה ועבדי כב"ש אלא ס"ל דלא נחלקו ב"ש וב"ה כדבר זה וכה"ג אמר בב"ק (דף לד) ובכ"ד ועיין תוס' לעיל (דף ג) וא"כ שפיר משני לרב תנאי היא:

דף י ע"ב גמ' לימא מסייע ליה לר' חנינא דאר"ח רוב וקרוב הולכין אחר הרוב. בס' פ"י הקשה דלמא שוין רוב וקרוב והא דאסור משום ס' מוכן וכ"ה במהר"ם שי"ף. וי"ל ע"פ מ"ש הרמב"ן בב"ב דקרוב ומצוי עדיף מרוב משום דאמר כאן נמצא וכאן היה. והנה כאן אזיל לרבה ובכתובות (דף טו) משמע דלית ליה כאן נמצא כאן היה ולדידיה שוין רוב וקרוב המצוי והיינו דדייק דרוב עדיף מקרוב לחוד ולכך אסור כאן בכ"ע. אבל אי איתא דאפי' בקרוב דלא מצוי הוי שוה עם רוב א"כ כשהקרוב גם מצוי ה"ל ניזל אחריו ולהתיר אף בלא סברא דכאן נמצא וכ"ה. ועי"ש מ"ש י"ל ג"כ דברי הרמב"ם שלא כתב טעם דאסור מחמת רוב רק מחמת ס' מוכן דס"ל דאף למאי דאמרינן כאן נמצא כאן היה לא מהני להתיר ס' מוכן בקרוב המצוי משום חומרא דדשיל"מ:

דף יא ע"ב גמ' מהו דתימא משום דאין שבות במקדש. הקשה במהרש"א דא"כ אף לכתחלה ליפתרי להכית רטיה ע"ג מכה במקדש ובמתני' תנן דלכתחלה אסור אף במקדש ורק להחזיר מותר. וי"ל דאיירי בשהיה אפשר לו להכית מע"ש ובכה"ג אסור שבות אף במקדש כמו שמבואר מפרש"י בעירובין (דף קג ע"ב) וגם מהרש"א כ"כ דלרבנן מכשירי מצוה דאפשר מע"ש אף שבות אינן דוחין:

דף יב ע"ב גמ' ההבערה והבשול אינה מצוה כו'. משמע דאלו בהא דקתני דלוקה משום אוכל בב"ת מודה ר' יוחנן ואע"ג דר' יוחנן לית ליה כלל איסור חל על איסור כמ"ש תוס' בס"פ ג"ה (דף קג) וכן אית להו לב"ש לשנויא דרבא ביבמות (דף יג) אפ"ה אית להו הכא דאתי איסור בב"ת וחייל על איסור גיד דקדם דשאני בב"ת דגלי ביה קרא דאמר בהו איסור חל ע"א והכי משני הגמ' אליבא דשמואל בחולין (דף קיג) וה"נ צ"ל אליבא דר' יוחנן וב"ש כאן: תוס' ד"ה הכא נמי כו' וא"ת ומה צורך איכא במבשל גיד כיון שהוא אסור. וי"ל כיון שהיה בדעתו של זה לאכלו היינו צורך יו"ט. הטורי אבן בסוף ספרו כתב לתרץ קושיית התוס' דאיכא שפיר צורך היום במבשל גיד משום דראוי לאכילה מה"ת בהיתר שלא כדרך הנאתו ואע"ג דאיירי שבשלו בחלב ובב"ת אמרי' בפ' כ"ש דאסור מה"ת שלא כדה"נ ה"מ לאיסי ב"י שם דס"ל דלא כתיב אכילה בב"ת לומר שלא בעי' כדרך אכילתו אבל ר' יוחנן מפיק איסור אכילה בב"ת מקרא דלא תאכלנו בפכ"ה וא"כ כתיב אכילה בב"ת וע"כ ס"ל דאין בו איסור אלא כדה"נ וא"כ ה"ל צורך יו"ט בשלא כדה"נ ומשו"ה לא לקי למ"ד מתוך ע"כ. ואד"מ כלל דהכבר כתב במשנה למלך ה' יה"ת דלכ"ע לקי בב"ת שלא כדה"נ והוכיח כן מדברי התוס' בפסחים (סוף דף כד) ע"ש. ולפ"ז התוס' הכא אזלי לטעמייהו. ועוד יש לדחות תי' הטו"א דאפי' נימא דמבשל גיד בחלב ליכא איסור תורה לאכלו שכדה"נ אפ"ה לא הוי צורך יו"ט ואין לפוטרו ממלקות כיון דמ"מ מדרבנן אסור לאכול הרי עתה אין בו שום צורך וממילא לקי על בישולו מה"ת שהרי הקפידה תורה שיהא במלאכה צורך יו"ט וכל שאין בו צורך היום מחמת איזה סבה שתהיה הרי עשה מלאכה שלא לצורך יו"ט. וכה"ג מצינו בכ"ד דמחמת דרבנן חזר הדין לחיוב מה"ת וכמ"ש הפר"ח בא"ח סי' תל"ד גבי חמץ בשם שאמרו חכמים שאין ברשותו לבטל לוקה מחמת כן על בל יראה מה"ת. ואף לגבי חיוב כרת מצינו בגיטין (דף נה) אוקמוה רבנן ברשותיה דגנב כי היכי דלחייב עלה כשהקדישה ושחטה בחוץ. וכן מצינו גבי חיוב קרבן בר"פ שבועת העדות (דף לא) דאי משביע עד פסול דאורייתא אי מסני עדותו מדרבנן חייב. ואפי' נימא דהתם גבי שבועת העדות ה"ט דמחייב מחמת דרבנן משום דכתב אם לא יגיד משמע דכל שמועלת לו עדותו חייב בכל אופן שיהיה חייב. וכה"ג משמע ברפ"ח דיומא (דף עד) הא ה"נ כתיב אשר יאכל לכל נפש יעשה לכם משמע דקפיד קרא שיהיה צורך לכל נפש שיהיה בכל זמן. וכל שאין לו צורך עתה בהמלאכה שעשה מחמת איזה מניעה שתהיה אע"פ שהוא מחמת תקנת חכמים מ"מ לא קרינן בה יאכל לכל נפש ושפיר איכא בה חיוב מלאכה מה"ת כיון דגלי קרא שיהא ראוי לכל נפש שיעשה באיזה זמן שיהיה וכה"ג כתבתי בחידושי לפסחים (דף פד) ובסנהדרין (דף ע'). מיהו רש"י כתב בפ' א"ע (מז ע"ב) גבי הואיל דכיון דמדאורייתא שרי בהואיל פקע ליה מלקות משמע דאף בשאסור מדרבנן ליכא מלקות:

דף טו ע"ב במשנה ושוין בדג ובילה שעליו כו'. בס' גן המלך הקשה וכי טעמייהו דב"ש אתא לאשמועינן. ולק"מ לפמ"ש תוס' בסוכה (דף ט) דדוקא היכא דנחלקו תנאי אליבא דב"ש פרכינן הכי. ועוד י"ל דנ"מ להא דאיתא בפסחים (דף קיד ע"ב) דבעי' ב' תבשילין ואי' התם דדג וביצה שעליו נחשב לשנים: גמ' ר"א לטעמיה דאמר שמחת יו"ט רשות. כתב מהרש"א יראה דל"ק לר"א דשמחת יו"ט רשות אלא ביושב ושונה כל היום שיכול להתענות כל היום וללמוד אבל ביושב בטל ודאי דשמחת יו"ט מצוה וכבר כ"כ המאור בפסחים דאל"כ עצרת תהיה לכם למה לי פי' דלרשות לאכול ביו"ט לא איצטריך דאף בחול אינו מחוייב להתענות אלא למצוה אתא כשאינו יושב ושונה. ויש לה"ר מהא דסוכה (כז ב) דמשבח עצלנים שא"י מבתיהם ברגל. ולכאורה יש להקשות ע"ז מהא דתנן ברפ"ו דפסחים (דף סה ע"ב) גבי פסח הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום ותתיכת יבלתו ר"א אומר דוחין את השבת ויליף בק"ו משחיטה שהיא אב מלאכה דוחה שבת אלו שהן משום שבות לא כ"ש וא"ל ר' יהושע יו"ט תוכיח שהתירו בו משום מלאכה ואסרו בו משום שבות וא"ל ר"א מה ראיה רשות למצוה. והשתא לפ"ד מהרש"א כאן מאי קאמר ר"א לר"י דאין ראיה משמחת יו"ט שאסרו בו שבות משום שהיא רשות הא לדידיה נמי איכא למימר יו"ט תוכיח שאסרו בו משום שבות אף ביושב בטל דהוי שמחת יו"ט מצוה אף לר"א וש"מ דלעולם הוי רשות. וי"ל דאפ"ה שפיר קאמר ר"א דאין ראיה משי"ט לפסח דנהי דשמחת יו"ט אסרו בו שבות אף באדם שיושב בטל ואיכא מצוה לדידיה בשמחת יו"ט מ"מ אין דומה לפסח שהוא מצוה וחובה שאין בידו לפטור ממנה אבל שי"ט רשות בידו לפטור ממנה דאי בעי הוי יושב ושונה כל היום ומצינו דמצוה לגבי חובה קרי רשות כמ"ש תוס' בפסחים (סוף דף נד) וכ"ש מכשירי מצוה כי האי דבידו לפטור דקיל וכדאמר פר"א דמילה (דף קלא ע"ב) והא דאית ליה לר"א בפ"ב דסוכה (דף כז ע"ב) דמצות שמחה עם אשתו ביו"ט דוחה למצות הקבלת פני רבו ברגל י"ל דהקבלה נמי קיל דאי בעי מחיל הרב על כבודו ש"ד ויש חומר במצות שמחה דחשיבה עשה דרבים כדאיתא רפ"ג דמ"ק:

דף יז ע"ב גמ' הנניה היא ואליבא דב"ש. הקשה בס' באר יעקב וכי טעמא דב"ש אתי לאשמועינן וב"ה בברכות (נב) דתני ר"ח טעמא דב"ש ואמאי פליגי אליבייהו. ועי' מ"ש בחי' לעירובין די"ל דדוקא לקולא לא פריך בשבת (קלה) אבל לחומרא כב"ש ש"ד למעבד וכמ"ש בס' זי"ל וכ"מ בקול הרמ"ז פ"א דשבת מדמצינו בר"ג שהחמירו כב"ש בג' דברים לקמן. ול"נ דהכא אם לא ערב ואינו אופה ואינו מטמין הוי שב וא"ת ובכה"ג ראוי להחמיר כמ"ש בתוי"ט פ"א דשבת והג' דברים דלקמן ג"כ שוא"ת ניהו אבל בקום ועשה נראה דהדין עם בתוי"ט. וכ"מ מדברי תוס' בכ"ד וכמ"ש בחי' לעירובין. ועפ"ז י"ל ג"כ הא דאי' בעירובין (דף ל ע"ב) דתני תנאי' ג"כ אליבא דב"ש גבי עירוב דבעי שיוליא לשם כלי תשמישו דהתם נמי הוי חומר בשוא"ת וש"ד להחמיר שלא לצאת אם לא הוציא כלי תשמישו וכגון שעירב לדבר הרשות דא' לדבר

מצוה

מאה אי' להחמיר ולהתבטל מהמטה . ומכאן יש להביא סעד לדעת הרמב"ם פ"ו דעירובין דאם ערב לדבר רשות הוי ערוב :

דף יח ע"א גמ' בולד הטומאה כו' . מ"ש מהר"ם שי"ף דהא דולד הטומאה מטמא כלים היינו דוקא כלים ולא בגדים . עיי' תוס' חגיגה (דף כ ע"א) דל"מ הכי : שם אי הכי אדם נמי . והקשה בס' פ"י דאימא הא דשרי באדם הוא משום עשה כדי לטהר ברגל וא"ל דמשום זה לא שרי לטבול בשבת וכדאמר במנחות (מח) עמוד ותטא בשבת בשביל שתזכה בחול לא אמר . אבל קשה מפסחים (סט) דמקשה ר"ע לר"א הזאה דתרומה תוכיח שהיא מצוה וא"ד שבת ומאי קושיא דלמא שאני הזאה דתרומה דבשבת גופ' עדיין אסור עד אורתא דהוא ס"י הוא וא"כ חטא בשבת כדי שתזכה בחול הוא אע"כ דלענין שבות לא שייך לחלק בכך רק לענין מלאכה גמורה מפלגינן במנחות והדק"ל . ואני תמה דבמנחות בזריקת דם איירי שהוא ג"כ שבות . והא דמקשה ר"ע לר"א י"ל דזה תליא בפלוגתא דאי' בפסחים (מז) אם התירו שבות רחוקה במקדש וס"ל לר"ע דהתירו וה"ה משום שאר מצות וסוגיא דמנחות ס"ל דלא התירו והכי ס"ל לסוגיא דידן . אך ז"א לפמ"ש בשעה"מ ה' עיה"כ דמשמע בפסחים (מז) דלרבא דס"ל הואיל אף לה"ק התירו שבות רחוקה והכי סוגיא דידן אליבא דרבא קאי . והצל"ח בפסחים הרגיש קושיית הפ"י כאן ועיי"ש מה שתירץ : רש"י ד"ה שמא ישהא . אי שרית ליה לאטבולינהו ביו"ט משהי להו עד יו"ט שהוא פנוי ואתי בהו בתוך כך לידי תקלה להשתמש בהן תרומה . וק"ל דאליבא דב"ה דאינהו נמי אסרי טבילת כלים במתניתין לא א"ש הך טעמא דגזירה שמא ישהה דהיינו משום חשש תקלה דהא ב"ה לא חיים לתקלה . כדמוכח בספ"ק דפסחים (דף כ ע"ב) דאמרי גבי חביות של יין של תרומה שנטמאת תעשה זילוף ולא חיישי להשהותה משום שלא יבוא לאוכלה . וי"ל ע"פ מ"ש התוס' בשם ר"י בפ"ק דשבת (דף יז ע"ב) דב"ה נמי מודו דחיישי' לתקלה גבי תרומה טמאה שישהנה עד שעת זריעה ולכך גזרו שיהיו הגידולין תרומה ואע"ג דגבי זילוף לא חיישי ש"ה דלפעמים צריך לשהות שנה עד שנת זריעה וכ"כ בשם ר"י בפ' הגוזל (קטו סע"ב) וסיימו אבל גבי זילוף יכול הוא לעולם לעשות זילוף אחר שיתייבשו מעט . ולפ"ז א"ש טעמא דרב ביבי הכא דחיישי' לתקלה גם לב"ה דל"ד לזילוף דלעולם ליכא להשהותה זמן מרובה משא"כ הכא דלפעמים משהה אותה זמן מרובה עד יו"ט . ונראה דאף לפמ"ש התוס' שם בשם י"מ דגבי זילוף איכא פסידא לכהן שתפסד הכל מש"ה לא חיישי לתקלה אבל בשהיית דגידולי תרומה ליכא הפסד כהן ולכך לכ"ע חיישי' לתקלה . מ"מ מודו דאף היכא דליכא הפסד לא חיישי' לתקלה אלא היכא דאיכא נמי זמן מרובה וכההיא דגידולי תרומה אבל לזמן מועט ל"ח כלל וכ"מ ביו"ד . ובהכי א"ש הא דנקט בברייתא דתניא כוותיה דרב ביבי יו"ט ולא נקט שבת וכן הרמב"ם לא הביא טעמא דרב ביבי רק גבי יו"ט וגבי שבת נקט ט"א וכ"כ מהרש"א דטעמא דרב ביבי אינו אלא ביו"ט ולפמ"ש ע"כ כן הוא דהא ב"ה לא חיישי לתקלה רק לזמן מרובה אבל לזמן מועט לא חיישי וא"כ ע"כ ליכא למיסר טבילת כלים בשבת מטעמא שאם יטמא בחול ישהנו עד שבת דמה בכך הא לעולם משבת לשבת ליכא רק זמן מועט ובכה"ג לא חיישי' לתקלה. רק ביו"ט דאיכא לפעמים זמן מרובה חיישי':

דף יט ע"ב גמ' מתקיף לה ר"ז השתא סלתי מסלתינן נו"כ מבעיא. בס' צלותא דאברהם הקשה דמנ"ל לר"ז דר"ש ס"ל כב"מ דאין נו"כ קריבין ביו"ט דלמא דוקא תודה קאמר ר"ש דא"ק מגזה"כ אבל נו"כ ס"ל דקריבין . ותירץ דמוכח הכי מדקאמר דא"מ תודה בתחמ"ל ואי איתא דס"ל קריבין משכחת דמביאין תודה בתחמ"ל ביו"ט אחרון כגון שהקדיש שלמי תודה קודם פסח או בתוה"מ קודם שנעשו חמץ ולאחר שהקדישו ליכא משום בל יראה לרבנן דס"ל קק"ל ממון גבוה ויכול להביא ביו"ט אחרון ולאכלה בליל מוצאי יו"ט. א"כ משכחת דיביא מחמץ נוקשה וכמ"ד דחמץ נוקשה כשר לתודה ובזי ליכא בה לפר"ת בר"ס א"ע ואף דאסור באכילה מה"ת ויביא ביום אחרון וכל דבריו א"מ דאפי' למ"ד דנו"כ קרובים לא שרי בכה"ג שא"ר לאדם ביו"ט כדמוכח בתוס' שבת (כד) פסחים (מו) . אלא נראה דה"ט דפשיטא לר"ז דר"ש ס"ל א"ק דהא איתא בגיטין דאמר ר"ש דכל מדותיו מדר"ע ואיהו הא ס"ל א"ק כדאמר בשבת (קיד) . גם שאר דברי ס' הנ"ל במ"ש בישוב קושי' תוס' בפסחים (כט) א"מ כמש"ש : שם ור"ש סבר בסדרן אין שלא כסדרן לא. פרש"י הלכך הנודר לפני סוכות יש לו שהות עד לשנה הבאה כו' והק' בס' ט"א שלהי ר"ה דמשמע כאן שאין איסור כלל באיחור פחות מג' רגלים ובפ"ק דר"ה אמר רבא כיון שעבר עליו רגל א' עובר בעשה . וי"ל ע"פ מ"ש בס' פ"י בר"ה דלר"ש דבעי ג' רגלים כסדרן ברגל א' אף עשה ליכא עכ"פ אי אינו בירושלים אא"כ שעבר עליו שנה בלא רגלים וכן לרבנן אינו עובר ברגל א' בעשה דובאת שמה והבאתם שמה רק המחוייב בביאה וראיה אבל אם היה טמא שאינו בביאה וראיה אינו עובר ברגל א' כלום ואף לשלות ע"י שליח אינו מחוייב רק כשעברו עליו ג' רגלים מחוייב לשלות אע"פ שהיה טמא . ולפ"ז י"ל דסוגיא דידן בכה"ג איירי שאינו ראוי לבוא בעצמו ומש"ה ליכא איסור בשהייה פחות מג' רגלים כלל לכ"ע . שוב ראיתי בס' פ"י לבינה שהביא קושית הט"א בשם הת"ל ותי' בע"א דדוקא באפריש ולא אקריב עובר בעשה ברגל א' ולא באמר ולא אפריש אך הט"א דחה חילוק זה גם לא זכר מ"ש בעצמו בר"ה אך גם לתי' הפ"י בר"ה קשה דא"כ מאי פריך מדתנן בעדיות דילמא התם נמי איירי שלא היו ראוי' לבוא :

דף כ ע"א גמ' ומעולת חובה נמי לא גמירי שכן כליל . וק"ל דבפ"ק דחגיגה (דף ו) גבי הא דאמרי ב"ש החגיגה שתי כסף וראייה מעה כסף מפרש טעמייהו דחגיגה עדיפא דאית בה ב' אכילות לאדם ולמזבח ולא סברי כב"ש דאמרי ראייה עדיפא שכולה לגבוה . וא"כ ה"ק הכא אליבא דב"ה דלא גמרי שלמי חובה דלבעו סמיכה מעולת חובה משום דפרכי שכן כליל הא לדידהו לאו חומרא היא זו אלא קולא ואדרבה שלמי נדבה חמירי שכן איכא בהו ב' אכילות . ומיהו לפמ"ש התוס' בב"ק (דף נז ע"ב) גבי חומרא דכפל שמשלם שומר חנם בטוען טענת גנב ונשבע דעדיפא מש"ש שמשלם הקרן כשנגנבה בלא שבועה והיינו לענין זה דמצינן למיעבד פירכא מחומרא זו דכפל אע"ג דבאמת שילום דקרנא בלא שבועה עדיפא מ"מ פירכא על ק"ו הוי אף מחומרא קטנה דכיון שיש במלמד חומרא קטנה שאין בלמד אין ללמוד שום חומר ממנו אע"פ שיש בלמד חומרא אחרת חמורה ממנו . ולפ"ז הוי א"ש כאן דנהי דס"ל לב"ה דבאמת הוי ב' אכילות חומרא גדולה ועדיפא מחומר דכליל דמש"ה אית להו שיעור גדול גבי חגיגה מבראיה מ"מ אין ללמוד חומר למידי דאית ביה ב' אכילות מעולה דכליל כגון לחייב בסמיכה כיון דכליל היא חומרא שאין בלמד אע"פ שהיא קטנה מחומרא שיש בו . אך איכא למ"ד התם בב"ק דאפי' פירכא אין לעשות מחומרא קטנה שיש במלמד ולא בלמד כיון שחומר בה למלמד מחמת קולתו כמו התם דחומרא דכפל בשבועה באה מחמת הקולא שפטור מקרן וכמ"ש תוס' שם בב"ק . ולדידיה ה"נ ליכא למיפרך לב"ה דעולה הויא כליל כיון שהיא חומרא קטנה וגרם לה הקולא שאין בה ב' אכילות . וכן ק"ל הסוגיא דרפ"ו דפסחים (דף סו) גבי הא דילפי ב"ה דפסח דוחה שבת מק"ו דתמיד שאין בו כרת ודוחה שבת וקאמר דאיכא למפרך מה לתמיד שכן תדיר וכליל והשתא הא לב"ה כליל לאו מעליותא . וי"ל לפמ"ש הט"א בחגיגה דדוקא התם לענין יוקר וזול דשייך החשיבות כבשר אמרי ב"ה דב' אכילות עדיפי אבל בדבר השייך לעבודה של גבוה לכ"ע כליל עדיף . ולפ"ז א"ש הא דכאן דאיירי לענין סמיכה דהוי עבודה של גבוה הוי כליל עדיף נמי לב"ה וכן בפסחים לענין הבאת פסח בשבת הוי כל עקרו עבודה ומש"ה הוי כליל עדיף מב' אכילות ופריך שפיר שכן כליל אליבא דכ"ע : **ע"ב** גמ' רבא אמר זורק את הדם ע"מ להתיר בשר באכילה . והקשה בס' חמדת צבי דאמאי מותר הבשר באכילה דנימא דמגו דאיתקצאי לבין"ש דיו"ט מחמת איסור הקרבת נו"כ איתקצאי לכולי יומא . והצל"ח האריך בענין זה והעולה מתוך דבריו דמוקצה זה דאיסור שחיטת נו"כ תליא בפלוגתא דלר"ש כי היכי דמתיר נר שהדליקו בו בשבת לאחר שכבה ה"נ לדידיה לא הוו נו"כ אסורים משום מוקצה כשעבר ושחטן אף בשבת וכ"ש ביו"ט רק למאן דאוסר נר שכבה הוו נו"כ מוקצה בשבת ומיהו ביו"ט גם למאן דאית ליה מוקצה מתיר גבי נו"כ מטעם שכתבו התוס' בחגיגה שיוצא בהן ידי שלמי שמחה . ולפ"ד אתיא סוגיא דהכא אליבא דכ"ע ולדעת הרמב"ם כתב דלא ס"ל כתוס' דחגיגה ולפ"ד סוגיא דהכא אזלא אליבא דר"ש דלית ליה מוקצה גם בשבת בנר שכבה וכן סבר רבה וה"ה בנו"כ שנשחטו ומש"ה השמיט הרמב"ם דין זה דאיהו אית ליה מוקצה ע"כ . וכל דבריו אלו אינן אלא דברי תימה דמ"ש דלר"ש לא הוו נו"כ מוקצים כשעבר ושחטן בשבת כמו נר שכבה ליתא דל"ד כלל שחיטת נו"כ לנר שכבה דהתם לא הוי מוקצה משום דאדם יושב ומצפה מתי תכבה נרו וכדאמר בפ' כירה (דף מד) ולקמן (דף ל ע"ב) אבל הכא מי יושב ומצפה מתי תשחט ובשלמא גבי חולין שנשחטו בשבת לא הוו מוקצה כמ"ש התוס' בעירובין (דף מ ע"א) ובפ"ק דחולין דאמר שיושב ומצפה שישחטנו חש"ו וזה לא שייך רק גבי חולין ששחיטתן כשירה ולא גבי קדשים דקיי"ל ששחיטתן פסולה כדמוכח בפ"ק דחולין (דף יג) וכ"פ הרמב"ם בפ"א דהלכות פסה"מ . גם מ"ש דלדברי התוס' א"ש סוגיא דהכא דלא הוו נו"כ מוקצה לכ"ע ביו"ט משום שראויין לשלמי שמחה אינו מספיק דאכתי ביו"ט של ר"ה לא א"ש דבר"ה ליכא מצות שלמי שמחה וא"כ הוו מוקצה ואמאי נקט סתם יו"ט דמשמע דבכל יו"ט ראוין לאכילה . וע"ק דאמאי נקט נו"כ סתם דהא בתודה לא משכחת היתר דשלמי שמחה כמ"ש בספ"י לעיל (דף יט) משום דהלחם מוכיח שמקריבה לשם נדר ולא לשם שמחה וכ"כ גם הצל"ח שם . גם מ"ש דפלוגתא דרבה ורבה בר"ה אליבא דר"ש היא וכן רבה גופיה לית ליה מוקצה אף בשבת כר"ש הוא נגד סוגיא מפורשת דס"פ נוטל (דף קמב קמג) דרבה כר"מ ס"ל דאית ליה מוקצה וגם במכלתין לקמן (דף לג) משמע כן וכ"כ התוס' להדיא בשבת (סוף דף קכד) וכ"כ הרא"ש שלהי מכלתין והצל"ח בעצמו כ"כ (דף לא) . וא"כ הקושיא במק"ע דאמאי לא חשו כאן לאיסור מוקצה וגם דעת הרמב"ם א"מ שהשמיט דין זה . עוד ק"ל בכולא סוגיא דאמאי אסרו כלל זריקת דם בנו"כ או בכבשי עצרת שנשחטו שלא לזמן בשבת לכ"ע ולרבא גם ביו"ט אסור אי ליכא בשר לאכילה ואמאי לא נתיר הזריקה לגמרי משום הכשר הקרבן במקדש דהא קיי"ל אין שבות במקדש ודוחק לומר דמשום דעבד איסורא שעבר ושחט קנסוהו שלא יזרוק ויפסול הקרבן ועוד דבשחט בשוגג מאי איכא למימר דלא שייך לומר דקנסו שוגג אטו מזיד גבי קרבן דגברא לכפרה קמכוון וכדאמר בגיטין (דף נד) ואין לומר דטעמא משום שהיה אפשר מעיו"ט ובכה"ג לא הותר שבות במקדש וכמ"ש הכס"מ בסוף ה' בית הבחירה וכ"מ בפרש"י עירובין (ד' קב ע"ב) דז"א רק במכשירין ולא במצוה עצמה כמ"ש לעיל ובפ"א דחגיגה . וי"ל ע"פ מ"ש בחידושי סוכה דהא דאין שבות במקדש היינו דוקא שבות א' אבל ב' שבותין לא התירו במקדש בשבת וה"ה ביו"ט . ולכך לא התירו שבות דזריקה במקדש דאיכא בזה ב' שבותין א' משום טלטול הדם דהוי שבות כדמוכח בפ"ג דיבמות (ד' לג) ועוד איכא שבות בזריקת דם דמתקן ומכשיר בזה הזבח דהוי כמגביה תרומות ומעשרות שאסרו בשבת ויו"ט משום שמתקן וכמ"ש בשיטה מקובצת בפ"ד דנזיר ועוד דדמי למקח וממכר שמוציא מרשות לרשות כמ"ש הרמב"ם גבי הגבהת תו"מ וה"נ מוציא מרשות גבוה להדיוט וכולי האי לא התירו במקדש וקושטא דאלו היה צריך לעבור רק שבות א' היה מותר במקדש נמי משום נו"כ שעבר ושחט . ועפ"ז י"ל קושית הצל"ח דאמאי אמר דמותר באכילה הא איתקצאי לבין"ש דבשמעתין לדברי האומר נו"כ אין קרבין ביו"ט קאמר ואיכא למימר דהיינו אליבא דר"ש דשמעינן ליה דאית ליה נו"כ א"ק ביו"ט לעיל (ד' יט ע"ב) ולשיטתו דר"ש שפיר דהבשר מותר באכילה ולא אסר ליה משום מוקצה דלדידיה גם שבות דבאכילת קק"ל ה"ל שבות דמקדש ואע"ג דנאכלין בכל העיר וה"ל שבות דמקדש במדינה אפ"ה מותר לשיטתו דאמר בפ"ב דעירובין (ד' כ) דאין שבות עומד בפני כתבי הקדש ובס (ד' קג) משמע דשבות דמקדש במדינה הוי כמו שבות דכתבי הקדש וא"כ לר"ש דמתיר שבות בכתבי הקדש ה"ה דמתיר שבות דמקדש במדינה ומש"ה מתיר ג"כ שבות דמוקצה באכילת קדשים ואע"ג דשני שבותין לא התירו אפי' במקדש ממש היינו כשאין השבות נדחה רק מחמת המקדש אבל כאן שבות דזריקה לאו מחמת מקדש נדחה אלא מחמת צורך אכילה דבשר ולא נדחה מחמת המקדש רק שבות דמוקצה וכיון דחשיב ליה ר"ש לאכילה דקדשים שבות במקדש נדחה שבות דמוקצה וא"ת דאכילת בשר קדשים לא מקרא מקדש י"ל דמצינו דהויא בכלל מקדש בס"פ דם חטאת (ד' לז) גבי הא דאמר דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש וה"נ י"ל דהוי בכלל אין שבות במקדש אליבא דר"ש דהתירו שבות דמקדש אף במדינה [אלא דק"ל דבפסחים (דף מז) גבי אפיה דלחה"פ משמע דאף בכמה שבותין אמר א"ש במקדש גבי יו"ט דהא התם עובר על כמה שבותין דמלאכות אפייה וליסה והבערה ורדיה ונהי דאין ראיה מיו"ט לשבת די"ל דשאני יו"ט דקי"ל דאין בו חילוק מלאכות לחייב ב' וה"נ לענין שבות דרבנן תיקון כעין דאורייתא י"ל דה"מ כשאין עובר השני שבותין ביחד בבת א' אלא בזא"ז] . וע"פ מ"ש א"ש דעת הרמב"ם שהשמיט דין זה שאם עבר ושחט נו"כ ביו"ט זורק את הדם ע"מ להתיר הבשר באכילה דאזיל לטעמיה דס"ל דשבות דמקדש במדינה לא התירו וכדמוכח ממ"ש בפ"ג דשבת וא"כ לא משכחת לה לדידיה שיהא זורק את הדם ע"מ להתיר הבשר באכילה דהא אסור משום מוקצה ובסוגיא דשמעתין דמתיר אזלא אליבא דר"ש ולא קי"ל כוותיה כנ"ל :

דף כב ע"א גמ' איתיביה רב יהודה לעולא כו' . עי' בס' פ"י שהקשה דאמאי מקשה ר"י לעולא מברייתא דמספק חייב משום מכבה דאימא דאתיא כר' יהודה דאוסר דבר שא"מ ועולא ס"ל כר"ש ועיקר זקיפתו אדרבה היה שלא תכבה.. וי"ל ע"פ מ"ש רש"י לקמן (דף לג) דרב יהודה ס"ל דבר שא"מ אסור וכ"מ מדברי תוס' בעירובין (דף מג ע"ב) וא"כ מקשה ר"י לשיטתו :

דף כו ע"א רש"י ד"ה א"ל ר"ש בן מנסיא כו' הרי נחלקו בה דורות שלפנינו וניזל לחומרא . מכאן מוכח דס"ל לרש"י דאף בפלוגתא בדרבנן אזלינן לחומרא בדבר שיל"מ ודלא כהפוסקים דס"ל דרק בספק מעשה אזלינן לחומרא ולא בספיקא דדינא ופלוגתא ואזיל לטעמיה דכ"מ ממ"ש רש"י בעירובין (דף מ' ע"ב) אך לא משמע הכי בסוגיא דשלהי שבת :

דף ל ע"א גמ' וה"מ בדרבנן אבל בדאורייתא לא . וק"ל הא לאביי קיימינן ולדידיה גבי נתי איכא דאורייתא אם הוא סמוך לרס"ר דהא ס"ל בעירובין נתי משום מחילה וא"כ אמאי לא מתינן וי"ל :

דף לט ע"א גמ' ה' דברים נאמרו בגחלת כו' . עיין בק"ע שהקשה דאיכא עוד ול"ל דתני ושייר דהא תני מנינא ונעלם ממנו מ"ש תוס' בכ"ד : שם ותיפוק ליה משום קיסם כו' . לכאורה על רב ששת גופיה לא קשה לפי שיטתו בס"פ המצניע דמוקי ברייתא דהתם דקתני המוציא אוכלין בשיעור בכלי וצריך לה חייב אף על הכלי דאיירי שסגג על האוכלין והזיד על הכלי . וה"נ י"ל דאיירי שהזיד בקיסם ושגג בשלהבת דחייב עליה קרבן ומשום קיסם ליכא קרבן רק סקילה כשהתרו בו ואי לא התרו בו ליכא שום חיוב רק על השלהבת.וכן לענין חיוב סקילה איכא נ"מ ואף אם הזיד בשניהם לענין שאם התרו בו משום שלהבת ולא התרו בו משום הקיסם דאז אינו חייב משום הקיסם רק משום שלהבת וכדמוכח כל זה מדברי התוס' שם בשבת.ועוד דגם לרב אשי דמקשה התם אדרב ששת הוא משום דלשון דתני שם בברייתא אף על הכלי לא משמע חילוק בחיוביהן דאוכלין וכלי אבל בברייתא דהכא דל"ק הכי ליתנא אף ר"א מודה דא"ל כאוקימתא דרב ששת . וכן איכא לאוקמא הכא כדאוקי רב אשי התם בברייתא דאיירי שסגג בזה וזה נודע לו וחזר ונודע לו ומש"ה חייב ב' קרבנות על שניהן . וה"נ א"ש דנקט חיוב אשלהבת אע"ג דחייב משום קיסם כגון שחזר ונודע לו אחר שנודע לו על הקיסם או שנתכפר על הקיסם ואח"כ נודע לו על השלהבת וכ"מ דחייב קרבן גם עלה . ואפשר דמילתא דלא שכיחא היא שיזיד על הקיסם ולא על השלהבת דניכרת היא לעין טפי ול"ד לאוכלין שבתוך הכלי שמכוסין :

דף מ ע"א גמ' פלעילי תמרה לר"ש מהו . פרש"י לאכול מהן ביו"ט . ונראה דכוונת רש"י הוא ליישב סוגיא דידן אליבא דרב נחמן בריש מכלתין דמחלק בענין מוקצה בין שבת ליו"ט וס"ל דהחמירו טפי ביו"ט מבשבת דלפ"ז לא פריך מידי מההיא דפלעילי תמרה דלית ליה לרבי מוקצה דאפשר דבשבת איירי ולא קשיא אההיא דמדבריות דאיירי ביו"ט . וכבר הרגיש מהרש"א בזה ולכך פרש"י דההיא דפלעילי תמרה ג"כ ביו"ט איירי וא"ש . ועוד י"ל דכוונת רש"י ליישב קושית התוס' בשבת (ד' מה ריש ע"ב) שתמהו בסוגיא דמשמע דמספקא ליה אי סבר רבי כר"ש ואמאי לא מוכח דסבר כר"ש מהא דאמר התם (ד' מו) דהורה רבי במנורה כר"ש . ולפמ"ש רש"י דהסוגיא ביו"ט איירי א"ש דלא מוכח מהסיא דמנורה דאיירי בשבת וס"ל כרב נחמן בריש מכלתין דיו"ט חמור משבת לענין מוקצה :

הגהות מצפה איתן למסכת תענית

דף ב ע"ב גמ' הרי מ"ס יו"ד מ"ס כו' . עי' תוס' מ"ק (דף ג ע"ב) :

דף ג ע"א גמ' אלא ר' יהושע היא וניסוך המים כל ז' הלכתא גמירי לה . משמע דריב"ב ל"ל דהלכתא גמירי לה וכן מ"ד הלכתא גמירי ל"ל הא דריב"ב דדרים נאמר בשני ונסכיהם . וזה דלא כמ"ש תוס' במ"ק (דף ג' ע"ב) דהא דריב"ב א"א אסמכתא ומשמע דאיהו נמי ס"ל ה"ג . וגם בירושלמי משמע דדרשא גמורה היא : **ע"ב** גמ' רוח שאינה מצויה חזיא לבי דרי אפשר בנפוותא . כן אי' בב"מ (דף עד) ומשמע דלא שני לזה רוח מצויה . וקשה אהא דפרש"י בב"ק (דף ס') גבי זורה בשבת דסגי ליה ברוח מצויה : שם מטרא רזיא לאילני . לקמן (דף יט ע"ב) :

דף ד ע"א רש"י ד"ה בוניה ת"ח מקיימי עולם בבניניהו (שבת דף קיד) : **ע"ב** גמ' א"ל ר"ז לר' אסי ומי א"ר יוחנן הכי כו' א"ל גברא אגברא קרמית . והא דפריך ליה ר' זירא י"ל עפמ"ש תוס' בפ"ק דיומא (דף ד סע"א) דמסתמא ר"י לא פליג אר"א . ועוד י"ל למאי דמשמע לקמן (דף ו) דרשב"ג נמי ס"ל כר"ג וע"כ משמע לר' זירא דר"י ל"פ אדר"א דהא איהו ס"ל הלכה כרשב"ג . ולדעת כמה פוסקים היינו אף בברייתא ולר' אסי נ"ל או דס"ל כמ"ד דלית ליה הכוה כללא דאמוראי ניכהו אליבא דר"י בס"פ המדיר או דס"ל דהכוה כללא אינו אלא במשנה ולא בברייתא . ובזה י"ל הגירסא דיש נוסחאות שהביא הריטב"א דגרסי א"ר חסדא הלכה כר"ג והקשה עלה דא"כ מאי פריך מדר"א אדר"י דבשלמא ר"א היה תלמידו אבל מדר"א לא הוי פריך ולפמ"ש א"ש :

דף ה ע"א גמ' יצאו וזרעו ב' וג' וד' . ויורד להן רביעה ב' בה' בניסן . עי' בח"א . וק' הא ר' יהודה הוא דס"ל הכי אבל ר' יוסי ור"ש פליגי התם וס"ל דשיעור קליטה הוא ב' שבתות וכוותייהו קי"ל דהכי פסק רב בס"פ הערל . ודוחק לומר דהכי אמוראי ס"ל כשמואל דפסק שם כר"י וגם אין לחלק בין אילנות לזרעים דתבואה כדמוכח בפסחים וכ"כ הטו"א והכ"ב . ואפשר דה"ע דתס"ד שפסק ג' ימים לקליטה דסמך אהא דהכא ולא חש להפוסקים שלא פסקו כר' יהודה : שם נמצאת תבואה הגדילה בששה חדשים כו' . קשה הא שעורין אין זמנן רק ב' חדשים . עי' רש"י ר"ה (דף טז) : שם שור כשהוא חורש הולך וכוכה ובחזירתו אוכל הזיז מן התלם . עי' פרש"י ונראה משום דאי' בשבת (דף עג) דבא"י כרבי ותני פי' שחורשים ב' פעמים אחר הזריעה מיד כדי לכסותה . והיינו דקאמר דבחזירתו על אותו התלם גופיה שזרע בהליכתו ובחזירתו היינו שחורשו פעם ב' אחר שזרעו : **ע"ב** רש"י ד"ה ימיו של שמואל כ"ב שנה כו' . עי' בס' ת"ל שתמה ע"ז דהיינו דוקא במדבר אבל לדורות לא נפסלו לוים בשנים אלא בקול כדאמרי' בחולין . וי"ל ע"פ מ"ש הרמב"ן בס' המצות דאף לדורות נפסלו הלוים בשנים לעבודת משא . והא דאמר בחולין דלדורות לא נפסלו בשנים היינו לשיר ולשאר עבודות שהיו פסולות במדבר אבל לעבודת משא נפסלו בשנים נמי לדורות : שם בא"ד בבכורות נ"ל בברכות :

דף ו ע"א רש"י ד"ה ה"ג כו' . והכי משמע קרא והיה אם שמוע תשמעו וגו' ואם לאו ונתתי מטר ארצכם יורה לרעה . וזה דחוק כמ"ש מהרש"א אבל גם פירושו דחוק לומר דקאי רק איורה דעלמא ולא איורה דכאן . אך י"ל ע"פ מאי דאי' ברפ"ו דברכות (דף לה ע"ב) אקרא דואספת דגנך דסמך ליה דמפרש ליה ר"ש לקללה ובאין עושין רצונו של מקום ופי' התוס' דאיירי ודאי שעושין רצונו אבל אין עושין רצונו כל כך דאינן צדיקים גמורים ע"כ . וא"כ א"ש נמי כאן דר"ל יורה לקללה : **ע"ב** גמ' אבל קודם וכו' דנפרא יש בהן משום ועצר . עי' לקמן (ריש דף כג) :

דף ז ע"א גמ' כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים . עי' שבת (דף סג ודף פח ע"ב) : שם אם ת"ח הגון הוא ממנו תאכל וגו' ואם לאו אותו תשחית וכרת . וקשה דבחגיגה (דף טו ע"ב) מחלק בין קטן לגדול וכאן משמע דאין חילוק . ומזה סעד לדעת הרמב"ם שהשמיטה : שם ואם לאו אותו תשחית וכרת . עי' ת"כ וילקוט קדושים סי' תרכ"ד : שם ומתלמידי יותר מכולן . עי' ע"ז (דף לה ע"ב) : רש"י ד"ה יפוצו כו' סתרי תורה . נ"ל דברי תורה : **ע"ב** גמ' ר"כ בר יצחק אמר מותר לשנאותו.(פסחים דף קיג ע"ב): שם ואין מך אלא עני . עי' ב"מ (דף נט ע"א) :

דף ח ע"א גמ' ואין מתין זל"ז בהלכה מתקנאין באף כו' . עי' סוטה (ד' מט) מגילה (ד' לג) : רש"י ד"ה שלמודו כו' ומקשי עלה מדוכתא אחריתי . עי' פרש"י סנהדרין (ד' מג) : **ע"ב** גמ' אם לשבט אם לשבט בהרים ובגבעות . עי' ר"ה (ד' יז ע"ב) : שם אם לשבט לאילנות . לעיל (סוף ד' ג) ולקמן (ד' יט) : שם אין הגשמים נעצרין אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין . יבמות (ד' עח ע"ב) :

דף ט ע"א גמ' וא"ר יוחנן מ"ד עשר תעשר כו' . כתב המהרש"א ואפי' למ"ד דברה תורה כלשון ב"א היכא דאיכא למדרש דרשינן . ולדידי א"ל לזה דהכא ר' יוחנן הוא דקאמר ואיהו לא ס"ל ד"ת כלב"א דהא דריש המול ימול לפסול מילה בכותי בע"ז (ד' כח) ומשמע דהיינו משום דלא ס"ל ד"ת כלב"א דמ"ד דס"ל ד"ת כלב"א לא דריש המול ימול . וע"ד מהרש"א יש לדקדק דהכא דרשי' מעשר תעשר דבשני מעשרות הכתוב מדבר . אך אי אמרי' דלא ד"ת כלב"א ש"מ תרתי דהמנ"ל עשר עשר וכתיב תעשר ש"מ תרתי . וכה"ג מצינו בפסחים (ד' מ ע"ב) וכ"ד : **ע"ב** גמ' אלא מה אני מקיים ואד יעלה מן הארץ מלמד . בילקוט בראשית ליתא תיבות אלו :

דף י ע"ב גמ' מי שהיה מתענה על הצרה ועברה ה"ז מתענה ומשלים . ודוקא ביחיד וכפרש"י לקמן (דף כה ע"ב) :

דף יא ע"א גמ' ולשמואל הא אקרי קדוש כו' . עי' מהרש"א . וק"ל דא"כ מנ"ל לר"א הא דתנן בקדושין דשער נזיר אסור בהנאה דהתם יליף מקדוש יהיה גדל גידולו קדוש וע"כ נראה דר"א סבר דתרתי ש"מ דאי לגידולו לחוד הו"ל למסמך קדוש לגדל פרע והכי הל"ל יהיה קדוש גדל פרע ומדכתיב קדוש יהיה דרש נמי על הנזיר גופיה : רש"י ד"ה כל פרסה כו' ולפיכך יכול לאכול הרבה כו' . עי' פסחים (ד' פט ע"ב) : תוס' ד"ה אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון . דלכ"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות . עי' מ"ש במהרש"א . וכוא דחוק דא"כ מאי נ"מ בין חשוכי בנים לאין חשוכי בנים דמדות חסידות יש גם לחשוכי בנים והיסורא ליכא אפי' למי שיש לו בנים . ועוד דא"כ אסור דאמר ר"ל במאי מוקמת ליה . גם מ"ש עוד מהרש"א די"ל דיוסף לא היה מצווה עדיין על פ"ו קודם מ"ת . א"מ דהא ביבמות (ד' סג ע"ב) משמע דקרא שנאמר בנח ואתם פרו ורבו לכ"ע לצווי נאמר דילפי מיניה דכל מי שאינו עוסק בפ"ו כאלו ש"ד וממעט את הדמות . וא"כ ש"מ דב"נ היו מצווין על פ"ו קודם מ"ת . וכך משמע מפרש"י בסנהדרין (ד' נט) גבי הא דאמר כל מצוה שנאמרה לב"נ ולא נשנית בסיני לישראל נאמר ולא לב"נ . דהיינו מסיני ואילך אע"ג דעד סיני נצטוו עליה מדלא הדר תנייה בסיני כדאיתא בע"ז ובגילוי עריות כו' ש"מ ישראל שיצאו לקדושה עמהם באיסורין

באיסורן אבל טומים ומלו מכן. ומבואר בסוגיא שם דפ"ז הוי נמי בכלל מצות שאמרו לב"ג ול"ג בסיני ולישראל באמרה ולא לב"נ. והיינו רק מסיני ולהלן וכ"מ לכתיב מפורש' (שם ע"ב) גבי הא דקאמר הכי נמי לא איתנו כו' הא לא איתני כלל ועיי"ש. וכ"כ הרא"ש ... בס' ידי משה. אלא נראה דהעיקר מ"ש מהרש"א גופיה בחי' אגדות ... וכן לוי שלא ה"ל בה איתו אלא מדת חסידות אבל נמי שכבר קיים ... איסורא למי שאינו תשוך בנים דלולי שהיה איסורא למי שקיים פ"ו לא ... כיון שכות לא קיים עדיין פריה ורביה:

דף יב ע"א תוס' ד"ה התם לנעוריה נפשיה בעגמה כו' והאי עובדא דראב"צ היה לאחר החורבן כו'. עי' בספרי באר אברהם בחי' לר"ה (דף יח) שכתבתי שם דהרמב"ם ס"ל דגם בזמן שהיה ביהמ"ק קיים היו מתענין בט' באב מפני תכיפות מיני הצרות שאירעו בו. והשתא דיש שלום ואין גזירה יהיה לששון ולשמחה מוקי לעתיד. ולפ"ד נדחה ראיית התוס' כאן מר"ה להא דראב"צ דהיה לאחר החורבן כיון דגם קודם החורבן היו מתענין. אלא דבלא"ה נ"ל דהיה אחר החורבן מטעם שפרש"י בסוכה (ד' מד) דראב"צ היה לאחר החורבן שהרי רבי צדוק אביו היה בימי ר' יוחנן בן זכאי ובימי ר"א ור' יהושע ורבי גמליאל כדאמרינן בבכורות ע"כ. וכ"כ הרא"ש בפסחים (ד' ג) דראב"צ היה אחר חורבן וזה דלא כמ"ש מהרש"א בפסיקות בפי' ע"פ (ד' קיד) דראב"צ בזמן הבית היה ע"ש. ומ"ש התוס' דמלתא דראב"צ כאן לא אתיא כב"ש דתליא בפלוגתא אי בטל מגלת תענית. הנה יש לה"ר דתליא בפלוגתא מדאי' בירושלמי פ"ד דשקלים ופ"א דמגילה דפליגי תנאי באותן הימים דיו"ט של קרבן העצים אי נוהג בזה"ז דת"ק סבר דנוהגין ור' יוסי סבר דאין נוהגין אלא בשעת קרבן ומייתי מהך דר"א בר"צ דסבר נמי כת"ק דר' יוסי דנוהגין בזה"ז. וכ"ה בתוספתא דתענית. הרי מבואר דהך דראב"צ לאו דכ"ע הוא אלא בפלוגתא דת"ק ור' יוסי. אך לא נתבאר במאי קמפלגי ומ"ט. ולפ"ד התוס' בשמעתין מבואר דה"ט דקמפלגי אי בטלה מגלת תענית בזה"ז או לא דת"ק וראב"צ ס"ל דלא בטלה ור' יוסי סבר דבטלה. ואזיל לשיטתו דאית ליה הכי בר"ה (ד' יט ע"ב) ומיהו מדברי הרא"ש בר"פ מקום שנהגו מוכח דס"ל דמילתא דראב"צ הלכתא היא ואע"ג דקי"ל דבטלה מג"ת וס"ל דלא סבר כמ"ש התוס' אלא דשאני יו"ט דקרבן דבזמן הבית היה מן הדין ולכך לא בטל גם בחורבנן משא"כ יו"ט הכתובים במג"ת דאף בזמן הבית אינו אלא תקנה. והא דקרי בעירובין (ד' מא) לקרבן העצים יו"ט של דבריהם קאי אהך דראב"צ דמיירי בזה"ז אבל בזמן הבית היה מה"ת כמו כל יחיד שמביא קרבן. ולפ"ז י"ל מה שהוקשה להתוס' שם בעירובין בד"ה שאני כו'. דמשמע דס"ל דיו"ט דקרבן עצים הוא בכלל יו"ט הכתובים במג"ת שאסורים בהספד ותענית לפניהם וכו'. ומחמת כן הוקשה להם הסוגיא דשם דמשמע דיו"ט של קרבן עצים אין אסור לפניהם. אך אי אמרינן דהוא מה"ת א"ש דהא לא אסרו לפניהם רק בדרבנן דצריכין חיזוק ולא בדאורייתא כדאי' לקמן (ד' יז) ובר"ה. וכיון דבזמן הבית לא אסרו לפניהם לא גזרו ג"כ בזה"ז שלא יהא חמור עכשיו מבזמן הבית. ומיהו ר' יוסי דסבר דיו"ט דקרבן עצים אין נוהג עכשיו י"ל דסבר דגם בזמן הבית לא היה מה"ת וכמ"ד דסבר כן וכמ"ש ריש פסחים: **ע"ב** גמ' ואמר רב יוסף ואפי' בשבת. עי' זוהר אמור (דף קה):

דף יג ע"ב רש"י ד"ה זאת אומרת מדמוקמינן לה בכיתול ופרכוס הוא הדין לתכבוסת. ובתנס דחק דרב חסדא קאי אברייתא דתכפוהו אבליו דקתני מכבס כסותו במים וכ"מ במ"ק (ד' יז ע"ב) וכן פרש"י גופיה שם להדיא:

דף יד ע"א גמ' רב יהודה אמר בשופרות. משמע דבתענית היו תוקעין בשופרות ובר"ה אי' שהיה בחצוצרות. וי"ל דהתם בשאר צרות אבל בגשמים היה בשופרות. והטעם י"ל ע"פ דאי' בירושלמי רפ"ב א"ר יעקב דרומיא ולמה תוקעין בקרנות לומר חשבינו כאלו גועים כבהמה לפניך וקרנות של בהמה. ועוד דבתענית אחרונות דגשמים אומרים שופרות ותוקעים בשומע תרועה של יהושע ולכך תוקעים בשופרות כהתם. ושוב ראיתי שכן מסיק הריטב"א לחלק בין מלחמה שהיא כנופיא דכל ישראל היה בחצוצרות אבל בצרה של עיר או מדינה א' אפי' בזה"ז בשופרות. אלא דקשה ע"ז מהא דשבת (דף לו) דא"ר חסדא הני תלת מילי איפתני שמייהו מכי חרב ביהמ"ק חצוצרתא שופרא שופרא חצוצרתא למאי נ"מ לשופר של ר"ה. ואמאי לא אמר לשופר של ר"ה ותענית. דבלא"ה לא קשיא דלא המג"ל נ"מ זו כמ"ש בספרי באר אברהם בחי' לשבת שם דהא כתבו התוס' בע"ז (דף מז) שהיו שני מיני חצוצרות והנהו דקרא שהיו תוקעין בני אהרן הכהנים היו של כסף ועוד היו חצוצרות מקרני בהמה שהיו תוקעין בהם הלוים בשיר על הקרבן מלבד שאר כלי שיר. ולפ"ז י"ל דהא דקאמר דאיפתני שמייהו דחצוצרות לשופר אינו אלא באותן קרני בהמה של שיר הלוים שמין של שופר הן. משא"כ בחצוצרות של הכהנים שנאמר בכתוב שהיו של כסף לא שייך כלל לקרותו שופר ואותן לא איפתנו שמייהו כלל וגם עכשיו בזה"ז נקראין בשם חצוצרות. ולכך לא המג"ל נ"מ דאיפתנו שמייהו דחצוצרות לשופר לענין תענית ועת צרה שיתקעו במה שנקרא עכשיו שופר דז"א דהרי אותן צריכין שיהיו משל כסף ולא איפתנו שמייהו כלל רק החצוצרות של הלוים שהיו של קרני בהמה נשתנו לקרותן שופר וזה אין נ"מ עכשיו. אבל לפי מאי שחילק הריטב"א דלא נאמרו חצוצרות אלא בכנופיא דכל ישראל כגון במלחמה אבל בתענית של צרת עיר או מדינה א' אין תוקעין אלא בשופרות. א"כ קשה דאמאי לא קאמר התם דנ"מ נמי לתענית: תוס' ד"ה לאו שירתא כו' וה"ה דהוה מצי לתרוצי כדלעיל מילי דפרהסיא לא קתני. לכאורה י"ל ע"פ הגמ' דלקמן (דף טז) למה יוצאין לרחוב ר"ל אמר גלותינו מכפרת כו' ומפרש דלדידיה א"צ רחוב אם גלו מבי כנישתא לבי כנישתא אע"ג דליכא פרהסיא דבי כנישתא הוי כמו בצינעא. וא"כ י"ל דרב אשי ס"ל כר"ל ולדידיה לא הוי מילי דפרהסיא. ומיהו ז"א לפמ"ש הרי"ף דדוקא תפלה סגי בב"כ אחרינא אבל התיבה לכ"ע צריך להוציאה לרחבה מטעם כלי נטע היה ונתבזה בעונינו:

דף טו ע"א רש"י ד"ה ובקבלה כו' ובכל דוכתא דלא איתפקד נביא דיליף מיניה אגב אורחיה מילתא לא קרינן ליה קבלה. עי' ריש ב"ק:

דף טז ע"א גמ' הרי אנו חשובין כבהמה. עי' בכורות (דף מה ע"ב): רש"י ד"ה למתביישים מאחרים דאיכא עגמת נפש טפי וכו'. ועי' במהרש"א שהביא לשון הר"ן שכתב בהיפך מפרש"י דגבי מתביישים מאחרים איכא עגמת נפש פורתא וכו'. ואני תמה על הר"ן דבירושלמי מוכח כפרש"י דאיתא שם ובראש הכניה כדי לפרסמו לא דומה המתבזה מעצמו למתבזה מאחר. משמע דיותר הבזיון טפי משום דמפורסם. וכן מוכח מסוגיא דתלמודא דידן בסנהדרין ס"פ היו בודקין גבי גדול שבדיינין אומר נזדקן הדין דמתביישים מעצמו טוב לו מדאחרים. ועוד יתבאר בזה בחי' לסנהדרין בעז"ה. ומכאן ק"ל אפרש"י בב"ק (דף פו ע"ב) גבי הא דתניא בייש ערום חייב ופריך ערום בר בושת הוא ופרש"י דכיון דאינו מקפיד לילך ערום בפני ב"א מי הוי בר בושת. ולפי הא דכאן מאי פריך הא נהי דמתביישים מעצמו מ"מ אינו דומה למתביישים מאחרים. ותוס' כתבו שם אהא דמשני מאי ערום דאתא זיקא וכרכינהו למנא ואתא איהו ודלינהו טפי וביישיה דדווקא דאתא זיקא כו' חייב אבל אם הוא עצמו דלינהו ובא חבירו ודלינהו טפי פטור כיון שזה אינו מקפיד. או שמא אורחא דמילתא נקט דאתא זיקא. ולפי הסוגיא דכאן ודאי צ"ל דאורחא דמילתא נקט דאף אם הוא עצמו דלינהו כו' אין לפטור חבירו משום שזה אינו מקפיד דאינו דומה מתביישים מעצמו למתביישים מאחרים כדהכא: שם ד"ה מורא כו' ל"א הר המוריה הר סיני כו'. המהרש"א תמה הרי מפורש בקרא לבנות בית ה' בהר המוריה. ונעלם ממנו הא דאי' ברבה במדבר ששה שמות נקראו לו הר אלהים הר בשן הר גבנונים הר המוריה הר חורב הר סיני. אלא דמס"ד שם משמע דהגירסא הר חמד במקום הר המוריה וצ"ע. ועי' יוצר יום א' דשבועות: שם ד"ה אדם של צורה בעל קומה שישמעו ויקבלו דבריו כו'. עי' סנהדרין (דף יז ע"א) ועי' מו"ק (דף ט ע"א): **ע"ב** גמ' על הראשונות אומר כו' תקעו בני אהרן תקעו כו' ועל השניה אומר כו' הריעו ב"א הריעו והם מריעין ותוקעין ומריעין. מכאן קשה אמ"ש תוס' לעיל (דף יד) דעל כל ברכה תוקעין ומריעין ותוקעין. ובעל לח"מ בהל' תענית הקשה מזה על הב"י ולא זכר דברי התוס' דלעיל: רש"י ד"ה ביתו ריקם מן העבירה שאין חמס וגזל בביתו. בח"א כתב דפרט גזל כי היא העבירה המכוחה כו'. ול"נ דס"ע דפרט גזל דוקא דאיתא ברבה בשלח פ' כ"ב כל מי שידיו מלוכלכות בגזל הוא קורא לקב"ה ואינו עונה למה שתפילתו בעבירה כו' ובמדרש קהלת אי' דשאה מליאה עונות מי מקטרג בראש כולן הגזל שנאמר ובאים בראש כלם והוא מעכב התפלה. ובשביל גזל נעצרים הגשמים כדאי' לעיל בפ"ק. ועל כן מבואר דהמתפלל על הצבור צריך שיהיה ביתו ריקם מן העבירה דגזל שלא יקטרג לעכב תפלתו:

דף יז ע"ב תוס' ד"ה דבר כו'. וי"ל דחלל יוכיח שאינו אוכל בקדשים ואפ"ה כשר לעבודה. ולכאורה הל"ל שמא בעבודת צבור יוכיח דאינו אוכל ועובד. וי"ל דאליבא דר"ת קיימינן ואיהו ס"ל טומאה דחויה בצבור כדאמר בפסחים (ד' עט) וא"כ ליכא יוכיח שיעבוד בהיתר ומשו"ה נקטי חלל. אבל קשה דהוי מצ"ל כה"ג אונן יוכיח שעובד ואינו אוכל כדאי' בזבחים. ועק"ל דמאי ק"ל הא אי מק"ו ליכא לאלקויי עליה דקי"ל אין מזהירין מן הדין אבל מקרא דלא יבוא לוקה כמ"ש הרמב"ם פ"ו דביאת מקדש: שם בא"ד דאיכא למיפרך מה לבע"מ שכן עשו בו קריבין כמקריבין כו'. עי' זבחים ד' ט"ז ובתוס' שם ד"ה אף:

שם ד"ה שתויי יין כו' מה שהקשה בגליון מזבחים (ד' יח) כתבתי לייסב בחי' לסנהדרין:

דף יח ע"א גמ' אמר אביי לא נצרכה אלא לחודש מעובר. והיינו דלא כמ"ד דאדר הסמוך לניסן לעולם חסר כר"ה (דף כ') ובשלהי בכורות: **ע"ב** גמ' מאי טורייינוס כו'. שמחות פ"ח ואיכ"ר פ' אמור: תוס' ד"ה הלכה כו' פי' הא דקפסיק הלכה מתענה ומשלים אר"מ קאי דהאי אחנוכה ופורים אינו יכול להתענות דיום משתה ושמחה כתיב. הרב מהרש"א בספ"ג דעירובין (דף מא) תמה על דבריהם אלו שכן בסוף מהסוגיא דהתם דבעי לאוקמא דוקא בחנוכה ופורים ע"כ. ויש לקיים דבריהם בשנדקדק דמאי פירשו דבריהם אהא דפסק הלכה מתענה ומשלים ולמה לא פי' כן מקודם אהא דקאמר רב דחכמים אומרים מתענה ומשלים דקאי אדר"מ ולא אחנוכה ופורים. אבל האמת יורה דרכו דאהסיא מודים התוס' דמילתא דרב ודחכמים איירי נמי בחנוכה ופורים וכהסיא דעירובין. רק לדידן דמסקינן הלכה מתענה ומשלים הוא דלא ניחא להו למימר דקאי נמי אחנוכה ופורים. והיינו טעמא דס"ל להתוס' דהך מילתא תליא בפלוגתא דאי' בפ"ק דר"ה (דף יט) אי בטלה מגלת תענית אי לא בטלה. דאי אמרינן דבטלה מג"ת בזה"ז ואפי' בחנוכה ופורים שפיר משכחת לומר מתענה ומשלים גם בחנוכה ופורים. דהא מוכח התם במסקנא דמ"ד דבטלה היינו גם בחנוכה ופורים מדאיצטריך לומר דהלכה דלא בטלה בחנוכה ופורים מכלל דפליגי. וכ"כ הטורי אבן שם דאע"ג דגבי פורים ודאי אין לומר דבטלה בזה"ז דהא כל עיקרה בגולה נתקנה מ"מ נ"מ לענין לאסור של זה בזה פירוש של יום י"ד בט"ו ושל ט"ו בי"ד וכדאמר בפ"ק דמגילה וז"א אסור בזה"ז למ"ד בטלה. והשתא ניחא דלהסיא דרב דאמר אליבא דחכמים מתענה ומשלים שפיר מצינו למימר דאיירו בחנוכה ופורים דאזלי לטעמייהו דרב גופיה ס"ל כר"ה דבטלה מג"ת בזה"ז. והכי סבר ר' יוסי התם. וחכמים דקאמר רב דפליגי אר"מ ואמרי מתענה ומשלים הן ר' יוסי וכדמוכח בעירובין (ד' מא ע"א) וכיון דסברי דבטלה מג"ת ואף חנוכה וגם פורים לענין דהרי להתענות של זה בזה. וא"כ לשיטתן דרב ור' יוסי שפיר איכא למימר מתענה ומשלים גם בחנוכה ופורים. אבל למאי דקיי"ל דלא בטלה בחנוכה ופורים וגם של זה בזה אסור בתענית לא משכחת לומר בחנוכה ופורים מתענה:

דף יט ע"א רש"י ד"ה ה"ג כו' ולפיכך מתענות שאותה העיר שלא ירדו עליה גשמים תלך לקנות התבואה באותה העיר ויביא בה רעב. ומשמע דאיירי שירדו על הסביבות גשמים כתקונן דאל"כ הא הוי שתיהן לקללה כדאי' בגמ' והביאו רש"י לקמן וגם שם משמע כן מפירושו דאם ירדו הרבה עד שמקלקל התבואה מתריעין עליהן. ומזה קשה אמ"ש רב חסדא לעיל (דף ו ע"ב) דאם ירדו על מקצת מדינה ועל מקצת לא ירדו אין בהם משום ועצר והשתא הא מ"מ מתענות כדמוכח הכא. ודוחק לומר דאין בהן משום ועצר לענין התרעה קאמר וע"ק דמשמע התם דאין בהן קללה רק כדאתא טובה ולפרש"י כאן הוי קללה אף בלא"ה וע"ק על פרש"י דבגמ' לקמן (דף כ) אי' אמתני' הא דר"י אמר רב דשתיהן לקללה ולעיל מוקי ליה כדאתא טובה לכך נראה דמתני' איירי בדאתא טובה אבל כדאתא כדבעי לא הוי קללה ואין מתענין כלל וכן מסיק הריטב"א ולפ"ז א"ש הא דרב חסדא: **ע"ב** גמ' מיום שחרב בהמ"ק נעשו גשמים צמוקין. עיין ב"ב (דף כה ע"ב): שם ת"ר פעם אחת עלו כל ישראל לרגל כו'. אבות דר"נ פ"ו:

דף כ ע"א גמ' הודע היה לך אוהבים בעולמך וכשם שעשית לי נס בראשונה כן עשה לי נס באחרונה. כצ"ל וכ"ה בעי"י: שם מה ארז זה אינו עומד במקום מים כו'. עי' לקמן (דף כה): **ע"ב** גמ' ולא הרהרתי במבואות המטונפות. וקשה דמאי רבותא דרב אדא בר אהבה הא לכל אדם איכא איסורא להרהר בדברי תורה במקום מטונף כדאי' בברכות (דף כד ע"ב) ואין לומר דהרהור אינו אסור רק למ"ד הרהור כדבור דמי ור"א בר אהבה אפשר דסבר כמ"ד הרהור לאו כדבור דמי דהא בשבת פ' שואל (דף קנ) מוכח דלכ"ע אסור משום דבעינן והיה מחנך קדוש וליכא ומשמע דאפי' מה"ת אסור ומ"ש מהרש"א בזה בח"א למגילה פ"ד צ"ע ע"ש. גם מ"ש כאן הוא דחוק אלא י"ל דהיינו רבותיה דראב"א דאע"ג שלא הלך ד' אמות בלא תורה כדמסיים למילתיה וא"כ מסתמא לא היה אפשר לו ועל כרחו היה צריך להרהר בד"ת ואעפ"כ כשהיה במבואות המטונפות לא הרהר ומדינא מותר בכה"ג וכדאמר בזבחים (דף קב ע"ב) גבי ר' אלעזר בר' שמעון שהרהר ד"ת במרחץ משום שהיה לאונסו ופרש"י שהיתה משנתו שגורה בפיו ומהרהר בה בעל כרחו: תוס' ד"ה אמר כו' דהא רב אדא בר אהבה הוה בימי רבא. עיין לעיל (דף ח ע"א):

דף כא ע"א רש"י ד"ה משום דנפישי בני מחוזא דאיכא עניי טפי וקא מיכלי קרנא. וכתב עליו מהרש"א בח"א ולשון בני חילא לא משמע כן ומצינו דבני מחוזא עשירים הוו כדאמרינן בספ"ב דב"ק ופי' דבני חילא הם חיל המלך שכשישמעו שאומר כל מאן דצריך ליתי וליכול יבואו גם חיל המלך ע"כ. ונראה דגם רש"י שפי' דאיכא עניי טפי אין כוונתו לעניי ישראל אלא לעניי נכרים דודאי מודה דחילא לא משמע ישראל וכדמוכח בפ' ג"ה (דף נד) דקאמר היכי מכריזין אטריפתא נפל בישרא לבני חילא וכה"פ חבית (דף קמז ע"ב) כי מעבריתו מני לבני חילא כו'. ובפ"ק דפסחים (דף ה') בעורו תמירה דבני חילא כו' ואע"ג דהתם פרש"י דהיינו חיל וגיים המלך הכא אין ניחא לפרש כן דהא משמע שהיה להם לאכול וללבוש מבית המלך ולא היה מוטל על בני העיר רק לטרות להביאם ולתקן להכינן וכיון שלא היו נצרכין כל כך לא ה"ל לרבא לירא מלומר כל מאן דצריך כו' ולכך פי' דחיל דהכא היינו עניים הנצרכים משל נכרים שהיו טפי משל ישראל. ועיין ס"ק דכ"ב (דף י) ובח"א שם דמשמע דבמקומו של רבא היו עניי נכרים:

דף כג ע"א גמ' בלילי רביעית ובלילי שבתות. עיין לעיל (דף ו ע"ב): רש"י ד"ה פר הודאה להתודות עליו ועשה לו סמיכה והביאו שלמים. וקשה דשלמים א"צ וידוי כמ"ש הרמב"ם ובפרט לפמ"ש הטו"א בספ"ב דמגילה דוידוי ילפינן משום דכתיב בהו כפרה וגמר מפר יו"כ דכפרה דידיה בדברים. וגבי שלמים הא לא כתיב כפרה. שוב ראיתי בס' ושב הכהן שהרגיש מהרמב"ם וכתב דרש"י חולק ול"צ ע"פ מ"ש בס' ת"א סוף הל' מגילה לדעת רש"י שפי' במזמור לתודה שאומרו אקרבן תודה שכוונתו לא לוידוי אלא לדברי שבח והודיה וכמ"ש הרמב"ם שם וה"נ י"ל כאן: **ע"ב** גמ' שכיר יום הואי ואמינא לא איפגור. בח"א הקשה דשאלות שלום מצוה היא וה"ל לבטל ממלאכתו דהא פועל חוזר אפי' בחצי יום. וי"ל דקי"ל דכל בעלי אומנות אין רשאין לעמוד אפי' בפני ת"ח כדי שלא לבטל כדאי' בפ"ק דקידושין (דף לג) ומבואר בתוס' שם דבמלאכת אחרים אסור ובמלאכת עצמו אינו חייב ולא אמר דיחזור. ועוד אפשר דהיה במלאכת דבר האבוד שאינו יכול לחזור ועוד דכיון שהיו חייו מדחקין כמבואר ודאי שלא היה מחויב לחזור ממלאכתו ולבטל משכירותו ויסגף א"ע ברעב כדי לקיים מצות שאלות שלום והרי לדעת כמה פוסקים אינו חייב לקום מצוה אפי' עוברת כשחייו נדחקים כמ"ש באו"ח סי' תרנ"ו: שם אנא בעי רחמי דלימתו כו'. עי' ברכות (ד' י):

דף כד ע"א גמ' רבה גזר תעניתא בעי רחמי ולא אתא מיטרא וכו'. וקשה דבשילהי מ"ק (ד' כח) אמר רבה ור"ח תרווייהו צדיקי גמורי מר מצלי ואתא מיטרא ומר מצלי ואתא מיטרא והכי בעובדא דהכא לא אתא מיטרא בצלותא דרבה. ונראה דהכא גרסי' רבא. וראיה לדבר דכאן מסיים דבשני דרב יהודה כו' ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא וליח דאשגח בן ובסנהדרין (ד' קו ע"ב) רבא קאמר לה ע"ש: שם דבשני דרב יהודה כל תנויי בנזיקין הוו. אפשר דרב יהודה לשיטתו בב"ק (דף ל) דמאן דבעי למיהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין: **ע"ב** גמ' א"ל מהא לא תיזכנון דמעשה נסים הוא ופרש"י וכמה דאפשר להתרחק ממעשה נסים יותר טוב ונכון משמע דאיסורא ליכא וקשה דלעיל פרש"י דאסור ליהנות ממעשה נסים משום דמנכין לו מזכיותיו וי"ל דהיינו דוקא ביחיד דמנכין אבל בצבור דאין מנכין וכמ"ש בס' מגדל דוד ס"ד ליהנות: שם אתא אבוה איתחזי ליה בחלמא ואמר ליה כו' שני דוכתיך. לכאורה ה"ל לתלמודא בפ' מי שמתו לאוכחי מזה דמיתי ידעי כמי בצערא דאחריני. וי"ל עפמ"ש בי"ר בשם סודי רזי דאם א' ניצל בזכות חבירו או המלאך שמצילו נתראה לו בדמות של אותו שניצל בזכותו וא"כ אין מזה ראיה דמיתי ידעי דאפשר דמלאך בדמות אביו בא להצילו בזכותו:

דף כה ע"ב גמ' אלא שזה מעביר על מדותיו כו'. עיין תוס' בכורות (דף מד ע"ב):

דף כו ע"א גמ' ומאי חזית דמקשת לקולא אקיש לחומרא. וקשה דהל"ל דהיקשא עדיף מסמוכין אף לספק כמ"ש תוס' ביבמות (ד' ד): שם אסמכתא ניהו מדרבנן ולקולא. וקשה דבסוטה (ד' לח) אי' דאיתקוש מברך לשירות דבעמידה משמע דהוי היקש גמור:

דף כח ע"א רש"י ד"ה סלנו דברי תורה מנחה כדאמרינן בברכות יצחק תקן תפלת מנחה כו'. ואע"ג דבכמה דוכתי אמרינן דתפלה הוי מדרבנן י"ל דאפ"ה לגבי תפלת נעילה חשובה תפלת מנחה כדבר תורה דכיון דתקנה יצחק אבינו ע"ה והוא היה ממ"ח נביאים כמ"ש רש"י במגילה (דף יד) בשם סדר עולם וא"כ הוי תקנתו כתקנת נביאים ולא גרע מהא דאיתא לקמן גבי הלל דחשיב כד"ת כיון דתקנוהו נביאים וכן כל דברי קבלה חשיב כד"ת כדאיתא בר"ה (דף יט) משא"כ תפלת נעילה שאינה אלא תקנת חכמים לאחר לא חשיבה כתקנת נביאים וכה"ג כתבתי בחידושי לסוכה (דף מד) ע"ש. ובזה נסתלק מה שהקשה בס' החיים על הפוסקים דסברי דאין לתפלה עיקר בתורה ובשמעתין קרי אפי' לתפלת מנחה ד"ת וכ"ש לשל שחרית שקודמת ולפי מאי שפרשתי לק"מ:

דף לא ע"א גמ' א"ר יוסף תקבריה אימיה. כ"ה בתנא ד"א זוטא פט"ז: שם לפי שאין כהנה אלא לבנים כו'. עי' ב"ב (דף קי) ורבה במדבר פרשה ג': סליק

מפתחות להמפרשים והגהות *)

*) ההגהות והפירושים לא נדפסו על סדר הראוי לפי ערך כבוד המחברים כי רק לפי מקרי הדפוס.

תענית
מן
תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשר"י מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה קצור כללי התלמוד מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים שנסמנו בעין משפט), ותורה אור, כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. חלופי גרסאות. הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפד"מ בשנות תע"ד—תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פיק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע.

ועליהם נוספו

א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.

ב) חדושי הלכות } (מהרש"א) להג"מ שמואל אליעזר הלוי

ג) חדושי אגדות } אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.

ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.

ה) חדושי הלכות מהר"ם שיף להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא. ועליו באור והגהות מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק.

ו) מעדני יום טוב {בתחלה נקרא מעדני מלך}

ז) דברי חמודות {בתחלה נקרא לחם חמודות}

ח) פלפולא חריפתא

(ו–ז: על הרא"ש למסכת ברכות והלכות קטנות וחולין ובכורות ונדה; ח: על הרא"ש סדר נזיקין.) להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי העליר ז"ל (בעה"מ תוספות יו"ט).

ט) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאיידנוור ז"ל (מהרש"ק).

י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.

יא) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).

יב) מסורות חדשות (הגהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם תקונים והגהות מהג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יג) הגהות הב"ח להג"מ יואל סירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש).

יד) הגהות הגר"א להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כ"י מגליון הש"ס שלמד בו וזכינו למסכתות רבות ממנו).

טו) מראה יחזקאל הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').

טז) מעשה ר"ב הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

יז) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד דק"ק פוזנן.

יח) גליון מהרש"א הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

יט) הגהות הג"מ שאול קאצנעלנבוגן ז"ל מווילנא.

כ) הגהות הג"מ אלעזר לנדא ז"ל אבד"ק בראדי (בעהמ"ס יד המלך).

כא) חדושי והגהות הרש"ש להג"מ שמואל שטראשון ז"ל מווילנא. עם הוספות מכי"ק. וההשמטות שנשמטו ממקומן הושבו עתה למקומותיהן, ומוקפות בחצאי רבוע.

(ועוד נוספו בו מעלות ותוספות רבות על כל ספרי הש"ס בלעדו כמש"נ בש"ס תוצאת דפוסנו משנת תקצ"ה, ותוצאה השניה משנת תרי"ט).

ועל כל אלה הוספנו בו חמשים הוספות חדשות ומפורשות בשערים למסכתות הקודמות.

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

שנת הלא זה צום אבחרהו פתח חרצובות רשע התר אגדות מוטה וש"ח רצוצים חפשים (ישעיה נ"ח) לפ"ק

ТАЛМУДЪ ВАВИЛОНСКІЙ.

Трактатъ Таанисъ.

Часть VIII Отдѣлъ II.

Съ Виленскаго изданія 1882 г.

1886.

Дозволено цензурою 4 Августа 1881 г. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Жмудскій переулокъ дома №№ 327 и 328.

מאימתי

מאימתי מזכירין גבורות גשמים רבי אליעזר אומר מיום טוב הראשון של חג ר' יהושע אומר מיום טוב האחרון של חג אמר לו ר' יהושע הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג למה הוא מזכיר אמר לו ר' אליעזר אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו אמר לו א"כ לעולם יהא מזכיר אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים ר' יהודה אומר [א]העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר [ב]ביו"ט הראשון של פסח הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר: גמ' *תנא היכא קאי דקתני מאימתי תנא התם קאי דקתני *[ג]מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים [ד]ושואלין בברכת השנים [ה]והבדלה בחונן הדעת וקתני מאימתי מזכירין גבורות גשמים וליתני התם מ"ש דשבקיה עד הכא אלא תנא מראש השנה סליק דתנן *ובחג נידונין על המים ואיידי דתנא ובחג נידונין על המים תנא מאימתי מזכירין גבורות גשמים וליתני מאימתי מזכירין על הגשמים מאי גבורות גשמים א"ר יוחנן מפני שיורדין בגבורה שנאמר *°עושה גדולות (א) עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר וכתיב °הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות מאי משמע אמר רבה בר שילא אתיא חקר חקר מברייתו של עולם כתיב הכא עושה גדולות עד אין חקר וכתיב התם °הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו (ב) וכתיב °מכין הרים בכחו נאזר בגבורה ומנא לן דבתפלה דתניא °לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה וכתיב בתריה °ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש אמר ר' יוחנן *ג' מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח ואלו הן מפתח של (ג) גשמים ומפתח של חיה ומפתח של תחיית המתים מפתח של גשמים דכתיב °יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו מפתח של חיה מנין דכתיב °ויזכור אלהים את רחל וישמע אליה

(איוב ה | שם ה | ישעיה מ | תהלים סה | דברים יא | שם | דברים כח | בראשית ל)

(מסורת הש"ס: [ברכות לג.] | שם לג. | ר"ה טז. | סנהדרין קיג.)

רש"י

מאימתי מזכירין גבורות גשמים. שאומר משיב הרוח ומוריד הגשם ובגמרא מפרש טעמא אמאי קרי ליה גבורות גשמים מפני שיורדין בגבורה שנאמר עושה גדולות וגו': סימן קללה בחג הן. כדאמרינן במס' סוכה בפרק הישן (דף כח:) מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה משל לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו וא"ל אי אפשי בשמושך כלומר כשהגשמים יורדין לסוכה הכל יוצאין ונראה שאין הקב"ה חפץ שנשתמש לפניו ואמאי מתחילין להזכיר גבורות גשמים בחג ונראה שהוא מתפלל שיבא מטר בחג: לא אמרתי לשאול. שיתפלל על הגשמים בחג כגון ותן טל ומטר: אלא להזכיר. שמתחיל להזכיר בחג גבורות של מקום שמוריד גשמים: בעונתו. כלומר בזמנו: אם כן. ואמאי פוסק בפסח מלהזכיר: גמ' תנא היכא קאי. כלומר מדקתני מאימתי מכלל דפשיטא ליה להאי תנא דחייבים להזכיר והיכא חזינן דמחייב להזכיר: התם קאי. מזכירין גבורות גשמים כו' במסכת ברכות: (וליתני התם. במסכת ברכות סמוך דתני מזכירין ליתני מאימתי): מ"ש דשבקיה עד הכא. כלומר האי דקתני הכא בסדר מועד מאימתי ליתני התם (ד) דקתני מזכירין במסכת ברכות היינו סדר זרעים: עד הכא. עד סדר מועד: אלא. לא תימא דהא דקתני מאימתי דהתם קאי דתנא מר"ה השנה סליק ששניהן בסדר אחד הן להכי לא מצי למימר מאי שנא דשבקיה עד הכא: (בחג. הוי דין על המים ומשום דתני מאימתי הוי דין על המים קתני נמי אימתי זמן הזכרה) (ה): ואיידי דתני בחג נידונין. כלומר אגב דתנא בחג נידונין על המים קסבר בנפשיה הואיל ונידונין בחג על המים ש"מ בעינן להזכיר ענייהא דמיא לרצויי על המים דליתו לברכה להכי קתני מאימתי מזכירין: כתיב עושה גדולות (ו) עד אין חקר. אלמא דכתיב חקר בגשמים וכתיב חקר בברייתו של עולם מה ברייתו של עולם כתיב ביה גבורה אף גשמים הוי כמאן דכתיב ביה גבורה: ואמר רבי יוחנן שלש מפתחות. היינו שלא נמסרו לשליח אחד ביחד (ז): יפתח ה'. ולא שליח:

כי

תוספות

מאימתי. מיום טוב האחרון של חג. שמיני דלא יתבון בסוכה ואפילו האידנא איתו אלא מדרבנן משום ספיקא ולע"ג דבקיאינן בקביעא דירחא גזרה שמא יחזור הדבר לקלקולו או משום מנהג אבותינו בידינו כדאי' פ"ק דביצה (דף ד:) ולכן מדכרינן אבל כל שבעה לא שהגשמים בימי סוכה סימן קללה הן כדתנן פרק שני דסוכה (דף כח:) משל לעבד וכו': אם כן. אם אתה אומר מזכירין אע"פ שאין שואלין הואיל ומשמע בעונתו אף בקיץ יזכירו ומה אתה נותן סימן מי"ט הראשון ור' אליעזר אומר בברייתא בגמרא כל הקיץ אם בא להזכיר מזכיר דלעולם בעונתו משמע מיהו עד השתא לא רמי עליה חובה אבל בי"ט ראשון חובה לרצות לפני שאלה שכל הבא לבקש מקדים ומרצה והסימן קללה לא קפדינן ורבי יהושע קפיד: התם קאי. פירוש בסדר זרעים בברכות פרק אין עומדין (דף לג.) וליתני התם מאי שנא כו' כלומר אמאי תנא הכא במועד מאי דתני התם בסדר זרעים: אלא תנא מר"ה השנה קא סליק. פירוש ור"ה הויא בסדר מועד ואם תאמר ואכתי ליתני בסדר זרעים וי"ל דהכא עיקר דאמר בחג נידונין על המים ואורחא דמילתא לרצות לפני שאלה לכך שביק עד הכא אבל בסדר זרעים (ח) אומרים מזכירין גבורות גשמים אפשר דמשמע לעולם כמו תחיית המתים או הבדלה בחונן הדעת: וליתני מאימתי מזכירין (ט) גשמים מאי גבורות גשמים אמר ר' יוחנן שיורדין בגבורה. תימה התם בברכות פ' אין עומדין (שם) קתני כי הכא מזכירין גבורות גשמים ושואלין הגשמים וכו' אמאי לא קא מקשה כמו הכא וליתני מזכירין על הגשמים מאי גבורות ויש לומר שאני הכא דהוי עיקר סדר של גשמים באיזה זמן מתחילין לאומרו ומאימתי פוסקין מלאומרו ומשום הכי פריך הכא טפי מהתם: וכתיב מכין הרים בכחו נאזר בגבורה. וזה גבי בריאת עולם וכי היכי דהאי חקר בבריאת העולם רוצה לומר בגבורות כמו כן הכא גבי גשמים האי חקר נמי רוצה לומר גבורות אכן יש להקשות אמאי נקט גבורות טפי מכח וכמו כן הוה ליה למימר מאימתי מזכירין כח גשמים או ליתני גדולות גשמים וי"ל דמן הדין נקט גבורות משום טעמא דאיכא כח ואיכא גדולה אי נמי משום דהברכה מתחלת בגבורה להכי נקט גבורות: שלשה מפתחות שלא נמסרו לשליח. וא"ת והא אמרינן (סנהדרין דף קיג.) (י) נמסרין לאליהו וכן מפתח של תחיית המתים וכן לאלישע דכתיב (מלכים א יז) ויאמר אליהו חי ה' וגו' דה"כ אומר בפירקין דלקמן (דף כג.) וי"ל דהא דקאמר שלא נמסרו לשליח איהו ר"ל שלא נמסרו מעולם דהא של תחיית המתים ושל גשמים נמסרו אלא לא נמסרו לשליח להיות לעולם ממונה עליהם: וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה. פירוש שהוא בעצמו עשה וא"ת מהכא משמע דליכא אלא שלשה מפתחות וא"כ יש להקשות והא כתיב (ירמיה נ) פתח ה' את אוצרו ויוצא את כלי זעמו ומשמע כמי שלא נמסרו לשליח וכמו הכיא וישמע אליה אלהים וגו' וא"כ אמאי לא חשיב לה וי"ל דלא חשיב כי אם אותן מפתחות של טובה ולהכי לא קא חשיב מפתח של זעם וא"ת דמשמע מהאי קרא דפתח ה' שלא נמסר מפתח של זעם לשליח והא אמרינן (פסחים דף קיח.) יורקמו שר של ברד הוי וי"ל מכלי זעם אחריתא קאמר שלא נמסרו לשליח אבל משום ברד לא דאותו של ברד נמסרו:

איבעיא

עין משפט נר מצוה

א ב ג מיי' פ"ב מהלכות תפלה הלכה טו סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קיד סעיף א:

ב ד מיי' שם הלכה טז וסמג שם טוש"ע א"ח סי' קיז סעיף א:

ג ה מיי' שם הלכה יב וסמג שם טוש"ע א"ח סי' רצד סעיף א:

רבינו חננאל

(אידי) [אהרא] דתנן במתניתין מאימתי מזכירין גבורות גשמים מקשי תנא היכא קאי דקתני מאימתי כלומר מי הזכיר שנזכיר גבורות גשמים עד שיאמר מאימתי. ושנינן תנא מר"ה סליק דתנן ובחג נידונין על המים. ולפיכך תנא הכא מאימתי מזכירין גבורות גשמים. ואמאי תני גבורות כלומר מה גבורה יש בגשמים. וא"ר יוחנן שיורדין בגבורה שנאמר בענין המטר עושה גדולות עד אין חקר וגמר חקר חקר מברייתו של עולם שנאמר בורא קצות הארץ אין חקר לתבונתו. וכתיב מכין הרים בכחו נאזר בגבורה. מיכן סמכו לומר גבורות גשמים ופריש במתני' בתפלה ואמרי' ומנא לן שלא תהא הזכרה זו אלא בתפלה. ופשטנא מדכתיב [ולעבדו] בכל לבבכם וגו' ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש וגו'. ודייקינן איזו היא [עבודה] בלב שבשבילה המטר יורד הוי אומר זו תפלה. וא"ר יוחנן שלשה מפתחות לא נמסרו לשליח אלא הם בידו של הקב"ה. מפתח גשמים שנאמר יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים וגו'. מפתח של חיה

רבינו גרשום מאור הגולה

מאימתי מזכירין גבורות גשמים. שאומ' מוריד הגשם: מאחר שהגשמים סימן קללה הוא בחג כדאמרן בסוכה משל לעבד שמשמש לרבו והפך לו רבו קיתון על פניו כלומר שאינו חפץ בו אף כך כשיורדין גשמים בחג יוצאין הכל מן הסוכה ונראה שאין חפץ הקב"ה שישבו בסוכה ואמאי מתחיל להזכיר גבורות גשמים ונראה שהוא מתפלל שירדו גשמים בחג: לא אמרתי לישאל שיתפלל על הגשמים בחג אלא להזכיר. שמתחיל להזכיר בחג *) גבורות של גשמים מקום שמוריד גשמים בעונתם לאחר החג כשצריכין: אם כן לעולם יהא מזכיר אפי' בימות החמה שמוריד גשמים בעונתן: גמ' התם קאי מזכירין כו' במס' ברכות: וליתני התם במס' [ברכות] סמוך לדתני מזכירין כו' ליתני מאימתי מ"ש דשבקיה עד הכא כלומר מי קתני הכא בסדר מועד מאימתי אמאי דתני מזכירין במס' ברכות דהיינו בסדר זרעים. תנא מר"ה סליקי ששניהם בסדר אחד הן להכי לא מצי למימר מ"ש דשבקיה עד הכא. כתיב עושה גדולות עד אין חקר אלמא דכתיב חקר בגשמים וכתיב חקר בברייתו של עולם מה בברייתו של עולם כתיב ביה גבורה אף בגשמים הוי כמו דכתיב גבורה: שלא נמסרו שלשתן ביחד ביד שליח. יפתח ה' ולא שליח

כי

*) נראה דצ"ל גבורות של מקום שמוריד גשמים וכו'.

גליון / הגהות הב"ח

[ת"ל עושה גדולות ואין חקר נפלאות עד אין מספר (איוב ה פ"ט) וכן בכ"ח במהרש"א וגם לקמן ע: וכדה לא. וכפי' הרע"ב מ"ב פ"ה דברכות צריכין אנו לגרוס על דרך הכ"נ]

(א) גמ' שנאמר עושה גדולות ואין חקר נפלאות כו' ותיבת עד נמחק וכ"ב (איוב ה): (ב) שם אין חקר לתבונתו נותן ליעף כח וכתיב מכין הרים: (ג) שם ואלו הן מפתח של חיה ומפתח של גשמים ומפתח של תחיית המתים מפתח של חיה מנין דכתיב ויזכור אלהים את רחל וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה מפתח של גשמים מנין דכתיב יפתח ה' לך גו' מטר ארצך בעתו מפתח של תחיית המתים וכו' כצ"ל: (ד) רש"י ד"ה מאי שנא כו' ליתני התם היכא דתני כו' סדר זרעים ואמאי שבקיה עד הכא כו' כצ"ל והד"א: (ה) בא"ד בחג כו' זמן הזכרה ליתנא אחרינא ואיידי דתני כו' כצ"ל והד"א: (ו) ד"ה כתיב עושה גדולות ואין חקר ד"ה ואמר כו' ביחד. נ"ב דקא קביל ליה קושיית התוס': (ח) תוס' ד"ה אלא כו' אבל בסדר זרעים דתני כצ"ל: (ט) ד"ה וליתני מאימתי מזכירין על הגשמים כו' פרק אין עומדין דקתני כי הכא מזכירין גבורות גשמים ושואלין וכו' אמאי לא כו' כצ"ל ותיבת הגשמים נמחק: (י) ד"ה שלשה כו' דמפתח הגשמים נמסר לאליהו:

אליה אלהים ויפתח את רחמה מפתח של תחיית המתים מנין דכתיב °וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם במערבא אמרי אף מפתח של פרנסה דכתיב °פותח את ידך וגו' ור' יוחנן מאי טעמא לא קא חשיב להא אמר לך גשמים (א) היינו פרנסה: ר' אליעזר אומר מיום טוב הראשון של חג כו': איבעיא להו ר' אליעזר מהיכא גמיר לה מלולב גמר לה או מניסוך המים גמר לה מלולב גמר לה מה לולב ביום אף הזכרה ביום או דלמא מניסוך המים גמר לה מה ניסוך המים מאורתא *דאמר מר *°ומנחתם ונסכיהם אפילו בלילה אף הזכרה מאורתא תא שמע דאמר רבי אבהו לא למדה ר' אליעזר אלא מלולב איכא דאמרי ר' אבהו גמרא גמיר לה ואיכא דאמרי מתניתא שמיע ליה מאי היא דתניא מאימתי מזכירין על הגשמים *רבי אליעזר אומר משעת נטילת לולב *ר' יהושע אומר משעת הנחתו א"ר אליעזר הואיל וארבעת מינין הללו אינן באין אלא לרצות על המים וכשם שארבע מינין הללו אי אפשר בהם בלא מים כך אי אפשר לעולם בלא מים אמר לו ר' יהושע והלא גשמים בחג אינו אלא סימן קללה אמר לו ר' אליעזר אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר וכשם שתחיית המתים מזכיר כל השנה כולה ואינה אלא בזמנה כך מזכירים גבורות גשמים כל השנה ואינן אלא בזמנן לפיכך אם בא להזכיר כל השנה כולה מזכיר רבי אומר אומר אני משעה שמפסיק לשאלה כך מפסיק להזכרה ר' יהודה בן בתירה אומר בשני בחג הוא מזכיר ר' עקיבא אומר בששי בחג הוא מזכיר ר' יהודה משום ר' יהושע אומר העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר ביום טוב ראשון של פסח הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר שפיר קאמר ליה ר"א לרבי יהושע אמר לך רבי יהושע בשלמא תחיית המתים מזכיר דכולי יומא זמניה הוא אלא גשמים כל אימת דאתיין זמנייהו היא והתנן *יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה הם שנאמר °הלא קציר חטים היום וגו' ר' יהודה בן בתירה אומר בשני בחג הוא מזכיר מ"ט דרבי יהודה בן בתירה דתניא *רבי יהודה בן בתירה אומר נאמר בשני °ונסכיהם ונאמר בששי ונסכיה ונאמר בשביעי כמשפטם הרי מ"ם יו"ד מ"ם הרי כאן מים מכאן רמז לניסוך המים מן התורה ומאי שנא בשני דנקט דכי רמיזי להו בקרא בשני הוא דרמיזי הלכך בשני מדכרינן רבי עקיבא אומר בששי בחג הוא מזכיר שנאמר בששי ונסכיה *בשני ניסוכין הכתוב מדבר אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין ואימא תרוייהו דחמרא סבר לה כר' יהודה בן בתירה דאמר רמיזי מיא
אי

(יחזקאל לז) (תהלים קמה) (במדבר כט) (ש"א יב) (במדבר כט)

כי אני ה'. ולא שליח: פותח את ידך. ולא שליח: גשמים נמי היינו פרנסה. (ב) וכבר חשבנא ליה: מלולב גמר לה. שדומה ללולב שכשם שאי אפשר לאלו ארבע מינין בלא גשמים ובאין לרצות על המים כדאמרינן בסוכה *כך אי אפשר לעולם בלא מים: מה לולב ביום. שמתחילין ליטול ביום ראשון אף הזכרה נמי ביום כלומר שאינן מזכירין בלילי יום טוב הראשון עד למחר: מה ניסוך המים מאורתא. כדאשכחן במס' סוכה (דף מח:) שממלאין הכלי מים לניסוך המים בלילה ויש ספרים דכתיב בהו דאמר מר ומנחתם ונסכיהם בלילה (ג) שמקריבין הקרבנות ביום יכולין להביא המנחות והנסכים בלילה אף האי ניסוך המים נמי יכול לנסך בלילה: אף הזכרה נמי מאורתא. שבלילי י"ט הראשון קאמר ר' אליעזר שמתחילין להזכיר גבורות גשמים: גמרא גמיר לה. רבי אבהו דרבי אליעזר לא למדה אלא מלולב: *) מתניתין שמיע ליה. דרבי אליעזר גמר מלולב: משעת הנחתו. מיום שמברכין בו באחרונה דהיינו בשביעי א]: ארבעה מינין הללו. שבלולב ואתרוג: כך גשמים. יהא מזכיר כל השנה אפילו בימות החמה אם הוא רוצה יהא מזכיר: משעה שפוסק מלשאול. שבפסח פוסק מלומר ותן טל ומטר פוסק מלהזכיר גבורות גשמים והשתא לא מצית למימר אם בא להזכיר כל השנה כולה מזכיר אלא בימות החמה אינו מזכיר הואיל ואין זמנו אף בחג אינו מזכיר הואיל ולא סימן ברכה הן: האחרון. המתפלל תפלת מוסף: הראשון. המתפלל תפלת יוצר: אינו מזכיר. ושוב אין מזכירין: שפיר קאמר ליה ר' אליעזר לר' יהושע. דאמר כי היכי דמזכירין תחיית המתים כל השנה ואף על גב דלא מטא זימנייהו כך מזכירין גבורות גשמים אם רוצה כל השנה ובחג נמי אע"ג דלאו סימן ברכה הן מזכירין הואיל ואין שואלין: כל אימת דאתיין זימנייהו הוא. וכיון דלאו זימניה הוא אין מזכירין והוא הדין בחג: בשני ונסכיהם. דסגי בנסכה וכיון דבשני אייתר מ"ם לדרשה להכי מתחילין להזכיר בשני: בשני ניסוכין הכתוב מדבר. שני ניסוכין על קרבן אחד אבל ונסכיהם (ד) משמע הרבה דבקרבנות הרבה לכן לא הוה דריש רבי עקיבא מונסכיהם: סבר לה כרבי יהודה. דמ"ם יו"ד מ"ם מרבה ניסוך המים:
אי

*) נ"ל מתניתא

איבעיא להו רבי אליעזר מהיכא גמיר לה מלולב גמיר מה לולב ביום וכו'. פי' ולולב הוי רצוי דמים וגדל על המים או דלמא מניסוך גמר לה פי' ונפקא מינה (ה) אי מלולב גמר לה אבל ניסוך המים סבירא ליה דלאו ביום ראשון הוא או מניסוך המים קא גמר לה דסבירא ליה דניסוך המים ביום ראשון הוא אי נמי דאי מלולב גמר הוה דווקא ביום שנאמר (ויקרא כג) ולקחתם לכם ביום אבל אי מנסוך הוה אפילו בלילה ולענין זה אהני דאמר מר ומנחתם ונסכיהם (ו) בלילה אף וכו' פירוש דאע"ג דניסוך קרבנות לא הוי עד לאחר הקרבת קרבנותיהם ואם כן היאך קריבי נסכים בלילה רוצה לומר בלילה שניה והניסוך החג דהוי ממים מצי למהוי בלילה ראשונה ואע"ג דאמרינן במסכת יומא בפ' בראשונה (דף כו:) *אמר רב ואיתימא ר' יוחנן אין מנסכים מים בחג אלא בתמיד של שחר וא"כ לא הוי בלילה ראשונה דהא איכא אלא ביום יש לומר דאינו חייב לנסך אלא בתמיד של שחר מכל מקום אי בעי עביד ליה בליליא: דאמר רבי אבהו לא למדה רבי אליעזר אלא מלולב. פירוש וסבירא ליה דניסוך לא הוי עד בשני: משעת נטילת לולב. פירוש דהיינו תחילת יום ראשון של סוכות ורבי יהושע אומר משעת הנחתו פירוש לאורתא דמוצאי שביעי של סוכות שמניחין בו את הלולב: משעה שמפסיקין לישאל. ותן טל ומטר בברכת השנים פוסקין מלהזכיר מוריד הגשם בתחיית המתים: העובר לפני התיבה בי"ט של חג האחרון מזכיר וכו'. פי' האחרון שמתפלל תפלת מוסף הראשון אינו מזכיר פירוש שמתפלל שחרית אינו מזכיר ובירושלמי קאמר אמאי אינו מזכיר מאורתא פירוש מתפלת ערבית ומשני דלית תמן כל עמא ולדכרו בצפרא פירוש בתפלת שחרית ומשני דהוו סברי דהוו מדכרו ליה מאורתא: מים. מ"ם מנסכיהם דכתיב בשני ויו"ד דכתיב בששי ונסכיה ומ"ם שבשביעי כתיב כמשפטם והוי מים (ז) טעמא דרבי עקיבא בששי ונסכיה דמשמע תרי נסכים הלכך בששי בחג הוא מזכיר גבורות גשמים:
אי

ד א מיי' פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ס:

[דף לז: ע"ש תוס' שם ד"ה כדין] תמורה יד. [זבחים פ. פה.] מנחות מד: נג. [לקמן ד.] [שם] לקמן יב: שבת קנ: זבחים קי:

לפנינו איתא ר' אבא ואי תימא כמי בר חמא ואי תימא ר' יוחנן

רבינו חננאל

שנאמר וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה. מפתח של תחיית המתים שנאמר וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם וגו'. גשמים היינו פרנסה ומשום שהגשמים חשובים כתחיית המתים קבעו ברכה זו בתחיית המתים: פיסקא ר' אליעזר אומר מיו"ט הראשון של חג מזכיר. [איבעיא להו אי מלילי יו"ט הראשון מזכיר] וגמר לה מניסוך דאתקש ניסוך המים לניסוך היין דאמר מר ומנחתם ונסכיהם (מלילי יו"ם טו"ב הראשו"ן מזכי"ר) אפילו בלילה. פירושו בתמורה בתחלת פרק יש בקרבנות. או מלולב גמר לה דכתיב ולקחתם לכם ביום ולא בלילה ופשטנא מהא דתניא מאימתי מזכירין על הגשמים. ר' אליעזר אומר משעת נטילת לולב. ר' יהושע אומר משעת הנחתו. א"ר אליעזר הואיל וארבעת מינים הללו אינם באין [אלא] לרצות המים כו'. שפיר קאמר ליה רבי אליעזר לר' יהושע אני לא אמרתי לשאל אלא להזכיר כשם שתחיית המתים מזכיר כל השנה ואינה אלא בזמנה כך גשמים מזכיר ואינן אלא בזמנן. ואמרינן ר' יהושע פריך הכי מה לתחיית המתים שמזכיר בכל יום דכל יומא זמניה היא אלא גשמים אטו כל יומא זמנייהו הוא. והתנן יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה היא ר' יהודה בן בתירה אומר בשני של חג הוא מזכיר. וגמר לה מניסוך דכתיב בשני ונסכיהם מרכתיב מ"ם יתירה דהוה ליה למכתב ונסכה וכתיב ונסכיהם. ובששי כתיב יוד יתירה דכתיב ונסכיה. ובשביעי כמשפטם. כתיב מ' יתירה. מיכן לניסוך המים מן התורה. וכי רמיזי מיום שני רמיזי הלכך מיום שני מזכיר. ר' עקיבא אומר בששי בחג הוא מזכיר. ר' עקיבא נמי אית ליה מיכן לניסוך המים. מיהו דייק מדכתיב ביום הששי. ונסכיה. בשני ניסוכין הכתוב מדבר ניסוך מים וניסוך
יין

רבינו גרשום

כי אני ה' ולא שליח פותח את ידך ולא שליח. גשמים נמי היינו פרנסה וכבר חשיבנא ליה: פיסקא מלולב גמר לה שדומה ללולב שכשם שאי אפשר לאילו בלא מים כך אי אפשר לעולם בלא מים מה לולב ביום שמתחיל ליטול ביום ראשון אף הזכרה ביום (כו' צ"ל כלומר) שאינו מתחיל להזכיר בלילי יו"ט ראשון עד למחר. מה ניסוך המים מאורתא כדאשכחן במס' סוכה שממלאין המים לניסוך המים בלילה ויש ספרים שכתוב בהן [דאמר מר] מנחתם ונסכיהם בלילה שמקריבין קרבן ביום יכולין להביא המנחה והנסכים בלילה אף האי ניסוך המים יכולין לנסך בלילה. אף הזכרה נמי מאורתא שבלילי יו"ט הראשון קאמר ר' אליעזר שמזכירין להזכיר גבורות גשמים. גמרא גמיר לה ר' אבהו דר' אליעזר לא למדה אלא מלולב. ממתניתין שמיעה ליה דר' אליעזר גמר מלולב: משעת הנחתו מיום שמברכין בו באחרונה דהיינו בשביעי. ארבעת מינין הללו שבלולב ואתרוג: כך גשמים יהא מזכיר כל השנה אפי' בימות החמה אם הוא רוצה אף בחג נמי אם הוא רוצה יהא מזכיר. משעה שפוסק מלשאל שבפסח פוסק מלומר ותן טל ומטר פוסק מלהזכיר גבורת הגשמים ועכשיו לא מצית למימר אם בא להזכיר כל השנה מזכיר אלא בימות החמה אינו מזכיר הואיל ואין זמנו אף בחג אינו מזכיר הואיל ולאו זמן ברכה הוא. האחרון המתפלל תפלת מוסף. הראשון המתפלל (תפלת) יוצר: מזכיר ושוב אינו מזכיר. שפיר קאמר ליה ר' אליעזר לר"י דכי היכי דמזכירין תחיית המתים כל השנה אע"ג דלא זמניה כך מזכירין גבורות גשמים אם רוצה כל השנה ובחג נמי אע"ג דלאו סימן ברכה הוא מזכירין. סימן קללה הוא וכיון דלאו זמנה אין מזכירין וה"ה בחג: נאמר בשני ונסכיהם דסגי בנסכה וכיון דבשני אתרבי מ' לדרשה דמים לפיכך מתחיל להזכיר בשני: בשני ניסוכין הכתוב מדבר שני ניסוכין על קרבן אחד ונסכיהם משמע ניסוכין הרבה דקרבנות הרבה. סבר לה כר"י דמרבה ניסוך המים
אי

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר לך גשמים נמי היינו פרנסה: (ב) רש"י ד"ה גשמים נמי היינו פרנסה שזרעים ופירות גדלים מהם לפרנסת העולם וכבר חשבנא ליה: (ג) ד"ה מה ניסוך כו' ונסכיהם בלילה אפילו בלילה דאע"פ שמקריבין הקרבנות: (ד) ד"ה בשני ניסוכין כו' אבל ונסכיהם דמשמע הרבה ניסוכין בקרבנות הרבה: (ה) תוס' ד"ה איבעיא כו' ונפקא מינה דאי מלולב גמר לה כו' דס"ל דניסוך המים נמי ביום ראשון הוא: (ו) בא"ד ומנחתם ונסכיהם אפילו בלילה וכו' פי' דאע"ג כו' וא"כ האיך קריבי נסכים בלילה אלא י"ל בלילה שניה מ"מ הניסוך דחג דהוי ממים כו' כצ"ל: (ז) ד"ה מים כו' וטעמא דר"ע דכתיב בששי ונסכיה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה משעת הנחתו וכו' דהיינו בשביעי. נ"ב וכן פרש"י לקמן דף ג ע"א בד"ה אלא ר' יהושע היא וכו' דהיינו בשביעי וכו' עכ"ל. וצ"ע דלקמן דף ד סע"א פרש"י בד"ה ר' יהושע היא וכו' דהיינו יום שמיני וכו' עכ"ל. וכן משמע מדברי הש"ס שם ודו"ק. שוב ראיתי דלק"מ דמ"ש רש"י בשביעי על שעת הנחת לולב אמר אבל ההזכרה היא לאורתא דשמיני וכמ"ש תוס' ד"ה משעת נטילה וכן נלמד ממהרש"א לקמן דף ג ע"א ד"ה גמ' יעוש"ה:

אי סבר לה כרבי יהודה בן בתירה נימא כוותיה קסבר רבי עקיבא כי כתיב ניסוך יתירא בששי הוא דכתיב תניא ר' נתן אומר °בקדש הסך נסך שכר לה' בשני ניסוכין הכתוב מדבר אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין אימא תרוייהו דחמרא אם כן °ליכתוב קרא או הסך הסך או נסך נסך מאי הסך נסך שמעת מינה חד דמיא וחד דחמרא אלא הא דתנן *ניסוך המים כל ז' מני אי ר' יהושע נימא חד יומא אי ר"ע תרי יומי אי ר' יהודה ב"ב שיתא יומי לעולם ר' יהודה ב"ב היא וס"ל כר' יהודה דמתני' דתנן *רבי יהודה אומר בלוג היה מנסך כל שמונה ומפיק ראשון ומעייל שמיני ומאי שנא ראשון דלא דכי רמיזי מים בשני הוא דרמיזי שמיני נמי כי רמיזי מים בשביעי הוא דרמיזי אלא רבי יהושע היא וניסוך המים כל שבעה הלכתא גמירי לה *דאמר ר' אמי א"ר יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני: רבי יהודה אומר משום רבי יהושע העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר ביום טוב הראשון של פסח הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר: הי רבי יהושע אילימא רבי יהושע דמתניתין הא אמר ביום טוב האחרון של חג הוא מזכיר אלא ר' יהושע דברייתא האמר משעת הנחתו ותו הא דתניא ר' יהודה אומר משום בן בתירה העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג האחרון מזכיר הי בן בתירה אילימא רבי יהודה בן בתירה הא אמר בשני בחג הוא מזכיר אמר רב נחמן בר יצחק (א) תהא ברבי יהושע בן בתירה זמנין דקרי ליה בשמיה וזימנין דקרי ליה בשמיה דאבא והא מקמי דליסמכוהו והא לבתר דליסמכוהו תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר מ"ט א"ר חנינא לפי שאין נעצרין וטל מנלן דלא מיעצר דכתיב °ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי וכתיב °לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה ואילו טל לא קאמר ליה מאי טעמא משום דלא

רש"י

אי סבר לה כר' יהודה. לימא כר"י. שיזכיר בשני: ניסוך יתירא בששי כתיב. כלומר ונסכיה דמרבי תרי ניסוכין כתיב בששי להכי אמר בששי מתחיל להזכיר ואהני מ"ם יו"ד מ"ם מים דלא מצינו למימר תרוייהו דיין: או הסך הסך או נסך נסך. מדשני קרא בדיבוריה ש"מ תרתי: אי ר"ע תרי יומי הוו. ותו לא דהא אמר (ב) ונסכיה דהיינו בששי מרבה ניסוך המים: וסבר לה כר' יהודה דמתניתין. דאמר בלוג הוה מנסך כל שמנה לא סבר כוותיה במה דאמר כל שמונה מנסך אלא במה דאמר בשמיני מנסך וכיון דבשמיני מנסך משכחת לה לרבי יהודה [ב"ב] דאמר בשני מתחילין לניסוך המים כל שבעה: (ג) דמפיק ראשון ומעייל שמיני. משיב בעל הגמרא מי מצי אמר רבי יהודה דבשמיני מנסך: מאי שנא. דקאמר דבראשון אינו מזכיר דכי רמיזי מיא בשני הוא דרמיזי דמונסכיהם מרבה ניסוך המים שמיני נמי מי מצי אמר דמנסך הא שביעי אמר רחמנא דמ"ם יו"ד מ"ם מים כתיב בשביעי דסיום קראי דניסוך המים בשביעי כתיב כמשפטם ולא בשמיני: אלא ר' יהושע היא. דאמר משעת הנחתו (ד) [דהיינו בשביעי] מזכיר ואעפ"כ סבר דניסוך המים כל שבעה דגמרא גמיר לה הלכה למשה מסיני דניסוך המים כל שבעה ודאי כר"א אתי שפיר אבל כרבי יהודה בן בתירה וכר"ע לא מיתוקמא אלא להכי לא מוקי לה כר' אליעזר דהא לא מיבעי אי ר' אליעזר סבירא ליה הכי דודאי לרבי אליעזר אתי שפיר והא דקא מוקים כר' יהושע רבותא קמשמע לן אבל כר"י בן בתירה וכר"ע לא מיתוקמא דרבי יהודה יליף מונאמר בשני ונסכיהם כו' אלמא דסבר דניסוך המים לא הוו אלא ו' ימים דאיהו לא מפיק ראשון ומעייל שמיני משום הכי פירכא דפריך לעיל לא אתי כרבי יהודה ורבי עקיבא יליף מנסכיה שנאמר בששי אלמא דסבר דניסוך המים לא הוו אלא תרי יומי אבל כרבי יהושע מיתוקמא לפיכך אין מזכירין אלא ביו"ט האחרון דגשמים בחג סימן קללה אבל ניסוך המים הוי כל שבעה דגמרא גמיר לה: עשר נטיעות. המפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה ערב שביעית עד ר"ה אע"ג דשאר שדות אין חורשין לפני שביעית ל' יום זה חורשין דהואיל אם אין חורשין שיבן מפסידין: וניסוך המים. כל שבעה: ר' יהודה אומר משום רבי יהושע העובר לפני התיבה בי"ט האחרון של חג כו'. כעין אמר מר הוא כלומר אמרינן לעיל ר' יהודה אומר: הי רבי יהושע אילימא רבי יהושע דמתני' (ה) מיו"ט האחרון הוא מזכיר. דראשון נמי המתפלל תפלת יוצר מזכיר ואילו הכא תני הראשון אינו מזכיר: האמר משעת הנחתו. דהיינו בשביעי והכא קתני יו"ט האחרון של חג דהיינו בשמיני: ותו הא דתניא. במכילתא אחריתי ר' יהודה אומר משום בן בתירה העובר לפני התיבה בי"ט אחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר: (אלא) אמר רב נחמן בר יצחק תהא. תרוייהו הא דבעית הי ר' יהושע והא דבעית הי בן בתירה ר' יהושע בן בתירה היא דהאי דקאמר ר' יהודה לעיל משום ר' יהושע והדר קאמר משום בן בתירה תהא תרוייהו ר' יהושע בן בתירה ולא קשיא זמנין קרו ליה בשמיה דאבוה בן בתירה וזמנין דקרו ליה בשמיה דידיה ר' יהושע: מקמי דליסמכוהו. לא הוה חשוב וקרו ליה בשמיה דאבוה והאי דקרו ליה בשמיה דנפשיה ר' יהושע היינו לבתר דסמכוהו: בטל וברוחות. משיב הרוח ומוריד הטל לא חייבוהו חכמים להזכיר אפילו בימות הגשמים: לפי שאינן נעצרין. שאלמלא (ו) כן אין העולם מתקיים והאי דאמרינן בתפלה משיב הרוח ומוריד הגשם לאו משום חיוב אלא תוך גשם הוא מזכיר [א] דטל ורוחות מועילות לארץ לתקנה ולנגבה כדבסמוך זיקא דבתר מיטרא כמיטרא: ואילו טל לא קאמר. ואתנה טל ומטר אלא מטר בלבד: דלא

תוספות

אי רבי יהודה בן בתירה. דאמר בשני בחג הוא מזכיר שית יומי הוו א"כ לא יהיה הניסוך כי אם ששה ימים: עשר נטיעות. פירש"י (ז) נטיעות מפוזרות בבית סאה חורש כל בית סאה בשבילן דכל נטיעה יונקת ודווקא מבית סאה היה צריך להם יכול לחרוש עד ר"ה של שביעית דהוו שפיר אוקומי אילנא שרי אבל יותר מבית סאה אינו חורש אלא כדי צורכן דהואיל ומפוזרות ביותר מבית סאה קיימי שפיר ובפחות מיכן למה קיימי וליעקר קיימי ודוקא נטיעות אמר דחורשין בשבילן עד ראש השנה אבל אילנות אסור דאורייתא כל אלול ומדרבנן *פסח ועצרת תקון בשדה הלבן עד פסח מותר אבל מפסח ולהלן אסור ושדה אילן עד עצרת מותר מכאן ואילך אסור: ערבה. שמקיפין את המזבח וניסוך המים הלכה למשה מסיני כולהו: ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד. לכך נקרא מתושבי גלעד לפי שהרגו ישראל אנשי יבש גלעד על מעשה פילגש בגבעה ולא נשאר ביבש גלעד כי אם מעט אנשים מן המיושבים בעיר כי כל השאר היו עם אספסוף לכך מעיד כי אליהו מן התושבים כך שמעתי מהר"י טרוט"י משם הר"י בה"ר יצחק ממלחון: בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר. משיב הרוח ומוריד הטל כו' לפיכך אין קפידא לומר מוריד הטל אפילו בימות החמה אך שלא יאמר מוריד הגשם והכי הלכתא ואם לא אמר בימות הגשמים כי אם מוריד הגשם ודילג משיב הרוח ומוריד הטל אין מחזירין: ואילן טל לא מיעצר. ומ"ה נראה דגבי גדעון (שופטים ו) כשאמר (ח) על הארץ יהיה טל ועל הגיזה יהיה חורב כתיב ויעש כן אבל כשאמר על הארץ יהיה חורב ועל הגזה יהיה טל כתיב ויהי כן כלומר דעל הגיזה היה הטל אבל לא כתיב ויעש כן משמע דעל הארץ היה טל דטל לא מיעצר ע"כ בנוסח שלפני ועוד מצאתי כשאמרו על כל הארץ יהיה טל כתיב ויעש אלהים כן וכשאמר טל יהיה על הגיזה לבדה (ט) ועל כל הארץ יהיה חרב כתיב ויהי כן ולא הזכיר בזה הש"י וטעמו אשר אומר כי הוא זה כי אין הש"י מזכיר שמו על הרעה כי אם יהיה חורב על כל הארץ היתה רעת יושבי בה וכתיב (שמות כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך אבל כשאמר על כל הארץ (י) יהיה טל כתיב ויעש אלהים וכדומה לזה (בראשית א) ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה וגבי חשך לא הזכיר השם יתברך וכן בחמשה דברות אחרונות (שמות כ) מלא תרצח ואילך לא הזכיר הש"י הכל הולך אל מקום אחד משל למלך שבנה בירה נאה והניח לצייר מגינו לפני כל חדרי הבית זולתי בית הכסא מקום הטינוף: בימות

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"י מהלכות תמידין הלכה ו סמג עשין רט:

ו ב מיי' פ"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ה:

ז ג מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה כ:

ח ד מיי' פ"י מהלכות תמידין הלכה ו:

ט ה מיי' פ"י מהלכות תפלה הלכה ח סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קיד סעיף ג:

[שביעית פ"א מ"א ומו"ק דף ג:]

מסורת הש"ס

סוכה מב:

שם מח:

מו"ק ג: ע"ש סוכה לד. מד. ע"ש זבחים קי:

רבינו חננאל

יין. דכי כתיב ניסוך יתירה בששי כתי' הלכך בששי מזכיר. ואקשינן אלא הא דתנן ניסוך המים שבעת מני אי ר' יהודה בן בתירה האמר ניסוך המים מיום שני של חג מתחיל משעה שמזכיר ולא משכחת אלא ששת אי ר' עקיבא תרי יומי הוו כו' כל אחד משעת שאומ' פי' מזכיר מאותה שעה מתחיל ימי הניסוך ואסיקנא הא דתנן ניסוך המים ז' גמרא היא דאמר משמיה דר' יוחנן ערבה ביום השביעי של חג. וניסוך המים שבעת ימי החג. ועשר נטיעות (מעודרות) [מפוזרות] בבית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן כבר פירשנוהו. ואלו כולן גמרא בידינו כי הל"מ הם. ותריצנה הכי א"ר יהודה משום ר' יהושע בן בתירה העובר לפני התיבה ביו"ט אחרון של חג האחרון מזכיר. פי' המתפלל במוסף הוא מזכיר בתחיית המתים מוריד הגשם. [והמתפלל שחרית אינו מזכיר וביו"ט הראשון של פסח] המתפלל שחרית מזכיר מוריד הגשם ופוסק. והמתפלל במוסף אינו מזכיר כלל. וכן הלכתא (ד)גרסינן בירושלמי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' יהודה בן בתירה. ומ"ט דר' יהודה [כדי שיצאו] המועדות בטל. מפני שהטל סימן יפה לעולם. אם לא הזכיר גשמים בתחיית המתים ולא שאלה בברכת השנים מחזירין אותו. היכן הוא חוזר בו ויהיה כמו שא' בר"ח אם עקר את רגלו חוזר בתחלה. ואם לאו חוזר לעבודה. והכא אם עקר את רגליו חוזר בתחלה ואם לאו חוזר לשומע תפלה *) (וכן א"ר יהודה קודם שיסמך בישיבה היו קורין אותו בן בתירה). מתוך ה' דברים נגאלו ישראל ממצרים. מתוך צרה שנאמר ויאנחו בני ישראל מן העבודה. מתוך צווחה שנאמר וישמע אלהים את נאקתם. מתוך זכות אבות שנאמר ויזכור אלהים את בריתו וגו'. מתוך תשובה שנאמר וירא אלהים את בני ישראל וגו'. מתוך הקץ שנאמר וידע אלהים. וכך הם מפורשים בענין בצר לך ומצאוך. וכן בענין וירא בצר להם בשמעו את רנתם. אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"צ ויאמר מוריד הגשם קמון לצלותא כמו שיזכיר ש"צ דמי ומזכירין הצבור ביחיד אע"פ שלא מקמי ש"צ: תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר שאינן נעצרין כמו המטר דכתיב חי ה' אם יהיה טל ומטר כי אם לפי דברי. וכתיב לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה. ואלו טל לא אדכר. למימרא דלא

*) נראה שהסגור שייך למעלה וכצ"ל ותריצנא הכי אמר ר"י משום ריב"ב וקודם שנסמך בישיבה היו קורין אותו בן בתירה.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב נחמן בר יצחק תהא תרוייהו כרבי יהושע בן בתירה: (ב) רש"י ד"ה אי ר"ע כו' [illegible] (ג) ד"ה וסבר לה כו' [illegible] (ד) ד"ה דאמר משעת הנחתו [illegible] (ה) ד"ה כעין [illegible]

(ו) ד"ה לפי שאינן נעצרין שאלמלא נעצרין אין העולם כו' לאו משום חיוב דרוח אלא חיוב גשם הוא מזכיר: (ז) תוס' ד"ה עשר נטיעות פי' רש"י עשר נטיעות המפוזרות כו' אוקמי אילנא ושרי אבל יותר: (ח) ד"ה ואילן כו' דגבי גדעון כשאמר יהי נא חרב אל הגזה כו' כתיב ויעש כן אבל כשאמר טל יהיה על הגזה כו' כתיב ויהי כן כלומר כו' משמע דעל הארץ היה נמי טל כו' כצ"ל: (ט) בא"ד ועל כל הארץ חרב כתיב כו' כצ"ל ותיבת יהיה נמחק:

רבינו גרשום

אי סבר כר"י [לימא כר"י] שיזכיר בשני. ניסוך יתירה בשני כתיב כלומר ונסכיה דמרבה תרי ניסוכין כתיב בששי להכי אמר בששי מתחיל להזכיר ואהני מים דלא מצי למימר תרווייהו דיין: אי ר"ע תרי יומי הוו דהא אמר ונסכיה דכתיב בששי מרבה ניסוך המים. אי ר' יהודה (בן בתירה) שתא הוי ותו לא דהא מ"ם מים דהיינו בשני מרבה ניסוך המים: וסבר לה כר' יהודה דמתניתין דאמר בלוג היה מנסך כל שמונה ולא אמר דסבר כוותיה במה דאמר מנסך כל שמונה אלא במה דאמר בשמיני מנסך וכיון דבשמיני מנסך שכחת לה לר' יהודה[ב"ב] דאמר בשני מתחיל לנסך ניסוך המים כל שבעה דאפיק ראשון ועייל שמיני: משיב בעל התלמוד מי מצי אמר ר' יהודה דבשמיני מנסך מ"ש דקאמר דבראשון אינו מזכיר דכי רמיזי מיא בשני רמיזי דמונסכיהם מרבה ניסוך המים: שמיני נמי מי מצי אמר דמנסך ביה מיא שביעי אמר רחמנא דמים כתיב בשביעי ולא בשמיני אלא ר' יהושע היא דאמר משעת הנחתו דהיינו בשביעי מזכיר ואעפ"כ סבר דניסוך המים כל שבעה דגמרא גמיר לה הלכה למשה מסיני דניסוך המים כל ז' ודאי כר"א אתי אלא להכי לא מוקים לה כר' אליעזר דהוא לא בעי אי ר' אליעזר[היא]דודאי כר"א אתי שפיר: אי ר' יהושע חדא יומא ותו לא דאמר משעת הנחתו בשביעי מזכיר וה"ה דמתחיל לנסך: עשר נטיעות מפוזרות בתוך

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה לפי כו'. מזכיר דרוחות מועילות כצ"ל:

גליון הש"ס

גמ' לכתוב קרא או הסך וכן בב"ק דף סה ע"א ודף פה ע"ב ובמנחות דף יז ע"ב:

גמרא

דלא מיעצר וכי מאחר דלא מיעצר אליהו אשתבועי למה ליה הכי קא"ל אפילו טל דברכה נמי לא אתי וליהדריה לטל דברכה משום דלא מינכרא מילתא (*אלא) רוחות מנא לן דלא מיעצרי *א"ר יהושע בן לוי דאמר קרא °כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם נאם ה' מאי קאמר להו אילימא הכי קאמר להו הקב"ה לישראל דבדרתינכו בארבע רוחי דעלמא אי הכי כארבע בארבע מיבעי ליה אלא הכי קאמר כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך א"א לעולם בלא ישראל א"ר חנינא *הלכך בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו אמר מוריד הגשם מחזירין אותו בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו ולא עוד אלא אפילו אמר מעביר הרוח ומפריח הטל אין מחזירין אותו תנא בעבים וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר מ"ט משום דלא מיעצרי ולא מיעצרי והתני רב יוסף °ועצר את השמים מן העבים ומן הרוחות אתה אומר מן העבים ומן הרוחות או אינו אלא מן המטר כשהוא אומר ולא יהיה מטר הרי מטר אמור הא מה אני מקיים ועצר את השמים מן העבים ומן הרוחות קשיא רוחות ארוחות קשיא עבים אעבים עבים אעבים לא קשיא הא בחרפי הא באפלי רוחות ארוחות לא קשיא הא ברוח מצויה הא ברוח שאינה מצויה רוח שאינה מצויה חזיא לבי דרי אפשר בנפוותא תנא העבים והרוחות שניות למטר היכי דמי אמר עולא ואיתימא רבי יהודה דבתר מיטרא למימרא דמעליותא היא והכתיב °יתן ה' את מטר ארצך אבק ועפר ואמר עולא ואיתימא רב יהודה זיקא דבתר מטרא לא קשיא הא דאתא ניחא הא דאתא רזיא (ואי בעית אימא) הא דמעלה אבק הא דלא מעלה אבק ואמר רב יהודה זיקא דבתר מיטרא כמיטרא עיבא דבתר מיטרא כמיטרא שימשא דבתר מיטרא כתרי מטרי למעוטי מאי למעוטי גילהי דליליא ושמשא דביני קרחי אמר רבא מעלי תלגא לטורי כחמשה מטרי לארעא שנאמר °כי לשלג יאמר הוא ארץ וגשם מטר וגשם מטרות עוזו ואמר רבא תלגא לטורי מטרא רזיא לאילני מטרא ניחא לפירי עורפילא

(זכריה ב) (דברים יא) (דברים כח) (איוב לז)

רש"י

ולא מיעצר. לעולם אפילו באותן שנים: אישתבועי למה ליה. (א) אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי הא לא נעצר: אפילו טל דברכה. שיצמיח שום צמח: וליהדריה לטל דברכה. ולימא ואתנה טל ומטר. דלא מינכרא מילתא. דהא טל הוה מעיקרא ולא היה אחאב הרשע מודה בחזרה דטל של ברכה דאי הוה אומר ואתנה טל ומטר היה אחאב מקנטרו ואומר לו שלא נעצר: אלא דמכניפנא לכו מד' רוחי עלמא לא גרסינן דהא פרשתי אתכם כתיב בקרא והיכא למימר דגרס ליה והכי משתמע קרא כי מד' רוחות השמים שפרשתי אתכם משם אקבלכם ואריכות לשון בעלמא הוא דלא כתיב קיבוץ בקרא: כשם שא"א לעולם בלא רוחות. שלא יתקיים מרוב הבל וחמימות: בלא ישראל. שאין העולם מתקיים אלא בשביל ישראל והכי אמר קרא כי כד' רוחות השמים פרשתי אתכם לרוחות העולם כדי שיתקיים שנאמר (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי: בימות החמה. מניסן עד החג: משיב הרוח אין מחזירין אותו. דבלאו הכי לא מיעצר: מוריד הגשם מחזירין אותו. דמיעצר וכיון דבעא אמיטרא לא התפלל תפלתו כהוגן וחוזר לראש הברכה ואומרה בלא מוריד הגשם לפי שהגשמים בקיץ סימן קללה הן מפני הקציר: מעביר הרוח. שלא ינשב: ומפריח הטל. שלא ירד: אין מחזירין אותו. דלא מיעצרי: בעבים. מקשר עבים: למימרא דלא מיעצרי. לפיכך לא חייבוהו להזכיר: בחרפי. עבים בכירות הבאים לפני המטר אינן נעצרות: באפלי. הבאות מאוחרות לאחר המטר דשניות למטר הן כדלקמן ובהנהו כתיב ועצר וכיון דאין כולם נעצרות לא חייבו להזכיר: שאינה מצויה. כתיב ועצר ואפ"ה לא חייבוהו להזכיר דסגי ליה במצויה: רוחות לא מצי לתרוצי הא בחרפי הא באפלי דרוח בין במטר בין בלא מטר לא מיעצר כגון רוח מצויה: רוח שאינה מצויה כמי חזיא לבי דרי. לגורן לזרות הקשין מן התבואה ונחייב להזכיר: אפשר בנפוותא. וו"ן בלע"ז בנפה וכברה: שניות. כמעט שמועילות כמטר עצמו: מאי היא. (ב) אי זה עבים ורוחות קאמר דשניות למטר: אמר עולא ואיתימא רב יהודה דבתר מיטרא. עבים ורוחות שלאחר המטר: זיקא ל"ג הכא: יתן ה' את מטר ארצך אבק ועפר וגו': זיקא דבתר מיטרא. שהרוח מעלה אבק אחר הגשמים ונדבק בתבואה: ה"ג הא דאתא ניחא הא דאתא רזיא. כשירד בנחת אינו מעלה אבק: רזיא. בכח ולא גרסינן ואי בעית אימא הא והא כו' אלא ה"ג הא דמעלה אבק הא דלא מעלה אבק והיינו הך: כמיטרא. שניות למטר כדקתני בתוספתא: למעוטי מאי. מאחר דכולהו כמיטרא מאי קמעטינן דהוי בתריה ולא הוי כמיטרא: גילהי דליליא. איסלוסטר"א בלע"ז בגילהי הוה קאי במס' (פסחים דף יג.) ורוב גילהי בליליא שכיח: וביומא שמשא דביני קרחי. שבין העבים שנראה במקום אחד אורה ובמקום אחר מעונן כקרח שיש לו שערות במקום אחד וקרחה במקום אחר: מעלי תלגא לטורי. וכ"ש לבקעה אלא הרים אין להם גשמים אלא שלג שהגשמים יורדין למטה ואין ההר שותה מהן ועוד שלג שבעמקים נמס והולך מפני החום ששולט שם כמים הוא אבל בהרים קרוי שלג: כחמשה מיטרי לארעא. דהכי משמע קרא כי לשלג יאמר הוא ארץ כשיאמר לשלג הוה ארץ הרי הוא כגשם מטר וגשם מטרות והרי יש כאן חמשה: מיטרא ניחא. שיורד בנחת יפה לפירות התבואה:

עורפילא

תוספות

בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו מוריד הגשם מחזירין אותו. אבל אם דילג שלא אמר לא גשם ולא טל אין מחזירין ובימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו אבל אם אמר מוריד הטל בימות הגשמים אין מחזירין ואם ספק אם הזכיר אם לאו אם אינו זכור (ג) שלא אמר שום דבר בימות הגשמים כל ל' יום חזקה מה שהוא למוד הוא אומר ומחזירין מספק כל ל' יום וכן זכרנו ומי כמוך וכתוב לחיים שאומרים מן הכסה עד יום הכפורים מספק מחזירין ירושלמי בשם רבי חנינא היה שייך בגשם והזכיר טל אין מחזירין אותו בטל והזכיר של גשמים מחזירין אותו והתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר לא דמי ההוא דמצלי ומיקל לההוא דלא מצלי ולא מיקל ומפרש רבינו נתנאל (ד) טוב כשאינו מזכיר לא גשם ולא טל מכשהוא מזכיר גשם לפי שהגשמים סימן קללה בימות החמה היה שייך בטל לא הזכיר לא טל ולא גשם אין מחזירין אותו והדין להפך במוריד הגשם דאמר בירושלמי בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו והתניא אם לא שאל בברכת השנים או שלא אמר גבורות גשמים מחזירין בההוא דלא הזכיר כלל לא טל ולא מטר ומשם הר"ם שאין לומר בימות החמה משיב הרוח דהא אמר רבי חנינא בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו מכלל דלכתחילה אין לאומרו ומשום הכי אמר הר"י בשם א"ז לעולם בין בימות החמה בין בימות הגשמים מוריד הטל דלעולם לא אתי לידי ספק אמר ספק לא אמר והיכא דלא מזכיר בגבורות מזכיר בשומע תפלה דהכי קאמר בירושלמי ומה שאלה שהיא מדוחק אומר בש"ת הזכרה שהיא מרווח לא כ"ש וכי היכי דשואלין בש"ת הוא מזכיר בש"ת ואפילו (ה) הזכיר קודם שומע תפלה אינו אומר עד שיגיע לש"ת והיכא דלא אמר בשומע תפלה אי נזכר קודם שעקר רגליו חוזר לש"ת ואי לא חוזר לראש בין לא אמר מוריד הגשם ובין לא אמר ותן טל ומטר (ומחזירין) וכן הפסק והני מילי ביחיד אבל שליח צבור פסק רבינו יהודה דאין מחזירין לפי דאין מחזירין שליח צבור אלא משום ג' דברים מתחיית המתים ומבונה ירושלים ומברכת ולמלשינים משום דנראה ככופר שמעתי מפי רבי שלמה לא דמי (ו) מצלי ומיקל למאן דלא מצלי ולא מיקל פירוש מיקל כמו מקלל כלומר שאין מחזירין אם לא אמר ותן טל ומטר:

הא בחרפי. פי' הא דאמר נעצרים היינו בחריפי כלומר בפירות המתבכרות וכו' אבל באפלי במאוחרות לא מיעצרי:

רוחות ארוחות לא קשיא הא ברוח וכו'. וה"ה דמצי לשנויי הא בחריפי הא באפלי אלא שפיר קא משני ליה הא ברוח מצויה וכו': **שניות** למטר. שניות במעלה כדאמרי אינשי משנה למלך:

הא דאתא ניחא. פי' כשיורדות בנחת חשובה כאן ברזיא כלומר בחוזק ואז אינה טובה:

גילהי דליליא. פי' זריחת הלילה שקורין לניסו"ר בלע"ז:

ושמשא דביני קרחי. פי' כמו דבר קרחה שמכאן ומכאן יורדין הגשמים והשמש זורח באמצע זה דשמש לא מעלי:

עורפילא

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פ"י מהלכות תפלה הלכה ח סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן קיד סעיף ג ד ס:

רבינו חננאל

דלא מיעצרי. וכן הרוחות לא מיעצרי. דכתיב כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם. א"ר חנינא בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו. אמר מוריד הגשם מחזירין אותו בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו. לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו ולא עוד אלא אפילו אמר מעביר הרוח ומפריח הטל אין מחזירין אותו לפי שאינן נעצרין. תנא בעבים וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר. ואם בא להזכיר מזכיר. איני והא תני רב יוסף ועצר את השמים מן העבים ומן הרוחות ושנינן [עבים אעבים ל"ק] חרפי אין נעצרים. אפלי נעצרים משום דמעלי כדבעינן למימר קמן. רוחות ארוחות נמי [ל"ק] רוח מצויה לא מיעצרא. רוח גדולה שאינה מצויה בכל עת נעצרת. ולמה אין מזכירין. וצריכין אותה לזרות בגרנות. ושנינן אפשר בנפוותא פי' יכולין להבר בלא רוח לכבור בכברה ולהסיר התבן מן הבר. תנא עבים ורוחות שניות למטר. פי' מיטרא ובתריה זיקא בניחותא או עיבא מעלי כאילו מטרא תניינא. שמשא בתר מטרא כתרי מטרי והני מילי שימשי בגלויא אבל גלוהי דליליא ושמשי דביני קרחי לא השלג מועיל לארץ מה' מטרות שנאמר כי לשלג יאמר הוי ארץ. וגשם א' מטר ב' וגשם ג' מטרות ב' הרי כאן חמשה. השלג מועיל להרים. המטר הגדול לאילנות מטר בניחותא

רבינו גרשום

בתוך בית סאה חורשין כל השדה כולה בשבילן ערב שביעית עד ר"ה אע"ג דשאר שדה אין חורשין לפני שביעית שלשים יום זה חורשין דהואיל דילדות הן אם אין חורשין סביבן מפסידין: וניסוך המים כל שבעה: ר"י משום ר' יהושע יו"ט האחרון של חג וכו' הי רבי יהושע אילימא ר' יהושע דמתניתין דאמר ביו"ט האחרון הוא מזכי' (מיו"ט האחרון מזכיר) דראשון נמי המתפלל יוצר אור מזכיר ואלו הכא תני הראשון אינו מזכיר האמר משעת הנחתו דהיינו בשביעי והכא קתני יו"ט האחרון דהיינו בשמיני. ותו הא דתניא במכילתא אחריתי ר' יהודה [אומר] משום בן בתירה העובד לפני התיבה ביו"ט האחרון [אחרון] מזכיר ראשון אינו מזכיר: אלא אמר רב נחמן בר יצחק תהא תרווייהו הא דבעית הי ר' יהושע

והא דבעית הי בן בתירה ר' יהושע בן בתירה. זימנין קרי ליה בשמיה דאבות [ר"ל בן בתירה] וזימנין קרי ליה בשמיה דידיה ר' יהושע. מקמי דליסמכיה לא הוי חשוב וקרי ליה משמיה דאבוה: במל וברוחות לא חייבו. משיב הרוח ומוריד הטל: מ"ט לא חייבו חכמים להזכיר דלא מיעצרי כלומר שמעולם ירד טל ומנשב רוח ולא צריכי (שאין ברכה מ"ם דלא מיעצר כלומר שלעולם יורד ואין בו) ברכה: ה"ק ליהאפי' טל שיורד לברכה לא ליהוי: וליהדריה נמי לטל דברכה כלומר אמאי לא אמר ליה ואתנה מטר וטל על פני האדמה: משום דלא מינכרא. דכיון דבכל יומא הוי נחית טל שאינו של ברכה כי א"ל הדרנא נחית טל דברכה לא מינכר בין טל דעד השתא [ר"ל דעד השתא נמי] הוי נחית טל: דמכניפנא לכו והכי משמע כי מארבע רוחות אשר פרשתי אתכם אקבץ אתכם כשם שאי אפשר לעולם בלא רוח בכל יום משיב הרוח: אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו. אע"ג דלא זמניה הוא: אמר מעביר הרוח אין בכך כלום ואפ"ה לא מיעצר: בעבים וברוחות משיב הרוח ומביא עבים: למיטרא דלא מיעצרי באין עבים ומנשב הרוח ואין בהם לא קללה ולא ברכה. בעבים וברוחות הכתוב מדבר. אלמא דאית בהו ברכה וקללה ואמאי אמרת לא חייבו חכמים להזכיר: קשיא עבים אעבים כו' חרפי שלפני המטר: באפלי משום ברכה. אפלי שלאחר המטר יש בהן משום ברכה. רוח מצויה. ברכה. שאינה מצויה אינה ברכה: מיבעי לבי דרי. וכיון שצריכין הן אלמא דמיעצרי דיש בהן משום ברכה: אפשר בנפוותא. וכיון שאין צריכין אין בהן משום ברכה ולא מיעצרי: שניות למטר כלומר טובים הם כמטר כמו שני למלך: דאתיא ניחא הוה שני למטר כמטר: דאתיא רזיא כתיב ביה יתן ה' מטר ארצך אבק וגו': גלוהי דליליא שמשא דביני קרחי שזורחת כאן ואין זורח כאן: מעלי חד תלגא לטורי להכי אמר לטורי שתדיר השלג בהרים: גשם מטר וגשם מטרות הרי ה': אמר רבא תלגא לטורי מעלי עורפילא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אישתבועי למה ליה דקאמר אם יהיה: (ב) ד"ה מאי היא וכו' עבים: (ג) תוס' ד"ה בימות כו' אם אינו זכור שלא אמר שום דבר כו' כל ל' ויום שלא נמחק: (ד) בא"ד ומפרש רבינו נתנאל יותר טוב כשאינו מזכיר כו' בימות החמה הלכך היה שייך בטל ולא הזכיר כו' גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין כו' ולא מטר (ומשם הר"ם שאין לומר כו' דלכתחלה אין לאומרו) תא"מ ונ"ב ע"ב: (ה) בא"ד אם מזכיר בש"ת ואפילו מזכיר קודם ש"ת: (ו) בא"ד מפי ר' שלמה לא דמי דמצלי ומיקל למאן:

[כפ"י ליתא]

ע"ז י: ע"ש

תורה אור

עורפילא אפילו לפרציד א דתותי קלא מהניא ליה מאי עורפילא עורו פילי ואמר רבא האי צורבא מרבנן דמי לפרצידא דתותי קלא דכיון דנבט נבט ואמר רבא האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דקא מרתחא ליה שנאמר °הלא כה דברי כאש נאם ה' ואמר רב אשי *כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח שנא' °וכפטיש יפוצץ סלע א"ל רבי אבא לרב אשי אתון מהתם מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה דכתיב °ארץ אשר אבניה ברזל אל תקרי אבניה אלא בוניה אמר רבינא אפ"ה מיבעי ליה לאיניש למילף נפשיה בניחותא שנאמר °והסר כעס מלבך וגו' א"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שלשה שאלו שלא כהוגן לשנים *השיבוהו כהוגן לאחד השיבוהו שלא כהוגן ואלו הן אליעזר עבד אברהם ושאול בן קיש ויפתח הגלעדי אליעזר עבד אברהם דכתיב (א) °והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך וגו' יכול אפי' חיגרת אפי' סומא השיבו כהוגן ונזדמנה לו רבקה שאול בן קיש דכתיב °והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו יכול אפי' עבד אפילו ממזר השיבו כהוגן ונזדמן לו דוד יפתח הגלעדי דכתיב °והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי וגו' יכול אפילו דבר טמא השיבו שלא כהוגן נזדמנה לו בתו והיינו דקאמר להו נביא לישראל °הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם וכתיב °אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי אשר לא צויתי זה בנו של מישע מלך מואב שנאמר *°ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה ולא דברתי (ב) זה יפתח ולא עלתה על לבי זה יצחק בן אברהם אמר רבי ברכיה אף כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן והקב"ה השיבה כהוגן שנא' °ונדעה נרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מוצאו ויבוא כגשם לנו אמר לה הקב"ה בתי את שואלת דבר שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש אבל אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם שנאמר °אהיה כטל לישראל ועוד שאלה שלא כהוגן אמרה לפניו רבש"ע °שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך א"ל הקב"ה בתי את שואלת דבר שפעמים נראה ופעמים אינו נראה אבל אני אעשה לך דבר שנראה לעולם שנאמר °הן על כפים חקותיך:

אין שואלין את הגשמים כו': סברוה שאלה והזכרה חדא מילתא היא מאן תנא אמר רבא °ר' יהושע היא דאמר *משעת הנחתו א"ל אביי אפילו תימא רבי אליעזר שאלה לחוד והזכרה לחוד ואיכא דאמרי לימא רבי

[ירמיה כג] [שם] [דברים ח] [קהלת יא] [בראשית כד] [ש"א יז] [שופטים יא] [ירמיה ח] [ירמיה יט] [מ"ב ג] [הושע ו] [שם יד] [שיר ח] [ישעיה מט]

עורפילא · גשמים דקים כך שמן כדלקמן: אפי' לפרצידא דתותי קלא. הגרעין שתחת גושה של קרקע: מהניא· שמתחיל לצלבן ולעלות מיד: עורו פילי · שסותם סדקי הארץ נ"א שמגדלת ומצמחת הגרעינין העומדין בסדקי הקרקע: צורבא מרבנן · בחור חריף כמו ביעי דצריבן במסכת ביצה (דף ז·) תלמיד חכם זקן לא קרי צורבא אלא ההוא מרבנן קרי ליה: כיון דנבט נבט · שמתחיל לצלבן ולעלות עולה למעלה כך תלמיד חכם כיון שילא שמו הולך וגדל למעלה: אורייתא מרתחא ליה · שיש לו רוחב לב מתוך תורתו ומשים ללבו יותר משאר בני אדם וקמ"ל דחייבין לדונו לכף זכות: כאש · שמחמם כל גופו: בוניה · תלמידי חכמים מקיימי עולם בבנייניהו: ברזל · קפדנים וקשים כברזל: שלשה שאלו כו' · משום דרבי ברכיה מיירי בגשמים לקמן נקט לה: ובנות אנשי העיר יוצאות והיה הנערה · משמע הנערה היוצאה תחילה מן העיר ויאמר לה השקיני (ג) לה היה מנחש: אפי' חיגרת אפי' סומא · לפי שלא פירש בשאלתו ואפשר שתהיה בעלת מום ולא יבין בה אליעזר ויקחנה: (אלא) השיבוהו כהוגן · וזימנו לו רבקה: דבר טמא · כלב או חזיר: והיינו דאמר להו נביא כו' · מדגלי ביה קרא ואמר הצרי אין בגלעד [אלמא דלא הוי ניחא קמי שמיא כדאמרינן הצרי אין בגלעד] פנחס היה שם והיה יכול להתיר נדרו אלא שלא רצה יפתח לילך אצלו (ד) והוא לא רצה לבוא אצל יפתח בבראשית רבה*: וכתיב אשר לא צויתי · בירמיה כתיב בפרשת בקבוק ובנו את במות (*התופת אשר בגיא בן הנם) לשרוף את (בנותיהם ואת) בניהם באש אשר לא [צויתי ולא] דברתי ולא עלתה על לבי שלא תאמרו הלא צוה כמו כן הקב"ה ליפתח ומישע ואברהם כי מעולם לא צויתי למישע לשרוף את בנו באש דכתיב ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה על החומה ולשמים נתכוון כסבור היה לרצות להקב"ה והאי דכתיב* על שרפו עצמות מלך אדום לשיד מילתא אחרינא הוא ולא דברתי ליפתח (ה) מימים ימימה ותהי חק בישראל ובתרגום מזכיר פנחס לגנאי ויפתח לגנאי אלמא לא היה הקב"ה רוצה בבתו שהרי מזכירם לגנאי לפי שלא הלכו זה אצל זה לבטל הנדר ה"ג ולא עלתה על לבי זה יצחק בן אברהם כלומר שאע"פ שצויתי לו מעולם לא עלתה על לבי לשחוט בנו אלא לנסותו מפני קטיגורו היינו שטן כדאמר בסנהדרין בהנחנקין (דף פט:) ויהי אחר הדברים האלה אחר דבריו של שטן וכו' ואית דלא גרסינן האי ולא עלתה על לבי *דטעי בקרא אחרינא דלא כתב אלא אשר לא צויתי ולא דברתי (ירמיה ז' פסוק לא) ובפרשת בקבוק כתיב כל הני שלשה אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי · בתנחומא אשר לא צויתי זו בתו של יפתח אע"פ שצויתי לו תורה ומצות מצוה זו לא צויתי עליו ולא דברתי זה בנו של מישע מלך מואב והלא מישע נכרי הוא ולא חולין הוא לי לדבר עמו אפילו דיבור בעלמא: ובאגדה קא חשיב כלב בהדייהו אשר יכה את קרית ספר ולכדה וגו' ורבי יונתן דלא חשיב ליה דבגמרא פשיט ליה להאי קרא בהלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה כדאמרינן בתמורה (דף טז·) ואין לחוש שתשרה רוח הקדש על עבד ועל ממזר כדאמרינן בנדרים (דף לח·) שאין שכינה שורה כו' מפי רבי· וגדעון ששאל למגוע על מעל הארץ ובגזה לבדה יהיה אין זה שלא כהוגן ומה תקלה יש אם יחסר העולם טל לילה אחת לבד מפי רבי: ויבוא כגשם לנו · פעמים אינו מתבקש שהוא סימן קללה בקיץ: (ו) דבר המתבקש לעולם · טל אפילו בימות החמה: פעמים נראה · כשהוא ערום נראה זרועו וכנגד לבו ואינו נראה כשהוא לבוש והכף נראית כל שעה שהיד נראית לעינים וי"ל על כפים (ז) על השמים צורת אדם שהוא בכסא וכן נשא לבבנו אל כפים (איכה ג) מפי רבי: (ח) ה"ג סברוה שאלה והזכרה חדא מילתא היא · כלומר הא דקתני אין שואלין את הגשמים היינו אין מזכירין את הגשמים: ומאן תנא · דאמר סמוך לימות הגשמים מזכירין אבל לא קודם לכן: רבי יהושע היא · דאמר משעת הנחת לולב הוא מזכיר דהיינו יום שמיני וזהו סמוך לגשמים דמן החג ואילך הוא זמן גשמים: הכי

[עי' תוספות סוכה נג. ד"ה אם ברזל] [נ"א השיבום יעב"ז] רש"א [פ' חיי שרה] נ"ל הבעל רש"א [סנהדרין לט:] [עמוס ב] [לעיל ב:] [נ"ל משום דטעו וכ"ה ברש"י שבע"י]

עורפילא. היינו גשם דק אפילו לפרצידא דתותי קלא מהניא פי' פרצידא זו גרעין שהוא מתחת האבן היינו כמו חטה שמתחת הקרקע: מאי עורפילא עורו פילי · פי' אותן העומדים בסדקי הארץ מעורכן ומצמיחן פילי פי':

שלשה שאלו שלא כהוגן. אליעזר שאול ויפתח וא"ת אמאי לא חשיב כלב בן יפונה שאמר אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה בתי לאשה אמאי לא פריך כמו הכא יכול ממזר או עבד וי"ל דהא דקאמר כלב שיתן לו (ט) הקב"ה כל מי שיכול לחזור אותן הלכות ששכחו בימי אבלו של משה אתן לו עכסה בתי וי"מ דלכך נקראת *עכסה שכל הרואה אותה כועס על אשתו וזהו ודאי משום לניעות יתירא דקא חזו בה והיה סומך דזכותה וזכות דידיה מסתייע דלא מזדווגין לה אלא כפי מעשיה כדאיתא בסוטה (דף ב·) דאין מזווגין וכו': יכול אפי' חיגרת או סומא · תימה אמאי לא נקט הכא גבי אליעזר עבד אברהם כמו דקאמר גבי שאול בסמוך יכול אפי' ממזרת או שפחה וכו' ואמר רש"י משום דגבי אליעזר לא שייך עדיין ממזרת דהא לא נתנה תורה אי נמי דגבי אשה לא דייק עלמא אלא ליופי וא"ת היכי קאמר דשאל אליעזר שלא כהוגן והא לא אמר אלא אשר אומר אליה הטי נא כדך ואם יראה שהיא חיגרת או סומא לא יאמר לה וי"ל דה"פ יכול אפילו חיגרת ואפילו סומא יכול אפי' חיגרת שיהיה לה אפילו רגל של עץ והוא לא יהא רואה או סומא כגון שיש לה עינים יפים ואינה רואה כלל: והיינו דקאמר להו נביא לישראל הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם · כלומר להתיר נדרו ליפתח והא הוה פנחס ואמאי לא הלך יפתח אצלו להתיר נדרו אלא מתוך גסות רוחו אמר לא אלך אצלו שאני שופט ונגיד אלא יבא אצלי ופנחס אמר ליתי גבאי דהכא נביא ועל ידי תהא פטורה שהייתי (י) מורה ומתיר הנדר ופוטר אותה ולבסוף נענשו שניהם יפתח נענש שנפלו אבריו קודם מיתה כדכתיב ויקבר בערי גלעד ופנחס נענש דכתיב לפנים היה ה' עמו*:

[כל זה איתא במ"ר סוף סדר בחקותי]

רבינו חננאל

לפירות: עורו פילי. פי' הטפה היורדת בכח מערערת פילא כמו פילחא כדכתיב כמו פולח ובוקע בארץ·אפי' לפרצידא דתותי קלא. פי' שתחת האבן צומח *)וכן ת"ח דומה לפרי תחת האבן (ששואב שואב) וכיון שצומח [צומח] בבת אחת. צורבא מרבנן דמרתח אורייתא מרתחא ליה שנאמר הלא כה דברי כאש: אמר רב שמואל בר נחמני א"ר יונתן ג' שאלו שלא כהוגן אליעזר שאול ויפתח. ומצינו בבראשית רבה ד' הן ששאלו שלא כהוגן אליעזר שאול ויפתח וכלב ופשטיה כיון דשאול וכלב שוין דתרוייהו נתינת [בתם חשיב] להו כאחד. לפיכך תני הכא שלשה: אין שואלין הגשמים כיון ששנינו כאן שאילת הגשמים סמוך לגשמים היא הוצרכנו לומר סברוה שאלה והזכרה ביום אחד הן הניחא לר' יהושע דאמר משעת הנחתו מזכיר ומיד שואל כי אין שאלה אלא בתפלת החול בי"ח בברכת השנים אלא לר' אליעזר קשיא ושנינן הזכרה לחוד ושאלה לחוד לזמן אחר ולאו כי הדדי:

*) עי' מ"ש בפירוש רבינו לקמן ריש פ"ג ושייך כאן.

רבינו גרשום

עורפילא' מיטרא דקה' פרצידא גרגר: דתותי קלא. תחת קרקע קשה: עורו פילי התעוררו בקעים כלומר שמכנים המטר דקה בבקעים ומוציא התבואה שבהם: כיון דנבט שבקע ויוצא אף ת"ח כיון שיוצא שמו בעולם שוב הולך וגדול בכל שעה: שאינו קשה כברזל. שאינו קשה לרצות· הצרי אין בגלעד כלומר שהיה יכול לילך אצל אליהו ומתיר לו נדרו על לבי זה יצחק שלא היה בלבו של הקב"ה שישחטהו אלא בפה כדי לנסותו: על כפים חקותיך. וידים נראין לעולם: אין שואלין את הגשמים. ותן טל ומטר: ר' יהודה אמר האחרון מזכיר. גבורת גשמים וה"ה דשואלין ותן טל ומטר: מאן תנא דהתחלת שאלה והזכרה מצי למיהוי ביום אחד: דאמר משעת הנחתו דהיינו בשביעי מתחילין להזכיר שהוא חולו של מועד מצי להתחיל לשאול בברכת השנים שהרי מתפללין אתה חונן. דאי ר' אליעזר כיון דאמר בראשון מתחיל להזכיר לא מצי למיהוי התחלת הזכרה והתחלת שאלה ביום אחד דביו"ט ראשון ליכא שאלה שהרי אין מתפללין בו אתה חונן ולא מצי למישאל אלא בברכת השנים אפי' תימא דקתני אין שואלין ר' אליעזר היא ולא תימא שאלה והזכרה כהדדי.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אליעזר עבד אברהם דכתיב ובנות אנשי העיר יוצאות וגו' והיה הנערה אשר: (ב) שם ולא דברתי זו בתו של יפתח: (ג) רש"י ד"ה ובנות כו' השקיני בה היה מנחש: (ד) ד"ה והיינו כו' יפתח לילך אצלו מתוך גסות רוחו אמר לא אלך אצלו שאני שופט ונגיד ופנחס לא היה רוצה לבא אצל יפתח שהוא נביא בב"ר: (ה) ד"ה וכתיב כו' ולא דברתי ליפתח שנאמר מימים ימימה כו' ואית דלא גרסי האי: (ו) ד"ה ויבוא כו' קללה בקיץ הס"ד ואח"כ מה"ד טל דבר המתבקש לעולם אפילו בימות: (ז) ד"ה פעמים כו' ויש לומר על כפים השמים כו' כצ"ל ותיבת על נמחק: (ח) בא"ד מפי רבי הס"ד ואח"כ מה"ד שאלה והזכרה כו' ותיבות ה"ג סברוה נמחק וכ"ב זהו פי' למאי דקאמר שאלה וכו': (ט) תוס' ד"ה שלשה וכו' שיתן לו בתו הכי קאמר כל מי וכו': (י) שם ד"ה והיינו וכו' שהייתי מורה ומתיר:

גליון הש"ס

גמ' ר"י היא דאמר משעת הנחתו. תמוה לי אמאי נקט ר"י דברייתא ולא נקט ר"י דמתני' מיו"ט האחרון אא"כ מצאתי בעז"ה בספר המכריע לריא"ז דמחק זה וכצ"ל סתם מני ר"י היא:

יא א מיי' פ"ב מהל' תפלה הל' טז סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קיד סעיף ח :

תורה אור

רבי יהושע היא דאמר משעת הנחתו אמר רבא אפילו תימא רבי אליעזר שאלה לחוד והזכרה לחוד : רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה כו' : ורמינהו *עד מתי שואלין את הגשמים (א) ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח ר' מאיר אומר עד שיעבור ניסן אמר רב חסדא לא קשיא כאן לשאול כאן להזכיר מישאל שאיל ואזיל להזכיר ביו"ט הראשון פסיק אמר עולא הא דרב חסדא קשיא *°כחומץ לשינים וכעשן לעינים (משלי י) ומה במקום שאינו שואל מזכיר במקום ששואל אינו דין שיהא מזכיר אלא אמר עולא תרי תנאי אליבא דר' יהודה רב יוסף אמר מאי עד שיעבור הפסח עד שיעבור שליח צבור ראשון היורד ביו"ט ראשון של פסח א"ל אביי שאלה ביו"ט מי איכא א"ל אין שואל מתורגמן וכי מתורגמן שואל דבר שאינו צריך לצבור אלא מחוורתא כדעולא רבה אמר מאי עד שיעבור הפסח עד שיעבור זמן שחיטת הפסח וכתחילתו כן סופו מה תחילתו מזכיר אע"פ שאינו שואל אף סופו מזכיר אע"פ שאינו שואל א"ל אביי בשלמא תחילתו מזכיר (ב) הזכרה נמי ריצוי שאלה היא אלא סופו מאי ריצוי שאלה איכא אלא מחוורתא כדעולא *)א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה א"ל ר' זירא לר' אסי ומי אמר רבי יוחנן הכי והתנן *בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר בשבעה בו *וא"ר אלעזר **הלכה כרבן גמליאל א"ל **)גברא אגברא קא רמית איבעית אימא לא קשיא כאן לשאול כאן להזכיר והאמר ר' יוחנן במקום ששואל מזכיר ההוא להפסקה איתמר והאמר ר' יוחנן התחיל להזכיר מתחיל לשאול פסק מלשאול פוסק מלהזכיר אלא לא קשיא *הא לן הא להו מאי שנא לדידן דאית לן פירי בדברא לדידהו נמי אית להו עולי רגלים כי קא"ר יוחנן בזמן שאין בית המקדש קיים השתא דאתית להכי הא והא לדידהו ולא קשיא כאן בזמן שבית המקדש קיים °כאן בזמן שאין בית המקדש קיים ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר רב מתחיל במוספין ופוסק במנחה ערבית ושחרית וחוזר במוספין אמר להו שמואל פוקו ואמרו ליה לאבא אחר שעשיתו קודש תעשהו חול אלא אמר שמואל מתחיל במוספין ובמנחה ופוסק ערבית ושחרית וחוזר ומתחיל במוספין

רבא

*) גי' הרא"ש א"ר יוסי בר חנינא הלכה כו' **) [ב"ק מג: סנהדרין כט: ל: חולין נג:]

תוספות

ואמר ר' אלעזר הלכה כר"ג דאמר דאין שואלין עד שבעה וכו' · פירוש ולא אמרת הלכה כר' יהודה בהא דקאמר במתני' רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה בי"ט האחרון של חג האחרון מזכיר והראשון אינו מזכיר ומדמיכן לעיל שאלה להזכרה דפריך ורמינהו עד מתי שואלין את הגשמים עד שיעבור וכו' ומשני גברא אגברא וכו' : **והא** אמר רבי יוחנן במקום ששואלין הגשמים מזכיר · ומשני ההוא להפסקה פי' דבמקום שמפסיק מלשאול מפסיק מלהזכיר אבל מתחיל קודם להזכיר וטעמא הוי דהזכרה הוה ריצוי שאלה ומש"ה ליכא חששא אם מזכיר קודם : **הא** לן · פירוש לבני בבל (ז) [א] עד לאחר שבעה במרחשון דאית להו פירי בדברא ובארץ ליכא חששא דהא יכולים פירותיהן להיות יבשים בלא הולכה למדבר : **והא** להו · כי המתחיל להזכיר יתחיל לשאול :

רבא

רש"י

הכי גרסינן ואיכא דאמרי לימא ר' יהושע היא אפי' תימא רבי אליעזר כו' · ולא גרסינן סברוה שאלה לחוד והזכרה לחוד דהא לא משתמע ממתני' : עד אימתי שואלין את הגשמים · בסוף ימות הגשמים : עד שיעבור הפסח · דאמרינן כל חולו של מועד ותן טל ומטר : עד שילא ניסן · וכדמפיק טעמא במתני' : הכי גרסינן אמר רב חסדא כאן לשאול כאן להזכיר מישאל שאיל ואזיל והזכרה ביו"ט ראשון פוסק · לשאול שואל והולך עד שיעבור הפסח כדקתני עד מתי שואלין כו' להזכיר אינו מזכיר אלא בתפלת יוצר של יו"ט ראשון : במקום שאינו שואל · ביו"ט האחרון של חג שאינו מתפלל תפלתו תפלת חול דאין שאלה אלא בברכת השנים : מזכיר · גבורות גשמים כדאמר רבי יהודה האחרון מזכיר : במקום שהוא שואל · בחולו של מועד של פסח : תרי תנאי · חד אמר עד שיעבור הפסח שואלין כל שכן שמזכירין וחד אמר שאלה עד הפסח והזכרה שיכול להזכיר ביו"ט מזכיר ביו"ט הראשון של פסח בתפלת יוצר ובמוספין פוסק : רב יוסף אמר · האי דקתני עד אימתי שואלין עד שיעבור כו' ה"ק עד שיעבור שליח צבור כו' והיינו כאידך רבי יהודה דמתני' דאמר הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר : שאלה ביו"ט מי איכא · וכי מתפלל הוא תפלת חול שאתה אומר עד שיעבור הפסח דהיינו (ג) זמן שליח צבור של תפלת יו"ט הראשון של פסח : אמר ליה אין שאלה דמתורגמן · בדרשה שהוא דורש אומר ברכת שאלה לבדה : דבר שאינו צריך לצבור · דכיון דזמן הפסקה הוא להו אורח ארעא למישאל בצבור דבר שאינו צריך : עד שיעבור זמן שחיטת פסח · (ד) חצות יום דארבעה עשר עד שיעבור חצות דהיינו כל תפלת יוצר ואשמעינן ר' יהודה דבמנחה דערבי פסחים אע"ג דמצלינן תפלת חול מפסיקינן ולא יאמר ותן טל ומטר ואע"ג דמדכרינן עד למחר במוספין פוסק השאלה בתפלת מנחה של ערב יו"ט הראשון והזכרה שיכול להזכיר ביום טוב מזכיר עד תפלת מוסף של יום טוב הראשון : כתחילתו · שהוא מזכיר תחלה ביום טוב אחרון של חג ואינו שואל עד לאחר החג (ה) כך בסופו אינו שואל במנחה ערב יו"ט הראשון ומזכיר עד מוסף של יו"ט ראשון והכא ליכא למיפרך שאלה ביו"ט מי איכא : דהזכרה נמי צורך שאלה היא · שמרצה תחילה לפי שא"א לו לשאול ביו"ט וכיון דאיכא שאלה אבתריה מזכיר הוא לרצויי בעלמא : אבל סופו · למה הוא מזכיר הואיל ואינו צריך לשאול מכאן ואילך הא כיון דהפסקת מאתמול גלית אדעתך דלא ניחא לך בהו ואמאי מזכיר : הלכה כרבי יהודה · דאמר העובר לפני התיבה וכו' : מי אמר רבי יוחנן הכי · דהלכה כרבי יהודה דמזכיר ביו"ט האחרון : בשלשה במרחשון · הכי קים להו דהוה זמן גשמים כו' : הלכה כרבן גמליאל · דאינו שואל עד שבעה במרחשון וקא ס"ד דבמקום שהוא שואל מזכיר עד דמשני לקמן : כאן לשאול · בשבעה במרחשון : כאן להזכיר · מיו"ט האחרון ור' יוחנן אית ליה דרבי אלעזר : והא א"ר יוחנן במקום ששואל מזכיר · (ו) במקום שאינו שואל אינו מזכיר והיכי א"ר יוחנן דהלכה כר' יהודה שמזכיר ביו"ט האחרון הא ליכא שאלה דאין אומר ברכת השנים ביו"ט : להפסקה איתמר · דכשהוא מפסיק לשאלה בערב הפסח פוסק נמי להזכרה דהכי משמע במקום ששואל מזכיר : והא תרוייהו איתמר · התחלה והפסקה : יתחיל לשאול · דהיינו בחול שיכול לשאול : פסק מלשאול · בערב הפסח פוסק מלהזכיר אלמא לא סבירא ליה כרבי יהודה והיכי אמר הלכה כמותו : הא לן והא להו · לבני בבל שיש לנו תבואה ופירות בשדה כל תשרי אין מזכירין עד שבעה במרחשון ושם שואלים כדאמר רבי יוחנן מתחיל להזכיר מתחיל לשאול : והא להו · לבני ארץ ישראל דקוצרין בניסן ואוספין בתשרי מזכירין בי"ט האחרון כרבי יהודה דאמר רב אסי הלכה כמותו : בדברא. מדבר כלומר בשדות : אית להו עולי רגלים · ואם ירדו להן גשמים קשה להן בחזירתן : אלא כי א"ר יוחנן · הלכה כר' יהודה דמזכיר מיו"ט האחרון כו' בזמן שאין בהמ"ק קיים וליכא עולי רגלים מזכיר : כאן בזמן שבית המקדש קיים . דאיכא עולי רגלים אינו מזכיר עד ז' במרחשון : אנן דאית לן תרי יומי · שני ימים טובים אחרונים שמיני ספק שביעי ותשיעי ספק שמיני לרבי יהודה דאמר מיו"ט האחרון באיזה מהן מזכיר : מתחיל במוסף · של שמיני ספק שביעי דשמא יו"ט האחרון הוא : ופוסק במנחה · שמא שביעי חול הוא ואין זמן הזכרה עד מוסף של מחר : ופוסק נמי בערבית ושחרית · של תשיעי ספק שמיני : לאבא · חברי : לאחר שעשיתו קודש · לשמיני ספק שביעי שהזכרת בו גבורות גשמים כרבי יהודה מיו"ט האחרון : תעשהו חול · בתמיה שמפסיק במנחה של אותו היום : ופוסק ערבית ושחרית · דלאו היינו תפלה של אותו היום :

רבא

רבינו חננאל

פיסקא ר' יהודה אומר העובר לפני התיבה ורמינן עלה עד מתי שואלין את הגשמים ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח ומשני רב חסדא פוסק מלהזכיר מיום הראשון של פסח ושואל עד שיעבור הפסח . וזהו כחומץ לשינים (וכעשן) שמקהה לשינים וכעשן לעינים . ומשני עולא תרי תנאי ואליבא דר' יהודה [רב יוסף אמר כו'] ואקשינן ושאלה ביו"ט מי איכא ופריק אין לשאול מתורגמן ומדלא דחי לה ואמר מי איכא תורגמן בצלותא שמעינן מינה דבי דינא הוו מוקמי מתורגמן לישאל מלתא דהוה צריכא להו לפיכך אמר אפשר לההוא לשאל בערבית ושחרית של יו"ט יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן טל ומטר על פני האדמה : רבה אמר מאי עד שיעבור הפסח עד שיעבור זמן שחיטת הפסח . פי' שואלין את הגשמים עד ערב הפסח זמן שחיטת הפסח ופוסק ומזכיר עד מנחה ואע"פ שפוסק מלישאל עדיין מזכיר ליל ט"ו ושחרית ביו"ט ופוסק נמצא מזכיר מאחרי שפסק מלשאל כתחלתו מה תחלתו מזכיר אע"פ שאינו [שואל] כן בסוף ודחה לה אביי בשלמא תחלתו מזכיר כי הוא ריצוי לשאלה . כלומר להבא עוד צריך לשאל . אלא סיפא הזכרה בלא שאלה למה כו' אלא מחוורתא כדעולא . דאמר תרי תנאי אליבא דר' יהודה : א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה דקתני העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג האחרון מזכיר . פירוש ש"ץ המתפלל מוסף הוא מזכיר מוריד הגשם ומזכיר והולך עד יו"ט הראשון של פסח בתפלת שחרית ואח"כ פוסק . ואקשינן איני דהלכתא כר' יהודה והאמר ר' אלעזר הלכתא כר"ג דתני בשבעה במרחשון שואלין את הגשמים ושנינן רבי אלעזר קא רמית אר' יוחנן . איבעית אימא הלכה כר' יהודה להזכיר כלומר מזכירין מיו"ט (הראשון) [האחרון] של (פסח) [חג] והלכתא כר"ג לשאל שאין שואלין את הגשמים ואין אומרים ותן טל ומטר אלא בז' במרחשון ונדחת זו דהא בהדיא לית ליה לר' יוחנן הפסקה בין הזכרה לשאלה דאמר ר' יוחנן התחיל להזכיר ישאל פסק מלשאל יפסוק מלהזכיר . אלא לא קשיא הא דר' יוחנן לבני ארץ ישראל והא דאמר רבי אלעזר עד ז' במרחשון לבני בבל משום דאית להו פירא בדברא והמטר מפסידם ואקשינן בני ארץ ישראל נמי יש להם עולי רגלים . ואם ישאלו מיום טוב (הראשון) [האחרון] של חג וירד המטר נמצא המטר מעכבן בחזירתן ואוקימנא בזמן הזה דליכא בית המקדש ושקל.

מסורת הש"ס

לקמן ה.

[קידושין מה:]

[לקמן י. וש"נ]

[שם]

[עי' תוספות יומא יג. ד"ה הלכה]

ברכות ס: מד. שבת ט: סוכה לו. מח. יומא כח: ביצה ה. יד: קידושין כט: [ב"מ קי. ב"ב קמז.]

הגהות הב"ח

(א) גמרא ורמינהו עד מתי שואלין את הגשמים ר"מ אומר עד שילא ניסן כו' יהודה אומר כו' : (ב) שם בשלמא תחלתו מזכיר הזכרה נמי ריצוי : (ג) רש"י ד"ה עד שיעבור הפסח דהיינו עד שיעבור זמן תפלת שליח צבור : (ד) ד"ה עד שיעבור זמן שחיטת פסח עד שיעבור חצות יום י"ד דהיינו כל זמן תפלת יוצר כו' עד למחר במוספין ל"ח פוסק השאלה בתפלת ערבית של ערב יו"ט : (ה) ד"ה כתחילתו כו' לאחר החג הס"ד ואח"כ מה"ד כך בסופו אינו שואל בלילי יו"ט : (ו) ד"ה והא אמר כו' מזכיר הא במקום : (ז) תוס' ד"ה הא לן פי' לבני בבל אין מזכירין עד שבעה במרחשון דאית להו פירי בדברא כי המתחיל להזכיר יתחיל לשאול והא להו פי' לבני א"י ליכא חששא דהא יכולים כו' כצ"ל וד"ה והא להו נמחק :

רבינו גרשום

אלא שאלה לחוד והזכרה לחוד דמזכירין ביום ראשון ושואלין בחולו של מועד . אמר רבא [אפילו תימא] ר' אליעזר היא דאמר הזכרה ביו"ט הראשון ולא מצי למישאל ביה שהרי אין מתפלל אתה חונן· דראשון מזכיר וה"ה שואל ר"י אמר עד שיעבור הפסח והיכי אמר במתני' שאינו שואל אלא עד יום ראשון של פסח כאן לשאול כאן להזכיר . הא דאמר ר' יהודה במתניתין הראשון מזכיר ביו"ט ראשון של פסח היינו להזכיר אבל לשאול יכול לשאל עד שיעבור הפסח : במקום שאינו שואל מזכיר : שהרי מתחיל להזכיר בחג ואינו שואל עד ששים בתקופה : מקום שהוא שואל דקאמרת דשואל עד שיעבור הפסח : על אחת כמה וכמה שיזכיר (ומתרץ) [והיכי תריץ] רב חסדא דרבי' יהודה קאמר שאינו מזכיר אלא עד יום ראשון של פסח וה"ה לשאלה *) דפרכת האמר ר' יהודה ששואל עד שיעבור הפסח תרי תנאי ואליבא דר"י : עד שיעבור ש"ץ ראשון של יו"ט ראשון היינו נמי כדאמר ר' יהודה במתניתין הראשון [מזכיר האחרון] אינו מזכיר וה"ה לשאלה: שאלה ביו"ט מי איכא דקאמרת דקאמר ר' יהודה ביו"ט ראשון שואל והא אינו מתפלל אתה חונן והיאך אמר שאלה בברכת השנים. שואל במתורגמן המתורגמן דרשה ביו"ט של פסח אומר שאלה בדרשה : דבר שאינו צריך לצבור כלומר שאין הצבור שואלין בתפלתן היאך ישאל המתורגמן אלא כדעולא דלא תריץ ליה עד שיעבור ש"ץ אלא לאחר הפסח ממש : עד שיעבור זמן שחיטת פסח דהיינו י"ד אבל ביו"ט ראשון אינו שואל והאי דקאמר ר' יהודה במתניתין עד יו"ט הראשון היינו להזכרה ולא לשאלה מה תחלתו מזכיר אע"פ שאינו שואל שמזכיר בחג ואינו שואל עד ששים בתקופה : אף סופו מזכיר . עד יום ראשון ואינו שואל אלא עד י"ד : דהזכרה נמי ריצוי שאלה היא כלומר להכי מזכיר בחג הואיל ועתיד לשאול בששים בתקופה שלפניו. מאי ריצוי שאלה איכא והא **) עדיין הוא עתיד לשאול אלא מכיון שפסק מלשאול שוב אינו מזכיר אלא כדעולא דתריץ עד שיעבור הפסח ממש והא דא"ר יהודה במתני' עד יום ראשון של פסח ***) היינו להזכרה ולא לשאלה הלכה כר' יהודה דאמר מזכיר ביום אחרון של חג וה"ה לשאלה כאן לשאול כאן להזכיר הא דאמר ר' יוחנן הלכה

*) נראה דצ"ל אלא אמר עולא הא דפרכת וכו'. **) נראה דצ"ל והא תו אינו עתיד לישאול וכו'. ***) הדבר תמוה דהא תי' זה ככר דחי הגמ' לעיל ועולא הא מתרץ דתרי תנאי אליבא דר"י וצ"ע.

גליון הש"ס

גמ' כאן בזמן שאין בית המקדש קיים . עי' יומא דף יג ע"א תוס' ד"ה הלכה :

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה הא לן פי' לבני בבל אין שואלין עד שבעה . כצ"ל (ועמ"ש רבינו בא"ח ריש סימן קי"ד):

יב א ב מיי' פ"ב מהל' תפלה הל' טו טוש"ע א"ח סימן קיד סעיף ח:

רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק וכן אמר רב ששת כיון שהתחיל שוב אינו פוסק ואף רב הדר ביה דאמר רב חננאל אמר רב מונה עשרים ואחד יום כדרך שמונה עשרה ימים מר"ה עד יוה"כ ומתחיל וכיון שהתחיל שוב אינו פוסק והלכתא כיון שהתחיל שוב אינו פוסק: **מתני'** *עד מתי שואלין את הגשמים ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח ר' *מאיר אומר עד שיצא ניסן שנאמר °ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: **גמ'** א"ל רב נחמן לר' יצחק יורה בניסן (א) יורה במרחשון הוא (*דתנן) *יורה במרחשון ומלקוש בניסן א"ל הכי אמר רבי יוחנן בימי יואל בן פתואל נתקיים מקרא זה דכתיב ביה °יתר הגזם אכל הארבה וגו' אותה שנה יצא אדר ולא ירדו גשמים ירדה להם רביעה ראשונה באחד בניסן אמר להם נביא לישראל צאו וזרעו אמרו לו מי שיש לו קב חטים או קבים שעורין יאכלנו ויחיה או יזרענו וימות אמר להם אעפ"כ צאו וזרעו נעשה להם נס ונתגלה להם מה שבכתלין ומה שבחורי נמלים יצאו וזרעו שני ושלישי ורביעי וירדה להם רביעה שניה בחמשה בניסן הקריבו עומר בששה עשר בניסן נמצאת תבואה הגדילה בששה חדשים גדילה באחד עשר יום נמצא עומר הקרב מתבואה של ששה חדשים קרב מתבואה של אחד עשר יום ועל אותו הדור הוא אומר °הזורעים בדמעה ברנה יקצרו הלך ילך ובכה נושא משך הזרע וגו' מאי הלך ילך ובכה נושא משך וגו' א"ר יהודה שור כשהוא חורש הולך ובוכה ובחזירתו אוכל חזיז מן התלם וזהו בא יבא ברנה מאי נושא אלומותיו א"ר חסדא ואמרי לה במתניתא תנא קנה זרת שיבולת זרתים א"ל רב נחמן לר' יצחק מאי דכתיב °כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים בהנך שבע שנים מאי אכול א"ל הכי אמר רבי יוחנן שנה ראשונה אכלו מה שבבתים שניה אכלו מה שבשדות שלישית בשר בהמה טהורה רביעית בשר בהמה טמאה חמישית בשר שקצים ורמשים ששית בשר בניהם ובנותיהם שביעית בשר זרועותיהם לקיים מה שנאמר °איש בשר זרועו יאכלו וא"ל רב נחמן לר' יצחק מאי דכתיב °בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר משום דבקרבך קדוש לא אבוא בעיר א"ל הכי א"ר יוחנן אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה ומי איכא ירושלים למעלה אין דכתיב °ירושלם הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו וא"ל רב נחמן לר' יצחק מאי דכתיב °ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא א"ל הכי א"ר יוחנן אחת היא שמבערת רשעים בגיהנם מאי היא ע"ז כתיב הכא מוסר הבלים עץ הוא וכתיב התם °הבל המה מעשה תעתועים וא"ל רב נחמן לר' יצחק מ"ד °כי שתים רעות עשה עמי תרתין הוא דהוו עשרין *וארבע שביקא להו א"ל הכי א"ר יוחנן אחת שהיא שקולה

רש"י

רבא אמר כיון שהתחיל · בשמיני ספק שביעי שוב אינו פוסק: הדר ביה · ממאי דאמר פוסק: מונה כ"א יום · מראש השנה עד שמיני ספק שביעי של חג כדרך שמונה מר"ה עד יוה"כ י' ימים שמתחיל למנות מיום ראשון של ר"ה ומזכיר מכאן ואילך וזהו שמזכיר בשמיני ספק שביעי שהוא כ"ב שוב אינו פוסק והא דמתחילין אנו למנות מיום א' דהא דאנו עושין ב' ימים לאו משום ספק דשמא עיברו לאלול דהא אנן בקיאין בקביעא דירחא אלא משום דמנהג אבותינו בידינו ל"א מונה כ"א יום כדרך שמונה כו' כלומר אם עיברו אלול לא יחשוב מיום ראשון של ר"ה כ"א יום שאם כן לא ימלאו בידו אלא כ' וכלים (ב) ביום טוב שביעי יום כטילת ערבה אלא מיום שמתחילין למנות עשרה ימים לעשות בעשירי יוה"כ יתחיל למנות באלו שבכך לא יטעה ביום הכפורים יום אחד לבד וידע מהיכן התחילו למנות לו וביום שכלין כ"א (ג) דהיינו ביום טוב אחרון מתחיל להזכיר וכיון שהתחיל שוב אינו פוסק: א"ל רב נחמן לרב יצחק יורה בניסן הוא · דכתיב ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון בתמיה: והא במרחשון הוא · כדתניא לקמן ובספרי הוא: יורה ומלקוש מפרש לקמן: אמר ליה · ודאי במרחשון הוא ומקרא זה בימי יואל בן פתואל נתקיים שיורה ומלקוש היה בראשון ע"י נס שהיה רעב שבע שנים דכתיב כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים וכתיב יתר הגזם אכל הארבה וגו': הכי גרסינן יצא אדר ולא ירדו גשמים · ולא זרעו רוב אדר לא גרסינן: רביעה ראשונה · התחלת גשמים ולקמן (דף ו:) מפרש רביעה שמרביע את הארץ: או יזרענו וימות · ברעב קודם שתגדל התבואה החדשה שלא יהיה לו מה יאכל: נעשה להם נס כו' · והיינו דכתיב ושלמתי לכם את השנים אשר אכל הארבה וגו': נתגלה להם תבואה שבחורי נמלים ומה שבכתלים · שאגרו העכברים: יצאו וזרעו · (ד) וזרעו מה שבידם: שני · בניסן ושלישי ורביעי ומה שמצאו אכלו ולאחר שזרעו ירדו להם גשמים בה' בניסן והקריבו עומר בט"ז בניסן מאותה תבואה חדשה: הגדילה בששה חדשים · מתשרי ועד ניסן: בי"א יום · מחמשה בניסן עד ט"ז בו: הזורעים בדמעה ברנה יקצורו · שלא היה להן מה לאכול: מאי הלך ילך ובכה · אם לבני אדם כבר נאמר הזורעים בדמעה ברנה יקצורו אלא על השור הכתוב אומר: בהליכתו · לחרוש התלם: ובחזירתו אוכל חזיז · שחת מן התלם שזרעו בהליכתן שבשעה זורע מיד מתחלת ליגדל: מאי בא יבוא ברנה נושא אלומותיו · אם מפני התבואה שיש להם לאכול הרי כבר אמור ברנה יקצורו: שבולת זרתים · זהו נס גדול מה שאין כן דרך כל תבואה שהקנה פי שלשה וארבעה בשבולת: כי קרא ה' לרעב · בימי יהורם בן אחאב נאמר: מה שבשדות · ספיחים ומה שנשתייר בשדות: אכלו בשר בניהם · מקלתם: משום דבקרבך קדוש · *שאתה מטיב מעשיך לא יבא הקב"ה בעיר: לא אבא בירושלים כו' · והכי קאמר עד שיהא בקרבך קדוש למטה דהיינו ירושלים לא אבוא בעיר שלמעלה: ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו · ירושלים שלמטה תהא בנויה כעיר שחוברה לה שהיא כיוצא בה חבירתה ודוגמתה מכלל דאיכא ירושלים אחריתי והיכן אם לא למעלה: ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא · אי לאו גזרה שוה היה משמע הטומים כעץ לקבל מוסר ולבסוף היו לוקין: באחת · עבירה שהן עושין יתבערו הכסילים רשעים: עשרים *וארבעה שביקא להו · בתמיה בפרשת התשפוט (יחזקאל כב) כ"ד עבירות שעברו ל"א שעברו על כ"ד ספרים: שקולה

תוספות

רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק · כלומר כיון שהתחיל ביום ראשון של (ה) אחרונים שוב אינו פוסק וכן הפסק: **יורה** במרחשון הוא · פי' אקרא דכתיב ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון פריך דמתני' אפשר לתרץ דאמלקוש קסמיך אבל ביורה מודה דבמרחשון:

ובחזירתו אוכל חזיז מן התלם וכו' · וקשיא הא דקאמר לעיל נמצא הגדילה בששה חדשים גדילה באחד עשר יום הוה ליה למימר גדילה בתליסר *ובי"ד יומי שהרי מיד מתחלת ליגדל ושמא י"ל דלכל המאוחרת שנזרעה בשלישית קאמר נמצא גדילה בי"א יום ול"ע:

לא אבוא בעיר · פירוש בעיר ר"ל בעיר ממש וי"מ פשטיה דקרא בעיר בשנאה כלומר לא אבוא בשנאה ועיר הוי ל' שנאה כמו ומלאו פני תבל ערים (ישעיה יד): ומי

רבינו חננאל

ואסקיה [מונה] כ"א יום מר"ה ועד יו"ט האחרון של חג ומתחיל להזכיר ביו"ט האחרון כדרך שמונה י' ימים מר"ה ועד יוה"כ והעשירי הוא יוה"כ. ומתחיל להזכיר וכיון שמתחיל שוב אינו פוסק וכן הלכה: מתני' עד מתי שואלין את הגשמים כו' א) הא אסיק' לשמעתא כי ש"ץ היורד לפני התיבה ביו"ט הראשון של פסח מזכיר מוריד הגשם ופוסק מלהזכיר והיורד במוסף אינו מזכיר ב) כיון שא"ר מאיר עד שיצא ניסן שנא' ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון ואקשינן והא מורה במרחשון הוא ומלקוש בניסן ושנינן בימי יואל בן פתואל ג) (ש"מ) [נאמר] מורה בניסן שיצא אדר ולא ירדו גשמים. ירד רביעה ראשונה באחד בניסן אמר להם הנביא צאו וזרעו נעשה להן נס ונתגלה להם החטים שאוגרין הנמלין בחורין ובכתלים ולקחו אותן וזרעו ירדה להן רביעה שנייה בחמשה בניסן וצמחו זרעים והקריבו העומר בי"ו בניסן. נמצאת תבואה הגדילה בו' חדשים גידלה בי"א יום על אותו דור נאמר הזורעים בדמעה ברנה יקצורו השור שהיה בהליכתו הולך כמו בוכה. בחזירתו היה אוכל חזיז. בא יבא ברנה [נושא] אלומותיו קנה זרת שבולת שתים. א"ל רב נחמן לר' יצחק הא דכתיב כי קרא ה' לרעב וגו' אותן ז' שנים מאי אכול א"ל הכי א"ר יוחנן שנה ראשונה אכלו מה שבבתים שניה אכלו מה שבשדות כו'. ותוב בעא מיניה בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר א"ל הקדוש ברוך הוא לישראל שאינו בא בירושלים של מעלה עד שיבנה להם ירושלים של מטה וישרה שכינתו הקדושה בקרבם: ותוב בעא מיניה מ"ד ובאחת יבערו ויכסלו וגו'. א"ל אחת היא שמבערת הרשעים לגיהנם ומאי ניהי ע"ז. ותוב בעא מיניה מ"ד כי שתים רעות עשה עמי וגו' תרתי בלחוד הוא דעבוד. כ"ב שביקא להו יש מי שמפרש וכי יש עבירה הכתובה בכ"ד ספרים כלומר במקרא שלא עשו אותה ואמאי כתיב כי שתים רעות (וכ"ב דמתמה. כלומר וכי הניחו כ"ד ספרים עבירה הכתובה בהם שלא עשו אותה) ואנו קבלנו מרבותינו כי אלו הן כ"ד חטאות בכאן הם המפורשים בתלמוד א"י בפרק אלו שאין להם חלק ד) יש מן החכמים המפרשים שהיו אומרים כ"ד רעות אלו הן הנדברות בהאי קרא אותי עזבו מקור מים חיים. לחצוב להם. עזבך את ה' אלהיך. רעתך ומשובותיך ולא פחדתי אליך לא אעבור צועה זונה נהפכת נכתם עונך לא נטמאתי דרכך בגיא אהבתי זרים ואחריהם אלך הובישו המה מלכיהם שריהם כהניהם ונביאיהם אומרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתנו כי פנו אלי עורף מספר עריך היו אלהיך אלו כ"ד רעות א"ר יוחנן לא גלו ישראל עד שנעשו כ"ד כתות של מינים שנאמר בן אדם שולח אני אותך וגו' אל גוי המורד לא נאמר אלא גוי המורדים ומצאנו במדרש חזית א"ר יוחנן כ"ד חטאות הוכיח יחזקאל הנביא את ישראל בפרשת התשפוט את עיר הדמים אלו הן עיר שופכת דם ועשתה גלולים טמאת השם רבת המהומה איש לזרועו היו בך למען שפוך דם ה) אב ואם הקלו בך לגר עשו בעושק בתוכך יתום ואלמנה הונו בך קדשי בזית ואת שבתותי חללת אנשי רכיל היו בך ואל ההרים אכלו בך זמה עשו בתוכך ערות אב גלה בך טמאת הנדה ענו בך ואיש את אשת רעהו עשה תועבה ואיש את כלתו טמא בזמה ואיש את אחותו בת אביו ענה בך שוחד לקחו בך נשך ותרבית לקחת ותבצעי רעיך בעשק ואותי שכחת נאם ה' ועל כולם לא חתם אלא על הגזל והנה הכיתי כפי אל בצעך אשר עשית ועל דמך אשר היו בתוכך. היעמוד לבך אם תחזקנה ידיך לימים אשר אני עושה אותך

א) נראה דר"ל דאסיקנא לעיל דאין הלכה כר"י דהך מתני' רק כאידך דר"י דש"ץ סיורד וכו'. ב) נראה דצ"ל ר"מ אומר עד שיצא וכו'. ג) אולי צ"ל בימי יואל בן פתואל ירד מורה בניסן. ד) כאן צ"ל מ"ס א"ר לא גלו ישראל וכו'. ה) אב ואם נחשבים לב' וכן יתום ואלמנה כ"ה בערוך.

מסורת הש"ס / הגהות

לעיל ד:

[גי' רי"ף ורא"ש יוסי]

[צ"ל דתניא] [לקמן ו.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' יורה בניסן היא יורה במרחשון הוא: (ב) רש"י ד"ה מונה כו' אלא כ' וכלים ביום שביעי יום כו' כצ"ל ותיבת טוב נמחק: (ג) באו"ד דהיינו ביו"ט אחרון. נ"ב כלומר עד ליל יו"ט ולא ליל יו"ט בכלל: (ד) ד"ה יצאו וזרעו מה שבידם כצ"ל והד"א ותיבת וזרעו נמחק: (ה) תוס' ד"ה רבא כו' ביום ראשון של שני ימים אחרונים שוב:

ס"א ותרתי [וכן גירסת הערוך ערך עשר ותרתי וכו' בערך עשר ע"ש שהאריך בפירוש הזה למחצב כולהו]

בתמיה משום דבקרבך קדוש דהיינו שאתה כו' גירסת רש"א [ס"א רשעים]

גי' רש"א וב"ח

רבינו גרשום

כר' יהודה היינו להזכרה שמתחיל להזכיר בחג והא דאמר ר' אלעזר הלכה כר"ג היינו לשאלה · והאמר ר' יוחנן במקום שהוא שואל מזכיר אלמא הא דאמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה היינו בין לשאול בין להזכיר דכי הדדי נינהו וקשיא הלכתא אהלכתא: ההוא להפסקה. כלומר הא דאמר מקום שהוא שואל הוא מזכיר היינו להפסקה כלומר שפוסק מלשאול ומלהזכיר ביום ראשון של פסח אבל להתחלה מתחיל בחג ושואל בשבעה במרחשון: הא לן והא להו הא דאמר הלכה כר"ג דאינו שואל עד שבעה במרחשון היינו להו לבבל דאית להו פירי בדברא ואין צריכין לגשמים עד ז' במרחשון והא דאמר הלכה כר' יהודה דבחג מזכיר ושואל לן בא"י דלית לן פירי בדברא: אית להו עולי רגלים ואם יורדין גשמים בג' *) אינן יכולין לחזור מפני הגשמים: כי קאמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה דשואל ומזכיר בחג בזמן שאין בית המקדש קיים דליכא עולי רגלים והא דאמר הלכה כר"ג בזמן שביהמ"ק קיים ובז' במרחשון כבר חזרו: ואנו דאית לן תרי יומי [שמיני] ואחרון של חג: היכי עבדינן הא אחד מהן חול הוא ובאיזה יום יתחיל שאלה. מתחיל במוספין של יום ראשון מימים האחרונים ופוסק במנחה דשמא חול הוא וערבית ושחרית מיום האחרון לגמרי. לאחר שעשיתו קדש ששאלת במוסף אלמא דקדש הוא תעשהו חול שאין אתה מזכיר במנחה: ופוסק ערבית שהרי היא הכנסה דיום אחרון ושחרית ושואל במוסף כמו שעשה אתמול דקדש הוא ואמר דאחרון שואל: כיון שהתחיל לשאול במוסף דיום ראשון שוב אינו פוסק אלא שואל במנחה בשחרית ובערבית ומוסף וכו' ואף רב הדר ביה ואמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק. מונה כ"א בתשרי דהיינו ראשון של אחרון ויתחיל לשאול ושוב אינו פוסק: כדרך שמונה מר"ה ועד יוה"כ. יורה ומלקוש בראשון האי ראשון היינו ניסן. בימי יואל נתקיים מקרא הזה יורה בראשון ולעולם יורה במרחשון הוא: שני ושלישי ורביעי בניסן נמצא תבואה שרגילה להתגדל בו' חדשים גדילה בי"א יום מרביעי דניסן עד יום י"ו בו שמקריבין בו העומר: כשהשור הולך לזרוע בוכה שרעב. מהו אלומותיו דמשמע תרי דקנה זרת ושיבולת שתי זרתות: אמר הקב"ה לא אכנס בירושלים של מעלה דהכי משמע עד שבקרבך קדוש שיבנה ירושלים למטה לא אכנס לירושלים של מעלה: יחדיו משמע תרי ירושלים. ומנלן דהאי אחת משמע ע"ז כתיב הכא מוסר הבלים עץ הוא. עשרים וארבעה שביקא להו כלומר והלא עברו על עשרים וארבעה ספרים

ע"א

*) אולי צ"ל בג' במרחשון או דצ"ל כחג אינן יכולין לחזור וכו'.

תורה אור

שקולה כשתים ומאי ניהו ע"ז דכתיב °כי שתים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות בארות נשברים וכתיב בהו °כי עברו איי כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד וגו' ההימיר גוי אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו בלא יועיל תנא כותיים עובדים לאש וקדריים עובדין למים ואע"פ שיודעים שהמים מכבין את האש לא המירו אלהיהם ועמי המיר *כבודי בלא יועיל וא"ל רב נחמן לר' יצחק מ"ד °ויהי כאשר זקן שמואל ומי סיב שמואל כולי האי והא בר נ"ב הוה דאמר מר *מת בנ"ב שנה זהו מיתתו של שמואל הרמתי א"ל הכי א"ר יוחנן *זקנה קפצה עליו דכתיב °נחמתי כי המלכתי את שאול אמר לפניו רבש"ע שקלתני כמשה ואהרן *דכתיב °משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו מה משה ואהרן לא בטלו מעשה ידיהם בחייהם אף אני לא יתבטל מעשה ידי בחיי אמר הקב"ה היכי אעביד לימות שאול לא קא שביק שמואל לימות שמואל ארזוטר מרנני אבתריה לא לימות שאול ולא לימות שמואל כבר הגיעה מלכות דוד *ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא אמר הקב"ה אקפיץ עליו זקנה היינו דכתיב °ושאול יושב בגבעה תחת האשל ברמה *וכי מה ענין גבעה אצל רמה אלא לומר לך מי גרם לשאול שישב בגבעה שתי שנים ומחצה תפלתו של שמואל הרמתי ומי מידחי גברא מקמי גברא אין דא"ר שמואל בר נחמני א"ר (*יוחנן) מ"ד °על כן חצבתי בנביאים הרגתים באמרי פי במעשיהם לא נאמר אלא באמרי פי אלמא מידחי גברא מקמי גברא רב נחמן ור' יצחק הוו יתבי בסעודתא א"ל רב נחמן לר' יצחק לימא מר מילתא א"ל הכי א"ר יוחנן אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה בתר דסעוד א"ל הכי א"ר יוחנן יעקב אבינו לא מת א"ל וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא א"ל מקרא אני דורש שנאמר °ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים א"ר יצחק *כל האומר רחב רחב מיד נקרי א"ל רב נחמן אנא אמינא ולא איכפת לי א"ל כי קאמינא ביודעה ובמכירה *(ובמזכיר את שמה) כי הוו מיפטרי מהדדי א"ל ליברכן מר אמר ליה אמשול לך משל למה"ד לאדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועיף וצמא ומצא אילן שפירותיו מתוקין וצילו נאה ואמת המים עוברת תחתיו אכל מפירותיו ושתה ממימיו וישב בצילו וכשביקש לילך אמר אילן אילן במה אברכך אם אומר לך שיהו פירותיך מתוקין הרי פירותיך מתוקין שיהא צילך נאה הרי צילך נאה שתהא אמת המים עוברת תחתיך הרי אמת המים עוברת תחתיך אלא יהי רצון שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו

ירמיה ב | שם | ש"א ח | שם טו | תהלים צט | ש"א כב | הושע ו | ירמיה ל | מגילה טו: | [תענית שם]

ועתה (*אפי') חיי שסקולה כשתים · דכותיים וקדריים כדמפרש שהרעו משניהן לא הביטו מהן דכותיים וקדרים (א) אע"פ שיראתם פחותה לא רעו להמיר ועמי המירו באחר ולא עוד אלא בלא יועיל: והאמר מר · במועד קטן (דף כח.) זו מיתתו של שמואל הרמתי (ב) ולא *כרת היא במסכת שמחות (פ"ג) מפרש מת בכך שנים זו היא מיתת כרת בכך וכך זו היא מיתת אסכרה: ימיו של שמואל נ"ב שנה · דכתיב עד יגמל הנער וגו' דשיבירי"ר בלע"ז וכ"ד חדשים נקרא תינוק וכתיב (שמואל א א) וישב שם עד עולם עולמו של לוי חמשים שנה שנאמר (במדבר ח) ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה (*בבכורות) ירושלמי ובסדר עולם תמצא כשני דפין תוספת על זה: קפצה · הלבין שערו: נחמתי · ורצה הקב"ה להורגו מיד: שקלתני כמשה ואהרן דכתיב משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו וגו' · שוין הן: מעשה ידיהן · יהושע אף הוא היה תלמידו של אהרן כדאמרי' בעירובין (דף נד:) יצא משה ושנה לבן אהרן פירקו: כי זוטר · בחור: מרנני כולי עלמא אבתריה · דאמרי מדמית זוטר שמא ח"ו עבירה היתה בו: וכי מה ענין גבעת בנימין אצל רמה · בהר אפרים: שישב ב' שנים ומחצה · כדמפרש בסדר עולם שמלך מתחלת שנת עשתי עשרה ושנים עשרה ושלשה עשר ושמואל מת בתוך שנת שלש עשרה לסוף שמונה חדשים: מי מידחי גברא כו' · לאידחי שמואל מקמי דוד: במעשיהם לא נאמר · דמשמע בעבור חטא: אלא באמרי פי · מפני דבר שגזרתי כגון האי מעשה דשמואל: שמא יקדים קנה · כשיוציא הקול נפתח אותו כובע שעל פי הקנה ונכנס בו המאכל ומסתכן ולפיכך לא אומר לך כלום מאכל ומשתה הולך דרך הושט: ה"ג לימא לן מר מידי · ולא גרסינן חד לחבריה: לא מת · אלא חי הוא לעולם: בכדי · וכי בחנם ספדו ספדיא וחנטו חנטיא דכתיב ביה (בראשית נ) ויחנטו (אותו) ויספדו (לו): מקרא אני דורש · והאי דחנטו חנטיא סבורים היו שמת: מה זרעו בחיים · כשהוא מקבץ את ישראל מארץ שבים החיים הוא מקבץ שהן בשבי שהמתים אינן בשבי: אף הוא בחיים · שיביאנו בגולה כדי לגאול את בניו לעיניו כמו שמצינו במצרים וירא ישראל וגו' ודרשינן ישראל סבא ודחנטו חנטיא נדמה להם שמת אבל חי היה: כל האומר רחב רחב מיד נקרי · נעשה בעל קרי: לא איכפת לי · איני חושש: ביודעה · היינו נמי מכירה: כי הוה מיפטר. רב נחמן מרב יצחק: והיה צילו נאה · שזה צריך לאדם עייף לנוח תחתיו: ופירותיו מתוקין · לרעב: ואמת המים · לצמא:

ומי סיב שמואל והא בר נ"ב שנין הוה וכו' שמואל נ"ב שנה שהרי בשנה ראשונה שהיה עלי ממונה לכ"ג נולד שמואל כדכתיב (שמואל א א) ועלי יושב כלומר אותו יום נתיישב ונתמנה ועלי היה נביא ושופט ארבעים שנה כדמפרש בקרא ושמואל היה נביא ושופט י' שנים קודם מלכות שאול כדאיתא בסדר עולם נמצא שהיה שמואל בן מ"ט שנה כשפסק מלהיות שופט וחצי שנה שבשנה ראשונה שהיה עלי נביא נולד ותרתין שנין ופלגא דשאול המלך הרי נ"ב שנין ולהכי קא פריך ומי סיב ומורי ש"י חשיב הני ארבעים שנה דעלי קודם שנשבה הארון ובאותו יום שנשבה מת כדכתיב ויהי כהזכירו ארון האלהים ויפול אחורנית ותשבר מפרקתו וגו' והארון היה בבית אבינדב בגבעה עשרים שנה כדכתיב (שמואל א ז) וירבו הימים ויהיו עשרים שנה וינהו כל בית ישראל אחרי ה' ומיד כשמלך דוד בירושלים דהיינו לאחר כשמלך בחברון שבע שנים ומחצה הביאו לשם לא וחשוב ארבעים שהיה עלי עם עשרים שנה שהיה הארון בבית אבינדב היינו ששים נמצא שהיה ששים שנה משנולד שמואל עד שבא הארון בירושלים אע"ג דנולד בשנה הראשונה א"כ נכי לפחות חצי שנה *דהריון אותן שבעה חדשים (ג)היה הארון בשדה פלשתים דלא קא חשיב ומלי' להנהו דשעת הריון נמצא שהיה שמונה שנים ממיתת שמואל עד שבא הארון לירושלים שהרי היה ששה חדשים ממיתת שמואל קודם שמשחו דוד למלך בחברון ומלך שם שבע שנים ומחצה ומיד מלך בירושלים והביא הארון ועתה הסר שמונה שנים מן ששים שנים שהיה מסשנולד שמואל עד הבאת הארון וישאר נ"ב שנים: יעקב אבינו לא מת · וכן משמע (ד) דכתיב ויגוע ולא כתיב וימת כדמפרש בסוטה (דף יג.) גבי מעשה דחושים:

ביודעה ומכירה קאמינא · פי' ביודעה שבא עליה ומכירה שראה אותה:

מלקוש

[פי' תוס' ב"ק דף פ"ב. ד"ה מהרש"א]

רבינו חננאל

אני ה' דברתי ועשיתי. והפיצותי אותך בגוים וזריתיך בארצות והתימותי טומאתך ממך ונחלת בך לעיני גוים וידעת כי אני ה'. א"ל הכי אמר ר' יוחנן עבירה אחת שיש בה שתי רעות ומאי ניהו ע"ז שנאמר כי שתים רעות עשה עמי אותי עזבו והלכו אל הגלולים כי עברו איי כתיים גו' עד ועמי המיר כבודו בלא יועיל. ותוב בעא מיניה כתיב ויהי כי זקן שמואל מי קא סיב כולי האי והאמר מר במסכת מועד במשקין מת בן חמשים שנה זו היא מיתתו של שמואל הרמתי א"ל הכי אמר ר' יוחנן זקנה הקפיץ הקב"ה עליו שנאמר (ויהי כי זקן שמואל) נחמתי כי המלכתי את שאול למלך. ויחר לשמואל ויזעק אל ה' כל הלילה אמר לפניו רבש"ע שקלתני כמשה ואהרן כו'. עד מי גרם לשאול לישב שתי שנים ומחצה בגבעה תפלתו של שמואל הרמתי. וכי מידחי גברא מקמי גברא אין שנאמר הצבתי בנביאים הרגתים באמרי פי במעשיהם לא נאמר אלא באמרי פי אלמא מדחי גברא מקמי גברא. אין אומרים דבר הלכה בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה (ותתקל הסעודה) בתר דסעיד א"ל הכי אמר ר' יוחנן יעקב אבינו לא מת שנאמר כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים וגו' מקיש יעקב לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

רבינו גרשום

ע"א עשרים ושש עבירות כתיבי באותה פרשה התשפט התשפט: ומאי ניהו ע"ז דכתיב פן תשחיתון ועשיתם פסל ואמר כל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה וע"ז. ע"א. מאי ניהו ע"ז כלומר כשהוא עובד הני תרי ע"ז דקדריים וכותיים ומנלן דהאי קרא כי שתים רעות משמע ע"ז כתיב הכא כו': לא בטלו מעשה ידיהן בחייהן. משכן: מרנני כל עם אבתריה. דאמרי לפי שחטא מת בחור. קפצה עליו זקנה דלא רנני עליה דסבר זקן הוא. אלא באמרי פי כגון שמואל: ביודעה ומכירה: שמורה הבריות לפי שהוא מטר הראשון: שיורד בנחת כמו עושה הוראה לבניו בנחת: ששוטף את הגרנות. דמשמע יורה כחץ: שמפיל אילנות. דמשמע *) מחתך מלקושה: סקאין. צלצל: שמל קשיותן. שכשאינו יורה מתענין ומתפללין: או אינו יורה אלא בכסליו: בעתו. היינו י"ז במרחשון: בכירה גרסינן. עד שיגיע ר"ח כסליו כדאמר דאין מתענין אלא עד הש לישית שאינה

*) אולי צ"ל דכן משמע לשון מלקוש.

[צ"ל מיתת כרת]

[צ"ל בכורים פ"ב ע"ש]

[צ"ל כבודו]

מו"ק כח.

[שבת קנב.]

[עמ"ש תוס' גיטין סח. ד"ה וכתיב]

[ברכות מח: וש"נ]

[תוספתא דסוטה פי"א]

[צ"ל יונתן]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שסקולה כו'. נ"ב מלשון רש"י משמע שהיה גורס כותיים עובדים למים וקדרייםעובדין לאש וכ"ה בילקוט ע"ש: (ב) ד"ה והאמר מר כו' של שמואל הרמתי כרת היא במס' שמחות מפרש מת בכך וכך שנים כו' כצ"ל ותיבת ולא נמחק: (ג) תוס' ד"ה ומי כו' אותן שבעה חדשים שהיה הארון כו' דשעת הריון ונמצא שהיו שמונה: (ד) ד"ה יעקב כו' וכן משמע מדכתיב ויגוע:

תורה אור

יהיו כמותך אף אתה במה אברכך אם בתורה הרי (א) תורה אם בעושר הרי עושר אם בבנים הרי בנים אלא יהי רצון *שיהו צאצאי מעיך כמותך: ת"ר יורה שמורה את הבריות להטיח גגותיהן ולהכניס את פירותיהן ולעשות כל צרכיהן (ב) דבר אחר שמרוה את הארץ ומשקה עד תהום שנאמר °תלמיה רוה נחת גדודיה ברביבים תמוגגנה צמחה תברך דבר אחר יורה שיורד בנחת ואינו יורד בזעף או אינו יורה אלא שמשיר את הפירות ומשטיף את הזרעים ומשטיף את האילנות ת"ל מלקוש מה מלקוש לברכה אף יורה לברכה או אינו מלקוש אלא שמפיל את הבתים ומשבר את האילנות ומעלה את הסקאין ת"ל יורה מה יורה לברכה אף מלקוש לברכה ויורה גופיה מנלן דכתיב °ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: ת"ר *יורה במרחשון ומלקוש בניסן אתה אומר יורה במרחשון ומלקוש בניסן או אינו אלא יורה בתשרי ומלקוש באייר ת"ל בעתו מלקוש אמר רב נהילאי בר אידי אמר שמואל דבר שמל קשיותיהן של ישראל דבי ר' ישמעאל תנא דבר שממלא תבואה בקשיה במתניתא תנא דבר שיורד על המלילות ועל הקשין ת"ר יורה במרחשון ומלקוש בניסן אתה אומר יורה במרחשון או אינו אלא בחדש כסליו ת"ל °בעתו יורה ומלקוש מה מלקוש בעתו אף יורה בעתו (*כיון שיצא ניסן וירדו גשמים אינו סימן ברכה) תניא אידך יורה במרחשון ומלקוש בניסן דברי ר"מ וחכמים אומרים יורה בכסליו *מאן חכמים אמר רב חסדא ר' יוסי היא דתניא *) איזו היא רביעה ראשונה הבכירה בשלשה במרחשון בינונית בשבעה בו אפילה בשבעה עשר בו דברי ר"מ ר' יהודה אומר בשבעה ובי"ז ובעשרים ושלשה א ר' יוסי אומר בי"ז ובעשרים ושלשה ובראש חדש כסליו וכן היה ר' יוסי אומר אין היחידים מתענין עד שיגיע ראש חדש כסליו אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי אמימר מתני להא דרב חסדא בהא לישנא *בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר בשבעה בו אמר רב חסדא ב הלכה כרבן גמליאל כמאן *אזלא הא דתניא ר"ש בן גמליאל אומר גשמים שירדו שבעה ימים זה אחר זה אתה מונה בהן רביעה ראשונה ושניה ושלישית כמאן כר' יוסי אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי בשלמא רביעה ראשונה לשאול שלישית להתענות שניה למאי אמר ר' זירא °לנדרים דתנן הנודר

רש"י

יהיו כמותך · בתורה ולעושר וכבוד: יורה · ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש (דברים יא): יורה · רביעה ראשונה היורדת במרחשון כדלקמן למה נקרא יורה שמורה להן להטיח גגותיהן בטיח של טיט שלא יטפו גשמים בבית: ולהכנים פירותיהן · שהניחו בשדות לייבשן עד עכשיו: כל צרכיהן · שאר דברים הצריכים לימות הגשמים: שיורד בנחת · והכי משמע יורה כאדם שמורה לתלמידיו בנחת דכתיב (קהלת ט) דברי חכמים בנחת נשמעים אי נמי לשון חץ יורה ההולך ביושר ואינו נוטה לכאן ולכאן לשון אחר שמתכוין לארץ ואינו יורד בזעף בספרי: תלמיה רוה · כשאתה מרוה תלמי חרישה של ארץ ישראל: נחת הוא לגדודיה · בני אדם הייננו פשט המקרא ולקמיה *דריש שאפי' גייסות פוסקות בו: ה"ג או אינו אלא שטוטף את הזרעים · כלומר דעד השתא אמרינן יורה לברכה או אינו אלא יורה לשון קללה כמו ירה יירה (שמות יט) שסובר הכל או לשון חץ היורה והכי משמע קרא והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וגו' ואם לאו ונתתי מטר ארצכם יורה לרעה מלתא בעלמא הוא ואורחא דברייתא למתני כי האי גוונא: משיר פירותיהן · שעודן באילן כגון אתרוגים או רמונים או סופי תאנים ולא גרסינן שוטף את הגרעות דגרעות (ג) במרחשון ליכא: מה מלקוש לברכה · שא"א לדורשו לשבר גרנות ולהשיר פירות שאינם מצויים באותו הפרק ואי אתה יכול לדורשו אלא לטובה שיורד על המלילות ועל הקשין וממלא את התבואה בקשיה: הדר אמר דלמא מלקוש קללה הוא והכי משמע שמל וקשה כלומר מל את הבתים והאילנות שמפילן ומשברן וקשה לתבואה: שמעלה סקאים · וברכה דקרא למילוי מים בורות שיחין ומערות גימגום: שמפיל את הבתים · ומשמעו כדלקמן שמל קשיותן של ישראל אי נמי שמל דבר הקשה חותך ומשבר את הבתים כלומר אין בו תקלת גרעות והשרת פירות לפי שא"א לו: סקאי · מין ארבה כדמתרגם הצלצל (דברים כח) סקאה ומלקוש לשון ארבה כמו והנה לקש אחר גזי המלך (עמוס ז): את המורה לצדקה · אלמא יורה לטובה: ה"ג או אינו אלא יורה בתשרי ומלקוש באייר · שיש עדין מלילות וקשין: ת"ל בעתו · יורה במרחשון ומלקוש בניסן שכך היא העת והזמן ויפה הוא כדלקמן דזמן רביעה ראשונה במרחשון הוא אית ספרים דכתוב בהו או אינו אלא בכסליו דזמן יורה בכסליו הוא וכרבנן דפליגי עליה דר"מ לקמן ת"ל בעתו יורה ומלקוש מה מלקוש בעתו אף יורה בעתו דמלקוש זהו שיורד על המלילות ועל הקשין וזהו ניסן שיש בו קשין ומלילות: דבר שמל קשיותן של ישראל · שכשאינו יורד חוזרין ישראל בתשובה ומתענין ועושין צדקות: מלילות · ראשי שיבולות שאדם מולל בידו כדכתיב (דברים כג) וקטפת מלילות בידך: וקשין · קנה: שממלא תבואה בקשיה · ומשלימה: (ד) הי רביעה · איזה זמן רביעה: בכירה · ראשונה ולקמן מפרש למאי הלכתא ניהו יורה יש בו ג' זמני גשמים: אפילה · אחרונה כמו כי אפילות הנה (שמות ט): ר' יהודה אומר · בכירה בז' במרחשון ובינונית בי"ז ואפילה בכ"ג וכולהו הני תלתא יורה קרי להו: אין היחידים מתענין כו' · דאמרי' בסמוך שלישית להתענות והואיל וזמן שלישית בראש חדש הוא אין ליחידים להתענות (ה): יחידים · חסידים והכי אמרי' במתני' לקמן (דף י) הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים להתענות שמכאן ואילך זמן רביעה אפילה לר"מ דסתם מתני' ר"מ וה"נ אמר ר' יוסי דאין מתענין עד ר"ח כסליו דהיינו רביעה אפילה והיינו כחכמים דאמרי יורה בכסליו: אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי · ואמימר תני להא דאמר רב חסדא הלכה כרבן גמליאל דאינו שואל עד ז' במרחשון: ז' ימים בזה אחר זה · שירדו גשמים (ו) עכשיו א] ופסקו עד יום שביעי וירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה בהן ראשונה ושניה ושלישית: כר' יוסי · דאליבא דר' יוסי הכי הוו בין רביעה ראשונה ושניה או שניה ושלישית דראשונה בי"ז ושניה בכ"ג דהיינו ז' ימים עם שנים ימי רביעה ומכ"ג עד ל' ז' ימים בלא יום רביעה אחרונה דלכולהו תנאי לא הוי הכי דלר"מ דאמר ראשונה בג' ושניה בז' ליכא בין זו לזו אלא ארבעה ימים בין שניה לשלישית יש י' ימים ולר' יהודה בין ראשונה לשניה י' ימים אבל בין שניה לשלישית יש ב] *) יותר: נראה לרבי דהכי גרסינן אמר רב חסדא הלכה כר' יהודה דאמר בכירה בז' במרחשון ואז מתחילין לשאול כדלקמן (דף י.): ראשונה לשאול · מכאן ואילך ותן טל ומטר: שלישית להתענות · שאם לא ירדו גשמים עד זמן רביעה שלישית אפי' פעם אחת מתענין היחידים שני וחמישי ושני: הנודר

*) ס"א ז' ימים

תוספות

מלקוש לברכה או אינו אלא שמפיל הבתים ומשבר האילנות וכו' · ל"ע אמאי לא קאמר ומשבר הגרעות ומשיר את הפירות כדלעיל: גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה ולא פסקו אתה מונה בהן רביעה ראשונה ושניה · כיון דלא פסקו ז' ימים דאין בין י"ז לכ"ג אלא ז' ימים י"ז י"ח י"ט כ' כ"א כ"ב כ"ג אבל לא גרסינן ושלישית שהרי אם יתחיל בכ"ג וירדו ז' ימים רצופים (ז) אכתי לא תמלא רביעה שלישית דאיכא ח' ימים מכ"ג עד ר"ח כסליו ואגבי נרבונ"א גורסין גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה בהם רביעה שניה ושלישית כילד הגשמים התחילו באמצע היום וירדו ז' ימים רצופים א"כ ירדו עד חצי יום של ר"ח מעת לעת: דאזלי

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"ו מהלכות נדרים הל' ו' וס"ח מהלכות מתנות עניים הלכה [illegible] סמג לאוין [illegible] טוש"ע י"ד סי' [illegible] סעיף [illegible]:

יד ב מיי' פ"ב מהלכות תפלה הלכה [illegible] סמג עשין [illegible] טוש"ע א"ח סי' קיז סעיף א:

מסורת הש"ס

[ב"מ קז.] · דף ח: · [לעיל ה.] · [עירובין סג. וש"נ] · *) נדרים סג. [ע"ש תוספתא פ"א] · לקמן י. [וש"נ] · [נדרים סג. ע"ש תוספתא פ"א]

רס"ח מ"ז ועי' בילקוט ולעיל גבי או אינו אלא מלקוש באייר ת"ל בעתו שייך למיתני בתר הכי כיון שיצא ניסן כו'

רבינו חננאל

מורה ומלקוש. מורה שמורה את הבריות להטיח גגותיהן ולהכנים פירותיהן מלקוש שמל קשיותיהן של ישראל · תנא דבר שיורד על המלילות ועל הקשין וממלא התבואה בקשיה: ת"ר מורה במרחשון ומלקוש בניסן דברי ר מאיר והכמים אומרים מורה בחדש כסלו. מאן חכמים אמר רב חסרא ר' יוסי היא. דתניא מאימתי זמן רביעה. ר' מאיר אומר בכירה בשלשה בינונית בשבעה אפילה בי"ז. ר' יהודה אומר בשבעה ובשבעה עשר ובעשרים ושלשה. ר' יוסי אומר בי"ז ובכ"ג ובר"ח כסלו וכן היה ר' יוסי אומר אין היחידים מתענין עד שיגיע ר"ח כסלו' כמאן אולא הא דתניא ר"ש בן גמליאל אומר גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה רביעה ראשונה ושניה ושלישית כמאן כר' יוסי פי' כגון שהתחילו הגשמים לירד ביום הראשון מחצי יום וכשתחשוב ז' ימים מעת לעת אתה מוצא מקצת מיום השמיני להשלמת ז' ימים ולא תמצא מאלו התנאים בז' ימים למנות בהן רביעת ראשונה ושניה או שניה ושלישית אלא לר' יוסי בלבד דאי ר"מ ראשונה ושניה משכחת לה שניה ושלישית לא משכחת לה דהא בין שניה ושלישית י' ימים ואי לר' יהודה שניה ושלישית הוא משכחת לה ראשונה ושניה לא משכחת לה דהא לדבריו י' ימים בין הראשונה לשניה אבל ר' יוסי דאמר ראשונה בי"ז שניה בכ"ג הנה ז' ימים ביניהם. אתה מונה בהן ראשונה ושניה ואם התחילו הגשמים בחצי היום בכ"ג יום למרחשון נמצאו עד ר"ח כסליו ז' ימים ומקצת היום של יום ראשון אתה משלימן מיום ראשון של חדש כסלו נמצאת מונה להן שניה ושלישית והוא שהיה (ר' א') [ר"ח] מרחשון חסר כי בשלשה איתא בפיר' בתוספתא שהיה ר' יוסי אומר בכירה בי"ז בינונית בכ"ג. אפילה בל'. אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי ואמרינן בשלמא רביעה ראשונה לשאול ותן טל ומטר כר' מאיר דאמר בכירה בג' במרחשון דתנן בג' במרחשון שואלין את הגשמים שלישית להתענות כדתנן הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין אלא רביעה שניה למאי פירוש כיון דמרביעה ראשונה מתחילין לשאול עד רביעה שלישית ובשלישית מתחילין להתענות שניה למה לי הלא מתחלת רביעה ראשונה עד שלישית כולן ימי שאלה הן למה נקראת שניה והביאו טעם ר' זירא ורב זביד

הגהות הב"ח

(א) גמ' אם בתורה הרי לך תורה ואם בגדולה הרי לך גדולה ואם לכבוד הרי לך כבוד ואם בעושר הרי לך עושר ואם בבנים הרי לך בנים אלא יהי רצון [illegible] צאצאי מעיך: (ב) שם ולעשות כל צרכיהן [illegible]

(ג) רש"י ד"ה משיר כו' דגרעות במרחשון ליכא וברכה דקרא למילוי שיחין ומערות גימגו"ם הס"ד ואח"כ מה"ד יורה ומלקוש אם מלקוש לטובה יורה נמי לטובה ליכא מלקוש לברכה שא"א כו' התבואה בקשיה ומה"ד הדר אמר וכו' וקשה לתבואה שמעלה סקאים הס"ד ומה"ד שמפיל את כו' ומשבר את הבתים והאילנות ואין בו תקלת כו' כנ"ל ותיבת כלומר נמחק: (ד) ד"ה הי רביעה: (ה) ד"ה אין היחידים כו' אין ליחידים להתענות אלא משלישית ואילך והכי תני' לקמן וכו' דאמרי יורה בכסליו הס"ד ואח"כ מה"ד ואמימר תני להא דאמר כו' כנ"ל ותיבות אמר הלכה כר' יוסי נמחק: (ו) ד"ה ז' ימים כו' שירדו הגשמים עכשיו ולא פסקו עד: (ז) תוס' ד"ה גשמים כו' ז' ימים רצופים אח"כ ירדו עד חצי יום אכתי לא תמלא:

רבינו גרשום

שאינה יורדת: כמאן כר' יוסי דאמר ראשונה בי"ז ושניה בכ"ג הרי ראשונה ושניה בז' ימים: עד שתרד רביעה ראשונה אינה חשובה כלום:

גליון הש"ס

גמ' לנדרים דתנן. תמוה לי אמאי לא נקט נמי לשביעית כדתנן בריש [illegible] דשביעית [illegible]

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה שבעה ימים וכו' שירדו גשמים עכשיו וכו' ולא פסקו: ב] ד"ה כר' יוסי וכו' [illegible]

עין משפט
נר מצוה

[שמואל ב ג]

טו א מיי' פ"י מהלכות נדרים הלכה יא סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן רכ סעיף יח:

נדרים סב: שביעית פ"ט מ"ז

פאה פ"ח מ"א ב"מ כא:

טז ב מיי' פ"א מהלכות מתנות עניים הלכה יא:

יז ג מיי' פ"ה מהלכות נזקי ממון הלכה ד טור ח"מ סי' רעד:

[הערוך בערך גד וכערך נמש גרס אתיגדא ע"ש שמביא ראיה מתרגום]

יח ד מיי' פ"ז מהלכות שמטה ויובל הל' א סמג עשין קמח:

[במשנה דשביעית איתא מאימתי כו' משתרד רביעה כו' עי' ר"ש שם וברא"ש כתב דשניהם אמת]

יט ה מיי' פ"י מהלכות ברכות הלכה ו סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' רכא סעיף א:

כ ו ז מיי' שם הלכה ס טוש"ע שם סעיף ב:

רבינו חננאל

למאי הלכתא. (למאי הלכתא) נקראת שניה. ובפרק ג' פירש כי רביעה א' וב' לשאול ג' להתענות וכן הלכתא. וא"ר זירא שניה לנודר דתניא הנודר עד הגשמים עד שתרד רביעה שניה רב זביד אמר לזיתים. דתניא מאימתי כל אדם מותרין בלקט שכחה ופאה משילכו הנמושות בפרט ובעוללות משילכו עניים בכרם ויבאו בזיתים עד שתרד רביעה שניה. סבי דאזלו אתגרא. זקנים המהלכים במשענת בנתיבי בני רה"ר. מאי לשון רביעה שרובע לקרקע כדרב יהודה דאמר מטרא בעלה דארעא היא שנאמר והולידה והצמיחה. רביעה [ראשונה] כדי שתרד בקרקע טפח. שניה כדי לגוף בה פי חבית: אמר רב חסדא גשמים שירדו כדי לגוף בה פי חבית אין בהם משום ועצר וכן גשמים שירדו קודם ועצר. פי' קודם ק"ש שכתוב בה ועצר את השמים. אמר אביי לא אמרן אלא קודם קרית של ערב אבל קודם שמע דצפרא יש בהן משום ועצר כלומר המטר היורד בשחר אינו כלום ועובר הוא כדכתיב חסדכם כענן בקר והני מילי במטר דקטיר בעננא. והוא שעמד והולך. אבל אם נתקשרו שמים בעבים בבקר אינו פוסק אותו היום מטר וזהו האמור בר חמרא מוך שקיך וגני. הצע השק שלך ושכב שאין לך היום הליכה. וטוביא דשתא דטבת ארמלתא דלא ביירא תרביצי. כגון הא דגרסי' (ב"ב ז.) חד מטיא תרביצא וחד מטיא אספלידא. וי"א דלא ביירי תרביצי ביירי מלשון בורה כדכתיב והאדמה לא תשם ומתרגמינן וארעא לא תבור כלומר שהשקה ונשאר בה לחלוחית עדיין (משתיב) חורשין אותה וזורעין אותה היינו דלא ביירי תרביצי. פי' טבת ארמלתא שלא ירדו גשמים בטבת שהגשמים הם בעל לארץ שנאמר והולידה והצמיחה (הן) [אין] מניחין *) האכסדרא בורא (שדה) בור שוכנין בה מפני שלא באו גשמים ליכנס בבית אלא יושבין באכסדראות כמו אלמנה שאין לה ישיבת בית איכא דאמרי דלא שקיל שיבתנא כלומר לא נסתלק החום אלא ישנים בפתחים פתוחים מפני תוקף החום איני כי טוב היא כאשר לא יבא המטר בטבת והאמר רב חסדא טבא דטבת מטולתא כלומר בעת שיהו בני אדם מטונפים את רגליהם ובבגדיהם בטיט בזה טובת השנה ושנינן אם היו גשמים במרחשון וכסלו הטוב שלא יהיו בטבת גשמים ואם לא היו גשמים במרחשוון וכסלו (הוו ביה תשתא) [טוביא דשתא] דטבת מטולתא. ועוד א' גשמים שירדו על מקצת מרינה אין בהם משום ועצר אני והכתיב חלקה אחת תמטר וחלקה אשר לא תמטיר עליה תיבש ואמר רב שתיהן לקללה ושנינן אי אתא טובא ומתכנשין תמן מיא לקללה. כדכתיב [תמטר] שם יהיה המטר כנוס כלומר נקוים שם המים כגון

*) זהו פי' ב' ומ"ש למעלה כגון הא דגרסי' כו' עד אספלידא שייך לכאן.

תוספות

דאזלי אתיגרא · פי' שהולכים במקלות ונשענים עליהם ואמר דתרגומא מחזיק בפלך דכתיב *גבי יואב הוי באתיגרא:

בשבילי הרשות · פי' בדרך שעשוי דרך השדות והכרמים:

עד שתרד רביעה שניה · מכאן ואילך מזקי להו:

עד מתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית · פירוש בשנה שמינית וכו' וס"ל כמ"ד ספיחי זרעים מותרים ולר' עקיבא דאמר ספיחי זרעים אסורים מקרא דהן לא נזרע ולא נאסוף כדמפרש במסכת פסחים פרק מקום שנהגו (דף נא:) צ"ל דמוקי לה ולבהמתך ולחיה וגו' בספיחי אילנות ולאו דוקא תבואה קאמר אלא כגון תבואת הכרם דהיינו אילנות אבל ספיחי זרעים אסורים:

לא אמרן אלא קודם ועצר דאורתא · כלומר שירדו גשמים קודם ק"ש של ערבית אבל קודם של שחרית יש בהם משום ועצר כדאמר רב שמואל בר רב יצחק:

איכא דאמרי לא ביירי תרביצי. שאין הגנות ריקים מזרעים:

גמרא

*[א]הנודר עד הגשמים (א) *משירדו גשמים עד שתרד רביעה שניה רב זביד אמר לזיתים דתנן *[ב]מאימתי כל אדם מותרין בלקט בשכחה ובפאה משילכו הנמושות בפרט ובעוללות משילכו עניים בכרם ויבואו בזיתים משתרד רביעה שניה מאי נמושות אמר ר' יוחנן סבי דאזלי *אתיגרא ר"ל אמר לקוטי בתר לקוטי רב פפא אמר כדי להלך בשבילי הרשות דאמר מר *[ג]מהלכין כל אדם בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שניה רב נחמן בר יצחק אמר לבער פירות שביעית *דתנן *עד מתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית עד שתרד רביעה שניה מאי טעמא דכתיב °ולבהמתך ולחיה אשר בארצך [ד]כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך בבית כלה *לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית אמר רבי אבהו מאי לשון רביעה דבר שרובע את הקרקע כדרב יהודה דאמר רב יהודה מיטרא בעלה דארעא הוא שנאמר °כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה ואמר רבי אבהו רביעה ראשונה כדי שתרד בקרקע טפח שניה כדי לגוף בה פי חבית אמר רב חסדא גשמים שירדו כדי לגוף בהן פי חבית אין בהן משום ועצר ואמר רב חסדא גשמים שירדו קודם ועצר אין בהן משום ועצר אמר אביי לא אמרן אלא קודם ועצר דאורתא אבל קודם ועצר דצפרא יש בהן משום ועצר דאמר רב יהודה בר יצחק *הני ענני דצפרא לית בהו מששא דכתיב °מה אעשה לך אפרים מה אעשה לך יהודה וחסדכם כענן בקר וגו' א"ל רב פפא לאביי והא אמרי אינשי במפתח בבי מיטרא בר חמרא מוך שקך וגני לא קשיא הא דקטיר בעיבא הא דקטיר בענני אמר רב יהודה טבא לשתא דטבת ארמלתא איכא דאמרי דלא ביירי תרביצי ואיכא דאמרי דלא שקיל שודפנא איני והאמר רב חסדא טבא לשתא דטבת מנוולתא לא קשיא הא דאתא מיטרא מעיקרא הא דלא אתא מיטרא מעיקרא ואמר רב חסדא גשמים שירדו על מקצת מדינה ועל מקצת מדינה לא ירדו אין בהן משום ועצר איני והכתיב °וגם אנכי מנעתי מכם את הגשם בעוד שלשה חדשים לקציר והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר חלקה אחת תמטר וגו' *ואמר רב יהודה אמר רב שתיהן לקללה לא קשיא הא דאתא טובא הא דאתא כדמבעי ליה אמר רב אשי דיקא נמי דכתיב תמטר תהא מקום מטר ש"מ א"ר אבהו *[ה]מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה [ו]מאי מברך אמר רב יהודה אמר רב *מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו ור' יוחנן מסיים בה הכי אילו פינו מלא שירה כים ולשוננו [ז]רנה כהמון גליו כו' עד [א] אל יעזבונו רחמיך ה' אלהינו ולא עזבונו ברוך רוב ההודאות ולא כל ההודאות אמר רבא אימא אל ההודאות אמר רב פפא [ח]הלכך נימרינהו

תורה אור: (ויקרא כה) (ישעיה נה) (הושע ו) (עמוס ד)

רש"י

הנודר עד הגשמים · דאמר קונם אם אהנה מדבר זה עד הגשמים: עד שתרד רביעה שניה · בנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ואין קורין גשמים לראשונה עד שתרד שניה שמכאן ואילך מקולקלות הדרכים ומאוסות מפני הגשמים ל"א עד הגשמים משמע תרי דהייט רביעה שניה: כל אדם · אפילו העשירים:*) פרט. לא תפאר אחריך (דברים כד) לא תטול תפארתו ממנו: משילכו הנמושות · בשדה דמכאן ואילך נתייאשו שאר העניים לפי שיודעין אם נשאר לקט שכחה ופאה נמושות נטלום: נמושות · לשון ממשש: משילכו עניים בכרם ויבאו · כלומר שלקטו וחזרו ובאו פעם שניה והשתא מסחי דעתייהו עניים: משתרד רביעה שניה · דעד השתא שעתא לקטו הכל: דאזלי אתיגרא · הולכין בנחת ומעייני טפי מחזיק בפלך (שמואל ב ג) מתרגמא אתיגרא: לקוטי בתר לקוטי · עני מוליך בנו אחריו שמכאן ואילך פוסקין שאר עניים מללקוט: ה"ג רב פפא אמר לשבילי הרשות · כלומר שיש רשות מב"ד לעוברי דרכים לקצר שבילן לילך בשדות: עד שתרד רביעה שניה · שמכאן ואילך גדלה התבואה וקשה לה דישת הרגל דאמר מר בפרק מרובה* בתנאים שהתנה יהושע מהלכין בשבילי הרשות וכו': בתבן וקש של שביעית · ספיחים שגדלו בשביעית דיש בהן איסור שביעית או תבואה שגדלה בשביעית לאחר שנכנסה: כלה לחיה מן השדה · לשון זכר כמו (בראשית יח) עשו כלה כלומר כלה האוכל: כלה לבהמתך · כמו כלה בחימה כלה ואינימו (תהלים נט) ומשירדה רביעה שניה מכאן ואילך אין תבן וקש בשדות שהגשמים עושין אותן זבל: והולידה · כאדם שמוליד: גשמים ברביעה ראשונה · אם באין כל כך שנימס הקרקע (ב) יפין הן ואין צריך להתענות: לגוף בה פי חבית · שעושות מן המים עד שנעשה טיחות כל כך שיכול לעשות מגופת חבית בלא תוספת מים: אין בהם משום ועצר · אין זו קללה של ועצר את השמים: קודם ועצר · קודם זמן ק"ש דכתיב ביה ועצר את השמים אע"פ שלא יהיה רוב גשמים: אבל ירדו קודם ועצר דצפרא יש בהן משום ועצר · הואיל ולא ירדו ביום ואין יפין לעולם: לית בהו מששא · ואין שנתן מתברכת: וחסדכם כענן בקר · שאין בו ממש: מיטרא במיפתח בבי· אם יורדין בבקר כשפותחין הפתחים יקפל החמר שמוכר תבואה את שקו ליכנס לישן מפני שהשנה מתברכת ויהיה שובע בעולם ולא *ישתכר במכירת תבואתו אלמא יפין הן: דקטיר בעיבא · אם נתקשרו שמים בעננים עבים ולא קלושים אין בהם משום ועצר: דקטיר בעננא · שהיא קלושה מעט אין בו ממש: טבא לשתא · אשריה כלומר טובה יש לשנה דטבת ארמלתא שאין גשמים יורדין בה להרביע את הארץ: איכא דאמרי דלא ביירי תרביצי · אותן מקומות שמרבילין בהן תורה אינן בורות מפני שהדרכים יפין הן והולכין התלמידים ממקום למקום ללמוד תורה ל"א לא ביירי תרביצי גנות שאינן גדלין על רוב מים כגון כרשינין: לא שקיל שודפנא · אין השדפון נאחז ומתדבק בתבואה: מנוולתא · שהדרכים מנוולים בטיט מפני הגשמים: הא דאתא מיטרא מעיקרא · שירדו הגשמים בזמנן במרחשון וירדו אף בטבת רעים הן שכבר די לעולם בגשמים של מרחשון: דלא אתא מיטרא מעיקרא · טבא לשתא דטבת מנוולתא לשון אחר הא דאתא מיטרא מעיקרא טבא דמנוולתא: אין בהם משום ועצר · דאותן של קצת מדינה שירדו להן גשמים מוכרין לאחרים: ואמר רב יהודה אמר רב שתיהן לקללה · אותן שירדו ואותן שלא ירדו מפני שרוב גשמים קלקלו את תבואתם: הא דאיכא מיטרא טובא · יותר מדאי שתיהן לקללה: כדמבעי ליה · אין בהן משום ועצר שקצת מדינה תספק לקצת מדינה: תמטר תהא מקום מטר · כלומר יותר מדאי: מאימתי מברכין על הגשמים · בפרק הרואה (ברכות דף נד·) אמרינן על הגשמים אומר הטוב והמטיב והתם (דף נט·) פרכינן הך ברכה דתקון לה רבנן °ומשנינן לה הא דחזא מיחזא והא דשמע משמע: חתן לקראת כלה · שירדו כל כך שכשהטפה נופלת יוצאה אחרת ובולטת כנגדה מפני מורי ל"א שהשווקין מקלחין מים שוק מקלא וזה מקלא כנגדו: רוב ההודאות · כלומר רוב ההודאות אתה קורא להקב"ה ולא כל ההודאות והכי משמע ברוך אתה ברוב ההודאות ולא בכל אלא כך תופס בא"י אמ"ה אל ההודאות דמשמע כל ההודאות: למימריכהו

מסורת הש"ס

[נ"ל עד שיתו קראיתא במשנה נדרים סב: ועי' במשנה ז פ"ט דשביעית]

*) [נ"ל פאה ר"ל בזית עי' חולין קלא:]

ב"ק פא.

[פסחים נב: נדה נא.]

[ב"ק דף פא.]

ברכות נט. ע"ש

[גי' רי"ף ורא"ש מודים וגי' רא"ש א"ד הונא]

[שם בברכות פרש"י בע"א ע"ש]

ברכות נט: וע"ש

הגהות הב"ח

(א) גמ' הנודר עד הגשמים עד שיהו גשמים עד שתרד:

(ב) רש"י ד"ה גשמים שנימס הקרקע בעומק טפח יפין הן:

הגהות הגר"א

[א] גמ' כהמון גליו כו' עד. נ"ב וימליכו את שמך מלכנו כ"ה גירסת הרי"ף וש"פ:

רבינו גרשום

מאימתי כל אדם מותרין בלקט בשכחה ובפאה של בעה"ב המוציא לקט שכחה ופאה יכול ליקח. משילכו הנמושות שככר הסיחו עניים מדעתן. אתיגדא בטורח שכבר לא השאירו כלום: שבילי הרשות דרכים שהם ברשות היחיד בשדות *) ברביעה שניה כבר כלת לחיה: שניה אין צריך אלא כדי שיכול ללוש מהן עפר לגוף פי החבית. אין בהן משום ועצר. כלומר דיש בהן משום ברכה. קודם ועצר דק"ש: מוך קפל ודמוך כלומר שכל היום יורד מטר: עיבא עבים עבות הן של ברכה ובהכי אמרו מוך שקך וגני: ענני קטנים. ארמלתא שאין יורד גשמים' לא ביירי תרביצי אין חריבין בתי מדרשות שיכולין תלמידים לבוא שאין מעכבין להן גשמים ובטבת יש להם פנאי יותר מכל ימות השנה ע"א שאין מפסידין הגנות: דאתא מיטרא מעיקרא. קודם שבת ובטבת (נמי אתי טוביה אי ומוקפין) הוי ארמלתא: הא כתיב והמטרתי **) לפורענות: הא דאתא טובא אין בהן משום ועצר דברכה הוי. דאתא כדבעי כלומר זעיר הוי קללה דיקא נמי דקרא בזעיר מיטרא כתיב: תמטר תהא מקום מטר כל דהו: משיצא חתן לקראת כלה. משיצאו מים

*) נראה דצ"ל עד מתי נהנין וכו' עד שתרד רביעה שניה שאז כבר כלה לחיה. **) נ"ע ואר"י אמר רב שתיהן לפורענות.

גליון הש"ס רש"י ד"ה מאימתי מברכים כו' ומשנינן לה הא דחזי מתזי. ק"ל הא דחינן שם כך פירושא ומסקינן אידי ואידי דמחזי כאן דאתא טובא וכו' וצ"ע:

תורה אור

*נימרינהו לתרווייהו אל ההודאות ורוב ההודאות אמר ר' אבהו גדול יום הגשמים מתחיית המתים דאילו תחיית המתים לצדיקים ואילו גשמים בין לצדיקים בין לרשעים ופליגא דרב יוסף דאמר רב יוסף *מתוך שהיא שקולה כתחיית המתים קבעוה בתחיית המתים אמר רב יהודה גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה שנא' °יערף כמטר לקחי ואין לקח אלא תורה שנא' °כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו רבא אמר יותר מיום שניתנה בו תורה שנאמר יערף כמטר לקחי *מי נתלה במי הוי אומר קטן נתלה בגדול רבא רמי כתיב יערף כמטר לקחי וכתיב תזל כטל אמרתי אם תלמיד חכם הגון הוא כטל ואם לאו עורפהו כמטר תניא היה ר' בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים שנאמר °עץ חיים היא למחזיקים בה ואומר °רפאות תהי לשרך ואומר °כי מוצאי מצא חיים וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות שנאמר יערף כמטר לקחי ואין עריפה אלא הריגה שנאמר °וערפו שם את העגלה בנחל א"ל ר' ירמיה לר' זירא ליתי מר ליתני א"ל חלש לבאי ולא יכילנא לימא מר מילתא דאגדתא א"ל הכי אמר ר' יוחנן מאי דכתיב °כי האדם עץ השדה וכי אדם עץ שדה הוא אלא משום דכתיב °כי ממנו תאכל ואותו לא תכרת וכתיב אותו תשחית וכרת הא כיצד אם ת"ח הגון הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרת ואם לאו אותו תשחית וכרת אמר רבי חמא (*אמר רבי) חנינא מאי דכתיב °ברזל בברזל יחד לומר לך מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו אף שני תלמידי חכמים מחדדין זה את זה בהלכה אמר רבה בר בר חנה למה נמשלו דברי תורה כאש שנאמר °הלא כה דברי כאש נאם ה' לומר לך מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי והיינו דאמר רבי יוסי בר חנינא *מאי דכתיב °חרב אל הבדים ונואלו חרב על שונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בד בבד בתורה ולא עוד אלא שמטפשין שנאמר ונואלו ולא עוד אלא שחוטאין כתיב הכא ונואלו וכתיב התם °אשר נואלנו ואשר חטאנו ואיבעית אימא מהכא °נואלו שרי צוען [וגו'] והתעו את מצרים אמר רב נחמן בר יצחק למה נמשלו דברי תורה כעץ שנאמר °עץ חיים היא למחזיקים בה לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול אף תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים והיינו דאמר ר' חנינא *הרבה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מרבותי ומתלמידי יותר מכולן רבי חנינא בר פפא רמי כתיב °לקראת צמא התיו מים וכתיב °הוי כל צמא לכו למים אם תלמיד הגון הוא לקראת צמא התיו מים ואי לא הוי כל צמא לכו למים רבי חנינא בר חמא רמי כתיב °יפוצו מעינותיך חוצה וכתיב °יהיו לך לבדך *אם תלמיד הגון הוא יפוצו מעינותיך חוצה ואם לאו יהיו לך לבדך (*ואמר) רבי חנינא בר אידי °למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה *ואמר רבי אושעיא למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו במים וביין ובחלב דכתיב הוי כל צמא לכו למים וכתיב °לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב לומר לך מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה (א) כדאמרה ליה *ברתיה דקיסר לר' יהושע בן חנניה אי *חכמה מפוארה בכלי מכוער אמר לה אביך רמי חמרא במני דפחרא אמרה ליה אלא במאי נירמי אמר לה אתון דחשביתו רמו במאני דהבא וכספא אזלה ואמרה ליה לאבוה רמייא לחמרא במני דהבא וכספא ותקיף אתו ואמרו ליה אמר לה לברתיה מאן אמר לך הכי אמרה ליה רבי יהושע בן חנניה קריוהו אמר ליה אמאי אמרת לה הכי אמר ליה כי היכי דאמרה לי אמרי לה והא איכא שפירי דגמירי

אי

רש"י

למימרינהו לתרווייהו · ברוך אתה ברוב ההודאות במרבית ההודאות האל של כל ההודאות משמע ומתחלה היה משמע רוב ממש ולא מרובות וכמו כן בישתבח אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות · מפי רבי : (ב) רשעי עובדי כוכבים אינן חיין כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה (ישעיה סו) : ופליגא דרב יוסף · דאיהו אמר כתחיית המתים ולא יותר שבה חיים בני אדם שהתבואה גדילה בו : כמטר לקחי. השוה לקח למטר : יערף · כמו אף שמיו יערפו טל (דברים לג) ושחקים ירעפו טל (משלי ג) שהיא מרבה הפירות : כתיב תזל כטל · דמשמע נחת : ערפיהו כמטר · הרגהו : לשמה · משום כאשר צוני ה' אלהי ולא כדי להקרות רבי : לא יכילנא · למיגמר : וכי אדם עץ השדה · אלא מקיש אדם לעץ השדה מה עץ השדה אם עץ מאכל הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרות כך תלמידי חכמים אם הגון הוא ממנו תאכל למוד הימנו ואם לאו אותו תשחית סור מעליו : ברזל בברזל יחד · ואיש יחד פני רעהו מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו כגון סכין על גבי חבירתה : אינה דולקת יחידי · עץ אחד אינה דולקת אלא ב' או ג' ביחד : יחידי · בלא חבר שיחדדנו : שמוסיפין טפשות דכתיב (ג) נואלנו · אשר נואלנו מתרגם דאיטפשנא : שחוטאין · דכתיב נואלנו גבי חטאנו : ואיבעית אימא מהכא נואלו שרי צוען וגו' והתעו את מצרים · ותועה היינו חוטא : תורה כעץ · דכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה כשמדליק את האור מלית את העצים דקין תחלה : קטנים מחדדין · ששואלין כל שעה : התיו · משמע להוליך לו מים : וכתיב לכו למים · ילך הוא עצמו : אם תלמיד (חכם) הגון · שרוצה ללמוד ממך מוטב לרב לילך אצלו במקומו : ואם לאו · ילך הוא אצל הרב : יפוצו מעינותיך חוצה · אם הגון הוא אמור לו (ד) סתרי תורה : ואם לאו יהיו לך לבדך · ואין לזרים אתך : שלשה משקים הללו · מים יין וחלב (ה) זו התורה שאינו נותן בה כלום ויודעה ולומדה : בפחות שבכלים · במאני דפחרא (ו) במאני דפחרא · בדרך שחוק אמר ומרמז מה את אומרת לי והלא אביך נותן יין בכלים מכוערין של חרס : והלא במאי נירמיה · אם לא בשל חרס הא כולי עבדי הכי : ותקיף · החמיץ : כי היכי דאמרה לי · אי חכמה מפוארה בכלי מכוער הכי אמרי לה (ז) דיין משתמר בכלי מכוער אף התורה מתקיימת בי יותר משאילו הייתי נאה :

תוספות

וכל העוסק בתורה שלא לשמה תורתו נעשית לו סם המות · וקשה והלא אמרינן (פסחים דף נ:) לעולם יעסוק אדם בתורה אע"ג שאינה לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה ויש לומר דתרי שלא לשמה הוי דמה שאמרינן לעולם יעסוק בתורה אפילו שלא לשמה היינו כלומר כדי שיקרא רבי או כדי שיכבדוהו ומה שאמרינן הכא כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשה לו סם המות היינו מי שלומד לקנטר* : **אם** תלמיד חכם הגון ממנו תאכל· פירוש למוד לפניו ואותו לא תכרות כלומר לא תפרד ממנו לילך לפני רב אחר ואם לאו לא תלמוד לפניו והא דאמרינן דלומדים מת"ח אע"פ שאינו הגון כר"מ שהיה לומד לפני אחר במסכת חגיגה (דף טו·) היינו דוקא תלמיד חכם (אחר) יכול ללמוד לפניו לפי שלא ילמוד ממעשיו אבל אם אינו תלמיד חכם אינו רשאי ללמוד לפניו :

אף דברי תורה וכו' · וכן נמי אמרינן בעירובין פ' כילד מעברין (דף נה·) לא בשמים היא ולא מעבר לים היא כלומר לא תמצא התורה במי שמגביה עצמו כשמים שדעתו גבוה ולא בסוחרים ההולכים במדינת הים בעבר הים *דאי ספרא לא סייפא ואי סייפא לא ספרא °והכי נמי איתא התם לא בסחרנין ולא בתגרין ולא *באיסטרולגין כלומר באותן שרואין בכוכבים אמרו ליה לשמואל והא מר איסטרולגוס הוא אמר להו תיתי לי דלא מעיינא בהו אלא בעידן דנפקא *למיא פירוש להטיל מים ולא אני מבטל לעצמי :

***אי** הוו סנו הוו חכימי טפי·(ח) פי' אם היו שונאים היופי הוו תלמידי חכמים ביותר :

ברואתים

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פ"ד מהל' ת"ת הל' א טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף ז :

כב ב מיי' שם פ"ג הלכה ט :

רבינו חננאל

שנתון במקום האשבורו. אבל אם באו כדבעו לה לברכה : משיצא חתן לקראת כלה . כשתרד הטיפה על הקרקע שכבר ירד בו מטר מעלת כמין אבעבועין היו מברכין ברכת גשמים : א"ר אבהו גדול יום הגשמים כיום שנתנה בו תורה כו' . כל העוסק בתורה לשמה נעשית לו סם חיים שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה והמתעסק שלא לשמה נעשית לו סם המות שנאמר יערוף כמטר לקחי ואין עריפה אלא הריגה א"ר יוחנן כתיב כי האדם עץ השדה אם ת"ח הוא הגון ממנו תאכל ואותו לא תכרות . ואם אינו הגון אותו תשחית וכרת . דברי תורה אין מתקיימין ביחידי שנאמר חרב על הבדים ונואלו . והקטנים מחדדים את הגדולים כו'. ומתלמידי יותר מכולם . (למה)

[אין זה בעירובין אלא במדרש פ' נצבים איתא קצת מזה]

[במדרש הנ"ל איתא לבית המים]

שייך לע"ב

רבינו גרשום

מים התחתונים לקראת מים העליונים כדרך שיבא חתן לקראת כלה : ששקולה כתחיית המתים ששניהם חיים לעולם·אלא להכי כתיב כי האדם [עץ השדה] שת"ח נמשל בו וממנו תאכל . כלומר שיכול להבין בתורה : אותו תשחית וכרת שהתורה משחתת בו . נואלו שרי צוען . והרי הן היו חוטאין:בפחות שבכלים.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא במי שדעתו שפלה עליו כדאמרה ליה כו' בכלי מכוער אמר לה אי בת מלכא אבוך במאי רמי חמרא אמרה ליה במאני דפחרא אמר לה כ"ע במאני דפחרא ואבוך במאני דפחרא אמרה ליה אלא במאי נירמי אמר לה כגון אתון דחשביתון רמו: (ב) רש"י ד"ה (רשעי עובדי כוכבים) תא"מ ונ"ב ס"א רשעים : (ג) ד"ה שמוסיפין טפשות דכתיב אשר נואלנו מתרגם כו' כנ"ל: (ד) ד"ה יפוצו כו' אמור לו (סתרי תורה) תא"מ ונ"ב ס"א דברי תורה: (ה) ד"ה שלשה כו' מים יין וחלב בלא כסף זו התורה מי שאינו נותן: (ו) ד"ה בפחות כו' דפחרא הס"ד ואח"כ מה"ד

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אף ד"ת וכו' והכי איתא התם במדרש דברים רבה פ"ח :

מסורת הש"ס

[ברכות נט:] [שם:] מגילה כא:

[ברכות לג.]

[ב"ב יב.]

[ברכות סג: מכות י. ע"ש]

[נ"ל ברבי]

[מכות י. ע"ש]

[נ"ל אמר]

נ"ל אמר

ישעיה נה

נדרים נ: ע"ש [עי' פרש"י בע"ז עז: סד"ה פתיא אוכמא]

א"נ אי בת מלכא את כו' בשחוק אמר : (ז) ד"ה כי היכי כו' הכי אמרי לה כי היכי דיין משתמר : (ח) תוס' ד"ה אי הוו כו' פי' אם היו שונאים כ"כ ולהאי פירושא ניחא מגופיה דיעקב ודרבי אבהו אבל לפרש"י קשיא :

אי הוו סנו טפי הוו גמירי דבר אחר מה שלשה משקין הללו אין נפסלין אלא בהיסח הדעת אף דברי תורה אין משתכחין אלא בהיסח הדעת אמר רבי חמא בר' חנינא גדול יום הגשמים (א) כיום שנבראו שמים וארץ שנאמר °הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק תפתח ארץ ויפרו ישע וצדקה תצמיח יחד אני ה' בראתיו בראתים לא נאמר אלא בראתיו אמר רב אושעיא גדול יום הגשמים שאפי' ישועה פרה ורבה בו שנאמר תפתח ארץ ויפרו ישע אמר רבי תנחום בר חנילאי אין הגשמים יורדים אלא א"כ נמחלו עונותיהן של ישראל שנאמר °רצית ה' ארצך שבת שבות יעקב נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה א"ל זעירי מדיהבת לרבינא אתון מהכא מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה °ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת וגו' אמר ר' תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו אין הגשמים נעצרין אא"כ נתחייבו שונאיהן של ישראל כליה שנאמר °ציה גם חום יגזלו מימי שלג שאול חטאו א"ל זעירי מדיהבת לרבינא אתון מהכא מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה °ועצר את (ב) השמים ואבדתם מהרה אמר רב חסדא אין הגשמים נעצרין אלא בשביל ביטול תרומות ומעשרות שנאמר ציה גם חום יגזלו מימי שלג מאי משמע *תנא דבי רבי ישמעאל בשביל דברים שצויתי אתכם בימות החמה ולא עשיתם יגזלו מכם מימי שלג בימות הגשמים אמר רבי שמעון בן פזי אין הגשמים נעצרין אלא בשביל מספרי לשון הרע שנאמר °רוח צפון תחולל גשם ופנים נזעמים לשון סתר אמר רב סלא אמר רב המנונא אין הגשמים נעצרין אלא בשביל עזי פנים שנאמר °וימנעו רביבים ומלקוש לא היה ומצח אשה זונה היה לך וגו' ואמר רב סלא אמר רב המנונא כל אדם שיש לו עזות פנים סוף נכשל בעבירה שנאמר ומצח אשה זונה היה לך רב נחמן אמר בידוע שנכשל בעבירה שנאמר היה לך ולא נאמר יהיה לך אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש לו עזות פנים מותר לקרותו רשע שנאמר °העז איש רשע בפניו רב נחמן בר יצחק אמר מותר לשנאותו שנאמר °ועז פניו ישונא אל תקרי ישונא אלא ישנא אמר רב קטינא אין הגשמים נעצרין אלא בשביל ביטול תורה שנאמר °בעצלתים ימך המקרה *בשביל עצלות שהיה בישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב"ה מך ואין מך אלא עני שנאמר °ואם מך הוא מערכך ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר °המקרה במים עליותיו רב יוסף אמר מהכא °ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקים ורוח עברה ותטהרם ואין אור אלא תורה שנאמר °כי נר מצוה ותורה אור בהיר הוא בשחקים תנא דבי ר' ישמעאל אפילו בשעה שרקיע נעשה בהורין בהורין להוריד טל ומטר רוח עברה ותטהרם אמר ר' אמי אין הגשמים נעצרין אלא בעון גזל שנאמר °על כפים כסה אור בעון כפים כסה אור ואין כפים אלא חמס שנאמר °ומן החמס אשר בכפיהם ואין אור אלא מטר שנאמר °יפיץ ענן אורו מאי תקנתיה ירבה בתפלה שנאמר °ויצו עליה במפגיע *ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר °ואתה אל תתפלל בעד העם הזה [וגו'] ואל תפגע בי וא"ר אמי מאי דכתיב °אם קהה הברזל והוא לא פנים קלקל אם ראית רקיע שקיהה כברזל מלהוריד טל ומטר בשביל מעשה הדור שהן מקולקלין שנא' והוא לא פנים קלקל מה תקנתן יתגברו ברחמים שנא' °וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כל שכן אם הוכשרו מעשיהן מעיקרא ריש לקיש אמר אם ראית תלמיד שלמודו

תוספות

בראתים לא נאמר אלא בראתיו · פי' דמשמע דמהדר אגשם ואם כן משום דגדול יום הגשמים כיום שנברא בו שמים וארץ משתבח ביה הקב"ה אי הוה כתיב בראתים הוה משמע דאהדר אשמים וארץ: פנים נזעמים לשון סתר · פירוש בשביל לשון שקר שאומר לשון הרע הרוח צפון תבטל הגשם והיינו פנים נזעמים:

מותר לקרותו רשע · אף על גב דאמרי' בקדושין (דף כח·) הקורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו לזה מותר דודאי נכשל בעבירה ועומד במורדו דהכרת פניו ענתה בו:

בהורין · לשון בהרות טרוק"ש בלע"ז:

אס

רש"י

אי הוו סנו. אותם נאים שהם חכמים: טפי הוו גמירי · שאי אפשר לנאה להשפיל דעתו ובא לידי שכחה: בהיסח הדעת· שאם לא ישמרם יפה יהו נשפכין או טפל לתוכן דבר מאוס ונפסלים מלשתות בדבר קל יותר משמן ודבש שמתוך שהן עבים לפה הפסולת למעלה ואפשר אדם נוטל העליון וזורקו לחוץ והתחתון בר ונקי מה שאין כן במשקה נגול שאינו עב קליי"ר בלע"ז: בהיסח הדעת · אם אינו מחזירם תמיד: שנאמר הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק תפתח ארץ ויפרו ישע וצדקה תצמיח יחד אני ה'. בראתי· בראתים לא נאמר· דמשמע השחקים יזלו קאי אלא אני ה' בראתיו לטל ומטר שמע מינה שמשתבח ומתפאר (ג) הקב"ה במטר השמים: ישועה פרה ורבה בו · מלילי זכות נכנסין לפניו ביום הגשמים שנזכר לישועה מתוך שעת רצון הוא לישנא דקרא ויפרו ישע ואימתי בזמן שהשחקים יזלו צדק: רצית ה' ארצך · במים: נשאת עון עמך · מיד: ה"ג א"ל מר זעירי מדיהבת לרבינא כו' · זעירי שתם היה מן הראשונים ורבינא סוף הוראה לא ראו זה את זה: ואתה תשמע השמים וגו' · ואומר ונתת מטר על ארצם בתפלה דשלמה: ציה גם חום יגזלו מימי שלג · כשציה גם חום גוזלין מימות השלג שאינן יורדין מטר כמשפטם בידוע ששאול חטאו: ולא יהיה מטר · וסמיך ליה ואבדתם: ליה · דריש לשון לווי דברים שצויתי אתכם בימות החמה תרומות ומעשרות גזלו מימי שלג את המטר: רוח צפון תחולל גשם ופנים נזעמים לשון *שקר· תחולל תבטל כמו לא יחל דברו (במדבר ל) כדאמרי' ביבמות (דף עב·) דרוח צפון ברור הוא ומביא אורה לעולם מה שגשמים נעצרין ופנים נזעמין שמראה הקב"ה שאינו מביא מטר לעולם מפני לשון שקר רכילות ופשט המקרא כשם שרוח צפון תחולל גשם כך פנים נזעמים מפני לשון שקר: וימנעו רביבים · משום דמאנת הכלם שהיה בך עזות: היה · משמע כבר נכשל: העז איש · שיש בו עזות פנים אמור לו רשע בפניו ואין בו משום מלקות כדאמרי' במסכת קדושין (דף כח·) ומשום דבר זה בלבד מותר לקרותו רשע: מותר לשנאותו · אע"ג דכתיב ואהבת לרעך כמוך: ועז פניו ישונא · ועז כתיב חסר ו' מי שהוא עז פנים ישנא בשו"א *): ימך · כמי שאין בו כח להוריד טל ומטר: ועתה לא ראו אור. מפני שלא ראו אור של תורה: אפילו כשהשמים בהורין · כמו בהרת מנומר בעבים ורוצה להוריד גשמים רוח עברה ותטהרם מפזרת העבים: (ד) המלאך אף ברי שמו יפיץ ענן אורו גשם שלו: ויצו · הקדוש ברוך הוא: עליה · על הגשם שתרד: במפגיע · כשיתפלל עליה כמו ואל תפגע בי: קהה הברזל · כמו הקהה את שיניו *ושיני בנים תקהינה (ירמיה לא): והוא לא פנים קלקל · שקלקלו הדור: וכ"ש אם הוכשרו מעשיהן · קודם לכן והכי משמע ויתרון הכשיר שהכשיר לחכמה אם הכשירו מעשיהן מתחילה שיבואו הגשמים יותר מבחיילים יגבר שהן מגבירין חיילים ועומדין בתפלה בזמן שקלקלו: שלמודו

*) [נ"ב בשי"ן שמאלית וע' עי' מהרש"א בח"א]

רבינו חננאל

אין הגשמים יורדין בעולם אא"כ נמחלו עונותיהם של ישראל· שנאמר רצית ה' ארצך וגו' נשאת עון עמך וגו' ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת עבדיך ועמך ישראל כי תורם את הדרך הטובה אשר ילכו בה ונתת מטר על ארצך אשר נתת לעמך לנחלה. אין הגשמים נעצרים אא"כ נתחייבו שונאי ישראל כלייה כו' או בשביל תרומות ומעשרות. ובשביל מספרי לשה"ר. ובשביל עזי פנים. וכל מי שיש לו עזות פנים ודאי נכשל בעבירה. ומותר לקרותו רשע שנאמר העז איש רשע בפניו ומותר לשנאותו [שנאמר] ועזו פניו ישונא א"ת ישונה אלא ישנא· אין הגשמים נעצרים אלא בעון גזל שנאמר על כפים כסה אור ואין כפים אלא גזל שנאמר ומן החמס אשר בכפיהם. וכן נמי נעצרים בשביל ישראל שמעשיהם מקולקלין. והוא לא פנים קלקל

רבינו גרשום

כלי חרס: נפסלין בהיסח הדעת. כלומר מפסידין כשאין משתמרין· אלא בראתיו· דהיינו בריית עולם: שצויתי אתכם בימות החמה היינו תרומות ומעשרות: שנאמר ומצח שהיא עז פנים מיד אשה זונה היה לך ועוז פניו שמעיז פניו ישונא: ימוך שאינו נותן מטר: בהרים בהרים גרודים:

ויקרא כז

הגהות הב"ח

(א) גמרא גדול יום הגשמים כיום שנבראו ס"א מיום: (ב) שם ועצר את השמים ולא יהיה מטר ואבדתם: (ג) רש"י ד"ה שנאמר כו' ומתפאר בו הקב"ה (ומניח שמים) תא"מ ונ"ב ס"א אין זה ולספרים דגרסי גדול יום הגשמים מיום שנבראו הי' ניחא ומכרית ממה שמניח שמים אלמא דגדול מיום: (ד) ד"ה אפי' כו' המלאך אף ברי. נ"ב לשון רש"י באיוב אף ברי שם מלאך הממונה על העננים והוא יפיץ ענן מטרו של המקום:

מסורת הש"ס

שבת לב:

[נ"ל סתר]

[מגילה יא.]

[לקמן ח. ברכות כו: סוטה יד. סנהדרין מד:]

[בהגדה של פסח]

שלמודו קשה עליו כברזל בשביל משנתו שאינה סדורה עליו שנאמר °והוא לא פנים קלקל מאי תקנתיה ירבה בישיבה שנאמר °וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כ"ש אם משנתו סדורה לו מעיקרא כי הא דריש לקיש הוה מסדר מתני' ארבעין זמנין כנגד מ' יום שניתנה תורה ועייל לקמיה דר' יוחנן רב אדא בר אהבה מסדר מתני' עשרין וארבע זמנין כנגד תורה נביאים וכתובים ועייל לקמיה דרבא רבא אמר אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים שנאמר והוא לא פנים קלקל מאי תקנתיה ירבה עליו רעים שנאמר וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כ"ש אם הוכשרו מעשיו בפני רבו מעיקרא ואמר ר' אמי מאי דכתיב °אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון אם ראית דור שהשמים משתכין (א) כנחשת מלהוריד טל ומטר בשביל לוחשי לחישות שאין בדור מאי תקנתן ילכו אצל מי שיודע ללחוש דכתיב °יגיד עליו רעו ואין יתרון לבעל הלשון ומי שאפשר לו ללחוש ואינו לוחש מה הנאה יש לו ואם לחש ולא נענה מאי תקנתיה ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו בתפלה שנאמר °ויצו עליה במפגיע *ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר °ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי ואם לחש ועלתה בידו ומגיס דעתו עליו מביא אף לעולם שנאמר °מקנה אף על עולה רבא אמר שני ת"ח שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה מתקנאין באף ומעלין אותו שנאמר מקנה אף על עולה *אמר ר"ל מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו שנאמר °נשא לבבנו אל כפים [*איני והא] אוקים שמואל אמורא עליה ודרש °ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו ואף על פי כן °והוא רחום יכפר עון וגו' *לא קשיא כאן ביחיד כאן בציבור אמר ר' אמי אין גשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמנה שנאמר °אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף וא"ר ר' אמי בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה מניין מחולדה ובור ומה המאמין בחולדה ובור כך המאמין בהקב"ה עאכ"ו אמר רבי יוחנן כל המצדיק את עצמו מלמטה מצדיקין עליו הדין מלמעלה שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף רבי חייא בר אבין אמר רב הונא מהכא °וכיראתך עברתך ריש לקיש אמר מהכא °פגעת את שש ועושה צדק בדרכיך יזכרוך הן אתה קצפת ונחטא בהם עולם ונושע אמר ריב"ל כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר בהם עולם ונושע אמר ריש לקיש מאי דכתיב °ועצר את השמים בשעה שהשמים נעצרין מלהוריד (*טל ומטר) דומה לאשה שמחבלת ואינה יולדת והיינו דאמר ריש לקיש משום בר קפרא נאמרה עצירה בגשמים ונאמרה עצירה באשה נאמרה

רש"י

שלמודו קשה עליו כברזל · שקשה הוא לו מרוב קושיות בשביל משנתו שאינה סדורה לו ואינו זוכר מה כתיב בה ולפיכך אינו יודע לפרק אי נמי שגורסה בטעות פוטר על החיוב ומחייב על הפטור ומקשי עלה מדוכתא אחריתי והכי משמע קרא והוא לא (ב) שאינו יודע שמועתו מפני שפנים קלקל שקלקל במשנה שהיא קודם לגמרא: ירבה בישיבה · שיסדירו בני הישיבה משנתם שנאמר וחיילים בין תלמידים שהן חיילות חיילות: ויתרון הכשיר · כשסידר משנתו מתחילה: כנגד מ' יום שניתנה התורה · שתתקיים בידו והדר עייל קמיה דר' יוחנן למיגמר גמרא: כנגד תנ"ך · שהן כ"ד ספרים: שפנים קלקל · שהראה לו פנים רעות: ירבה עליו רעים · לפייס הימנו שיסבור לו פנים: משתכין עליו כנחושת · מאדימין פנים כעין רודיליי"א כדאמרי' בבבא מציעא (דף כו.) דשתיך טפי שהעלה חלודה שנעצרין (*מלהוליד) טל ומטר: לוחשי לחישות · בשביל שאין מתפללים תפלה בלחש: יגיד עליו רעו · יתפלל עליו חבירו וגבי גשמים כתיב באיוב: ואין יתרון לבעל הלשון · כלומר מה הנאה יש לבעל הלשון שיודע ללחוש ואינו לוחש: מקנה אף על עולה · מקנה אף מי שמגיס דעתו ועולה: ואין נוחין זה לזה כו' · והכי משמע בשביל שצריך להגיד זה לזה ולהיות נוחין בהלכה ואינן עושין מקנה מתקנאים מתגרים באף ומעלים אותו ומביאים אותו עליהן · ויש גורסין ונוחין זה לזה בהלכה מתקנאים באף וכו' משיגיד עליו רעו שנוחין זה לזה מתקנאים באף ומעלים אותו מעליהם: ארי דורס ואוכל · מיד ואינו מתירא: טורף ואוכל · שמוליך לחוריו ואוכל שם שמפחד מן הבריות ולכולן יש להם הנאה: ולך מה הנאה יש לך · שאתה נושך בני אדם והורגן והוא אומר מה יתרון לבעל הלשון שמספר לשון הרע אע"פ שאין לו הנאה ולפיכך מביאו (ג) הקב"ה בדין אלא נחש כדי שיתביישו מפני שהשיא אדם הראשון ומתביישין עמו מספרי לשון הרע: ולבם לא נכון עמו · עם הקב"ה: ואעפ"כ כתוב בסמוך והוא רחום יכפר עון ושומע תפלתם והיכי אמרת שאין תפלתם נשמעת אא"כ משים נפשו בכפו כלומר שנפשו מכוונת בכפו (ד): בלבור · תפלתם נשמעת ואע"פ שאין לב כולם שלם כדכתיב ויפתוהו בפיהם בדברים ל' רבים: ביחיד · אינו אלא א"כ לבו מכוון: בזמן שאמת מארץ תצמח · שיש אמונה במשא ומתן אז צדק משמים נשקף דהיינו גשמים שהן צדקה: מחולדה ובור · שהמיתו שני בני אדם מלוי הוא באגדה (ה) מעשה בבחור אחד שנתן אמונתו לריבה אחת שישאנה אמרה מי מעיד והיה שם בור אחד וחולדה אמר הבחור בור וחולדה עדים בדבר לימים עבר על אמונתו ונשא אחרת והוליד שני בנים אחד נפל לבור ומת וא' נשכתו חולדה ומת אמרה לו אשתו מה מעשה הוא זה שבניו מתים במיתה משונה ואמר לה כך וכך היה המעשה: המאמין בהקדוש ברוך הוא · שמשימו עד בינו לבין חבירו על אחת כמה וכמה: המצדיק עצמו · שמכשיר ומקשט מעשיו: מצדיקין עליו · מדקדקין עמו אפילו כחוט השערה יותר משאילו מקלקל מעשיו כדי למרק עונותיו: שנאמר אמת מארץ תצמח · אז צדק משמים נשקף צדקה אין כתיב כאן אלא צדק דמשמע דין: וכיראתך עברתך · על מי שהוא ירא אותך אתה מחזיק עברתך כדי למרק עונותיו ופשט המקרא מי יודע עוז אפך מי יודע עוז וכח למצוא אותו לנוס מפניך ביום אפך וכיראתך עברתך כשם שאתה יראוי ומפוחד כך יש להתיירא ולהתפחד מעברתך: פגעת את שש ועושה צדק · במי ששמח ועושה צדק שהן העושים כך בדרכיך יזכירוך אתה פוגע בו אם חוטא כלום כמו ויפגע בו וימת · קרא הכי הוא פגעת את שש ועושה צדק והן העושין כך בדרכיך יזכירוך באותם דרכים שאתה מייסרן ביסורין יזכירוך לטובה ואומרים הן אתה קצפת בשביל שחטאנו בהם עולם ונושע בשבילם נושע לעולם הבא: שמחבלת · כמו חבלי יולדה אף השמים עושין כן וקשה לעולם ועל חטא הוא: נאמרה

תוספות

אם ראית דור שהשמים משתכין עליו כנחושת מלהוריד גשם עליו וכו' · מכאן מוכיח ר"ת דהא דאמרי' בבבא בתרא (דף יט. ושם) אין טומנין בסלעים מ"ט משום דמשתכי ליה לקדירה ר"ל משתכי מקלקלים המאכל שבקדירה ובלע"ז אורמשי"ר והא דאמר לקדירה לאו דוקא לקדירה אלא למאכל שבקדירה דהכי נמי קאמר (שבת דף יח:) האי קדרה חייתא שרי ואין לפרש כפרש"י שפי' התם משתכי משברים הקדירה דא"כ מאי קאמר הכא שהשמים משתכין (ו) ר"ל שהשמים משתברין אלאודאי משתכים ר"ל מעלין חלודה כמו דבר שבטל ממלאכתו ימים רבים ומחליד ובלע"ז ראולוי"ר: **ואי** לוחש ועלתה בידו ומגיס דעתו מביא אף לעולם שנאמר יגיד עליו ריעו וגו' · כלומר אם יגיד עליו ריעו שעל ידו באו הגשמים והוא מגיס דעתו מקנה אף עולה כלומר הוא קונה אף ועולה כלומר אם עולה שמגיס דעתו עליו הוא מקנה האף:

בחולדה ובור כך בהקב"ה על אחת כמה וכמה · פי' מאמין בחולדה ובור מעשה היה בנערה אחת היתה רוצה לילך לבית אביה והיה בור בדרך ונפלה ובא בחור אחד ואמר אם אני אעליך תנשאי לי אמרה לו הן ונשבעו ביניהן שהוא לא ישא אשה אחרת והיא לא תנשא לאיש אחר ואמרו מי מעיד ביניהו והיתה חולדה אחת הולכת לפני הבור ואמרו אלו שניהם בור וחולדה יהיו עדים ביניהו והלכו לדרכם והיא עמדה בשבועתה והוא נשא אשה אחרת וילדה בן באת חולדה ונשכתו ומת וילדה לו בן שני ונפל לבור ומת אמרה לו אשתו מה זה המעשה שהגיע לנו שלא כשאר בני אדם נזכר השבועה וסיפר לאשתו כל המעשה אמרה לו א"כ חזור וקחנה וכתב לה גט והלך ונשא את הבתולה והיינו דאמרי המאמין בבור וחולדה שהעמידו עדותן: וגלומה

רבינו חננאל

תלמיד שתלמודו קשה עליו מפני שאין רבו מסביר לו פנים בהלכה: אם ראית הגשמים נעצרים ומתכסין שאין בדור לוחש לחישות כראוי כו'. ואין הגשמים יורדין אלא בשביל בעלי אמונה שנאמר אמת מארץ תצמח א"ר יוחנן כל המצדיק עצמו מלמטה ומחזיק דרך החסידות אפילו מעט אם יטה מדקדקין עליו מלמעלה ולוקחין הדין ממנו שנאמר אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף. ועוד מהכא וכיראתך עברתך. לפי דקדוקין ביראתך כן מדקדקין עליהם בעברתך ועוד מהכא בדרכיך יזכירוך. כפי דרכך מזכירין אותך מלמעלה. אריב"ל כל ששמח ביסורין הבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר הן אתה קצפת ונחטא בהם עולם ונושע. הן קצפת והכית אותנו בשביל חטאתינו שחטאנו שמחנו בהן כלומר הודינו כי הכאה זו בשביל עונותינו היא עולם ונושע ראויה זו להיות ישועה לעולם. א"ר שמעון בן לקיש נאמרה עצירה

רבינו גרשום

וכ"ש היכא דהוכשרו מעשיהם מעיקרא דהיינו יתרון הכשר והוא לא פנים קלקל שלא הראה פנים במשנה קלקל בתלמוד: והוא לא פנים. שאין רבו מסביר לו פנים ירבה עליו רעים. לרצות את רבו שיסביר לו פנים: משתכין. מחליד: לוחשי לחישות שיודעין להתפלל ואין מתפללין: מקנה שמגיס דעתו אף על עולה מעלה כעס על העולם: ומעלי אותו שמסלקין אותו מן העולם: מה הנאה יש לך. שאתה נושך ואינך אוכל. כאן ביחיד. נשא לבבנו: כאן בצבור. ויפתוהו בפיהם: מצדיקים עליו מלמעלה כדכתיב וסביביו נשערה מאד:

הגהות הב"ח

(א) גמ' דור שהשמים משתכין עליו כנחשת מלהוריד כו' לחישות שאין באותו הדור מאי: (ב) רש"י ד"ה שלמודו כו' משמע קרא והוא לא פנים קלקל שאינו יודע: (ג) ד"ה ולך כו' מביאו הקב"ה בדין (אלא נחש) תא"מ ונ"ב ס"א אינו ולגירסא שלפנינו נ"ל מביאן: (ד) ד"ה ואעפ"כ כו' מכוונת בכפו מכוון הס"ד נ"ב כלומר עם כפו: (ה) ד"ה מחולדה כו' מעשה בבחור אחד. נ"ב עי' בערוך ערך חלד מבאר המעשה באריכות: (ו) תוס' ד"ה אם כו' קאמר הכא שהשמים משתכין שאין ר"ל שהשמים:

מסורת הש"ס

[פ"י מלהוריד]

[לעיל ז: וש"נ]

ערכין טו:

ב"י רש"א

[בשאלתות ס"ס קמ"ג איתא קשיין אהדדי לא קשיא כאן ביחיד וכו' וכ"ה בע"י ומעתה אין צריך להגהת רש"א לעיל בסמוך איני והא]

[ילקוט איתא מטר]

עין משפט נר מצוה

כג א ב טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף טו:

כד ג שם סימן תקעא סעיף ג :

כה ד מיי' פ"י מהל' ברכות הלכה כב סמג עשין כו טוש"ע א"ח סימן רל סעיף ב :

נאמרה עצירה באשה שנאמר °כי עצר עצר ה' בעד כל רחם ונאמרה עצירה בגשמים דכתיב °ועצר את השמים נאמר לידה באשה ונאמר לידה בגשמים נאמר לידה באשה דכתיב °ותהר ותלד בן ונאמר לידה בגשמים דכתיב °והולידה והצמיחה נאמר פקידה באשה ונאמר פקידה בגשמים נאמר פקידה באשה דכתיב °וה' פקד את שרה ונאמר פקידה בגשמים דכתיב °פקדת הארץ ותשקקה רבת תעשרנה פלג אלהים מלא מים מאי פלג אלהים מלא מים תנא כמין קובה יש ברקיע שממנה גשמים יוצאין אמר רבי שמואל בר נחמני מאי דכתיב °אם לשבט אם לארצו אם לחסד ימציאהו אם לשבט בהרים ובגבעות אם לחסד ימציאהו לארצו בשדות ובכרמים אם לשבט לאילנות אם לארצו לזרעים אם לחסד ימציאהו בורות שיחין ומערות בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא אמרי היכי נעביד *ניבעי רחמי אתרתי לא אפשר אלא ליבעי רחמי אמותנא וכפנא ניסבול אמר להו ר' שמואל בר נחמני *ניבעי רחמי אכפנא דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב דכתיב °פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון ומנלן דלא מצלינן אתרתי דכתיב °ונצומה ונבקשה מאלהינו על זאת מכלל דאיכא אחריתי במערבא אמרי משמיה דר' חגי מהכא °ורחמין למבעא מן קדם אלה שמיא על רזא דנא מכלל דאיכא אחריתי בימי ר' זירא גזור גזרה וגזור דלא למיתב בתעניתא אמר להו ר' זירא *נקבליה עילוון ולכי בטיל הגזירה ליתביה אמרי ליה מנא לך הא אמר להו דכתיב °ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך אמר רבי יצחק אפילו שנים כשני אליהו וירדו גשמים בערבי שבתות אינן אלא סימן קללה היינו *דאמר רבה בר שילא *קשה יומא דמיטרא כיומא דדינא אמר אמימר אי לא דצריך לברייתא בעינן רחמי ומבטלינן ליה ואמר רבי יצחק שמש בשבת צדקה לעניים שנאמר °וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא ואמר רבי יצחק גדול יום הגשמים שאפילו פרוטה שבכיס מתברכת בו שנאמר °לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידיך ואמר רבי יצחק *אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר °יצו ה' אתך את הברכה באסמיך תנא דבי ר' ישמעאל אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמיך ת"ר *הנכנס למוד את גרנו אומר יר"מ ה' אלהינו שתשלח ברכה במעשה ידינו התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה מדד ואח"כ בירך הרי זו תפלת שוא לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין: קיבוץ גייסות צדקה (*מעשה) פרנס סימן: אמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים כיום קבוץ גליות שנאמר °שובה ה' את שביתנו כאפיקים בנגב ואין אפיקים אלא מטר שנאמר °ויראו אפיקי ים ואמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים שאפילו גייסות פוסקות בו שנאמר °תלמיה רוה נחת גדודיה ואמר רבי יוחנן אין הגשמים נעצרין אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין שנאמר °נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר וא"ר יוחנן מאי דכתיב עשר

תוספות

ונצומה ונבקשה מאלהינו · ויעתר לנו פירוש מדקאמר על [זאת] משמע דאיכא מילתא אחריתא וכן פירש בסמוך על דנא : **אלא** בדבר הסמוי מן העין שנאמר יצו ה' וגו' · תימה דאמרינן פרק כל הבשר (חולין דף קה:) גבי הני שקולאי דדרו חביתא דחמרא בעו לאתפוחי אותבוהו תותי מרזיבא פקע חביתא ומפרש שם בשביל השד שהיה שם עד דאכפייה מר בר רב אשי לשד לשלם אמר ליה שידא למר בר רב אשי ליקבע לי מר זימנא דאיזיל ואשלם קבע ליה זימנא כי מטא זימניה איעכב ואמר ליה אמאי לא אתית בזמנך אמר ליה כל מידי דצייר וחתים וכייל ומני לית לן רשות למישקל מיניה אלמא בדבר המדוד והמנוי לית ליה רשות למשקל מיניה ובדבר הסמוי אית ליה רשות אלמא אין ברכה בדבר הסמוי וי"ל דלא קשה מידי דהא דקאמר התם (ה) היינו טעמא דלית להו אלא בדבר הפקר ולא דבר דכייל ומנוי או צייר וחתים היינו בשביל דאין ברכה מצויה בהני ולית בהו דבר הפקר והאי דבעלים ניהו אלא בדבר הסמוי והיינו מטעם דהברכה מצויה בדבר הסמוי ומה שמתברכה בשביל הברכה אית להו רשות למישקל בסמוי דהיינו כמו הפקר שאין לשום אדם זכות בו אי נמי הכא מיירי בדבר המנוי והמדוד בלא צייר וחתים ובהא אית להו רשותא והתם מיירי במדוד ומנוי וכייל וצייר וחתים ובהא לית להו רשותא : **גדול** יום גשמים כיום קיבוץ גליות שנאמר שובה ה' את שביתנו כאפיקים בנגב וגו' · ואם תאמר אמאי לא קאמר גדול יום הגשמים יותר מקיבוץ גליות דהא כאפיקים בנגב כתיב ומי נתלה במי קטן נתלה בגדול שאפיקים גדולים מיום קיבוץ גליות דהכי נמי אמר (לעיל דף ז') יערוף כמטר לקחי מי נתלה במי קטן נתלה בגדול וי"ל דה"פ אנו מתפללים הכי שובה ה' את שביתנו כאפיקים היורדין בנגב שגדול יום קיבוץ כאפיקים בנגב א"כ עשה עמנו לטובה אות בקבוץ גליות בהיות כי זה כמו זה ואפיקים בנגב תחדש בכל יום כיום קיבוץ גליות אבל יותר לא :

רש"י

נאמרה עצירה באשה כו' · כלומר על כולן מבקשים רחמים : פלג · בריכה : כמין קובה · אבל מלא מים : אם לשבט · אם גזר הקב"ה רוב גשמים לרעה אז יורדים בכח כשבט שמכה בכח וחזרו בתשובה הקב"ה מורידן על הרים וגבעות מקום שאין שם תורה אור איש : אבל אם לחסד · שיורדין בנחת ימציאהו לארצו לארץ ישראל : אתרתי · לא בעינן רחמי אהדדי כדלקמן : נבעי רחמי אכפנא · דליתיב שובעא ומותנא ליבטל ממילא: דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב · לחיים ולא למתים דאינו מביא שובעא כדי להמית בני אדם אלא כדי שיחיו : משביע לכל חי רצון · שובע נותן לבני אדם חיים : על זאת · על חדא משמע בעזרא כתיב : על רזא דנא · בדניאל כתיב : דלא ליתבו בתעניתא · דלא בעו דליתי ברכה לעולם בשבילן : ניקבל עילוון · יומי תעניתא דמשום קבלה מהני לן כתעניתא וכי בטיל גזרה עבדין להו: ומנלן דעבדינן הכי. כלומר דמהני אי עבדינן הכי : אשר נתת לבך להתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך · אלמא משקיבל עליו נשמעו דבריו: כשני אליהו · בימי אחאב שהיה העולם צריך לגשמים דכתיב (מלכים א יז) אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי : סימן קללה · שבני אדם צריכים לחזר בשוק לקנות סעודת שבת (א) : קשי יומי דמיטרא · שאין בני אדם יכולין לעשות צרכיהן : כיומא דדינא · שני וחמישי שמתקבצין בני אדם לדון עם חבריהן כתקנת עזרא שיש הומות וקולות ואוושות ביום הגשמים כיום הדין ובערב שבת כל שכן דקשי מיטרא : והיינו דאמר ר' שילא : ומבטלינהו לירידת גשמים שטורחין בני אדם ואינן יכולין לצאת ולבא : צדקה לעניים · שמתעדנין בה ונוח להן יום ברור ומתחממין בה ביום הצינה : יראי שמי · שומרי שבת : פרוטה שבכיס · אפי' מעשה ידים שאינן צריכים לגשמים מתברכין: ברוך השולח ברכה · (*שיפוע) ומזכיר בה מלכות ואזכרה ככל הברכות כולן : הרי זו תפלת שוא · (ב) ושוב אין ברכה נכנסת בה : בדבר הסמוי מן העין · שאינו יודע הסכום : כאפיקים · כאפיקי נחלים : בנגב · (ג) יבשה והנה חרבו מתרגמינן נגיבו : אפיקי ים · מוצאי (ד) ים אלמא אפיק לשון מים ואפיקים בנגב נמי לשון גשמים: גייסות · חיילות כשאתה מרווה תלמי הארץ בגשם מיד גדודים נוחין כדלקמן : פוסקי צדקה ברבים · לשם ולפנים ואורחא דמילתא נקט שאין אדם עשוי לפסוק צדקה בינו לבין עצמו ואינו נותן : נשיאים ורוח · באין לעולם כאילו גשמים יורדין ואינן יורדין בשביל האיש המתהלל במתת שקר דכשם שהוא עושה לפנים ומחניף את העניים אף שמים מחניפין את הארץ שמראין נשיאים ורוח וגשם אין אי נמי אין קאי אשלשתם דמכל אלו נעצרין :

לינוקא

רבינו חננאל

ולידה ופקידה באשה וכנגדן ברקיע ובארץ . פקידה שנאמר פקדת ארץ ותשוקקה . לידה שנאמר והולידה והצמיחה עצירה שנא' ועצר את השמים תנא כמין קובה יש ברקיע ומשם גשמים יורדים שנאמר פלג אלהים מלא מים : הוה כפנא ומותנא אמרי לא אפשר למבעי רחמי אתרתי דכתיב ונצומה ונבקשה מאלהינו על זאת . במערבא אמרי ורחמין למיבעי מן קדם אלהא על רזא דנא . מכלל דאיכא (אחד) אהריתי: אלא מיבעי רחמי אכפנא (ומותנא נסבול) דכי יהב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב שנאמר פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. בימי רבי זירא גזור שמדא ומנעום מלקבוע תענית א"ר זירא ניקבליה עלוון מהשתא ולכי בטיל שמדא ניתוב בתעניתא שנאמר ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום אשר נתת לבך להבין ולהתענות וגו'. גשמים (בלילי)[בערבי] שבתות אפילו שנים כשני אליהו סימ' קללה הן . אין הברכה מצויה לא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי ולא בדבר השקול אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמיך וגו' . א"ר יוחנן אין הגשמים נעצרין אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואינם נותנים שנאמר נשיאים ורוח וגשם אין וגו' .

רבינו גרשום

אם לשבט דאתי ברזיא : להרים שילך על ההרים: אם לחסד שיורד בנחת ימציאהו ליישוב: צדקה לעניים שמתחממין שהן ערומים: בערבי שבתות סימן קללה הוא שאין יכולין לטרוח לכבוד שבת.*) כרעבד לאבוך · שנעשה גל של עצמות :

*) שייך לדף ט.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה סימן כו' סעודת שבת הס"ד ואחר כך מה"ד והיינו דאמר ר' שילא קשי יומי דמיטרא שאין כו' עד כ"ש דקשי מיטרא מה"ד ומבטלינהו לירידת גשמים כו': (ב) ד"ה הרי זו תפלת שוא . דשוב אין ברכה: (ג) ד"ה בנגב · לשון יובש והנה חרבו: (ד) ד"ה אפיקי ים . מוצאי מים אלמא כו' כנ"ל: (ה) תוס' ד"ה אלא כו' דהא דקאמר התם הכי היינו טעמא :

מסורת הש"ס

[נ"י ושפע]

ב"מ סה. עיין בריב"ף בע"י פירושו

ב"מ מב.

[נ"ל מעשר]

ש"ב כב

תהלים סה

משלי כה

מסורת הש"ס

[שבת קיט.]

[לקמן כב: שבת לב: *מכות כג:]

[נ"ל ואמר רבי]

ר"ס ג.

גיטין ל. שבועות מט:

[פסחים נג:]

ס"א כיון דאלים זכותו כרבים דמי

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה כי משמש וכו' אלא אפי' מתורגם הרי כנ"ל.

תורה אור

דברים יד °עשר תעשר *עשר בשביל שתתעשר אשכחיה ר' יוחנן לינוקא דריש לקיש אמר ליה אימא לי פסוקיך א"ל עשר תעשר א"ל ומאי עשר תעשר א"ל עשר בשביל שתתעשר אמר ליה מנא לך א"ל זיל נסי אמר ליה ומי שרי לנסוייה להקב"ה והכתיב דברים ו °לא תנסו את ה' א"ל הכי אמר רבי הושעיא מלאכי ג חוץ מזו שנאמר °הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די *מאי עד בלי די אמר רמי בר חמא אמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די א"ל אי הות מטי התם להאי פסוקא לא הוית צריכנא לך ולהושעיא רבך ותו אשכחיה ר' יוחנן לינוקיה דריש משלי יט לקיש דיתיב ואמר °אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו יתיב רבי יוחנן וקא מתמה אמר מי איכא מידי דכתיבי בכתובי דלא רמיזי באורייתא א"ל אטו הא מי לא רמיזי בראשית מב והכתיב °ויצא לבם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו דל עיניה וחזא ביה אתיא אימיה אפיקתיה אמרה ליה תא מקמיה דלא ליעבד לך כדעבד לאבוך (*א"ר) יוחנן מטר בשביל יחיד פרנסה בשביל דברים כח רבים מטר בשביל יחיד דכתיב °יפתח ה' לך את אוצרו הטוב לתת מטר ארצך פרנסה שמות טז בשביל רבים דכתיב °הנני ממטיר לכם לחם מיתיבי ר' יוסי בר' יהודה אומר שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל אלו הן משה ואהרן ומרים וג' מתנות טובות ניתנו על ידם ואלו הן באר וענן ומן באר בזכות מרים עמוד ענן בזכות אהרן מן בזכות משה במדבר כ מתה מרים נסתלק הבאר שנאמר °ותמת שם מרים וכתיב בתריה ולא היה מים לעדה וחזרה בזכות שניהן מת אהרן נסתלקו ענני במדבר כא כבוד שנאמר °וישמע הכנעני מלך ערד *מה שמועה שמע שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכסבור ניתנה לו במדבר כ רשות להלחם בישראל והיינו דכתיב °ויראו כל העדה כי גוע אהרן אמר ר' אבהו אל תקרי ויראו אלא וייראו כדדריש ר"ל *דאר"ל כי משמש בארבע לשונות אי דלמא אלא *דהא חזרו שניהם בזכות משה מת משה זכריה יא נסתלקו כולן שנאמר °ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד וכי בירח אחד מתו והלא מרים מתה בניסן ואהרן באב ומשה באדר אלא מלמד שנתבטלו ג' מתנות טובות שנתנו על ידן ונסתלקו כולן בירח אחד אלמא אשכחן פרנסה בשביל יחיד שאני משה *כיון דלרבים הוא בעי כרבים דמי רב הונא בר מנוח ורב שמואל בר אידי ורב חייא מווסתניא הוו שכיחי קמיה דרבא כי נח נפשיה דרבא אתו לקמיה דרב פפא כל אימת דהוה אמר להו שמעתא ולא הוה מסתברא להו הוו מרמזי אהדדי חליש דעתיה אקרויה

רש"י

לינוקא דריש לקיש · בן אחותו של ר' יוחנן ולאחר מיתתו של ריש לקיש כדמוכח לקמן: אמר · ינוקא לר' יוחנן מאי עשר תעשר: א"ל ינוקא · והכתיב לא תנסו: שיבלו · כלומר שייגעו דולורא"ש בלע"ז: אי הוה מטינא להתם · להאי קרא דהביאו את כל המעשר הוה ידעית ליה ממילא: לר' הושעיא רבך · דאמרית לי משמיה: אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו · כשאדם חוטא מסלף דרכו שבאין עליו פגעים ועל השם יזעף לבו שכועס ואומר מפני מה אירע לי פגע זה: ולא רמיזי · משה באורייתא שהחומש הוא יסוד נביאים וכתובים וכולן יש סמך למוצא מן התורה: דלי עיניה · רבי יוחנן שהיו עפעפיו מכסין את עיניו ומגביהן במזלגי דכספא בבבא קמא בפ' אחרון (דף קיז:) שהיה רוצה לראותו מפני שהוא חריף: דלא ליעביד לך כדעבד לאבוך · שלא יתן עיניו בך כמו שנתן באביך והמיתו בבבא מציעא (דף פד.): מטר בשביל יחיד · שאם א"צ מטר אלא לאדם אחד כגון שזרע אחר זמן זריעת בני אדם או שדר בעיר שכולה כרים וצריך למטר בא בזכותו (א) ופרנסה שפע טובה ומחיה לכל העולם אינו בא לעולם בזכות אחד אלא בשביל רבים שאם רבים צריכין שובע שתשלח ברכה בתבואה הקב"ה עושה אם זכו אבל יחיד הצריך שיתברכו תבואותיו אין הקב"ה משנה בעבורו דין השנה אלא כפי ברכותיה ואע"פ שמוריד *) בשביל יחיד מטר זה להשביח תבואותיו שלא יהו גרועות משל אחרים אבל לעשות שדהו כשדה שובע לא: מטר ארצך · של אחד משמע: ממטיר לכם · לשון רבים: בארה של מרים · סלע ובין ממנו מים והיה מתגלגל והולך עם ישראל והוא הסלע שבו הכה משה שלא היה רוצה להזיל מימיו בשבילו לפי שמתה מרים: ונסתלקו ענני כבוד · ענני רקיע וענני עשן ושאר עננים אינן של כבוד: חזרה בזכות שניהן · שכן כתיב ודברתם שניכם אל הסלע ונתן מימיו: כי משמש ארבע לשונות אי דלמא אלא דהא · כל מקום שצריך לדרוש כי בין לענין דרשה בין למשמעות המקרא תוכל לפתרו באחד מהני ארבע לשונות דלשון כי משמע בטולם וכן וכד וברם ואי בכלל הני ד' הן והאי דכי גוע אהרן משתמש בלשון דהא ושמעינן מינה טעמא דקרא דמה טעם נתראו דהא מית שהרי מת אהרן וריש לקיש לא אתי למימר דלא מתרגמין שום כי בעולם אלא (ב) מהני לשונות אלא אפי' מתרגם א] דלמא הרי דרשינן משמעותיה כמשמעות דהא ומאן דמתרגם וחזיאו כל כנישתא דהא מית טועה הוא דאם כן ואתחזיאו מיבעי ליה ויראו כל העדה במשקל ויראו ראשי הבדים וירפו המים ויעלו מעל משכן קרח: חזרו שניהם בזכות משה · מדכתיב ואכחיד את שלשת הרועים פשיטא לן דבדידהו משתעי שלא מצינו פרנסים לישראל שלשה כאחד אלא הם: מתה בניסן · שנאמר (במדבר כ) ויבואו בני ישראל כל העדה מדבר צין בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם (*בפרה) אדומה: אהרן מת · באחד לחדש*: מווסתניא · מאותו מקום: אחוו להדדי · מראין ומביטין זה כנגד זה דלא סלקא להו שמעתא כרבא: אקרויה

*) בשביל זה מטר להשביח רש"א

תוספות

עשר תעשר · הכי איתא בסיפרי עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה אין לי אלא תבואת זרעך שחייב במעשר רבית ופרקמטיא וכל שאר רווחים מנין ת"ל את כל דהוה מצי למימר את תבואתך מאי כל לרבות רבית ופרקמטיא וכל דבר שמרויח בו והכי נמי איתא בהגדה *היוצא השדה שנה [שנה] כלומר אם לא תעשר שדך כהוגן לא יהיה לך אלא היוצא מן השדה כלומר לא יעשה שדך אלא כפי מעשרות שהיו קודם לכן דהיינו היוצא מן השדה כלומר מה שהיית רגיל להוציא למעשר מן השדה ומעשה באדם אחד שהיה עשיר והיה לו שדה שעשתה אלף כור והיה אותו עשיר נוטל ק' כורין למעשר ומפריש כל שנה ושנה וכן עשה כל ימיו כשחלה למות קרא לבנו ואמר לו בני דע שדה זו שאני מוריש לך עושה בכל שנה ושנה אלף כורין הזהר שתפריש ק' כורין כאשר עשיתי ומת אותו האיש ועמד הבן במקומו ועשה השדה אלף כורין כאשר היה עושה בחיי האב והפריש ממנה ק' כורין בשנה שניה נסתכל וראה הבן שמעשר היה דבר גדול ואמר שלא יפריש לשנה אחרת נתמעט השדה ולא עשה כי אם מאה כורין נצטער עליו ושמעו קרוביו שכך מיעט ולא הפריש מעשר באו כולם אצלו מלובשים לבנים ושמחים אמר להם כמדומה לי שאתם שמחים בקלקלתי אמרו לו נצטער עליך כי גרמת לך כל הרעה הזאת ומפני מה לא הפרשת מעשר כראוי היטב בא וראה כי מתחלה כשבא השדה לידך היית בעל הבית והקב"ה כהן שהיה המעשר חלקו ליתן לעניים ועכשיו שלא הפרשת חלקו לו היה הקב"ה בעל הבית ואתה כהן שאין שדך עושה (ג) מה שהיה עושה מתחלה אלף כורין והפריש לך מאה כורין והיינו דכתיב (במדבר ה) ואיש את קדשיו לו יהיו כלומר *כשאינו מפריש כהוגן לא יהיה לו אלא הקדשים כלומר המעשר ועל זה אמרו חכמים המעכב מעשרותיו לסוף בא שלא יהיה לו אלא אחד מעשר כדכתיב (ישעיה ה) וזרע חומר יעשה איפה דהיינו המעשר דאיפה ג' סאין ובחומר יש (לו) ל' סאין וכן כתיב *כי עשרת צמדי כרם יעשו בת אחת וה"ר נתן האופניא"ל פי' *היוצא מן השדה כלומר ואם לאו שאין אתה מפריש העישור יהיה לאותו היוצא לשדה דהיינו עשו הרשע כלומר שיקחוהו העובדי כוכבים:

[עי' ילקוט רמז תתלג וכן איתא בתנחומא פ' ראה]

[עי' בבא קמא פא.] [עי' ילקוט רמז תתלג] [גם זה איתא בילקוט]

רבינו חננאל

עשר תעשר כלומר עשר כדי שירבה קניינך ותעשר עוד פעמים אחרים. ואמרינן מי שרי למימר הכי והכתיב לא תנסו את ה' אלהיכם ושנינן חוץ מזו שנאמר הביאו וגו' ובחנוני נא בזאת וגו' כתיב אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו. כיוצא בו בתורה דכתיב ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו: א"ר יוחנן מטר בזכות יחיד שנאמר לתת מטר ארצך בעתו ר"ל אמר מהכא שאלו מה' מטר וגו' ותניא ומטר גשם יתן להם לאיש יכול לכל השדות שלו ת"ל בשדה. יכול לכל השדה ת"ל עשב השדה וכדר' דניאל בר רב קטינא דהוה סייר גינתיה ואמר האי משרא בעי מיא והאי משרא לא בעי מיא ואתי מטרא להאי משרא דאמר בעי מיא. פרנסה בשביל רבים שנאמר הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו'. ואקשינן והא משה רבינו יחידי הוה (וקמא) [וקאמר] כי המן ירד בזכותו. והענן בזכות אהרן והבאר בזכות מרים. וכולן כיון שמתו נסתלקו כל אחד ואחד הדבר שהיה בזכותו. וחזרו בשביל מרע"ה. וכיון שמת נסתלקו הכל שנאמר ואכחיד שלשת הרועים בירח אחד. ושנינן שאני משה רבינו כיון דאלים זכותיה כרבים דמי. ג' פרנסים טובים עמדו לישראל. ואלו הן משה ואהרן ומרים וג' מתנות נתן להם הקב"ה על ידם ואלו הן מן ובאר ועמוד הענן כו': תלמידי דרבא כד נח נפשיה אתו לקמיה דרב פפא לא הוו מסתברי להו שמעתתיה הוה מרמזי להדדי חזנהו [גם זה איתא בילקוט רמז תתלג וכן בתנחומא]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מטר כו' בא בזכותו הס"ד ומה"ד ופרנסה כו' ואף על פי שמוריד בשביל זה מטר להשביח: (ב) ד"ה כי משמש כו' שום כי בעולם אלא באחד מהני לשונות: (ג) תוס' ד"ה עשר כו' ואתה כהן שאין שדך עושה עתה מה שהיה עושה:

[נ"ל בפרשת פרה]

[נ"ל באחד לחדש בחדש החמישי כפ' אלה מסעי]

אקרויה בחלמיה °ואכחיד את שלשת הרועים
למחר כי הוו מיפטרי מיניה אמר להו ליזלו
רבנן *בשלמא: רב שימי בר אשי הוה שכיח
קמיה דרב פפא הוה מקשי ליה טובא יומא
חד חזייה דנפל על אפיה שמעיה דאמר
רחמנא ליצלן מכיסופא דשימי קביל עליה
שתיקותא ותו לא אקשי ליה ואף ר"ל סבר
מטר בשביל יחיד דאמר ר"ל מנין למטר
בשביל יחיד דכתיב °שאלו מה' מטר בעת
מלקוש ה' עושה חזיזים ומטר גשם יתן להם
לאיש עשב בשדה יכול לכל תלמוד לומר
לאיש ותניא אי לאיש יכול לכל שדותיו
ת"ל שדה אי שדה יכול לכל השדה ת"ל
עשב כי הא דרב דניאל בר קטינא הוה ליה
ההיא גינתא כל יומא הוה אזיל וסייר לה אמר הא מישרא בעיא מיא
והא מישרא לא בעיא מיא ואתא מיטרא וקמשקי כל היכא דמיבעי ליה
מיא מאי ה' עושה חזיזים א"ר יוסי (*בר) חנינא מלמד שכל צדיק
וצדיק הקב"ה עושה לו חזיז בפני עצמו מאי חזיזים אמר רב יהודה פורחות
אמר רבי יוחנן סימן למטר פורחות מאי פורחות אמר רב פפא עיבא
קלישא תותי עיבא סמיכתא אמר רב יהודה נהילא מקמי מיטרא אתי
מיטרא בתר מיטרא פסיק מיטרא מקמי מיטרא אתי מיטרא וסימניך
מהולתא דבתר מיטרא פסיק מיטרא וסימניך חריא דעיזי: עולא איקלע
לבבל חזא פורחות אמר להו פנו מאני דהשתא אתי מיטרא לסוף לא
אתי מיטרא אמר כי היכי דמשקרי בבלאי הכי משקרי מיטרייהו *עולא
איקלע לבבל חזי מלא צנא דתמרי בזוזא אמר מלא צנא דדובשא בזוזא
ובבלאי לא עסקי באורייתא בליליא צערוהו אמר מלא צנא דסכינא בזוזא
ובבלאי עסקי באורייתא תניא* ר' אליעזר אומר כל העולם כולו ממימי
אוקיינוס הוא שותה שנאמר °ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני
האדמה אמר לו רבי יהושע והלא מימי אוקיינוס מלוחין הן אמר לו
*ממתקין בעבים ר' יהושע אומר כל העולם כולו ממים העליונים הוא
שותה שנאמר °למטר השמים תשתה מים אלא מה אני מקיים ואד יעלה
מן הארץ מלמד שהעננים מתגברים ועולים לרקיע ופותחין פיהן כנוד
ומקבלין מי מטר שנאמר °יזקו מטר לאדו ומנוקבות הן ככברה ובאות
ומחשרות מים על גבי קרקע שנאמר °חשרת מים עבי שחקים ואין בין
טיפה לטיפה אלא כמלא נימא ללמדך שגדול יום הגשמים כיום שנבראו
בו שמים וארץ *) שנאמר *°עושה גדולות עד אין חקר וכתיב °הנותן מטר
על פני ארץ וכתיב להלן °הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה'
אין חקר לתבונתו [א] **) (וכתיב °מכין הרים בכחו וגו') כמאן אזלא הא
דכתיב °משקה הרים מעליותיו וא"ר יוחנן מעליותיו של הקב"ה כמאן
כרבי יהושע ור' אליעזר כיון דסלקי להתם משקה מעליותיו קרי להו
דאי לא תימא הכי °אבק ועפר מן השמים היכי משכחת לה אלא כיון דמדלי
להתם מן השמים קרי ליה הכא נמי כיון דסלקי להתם מעליותיו קרי ליה
כמאן אזלא [הא] דא"ר חנינא °כונס כנד מי הים נותן באוצרות תהומות
מי גרם לאוצרות שיתמלאו בר תהומות (א) כרבי אליעזר ור' יהושע ההוא
בברייתו

*)[לעיל ב:] **) [לא גרסינן הכא עי' רש"י ד"ה ללמדך אלא לעיל ב. גרס לזה ספיר]

תלמוד לומר עשב · פי' שאם לא יהיו צריכים אלא לעשב אחד ירד על אותו עשב ועל שאר כל השדה לא ירדו :

נהילא מקמי מיטרא · פי' גשם דק וסימנך מהולתא פירוש שמתחילה יוצא הפסולת ואח"כ הסולת פירוש שלא היו עושין כמו דעבדינן האידנא (ד) היו כותשין החטין במכתשת עד שנקלף כל הסובין מעל החטים וכי הוו מרקדין על גבי נפה היה הפסולת הסובין שעליו יוצא לכתחילה ואחר כך היה יוצא הסולת :

חריא דעיזי · פי' ריעי של עזים שבתחילה ריעי גדול וכשהיא פוסקת מתרזת זבל דק :

ואמר רבי יוחנן מעליותיו של הקב"ה כמאן כר' יהושע · פי' כרבי יהושע דאמר כל העולם כולו ממים העליונים הם שותים דאי כרבי אליעזר הא אמר מימי אוקיינוס הוא שותה :

קרי

אקרויה · היו מקרין אותו מקרא זה בחלום ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד שרוצין לעונשן בשמים משום דמכספי ליה: קבל עליו · רב שימי שתיקותא מלהקשות עוד: יכול לכל · כלומר יכול אין נותן מטר אא"כ הכל צריכין לו: ת"ל לאיש · אפילו בשביל אחד: אי לאיש יכול לכל שדותיו · כלומר אינו יורד עד שהוא צריך לכל שדותיו: ת"ל שדה · אפי' אינו צריך אלא בשדה אחד: אי בשדה יכול עד שיצטרך לכל השדה ת"ל עשב · אפילו אינו צריך אלא לעשב אחד (עשב) בשביל ירק אחד יורד עליו מטר: וסייר · מעיין: מישרא · ערוגה: עושה לו חזיז · לכל צדיק הבא בעולם הזה להריק לו גשמים על שדותיו ברישא בעי מאי חזיזים לשון רבים והדר בעי ומאי ניהו חזיזים מאי ניהו דקרי חזיזי: ה"ג עיבא קלישתא דתותי עיבא סמיכתא · דתותי עיבא כלפי הארץ : נהילא · (ב) כמו קיטמא נהילא (חולין דף נא:) שהיא דקה גשמים דקים כקמחא נהילא שהיא דקה הבאין תחילה למטר ואח"כ בא מטר : אתי מיטרא · גשמים יורדין לרוב ואין פוסקין מהר אבל בא מטר תחילה ומתחילין דקין לבא פוסקין מיד : מהולתא · שמתחילה יוצא קמח דק ולבסוף סובין גסין : חריא דעיזי · ריעי של עזים בתחילה יוצאה גסה ולבסוף דקה ופוסק: דתמרי · דבש עושין מהן : ובבלאי לא עסקי · כלומר יכולין הן לעסוק תמיד שיש להן מזונות בזול ובלא טורח : (ג) מצערים · בשלשול דאמרו (גיטין דף ע·) תמרי משחנן ומשלשלן : מלא צנא דסכיני בזוזא · שמתוך שלוקחין אותו בזול אוכלין מהן הרבה ומצערים אותן : ממימי אוקיינוס · כלומר ממים של מטה ולא ממים של מעלה שנאמר ואד יעלה מן הארץ ששתה בארץ ועלה : מלוחין הן · °ואין תבואה גדילה מהן : יזקו מטר לאדו · רקיעין מוציאין מים לעבים: יזקו · כמו ילוקו לך לעם ויאכלו (מלכים ב ד) : חשרת מים עבי שחקים · העבים מחשרין כלומר משירין המים לארץ : ללמדך · אקרא דלקמן קאי ואומר מכין הרים לא גרסינן הכא : *כרבי יהושע · דאמר ממים העליונים : ואמר רבי יוחנן מעליותיו של מעלה · כלומר ממים העליונים ורבי יוחנן מים העליונים אתא לאשמועינן דאי לאו רבי יוחנן הוי אמינא דהכי קאמר מעליות שהקדוש ברוך הוא עומד בהם הוא משקה אותן למטה ולעולם המים מאוקיינוס : ור' אליעזר · אמר לעולם מעליותיו של הקב"ה כרבי יוחנן וכו' : תהומות · מים של מטה כדכתיב תהומות יכסיומו (שמות טו) :

בברייתו

תורה אור

רבינו חננאל

חלש דעתיה אקריות בחלמא ואכחיד את שלשת הרועים וגו'. כי הוה מפטרי מיניה אמר להו ניזולו רבנן בשלום: רב שימי בר אשי הוה מקשי לרב פפא טובא יומא חד חזייה דנפל על אפיה ובעי רחמי ואמר רחמנא שזבן מכיסופא דשימי קביל עליה שתיקותא ותו לא אקשיה ליה. עבים הדקים נקראים חזיזים אמר רב פפא עיבא קלישתא דתותי עיבא סמיכתא ונקראות פורחות: אמר רב יהודה נהילא פי' מטר היורד דק כמו קמח. אם הם תחלת ירידת המטר ירד מטר וסימנא נפה שכיון שמתחלת לפלוט הדק פולטת סולת וצריד וכיוצא. אבל אם זו נהילא באחרית מטר דע דפסק מטרא וזהו תמצית המטר וסימניך חריא דעיזא כיון שאינו בא בקילות אלא כעין שותת טפה לא נשאר בו כלום: תניא רבי אליעזר אומר כל העולם כולו מימי אוקינוס שותה שנאמר ואד יעלה מן הארץ והשקה וגו' ואע"פ שמלוחין מתמתקים הם בעבים. ר' יהושע אומר כל העולם כולו ממים העליונים הוא שותה שנאמר למטר השמים תשתה מים והאי דכתיב ואד יעלה מן הארץ מלמד שעננים כנוד מתגברות ועולות לרקיע ופותחות פיהם כנוד ומקבלות מטר שנאמר יזוקו מטר לאדו ומנוקבות ככברה ומחשרות על הארץ. שנאמר חשרת מים עבי שחקים ובין טפה לטפה כמלא נימא כו'.

[נ"ל מתמתקין]

רבינו גרשום

מטר אתי בשביל תפלת יחיד ולברך את מעשה ידיך שבשביל יחיד אתי מטר: יכול לכל כלומר שאינו יורד גשם אלא בשביל כולם ת"ל לאיש שמוריד לו מטר בשביל תפלתו: נהילא. מטר דקה סימן דאתי מיטרא: מהולתא. שבתחלה מוציא קמח דקה ולבסוף מוציא עבה: חריא דעיזי · ריעי של עזים שמוציא ריעי לבסוף דק :

הגהות הב"ח

(א) גמ' לאוצרות שיתמלאו בר תהום וכו' כמאן כר"א: (ב) רש"י ד"ה נהילא כמו קיטמא נהילא. נ"ב בפ"ק דברכות איתא האי ליסנא אבל כאן צריך לפרש דמדמה ליה לקמח שיש בו דק וגם כמו גשמים וכמ"ש וסימניך מהולתא : (ג) ד"ה מצערים · נ"ל נערוה : (ד) תוס' ד"ה נהילא כו' כמו דעבדינן האידנא אלא היו כותשין:

[כע"י סגיר' לשלמא ועי' ברכות סד. ומ"ק כט.]

הגהות הגר"א

[א] גמ' (וכתיב מכין הרים בכחו וגו') תא"מ :

[נ"ל בר']

פסחים פח. ע"ש

עירובין מה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מלוחים ואין תבואה גדילה מהן. לא ידעתי למאי צריך לזה ולא כפשוטו שאנו רואים שאינם מלוחים:

[נ"ל עושה גדולות ואין חקר (איוב ה פסוק ט)]

[דיבור זה שייך בסמוך לאחר דיבור המתחיל ואמר ר' יוחנן]

עין משפט נר מצוה

כו א ב ג מיי' פ"ג מהלכות תפלה הלכה טז סמג עשין יט טור ש"ע א"ח סי' קיז סעיף א:

כז ד ה מיי' פ"ג מהל' תענית הלכה א והלכה ב טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף א ב:

כח ו מיי' שם פ"א הלכה ה טוש"ע א"ח סי' תקעב סעיף א:

כט ז מיי' שם הלכה ט ופ"ג הלכה י וטוש"ע שם סי' תקעה סעיף ז:

מסורת הש"ס

קרי ביה חכשרת. פי' הטל הכ"ף מן חשכת ושדי עם חשרת ויהיה חכשרת כלומר שהמים בעננים מתכשרים שהעננים שותים לבסוף הם ממתקים בעבים: **טובעני** ולא יובשני. פי' מוטב להיות בארץ שהיא לחה מבשהיא יבשה: **הלכתא** יוס"ס כלאחר ס'. וכן עמא דבר ויום תקופה מתחיל: **אין** גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי שלא להפקיע השערים. פי' שע"י שעשו הצבור תענית יקנו מזון של חמישי ושל שבת וכסבורים העם יוקר היא ויפקיעו השערים: איזהו

בברייתו של עולם ת"ר א"י נבראת תחילה וכל העולם כולו נברא לבסוף שנאמר °עד לא עשה ארץ וחוצות א"י (א) משקה אותה הקב"ה בעצמו וכל העולם כולו ע"י שליח שנאמר °הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות א"י שותה מי גשמים וכל העולם כולו מתמצית שנאמר הנותן מטר על פני ארץ וגו' א"י שותה תחילה וכל העולם כולו לבסוף שנאמר הנותן מטר על פני ארץ וגו' משל לאדם שמגבל את הגבינה נוטל את האוכל ומניח את הפסולת אמר מר ממתקין הן בעבים מנליה דא"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן כתיב °חשכת מים עבי שחקים וכתיב °חשרת מים עבי שחקים שקול כף ושדי אריש וקרי ביה *חכשרת ור' יהושע בהני קראי מאי דריש בהו סבר לה כי הא דכי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא נהור ענני זעירין מוהי חשוך ענני סגיין מוהי כמאן אזלא הא דתניא מים העליונים במאמר הם תלוים ופירותיהן מי גשמים שנאמר °מפרי מעשיך תשבע הארץ כמאן כר' יהושע ור' אליעזר ההוא במעשה ידיו של הקב"ה הוא דכתיב אריב"ל כל העולם כולו מתמצית גן עדן הוא שותה שנאמר °ונהר יוצא מעדן וגו' תנא מתמצית בית כור שותה *תרקב: ת"ר *ארץ מצרים הויא ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה והוא אחד מששים בכוש וכוש אחד מששים בעולם ועולם א' מששים בגן וגן אחד מששים לעדן ועדן אחד מס' לגיהנם נמצא כל העולם כולו ככיסוי קדרה לגיהנם וי"א גיהנם אין לה שיעור וי"א עדן אין לה שיעור א"ר אושעיא מאי דכתיב °שוכנת על מים רבים רבת אוצרות מי גרם לבבל שיהו אוצרותיה מליאות בר הוי אומר מפני ששוכנת על מים רבים אמר רב עתירה בבל דחצדא בלא מיטרא אמר אביי נקיטינן *טובעני ולא יובשני:

מתני' *בג' במרחשון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר *בשבעה בו ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת: **גמ'** *א"ר אלעזר הלכה כרבן גמליאל תניא חנניה אומר ובגולה עד ששים בתקופה אמר רב הונא בר חייא אמר שמואל הלכה כחנניה איני והא בעו מיניה משמואל מאימת מדכרינן ותן טל ומטר אמר להו מכי מעיילי ציבי לבי טבות *רישבא דילמא אידי ואידי חד שיעורא הוא איבעיא להו יום ששים כלפני ששים או כלאחר ששים ת"ש רב אמר יום ששים כלאחר ששים ושמואל אמר יום ששים כלפני ששים א"ר נחמן בר יצחק וסימנך עילאי בעו מיא תתאי לא בעו מיא אמר רב פפא הלכתא יום ששים כלאחר ששים:

מתני' הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין ג' תעניות אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרין שלש תעניות על הצבור אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה: **גמ'** מאן יחידים אמר רב הונא רבנן ואמר רב הונא יחידים מתענין שלשה תעניות שני וחמישי ושני מאי קמשמע לן תנינא *אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע את השערים אלא שלש תעניות הראשונות שני וחמישי ושני מהו דתימא הני מילי צבור אבל יחיד לא קמשמע לן תניא נמי הכי כשהתחילו היחידים להתענות מתענין שני וחמישי ושני ומפסיקין בראשי חדשים ובימים

בברייתו של עולם. כתיב שהיה כל העולם שטוף במים והקב"ה כונסן במקום אחד כמכניס מים בנאד (ב) שנתנם באוצרות דכתיב נותן באוצרות תהומות שם חול גבולו ואוצר לים: משיורי תמצית. מה שנשאר בעבים אחר שתיית': על פני ארץ. א"י: בתחילה שותה. שם יורדין הגשמים תחילה כך שמעתי: חשרת מים וחשכת מים. שני מקראות הן חד בתהלים וחד בשמואל בוידבר דוד: ה"ג שקול כף ושדי אריש. כלומר קח כף שבמלת חשכת וגרפו עם מלה חשרת וקרי ביה (ג) חכשרת שממתקין ומכשירין בעבים: חשוך ענני סגיאין מימוהי. והיינו דכתיב חשכת מים: נהור ענני. כשהענן קלים זעירין מימוהי ומכלל חשוך סגיאין אתה למד אבל נהור זעירין וחשרת לשון השרה כמו אין שורין דיו (שבת דף יז:) כו' כדדריש ליה רבי יהושע לעיל אבל חשכת מיבעי ליה להכי ולהכי: במאמר הן תלוין. אינן נחות על שום דבר אלא מכונסות ועומדות כמין בריכה ותלויות במאמרו של הקב"ה: ופירותיהן מי גשמים. משום ליסנא דקרא נקט הכי משום דכתיב מפרי מעשיך תשבע הארץ ופירותיהם כלומר מזיעת המים שאין נחסרין כלום כדכתיב (תהלים סה) פלג אלהים מלא מים כל שעה והקרן קיימת ופירותיהן מי גשמים וכן מפורש בבראשית רבה: ונהר יוצא מעדן. (ד) סימן לדבר שגן עדן שותה מן הגשמים תחילה דכתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן וגו': תנא מתמצית בית כור. כלי שמשקין במימיו בית כור יכולין להשקות בתמציתו שיעור זריעת תרקב שהוא אחד מששים בבית כור והכי נמי עולם אחד מששים בגן עדן ודי לו בתמצית העננים המשקין את הגן (ה) גן לפני כל העולם כולו כעדן לגן: נמצא כל העולם ככיסוי קדרה. הקטן כנגד הקדרה: שוכנת על מים רבים. רבת אוצרות בא קצך אמת בצעך: שרבו אוצרותיה. שקנו עושר: מים רבים. שמשקין שדותיהן דבבל עמוקים מכל הארצות וגשמים מטפטפין ויורדין שם: עתירה בבל. עשירה היא בבל שקוצרין בה תבואה בלא מטר שאינן צריכים לגשמים: נקיטינן. דהכי (ו) אגדה בבל בלא מיטרא: דטובעני. היא מקום מצולה ורקק: ולא יובשני. שאינה יבשה: **מתני'** בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים וכו' רבן גמליאל אומר בשבעה בו בט"ו יום אחר החג. כלומר בשבעה במרחשון הוא ט"ו אחר החג: כדי שיגיע האחרון. כלומר קודם בואת מים לנהר פרת שהוא רחוק יותר: **גמ'** ובגולה ששים. ובגולה אין שואלין עד ששים בתקופה לפי שהוא מקום נמוך ואין צריכים מטר כל כך: מכי מעיילי ציבי לבי טבות ריסבא. משעה שמכניסין עצים לאוצר לצורך ימות הגשמים שכן היו נוהגין לפי שהיו יודעין שזמן גשמים הוא משם ואילך ולא היו יכולין לחטוב עצים ביער: ריסבא. צייד עופות כמו אין פורשין *רשבים ליונים (ב"ק דף עט:) טבות שם אדם: כלפני ס'. ולא מדכרינן: כלאחר ס'. ומדכרינן: עילאי בעו מים. העומדים בהרים צריכין יותר מים מפני שהגשמים מתגלגלים ויורדין למטה: תתאי לא בעו מים. שמתכנסין כל מימי ההרים לבקעה ה"ג רב שהיה מארץ ישראל כדאמרינן בעלמא (גיטין דף ו) מכי אתא רב לבבל וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות משום הכי אמר כלאחר ששים ובבל בגולה מתוך שאינן צריכין לגשמים אין שואלין עד ס' לתקופת תשרי וכן אנו נוהגים שכל מנהגינו אחר בני בבל: **מתני'** הגיע שבעה עשר וכו'. אוכלין ושותין משחשיכה שאין אוכלין מבעוד יום כיום הכפורים ותשעה באב: **גמ'** מאי קמ"ל. האי דקאמר שני וחמישי ושני: תנינא. בפירקין לקמן (דף טו:) אין גוזרין תענית כו' שלא להפקיע את השערים שאם היו מתחילין להתענות בחמישי היו קונין למוצאי התענית שתי סעודות גדולות אחד לתענית ואחד לשבת וכסבור המוכר שרעב בא לעולם ואתי לאפקועי שערים: אפקועי. מבטל שיעור מדה הראשונה וממעטה: אבל יחידים לא. שלש תעניות שהיחידין עושין קודם לצבור אינן זקוקין להתחיל בשני דליכא אפקיעת שערים משום יחידים לחודייהו והללו ג' תעניות אינן בכלל י"ג תעניות דלצבור תדע דקא חשיב במתני' שלש ושלש ושבע: ומפסיקין בראשי חדשים. שאם חל ר"ח בשני ובחמישי לאחר שהתחילו להתענות פוסקין תעניתם: וכן

[כלומר נכשרין ומתמתקין ערוך]

[פי' תרי וקב והיינו תגי סאה ערוך]

[כלומר מוטב שיהיה מטר הרבה מהיות חורב בלי מטר. ערוך]

[פי' הגאון כאשר כתיב נשיא בית אב הר:ומו רב בית אבא זה ראש בית אב. ערוך ערך רשבא א]

לקמן טו:

ובנוסחאות דידן כתוב ריסבא ועיין בערוך ערך רסבא ב

ב"ב כה

פסחים צד.

[לעיל ד:]

לעיל ו. ב"מ כח.

הגהות הב"ח

(א) גמ' שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות א"י שותה תחילה כו' על פני ארץ וגו' א"י משקה אותה הקב"ה בעצמו וכו' מתמצית וכו' על פני ארץ וגו' משל לאדם שמגבן את הגבינה: (ב) רש"י ד"ה בברייתו כו' כמכניס מים בנאד ונתנם באוצרות כו' ואוצר לים מה"ד שותה תחלה שם יורדין הגשמים תחלה כך שמעתי ומה"ד מתמצית משיורי מים שנשאר בעבים כו' א"י מה"ד חשרת כו': (ג) ד"ה ה"ג שקול כו' חכשרת. נ"ב ולהכי נקט רי"ש ולא נקט שי"ן דשי"ן הכא והכא כתיב: (ד) ד"ה ונהר יוצא מעדן כלומר סימן לדבר כו' דכתיב קרא ונהר יוצא מעדן תחילה להשקות הגן: (ה) ד"ה תנא כו' להשקות את הגן הס"ד ואח"כ מה"ד גן לפני כל עולם כולו כגן עדן לעולם: (ו) ד"ה נקיטינן דהכי הוא דהגדה בבל בלא מיטרא דטובעני כו' הד"א:

רבינו חננאל

ארץ ישראל נבראת תחלה שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות א"י הקב"ה משקה אותה [בעצמו] וכל העולם כולו ע"י שליח. שנאמר הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות. א"י שותה מי גשמים וכל העולם שותה תמצית שנאמר הנותן מטר וגו' משל לאדם מגבל גבינה, נוטל מאכל ומניח הפסולת: ת"ר מצרים ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה. ואחד מס' בכוש. וכוש אחד מס' בעולם. והעולם אחד מס' בגן. וגן אחד מס' בעדן. ועדן אחד מס' בגיהנם. נמצא כל העולם כולו ככיסוי קדירה לגיהנם. אריב"ל כל העולם מתמצית הגן הוא שותה שנאמר ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן. תנא מתמצית בית כור שותה. תרקב. פי' התרקב הוא חצי סאה. והכור יש בו ל' סאין. נמצא א' מס' בכור. וכיון ששנה בחיצונה והעולם א' מס' בגן. נמצא העולם כולו חלק א' מס' חלקים בגן ומתמציתו שותה כל העולם שמתמצית בית כור שותה תרקב שהרי זה התרקב א' מס' בכור כמו שהוא העולם א' מס' בגן ושותה תמציתו: מתני' בג' מרחשון שואלין הגשמים ר"ג אומר (בשמונה) [בשבעה] בו. א"ר אלעזר הלכה כר"ג. תנא חנניה אומר ובגולה עד ס' יום בתקופה. אמר שמואל הלכתא כחנניה. וזמן הכנסת עצים דבי טיבות רישבא מן השדה הוה ס' בתקופה. ואיבעיא לן יום ס' כלפני ס' ואינו שואל או כלאחר ס' ושואל. רב אמר כלפני ס' ושמואל אמר כלאחר ס' וסימניך עילאי בעי מיא תתאי לא בעו מיא. פי' נהרדעא אתריה דשמואל והיא גבוהה והן מבקשים מים. וסורא אתריה דרב והיא לגבי נהרדעא תתאה. והן אינן מבקשין מים כלומר כיון שהן תחתיין נקוין המים בהן ומתקיימין אצלם. אמר רב פפא הלכתא יום ס' כלאחר ס': מתני' הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענים. ואוקים רב הונא להני יחידים רבנן ומתענין ב' וה' וב'. ומפסיקין בר"ח וביו"ט

רבינו גרשום

כמאן כר' יהושע דאמר ממים העליונים הם. כמאן כר' אליעזר דאמר מן הארץ עולה מטר. מתמצית כור שותה תרקב. מתמצית גן עדן שותה כל העולם דכל העולם לגבי גן עדן כתרקב לפני כור תרקב תרי וקב דהיינו ג' קבין. כור ל' סאין ותרקב חצי סאה נמצא תרקב אחד מששים בכור וכל העולם אחד מששים בגן עדן: דחצדא בלא מטרא כלומר שקוצרת בלא מטר כלומר שאינה צריכה מטר שיושבת בין ביצעי המים. ע"א אצדא: טובעני ולא יובשני כלומר מיתרמי שטובעין הזרעים אבל לעולם אין מתייבשין: ר"ג אומר בשבעה בו בחמשה עשר יום אחר החג כלומר דז' במרחשון הוא ט"ו אחר החג כדי שיגיע האחרון כו' קודם הגשמים: ובגולה אין שואלין את הגשמים עד ששים בתקופה. לפי שהן במקום נמוך ואין צריכין למטר כל כך: ציבי *דטבות רישבא. דהוה עשיר והיו עצים שלו מונחים ליבש בשדה עד שיכנסם במרחשון: כלפני ששים. ואין שואלין בו: או כלאחר ששים. ושואלין בו: עילאי בעו מיא רב דהוה מא"י בעי מים בששים. תתאי לא בעי מיא שמואל דהוה מבבל עד לבסוף לא בעי מיא עד ששים ואחד: אוכלין ושותין משחשכה. שאין אוכלין מבעוד יום כיוה"כ וכתשעה באב: שלא להפקיע את השערים. דבני כפרים הבאים ליום הכניסה מספקים מים ומזון לאחיהן עבברכין

עין משפט
נר מצוה

לא א ב מיי' פ"ג מהלכות תעניות הלכה א טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף א:

לא ג מיי' פ"ק מהלכות תעניות הלכה טו טוש"ע א"ח סי' תקסט סעיף א.

לב ד מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תקעד סעיף ב:

לג ה מיי' שם וטוש"ע שם סעיף א:

לד ו מיי' שם וטוש"ע שם סעיף ג:

[גי' רי"ף יהודה]

ובימים טובים הכתובין במגילת תענית תנו רבנן אל יאמר אדם תלמיד אני איני ראוי להיות יחיד אלא *כל תלמידי חכמים יחידים אי זהו יחיד ואיזהו תלמיד יחיד כל שראוי למנותו פרנס על הצבור תלמיד *כל ששואלין אותו דבר הלכה בלמודו ואומר ואפילו במסכת דכלה תנו רבנן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה דברי ר' מאיר רבי *יוסי אומר עושה וזכור לטוב לפי שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו תניא אידך לא *כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה דברי רבי שמעון בן אלעזר רבן שמעון בן גמליאל אומר במה דברים אמורים בדבר של שבח אבל בדבר של צער עושה וזכור לטוב שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו ת"ר *מי שהיה מתענה על הצרה ועברה על החולה ונתרפא הרי זה מתענה ומשלים ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין הרי זה מתענה עמהן ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים שכח ואכל ושתה אל יתראה בפני הצבור ואל ינהיג עידונין בעצמו שנאמר °ויאמר יעקב לבניו למה תתראו אמר להם יעקב לבניו אל תראו עצמכם כשאתם שבעין לא בפני עשו ולא בפני ישמעאל כדי שלא יתקנאו בכם °אל תרגזו בדרך אמר רבי אלעזר אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו עליכם הדרך איני והאמר ר' אלעאי בר ברכיה *שני תלמידי חכמים שמהלכים בדרך ואין בינהן דברי תורה ראויין לישרף שנאמר °ויהי המה הולכים (*הולך) ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרידו בין שניהם טעמא דאיכא דיבור הא ליכא דיבור ראויין לישרף לא קשיא הא למיגרס הא לעיוני במתניתא תנא אל תפסיעו פסיעה גסה והכניסו חמה לעיר אל תפסיעו פסיעה גסה דאמר מר *פסיעה גסה נוטלת *אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם והכניסו חמה לעיר כדרב יהודה אמר רב *דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב שנאמר °הבקר אור והאנשים שלחו אמר רב יהודה אמר רבי חייא °המהלך בדרך אל יאכל יותר משני רעבון מאי טעמא הכא תרגימו משום מעיינא במערבא אמרי משום מזוני מאי איכא בינייהו דיתיב

תורה אור: בראשית מב; שם מה; מ"ב ב; בראשית מד

איזהו יחיד כו' שראוי למנותו פרנס על הצבור (ד) להיות פרנס ואיזהו תלמיד כל ששואלין דבר הלכה בכל מקום וכו'. וקשה דהכא משמע דקרי תלמיד אותו שיודע להשיב כששואלין לו דבר הלכה בכל מקום ואומרה והתם אמרינן במס' שבת פרק ואלו קשרים (דף קיד.) איזהו תלמיד הראוי למנותו פרנס על הצבור כשיודע להשיב כל ששואלין (ה) דבר הלכה ואפילו במסכת כלה אלמא הראוי למנותו פרנס על הצבור הוי כשיודע להשיב והכא משמע דאותו הראוי למנותו פרנס הוי מילתא אחריתי ועוד דהכא משמע דיחיד עדיף מדקאמר בסמוך לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה אבל הרוצה לעשות עצמו תלמיד עושה ויש לומר דיש חילוק בתלמיד דדוקא כשהרב בא אל מקום אחד וכל התלמידים הללו זה שואל אל הרב ממה שהוא לומד וזה שואל ממקום אחר ואותו הרב יודע להשיב לכל התלמידים לכל אחד ואחד כפי שאלתו ואפילו במס' כלה זהו יחיד דעדיף מתלמיד דהכא ונקרא תלמיד התם בפרק אלו קשרים אותו ודאי ראוי למנותו פרנס על הצבור אבל אם אינו יודע להשיב אלא במסכת שלו נקרא גם כן תלמיד ומזה מיירי הכא:

ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי מתענה ומשלים. ל"ש דעתו לחזור ל"ש אין דעתו לחזור הואיל וקבל עליו התענית: **למה** תתראו. כמו שמפרש אל תראו עצמכם בפני בני עשו וכו' ויש במדרש למה תתראו פירוש למה תהיו כחושין:

אל תרגזו בדרך. ויש מדרש אל תפסיקו מדבר הלכה:

ואין ביניהם דברי תורה ראוים לישרף דכתיב ויהי המה הולכים הלוך ודבר וגו' טעמא דאיכא דבור וכו'. ויש מדרש שהם היו מדברים דברים בטלים ומש"ה ראוין לישרף: **פסיעה** גסה נוטלת אחת מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. ואין להקשות אם כן בחמש מאות פסיעות גסות יהיה ניטל כל מאור עיניו של אדם והא קא חזינן דלאו הכי הוה ונראה לפרש דהפסיעה ראשונה נוטל אחת מחמש מאות והפסיעה שניה נוטל פחות מן הראשונה שניה אינה נוטלת אלא אחד מחמש מאות הנשארים כמו בעישורייתא דבי רבי (כתובות דף סח.) ר"ל העישור ממה שנשאר אבל עדיין קשה דמ"ש פסיעה ראשונה דנוטלת יותר מן השניה אלא יש לומר דלא נוטלת אלא פסיעה ראשונה דוקא ומכאן ואילך כיון דדש דש אי נמי פסיעה ראשונה נוטלת טפי משום *)דכל התחלות קשות: **לעולם** יצא אדם בכי טוב. פי' בפרק קמא דפסחים (דף ב.) [וע"ע תוס' ב"ק ס:]:

משום מעיינא. פירוש משום שהכי מעיין הוי קשה להו: אסור

*) [מכילתא הביאו רש"י פ' יתרו יט פ"ה]

מעיו של אדם ברוב אכילתו מפני טורח הדרך יש אומרים יהיו מעיו של אדם שופכין זה לזה כעין מעיין:

וכן בימים טובים הכתובים במגילת תענית: תלמיד אני. ואיני חשוב כל כך כיחידים כלומר איני ראוי להתחיל תענית עם היחידים: לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד. לענין תענית: עושה. דנראה מגסי הרוח ותנן (אבות פ"ג משנה י) כל שרוח הבריות נוחה הימנו כו': הכי גרסינן התלמידים עושין עצמן. כדאמרינן לעיל שכל התלמידים ראויין לכך ואין בהם משום גסות הרוח: רבי יוסי אומר כל אדם. ואפילו שאינו תלמיד עושה עצמו יחיד להתענות וזכור לטוב דלצער הוא לו ולא גסות ליסנא אחריכא גרסינן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה כלומר ולא כל הרוצה נמי לעשות עצמו תלמיד להתנהג עצמו במדת *תלמיד בחלוקו ובמטתו ולהתנאות בסודר של תלמידי חכמים ושאר דברים עושה דכל הרוצה ליטול לו את השם לא יטול ורבי יוסי ארישא ומסתבר כי האי ליסנא מדקא מהדר רבן שמעון בן גמליאל דבר של שבח אינו עושה מכלל דאיירי בשבח: על החולה ונתרפא. הוא הדין אם מת החולה בעי לקיומי נדרו: על הצרה ועברה. מתענה ומשלים ואם לאו נראה כמתנה עם קונו אם תעבור (*אתענה) ואם לאו (לא) אתענה: למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים. כל התעניות שקבלו עליהן בני עירו דנותנין עליו חומרי המקום שיצא משם: אכל ושתה. דיעבד: אל יתראה בפניהן. שנראה כחתן בין אבלים ויתקנאו בו: ואל ינהיג עדונים בעצמו. שלא יאמר הואיל ואכלתי כל שהוא אוכל הרבה: אל תראו עצמכם. שיש לכם חטים הרבה ולא הלכו אלא בשביל דבר זה שלא להתראות בפני בני עשו שהיו לעורים ורעבים: תרגזו עליכם הדרך. תתעו: לישרף באש. דכתיב והנה סוסי אש וכתיב בההוא עניינא הלוך ודבר והכי כתביה לאשמועינן דאי לאו שהיו הולכין (א) בעומקה של הלכה לא [היו ניצולין]: הא למגרס. מבעי ליה באורחא אבל במלתא דמבעי ליה לעיוני לא: במתניתא תנא. מאי אל תרגזו בדרך אל תזיקו עצמכם בפסיעה גסה: והכניסו חמה לעיר. כשאתם לנין ושוכבין בדרך בעיירות הכניסו לעיר בעוד שהחמה זורחת: יצא אדם בכי טוב. שימתין עד שיאור כמו וירא אלהים את האור כי טוב (בראשית א): ויכנס בכי טוב. בערב בעוד שהחמה זורחת שאין ליסטין מצויין אי נמי שלא יפול בבורות ובקעים שבעיר שלא יעלילו עליו עלילות מרגל אתה או גנב: הבוקר אור והאנשים שולחו המה וחמוריהם. מיכן שילאו בכי טוב והוא הדין ליכנס בכי טוב יש ספרים דלא כתיב בהו האי קרא אלא מילתא דרב יהודה סברא הוא ולא בעי' קרא: לא יאכל יותר ממה שאוכל בשני רעבון. דאמר לקמן (דף יא.) שצריך להרעיב עצמו בשני רעבון: (הכא (ב). תלמיד זה בבלי הוא וכי משתעי בבבל קאמר הכא וכל הא לן והא-להו בבבל קאמר): משום מעיינא. שלא יתחלחלו משום מזוני. שמא (ג) אין לו לאח"כ: דיתיב

הצבור ואיזהו תלמיד כו' כצ"ל ותיבות להיות פרנס נמחק: (ה) בא"ד כל ששואלין אותו דבר הלכה ואפילו:

רבינו חננאל

וביו"ט הכתובים במגלת תענית: ת"ר לא יאמר זה איני ראוי לכך. אלא כל התלמידים ראוין לכך. איזהו יחיד כל שראוי למנותו פרנס על הצבור. ואיזה תלמיד כל ששואלין אותו הלכה בכל מקום ואומרה. פי' בכלום מקום כלומר מקום מן התלמוד. ואפי' במס' דכלה. שמתעסקין בה כל תלמיד חכם שרוצים לשנותה בכלה של אדר תניא לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה שנראה כיהירות התלמידים עושין דברי ר' שמעון בן אלעזר. רשבג"א דבר של שבח אינו עושה. דבר של צער עושה עצמו יחיד וכן ר' יוסי אומר עושה וזכור לטוב. שאינו שבח לו התענית אלא צער הוא לו: ת"ר הרי שהיה מתענה על החולה ונתרפא על צער צרה ועברה מתענה ומשלים ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין וכו'. זה שאמר יוסף לאחיו אל תרגזו בדרך. אל תתעסקו בדבר הלכה שלא תתגר עליהם הדרך ואוקימנא לעיוני אבל במגרס לא. דא"מ ב' ת"ח המהלכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה ראוין לישרף שנאמר ויהי המה הולכים הלוך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרידו בין שניהם. במתניתא תנא אל תפסיעו פסיעה גסה שנוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. והכניסו חמה לעיר. כדרב יהודה אמר רב לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב כלומר באור היום כדכתיב וירא אלהים את האור כי טוב. וכתיב הבקר אור והאנשים שלחו. משום מעיינא פי' אם יאכל הרבה יקחנו שלשול ויבא להתאחר מן השיירא.

מסורת הש"ס

שבת קיד. קדושין מט:

[ב"ב מ:]

[תוספתא פ"א]

[תוספ' פ"ב]

[נ"ל לא התענה]

סוטה מט.

[נ"ל הלוך]

[פסחים מב.]

פסחים ב. ב"ק ס: ע"ש

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לישרף כאש כו' שהיו הולכין בדבר של הלכה: (ב) ד"ה הכא תרגימו. בבבל תלמוד זה כו': (ג) ד"ה משום מזוני שמא לא יהיו לו לאח"כ: (ד) תוס' ד"ה איזהו כו' פרנס על הצבור ואיזהו תלמיד כו' כצ"ל ותיבות להיות פרנס נמחק: (ה) בא"ד כל ששואלין אותו דבר הלכה ואפילו:

רבינו גרשום

שבכרכין וכשהן באין בחמישי לא ידעו שקבלו עליהם תענית ואין מביאין מזון אלא לצורך השבת ולוקחין הכל לצורך ליל חמישי לפי שהתענו בו ומתייקר המזון לצורך השבת אבל כשגוזרין בשני כשבאין בשני לעיר שומעין כשגוזרין תענית וכשבאין בחמישי מביאין מזון כדי למכור ללילי חמישי ולשבת: מפסיקין בראשי חדשים אם אירעו בחמישי ושני הכתוב במגילת תענית דלא להתענאה בהון: אל יאמר תלמיד [אני] איני ראוי לכך להתענות. ר' יוסי אומר כל אדם נמי עושה עצמו וזכור לטוב: אפילו במס' כלה שאין רגילין להתעסק בו שאין שבח הוא לו שמתענה: דבר של שבח אינו עושה כגון חתן קורא ק"ש בלילה הראשון. של צער מתענה. ות"ח עושה. בין של שבח בין של צער: הרי זה מתענה ומשלים שנותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם וחומרי מקום שיצא משם: אל יתראה בפניהם כשהוא שבע. אל ינהיג בעצמו עידונין. שלא יאמר הואיל שאכלת כל שהוא אוכל הרבה: והן רעבים מפני הרעב: שמא ירגז עליכם הדרך. שהרואה אתכם שאתם חולקין בדבר הלכה סבור נלחמים אתם ומתרגזים

רש"י

דיתיב בארבא. שהולך בספינה משום מזוני איכא משום מעיינא ליכא: מאוונא לאוונא. מקום מלון התגרים מכפר לכפר דמשתכחי מזוני וליכא למיחש למזוני ולמעיינא איכא למיחש: כל פרסה ופרסה אכל ריפתא. קסבר רב פפא הא דאמור רבנן לא ליכול טפי משום מעיינא ואיהו לא מיסתפי ממעיינא דבעל *בטן הוה ענין אחר כריסו רחבה כדאיתא בבבא מציעא (דף פד.) דקא חשיב אבריה דרב פפא וכאיש גבורתו ולפיכך יכול לאכול הרבה ואינו מזיק לו: מיתה משונה. מת בחרב וברעב וכל מיתה שאינה בידי מלאך המות כדרך כל אדם על מטתו: בשכר שמצער עצמו. כשישראל בצער: אסור לשמש מטתו בשני רעבון. דצריך אדם לנהוג צער בעצמו: חסוכי בנים. חסירי בנים (ב) דגרסינן במנחות (דף כט:) לגבי מנורה ומי חסיכי כולי האי *שלא קיימו פריה ורביה: שני מלאכי שרת (ג) מלוין לו לאדם. אחד מימינו ואחד משמאלו דכתי' (תהלים צא) כי מלאכיו יצוה לך: הנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין כי מחר נמות ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון: זו מדת בינוניס. שירצאו מן המיתה כדכתיב בהו כי מחר נמות: אתיו אקחה יין ונסבאה שכר והיה כזה יום מחר. גדול יותר מאד: הצדיק אבד ואין איש שם על לב. מפני מה הוא מת מפני הרעה נאסף הצדיק מפני שלא יצטער הוא ברעה ואחר שהיא גזרה מלפניו כי מפני הרעה נאסף הצדיק ל"א מפני רעות של אלו הוא נאסף שאין הקב"ה רוצה שיבקש עליהם רחמים: כפים. אלי לבינה ורגילין לתתה בין שתי נדבכי העצים: הכי גרסינן אבריו של אדם הן מעידין בו שנאמר ואתם עדי לשון רבים נאם ה': מאי דכתיב אל אמונה ואין עול כשם שמשלם כו'. כך משלם לרשעים בעולם הזה כדי לטורדן מן העולם הבא וכדכתיב (דברים ז) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו: ואין עול. שאין עושה (ד) דין בלא דין אמת וצדק: צדיק וישר. מצדיק הדין על הצדיקים לפרוע מהם ועושה טובה וישרות עם הרשעים לפרוע כל זכותם בעולם הזה כדי לטורדן: ביד כל אדם יחתום. כותב מעשה כל אדם ומחתים (ה) יד על כל מעשיו: למען תצדק בדבריך. שהוא מצדיק עליו בדבריך שאתה מראה לו (ו): לשמואל קדוש יהיה אגדל פרע קאי. שצערו אסור בהנאה אבל הוא עצמו לא נקרא קדוש ולר' אלעזר חוטא דסאיב כתרגומו מאשר חטא על הנפש פשט המקרא על שנטמא במת: וכי באיזה נפש חטא זה. מי הרג שנקרא חוטא שאין מצוה לצער עצמו כדאמרינן לדיקי (*מי) אכלי האי עלמא (והאיך) מי סני להו במס' הוריות (פ"ג דף י:): נקרא קדוש. רישיה דקרא קא דריש בשביל שמתוך כך מתמרקין עונותיו שמתענה: כאילו

גמרא

דיתיב בארבא אי נמי דקאזיל מאוונא לאוונא רב פפא כל פרסה ופרסה אכיל חדא ריפתא קסבר משום מעיינא אמר רב יהודה אמר רב [א]כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה שנאמר °ברעב פדך ממות מרעב מיבעי ליה אלא הכי קאמר בשכר שמרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה אמר ריש לקיש [ב]אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון שנאמר °וליוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב תנא *חסוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון תנו רבנן [ג]בזמן שישראל שרויין בצער ופירש אחד מהן באין שני מלאכי השרת שמלוין לו לאדם ומניחין לו ידיהן על ראשו ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור תניא אידך בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי ואם עושה כן עליו הכתוב אומר °והנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין אכול ושתו כי מחר נמות מה כתיב בתריה ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון עד כאן מדת בינונים אבל [ד]במדת רשעים מה כתיב °אתיו אקחה יין ונסבאה שכר והיה כזה יום מחר מה כתיב בתריה הצדיק אבד ואין איש שם על לב כי מפני הרעה נאסף הצדיק *אלא יצער אדם עם הצבור שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור שנאמר °וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה וכי לא היה לו למשה כר אחת או כסת אחת לישב עליה אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור *ושמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידים בו שנאמר °כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה דבי רבי שילא אמרי שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם הן מעידין עליו שנאמר °כי מלאכיו יצוה לך רבי חידקא אומר *נשמתו של אדם היא מעידה עליו שנאמר °משוכבת חיקך שמור פתחי פיך ויש אומרים אבריו של אדם מעידים בו שנאמר °אתם עדי נאם ה' °אל אמונה ואין עול אל אמונה כשם שנפרעין מן הרשעים לעולם הבא אפילו על עבירה קלה שעושין כך נפרעין מן הצדיקים בעולם הזה על עבירה קלה שעושין ואין עול כשם שמשלמין שכר לצדיקים לעולם הבא אפילו על מצוה קלה שעושין כך משלמין שכר לרשעים בעולם הזה אפילו על מצוה קלה שעושין צדיק וישר הוא *) (אמרו בשעת) פטירתו של אדם לבית עולמו כל מעשיו (*נפטרין) לפניו ואומרים לו כך וכך עשית במקום פלוני ביום פלוני והוא אומר (*הין) ואומרים לו חתום וחותם שנאמר °ביד כל אדם יחתום ולא עוד אלא שמצדיק עליו את הדין ואומר להם יפה דנתוני לקיים מה שנאמר °למען תצדק בדברך אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא (א) סבר כי האי תנא דתניא *ר' אלעזר הקפר ברבי אומר מה תלמוד לומר °וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין והלא דברים קל וחומר ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה ר' אלעזר אומר נקרא קדוש שנאמר °קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מדבר אחד נקרא קדוש המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה ולשמואל הא איקרי קדוש ההוא אגידול פרע קאי ולר' אלעזר הא נקרא חוטא ההוא דסאיב נפשיה ומי אמר רבי אלעזר הכי והאמר ר' אלעזר לעולם ימוד אדם עצמו כאילו

*) [נ"ל מלמד שבשעת כך אי' בשאלתות]

תורה אור: איוב ה; בראשית מא; ישעיה כב; שם נז; שמות יז; חבקוק ב; תהלים צא; מיכה ז; ישעיה מג; דברים לב; איוב לז; תהלים נא; במדבר ו; שם

תוספות

אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון. ואם תאמר הרי יוכבד *נולדה בין החומות ואותו העת עת רעב היה וע"כ שימשו מטותיהן בשני רעבון ויש לומר דלכ"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות ויוסף לא שימש אבל שאר בני אדם שימשו:

אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא. וקשיא דאמרינן בפ' החובל (ב"ק דף צא: ושם) החובל בעצמו רשאי אבל אחרים שחבלו בו חייבים ומפרש התם הא דקאמר החובל בעצמו רשאי אמר שמואל ביושב בתענית אלמא משמע דשמואל קאמר דיושב בתענית לא נקרא חוטא ויש לומר דודאי הוי חוטא כדאמרינן הכא מקל וחומר מנזיר ומה נזיר שלא ציער עצמו אלא מיין וכו' אבל מכל מקום המצוה שהוא עושה התענית גדול יותר מן העבירה ממה שהוא מצער נפשו דמצוה לנדור כדאמרינן (סוטה דף ב.) הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין ומכל מקום יש קצת חטא מידי דהוה *אמתענה תענית חלום בשבת דקורעין גזר דינו ונפרעין ממנו תענית של שבת ומאי תקנתיה ליתב תעניתא לתעניתיה*:

עין משפט נר מצוה

לה א ב מיי' פ"ג מהל' תענית הלכה ח טוש"ע א"ח סי' תקעד סעיף ד:

לו ג שם סעיף ה:

מסורת הש"ס

ג' רש"א בשר

[לשון חיסור כמו לא חשכת. ערוך] עי' בהגהת מהרי"ק שם

חגיגה טז. [ע"ש כמה שינויים]

ג"ז שם

[נ"ל נפרטין וכ"ה בשאלתו'] [נ"ל הן]

[שבועות ח. סוטה טו. כריתות כו.] ב"ק צא: נזיר יט. כב. נדרים י.

[נ"ל אין]

[ברכות לא: ולקמן יב:]

[וע"ע תוס' ב"ק צא: ד"ה אלא ותוס' נזיר כב: ד"ה ואמאי]

[ואף צדיק גמור צריך לצער עצמו עם הצבור שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו וכו' כך אי' בשאלתות פ' האזינו סימן קסג]

רבינו חננאל

והמרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה שנאמר ברעב פדך ממות. אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון. תנא חשוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון. חייב אדם לצער עצמו עם הצבור שבזמן שפורש עצמו מן הצבור ב' מלאכי השרת המלוין אותו מניחין ידיו על ראשו ואומרים פלוני שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת ישראל. אלא מיבעי ליה לצעורי עם הצבור שכן מצינו במרע"ה שציער עצמו עם הצבור שנאמר וידי משה כבדים וגו'. וכי לא היה לו כר או כסת לישב בה אלא רצה להצטער בצער צבור. ושמא תאמר מי מעיד בו. אבני ביתו. שנאמר כי אבן מקיר תזעק. ומלאכים השומרים אותו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך וגו'. כתיב אל אמונה ואין עול. כשם שנפרעים מן הרשעים לעוה"ב אפילו בעבירה קלה כך נפרעין מן הצדיקים בעוה"ז וכשם שמשלמין שכר טוב בעוה"ב לצדיקים [אפי' על מצוה קלה] כך משלמין שכר טוב לרשעים אפילו על מצוה קלה בעוה"ז. בשעת פטירתו של אדם. כל מעשיו נפרטין לפניו. אומרים לו עשית במקום פלוני והוא אומר הן. אומרים לו חתום. וחותם שנאמר ביד כל אדם יחתום. ולא עוד אלא שמצדיק עליו את הדין ואומר יפה דנתוני שנא' למען תצדק בדברך וגו': אמר שמואל היושב בתענית נקרא חוטא. סבר לה כר' אלעזר הקפר בר' [דאמר] בשביל שציער עצמו מן היין קראו הכתוב חוטא שנאמר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש המצער עצמו מכל מאכל ומשתה לא כ"ש. ומפני מה כתיב בו קדוש יהיה משום (דמרבי) [דמדכי] נפשיה מטומאה*). ור' אלעזר פליג עליה דאמר המצטער עצמו לשם שמים כגון הנזיר וכיוצא

*) נראה מזה דרבינו היה לו גי' אחרת בכאן ההוא דמדכי נפשי' וכ"ה גי' רבינו גרשום כאן:

רבינו גרשום

ומתרגזים עליכם. בעיוני. לא עייני באורחא: משום מעיינא. שאם אוכל הרבה מתכבד במיעיו ואין יכול לילך. משום מזוני דלא שכיחי באורחא: דיתיב בארבא. ליכא משום מעיינא ואיתא משום מזוני. דאזיל מאונא לאונא. דשכיחי מזוני. משום מזוני ליכא משום מעיינא איכא: רב פפא הוי אכיל סגי: חסוכי בנים ולא כולי עלמא: זו מדה בינונית שהרי מזכירין יום המיתה כדכתיב כי מחר נמות: ההוא דמדכי בנפשיה. כלומר שנזיר שמצער עצמו מן הטומאה קרוי קדוש ולא ליושב בתענית. ההוא אשר חטא על הנפש דמסאב נפשיה על המת: כאילו קדוש שרוי בתוך מיעיו ולא יתענה ר"ל

הגהות הב"ח

(א) גמ' כל היושב בתענית נקרא חוטא (סבר כי האי תנא) תא"מ ונ"ב ס"א שנאמר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער נפשו מן היין דתניא וכו' ולשמואל הא איקרי קדוש. נ"ב פירוש מדפליג אדשמואל אלמא דלשמואל לא נקרא קדוש אבל לר' אלעזר הקפר לא קשיא דלמא מודה דנקרא קדוש אלא דנקרא ג"כ חוטא אבל לשמואל קשיא דמשמע לדידיה לא נקרא קדוש ואע"פ דמודה שמואל דעושה מצוה בנזירתו מ"מ לא נקרא קדוש וכתר הכי פריך אר' אלעזר הא נקרא חוטא דמדפליג אשמואל אלמא דס"ל דלא נקרא חוטא: (ב) רש"י ד"ה חסוכי בנים חסירי בנים כמו דגרסינן במנחות: (ג) ד"ה שני וכו' שמלוין: (ד) ד"ה ואין עול שאין עושה דבר בלא דין: (ה) ד"ה ביד כל כו' ומחתים יד כל אדם על כל: (ו) ד"ה למען כו' שאתה מראה לו מה"ד וכי באיזה נפש חטא זה מי הרג שנקרא חוטא הס"ד ואח"כ מה"ד אלא שציער עצמו וכו' שאין מצוה לצער עצמו כדאמרינן אטו לדיקי אי אכלי תרי עלמא וכו' עד עונותיו שמתענה מה"ד לשמואל קדוש יהיה וכו' לא נקרא קדוש הס"ד ואח"כ מה"ד ולר' אלעזר וכו' שנטמא במת הס"ד:

עין משפט נר מצוה

לז א טוש"ע א"ח סי' תקעא סעיף א:

לח ב מיי' פ"ג מהלכות תענית הלכה יא טוש"ע א"ח סי' תקסח סעיף ו:

לט ג טוש"ע א"ח סי' תקעא סעיף ב:

מ ד מיי' פ"א מהלכות תענית הלכה י סמג עשין יג טוש"ע א"ח סי' תקסב סעיף ז:

מא ה מיי' שם הלכה יא סמג שם טור ש"ע א"ח שם סעיף ט:

מב ו מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף י:

מג ז מיי' פי"א מהלכו' מאכלות אסורות הלכה טו סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סי' קלה סעיף טז:

[לפנינו איתא שזה היה רב יהושע בריי' דרב אידי]

תורה אור

כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו שנאמר °בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר (הושע יא) לא קשיא *[א]הא דמצי לצעורי נפשיה הא דלא מצי לצעורי נפשיה ר"ל אמר נקרא חסיד שנאמר °גומל נפשו איש (א) (*חסיד) ועוכר שארו (משלי יא) וגו' אמר רב ששת האי בר בי רב דיתיב בתעניתא ליכול כלבא לשירותיה אמר רבי ירמיה בר אבא *[ב]אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד (*אמר) ר' ירמיה בר אבא אמר ריש לקיש [ג]אין תלמיד חכם רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים: אוכלין ושותין משחשיכה כו': אמר רבי זעירא אמר רב הונא [ד]יחיד שקיבל עליו תענית אפילו אכל ושתה כל הלילה °למחר הוא מתפלל תפלת תענית [ה]לן בתעניתו (ב) אינו מתפלל של תענית אמר רב יוסף מאי קסבר רב הונא סבירא ליה אין מתענין לשעות או דלמא מתענין לשעות והמתענה לשעות אינו מתפלל תפלת תענית אמר ליה אביי לעולם קסבר רב הונא מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית ושאני הכא דאיכא שעות דליליא דלא קביל עליה מעיקרא *מר עוקבא איקלע לגינזק בעו מיניה מתענין לשעות או אין מתענין לשעות לא הוה בידיה קנקנין של נכרים אסורין או מותרין לא הוה בידיה *במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים לא הוה בידיה אזל ושאיל בי מדרשא אמרו ליה [ו]הלכתא מתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית [ז]והלכתא קנקנין של נכרים לאחר שנים עשר חדש מותרין במה שימש משה כל ז' ימי המלואים בחלוק לבן רב כהנא מתני בחלוק לבן שאין לו אימרא אמר רב חסדא

הא

תוספות

באילו קדוש. הקב"ה (י) פירוש והא אמר לעיל שנקרא קדוש כלומר שהיושב בתענית נקרא קדוש ומשני לא קשיא:

גומל נפשו. פירוש שגומל חסד לנפשו שאינו מתענה נקרא חסיד:

אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד. פירוש שהיה להם הרבה גשמים:

יחיד שקיבל עליו תענית אע"פ שאכל ושתה כל הלילה מתפלל תפלת תענית. תימה אמאי נקט יחיד דלצבור נמי דאמרינן במתני' (לעיל דף י:) דגוזרין שלשה תעניות ואוכלים ושותים משחשיכה ול"ע:

לן בתעניתו. פירוש שהתענה היום ובלילה לא אכל ולן בתעניתו אע"ג שהלינה היה מכח תענית שקיבל עליו אינו מתפלל תפלת תענית ובה"ג יש אוכל ומתפלל תפלת תענית ומפרש כמו הכא דבשחרית אומר תפלת תענית אע"פ שאכל כל הלילה ויש מתענה שאינו מתפלל כמו בערבית אע"פ שלא אכל ומפרש בהלכות גדולות דאין אומרין עננו בתפלת שחרית שמא ימצא שקרן בתפלתו דשמא לא יסיים התענית ולי נראה דלא נקרא שקרן כיון שהיה בדעתו להתענות אפילו אקרי אונס אחר כך ולא מצי לצער נפשיה לא גרע ממתענין לשעות וכן משמע מהא דתנן (לקמן דף יט.) ירדו להם גשמים קודם הנץ אינן משלימין ומסתמא משמע שאמרו תפלת תענית מכל מקום אין זה ראיה גמורה דשמא לא אמרוה ומהא דלקמן (דף יב:) גבי רב הונא בריה דרב יהושע בריה דרב אידי *דיתיב בתעניתא מדאמרו ליה ליזוף מר וליפרע ואמר להו תענית חלום הוא אמאי לא אמר מפני שאמר תפלת תענית אין זה ראיה (כ) לדברי ה"ג דלא היה דעתו להתענות מבעוד יום ולא קבל עליו וכתב הר"מ מי שלא קבל עליו מבעוד יום דאין אומר עננו אי לאו דתענית חלום הוא ונהגים שליח צבור אומרו בשחרית כדי להודיע לעולם ולהזכיר התענית אבל יחיד אינו אומר עד המנחה [ובטור אורח חיים (סי' תקסה) אומר שליח צבור אומר בכל פעם שאי אפשר שלא יתענו קצת מקהל עכ"ל]:

רש"י

כאילו קדוש שרוי בתוך מעיו. כאילו כל מעיו קדוש ואסור להכחישן דהכי משמע בקרבך קדוש כלומר דאסור להתענות (ג) בקרבך קדוש רישיה דקרא קדרים בשביל שקדוש שרוי בצער לא אבוא בעיר של מעלה עד שאבנה ירושלים של מטה ורמיזא בעלמא הוא: הא דמצי מצער נפשיה. שיכול לסבול התענית משבחו הקב"ה אבל מי שאינו יכול להתענות נקרא חוטא: נקרא חסיד. המתענה דכתיב גומל נפשו איש חסד מפריש עצמו ממאכל ומשתה כמו ביום הגמל את יצחק (בראשית כא) שבריי"ר בלע"ז מפי מורי אי נמי גומל לשון תגמול שמשלים נפשו לקונו (ד): ועוכר שארו. המתענה ומכחיש בשרו נקרא אכזר: שממעט במלאכת שמים. חלש הוא ואינו יכול ללמוד: שירותיה. סעודתו כלבא ליכול סעודתו ולכך המתענה אינו מועיל לו אלא כמי שמתענה מפני שאין לו מה יאכל: אין תענית צבור בבבל. לענין איסורי חומרי תענית אמר ר' ירמיה למילתיה שהיו נוהגין בו כענין אבילות שהיו אוכלין מבעוד יום ואסורין בנעילת הסנדל אלא תשעה באב בלבד: יחיד שקיבל עליו תענית. מאתמול (ה) הרי אני יושב בתענית למחר אפילו אכל ושתה כל הלילה עד עמוד השחר למחר מתפלל תפלת תענית עננו: לן בתעניתו. באותו תענית שקיבל עליו שלא אכל במוצאי תעניתו ולן כל אותו הלילה לשם תענית עד הבקר: למחר אין מתפלל תפלת תענית. אינו יכול להתפלל (ו) עננו קודם שיאכל כדי לצאת ידי חובת תענית של לילה אע"פ שהוא יום אחד כדכתיב (בראשית א) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד ולקמן מפרש ואזיל מאי קסבר רב הונא מאי טעמא אין מתפלל למחר עננו: והכי גרסינן מאי קסבר רב הונא מיסבר קסבר אין מתענין לשעות או דלמא קסבר מתענין לשעות והמתענה לשעות אינו מתפלל תפלת תענית אמר אביי לעולם קסבר מתענין לשעות (*ומתפלל) תפלת תענית כו'. פירוש מאי קסבר רב הונא אין מתענין לשעות כלומר האי דקאמר למחר אין מתפלל תפלת תענית לכך אינו מתפלל דקבלת תענית זה אינו קבלה ואינו תענית כלל ואם רוצה לאכול ולשתות בתוך התענית הרשות בידו דאין מקבלין תענית לשעות כגון זה שלא קיבל תענית של לילה זה מאתמול (ז) כדקתני לן בתעניתו דמשמע מאליו כשהחשיך ובא לשתות עמד ולא אכל כלומר שהיה בדעתו לאכול עד שעבר מקצת הלילה שעה אחת או שתי שעות ואחר כך נמלך ולן בתעניתו או דלמא האי דקאמר רב הונא למחר אין מתפלל תפלת תענית לאו משום דאין מתענין לשעות דשם תענית עליו ואם רוצה לחזור בו ולטעום אחר שהתחיל בתענית אינו יכול אלא להכי אינו מתפלל תפלת תענית דסבר אין תענית של שעות חשוב וחמור כל כך שיהא צריך להתפלל עליו עננו: לעולם קסבר. בעלמא דמתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית והכא מאי טעמא אין מתפלל תפלת תענית דשאני הכא היכא דהתענה אתמול ובלילה לן בתעניתו דלא קיבלה עילויה (ח) שלא קיבל עליו תענית זה בפני עצמו מאתמול כדרך שאר מתענין לשעות ואינו חשוב להתפלל עליו עננו: מר עוקבא איקלע לגינזק. גרסינן דאילו ר' עקיבא לא היה מסתפק לו הנך בעיי ועוד דבלשון ברייתא הוה משתעי ביה מעשה ברבי עקיבא כו' ולא בגמרא*: קנקנים של חרס. שמכניסין בהן יין לקיום אסור להשתמש בהן: במה שימש משה. דאילו באהרן כתיב בגדי כהונה דכתיב (שמות כט) והלבשתם שבשבעה שהיה משה עובד אהרן היה לבוש בגדי כהונה ועבודה דמשה גזירת הכתוב הוא ובגדי כהונה לא מצינו בו ומסתמא אין הדבר כשר שהיה עובד בבגדיו של חול שיוצא בהן לשוק: לאחר שנים עשר חדש. הולך טעם יין נסך ומותרים בלא עירוי מים אבל תוך י"ב חדש צריך עירוי שלשה ימים מעת לעת: בחלוק לבן. של פשתן עשוי לשם כך: רב כהנא מתני. כי האי לישנא: בחלוק לבן שאין בו אימרא. שפה מתרגמינן אימרא (שם כח) (ט) כלומר *תחוב היה מחוט אחד כל החלוק ולא כבגדים שלנו שבתי הידים מדובקין בבגד הגוף בתפירה כדי שלא יחשדוהו שמא באותה שפה הוציא מעות הקודש משום שנאמר (במדבר לב) והייתם נקיים מה' ומישראל:

הא

מסורת הש"ס

הושע יא | משלי יא

[נ"ל חסד]

[לקמן יב: ע"ש פסחים נד: ע"ש]

[נ"ל ואמר]

ע"ז לד. [ע"ש בתוס' ד"ה ר' עקיבא]

[עי' תוס' חגיגה ו: ד"ה מאי כ"מ ותוס' סנהדרין טו: ד"ה שור סיני]

[נ"ל מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל]

[ועמ"ש תוס' בע"ז לד. ד"ה ר"ע וכו' על דברי רש"י דהכא]

[נ"ל ארוג יעב"ץ]

רבינו חננאל

וכיוצא בו [נקרא] קדוש כדכתי' קדוש יהיה. א"כ מה ת"ל מאשר חטא על הנפש בנזיר שנטמא הכתוב מדבר ומפני שנטמא נקרא חוטא. ור"ל אמר המונע עצמו מן התענית הוא חסיד שנאמר גומל נפשו איש חסד. הגומל טוב לנפשו איש חסד: א"ר ירמיה אין ת"ח רשאי לסגף עצמו בתענית מפני שממעט (עצמו) במלאכת שמים. אמר רב הונא יחיד שקבל עליו תענית ב' ימים זה אחר זה אפילו אוכל ושתה כל הלילה כו'. הדין במי שקבל עליו יום אחד או ב' ימים תענית דינם אחד מיהו נוח להתלמד להבין פירושו בשני ימים מיום אחד. וכן פירושו. אדם שקבל עליו להתענות שני ושלישי והתענה יום ב' ובערב אכל ושתה למחר *) עוד ביום ג' מתענה ומתפלל תפלת תענית **) אע"פ שמתענה רוב יום ג' מפני שלא קבל עליו מיום ב' להתענות יום ג' ונמצא תעניתו ביום ג' תענית שעות דהא לא קיבל תענית מאתמול. ועל זה מדקדק רב יוסף מ"ט דרב הונא. מי אמרינן קסבר רב הונא מתענה לשעות. והמתענה לשעות אינו מתפלל תפלת תענית. או דלמא קסבר רב הונא אין מתענין לשעות ואינם תענית כלל. לפיכך אינו מתפלל תפלת תענית. ואמר אביי לעולם קסבר רב הונא מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית. ושאני הכא דלא קביל עליה מעיקרא. ועוד לא היה בדעתו להשלים תעניתו עד הערב. וקיי"ל כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית לפיכך ***) תמצא תענית שעות. ומסתברא דמי שנזדמן לו ולא אכל עד שעבר רוב היום וכיון שראה כך הסכים לצום ולהשלימו אותו יום בתענית זהו תענית שעות ומתפלל באותה שעה שהסכים להשלימו תענית שעות תפלת תענית עננו בשומע תפלה. ודווקא אחר שקבל עליו לעצמו ****) שמתפלל תפלת תענית אבל מקודם לא: ר"ע אקלע לגינזק בעו מיניה מתענין לשעות כו' ואסיקנא הלכתא המתענה לשעות מתפלל תפלת תענית וקנקנים (שלמים) [ישנים] ששימשו בהן עובדי כוכבים ביין שלהן לאחר שישפכו היין מהן אם ישארו ריקים י"ב חודש מותר לישראל להטיל בהן יין להשתמש בהן.

אמר

*) דברי רבינו כמו שהם לפנינו אין לו שום ביאור כלל ועי' ברא"ש כאן ותמצא גי' רבינו ז"ל ופירושו באר היטב. **) חסר כאן ואולי כצ"ל לן בתעניתו כלו' אם לא קבל עליו תענית אלא יום ב' בלבד והתענה אותו היום ובלילה נמלך ולן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלה תענית אע"פ שמתענה יום ב' ויום ג' כו' ועי' ברי"ף ובמלחמות בשם רבינו. ***) אולי צ"ל לא נקרא תענית שעות. ****) אולי צ"ל לעצמו להשלים התענית מתפלל תפלת תענית.

רבינו גרשום

ר"ל אמר יושב בתענית נקרא חסיד שנא' גומל נפשו איש חסד שפירש עצמו מליכל כמו ויגמל: ממעט במלאכת שמים. שאינו יכול לעסוק בתורה: יחיד שקיבל עליו תענית. כראוי מבעוד יום. לן בתענית. ה"ק אם לא קבל מבעוד יום אלא בצפרא קבל עליה להתענות חצי היום ובחצי היום קביל עליה עד לאורתא ולן בלילה בתעניתו ולא קבל עליה כלום והתענה אף למחר אין מתפלל תפלת תענית שכבר יצא בתפלת תענית דאתמול. ושאני הכא דלא קביל עליה מאורתא כלומר באותו יום שמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית אבל הכא דלן בתעניתו עבדיה להאי תענית שני כתענית אריכא שהוא מאתמול שעדיין לא אכל וכיון שהתפלל אתמול תפלת תענית אין צריך להתפלל היום: מתענין לשעות שמקבלין תענית ביום אע"ג דלא קביל עליה מאורתא: קנקנים של עובדי כוכבים שנשתמש בהן יין. לאחר שנים עשר חודש. לאחר שנשתמשו בו עובדי כוכבים: חלוק לבן שאין לו אימרא. שאי לו שפה כדי שלא יחשדוהו שמא באותה שפה הכנים מעות הקדש שגנב משום שנאמר והייתם נקיים

גליון הש"ס

גמ' הא דמצי לצעורי. עי' לקמן דף כב ע"ב תוד"ה ר' יוסי: שם למחר הוא מתפלל תפלת תענית. מדברי רש"י שבת כד ע"א ד"ה ערבית נראה שלא היה לרש"י שם הגי' כאן תיבת למחר:

הגהות הב"ח

(א) גמ' שנאמר גומל נפשו איש חסד אמר ר' ירמיה בר אבא אמר ריש לקיש אין ת"ח וכו' שממעט במלאכת שמים אמר רב ששת האי בר בי רב וכו' אלא תשעה באב בלבד אוכלין כו': (ב) שם לן בתעניתו למחר אינו מתפלל: (ג) רש"י ד"ה כאילו כו' דאסור להתענות הס"ד ומה"ד בקרבך קדוש כו': (ד) ד"ה נקרא כו' שמשלים נפשו לקונו חסיד ועוכר שארו כו' כצ"ל וסד"א: (ה) ד"ה יחיד כו' מאתמול שאמר הרי אני יושב: (ו) ד"ה למחר כו' אינו יכול להתפלל. נ"ב פי' אינו יכול אע"פ שרוצה להתפלל בלא חיוב ונראה דלא פירש כן אלא למאי דקס"ד דאין מתענין לשעות ס"ל לרב הונא דלאו תענית הוא אבל למסקנא דמתענין לשעות שם תענית עליו אפי' לן בתעניתו דאינו חשוב וחמור להתפלל עננו בתורת חיוב מ"מ הרשות בידו להתפלל עננו שהרי שם תענית עליו שאסור לו לאכול: (ז) ד"ה וה"ג מאי כו' תענית של לילה זה מאתמול. נ"ב פירוש מאתמול מזמן המנחה: (ח) ד"ה לעולם כו' דלא קיבלה עילויה. נ"ב ר"ל דלא קיבלו כלל מאתמול דאף בלילה לא קיבלו: (ט) ד"ה רב כהנא כו' (כלומר תחוב) תא"מ ונ"ב ס"א כלי חשוב: (י) תוס' ד"ה כאילו קדוש הקב"ה שרוי בתוך מעיו ואסור להכחישן פי' והא אמרינן לעיל: (כ) ד"ה לן כו' אין זה ראיה דלדברי ה"ג איכא למימר דלא היה דעתו:

עין משפט
נר מצוה

מד א ב מיי' פ"א מהל' תענית הלכה יג סמג עשין ג טוש"ע א"ח סי' תקסב סעיף י:

מה ג שם סעיף א:

מו ד מיי' פ"ו מהלכות כלי מקדש הלכה ט:

[עי' תוס' ע"ז לד. ד"ה מתענין ותוס' מנחות כ: ד"ה נפסל]

[נ"ל ברבי]

[נ"ל סנאה עי' תוס' עירובין מא. ד"ה מבני]

מז ה מיי' פ"א מהלכות תענית הלכה י טור שו"ע שם סעיף ה:

מח ו מיי' שם וטוש"ע שם סעיף ו:

מט ז ח מיי' שם הלכה ח סמג עשין ג טוש"ע שם סי' תקסד סעיף א:

[תוספ' פ"א] פסחים כ ע"ב [עי' תוס' שבת קיח ד"ה לפי שאין]

ס"י רבא וכן הוא בהא"ש

ס"י אביי

מסורת
השי"ם

לקמן טו:

עירובין מא.

[מכות כד.]

[נ"ל סנאה]

[נ"ל סנאה]

[גי' רא"ש ר' אלעזר אומר]

[פסחים קז: מגילה יח: יבמות נד. נדה סג.]

הא דאמרת מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום עד הערב א"ל אביי הא תענית מעלייתא היא לא צריכא דאימלך אימלוכי ואמר רב חסדא *כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית מיתיבי *אנשי משמר מתענין ולא משלימין התם לצעורי נפשיה בעלמא הוא תא שמע *דא"ר אליעזר (*בן) צדוק אני מבני בניו של *סנאב בן בנימין ופעם אחת חל ט' באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו הוא התם נמי לצעורי נפשיה בעלמא הוא תא שמע *דאמר רבי יוחנן אהא בתענית עד שאבוא לביתי התם לשמוטיה נפשיה מבי נשיאה הוא דעבד אמר שמואל כל תענית שלא קיבל עליו מבעוד יום לאו שמיה תענית ואי יתיב מאי אמר רבה בר שילא דמי למפוחא דמליא זיקא אימת מקביל ליה רב אמר במנחה ושמואל אמר בתפלת המנחה אמר רב יוסף כוותיה דשמואל מסתברא דכתיב במגילת תענית להן כל איניש דייתי עלוהי מקדמת דנא ייסר מאי לאו ייסר עצמו בצלו לא יאסר עצמו פליגי בהא רבי חייא ורבי שמעון ברבי חד אמר ייסר וחד אמר יאסר (א) מ"ד ייסר כדאמרינן למאן דאמר יאסר מאי היא דתניא במגילת תענית כל איניש דייתי עלוהי מקדמת דנא יאסר כיצד יחיד שקיבל עליו שני וחמישי (ושני) של כל השנה כולה ואירעו בם ימים טובים הכתובין במגילת תענית אם נדרו קודם לגזרתנו יבטיל נדרו את גזרתנו ואם גזרתנו קודמת לנדרו תבטל גזרתנו את נדרו תנו רבנן *עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי *רבי אליעזר בר שמעון אומר עד קרות הגבר אמר *אביי לא שנו אלא שלא גמר סעודתו אבל גמר סעודתו אינו אוכל איתיביה *רבא גמר ועמד הרי זה אוכל התם כשלא סילק איכא דאמרי אמר רבא לא שנו אלא כשלא ישן אבל ישן אינו אוכל איתיביה אביי (ג) ישן ועמד הרי זה אוכל התם במתנמנם *היכי דמי מתנמנם אמר רב אשי

נים

הא דאמרת מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום כל אותו היום. כלומר לא אמרו במתענה שאכל בו ביום כגון שהתחיל להתענות עד חצי היום ואח"כ אכל דאין זה עינוי ואם אכל קודם חצות אין בכך כלום דאינו תענית של כלום אלא כשהשלים כל היום אע"פ שלא קיבלו עליו מאתמול ופריך אי דקבל עליו להתענות עד חצי יום והדר מתענה כל היום האי תעניתא מעלי' הוא ופשיטא דתענית גמור הוא ואפילו תפלת תענית נמי מתפלל עליו ולא איצטריך לאוקומי הלכה בהכי דזהו תענית גמור והאי מקשה סבר דהאי הלכה מתענין לשעות כמשמעו דיכול להתענות עד חצי היום מתענה קרינא ביה: לא צריכא דממליך אימלוכי. כלומר לא היה בדעתו כלל להתענות אלא אתא ליה טרדא ולא אכל עד חצי היום וכי מטא חצי יום ממליך אמר הואיל והתעניתי עד חצי היום אתענה כל היום: שלא שקעה עליו חמה. שלא התענה עד אותה שעה: אנשי משמר. כהנים ולוים העובדין מתענין כדלקמן בפרק סדר תעניות: ולא משלימין. לפי שהן עסוקין בעבודה ואין יכולים להשלים אלמא אע"ג דאינו משלים מתענה קרי ליה: לצעורי נפשייהו. עם הצבור אבל אינו תענית לא להתפלל תפלת עננו ולא לקובעו עליו חובה כלל וכל שעה שהוא רוצה לאכול אוכל: מבני *(סנאב) בן בנימין. משבט בנימין: שיו"ט שלנו היה. כדלקמן בשלשה פרקים (דף כו.) זמן עצי כהנים והעם כו' עד בחמשה באב בני פרעוש בן יהודה בעשרה בו בני (*סנאב) בן בנימין שעל ידי מעשה קבעו להן חכמים להתנדב עצים ולהביא למערכה וכשמגיע זמנו מביאין אותן ומדליקין אותן על גבי המזבח אע"פ שהיו שם אחר עצים הרבה משא"כ בשאר מתנדבי עצים דאין מבערין אותן בזמן שיש עצים אחרים במסכת מנחות (דף קו:) אמרינן המתנדב עצים לא יפחות משני גזירין ועצים טעונין קמיצה טעונים הגשה כו': דאמר רבי יוחנן. פעמים שהיה אומר אהא בתענית עד שאבוא לביתי ואי מטי לביתיה בשתים או בג' שעות ביום הוה אכיל וקרי ליה מתענה: לשמוטיה נפשיה מבי נשיאה. דלא ליטרחוהו למיכל בהדייהו שהיה מבקש הימנו שיאכל עמו היה אומר כן שלא יטריחהו לאכול עמו ומיהו לא הוי תענית שאם היה רוצה היה אוכל מיד ואין בנדרו כלום: ואי יתיב מאי. מי סליק לתענית אי לא: למפוחא. הוא המפוח שנופחין בו הנפחין את האור המתמלא ברוח אף זה נתמלא רוח שלא אכל בחנם: במנחה. בזמן המנחה ואפילו בשוק אומר הריני מחר בתענית: בתפלת המנחה. בסופה (ג) תוספת רילוי ותחנונים עד שאומר הריני מחר בתענית ודוקא נקט מנחה משום דסמוך לתחלת יום תעניתו לאפוקי תפלת יוצר ודיקא נמי מדפסיק שמואל ופליג אדרב דאמר בזמן המנחה שיעורא יתירא: כדכתיב במגילת תענית. לסוף ימים טובים הכתובים במגילת תענית כתיב בה מקדמת דנא ייסר לעיל מינה תני אילין יומיא ד' לא להתענאה בהון להן כל איניש דייתי עלוהי תענית מן קדמת דנא לפני אלו ימים טובים כגון שקיבל עליו עשרה תעניות או עשרים ונכנסו אלו הימים בהם: ייסר בצלו. בתפלה ואי לא קבליה עליה בתפלת המנחה לא דחי להנך ימים טובים אלמא דעיקר תענית בעי לקבולי בתפלת המנחה עילויה ואי לא קבליה עילויה בתפלת המנחה לא עשה כלום: ייסר. לשון ואסרה אסר (במדבר ל) בצלו. בצלותא איכא דאמרי לשון נדר שקבל עליו להתענות כמו הרימותי ידי אל ה' (בראשית יד) דמתרגמינן ארימית ידי בצלו ואין רבי מודה. האי דקתני דכתיב משום דמגילת תענית היתה נכתבת לבד לזכרון נסים: וחד אמר יאסר. דלא הוה תני ייסר (ד) בצלו דמשמע דוקא כדאמרינן אי מקבל בתפלת המנחה אין ואי לא לא אלא יאסר דמשמע יהא אסור לאכול אי אתי עליה תענית מן קדמת דנא בין בתפלה בין שלא בתפלה: מאי היא. מאי קסבר ומשני כדתניא יחיד שקבל עליו תענית שני וחמישי של כל השנה כולה כלומר כדמפרש בהדיא אם נדרו קודם לגזרתנו כו' ולא שנא בין בתפלה בין שלא בתפלה: קודם גזרתנו. קודם שגזרו חכמים ימים טובים הללו אבל משגזרו אע"פ שהתחיל תעניותיו קודם הזמנים הללו לא דחו: עד מתי אוכל ושותה. בלילה כשמתענה למחר בכל תעניות שהוא אוכל משתחשך ואפילו בתענית יחיד קא מיירי: עד קרות הגבר. אפילו פעם ראשונה קאמר מדקאמר גבי יולא יחידי בלילה בסדר יומא (דף כא.) עד שישלש: שלא גמר סעודתו. אבל גמר דברי הכל אינו אוכל: אכל ועמד. אע"פ שבירך ועמד משולחנו חוזר ואוכל ואין בכך כלום: שלא סילק. את הטבלא דלאו עקירה היא ולא הסח דעתיה מאכילה וכסעודה אריכתא דמיא: איכא דאמרי אמר רבא כו'. והלכה כאיכא דאמרי אוכל ושותה עד שיישן קבע ועד שיעלה עמוד השחר כרבי: אבל ישן. הפסקה היא ושוב אינו אוכל: התם. לאו ישן ממש אלא מתנמנם שומליי"ר בלע"ז:

תיר

כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית. פי' במסכת ע"ז פרק אין מעמידין (דף לד:) וכן בחלוק שאין לו אומרא פירש התם וכל הפסק דמתענין לשעות דכל תענית צריך לקבלו מבערב בתפלת המנחה בשומע תפלה ואם הוא שבת באלהי נצור וצריך שיאמר למחר אהיה בתענית יחיד כי היכי דליכא למטעי בתענית צבור: התם לצעורי נפשיה בעלמא. ואע"ג דאמרינן (ר"ה דף יח:) משחרב בית המקדש בטלה מגילת תענית והאי עובדא דרבי אליעזר בר צדוק היה לאחר חורבן דאי קודם החורבן אמרינן (שם) (ה) כיון שיש שלום אין שם גזירות המלכות האי תנא סבר דלא בטלה: יאסר. פי' יאסר באל"ף הוי לשון אסור שאסר עצמו וייסר הוי לשון הסרה כלומר יסור מן הנדר (ו) יהיה מותר לאכול למחר שיהיה יום טוב ואין להתענות: ואם גזרתנו קודם לנדרו ידחה נדרו מפני גזרתנו. אומר רש"י ידחה נדרו מכל וכל ולא ישלים אותו תענית והר"י מסופק בדבר ויש להחמיר דדוקא אותו יום לא יתענה אבל ישלים אותו ליום (ז) מחר וכן יש ליזהר שלא להתענות בר"ח חדש ובחנוכה ובפורים דמאלו ודאי לא בטלה מגילת תענית:

ניס

רבינו חננאל

אמר רב חסדא הא דאמרת מתענין לשעות ומתפלל תפלת תענית והוא שלא טעם כלום עד הערב ואע"ג דאמליך אמלוכי. רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית. ואותבינן עליה הא דתנן אנשי משמר מתענין ולא משלימין. והא דאמר ר' אלעזר בר צדוק והתענו בו ולא השלמנוהו הנה תעניותם תענית אף על פי שלא שקעה עליו חמה. ומשני התם אינה תענית אלא רצו להצטער גם הם בצער צבור. ולא משום דתורת דין תענית עליהם ור' יוחנן לא הוה מסכים תענית בלבו ולא היה אומר אלא להשתמט מבי נשיאה שלא היה רוצה לסעוד אצלם: אמר שמואל כל תענית שלא קבלה מבע"י אינה תענית אימת מקבל לה רב אמר במנחה משעה *)שיסכן לתפלת המנחה.

הגהות הב"ח

(א) גמ' וחד אמר יאסר בשלמא מ"ד ייסר כדאמרינן אלא למאן דאמר יאסר מאי היא כדתני' במגילת תענית: (ב) שם איתיביה אביי אכל ועמד הרי זה אוכל: (ג) רש"י ד"ה בתפלת המנחה בסופה אומר תוספת רילוי: (ד) ד"ה וחד אמר יאסר דלא הוה תני ייסר דמשמע בצלו דוקא:

(ה) תוס' ד"ה התם כו' קודם החורבן אמרינן בזמן שיש שלום אין שם צום האי תנא סבר: (ו) ד"ה יאסר כו' ויהיה מותר: (ז) ד"ה ואם כו' אבל ישלים אותו ליום אחר וכן יש ליזהר:

ואפי' מתעסק במלאכתו אומר מחר אהיה בתענית. יהי רצון שתהא תפלתי ביום תעניתי מקובלת. ושמואל אמר בתפלת המנחה כלומר צריך להיות כולל אלו הדברים בשומע תפלה וגו'. אמר רב יוסף כשמואל מסתברא דכתיב במגלת תענית להן כל איניש דייתי עלייהו מן קדמת דנא יאסר. מאי יאסר עצמו בצלו מקודם שיקבל עליו תענית מקבל עליו בתפלתו תענית שנמצא אוסר עצמו באכילה ובשתיה בקבלתו תענית בתפלתו: פליגו בה ר' חייא ור' שמעון בר' חד תני ייסר וחד תני יאסר. מאן דתני ייסר כלומר ייסר עצמו בצלו בתפלת המנחה ואיסור אוסר על עצמו בתפלתו. ומאן דתני יאסר כדתניא להן כל אינש דייתי עלוהי [מקדמת דנא] יאסר. כיצד יחיד שקיבל עליו תענית ב' וה' (וב') של כל השנה ואירעו בהן י"ט הכתובים במגלת תענית כגון שמונת ימים שמראש חדש ניסן וכיוצא בהן דלא להתענאה בהן. אם נדרו קודם לגזרתנו ידחה נדרו את גזרתנו כו'. פי' כל איניש דייתי עלייהו נדר תענית מקדמת גזרה דנא להיות היום י"ט ושיהיה אסור בתענית יאסר באכילה ובשתייה ומקיים נדרו. הגיע ר"ח כסלו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרין ג' תעניות על הצבור אוכלין ושותין משחשכה ומותרין במלאכה כו': ת"ר עד מתי אוכלין ושותין עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי ר"ש בן אלעזר אומר עד קרות הגבר. אמר רבה לא שנו עד שיעלה עמוד השחר אלא אם לא ישן

שנת

*) שיתכוין כצ"ל וכ"ה בערוך.

רבינו גרשום

נקיים מה' ומישראל. דקא מימלך מימלוכי]. שקיבל עליו תענית בשחרית עד הצהרים ובצהרים קבל עליו להתענות עד לאורתא. שלא שקעה עליו חמה כלומר שלא התענה כל היום עד לאורתא: לצעורי נפשייהו מיכוונו אבל תענית לא מיקרו אלא א"כ משלים כל היום: מפני שיו"ט שלהם היה. שמביאין בו עצים למערכה: התם לצעורי נפשייהו בעלמא מיכוונו ולא לתענית שהרי יו"ט שלהן היה: עד שאבא לביתי אלמא דאין משלימין: התם לשמוטיה נפשיה מבי נשיאה שהיה מבקש ממנו שיאכל עמו היה אומר כן כדי שלא יטריחו לאכול עמו: במנחה. במ' שעות ומחצה: כל איניש דאתי עליהון שקיבל עליו תענית. מקדמת דנא קודם שהגיעו אותן ימים שאמרו חכמים במגילת תענית שלא להתענות בהן ואירע התענית באותן ימים: מאי לאו ייסר עצמו בצלו. כלומר שייסר עצמו בתענית ממה שקבל עליו בתפלת המנחה. מאן דאמר ייסר כדאמרן דאפי' קיבל עליו התענית לאחר שנתקנו אותן ימים טובים שלא להתענות בהן אלא שקיבל עליו קודם שהגיעו שייך נפשיה בתענית ממה שקיבל עליו תענית בתפלת המנחה: אם נדרו קודמת לגזירתנו אם קיבל עליו תענית קודם שתיקנו חכמים אותן ימים טובים: תדחה גזירתנו מפני נדרו דאסור באכילה הואיל שקיבל עליו בתפלת המנחה: אם גזירתנו קודמת לנדרו שתיקנו אותן ימים טובים קודם שקיבל זה עליו אלו תעניות תדחה נדרו מפני גזירתנו שאינו מתענה מפני אילו ימים טובים. ועוד הורה ששמע משום אב ב"ד שבירוני' אם נדרו קודמת לגזירתנו קודם שקבעו ב"ד את החדש שבו אלו ימים טובים היינו גזירתנו קיבועת הדש תדחה גזירתנו מפני נדרו דהואיל כשקיבל עליו תענית לא ידע באיזה יום יארע ימים טובים אלו אבל קדם גזירתנו לנדרו שקבעו ב"ד את החדש קודם זה שקיבל עליו תענית וכשקיבל כבר ידע באיזה יום יארע ימים טובים אלו ואעפ"כ קבל לפיכך ידחה נדרו דאינו מתענה באילו ימים טובים

עד

*נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע אהדורי סברא וכי מדכרי ליה מדכר אמר רב כהנא אמר רב יחיד שקיבל עליו תענית אסור בנעילת הסנדל חיישינן שמא תענית צבור קיבל עליו היכי ליעבד אמר רבה בר רב שילא לימא הכי ^א^למחר אהא לפניך בתענית יחיד אמרו ליה רבנן לרב ששת הא קא חזינן רבנן דמסיימי מסנייהו ואתו לבי תעניתא איקפד ואמר להו דלמא מיכל נמי אכול אביי ורבא מעיילי כי מסיימי אפנתא מרימר ומר זוטרא מחלפי דימינא לשמאלא ודשמאלא לימינא רבנן דבי רב אשי נפקי כי אורחייהו סברי כי הא דאמר שמואל *אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב *בלבד אמר רב יהודה אמר רב ^ג^לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי וכי נדר קבל עליה א] דלא סגי דלא משלם לצעורי נפשיה קביל עליה אי מצי מצער נפשיה אי לא מצי לא מצער נפשיה איכא דאמרי אמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי פשיטא לא יהא אלא נדר נדר מי לא מצי בעי לשלומי ומיזל למחר וליומא אחרינא *רב יהושע בריה דרב אידי איקלע לבי רב אסי עבדו ליה עגלא תילתא אמרו ליה ליטעום מר מידי א"ל בתעניתא יתיבנא אמרו ליה ולוזיף מר וליפרע לא סבר מר להא דאמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע אמר להו תענית חלום הוא ואמר רבה בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב ^ג^יפה תענית לחלום כאש לנעורת (*אמר) רב חסדא ^ו^ובו ביום ואמר רב יוסף ^ה^ואפילו בשבת *מאי תקנתיה ^י^ליתיב תעניתא לתעניתא: **מתני'** ^י^עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין ג' תעניות אחרות על הצבור *אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ונועלין את המרחצאות ^ח^עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עליהן עוד שבע שהן י"ג תעניות על הצבור *הרי אלו יתרות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות *)בשני מטין עם חשיכה ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת *^ט^עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובנטיעה באירוסין ובנישואין *ובשאילת שלום בין אדם לחבירו כבני אדם הנזופין למקום היחידים חוזרין ומתענין עד שיצא ניסן *יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה שנא' °הלא קציר חטים היום וגו': **גמ'** בשלמא כולהו אית בהו תענוג רחיצה וסיכה ותשמיש המטה אבל מלאכה צער הוא אמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא אמר קרא °קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים כעצרת מה עצרת אסור בעשיית מלאכה אף תענית אסור בעשיית מלאכה אי מה עצרת מאורתא אף תענית נמי מאורתא אמר רבי זירא לדידי מיפרשא לי מיניה דר' ירמיה בר אבא אמר קרא אספו זקנים דומיא דאסיפת זקנים מה אסיפת זקנים ביום אף צום נמי ביום ואימא *מטיהרא אמר רב שישא בריה דרב אידי מסייע ליה לרב הונא דאמר **)מצפרא כינופיא ^י^היכי עבדי אמר אביי מצפרא עד פלגא דיומא מעיינן במילי דמתא מכאן ואילך ריבעא דיומא קרינן בספרא ואפטרתא מכאן ואילך בעינן רחמי שנא' °ויקומו על עמדם ויקראו בספר תורת ה' אלהיהם רביעית היום ורביעית מתודים ומשתחוים לה' אלהיהם

*) [פרש"י על זה לקמן דף יד:]

איפוך

רש"י

תיר. ער כדמתרגמינן (בראשית מא) ויקץ ואיתער: אהדורי סברא. אם צריך ממנו דבר שצריך הרהור אינו יודע לומר בטוב שמתנמנם: וכי מדכרו ליה מדכר. כזה שמעת מדכר: יחיד שקבל עליו תענית. סתם ואינו יודע איזה תענית קבל עליו אם של (א) יחיד אם של צבור: ואסור בנעילת כו'. שמא תענית צבור כג' *ראשונות או כז' אחרונות קיבל עליו: קאתו רבנן לתעניתא כו'. בתענית צבור וסברי לה כשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל בפרק מקום שנהגו (פסחים דף נד:) (ב) דאסור בנעילת הסנדל ובכל הני: איקפד רב ששת דלמא מיכל נמי אכלי. ופורשים מדרכי צבור ולית ליה דשמואל ואנן הלכתא כהגינן כשמואל: אפנתא. אישקריפי"ש: מחלפי. ביומא דתעניתא: לצעורי בעלמא. אי מצי מצער נפשיה ואי לא (ג) לא יהא אלא (*ליומא) אחרינא: ואפילו בשבת. יכול להתענות כדי שיתבטל צער גופו: קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים. כל יושבי הארץ בית ה' אלהיכם וזעקו אל ה': מה עצרת. שבועות ושמיני עצרת: אי מה עצרת. איסור מלאכתו מאורתא: דומיא דאסיפת זקנים ביום. דבלילה כל אחד בביתו ואינן נאספין: מסייע ליה לרב הונא. הא דפשיטא לך דאסיפת זקנים ביום: דאמר מצפרא כינופיא. ביום תענית צבור מתקבצין ובאין לבית הכנסת מן הבקר: מעיינן במילי דמתא. דרישה וחקירה לבדוק במעשיהם בעסקי בני העיר אם גזל וחמס ביניהן ומפייסין אותן: (ד) היכי עבדי. מאי עבדי בכינופיא דמצפרא ובכוליה יומא דתעניתא: ריבעא דיומא. מחצות ואילך עושין ב' חלקים: בפלגא. דהיינו ריבעא דיומא קרו ויחל משה ומפטירין דרשו את ה' בהמצאו:

איפוך

תוספות

נים ולא נים תיר ולא תיר. °אומר רבי *נים ולא נים בתוך השינה כשניעור משנתו תיר ולא תיר בתחילת השינה °אך לא נראה (ה) בערבי פסחים (דף קכ:) דקאמר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו ואמר רב אשי ה"ד נתנמנמו נים ולא נים וכו' והתם מיירי בתחילת השינה בין נים ולא נים בין תיר ולא תיר *לכנ"ל כפירוש רש"י דאי הוה אמר נים ולא נים הוה אמינא דתיר הוי טפי מנים ואי הוה אמר תיר ולא תיר ה"א דנים הוי טפי מתיר הלכך איצטריך תרווייהו וכולהו בתחילת השינה כדמפרש התם (ו) ובירושלמי מפורש גבי הך ברייתא עד כמה אוכל ושותה עד קרות הגבר וה"ה עד שיעלה עמוד השחר ובד"א שהתנה אבל לא התנה ויש[ן] אינו יכול לאכול:

אביי ורבא סיימי אפנתא. פירוש במנעל שאין(ו) שוליים שול"א בלע"ז: **דאי** מצי מצער נפשיה עביד אי לא מצי מצער נפשיה לא עביד. ומשום הכי קאמר שמואל דלוה תעניתו ופורע דוקא היכי דלא מצי מצער נפשיה אבל היכי דמצי מצער נפשיה לא מצי ללוות תעניתו והכי מסקנא אם אמר הריני בתענית למחר צריך לצעוריה נפשיה ואינו יכול ללוות ופורע בהכס ואפילו אכל בשוגג ישלים אותו והר"י מסופק בדבר אם יכול ללוותו ולפרוע היכי דקביל עליה כבר להתענות והתענה עד חצי היום או רביע יום ואפילו לא מצי לצעורי נפשיה אבל לא התענה ודאי דיכול ללוות אחר בשבילו או אם טעה ואכל בשוגג יאכל וישלים יום אחר ואם התענה בשבת כגון תענית חלום דצריך לפרוע כדאמר ובלבד דיתיב תעניתא לתעניתא אם אירע שיהיה ר"ח אותו יום אז ידחה לתעניתו עד יום אחר בשבוע וכן נראה למ"ר שי':

מה אסיפת זקנים ביום אף צום ביום. אבל בלילה לא תימה אמאי אוכלים ושותים מבעוד יום כל הלילה נמי היו יכולין לאכול ולשתות מה אסיפת זקנים ביום אף צום ביום אבל בלילה לא ויש לומר דלא יליף צום מאסיפה אלא לענין עשיית מלאכה דדוקא מלאכה גמרינן מאסיפה דהא לא כתיב בקרא אלא אספו זקנים וקדשו צום אבל אכילה לא כתיב בקרא:

איפוך

עין משפט נר מצוה

[עמ"ש סע"ז א"ח סי' תרל ס"ק ח הגיה שכא קצת באריכות]

נ א מיי' פ"א מהלכות תענית הלכה י טוש"ע א"ח סי' תקסה סעיף ו: [ועי' תוס' נדה סג: ד"ה נים]

נא ב מיי' פ"ד מהלכות נדרים הלכה טז סמג עשין רמב טוש"ע שם סעיף ב:

נב ג מיי' פ"א מהלכות תענית הלכה יב סמג עשין מד"ס ג טור טוש"ע שם סי' רכ סעיף ב:

נג ד מיי' שם טוש"ע שם סי' תקסח סעיף ב:

נד ה ו מיי' וסמג שם טוש"ע שם סי' רפח סעיף ד:

נה ז מיי' פ"ג מהלכות תענית הלכה ג והלכה ד טוש"ע שם סי' תקעה סעיף ג:

נו ח מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ד:

נז ט מיי' שם הלכה ח וטוש"ע שם סעיף ז:

נח י מיי' פ"א שם הלכה יז טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף טז:

רבינו חננאל

שנת תרדמה אלא נים ולא נים כגון זה אע"פ שמתנמנם אוכל. (אלא) [אבל] אם ישן שנת קבע ונרדם (לא היא אלא ישן) לגמרי אינו אוכל: ירושלמי ישן ועמד אסור לא שנו אלא שלא התנה אבל התנה מותר. קיי"ל דלגבי תענית דאכיל בלילה ומפסיק. אם גמר וסלק לא יאכל. אבל אם לא סילק ודעתו עוד ליכל אע"פ שישן עומד ואוכל. אבל בתעני' שפוסק בו מבע"י אע"פ שפוסק חוזר ואוכל עד שיבא השמש כי הא דאיתא באגדת איכה. ר' יהודה בן בתירה אזל לנציבין בערובת צומא רבה אתא ריש כנשתא לומניה. א"ל כבר אכלי ופסקי לי. א"ל אשגח עלי דלא לימא ההוא ר' לא אשגח עליו אזל עמיה ובסיפא אמרין אכל מן כל עיגול חד פתית ואכל מן כל תבשיל חד פת ושתה מן כל (כוס וכוס) (חבית וחבית] חד כוס. ש"מ דאע"ג דפסק אכיל. ולענין מישתו מיא היכא דאית ליה למיכל.

אית ליה למשתי כו'. וכן כתב ופירש רבינו הגאון זצ"ל *). אמר רב יחיד שקבל עליו תענית אמר רבה בר רב שילא לימא הכי מחר אהא בתענית יחיד דאי לא חיישינן שמא תענית צבור קביל עליה ואסור בנעילת הסנדל כו'. ואסיקנא רבנן דבי רב אשי באלו התעניות השנויות במשנתנו הוו מסיימי מסאנייהו כי אורחייהו ואתו לבי תענית. סברי לה כשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל אלא ט' באב בלבד. וכן הלכה: אמר רב יהודה אמר רב לווה אדם תעניתו ופורע. פי' היכא דאיכא צערא או אונס וכיוצא בו. לווה תעניתו ופורע דאמרי לא יהא אלא נדר מי לא פרע למחר וליום אחרא כ"ש תענית. הא סברא מדברי שמואל דאמר צערא קבל עליה אי מצי מצער נפשיה כו'. מכלל דרב במצטער הוא דאמר: יפה תענית לחלום כאש בנעורת ובו ביום אפילו בשבת. וכן הלכתא. ויתיב תעניתא ומפורש בשבת בפ' א': [מתני'] עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין ג' תעניות כו'. ואקשינן בשלמא רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל וכיוצא בהן משום תענוג אלא מלאכה אמאי צערא הוא ומשנינן אמר קרא קדשו צום קראו עצרה. פי' קראו עצרה לקידוש (היום) [הצום]. מה עצרת אסור במלאכה אף צום אסור במלאכה. ומאימתי איסורו משעת אסיפת זקנים ואימתי אסיפת זקנים ביום. שנאמר תקעו שופר הריעו בהר קדשי ירגזו כל יושבי ארץ כי בא יום ה'. אמר רב כהנא כינופיא מצפרא. היכי עבדינן. אמר אביי מצפרא עד פלגיה יומא מעיינינן ולפניא ריבעא דיומא. קרינן בספרא ובאפטרתא. בתרא

*) עי' ברא"ש כאן שהביא כל דברי רבינו בכאן וכתב ראיה לדבריו ע"ש.

רבינו גרשום

עד מתי אוכל והולך. מי שיש לו להתענות למחר: שלא סילק השלחן: היכי עביד כשקיבל עליו שיהא למחר מותר בנעילת הסנדל דאמר למחר הריני בתענית יחיד: דילמא מיכל נמי אכיל כלומר כי היכי דסיימי סנדל ה"נ יכולין לאכול: סיימי אפנתא שנועלין עליונו של סנדל העור שעל הרגל אבל העץ שתחת הרגל לא היו מניחין. סברי לה כשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל לפיכך אין אסורין בנעילת הסנדל שהן י"ג

גליון הש"ס

תוס' ד"ה נים וכו' אומר רבי נים ולא נים בתוך השינה. תיר ולא תיר בסוף השינה כצ"ל: בתחלת השינה. באו"ד אך לא נראה בע"פ. כאן ובע"פ כצ"ל ע"ז א"ח סי' תרל ס"ק ח:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה יחיד כו' אם של צבור אסור כו' הס"ד ואח"כ מה"ד שמא ת"צ בשלש אחרונות או בשבע כו': (ב) ד"ה קאתו כו' בפ' מקום שנהגו דליאסר בנעילת הסנדל: (ג) ד"ה לצעורי כו' ואי לא מצי לא מצער נפשיה הס"ד ואח"כ מה"ד לא יהא אלא נדר וכי אינו משלם את נדרו ליומא אחרינא: (ד) ד"ה היכי עבדי עד קודם ד"ה מעיינין: (ה) תוס' ד"ה נים כו'. אך לא נראה הכי בערבי פסחים: (ו) באו"ד ובירושלמי מפורש גבי הך ברייתא. נ"ב פי' דתני בה ישן ועמד הו"ז אוכל: (ז) ד"ה אביי כו' שאין לו שוליים כו'

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' דלא סגי דלא משלם. עי' ר"ן וריטב"א ומשמע דלא הוי זה בגירסתם וכן בפסיקתא אתי שפיר פרש"י ותוס' וא"ל למ"ש בעל אהבת עולם ושער המלך:

[נ"ל תעניות] פסחים נד: מגילה יח: יבמות נד. :דה סג. [נ"ל כיומא אח לא דמלת אלא היא בטעות] לעיל יא: פסחים נד:נ"ש [גיר' הרא"ש בסי' יט אלא מ"ב ויוח"ב] שבת יא. ע"ש [נ"ל ואמר] [ברכות לא:] פסחים נד: [לקמן יד. ושם איתא מה אלו וכן הוא גיר' ירושלמי] מגילה ה: [ועי' תוס' שם] [מועד קטן טו.] [לעיל ג:] שמואל א יב יואל א [תרגום של ממשק בנוסחים בטיבית דכרים כח כק] **)מגילה ל: נחמיה ט

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

נט א מיי' פ"ה מהלכות תעניות הלכה י סמג עשין מד"ס ג טוש"ע א"ח סי' תקנד סעיף ז:
ס ב מיי' פ"ה מהלכות אבל הלכה ד סמג שם טוש"ע י"ד סי' שפא סעיף א:
סא ג מיי' פ"ג מהלכות תענית הלכה ד טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ג:
סב ד מיי' פ"ג מהלכות שביתת עשור הלכה ג טוש"ע שם סי' תקנד סעיף א:
סג ה ו ז מיי' פ"ג מהלכות תענית הלכה ד טור ש"ע שם סימן תקעה סעיף ג:
סד ח מיי' פ"ה מהלכות אבל הלכה ד סמג עשין ב טוש"ע י"ד סי' שפא סעיף א:
סה ט מיי' שם פ"ו הלכה יג טוש"ע י"ד סי' שצ סעיף ג:
סו י מיי' שם טוש"ע שם סי' שפט סעיף א:
סז כ מיי' שם טוש"ע שם סי' שצ סעיף ג:
סח ל מיי' שם טוש"ע שם סי' שפט סעיף א:

תורה אור

עזרא ט

איפוך אנא לא סלקא דעתך דכתיב °ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה וגו' וכתיב °ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ואפרשה כפי אל ה' אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל (א) כגון ^א^תשעה באב ^ב^ואבל אסור בין בחמין בין בצונן ^ג^כל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור בצונן מותר אמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי תנינא ונועלין את המרחצאות א"ל אביי ואי בצונן אסור סוכרין את הנהרות מבעי ליה למיתני אמר רב שישא בריה דרב אידי אבא הכי קשיא ליה מכדי תנן אסור ברחיצה נועלין את המרחצאות למה לי אלא לאו ש"מ בחמין אסור בצונן מותר לימא מסייע ליה *^ד^כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט' באב בין ביוה"כ במאי אילימא בחמין *טבילה בחמין מי איכא [א] שאובין נינהו אלא לאו בצונן וחייבי טבילות אין איניש אחרינא לא אמר רב חנא בר קטינא לא נצרכה אלא לחמי טבריא אי הכי אימא סיפא א"ר חנינא סגן הכהנים כדי הוא בית אלהינו לאבד עליו טבילה פעם אחת בשנה ואי אמרת בצונן מותר ירחץ בצונן אמר רב פפא באתרא דלא שכיח צונן תא שמע *^ה^כשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר *^ו^וכשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר הא כיצד יוצא לדרך נועל נכנס לעיר חולץ *^ז^וכשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר וכן אתה מוצא במנודה ובאבל מאי לאו אכולהו ובמאי (ב) עסקינן אילימא בחמין פניו ידיו ורגליו מי שרו והאמר רב ששת ^ח^אבל אסור להושיט אצבעו בחמין אלא לאו בצונן לא לעולם בחמין ודקא קשיא לך וכן אתה מוצא במנודה ובאבל אשארא קאי תא שמע דאמר ר' אבא הכהן משום ר' יוסי הכהן מעשה ומתו בניו של ר' יוסי בן רבי חנינא ורחץ בצונן כל שבעה התם כשתכפוהו אבליו הוה דתניא *^ט^תכפוהו אבליו זה אחר זה הכביד שערו מיקל בתער ^י^ומכבס כסותו במים אמר רב חסדא ^כ^בתער אבל לא במספרים ^ל^במים ולא בנתר ולא בחול אמר רבא אבל מותר לרחוץ בצונן כל שבעה מידי דהוה אבשרא וחמרא מיתיבי

שם

[ברכות כב.]

שבת קיא. ביצה יח: יומא פח.

מו"ק טו:

[תוספ' פ"א]

[מו"ק שם פסחים נד:]

מו"ק יז:

[עי' רש"י פסחים נד: ד"ה בין השמשות וכו' והמג"א סי' תקנד ס"ק כג הניחו בצ"ע]

רש"י

איפוך אנא. דפלגא דיומא קמא הוו קרו ומפטרי ובתר רחמי ובאידך פלגא מעייני: על מעל הגולה. ואני יושב משומם עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרעה על ברכי ואפרשה כפי אל ה' אלהי: ובמנחת הערב קמתי. אלמא באידך פלגא דנהו רחמי עד פניא מכלל דפלגא קמא מעייני במילי דמתא: בנחמיה בן חכליה כתיב בעזרא ואלי יאספו. לי היו מתאספין ובאין טובים שבהן להגיד לפני על מעל וחטא הגולה להפרישם: משומם. אישטורדי"ן בלע"ז על מעלם שמתוודין עד מנחת הערב מחצות ואילך שהצל נוטה כדאמרינן במס' יומא (דף כח:) לצלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי: קמתי מתעניתי. לא שמתענה עד המנחה ואח"כ אוכל אלא כלומר מצער נפשיה ובקרעי ואם שאני קורע בגדי ומעילי הייתי מתפלל כדי שאתרצה: כל שהוא משום אבל. כל תענית שאסרו חכמים רחיצה משום אבל כגון ט' באב שהוא משום אבילות חורבן וכל שכן אבל ממש שמתו לפניו דאית ליה צערא טובא אסור בין בחמין וכו': משום תענוג. שמצטערין ואוסרין עצמן בתענוג: ה"ג אמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי תנינא ונועלין את המרחצאות וא"ל אביי ואי בצונן אסור סוכרין את הנהרות מיבעי ליה למיתני בתמיה אף אנן נמי תנינא במתני' דקתני גבי תענית צבור ונועלין את המרחצאות דהיינו חמין אבל צונן מותר א"ל אביי כלומר ואי הוה סבירא ליה לתנא דידן דבצונן אסור היכי הוה בעי למיתני סוכרין את הנהרות היכי מצי למיסכרינהו: אבא. רב אידי הכי קא קשיא ליה במתניתין דקאמר שמע מינה דלא אסר אלא חמין מכדי קתני מתני' אסורין ברחיצה וסתם רחיצה בין חמין בין צונן למה לי תו למיהדר ומיתנא ונועלין אלא למימרא דדוקא חמין וכו': לימא מסייע ליה. לרב חסדא דאמר כל שהוא משום אבל אסור אפילו בצונן: כל חייבי טבילות. נדה ויולדת טובלים כדרכן: טבילה בחמין מי איכא. חמי האור הא שאובין נינהו: אלא לאו בצונן. וחייבי טבילות אין משום דטבילה בזמנה מצוה שממהר לטהר עצמו: ה"ג כולי עלמא לא (ג) בחמין ולא בצונן: לא נצרכה אלא לחמי טבריא. והלכך חייבי טבילות אין כולי עלמא לא אבל בצונן שרו: כדי. ראוי הוא בית אלהינו כו': ואם איתא. כדמוקמת לה דבצונן שרי מאי קא מהדר ליה רבי חנינא לתנא קמא מאיבוד טבילה נהי דלא טבלי בחמין משום כבוד בית אלהינו הא מצו טבלי בצונן אלא לאו בצונן נמי אסירי והיינו דאמר לאבד: אמר רב פפא. לעולם בחמי טבריא והיינו דקאמרי' חייבי טבילות אין כולי עלמא לא ובצונן כ"ע שרי ומאי לאבד דקאמר ר' חנינא כגון באתרא דלא שכיח צונן: כשאמרו אסור (ד) [במלאכה]. גבי תענית צבור לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר מהכא *משמע דבלילי תשעה באב מותר במלאכה ואין ביטול אלא ביום אבל אין מפרסמין הדבר: יוצא לדרך. חוץ לעיר: וכן אתה מוצא במנודה ואבל. הכי גרסינן במאי אילימא בחמין מי שרי והאמר רב ששת אבל אסור להושיט אצבעו בחמין אלא לאו בצונן מאי לאו אכולהו כו' הא דקתני וכן אתה מוצא במנודה ואבל אהכי קאי ואפילו ארחיצה ושמע מינה דבתענית צבור אסור לרחוץ כל גופו ואפילו בצונן ותיובתא לרפרם בר פפא: לא אשארא קאי. אנעילה (ה) וסיכה ולעולם הך רחיצה בחמין היא אבל בצונן שרי לרחוץ כל גופו והשתא דאמרת במנודה ואבל לאו ארחיצה קיימי ליכא לאקשויי כדפרכת לעיל אילימא בחמין מי שרי: ורחץ בצונן בתוך שבעה. גרסינן אלמא בצונן שרי: שתכפוהו אבליו. בזה אחר זה כדקתני שמתו בניו שניהם ולפיכך התירו לו כדאשכחן גבי שיער: מיקל בתער. דשקיל פורתא מינייהו: ובתער. דרך שינוי: נתר. קרקע הוא או אבן כעין שקורין קרי"א בלע"ז: בנתר וחול. דרך לכבס שיתלבן: מידי דהוה אבשרא וחמרא. דתענוג הן כצונן: אין

תוספות

איפוך אנא. פי' דנימא פלגא קמייתא דיומא מצלו ובתר רחמי ואידך פלגא מעייני במילי דמתא ומשני לא ס"ד: **אמר** רב חסדא כל שהוא משום אבל כגון תשעה באב (ו) אסור אפילו בצונן ואבל אסור בין בחמין בין בצונן וכו'. ירושלמי יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי בתשעה באב וביוה"כ מרחץ ידיו ומקנח במפה ומעבירה על גבי עיניו רבי יונה תרי סמרטוטי ויהיב תותי כרעיה פי' היה מניח סמרטוט תחת הכר כדי ללחלחו ומעבירו על גבי עיניו: **וכל** שהוא משום תענוג וכו'. ועכשיו שאין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב מותרין אפילו בחמין אפילו י"ז בתמוז וצום גדליה כך פסק ראבי"ה ור' יואל אביו אסר לרחוץ בחמין: **ונועלין** המרחצאות. פי' שהן חמין: **אטו** סוכרין נהרות כו'. כלומר אי הוה אסור בצונן מי איכא למיתני סוכרים נהרות פשיטא דלא מצי למסכר כלומר כמו כן לא תידוק מהא דקתני ונועלין המרחצאות: **טבילה** בחמין מי איכא. הא שאובים נינהו מדלא קאמר משכחת לה טבילה (בחמין) דכשירה בחמין כגון שהוחמו והומשכו לבריכה אלא שאמר בחמי טבריא יש להוכיח דכולו שאוב אפילו ע"י המשכה לא מהניא טבילה והא דאמר* דהמשכה כולה כשירה ר"ל לענין שאינה פוסלת את המקוה כשאר מים שאובים אבל טבילה ודאי אינו עולה בהם: **וכן** אתה מוצא במנודה ואבל מאי לאו אכולהו. פי' (ז) אהא דקאמרינן ובצונן מותר דאבל נמי *מותר בצונן וקשיא לרב חסדא דאמר אבל אסור בין בחמין בין בצונן ומשני אשארא כלומר אשאר דינין (ח) אנעילה וסיכה אבל לא קאי אהא דבצונן: **הכביד** שערו מיקל בתער. פי' דרך תקיכה אבל לא כדרכו דרך גילוח מדקאמר מיקל ולא קאמר מגלח:

רבינו חננאל

בתרא מצלינן ומתודינן [אבל] תפלת התענית בשחרית לא יכלינן למימר דכתיב ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה ואני יושב משומם עד למנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי [ואכרעה על] ברכי ואפרשה כפי אל ה' אלהי. ש"מ דתפלת התענית באחרית היום הוא ברביעית האחרון אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל כגון ט' באב ואבל אסור ברחיצה בין בחמין בין בצונן. אבל כל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור ובצונן מותר. ודייק רב אידי ממתני' מאחר דקתני אסורים ברחיצה למה לי למתנא (כתב) ונועלין את המרחצאות אלא [ה"ק] רחיצה דאסרנא רחיצה במרחץ בחמין הוא דאסור אבל בצונן שרי ואתינן לסיועיה לר' חסדא מהא דתניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט' באב בין ביוה"כ ואמרי' [בחמין] ליכא לאוקומה דשאובין נינהו אלא בצונן ואי אמרינן לכ"ע רחיצה בט' באב בצונן שרי אצטריך לאשמעינן טבילה בצונן שהיא מצוה בזמנה דשרי אלא ש"מ רחיצה אפי' בצונן אסור ובטבילה דמצוה שרי ולכ"ע אסור ואדחי' לעולם בצונן לכ"ע שרי והא ברייתא בחמין היא. וא"ת מים שאובין הן כגון חמי טבריא דמים חמין הן. ואקשינן אי הכי סיפא דקתני ר' חנניא סגן הכהנים אומר כדי הוא בית אלהינו לאבד עליו טבילה אחת בשנה. לטבול בצונן דשרי וליכא עבירה. ודחי באתרא דליכא צונן. ורחיצה בחמין אסור משום כבוד בית אלהינו שחרב כדי הוא בית אלהינו לאבד מצות טבילה אחת בזמנה פעם אחת: ת"ש כשאמרו בתענית אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר. וכשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר. וכשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר הא כיצד יצא לדרך נועל. הגיע לעיר חולץ הסנדל מרגלו ומהלך יחף. וכן אתה אומר במנודה ובאבל.

רבינו גרשום

י"נ ו' ראשונים ז' אחרונים. בשלמא רחיצה סיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה. מה אסיפת זקנים ביום. כנופיא מצפרא ולא מאורתא. איפוך אנא דמצפרא מצלי ולאורתא קרו ומפטרו. במנחת הערב ואכרעה על ברכי אלמא דרביעית בתרא הוו מצלי: אף אנן נמי תנינא דבתענית צבור אינו אסור אלא בחמין דקתני נועלין את המרחצאות *) אבל היכי איבעי ליה למיתני מי מצי למיתני סוכרין את הנהרות א"ר שישא בר אבא רב אידי בר אבין הכי קשיא ליה מכדי קתני אסורין ברחיצה דרחיצה משמע בחמין למה לי למתני נועלין את המרחצאות דמשמע נמי חמין לאו למימר דבחמין אסור ובצונן מותר והיינו דקאמר אף אנן נמי תנינא כרב חסדא דבתענית צבור בצונן מותר. נימא מסייע ליה לאביי דשמעינן ליה דאמר תענית צבור אסור בין בחמין בין בצונן: לכולי עלמא לא הרי לך תשעה באב **) שהוא תענית צבור ודייקינן דאפי' בצונן אסור אמר רב חנא מהכא לא תסייעי' לאביי דלא נצרכא הא דקתני טובלין כדרכן אלא לחמי טבריא דמצי למיטבל בהו והכי קאמר טובלין כדרכן בחמין אבל כ"ע לא אבל בצונן אפי' לכ"ע שרי: כדיי הוא בית אלהינו לאבד עליו טבילה אחת שלא יהיה טובל עליו בת"ב כלל. א"א בשלמא דת"ק אמר כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בצונן בת"ב אבל כ"ע לא היינו דקא פליג רב חנינא עליה דת"ק דחייבי טבילות אין טובלין בצונן דכדיי הוא בית אלהינו לאבד עליו טבילה אחת אלא אי אמרת בצונן שרי לת"ק והכי קתני חייבי טבילות טובלין כדרכן בחמין אבל כ"ע לא אבל בצונן מותר לכ"ע וקפליג רב חנינא עליה דת"ק דלא מצי למיטבל בחמין א"כ ליכא איבוד טבילה דהא טביל בצונן אע"פ שאינו טובל בחמין דהא שרי בצונן לכ"ע אלא לאו לעולם אמר ת"ק בצונן טובלין אבל כ"ע לא ומסייעא לאביי א"ר פפא לעולם אמר ת"ק טובלין כדרכן בחמין אבל לכ"ע אסור וצונן שרי לכ"ע ודאמר א"כ טבילה בצונן איכא וליכא איבוד טבילה ר' חנינא הוה קאי ברוכתא דלא שכיחא צונן ולעולם מהכא לא תסייעיה לאביי. (כל) אמרו אסור ברחיצה כו' באלו תעניות. מאי לאו הא דקתני וכן אתה מוצא באבל אכולהו אהאי נמי דקתני בסיפא דמילתא בהאי מסכתא באידך פירקא כשאמרו אסור ברחיצה וכו' ורחיצה לא משמע אלא בחמין וקשיא למאן דאמר כל שהוא משום אבל אסור בין בחמין ובין בצונן. לא אשארא לבד מרחיצה קאמר וכן אתה מוצא באבל אבל

*) אולי צ"ל א"ל אביי אלא היכי וכו'. **) לכאורה תמוה דהא גם לר"ת בת"ב אסור בצונן ומאי מייתי מינה ראיה לאביי ואולי דרבינו לא היה גורס בדברי ר"ת כגון ת"ב ועדיין צ"ע.

הגהות הב"ח

(א) גמ' כל שהוא משום אבל כגון תשעה באב. נ"ב פי' בדרבנן איה לפלוגי בין שהוא משום אבל ובין שהוא משום תענוג אבל ביוה"כ שהוא דאורייתא אע"פ שהוא משום תענוג אסור בין בחמין בין בצונן: (ב) שם מאי לאו אכולהו ובמאי אילימא בחמין כו' כצ"ל ותיבת עסקינן נמחק: (ג) רש"י ד"ה ה"ג כ"ע לא לא בחמין: (ד) ד"ה כשאמרו אסור ברחיצה גבי תענית: (ה) ד"ה לא אשארא קאי אנעילה ומלאכה ולעולם כו': (ו) תוס' ד"ה אמר ר"ח כו' כגון תשעה באב ואבל אסור בין כו' כצ"ל ותיבות אסור אפילו בצונן נמחק: (ז) ד"ה וכן כו' פירוש דקאי אהא דקאמרינן דבצונן מותר: (ח) בא"ד כלומר אשאר דינין קאי אנעילה ומלאכה אבל לא:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (שאובין נינהו) תא"מ (ועמ"ש רבינו ביו"ד סי' רא ס"ק קכה וצ"ע):

גליון הש"ס תוס' ד"ה וכן. מותר בצונן וקשיא לר"ח. ק' לי הא אדרבה כיון דמיירי בצונן ואפ"ה תני כל גופו אסור א"ו דקושיא בהיפוך דמוכח דבתענית ג"כ אסור בצונן כל גופו וקשיא לר"ח וכמ"ש רש"י:

עין משפט נר מצוה

[ועי' תוס' קידושין לג. ותוס' חולין כד: ד"ה אין ותוס' ערכין כח: ד"ה אומדין]

סט א מיי' פ"ה מהלכות אבל הלכה א סמג עשין מד"ס ג טוש"ע י"ד סי' ש"פ סעיף א וסי' שפט סעיף א:
ע ב מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סי' שפא סעיף א:
עא ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
עב ד מיי' פ"ב מהלכות תפלה הלכה יד סמג עשין יט טש"ע א"ח סי' תקסה סעיף א:
עג ה מיי' פ"ג מהלכות תענית הלכה ב טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ב:
עד ו מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג:

מסורת הש"ס

אין הבוגרת רשאה לנוול את עצמה בימי אבל אביה הא נערה רשאה מאי לאו ברחיצה ובמאי אילימא בחמין אין הבוגרת רשאה והאמר רב חסדא אבל אסור להושיט אצבעו בחמין אלא לאו בצונן לא אכיחול ופירכוס לימא מסייע ליה דא"ר אבא הכהן משום רבי יוסי הכהן מעשה ומתו בניו של ר' יוסי בר חנינא ורחץ בצונן כל שבעה אמרי התם בשתכפוהו אבליו זה אחר זה דתניא תכפוהו אבליו זה אחר זה הכביד שערו מיקל בתער ומכבס כסותו במים אמר רב חסדא בתער אבל לא במספרים במים ולא בנתר ולא בחול ולא באהל איכא דאמרי אמר רבא אבל אסור בצונן כל שבעה מאי שנא מבשר ויין התם *לפכוחי פחדיה הוא דעביד לימא מסייע ליה אין הבוגרת רשאה לנוול עצמה הא נערה רשאה במאי אילימא בחמין אין הבוגרת רשאה והאמר רב חסדא אבל אסור להושיט אצבעו בחמין אלא לאו בצונן לא אכיחול ופירכוס אמר רב חסדא זאת אומרת "אבל אסור בתכבוסת כל שבעה "והלכתא אבל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין בין בצונן כל שבעה אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר "אבל לסוך אפילו כל שהוא אסור ואם לעבר את הזוהמא מותר צלותא דתעניתא היכי מדכרינן אדבריה רב יהודה לרב יצחק בריה ודרש יחיד שקיבל עליו תענית מתפלל של תענית והיכן אומרה בין גואל לרופא [גירי' רא"ש יוסף] מתקיף לה רב *יצחק וכי יחיד קובע ברכה לעצמו אלא אמר רב יצחק "בשומע תפלה וכן אמר רב ששת בשומע תפלה מיתיבי אין בין יחיד לצבור אלא שזה מתפלל שמונה עשרה וזה מתפלל תשע עשרה מאי יחיד ומאי צבור אילימא יחיד ממש וצבור ש"צ הני תשע עשרה עשרין וארבע הוו אלא לאו ה"ק אין בין יחיד דקבל עליו תענית יחיד ליחיד שקבל עליו תענית צבור אלא שזה מתפלל שמונה עשרה וזה מתפלל תשע עשרה ש"מ יחיד קובע ברכה לעצמו לא לעולם אימא לך שליח צבור ודקא קשיא לך שליח צבור עשרין וארבע מצלי (א) בג' תעניות ראשונות "דליכא עשרים וארבע ולא והא אין בין קתני אין בין ג' ראשונות לג' אמצעיות אלא שבאלו מותרין בעשיית מלאכה ובאלו אסורין בעשיית מלאכה הא לכ"ד זה וזה שוין *תנא ושייר מאי שייר דהאי שייר (ב) ותו והא אין בין קתני אלא תנא באיסורי קא מיירי בתפלות לא מיירי ואי בעית אימא "באמצעייתא נמי לא מצלי כ"ד ולא והתניא *אין בין ג' שניות לשבע אחרונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות הא לכל דבריהן זה וזה שוין וכי תימא הכא נמי תנא ושייר והא אין בין קתני ותסברא אין בין דוקא והא

*) [וע"ע תוספות מגילה ח. ד"ה אין ותוס' ב"ק סב: ד"ה מי קתני ותוס' חגיגה ח. ד"ה אמאי ותוספות שבת סג. ד"ה אין]

רש"י

אין הבוגרת. שהביאה שתי שערות רשאה לנוול את עצמה אלא מתקשטת כדי שיקפצו עליה (ג) הא נערה שאינה ראויה להינשא עדיין עד שתבגר רשאה דבת חיוב אבילות היא וקטנה אינה חייבת ולא כלום: בימי אבל אביה. אפילו אירע אבילות לאביה שמת בנו או נמי שמת אביה ממש אע"פ שהיא בת חיוב אבילות אינה רשאה לנוול: אלא לאו בצונן. ואפ"ה נערה אינה רוחצת בצונן אלמא דאבל אף בצונן אסור: אכיחול ופירכוס. ולא קא מיירי ברחיצה כלל פירכוס בשיער כבוס בבגדים רחיצה בגוף: זאת אומרת. °מדמוקמינן לה בכיחול ופירכוס הוא הדין לתכבוסת: תפלת תענית. עננו: בין גואל לרופא. ברכה בפני עצמה: וכי יחיד. חשוב כל כך שיהו מתקנין לו ברכה בפ"ע להוסיף בתפלתו: בשומע תפלה. שכוללה בתוך הברכה וחותם בשומע תפלה דאותה ברכה והתימתה משמע בין אתענית בין אכל מילי: אין בין יחיד לצבור. גבי תענית: שזה. יחיד מתפלל ביום תעניתו שמונה עשרה וכולל תפלת תענית בשומע תפלה: תשע עשרה. דקבע ליה בין גואל לרופא סתם תפלה קרי שמונה עשרה דברכת ולמלשינים ביבנה תקנוה כדאמרינן בברכות (דף כח:): כ"ד הוין. (ד) בפירקין דלקמן (דף טו:) דכ"ד ברכות הוו ביומא דתעניתא והכא קתני י"ט ותו לא: ולצבור. יחיד שקיבל עליו תענית צבור אלמא יחיד קובע ברכה לעצמו כשקיבל תענית צבור: בקמייתא. בג' תעניות ראשונות (ה) דליכא כ"ד כדאמרינן בפרק סדר תעניות כילד בגמ' (שם): דאלו מותרין בעשיית מלאכה וכו'. ראשונות דלא חמירי כולי האי (ו) הא לכ"ד ברכות זה וזה שוין וקס"ד דאיתנהו לכ"ד באמצעיות מדקמתרץ קמייתא דליכא כ"ד מכלל דבאמצעיתא איתנהו ולא היא דליתנהו אלא באחרונות כדקתני התם ומשום דהא מילתא קמייתא מש"ה פריך ליה מכ"ד דליתנהו באמצעיות: תנא ושייר. תנא מילי דאיתנהו בין אמצעיות לראשונות ושייר אין בין לאו דוקא הוא כדמוכח לקמן גבי אידך: ה"ג מאי שייר דהאי שייר אלא באיסורי קא מיירי בתפלות לא קא מיירי ומאן דגרים שייר תיבה מוליאין את התיבה כו' שיבוש הוא דאינה אלא באחרונות כדבסמוך ומיפשט פשיטא ליה דאינה אלא באחרונות: מאי שייר דהאי שייר. דלא אורחא דתנא למתני כל מילי ולשיורי חדא אלא לעולם כ"ד בקמייתא ליתנהו ולהכי לא חשיב להו באין בין דבתפלה לא קמיירי: באמצעיות נמי ליכא כ"ד. אלא באחרונות כדאמרינן התם: שבאלו. האחרונות מתריעים ונועלין כדתנן נמי במתני'* הא לכ"ד זה וזה שוין דבתרוייהו איתנהו: והא

תוספות

אין הבוגרת רשאה לנוול עצמה. אומר ר"י דהא רשאה לאו דוקא *אלא ה"ק אין הבוגרת חייבת הא נערה חייבת:
אלא (ז) בצונן. וקאמר נערה רשאה כלומר דאסורה ואת אמרת דבצונן מותר וקשה לרבא דאמר דבצונן מותר ומשני כי קתני אכיחול ופירכוס:
אלא אמר רב יצחק בשומע תפלה. והכי פסק בשמעתא דתפלת תענית בשומע תפלה ואין יחיד קובע ברכה לעצמו לכך צריך כשאומר עננו בש"ת (דצריך) לאומרו קודם שאומר הברכה כשמגיע לעננו קודם שיתחיל לומר כי אתה ש"ת עמך ישראל ברחמים יאמר עננו ולא יחתום אלא יאמר כי אתה ה' עונה בעת צרה ומושיע ואח"כ כי אתה ש"ת עמך ישראל ברחמים בא"י שומע תפלה אבל שליח צבור אומר גואל ישראל וקובע ברכה וחותם:
תנא ושייר. פי' תנא עשיית מלאכה ושייר כ"ד ברכות פי' כ"ד ברכות שבתעניתא היו מוסיפין ו' ברכות כדמפרש לקמן בפ"ב (דף טו.):
מאי שייר דהאי שייר כו'. פי' דמשום חדא מילתא לא הוי (ח) לתנא לשייר וא"ת הכא קאמר דלא תנא ושייר דהא אין בין קאמר דמשמע דאין בין זה לזה אלא אלו בלבד וקשה דהא במגילה (דף ח.) קתני אין בין נדרים לנדבות אלא שהנדרים חייב באחריותן ונדבות אינו חייב באחריותן ואנו יודעין דיש (ט) חילוק אחר דנדרים אינן באים אלא מן החולין דכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין ונדבות באות מן המעשר כדאמר (דברים כז) וזבחת שלמים ואכלת דכתיב גבי מעשר וי"ל דהתם נמי דזה וזה שוה והני מילי גבי שלמים יש חילוק והא דקתני אין בין מיירי בעולות דאין בין עולות דנדרים לעולות דנדבה אלא שהנדרים חייב באחריותן מה שאין כן בנדבה דהא אין בין עולות דנדרים לעולות דנדבות אלא חילוק זה דהא כל עולות אינן באין אלא מן החולין*):
ותסברא והא שייר תיבה. פי' (י) מפרש לקמן (דף טו:) שמוציאין התיבה ברחוב העיר (באמצעיות) באחרונות ותסברא [גירסת הב"ח: ה"ג ותסברא] דהא שייר תיבה פי' וליכא למימר דבאיסורא קמיירי דהא דמתריעין ונועלין מאי איסור איכא:
לאו

רבינו חננאל

ודחינן לא כי קא קתני וכן באבל אנעילת סנדל ואמלאכה קאי אבל (רחיצה לא) [לא ארחיצה] ולעולם בחמין. אמר רבא אבל אסור כל ז' אפי' בצונן ומ"ש מבשר ויין דשרי ליה. ודחי בשר ויין שרינן ליה כדי לפכוחי פחדיה אבל רחיצה דמשום תענוג היא לא התירו. לימא מסייעא ליה אין הבוגרת רשאה לנוול עצמה בימי אבל בית אביה. אבל הנערה שרי לניול עצמה ושלא לרחוץ אפילו בצונן. וש"מ אבל אפי' בצונן אסור. ודחי לא הבוגרת התירו לכחול ולפרכס. תניא תכפוהו אבליו זה אחר זה שערו מיקל בתער ומכבס כסותו במים. אמר רב חסדא בתער ולא במספרים. במים ולא בנתר. ולא בחול. אמר רב חסדא זאת אומרת אבל אסור בתכבוסת. והלכתא אסיר לרחוץ כל גופו כל ז' בין בחמין בין בצונן אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור ובצונן מותר. ולסוך אפי' כל שהוא אסיר. ואם לעבר הזוהמא מות' לסוך שמן טוב. דרש רב יצחק יחיד שקבל עליו תענית מתפלל עננו בין גואל לרופא ואקשינן עליה וכי יחיד קובע ברכה לעצמו אלא מתפלל עננו בשומע תפלה בכלל הברכה ואינו מתפלל אותה ברכה בפ"ע. ומותבינן עליה מהא דתניא מה בין יחיד לצבור אלא שזה מתפלל שמ"ע ואלו מתפללין י"ט היכי דמי אילימא יחיד המתפלל בינו לבין עצמו עם הצבור וצבור דקתני ש"ץ היורד לפני התיבה האי י"ט ברכות מתפלל בתענית כ"ד מתפלל כדתנן עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל כו' ואומר לפניהם כ"ד ברכות. ושנינן הכי קתני אין בין יחיד דקאי בצבור כדאמרן ליחיד המתפלל חוץ לביהכ"נ אלא שזה היחיד העומד בחוץ מתפלל י"ח ויחיד המתפלל בכנסת מתפלל י"ט ברכות. אלמא יחיד קובע ברכה לעצמו. ושנינן לעולם יחיד. יחיד דקאי בצבור וצבור ש"ץ ממש. וזה ש"ץ המתפלל י"ט ברכות בתעניות ראשונות הוא שאין בה כ"ד ברכות לפיכך זה מתפלל י"ח וזה מתפלל י"ט. ואקשינן והא תעניות אמצעיות דקתני בהו ואסור במלאכה וברחיצה כו'. ולא קתני כ"ד. ושנינן האי תנא באיסורא קמיירי. כלומר אסיר במלאכה וברחיצה כו' הוא דמיירי בתפלות לא קמיירי. אי בעי תימא כ"ד ברכות באמצעייתא נמי ליכא. ואקשינן והא תניא אין בין ג' אמצעיות לז' אחרונות. אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות הא לכ"ד זה וזה שוין. לעולם אימא לך באמצעיות נמי אין כ"ד ברכות בהן. ותנא מקצת מה שיש בשבע האחרונות ואינם בג' אמצעיות ושייר

רבינו גרשום

ברחיצה מוחלקין דאילו בתענית קתני ברחיצה דמשמע בחמין אבל לא בצונן ואילו באבל אסור בין בחמין בין בצונן. אין הבוגרת רשאי לנוול עצמה לפי שעומדת על פרקה וראויה לינשא. אילימא בחמין אין הבוגרת רשאי לנוול עצמה כלומר דיכולה לרחוץ בחמין: אלא לאו בצונן קאמר אין הבוגרת רשאה לנוול עצמה אלא רוחצין בצונן הא נערה רשאה לנוול עצמה דאפי' בצונן אינה רוחצת וקשיא לרבא דאמר אבל בצונן מותר. לא כי קתני אין הבוגרת רשאי לנוול הא נערה רשאה אכיחול אבל בצונן מותר אפי' בנערה. התם בבשרא וחמרא ליכא אלא לפכוחי פחדא אבל ליכא תענוג לפיכך שרי. הכא בצונן איכא תענוג לפיכך אסור. אלא לאו בצונן קאמר דנערה רשאה לנוול עצמה [ש"מ] דאבל אסור בין בחמין בין בצונן והוי סיועא לא כי קתני נערה רשאה לנוול בכיחול ופירכוס אבל בצונן מותר ולא הוי סיועא: וכי יחיד קובע ברכה לעצמו. *) יש מברך העונה בעת צרה: בשומע תפלה. שכולל בשומע תפלה ואינו מברך ברכה לעצמו. הני דש"ץ כ"ד הוויין כדמפרש לקמן וקתני שזה מתפלל תשע עשרה. אלמא דקובע ברכה לעצמו שמברך העונה בעת צרה: [ודקא קשיא לך דהא] הוויין כ"ד ברכות בדקמייתא בשלש תעניות ראשונות קא מיירי דליכא בהו כ"ד ולא הוי אלא י"ט ולעולם אין היחיד קובע ברכה לעצמו: אלא שבאלו אמצעיות אסורין במלאכה וראשונות מותרין במלאכה הא לעשרים וארבעה זה וזה שוין כי היכי דבאמצעיות איכא עשרים וארבעה הכא נמי איכא בראשונות כ"ד ולא מצית לתרוצי דצבור מתפלל י"ט בש"ץ דהא איכא כ"ד אלא ביחיד שקיבל תענית צבור ותיפשוט דיחיד קובע ברכה לעצמו. ה"ג תנא באיסור קא מיירי כלומר לעולם בראשונות ליכא כ"ד והא דלא קתני שבאלו יש כ"ד ובאלו אין כ"ד משום דבאיסורי קא מיירי דהוי אסור בעשיית מלאכה ובתפלה לא מיירי בברכות ולעולם הא דקתני דצבור מתפלל י"ט מוקמינן בש"ץ אבל לא ביחיד דאין יחיד קובע ברכה לעצמו. ואיב"א לעולם בראשונות ליכא כ"ד ולהכי לא קתני שבאלו יש כ"ד ובאלו אין כ"ד דבאמצעיות נמי אין כ"ד: **)ה"ג תנא ושייר ולא נמי כלומר שייר כ"ד דבשבע איכא ובאמצעיות ליכא: והא אין בין קתני דמשמע דהוי דוקא כי היכי דאמרינן דאין בין קמא דוקא אלמא דליכא בינייהו אלא מתריעין ונועלין אבל לכ"ד שוין אלמא דבאמצעיות איכא כ"ד

*) אולי צ"ל וכי יכול לברך וכו'. **) נראה דצ"ל ה"ג וכ"ת תנא ושייר ולא גרסינן נמי כלומר וכו'.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ודקא קשיא לך ש"צ כ"ד מצלי בקמייתא דליכא כ"ד כצ"ל: (ב) שם מאי שייר דהאי שייר (ותו והא אין בין קתני) תא"מ ונ"ב מפרש"י משמע דלא גרסינן ליה הכא וכ"מ מדקאמר המקשה ולא והא אין בין קתני ומשני דתני ושייר כלומר ואין בין לאו דוקא א"כ מאי פריך ליה תו והא אין בין קתני אבל לקך שינויא בתרא דבאמצעייתא נמי לא מצלי כ"ד א"כ הא דקתני אין בין ג' ראשונות כו' דוקא אין בין קתני ולהכי פריך בסמוך וכ"ת הכא נמי תנא ושייר והא אין בין קתני דקס"ד דהאי אין בין נמי דוקא קתני כהאי דרישא ומשני ותסברא כו' כלומר ע"כ ברישא קתני אין בין דוקא ובסיפא לאו דוקא הוא דהא שייר תיבה כו' (ג) רש"י ד"ה אין הבוגרת וכו' שיקפצו עליה הס"ד ואח"כ מה"ד בימי אבל ואח"כ מה"ד הא נערה: (ד) ד"ה כ"ד הווין כדתנן בפירקין דלקמן: (ה) ד"ה בקמייתא בג' תעניות ראשונות הס"ד ומס"ד דליכא כו': (ו) ד"ה דאלו כו' כולי האי הס"ד ומה"ד הא כו' מדקמתריץ בקמייתא וכו' ומשום דהא מילתא קמייתא: (ז) תוס' ד"ה אלא לאו בצונן כו' כלומר דאסורה ואין אומרים דבצונן מותר: (ח) ד"ה מאי כו' לא הוי ליה לתנא לשייר כו' אלא אלו בלבד והא במגילה דתני כצ"ל ותיבת וקשה נמחק: (ט) בא"ד ואנו יודעין דיש ביניהן חילוק אחר כו' באות מן המעשר דכתיב וזבחת שלמים ואכלת גבי מעשר וי"ל דהתם נמי לכל דבריהם זה וזה שוה והני מילי דיש ביניהם חילוק גבי שלמים והא דקתני אין בין כצ"ל: (י) ד"ה ותסברא כו' פי' כדמפרש לקמן כו' ברחוב העיר באחרונות אבל לא באמצעיות הס"ד ואח"כ מה"ד ותסברא והא שייר:

מסורת הש"ס

נ"א צ"ל באחרונות

[לעיל יב: ע"ש]

[סוכה נד. וש"נ]

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא היו מתריעין אלא צועקין הא צעקה בפה הוא ומדצעקה בפה התרעה: (ב) תוס' ד"ה תני כו' לא בראשונות ולא באחרונות אמר רב אשי נקוט מציעתא בידך פירש הקונטר' נקוט השלשה תעניות: (ג) ד"ה ורב יהודה כו' אומר הר"י דהאי עננו:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אין פוחתין משבע שבהן כ"א התרעות כצ"ל (ועי' לחם משנה פ"ד מהלכות תענית הלכה יז):

נ"ק פ:

[נ"ל דתנן] לקמן יט.

גליון הש"ס

גמרא אמר רב אשי נקוט אמצעייתא. כעין זה נדה דף כ ע"א:

והא שייר תיבה אי משום תיבה לאו שיורא הוא מילי דצינעא קתני מילי דבפרהסיא לא קתני אמר רב אשי מתני' נמי דיקא דקתני *מה אלו יתירות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות אבל בכל דבריהן זה וזה שוין וכ"ת הכא נמי *תנא ושייר והא מה אלו קתני ותסברא מה אלו דווקא הוא והא שייר לה תיבה אי משום תיבה לאו שיורא הוא משום דקא חשיב לה באידך פרקא השתא דאתית להכי עשרים וארבעה נמי לאו שיורא הוא דקתני לה באידך פירקא מאי הוי עלה אמר רב שמואל בר ססרטאי וכן אמר רב חייא בר אשי אמר רב בין גואל לרופא ורב אשי אמר משמיה דרבי ינאי בריה דרבי ישמעאל בשומע תפלה והלכתא בשומע תפלה: תני חדא עוברות ומיניקות מתענות בראשונות ואין מתענות באחרונות ותניא אידך מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות ותניא אידך אין מתענות לא בראשונות ולא באחרונות °אמר רב אשי ^אנקוט אמצעייתא בידך דמיתרצן כולהו: מה אלו יתירות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות: במאי מתריעין רב יהודה אמר ^בבשופרות ורב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר בעננו קס"ד מאן דאמר בעננו לא אמר בשופרות ומאן דאמר בשופרות לא אמר בעננו והתניא אין פוחתין משבע [א] תעניות על הצבור שבהן י"ח התרעות וסימן לדבר יריחו ויריחו שופרות הוה ותיובתא למאן דאמר בעננו אלא בשופרות דכולי עלמא לא פליגי דקרי לה התרעה כי פליגי בעננו מר סבר קרי לה התרעה ומר סבר לא קרי לה התרעה למ"ד בעננו כל שכן בשופרות ולמ"ד בשופרות אבל בעננו לא והתניא *ושאר כל מיני פורעניות המתרגשות כגון ^גחיכוך ^דחגב ^הזבוב וצירעה ויתושין ושילוח נחשים ועקרבים לא היו מתריעין אלא צועקין (א) מדצעקה בפה התרעה בשופרות תנאי היא *דתניא *^ועל אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה גיים או נהר ועל ספינה המטורפת בים ר' יוסי אמר לעזרה אבל לא לצעקה במאי אילימא בשופרות שופרות בשבת מי שרי אלא לאו בעננו וקרי לה התרעה ש"מ: בשני דר' יהודה נשיאה הוה צערא גזר

רש"י

והא שייר תיבה · דבאחרונות איתא והכא ליתא כדקתני לקמן (דף טו.) סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה כו' ומותבינן בגמרא בהדיא מתיבה דליתא אלא באחרונות ומשני כי קתני נמי מתניתין *בקמייתא: מילי דצינעא · מתריעין בבית הכנסת: בפרהסיא · תיבה ברחובה של עיר: דיקא נמי · דלכ"ד זה וזה שוין דקתני מתניתין מה אלו יתירות על הראשונות כו' ואלו כ"ד לא קא חשיב גבי אחרונות: והא מה אלו קתני · דמשמע דווקא: דהא קתני לה באידך פירקין · דמי שסנה מתניתין דהכא תנא נמי דהתם והאי דלא תנא בהאי סמיך אהתם דקתני באחרונות מוציאין התיבה מה שאין כן באמצעיות: השתא דאתית להכי · דמשום דקתני לה באידך פירקין דאמרת דלא הוי שיור כ"ד נמי דאמרת דשוין ניגהו היכא למימר דלא הוי שוין דהא אפי' שיורא נמי לא הוי דבהדיא קתני לה באידך פירקין דבאחרונות איתנהו באמצעיות לא והיכא לתרוצי כתירוצא קמא בקמייתא דליכא כ"ד: מאי הוי עלה · היכן אומרה יחיד: נקוט מציעתא בידך · כלומר תרין דבשלש אמצעיות היו מתענין ומתרצא לכולהו הנך מתנייתא הא דקתני בראשונות ולא באחרונות הנך ראשונות לאו ראשונות ממש ניגהו אלא אמצעיות דאיגהו הוו ראשונות לאחרונות אבל בשבע אחרונות לא מיתענו דכיון דשבע ניגהו לא מצו עוברות ומיניקות למיקם בהו והא דקתני באחרונות ולא בראשונות הנך אחרונות אמצעיות ניגהו והראשונות ראשונות ממש ואין מתענין בהן דלא תקיף רוגזא כולי האי ונחות לשון הוא לתנא למיקרי לאמצעיות ראשונות לאחרונו' ואחרונו' לראשונות: בשופרות · היו עושין ההתרעות ולשון התרעה כמו תרועה שהם תרועה פשוטה לפניה ולאחריה במסכת ראש השנה (דף לג:) והכי מתריעין בשופרות כדכתיב (במדבר י) ותקעתם בחצוצרות וגו' תוקעין בשופרות כדי שיכניעו לבם לקול השופר ויהיו נכנעים מחטאתם ואשם ברכות שהיו מוסיפין ביום התענית היו תוקעין על כל ברכה וברכה אחת שהן י"ח התרעות: רב יהודה אמר · מתריעין עננו בקול רם היו צועקים עננו אבינו עננו עננו אלהי אברהם עננו עננו אלהי יצחק עננו עננו אלהי יעקב עננו הכל כפי שאומרים בסוף הסליחות אבל עננו דתפלת תענית אומר אפי' בראשונות ואפי' יחיד אוקימנא דאומרה בשומע תפלה ותפלה קרי ליה התרעה דאי בשופרות מריעין מיבעי ליה ומאן דמפרש עננו של תפלת תענית משתבש דהא קתני בסמוך שהן י"ח התרעות וקא פריך מן וסימן לדבר יריחו ואם איתא ליפריך בהדיא י"ח תפלות של שמונה עשרה ברכות מי איכא בשבע תעניות: אין פוחתין מז' תעניות · באחרונות: שמונה עשרה התרעות · שהן מוסיפין ו' ברכות מי"ח עד כ"ד ולכל אחת שלש תרועות: וסימן לדבר · שלא תטעה אם התרעה הזו תרועה או תפלה: יריחו · דכתיב בה שופרות ליסנא אחרינא סימן לדבר כלומר לכך מתריעין כדי שיטנו כדרך שנטנו ביריחו על ידי שופרות דכתיב (יהושע ו) ויתקעו בשופרות וגו' וכתיב (שם) ותפול החומה תחתיה: אלא בשופרות כולי עלמא וכו' · דהא מתריעין דקתני הכא במתניתין דעבדינן בתעניות בשופרות: כי פליגי בעננו · כי פליגי במתריעין דאמרינן בעלמא על שאר פורעניות מ"ס עננו נמי התרעה והאי דקתני בעלמא מתריעין בעננו ומאן דאמר בשופרות אבל בעננו לא: חגב · ארבה כתרגומו: צירעה · עוקצת את האדם: יתושין · נכנסין בעיניו ובחוטמו: חיכוך · כמו נתחכך בכותל: הא צעקה בפה היא · אלמא דצעקת פה לא קרי ליה התרעה: תנאי היא · האי תנא דשאר מיני פורעניות סבר צעקת פה לאו שמה התרעה ואידך סבר כו': גיים · וצרין עליה: נהר · המתפשט ויוצא לחוץ לשטוף את השדה ואת הבתים: המטורפת · כמו בילים טרופות (חולין דף סד.) שהולכת ונדה ועתידה להיטבע במים: לעזרה · צועקין לבני אדם שיבואו לעזרם: ולא לצעקה · תפלה שאין אנו בטוחין כל כך שתועיל תפלתו לצעוק עליהן בשבת אלמא צעקת פה קרי התרעה מפי מורי ל"א לעזרה דקאמר תנא קמא מתריעין דמשמע בקול רם ואמר ליה רבי יוסי לעזרה שיהו מתפללין כל אחד בביתו לעזרה בעלמא: גזר

תוספות

לאו שיורא הוא דהא קתני לה באידך פירקא · והוא הדין דהוה מצי לתרוצי כדלעיל מילי דבפרהסיא לא קתני:

תני חדא מתענות בראשונות ולא באחרונות ותנא אידך מתענין באחרונות ולא בראשונות ותני אידך לא מתענין לא בראשונות ולא באחרונות (ב) נקוט מציעתא בידך · פירש הקונטרס השלש תעניות אמצעיות בידך דבאותן תעניות עוברות ומיניקות מתענות וה"ק מתענות בראשונות פי' בראשונו' ר"ל אמצעיות דהם ראשונות לאחרונו' שהיו חמורות אבל לא באחרונות דנפישי ולא מצו עבדי להו והא דקתני באחרונות ולא בראשונות האי אחרונו' היינו אמצעיות וקרי להו אחרונות שהם אחרונות מן הראשונות בתחלה גוזרין שלש תעניות וכן בשניה שלש אבל אין מתענות בראשונות שהם קלות והא דקתני לא בראשונות ולא באחרונות כלומר לא בשלש הראשונות הראשונות ממש ולא בשבע האחרונות האחרונות ממש אלא דווקא באמצעיות:

ורב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר עננו · אומר הר"י (ג) והאי עננו לא ר"ל עננו שבתפלת תענית אלא עניני שאומרים בסליחות וביום הכפורים עננו אבינו עננו אבל עננו דתפלה לא קאמר דהא בשלש ראשונות נמי אמר לה:

ובהן י"ח תרועות וסימן לדבר יריחו · פירוש שביריחו עשו כן שהקיפוה ז' ימים והיו תוקעין בכל יום כמו כן תקנו בתעניות ובכל תענית מוסיפין שם ברכות ועל כל ברכה תוקעין מריעין ותוקעין א"כ היינו י"ח תרועות:

מתריעין לעזרה · פי' שיבואו לעזור העיר וכו' ומתריעין בפה פירוש והאי תרועה ר"ל מתריעין בפה דאין להתיר תרועה בשופר בשבת:

רבי

עין משפט נר מצוה

עה א מיי' פ"ג מהל' תעניות הלכה ס טוש"ע א"ח סימן תקעט סעיף ה:

עו ב מיי' שם הלכה ; טוש"ע שם סעיף ד;

עז ג מיי' שם פ"ב הל' יג טוש"ע שם סימן תקעו סעיף ה:

עח ד מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ט:

עט ה מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ז:

פ ו מיי' פ"א שם הל' ו טוש"ע שם סימן תקעו סעיף יג:

רבינו חננאל

אחרונות כגון הני כ"ד וכיוצא בהן אמר רב אשי הא דדייקת מתנייתא דייק ממתני' דקתני מה אלו יתירות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין החנויות הא לכל דבריהן זה וזה שוין· תנא מקצת ושייר מקצת ומאי שייר דהאי שייר [שייר] תיבה דלא קתני ומוציאין התיבה אלא אמרינן תנא ושייר כשם ששייר התיבה שייר כ"ד ברכות ולעולם [אין] מתפללין באמצעיות כ"ד ברכות ודחינן תיבה לאו שיור הוא דקתני באידך פרקין: סדר תעניות כיצד מוציאין התיבה הנה מפרש אכולהו תעניות מוציאין את התיבה. ואמרינן השתא דאתית להכי גם זה השינוי תשני בהא נמי ואימא מדקתני סדר תעניות כיצד וקא מפרש כ"ד ברכות ש"מ אכולהו תעניות קמיירי וזו שנויה היא ולא סמכינן עליה דהא באידך פרקין *) דאין מוציאין התיבה אלא בז' אחרונות: מאי הוה עלה ואסיקנא הלכתא יחיד מתפלל עננו ל"ש יחיד קאי צבור ול"ש יחיד דקאי בעלמא וקיי"ל דכל יחיד מזכיר עננו בשומע תפלה· תני חדא עוברות ומיניקות מתענות בראשונות ואין מתענות באחרונות ותניא אידך מתענות באחרונות ואין מתענות בראשונות· ותניא אידך אין מתענות לא באחרונות ולא בראשונות· אמר רב ששת נקוט אמצעייתא בידך כי מתענין בהן דמתרצין כולהו פי' הא דקתני בראשונה מתענות בראשונות בשלש אמצעיות [מיירי] ולגבי שבע אחרונות (הני אחרונות) הני שלש אמצעיות ראשונות להני ז' נינהו ואמצעיות דקתני מתענין באחרונות הן ג' אמצעיות דלגבי שלש הראשונות האמצעיות אחרונות מקרו· ובריייתא דקתני אין מתענות לא בראשונות [בראשונות] ממש שהן שלש ראשונות ולא באחרונות [באחרונות ממש] שהן ז' האחרונות מכלל דג' הראשונות מתענות לדברי שלשתן ויש לומר דכלהו מודו באמצעיות בחמישי כך לא השניות ולא האחרונות: דמתענות: ירושלמי עוברות ומיניקות מתענות בט' באב ובג' שניות ולא בז' אחרונות: מתני' אין גוזרין תענית בתחלה בחמישי כו' עד ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא השניות ולא האחרונות: מתני' עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עוד כו'· מתריעין דתני במתני' כיצד הוא רב יהודה אמר התרעה בשופר משמיה דרב אמרו התרעה בעננו ומותבינן [עלה] דרב אין פוחתין מז' תעניות על הצבור ובהן ז' התרעות וסימן לדבר יריחו והתרעות דיריחו בשופר הוו· ושנינן בשופר דברי הכל התרעה היא כי פליגי בעננו רב יהודה סבר עננו לאו התרעה היא ורב סבר עננו נמי התרעה היא· ותוב מותבינן עליה ושאר כל מיני פורעניות המתרגשות על העולם כגון חיכוך חגב זבוב צרעה ויתושין ושילוח נחשים ועקרבים לא היו מתריעין אלא צועקין· והנה עננו צעקה היא ואם תאמר שגם עננו התרעה היא נמצא עננו התרעה והיא הצעקה היכי קתני צועקין ולא מתריעין ושנינן· תנאי היא יש תנא שקירא עננו התרעה דתנן בפירקין [דחסידא] (קרא) על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה גיים או נהר

*) אולי צ"ל דהא באידך פרקין אמרינן דאין מוציאין וכו'.

רבינו גרשום

הא שייר תיבה דבאחרונות איכא ובאמצעיות ליכא אי משום תיבה לאו שיורא הוא דמילי בצינעא קתני כגון מתריעין ונועלין מילי דפרהסיא כגון תיבה שמוציאין לרחוב לא קתני ולעולם איכא תיבה באחרונות ולא באמצעיות אבל כ"ד דהוי בצנעא אם איתא דליכא באמצעיות הוה קתני שבאילו מתפללין כ"ד ובאילו אין מתפללין כ"ד אלא ש"מ דבאמצעיות איכא כ"ר ולא מצית לתרוצי אב"א באמצעיות ליכא כ"ד ולעולם אמרינן הא דקתני אין בין ג' ראשונות לג' אמצעיות כו' הא לכ"ד שוין דהיכי דבאמצעיות איכא כ"ד ה"נ איכא בראשונות ולא מצית לתרוצי הא דתני שצבור מתפלל י"ם דהא איכא כ"ד אלא מוקמינן ליה ביחיד שקיבל עליו תענית צבור ותפשוט דיחיד קובע ברכה לעצמו מתניתין נמי דיקא דבאמצעיות איכא כ"ד מה אילו אחרונות יתירות על הראשונות דהיינו אמצעיות שבאלו אחרונות מתריעין ונועלין אבל לכל דבריהם זה וזה שוין אלמא דכי היכי דאיכא כ"ד באחרונות איכא נמי באמצעיות וכי תימא ה"נ תנא ושייר כלומר דה"נ איבעי ליה למיתני שבאילו יש כ"ד ובאילו אין כ"ד אלא ששירו הא מה אילו קתני דמשמע דהוי דוקא דליכא בינייהו אלא להני דתני בהדיא אבל לכ"ד זה וזה שוין דכי היכי דאיכא כ"ד באחרונות איכא נמי באמצעיות. אי משום תיבה לאו שיורא הוא אלא כיון דשייר כ"ד אלמא ש"מ דכי היכא דבאחרונות איכא כ"ד ה"נ איכא כ"ד באמצעיות השתא דאתית להכי דתרצית דקתני באידך פרקין דכ"ד לא הוי שיורא כלומר לעולם באחרונות איכא כ"ד ובאמצעיות לא והא דלא קתני שבאילו יש כ"ד ובאילו אין כ"ד משום דקתני לה באידך פירקא דבאחרונות איכא כ"ד ולא באמצעיות והא דקתני אין בין שלש ראשונות לשלש אמצעיות וכו' אמר הא לכל דבריהם זה וזה שוין דכי היכי דבאמצעות ליכא כ"ד ה"נ בראשונות ומצינו לאוקמי הא דקתני שצבור מתפללין י"ט בש"צ בקמייתא דליכא כ"ד ולא ביחיד דאין יחיד קובע ברכה לעצמו: נקוט אמצעייתא בידך כלומר כולהי אמרו דבאמצעיתא מתענות ולא בראשונות ולא באחרונות בראשונות לא דאכתי לא תקיף רוגזא ובאחרונות דקשי עלה להתענות שבעת ימים ומתרצו כולהי הא דקתני מתענות

עין משפט נר מצוה

פא א מיי' פ"ב מהל' תעני' הלכה ג טור ש"ע א"ח סימן תקעו סעיף א:

פב ב מיי' פ"ב מהלכות תפלה הלכה יז טוש"ע א"ח סימן קיז סעיף ב:

פג ג מיי' פ"ג מהל' תענית הלכה י טור ש"ע א"ח סימן תקעה סעיף ט:

פד ד מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ד:

פה ה ו מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף ז:

פו ז מיי' פ"ה מהלכות תפלה הלכה יז טוש"ע א"ח סימן קלא סעיף ח:

גמרא

גזר תלת עשרה תעניות ולא איעני סבר למיגזר טפי אמר ליה ר' אמי הרי אמרו אין מטריחין את הצבור יותר מדאי אמר ר' אבא בריה דרבי חייא בר אבא רבי אמי *דעבד לגרמיה הוא דעבד אלא הכי אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן לא שנו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו מן השמים תניא נמי הכי כשאמרו שלש וכשאמרו שבע לא אמרו אלא לגשמים אאבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו לימא תיהוי תיובתיה דר' אמי אמר לך רבי אמי תנאי היא דתניא אין גוזרין יותר משלש עשרה תעניות על הצבור לפי שאין מטריחין את הצבור יותר מדאי דברי רבי רשב"ג אומר לא מן השם הוא זה אלא מפני שיצא זמנה של רביעה שלחו ליה בני נינוה לרבי כגון אנן דאפילו בתקופת תמוז בעינן מיטרא היכי נעביד כיחידים דמינן או כרבים דמינן כיחידים דמינן ובשומע תפלה או כרבים דמינן ובברכת השנים בשלח להו כיחידים דמיתו ובשומע תפלה מיתיבי אמר רבי יהודה *גאימתי בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרוין על אדמתן אבל בזמן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות הכל לפי הזמן אמר ליה מתניתא רמית עליה דרבי רבי תנא הוא ופליג מאי הוי עלה רב נחמן אמר בברכת השנים רב ששת אמר בשומע תפלה והלכתא בשומע תפלה: בשני מטין עם חשיכה ובחמישי כל היום מפני כבוד השבת: איבעיא להו היכי קתני בב' מטין עם חשיכה ובה' כל היום מפני כבוד השבת או דילמא בשני מטין ובחמישי פותחין כל היום כולו תא שמע דתניא דבשני מטין עד הערב ובחמישי פותחין כל היום כולו מפני כבוד השבת היו לו שני פתחים פותח אחד ונועל אחד היה לו אצטבא כנגד פתחו פותח כדרכו ואינו חושש: עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן ובבנין ובנטיעה: תנא *הבבנין בנין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה אי זהו בנין של שמחה זה הבונה בית חתנות לבנו אי זו היא נטיעה של שמחה זה הנוטע *אבוורנקי של מלכים: ובשאילת שלום: תנו רבנן וחברים אין שאילת שלום ביניהן עמי הארץ ששואלין מחזירין להם בשפה רפה ובכובד ראש *והן מתעטפין ויושבין כאבלים וכמנודין כבני אדם הנזופין למקום עד שירחמו עליהם מן השמים *אמר ר' אלעזר זאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון שנאמר °ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך ואמר ר' אלעזר אין אדם חשוב רשאי לחגור שק אלא אם כן נענה כיהורם בן אחאב שנאמר °ויהי כשמוע המלך את דברי האשה ויקרע את בגדיו והוא עובר על החומה וירא העם והנה השק על בשרו וגו' ואמר ר' אלעזר לא הכל בקריעה ולא הכל בנפילה משה ואהרן בנפילה יהושע וכלב בקריעה משה ואהרן בנפילה דכתיב °ויפל משה ואהרן על פניהם יהושע וכלב בקריעה דכתיב °ויהושע בן נון וכלב בן יפנה קרעו בגדיהם מתקיף לה ר' זירא ואיתימא ר' שמואל בר נחמני אי הוה כתיב יהושע כדקאמרת השתא דכתיב ויהושע הא והא עביד ואמר ר' אלעזר לא הכל בקימה ולא הכל בהשתחויה מלכים בקימה ושרים בהשתחויה מלכים בקימה דכתיב °כה אמר ה' גואל ישראל קדושו לבזה

[מגילה כב. מ"ק טו. מגילה כב:]

תוספות

רבי יהודה נשיאה גזר תליסר תעניות · על שאר פורענות (ג) ומיהו קאמר ליה רבי אמי דאין מטריחין דהכי נמי משמע דהוה אשאר מיני פורעניות מדמייתי עלה הא דקאמר רבי יוחנן ל"ש אלא לגשמים אבל לשאר מינים וכו':

שיצאה זמנה של רביעה · דזמן רביעה דיורה הוי במרחשון ויצא מרחשון:

שלח להו כיחידים דמיתו · פירוש ובשומע תפלה תאמרו תפלת (ד) תענית והא דיחיד אומר ותן טל ומטר בברכת השנים אע"ג שמתפלל בעצמו הואיל וזמן צבור הוא אבל בני נינוה הוו יחידים אפי' בתקופת תמוז צריכין למטרא:

הכל לפי השנים · אם צריכים אותה שנה גשמים שהיא שחונה ואם צריכים גשמים כבני נינוה שואלין ותן טל ומטר בברכת השנים:

אור

רש"י

גזר תליסר תעניתא · כדאמרינן במתניתין (דף טו:) שלש ראשונות ושלש אמצעיות ושבע אחרונות ולשאר פורעניות עביד להו ולא לגשמים: לגרמיה · לעצמו דרש שלא אמר אלא לפי שהוא לא היה רוצה להתענות: לא שנו · דאין גוזרים יותר משלש עשרה: כשאמרו · תורה אור להתענות שלש ראשונות ושלש אמצעיות ושבע אחרונות: לא מן השם הוא זה · שאין זה (א) טעם שאין מניחין בשביל טורח אלא שכבר יצא זמנה של רביעה של יורה שהרי מרחשון עבר על כולן לסוף התעניות שמקצתן היו בכסליו כדקתני מתניתין ואיכא למשמע מדרבי שמעון דבשאר מיני פורעניות דכל שעתא הוי זימנייהו למיבטלי אפילו טפי גזרינן ורבי דאמר אין מטריחין סתמא אכולהו קאמר והנא דאמרי כרבי: ובשומע תפלה · אמרינן שאילת מטר ביחיד השואל צרכיו בשומע תפלה דהא דאמרינן שאלה בברכת השנים אפי' ביחיד משום דזמן צבור הוא אבל במילתא אחריתי דהוי ליחיד ולא לצבור כהכא דבתקופת תמוז לאו זמן שאילת צבור הוא בשומע תפלה הוא דמדכר ליה ולא בברכת השנים כדאמרינן במסכת ע"ז (דף ח.) ובברכות (דף לא.) אם היה לו חולה בתוך ביתו מזכיר עליו בברכת החולים ולבסוף מוקמינן והלכתא בשומע תפלה כך שמעתי: אימתי · הוא סדר תעניות: בזמן שהשנים כתיקנן · שהיא קציר בניסן וזריעה במרחשון ואין סדר השנים משתנה: וישראל שרוין על אדמתן · שמנהג ארץ ישראל בכך: הכל לפי השנים · אם צריכה אותה שנה למטר כגון שנה שחונה שצריכה לגשמים הרבה: לפי המקומות · כגון נינוה דאפי' בתקופת תמוז בעו מטרא· לא גרסינן לפי הזמן שלא ירדו עדיין גשמים: *בשני מטין עם חשיכה · ולא נועלין ולא פותחין הואיל ולאו *)לכבוד שבת הוה ובחמישי מותרין לפתוח לגמרי: מטין · שלא יראו בני אדם ויצטערו אלא לעת ערב פותחין מקצתן כדי שיהא להם מה לאכול בלילה: או דילמא · פותחין כל היום והכי משמע מתניתין בשני מטין ובה' היה פתוח כדרכו כל היום לגמרי מפני כבוד השבת: אצטבא · כשא דהשתא אין החנות פתוחה לרשות הרבים ואם הוא פתוח אינו נראה כל כך: פותח כדרכו · אפי' בשני (ג): ה"ג תנא בנין בנין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה · בנין דקתני מתניתין לא בנין הצריך לו אלא בנין הצריך לשמחה דבדבר שמחה ממעטין: בית חתנות · לעשות חופתו: אבוורנקי של מלכים · שכך היו נוהגין כשנולד בן למלך היו נוטעין אילן לשמו ויום שממליכין אותו עושין לו כסא ממנו ליסנא אתריגא אילן גדול המיסך על הארץ לטייל המלך תחתיו ודומה לו בעירובין (דף כה:) ההוא אבוורנקא דהוה ליה לריש גלותא בבוסתניה: של מלכים · דרך מלכים נוטעין אותו לצל הוא נוטעו כמו כן לצל היא והיא נטיעה של שמחה: שואל בשלום · תלמיד חכם מחזיר לו משום איבה ובשפה רפה: אבל ומנודה חייבין בעטיפה · *דכתיב ועל שפם יעטה במועד קטן (דף טו.): רשאי ליפול על פניו · לבזות עצמו בפני הצבור שאם לא יענה יתרפוהו כך שמעתי אלא אם כן יודעין בו שהוא חשוב כיהושע שאמר לו הקב"ה קום לך למה זה אתה נופל על פניך: אלא אם כן נענה · שיודעין הן שנענה כיהורם רשע היה אלא שהתענה על רעב שהיה בימיו ונענה דכתיב (מלכים ב ז) ויהי סאה סולת בשקל וסאתים שעורים בשקל: לא הכל · נענין (*בתפלה) ולא הכל נענין בקריעה דיהושע וכלב שלא היו חשובין כמשה ואהרן לא זכו ליענות אלא בקריעה ומקרא בעלמא קא דריש: ויהושע בן נון · כתיב בתריה דההוא דויפל וי"ו מוסיף על ענין ראשון:

*) ולאו לכבוד שבת הוא לא מטין כל היום שיראו בני אדם ויצטערו אלא לעת ערב כצ"ל וכל זה עד לאכול בלילה הוא דיבור אחד:

פתחים פותח אחד ונועל א' היתה לו איצטבא כנגד פתחו פותח ונועל כדרכו ואינו חושש עברו אלו [י"ג תעניות] ולא נענו ממעטין במשא ומתן כו' בנין זה בנין של שמחה: ירושלמי אריב"ל ל"ש אלא בנין של שמחה ממעטין אבל אם היה נוהה סותרו ובונה: ת"ר חבירין אין שאילת שלום ביניהן עמי הארץ ששאלו מחזירין להן בשפה רפה ובכובד ראש · והן מתעטפין ויושבין כמנודין וכאבלים כבני נ... שירחמו

רבינו חננאל

הגהות הב"ח

גליון הש"ס

רבינו גרשום

לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים · לישראל הבזוים ומתועבים ועבדים מושלין בהן : ולא הכל בקימה · לקראת ישראל לעתיד לבא מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו : ה"ג לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה דכתיב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה · ישרים לשמחה דישרים עדיפי מצדיקים :

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה · פירוש ואין לומר כדלעיל ולישרים האי והאי שמחה ואורה (ה) א"כ דאמרינן דלישרי לב קאי אהא דלעיל כמו כן אמרינן דלצדיקים קאי אהא דאבתריה כיון דסמוך לצדיק לישרי לב ובודאי יש הפרש בין זה לזה דאם לא כן לערבינהו ולכתוב לצדיקים ולישרי לב אורה ושמחה אבל ההיא דלעיל לא הוו מלכים ושרים כי הדדי אלא יראו וקמו ביניהו וכמו יראו וקמו דהוי קודם שרים קאי על מלכים דלעיל קאי נמי אשרים דכתיב אבתריה אבל הכא אין לפרש אלא אור זרוע לצדיקים ולישרי לב שמחה* :

הדרן עלך מאימתי

תורה אור

לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו ושרים בהשתחויה דכתיב שרים וישתחוו מתקיף לה רבי זירא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני אי הוה כתיב ושרים ישתחוו כדקאמרת השתא דכתיב שרים וישתחוו הא והא עבוד אמר רב נחמן בר יצחק אף אני אומר לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה צדיקים לאורה וישרים לשמחה צדיקים לאורה דכתיב °אור זרוע לצדיק ולישרים שמחה דכתיב ולישרי לב °שמחה : (תהלים צז)

הדרן עלך מאימתי

סדר *תעניות כיצד מוציאין את התיבה לרחובה של עיר *ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נותן בראשו הזקן שבהן אומר לפניהן דברי כבושין אחינו לא נאמר באנשי נינוה וירא אלהים את שקם ואת תעניתם אלא °וירא (יונה ג) האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ובקבלה הוא אומר °וקרעו (יואל ב) לבבכם ואל בגדיכם עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל ויש לו בנים וביתו ריקם כדי שיהא לבו שלם בתפלה ואומר לפניהן עשרים וארבעה ברכות י"ח שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש ואלו הן זכרונות ושופרות °אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני °אשא עיני אל ההרים וגו' (תהלים קכ) (קכא) °)ממעמקים קראתיך ה' °°)תפלה לעני כי יעטוף ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהן °°°)רעב כי יהיה בארץ דבר כי יהיה °אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצרות ואומר (ירמיה יד) חותמיהן על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' גואל ישראל על השניה הוא אומר מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' זוכר הנשכחות על השלישית הוא אומר מי שענה את יהושע בגלגל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תרועה על הרביעית הוא אומר מי שענה את שמואל במצפה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע צעקה על החמישית הוא אומר מי שענה את אליהו בהר הכרמל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תפלה על הששית הוא אומר מי שענה את יונה ממעי הדגה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' העונה בעת צרה על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' המרחם על הארץ : מעשה בימי

°)תהלים קל °°)שם קב °°°)מ"א ח

סדר תעניות כילד כו' : אפר מקלה · אפר ממש ולא עפר אפר סתם הוא עפר דכשם שאפר קרוי עפר דכתיב (במדבר יט) מעפר שרפת החטאת כך עפר קרוי אפר סתם והיינו דקתני אפר מקלה אפר שריפה אי הוה תני אפר סתם הוה משמע עפר ואפר מקלה גנאי יותר מעפר סתם ובגמרא מפרש מאי טעמא נותנין אותו : כבושין · לשון עצירה כמו מכבש בלע"ז פריס"א (א) שכובשין את הלבבות להחזירם למוטב ואלו הן דברי כבושין אחינו כו' : ובקבלה · שהנביא מצוה לישראל (עמדו בתפלה) והקשה תוספות מאן דהו מאי שנא בהאי קרא דכתיב ביונה וירא האלהים את מעשיהם וגו' ולא קרי ליה דברי קבלה ובהאי קרא דוקרעו לבבכם קרי ליה קבלה ופריק איהו כל מקום שהנביא מצוה ומודיע ומזהיר את ישראל קרי ליה קבלה ובכל דוכתא דלא איתפקד נביא כי האי וירא האלהים שהוא כמספר והולך דיליף מיניה אגב אורחיה מילתא לא קרינן ליה קבלה : (ב) ברחובה של עיר · בגלוי וכי הך דאמרינן במסכת מגילה (דף כה:) בני העיר שמכרו רחובה של עיר והתם מפרש בהדיא *אמר ר' זירא הואיל והעם מתפללים בו בתעניות ובמעמדות : ורגיל · רגיל להתפלל ותפלתו שגורה בפיו ולא יטעה שכל (ג) חזן שטועה סימן רע לשולחיו* : וביתו ריקם · משמע דהוא עני ואין לו מחיה בביתו ובגמרא מפרש טעמא אחרינא וגופו נקי מעבירות שלא חטא ולא יצא עליו שום שם רע בשום עבירה כו' : זכרונות ושופרות · כל הפסוקים שאומרים בראש השנה : אל ה' בצרתה לי כו' · כולן הן מזמורים : ואומר חותמיהן · על כל פרשה ופרשה אחר זכרונות חתימת זכרונות ואחר שופרות חתימת שופרות וכן אחר כולם מעין הפרשה כדמפרש ואזיל : על הראשונה · בפעם ראשונה הוא אומר מי שענה לאברהם כו' בגואל ישראל היה מתחיל להאריך והולך ואומר לכולן שש ברכות : על השניה · זו היא ברכה ראשונה של שש ברכות כדאמרינן בגמ' והילך דגואל ישראל זו היא ברכה עצמה של שמונה עשרה ואינה מאותן שש אלא שבה היה מתחיל להוסיף ולהאריך על הזכרונות הוא אומר זוכר הנשכחות ועל השופרות שומע תרועה והיא שניה למנינה ועל אל ה' בצרתה לי והיא שלישית למנין שם שומע צעקה(ד) שלישית וכן כולן: ומי שענה את אבותינו על ים סוף · לפיכך אומרה בזכרונות לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים כמה שנים ונתייאשו מן הגאולה וזכרם המקום וגאלם דכתיב (שמות ו) ואזכור את בריתי : ובשופרות היה אומר מי שענה את יהושע בגלגל · לפי שנענה בשופרות ביריחו וזהו בעוד שהיו ישראל בגלגל : ואליהו בהר הכרמל · כנגד אשא עיני אל ההרים וכן כולן לפי ענין המזמורים אליהו נענה בהר הכרמל מעין אשא עיני אל ההרים ושמואל במצפה דכתיבי קראי ומעין אל ה' בצרתה לי : ממעי הדגה · מעין ממעמקים קראתיך ה' ועונה בעת צרה שכן כתיב ביונה קראתי מצרה לי (יונה ב) ובשמואל כתיב ויזעק אל ה' (שמואל א ז) ובאליהו כתיב (מלכים א יח) ענני זו תפלה : ועל השביעית · מפרש בגמרא מאי שביעית מי שענה דוד ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה (שמואל ב כא) : ושלמה · כשהכניס הארון לבית קדש הקדשים אי נמי רעב כי יהיה בארץ וגו' (מלכים א ח) ולפיכך חותם מרחם על הארץ שהן התפללו על ארץ ישראל ותפלה לעני כי יעטוף על דוחק גשמים נופל וכתיב ביה (שם) בהעצר שמים : *בימי רבי חלפתא בצפורי · אביו של רבי יוסי בצפורי דאמרינן בסנהדרין (דף לב:) אחר רבי יוסי בצפורי [אחר ר' חנניא בן תרדיון] בסיכני : וגומר

[עי' תוספות לקמן ע"ב ד"ה ונותנין]
[לפנינו שם סתמא דגמרא הוא ולא ר' זירא אמרה]
יברכות לד.
שייך לע"ב

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ד מהלכות תענית הלכה א ב ג טוש"ע א"ח סימן תקעט סעיף א :

ב ב מיי' שם ס"ז טור א"ח סימן תקעט :

[ועי' תוספו' מנחות יט. ד"ה במקרא]

רבינו חננאל

שירחמו עליהם מן השמים · א"ר אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו א)[יחיד בצבור וכן מפורש בתלמוד ירושלמי] [בפ"ב ה"ו] אא"כ נענה כיהושע בן נון שנאמר ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך וכן אין אדם חשוב רשאי לחגור שק על בשרו אא"כ נענה כיהורם שנאמר ויהי כשמוע המלך את דברי האשה ויקרע את בגדיו וירא העם והנה השק על בשרו . וא"ר אלעזר משה ואהרן בנפילה · יהושע וכלב בקריעה · ומסקנא יהושע הא והא קא עבד ועוד אמר מלכים בקימה שרים בהשתחויה ואני ב) אומר צדיקים וישרים בשמחה שנא' אור זרוע לצדיק ולישרי לבשמחה:

הדרן עלך מאימתי מזכירין

סדר תעניות כיצד מוציאין את

רבינו גרשום

תנא בנין בנין של שמחה כלומר הא דקתני ממעטין בבנין היינו בבנין של שמחה ג)אכוורנקי של מלכים שכשנולד בן נוטעין אילן אחד לשמו וכשמעמידין אותו למלך עושין ממנו כסא מלכות · ומנא לן דיהושע נענה דכתיב ויאמר ה' אל יהושע וגו' ויהושע ו' מוסיף על ענין ראשון דהא והא עבד בנפילה כמשה ובקריעה · לא הכל בקימה כלומר לעתיד לבוא שעומדין כנגד ישראל והא והא עביד קימה והשתחויה. ה"ג הכל לאורה ולא הכל לשמחה צדיקים לאורה ולזו לשמחה ישרים אף לשמחה דישרים עדיפי מצדיקים :

הדרן עלך מאימתי

סדר תעניות כו' ואפי' בקמייתא כלומר

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כבושין כו' (שכובשין את הלבבות להחזירם למוטב) תא"מ ונ"ב ס"א שכובשין ודוחקין את הלב לעשות תשובה · הו' ענין אחר שמגלה להם סתרי מעשיהם כמו בהדי כבשי דרחמנא כו' פר"ח ז"ל : (ב) ד"ה ובקבלה כו' לישראל והקשה כצ"ל ותיבות עמדו בתפלה נמחק לא קרינן ליה קבלה מה"ד עמדו בתפלה ברחובה של עיר : (ג) ד"ה ורגיל כו' שכל ש"צ שטועה : (ד) ד"ה על השניה כו' שומע צעקה וכן כולם כצ"ל ותיבת שלישית נמחק והד"א עם ד"ה מי שענה וד"ה ובשופרות וד"ה ואליהו וכו' ושמואל במצפה כדכתיבי קראי וכו' וסד"א עד בימי רבי חלפתא : (ה) תוספות ד"ה אור כו' שמחה ואורה דאם כן אמרינן דלישרי לב כו' כמו כן אמרינן דלצדיק קאי אהא דלבתריה כו' ולכתוב לצדיק ולישרי לב אורה ושמחה אבל בהשיא דלעיל לא הוו מלכים ושרים כתובים אהדדי אלא כו' אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה :

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ובקבלה וכו' ולא קרי ליה דברי קבלה · עיין חולין דף קלז ע"א רש"י ד"ה תורת משה :

א) נראה דצ"ל פי' יחיד בציבור וכו' . ב) נראה דחסר כאן וצ"ל אמר רנב"י אף אני אומר צדיקים לאורה וישרים לשמחה שנאמר וכו' . ג) אולי צ"ל ובנטיעה היינו נטיעה של שמחה כגון אבורנקי וכו'

עין משפט
נר מצוה

ג א מיי' פ"ד מהלכות תענית הלכה יז טור א"ח סימן תקעט:
ד ב מיי' שם פ"ג ה"ב:
ה ג מיי' שם הלכה ג:
ו ד מיי' שם הלכה ו:
ז ה ו מיי' פ"א מהלכות ביאת מקדש הלכה ו:
ח ז מיי' שם הלכה יב:
ט ח מיי' פ"ו מהלכות כלי המקדש הל' יא:
י ט מיי' פ"א מהלכות תענית הלכה ה טוש"ע א"ח סי' תקעב סעי' א:
יא י מיי' שם פ"ג הל' ג והל' ה טוש"ע שם סי' תקעה סעיף ג ד:
יב כ מיי' שם פ"א הל' ז טוש"ע שם סימן תקעב סעיף ב:
יג ל מיי' פ"ד שם הלכה א טוש"ע שם סימן תקעט סעיף א:

[שייך לע"א במשנה]

תוספות

ואפילו בקמייתא · כלומר ואפי' בג' תעניות הראשונות ובג' שניות קאמר במתני' דמוציאין את התיבה לרחובה של עיר ואומר כ"ד ברכות כו' ורמינהו והתניא ראשונות ושניות נכנסין כו' פי' ומתפללין בה כדרך כל השנה כולה כלומר שיאמר י"ח ברכות כדרך שמתפללין כל השנה וקשה דהא לעיל (ד) בפ"ק (דף יג:) קאמרינן אין בין ג' תעניות שניות לשלש ראשונות אלא שבאלו (ה) מתפללין ומותרין בעשיית מלאכה ובאלו אסורין בעשיית מלאכה הא לענין עשרים וארבעה זה וזה שוין דבין בראשונות בין באמצעיות היו אומרים כ"ד ועוד קשה דאמרינן לעיל ואיבעית אימא באמצעיות נמי לא מגלו כ"ד ואמאי לא מייתי לה סיועא מהא דהכא וי"ל דהא דקאמר הכא ומתפללין כדרך כל השנה לאו בעשרים וארבע ברכות קאמר אלא קאמר שמתפללין כדרך כל השנה שלא היו מוציאין את התיבה לרחובה של עיר:

***ונותנין** אפר על גבי כו' · ואותו אפר הוי מעלם אדם שהרי (ו) הוא האפר הוי לזכרון העקידה ובעקידה היה עצמות במקום

תורה אור

בימי רבי חלפתא ור' חנניא בן תרדיון שעבר אחד לפני התיבה וגמר את הברכה כולה ולא ענו אחריו אמן תקעו הכהנים [א] ותקעו מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה הריעו בני אהרן הריעו מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה (א) *וכשבא דבר אצל חכמים אמרו לא היינו נוהגין כן אלא בשער מזרח ובהר הבית שלש תעניות הראשונות *אנשי משמר מתענין ולא משלימין ואנשי בית אב לא היו מתענין כלל שלש שניות אנשי משמר מתענין ומשלימין ואנשי בית אב מתענין ולא משלימין שבע אחרונות אלו ואלו מתענין ומשלימין דברי רבי יהושע וחכמים אומרים שלש תעניות הראשונות אלו ואלו לא היו מתענין כלל שלש שניות אנשי משמר מתענין ולא משלימין ואנשי בית אב לא היו מתענין כלל שבע אחרונות אנשי משמר מתענין ומשלימין ואנשי בית אב מתענין ולא משלימין אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים ואנשי בית אב לא ביום ולא בלילה *אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין מלספר ומלכבס *ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד לפניו אסור לאחריו מותר רבי יוסי אומר לפניו ולאחריו אסור דלא להתענאה לפניו ולאחריו מותר ר' יוסי אומר לפניו אסור לאחריו מותר *אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע השערים אלא שלש תעניות הראשונות שני וחמישי ושני ושלש שניות חמישי שני וחמישי ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא שניות ולא אחרונות *אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין דברי רבן גמליאל אמר רבי מאיר אף על פי שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין מודה היה שאין משלימין וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת:

גמ' סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה כו' ואפילו בקמייתא ורמינהו שלש תעניות ראשונות ושניות נכנסים לבית הכנסת ומתפללין כדרך שמתפללין כל השנה כולה ובשבע אחרונות מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד [ב] נוטל ונותן בראשו רבי נתן אומר אפר מקלה הן מביאין אמר רב פפא כי תנן נמי מתניתין אשבע אחרונות תנן: ובראש הנשיא: והדר תני כל אחד ואחד [ג] (*נוטל ונותן) בראשו איני (*והתנן) *רבי אומר בגדולה מתחילין מן הגדול *ובקללה מתחילין מן הקטן בגדולה מתחילין מן הגדול שנאמר °ויאמר משה אל אהרן ולאלעזר ולאיתמר (ויקרא י) ובקללה מתחילין מן הקטן (*דאמר מר) *בתחלה נתקלל נחש ואחר כך נתקללה חוה ואח"כ נתקלל אדם הא חשיבותא לדידהו דאמרי להו אתון חשיביתו למיבעי עלן רחמי אב"ע: (*כל אחד ואחד [ד] (*נוטל ונותן) בראשו: אמר רב אדא) וכל אחד ואחד (*נוטל ונותן) בראשו נשיא ואב בית דין נמי נשקלו אינהו ונינחו בראשייהו מאי שנא דשקיל איניש אחרינא ומנח להו אמר רבי *אבא דמן קסרי *אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש

רש"י

וגומר כל הברכה · כל אותה ברכה עצמה: ה"ג ולא ענו אחריו אמן תקעו בני אהרן תקעו · חזן הכנסת אומר להן על כל ברכה וברכה והוא השמש ולא שליח צבור: לא היינו נוהגין · שלא לענות אמן: אלא בשער מזרח ובהר הבית · כלומר בזמן שבית המקדש קיים כשמתפללין בהר הבית נכנסין בדרך שער המזרח לפי שלא היו עונין אמן במקדש כדאמרינן בגמרא (דף טז:) ואין לומר לא היו נוהגין כן לתקוע אלא במקדש דהא תוקעין בגבולים כדמוכח בכולה הך מסכת ומסכת ראש השנה (דף כו: כז.): אנשי משמר · של אותה שבת: ולא משלימין · שעדיין אינן חמורין כל כך ובגמרא (דף יז:) מפרש שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב שהיו עובדין אותו היום ובאים הן לסייעם ואם היו מתענים (ב) לא היה להם כח לעמוד בעבודה: אנשי בית אב · המשמרה מתחלקת לשבעה בתי אבות כנגד שבעת ימי השבוע בית אב ליום: אנשי [מעמד] · אחד כהנים ולוים וישראלים הקבועים ועומדין ומתפללין על קרבן אחיהם שיקבל לרצון ועומדים לשם בשעת עבודה דהיאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו וכולהו מפרש בפרק אחרון (דף כו.): מותרין לשתות יין · לאו גבי תענית איתמר אלא אגב דמיירי בבני משמר מייתי לה: בלילות · אין לחוש שמא תכבד העבודה שהרי לאו מבערב שפסקו הקרבנות ולא כבדה העבודה *שיבואו רוב קרבנות ולא יספיקו בני בית אב של אותו היום וצריכין אלו לסייען והרי אינן ראויין לעבודה משום שכרות: אנשי בית אב אסורין בין ביום בין בלילה · לפי שהיו מעלין כל הלילה אברים ופדרים שפקעו מעל המזבח א"נ לא גמרו ביום גומרים בלילה אבל אנשי משמר אינן צריכין לסייע בלילה להפך במזלג דבית אב יכול להספיק לבד היפוך המערכה: אסורים לספר ולכבס · משנכנסו למשמרתם כל אותה שבת אלא מספרין קודם לכן וטעמא מפרש בגמרא: ובחמישי · של משמרתן מותרים דרך רוב בני אדם להסתפר בחמישי ולא בערב שבת מפני הטורח: כל הכתוב במגילת תענית דלא למיספד · דאית יומיא דלא להתענאה ומקצתהון דחמירי טפי דלא למיספד ואותן שהן חמורים ואסורים בהספד לפניו אסור בהספד דילמא אתי למיעבד ביו"ט גופיה: ולאחריו מותר · דכיון שעבר יום לא חיישינן ואותן שאינן חמורין ליאסר בהספד אלא דלא להתענאה בין לפניו כו': שלא להפקיע את השערים · כשרואין בעלי חנויות שקונין למוצאי יום חמישי שתי סעודות גדולות אחת (ג) לליל חמישי ואחת לשבת סבורים שבא רעב לעולם ומייקרים ומפקיעים השער אבל משהתחילו להתענות יודעין שאינו אלא מפני התענית: בראשי חדשים · דאיקרי מועד: ואם התחילו · שקיבלו תענית מקודם לכן ונכנס בהן ר"ח אין מפסיקין דאף על גב דאקרי מועד לא כתיב ביה יום משתה ושמחה*: שאין משלימין · להתענות כל היום אלא אוכלין סמוך לערב: °מגילת תענית נכתבה בימי חכמים אע"פ שלא היו כותבין הלכות והיינו דקתני כל הכתוב במגילת תענית כאילו היה מקרא: **גמ'** אפילו בקמייתא · מוציאין את התיבה בתמיה: כי קתני נמי מתני' · סדר תעניות כיצד בסדר תעניות אחרונות קא מיירי: ה"ג בגמרא ונותנין אפר על גבי התיבה ולא גרסינן אפר מקלה* אפר שריפה עדיף משום אפרו של יצחק כדלקמן: בגדולה · מנוה בעלמא שלא לפורענות וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר וגו': הא נמי דיהבינן בראשייהו דנשיא ואב ב"ד ברישא חשיבותא הוא דאמרי להו אתון חשיביתו טפי כו': דשקיל איניש אחרינא כו' · דקתני ונותנין ע"ג התיבה כו' ועל ראש הנשיא כו' דמשמע על ידי אחר וגבי שאר כל אדם לא תני נותנין אלא כל אחד ואחד (*נוטל) כו': למתביים

מסורת הש"ס

[לעיל יב.]
[מו"ק יז.]
[לקמן כט:]
[בימים·שיבואו רוב כצ"ל והוא דיבור בפ"ע]
עירובין מא.
ברכות סא.
[בסי' ובקללה וכן בסמוך]
[שם. עירובין יח.]
[נ"ל נותן]
[נ"ל נותן]
[סנהדרין מג.]
[עי' תוי"ט]
בס"ד ואח"כ מד"ה אפר מקלה אפר כו'. כצ"ל
[נ"ל נותן]

רבינו חננאל

התיבה כו' · ואקשינן סדר תעניות מכלל דבכולהו מוציאין את התיבה והתניא שלשה תעניות הראשונות נכנסין לבתי כנסיות ומדרשות ומתפללין כדרך שמתפללין כל השנה שבע אחרונות מוציאין את התיבה לרחובה של עיר כו'. ושני רב פפא כי תנן מוציאין את התיבה בז' אחרונות תנן · ואקשינן אמאי אין מתחילין מן הקטן דתניא ר' אומר בגדולה מתחילין מן הגדול שנאמר ויאמר משה אל אהרן *) ואל אלעזר ואל איתמר בניו ובקללה מתחילין מן הקטן דאמר מר בתחלה נתקלל הנחש ואחריו חוה ואחריה אדם ושנינן נתינת אפר על ראש הנשיא חשיבות היא לו דאמרינן ליה חשיבת קמיה דקב"ה למבעי

*) נ"ל ולאלעזר ולאיתמר או נ"ל וידבר משה וכו'.

[נ"ל והתניא] [נ"ל נותן]

[ליתא בברכות והם מעולי סכנה]

רס"א מוחק זה והפיסקא מתחיל מן אידך וכל אחד ואחד וכו'

[גי' רי"ף אדא וגי' רא"ש זירא]

רבינו גרשום

דתני בסתם מוציאין את התיבה דמשמע אפילו בראשונות · פאר זו תפילין דכתיב פארך חבוש עליך

הגהות הגר"א

[א] במשנה ותקעו · נ"ל תקעו (וכ"ה במשניות): [ב] גמ' וכל אחד ואחד נותן כצ"ל ושבנתיים מוקף: [ג] שם כל או"א נותן כצ"ל: [ד] שם כל או"א נותן בראשו אמר כו' כצ"ל ושבנתיים מוקף:

הגהות הב"ח

(א) גמ' את אבותינו על ים סוף כו' היום הזה וכן בכל ברכה וברכה וכשבא הדבר אצל חכמים: (ב) רש"י ד"ה ולא משלימין כו' ואם היו מתענים ומשלימין לא היה להם: (ג) ד"ה שלא להפקיע כו' סעודות גדולות אחת ליום התענית לליל חמישי: (ד) תוספות ד"ה ואפילו כו' וקשה דהא לעיל · נ"ב פירוש המקשה קאמר הכי לעיל ואם כן סתרי דברי המקשה אהדדי דהכא קס"ד דאין מתפללין אלא י"ח: (ה) בא"ד אלא שבאלו מותרין בעשיית מלאכה כו' כצ"ל ותיבת מתפללין נמחק: (ו) ד"ה ונותנין כו' שהרי האפר הוי כו' כצ"ל ותיבת הוא נמחק:

גליון הש"ס רש"י ד"ה מגילת תענית נכתבה · עיין לעיל דף יב ע"א רש"י ד"ה בצלו ·

במקום תפילין · פירוש לתת האפר במקום הפאר דאילו התפילין נקראו פאר כדכתיב לשום לאבילי ציון לתת להם פאר וגו': **איכא** בינייהו דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא · פירוש למ"ד משום גלות איכא ולמ"ד משום פרהסיא ליכא דהא בי כנישתא הוי כמו בצנעא:

אפר מקלה · פירוש אותו אפר הוה מדבר הנשרף מעצמות אדם כדי לזכור עקידת יצחק דאלמלא שלא היה בא אלא כדי לומר שהרי אנו לפניך כאפר כמו כן מהני עפר סתם והיינו פירוש איכא בינייהו עפר סתם:

יוצאין לבית הקברות · מכאן נוהגין בכל מקום לילך לבית הקברות בט' באב שהרי ט"ב הוי תענית צבור כמו שהיו עושין מפני הגשמים:

הר שיצאה ממנו הוראה לישראל · י"מ *דזה ירושלים שנקרא על שם אברהם שקראוהו הר ה' יראה (בראשית כב) (ד) והעיר היה נקרא כבר שלם כדכתיב (שם יד) ומלכי צדק מלך שלם ונקרא ירושלים על שם יראה ועל שם שלם לכך אין אנו נותנין יו"ד בירושלים בין למ"ד למ"ם על שם שלם והר נקרא מוריה על שם תורה כדכתיב (ישעיה ב) כי מציון תצא תורה וכתיב (דברים לג) יורו משפטיך ליעקב והוא לשכת הגזית · המוריה זה סיני ונקרא מוריה על שם שממנו יצא מורא לעובדי כוכבים במתן תורה כדכתיב (תהלים עו) ארץ יראה ושקטה אי נמי רצה לומר דירושלים נקרא מוריה על שם שיש מורא לעובדי כוכבים על גדולתה ומתפחדים:

אדם שיש לו צורה · פירוש בעל קומה כדי שישמעו דבריו ויקבלו ממנו להמריך הלב ופרקו נאה פירוש כשעמד על פרקו אפילו כשהיה בחור היה בלא שם רע:

מאי

[כל זה נתבאר במדרש רבה בראשית פ' נ"ו והביא הערוך ערך ירושלם]

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ד מהלכות תענית הלכה א טוש"ע א"ח סימן תקעט סעיף א:

טו ב מיי' שם הלכה יז טוש"ע שם ס"ג

טז ג מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם ס"א:

יז ד מיי' פ"ב מהל' תשובה הלכה ג:

יח ה מיי' פ"ד מהל' תענית הלכה ג טוש"ע א"ח סימן תקעט סעיף א [וסימן נג סעיף ד]:

למתבייש מאחרים והיכא מנח להו אמר רבי יצחק במקום תפילין שנאמר לשום לאבילי ציון לתת להם פאר תחת אפר: רחוב תיבה ושקים אפר אפר קבורה ומוריה סימן: למה יוצאין לרחוב *ר' חייא בר אבא אמר לומר זעקנו בצנעא ולא נענינו נבזה עצמנו בפרהסיא ריש לקיש אמר גלינו גלותינו מכפרת עלינו מאי בינייהו איכא בינייהו דגלי מבי כנישתא לבי כנישתא ולמה מוציאין את התיבה לרחובה של עיר אמר ר' יהושע בן לוי לומר כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעוונינו ולמה מתכסין בשקים אמר ר' חייא בר אבא לומר הרי אנו חשובין כבהמה ולמה נותנין אפר מקלה על גבי תיבה אמר רבי יהודה בן פזי כלומר עמו אנכי בצרה ריש לקיש אמר בכל צרתם לו צר אמר ר' זירא מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דיהבי אפר מקלה על גבי תיבה מזדעזע לי כוליה גופאי ולמה נותנין אפר בראש כל אחד ואחד פליגי בה ר' לוי *בר חמא ור' חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כאפר וחד אמר כדי שיזכור לנו אפרו של יצחק מאי בינייהו איכא בינייהו עפר סתם למה יוצאין לבית הקברות פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כמתים וחד אמר כדי שיבקשו עלינו מתים רחמים מאי בינייהו איכא בינייהו קברי עכו"ם מאי הר *המוריה פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר הר שיצא ממנו הוראה לישראל וחד אמר הר שיצא ממנו מורא לעובדי כוכבים: הזקן שבהן אומר לפניהן דברי כבושין: ת"ר אם יש זקן אומר זקן ואם לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה אטו זקן דקאמרי אף על גב דלאו חכם הוא אמר אביי הכי קאמר אם יש זקן והוא חכם אומר זקן והוא חכם ואם לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה אחינו לא שק ותענית גורמים אלא תשובה ומעשים טובים גורמים שכן מצינו באנשי נינוה שלא נאמר בהם וירא האלהים את שקם ואת תעניתם אלא וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ויתכסו שקים האדם והבהמה מאי הוו עבדי אסרא הבהמות לחוד ואת הוולדות לחוד אמרו לפניו רבונו של עולם אם אין אתה מרחם עלינו אין אנו מרחמים על אלו ויקראו אל אלהים בחזקה מאי אמור אמרו לפניו *רבונו של עולם עלוב ושאינו עלוב (א) צדיק ורשע מי נדחה מפני מי וישובו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם מאי ומן החמס אשר בכפיהם אמר שמואל אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו אמר רב אדא בר אהבה אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה לאדם *שתופס שרץ בידו שאפי' טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו כיון שטבל בארבעים סאה מיד עלתה לו טבילה שנאמר ומודה ועוזב ירוחם ואומר נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים: עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן כו': תנו רבנן עמדו בתפלה אע"פ שיש שם זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל (*איזהו רגיל) ר' יהודה אומר מטופל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקם ופרקו נאה ושפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ובקי לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במדרש בהלכות ובאגדות ובקי בכל הברכות כולן ויהבו ביה רבנן עינייהו בר' יצחק בר אמי

היינו

למתבייש מאחרים · דאיכא עגמת נפש טפי ומשום חשיבותא הם מתביישים מאחרים אבל שאר בני אדם דלא חשיבי לא מתביישי בנתינת אחרים וסגי להו בנתינת עצמן: פאר תחת אפר · ש"מ במקום תפילין דכתיב בהו (יחזקאל כד) פארך חבוש עליך ואמרינן (ברכות דף יא.) אלו תפילין ומתרגמינן כמי טוטפתך הוין עלך והיכא מניחין תפילין במקום שמוחו של תינוק רופף: בצינעא · בבית הכנסת: גלינו · שיצאנו מכנסתנו: (ב) גלותינו · תהא מכפרת עלינו: דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא אחריתא · גלות איכא פרהסיא ליכא: נתבזה בעוונינו · וידוי: [ולמה מתכסין]. חוגרות שקין תנינן בירושלמי שהיו חוגרות שקין ויוצאין לבית הקברות ותוקעין בקרנות ובעי ליה מיבעיא שקין למה ובית הקברות למה ותקיעת שופר למה: כבהמה · דמשער בהמה נינהו מגולה של עזים: עפר סתם · שאינו אפר מקלה זכירת אפרו של יצחק ליכא סתם לא גרסינן אלא איכא בינייהו עפר: קברי עכו"ם · במקום שאין קברי ישראל לבקש רחמים אפי' על עצמן ליכא כל שכן עלינו: מאי הר המוריה וכו' · איידי דאיירי בפלוגתא דרבי לוי ור"ח תנא נמי הא פלוגתא מאי הר מוריה דאברהם קרא למקום העקידה הר יראה וכתיב (בראשית כב) *אל ארץ המוריה: חד אמר הר שיצא (ג) הוראה · תורה לישראל כי מציון תצא תורה (ישעיה ב) יורו משפטיך ליעקב (דברים לג) ולשכת הגזית שבה עמדו הנביאים המוכיחים לישראל: מורא לעובדי כוכבים. ששומעין גדולות ישראל וירושלים ומתפחדים עליהם שמעתי לישנא אחרינא הר המוריה הר סיני מורא לעובדי כוכבים במתן תורה דכתיב (תהלים עו) ארץ יראה ושקטה: אע"ג דלאו חכם. אלא עם הארץ בתמיהה הא ודאי חכם עדיף: אם יש זקן והוא חכם · אומר זקן והוא חכם: אדם של צורה · בעל קומה שישמעו ויקבלו דבריו להמריך את הלב: מאי אמור · אנשי נינוה דכתיב בחזקה דמשמע בכח וניצוח דין: מי נדחה מפני מי · הוי אומר צדיק מפני רשע: אם אין אתה מרחם כו' · כלומר כשם שאתה אומר לרחם על אלו דכתיב (תהלים קמה) ורחמיו על כל מעשיו כן תרחם עלינו: מריש · קורה: בירה · מגדל: שיש בידו עבירה · גזל: ואינו חוזר בו · לשלם את הגזל למה הוא דומה וכו': נשא לבבנו אל כפים · עם הכפים צריך לישא הלב לשמים כלומר שיחזור מקלקולו: מטופל ואין לו · יש לו טפלים ואין לו במה להתפרנס שלבו דואג עליו [והוא צריך לקרות מקירות לבו עליהן]: ויש לו יגיעה · שמתכוין יותר בתפלת הגשמים: ופרקו נאה · מפרש לקמן: ושפל ברך · עניו: ומרוצה לעם · נוח לבריות ומסכימין לתפלתו: נעימה · בסומי קלא שמושך הלב: ורגיל לקרות כו' · שיהו הפסוקים של תפלה סדורין בפיו:

[גי' רא"ש אמר רבי לומר כו']

[גי' רי"ף ור"ח א"ר לוי בר חמא ור' חמא בר חנינא]

[ילקוט שמ"ש ד' אלך לי אל הר המור כו' הר המור פליגי בה כו']

[מגילה כט.]

[תוספ' פ"א]

[ליתא בכת"י אלפסי וגם בהרא"ש ע"ש]

רבינו חננאל

רחמי אכולי עלמא · ולמה אינו נותן הנשיא ואב ב"ד הן בעצמן על ראשיהם שהמתבייש מן אחרים גדול הוא מהמתבייש עצמו · כלומר בושה גדולה היא כדי שיכוין כל לבו והיכן מחית ליה לאפר זה בראשו במקום תפילין שנאמר לתת להם פאר תחת אפר: יוצאין לרחובה כדי לשבר הצבור לבם · כלומר צעקנו בצנעא ולא ענינו נבזה עצמנו בפרהסיא ור"ל אמר שתחשב לנו גלות כי הגלות מכפרת עון · ולמה מוציאין את התיבה לרחובה אריב"ל כלי צנוע היה לנו ונתבזה. נתינת אפר על גבי התיבה משום שנאמר בכל צרתם לו צר ולמה מתכסים בשקים לומר כי נחשבנו כבהמה ונ"ל אחד נותן אפר בראשו לומר הנה אנו כאפר (אולי יזכור) [וי"א להזכר] זכות אפרו של יצחק (ופעמים) [וטעם] שיוצאין לבית הקברות כלומר הרי אנו כמתים וי"א שיבקשו מתים עלינו רחמים מאי הר המוריה הר שיצא ממנו הוראה לישראל · וי"א שיצא ממנו מורא לאומות: ירושלמי ונותנין אפר בראש נשיא · ר' אבהו ורבנן חד אמר חטא הנשיא הגדולה במקומה (כל ישראל נשאים) חטא הצבור נדחית הגדולה וחד אמר לפי שחטא הלמד והמלמד לפיכך יצאו ויתפרסמו על שם והוציא את הפר מחוץ למחנה שידעו הכל חטאתו של כ"ג: נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים נשוה לבבנו לכף ידינו כשם שכף ידינו נקיה כך ניקה לבנו ואח"כ אל אל בשמים · ג' דברים מבטלין רוע גזרה תפלה תשובה צדקה. ושלשתן בפסוק אחד נאמרו [דה"ב ז'] ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני. ויתפללו זו תפלה. ויבקשו פני זו צדקה שנא' אני בצדק אחזה פניך. וישובו מדרכיהם הרעים זו תשובה · מה כתוב תמן ואני אשמע (מן) השמים ולמה יוצאין בין הקברות אם נתחייבנו רעב הרי אנו רעבים ומתענים · ואם נתחייבנו גלות הרי גלינו ממקום למקום · ואם נתחייבנו מיתה הרי אנו בבית הקברות כמתים וקרעו בבכם ואל בגדיכם אם קרעתם לבבכם בתשובה אינכם קורעין בגדיכם על בניכם כי חנון ורחום הוא מאריך *) חמיה: ת"ר אם יש שם זקן חכם אומר זקן חכם ואם לאו אומר אדם של צורה אחינו לא שק ותענית גורמין אלא תשובה ומע"ט גורמין שלא נאמר באנשי נינוה וירא אלהים את שקם ואת תעניתם אלא וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה אפילו מי שגזל מריש ובנאו בבירה היה מקעקע הבירה כולה ומחזיר המריש לבעליו: ת"ר אדם שיש בו עבירה ומתודה ואינו חוזר בו דומה למי שיש בידו שרץ שאפילו הוא טובל בכל מימות שבעולם אין טהרה שנאמר מכסה פשעיו לא יצליח זרקו כיון שטובל במ' סאה כו' שנאמר ומודה ועוזב ירוחם: **מתני'** עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל: ת"ר אע"פ שאמרו אם יש שם זקן חכם אין מורידין לפני התיבה אלא רגיל רבי יהודה אומר דל שיש לו טף ויש לו יגיעה בשדה

*) ע"ס כאן עיין בירושלמי

רבינו גרשום

דגלו מבי כנישתא [לבי כנישתא] למ"ד גלות הא איכא למ"ד פרהסיא ליכא: הרי אנו חשובין לפניו כבהמה שהרי לובשין שק שהן של שיער בהמה: א"ב עפר סתם למ"ד הרי אנו חשובין לפניו כעפר בעפר סתם סגי למ"ד כדי שיזכור אפרו של יצחק מיבעי ליה אפר מקלה: קברי כותים למ"ד הרי אנו חשובין כמתים ה"נ מצי למיפק לך לקברי אבות של גוים ומ"ד כדי שיבקשו עלינו רחמים איבעי להו למיפק לקברי ישראל: מאי הר המוריה למה נקרא שמה הר המוריה *) דאברהם קרא יראה ומלכי צדק קראו שלם ועשה הקב"ה פשרה ביניהם וקראו ירושלם: הר המוריה שיצאה ממנו הוראה לישראל שכן יושבין סנהדרין בלשכת הגזית ומורין הוראות: דברי כיבושין דברים שאדם מכבש ללבו: מי נדחה מפני מי כלומר דחה גזירתם מלפנינו: מריש. קורה: ועוזב שחוזר בו: ורגיל להתפלל שצ"ל זכרונות ושופרות לפי שאין זכרונות ושופרות אלא בר"ה:

*) נראה דחסר כאן איזה תיבות ואולי צ"ל דירושלים נקראת על שם שאברהם וכו' ועי' בתוס' כאן ד"ה הר:

הגהות הב"ח

(א) גמ' עלוב ושאינו עלוב יכול ושאינו יכול צדיק ורשע כו' ומחזיר מריש לבעליו נ"ב חמסן יסיב דמי ולא רצו ליספר במעות (ב) רש"י ד"ה גלינו כו' וד"ה גלותינו כו' הד"א: (ג) ד"ה חד אמר הר שיצא ממנו הוראה לישראל תורה שנאמר כי מציון: (ד) תוס' ד"ה הר כו' הר ה' יראה וה"פ מתחלה היה נקרא כך שלם כדכתיב ומלכי צדק מלך שלם ואח"כ נקרא ירושלים:

גליון הש"ס

גמרא כדי שיבקשו עלינו רחמים · עיין סוטה דף לד ע"ב תוס' ד"ה אבותי:

עין משפט
נר מצוה

יט א ב מיי' פ"ד מהל' תענית הלכה ג טוש"ע א"ח סימן תקעט סעיף א [וסימן נג סעיף ד] :

כ ג מיי' שם הלכה ו טור א"ח סי' תקעט:

כא ד ה מיי' שם הלכה טו :

תורה אור

היינו מטופל ואין לו היינו ביתו ריקם אמר רב חסדא °זהו שביתו ריקם מן העבירה: ופרקו נאה: אמר אביי °זה שלא יצא (*לו) שם רע בילדותו °היתה לי נחלתי כאריה ביער נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה (ירמיה יב) מאי נתנה עלי בקולה אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רבי חמא אמר רבי אלעזר זה שליח צבור (*היורד לפני התיבה שאינו הגון) : ואומר לפניהם עשרים וארבע ברכות שמונה עשרה שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש : הני שש שבע הוויין כדתנן על השביעית הוא אומר ברוך מרחם על הארץ אמר רב נחמן בר יצחק מאי שביעית שביעית לארוכה כדתניא °בגואל ישראל מאריך ובחותמה הוא אומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך גואל ישראל והן עונין אחריו אמן וחזן הכנסת אומר להם תקעו בני אהרן תקעו [א] וחוזר ואומר מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך זוכר הנשכחות והן עונין אחריו אמן וחזן הכנסת אומר להם הריעו בני אהרן הריעו וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו : במה דברים אמורים בגבולין אבל במקדש אינו כן °לפי *שאין עונין אמן במקדש ומנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר °קומו ברכו את ה' אלהיכם (נחמיה ט) מן העולם עד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה יכול על כל ברכות כולן לא תהא אלא תהלה אחת ת"ל ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה תן לו תהלה ואלא במקדש מהו אומר ברוך ה' [ב] אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וחזן הכנסת אומר להם תקעו הכהנים בני אהרן תקעו וחוזר ואומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך ה' אלהי ישראל [ג] זוכר הנשכחות והם עונים אחריו בשכמל"ו וחזן הכנסת אומר להם הריעו הכהנים בני אהרן הריעו וכו' וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שגומר את כולן וכך הנהיג ר' חלפתא בצפורי ור' חנניה בן תרדיון בסיכני וכשבא דבר לפני חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית ואית דאמרי כדתניא אומר לפניהן עשרים וארבע ברכות שמונה עשרה שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש ואותן שש היכן אומרן בין גואל לרופא חולי ומאריך בגאולה והן עונין אחריו אמן על כל ברכה וברכה וכך היו נוהגין בגבולין אבל במקדש היו אומרים ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל ולא היו עונין אחריו אמן וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש ומנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם ויברכו (את) שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה וברכה תן לו תהלה : תנו רבנן °על הראשונות הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וחזן הכנסת אומר תקעו כהנים תקעו וחוזר ואומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה (והן תוקעין ומריעין ותוקעין) ועל השניה הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך זוכר הנשכחות והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וחזן הכנסת אומר הריעו בני אהרן הריעו ואומר מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה והם מריעין ותוקעין ומריעין וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו עד שיגמור את הברכות כולן וכך הנהיג ר' חלפתא בצפורי ור' חנניה בן תרדיון בסיכני וכשבא דבר אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית : ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות כו' : א"ר אדא דמן יפו מאי טעמא דר' יהודה לפי שאין אומרים זכרונות ושופרות אלא

ויודע

רש"י

היינו מטופל ואין לו היינו ביתו ריקן · היינו כמו (*איזהו) : ביתו ריקם מן העבירה · שאין חמס וגזל בביתו : ופרקו נאה · אפילו כשעמד על בחרותו היה נאה בלי שם רע : זה המעמיד חזן שאינו הגון לפני התיבה · רשע שהקב"ה שונא אותו יותר מכולן והוא נותן בקולו לפניו : שביעית לארוכה · שביעית לאותה ברכה שהתחיל להאריך בה ואותה אינה מן התוספת אלא מי"ח ברכות היא כדתניא בגואל ישראל הוא מאריך : הוא אומר לפניהן · אותו הזקן הרגיל ומאריך בגאולה כדקתני מתני' : בד"א · דהן עונין אחריו אמן בגבולין : אבל במקדש · אומר אותו הזקן לאחר הפרשיות מי שענה את אברהם הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה בא"י אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל והן עונים אחריו בשכמל"ו וכן בכל ברכות שבמקדש : לפי שאין עונין אמן במקדש · כדיליף לקמן מקרא : מניין שאין עונין אמן במקדש · דכתיב בתפלת עזרא בבית שני קומו *וברכו את ה' אלהיכם והיינו ברוך ה' אלהי ישראל כו' : ויברכו שם כבודך · היינו שעונין אחריו בשכמל"ו כך הוא הפסוק ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה : ה"ג יכול על כל הברכות כולן תהלה אחת ת"ל על כל ברכה על כל ברכה תן לו תהלה : חזן הכנסת · לא אותו זקן ניהו וחוזר חזן הכנסת ואומר להן מי שענה כו' אע"פ שאמרו אותו זקן : כשמריעין · תחלה הוא אומר להן הריעו בני אהרן וכשתוקעין תחלה הוא אומר להן תקעו בני אהרן כו' : וכך הנהיג · כל מנהג זה רבי חלפתא בצפורי : לא היו נוהגין כן · שיהו עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אלא עונין אמן בגבולין : ולית דאמרי כדתני' כו' · כלומר וליכא דמתני הכי: וכן הנהיג · מנהג זה אמקדש קאי : אלא

תוספות

מאי שביעית שביעית לארוכה · פירוש שמתחילין להאריך ולומר בקשות ותחינות בתוך ברכה של גואל ישראל אבל מ"מ אינה בכלל הנוספות בימי תענית דלא היו מוסיפין רק ששה ועל כל הברכות יש טעם על מה הם חותמות בכך הראשונה של גואל אינה מן המנין ובה אומרים מי שענה לאברהם לפי שהיה ראשון לנגולין שניצול מנמרוד ובשניה שהיא ראשונה מן הששה הנוספות אמר מי שענה לאבותנו על ים סוף וחותם ברוך זוכר הנשכחות ולפיכך אומרה בזכרונות לפי שהיו במצרים ונתייאשו מן הגאולה ועליו נאמר (שמות ו) ואזכור את בריתי וכן בשלישית שהיא שניה מן המנין שומע תרועה ביהושע שנענה ביריחו דהיינו בעוד ישראל בגלגל בשופרות היה אומר מי שענה ליהושע בגלגל לפי שנענה בשופרות על הרביעית והיא שלישית מן המנין מי שענה לשמואל וכו' ובשמואל כתיב צעקה ותפלה וגבי אליהו כתיב תפלה ענני ה' ענני ואמרינן בגמרא דצעקה גבי שמואל ותפלה גבי אליהו וי"א תפלה גבי שמואל וצעקה גבי אליהו דהא דכתיב ענני גבי אליהו הוא צעקה שמואל במצפה מעין אל ה' בצרתה לי לאליהו בהר הכרמל כנגד אשא עיני אל ההרים וכן כולם : ברוך מרחם על הארץ · דגבי דוד ושלמה שייך לומר על הארץ דדוד ושלמה התפללו על הארץ דוד גבי מלאך המות בגורן ארונה ושלמה בתפלה דקאמר רעב כי יהיה בארץ ועוד יש לומר משום דאתקין בהמ"ק בארץ ולא קשיא הא דחשיב יונה מקמי דוד אע"ג שהיה קודם משום דבעי למיחתם על הארץ כדמפרש בגמרא:

מסורת הש"ס

[נ"ל זהו וכ"ה ברס"י שבע"י וכ"ה בר"ף ובגר"ש]

[נ"ל עליו קך גי' הערוך ערך פרק]

[נ"ל שאינו הגון היורד לפני התיבה וכ"ה ברס"י ד"ה זה]

נ"ל ברכו

ברכות סג. סוטה מ:

רש"א מוחק זה

הגהות הגר"א

[א] גמרא (והוזר ואומר) תא"מ: [ב] שם (אלהים) תז"מ: [ג] שם ברוך ה' אלהי ישראל· נ"ב מן העולם ועד העולם

רבינו חננאל

בשדה וביתו ריקם מעבירה ופרקו נאה שלא יצא עליו שם רע בילדותו שפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ובקי לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במדרש בתלמוד בהלכות ובאגדות ובקי בכל הברכות כולן · יהבו בית רבנן עינייהו בר' יצחק בר אמי : היתה לי נחלתי כאריה ביער א"ר אלעזר זה ש"ץ היורד לפני התיבה שאינו הגון: ירושלמי ר' אחא בשם רב אמר אין תענית עכשיו א"ר יוסי הדא אמרה אלין תעניתא דאנן עבדין לית קריין תעניתא · א"ל כן אמור רבנן כל תענית שאינה נעשית (כמצותה) [כתיקונה] עליו הכתוב אומר נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה: אומר לפניהם כ"ד ברכות י"ח שבכל יום מוסיף עוד שש. ואלו הן זכרונות ושופרות כו' · ואקשינן והתנן על השביעית הוא אומר כו' · הנה ז' ברכות מוסיף ואמאי תנינן ומוסיף עוד שש ושנינן שביעית לארוכות כלומר מוסיף ומאריך בגואל ישראל · נמצאת ברכת גואל ישראל ארוכה שהיא מכלל י"ח ברכות ושש מוסיפין היינו ז' ארוכות ועלה תנן על השביעית הוא אומר וכדתניא בגואל ישראל הוא מאריך ובחותמה אומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה ה' י' ע' א' ו' ק' צ' ב' ה' ב' (ר"ת הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה ברוך) גואל ישראל · והן עונין אחריו אמן · וחזן הכנסת אומר תקעו בני אהרן תקעו ותוקעין ומריעין ותוקעין וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו בני אהרן תקעו ובא' אומר הריעו בנ' אהרן הריעו במה דברים אמורים בגבולים אבל במקדש אינו אומר אלא ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל והן עונין אחריו בשכמל"ו לפי שאין עונין אמן במקדש שנא' קומו ברכו את ה' אלהיכם ואומר ויברכו שם כבודך ומרומם וגו' על כל ברכה תן לו תהלה וכן הנהיג רבי חלפתא בצפורי וכשבא דבר אצל חכמים אמרו לא היו עושין כן אלא בשערי מזרח ובהר הבית בלבד · תניא אומרים לפניהם כ"ד ברכות י"ח שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש והיכן אמרו הני שש ברכות בין גואל לרופא ועונין אמן אחר כל ברכה ותוקעין על כל אחת ואחת כו' על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המו כו' · בשניה מי שענה את משה ואבותינו על ים סוף כו' בשלישית מי שענה את יהושע בגלגל ברביעית מי שענה את שמואל במצפה · בחמישית מי שענה את אליהו בהר הכרמל כו'

רבינו גרשום

ואומר חותמיהן שחותם בברכה לכל פסוק: מיטפל (ובנין) [ואין] לו כלומר שיש לו טיפול בנים ואין לו עושר : ויש לו יגיעה בשדה ששדותיו זרועות שצריכין לגשמים : וביתו ריקם שאין לו עושר : שפל ברך עניו : ויש לו נעימה שיודע לבסם קולו : שבע לארוכות כלומר ודאי אין מוסיפין על שש אלא. הא דקתני שבע דארוכות הן שבע דגואל ישראל שבתפלה הוא מאריך ומכאן ואילך אמר אילו שש שהן כמו ארוכות: בד"א שעונין אמן *) קומו וברכו את ה' מן העולם ועד העולם כלומר במקום אמן יש לענות אחר (ברכו) [הברכה] (אמרו) [ולומר] ברוך ה' מן העולם ועד העולם יכול על כל הברכות אין עונה אמן אלא פעם אחת [ת"ל וכו'] : וכן הנהיג ר' חלפתא בצפורי . לומר שלאחר ברכה זו מי שענה כו': לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח : במקדש אבל בגבולין אומר העניות קודם ברכות כדאמרן לעיל : משום דבעי למיחתם במרחם על הארץ ויקר א"י בימי דוד ושלמה: ואמר כל הברכות כולן על הסדר וענו אחריו אמן אחר כל ברכה וברכה : וכשבא דבר לפני חכמים שאמרו הענייה אחר הברכה אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח במקדש אבל בגבולין

*) נראה דחסר כאן וצ"ל כד"א שעונין אמן בגבולין אבל במקדש אינו כן שנאמר קומו כו'.

אלא בראש השנה וביובלות ובשעת מלחמה: על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם כו': תנא יש מחליפין צעקה לאליהו ותפלה לשמואל בשלמא גבי שמואל כתיב ביה תפלה וכתיב ביה צעקה אלא גבי אליהו תפלה כתיב צעקה לא כתיב °ענני ה' ענני לשון צעקה היא: על הששית הוא אומר מי שענה את יונה כו' על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד כו': מכדי יונה בתר דוד ושלמה הוה מאי טעמא מקדים ליה ברישא משום דבעי למיחתם מרחם על הארץ תנא משום סומכוס אמרו ברוך משפיל הרמים: שלש תעניות הראשונות אנשי משמר מתענין ולא משלימין כו': תנו רבנן [א]מפני מה אמרו אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב ויבואו ויסייעו להם מפני מה אמרו אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה מפני שהן עסוקין תמיד בעבודה [ב]מכאן אמרו כל כהן שמכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל אותו היום [ג]במכיר משמרתו ואין מכיר משמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל אותה שבת אינו מכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל השנה *רבי אומר אומר אני אסור לשתות יין לעולם [ד]אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו אמר אביי כמאן שתו האידנא כהני חמרא כרבי: אנשי משמר ואנשי מעמד אסורים לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת: מאי טעמא *אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן [ה]כדי שלא יכנסו למשמרתם כשהן מנוולין ת"ר *[ו]מלך מסתפר בכל יום [ז]כהן גדול מערב שבת לערב שבת [ח]כהן הדיוט אחת לשלשים יום מלך מסתפר בכל יום מ"ט אמר רבי אבא בר זבדא אמר קרא °מלך ביפיו תחזינה עיניך כהן גדול מע"ש לערב שבת מ"ט אמר רב שמואל בר יצחק הואיל ומשמרות מתחדשות כהן הדיוט אחת לשלשים יום מנלן אתיא פרע פרע מנזיר כתיב הכא °וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וכתיב התם °קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים אף כאן שלשים ונזיר גופיה מנלן אמר רב מתנה *[ט]סתם נזירות שלשים יום מנלן אמר קרא יהיה בגימטריא תלתין הוי א"ל רב פפא לאביי ודילמא ה"ק רחמנא לא לירבו כלל אמר ליה אי הוה כתב לא ישלחו פרע כדקאמרת השתא דכתיב ופרע לא ישלחו פרע ליהוי שלוחי הוא דלא לישלחו אי הכי אפילו האידנא נמי [י]דומיא דשתויי יין מה שתויי יין בזמן ביאה הוא דאסור שלא בזמן ביאה שרי אף הכא נמי והתניא *רבי אומר אומר אני כהנים אסורין לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו ואמר אביי כמאן שתו האידנא כהני חמרא כרבי

רש"י

אלא בראש השנה · כדאמרינן בר"ה (דף טז.) אמרו לפני מלכיות וזכרונות וכו': וביובל · ביום הכפורים של יובל כדתנן התם (דף כו:) שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות כו': ובשעת מלחמה · דכתיב (במדבר י) וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם וגו' ולא ידעינן מנא איתפריש דאומר ברכות ופסוקי מלכיות זכרונות ושופרות בשעת מלחמה: צעקה לאליהו · על מי שענה את אליהו חותם שומע צעקה ובשמואל שומע תפלה דכתיב ביה תפלה (שמואל א ז) קבצו את כל ישראל המצפתה ואתפלל בעדכם: צעקה · דכתיב (שם טו) ויחר לשמואל ויזעק אל ה' כל הלילה ואיכא למימר במצפה הוה ההיא צעקה דבתר פרשת קבצו כל ישראל המצפתה כתיב בפרשת *נחמתי כי המלכתי את שאול וגו' כך שמעתי: גבי אליהו · במעשה דהר הכרמל כתיב תפלה דכתיב ענני ה' ענני דמשמע לשון בקשה ותפלה ולא לשון צעקה ומשני ענני ה' ענני לשון צעקה הוא כך שמעתי: יונה בתר דוד ושלמה · דהוה בימי אמציהו בסדר עולם: דבעי למחתם · בסוף כל ברכות ברוך מרחם על הארץ ולהכי בעי באותה חתימה דוד ושלמה שהן התפללו על ארץ ישראל (א) כך שמעתי אי נמי משום דאינהו תקון בית המקדש דהוא עיקר הארץ כך שמעתי: ברוך משפיל הרמים · היו אומרים במקום ברוך מרחם שהכניעם במטר ששבו בתשובה: מכאן אמרו · מדקתני הכא דאפילו אנשי משמר שלא היו עובדין באותו היום כלל אפילו הכי אסורין לשתות יין: כהן · בזמן הזה: המכיר משמרתו · היודע מאיזו משמרת הוא מיהויריב או מידעיה או אחת מכ"ד משמרות שיודע שמות אבותיו ואבות אבותיו עד יהויריב ויודע איזה יום ואיזה שבת היו עובדים: קבועין · שיודע ודאי שבית אב שלו עובד במקדש לפי שהרבה היו מבתי אבות הכהנים שלא הוקבעו שוב אמר לי רבי קבועין שלא נתחלל בית אב שלו להיות מגואל מן הכהונה ויודע שראוי בית אב שלו לעבוד: אסור לשתות יין כל אותו היום · [א] ותו לא שמא יבנה בית המקדש ותכבד העבודה ויהיה זה צריך לעבוד: מכיר משמרתו · שיודע איזה שבת בשנה עובדין: ואינו יודע מאיזה בית אב · דעכשיו אינו מכיר באיזה יום בשבת עובדין ויודע שבתי אבותיו קבועין אסור כל אותה שבת מספיקא בכולהו גרסינן ויודע שבתי אבותיו קבועין הן דאם אינו יודע שבתי אבותיו קבועין לעבוד מותר הוא לשתות יין כל השנה ולא חיישינן שמא יבנה ושמא בית אב שלו יעבדו היום: רבי אומר אומר אני כהן אסור כו' · כלומר אי חיישינן לשמא יבנה יהא אסור לעולם אפי' המכיר משמרתו ומשמרת בית אבותיו דחיישינן שמא ישתנה סדר משמרות ושמא יעבדו כולם לחנוכת הבית בבת אחת ונמצא זה צריך לעבוד אבל מה אעשה (ג) שתקנתו קלקלתו דהוי כמה שנים שלא חזרה בירה וקלקלה זו תקנתו לשתות יין בהדיא ולשמא יבנה לא חיישינן: כשהן מנוולין · שלא יהו סומכין על יום אחד מימי שבת ואין מסתפרין בשבת שעברה: מסתפר בכל יום · מגוה: מערב שבת לערב שבת · ולא ישהה מלגלח יותר: ומשמרות מתחדשות · בכל שבת ושבת ומשמרה שלא ראתהו עד עכשיו ובאה לראותו הדבר נאה שתראהו ביופיו: לא לירבו כלל · [ג] אלא יסתפרו בכל יום דהכי משמע ופרע דהיינו שלשים לא ישלחו אלא יגלחו: שלוחי לא משלחי · הכי משמע פרע שגדלו אינן רשאין לגדל עוד: אי הכי · כיון דמקרא מפקת לה האידנא נמי לא לישלחו ומשני כיין דומיא דיין דכתיב בסמוך להאי ופרע לא ישלחו ויין לא ישתו כל כהן: מה יין בזמן ביאה הוא דאסור · דכתיב (יחזקאל מד) בבואם אל החצר וגו' בזמן שבית המקדש קיים שבאין שם לעבוד: שלא בזמן ביאה · כגון האידנא שהבית חרב ולא זמן ביאה היא: והתניא רבי אומר אומר אני כו' ואמר אביי כו'. מכלל דרבנן אסרי דחיישינן לשמא יבנה ומלי כמי מייתי רישא דברייתא מפני מה אמרו אנשי משמר כו' ואייתי סיפא בלשון קצרה ודייק מינה מכלל דרבנן אסרי:

תוספות

ויודע שבתי אבותיו קבועין לשם אסור לשתות יין וכו' · פירוש אסור לשתות יין חוץ לסעודתו אבל בסעודתו מותר דיין שבתוך הסעודה אינו משכר:

ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת מאי טעמא · פי' מאי טעמא אין הכהנים מותרין להסתפר אלא דווקא בחמישי בשבת כדי שלא יכנסו למשמר כשהן מנוולין פי' ולא ימתינו עד יום אחד מימי השבוע הבא ויסתפרו קודם שיכנסו למשמרת דאם לא יסתפרו קודם יהיו אסורין כל השבוע הבא עד יום החמישי ומתוך זה שאסרו לספר כל השבוע הבא יסתפרו קודם שיכנסו למשמרתם ולא יהיו מנוולים:

כהן גדול מסתפר מע"ש לערב שבת וכהן הדיוט אחד לשלשים יום · פירוש שאינו יכול להשהות יותר והאי דקאמר בסמוך השתא דכתיב פרע לא ישלחו פרע ליהוי פי' פרע ליהוי עד שלשים יום אם ירצה:

לא לירבו כלל · פירוש ואפילו עד ל' יום וקשה דאם כן ג"ש דפרע למה לי (ג) וי"ל דשמא ר"ל לא לירבו עד ל' יום אלא יגלח בכ"ט:

שלוחי לא משלחו · יותר משלשים יום:

מכלל

רבינו חננאל

כו' · על הששית מי שענה את יונה במעי הדגה על השביעית מי שענה את דוד ושלמה בנו בירושלים תנא יש שמחליפין צעקה לאליהו ותותמין בברכה החמישית ברוך שומע צעקה ובברכה רביעית שהיא מי שענה את שמואל חותמים ברוך שומע תפלה · ואסיקנא ענני ה' ענני דכתיב ביה באליהו לשון צעקה הוא · ואמאי חתים לדוד ושלמה בנו בסוף והלא אינהו קדימי ליונה משום דבעי למחתם ברוך מרחם על הארץ תנא סומכוס אומר בשביעית הוא אומר ברוך משפיל רמים: מתני' שלש תעניות הראשונות אנשי משמר כו' פי' הכהנים היו חלוקים כ"ד חלקים משמש שבוע ומתחלף יוצא זה נכנס אחר ואותו החלק המשמש שבוע נקרא משמר וכל המשמר היו חולקין ז' חלקים כל אחד משמש יומו ויצא ונכנס אחר משמש למחר ונקרא חלק שהוא אחד משבעה במשמר בית אב · וכן הוא מפורש בתוספתא (דמכילתין) משמר שיש בו ד' בתי אבות או ז' בתי אבות או ח' או ט' משמר שיש בו ד' בתי אבות ג' מהן מקריבין כל אחד ב' ימים והרביעי מקריב יום אחד ומשמר שיש בו ח' בתי אבות כו' · משמר שיש בו ז' בתי אבות כל אחד משמר יומו והן כל אחד ואחד ועל זה הסדר שנו בחיצונה אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים שמא יזדמנו אותו היום זבחים הרבה ותכבד העבודה על אנשי (בתי דין) בית אב ויסייעו אותן אבל אנשי בית אב אסורין לשתות יין בין ביום בין בלילה מפני שהן תדירין בעבודה ויש באלו כ"ד משמרות שהפילו גורלות מי שעלה גורלו ביום ראשון *) נקבע במשמרתו להיות הוא משמש ביום ראשון לעולם ומי שנקבע ביום שני כמוהו כגון שהיא משמרת יהויריב בתחלת ניסן בית אב פלוני באחד בשבת. בית אב פלוני בשני בשבת. וכן כולן לפיכך אמרו [המכיר] משמרתו באיזה חדש ובאיזה שבוע זמנו ובית אב שלו באיזה היום מן השבוע זמנו והוא מן הקבועים לעולם אסורין לשתות יין בו ביום מ"ט אמרינן שמא יבנה הבית ויהיה שתוי ואינו יכול לשמש בו ביום ומי שאינו מכיר בית אב שלו אבל מכיר באיזה שבוע זמן משמרתו אסור לשתות יין כל אותו שבוע ומי שאינו מכיר [לא] זה ולא זה אבל יודע שבתי אבותיו קבועין בעבודה אסור לשתות יין לעולם דבכל יום חיישינן שמא יומו הוא ר' אומר אומר אני כגון זה אסור לשתות יין לעולם **) אסור דרבנן וכדאמרינן (אצל) [אבל] תקנתו קלקלתו זה השמועה כולה בסנהדרין בסוף פ' כ"ג פי' כיון שנתקלקלה בבית אב שלו הותר שאפילו אם יבנה הבית אינו משמש עד שישב ב"ד של כהונה ויקבעוהו באיזה יום ישמש לפיכך עכשיו מותר וכן כל כהן שאינו בר עבודה ביום ידוע מותר ועל זה אמר אביי כמאן שתי האידנא כהני חמרא כרבי מכלל רבנן סברי

*) נראה דצ"ל ונקבע במשמרתו להיות כן הוא משמש וכו'. **) נראה דצ"ל וכדאמרו רבנן אבל תקנתו כו'.

רבינו גרשום

בגבולין אומר העננייה ואח"כ אומר הברכה כדאמר' לעיל: אנשי משמר מתענין ולא משלימין מתענין הואיל ואין עצמן עוסקין בקרבנות ולא משלימין דכיון דמשמר שלהן עוסקין בקרבן היום יו"ט הוא להם לפיכך אין משלימין: אנשי בית אב שמקריבין קרבן היום לא היו מתענין כלל הואיל ועוסקין בקרבן: שלש שניות. שכבר תקפה הגזירה. אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות הואיל ואין עוסקין בקרבן היום: אנשי בית אב שעובדין היום לא ביום ולא בלילה הואיל דבלילות מקריבין נמי אברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב: כל כהן שמכיר משמרתו ויודע מאיזה משמרה הוא ומשמרת בית אב שלו שיודע באיזה בית אב הוא ויודע שבתי אבותיו קבועין שיודעין באיזה יום עובדין בית אב שלו: אסור לשתות יין כל אותו היום אע"פ שאינו בירושלים אלא הואיל ויודע שהיום עובדין בית אב שלו ואסורין ביין הוא נמי אסור: מכיר משמרתו שיודע מאיזה משמרה הוא ואינו מכיר משמרת בית אב שלו שאינו יודע מאיזה בית אב הוא: ויודע שבתי אבותיו קבועין שיודע שממשמרה שלו קבועין ועובדין בשבת [זו] אבל אינו יודע באיזה יום עובד בית אב שלו אסור לשתות יין כל השבת דשמא היום עובד בית אב שלו: ויודע שבתי אבותיו קבועין שיודע שבית אב שלו עובדין יום אחד בשנה שהרי כהנים הן *) ובית המקדש קיים רבי אומר אומר אני אם היה כהן בזמן ביהמ"ק קיים שאין מכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו היה אסור לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו כלומר חרבן ביהמ"ק שהיא קלקלתם תקנתם לשתות יין כרבי דאמר שתקנתו קלקלתו אבל חכמים אומרים אין מותרין לעולם כדי שלא יכנסו למשמרתם כשהן מנוולין כשיודעין שאין יכולין לספר ולכבס במשמרתן מספרין ומכבסין קודם שיכנסו למשמרתם

*) וכיו עובדין עבודה בזמן שבהמ"ק היה קיים כנ"ל.

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"א מהל' ביאת מקדש הלכה ב סמג עשין קעו:
כג ב ג ד מיי' שם הלכה ז:
כד ה מיי' שם הלכה יב ופ"ו מהלכות כלי המקדש הלכה יא:
כה ו מיי' פ"ב מהלכות מלכים הלכה ה:
כו ז מיי' פ"ה מהלכות כלי המקדש הל' ו:
כז ח מיי' פ"א מהלכות ביאת מקדש הלכה יא סמג עשין קעב:
כח ט מיי' פ"ג מהל' נזירות הלכה א ופ"א מהלכות ביאת מקדש הלכה יא סמג עשין רכ:
כט י מיי' פ"א מהלכות ביאת מקדש הל' י:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דבעי למחתם כו' על א"י כך שמעתי...

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה אסור לשתות יין וכו' ותו לא...

[ג] שם ד"ה לא לירבו כלל אלא יסתפרו בכל יום · נ"ב ע"ע דלפ"ז מה יענה לקושי' התוס' ד"ה לא לירבו וביותר יפלא דסוף לשון רש"י הוא כמעט כתירוץ התוספות ונמצאו דברי רש"י סותרים תוך כדי דיבור:

עין משפט
נר מצוה

לא ב מיי' פ"א מהל' ביאת מקדש הלכה ס ופ"ד מהלכות תפלה הל' יז סמג עשין ס ולאוין מ טוש"ע א"ח סימן נט סעיף ג:

לא ג מיי' פ"א מהל' ביאת מקדש הלכה א סמג לאוין שם:

לב ד מיי' שם ה"ד:

לג ה מיי' שם הל' א

לד ו מיי' שם הלכה יד

תורה אור

כרבי מכלל דרבנן אסרי מ"ט מהרה יבנה בית המקדש ובעינן כהן הראוי לעבודה וליכא הכא אפשר דמספר ועייל אי הכי שתוי יין נמי אפשר דגני פורתא ועייל *כדרמי בר אבא דאמר רמי בר אבא [א]דרך מיל ושינה כל שהוא מפיגין את היין לאו מי איתמר עלה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה *[ב]לא שנו אלא כששתה שיעור רביעית אבל שתה יותר מרביעית כל שכן שדרך מטרידתו ושינה משכרתו רב אשי אמר [ג]שתויי יין דמחלי עבודה גזרו בהו רבנן [ד]פרועי ראש דלא מחלי עבודה לא גזרו בהו רבנן מיתיבי *ואלו שהן במיתה [ה]שתויי יין [ו]ופרועי ראש בשלמא שתויי יין בהדיא כתיב בהו °יין ושכר אל *תשתה אלא פרועי ראש מנלן דכתיב °וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וכתיב בתריה ויין לא ישתו כל כהן בבאם אל החצר הפנימית ואיתקוש פרועי ראש לשתויי יין מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה ומינה אי מה שתויי יין דמחלי עבודה אף פרועי ראש דמחלי עבודה (*לא כי איתקוש למיתה הוא דאיתקוש אבל לאחולי עבודה לא איתקוש) א"ל רבינא לרב אשי הא מקמי דאתא יחזקאל מאן אמרה א"ל וליטעמיך הא דאמר רב חסדא *) דבר זה מתורת משה לא למדנו ומדברי קבלה למדנו °כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי (לשרתני) הא מקמי דאתא יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמיר לה °ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא הכא נמי גמרא גמיר לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא (*כי גמירי הלכה למיתה לאחולי עבודה לא גמירי): כל הכתוב במגילת תענית דלא למיספד לפניו אסור לאחריו מותר: תנו רבנן *אלין יומיא דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למיספד בהון מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למיספד בהון מתמניא ביה עד סוף מועדא איתותב *חגא דשבועיא דלא למיספד בהון אמר מר מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למיספד למה לי מריש ירחא לימא מתרי בניסן ור"ח גופיה יו"ט הוא ואסור אמר רב לא נצרכה אלא לאסור יום שלפניו ושלפניו נמי תיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני ראש חדש ר"ח דאורייתא הוא ודאורייתא' לא בעי חיזוק דתניא *הימים האלה הכתובין במגילת תענית לפניהם ולאחריהם אסורין שבתות וימים טובים הן אסורין לפניהן ולאחריהן מותרין ומה הפרש בין זה לזה הללו דברי תורה *ודברי תורה אין צריכין חיזוק הללו דברי סופרים *ודברי סופרים צריכין חיזוק אמר מר מתמניא ביה עד סוף מועדא איתותב חגא דשבועיא דלא למיספד למה לי עד סוף מועד לימא עד המועד ומועד גופיה יום טוב הוא ואסור אמר רב פפא כדאמר רב לא נצרכא אלא

*) [במסקנת דגמ' זבחים יח. אצטריך ולהבדיל בין הקודש לדרשה אחריגא ושתויי יין דמחלי עבודה יליף התם מג"ש דחוקה חוקה ממחוסר בגדים וקצ"ע] **) [וכ"ה בגמרא מנחות סה. להדיא]

רש"י

כרבי הא רבנן מיסר אסרי. אפילו שלא בזמן ביאה: ומשני מאי טעמא כו' והכא כו'. מאי טעמא תירוצא הוא כלומר דטעמא מאי גזור רבנן ביין שמא יבנה כו' אבל גבי פרועי ראש לא גזרו דאפשר דמסתפר מיד והדר עייל לבית המקדש לעבודה: דרך מיל ושינה כל שהוא כו': ושינה משכרתו. והאי שיטי איכא בהך מיהא: שתוי יין דמחלי עבודה. דכתיב יין ושכר אל תשת וסמיך ליה ולהבדיל בין הקדש ובין החול בין עבודה קדושה למחוללת דאי עביד עבודה שתוי יין חילל: פרועי ראש. דלא כתיב ביה חלל דלא נראה חילול: ואילו שבמיתה. בידי שמים במסכת סנהדרין באלו הן הנשרפין (דף פג.): שתויי יין. במיתה דכתיב יין ושכר אל תשת בבואכם אל אהל מועד ולא תמותו דהיינו מיתה בידי שמים מדלא כתיב יומת ואמר בגמרא כו': ה"ג ומינה מה שתויי יין מחלי עבודה אף פרועי ראש מחלי עבודה. קשיא לא גרס: כי גמירי הלכה למיתה. לאחולי עבודה לא גמירי: מחלי עבודה. חולין היא כל עבודתו שעבד: אף פרועי ראש. עבודתם מחוללת דלכל מילי איתקוש ותיובתא דרב אשי דאמר פרועי ראש לא מחלי עבודה: דרב חסדא. (א) בפרק שני דזבחים וקא בעי התם כהן ערל שמתו אחיו מחמת מילה מהו ואמר רב חסדא כו' ערל לב וערל בשר: הלכתא גמירי לה. מסיני: (ב) מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה. דכל שמונה ימים נשאו ונתנו בדבר עד שנצחו את הצדוקין ועשו אותם יום טוב ודבר זה מפורש במנחות בפרק רבי ישמעאל ובמגילת תענית המלויה אצלנו: דלא להתענאה בהון. שכולן אסורין בתענית ומקצתהון שיש בהן קצת חמורין כ"כ שבהספד נמי אסורין: (ג) איתוקם תמידא ואיתותב חגא דשבועיא. בעניינים רבים חלקו בייתוסין עם חכמים ומפורשין במנחות ובמגילת תענית [פ"א] וה"ג התם בפ' ר' ישמעאל [ס"ה] ת"ר אלין יומיא דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למיספד בהון מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למיספד ומתמניא ביה עד סוף מועדא איתותב חגא דשבועיא דלא *) למיספד: מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למיספד. שהיו הצדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא תמיד מאי דרוש את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים מאי אהדרו להו את קרבני לחמי לאשי תשמרו להקריב לשון רבים הוא שיהו כולן באין מתרומת הלשכה: מתמניא ביה כו' עד דלא למיספד. שהיו בייתוסים אומרים עצרת אחר השבת הוא שהעומר מתחיל אחד בשבת שנאמר וספרתם לכם ממחרת השבת ניטפל להן רבן יוחנן בן זכאי וא"ל שוטים מניין לכם ולא היה אדם שהחזירו דבר חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואמר משה רבינו אוהב ישראל היה ויודע שעצרת יום אחד הוא עמד ותיקנה אחר שבת כדי שיהיו מתענגים שני ימים וכו' ודחו אותן והלכו להן בייתוסים מכח הפסוקין על כרחן וחזרו בהן (ע"כ הג') איתוקם תמידא דלא למיספד גרסינן ולא גרסינן להתענאה כדמוכח בסמוך דקתני לא נצרכה אלא לאסור את שלפניו ואי גרסינן להתענאה א"כ היינו רבי יוסי דאמר לפניו אסור והא ליכא למימר דרבי יוסי היא דקא פריך כמאן כרבי יוסי בתמיהה מכלל דכרבנן פסיקא ליה: עד סוף מועדא. פסח: חגא דשבועיא דלא למיספד. במגילת תענית [פ"א] מפרש מאי איתוקם: ור"ח יו"ט הוא. דכתיב קרא עלי מועד והוי ראש חודש אב (ד) בהאי מסכתא לקמן (דף כט:): לאסור

*) גי' רש"י במנחות להתענאה.

תוספות

מכלל דרבנן אסרי. פי' מכלל דרבנן אסרי לשתות יין משום דשמא יבנה ביהמ"ק ובעינן כהן ראוי לעבוד וליכא ומשני אפשר דמספר ועייל:

בעינן כהנים הראויים לעבודה וליכא. וא"ת והלא בלא יין נמי אסורין בעבודה דטמאי מתים נינהו וצריכין הזאה ג'[וז'] ואמאי אסרי להו יין וי"ל דמ"מ מותרין בעבודת צבור דטומאה הותרה בצבור:

פרועי ראש דלא מחלי עבודה. פי' (ה) דלא כתיב בסמוך ולהבדיל וגו': (דבר תורה):

דבר זה מתורת משה לא למדנו. וא"ת נילף מק"ו ומה בעל מום שמותר באכילת קדשים כדדרשינן במסכת קדושין פרק האיש מקדש (דף נג.) וכל מנחה בלולה בשמן וכל מרחשת לכהנים יהיה איש כאחיו ואפ"ה בעל מום אסור לעבוד עבודה ערל שאסור באכילת קדשים דדרשינן פרק הערל (יבמות דף ע.) בג"ש תושב ושכיר מפסח דערל אסור בו אינו דין שאסור לעבודה וי"ל דחלל יוכיח שאינו אוכל בקדשים ואפ"ה כשר לעבודה וכדאמר פרק האומר (קדושין דף סו:) מדכתיב ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה דמשמע אפילו [חולין שבו] הוא רוצה בעבודתו הי' נ"ח כמי מבעל מום לא מצי יליף דאיכא למיפרך מה לבעל מום שכן עשו בו קריבין כמקריבים שכל הקריבין פסולים (ו) שהם בעלי מומים כמו המקריב תאמר בערל שלא עשה בו קריבין כמקריבין דמה ערלות שייך בבהמה:

שתויי יין דמחללי עבודה. פי' דכתיב יין ושכר אל תשת וגו' ולהבדיל בין הקודש ובין *) החול:

מריש ירחא דניסן ועד תמניא (דהא) [ביה] איתוקם תמידא. פי' כדמפרש במגילת תענית [פ"א] **) שהיו הבייתוסים אומרים שיחיד מתנדב תמיד משום דכתיב תעשה את הכבש אחד תעשה בבקר תעשה משמע יחיד והדרי להו את קרבני לחמי לאשי תשמרו להקריב לשון רבים:

רבינו חננאל

כשמעתייהו ואביי דהוא כהן מבני עלי לא הוה שתי חמרא דהא אמר רבא לדביתהו דאביי ידענא ביה בנחמני דלא הוה שתי חמרא (כתובות כה ע"א) ונהגו הכהנים לשתות יין עכשיו כרבי. הכהנים והלוים אנשי משמר וישראל אנשי מעמד בשבוע המשמשין בעבודה אסורין לספר ולכבס כדי שלא יכנסו במשמרתם מנוולים כיון שיודעין שאסורים (אף) [אז] מקדימין ומתקנים את עצמן ובחמישי מותרין לכבס ולספר מפני כבוד השבת: ת"ר מלך מסתפר בכל יום כ"ג מע"ש לע"ש הואיל ומשמרות מתחדשים כהן הדיוט אחד לשלשים יום. שנאמר וראשם לא יגלחו יכול לא יגלחו לעולם אלא יגדלו שערם ת"ל ופרע לא ישלחו לא יתנו שלוח לשער כלו' לא יאריכו שער להיות משלח לפניהם ולאחריהם כסום יכסמו את ראשיהם אין להם לגדל אלא כשיעור כסוי הראש והוא שלשים יום כנזירות דכתיב ביה יהיה יהיה בגימטריא ל' וגמרינן פרע פרע מנזיר ואמאי לא גזרו בפרע כמו שגזרו ביין אמר רב אשי שתויי יין דמחלל עבודה גזרו בהו רבנן פרע ראש דלא מחללי עבודה לא גזרו בהו רבנן מיתיבי אלו שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש כו'. ואסיקנא דאתקוש פרועי ראש לשתויי יין במיתה ומינה מה שתויי יין מחלי עבודה אף פרועי ראש מחלי עבודה ושקלו וטרו ואמרינן האי עד דלא אתא יחזקאל וכתב ופרע לא ישלחו וכתיב בתריה ויין לא ישתו כל כהן וגו' דגמרינן מינייהו דאתקוש לשתויי יין [אלא גמרא גמירי להו] ואתא יחזקאל ואסמכא אקראי וכי גמרא גמירי לה דפרועי ראש במיתה אבל לאחולי עבודה לא גמירי: גמרא: מתני' כל הכתוב במגלת תענית די לא למספד כו'. ת"ר אלין יומא דלא להתענאה בהון ומקצתהון כו'. אמר מר ריש ירחא דניסן עד תמניא ביה אתוקם תמידא די לא להתענאה *) ואקשינן אמאי לא תני מתרי בניסן דהא ר"ח גופא לא אצטריך ושני רב לאסור באדר ביום שלפניו ותניא ימים הכתובים במגלת תענית לפניהם ולאחריהם אסור. ואי משום ר"ח דאורייתא איסוריה ואין דברי תורה צריכין חיזוק וכן אקשי אסיפא דקתני מתמניא ביה ועד סוף מועדא איתותב חגא דשבועיא

*) גי' רבינו כמו שהיתה הגי' לפני התוס' במנחות סה ע"ש

מסורת הש"ס

[עירובין סד. סנהדרין כב:]

עירובין סד: סנהדרין כב:

סנהדרין פג. שבועות [נו:]

[נ"א אל תשת אתה ובניך ולא תמותו]

[כל זה ליתא בסנהדרין אלא מסיק שם קשיא ע"ש ותוספות שם]

[וגם רש"י מוחק כל זה וגרס דמחלי עבודה קשיא]

*) יומא עא: מו"ק ה. סנהדרין כב. זבחים יח: כב:

[כל אלו מוחק הרש"ל בסנהדרין כב:]

[מנחות סה. ע"ש גירסת הספרים כמוס' ד"ה מריש]

[גרסינן על דינו שבאותן ימים נצחו חכמים את הבייתוסים רש"י שם במנחות]

ר"ה יט.

[יבמות פה:] [שם]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דרב חסדא בפרק שני דזבחים: (ב) ד"ה מריש ירחא כו' נ"ב אחר ד"ה להתענאה כו': (ג) ד"ה איתוקם תמידא כו' וד"ה מריש ירחא כו' וד"ה מתמניא כו' עד על כרחן וחזרו בהן הד"א ואח"כ מה"ד ה"ג איתוקם תמידא וכו' אלא לאסור את יום שלפניו: (ד) ד"ה ור"ח אב כדאיתא בהאי מסכת: (ה) תוספות ד"ה פרועי כו' פי' דבר תורה דלא כתיב: (ו) ד"ה דבר כו' כשהן בעלי מומין:

רבינו גרשום

למשמרתם כשהן מנוולין הואיל ומשמרות מתחדשות שיראו אותו ביפיותו: ראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו ראשם לא יגלחו משמע לא יגלחו כל שעריהם לגמרי ופרע לא ישלחו משמע שלא יגדלו שעריהם: דילמא הכי אמרה רחמנא ופרע לא ישלחו דלא לי בו כלל אלא מסתפרין בכל יום: פרע להביא שיגדילו שערם כל שהוא דהיינו לל' יום שלוחי לא ישלחו יותר מדאי: אי הכי הואיל וילפת פרע פרע מנזיר אפילו האידנא נמי יהו אסורין בפרוע ראש נמי שהרי נזירות נוהג בזמן הזה: דומיא דיין דהא איתקש פרוע ראש ליין דכתיב ויין לא ישתו כל כהן וגו' בזמן ביאה למקדש אסור דכתיב יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם אל אהל מועד: מכלל דרבנן אסרי בזמן הזה ביין וגימא דפרוע ראש לא בזמן הזה נמי אסור. תריץ מ"ט אסרי רבנן בזמה"ז מהרה יבנה ביהמ"ק וכו' אבל פרוע ראש לא כש"כ ששינה משכרתו ולהכי אסרי בשתויי יין דאי אפשר בתקנה אבל פרוע ראש דאפשר בתקנה לא אסרי: רב אשי אמר להכי אסרי רבנן שתויי יין בזמה"ז הואיל דחמור דהרי מחלל עבודה דאמרינן התם בזבחים כתיב בשתויי יין חוקה דכתיב יין ושכר אל תשת וגו' וכתיב בבגדי כהונה חוקה דכתיב (וחבשת אתם] אבנט אהרן ובניו וגו' מה בגדי כהונה שאינו לובשן ועובד מחל עבודה כדאמרינן בגדיהם עליהם כהונתם

אלא לאסור יום שלפניו ה"נ לא נצרכה אלא לאסור יום שלאחריו כמאן כרבי יוסי דאמר בין לפניו בין לאחריו אסור אי הכי בעשרים ותשעה נמי מאי איריא דהוי יומא דמקמי יומא דמיתוקם תמידא תיפוק ליה דה"ל יומא דבתר עשרין ותמניא ביה דתניא *בעשרים ותמני' ביה אתת בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מן אורייתא (א) שפעם אחת נגזרה גזירה על ישראל שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות מה עשה יהודה בן שמוע וחביריו הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא אחת שכל גדולי רומי מצויין אצלה אמרה להם עמדו והפגינו בלילה הלכו והפגינו בלילה אמרו אי שמים לא אחים אנחנו לא בני אב אחד אנחנו לא בני אם אחת אנחנו מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרין עלינו גזירות רעות ובטלום ואותו היום עשאוהו יו"ט אמר אביי לא נצרכה אלא לחדש מעובר רב אשי אמר אפילו תימא לחדש חסר א) כל שלאחריו בתענית אסור בהספד מותר וזה הואיל ומוטל בין שני ימים טובים עשאוהו כיו"ט עצמו ואפילו בהספד נמי אסור אמר מר מתמניא ביה ועד סוף מועדא איתותב חגא דשבועיא דלא למיספד למה לי למימר מתמניא ביה לימא מתשעה ביה ותמניא גופיה אסור דה"ל יומא דאיתוקם ביה תמידא כיון דאילו מקלע (ליה) מילתא ובטליניה לשבעה תמניא גופיה אסור דה"ל יומא קמא דאיתותב ביה חגא דשבועיא השתא דאתית להכי עשרים ותשעה נמי כיון דאילו מיקלע מילתא ובטליניה לעשרים ותמניא עשרין ותשעה גופיה אסור דה"ל יומא דמקמי יומא דאיתוקם תמידא איתמר ר' חייא בר אסי אמר רב הלכה כר' יוסי ושמואל אמר הלכה כר' מאיר ומי אמר שמואל הכי והתניא רשב"ג אומר ומה תלמוד לומר בהון בהון שתי פעמים לומר לך שהן אסורין לפניהן ולאחריהן מותרין ואמר שמואל הלכה כרבן שמעון בן גמליאל מעיקרא סבר כיון דליכא תנא דמיקל כרבי מאיר אמר הלכה כרבי מאיר כיון דשמעיה לרבן שמעון (ב) דמיקל טפי אמר הלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכן אמר באלי אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן הלכה כרבי יוסי א"ל רבי חייא לבאלי אסברא לך °כי אמר ר' יוחנן הלכה כרבי יוסי אדלא להתענאה ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר ב) ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן ג) *אע"פ שאמרו מקדימין [א] ולא מאחרין מותרין

א) עי' תוס' מנחות סה. ד"ה אלין יומא ב) [שבת מו. וש"נ] ג) מגילה ה.

רש"י

לאסור את שלפניו. להכי נקט מריש ירחא דניסן לאסור את יום שלפני ר"ח בתענית כדתניא בסמוך לפניהן אסורין דאי משום ר"ח לא היה נאסר כדמפרש דדברי תורה אין צריכין חיזוק : כמאן כר' יוסי. דמתני' דאמר אף לאחריו בתמיהה ושבקת רבנן אי הכי דאליבא דר' יוסי מוקמת לה למגילת תענית כ"ט באדר נמי דקתרלת לעיל דאהכי נקט ריש ירחא דניסן דהיינו יום שלשים דאדר הסמוך לניסן לעולם חסר מכ"ט יום הוא משום דקא בעי למיסר יום כ"ט תיפוק ליה דבלאו הכי הוי אסור יום כ"ט דה"ל יום דבתר כ"ח שהוא י"ט כו' ואסור יום שלאחריו כר' יוסי ואמאי נקט ריש ירחא לאסור את שלפניו : דלא יעידון. שלא יהו צריכין ליבטל מתלמוד תורה שנגזר עליהן שלא יעסקו בתורה : הפגינו. צעקו כך מתרגמינן בתהלים כל לשון שועה וצעקה לשון פגינה : אי שמים גרסינן אהה ה' להקב"ה היו צועקים על אותם שגזרו עליהם גזרות קשות והיו אומרים להם לפני הקב"ה וכי לא אחיכם וכו' : לא נצרכה אלא לחדש מעובר. בשנה מעוברת שיש בה שני (ג) אדר והאחד חסר °דהשתא כי הוה אדר שני מלא הוה יום שלשים לפני ר"ח ניסן א"נ דעברוה לאדר כגון שלא נראה החדש יום ל' דמשום יו"ט דכ"ח לא מיתסר אלא כ"ט : (ד) רבא אמר אפילו תימא חדש חסר. והאי דנקט מריש ירחא דאי הוה אסר ליה ליום כ"ט משום בתר כ"ח לא הוה אסר ליה אלא בתענית לחודיה : דכל שלאחריו כו'. כלומר כל שאסור משום אחר י"ט בתענית הוא דאסור הא בהספד מותר ואהכי נקט מריש ירחא דלהוי האי כ"ט דנקט מוטל בין שני ימים משום דאי מיתסר משום דלפני יו"ט איימור לא איתסר בהספד דהאי דנקט כל שלאחריו כו' לאו משום דלפניו נמי אסור בהספד אלא איידי דפריך דליתסר יום כ"ט משום בתר כ"ח הוא דמיהדר ליה כל שלאחריו כו': לימא מתשעה (ה) ותמניא גופיה. י"ט הוא דהא הוה ליה מהנך ימים טובים דאיתוקם בהו תמידא כדכתיב ביה מריש ירחא עד תמניא : ה"ג דאי איקלע מילתא ובטליני' לשבעה תמניא גופיה אסור דהוה ליה יומא (ו) דאיתותב חגי דשבועיא. דאי איקלע מילתא שאם נגזר גזירה וצריכין להתענות תוך אלו ימים טובים דתמיד ובטלו אותן להתענות בכולן שאין לבטלה לחצאין : אכתי יומא תמניא אסור משום חגא דשבועיא. ואי קשיא אכתי לימא תשעה ואפילו אם אירע מילתא דבטלי אכתי הוא אסור תמניא גופיה משום קמא יומא דחג שבועיא דהוה יום שלפניו לאו פירכא הוא דהא יו"ט גופיה בטיל והא ליקום וליגזור קמיה יומא דאיתותב חגא דשבועיא וכה"ג מתרץ לקמן ביום טורייינוס : כ"ט נמי. דתרצת לה לעיל לא נצרכה כו' להכי נקט בריש ירחא דאי מיקלע כו' : כרבי יוסי. דאמר בין לפניו בין לאחריו אסור : כר"מ. סתם מתניתין דקתני לאחריו מותר : מה ת"ל בהון בהון. דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למספד בהון וקא דריש לה כדדייק לקמן בהון משמע מיעוט : ואמר שמואל גרס: הלכה כרבי שמעון (ז) דמדרבנן ניגהו ולא מחמרינן כולי האי : באלי. שם חכם : ה"ג כי אמר רבי יוחנן הלכה אדלא להתענאה. דימים הכתובים במגילת תענית דלא להתענאה לפניהן אסורים ולאחריו מותרין כר' יוסי ולא כר"מ דאמר אף לפניהם מותר אבל אדלא למספד דאין הלכה כרבי יוסי [דאמר] לפניו ולאחריו אסור אלא כר"מ דאמר לפניו אסור לאחריו מותר : ומי א"ר יוחנן הכי. דלפניו מיהא אסור כרבי יוסי : מקדימין. שקראו קודם זמנה :

תוספות

הלכו והפגינו. הפיגו לשון נהי וצעקה. אי שמים גרסינן פירוש שמים להקב"ה היו צועקין למה יאמרו הגוים איה אלהיכם ולהם אמרו וכי לאו אחיכם אנחנו וכו' : לא נצרכה אלא לחדש מעובר. פירוש דעברוה לאדר שלא נראה הלבנה עד יום ל' והוי ר"ח ניסן יום ל"א פירוש וא"כ האי כ"ט לא מצינו לאוסרו °משום יום שלפני ר"ח ניסן דיום ל' מפסיק בינתים משום הכי איצטריך לאוסרו משום יום שלאחר עשרים ותמניא : דאילו אי איקלע וכו'. שום גזרה מריש ירחא וכו' תמניא גופיה אסור דה"ל וכו' והקשה הקונטרס אכתי לימא תשעה ואפילו אי מיקלע שום גזרה ובטלינא לז' ימים וכו' אכתי אסור תמניא גופיה משום דהוי יומא דמקמי יומא דאיתותב חגא דשבועיא ותירץ הקונטרס הא לאו פירכא דהא מיו"ט גופיה דתמיד מבטלינן ליה והנא ניקום וניגזור משום קמי יומא דאיתותב חגא דשבועיא (ח) וכי האי מתרצינן לקמן ביום טורייינוס : רב אמר הלכה כר' יוסי דאמר לפניו אסור אבל לאחריו מותר. וא"ת כיון דאמר הלכה כר' יוסי היאך אנו מתענין לפני הפורים דאי משום דבטלה מגילת תענית מ"מ חנוכה ופורים לא בטלו וי"ל דהא דאמר חנוכה ופורים לא בטלו ר"ל הדינין שלהם לעשותן י"ט ודלא להתענאה בהון אבל בדינים דלפניהם בטלו עוד י"ל (ט) דכיון דיום שלפני הפורים שנתבטל מיו"ט דידהו שהיו רגילין לעשות בהן ונתבטלו יו"ט שלהם ה"נ יש לנו לומר שיבטלו משום טעם לפני הפורים דה"נ אמרינן בסמוך גבי יום שלפני נקנור וכו' וכן גבי יו"ט טורייינוס דכיון דבטלו מיום (י) שלהם לא יאסרו משום יו"ט הבא אחריהם דאסורים משום יום שלפניהם כמו כן ה"נ דכיון דיום שלפני הפורים נתבטל משום עצמו ומותר להתענות לא יאסר משום יום שלפני הפורים :

הלכה

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פ"ב מהלכות מגילה הלכה יג :

רבינו חננאל

לימא עד המועד. ומועד גופיה יום טוב הוא ולא צריך. ושנינן לאסור שלאחריו כר' יוסי דאמר ימים הללו בין לפניהם בין לאחריהם אסורין. אי הכי רישא דתני מריש ירחא דניסן. ואוקימנא דלא תנא ר"ח אלא לאסור יום כ"ט באדר. למה לי תיפוק דהוה לי' יום שלאחר כ"ח באדר ועשאוהו יו"ט. משום דבו בטל שמדא ואתא בשרתא טבא ליהודאי דלא יעידון מן אורייתא. ושני אביי לא נצרכה זו וזו אלא אם יזדמן להתעבר יהיה יום כ"ט אסור בו משום שהוא יום אחר כ"ח בו ויום ל' נמי יהיה אסור משום שהוא יום דמקמי יומא דאיתוקם ביה תמידא. ואקשינן נמי למה לי למימר מתמניא בניסן מימים טובים משום דקבעי דאיתותב חגא דשבועיא. תיפוק ליה דהוה ליה מן הימים טובים דאיתוקם בהו תמידא ושנינן לא נצרכא אלא דאי הדרי ביה רבנן ובטלי להני יומי דקבעו משום דאיתוקם תמידא דלא בטלי מנייהו אלא ז' יומי ויום ח' אסור מכלל יומא דאיתותב בהו חגא דשבועיא. השתא דאתית להכי כ"ט נמי דאי מקלעא כו' איתוקם תמידא ואיתותב חגא דשבועיא. מפורש במנחות בפרק רבי ישמעאל אומר עומר היה כו' איתוקם תמידא שהיו הצדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא תמיד דהוו דרשי את הכבש תעשה לשון יחיד ואהדרו להו רבנן את קרבני לחמי [תשמרו] שיהיו באין מתרומת הלשכה. ודחו דבריהם. ונתקיימו דברי רבותינו שלא יהיה תמיד בא אלא משל צבור. וכן הוו חולקים ואמרין אין עצרת חלה אלא לאחר שבת. ואהדרו להו רבנן ונדחו החזירו הדבר ליושנו שיהיו סופרים נ' יום ממחרת יו"ט של פסח. ולפי שנדחו דברי צדוקים ונתקיימו דברי הכמים עשאום אותם הימים טובים כימי גאולה מידי צורריהם. רב אמר הלכה כר' יוסי דאמר כל הכתוב במגלת תענית די לא למספד בין לפניו בין לאחריו אסור. [די לא להתענאה לפניו אסור] לאחריו מותר. ושמואל אמר הלכה כת"ק והוא ר"מ. וסתמא דמתני' דיליה היא דא' בדי לא למספד לפניו אסו' לאחריו מותר ובדלא לאתענאה בין לפניו ובין לאחריו מותר איני והא' שמואל הלכה כרשב"ג דאמר לפניהם ולאחריהם מותרים. ושנינן שמואל הלכה לקולא גמירי. מעיקרא סבר ליכא תנא דמיקל טפי מת"ק דמתני' דהוא ר' מאיר. ואמר הלכתא כת"ק. כיון דחזא רשב"ג דמיקל טפי אמר הלכתא כרשב"ג. אמר באלי א"ר יוחנן

מסורת הש"ס

ר"ה יט.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דלא יעידון מן אורייתא דלא למספד שפעם אחת כו' ואמרו אי שמים לא אחיכם אנחנו : (ב) שם כיון דשמעיה לרבן שמעון בן גמליאל דמיקל: (ג) רש"י ד"ה לא נצרכה כו' שני אדרים והראשון חסר והשני מלא דהשתא כי הוה: (ד) ד"ה רבא אמר כו' הד"א עם ד"ה דכל שלאחריו וכו' מוטל בין שני ימים והא דלא קאמר דאסור בהספד משום דהוי יום שלפניו משום דאי מיתסר כו' והאי דנקט כל שלאחריו : (ה) ד"ה לימא מתשעה ביה ותמניא : (ו) ד"ה ה"ג דאי כו' דהוה ליה יומא קמא דאיתותב ביה חגא כצ"ל והד"א עם ד"ה אכתי וכו' אסור תמניא גופיה ולגזור משום קמיה יומא דחג : (ז) ד"ה הלכה כר"ש ב"ג דמדרבנן : (ח) תוס' ד"ה דאילו כו' וכה"ג נמי מתרצינן : (ט) ד"ה רב כו' ועוד י"ל דכיון דימים שלפני הפורים נתבטלו : (י) בא"ד דכיון דבטלו מיו"ט שלהם כו' הבא אחריהם דלהוי אסורים משום:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ולא מאחרין) תא"מ :

רבינו גרשום

כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם אף פרועי ראש מחלי עבודה וכי היכי דאסרי רבנן שתויי יין בזמה"ז הכי ליסרו פרועי ראש. ותריצן הא דדייקת מינה לא כלום הוא דא"כ הוא עד דלא אתי יחזקאל מאן אמרה. בן נכר ערל לב זה כהן משומד בן שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים ערל בשר כהן שמתו אחיו מחמת מילה הכא נמי פרועי ראש מחלי עבודה גמרא גמירי לה ואמאי לא אסרי רבנן פרועי ראש כבשתויי יין תריצן כי גמירי מה שתויי יין במיתה וכו' לאחולי עבודה לא גמירי כלומר לא דייקינן האי ומינה אלא לעולם פרועי ראש לא מחלי עבודה להכי לא אסרי רבנן בזמה"ז אע"ג דאסרי בשתויי יין : ה"ג מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למיספד שהיו אומרים מינין מתנדב יחיד תמיד שהיו דורשין את הכבש אחד תעשה שהוא לשון יחיד וחכמים היו אומרים אינו אלא מתרומת הלשכה שהרי כתיב ביה לאשי דמשמע שבא ממקום ששאר קרבנות באין דהיינו מתרומת הלשכה. ומריש ירחא דניסן עד תמניא ביה נשאו ונתנו בדבר והודו מינין לחכמים: איתותב חגא דשבועייא דלא למספד שהיו מינין אומרין אין עצרת בא אלא [באחד] בשבת שהיו דורשין ממחרת השבת תספרו חמשים כלומר לאחר שבת בראשית הוי עצרת וחכ"א כתיב חמשים יום דמשמע כל יום שבא חמשים יום קובע עצרת וכתיב שבע שבתות תמימות תהיינה דמשמע תמימות ממש מאחד בשבת לאחד בשבת כאן שחל עצרת באמצע שבת הויין חמשים יום בלא שבע שבתות תמימות מאחד בשבת לאחד בשבת [כאן שחל עצרת באחד בשבת] : לא נצרכא לאסור שלפניו להכי קאמר דריש ירחא הוי יו"ם לאסור כ"ט דאדר בתענית ובהספד דאי משום מועד לא הוי אסור דדברי תורה אין צריכין חיזוק. כמאן כר' יוסי דאמר די לא למספד בין לפניו בין לאחריו אסור בהספד דאי דרבנן הא אמרו לאחריו מותר. אי הכי כיון דמוקמת ליה כר' יוסי עשרין ותשעה באדר נמי מאי איריא דהוה יומא מקמי דאיתוקם תמידא דקאמר להכי אסר מריש ירחא דניסן לאסור כ"ט באדר שלפניו תיפוק ליה דלהכי הוה אסור דהוה ליה יומא דבתר כ"ח דהוי יו"ם דאסור למספד והוי כ"ט אסור דהא אמר ר' יוסי בין לאחריו אסור. עדיין פריכנא מה לי למימר מריש ירחא דניסן לימא מתרי דניסן : והפגינו בלילה כדי שישמע קולם : אמר אביי להכי קאמר מריש ירחא לאסור שלפניו לחדש מעובר דהוי *) ל"א כ"ח קאסר ל' שלפניו דאילו משום כ"ח לא הוי אסור[אלא כ"ט : ה"ג רב אשי אמר אפי' תימא בחדש חסר ודפרכת כיון דמוקים לה כר' יוסי למה לי למימר מריש ירחא דניסן משום כ"ם כדי לאסור [לכ"ט] לאדר שלפניו תיפוק ליה דהוי יומא דבתר כ"ח תריץ כל שלאחריו בתענית אסור בהספד מותר כלומר האי דאמר ר' יוסי בין לפניו בין לאחריו אסור לא אמר לאחריו אסור אלא להתענאה אבל בהספד מותר ולהכי איצטריך מריש ירחא דניסן כדי שיהא כ"ט מוטל בין שני ימים טובים **) בין כ"ח לכ"ח דליהוי כיו"ם עצמו דאסור אפי' בהספד וכ"ש בתענית. נפרש מתניתין שלא פי' לעיל כך הורה המורה כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד כלומר אותם ימים טובים הכתובים במג"ת שמותרין כל כך דאסור להו למספד וכ"ש להתענאה לפניו אסור ***) בהספד ובתענית הואיל וחמור הרבה שביו"ם עצמו אסור אפי' בהספד לאחריו מותר בהספד ובתענית ר' יוסי אומר הואיל וחמור כך שאסור אפי' בהספד נחמיר נמי שבין לפניו ובין לאחריו אסור בין בהספד בין בתענית ודלא להתענאה כלומר ואותן ימים טובים דמג"ת שאינו חמור כל כך שאינן אסורין אלא בתענית אבל בהספד מותרין בין לפניו בין לאחריו הואיל וקל כ"כ [מותרין] ר' יוסי מחמיר מכ"מ אע"פ שקל כ"כ לפניו אסור : ת"ר אלין יומיא דלא להתענאה כלומר כל ימים טובים הכתובים במג"ת אסורין בתענית אבל יש בהן שאין אסורין בהספד ומקצתהון די לא למספד בהון יש מהן שחמורין הרבה שאפי' בהספד אסורין עכשיו נחזור ונפרש ההלכה כסדרה. מתמניא ביה עד סוף מועדיא איתוקם ביה חגא דשבועיא למה לי למימר מתמניא ביה לימא מט' ביה ותמניא גופיה אסור דהא אמרינן לעיל מריש ירחא עד תמניא ביה איתוקם תמידא תריץ להכי אצטריך למימר מתמניא דאי מקלע מילתא להוא יו"ם דתמידא

*) נראה דצ"ל דהוי ל' יום דנאסר ל' שלפניו וכו'. **) נ"ל בין כ"ח לריש ירחא דניסן. ***) הדבר צ"ע דהכי בהדיא אמר הש"ס לעיל דכל שלפניו או לאחריו אינו אסור רק בתענית.

גליון הש"ס גמ' כי אמר רבי יוחנן הלכה כר' יוסי אדלא להתענאה. וכעין זה פסחים יג ע"א מנחות לב ע"ב : רש"י ד"ה לא נצרכה וכו' דהשתא כי הוה אדר שני. עי' מג"א סי' תקלא ס"ק כ : תוס' ד"ה לא נצרכה. משום יום שלפני ר"ח ניסן. הלשון מגומגם דהא עיקר מה שאנו דנין דהוצרכו משום יום ל' דאינו שלאחריו דיום כ"ח :

לו א מיי' פ"ב מהלכות מגילה הלכה יג טור ש"ע א"ח סי' תרצו סעיף ג:

לז ב ג מיי' פ"א מהל' תעניות הלכה ז סמג עשין ג טוש"ע א"ח סי' תקעב סעיף ג:

לח ד מיי' פ"ב מהלכות תעניות הלכה טו יז טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ח:

[בערוך ערך הרג מפרש דשמעיה ואחיו הן המה הרוגי לוד הנזכרים בפסחים נ. וב"ב י: ע"ש]

תורה אור

מותרין בהספד ותענית אימת אילימא בני חמיסר וקא קרו ליה בארביסר ומי שרי והכתיב במגילת תענית *יום ארבעה עשר בו ויום חמשה עשר בו יומי פוריא אינון דלא למיספד בהון ואמר רבא **לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה ואלא בני ארביסר וקא קרי ליה בתליסר יום ניקנור הוא ואלא בני ארביסר וקא קרי ליה בתריסר יום טוריינוס הוא אלא לאו דקא קרו ליה בחדיסר וקתני מותר בהספד ובתענית לא בני ארבעה עשר וקא קרו ליה בתריסר ודקאמרת יום טריינוס הוא יום טריינוס גופיה בטולי בטלוהו הואיל ונהרגו בו *שמעיה ואחיה אחיו כי הא דרב נחמן גזר תעניתא בתריסר אמרו ליה רבנן יום טוריינוס הוא אמר להו יום טוריינוס [א] גופיה בטולי בטלוהו הואיל ונהרגו בו שמעיה ואחיה אחיו ותיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני ניקנור אמר רב אשי השתא איהו גופיה בטלוהו משום יום ניקנור ניקום ונגזר מאי ניקנור ומאי טוריינוס דתניא ניקנור אחד מאפרכי יוונים היה ובכל יום ויום היה מניף ידו על יהודה וירושלים ואומר אימתי תפול בידי וארמסנה וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים ואמרו פה שהיה מדבר בגאוה וידים שהיו מניפות על ירושלים תעשה בהם נקמה מאי *טוריינוס אמרו כשבקש טוריינוס להרוג את לולינוס ופפוס אחיו בלודקיא אמר להם אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם יבא אלהיכם ויציל אתכם מידי כדרך שהציל את חנניה מישאל ועזריה מיד נבוכד נצר אמרו לו חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורין היו וראויין היו ליעשות להם נס ונבוכד נצר מלך הגון היה וראוי ליעשות נס על ידו ואותו רשע הדיוט הוא ואינו ראוי ליעשות נס על ידו ואנו נתחייבנו (א) כליה למקום ואם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש לו למקום והרבה דובין ואריות יש לו למקום בעולמו שפוגעין בנו והורגין אותנו אלא לא מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך אלא שעתיד ליפרע דמינו מידך אעפ"כ הרגן מיד אמרו לא זזו משם עד שבאו דיופלי מרומי ופצעו את מוחו בגיזרין: אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי כו' אין גוזרין תענית בראשי חדשים כו': וכמה הויא התחלה א) רב אחא אמר שלש רבי אסי אמר אחת אמר ב) רב יהודה אמר רב זו דברי רבי מאיר שאמר משום רבן (שמעון בן) גמליאל אבל חכמים אומרים מתענה ומשלים ג) דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים:

הדרן עלך סדר תעניות כיצד

סדר תעניות אלו ד) האמור ברביעה ראשונה אבל צמחים ששנו מתריעין עליהן מיד וכן שפסקו גשמים בין גשם לגשם ארבעים יום מתריעין עליהן ה) מפני שהיא מכת בצורת ירדו לצמחין אבל לא ירדו לאילן לאילן ולא לצמחין לזה ולזה אבל לא לבורות לשיחין ולמערות מתריעין עליהן מיד וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים דכתיב °והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר חלקה אחת תמטר וגו' (עמוס)

אותה

א) גי' רי"ף רש"י ורא"ש ר' אחא כו' ר' יוסי כו' ועי' מ"מ מהל' תענית פ"א הלכה ז ב) [עירובין מא.] ג) [שם מא:] ד) גי' הרא"ש האמורים וכ"ה ברש"י שברי"ף וכר"ן ה) מיד כ"ה במשנה שבמשניות ובר"ף ורא"ש

תוספות

הלכה מתענה ומשלים. פי' הא דקפסק הלכה מתענה ומשלים אר"ח קאי דאי אחנוכה ואפורים אינו יכול להתענות ליום משתה ושמחה כתיב:

הדרן עלך סדר תעניות קמא

מתריעין עליהם מיד ומתענין כמו כן. ואפילו בראשונות שחומר האחרונות נוהגין בו ואם תאמר (ז) הא דמתריעין משמע דמתריעין ומתענין אמאי צריך לפרש במתני' בסמוך אותה העיר מתענה ומתרעת כיון דסתם מתריעות משמע תרוייהו ויש לומר משום דבעי לאפלוגי ר' עקיבא בסיפא דקאמר מתריעות ולא מתענות:

לא

רש"י

מותרין בהספד ובתענית. בני ט"ו (ב) קריאת מגילה דכרכין קודם זמנה כדמפרש התם בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו שהכפרים מקדימין ליום הכניסה מותרין אותן ימים שקראוה קודם זמנה בהספד ותענית: בני חמיסר. דהיינו כרכים המוקפין חומה מימות יהושע בן נון וקא קרי בארביסר כגון שהלך לכפר וקרא עמהן דפרוז בן יומו נקרא פרוז כדאמרינן במגילה (דף יט.): מי שרי. י"ד אפילו לבני ט"ו בהספד ותענית: ואמר רבא לא נצרכה. לכתוב במגילת תענית לגזור ההספד ותענית לבני י"ד בי"ד ולבני ט"ו בט"ו דהא קרא כתיב בהדיא להיות עושים את ימי הפורים האלה וגו': אלא לאסור את של זה בזה. כגון בני ט"ו (דקרו) בי"ד ובני י"ד בט"ו: בני ארביסר. נינהו כפרים ועיירות: וקא קרי בי"ג. כגון שחל י"ד בג' בשבת ומקדימין ליום הכניסה: יום ניקנור הוא. לקמן מפרש ואסור בהספד ותענית: אלא בני י"ד וקרו בי"ב. שחל י"ד ברביעי בשבת והקדימו ליום הכניסה דהיינו י"ב: טורייטוס. בסמוך מפרשה: בחדיסר. שחל להיות י"ד באחד בשבת וכפרים מקדימין ליום הכניסה דהוו י"א ושמע מינה דאע"ג שהוא יום שלפני טורייטוס שרי בהספד ותענית: שמעיה ואחיה. חסידים היו ולא פירש מי הם דאותו שאכלו האריה עידו *היה ולא שמעיה: איפרכי. דוכוס: לולייטוס ופפוס אחיו. צדיקים גמורים היו: בלודקי'. היא לוד והיינו דאמרינן בכל דוכתא (ב"ב דף י:*) הרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן בגן עדן ויש אומרין שנהרגו על בתו של מלך שנמצאת הרוגה ואמרו היהודים הרגוה וגזרו גזרה על שונאיהן של ישראל ועמדו אלו ופדו את ישראל ואמרו אנו הרגנוה והרג המלך לאלו בלבד: אם מעמו כו': נתחייבנו הריגה. על חטא חייבי מיתות בית דין: דיופלין. שני שרים וכן מטרופולין של מלכים לשון שרים: בגזירין. מקלות כמו גזירי עצים: (ג) שלש. תעניות שני וחמישי ושני: וכמה הויא התחלה. שאינו מפסיק לאחר מכאן: רבי אחא ור' יוסי. (ד) אמוראי נינהו דלאו אורחא דתנאי לאשתעויי בגמרא כי האי גוונא: זו דברי ר"מ. ואדברי ר"מ דמתני' קאי דקתני אין משלימין: מתענה ומשלים. עד חשיכה:

הדרן עלך סדר תעניות קמא

סדר תעניות אלו. האמור בפ' ראשון (דף י') שבתחילה יחידים מתענין (ה) סדר תעניות ואחר כך צבור הולכין ומתענין עד י"ג אם לא נענו: ברביעה ראשונה. אם עבר זמן רביעה ראשונה של יורה ולא ירדו גשמים מתענין והולכין כסדר הזה: אבל צמחים ששנו. שנשתנו ממנהגן תחת חטה יצא חוח תחת שעורה באשה (ו) שלא היו חטים בשבולים או שינוי אחר מתריעין עליהן מיד אפילו בראשונות שכל חומר האחרונות נוהג בהן: בין גשם לגשם. בין רביעה ראשונה לשניה סימן בצורת היא: ירדו לצמחים אבל לא לאילן. מפרש בגמ': לבורות שיחין ומערות. *בבבא בתרא מפרש מאי בור ומאי שיח ומאי מערה וכולן בית כניסות מי גשמים לשתיה: שלא ירדו עליה גשמים דכתיב והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר וגו'. כגון שהמטיר בעיר זו ובחבירתה לא המטיר דקללה היא: [ב"ק נ:]

ה"ג

רבינו חננאל

הלכה כר' יוסי אדילא להתענאה דלפניו אסור איני והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה. ותנן במס' מגילה אע"פ שאמרו מקדימין כפרים ליום הכניסה ולא מאחרין. מותרין בהספד ובתענית בו ביום שקורין בו. וליכא לאוקומא להא מתני' בי"ד ובט"ו דקי"ל אע"פ שאין קורין בהן אסורין דתניא בהדיא ארביסר וחמיסר פוריא אינון די לא למספד בהון. ואמר רבא לא נצרכא אלא לאסור את זה בזה ואת של זה בזה. ואפילו מי שאינו יומו ואינו קורא בו אסור בתליסר ובתריסר נמי ליכא לאוקומא דהא יום נקנור ויום טוריינוס אינון וימים טובים נינהו. ליכא לאוקומא אלא כגון שהיה יום הכניסה בי"א וקורין בו ביום. ואע"פ שהוא יום לפני טוריינוס מותר בהספד ובתענית קשיא לר' יוחנן דאמר הלכתא כר' יוסי דאוסר לפניהם ושנינן יום טוריינוס בטולי בטלוה כו'. ושאר השמועה פשוטה היא: מתני' אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי כו'. אין גוזרין תענית בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו כו'. כמה הוא התחלה. ר' אחא אמר ג' ר' יוסי אומר אחת וקיי"ל כר' יוסי. ואסיקנא אם התחילו כו'. ט' באב שחל להיות ע"ש. פי' הא דתנינן בסוף בכל מערבין ומשתתפין ט' באב שחל להיות בע"ש כו'. קבלה בידינו כי פסח של אותה שנה היה ביום ה'. ומלאי תמוז דההיא שתא וחל ר"ח אב בחמישי. וחל ט' באב להיות בע"ש וחסרו אב ואלול חל להיות ע"ש ור"ה בשבת. דבר ברור הוא שיש לסנהדרין לקבוע חסירין זה אחר זה כפי המסורת שבידם. ובפירוש שנו בענין עצרת (ר"ה ו ע"ב) שניהן מלאין ה' חסרין ו' והם ניסן ואייר*) ור' עקיבא שגמע ביצה מגולגלת מסוכן היה משום שהיה חולה ואמרו לו הרופאים כי גמיעת ביצה מיד בלא מלח באחרית היום היא רפואתו. וכיון שראהו ר' יהודה נדמה לו דסבר המתענה בע"ש אינו משלים **) ט' באב שחל להיות בע"ש. כגון דאקלע פסח דההיא שתא בחמישי בשבת וחל ט' באב בע"ש לפי שהיה תמוז מלא וחיסרו (עוד לחדש) [אב ואלול] וחל ר"ה להיות בשבת: ירושלמי אפי' יחיד שקבל על עצמו תענית מתענה ומשלים. ירושלמי (ברכות פ"ד) י"ח ברכות שבכל יום כנגד י"ח מזמורים שמראש תהלים עד יענך ולמה רגשו גוים אינו מן המנין. דברכת המינים ביבנה תקנוה. וכנגד י"ח פעמים שכתוב בתורה אברהם יצחק ויעקב. גם ויקרא בהם שמי ושם אבותי בכלל. וכנגד י"ח צוויים שכתוב בתורה בפרשת המשכן שני מן ואתו אהליאב עד סוף הספר. ז' ברכות של שבת כנגד ז' קולות שכתוב בהבו לה' בני אלים וכנגד ז' אזכרות שכתוב במזמור שיר ליום השבת. ט' ברכות של ר"ה כנגד ט' אזכרות הכתובים בפרש' חנה ובסוף כתיב ה' ידין אפסי ארץ. כ"ד ברכות של תענית צבור כנגד כ"ד רנה תחנה תפלה שכתובים בפרשת שלמה. ר' זירא אמר יחיד בתענית צבור צריך להזכיר עננו ה' עננו כו'. ואסיקנא איכן אמרה כלילי שבת וכיומו. וקיי"ל ש"צ אומר בין גואל לרופא חולי. יחיד בשומע תפלה. ר' אחא אמר יחיד בט' באב צריך להזכיר מעין המאורע והוא רחם ה' עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך. ועל העיר האבלה ההרוגה כו' עד ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. והיכן אומרה הכי ר' ירמיה כל דבר שהוא להבא אומרו בעבודה לשעבר אמרו בהודאה כדתנן (פ"ט דברכות) ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבוא. כל הברכות כולן אחר חותמיהן. ואינו אומר בברכה פסוק כלומר אינו מזכיר פסוק לבדו וחותם ברכה. ואלין דאמרי צהלי ורוני יושבת ציון וחותם בברכה אין בו משום ברכת פסוק. ר' זעירא צם תת"ק תענית ולא חשש למגלת תענית. ר' יעקב בר מפקיד לספריא ***) אין אתת בך אנשי שאיל לכון אמרון ליה (הכל) [בכל] מתענין חוץ משבתות וי"ט ור"ח. וחוש"מ וחנוכה ופורים. והלכתא אפילו יחיד שקבל עליו תענית בע"ש מתענה ומשלים (עירובין מא:): הדרן עלך סדר תעניות כיצד

סדר

*) מכאן ועד וחל ר"ה להיות בשבת הובא בתוס' עירובין דף מ"א ד"ה ביום בשם רבינו ע"ש היטב. **) זה נכלל במ"ש למעלה ואולי ע"ס כאן. ***) בירושלמי לפנינו הגי' אין אתת איתא מישאל נכון אמרון לה וכו' וע"ש במפרש.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואנו נתחייבנו הריגה למקום אם אין אתה הורגנו כו' יש לו למקום הרבה דובין ואריות: (ב) רש"י ד"ה מותרין וכו' בני ט"ו דכרכין ובני י"ד דכפרים ועיירות שקראו מגילה קודם זמנם כדמפרש התם מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו לא פחות ולא יותר כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו כפרים ועיירות גדולות קורין בי"ד אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה: (ג) ד"ה שלש כו' נ"ל אחר ד"ה וכמה כו': (ד) ד"ה רבי אחא ורבי יוסי אמוראי נינהו. נ"ב לפי הגירסא שלפנינו דגרס רבי אסי לא היה צריך לפרש דפשיטא דאמוראי נינהו: (ה) רש"י ד"ה סדר תעניות כו' שבתחלה יחידים מתענין ואחר כך צבור הולכין ומתענין עד י"ג תעניות אם לא נענו כצ"ל ותיבות סדר תעניות נמחק: (ו) ד"ה אבל כו' תחת שעורה באשה או שינוי אחר כו' כצ"ל ותיבות שלא היו חטים בשבולים נמחק: (ז) תוס' ד"ה מתריעין כו' וא"ת כיון דהא דמתריעין משמע:

מגילה ה: [שם]

רבינו גרשום

דתמידא דלא ניבטיל אלא שבעה אבל תמניא אסור משום דאיתותב ביה חנא דשבועיא. השתא דאתת להכי דתרצת משום דאי איקלע מילתא ובטיל ליה עשרין ותשעה נמי דפרכת למה לי' למימר מריש ירחא דניסן משום לאסור כ"ט באדר תיפוק ליה דהוה יומא דבתר כ"ח לעולם להכי אמר מריש ירחי' דניסן כדי לאסור כ"ט באדר שלפניו דאי איקלע מילתא ובטליניה לכ"ח כו': אמר רב הלכה כר' יוסי דאמר דאי לא למספד בין לפניו ובין לאחריו אסור: ושמואל אמר הלכה כר"מ ת"ק דר' יוסי דסתם מתני' ר"מ וקאמר לפניו אסור לאחריו מותר: מי אמר שמואל הכי דאמר לפניו אסור מעיקרא דשמעיה לר"מ דמיקל יותר מר' יוסי דר"מ אינו אוסר אלא לפניו ור' יוסי אוסר בין לפניו בין לאחריו. אדלא להתענאה דקאמר ר' יוסי לפניו אסור לאחריו מותר ולא אדי לא למספד דקאמר אסור בין מלפניו בין לאחריו: מותרין בהספד ובתענית באותן שמקדימין לאסור את של זה בזה וקורין בט"ו אסור בי"ד בהספד ובתענית. יום ניקנור הוא ואין מותרין בהספד ובתענית אלא לאו בחדיסר וקתני מותרין אע"ג דהוי יומא דמקמי יום טוריינוס ומי אמר ר' יוחנן הלכה כר' יוסי דלפניו אסור לעולם בני ארביסר דקרו בתריסר ולהכי מותרין דלא הוי יומא טבא: תיפוק ליה דתריסר הוי יומא דמקמיה יום ניקנור ולא ליהוי מותר בהספד ובתענית: דיופלי · שלוחים: בגיזירין. קופיץ: וכן בת"ב שחל להיות בע"ש אין משלימין: וכמה הויא התחלה דקאמר אם התחילו אין מפסיקין רב אחא אמר שלש שאם היו ג' תעניות קודם ר"ח ורביעי בר"ח אין מפסיקין זו דברי ר"ג דאמר אם התחילו אין מפסיקין אבל אין משלימין:

הדרן עלך סדר תעניות כיצד

סדר תעניות האמור כל אילו תעניות דאמרן לעיל דאין גוזרין לאלתר ברביעה ראשונה ולא ירדו גשמים אבל צמחים ששנו שנשתנה מראה שלהן מתריעין עליהן מיד קודם הרביעה שלישית להתענות ומי אמרת לאלתר ברביעה ראשונה מתענין. אבל יבשו לא דכיון שיבשו לית להו תקנתא כלל ואי מתריעין עליהן

הגהות הגר"א [א] גמ' אמר להו יום טוריינוס (גופיה) תו"מ:

רש"י

ה"ג אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות. ולפיכך מתענות (ה) שאותה העיר שלא ירדו עליה גשמים תלך לקנות התבואה באותה העיר ויהיה בה רעב: או מפולת. שהומותיה והבתים נופלין ברוח: מתריעים בכ"מ. אם (ו) ירלאו באספמיא מתריעין בבבל בבבל מתריעין באספמיא כדקתני טעמא בסיפא מפני שהיא מכה מהלכת אם במקום אחד היא מתריעין עליה כל השומעין כדי שלא תבא עליהן: שדפון. בתבואות: ירקון. חולי: חיה רעה. משכלת בני אדם: חרב. חיילות ההולכין להרוג ולהשחית בכל מקום: מלא תנור. מפרש בגמ': לעריהם. בא"י: באשקלון. בארץ פלשתים: ועל שאכלו זאבים. שהיא חיה רעה ומכה מהלכת היא: שנראו. ובאו בעיר: מתריעין. בענגו: המטורפת. מלשון טרף אבבא (ברכות דף כח.) ומלשון ביצה טרופה (עדיות פ"ב מ"ד) כו' כדמפרש בפרק שלמעלה (דף יד.): שמעון התימני. מתמנה היה: שלא תבא. ליפנא מעליא נקט: מרוב גשמים. לאו כגון שירדה על עיר אחת ועל עיר אחת לא ירדה שהם ודאי שתיהן נקללה כדאמר רב יהודה (לעיל ו:) תמטר *מקום מטר שמקלקל תבואה אלא כבר ירדו וטורח הם לבני אדם אבל אינן מקלקלין תבואות וטעמא מפרש בגמרא למה אין מתריעין: תנורי פסחים. שהם בתנורות ושל חרס הן ומטלטלין אותן שלא ימוקו בגשמים: גשמי בורות. שיפוע גשמים למלאות בורות: ונדבות. רצון ועין יפה: אבן הטוען. אבן טוען היתה בירושלים וכל מי שאבדה לו אבידה כו' בבבא מציעא (דף כח:): לנדות. (ז) על כבוד הרב: מתחטא. פורפי"ש בלע"ז ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך:

גמ' רביעה ראשונה ושניה לשאול. שאף על פי שלא ירדו גשמים לא בראשונה ולא בשניה לא היו מתענין אלא שואלין וקשיין מתני' דקתני סדר תעניות אלו האמור ברביעה ראשונה וברייתא אהדדי: הכי קאמר כו'. (ח) וכגון רביעה ראשונה שניה ושלישית דכולי יורה קרי ליה רביעה [א] כך שמעתי: דוקא נשתנו. דכי נשתנו ודאי הוא דמתריעין מיד דצריך להתפלל עליה (ט) שיחזיר ביופי כתקנן: אבל יבשו. לא צריך דמכאן ואילך לא יועיל והוא תפלת שוא אפילו יבשו כשהן חטין עדיין דקין אפילו הכי לא מתריעין: הכי גרסינן פשיטא (י) שנו תנן לא צריכא דאקון מהו דתימא כו': דאקון. שעלו בקנה שנתקנו מעט לאחר שנתייבשו: מהו דתימא אקנתא מילתא היא. דהואיל ונתקנו מעט אם יתפלל מועיל להם קא משמע לן רב נחמן דאקנה לאו מילתא ל"א אבל יבשו לא דממילא חוזרין: לא צריכא דאקון. שעלו בקנה מהו דתימא אקנתא מילתא היא דכיון שעלו בקנה ועדיין לא בשלו כל צרכן ודאי אי לא מתריעין הו לא גדלי קמשמע לן דלאו מילתא היא דאף על גב דאקון אכתי גדלי טפי: נהרא אנהרא בצורתא. בשאין תבואה בעיר אחת ויש בעיירות אחרות ואפשר להביא מזה לזה דרך נהר בספינה: בצורתא

משנה

אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות רבי עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות וכן עיר שיש בה דבר או מפולת אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות רבי עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות איזהו דבר עיר המוציאה חמש מאות רגלי ויצאו ממנה ג' מתים בג' ימים זה אחר זה (א) הרי זה דבר פחות מכאן אין זה דבר על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ועל החיה רעה ועל החרב מתריעין עליה מפני שהיא מכה מהלכת מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון ועוד גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן רבי יוסי אומר לא על שאכלו אלא על שנראו: *על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה נכרים או נהר ועל הספינה המיטרפת בים ר' יוסי אומר (ב) לעזרה ולא לצעקה שמעון התימני אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים: על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליהן חוץ מרוב גשמים מעשה שאמרו לו לחוני *המעגל התפלל שירדו גשמים אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימוקו התפלל ולא ירדו גשמים מה עשה *עג עוגה ועמד בתוכה ואמר לפניו רבש"ע בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך התחילו גשמים מנטפין אמר לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות התחילו לירד בזעף אמר לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה ירדו כתיקנן עד שיצאו ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים באו ואמרו לו כשם שהתפללת עליהם שירדו כך התפלל שילכו להן אמר להם *צאו וראו אם נמחית אבן *הטועין *שלח לו שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גוזרני עליך (ג) נידוי אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שהוא מתחטא על אביו ועושה לו רצונו ועליך הכתוב אומר ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך: (*מתני') היו מתענין וירדו להם גשמים *קודם הנץ החמה לא ישלימו לאחר הנץ החמה ישלימו ר"א אומר קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות אמר להם ר' טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו יו"ט ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול:

גמ' סדר תעניות האלו האמור ברביעה ראשונה ורמינהי רביעה ראשונה ושניה לשאול שלישית להתענות אמר רב *יהודה ה"ק סדר תעניות האמור אימתי בזמן שיצאה רביעה ראשונה ושניה ושלישית ולא ירדו גשמים אבל ירדו גשמים ברביעה ראשונה וזרעו ולא צמחו אי נמי צמחו וחזרו ונשתנו מתריעין עליהן מיד אמר רב נחמן דוקא נשתנו אבל יבשו לא פשיטא נשתנו תנן לא צריכא (ד) *דאקון מהו דתימא אקנתא מילתא היא קמשמע לן: וכן שפסקו גשמים בין גשם לגשם כו': מאי מכת בצורת אמר רב יהודה אמר רב מכה המביאה לידי בצורת אמר רב נחמן נהרא אנהרא בצורתא

תורה אור: משלי כג

תוספות

לא נריכא דאקון. פי' לאחר שעלו בקנה נתייבשו מהו דתימא אקנתא מילתא היא פי' דהואיל ועלו בקנה ולא נתבשלו כל צורכם ליבעי התרעה קמ"ל דלאו מילתא היא: **נהרא** אנהרא בנורתא. פי' (כ) (*הכי) בשאין תבואה בעיר ויש הרבה בשאר עיירות ויכולין להביא מזו לזו הייתו מקרי בנורת ולא מקרי רעב (ל) ומאחר שיכולין להביא ע"י הנהר דליכא אלא טרחא זעירא ומהאי כלומר מדבר מועט כזה אין מתריעין מדינתא אמדינתא פירוש שצריך להוליא ממדינה למדינה אחרת ע"י חמורים וסוסים והז מתריעין דאי אפשר להביא בשפע כ"כ כמו בספינות ל"א נהרא אנהרא כלומר אם יבש הנהר זה וצריך להסב נהר אחר לכאן אי נמי צריך להמתין עד שיגדל הנהר האחר ויבא בכאן זה בנורת ולא מתריעין מדינתא אמדינתא אם יבשו כל הנהרות שבזו העיר וצריכין להביא מים מעיר אחרת כפנא וקשה דבמתני' משמע דאבנורת (מ) מתענין דקתני מתריעין עליהן מפני שהיא מכת בנורת ויש לומר דמכת בנורת דמתני' הוי כמו דכפנא כאשר פירשתי שתחת חטה ילא חוח ומשום הכי מתריעין אע"ג דעדיין איכו רק בנורת הואיל וסופו רעב מתריעין אע"ג דאכתי לא הוו כפנא אבל לעולם אין מתריעין על מכת בנורת אי לא מלי לבא לידי רעב ולהכי קאמר הכא דנהרא אנהרא דלא הוי אלא כי בנורתא ולא מתריעין: נהירנא

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פ"ב מהלכות תענית הלכה טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף א וסעיף יב:
הקונטרס כצ"ל
ג ב ג מיי' שם הל' ב והל' ה טוש"ע שם סעיף ג:
ד ד מיי' שם הל' יא טוש"ע שם סעיף ח ט:
ה ה מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ו:
ו ו מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סעיף ח:
ז ז ח מיי' שם פ"א ה"ו ופ"ב מהלכות שבת הלכה כד סמג עשין ג טוש"ע שם סעיף יג וסי' רפח סעיף ט:
ח ט מיי' שם פ"ב הלכה טו טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף יא:
ט י מיי' שם פ"א הלכה טז טור ש"ע א"ח סימן תקסט סעיף א וסי' תקעה סעיף יא:
י כ מיי' שם טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף יא:
יא ל מיי' שם פ"ב הלכה טז טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ח:

[פי' פירש"י לקמן כג. ד"ה עוגה]
[ברכות יט.]
טעות הדפוס

לעיל יד. | תענית | נזיר דף נ"ב: מנחות לה: ד"ה דעגיל וכו' כדקרינן חוני המעגל על שם עוגה | ב"מ כח: | [שם איתא הטוען וע"ש תוס' מ"ש בשם ירושלמי] | [רש"י ע"ז לקמן כה:] | [גירי' רא"ש הונא] | [גירסת ג' ע"ש נ"ש על לשון דאקון שכתב רש"י וכן תוס' ד"ה לא צריכא]

רבינו חננאל

סדר תעניות האלו האמור ברביעה ראשונה כו'. תרצה רב יהודה הכי סדר תעניות האלו בזמן שיצתה רביעה ראשונה ושניה ולא ירדו גשמים. אבל אם ירדו גשמים וצמחו זרעים וחזרו ושנו. כלומר כמשו מתריעין עליהן מיד ודוקא שנו כעין כמוש אבל יבשו לגמרי אע"ג דההדור אקון אין מתריעין עליהן פי' אקון שחזרו לירוקתן כלומר חזרו לחיותן. ורבותינו הגאונים ז"ל אמרו האי אקון אקנתא לשון חזקה בלשון ארמית ובלשון הזה הוא בגטין (בפרק מי שאחזו קורדייקוס) [כל הגט דף ל ע"א] *) (פי' פרצידא דתותי קלא. זרע תבואה שהיא תחת אבן צומחת. פי' קלא מלשון (פסחים סב: וש"מ) שקל' קלא פתק ביה). מכת בצורת. פי' רב יהודה מכה הבאה לידי בצורת. [אר"נ נהרא אנהרא] הוצרכו האנשים המסתפקין מים מזה הנהר לילך לנהר אחר בצורת

*) כל הסגור שייך לעיל בגמרא ריש דף ד'.

רבינו גרשום

עליהן הוי תפלת שוא: דאקון שנראה להן קצת תקנה: נהרא אנהרא בצורתא כשצריכין להביא מים מנהר זה להשקות שדות שעל נהר אחר לפי שאין באותו נהר אחר מים כדי סיפוק להשקות שדותיו זהו סימן בצורת:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ג' מתים בג' ימים זה אחר זה (הרי זה דבר פחות מכאן אין זה דבר) תא"מ ונ"ב ס"א אין זה: (ב) שם ר' יוסי אומר לעזרה ולא לצעקה. נ"ב עי' פירושו בדף יד ע"א: (ג) שם אלמלא חוני אתה גוזרני עליך לנדות אבל מה אעשה: (ד) שם לא צריכא דהדר אקון מהו דתימא: (ה) רש"י ד"ה ה"ג אותה כו' לפיכך מתענות מפני שאותה העיר וכו' התבואה באותה שסביבותיה ויהיו בה רעב: (ו) ד"ה מתריעים בכ"מ אם נראה באספמיא כו' שהיא מכה מהלכת ולפיכך אף אם במקום אחד: (ז) ד"ה לנדות שמנדין על כבוד הרב שהטיח דברים לאמר לא כך שאלתי הס"ד: (ח) ד"ה הכי קאמר כו' כלומר סדר תעניות אלו אמור בשביל רביעה ראשונה כשעברה מכל וכל כגון רביעה ראשונה: (ט) ד"ה דוקא כו' להתפלל עליהן שיחזרו ביופי כתקנן אבל יבשו לא צריך כו' והוא תפלת שוא הד"א ומה"ד אבל יבשו. כשהן חטין עדיין כו': (י) ד"ה ה"ג פשיטא נשתנו תנן לא צריכא דהדר אקון מהו דתימא כו' דאקון שעלו כו' שנתייבשו מהו דתימא כו' דאקנתא לאו מילתא הד"א והס"ד: (כ) תוס' ד"ה נהרא כו' בשאין כצ"ל ותיבת הכי נמחק: (ל) בא"ד ולא מיקרי רעב דמאחר שיכולין כו' זעירא ומהאי מילתא כלומר כו' ע"י חמורים וסוסים כפנא פי' והז מתריעין: (מ) בא"ד דבמתני' משמע דאבצורת מתריעין דקתני מתריעין כו' כאשר פירש"י שתחת חטה

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה הכי קאמר כו' ליה רביעה. נ"ב ראשונה:

גליון הש"ס

גמ' כבן שהוא מתחטא. עי' מנחות דף סו ע"ב תד"ה כתף רננים:

יב א מיי' פ"ב מהלכות תעניות הלכה טז טוש"ע א"ח סי' תקעה סעיף ח :

יג ב מיי' שם הלכה יג טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף ס :

[נ"ל זוכר]

יד ג מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ח :

בצורתא . בצורת היא זו ולא רעב הואיל ויכולין ליטא בספינות : מדינתא אמדינתא . (ה) וצריכין להוליך ממדינה למדינה על ידי חמרים : כפנא . רעב ורעב קשה מבצורת לפי שאי אפשר להביא בשופי מ"ר (ו) לשון אחר נהרא אנהרא אם יבש מעיין זה וצריך להסב מעיין אחר בכאן אי נמי להמתין עד שיגדל נהר אחרת ויבא כאן בצורת הוא זה: מדינתא אמדינתא. אם יבשו כל הנהרות שבתוך העיר וצריכין להביא מים מעיר אחרת כפנא רעב הוא זה תקיפא מבצורתא : סאה בסלע ושכיחא. כי זבני סאה של חיטין בסלע דהיינו יוקר ומצויה לקנות בכל עת בצורתא : מעות ביוקר. אין מעות מצויות להן: נהירנא. אני זוכר : מדלית איסר. מאין מעות : דאתיא ניחא. ואמרינן בפירקא דלעיל (דף ג:) מיטרא ניחא לפירי ולתבואה ומיטרא רזיא לאילני (ז) דאתיא ניחא לפירי ואתיא רזא לאילנות : בשפיכתא. בכח גדול יותר מדאי דאינה טובה לא לזה ולא לזה שוב אמר רבי שפיכותא מטר דק ועבה יותר מדאי לאילני לא מהניא דלאו רזיא היא לצמחים נמי לא שהגשמים מרובין באין ושוטפין אותן:(ח)בפרוס הפסח. בימי הפסח [א] על בורות שיחין ומערות אם לא ירדו להן גשמים : [ב] אפילו בפרוס החג.להשקות זרעים ואת בהמתם:אם אין להם (ט) לשתות מתריעין וכו'. אפילו [ג] בפרוס החג דימות החמה נינהו אפילו הכי מתריעין משום דכולן צריכות לשתות: וכולן . כל אלו : בהיפרכיא שלהן . באותו מלכות שכלו שם מי בורות שיחין ומערות : ואסכרא . בולמ"לע בלע"ז פעמים שנקבע בתוך פיו של אדם ומת לשון כי יסכר פי דוברי שקר (תהלים סג) והיא סרונכה מיתה משונה : בזמן שיש בה מיתה . שהיא (י) משולחת מהלכת ומתים בה : על הגובאי . שמכלה את התבואה כל שהוא אפילו לא נראה אלא קנת בידוע שעתידין לבוא לרוב אבל חגב כל שהוא מצוי הוא ואינו מכלה כל כך כארבה : בשאר שני שבוע . דשמיטה אבל בשמיטה לא דהפקר נינהו : אפילו בשביעית . כל שעה צריכין לשתיה ואע"פ שהגשמים נוטלין לקרקע בשביעית : רבן שמעון בן גמליאל אומר . מתריעין על האילנות ואף על הספיחין של שביעית שאינן חשובין כל כך : צמוקין . שיורדין בקושי מלשון ושדיים צומקים (הושע ט) : למה הוא דומה . פרנסתו של כל (כ) השבת כולה : נאפת כתקנה.שיש לו פנאי לאפותה : פרנסתו בבת אחת . פרנסת כל השנה וטוחן אותה ביחד : נמצאת רחיים במה שאוכלת מן הכור כו' . שכן דרך שמשתייר מן הקמח ברחיים וכן כשהגשמים יורדין מרובים ומרביצין את הארץ ומה שהיו טרשים בולעים מן (ל) הרוב בולעין מן המיעוט ומה שהרוח מנשבת ובולעת מן הרוב בולעת מן המיעוט : נמצאת עיסה . עריבה שלשין בה את הבצק שמשתייר בשוליה מן העיסה (מ) אף גשמים כשיורדין מעט מעט נבלעין בטרשי' ואין מרביצין את הארץ: ה"ג מימיו מרובין (נ) אינו כלין וטיט מתגבל יפה מימיו מועטין הטיט אינו מתגבל יפה.מים אינן כלין ויוכלו לגבל טיט הרבה כמה שירצה : נקדימון בן גוריון.עשיר גדול היה:ואני אתן לך י"ב מעיינות מים . כלומר שירדו גשמים ויתמלאו כל המעיינות מים אותן מעיינות לא היו נובעין מים כל כך ואינן מתמלאין מאיליהן כשאר מעיינות :

ב"ב צא:

[רי"ף ורא"ש ל"ג שני ד' תיבות]

[ע' בערוך ערך סקמיון]

בצורתא מדינתא אמדינתא כפנא וא"ר חנינא סאה בסלע ושכיחא בצורתא ארבעה (א) ולא שכיחא כפנא א"ר יוחנן לא שנו אלא בזמן שהמעות בזול ופירות ביוקר אבל מעות ביוקר ופירות בזול מתריעין עליה מיד דא"ר יוחנן *נהירנא כד הוו קיימי ד' סאין בסלע והוו נפישי נפיחי כפן בטבריא מדלית איסר: ירדו לצמחין אבל לא לאילן: בשלמא לצמחים ולא לאילן משכחת לה דאתא ניחא ולא אתיא רזיא לאילן ולא לצמחין דאתיא רזיא ולא אתיא ניחא לזה ולזה אבל לא לבורות ולא לשיחין ומערות משכחת לה דאתיא רזיא וניחא *מיהו טובא לא אתיא אלא הא דתניא ירדו לבורות לשיחין ולמערות אבל לא לזה ולזה היכי משכחת לה דאתיא בשפיכותא ת"ר *מתריעין על האילנות בפרוס הפסח על הבורות ושיחין [א] ומערות (ב) אפילו בפרוס החג ועל כולן אם אין להן מים לשתות מתריעין עליהן מיד ואיזהו מיד שלהן שני והמישי ושני (ג) ועל כולן אין מתריעין עליהן אלא באפרכיא שלהן *ואסכרא בזמן שיש בה מיתה מתריעין עליה בזמן שאין בה מיתה אין מתריעין עליה *ומתריעין על הגובאי בכל שהוא רבי שמעון בן אלעזר אומר אף על החגב ת"ר מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע על הבורות ועל השיחין ועל המערות אפילו בשביעית רשב"ג אומר אף על האילנות בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים תניא אידך מתריעין על האילנות בשאר שני שבוע על הבורות על השיחין ועל המערות אפילו בשביעית רבן שמעון בן גמליאל אומר אף על האילנות מתריעין על הספיחין בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים תניא א"ר אלעזר בן פרטא מיום שחרב בית המקדש נעשו גשמים *צימוקין לעולם יש שנה שגשמיה מרובין ויש שנה שגשמיה מועטין יש שנה שגשמיה יורדין בזמנן ויש שנה שאין גשמיה יורדין בזמנן שנה שגשמיה יורדין בזמנן למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בא' בשבת נמצאת עיסה נאפית כתיקנה ונאכלת כתיקנה שנה שאין גשמיה יורדין בזמנן למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בע"ש נמצאת עיסה נאפית שלא כתיקנה ונאכלת שלא כתיקנה שנה שגשמיה מרובין למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בבת אחת נמצאו ריחים טוחנות מן הכור (ד) מה שטוחנות מן הקב ונמצאת עיסה אוכלת מן הכור כמו אוכלת מן הקב שנה שגשמיה מועטין למה הוא דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו מעט מעט נמצאו ריחיים מה שטוחנות מן הכור טוחנות מן הקב נמצאת עיסה כמה שנאכלת מן הכור אוכלת מן הקב ד"א בזמן שגשמיה מרובין למה הוא דומה לאדם שמגבל את הטיט אם יש לו מים רבים מים אינן כלין והטיט מגובל יפה אם יש לו מים מועטין מים כלים והטיט אינו מתגבל יפה ת"ר פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשתות הלך נקדימון בן גוריון אצל אדון אחד אמר לו הלויני שתים עשרה *מעיינות מים לעולי רגלים ואני אתן לך שתים עשרה עינות מים ואם איני נותן לך הריני נותן לך שתים עשרה ככר כסף וקבע לו זמן כיון שהגיע הזמן ולא ירדו גשמים בשחרית שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך שלח לו עדיין יש לי זמן כל היום כולו שלי הוא בצהרים שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך שלח לו עדיין יש לי שהות ביום במנחה שלח לו שגר לי או מים או מעות שיש לי בידך שלח לו עדיין יש לי שהות ביום לגלג עליו אותו אדון אמר כל השנה כולה לא ירדו גשמים ועכשיו

ס"א מעלות

נהירנא . פירוש (*זכור) אני . בהפרכיא שלהן . פי' באותו מלכות :

רבן שמעון בן גמליאל אומר אף על האילנות בשביעית מפני שיש בהם פרנסה לעניים . פי' הם הספיחים היוצאין מהן ונ"ל דסבר כמ"ד (פסחים דף נא:) ספיחי זרעים אסור דהיינו ר' עקיבא מדקאמר על האילנות ולא קאמר על הספיחים :

נקדרה

רבינו חננאל

בצורת כלומר עצירת המטר מדינה להביא ממדינה אחרת רעב . א"ר יוחנן ל"ש אלא שהמעות בזול ופירות ביוקר כלומר המשא ומתן מצוי ומרויחין בני אדם . אבל מעות ביוקר מתריעין מיד . וא"ר יוחנן נהירנא דהוו ד' סאין בסלע בטבריא והוו נפישי נפיחי כפן מדלית איסר . גשמי צמחים הבאים בניחותא . גשמי אילן היורדין ברזיא . לא לאילן ולא לזרעים אלא לבורות . כגון דנחתי בשפיכותא שוטפים ויורדין בבורות: ת"ר מתריעין על האילנות בפרוס הפסח ועל מי בורות שיחין ומערות בפרוס החג ועל כולן אינן מתריעין עליהן אלא באיפרכיא שלהן כלומר אנשי מקום בלבד . ואם אין להם מים לשתות מתריעין עליהן מיד ב' וה' וב' . ועל האסכרה כל זמן שהיא ממיתה . ומתריעין על הגובאי ועל החגב [ועל האילנות ועל הספיחין] ובאילנות ובספיחי' בשביעית מפני שיש בהן פרנסה לעניים . ר' אלעזר בן פרטא אומר מיום שחרב ביהמ"ק לא ירדו גשמי ברכה ונעשו צמוקים לעולם . שנה שגשמיה ירדו בזמנן דומה לעבד שנתן לו רבו פרנסתו באחד בשבת כו' . נמצאו טוחנין מן הכור כו' . מדה אחת נשארת בפי הריחיים בכור כמה שנשארת מן הקב . וכך נדבקת מן העיסה בסדקי העריבה ובסביבותיה מן המעט כמו מן הרב . וכן בהגבלת הטיט . אם יש לו מים בבת אחת כדי גיבול שופך ומגביל ואם אין לו אלא מעט שופך מה שבידו ועד שיבואו אחרים יבשו הללו וכאלו לא שפך בהן כלום . *) כך סוגיא כו' : ת"ר פעם אחת עלו ישראל לחג ולא היה [להם] מים לשתות הלך נקדימון כו'

*) אולי צ"ל כולה סוגיא פשוטה .

רבינו גרשום

מדינתא אמדינתא כפנא כשצריכין להביא מים ממדינה למדינה זו הוא סימן רעב : סאה בסלע ושכיחא בצורתא ד' סאין בסלע ולא שכיחא אע"ג דלא הוה יוקר הואיל ולא שכיחא הוי כפנא דאתיא הכי והכי ניחא ורזיא מיהו טובא לא אתא דליהוי לבורות לשיחין ולמערות היכי משכחת לה כיון דאתא לבורות היינו רזיא היינו לאילן: דאתיא בשפיכותא דהוי טפי מרזיא דלא ניחא לאילן אלא לבורות . באיפרכיא שלהן באותן שכונות שצריכין להן בשאר שני שבוע אבל לא בשביעית הואיל ואין אוכלין פירות הגדילין בשביעית : מפני שיש בהן צדקה לעניים דעניים אוכלין פירות הגדילין בשביעית . נעשו מי גשמים צמוקין שאין באין בשפע : נמצא ריחים שאוכלות מן הקב אוכלות מן הכור כלומר שאין קולטין ריחים קמח יותר מן הקב דהיינו תקנתו : נמצאת עיסה שאין העריבה אוכלת מן העיסה מן הכור יותר מן הקב : וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים ועל האחרת ירדה ואותה העיר שלא ירדה

הגהות הב"ח

חטה כו' אע"ג דעדיין אינו בא רעב כ"א בצורת הואיל : (א) גמ' ושכיחא בצורתא ארבעה סאין בסלע ולא שכיחא כפנא : (ב) שם ת"ר כו' ושיחין ומערות בפרוס החג ואם אין להם מים כצ"ל ותיבות אפילו ותיבת על כולן נמחק: (ג) שם שני והמישי ושני וכולן אין מתריעין עליהן ותיבת ועל נמחק : (ד) שם רחיים טוחנות מן הכור כמה שטוחנות מן כו' אוכלת מן הכור כמה שאוכלת מן הקב : (ה) רש"י ד"ה מדינתא אמדינתא דצריכין להוליך : (ו) ד"ה כפנא כו' מ"ר הס"ד : (ז) ד"ה דאתיא כו' לאילני הס"ד : (ח) ד"ה בפרוס הפסח בימי הפסח הס"ד ואח"כ מה"ד על בורות וכו' גשמים הס"ד ואח"כ מה"ד בפרוס ותיבת אפילו נמחק : (ט) ד"ה אם אין להם מים לשתות מתריעין אפי' קודם פרוס החג : (י) ד"ה בזמן כו' שהיא מכה משולחת דמתים בה : (כ) ד"ה למה הוא דומה פרנסתו של כל השנה כולה : (ל) ד"ה נמלאת כו' שהיו טרשים בולעין מן המיעוט בולעין מן הרוב ומה שהרוח מנשבת ובולעת מן המיעוט בולעת מן הרוב : (מ) ד"ה נמלאת עיסה כו' מן העיסה הס"ד ומה"ד טוחנות מן הקב אף גשמים כו' : (נ) ד"ה ה"ג מימיו מרובין מים אינן כלין כו' מימיו מועטין מימיו כלין והטיט אינו מתגבל :

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה בפרוס הפסח . בימי הפסח הוא סה"ד

הגהות הגר"א

[א] גמ' ומערות בפרוס החג ואם אין כו' כצ"ל (וכ"ה ברי"ף ורא"ש ובתוספתא ומלת אפי' ליתא גם בגמ' דפוס ישן): [ב] רש"י ד"ה אפילו. רשום קו על מלה זו למחקה: [ג] שם ד"ה אם אין כו' אפי' קודם לפרוס החג . כצ"ל :

מסורת הש"ס

ועכשיו ירדו גשמים (א) נכנס לבית המרחץ בשמחה עד שהאדון נכנס בשמחתו לבית המרחץ נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא עצב נתעטף ועמד בתפלה אמר לפניו רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך עשיתי שיהו מים מצויין לעולי רגלים מיד נתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים עד שנתמלאו שתים עשרה מעינות מים והותירו עד שיצא אדון מבית המרחץ נקדימון בן גוריון יצא מבית המקדש כשפגעו זה בזה אמר לו תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך אמר לו יודע אני שלא הרעיש הקב"ה את עולמו אלא בשבילך אלא עדיין יש לי פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותיי שכבר שקעה חמה וגשמים ברשותי ירדו חזר ונכנס לבית המקדש נתעטף ועמד בתפלה ואמר לפניו רבונו של עולם הודע שיש לך אהובים בעולמך מיד נתפזרו העבים וזרחה החמה באותה שעה אמר לו האדון אילו לא נקדרה החמה היה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך מעותיי תנא לא נקדימון שמו אלא בוני שמו ולמה נקרא שמו נקדימון (ב) שנקדרה חמה בעבורו תנו רבנן *שלשה נקדמה להם חמה בעבורן משה ויהושע ונקדימון בן גוריון בשלמא נקדימון בן גוריון גמרא יהושע נמי קרא דכתיב °וידם השמש וירח עמד וגו' אלא משה מגלן אמר רבי אלעזר אתיא אחל אחל כתיב הכא °אחל תת פחדך וכתיב התם °אחל גדלך רבי שמואל בר נחמני אמר אתיא תת תת כתיב הכא אחל תת פחדך וכתיב התם °ביום תת ה' את האמרי רבי יוחנן אמר אתיא מגופיה דקרא °אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך אימתי רגזו וחלו מפניך בשעה שנקדמה לו חמה למשה: וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים כו': *אמר רב יהודה אמר רב ושתיהן לקללה °היתה ירושלם לנדה ביניהם אמר רב יהודה אמר רב לברכה כנדה מה נדה יש לה היתר אף ירושלים יש לה תקנה °היתה כאלמנה אמר רב יהודה לברכה *כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור עליה °וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים אמר רב יהודה לברכה דלא מוקמי מינן לא רישי נהרי ולא *גזיריפטי °והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים אמר רב יהודה אמר רב לברכה דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן *) מאי דכתיב °נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שבירכן בלעם הרשע אחיה השילוני קללן בקנה אמר להם לישראל והכה ה' את ישראל כאשר ינוד *הקנה מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו (ג) אין מזיזות אותו ממקומו אלא הולך ובא עמהן דממו הרוחות עמד הקנה במקומו אבל בלעם הרשע בירכן בארז שנאמר °כארזים *(עלי מים) מה ארז זה אינו עומד במקום מים ואין גזעו מחליף ואין שרשיו מרובין אפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו כיון שנשבה בו רוח דרומית עוקרתו והופכתו על פניו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים תנו רבנן לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז *מעשה שבא רבי אלעזר **) (בן ר') שמעון ממגדל גדור מבית רבו והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת נהר ושמח שמחה גדולה והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה

נזדמן

*) סנהדרין קה: **) [נ"ל ברבי]

תורה אור: יהושע י · דברים ב · יהושע ג · דברים ב · שם · איכה א · שם · מלאכי ב · מ"א יד · משלי כז · במדבר כד

ועכשיו ירדו גשמים. בתמיה: בוני שמו: נקדרה. זרחה לשון מקדיר שהיתה חמה קודרת ברקיע וזורחת פירטול"ר בלע"ז: הכי גרסי' נקדימון בן גוריון הא דאמרן: אתיא אחל אחל. כתיב במלחמת יהושע (יהושע ג) אחל גדלך ובמלחמת משה כתיב (דברים ב) אחל תת פחדך מה יהושע (ד) נקדמה לו חמה במלחמתו כדכתיב בהדיא אף משה כן שכן דרך הכתובין למד סתום מן המפורש ברמז בדיבור דומה לחבירו וגזירה שוה אחת מן י"ג מדות שניתנו לו למשה מסיני ובתחילת סיפרא מפורש: שתיהן לקללה. אקרא קאי האי דכתיב על עיר אחת אמטיר ועל עיר אחת לא אמטיר שניהם לקללה אותה שימטיר עליה רוב גשמים שמקלקלין את התבואה ואת שלא ימטיר אין גשמים ואין תבואה גדילה אשר לא תמטיר עליה מוסב הדבר על העב שהעב בלשון נקיבה דכתיב (מלכים א יח) הנה עב קטנה ככף איש עולה מים: ולא אלמנה גמורה. דהא לא כתיב אלמנה אלא היתה כאלמנה כאשה העומדת באלמנות חיות על בעלה שהלך ועתיד לחזור: דלא מוקמי מינן רישי נהרי. מוכסין: גזיריפטי. סרדיוטין מרוב בזיון: ונעתרות נשיקות שונא. נעתרות לשון הפך כדאמרינן במסכת סוכה (דף יד.) ויעתר לו מה עתר זה מהפך את התבואה פורקא בלע"ז אי נמי נעתרות לשון רבוי וייתור אינקרי"ש בלע"ז כמו העתרתם עלי דבריכם (יחזקאל לה): בירכן בארז. כארזים עלי מים (במדבר כד): ארז זה אינו עומד במקום מים כו'. ואע"ג דכתיב בקרא כארזים עלי מים ההוא לאו בלעם קאמר ליה דבלעם אמר כארזים והמלאך השיבו עלי מים וכן כולהו דבלעם אמר כנחלים דזמינין מתייבשין וקאמר ליה המלאך נטיו דאין יבשין לעולם והיינו דכתיב ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה על ידי מלאך שהושיבו על ידי מלאך: ואפילו כל הרוחות. שאינן קשות: רוח דרומית. היא קשה כדאמרינן (ב"ב ד' כה:) אילמלא בן נץ שמעמידה אין כל בריה יכולה לעמוד מפניה שנאמר המבינתך יאבר נץ יפרש כנפיו לתימן: ומטייל. לשמוח: נזדמן

נקדרה. כמו מקדר בהרים (עירובין נח:) כלומר שמנקב הרקיע: גזיריפטי. פירוש סרדיוטין ושוטרי העם במקל: ונעתרות נשיקות שונא. פירוש (ה) כלומר נאמנים פצעי אוהב וחילופיהן בשונא ונעתרות לשון *הפוך בעתר פורק"א בלע"ז שמהפכין בה את התבואה והכי פשטיה דקרא פצעי אוהב נאמנים שהוא עושה לטובה אפילו כשמכה חבירו מתכוין לטובה ונשיקות שונא הם להיפך שעושה הכל לרעה וי"מ פשטיה דקרא הכי נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא כלומר ונעתרות לשון ריבוי כלומר נשיקות שונא דומים הם למשא כלומר הם מרובות ולמשא לעולם וי"מ הכי כשאוהבים עושים מריבה ושונאים זה את זה השנאה נאמנה והכי פירוש נאמנים פצעי אוהב הפלעים זהו השנאה שבין אוהבים הם נאמנות ונעתרות נשיקות שונא פי' דכששונאים עושים שלום זה לזה השלום והפשרה שביניהן אמנה וקיימת והיינו נעתרות נשיקות שונא כלומר נשיקות שונא נעתרות: מה ארז זה. פירוש דאע"ג דכתיב ביה בקרא עלי מים ההוא לאו בלעם קאמר ליה אלא מלאך וכן כולהו בלעם אמר כנחלים ומלאך אמר נטיו דאין מתייבשים וכן עלי נהר: נזדמן

[סוכה יד. יבמות סג.]

רבינו חננאל

תנא לא נקדימון שמו אלא בוני שמו. ומפני שנקדמה לו חמה נקרא נקדימון. והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר. אמרו שתיהן לקללה. זו שגשמיה מרובין יותר מראי ממשמשין הארץ ואינה עושה פירות. ומי שגשמיה נעצרים אינה מצמחת. היתה ירושלם לנדה. לברכה שיש לה היתר לבעל כנדה. היתה כאלמנה שנער בה בעלה. לא אלמנה ממש. נבזים ושפלים לברכה שאין מהן שרים למלחמה ולהשתמש אותם לעבודת המלך. קנה במים שרשיו מרובים וגזעו מחליף הולך ובא עם הרוחות כו'. ת"ר מעשה בר' שמעון בן אלעזר

רבינו גרשום

עליו מתענה: שתיהן לקללה. אותה שלא ירדה עליה ואותה שירדה עליה ושתיהן מתענות: דלא מוקמי מינן גזי ריפטי ולא מיגרו (פי') [בן]: כארזים עלי מים הוא אמר כארזים *) ורוח הקודש משיבה עלי מים שגזעו מחליף:

*) עי' תוס' ד"ה מה ארז.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועכשיו ירדו גשמים מיד נכנס לבית המרחץ בשמחה ובעוד שהאדון נכנס כו' מעיינות מים והותירו בעוד שיצא האדון כו' חזר ונכנס נקדימון בן גוריון לבית המקדש כו' אהובים בעולמך וכשם שעשית נס כן עשה מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים (ב) שם ולמה נקרא שמו נקדימון שעמדה [אולי צ"ל שנקדמה] לו חמה: (ג) שם באות ונושבות בו (אין מזיזות אותו ממקומו) תא"מ ונ"ב ס"א אינו הולך ובא עמהן: (ד) רש"י ד"ה אתיא כו' מה יהושע נקדרת לו חמה: (ה) תוס' ד"ה ונעתרות כו' פירוש נאמנים כו' כצ"ל ותיבת כלומר נמחק:

ע"ז כה. · לעיל ו: · סנהדרין קד. ע"ש · [גי' ערוך ערך גז ו' גאזי דפטאי] · [נ"ל הקנה במים] · במדבר כד [ילקוט ליתא וכן משמע מדברי תוספות ד"ה מה ארז וכו' וכ"מ מרש"י] · [אבות דר"נ פמ"א מס' ד"א פ"ד ובשניהם אי' ר"ש בן אלעזר]

נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר אמר לו שלום עליך רבי ולא החזיר לו אמר לו ריקה כמה מכוער אותו האיש שמא כל בני עירך מכוערין כמותך אמר לו איני יודע אלא לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית כיון שידע בעצמו שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו ואמר לו *נעניתי לך מחול לי אמר לו איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו יצאו בני עירו לקראתו והיו אומרים לו שלום עליך רבי רבי מורי מורי אמר להם למי אתם קורין רבי רבי אמרו לו לזה שמטייל אחריך אמר להם אם זה רבי אל ירבו כמותו בישראל אמרו לו מפני מה אמר להם כך וכך עשה לי אמרו לו אעפ"כ מחול לו שאדם גדול בתורה הוא אמר להם בשבילכם הריני מוחל לו ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן מיד נכנס רבי אלעזר (א) בן רבי שמעון ודרש לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות: וכן עיר שיש בה דבר או מפולת כו': תנו רבנן מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות שאינן ראויות ליפול ולא הראויות ליפול הי ניהו בריאות הי ניהו שאינן ראויות ליפול הי ניהו רעועות הי ניהו ראויות ליפול לא צריכא דנפלו מחמת גובהייהו *אי נמי דקיימן אגודא דנהרא כי ההיא אשיתא רעועה דהואי בנהרדעא דלא הוה חליף רב ושמואל תותה אע"ג דקיימא באתרה תליסר שנין (ב) יומא חד איקלע רב אדא בר אהבה להתם אמר ליה שמואל לרב ניתי מר נקיף אמר ליה לא צריכנא האידנא דאיכא רב אדא בר אהבה בהדן דנפיש זכותיה ולא מסתפינא רב הונא הוה ליה ההוא חמרא בההוא ביתא רעיעא ובעי לפנוייה עייליה לרב אדא בר אהבה להתם משכי' בשמעתא עד דפנייה בתר דנפק נפל ביתא ארגיש רב אדא בר אהבה איקפד סבר לה כי הא *דאמר רבי ינאי לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר עושין לי נס שמא אין עושין לו נס ואם תימצי לומר עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו אמר רב חנן מאי קרא דכתיב °קטנתי מכל החסדים ומכל האמת [בראשית לב] מאי הוה עובדיה דרב אדא בר אהבה כי הא דאתמר *שאלו תלמידיו (*את רבי זירא ואמרי לה) לרב אדא בר אהבה [מגילה כח.] במה הארכת ימים אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני (ג) ולא הרהרתי במבואות המטונפות ולא הלכתי ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא ששתי בתקלת חברי ולא קראתי לחבירי *בהכינתו ואמרי לה *)בחניכתו אמר ליה רבא לרפרם בר פפא לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דהוה עביד רב הונא אמר ליה בינקותיה לא דכירנא בסיבותיה דכירנא דכל יומא דעיבא הוו מפקין ליה בגוהרקא דדהבא וסייר לה לכולה מתא וכל אשיתא דהוות רעיעתא הוה סתר לה *אי אפשר למרה בני לה ואי לא אפשר בני לה איהו מדידיה וכל פניא דמעלי שבתא הוה משדר שלוחא לשוקא וכל ירקא דהוה פייש להו לגינאי זבין ליה ושדי ליה לנהרא וליתביה לעניים זמנין דסמכא דעתייהו ולא אתו למיזבן ולשדייה לבהמה °קסבר מאכל אדם אין מאכילין לבהמה ולא ליזבניה כלל נמצאת מכשילן לעתיד לבא כי הוה [א] ליה מילתא דאסותא הוי מלי כוזא (ד) דמיא ותלי ליה בסיפא דביתא ואמר כל דבעי ליתי ולישקול ואיכא דאמרי מילתא דשיבתא הוה גמיר והוה מנח כוזא דמיא ודלי ליה ואמר כל דצריך ליתי וליעול דלא לסתכן כי הוה כרך ריפתא הוה פתח לבביה ואמר כל מאן דצריך ליתי וליכול אמר רבא כולהו מצינא מקיימנא לבר מהא דלא מצינא למיעבד

משום

רש"י

נזדמן לו אדם. יש ספרים שכתוב בהן אליהו זכור לטוב והוא נתכוון להוכיחו שלא ירגיל בדבר: ה"ג מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות שאינן ראויות ליפול ולא שראויות ליפול הי ניהו בריאות והי ניהו שאינן ראויות ליפול הי ניהו רעועות והי ניהו ראויות ליפול לא צריכא דקיימן אגודא דנהרא. מפולת שיש שם רוח חזק שמפיל החומות (ה) מפולת שאמרו מתריעין עליהן בבריאות קאמרינן שיהו החומות בריאות ואף על פי כן נופלות מכח נשיבת הרוח אבל אם היו החומות הנופלות רעועות אין מתריעין עליהן וכשאינן ראויות ליפול מתריעין עליהן ולא בראויות ליפול: לא צריכא. הא דקתני שאינן רעועות וראויות ליפול אלא כגון דקאי אגודא דנהרא על שפת הנהר שאע"פ שהיא בריאה ראויה היא ליפול שהמים מפילין אותה שמקלקלין את הקרקע ושוחקין את היסוד: כי ההיא אשיתא רעועה כו': באתרה. במקומה אף על גב דאינה ראויה ליפול דהא קמה באתרה כולי האי אפילו הכי כיון דרעועה היא לא הוו חלפי תותה אלא היו מקיף סביבותיה: מנכין. ממעטין: ה"ג לא הקפדתי בתוך ביתי (ו) ולא הלכתי בלא תורה. דכל שעתא הוה גריס: בהכינתו. שמכנים לו בני אדם (ז) כגון שם לווי: חניכתו. כמו חניכת אבות בגיטין עד י' דורות (גיטין דף פח·): ביומא דעיבא. יום המעונן דהוי רוח מנשבת ומסתפי דלא תפיל חומות: בגוהרקא. תיבה תלויה בעגלה ושרות יושבות בהן: וסייר. בודק תרגום פוקד (שמות לד) מסער כמו האי טבחא דלא סר סכינא קמיה חכם*: כי הוה ליה מילתא דאסותא רמי ליה אכוזא דמיא כו' לא גרסינן: זבין ליה ושדי ליה בנהרא. להכי זבין להו דאי הוה מסתייר מידי לגנבין אזלא לאיבוד דמכמשא בשבת ונמצא מכשילן לעתיד לבא דלא מייתי ירקי לסעודת שבת: דסמכא דעתייהו. שנסמכין עניים לאותו ירק ואומרים אין אנו צריכין לקנות ושמא לא ישתייר שם כלום ואין להן מה לאכול בשבת: אין מאכילין אותן לבהמה. משום ביזוי אוכלין (ח) ומחזי כבועט בטובה שהשפיע הקב"ה בעולם אי נמי משום דחסה תורה על ממונן של ישראל וזרק לנהר והולכין למקום אחר ומוצאין אותם בני אדם ואוכלין אותן כך שמעתי: מילתא דשיבתא. מנהג שדים שמזיקין למי שיאכל ואינו נוטל ידיו דשיבתא כהך דגרסינן במסכת יומא (דף עז:) אמר אביי משום שיבתא והוה תלי ליה להוא כוזא קמא כי היכי דלימשו ידייהו מינה: בר מהא. חוץ מזו דכל מאן דבעי הוה עייל ואכל:

משום

תוספות

נזדמן לו אדם אחד שהוא מכוער ביותר. במסכת דרך ארץ *מפרש דאותו אדם היינו אליהו ולטוב נתכוין כדי שלא ירגיל בדבר: לא צריכא דנפלי מחמת גובהייהו. פי' דהוו בריאות ולא היו ראויות ליפול אלא מחמת גובהן: אמר ליה דאיכא רב אדא בהדן דנפיש זכותיה. וצ"ל דתרי רב אדא הוו דהא רב אדא בר אהבה הוה בימי רבא דמצינו בכמה מקומות אמר רב אדא בר אהבה אמר רבא (ט) והא רב אדא בר אהבה דהכא משמע דהוה חבר לרב ולשמואל מדקאמר ליה שמואל לרב וקאמר ליה הא איכא רב אדא בהדן ואנן ידענא דרב יהודה היה תלמיד דרב ושמואל ורבא *הוה נולד ביום שמת רב יהודה ורב אדא היה תלמיד דרבא א"כ ע"כ צ"ל דתרי רב אדא הוו*: בהכינתו. פירוש בכינוי שמכנין אותו (י) בן אדם לגנאי בחניכתו פי' כינוי שם משפחתו שם לווי כמו שם חניכת אבות בגיטין עד עשרה דורות (גיטין דף פח·) כגון רבי אברהם אבן עזרא שכל בני משפחתו היו נקראים כך ודוקא לגנאי אבל לשבח מותר:

אמרו

עין משפט נר מצוה

[אפשר דבנוסחאות שהיה לפני תוס' היה כך אבל לפנינו ליתא]

טו א מיי' פ"ב מהלכות תענית הלכה יב טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף ד:

[קידושין עב:]

[וע"ע תוספות קידושין עב: ד"ה היום ותוס' ב"ב כב. ד"ה אמר]

רבינו חננאל

שפגע באחד ואמר כמה מכוער כלי זה שמא כל בני עירך מכוערים כמותך. כיון שידע שחטא התחיל לבקש מחילה. נפק ודרש לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז: מלתא דשיבתא פי' משקה של רפואה:

רבינו גרשום

בריאות נופלות. מתענין: דקמו אגודא דנהרא וה"ק (רעועות) [בריאות] ולא ראויות ליפול לאפוקי דקאי אגודא דנהרא דאע"ג דאין רעועות הואיל וראויות ליפול דאכלה להו מיא אין מתענין עליהן והויא לה *) נמי בריאות ראויות ליפול דקאי באתרא לאחר שהיתה רעועה דהא כיון דקם באתרא הויא כבריאה וכיון דהויא רעועה הויא ראויה ליפול. קטנתי מכל החסדים כלומר נתמעטו הזכיות בשביל נסים כי במקלי וגו'. בהכינתו שכבר קוראין לו ולא **) בחכינתי שאני קריתי לו שם. ביומא דעיבא ורזיקא ***) זבין להו דאי יתרי ומפסדי לא הוו מייתי בערב שבת אחר: ולא אתו למיזבן וזימנין דלא יתרי להו כלום וסמכו עליה ולא הוה להן מאכל. לשיבתא מילתא דשיבתא הוה גמיר שהיה יודע שרוח רעה שורה (על המים) [על הידים]. ותלי כוזא דמיא (נמי) [כלי] שנוטלין בה את ידיהן ונכנסין. בר מהא דהוה פתח לבבא:

*) נראה מזה דרבינו היה גורס אי נמי כההיא אשיתא וכו' והוא נמי פירוש על בריאות וראויות ליפול ולא כפרש"י.

**) גי' רבינו בחניכתי ביו"ד לבסוף וכ"ה בערוך ערך חנך ולפיכך פי' רבינו שאני קריתי וכו' ובערוך כתוב שלא כניתי לו שם ואולי דגם בדברי רבינו צריך להגיה כן וצ"ע.

***) נראה דחסר כאן וצ"ל ודזיקא הוה סייר לכלהו מתא וכו' וכל ירקא דהוו פייש להו לגינאי זבין להו וכו'.

מסורת הש"ס

[ברכות כח. וע"ש פרש"י כתובות סז:]

חולין יח.

שבת לב.

[כע"י ליתא]

[גירס' הערוך בחניכתו פי' שלא כניתי לו שם]

*) [פי' הערוך ערך חנך אפי' שם שכינו לו אחרים לא קראתיו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ברבי שמעון: (ב) דקיימא באתרה תליסר שנין ולא נפלה יומא חד כו' ניתי מר ונקיף א"ל: (ג) שם בפני מי שגדול ממני בחכמה ולא הרהרתי: (ד) שם הוי מלי כוזא מיניה ותלי ליה: (ה) רש"י ד"ה ה"ג מפולת כו' דנהרא הס"ד ואח"כ מה"ד מפולת וכו' החומות הס"ד ומה"ד מפולת שאמרו כו' עליהן הס"ד ומה"ד בבריאות כו' עליהן הס"ד ומה"ד וכשאינן ראויות כו': (ו) ד"ה ה"ג לא כו' ביתי הס"ד ומה"ד ולא הלכתי כו': (ז) ד"ה בהכינתו כו' בני אדם לגנאי כגון: (ח) ד"ה אין מאכילין כו' ביזוי אוכלין דמיחזי כבועט: (ט) תוס' ד"ה א"ל כו' אמר רבא והאי רב אדא: (י) ד"ה בהכינתו כו' שמכנין אותו בני אדם לגנאי כגון שם לווי בחניכתו פי' כינוי בשם משפחתו דיש משפחה שמכנין בני אדם לכל המשפחה וקוראין בחניכת שם לווי כמו שם חניכת:

גליון הש"ס

גמ' קסבר מאכל אדם אין מאכילים לבהמה. מג"א סימן קעא ס"ק א·

הגהות הגר"א

[א] גמ' כי הוה ליה. רשום קו על מלת ליה:

עין משפט נר מצוה

טז א מיי' פי"ב מהלכות זכיה ומתנה הלכה ו טוש"ע ח"מ סי' רנג סעיף יז:

יז ב מיי' פ"כ מהלכות אישות הלכה יד סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' נד וטוש"ע ח"מ סי' רנב סעיף ב:

יח ג מיי' פ"ב מהלכות תענית הלכה ה טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף ב:

גמרא

משום דנפישי בני חילא דמחוזא אילפא ור' יוחנן הוו גרסי באורייתא דחיקא להו מילתא טובא אמרי ניקום וניזיל וניעבד עיסקא ונקיים בנפשין [דברים טו] °אפס כי לא יהיה בך אביון אזלו (א) אותבי תותי גודא רעיעא הוו קא כרכי ריפתא אתו תרי מלאכי השרת שמעיה רבי יוחנן דאמר חד לחבריה נישדי עלייהו האי גודא ונקטלינהו *שמניחין חיי עולם הבא ועוסקין בחיי שעה אמר ליה אידך שבקינהו דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא רבי יוחנן שמע אילפא לא שמע אמר ליה ר' יוחנן לאילפא שמע מר מידי אמר ליה לא אמר מדשמעי אנא ואילפא לא שמע ש"מ לדידי קיימא לי שעתא אמר ליה רבי יוחנן איהדר ואוקי בנפשאי [שם] °כי לא יחדל אביון מקרב הארץ ר' יוחנן הדר אילפא לא הדר עד דאתא אילפא מליך רבי יוחנן אמרו לו אי אתיב מר וגרים לא הוה מליך מר *אזל *תלא נפשיה באסקריא דספינתא אמר אי איכא דשאיל לי במתניתא דר' חייא ורבי אושעיא ולא פשטנא ליה ממתני' נפילנא מאסקריא דספינתא וטבענא אתא ההוא סבא תנא ליה *האומר תנו שקל לבניי בשבת והן ראויין לתת להם סלע נותנין להם סלע ואם אמר אל תתנו להם אלא שקל אין נותנין להם אלא שקל *אם אמר *מתו ירשו אחרים תחתיהם בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו אין נותנין להם אלא שקל א"ל הא מני ר"מ היא דאמר [ב]מצוה לקיים דברי המת אמרו עליו על נחום איש גם זו שהיה סומא משתי עיניו גידם משתי ידיו קיטע משתי רגליו וכל גופו מלא שחין והיה מוטל בבית רעוע ורגלי מטתו מונחין בספלין של מים כדי שלא יעלו עליו נמלים פעם אחת [היתה מטתו מונחת בבית רעוע] בקשו תלמידיו לפנות מטתו ואח"כ לפנות את הכלים אמר להם בניי פנו את הכלים ואח"כ פנו את מטתי שמובטח לכם כל זמן שאני בבית אין הבית נופל פינו את הכלים ואחר כך פינו את מטתו ונפל הבית אמרו לו תלמידיו רבי וכי מאחר שצדיק גמור אתה למה עלתה לך כך אמר להם בניי אני גרמתי לעצמי שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי והיה עמי משוי ג' חמורים אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים בא עני אחד ועמד לי בדרך ואמר לי רבי פרנסני אמרתי לו המתן עד שאפרוק מן החמור לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי עיני שלא חסו על עיניך יסומו ידיי שלא חסו על ידיך יתגדמו רגליי שלא חסו על רגליך יתקטעו ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי כל גופי יהא מלא שחין אמרו לו אוי לנו שראינוך בכך אמר להם אוי לי אם לא ראיתוני בכך [סנהדרין קח:] *ואמאי קרו ליה נחום איש גם זו דכל מילתא דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה [עי' ברכות ס:] *זימנא חדא בעו לשדורי ישראל דורון לבי קיסר אמרו מאן ייזיל נחום איש גם זו דמלומד בניסין הוא שדרו בידיה מלא סיפטא דאבנים טובות ומרגליות אזל בת בההוא דירה בליליא קמו הנך דיוראי ושקלינהו לסיפטיה ומלונהו עפרא (למחר כי חזנהו אמר גם זו לטובה) כי מטא התם [שרינהו לסיפטא חזנהו דמלו עפרא] בעא מלכא למקטלינהו לכולהו אמר קא מחייכו בי יהודאי [אמר גם זו לטובה] אתא אליהו אדמי ליה כחד מינייהו א"ל דלמא הא עפרא מעפרא דאברהם אבוהון הוא דכי הוה שדי עפרא הוו סייפיה גילי הוו גירי דכתיב [ישעיה מא] °יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו הויא חדא מדינתא דלא מצו למיכבשה בדקו מיניה וכבשוה עיילו לבי גנזיה ומלוהו לסיפטיה אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבה כי אתו ביתו בההוא דיורא אמרו ליה מאי אייתית בהדך דעבדי לך יקרא כולי האי אמר להו מאי דשקלי מהכא אמטי להתם סתרו לדירייהו ואמטינהו לבי מלכא אמרו ליה האי עפרא דאייתי הכא מדידן הוא בדקוה ולא אשכחוה וקטלינהו להנך דיוראי: אי זו היא דבר עיר המוציאה חמש מאות רגלי כו': ת"ר [ג]עיר (ג)המוציאה חמש מאות ואלף רגלי כגון כפר עכו ויצאו הימנה תשעה מתים בשלשה ימים זה אחר זה הרי זה דבר ביום אחד או בד' ימים אין זה דבר *ועיר המוציאה חמש מאות רגלי כגון כפר עמיקו ויצאו ממנה שלשה מתים בג' ימים זה אחר זה הרי זה דבר ביום

רש"י

משום דנפישי בני מחוזא. דאיכא עניי טפי וקא מיכלי קרנא: דחיקא להו. עניות: כי לא יהיה בך אביון. בך בעצמך: חיי העולם הבא. תורה: חיי שעה. עולם הזה זה סחורה: קיימא ליה שעתא. עתיד להתגדל ואין זמנו למות: שמע מינה. מדאגא שמעתיה איהדר איזיל לתורתי: עד דאתא אילפא. ממקום שהלך שם לסחורה: מלך רבי יוחנן. מינוהו ראש ישיבה עליהן מנהג הוא מי שהוא ראש ישיבה היו מגדלין אותו משלהן ומעשירין אותו כדאמרינן לגבי כהן גדול בסיפרא וביומא (דף יח.) והכהן הגדול מאחיו גדלוהו משל אחיו: אמרו לו. אנשי המקום לאילפא: אי (ג) אתיב מר וגרים. אם היית יושב ועוסק בתורה הייתו ממליכין אותך כמו שעשינו לר' יוחנן דאילפא הוי גמיר טפי מר' יוחנן: תלא נפשיה באסקריא. כלונס ען ארוך תקוע בלב הספינה שמניחין עליה מכסה וילו"ן בלע"ז: דשאיל לי כו'. כלומר אף על גב דעבדי עיסקא גריסנא אנא טפי מיניה: דבי ר' חייא ודבי ר' אושעיא. דהוו מסדרי מתניתא על פי רבינו הקדוש שהיה רבם: ולא פשיטנא ליה ממתני'. דאשכחנא משנה כוותיה דההיא ברייתא: תנא ליה. שנה לפניו כלומר בעא מיניה: האומר תנו שקל לבניי. מי שמת והניח ממונו ביד איש נאמן ואמר תנו שקל חצי סלע לבניי להוצאה בשבוע: וראויין לתת להן סלע. שיש לו בניס הרבה ואין מספקין לשבת בפחות מסלע: נותנין להן סלע. דאי הוה בדעתיה דלא למיתן להו אלא שקל היה מצוה אל תתנו להן אלא שקל והאי דקאמר תנו להן שקל ולא אמר תנו סלע משום דבעי לזרוזינהו כדאמרן בכתובות (דף ע:) כדי לזרזן במשא ובמתן כדי שיטרחו וילמדו דרך ארץ וירויחו: אם מתו ירשו אחרים תחתיהן. אע"ג דאמר תנו שקל ולא אמר אל תתנו אלא שקל גלי בדעתיה דלא בעי למיתב להו אלא שקל בשבת כי היכי דאי מתו ירשו אחרים תחתיהן: אמר ליה. אילפא: הא מני. דקתני אע"ג דלא ספקי בבציר מסלע לא יהבינן להו אלא שקל (ד) ר"מ היא דאמר במסכת כתובות במתני' (דף סט:) מצוה לקיים דברי המת דאי לאו מצוה מן הדין נותנין להן כל הראוי להן שהרי כל הממון שלהן הוא ואין בו לאותן אחרים כלום אלא לאחר מיתתן אם יש מותר יש להן ואם לאו לא יטלו ומתוך שרוצין אנו לקיים דבריו שירשו אחרים תחתיהם אנו מקמצין את הממון כדי שיהא שם מותר: והיה מטתו מונחת כו'. רגלי המטה מונחין בספלים מלאים מים שלא יעלו אליו נמלים דרך רגלי המטה מפני שהיה גידם ואם היו עולים אינו יכול ליטלם בידיו ולזורקן: דסלקי ליה. כל המאורע לו אפילו רעה: בת בההיא דיורא. לן לילה אחת באותו המלון. לסיפטיה. ארגז שלו: לכולהו. שונאיהן של ישראל: כחד מינייהו. כאחד משרי קיסר: מעפרא דאברהם הוא. כשנלחם עם המלכים: גילי. קשין: ביתו. לנו במלון: (ה) כפר עמיקו שלשה מתים בשלשה ימים. מת אחד בכל יום:

רבינו חננאל

אילפא ור' יוחנן דחיק להו עלמא אמרי ניקום ונעביד עסקא עד דהדר אילפא מלך ר"י. אתא אלפא תלא נפשיה. אמר אי איכא דשאיל לי מתנייתא מדבי ר' חייא ודבי ר' אושעיא ולא פשטנא ליה ממתני'. כלומר כל מה שיש במשניות החיצונות עיקר שלהן במשנתנו ואין כל חכם יודעו לפיכך אני גדול מר"י. ולמה זכה לישב בראש ולא זכיתי אני ושאליה ההוא סבא הא דתניא. האומר תנו לבניי שקל בשבת וצוה ומת וראויין לתת להן סלע. כי השקל הוא חצי סלע. אם אינו מספיק להן נותן להן סלע. אם אמר בלשון הזה אל תתנו להן אלא שקל אע"פ שאינו מספיק להן אינו נותן להן אלא שקל ואם אמר אם מתו יירשו אחרים תחתיהן כו'. שמעינן מינה דאין אדם רשאי לשנות מדברי המת. ופשט אילפא הא מתניתא אליבא דר' מאיר היא ששנינו בכתובות בפרק מציאת האשה המשליש מעות לבתו והיא אומרת נאמן עלי בעלי יעשה שליש מה שהושלש בידו דברי ר' מאיר. ואוקימנא התם טעמא דר' מאיר משום דמצוה לקיים דברי המת ואין לשנות מדבריו: אמרו עליו על נחום איש גם זו. שם מקום הוא ראיה על אמתת הדבר בדברי הימים (ב' כ"ח) הוא שנקרא לשם שם אחת העיירות גמזו והוא האמת (א) ירושלמי א"ר יוסי בר אבין ג' דברים גשמים יורדים. בזכות הארץ. ובזכות החסד ובזכות יסורין וכולן בפסוק אחד נאמרו. אם לשבט אם לארצו אם לחסד. מצאנו שבט אלו יסורין. מפני (ג') ד' דברים גשמים יורדין מלמעלה שלים הרעים ומפני בעלי זרוע ושיהא שותה העליון כתחתון ושיהו עיני הכל נשואות לשמים. בעון (ג') ד' דברים גשמים נעצרים בעון ע"ז שנאמר ועבדתם שם אלהים אחרים וכתיב בתריה ועצר שמים. בעון ג"ע שנאמר ותחניפי ארץ בזנותייכי וכתיב וימנעו רביבים וגו'. בעון ש"ד שנאמר כי הדם הוא יחניף את הארץ. פי' יחן אף על הארץ. (וכתיב וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים) (ב) פוסקי צדקה ברבים ואינן נותנים דכתיב נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר. [חמשה] שמות נקרא אד [עב] ענן חזיז ונשיא א"ר חנינא מה יעשו גדולי הדור. ואין הצבור נידון אלא אחר רובו. מצינו שכל ל"ח שנים שהיו ישראל כמנודים לשמים לא היה הדבור עם משה. שנאמר ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה וגו' וכתיב וידבר ה' אלי לאמר. ר' אליעזר עבד תענית ולא נחית מטרא עבד עקיבא תלמידי' ונחית מטרא. עאל ר"ע ואמר מלה"ד למלך שהיו לו ב' בנות אחת חצופה וכיון שהיתה נכנסת אצלו בבקשה הוא אומר תנו לה בקשתה ותצא ואחרת היתה צנועה. וכשהיתה נכנסת היה מאריך רוחו עמה כדי שישמע שיחתה שהיה מתאוה לשמוע שיחתה. עשה כן ר"ע בשביל ר' אליעזר רבו כדי שלא יאמרו כי אינו הגון ונמצא חלול שמים. (בירושלמי פ"ג ה"ה) כתיב ויקבצו המצפתה וישאבו מים וישפכו לפני ה' וכי מים שפכו אלא לבם שפכו כמים. ויאמרו שם חטאנו לה' לבש שמואל חלוקו של ישראל אמר לפניו רבש"ע כלום אתה דן את האדם ג) על אמרך לא חטאתי. ואלו אומרים לפניך חטאנו: מתני' איזו היא דבר. עיר המוציאה ת"ק רגלי עיר גדולה המוציאה אלף ת"ק רגלי יוצאי צבא כגון כפר עכו. ויצאו הימנה ט' מתים בג' ימים (בג' ימים אנשים ממש) [זא"ז] הרי דבר בד'

א) עי' בערוך השלם ערך גם זו. ב) בירושלמי לפנינו ליתא זה אך רבינו היה גורס כן כירושלמי ומביא ראיה מכך קרא דכך אף דאידך קרא היינו שיהיה עצירת גשמים. ג) אלא על שהוא אומר לפניך לא חטאתי כמו נשפט אותך על אמרך לא חטאתי (ירמיה ב').

רבינו גרשום

באסקריא דספינתא: משם: נותנין להם סלע דאזלינן בתר אומדין דעתי' דלהכי אמר שקל אם אשר להם לצמצם אבל אם אי אפשר להם נותנין להם סלע *) כיון שאמר תנו אין נותנים להם אלא שקל דאזלינן בתר אומדין דעתיה דכיון דבעי דלירשו אחרים ודאי הוה ליה צר עין על בניו א"ל הא מני ר"מ דמתניתין: מונחת על ארבעה ספלים שלא יעלו עליו הרחש: ביום אחד

*) נ"ל ואם אמר אם מתו ירשו אחרים תחתיהם בין שאמר תנו ובין שאמר אל תתנו אין נותנין להם וכו'.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אזלו אותיבו תותי גודא וכו' אי יתיב מר וגרים: (ב) שם ת"ר עיר גדולה המוציאה חמש מאות כו' קטנה המוציאה כו': (ג) רש"י ד"ה אי יתיב מר וגרים: (ד) ד"ה הא מני כו' אלא שקל הס"ד ומה"ד ר"מ היא וכו' שיהא שם מותר הס"ד ואח"כ מה"ד וכגלי מטתו מונחין כו': (ה) ד"ה ביתו לנו במלון הס"ד ואח"כ מה"ד כגון כפר עמיקו ויצאו ממנה שלשה מתים: (ו) תוס' ד"ה אמרו כו'. פי' בתמיה כלומר וכי לא היית:

מסורת הש"ס

[שבת י. נג: כילה טו:] [כתובות סט:] [עי' רש"י גיטין לב: ד"ה דתלי פי' נשען וכן בפסחים סח: פרש"י ד"ה ותלי נשען ובפרש"י חגיגה טו: תלי נשען] ב"ב קמט. כתובות סט: [תוספתא כתובות פ"ו] [נ"ל אם מתו] סנהדרין קח: ע"ש עי' ברכות ס: [גי' רי"ף וכה"ש גרס כרישא עיר המוציאה ת"ק וכו' וכסיפא אלף ות"ק וכו']

ביום אחד או בארבעה ימים אין זה דבר דרוקרת עיר המוציאה חמש מאות רגלי הוה ויצאו ממנה שלשה מתים ביום אחד גזר רב נחמן בר רב חסדא תעניתא אמר רב נחמן בר יצחק כמאן כר"מ דאמר *ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כ"ש א"ל רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יצחק ליקום מר ליתי לגבן א"ל תנינא רבי יוסי אומר לא מקומו של אדם מכבדו אלא אדם מכבד את מקומו שכן מצינו בהר סיני שכל זמן שהשכינה שרויה עליו אמרה תורה °גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא נסתלקה שכינה ממנו אמרה תורה °במשוך היובל המה יעלו בהר וכן מצינו באהל מועד שבמדבר שכל זמן שהוא נטוי אמרה תורה °וישלחו מן המחנה כל צרוע *הוגללו הפרוכת הותרו זבין והמצורעים ליכנס שם אמר ליה אי הכי (א) ניקום אנא לגבי מר אמר ליה מוטב יבא מנה בן פרס אצל מנה בן מנה ואל יבא מנה בן מנה אצל מנה בן פרס בסורא הוות דברתא בשיבבותיה דרב לא הוות דברתא סברו מיניה משום זכותיה דרב דנפיש איתחזי להו בחילמא רב דנפישא זכותיה טובא הא מילתא זוטרא ליה לרב אלא משום ההוא גברא דשייל מרא וזבילא לקבורה בדרוקרת הוות דליקתא ובשיבבותיה דרב הונא לא הוות דליקתא סבור מינה בזכותא דרב הונא דנפיש איתחזי להו בחילמא האי זוטרא ליה לרב הונא אלא משום ההיא איתתא דמחממת תנורא (ב) ומשיילי לשיבבותיה אמרו ליה לרב יהודה אתו קמצי גזר תעניתא אמרו ליה לא קא מפסדן אמר להו זוודא אייתו בהדייהו אמרו ליה לרב יהודה איכא מותנא בחזירי גזר תעניתא נימא קסבר רב יהודה מכה משולחת (ג) ממין אחד משולחת מכל המינין לא *שאני חזירי דדמיין מעייהו לבני אינשי אמרו ליה לשמואל איכא מותנא בי חוזאי גזר תעניתא א"ל והא מרחק אמר ליכא מעברא הכא דפסיק ליה אמרו ליה לרב נחמן [א]איכא מותנא בארעא דישראל גזר תעניתא אמר אם גבירה לוקה שפחה לא כל שכן טעמא דגבירה ושפחה הא שפחה ושפחה לא והא אמרו ליה לשמואל איכא מותנא בי חוזאי גזר תעניתא [ג]שאני התם כיון דאיכא שיירתא דלווי ואתיא בהדיה אבא אומנא הוה אתי ליה שלמא ממתיבתא דרקיעא כל יומא ולאביי כל מעלי יומא דשבתא לרבא כל מעלי יומא דכיפורי הוה קא חלשא דעתיה דאביי משום דאבא אומנא אמרו ליה לא מצית למיעבד כעובדיה (ד) ומאי הוו עובדיה דאבא אומנא דכי הוה עביד מילתא הוה מחית גברי לחוד ונשי לחוד ואית ליה לבושא דאית ביה קרנא דהוות בזיעא כי כוסילתא כי הוות אתיא ליה איתתא הוה מלביש לה כי היכי דלא ניסתכל בה ואית ליה דוכתא *דצניעא דשדי ביה פשיטי דשקיל דאית ליה שדי ביה דלית ליה *) לא מיכסיף כי הוה אתרמי ליה צורבא מרבנן אגרא מיניה לא שקיל *ובתר דקאי יהיב ליה פשיטי ואמר ליה זיל בריא נפשך יומא חד שדר אביי זוגא דרבנן למיבדקיה אותבינהו ואכלינהו ואשקינהו ומך להו ביסתרקי בליליא לצפרא

*) ס"א הוה אתי ויתיב ולא

תורה אור: שמות יט | שם יט | במדבר ה

רש"י

יבא מנה בן פרס. כלומר מוטב שיבא גדול בן הדיוט דפרס לא הוה אלא חצי מנה ואל יבא מנה בן מנה דהיינו רב חסדא דהיה מנה כלומר שהיה חשוב ופרס היינו יצחק אבוה דרב נחמן דלא מיקרי רב יצחק: *אמר ליה זוודא אייתי בהדייהו. פירוש וכי לידה הביאו עמהם שיהו אוכלות כלומר אי אפשר שלא יאכלו התבואה והזרעים: אמרו ליה לרב יהודה איכא מותנא בחזירי גזר תעניתא וכו' עד שאני חזירי דדמו מעייהו לבני אינשי. פירוש שבני מעיו של חזיר דומין למעים של בני אדם ויש לחוש שיהא (ס) על בני אדם מכאן נראה שאם יהיה דבר על עובדי כוכבים שיש לחוש ויש להתענות דהא הכא חזינן דגזר תעניתא (י) מדבר שהיה בחזירין משום דדמו מעייהו לבני אדם וכל שכן דנכרים דדמו לישראל: גבירה לוקה. פי' זו ארץ ישראל:

(דניאל ה) שאביו של רב נחמן בר רב חסדא גדול מיצחק אביו של רב נחמן מדמיתקרי בר רב חסדא ואידך רב נחמן בר יצחק מכלל שלא נסמך: דברתא. דבר: בשיבבותיה. בשכונתו: איתחזי להו בחילמא. להנך אינשי דסברי (ח) משום זכותיה דרב הוא: הא זוטר ליה לרב. גם זה קטן הוא לפי גדולת רב: מרא. פוסיי"ר בלע"ז: זבילי. פלי"א בלע"ז: לקבורה. ומשום זכותיה דקבורה מדדו בו מדה כנגד מדה: ומשיילא לשיבבותה. ומשאילתו לשכנותיה לאחר שהסיקתו משלה לפיכך נמדדת השכר בה במדה: קמצא. ארבה שמכלה את התבואה: לא קא מפסדא. לא בעינן למיגזר תעניתא: זוודא אייתו בהדייהו. בתמיה וכי לידה הביאו עמם שלא יפסידו את התבואה: מעייהו. בני מעיין שלהן שאין להן כרס הפנימי כשאר בהמה וסימן רע הוא: בי חוזאי. מקום במלכות בבל: גזר תעניתא. בעירו: הא מרחק. ואין לחוש שמא יבא עד כאן: אמר להו וכי מעברא פסיק להו. וכי מעברות ושאר מחילות מפסיקין לפני הדבר שלא יבא: שפחה לא כל שכן. ויש לחוש שמא יטלה עד כאן: הא שפחה ושפחה. שתי עיירות של חוצה לארץ כגון בי חוזאי ונהרדעא דאתריה דשמואל: שיירתא. דאזלי מבי חוזאי לנהרדעא: דלווי. מתלוה ובא עמהן: שלמא מרקיעא. בת קול אומרת לו שלום עליך: אבא אומנא. מקיז דם: כי הוה עביד מילתא. כשהיה מקיז דם לבני אדם: ודנשים לחודייהו. לצניעותא: דאית ביה קרנא. ויגטוס"א שהיה תקוע בו הקרן שהוא מקיז בו ולנשים הוי מלביש לה: ולא מכסיף. דלאחר *שהכה לא הוה ידע מאן רמי (בכסילתיה) פשיטי להתם ומאן דלא רמי: בריא נפשך. תבריא עצמך: למיבדקיה. לבדקו במעשיו: ומך להו בסתרקי. קיפל תחתיהן תכשיטי צמר טפיד"ו בלע"ז לישן בהן: לצפרא

תוספות

ביום אחד אין זה דבר. דאקראי בעלמא הוא: ה"ג עיר גדולה המוציאה אלף וחמש מאות רגלי ויצאו הימנה תשעה מתים וכו' אלף וחמש מאות איש דהיינו פי שלשה בעיר קטנה (ה): כפר עכו דרוקרת נ"א דיוקרא עיר ששמה יו"ד והיא קטנה על שם שיו"ד קטנה באותיות: ה"ג יצאו הימנה ג' מתים *בג' ימים: ריחק נגיחותיו. בשור מועד קאי בבבא קמא בפרק כיצד הרגל מועדת אי זהו תם ואי זהו מועד כל שהעידו בו ג' ימים דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר כל שהעידו בו ג' פעמים ביום אחד ר' יהודה סבר כתיב או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשום מתמול תרי שלשום תלת הרי ג' ימים ור"מ סבר ריחק נגיחותיו כשנגח בג' ימים זה אחר זה חייב קירב נגיחותיו שנגח ג' פעמים ביום אחד לא כל שכן: ליקום מר להכא. דרב נחמן בר יצחק הוה יתיב בין גברי דלא חשיבי כולי האי וקאמר ליה רב נחמן בר רב חסדא ליקום מר מהתם וליתי ליתיב גבאי: תנינא. תני אנא שונה אני ברייתא זו רבי יוסי אומר כו': לא מקומו של אדם מכבדו. ואם אלך ואשב שם אין המקום מכבדני: גם הצאן והבקר אל ירעו. דמשום שכינה היה הר סיני מכובד ומקודש: אל מול ההר ההוא. מדכתיב ההוא משמע כל זמן שהוא בגדולתו שהשכינה עליו (ו) נסתלקה השכינה במשוך היובל וגו' ואע"ג דהאי קרא בלוחות הראשונות כתיב לא נסתלקה שכינה עד לוחות האחרונות שניתנו ביום הכפורים וגם כל ימות החורף שעסקו במלאכת המשכן שהתה שכינה בהר ומשם ניתנו כל המצות בקולי קולות ולפידים ביום קבלת עשרת הדברות עד אחד בניסן שהוקם המשכן ונסעה וזזה שכינה מן ההר וישבה לה על *הכפורת ושם באהל מועד נשנית התורה כללותיה ופרטותיה ועל אותה שעה היה מתיר להם בלוחות הראשונות לעלות כדאמרינן במסכת ביצה (דף ה.) כל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו ובראש קונטרס רומי אתה מוצא תשובת *רבים בכך: במשוך היובל. בסיום השופר כשתסתלק השכינה דרך הוא להאריך ולמשוך התקיעה בשעת סיום: הוגללו הפרוכת. שהיו נגללין בשעת נסיעתן (ז) היו נוסעין כולן ואין זבים ומצורעים ונכנסין במחנה: פרס. חצי מנה ולשון פרוסה כמו פרס פריסת מלכותך

עין משפט נר מצוה

יט א טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף ג:

[נ"ל אמר להו]

כ ב ג מיי' פ"ב מהלכות תענית הלכה ו טוש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

בד' ימים או ביום אחד אינו דבר. א"ל רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יצחק ליתי מר יקום הכא. א"ל תנינא לא המקום מכבד את האדם אלא אדם מכבד את מקומו. שכן מצינו בסיני כ"ז שהשכינה עליו כתיב גם הצאן והבקר אל ירעו. נסתלקה שכינה כתיב במשוך היובל המה יעלו בהר. וכן באהל מועד כ"ז שהיה נטוי כתיב וישלחו מן המחנה כל צרוע וגו' הוגללו הפרוכת הותרו הזבים והמצורעים להכנס. א"ל אבוא אני אצלך. א"ל מוטב יבא מנה בן פרס. פי' חכם בן מי שלא היה אביו חכם אצל חכם בן חכם. בסורא הוה מותנא בשיבבותיה דרב לא הות וכןהות דלקת בדיוקרתא ובשיבבותיה דרב הונא לא הות. ואסיקנא דלאו בזכותייהו דהני אלא בשביל ההוא גברא דמושיל מרא לאינשי לקבורה. ובדיל ההיא אתתא דמחממא תנורא ומושלא לשביבתא. אמרו לר"י איכא מותנא בחזירי אמר כיון דדמיין מעייהו לבני אדם גזרינן תעניתא

רבינו גרשום

אחד אין זה דבר דאקראי בעלמא הוא: או בארבעה מרוחקין: ט' מתים דהיינו נמי ג' מתים לג' ימים: ריחק נגיחותיו שנגח בג' ימים הוי מועד. קירב נגיחותיו שנגח ג' ביום אחד לא כ"ש. מעברי מפסקי כלומר שיירות מצויין שעוברין במעברות מבי חוזאי להכא כיון דשכיחי שיירתא מבי חוזאי להכא גזר אבל מא"י לבבל דלא שכיחי שיירתא אי לאו משום גבירתה לא הוה גזר. אתי ליה שלמא מכרוז עליה שלמא מרקיעא: דאית ביה קרני כלומר אתרא לקרני.

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ל אי הכי איקום אנא ואיזול לגבי מר: (ב) שם ההיא איתתא דמחממת תנורא מע"ש לע"ש ומשיילא לשיבבותה: (ג) שם מכה משולחת במין אחד משולחת בכל המינין: (ד) שם למיעבד כעובדיה דאבא אומנא ומאי הוו כו' כי כוסילתא דכי הוות כו' דלא ליסתכל בה והוה ליה דוכתא דצניעא: (ה) רש"י ד"ה ה"ג עיר כו' ויצאו הימנה ט' מתים וכו' כגון כפר עכו אלף וחמש מאות וכו' בעיר קטנה הס"ד ואח"כ מה"ד דרוקרת נ"א יו"ד קרא עיר ששמה יו"ד והיא עיר קטנה על שם כו' כצ"ל ותיבות כפר עכו נמחק: (ו) ד"ה אל מול כו' שהשכינה עליו הס"ד ומה"ד נסתלקה וכו' ובראש קונטרס תשובת רומי: (ז) ד"ה הוגללו וכו' והיו נוסעין וכו' במחנה שכינה הס"ד: (ח) ד"ה איתחזי וכו' דמשום זכותיה: (ט) תוס' ד"ה אמרו כו' ויש להוש שיהא דבר על בני אדם: (י) בא"ד אדבר שהיה בחזירין. נ"ב וקשה דאמרינן דשנא בתרי אומי לא שלטא:

מסורת הש"ס

נ"ל ביום אחד. רש"א

ב"ק כד. ב"ב כח:

[מנחות לה.]

הכפורת באהל מועד ושם נשנית התורה כצ"ל. רש"א

[רבינו ברוך ס"א]

ס"א מאבראי

ס"א וכי הוי חזי איניש דלא אפשר ליה הוה יהיב ליה כו'

נ"ל שנ"ל שהקיז

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פ"ב מהלכות תעניות הל' י טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף ט:

כב ב ג ד ה ו מיי' שם הלכה ז ח טוש"ע שם סעיף ו ז:

כג ז מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף א:

לצפרא כרכינהו ושקלינהו וקמו ונפקו להו לשוקא ואשכחינהו א"ל לשיימיה מר היכי שוו א"ל הכי והכי א"ל ודלמא שוו טפי א"ל בהכי שקלינהו אמרו ליה דידך ניהו ושקלינהו מינך אמרו ליה במטותא מינך במאי חשדתינן א"ל אמינא פדיון שבויים איקלע להו לרבנן ואכספו למימר לי אמרו ליה השתא נשקלינהו מר אמר להו מההוא שעתא אסחתינהו מדעתאי לצדקה הוה קא חלשא דעתיה דרבא משום דאביי (א) אמרו ליה מסתייך דקא מגנית אבולה כרכא ר' ברוקא חוזאה הוה שכיח בשוקא דבי לפט הוה שכיח אליהו גביה א"ל °איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי א"ל לא אדהכי והכי חזא להההוא גברא דהוה סיים מסאני אוכמי ולא רמי חוטא דתכלתא בגלימיה א"ל האי בר עלמא דאתי הוא (ב) רהט בתריה א"ל מאי עובדך א"ל זיל האידנא ותא למחר למחר א"ל מאי עובדך א"ל *זנדוקנא אנא ואסרנא גברי לחוד ונשי לחוד ורמינא פורייאי בין הני להני כי היכי דלא ליתו לידי איסורא כי חזינא בת ישראל דיהבי נכרים עלה עינייהו מסרנא נפשאי ומצילנא לה יומא חד הוות נערה מאורסה גבן דיהבו בה נכרים עינייהו שקלי דורדייא דחמרא ושדאי לה בשיפולה ואמרי *דיסתנא היא א"ל מאי טעמא לית לך חוטי (ג) ורמית מסאני אוכמי א"ל עיילנא ונפיקנא ביני נכרים כי היכי דלא לידעו דיהודאה אנא כי הוו גזרי גזירתא מודענא להו לרבנן ובעו רחמי ומבטלי לגזירתייהו ומאי טעמא כי אמינא לך אנא מאי עובדך ואמרת לי זיל האידנא ותא למחר א"ל בההיא שעתא גזרי גזירתא ואמינא ברישא איזיל ואשמע להו לרבנן דלבעי רחמי עלה דמילתא אדהכי והכי אתו הנך תרי *אתי א"ל הנך נמי בני עלמא דאתי נינהו אזל לגבייהו אמר להו מאי עובדייכו אמרו ליה אינשי בדוחי אנן מבדחינן עציבי אי נמי כי חזינן בי תרי דאית להו תיגרא בהדייהו טרחינן ועבדינן להו שלמא: על אלו מתריעין בכל מקום כו': ת"ר על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל ארבה וחסיל ועל חיה רעה *ר' עקיבא אומר על השדפון ועל הירקון בכל שהוא *ארבה וחסיל אפילו לא נראה בא"י אלא כנף אחד מתריעין עליהן: ועל חיה וכו': ת"ר חיה רעה שאמרו בזמן שהיא משולחת מתריעין עליה אינה משולחת אין מתריעין עליה באי זו היא משולחת ואי זו היא שאינה משולחת נראית בעיר משולחת בשדה אינה משולחת ביום משולחת בלילה אינה משולחת ראתה שני בני אדם ורצתה אחריהן משולחת *נחבאת מפניהן אינה משולחת טרפה שני בני אדם ואכלה אחד מהן משולחת אכלה שניהן אינה משולחת עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה משולחת הא גופה קשיא אמרת נראתה בעיר משולחת לא שנא ביום ולא שנא בלילה והדר אמרת ביום משולחת בלילה אינה משולחת לא קשיא הכי קאמר נראתה בעיר ביום משולחת בעיר בלילה אינה משולחת אי נמי בשדה [אפילו] ביום [אינה] משולחת (בשדה בלילה אינה משולחת) ראתה שני בני אדם ורצתה אחריהן משולחת הא עומדת אינה משולחת והדר אמרת נחבאת מפניהן אינה משולחת הא עומדת משולחת לא קשיא כאן בשדה הסמוכה לאגם כאן בשדה שאינה סמוכה לאגם טרפה שני בני אדם כאחד ואכלה אחד מהן משולחת שניהם אינה משולחת והא אמרת אפילו רצתה אמר רב פפא כי תני ההיא באגמא: גופא עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה משולחת פשיטא אמר רב פפא בכוכי דציידי: על החרב וכו': ת"ר חרב שאמרו אינו צריך לומר חרב שאינו של שלום אלא אפילו חרב של שלום שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה ואעפ"כ נכשל בה המלך יאשיהו שנאמר וישלח

רש"י

לצפרא כרכינהו · רבנן לביסתרקי דהבא אומנא ואייתינהו לשוקא לזבנינהו: אמרו ליה · להבא אומנא לשיימינהו מר והב לן דמייהו והיו בודקין אותו אם יחשדם כגזלנין או אם יהא שם אותם פחות מכדי דמיהם: במאי חשדתינן · כשלקחתום: וכסיפא. לכו מילתא למימר לי לאלתר ליתן אותם ואהכי אתו למיגני גבאי למיעבד כולי האי: נשקלינהו מר · שלא היינו רוצין אלא לנסותך: חלשא דעתיה דרבא אדאביי · דלרבא לא אתי שלמא אלא ממעלי יומא דכיפורי למעלי יומא דכיפורי ולאביי כל מעלי שבתא: אבולא כרכא · על כל בני עירך: רב ברוקא חוזאה · שהיה מבי חוזאי: דבי לפט · מקום: א"ל · רב ברוקא לאליהו מי איכא בהאי שוקא כו': מסאני אוכמי · מנעלים שחורים (ד) שלא כמנהג היהודים: ולא רמי חוטא · לא הטיל ציצית בטליתו: אמר ליה · אליהו לרב ברוקא האי בר עלמא דאתי הוא: קרא ליה · רב ברוקא לההוא גברא: זנדוקנא · שומר בית האסורין (ה): רמינא פורייאי כו' · מטיל אני מטתי בין אנשים לנשים: דיהבי נכרים עינייהו עלה · בעלי בית האסורים: איתרמי נערה כו' · דהויא בבית הסוהר: דורדיא דחמרא · שמרים של יין האדומים כדם: בשיפולה · בשולי בגדיה: דיסתנא · דרך נשים לה ומאוסה היא והוא לשון פרסי*. אמר ליה · אליהו לרב ברוקא הני נמי בני עלמא דאתי ניהו: בדוחי · שמחים ומשמחים בני אדם: טרחינן. במילי דבדיחותא בינייהו: עד דעבדי שלמא · (ו) שהן דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת וכו' הבאת שלום בין אדם לחבירו: שדפון וירקון · כיון שנראה כל שהוא מתריעין ומלא תנור דמתניתין להתענות אי נמי מעשה (ז) היה כך: כנף אחד · עוף אחד של אותו מין כעין צפור כל כנף (בראשית ז): משולחת · מן השמים: בשדה אינה משולחת · דהיינו אורחה: טרפה שני בני אדם · ולא אכלה אלא אחד מהם ודאי משולחת דכיון דלא היתה רעבה אלא לאחד מאי טעמא קטלה ליה לאידך: שניהן אינה משולחת · שמפני הרעב אכלתם: עלתה לגג · רגילין היו להשתמש כל תשמישיהן בגגות שלא היו משופעים אלא חלקים ושוין והוא הדין לבית שתחתיו: עריסה · ברצו"ל בלע"ז: הכי קאמר · האי דקתני נראתה בעיר כו' הכי קאמר נראתה בעיר כגון שנראתה ביום דסתם נראתה ביום משמע אבל בלילה אינה משולחת והאי דקתני נראתה ביום (ח) א] אשדה קאי דאם נראתה בשדה ביום אינה משולחת: הא עומדת · בשדה דלא רצתה ולא נחבאת: בשדה הסמוכה לאגם · עמדה אינה משולחת דכיון דסמוכה לאגם היינו רביתה ולא ברחה סברה אי אתי בתראי עריקנא לאגם מיד: בשדה שאינה סמוכה לאגם · עמדה משולחת דכיון דלאו מקום רביתה הוא וקיימא ודאי משולחת גזירה היא: אגם · מרשי"ק בלע"ז הסמוך לעיר והוא מלא קנים: כי תניא ההיא · דאכלה אין רצתה לא באגם (ט) דכיון דהיינו דוכתה סמכה אדעתה והטא אבתרייהו: ככוכא דציידי · כוך קטן של ציידין שיחפרו למארב העופות ואף על גב דלאו בנין קבוע הוא ולא הוה כיישוב הויא משולחת: אין צריך לומר חרב שאינו של שלום · שמתריעין עליה (י) אלא אפילו חרב של שלום · העוברת דרך אותו מלכות לילך להלחם במקום אחרת:
וישלח

תוספות

טרפה שני בני אדם אכלה אחד מהן משולחת · והוא הדין לא אכלה אחד מהם משולחת שהרי אם אכלה שניהם אינה משולחת דהא דאכלה שניהם לא הוי מטעם משולחת אלא מטעם דהיא רעיבה והא דנקט אכלה אחד מהם רבותא הוי דאע"ג דאכלה אחד מהן הוי משולחת:
כמלא

רבינו חננאל

רבא מגנא זכותיה אבולא כרכא: א"ל ר' ברוקא לאליהו הראיני אדם שהוא מבני העוה"ב א"ל זה הלך אחריו שאלו אמר לו שומר האסורים אני ואסרנא גברי לחוד ונשי לחוד ולא רמינא ציצית כי היכי דלא לרגשו דאנא יהודאי. וכי שמענא דגזרה על ישראל מהודענא להון ובעו רחמי ומבטלי. דורדיא שמרים של יין. דשתנא נדה. וזה הנראה בבגדיה ככתם דמיה הן. תוב א"ל אליהו הני נמי בני עלמא דאתי נינהו ושאלינהו ואמרו ליה משמחי לב עציבי אנן כלומר יש לנו חן שפה ודברים המסירים עצב מן הלב וכי חזינן נמי צערא בין גברא לחבריה אי בין גברא לאתתיה טרחינן ועבדינן שלמא בינייהו: על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון כו' וקי"ל כר' עקיבא דברייתא דתני על השדפון ועל [הירקון] (הארבה) בכל שהוא ואוקימנא למתני' לקמן דנראה באשקלון שדפון כמלא פי תנור תבואה כלומר כשיעור פי תנור נשדפה תבואה בשדה וגזרו תענית ואיבעיא לן האי שדפון דמשערינן ליה בשדה שיעור ככיסוי פי התנור הוא. אי כשיעור דרא רפתא דהדר לפומא דתנורא ועלתה בתיקו. וכן נמי א"ר עקיבא וכן בארבה ובחסיל אפילו לא נראה אלא כנף אחד בא"י מתריעין עליהן מיד: פיסקא ועל חיה רעה ת"ר חיה רעה בזמן שהיא משולחת כו' ואוקימנא איזו היא משולחת שנראתה בעיר בלילה אי נמי נראתה בשדה ביום אינה משולחת. ראתה שנים ורצתה אחריהן משולחת אבל ראתה אותם ונחבאת מפניהם אי נמי לא נחבאת אלא עמדה בשדה הסמוכה לאגם אינה משולחת טרפה שנים באגם ואכלה אחד מהם משולחת ואם לא אכלה ולא אחד מהם אינה משולחת והני מילי באגם אבל שלא במקום אגם אע"פ שלא אכלה אלא רצתה אליהם משולחת: פיסקא ועל החרב מתריעין. ת"ר אין צ"ל חרב שאינה של שלום שודאי מתריעין אלא אפי' חרב של שלום שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה ואעפ"כ נכשל בה

[גי' הערוך זנדוקא] [עי' ע"ז כד:]

[נ"ל דשתנא עי' ע"ז כד: וכן גי' הערוך]

פ"א אחי

[גי' רי"ף ורא"ש ת"ר על השדפון וכו']

[גי' רי"ף ורא"ש ברחה]

רבינו גרשום

כרכינהו להני ביסתרקי למזבן ואמרי ליה כ"ע לישיימינהו מר. אמר להו הכי והכי שוו דבעי למיהב שווי' אילו בסתרקי להנהו זוגא דרבנן א"ל ההוא זוגא דרבנן חשדתינן דאתינן לוותך לישקלינהו מר לבסתרקי דלא בעינא להו. מסאני אוכמי' כנכרים ולא רמו חוטי. ציצית: מפני שהיא מכה מהלכת. שלאחר שנראה כל שהוא אינו מפסיק: שניהם אינה משולחת דאקראי היא מחמת רעבתינתא. א"נ בשדה ביום מסיים הברייתא בשדה הסמוכה לאגם. עמדה אינה משולחת לפי שלבה גסה באגם שהיא מצויה שם. בשדה שאינה סמוכה לאגם עמדה משולחת. באגם גופיה לא הוה משולחת עד דאכלה מהן. כוכי דאגמא דציידי. צריפין דיורין קטנים שדרין בהן ציידים ועל אותו גג עלתה דס"ד לא חשיב גג קמ"ל:

הגהות הב"ח

(א) גמ' חלשא דעתיה דרבא משום דאביי איתחזי ליה בחלמא אמרו ליה מסתייך: (ב) שם האי בר עלמא דאתי הוא קרא ליה ולא אתא לגביה רהט בתריה א"ל: (ג) שם מ"ט לית לך חוטי וסיימת מסאני אוכמי כו' דיהודאה אנא דכי הוו גזרי: (ד) רש"י ד"ה מסאני אוכמי כו' שלא כמנהג היהודים. נ"ב עי' בתוס' פרק בן סורר ומורה דף ע"ד ובפ' הכונס דף נ"ט: (ה) ד"ה זנדוקנא כו' האסורין של מלך הס"ד: (ו) ד"ה עד דעבדי שלמא. דהבאת שלום בין אדם לחבירו היא אחד מן הדברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב הס"ד: (ז) ד"ה שדפון כו' אי נמי מעשה שהיה כך היה הס"ד: (ח) ד"ה הכי קאמר כו' והאי דקתני נראתה ביום אעיר קאי דאם נראתה בשדה אפילו ביום אינה: (ט) ד"ה כי תניא כו' רגלה לא באגם גופה דכיון דהיינו: (י) ד"ה אין צריך לומר כו' שמתריעין עליה הס"ד ומה"ד אלא כו'

גליון הש"ס

גמ' איכא בהאי שוקא. עיין בתורת חיים סנהדרין דף פח ע"ב ד"ה שלחו מתם:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה הכי קאמר וכו' והאי דקתני נראתה ביום אשדה וכו' נעתק מלת אשדה וצ"ב ג"ל אעיר:

בד א מיי' פ"ב מהל' תענית הלכה יא טוש"ע א"ח סימן תקעו סעיף ח:
בה ב מיי' פ"ב מהלכות טומאת מת הל' ד:
בו ג מיי' פ"א מהל' תענית הלכה ט טוש"ע א"ח סימן תקעה סעיף א':
בז ד מיי' פ"ב מהל' תענית הלכה ה טוש"ע א"ח סימן תקעו סעיף ג:
בח ה ו מיי' שם הל' טו טוש"ע שם סעיף יא:

תורה אור

°וישלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אתה היום כי אל בית מלחמתי ואלהים אמר לבהלני חדל לך מאלהים אשר עמי ואל ישחיתך (א) מאי אלהים אשר עמי אמר רב יהודה אמר רב זו ע"ז אמר הואיל וקא בטח בע"ז יכילנא ליה (ב) °ויורו היורים למלך יאשיהו ויאמר המלך לעבדיו העבירוני כי החליתי מאד מאי כי החליתי מאד *אמר רב יהודה אמר רב מלמד שעשו כל גופו ככברה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי *(יוחנן) מפני מה נענש יאשיהו מפני שהיה לו לימלך בירמיהו ולא נמלך מאי דריש °וחרב לא תעבור בארצכם מאי חרב אילימא חרב שאינה של שלום והכתיב ונתתי שלום בארץ אלא אפילו (ג) של שלום והוא אינו יודע שאין דורו דומה יפה כי הוה ניחא נפשיה חזא ירמיהו שפוותיה דקא מרחשן אמר שמא ח"ו מילתא דלא מהגנא אמר אגב צעריה גחין ושמעיה דקא מצדיק עליה דינא אנפשיה אמר °צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי פתח עליה ההיא שעתא °רוח אפינו משיח ה': מעשה וירדו זקנים מירושלים לעריהם כו': איבעיא להו כמלא תנור תבואה או דלמא כמלא תנור פת תא שמע *כמלא פי תנור ועדיין תיבעי להו ככיסויא דתנורא או דלמא כי דרא דריפתא דהדר ליה לפומא דתנורא תיקו: ועוד גזרו תענית על שאכלו זאבים כו': אמר עולא משום ר' שמעון בן יהוצדק *מעשה ובלעו זאבים שני תינוקות והקיאום דרך בית הרעי ובא מעשה לפני חכמים °וטיהרו את הבשר וטמאו את העצמות: על אלו מתריעין בשבת כו': תנו רבנן (ד) *עיר שהקיפוה נכרים או נהר ואחד ספינה המיטרפת בים ואחד יחיד שנרדף מפני נכרים או מפני לסטין *ומפני רוח רעה °על כולן יחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית רבי יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמות עליו אמר רב יהודה אמר רב מ"ט דרבי יוסי דכתיב °ויהי האדם לנפש חיה נשמה שנתתי בך החייה: שמעון התימני אומר אף על הדבר כו': איבעיא להו לא הודו לו חכמים בשבת "אבל בחול הודו לו או דלמא לא הודו לו כלל ת"ש דתניא מתריעין על הדבר בשבת ואצ"ל בחול ר' חנן בן פיטום תלמידו של ר' עקיבא משום רבי עקיבא אומר אין מתריעין על הדבר כל עיקר: על כל צרה שלא תבא על הצבור כו': ת"ר על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליה חוץ מרוב גשמים מ"ט אמר ר' (ה) יוחנן "לפי שאין מתפללין על רוב הטובה ואמר רבי יוחנן מניין שאין מתפללין על רוב הטובה שנאמר °הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' *)מאי עד בלי די אמר רמי בר *רב(יוד)עד שיבלו שפתותיכם מלומר די אמר ג) רמי בר רב יוד "ובגולה מתריעין עליה" תניא נמי הכי שנה שגשמיה מרובין אנשי משמר שולחין לאנשי מעמד תנו עיניכם באחיכם שבגולה שלא יהא בתיהם קבריהם שאלו את ר' אליעזר עד היכן גשמים יורדין ויתפללו שלא ירדו אמר להם כדי שיעמוד אדם בקרן אפל וישכשך רגליו במים והתניא ידיו רגליו כידיו קאמינא אמר רבה בר בר חנה לדידי חזיא לי קרן אפל דקם ההוא טייעא כי רכיב גמלא ונקיט רומחא בידיה מתחזי ג) איניבא ת"ר °) ונתתי גשמיכם בעתם לא שכורה ולא צמאה אלא בינונית שבכל זמן שהגשמים מרובין מטשטשין את הארץ ואינה מוציאה פירות דבר אחר בעתם

א) [גי' רי"ף ורא"ש אמר ר' אבא אמר שמואל לפי] ב) [גי' רי"ף ורא"ש ר"י אמר רב וכן גי' רש"א] °)ויקרא כו
ג) [נ"ל יניבא פי' תולעת כדאיתא בחולין סה: ר' חייא נפל ליה יניבא ערוך ערך אנבא]

כמלא תנור תבואה או דלמא כמלא תנור פת. כמלא תנור תבואה הוי פי' כמלא חלל התנור תבואה דהיינו יותר ממלא תנור פת תא שמע כמלא פי תנור פת ואם כן מיירי בפת: ועדיין תבעי לך כמלא פי תנור כמלא עגול פי תנור: דהיינו שורה של לחם סביבות פי התנור או דלמא כי דרא דריפתא ואהדר ליה לפומיה דתנורא שורות שורות של לחם זו למעלה מזו עד פי התנור: וטהרו את הבשר. פירוש לפי שנתעכלו במעי הזאבים וטמאו את העצמות דלא מיעכלו: ועל כולן רשאי לסגף עצמו בתענית. פי' לענות נפש מתרגמינן לסגפא נפש: ר' יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף. וכ"ל דהני תנאי ל"פ בהא דמיירי הני אמוראי בפרקין דלעיל (דף יא:) אם נקרא חוטא או נקרא קדוש וכו' דהאמוראי פליגי במאי דלנטורי נפשיה והני תנאי פליגי בדלא מצי לנטורי נפשיה: לאנשי (ח) משמר. פי' דהיינו אנשי מעמד דיש בישראל שהיו נחלקים למעמדות להתפלל שיתפללו על אחיהם שבגולה פי' לפי שבגגותיהם שוים ונימוקים מחמת גשמים: קרן אפל· פי' שם מקום: אינבא· פירוש לנד"א בלע"ז מחמת גובהו של הר: *בלילי רביעיות ובלילי שבתות· פי' שלא היו בני אדם הולכין בדרכים באותן לילות מפני אגרת בת מחלת כדמפרש במסכת פסחים (דף קיב:):
הסולה

ויסלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אתה היום כי אל בית מלחמתי ואלהים אמר לבהלני חדל לך מאלהים אשר עמי וגו' לא עליך אני הולך היום. יאשיה יצא לקראתו למלחמה ולא נתנו לעבור בארצו ושלח לו פרעה נכה מלאכים לאמר כו': מאן אלהים. דקאמר ליה פרעה נכה חדל לך מאלהים אשר עמי (ה):מלמד. מדכתיב ויורו המורים דמשמע יריות רבות יורו המורים: *אמר רב יהודה אמר רב מלמד שעשו כל גופו ככברה: הא כתיב ונתתי שלום בארץ. ולמאי הלכתא כתביה רחמנא לאידך קרא וחרב לא תעבור בארצכם אלא אפי' חרב של שלום: שאין דורו דומה יפה. בעיני המקום: איבעיא להו כמלא תנור תבואה. דהיינו שיעור גדול יותר ממלא תנור פת דשיעור קטן הוא שאין דרך למלאות כל חלל התנור פת אלא בדפנות מדביקין אותו: ת"ש. דקתני חדא כי האי ליסנא כמלא פי התנור דהיינו פת דאילו תבואה לא מצי קיימא על פי התנור: או דלמא כי דרא דריפתא· שורה של לחם הדבוקין זה אצל זה בפי התנור אי נמי שמדביקין זה למעלה מזה עד פי התנור: ובלען· כשהן שלימין: וטהרו את הבשר· שאינו מטמא טומאת מת דנתעכל ונתבטל תוך מעיו וכגון ששהו ימי עיכול ופירשא בעלמא הוא: וטימאו את העצמות. דלא מתעכלו: מפני רוח רעה· שנכנס בו רוח שידה ורץ והולך ושמא יטבע בנהר או יפול וימות: לסגף· לענות נפש מתרגמינן לסגפא נפש (במדבר ל): יצטרך לבריות· כי אין בו כח להרויח ולהתפרנס מיגיעו: דכתיב לנפש חיה· החייה: (ו) חנן בן פטום אומר אין מתריעין על הדבר. אפי' בחול דגזירה היא: רמי בר רב יוד· חכם ששמו יוד: ובגולה· בבל שהיא במצולה: מתריעין על רוב גשמים· שלא ירדו: שלא יהו בתיהם קבריהן· שעמוקה היא וטובעים בתיהם במים: אנשי משמר ואנשי מעמד· מפרש בשלשה פרקים לקמן (דף כו·): תנו עיניכם· התבוננו בתפלתכם בתעניות עליהם שלא ירדו רוב גשמים: קרן אפל· שן סלע גבוה וכך שמו: וישכשך רגליו במים· כלומר לעולם אין מתפללין: והתניא ידו· עד שישכשך ידו (ז): רגלו כידו· וכיון דיכול לשכשך ברגלו אי שוחה יכול לשכשך בידו נמי: טייעא· סוחר ישמעאל: ומיתחזי· האי טייעא וגמליה ורומחא לרבה בר בר חנה דהוה על קרן אפל: איניבא· תולעת ל"א כי אנבא לינדיל"א בלע"ז: לא שכורה לא שתויה יותר מדאי שמטשטשין את הארץ:
דכתיב

[עי' רש"י שבוע' ד"ס ס"ג וש"נ]
מו"ק כח: [סנהדרין מ]
[ג"ל יוחנן]
מנחות סט:
לעיל יד. ומפני רוח רעה מתריעין בשבת ועל כולן כג"ל רש"א
*) לעיל ט. שבת לב: מכות כג.
[לעיל ט. ובשבת ובמכות איתא חמא וכן אמר רב ובש"י כולן דגרס יוד הוא שם חכם נ"ל דכוונתו על זה דלקמן בסמוך דאמר ובגולה מתריעין וכו']

רבינו חננאל

יאשיהו ונהרג דכתיב ויורו המורים למלך יאשיהו ויאמר עשאוהו כבברה ולמה נענש מפני שלא נמלך בירמיהו כד הוה ניח נפשיה שמעיה ירמיהו דהוה קאמר צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי פתח עליה ירמיהו רוח אפינו משיח ה': ועוד גזרו תענית על שבלעו זאבים ב' תינוקות בעבר הירדן והקיאום דרך בית הרעי ומיהרו הבשר וטמאו העצמות מ"ט כיון דבשר עביד להתעכל כמעוכל הוא ומפרש הוא חשוב וכגללים שאין להם טומאה אבל העצמות דאקשי ספי לא עבידי לאיתעכל ובחזקתייהו קיימי לפיכך טמאי. ומפורש זה כאשר אמרנו במנחות בפ' ר' ישמעאל אומר. בבעיא דרמי בר חמא בפיל שבלע כפיפה מצרית והקיאה דרך בית הרעי כו' ואמרינן תפשוט ליה מהא דאמר עולא ב' תינוקות והקיאום דרך הרעי כו': על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה נכרים כו' ואוקימנא בפרק הראשון דהתריעה זו בעננו: ר' יוסי אומר לעזרה ולא לצעקה: ת"ר עיר שהקיפוה נכרים נהר וספינה המטרפת בים. ויחיד הנרדף לפני נכרים או מפני לסטים או רוח רעה אי מפני לסטים מתריעין עליהן בשבת. ועל כולן יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית ר' יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף עצמו שמא יצטרך לבריות ואין מרחמין עליו. ואמרי' מ"ט דר' יוסי דכתיב ויהי האדם לנפש חיה. נשמה שנתתי בך החיה. שמעון התימני אומר מתריעין אף על הדבר. [משום ר"ע אמרו אין מתריעין על הדבר] כל עיקר. על כל צרה הבאה על הצבור מתריעין עליהן חוץ מרוב גשמים. מעשה שאמרו לחוני המעגל התפלל אולי ירדו גשמים. עוד אמר להם צאו וראו אם נמחית

אבן הטועין פי' כדאמרן בפרק אלו מציאות ת"ר אבן הטועין היתה בירושלים כל מי שאבדה לו אבדה נפנה לשם וכל המוצא אבדה נפנה לשם המוצא היה עולה על אותה האבן והיה מכריז מי שאבדה לו אבדת יבא ויתן סימניה ויקח. ומי שאבדה לו אבדה היה נותן סימניה ונוטלה וזו ששנינו צאו וראו אם נמחית אבן הטועין. והוו רבותי מפרשין אם נמחית אבן הטועין מלשון וימח את כל היקום כלומר אם כיסות המים כאלו נמחית מן העולם עד שראינו בירושלמי פירוש אחרת כשם שאי אפשר לאבן הזה להמחות כך אי אפשר להתפלל על הגשמים שילכו שלח לו שמעון בן שטח צריך אתה להתנדות אלו נגזרה גזרה בימי אליהו שנשבע שלא יבא מטר אלא לפי דברו ונשבעת אתה שעתה מיד יבא מטר לא נמצאת מביא רבים לידי חטא וחלול השם וכל המביא הרבים לידי חלול השם צריך נדוי וכל המעכב את הרבים מלעשות מצוה צריך נידוי מניין שאין מתפללין על רוב גשמים שנאמר והריקותי לכם ברכה עד בלי די ואמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די. ובגולה מתריעין על רוב גשמים. תניא נמי הכי שנה שגשמיה מרובים אנשי משמר שולחין לאנשי מעמד תנו עיניכם לאחיכם שבגולה שלא יפלו עליהן בתיהן. יניבא תולעת דגרסינן בכיסוי הדם נפל ליה לר' חייא יאניבא בכיתניה. פי' גאון גירסא כך הוא כינבא ונבא והו מן כנים. כגון הא דגרס בפרק (ר' אליעזר אומר תולין) [שמונה שרצים קז:] הטפויין וביצי כנים. ועוד בפרק (ב"ש אומר) [שלשה מינים אסורין בנזיר (לט·)] ת"ש מאנבא חיה דמשתכחא בעיקבא ואנבא מיתת משתכחא ברישא דמויא ובלשון ישמעאל קורין אותן ציבאן והדעת נוטה על הפירוש שפירשנו אנו. שאלו לר' אליעזר עד מתי יהו הגשמים יורדין ולא יתפללו עליהן שלא ירדו גשמים אמר להן עד כדי שישב אדם (במקום אפל) בקרן אפל וישכשך רגלו כידו במים: ת"ר ונתתי גשמיכם בעתם לא שכורה ולא צמאה אלא בינונית שבזמן שהגשמים רבים מטשטשין את הארץ ואינה עושה פירות.

רבינו גרשום

והכתיב ונתתי שלום ואין צריך לומר חרב שאינה של שלום שאינה עוברת: שאין דורו דומה יפה שאין מעשה ידי הדור יפה שלפיכך הוא בא: כמלא תנור תבואה כמו שהיה קרקע התנור מכוסה מתבואה. כמלא תנור פת היינו מעט. כמלא פי תנור משמע פת שהוא סביב הפה. כי כיסא דתנורא ככיסוי פי התנור דהיינו פת אחד: ומיהרו את הבשר שהרי נתעכל וטמאו את העצמות. שלא נתעכל: לסגף לענות כדמתרגמינן לענות לסגפא: או לא הודו לו כלל. דאין מתריעין על הדבר כלל אפי' בחול בזמן שישנו במקום אחד. מאי טעמא אין מתריעין על רוב גשמים: ובגולה מתריעין על רוב גשמים לפי שהן יושבין באגם ורוב גשמים קשה להם. תנו עיניכם שתתפללו. אופל הר גבוה: לשפשף במים. מילתא דלא אפשר רגלו כידו (למ"ה) רגלו או ידו. אינבא. לנטרא: בלילי רביעיות שאין בני אדם מצויים לחוץ מפני אגרת בת מחלת. אם נמחת נתכסה. צריך אתה להתנדות שמסיח דברים כלפי מעלה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואל ישחיתך מאן אלהים אמר רב יהודה אמר רב כו' כצ"ל ותיבות אשר עמי נמחק: (ב) שם יכילנא ליה וכתיב ויורו היורים וכו' כי החליתי מאד אמר רב יהודה אמר רב עשו כל גופו וכו' כצ"ל ותיבות מאי כי החליתי מאד ותיבת מלמד נמחק: (ג) שם שלום בארץ אלא אפילו חרב של שלום כו' כי הוה קא ניחא נפשיה: (ד) שם ת"ר אחד עיר שהקיפוה נכרים: (ה) רש"י ד"ה מאן אלהים כו' אשר עמי הס"ד ואח"כ מה"ד אמר יאשיהו הואיל וקא בטח פרעה בע"ז יכילנא ליה והיינו דכתיב ולא השיב יאשיהו לא השיבו כלום הס"ד ואח"כ מה"ד כל גופו מדכתיב ויורו כו' המורים הס"ד ואח"כ מה"ג אמר רב יהודה אמר רב עשו כל גופו ככברה הס"ד ותיבת מלמד נמחק: (ו) ד"ה דכתיב כו' החייה הס"ד ואח"כ מה"ד רבי חנן בן כו': (ז) ד"ה והתניא וכו' ידו במים הס"ד: (ח) תוס' ד"ה לאנשי מעמד פי' היינו אנשי מעמד כו'. נ"ב עי' לקמן דף כ"ז:

בעתם בלילי רביעיות ובלילי שבתות שכן מצינו *בימי שמעון בן שטח *שירדו להם גשמים בלילי רביעיות ובלילי שבתות עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתים ועדשים כדינרי זהב וצררו מהם דוגמא לדורות להודיע כמה החטא גורם שנאמר ירמיה ה °עונותיכם הטו אלה וחטאתיכם מנעו הטוב מכם וכן מצינו בימי הורדוס שהיו עוסקין בבנין בהמ"ק והיו יורדין גשמים בלילה למחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצאו העם למלאכתן וידעו שמלאכת שמים בידיהם: מעשה ששלחו לחוני המעגל וכו': ת"ר פעם אחת יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים שלחו לחוני המעגל התפלל וירדו גשמים התפלל ולא ירדו גשמים עג עוגה ועמד בתוכה כדרך שעשה חבקוק הנביא חבקוק ב שנאמר °על משמרתי אעמדה ואתיצבה על מצור וגו' אמר לפניו רבונו של עולם בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך התחילו גשמים מנטפין אמרו לו תלמידיו רבי ראינוך ולא נמות כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא להתיר שבועתך אמר (א) לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות ירדו בזעף עד שכל טפה וטפה כמלא פי חבית ושיערו חכמים שאין טפה פחותה מלוג אמרו לו תלמידיו רבי ראינוך ולא נמות כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא לאבד העולם אמר לפניו לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה ירדו כתיקנן עד שעלו כל העם להר הבית מפני הגשמים אמרו לו רבי כשם שהתפללת שירדו כך התפלל וילכו להם אמר להם כך מקובלני שאין מתפללין על רוב הטובה אעפ"כ הביאו לי פר הודאה הביאו לו פר הודאה סמך שתי ידיו עליו ואמר לפניו רבש"ע עמך ישראל שהוצאת ממצרים אינן יכולין (ב) לא ברוב טובה ולא ברוב פורענות כעסת עליהם אינן יכולין לעמוד השפעת עליהם טובה אינן יכולין לעמוד יהי רצון מלפניך שיפסקו הגשמים ויהא ריוח בעולם מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצאו העם לשדה והביאו להם כמהין ופטריות *שלח לו שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי [א] שאילו שנים כשני אליהו שמפתחות גשמים בידו של אליהו לא נמצא שם שמים מתחלל על ידך אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שמתחטא על אביו ועושה לו רצונו ואומר לו אבא הוליכני לרחצני בחמין שטפני בצונן תן לי אגוזים שקדים אפרסקים ורמונים ונותן לו ועליך הכתוב אומר °ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך תנו רבנן מה שלחו בני לשכת הגזית לחוני המעגל °ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור ותגזר אומר אתה גזרת מלמטה והקדוש ברוך הוא מקיים מאמרך מלמעלה ועל דרכיך נגה אור דור שהיה אפל הארת בתפלתך כי השפילו ותאמר גוה דור שהיה שפל הגבהתו בתפלתך ושח עינים יושיע דור ששח בעונו הושעתו בתפלתך ימלט אי נקי דור שלא היה נקי מלטתו בתפלתך ונמלט בבור כפיך מלטתו במעשה ידיך הברורין אמר ר' יוחנן כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על מקרא זה °שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים אמר מי איכא דניים שבעין שנין בחלמא יומא חד הוה אזל באורחא חזייה להההוא גברא דהוה נטע חרובא אמר ליה האי עד כמה שנין טעין אמר ליה עד שבעין שנין אמר ליה פשיטא לך דחיית שבעין שנין אמר ליה (ג) האי [גברא] עלמא בחרובא אשכחתיה כי היכי דשתלי לי אבהתי שתלי נמי לבראי יתיב קא כריך ריפתא אתא ליה שינתא נים אהדרא ליה משוניתא איכסי מעינא ונים שבעין שנין כי קם חזייה לההוא גברא דהוה קא מלקט מינייהו אמר ליה את הוא דשתלתיה א"ל בר בריה אנא אמר ליה שמע מינה דניימי שבעין שנין חזא להמריה דאתיילידא ליה רמכי רמכי אזל לביתיה אמר להו בריה דחוני המעגל מי קיים אמרו ליה בריה ליתא בר בריה איתא אמר להו אנא חוני המעגל לא הימנוהו אזל לבית המדרש שמעינהו לרבנן דקאמרי נהירן שמעתתין כבשני חוני המעגל דכי הוי עייל לבית מדרשא כל קושיא דהוו להו לרבנן הוה מפרק להו אמר להו אנא ניהו לא הימנוהו ולא עבדי ליה יקרא כדמבעי ליה חלש דעתיה בעי רחמי ומית אמר רבא היינו דאמרי אינשי או חברותא או מיתותא אבא חלקיה בר בריה דחוני המעגל הוה וכי מצטריך עלמא למיטרא הוו משדרי רבנן לגביה ובעי רחמי ואתי מיטרא זימנא חדא איצטריך עלמא למיטרא שדור רבנן זוגא דרבנן לגביה למבעי רחמי דניתי מיטרא אזול לביתיה ולא אשכחוהו אזול בדברא ואשכחוהו דהוה קא רפיק (ד) יהבו ליה שלמא ולא

(ה) דכתיב בעתם · זהו בלילי רביעיות ובלילי שבתות דאין טורח לבני אדם דאינם הולכין לדרכים בלילי רביעיות מפני אגרת בת מחלת בפסחים (דף קיב:) : שכן מצינו · כלומר ושמא תאמר אין סיפק בגשמים של ב' לילות בשבת מצינו בימי שמעון בן שטח כו' : וצררו · קשרו ואצרו : הורדוס · סתר בנין דעזרא ובנה בנין יפה ממנו בב"ב (דף ד·) : עוגה · שורה עגולה כמו עוגה שהיא עגולה : כדרך שעשה חבקוק · כדמפרש בתרגום של תפלת חבקוק (ו) על משמרתי אעמדה כמין ביה האסורים עשה וישב : ראינוך ולא נמות · כלומר אותך ולא נמות בניחותא השתא שלא נמות ברעב מפני עצירת גשמים : פר הודאה · להתודות עליו ועשה (ז) לו סמיכה והביאו שלמים חוני בזמן הבית היה : כמהין ופטריות · בולי"ן בלע"ז שיצאו מלחלוח הגשמים וידעו כי של ברכה היו : אלמלא חוני אתה · ואדם גדול (ח) : לנדות · שמנדין על כבוד הרב שהטיח דברים ואמר לא כך שאלתי : שאלמלא היו שנים כשני אליהו · גזירת עצירת גשמים ומפתח של גשמים בידו של אליהו גרסינן : לא נמצא שם שמים מתחלל · בתמיה (ט) שאליהו נשבע חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי (מלכים א יז) ואתה נשבע שאין אתה זז עד שירדו גשמים : נמצא שם שמים מתחלל על ידך · דזה או זה בא לידי שבועת שוא : מתחטא · לשון חטא כלומר (י) הוי הולך וחוטא : לשכת הגזית · סנהדרין : דור שהיה אפל · מרוב צער שלא ירדו גשמים : הושעת בתפלתך · מן המיתה שהבאת עליהם שובע : של אותו צדיק · חוני המעגל היה מצטער על המקרא הזה : שיר המעלות · לשון עילוי : היינו כחולמים · כחלום נדמה גלות בבל שהיה שבעים שנה : שבעין שני בחלמא · בתמיה מי איתא דנייס שבעין שנין בחלמיה (כ) ויש אדם ישן שבעים שנה בשינה אחת : עד שבעין שנין · לא טעין פירא בטעינא קמייתא : יתיב · חוני המעגל וקא כריך רפתא : הכי גרסי' הנא עלמא בחרובא אשכחתיה כי היכי דשתלי לי אבהתי הנא נמי אישתיל לבראי : אהדרא ליה משוניתא · עלתה סביבותיו שן סלע : ואיכסי מעינא דאינשי · ולא אשכחוהו התם : רמכי רמכי · וולדי וולדות באלו השנים דנייס מעוברת זכר היתה וחזר ובא עליה והולידו : אמר להו · שאל להון בנו של חוני המעגל קיים הוא : נהירא לן הנך שמעתתא · מוגהת לנו שמועה זו כאילו למדנוה בחייו של חוני המעגל שהיה מפרקה לנו ומגיה לנו יפה יפה : או חברותא או מיתותא · ולא גרסינן הכא כחברי דאיוב אלא בבבא בתרא (דף טז:) גבי מעשה דאיוב אם אין חביריו של אדם נוהגין בו כבוד כבתחילה נוח לו שימות אי *נמי משום (ג) הנך בריוני לא כתוב בספריו : רפיק בדברא · עודר בשדה : לא

חולין קיט:
ברכות יט. לעיל יט:
משלי כג
איוב כב
תהלים קכו
[ב"ב טז:]
[עי' תוספות שבת טז: ד"ה דאמר וכו']

הגהות הגר"א
[א] גמרא גוזרני עליך נדוי. נ"ב ולא עוד אלא:

רבינו חננאל

בעתם בלילי ד' ובלילי ו'. וכן היו בימי שמעון בן שטח עד שנעשו חטים ככליות שעורים כזיתים ועדשים כדינרין וצררו מהם דוגמא לדורות להודיע כמה החטא גורם שנאמר וחטאתיכם מנעו הטוב מכם. וכן מצינו בבנין בהמ"ק ירדו גשמים בלילות ולמחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה השמש והשכימו כל אחד ואחד למלאכתן להודיע שמלאכת שמים בידיהם: ת"ר פעם אחת יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים שלחו לחוני המעגל להתפלל התפלל ולא ירדו גשמים כו'. מעשה בחוני המעגל דנים ע' שנה כו' ומעשה דאבא חלקיה בר בריה דחוני המעגל דאצטריך עלמא למיטרא ושדרו רבנן לוותיה ואשכחוה רבנן דקא רפיק בדברא יהבו ליה שלמא כו'

רבינו גרשום

ת"ר פעם אחת וכו' היינו (פ"ע) [פ"א] עצמו דמתניתין: עג עוגה וצר צורה: ראינוך ולא נמות בתימא. בשביל שראינוך לא נמות · שאלו היו שנים כשני אליהו שאין מפתחות של מטר ביד הקב"ה לא נמצא שם שמים מתחלל שנמצאת מחלל את שבועתו : משוניתא סלע : רמכי ולדות' אי חברא שיהא לו חבר טוב שנותנ לו כבוד :

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא להתיר בשועתך אמר לפניו לא כך שאלתי כו' אלא לאבד העולם אמר להם לא תמותו אמר לפניו : (ב) שם אינן יכולין לעמוד לא : (ג) דחיית שבעין שנין א"ל הנא עלמא בחרובא אשכחתיה : (ד) שם בסה"ע דהוה קא רפיק בדברא יהבו ליה שלמא : (ה) רש"י ברים העמוד נ"ל ד"ה בעתם ותיבת דכתיב נמחק · זהו כו' דאין טורח על בני אדם דאינם: (ו) ד"ה כדרך כו' תפלת חבקוק הס"ד : (ז) ד"ה פר כו' ועשה עליו סמיכה והביאו : (ח) ד"ה אלמלא כו' ואדם גדול אתה הס"ד : (ט) ד"ה לא נמצא כו' בתמיה שאם אליהו היה נשבע חי ה' וכו' שאין אתה זז משם עד שירדו גשמים נמצא כצ"ל והד"א : (י) ד"ה מתחטא כו' כלומר הולך וחוטא הס"ד ותיבת הוי נמחק ואח"כ מה"ד בני לשכת כו' : (כ) ד"ה שבעין כו' שבעין שנין בחלמיה כלומר ויש אדם ישן : (ל) ד"ה או חברותא כו' אי נמי משום הנהו בריוני לא כתוב

מסורת הש"ס

תורה אור

ולא אסבר להו אפיה בפניא כי הוה מנקט ציבי דרא ציבי ומרא בחד כתפא וגלימא בחד כתפא כולה אורחא לא סיים מסאני כי מטי למיא סיים מסאניה כי מטא להיזמי והיגי דלינהו למניה (א) כי מטא למתא נפקא דביתהו לאפיה כי מיקשטא כי מטא לביתיה עלת דביתהו ברישא והדר עייל איהו והדר עיילי רבנן יתיב וכריך ריפתא ולא אמר להו לרבנן (ב) תו כרוכו פלג ריפתא לינוקי לקשישא הדא ולזוטרא תרי אמר לה לדביתהו ידענא דרבנן (ג) משום מיטרא קא אתו ניסק לאיגרא וניבעי רחמי אפשר דמרצי הקדוש ברוך הוא וייתי מיטרא ולא נחזיק טיבותא לנפשין סקו לאיגרא קם איהו בחדא זויתא ואיהי בחדא זויתא קדים סלוק ענני מהך זויתא דדביתהו כי נחית אמר להו אמאי אתו רבנן אמרו ליה שדרי לן רבנן לגבי דמר למיבעי רחמי אמיטרא אמר להו ברוך המקום שלא הצריך אתכם לאבא חלקיה אמרו ליה ידעינן דמיטרא מחמת מר הוא דאתא אלא לימא לן מר הני מילי דתמיהא לן מאי טעמא כי יהיבנא למר שלמא לא אסבר לן מר אפיה אמר להו שכיר יום הואי ואמינא לא איפגר ומאי טעמא דרא מר ציבי אחד כתפיה וגלימא אחד כתפיה אמר להו טלית שאולה היתה להכי שאלי ולהכי לא שאלי מאי טעמא כולה אורחא לא סיים מר מסאניה וכי מטי למיא סיים מסאניה אמר להו כולה אורחא חזינא במיא לא קא חזינא מ"ט כי מטא מר להיזמי והיגי דלינהו למניה אמר להו *זה מעלה ארוכה וזה אינה מעלה ארוכה מאי טעמא כי מטא מר למתא נפקא דביתהו דמר כי מיקשטא אמר להו כדי שלא אתן עיני באשה אחרת מאי טעמא עיילא היא ברישא והדר עייל מר אבתרה והדר עיילינן אנן אמר להו משום דלא בדקיתו לי מאי טעמא כי כריך מר ריפתא לא אמר לן איתו כרוכו משום דלא נפישא ריפתא ואמינא לא אחזיק בהו ברבנן טיבותא בחנם מאי טעמא יהיב מר לינוקא קשישא חדא ריפתא ולזוטרא תרי אמר להו האי קאי בביתא והאי יתיב בבי כנישתא ומאי טעמא קדים סלוק ענני מהך זויתא דהוות קיימא דביתהו דמר לעננא דידיה משום דאיתתא שכיחא בביתא ויהבא ריפתא לעניי *ומקרבא הנייתה [ואנא יהיבנא] זוזא ולא מקרבא הנייתיה אי נמי (ד) הנהו בירוני דהוו בשיבבותן [אנא] בעי רחמי דלימותו והיא °בעיא רחמי דליהדרו בתיובתא [ואהדרו] חנן הנחבא בר ברתיה דחוני המעגל הוה כי (ה) מצטריך עלמא למיטרא הוו משדרי רבנן ינוקי דבי רב לגביה ונקטי ליה בשיפולי גלימיה ואמרו ליה אבא אבא הב לן מיטרא אמר לפני הקב"ה רבש"ע עשה בשביל אלו שאין מכירין בין אבא דיהיב מיטרא לאבא דלא יהיב מיטרא ואמאי קרי ליה חנן הנחבא מפני שהיה מחביא עצמו בבית הכסא *תא חזי [מה] בין תקיפי דארעא דישראל לחסידי דבבל רב הונא ורב חסדא כי הוה מצטריך עלמא למיטרא אמרי ניכניף (ו) הדדי וניבעי רחמי אפשר דמרצי הקדוש ברוך הוא דייתי מיטרא תקיפי דארעא דישראל כגון ר' יונה אבוה דרבי מני כי הוה מצטריך עלמא למיטרא הוה עייל לביתיה ואמר להו הבו לי גואלקי ואיזיל ואייתי לי בזוזא עיבורא כי הוה נפיק לברא אזיל וקאי בדוכתא עמיקתא דכתיב °ממעמקים קראתיך ה' וקאי בדוכתא צניעא (ז) ומכסי בשקא ובעי רחמי ואתי מיטרא כי הוה אתי לביתיה אמרי ליה אייתי (ח) מר עיבורא אמר להו אמינא הואיל ואתא מיטרא השתא רווח עלמא ותו רבי מני בריה הוו קא מצערי ליה דבי נשיאה אישתטח על קברא דאבוה אמר ליה אבא אבא הני מצערו לי יומא חד הוו קא חלפי התם אינקוט כרעא דסוסוותייהו עד דקבילו עלייהו דלא קא מצערו ליה ותו רבי מני הוה שכיח קמיה דרבי יצחק בן אלישיב אמר ליה עתירי דבי חמי קא מצערו לי אמר ליענו ואיענו אמר קא דחקו לי אמר ליעתרו ואיעתרו אמר לא מיקבלי עלי אינשי ביתי א"ל מה שמה חנה תתייפי חנה ונתייפת אמר ליה קא מגנדרא עלי א"ל אי הכי תחזור חנה לשחרוריתה וחזרה חנה לשחרוריתה הנהו תרי תלמידי דהוו קמיה דרבי יצחק בן אלישיב אמרו ליה ניבעי מר רחמי עלן דניחכים טובא אמר להו עמי היתה ושלחתיה רבי יוסי בר אבין הוה שכיח קמיה דר' יוסי דמן יוקרת שבקיה ואתא לקמיה דרב אשי

יומא

לא אסבר להו אפיה · לא החזיר להם פניו : בפניא · לפנות ערב כשהלך לביתו : דלינהו למניה · הגביה בגדיו אחר כתיפיו כדי שלא יקרעו : כי מיקשטא · בתכשיטין : לאיגרא · עלייה : זויתא · זוית : מזויתא דדביתהו · מאותו הרוח שאשתו שם עלו העבים תחלה שהיא צנועה תחלה : לא אפגר · לא אתבטל ממלאכתי כמו יומא דמיפגרי רבנן (שבת דף קכט:) : מ"ט דרת · מדוע נשאת הטלית על כתף אחת ולא נתת בכתף תחת המשאוי : להכי שאלה לי · להתעטף בה : ולהכי לא שאלה לי · להטיל עליה קוצין לקרעה : במיא לא חזינן · מה דאית בה ושמא ישכנו דג או נחש : דלא בדקיתו לי : אם כשרים אם פריצים דאמר מר (במס' דרך ארץ רבה פ"ה) כל אדם יהי בעיניך כלסטים : (ט) טובת הנאה חנם : דאינהו לא הוו קא אכלי דליכא ריפתא וקא מחזיקן בהו טובה חנם : ינוקא קאי בבי כנישתא· קמי רביה ולא אתי כולי יומא : דאיתתא שכיחא בביתא· כל יומא וכי מיצטריך עניא מידי אזלה ויהבה (י) : ועוד דמקרבא הנייתה · שדבר אכילה היא נותנת לעני והוא בלא טורח ממה שהיתה נותנת מעות ויטריח העני עד שיקנה : אי נמי · אהכי קדים עניי דידה : משום בירוני · בורים עמי הארץ : ינוקי דבי רב· להמריך לבו ויתכוין בתפלתו : בשיפולי · בשולי בגדיו : אבא אבא · כך רגילים לקרותו כינוס שאמר אבי אבי : שאין מכירין · בין (כ) *חוני לאבא כסבורין עלי שאני אביהן : ה"ג שהיה מחבא ולא גרסי' שהיה מחבא בבית הכסא · (ל) כי הוה בעי רחמי אמיא היה מחבא עצמו מרוב ענוה ומאן דגרס בית הכסא כלומר מתחבא בבגדיו כשהוא נכנס להסך את רגליו מרוב צניעות : רב הונא ורב חסדא · חסידי דבבל מפרסמין את הדבר ושל ארץ ישראל צנועין ולא מודיעין שבא המטר בשבילם : תא ליכניף אהדדי · (מ) אלמא משום חד מינייהו לא אתי מיטרא : תקיפי דארץ ישראל רבי יונה · וקא חזינן (נ) דמתמתיה אתי מיטרא : גואלקא · טסק"א בלע"ז : ואייתי בזוזא עיבורא · דגן משום כפנא (ס) שאפילו לבני ביתו לא היה מודיע : אייתי לן מר מעיבורא · דבעית למיזבן : רווחא עלמא · דליהוי שובע ואהכי לא זבני ביוקרא דהשתא : הוו קא חלפי · דבי נשיאה : התם · עלויה מערתא דרבי יונה : אינקוט · נדבקו בקרקע שעל גבי מערה ולא היו יכולין לזוז ממקומן (ע) : עתירי דבי חמי · עשירים של בית חמי : ליענו · יהיו עניים : קא דחקי לי · ליתן להן פרנסה : לא מקבלי עלי אינשי ביתי · אין אשתי מקובלת עלי שאינה יפה : מגנדרא · מתגדלת עלי מתוך גבהות יופיה · מגנדרא מלשון מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו (חולין דף ז·) : עמי היתה ושלחתיה . (פ) דבר זה היה בידי שכל מה שאני מבקש היו נותנין לי ועכשיו אין תפלתי מקובלת כל כך (צ) : דמן דיוקרת · מקום :

יומא

רבינו חננאל

מעשה בחנין הנחבא בר ברתיה דחוני המעגל (פי' קבלה בידינו הוא שהיו חכמים מתעסקין למנותו פרנס על הצבור ולא קביל והלך ונחבא לפיכך היו קורין אותו חנין הנחבא) דכי הוה אצטריך עלמא מיטרא שדרו רבנן ינוקי דבי רב ומנקטי ליה לגלימיה ואמרי ליה אבא אבא הב לן מיטרא אמר רבון העולמים עשה בשביל אלו שאין יודעין איזה אב נותן מטר · תא חזי חסידי דבבל מיכנפי ובעו רחמי אולי מירצי קב"ה אבל חסידי ארץ ישראל כגון חנין זה וכגון ר' יונה [אבוה דר' מני] כד הוה אצטריך עלמא למיטרא שקיל (אבוה דר' מני) ואלקי . פי' שקים אמר איזיל איזבין חטי אזל קאי בדוכתיה עמיקתא מיכסי שקא בצנעא בעי רחמי ואתי מיטרא כו' . ר' מני בריה הוו מצערי ליה דבי נשיאה אזל אישתטח אמערתא דאבוה הוו מחלפי התם אנקוט כרעיה דסוסוותיהו כו' . הוה שכיח קמיה דר' יצחק בן אלישיב . א"ל עתירי דבי חמוה קא מצערו לי א"ל ליענו ואיענו כו' עד חזרה חנה לשחרוריתה׳ תרי תלמידי הוו שכיחי קמיה אמרו ליה ליבעי עלן מר רחמי דניחכם . אמר להו עמי היתה אותה תפלה ושלחתיה. ר' יוסי ב"ר אבין

רבינו גרשום

איפגר . איבטל : להכי שאלה להתעטף ולהכי לא שיילה למידר משאוי עלה . מחביא עצמו מתפלל בחשאי : מחביא בבית הכסא צנוע : לחסידי דבבל . שהיו מתפללין בפרהסיא ותקיפי דארעא דישראל מתפללין בצינעא*) וקול התור מכאן שהמלאך דומה לתור דהיינו עגלי' קואלקא . בוצלא : דבי חמי . חמיוי לא מקבלי אינשי בית עלי דהויא מכוערת טפי : עמי היתה ושלחתיה . כלומר בתחילה היה לבי לכך אבל כבר קבלתי עלי שלא להטריח את קוני :

*) מתיבות וקול התור עד דהיינו עגל לא שייך כאן ומקומו להלן כה ע"ב:

[נ"ל חוני הגהת יעב"ץ]

[ב"ק לא:]

[כתובות סז:]

[חולין קכב: מגילה כח:]

תהלים קל

גליון הש"ס

גמ' בעיא רחמי דליהדרו בתיובתא . עיין ברכות דף י ע"א :

הגהות הב"ח

(א) גמ' להיזמי והיגי דלינהו למניה וסיים מסאניה כי מטא למתא : (ב) שם איתו כרוכו : (ג) שם ידענא דרבנן אמטול מיטרא קא אתו : (ד) שם אי נמי משום הנהו בריוני כו' . נ"ב עי' פרש"י בסוף עמוד א': (ה) שם הוה מצטריך : (ו) שם אמרי ניכניף לגבי הדדי וניבעי רחמי : (ז) שם וקאי בדוכתא צניעא וכוס מיכסי בשקא כו' : (ח) שם אמרי ליה אייתי לן מר עיבורא : (ט) רש"י ד"ה דלא כו' כלסטים מס"ד טיבותא טובת הנאה כו' : (י) ד"ה דאיתתא וד"ה ועוד הד"א : (כ) ד"ה שאין מכירין בין חנן לאביהן שבשמים כסבורין עלי : (ל) ד"ה ה"ג וכו' · בבית הכסא כלומר מתחבא כו: (מ) ד"ה תא ליכניף אהדדי אלמא בפרהסיא היו עושין ולא בצינעא ל"א נכניף אהדדי אלמא משום חד מינייהו לא הוה אתי : (נ) ד"ה תקיפי כו' וקא חזינן כו' דמתמתיה בלחוד אתי מיטרא: (ס) ד"ה ואייתי כו' דגן משום כפנא הס"ד ואח"כ מה"ד בדוכתא עמיקתא בעמק או תחת הסלע כדי שלא יראוהו בני אדם שאפילו לבני ביתו : (ע) ד"ה אינקוט כו' לזוז ממקומן שלא הניחם לילך עד שיקבלו עליהם שלא נצער עוד את רבי מני בנו הס"ד ואח"כ מה"ד הוה שכיח ר' מני לפני ר' יצחק בן אלישיב הס"ד : (פ) ד"ה עמי היתה ושלחתיה . נ"ב ס"א כלומר שקבלתי עלי שלא להתפלל על ענין זה שהתפללתי קודם : (צ) בא"ד מקובלת כל כך ומפני שלא רצה להטריח לפני המקום אמר כן הס"ד ·

יומא חד שמעיה דקא גריס אמר שמואל *[א]השולה דג מן הים בשבת כיון שיבש בו כסלע חייב א"ל ולימא מר [ב]ובין סנפיריו אמר ליה ולא סבר לה מר דההיא רבי יוסי בן רבי אבין אמרה אמר ליה אנא ניהו א"ל ולאו קמיה דר' יוסי דמן יוקרת הוה שכיח מר א"ל (*הין) א"ל ומ"ט שבקיה מר ואתא הכא אמר ליה גברא דעל בריה ועל ברתיה לא חס עלי דידי היכי חייס בריה מאי היא יומא חד הוו אגרי ליה אגירי בדברא נגה להו ולא אייתי להו ריפתא אמרו ליה לבריה (א) כפינן הוו יתבי תותי תאינתא אמר תאנה תאנה הוציאי פירותיך ויאכלו פועלי אבא אפיקו ואכלו אדהכי והכי אתא אבוה אמר להו לא תינקטו בדעתייכו דהאי דנגהנא אמצוה טרחנא ועד השתא הוא דסגאי אמרו ליה רחמנא לישבעך כי היכי דאשבען ברך אמר להו מהיכא אמרו הכי והכי הוה מעשה אמר לו בני אתה הטרחת את קונך להוציא תאנה פירותיה שלא בזמנה יאסף שלא בזמנו ברתיה מאי היא הויא ליה ברתא בעלת יופי יומא חד חזיא להההוא גברא דהוה כריא בהוצא וקא חזי לה אמר לו מאי האי אמר ליה רבי אם ללוקחה לא זכיתי לראותה לא אזכה אמר לה בתי קא מצערת להו לברייתא שובי לעפריך ואל יכשלו ביך בני אדם (ב) הויא ליה ההוא חמרא כדהוו אגרי לה כל יומא לאורתא הוו משדרי לה אגרה אגבה ואתיא לבי מרה ואי טפו לה או בצרי לה לא אתיא יומא חד אינשו זוגא דסנדלי עלה ולא אזלה עד דשקלונהו מינה והדר אזלה אלעזר איש בירתא כד הוו חזו ליה גבאי צדקה הוו טשו מיניה דכל מאי דהוה גביה יהיב להו יומא חד הוה סליק לשוקא למיזבן נדוניא לברתיה חזיוהו גבאי צדקה טשו מיניה אזל ורהט בתרייהו אמר להו אשבעתיכו במאי עסקיתו אמרו ליה ביתום ויתומה אמר להן העבודה שהן קודמין לבתי שקל כל דהוה בהדיה ויהב להו פש ליה חד זוזא זבן (ג) ליה חיטי ואסיק שדייה באכלבא אתאי דביתהו אמרה לה לברתיה מאי אייתי אבוך אמרה לה כל מה דאייתי באכלבא שדיתיה אתיא למיפתח בבא דאכלבא חזת אכלבא דמליא חיטי וקא נפקא בצינורא דדשא ולא מיפתח בבא מחיטי אזלא ברתיה לבי מדרשא אמרה ליה בא וראה מה עשה לך אוהבך אמר לה העבודה הרי הן הקדש עליך ואין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל ר' יהודה נשיאה גזר תעניתא בעי רחמי ולא אתא מיטרא אמר כמה איכא משמואל הרמתי ליהודה בן גמליאל אוי לו לדור שכן נתקע אוי לו למי שעלתה בימיו כך חלש דעתיה ואתא מיטרא דבי נשיאה גזר תעניתא ולא אודעינהו לרבי יוחנן ולריש לקיש לצפרא אודעינהו אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן הא לא קבילנא עלן מאורתא אמר ליה אנן בתרייהו גררינן דבי נשיאה גזר תעניתא ולא אתא מיטרא תנא להו אושעיא זעירא *דמן חברייא °והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה משל לכלה שהיא בבית אביה כל זמן שעיניה יפות אין כל גופה צריכה בדיקה עיניה *) טרוטות כל גופה צריכה בדיקה אתו עבדיה ורמו ליה סודרא בצואריה וקא מצערו ליה אמרו (*ליה) בני מאתיה שבקיה דהא נמי מצער לן כיון דחזינן דכל מיליה לשום שמים לא אמרי ליה (ד) מידי ושבקינן ליה אתון נמי שבקוהו רבי גזר תעניתא ולא אתא מיטרא נחית קמיה אילפא ואמרי לה רבי אילפי *אמר משיב הרוח *ונשא זיקא מוריד הגשם ואתא מיטרא אמר ליה מאי עובדך אמר ליה דיירנא בקוסטא דחיקא דלית ביה חמרא לקידושא ואבדלתא טרחנא ואתינא חמרא לקידושא ואבדלתא ומפיקנא להו ידי חובתייהו רב איקלע להההוא אתרא גזר תעניתא ולא אתא מיטרא נחית קמיה שליחא דצבורא אמר משיב הרוח ונשב זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא אמר ליה מאי עובדך אמר ליה מיקרי דרדקי אנא ומקרינא לבני עניי כבני עתירי וכל דלא אפשר ליה לא שקלינא מיניה מידי ואית לי פירא דכוורי וכל מאן דפשע משחדינא ליה מינייהו ומסדרינן ליה ומפייסינן ליה עד דאתי וקרי רב נחמן גזר תעניתא בעא רחמי ולא אתא מיטרא אמר שקלוה לנחמן חבוטו מן גודא לארעא חלש דעתיה ואתא מיטרא רבה גזר תעניתא בעי רחמי ולא אתא מיטרא אמרו ליה והא רב יהודה כי הוה גזר תעניתא אתא מיטרא אמר להו מאי אעביד אי משום תנויי אנן עדיפינן מינייהו דבשני דרב יהודה *כל תנויי בנזיקין

*) [עי' רש"י שבת לא.]

רש"י

יומא חד שמעיה · רב אשי לרבי יוסי בר אבין ל"א יומא חד שמעיה רבי יוסי בר אבין לרב אשי דקא גריס אמר שמואל השולה דג מן הים בשבת כיון דיבש בו כסלע אע"פ שהוא מפרכס לאחר כן ובעוד שהוא מפרכס השליכו במים חייב משום נטילת נשמה שהיא אב מלאכה דתנן (שבת דף עג·) השוחטו כו' אמר ליה רבי יוסי ובין סנפיריו דודאי לא חי וכשאין מחוסר צידה עסקינן כגון שצדו בתוך הסל והניחו במים לחיות כדרך שעושין הדייגין: א"ל · רב אשי ולא סבר לה מר דהאי ובין סנפיריו רבי יוסי בר אבין אמרה כלומר מ"ט לא אמרת ליה משמיה שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם: סנפיריו · שפורח בהן: לא תנקטו לי בדעתייכו · אל תחשדוני שלא הבאתי לכם מזונות עד עכשיו: דסגאי · שטרחתי ואיחרתי: דהוה כריא בהוצא · סותר גדר העצים כדי להסתכל דרך הנקב: אמר ליה רבי יוסי מאי האי · מה אתה מעיין כאן: אינשו · שכחו: טשו מפניו · היו מתחבאים: העבודה · שבועה: ביתום ויתומה · לזווג זה לזו: אכלבא · אוצר של חטים: אוהבך · הקב"ה: אלא כאחד מעניי ישראל · משום דמעשה נסים הוא ואסור לאדם להנות ממעשה נסים כדאמר לעיל (דף כ:) ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו: רבי יהודה נשיאה · היה בנו של רבן גמליאל בר רבי: לשמואל הרמתי · שהורידו גשמים בשבילו דכתיב *הלא קציר חטים היום ועכשיו באין כל ישראל והטילו על ר' יהודה בן גמליאל דלווח וליכא דמשגח ביה: שנתקע · תקוע: והא לא קבלינן מאתמול · בהדייהו (ה): גרירין · (גרירינן) גרורין ומשוכין אנו אחריהן וכמי שקבלנו עלינו: זעירא דמן חבריא · צעיר שבישיבה והאי דקרי ליה הכי משום דאושעיא אחרינא הוה התם: מעיני העדה · זקנים מאירי עיני העם: בזמן שעיניה יפות אין כל גופה וכו' · דודאי כל גופה יפה: אין עיניה יפות כו' · הואיל והנהו דבי נשיאה דהוו עיני העדה רשעים דלא העם אין צריכין לבדוק מה מעשיהם לכך לא משגחו בהו מן שמים: אתו עבדי דריש גלותא וקא מצערו ליה · לאושעיא: אמרו ליה בני מתא · לעבדי דבי נשיאה: מצער לן · מחרף ומגדף אותנו: נחית קמיה · לפני התיבה: נשא · כמו נשב: בקוסטא דחיקא · בכפר דחוק שיש בו עניות ביותר: פירא דכוורי · מחילות של דגים: כל מאן דפשע · דלא בעי (ו) מיקרי משחדינא ליה כו': ומסדרינא ליה · ומפייסינא ליה · מתקן כסדר: ה"ג

תוספות

השולה דג מן הים · שולה כמו מגביה כיון שיבש בו כסלע (ז) שעדיין הוא מפרכס ובשעה שמפרכס חזר והשליכו לים חייב משום נטילת נשמה שהיא אב מלאכה דתנן (שבת דף עג·) השוחטו והמפשיטו גבי אבות מלאכות: הא

רבינו חננאל

שמע לרב אשי דתני אמר שמואל השולה דג מן הים כיון שיבש בו כסלע חייב . א"ל איהו ובין סנפירין . א"ל רב אשי הני דבי ר' יוסי אינון א"ל אנא הוא א"ל רב אשי ואמאי שבקת לר' יוסי דמן יוקרת רבך א"ל גברא דלא חס אבריה ואברתיה עלי דידי חייס · בריה וברתיה מאי היא כו'. כלבא אוצר. ר' יהודה נשיאה גזר תעניתא ולא אתא מיטרא . אמר משמואל הרמתי שאמר הלא קציר חטים היום כו' וכיון שקרא בא המטר הגיע שפלות הדור ליהודה בן גמליאל שהוא פרנס הדור וצועק ואינו נענה . אוי לו לדור הנתקע לכך אוי מי שעלתה בימיו צרה ואין מי שראוי להתפלל ולהשיב חימה · חלש דעתיה [דר"י נשיאה] ואתא מיטרא. דבי נשיאה גזר תענית ולא אודועינהו לר' יוחנן ולר"ש בן לקיש לצפרא אודיעינהו אמר ר"ל לא קבלנו עלינו מאתמול . א"ר יוחנן ניתיב בתעניתא דאנו בתרייהו גרירינן . דבי נשיאה גזור תעניתא בעו רחמי ולא אתא מיטרא . תנא להו והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה . משל לכלה בזמן שעיניה יפין אין הגוף צריך בדיקה כו' כלומר פרנסי הדור הוא דלא מעלי . רבי אילפי ירד לפני התיבה לפני ר' אמי אמר משיב הרוח אתא זיקא אמר מוריד הגשם אתא מטרא אמרי ליה מאי עובדך אמר להו בקיפא פי' בכפר דחוק דאירנא וטרחנא ומייתינא קדושא ואבדלתא ומפקנא להו ידי חובתייהו . וכן ההוא שליחא דצבורא דנחית קמי דרבא ושאלוהו ואמר מקרי ינוקי אנא ומקרינא לבני עניי כבני עתירי ואית לי פירא (דסורי) דכוורי רמפרנסנא מיניה כל

[נ"ל ונשב וכן לקמן בסמוך וכן לקמן כה: וב"מ פה: איתא ונשב אמנם לפני רש"י היה הגירסא ונשא הלכך פי' רש"י הכא ונשא כמו ונשב]

רבינו גרשום

שיבש בו כסלע חייב משום צידה ומשום נטילת נשמה: אמר ליה ר' יוסי בר ר' אבין ובין סנפיריו א"ל רב יוסף הא בין סנפיריו ר' יוסי היא . כלבא גורן . משמואל הרמתי שהיה מבקש ומביא מטר אפי' בימי קציר חטים דכתיב הלא קציר חטים וגו'; בתרייהו דבי נשיאה אזלינן וכי קבילו אינהו הוי כמו קבילו אנו . מעיני העדה היינו עיקר העדה היינו דבי נשיאה . קוסא אתרא. דחיקא . בני אדם דחוקים :

עין משפט נר מצוה

כט א ב מיי' פי"א מהל' שבת הל' א סמג לאוין סה:

מסורת הש"ס

שבת קז:

נ"א הן

שמואל א יב

במדבר טו

[עי' פרש"י והתוס' חולין יב: ד"ה דמן ופרש"י שם לא. ד"ה זעירא]

[נ"ל להו]

[לקמן כה: ב"מ פה:]

ברכות כ. סנהדרין קו: ע"ש

הגהות הב"ח

(א) גמ' ליה לבריה כפינן הוו יתבי: (ב) שם ואל יכשלו ביך בני אדם וכן הוה הויא ליה ההוא חמרא: (ג) שם חד זוזא זבן ביה חיטי ואסיק כו' מאי אייתי לך אבוך אמרה: (ד) שם לא אמרי ליה ולא מידי ושבקינן ליה: (ה) רש"י ד"ה והא לא כו' בהדייהו כדאמרינן לעיל מאימתי מקבל רב אמר במנחה ושמואל אמר בתפלת המנחה הס"ד: (ו) ד"ה כל מאן דפשע דלא בעי מיקרי הס"ד ואח"כ מה"ד משחדינא ליה כוורי כי היכי דגמיר הס"ד: (ז) תוס' ד"ה השולה כו' שיבש בו כסלע אע"פ שעדיין הוא מפרכס ובשעה:

תורה אור

בנזיקין הוה ואנן קא מתנינן בשיתא סדרין וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין *האשה שכובשת ירק בקדירה ואמרי לה *זיתים שכבשן בטרפיהן טהורין אמר הויי' דרב ושמואל קא חזינא הכא ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאנא אתי מיטרא ואנן קא צווחינן כולי יומא וליכא דאשגח בן אי משום עובדא אי איכא דחזא מידי לימא אבל מה יעשו גדולי הדור שאין דורן דומה יפה רב יהודה חזא הנהו בי תרי דהוו קא פרצי בריפתא אמר שמע מינה איכא שבעא בעלמא יהיב עיניה הוה כפנא אמרו ליה רבנן לרב כהנא בריה דרב נחוניא שמעיה (א) מר דשכיח קמיה ניעשייה דליפוק בפתחא דסמוך לשוקא עשייה ונפק לשוקא חזא כנופיא אמר להו מאי האי אמרו ליה אבוספא דתמרי קיימי דקא מזדבן אמר שמע מינה כפנא בעלמא אמר ליה לשמעיה שלוף לי מסאניי שלף ליה חד מסאנא ואתא מיטרא כי מטא למישלף אחרינא אתא אליהו ואמר ליה אמר הקדוש ברוך הוא אי שלפת אחרינא מחריבנא לעלמא אמר רב מרי ברה דבת שמואל אנא הוה קאימנא אגודא דנהר פפא חזאי למלאכי דאידמו למלחי דקא מייתי חלא ומלונהו לארבי והוה קמחא דסמידא (ב) אתו כולי עלמא למיזבן אמר להו מהא לא תיזבנון דמעשה נסים הוא למחר אתיין ארבי דחיטי *דפרזינא רבא איקלע להגרוניא גזר תעניתא ולא אתא מיטרא אמר להו ביתו כולי עלמא בתעניתייכו למחר אמר להו מי איכא דחזא חילמא לימא אמר להו ר' אלעזר מהגרוניא לדידי אקריון בחלמי שלם טב לרב טב מריבון טב דמטוביה מטיב לעמיה אמר שמע מינה *עת רצון היא מבעי רחמי בעי רחמי ואתי מיטרא ההוא גברא דאיחייב נגדא בבי דינא דרבא משום דבעל כותית נגדיה רבא ומית אשתמע מילתא בי שבור מלכא בעא לצעורי לרבא אמרה ליה איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא לברה לא ליהוי לך עסק דברים בהדי יהודאי דכל מאן דבעיין ממרייהו יהיב להו אמר לה מאי היא בעין רחמי ואתי מיטרא אמר לה ההוא משום דזימנא דמיטרא הוא אלא לבעו רחמי האידנא בתקופת תמוז וליתי מיטרא שלחה ליה לרבא כוין דעתך ובעי רחמי דליתי מיטרא בעי רחמי ולא אתי מיטרא אמר לפניו רבונו של עולם °אלהים באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו פועל פעלת בימיהם בימי קדם ואנו בעינינו לא ראינו אתא מיטרא עד דשפוך מרזבי *רצפורי לדיגלת אתא אבוה איתחזי ליה בחלמיה ואמר ליה מי איכא דמיטרח קמי שמיא כולי האי °אמר ליה שני דוכתיה למחר אשכחיה דמרשם פורייה בסכיני רב פפא גזר תעניתא ולא אתא מיטרא חלש ליביה שרף פינכא דדייסא ובעי רחמי ולא אתא מיטרא אמר ליה רב נחמן בר *אושפזתי אי שריף מר פינכא אחריתי דדייסא אתי מיטרא איכסיף וחלש דעתיה ואתא מיטרא *)ר' חנינא בן דוסא הוה קא אזיל באורחא אתא מיטרא אמר לפניו רבונו של עולם כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער פסק מיטרא כי מטא לביתיה אמר לפניו רבונו של עולם כל העולם כולו בצער וחנינא בנחת אתא מיטרא אמר רב יוסף מאי אהניא ליה צלותא דכהן גדול לגבי רבי חנינא בן דוסא דתנן **היה מתפלל תפלה קצרה בבית החיצון *מאי מצלי רבין בר אדא ורבא בר אדא דאמרי תרוייהו משמיה דרב יהודה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא השנה הזו גשומה ושחונה שחונה מעלייתא היא אדרבה גריעותא היא אלא [ב]אם שחונה תהא גשומה וטלולה ואל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים רב אחא בריה דרבא מסיים משמיה דרב יהודה [ג]לא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה ואל יהו עמך ישראל צריכין להתפרנס זה מזה ולא לעם אחר אמר רב יהודה אמר רב *בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובים מע"ש לע"ש הוה רגילא דביתהו למיחמא תנורא כל מעלי דשבתא ושדייא אקטרתא

משום

*) יומא נג:

ה"ג בנזיקין הוה · למודם לא היה גדול אלא בסדר נזיקין : שכובשת ירק בקדירה. במסכת [*טהרות] היא בפ' שני (מ"א) גבי ידות מיירי דקיי"ל (עוקצין פ"א משנה א) כל ידות האוכלין אם נגעה טומאה בהן נטמא גם האוכל הצריך לידות דיד מכניס ומוציא כדאמרינן בהעור והרוטב (חולין דף קיח·) מכל האוכל לרבות הידות וקתני התם אשה שהיא כובשת ירק דידות שלהן טהורין דכשהיא עוצרת אותם הידות משתברות וא"א ליטול הירקות בידות שלהן שנשמטו ונפסק האוכל מן היד מחמת כבישה : כובשת · שול"ך בלע"ז עוצרת שילא המשקה שלהן ויבשו דרך אשה בכך כובשת ירק ממים שישתמרו לזמן מרובה: טהורין· העלין והקלחין : ואמרי לה · כי מטא לאידך בפרק שני (דעוקצין משנה א) זיתים שכבשן בטרפיהן כתרגומו עלה טרפא (בראשית ח) עלין שלהן דהיינו ידות : טהורין · הידות להביא טומאה לאוכל דתו לא חזי למהוי בית יד : הוויות דרב ושמואל · עומק גדול ולא הוה נהירא ליה: תליסר מתיבתא· שלש עשרה ישיבות איכא בכך מתא דגמרי מסכת עוקצין : כי הוה שליף חד מסאנא · משום עינוי : דחזא מידי · חס ושלום בעוברי בישי : פרצי בריפתא · זורקים אותם זה לזה (ג) : ניעשייה · יעשנו שילא לחוץ : אבוספא דתמרי · על כלי מלא תמרים או פסולת של תמרים : קאימנא אנהר פפא · ההוא יומא דעבד רב יהודה הכי : חלא · חול : דסמידא · סולת והן עצמן מוכרין אותו : אמר להו מעשה נסים כו' · ובמה דאפשר להתרחק ממעשה נסים יותר טוב ונכון : דפרזינא · מקום : אקרון · הקרוני הייתי קורא בחלומי : נגדא · מלקות : איפרא הורמיז · כך שמה איפרא חן יופי שדים היה *לה : מאי היא · מאי עביד להו : אמרה ליה · דכל אימת דבעי מיטרא: זימנא דמיטרא הוא · ואפילו לא בעו נמי אתי מיטרא : שלחה ליה לרבא · דרחמנא ליה לרבא : אבותינו ספרו לנו פועל פעלת בימיהם בימי קדם · שהיית מפליא להם נסים (ד) : עד דשפיך מרזבי דציפורי · שקילחו מים מן המרזיבות עד ששוטפין בחוצות ויורדין ושופכין לדיגלת · לנהר חדקל : אשני מטתך · אל תשכב במטתך הלילה : בסכיני · שרצו שדים להורגו וחתכו את מטתו והיינו דאמרי' בשחיטת חולין בפרק הזרוע (דף קנג·) וליקריוה לרבא רבא נזוף היה לא מצינו לו נזיפה בכל הש"ם אלא בזה המעשה כשביקש הגשמים בתמוז שלא לצורך : הכי גרסינן ר"פ גזר תעניתא חלש לביה טעים מידי בעא רחמי ולא אתא מיטרא: אי שריף מר חדא פינכא דדייסא · מלשון שורפה היה (ע"ז דף כט:) (ה) פינכא מלא כף כמו מלחיך פינכי (פסחים דף מט·) דייסא טריי"ס בלע"ז ולחוכא קאמר ליה הכי משום דטעים ברישא והדר בעא רחמי : רבי חנינא בן דוסא · תנא הוא : כל העולם כולו בצער · שמבקשין מים לשדותיהן : בנחת · שאני יושב בביתי ואיני צריך לגשמים לפי שאין לי שדות : מאי אהניא ליה צלותיה דכהן גדול · כשהיה מתפלל תפלה קצרה ביום הכפורים שהיה אומר אל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים דר' חנינא מבטל ליה לצלותיה דכהן גדול שאעפ"כ שמע הקב"ה תפלתו ופסיק מיטרא : שחונה · חמה כמו חמותי ראיתי אור (ישעיה מד) תירגם יונתן בן עוזיאל שחינת : אם שחונה תהא גשומה · כשהיא חמה צריכה הארץ לגשמים מאד ותדיר : בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו · ולא גרסי' מהר חורב : קב חרובים מערב שבת לערב שבת · כל השבת היה ניזון בכך חסר לחם היה ומתגלגל היה בחרובין: אקטרתא · דבר שמעלה עשן כקיטור הכבשן (ו) :

[ועיין בסנהדרין קו: בפרש"י וע"ע בפי' רש"י ברכות כ.]

ל א ב ג מיי' פ"ד מהל' עבודת יוה"כ הלכה א :

טהרו' פ"ב מ"א

עוקצין פ"ב מ"א

[ועי' רש"י נדה כ: ד"ה איפרא ועי' תוס' גיטין יא. ד"ה הורמין וכו' הקשו על פרש"י]

[גי' הערוך ערך ארזן א' דארזנאי פי' ספינות מלאות ארז]

[ברכות ח. יומא סט. יבמות עב. סנהדרין סד.]

תהלים מד

[נ"ל דמחוזא וכ"א בע"י]

[גי' הערוך אושפרתי פי' הוא שם אמו של רב פפא]

יומא נג: ע"ש שם נג:

ברכות יז: חולין פו.

רבינו חננאל

מאן דפשע משחדינא ליה בתו עד דקרי *) בימי רב יהודה מצלו ואתי מטרא . אמרי אי משום תורה כלהו תנויי בנזיקין הוה ואנן מתנינן טובא . וכי הוה רב יהודה מטי להאשה שכובשת ירק בקדרה . ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן זו היא משנה בעוקצין פ"ב . הוה א' הויה דרב ושמואל קא חזינא הכא כלומר זו קושיא גדולה היא ואנן האידנא מתנינן י"ג מתיבתא בעוקצין אלא מה יעשו פרנסי גדולי הדור שאין דורן יפה : רב יהודה שלף מסניה למבעי רחמי אמטרא אתחוי ליה חלמא אי שלפת אחרינא מחריב עלמא . ההוא דבעל כותית נגדיה רב יהודה ומית אכלו ביה קורצי. הלשינו עליו שהמית אדם . פי' אכלו קראו עליו מלשינות כדמתרגם קרא בגרון אל תחשוך אכלי · בעא שבור מלכא לצעוריה כו' . ר' חנינא בן דוסא הוה אזיל באורחא אתא מיטרא אמר רבון העולמים כל העולם בנחת וחנינא בצער פסק מיטרא כי אתא לביתיה אמר כל העולם בצער וחנינא בנחת אתא מיטרא אמר רב יוסף מאי אהני צלותא דכ"ג דהוה מצלי ביוה"כ יר"מ שאם תהיה השנה הזאת שחונה תהיה גשומה ואל תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים שמתפללין לפסוק המטר הנה ר' חנינא התפלל ופסק המטר. ועוד היה מתפלל ואל יעדי עביד שלטון מדבית יהודה. ואל יהיו עמך בית ישראל צריכין זה לזה לפרנסה: בכל יום ב"ק יוצאה כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו קב חרובין מע"ש לע"ש:

*) נראה דצ"ל אמרו ליה והא בימי רב יהודה מצלו ואתי מטרא אמר להו מאי אעביד אי משום תורה וכו' כצ"ל.

רבינו גרשום

האשה שכובשת ירק בקדרה ונגע טומאה לקלח אין מביאין טומאה לירק כיון דנכבשו בטיל ליה בתורת יד : זיתים בטרפיהן טרפא נמי הם ידות : אנא קיימנא בההיא שעתא: דפרונאי מקום : שחונה חמימה :

הגהות הב"ח

(א) גמ' שמעיה דמר דשכיח : (ב) שם ואתו כולי עלמא למיזבן מיניה ואמינא להו מהא כו' להגרוניא גזר תעניתא בעא רחמי ולא אתא כו' בתעניתייכו ביתו למחר אמר להו כו' עת רצון היא למבעי רחמי בעי רחמי : (ג) רש"י ד"ה פרצי כו' זה לזה כמשחקין זה עם זה הס"ד : (ד) ד"ה אבותינו כו' מפליא להם נסים אבל בעינינו לא ראינו כלומר עכשיו הראה לנו נפלאותיך הס"ד : (ה) ד"ה אי שריף כו' מלי' שורפה היה אי אכיל מר חדא פינכא מלא כף : (ו) ד"ה אקטרתא כו' כקיטור הכבשן כדי שיהיו סבורין השכנים שאופה בתנור הס"ד :

גליון הש"ס

גמ' א"ל שני דוכתיך . עיין חולין דף קלג ע"א רש"י ד"ה נזוף :

מסורת הש"ס: עי' שבת קיז: רש"י ד"ה מרדה [וכתובות קג. מפרש רש"י הטעם ועיין שבת פו: ד"ה ולישבלו וכו']

עין משפט נר מצוה: לא א מיי' פ"ט מהל' נזקי ממון הל' ג סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סימן תט סעיף א :

משום כיסופא · שהיו שכינותיה אופות עיסה לכבוד שבת והיא אינה עושה כלום : אגנא · עריבה : מסא · עתר שמוליאין בו הלחם מרדה פאלי"א בלע"ז ומרדה ומסא חדא מילתא היא (ד) : תנא אף היא להביא מרדה נכנסה · פאל"א בלע"ז על שם שרודין בה פת מן התנור* שלא היתה שואלת מפני שרגילה בניסין : חזיא · דביתהו בחלמא : מישקל לא שקלי · בתר דיהבי : כל היכא דתני בי שמשי היינו ערב שבת °לא שמעתי טעם* : במנא דחלא · בכלי שיש בו החומץ ושמתי החומץ בנר ויכבה הנר : עד שנטלו ממנו אור להבדלה · הדליק ממנו נר אחר ליהנות בו ונר של מעשה נסים ליהנה כי היכי דעבד רב יהודה (לעיל דף כד:) בחלא דהוה סמידא : קא מפסדי לן · שדות : דובים · וזאבים בשדות : ולא מטו כשורי · אין הקורות מגיעות מכותל לכותל : איכו נימטו כשוריך · יאריכו הקורות : סניפין היו · הקורות של חליות היו במעשה נס נדבקו להן חתיכות קטנות לאורכן : ר"א בן פדת · אמורא היה והוא הנקרא מרא דארעא דא"י במסכת נדה (דף כ:) בעל הוראות היה והוא שימש ר' יוחנן *)אחרי מות ריש לקיש והיה דחוק ועני : עבד מילתא · הקיז דם : ברא דתומא · בן השום נלע של שום : חלש ליביה · נתעלפה : צוציתא · ניצוץ : מאפותיה · ממצחו : כולי האי ואפשר · בתמיה כולי האי עבדת ואכתי הך ספיקא דלמא לא מיתרמינא בשעתא דמזוני : דחיי נפישא או דחיינא · ימי חיי שחייתי כבר הם רבים ממה שאני עתיד לחיות : אמר דחיית · מה שכבר חיית מרובים ממה שאתה עתיד לחיות והיינו דקא בכי כי אמר שכינה הכי והאי דחייך משום י"ג נהרוותא לרחוץ בהן ולטייל בהן מזה לזה : אי הכי לא בעינא · דתיחרביה לעלמא : ותו לא · וכי אין אתה נותן לי דברים אחרים : א"ל ולחברך מאי קא יהיבנא · אנא מגברא דלית ליה בעינא לא גרים בספר רבי ובספר שלי כתוב : באסקוטלא אפותאי · היינו צוציתא דנפק מיניה שמדביק אצבע צרדא עם הגודל ומכה בצפורן האצבע : איגרו בך גירי · כלומר הכיתי בחילי לחדווה בעלמא אמר כן : הא אנא והא בר ליואי · הוא איש אחד ואני איש אחד הוא עדיף מינאי : דתברי · שוברים : שיבא מטר בשבילנו · מקבלים אתם עליכם ומסכימין לדעת אחד : כמה עזין · דלא כסין מגבורא : לוי אחוי קידה · טען שני גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה : הא והא גרמא ליה · החטא גרם לו שנצלע בקידה : ואין

תורה אור

משום כיסופא הוה לה הך שיבבתא בישתא אמרה מכדי ידענא דלית להו ולא מידי מאי כולי האי אזלא וטרפא אבבא איכספא ועיילא לאינדרונא איתעביד לה ניסא דחזיא לתנורא מלא לחמא ואגנא מלא לישא אמרה לה פלניתא פלניתא אייתי מסא דקא חריך לחמיך אמרה לה אף אנא להכי עיילי תנא אף היא להביא מרדה נכנסה מפני שמלומדת בנסים (א) אמרה ליה דביתהו עד אימת ניזיל ונצטער כולי האי אמר לה מאי נעביד בעי רחמי דניתבו לך מידי* °בעא רחמי יצתה כמין פיסת יד ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא (*חזאי) בחלמא עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא דאית ליה תלת כרעי (*ואת) אוכלת אפתורא דתרי כרעי (*אמרה ליה) ניחא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם ואנן אפתורא דמחסר אמרה ליה ומאי נעביד בעי רחמי דנשקלינהו מינך בעי רחמי ושקלוהו תנא גדול היה נס אחרון יותר מן הראשון דגמירי דמיהב יהבי מישקל לא שקלי חד בי שמשי חזייה לברתיה דהוות עציבא אמר לה בתי *למאי עציבת אמרה ליה כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן והדלקתי ממנו אור לשבת אמר לה בתי מאי איכפת לך מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק תנא היה דולק והולך כל היום כולו עד שהביאו ממנו אור להבדלה ר' חנינא בן דוסא הוו ליה הנך עיזי אמרו ליה קא מפסדן (ב) אמר אי קא מפסדן ניכלינהו דובי ואי לא כל חדא וחדא תיתי לאורתא דובא בקרנייהו לאורתא אייתי כל חדא וחדא דובא בקרנייהו הוה ליה ההיא שיבבתא דקא בניא ביתא ולא מטו כשורי אתיא לקמיה אמרה ליה בניתי ביתי ולא קמטו כשוראי אמר לה מה שמך אמרה ליה איכו אמר איכו נימטו כשוריך תנא הגיעו עד שיצאו אמה לכאן ואמה לכאן ויש אומרין *סניפין עשאום תניא פלימו אומר אני ראיתי אותו הבית והיו קורותיו יוצאות אמה לכאן ואמה לכאן ואמרו לי בית זה שקירה ר' חנינא בן דוסא בתפלתו *ור' חנינא בן דוסא מהיכן הוו ליה עזים [א] והא עני הוי ועוד אמרו חכמים *אין מגדלין בהמה דקה בא"י אמר רב פנחס מעשה ועבר אדם אחד על פתח ביתו והניח שם תרנגולין ומצאתן אשתו של ר' חנינא בן דוסא ואמר לה אל תאכלי מביציהן והרבו ביצים ותרנגולין והיו מצערין אותם ומכרן וקנה בדמיהן עזים פעם אחת עבר אותו אדם שאבדו ממנו התרנגולין ואמר לחבירו בכאן הנחתי התרנגולין שלי שמע ר' חנינא אמר לו יש לך בהן סימן אמר לו הן נתן לו סימן ונטל את העזין והן הן *עיזי דאייתו דובי בקרנייהו רבי אלעזר בן פדת דחיקא ליה מילתא טובא עבד מלתא ולא הוה ליה מידי למטעם שקל ברא דתומא ושדייה בפומיה חלש לביה וניים אזול רבנן לשיולי ביה חזיוהו דקא בכי וחייך ונפק צוציתא דנורא מאפותיה כי אתער אמרו ליה מ"ט קבכית וחייכת אמר להו דהוה יתיב עמי הקב"ה ואמרי ליה עד מתי אצטער בהאי עלמא ואמר לי אלעזר בני ניחא לך דאפכיה לעלמא מרישא אפשר דמתילדת בשעתא דמזוני אמרי לקמיה כולי האי ואפשר אמרי ליה דחיי טפי או דחיינא א"ל דחיית אמרי לקמיה א"כ לא בעינא אמר לי בהאי אגרא דאמרת לא בעינא יהיבנא לך לעלמא דאתי תליסרי נהרוותא דמשחא אפרסמון דכיין *כפרת ודיגלת דמענגת בהו אמרי לקמיה האי ותו לא אמר לי ולחברך מאי יהיבנא אמרי ליה ואנא מגברא דלית ליה בעינא מחיין באסקוטלא *אפותאי ואמר לי אלעזר ברי *גירי בך גירי ר' חמא בר חנינא גזר תעניתא ולא אתא מיטרא אמרו ליה והא רבי יהושע בן לוי גזר תעניתא ואתי מיטרא אמר להו הא אנא הא בר ליואי אמרו ליה דניתי וניכוין דעתין איפשר דתברי ציבורא לבייהו דאתי מיטרא בעון רחמי ולא אתי מיטרא אמר להו ניחא לכו שיבא מטר בשבילנו אמרו ליה הן אמר רקיע רקיע כסי פניך לא איכסי אמר כמה עזין פני רקיע איכסי (ג) ואתא מיטרא לוי גזר תעניתא ולא אתא מיטרא אמר לפניו רבונו של עולם עלית וישבת במרום ואין אתה מרחם על בניך אתא מיטרא ואיטלע אמר רבי אלעזר *לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה ואיטלע ומנו לוי והא גרמא ליה והא לוי אחוי קידה קמיה דרבי ואיטלע הא והא גרמא ליה רבי חייא בר לולייני שמעינהו להנך ענני דקאמרי ניתו וניתבי מיא בעמון ומואב אמר לפניו רבונו של עולם כשנתת תורה לעמך ישראל חזרת על כל אומות העולם ולא קיבלוה ועכשיו אתה נותן להם מטר שדו הכא שדיוה אדוכתיהו *דרש רבי חייא בר לולייני מאי דכתיב °צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה אם נאמר תמר למה נאמר ארז ואם נאמר ארז למה נאמר תמר אילו נאמר תמר ולא נאמר ארז הייתי אומר מה תמר אין

הא והא גרמו ליה · °פי' הראב"ד הא כדעבד לאחוי הקידה קמי רבי איטלע והא דהטיח דברים כלפי מעלה גרמא ליה דאיטלע : שאני

מ"ז מטיבותא דגנזיא לצדיקי לעלמא דאתי

[צ"ל חזיא עי' רש"י]

[נ"ל ואיהו אפתורא גירס' ע"י]

[נ"ל אמר לה וכן איתא בע"י]

*)כדאיתא ב"מ פד.]

[נ"ל אמאי כעסו"י]

[עי' ערוך ערך סנף]

[עי' בע"י ובהמ"ח שם דכל זה אינו מן הגמרא מכאן עד דאייתו דובי בקרנייהו]

ב"ק עט:

ב"מ קי.

תיבות כפרת ודיגלת ליתא בע"י

[עי' הערוך אפותא פי' מכה]

ס"א אגרי [עי' פי' הערוך ערך גר]

סוכה נג: מגילה כב:

ב"ב פ: תהלים צב

רבינו חננאל

חד [בי] שימשא איחלף לברתיה ורמייא חלא לשרגא דשבתא והוות עציבא א"ל אבוה אל תעצבי מי שאמר לשמן וידלוק [יאמר לחומץ וידלוק] תנא [היה דולק] כל השבת עד דשקיל מיניה אור להבדלה: ר' אלעזר בן פדת הוה דחיק ליה עלמא הקיז ולא הוה ליה מידי למיכל אשכח בר תומא שדא לפומא חלש לביה עיילו רבנן לשיוליה ביה ומצאוהו ישן חוייה דבכא ואחיך ונפיק ציציתא דנורא מאפותיה כשהקיץ משנתו אמרו ליה מאי היא · אמר להו חזאי שכינה בחלמא ואמרי קמיה עד מתי אהא בהאי דוחקא אתאמר לי מקמיה ניחא לך דליהרב עלמא ואבריה מרישא אפשר דמתיילדת בשעתא דמזוני אמרי קמיה כולי האי ואולי לא בעינא [א"ל בהאי] אגרא [דאמרת] לא בעינא יהיבנא לך לעלמא דאתי י"ג מעיינתא דמשכי אפרסמון דכייא כו' עד מחיין באסקוטלא אפותאי כלומר הכהו מלאך באצבעו על מצחו ונראת להן ההכאה כניצוצת של אש כשכופף אדם אצבעו על בוהנו ושומט אותה בכח ומכה את חבירו נקראת המכה ההיא אסקוטלא . אפותא פדחת · לוי גזר תעניתא ולא אתי מיטרא אמר רבון העולמים אינך משגיח בצער בניך ומרחם עליהם כלומר ראוים הם להתרחם ואינך מרחם ולפי

רבינו גרשום

מרדה לרדות הפת : סניפין שמלאכים האריכום בהתכי קורה : מגביהו מן הקרקע שלא יקוץ סמוך לקרקע שיחליף גזעו :

הגהות הב"ח

(א) גמ' מפני שמלומדת בניסין הוה אמרה ליה דביתהו כו' אמר לה מאי נעביד אמרה ליה בעי רחמי דניתבו כו' ומאי נעביד אמרה ליה בעי רחמי כו' דגמירי מן שמיא מיהב יהבי : (ב) שם אמרי ליה קא מפסדן עיזך אמר אי כו' אמרה ליה בנאי ביתי ולא קמטו : (ג) שם כמה עזין פני רקיע איכסי בעיבא ואתא מיטרא : (ד) רש"י ד"ה מסא כו' חדא מילתא היא הס"ד ואח"כ מה"ד מרדה פלי"א בלע"ז על שם שרודין בה פת מן התנור הס"ד ואח"כ מה"ד תנא אף היא להביא מרדה נכנסה שלא היתה שואלת כו' כצ"ל :

הגהות הגר"א

[א] גמ' (והא עני הוי ועוד א"ח א"מ בהמה דקה בא"י) תא"מ :

גליון הש"ס גמרא בעי רחמי יצאת כמין פיסת יד · עי' שמות רבה פ' נ"ב : **רש"י** ד"ה כל היכא כו' לא שמעתי טעם · עיין ברכות דף כה ע"ב ד"ה מאן שמעת ליה וצ"ע : **תוספות** ד"ה הא והא וכו' פי' הראב"ד · הובא עוד שמעתא דהראב"ד בתוספות יומא דף יח ע"א ע"ז דף לח ע"א ·

עין משפט נר מצוה

נ"ל אין

לב א מיי' פכ"ג מהל' מכירה הלכה טו סמג עשין מב טוש"ע ח"מ סימן ריז סעיף יד:

לג ב מיי' פ"ד מהלכות תענית הלכה יט טוש"ע א"ח סימן תקעה סעיף יא :

אין גזעו מחליף אף צדיק ח"ו אין גזעו מחליף לכך נאמר ארז אילו נאמר ארז ולא נאמר תמר הייתי אומר מה ארז אין עושה פירות אף צדיק ח"ו אין עושה פירות לכך נאמר תמר ונאמר ארז וארז גזעו מחליף והתניא **הלוקח אילן מחבירו לקוץ מגביהו מן הקרקע טפח וקוצץ בסדן השקמה שני טפחים בבתולת השקמה שלשה טפחים בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה בדקלים ובארזים חופר למטה ומשריש לפי שאין גזעו מחליף הכא במאי עסקינן בשאר מיני ארזים כדרבה בר הונא דאמר רבה בר הונא *עשרה מיני ארזים הן שנאמר °אתן במדבר ארז שיטה והדס וגו' (ישעי' מא) ת"ר מעשה ברבי אליעזר שגזר שלש עשרה תעניות על הצבור ולא ירדו גשמים באחרונה התחילו הצבור לצאת אמר להם תקנתם קברים לעצמכם געו כל העם בבכיה וירדו גשמים שוב מעשה בר' אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה ירד רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו למענך רחם עלינו וירדו גשמים הוו מרנני רבנן יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו ת"ר עד מתי יהו הגשמים יורדין והצבור פוסקין מתעניתם כמלא ברך המחרישה דברי רבי מאיר *וחכמים אומרים ג בחרבה טפח בבינונית טפחיים בעבודה שלשה טפחים תניא *רבי שמעון בן אלעזר אומר אין לך טפח מלמעלה שאין תהום יוצא לקראתו שלשה טפחים והא תניא טפחיים לא קשיא כאן בעבודה כאן בשאינה עבודה א"ר אלעזר כשמנסכין את המים בחג תהום אומר לחבירו אבע מימיך קול שני ריעים אני שומע שנאמר °תהום אל תהום קורא לקול צנוריך וגו' (תהלים מב) אמר רבה לדידי חזי לי האי רידיא דמי לעיגלא (תלתא) ופירסא* שפוותיה וקיימא בין תהומא תתאה לתהומא עילאה לתהומא עילאה א"ל חשור מימיך לתהומא תתאה א"ל אבע מימיך שנא' °הנצנים נראו בארץ וגו' (שה"ש ב): היו מתענין וירדו גשמים קודם הנץ החמה כו': ת"ר היו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה לא ישלימו לאחר הנץ החמה ישלימו דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו רבי יוסי אומר קודם ט' שעות לא ישלימו לאחר ט' שעות ישלימו שכן מצינו באחאב מלך ישראל שהתענה מתשע שעות ולמעלה שנאמר °הראית כי נכנע אחאב וגו' (מלכים א כא) ר' יהודה נשיאה גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר הנץ החמה סבר לאשלומינהו א"ל רבי אמי קודם חצות ואחר חצות שנינו שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה כסבורין העם לומר שבחו של צבור הוא אמר להם אמשול לכם [משל] למה הדבר דומה לעבד שמבקש פרס מרבו אמר להם תנו לו ואל אשמע קולו שוב שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר שקיעת החמה כסבורים העם לומר שבחו של צבור הוא אמר להם שמואל לא שבח של צבור הוא אלא אמשול לכם משל למה הדבר דומה לעבד שמבקש פרס מרבו ואמר להם המתינו לו עד שיתמקמק ויצטער ואחר כך תנו לו ולשמואל הקטן שבחו של צבור היכי דמי אמר *משיב הרוח ונשב זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא: [לעיל כה. ב"מ סה:] מעשה וגזרו תענית בלוד כו': וניזמא הלל מעיקרא *)אביי ורבא דאמרי תרווייהו לפי שאין אומרים הלל אלא

*) גי' רא"ש רב ושמואל

רש"י

*ואין גזעו מחליף · אם נפסק : אף צדיק · אין לו זכר צדיק אין גזעו מחליף אינו בתחיית המתים : צדיק אינו עושה פירות · אין לו שכר לעתיד : בתולת השקמה · נטיעה שלא נקצצה מעולם : סדן · שכבר הזקין טרונ"ק בלע"ז שנקצץ וחוזר ומתעבה והוא מלשון סדנא בסדניה יתיב (פסחים דף כח.) : שני טפחים · שכבר גזעו מחליף : מן הפקק · קשר התחתון : מיני ארזים · שנאמר אתן במדבר ארז שטה והדס וגו' · ובציר להו תלת וברא"ש השנה (דף כג.) מפרש הוסיפו עליהם אלונים אלמונים אלמוגים : מעשה ברבי אליעזר בן הורקנוס · י"ג תעניות שהתענו והלכו עד שגמרו י"ג כדתנן (לעיל דף יב:) עברו אלו ולא נענו כו' : התחילו הצבור לצאת · מבית הכנסת : קברים תקנתם · בתמיה אין לכם אלא לכו קברו עצמכם מפני הרעב : געו · צעקו כמו אם יגעה שור על בלילו (איוב ו) הלוך וגעו (שמואל א ו): ויהיו הצבור פוסקין מתעניתם · דתנן (שם) עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עוד כו' אבל נענו שוב אין צריכין להתענות והני מילי צבור אבל יחיד שהיה מתענה על החולה ונתרפא או על צרה ועברה הרי מתענה ומשלים כדאמרן לעיל (דף י:) כך שמעתי : כמלא ברך המחרישה · אם עששו הגשמים בעומק הקרקע כשיעור שורת מענית המחרישה : ברך · הוא הכלי שחורשין בו ומבריכין אותו סמוך לקרקע כשחורשין בו כלומר (א) מילא התלם שירא המים בתלם מחרישתו שקורין קולטר"א : בחרבה · קרקע יבשה טפח כיון דחריבה היא ונכנסו בה הגשמים טפח ודאי רוב גשמים ירדו : בעבודה · חרושה כגון שדה ניר הנכנסים בה גשמים הרבה ג' טפחים דאפי' בגשמים מועטין נכנסין בה בטפח או בטפחיים : אין לך כל טפח · כשנכנסו הגשמים בעומק הקרקע טפח תהום עולה ומתגבר ג' טפחים ואע"ג דסומכא דארעא אלפא גרמידי בפרק החליל (סוכה דף נג:) אפ"ה רטיבותא מהנייא : והתניא · תהום יוצא לקראתו ב' טפחים : הא דקתני טפחיים ותו לא בעבודה · דאע"ג דנכנסו טפח בקרקע פורתא הוא דנחית ולהכי לא נפיק בהו לקבליה שלשה טפחים אלא פורתא

פורתא טפחיים : בשאינה עבודה · דכי נכנסו בה טפח עפי הוא דנחית ונפיק תהום לקבליה ג' טפחים : אבע · לשון נחל נובע : קול שני ריעים · ניסוך המים וניסוך היין : תהום אל תהום קורא · מים עליונים ומים תחתונים: צנוריך · אותן שני ספלים : האי רידיא · מלאך הממונה על הגשמים כך שמו : דמי לעיגלא · ול"ג תלתא : בין תהומא עילאה לתתאה · בין הרקיע לאוקיינוס היכא דנשקי ארעא ורקיע: תהומא עלאה · מים העליונים : חשור מימיך · ברקיע : אבע מימיך · למטה בקרקע : הנצנים נראו בארץ · כלומר כשמנסכין מים בחג שהניסוכין נראו בארץ שאין באין אלא משנה לחבירתה כנץ זה שאינו יוצא אלא משנה לשנה ועת הזמיר הגיע זמירות החג אז קול התור מלאך דומה לשור תרגום שור תור שבשעה שמנסכין מים בחג הוא אומר כן לשון אחר כמשמעו הנצנים נראו והזמיר הגיע בשעה שקול התור נשמע : *קודם הנץ החמה לא ישלימו · דאכתי לא חל עלייהו תענית כי נחתי גשמים : קודם חצות · דחצות זמן אכילה היא מחצות ואילך חל התענית כיון שלא סעדו בשעת סעודה : ועשו יו"ט · מתוך שמחה : הלל הגדול · הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדו ומפני שנאמר בו נותן לחם לכל בשר כדאמרינן בשילהי פסחים (דף קיח.) : שכן מצינו כו' · כלומר שאין לך אדם בעולם שאין תענית חל עליו מט' שעות ואילך אפי' בני מלכים שדרכן לאכול בט' שעות שעד ג' שעות הן ישנים במטותיהן ושוהין ששה שעות ואוכלין וכדאמרינן בפסחים (דף קז:) אפי' אגריפס המלך שרגיל לאכול בט' שעות ביום לא יאכל עד שתחשך שנאמר הראית כי נכנע אחאב מפני ואחאב לא חלה תעניתו עליו אלא מט' שעות ואילך ועד ט' שעות היה יכול לאכול שלא גמר בדעתו להתענות אלא שבא אליהו אותו היום שנכנס בכרם נבות היזרעאלי ואמר ליה הרצחת וגם ירשת וגו' (מלכים א כא) ילקו הכלבים וגו' (שם) וכתיב ויצום שהתענה אותו היום : הכי גרסינן שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו גשמים קודם הנץ החמה : שבח צבור הוא · שעדיין לא קראו ונענו : למה הדבר דומה וכו' : אלא

תורה אור

כ"כ ס:

ר"ה כג. סוכה לו. ב"ב פ: [מד"ה קודם עד ד"ה שכן מצינו שייך לפי' המשנה לעיל יט.]

גי' ר"ח ורא"ש ר' יהודה אומר [תוספתא פ"א]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בכך כו' כלומר מלוא התלם שירא: [ס"א ותריסא]

רבינו חננאל

שהטיח דברים הללו איטלע ונעשה פיסח · והיינו דאמרינן בכל מקום לעולם לא יטיח אדם דברים כלפי למעלה שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי למעלה ואיטלע ומנו לוי. זה שדרשו [צדיק כתמר יפרח] כארז בלבנון ישגה · תמר עושה פירות ואין גזעו מחליף ארז גזעו מחליף ואין עושה פירות לפיכך נמשלו הצדיקים כתמר לעשות פירות וכארז להחליף גזעו ואקשינן וכי ארז גזעו מחליף והתני' הלוקח (לולב) אילן מחבירו לקוץ מגביהו מן הקרקע טפח בדקלין ובארזין חופר ומשרש לפי שאין גזעם מחליף ושנינן האי ארז שנמשלו בו הצדיקים כגון שטה והדס ועץ שמן וכדרבא דאמר עשרה מיני ארזים הן והללו כולן גזעם מחליף זולתי הארז לבדו. והא דר' אליעזר דירד לפני התיבה ואמר כ"ד ברכות ולא ירדו גשמים וירד אחריו ר' עקיבא ואמר אבינו מלכנו אבינו אתה ואין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו רחם עלינו ומיד ירדו גשמים הוו מרננו (כ"ע) רבנן יצתה ב"ק ואמרה לא מפני שרבי עקיבא גדול מר' אליעזר אלא ר' עקיבא מעביר על מדותיו ור' אליעזר עומד על מדותיו ואינו מעביר : ת"ר עד היכן גשמים יורדין וצבור פוסקין מתעניתן כמלוא ברך המחרישה · פי' כשיעור חפירת האת בחרישה אם ירדו הגשמים כשיעור הזה ר' יהודה אומר בחרבה טפח בבינונית טפחים בעבודה שלשה טפחים וקיי"ל כר' יהודה: תניא אין לך טפח שיורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים ואם שדה עבודה שלשה טפחים · א"ר אליעזר בשעה שמנסכין מים בחג תהום אומר לחבירו אבע מימך קול ב' רעים אני שומע פי' קול ב' צנורים ניסוך המים וניסוך היין הנמשכין מנקבי הספלים שעל המזבח כדכתיב תהום אל תהום קורא לקול צנוריך · אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי הא רידיא דמיא לעגלא תלתא פי' בת ג' שנים וקיימי בין תהומא עלאה לתהומא תתאה כדכתיב הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו פי' קול עגלא הוא קול התור הכתוב בפסוק כי העגל הוא השור: מתני' היו מתענין וירדו גשמים כו' חזינן דסוגיא (דשמעתין) דירושלמי הכי סלקן קודם חצות לא ישלימו (והא תנן) [והא אמרינן] נמי בגמרא ר' אמי ור' יהודה נשיאה בתר דאהדריה ר' אמי דאמר אחר חצות שנינו ולכ"ע אין אומרים הלל הגדול אלא על נפש שבעה ואי איכא אתרא דחיישי משום שכרות גומרין הלל הגדול ואח"כ אוכלין · הלל הגדול *) דכתיב ביה מעלה נשיאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה דאמר ר' יוחנן הלל הגדול משעומדין בבית ה' עד סוף הלל הגדול · ואסיקנא שאין שבח לצבור אם ירדו גשמים קודם הנץ החמה אלא אם אמרו משיב הרוח אתא זיקא מוריד הגשם ואתא מטרא וזו שבח צבור והכל פשוטה היא : ירושלמי ר' אחא ור' אבהו בשם ר' יוסי בר' חנינא אסור להתענות עד שש שעות בשבת · א"ר יוסי ב"ר אבין מתניתין היא קודם חצות לא ישלימו עד כדון צפרא הוא לאחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה · ריב"ז כד הוה בעי דייחות מיטרא הוה אמר לספריה אזל קים קמיה היכלא ואמרו בגין דר' בעי מספרא ולית בחיילי' מצטער ומיד מיטרא נחית · רב אדא בר אהבה כד הוה שליף מסאניה הוה מיטרא נחית וכד הוה שליף תרווייהו הוה עלמא טייף מפולת בתים הוה תמן והוה רב מייתי חד מן תלמידוי בביתא עד דהוו מפנין ביתא וכיון דהיה נפיק ביה מיד הוה נפיל ואית דאמרי (א') רב אדא בר אהבה הות. שלחו לו חכמים מה מעשים טובים יש בידך שלח להם מימי לא קדמני אדם בבית הכנסת ולא הנחתי אדם בבית הכנסת ויצאתי ולא הלכתי ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא הזכרתי דברי תורה במקום מטונף ולא הצעתי וישנתי שינת קבע אלא שינת עראי · ולא כיניתי שם לחבירי · ולא צעדתי בין החברים ולא שמחתי בתקלת חבירי · ולא עלה קללת חבירי על מטתי · ולא עברתי בשוק אצל מי שהוא חייב לי · ולא הקפדתי בתוך ביתי לקיים מה שנאמר אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי : **) קבלה ביד חכמים כי ביום שנהרג נבות בו ביום הגיע השמועה לאיזבל ובו ביום ירד אחאב אל כרמו לרשתו ובו ביום אמר לו אליהו הרצחת וגם ירשת ומיד נכנע שנאמר ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע את בגדיו וישם שק על בשרו ויצום וישכב בשק ויהלך אט · וגמירי דההיא שעתא שעה תשיעית הואי וצם שלש שעות האחרונות מן היום ונחשב צום דכתיב הראית כי נכנע אחאב אבל ראיה ברורה שנתענה אחאב מתשע שעות ולמעלה ליכא :

הדרן עלך סדר תעניות האלו האמור

*) נראה דחסר וצ"ל הלל הגדול צריך להתחיל ממזמור הללו את שם ה' שעומדים בבית ה' וגו' דכתיב ביה מעלה נשיאים וכו'. **) קאי אמ"ש בגמרא שכן מצינו באחאב כו'.

רבינו גרשום

ארז עצמו אין גזעו מחליף שאר מיני ארזים גזען מחליף : כמלא ברך המחרישה · גומות של מחרישה: כאן בעבודה שהיא מפורדת דרכה ונכנסת בה מים טפח מהרה (אין שוה) מלמטה טפחים ובשאינה עבודה שהיא קשה עד שנכנס טפח מלמעלה עולה ג' טפחים מלמטה : שני ריעים ניסוך המים וניסוך היין קול צינוריך היינו שני ניסוכין : שנענה מט' שעות ולמעלה שהיה רגיל לאכול בט' שכן דרך אדם לאכול בשש ומלך שישן עד שלש שעות אוכל [בט'] ולפי שלא אכל בט' אלא בעשר חשיב תענית : קודם חצות שנינו דאין משלימין ואין צריך לו להשלים : דשכיחא ביה שכרות ולא מצי מכווני לאחר אכילה :

הדרן עלך סדר תעניות

אלא בנפש שבעה · מתוך שכתוב בו נותן לחם לכל בשר (תהלים קלו) נאה להאמר על השבע : דאבי גובר · שם אדם או מקום : דשכיח בהו · יין ושכרות ופשעי ולא יאמרו הלל :

הדרן עלך סדר תעניות אלו

תורה אור

אלא על נפש שבעה וכרס מלאה איני והא רב פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גובר וגזר תענית וירדו להם גשמים עד חצות ואמר הלל ואחר כך אכלו ושתו שאני בני מחוזא דשכיחי בהו שכרות:

הדרן עלך סדר תעניות אלו

בשלשה *פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהן ארבע פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שערים בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים אלו הן מעמדות לפי שנאמר °צו את בני ישראל את קרבני לחמי (במדבר כח) וכי היאך *קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהנים של לוים ושל ישראלים הגיע זמן המשמר לעלות כהנים ולוים עולים לירושלים וישראל שבאותו משמר מתכנסין לעריהן וקוראין במעשה בראשית (ואנשי המעמד היו מתענין ארבעה ימים בשבוע מיום ב' ועד יום חמישי ולא היו מתענין ערב שבת מפני כבוד השבת ולא באחד בשבת כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה ותענית וימותו) *ביום הראשון בראשית ויהי רקיע בשני יהי רקיע ויקוו המים בשלישי יקוו המים ויהי מאורות ברביעי יהי מאורות וישרצו המים בחמישי ישרצו המים ותוצא הארץ בששי ותוצא הארץ ויכלו השמים פרשה גדולה קורין אותה בשנים והקטנה ביחיד בשחרית במוסף ובמנחה נכנסין וקורין על פיהן כקורין את שמע ערב שבת במנחה לא היו נכנסין מפני כבוד השבת כל יום שיש בו הלל אין (א) מעמד בשחרית קרבן מוסף אין בנעילה קרבן עצים אין במנחה דברי ר' עקיבא אמר לו בן עזאי כך היה רבי יהושע שונה קרבן מוסף אין במנחה קרבן עצים אין בנעילה חזר רבי עקיבא להיות שונה כבן עזאי זמן עצי כהנים והעם תשעה באחד בניסן בני ארח בן יהודה בעשרים בתמוז בני דוד בן יהודה בחמשה באב בני פרעוש בן יהודה בשבעה בו בני יונדב בן רכב בעשרה בו בני סנאה בן בנימן בחמשה עשר בו בני (ב) זתוא בן יהודה ועמהם כהנים ולוים וכל מי שטעה בשבטו ובני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות בעשרים בו בני פחת מואב בן יהודה בעשרים באלול בני עדין בן יהודה באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה באחד בטבת לא היה בו מעמד שהיה בו הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב *בשבעה עשר בתמוז נשתברו

(יומא פז:) (סוטה ח. צ"ש פרש"י) (ירושלמי ל"ג) (מגילה כב.) (יומא ד:)

בשלשה פרקים במוסף · מפרש בגמרא : נעילת שערים · מפורש בברכות ירושלמי בפרק תפלת השחר אימתי נעילה יש אומרים נעילת שערי מקדש וי"א נעילת שערי שמים שנועלים אותן לעת ערב בגמר תפלה ונוהגין היו להתפלל תפלת נעילה בכל תעניתם כדרך שמתפללין ביוהכ"פ : אלו הן מעמדות · המתענין מתפללין בעריהם שיתקבל ברצון קרבן אחיהם כדלקמן : לפי שנאמר צו את בני ישראל וגו' · שהתמיד בא מן השקלים של כל ישראל ואי אפשר שיהו כל ישראל עומדין על גבי קרבנם ומינו מעמדות להיות במקומם : נביאים הראשונים · שמואל ודוד בגמרא מפרש : על כל משמר · ארבעה ועשרים משמרות של כהנים היו ושמואל ודוד תיקנום ועל כל משמר היה מעמד בירושלים שקבועין ועומדין בעיר ועומדין על קרבן אחיהם ולבד אלו הדרים בירושלים היו מעמדות בכל עיר שישראל נחלקו לכ"ד מעמדות כנגד ארבעה ועשרים משמרות כדתניא בברייתא של מ"ט מדות והיינו דתנן היה מעמד בירושלים כהנים לוים וישראלים : כהנים ולוים · של משמר היו עולים (א) בירושלים כהנים לעבודה ולוים לשיר ומכל המעמדות היו קבועין בירושלים לעמוד על קרבן אחיהם : והשאר היו מתכנסין לעריהם · ומתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ומתענין ומוציאין ספר תורה ביום תעניתם : וקורין במעשה בראשית · ובגמרא מפרש טעמא : ביום הראשון · של שבוע : קורין בראשית כו' · פרשה ראשונה ופרשת יהי רקיע לפי שאין בפרשת בראשית לבדה ט' פסוקים כדי קריאת כהן לוי ישראל וכן כולן : בששי ותוצא הארץ עד ויכלו · לפי שבפרשת תוצא הארץ אין בה אלא שמונה פסוקים לפיכך אומר ויכלו : פרשה גדולה · שבפרשיות הללו קורין אותה בשנים כגון פרשה ראשונה של בראשית יש בה חמשה פסוקים היו קורין אותה בשנים כדאמרינן בגמרא יהי רקיע באחד וביום השני יהי רקיע באחד יקוו בשנים שיש בה ה' פסוקים ביום השלישי יקוו באחד שאין בה אלא ה' פסוקים ויהי מאורות בשנים שיש בה ו' פסוקים : וקורין אותה על פיהן · כל אחד בפני עצמו ובעי בגמרא מאי קאמר מעיקרא קתני פרשה קטנה כו' דמשמע דבספר תורה קורין והדר תנא על פיהם · פרשה בנעילה ליכא : כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד (ד) שחרית · אותן שהיו בירושלים לא היו מתפללין על קרבן אחיהם שיש בו הלל לפי שאין להן פנאי לעשות מעמדם שקורין את הלל ומפני ההלל היו דוחין את המעמד : קרבן מוסף · יום שיש בו קרבן מוסף בירושלים אין (ה) מעמד בנעילה בירושלים וכל שכן במנחה הסמוכה למוסף לפי שהיו טרודין במוסף שיש בו להקריב בהמות יותר מתמיד שהוא אחד אין לך מוסף בלא שתי בהמות ולא היה להם פנאי כלל שהכהנים של מעמד טרודים במוסף וישראל שבהן היו טרודים לחטוב עצים ולשאוב מים ודוחה אפי' מעמד דנעילה : קרבן עצים · בגמרא מפרש כגון אחד מט' זמנים ואותו יום שהיה בו קרבן עצים אפילו לא היה בו מוסף היה נדחה מעמד של מנחה מפני שקרבן עצים קודם למנחה ודוחה מעמד הסמוך לו [ולא] של נעילה : כך היה רבי יהושע דורש קרבן מוסף אין (ו) במנחה · וטעמא מפרש בגמרא : זמן עצי כהנים והעם · שמתנדבים עצים : תשעה · באלו הט' זמנים היו הכהנים והעם מתנדבים להביא עצים והיו מקריבים קרבן אותו היום ואפילו היו עצים הרבה למערכה היו אלו מתנדבין ומקריבין באלו תשעה זמנים : בני ארח בן יהודה · שכשעלו בני הגולה הם התנדבו תחילה באחד בניסן (ז) וספק להם עצים עד כ' בתמוז שהתנדבו בני דוד ארח שמואל ומשבט יהודה היה : בני דוד · ממשפחת דוד המלך : סנאה בן בנימין זתוא בן יהודה בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות משפחה אחת הן ובגמ' מפרש אמאי מיקרו הכי : בני עדין באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה · ובגמרא מפרש אמאי קבעו להן אלו הזמנים : באחד בטבת · שהיה ר"ח [וחנוכה] לא היה בו מעמד כו' :

שאני בני מחוזא דשכיחי בהו שכרות · ולהכי היו אומרים הלל הגדול קודם שיאכלו וישתו ובפסוקי דזמרה נוהגין לומר שחרית ודווקא בפסוקי דזמרה קודם התפלה אבל בשעת תפלה אין אומרים אותו אלא בנפש שבעה וכרס מלאה :

הדרן עלך סדר תעניות אלו

בכל יום שיש בו הלל אין בו מעמד שחרית · פי' דהיינו חנוכה דבשאר יום טוב לא משכחת לה בלא קרבן מוסף :

קרבן מוסף אין בו נעילה · פירוש יום שקרבין בו מוסף אין בו נעילה לפי שטרודין הם במוסף ואין להם פנאי לומר נעילה :

קרבן עצים אין בו מנחה · משום דעד המנחה היו טרודים בקרבן העצים אבל יש בו נעילה דלכל כך לא היו מאחרים עד שעת נעילה דאמר בן עזאי כך היה וכו' :

מנחה

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"א מהל' תענית הלכה טז [וטוש"ע א"ח סימן תקעה סעיף יא] :

א ב מיי' פ"ו מהלכות כלי מקדש הלכה א סמג עשין קעב :

ב ג מיי' שם הלכה ב :

ד מיי' שם הלכה ג

ד ה מיי' שם הלכה ו :

ה ו מיי' שם הלכה ז :

ו ז ח מיי' שם הלכה ח :

ז ט מיי' פ"ה מהלכות תענית הלכה ב סמג עשין מד"ס ג טור א"ח סימן תקמט :

רבינו חננאל

בשלשה פעמים בשנה הכהנים נושאין את כפיהם כו' ·

רבינו גרשום

בשלשה פרקים כו' בתעניות ובמעמדות ודאי מעמדות הן בכל יום אלא לכך חשיב פרק בפני עצמו דלא כל ישראל הן אלא של אותו משמר ובתעניות יש כל ישראל ויש מהן ד' פרקים ביום :

הגהות הב"ח

(א) מתני' כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד בשחרית כו' אין בו בנעילה כו' אין בו במנחה כו' כצ"ל וכן בסמוך : (ב) שם בט"ו בו בני זתוא · כ"ב ס"א זתא : (ג) רש"י ד"ה כהנים כו' היו עולים לירושלים כהנים כו' על קרבן אחיהם והשאר היו כו' כצ"ל והד"א: (ד) ד"ה כל יום כו' אין בו מעמד בשחרית אותן וכו' אחיהם ביום שיש בו הלל: (ה) ד"ה קרבן כו' אין בו מעמד בנעילה כו' שהוא אחד דאין לך מוסף : (ו) ד"ה כך היה כו' אין בו במנחה : (ז) ד"ה בני ארח כו' באחד בניסן וספקו להם עצים כו' בני דוד ארח כך שמו ומשבט יהודה היה כצ"ל ותיבת שמואל נמחק :

נשתברו הלוחות (א) ובטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה (ב) והעמיד צלם בהיכל בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ *וחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר *משנכנס אב ממעטין בשמחה *שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור מלספר ומלכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת *ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה רבי יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים *אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיוה"כ שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין *שלא לבייש את מי שאין לו (ג) כל הכלים טעונין טבילה ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים ומה היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה °שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל ואומר °תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה וכן הוא אומר °צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו ביום חתונתו זה מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו: **גמ'** בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהם כו': תעניות ומעמדות מי איכא מוסף חסורי מיחסרא והכי קתני בשלשה פרקים כהנים נושאין את כפיהן כל זמן שמתפללין ויש מהן ארבעה פעמים ביום שחרית ומוסף מנחה ונעילת שערים ואלו הן שלשה פרקים תעניות ומעמדות ויום הכפורים א"ר נחמן אמר רבה בר אבוה זו דברי רבי מאיר אבל חכמים אומרים שחרית ומוסף יש בהן נשיאת כפים מנחה ונעילה אין בהן נשיאת כפים *מאן חכמים ר' יהודה היא דתניא שחרית ומוסף מנחה ונעילה כולן יש בהן נשיאת כפים דברי ר"מ ר"י אומר שחרית ומוסף יש בהן נשיאת כפים מנחה ונעילה אין בהן נשיאת כפים רבי יוסי אומר נעילה יש בה נשיאת כפים מנחה אין בה נשיאת כפים במאי קמיפלגי רבי מאיר סבר כל יומא טעמא מאי לא פרשי כהני ידייהו במנחתא משום שכרות האידנא ליכא שכרות רבי יהודה סבר שחרית ומוסף דכל יומא לא שכיח שכרות לא גזרו בהו רבנן מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות גזרו בהו רבנן רבי יוסי סבר מנחה דאיתה בכל יומא גזרו בה רבנן נעילה דליתה בכל יומא לא גזרו בה רבנן אמר רב יהודה אמר רב הלכה כרבי מאיר ורבי יוחנן אמר נהגו העם כרבי מאיר ורבא אמר מנהג כרבי מאיר מאן דאמר הלכה כרבי מאיר דרשינן לה בפירקא מאן דאמר מנהג מידרש לא דרשינן אורויי מורינן ומאן דאמר נהגו אורויי לא מורינן ואי עביד עביד ולא מהדרינן ליה ורב נחמן אמר הלכה כרבי יוסי והלכה כרבי יוסי (ד) והאידנא מ"ט פרשי כהני ידייהו במנחתא דתעניתא כיון דבסמוך לשקיעת החמה קא פרשי כתפלת נעילה דמיא דכולי עלמא מיהת שכור אסור בנשיאת כפים מנהני מילי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר לומר מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין מתקיף לה אבוה דרבי זירא ואמרי לה אושעיא בר זבדא אי מה נזיר אסור בחרצן אף כהן מברך אסור בחרצן א"ר יצחק אמר קרא לשרתו ולברך בשמו מה משרת מותר בחרצן אף כהן מברך מותר בחרצן

אי

תורה אור

רש"י

נשתברו הלוחות · בגמ' מפרש: ובטל התמיד · לפי שגזרה המלכות גזרה מלהקריב עוד: והועמד צלם בהיכל · שהעמידו מנשה כדמפורש בתרגום ירושלמי בפרשת השמים כסאי וגו' (ישעיה סו): על אבותינו · דור המדבר אם יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ וגו' (דברים א): ביתר · עיר גדולה והיו ישראל דרין בה במסכת גיטין פרק הניזקין (דף נז.) אשקא דריספק חרב ביתר: שבת שחל תשעה באב כו' · שבוע: בחמישי מותרין · אם חל תשעה באב בערב שבת מותרין לכבס בחמישי וכשחל ט' באב בד' בשבת לא איצטריך למיתני דמותרין כדאמרינן בגמרא לא שנו אלא לפניו כו': שני תבשילין · *בשר ודגים או בשר וביצים שעליו או דג וביצה שעליו כדאמר בפרק ערבי פסחים (דף קיד:): ישנה · בגמרא מפרש: כפיית המטה · על פניה ולא יישן עליה: שאולין · שכולן שואלות זו מזו אפילו עשירות כדי שלא לבייש כו': טעונין טבילה · קודם שילבשום לפי שאין כל אחת בקיאה בחברתה שמא נדה היתה: וחולות · כמו לחול במחולות (שופטים כא): במלך שלמה · במלך שהשלום שלו: אמו · כנסת ישראל: זה מתן תורה · יום הכפורים שניתנו בו לוחות האחרונות: **גמ'** כל זמן שמתפללין · דהיינו שחרית ומנחה ונעילה: (ה) יש מהן ארבעה פעמים ביום · יום הכפורים שיש בו מוסף: כל יומא מאי טעמא לא פרשי כהני ידייהו במנחה · דכל יומא שכיחא ביה שכרות שכבר סעד וזימנין דמשכא סעודתיה ומשתכר ופריש ידיה בהדי חמריה וכהן שתוי יין אסור לישא את כפיו שנאמר יין ושכר אל תשת בבואכם וגו' (ויקרא י) ונשיאת כפים מעין עבודה כדלקמן: האידנא · בתעניות ובמעמדות לא שכיחא שכרות ובמעמדות כמי מתענין כדלקמן (דף כז:): גזרינן · תענית אטו שאר ימים: נעילה דליתה בכל יומא · אלא ביום התענית: דדרשינן בפירקא · הלכה כרבי מאיר דבעינן דליקום כוותיה עלמא: אורויי אורינן · כרבי מאיר אי אתי לקמן אבל בפירקא לא דרשינן דלא פשיטא ליה כולי האי דתיהוי הלכה כר"מ ומ"ד נהגו משמע הן נהגו מאליהן אבל אינו עיקר ומנהג משמע תורת מנהג יש בדבר ומנהג כשר הוא: ורב נחמן אמר הלכה כרבי יוסי והלכה כרבי יוסי · גמרא קא פסיק ומהדר סתמא ומוקי לה הלכה כרבי יוסי והכי קא פריך והא האידנא כו': כיון דסמוך לשקיעת החמה וכו' · שמאחרין (ו) עד שקיעת החמה ומתפללין כל שעה ואינן הולכין לבית הכנסת משש שעות ומחצה ולמעלה כמו שהיו עושין לאותן הימים: כתפלת נעילה דמיא · דהשתא ליכא למיגזר משום מנחה דכל יומא דמנחתא כי הא ליתא בכל יומא: שכור מיהא אסור בנשיאת כפים · דאפילו ר"מ לא קאמר אלא משום דהאידנא לאו שכרות הוא: פרשת כהן מברך · כה תברכו את בני ישראל אמור להם (במדבר ו): מה משרת כו' · עובד עבודה דלא מיתסר אלא שתויי יין ממש דכתיב יין ושכר אל תשת וגו' הא בחרצן מותר:

מאי

תוספות

מנחה ונעילה דכל יומא שכיחי בהו שכרות גזרו רבנן · אפילו ביומא דתענית דלית בהו שכרות וקשיא דהכא משמע דבמנחה שייכא שכרות ובפ"ק דשבת (דף י. ושם) קאמר בהדיא דבמנחה לא שייכא שכרות וי"ל דהא דקאמר התם דבמנחה לא שייכא שכרות ר"ל לגבי ערבית שכרות דמנחה לאו כלום (לגבי שבת) דיותר שכיח שכרות בערבית (יותר) מבמנחה אבל לעולם במנחה שייך שכרות לגבי שחרית ומוסף:

ומאן דאמר נהגו אורויי נמי לא מורינן · פירשנו בפ"ק דראש השנה (דף טו: ד"ה וכי):

והאידנא נהוג עלמא דפרסי כהני ידייהו במנחה (ז) סמוך לשקיעת החמה · ולכך לא נהגו העם לומר נשיאת כפים במנחה ביום הכפורים לפי שמתפללין מנחה בעוד היום גדול אבל במנחה בשאר תעניות יש נשיאת כפים אבל מכל מקום בנעילה ביום הכפורים יש נשיאת כפים:

אי

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"ה מהלכות תענית הלכה ו סמג עשין מד"ס ג טוש"ע א"ח סי' תקנא סעיף א:

רש"א מ"ז

ט ב מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח שם סעיף ג:

י ג מיי' שם הלכה ז סמג שם טוש"ע א"ח סימן תקנב סעיף א:

יא ד ה מיי' פי"ד מהל' תפלה הלכה א ב סמג עשין כ טוש"ע א"ח סימן קכט סעיף א:

סנהדרין ע:

יב ו מיי' שם פט"ו הלכה ד סמג שם טוש"ע א"ח סימן קכח סעיף לח:

רבינו חננאל

ואקשינן וכי תעניות אית בהו מוסף ותרצינן לה הכי בג' פרקים כהנים נושאין את כפיהם כ"ז שמתפללין ויש מהן ד' פעמים ביום בשחרית במוסף ובמנחה ובנעילה · ואלו הן ג' פרקים תעניות ומעמדות ויוה"כ · וסתם מתני' ר' מאיר היא דלא משכחת לה דנושאין כפיהם כל זמן שמתפללין אלא לרבי מאיר דתני שחרית ומוסף מנחה ונעילה יש בהן נשיאות כפים דברי ר' מאיר וטעמא דר' מאיר מפורש הוא כיון דביום הכפורים ובמעמדות ליכא שכרות במנחה נושאין כפיהם ולא גזרינן · ור' יהודה תני שחרית ומוסף בלבד יש בהן נשיאות כפים דבכל יומא לית בהו שכרות לפיכך לא גזרינן בהו · שמעינן מינה דר' יהודה אין אדם רשאי ליכול אלא אחר תפלת מוסף· אבל במנחה דבשאר יומי אית בהו שכרות גזרינן בהו ביוה"כ ובמעמדות ר' יוסי אומר מנחה אין בה נשיאות כפים משום דאיתא כל יומא ואתי לאחלופי גזרינן אבל נעילה דליתא אלא ביוה"כ ובמעמדות יש בה נשיאות כפים דכיון דליתא כל יומא לא גזרינן · ואסיקנא דהלכתא כר' יוסי דאמר שחרית ומוסף ונעילה יש בהן נשיאות כפים מנחה אין בה נשיאות כפים · והאידנא דלא מצלו מנחה דתעניתא אלא סמוך לשקיעת החמה כדאוקימנא (לעיל יב:) דרביעית היום האחרון הוא דמתפללין בו תפלת תענית כדכתיב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי וגו' כנעילה דמיא ויש בה נשיאות כפים· ואע"ג דאמר רב הלכתא כרבי מאיר ודרשינן לה בפירקא ורב הונא אמר מנהג כר"מ אוריי מורינן הכי בפרקא לא דרשי לה (ואף ר') [ור' יוחנן אמר] נהגו כר"מ לא דרשי ולא מורינן כוותיה ואי עביד לא מהדרינן ליה: ודייקי כו' אלמא שכור אסור בנשיאת כפים מנא לן ופשים דכתיב לשרתו ולברך בשמו אתקש (משרת ולו למברך) [מברך למשרת] ולנזיר מה משרת אסור ביין שנאמר יין ושכר אל תשת אף מברך אסור ביין ושכר דקיימא לן כל המשכר [אסור] ומותר בחרצן אי הכי למאי אתקש לנזיר להכשיר

רבינו גרשום

במוסף דהיינו יוה"כ שיש בו מוסף: אמר רב נחמן זו דקתני נושאין כפיהן בשחרית במוסף במנחה בנעילה ר"מ היא: כל יומא טעמא מאי אין נושאין כפיהן*) האידנא בתענית ובמעמדות וביוה"כ (ובמעמדות) דאית בהו תענית נמי שכיחא שכרות להכי נושאין כפיהן בכל ד' תפלות שבהן: מנחה ונעילה דבשאר יומי שכיחא שכרות גזרו בהו רבנן בהני דלמא אתי למיעבד בשאר יומי נמי: אבל אורויי מורינן כרבי מאיר למאן דבעי כמאן הלכה: והואיל והלכה כרבי יוסי האידנא מאי טעמא פרסי כהני ידייהו ביום הכפורים במנחה כיון דבשקיעת החמה פרסי שהיו מאחרין לתפלת המנחה: שכור אסור בנשיאת כפים דקתני מאי טעמא לא דשכיחא ביה שכרות: **) מהו משרת מותר דכתיב יין ושכר אל תשת אבל אוכל הוא חרצן: אף כהן מברך לא יהא בעל מום והא קיימא לן דבעל מום מברך אלא אם כן יהו מומין שבגלוי · הא איתקש לנזיר מה נזיר בעל מום אף מברך בעל מום: מאי חזית דאקשית לקולא דאקשת ליה לנזיר דבעל מום מותר ואקשת ליה למשרת דבחרצן מותר אקיש לחומרא ונימא מה נזיר אסור בחרצן אף מברך אסור בחרצן ומה משרת בעל מום לא אף מברך בעל מום לא:

*) אולי צ"ל במנחה משום שכרות האידנא וכו' דאית בהו תענית ליכא שכרות ולהכי וכו'. **) צ"ל מה משרת מותר בחרצן וכו' אף כהן מברך מותר בחרצן: אף כהן וכו'.

אסמכתא

הגהות הב"ח

(א) במשנה ובוטל התמיד: (ב) והעמידו צלם בהיכל · נ"ב גי' רש"י והועמד: (ג) שם את מי שאין לו וכל הכלים טעונין: (ד) גמ' והלכה כר' יוסי והאידנא מ"ט פרסי כו' כיון דסמוך לשקיעת החמה: (ה) רש"י ד"ה ויש מהן: (ו) ד"ה כיון דסמוך כו' שמאחרים עד שקיעת החמה· נ"ב נראה שרש"י דקדק לבאר שלא יסמכו על זה דהאי להתחיל מנחה סמוך לשקיעת החמה דזה אסור אלא ר"ל כשכבר התחילו בזמנו קאמר דמתפללין כל שעה ומאחרין עד שקיעת החמה: (ז) תוס' ד"ה והאידנא כו' ידייהו במנחה כיון דסמוך לשקיעת החמה כו' בשאר תעניות יש לומר נשיאת כפים כו' ביוה"כ יש לומר נשיאת כפים:

מסורת הש"ס

[ר"ה יח:]

יבמות מג.

[כוונת רש"י בשר מליח דשרי כדאיתא לקמן ל. בברייתא תנא אבל אוכל הוא בשר מליח כו']

[פסחים פב. וש"נ]

משלי לא

שם

שה"ש ג

[עירובין סג. וש"נ]

אי מה משרת בעל מום לא אף כהן מברך בעל מום לא *הא איתקש לנזיר ומאי חזית דמקשת לקולא אקיש לחומרא אסמכתא נינהו °מדרבנן ולקולא: אלו הן מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל כו': מאי קאמר ה"ק אלו הן מעמדות ומה טעם תיקנו מעמדות לפי שנאמר °צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי והיאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהני' ושל לוים ושל ישראלים הגיע זמן משמר לעלות כהנים ולוים עולין לירושלים ת"ר עשרים וארבעה משמרות[א] (א)בארץ ישראל ושתים עשרה ביריחו שתים עשרה ביריחו נפישן להו טובא אלא שתים עשרה מהן ביריחו הגיע זמן המשמר לעלות חצי המשמר היה עולה מארץ ישראל לירושלים וחצי המשמר היה עולה *מיריחו כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבירושלים אמר רב יהודה אמר שמואל כהנים ולוים וישראלים מעכבין את הקרבן במתניתא תנא ר"ש בן אלעזר (ב) כהנים ולוים וכלי שיר מעכבין את הקרבן במאי קמיפלגי מר סבר *בעיקר שירה בפה ומר סבר עיקר שירה בכלי אמר רב א)חמא בר גוריא אמר רב גמשה תיקן להם לישראל שמונה משמרות ארבעה מאלעזר וד' מאיתמר בא שמואל והעמידן על שש עשרה בא דוד והעמידן על עשרים וארבעה שנאמר °בשנת הארבעים למלכות דוד נדרשו וימצא בהם גבורי החיל ביעזר גלעד מיתיבי משה תיקן להם לישראל שמונה משמרות ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר בבא דוד ושמואל והעמידן על עשרים וארבע שנאמר °המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם הכי קאמר מיסודו של דוד ושמואל הרמתי העמידום על עשרים וארבע תניא אידך משה תיקן להם לישראל שש עשרה משמרות שמונה מאלעזר ושמונה מאיתמר וכשרבו בני אלעזר על בני איתמר חלקום והעמידום על עשרים וארבע שנאמר °וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים מן בני איתמר ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר ולבני איתמר לבית אבותם שמונה ואומר °בית אב אחד אחוז לאלעזר ואחוז אחוז לאיתמר מאי ואומר וכי תימא כי היכי דנפישי בני אלעזר הכא נמי דנפישי בני איתמר שמנה מעיקרא ארבעה הוו ת"ש בית אב אחד אחוז לאלעזר ואחוז אחוז לאיתמר תיובתא דרב ג)חמא בר גוריא אמר לך רב ג) חמא בר גוריא תנאי היא ואנא דאמריכי האי תנא דאמר שמונה ת"ר ד)ארבעה משמרות עלו מן הגולה ואלו הן ידעיה [חרים] פשחור ואימר עמדו נביאים שביניהם וחלקום

א) ס"א חסדא ב ג) ס"א חסדא ד) ערכין יב:

תורה אור: במדבר כח · דה"א כו · שם ט · שם כד · שם

רש"י

מאי קאמר · דקא בעי מאי ניהו מעמדות ומייתי קרא את קרבני לחמי לאשי וגו': הכי קאמר אלו הן מעמדות · דלקמן וטעמא מאי תקון מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי וגו': ה"ג תנו רבנן כ"ד משמרות היו בא"י וי"ב ביריחו י"ב ביריחו בתמיה נפישי להו טובא אלא אימא וי"ב מהן ביריחו · ברישא משמע לבד הכ"ד שבעיירות א"י היו י"ב ביריחו דהוו להו ל"ו וי"ב מהן משמע שמאותן הכ"ד היו י"ב ביריחו: ה"ג הגיע זמן המשמר חצי המשמר עולה לירושלים וחצי המשמר עולה ליריחו כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבירושלים כלומר כולן היו י"ב ביריחו כשהגיע זמן המשמר לעלות לירושלים בשבת מתחלקים אנשי המשמר הליין הולכין לירושלים לעבודה והליין הולכין ליריחו הסמוכה לירושלים ומתקנין שם מים ומזון לאחיהם וכך עושין כל הכ"ד משמרות נמצא י"ב ביריחו א] לשון אחר נהירא לי: מעכבין את הקרבן · אם אין מעמד מכוון בירושלים כדתנן (לעיל דף כו·) על כל משמר היה מעמד בירושלים של כהנים לוים וישראלים כיון דכולהו בעלים בעינן דליהוי (ג) כמותו על גבי עבודה: וכלי שיר מעכבין את הקרבן · פלוגתא בשילהי מסכת סוכה (דף נ:) ובערכין (דף יא·) מפורשת: עיקר שירה בפה · וכלי לבסומי קלא בעלמא וכיון דאיכא לוים לא מעכב משום כלי שיר: עיקר שירה בכלי · אבוב וכן בפרק החליל (שם): ארבעה מאלעזר · מבניו של אלעזר עשה מהן ד' משמרות וגמרא גמר לה: המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם · ותיובתא דרב חמא דאמר שמואל העמידם על י"ו ודוד העמידן על כ"ד דהא שמעי' מינה דתרווייהו בהדי הדדי תקינהו: מיסודו של שמואל הרמתי · שהעמידן על י"ו בא דוד והעמידן על כ"ד אית ספרים שכתוב בהן מיסודו של שמואל ודוד העמידום על כ"ד כלומר שניהם הועילו בדבר ושמואל העמידם על י"ו ודוד על כ"ד: וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים מבני איתמר ויחלקו בני אלעזר ראשים לבית אבותם ששה עשר ולבני איתמר ראשים לבית אבותם שמונה ואומר בית אב אחד אחוז לאלעזר ואחוז אחוז לאיתמר · וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים כלומר ראשי הגברים של בני אלעזר היו רבים מאיתמר והאי וימצאו משמע דקודם לכן היו קבועים ועכשיו הוסיפו עליהן ויחלקום לי"ו בית אב אחד אחוז שהיה מתחילה לאלעזר דהיינו ח' אחוז אחד בגורל דהיינו כמי ח' והוו להו י"ו: ואחוז אחוז לאיתמר · מה שהיה מתחילה אחוז לאיתמר אחוזים עתה כבתחילה שלא הרבו עליהם שום בית אב: מאי ואומר · וכי תימא מעיקרא הוו ד' לאלעזר וד' לאיתמר: וכי היכי דנפישי בני אלעזר הכי נמי נפישי בני איתמר · ומיהו בני אלעזר נפישי טפי דהא לאיתמר לא אוקמינהו אלא על ח' ודאלעזר על י"ו: תא שמע ואחוז אחוז לאיתמר · אלמא כדקיימי קיימי ושמע מינה דמשה תיקן להם י"ו ח' מזה וח' מזה וקשיא לרב חמא דאמר ד' וד' והא דכתב לעיל ובשנת הארבעים וגו' המה יסד במה שהוסיפו עליהן עד כ"ד משתעי [אבל] משה תיקן להם י"ו משמרות: תנאי היא · דהא איכא תנא דלעיל דקתני משה תיקן להן ח' משמרות משניהן ואנא קאימנא כוותיה: עלו מן הגולה · בבית שני והשאר לא עלו שהרבה מישראל נשתיירו ולא רצו לעלות: פשחור ואימר · ומבעיא לי דפשחור (ד) לא כתיב גבי כ"ד משמרות (דה"א כד):

וחלקום

תוספות

אי מה משרת בעל מום לא אף מברך בעל מום לא · פי' כיון דילפינן ג"ש ממשרת נימא כמו משרת דמשרת בעל מום לא אף מברך וכו' ומשני הא איתקש לנזיר וכו' מכאן נראה דבעל מום מברך ברכת כהנים *מדקא חזינן דהש"ס רוצה ללמוד מברך ממשרת ולבעל מום ודחינן ליה אם כן נראה לענין נשיאת כפים כהן בעל מום נושא כפיו ומכאן יש להוכיח דכהן שהמיר דתו נושא כפיו וכשר לישא כפיו ולקרות בתורה כמו שלא המיר ורא"ה *מהא דכהנים ששימשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש אבל נוטלים חלק עם אחיהם כמו בעלי מומין מדקאמר שהם כבעלי מומין משמע דכל עבודה שבעל מום ראוי לעשות יעשו וכהן בעל מום נושא כפיו*: ומאי חזית דאקשת לקולא אקיש לחומרא · פי' מאי חזית דמקשת כהן לנזיר להקל ולומר כמו שנזיר הוי בעל מום כמו כן כהן בעל מום כשר ואקשת למשרת מה משרת מותר בחרצן אף כהן מברך מותר בחרצן אקשה לחומרא פירוש ונימא דכמו שנזיר אסור בחרצן אף כהן אסור בחרצן וכמו כהן משרת אסור בעל מום אף כהן מברך בעל מום אסור ומשני אסמכתא וכו': מר סבר עיקר שירה בפה · ולכך הכל כשרים אפילו פסולים אפילו ממזרים לומר שירה דלא הוי אלא בפה ולמאן דאמר עיקר שירה בכלי אם כן צריך שיהו כהנים או לוים דהא הכלי זמר היה קדוש:

רב

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פט"ו מהל' תפלה הל' ב סמג עשין כ טוש"ע א"ח סימן קכח סעיף ל: כ"ה במגילה כד: ע"ש

יד ב מיי' פ"ג מהל' כלי המקדש הל' ג סמג עשין קסט:

טו ג ד מיי' שם פ"ד הלכה ג סמג עשין קעא: [מנחות דף קט· וע"ש בתוס' ד"ה לא]

[וע"ע תוס' סוטה לט· ד"ה כי מהדר ותוס' מנחות קט· ד"ה לא]

מסורת הש"ס

פ"א ליריחו

סוכה נא· [ערכין יא· ע"ז מז·]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ת"ר כ"ד משמרות היו בא"י כו' אלא אימא ושתים עשרה יהן: (ב) שם ר"ש בן אלעזר אומר כהנים: (ג) רש"י ד"ה מעכבין כו' בעינן דליהוי כולהו על גבי עבודה: (ד) ד"ה פשחור כו' לא כתיב גבי · נ"ב פי' המעיין בדברי הימים דקחשיב כ"ד משמרות ויצא הגורל הראשון ליהויריב לידעיה השני כו' ולא קא חשיב פשחור ולפע"ד יש לתרץ דכיון דבעזרא א' כ' כתוב העולים מן הכהנים היו ארבע משמרות וקא חשיב פשחור שמעינן דחדא מכ"ד משמרות היה לה עוד שם אחר אי נמי נשתנה שמה לשם השעה כדפרש"י בחומש בסדר פנחס אגל משפחות השבטים:

רבינו חננאל

להכשיר בו בעל מום להיות כשר לברכה · ואמרינן מה ראית להקשות לקולא אקשתו למשרת להיות מותר בחרצן · ואקשתו לנזיר להיות בעל מום כשר לברכה · אדרבה הקשהו לחומרא · הקשהו למשרת להיות כהן בעל מום פסול בנשיאות כפים והקשהו לנזיר להיות אסור בחרצן · ושנינן אסמכתא בעלמא היא . פי' דרשת סמוכין מדרבנן היא הלכך לקולא דרשינן · וכתיב נמי לעמוד לשרת *) מה משרת עומד אף נשיאות כפים מעומד: פיסקא אלו הן המעמדות · מה טעם תקינו מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל: ירושלמי א"ר יונה תמידין קרבנן דכל ישראל אינון וא"ת יהיו כל ישראל כל השנה כולה בירושלים עומדים על קרבנן · לא חייבתם התורה אלא ג' רגלים בשנה · ואם יש לומר יהיו יושבין בטילין בעריהם הא כתיב ואספת דגנך הנם מוזהרין לאסוף דגנם ותירושם של כל השנה כולה 'התקינו הנביאים הראשונים כ"ד משמרות ועל כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהנים ושל לוים ושל ישראל: ת"ר כ"ד משמרות היו בא"י טהן י"ב ביריחו · הגיע זמן המשמר לעלות חצי המשמר עולה מא"י וחצי משמר מיריחו כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם · כלומר חצי המשמר הנותר מספיקין צורכי העולים · ובפעם אחרת מתחלפים · מי שלא עלה יעלה עכשיו · מי שעלה כבר ישב עתה בביתו ויספק צרכי העולים: ירושלמי תני ר' שמעון בן אלעזר ישראל והכהנים והלוים וכלי שיר מעכבין את הקרבן שנאמר כל הקהל משתחוים אלו ישראל · והשיר משורר אלו הלוים והחצוצרות מהצצרים אלו הכהנים הכל עד לעלות העולה · הכל מעכבין את הקרבן · אמר רב חסדא אמר רב משה תקן לישראל שמונה משמרות · ד' מאלעזר וד' מאיתמר · בא שמואל והעמידן עד שש עשרה · בא דוד והעמידן עד כ"ד · שנאמר בשנת הארבעים למלכות דוד נדרשו · ואותבינן עליה מהא דתניא משה תיקן להם לישראל ט"ז משמרות · ח' מאלעזר וח' מאיתמר וכשרבו בני אלעזר על בני איתמר חלקום לכ"ד שנאמר וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים מבני איתמר ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר · ולבני איתמר לבית אבותם שמונה · היו ח' לאלעזר וח' מאיתמר כגון שהיו ח' אלפים מזה וח' אלפים [מזה] כל משמר אלף רבו בני אלעזר וכאשר דרשום נמצאו י"ו אלף ובני איתמר ח' אלפים כמו שהיו חלקו בני אלעזר לי"ו משמר אלף כל משמר ובני איתמר נשארו ח' משמרות כמו שהוא וזהו שכתב ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר ולבני איתמר לבית אבותם שמונה · וכתיב בית אב אחד אחוז לאלעזר ואחוז אחוז לאיתמר כל האחוז שהיה לאיתמר מקודם הוא האחוז עתה · אבל לבני אלעזר הוסיפו ח' אחרים · תיובתא דרב חסדא דאמר משה תיקן להם לישראל ח' משמרות כו' הנה זה הברייתא תנא י"ו משמרות תיקן להם משה לישראל · ושנינן תנאי היא ואנא דאמרי כי האי תנא דתניא משה תיקן לישראל ח' משמרות ד' מאלעזר וד' מאיתמר · אכתי סיפא דקתני באו שמואל

*) דברי רבינו אין לו ביאור לכאורה ואולי דחסר איזה תיבות וצ"ל ועיקר הקושיא דלשרתו ולברך בשמו לענין עמידה אתי דכתיב התם לעמוד לשרת ואמרינן מה משרת עומד וכו' כצ"ל וכ"ה בסוטה ד' לח ע"ש ועי' תוס' מנחות קט' סד"ה לא ובר"ש פ"ג דמגילה סי' יט

רבינו גרשום

אסמכתא דרבנן הוא הא דמקשינן מברך לנזיר ולמשרת מדרבנן היא: ה"ק ואלו הן מעמדות דקתני לקמיה התקינו נביאים הראשונים כ"ד משמרות (כל) [של] כהנים על כל משמר היה מעמד בירושלים כהנים ולוים שבמשמר עולין בירושלים וישראל שבאותו משמר מתענין וכו' ומקצתן עולין לירושלים כדי שיעמדו על הקרבנות: אי הכי נפישי להו דמשמע דהוי ל"ו משמרות אלא אימא שתים עשרה כלומר מאותן עשרים וארבעה הוי מהן שתים עשרה מיריחו ושתים עשרה מכל שאר ישראל: כיצד הגיע זמן משמרות לעלות חצי משמר עולה מא"י והצי משמר מיריחו וכן כל משמר ומשמר עולה חצי מא"י וחצי מיריחו דהיינו שתים עשרה מא"י ושתים עשרה מיריחו ולמה כל משמר חציו מיריחו לפי שהן קרובין לירושלים ומספקין מזון לאחיהו שאר חצי משמר הבאין מא"י ממקום רחוק ואין יכולין להביא מזון עמהן: עיקר שירה בפה ואין צריך כלי שיר: בא דוד ושמואל והעמידום בין שניהם כ"ד קשיא לרב חסדא דאמר שמואל תיקן י"ו ודוד כ"ד תריץ הכי קאמר מיסודו של שמואל הרמתי שהוא העמידן על י"ו חזר דוד והעמידן על כ"ד. מיתיבי משה תקן י"ו משמרות וקשיא לרב חסדא דאמר ח' משמרות וכשרבו בני אלעזר חילקום לי"ו משמרות היינו כ"ד משמרות וכי תימא כי היכי דנפישי בני אלעזר כן רבו בני איתמר ולעולם בימי משה הוא ארבע מאלעזר וארבע מאיתמר כדאמר רב חסדא והתרבו בני אלעזר והעמידום על י"ו נתרבו בני איתמר והעמידום על ח' והיינו דכתיב וימצאו בני אלעזר וגו'. ת"ש בית אב אחד אחוז לאלעזר ואחוז אחוז לאיתמר כלומר כל בית אב אחד של אלעזר חולקו לשנים אבל בני איתמר כדקיימי בימי משה קיימי עכשיו ומדכתיב ולבני איתמר לבית אבותם שמנה אלמא דבימי משה הא שמנה מאלעזר ושמנה

גליון הש"ס

גמ' מדרבנן ולקולא · כעין זה שבת דף פג ע"ב:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ת"ר כ"ד משמרות · נ"ב של לוים:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה ה"ג הגיע זמן וכו' לשון אחר נהירא לי · נ"ל ולא נהירא לי:

וחלקום והעמידום על עשרים וארבעה בללום ונתנום בקלפי בא ידעיה ונטל חלקו וחלק חבריו שש בא [חרים] ונטל חלקו וחלק חבריו שש וכן פשחור וכן אימר וכן התנו נביאים שביניהם שאפי' (*יהוידיב) ראש משמרת עולה לא ידחה ידעיה ממקומו אלא ידעיה עיקר (*ויהוידיב) טפל לו: וישראל שבאותו משמר מתכנסין בעריהן וקורין במעשה בראשית: מנהני מילי א"ר יעקב בר אחא *אמר רב אסי *אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר °ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה אמר אברהם רבש"ע שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה א"ל לאו אמר לפניו רבש"ע הודיעני במה אירשנה א"ל °קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת וגו' אמר לפניו רבש"ע תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל עונותיהם ת"ר *אנשי א] [א] משמר היו מתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ואנשי מעמד מתכנסין לבית הכנסת ויושבין ד' תעניות בשני בשבת בשלישי ברביעי ובחמישי בשני על יורדי הים בשלישי על הולכי מדברות ברביעי על אסכרא שלא תיפול על התינוקות בחמישי על עוברות ומיניקות עוברות שלא יפילו מיניקות שיניקו את בניהם ובערב שבת לא היו מתענין מפני כבוד השבת ק"ו בשבת עצמה באחד בשבת מ"ט לא אמר ר' יוחנן מפני הנוצרים ר' שמואל בר נחמני אמר מפני שהוא שלישי ליצירה ריש לקיש אמר מפני נשמה יתירה דאמר ריש לקיש *נשמה יתירה ניתנה בו באדם בע"ש במוצאי שבת נוטלין אותה ממנו שנאמר °שבת וינפש כיון ששבת ווי אבדה נפש: ביום הראשון בראשית ויהי רקיע: *תנא בראשית בשנים יהי רקיע באחד בשלמא יהי רקיע באחד תלתא פסוקי הוו אלא בראשית בשנים *)(מ"ט) ה' פסוקי הויין (*ותנן) *הקורא בתורה אל יפחות מג' פסוקים רב אמר דולג ושמואל אמר פוסק ורב דאמר דולג מ"ט לא אמר פוסק קסבר כל פסוקא *דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה ושמואל אמר פוסק ומי פסקינן והאמר רבי חנינא קרא צער גדול היה לי אצל ר' חנינא הגדול ולא התיר לי לפסוק אלא לתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשוין *ושמואל התם טעמא מאי משום דלא אפשר הכא נמי לא אפשר ושמואל אמר פוסק מ"ט לא אמר דולג גזירה משום הנכנסין וגזירה משום היוצאין מיתיבי *פרשה של ששה פסוקים קורין אותה בשנים ושל חמשה (א) [ביחיד ואם] הראשון קורא ג' השני קורא שנים מפרשה זו ואחד מפרשה אחרת וי"א ג' לפי שאין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקין למ"ד דולג לידלוג ולמאן דאמר פוסק ליפסוק שאני התם דאית

*) [ליתא במגילה]

וחלקום · לכ"ד וכתבו כנוי של כל אחד ואחד בחלק: בללום ונתנום בקלפי · כתבו על כ"ד חתיכות קלף ראשי משמרות שחלקו מאותן ד': בא ידעיה · משמרה של ידעיה בא אחד מהן ונוטל חלקו וחלק ה' חתיכות קלף דהוו להו שש ומי שהיה עולה בידו ראשון היה לשבת ראשונה שבסדר שהיו עולין בידו זו אחר זו כך היו עובדין בשבתותיהן זו אחר זו: וכך התנו · שאפי' יהויריב שהיה במקדש ראשון ראשון למשמרות עולה מן הגולה: לא ידחה ידעיה · הואיל ומתחלה לא עלה יהויריב אלא כל משמרות הנעשות מידעיה קודמות לעבודה ליהויריב ויהויריב בא ועובד אחריהן במקום משמר אחר ושמה דידעיה עושין אותן ה' שלא להרבות במשמרות: א"ר אסי לפי שאלמלא מעמדות · עיסקי קרבנות שישראל עושין הן היו כלים בחטאן ומשהן כלין שמים וארץ העומדים בזכותן אין מתקיימין כו': כאנשי דור המבול · שמאחר שהן כלין אין העולם מתקיים והואיל שעל עיסקי קרבן העולם עומד לכך קורין אנשי מעמד בעריהן במעשה בראשית: כבר תקנתי להם כו' · כל זמן שקורין בהן כו' מהיכא יליף לה להאי גמגום: ת"ר אנשי משמר מתפללין על קרבן אחיהן · תמידים שבכל יום: אנשי משמר · (ג) אותן כ"ד שהיו בעריהן: בשני על יורדי הים · דכתיב בשני (בראשית א) יהי רקיע בתוך המים וצריך להזכיר ולרצות על הדבר: בשלישי על הולכי מדברות · דכתיב ותראה היבשה תהי ראויה יבשה להולכיה שלא יזוקו מפני חיות רעות: ברביעי על האסכרא · שבו נתלו המאורות וכתיב ביה (שם) יהי מאורות מארת כתיב: ועל עוברות כו' · דכתיב ביה (שם) ישרצו המים שרץ נפש חיה: מפני הנוצרים · שעושים אותו יום טוב שלהם: שלישי ליצירה · דאדם נברא ביום ששי ובכל יום שלישי הוי חלוש כדכתיב (שם לד) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים: נשמה יתירה · שנוטלין אותה ממנו והוי חלש: נשמה יתירה · שמרחיבים דעתו לאכילה ושתיה: כיון ששבת · שנח ושמר את השבת: ווי אבדה נפש · וינפש דורש בנוטריקון ווי נפש: בראשית בשנים · כהן ולוי קורין ביום תענית בראשית: תלתא פסוקי הוי · וסגיא בהו לחד גברא: רב אמר דולג · הראשון קורא שלשה פסוקים והשני מתחיל בפסוק שסיים בו הראשון והשנים עמו הרי שלשה ומשום אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים ליכא משום דלא אפשר: פוסק · מפסיק הפסוק לשנים ראשון קורא שני פסוקים וחצי ולוי משלים חצי אותו הפסוק שקרא הכהן עם שנים הנותרים: ר' חנינא קרא · שהיה בעל מקרא ויודע בגירסא ובקי בטעמיה: צער גדול · הרבה טרחתי וחזרתי עליו שיתיר לי לפסוק הפסוק לשנים לצורך תינוקות שלומדים לפני שאינן יכולין לקרות פסוק כולו: הכא נמי לא אפשר · גבי ס"ת (ג) ובדילוג אי אפשר משום הנכנסין והיוצאין אם שני דולג ומתחיל בפסוק שסיים בו הראשון בני אדם הנכנסין שלא שמעו קריאת הראשון סבורין לומר שלא קרא הראשון אלא שני פסוקים ונפיק מיניה חורבא וכשהראשון קורא ג' פסוקים ואינו משייר אלא שנים איכא גזרת יוצאין דסברי האי שני דסגיא ליה בשני פסוקים: מיתיבי פרשה של ששה פסוקים · אשאר ימות השנה קאי: ויש אומרים שלשה · מפרשה אחריתי: הכי גרסינן למאן דאמר *)דולג לידלוג למ"ד פוסק ליפסוק. כלומר פרשה של חמשה פסוקין(ד) אמאי קורא שני שלשה פסוקין בפרשה אחרת לידלוג או ליפסוק: דאית

*) [עי' רש"י במגיל' כב: ד"ה למאן וכו"ע]

תורה אור

רב אמר דולג · פי' הראשון קורא מראש הפרשה ג' פסוקים והשני שאין לו כי אם שני פסוקים מדלג פסוק אחד וקורא ממה שקרא הראשון וכן נמי בראשי חדשים מדלגין והקשה ה"ר יהודה בר נתן ואמאי מדלגין אמאי אינו קורא למעלה בפרשה דהא בשבת בחוש"מ קורא הוא מראה אתה אומר אלי (שמות לג) אע"פ שעיקר הפרשה אינה מתחלת כי אם מפסל לך (שם לד) וי"ל דמ"מ הוא קורא ראה בפרשה של מעלה לפי שכל אותה הפרשה משתעי בחד ענינא אבל פרשה דר"ח לעיל מינה לא משתעי כלל מחד עניינא ולכך אינו קורא בפרשה של מעלה אלא דולג ומזה ראיה למנהגנו אהא דלא קרינן בכל שבת ושבת פרשה של שבת כמו שאנו עושין בי"ט שאנו קורין פרשיות לפי המאורע לפי שאין בפרשה של שבת שלשה פסוקים דאין לומר שנדלג לעיל דלא הוי מחד עניינא:

גזרה משום הנכנסין והיוצאין · פי' שהנכנסין שלא ראו (ה) הראשונים שקרא ג' פסוקים ויראו השני שקורא פסוק אחד מלמעלה יאמרו שהראשון לא קרא אלא שני פסוקים והיוצאין כשהראשון קורא שלשה פסוקים ואינו משייר אלא שני פסוקים איכא גזירת יוצאין דסברי האי שני סגיא ליה בשני פסוקים:

מה

טז א מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה ג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן קלז סעיף ב:
יז ב מיי' פי"ג שם ה"ד סמג שם טוש"ע א"ח סי' תכג סעיף ב:

רבינו חננאל

שמואל ודוד והעמידום על (י"ו) [כ"ד] קשיא לרב חסדא ושנינן הכי מיסוד של שמואל שהוסיף על שתיקן משה בא דוד והוסיף על מה שתיקן שמואל [והעמידום על כ"ד] שנא' המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם: ת"ר ד' משמרות עלו מן הגולה · ידעיה חרים פשחור אימר · עמדו הנביאים שביניהם וחלקום לכ"ד משמרות בללום ונתנום בקלפי בא ידעיה ונטל חלקו וחלק חבירו שש וכן חרים וכן פשחור וכן אימר וכן התנו נביאים שביניהם שאע"פ שיהויריב ראש משמרה עולה לא ידחה ידעיה ממקומו אלא ידעיה עיקר ויהויריב טפל לו עמדו ראשי א) משמרות וקבעו עצמן בתי אבות· משמר שהיה בו ה' בתי אבות ג' מקריבין ב) ג' ימים וב' מקריבין ד' ימים · ומי שהיה בו ג)ו' בית אבות כל אחד מקריב יומי' וכן כולן · יש מי שקבעו עצמן לעולם · בית אב שהיה בשבת לעולם אינו מקריב אלא בשבת · ומי שהוא ביום ראשון לעולם ביום ראשון · ויש שמגדילין ד) על כל משמר · ויש שהוא מגדילין בכל שבוע ושבוע: ירושלמי ר' הוה ממני (מוציאין) [תרין מנויין] אי הוין כדי הוין מתקיימין ואין לא הוו מסתלקין מדרמך · תרגום ויישן ויחלום ודמוך וחלם · (ר') פקיד לבריה לא תעביד כן אלא מני כולהו כחדא ומני ר' חמא בר' חנינא בראש' ולמה לא מנייה ר' בגין שהשיבו ברבים · ומה השיבו ר' הוה יתיב מתני [יחזקאל ז] ופלטו פליטיהם והיו אל ההרים כיוני הגאיות כולם (הומות) [הומיות אמר] ליה רבי חנינא (כלם) הומות א"ל הן קריתיה א"ל קומי רב המנונא דבבל · א"ל כד תיחות תמן אמור ליה דמנייתך חכים וידע דלא מיתמני ביומוי · מן דמך ר' א' איני מקבל עד דתתמני ר' אפס דרומא והוה תמן חד סב ה) א"ר חנינא קדמאי אנא תניין וקביל עליה ר' חנינא מתמנן תליתאי שמואל ודבית שילה הוי עיילין שאלין בשלמא דנשיאה כל יומא והוו דבית שילה עלין ויתבין קדמאי פלגו יקר לשמואל ואותיביה קדמאי על רב לתמן פלג ליה שמואל יקר ואותיביה קדמאי אמרו דבית שילה אנן תניין וקביל שמואל עלויה מיתב תליתאי · המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם אומנות גדולה היתה שאין משמר נוטל ושונה בשדה אחוזה עד שיטול חבירו' תנא בתוספתא' אלו משמרות כהנים לוים וישראלים עמדו נביאים שביניהם וקבעום כ"ד משמרות שנאמר צו את בני ישראל אי אפשר לומר כל ישראל אלא מלמד ששלוחו של אדם כמותו הגיע זמן המשמר כהנים ולוים עולין בירושלים וישראל שבאותו משמר שאין יכולין לעלות לירושלים מתקבצין בעריהם וקורין בענין קרבנות ובענין מעשה בראשית ובטלין מן המלאכה (של) [כל] אותה שבת ולמה קורין בקרבנות ובמעשה בראשית ללמדך שאלמלא המעמדות שמתקבצין וקורין לא נתקיימו מעשה בראשית שנא' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי · וכתיב ויאמר ה' במה אדע כי אירשנה. אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע מתיירא אני שמא ישראל יחטאו כו': ת"ר אנשי

א) מכאן עד ויש מהם שמגדילין הוא לשון התוספתא דמכילתין פ"ב ובירושלמי כאן ה"ב. ב) בתוספתא הגי' שלשה מקריבין שני ימים [ור"ל דכל אחד מהבתי אבות מקריבין שני ימים] ושנים מקריבין יום אחד משמר שיש בו ששה חמשה מקריבין חמשה ימים ואחד מקריב שני ימים עכ"ל התוספתא אכן בירושלמי הגי' כמש"כ רבינו וכן צ"ל גם בתוספתא ודו"ק. ג) נראה דצ"ל ומי שהי' בו ז' בתי אבות וכ"ה בתוספתא ובירושלמי. ד) בירושלמי הגי' שמגרילין וע"ש במפרש. ה) אמר אי חנינא קדמאי אנא תניין אין ר' אפס ־יומא קדמאי אנא תניין כ"ה בירושלמי.

מסורת הש"ס: צ"ל יהויריב · צ"ל ויהויריב · [עי' תוספות מגילה כא:] · [מס' סופרים פי"ז ה"ה"ע] · [ביצה טז:] · מגילה כב: · [צ"ל ותניא] ג"ז שם · [מגילה שם ברכות יב:] · [במגילה שם ליתא] · מגילה שם ע"ש

הגהות הב"ח

(א) גמ' קורין אותה בשנים ושל חמשה פסוקים הראשון קורא: (ב) רש"י ד"ה אנשי משמר שהיו בירושלים· אנשי מעמד אותן כ"ד שהיו: (ג) ד"ה ה"נ לא אפשר גבי ס"ת דבדילוג א"א משום: (ד) ד"ה ה"ג כו' אמאי קורא שני ג' · נ"ב עי' פ"ג דמגילה דף כב ע"א פירש איפכא משום דברייתא דמייתי התם איירי בקרא ככר ע"ש אבל ברייתא דהכא תנא קורא לכתחילה קשיא אמאי קורא לידלג או ליפסק: (ה) תוס' ד"ה גזירה כו' שלא ראו את הראשון שקרא כו' ויראו את השני:

רבינו גרשום

ושמנה מאיתמר וקשיא לרב חסדא אמר לך רב חסדא תנאי הוא דאשכחן תנא דלעיל דתניא משה תיקן ד' מאלעזר וד' מאיתמר ואנא דאמרי כוותיה: בללום ונתנום בקלפי שכשחלקו כל משמר לו' משמרות היה מחלוקת ביניהם שזו אומר אני עולה תחלה וזו אומר אני עולה תחלה מה עשו כתבו שמות ראשי של אותן ה' משמרות שהוסיפו ממשמר ידעיה ובא ידעיה ונטל חלקו וחלק חבריו שהניח ידיו בקלפי ואומר שם אותה משמורה שעולה בידי תחלה היא עולה תחלה אחרי וכן בשניה וכן בשלישית וכן ברביעית וכן חמישית וכן עשה חרים וכו' שאפי' יהויריב עולה שהוא לא רצה לעלות עם עזרא: מנה"מ דקורין במעמדות מעשה בראשית אמר רב אסי אילמלא מעמדות כלומר קרבנות לא נתקיימו שמים וארץ שנא' ויאמר ה' אלהים במה אדע וגו' קחה לי עגלה משולשת וגו' דהיינו קרבנות לפיכך קוראין במעשה בראשית כשעוסקין בקרבנות לפי שכל מעשה בראשית אינו מתקיים אלא בשביל הקרבנות: אנשי משמר היו מתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון שבו כהנים של משמר. נחלק לז' בתי אבות וכל בית אב עובד יום אחד וביום שבית אב עובד שאר כל כהנים אנשי משמר ז' בתי אבות מתפללין על קרבן שמקריבין אחיהם בית אב שביעי שיתקבל ברצון: אנשי מעמד היו יושבין ד' תעניות כלו' אותן ישראל של מעמד כדאמרנו לעיל במשנתנו שמתכנסין בעריהן יושבין ד' תעניות על יורדי הים לפי שנאמר בו והיה רקיע בתוך המים על הולכי מדברות לפי שנאמר בו ותראה היבשה על אסכרא לפי שנאמר בו יהי מאורות מארת כתיב דמשמע מארה על עוברות ומיניקות לפי שנאמר בו ישרצו המים נפש חיה דהיינו דמעוברות. מפני הנוצרים לפי שיום הג שלהם באחד בשבת ואם היו ישראל מתענין היו כועסים. שלישי דיצירה שאדם נוצר בערב שבת

גליון הש"ס

גמ' אמר רב אסי אלמלא מעמדות · ע' תוי"ט פ"א מ"ב דאבות:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ת"ר אנשי משמר (רשום עליו אות ב') היו כו' ואנשי מעמד (רשום עליו אות א' · כלומר דצ"ל להיפך):

הגהות מהר"ב רנשבורג א] גמ' ת"ר אנשי משמר · נ"ב נלע"ד שצ"ל איפכא דאנשי מעמד היו מתפללין ואנשי משמר מתכנסין לבהכ"נ וכן מוכח במתני' וברמב"ם פ"ו מהלכות כלי מקדש הלכה א' ב' ג' ודו"ק:

דאית ליה רווחא · שיכול לקרות מפרשה אחרת אבל הכא לית ליה רווחא דהא לא מצי למיקרי אלא בראשית ויהי רקיע : מה הפרש בין זה לזה · מאי שנא דקרבן עצים דחי מעמד דנעילה ומעמד דמנחה לא דחי · הללו דברי תורה · מנחה כדאמרי' בברכות (דף כו:) יצחק אבינו תיקן תפלת מנחה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב ודנעילה מדברי סופרים · וצריכין חיזוק לא גרסינן [א]הכא: עמדו אלו· זמן דקתני במתני' אהכי הוצרכו למנות משום דהיא תקנה דעבוד להו הנביאים כי היכי דלא לידחינהו מאתרייהו : פרוזדאות · שומרים : בכורים · אדם נכנס לתוך שדהו ורואה אשכול שביכר תאנה שביכרה קושר עליה גמי ועושה אותה בכורים : בקציעות · תאנים יבשים כותשין אותן ועושין מהן עגולין : ה"ג והעלי על כתפיהן · (*בוכיא) : במכתשת שלפנינו · שהוא במקום אחר (א) לפני בסמוך וזהו גונבי עלי על שם שמתגנבין מן הפרוזדאות על עסקי עלי : הן הן בני סלמאי הנתופתי · כעין מעשה זה עשו(ב) : הן הן בני דוד בן יהודה · דוד מלך ישראל ואהכי קרו ליה פחת מואב שבא מרות המואביה : יואב בן צרויה · שבא מרות המואביה כי צרויה אם יואב אחות דוד היתה שנאמר (דה"א ב) ואחיותיהם צרויה ואביגיל : בני עדין הן הן בני דוד · להכי קרי ליה בספר שמואל (ב כג) עדינו העצני *שבשעה שעוסק בתורה מעדן עצמו כתולעת וכשיוצא למלחמה מתקשה כעץ : הן הן בני יואב בן צרויה · פלוגתא היא (*במס' חגיגה) חד אמר עדינו העצני זה דוד *וחד אמר זה יואב : ליתני שבו בני דוד שניה · דהא קאמר ר' מאיר פחת מואב היינו דוד : ולר' יהודה · בני עדין היינו דוד ובמתניתין קתני בהדיא בני דוד והדר קתני בני פחת מואב דלר"מ ולר' יהודה בני עדין היינו דוד שבו שניה מיבעי ליה : ולר' יוסי · דאמר פחת מואב ועדין היינו יואב שבו שניה מיבעי ליה : לעולם ר' יוסי ותרי תנאי אליבא דר' יוסי · למאן דאמר בני עדין בן יהודה היינו בני יואב לא סבר לה דבני פחת מואב היינו יואב והכי לא קתני שבו בני יואב שניה ולא סבירא ליה נמי דהן הן בני דוד דאם כן שבו בני דוד שניה מיבעי ליה למיתני אלא משפחה אחרת הן ומאן דאמר בני פחת מואב היינו בני יואב לא סבירא ליה דבני עדין היינו יואב אלא משפחה אחרת הן :

מאי

[נ"ל בוכנא]

[מו"ק טז:]

במו"ק טז: כנ"ל

[לא נמצא שם דחד אמר זה יואב ובתיקוני כלי שרת תקנתי על נכון]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה במכתשת כו' במקום אחר לפנינו בסמוך: (ב) ד"ה הן הן כו' עשו בסמוך הס"ד : (ג) תוס' ד"ה בני כו' נקראו בני פחת מואב שבאו מרות :

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה הללו · וצריכין חיזוק ל"ג · נ"ב אבל הגאונים גרסי' וערע"ב :

תורה אור

דאית ליה רווחא : פרשה גדולה קורין אותה בשנים בשחרית ובמוסף ובמנחה קורין על פיהן כו' : איבעיא להו היכי קאמר בשחרית ובמוסף קורין אותה בספר ובמנחה קורין אותה על פה כקורין את שמע או דלמא הכי קתני בשחרית קורין אותה בספר ובמוסף ובמנחה קורין אותה על פה כקורין את שמע תא שמע דתניא בשחרית ובמוסף נכנסין לבית הכנסת וקורין כדרך שקורין כל השנה ובמנחה יחיד קורא אותה על פה אמר ר' יוסי וכי יחיד יכול לקרות דברי תורה על פה בצבור אלא °כולן נכנסין וקורין אותה על פה כקורין את שמע : כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד כו': מה הפרש בין זה לזה הללו דברי תורה והללו דברי סופרים: זמן עצי כהנים והעם כו' : ת"ר למה הוצרכו לומר זמן עצי כהנים והעם אמרו כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו והתנדבו משלהם וכך התנו נביאים שביניהן שאפי' לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבין משלהן שנאמר °והגורלות הפלנו על קרבן העצים הכהנים הלוים והעם להביא לבית אלהינו לבית אבותינו לעתים מזומנים שנה בשנה לבער על מזבח ה' אלהינו ככתוב בתורה : ועמהם כהנים ולוים וכל מי כו' : תנו רבנן מה היו בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות אמרו פעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה ושלא יביאו בכורים לירושלים והושיבו פרוזדאות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל מה עשו כשרין *)(*שבאותו הדור ויראי חטא) הביאו סלי בכורים וחיפום בקציעות ונטלום ועלי על כתפיהן וכיון שהגיעו אצל פרוזדאות אמרו להם להיכן אתם הולכין אומרין להם לעשות שני עיגולי דבילה במכתשת שלפנינו ובעלי שעל כתפינו כיון שעברו מהן עיטרום בסלים והביאום לירושלים תנא הן הן בני סלמאי הנתופתי ת"ר מה הן בני סלמאי הנתופתי אמרו פעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה והושיבו פרוזדאות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל מה עשו יראי חטא שבאותו הדור הביאו גזיריהן ועשו סולמות והניחו על כתפיהם והלכו להם כיון שהגיעו אצלן אמרו להם להיכן אתם הולכין אמרו להם להביא גוזלות משובך שלפנינו ובסולמות שעל כתפינו כיון שעברו מהן פירקום והביאום והעלום לירושלים ועליהם ועל כיוצא בהם הוא אומר °זכר צדיק לברכה ועל ירבעם בן נבט וחביריו נאמר ושם רשעים ירקב : בעשרים בו בני פחת מואב בן יהודה : תנא בני פחת מואב בן יהודה הן הן בני דוד בן יהודה דברי ר' מאיר רבי יוסי אומר הן הן בני יואב בן צרויה : בעשרים באלול בני עדין בן יהודה וכו' : תנו רבנן בני עדין בן יהודה הן הן בני דוד בן יהודה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר הן הן בני יואב בן צרויה : באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה כו' : מני מתני' לא ר' מאיר ולא רבי יהודה ולא רבי יוסי אי ר"מ ליתני שבו בני דוד בן יהודה שניה אי רבי יהודה ליתני שבו בני דוד בן יהודה שניה אי רבי יוסי ליתני שבו בני יואב בן צרויה שניה לעולם ר' יוסי ותרי תנאי אליבא דר' יוסי : באחד בטבת לא היה בו מעמד כו' : אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי מאי

נחמיה י

משלי י

*) [נ"ל ויראי חטא שבאותו הדור]

מה הפרש בין זה לזה · כלומר מה הפרש בין קרבן מוסף לקרבן עצים דקרבן מוסף דוחה מנחה וקרבן עצים לא דחי מנחה : הללו דברי תורה · מוסף ולהכי קדחי מנחה דהוי מדברי תורה אבל קרבן עצים דהוי מדברי סופרים והלכך לא דחיא אלא נעילה דהויא מדברי סופרים אבל לא דחיא מנחה דהויא מדברי תורה : בני פחת מואב וכו' הן הן בני דוד · ולכך נקראו בני פחת (ג) שבאו מרות המואביה : הן הן בני יואב בן צרויה · פירוש דצרויה היתה *אחות דוד כדכתיב (דה"א ב) ואחיותיהם צרויה והם באים מזרע רות המואביה : אי ר"מ · דקאמר בני פחת מואב בן יהודה הן הן בני דוד בן יהודה ליתני במתניתין כי קאמר בעשרים כו' בני פחת מואב בן יהודה היה ה"ל למיתני בני דוד בן יהודה שבו שניה כמו שאומר שבו בני פרעוש שניה אי ר' יהודה דקאמר בני עדין בן יהודה הן הן בני דוד בן יהודה ליתני שבו בני דוד בן יהודה שניה אי ר' יוסי ליתני שבו בני יואב שניה ומשני תרי תנאי ואליבא דר' יוסי וקשיא אמאי לא מוקי אליבא דר"מ ותרי תנאי אליבא דר"מ שהרי טפי יש לן לאוקמא כר"מ דסתמא דמתני' כר' מאיר ונראה לי דלהכי מוקי לה כרבי יוסי משום דרבי יוסי נימוקו עמו ומסתברא כוותיה בכל מקום ואפילו מחביריו :

ויוס

יח א מיי' פ"ו מהל' כלי המקדש הל' ז :

נ"ל בת ישי

רבינו חננאל

משמר · מתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון · ואנשי מעמד מתענין ד' תעניות בשבוע' בשני על יורדי הים · שנאמר ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים וגו' · בשלישי על הולכי מדברות שנאמר יקוו המים ותראה היבשה·בד' על האסכרה שלא תעל בתינוקות שנאמר יהי מאורות · מארת כתיב חסר ו' · בה' על עוברות שלא יפילו ועל המניקות שיגדלו בניהם שנאמר ישרצו המים שרץ [נפש חיה]. בע"ש לא היו מתענין מפני כבוד בשבת וכ"ש שבת עצמה·א)וסנהדרין לבתי אבות מתענין עמהם · באחד בשבת מ"ט לא · ר' יוחנן אומר מפני הנוצרים · פי' שיו"ט שלהם הוא · ר' שמואל ב"נ אומר מפני שהוא שלישי ליצירה · וכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים · כלומר נברא האדם בששי הנה ששי ושבת ויום ראשון הרי שלש ליצירה והוא עדיין חלש · ר' שמעון בן לקיש אמר מפני נשמה יתירה שנתנת לאדם בשבת כדי לאכול ולשתות ולשמוח ולהתענג כגבור בשתיית היין ואם אין בו כח גדול אין בו יכולת לשתות ובמ"ש ניטלת מן האדם · ונשתייר תשוי כח לפיכך אין בו יכולת · כדכתיב שבת וינפש · כיון ששבת ווי אבדה נפש · כלומר אבדה הנפש היתירה : מתני' וישראל שבאותו משמר מתכנסין בעריהם· פי' קבלנו מרבותינו שהיו בכל יום קורין פרשת קרבנות · ואח"כ היו קורין סדר בראשית· ביום הראשון בראשית ויהי רקיע·תנא בראשית בשנים אמאי בשנים והא ה' פסוקי נינהו · ותנא הקורא בתורה לא יפחות מג' פסוקים· רב אמר דולג · פי' הראשון קורא שלשה · השני חוזר וקורא אחד מאלו השלשה שקראם הראשון והשני פסוקים הנותרים מן הפרשה · ושמואל אמר פוסק הפסוק אחד לשנים כל אחד קורא שלשה · רב אמר דולג · כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה · וקיי"ל כרב וכבר פירשנוהו במגילה · פי' בשחרית במוסף כו' · תנא בשחרית ובמוסף נכנסין בכנסת וקורא בתורה בצבור · ע"ש לא היו נכנסין מפני כבוד השבת: מתני' כל יום שיש בו הלל ואין בו מוסף כגון חנוכה וכיוצא בו לא היה בו בשחרית כלומר לא היה בו מעמד בשחרית לא היו אנשי מעמד נכנסין בכנסת וקורין פרשיותיהן בשחרית וכל יום שיש בו קרבן מוסף כגון ר"ח וחש"מ אין בו לאנשי מעמד קריאה במנחה · כל יום שיש בו קרבן עצים כגון אלו ט' ימים שאנו עתידין לפרשן כדתנא זמן עצי הכהנים והעם ט' אין לאנשי המעמד תפלה בנעילה · אמר בן עזאי משום ר' יהושע כל יום שיש בו קרבן מוסף אין מעמד ב) בנעילה · קרבן עצים אין במנחה · ואמרינן מה הפרש בין זה לזה · ופרקינן הללו דברי תורה כלומר הימים שיש בהן קרבן מוסף כגון ר"ח וחולו של מועד מן התורה אסורים בתענית ואין צריכין [חיזוק] אלא דוחין המעמד שבנעילה · ואע"פ שאינה תדירה · ואינו דבר ידוע · אבל זמן הכהנים שהוא אסור בתענית מדרבנן צריך חיזוק. לפי' אין בו מעמד במנחה שהוא תדיר והוא ידוע. וכיון שרואין כי דוחה את המנחה נוהגין בו יו"ט. כדתניא [במגלת תענית] ואלו ימים זמן עצי הכהנים והעם אסורין בהספד ותענית:ת"ר למה הוזכרו זמן עצי הכהנים והעם להמנות כשעלו ישראל מן הגולה לא מצאו עצים למערכה ועמדו אלו והתנדבו משלהם · פי' גונבין עלי וקוצעי קציעות גונבין דעת יושבי פרדסאות באמרם להם כי התאנים הבכורות הללו אנוהולכים בהן לכתוש במכתש שלפנינו ובעלי שעל כתפינו לעשותן קציעה של דבילה · פי' עלי יד המכתש כדכתיב אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הריפות בעלי · דברים פשוטים הן

א) נ"ן סוף בירושלמי ב) כן היתה גרסת רבינו להיפך מגרסא שלנו במתני' בדברי ר"ע וב"ע .

רבינו גרשום

שבת והוי אחד בשבת שלישי ויש בו הולשא · במוצאי שבת ניטלת ממנו ויש בו חולשא : במוסף במנחה וכו' ופי' בגמ' רב אמר דולג שראשון קורא ג' פסוקים ושמואל אמר פוסק שאינו דולג משום גזרה משום הנכנסין ומשום היוצאין שאם קורא ראשון ג' פסוקים שלמין א' היוצא לאחר כשסיים הראשון שלא נשתייר לשני לקרות אלא ב' פסוקין וכן אם מתחיל השני בפסוק הג' הנכנס לאחר שסיים הראשון כששומע ששני קורא הג' אומר לא קרא הראשון אלא ב' פסוקים: דאית ביה רווחא שיכול לקרות פסוק אחד מפרשה אחרת אבל דלא מצי למקרי מפרשה אחרת דאית לה למיקרא למחר או דולג או פוסק·ובמנחה קורין על פיהן מה שקורין שחרית בספר כדרך שקורין כל השנה בספר : ערב שבת במנחה לא היו נכנסין לקרות בפה לפי שהן עוסקין לכבוד שבת לטרוח בסעודת שבת והאי דקתני בששי ותצא וגו' היינו בשחרית בספר : אין בו מעמד שחרית כלומר אין קורין מה שקורין במעמדות לפי שעוסקין בהלל · קרבן מוסף אין בו נעילה כלומר שיש בו קרבן מוסף אין בו תפלת נעילה ואין קורין במעמדות לפי שעוסקין בקרבן וקסבר דתפלת נעילה קודם לתפלת מנחה ולפי שתפלת מוסף עד הערב עוסקין במוסף בשעת נעילה · קרבן עצים אין במנחה כלומר ביום שמביאין קרבן עצים אין קוראין במעמדות במנחה · לפי שעוסקין בקרבן עצים : קרבן מוסף אין במנחה כלומר מנחה קודם לנעילה ובשעת מנחה עוסקין במוסף ואין פנאי לקרות במעמדות : מה הפרש בין זה לזה כלומר מ"ש דמוסף דוחה מנחה ואין דוחה נעילה וקרבן עצים דוחה אפי' נעילה : הללו קרבן מוסף דברי תורה ואין צריכין חיזוק ואין צריך שיהא דוחה אלא מנחה שסמוך לו אבל קרבן עצים שהן מדברי סופרים וצריכין חיזוק לפיכך עשו בו חיזוק שדוחה אפי' נעילה שאינו סמוך לו : ועמהן עם זתוא שהוא אחרון כהנים ולוים וכל מי שטעה שבטו שאינו יודע מאיזה שבט הוא : שבו בני פרעוש שניה · הן הולכין פעם שניה להביא עצים · באחד בטבת לא היה בו מעמד כל היום שהיה בו הלל בשחרית וקרבן מוסף במנחה וקרבן עצים בנעילה : למה הוצרכו לקבוע הני זמנים להביא עצים למערכה : פרדסאות · ממונים : בקציעות · של דבילה : עיטרום בסלים כמצוה דכתיב ונתת בטנא · פרקום והביאום · עצים של סולמות לירושלים לקרבן עצים · בני פחת מואב הן בני דוד ולהכי קרי ליה מואב משום דאתי מרות המואביה הן בני יואב דאתי נמי ממואב מאמו : הן בני דוד ועל שם עדינו העצני קרי ליה בני עדין · הן בני יואב ועל שם דוד שהיה ראש משפחותם קרי להו בני עדין על שם דוד · אי ר"מ ליתני נמי שבו בני דוד שניה דר"מ קאמר הני פחת מואב הן בני דוד כיון דתרווייהו קתני להו במתניתין כדתני בני דוד איבעי להו למיתני שבו שניה דכבר קתני דבאו פעם ראשונה דקתני באו בני פחת מואב · אי ר' יהודה ליתני שבו בני דוד שניה נמי דהא תני במתניתין שתי פעמים בני דוד דר' יהודה אמר דבני עדין הן בני דוד אי ר' יוסי ליתני שבו בני יואב שניה · תרי תנאי אליבא דר' יוסי דהאי תנא דאמר אליבא דר' יוסי בני פחת מואב הני בני יואב לא אמר דר' יוסי אמר בני עדין הן בני יואב ומאן דאמר אליבא דר' יוסי בני עדין הן בני יואב לא אמר דר' יוסי אמר בני פחת מואב הן בני יואב ולא תני במתניתין בני יואב אלא פעם אחת להכי לא קתני שבו בני

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פ"ג מהל' מגילה וחנוכה הל' ו:

[הטעם מבואר להדיא בגמרא ערכין י']

כ ב מיי' שם הלכה ז: [רב אלפס שבת פ"ב דף יא:]

כא ג מיי' שם טוש"ע א"ח סימן תרמד סעיף א:

כב ד מיי' שם טוש"ע א"ח סימן תרפג:

כג ה מיי' שם טוש"ע שם סימן תפח סעיף א:

כד ו מיי' שם טוש"ע א"ח סימן תלד סעיף א:

כה ז מיי' שם טוש"ע א"ח סימן תכב סעיף ב:

[נ"ל אמר אייתו כו' קמיה דרבי אלעזר בר צדוק]

תורה אור

מאי שנא הלל דדחי דידיה ומאי שנא מוסף דלא דחי דידיה א"ל רב אשי השתא דלאו דידיה דחי דידיה לא כל שכן אמר ליה הכי קאמינא לך לא לידחי אלא דידיה אמר ליה איכא ר' יוסי דקאי כוותך דתניא ר' יוסי אומר כל יום שיש בו מוסף יש בו מעמד דמאי אילימא מעמד דשחרית הא תנא קמא נמי הכי קאמר אלא מעמד דמוסף דידיה נמי לא דחי אלא דמנחה [א] קרבן עצים דחי אלא לאו דנעילה שמע מינה דידיה דחי דלאו דידיה לא דחי שמע מינה וליתני נמי באחד בניסן לא היה בו מעמד מפני שיש בו הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים אמר רבא זאת אומרת הלילא דבריש ירחא לאו דאורייתא דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק **א שמונה עשר יום בשנה יחיד גומר בהן את הלל ואלו הן שמונת ימי החג ושמונת ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב (ראשון) של עצרת ב ובגולה עשרים ואחד יום ואלו הן ג תשעת ימי החג ד ושמונת ימי חנוכה ה ושני ימים הראשונים של פסח וב' ימים טובים של עצרת רב איקלע לבבל חזינהו דקא קרו הלילא בריש ירחא סבר לאפסוקינהו כיון דחזא דקא מדלגי דלוגי אמר שמע מינה ו מנהג אבותיהם בידיהם תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר: ה' דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז כו': נשתברו הלוחות מנלן דתניא *בששה לחדש ניתנו עשרת הדברות לישראל רבי יוסי אומר בשבעה בו מאן דאמר בששה ניתנו ובשבעה עלה משה מ"ד בשבעה בשבעה ניתנו ובשבעה עלה משה דכתיב °ויקרא אל משה ביום השביעי וכתיב °ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה עשרים וארבעה דסיון ושיתסר דתמוז מלו להו ארבעין בשיבסר בתמוז נחית אתא ותברינהו ללוחות וכתיב °ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל וישלך מידיו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר: בטל התמיד גמרא: הובקעה העיר בי"ז הוה והכתיב °בחדש הרביעי בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר וכתיב בתריה °ותבקע העיר וגו' אמר רבא לא קשיא כאן בראשונה כאן בשניה דתניא בראשונה הובקעה העיר בתשעה בתמוז בשניה בשבעה עשר בו: שרף אפוסטמוס את התורה גמרא: העמיד צלם בהיכל מנלן דכתיב °ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שומם וחד הוה והכתיב °ועל כנף שקוצים משומם אמר רבא תרי הוו ונפל חד על חבריה ותבריה ליה לידיה ואשתכח דהוה כתיב(א) אנת

שמות כד · שם · שם לג · ירמיה נב · שם · דניאל יב · שם ט

רש"י

מאי שנא הלל דדחי דידיה · מעמד דשחרית: ומאי שנא מוסף דלא דחי דידיה · דקתני יום שיש בו מוסף אין בו (ב) מנחה ולא קתני אין בו מוסף דלא דחי דידיה אלא דמנחה: הכי קאמינא · הכי קא בעינא למימר: אלא דידיה · דמוסף: ה"ג רבי יוסי אומר כל יום שיש בו מוסף יש בו מעמד · ואתנא קמא פליג דאמר יום שיש בו מוסף אין בו (ג) נעילה ואתא ר' יוסי למימר דיש בו מעמד אע"פ שיש בו מוסף: אלא לאו דנעילה הוא · דאמר ר' יוסי דיש בו מעמד ואין מוסף דוחה אותו: באחד בניסן · דאית ביה הלל דראש חדש: (ד) קרבן עצים · (קרבן מוסף) דבני ארח בן יהודה: זאת אומרת · מדלא קתני נמי באחד בניסן אלמא הלל דראש חדש לא דחי ליה למעמד שמע מינה דלאו דאורייתא הוה א] אלא מנהגא כדלקמן: מנהג אבותיהם בידיהן · אבל הלל דחנוכה כגון באחד בטבת ודאי דחי דכיון דנביאים תיקנוהו שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבא עליהן כשנגאלין יהו אומרין אותו על גאולתן כדאורייתא דמי: יחיד · כלומר אפי' יחיד גומר בהן את ההלל שכל אחד ואחד חייב לגמור בו את ההלל במסכת ערכין מפורש מאי שנא דגומר כל ימי החג ובפסח לא גומר אלא יום ראשון משום דחג הסוכות חלוק בקרבנותיו וכל אחד ואחד כחג בפני עצמו דמי: ובגולה · שעושין שני ימים טובים משום ספיקא: דמדלגי דלוגי · כגון אנן דמדלגין לא לנו ה' לא לנו ונתחיל מן ה' זכרנו יברך: לא יתחיל · אינו צריך להתחיל בראש חדש: ר' יוסי אומר בשבעה · וטעמייהו מקרא במסכת שבת בפרק ר"ע: בשבעה עלה משה · לקבל הלוחות כלומר ודאי ליכא מאן דפליג עלה דמתני' דקתני דבי"ז בתמוז נשתברו הלוחות מכלל דכולהו סבירא להו דבשבעה עלה (ה) ולאו מקרא נפקא לן דבשבעה עלה דהאי דכתיב וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי איכא מאן דדריש ליה במסכת יומא כי אחר מתן תורה הוה: משבעה בסיון עד י"ז בתמוז איכא מ' יום כ"ד דסיון שהוא מלא וי"ו דתמוז הרי מ' יום שעמד משה בהר: גמרא · כך קיבלנו מאבותינו: ומעת הוסר התמיד לתת שקוץ שומם וגו' · דבעת שהוסר ונתבטל התמיד באותו היום נתן שקוץ שומם דהיינו הועמד צלם בהיכל: ה"ג והא כתיב על כנף שקוצים · כלומר הא כתיב קרא אחרינא דכתיב ביה שקוצים דמשמע תרי: תרי הוו · שהעמידן מנשה בהיכל: ונפל חד על חבריה וקטעיה לידיה · והנקטע לא קא חשיב והיינו דכתיב שקוץ אחד: אשתכח דכתיב · על ההוא צלם הכי: אנת

תוספות

ויום טוב הראשון של פסח · הוא גומר הלל אבל שמונה ימי פסח לא משום דלא דמי לחנוכה וסוכות דחנוכה דינא הוא לגמור הלל דכל הח' ימים היה הנס מתגדל והיה כל חד וחד יום טוב וכן בסוכות *כל יומא ויומא הוי י"ט לעצמו לפי שפרי החג מתמעטין והולכין אבל פסח אינו משתנה לא מקרבנות ולא מיום טוב לכך אין גומרים בו ההלל אלא יום הראשון והאידנא דגומרין תרי יומי משום דעבדינן אותו מספק הוי חד יומא לענין קריאת הלל וכן ביום שני של עצרת וכן יום של שמחת תורה ומש"ה יש לנו כ"א יום לגמור הלל:

אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם · י"מ דאמנהג לא מברכינן (ו) מהכא וכן משמע בסוכה בפרק לולב וערבה (דף מד:) דקאמר *אמר אביי הוה קאימנא קמיה דר' יצחק ואייתי ההיא ערבה לקמיה שקל חביט חביט ולא בריך קסבר ערבה מנהג נביאים היא אלמא אמנהג לא מברכינן אבל רבינו תם פסק דמברכינן דאי איתא דלא מברכינן אם כן מאי קאמר בגמרא כיון דשמעינהו דמדלגי ואזלי שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם וכי לא היה לו להכיר אי משום מנהג קרו ליה לא מברכי אי איתא דאמנהג לא מברכינן ואי מברכי לא מנהג הוא וכי תימא דלא בא בתחילת קריאת הלל הא לא מצי אמרת דהא רב איקלע לבבל קאמר דאי איתא דבאמצע תפלה בא הוה ליה למימר איקלע לבי כנישתא ומדלא אמר מדלא ברכי מנהג הוא שמע מינה דאמנהגא נמי מברכינן וההיא דסוכה דמשמע דאמנהגא לא מברכינן היינו דווקא אמנהג דערבה דלא הוי אלא מנהג טלטול בעלמא ואמנהג דטלטול לא מברכינן אבל בשאר מנהג כמו קריאת הלל ואחריני כמו אותו מנהג ודאי מברכינן וכן הלכה למעשה ולפי זה יש ליזהר שלא לדבר באמצע ההלל כיון שבירך דאם כן הוי מפסיק ונראה דאין יחיד מחויב לקרות ההלל אכן אם רוצה לחייב עצמו הרשות בידו*:

ואשתכח דכתיב עילויה · על אותו יד פירוש מלאו כתוב על היד שנחתכה מן הצלם אנת גבי לאחרובי ביתיה כלומר ביתו של הקב"ה (ז) אשלמת ליה כלומר וכחך נתת לו ויש מפרשים דהכתיבה הוה על הצלם השלם וה"ק אשכחי' עליה על הצלם השלם אנת גבי לאיחרובי ביתיה כלומר אתה רצית להחריב ביתו של הקדוש ברוך הוא וידך אשלמת ליה לכך שלמתי את ידך להקדוש ברוך הוא שחתכתי: דכתיב

שבת פו: יומא ד:

[וע"ע תוס' ברכות יד · ד"ה ימים ותו' ערכין י· ד"ה י"ת ותו' סוכה מד: ד"ה כאן]

מסורת הש"ס

ערכין י' [תוספ' סוכה פ"ג ע"ש מס' סופרים פ"כ הל' ט ע"ש]

הגהות הב"ח

[illegible] (ו) שם ד"ה אמר כו' לא מברכינן כדמוכח בפרק [illegible] וכן משמע כו' דקאמר אמר [illegible] אייתו כו' קאימנא קמיה דר' אלעזר בר צדוק ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה: (ז) שם ד"ה ואשתכח כו' הקב"ה וידך אשלמת וכו' להקב"ה שחתכתי ידך הס"ד:

רבינו חננאל

הן · תנא לפי שמסרו עצמן על המצות נזכרין לברכה · כדכתיב זכר צדיק לברכה · זמן עצי הכהנים והעם תשעה · באחד בניסן בני ארח בן יהודה כו' · מני מתני' אינה לר' מאיר דאמר בני פחת מואב הן הן בני דוד בן יהודה דאי ר' מאיר היא כיון שהקריבו בני דוד בן יהודה (כ"ג)[כ']בתמוז ובאו בני פחת מואב להקריב בכ' באב היה לו לומר אם בני פחת מואב הן בני דוד בן יהודה שבו בני פחת מואב שניה כמו שאמר בני פרעוש שניה · אי מתני' ר' יהודה היא כיון דאמר בני עדין בן יהודה הן בני דוד בן יהודה היה לו לומר שבו בני עדין בן יהודה שניה אי ר' יוסי כיון דאמר בני פחת מואב בן יהודה בני יואב בן צרויה הן ובני עדין הן הן בני יואב בן צרויה היה לו לומר שבו בני עדין שניה · ואוקמיה לר' יוסי ותרי תנאי אליבא דר' יוסי: באחד בטבת לא היה בו מעמד מפני שיש בו הלל שהיא חנוכה והלל דוחה מעמד של שחרית ויש בו קרבן מוסף של ר"ח שדוחה מעמד של נעילה וכ"ש של מוסף דבהדיא תנינן באחד בטבת לא הוה בו מעמד כלל והוא זמן קרבן עצים · דתנן באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה וקרבן עצים דוחה מעמד דמנחה ואוקימנא למתני' דתנא דידן סבר קרבן מוסף דוחה מעמד דנעילה ומעמד דמוסף · ור' יוסי פליג עליה · דתניא ר' יוסי אומר כל יום שיש בו מוסף יש בו מעמד ואוקימנא יש בו מעמד בנעילה · דסבר דידיה והוא מעמד דמוסף דחי דלאו דידיה והוא מעמד דנעילה לא דחי · דייק רבא מדלא קתני באחד בניסן לא היה בו מעמד והנה יש בו קרבן עצים וקרבן מוסף (כגון) [והלל כמו] אחד בטבת (שאו') [ש"מ] הלל דחנוכה הוא כמו הלל של תורה · אבל הלל דר"ח לאו דאורייתא הוא · דא"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק י"ח ימים בשנה יחיד גומר בהן את הלל ואלו הן ח' ימי החג וח' דחנוכה · ויו"ט הראשון של פסח ויו"ט של עצרת · ובגולה כ"א יום ט' ימי החג וח' ימי חנוכה וב' ימים של פסח וב' ימים של עצרת · רב אקלע לבבל ושמע דקרו הלל בר"ח בעא למיפסקינהו כיון דשמע להן דפסקי שבק להו · אמר מנהג אבותיהם בידיהם · תנא יחיד לא יתחיל בברכה בזמן שקורין בהן כגון ר"ח וחוש"מ פסח ואם טעה ובירך בא"י אמ"ה אקב"ו לקרוא (והתחיל לגמור) [את הלל גומר] וזהו אם התחיל גומר וקיי"ל הכי דאין חובה: ה' דברים אירעו את אבותינו וכו' נשתברו הלוחות מנלן לפי שעלה משה למרום בז' בסיון דכתיב ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן נמצא שעמד משה במרום כ"ד ימים תשלום סיון וי"ו מתמוז הרי מ' יום · כדכתיב ויהי משה בהר ארבעים יום · למחר ירד ושבר לוחות נמצאת שבירת הלוחות בי"ז בתמוז · בטל תמיד גמרא · *) כר' לוי דאמר אף בימי מלכות הרשעה היו משלשלין להן קופות של זהב · והן היו מעלין להן שני כבשים · ובסוף העלו להן ב' חזירים כו' · אותה שעה גרמו העונות ובטל התמיד ונחרב הבית · והובקעה העיר בחרבן השני י"ז כדתנא בט' לחדש הרביעי הובקעה העיר בראשונה ובשניה בי"ז בתמוז שרף אפוסטמוס בי"ז בתמוז את התורה גמרא: ירושלמי היכן שרפה **) העמיד צלם בהיכל מנלן דכתיב ומעת הוסר התמיד הנה בפירוש כי מעת שהוסר ובטל התמיד ניתן השקוץ בהיכל · וכבר אמרנו בי"ז בטל התמיד

*) חסר כאן וצ"ל ובירושלמי ר' סימון בשם ר"י בן לוי בימי מלכות וכו' ואמר ר' אף בימי כו'. **) נראה שחסר כאן ועי' בירושלמי.

רבינו גרשום

בני יואב שניה: מ"ש הלל דדחי דידיה ומ"ש מוסף דלא דחה דידיה התם קאי דקתני במתניתין יש בו הלל אין בו מעמד דשחרית קרבן מוסף אין בו במנחה ופריך מר קשישא מ"ש הלל דדחי מעמד בתפלה דידיה דהיינו שחרית ומוסף לא דחי מעמד בתפלה דידיה דקתני מוסף אין במנחה דמשמע אבל במוסף עצמו איכא מעמד. א"ל ומי בעיא לך דמוסף דחי דידיה השתא מנחה דלא הוה דידיה דחי ליה מוסף ממעמד דידיה דמוסף מיבעיא אמא*) דחי נמי במנחה הא הלל לא דחי אלא דידיה דשחרית לתודיה: ר' יוסי קאי כוותך · דמוסף לא דחי אלא מעמד דמוסף ולא דמנחה: דידיה נמי לא דחי · תמי' וכי מוסף לא דחי מעמד שבמוסף: י"ח יום גומרין את ההלל ולא קתני ר"ח · לא יתחיל הי"ל בר"ח: ובשבעה(עשר)[עלה]ואותו יום לא חשבינן אלא מכן ואילך חשיב מ' יום כ"ג דסיון שהוא מלא וי"ז בתמוז הרי מ' נמצא שבמ' ירד ושבר את הלוחות· מעת הוסר התמיד לתת שקוץ כלומר ביום שהוסר התמיד הקים צלם וכבר אמר בי"ז בטל התמיד (דכתיבעלה לליצנותא)במ' באב נגזרה גזרה על אבותינו שלא יכנסו לארץ ובערב ט"ב חזרו מרגלים ולמחר קבעו ט"ב:דרך שלשת ימים הרי כ"ב דיום עשרים עצמו דאייר הוא מחשבון הג' ימים וכתיב עד חדש ימים דהיינו כ"ט ימים ותשוב ז' דאייר לפי שהוא חסר וכ"ב דסיון הרי החדש ימים ועדין נשתיירו ה' דסיון לפי שהוא מלא וכתיב ותסגר מרים שבעת ימים הרי כ"ט דסיון ובאותו יום עצמו שלח מרגלים וכתיב וישובו מקץ ארבעים יום חשוב ב' דסיון וכ"ט דתמוז הרי ל"א וח' דאב דאמרת דבערב

*) חסר כאן וצ"ל א"ל הכי קאמינא לך לא לדחי אלא דידיה ואמאי דחי וכו'.

הגהות הגר"א

[א] גמ' אלא דמנחה ודנעילה ש"ת ט' · כצ"ל:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה זאת אומרת וכו' אלא מנהגא כדלקמן מנהג וכו' · נ"ב שכל דבור אחד וזו"ק:

אנת צבית לחרובי ביתא ידך אשלימת ליה בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ מנלן דכתיב °ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן ואמר מר *שנה ראשונה עשה משה את המשכן שניה הקים משה את המשכן ושלח מרגלים וכתיב °ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל משכן העדות וכתיב °ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים אמר רבי חמא בר חנינא *אותו היום סרו מאחרי ה' וכתיב °והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה וישובו ויבכו גם בני ישראל וגו' וכתיב °עד חדש ימים וגו' דהוו להו עשרין ותרתין בסיון וכתיב °ותסגר מרים שבעת ימים דהוו להו עשרין ותשעה בסיון וכתיב °שלח לך אנשים ותניא בעשרים ותשעה בסיון שלח משה מרגלים וכתיב °וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום הני ארבעים יום נכי חד הוו אמר אביי *תמוז דההיא שתא מלויי מליוה דכתיב °קרא עלי מועד לשבור בחורי וכתיב °ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא *אמר רבה אמר ר' יוחנן (א) (*אותו היום ערב) תשעה באב היה אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם ואני קובע לכם בכיה לדורות חרב הבית בראשונה (ב) דכתיב °ובחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה [שנה] למלך נבוכדנצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלם וישרוף את בית ה' וגו' וכתיב °ובחדש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה [שנה] למלך *נבוכדנצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם וגו' ותניא אי אפשר לומר בשבעה שהרי כבר נאמר בעשור ואי אפשר לומר בעשור שהרי כבר נאמר בשבעה הא כיצד בשבעה נכנסו נכרים להיכל ואכלו וקלקלו בו שביעי שמיני *ותשיעי סמוך לחשכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום כולו *שנאמר °אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב והיינו דאמר רבי יוחנן (ג) אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף ורבנן אתחלתא דפורענותא עדיפא ובשניה מנלן דתניא *מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב אמרו [א] כשחרב בית המקדש בראשונה (ד) אותו היום ערב תשעה באב היה ומוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה ומשמרתה של יהויריב היתה והלוים היו אומרי' שירה ועומדין על דוכנם ומה שירה היו אומרים °וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו נכרים וכבשום *וכן בשניה נלכדה ביתר גמרא *נחרשה העיר תניא *כשחרב טורנוסרופוס הרשע את ההיכל נגזרה גזרה על רבן גמליאל להריגה בא אדון אחד ועמד בבית המדרש ואמר בעל החוטם מתבקש בעל החוטם מתבקש שמע רבן גמליאל אזל טשא מינייהו אזל לגביה בצנעא א"ל אי מצילנא לך מייתית לי לעלמא דאתי א"ל הן א"ל אשתבע לי אשתבע ליה סליק לאיגרא נפיל ומית וגמירי דכי גזרי גזירתא ומית חד מינייהו מבטלי לגזרתייהו יצתה בת קול ואמרה אדון זה מזומן לחיי העולם הבא תנו רבנן משחרב הבית בראשונה נתקבצו כיתות כיתות של פרחי כהונה ומפתחות ההיכל בידן ועלו לגג ההיכל ואמרו לפניו רבונו של עולם הואיל ולא זכינו להיות גזברין נאמנים יהיו מפתחות מסורות לך וזרקום כלפי מעלה ויצתה כעין פיסת יד וקיבלתן מהם והם קפצו ונפלו לתוך האור ועליהן קונן ישעיהו הנביא °משא גיא חזיון מה לך איפוא כי עלית כולך לגגות תשואות מלאה עיר הומיה קריה עליזה חלליך לא חללי חרב ולא מתי מלחמה אף בהקב"ה נאמר °°מקרקר קיר ושוע אל ההר: משנכנס אב ממעטין בשמחה כו': אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה

אמר

°) ישעיה כב °°) שם

תורה אור

רש"י

אנת צבית לאחרובי ביתיה וידך אשלימת ליה · אתה רצית להחריב ביתו של מקום שהטית ישראל אחריך ואני עשיתי בך נקמה ושילמתי לך ידי ל"א אנת צבית לאחרובי ביתא וידך [אושלית] לי לשון שאילת [כלים] כלומר ועלה בידי: ואמר רבי חמא בר חנינא אותו היום וכו' · מהר לשון מהר עכשיו כשתטול י"ט ימים מחדש אייר קודם עליית הענן פשו להו י' והנהו י' היו בין דרך שלשת ימים וז' דהסגרת מרים וחדש (ה) של כ"ט ימים שאכלו בשר הוה ל"ט והשתא אשכח דמשה שלח מרגלים בכ"ט דסיון: הני ארבעים נכי חד · ב' מסיון וכ"ט מתמוז הוה ל"א וח' מאב הוה ל"ט: וחובה על ידי חייב · היינו תשעה באב דרגילין להיות בו רעות: ה"ג מגלגלין זכות ע"י זכאי: מוצאי שבת · יום ראשון: מוצאי שביעית · שמינית: דוכן · מקום עשוי כעין איצטבא ועליו לוים עומדין לשורר: וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם ה' אלהינו · במזמור אל נקמות ה' והוא שיר של יום רביעי והאי דאמרי ליה ביום ראשון איליא בעלמא (ו) הוה דנפל בפומייהו כדאמרינן בערכין (דף יב:) פי' איליא קינה שכן תרגום יונתן בן עוזיאל שא קינה (יחזקאל כח) טול איליא וכמו אלי כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה (יואל א) שפירושו קונני ובכי: נחרשה העיר · כדכתיב (מיכה ג) ציון שדה תחרש שנחרשה כולה ונעשית כשדה חרושה: בעל החוטם · בעל קומה ונוי ל"א גדול הדור: מתבקש · ליהרג ברמז אמר ליה שלא יכירו בו אנשי המלך: טשא · נחבא כמו טשו במערתא (שבת דף לג:): אזל · האדון אצל רבן גמליאל בצנעא: ומית חד מינייהו · מן היועצין והסבורין שאירע להן על שהרעו לגזור: גיא חזיון · ירושלים שהכל מסתכלין שם: מקרקר · לשון יללה: קיר ושוע · מקונן וזועק לשון הנה קול שועת בת עמי (ירמיה ח) קיר כמו קירי דבשחיטת חולין (דף *קלט:): אל ההר · בשביל הר ציון ששמם: משנכנס אדר · ימי נסים היו לישראל פורים ופסח:

כיזיל

תוספות

(ז) דכתיב עד חדש ימים הוו להו כ"ב בסיון · פי' חשוב מעשרים ימים של ר"ח אייר עד סופו תמצא ט' ימים נמצא בכ' בסיון כ"ט ועד חדש ימים הוי שלשים ימים אם כן לפי זה תמצא מעשרים ושנים לחדש השני דזה אייר חדש שלם עד כ"ב דסיון וג' ימים שנסעו מהר ה' הרי ל"ג דל מינייהו ב' ימים דבעשרים בחדש נעלה הענן ואייתר להו שני ימים פשו כ"ג דל יומא מן שלשה שהאחד מן הג' ימים היה בכלל החדש (ח) שאייר חסר פש להו כ"ב*:

אמר אביי תמוז דההיא שתא מלויי מליוה · ועשו אותו משלשים ימים כדי שיכלו המ' ימים בתשעה באב שלשים יום דתמוז ואחד דסיון דבכ"ט שלח המרגלים ותשעה באב הרי ארבעים ימים וביום תשעה באב שבו המרגלים מתור הארץ: וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו האויבים וכו' · פי' באותו פסוק יש ב' פעמים יצמיתם ולא הספיקו לומר השני עד שבאו וכבשום ואומר ר"י *אע"ג דאין אותו פסוק כלל במזמור שיר של מוצ"ש אירע להם כך שאמרו אותו פסוק ובירושל' מפרש איליא נקט פירוש איליא הוי כמו אלי כבתולה דהוי לשון קינה כמו שקורין הטולס ריאוני"א בלע"ז:

כו א טוש"ע א"ח סימן תקנח:

עי' מהרש"א

[כל זה איתא בערכין יא: ומשני רבא ואיתימא רב אשי איליא בעלמא כו']

[נ"ל אותה לילה ליל וכן איתא בע"י]

[לפנינו בקרא נבוכדראצר]

נ"א של עשירי

ערכין יא:

תהלים צד

ג"י עין יעקב נחרשה העיר נמי גמרא · תניא כשחרש כו' ובטור סי' תקמט מעתיק נחרשה העיר שחרש טורנוסרופוס כו'

רה"א

[סנהדרין סט: זבחים קיח: ערכין יג·]

[שבת קטז·]

פסחים עז· שבועות י·

סוטה לה· [סנהדרין קד:]

[ע"ש ברש"י נ"ע ולענ"ד נ"ל כמו מקרקרן דבשחיטת חולין נג·]

[ר"ה יח:]

[כשחרש כצ"ל ועיין תי"ט]

רבינו חננאל

וה' דברים אירעו את אבותינו בט' באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ מנא לן · דתניא בכ"ט בסיון שלח המרגלים הנה שני ימים הנותרים מסיון ול' יום של תמוז שאותה שנה תמוז מלא היה · כדכתיב קרא עלי מועד לשבור בחורי הרי ל"ב וח' ימים באב הרי מ' יום שלמים · נמצאו שהגיעו ט' באב . אמר רבא אותו היום ט' באב היה והיו ישראל יושבים ובוכים · אמר הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם אני אקבע לכם בכיה לדורות · חרב הבית בראשונה שנאמר בחדש החמישי בעשור לחדש בא נבוזראדן וגו' וכתיב קרא אחרי' וישרוף את בית ה' ואת בית המלך וכתיב קרא אחרינא בחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל וישרוף את בית ה' ואת בית המלך · אי אפשר לומר בשבעה שכבר נאמר בעשרה ואי אפשר לומר בעשרה שכבר נאמר וכו' ואכלו ושתו וקרקרו עד ט' בו בערב (באב) הציתו סמוך להשכה והיה דולק והולך כל היום שנא' אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב· א"ר יוחנן אלמלא הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בעשירי נשרף · ותנא דידן תחלת פורענותא עדיפא · ובשניה דתניא ר' יוסי אומר מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב . כשחרב הבית בראשונה ט' באב היה ומ"ש ומוצאי שביעית היתה ומשמרת יהויריב היתה כו' · נלכדה ביתר ונחרשה העיר גמרא · פי' שאמר הנביא לתת

הגהות הב"ח

(א) שם אותו היום ערב · תא"מ וכ"ב ס"א אותו היום תשעה באב היה: (ב) שם חרב הבית בראשונה מגלן דכתיב ובחדש: (ג) שם דאמר ר' יוחנן אלמלי· כ"ב ע' ר"פ סקורא עומד בתוס' ד"ה אלמלא: (ד) שם כשחרב בהמ"ק בראשונה (אותו היום ערב ת"ב היה) תא"מ וכ"ב ס"א אותו היום תשעה באב היה: (ה) רש"י ד"ה אמר רבי חמא כו' וחדש של כ"ט ימים · כ"ב מפרש"י מבואר דמפרש עד חדש ימים וגו חדש של לבנה דהיינו כ"ט י"ב תשל"ג ונמצא שלשה ימים שסרו הוו כ' וכ"א וכ"ב מאייר נשארו שבעה מאייר וכ"ב מסיון שבו כלה חדש ימים שאכלו בשר דהיינו כ"ט יום עוד ס"ל לרש"י דהמרגלים באו בסוף שמיני לאב שהרי ליל ט' בכו בכיה של חנם והוקבע לדורות אבל התוס' נחלקו עליו וס"ל דעד חדש ימים וגו' הוה חדש שלם של שלשים יום שלמים ונדחקו לפרש דיום ג' שסרו דהיינו כ"ב מאייר נחשב לכאן ולכאן דיום הג' שסרו הוא עצמו היום הראשון מהחדש שאכלו בשר ועוד נחלקו וס"ל דכ"ט דסיון שבו שלח מרגלים אינו נחשב בחשבון מ' יום דמרגלים אלא הוא נחשב מז' ימים דהסגרת מרים ולא נשאו המרגלים רגליהם אלא ביום ל' דסיון ולפי זה נריך לפרש דלא שבו המרגלים אלא בט' באב בסוף היום שאז בכו בכיה של חנם וקבע עליהם בכיה לדורות כי לעת הערב סמוך לחשיכה הציתו בו האש ולפי זה לא גרסינן אותו היום ערב תשעה באב היה כו' אלא ה"ג אותו היום ט' באב היה: (ו) ד"ה וישב כו' איליא בעלמא הוא דנפל: (ז) תוס' ד"ה וכתיב כו' מעשרים ימים של חדש אייר וכו' הוי שלשים יום א"כ: (ח) בא"ד היה בכלל החדש פש להו כ"ב כצ"ל ותיבות שאייר חסר נמחק:

רבינו גרשום

דבערב ט"ב חזרו א"כ לא הוו בדרך אלא מ' נכי חדא וקרא אמר ארבעים: תמוז מליוה ואיכא ל' דתמוז נמצא בערב ט"ב מ' מלאים ולמחר קבעי לט"ב. קרא עלי מועד שקבעו תמוז של שלשים. וחובה ע"י חייב לפי שבט"ב היה כבר חייב ששרף בו בראשונה. כשהרס משמע נחרש: בעל החוטם כלומר עין שבהם חשוב שבהם. דבטלי קצרי · לכבס וללבוש מאי כבוד שבת איכא במאי דלבוש בחמישי אלא לאו להניח וללבוש בשבת דהיינו כבוד שבת טעמא דבחמישי לפי שהוא קרוב לשבת אבל שאר יומי אפילו להניח וקשיא לרב הונא:

הגהות מהרי"י לנדא א] גמ' כשחרב בהמ"ק בראשונה אותו היום תשעה באב היה כצ"ל:

עין משפט נר מצוה

כז א טוש"ע א"ח סימן תקנא סעיף א :
[עי' תוס' שבת פח· ד"ה פריו קודם]

כח ב מיי' פ"ז מהל' י"ט הלכה כא סמג לאוין עה טוש"ע שם סימן תקלד סעיף א :
[נ"ל וכחולין דף קז:]

כט ג ד מיי' פ"ה מהל' תענית הלכה ו סמג עשין מד"ס ג טוש"ע שם סימן תקנא סעיף ג :
ל ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד :
לא ו מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה טז טור א"ח סימן תקנט :
לב ז מיי' פ"ה מהל' תענית הלכה ח טוש"ע א"ח סימן תקנב סעיף י :

[לעיל כו:]

מ"ק יד· יתי' חולין קז:

תוספות

אמר רב פפא הלכך האי בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט וכו' · פירוש משום דאמר לעיל מגלגלין חובה ליום חייב : **של** תפוחים · י"מ תפוחים *כריח אתרוגים : **קצרי** דבי רב · פירוש כובסין הבגדים ולכך קרי להו קצרי על שם שמקצרין הבגדים ע"י רחילת המים : **מי** שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבס במועד · (*ובטבול יום) ובפ' אלו מגלחין (מו"ק דף יד·) דקאמר וליטעמיך הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד וכו' דפריך יאמרו כל החלוקים אסורים לכבס בחול המועד וחלוק זה מותר ומתרץ זה אזורו מוכיח עליו שאין לו אלא חלוק אחד וא"כ דוקא להם אבל לנו ודאי אסור אפי' אין לנו אלא חלוק אחד שאין אנו אוגדין אזור על חלוקות שלנו ולא הוי אזורו מוכיח עליו וכן צריך ליזהר שלא לכבס המטפחת בחול המועד אע"ג שאין לנו אלא אחת אבל מ"מ יש לנשים לכבס בגדי התינוקות כדי לשכוב דהוי כמי שאין לו אלא חלוק אחד שיש רגילות להחליף בגדיהם וכל שעה צריך לו כל בגדיו ועל זה נהגו העולם לכבסם בחול המועד : **בשני** ובחמישי קורין שלש ומפטיר אחד · מכאן מוכיח רבינו תם דמפטיר עולה למנין שבעה מדקאמר קורין שלש ומפטיר אחד שמפטיר אחד מן הג' דקא מיבעיא ליה במגילה (דף כג· ושם) מפטיר עולה למנין שבעה או לא משמע מהכא דעולה :

ותרוייהו

גמרא

אמר רב פפא *הלכך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מיניה באב דריע מזליה ולימצי נפשיה באדר *דבריא מזליה °לתת לכם אחרית ותקוה (ירמיה כט) אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אלו דקלים וכלי פשתן °ויאמר ראה ריח (בראשית כז) בני כריח שדה אשר ברכו ה' אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כריח שדה של תפוחים : שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין לספר ולכבס: אמר רב נחמן לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר ורב ששת אמר אפילו לכבס ולהניח אסור אמר רב ששת תדע דבטלי קצרי דבי רב מתיב רב המנונא (א)*בחמישי מותרים מפני כבוד השבת למאי אילימא לכבס וללבוש מאי כבוד שבת איכא אלא להניח ובחמישי הוא דשרי אבל השבת כולה אסור לעולם לכבס וללבוש וכשאין לו אלא חלוק אחד *דאמר רב אסי א"ר יוחנן [ב]מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד איתמר נמי אמר רבי בנימין אמר ר' אלעזר לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל להניח מותר מיתיבי [ג]אסור לכבס לפני תשעה באב אפילו להניח לאחר תשעה באב וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהן וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ תיובתא [ד]שלח רב יצחק בר גיורי משמיה דרבי יוחנן אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ אבל אסור ללובשן בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אמר רב לא שנו אלא לפניו [ה]אבל לאחריו מותר ושמואל אמר אפילו לאחריו נמי אסור מיתיבי שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כיצד חל להיות באחד בשבת מותר לכבס כל השבת כולה בשני בשלישי ברביעי ובחמישי לפניו אסור לאחריו מותר חל להיות בערב שבת מותר לכבס בחמישי מפני כבוד השבת ואם לא כבס בחמישי בשבת מותר לכבס בערב שבת מן המנחה ולמעלה *לייט עלה אביי ואיתימא רב אחא בר יעקב אהא *חל להיות בשני ובחמישי קורין שלשה ומפטיר אחד בשלישי וברביעי קורא אחד ומפטיר אחד רבי יוסי אומר [ו]לעולם קורין שלשה ומפטיר אחד תיובתא דשמואל אמר לך שמואל תנאי היא דתניא *[ז]תשעה באב שחל להיות בשבת וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו ואסור לספר ולכבס מר"ח ועד התענית דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר כל החדש כולו אסור רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד ותניא אידך ונוהג אבל מראש חדש ועד התענית דברי ר' מאיר רבי יהודה אומר כל החדש כולו אסור רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד אמר ר' יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו דכתיב °והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה (הושע ב) מאן דאמר מר"ח ועד התענית

מחגה

רש"י

ניזיל בהדיה · בערלכתות שלהן : *ונתתי לכם אחרית ותקוה · איידי דאיירי רב יהודה לעיל נקיט ואזיל : דקלים · להתפרנס מהן שיש מהן בבבל הרבה כדאמרינן בפ"ק (דף ט:) עולא איקלע לבבל חזא מלא צנא דתמרי כו' : כלי פשתן · ללבוש : לא שנו · במתני' שכל השבוע אסור לכבס : אפילו לכבס ולהניח · כדי שילבוש לאחר זמן לאחר ט' באב אסור דנראה כמסיח דעתו שעוסק בכיבוס בגדים : אמר רב ששת תדע · דאפי' לכבס ולהניח אסור : קצרי · כך שמם *בלשון ישמעאל והם כובסין שמעתי אומרים על שם שמקצרין בגדי צמר כשדורסין אותן ברגליהן במים שקורין פורלוי"ר והיינו דמתרגמינן עין רוגל (שמואל ב יז) עינא דקצרא : אילימא לכבס וללבוש · מיד בחמישי מאי כבוד שבת איכא : אלא · לאו לכבס ולהניח עד השבת : לעולם לכבס וללבוש · מיד בחמישי (ב): ובמי שאין לו אלא חלוק אחד · דאין לו להחליף ומאי מפני כבוד השבת דאי לא מכבס השתא בחמישי תו לא מצי לכבס ליה : (ג)חולו של מועד · שאין לו אלא חלוק אחד דלא סגיא דלא מכבס מפני הכנימה ואפי' כיבס לפני המועד מותר לכבסה במועד : וגיהוץ שלנו · אינו יפה אלא ככיבוס שלהן ואסור לגהץ לפני תשעה באב אפילו להניח לאחר תשעה באב אבל כיבוס שלנו מותר : כלי פשתן אין בהן · ליאסר משום גיהוץ אלא בכלי מילת לושקי"י בלע"ז : לא שנו · שאסור ללובשו בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכה אלא בימים שלפני תשעה באב שאם חל ביום רביעי אסור ללובשו ראשון ושני ושלישי : אבל לאחריו · חמישי וששי[א] א] ושביעי מותר : חל להיות באחד בשבת מותר לכבס כל השבת כולה · דהיינו לאחריו : חל להיות בשני או בשלישי ברביעי ובחמישי כו' : לייט עלה אביי ואיתימא רב אחא בר יעקב אהא · המכבס בתשעה באב אפילו מן המנחה ולמעלה ואדקאי בברייתא מפסיק לה למילתא וקאמר לייט עלה אביי כו' : חל להיות בשני כו' · סיפא דההיא ברייתא גופה היא : ומפטיר · (ה) מאותן שלשה אחרון מפטיר מתוך שאין מוסיפין בחול יותר מג' אנשים ולא בר"ח על ד' שאין לנו להוסיף אלא בשבת ובי"ט כדמפרש במגילה (דף כא·) ולפיכך קורין ג' דזמן ספר תורה הוא ובלאו הכי הוו קרו שלשה שהוא מתקנת עזרא לקרות בשני ובחמישי כהן ולוי וישראל : קורא אחד ומפטיר אחד · אחד קורא והוא עצמו המפטיר קתני מיהא לאחריו מותר תיובתא דשמואל : וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת · *אינו מפסיק סעודתו ואינו ממעט בתבשילין אלא אוכל כל צרכו ומעלה על שולחנו אפי' כסעודת שלמה בשעתו דפלוגתא היא במסכת גיטין בפרק [מי שאחזו] (דף סח:) דאיכא למאן דאמר מלך והדיוט ומלך ואיכא למ"ד מלך והדיוט כלומר כשנטרד שוב לא חזר למלכותו לפיכך הוצרך לומר בשעתו בעת מלכו ותקפו שהיה אוכל הוא ושריו ס' כור סולת כו' : ועד התענית · אלמא דסבירא ליה לרבי מאיר לפניו אסור לאחריו מותר ורבי יהודה ורבן (*גמליאל) סבירא להו דאפילו לאחריו נמי אסור :
[נ"ל שמעון בן גמליאל]

מחגה

רבינו חננאל

לתת לכם אחרית ותקוה · אמרינן משמיה דרב אלו דקלין וכלי פשתן · ראה ריח בני כריח שדה · כריח שדה של תפוחין : בגדים מגוהצין אסור ללובשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה עד יום תענית ואפילו הן בגדים של פשתן . פי' גיהוץ בלשון ישמעאל צקל והוא מעברי ליה חומרתא (כתובות י:) שבת שחל להיות ט' באב בתוכה אסור לספר ולכבס · ובחמישי מותר מפני כבוד השבת · אוקימנא בזמן שחל ט' באב בע"ש בה' שמקודם יום ט' באב התירו לו לכבס וללבוש כשאין לו אלא חלוק אחד ומותר לכבסו אפילו בחוש"מ . כבוס*) חלוקת רב נחמן ורב ששת היא וקיי"ל בהא כרב ששת דא' אפילו לכבס ולהניח אחר ט' באב אסור תדע דקא בטלי קצרי דבי רב ומותבינן מהא דתניא אסור לכבס לפני ט' באב ואפילו להניח לאחר ט' באב וגיהוץ של בני ארץ בבל כבוס של בני א"י · וכלי פשתן אין בהן משום גיהוץ · אבל אסור ללובשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה : [שבת שחל ט"ב להיות בתוכה] אסורין לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כיצד חל להיות באחד בשבת מותרין לכבס כל השבת כולה חל להיות ט' באב בב' או בג' או בד' או בה' לפניו אסור לאחריו מותר · חל ט' באב להיות בע"ש מותרין לכבס בחמישי · שאין לו אלא חלוק אחד ואם לא כיבס בה' יכבס בע"ש בט' באב עצמו מן המנחה ולמעלה · לייט אביי מי שהצריך ודחק עצמו לכך · ובקריאת הספר קיי"ל כר' יוסי דאמר לעולם קורין ג' ומפטיר

*) נראה דצ"ל וכבוס להניח לאחר ת"ב.

רבינו גרשום

לעולם לכבס וללבוש בחמישי ודאמרת מאי כבוד שבת איכא דלית ליה אלא אותו חלוק ולא מצי להמתין עד שבת והיינו כבוד שבת דמכבס ליה ולהכי שאר יומי אסור אבל להניח לא הוי אסור וגיהוץ שלנו אסור · לייט עלה אביי במאן דכביס בע"ש בט' באב מן המנחה ולמעלה קורין ג' הוא חמישי ושני קורין ג'· מפטיר אסוף אסיפס· תיובתא דשמואל הא דקתני מותר לכבס כל השבוע אמר

הגהות מהר"ב רנשבורג א] רש"י ד"ה אבל לאחריו וכו' ושביעי · נמחק מלת ושביעי :

מסורת הש"ס

[נ"ע נתתי]

[גירסת רא"ש דתקיף טולי']

[ע' ב"ק קיט: וכרש"י שם]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת מאי מותרין אילימא לכבס כו' סוא דברי אבל כל השבת כולה : (ב) רש"י ד"ה לעולם כו' מיד בחמישי וכמי שאין כו' סד"א : (ג) ד"ה חולו של מועד דכיון שאין לו אלא חלוק אחד לא סגי דלא מכבס ליה מפני הכנימה : (ד) ד"ה ומפטיר אחד מאותן שלש :

[קדושין לג: וש"נ]
[מגילה כב:]

עירובין מ:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה אבל לאחריו וכו' ושביעי · רשום קו עליו למחקו :

[עי' בא"ח סי' תקנב ס"ק יב כוונת רש"י במה שכ' אינו מפסיק סעודתו]

תורה אור

מחגה ומ"ד כל החדש כולו אסור מחדשה ומ"ד כל השבת כולה אסור משבתה אמר רבא הלכה כרשב"ג ואמר רבא הלכה כרבי מאיר ותרווייהו לקולא וצריכא דאי אשמועינן הלכה כר' מאיר הוה אמינא אפי' מר"ח קמ"ל הלכה כרשב"ג ואי אשמועינן הלכה כרשב"ג הוה אמינא אפילו לאחריו קמ"ל הלכה כרבי מאיר: ערב תשעה באב לא יאכל אדם ב' תבשילין כו': אמר רב יהודה לא שנו אלא משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר ואמר רב יהודה לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה אבל בסעודה שאינו מפסיק בה מותר [א]ותרווייהו לקולא וצריכא דאי אשמועינן בסעודה המפסיק בה הוה אמינא אפי' משש שעות ולמטה קמ"ל משש שעות ולמעלה ואי אשמועינן משש שעות ולמעלה הוה אמינא אפי' בסעודה שאינו מפסיק בה קמ"ל בסעודה המפסיק בה תניא כלישנא קמא תניא כלישנא בתרא תניא כלישנא בתרא הסועד ערב תשעה באב אם עתיד לסעוד סעודה אחרת מותר לאכול בשר ולשתות יין ואם לאו אסור לאכול בשר ולשתות יין תניא כלישנא קמא ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה אמר רבי יהודה כיצד משנה אם היה רגיל לאכול שני תבשילין יאכל מין אחד ואם היה רגיל לסעוד בעשרה בני אדם סועד בחמשה היה רגיל לשתות עשרה כוסות שותה חמשה כוסות במה דברים אמורים משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר תניא אידך ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין דברי ר"מ וחכ"א ישנה וממעט בבשר וביין כיצד ממעט אם היה רגיל לאכול ליטרא בשר יאכל חצי ליטרא היה רגיל לשתות לוג יין ישתה חצי לוג יין ואם אינו רגיל כל עיקר אסור רשב"ג אומר אם היה רגיל לאכול צנון או מליח אחר סעודתו הרשות בידו תניא אידך כל שהוא משום תשעה באב אסור לאכול בשר ואסור לשתות יין ואסור לרחוץ כל שאינו משום ט"ב מותר לאכול בשר ולשתות יין ואסור לרחוץ ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל שעה שמותר לאכול [א] בשר מותר לרחוץ ת"ר כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט' באב [ב]אסור באכילה ובשתיה *ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה בתלמוד ובמדרש ובהלכות ובאגדות אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה במקום שאינו רגיל לשנות וקורא בקינות באיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן *)[ב]בטלין משום שנאמר °פקודי ה' ישרים משמחי לב ר' יהודה אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות אבל קורא הוא באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיהו ותינוקות של בית רבן בטלים בו משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב: לא יאכל בשר ולא ישתה יין: תנא *[ג]אבל אוכל הוא בשר מליח ושותה יין מגתו בשר מליח עד כמה אמר רב חיננא בר כהנא משמיה דשמואל [ד]כל זמן (*שאינו) כשלמים ויין מגתו עד כמה כל זמן שהוא תוסס תנא **)[ה]יין תוסס אין בו משום גילוי [ו]וכמה תסיסתו ג' ימים אמר רב יהודה אמר רב [ז]כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי ערב תשעה באב מביאין לו פת חריבה במלח ויושב בין

*) [גירס' הרי"ף והרא"ש אינן בטילין בו דברי ר"מ ר' יהודה אומר אף אינו קורא במקום וכו' ותינוקות של בית רבן בטילין בו משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב וע"ע טור א"ח ר"ס תקנד] **) [סנהדרין ע. ע"ז לי: תוספתא תרומות פ"ז]

רש"י

מחגה · כלומר יליף טעמא מן חגה דהיינו ר"ח שנקרא חג כדאמרי' לעיל (דף כט·) קרא עלי מועד: הלכה כר"מ · דלפניו אסור ולאחריו מותר: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל · דאין איסור נוהג אלא באותה שבת: תרווייהו לקולא · כדמפרש ואזיל דבלפניו מוקי הלכה כר"מ דלפניו ולא לאחריו ובאותה שבת אבל קודם אותה שבת אפילו לפניו מותר: משש שעות ולמטה · כלפי השחר: המפסיק בה · דשוב אינו אוכל עוד מאותה סעודה ואילך: ה"ג כיצד ישנה א"ר יהודה אם הוא רגיל כו': בעשרה · שהיו סועדין עמו לכבודו: וחכ"א ישנה · אשני תבשילין קיימי (א) בשר ויין ימעט: מליח · דג או בשר מליח דאין בו טעם כל כך אחר ששהה שלשה ימים במלח כדלקמן (ב) כשלמים והנותר מבשר זבח השלמים וגו' טפי לא אשכחן דמקרי בשר: כל שהוא משום ט' באב · כגון סעודה המפסיק בה: כל שאינו משום ט"ב · כגון סעודה המפסיק בה בתענית צבור אי נמי סעודה שאינו מפסיק בה: ה"ג ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל שעה שמותר לאכול מותר לרחוץ ולא גרסינן בשר כלומר אפי' בשעת סעודה המפסיק מותר לרחוץ הואיל ומותר לאכול: אסור באכילה ובשתיה · הני אין נוהגין באבל דקא חשיב נמי איסורים שנוהגין בו לבד מהני דנהיגי באבל רחיצה סיכה ונעילה כו': ואסור לקרות בתורה כו' · דכתיב בהו משמחי לב (ג): במקום שאינו רגיל לקרות · דכיון דלא ידע אית ליה צערא: עד כמה · הוי בשר גמור דלא הוי בשר מליח כל זמן שהוא כשלמים שלא שהה במלחו אלא שני ימים ולילה אחד כזמן אכילת שלמים ולהכי נקט כשלמים דבזמן אכילת שלמים אשכחן דאקרי בשר דכתיב (ויקרא ז) *והנותר מבשר זבח השלמים וגו' טפי לא אשכחן דמקרי בשר שהטעם נפסל אחרי ב' וג' ימים: יין מגתו · חדש ומתוק ואינו טוב כיין ישן ומשלשל ומזיק: תוסס · רותח: אין בו משום גילוי · שאין נחש שותהו כי יברח מרתיחתו:

תוספות

ותרווייהו לקולא · כלומר תרוייהו כדר"מ דאמר מר"ח ועד התענית וכרשב"ג דאמר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד הלכה כתרוייהו לקולא כלומר דאינו אסור אלא אותה שבת בלבד כרשב"ג ודוקא [עד] התענית אבל לאחר התענית מותר דהלכה כר"מ דאמר דאינו אסור אלא עד התענית ואע"ג דשלחו משמיה דר' יוחנן דכלי פשתן מותר לכבס במועד מ"מ החמיר לנו מורינו רש"י לתת סדינין שלנו לכובס אותה שבוע שהיה בה ט"ב קודם התענית [ג] אבל היכא דחל ט"ב בה' בשבת מותר לכבס ולספר מחלות ואילך מפני כבוד השבת דאין להמתין עד ערב שבת מפני טורח השבת*:

ערב ט"ב לא יאכל אדם ב' תבשילין · פירוש ב' תבשילין ר"ל בשתי קדירות כגון שקורין הטולם אכלנו ב' מינים שקורין מייסו"ן אבל אין לאסור לאכול תבשיל שעושין מבללים ומגביכה ומבילים דאע"ג דאין רגילין העולם לאכול בללים חיין כדאמר בעירובין (ד' כט·) אכל בלל והשכים ומת וכו' שקשין לכל גופו של אדם כחרבות אעפ"כ מאחר שאין עושין מהם תבשיל בעצמו אם לא ישימו (ד) או שומן או שום דבר שנותן בהם טעם אינו קרוי תבשיל כדי לאסור הבילים שמשימין עמהם אבל מן גבינה המבושל בקדירה אין חששא לאכול דכל דבר שהוא נאכל כמו שהוא חי כמו חלב כמו גבינה כמו תפוחים אין בהם תורת בשול כלל וכלל:

ואם היה רגיל לסעוד בעשרה יסעוד בחמשה · לריך למעט בכבודו:

ואע"ג דקאמר הש"ס דבשר מליח מותר כל זמן שאינו כשלמים כלומר שעבר יותר מב' ימים משחיטתו אפ"ה לדידן אסור לאכול בשר אפי' מלוח מזמן מרובה כיון דאנו רגילים לאכול בשר מליח וכן לריך למעט בשתייתו שאם היה רגיל לשתות עשרה כוסות משכר או ממשקה אחר לא ישתה כי אם חמשה ולריך לשנות מקומו שהוא רגיל לאכול בו כמו שהיה מנהגו של רבי יהודה בר' אילעאי שישב ואכל ערב ט"ב בין תנור לכירייס מקום שהיה מנוול:

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"ה מהל' תענית הלכה ז סמג עשין ג טוש"ע א"ח סימן תקנב סעיף א וסעיף ט:

לד ב מיי' שם הלכה י סמג שם טוש"ע שם סי' תקנד סעיף א:

לה ג ד מיי' שם הלכה ז סמג שם (טוש"ע שם סי' תקנב סעיף ב):

לו ה ו מיי' פי"א מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה ח סמג עשין לט וטור י"ד סימן קטז:

[עי' ב"י בא"ח סי' תקנא מה שתמה על דברי תוס' אלו]

לז ז מיי' פ"ה מהל' תענית הלכה ט טוש"ע א"ח סימן תקנב סעיף ו:

מסורת הש"ס

[נ"ל ואם האכל יאכל מבשר]

[נ"ל וברחיצה ובסיכה וכו' כרי"ף וכרא"ש ובל"א גרסי באכיל' ובשתי']

תהלים יט

[סנהדרין ע']

[נ"ל שהוא וכ"א בסנהדרין ע' וכן בפרש"י דהכא ודהכא]

רבינו חננאל

ומפטיר אחד · ואסיקנא הלכתא (כר' יוחנן) כרשב"ג דאמר אינו נוהג אלא אותה שבת בלבד שחל ט' באב להיות בתוכה · והלכתא כר' מאיר דאמר עד התענית · אבל לאחר התענית שאר (א) שבוע מותר · וזהו פי' הלכתא כתרווייהו לקולא: ערב ט' באב לא יאכל ב' תבשילין כו' ואפילו אורז ועדשים · אבל אוכל תבשיל אחד בלבד שלא יהיה אותו תבשיל בשר ואם הוא בשר בן ג' ימים מותר · דא' כל בשר שאינו כשלמים בן ב' ימים ולילה אחד כדכתיב ביום זבחכם יאכל וממחרת וגו' אינו קרוי בשר אלא מליח ויין תוסס נמי כגון שנסחט בתוך ג' ימים מותר שאינו עדיין יין · אמר רב יהודה אמר רב ל"ש לא יאכל ב' תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בערב ט' באב משעה שיעברו שש שעות מן היום כגון שיקבע סעודתו משעה שביעית ולמעלה · והני מילי בסעודה שהוא מפסיק בה כלומר בתענית · אבל אם בדעתו לאכול עדיין פעם אחרת או קודם שעה ששית מותר ב) (מתשתא מיברדי) · הני מילי פשוטות הן. רשבג"א אם היה רגיל לאכול אחר סעודתו צנון או מלח הרשות בידו: ת"ר כל שהוא משום ט' באב אסור לאכול בשר ולשתות יין ואסור לרחוץ ג) משעה שאסור לאכול אסור לרחוץ. ואע"ג דתנינן נוהג אבל עד התענית ואמרינן הלכתא אבל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין בין בצונן כל ז' אבל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר · הא גרסינן בפסחים פרק מקום שנהגו (דף נד:) אין בין ט' באב ליוה"כ כו' מסייע ליה לר' אלעזר דאמר אסור לאדם שיושים אצבעו במים בט' באב כדרך שאסור ביוה"כ. אע"ג דמותבינן עליה הא משני רב פפא המורי לא קתני · וגרסינן בפ' יוה"כ (יומא עח·) מטפחת היה לו לריב"ל (ביוה"כ) [ערב יוה"כ] מקנח פניו ידיו ורגליו למחר מעבירה ע"ג עיניו ואינו חושש. ערב ט' באב שורה במים ועושה כמין כלים נגובים למחר מעביר ע"ג עיניו ואינו חושש ש"מ מהני כלהו דרחיצת פניו ידיו ורגליו בט' באב אפילו בצונן אסור אלא אם היו מטונפות: ת"ר כל מצות הנהוגות באבל נוהגות בט' באב · אסור ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה · שלח רב ד) הגאון בלשון הזה יהא בנדוי כל מי שעושה אחת מכל אלו בט' באב כל היום · וא' לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה בתלמוד כו' · ר' יהודה ה) אומר אינו קורא אלא במקום שאינו רגיל לקרות מפני שצער הוא לו וקורא באיוב ובקינות פי' איכה ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן בטלים משום פקודי ה' ישרים משמחי לב · תנא יין תוסס אין בו משום גילוי · וכמה תסיסתו ג' ימים · לפיכך בערב ט' באב מותר:

א) אולי נ"ל כל שאר ימי השבוע מותר. ב) אולי נ"ל מחלוקת ר"מ וחכמים פשוטות הן. ג) אולי נ"ל ר' ישמעאל בר"י אמר משעה שמותר לאכול מותר לרחוץ. ד) אולי נ"ל רב האי גאון. ה) נראה דל"ל ר"י אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל וכו'.

רבינו גרשום

[illegible] לאחריו נמי אסור: מחגה מה חגה ח' ימים אף מיעוט שמחה ח' ימים: ותרווייהו לקולא הלכה כר"מ [illegible] אין אסור אלא עד התענית והלכה כרשב"ג דאין איסור אלא אותה שבת והוא שלפני ט' באב: בסעודה המפסיק סעודה אחרונה שמקבל עליו תענית · אבל בסעודה שאין מפסיק כגון סעודה שאוכל קודם לכן שעדיין יאכל אחריה. כל שהוא משום ת"ב היינו ט' באב עצמו כל שאינו משום ת"ב שאר תעניות. קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות לפי שמצטער: כל זמן שהוא כשלמים שני ימים ולילה אחד אינו אוכל בערב ת"ב אבל אחר כן אוכל שבטל מתורת בשר.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וחכ"א ישנה אשני תבשילין קיימי אבל בשר ויין כצ"ל ונמחק: (ב) ד"ה מליח כו' כדלקמן הס"ד: (ג) ד"ה ואסור לקרות כו' משמחי לב במקום שהוא רגיל הס"ד: (ד) תוס' ד"ה ערב כו' אם לא ישימו בו שומן או:

הגהות הגר"א

[א] גמרא כל שעה שמותר לאכול (בשר) תז"מ (וכן מתקו רש"י וכן בתוספתא ליתא): [ב] שם ותינוקות של ב"ר אינן בטלין ר' יהודה כו' · כצ"ל (וכ"ה ברי"ף ורא"ש ובא"ז וגירסתם בת"ק דברי ר"מ וכ"ד הפוסקים שפסקו כר' יהודה): [ג] תוס' סד"ה ותרווייהו · (אבל היכא כו' עד טורח השבת) תא"מ (וכבר תמה הב"י ע"ז):

בין תנור לכיריים ואוכל ושותה עליה קיתון של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו תנן התם *מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ובכל מקום ת"ח בטלים רשב"ג אומר לעולם יעשה כל אדם עצמו כתלמיד חכם תניא נמי הכי רשב"ג אומר לעולם יעשה אדם עצמו כתלמיד חכם כדי שיתענה תניא אידך *רשב"ג אומר כל האוכל ושותה בט' באב כאילו אוכל ושותה ביוה"כ ר"ע אומר כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם וחכ"א כל העושה מלאכה בט' באב ואינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה שנא' *°שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה מכאן אמרו *כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה *תניא נמי הכי כל האוכל בשר ושותה יין בט' באב עליו הכתוב אומר °ותהי עונותם על עצמותם: רבי יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים: תניא אמרו לו לרבי יהודה לדבריך עוברות ומניקות מה תהא עליהן אמר להם אף אני לא אמרתי אלא ביכול תניא נמי הכי מודה ר' יהודה לחכמים בשאינו יכול ומודים חכמים לרבי יהודה ביכול מאי בינייהו איכא בינייהו שאר מטות כדתניא *כשאמרו לכפות המטה לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל המטות כולן הוא כופה אמר רבא הלכתא כתנא דידן *ולא הודו לו חכמים כל עיקר: א"ר שמעון ב"ג לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיוה"כ: *בשלמא יום הכפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה יום שניתנו בו לוחות האחרונות אלא ט"ו באב מאי היא אמר רב יהודה אמר שמואל יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה מאי דרוש °זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו' דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה אמר רב יוסף אמר רב נחמן יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל שנאמר °ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן בתו לבנימין לאשה מאי דרוש אמר רב ממנו ולא מבנינו (*אמר) רבה בר בר חנה א"ר יוחנן יום שכלו בו מתי מדבר דאמר מר עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור עם משה שנאמר °ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר ה' אלי אלי היה הדבור עולא אמר יום שביטל הושע בן אלה *פרוסדיות *שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל ואמר לאיזה

רש"י

בין תנור לכיריים · מקום מטול שבבית: אינו רואה סימן ברכה · מאותה מלאכה: כל האוכל בשר ושותה יין בתשעה באב עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמותם · בתשעה באב כלומר בסעודה המפסיק בה: עוברות ומניקות · שאינן יכולות לישן על גבי קרקע: ביכול · שאפשר לו: מאי ביניהו · כיון דזה מודה לו ביכול וזה מודה לו בשאינו יכול: שאר מטות · שבבית שאינו שוכב בהן ר' יהודה דמחייב במתני' בכפיית המטה קמחייב נמי ביכול בשאר מטות ורבנן סברי מטתו כופה ולא שאר מטות וכדתניא גבי אבל: שניתנו בו לוחות אחרונות · שבי"ז בתמוז ירד משה מן ההר תחלה ושיבר את הלוחות ובי"ח טחן את העגל ודן את הפושעים ועלה למרום ושהה שם שמונים יום ארבעים יום עמד בתפלה דכתיב (דברים ט) ואתנפל לפני ה' ארבעים יום וארבעים לילה וארבעים יום עמד כבראשונה חשוב מי"ז בתמוז עד יום הכפורים והוו להו שמונים יום שנים עשרה שנשתיירו מתמוז דהוא חסר ושלשים דאב ותשעה ועשרים דאלול הרי אחד ושבעים ותשעה דתשרי הרי שמונים יום וליל לום (א) השלים כנגד לילו של י"ז תמוז דלא הוה בחושבניה דהא נפק ליה כבר בשעה שעלה השתא הוי להו פ' שלמין לילה ויום ובוקר יום כפור ירד שהוא עשרה בתשרי ואותו היום נקבע ליום כפור להודיע שמחל וניחם על הרעה אשר דבר לעשות לעמו ועל כן נקבע לום כפור בעשרה בתשרי כך שמעתי: שהותרו שבטים לבא זה בזה · דרחמנא אמר וכל בת יורשת נחלה וגו' (במדבר לו) וכתיב (שם) ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר כי איש בנחלתו ידבקו בני ישראל ועמדו והתירו דבר זה בחמשה עשר באב: זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו' · זה מיעוט הוא כלו' לא יהיה דבר זה נוהג אלא בדור זה בדור של בנות צלפחד: לבא בקהל · לישא נשים לפי שנשבעו ישראל מלהינשא להם כדכתיב בשופטים (כא): ממנו · מיעוט הוא דכתיב איש ממנו לא יתן בתו לבנימין לא גזרו אלא מהם (ממנו) אבל מבניהם לא גזרו: שכלו מתי מדבר · דתניא כל ארבעים שנה שהיו במדבר בכל ערב תשעה באב היה הכרוז יוצא ואומר צאו לחפור והיה כל אחד ואחד יוצא וחופר לו קבר וישן בו שמא ימות קודם שיחפור ולמחר הכרוז יוצא וקורא יבדלו חיים מן המתים וכל שהיה בו נפש חיים היה עומד ויוצא וכל שנה היו עושין כן ובשנת ארבעים שנה עשו ולמחר עמדו כולן חיים וכיון שראו כך תמהו ואמרו שמא טעינו

תורה אור

תוספות

כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם · כלומר באותה מלאכה שרגיל לעשות בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם וחייב אדם לנער ולמעט בכבודו ובהנהגותיו שאם היה רגיל לשכב על שני כרים לא ישכב כי אם על אחד אבל עוברות ומניקות אינן חייבות כולי האי שאינם יכולות להצטער בעצמן ואוכלין סעודה המפסקת מבעוד יום וכן נמי ביום הכפורים (נמי) צריך לסעוד מבע"י דתוספת יום הכפורים מן התורה כדכתיב (ויקרא כג) מערב ועד ערב וכתיב בעצם היום הזה (שם) אבל מכל מקום אין לאסור לשתות משאכל סעודה מפסקת ועדיין הוי היום גדול °כדמשמע בירושלמי דר' יוסי איקלע לבצרה אכל סעודה מפסקת אתא לגבי דריש כנישתא והוה סעיד אמר ליה ההוא ריש כנישתא סעוד אגלי אמר ליה אכלית ואפסקית אמר לו אשגח עלי דלא לימרון הדין גברא לא אשגח עליה אכל מכל עיגול פתית ואכל מכל תבשיל ותבשיל חד פת ושתה מכל חבית חד כסא והכי הלכתא אם עדיין היום גדול לאחר שאכל סעודה המפסקת מותר לשתות אפילו ערב יוה"כ וכל שכן ערב תשעה באב:

אמר רבא הלכה כתנא דידן ולא הודו לו חכמים · פירוש שאין צריך לכפות המטה והאידנא דחיישינן לכשפים לא עבדינן כפיית המטה ואפילו באבל:

יום שהותרו השבטים לבא זה בזה · פירוש דהיינו י"ט:

יום שבו כלו מתי מדבר · כדאמרי' (במדרש איכה) כל ט' באב היו עושין קבריהן ושוכבין בתוכן ולמחר הכרוז יוצא הבדלו החיים ואותה השנה שכלתה הגזרה קמו כולם והיו סבורים שמא טעו בחודש עד שראו הלבנה מלאה ואז ידעו שכלתה הגזרה ועשו יו"ט ופרשב"ם (בב"ב דף קכא.*) כל המ' שנים לא היו מתים אלא בט' באב °ובכל ט' באב היו מתים *כ"א אלף ופרוטרוט ומפרש התם דאותו פרוטרוט עולה למ' שנים ט"ו אלף וי"מ שהיו מתים בכל יום אך רוב המתים היו לעולם בתשעה באב ובחמשה עשר באב פסקה הגזרה ולא מתו כלל ועשו י"ט:

תיקו

בחשבון החדש חזרו ושכבו בקבריהן בלילות עד ליל חמשה עשר וכיון שראו שנתמלאה הלבנה בט"ו ולא מת אחד מהם ידעו שחשבון חדש מכוון וכבר מ' שנה של גזרה נשלמו קבעו אותו הדור לאותו היום יו"ט: דאמר מר כו' · לפיכך יו"ט הוא: לא היה הדבור עם משה ביחוד וחיבה דכתיב וידבר ה' אלי לאמר אלי נתייחד הדיבור ואע"ג דמקמי הכי כתיבי קראי בהו וידבר איכא דאמרי לא היה פה אל פה אלא בחזיון לילה גמגום:

לאיזה

עין משפט נר מצוה

לח א מיי' פ"ה מהל' תענית הל' י סמג עשין ג טוש"ע א"ח סי' תקנד סעיף כב:
לט ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף כד:
מ ג ד טוש"ע שם סעיף כה:
מא ה מיי' פ"ה מהל' אבל הלכה יח טור י"ד סימן שפז:

גיטין נו:

[בר"י ובכ"ת ליתא תנ"ס]

[צ"ל בכרבב"ס וע' מהרש"א]

מתים מת"ר אלף בפרוטרוט כצ"ל

[גיטין פח:] [ושם הגי' פרדסיות וכן הגי' בב"ב קכא:]

מסורת הש"ס

[ברכות יז:] פסחים נד:

[בר"י ובכל"ת מהוספים דברי ר"ע לרשב"ג ודברי רשב"ג לר"ע]

[ב"ב ס:]

מו"ק כו: נדרים נז: סנהדרין כ:

בס"א דקאמר ולא הודו

ב"ב קכא: ע"ש

[בב"ב קכא. איתא רב דימי בר יוסף אמר רב נחמן יום וכו']

[גיר' הערוך פרוזדאות פי' שומרים וע' לעיל כתי' והוא פרוזדאות כו']

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שניתנו כו' הרי שמונים יום ולילה כפור השלים כנגד:

רבינו חננאל

ר' אומר כל האוכל ושותה בט' באב כאלו אוכל ושותה ביוה"כ · ר' עקיבא אומר העושה מלאכה בט' באב אינו רואה סימן ברכה לעולם · וחכ"א העושה מלאכה בט' באב אינו רואה בשמחת ירושלים שנאמר שמחו את וגו' שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה · כל שאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה · וכל האוכל בט' באב עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמותם · עונותיו חקוקים על עצמותיו · ר' יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים · תנא מודה ר' יהודה לחכמים בשאינו יכול כגון עוברות ומיניקות וכיוצא בהן שאין כופין מטותיהן · ומודים חכמים לר' יהודה שכופה כל אדם מטתו מי שהוא יכול לישן על הקרקע ואמר רבא הלכתא כתנא דידן דקתני לא הודו לו חכמים · מנהגו של ר' יהודה ברבי אלעאי בערב ט' באב היה יושב בין תנור לכיריים ואוכל פת חריבה במלח · ושותה קיתון של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו: ארשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיוה"כ · בשלמא יוה"כ משום שהוא יום שנתנו לוחות האחרונות לפי שכשתחשב מי' בסיון שעלה משה לקבל לוחות הראשונות מ' יום עד י"ז בתמוז שנא' ואתנפל לפני ה' וגו' עד כ"ט באב ומיד א"ל הקב"ה למשה עלה אלי ההרה · ועלה ביום ל' של אב (עשה ג') [עמד מ'] יום וירד בלוחות האחרונות והוא יוה"כ לפיכך ראוי להיות יו"ט · אלא ט"ו באב מפני מה הוא יו"ט ואמרי' יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה · דדרוש זה הדבר שכתוב בענין ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר · לא יהא נוהג אלא באותו דור שנכנסו לארץ · ולהם נחלקה הארץ בלבד · ור' יוחנן אמר שהותר שבט בנימין דדרוש איש ממנו לא יתן בתו לבנימין ממנו ולא מבנינו · רב נחמן אמר יום שכלו בו מתי מדבר · ומצינו בפירוש בירושלמי ר' אבון אמר שבטל בו החפירה דא"ר לו בכל ערב ט' באב היה משה רבינו מוציא כרוז במחנה ישראל צאו לחפור היו יוצאין (עצמן) וחופרין קברות וכל אחד ישן בקברו · ובשחר מי שנמצא חי חזר למחנה והמתים נשארו בקבריהן ומוצאין עצמן בכל שנה חסרים ט"ו אלף ופרוטרוט בשנת ל"ח שנה עשו כמנהג כל השנים עמדו כולן לא מת אחד מהן · אמרו טעינו בחשבון אינו היום ט' באב וכן אמרו בי"א בי"ב ובי"ג ובי"ד כיון שהגיע ט"ו באב וראו הלבנה מלאה

רבינו גרשום

מחייב בכפיית המטה לכוף מטתו כאבל: עוברות ומיניקות. שאי אפשר להם בלא מטות מה תהא עליהם: שאר מטות שאינו שוכב עליה דר' יהודה מחייב לכוף כל המטות שבבית וחכ"א אינו חייב לכוף אלא מטתו בלבד: כל הכלים המשאילות זו לזו מעונית טבילה שמא דנדה היו · יום שכלו מתי מדבר וקבעו יום טוב לפי שחזר הדיבור למשה. יום שפוסקין מלכרות עצים למערכה ומיכן ואילך מוסיפין לעסוק בתורה:

גליון הש"ס תוס' ד"ה כל העושה וכו' כדמשמע בירושלמי בעירובין דף מה ע"א בתוס' ד"ה אי אתם כתבו כן בשם מדרש איכה רבתי: שם ד"ה יום שבו וכו' ובכל ט"ב היו מתים · עיין תשובת חות יאיר בסוף הספר תשו' של הגאון מוהר"ד ז"ל בסופו:

גמרא

לאיזה שירצו יעלו *רב מתנה אמר יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה ואמר רב מתנה *אותו יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה ^תקנו ביבנה הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו יום שפסקו מלכרות עצים למערכה (*תניא)רבי אליעזר הגדול אומר מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה ולא היו כורתין עצים למערכה לפי שאינן יבשין אמר רב מנשיא וקרו ליה יום תבר מגל מכאן ואילך דמוסיף יוסיף ודלא מוסיף (*יאסף) (*תני רב יוסף) מאי יאסף אמר רב יוסף תקבריה אימיה: שבהן בנות ירושלים כו': ת"ר בת מלך שואלת מבת כהן גדול בת כהן גדול מבת סגן ובת סגן מבת משוח מלחמה ובת משוח מלחמה מבת כהן הדיוט וכל ישראל שואלין זה מזה כדי *שלא יתבייש את מי שאין לו: כל הכלים טעונין טבילה: אמר רבי אלעזר אפילו מקופלין ומונחין בקופסא: בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים: תנא מי שאין לו אשה נפנה לשם: *מיוחסות שבהן היו אומרות בחור וכו': תנו רבנן יפיפיות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם ליופי שאין האשה אלא ליופי מיוחסות שבהן מה היו אומרות תנו עיניכם למשפחה לפי *שאין האשה אלא לבנים מכוערות שבהם מה היו אומרות קחו מקחכם לשום שמים ובלבד שתעטרונו בזהובים אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים והוא יושב
ישעי' כה ביניהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמ' °ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

רש"י

לאיזה שירצה יעלו · הושע בן אלה רשע היה דכתיב (מלכים ב יז) ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל והיינו דקאמר רק שבטל את הפרוסדאות ואמר לאיזה שירצו יעלו: הרוגי ביתר · בפרק הניזקין (גיטין דף נז): מלכרות · לפי שהן לחין ומאותו הזמן אין כח תורה אור בחמה לייבשן וחיישינן מפני התולעת לפי שעץ שיש בו תולעת פסול למערכה כדאמרינן (מדות פ"ב מ"ה): יום תבר מגל · שבירת הגרזן שפסק החוטב מלחטוב עצים: מכאן ואילך · מחמשה עשר באב ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים על חייו: דלא יוסיף · לעסוק בתורה בלילות: תקבריה אימיה · כלומר ימות בלא עתו: בת מלך · אף על פי שהיה לה שואלת מבת כהן גדול כו' שלא לבייש את השואלת מתוך שאין לה: מבת כהן גדול · שהוא קרוב וסמוך למלכות: סגן · כהן חשוב ממונה תחת כהן גדול להיות תחתיו ביום הכפורים אם יארע פסול בכהן גדול ביום הכפורים ישמש זה הסגן תחתיו: משוח מלחמה · הוא הכהן המכריז במלחמה *מי האיש הירא ורך הלבב וגו' (דברים כ): אפילו מקופלין ומונחין בקופס'· אישקריי"ן: צריכין טבילה · כולן שלא לבייש את שצריכה טבילה: שאין אשה אלא לבנים · אם בניך יהיו מיוחסין הכל קופלין עליהם בין זכרים בין נקבות: על מנת שתעטרונו בזהובים · שאחרי הנישואין תתנו לנו תכשיטין ומילתא בעלמא הוא דאמרי כלומר ובלבד שתתנו לנו מלבושים נאים: מחול · סביב לשון מחול הכרם (כלאים פ"ד מ"א): מראה באצבעו · ואומר זה ה' קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

תוספות

תיקנו ביבנה הטוב והמטיב · פירוש בברכת המזון ומש"ה תקנו יותר על היין הטוב והמטיב טפי מבשאר דברים לפי שהיו [כמו] גדר בכרם ולא נסרחו: יום תבר מגל · פירוש שמונעין מלכרות עצים למערכה פירוש משום שחלש כחה של חמה ומגדלין התולעים באילנות ועצים מתולעים פסולים למערכה כדאמר [במדות] (פ"ב מ"ה) שהכהנים בעלי מומין הם מנקרים העצים ומסירין העצים מתולעים שפסולות למערכה: דלא מוסיף יאסף · פי' אותו שאינו מוסיף מן הלילות על הימים יאסף: מאי יאסף תקבריה אימיה · תימה וכי היה מסופק מאי יאסף אלא נראה לומר דלא מוסיף יסיף(א) ומיהא קבעי גמרא מאי יסיף אבל לעולם הוה ידע דיאסף הוא לשון מיתה כדכתיב (בראשית מט) ויגוע ויאסף אל עמיו: כל אחד ואחד מראה הקדוש ברוך הוא באצבעו שנאמר הנה אלהינו זה קוינו לו וגו' נגילה ונשמחה בישועתו:

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

מסורת הש"ס

ב"ב קכא:
ברכות מח:
[גיר' ע"י דתניא]
[בב"ב ליתא אלא כך איתא מאי יסיף תני רב יוסף תקבריה אימיה]
[גרסא שנ"ל אל ירך לבבכם וגו' פרש"י בתרה ובמכות יא: ובסוטה מג:]
כתובות נט:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מאי כו' דלא מוסיף יסיף ומשום הכי קבעי גמרא מאי:

עין משפט נר מצוה

מב א מיי' פ"ב מהל' ברכות הל' א:

[נ"ל יסיף כך הי' בב"ב וע"ש ברשב"ם]
[פסחים פב: וש"נ]
[עי' הגיר' בע"ין]

רבינו חננאל

מלאה אמרו ודאי בטל הקב"ה אותה גזרה לפיכך עשאוהו יו"ט · רב מתנה אמר יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה בו ביום תקנו הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה · יום שפוסקין בו לכרות עצים למערכה כדתניא ר"א הגדול אומר מט"ו באב תשש כחה של חמה ולא היו כורתים עצים למערכה מפני שאין יבשים וכיון שאין יבשים מתליעין וקרו ליה יום תבר מגל · כלומר מעתה אין אנו צריכין מגל לחתוך בו עצים · [מכאן ואילך] פי' מט"ו באב מי שמוסיף מן הלילה ליום כלומר עומד בלילה ושונה שכבר האריך הלילה · ומי שלא יוסיף תקבריה אימיה שאינו מן החכמים שמנדדין שינה מעיניהם בעולם הזה וחיים לעוה"ב: הדרן עלך בשלשה פרקים

רבינו גרשום

תשש כחה של חמה · ואינה מייבשת העצים . יום תבר מגל כלומר מיכן ואילך אין צריכין המגל לכרות עצים: ודלא מוסיף מלילות על הימים לעסוק בתורה [יסיף] לפי שכבר גדולין הלילות: אפי' מקופלין חיישינן שמה ישבה עליהן נדה · לעשות מחול להצדיקים שהצדיקים עושין מחול והקב"ה יושב באמצע ומראין זה לזה ואומרים הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:
הדרן עלך בשלשה פרקים וכולה מסכתא ופרקיהון ארבעה וסימניהן הזכרת סדר תעניות שלשה:

פסקי תוספות ממסכת תענית

מאימתי

א אסור להזכיר משיב הרוח עד שיזכיר שליח ציבור: ומנהגנו לשאול לכך אומר ותן טל ומטר. ד"ז ברא"ש [סימן ב]:
ב אמר משיב הרוח בימות החמה גוערין בו ומוחין לבל יעשהו עוד: שם
ג בימות הגשמים לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו לראש הברכה ואם לא חזר עד אתה חונן אומר ברוך אתה מוריד הגשם וכו' ותן טל ומטר ודיו:
ד נגולה לששים יום שואלין מטר: ב) ד"ה הלכתא: דף י
ה ביום שמיני בחג אחרון מזכיר גשם ולא ראשון וביום טוב ראשון של פסח להפך וכיון שפוסק שוב אינו מתחיל: ד"ז בגמרא: דף ד
ו שלוות שאין להן כתף פתיגין זה על גב זה ומכת תלויות בסדרה ויורדות ולא נתבשלו: (זה נמצא בירושלמי דפאה פ"ז):
ז בישתבח ברוך אתה ה' אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות גדול בתשבחות זהו רוב ההודאות:
ח ת"ח כל אחד מודה לחבירו בין על האמת בין על השקר:
ט ברוקים מנהר פרת כגון בני בבל לא היו עולין לרגל:
י תענית ציבור אסור ברחיצה וכל שכן גיהוץ ותספורת ולבבל אסור רק שבעה ותספורת וגיהוץ שלשים יום:
יא יום ששים כלאחריו:
יב ירושלמי פרנס בעינן נאמן וחשוב ושהצלים משום גזרה:
יג מתענה על החולה ונתרפא או מת מתענה ומשלים: ד"ז בגמרא: דף י ע"ב
יד ההולך למקום שמתענין מתענה עמהם וכשיוצא משם אוכל בין דעתו לחזור בין אין דעתו לחזור: שם בד"ה ההולך
טו שכח ואכל יפרוש מיד ולא יאכל כדי שובעו וכן עוברות ומניקות וחולים: שם
טז השוכי בנים משמשים בשני רעבון וכליל שטבלה: ד"ה אסור: דף יא
יז אין תענית ציבור בבבל לפי שאין הנשיא עמהן: ד"ז ברא"ש: סי' ט'
יח קבל להתענות שני ימים אוכל בלילה שביניהם אם לא פירש: שם סימן יא
יט מתענין לשעות אם אמר הריני בתענית למחר עד חצות ואחר כך נמלך וגומרו: שם סי' יב
כ אין אומרים עננו לא בערבית שרוצה להתענות למחר ולא בשחרית:
כא בטלה מגילת תענית שימים שנקבעו לומר על הניסים אבל יום טוב *) כגון תשעה באב לא בטלו:
כב לא קבל תענית מותר לאכול ומיהו אם התענה אומר עננו כמו בתענית חלום · ג)
כג קבלת תענית אומר בשומע תפלה הריני בתענית למחר ותרצני כי אתה שומע תפלת עמך:
כד קבל עליו תענית שני וחמישי ושני קודם שקבעו חודש ביום שלשים **) אלא בשלשים ואחד ואל שלשים ואחד ביום שני וחמישי מקיים קבלתו:
כה ד) המקבל תענית יחיד אומר מבערב הריני בתענית יחיד למחר:
כו המקבל עליו תענית סתם אין נאסר אלא בתענית יחיד:
כז ציבור שגזרו תעניות ואירעו בהן ראש חדש או פורים ולא העלו על דעתם מפסיקין אותו יום ואין מתענין ועכשיו ציבור הוי כיחיד לענין תענית וצריכין לפרוע אותו יום שמפסיקין: שם
כח גמר בערב מלאכול מותר כל זמן שלא ישן ואוכל עד שיעלה עמוד השחר ה). מתנמנם אינו כישן:
כט נהגו לשתות אחר שינה דהוי כהתנה דמותר ואין יחיד מתפלל עננו אלא במנחה:
ל מתענין לשעות ומתפללין עננו:
לא קבלת תענית בש"ת ובתענית חלום מתפלל עננו:
לב אחר שקיעת החמה אוכל ואין צריך להמתין עד צאת הכוכבים:
לג לוה אדם תעניתו ופורע ודוקא אם יארע לו אונס:
לד כשהציבור מתענין אין יכולין ללות אפילו על מנת לפרוע:
לה בוגרת שהגיע זמנה ליכנס עליה ליפות עצמה שימצאו לה קופצים וכן בוגרת נשואה:
לו אבל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין בין בצונן אבל פניו ידיו ורגליו בצונן מותר בחמין אסור אפילו אצבעו לסוך אסור ואם אין מתכוין לתענוג אלא להעביר זוהמא מותר או מלוכלך רוחץ בצונן להעביר זוהמא ואפילו ביום הכיפורים שרי בכך:
לז אפילו מלאכה מותרת בשבת משום סכנת נפשות:
לח יחיד רשאי לומר בכל ברכה מעין הברכה ו):
לט צריך פרנסה בברכת השנים וכה"ג:
מ עכשיו רבים הצריכים מטר קובעים בש"ת ולא בברכת השנים יחיד אין אומר עניתו בין גואל לרופא אלא בשומע תפלה ובתענית ציבור שלנו רבים הן קובעים ברכה בין גואל לרופא:

סדר תענית כיצד

מא נשא לבבנו אל כפים כאילו נותן השרץ בתוך היד ז) שאין שרץ בידו שאין טבילה מועלת: [בירושלמי פ"ב הלכה א']:
מב להוריד לפני התיבה רגיל בתפילה ואגדה ומבין בכל הברכות דאפילו הרגיל בגמרא ובאגדות טועה כשמתפלל ברכים:
מג בחתימה אחת אין ח) להיות ברוך פעמים:
מד יוצאין לקברות לרחובה של עיר כגולים ואם נתחייבנו מיתה הרינו כמתים ואם גלות הרינו גלינו ואם רעב הרינו רעבים:
מה כהן המכיר משמרתו ומשמרת בית אביו אסור לשתות יין באותו יום:
מו חנוכה ופורים לפניו ואחריו אסור בהספד ובתענית:
מז אין מתחילין להתענות ביום חמישי:

סדר תענית אלו

מח אפילו יחיד המקבל עליו תענית מתענה ומשלים:
מט שכיב מרע שאמר אל תתנו לבני אלא שקל נותנין להן כל צורכן:
נ הר הבית היה מקורה ולא היו הגשמים יכולין ליכנס:
נא התראת ספק היינו שמחוסר אחריו מעשה דהא המדביק פת בתנור חייב אם לא רדה מיד:
נב נתן נכסיו לעניים אף אשתו העניה נזונית מהן:
נג כשמקבלין תעניות אחר הפסח וסוכות או צריך כל יחיד לקבל עליו מבעוד יום:
נד קבלו הציבור תענית ועבר הדבר קודם חצות לא ישלימו אחר חצות ישלימו:
נה הלל הגדול מפני הגשמים יתחילו העומדים בבית ה' בלילות ט) שבירות גשמים בלילה וכתיב מעלה נשיאים וגו':

בשלשה פרקים

נו נשיאת כפים שחרית מוסף ונעילה ולא בלילה:
נז כהנים של משמר הן שעולין למעמדן:
נח מותר לאכול ולשתות קודם תפלת מוסף ולא להשתכר:
נט בעל מום בסתר נושא כפיו ואף בגלוי כשרגילין בו בני עירו:
ס אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים ובהתחלה פליגי:
סא לא היו מתפללין על קרבן אחיהם בתמידים. כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד:
סב אין מברכין על הלל דראש חדש דמנהגא הוא:
סג ליל ראשון של פסח חובה ליחיד לגמור הלל מכל מקום הא דקאמר יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר אראש חדש קאי על ידי דילוג גומר ומיהו לשון גומר משמע בלא דילוג:

*) נ"ל שצ"ל כגון ר"ח חנוכה ופורים וצ"ע ליישב הגי' שלפנינו: **) [נ"ל ולא בשלשים כו']: סליקא לה פסקי תוספות ממסכת תענית

הגהות ב"י א) חוזר לראש לא אמר כי אם מוריד הגשם וכן ותן מטר דיו: ב) יש מקומות שנוהגין כן במרחשון לשאול גשמים והוא מנהג כשר: ג) מתענין על חלום אפי' בשבת וא"צ להתענות תענית אחר על שביטל עונג שבת פ"א: ד) המקבל תענית מבעו"י אומר הריני כו': ה) אם התנה: ו) בכ"י סי' ל"ח ול"ט הד"א וכצ"ל מעין הברכה כמו צורך פרנסה וכו': ז) שאם שרץ בידו אין וכו': ח) לומר ברוך כו' · ט) שירידת גשמים בלילה וכן מעלה נשיאים: סליק

מאימתי פרק ראשון תענית

א [דף ב ע"א] **מאימתי** מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים. ר' אליעזר אומר מיום טוב הראשון של חג. רבי יהושע אומר מיום טוב האחרון של חג *אמר [א] ר' יהושע הואיל ואין הגשמים סימן ברכה בחג למה הוא מזכיר [ב] אמר ר' אליעזר אף הוא אינו אומר אלא משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו [ג] אמר ליה רבי יהושע א"כ לעולם יהא מזכיר: [דף ג ע"א] **גמ'** הגא בטל וברוחות [ד] לא התמירו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר מאי טעמא א"ר חנינא לפי שאין נעצרין [דף ג ע"ב] א"ר חנינא [ה] (העובר לפני התיבה) בימות החמה ואומר משיב הרוח אין מחזירין אותו [ו] מוריד הגשם מחזירין אותו [ז] ויחזור לראש הברכה. ואם סיים הברכה יחזור לראש התפלה דשלש ראשונות אחת הן. בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו. כתב רבינו אבי"ה ז"ל דאין צריך לחזור לראש הברכה אלא חוזר ואומר משיב הרוח מוריד הגשם מכלכל. ולא דמי לאומר מוריד הגשם דחוזר לראש הברכה דהתם אם היה חוזר למכלכל חיים לא היה מבטל מה שהזכיר שלא כדין אלא חוזר לראש הברכה ואינו מזכיר [ח] ולי נראה דהא דקאמר לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו היינו אם סיים כל הברכה ואז חוזר לראש התפלה אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה אומר במקום שנזכר שלא קבעו חכמים מקום להזכרה בתוך הברכה אלא אמרו מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים אלא שנהגו העולם לאומרה לפני מכלכל חיים לפי שהגשמים כלכלה ופרנסה. אבל אם לא אמרה לפני מכלכל חיים בכל הברכה מקומה (א) כתב רבינו אבי"ה ז"ל שאם סיים ברכת מחיה המתים ולא הזכיר ועדיין לא התחיל אתה קדוש אין צריך לחזור [ט] אלא יאמר משיב הרוח ומוריד הגשם ומתחיל אתה קדוש. וכן בשאלה אם נזכר קודם שהתחיל תקע בשופר אומר ותן טל ומטר ואומר תקע בשופר כדאמרינן פ' שלשה שאכלו (דף מט:) טעה ולא הזכיר של ר"ח אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל וכן בשבת וכן בי"ט. לא שנו אלא שלא פתח בהטוב והמטיב אבל פתח בהטוב והמטיב חוזר לראש. ירושלמי (הל' א) המתפלל ואינו יודע מה הזכיר [י] א"ר יוחנן כל שלשים יום חזקה מה שהוא למוד מזכיר [כ] וכן הדין נמי אחר שהפסיק [ל] ודאי הזכיר וחוזר. ההיא דירושלמי היה עומד בגשם והזכיר בטל וכו'. ודין טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים ולא שאלה בברכת השנים להיכן הוא חוזר כתבתי בברכות בפ' תפלת השחר (סי' יד):

*הגה"ה: *דהיינו במוסף וטעמא מפ' בירושלמי כדי שילאו המועדות בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם ובמוסף מזכיר שליח צבור משיב הרוח ומוריד הגשם ואין היחידים בצבור מתפללין משיב הרוח ומוריד הגשם אלא במנחה ויש נוהגים שלאחר קריאת התורה וקדיש מיד אומר שליח צבור בקול רם משיב הרוח ומוריד הגשם ושוב פותח שליח צבור וגם העם מתפללין בלחש מגן ומחיה ואומר משיב הרוח ומוריד הגשם. מא"ז:

ב **מתני'** אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים ר' יהודה אומר העובר לפני התיבה בי"ט האחרון של חג האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר בי"ט ראשון של פסח הראשון מזכיר והאחרון אינו מזכיר. בירושלמי (הל' א) פריך ויזכיר מבערב דכיון דעברו ימי החג ואין הגשמים סימן קללה ראוי היה שיתחיל מיד בערב. ומשני לית כל עמא תמן. כלומר אין כל העם מצויין בערב בבית הכנסת נמלא זה מזכיר וזה אינו מזכיר [מ] ויהיו אגודות אגודות. ותו פריך ויזכיר בשחרית אף הוא [נ] סבר שהזכיר בערב והוי הוא מדכר מינו דחמו לון דלא מידכר בקמייתא ומדכרי בבתרייתא אף הוא יודע שלא להזכיר מבערב. פירוש שאם היו מזכירין בבוקר יהיה סבור שגם מבערב הזכירו לשנה הבאה יזכירו מבערב. ועוד מפרש טעם אחר בירושלמי (שם) רבי חגי בשם רבי פדת אמר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר שליח צבור. נראה לי דהאי טעמא קאי אפירכא תניינא דפריך ויזכיר בשחרית וקאמר שאין ליחיד להזכיר עד שיזכיר שליח צבור. פירוש שיאמר קודם תפלת מוסף בקול רם משיב הרוח ומוריד הגשם. והאי אי אפשר בבוקר [ס] לפי שאין יכול להפסיק בין גאולה לתפלה. ותו גרסי' בירושלמי הדא דתימא אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר שליח צבור בגשם קמה לגלותא כמו שהזכיר שליח צבור פירוש הבא לבית הכנסת ועמדו העם להתפלל מוסף ולא שמע שאמר ש"ל משיב הרוח ומוריד הגשם מזכיר אף על פי שלא שמע מפי שליח צבור. וכן כתב רבינו אבי"ה ז"ל דאסור ליחיד להקדים תפלתו לתפלת צבור אף אם היה חולה או אנוס לפי שאסור להזכיר עד שיזכיר שליח צבור [ע] בין בלחש בין בקול רם *אבל אם בא להתפלל והצבור התחילו להתפלל יכול להתפלל ולהזכיר אע"פ שלא שמע מפי שליח צבור ובסדר רב עמרם ז"ל כתוב שאחר שהזכיר שליח צבור במוסף מתחילין העם להזכיר בתפלת המנחה. ודייק מלישנא דמתני' העובר לפני התיבה וכו' האחרון מזכיר משמע דדוקא העובר לפני התיבה דהיינו שליח צבור מדלא תני במוסף מזכירין ואפשר שגם מן הירושלמי דקדקה דקאמר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר שליח צבור בגשם ולא נהוג עלמא כך. וגם ר' אליעזר ור' יהושע לא הזכירו בדבריהם חילוק בין שליח צבור לשאר העם ור' יהודה לא נחלק עליהם אלא בזמן הזכרה ולא בא לחדש דבר אחר. והאי דנקט העובר לפני התיבה שתלה בשליח צבור היינו טעמא כדאיתמר בירושלמי שהוא מזכיר תחילה. עוד מפרש בירושלמי (הל' ב') טעם אחר רבי אבין בשם ר' יוחנן טעמא דר' יהודה כדי שילאו המועדות בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם [פ] והאי טעמא קאי אהזכרה ולא אהפסקה. כי בי"ט הכל באין לבית הכנסת בערב כי אין עושין מלאכה בחול המועד. ולכך אין מספיק טעם הראשון. ולכך מפרש כדי שיזכיר טל במועדות בערבית ובשחרית. [דף ד ע"ב] *א"ר ר' יוסי בר חנינא [צ] הלכה כר' יהודה ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן. אמר רב מתחיל במוספין ופוסק במנחה ערבית ושחרית וחוזר *ומתפלל במוספין. [דף ה ע"א] רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק. ואף רב הדר ביה דאמר רב חננאל באמר רב מונה אדם עשרים ואחד כדרך שמונה מראש השנה [עד] יוה"כ וכיון שהתחיל שוב אינו פוסק. והלכתא כיון שהתחיל שוב אינו פוסק: **מתני'** [ק] עד אימתי שואלין את הגשמים ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח [ר] ור' יוסי גאומר עד שילא ניסן שנאמר ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: ג [דף ו ע"ב] **גמ'** אמר רבי אבהו מאימתי מברכין על הגשמים משילא חתן לקראת כלה שהטיפות שירדו על הארץ עולות לקראת הטיפות היורדות עוד. מאי מברך אמר *רב הונא מודים אנחנו לך על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ר' יוחנן דמסיים בה ואילו פינו מלא שירה כים עד ויקדשו את שמך אלהינו ברוך רוב ההודאות ולא כל ההודאות. אמר רבא (אלא) אימא אל ההודאות. אמר רב פפא הלכך [דף ז ע"א] נימרינהו לתרווייהו [ש] ברוך רוב ההודאות אל ההודאות. ועוד יש ברכה אחרת על הגשמים פעמים מברכין הטוב והמטיב ופעמים מברכין שהחיינו וכולן מפורשין בפ' בתרא דברכות (סי' ט"ו):

ד [דף י ע"א] **מתני'** בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים. ר' גמליאל אומר בז' בו חמשה עשר יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת: **גמ'** [ת] אמר ר"א הלכה כרבן גמליאל. תניא חנניא אומר ובגולה [א] ששים יום בתקופה. איבעיא להו יום ששים כלפני ששים או כלאחר ששים ואסיקנא אמר רב

הגהות הב"ח א אבל אם בא לבית הכנסת להתפלל והצבור: ב אמר רב מונה אדם עשרים ואחד יום כדרך שמונה עשרה ימים מראש השנה: ג במשנה ור' מאיר אומר עד שילא ניסן: ד מסיים בה הכי ואלו פינו:

תפארת שמואל

פרק א (א) **כתב** רבינו אבי"ה ז"ל שאם סיים וכו' משמע דהוא סובר כוותיה מדהביא לפסק הלכה וכן פסק הטור וא"כ לפ"ז מ"ש הרא"ש לעיל היינו אם סיים כל הברכה וכו' היינו פי' שהתחיל ברכה אחרת ואז הוא סיום כל הברכה אבל כל זמן שלא התחיל ברכה אחרת לא הוי כסיים כל הברכה ודו"ק:

קרבן נתנאל

פרק א [א] ה"ג אמר לו ר' יהושע: [ב] ה"ג אמר לו ר"א אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר: [ג] ה"ג אמר לו ר' יהושע א"כ: [ד] ה"ג לא חייבו: [ה] ה"ג א"ר חנינא בימות החמה אמר משיב הרוח: [ו] **מוריד** הגשם מחזירין אותו. וא"ת מאי תקנתיה בחזרה הלא כבר קילל. כבר תירץ הש" י דלא התפלל תפלתו כהוגן ואינו נחשב למאומה. מ"ש חוזר לראש הברכה. ועי' מ"ש הרב מעדני יו"ט בפ' תפלת השחר סי' י"ד בזה: [ז] **ויחזור** לראש הברכה. היינו משום דר' חנינא לא אמר חוזר לראש התפלה משמע דאינו חוזר אלא לראש הברכה. דהא לא על חנם טבעו חכמים אבות לשלש ברכות. וכדי שלא תקשי לך הכי רב הונא ורב אסי תרווייהו ס"ל טעה בשלש ראשונות חוזר לראש. מש"ה מחלק רבינו דאם סיים כל הברכה ובירך ברכה לבטלה הוי כמו דילג ברכה שלימה ואז חוזר לראש התפלה דבהאי עניינא קאמרי רב הונא ורב אסי דקאי אמתני' דהתם העובר לפני התיבה וטעה וכמו שפרש"י. וא"כ ר' חנינא ורב הונא ורב אסי לא פליגי: [ח] ולי נראה דהא דקאמר כו'. דברי רבינו ישרים למוצאי דעת. דמבלעדי סברתו א"א לומר דחוזר למכלכל חיים כיון דלא הזכיר להתפלל תפלתו כהוגן. ומה שהתפלל אתה גבור עד מכלכל אינו נחשב למאומה. א"כ מן הראוי לחזור לראש הברכה ומ"ש הב"ח סי' קי"ד ס"ק ז' אינו דעיקר חסר מן הספר לאבי"ה ע"ש: [ט] **אלא** יאמר משיב הרוח ומוריד הגשם. בלא חתימה כי היכי דלא להוסיף על ברכת שמונה עשרה. מש"כ בברכת המזון שאותם כיון דמסיים ברכות דאורייתא דברכת הטוב והמטיב דיבנה תקנוה: [י] **אמר** ר' יוחנן כל שלשים יום. נראה מזה שירושלמי שכך נמי אמרינן בר"ח ובחוה"מ אם נסתפק אם אמר ענין היום אם לא שצריך להחזיר. מיהו בפ' שלשה שאכלו גרסי' בירושלמי אם מסופק אם הזכיר בר"ח ובחוה"מ אין מחזירין אותו. כל בו סי' י"א. הובא בב"י א"ח סימן תכ"ב. ותמה עליו שלא נסתכל במאי דאתמר התם כו' ע"ש. וחלילה לומר כן על גברא רבה כרבינו מאיר. אלא שר"מ כמי דר"י אדר"י דשני מימרות בירושלמי בשם ר"י מיתאי וע"כ צ"ל דיש חילוק בין הזכרת הגשם ובין אמירת המאורע דר"ח וחוה"מ. כיון דליכא שלשים יום שאין מזכיר יעלה ויבא בתפלה ובברכת המזון. כמו שפסק רמ"א בסי' תכ"ב. ומשה אמת ותורתו אמת. ודלא כמ"א שם ס"ק ד'. כי כן מוכח להדי' מהני תרתי מימרות ירושלמי דסתרי אהדדי. ועוד נראה לתרץ קושית ב"י. מה דאתמר התם בירושלמי אשכח תנא ופליג לא קאי אדר"י. כ"א על שמואל דאמר אפילו בודאי שכח אינו חוזר. ודלא כפי' ר"א הנדפס על ירושלמי גם הפ"מ בסי' תכ"ב פי' כן וזה ליתא. ותדע דאי קאי אדר"י. קשה מה ראיה מהך ברייתא דפליג. אימא דוקא תני ברייתא בודאי שכח דבזה מודה ר' יוחנן כדאיתא בירושלמי להדיא בפ' אין עומדין אבל בספק תנא הברייתא נמי סובר דאין חוזר ודו"ק. ואם תקשי לך אי קאי אשמואל אימא הך ברייתא איירי בהזכרת תפלה. ושמואל קאי בבהמ"ז דאין חיוב לאכול פת. י"ל מדלא קתני בברייתא מעין המאורע בעבודה כדקתני בברייתא דר' אושעיא בשבת דף כ"ה. וקתני סתם אומר מעין המאורע משמע בין בתפלה בין בברכת המזון: [כ] וכן הדין נמי אחר שהפסיק. בסי' קי"ד כתב ב"י ונראה דלמנהג אשכנז איירי שאינם מזכירין בימות החמה לא טל ולא מטר ע"ש. ותימה דאיפשטיטתי' מיניה ירושלמי באותה הלכה בטל והזכיר גשם מחזירין אותו. משמע דלמנהג ספרד קמיירי. ולזה נ"ל ע"כ דהירושלמי לענין הפסקה קאי א"כ וודאי קשה מאי חידש תו רבינו שאומר וכן הדין. ונראה דנוכל לפרש דהירושלמי קאי לענין שאלה. דאף למנהג ספרד שמזכירין על בימות החמה אם לא שאל טל ומטר לא יצא דתפלה היא כמ"ש רבינו פ' תפלת השחר סי' י"ד וכ"פ בש"ע סי' קי"ז ואי קאי אשאלה ה"א דלא קאי אהפסקה. לכן חידש רבינו ואומר וכן לענין הפסקה וא"כ הירושלמי קאי בין אהזכרה בין אשאלה: [ל] **ודאי** הזכיר וחוזר. הא לאחר שלשים יום ודאי לא אמר ואינו חוזר. כיון דמורגל שלשים יום שלא הזכיר. ומכאן קשה על שג"ה דפוס ווילמרסדורף דף ר"ו שהסכים עם הד"מ שבשמיני עצרת לומר צ' פעמים משיב הרוח ומוריד הגשם דאם ריחוק מהני קירוב לכ"ש אבל לנהוג בראשון של פסח צ' פעמים בדילוג אין נראה לו דמהני ע"ש. ולא אבין כיון דמדמה קרוב לרחוק א"כ אם בריחוק מוכח דמהני לענין הפסקה לאחר שלשים. ש"מ דאין לחלק בין עשיית מעשה לשב ואל תעשה אז נדע נמי דין זה בקרוב דהא בחד גוונא הוא. והרמ"א כתב דין זה לענין הפסקה וג"ל דהשל"ה חולק ארמ"א אדין זה נמי וסובר שהוא דעת עצמו. כמו שנרשם שם ואינו כן דהן הן דברי רבינו כאן ע"כ אין לזוז מדין זה וכל פעם שגי בג' פעמים: [מ] **ויהיו** אגודות אגודות. בפסח בהפסקה י"ל בלא"ה אם מקלתן יזכירו אין תפלתם כהוגן וצריך לחזור ולהתפלל אף רבינו לריך טעם זה בשמיני עצרת. דאף אם לא הזכיר הגשם. לפי מנהג ירושלמי שאמר בימות החמה מוריד הטל. ואם אמר על במקום גשם יצא. והא דלא חשו לאגודות בשאלה שמתחילין בערבית. משום דהתם א"א כי אף גם שמתחילין בשחרית לא פלטינן מזה. דלא אתו כולם לביהכ"נ משא"כ בי"ט זמן קהלה לכל היא ודלא כמ"א סי' קי"ז שדבריו אין להם שחר עמוד עליו: [נ] ה"ג סבור שהזכיר מבערב והוא הוי מדכיר: [ס] **לפי** שאין יכול להפסיק בין גאולה לתפלה. אבל אערבית אין מספיק טעם זה וצריך לשנויא קמא. דלא גרע מפסוקי יראו עינינו וקדיש שמפסיקינן בתפלת ערבית כמ"ג רבינו בפ"ק דברכות סימן ה'. ועוד שם בסי' א' בשם רב האי דבא"י לא איכפת להו למסמך גאולה לתפלת ערבית מכאן קשה על מ"א סי' קי"ד ס"ק ב' שיכריז ש"ץ בקול רם משיב הרוח בתוך התפלה. א"כ הדרא קושיא לדוכתא ויכריז בשחרית. גם בע"ז דוחק במה מחולק בעל המפה עם המחבר. ופשוט מדקאמר בירושלמי עד שיזכיר שליח צבור פי' שהמחבר הש"ץ מתמם שמכריז קודם תפלת מוסף בלחש וכן הוא במהרי"ל בהל' שמיני עלרת בשם ר' חננאל. ורמ"א סמך מנהגו על המרדכי דהש"ץ לאו דוקא אלא השמש מכריז שהוא ג"כ שליח צבור ואפשר טעות נפל בדפוס. וכל"ל במ"א שיכריז הש"ץ בקול רם משיב הרוח קודם התפלה: ה"ג קמון לגלותא כמו שמזכיר: [ע] **בין** בלחש בין בקול רם. ר"ל בין שמשמע מש"ץ שמכריז משיב הרוח קודם תפלה בלחש בין בתפלה שמתפלל בקול רם וב"ח סי' קי"ד סק"ג דחק בזה הרבה ע"ש ואיך עלה על דעתו שהש"ץ יאמר בלחש משיב הרוח ויאמינו הקהל: [פ] **והאי** טעמא קאי אהזכרה ולא אהפסקה כי בי"ט הכל באין. ובגין דלא צריכין לתרווייהו טעמי כי טעם האחרון אין מספיק אהפסקה אדרבה מטעם זה ה"ל להפסיק מבערב כדי שיצא המועד בטל. וטעם הראשון אין מספיק על ההזכרה כי בי"ט הכל באין לבהכ"נ: [צ] **הלכה** כר"י. האחרון מזכיר ובי"ט ראשון של פסח האחרון אין מזכיר. וה"ה בשאלה אינו שואל מיום ראשון של פסח ואילך. דליכא למימר שישאל אחר הפסח כר"י או כר"מ. דהא לענין הזכרה פוסק בי"ט ראשון של פסח ומה במקום שאיני שואל מזכיר במקום שאינו מזכיר אינו דין שיהיה מזכיר וכדפריך עולא. והא דלא פסיק רבינו להדיא כשם שמפסיקין בי"ט הראשון של פסח ההזכרה כמו כן פוסק מלשאול. י"ל דסמך אהך ק"ו כדפריש אך קשה דבש"ס פריך ר"י אהל"י. ומשני תרי תנאי אליבא דר"י. וא"כ תמוה מאד על מה הביא הרי"ף ורבינו הך מתני' עד מתי שואלין. הא לא קיים לן כחד מינייהו כיון דקיים לן הלכה כר"י דמתני' קמייתא וצ"ע: [ק] ה"ג עד מתי שואלין: [ר] ור' יוסי אומר כ"ה גירסת הרי"ף. ובש"ס ור"מ אומר וכן מוכח מפ' א' בתוספתא ע"ש: [ש] **ברוך** רוב ההודאות אל ההודאות. עיין פרש"י. והרמב"ם גרס ברוך אל רוב ההודאות. וכ"ה בש"ע: [ת] **אמר** ר"א הלכה כר"ג. תימה הלכתא למשיחא לא"ל. בשלמא על ר"א גופא ל"ק די"ל כמו שתירץ ר' חיים כהן דלא פריך הלכתא למשיחא. אלא בדבר עבירה דהוי מילתא דלא שכיחא כלל. כ"כ תוס' יומא דף י"ג. אבל ודאי על הרי"ף ורבינו קשה. ומה שתי' הר"ן בזה ע"ש בדוחק. ונראה דהך מילתא פסק ר"א לבני א"י אפי' לאחר החורבן כדאשכחן מילי טובא שהניחו לבני א"י כמו שנהגו בזמן בהמ"ק קיים. וא"ת בין להר"ן בין לדידי קשה הא לעיל דף ד' מפני תלמודא כאן בזמן שאין בהמ"ק קיים דליכא עולי רגלים מזכיר ומשאיל מיום טוב האחרון. כאן בזמן שבהמ"ק קיים דאיכא עולי רגלים בהא אמר ר"א הלכה כר"ג ואין מתחילין להזכיר או לשאול עד ז' מרחשון אלמא הך דר"א איירי בזמן שבהמ"ק קיים. י"ל הך סוגיא אזלי לתרך מילתא דר' יוחנן דאמר התחיל להזכיר מתחיל לשאול ע"ש. אבל מסדר תלמודא לא ס"ל כהך דר"י דהא תניא חנניא בגולה מתחילין לשאול ס' מתקופה ושמואל פסק כחנניא. ואילו לענין הזכרה לא מצינו דיש חילוק בין בני א"י בין בני גולה דא"כ ה"ל לש"ס לסמיד הך בברייתא דחנניא אמתני' קמייתא לענין הזכרה ש"מ דלענין הזכרה ספקסה קיי"ל כר"י פסק מלשאול פסק מלהזכיר. אבל לענין התחלה לא קיי"ל כוותי' ובהכי ניחא תרתי דר"י ל"ל אלא ר"י קמייתא סיינו לדידן דפסקינן כוותיה אבל לאידך דר"י לא קיי"ל כוותיה והלכה כר"י דמתחילין להזכיר בי"ט האחרון של סוכות ולשאול לבני א"י בז' מרחשון הלכה כר"ג. ולבני גולה הלכה כחנניא ס' בתקופה מתחילין. ועוד ראיה דאיבעיא התם ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן והך איבעיא לא שייך אלא לבני גולה דבני א"י לית להו תרי יומי. ש"מ דלענין הזכרה מתחילין בשמיני עצרת ולענין שאלה הלכתא כחנניא ושמואל גופא הכי ס"ל. דפסק לענין שאלה כחנניא. ובהזכרה מתחיל במוספין: [א] ה"ג ובגולה עד ששים

פסח הלכתא יום ששים כלאחר ששים. כתב רבינו אבי העזרי ז"ל [ב] דבירושלמי איתא דהנך ששים יום מנין להו מעת לעת אחר נפילת התקופה. פעמים מתחילין ביום פעמים מתחילין בלילה. ולא נהגו כן. ותמה אני למה אנו נוהגין כבני גולה בזה. נהי דהש"ס שלנו בבלי מ"מ אדבר התלוי בארץ אם בבל היתה מצולת מים ולא היו צריכות למים כל הארצות צריכין למים במרחשון למה כאחר השאלה עד ששים לתקופה. והדבר ידוע אם לא היה מטר יורד עד ששים לתקופה [ג] היה הזרע אבד ולמה לא נעשה כמשנתנו. ובפרובינצא ראיתי שהיו שואלין את הגשמים במרחשון [ד] וישר מאד בעיני:

ה מתני' הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין. אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה: גמ' מאן יחידים אמר רב הונא רבנן. ואמר רב הונא יחידים מתענין ג' תעניות שני וחמישי ושני. תניא נמי הכי היחידים מתענין שלשה תעניות שני וחמישי ושני. ומפסיקין בראשי חדשים [דף י ע"ב] ובימים טובים הכתובים במגילת תענית [ה] והאידנא דבטלה מגילת תענית אין מפסיקין אלא בחנוכה ובפורים [ו] ודוקא היחידים אבל צבור לא כדתנן (לקמן דף טו:) אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין. ת"ר לא יאמר אדם תלמיד אני ואיני ראוי לכך אלא כל התלמידים ראוין לכך. ואיזהו יחיד ואיזהו תלמיד. יחיד כל שראוי למנותו פרנס על הצבור. תלמיד כל ששואלין אותו [ז] דבר הלכה בהש"ס ואומרו ואפי' במסכת כלה. תנו רבנן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה [ח] והתלמידים אין עושין את עצמן יחידים דברי ר' מאיר ור' יוסי אומר עושה וזכור לטוב שאינו שבח לו אלא צער הוא לו. תניא אידך לא כל הרוצה לעשות את עצמו יחיד עושה [ט] ותלמידים עושין עצמן יחידים דברי ר' שמעון בן אלעזר. רבן שמעון בן גמליאל אומר דבר של שבח אינו עושה ושל צער עושה: ו ת"ר הרי שהיה מתענה על החולה ונתרפא באו על הצער ועברה הרי זה מתענה ומשלים. הקשה הראב"ד ז"ל מאי שנא מתענית גשמים (לקמן דף יט.) שמפסיקין ביום אם ירדו להם גשמים קודם חצות. ותירץ דשאני תענית גשמים דכיון שירדו להם גשמים כל צורכן שוב אין להן צורך בזה הפעם אבל צרה אחרת כל שעה צריך רחמים שלא תחזור. ואינו טעם מספיק [י] דבגשמים נמי אפילו לא ירד להן כל צרכן אוכלין ושותין ושמחים ואומרים הלל לפי שנתקבלה תפלתם ובוטחים בבורא שירדו להם כל הצורך. וזה שייך לומר אף בשאר צרות [כ] אלא נ"ל לחלק בין צבור ליחיד דלצבור צריכין להלל ולהודות מתוך שמחה ובכרס מלאה אבל יחיד משלים תעניתו [ל] וכן משמע מתוך הרמב"ם ז"ל (פ"א מהל' תענית הל' טז) שכתב גבי צבור שהיו מתענים וירדו גשמים קודם חצות שמפסיקין. וכן אם מתענין על צרה ועברה ועל ד"א ובטל. אם קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו. אלמא לא מפליג בצבור בין גשמים ובין צרות. א"כ צריך לחלק בין צבור ובין יחיד הרי זה משלים כל התעניות שקיבל עליו. ונראה דה"ה נמי אם מת החולה דכיון שקבל עליו תעניות סתם ולא התנה דעתו היה אקבלה זו מתוך שקיבל עליו תעניות הללו תהיה מקובל תפלתו שיתפלל על החולה ועל הצרה. והאי דנקט ונתרפא משום דבדבר זה יש חילוק בין צבור ליחיד: ז ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים כל התעניות [מ] שקיבלו עליהן במקומו. דנותנין עליו חומרי מקום שילא משם כיון דדעתו לחזור. וממקום שאין מתענין למקום שמתענין מתענה עמהם. שכח ואכל ושתה לא יתראה בפניהן ולא ינהוג עידונין בעצמו:

ח [דף יא ע"א] אמר רב יהודה אמר רב כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה. שנאמר (איוב ה) ברעב פדך ממות פדך מרעב מיבעי ליה. אלא מתוך שהרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה. אמר ר"ל [נ] אסור לאדם שישמש מטתו בשני רעבון. שנאמר (בראשית מא) וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב. תנא חשוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון: ת"ר בזמן שהצבור שרוין בצער יחיד הפורש מהם שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידיהם על ראשו ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור. תניא אידך בזמן שהצבור שרויין בצער אל יאמר [ס] אלך ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי. ואם עושה כן עליו הכתוב אומר (ישעיה כב) והנה ששון ושמחה הרוג בקר [ע] ושחוט צאן וגו' מה כתיב בתריה ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון [ד]זו מדה בינונית מדת רשעים מה אומר (שם נו) אתיו אקחה יין [פ] ונסבאה שכר וגו' מה כתיב בתריה הצדיק אבד ואין איש שם על לב וגו'. וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור. שכן מצינו במשה רבינו עליו השלום שציער עצמו עם הצבור שנאמר (שמות יז) וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה וכי לא היה לו למשה כר או כסת לישב עליו אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה [צ] בצער שמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו וקורות ביתו של אדם מעידין עליו שנאמר (חבקוק ב) כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה: ט [דף יא ע"ב] אמר ר' אבא [ה]אין תענית צבור בבבל אלא ט' באב בלבד*. פירש ר' אבי"ה לפי שאין שם נשיא דגרסינן בירושלמי בפ' שני דמגילתין (הל' א) ר' חלבו אמר לרבי יודן נשיא פוק עמן [ק] ולצרך עבר [ר] אמר ר' יוסי הדא דתימא אלו תעניות דאנן עבדין ליתנא תעניתא [ש] דלית נשיאה עמנא והלכתא כשמואל דרבנן דבי רב אשי סברי כשמואל לקמן בשמעתין (דף יב:) וכתב רבינו אבי"ה דיחיד שקיבל עליו תענית סתם לא חיישינן שמא תענית צבור קיבל עליו [ת] כיון דאין תענית צבור בבבל. והביא ראיה שכן הצבור כשמקבלין עליהן תענית שני וחמישי ושני ומברכין למי שמתענה אומרין תענית סתם [א] ואינם אומרים תענית יחיד: י אמר זעירי אמר רב הונא יחיד שקיבל עליו תענית אפי' אכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלת תענית. כך הגירסא בספרים שלנו והכין פירושא. אפילו אכל ושתה כל הלילה למחר בכרס מלאה מתפלל תפלת תענית. לאו דוקא למחר [ב] אלא אפילו בלילה נמי כדאמר בפרק במה מדליקין (דף כד.) גבי תעניות ומעמדות שמתפלל ערבית שחרית ומנחה עננו. וגם הביא רש"י תוספתא אחרת יש אוכל ושותה כל הלילה ומתפלל תפלת תענית ויש שרוי בתעניתו כל הלילה ואינו מתפלל תפלת תענית [ג] כאן בכניסתו כאן ביציאתו והאי דנקט למחר [ד] אגב סיפא. אי נמי רבותא היא טפי למחר אע"פ דאכל ושתה כל הלילה ובטנו מלאה. לן בתעניתו שנמלך ולא אכל בלילה [ה] והתענה כל היום [ו] למחרת אינו מתפלל כיון שלא קיבל עליו להתענות כל אותו היום: יא [ז] ר"ח ז"ל גורס יחיד שקיבל עליו תענית שני ימים זה אחר זה [ח] קיבל עליו במנחה להתענות שני ימים זה אחר זה ולא רצופין אלא שיאכל בלילה בינתים אפי' אכל ושתה כל הלילה בינתים [ט] למחר מתפלל תפלת תענית דמקרי ספיר קבלה מי שקיבל שני תעניות ביחד אע"פ שאכל ושתה בינתים וה"ה אם קיבל עליו כמה תעניות ביחד רצופין זה אחר זה דסגי בקבלה אחת [י] ואיכא לספוקי אם קבל עליו בשעת המנחה תענית שני וחמישי אי סגי בקבלה אחת כיון שאינם רצופין: יב אמר רב יוסף מאי קא סבר רב הונא אי סבר אין מתענין לשעות כגון שקיבל עליו בזמן המנחה להתענות עד חצי היום ושוב נמלך והתענה עד הערב לא שמיה תענית ואינו מתפלל עננו וכן אם קיבל עליו תענית יום אחד לא יצא ידי חובתו בתענית זה [כ] א"כ אין זה קבלת תענית ומותר לאכול [ל] ומילתא דרב הונא הויא בתענית שעות שלא קיבל עליו אלא יום א' ושוב נמלך והתענה גם יום שני הלכך אין מתפלל עננו ביום שני [מ] אבל יום ראשון ודאי תענית הוי שהרי התענה יום שקיבל עליו או דילמא לעולם קא סבר מתענין לשעות ואם קיבל עליו תענית יום א' יוצא ידי חובתו וגם אסור לאכול

*ובכעס עשר בתמוז וצום גדליה וכיוצא בהן ויחיד שקיבל עליו תענית סתם מותר ברחיצה וכן הוא המנהג שרוחצין באלו התעניות. מא"ז:

הגהות הב"ח א דבר התלוי בארץ למה ננהוג כמותם אם בבבל היתה מצולת מים ולא היתה צריכה למים כל הארצות צריכין למים במרחשון ולמה: ב ונתרפא או על הצרה ועברה: ג א"כ צריך לחלק בין צבור ובין יחיד דביחיד קאמר הרי זה משלים כו' דעתו היה בקבלה זו דמתוך שקיבל: ד זו מדה בינונית אבל מדת רשעים מה הוא אומר: ה אמר ר' אבא אמר, שמואל אין תענית: ו זה אחר זה פירוש קיבל:

קרבן נתנאל

ששים יום: [ב] דבירושלמי בקשתיו ולא מצאתי: [ג] היה הזרע אבד. לשון רבינו בתשובה שהעופות והעכברים יאכלהו: [ד] וישר מאד בעיני. מ"מ בכל מדינות הללו לא נהיגין כוותיה. ולא עוד אם שאל אדם עד ס' בתקופה מחזירין אותו: [ה] והאידנא דבטלה כו'. סי' ז' בפ"ק דר"ה: [ו] ודוקא היחידים אבל צבור לא. לא כתבה הרי"ף ורבינו אלא מפני תענית צבור שבא"י שיש להם נשיא דאלו בבבל אין תענית צבור לדחות ר"ח ואינך. ריטב"א: [ז] ה"ג דבר הלכה בכל מקום ואפילו במס' כלה. שהיא קלה מ"מ כיון שיודע בכ"מ במס' זו ראוי למנותו על הצבור באתריה. יחיד כל ששואלין אותו בכל הש"ס ויודע ממנין אותו על הצבור ריש מתיבתא ועיין סוף אלו קשרים סי' ג': [ח] והתלמידים אין עושין. כ"ה גי' הטור. ור' יוסי לא פליג אלא אהתלמידים וכ"ה ברמזים. אבל גי' הרי"ף והתלמידים עושין וכצ"ל: [ט] ה"ג והתלמידים עושין: [י] דבגשמים נמי אפילו לא ירד להן כל צרכן. וא"ת והא קתני לקמן דף כ"ה ע"ב עד מתי יהיו גשמים יורדין והצבור פוסקין מתעניתם ופליגי תנאים עד מתי ודאי שרוב גשמים ירדו. וי"ל דהתם קאי על פרק הראשון דקתני עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עוד כו' וכן פרש"י אבל בירדו גשמים קודם חצות שאוכלין ושותין ואומרים הלל הגדול לא קבעו חכמים שיעור זה. אלא אפילו לא ירדו כל צרכן: [כ] אלא נראה לי לחלק כו' דלצבור צריכין להלל ולהודות מתוך שמחה. ויש לדקדק לפי טעם זה הא דפריך לקמן דף כ"ה ניתא הלל מעיקרא אביי ורבא דאמרי תרווייהו לפי שאין אומרים הלל אלא בנפש שבעה. לפי ס"ד דלא ידע מהאי טעמא עדיפא הל"ל מאי שנא יחיד מתענה ומשלים ומ"ש צבור אם ירדו גשמים אין משלימין וצ"ע: [ל] וכן משמע מתוך הרמב"ם שכתב. בפ"א מהל' תענית דין ט"ו. וביחיד אם התענה על צרה ועברה הרי זה משלים תעניתו דין ט"ו. והא דכתב רבינו משמע מתוך דברי רמב"ם. שלא כתב החילוק בפי' משום דיש לומר דמחלק בין יחיד לצבור ולא מטעמיה. אלא כמו שכתב דמשום טרחא דצבורא הקילו א"כ ה"ה בצבור לב ב"ד מתנה עליהן בכך. אבל יחיד דברים שבלב אינן דברים. ונפקא מיניה בצבור אם מת החולה. להנך טעמי בצבור לא ישלימו. אבל לטעם רבינו אף בצבור ישלימו: [מ] שקבלו עליהן במקומו. אע"ג דהוא לא קיבל עליו התענית כיון דדעתו לחזור נותנין עליו חומרי מקום שהלך משם שצריך לקיים גזרת וקבלת הצבור. ואצ"ל אם קיבל עליו בפירוש התעניות שגזרו הצבור דבכה"ג אפילו אין דעתו לחזור לא יחל דברו וכמ"ש התוס' נמצא דהך בבא דריפא איירי בין שקיבל עליו בפירוש או לא קיבל עליו התעניות. ובבא דסיפא לא איירי אלא בחדא גוונא. שלא קיבל עם הצבור ומ"מ יתענה משום מחלוקת או לצער בצרת הצבור. ועלה קתני שכח ואכל. אבל אם קיבל עליו עמהם התענית. אם שכח ואכל צריך לגמור תעניתו וצריך למיתב תענית לתעניתו: [נ] אסור לאדם שישמש מטתו בשני רעבון. וא"ת לוי שיוכבד נולדה בין החומות. וע"כ בשני רעבון שימש וי"ל דלכ"ע לא אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות כו'. תוספות ותמוה דהא אמר ר"ל אסור לאדם. ויש ליישב דודאי לכ"ע אסור. אלא דומיא דלוי ויוסף שלא קיימו פריה ורביה עדיין להם מותר מדינא אך יוסף נהג בחסידות והר"ן תי' לנכון קושי' תוס' ע"ש: [ס] ה"ג אל יאמר אדם אלך ואוכל: [ע] ה"ג ושחוט צאן וגו'. מה כתיב בתרי': [פ] ה"ג ונסבאה שכר וגו' מה כתיב בתרי': [צ] ה"ג אף אני אהיה עמהם בצער: [ק] ה"ג לר' יודן נשיאה פוק עמן ולצרך עבר. כלומר דלצער הנשיא יעבור הגזירה ובפ"י גרס ולצרך עבד. והיא היא שלצערו יעשה רושם: [ר] ה"ג אמר רב יוסא הדא אמרה אלין תענייתא דאיגון עבדין: [ש] דלית נשיאה עמנא. ואין יכולים לקיים הקרא יצא חתן מחדרו זהו נשיא כמו כן איננו מחויבים לקיים הקרא דיואל קדשו צום קראו עצרה ודרשינן לקמן דף י"ב מה עצרת אסור במלאכה אף צום אסור במלאכה כמו יום הכפורים וה"ה בשאר חמשה עינויים כהומר תענית יו"כ. אבל כ"ד ברכות מתפללים אף בבבל דעל זה לא צום הנביא. ובר"ן שילהי פרקין כתב הטעם כיון דלית נשיא שיש בכחו לגזור על כל ישראל תענית הוי כתענית יחיד. וע"פ דרכו ערך לתרץ על מה שמתפללין בגולה כ"ד ברכות ולדברי רבינו ניחא וע"ש הכל באריכות: [ת] כיון דאין תענית צבור בבבל. ונראה לי להביא ראיה לדבריו מהא דאמרינן בנדרים דף י"ח סתם חרמים ביהודה מותר. כיון דרגילי שם כהנים אם אמר חרם סתם כוון לחרם כהנים ולא לחרם של שמים כ"פ הרמב"ם פ' שני מהל' נדרים וכן כל כיוצא בזה שאין הולכין בנדרים אלא אחר לשון בני אדם:

[א] ואינם אומרים תענית יחיד. דלא כש"ע סי' תקס"ח שכתב ומ"מ לכתחלה טוב לומר בשעת קבלת תענית הריני בתענית יחיד למחר. וכן כתב רבינו לקמן סי' י"ג ושמואל אמר בתפלת מנחה פר"ח יאמר בתפלת מנחה מחר אהיה בתענית וא"צ לומר בתענית יחיד. וכן הוא ברמזים. ומ"ש הטור בסי' תקס"ג פי' ר"ח שיאמר בש"ת הריני בתענית יחיד שיגרת לשון משום דקאי נמי אדרב והש"ע לקח הדין מהמרדכי עי' בב"י משם אין ראיה שכתב כן אליבא דרב דהוא סובר יש תענית צבור בבבל ועלה קמפרש רב שילא היכי ליעבד. יאמר הריני בתענית יחיד. אבל אנו דקיי"ל כשמואל אין תענית צבור בבבל. לית דין צריך בשם לקבל עליו תענית יחיד. כמו שהביא רבינו ראיה מתענית של בה"ב שאין מזכירין אפילו לכתחלה תענית יחיד גם ראיה שהבאתי מנדרים כדפרשתי. אך בתוס' דף י"ב ד"ה כל תענית איתא שצ"ל אהיה בתענית יחיד. ובב"י לא הזכיר מאומה מדברי תוס' ובאמת אין ראיה משם כי תוס' פי' אין תענית צבור בבבל שהיה להם הרבה גשמים. משמע הא שאר ארצות יש להם תענית צבור. אבל לפי מה שפירש רבינו והאבי"ה מפני שאין להם נשיא א"כ ה"ה שאר ארצות ולפ"ז אין לספק שמא תענית צבור קיבל עליו. ע"כ א"צ לכתחלה לומר אהא בתענית יחיד: [ב] אלא אפי' בלילה נמי דלא כהרז"ה: [ג] כאן בכניסתו כאן ביציאתו. וניחא להו לפרש בכניסתו היינו בכניסת התענית שהוא תפלת הערב ועיין בפ' במה מדליקין סי' י"ד ובמ"ש שם: [ד] אגב סיפא. דהיאך יאמר ביום צום התענית הזה בערבית והרי לא התענה באותו זמן כל עיקר ע"י קבלה כמו שפרש"י שהיה בדעתו לאכול עד שעבר מקצת הלילה שעה אחת או שתי שעות ואח"כ נמלך ולן בתעניתו. ולכך תני בסיפא לרבותא אפי' למחר לאחר שקיבל תענית מ"מ אין מתפלל עננו כיון דלא קיבל עליו מאתמול בשעת מנחה: [ה] והתענה כל היום. כמ"ש רבינו בסמוך סי' י"ב דבלא"ה לא הוי אפי' תענית שעה: [ו] ה"ג למחרת אינו מתפלל תפלת תענית כיון: [ז] ר"ח גורס יחיד שקיבל. ולפי גרסתו מתורץ קושית תוס' אמאי נקט יחיד הלא בצבור נמי אמרינן אוכלין משחשיכה. דבתענית צבור לא תמצא שני ימים זה אחר זה. ואם תקשי לך לפ"ז אין מקום לספוקי אם קיבל עליו בשעת מנחה תענית שני וחמישי אי סגי בקבלה אחת דא"כ אפילו בתענית צבור דהא סגי' בקבלה אחת כגון בתענית שני וחמישי של גשמים אפילו שאינם רצופים. וי"ל דת"צ כי האי לא צריך קבלה ותענית שני וחמישי דבתר מועדא לאו ת"צ הוא דהא כל יחיד צריך לקבלו על עצמו. ולשיטת הר"ן שכתבתי לעיל סי' ע' דסבר כיון דלית נשיא כל יחיד צריך לקבל על עצמו התענית א"כ הוי יחידים והיינו דברי רב הונא: [ח] ה"ג פירש קיבל עליו במנחה: [ט] למחר מתפלל תפלת תענית. ומסיים הרי"ף לן בתעניתו כלומר אם לא קיבל עליו התענית אלא יום אחד בלבד והתענה אותו יום ובלילה נמלך ולן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלת תענית שהרי לא קבלו עליו מבע"י. ע"כ. ורבינו השמיע בבא זו שסובר ולן בתעניתו והתענה כל יום המחרת. וכבר כתב רבינו דין זה לגי' רש"י. אבל הב"ח בסי' תקס"ב ס"ק ג' תפ' דעת הרי"ף שלא לן בתעניתו כ"א הלילה לחוד ואח"כ אכל אינו מתפלל תפלת תענית משום דלא קיבל עליו מבע"י. הא אם קיבל עליו מבע"י אע"ג שאוכל אחר הלילה הוי תענית שעה. ומפ' התם דרב הונא פליג אדרב חסדא דאמר תענית שעה לא הוי אלא אם לא טעם כלום כל היום ע"ש באריכות ודבריו דמוקים חדא הא רב חסדא קאי אדרב הונא דקאמר הא דאמרת כו'. ועוד מאי פריך מדר' יוחנן. ר' יוחנן ס"ל כדרב הונא אלא שהרי"ף סובר דתענית שעה לא הוי אלא שמתענה כל היום כדרב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו תענית. אפילו תענית שעה והא דלא הזכיר תענית שעה. זה למדין מדאמר שלא קיבל עליו מבע"י. הא קיבל עליו מבע"י תענית לילה הוי תענית שעה: [י] ואיבא לספוקי. ומילתא דמבעי ליה פשיטא ליה להרב מרדכי שכתב ז"ל דכ"ע מודים דאם קבלו קודם תפלת מנחה ש"ד וכ"ש קודם לכן וכן נהגו לברך בשבת מקבלי תענית בה"ב ושוב א"צ לקבל ע"כ. וכן משמע מלשון ראבי"ה שהביאו רבינו לעיל סי' ע' שכן הצבור כשמקבלין עליהם תענית בה"ב כו': [כ] א"כ אין זה קבלת תענית ומותר לאכול. היינו אם אמר הריני בתענית דזה לא הוי תענית. אבל אם אמר יום מחר עלי שלא לאכול כיון שהוציא בלשון נדר אסור לאכול כן מבואר בש"ע: [ל] ה"ג ומילתא דרב הונא הוי כתענית שעות: [מ] אבל יום ראשון ודאי תענית הוי. דלא תימא דיום ראשון נמי כמו תענית שעה הוא דהא אכל ושתה כל הלילה

אלא דלא מיקרי תענית לענין עננו . ורש"י פי' במס' ע"ז (דף לד:) מתענין לשעות כגון שקיבל עליו תענית משש שעות ולמעלה אך לא טעם חצי היום הראשון אלא שלא נתכוין לשם תענית [ג] וצ"ל שקיבל עליו מאתמול מזמן המנחה . והרמב"ן ז"ל כתב דאפי' לא קיבל עליו מזמן המנחה כיון שקיבל עליו תענית קודם שעות התענית ותימה מאי שנא מתענית יום שצריך לקבל עליו בזמן המנחה ואם קיבל עליו בלילה לא הוי תענית . וי"ל דהתם הוא מחויב תענית יום שלם הלכך צריך קבלה קודם שיתחיל התענית . ולפי זה מי שלא היה בדעתו להתענות ובלילה נמלך וקיבל עליו תענית הוי תענית דלא גרע מקיבל עליו תענית משש שעות ולמעלה [ס] ואי אפשר לומר כן מדקאמר ליה אביי לעולם מתענין לשעות וכו' ושאני הכא [ע] דלא קבליה עילויה [פ] ואמאי והא קבליה עליה בליליא והוא לא מחויב תענית יום שלם [צ] הלכך נ"ל דכל תענית צריך קבלה בתפלת המנחה [ק] אמר אביי לעולם קסבר מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית ושאני הכא [ר] דלא קבליה עילויה . אמר רב חסדא [דף יב ע"א] הא דאמרת מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום כל אותו היום א"ל אביי הא תעניתא מעלייתא הוא . לא צריכא דקא מימלך אימלוכי לפירוש קמא כשהגיע חצי היום נמלך והשלים תעניתו עד הערב [ש] ולאידך פירושא קבל עליו להתענות משש שעות ולמעלה ונמלך ולא אכל שם שעות הראשונות . רב חסדא לטעמיה דאמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו החמה לא שמיה תענית . הלכך לא מיקרי תענית שעות אם לא שיהיה שרוי כל היום בתענית בלא טעימה כלום . ועיקר הך מילתא דרב חסדא במקבל עליו תענית סתם שצריך להתענות עד שקיעת החמה דהיינו צאת הכוכבים . ואע"ג דאמרינן בפסחים פ' מי שהיה טמא (דף צד.) דמשקיעת החמה עד צאת הככבים ה' מילין [ת] פר"ת היינו מתחילת שקיעת החמה כשהחמה מתחלת ליכנס בעביו של רקיע אבל שקיעת החמה היינו סוף שקיעה והוא זמן צאת הכוכבים . ופריך מאנשי משמר שהיו מתענין ולא משלימין וכן מבני סנאה בן בנימן אלמא שם תענית עילויה . ומשני לצעורי נפשיה הוא דעבדי ולא היה שם תענית עליו . והו פריך מר' יוחנן דאמר אהא בתענית עד שאבוא בביתי דאיכא תרתי חדא שלא קיבל עליו מבערב ועוד שלא השלים תעניתו עד הערב וסלקא שמעתתא דלא מיקרי תענית אם לא שקיבל עליו מבערב וגם שיתענה עד הערב . *והרמב"ם ז"ל (פ"א מה' תענית הל' י"ג) כתב [א] אם אכל ושתה ואחר כך התחיל להתענות שאר היום הרי זו תענית שעות ובירושלמי משמע כדבריו דגר' בירושלמי דנדרים פרק קונם יין (הל' א') מילתיה דר' יוחנן אמרה מתענה לשעות . דא"ר יוחנן הריני בתענית עד דניחסל פירקין . ממילתיה דרבי יונה הוה מתענין לשעות . דרבי יונה הוה בצור ושמע דדמיך בריה דר' יוסי אע"ג דאכל גבני ושתא מיא אסקי' צום ההוא יומא . מילתיה דרב אמר מתענין לשעות . דאמר רב לוה אדם תעניתו ופורע [ב] פי' דגם יום זה שהתחיל להתענות מיקרי תענית *ואין צריך לפרוע שהרי יום שלם קבל עליו . ורבי אבי העזרי נדחק מאד להשוות יחד הירושלמי והבבלי . ופירש על שיטת הרמב"ם ז"ל ולא נראה בעיני אך נראה שהירושלמי חולק על הבבלי [ג] א"כ נוכל לומר דלא פליג דהא דקאמר ר' יוחנן ור' יונה דמתענין

הגה"ה

*וי"ז בתמוז וצום גדליה ועשרה בטבת או יחיד המקבל על עצמו תענית בפירוש שאומר הריני בתענית למחר צריך להתענות עד שיראה כוכבים או שתזרח הלבנה בכח אבל י' ימי תשובה שאין רגילות לקבלם בתפלה וכן בתענית חלום אין צריך להמתין עד שקיעת החמה אלא מיד בצאתו מבית הכנסת ערבית מותר לאכול ואפ"ה מתפלל תפלת תענית · מא"ז :

לשעות לאו לענין תפלת תענית קאמר [ד] אלא לענין זה שצריך לקיים נדרו . ולא תימא דלא מיקרי נדר כיון שלא קיבל עליו להתענות יום שלם קמ"ל דמיקרי שפיר נדר וצריך לקיים דברו אבל לענין עננו לא מיקרי תענית אם לא שהתענה היום שלם . והא דקאמר רב סבר מתענין לשעות מדקאמר לוה אדם תעניתו ופורע ה"ק אע"פ שקיבל עליו תענית יכול ללות עליו תעניתו ומיקרי שפיר תענית מה שהתענה מקצת היום לענין זה דלא מיקרי מבטל נדרו במה שאכל היום : יג אמר שמואל כל תענית שלא קבלו עליו מבעוד יום לא שמיה תענית . בתוס' עבודה זרה (דף לד.) כתב ה"ר יהודה בשם ר"ת ז"ל אם בדעתו להתענות מאתמול ולא קבל עליו במנחה אך בלבו היה להתענות מאתמול אלא שלא הוציאו מפיו מיקרי שפיר תענית דהוי בכלל נדיב לב כדאמר בפ' ג' דשבועות (דף כו:) דאם גמר בלבו אע"פ שלא הוציאו בשפתיו מועיל . ואף ע"ג דקאמר התם דלענין שבועה לא מהני גמר עד שמוציא בשפתיו דכתיב לבטא בשפתים מסתברא דכל עניני נדר ילפינן מהדדי דהא גבי צדקה דרשינן מוצא שפתיך תשמור ומועיל גמר בלבו וה"ה גבי תענית והא דבעיא קבלה בתפלת המנחה לכתחלה הוא דבעיא הכי [ה] ולישנא דהגמרא לא משמע הכי מדקאמר כל תענית שלא קבלו עליו מבעוד יום לא שמיה תענית משמע שאין שם תענית עליו כלל להתפלל עננו ולצאת ידי נדרו [ו] ונ"ל דראיית ר"ת לא היתה אלא למי שהרהר קבלת תענית בלבו בתפלת מנחה ולא הוציאו . מדהביא ראיה מנדיב לב ומצדקה דמחשבת הלב הוי כאילו הוציאו בפיו [ז] אבל לא עדיף הרהור שיוצא כל היום יותר מהוצאת פיו [ח] ואם הרהר [ט] בשעת תפלה לענין זה ראייתו טובה ונכוחה וקרינא ביה שפיר קבלה עליו . אימתי מקבלה [י] אמר רב במנחה כשיגיע זמן המנחה יאמר הריני בתענית יחיד למחר ושמואל אמר בתפלת המנחה פר"ח יאמר בתפלת המנחה מחר אהיה בתענית יהי רצון שתהא תפלתי ביום תעניתי מקובלת ובשאלתות דרב אחאי פרשת ויחל מפ' שיתפלל עננו בתפלת המנחה *[כ] ולא משמע הכי דרב [ל] לא קאמר שיתפלל עננו בתפלתו וכן לשמואל בתפלת המנחה . ועוד דבפ' במה מדליקין (דף כד.) לא קאמר דמתפלל עננו אלא ערבית שחרית ומנחה . והלכתא כשמואל משום דא"ר יוסף כוותיה דשמואל מסתברא [מ] והראב"ד ז"ל כתב [הרב פוסק] כשמואל משום דקאמר רב יוסף כוותיה מסתברא ולא מחוור דלא פסיק הלכתא אלא מסתברא אמר ודקדק מן הברייתא מאי לאו ייסרו עצמו בצלו · וכיון דתניא בהדיא דלא כרב יוסף מדחי סברא דיליה וקיימא שמעתתא בין רב ושמואל וקיימא לן הלכתא כרב באיסורי כן נראה לי וכן עמא דבר ולכ"ע הסכמת ציבור להתענות א"צ קבלה לא במנחה ולא בתפלה אלא שליח צבור מכריז והתענית מקובל ומתפללין תפלת תענית ואיתא להא מילתא (בירושל') [לקמן דף כד:] דר' יהודה נשיאה גזר תעניתא א"ל ריש לקיש לר' יוחנן והא לא קבילנא א"ל אדבי ריש גלותא סמכינן ע"כ דברי הראב"ד ז"ל : יד **תנו** רבנן עד אימתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי ר' ר' *) אלעזר אומר עד קרות הגבר [נ] וקיימא לן כרבי אמר רבא לא שנו

הגה"ה

*וכדבריו נראה לרבי' אבי"ה ורבינו שירליאו"ן היה אומר במנחה בשומע תפלה עננו ה' עננו ביום צום תעניתי כי למחר אשב בתעניתא ואם קבלה קודם שפיר דמי דשמואל לא פליג אבל רב לית ליה ההוא דשמואל ויחיד שקיבל תענית שני וחמישי של כל השנה כולה ופגעו בו ראש חדש וי"ט ידחה נדרו מפניהם ומי שנדר להתענות שלשים יום רצופין ופוגעין לו בשבת וי"ט כיצד אומר לו אם היית זוכר בשעת נדרך ומעלה על לבך שיש שבת באמצע כלום היית נודר ואם אמר לאו מתירין אותו ובטל לגמרי הנדר דנדר שבטלה מקצתה בטלה כולה. מא"ז :

*) [לפנינו סגי' ר' אליעזר בר שמעון]

קרבן נתנאל

ע"ז קאמר שהרי התענה יום שקיבל עליו . ר"ל אע"ג דאכל ושתה כל הלילה מ"מ קיבל עליו התענית במנחה : [נ] וצ"ל שקבל עליו מאתמול. כ"כ תוס' שם באריכות : [ס] ואי אפשר לומר כן מדקאמר . עיין ת"א סי' תקס"ב ס"ק פ"ו . ולכאורה אין הבנה לדבריו וביאור דבריו כך הוא במה שכתב אכל אם התחיל להתענות לשם טובה . ר"ל כיון דלא אכל בלילה כוונתו היה להתענות בפעם אחת ע"י צירוף יום ולילה או שני ימים ושני לילות . ולא להיות תענית שעה . וכיון שהתחיל להתענות לשם טובה לפי מחשבתו למפרע והקבלה היתה אח"כ לא הוי קבלה כלל . דהא לתענית שעה לא כיון ולתענית טובה לא נחשב כיון דהקבלה לא היה טרם שהתחיל להתענות ורבינו שהקשה על הרמב"ן שגירסתו היה שאני הכא דלא קיבל עליו מעיקרא הו"ל לשנוי שאני הכא דלא קיבל עליו ור"ל תענית שעה לא קיבל עליו . וכבר כתבתי שגי' הרמב"ן היה כך ולק"מ : [ע] ה"ג דלא קיבל עליו מעיקרא : [פ] ואמאי הא קיבל עלויה בלילה . ונראה שגי' הרמב"ן שאני הכא דלא קיבל עליה : [צ] הלכך נ"ל דכל תענית צריך קבלה בתפלת מנחה . והב"ח סי' תקס"ב ס"ק ב' רוצה לפ' דברי רבינו היינו להתפלל עננו . אבל במחויב תענית יום שלם אפשר דיצא ידי נדרו אפילו לא קיבל עליו מבע"י . והסיא דשמואל דכל תענית שלא קבלו עליו מבע"י לא שמיה תענית להתפלל עננו דוקא עכ"ל . ודבריו תמוהים דא"כ עלה מקיים [ואי] יתיב מאי אמר רבה בר שילא דמיא לתפוחא דמליא זיקא הא יצא ידי נדרו בתענית זה. ועוד שלא הרמב"ן [דמיקל] אפילו בשלא קיבל התענית משעת מנחה להתפלל עננו מ"מ אם הוא מחויב תענית שלם אינו יוצא בתענית זה אף כי רבינו דמחמיר דלא הוי תענית שעה אם לא שקיבל בשעת מנחה . פשיטא דלא יצא בתענית זה אם הוא מחויב תענית שלם : [ק] אמר אביי לעולם קסבר מתענין לשעות והמתענה לשעות מתפלל עננו . בסימן תקס"ב ס"ה פסק המחבר כל תענית שלא קיבל עליו היחיד מבע"י אינו תענית להתפלל עננו או לצאת ידי נדרו ובהג"ה וי"א שמתפלל עננו . ולקח זה בהיקש מדברי ת"ה שכ"כ בתענית יחיד שקיבל מבע"י אלא שלא השלים דמתפלל עננו כן כתב בד"מ ולבי מהסס דאם יתפלל עננו יעלה על דעתו שיצא ידי נדרו בזה . ומש"ה עדיף טפי להורות לו שלא יתפלל עננו כדי שידע מזה שזה התענית לאינו כלום נחשב . אבל בנדון מהרי"א שלא השלים תענית ואכל בחצי היום זה ידוע דלא מקרי תענית לא אתי לאחלופי שיסבור שיצא בתענית זה אם הוא מחויב יום שלם . ע"כ נראה להלכה שלא יתפלל עננו . אם לא ע"י דילוג תיבות צום תעניתנו כמ"ש הט"ז שם : [ר] ה"ג דלא קבליה עלויה מעיקרא : [ש] ולאידך פירושא קיבל עליו להתענות משש שעות ולמעלה וכו'. אבל אם קיבל עליו מאתמול משעת מנחה עד חצי היום לפי' זה הוי תענית שעות אפי' לא התענה כל היום: [ת] פירש ר"ת היינו מתחלת שקיעת החמה כו' אבל שקיעת החמה היינו סוף שקיעת החמה . והוא זמן צאת הכוכבים . וקודם צאת הכוכבים שיעור ג' רבעי מיל הוא זמן בין השמשות כדמסיק רבינו סוף במה מדליקין סי' כ"ג והא דאמר ר"י התם משתשקע החמה עד הכסיף העליון בין השמשות איירי בסוף שקיעה . ור"א ממיץ והאב"ן הקשו עליו דהלשון משתשקע החמה משמע הקדמה כדאמר בהשוכר את הפועלים דף פ"ח משיפקשו עד שיפקשו מבעי' ליה (ור"ת מפ' לה כולה בסוף שקיעה ואמר משתשקע החמה ר"ל משיתחיל סוף שקיעה ולמעוטי סוף שקיעה ממש דהוא צאת הכוכבים) וע"ק מהא דאמר בבמה מדליקין במתא תרנגולין שהוא מבעוד יום טובא . ע"כ פירשו דיציאת הכוכבים הכוונה כשמתחילין הכוכבים לצאת בעובי הרקיע וכשהכוכבים מתחילין לצאת בעובי הרקיע השמש מתחיל לכנוס בעובי הרקיע וזהו לילה מן התורה שזהו מקרי יציאת הכוכבים ושקיעת החמה ומשך הזמן זה ד' מילין עד גמר יציאת הכוכבים שנראו לעין כל . וקודם זמן זה ג' רבעי מיל הוא בין השמשות דר"י סוף במה מדליקין . והנה מה שהביא רבינו כאן פי' ר"ת אין הכרע דאפשר לומר לחומרא נקיט לה לפי' ר"ת דצריך להתענות עד יציאת הכוכבים ממש . אבל לענין שבת ס"ל כר"א ממיץ שצריך להקדים כניסתו בזמן הנזכר . אבל בפ' יום הכיפורים סי' ח' מסכים רבינו עם פי' רבינו תם אפילו לקולא דא"צ לקבל תוספת י"כ כי אם מעט קודם בין השמשות שהוא שיעור מהלך אלף ות"ק אמות קודם הלילה (שהוא י"ג מנוטין וחצי כי שיעור מיל הוא ח"י מנוטין) וקושיא מתרנגולין יש לדחות דבמתא אי אפשר לתת סימן אחר לצאת מידי ספק ע"כ נתנו שיעור מרווח : [א] אם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות שאר היום הרי זו תענית שעה . וקשה דידיה אדידיה דין י"א שהיה אוכל ושותה בלילה והשכים בבקר ונמלך להתענות שאין זו תענית כלל . וי"ל דהתם קאי אמי שהיה מחויב תענית יום שלם ולכך לא הוי תענית כלל כיון דלא יצא ידי נדרו בזה והוא אדעתא דהכי לא קיבל עליה לכך לא הוי תענית כלל ומותר לאכול . והב"ח כתב ישוב אחר ולא ניחא ליה לתרץ ע"פ דהכי . שאזל לשיטתו דאף אם הוא מחויב תענית יום שלם יצא בזה היום . אמנם זה ליתא כדפרשתי ועיין בב"ח : [ב] פי' דגם יום זה שהתחיל להתענות מקרי תענית . דהא דקאמר רב לוה אדם תעניתו ופורע גם בגוונא אם קבל עליו מאתמול התענית . וע"כ צ"ל דזה מקרי תענית אם התענה עד חצות : [ג] א"נ נוכל לומר דלא פליג . וזהו שלא כדרך הרמב"ם דהא כתב וכן

אם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות שאר היום הרי זה תענית שעות ובתענית שעות פסק דמתפלל עננו : [ד] אלא לענין זה שצריך לקיים נדרו . וקשה לפ"ז לגי' רבינו רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית . ופריך מדר"י דאמר אהא בתענית עד שאבא לביתי וזהו כר"י דירושלמי . ומאי פריך אימא באמת לא היה מתפלל עננו . וכל מילתא דרב חסדא אינו אלא לתפלת עננו שצריך שתשקע עליו החמה ועיין בב"ח שהרגיש בזה : [ה] ולישנא דהגמ' לא משמע הכי . ולא הבינותי דבריו דהא לר"ת כשגמר בלבו הוי כאילו הוציא בשפתיו וקיבל עליו בפירוש מבעוד יום . ב"ח סי' תקס"ב ס"ק ב' . ולכאורה לא תקשה מידי דהא ר"ת בעצמו ס"ל הא דקאמר תלמודא קבלה אינו אלא בפה דהא דחיק במה דבעי קבלה בתפלת מנחה לכתחלה הוא דבעי הכי . מ"מ דהוא גופיה סבר דאין שייך קבלה אלא בפה . איברא דקושית הב"ח דהא דכתב ר"ת והא דבעי קבלה בתפלת מנחה . ה"ק כלומר דצריך לקבל דוקא התענית בתפלת מנחה ולא מקודם אפילו קיבל בפה לכ"ע דלא מהני הרהור קודם תפלת מנחה . ועפ"ז משני היינו לכתחלה . אבל בדיעבד אם הרהר אפילו קודם תפלת מנחה הוי קבלתו קבלה . א"כ מאי האי שכתב רבינו דלישנא דגמ' לא משמע הכי . וצ"ל דכוונת רבינו אם שמואל לא אתא אלא לאשמע תשחיבה. הל"ל כל תענית שלא קיבל עליו מאתמול אינו תענית . אלא כוונת שמואל היינו שצריך לקבל דוקא מבע"י והיינו סמוך לצאת היום שעבר קודם שעות התענית בתפלת מנחה ושלא יקדים ושלא יאחר וכל שלא קיבל כך אין קבלתו קבלה : [ו] ונ"ל דראיית ר"ת לא היתה אלא כו' . כל זה כתב רבינו לדעת עצמו . אבל ר"ת היה אומר אף כי לא גמר בלבו עד הצלה יכול להתענות ולהתפלל עננו ויצא ידי נדרו . כ"כ תוס' בשמו שם בע"ז : [ז] ה"ג אבל לא עדיף הרהור של כל היום . וגי' הב"ח הרהור שמהרהר כל היום . ז"ל הב"ח שם ותימה שמשמע דס"ל דאם קבל עליו התענית בפירוש קודם מנחה כו' עד וזה ודאי תימה ע"ש . ואני אומר שזה ותימה הוא תימה כי מאין לקח משמעותו שאם היתה קבלה קודם מנחה אינו תענית לענין שצריך להשלים נדרו ויכול לאכול . והלשון ולצאת ידי נדרו אמשעתי' וסבר שה"ק שאינו צריך לצאת ידי נדרו ויכול לאכול וזה אינו שהכוונה אם קיבל עליו ככר מימים נדר להתענות יום א' . אין יוצא בזה חובת נדרו אם קיבל עליו תענית יום זה קודם מנחה . אלא שצריך לקבל בשעת מנחה ואז יוצא ידי נדרו : [ח] ואם הרהר בשעת תפלה לענין זה ראייתו טובה ונכונה . אע"ג דבח"מ סימן רי"ב הביא הטור תשובת רבינו לענין אם הרהר בלבו בשיקנה שדה תהיה מקודשת לצדקה דלא הוי כלום . אף ע"ג דגבי קרבן כתיב כל נדיב לב . הא אסיק שם בשבועות דחולין מקדשים לא גמרינן . תי' בע"ז סי' תקס"ב דתענית הוי כמו קרבן ממש . כמו שאמר בתפלה יהא חשוב ומונח חלבי ודמי כע"ג מזבח . ואע"ג דכתב הרא"ש מדהביא ראיה מנדיב לב ומצדקה דמחשבת הלב כו' . היינו לפי דעת רבינו תם דמשוה צדקה לנדרים . אבל ליה לא ס"ל ע"ש באריכות . וכבר כתבתי דמ"ש רבינו ונ"ל דראיית ר"ת לא היתה כו' שזה הסכמת רבינו וא"כ ודאי קשה לדבריו מצדקה . ע"כ התי' הנכון כמ"ש הדרישה שם ס"ק י"ב דמ"ש רבינו ראיה מצדקה היינו צדקה דקרא דאיירי בצדקה דבדק הבית דומיא דמוצא שפתיך תשמור דדרשינן בפ"ק דר"ה דקאי אקרבנות ולזו מדמה ג"כ תענית דדומה לקרבן דבו נתמעט חלבו ודמו והנוסח יהי רצון כו' שיהא חלבי ודמי שנתמעט היום במקום קרבן . ועפ"ז ניחא מ"ש רבינו בפ' שבועות שתי' סי' י"ד אמר שמואל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים דאינו שבועה עד שיוציא מחשבתו בשפתיו וה"ה לנדר וב"ח הניח זה בצ"ע . דהתם היינו נדרי צדקה בזמן הזה . ומ"ש רבינו כאן מסתברא כל ענייני נדר ילפינן מהדדי . היינו נדרי תענית דהוי כמו נדר קרבן . ויותר נראה להגיה שם תיבת ואם וכצ"ל וה"ה לנדר אם גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת שעורין דהך שייכי אפי' בקרבן . כדקתני בפ"ב דתרומות נתכוין לומר עולה ואמר שלמים לא אמר כלום . ודכתיב נדיב לב היינו היכא דאין הדבור מכחיש מחשבתו שבלב . וכ"כ הר"ם ור"ע מברטנורה שם משנה ה' : [ט] **בשעת** התפלה . בכאן לא נחית להכריע או כרב או כשמואל תמ"ה קאמר בשעת התפלה . לרב בזמן מנחה . ולשמואל בתפלת מנחה : [י] **אמר** רב במנחה כשיגיע זמן מנחה יאמר הריני בתענית יחיד למחר . כתב הריטב"א דלרב אפי' הקדים קבלה לתענית זמן מרובה הוי קבלה והאריך בראיות ע"ש . והמרדכי בשם ראבי"ה וכ"כ באגודה דשמואל מודה לרב אם קבל במנחה קודם תפלת מנחה ש"ד וכ"ש קודם לכן . אבל רבינו כבר כתבתי דלא ס"ל כן כמו שדייק לעיל על ר"ת מדקאמר כל תענית שלא קבלו עליו מבע"י לא שמי' תענית . משמע אפי' בדיעבד אין שם תענית עליו להתפלל עננו ולצאת ידי נדרו דהקבלה צריך להיות דוקא סמוך לקודם יום שמקבל עליו להתענות בו כדפרישית : [כ] **ולא** משמע הכי כו' ועוד דפ' ב"מ . ואפשר לומר דכוונת השאלתות היינו שהיה אומר בשומע תפלה במנחה עננו ה' עננו ביום צום תעניתי כי למחר אשב בתענית ולא יותר וכמ"ש בהגה"ה בשם ראבי"ה ור"י שירלייאן ונסתלקו הנך קושיות : [ל] נ"ל דה"ג דרב לא קאמר שיתפלל עננו בקבלתו : [מ] ה"ג והראב"ד כתב לכאורה כשמואל משום : [נ] וקיי"ל כרבי.

דהלכה

אלא שלא גמר אבל גמר אסור לאכול · איתיביה אביי [ס] ישן ועמד הרי זה אוכל · התם שלא סילק · איכא דאמרי אמר רבא לא שנו אלא שלא ישן אבל ישן אינו אוכל · פירש הראב"ד ז"ל שלא ישן אבל ישן אפי' בתוך הסעודה אסור דהוה ליה כמי שגמר סעודתו וסילק משום דאסח דעתיה למיכליה וטעון ברכה למפרע וברכה לכתחלה · והיינו דגרסינן בפסחים (דף קכ:) אביי הוה קאי קמי דרבה בסעודתא הוה קמנמנם אמר ליה אביי מינם קא נייס מר אמר ליה נמנומי קמנמנמנא · דתנן אם נתנמנמו יאכלו ולהפסיק סעודה אמר ליה [ע] דגבי פסח הוי כשתי חבורות · איתיביה ישן ועמד הרי זה אוכל ושותה התם במתנמנם · וקיימא לן כלישנא בתרא לחומרא אפי' ישן בתוך סעודתו קודם שסילק אסור וכל שכן גמר ובירך ע"כ דברי הראב"ד ז"ל וחומרא גדולה היא זו ולישנא דברייתא לא משמע הכי כפירושו דקתני עד מתי אוכל ושותה משמע בסתם אדם שאוכל בתחילת הלילה ושואל אם רוצה לאכול פעם אחרת עד מתי יכול לאכול עד שיעלה עמוד השחר. ועלה קאמר רבא לא שנו אלא שלא ישן אחר אכילה הראשונה · ואע"ג דללישנא קמא דרבא צריך לפרש דבאכילה אחת קאמר דאם סילק אסור לאכול ללישנא בתרא לא משמע לפרש הכי · וגם ישן ועמד משמע על מטתו דאי ישן על שולחנו מאי ועמד שייך ביה · ועוד תימה למה פסק בשל סופרים הלכה כאיכא דאמרי לחומרא שמא לא חשיב ליה דברי סופרים דקיום נדרו הוי דאורייתא · וגם מה שכתב דשינה הוי הפסק להצריך ברכה למפרע וברכה לכתחלה לא סבירא לי דשינת עראי דאדם ישן בתוך סעודתו לא הויא היסח הדעת. ולא דמי להא דתניא בתוספתא דברכות [פ"ד] בעל הבית שהיה מיסב ואוכל קראו חבירו לדבר עמו [פ] אין צריך ברכה למפרע וכו' הפליג [צ] צריך ברכה למפרע וכשהוא חוזר צריך ברכה לכתחלה · אדהתם פליג [ק] בדברי העוסקים ואיכא היסח הדעת. אבל בשינת עראי שאדם ישן לאונסו ליכא היסח הדעת · ועוד דקיימא לן כרב חסדא בפ' ערבי פסחים (דף קא:) דדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם דלקיבעא קמא הדר ואין צריך ברכה למפרע ולכתחלה ואפי' עקר רגלו לצאת לקראת חתן ולקראת כלה כל שכן שינת אונס שנשאר בקביעותו אין צריך ברכה למפרע ולכתחלה · והיא דערבי פסחים לאו בהפסק סעודה איירי אלא כמו שפי' רשב"ם חזייה לרבה דקא מנמנם אחר שהתחיל לאכול מצה של מצוה שהיא במקום אכילת פסח ואמר ליה מינם קא נייס מר לא תאכל יותר ממצה של מצוה שהיא במקום אכילת הפסח · כדתנן ישנו לא יאכלו וכן נהגו כל העולם דשינה בתוך הסעודה לא הוי הפסק הלכך ליתא פירושא דידיה · וה"ר אלפס ז"ל כתב האי מלתא לא איפסיקא בה הלכתא בהדיא באלא מיהו [ר] מדחזינן לגמרא דקא טרחא לפרושי מתנמנם [ש] שמעינן הלכה כלישנא בתרא · [ת] ועוד דאיסורא דרבנן היא ולקולא עבדינן [א] ובין סילק ובין לא סילק אם לא ישן אוכל [ב] והולך עד שיעלה עמוד השחר והיינו דלא כפי' הראב"ד ז"ל דהא קרי ללישנא בתרא קולא · ועוד שהרי פסק דסילק מותר לאכול [ג] וכ"ש [ד] ישן לאונסו בתוך סעודתו דמותר לאכול · ור"ח ז"ל הביא הירושלמי (הלכה ד) ישן ועמד אסור לא שנו אלא שלא התנה אבל התנה מותר · ולענין תענית שפוסק בו מבעוד יום חזינן לגאון דקאמר הכי אע"פ שפוסק חוזר ואוכל ואנן מסתברא לן למימר דה"מ דלא קבליה עליה לתעניתא אבל היכא דקבליה עליה לתעניתא איתסר ליה למיכל ולמשתי· דהא בהדיא אמרינן (עירובין דף מ:) לענין זמן על הכוס ביום הכפורים היכי נעביד מברך עליה ושתי ליה [ה] כיון דאמר זמן קבליה עליה ואיתסר עליה למישתי · ולענין מישתי מיא איכא דאית ליה למיכל אית ליה למישתי והיכא דלית ליה למיכל לית ליה למישתי מיא · *והכי נמי כתב גאון · אבל אי לא קבליה לתעניתא עליה אפילו גמר סעודתיה והפסיק לא הוי קבלה וחוזר ואוכל ושותה · כדאיתא [ו] באיכה רבתי ר' יהודה בן בתירה אזל לנציבין בערבא דצומא רבה [ז] אמר ריש כנישתא לזמוניה א"ל כבר אכלתי ופסקתי לי א"ל אשגח עילואי דלא לימא איניש ההוא ר' לא אשגח עילויה אזל עמיה · ומסיק התם דאכל מכל עיגול חד פתית ומכל תבשיל חד פת ומכל חבית חד כוס · וכן משמע בפ' בכל מערבין (שם) דקאמר כיון דאמר זמן קבליה עילויה משמע דוקא הזכרת זמן.[ח] הוא דהוי קבלת תענית אבל קודם לכן לא ואפי' הפסיק סעודתו :

הגה"ה

*אבל בא"ז פסק דלשתות מים אפילו לא התנה מותר דודאי דעתו של אדם לשתות מים ומשקין בלילה · מא"ז :

טו גרסינן בפרק היה קורא בתורה (דף ידי) בעא מיניה אסיאן תנא דבי רבי אמי מר' אמי הסרוי בתענית [ט] מהו שיטעום ³אכילה ושתייה קבליה עליה ולא אכיל או דלמא הנאה קבל עליה והא קא מתהני · אמר ליה טועם ואין בכך כלום · תניא נמי הכי מטעמת אינה צריכה ברכה והסרוי בתענית טועם ואין בכך כלום · כתב ה"ר יהודה הברצלוני [י] לבד מיום הכפורים וט' באב · עד כמה ר' אמי ור' אסי טעימי עד רביעתא ומפרשי רבוותא דצריך לאזדהורי ביה [כ] כי היכי דלא לבלע כלום · הרב אלפסי לא הביא מימרא דרב כהנא אמר יחיד שקבל עליו תענית אסור בנעילת הסנדל חיישינן שמא תענית צבור קביל עליה ונראה דס"ל כמ"ש לעיל בשם אבי"ה ז"ל (סי' ט') דהאידנא דליכא למיחש משום דקיימא לן דאין תענית צבור בבבל : טז [דף יב ע"ב] אמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע · פי' רבינו חננאל ז"ל [ל] היכא דאיקלא לערא אונס לוה תעניתא ופורע · ושמעינן האי סברא משמואל דאמר לערא קבל עליה אי מצי מצער נפשיה [מ] מכלל דרב במצטער קאמר · ורבותי שהיו מזקיקין להתיר נדר תעניתו בג' דכיון שאמר הריני בתענית למחר הויא ליה כמו נדר · ויראה כיון דצריך לפרוע לא נתבטל הנדר [נ] אלא מאומד הדעת אמרינן שהיה בדעתו להתענות יום אחד ולא לקבוע יום זה לחובה · וגם [ס] מירושלמי דנדרים יש ראיה דקאמר מילתיה דרב אמרה מתענין לשעות דאמר רב לוה אדם תעניתו ופורע · [ע] ולגמרא דידן דכל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית אי אפשר לפרושי אלא דמיקרי תענית מה שהתענה מקצת היום לענין זה דאין צריך לשאול על נדרו דמיקרי תענית מה שהתענה מקצת היום· בירושלמי דנדרים פרק קונם יין שאני טועם (הל' א) משמע דוקא ביום סתם אבל ביום זה לא · דגרסינן התם נדר להתענות ושכח ואכל כזית אבד תעניתו · ר' בא אמר בשם רבנן דתמן והוא שאמר יום סתם אבל יום זה מתענה ומשלים · משמע ביום סתם הוא דאיבד תעניתו · [פ] ולפי שיכול להתענות יום אחר תחתיו דלוה ופורע · אבל יום זה אינו לוה ופורע · לפיכך משלים אע"פ שאכל כזית · והתם מייתי לה לעיל ההיא דלוה אדם תעניתו ופורע · וסוגיא דשמעתין לא משמע הכי מדקאמר שמואל וכי נדר הוא דלא משלם לערא הוא דקבל עילויה אי מצי מצער נפשיה וכו' · [צ] ואי איירי ביום זה ניחא דכי לא מצי אין זקוק לשלם [ק] דאי ביום סתם למה לא ישלם אי לא מצי השתא לעבד זימנא אחריתי · כשיהיה בריא וחזק ויוכל לעשותו · [ר] ואם תאמר ריב"ל אמאי לא קאמר יום זה קבלתי עלי ויש לומר שהאמת אמר להן · וכ"ל דאפי' [ש] למה שהביא ראיה מן הירושלמי דיש חילוק בין יום זה ליום סתם דהכי פירושו יום זה היינו דיום זה קבוע לו להתענות תמיד · כגון שמת בו אביו וכיוצא בו · [ת] ויום סתם היינו שקבל עליו להתענות יום אחד ובמנחה קבל עליו להתענות אותו תענית למחר ובשביל קבלתו לא מיקרי יום זה · וע"כ צריך לפרש כך [א] דהיאך תמלא שקבל עליו יום סתם והלא צריך לומר הריני בתענית למחר *כי אמריתה לקמיה דשמואל אמר לי פשיטא לא יהא אלא נדר מי לא משלים (עד) למחר וליומא אחרינא · הרב אלפס ז"ל לא הביא לישנא קמא משום דאף ללישנא קמא הלכתא כרב באיסורי · הראב"ד ז"ל פירש לא יהא אלא נדר אילו אמר סלע זו לצדקה עד שלא בא ליד גבאי מי לא מצי יזיף ופרע והאי נמי כל כמה דלא עביד תעניתא כמאן דלא בא ליד גבאי דמי שהרי בידו הוא · וקבלת תענית *אינו אלא לצדקה [ב] כאילו מתנדב מחלבו ודמו לגבוה ותמורתם יתן לעניים ואומדן דעת הוא דאדעתא דהכי קביל הלכך לוה ופורע · ומה שכתב ותמורתם יתן לעניים לא ידעתי למה כיון דצריך לפרוע תעניתו · ואפשר שר"ל שבו תלוי הדבר אם ירצה יתן תמורתם לעניים ולא יתענה ואם ירצה יפרע תעניתו · ולא מיסתבר לי דהא אמר (בברכות לב:) גדולה תענית מן הצדקה שזה בגופו וזה בממונו [ג] נמצא שאין התשלום שוה · רב יהושע בריה דרב אידי איקלע לבי רב אסי עבדי ליה עיגלא תילתא אמרו ליה לטעום מר מידי אמר להו בתעניתא יתיבנא · וליזיף מר וליפרע

הגה"ה

*וכן כתב בא"ז דאפי' יום זה לוה ופורע ולא בלבד שהתענית קשה עליו או שנזדמנה לו סעודה של מצוה כגון ברית מילה או סיום מסכת אלא אפי' בשמחת מריעות משום דרכי שלום נמי שרי שכח ואכל כזית איבד תעניתו והוא שאמר יום סתם אבל אם אמר יום זה מתענה ומשלים אם אינו רוצה ללותו על יום אחר ישלימו אחר שאכל ויפטור · מא"ז :

הגהות הב"ח א דהתם הפליגו : ב אלא מיהו מדחזינן לגמרין דקא כו' : ג אכילה ושתייה קביל עליה והא לא אכל : ד ליכא למיחש להכי משום דקיימא : ה דאיכא צער או אונס לוה תעניתו : ו והתם מייתי לה לעיל מיניה ההוא דלוה : ז אין זקוק לשלם אבל אי איירי ביום סתם למה : ח אינו אלא כצדקה :

קרבן נתנאל

דהלכה כרבי מחבירו : [ס] ישן ועמד הרי זה אוכל . פי' הר"ן לפי גירסת הרי"ף דהכי פריך מדקתני ועמד . משמע אף ע"פ שבירך ועמד משלחנו חוזר ואוכל . וכ"פ רבינו בסמוך . ולפ"ז איכא ליישב קושית הב"ח שהקשה על ב"י שסובר דהרי"ף ס"ל כשיטת הרמב"ם דללישנא קמא גמר אסור וה"ה ישן . א"כ מאי משני בשלא סילק הא אכתי קשה מישן . י"ל דידע דאיירי במתנמנם ולא קפריך אלא מועמד . אבל גי' הש"ס גמר ועמד . ואפשר טעות נפל ברי"ף : [ע] דגבי פסח הוי כשתי חבורות . זהו פרש"י שם . אבל התוס' כתבו שם דהוי כאוכל פסח בשתי מקומות וכ"פ הרשב"ם : [פ] ה"ג א"צ לברך למפרע וכו' : [צ] ה"ג צריך לברך : [ק] בדברי העוסקים בעסק תו"ת . ויותר נראה לגרוס בדברי הפוסקים : [ר] ה"ג מדחזינן לגמרא דקא טרח : [ש] ה"ג שמעינן דהלכתא : [ת] ועוד דאיסורא דרבנן הוא . אע"ג דלקיים נדרו הוי דאורייתא . מכל מקום מדיכול לאכול עד השחר ואנן באים לאוסרו מכח היסח הדעת ובהא פליגי הני לישני ואיסור זה דהיסח הדעת הוא מדבריהם : [א] ה"ג הלכך בין סילק : [ב] ה"ג ושותה עד : [ג] וכ"ש ישן לאונסו בתוך הסעודה . דהוי דבר הרגיל והוי כאלו התנה . ואין להקשות לפ"ז מאי פריך ללישנא בתרא מהברייתא ישן ועמד . הוי ליה לשנויי דהברייתא איירי בישן תוך הסעודה . י"ל כמו שכתב רבינו ישן ועמד משמע ישן על מטתו אחר גמר סעודה . וריטב"א תי' דאי בישן תוך הסעודה הוי מילתא דפשיטא . ורמב"ן תי' דהוי מצי לשנויי הכי אלא דהתלמוד בא להודיע לנו שחילוק בין ישן למתנמנם : [ד] ישן לאונסו בתוך סעודתו דמותר לאכול . כך היא סברת רבינו דללישנא בתרא סילק מותר וגם ישן תוך הסעודה . ואינו אוסר כי אם סילק ויישן אח"כ כך שיטת הטור ור' ירוחם והר"ן הוכיח פי' הרי"ף כמ"ש רבינו דאם ישן תוך הסעודה ללישנא בתרא הוי היסח הדעת . א"כ מאי האי דכתב הרי"ף דהלכה כלישנא בתרא לקולא הא בכל לישנא יש חדא לחומרא וחדא לקולא . דללישנא קמא גמר הוי הפסק . ויישן תוך הסעודה לא הוי הפסק וללישנא בתרא להיפך . אבל הב"י סי' תקס"ד רוצה להשוות דעת הרי"ף לדעת הרמב"ם דללישנא קמא סובר דגמר הוי הפסק וה"ה ישן בתוך הסעודה וללישנא בתרא מקיל בגמר ואינו אוסר אלא בישן ואפי' בתוך הסעודה ע"ש באריכות . ועפ"ז פסק בש"ע כן . ותמה אקרא . איך לא ראה דברי הרי"ף שכתב ז"ל ואיכא מרבוותא מאן דכתב . הכין קיי"ל דלגבי תענית דאכיל בלילה ומפסיק אם גמר וסילק לא יאכל אבל אם לא סילק ודעתו עוד לאכול אע"פ שישן עומד ואוכל . והאי מימרא דיליה אתי' כלישנא קמא ע"כ . ש"מ דפי' רבינו אמת בדברי הרי"ף דללישנא קמא ישן מותר וצריכין אנן להשוות דברי הרמב"ם לדעת הרי"ף רבו . דמ"ש הרמב"ם ישן אסור היינו לאחר גמר סעודה וכ"כ הל"מ . נמצא למידין . כיון דרי"ף וגם הרמב"ם יש לפ' הכי ורבינו והר"ן והטור ורי"ו כולם ס"ל דבעינן תרוייהו גמר ויישן . קיי"ל להלכה כן . וכ"פ המ"ז . ודלא כש"ע סי' תקס"ד ודלא כמ"א שלא יצא ידי חובת ביאור בזה : [ה] כיון דאמר זמן קבליה עליה וכו' . יש להקשות מאי ראיה מפ' בכל מערבין התם שאני שבירך זמן .. ואם יאכל נמצא שבירך ברכת זמן על חנם והוי ברכה לבטלה . אבל אם קבלה עליו מנלן דאסור למיכל . וי"ל מדמייתי הש"ס ראיה מהך דר' ירמיה בר אבא דצריך להבדיל ממלאכה כשמתפלל של שבת בע"ש ה"ה הכא כשאמר זמן . ש"מ מבלעדי ראיה זו . ה"א אפי' כשאמר זמן א"צ להבדיל מאכילה ושתיה . נמצא הך דאסור למיכל ש"מ מכח קבלת התענית ולא משום דהוי ברכה לבטלה וזהו שרמז הרי"ף בתיבת וכו' : [ו] באיכה רבתי . באלפא ביתא תליתאי בפסוק ויגרס בחצץ : [ז] ה"ג אמר ריש גלותא לזמוני : [ח] הוא דהוי קבלת תענית . עיין לקמן בסימן ל"ע השגה על מ"א ע"ש : [ט] מהו שיטעום . אם צריך מלח או תבלין והדר פולט : [י] לבד מיוה"כ וט"ב . דהמירי בהתמה עינויים . והתוס' שם כתבו ה"ה שאר צומות הכתובים היינו י"ז בתמוז ואינך תענית צבור : [כ] כי היכי דלא לבלע כלום . ויתר מרביעית אי אפשר דלא בלע מידי : [ל] היכא דאיכא צערא או אונס . שנזדמנת לו סעודה של מצוה וכגון משום אדם חשוב כעובדא דר"י בר אידי : [מ] מכלל דרב במצטער קאמר כו' . דאי בלא מצטער . ה"ל לשמואל לתמוה על רב למה לוה ופורע שלא יכול להתענות היום בלא צער . אלא ע"כ רב במצטער קאמר והכי מתמה שמואל הלא מצי לצער נפשיה על מה שרינן ליה ללות ולפרוע : [נ] אלא מאומד הדעת אמרינן שהיה בדעתו להתענות יום אחד . דאיירי שקיבל מקודם להתענות יום א' . ועכשיו עלתה בדעתו להתענות למחר וקיבל עליו בתפלת מנחה . על כל זה אמרינן לא לקבוע יום זה לחובה אם יצטער בתעניתו : [ס] מירושלמי דנדרים . פרק קונם הלכה א' . ועיין לעיל סוף סי' י"ב : [ע] ולגמרא דידן דכל תענית . זהו אם נאמר להשוות יחד בבלי וירושלמי . ואם חולק על הבבלי . אין צריך להתיר מטעם הראשון שמאומד הדעת אמרינן שלא לקבוע יום זה לחובה : [פ] ה"ג לפי שיכול : [צ] ואי איירי ביום זה ניחא . ועם כל זה אין צריך להתיר נדרו . וס"ל לרב דלוה ופורע . דאומדן דעת שלא קיבל עליו יום זה לחובה . אלא שהיה בדעתו להתענות יום א' וקיבל עליו יום זה ומש"ה אי לא מצי מצער נפשיה יתענה ביום אחר ובאידך לישנא שמואל מודה לרב מהאי סברא ודלא כהאלגזי בס' אהבת עולם דף ס"ב ד' דהירכנופוע . שנתקשה בזה ואומר דטעמיה דרב כסברת הראב"ד ואינו דהא רבינו משיג בסמוך על הראב"ד : [ק] דאי ביום סתם למה לא ישלם . השתא ס"ד דיום סתם היינו שקיבל עליו להתענות יום א' סתם . והיום מתענה ולא קיבל עליו מאתמול בשעת מנחה הריני בתענית למחר ומש"ה קשה למה לא ישלים . ובפ"ק דשבת סי' כ"ה תי' שם רבינו בגוונא דאיירי ביום סתם עיין שם : [ר] ה"ג וא"ת ר"י בריה דרב אידי אמאי לא קאמר וכו' . לכאורה אין הבנה לקושיא זו דהא רב ס"ל לוה ופורע אפי' ביום זה וקיי"ל כוותיה . ונראה דקושית רבינו אמאי לא הוכיח דתלמודא דידן לא ס"ל הך דירושלמי דלשיטת ירושלמי אמאי לא קאמר יום זה קבלתי עלי והריטב"א באמת מייתי ראיה דמיירי בב ביום זה מכח הך קושיא ע"ש : [ש] ה"ג למה שהבאתי ראיה : [ת] ויום סתם היינו שקיבל עליו להתענות יום א' ובמנחה קיבל עליו להתענות אותו תענית למחר . ולכאורה מדסולכך רבינו לדחוק ולהעמיד דיום זה קבוע לו תמיד . משמע אבל קיבל עליו במנחה להתענות למחר אף שלא קיבל עליו תענית יום א' מקודם הוי תענית סתם כ"כ הב"י סי' תקס"ח . וכ"כ הגהת אשר"י בפ"ק דשבת ולפי דבריו דברי רבינו סותרים אהדדי דבפ"ק דשבת סי' כ"ה ס"ל דבכה"ג הוי יום זה . אם לא שקיבל תענית יום א' מקודם . וע"ק דהא רבינו מוכיח דהכ קבל עליו יום סתם ואח"כ קיבל התענית עליו במנחה דזהו הוי תענית סתם דע"כ צריך לפרש כן דהאיך תמלא כו' . הוכחה זו אינו אלא כשקיבל עליו יום סתם מקודם אבל בשלא קבל עליו מקודם ובמנחה קבל התענית למחר דזהו יהיה כיום סתם מנא לן הא . והב"ח ס"ק ב' כתב יום קבוע כגון שמת בו אביו ואמו וה"ה נדר על יום זה להתענות וצ"ל לפי שיטתו הא דנקיט רבינו יום קבוע תמיד לרבותא . אף שלא אמר יום זה . וכ"ש כשהתנה בפירוש יום זה אכן בין למר ובין למר קשה דיוקים אהדדי דבתחלה קאמר רבינו יום זה יום קבוע . משמע הא יום זה הוי יום סתם אף בשלא קיבל עליו מקודם יום א' . והדר קאמר תענית סתם כשקיבל עליו מקודם יום אחד . הא לא קיבל עליו מקודם הרי זה כיום זה . ונראה לי דרבינו סובר דביום זה יש לו ברירה אם רוצה להשלים אין צריך לפרוע ואם רוצה לפרוע אין צריך להשלים . וזהו כוונת הש"ס פה לתרץ הדיוקים ובתענית יום קבוע צריך להשלים . ובתענית סתם צריך לפרוע דוקא ועוד י"ל דרבינו עצמו מספקא ליה ביום זה אם לא קיבל עליו מקודם יום א' . וס"ל מספק להחמיר דשמא הוי כיום זה וצריך להשלים . וגם צריך לפרוע שמא הוי כיום סתם וזהו דעת הטור סי' תקס"ח עיין שם וכ"פ בת"ה סי' קנ"ז : [א] דהיאך תמלא שקיבל עליו יום סתם . וקשה דמהירושלמי גופיה מוכח דאיירי שקיבל עליו תענית במנחה. דאלת"ה היכי שמעינן דרב ס"ל מתענין לשעות . וי"ל משום דהוי הכל קשה על ירושלמי מנא לן להכי הוכיח רבינו דע"כ צריך לפ' כן דהיאך תמלא : [ב] כאלו מתנדב מחלבו ודמו לגבוה ותמורתם יתן לעניים . והריטב"א כתב מטעם ראשון לחוד דלא הוי כנדרי איסור אלא כנדרי הקדש שנודר לדבר מצוה לשפוך חלבו ודמו לפני הבורא. ומפני זה יכול ללותו . וכן כל נדרי מצוה האומר סלע זו לצדקה עד שלא באת כו' ע"ש באריכות . אבל הראב"ד ורבינו לא ניחא להו. דאין הנושאים שוים . ומי שמקבל עליו תענית הוי כמו נדרי איסור . אם לא בגילוף שבתענית יתן התמורה לעניים מש"ה הוי כמו נדרי צדקה : [ג] נמצא שאין התשלום שוה . וכיון שכן הוי התענית נדר איסור והך דלוה ופורע ליתא

מסך

ולא סבר מר להא דאמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע · אמר להו בתענית חלום יתיבנא דאמר רבה בר מחסיא אמר רב יפה תענית לחלום כאש לנעורת ואמר רב חסדא ובו ביום ואמר רב יוסף אפילו בשבת · גרסינן בפרק אין עומדין (דף לא:) אמר רבי אלעזר משום ר' יוסי בן זימרא כל היושב בתענית בשבת קורעין גזר דינו של שבעים שנה ר"נ אמר וחוזרין ונפרעין ממנו משום ביטול עונג שבת מאי תקנתיה ליתיב תעניתא לתעניתא* :

הגה"ה

*ופירש רבינו אבי"ה לאו דוקא באחד בשבת אלא איזה יום שירצה והמנהג להתענות בא' בשבת ואין לשנות המנהג ובשם רבינו קלונימוס כתב שבזמן הזה אין מתענין בשבת אפי' תענית חלום דאין אנן בקיאין בפתרון חלום לדעת אם טוב אם רע כאשר היו בימי חכמים וכ"כ לרבינו אבי"ה ומנהג בזמן הזה שמתענין בשבת תענית חלום וכן היו נוהגין רבותינו ואם הוא ת"ח ישב כל היום כולו וילמוד בתעניתו ויתכפר לו . הורה רבינו שמואל בן ר' דוד לוי כשיושב יחיד בתענית בשבת או ביו"ט או בראש חדש אומר אחר תפלתו אלהי נצור ותפלה דרב ששת [ברכות דף יז·] ואין אומר כלל עננו וכן קבל מרבותיו ורב ששת בתר דמצלי אמר הכי רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך בזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומביא קרבן ומקריב חלבו ודמו על גבי המזבח ומתכפר לו ועכשיו אני ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי בקרבי יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנתמעטו בקרבי כאילו הקרבתים לפניך על גבי המזבח ותרצני ויהיו לרצון אמרי פי וכו' · מא"ז :

יז [דף יג ע"ב] **אדבריה** [א] רב יהודה לרב יצחק ודרש יחיד שקבל עליו תענית מתפלל תפלת תענית · היכן אומרה בין גואל לרופא · מתקיף לה רב יוסף וכי יחיד קובע ברכה לעצמו . אלא אמר רב יצחק בשומע תפלה . וכן אמר רב ששת בשומע תפלה והלכה בשומע תפלה . לא שנא יחיד המתענה ולא שנא יחיד המתפלל בצבור ובתענית צבור ויש שהיו רוצים לומר דיחיד שהיה מתפלל בתענית צבור אומר בין גואל לרופא דלאו קביעותא דיחיד לעצמו היא דצבור קבעי לה ואע"ג דקא מצלו ביחידים צבור נינהו . ואין נראה לראבי"ה ז"ל דא"כ הא דפריך מברייתא דאין בין יחידים לצבור וכו' ודחיק לשנויי לא לעולם שליח צבור ונ"ל דבשלש ראשונות ליכא כ"ד לשני ליה כפשטא דברייתא אין בין יחיד דעלמא דהיינו תענית יחיד לצבור יחידים בתענית צבור אלא שהיחיד מתפלל י"ח ויחידים בתענית צבור מתפללין י"ט . אלא ודאי כל יחיד אינו קובע ברכה לעצמו אלא אומר בשומע תפלה ערבית שחרית ומנחה כדאיתא בפרק במה מדליקין (דף כד:) ימים שאין בהן קרבן מוסף כגון שני וחמישי של תעניות ומעמדות ערבית שחרית ומנחה מתפלל שמנה עשרה ואומר מעין המאורע בשומע תפלה והאי ערבית היינו בכניסתו כמו שהביא רש"י ברייתא התם ואף על פי שאוכל ושותה כל הלילה מתפלל . והכי איתא בירושלמי (פ"ב הל' ב) ר' יונה בשם רב ואפי' יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע [ד] והיכן אומרה רבי זירא בשם רב הונא אמר כלילי שבת ויומו דהיינו ערבית שחרית ומנחה . ורש"י כתב בפרק במה מדליקין (דף כד:) בשם הגאונים שאין אנו רגילים לאומרה ערבית ושחרית שמא יארע לו אונס או בולמוס ויטעום כלום ונמצא שקרן בתפלתו . ומה שרגילין ששליח צבור אומרה היינו לפי שאי אפשר שלא יתענו מן הקהל קצת . ועל מה שחששו הגאונים ז"ל שמא יאחזנו בולמוס [ה] תימה אם כן היאך אדם לוה תעניתו ופורע [א] והלא נמצא שקרן בתפלתו ועוד לעיל (יב:) דאמר ליה רב אשי לרב יהושע בריה דרב אידי לוזיף מר תעניתו וליפרע [ו] ולימא ליה כבר התפללתי תפלת תענית . אלא ודאי כיון דבשעה שהתפלל היה בדעתו להתענות לא מיקרי שקרן בתפלתו אם אכל אח"כ . ואם טעה ולא אמר עננו בשומע תפלה אין מחזירין אותו אבל אי מידכר מקמי דליעקר לרגליה לימא עננו בלא ברכה ויהיו לרצון :

יח **מתני'** הגיע ראש חדש כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גוזרין שלש תעניות על הצבור . אוכלין ושותין משחשכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המיטה ונועלין את המרחצאות : **גמ'** [ז] היכי עבדינן אמר אביי מצפרא ועד פלגא דיומא מעיינין במילי דמתא בית דין [ח] והזקנים בודקין על מעשה אנשי העיר ומפרישין אותם מעבירות שבידם ומטילין שלום ביניהם ואז נשמעת תפלתם כדכתיב (ישעיה א) גם כי תרבו תפלה אינני שומע למה ידיכם דמים מלאו . ומה תקנתא רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם ואז לכו ונוכחה . ומפלגא דיומא לפניא ריבעא דיומא קרינן ומפטירין וריבעא דיומא מצלין ובעינן רחמי דכתיב (עזרא ט) ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה [ט] ובמנחת הערב קמתי מתעניתי וגו' ויקראו בתורת אלהים רביעית היום ורביעית היום מתודים וגו' :

יט [דף יד ע"א] **תנא** עוברות ומניקות אין מתענות לא בראשונות ולא באחרונות אלא באמצעיות . תנו רבנן כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר . וכשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר . וכשאמרו אסור בנעילת סנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר . הא כיצד יצא לדרך נועל נכנס לעיר חולץ . ירושלמי (מ"ק פ"ג הל' ה) אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל וכשיבואו לעיר חולצין . וכן בתשעה באב וכן בתענית צבור . אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל כגון תשעה באב ואבל אסור בין בחמין בין בצונן . וכל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור בצונן מותר . והלכתא אבל אסור בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר . ולסוף אפי' כל שהוא אסור ואם להעביר את הזוהמא מותר . ובפרק מקום שנהגו (דף נד:) קאמר רבי אלעזר דאסור להושיט אצבעו במים בתשעה באב כמו ביום הכפורים . אע"ג דמשמע הכא דאבל ותשעה באב שוין לענין פסק הלכה החמירו בתשעה באב יותר מבאבל : **מתני'** עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין עוד שבעה תעניות על הצבור . ומה אלו יתירות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות ובשני מטין עם חשיכה . ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת : **גמ'** [דף יב ע"ב] אמרו ליה רבנן לרב ששת קאתו רבנן לבי תעניתא כי מסיימי מצלי איקפד . אמר דילמא מיכל נמי קאכלי אביי ורבא מסיימי אפנתא . אמימר ומר זוטרא מיחלפא דימינא לשמאלא . רבנן דבי רב אשי סיימי כי אורחייהו . סבירו להא דשמואל דאמר שמואל אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב ויוה"כ [ב] [י] וכן הלכתא . ר' יהודה נשיאה [דף יד ע"ב] גזר תליסר תעניתא ולא איעני סבר למגזר טפי אמר ליה רבי אמי הרי אמרו אין מטריחין על הצבור יותר מדאי . אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן לא שנו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו :

כ **שלחו** ליה בני נינוה לרבי כגון אנן דצריכין למטר אפילו בתקופת תמוז כיחידים דמינן ובשומע תפלה או כרבים דמינן ובברכת השנים. שלח להו כיחידים דמיתו ובשומע תפלה . וכן הלכתא [כ] ונראה דכ"ש דכיחידים דמו לענין עננו ואין קובעין ברכה לעצמן . וכתב רבינו אבי"ה [ל] ששמע מאביו רבינו יואל הלוי ז"ל ומרבינו אליעזר בר שמעון שהיו תמהין על מה שסמכו הראשונים שמתענין בשביל גזרה או כדי שלא תבא עליהם צרה שמתפלל שליח צבור עננו בין גואל לרופא וכן למה קורין פרשת ויחל [מ] דבתוספתא קתני דאין קורין בתורה בתענית יחיד ותענית שני וחמישי ושני שלאחר הפסח ואחר החג נהגו בהן כל תפוצות ישראל ולא הוי כתענית יחיד . והראב"ד ז"ל כתב דנראה לו דהנך תעניות דמתענין באייר ובמרחשון כיון דאיכא דעביד להו ואיכא דלא עביד להו ולא חובה נינהו ולאו על מילתא ידיעה עבדי להו . ואע"ג דמכרזי עלייהו בבי כנישתא כיחידים דמו ואפי' שליח צבור לא יאמר עננו אלא בשומע תפלה . ופרשת ויחל נמי [נ] לא איבעיא להו למיקרי [ס] ובארץ אשכנז עשאום קבע והכל מתענין [ע] וסמכו להו מעשה דאיוב דכי הקיפו בניו לשבעת הימים הקריבו עולות מספר בניו אולי חטאו וברכו השם בלבם . וכן בשמחה ומשתה של ימי המועד אולי חטאו [פ] נראה לי דנהי דכיחידים דמו לענין שאלה היינו טעמא דמפ' בירושלמי (פ' אין עומדין) שאין לשנות ממטבע ברכה דסדר י"ח ברכות תיקון נביאים הן ואין לשנות בהם [צ] אבל קהל מקבלים עליהם תענית ודאי רבים מיקרו ויכולין לקבוע ברכה : ובשני מטין עם חשיכה . תנא מטין לעת ערב ובחמישי פותחין כל היום כולו מפני כבוד השבת יש לו שני פתחים פותח אחד ונועל אחד אם יש לו אילטבא בפניה פותח כדרכו ואינו חושש :

כא **מתני'** עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ובמתן בבנין ובנטיעה [ק] באירוסין ובנשואין ובשאילות שלום בין אדם לחבירו כבני אדם הנזופים לפני המקום. היחידים חוזרין ומתענין עד שיצא ניסן . יצא ניסן הגשמים סימן קללה שנאמר (שמואל א יב) הלא קציר חטים היום אקרא וגו' : **גמ'** [ר] תנא בנין בנין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה. איזהו בנין של שמחה זה הבונה בית חתנות לבנו. נטיעה של שמחה זה הנוטע אבורנקי של מלכים . ירושלמי (הלכה ח) הדא דתימא בבנין של שמחה אבל אם היה כותלו נוטה סותרו ובונהו [ש] פי' כותלו של בית חתנות : ובשאילת שלום . תנו רבנן חבירים אין ביניהם שאילת שלום ועם הארץ ששאל מחזירין אותו בשפה רפה ובכובד ראש והם מתעטפין ויושבין כאבלים וכמנודים [ג] עד שירחמו עליהם מן השמים . א"ר אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע שנאמר (יהושע ז) ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל ובירושלמי (פ"ב הל' ו) [ת] ובלבד יחיד על הצבור אלא אם כן בטוח הוא בחסידותו שיענה כיהושע בן נון שמא לא יענה ויתחלל שם שמים ויאמרו אין תוכו כברו . יצא ניסן הגשמים סימן קללה . ירושלמי (פ"א הל' ח) א"ר אסי בר אבין הדא דתימרא בשלא ירדו להם גשמים מכבר . אבל ירדו להם גשמים מכבר סימן ברכה הם : **הדרן עלך מאימתי**

פרק שני

כב [דף טו ע"א] **סדר** תעניות כיצד [א] מוציאין ספר תורה עם התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר מקלה על גבי תיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו · והזקן שבהן אומר לפניהם דברי כבושין אחינו לא נאמר באנשי נינוה וירא אלהים את שקם ואת תעניתם אלא וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה (יונה ג) ובקבלה הוא אומר (יואל ב) וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל ה' אלהיכם : [דף טו ע"ב] **גמ'** תנא ראשונות ושניות נכנסין לבתי כנסיות ומתפללין · כדרך שמתפללין כל השנה כולה · ובשבע אחרונות מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר (מקלה) על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו · רבי נתן אומר אפר מקלה היו מניחין בראש נשיא ובראש אב בית דין והדר כל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו · והתניא בגדולה מתחיל מן הגדול ובקלקלה

הגהות הב"ח א אדבריה רב יהודה לרב יצחק בריה ודרש וכו' מתקיף לה רב יצחק וכי יחיד :

הגהות הגרי"פ [א] קודם תקנת הגאונים : [ב] לפנינו הגי' אלא ת"ב בלבד : [ג] לפנינו הגי' כב"א הנזופין למקום :

קרבן נתנאל

מהך טעמא דלראב"ד אלא כמו שכתב רבינו לעיל אומדן דעת שלא לקבוע יום זה לטובה וכדאמרן:[ד] ה"ג והיכן הוא אמרה רבי זירא בשם רב הונא: [ה] **תימה** א"כ היאך אדם לוה כו'. דמשמעתא בימי אמוראים היו מתפללים עננו ונמצא שקרן בתפלתו ועם כל זה יש לדחות דקאמר רב הך דינא אם אירע שלא התפלל עננו . משום הכי מקשה ועוד לעיל כו' . ויש לדקדק הא רבינו אסיק לעיל סי' ט"ז דמקרי תענית מה שהתענה מקצת היום אף כשקיבל עליו בתפלת מנחה שריצי בתענית למחר . וי"ל ה"מ לענין שא"צ לשאול על נדרו אבל לענין עננו לא מקרי תענית כמ"ש רבינו לעיל ס"ס י"ב : [ו] **ולימא** ליה כבר התפללתי תפלת תענית. ובתוס' ד"ה לן דף י"א דחו ראיה זו דלא היה בדעתו להתענות מבעו"י ולא קבל עליו ע"כ. ורבינו ס"ל דבתענית חלום כיון דמשמיא הוא דרמו עליה הוי במקום קבלה מעצמו כמ"ש הב"ח וע"ז סי' תקס"ב . וא"כ בשמתא התפלל בשחרית עננו : [ז] **ה"ג** היכי עבדי : [ח] **והזקנים** בודקין על מעשה אנשי העיר וכו' . ובסי' תקע"ו ס"ק י"ב כתב מ"א וז"ל תמה אני למה אין עושין כן בזמנינו וידוע שזה עיקר התענית כמבואר במשנה ובגמרא פ"א דתענית ע"כ ולי נראה דכנופיא ילפינן מדכתיב אספו זקנים . והדר כתיב קדשו צום קראו עצרה . וצום ועצרה ממלאכה אין בבבל כיון דאין נשיא וכדפרישית לעיל סי' ע' מש"ה אין אסיפת זקנים . א"נ כמ"ש הריטב"א הטעם שאנו קורין בתענית ויחל ולא ברכות וקללות כדתנן במגילה . כדי לעשות היכר שנדע דלאו תענית צבור הוא ה"נ איכא למימר בהך מילתא שלא לעשות כינופיא מהאי טעמא : [ט] **ה"ג** וכתיב ובמנחת : [י] **וכן** הלכתא . עיין לעיל סי' ע' : [כ] **ונראה** דכ"ש דכיחידים דמו לענין עננו . הך מילתא מדברי לאבי"ה הוא . וה"פ דמה לענין שאלת מטר שאינה אלא תוס' בברכה כיחידים דמו . לכ"ש לענין עננו שהיא ברכה בפני עצמה כיחידים דמו שאין היחיד קובע ברכה לעצמו . וכן אין קורין בתורה דהוי ברכה שאינה צריכה : [ל] **ה"ג** ששמע מאביו רבינו יואל הלוי . ומרבו רבינו שמעון . כ"ה בטור סי' תקס"ו : [מ] **דבתוספתא** קתני . בפ"ב דמכילתין . וטעות יש שם וכצ"ל שבתענית צבור נכנסין לבהכ"נ וקורין משא"כ בתענית יחיד וכ"ה במרדכי : [נ] **לא** איבעיא להו למיקרי . ע"כ דברי הראב"ד : [ס] **ובארץ** אשכנז עשאום קבע והכל מתענין . דברי רבינו הם וכאילו אומר דהראב"ד מודה דבמדינת אשכנז כיון דהכל מתענין הוי תענית צבור לענין עננו וקריאת ויחל : [ע] **וסמכו** להו מעשה דאיוב . קאי על מה שכתב הראב"ד ולאו על מילתא ידיעה עבדי להו . ע"ז השיג רבינו ואומר שעבדי ליה על מילתא ידיעה כמו שעשה איוב : [פ] **נראה** לי דנהי דכיחידים דמו לענין שאלה . קאי אקיקלא דמילתא על רבינו יואל ורבינו שמעון : [צ] **אבל** קהל מקבלים עליהם תענית . כתב הב"ח סי' תקס"ו ס"ק ג' . היינו דוקא שהתענית הוא על גזירה או על כל צרה שלא תבא עליהן כגוונא שכתב בתחילת דבריו בשם רבינו יואל דעליו קאי . אבל בלא שום צורך אלא לשוב בתשובה אין לו דין תענית צבור כל עיקר . והב"י כתב שיש מקומות נוהגין אפי' בכה"ג דין תענית צבור לענין עננו וקריאת ויחל . ואנו לא נהיגין הכי שהרי בער"ה שנהגו הכל להתענות ואפ"ה אין ש"ץ אומר עננו ולא ויחל עכ"ל . ותימה דהא רבינו נותן טעם לתענית בה"ב אולי חטאו ש"מ דאפי' לשוב בתשובה יש לו דין תענית צבור . ואדמותיב הב"ח מער"ה . לסייעינהו מער"ח שמתענין ואומרין עננו ויחל . ובער"ה מי' מ"א דהיינו טעמיה דאין משלימין פוק חזי מה עמא דבר : [ק] **באירוסין** ובנשואין . לשון תוס' במגילה דף ה' ותמילי מע"ב שמארסין בו ע"כ . ודברי תוס' תמוהין מאד דאם אירוסין אסור אפי' בלא סעודה . א"כ לא ליתני ובנשואין דהוי ק"ו . אלא ש"מ דאירוסין אינו אסור אלא בסעודה ונשואין אפי' בלא סעודה הוי שמחה . וכן הוכיח מהרש"ל בפ"ד דיבמות סי' ל"ד מילתא בטעמיה ע"ש : [ר] **תנא** בנין בנין של שמחה . מדשביק משא ומתן . משמע דמו"מ אסור אפי' אינו של שמחה כמ"ש תוס' ביבמות דף מ"ג . דליכא למימר מו"מ של צרכי חופה שהיא של שמחה דהא לא אסר אלא סעודה עצמה . ובמגילה דף ה' כתבו תוס' דוקא מו"מ של שמחה דומיא דבנין ונטיעה של שמחה . כתב מהרש"ל ביבמות פ"ד סי' ל"ד דקבלה בידו שאין לסמוך על תוס' במס' קטנות נגד תוס' על מס' גדולות ע"ש . ומה שהוכיח תוס' שם דבשאר בניינים מותר ואין לך משא ומתן גדול מזה אלא ש"מ דוקא מו"מ של שמחה . נראה לי דאין זה הוכחה דהא שב"י כתב בשם הר"ן בנין שא"צ אלא להרווחה בעלמא אסור . ובית חתנות אפי' אינו להרווחה אסור . וא"כ בנין שאינו של שמחה אינו מותר אלא כשצריך לו ולא להרווחה . משא"כ מו"מ הוא להרווחה ודלא כמ"א סי' תקע"ה ס"ק ו' שאינו אוסר מו"מ אלא של שמחה . אך בזמנינו הכל שרי משום שיש לנו משא מלך ושרים והוי הכל לחיי נפש ולא להרווחה כמ"ש תוס' בפ' איזהו נשך היתר זה לענין רבית דנכרי כ"כ מהרש"ל שם סי' ל"ד וע"ז בסימן תקנ"א ס"ק ח' ע"ש : [ש] **פי'** כותלו של בית חתנות . ואפי' שאין בו סכנה כ"כ הע"ז סי' תקנ"א ס"ק ב' : [ת] **ובלבד** יחיד על הצבור . היינו בפני צבור ובשביל צבור אבל היכי דמתפלל בינו לבין עצמו בביתו שפיר דמי כ"כ רבינו בפרק הקורא עומד סי' ד' ע"ש : פ"ב [א] **ה"ג** מוציאין את התיבה :

מתחיל מן הקטן: הא נמי חשיבותא היא לדידיה דאמרי ליה את חשיבא למיבעי רחמי עלן • וכל אחד נוטל ונותן בראשו. נשיא ואב ב"ד [נמי] נשקלו אינהו וליתנו ברישייהו מ"ש דשקלי אחרים ומנחו ברישייהו· א"ר [א] זירא דמן קסרי לפי שאינו דומה מתבייש מעצמו [דף טז ע"א] למתבייש מאחרים · היכא מנח ליה אמר רבי יצחק במקום תפילין שנאמר (ישעיה סא) לשום לאבלי ציון פאר תחת אפר· למה יוצאין לרחובה [ב] אמר רבי לומר זעקנו בצינעה ולא נענינו נבזה עצמנו בפרהסיא. ריש לקיש אמר גלינו וגלותינו מכפרת עלינו. מאי בינייהו דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא. למה מוציאין את התיבה לרחובה של עיר. אמר ריב"ל כלי צנוע היה לנו [ב] ונתבזה בעונותינו. למה מתכסים בשקין אמר רבי חייא בר אבא לומר הרי אנו לפניך כבהמה. למה נותנין אפר מקלה על גבי (ס"ת) [תיבה] אמר רבי יהודה בן פזי לומר עמו אנכי בצרה. למה נותנין אפר בראש כל אחד פליגי בה ר' לוי בר לחמא ור' חמא בר חנינא חד אמר הרי אנו חשובים לפניך כאפר. וחד אמר כדי שיזכור אפרו של יצחק וירחם עלינו מאי בינייהו איכא בינייהו אפר סתם [ג] ולמה יוצאין לבית הקברות. פליגי ר' לוי בר לחמא ור' חמא בר חנינא. חד אמר הרי אנו חשובים לפניך כמתים. וחד אמר כדי שיבקשו מתים רחמים עלינו. מאי בינייהו איכא בינייהו קברי נכרים: והזקן שבהן אומר לפניהם דברי כבושין. ת"ר יש שם זקן וחכם הוא אומר. אין שם זקן וחכם אומר חכם. אין שם זקן ולא חכם אומר אדם של צורה. פי' ת"ח ולא גמיר כחכם. כדאיתא במו"ק (דף ט.) הללו בני אדם של צורה הן זיל לגבייהו דלברכוך. א"נ שראוי למנותו פרנס על הצבור כדאמרי' לעיל בפ"ק (דף י:) איזהו יחיד כל שראוי למנותו פרנס על הצבור [ד] כלומר מצוייר הוא על החכם לכך ועומד לקבל גדולה. ובירושלמי (פ"ק הל' ד) פריך וכי מכיון שהוא מתמנה על הצבור הוא מתפלל ונענה ומשני כיון שהוא מתמנה על הצבור ונמלא נאמן כדי הוא דמצלי ומתענה. כלומר כיון שהוא נאמן בשליחות הקהל ומוסר נפשו לעמוד בפרץ להגן בעדם כדי הוא שיענה גם מן השמים בעד הקהל. ובתוספתא (פרק א) תניא [ה] איזהו יחיד כל שמינהו בית דין פרנס בדבר צער. אומר אדם של צורה אחינו לא שק ולא תענית גורמין אלא תשובה ומעשים טובין גורמין. שכך מצינו באנשי נינוה שלא נאמר בהם וירא את שקם ואת תעניתם אלא וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ומן החמס אשר בכפיהם (יונה ג) מאי ומן החמס אשר בכפיהם אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו: כג ת"ר [ו] אדם שיש בו עבירה ומתודה עליה ואינו חוזר ממנה למה הוא דומה לאדם שתופס שרץ בידו וטובל שאפילו הוא טובל בכל המימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו מיד עלתה לו טבילה שנא' (משלי כח) ומודה ועוזב ירוחם ואומר (איכה ג) נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים: כד עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל יש לו בנים וביתו ריקם כדי שיהא לבו שלם בתפלה. ואומר לפניהם כ"ד ברכות. י"ח ברכות שבכל יום ויום ומוסיף עליהם עוד שש [ז] ואלו הן זכרונות ושופרות אל ה' בצרתה לי (תהלים קכ) אשא עיני אל ההרים [שם קכא] ממעמקים קראתיך ה' (שם קל) תפלה לעני כי יעטוף (שם קב) ר' יהודה אומר לא היה צ"ל זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהם רעב כי יהיה בארץ דבר כי יהיה שדפון וירקון ארבה וחסיל כי יהיה (מלכים א ח) אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצרות (ירמיה יד) ואומר חותמותיהן: ת"ר עמדו בתפלה אע"פ שיש שם זקן או חכם אין מורידין לפני התיבה אלא הרגיל. [איזהו רגיל] ר"י אומר מטופל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקן וזקן ופרקו נאה ושפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ורגיל לקרות בתורה ובנביאים [ח] ובכתובים ובקי בכל הברכות כולן אמר [ג] רב [דף טז ע"ב] מיטפל ואין לו היינו ביתו ריקן אמר רב חסדא [ט] ביתו ריקן מעבירה. מאי זקן ופרקו נאה אמר אביי [י] שלא יצא לעולם עליו שם רע בילדותו. נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה (ירמיה יב) אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רבי אלעזר זה שליח צבור היורד לפני התיבה שאינו הגון [דף יז ע"ב] כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד בהון לפניו אסור לאחריו מותר. תנא ימים הכתובים במגילת תענית הם ולפניהם ולאחריהם אסורין. שבתות וימים טובים הם אסורין ולפניהם ולאחריהם מותרין. ומה הפרש בין זו לזו הללו דברי תורה ואין צריכין חיזוק והללו דברי סופרים וצריכין חיזוק. והאידנא בטלה מגילת תענית. כדגרסינן בפרק קמא דראש השנה (דף יט.) כתב הראב"ד ז"ל הא דאמר מגילת תענית בטלה [כ] הני מילי לתענית יחיד אבל תענית צבור לא גזרינן ביה. כדאמרי' רב נחמן גזר תעניתא בתריסר אמרו ליה רבנן האי יום טוריינוס הוא אמר להו בטולי בטלה. ולא אמר להו משום דבטלה מגילת תענית דסתמא הא דקאמר והאידנא בטלה מגילת תענית האידנא בימי האמוראים קאמר בתר דשלימי תנאי ואם כן בימי ר"נ בטלה מגילת תענית ואפילו הכי קאמר דוקא משום דבטלה יום טוריינוס אבל משום דבטלה מגילת תענית סתמא לא היה גוזר תענית צבור. ומה שנהגו להתענות בשלשה עשר באדר והוא יום שלפני פורים. [ל] וחנוכה ופורים לא בטלו. יש לומר כדקאמר בפרק קמא דראש השנה (דף יט ע"א) על תענית דצום גדליה [מ] דדברי קבלה כדברי תורה ולפניו מותר. ועוד זמן קהלה לכל היא שנקהלו ועמדו על נפשם למלחמה ובקשו רחמים וגם הוא מעיקר הנס: כה מתני' אין גוזרין תענית על הצבור בחמישי שלא להפקיע השערים אלא שלשה תעניות הראשונות שני וחמישי ושני. שלשה שניות חמישי ושני וחמישי ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא שניות ולא אחרונות. אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים ובחנוכה ופורים ואם התחילו אין מפסיקין דברי רבן גמליאל אמר רבי מאיר אע"פ שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין מודה הוא שאין משלימין וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת: [דף יח ע"ב] גמ' וכמה הוי התחלה ר' אחא אומר שלש רבי יוסי אומר אחת והלכתא כרבי יוסי. אמר רב יהודה [אמר רב] זו דברי ר' מאיר שאמר משום ר"ג אבל חכמים אומרים מתענה ומשלים. דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים [נ] ואפילו בתענית יחיד והכי איתא בירושלמי (הל' טו) אמר רב הונא אפילו יחיד גזר על עצמו תענית מתענה ומשלים [ס] פירוש אם ירצה ולא חשיב כמתענה בשבת וכיון שיכול להשלים אם ירצה והוא קבל עליו תענית סתם וכל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית צריך להתענות עד צאת הככבים אם לא שפירש בשעת קבלת תענית עד שישלים תפלתו עם הצבור:

הדרן עלך סדר תעניות כיצד

פרק שלישי

כו סדר תעניות האלו [א] האמורים ברביעה ראשונה אבל צמחים ששנו מתריעין עליהם מיד. וכן כשפסקו גשמים בין גשם לגשם ארבעים יום מתריעין עליהן מיד מפני שהיא מכת בצורת. ירדו לצמחים אבל לא לאילן לאילן אבל לא לצמחים לזה ולזה ולא לבורות שיחין ומערות [ב] מתריעין מיד: [דף יט ע"א] גמ' ורמינהו רביעה ראשונה ושניה לשאול שלישית להתענות אמר רב הונא ה"ק סדר תעניות האלו [ג] האמורים אימתי בזמן שיצאו רביעה ראשונה ושניה ושלישית ולא ירדו גשמים ברביעה ראשונה אבל ירדו גשמים ברביעה ראשונה וצמחו וחזרו ושינו מתריעין עליהם מיד אמר ר"נ דוקא שינו אבל יבשו לא [דף יט ע"ב] ירדו לצמחים אבל לא לאילן דאתיא נייחא.לאילן אבל לא לצמחים דאתיא ברזיא לזה ולזה ולא לבורות שיחין ומערות דאתי הכי והכי. מיהו לא אתייא טובא.ת"ר מתריעין על האילנות בפרוס הפסח [ד] ובורות שיחין ומערות [ה] בפרוס החג. ואם אין להם מים לשתות מתריעין עליהן מיד ואיזהו מיד שלהן שני וחמישי ושני. וכולן אין מתריעין עליהם אלא בהפרכיא שלהן. ואסכרא בזמן שיש בה מיתה מתריעין עליה אין בה מיתה אין מתריעין עליה ומתריעין על הגובאי בכל שהוא. ר' שמעון בן אלעזר אומר אף על החגב: מתני' וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים שנאמר (עמוס ד) והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר. וכן עיר שיש בה דבר או מפולת [ו] אותה העיר נתענה ומתרעת וסביבותיה מתענות ולא מתריעין. רבי עקיבא אומר מתריעין ולא מתענות: [דף כ ע"ב] גמ' תנא מפולת שאמרו חכמים בריאות ולא רעועות שאינן ראויות לנפול ולא שראויות לנפול ואפילו הן בריאות כגון דקיימא אגודא דנהרא [דף כא ע"א] איזהו דבר [ז] עיר המוציאה ה' מאות רגלי ויצאו ממנו ג' מתים בג' ימים זה אחר זה [ח] הרי זה דבר ביום אחד או בד' ימים אין זה דבר עיר גדולה המוציאה אלף וחמש מאות רגלי כגון כפר עכו ויצאו ממנה ט' מתים בג' ימים זה אחר זה הרי זה דבר [ט] ביום אחד או בד' ימים אין זה דבר: כז [דף כב ע"א] על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ועל חיה רעה ועל החרב מתריעין עליהן מיד מפני שהיא מכה מהלכת ת"ר על השדפון ועל הירקון בכל שהוא ארבה וחסיל אע"פ שלא נראה אלא כנף אחד בכל ארץ ישראל מתריעין עליהן מיד. ת"ר חיה רעה שאמרו בזמן שהיא משולחת מתריעין עליה אינה משולחת אין מתריעין עליה. כיצד נראית בעיר משולחת בשדה אינה משולחת. נראית ביום משולחת בלילה אינה משולחת. ראתה שני בני אדם ורצתה אחריהם משולחת ברחה מפניהם אינה משולחת. טרפה שני בני אדם ואכלה אחד מהם משולחת שניהם אינה משולחת. עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה משולחת: ועל החרב. תנו רבנן אין צריך לומר שאינו של שלום אלא אפי' חרב של שלום שאין לך חרב של שלום יותר משל פרעה נכה ואעפ"כ נכשל בו יאשיהו המלך. מעשה שירדו זקנים [י] מירושלים וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון [כ] ועוד גזרו על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן. ר' יוסי אומר לא על שאכלו אלא שנראו. ועל אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה נכרים או נהר או ספינה המטורפת בים רבי יוסי אומר לעזרה ולא לצעקה. שמעון התימני אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים [דף כב ע"ב] תנו רבנן עיר שהקיפוה נכרים או נהר או ספינה המטורפת [בים] ויחיד הנרדף מפני נכרים ומפני רוח רעה ומפני הליסטים מתריעין עליהן מיד בשבת. ועל כולן יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית. רבי יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמין עליו: כח [ל] על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליהן חוץ מרוב גשמים. מאי טעמא אמר [ד] ר' אבא אמר שמואל לפי שאין מתפללין על רוב טובה. שנא' (מלאכי ג)

הגהות הגר"פ [א] לפנינו הגי' אבא : [ב] לפנינו הגי' ר' חייא בר אבא : [ג] נ"ל מר וכ"ה ברי"ף : [ד] הגי' בגמ' ר' יוחנן :

קרבן נתנאל

[ב] ה"ג ונתבזה בעונינו : [ג] ולמה יוצאין לבית הקברות. אסור לדרוך על הקברים משום דאסור בהנאה הגהות אשר"י. ובי"ד סי' שס"ד בט"ז ס"ק א' מביא ראיה ממסכת ב"ב דף ק"א דאין איסור ע"ש. ותמהני עליו. דשאני התם דהקברים היו בכוכין. נמצא הקרקע שע"ג קרקע עולם היא. משא"כ קברים שלנו הוי תלוש ולבסוף חיבור ואסור בהנאה. ואין היתר לילך על הקברים כ"א לצורך ואז הוי לא אפשר ולא מכוין : [ד] ה"ג כלומר מצוייר הוא לחכם ועומד. וכ"ה בטור : [ה] ה"ג איזהו חכם כל שמינוהו ב"ד פרנס על הצבור. הא דאמר לעיל אם אין שם זקן וחכם. אומר חכם מפ' עכשיו איזהו חכם : [ו] אדם שיש בו עבירה. פרש"י גזל ואינו חוזר לשלם הגזל וכן פי' הר"ן : [ז] ואלו הן זכרונות ושופרות. סדר ברכות עיין בטור סימן תקע"ט בשם הגאונים:[ח] ה"ג ובכתובים ולשנות במשנה ובמדרש תלמוד הלכות ואגדות ובקי : [ט] ביתו ריקן מעבירה. עיין פרש"י והרמב"ם פי' שלא יהיה אחד מבניו ומבנותיו בעלי עבירה : [י] ה"ג שלא יצא עליו שם : [כ] הני מילי לתענית יחיד אבל תענית צבור לא גזרינן ביה. מדלא קאמר אבל לענין תענית צבור לא בטלה. ש"מ דאפי' לענין תענית צבור נמי בטלה. אלא דלכתחלה אין גוזרין על הצבור. והכי מוכח דקאמר הלכתא בטלה מגילת תענית והלכתא לא בטלה קשיא הלכתא אהלכתא ומאי פריך הל"ל הא לענין תענית יחיד והא לענין תענית צבור. ונפקא מיניה אם אירע שגזרו תענית אי לא בטלה לענין תענית צבור צריכין למיתב תענית לתעניתו. כדאמר בפ"ק דר"ה דף י"ח אמר להם ר' יהושע צאו והתענו על מה שהתעניתם. אבל אם בטלה רק לכתחלה אין גוזרין בדיעבד אם גזרו אינם צריכין להתענות על זה ובזה מתורץ קושי' הר"ן על הראב"ד. מהא דפשטה התם מהך ברייתא דלא בטלה מגילת תענית. ולשיטת הראב"ד. אימא שאני התם דלענין צבור לא בטלה. דהכי פריך מדקאמר צאו והתענו ש"מ דלא בטלה : [ל] וחנוכה ופורים לא בטלו. עיין פ"ק דמגילה סי' א' תי' שם לדידן באופן אחר : [מ] דדברי קבלה כדברי תורה ולפניו מותר. מקשין תינח פרזים מוקפין מאי איכא למימר דלגבייהו יום י"ד אסור משום דכתיבי במגילת תענית וא"כ לפניו אסור. ופ"ח אומר דבאמת המוקפין לא מתענין בי"ג. וזה דוחק ונראה דכוונת רבינו מש"ה מתענין בי"ג דפורים לא מקרי מגילת תענית רק לאסור של זה בזה ולא לענין לפניו ולאחריו. אך על זה תאמר מנ"ל הא לחלק בין הכתובים במגילת תענית. אימא לענין לפניהם ולאחריהם נמי נכתבו במגילת תענית. ע"ז אמר רבינו דא"א לומר כן דהא הוי דבר קבלה לגבי פרזים. ואין מן הסברה דפרזים איקרי מגילת תענית רק לאסור של זה בזה ולהמוקפין אפי' לאסור לפניו. ולאחריו הוא בהיפך. ע"כ מזה הטעם עדיף לן לומר דלענין לפניו ולאחריו יומי פוריא לא נכתבו במגילת תענית רק לענין לאסור של זה בזה לחוד. אך קשה לי דהכא משמע אף שהוא מגילת תענית כיון דהוי נמי דברי קבלה לא צריך חיזוק. והוא נגד התלמוד ערוך בר"ה דף י"ז. בג' בתשרי בטלה אדכרתא מן שטריא. ופריך תיפוק ליה משום יום שמת גדליה ומשני נוס גדליה דברי קבלה וא"צ חיזוק. מש"ה כתבו במגילת תענית בג' בתשרי כדי לאסור יום שלפניו. אף שג"כ דברי קבלה הוא. ואפ' למה שפירשתי. קושיא זו במקומה עומדת על שגגון זה מנ"ל לחלק. וליכא למימר דהוי י"ד דברי קבלה מ"מ אם במגילת תענית היא כתובה אסור יום שלפניו וצ"ע : [נ] ואפילו בתענית יחיד. ועפ"ז ניחא מ"ש תוס' בד"ה הלכה מתענה ומשלים אר"ת קאי דאי אחנוכה ופורים אינו יכול להתענות דיום משתה ושמחה כתיב (ור"ל דהמה כתובים במגילת תענית לעשות י"ט) והיינו תענית יחיד וכמ"ש בש"ע סי' תקס"ח בשם הרמב"ם אם קיבל עליו בלשון נדר ופגעו בו שבתות וי"ט או ר"ח חייב לצום אם לא יתירו לו. אבל אם פגעו בו חנוכה ופורים נדרו בטל ולא יצום בהם מפני שהן מדבריהם וצריכין חיזוק. ובהכי מתיישבת קושית מהרש"א שהניח בצ"ע שם בעירובין. שהסוגיא שם הוא להיפך דבעי לאוקמי' הא דתניא מתענה ומשלים חנוכה ופורים. ולק"מ דהתם קאי אצבור שגזרו תענית והתחילו להתענות אין מפסיקין בחנוכה ופורים וכן פסק בש"ע סי' תקע"ב : [ס] פירוש אם ירצה. וכל זה בתענית יחיד. אבל בתענית צבור לא מהני תנאי דלאו בדידיה תליא מילתא כמ"ש מ"א סי' רמ"ע. א"כ בחל ע"ב או שאר ת"צ בע"ש צריך להשלים. ובזה ניחא מה שמקשין בעירובין דף מ"א. דפריך ומי עבדינן כר"י ורמינהו אין גוזרין תענית כו' מודה דאין משלימין וכן ט"ב שחל להיות בע"ש. ומאי פריך אימא הא דקאמר שאין משלימין היינו שאין מחויב להשלים. והא דקאמר מתענה ומשלים היינו אם ירצה להשלים. אבל לדברינו ניחא דהא [דווקא] בתענית יחיד אם רוצה להשלים אבל בתענית צבור צריך להשלים ואמאי קתני וכן ט"ב שחל להיות בשבת שאין משלימין :

פרק ג [א] ה"ג האמור : [ב] ה"ג מתריעין עליהן מיד : [ג] ה"ג האמור : [ד] ה"ג ועל הבורות ועל השיחין ועל המערות : [ה] בפרוס החג. פי' הר"ן שדרכן שמים המכונסים היו מתמעטין הרבה באותו זמן והיו צריכין להתמלאות באותו זמן. אבל גי' רש"י אפי' בפרוס החג. ועיין פירושו : [ו] אותה העיר מתענה ומתרעת. קאי אעיר שלא ירדו עליה גשמים ועל עיר שיש בה דבר ומפולת : [ז] עיר המוציאה ת"ק רגלי. לבד מטף ונשים וזקנים. כ"פ הרמב"ם. פי' הרב המגיד דלקח זה מלשון רגלי כדכתיב שש מאות רגלי הגברים לבד מטף. והר"ן כתב דדייק מלישנא המוציאה ר"ל בני עשרים היוצאים למלחמה. ומטעם זה נראה במה דקאמר בברייתא כגון כפר עמיקא ועכו. כלומר דכפרים הללו היה מנינם ביוצאי צבא לבד מטף ודומיהן : [ח] ה"ג הרי זה דבר פחות מכאן אין זה דבר ת"ר עיר קטנה המוציאה ה' מאות רגלי כגון כפר עמיקא ויצאו ממנה ג' מתים בשלשה ימים הרי זה דבר ביום אחד או בד' ימים כו' : [ט] ביום א' או בד' ימים אין זה דבר. עיין מ"א סי' קי"ד ס"ק י"ג : [י] ה"ג מירושלים לעריהם וגזרו : [כ] ה"ג ועוד גזרו תענית : [ל] על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליהן. כתב הרמב"ם פ"א מהל' תענית מ"ע מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שלא תבא שנאמר והרעותם בחצוצרות וכו' ומד"ס להתענות וכו' ומריעים בחצוצרות בלבד בגבולין וכתב המ"ת והמחוור כדברי רבב"א או שופר או חצוצרות עכ"ל. יאג י

הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די מאי עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם מלומר די · אמר רב יהודה אמר רב ובגולה מתריעין עליהן מיד · תניא נמי הכי בזמן שהגשמים מרובים אנשי משמר שולחין לאנשי מעמד תנו עיניכם באחיכם שבגולה שלא יהא בתיהם קבריהם : כט [דף כה ע"ב] תנו רבנן [ם] עד מתי ירדו גשמים ויהיו הצבור פוסקין מתעניתם כמלא ברך המחרישה דברי ר' מאיר : [א] ר' יהודה אומר בחרבה טפח בבינונית טפחיים בעבודה שלשה טפחים : ל היו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה לא ישלימו · לאחר הנץ החמה ישלימו · ר"א אומר קודם חצות לא ישלימו [לאחר חצות ישלימו] · רב יהודה גזר תעניתא ירדו גשמים אחר הנץ החמה סבר להשלימו · אמר רבי אמי קודם חצות [נ] ואחר חצות שמעינן *ירושלמי (הל' יג) קודם חצות לא ישלימו עד כדון לפרא · אחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה · מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות אמר להן רבי טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב ובאו בין הערביים וקראו הלל הגדול ולימרו הלל מעיקרא [ס] רב ושמואל דאמרי תרווייהו לפי שאין אומרים הלל הגדול אלא בנפש שבעה וכרס מלאה :

הגה"ה

*ואם רוב צבור ותלמידי חכמים שבעיר אינם רוצים להשלים לא ישלימו אבל אם רוב צבור ותלמידי חכמים רוצים להשלים אין היחיד רשאי לאכול ואסור להתענות בשבת עד שש שעות · מא"ז :

הדרן עלך סדר תעניות אלו

פרק רביעי

לא [דף כו ע"א] **בשלשה** פרקים בשנה הכהנים נושאים את כפיהם (כל זמן שמתפללין ארבעה פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה בנעילת שערים בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים : [דף כו ע"ב] **גמ'** תעניות ומעמדות מי איכא מוסף · חסורי מיחסרא והכי קתני בשלשה פרקים נושאין את כפיהם כל זמן שמתפללין ויש מהן ארבעה פעמים ביום [א] בשחרית במוסף במנחה ובנעילה ואלו הן שלשה פרקים בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים · תניא שחרית ומוסף ומנחה ונעילה יש בהן נשיאת כפים דברי ר"מ · ר' יהודה אומר במנחה ובנעילה אין בהן נשיאת כפים · ר' יוסי אומר מנחה אין בה נשיאת כפים · נעילה יש בה נשיאת כפים במאי קמיפלגי ר' מאיר סבר כל יומא מאי טעמא לא משום שכרות האידנא ליכא שכרות · ורבי יהודה סבר שחרית ומוסף דכל יומא לא שכיחא שכרות לא גזרינן מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות גזרינן · ורבי יוסי סבר מנחה דאיתא כל יומא גזרינן נעילה דליתא כל יומא לא גזרינן אמר רב נחמן הלכה כר' יוסי · ואילו האידנא מאי טעמא פרסי כהני ידייהו במנחה בתענית כיון דסמוך לשקיעת החמה פרסו ידייהו כתפלת נעילה דמי · כתב רבינו חננאל שמעינן מדרבי יהודה [ב] דאין אדם רשאי לאכול אלא אחר תפלת מוסף הלכך לא שכיחא ביה שכרות · כתב בעל ההלכות דפרסי כהני ידייהו במנחה ביום הכפורים דהוי כמנחה של שאר תענית שהיא סמוכה לשקיעת החמה הכי נמי כיון דמפסי ביה רחמים ממשכא עד שקיעת החמה [ג] ובאשכנז לא נהגו כן · דכ"ע מיהא שיכור אסור בנשיאת כפים מנא הני מילי · אמר ר"ש בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר · לומר לך מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין : **מתני'** חמשה דברים אירעו לאבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב · בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות · ובטל התמיד · והובקעה העיר · ושרף אפוסטמוס את התורה [ד] והועמד הצלם בהיכל · בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ · וחרב הבית בראשונה ובשניה · ונלכדה ביתר ונחרשה העיר : לב [דף כט ע"א] **משנכנס** אב ממעטין בשמחה · [דף כט ע"ב] שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין מלספר ומלכבס *ובחמישי מותרים מפני כבוד השבת** [דף כט ע"א] אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה [דף כט ע"ב] אמר רב פפא הלכך האי בר ישראל דאית ליה דינא [ה] בהדי עובד כוכבים באב לישתמיט ליה דריע ליה מזליה · ובאדר ניזל בהדיה [ג] דתקיף מזליה · אסורין לספר ולכבס אמר רב נחמן לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר · ורב ששת אמר אפי' לכבס ולהניח אסור · וקיימא לן הלכתא כרב ששת באיסורי [ו] ועוד דלישנא דמתניתין דקתני ומלכבס מוכח כן דלר"נ הוה ליה למימר אסור ללבוש כלים מכובסין · ולא מסתבר למימר דרב נחמן שרי למלבש כלים שנתכבסו קודם לכן ולא אסר ללבוש אלא כלים שנתכבסו באותה שבת דמילתא בלא טעמא היא · ועוד דתניא כוותיה אסור לכבס לפני ט' באב אפי' לכבס ולהניח אחר תשעה באב · וגיהוץ שלנו הרי הוא ככיבוס שלהם ומותר · וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ והטעם [ז] לפי שאין חוששין לגיהוץ יפה לפי שקרובים לבשר ומתלכלכים מיד מפני הזיעה · שלח רב חסדא בר יעקב בר גיורי משמיה דרב נחמן אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ אסור ללבשן בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה · ירושלמי (הל' ז) רבי בא בר כהן אמר קמיה דרבי יוסי בשם רבי אבהו (אמר) תשעה באב שחל להיות בשבת שני שבתות מותרין · כיון שנדחה התענית עד יום ראשון לא הוי שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה · תוספתא (פ"ג דתענית) [ח] חל להיות ט"ב בשבת אוכל אדם כל צרכו ומעלה על שלחנו אפי' כסעודת שלמה בשעתו ואינו מונע מעצמו כלום · כלומר שאינו נמנע מרחיצה וסיכה ותשמיש המטה ואין צריך לנהוג דברים של צנעא · ורבינו מאיר ז"ל כתב בהלכות אבלות שלו כתב ה"ר יצחק מוינ"א דתשעה באב שחל להיות בשבת אע"פ שאנו דוחין אותו עד למחר אותו היום אסור בתשמיש המטה · מידי דהוי אקובר מתו ברגל שאנו דוחין אבלות עד אחר הרגל ואפילו הכי נוהג דברים שבצנעא ברגל [ט] אם כן הכא נמי גבי שבת זו גבי תשעה באב הוא כרגל ואסור בתשמיש המטה · ותשעה באב ואבל שייכי אהדדי כדאמר

הגה"ה

*ונהגו אבותינו שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין ושלא לרחוץ משנכנס ראש חדש אב ואין אנו רשאין לשנות · מא"ז : **ולספר אסור אפילו בחמישי ולאחר ט' באב מותר אפילו באותה שבת · מא"ז :

רב חסדא בפרק קמא דתענית (דף יג·) עכ"ל מורי · הדבר יצא מפי מורי הקדוש וכל עדת ישראל יעשו אותו כדי הוא בית אלהינו לאבד עליו עונה אחת בשנה · אע"פ שיש לי להשיב דתשעה באב ואבלות חלוקים בכמה דברים כדאמרי' בפרק החולץ (דף מג·) דשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור לכבס ומותר לארס וקודם הזמן הזה מותר לספר ולכבס [י] ואסור לישא וליתן וכל העם ממעטין בעסקים : [כ] וגבי אבילות אמרינן איפכא ר' יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכמה איבול שלשים יום ומשני רב אסי התם שאני בין אבילות חדשה לאבילות ישנה בין אבילות דרבים בין אבילות דיחיד · ומפרש רבינו תם שאני בין אבילות חדשה שאסור לארס מה שאין כן באבילות ישנה · דבמילי דיחיד הקילו טפי באבילות ישנה · אבל לענין משא ומתן שאני בין אבילות דיחיד שהתירו במשא ומתן באבילות דיחיד ובאבילות דרבים אסרו כל דבר שהרבים מתעסקים בו כגון משא ומתן דאיכא פירסום ויהא נראה כאינם חוששין להתאבל על ירושלים אלמא דבמילי דצנעא ודיחיד יכול להיות שאנו מחמירין באבילות טפי מתשעה באב · והא דאמרי' בפרק (קמא) [בפ"ד] דתענית (דף ל·) כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב היינו ביום תענית תשעה באב ועוד קולא אחריתא [ל] איכא תשעה באב מקום שנהגו שאסור לספר ולכבס כגון שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה קתני התם ובחמישי מותר מפני כבוד שבת ובאבילות מקום שאסור לספר ולכבס לא התירו מפני כבוד שבת · ומיהו נכון להחמיר כדברי מורי אפי' הוא מקיל ואני מחמיר היה לנו לעשות כדבריו וכל שכן שהוא מחמיר ואני מקיל עכ"ל רבינו מאיר ז"ל · ומיהו לשון התוספתא משמע שאין נמנע [מ] וכן עמא דבר : תניא תשעה באב שחל להיות בשבת וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתו :

לג **ואסור** לספר ולכבס מראש חדש עד התענית דברי רבי מאיר ור' יהודה אומר כל החדש כולו אסור · רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד · אמר ר' יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו שנאמר (הושע ב) והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה · מאן דאמר מראש חדש ועד התענית מחגה · [דף ל ע"א] ומאן דאמר כל החדש כולו אסור מחדשה · ומאן דאמר אינו אסור אלא אותה שבת משבתה · אמר רבא הלכה כר' מאיר · ואמר רבא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ותרווייהו לקולא · וצריכא דאי אשמעינן הלכה כר' מאיר הוה אמינא אפי' מראש חדש קא משמע לן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל · ואי אשמעינן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל הוה אמינא אפי' לאחריו קא משמע לן הלכה כר' מאיר : לד [דף כו ע"ב] **מתני'** ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה · ר' יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים : **גמ'** [דף ל ע"א] אמר רב יהודה [ד] אמר שמואל לא שנו אלא משש שעות ולמעלה · אבל משש שעות ולמטה מותר ואמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה · אבל בסעודה שאינו מפסיק בה מותר ותרווייהו לקולא · וצריכא דאי אשמעינן בסעודה המפסיק בה הוה אמינא [אפילו] משש שעות ולמטה קא משמע לן משש שעות ולמעלה · ואי אשמעינן משש שעות ולמעלה הוה אמינא אפילו בסעודה שאין מפסיק בה קא משמע לן בסעודה המפסיק בה · תניא כלישנא קמא ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה · כילד ישנה אמר ר' יהודה היה רגיל לאכול שני מיני תבשילין אוכל מין אחד היה רגיל לסעוד בי' בני אדם סועד בחמשה היה רגיל לשתות בעשרה כוסות שותה בה' · במה דברים אמורים משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר · תניא כלישנא בתרא הסועד ערב תשעה באב אם עתיד לסעוד סעודה אחרת מותר לאכול בשר ולשתות יין · ואם לאו אסור לאכול בשר ולשתות יין כתב רב האיי גאון שני תבשילין שאמרו כגון אורז ועדשים שהן שני מינים · וה"ר יצחק בן גיאות ז"ל כתב כל שני תבשילין הן דרך כבוד ואסרו חכמים [נ] אפי' ממין אחד של קטנית או מין של ירק ואין צריך לומר שני מינין · ובצרפת מקילין לתת כמה מינין בקדירה אחת דכיון שמבשלן יחד אמרי הוי תבשיל אחד · ובאשכנז מחמירין · ויש אומרים דוקא שני תבשילין של דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי אבל דבר שהוא נאכל כמו שהוא חי כגון חלב וגבינה [ס] ודג מליח יבש לא מיקרי שני תבשילין ואפילו אחד אינו נאכל כמו שהוא חי והשני נאכל כמו שהוא חי · [ע] והראב"ד ז"ל כתב דאפי' גבינה קרי תבשיל וכן מסתבר דלא שייך לחלק הכא בין נאכל כשהוא חי בין אינו נאכל כמו שהוא חי · כלום הוא הטעם אלא דבריבוי תבשילין יש כבוד ותענוג וכן עושין תבשילין טובים מדבר שנאכל כמו שהוא חי כמו מדבר שאין נאכל כמו שהוא חי · ונהגו באשכנז לאכול ביצה כמו שנהגו בסעודת הבראה ולכך אין אוכלין שום תבשיל אחר בסעודה המפסקת : תנו רבנן כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב אסור [פ] ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובש"ס ובהלכות ובאגדות · אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה במקום שאין רגיל לשנות וקורא בקינות ובאיוב ובדברים הרעים שבירמיה · [פ] ותינוקות של בית רבן [ז] אינן בטלים בו דברי ר' מאיר · ור' יהודה אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות אבל קורא הוא בקינות ובאיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן בטילין בו משום פקודי ה' ישרים משמחי לב [ז] · ירושלמי (ברכות פ"ד ה"ג) יחיד בט"ב צריך להזכיר מעין המאורע · מאי ניהו נחם ה' אלהינו אבילי ציון וכו' והיכן אומרה · אמר ר' ירמיה כל דבר שהוא להבא אומר בעבודה וכל דבר שהוא לשעבר אומר בהודאה [צ] כדתנן (ברכות דף כד·) ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבא · ונהגו עמא למימר בבונה ירושלים וסמכו אהא דאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב (ע"ז דף ח·) אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר : כל ימי [ק] תמהתי למה נהגו שאין אומרים נחם אלא בתפלת המנחה כיון דקאמר יחיד בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע מסתמא בכל התפלות קאמר ערבית ושחרית ומנחה כמו ראש חדש פורים

הגהות הגרי"פ [א] בגמ' הגי' וחכ"א : [ב] בגמ' הגי' אביי ורבא : [ג] בגמ' הגי' דבריא מזליה : [ד] תיבות אמר שמואל ליתא בגמרא וכן בסמוך : [ה] בגמ' הגי' באכילה ובשתיה ובסיכה וכו' : [ו] בגמרא הגירסא ותשב"ר בטלים רבי יהודה אומר אף כו' : [ז] ברי"ף סיים והלכתא כרבי יהודה :

קרבן נתנאל

ואני תמה למה אין אנו נוהגין כן לתקוע בעת צרה · ואע"פ שאין ת"ל בבבל · מ"מ הלא מדאורייתא מצוה לתקוע בלא תענית · מ"א רים סי' תקע"ו ולי לק"מ דהא מקרא מלא וכי תבאו באגלכם וגו' והרעותם בחצוצרות · נמצא שמצות עשה מן התורה בארץ ישראל הוא וזה שכתב הרמב"ם ומריעים בחצוצרות בלבד בגבולין · היינו חוץ למקדש אבל מ"מ בארץ ישראל דוקא : [מ] ה"ג עד מתי יהיו הגשמים יורדין : [נ] ה"ג ואחר חצות שניהו :

פרק ד ה"ג חסורי מחסרא והכי קתני בשלשה פרקים בשנה נושאין : [א] ה"ג שחרית ומוסף מנחה ונעילה : [ב] **דאין** אדם רשאי לאכול אלא לאחר תפלת מוסף · אבל טעימה מותר כ"כ ב"י סי' רפ"ו אבל הב"ח הוכיח שם דגם אכילה מותר מדינא דלא קיי"ל כרב הונא · לכן מי שחלש לבו מותר לאכול · ודברי ר"ת אינו אלא אם יחיד לפעמים אוכל · ומ"מ רוב עולם לא שכיחי בהו שכרות שאין אוכלים קודם תפלת מוסף : [ג] **ובאשכנז** לא נהגו כן · כיון שמתפללין מנחה בעוד היום גדול אבל אומרים ברכת נשיאת כפים כיון שאם עלו הכהנים לא ירדו : [ד] **והועמד** הצלם בהיכל · ע"י מנשה · וגי' הש"ס והרי"ף והעמיד קאי על אפוסטמוס : [ה] **בהדי** עובד כוכבים לישתמיט מיניה · ז"ל מ"א סי' תקנ"א ס"ק ב' לישתמיט מיניה עד ר"ח אלול · רי"ו וכ"מ בגמרא · ואני אומר מלישנא דגמרא אדרבה משמע עד לאחר ט"ב בלחוד דהא רב פפא אמר הלכך דקתני ממעטין בשמחה לישתמיט מיניה ואיסורא דאין משמחין אינו נוהג אלא עד אחר ט"ב · וז"ל הזהר בפ' יתרו דף ע"ח ע"ב עשו נטל ברזא דיליה תרין ירחין תמוז אב ט' ואפי' אב לאו דיליה אלא ט' יומין אינון דילי' ולא יתיר ואתאביד ולא אשתכח ע"כ מש"ה לישתמיט מיני' דעובד כוכבים עד ט"ב דרזא דעשו ולא צריך יותר וכן עמא דבר : [ו] **ועוד** דלישנא דמתני' דקתני ומלכבס מוכח כן · והש"ס דלא פריך לרב ששת מכך מתני' משום דאיכא למידחי ומש"ה עדיפא ליה למותיב תיובתא מברייתא דתני בהדיא כרב נחמן : ה"ג אסור לכבס לפני ט"ב אפילו להניח : [ז] **לפי** שאין חוששין לגיהוץ יפה · וטעם זה שייך אפי' בכלי פשתן חדשים · אבל הרמב"ן כתב הא דאין גיהוץ בכלי פשתן דוקא בישנים אבל בחדשים יש בהם משום גיהוץ · דס"ל דגיהוץ כדי ללבן הבגד מזיעה ולכלוך ובגד פשתן ישן מלוכלך יותר בעינוף וזיעה משום הכי לא מהני ביה גיהוץ · אבל בחדשים יש בהם משום גיהוץ : [ח] ה"ג ט"ב שחל להיות בשבת אוכל כל צרכו ושותה כל צרכו : [ט] ה"ג אם כן הכי נמי שבת זו : [י] **ואסור** לישא וליתן וכל העם ממעטין בעסקיהם · ובסי' תקנ"א בב"י אומר הך דממעטין מו"מ מדת חסידות הוא או במקום שנהגו ולכך השמיטוה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ע"כ ונעלם ממנו דברי רבינו במקום הזה וכן מן דין היכי ס"ד למימר דבמקום שנהגו קאי א"כ איך יליף מיניה ק"ו מהך מו"מ בפ' החולץ דף מ"ג · והרי"ף והרמב"ם שהשמיטו עי' בל"מ פרק ג' מהל' תענית : [כ] **וגבי** אבילות אמרי' איפכא · אירוסין אסור ובנוי מו"מ וכבוס מותר : ה"ג משא"כ באבלות ישנה דבמילי דצנעא ודיחיד החמירו טפי מבאבלות ישנה : [ל] ה"ג איכא בט"ב מקום שאסור לספר : [מ] **וכן** עמא דבר · והאידנא עמא דבר לאיסור · מהרש"ל · וכ"כ בהגהת ש"ע ובמנהגים שמכריזין בלילי שבתות דברים שבצנעא נוהג · אבל בליל טבילה מתיר השל"ה · אבל ברגל מחמירין באבל אפי' ליל טבילה דבכמה דברים מחמירינן באבל טפי מבט"ב כמו שמחלק מהר"ם מרוטנבורק : [נ] **אפילו** ממין א' של קטנית · כגון א' רכה וא' עבה : [ס] **ודג** מליח יבש · או או קתני : [ע] ה"ג והראב"ד ז"ל כתב אפי' תבשיל מגבינה קרי תבשיל · כ"ה בטור : [פ] **ותינוקות** של בית רבן אינן בטלין בו · כ"ה גי' הרי"ף · אבל גירסא שלפנינו תינוקות של בית רבן בטלין בו משום שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב : [צ] **כדתנן** אומר סימן לדבר כדתנן : [ק] **תמהתי** למה נהגו שאין אומרים נחם אלא בתפלת המנחה · ובב"י סי' תקנ"ז נותן טעם משום דלעת ערב הציתו האש

ולכן

ותענית · גרסינן בפרק מקום שנהגו (דף נד:) אין תענית צבור בבבל אלא ט' באב בלבד · דרש רבא עוברות [ומניקות] מתענות ומשלימות כדרך שמתענות ומשלימות ביוה"כ :

לה לא יאכל בשר ולא ישתה יין תנא אבל אוכל הוא בשר מליח ושותה יין מגתו · ובשר מליח עד כמה · [א] אמר ר' חייא (בריה דרב חייא) בריה דרב כהנא אמר שמואל כ"ז שהוא כשלמים · *יין מגתו עד כמה כל זמן שהוא תוסס תניא יין תוסס אין בו משום גילוי · וכמה תסיסו שלשה ימים · אמר רב יהודה [אמר רב] כך היה מנהגו של רבי יהודה בר אילעי ערב תשעה באב מביאין לו פת חריבה במלח ושורה אותה במים ויושב [דף ל ע"ב] בין תנור וכיריים ואוכלה ושותה עליה קיתון של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו* : לו גרסינן בפרק חזקת הבתים (דף ס:) תנו רבנן כשחרב הבית באחרונה רבו פרושים בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין נטפל להם ר' יהושע בן חנניא אמר להן בני מנין לכם · אמרו לו נאכל בשר שהיו מקריבין על גבי המזבח ועכשיו בטל נשתה יין שהיו מנסכין על גבי המזבח ועכשיו בטל · אמר להן אם כן לחם לא נאכל שכבר בטלו מנחות · אמרו לו אפשר בפירות · אמר להם פירות לא נאכל שכבר בטלו בכורים · אמרו לו אפשר בפירות אחרים · אמר להן מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים · מיד שתקו · אמר להן בואו ואומר לכם שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר שכבר נגזרה גזרה · להתאבל יותר מדאי אי אפשר שאין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולין לעמוד בה · אלא כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר דבר מועט וכמה אמר רב יוסף אמה על אמה אמר רב חסדא וכנגד הפתח · עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר דבר מועט מאי היא · אמר רב פפא כסא דהרסנא · עושה אשה תכשיטיה ומשיירה דבר מועט · וכמה · אמר רב פפא בת צידעא · אם אשכחך ירושלם וגו' על ראש שמחתי · מאי על ראש שמחתי · אמר ר' יצחק זה אפר מקלה על ראש חתנים · א"ל רב פפא לאביי היכא מנח ליה במקום תפילין שנאמר לשום לאבלי ציון פאר תחת אפר : תנן התם (פסחים דף נד:) מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב עושין · מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין · ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים רבן שמעון בן גמליאל אומר לעולם [ר] יעשה כל אדם עצמו כתלמיד חכם · ותניא רבן שמעון בן גמליאל אומר יעשה כל אדם עצמו כתלמיד חכם כדי שיתענה · רבן גמליאל אומר כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם · ר' עקיבא אומר כל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בשמחתה של ירושלים וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנאמר (ישעיה סו) שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה · וכל האוכל בשר ושותה יין בתשעה באב עליו הכתוב אומר (יחזקאל לב) ותהי עונותם על עצמותם פירוש בסעודת תשעה באב שהוא מפסיק בה : לז רבי יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים דאין כופין כל עיקר · והוא הדין נמי שאינו חייב בעטיפת הראש · ואע"פ שהן מצות הנוהגות באבל ותניא כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב · ההיא לענין מצות לא תעשה הנוהגות באבל תניא · אבל מצות עשה שבאבל כגון כפיית המטה ועטיפת הראש בהנך לא קא אמר · ואין צריך לומר בקריעה דליתא בכלל מצות הנוהגות באבל כדאמר אבילות לחוד וקריעה לחוד · ומסתברא דחייב בתפילין אע"ג דהיא מצות לא תעשה כיון דבאבל גופיה לא מיתסר אלא ביום ראשון ולא חמיר תשעה באב משבעת ימי אבילות · וברייתא מצות הנוהגות באבל כל שבעה קתני · ופירושי מפרש להו רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ולקרות בתורה · ותדע דהא מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו · דאבילות נמי כשאין לו מה יאכל עושה לאחר שלשה בצנעה בתוך ביתו · וכן בשאילת שלום משיב שכן באבילות לאחר שלשה ימים משיב שלום לכל אדם · ורבינו מאיר כתב ונראה דבתשעה באב אין להניח תפילין כמו ביום ראשון דאבל דאין יום מר יותר ממנו יום קבוע בכיה לדורות · ואפשר שדחק למצוא סמך למנהג אשכנז · אבל לכאורה נראה כמו שכתבתי למעלה ועוד כתב רבינו מאיר ז"ל אבל ציצית נהגו קדמונינו בכל ארץ אשכנז שלא להתעטף בציצית בתשעה באב ואסמכוה אקרא דכתיב (איכה ב) בצע אמרתו ואמרינן [ש] במדרש איכה בזע פורפרין דידיה · ואין מזה שום ראיה · ויש שאינם רוצים לשנות המנהג וגם אינם רוצים להיות בלא ציצית ומתעטפין בטלית קטן תחת בגדיהם · גם נהגו שלא להדליק נרות בבית הכנסת בתשעה באב כי אם נר אחד לקרות לאורו איכה וקינות · ונראה זה מנהג כשר כדאמר [ת] באיכה רבתי שאמר הקב"ה למלאכי השרת בשעת חורבן הבית מלך בשר ודם כשהוא אבל מהו עושה אמרו לו מכבה את הפנסים שלו אמר להן אף אני אעשה כן שנאמר שמש וירח קדרו · תוספתא (פ"ג) אין שאילת שלום לחברים בתשעה באב אבל משיבין את ההדיוטות בשפה רפה והכי איתא בירושלמי (פ"א הלכה ח') אין שואלים בשלום חבירים בתשעה באב אבל משיבין את ההדיוטות בשפה רפה · ונהגו העם שלא לשחוט ולהכין סעודת מוצאי ט' באב עד אחר חצות · ולשון התוספתא (שם) משמע כן דהניא מתקנין בט' באב למוצאי תשעה באב פי' מסוף היום כמו ממנחה ולמעלה דומיא דיוה"כ דמותר בקניבת ירק מן המנחה ולמעלה : לח [א] ונהגו שאבל הולך בליל ט' באב לבהכ"נ וכן למחרת עד גמר קינות ואז הולך לביתו כדתניא אבל כל שלשה ימים הראשונים אין הולך לבית האבל מכאן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמים אלא במקום המתנחמים · ובט' באב נמי הוי כאבל מג' ימים ואילך והולך לבית הכנסת עם שאר הקהל שהם כמו אבלים · [ב] כל זה מיסוד רבינו מאיר ז"ל · וזו היא מדברי הרמב"ן ז"ל · תניא (דף ל') כל שהוא מחמת ט' באב אסור לאכול בשר ולשתות יין ואסור לרחוץ · וכל שאינו מחמת ט' באב מותר לאכול בשר ולשתות יין ומותר לרחוץ · ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל זמן שמותר לאכול מותר לרחוץ · פי' כל שהוא מחמת ט' באב זהו סעודה שהוא מפסיק בה שאסור לאכול בה בשר ולשתות יין [ב] ומכיון שקיבל עליו קצת אבילות אסור לרחוץ . ואע"ג דאכתי לא חל ט' באב · דרחיצה הנאה דלאחר שעה היא ונראה כרוחץ להנאת ט' באב ומשום הכי אסור · אבל בנעילת הסנדל ובשאר דיני אבילות אינו נוהג עד שתחשך ·

ור' ישמעאל בר' יוסי (אומר) משום אביו לית ליה האי סברא אלא כל זמן דמותר לאכול דהיינו כל היום מותר לרחוץ · ולישנא דתוספתא (שם) כל שהוא מסעודת ט' באב אסור לאכול בשר ואסור לשתות יין ואסור לאכול שני תבשילין ואסור לרחוץ ולסוך · וכל שאינו מסעודת תשעה באב מותר לאכול בשר ולשתות יין ומותר לרחוץ ולסוך · ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל שעה שמותר לאכול מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו · והלכתא כתנא קמא דסתמא תניא · ור' ישמעאל בר' יוסי משום אביו יחידאה הוא ולא סבירא לן כוותיה · אבל רבינו הגדול לא כתב זו בהלכותיו [ג] ושמא ראה דברי (הרב) [הברייתא] משום דסתמא דמתני' לא קתני באיסורא דעט"ב אלא לאכול בשר ולשתות יין ושני תבשילין · ולא מוכרעת מילתא למידחה [ד] דאיכא למימר מתני' איסור דפסיקא ליה קתני [ה] איסורא דתליא בקבלת עצמו לא קתני · ומשום שתיקה דמתני' לא פסיקא בשום דוכתא · ומאי דלא פירשו במתני' פירשו בברייתא הלכך מכי אכיל סעודה המפסיק בה משש שעות ולמעלה והתחיל באבילות אסור לרחוץ אפי' פניו ידיו ורגליו ואסור לסוך כתשעה באב עצמו כדאיתא בתוספתא ע"כ דבריו ולא כן עמא דבר · ודבר תימה הוא שיהא מותר לאכול ולשתות ויהא אסור לרחוץ ולסוך · והראב"ד ז"ל פירש כל שהוא משום תשעה באב כלומר סעודה המפסיק בה ואסור לרחוץ משהפסיק כמו שאסור לאכול אפילו לא פירש כלום מרחיצה אלא כיון [ו] שפירש אכילה וחל עליו התענית לענין אכילה אסור גם ברחיצה · וכל שאינו משום ט' באב כגון תענית צבור אע"פ שמפסיק מבעוד יום מותר לאכול בשר ולשתות יין בסעודה שהוא מפסיק בה ומותר לרחוץ · ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו כל שעה שמותר לאכול פירוש אם לא היה מפסיק מותר לרחוץ ואע"פ שהפסיק מאכילה מותר ברחילה · וכן יש לפרש גם בתוספתא · ואני כתבתי לעיל (בפ"א סי' י"ד) בשם רבינו יצחק שאע"פ שהפסיק מותר לאכול · והביא ראיה מעובדא [ז] דאיכה רבתי שר' יהודה בן בתירא אכל עיו"כ אחר שהפסיק · וא"כ גם לרחוץ ולסוך מותר וכן עמא דבר : (יומא דף עח ע"א) ערב תשעה באב מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים ומקנח בה פניו ידיו ורגליו ולמחר מעבירה על גבי עיניו · פירוש שורה אותה במים בערב תשעה באב ומוציאה מן המים [ח] והיא מתגנבת ומקנח בה פניו ידיו ורגליו כדי להצטנן בה ולמחר מעבירה על גבי עיניו להעביר מהם [ט] לפלוף וחבלי שינה* : לט ומותר לרחוץ כדרכו ידיו לתפלה דהוה ליה כחייבי טבילה שטובלין כדרכן בין בתשעה באב בין ביום הכפורים דכל רחילה דמצוה מותרת ולהקביל פני רבו עובר עד צוארו במים ורחילה דתפלה מצוה היא ולא אסרו אלא רחילה דתענוג כדאמר בפרק בתרא דיומא (דף עז:) מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש · ועוד כיון שאמרו (שבת קח:) יד לעין תקצץ יד לפה תקצץ אין לך לכלוך גדול מזה · ואמרו בפ' בתרא דיומא (שם) היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו וכן כל היום אחר (א) שעשה צרכיו ויש לו לברך אשר יצר יכול ליטול ידיו כדי שיוכל לברך · ומיהו יזהר שלא ליטול כל היד אלא לפי הצורך להעביר הלכלוך · [י] ירושלמי (פ"א הלכה ו) בט' באב [כ] מרחיץ ידיו ומעביר על פניו [ל] ואם היה לפלוף על גבי עיניו רוחץ כדרכו ומעביר דהוי כמו ידים מלוכלכות [מ] וכן כתב ה"ר יצחק בן גיאות ז"ל ודלא כהרמב"ם ז"ל (פרק ז' מהלכות תפלה הלכה ח) שכתב ביום הכפורים ובתשעה באב שאין שם רחילה אינו מברך על נטילת ידים ולא המעביר חבלי שינה : מ כתב בה"ג והשתא דקיי"ל ברכות (דף כז:) מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס היכא דמיקלע ט' באב בחד בשבת דמיתבעי לאיפסוקי ממאכל ומשתה מבעוד יום מהו לאבדולי · כיון דאמר מר בשאר שבתות מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס הכא נמי אומרים הבדלה מבעוד יום · או דלמא כיון דאילו מבדיל קבליה לט' באב עליה כדרב (עירובין דף מ:) דאמר בדילנא ואחייב ליה בעינוי דשוייה חול דהא אמר (מר) [המבדיל] בין קודש לחול ואיתסר ליה בשתיה דהא אמר גבי יוה"כ ליקדים על הכוס ולימא זמן ולשתייה כיון דקבליה איתסר ליה עילויה הלכך לא מבדיל עד דנפיק חד בשבתא ומבדיל כדשרי בתעניתא מיקמי דליטעום · ואע"ג דאמר מר (פסחים דף קז:) מבדיל והולך כל היום כולו כל היום כולו אין טפי לא ה"מ היכא דהוי שרי למיכל אבל הכא דלא שרי למיכל חד בשבא מבדיל לאורתא דתרין בשבא · וכן שליח דליבורא מבדיל בבי כנישתא אבל אנורא לא לבריך אלו דברי בעל ההלכות · ואלו דברי הרמב"ן ז"ל · ואנו לפי עניות דעתנו לא חזינן לה להך סברא דכיון דלא חזי לאבדולי אלא במוצ"ש ויומו כי אסור למיכל בהכי ליבדיל מכאן ואילך ואדרבה איפכא מסתברא [נ] דכי אסור למיכל באפוקי שבתא ולא חזי לאבדולי בחד בשבא לא מבדיל בתרי בשבא דהא לא חזי בשעתיה לאבדולי וטפי (בטפי) איכא למימר דאפילו למאן דאמר מבדיל והולך כל השבת כולה הני מילי היכא דמוצאי שבת חזיא לאבדולי אבל היכא דמוצאי שבת לא חזי ליה לא מבדיל בלא זמניה משום כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת

הגה"ה

*אע"פ שמתוך הלכה משמע דמותר לאכול בסעודה מפסקת בשר מליח או בשר עופות ודגים ולשתות יין מגתו דהיינו כל זמן שתוסס מ"מ אין נכון לעשות כן ואיסורא נמי איכא משום כל תטוש תורת אמך · מא"ז :

הגה"ה

*כל ת"ח שבארץ נוהגין בתשעה באב בסעודה המפסקת שלא להסב אלא כל אחד יושב לבדו וכל אחד מברך לעצמו ואין מזמנין בברכת המזון וכן עושין תלמידי חכמים בכל ארץ גלותם · מא"ז :

הגה"ה

*ערב תשעה באב חולצין מנעלים ויושבים לארץ כדרך אבלים ועומד שליח צבור ומתפלל מעריב ואומר קדיש וגם תתקבל ואם חל במוצאי שבת אין אומר צדקתך דנקרא מועד ואם יש תינוק למול משהינן ליה עד המנחה בזמן שאומר נחם משום שם אנכי וגו' ובעלי ברית לובשים כלים אחרים אך לא לבנים ממש וכן בשבת של חזון ישעיהו אין מחליפים כלים רק הכתונת בלבד ואחרי קדיש קורא איכה וקינות ואין אומר ובא לציון אלא מתחיל ואתה קדוש ומסיימין כל סדר הקדושה ואומר קדיש בלא תתקבל ואם חל במוצאי שבת אין אומרים ויהי נועם למחר אומר קדיש בלא תתקבל ומוציאין ספר תורה וקורא אם תוליד (בשני) בחמישי אומר אל ארך אפים ואין אומר והוא רחום ואחר קריאת התורה אומר קדיש ומפטיר ופותח בקינות ומסיים ופותח באשרי ואין אומרים למנצח אלא מתחיל ובא לציון גואל ואומר ואתה קדוש ומדלג ואני זאת בריתי ואומר קדיש בלא תתקבל וקורא באיוב ובירמיה ושליח צבור אומר עננו בתפלת יוצר ובמנחה קורין ויחל ומפטירין דרשו ומתפללין עננו וכולל בבונה ירושלים נחם ה' את אבלי ציון · ואם חל תשעה באב במוצאי שבת מבדיל בתפלה ואינו מבדיל על הכוס אך פושט ידיו ורואה לפרניו ומברך בורא מאורי האש ואין מברך בורא עצי בשמים ובמוצאי ט' באב מבדיל על הכוס בלא בשמים ובלא נר · כבר נהגו אבותינו בכל המקומות שלנו שאין אומרין סליחות בתשעה באב משום דאיקרי מועד ומצוה עלינו לקיים מנהג אבותינו · יחיד שקבל עליו תענית ב' וה' כל ימות השנה ואירע ערב ט' באב להיות בשני מתפלל מנחה ואוכל סעודה המפסקת טרם יבא השמש · אין היחיד אומר סליחות כלל ואינו אומר ויעבור מי שאינו יכול להתענות בעבור אונס כשצבור מתענין כגון שני וחמישי ושני של אחר הפסח ואחר הסוכות אסור להתענג במעדנים · המתפלל ולא נענה צריך תענית וצריך תלמיד לומר לרבו תשמע תפלתך · יחיד (בערב ט') [בט'] באב ערבית ושחרית אומר רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך וכו' וחותם בבונה ירושלים אבל במנחה אומר נחם וכו' · כל שאינו כיהושע בן נון לא יפול על פניו על צרת צבור כגון שאין הקהל נופלין בתחנון אלא הוא · הסליחות שלפני ראש השנה צריך שיתפלל ת"ח שיש לו יראת שמים · בכל תענית צבור במנחה קורין ויחל ומדלג מעשה העגל ומתחיל פסל לך עד אשר אני עושה עמך · מא"ז :

הגהות הגרי"פ [א] כרי"ף ובגמ' איתא רב חיננא בר כהנא : [נ] עי' במג"א סימן תקנ"ט ס"ק ח' :

תפארת שמואל

(א) שעשה צרכיו ויש לו לברך אשר יצר וכו' אין הפי' דאינו מברך אשר יצר כשעשה צרכיו אא"כ ידיו מלוכלכות וכו' כגון קנח או שפשף דזה אינו דאשר יצר אינו תלוי אלא בפתיחת נקבים וכן משמע להדיא בתשובת הרא"ש כלל ד' אלא הכי פירושו כל היום אחר שעשה צרכיו שיש לו לברך אשר יצר וידיו מלוכלכות מפני שקנח או שפשף שיכול ליטול כדי שיוכל לברך אבל אין הכי נמי אף על פי שידיו נקיות צריך לברך אשר יצר על פתיחת נקביו וק"ל :

קרבן נתנאל

הלכך באותה שעה מזכירין שפלות ירושלים ואבליה ומתפללין על תנחומיה ע"כ : אע"ג דבשאר ימי המאורע כמו בפסח שיצאו לאחר חצות לילה מ"מ מזכירין בתפלת ערבית · נ"ל דקבעו בתפלת מנחה להודיע לעם שלא יאכלו בשר ויין עד חצות השעירי כמו שאמר ר"י אילו הוית התם קבעי בשעירי : [ר] ה"ג יעשה אדם עצמו ת"ח תניא נמי הכי רשב"ג אומר לעולם יעשה אדם כת"ח כדי שיתענה תניא אידך רשב"ג אומר כל האוכל ושותה בט"ב כאלו אוכל ושותה ביוה"כ ר"ע אומר כל העושה מלאכה בט"ב אינו רואה סימן ברכה לעולם וחכמים אומרים כל העושה מלאכה בט"ב ואינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה וכו' : [ש] במדרש איכה באלפא ביתא תנייתא : [ת] באיכה רבתי · באלפא ביתא קדמאה בפסוק ראשון : [א] ונהגו שאבל הולך בליל ט"ב · היינו אבל לאחר שלשה וכן מוכח מדאי' שהביא מברייתא ודלא כמ"א סי' תקנ"ט סק"ח ועי' מ"ק סי' פ"ד מה שהשגתי עוד שם על מ"א בזה : [ב] ומכיון שקיבל עליו קצת אבילות · אין לפרש שקיבל עליו התענית בפה · דא"כ אסור לאכול ולשתות ורבינו חולק על הרמב"ן ואומר ודבר תימה הוא שיהא מותר לאכול ולשתות ויהא אסור לרחוץ · אלא ה"ק כיון שאכל סעודה מפסקת מסתמא קיבל עליו בדעתו קצת אבילות · א"כ בשקיבל עליו בפירוש ומ"מ מתמי' עליו לשיטת הרמב"ן שהביא הטור בשמו דאפי' קבל עליו בפירוש יכול לאכול ולשתות אח"כ · והראשון עיקר דקאמר תו ולא כן עמא דבר · ואם קיבל התענית בפירוש קים לן דאסור ברחילה : [ג] ה"ג ושמא ראה דברי ר' יוסי בר' יהודה : [ד] דאיכא למימר מתני' איסור דפסיקא ליה קתני · כלומר מה שפייך על"פ לסעודה מפסקת : [ה] איסורא דתלי בקבלת עצמו לא קתני · לפי' האחרון הוא בקבלה ממש · ולפי' הראשון הוא בסתם מה שינהג מסעודה מפסקת ואילך לא קתני : [ו] ה"ג שפירש מאכילה : [ז] דאיכה רבתי · באלפא ביתא תליתאי בפסוק ויגרם באלן · ובתוס' מביא בשם ירושלמי והוא טעות · ובתוס' דעירובין דף מ"א איתא לסדיא בשם מדרש איכה : [ח] והיא מתגנבת שלא תהיה בה טופח ע"מ להטפיח : [ט] ה"ג לכלוך וחבלי שינה · דהא לפלוף מותר להעביר אפי' במים כמ"ש רבינו בסמוך סי' ל"ט : [י] ירושלמי כו' · ובפרק בתרא דיומא הלכה א' : [כ] מרחיץ ידיו ומעביר על פניו · זה לשון הטור סי' תקנ"ד ירושלמי ט"ב רוחץ ידיו ומעביר על עיניו פי' לאחר שנגנס ועדיין לחות קצת ע"כ · וגילכתו היה על עיניו · וכ"פ בש"ע שם סעיף י"א : [ל] ואם היה לפלוף על גבי עיניו · לשון זה מדברי רבינו ולא מהירושלמי : [מ] וכן כתב הר' יצחק בן גיאות · שם ביומא גבי יוה"כ בפ' בתרא דיומא סי' ז' : [נ] דכי אסור למיכל באפוקי שבתא כו' לא מבדיל בתרי

בו . ומכל מקום למאן דאמר מבדיל והולך כל היום כולו משום דכולא יומא של מוצאי שבת הוא מילתא מחוורתא היא דכי אסור למיכל ולמשתי למוצאי שבת דהוי לילה ויום טוב אינו מבדיל . וכיון שראינו לרבינו הגדול שהסכים לפסוק הלכה מבדיל כל היום כולו אין לנו הבדלה של כוס בט' באב שחל להיות באחד בשבת ואיכא מאן דאמר מבדיל על הכוס [ס] ומטעימין ליה לינוקא . ואף על גב דגבי זמן דיום הכפורים קאמר (עירובין מ:) דלית הלכה כרב אחא בר יעקב משום דאתי למיסרך התם משום דיום הכפורים איסור כרת חשו ועוד דקאתי בכל יוה"כ אבל ט' באב דאיסורא דרבנן הוא לא דחינן סדר הבדלות דלית להו תקנתא בלא כוס ומשום גזרה דמדרבנן לא גזרינן . ועוד כיון דלא אתי בכל שתא לא אתי למיסרך ולאו מילתא היא דהתם אמר בפרק חולין (דף קלט.) גבי מיזרע כשותא בכרמא וליתב ליה לתינוק ישראל אתי למיסרך ואע"ג דלאו איסור כרת הוא [ע] ולא שכיחא כולי האי . והיא היא פירכא דרב אחא בר יעקב דאיהו אקשי וליתב ליה לתינוק ישראל ומינה קא אמר (עירובין שם) ביום הכפורים לית הלכתא כרב אחא בר יעקב משום דאתי למיסרך · וכן פר"ח ז"ל בעירובין . וש"מ דאפי' באיסורי דרבנן ולא קביע נמי חיישינן לסירכא ומסתברא דמוצאי שבת שחל להיות בו תשעה באב לא תקינו בו הבדלה על הכוס . תדע שהרי אמרו (ברכות דף לג.) בתחלה קבעוה בתפלה העשירו קבעוה על הכוס חזרו והענו וכו' וט' באב שחל להיות במוצאי שבת כל ישראל עניים מרודים וכי האי גוונא לא התקינו על הכוס כלל . ולא אמרי' המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס אלא בשעה שיש כוס אבל בשעה שאין כוס בעולם אין צריך להבדיל . ע"כ דברי הרמב"ן ז"ל וכיוצא בזה מצאתי כתוב [פ] שפעם אחת היה רבינו יהודה אונן ואכל בלא הבדלה ולמחרתו כשבא מבית הקברות אמרו לו תלמידיו למה אינך עושה הבדלה הא אמרי' (פסחים קז.) טועם מבדיל. והשיב להם מאחר שהיה פטור אמש בשעת הבדלה משום שהיה אונן גם עתה נמי פטור . שכן מצינו בפ"ק דחגיגה (דף ט.) חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני דכיון שנדחה ביום ראשון טוב אינו חייב בשני . ולא דמי כולי האי דהתם גופיה הוי לחוי דאונן פטור מכל המצות ודמי לחגר : אבל הכא גופיה מיחייב והזמן גורם שאין יכול להבדיל וכשיעבור הזמן יבדיל וכן נהגו העם כדברי ה"ג :

מא מתני' אמר רבי שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכפורים שבהן בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו וכל הכלים טעונין טבילה . ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים . מה היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך אל התן עיניך בנוי אלא תן עיניך במשפחה [צ] וכן הוא אומר (שה"ש ג) צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו . ביום חתונתו זו מתן תורה וביום שמחת לבו זו בנין בית המקדש [שיבנה במהרה בימינו] :

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

קרבן נתנאל

בתרי בשבתא . מלשון הרמב"ן זה דאסור למיכל דכיון דאיבדל קבלי' למ"ב ואסור לשתות מכוס . דייק מ"א סי' תקנ"ו דמשמע מפלג מנחה ולמעלה מודה הרמב"ן אם קיבל עליו התענית אסור לאכול שהוא כיום מחלת עלמו . וכ"כ בסי' תקנ"ג בשמו ע"ש . וליתא דודאי ס"ל להרמב"ן אף אם קיבל עליו התענית מותר לאכול חוץ מטיו"כ שהוא מדאורייתא. וכ"כ הטור להדיא בסי' תקנ"ג בשם הרמב"ן והכי איתא במלחמות בפ"ק דתענית . והכא היינו טעמיה כיון דאיבדל אם יאכל אח"כ הוי ברכה לבטלה כמו בטיו"כ אם אמר זמן אבל בלא הבדלה מותר לאכול אח"כ ואוכל תו סעודה מפסקת ומה שכתב דאיה מלשון ב"י סי' תקנ"ג . אגב שיטפי' לא דק דהרמב"ן בתורת האדם אינו כותב כן רק לדעת הרי"ף לתרץ דבריו והוא אינו סובר כן : [ס] ומטעימין ליה לינוקא . וה"ה אם חל מילה ביוה"כ או בט"ב מברכין על הכוס ומטעימין לי' לינוקא וכ"כ תוס' בפרק חולין דף קל"ט ד"ה וליתן : [ע] ולא שכיחא כולי האי . לפי דעת הרמב"ן כשיש מילה ביוה"כ אין משקין לתינוקות דלמא אתא למיסרך אלא מברכין בלא כוס . או נותנין לתינוק הנימול . וכ"פ בש"ע סי' תרכ"א . והתוס' שפוסקין דמשקין לתינוקות ס"ל דכשותא בכרמא הוי מילתא דשכיחא בכל שתא ושתא כמ"ש הר"ן שם . אבל מילה הוי מילתא דלא שכיחא מש"ה לא גזרינן דלמא אתי למיסרך . ובט"ב אם יש מילה י"ל דס"ל ג"כ דמטעימין ליה לתינוק הנימול כמו ביוה"כ וכ"כ הב"ח . א"כ ס"ל כמו שפסק המחבר ורמ"א סי' תקנ"ט דנותנין לתינוקות כדי שלא תהוי ברכה לבטלה שסמכו חכמים על לא תשא בתמורה . ודלמא אתי למיסרך הוא ג"כ ספק במילי דרבנן . ואין ספק דוחה את הודאי : [פ] שפעם אחת היה רבינו יהודה אונן. עיין באורך בפ' מי שמתו סימן ב': [צ] וכן הוא אומר . ר"ל שהוא הבחור אומר לעומת בנות ישראל אל תתנו עיניכם ברוכבי הסוסים המצוים לכם כמו שאמרו הטיילין בכל יום . תתנו עיניכם בבחורים לומדי תורה . צאינה וראינה וגו' ביום חתונתו זהו מתן תורה ומאז פירש משה רבינו מן האשה . וכמו כן כל ת"ח יש לו ניצוץ ממשה רבינו וצריך לפרש עצמו בשבת ימי המעשה ולעלות באשה אשר אהב זו תורה כל ימות החול ועונת ת"ח משבת לשבת . וביום שמחת לבו זהו בנין בית המקדש . וצריכין כהני משמר לפרוש מאהליהם בכל השבוע משום עבודת הקודש המוטל עליהם . והני נשי זכיין בנטרו לגוברייהו . ועמי הארצים כשבאו לידי יסורין וזקנה מתים ברעב . אבל התורה אינה כן נותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו :

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

קיצור פסקי הרא"ש ז"ל ממסכת תענית

מאימתי פרק ראשון

א מאימתי מזכירין גבורות גשמים ביום ראשון של יום טוב האחרון של חג במוסף ומזכירין טל י"ט ראשון של פסח במוסף ולא יזכיר היחיד עד שיאמר שליח צבור בקול רם משיב הרוח ומוריד הגשם ומיהו אפילו לא שמע ממנו אלא שבא לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללין מוסף יכול להתפלל ולהזכיר ובטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר הלכתא אם אמר משיב הרוח בימות החמה אין מחזירין אותו *) לא אמר מוריד הגשם באיזה מקום שנזכר בברכה יזכיר סיים הברכה חוזר לראש התפלה והני מילי שפתח באתה קדוש אבל לא פתח באתה קדוש אומר משיב הרוח ומוריד הגשם וכן בשאלה אם נזכר קודם שפתח בתקע אומר ותן טל ומטר תקע בשופר וכו' וכל ל' יום הראשונים הוא בחזקת שלא אמר וכן אחר הפסקה כל שלשים יום הוא בחזקת שאמר : **ב** כל זמן שמזכירין הגשמים שואלין אותם וכשפוסקים מלשאול פוסקים גם מלהזכיר : **ג** כשיורדין הגשמים עד שהטפות שירדו עולות מהארץ לקראת הטפות היורדות עליהן אז מברכין מודים אנחנו לך על כל טפה וטפה וכו' ומסיים ואילו פינו מלא שירה וכו' והותם בא"י אל ההודאות ורוב ההודאות : **ד** שואלים הגשמים ביום ששים אחר התקופה · ויש מקומות שנוהגין לשאול ז' במרחשון והוא מנהג כשר : **ה** הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים היחידים שהם הרבנים מתענין שני וחמישי ושני ואוכלין ושותין משחשכה· ומותרין במלאכה וברחילה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ומפסיקין בראשי חדשים חנוכה ופורים · ותלמידים יכולין להחזיק עצמם כרבנים ולהתענות ולא שאר העם : **ו** מי שהתענה על צרה ועברה או על חולה ונתרפא או מת משלים כל התעניות שקבל עליו . אבל צבור שמתענין על שום דבר ונענו קודם חצות לא ישלימו : **ז** ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין ודעתו לחזור צריך להתענות כל התעניות שקבל עליו . ממקום שאין מתענין למקום שמתענין יתענה עמהם [ואם חזר ויצא מחוץ לתחום מותר] שכח ואכל אל יתראה בפניהם כמי שאכל ואל ינהיג עידונין בעצמו · **ח** מצוה להרעיב אדם עצמו בשני רעבון ואסור לשמש בהם מטתו ולחשוכי בנים מותר. כל הפורש עצמו מן הצבור אינו רואה בנחמתן · וכל המצטער עמהם זוכה ורואה בנחמתן : **ט** אין תענית צבור בבבל להאסר במלאכה ולאסור מבעוד יום אלא ט' באב הלכך יחיד שקבל עליו תענית סתם לא חיישינן שמא קבל עליו תענית צבור : **י** מי שקבל תענית מתפלל עננו בכל שלש תפלות . לן בתענית בלא קבלה אינו תענית להתפלל עננו : **יא** קבל במנחה להתענות הרבה תעניות זה אחר זה הויא קבלה וצריך עיון אם קבל במנחה תעניות ולא רצופין אי הוה קבלה אי לא : **יב** כל תענית שלא קבלו עליו מאתמול ולא השלימו עד צאת הכוכבים אינו תענית להתפלל עננו · הלכך הא דקיימא לן מתענין לשעות ומתפלל עננו צריך שלא יאכל כל היום וגם קבלו מאתמול לחד פירושא שקבל עליו מאתמול עד חצי היום וכשבא חצי היום נמלך וגמרו ולאידך פירושא שקבל מאתמול להתענות מהאי היום ואילך ולמחר נמלך ולא אכל כל חצי היום הראשון . אבל אם קבל תעניות עד חצי היום ואז אכל או אכל כבר וקבל תענית מכאן ואילך לא הוי תענית לומר עליו עננו ומיהו קרי תענית לענין שצריך לקיים נדרו · ולוה אדם תעניתו ופורע לאחר שהתענה קצת היום : **יג** קבלת תענית פסק הראב"ד כרב דאמר בזמן המנחה ורב אלפס פסק כשמואל דאמר בתפלת המנחה ופירש רבינו חננאל שיאמר בתפלת המנחה הא למחר בתענית יהי רצון שתהא תפלתי ביום תעניתי מקובלת . ומי שהיה בדעתו להתענות מאתמול והרהר בתפלה לקבלו אפילו לא הוציא בשפתיו הוי קבלה : [הגה"ה והר"ף כתב דסגי בקבלה גם בלילה וגם סגי במחשבה . סמ"ק] וכשהקהל מסכימין להתענות אין צריך שום קבלה וכל שכן תעניות הכתובים : **יד** מי שקבל עליו תענית · פסק הראב"ד אם גמר מלאכול או אפי' לא גמר ויסן בתוך סעודתו אסור לאכול ולשתות יותר · ורב אלפס פסק דאפי' גמר מלאכול כל זמן שלא ישן מותר לחזור ולאכול · וכן אם ישן בתוך הסעודה מותר עד שיגמור ויסן אחר כך וכן אם התנה לאכול עוד אפי' גמר ויסן מותר עד שיעלה עמוד השחר : [הגה"ה ויש מפרשים דלענין שתיה הוי ליה כהתנה ומותר אפילו בישן · מ"ר] תענית צבור שצריך לאכול מבעוד יום אע"פ שפסק יכול לחזור ולאכול אבל אם קבל עליו התענית שוב אינו יכול לאכול ולשתות : **טו** השרוי בתענית יכול לטעום עד רביעית ובלבד שלא יבלענו וביום הכפורים ותשעה באב אסור : **טז** לוה אדם תעניתו ופורע ואין צריך להתרת חכם [וצבור אינן יכולין ללוות] ודוקא תענית סתם כגון שנדר להתענות יום אחד וקבלו במנחה· אבל אם היה לו יום קבוע להתענות כיום שמת בו אביו או רבו אינו יכול ללוותו ולפרוע ואין לוין ופורעין תענית חלום ומתענין על חלום ואפילו בשבת וצריך להתענות תענית אחר על שבטל עונג שבת : **יז** יחיד מתפלל עננו בשומע תפלה בין יחיד המתענה בין יחיד המתפלל בצבור בתענית צבור ואומר עננו ערבית שחרית מנחה · לא אמר אין מחזירין אותו ואם נזכר קודם שעקר רגליו אומר עננו בלא ברכה ויהי רצון כו' · [ונהגינן דיחיד אינו מתפלל אלא במנחה שמא יאחזנו בולמוס ועיין בפ"ב דשבת דף כד·] : **יח** הגיע ראש חדש כסליו ולא ירדו גשמים בית דין גוזרין ג' תעניות על הציבור אוכלים משחשכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה · עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין ג' תעניות אחרות על הצבור אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין בעשיית מלאכה וכו' ונועלין המרחצאות וחצי יום הראשון של תענית מעיינין בענין העיר לבטל העבירות ומכאן ואילך רביע היום קורין ומפטירין ורביע היום מתפללין ומתחננין : **יט** עוברות ומיניקות אין מתענין לא בראשונות ולא באחרונות אלא באמצעיות . אבל אסור לרחוץ בין בחמין בין בצונן כל גופו ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר ואסור לסוך אפילו מקצת גופו ולהעביר הזוהמא מותר ותענית צבור מותר אפילו בצונן כל גופו ויום הכפורים וט' באב אפילו להושיט אצבעו בצונן אסור · אבל וט' באב מותרין לנעול מנעל בדרך וכשבא לעיר חולץ ובמקום שאסור במלאכה דוקא ביום אבל בלילה מותר · עברו [אלו] ולא נענו ב"ד גוזרין עוד שבע תעניות על הצבור ומתריעין בהן ונועלין החנויות ובשני פותחין לעת ערב ובחמישי פותחין כל היום ואם לא נענו אין גוזרין עוד תענית · והני מילי כשמתענין על הגשמים אבל על שאר פורעניות מתענין והולכין עד שיענו : **כ** יהידים הצריכים למטר אחר שהפסיקו ישאלו בשומע תפלה ואפילו היא עיר גדולה חשובים כיחידים ויש אומרים דהוא הדין לענין תענית יאמרו עננו בשומע תפלה וא"א הרא"ש ז"ל כתב שצבור הקובעין תענית יאמר שליח צבור עננו בין גואל לרופא וקורין בפרשת ויחל : **כא** עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן ובבנין של שמחה כגון בית חתנות אבל אם היה כותל בית חתנות נוטה יכול לסתרו ובנטיעה של שמחה ובאירוסין ובנישואין ובשאלת שלום בין אדם לחבירו ועם הארץ מחזירין לו בשפה רפה·והיחידים מתענין עד שיצא ניסן · יצא ניסן בלא גשמים הן סימן קללה · אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו בצבור על הציבור אא"כ הוא כיהושע בן נון :

סדר תעניות כיצד פרק שני

כב סדר תעניות מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין עליה אפר מקלה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נוטל אח"כ ונותן על ראשו ויוצאים לבית הקברות ואם יש שם זקן וחכם אומר לפניהם דברי כבושים ואם לאו הכם אומר · אין שם לא זה ולא זה החכם שבהם אומר : **כג** המתודה ואינו חוזר מן העבירות כטובל ושרץ בידו : **כד** אין מורידין לפני התיבה אלא הרגיל ומטופל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה ושפל ברך ופרקו נאה ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ורגיל בכל הברכות ובתורה ובנביאים ובכתובים · ולא יהא בעל עבירות ולא יצא עליו שם רע · ומוסיפין שש ברכות · הלכתא בטלה מגלת תענית ודוקא ליחיד אבל לצבור אסורין לגזור תענית בכל האמורים במגלת תענית לא לפניהם ולא לאחריהם ושבתות וימים טובים לפניהם ולאחריהם מותרים : **כה** אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי שלא להפקיע השערים · אין גוזרין תענית על הצבור בראש חדש ובחנוכה ובפורים ואם התחילו אפילו יום אחד אין מפסיקין ומתענין ומשלימין . וכן יחיד שקבל עליו תענית סתם בערב שבת צריך להשלים אא"כ פירש בשעת קבלה עד שישלים תפלתו עם הצבור :

סדר תעניות אלו פרק שלישי

כו יצאה רביעה ראשונה ושניה ולא ירדו גשמים אין מתענין אבל אם ירדו בראשונה וצמחו הצמחים וחזרו וכמשו מתריעין מיד . וכן אם פסקו הגשמים בין גשם לגשם ארבעים יום מתריעין מיד ירדו לצמחים ולא ירדו לאילנות מתריעין בפרוס הפסח . ירדו לאילנות ולא ירדו לצמחים מתריעין מיד · ירדו לזה ולזה ולא לבורות מתריעין בפרס החג · ואם אין להם מים לשתות מתריעין אחר שהתענו ב' וה' וב' וכולן אין מתריעין עליהם אלא בהפרכיא שלהן והסכרה אם יש מיתה מתריעין ואם לאו אין מתריעין . ומתריעין על הגובאי והחגב כל שהן . ועיר שלא ירדו עליה גשמים או שהיה בה דבר ואי זה הוא דבר עיר המוציאה ת"ק רגלי ויצאו ג' מתים בג' ימים זה אחר זה או·היה בה מפולת שנופלים בה בניינים בריאים שאינן ראוין ליפול היא מתענה ומתריעה וסביבותי' (לא) מתענות ולא מתריעות : **כז** ועל שדפון וירקון אפילו כל שהוא ועל ארבה וחסיל אפי' לא נראה ממנו אלא כנף אחד . ועל חיה משולחת

והוא

*) נ"ל אמר מוריד הגשם מחזירין אותו בימות הגשמים לא אמר כו' ועי' בב"י סי' קיד

והוא שנראית בעיר ביום לשני בני אדם. ועל החרב אפילו חרב של שלום מתריעין עליהם בכל מקום. עיר שהקיפוה כרקום [ס"א נכרים] או נהר וספינה המטרפת בים ויחיד הנרדף מפני נכרים או לסטים או רוח רעה מתריעין עליהם בשבת שיבואו לעזרה: **כח** על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליה חוץ מרוב גשמים ובגולה מתריעין עליהם: **כט** עד מתי ירדו גשמים ויהיו פוסקין מלהתענות עד שיכנסו בשדה חרבה בקרקע טפח ובבינונית טפחיים ובעבודה ג' טפחים: **ל** היו מתענין על (רוב) גשמים וירדו אחר חצות ישלימו קודם חצות לא ישלימו אלא יאכלו וישתו ויעשו יום טוב ולערב יתקבצו ויקראו הלל הגדול:

בשלשה פרקים פרק רביעי

לא אין נשיאות כפים במנחה ובמנחה של תענית מותר ויש נוהגין שלא לישא כפים במנחה של יום הכפורים ובנעילה שרי. ושכור אסור לישא כפיו ואסור לאכול קודם תפלת מוסף: **לב** משנכנס אדר מרבין בשמחה ומשנכנס אב ממעטין בשמחה [ומאן דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מיניה משום דריע מזליה] ושבת שחל ט' באב להיות בתוכה אסור אפי' לכבס ולהניח ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת. ואנו שאין לנו כיבוס יפה מותר לכבס ואסור לגהץ. וכלי פשתן מותרין אפי' בגיהוץ ומכל מקום אסור ללבשן בשבת שחל תשעה באב בתוכה ואם חל תשעה באב בשבת אז הכל מותר. ט' באב שחל להיות בשבת ונדחה עד יום ראשון אוכל ושותה אפי' בסעודה המפסקת כל צרכו ומותר ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה: **לג** שבת שחל תשעה באב בתוכה אסור לספר ולכבס עד התענית ולאחר התענית מותר מיד: **לד** ערב תשעה באב בסעודה המפסקת אם היא אחר חצות לא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא יאכל שני תבשילין ואפי' הן ממין אחד ואפי' מדברים הנאכלים חיים ומנהג טוב לאכול ביצה כמו אבל. ט' באב אסור ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ואסור לקרות בתורה ובנביאים וכתובים ובמשנה הלכות ואגדות ואפי' אינו רגיל בהן ותינוקות של בית רבן בטלים בו ועוברות ומיניקות מתענות בו ומשלימות. אבל קורא קינות ואיוב ובדברים הרעים שבירמיה ואומר נחם בבונה ירושלים: **לה** בשר מליח שעבר עליו שני ימים ולילה אחד מותר לאכלו בסעודה המפסקת ומותר לשתות יין תוסס שהוא תוך שלשה ימים ומנהג חסידות הוא שלא לאכול אלא פת חרבה שרויה במים ולישב באבילות כאלו מתו מוטל לפניו: **לו** מצוה שנעלה את ירושלים על ראש שמחתנו ועל כן צריך ליתן אפר מקלה בראש החתן במקום תפילין ולהניח אמה על אמה כנגד הפתח שלא לסוד מי שסד ביתו ולשייר קצת מצרכי סעודה העושה סעודה. וכן אשה מתכשיטיה. כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה בה סימן ברכה וכל המתאבל על ירושלים רואה בשמחתה וכל שאינו מתאבל עליה אינו רואה בשמחתה: **לז** תשעה באב אין חייב בכפיית המטה ולא בעטיפה ולא בקריעה וחייב בתפילין וציצית [ויש שאין מתעטפין להדיא אלא בטלית קטן תחת בגדיהם] ואין בו שאילת שלום לחברים אבל משיבים להדיוטות בשפה רפה ונהגו שלא להדליק בבית הכנסת אלא נר אחד לקרות לאורו איכה וקינות ושלא להכין סעודה עד אחר חצות: **לח** אבל כל ליל תשעה באב הולך לבית הכנסת וכן למחרת עד שיגמרו הקינות ואז הולך לביתו. אף על פי שהפסיק מלאכול ערב תשעה באב מותר לאכול ולרחוץ ולסוך אחר כך [פסק הרמב"ן משהתחיל לאכול מו' שעות ולמעלה סעודה המפסקת אסור לרחוץ פניו ידיו ורגליו ולסוך כמו בט"ב ור"י פסק אפילו לאחר שאכל סעודה המפסקת מותר לאכול כ"ש לרחוץ ולסוך וכן עמא דבר]. [הג"ה. ובאגודה אסור לשתות שכר בסעודה המפסקת]: **לט** ביום הכפורים וט' באב מותר לרחוץ הידים בבקר לתפלה וכן כל היום אחר שעשה צרכיו ויש לו לומר אשר יצר יכול ליטול ולברך ובלבד שיזהר שלא ליטול כל היד אלא לצורך כדי להעביר הזוהמא והלכלוך. ויכול ליקח מטפחת שרויה במים מאתמול וגגובה ונשאר בה לחלוחית ולהעבירה על עיניו וכן להעבירה על ידיו אחר שרחץ אותם ולהעביר ידיו על עיניו אחר שרחץ אותם ואם היה לכלוך על עיניו רוחץ כדרכו ומעבירו: **מ** ט' באב שחל להיות [באחד] בשבת כתוב בהלכות גדולות במוצאי שבת מברך על האש ואינו מבדיל עד אחר התענית אז מבדיל על הכוס ואינו מברך על האש. והרמב"ן כתב שאין להבדיל על הכוס כלל וא"א הרא"ש ז"ל כתב כהלכות גדולות: **מא** לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב ויוה"כ. [הג"ה מאי היא אומר רב יהודה אמר שמואל יום שהותרו שבטים לבא זה בזה אמר רבה בר בר חנה יום שהותרו שבט בנימין לבא בקהל כו' וכן הרבה מעלות עיין בגמרא לפיכך יום גדול הוא הלכך אין נופלין בו בתחנון]:

סליק קיצור פסקי הרא"ש ז"ל ממסכת תענית

ספר שדה צופים מאת הרב הגאון מו"ה בצלאל רנשבורג זצלה"ה

פרק ראשון

דף ה ע"ב אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לוושט. הרא"ש בברכות פ"ו סי' ל"ד:

דף ח ע"א אתה מה הנאה יש לך. הרא"ש בב"ק פ"א סי' כ"א:

דף י ע"ב ואיזהו תלמי' יחיד כל שראוי למנותו פרנס על הצבור. הרא"ש בתענית פ"ב סי' כ"ב:

דף יא ע"ב יחיד שקיבל עליו תענית אפי' אכל ושתה כל הלילה. הרא"ש בשבת פ"ב סי' ע"ו:

דף יב ע"א יחיד שקבל עליו ב' וה' וב' של כל השנה כולה. הרא"ש בנדרים פ"ט סי' כ': ע"ב לוה אדם תעניתו ופורע. הרא"ש בשבת פ"א סי' כ"ה ובתענית פ"א סי' י"ז ובנדרים פ"ט סי' כ':

דף יג ע"א כל שהוא משום אבל כגון ט"ב ואבל אסור בין בחמין בין בצונן. הרא"ש במו"ק פ"ג סי' ד' ובתענית פ"ד סי' ל"א: שם מעשה ומתו בניו של ר"י כו' ורחץ בצונן כל ז'. הרא"ש במו"ק פ"ג סי' י"ח: שם ע"ב והלכתא אבל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין ובין בצונן כל ז'. הרא"ש במו"ק פ"ג סי' ל"ז:

פרק שני

דף טו ע"ב אין גוזרין תענית על הצבור בר"ח בחנוכה ובפורים. הרא"ש בתענית פ"א סי' ה':

דף טז ע"א אדם שיש בו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה. הרא"ש ביומא פ"ח סי' י"ז:

פרק שלישי

דף יט ע"א ר"ח קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו. הרא"ש בתענית פ"א ס"ו:

דף כד ע"א דכי נשיאה גזר תעניתא וכו' לנפרא הודעינהו. הרא"ש בתענית פ"א סי' י"ג וע"ב בקרבן נתנאל: שם ע"ב ההוא גברא דתייב נגדא בבי דינא דרבא. הרא"ש בחולין פ"י סי' ז':

דף כה ע"ב אין לך טיפה מלמעלה וכו'. הרא"ש בנדה הל' מקואות סי' י':

פרק רביעי

דף כו ע"ב מ"ד הלכה כר"ע דרשינן ליה בפרקין. הרא"ש בעירובין פ"ו סי' א': שם דכ"ע מיהת שכור אסור בנ"כ מנה"מ. הרא"ש במגילה פ"ג סי' כ"ג:

דף כז ע"א אי מה משרת בעל מום לא אף כהן מברך בעל מום לא. הרא"ש במגילה פ"ג סי' י"ט: שם ע"ב א"ל כבר תיקנתי להם סדר קרבנות. הרא"ש בר"ה פ"ד סי' י"ד:

דף כח ע"ב י"ח יום בשנה יחיד גומר בהן את ההלל. הרא"ש בשבת פ"ב סי' י"ז: שם אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם. הרא"ש בברכות פ"ב סי' ה':

דף כט ע"ב אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ אבל אסור ללובשן כו'. הרא"ש במו"ק פ"ג סי' י"ג:

דף ל ע"א אמר רבא הלכה כרשב"ג. הרא"ש במגילה פ"ד סי' י': שם כל שהוא משום ט"ב אסור לאכול בשר ולשתות יין. הרא"ש בתענית פ"ד סי' ל"ב:

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת תענית

[הוגה ע"י פירוש המשניות להרמב"ם הנדפס בפעם הראשונה בנאפולי שנת רנ"ו]

פרק ראשון

מאימתי מזכירין גבורות גשמים רבי אליעזר אומר מיום טוב הראשון כו': דף ב

כבר קדם לך בסוף הפרק השני מסוכה כי ירידת הגשמים בסוכות אינו סימן ברכה. והלכה כרבי יהושע:

אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים כו': שם

סמוך לגשמים היא תפלת מוסף של יום טוב האחרון של חג כמו שביאר רבי יהודה וביום טוב הראשון של פסח הראשון והוא המתפלל שחרית אומר מוריד הגשם והאחרון והוא המתפלל תפלת מוסף אינו זוכר גשם אבל אומר מוריד הטל. ובזמן הזה שאנו עושים שני ימים טובים מפני המנהג אומר מוריד הגשם במוסף יום טוב הראשון מן הימים האחרונים של חג רוצה לומר יום שמיני עצרת ויתמיד זה ביום השני ומה שאחריו והלכה כרבי יהודה:

עד אימתי שואלין את הגשמים ר' יהודה אומר עד שיעבור כו': דף ה

בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים כו': דף י

התנא ששנה בכאן בשם רבי יהודה עד שיעבור הפסח לא היה אותו ששנה על שמו מה שקדם זכרו. וכבר אמרנו במה שקדם מן המשנה הלכה כרבי יהודה והלכה כרבן גמליאל. וכל זה בארץ ישראל ובארצות הדומות לה. וכמו כן כל מה שיגיע לידך מן הדבר בזמני התעניות הוא בארץ ישראל. ומה שהוא קרוב לאוירה. אבל בשאר ארצות השאלה בזמן שהמטר טוב והגון באותו המקום ונתן אותו הזמן כאילו הוא שבעה במרחשון וכשיתעכבו הגשמים לאחר אותו הזמן על אלו הדרכים הנזכרים יתנהגו בתעניות כמו שזכר. כי יש ארצות לא יתחילו בהם הגשמים אלא מניסן. וארצות שיש בהם במרחשון הקיץ והגשמים אינם להם טובים אלא ממיתין ומאבדין והיאך ישאלו אנשי זה המקום גשם במרחשון הלא זה מן השקר והאולת וכל זה דבר אמיתי וגלוי:

הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים כו': שם

יחידים הם התלמידים חכמים ואלו התעניות שני וחמישי ושני:

הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים כו': שם

בכל מקום שאומר לך אוכלין משחשיכה מותר לאכול עד שיעלה עמוד השחר אלא אם ישן לפי שאין מותר לאכול ולשתות אחר שישן בשום פנים באי זה תענית שיהיה:

עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין ג' תעניות כו': דף יב ע"ב

אלו השבע תעניות משלימין שלשה עשר תעניות על הצבור. לפני שכבר התענו ששה: ומטין עם חשיכה פירוש שפותחין קצת דלתי החנויות עם חשיכה ואין מוציאין הסחורות שבחנות ואין עושה מהן שורה:

עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן כו': שם

שופין כמו גיעורין תרגם ויגער בו ונזף ביה [בראשית לז] ובנין ונטיעה האסורים באלו התעניות הוא בנין של שמחה ונטיעה של שמחה כמו הפתוחים והציורין כמו שעושין העשירים המאריכים בבנינם ונטיעת הבשמים והפרדסים שעושין המלכים. אבל בנין לדירה ונטיעה הנטועה לפירותי' ולחיות בשבחה אינו אסור ואין מבטלין אותה לעולם. וירידת הגשמים אחר ניסן סימן קללה הוא כשלא ירדו מתחילת השנה עד ניסן ובארץ ישראל או מקום שהוא כמוהו כמו שבארנו במה שקדם:

פרק שני

סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה לרחובה כו': דף טו

זה הסדר אינו אלא בשבע אחרונות:

עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל כו': שם

ביתו ריקן רוצה לומר ריקן ממזונות וריקן מעבירות. והאיש הראוי למנותו קודם לכל אדם הוא מי שהוא רגיל בתפלה ולדבר על ראש הקהל ואח"כ שיהיה זקן ויש לו נעימות קול. וזה בכל שליח צבור. ומוסף עליו זה שמדבר בו בזה המקום שיהיה מטופל כלומר בעל בנים וביתו ריקן שלא יצא עליו שם רע בילדותו כדי שיתרצו אליו לבות בני אדם ויקבלו כולם דבריו ברצון. ואלו השש ברכות הם נאמרים אחר גואל ישראל וקודם רופא חולים:

אלו הן זכרונות ושופרות אל ה' בצרתה לי כו': שם

הזכרונות והשופרות כמו שקדם זכרם בראש השנה (פ"ד הל' ז) ר"ל שלא יאמר זכרון של יחיד ולא זכרון של פורענות והלכה כרבי יהודה:

על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם כו': שם

אמרו על השביעית רוצה לומר השביעית מן הברכות שהוסיפו עליהם לפי שכבר אמר שש ברכות בלבד הוא מוסיף. והוא כי הוא מוסיף אגואל ישראל תוספות והותם בה מי שענה את אברהם בהר המוריה וכו' עד גואל ישראל. ולפי שמנה גואל ישראל ברכה אחת מפני התוספת שהוסיף בה וקראה ראשונה היו כולן שבע ברכות גואל ישראל שהיא מכלל שמנה עשרה והשש שהוסיפו:

מעשה בימי ר' חלפתא ור' חנניא בן תרדיון כו': שם ע"ב

רוצה לומר שער המזרח של הר הבית ושער המזרח של עזרה והלכה כחכמים:

שלש תעניות הראשונות אנשי משמר מתענין כו': שם

כבר קדם בסוף סוכה שמשמרות כהונה היו ארבעה ועשרים משמרות והיו עובדין משמר בכל שבוע על הסדר בכל משמר בתי אבות היו עובדין גם כן בתי אבות באותו משמר כל אחד ואחד יומו: ואמרו אנשי בית אב רוצה לומר כל הבית אב שהיתה עובדת אותו היום והיו מקילין עליהם בתענית מפני העבודה כדי שלא יחלשו גופם והלכה כחכמים:

אנשי משמר מותרים לשתות יין בלילות אבל לא בימים כו': שם

מה שאסרו היין על אנשי משמר ביום ההוא לדבר תמידי והטעם שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב ויבואו אנשי משמר ויסייעו אותם. ועל אנשי בית אב אסור כל זמן עבודתם לפי שהן עוסקין

שוסקין בעבודה · וכבר ידעת איך אסר הכתוב לעשות שום דבר מעניני המקדש בשכרות והוא שנאמר יין ושכר אל תשת וגו' (ויקרא י) והמעמד הוא מישראל ועוד יתבאר ענינו בסוף זו המסכת ואסור התגלחת על אנשי משמר ואנשי מעמד כל ימי עבודתם הטעם בזה כדי שלא יכנסו כשהן מנוולים כמו שהוא אסור בחולו של מועד :

כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד כו' : שם

היתה אצלם מגילה והיו קורים אותה מגילת תענית והיה כתוב בה ימים ידועים מחדשים ידועים שעשה עמהם השם ניסים ונתבטלו מהם הצרות והיו משבחים אותן הימים מהן ימים כמו שזוכר באותה מגילה שהיו אסורין בהספד ומהן ימים שהם אסורין בתענית וכבר בטלה אותה מגילה ואינן אסורין בהספד ובתענית אותן הימים עצמן כל שכן לפניהם ולאחריהם יהוא אמרם בטלה מגילת תענית מלבד פורים וחנוכה שהם אסורים בהספד ובתענית ולפניהם ולאחריהם מותר :

אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי כו' : שם

להפקיע השערים ליקר שערי המזונות מפני שאומר דלת העם לולי הצורך הגדול למטר לא היו מתענין קודם השבת ואין הלכה כרבי יוסי :

אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים כו' : שם

ואם התחילו אין מפסיקין רוצה לומר אם התחילו להתענות *שעה א' אין מפסיקין התענית אלא שמשלימין היום : ואמר ר' מאיר מודה היה שאין משלימין רוצה לומר שמתענין קצת היום ואוכלים קצתו . וכן תשעה באב שחל להיות ערב שבת מתענין קצת היום ואוכלין בסוף היום מפני כבוד השבת ואין הלכה כרבי מאיר אלא אם התחילו מתענין ומשלימין · אבל תשעה באב שחל להיות ערב שבת מתענין לכתחלה ומשלימין · ותשעה באב לא יחול בערב שבת אלא כשהיו עושין על פי הראיה אבל לא בחשבון העבור שהוא בידינו היום :

פרק שלישי

סדר תעניות אלו האמור ברביעה ראשונה כו' : דף יח ע"ב

מפולת הוא שיפלו הכתלים החזקים בלי סיבה גלויה ואין הלכה כר' עקיבא בכולם :

על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון כו' : דף יט

חיה רעה הוא שיראו חיות רעות בישוב · והתנאי שיראו ביום וכן אם רדפו החיות אחר שני בני אדם הרי זה משולחת ומתריעין עליהן ואמרו על החרב ואפי' אין דעת בני החיל להורגם אלא להרוג אומה אחרת ואין כוונתם אלא לעבור עליהם הרי היא צרה ומתריעין עליה ומהבטחות השם יתברך לישראל וחרב לא תעבור בארצכם · ואמר כמלא פי תנור ר"ל מקום מן הקרקע שיעורו כפי התנור וכן אמרו כמלא תנור וכבר אמר כי כשיראו החיות המזיקות ביום בישוב שמתריעין עליהם :

על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה נכרים כו' : שם

רבי יוסי אומר שאין תוקעין שופר בשבת אלא כדי שיתקבצו העם להושיע אותה מדינה אבל לצעוק לשם ולהתענות לא · ואין הלכה כרבי יוסי למנוע מהם הצעקה בשבת אלא שצועקים ומתענין עליהם בשבת בלא תקיעה · ולא כר' שמעון התימני שאומר מתריעין על הדבר אבל הדין אצלנו אין מתריעין על הדבר כל עיקר אבל מתענין עליו בלבד ואותן שנפל בהם הדבר הם בלבד מתענין ומתריעין כמו שקדם :

על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין כו' : שם

עג עוגה כמו עגול . ואבן התועים היא אבן גדולה שהיתה בירושלים וכל מי שהיה מוצא מציאה עולה עליה ומכריז כדי שישמעו בעליה וחזרו לו אבידתו ולפיכך נקראת אבן התועים · ורוצה באמרו נמחית שכסו המים עגם האבן : וגמר המעשה כי הוא התפלל והתודה על חטאתיו ומיד נסתלק המטר והיה הדבר קשה לשמעון בן שטח כמו שתראה והוא ענין ראייתו שהביא בזה המעשה ופירוש מתחטא מגעגע :

היו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה כו' : שם

הלל הגדול הוא מהודו לה' כי טוב עד שיר המעלות ומה שחייבם שלא קראו הלל הגדול עד שאכלו ושתו כי העיקר אצלנו אין אומרים הלל הגדול אלא בנפש שביעה וכרס מלאה והלכה כרבי אלעזר :

פרק רביעי

בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהן כו' : דף כ"ו

שיעור זו המשנה כך בשלשה פרקים הכהנים נושאים את כפיהם בכל תפלה ויש מהם ארבעה פעמים ביום והוא יום הכיפורים ומקצת המעמדות כמו שיתבאר כי בתענית אין בהם תפלת מוסף אבל במעמדות היו מתפללין תפלה יתירה בכל יום והיא נקראת מוסף וזכור תמיד זה העיקר*) · וכל זה דעת ר' מאיר אבל רבי יוסי אומר נשיאות כפים בשחרית ובמוסף ובנעילה אבל במנחה אין הכהנים נושאים כפיהם . וטעם מחלוקתם כי העיקר אצלנו שכהן שכור לא ישא את ידיו ויברך שנא' (דברים י) לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו וכאשר היתה אסורה העבודה בשכור כמו שנתבאר בתורה (ויקרא י) כמו כן אסור לשכור לברך · והכל מודים כי בכל הימים מלבד אלו שלשה פרקים אין נשיאות כפים במנחה לפי שהוא עת ידוע לשכרות ורוב בני אדם שכורים וגחוש שמא ישא ידיו והוא שכור . ועוד יתבאר לך כי אנשי מעמד אסור להם לאכול ביום ארבעה ימים בשבוע · ור' מאיר אומר כי אלו שלשה פרקים שנסתלק' מהם חשש השכרות ישאו הכהנים ידיהם בכל תפלה · ור' יוסי אומר תפלת מנחה שמתפללין בכל יום גזרינן שמא אם נתיר להם נשיאות כפים במנחה באלו השלשה פרקים יעשו גם הם כן בשאר ימים שאפשר בהם השכרות ותפלת נעילה שאינה אלא ביום שהשכרות בו אסור נושאין כפיהן ולא גזרינן והלכה כרבי יוסי . ונתיר היום לכהנים ביום תענית נשיאות כפים במנחה מפני שהן מאחרין תפלת המנחה וכאילו היא תפלת נעילה :

אלו הן מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל כו' : שם

כבר נתבאר לך מזה הלשון כי מלת מעמד כוללת משמרת כהונה ולויה ואנשי אותו מעמד והיו אנשי מעמד ההם שלוחי ישראל כולם והיה דעתם וכוונתם כולם להתעסק בעבודה ובתפלה ולא היו מתעסקין בעסקיהם והיה לבם ומחשבתם בקרבנות וכשהיה מגיע זמן המעמד כל מי שהיה מהם מאנשי אותו מעמד קרוב מירושלים היה נמצא במקדש בשעת הקרבת הקרבן עם הכהנים והלוים שבאותו משמר ומי שהיה רחוק מירושלים היו מתכנסים בבתי כנסיות שלהם ומתפללין וקוראין כמו שנזכר והיו מתעסקין בעבודת השם כל אותו השבוע שהיה המשמר שלהן בתפלה ובקריאה ותענית כמו שיתבאר והיו קורין מעשה בראשית לפי שסלימות המציאות בעבודה ואין אצלנו עבודה אלא עם הקרבנות וכן אמרו אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ :

ואנשי המעמד היו מתענין ד' ימים בשבוע כו' : שם

היו קוראין בספר תורה בשחרית ובמוסף רוצה לומר בתפלתם היתירה שהיא מוסף שלהם אבל במנחה היו קורין על פיהם : ואמרו נכנסים רוצה לומר נכנסים לבית הכנסת וידיעת איזו פרשה קורא אותה אחד ואיזו פרשה קורא אותה שנים והיאך סדר הקריאה עוד יתבאר במסכת מגילה (פ"ד הלכה א') :

כל יום שיש בו הלל אין מעמד בשחרית כו' : שם

יום שיש בו הלל בלי מוסף הם ימים של חנוכה ולפי שהם מדברי סופרים עשו להם חיזוק ודחו המעמד מתחילת היום . ויום שיהיה בו קרבן מוסף ידחה מעמד ממוסף פירוש מתחלת מוסף שלהם ומתפלה שניה חוץ מתפלת מוסף · ואמרו במה שקדם שאנשי מעמד קורין במוסף מורה שיש מעמד במוסף וכבר בארנו כי ענין תפלתם היא הנוספת המיוחד' באנשי מעמד שאנשי מעמד היו מתפללין תפלה יתירה בכל יום והיא נקראת מוסף · וביום שיש בו תפלת מוסף לכל העם בכלל תדחה הקריאה באותה תפלה היתירה ובתפלת מנחה ואין קורין אלא בשחרית ובנעילה · ומזו ההלכה יתבאר לך כי אנשי מעמד היו מתפללין תפלת נעילה בכל יום והלכה כבן עזאי :

זמן עצי כהנים והעם תשעה באחד בניסן כו' : שם

תדע כי אחד בטבת מכלל ימי חנוכה ולפיכך הוא יום הלל לא מפני שהוא ר"ח דהלל בראש חדש אינו חיוב לא ליחיד ולא לצבור לפי שהוא מנהג ועל הצבור לקרותו בדילוג ויחיד לא יתחיל ואם התחיל גומרו ואם היה יום ר"ח יום הלל לא היה באחד בניסן מעמד ועיקר קרבן העצים הזה כי המשפחות המנויות היו קובעות להם לכל משפחה ומשפחה יום ידוע להביא להם עצים לאש המערכה באלו הזמנים הידועים וביום שהיה יומם הידוע היו מקריבין קרבנות נדבה וזהו קרבן העצים והעתים המזומנים הכתובים בעזרא (נחמיה י) :

חמשה דברים אירעו את אבותינו בי"ז בתמוז וכו' : שם

זה הדין הוא בשני תנאים האחד שתהיה סעודה המפסיק בה והשני שתהיה אותה האכילה אחר חצי היום אבל אם אכל קודם חצות סעודה המפסקת או אחר חצות ודעתו לאכול פעם אחרת מותר לו לאכול בשר ולשתות יין ומאמר רבן שמעון בן גמליאל שאמר ישנה רוצה לומר שישנה מנהגו לגרוע כלומר שיגרע מרבוי המאכל והמשקין ואין הלכה כר' יהודה · ואמרו בחמישי מותרין הוא מאמר רבן שמעון בן גמליאל שאמר כל השבת אסור ואפי' לאחר התענית ואין הלכה . וממה שאתה חייב לדעת כי כל המצות הנוהגות באבל נוהגות בט' באב ועוד יתבארו הלכות אבל במקומן ודין תעניתו כדין תענית יום כפור רוצה לומר שאסור ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ומוסיפין מחול על הקדש ועשיית מלאכה בו מגונה מאד :

אמר רשב"ג לא היו י"ט לישראל כט"ו באב ויוה"כ כו' : שם ע"ב

מה שחייב להטביל הכלים כולם מפני שהיו מתערבות זו בזו ובלי ספק היה בכל ההמון נשים בלי טהורות וכמו כן באנשים בלי טהורים : והנשים הנאות והיפות שבהם היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך שאין אשה אלא ליופי · והמיוחסות כשלא היו נושאות חן בעיני רואיהן היו אומרות אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה שאין אשה אלא לבנים : ובחרו יום חמשה עשר באב לפי שבו נסתלקה המגפה ממתי מדבר בשנת הארבעים כי המות היתה הרבה בכל ט' באב ובשנה האחרונה נסתלקה והמתינו עד חצי החדש ואז בטחו בנפשם והאמינו בעצמם והרגישו בו רצון הבורא והשבת אפו וסילוק חמתו מהם ולפיכך עשו אותו משם והלאה יום משתה וששון :

*) [ועי' ברע"ב בפרקין מ"ד ד"ה תוך רע"ק וכו']:

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת תענית

הגהות על מסכת תענית מהגאון בעל הלבוש זצ"ל

עם הגהות ותקונים מאת הגאונים בעהמ"ח ספר מפרשי הים.

דף ב ע"א גמ' ג' מפתחות (נדה ע"ז ב') תד"ה מלאך: ע"ב גמ' מאורתא (מנחות מ"ד ב') תוס' ד"ה מנהגם: מים (שבת ק"ג ב') תד"ה בשביעי: [א"ה עי' במ"ק י"ג ע"ב בתוס' ד"ה ניסוך ועי' בירושלמי סוכה פ' לולב וערבה במפרש בק"ע שם ואפשר כיון דר"ע אמר דבר תורה וא"כ ע"כ לדידיה לאו אסמכתא הוא ועי' ברכות דף כ' ע"ב וזבחים דף ק"י ע"ב ומיושב קושייתו ודו"ק]:
דף ג ע"א בשני נסוכין (זבחים ק"י ב') תד"ה אי:
דף ד ע"א קשה כברזל (סוכה כ"ב ב') תד"ה אם: ע"ב שבהמ"ק (יומא י"ג א') תוס' ד"ה הלכה: [א"ה עי' בשו"ת ראב"ח ח"ב סי' ע' ובשו"ת חות יאיר סי' קכ"ד ובתוס' ישנים שם ובמ"א סימן קכ"ד]:
דף ה ע"ב שישב בגבעה (זבחים קי"ח ב') רש"י ד"ה ה"ג:
דף ו ע"א רביעה ראשונה (נדרים ע"ט ב') תוס' ד"ה מיתיבי:
דף ז ע"א קטן נתלה בגדול (תענית ח' ב') תוס' ד"ה גדול: שלא לשמה (סוטה כ"ב ב') תוס' ד"ה לעולם:
דף ח ע"א משתכין (ב"ב י"ט א') תד"ה משום: כל החיות (ב"ק ט"ז א') תד"ה והנחש:
דף ט ע"ב צנא דתמרי (תענית כ"ט ב') רש"י ד"ה דקליס:
דף י ע"א במשנה כדי שיגיע (ר"ה כ"א ב') תד"ה כמה: היחידים (נדרים ס"ג א') בר"ן ד"ה אין: משחשיכה (תענית י"א ב') תוס' ד"ה יחיד: אמר רב הונא רבנן (נדרים ס"ג א') תד"ה מיתיבי: ע"ב הבקר אור (ב"ק ס' ב') תד"ה לעולם:
דף יא ע"א נקרא חוטא (תענית כ"ב ב') תד"ה ר"י (סוטה ט"ו ב') תוס' ד"ה סבר: [א"ה עי' בשו"ת רדב"ז חלק ג' סי' תי"ג]:

ע"ב לשירותיה (גיטין כ"ז ב') תד"ה שתענור: [א"ה עי' מהרש"א בח"א כאן ודבריו סתומים אמנם כוונתו דלפירש"י היכי דמצי מצער נפשיה דאינו ממעט במלאכת שמים הוה תענית ולפירושו אף בזה אינו תענית דהיה לו הנאה במה שמרוית שלא אכל ולזה אמרו ניכול כלבא לשירותיה ואז אף מזה אין לו הנאה ועולה לו התענית יפה ודו"ק]: במה שימש (חגיגה ו' ב') תוס' ד"ה מאי:
דף יב ע"א לא צריכא (ע"ז ל"ד א') תוס' ד"ה מתענין: שלא שקעה (זבחים כ"ו א') תוס' ד"ה מנין (מנחות כ' ב') תוס' ד"ה נפסל: [א"ה עי' בירא"ים ובקידוש החדש ה"ב במפרש שם ובמנחת כהן למהר"א אפמינטיל ז"ל]: ע"ב נים ולא נים (שבת קי"א א') תוס' ד"ה לפי: ת"ח הוא (תענית י"א ב') תוס' ד"ה לן: [א"ה עי' בתוס' שבת ד' כ"ד ע"א ד"ה תענית ותוס' כאן ד"ה דאי ובמהרי"ט בחידושיו לשבת שם ודו"ק]:
דף יג ע"א בין בט"ב (תמורה י"ב ב') תד"ה ואין: כדאי הוא (שבת קי"א א') תוס' ד"ה טובלין (נדה ס"ה א') תד"ה הא: ע"ב ג' ראשונות (תענית ט"ז ב') תוס' ד"ה ואפילו:
דף יד ע"א אי משום (מגילה ה' א') תד"ה אין: ספינה המטורפת (תענית י"ט א') רש"י ד"ה המטורפת: שופרות בשבת (ב"ק פ' ב') תוס' ד"ה מתריעין:
דף טו ע"א צריקים לאורה (מנחות י"ט א') תד"ה במקרא: במשנה את התיבה (תענית י"ג ב') תד"ה ותסברא: זקן ורגיל (חולין כ"ד ב') תד"ה כתמלא: ע"ב ולאחריו מותר (ערוכין מ"א א') תוס' ד"ה שאני:
דף טז ע"א אדם הרגיל (מגילה כ"ד א') תוס' ד"ה ואינו: ע"ב ומנין כו' (סוטה מ' ב') תוס' ד"ה ומנין:

דף יז ע"ב איתוקם (מנחות ס"ה א') תד"ה מריש: לא בעי חיזוק (ר"ה י"ט א') תד"ה אסורין: [א"ה עי' בשו"ת כנסת יחזקאל סימן י"ט ובשו"ת ד"א סימן ק"ד ובתשובה שכתבנו להגאון מופת הדור מפ"ב נ"י והיא נדפסת בחבורנו מפרשי הים בסופו ע"ש]:
דף יח ע"א יום דבתר כ"ח (ר"ה ט א') תד"ה הא: כל שלאחריו (מנחות ס"ה א') תד"ה אילין: ע"ב ופפוס אחיו (ב"ב י' ב') רש"י ד"ה הרוגי לודקיא (סוכה כ"ח ב') רש"י ד"ה דיופלוסטון (מגילה ו' א') רש"י ד"ה מטרפולין (י"ט): [א"ה סתום למעלה מזה כתוב ב"ב יו"ד וכדף י"ט שם לא נמצא מאומה ואולי חסר כאן קו המסוגר והוא ציון על דף י"ט אשר עליו סובב כל אשר יעבור לפנינו פה]:
דף יט ע"א עג עוגה (מ"ק ד' ב') רש"י ד"ה עוגיות: שהוא מתחטא (בכורות נ"ז ב') רש"י ד"ה והכתיב: במשנה ירדו להם (תענית י"ח ב') תד"ה לן:
דף כ ע"א שנקדרה חמה (גיטין כ"ז א') רש"י ד"ה נקדה: ע"ב מנכין לו (תענית כ"ד א') רש"י ד"ה אלא:
דף כא ע"א באיסקריא (נזיר נ"ד ל"ל נ"ה א') תוס' ד"ה ה"ג: ולא פשיטנא (נדה ס"ב ב') תד"ה ר"ת: ע"ב גם הצאן והבקר (ביצה ה' ב') תוס' ד"ה מכדי:
דף כב ע"א דמסיים טסאני (ב"ק נ"ט ב') תד"ה דהוה (סנהדרין ע"ד ב') תד"ה אפי': הארבה והחסיל (ב"ק פ' א') תוס' ד"ה על:
דף כג ע"א חטין ככליות (זבחים כ"ד ב') תד"ה הכניס: בידו של אליהו (תענית ב' א') תוס' ד"ה שלשה: מתחטא (מנחות ס"ו ב') תד"ה כנף:
דף כד ע"ב מהא לא תיזבנון (תענית כ"ה א') רש"י ד"ה עד: ובקב חרובין (ברכות ס"א ב') רש"י ד"ה לצדיקים:

דף כה ע"א אייתי מסא (בכורות כ"ז א') רש"י ד"ה מריש: בשעתא דמזוני (מ"פ כ"ח א') תד"ה אלא (יבמות נ' א') תד"ה מוסיפין: [א"ה עי' בתי"ט סוף קדושין ובבאר שבע בסוף בקונ' מים חיים שפירש בזה ע"ד הקבלה]: ע"ב טפח מלמעלה (שבת ס"ה ב') תד"ה דאמר (בכורות נ"ו א') תוס' ד"ה אין:
דף כו ע"א במשנה הכהנים וכו' (ברכות י"א ב') תד"ה וברכות: כי"ז בתמוז (ר"ה י"ח ב') תד"ה הואיל: ע"ב מנחה נעילה (סוטה ל"ט ב') תד"ה במנחתא: ליכא שכרות (סוטה מ' א') תד"ה בנעילה: אורויי לא מורינן (עירובין ס"ב ב') תוס' ד"ה ור"י (שם ע"ב א') תד"ה נהגו (פסחים ק"ג א') תד"ה ואמר (ר"ה ט"ו ב') תוס' ד"ה וכי (כתובות ג' ב') תוס' ד"ה ותו:
דף כז ע"א משרת בעל מום לא (מנחות ק"ט א') תוס' ד"ה לא:
דף כח ע"ב מנהג אבותיהם (ברכות י"ד א') תד"ה ימים (סוכה מ"ד ב') תוס' ד"ה פלגן (ערכין י' א') תוס' ד"ה י"ח:
דף כט ע"א קרא עלי מועד (תענית ל' א') רש"י ד"ה מהגה: ט"ב הוא (תענית י"ז ב') רש"י ד"ה דיו"ט (מגילה ל"א א') רש"י ד"ה עד: ע"ב ניהוץ שלנו (פסחים ק"ט א') תד"ה כאי' (מ"ק כ"ג א') תוס' ד"ה כל:
דף ל ע"א פקודי ה' (מ"ק כ"א א') תד"ה ואסור: שהוא כשלמים (מ"ק כ"ג ב') תד"ה ואינו: ע"ב כל האוכל בשר (מגילה ה' ב') תוס' ד"ה ניקם:
דף לא ע"א כחו של חמה (פסחים ל"ז א') רש"י ד"ה בעלים: לא היו כורתין (ביצה כ"ב ב') רש"י ד"ה עלים: בת מלך וכו' (ב"ב קכ"א א') רשב"ם ד"ה שאולין:

הגהות הגאון הגדול כו' מהור"ר שלמה איגר זצ"ל הנקראות בשם גליון מהרש"א

דף ב ע"א מתני' אלא סימן. עי' סוכה דף ב' ע"א תד"ה כי:
דף ה ע"ב גמ' א"ל הכי אמר ר"י. עי' בס' מעשה ה' בחלק מעשי אבות פרק מ"ה עלה ק"ד דף ז' ריש ע"ב ובעקידה שער ל"ב:
דף ח ע"א תד"ה בחולדה. מעשה היה בנערה. מבואר יותר באורך בס' הערוך שורש חלד: ע"ב תד"ה גדול. דהכי נמי אמר לעיל דף ז'. עי' תשו' מהר"ש הלוי סי' כ"ב:
דף ט ע"א גמ' ומי שרי לנסויי. מהרש"ל בביאוריו לסמ"ג חלק הל"ת מנין ד' הקשה מזה על תוס' פסחים ח' ב' ועמ"ש בס' סדר המשנה פרק י' מיסה"ת ה"ה עלה כ"ז א': ע"ב גמ' ממימי אוקיינוס הוא שותה. עי' עקידה ברחשית שער ג' עלה ס' סוף ע"ג:
דף יא ע"א תד"ה אסור. וא"ת הרי עי' בש"ע אה"ע סי' כ"ה בחלקת מחוקק סק"ה ובת' כנסת יחזקאל סי' ל"ג:
דף יב ע"א גמ' אם נדרו קודם. בס' כל בו הביא יש מפרשים דהכי קאמר אם היו יום ב' וה' שהל נדרו עליהן טרם שהגיע יומו דאסור להתענות בהן הל נדרו גם עלייהו מטעם כולל ונ"ל דזה נוטה לסברת רמב"ם פ"ז הל' י' מהל' שבועות ע"ש בכ"מ:
דף טו ע"ב רש"י ד"ה ובחמישי. רוב בני אדם להסתפר בחמישי. מכאן תשובה למ"ש בס' מטה משה בשם ס' הגן שלא ליטול צפרנים ולא לגלח בחמישי משום שגדל בשבת ת' בית יעקב סי' מ"ח: גמ' אינו דומה מתביים מעצמו. סנהדרין דף מ"ב סוף ע"א:
דף יח ע"א גמ' לא נצרכא אלא לאסור יום שלאחריו. עי' גליון בתוס' ר"ה דף י"ט ריש ע"ב: תד"ה רב אמר. וא"ת כיון דאמר. עי' בב"י ריש הל' מגילה: ע"ב מתני' ברביעה ראשונה. ע"ש שהמטר רובע את הארץ ומולידה פי' אחר שמרבין הארץ ומשכיבה תרגום רובן רביע. בהרע"ב פ"ט דשביעית מ"ו: סליק

חכמת מנוח

מאת הגאון האשל הגדול ריש מתיבתא נר ישראל כמהור"ר מנוח המכונה הענדיל ז"ל (בעהמ"ס מנוח הלבבות וכו')

[נדפס פעם אחת בפראג שנת שע"ב]

דף ה ע"ב גמ' א"ר יוחנן יעקב אבינו לא מת כו'. פי' שרומזים שיעקב אבינו לא מת מיד במצרים אלא בארץ ישראל וזה רמז הנה אנכי מת בקברי וגו' ומה שארז"ל א"ל וכי בכדי ספדו ספדניא וחנטו חנטיא א"ל מקרא אני דורש ואתה אל תירא עבדי יעקב כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים כלומר עבדי יעקב שבפסוק זה משמע שהוא יעקב עצמו כיון שאמר אח"כ ואת זרעך וגו' ואם כן קשה מה זה שאמר לו כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך וגומר משמע דמיירי בתשועת יעקב בעצמו מלבד תשועת זרעו ומה תשועה צריך יעקב אבינו כיון שכבר מת אלא ע"כ צ"ל שכך פי' הפסוק כי הנני מושיעך וגו' כלומר כמו שהייתי מושיעך מרחוק כלומר בהיותך במצרים רחוק מא"י הושעתיך ואעלך גם עלה כמו שהבטחתיך כן אושיע את זרעך מארץ וגו' והנה ע"כ צ"ל שיושיע לזרעו להביאם לא"י בעודם בחיים לא שיעלם לא"י מתים חלילה וא"כ כדי שיהיה תשועת יעקב ותשועת זרעו צריכים אנחנו לומר דבא ללמד ונמצא למד ודרוש הכי מה יעקב אחר שהבטיחו ואנכי אעלך גם עלה קיימו כן זרעו כמו שהבטיחם ושב ה' אלהיך את שבותך וגו' ושאר הבטחות שבתורה ובנביאים כן יקיים. ומה זרעו בחיים ר"ל שיעלם לא"י בחייהם ולא במותם כדברי ההבטחות שבתורה ובנביאים אף הוא בחיים כלומר בעוד שנשא אותו לארץ כנען עד שבא לקברו היה בחיים כמ"ש:
דף יט ע"ב גמרא אזל הגמון אחד כו' כצ"ל [וכ"ה בדפו"י]:

דף כ ע"א גמרא ת"ר ג' נקדה להם חמה משה ויהושע ונקדימון בן גוריון. מקשין למה לא חשבו ג"כ יעקב שנאמר בו ויזרח לו השמש ודחז"ל שמש ששקעה בעבורו זרחה בעבורו וי"ל דהאי תנא לית ליה האי דרשא דויזרח לו השמש וסבר שהוא כפשוטו כמו שפי' רש"י שכן דרך בני אדם לומר בשהגעני למקום פלוני זרחה לנו השמש. וי"א דלכך לא חשבו יעקב משום דשם לא היה אלא פירעון מה ששקעה כבר בעבורו וא"כ חזר הענין לטבעו ולא נקדה בעבורו כלום. עי"ל דביעקב לא נקדה לו מיד שנצרך לו שהרי לא זרחה אלא עד שעבר את פנואל אע"פ שגם קודם לכן נצרך לו שנאמר והוא צולע על ירכו וגו'. עי"ל דביעקב לא מצינו שנקדה בעבור תפלתו אלא הקב"ה עשה מעצמו אבל גבי אלו הג' מצינו שהתפללו ואז נקדה לו וזה פלא שישמע ה' בקול איש כמו שנאמר בהדיא ביהושע ולא היה כיום ההוא וגו' לשמוע ה' בקול איש וזה האחרון נכון:
דף כה ע"א גמ' דוכא בקרנייהו. נ"ב י"ל שהרגו את הדובים שדקרום בקרניהם וגררום בקרניהם עד שהביאום לעיר: ע"ב גמ' יצאה בת קול ואמרה לא שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו. שמעתי כי בספר בית אלהים מקשה אם כן מטעם שמעביר על מדותיו גדול ממנו ולמה אמר לא שזה גדול מזה. ומתרץ שכל המצות שעשה ר' עקיבא עשה ר' אליעזר כמוהו אלא שר' אליעזר היה בטבע ובתאוה מוכן לעשות צדקה ולא הצטער על עשיית המצות ועשה כפי מדותיו אבל ר' עקיבא בטבעו ובתאוותו היה נוטה שלא לעשות המצות והוא כבש את יצרו ועשה על כרחו ונצטער במה שעשה הפך ממדותיו (המוחלטים מאביו) ולכך נקרא מעביר על מדותיו עכ"ל. וי"ל שר' אליעזר קיים כל התורה כולה כמו רבי עקיבא אלא שרבי עקיבא הורגל לעשות כמה דברים לפנים משורת הדין עם שאינו חובה ולא מנהג מ"מ לעשותן יתרה עשה ולכך נקרא העביר על מדותיו לשון העברה ולשון מפעיל כלומר שהמדה היא פחותה ממה שעשה הוא דרך משל כמודד ומוסיף על מדת הארץ או מדת הלח והיבש. ואמר לא שזה גדול מזה מצד שזה קיים כל התורה וזה לא קיים הכל אלא כל אחד קיים הכל אלא שזה מעביר כו' ר"ל שזה עשה יותר ממה שנצטווה: סליק

חדושים והגהות

מאת הגאון וכו' מוהר"ר משה ב"ר אברהם זצ"ל (בעהמ"ס תפארת למשה).

דף ב ע"א רש"י סד"ה ואמר ר' יוחנן כו' ביחד. נ"ב נ"ל לגרוס ביחיד כמו שמשמע פשוט' של פסוק יפתח ה' לך כו' משמע אפי' אחת לא נמסרו למלאך לפיכך ניחא קושיא של תוס' דוקא לפירש"י [ויותר נראה דצ"ל ברש"י ביחוד וכוון לתירוץ התוס']:
דף ז ע"ב רש"י סד"ה ועז פניו כו' בשין ואלף [כ"ה בדפו"י]. נ"ב ל"ל בשמאל שמעתי:
בראש פרק א סי' טז לא ידעתי למה כיון דצריך לפרוע תעניתו. נ"ב ואפשר דמפרש הראב"ד לוה ופורע ר"ל במעות לעניים וק"ל:
פרק ד סי' ט מאחר שהיה פטור אמש בשעת הבדלה כו'. נ"ב עי' תוס' חגיגה דף י"ז ע"א ד"ה אף כו' דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננים והקריבו למחר. וצ"ל שלא היו אוננים ממש רק מחמת צער לא הקריבו דאל"כ לא ה"ל תשלומין כמ"ש תוס' שם ד"ה יום טבוח שלו כו' ע"ש [ועי' משנה למלך פ"ג מהלכות אבל]: סליק

מאת הגאון וכו' מוהר"ר אלעזר לנדא זצ"ל

דף כז ע"א תוס' ד"ה אי מה כו' מדקא חזינן דהש"ס רוצה ללמוד וכו' ודחינן ליה. כ"ה במגילה דף כ"ד ע"ב לגבי אם היה דם בעירו מותר גם קושיית הגמרא דכאן הוא מכח ברייתא זו וכן איתא בירושלמי דפירקין בכך קושיא אי מה מברת כו' אף כהן כו' והתניא אם היה דם בעירו מותר ובט"ז בא"ח סימן קכ"ז איסתמיט ליה דברי הגמרא וירושלמי הללו: סליק

הגהות מים חיים

דף י ע"א במשנה ר"ג אומר בשבעה בו. עי' תוס' דמגילה דף כ"ח ע"א ופ"ג דר"ה דף כ"ג ד"ה כמה וכו' ובפ' שני פעירי ברש"י ריש דף ס"ז וע"ש: סליק

חדושי מהר"ם שי"ף

דף ט ע"א גמ' והריקותי לכם ברכה עד בלי די מאי עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם מלומר די. כמו שאנו אומרים ט"ו דיינו בפסח וכאן יהיו הדיינו עד כי חדל לספור הסופר: סליק

מאת הגאון וכו' מוהר"ר שאול קאצענעלנבויגן מווילנא זצ"ל

דף כח ע"ב גמ' רב איקלע. ועי' ברכות י"ד א' בתוספות ובתוספתא:

מאת הגאון וכו' מוהר"ר משה סופר זצ"ל (בעהמ"ח שו"ת חתם סופר)

דף יח ע"ב ברש"י בלודקין וכו' שנמצאת הרוגה. עי' תוס' שבת ע"ב ד"ה רבא:
דף כו ע"א גמרא ולקולא. דלעמידה הקשיתיו ולא לדבר אחר כן היא גי' תוס' מנחות ק"ט ע"א ד"ה לא וכו' וכן הי' גי' סמ"ק במג"א סי' קכ"ח ס"ק נ"ד ודברי ט"ז שם ס"ק כ"ז ל"ע. וכן היה גי' שלפני באר שבע סוטה ל"ז ד"ה ואתקש ע"ש:
דף ל ע"ב גמרא אינו רואה וכו'. ורמב"ן בתורת האדם גורס אינו זוכה ורואה בנחמתה ובתי' ישנתי:

מאת הגאון וכו' מוהר"ר ברוך פרענקל תאומים זצ"ל

דף ב ע"א תוס' ד"ה שלשה. וא"ת והא. נ"ב יעוין תוס' נדה דף טז ע"ב ד"ה מלאך.
דף ח ע"א רש"י ד"ה מחולדה ובור. מעשה בבחור. נ"ב יעוין בערוך ערך חלד שמביא המעשה באריכות:
דף כא ע"ב גמ' שכן מצינו בהר סיני. נ"ב יעוין ביצה דף ה:
דף כח ע"ב גמ' רב איקלע כו'. נ"ב יעוין תוס' עירוכין דף י' ד"ה י"ח ימים:
דף ל ע"ב תוס' ד"ה יום שבו כלו. עולה למ' שנים ט"ו אלף. נ"ב יעוין פירושו בתשובת חוות יאיר סוף הספר בתשובה מהגאון מוה' דוד אופנהיים זצ"ל ובסוף השמטות (דף רע"ג) ולפי לשון הרשב"ם בב"ב שמובא כאן במהרש"א נכון בפשיטות שט"ו אלף ויותר מספר מה מתו בכל שנה ועלה בהחשבון הכולל כמספר ב"י שנגזר עליהם למות במדבר. ופרוטרוט שכתב הרשב"ם ר"ל המנין מועט שעדף על ט"ו אלף כי לא נגזר רק על ל"ח שנים שאלות מרגלים היה בשנה שניה. ובשנת ארבעים פסקה הגזירה וא"כ עלה לכל שנה יותר מט"ו אלף. ומאותן ט"ו אלף ויותר שהיה להן למות בשנת ארבעים ביטל הקב"ה גזרתו כמו שכתבו התוס' בב"ב בשם הר"ת:
דף לא ע"א רש"י ד"ה משוח מלחמה. מי האיש. נ"ב יעוין סוטה דף מ"ג ע"א וברש"י שם ד"ה ת"ל:

חדושים והגהות על מסכת תענית

מאת הגאון המובהק נודע ביהודה כו' מרנא יעקב עמדין זצ"ל בהג"מ צבי אשכנזי זצ"ל

[נעתקו מעצם כי"ק מגליון הש"ס שלו]

דף ב ע"א גמ' מזכירין „על" הגשמים. נ"ב מהתוס' נראה שלא היו גורסין על דלכאורה אין לו הבנה ויתור בלשון. אמנם נ"ל דאין למחקו ומלשון התוס' אין ראיה שרגילים לקצר בלשון. ושפיר יש לקיימו דהא אמרינן הזכרה ריצוי שאלה היא והו"ל כאילו אמר מרצין על הגשמים שהוא לשון הגון וזה יותר נראה דאין טעם להזכיר גשמים אלא ירידתן ושהקב"ה מורידן ומגשימן וכתוס' עצמו נמי גרים תוך כדי דבור ולתני מזכירין על כו': ע"ב גמ' כך מזכירים גבורות גשמים כל השנה „ואינן" אלא בזמנן כצ"ל:

דף ג ע"ב גמ' ושמשא דביני קרתי. נ"ב ע"פ התוס'. אבל יומא דעיבא כוליה שמשא [יומא כח:] ומ"מ כשמשא ממש לא הוי: תוס' ד"ה בימות כו' וכן זכרנו כו' מחזירין. נ"ב הא דלא כהלכתא. לא קי"ל כוותיה [ועי' בהגר"א א"ח סי' תקפ"ב ס"ק י"ג]:

דף ד ע"א גמ' מבעי ליה לאינש למילף נפשיה בניחותא. נ"ב ואפ"ה הא דבעי מהוי קשה כברזל ודאי קיימא ולא מהדר קהדרי בהו ר"א ור"ה. ורבינא נמי לא אתי אלא לפרושי לגנות הכעס. אבל לעמוד על דעתו בדברי תורה ודאי צריך הת"ח להיות קשה כברזל לעולם. ולב הארי' ואמיץ כח לשבר מתלעות עול. לא ישוב מפני כל לא יהא רך הלבב כנשים שעל זה נאמר עמי נשים משלו בו: רש"י ד"ה עור פילא שסותם. נ"ב נוח יותר לומר שפותח:

דף ה ע"א תוס' סד"ה ובחזירתו כו' וצ"ע. נ"ב אברא לק"מ דהא בא"י זרעי והדר כרבי כדאמרי' בפכ"ג [שבת עג:] א"כ אע"פ שזרעו. עדיין הוצרכו לחרוש אחר הזריעה. וזו החרישה שניה לא עשו עד אחר שירדה רביעה שנית. ואז כשחרש השור בשניה קאמר שבהליכתו היה בוקש שלא צמח כלום עד עכשיו. ובחזירתו שנכנסה הזרע מיד צמח והכל וצמח. הרי הדבר מכוון מאד: ע"ב גמ' מיד נקרי. נ"ב נ"מ לאדכורי בדכוותה: רש"י ד"ה כי הוה מיפטר ר"נ מר"י. נ"ב כסבור היה ר"נ היה האורח ואינו נראה אלא ר"נ הוה בעל הבית כי הוא סתם ר"נ חתניה דר"ג הוה דעשיר הוה הוא היה בעל הסעודה ולכן נזכר בראשונה ור"י האורח באחרונה. וכן ממ"ש ר"נ לר"י לימא מר מילתא נראה כן. ור"י בא מא"י וא"ל חדושים בשם ר"י והוא הלוקח רשות מר"נ ומברכו: תוס' ד"ה ביודעה. שבא עליה. נ"ב כענין ואיש לא ידעה [בראשית כד]:

דף ו ע"א תוס' ד"ה מלקוש. צ"ע כו'. נ"ב אינו צ"ע שהרי מלקוש בניסן ואז אין פירות באילנות. ורש"י כבר נשמר מזה: ע"ב גמ' אל יעזבונו כו' ולא עזבונו. נ"ב לכאורה נראה שהוא לשון מהופך כי ראוי להקדים העבר אל העתיד. ויש ליישבו דה"פ לא יעזבונו כמו שלא עזבונו. ורצה להסמיך לשון הבקשה אל השם לכן הקדימו וק"ל:

דף ז ע"א תחיית המתים לצדיקים. נ"ב לטובתם משא"כ לרשעים לרעתם דכתיב בהו [דניאל יב] ואלה לדראון עולם: שם שעוסקין בד בבד. נ"ב והוא דאית ליה רבה או חברים ותלמידים הגונים וכתו יפה. דאל"ה מאי אית ליה למעבד. ותנינן התם [אבות פ"ג] מנין שאפי' א' שיושב ועוסק בתורה שהקב"ה קובע לו שכר כו' אלא הכל לפי מה שהוא אדם ולפי בני אדם המצויים לו. שאם אינם מהוגנים אסור ללמוד עמהם כדאיתא לקמן ולעיל ובכמה דוכתי ברב שאינו הגון ותלמיד שאינו הגון. ואל תתחבר לרשע: שם מניחין מקום גבוה „והולך". צ"ל והולכין: ע"ב גדול יום הגשמים כיום כו'. נ"ב אחר שנעצרו זמן רב ושוב ירדו בזמנם וכתקנם וכן הפירוש בכל הנמשך אח"ז:

דף ח ע"א ואם לחש ולא נענה כו'. נ"ב כדאשכחן בפרקא דחסידי וכענין ריב"ז ורחב"ד פא"ע [ברכות לד:]: שם לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות כו'. נ"ב שכולן י"ל תקנה לע"ל שנאמר [ישעיה סה] ואריה כבקר וגו' ואותו רשע א"ל תקנה ונחש עפר לחמו: תוס' סד"ה אם כו' ומהליך. נ"ב א"כ פשיטא שייך זה יותר בקדרה מבמאכל. וכמ"ש רש"י בראיה ברורה: ע"ב גמ' וירדו גשמים בע"ש כו'. נ"ב ביום אבל בליל שבתות עז"נ ונתתי גשמיכם בעתם [לקמן כ"ג א']:

דף ט ע"ב תריא דעזי. נ"ב כמו תרי תמימי דגבי נשים כשפניות פע"פ [פסחים ק"י א']:

דף י ע"א ד' מאות פרסה. נ"ב הוא כתאי פרסה דידן וכן כל פרסאות שבתלמוד: שם וסימנך עילאי כעו מיא. נ"ב עפרש"י וקשיא לי עלה וכי מפני שהיה רב מא"י יקדים זמן השאלה בבבל אם אינה צריכה לכך. והא זמן שנים בגולה הוא עלה קאי רב דאמר כלאחר ס' והיינו בתר דנחת רב לבבל. אלא ה"פ [וכ"ה בפי' ר"ח] רב היה דר בסורא ששם קבע ישיבתו. והיא למעלה יושבת גבוה הרבה מפומבדיתא ונהרדעא שבה ישיבתו של שמואל. היינו דקרי לרב עילאי. ולשמואל תתאי שהיה דר בבבל העמוקה. וזה דבר ידוע לבקי במפת העולם וכן מוכח בכ"מ בתלמוד בענין שני מקומות הללו:

דף יא ע"א ר' אלעזר אומר נקרא קדוש. נ"ב ר"א לטעמיה דאמר כפא"ע [ברכות לב:] גדולה תענית יותר מן הצדקה: רש"י ד"ה כל פרסה. כריסו רחבה כדאיתא כו'. נ"ב יותר הו"ל לאתויי ההיא דהאשה [פסחים] (פט ב) גבי היו ידיו של א' מהם יפות: ע"ב רש"י ד"ה רב כהנא כו' כלומר „ארוג" היה כצ"ל:

דף יב ע"א גמ' שני וחמישי של כו' כצ"ל ומלת ושני נמחק [וכ"ה ברש"י]: ע"ב גדר „מי" נ"ב נ"ל שצ"ל אי. או צ"ל מי לא מצי לשלומי ומלת בעי נמחקת לפ"ז. וכ"מ ברא"ש:

דף יג ע"א תוס' ד"ה אמר כו' תרי סמרטוטי כו'. נ"ב ר"ל מלחלח סמרטוטין ומניחן תחת רגליו במטתו מבעו"י והיא מתנגבת כל הלילה. למחר מעבירה ע"ג עיניו. וכי הא דאמרינן בבתרא דיומא מטפחת היתה לריב"ל עי"כ שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובין למחר כו' [ועי' בהגהות רש"ש]: ד"ה טבילה כו' שהותמו והומשכו כו'. נ"ב מהכא ליכא למשמע. אטו מי לא משכחת בגוונא אחרינא כמ"ש [במתני' דיומא לא:] מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן. אלא דכל כה"ג לא חמין נינהו פושרין מיקרו [ועי' בהגר"א יו"ד סי' ר"א ס"ק קכ"ה]: ע"ב אדבריה כו'. נ"ב נ"ל פירושו שהעלהו לגדולה מנהו לראש ישיבה. ודרש ר' יצחק דוק ותשכח מלת אדבריה מורה לשון מעלה וחשיבות:

דף טו ע"ב תוס' ד"ה ונותנין. מעצם אדם. נ"ב נ"ע אך זר הוא ותמה על עצמך מאיזה עצם אדם יהא אפר זה ואיה ימצאוהו וכי ישרפו עצם אדם בשביל כך ועי' עוד לקמן שבחנם באו לידי כך:

דף טז ע"א גמ' מאי הר המוריה. נ"ב משום דתני ליה נמי במתני' קבעי ליה: תוס' ד"ה אפר כו' מעצמות אדם כדי כו'. נ"ב אינו מוכרח שבשביל כך יצטרכו לאפר של עצמות אדם דוקא. שגם באפר של עזים יש זכרון לאפרו של יצחק. אדרבה משם ראיה שא"צ לאפר של עצם אדם שהרי יצחק לא נשרף אלא אפר של עזים שנשחט לצורך עקידתו ונשרפו ונעשו אפר. זהו שקרוי אפרו של יצחק. לכן באפר של שריפת עזים בעצמה יש זכירה זו. זה פשוט ברור ומוכרח שלא כדתו"ס שהם ודאי זרים מאד גם בלא"ה כמש"ל:

דף יז ע"א גמ' „במכיר" משמרתו. צ"ל מכיר [וכ"ה ברש"י]:

דף יח ע"ב וקא קרו „ליה". צ"ל לה. וכן בכל הענין:

דף כ ע"א אילו לא נקדרה כו' שנקדרה. נ"ב רש"י ותוס' גרסי הכי. ובסמוך איתא נקדמה אבל בשאר דוכתי גרסינן נקדה: שם ודעתו לחזור „עליה". צ"ל אליה: שם כיון שנשבה בו רוח דרומית עוקרתו כו'. נ"ב אע"ג דכתיב בצדיק כארז בלבנון ישגה. ההוא שאני דכתיב ביה ישבעו עצי ה' ארזי לבנון אשר נטע דל"ל עקירה: ע"ב א"ל שלום עליך רבי ולא החזיר לו. נ"ב יש לדונו לזכות כי מאחר שהיה מכוער ביותר חייש דלמא שד הוא ואסור לתת לו שלום כדאי' פ"ק דמגילה [ג א] ושלום אע"ג דאקרי קב"ה [שבת י:] לא שם שמים מקרי [לכן לא שייך כאן מש"ש במגילה גמירי דלא מפקי ש"ש לבטלה]: שם בגוהרקא דרבה. נ"ב דאמרינן [סנהדרין נב:] לעולה לא ישנה אדם מן הרבנות שלו. אע"ג דעני הוה מתחלה כדאיתא פ"ד דמגילה [כז:]. מ"מ אחר שעלה לגדולה היה עשיר והיה צריך להתראות אדם חשוב כי היכי דלסתפו מיניה ומשתמעון מליה. ולכן היו מגדלין אותו [וע"ל כא א רש"י ד"ה מלך וש"מ]: רש"י ד"ה וסייר כו' מסער. נ"ב והעי"ן נבלעת בלשון תלמוד כמו מלת מדי היא כמו מדעם וכן רבים גם בלשון תורה זרת הוא כמו זערת:

דף כא ע"א גמ' נשדי עלייהו האי גודא ונקטלינהו. נ"ב משום שהפסיקו מד"ת שהיו עוסקים בה אז וגם היו במקום סכנה שטן מקטרג והכי מה"ש ס"ל כמלאכא דא"ל לר"ק בעידן ריתחא ענשינן אינשא [מנחות מ"א א' ועי"ש בתוס' ד"ה ענשיתו וצ"ע] והא נמי כעידן ריתחא חשיב: שם חיי עולם „הבא". נ"ב אין כך לשון תלמוד במקום שמגביל לו חיי שעה כי הכא וצריך למחקו [וכן ליתא בדפוסים ישנים]: שם לא הספקתי לפרוק. נ"ב שמא נתרשל בפרוקו: שם למחר כי הזינהו אמר ג"ז לטובה. נ"ב לכאורה נוסחא זו בטלה משום דאמרינן [לעיל כ: וש"מ] אין סומכין על הנס. מ"מ יש מקום לקיימה שמא לא היה הדבר סובל שהות ועל כרחו היה צריך לסמוך על הנס. וכענין שעשה בבית הרעוע שהיה שוכב בו כדלעיל: ע"ב אמרה תורה כו' הסר ההוא. נ"ב משום דההוא יתירא הוא לגמרי. תדע דהא לעיל מיניה כתיב אל ראש ההר דקאי אסיני דסמיך ליה. ונ"ל דה"פ דכרייתא. דקשיא ליה אי ס"ד דלא נסתלקה שכינה מן ההר עד אחר שהוקם המשכן ונאסרו מתחלה כל זמן זה. א"כ לא היה צריך להזהיר בלוחות אחרונות מאחר שעדיין לא הותרו (וזה סותר פירש"י) אלא לפי שהותרו מיד אחר מתן תורה כמ"ש במשוך וגו' משום כך הוצרך לחזור ולאסור בלוחות שניות לומר לך שכל זמן שתשרה שכינה בו נאסרו אע"פ שכבר נסתלקה והותרו. וממילא ש"מ שאין המקום מכבד מק"ו דהר סיני שהיה מוכן להשראת שכינה כמה פעמים אעפ"כ בשעת סלוקה מותרים. עאכ"ו להדיוט. ופירש"י דחוק: שם מנה בן פרס. נ"ב נ"ל משום דעשיר הוה כדאמר ספ"ג דגיטין (עפירש"י ותוס') ואבוהי לאו עשיר. משא"כ רב חסדא שהיה עשיר מופלג [מ"ק כ"ח א' וש"מ] כנודע. אבל חלילה לר"נ שיקל בכבוד אביו (יהא כמו שיהא) ויחשיב עצמו יותר ממנו. זהו דבר שאין לו שחר אפי' בהמון העם לא יתכן כ"ש בת"ח ח"ו: שם וזבילא. נ"ב כמו [ברכות ח' א'] עד זבולא בתרייתא שלמא: שם ולאביי כל מעלי יומא דשבתא. נ"ב מרגלא בפומיה דאביי לעולם יהא אדם כו' ומרבה שלום עם כל אדם כו' כדי שיהא אהוב למעלה כו' בפ' הי' קורא [ברכות י"ז א'] וגם עסק בג"ח עם התורה כדאי' פ"ק דר"ה [י"ח א'] ועיקר ג"ח עם העני בע"ש כמ"ש בכמה חכמים שהיו נזהרין בכך כדאי' פ' מציאת האשה [כתובות סז:] ולפי שהיה עושה שלום בין העני והקב"ה בע"ש (כמש"ה או יחזק במעוזי יעשה שלום לי) לפיכך שלחו לו שלום מלמעלה בע"ש. ולרבא במעלי י"כ. נ"ל משום שכן היה מחזר אחר השלום בעי"כ כדאשכחן בנדרים (דנ"ה א'): רש"י ד"ה כפר כו' נ"א יו"ד קרת כצ"ל. ונ"ב תרין מילין כמו פ"ק דקדושין (ס"ז ב'): ד"ה פרס ס' כמו כו'. נ"ב בלשון מקרא [ישעיה נח] הלא פרוס לרעב לחמך:

דף כב ע"א גמ' לנפרא כרכינהו ושקלינהו נ"ב ש"מ כה"ג לית בה משום ל"ת אפי' ע"מ למקט [ב"מ ס"א ב' ועי' בקצות החשן ר"ס שמ"ח]: שם אמר להו בהכי שקלתינהו. כצ"ל ונ"ב קניתם דוגמתם בכך וכך: שם דקא מגנת אכולה כרכא. נ"ב דמחוזא אתריה. ועתירי דמחוזא מיקריין בני גיהנם [ר"ה י"ז א']: ע"ב אין היחיד רשאי לסגף כו' נ"ב אבל בצבור שגזרו תענית. בע"כ צריך לסגף עצמו אע"ג דלא מצי כמ"ש תוס'. ור"ל דהלש אבל לא מיירי במקום חולי או סכנה דודאי ליכא דאמר אפי' בצבור. אלא דבצבור ליכא למיחש לשמא כו' ואין הבריות מרחמות. מאחר שהיא גזירת הצבור. ואגרא דתעניתא צדקתא [ברכות ו' ב'] וכל תענית שלנו העם ולא חלקו צדקה הרי אלו כש"ד [סנהדרין ל"ה א']:

דף כג ע"ב כולה אורחא לא סיים מסאני. נ"ב אע"ג דהמונע מנעלים מרגליו הוא מנודה לשמים [פסחים קיג:] שמא נ"א אלא בעיר: שם והדר עייל איהו. נ"ב אע"פ שאמרו [ברכות סא. עירובין יח:] לא ילך אדם אחורי אשה אפי' היא אשתו. כה"ג שאני: שם תתייפי תנה ונתייפת כו'. נ"ב קמ"ל שלפעמים אשה יפה רעה היא:

דף כד ע"א הרי הן הקדש עליך. נ"ב לפי שהיה מעשה נסים. ומ"ש הקדש ר"ל הקדש צדקה לעניים [ועי' בהגר"א יו"ד סי' רנ"ח ס"ק ג']: ע"ב יהב עיניה. נ"ב כלומר ע"י שהשגית בכך שכל מקום שנתנו חכמים עיניהם כו' עוני [חגיגה ה' ב' וש"מ] ושמא במתכוין עשה לייסרם שלא יהיו פרוצים ובוצעים בטובתו של מקום ברוך הוא: שם נעשייה. נ"ב כענין [ב"ב ע' א'] גדול המעשה כו': שם אי שלפת אחריגא חריבנא לעלמא. נ"ב שמא הכוונה עליו שיצטנן וימות דאמרינן בכירה [שבת לז:] דמסוכן הוה. והאדם נקרא עולם קטן. כ"ש גברא רבה כר"י: שם א"ל מהא לא תזכנון. נ"ב והא דקאייתו ליה מה"ש כדי לשמח לבם שאינו דומה מי שי"ל פת בסלו למי שאין לו [יומא יח: וש"מ]: שם אי שריף מר פנכא כו'. נ"ב לקנטרו נתכוין כי היכי דלכסוף ויסבול בזיונו בשכר זה תקובל תפלתו כי ירצה ה' בעניו וישב לו טובה תחת בשתו: שם בכל יום ויום. נ"ב בימיו. א"נ בכל דור נמצא דוגמתו:

דף כה ע"א משום כסופא כו'. נ"ב אפשר שהיה לה ג"כ מעט קמח בכד כענין מ"ש בצרפית וכן באשת עובדיהו. והיתה נותנתו בתנור. באופן שהיה מקום לברכה לחול עליו. וכה"ג מותר ליהנות ממנו כמ"ש באליהו ז"ל ובצרפית ובנה ובאשת הנביא. וכן הדבר בחומץ דבסמוך שהיו מותרין ליהנות מהנר שדלק בנס. שכל זה נס בי"ח. והרי זה כענין שרפא אלישע מי ירחו. ואינו דומה להההיא דלעיל דאייתו מה"ש קמחא דסמידא. דאי בריה בידי שמים הוה. ולא הבינותי מ"ש בפירש"י בנר דחומץ. כי הלא בשבת נהנו ממנו עכ"פ. אלא מ"ש שהביאו ממנו אור להבדלה אנשים אחרים שבניו הוצרכו לכך והביאו ממנו: שם א"ל ניחא לכו שיבוא מטר בשבילנו. נ"ב י"ל לפי מ"ש לעיל (ד"ט) מטר בשביל אחד פרנסה בשביל רבים. דכי הוו אתו בשבילו בלבד לא הוה לשובע. משו"ה בעי למשקל רשותיהו. אע"ג דלא להוו אלא בצמצום. א"כ כי היכי דלהוי לצורך רבים דאתי לפרנסה אפי' ע"י יחיד כדאיתא התם: ע"ב ארז אין עושה פירות. נ"ב הנאכלין. ודאמרינן פ"ק דע"ז (י"ד א') פרי דארזא. אינן מאכל אדם אלא לחזירים או לצביעה: שם האי רדיא כו'. נ"ב מלשון חרישה שהמטר הוא כשור לחרישה ורב תבואות בכח שור. לכן נקרא המלאך הממונה על המטר רדיא ודמי לעגלא שנאמר וקול התור תרגום שור. היינו שור החורש. שהמטר חורש האדמה ולכן צריך לירד עד בכך המתחרשים. ופרטא גרסינן [וכ"ה בדפוס ישן ובע"י] כמו בהגוזל בתרא [קי"ז א'] גבי ר"כ דהוה פריטא שפותיה. פי' סדוקה (כענין פרטיה להואל שלהי נדרים [ובכינה כ"ז ב']) שנראה כשוחק. וכן זה המלאך משחק בעת קריאתו ובשורתו הטובה להביא גשמי ברכה לעולם. והא דאמרינן פ"ק דיומא [כ"א א'] בקולות שהולכין ע"ס העולם וי"א אף רדיא. אע"ג דכתיב וקול התור נשמע בארצנו. היינו מתחלה. ולבסוף נשמע בכל העולם. ואתיא כי הא דאמרינן במכילתין פ"ק [יו"ד א'] א"י שותה תחלה כו' שנאמר הנותן מטר ע"פ ארץ. ושולח מים ע"פ חוצות: רש"י ד"ה קברים. אין לכם נ"ב דרך אחרת:

דף כו ע"א תוס' ד"ה שאני. נוהגין לומר שחרית. נ"ב בלי נפש שבעה. לפי שהנפש שבעה ושמחה בשבת שיש לאדם נפש יתירה גם פסד"ז משמחי לב: ע"ב גמ' „הלכה" כר"מ כו' „מנהג" „נהגו". נ"ב עירובין דס"ב ב' [ע"ב א']:

דף כח ע"א בני סלמאי הנתופתי. נ"ב ברטנורה גריס הנתולתי [וכ"ה בדפוס ישן ובירושלמי]. אמנם לי נראה שגירסתנו נכונה אלא שנזדקר בה ט"ס נתחלפה טי"ת בתי"ו. ונ"ל הנטופתי [וכ"ה ברש"י בדפו"י ובתוספתא] והם שנזכרו דברי הימים א"ב בני שלמא בית לחם ונטופתי. זה היה ברור אצלי מ"מ לא ערב לבי לשלוח בו יד ולהגיהו. ולאחר שנים רבות זיכני ה' בספר תרגום ד"ה. ומצאתי ראיתי בפירוש שמתרגם הפסוק כך: ע"ב לאו דאורייתא. נ"ב שנתקן מה"ת לאמרו על פרק וצרה שנגאלין מהן אומרין אותו על גאולתן כמ"ש בשילהי ע"פ. ולא שייך בר"ח:

דף כט ע"א דה"ל עשרין ותרתין בסיון. נ"ב בסדר עולם משמע שהג' ימים מובלעים בתוך חודש ימים שאכלו הבשר והסגר מרים נשלם בשבעה ועשרים ובכ"ח נסעו למדבר פארן ובכ"ט שלח מרגלים: שם נגזרה גזירה על ר"ג. נ"ב הוא ר"ג הזקן נכדו של הלל וזקינו של ר"ג דיבנה: רש"י ד"ה ואמר ר"ח כו' והנהו י' כו'. נ"ב לא אותן עשרה ימים דאייר קאמר. אלא דרך קצרה נקיט. וקחשיב יו"ד ימים מכלל ג' שהיו מתחילין מעשרים באייר ומשבעה ימים דהסגר שהיו בסוף סיון הרי כאן עשרה ושדי בינייהו כ"ט יום דאכילת בשר שהתחילו כ"ב אייר אחר שנסעו ג' ימים נמצאו ל"ט יום בכללן. שכלו בכ"ט סיון: ע"ב גמ' אלו דקלים. נ"ב כדאמר עולא פ' האשה [פסחים פז:] לא הגלה הקב"ה את ישראל לבבל אלא כדי שיאכלו תמרים ויעסקו בתורה: רש"י ד"ה קורי כו' שמקרין. נ"ב כהא דאמר אביי בספ"ק דשבת [י"ט א'] מאן דיהב מאניה לקצרא במשחתא ליתב ליה כו':

דף לא ע"א גמ' וכת סגן מנת משוח מלחמה. נ"ב תימה הא בהדיא תניא (שלהי הוריות) משוח מלחמה קודם לסגן: שם שאין האשה אלא ליופי. נ"ב הכי תני ר"ח פרק אע"פ (נ"ט ב'): שם ובלבד שתעטרונו בזהובים. נ"ב ע"ד שאמר ר' ישמעאל [ספ"ט דנדרים] בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מנוולתן. וכן אמרו [סנהדרין כ"א א'] עה"פ ויצא לך שם בגוים ביפיך שאין לבנות ישראל לא שער בית הערוה כו' מכלל שהיופי כולל את כולן בעצם. לא נבדלו אלא במקרה העוני והדוחק שמכעירן צפד על בשרן עורן. וכשמאכילים ומשקים אותן ומעדנים וממרקים אותנה חוזרות יפות כלבנה. ותר"ת הרואה שיעדן אשתו כו' והרואה שילבין בתו כו' כדאיתא פאע"פ [כתובות נט:] והיינו בישראל אבל בנות מזוהמות ומפורמות גם כי יכבסו בנתר וירבו להן בורית נכתמות: שם מחול כו'. נ"ב ביום חתונתו וביום שמחת לבו לב השמים היינו דמסיים נגילה ונשמחה בישועתו ככתוב ממעיני הישע"ה גי' השכינה. ונקרא ג"כ מחול שבו נמחלו כל העונות. ועמך כלם צדיקים. ע"י כך הוא יושב ביניהם ישיבת קבע כתפארת אדם לשבת בית. וכל אחד מהם מראה באצבעו. אצבע אלהים היא. מן היד הגדולה. לכן לא אמר באצבע אלא באצבעו. היינו אצבע וי"ו. גי' ז"ה קוינו לו:

בפסקי תוס' סי' נג שאילת גשמים בלילה. נ"ב לפי שאין הגשמים סי' ברכה אלא בלילה בשעה שאין הולכי דרכים מצוים. כמ"ש ז"ל [במכילתין כ"ג א'] עה"פ ונתתי גשמיכם בעתם:

חדושים והגהות

מאת הג"מ יחיאל היילפרין זצ"ל (בעהמ"ס סדר הדורות וכו')

דף ג ע"ב עולא ואיתימא רבי יהודה. נ"ל רב יהודה וכ"ה ברש"י:

דף ד ע"ב ומי א"ר יוחנן הכי והא"ר אלעזר הלכה כר"ג. וכדף ו' סע"א ענין ההוא והאמר רב חסדא הלכה כר"ג ואולי אחד ט"ס (נ"ח). ומה שהקשה מר"א על רבי יוחנן לפי שר"א היה תלמיד ר' יוחנן דמסתמא ר' יוחנן רבו אמרה כמ"ש בכללים. וכמ"ש תוס' יומא ד"ד ומשני גברא אגברא קרמית דר"א תלמיד חבר היה לר' יוחנן:

קרני ראם מאת הג"מ אהרן משה טויבש זצ"ל

דף ז ע"א בתוס' ד"ה אם ת"ח. דוקא ת"ח אחר. נ"ב עיי"ש הא בגדול והא בקטן וצ"ע מה שלא הביאו:

דף יז ע"ב בתוס' ד"ה דכר. וא"ת כשר לעבודה. נ"ב מזה משמע דאפי' ודאי חלל כשר לעבודה ומתוס' כתובות כ"ג ע"ב ד"ה עדי טומאה לא משמע כן עיי"ש וצ"ע:

דף יח ע"א בתוס' ד"ה רב אמר. שיבטלו משום טעם. נ"ב אין הדמיון עולה יפה ועיין:

דף כב ע"ב בתוס' ד"ה ר"י. לנעורי נפשיה. נ"ב ול"מ שם כן למעיין וצ"ע: סליק

מהג"מ זאב וואלף באסקוויץ זצ"ל

דף ד ע"ב גמרא הלכה כר"ג. עי' תוס' זבחים מ"ה ריש ע"א ד"ה הלכתא למשיחא וכו' ותוס' יומא י"ג ע"א ד"ה הלכה כר"י וכו':

מאת הג"מ יוסף חנינא ליפא מייזליש זצ"ל

דף טז ע"א גמ' ת"ר עמדו בתפלה כו'. נ"ב עי' בשו"ת מהרש"ל סי' כ' דהעלה דהני מדות בעינן רק ביורד לתיבה בגשמים ותעניות ולא בסתם ש"ץ קבוע וכמו יש לו יגיעה בשדה ודאי דוקא בתפלת גשמים קאמר ה"ה אינך ומש"ה לא הביאו הרי"ף וגם הרמב"ם רק בהל' תענית הביא מדות הללו ולא בהל' תפלה כו' רק המובחר שבצבור:

מאת הג"מ יעקב צבי יאליש זצ"ל (בעהמ"ס מלא הרועים)

דף ח ע"ב גמ' התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה כו'. נ"ב עמ"ש בגליון הרא"ש בברכות פ' הרואה סי' י"ח ע"ש:

דף כט ע"א רש"י ד"ה אנת צבית כו' ושלמתי לך ידי. נ"ב ולפ"ז צ"ל וידי אשלימת לך או צ"ל ושלמתי לך ידך כמ"ש התוס' אך לפרש"י צ"ל כאן ברש"י ושלמת לי ידך והוא כפי' התוס' ממש או וידך אשלימת לך ודו"ק: שם ד"ה אמר ר' חמא כו' מהר לשון מהר. נ"ב לכאורה נראה דר"ל לשון מהירות ופי' הכתוב ויסעו מהר מה"ר וחסר התיבה א' וזה דחוק ונראה דט"ס ברש"י וכצ"ל לשון מאחר כי ה' מתחלפת בח' שהן ממוצא אחד וא' נחסרת לפעמים שהוא מאותיות אהו"י: סליק

תענית

דף ב בפרש"י בד"ה מאימתי כו' קרי ליה גבורות גשמים מפני שיורדין בגבורה שנאמר כו' עכ"ל ובד"ה לא אמרתי כו' שמוריד גשמים הס"ד וד"ה וליתני התם כו' עד ד"ה מאי שנא דשבקיה כו' נמחק ומד"ה בחג הוי דין כו' עד ד"ה ואידי דתנא כו' נמחק כנ"ל: **תוס'** בד"ה א"כ אם אתה כו' ור"א אומר בברייתא כו' ובד"ה וליתני מאימתי כו' שיורדין בגבורה תימה כו' כמו הכא וליתני מזכירין גשמים מאי כו' ובד"ה ג' מפתחות שלא נמסרו כו' כנ"ל: **ע"ב** בפרש"י בד"ה משעה שפוסק כו' הואיל ולא סימן ברכה הם עכ"ל ובד"ה שפיר כו' הואיל ואין שואלין הס"ד ואחר כך מ"ה כל אימת דאתיין זמנייהו הוא וכיון כו' ובד"ה בשני ונסכיהם דשני בנסכה וכיון דבשני אייתר מ"ם כו' ובד"ה סבר כו' מרבה ניסוך כו' כנ"ל:

ח"א דף ב ע"א שנאמר עושה גדולות ואין חקר נפלאות וגו'. כנ"ל והיינו האי קרא דכתיב באיוב סימן ה' גבי האי קרא דמייתי הנותן מטר וגו' אבל קרא דבספרים שלפנינו עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות וגו' כתיב שם סימן ט' ולא כתיב לגביה מטר ונראה לפרש לגבי מטר על פי מ"ש פ"ק דבבא בתרא מי פלג לשטף תעלה הרבה טיפין בראתי בעבים כו' שאלמלא ב' בדפוס אחד מטשטשות הארץ כו' ודרך לחזיז קולות הרבה קולות בראתי בעבים כו' שאם היו ב' יוצאין בשביל אחד מחריבין עולם כו' כמפורש שם ועל דרך זה כוון ה"נ בהאי קרא לגבי מטר עושה גדולות גו' בטיפי המטר נפלאות עד אין מספר בקולות שנתהוו במטר וק"ל: **כתיב** הכא עושה גדולות ואין חקר וכתיב התם הלא ידעת וגו' ואין חקר לתבונתו כו'. באה הג"ש מאין חקר לאין חקר ע"פ מ"ש הגם שיש לאדם להשיג ולחקור במציאות העולם ובבריאתו מתוך הטבעיים מ"מ מה שלא ישיג יתלה בקוצר השגתו בזה וכי הוא עמוק ומי ימצאנו וכמ"ש פ' אין דורשין במכוסה ממך בל תחקור במה שהרשית התבונן וז"ש הלא ידעת אם לא שמעת וגו' בורא וגו' ר"ל גם בלאו שמיעה מתוך התורה בראשית ברא וגו' הלא אפשר שידעת מתוך החקירה בזה ומסיים אע"פ שהרשית להתבונן בזה מ"מ אין חקר לתבונתו ומה שלא תשיג תתלה בקוצר השגתך ועומק המושג ממך: **כתיב** מכין הרים בכחו נאזר בגבורה כו'. כתבו התוס' אמאי נקט גבורות טפי מכח וכמו כן הל"ל מזכירין כח גשמים כו' וי"ל משום דהברכה מתחלת בגבורה להכי נקט גבורה עכ"ל ואני מוסיף בזה ע"פ מ"ש דהג"ש בא מאין חקר שברכת תחית המתים מיוסד בזה דאין חקר לגבורתו דגבורות האדם שהוא ממית החיים ואתה גבור בהפך זה שאתה מחיה מתים וכן הם הגשמים שבאים בגבורות ומביאים החיים לעולם כדלקמן בפרקין ועד"ז אמרינן לקמן גדול יום הגשמים כתחית המתים: **ומנלן** דבתפלה כו' וכתיב בתריה ונתתי מטר וגו'. וא"ת ומאי קבעי ליה ומנלן דבתפלה הא מפורש בתפלת שלמה בהעצר השמים ולא יהיה מטר וגו' והתפללו וגו' וי"ל דקרא לא איירי אלא בהעצר כבר השמים בעי תפלה ע"ז בעת צרה אבל הכא בעי בלאו עת צרה אלא בתפלה קבועה שבכל יום מנלן ומייתי לה מלעבדו בכל לבבכם וגו' איזה עבודה כו' דאיירי בעבודה ותפלה קבועה שבכל יום וק"ל: **שלא** נמסרו לשליח כו'. כתבו התוספות וא"ת הא אמרינן דמפתח של גשמים נמסר לאליהו כו' ויש לומר כו' ע"ש ונראה דרש"י הרגיש בזה שפי' שלא נמסרו לשליח אחד ביחד עכ"ל וכיוצא בזה כתב בעי"י ע"פ ב"ר כשבקש הקב"ה לתת מטר בימי אליהו המית בנה של צרפית וכשבקש אליהו מהקב"ה שיחייהו א"ל ג' מפתחות שיש בידי אין נאה שיהיו שנים ביד התלמיד וא' ביד הרב וכתב בעי"י וליתנא דגמרא לא משמע כן אלא שאף אחד לא נמסר ביד שליח ונראה דלק"מ שלא נמסר המפתח של גשמים לאליהו כו' אלא שאליהו עצר את המטר וכן מפתח של ת"ה לא נמסר לאליהו ולאלישע אלא שבתפלה החיה הקב"ה את המת עכ"ל. ונעלם ממנו ההיא אגדה דפרק חלק דאיתא בהדיא שנמסר לאליהו אקלידא דמטרא וכיון דחזא הקב"ה דאיכא צערא בעלמא כו' אלה בן האשה בעא אליהו כתמי לניתן לו אקלידא דת"ה כו' ע"ש: וכתבו עוד התוס' והא כתיב פתח ה' את אוצרו ויוצא את כלי זעמו כו' אמאי לא חשיב ליה הכא וי"ל דלא חשיב אלא מפתחות של טובה וכו' ואם תאמר הא אמרינן יורקמי שר של ברד כו' ע"ש ולא ידענא מאי קשיא להו מטר של ברד דהוא לאו כלי זעמו הוא דהא לטובה בא כמפורש בפרק ע"פ אמר יורקמי שר הברד כו' ארד ואצנן הכבשן ואציל לצדיקים כו' ובעיקר קושייתם עיין בעי"י בשם הרא"ב"ד תירוץ לזה: **של** חיה דכתיב ויזכור וגו' יש לדקדק אמאי לא מייתי קרא דלעיל מיניה גבי לאה דכתיב וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה וי"ל דניחא ליה לאתויי קרא דרחל שנסמך מלת ויפתח לשם וישמע אליה אלהים ויפתח וגו' וכן בשל גשמים יפתח ה' לך וגו' ובתחית המתים כי אני ה' בפתחי את וגו' אבל האי קרא דלאה לא נסמכה הפתיחה לשם איכא לפרושי דכינוי ויפתח לא קאי אשם אלא אמי שבידו לפתוח שנתן הקב"ה המפתח בידו ומיהו בפותח את ידך אע"ג דלא נסמך לשם דרשו בו כן לפי שפותח ומשביע הם בלשון נסתר ושינה לכתוב ידך בלשון נוכח ולא כתיב ידו בלשון נסתר לדרוש מיניה ידך ולא ע"י שליח ובזה יתיישב למה לא הביא קרא דלעיל מיניה תפתח ידך ישבעון וגו' דכיון דאינו נסמך לשם וגם כוליה בלשון נוכח יש לפרשו אשליח שנותן בידו המפתח ודו"ק: **ע"ב הואיל** וד' מינין הללו אינן באין אלא לרצות על המים וכשם כו'. א"ת בלא מים כו' בירושלמי מפרש טעמיה דר"א ע"י שארבע מינין אלו גדילין על המים לפיכך באין פרקליטין על המים: **בשני** ונסכיהם כו'. ונסכיה כמשפטם הרי כאן מים כו' בא הרמז ביום שני וביום ששי במלת ונסכה לרמוז על ניסוך המים אבל ביום שביעי בא הרמז במלת כמשפטם ע"פ מ"ש בפ"ק דר"ה דבחג נידונין על המים ונסכו לפני מים בחג כו' ולפי שביום שביעי של חג הוא גמר דינו ומשפטו וע"כ בא גמר הרמז במלת כמשפט לכתוב כמשפטם דר"ל היום הוא גמר משפט ודין המים וע"כ נסכו לפני מים כו' ודו"ק:

דף ג גמרא אי ר' יהושע נימא חד יומא כו' והוא חד יומא ע"כ הוא שמיני עצרת דלר"י דברייתא נמי דאמר משעת הנחתו הוא ערבית דשמיני עצרת כמ"ש התוס' לעיל וכפרש"י לקמן וק"ל: **בפרש"י** בד"ה אי ר' עקיבא וכו' דהא אמר ונסכיה דהיינו בו' מרבה ניסוך המים והס"ד ואח"כ מ"ה וסבר לה כו' לר"י דאמר בשני מתחילין כו' כל ז' דאפיק ראשון כו' הד"א ובד"ה אלא רבי יהושע כו' לא הוה אלא ששה ימים דאיהו לא מפיק כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה עשר נטיעות כו' כדי לורכן כו' ביותר מבית סאה קיימי שפיר ובפחות כו' כל אלול ומדרבנן פסח כו' ובד"ה ויאמר אליהו כו' נקרא מתושבי גלעד כו' כנ"ל: **ע"ב** גמרא דבדרתינכו בד' כו' אי הכי כארבע לארבע מבעיא ליה כו' מוריד הגשם מחזירין כו' כנ"ל: **בפרש"י** בד"ה כשם שא"א כו' שלא יתקיים מרוב כו' ובד"ה מאי היא כו' ורוחות קאמר דשכיחות למטר עכ"ל כנ"ל: **תוס'** בד"ה בימות החמה כו' ומיקל להוא דלא מצלי ולא כו' למאן דלא מצלי ולא מיקל פי' כו' אם לא אמר ותן טל ומטר עכ"ל כנ"ל פירשו לענין שאלה מצלי ולא מצלי משמע דהטל הוא דבר שמתפללים עליו דהיינו בשאלה בימות הגשמים אבל בהזכרה לא מזכירין טל לא בימות החמה ולא בימות הגשמים למנהג אשכנז ודו"ק:

ח"א דף ג ע"א ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד וגו'. כתבו התוספות לכך נקרא מתושבי גלעד לפי כו' ע"ש ונראה דמטעם זה נמי קראוהו בכמה כתובים תשבי ע"ש תושב אבל רש"י פי' בספר מלכים תשבי ע"ש מקומו ע"ש: **ע"ב אליהו** אישתבועי למה לי כו'. בחידושי ע"י כתב קשיא לן אדרבה טפי הו"ל לאקשויי היכא אשתבע לבטלה דהא לא אפשר דמיעכר והיכא כו' ע"ש ב' תירוצים בזה ואענה חלקי גם אני דלפי מאי דס"ד השתא הגם אם טל אינו נעצר מכ"מ באותן שני אליהו היה נעצר מכח שבועתו דאליהו וע"ד ותגזר אומר ויקם לך מה שהצדיקים גוזרין הקב"ה מקיים גם בהא"ג שהוא כנגד הטבע ולעיל דקאמר ואלו על לא קאמר ליה דלא מיעכר הקב"ה כיון דודאי אליהו אתשיל אשבועתיה ואח"כ אמר הקב"ה ואתנה מטר לא הולכך הקב"ה לומר ואתנה טל וגו' כיון דהטל לא מיעכר מתילא ירד הטל מיד דאתשל אשבועתיה והשתא שפיר הוה מתקיים שבועת אליהו בין במטר בין בטל ולא תקשי ליה אלא כיון דלא מיעכר הטל אשתבועי על הטל למה ליה דלא הוה ליה לאשתבועי אלא אמטר דהוי סגי ליה בהכי ולא הוה ליה לאשתבועי אטל דלא

מיעכר לא משתבע לשנות גזירת שמים אלא אטל שלא יהיה לברכה הוה משתבע ובזה מתיישב במה שפרש"י גבי דלא מיעכר מילתא כו' דאי הוה אומר ואתנה טל ומטר היה אחאב מקנטרו ואומר לו שלא נעצר עכ"ל שיש לדקדק בתחלה דקא"ל אליהו לאחאב חי ה' וגו' אם יהיה השנים האלה טל ומטר וגו' אמאי לא היה חושש אליהו שאחאב יקנטר לאמר לו שלא נעצר אבל לשיטתנו ניחא דמעיקרא כשא"ל לאחאב כן הבין אחאב אע"ג דלא נעצר טל נשבע אליהו שיהיה נעצר באותן שנים כמ"ש לעיל אבל אח"כ כשלא היה נעצר הטל ולא היה משתבע אליהו אלא אפי' טל דברכה לא אתי לא יודה בזה אחאב ויקנטר עליו ולכך לא הזכיר טל לסוף ודו"ק: **אי** הכי בארבע מבעי ליה אלא ה"ק כשם שא"א כו'. מפורש בפ"ק דע"ז: **שנאמר** כי לשלג יאמר הוא ארץ וגו' כלומר כי לשלג גם בהר יאמר לו הוה מועיל כאלו לארץ גשם מטר וגו' עזו וכינוי דעזו על השלג שכחו כה' מטרי שזכר וק"ל:

דף ד גמרא כה דברי כאש ואמר רב אשי כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח שנאמר וכפטיש יפוצץ סלע א"ל ר' אבא לרב אשי כו' כנ"ל: **בפרש"י** בד"ה והיינו כו' קרא ואמר הצרי אין כו' אלמא דלא הוה ניחא קמי שמיא כדאמרינן הצרי כו' ובד"ה וכתיב אשר לא כו' באם אשר לא צויתיו ולא דברתי כו' וגדעון ששאל למנוע טל כו' כנ"ל: **ע"ב** גמרא הפסח ר"מ אומר עד שיעבור ניסן כו' כנ"ל: **בפרש"י** בד"ה עד שיעבור כו' פוסק השאלה בתפלת מנחה של ערב י"ט הראשון והזכרה כו' ובד"ה כתחלתו כו' בי"ט אחרון של חג כו': **בד"ה** כך בסופו אינו שואל במנחה ערב י"ט הראשון כו' בי"ט מי איכא דהזכרה כו' ופוסק נמי בערבית ושחרית של השיעי כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה ואמר ר"א הלכה כו' ומדמינן לעיל שאלה להזכרה דפריך ורמינהו כו' עכ"ל ואין זה דומה דלעיל שפיר מדמה שאלה להזכרה כדמסיק דפריך ומה במקום שאינו שואל כו' אבל הכא אימא דהזכרה ריצוי שאלה הוא ודו"ק: **בד"ה** הא לן פי' לבני בבל עד לאחר שבעה במרחשון כו' עכ"ל כנ"ל:

ח"א דף ד ע"א צורבא מרבנן כו'. עיין פרש"י ובערוך פי' חוזק ת"ח ע"ש: **דרתח** כו'. לפי שהכעס הוא ממדות הגרועות כמפורש במסכת נדרים אמר דיש לדון הת"ח לכף זכות דאורייתא כו' שהתורה היא דבר רותחי דומה לאש כמ"ש אש דת למו שהיתה כתובה לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה וכשתבא התורה בגוף הת"ח היא מרתחת את הגוף ומביאתו בטבע לידי כעס שהוא מרתיח הלב ומסיק דבעי למילף נפשיה כו' דהיינו להרגיל עצמו כדי להרחיק עצמו ממדה רעה זו גם שהוא ת"ח כמ"ש הרגל על כל דבר שלמון: **אל** תקרי אבניה כו' משום דלפי פשוטו ה"ל למכתב אשר אבניה כברזל דא"א לומר אבניה ברזל דא"כ לאו אבנים הם וע"כ דרשו מיניה אבניה בוניה כדאמרינן נמי אל תקרי בניך אלא בוניך כו' וע"ש זה קרי לת"ח בנאין במסכת שבת: **שלשה** שאלו שלא כהוגן כו' וכתבו התוספות וא"ת ואמאי לא חשב כלב שאמר כל אשר יכה וגו' אתן לו את עכסה בתי וגו' יכול אפילו ממזר ועבד וי"ל דה"ק כלב כל מי שיחזור לו אותן הלכות כו' אתן לו עכסה וגו' כו' ע"ש ובפ"ב דתמורה גמרא ערוכה היא דדרשינן ליה הכי ועיין בחידושי' ואין להקשות דעדיין הקושיא במקומה עומדת דיכול אפילו ממזר או עבד יחזור לו הלכות שיתן לו בתו דיש לומר דאם יחזור לו הלכות ודאי דברות הקודש יחזיר' ואין השכינה שורה אלא על המיוחסים שבישראל כדאמרינן בנדרים וכפרש"י במתניתין: **יכול** אפילו חגרת כו'. כתבו התוספות תימה וכו' ע"ש ומיהו למאי דאמרינן ביומא דאבותינו קיימו כל התורה ה"מ פריך נמי ממזרת משפחה אך קשה אמאי לא קאמר שאל שלא כהוגן דשמא לא תהיה ממשפחת אברהם והוא אמר ליה אל בית אבי תלך ואל משפחתי ולקחת אשה לבני משם וי"ל דעל זה התחנן בתפלה שנאמר ובה אדע למען תחנם הודע לי בה כי עשית חסד אם תהיה ממשפחתו כו' כפרש"י בחומש ולפ"ז יש לתרץ ג"כ קושית התוס' כיון שהתחנן שתהיה ממשפחת אברהם לא תהיה ג"כ ממזרת או שפחה דמשפחת אברהם בחזקת מיוחסים הוו ועי"ל שלא נתן הצמידים על ידיה עד שהגידה לו בת מי היא שלא סמך עצמו על הגיחום שא"ל השקיני מעט מים מכדך וגו' ואע"ג דכתיב ויקח האיש נזם וגו' ובתר הכי כתיב ויאמר בת מי את וגו' אין מוקדם ומאוחר בתורה וכן מוכח מתוך ספורו של אליעזר דכתיב ואשאל וגו' בת מי את ואח"כ ואשים הנזם על אפה דודאי לא סמך אליעזר על ניחושו וכ"כ התוס' בפ' ג"ה דאל"כ למ"ד בפ' ד' מיתות בן נח מוזהר על כישוף וכל האמור בה איך ניחש אליעזר וא"כ אחר ששאל בת מי את לידע אם ממשפחת אברהם היא ידע נמי דלאו ממזרת היא אבל על ניחושו לא סמך כלל ואין להקשות דא"כ בחגרת וסומא נמי אחר שראה אותה חגרת וסומא לא יתן לה הצמידים כבר כתבו התוספות בזה דבחגרת אפשר שיהיה לה רגל של עץ וסומא נמי דאפשר שיהיה לה עינים יפים ולא תראה כלל ולא יבין אליעזר וכפירוש רש"י: **שאול** שאל שלא כהוגן כו' יש לדקדק הכא מאי שאל שלא כהוגן דהא אם יראה שממזר או עבד יהיה לא יתן לו בתו ואין לומר דמיד שיהרוג את גלית תתקדש לו ויעבור אלאו דלא יבא ממזר וגו' דהא בעבד ליכא למימר הכי דאין קידושין תופסין ועוד דאף לדוד הא לא נתקדשה בהריגת גלית דהוה ליה המקדש במלוה דאינה מקודשת כדאמרינן בסנהדרין פרק כ"ג וי"ל דמ"מ כיון שסתם שאול דבריו והיה האיש אשר יכנו וגו' ולא פירש והאיש הכשר אשר יכנו וגו' מקרי שפיר שאל שלא כהוגן כיון דאם יהיה ממזר או עבד לא נתקיימו דבריו והאיש אשר יכנו וגו' וכן נ"ל לקמן גבי יפתח דלא חל נדרו כלל בבתו ומ"מ שאל שלא כהוגן שלא נתקיימו דבריו להקריב בתו עולה: **יכול** אפילו דבר טמא כו'. פרש"י כלב או חזיר כו' עכ"ל ויש לדקדק דל"ל למימר יכול אפילו דבר טמא טפי הל"ל מיניה וביה יכול אפי' בתו ומאי כל אדם דשלא כהוגן הוא כמ"ש שהשיבו לו שלא כהוגן שנזדמנה לו בתו וי"ל דאדם נמי בכלל דבר טמא לקרבן הוא כמ"ש אשר לא צויתי וגו' ובב"ר מדמה בהדיא אדם לדבר טמא והכי איתא שם אפי' הקדש דמים לא היה יפתח חייב כהא דתנינן הרי אמר על בהמה טמאה הרי עלי עולה לא אמר כלום ומדברי ב"ר נראה דלא חל נדרו כלל בבתו ומיהו הך דמייתי רש"י נמי בשם ב"ר הצרי אין בגלעד שהיה שם פנחס יכול להתיר את נדרו נראה דסותר זה וצ"ע: **והיינו** דקאמר נביא הצרי אין בגלעד כו' כפרש"י ותוס' וסיפא דקרא ארוכת בת עמי מפורש בבת יפתח: **וכתיב** אשר לא צויתי וגו'. כפרש"י דהיינו קרא דס' בקבוק ורישא דהאי קרא בהקרבת בניהם עולה איירי בהדיא דכתיב ובנו את במות הבעל לשרוף את בניהם באש עולות לבעל אשר לא וגו' ועיין בפרש"י: **אף** כ"י כו' שנאמר ונדעה נרדפה לדעת וגו'. הוא מבואר בר"פ שיש לאדם לחקור במציאות הש"י כפי השגת שכלו וז"ש לכו ונשובה וגו' ונדעה וגו' שיאמרו ישראל אחרי הצרות שבאו עליהם בעבור עונם שנשוב אליו ונדעה ונרדפה בהשגה שלמה ונתרצה לדעת את ה' הוא ידיעת מציאותו ית' כי ידיעת מהותו א"א לידע וז"ש כי כשחר נכון מוצאו שאל יהי קשה בעיניך בהשגת מציאותו כי הוא נכון להשיגו כמו שנכון מציאות השחר בכל יום כמ"ש בעל חובת הלבבות כי תחזק על המעיין כל שעה ידיעת מציאותו כמו שתחזק מוצא השחר כמ"ש כצאת השמש בגבורתו שהוא מוסיף אור בעלייתו כן יוסיף שכל המעיין במציאותו ואמר ואז ויבא כגשם לנו שהוא חיים לכל העולם וא"ל הקב"ה את שואלת שלא כהוגן דהיינו דבר המתבקש לפעמים אני אהיה כטל שאינו נעצר לעולם ועל דרך זה שאלה עוד כנסת ישראל שימני כדבר הזה שאמרת להיות כטל שאינו נעצר ומסיק לעיל דלברכה הוא נעצר דכשזוכין ישראל הוא טל לברכה ובהפך יהיה הטל לקללה ול"ע שהוא תרגום של קללה ושיעור מלקות ל"ע כי פעולת טל לברכה תהפך לל"ע ולקללה וע"ז שאלה כ"י במה שתהיה לנו כטל שימני כחותם מלת טל ולא כחתימה שנעשית ממנה בהיפך שהיא ל"ע וא"ל הקב"ה את שואלת כחותם דבר שפעמים נראה כו' דהיינו כי יש חותמות אותיות בולטות שהחותם עיקר והחתימה שפל ויש בהפך חותמות שהחותם שקוע והחתימה עיקר שנעשית בולטת ותהיה החתימה ממנו ל"ע וסימן קללה אבל אני אעשה לך זכרון לטובה לך בדבר שנראה לעולם שנאמר הן על כפים דהיינו עבים שהגשם והטל מהם אי לברכה אי לקללה ולמעלה מהם בשמים למעלתך חקותיך שהיא צורת יעקב החקוקה בכסא הכבוד שצורת פרצוף כזו ודאי לא נשתנה מחותם לחתימה וע"י חותם זה לא אשכחך לעולם:

דף ה גמרא עשרים וארבע שביקא להו כו' וכ"ה בילקוט אבל בגירסת ע"י עשרין ותרתין שביקא כו': **בפרש"י** בד"ה מונה כ"א כו' וידע מהיכן התחילו ובד"ה א"ל ודאי כו' שבע שנים וכתיב כו' הד"א ובד"ה הגדילה בו' חדשים מתשרי ועד ניסן הס"ד ובד"ה משום דבקרבך קדוש בתמיה משום דבקרבך קדוש דהיינו שאתה כו' הקב"ה בעיר הס"ד ואח"כ מ"ה לא אבא בירושלים כו' וה"ק כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה ובחזירתו אוכל כו' גדילה בתליסר ובי"ד יומי כו' שנזרעה בשלישית כו' עכ"ל כ"ה בנוסחת התוס' שלפנינו ואין זה מובן דמאי לא קשיא נמי דגדילה בי"ב יומי ומאי קאמרי שנזרעה בשלישית כו' אף אם נפרש דבריהם שלישית מזריעה דהיינו רביעי בחודש מ"מ תקשי להו דה"ל י"ב יום וכ"ל להגיה בדבריהם בתליסר ובי"ב יומי כו' דהשתא מזרעו בשני דהוו י"ד יומי לא קשיא להו מידי דלא חש למחשביה כיון דלא גדילה בו יום שלם אלא משלישי דהוה י"ג יומי ומרביעי דהוה י"ב יומי קשיא להו למחשבינהו דהוי נמי ימים שלמים ותירצו דלכל המאוחרת שנזרעה בשלישית מזריעה דהיינו בד' בחדש קאמר

דגדילה בי"א ימים שלמים ודו"ק: **ע"ב** בפירש"י בד"ה והאמר מר כו' מיתתו של שמואל הרמתי ולא מיתת כרת כו' ובד"ה שקלתני כו' מעשה ידיהן יהושע כו' הד"א אהרן פרקו הס"ד ובד"ה שיהא ב' שנים כו' מחצית שנת עשתי עשר וי"ב כו' עכ"ל כצ"ל היינו מתחלת מלכותו של שמואל משמת עלי כמ"ש התוס' וק"ל: **תוס'** בד"ה ומי היה כו' א"כ הכי לפחות חצי שנה כו' ח' שנים ממיתת שמואל עד שבא כו' עכ"ל כצ"ל מ"ש הכי לפחות חצי שנה כו' בפ"ק דר"ה אמרינן דשמואל נולד לו' חדשים וב' ימים מדכתיב ויהי לתקופת הימים וגו' וק"ל:

ח"א דף ה ע"א

שנאמר ויורד לכם גשם מורה ומלקוש וגו'. מ"ש מורה במקום יורה ואמרי' לקמן יורה שמורה את הבריות כו'. ואולי עוד דנקט ליה בהאי לישנא מורה דומה דכתיב לעיל מיניה את המורה לצדקה: **בימי** יואל בן פתואל נתקיים כו'. הוא אמרו ובימיו נתקיים ופרש"י ע"י כם שהיה רעב ז' שנים דכתיב כי קרא ה' וגו' וגם בא אל הארץ שבע שנים וגו' ההוא קרא אלישע אמרו בימי יהורם בן אחאב וכפרש"י בתרי עשר דיואל בן פתואל בימי יהורם ניבא ונראה דמשמע לאו דההוא רעב ז' שנים דבימי יהורם היה ע"י הארבה דכתיב בימי יואל לפי שאמר אלישע קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ וגו' לפי פשטיה ה"ל למכתב וגם היה בארץ שבע שנים וגו' כדכתיב רעב כי יהיה בארץ וגו' וע"כ אמרו וגם בא אל הארץ וגו' היינו אותה הארבה שנזכר בימי יואל הוא בא אל הארץ שבע שנים לכלות הכל: **בא'** בניסן כו'. זמנים אלו דנקט קבלה היתה בידו כן ויש לתת בזה טעם לפי מ"ש דהנך ניכהו שני רעב דבימי יהורם ויצא אדר דקאמר היינו שכלו אותן ז' שני רעב ומאחד בניסן התחיל שנה אחרת וירדה להם רביעה ראשונה דמאז נטנו להתחיל ימי השבוע דשני התבואה מתחלת (עשרה) מניסן כמ"ש בפ"ק דר"ה שבפסח העולם נידון על התבואה ואע"ג דלא היה להם תבואה חדשה עד ט"ז בניסן מ"מ שני השובע התחילו מאחד בניסן שהתחילו הזרעים לגדל וגם היה להם לאכול בנם שנתגלה להם מה שבכתלים כו'. ואמר מי שיש לו קב חטים או קביים שעורין כו' דשיעור השעורים כפול מדחטים וכן לענין נתינת מעשר עני בגורן חצי קב חטים או קבא שעורים כמ"ש בספ"ב דפאה ואמר יאכלנו ויחיה כו' היינו לחיי שעה דהא אם יאכלנו ולא יזרענו ודאי דכמי ימותו כשיכלה הקב חטין כו': **וזרעו** שני שלישי ורביעי וירד כו' גם שהיו יכולין כולן לזרוע בשני מיד אחר רביעה ראשונה מ"מ בעי ג' ימים קודם רביעה שניה להשרשה ולקליטה כדאמרינן פ"ק דר"ה ג' ימים לקליטה ואמר נמצא תבואה הגדילה בששה חדשים כו' כפרש"י מתשרי ועד ניסן עכ"ל והיינו אי כר"א בפרק המקבל דחצי תשרי וחשון וחצי כסליו זרע כו' וחצי ניסן ואייר וחצי סיון קציר ואי כר"י דאמר דמתחלת תשרי מונה אבל ר"ש פליג התם ואמר דמתחלת חשון מונה ע"ש: **ובחזירתו** אוכל כו'. נראה הא דקאמר לעיל וזרעו ב' וג' וד' כו' בו ביום ע"כ נמי דחרשו ואחר כך זרעו בכל יום מג' הימים וקאמר דמאי הלך ילך וגו' לשון כפול דשור כשהוא חורש הולך כו' בכל ג' ימים לחרישה ולכך נקט לשון הלך ילך דהיינו בהליכתו כל יום מג' ימים היה בוכה שעדיין לא היה גדל ונמצא כלום שעדיין לא היה רביעה שניה וז"ש נושא משך הזרע שהיה השור בוכה כל משך שנמשך הזרע דהיינו בב' ובג' ובד' אבל בחזירתו מן החרישה ביום ה' מן השדה לבית וירד רביעה שניה התחיל מיד לגדל ולצמוח היה אוכל חזיז מן התלם וז"ש בא יבא וגו' לשון כפל אחר שבא לבית בכל ג' הימים ונמצא דשפיר קאמר דגדילה בי"א ימים והתוס' לא הבינו השמועה כן והקשו מה שהקשו ודו"ק: **נושא** אלומותיו כו'. ר"ל דה"ל למכתב נושא אלומות מאי אלומותיו בכינוי לנושא ומשני לפי משבולת זרתים והיה כבד לישא שתי אלומה כדרך שעושה בשאר שנים אלא אלומותיו שעשה עתה כפי יכולת לו לישא וק"ל: **בהנך** שבע שנים כו' ר"ל דכמה שני רעב היו כמפורש בתרגום רות אלא מהם לא היו שבע שנים כמו רעב דבימי יעקב שנגזר שבע שנים אבל לא נתקיימו ז' שנים לז"א בהנך ז' שנים רעב דבימי יהורם דכתיב כי קרא ה' לרעב וגו' שנגזר לז' שנים וכתיב וגם בא אל הארץ שבע וגו' דהיינו שנתקיים הגזירה: **מאי** אכלו כו' שמית בשר בניהם וכו' פרש"י מקצתם עכ"ל דודאי כמה מהם דלא באו לידי כך ואפי' בסוף שבע שנים היה למקצת לאכול כדקאמר לעיל מי שיש לו קב חטין כו' וק"ל: **לא** אבא בירושלים של מעלה כו' פרש"י דה"ק עד שיבא בקרבך קדוש למטה דהיינו ירושלים לא כו' עכ"ל וק"ק לפירושו דאם נפרש קרא בלשון עד מי הכריחו לדרשה זו ואימא כדס"ד מעיקרא לפי פשטיה וה"ק עד דבקרבך קדוש דהיינו עד שאתה מטיב מעשיך לא אבא בעיר ירושלים ויש לפרש לפי הדרש בלשון תמיה אם קדוש בקרבך בירושלים שלמטה וכי לא יבא בעיר בירושלים דלמעלה דאם משרה שכינתו למטה אע"ג דהארץ לבני אדם כ"ש דמשרה שכינתו למעלה שהשמים לה' ויתיישב לפירוש זה וי"ו דולא אבא וגו' משא"כ לפירוש רש"י ומיהו רבי יוחנן דאמר לא אבא בירושלים של מעלה עד שאבא כו' לא קשה ליה קושיא משום דבקרבך קדוש לא אבא כו' דרים ליה אלא דמפיק ליה מדהקדים בקרבך קדוש דהיינו ירושלים שלמטה מולא אבא בעיר דהיינו ירושלים שלמעלה דה"מ למכתב ולא אבא בעיר בקרבך קדוש ובלשון תמיה ודו"ק: **ירושלים** הבנויה כעיר שחוברה כו' כלומר ירושלים הבנויה למטה היא כעיר ירושלים שחוברה לה כו' דהיינו שהיא למעלה בשמים כנגד ירושלים שלמטה שהיא מכוונת כנגד שער השמים וכעין זה אמרו בפ' אין דורשין בז' רקיעים זבול שבו ירושלים וביהמ"ק ומזבח כו' ע"ש: **כתיב** הכא מוסר הבלים וגו' מפרש"י נראה דאצטריך ג"ש דמיירי בע"ז ואי לאו ג"ש הוה משמע אמוחים כעץ כו' ע"ש אבל א"כ מתוך האי ענינא גופיה ה"ל למילף בג"ש דכתיב לעיל מיניה כי חקות העמים הבל הוא כי עץ מיער כרתו וגו' דמפרש דמשתעי בעבודת כוכבים ועוד לפירושו דר"נ דלא ידע הג"ש דאיירי בעבודת כוכבים אמאי לא מתפרש ליה לענין מוסר אמוחים כעץ כו' כפרש"י וע"כ הנראה דידע ר"נ נמי שפיר דבעבודת כוכבים משתעי כולה ענינא אלא דמשמע ליה ויבערו מלשון בער וכסיל וה"ק מ"ד ובאחת יבערו ויכסלו וגו' דמשמע דבעבודת כוכבים אחת הם יבערו ויכסלו והלא הרבה עבודות כוכבים היה להם כמ"ש כי מספר עריך היו אלהיך ומשני ליה דודאי לאו בעבודת כוכבים אחת היו טועים אלא דה"ק דבזאת עבירה אחת הקשה מכלם הם יבערו לגיהנם מלשון בוער באש והאי מייתי גמרא כתיב הכא כו' וכתיב התם כו' מה התם יאבדו בשביל ע"ז בגיהנם דמסיים ביה ביום פקודתם יאבדו דהיינו ביום הדין להבא יאבדו בגיהנם ה"נ הכא בשביל ע"ז יבערו בגיהנם: **תרתין** הוא דהויין כ"ב עיין פרש"י ועוי"ל תרתין הוא דהויין וכי לא עברו רק על שתי עבירות וכי כ"ב דהיינו שעברו על כל התורה שניתנה בכ"ב אותיות שביקא להו: **ע"ב ומאי** ניהו ע"ז כו' בגודל עון ע"ז כבר אמר שהיא שקולה ככל התורה אבל הכא לענין דחשיבא לשני עבירות שיש בה שתים רעות ופי' רש"י דמייתי לה מכותיים וקדריים כו' אע"פ שיראתן פחותה כו' ע"ש אבל א"כ לא ה"ל לאתויי דכתיב כי שתים רעות עשה וגו' דהא עליה קאי ונראה לומר דמייתי נמי האי קרא דביה נמי מפורש הנהו שתים רעות שהוא מחובר למטה והיינו ב' רעות דאותי עזבו מקור מים חיים ולא עוד שמוכנים להם בארות וגו' שהוא כפול ובלשון רבים שאיוו לאלוהות רבים כמ"ש כי מספר עריך היו אלהיך והם נשברים דהיינו שכלם פחותים ביותר ומייתי בכה"ג כי עברו וגו': **זקנה** קפצה עליו דכתיב נחמתי כי המלכתי גו' אמר הקב"ה אקפוץ עליו זקנה כו'. אבל בקרא מוקדם פסוק ויהי כי זקן שמואל וגו' לפסוק נחמתי כי המלכתי וגו' וי"ל דאין מוקדם ומאוחר גם בנביאים מיהו מתוך ענינא לא משמע כן דבהאי קרא ויהי כי זקן שמואל מסיים וישם בניו שופטים וגו' ומתוך זה נתמנה שאול למלך כמ"ש אתה זקן ובניך לא הלכו וגו' שימה לנו מלך וגו' וצ"ע: **משה** ואהרן לא בטלו מעשה ידיהם כו'. עיין פי' רש"י ונראה לפרש שלא בטלו מעשה ידיהם היינו שנמשח אלעזר להיות כ"ג ע"י משה ואהרן קודם שמתו ודומיא דהכי מעשה ידיו של שמואל שנמשח שאול ע"י שמואל וקרא דמייתי הכא מפורש משה ואהרן בכהניו של אלעזר שנמשח ע"י ושמואל בקוראי שמו דהיינו שנמשח שאול ע"י שהוא בקוראי שמו כי שמואל נקרא ע"ש מה' שאלתיו: **אקפיץ** עליו זקנה כו'. מהכא משמע דשמואל מת קודם זמנו והא דאמרינן ספ"ק דסוטה את מספר ימיך אמלא מלמד שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום י"ל דהאי שמואל שהוא בקש על זה שלא יבטלו מעשה ידיו בחייו וא"א בענין אחר: **ב'** שנים ומחצה תפלתו כו' ופירוש הכתוב ושאול יושב בגבעה תחת זכות של אשל הגדול שהוא שמואל שהיה דר ברמה וצ"ל הא דנחמתי כי המלכתי את שאול היה בתחלת מלכותו ולולא תפלתו של שמואל היה שאול מת מיד אלא שתפלתו היה מאריך לו שתי שנים ומחצה עד שהגיעה מלכותו של דוד ודו"ק: **חצבתי** בנביאים הרגתים וגו'. כלומר ע"כ חצבתי וגזרתי וגם את הנביאים הרגתים דהיינו הריגה שמתו קודם הגעת זמנם כמו הכא גבי שמואל שמת קודם זמנו משום גזירת הגעת מלכות דוד: **וכי** בכדי ספדו ספדיא כו'. ממיתה לא פריך דלא מפרש ביה מיתה אלא ויגוע כמ"ש התוס' וכדמפרש בסוטה עכ"ל והיינו אמה שאמרו שם דפתיכהו יעקב לעיניה ואחיך כו' ופרש"י למאי דמשני וא"ל מקרא אני דורש כו' ודחנטו חנטיא כו' נדמה להם שמת אבל חי היה עכ"ל והענין דחוק ועיקר שיטתא חסר מן הספר ומעתי לפרש בסוגיא זו משום דאיכא לפרש הא דיעקב אבינו לא מת בשני פנים אם שלא מת כלל גם בגוף אם שלא מת בנפש כשאר צדיקים אבל בגוף היה מת והשא שלא מת בנפש לא הם להקשות דמפורסמת היא דלאמאי נקט יעקב טפי מאברהם ויצחק דודאי גם הם לא מתו בנפש ואי שלא מת אף בגוף קאמר וכי בכדי ספדו ספדיא כו' ומשני ליה דודאי בנפש קאמרי דלא מת ודקשי אמאי נקטי יעקב טפי דמקרא אני דורש כו' מקיש הוא לזרעו מש"ה נקטי יעקב כמו שהוזכר בקרא בהקישא דלא שייך אלא ביעקב להקישו לזרעו משא"כ באברהם ויצחק משום זרעו ישמעאל ועשו ומייתי ליה מדכתיב אל תירא עבדי יעקב וגו' מקיש הוא בכמה כתובים קרי ליה לכלל ישראל בשם יעקב ומיהו הכא דכתיב ביה ואת זרעך וגו' משמע דעבדי יעקב היינו יעקב עצמו ועי"ל בזה ע"פ מ"ש בפ"ב דכתובות מתים שבחו"ל אינן חיים שנאמר נותן נשמה לעם עליה וגו' כי א"י נקרא ארץ החיים מיתת צדיקים שבא"י אינה רק מיתה תקרית משא"כ בחו"ל דהמיתה היא טבעית ועי"ל צריכין לגלגול מחילות וז"ש יעקב אבינו לא מת דודאי אברהם ויצחק שמתו בא"י חיים הם גם במיתתן כיון שמתו בא"י אבל יעקב אבינו שמת בחו"ל היה לבעל דין לומר דאינו חי כמותן ולזה אמר דאף הוא חי וכאלו מת בא"י וא"ל וכי בכדי חנטו כו' ומסיקא תיתי לך שהוא חי יותר משאר מתים שבח"ל וא"ל מקיש כו' הנני מושיעך מארץ רחוק דהיינו ממצרים בחיים כאלו אתה מת בא"י כמו זרעך יוסף שבא ממצרים ארץ שביו בחיים לשם: **שפירותיו** מתוקין כו'. כי האדם עץ השדה כמ"ש פ"ק דב"ב היש בה עץ וגו' שהוא איוב ע"ש כמו שהאילן עושה פירות טובות כך מעשיהם הם פירותיהם וכמ"ש לקמן בפרקין שאיש כשר ות"ח דומה לעץ מאכל שנאמר בו ואותו לא תכרות אבל הרשע דומה לאילן סרק כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית וכרת וגו' ולזה לפי גרסת כל הספרים גמרות שלנו דימה הכא את הת"ח והצדיק בג' מעלות טובות בתורה בעושר ובבנים לאילן הטוב הזה בג' מעלות שזכר פירות המתוקין שבו הם משל התורה ומעשים טובים כמ"ש ומתוקים מדבש ונופת וגו' צל הנאה שבו הוא משל לעושר כמ"ש בצל החכמה בצל הכסף ואמת המים העוברת תחתיו הוא משל הבנים והזרע כמ"ש וזרעו במים רבים ולקמן גבי שיהא צאצאי מעיך כמותך פרש"י בתורה בעושר וכבוד עכ"ל ולא ידענא למה הוציא הבנים והכנים כבוד תחתיו דלפי המשל שיהו צאצאיו זוכים ג"כ לכני ג' שזכר הוא דהיינו תורה ועושר ובנים ואפשר דטעות נפל בפירוש רש"י וכבוד במקום בנים:

דף ו

גמרא או אינו אלא בחודש כסליו ת"ל בעתו כיון שיצא ניסן כו' מגומגם ובילקוט אינו ולעיל גבי או אינו מלקוש באייר ת"ל בעתו שייך למתני בתר הכי כיון שיצא ניסן כו' ודו"ק: **בפרש"י** בד"ה אפילה כו' אפילות הנה הס"ד: **ע"ב** בד"ה רוב ההודאות כלומר רוב ההודאות כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה עד מתי כו' דאמר ספיחי זרעים אסורים כו' כצ"ל:

דף ו ע"א

ד"א יורה שיורד בנחת ואינו יורד בזעף כו' בילקוט יורה שמתכוין לארץ ואינו כו' ע"ש: **אלא** יורה שמשיר כו' פרש"י לשון קללה כו' והכי משמע קרא והיה אם שמוע וגו' ואם לאו ונתתי מטר ארצכם יורה לרעה כו' ע"ש והוא דחוק אלא דיש לפרש דה"ק קרא ונתתי מטר ארצכם בעתו אותן יורה ומלקוש דבשלא בעתו הוא לקללה ולא לברכה אני מביא אותו לכם בעתו שלא יהיה לקללה ומיהו משום שלא בעתו נקרא יורה ומלקוש וקאמר דמה מלקוש כו' ומה יורה כו' וע"כ יורה ומלקוש לברכה קאמר דהיינו בעתו: **דכתיב** ובני ציון וגו' בילקוט ל"ג הכי אלא וכן הוא אומר ובני ציון יגילו וגו' ואתרווייהו מייתי' ליה דבין יורה ובין מלקוש כתיבי ביה: **שמל** קשיותיהן כו'. ויש לפ"ז לתת טעם מאי שנא גשם דבניסן קרוי כן ולא הגשם דבתשרי ומיהו לעיל ביורה לכולה טעמי ניחא אההוא דבתשרי: **ע"ב והולידה** והצמיחה כו'. הולידה הוא לשון מורכב זכר ונקבה משמע שהגשם הוליד והביא שהארץ ילדה וצמחה כמו אחרי הולידו וגו' אבל בלידת הארץ ה"ל למכתב ילדה וצמחה ומיהו בכה הלשון נמי דהארץ אתתא דמעלה היא והכי אמרינן לקמן שבא לשתא דשבת ארמלתא וק"ל:

דף ז

גמרא לא תכרות וכתיב אותו תשחית וכרת הא כילד כו' מחדדין זה את זה בהלכה כו' ולא עוד אלא שמטפשין שנאמר ונואלו ולא עוד אלא שחוטאין כתיב הכא ונואלו כו' אמר לה אבוך רמי המרה כו' א"ל אלא במאי נירמי כו' כצ"ל: **בפרש"י** בד"ה שחוטאין כו' מהכא נואלו שרי צוען וגו' התעו את מצרים והועה כו' בד"ה בפחות שבכלים במאני דפחרא הס"ד ואח"כ מ"ה במאני דפחרא בשחוק כו' כצ"ל: **ע"ב** בד"ה שנאמר הרעיפו שמים כו' ומתפאר הקב"ה במטר שמים הס"ד ואח"כ מ"ה ישועה פרה כו' ובד"ה דרוח צפון כו' אורה לעולם מה שהגשמים כו' הד"א ובד"ה רשע בפניו כו' לקרותו רשע הס"ד ואח"כ מ"ה מותר לשנאותו כו' ובד"ה ויצו הקב"ה הס"ד ואח"כ מ"ה עליה על הגשם שתרד והס"ד ואח"כ מ"ה במפגיע כשיתפלל כו' ובד"ה קהה הברזל כו' הדור הס"ד ואח"כ מ"ה וכל שכן אם הוכשרו מעשיו קודם לכן והכי כו' כצ"ל: **גמ'** מה תקנתן יתגברו ברחמים שנאמר כו' כצ"ל:

דף ז ע"א

גדול יום הגשמים כתחיית המתים כו'. מפורש בריש פירקין: **ביום** שניתנה בו תורה כו'. לענין טובה לעולם קאמר דכמו שהתורה טובה לנפשות ה"נ המטר טובה לגופות ומייתי לה דכתיב כי לקח טוב ע"ש שהיא טובה לנפשות ופי' הפסוק כי לקח טוב מה שראוי ליקח אותה בשביל שהיא לקיחה טובה אנכי נתתי לכם במתנה. ואמר תורתי אל תעזובו וגו' ע"פ מ"ש בנדרים משה היה לומד תורה ומשכחה עד שנתנה לו במתנה וה"כ ה"ק שע"י שנתתי אותה לכם במתנה אל תעזובו ותשכחו אותה: **יותר** מיום שניתנה כו'. מפורש כדלעיל שטובת הגשמים היא לגופות בין לצדיקים ובין לרשעים אבל טובת התורה אינה אלא לצדיקים בלבד שזוכין בנפש על ידה וק"ל: **ערפהו** כמטר כו'. פרש"י הרגהו עכ"ל אבל א"כ הו"ל לפרושי הכא ואין עריפה אלא הריגה כו' כדמפרש ליה לקמן ונראה לפרש הכא ערפהו ר"ל הפנה אליו עורף ולך מאתו וכה"ג דריש ליה בפ' לא יחפור יערוף כמטר כו' זו רוח מערבית הבא מערפו של כו' כפירש"י שם וה"ק אם תלמיד חכם הגון הוא כטל יהיה לך שאינו נעצר ומתבקש לעולם ואם לאו ערפהו וסור ממנו וכדאמרינן בסמוך אם לאו אותו תשחית וסור ממנו כמטר הזה שהוא נעצר ואינו מתבקש לעולם כדאמרינן לעיל: **נעשית** לו סם חיים כו'. מדברי הרמב"ם בח' פרקים שרפואות הנפש הם בדמיון רפואות הגופות ויש סם ברפואות הגופות שלפי הכנתו עם דברים אחרים במעשה ידי אומן ברופא הוא מרפא החולה ואם לאו אפשר שיהיה הסם ההוא אדרבה קשה לחולה להוסיף לו חוליו שימות בה כן התורה היא סם הנפשות כמ"ש פ' בא לו וזאת התורה אשר שם משה וגו' אל תקרי שם אלא סם זכה כו' דהיינו אם עשה עם הסם כאשר צוהו הרופא נאמן דהיינו ללמוד לשמה הרי היא סם חיים לנפשות שלהם ומייתי ליה מדכתיב עץ חיים היא למחזיקים וגו' שיש עץ שהוא סם טוב לחולי הגופות ע"י בישולו עם דברים אחרים ואמר למחזיקים בה דהיינו לשמה ואומר רפאות תהי לשרך וגו' לעיל מיניה כתיב ירא את ה' וגו' דהיינו לשמה ואומר כי מוצאי מצא חיים וגו' לעיל מיניה אשרי אדם שומע לי דהיינו לשמה ואם לאו שלמד שלא לשמה הרי אדרבה התורה נעשית לו סם המות להורגו ומדמה ליה כמטר הזה גם שלפעמים הוא מתבקש וחיים הם לעולם כמו בימות הגשמים מ"מ לפעמים אינו מתבקש וקללה הוא לעולם כגון בימות החמה כמפורש לעיל: **וכי** אדם עץ כו'. דלפי פשוטו כפרש"י בחומש שמא האדם עץ השדה וכי האדם עץ וגו' להכנס במצור כו' ע"ש ה"ל למכתב כי עץ השדה אדם וז"ש וכי המכוון המקרא לפי פשוטיה שמא האדם הוא כעץ השדה אדרבה המכוון ממנו וכי עץ השדה הוא כאדם לבא מפניך וגו' וע"כ דלשו דודאי מדמה האדם לעץ השדה אם עץ מאכל ואם סרק ובילקוט ל"ג הא כילד אלא דגרסינן וכי אדם עץ השדה אלא אם ת"ח הגון כו' ע"ש ופרש"י כולה מלתא אם נלמוד ממנו אם לאו ולפי מה שנסמך המאמר להנהו דלעיל יש לפרש כמשמעו אם ת"ח הגון הוא דהיינו שלומד לשמה אותו לא תכרות דסם חיים היא לו ואם לאו שלומד שלא לשמה אותו תשחית וכרת דסם המות היא לו: **ברזל** בברזל יחד כו'. אסיפא דקרא סמיך ואיש יחד פני רעהו כפרש"י ולכאורה זה המאמר לא שייך הכא וי"ל משום דאמרינן לעיל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות דהיינו בלומד לקנטר כמ"ש התוס' אל תחשוב דבב' ת"ח שבא אחד לסתור ולהקשות על דברי חבירו שזהו ג"כ בכלל לקנטר ושלא לשמה דאינו כן אלא דלא באו רק לחדודי ומעלה הוא בת"ח כמו שהוא ברזל בברזל שהאחד מחדד את חבירו: **מה** אש אינו דולק כו'. ולעיל קאמר משום דאורייתא בת"ח כאש יש לומר דהא והא איתא דבתרווייהו מילי יש לדמויי התורה לאש: **מ"ד** חרב אל הבדים כו' שעוסקין בד כו' מפורש פ"ב דמכות: **קטנים** מחדדין את הגדולים כו' כפרש"י ששואלין כל שעה ומתוך משא ומתן ופלפול אתרווחא שמעתא והא מייתי הא דר"ח כו' ומחבירו יותר כו' מתלמידי יותר כו' לפי שכל אחד מאילו שואל ביותר ומביא טפי לידי חידוד: **כתיב** הוי כל צמא וגו'. לאו בצמא ממש קאמר בנבואה זו אלא כמ"ש ולא צמא למים כ"א לשמוע דבר ה' וקאמר בתלמיד הגון שהיו מים עם רבו מדבר שלא תמנע מללמדו תורה אבל בתלמיד שאינו הגון ימנע הרב מללמדו תורה כמ"ש בסמוך יהיו לך לבדך אבל הנביא קורא לו הוי כל צמא לכו וגו' שישוב וילך אצל רב ללמדו: **ואם** לאו יהיו לך לבדך וגו'. דאסור ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון כדאמר בפ' שעור והרוצב השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו זורק אבן למרקולים וע"ש בחידושנו: **למה** נמשלו ד"ת למים דכתיב הוי כל צמא וגו'. דה"ת לדמויי לפי ענינו ללחם דכתיב ביה נמי לא רעב ללחם וגו' כ"א לשמוע דבר ה': **לומר** לך וכו'. לפי שיש תלמיד שמונע עצמו מלילך אצל רבו ללמוד לפי שהוא חושב שאין זה כבודו ולכך המשיל התורה למים במקום הזה מה מים מניחין מקום גבוה כו' אף אתה תניח מקומך והשפיל עצמך לגבי רבך לילך שם כדי ללמוד שם לכך מכריז הכתוב הוי כל צמא וגו' ולהכי מייתו ליה האי קרא בענין זה ולא מייתי ליה קרא דלקמיה בספר ישעיה לקראת צמא התיו מים: **לג'** משקין כו'. לעיל לענין מה מים מניחין מקום גבוה כו' ה"כ יין וחלב אם שופכין אותן לארץ מניחין מקום גבוה כו' אלא שאין דרכן לשופכן על הארץ כמו מים גם אינו שייך ביין וחלב מניחין מקום גבוה כו' כמעיינות ונהרות אבל הכא לענין פחותים שבכלים שייך לדמות התורה לכל הג' משקין: **כדא"ל** ברתי' דקיסר כו'. כל הסוגיא בפרק הנודר ועיין שם בחידושינו: **ע"ב ד"א** מה משקין הללו אין נפסלין אלא כו'. פרש"י ונפסלין בדבר קל יותר משמן ודבש כו' ע"ש מפירושו נראה דל"ג אין נפסלין אלא כו' אלא דגרסינן ונפסלין בהיסח הדעת אף ד"ת משתכחין בהיסח הדעת כו' כצ"ל וכ"ה בגירסת ע"י: **גדול** יום הגשמים כיום שנבראו כו' אני בראתיו כו' לשון ברא נאמר על תחלת הבריאה יש מאין וז"ש גדול יום הגשמים שנאמר בו ברא כאלו הוא יש מאין כיום שנבראו בו שמים וארץ דכתיב בהו בראשית ברא אלהים את השמים וגו': **שנאמר** כליח ה'

ארצך

אלא גו' • בלית אותה כמים וזה לגונה כמ"ש פקדת הארץ ותשוקקה וגו' פלג אלהים מלא מים גו' : שציותי אתכם ביומות החמה כו' • ומפי' ע"ל למנקע לקט שכחה ופאה שהם ממש ביומות החמה בשדה אבל תרומות ומעשרות ניתן יותר ביומות הגשמים אחר הדישה ותירות וצ"ל מה"מ גופיה מדכתיב ליה גם הוא דמשמע דבר שלויתי גם בהוא ע"כ דהיינו תרומות ומעשרות שנלטוו בימי הגשמים אחרי הדישה ותירות וגם בהוא ביומות החמה משה"ל לקט שכחה ופאה לא שייך לויוי רק ביומות החמה ומאי גם הוא : דבר שלויתי ולא עשיתם כו' • מפורש בפ"ח דה"ק האיך משמע ולא עשיתם ע"ש : ופנים נזעמים לשון סתר פרש"י לפי דרש זה פנים נזעמים מכלתה כו' ע"ש וצ"ל לפ' גם לפי דרש זה פנים נזעמים על בני אדם שמלעפצרים בכך : ומצח אשה זונה כו' פרש"י מקיפה דקלא ויתנו רביבים משום דמלות שכלה כו' ע"ש ומיגשת דקלא ומלא אשה נמי מורה על העזות ככמה כתובים ונ"ל מאמר' במסכת זבחים אין מכפר על עזות פנים שנאמר וכיוה מלא האתכן וגו' ע"ש : שיש לו עזות פנים כו' שנאמר ועוז פניו ישנא כו' והמקרא מסורק הטעם נגפניו איש רשע : ועז פניו ישנא פרש"י ועז כתיב כו' מי שהוא עז פנים ישנא בשי"ן ואלג"ף כל בכל ספרים בקבלת בשי"ן ואלג"ף ומה שכתב שהוא ע"ש וכיונו מדכתיב בשי"ן דרים לה מלשון שנאה ולא מלשון שינוי כפרש"י בל"ת למכתב בה"א לא ידעתי כוונתו דהא בין שיהיה מלשון שנאה ובין מלשון שינוי בלא הוא נאפשר לומר לפי הדלכם מלשון שנאה יהיה השי"ן בשמאל כמו קי"ן וק"ל : ואין מקרא אלא קבה"ב כו' • קרא הכא מקרא שם שהיא מקרא בכם עלויות דהיינו שם בזלוים למתחנים כו' ע"ש והוא אור אלא תורה שנא' כי על כו' : ואין אור אלא תורה כו' • ר"ל אין אור במקום הזה אלא תורה דלפי פשטיה ולא אור השמש והלבנה לא יתכן להדרבה מתוך שרות עבנה כנס ומתכרס דהיינו שמקרים הוא עוסר והמור יותר מאורות מלויים : בשביל גזל שבידם כו' • לעיל מאלי עב כפים כסה כו' יפני כתיב סויס שם עוביום והמים דבר הפוך אבל טוב לנדיקים דהיינו כו ידן עתים דור המבול להדם והסקף יתן כסס אוכל למכביר מזונות לגדיקים כמ"ש במדבם משל לנאחתים כו' עיין בילקוט ופ"ל אמר גם בו כי גם במבול עוג כמ"ש בשבוע מתן שהתכים ככס לור ומעכר עד שיתפללו עליו : אם לאית רקיע שקיפה כנחשת כו' • והיא קללה שבת"כ ונתתי את שמיכם כברזל וגו' והיא קשה משל משה שנאמר והיו שמיך וגו' נחושת וגו' כפרש"י בחומש : שנאמר והוא לא פנים קלקל כו' • פי' לפוס ריהטא והוא לא פנים אין לו משמעות לפי דרשה זו ויש לפרש כדברי המתרגם שהביא גם כן על דרשה זו והוא לא פנים וגו' פירוש והסוא דרא לא צלו קדם ה' כו' ע"ש : שנאמר וחיילים יגבר וגו' • דתפלת רבים יותר מקובלת וכן לקמן לענין תורה לימוד הרבים יותר מועיל וכמ"ש בספ"ב דברכות אקרא דילכו מחיל אל חיל :

דף ח

גמ' ואמר ר' אמי מ"ד אם ישוך הנחש בלא לחש וגו' אם ראית דור שהשמים משתכין [עליו] כנחושת כו' לחישות שאין בדור ומאי תקנתיה ילך אצל מי שיודע ללחוש ומי כו' מביא אף לעולם שנאמר יגיד עליו רעו כו' מקנה כו' אל כפים אוני והא אוקים שמואל אמורה עליה כו' כצ"ל : בפרש"י בד"ה שלמודו קשה כו' והוא לא שאינו יודע כו' ובד"ה משתכין שהעלה חלודה כו' ובד"ה וכיראתך עברתך על מי שהוא ירא אותך אתה מחזיק עברתך כדי כו' בד"ה פגעת את שם ועושה לדק במי שמחה ועושה לדק שהן כו' כצ"ל : תוס' בד"ה אם כו' והא דאמר לקדירה לאו כו' משתכי משברים הקדירה כו' אלא ודאי משתכים ר"ל כו' כצ"ל : ע"ב רש"י בד"ה אם לשבע אם גזר כו' ובד"ה ניקבל עילוון כו' מהכי לן בתעניתא כו' כצ"ל : תוס' בד"ה אלא בדבר הסמוי כו' דבר דכייל ומנוי או לייר כו' כצ"ל :

ח"א דף ח ע"א

מ' זמנין כנגד מ' כו' • בהא איכא טעמא דמשה נמי סדרן באותן מ' יום ולכל הפחות פעם אחת בכל יום אבל כנגד כ"ד תורה נביאים וכתובים אין כאן טעם מבורר : מאי דכתיב אם ישוך וגו' • ראית דור שהשמים משתכין כנחושת כו' זו היא קללתו של משה והיו שמיך אשר על ראשך נחושת וגו' ובנוסחות גמרות שלפנינו לא מייתי הכא קרא ויגיד עליו רעו אבל מפרש"י נראה דגרסינן ליה וכן הוא בע"י דבתר בשביל לוחשי לחישות שאין בדור גרסינן מאי תקנתיה ילך למי שיודע ללחוש וילחוש כדכתיב יגיד עליו רעו ואין יתרון לבעל כו' אבל לפי סדר הכתובים אינו דהאי קרא ויגו עליו במפגיע הוא מוקדם לפסוק יגיד עליו רעו וע"כ נראה דבתר דמייתי קרא ויגו עליו במפגיע גרסינן יגיד עליו רעו שכן הוא סדר הכתובים ומייתי לו כדקאמר דילך אצל חסיד להתפלל על המטר כמו חוני המעגל ור' חנינא בן דוסא דודאי על ידי תפלתם יהיה כענה דהיינו שיגיד עליו בתפלה רעו שהוא חסיד ואמר אם לחש ועלתה כו' שנא' מקנה אף על עולה הוא סיפא דקרא דיגיד עליו רעו : מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש כו' גם שנשיכתה שממיתה היא מקללת אדם הראשון מ"מ אינה מוכרחת לישוך אלא שניתן לה כח לישוך ולהמית ובזה יתיישב מה שכתוב בלא לחש דלכאורה לא איצטריך לפי הדרשה דכ"ש אם היא ממיתה ולא יועיל הלחש מה הנאה יש לה אבל הוצרך לכך דלא תימא גם שאין לה הנאה היא מוכרחת לכך מתוך הקללה וע"ז אמר דאינו כן שהרי אינה ממיתה אלא (ע"י) [בלא] לחש אבל (בלא) [ע"י] לחש אינה ממיתה וע"כ דאינה מוכרחת על כך וק"ל : אא"ב משים נפשו כו' • בפרש"י שנפשו מכוונת בכפו דהיינו בלב שלם בכמה מקראות מלינו דרחמנא לבא בעי וכמ"ש ועבדתם את ה' אלהיכם בכל לבבכם וגו' ונראה דמשים נפשו בכפו הוא דבר נוסף דלבו מכוון כ"כ לשמים שיהו פיו ולבו שוים כאלו הם במקום א' בכפו : שנאמר אמת גו' ולדק משמים נשקף כו' ומשמע ליה דבגשמים מיירי דכתיב בתר הכי גם ה' יתן הטוב וארלנו תתן יבולה וכש"י פי' לדק משמים דהיינו גשמים שהן לנדקה עכ"ל ועי"ל לדק היינו מזל לדק שהוא מורה על הגשמים כדאמרינן ספ"ב דשבת דמזל לדק הוא מגונן : מהבא וכיראתך עברתך כו' • מהכא פגעת כו' רש"י פי' כל הני מילי ע"פ מ"ש שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה ע"ש אבל א"כ ה"ל לאתויי כל הנך קראי והכי נמי התם בפ"ב דיבמות ופרק הפרה ונראה לפרש ע"פ גירסת הילקוט דה"ג כל המלדיק עליו הדין מלמטה מלדיקין כו' וע"פ מ"ש פ"ק דכתובות רבים שתו לימא רבים ישתו לא לימא משתה אחרונים לא לימא משום דאל יפתח אדם פיו לשטן וכמפורש שם שהדבור גם בדבר הדמיון מעורר את מדת הדין על האדם עד שהשטן מקטרג להיות המופא מודה בדבר שראוי לכך כו' עיין שם והא ודאי שאל הטונש העבר ובא על האדם ודאי יהיה האדם מלדיק עליו הדין אבל להבא שראוי לבא עליו עונש אל יהא האדם מלדיק עליו הדין שהוא ראוי לעונש כזה שזהו פותח פיו לשטן אלא יבקש רחמים אולי יתעשת לו הקב"ה ולזה אמר כאן המלדיק עליו הדין להבא הרי מוכן ומעורר מדת הדין עליו מלמעלה להלדיק עליו הדין מלמעלה ומייתי שנאמר אמת מארץ תלמח דהיינו שמלדיק עליו הדין מלמטה לפי האמת דזו המדה מנגדת בריאת אדם כמ"ש אמת אמר אל יברא וכמפורש פרק חלק גבי וימסר משה ויקוד וגו' מה ראה משה אמת ראה ע"ש גם מלמעלה מדת הדין מלדיק עליו לעונשו לפי האמת ולא ברחמים דהיינו ולדק משמים נשקף וגו' דאין השקפה אלא לרעה ודאמר מהכא וכיראתך דהיינו שירא האדם מלמטה ומלדיק עליו הדין כן הוא עברתך למשוך עליו הדין שלמעלה דהייט עברתך ודאמר מהכא פגעת את וגו' ועושה לדק בדרכיך וגו' שמלדיק מלמטה דרכי השם ומדתו עליו לעונשו הן גם אתה קלפת ונחטא במה"ד עליו מלמעלה בך עולם וגושע על ידי שיתמרקו כל עונותיו בעולם הזה הוא גושע לעולם הבא בשכרו מקלם ועלה מייתי בכה"ג הא דריב"ל כל השמח ביסורין דזה שמלדיק עליו הדין לקבל יסורין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר בהם עולם וגושע : שהשמים נעצרין מלהוריד טל ומטר כו' • הטל ודאי אינו נעצר אלא דלברכה קאמר הוא נעצר ובקרא דמייתי נמי לא הוזכר רק מטר ובילקוט מפורש בהאי לישנא בשעה שהשמים מתקשרים בעבים ואין גשמים יורדים דומה לאשה שמחבלת ואינה יולדת כו' ע"ש : ע"ב ונאמר לידה באשה כו' • לא שדימה לידת הגשמים ללידת האשה שהרי אמרו לעיל דמטרא בעלה דארעא מהאי קרא והולידה והצמיחה ולידת הגשמים דומה ללידת הזכר כמ"ש לעיל דלבון והולידה הכי משמע אלא דה"ק דיש בלידת הגשמים דומה ללידת אשה דהיינו שע"י הגשמים הארץ הולידה דמטרא בעלה דארעא וכן לגבי פקידה שיש לגבי גשמים פקידה שהארץ נפקדת ע"י הגשמים כמ"ש פקדת הארץ וגו' וכ"ת דבעי רחמי שמים במטר כמו באשה : במין קובה כו' אתיא כמ"ד לקמן דהעולם ממים עליונים שותה : אם לחסד ימצאהו לשדות וכרמים כו' • כצ"ל וכ"ה בילקוט ולא פי' בהך כלום ואם לארצו דמשמע שהיא חלוקה שלישית כמו שמפרש לה באידך דרשה וגראה דלפום הך דרשה קמייתא לא הוצרך לפרש אם לארצו דמשתעי לפי הגזירה דמעיקרא שהיו ישראל בינונים וכפרש"י בהדיא בסוף איוב אם לשבט לפורענות כו' בהרים וגבעות שאין מקום זריעה ואם לארצו להורידם כאשר נגזר בתחלת דין לא לשבט ולא לפנים משורת הדין אלא בבינוני' ואם לחסד שנעשו הדור עכשיו יותר לדיקים כו' אותן גשמים שנגזרו בבינוני' מהפך כו' לירד בחסד בזמנם ועל ארץ הצריכה להם שלא תוריד טפה מהן לאיבוד עכ"ל ע"ש : נבעי רחמי כו' • כבר כתבנו בפ"ב דכתובות דהכא איירי ברעב של כליה ואע"ג דבגזרת כפנא נמי מתים ברעב של כליה מ"מ קאמר נסבול כפנא דלא מתים כ"כ בכפנא כמו במותנא : על זאת מכלל דאיכא אחריתי כו' • על זאת מפורש שם שבקשו להיות להם שלום מאויבים בדרך ומדיוקא דזאת מכלל דאיכא אחריתי שאינו מפורש שם וכן בדניאל על רזא דנא מפורש שם ופשרה להחויא למלכא ומכלל דאיכא אחריתא שאינו מפורש שם : דלא ליתבו בתעניתא • פרש"י דלא בעו דליתי ברכה לעולם בשבילן עכ"ל לפי פירושו הא מלתא באנפי נפשיה היא דלא תליא בגזור שמדא אלא

דגזרו דלא ליתבו בתעני' על הגשמים דלא יבא ברכה לעולם בשביל תעניתן ויותר נראה לפרש דגזור דלא ליתב בתעניתא היינו לבטל גזירת השמד דגזור : מנא לך הא כו' . מן היום אשר נתת לבך וגו' כבר אמרינן בפ"ק דקדושין מחשבה טובה הקב"ה מלרפה למעשה מיהו אפשר דהיינו מעת שנעשה המעשה הטוב מלרף גם המחשבה טובה אבל הכא קאמר דבר נוסף דנשמעו דבריך גם מיום המחשבה בלב : ביומא דדיגא כו' . עיין פרש"י וק"ק דמה עניגא לע"ש דהתם טעמא אחרינא אית ביה משום שאין יכולין לעשות צרכיהן גם הדמיון בקולות ואוושות הוא רחוק ונראה דגרסי' ביומא דדיגא בב' וה"ל קשה יומא דמטרא ביומא דדיגא שהכל מתקבלין מן הכפרים לעיירות שיושבין שם בתי דינין בב' ובה' ועורח להם לילך שם ביום שהגשמים מלויין כמ"ש בר"ח בן דוסא כשהלך בדרך ביום גשם שאמר הניגא בלער וכל העולם בנחת והשתא ניחא דכ"ש בע"ש שכל העולם לריכין לחזר אחר לרכיהן בשוק לקנות סעודת שבת ועלה מייתי שפיר אי לאו דלריך כו' כפרש"י גופיה ודו"ק : שמש בשבת לדקה כו' יראי שמי כו' . פרש"י יראי שמי שומרי שבת עכ"ל ועי"ל דמשמע ליה דאיירי בשבת מהאי לישנא דשמש לדקה והוא מבואר כי מהלך ז' המזלות סדרן הוא שצ"ם חנכ"ל ותחלת הלילות של ז' ימי השבוע כלנ"ש חצ"ם ותחלת היום חצ"ם כלנ"ש נמלא בשבת בתחלת הלילה מתחיל מאדים ובתחלת היום מתחיל שבתאי וב' מזלות אלו מאדים ושבתאי מורים על הרע כמפורש בפ' מפנין ובפ' מי שהחשיך וכוכב לדק שהוא מורה על הטוב כדאיתא שם הוא תשמש אותה שעה שקודם ליל שבת קודם מזל מאדים וגם הוא מתחיל שעה אחת על יום שבת אחר מזל שבתאי ומטעם זה ליונו הקב"ה לקבל שבת בתוספת שעה אחת קודם הלילה שמתחיל מאדים שעדיין לדק משמש באותה שעה שקודם לילה וכן ביום השבת לא כתיב בו בבקר שיש לשהות שעה אחת על היום לפי שבאותה שעה משמש מזל שבתאי עד שיתחיל לשמש אח"כ מזל לדק ולפי שבאותה שעה שקודם לילה עדיין הוא יום והשמש זורחת במזל לדק וכן שעה אחת ביום מתחיל נך החמה במזל לדק על כן אמר שמש לדקה שהשמש הוא במזל לדק בסוף ערב שבת בתחלת שבת קודם מאדים וגם הוא במזל לדק בתחלת זריחתה ביום שבת אחר שבתאי והיינו וזרחה לכם יראי שמי בקבלת שבת בין ביום ובין בלילה שתהיה השמש במזל לדק מרפא בכנפיה : פרוטה שבכיס מתברכת כו' . עיין פי' רש"י לפירושו לא הוה ליה למימר אלא שאפי' מעשה ידיו מתברכין ונראה דמלתא יתירא נקט דאפי' שאין בו מעשה ידים ממש כגון עסקא התלוי בפרוטה שבכיס הוא מתברך ומרבה ליה מריבויא דכל מעשה ועוד יש לומר דפרוטה שבכיס מתברכים ע"י הגשמים שהתבואה ופירות בזול ואין לריך לחסר מפרוטה שבכיס כמו בזמן היוקר ונמלא הפרוטה שבכיס מתרבת לו עתה בזמן הזול : אין הברכה מלויה אלא בדבר הסמוי מן כו' . מפורש בפ' המפקיד ופרק כ"ה : כאפיקים בנגב כו' • כתבו התוספות ואם תאמר אמאי לא קאמר כו' יותר כו' דמי נתלה בתי כו' ע"ש מיהו רב יהודה לעיל דמשוה להו על כרחו לא חש להא דמי נתלה במי כו' והכא נמי איכא למימר ר' יוחנן הכא לא חש ליה ועוד נראה לרבא נמי דקאמר לעיל דמי נתלה במי כו' היינו משום כיון דישראל לאו נתינת התורה כמו שראוי המטר לא הוה ליה לתלות נתינת התורה במטר אי הוו שניהם שוים דמאי אולמיה האי מהאי ועל כן לאשמועינן דמטר יותר גדול דמי נתלה כו' אבל קיבוץ גליות דלא ידענו ולא ראינו עדיין אותו שפיר איכא למימר דשוה הוא לדבר שנתלה בו אלא שאנו מבקשים ותולים דבר שלא ראינו דהיינו קיבוץ גליות במטר שראינו במעלתו : שאפילו גייסות פוסקות בו כו' מה שעוברי דרך פוסקין בו הוא ודאי קשה לעולם כדאמרי' לעיל אבל גייסות דקאמר הכא היינו חיילות בעלי מלחמות שנוח לעולם כשפוסקים והיינו גדודיה דמשמע גדודים היולאים למלחמה כמו גד גדוד וגו' : פוסקי לדקה ברבים כו' • עיין פרש"י ואין לורך די"ל דוקא נקט בכה"ג שהוא עושה לשם ולתהלה לו בפני עניים שמחניף להם כמ"ש איש מתהלל במתת וגו' דמשמע שהוא עושה כן לפנים ולשם וכפרש"י בספר משלי נשיאים ורוח גו' כאשר יהיה תוחלת שוא שהשמים מתקשרים כו' ולא באו הם מלטערים וכלות עיניהם כך איש מתפאר כו' והוא מפקר וכלות עיני עניים כו' ע"ש :

דף ט

בפרש"י בד"ה מטר בשביל יחיד כו' ואע"פ שמוריד בשביל זה מטר זה להשביח כו' כצ"ל : ע"ב גמרא ואף ר"ל סבר מטר בשביל כו' דאר"ל מניין לפרנסה כו' הוא מגומגם דמאי מייתי ממטר אפרנסה דהא ר"י דסבר נמי מטר בשביל יחיד ס"ל דפרנסה אינה בשביל יחיד ומאי ואף ר"ל וכו' דקאמר ובספר מדוייק מלאתי מוגה דאר"ל מניין למטר כו' וק"ל : שם כמאן אזלא הא דכתיב משקה כו' כצ"ל : בפרש"י בד"ה נהילא כמו קיטמא כו' פוסקין מיד הס"ד ואח"כ מ"ה מהולתא כו' סובין גסין הס"ד ובד"ה חסרת מים כו' המים לארץ הס"ד ובד"ה נהור עגני כו' אין שורין דיו כו' כדדרים ליה ר"י לעיל אבל חסרת כו' הד"א כצ"ל ור"ל דחסרת מבעיא ליה להכי ולהכי דהיינו להשוך סגיין ולנהור סגיין דמתוך חשוך אתה למד נהור וחסרת אתא לדרשה דרבי יהושע דלעיל ומחסרות מים ע"ג קרקע אבל ליסנא דאין שורין דיו לא ידעתי לכוון דלההוא דרשה הוא מלשון משירין פירות ולא מלשון שורין דיו וק"ל : שם בד"ה כר' יהושע דאמר ממים העליונים הס"ד כצ"ל :

ח"א דף ט ע"א

מ"ד עשר תעשר • ואפי' למ"ד בפ' (המפקיד) [אלו מציאות] דברה תורה כלשון בנ"א היכא דאיכא למדרש דרשינן ובפ"ק דר"ה נמי דרשינן מיניה עשר תעשר בב' מעשרות הכתוב מדבר ועיין בתוס' פ' (המפקיד) [אלו מציאות] : א"ל עשר בשביל שתתעשר כו' . ויהיה תעשר לשון עושר א"כ מלשון מעשר והכא קאמר עשר תן מעשר משלך ותזכה בזה לעשר עוד את שלך ולפי המדרש שכתבו התוס' בזה בכאן עיין מה שכתבנו בזה פרק הספינה פירוש יפה בפסוק עשר תעשר וגו' היולא השדה שנה וגו' : ובחנוני נא בזאת כו' • משום דבזו יבא אדם לנסיון מפני דהיאך אפשר שמתוך שאדם מחסר ממונו ליתן מעשר יבא להוסיף לו עושר ואמר אל תתמה על כך ובחנוני נא בזאת בדבר גדול כזה אם לא אפתח לכם ארובות השמים שמהם באה הקללה לעולם במבול כמ"ש וארובות השמים נפתחו ומתוכן ע"י מעשר שתתנו והריקותי לכם ברכה עד בלי די כו' : עד שיבלו שפתותיכם כו' • מפורש פ"ג דמכות : אולת אדם תסלף דרכו גו' יתיב ר"י וקמתמה כו' • נראה לפרש דודאי ר"י הוה ידע זה המקרא שבמשלי קודם ששמע מהינוקא אלא שלפי ענינו שם היה דעת ר"י לפרש האי קרא הכי כי ע"י אולת ושטות של אדם מסלף ומקלקל דרכיו ומעשיו גם על ה' יזעף לבו שמהרהר על ה' בדבר אמוניי ודבר זה ודאי רמוז בתורה כמ"ש כי תשטה אשתו אין אדם עושה עבירה אא"כ נכנסה בו רוח שטות והיה נראה לו דוחק לפרש דרכו על פגעי אדם עד אחר ששמע זה המקרא מפי ינוקא כפי המבוקש ממנו שאמר ליה פסוק לי פסוקיך כנראה מלישנא דמאמר ולפי הענין אשר בקש ר"י ממנו פסוק לי פסוקיך ואמר ליה הינוקא זה הפסוק הבין ר"י ממנו שהוא מפרש זה המקרא כענין זה ודרכו על פגעי אדם ויזעף מלשון תרעומת והרהור האדם על ה' ומדת דינו ועל זה היה ר"י מתמה מי איכא מידי כו' ודו"ק : ויאמר מה זאת עשה וגו' • הגם שאמרו והתודו על עונם ואמרו אבל אשמים אנחנו על אחינו וגו' מ"מ מלשון מה זאת עשה אלהים לנו נראה שהתרעמו על מדותיו כאלו בא עליהם ח"ו בעקיפים והנראה בענין זה דודאי תלו הדבר במכירת יוסף כמ"ש אבל אשמים וגו' על אחינו וגו' כי ראו שנפרעו במדה כנגד מדה כמו שהם חשדו אותו שהוא כמרגל ומוליא דבה עליהם נגד אביהם וע"כ השליכוהו לבור כן נחשדו הם כמרגלים להשליכם לבור במאסר גם ראו מתחלה שאמר שלחו מכם אחד שהיה כוונתו על ראובן שלא היה חייב בדבר ולבסוף אמר להו אחד יאסר וגו' שכוונתו על שמעון שהיה העיקר במכירתו גם אח"כ ויפתח האחד את שקו וגו' שהוא לוי שהוא מלא את כספו במלון שהיה מונח למעלה בשק כדי שימלא בדרך לעלרו שגם לוי היה עיקר במכירה משא"כ בשאר האחים שלא מלאו כספם עד ביתם לפי שהיה מונח בלרור למטה בשק בכל זה כמז שאלהים יפרע להם במדה כנגד מדה ואמרו אבל אשמים וגו' על אחינו אבל ממה שאמרו מה זאת עשה וגו' נראה כאלו התרעמו על מדותיו ונבאו בזה ולא ידעו מה נבאו דהיינו שכל זה עשה לנו אלהים לסבב ביאתם למלרים כמ"ש וישלחהו מעמק חברון וגו' : מטר בשביל יחיד פרנסה כו' • עיין פרש"י ועוד י"ל מטר שהוא אינו אלא לורך הפרנסה והוא ניתן בטבע מן השמים אם יש בה לורך ליחיד ניתן לו בזכותו אבל פרנסה גופיה בעינן שתבא מן השמים כגון המן והבאר הוא דבר ניסי ולא בא רק בשביל רבים : דכתיב יפתח ה' לך את אולרו וגו' • הגם שכל ברכות וקללות שבת"כ לכל ישראל נאמר מכל מקום כיון שנאמר בלשון יחיד מהן נמי נאמר : ג' מתנות כו' • ואלו הן באר ומן וענן כו' • מה שיש לדקדק בזה מפורש פרק הפועלים : חזרה בזכות שניהן כו' • כיון שחזרה בזכות שניהן כ"ש שלא היתה להסתלק כלל בזכותן אלא שנסתלק להורות ולהגיד לישראל שבזכותה היה עד היום וכן שחזרו שניהם בשביל משה ולא נסתלקו אלא להגיד שבשביל זכות אהרן היה עד היום וענין שלשה פרנסים באלו ג' דברים שיעקב לא בקש אלא על ב' כמה שאמר ושמרני בדרך הזה וגו' ונתן לי לחם לאכול ובגד וגו' דהיינו הענן לשמירה מאויבים המים לשתות ולגהץ מלבושיהם המן במקום לחם לאכול כי הלדיקים מסתפקים במועט : שנאמר וישמע הכנעני וגו' • מה שמועה כו' אל תקרא ויראו כו' אלא ויראו מפורש פרק קמא דר"ה : כי משמש בארבע לשונות אי דלמא אלא דהא כו' • מפורש בחידושי הלכות פרק קמא דר"ה : בירח אחד כו' • פי' בז' באדר שבו מת משה ופסק המן והא דכתיב וישבות המן ממחרת באכלם מעבור הארץ דהיינו בט"ז בניסן מפורש במכילתא דמ' יום אחרי שמת משה נסתפקו ממן שבכליהם שלקטו בו ביום שמת משה : שאני משה כו' • מדלא נקט בשינוי רק שאני משה כו' משמע דממשה בלחוד הוה פריך דאשכחן פרנסה גופה שהוא המן הוה בשביל יחיד אבל מבאר שהיה בשביל מרים לא פריך ליה ואפשר דמשום דאיכא למימר דלאו בזכות' לחוד היה הבאר אלא דגם זכות משה היה עמה ומיהו מענן שהיה בזכות אהרן ניחא בלאו הכי דלא פריך ליה משום דלאו בכלל פרנסה הוא אלא הצלה מאויבים : ואכתיד

ע"ב ואבחיד את שלשת גו' • נראה דודאי כן הוא שהראו לו בחלום שרולין לענשן משמים על דמתכפפי ליה כפרש"י ולמאי כי הוו מפטרי ליה כדרך התלמיד הנפטר מרבו א"ל שילכו מכאן למקומם לשלום וכדי שיתקיים החלום בזה להכחידם בעונש מיתה כמשמעות הכתוב : שאלו מה' מטר וגו' • השאלה במטר מתחלת מרחשון שהוא זמן היורה אבל אמר שתהיה השאלה עד עת מלקוש הבא בניסן כדאמרי' לעיל • ואמר וה' עושה חזיזים ומטר גשם וגו' כפל הענין כדלקמן שהחזיזים הם סימן לרוב גשמים לפי הצורך לכל ואמר יתן להם לאיש גו' כדמסיק אפילו לאיש יחידי ויתן להם יש לפרש אחזיזים דהיינו שהקב"ה עושה חזיזים רבים כדמסיק וגם יתן לחזיזים להם מטר וגשם שיתנו לכל איש לדיק כפי הצורך לו אפי' על עשב אחד ועל שאר השדה שא"צ למטר לא יבא מטר דאפשר דיזיק לו רוב גשמים ולכך קאמר רב דניאל האי מיטרא לא בעי מיא כדי שלא יבואו שם ויזיקו לו : בי היכי דמשקלא בבלאי הכי כו' • יש לפרש ע"פ מ"ש לעיל אין הגשמים נעלרין אלא בשביל פוסקי לדקה ואין נותנין שנאמר נשיאים ורוח וגשם גו' ה"נ ה"ק דמשקרי בבלאי ואין נותנין הלדקה שפסקו ולכך החזיזים נמי משקרי מלהביא מטר : מלא לגא כו' • ובבלאי לא עסקי כו' • מפורש במס' פסחים פרק האשה : ר"א אומר כל העולם כולו מימי אוקינוס כו' ור"י אומר כו' ממים עליונים שותה כו' פלוגתייהו תלוי בדעת בעלי הטבעיים לפי דעת הפילוסופים והוא מבואר בפרק אין דורשין דיש לפרש בזה כפשטן : ממימי אוקינוס שהוא שותה כו' • וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגו' ות"י ותחום מערבה ויהוי לכון מימא רבא אוקינוס : בכברה כו' • פרש"י בס' שמואל חשרת ל' כברה שהוא נופל על הארץ דק דק וכ"ה בהגדה הרבה חופרין אותו בכברה כו' ע"ש : ובין טפה לטפה כו' • במדרש קהלת מפיק ליה מלשון שחקים שהם שוחקות את המים לטפות דקות וענין זה מפורש פ"ק דב"ב אקרא דמי פלג לשטף מים ע"ש : ללמדך שגדול יום הגשמים כיום שנבראו שמים כו' • ופרש"י דהאי ללמדך כו' אקראי דלקמן קאי כו' כבר כתבתי דשפיר קאי אהא דקאמר ואין בין טפה לטפה כו' והוא מפורש לעיל בריש פרקין : במאן אזלא הא דכתיב משקה הרים מעליותיו ואמר ר"י כו' • פרש"י דאי לאו ר"י ה"א דה"ק מעליות שהקב"ה עומד הוא משקה אותן למטה ולעולם המים מאוקינוס עכ"ל • אמנם יש לדקדק כיון דהשתא אכתי לא הוה ס"ד כיון דסלקא להתם כו' הוה ליה למיפרך לר"א מפשטיה דקרא למטר השמים תשתה וגו' קרא שהביא ר' יהושע וע"כ נראה לומר דאי לאו רבי יוחנן הוה אמינא דה"ק דמשקה הרים מעליותיו של כל הר והר כמ"ש בב"ר דבשביל ד' דברים חזר הקב"ה שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלה כו' ושיהא הגבוה שותה כנמוך ע"כ אבל רבי יוחנן דאמר מעליותיו הוא כינוי להקב"ה ודאי דאתא לאשמועינן דמעליותיו שלו משקה הרים דהיינו מים עליונים פריך שפיר ומש"ה לא פריך נמי מדכתיב למטר השמים וגו' כיון דהאי קרא א"י כתיב שהיא גבוהה מכל הארצות מרוב גובהה א"א שלא תהא שותה אלא מלמעלה כמ"ש דבר הכתוב לשון הבאי כאילו המים בא מן השמים כמבואר בכתוב ערים גדולות ובלורות בשמים ודו"ק : כמאן אזלא וכו' • מי גרם לאולרות שימלאו בר תהומות כו' • יש לדקדק דאימא דרבי יהושע ודאי נמי מודה בהא דהארץ שותה נמי מלמטה כדאמרינן ספ"ב ארשב"ג אין לך טפה וטפה שיורדת מלמעלה שאין תהום יולא לקראתו ג' טפחים מלמטה כו' ע"ש • יש לומר דלר"י כיון דהארץ שותה נמי מלמעלה לא הוה ליה בהאי קרא לתלות מילוי אולרות בתהומות לחוד אלא בשניהם בתהומות ובמים עליונים :

דף י בפרש"י בד"ה במאמר כו' של הקב"ה הס"ד : בד"ה תנא מתמלית בית כור כו' גן לפני כל העולם כולו (בין) כעדן לגן כו' עכ"ל ובפי' ע"י נמחק כל זה והיינו משום דמשמע לכאורה דגן גופיה הוה ס' נגד כל עולם כדקאמר ועולם א' מס' בגן וגן א' מס' לעדן כו' אבל ע"כ אינו כן אלא כנוסחאות פרש"י שלפנינו דהא מתמלית בית כור שותה תרקב דהיינו ס' מתמלית עדן נמי קאמר כדמייתי מקרא ונהר יולא מעדן וגו' ומש"ה ע"כ אית לן לפרושי עולם אחד מס' בגן היינו עם העדן ואח"כ אמר דהגן גופיה א' מס' דעדן וק"ל : ע"ב בד"ה ר' יוסי כו' ור' יוסי אריפא ומסתבר כי האי לישנא מדקמהדר רשב"ג כו' עכ"ל הביא ראיה מרשב"ג אדרבי יוסי דנראה דהני ברייתות בחד גוונא מתניין דברי רשב"ג הם בעלמם דברי ר' יוסי אלא דמדברי רשב"ג מוכח טפי דאיירי בשבת ודו"ק :

ח"א דף י ע"א ור"י הוא בברייתו של עולם כו' • הך דרבי חנינא מי גרם לאולרות כו' דחוק לאוקמי כרבי יהושע אלא דה"ק דודאי הך דר"ח כר"א אתיא אלא ר' יהושע אוקי ליה לקרא בברייתו כו' ויש לדקדק דא"כ למאי דלא אסיק אדעתיה לאוקמא האי קרא בברייתו של עולם אמאי לא פריך ליה מגופיה דקרא בלאו ר"ח ולפי מ"ש לעיל דר' יהושע נמי מודה דהארץ שותה נמי מלמטה ניחא בלא ר"ח וה"ק קרא דעל ידי תהומות שלמטה נמי נתמלאו אולרות בר אבל לר"ח דקאמר מי גרם כו' משמע דתולה מילוי אולרות בתהומות לחוד ועוד י"ל דכולה מילתא תלמודא מסיק לה כמאן אזלא הא דאר"ח כו' כר"א אבל ר"י לא מפרש לה הכי אלא בברייתו של עולם וכל"ל לקמן כמ"ש לעיל ודו"ק : א"י נבראת תחלה כו' • כל אלו הדברים למעלת א"י נאמרו כמפורש באורך בדברי ע"י בשם הרשב"א ואקצר בזה והוא שהשגחתו ית' ב"ה הוא בכל דבר יותר בא"י ובשאר ארצות כי הוא אלהי הארץ וע"כ נקראת סתם ארץ כי חפצו ורצונו בה וע"כ אמר נבראת תחלה שהיא העיקר ושאר ארצות טפלים ולכך נקראו חוצות והשיב בהשגחת א"י בענין מטר שמשקה א"י בעצמו כי היא נחלתו וחבלו ושאר ארצות משקה ע"י שליח דהיינו שרי אומות שלמעלה ומזלות שלהם אותם חלק ה' לכל העמים ועוד השיב בהשגחת א"י שהיא שותה מי גשמים כו' ומפיק ליה מדסיכה בא"י לכתוב לשון מטר ובחוצות לשון מים כאילו אינן מי גשמים רק מים בעלמא והוסיף עוד דא"י שותה תחלה כו' היינו נמי שהיא עיקר ושאר ארצות טפלים לה וכמ"ש שא"י נבראת תחלה כו' ומייתי משל לאדם שמגבל כו' והוא משל לג' דברים שזכר במעלת הגשמים שבא"י הוא משל שנוטל האוכל תחלה הוא משל ששותה תחלה כו' ומניח הפסולת הוא משל לשתי' שמניח התמלית לאחרים דהיינו התמלית ע"י שליח : שקול כ"ף ושדי אריי"ש וקרי ביה הכשרת כו' • כפרש"י מלשון הכשר וה' מתחלף בח' באחה"ע אבל התוספות כתבו ויהיה חכשרת כלומר שהמים בעבים מתקשרים כו' ע"ש לא ידענא משמעות חכשר"ת לפי הדרש מלשון קישור אבל לפי פשטיה דקרא חשרת פירשו בו מלשון קישור כמו ותשוריהם הכל מולק דמלכים : נהור ענני זעירין מימוהי חשוך כו' פרש"י נהור ענני זעירן כו' מדיוקא דחשכת מים סגיין מימוהי יליף ליה ותלת חשרת מתפרש בע"א מלשון שרייה וכל זה דחוק דעיקר חסר מן הספר דהא ודאי ידע לפרש חשכת מים על שם חשוך ענני ולא קשיא ליה אלא רומיא ושינויא דקראי והא לא משני מידי ונראה דודאי ידע לפרש דחשכת מים ע"ש חשוך ענני וחשרת מלשון כברה כדאמרינן לעיל אלא למה שינה הכתובים דקאמר דאיירי בתרי עניינים דהיינו חשכת מים דסגיין מימוהי להוליד טפות גדולות והשרת מים דזעירין מימוהי בטפות קטנות כיורד דרך הכברה והא מייתי ליה נמי האי קרא לעיל שמקבלין המים כנוד ומנוקבין ככברה כו' שנאמר חשרת מים וגו' : מים עליונים במאמר הם תלוין כו' במדרש מפיק ליה מדכתיב יהי רקיע בתוך המים שיש הפרש בין מים עליונים לרקיע כמו שיש בין רקיע למים שעל הארץ כפרש"י בחומש כו' : ור"א הכוא במעשה ידיו של הקב"ה כו' • רש"י לא פירש כלום בזה וגם בילקוט ל"ג ליה אלא דגרסי נמי הכא הכוא בברייתו של עולם הוא ויש לפרש דה"ק דקרא מפתעי בברייתו של עולם מפרי של מעשה ידיך תשבע הארץ דהיינו שבראת המים כדי שתשביע את הארץ וכן יש לפרש לגירסת הספרים שלנו דגרסינן הכוא במעשה ידיו של הקב"ה והיא היא : כל העולם מתמלית ג"ע כו' שנאמר ונהר יולא מעדן גו' פרש"י סימן לדבר שג"ע שותה מן כו' ע"ש רלה לומר דודאי העולם אינו שותה מעדן אלא מגן של עדן והוא ס' ממנו כדלקמן ובהאי קרא דמייתי יולא מעדן כתיב אלא לסימן בעלמא מייתי ליה מהאי קרא שגן של עדן שותה מי גשמים תחלה כו' : וגיהנם אין לו שיעור כו' • הוא גופיה ודאי דיש לו שיעור כיון דעדן ס' ממנו הרי הוא ס' בעדן אלא דה"ק שאין לו שיעור לשער בדבר אחר שיהיה גדול ס' כמו גיהנם וכן לי"א דעדן אין לו שיעור יש לפרש כן שאין לו שיעור בדבר אחר דהיינו שיהיה הגיהנם גדול ס' כעדן ודו"ק : שובבת על מים רבים רבת אולרות • וסיפא דקרא בא קלך אמת בלעך והוא כפרש"י ונראה לפרשו אמת מלשון אמת המים ובלעך מלשון בלעי מים ור"ל שבא קלך שלא יהיו לך עוד כ"כ מים רבים באמת מים ובלעי המים וכמו שכתוב שם והחרבתי את ימה והובשתי את מקורה : ע"ב יחיד כל שראוי למנותו כו' • ואפי' במס' כלה כו' • מפורש בפרק אלו קשרים : א"ל יעקב אל תרגזו כו' • עיין בפרש"י בחומש והכא ופי' הרא"ם דבריו דלפי דברי רז"ל יהיה פי' תתראו תתרוו מלשון שביעה ומ"ש אל תראו עלמכם כו' אינו פי' של תתראו אלא כו' אף כאן אל תתראו אל תראו עלמכם שבעים כו' ע"ש באורך ולפי דרכו כתב ג"כ מה שפרש"י בחומש בסוף דבריו ודומה לו ומרוה גם הוא יורא הוא שב אלשון ראשון שפרש"י בחומש והוא דברי רז"ל וא' מתחלף בו' וזה הוא דוחק גדול שפרש"י לומר שמביא ודומה לו אלפני פניו אלשון ראשון ולא אלפניו לשון שני מפי אחרים שהוא מלשון כחישה ועוד מה לריך לראיה שהוא מלשון שביעה שמסקרא מלא מתנו ובתורה כתיב למען ספות הרוה וגו' ואם הוא זר בא' תתראו מלשון שביעה והולרך להביא ודומה לו גם הוא יורא שהוא ג"כ בא' יותר זר בלשון שני מלשון כחישה אבל הנכון לדרש רז"ל בחומש שתתראו מלשון ראייה וכמ"ש אל תראו עלמכם כו' שהוא המתחייב בכא מאמר מהתפעל למה תתראו בפני עשו כו' וכן איתא בהדיא בתנחומא שפי' תתראו מלשון ראייה אמר יעקב לבניו אתם גבורים אתם נאים אל תכנסו בשער אחד כו' שלא ישלוט בכם עין הרע ע"ש גם מה שהביא בשם התנחומא שאמרו למה תתראו אל תוציאו בידכם פרוסת לחם לא מלאנוהו שם אבל הוא בב"ר ואין זה מכרעת כלל לפירושו מלשון שביעה אלא שפירושו מלשון ראייה שאל תתראו ופרוסת לחם בידכם והשתא ניחא רש"י בפי' החומש שכתב ודומה לו אלשון אחרון שלפניו קאי שכתב מפי אחרים שהוא לשון כחישה כי תתראו בא' אינו לשון ראייה בדברי רז"ל אלא שהוא מלשון כחישה ודומה לו גם הוא יורא שהוא ג"כ בא' ופי' המקרא דמשלי נפש ברכה שהוא וותרן בממונו תדשן נפשו גם מרוה ומשביע הוא היורא שהוא העני : לא בפני עשו כו' • הא דנקט בני עשו וישמעאל שלא היו אז בארץ כנען ולא אמר בפני בני כנען שלמן תירץ הרמב"ן ואולי היו באים בני עשו וישמעאל דרך ארץ כנען כו' ע"ש והרא"ם דחה דבריו ע"ש ותירץ מפני שכל בני כנען היה להם תבואה כמותם כו' ע"ש ואין זה מוכרח גם אם היה להם תבואה מי ניחא שהיה לכל בני כנען תבואה ועוד דאכתי תקשי למה לא אמרו נמי עמון ומואב שהיו ג"כ שכיני ארץ כנען אבל נראה כי הקנאה שנאמרה הכא לא שייכא רק באחים קרובים ומטעם שיהיה האדם עם אחיו בלרה כדמוכח כל הסוגיא ודבר זה אין לחוש רק בלרת אחים וקרובים ולהכי נקט בני עשו וישמעאל שהיו מזרע אברהם נחשבים אז כאחים וקרובים לבני יעקב אבל שאר אומות לא שייך ביה קנאה זו להיות בלרה עמהם וכך תמין דברי הר"ן בזה שכתב בסוגין בענין איסור תשמיש דיוסף שלא ידע שהיו שבעים היה אוסר עלמו בתשמיש בשבילם אבל הם ידעו כו' עכ"ל מדבריו מוכח שלא היה להם לחוש לאסור את עלמם בתשמיש משום דשאר אומות היו שרוין בלער ואפילו משום בני עשו וישמעאל דלא שייך בתשמיש קנאה אלא באכילה שהיא בנגלה כמ"ש למה תתראו ואל תוציאו פרוסת לחם בידכם וכתב הרמב"ן לדרש רז"ל אל תראו עלמכם שבעים כו' דמשמע שהיה להם עדיין תבואה הא דכתיב ונחיה ולא נמות היינו שלא ימותו כאשר יתום הלחם אשר בידם : שמא תרגז עליכם הדרך פרש"י תתעו עכ"ל ר"ל שע"י עיון בתורה כדמסיק תבואו לתעות ותתעכבו בדרך ויוסף מיהר הליכתם כמ"ש מהרו ועלו וגו' ורש"י בחומש הביא דרש רז"ל דמתניתין : אל תרגזו אל תתעסקו כו' • ד"א אל תפסיעו כו' ע"ש אבל הר"ס כתב על פרש"י שבחומש אבל בב"ר שלפנינו כתב אל תרגזו אל תפסיעו כו' ע"ש באורך ומדבריו נראה שנעלם מעיניו סוגיא דמתניתין דדברי רש"י בחומש מיוסדים על פי סוגיא דמתניתין והב"ר חולק ופירש אל תרגזו בהפך דהיינו אל תפסיקו מדבר הלכה וכמ"ש התוס' שיש מדרש החולק על תלמוד שלנו ונראה לפי דרש דמתניתין פירש הכתוב אל תרגזו כדמסיק לעיוני כי עיון התורה מביא החכמים לידי רוגז כמ"ש בפרקין אורייתא דקא מרתחא ביה ולזה א"ל אל תרגזו ותעייני בדבר שנלטויתם בדרך דהיינו ד"ת שהולכי דרכים פטורים מן המלות אבל חייבים בד"ת כמ"ש ודברת בם גו' ובלכתך בדרך גו' היינו לפי המסקנא והרא"ם פי' הכתוב בענין אחר לפי הדרש כי נעלם ממנו סוגיא דמתניתין ודו"ק : שני תלמידי חכמים שמהלכין בדרך כו' • ביחיד המהלך בדרך יחידי נמי אמרו פ"ג דאבות המהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה ה"ז מתחייב בנפשו אלא דהכא הוסיף שבשני ת"ח המהלכים בדרך ישאו ויתנו בדבר הלכה ביחד שתהיה התורה יולאת מביניהם ואם לאו ראוין הן לישרף כי אש השכינה השרויה ביניהם על עסקם בתורה כמ"ש ב' שיושבים ויש ביניהם ד"ת ה"ז שכינה שרויה ביניהם ובביטול תורה מביניהם האש שורפת אותם כדקאמר טעמא דאיכא דבור כו' פי' דבור של תורה ודרשו כן מיתורא דהלוך הולכים שדברו בדבר הלכה א"כ בדבר שמלוה בו גם בהליכה כמ"ש ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך וגו' אבל אי ליכא דבור בהליכה דהיינו ד"ת לא היה האש מפריד ביניהם אלא שהיו ראוין לישרף ובמדרש ילקוט ב' מלכים ודבר אין דבור אלא תורה שנאמר הלא כה דברי כאש גו' וכשנשתלח מלאך אל אליהו ואלישע בא ומלאן עסוקים בד"ת ולא היה יכול לשלוט בהן שנאמר והנה רכב אש אלו דברי תורה נביאים כתובים וסוסי אש אלו משנה הלכות ואגדות כו' ע"ש לפי זה דרשו ודבר דבור של תורה לפי שהוא סמך לאש כדכתיב ודבר והנה רכב אש גו' רמז על דבור של אש שהיא תורה ורכב וסוס הוא רמז על מלחמתה של תורה בשנים שנושאים ונותנים בה : אל תפסיעו וכו' • והכניסו חמה כו' נופל בזה לשון רוגז כי הממהר בהלוכו בפסיעות גסות וילך בערב אחר שקיעת החמה הוא מבוהל ומתרגז בהלוכו וכן פי' מהרא"י ויש לדקדק אמאי לא נקט אלא והכניסו חמה לעיר ולא נקט נמי יליאת חמה מעיר ומרב יהודה דמייתי נקט היליאה ברישא והקרא דמייתי הבוקר אור וגו' נמי ביליאה איירי והכניסה תסברא דה"ה כפרש"י והנראה שנקדים בזה דיש להקשות למה לא הזהיר אותם יעקב ככר על כל זה בהליכתם למלרים וע"כ דהא ככר הוזהרו ע"כ לילך בכי טוב כדכתיב הבקר אור והאנשים שולחו גו' אלא די"ל שודאי הם ידעו ככר הא דאל יפסיע אדם כו' והא דלעולם יכנס אדם כו' אלא מפני שא"ל יוסף עכשיו מהרו ועלו אל אבי גו' שהזהיר אותן למהר הליכתם הולרך להזהיר אותן דמ"מ אל תרגזו בדרך בפסיעות גסות למהר הליכתכם לפי שהוא מזיק לעינים גם לא תמהרו הליכתכם ליכנס אחר ביאת החמה לפעמים אדם בא לעיר ויחשוב למהר הליכתו בעוד יום לבא לעיר אחרת והוא טועה ומתאחר ביאתו עד אחר ביאת שמש וזה לא שייך ביליאתו מן העיר וע"כ לא הולרך להזהירם על היליאה כיון שכבר הוזהרו ע"כ כמ"ש : הבקר אור גו' . והשתא ניחא דמקרא לא מפיק אלא יליאה ואיהו הכניסה במכ"ש יליף לה דהא בכניסה איכא עוד האי טעמא שדרכו לילך במרולה דליכא ביליאה גם למ"ד שהזהיר אותם שאל יעיינו בדבר הלכה כדי שלא יאחרו בהליכה בדרך היינו נמי מה"ט מפני שמיהר הליכתם וביאתם כמ"ש מהרו ועלו וגו' : לעולם יצא אדם בכי טוב כו' • מפורש בפ' ג"ה :

דף יא גמרא ואין איש שם על לב כי מפני הרעה נאסף הלדיק אלא כו' כל"ל : בפרש"י בד"ה כל פרסה כו' דבעל בשר הוה כו' ובד"ה הלדיק אבד כו' הוא מת כי מפני הרעה נאסף הלדיק מפני שלא כו' ובד"ה ה"ג אבריו של כו' ואתם עדי לשון רבים נאם ה' ובד"ה לשמואל כו' לדיקי אי אכלי כו' מי סני להו כו' כל"ל : תוס' בד"ה אסור לאדם כו' לנהוג עלמו בחסידות ויוסף לא כו' עכ"ל ובהכי יתיישב דהא יוסף חשוכי בנים הוה שלא קיים עדיין פריה ורביה אלא ממדת חסידות עשה כן וגמר כן לכל הפחות במדת חסידות לאינן חשוכי בנים ועי"ל דיוסף עדיין לא היה מלווה על פריה ורביה קודם מתן תורה ודו"ק : ע"ב גמרא גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו כו' לעולם קסבר רב הונא מתענין לשעות והמתענה כו' כל"ל : בפרש"י בד"ה כאילו קדוש כו' ולא אבוא בעיר של כו' רמיזא בעלמא הוא : בד"ה בחלוק לבן כו' שלנו שבתי הידים כו' כל"ל : תוס' בד"ה כאילו קדוש הקב"ה פי' והא אמר לעיל שנקרא קדוש כו' עכ"ל השתא לפירושם פריך שפיר מר"א אדר"א דהכא אמר כאילו קדוש שרוי כו' ולעיל קאמר שנקרא קדוש אבל לפרש"י לא ידעינן לכוין מאי פריך מר"א אדר"א הקפר דהא ר"א סתמא קאמר נמי לעיל דאיקרי קדוש ולריך עיון [א] :

ח"א דף יא ע"א מרעב מבעי ליה כו' • ואין לפרש דה"ק ברעב מרעב מבעי ליה דהא שפיר מתפרש ברעב דהיינו בעת רעב בעולם פדך ממות וכן בסיפא דהאי קרא ובמלחמה מידי חרב דהיינו בעת מלחמה בעולם פדך מחרב וגם מחרב במ"ס לא יתכן גבי פדך ממות אלא די"ל כפי גרסת הרי"ף דגרסינן ממות מרעב מבעי ליה דה"ק כיון דקאמר קרא בשש לרות יצילך כו' וחשיב להו מלרת הרעב לא ה"ל למכתב ברעב פדך ממות דמשמע שלא היה נילול מלרת רעב אלא ממיתה של רעב אלא דה"ל למכתב ברעב פדך מרעב ולא לכתוב ממות דמלרת רעב גופה פדך בעת רעב וקאמר דלכך כתיב ממות למידרש בשביל שמרעיב עלמו כו' ובסיפיה דקרא ובמלחמה מידי חרב ניחא ליה דלרת מלחמה היא החרב גופיה גם בלא מיתה א"כ דה"ק ה"ל למכתב ברעב פדך מרעב דמשמע ממיתת רעב אבל ממות סתם לא משמע מיתת רעב וכן במלחמה מידי חרב דהיינו ממיתת חרב וקאמר למידרש בשביל שמרעיב כו' וממות לא ממיתת רעב אלא ממיתה משונה ודו"ק : בשני רעבון כו' • וכתבו התוס' וא"ת והרי יוכבד שנולדה בין החומות כו' • ע"ש ועיין תירולים בזה בר"ן וברא"ם ובב"י טור א"ח סימן תקע"ד דחה דבריהם ע"ש והוא תירץ ונראה שקודם מתן תורה לא היה מתסר לשמש בשני רעבון והא דמייתי מיוסף אסמכתא בעלמא הוא כו' ע"ש באורך וקשה לתירולו כיון שהוא אסור לאחר מתן תורה ואפי' מדרבנן ודאי דהיה לוי מקיים איסורו כמ"ש שהאבות קיימו אפילו עירובי תבשילין אבל הנכון כשיטת התוס' וכדברי הרא"ם שמן הדין היה יוסף מותר לשמש כיון שחשוך בנים היה שלא היה לו בת אלא שממדת חסידות עשה יוסף כמ"ש התוס' אבל לוי לא נהג מדת חסידות זה כיון שהיה חשוך בנים שלא היה לו בת ואכן גמרינן איסורא מיוסף למי שאינו חשוך בנים וקיים כבר פ"ו דלולי שהיה איסורא למי שקיים פ"ו לא היה יוסף עושה מדת חסידות כיון שלא קיים פ"ו ומדברי הירושלמי שכתב הב"י שם דבליל טבילה מותר לשמש אפילו בשני רעבון יש לתרץ ג"כ לפי שיטת התוס' דאמת לוי נתעברה בליל טבילה ויוסף ממדת חסידות היה פורש גם בליל טבילה ואכן גמרינן איסורא מיוסף דאי לאו איסור גמור בלא ליל טבילה לא היה מחמיר על עלמו בליל טבילה לבטל מלות עונה • ובפענח רזי תירץ בשם הרא"ם דבשביל יוסף שהיה יחיד לא אסרו עלמם מלשמש וכה"ג כתב החזקוני ע"ש • וכתב הרא"ם עוד בזה וליכא לאקשויי מילחק דכתיב ויהי ילחק מלחק גו' משום דבאותו מקום שהיה עומד שם לא היה רעב כו' ומשום הכי התיר אבימלך לבניו לישא נשים במקום שהלך לשם כו' עיין שם והנראה דאין מקום לקושייתו מילחק שהיה זה אחר שנפסק הרעב כדמוכחי קראי דכתיב ויהי כי ארכו לו שם הימים גו' וירא והנה ילחק מלחק ומבני אבימלך לא קשה הא כבר ראינו בהם שלא חשו לאיסור זה שהרי הם פירשו עלמם מן הלבור והלכו מארץ ישראל לחוץ לארץ מקום שובע וחזי מה עלתה בהן כדאמרינן פרק הספינה שלכך נענשו מפני שהלכו מא"י לחו"ל ברעב ופרשו עלמם מן הלבור : שני מלאכי השרת שמלוין כו' • והם א' מימין שהוא מלאך טוב ואחד משמאל שהוא מלאך רע ומניחים לו ידיהן כו' דהיינו שמלאך טוב עונה בע"כ במלאך רע וכמבואר בפרק כל כתבי בהסיא דשני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת כו' ע"ש :

ואוכל

קרני ראם [א] נ"ב לא אבין הקושי' דאין חילוק בין פרש"י לפי' תוס' רק בפי' קדוש דלרש"י הפי' דמעיו נקראו קדושים ולתוס' קאי אקב"ה אבל גם לרש"י הקו' מר"א לר"א כמבואר :

יאכל ושתה ושלום עליך כו' · נראה דאיירי במי שאין לו שלום ורואה בצרת אחרים ועל זה מייתי אשה שאין וגו' שאומר מה לי לצרת אחרים כיון שיש לי שמחה ושלום בביתי וגו' ולפי שהיה לו שום שבא עליו יעבור טוב פורענות אומר כי מחר נמות מהר ולא יראה בצרה אבל במדת רשעים כו' והיינו לזה יום מחר וגו' שכתבנו בפסוק זה בכ"פ מי שאחזו ובס"פ חלק : מה כתיב בתריה הצדיק אבד ואין וגו'. מבואר סוף פרק חלק : שציער עצמו עם הצבור כו' · מלשון הסוגיא משמע שיצער אדם עם אחרים גם שהוא אינו בצרה זו דומיא דיוסף בשני רעבון שהוא ודאי לא היה באותה צרה וה"ה י"ל במשה שהוא ודאי יודע היה בנבואה שבהרמת ידו ינצחו ישראל אלא שהיה מצער עם ישראל שהיו בצרה במעמד המלחמה : מי מעיד בי כו' · עיקר הא מלתא בפרק אין דורשין דדריש שם אל תאמינו ברע וגו' ושמא תאמר מי מעיד כו' ולגבי כל עבירות קאמר לה התם אלא דהכא לגבי שיצער אדם עצמו עם הצבור שייכא טפי לאתויי משום דדריש ליה אלמה תתראו וגו' שלא יתראה אדם בפני הצבור ואל ינהג עידונין כו' שמא תאמר מה"ע כיון דלאו איסורא הוא אלא משום מראית עין א"כ מי מעיד בי אם אוכל ואשתה בביתי שלא בפניהם ולא אצער עצמי וקאמר דאינו כן כי אבני ביתו כו' · שנאמר כי אבן וגו' אבן שבפנים בקיר הבית יזעק ויעיד עליו מחוץ לקיר וכפים שבפנים בבית מעץ ולחוץ יענה עליו שאכל ושתה ולא ציער עצמו עמהם דהיינו דודאי יתפרסם הדבר מבפנים ולחוץ כאילו הקיר שרואה מבפנים בבית תעיד עליו בחוץ שלא ציער עצמו עם הציבור וקרוב לזה פירש הרשב"א בחידושיו מיהו כל הנהו דמייתי למר שני מש"ה מעידין עליו ולמר הנשמה ולמר איבריו לא שייכא הכא טפי אלא בדין לעתיד בכל עבירות שיחטא האדם בעוה"ז ולא מייתי לה הכא אלא אגב דאיירי בעדות של קורות ואבני ביתו בעוה"ז מייתי נמי העדים שמעידים על האדם בדין לעתיד וחשיב ג' חלוקי עדות מלאכים ונשמה ואבריו נראה לפי שיש שלשה חלוקי עבירות הא' שעובר בלאו במקום עשה וכה' שעובר בעשה בשב ואל תעשה והשלישי העובר עבירה בדבור בעלמא ועל עבירות הלאוין אמר שני מלאכי השרת מעידין עליו לעתיד כי האדם בורא לו מלאכים כפי מעשיו שבכל יום מימי השנה שהם שס"ה כמנין הלאוין כדאמרינן סוף מסכת מכות הלאוין שס"ה כמנין ימי השנה והם מגונדת דמלאך המות שהוא שטן גימטריא שס"ד חוץ מיוה"כ שאין לו רשות לקטרג בו כמפורש במסכת יומא ומייתי לה דכתיב כי מלאכיו שבורא לו האדם בכל יום לפי מעשיו יצוה אותן הקב"ה לשמור אותו בכל דרכיו ולהעיד על כך וכן אמרו בסמוך דבשעת פטירתו של אדם כו' כל מעשיו כו' א"ל כך וכך עשית כו' ביום פלוני כו' והם מלאכיו שנבראו ע"י מעשיו והעובר עבירה בדבור הנשמה שהוא כח הדבור שנאמר ויפח באפיו נשמת חיים [וגו'] ותרגומו לרוח ממללא תעיד עליו הנשמה ומייתי שנאמר משוכבת חיקך שהיא הנשמה השוכבת בגוף האדם היא שומעת להעיד על פתחי פיך שהוא הדבור והעובר בעשה ולא עשאה איבריו מעידין עליו כי הם כח העשיים שהאברים של אדם רמ"ח כמנין העשיים שהם רמ"ח כדאמרי' בסוף מסכת מכות ומייתי ליה דכתיב ואתם עדי גו' דלעיל מיניה כתיב יתנו עדיהן ויצדקו ומפרש בריש פ' קמא דע"ז דכל מצות שישראל עושין בעוה"ז באות ומעידות עליהן לעוה"ב והא קאמר קרא ואתם עדיכם שהם אברי הגוף עדי לקיים העשיים והוא ממש כמ"ש דבעשיים קמשתעי שהם רמ"ח כמנין האברים שעושין העשיים ומה ששנינו בפרקי אבות שהוא עד הוא הדיין הא ודאי שהקב"ה הוא היודע ועד אלא לעדות דהכא הוא כעין הודאה שהמלאכים שנבראו ע"י מעשיו דנשמתו ואיבריו כולם מעידים ומגידים על מעשיו של אדם והאך דהוא עד הוא הדיין כו' יש לפרש מש"ה כתיב וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר וגו' ור"ל וקרבתי אליכם למשפט שאני בעל הדין והדיין וגם אני עד ממהר כיון שאני בעצמי עד הרואה משא"כ בעד המעיד לפני דיין אחר שאינו ממהר כ"כ בעדותו ומסיים בענין אני ה' לא שניתי דהיינו שאל תחשבו כיון שאני בעל דין וגם דיין ועד הרואה שאבא עליכם במדת הדין לשמותכם כלה שהרי בני יעקב לא כליתם כמ"ש פ' י"כ גמירי דלא כלא שבטא ע"ש : כך נפרעים מצדיקים כו' · לכאורה שתלה תליא בדלא תניא דנפרעין מן הצדיקים בעוה"ז אנו רואין ודנפרעין מן הרשעים בעולם הבא אין אנו רואין עכשיו ובהפך הל"ל כמה שאנו רואין שנפרעין מן הצדיקים בעולם הזה כך נפרעין מן הרשעים בעוה"ב וכה"ג יש לדקדק גבי ואין עול כשם שמשלם שכר כו' ונראה לפרש משום דאנו רואין לצדיק ורע לו בעוה"ז וקאמר דאל תתמה על כך דאל אמונה הוא דכשם שנפרעין מרשעים לעוה"ב אפילו על עבירה קלה כך נפרעין מהצדיקים בעוה"ז אפילו על עבירה קלה דאין אדם צדיק בארץ וגו' ולא יחטא וכה"ג אמר ואין עול כשם שמשלמים כו' שאל תתמה על רשע וטוב לו בעולם הזה דכשם שמשלמין שכר טוב לצדיקים לעולם הבא אפי' על מצוה קלה כך משלמין שכר לרשעים בעולם הזה על מצוה קלה שעשו : הבא במתניתין דריש הטועם לשניהם מאל אמונה ושכר לשניהם מאין עול ולא ידעתי משמעו ורש"י בחומש לקח לו ד"א ומפרש שניהם לענין שכר אל אמונה לשלם לצדיקים שכרם לעולם הבא כו' ואין עול לשלם לרשעים לדקתם בעולם הזה והוא מבואר ברא"ש ע"ש ויותר נכון גירסת הילקוט בסוגיא דמתניתין דבין שכר לצדיקים ובין שכר לרשעים ובין עונש לצדיקים ובין עונש לרשעים כולה מלתא יליף מאל אמונה אבל מאין עול דריש הא דכל מעשיו נפרעין כו' והוא אומר הן כו' ומצדיק ויושר דריש הא דאמר לקמן ולא עוד אלא שמצדיק הדין כו' ותו לא מידי ודו"ק : כל מעשיו נפרעין לפניו ואומרין לו כך וכך עשית כו' · כמ"ש לעיל שהם שני מלאכים שנבראו לו על עבירות הלאוין שעושה במעשה הוא מודה בדבר : ואומר הן וא"ל חתום וחותם שנאמר ביד כל אדם יחתום וסיפא דקרא לדעת כל אנשי מעשהו דהיינו מה שעבר במעשה ואמר שחותם ביד שהוא עיקר כלי המעשה שעבר בו במעשה את הלאוין ומייתי ליה מאין עול כפי גירסת הילקוט דהיינו שמודה החותם שאין עול ואמר : ולא עוד אלא שמצדיק כו' · מלשון זה נראה כפי גירסת הילקוט דמפיק ליה מצדיק וישר וכפרש"י בחומש וז"ל צדיק וישר הוא הכל מצדיקים עליהם את דינו וכך ראוי וישר להם צדיק מפי הבריות וישר הוא וראוי להצדיקו עכ"ל אבל רש"י במתניתין פי' בע"א ולפי גירסת הספרים שלפנינו ודו"ק : אלא שציער כו' · מוקי ליה גם בנזיר טהור והא דכתיב קרא בנזיר טמא משום ששינה בחטא הכי אמרינן פ"ק דנדרים ודע דבפרק החובל הוכיחו התוס' דלר"א הקפר הגם שנקרא חוטא מ"מ מצוה קעביד וכההיא דמתענה ת"ח בשבת וכ"כ התוס' הכא אליבא דשמואל ע"ש : ההיא אגידול כו' · וכ"ה בספרים ובפרש"י בחומש קדוש יהיה השער כו' ע"ש ומיהו ר"א פליג הכא ומפרש קדוש יהיה אנזיר גופא שציער עצמו מן היין אלא שדרך רש"י בחומש לפרש הפשוטה של מקרא דקאי קדוש יהיה אגידול פרע ומיהו הא דכתיב קדוש הוא לה' מפרש לה בספרי זו קדושת הגוף אבל לכ"ע אינו מתפרש שיקרא קדוש על שציער כו' אלא שלא יטמא למתים וכדפרש"י בחומש : ע"ב בתוך מעיו כו' · עיין פרש"י ותוס' ועי"ל ע"פ שאכילת סעודה הוא נקרא קדושה כמ"ש פ"ק דע"ז גבי טהרה מביאה לידי קדושה שצריך אדם לקדש עצמו באכילתו דכן כתיב באסורי מאכלות והתקדשתם והייתם קדושים כו' ע"ש באורך ומשני דודאי כן הוא בלא מצי לצעורי נפשיה דיש לקדש עצמו באכילתו כמ"ש קדש עצמך במותר לך כמבואר שם אבל היכא דמצי לצעורי נפשיה טפי נקרא קדוש שלא יאכל כלל : נקרא חסיד שנאמר גומל וגו' · עיין פרש"י ויש לקיים שניהם לפירושו שאינן סותרין גומל נפשו איש חסד היכא דמצי מצער נפשיה ועוכר שארו אכזרי היכא דלא מצי מצער נפשיה מיהו לפ"ז ה"ל לתלמודא למימר בדר"ל נקרא חסיד ונקרא עוכר שנאמר גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכזרי ודו"ק . ליכול כלבא לשירותיה כו' · עיין פרש"י והיינו היכא דלא מצי מצער נפשיה וי"ל בהיפך דהיכא דמצי מצער נפשיה שעולה לו התענית יפה שהרי לא נהנה בתעניתו כל מה שהיה אוכל ושותה אם לא התענה שהרי אכלו כלבא וגם עתה לא נהנה מתעניתו כלום :

דף יב גמרא אמלוכי ואמר. רב חסדא כו' לא יאסר עצמו פליגי כו' ועיין בר"ן : **בפרש"י** בד"ה הא דאמרת כו' אע"פ שלא קבלו כו' ובד"ה לצעורי כלל וכל שעה כו' כל"ל ובד"ה כדכתיב דלא ייסר בללו לעיל כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה התם לצעורי כו' אמרינן כיון שיש שלום אין כו' כל"ל : **ע"ב** בפרש"י בד"ה תיר ער כדמתרגמינן ויקץ מתעיר הס"ד ואח"כ מה"ד אהדורי כו' מדכרי ליה מדכר כזה כו' ובד"ה יחיד כו' ואסור בנעילת כו' כל"ל : **בד"ה** קאתי כו' אין תענית לבור בבבל בפ' מקום כו' עכ"ל ר"ל דעיקר מלתיה דשמואל בפ' מקום שנהגו ומ"ש דאסור בנעילת כו' אתענית ליבור קאי וק"ל : **תוס'** בד"ה כיס ולא כו' בתוך השינה כו' כל"ל : **בד"ה** דאי מצי מצער כו' ולפרוע היכא דקביל כו' או רביע יום ואפילו לא מצי לצעורי כו' כל"ל ודו"ק :

ח"א דף יב ע"ב יפה תענית לחלום כאש כו' · מפורש פ"ק דשבת :

דף יג גמרא ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה וגו' וכתיב ובמנחה כו' אלא לאו בלונן לעולם בחמין ודקא קשיא כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה אמר רב חסדא כו' ויהיב תותי כרעיה פי' היה מניח כו' כל"ל : **ע"ב** גמרא אילימא בחמין כו' והאמר רב חסדא אבל אסור להושיט כו' אלא לאו בלונן פי' דבלונן איכא לפלוגי בין בוגרת לנערה משום ניוול אבל בחמין כיון דאפי' הושטת אלבע אסור בו משום תענוג לית לן לפלוגי בין נערה לבוגרת וה"ה דה"מ לסיועי מהך ברייתא לרפרם בר פפא דאסור לונן לעיל לאבל וק"ל : **בפרש"י** בד"ה תפלת תענית עננו הס"ד ואח"כ מה"ד בין גואל לרופא ברכה בפני עצמה הד"א והס"ד : **בד"ה** אין בין כו' תענית הס"ד ואח"כ מה"ד שזה יחיד

כו' בשומע תפלה הס"ד ואח"כ מה"ד תשע עשרה כו' בברכות הס"ד : **בד"ה** הללו מותרין כו' מכ"ל דליתנהו באמצעיות הס"ד ופי' דאע"ג דליתנהו באמצעיות כדלקמן פריך ליה הכא מיניה משום דהכתי לא אסיק אדעתיה הכא הך מלתא ודו"ק : **תוס'** בד"ה ואסברא והא כו' ברחוב העיר באמצעיות כו' עכ"ל צ"ל דבאמצעיות טעות הוא דהא מוליאן התיבה מפשט פשיטא ליה דאינה אלא באחרונות כפרש"י דליכא למימר דהוו גרסי התוס' הכא כגירסת השיבוש שמשבש רש"י דא"כ מאי כתבו דהא דמתריעין ונועלין מאי איסור איכא דהיינו באחרונות דוקא ודו"ק :

דף יד גמרא כגון חיכוך תגב כו' מפרש"י נראה נהגיה הגובאי ועי' בפרק מרובה דף פ' דלא גרסינן ליה : **בפרש"י** בד"ה דהא קתני כו' משא"כ באמצעיות הס"ד ובד"ה בשופרות כו' ואהכי מתריעין בשופרות כו' הד"א שכן י"ח התרעות הס"ד : **בד"ה** גייס וצרין עליה הס"ד כל"ל : **ע"ב** גמרא ובחמישי מטין כל היום כו' פותח כדרכו ואינו כו' של מלכים ובשאלת שלום ת"ר חבירים כו' כל"ל : **בפרש"י** בד"ה לפי כו' לא גרסינן לפי הזמן שלא ירדו עדיין כו' עכ"ל ראיתי בגמרא שנמחק מלת לא אלא גרסינן לפי הזמן כו' אבל לא ידעתי לפרש מאי לפי הזמן דקאמר דלפי השנים דקאמר הוא הפך שהשנים כתקנן ולפי המקומות הוא היפך וישראל שרוין כו' שבזמן שהשנים משתנים אף בא"י וכן במקומות אחרים אין סדר תענית כך אלא משתנה בזמן אחר אבל לפי הזמן דקאמר לא שייך כלל דבא"י והשנים כתקנן ודאי שהיה סדר תענית כדקתני במתני' וע"כ נראה לקיים הפירושים שכתב בהן דלא גרסי לפי הזמן והס"ד ואח"כ מה"ד ולא נענו שלא ירדו עדיין כו' עכ"ל כל"ל : **בד"ה** בשני מטין כו' ולאו לכבוד שבת הוא לא מטין כל היום שירלו בני כו' לאכול בלילה והס"ד ובד"ה אילטבא כו' נראה כ"כ הס"ד ואח"כ מה"ד פותח כדרכו כו' ובד"ה ה"ג תנא בנין כו' כל"ל : **סליק פרק מאימתי**

ח"א דף יד ע"ב אין אדם חשוב רשאי ליפול כו' פרש"י . שמא לא יהיה נענה ויחרפוהו עכ"ל וטעם זה אינו מספיק שמאי אינו רשאי ובירושלמי הוסיף טעם דשמא לא יענה ויתחלל שם שמים ויאמרו שאין תוכו כברו ועי"ל בטעם הדבר כדלעיל לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה דמחזי כיוהרא : **ולא** הכל בנפילה כו' . עיין פי' רש"י דבריו נראין כסותרין שכתב דאין הכל נענין בקריעה ואמאי כיון שהיו חשובין משה ואהרן למה לא יהיו נענין גם בקריעה דיהושע וכלב לא נתן טעם שלא היו נענין בנפילה אלא משום שלא היו חשובין ואולי פירושו נראה לפרש לא הכל בקריעה כיון שהיו משה ואהרן חשובין דרכן בנפילה ואין דרכן לבזות עצמן בקריעת בגדים ולא הכל בנפילה דאין דרכן של אינן חשובין כיהושע וכלב בנפילה משום דמחזי כיוהרא כדלעיל וכה"ג מתפרש מלכים בקימה דרכן בקימה סגי בקימה ואין צריכין לבזות עצמן בהשתחויה ושרים שאינן חשובין כ"כ בהשתחויה ולא בקימה דמחזי כיוהרא שיהיה סגי להן בקימה כמו מלכים ומתקיף לה דאימא יהושע הא והא עביד ולא מחזי הנפילה כיוהרא ולא היה נענה אלא בתרווייהו ואיך שיהיה בין לפי דברי ר"א דלא היה יהושע בנפילה ובין לפי דברי המדחה דהוי בעי תרתי יש לדקדק הא מלינו ביהושע שהיה נענה בנפילה לחוד שנאמר קום לך למה זה אתה נופל על פניך וכדאמרינן לעיל וי"ל לפי דרכינו דודאי בזמן משה ואהרן שלא היה יהושע חשוב לגבייהו הוי מחזי כיוהרא לו בנפילה כמו שעשו החשובים משה ואהרן אבל אח"כ שהיה יהושע חשוב ומלך היה הוה דרכו בנפילה בלא קריעה כמשה ואהרן בימיהם ודו"ק :

דף טו ע"א ולא הכל לשמחה כו' · פרש"י דישרים עדיפי מצדיקים אבל הרשב"א כתב שהישרים היא מדרגה למטה מצדיקים כו' ע"ש וכ"כ מנוסח נשמת שסידרן ישרים לדיקים חסידים קדושים אך מה שכתב הרשב"א בזה שהצדיק שהוא השלם זוכה לאור שהוא עיקר התענוג וכ"ש לשמחה כו' ע"ש בעי"ן ליתא דלא הכל לשמחה לא משמע כן דדומיא דכל הנך דלעיל ודאי דקאמר ונראה לפרש דאור מורה אתענוג רוחני בעולם הבא ושמחה מורה אתענוג גופני ולזה אמר אור זרוע לצדיק כי הצדיק זוכה בעוה"ב לאור שהוא תענוג רוחני וקאמר אור זרוע כמו שהזרוע מצמיח ומתגדל כן אור השגת הצדיק מצמיח ומתגדל תמיד כמ"ש צדיקים יושבים ונהנין מזיו השכינה אבל הישרים אינן זוכין לכך רק לשמחה שהיא תענוג גופני משמח לב ישרים : **סליק פרק מאימתי**

סדר תעניות כיצד פרק שני

דף טו בפרש"י בד"ה אפר מקלה כו' דכשם שאפר קרוי עפר דכתיב כו' גנאי יותר מעפר סתם כו' ובד"ה ואלו הן דברי כו' לישראל והקשו תוס' כו' בד"ה מיטפל ואין לו כו' כל זה הדיבור אינו שייך כאן במתניתין אלא לקמן בגמרא ובד"ה ואומר הותמיהן כו' שם שומע לעקה שלישית וכן כולן כל"ל : **ע"ב** גמרא רחמי אבולא עלמא ואחר כך מתחיל פיסקא וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו נשיא כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה ואפי' בקמייתא כלומר ואפילו בג' תעניות כו' ולרחוב של עיר ואומר כ"ד ברכות כו' ורמינהי כו' כל"ל : **בא"ד** וקשה דהא כו' הא לענין כ"ד זה וזה שוין כו' עכ"ל לא קאי התם הכי במסקנא מיהו למאי דבעי למימר התם מעיקרא דבין בראשונות ובין באמצעיות היו אומר כ"ד ברכות תקשי להו מברייתא דהכא דקתני דמתפללין כדרך שמתפללין כל השנה וק"ל :

ח"א דף טו ע"א ומוסיף עליהן עוד שש ואלו הן זכרונות ושופרות וכו' · כונו בתפלת התעניות באלו שבעה ברכות ובכל אחד מהם אנו מזכירין לדיקים אלו שיעננו בזכותם כמו שענה אותם הקדוש ברוך הוא על ידי תפלתם בנסים נגלים לשנות הטבע ומעשה בראשית שבעה ע"ש שבעה מזלות של"ס חנכ"ל המתנגדים לכלל ישראל כמ"ש אין מזל לישראל ובאברהם אמר ויוצא אותו החוצה וגו' מאי דעתיך דקאי לדק במערב והתחיל באברהם שהוא ראש המאמינים שנענה בהר המוריה לא שנענה במה שלא נשחט יצחק אלא על שבקש ממנו ית' אלהים יראה לו השה לעולה וגו' ובאולי חטא במחשבה שעולה באה על המחשבה ונתקיימה מחשבתו והנה איל אחר נאחז גו' ויעלהו לעולה והיה האיל שנברא מימי בראשית והיינו דכתיב איל אחר דבזולת האיל שנברא בימי בראשית לקיום המין נברא זה האיל אחר שיהיה תמורת יצחק ואפרו שמור לדורות וזה שמסיים בו ברכת: **גואל** ישראל דהיינו בכל דור ודור: **ועל** השניה אומר מ"ש את אבותינו על ים סוף כו' שעינה הקב"ה מעשה בראשית בקריעת ים סוף ע"י תפלתם שנאמר ויצעקו בני ישראל וגו' ואומר בו זכרונות כמו בר"ה שיעלה זכרונינו לטובה וכמ"ש וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי גו' ומסיים ביה בא"י זוכר הנשכחות כי בצרותם נאמר נשכחתי כמת מלב וגו' אבל אתה זוכר הנשכחות וכן נאמר אל תשכח עניינו ולחצנו כמו לאבותינו במצרים שנאמר וירא את ענינו ואת לחצנו וגו' ועל הג' אומר מ"ש ליהושע כו' דהיינו ביריחו שנפלו ז' חומותיה שלא בטבע והם היו כח ז' כוכבי לכת וע"כ אומר בה שופרות דבשופרות נענה יהושע כן יהיו נענין בתענית בשופרות וכדלקמן תוקע ומריע כו' ויש רמז לתקוע בשופרות בתענית כמ"ש ותקעתם בחצוצרות קרי ביה חצי צרות שכינו הצרות בחילים כמ"ש חצי אכלה וגו' כי חציך נחתו בי וגו' ומסיים ביה והיה לכם לזכרון גו' דהיינו זכרונות אבל מלכיות לא שייך ביה אלא בר"ה שהקב"ה מלך לדון בו את העולם ומציאת השם שנרמז בר"ה במלכיות בתעניות נרמז בברכת גואל ישראל שבו נזכר מה שנאמר לאברהם בהר המוריה כו' שהוא פרסם מציאותו ית' כמ"ש ואת הנפש אשר עשו וגו' . ואמר על הרביעית: **מי** שענה את שמואל במלפה כו' שענהו הקב"ה בתפלתו לשנות הטבע כדכתיב ויזעק שמואל וגו' ויענהו ה' וגו' ופלשתים נגשו גו' וירעם ה' בקול גדול וגו' ואומר בזו הברכה שיר המעלות אל ה' בצרתה לי וגו' הצילה נפשי משפת שקר וגו' כמ"ש דבימי שאול היו דלטורין ונפלו במלחמה ובימי אחאב כו' שנאמר חבור עצבים אפרים וגו' אבל שמואל בתפלתו הצילם בימיו וכמ"ש בענין תפלתו זו ותהי יד ה' בפלשתים כל ימי שמואל ומסיים ביה אני שלום וכי וגו' ר"ל כשהייתי אני שופט עליהם היה להם שלום ממלחמת פלשתים או שעשיתי שלום ביניהם במשפט והמה מאסו כי בקשו להם מלך למלחמה כמ"ש כ"א מלך יהיה עלינו גו' ונלחם את מלחמותינו: **ועל** החמישית אומר מ"ש את אליהו בהר הכרמל שבתפלתו עננו ה' עננו שינה הש"י הטבע שנפל אש מן השמים ותאכל גו' ואת האבנים ואת העפר ואת המים וגו' ואומר כו' מזמור אשא עיני אל ההרים וגו' ר"ל אשא עיני אל ההרים גו' דהיינו בזכות אבות שנקראו הרים אבל מאין יבא עזרי מהם כי תמה זכות אבות אבל עזרי מעם ה' וגו' כי אין להשען רק על אבינו שבשמים ואמר הנה לא ינום ולא יישן וגו' דלגבי נביאי הבעל כתיב שם ויהתל בם אליהו קראו בקול גדול וגו' אולי ישן הוא וייקץ לכך נאמר כאן אבל שומר ישראל לא יישן ואמר ה' שומרך ה' גו' השמש לא יככה גו' שהיה רעב אז בשני אליהו : **ועל** השישית אומר מ"ש ליונה במעי הדגה כו' שענהו הקב"ה נגד הטבע שיהיה חי במעי הדגה במצולות ים עד שקאה אותו ליבשה חי ואמרו בו מזמור ממעמקים קראתיך וגו' כמ"ש יונה קראתי מצרה לי וגו' מבטן שאול וגו' ולפי שהיה בורח כי אמר אם ישובו אנשי נינוה תשובה נמלאתי מחייב את ישראל שאין שומעין לדברי הנביאים ועתה שראה שלא היה יכול להציל עצמו כמ"ש לו שנית קום לך אל נינוה וגו' התחיל להתפלל על ישראל אם עונות תשמר יה כי עמך הסליחה לסלוח לאנשי נינוה אם ישובו למען זאת תורא נפשי ויחל ישראל אל ה' כי עמו החסד לכפר וגו' ומסיים והוא יפדה

את

את ישראל מכל פשעותיו : **ועל הז'** אומר מ"ש את דוד ואת בנו בירושלים כו'. כמפורש בספר תהלים שהתפלל דוד על כלל ישראל ובשלמה מפורש שהתפלל על כל צרה שלא תבא בהנגף עמך גו' בהעצר שמים וגו' רעב כי יהיה וגו' ופנסו ה' באש מן השמים וסיים בחותם **בא"י** מרחם על הארץ כפרש"י שהם התפללו על ישוב א"י כמ"ש במזמור שיסדו בו תפלה לעני גו' שנתייסד זה המזמור על תפלת בני הגלות בכל צרה שלא תבא ומתפללין לקרב הגאולה ואמר תפלה לעני כמו ששנינו במשנה זו וביתו ריקם ובגמרא מטופל ואין לו כו' כפרש"י שלבו דואג עליו והפוסקים לא הביאו דין זה גבי דיני ש"ץ ששנינו ג"כ שם רגיל ופרקו נאה ומרוצה לעם וקולו ערב ונראה דלא נאמר שיהא מטופל בבנים ועני אלא בסדר תעניות בכל צרה שלא תבא ולזה אמר שש"ץ המתפלל יהיה עני ואמר ובתנאי כי יעטוף שיש לו גלימא לעטוף כו' וע"פ מ"ש בנדרים בר"י ב"ר אלעאי שהיה עני ולא היה לו רק גלימא אחת ואשתו כדנפקא לחוץ היתה מכסה בו והוא כדבעי לצלויי היה מכסה בו וכשגזר ר"ג תענית לא אזל לשם לפי שלא היה לו טלית לעטוף בו כמפורש שם ואמר כ"כ יהיה הש"ץ עני שלפני ה' ישפוך שיחו שדואג ומכוין לבו יותר מעשיר ואמר ה' שמעה וגו' שועתי אליך ה' לפי שיש מקטרגים טורפין תפלת אדם בפניו ויש סנגורים שמביאין תפלת אדם לפניו ית' ב"ה ע"כ בקש אליך תבא שועתי ולא יפסיקו המקטרגים ולא אצטרך גם לסנגורים ואמר על הגלות שאמר והסתרתי פני מהם ע"כ בקש דאל תסתיר פניך ממני ביום צרה שעליהם נתקנו סדר תעניות וברכותיה גם הטה אזנך לי ביום אקרא דהיינו בי' ימי תשובה דקריאת יחיד נשמע ג"כ אז כמפורש פרק החולץ ואמר כי כלו בעשן ימי ועצמותי כמוקד וגו' הזכיר הגלות בעינוי עשן ואש שעושין א"ה בצדיקים ע"י עלילות שקרים וכמ"ש דניאל ונכשלו בחרב ובלהבה וגו' ואמר הוכה כעשב ויבש גו' דהיינו מרוב הרגל תעניות שכחתי מאכול לחמי מקול אנחתי דבקה וגו' ע"פ מ"ש פ' אע"פ אנחה שוברת חצי גופו של אדם דהיינו שנדבק הבשר ביותר לעצם וכאילו נתקלר הגוף. דמיתי לקאת מדבר הייתי ככוס וגו' הן עופות שצועקים בלילה ותאניה ואין מי שומע להם במדבר ובחרבות כך ישראל בגלות צועקים על עושקיהם בעלילות לפני המלך והשרים ואין מי שומע להם ואמר ולא עוד שאינן שומעין לי להצילני מעושקי אלא שהם חרפוני כל היום על כך ואמר כי נשאתני ותשליכני כמ"ש השליך משמים ארץ וגו' ואמר ימי כצל נטוי וגו' שהם כצלי ערב ור"ל שעת וזמן הגאולה הגיע כמ"ש והיה לעת ערב יהיה אור וגו' דהיינו כשיהיו בתכלית השפלות כמ"ש כי אזלת יד ואפס עצור וגו'. ואמר ואתה ה' וגו' ע"פ מ"ש בעוה"ז נקרא בא"ד ובעוה"ב נקרא בי"ה שנאמר זה שמי לעלם וזה זכרי לדור דור וגו' וז"ש שעד היום בגלות ה' לעולם תשב דהיינו בעולם עליון ואיך נגלות למטה רק זכרך שהוא א"ד לדור ודור למטה הנה בא העת שאתה תקום מלמעלה למטה ותרחם ציון בשם הוי"ה שהוא שם הרחמים כי בא עת לחננה וכמ"ש ולכן יחכה ה' לחננכם וגו' כי בא מועד שאמר דניאל עד עת מועד וגו' ולפי שאמר אז תרצה הארץ וגו' אמר כי כבר רצו עבדיך בגלות אמר גם אבניה ואת עפרה הוסיפו לחננה לא כדור המדבר שמאסו בה שע"כ נגזר עליהם הגלות ממנה ואז כשתגלה שכינתך בשם הרחמים אז יראו גוים שם ה' וגו' גם יראו כי בנה ה' ציון ונראה שהוא בונה בעצמו ובכבודו כמ"ש ואני אהיה לה חומת אש . ואמר דבעת הגאולה פנה אל תפלת הערער וגו' ונבזה פנה אל תפלת ערערים מבעי ליה בלשון רבים כדכתיב ולא בזה את תפלתם אמר ר"י כלפי הדורות אמר שאין להם כהן ולא בהמ"ק שיכפר אלא התפלה שמתפללין בר"ה וביום הכפורים ונראה דר"ל שהערער דנקט בלשון יחיד הוא הש"ץ שמעמידין הקהל בבהכ"נ במקום כ"ג בר"ה וביוה"כ וע"י תפלתו שמתפלל עליהם לא בזה את תפלתם כמו שענה לדוד ושלמה ואמר תכתב זאת לדור אחרון וגו' ע"פ מ"ש כתוב זאת זכרון וגו' אמחה את זכר עמלק כי יד על כס יה וגו' מדור דור שאין הכסא והשם שלום עד שימחה לעתיד זכר עמלק ואמר פ' עושין פסין דיו לעולם הזה שישתמש בב' אותיות י"ה שנאמר כל הנשמה תהלל י"ה והוא מבואר שם ע"פ מ"ש אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף וז"ש כל הנשמה כלומר כל זמן שיש נשמה להבראות תהלל י"ה בשתי אותיות וז"ש כאן תכתב זאת מה שנאמר כתוב זאת וגו' היינו לדור אחרון מאותן דור ודור וכל זמן שעדיין עם נברא מהנשמות שבגוף תהלל י"ה . ואמר כי אז השקיף שם ה' וגילוי שכינתו ממרום קדשו על הארץ לשמוע אנקת אסיר וגו' שהם בני הגולה ולפתח בני תמותה שכל ישראל נקראו על שם יוסף שהוא בן רחל שנקראת תמותה שמבכה על בניה . ואמר אז יספרו וידברו בציון שם ה' מלא מה שהיה אסור עד עתה וגם תהלתו בירושלים שעל זה הנס יאמרו הלל דבכל זמן שהם בגולה גם אם נעשה להם נסים לא יאמרו כדאמרינן במגילה דאין אומרים הלל על נס שבחוץ לארץ וזה יהיה הנס גדול כ"כ בהקבץ וגו' וממלכות לעבוד את ה' בשם מלא . ואמר ענה בדרך כחי וגו' ע"פ מה שאמר שמחנו כימות עניתנו וגו' ודרו פ' חלק שהיה מבקש שיהיה ימות ושנות המשיח שנות עניתנו וראינו רעה שהם ימי הגלות ועל זה התפלל שלא די לו בכך ועל זה אמר ענה בדרך כחי קצר ימי אומר אלי אל תעלני מזה וגו' בהליכתי לגלות וקצרתי שם ימי בגלות ואל תעלני בגאולה לירושלים בחצי ימי שלא יהיו רק כשנות ראינו רעה אבל הנני מבקש בדור דורים שנאמרו בימי משיח שנאמר ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים לא יהיו דורות שלי שהם קצרים בשנים אבל יהיו כפי שנותיך שאין להם קץ ותכלית . ואמר לפנים הארץ יסדת וגו' כי כן לאוי שיהיה גילוי שכינתך על הארץ שהרי הארץ מוקדמת בבריאה כי לפנים הארץ יסדת ואחר כך השמים כמה שנאמר ביום ברוא ה' אלהים ארץ ושמים כמפורש פרק אין דורשין ודקדק לומר לגבי שמים ומעשה ידיך שמים כי אינה חשובה בבריאה כמו הארץ שהוא יסוד פשוט כמו שאמר יסדת אבל השמים נבראו מאש ומים כמה שאמרו שם שמים אש ומים ואמר שאנו מבקשים לחיות חי כשנותיך קיימים לעולם גם שהמה ארץ ושמים יאבדו מאלף שנה ואח"כ תחליפם לאדם אותן וע"פ שאמרו פרק חלק צדיקים שעתיד הקב"ה להחיותן אינן חוזרין לעפרן שנאמר והיה הנשאר בציון קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים וגו' מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימים ואם תאמר אותן אלף שנה שהקב"ה מחדש עולמו מה יעשו הצדיקים הקב"ה עושה להם כנפים כו' שנאמר ע"כ לא נירא בהמיר ארץ וגו' וז"ש גם כי המה יאבדו ותחליפם חדשים אחר אלף שנים הצדיקים הם קיימים לעולם כי אתה הוא ושנותיך וגו' אתה לשון נוכח והוא לשון נסתר אבל ר"ל אתה והוא הצדיק בשם קדוש יקראו וכיון דשנותיך לא יתמו גם שנות הצדיקים לא יתמו אבל בני עבדיך ישכונו וגו' דהיינו שיהיו שטין על פני המים ומקיים וזרעם לפניך יכון ע"פ מ"ש פ"ק דעבודה זרה אמר ריש לקיש באו ונחזיק טובה לאבותינו שאלמלא לא חטאו הם כאלו לא באנו לעולם שאם הם חיים לעולם לא היינו חשובים כלום וע"ז אמר דלעוה"ב לא יהיה כן דגם אם הצדיקים חיים לעולם הנה גם בניהם ישכנו יהיה להם מקום שכונה חשובה וגם זרעם של בניהם אח"כ לפניך ית' ב"ה יכון להם עולמות כמ"ש שיהיה לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות וק"ל :

ע"ב בגדולה מתחילין מן הגדול כו'. מפורש בפ' הרואה :

דף טז בפרש"י בד"ה למתביים מאחרים דאיכא עגמת נפש טפי כו' עכ"ל כן הוא בנוסחאות בפי' רש"י שלפנינו [א] והוא מגומגם לכאורה דאם הוא עגמת נפש טפי שאר בני אדם דלא חשיבי למה לא יתביישו גם כן בנתינת אחרים ולשון הר"ן מדוקדק בזה שכתב דאיכא עגמת נפש פורתא כו' אבל סוף דבריו אינן מתישבין שכתב דשאר בני אדם סגי להו בנתינת עצמן דה"ל למימר ובעי נתינת עצמן וצ"ע : **בד"ה** דחוגרות כו' ולמה מתכסין בשקין שהיו חוגרות שקין כדתניא בירושלמי כו' ובד"ה איכא דאמרי כו' נ"ל חד אמר הר שילא הוראה כו' : **בד"ה** אדם של צורה כו' דבריו להמריך את הלב עכ"ל כל"ל : **תוס'** בד"ה במקום תפילין פי' לתת האפר כו' עכ"ל ובד"ה הר שילאה כו' ה' יראה והעיר היה נקרא כבר שלם כו' עכ"ל כל"ל : **ע"ב** גמרא מן העבירה ופרקו נאה כו' ואומר מי שענה את אברהם כו' לצעקתכם היום הזה ועל השניה הוא אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך זוכר הנשכחות כו' כל"ל : **בפרש"י** בד"ה וכן הנהיג כו' בציפורי עכ"ל הס"ד ואח"כ מה"ד לא היו נוהגין כו' כל"ל :

ח"א דף טז ע"א פאר תחת אפר כו' · תושבניה דדין כתושבניה דדין והתפילין הם כתר תורה כמ"ש בקידושין פרק האומר וכאילו נפלה עטרת ראשינו במקום אפר וע"ד עמו אנכי בצרה וגו' : **ולמה** מוציאין את התיבה כו' · גם שדרך מתפללין לעמוד לפני התיבה וכבר נתנו טעם למתפללין ברחוב כיון שיכולין להתפלל בלא תיבה לא היה להם להעריא ולהוציא לחוץ מיהו המ"ל טעמא דלעיל שתהא התיבה גם כן גולה ע"ש עמו אנכי בצרה וכדאמרינן בסמוך : **מתכסין** בשקין כו' כבהמה כו'. פרש"י דמשער בהמה ניכהו מעולה כו' עכ"ל וקצת דחוק דמלבושי בגד נמי מצמר ניכהו ויש לפרש כפשטיה שדרך לכסות הבהמה בשקין שהוא דבר שפל ואיך שיהיה יש לעיין אמאי דקדק כן אירושלמי כפרש"י ואי אמנהגא כפי' הר"ן לפרש הכא בתעניות למה מתכסין בשקין הא בכמה מקראות כתיב כה"ג וכן ק' לקמן שדקדק אמתני' למה אפר ולא דקדק כן אקרא דמרדכי וילבש שק ואפר וכתיב שק ואפר יצע לרבים ויש ליישב דכל הני שק דבמקרא מתפרשין שעל גופן היו לובשין אותם ומשום צערא דגופן וזה בנין אב לכולן ויפם שק על בשרו תשמע ממש על גופן אבל הכא בתעניות אמנהגא פריך דאין לובשין אותן על בשרן ממש אלא מתכסים בה מלבושיהן דליכא צערא דגופא ולמה מתכסין אלא לומר כו' וכן באפר דקרא דכתיב ואפר יצע וגו' היינו נמי משום צערא שהיו מתפלשין באפר אבל הכא דעותנין רק אפר מעט בראש דליכא צערא אלא הכי אנו חשובין לפניך כעפר דרך שפלות כמ"ש באברהם ואנכי עפר ואפר וגו' : **עמו** אנכי בצרה כו' · כמפורש במדרשות בכל הגליות שכינה עמהם גלו לבבל שכינה עמהם

כו' ובמקום התיבה שבו התורה היא במקום הארון שהשכינה היה שרויה שם במקדש ור"ל דדריש ליה מבכל צרתם לו צר בא' כתיב לא צר ודריש ליה כאילו כתיב לו בו' כמפורש ס"פ כשם והפסוקים מפורשים בזה שאמר בכל צרתם בגליות שעברו עליהם הוא עמהם בגלות וכביכול אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין וע"כ מלאך פניו הושיעם ולא בעצמו אבל אמר דבגאולה עתידה למאהבתו ובחמלתו הוא בעצמו גאלם בגאולה גמורה ולא ע"י מלאך ורמז במלת הו"א שהם אותיות השם שיהיה שלם והכסא שלם ונוסף לזה אמר וינטלם וינשאם וגו' כי כבר בעוה"ז נשאם לאשה אבל לא (לעוה"ב) [לעולם] כמ"ש הן ישלח איש את אשתו וגו' אבל לעתיד לא ישלחם רק ינשאם לאשה לעולם א"ש וע"י"ל בזה למ"ד ארוסה שגירשה מותר להחזירה ומשום דבעוה"ז לא היה לו להקב"ה דיבוק עם ישראל רק כארוסה בעלמא שנאמר וארשתיך לי באמונה ואף שגרשה מותר להחזירה אבל לעתיד וינשאם לעולם שיהיה לו דיבוק עם ישראל כנשואה ולא תהיה גרושה ממנו שלא יהיה מחזיר גרושתו משנשאת : **וחד** אמר כדי שיבקשו עלינו רחמים כו' · והכי איתא במדרש שאבות מבקשים רחמים עלינו : **מאי** הר המוריה פליגי כו' · בתורה כתיב ארץ המוריה אבל בד"ה כתיב כן הר המוריה ובקרא יש לפרש שנקרא ההר כן בשם זה ע"ש הארץ כדמשמע שקראו ארץ המוריה אבל כאן בנוסח התפלה לא היה לו לקראו בשם זה הר המוריה דתי יימר שהיה נענה בהר המוריה שהוא מקום המקדש ואימא הר אחר היה בארץ המוריה כמ"ש על אחד ההרים וגו' וקאמר דמאי הר המוריה שיצא ממנו הוראה כו' ע"ש העתיד וא"כ באברהם נמי לא קראו מוריה אלא ע"ש זה שהיה נענה בעקידת יצחק בהר זה שהוא מקום המקדש וסתימה לפי' שני שפרש"י ותוספות שהר המוריה הוא הר סיני ובקרא מפורש לבנות בית ה' בהר המוריה : **אדם** של צורה כו' · פרש"י בעל קומה שישמעו כו' עיין שם ובמ"ק פרק משקין פרש"י חכם ובשמעתין ליכא לפרושי הכי דהא קאמר אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה מיהו פירושו הכא בעל קומה דחוק וכי משום שהוא בעל קומה נשמעו דבריו ביותר ולפי מה שכתבנו במסכת נדרים הא דאמרו אין הנבואה שורה אלא על חכם כו' דהיינו חכם במילי דעלמא הכי נמי יש לפרש כן הכא אומר חכם היינו חכם בתורה ואם לאו אומר אדם של צורה במילי דעלמא : **לא** שק ותענית כו' אלא תשובה ומעשים טובים גורמים כו'. ושק ותענית לא באו אלא משום הכנעת הלב להצטער על עבירות שעשו ולשוב מדרכם הרעה : **ויתכסו** בשקים האדם והבהמה מאי הוו עבדי אסרי כו' לא ידענא משמעו מהי קרא ובפרש"י בספר יונה הך דרשה דאסרו הבהמות כו' אם אי אתה מרחם עלינו כו' אקרא ויקראו אל האלהים בחזקה וניחא ספי : **צדיק** ורשע מי נדחה מפני מי כו' · פרש"י הוי אומר צדיק מפני רשע עכ"ל ובע"י בשם חידושין פי' בהיפך דבכל דור ודור אי אפשר שלא יהא שם צדיק וא"כ האיך נדחין מפני הרשעים כו' והיינו בחזקה מפני שהיא תשובה גמורה עכ"ל : **אבל** הא דקאמר עלוב ואינו עלוב כו'. דעלוב היינו אלוף תשמע כפרש"י גם לשון בחזקה לא תשמע תשובה גמורה באמת אלא גזוה בכה שאינו טענת אמת וכמו שפרש"י בפרק חלק גבי שלשה בעלילה באו כו' וכ"ה לשון הירושלמי מהו בחזקה חוצפא נצח לכבירא כ"ש לטובתו של עולם : **אפילו** גזל מריש כו' · דהיינו בכפיהם שבנאו בכף יד בבירה ולקמן גבי נשא לבבנו אל כפים פרש"י צריך לישא הלב לשמים כו' ע"ש נראה שמפרש לה מלשון ענגים וכה"ג מתפרש בפ' מצות חליצה דהמתפלל צריך שיכון לבו למעלה שנאמר נשא לבבנו אל כפים אבל הדרש דלקמן אינו סובל פירושו ויותר נכון פירושו בספר איכה דלפי הדרש דלקמן נמי יהיה כפים מלשון כף ויד ממש וז"ל ומדרש רבותינו נשא לבבנו באמת להקב"ה כאדם הרוחץ בנקיון כפיו שמשליך מידיו כל טינוף כי מודה ועוזב ירוחם והמודה ואינו עוזב כטובל ושרץ בידו עכ"ל : **ע"ב ביתו** ריקם מן העבירה כו' · פרש"י שאין חמס וגזל בביתו עכ"ל פרש בו הגזל כי היא העבירה הסכיתה כמ"ש בב"ב רובן בגזל ובחזנים שבדור הזה נתקיימו בודאי דבריהם לפי שאין החזנים רואים להם שום מחיה רק סומכין עצמן לילך מסעודה לסעודה גם בסעודת הרשות לבקש בפה אוכלם משכר נגינתם בשמיעת קולם במשתה יין ונותנים להם בע"כ בשכירות בדרך כופין עד שיאמר רוצה אני וזו גזילה היא ולא מתנה : **פרקו** נאה כו'. מלשון שיסיא אדם בניו ובנותיו סמוך לפרקן כו' : **מאי** נתנה עלי בקולה כו' · זה הש"ץ כו' כלומר כל מדות טובות שהוזכרו לעיל דהיינו פרקו נאה ושפל ברך כו' לא נתנה לי רק נתנה עלי בקולה ממדה זו במה שיהיה קולו ערב והיינו שאינו הגון כיון שאין בו שאר מדות הטובות : **ובא'** אומר הריעו כו' · ויהיו הברכות תקיעה לפני התרועה ותקיעה לאחר התרועה כמו בר"ה דפשוטה לפניה ולאחריה ותרועה באמצע כי התקיעה היא מורה על הרחמים והתרועה על מדת הדין והסבר שיהיה לו מדת הרחמים מב' צדדים : **ומנין** שאין עונין אמן במקדש שנאמר קומו וגו' · מפורש בפרק אלו נאמרין :

דף יז בפרש"י בד"ה ולא ידעינן כו' ופסוקי מלכיות זכרונות ושופרות כו' ובד"ה לצעקה כו' הכיא לצעקה דבתר פרשת ויקבצו כל ישראל כו' ובד"ה גבי אליהו כו' כתיב תפלה דכתיב עננו כו' כל"ל : **בד"ה** אסור לשתות יין כו' ותכבד העבודה כו' עכ"ל הוא מגומגם דלא שייך שמא תכבד העבודה אלא באנשי משמר אבל באנשי בית אב של יום זה מדינא אסורין ובין ביום ובין בלילה וק"ל : **שם בתוס'** בד"ה לא לירבו כלל פי' כו' עד ל' יום אלא יגלח בכ"ט עכ"ל כל"ל כ"ל ושוב מצאתי כן בתוס' בס"פ כ"ג ע"ש : **ע"ב** גמרא אף פרועי ראש דמחלי עבודה קשיא א"ל רבינא כו' כפרש"י דכל"ל וכ"ה בסוגיא דסוף פרק כ"ג ומה שיש לדקדק בזה עיין שם בתוס' ודו"ק : **בפרש"י** בד"ה דרך מיל ושינה כל שהוא כו' ואח"כ מה"ד ושינה משכרתו כו' ובד"ה פרועי ראש כו' דלא כתיב ביה כו' חילול עכ"ל ובד"ה דרב חסדא בפ"ב דזבחים וקא כו' וערל בשר הס"ד ובד"ה מרים ירחא כו' שנלחו את הלדוקים כו' ובד"ה איתוקם כו' וה"ג התם בפרק ר"י ת"ר אילין כו' דשבועיא דלא למספד מרים כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה פרועי ראש כו' ולהבדיל וגו' כו' עכ"ל הס"ד ואח"כ מה"ד דבר זה מתורת כו' דערל אסור בו אינו דין כו' אפילו חולין שבו הוא כו' דמה ערלות שייך כו' כל"ל :

ח"א דף יז ע"א ותפלה לשמואל כו' · עיין פרש"י והוא דחוק דמנין לנו לומר דבמצפה היה כך דויאמר לשמואל ויזעק וגו' דבפרשה אחרת כתיב רחוקה מפרשה דויקבצו כל ישראל המצפתה וגו' והתימה ממנו דהא בהך פרשה גופה דויקבצו כל ישראל המצפתה וגו' מפורש זעקה לשמואל דכתיב ויאמרו בני ישראל אל שמואל אל תחרש ממנו מזעק אל ה' וגו' וכתיב ויזעק שמואל אל ה' וגו' ואין לומר משום דלשון צעקה לא כתיב בהך פרשה אלא זעקה בז' הא בהך פרשה דנחמתי וגו' נמי כתיב לשון זעקה אלא ע"כ דזעקה היינו צעקה והיא היא ודו"ק : **מבדי** יונה בתר דוד ושלמה הוה מ"ט מקדים כו' · אליהו נמי בתר דוד ושלמה הוה ולא תקשי ליה מ"ט אקדמיה ולמ"ד דאליהו הוא פנחס ניחא דאקדמיה מקמיה דוד ושלמה ובהכי ניחא הא דפסיקא ליה תפלה לאליהו דכתיב גבי פנחס ויעמוד ויפלל ורש"י נדחק לפרש דעננו ה' משמע ליה מלשון בקשה ותפלה מיהו בכמה מדרשים מוכח דלאו כהן הוה כמ"ש בכל זה התוס' פ' המקבל ויש ליישב דגבי אליהו ניחא ליה דרמז למזו דאליהו יבא קודם משיח בן דוד : **רבי** אמר אומר אני אסור כו' הוא שתקנתו קלקלתו כו'. פרש"י אפי' המכיר משמרתו כו' שמא ישתכה משמרות כו' אבל כו' שתקנתו קלקלתו דהוי כמה שנים שלא חזרו כו' עכ"ל והוא דוחק דעיקר טעמו חסר מן הספר ולולי פירושו נראה דלא פליג אלא בדלא מכיר כלל וה"ק שתקנתו להתיר לשתות לו יין הוא קלקלתו שלא ידע ומכיר משמרתו ובית אב שלו כלל ושמא אינו כהן כלל דהשתא לשמא הוא כהן ולשמא יבנה לא חיישינן אבל במכיר חיישינן לשמא יבנה וכן מלינו במולי בכל אסר לא התייחסו נגאלו מן הכהונה ודו"ק : **ע"ב מתמניא** ביה עד סוף מועד אתותב חגא דשבועי כו'. מפורש פ' ר"י :

דף יח גמרא מאי איריא דהוי יומא דמקמי יומא דמתוקם תמידא כו' כל"ל : **בפרש"י** בד"ה לא כו' דהשתא כי הוה אדר שני מלא הוא יום שלשים לפני כו' ובד"ה דכל שלאחריו כו' האי כ"ט דנקט מוטל בין ב' ימים טובים משום כו' כל שלאחריו כו' הס"ד ובד"ה מה ת"ל בהון בהון דלא כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה לא נצרכה כו' וא"כ האי כ"ט לא מלינו כו' ובד"ה דאילו אי איקלע כו' לימא הסעה ואפי' אי מיקלע שום גזירה כו' ובד"ה רב אמר הלכה כו' טוריינוס דכיון דבטלו מיום כו' כל"ל :

ע"ב בפרש"י בד"ה מותרין כו' אותן ימים שקראוה קודם זמנה בהספד ובתעניות הס"ד ואח"כ מה"ד בני ט"ו קריאת כו' קודם זמנה בהספד ותענית כו' הד"א ובד"ה וקא קרי כו' י"ד בג' בשבת כו' : **בד"ה** שמעיה כו' עידו היה ולא שמעיה עכ"ל לפי שהנביא הנזכר בפ' הקודמות של פרק זו שאכל הארי' לנביא בס' מלכים היה שמו שמעיה והנביא שאחר פרשה זו הוזכר בשמו אחיה היה אפשר לפרש שהוא שמעיה היה הנביא שאכלו הארי' שהוזכר בפ' הקודם ולכך אמר דהא אינו כן אלא דעידו שמו כדאמרינן ס"פ הנחנקין וק"ל : **בד"ה** ר' אחא כו' כה"ג הס"ד ואח"כ מה"ד זו דברי ר"מ ואדברי ר"מ דמתניתין כו' כל"ל.

סליק פרק סדר תעניות כיצד

ח"א דף יח ע"א פ"א גזרה מלכות כו' שלא יעסקו בתורה כו'. מפורש פ"ק דר"ה :

קרני ראם [א] נ"ב איני מבין דרש"י ביאר להדיא דשאר בני אדם א"ל לע"נ כזה משא"כ הוא דחשיב יש לו לתלות בו יותר החטא ומש"ה צריך להתביים מאחרים :

ח"א דף יח ע"ב ונהרגו בו שמעיה ואחיה כו' · פי' רש"י חסידים היו ולא פי' מי הם דאותו שאכלו אריה עידו היה ולא שמעיה עכ"ל · ולא ידענא אמאי נסתפקו שפי באותו שאכלו אריה שהוא היה אחד מהנהרגים מבשאר כמה חסידים שנהרגו ג"כ על קידוש השם גם ק' למה נסתפק שהיה שמו של אותו שאכלו אריה שמעיה עד שהוצרך לומר שעידו היה ויש ליישב בזה משום דבאותו ענין למעלה ממנו כתיב ויהי דבר ה' אל שמעיה איש האלהים וגו' וכתיב ויהי איש האלהים בא מיהודה וגו' דהוה משמע דהיינו איש אלהים הנזכר לעיל ששמו שמעיה ולזה הוצרך לומר דפ"כ אינו כן דהא זה איש האלהים הבא מיהודה שאכלו אריה עידו היה ולא שמעיה כמפורש פרק הנחנקין ע"ש אך ק' היאך בעי למימר שהוא שאכלו אריה שהרי זה נעשה כבר בימי ירבעם ואם ראוי לקבוע תענית בו ביום היאך תקנו מעיקרא יום טורייונוס דקאמר בטולים במלי משום זה : קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום כו' · ידיו ע"ש שהניף ידו על יהודה כו' ורגליו ע"ש שאמר והרמשנה דמשמעו ברגל ובירושל' הוסיף חתכו לשונו וניחא טפי דהיינו פה שהיה מדבר כו' ואמר שתלאום בשערי ירושלים בגובה מהשערים לפרסם הנקמה ואין זה שער נקנור המוזכר בכמה מקומות בתלמוד שהוא שער העזרת שבעזרה דההוא נקנור מוזכר לשבח ע"ש הנס כדאמרינן בפרק אמר להם הממונה : אמר להם אם מעמו של חנניה כו' . יבא אלהיכם ויציל כו' · נראה גם שהודו שהם הרגו את בת המלך וזה הרשע טורייונוס ידע שבעלילה בא עליהם ולא הודו אלא להציל הכלל וז"ש כשם שבאו שם על חנניה מישאל ועזריה בעלילה עליהן להשתחות לצלם ואם לאו ישליכו אותן לכבשן האש ואלהיהם הצילם אם מעמו של חנניה כו' יציל אתכם מידי וא"ל חנניה כו' ואנו גם שאנחנו צדיקים בדבר זה שבעלילה באת עלינו אבל אם אנחנו נתחייבנו כליה למקום מצד אחר גם אם אין אתה הורגנו הרבה הורגים כו' שיהיו הורגים אותנו על אותן עבירות שאנו חייבין הריגה למקום והקב"ה לא מסר אותנו בידך להרוג על דבר שקר אלא כדי ליפרע ממך דמינו שהרגת אותנו בעלילה וז"ש אעפ"כ כו' ר"ל אע"פ שאנ"ל שבעלילה בא להורגן והש"י ינקום דמן ממנו אעפ"כ לא השגית בהן והרגן שם:וב"ב מלך הגון היה וראוי כו' ואותו רשע כו' . בכמה מקומות נקרא גם נ"כ רשע אבל מלך הגון היה באותו דבר שלא בעלילה בא הוא עליהן כמ"ש קריבו גוברין כשדאין ואכלו קורציהון די יהודאי ענו ואמרו לנ"כ אבל טורייונוס הרשע הוא בעצמו ידע שלא הרגו הם את בת המלך : סליק פרק סדר תעניות כיצד

סדר תעניות אלו פרק שלישי

דף יח ע"ב בפרש"י בד"ה לבורות כו' בית כניסות מי גשמים לשתיה כצ"ל :

דף יט גמרא לא צריכא דאקון מהו דתימא כו' כצ"ל : בפרש"י בד"ה ה"ג אותה כו' התבואה באותה העיר ויהיה כו' ובד"ה אבל יבשו כו' תפלת שוא אפי' יבשו כשהן כו' ובד"ה לא צריכא דאקון כו' ודאי אי לא מתריעין כו' כצ"ל : תוס' בד"ה נהרא כו' לכאן א"כ צריך כו' אינו רק בצורת הואיל כו' כצ"ל : ע"ב גמרא רשב"ג אומר אף כו' הלוי י"ב מעיינות מים כו' כצ"ל : בפרש"י בד"ה כפנא רעב ורעב קשה כו' ובד"ה סאה בסלע ושכיחא כו' ובד"ה אפי' בפרוס כו' בהמתם הס"ד ואח"כ מה"ד אם אין כו' בפרוס החג דימות החמה כו' ובד"ה בהיפרכיא כו' שכלו שם מי בורות כו' ובד"ה נמלאת כו' טרסין בולעין מן כו' ובד"ה ואני אתן לך י"ב מעיינות מים כו' כצ"ל :

ח"א דף יט ע"ב מעות ביוקר כו' מתריעים כו' מדלית איסר כו' . לא שייך הכא מתריעין על הגשמים כיון דהפירות בזול אלא דמתריעין עליהן כיון דהמעות אינן מצויות ועי"ז כן נפיחו כפן כמו שמתריעין על שאר צרות : מיום שחרב בהמ"ק כו' · דבזמן שבהמ"ק קיים היה הכ"ג מתפלל ביוה"כ על הגשמים שיהיו יורדין כתקונן כמ"ש פרק הוציאו לו היה מתפלל תפלה קצרה בבית החיצון מאי מתפלל שתהא שנה זו שחונה וגשומה כו' ע"ש : נמצא רחיים טוחנות מן הכור מה שטוחנות מן הקב כו' · ר"ל דלא נחסר מטוחן כור בבת אחת ע"י מה שנשתייר ברחיים רק מה שנחסר מן הקב ובסיפך מי שטוחן הכור בכמה פעמים קב וקב נמצא שנחסר לו מכל קב וקב שבכור כמו שנחסר לו טוחן קב א' וכן בעיסה מה שהעריבה אוכלת ומחסרת העיסה אינה אוכלת ומחסרת מכור אחד שנילוש תפ"א טפי מנילוש בו קב אחד ואוכלת מלשון חוסרת ומפרש"י נראה דגבי רחיים נמי גרסינן אוכלת : הלך נקדימון בן גוריון אצל הגמון אחד כו' · שהיה זה קרוב לחורבן הבית שהיה ידם של נכרים תקיפה ואמר שהלווה ממנו י"ב מעיינות מים כו' נקט מספר הזה שהיה סומך על זכות כלל ישראל י"ב שבטים כמ"ש בהם ושם י"ב עינות מים וגו' ואם לא שלא יהיה זכותם יועיל בזה יתן לו י"ב ככרי כסף פדיון נפש י"ב שבטים · ואמר שקבע לו זמן כו' בשחרית שלח לו שגר לי או מים כו' . כשהתנו מתחלה היו קובעים להם זמן להחזיר ההלואה עד אותו יום שקבעו והיה ההגמון אומר דעד אותו יום ולא עד בכלל ולכך שגר לו בשחרית של אותו יום ולא שגר לו בלילה שלפניו שלפי דעת האומות הלילה הולכת אחר יום העבר והשיב לו נקדימון דגם כל היום שלי הוא משום דעד ועד בכלל קאמר והמע"ה . ושוב שלח לו בצהרים כו' . אפשר דלפי דעתו כיון דהדבר מוכרע אם ההוא יום בכלל דעד ועד בכלל ואם עד ועד אינו בכלל יהיה עד חצי היום בכלל ומצהרים ואילך אינו בכלל והשיב לו עדיין יש לי שהות דעד ועד בכלל כלהיום והמע"ה . ושוב במנחה שגר לו כו' . כדקאמר כל השנה לא ירדו גשמים ועכשיו בזמן קטן כזה ירדו :

דף כ גמרא אהובים בעולמך כו' וכשם שעשית לי נס זה כך תעשה לי באחרונה מיד כו' אמר רב יהודה אמר רב לברכה כו' ירושלים יש לה היתר כו' : בפרש"י בד"ה שתיהן לקללה כו' אשר לא תמטיר עליה מוסב הדבר על העב כו' ובד"ה ונעתרות כו' במסכת סוטה ויעתר לו מה עתר זה כו' כצ"ל : ע"ב גמרא ואל יהא קשה כארז ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ס"ת תפילין ומזוזות כו' כצ"ל : בפרש"י בד"ה ה"ג מפולת כו' נשיבת הרוח אבל אם היו כו' כצ"ל : תוס' בד"ה בהכינתו פירוש כו' חניכת אבות בגיטין עד עשרה כו' עכ"ל :

ח"א דף כ ע"א ואמר שנכנס לבית המרחץ כו' . אפשר שעשה זה דרך לגלוג שהם לא היה להם מים לשתות שהוצרכו לתת לו י"ב ככרי כסף והוא יש לו גם היום מים למרחץ וכיוצא בזה שא"ל נקדימון תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך כו' · גם שמעולם לא הבטיחו ההגמון (מעולם) ע"כ דרך לגלוג א"ל כן כשם שאתה היית מבקש ממני דמי המים גם אני מבקש ממך דמי מים יותר כו' : וא"ל יודע אני שלא הרעים הקב"ה כו' יש לי פתחון פה כו' שכבר שקעה חמה כו' . דבריו סותרין לכאורה שאמר בשבילך הרעים הקב"ה כדי שיהא פטור מלשלם דמי המים ושוב קאמר שכבר שקעה חמה וגשמים ברשותי ואין אתה פטור מדמי המים וי"ל דה"ק דודאי נתקבלה תפלתך שירדו הגשמים למלאות הבורות מיהו לא באו ברשותך בעוד יום רק ברשותי אחר ששקעה החמה שלא אפסיד דמי המים שהלויתך ולמוכתי גם כן ירדו למלאת בורות שלי ודקאמר ההגמון שכבר שקעה החמה אע"ג דלפי דעת האומות הלילה הולכת אחר יום שלפניו מ"מ בא בטענה דממ"כ הוא דלפי דעתי אין אותו יום כלל בכלל ואם לפי דעתך עד ועד בכלל הרי כבר שקעה חמה ולפי דעתך דהיום הולך אחר הלילה וזה יום אחר הוא כיון ששקעה חמה . וז"ש בתפלתו שניה הודע שיש לך אהובים בעולמך וכשם שעשית לי נס בראשונה כך עשה לי נס באחרונה כו' . ר"ל דבנס הראשון עדיין לא הודעת שיש לך אהבה עמנו כי ההגמון אומר שכבר שקעה חמה וברשותו ירדו ולא יפסוד דמי מימיו ועתה תעשה לי נס בשניה שתזרח החמה ואז יודע שיש לך אהבה עמנו וברשותי ירדו ונראה דהיינו נס שעמדה לו חמה ולא שקעה בזמנה דומיא דמשה ויהושע בשמוך דלולי תפלתו היתה שוקעת קודם פיזור עננים ולא היתה שוהה ביאתה אבל פיזור עננים גופיה לא הוה נס כ"כ : נקדה להם חמה עבורו משה ויהושע כו' · מפורש פרק אין מעמידין : ושתיהן לקללה כו' · מפורש פ"ק : היתה ירושלים לנדה ביניהם כו' לברכה כנדה כו' . לעיל מיניה בהך פרשתא כתיב כה"ג חטא חטאה ירושלים על כן לנידה היתה גו' ולא דרשו כן משום דההוא איכא לפרשו מלשון נע ונד וכפרש"י והתרגום שם דהיינו שיהיו מטולטלים וגולים אבל לנדה ביניהם לא משמע לפרש מלשון נד וטלטול אלא לנדה ממש וכ"ה בתרגום ורש"י שם : היתה כאלמנה לברכה כאלמנה ולא כו' · מפורש במדרש כאלמנה ולא אלמנה גמורה שהלך ותנשא לאחר ולא א"א שתקח מנכסי בעלה והיינו כאשה שהלך בעלה למדינת הים כו' ועיין בפ' חלק בזה : וגם אנכי נתתי אתכם נבזים גו' · לברכה דלא מוקמינן כו' בסיפא דקרא מסיים ושפלים לכל העם וגו' ר"ל דודאי בעיני המלכים והשרים לא יהיו שפלים ונבזים גם בגלות כדמוכחי קראי אלא בעיני כלל העם והמון גוים יהיו שפלים ונבזים וע"כ המלכים והשרים לא מוקמי מינייהו גזירפטי וריש נהרא דלא ילייתו המון גוים לדבריהם כיון דשפלים הם בעיניהם וזהו לטובתן של ישראל דאילו המנויים גזירפטי וריש נהרא שהם אומניות מבוזים מאד : נאמנים פצעי וגו' עד ולא עוד אלא שזכה קנה לכתוב בו ס"ת כו' . מפורש פ' חלק : ע"ב א"ל ריקה כמה מכוער כו' · מה שקראו ריקה אפשר שהיה נדמה לו ככרי מבני כוש לפי שהיה מכוער ושחור ביותר וז"ש לו שמא כל בני עירך מכוערין כו'. דהיינו מארץ כוש וא"ל איני יודע כו' ר"ל שאיני יודע לומר לך שהם מכוערין כדאמרינן פ' י"נ אפילו בנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב והטעם משום שנותן חסרון ביצירה אבל אתה שאמרת עלי כמה מכוער כו' . אתה נותן חסרון ביצירה : לך לאומן שעשאני . כי זה גם כן חסרון הוא לאומן שעושה כלי מכוער . וש"ל נענתי לך מחול לי כו' . היינו שאני מתודה שלא יפה דברתי והוא מחל לו גם חלק היוצר והאומן שחטא נגדו גם כן מחול : ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כו' · לכאורה דהכי הל"ל ובלבד שלא יעשה עוד כן אבל מלשון שלא יהא רגיל כו' משמע דלפעמים יעשה כן י"ל דה"ק ובלבד שלא יהא עושה דבר המרגיל אותו לעשות כן דהיינו שלא יהא דעתו גסה שהוא מרגילו לעשות כן לספר בגנות בני אדם כמו שעשה ואמר כמה מכוער כו' וק"ל : שמא אין עושין לו נס כו' · דשמא יגרום החטא כדאמרי' פ"ק דברכות דלא היה מחזיק עצמו לצדיק אבל רב הונא לא היה חש לכך שהיה מחזיקו לצדיק גמור : מאי קרא דכתיב קטונתי מכל החסדים כו' · מפורש פרק ב"ש : מימי לא הקפדתי כו' · כדאמרינן אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו : ולא נעדתי בפני כו' · ר"ל דאפי' כשהלכתי בצידי הגדול ממני כדאמרי' ביומא בג' שהולכין שהגדול באמצע ואח"כ הגדול שבשניהם מימין והג' הקטן מכלם משמאל מ"מ אמר ראיתי שלא הקדמתי אפילו בצעד אחד לפני הגדול ממני כדאמרי' דבעי לצדד אצדודי : ולא הרהרתי במבואות כו' כדאמרי' פרק מי שמתו דת"ח אסור לעמוד במבואות המטונפות לפי שא"א לעמוד בלא הרהור ומשום דהילוך שרי בה כדמשמע התם דאפשר להלוך בלא הרהור אמר דאעפ"כ נזהרתי מלילך בה משום דלא הלכתי ד' אמות בלא תורה ואילו הלכתי שם הייתי מוכרח להלוך ד' אמות בלא תורה · ואמר ולא ישנתי בבהמ"ד כו' . כדאמרי' וקרעים תלביש נומה זה הישן בבהמ"ד תורתו נעשית קרעים : ולא שמחתי בתקלת חברי כו' · כמ"ש בנפול אויבך אל תשמח וגו' : ולא קראתי לחברי כו' . עיין פרש"י ובערוך גרים ולא קראתי לחברי בחניכתי וא"ל בחניכתו פי' בחניכתי שלא כניתי לו שם ולא בחניכתו שאפילו שם שכינו לו אחרים לא קראתיו עכ"ל ובפ' הזהב חשיב המכנה שם לחברו שהוא אחד מיורדי גיהנם ורובן דחשיב הכא עברות גדולות אלא משום דרובא דעלמא נכשלים באלו דברים התפאר הוא בהם שלא נכשל בהם : וכל אימת דהוה רעיעתא כו' · נראה אם הוית רעיעתא ממש אינו נראה שיהא בונה למאן דלא אפשר ליה דעבא ליה הוה עבדי שיהא מותר לו שלא ישב העני בבית רעוע כ"כ שראוי ליפול אלא מיירי באינו רעוע כ"כ אלא דהוה אפשר שיעמוד הבית זמן מה כההיא דלעיל דקיימא באתרי י"ג שנין דהשתא העני היה מתרעם על סותרו עכשיו ואפשר עוד דמצד צדקה שנתן לעני הוה בני לה שלא היה לו מקום דירה : זימנא דמתכא דעתייהו כו' עיין פרש"י ועי"ל דמתכא דעתייהו של כל עניים ולא יקנו כלל וגם מאן דאפשר לו לקנות יעשה עצמו עני לסמוך על רב הונא : וא"ד מלתא דשיבתא הוה כו' · עיין בערוך בערך שיבתא :

דף כא גמרא ניקום וניזיל ונעביד כו' אתו תרי מלאכי כו' פ"א היתה מטתו מונחת בבית רעוע בקשו כו' ומלונהו עפרא כי מטא להתם שרינהו לסיפטא חזנהו דמלו עפרא בעא כו' בי יהודאי אמר גם זו לטובה כו' דשקלי מהכא אמטי להתם סתרו כו' כצ"ל : בפרש"י בד"ה כי לא יהיה בך אביון בך בעלמך ובד"ה האומר תנו כו' מי שמת והניח כו' להולאה בשבוע וראוין כו' כצ"ל : ע"ב גמרא מעייהו לבני איכסי א"ל כו' ואית ליה דוכתא מאברא למרמי ביה פריטי כו' דלית ליה הוה אתי יתיב ולא מכסיף כו' שקיל וכי הוה חזי איניש דלא איפשר ליה הוה יהיב כו' כ"ה בס"א : בפרש"י בד"ה ה"ג יצאו ממנה ג' מתים ביום א' עכ"ל ובד"ה אל מול כו' הכפורת באוהל מועד ושם נסנית כו' כצ"ל : בד"ה ולא מכסיף כו' מאן רמי פריטי להתם כו' כצ"ל : תוס' בד"ה א"ל לרב יהודה כו' שיהא על בני אדם כו' עכ"ל כצ"ל :

ח"א דף כא ע"א דנפישי בני חילא כו' · פי' רש"י דאיכא ענים טפי כו' ע"ש ולשון בני חילא לא משמע כן ומלינו דבני מחוזא עשירים הוו כדאמרינן ספ"ב דב"ק דקאמר התם דבבלי ושירי לבני מחוזא דבר מוטעם הוא ונראה לפרש דבני חילא הם חיל המלך כשיעמעו שאומר כל מאן דצריך ליתי וליכול יבואו גם חיל המלך : ונקיים בנפשין אפס כי לא יהיה בך וגו' · ע"פ מ"ש פרק אלו מציאות אבידתו ואבידת אביו אבידתו קודמת שנאמר אפס כי לא יהיה וגו' ופרש"י שם הזהר עצמך שלא תבא לידי עניות ומאפס דריש ליה התם . ולבסוף שאמר ר"י ואקיים בי כי לא יחדל וגו' · כדי לעסוק בתורה אמר כן וכמ"ש מ"ה שמניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה : אתו מלאכי השרת כו' · והיינו שני כתות מלאכי השרת המיימינים והמשמאילים כמ"ש בכמה מקומות שני מ"ה המלוין לו לאדם אחד טוב מצד המיימינים ואחד רע מצד המשמאילים ולזה האחד מלאך רע כשישבו אילפא ור"י תחת גודא רעוע הזכיר עונותם : שמניחים חיי עולם כו' · ואידך א"ל כו' חד דקיימא ליה שעתא ר"ל דקיימא ליה שעתא בחיי עולם שיהיה ראש ישיבה בתורה : תלא נפשיה באסקריא דספינתא כו' · ע"פ מ"ש במסכת עירובין לא מעבר לים היא לא בסחרנים היא ולזה רמז להם גם שהייתי סוחר לא שכחתי גירסתי : א"ל בני פנו הכלים כו' שמוכשת כו' . ולא היה הוא חש להא דרב אדא דלעיל דשמא אין עושין לו נס כו' דהיינו משום שמא יגרום החטא כמ"ש לעיל אבל נחום הוה מחשיב עצמו לצדיק גמור כדקאמרו וכי מאחר שצדיק גמור כו' א"ל כן ע"פ מ"ש במסכת ברכות צדיק ורע לו היינו צדיק שאינו גמור צדיק וטוב לו היינו צדיק גמור וכיון שאתה צדיק גמור למה עלתה לך רע כ"כ . והשיב בני אני גרמתי כו' . דודאי גם משום זה שאמרתי לו שמתן כו' לא הייתי חייב לעונש כ"כ דמי ידעתי שימות בזמן מועט כ"כ אבל אני בעצמי גרמתי לי לקבל עונש כזה עלי דכן דרך הצדיקים לקבל עליהן יסורין בעולם הזה שיהיה שכרן משלם לעוה"ב . ואמרו ליה אוי לנו שראינוך בכך כו' · ע"פ מ"ש במס' מ"ק א"כ בלחים מה יעשו יבשים אם כך עונש בא לך על עבירה קלה אוי לנו על עונותינו הרבים . וא"ל אוי לי אם לא ראיתוני. ר"ל אם לא הייתי מקבל עונשי בעוה"ז : גם זו לטובה כו' · כה"ג אמרי' פרק הרואה דלעולם יהא אדם רגיל לומר כל מה דעבדין מן שמיא לטב הוא ומייתי ליה התם מקראי ור"ל גם זה שנראה בעיני אדם לרעה הוא בא אפשר דמן שמיא עבדין ליה לטב והתם מייתי עובדא דר' עקיבא בהכי וע"ש בחידושי' שם ובפרק חלק : ע"ב לא מקומו של אדם מכבדו אלא כו' · והענין כלפי הקב"ה אע"ג דכתיב מלא כל הארץ כבודו וע"ש שהוא מקומו מיהו גילוי שכינתו במקום שהוא נתכבד המקום יותר מכל שאר העולם כמ"ש בסיני והוא משל לאדם דכפי מעלת השכליות שבו שהיא הנשמה שנאצלה מתחת כסא כבודו נתכבד המקום ביותר דכמו כן דימו הנשמה בה' דברים להקב"ה פ"ק דברכות : נסתלקה שכינה ממנו אמרה תורה במשוך היובל כו' · עיין פרש"י ובפ"ק דביצה הוסיף בזה והלא לא נסתלקה שכינה ממנו מיום מתן תורה עד אחד בניסן והיתה שם עד עשרים באייר שנעלה הענן כו' עכ"ל שם והתוס' דחו שם פירושו ע"ש באורך ויש לדקדק דמייתי סיפא דקרא גם הצאן והבקר אל ירעו וגו' אמאי לא מייתי רישא דההוא קרא ואיש לא יעלה עמך וגו' ולשיטת התוס' שכתבו שם דמסברא יש להתיר דהא לא אסר להם אלא משום שכינה והא דקאמר מכדי כו' עיין שם והשתא ה"כ נימא משום שלא תאמר דבמשוך היובל וגו' אתא למצות עלייה דאחר משוך היובל מצוה שיעלו להר שילמדו שם תורה כמו משה שהיה שם מ' יום ולילה דדומיא דהכי קאמר גבי שובו לאהליכם וגו' דכתיב באחרונות דאתי למצות עונה וקאמר דליכא למימר הכי מדכתיב גם הצאן והבקר אל ירעו וגו' משמע גם בראשונות במשוך היובל המה יעלו וגו' אצאן ובקר נמי קאי ולא שייך בהו למימר למצוה שיעלו בהר אלא ש"מ דלא אתי קרא אלא למנין אחר דצריך להתירו ודו"ק : רב דנפיש זכותיה כו' · נראה לפרש אע"ג דודאי מכ"ש דבזכותיה דרב היו ניצולין דבכלל מאתים מנה מ"מ הכא לא כן דבלאו זכותיה דרב נמי היו נצולין בזכותא דההוא גברא כו' א"כ דאי בזכותיה דרב היו מגינין לו מזכיותיו כדאמרי' לעיל דבעינן נס הוא דבר זה דבכל העיר היה דבר ולא היה בשכבותיה דרב וכן תפרש גבי דליקתא : א"ל זוודא אייתו בהדייהו כו' · עיין פרש"י ואוסיף על דבריו דא"ל בדרך צחות דזוודא אייתי בהדייהו כיון שאין אתם רוצין להתענות אכלו אתם המזונות שהביאו עמהם : ליבא מעברא דפסיק ליה כו' . עי' פרש"י ולפי המסקנא דמרחק מפסיק ליה אלא משום דאיכא שיירתא ה"כ הכי קאמר ליכא מעברא דפסיק ליה ושכיחי שיירתא דאזלי כו' : אם גבירה לוקה שפחה לכ"ש כו' · א"י מקרי גבירתה לגבי חו"ל כמפורש פ"ק בכמה דברים א"י נבראת תחלה כו' והקב"ה בעצמו משקה אותה ושותה תחלה מי גשמים ע"ש : משום דאבא אומנא א"ל לא מצית עבדי כו' . נראה לפרש דהוה חלשא דעתיה דאביי ובעי לידע בעובדי דאבא אומנא שהם טפי מעובדיה ורצה הוא ג"כ לעשות כן וא"ל דלא מצית למיעבד כעובדיה כו' ובהכי נייחא דעתיה דאביי כיון דלא היה אפשר לו להיות אומנא שהוא היה ראש הישיבה :

דף כב באגדה זו בעמוד זה עיין בע"י נוסחות אחרות ע"ש : בפרש"י בד"ה כנף א' עוף א' של אותו מין כגון צפור כו' עכ"ל כצ"ל : ע"ב גמרא ומפני רוח רעה מתריעין בשבת ועל כולן כו' רב יהודה אמר רב עד שיבלו כו' ומתחזי כי איניבא ת"ר כו' כצ"ל : בפרש"י בד"ה והתניא ידו עד שיסכסך ידו הס"ד ואח"כ מה"ד רגלו כידו קאמינא וכיון כו' עכ"ל כצ"ל ומפירושו [נראה] דה"ג בגמרא ויסכסך רגליו במים והתניא ידו רגלו כידו כו' וק"ל :

ח"א דף כב ע"א הוה קאלשיה דעתיה דרבא כו' א"ל מסתייך כו' . נראה לפרש כמ"ש בפרק הרואה כשמת אביי נעשה רבא ראש ישיבה אכולהו כרכי דישיבת אביי ותלמידיו באו ללמוד לפני רבא מברכתו של רב יוסף שא"ל יהא רעוא דתרום רישך אכולהו כרכא כמפורש פרק הוציאו לו ובהכי נייחא דעתא דרבא דנפיש זכותיה לאגוני אכולהו כרכי : א"ל איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי כו' · משום דקאמר לאיתי בני עליה והנם מעטים קאמר מי איכא בהאי שוקא אחד מהמיעוט : דהוה מסיים מסאני אוכמי כו' · היינו שגם הרצועות היו שחורות שלא היה דרכן של ישראל בכך וכדאמרינן פרק בן סורר אפי' ערקתא דמסאני אסור לשנות וכמ"ש התוס' פרק הכונס ע"ש : כי חזינן איניש דעליבא דעתיה מבדחינן כו' · דזכו בזה לעלמא דאתי כדאמרי' בפרק כ"ה כשאדם מצטער השכינה אומרת קלני מראשי כו' ע"ש : נבשל בה יאשיהו כו'. ר"ל דאי לאו קפידא אפילו בחרב של שלום לא היה נכשל יאשיהו לעשות מלחמה אבל דריש דאפי' בחרב של שלום איכא קפידא

קפידא כדלקמן מיהו נענש על שלא אמר את ילמידו שודאי היה מוחה בו כיון שאין דורו היה יפה דהסוה קרא והרב לא תענגר וגו' בברכות הוא דכתיב בזמן שישראל עושין רצונו : ע"ב דף ז' ע"ב כו' . מיהו הא דכתיב בתר הכי ולא שמע אל דברי נכו מפי אלהים גו' משמע שהוא קודם וחכי אותה במדרש פרק אמר ישעיהו והכשכתי מלכים במלרים וזהו שיסק סקליך כו' : עיין בזה פרש"י בזה אבל אלהים אשר עמדי לא משמע אלא ע"ז כו' מיהו יש לדקדק מאי קאמר מפני מה נענש יאשיהו כו' הא מפורש בהיה שלא שמע אל דברי נכו מפי אלהים דהיינו נבואת ירמיהו וי"ל כיון שמעת מיניה דפרכא בע"ז אמר ימכלת ליה ותכבל נבואת ישעיה ויתא נמי הא דנענש כיון דכתיב ולא שמע כו' ולכן אמר פני ליה כדרך דאפילו הכי על שלום דלא כאן ממכות פרכה בע"ז לא הוה בה יאשיהו לעמות מלחמה עמו ככבלות ישעיהו ועוד כיון דלא תלויה היא אלא בברכות הוא דכתיב ודו"ק : שמעיה דקא מלדיק דינא וכו' כנאמר לדיק הוא ה' כי פיהו מריתי כו'. פירוש מה שלא נמלך בירמיהו ולפי המדרש ניחא טפי שלא שמע לנבואת ישעיה ועיין ככב ככבת הכוס של איכה : פתח עליה הכוה שעמת רוח אפינו וגו' : עיין פי' הפסוק בתרגום שם : ויהי האדם בכפוף מים כמים שנתוח בן מים כו' דמשום דבפ' כלא כתיב כן בשאר כל הברואים כגון בהמה חיה ועוף דיש בהם כח נפש חיה כמו באדם כו' דמשום כן כאדם וכבר נמי דרשו בהאי קרא כתב לבדמות וכבן נמי דפליגי בהא האדם דכבי ביה עך דכבת לבכב"ל ופרש"י יאבק וכבריות כי אין בו כח לבריות כו' ועוד בכבד הכבל נגלה בבריות כי לא יחכל לכבר הוא ואין הבריות מרחמין עליו שהוא עצמו נגרם לו חולי שהוא זה : עד מיבלו ספתותיכם מלומד די כו' : תמולם פרק אלו הן הלוקין :

דף כג גמרא נשבה הרוח ונתפזרו כו' דהוה קא מלקט מינייהו כו' כל"ל : ע"ב שם

מנקיט ליבי כי אתא דרא ליבי כו' וא"ל לאנשי ביתא הבו לי גולתי כו' דהוו שכיחי קמיה כו' כל"ל :

ח"א דף כג ע"א בלילי רביעיות כו' . פרש"י דאינן כו' . אבל בלילי שבתות לא הולכך לפי שעמא דאיכא טעמא דאיסור מלאכה של הולכי דרך כו' ובכ"י בחומש נמי פי' בעתם בלילי שבתות ולא הזכיר בלילי רביעיות תלתא דפסיקה נקט בלילי שבתות משום איסור מלאכה מיהו יש לדקדק בזה היאך קאמר דכתיב בעתם בלילי רביעית ובלילי שבתות למעוטי שאר לילות והא אמרינן בע"פ מעיקרא הוו שכיחי כל יומא זימנא חדא פגעה בר"ח בן דוסא א"ל גוזרני עליך שלא תעבור בייסוב לעולם וכ"ל דודאי הכתוב בעתם לא משמע אלא בעת שאין בני אדם הולכין בדרכים וקודם דאתי ר"ח בן דוסא משמע קרא בעתם בכל לילות מפני אגרת בת מחלת ולמעט הימים וכפרש"י בפ' עקב בעתו בלילות שלא יטריחו אתכם והוא גרם בלילות וברייתא דהכא דקתני בלילי רביעיות ושבתות למעט שאר לילות מתנייה לבתר דאתי ר"ח בן דוסא שגזר עליה בשאר לילות והך דשמעון בן שטח דמייתי שירדו להם גשמים לילי רביעיות ושבתות לאו דוקא נקט הכי דהא מקמי ר"ח בן דוסא הוה הך דשמעון בן שטח אלא משום דבריש' דברייתא נקט הכי נקט נמי בסיפא הכי והשתא נמי ניחא מה שפרש"י בחומש בלילי שבתות ולא נקט נמי לילי רביעיות משום דמסיק פ' ע"פ דאביי גזר עליה בכל לילות וא"כ לא אתי למעט כל הלילות ובעתם לא משמע אלא לילי שבתות משום איסור מלאכה ואע"ג דימי שבת נמי הם באיסור הולכי דרך מ"מ הולכין לבתי כנסיות ומדרשות בתוך התחום כמ"ש הרא"ם ועי"ל דגשמים בשבת ביום לאו בעתם מקרי כדאמרינן פ"ק שמש בשבת לדקה לעניים וכו' ע"ש בחידושינו ודו"ק : להודיע כמה הטאה גורם שנא' עונותיכם וגו' וחטאתיכם וגו' מנעו בהאי עניגא מתתעי קרא דכתיב לעיל מיניה אלהים הנותן גשם יורה ומלקוש בעתו וגו' : כדרך שעשה חבקוק כו'. דכל המתפלל עומד על מקום אחד אבל מדכתיב ביה בל' כפול אעמדה ואתיצבה וגו' דמשמע ליה דעג עוגה במקום שהתפלל שלא יצא זו משם עד שיהא נענה ועוגה שורה עגולה כו' כפרש"י ועי"ש זה נקרא חוני המעגל ר"ל שהיה מעגל עלמו בשורה עגולה : כבן בית כו'. ע"פ מ"ש פרק אין עומדין שא"ל אשתו של ר"י ב"ז וכי חניכא גדול ממך אמר מבקש ממנו שהוא יתפלל על בנך וא"ל לא אלא שהוא דומה כעבד שהוא רגיל בבית המלך ואני כשר לפני המלך כדמפורש שם והכי נמי הכא ה"ק לא מפני גדולתי שמו פניהם עלי אלא שאני כבן בית רגיל לפניך : אלא להתיר שבועתך כו'. אע"ג שאמר בשבועתו עד שתרחם על בניך כו' אפשר שהתלמידים לא שמעו ממנו אלא לשון השבועה שאיני זז מכאן ולא שמעו סוף דבריו שאמר עד שתרחם כו' וחשבו שלא התפלל אלא שירד הגשם וזה נתקיים : גשמי רלון ברכה נדבה כו'. כלומר רלון מלפניך כמ"ש יהי רלון מלפניך כו' וגם שיהיה רלון ישראל שלא ילדו בזעף וברכה היינו ברכה מלפניך וברכה מלפנינו והיינו שאמרו בברכת הגשמים ונדבה מלפניך שלא מדרך החיוב ונדבה מלפנינו כמו שאמר בנדבה אזבחה לך אודה שמך ה' כי טוב וגו' לכן הביא פר הודאה : על רוב טובה כו' הביאו לי פר כו'. נראה לפרש דטעם הדבר שאין מתפללין על רוב טובה אע"ג דטובה זו רוב גשמים רעה היא כמ"ש לעיל שמשטשטין את הארץ ואינה מוליאה פירות מ"מ הוי ככפוי טובה כיון שמתחלה היה מתפלל ומבקש על הגשמים שהם טובה לעולם אבל אמר הביאו פר הודאה להתודות עליו כפרש"י דהיינו להתודות שלא יפה עשה שבקש ביטול על רוב טובה אבל ישראל שהוצאת ממצרים כו' תלה הדבר בהוצאתם ממצרים דבעסק עליהם לא היו יכולין לעמוד כגון בנסיונות דמים ומי מרה לא היו יכולין לעמוד השפעת עליהם רוב טובה כגון במן ובשליו לא היו יכולין לעמוד כמ"ש בו הבשר עודנו בין שניהם וגו' ואף ה' חרה וגו': לא נמצא שם שמים מתחלל ע"י כו'. עיין פרש"י אבל מלשון מתחלל ע"י נראה לפרש טפי דאתה בא לידי שבועת שוא כיון שמפתח בידו של אליהו לעצור הגשמים: שאתה מתחטא לפני המקום כו'. פי' רש"י מלשון חטא אבל בערוך פי' בע"א ע"ש : ועליך אמר הכתוב ישמח אביך ואמך וגו'. אביך הוא אביך שבשמים ואמך זו כנ"י ותגל יולדתך הם אביו ואמו ממש מולידיו : דור שהיה אפל האלת כי השפילו כו'. נקטו בזה ד' דברים ע"פ הפסוקים שהם ענין א' לכאורה וי"ל שספרו כל מעשיו בזה כסדר שזכר לעיל ואמר בתחלה שלא ראו גשמים כלל היה דור אפל והארת אותם בתפלתך שראו התחלת הגשמים ועדיין היה דור שפל כמ"ש שלא בא מעט הגשם אלא להתיר שבועתך עד שהגבהתו בתפלתך לבא גשמים ברוב טובה ועדיין היה שח בעיניו כמ"ש כמדומה שאין גשמים יורדין אלא לאבד העולם עד שהושעתו בתפלתך שירדו כתקנן ועדיין לא פסקו עד שעלו להר הבית מפני הגשמים מפני שלא היה הדור נקי עד שמלטתו בתפלתך שפסקו הגשמים והיה ונמלט בבור כפיך במעשה ידיך הברורין רמז על פר הודאה שהביא וסמך ידיו עליו כפרש"י : שיר המעלות כו'. פרש"י מלשון עילוי עכ"ל אבל בפ' החליל ובמסכת מכות מפורש ע"ש ט"ו מעלות שהיה במקדש בעזרה ע"ש : היינו כחולמים אמר מי איכא דניים ע' שנין כו' דאין חלום בלא שינה . ופרש"י ע' שנין בשינה א' עכ"ל ואע"ג דחולמים בלשון רבים מ"מ חולמים משמע בלי הפסק וא"כ ע"כ שינה אחד הוא והענין שמדמה שני הגלות כאילו אינן רק כחלום הזה וכה"ג מדמי שנות אדם שהן ע' שנים כחולמים כמ"ש באיוב כחלום יעוף וגו' ועד"ז יש לפרש דמתוך קושיא זו ומי איכא דניים ע' שנין כו' הוה מפרש לקרא דהיינו כחולמים כלומר שהיינו בגלות בבל כחולמים כשנות אדם ע' שנים שאינן רק כחלום יעוף וע"ז הוה מלטער שיהיה נחשב עולמו של אדם רק כחלום שאין בו ממש . ואמר הוה אזיל באורחא חזייה להוא גברא דנטע חרובא כו'. דהיינו שהראו לו כמו שהחרוב הזה כל ע' שנין לא נחשב לכלום אבל נוטעין אותו לעשות פירות לאחר ע' שנין כן האדם נברא בערב שבת שיהיה טורח במעשיו עד ע' שנין ואכילת פירות ושכרו הוא לאחר ע' שנין בעוה"ב . וז"ש האי עלמא בחרובא אשכחתיה כו' שעה"ז דמיון החרוב וגם אם המתדל לפעמים לא יזכה לאכול ממנו להיות חי אחר ע' שנין מ"מ בנו זוכה לאכול ממנו כן הוא במעשה הלדיק בעוה"ז גם אם הוא עולם עובר לו מ"מ בנו אוכל פירותיו כמותו כמ"ש ועושה חסד לאלף דור. ואמר אתא ליה שינתא כו' נייס ע' שנין כו' שהראו לו עוד בזה דודאי דפשטיה דקרא היינו כחולמים הוא דבר שאפשר וכמ"ש מ"מ דניימי ע' שנין וראה ג"כ שבר בריה אכל פירות החרוב לאמת לו ענין דלעיל שעיקר הפירות לאדם במעשיו בעוה"ז לאכול מהם אחר ע' שנין : ולא עבדו ליה יקרא כדבעי כו'. גם שראו בו שהוא בעל תורה ונהירין ליה שמעתתיה כבשני דחוני המעגל מ"מ לא ראו בו שהיה בעל מעשים כחוני ולכך לא עבדי ליה יקרא כדבעי ואמר דבעי רחמי ומת כו' שלא הגיע עדיין זמנו למות דאותן ע' שנין שהיה ישן לא נחשב לו לכלום ובירושלמי מייתי עובדא דחוני המעגל שהיה בחורבן בית ראשון והיה ישן מחורבן בית ראשון ע' שנין עד שנבנה בית שני אבל זה המעשה דמתני' היה אח"כ זמן רב בזמן שמעון בן שטח וכתב בעל יפה מראה דשני חוני המעגל היו וזה דמתני' הוא בר בריה הוה ע"ש ובספר יוחסין כתוב בשם יוסף בן גוריון שנהרג חוני המעגל מחוץ לירושלים במלחמות בני חשמונאי וזה מסכים עם תלמודנו לפי שנאבד מן העולם ע' שנה בשינה אמרו עליו שנהרג במלחמת האחים ולכך כשבא אפי' בר בריה לא האמין לו : ע"ב קם איהו בחדא זויתא ואיהו כו'. וכפרש"י בחומש גבי לנכח אשתו והוא מפורש פרק הבע"ה: שביר יום הוה אמינא לא איפגר כו'. יש לדקדק כיון דשאלת שלום מלוה היא הו"ל למפגר ולבטל ממלאכתו דהא פועל חוזר אפילו בחצי יום ויש לייישב שהיה עני והיה לריך לשכר מלאכתו לפרנסת בניו הקטנים שהוא מלוה כמ"ש עושה לדקה בכל עת זה המפרנס בניו כשהם קטנים : מ"ט כי מטי מר להיגי דלגהו כו'. לא היה לך להגביהם שלא יזיקו לגופך ואמרינן פרק חולין דכל תשמיש דגופיה עדיף וא"ל זה מעלה ארוכה כו' ולא אמרינן בכה"ג כל תשמיש דגופיה עדיף : מ"ט עיילה היא ברישא והדר עייל מר כו'. ולא היה לך ליילך אחריה דאמרינן פרק הרואה לא ילך אדם אחר אשה ואפילו היא אשתו והיה לך ליילך ברישא ואח"כ אנן ואח"כ אשתך וא"ל דהולרכתי ליילך אחריה משום דלא בדקיתו לי ליילך היא אחריכם בקרוב לכם והא לא תקפי שילכו הם ברישא ואח"כ הוא ואח"כ היא דדרך בעל הבית ליעול ברישא לבית ולא אורח : ינוקי דבי רב כו' מפני שהיה מחביא עלמו בבית הכסא כו' ופרש"י ול"ג שהיה מחבא עלמו בבה"כ כלומר דמתחבא עלמו כי הוה בעי רחמי אמיא היה מחבא עלמו מרוב ענוה ומאן דגרס כו' ע"ש פי' השני דחוק ואינו שייך לכאן גם בחידושין בע"י דמפרש ליה דמחבא עלמו מפני עניים הוא דחוק ועיקר חסר מן הספר וע"כ נראה לקיים הגירסא כפי פי' ראשון שפרש"י דקאמר מה שלא שדרו זוגא דרבנן לגביה למבעי רחמי כמ"ש לעיל בחוני המעגל ובאבא חלקיהו עד שהולרכו הרבנן לישדר ליה ינוקי דבי רב וקאמר דודאי גם לא שדרו זוגא דרבנן אלא משום דכשהרגיש שבאו אליו רבנן הוה מיטמר ומחבא עלמו בבית הכסא שלא ימלאו אותו רבנן וכדי שלא יחזיק טובה לעלמו כדאמרי' לעיל באבא חלקיה ולכך הולרכו אותן רבנן לישדר ליה ינוקי דבי רב לגביה שילכו אחריו גם במקום הנחבא בבה"כ ויאמרו כך אבא אבא כו' ולהכי סמיך ליה הך עובדא דרבי יונה דעביד נמי הכי בלנעא כדי שלא יחזיק טובה לעלמו ואפילו מאנשי ביתו הוה מיטמר : חזי מה בין תקיפי דא"י לחסידי דבבל וכו' . קראן ה"כ ע"ש זה דבני בבל מפורסמין חסידות שלהן משא"כ בני א"י דאינן מוחזקין לפני העולם כחסידים רק לתקיפי : אשתטח על קיברא דאבוה כו' הני מלערו לי כו' . הך עובדא ה"מ לאתויי בסוגיא פרק מי שמתו שהמתים יודעים גם בלערא דאחריני ע"ש : עמי היתה ושלחתי' כו'. ועי' פרש"י והוא דחוק שלא יהיה תפלת הלדיקים מקובלת ומרולה למקום בזקנותם כמו בנערותם והרי לענין חכמה אמרו שהחכמה נוספת בהם בזקנותם ועוד לשון ושלחתיה לא משמע כפי פירושו דמשמע שלחתיה מרלון ונראה לפרש דמרלון שלחתיה שלא אבקש עוד להעריח קוני לשנות הטבע כדקאמר לקמן והיה תוהה על הראשונות שבקש לשנות הגזירה מעוני לעושר ומעושר לעוני וכך הכא לבקש רחמים דנחכים עפי שהם גזירת שמים משעת יצירה כדאמרינן פרק כל היד מלאך הממונה על ההריון מעמיד הטפה לפניו ית' ואומר טפה זו מה תהא עליה כו' עשיר או עני טפש או חכם כו' ולזה נסמך הך דר"י עם בנו לכאן שהיה מענש בנו על כך שהעריח את קונו לשנות הגזירה והטבע ודו"ק :

דף כד גמ' שמעיה דקא גריס אמר כו' מן היס בשבת כיון שיבש בו כסלע כו' רבא

גזר תעניתא כו' באגדות בעמוד זה יש נוסחאות אחרות בע"י ע"ש : ע"ב בע"י בזה העמוד יש נוסחאות אחרות קצת ע"ש : ברש"י בד"ה שכובשת כו' מחמת כבישת הס"ד ואח"כ מה"ד כובשת שול"ץ בלע"ז כו' דרך אשה בכך כובשת ירק ממים כו' העלין והקלחין הס"ד ואחר כך מה"ד ואמרי לה כו' ובד"ה בסכיני שרעו שדים להורגו כו' ובד"ה ה"ג רב פפא כו' שורפה חי פינכא כו' כל"ל :

ח"א דף כד ע"א כי היכי דאשבען בכך כו'. לכאורה לבנו ה"ל למברך רחמנא לישבע לבכך כי היכי דאשבען כו' וי"ל דהלה מעשה נסים אלו שסבעו ממנו ברבי יוסי בזכותו שהיה עוסק אז במלוה : הטרחת את קונך כו' . אבל ממה שהיה נהנה ממעשה נסים לא היה חש שהיה אפשר לו לתקן ולהקדים אותה הנאה כדלקמן בר"ח ועוד דמשום שהיה נהנה ממעשה נסים לא היה כדאי לקלל ולענוש את בנו אי לאו משום שהטרחת כו' : קמצערת כו' שובי לעפרך ואל יכשלו כו' . נראה דתרתי קאמר חדא דקמלערת לבריית[א] ללוקחך כמ"ש אם לא זכיתי ללוקחה כו' ואידך שאל יכשלו בך בני אדם לבא לידי איסורא כמ"ש כי בתואר אשה יפה רבים הושחתו כו' ולא יפה עשה לקללה שתשוב לעפרה בשביל כך אלא כ"א לקללה שתשוב לשחרוריתה וכדאמרינן לעיל א"כ אין זה כדאי לקללה שתמות והכא' מאברהם עם שרה אשתו : ואי עפי ליה כו'. בכמה מקומות [ב]תלמוד הפליגו בהמרא דר' פנחס ב"י שלא רלה לאכול דבר שאינו מעושר ולא הזכירו בשום דוכתא הפלא דהאי חמרא דר"י דיוקרת וי"ל דחמרא דרבי פנחס ב"י עדיפא ליה לאתויי שהחמיר על עלמו לאכול דבר שאסור לרבו רבי פנחס ב"י דהיינו דבר שאינו מעושר משא"כ הכא דלא אסר החמור על עלמו [כ]לום אלא דבר שאסור לרבו רבי יוסי או למי שסכרו משום גזל הרחיק מהם : למזבן גדוניא לברתיה [כו]' העבודה שהן קודמין לבתי כו' ויש לדקדק אמאי עשה כן והא עניי קרובך קודמים וכ"ש [ב]תו ודוחק לומר שהיה לו בביתו להפריז לנדוניא גם לבתו דמשמע שנעשה עני ע"י זה שיהב לאו כל דאיכא בהדיה מדקאמר ואין לך בהם אלא כאחד מעניי ישראל ויש ליישב בדוחק שהיה לו בביתו להפריז לנדוניית בתו מיהו עני הוה שלא היה לו שני מאות זוז ודקאמר דלא פש ליה אלא חד זוז היינו אגלו בשוקא לא פש ליה רק חד זוזא דזבן ביה חיטי להפריז נדוניא לבתו : במה איכא משמואל הרמתי ליהודה כו'. מפרש"י משמע דה"ק דשמואל לחודי' היה מתפלל כמ"ש הלא קליר חטים היום אקרא אל ה' וגו' והיה נענה ואני גזרתי תענית עם רבים ואיני נענה ובע"י פי' בשם התוס' דה"ק דשמואל שלא בעתם ובאו הגשמים ואני בעתם ולא באו ע"ש : ואוי לו לדור כו' ואוי לו למי שעלתה כו'. תלה הדבר בחטאו גם בחטא הדור כדלקמן עיניה תרוטות כל גופה לריך בדיקה דהיינו עיני מנהיגי הדור וכל גופא הוא הדור וכדאמרינן בעלמא כד רגיז רעיא על ענא עביד לגגדא סמיותא : והיה אם מעיני העדה נעשתה וגו' כל זמן שעיניה יפות כו'. מייתי האי קרא דפ' שלח ולא מייתי קרא דלעיל מיניה בפרשת ויקרא דכתיב ונעלם דבר מעיני הקהל וגו' משום דהתם יש לפרש כפשטיה דעיני הקהל אהעלמת דבר קאי אבל הכא אם מעיני העדה נעשתה וגו' לא הוזכר בו העלמה אלא עשייה דלא שייך בעיני עדה עשייה ולכך דרשו דעיני העדה הם הזקנים ומנהיגי הדור ועל ידיהם נעשתה וכיון שהוא מדמה מנהיגים לעינים ילא להם המשל כו' כל זמן שעיניה יפות כו' וק"ל : רבי גזר תעניתא ולא כו' נחית קמיה כו' ואתי מטרא כו'. הא ודאי דמי לגו גדול ביראת חטא וענוה כרבי כדאמרינן ספ"ב דסוטה משמת רבי בטלה יראת חטא וענוה ולא אתי מיטרא בזכותיה אלא בזכות שהוא דמייתי חמרא לקדושה כו' וי"ל בהא דהך מלתא זוטרא לגבי זכותא דרבי וכה"ג אמרינן לעיל גבי דבר דלא הוה בשבבותיה דרב כו' ע"ש : חבוטו מן גודא כו'. דרב נחמן מתניה דר"ג היה אמר על עלמו חבוטו ליה כו' כלומר הורידוהו מגדולתו : ע"ב ואנן מתנינן בעוקלין י"ג כו'. לפי שהיא מסכת אחרונה שבש"ס אמרינן דאפי' באחרונה של כל הש"ס אנן מתנינן בה. שם אבל מה יעשו גדולי הדור שאין דורן כו'. דמלינן כן בדורו של לדיקים שהוא היה לדיק ודורו רשעים היו : חזו כו' דהוו קפלי כו'. כפרש"י שהיו זורקין זה לזה שהוא אסור משום בזיון אוכלין ולכך אמר כיון דכ"כ איכא שבעא בעלמא דאתו לידי בזיון אוכלין יהב בעיניו להיות כפנא . ואמר דאמר ליה רבנן כו'. ניעשה דליפוק לשון אונס והא דלא"כ לרב יהודה דאיכא כפנא בעלמא משום דיותר מתפעל האדם בראייה מבשמיעה כמ"ש אינו דומה שמיעה לראייה : שלף ליה חד מסנאה ואתא מטרא כו' . שליפת סנדל אחד מה' עינויים דחשיב פרק יוה"כ והכא דבשוק הוה קאי רב יהודה לא היה ניכר בשום אחד מהעינויים להתחיל בשוק ולקבל עליו תענית כ"א בשליפת סנדל וקאמר דמיד שהתחיל גם בזה בשליפת סנדל אחד היה נענה ואתא מטרא. ואמר דאמר לו הקב"ה אי שלפת אחרינא חריבנא לעלמא אפשר משום שהעריח כ"כ קונו מעיקרא כי יהיב עיניה להיות כפנא בעלמא והשתא הדר לבקש שבעא ביותר מן הלורך דהכבר היה נענה בשליפת סנדל אחד למזור שבעא בכדי הלורך ומיהו יש לדקדק מאי הוה קיבול תענית זה בשליפת סנדל בשוק כיון שלא קבלו מאתמול כדקאמר לעיל וי"ל דלערא בעלמא קבל עליו בשליפת סנדל: חזאי למלאכי כו' והוה קמחא כו'. גם שהי' רב יהודה מתפלל ואתי מטרא מ"מ לפי אותה שעה עדיין לא היה שובע עד שהמלאכים הביאו קמחא במעשה נסים וכשא"ל לא תזבנון מהן שמעשה נסים הן ולא היה עי"ז שובע הקרה ה' למחר דאתיין ארבי דחיטי מפרזינא בלא מעשה נסים והיה שובע : שלם עב כו'. ובפ' (הרואה) [הפרה] אמרינן דחד ע' נמי הרואה אותה בחלום סימן יפה לו והיינו ברואה הט' בכתבה כדמשמע התם גבי הרואה הספד בחלום אבל הכא בקריאה קאמר דאפשר דלא סגי בחד ט' אלא בהאי חלמא דאתי ליה שלמא טבא תמיה בחלום ונראה לרב טב היינו על רבא שהוא היה ראש הישיבה וגזר התענית ומטוביה מטיב לעמיה יש לפרש נמי על רבא דמטוביה של רבא ובזכותיו מטיב לבון טב שהוא הקב"ה גם לעמיה : פועל פעלת בימיהם כו'. קרא הוא בספר תהלים על כל נסים שפעל הקב"ה מימי קדם ורבא נתכוין הכא בתפלתו על שמואל הנביא שפעל כזה להביא מטר שלא בזמנו בימי קליר חטים ואביו אמר ליה מי איכא דטרח קמיה שמיא כולי האי להביא מטרא שלא בזמנו דלא דמי לשמואל שעשה כן נגד ישראל ואתה עושה כן בשביל שבור מלכא בתקופת תמוז שלא ללורך : שני דוכתיך כו'. נראה כי המזיקין שניתן להם רשות להזיק מיחדים להם מקום היזקן ואין להם רשות להזיק במקום אחר ואפשר שזהו הוא בכלל שאמרו בתמ' ע"ז חליים רעים ונאמנים היינו רעים בשליחותן ונאמנים בשבועתן : שרף פינכא דדייסא ובעי רחמי כו'. הא ודאי כיון דגזר רב פפא תענית בו ביום לא הוה אכל בו אי לאו דחלים ליביה כדאמרי' ורב נחמן דאחיך עליה היינו על שטעם ואכל קודם דבעי רחמי והתפלל כפרש"י אי נמי דהוה ליה למטעם דבר מועט כדין חולה שנותנין לו לאכול ביום הכפורים ולא ה"ל לגרוף פינכא דדייסא שהוא מרובה : כל העולם כולו נזונת כו' שמונה מעלייתא כו'. כל הסוגיא מפורש פרק הוליאו לו : אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת כו' כל העולם כו' ור"ל היו יולאות בזמן שהיה ר"ח בן דוסא קיים דרב לא היה בדורו של ר"ח בן דוסא וענין זה מפורש מפרש"י :

דף כה ע"א יש נוסחאות אחרות בע"י ע"ש : ע"ב גמרא בין תאומא תתאה לתאומא

עילאה ה"ל כו' כל"ל : סליק פרק סדר תעניות אלו

ח"א דף כה ע"א להביא מרדה נכנסה מפני כו'. עיין פי' רש"י נראה פירוש לפירושו דר"ל דמפני שמלומדת בנסים הוא הטעם למה לה כלל מרדה בבית כיון שלא היה לה כלום לאפות וקאמר מפני שמלומדת בנסים ולכך היה לה אגנא שלא תלטרך לשאול משכנותיה ודקאמר דחזא אגנא מלא ליפתא כו' אפשר שלא היה לה אגנא בבית אלא דכל זה בנס היה שלא תרגיש

חברתה

מברכתם שאין כאן אגנא וליסא אבל במרדה גופא משמע דבלאו הנס היה אלא שהיה לה בחדרה : חד כרעא דפתורא כו' · נראה הרמז בזה כמ"ש בג' עמודי עולם על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח העולם עומד דבשביל אלו ג' עמודים נברא העולם כדי שיזכה בהן לעוה"ב ואלו הן ג' כרעי ורגלא דפתורא שיהיה לצדיקים לעתיד בשכרן הטוב ואמר דבעי רחמי ליתן לו משכרו בעוה"ז ויהבו ליה חד כרעא דהיינו שכר התפלה שהיא העבודה שהיה מתפלל עכשיו והיה רגיל להתפלל כן על כל צרה שלא תבא כמפורש בכמה דוכתין ואחזו ליה בחלמו שיהיה חסר בעוה"ב מזה הכרעא שהוא שכר התפלה והעבודה: בעי רחמי כו' · ושקלוהו שיהיה לו שכרו משלם בעוה"ב·ואמר דגדול נס כו' דמשקל לא שקלי כו' והוא כענין שאמרו פרק במה בהמה מעולם לא יצאתה מדה טובה מפי הקב"ה וחזר בו כו' ע"ש : חד בי שמשי · פרש"י היינו ע"ש ולא שמעתי טעם עכ"ל ונראה דבי שמשי דהכא ודפרק הנושא לגביה רבי דכל בי שמשי אתא לביתיה היינו שעה דהכנסת שבת והיינו בעוד יום והשמש קיים דצריך להוסיף מחול על הקדש ולכך מיקרי אותה שעה בי שמשי וכמ"ש שמש בשבת לצדקה לעניים כמפורש לעיל ונראה דה"נ הא דקרינן ליום ששי ערב שבת היינו נמי משום אותה שעה דהכנסת שבת דערב של יום הוא נחשב לשבת משום התוספת חול על הקדש : היה דולק כל היום כו' . לא היה צריך לה לדלוק אלא בליל שבת משום שלום בית אבל היה דולק כל היום לפרסם הנס לרבים ביום גם שבאו להדליק ממנו נר מצות הבדלה: אי קא מפסדן כו'. הוא ידע האמת דלא קא מפסדן דאל"כ לא הוי מפקיר העזים לדובים כיון שלא היו שלו כדלקמן אלא ה"ל לר"ח למנעכן יפה שלא יזיקו כיון ששומר אבידה הוא : עד שיצאו אמה לכאן כו' · גם זה לפרסם הנס דגם מי שלא ידע ולא שמע מזה הנס כשיראה בבית זה שנשתנה מבתים אחרים להיות בו אמה מכאן כו' ישאל עליו ויגידו לו הנס והכי משמע דמייתי עלה הא דפלימו אני ראיתי וכו' וא"ל בית זה שקירה כו' : ור"ח בן דוסא מהיכן היו לו עזים כו' · כל זה עד והן הן עיזי דמייתי כו' מדברי ע"י נראה שאינו מלשון התלמוד אלא מפירושים נכתבו בנוסחת הגמרות גם תקשה דקאמר דמכר התרנגולין והביצים וקנה בדמיהן עזים כו' אכתי תקשי איך קנה עזים בדמיהן והלא אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל ויותר נכון דברי התוספות שכתוב בע"י דעזים גופייהו מציאה הוו והיה הוא שומר אבידה כו' ע"ש בע"י : דחזאי שכינה ואמרי כו' והא דכתיב כי לא יראני האדם ומי מוקמינן לה ס"פ החולץ היינו באספקלריא המאירה : דאחריב לעלמא כו' · לכאורה אינו דומה להחריב כל העולם משום שישתנה שעתו של ר"א ינוסחות הישנות יותר מדוקדק ניחא לך דאפכיה לעלמא מרישא כו' דאיכא לפרושי על ר"א קאמר להפוך עולמו ולבראו שנית ואולי שכוונו בכאן על גלגול הנשמות : אפשר דמתיליד בשעתא דמזוני כו' · כמ"ש מזל שעה גורם דהיינו שעת הלידה וכמ"ש חיי ובני ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא גם שאפשר לבטל המזל כמ"ש פרק בתרא דשבת מכל מקום מנכין אדם מזכיותיו וזה שאמר בהאי אגרא דאמרת לא בעינא ר"ל דלא בעינא ליטול משכר בהאי עלמא יהיבנא לך שכרך משלם לעלמא דאתי . י"ג נהרות דאפרסמון כו' מדמה תענוגי עוה"ב בעולם הנשמות לאפרסמון שהוא מלתא דריחני שהוא החוש הקרוב לדבר רוחני כמ"ש כל הנשמה תהלל יה איזה דבר שהנשמה נהנה בו הוי אומר זה הריח ומספר י"ג דנקט על שם מדות טובות שהם י"ג וראיתי בספר ישן דגרס שנים עשר נהרוותא כו' וכתב בזה ע"ש י"ב גבולי אלכסון שהם גבולות עמים למספר שבטי בני ישראל הקבועים בי"ב מזלות וכנגד י"ב מעיינות מים הנמשכים ויוצאים משם של י"ב אותיות כו' עכ"ל : דלית ליה בעינא כו' · ופרש"י בגמרא ל"ג בספר רבי ובספר שלי כתוב עכ"ל · ונראה לפרשו שאמר לו הקב"ה מה שאתה מבקש יותר וכי מחלק עולם הבא של חברך אתן גם לך ואמר ליה דודאי מה שמוכן לחברי הצדיקים איני מבקש כמה שאמרו דאין אדם נוגע במה שמוכן לחברו אבל אנא מבקש מגברא דלית ליה ר"ל דלית ליה זכות ליתן לו חלק בעוה"ב שתתן לי חלקו וכמה שאמרו בפ' אין דורשין דהצדיק נוטל חלקו של הרשע שבגן עדן והרשע נוטל חלקו של צדיק שבגיהנם ומייתי ליה שם מקראי וק"ל : אגרי בך גירי כו' · עיין פרש"י ובערוך פירש גרי בך גירי כך שונה הגאון ופירוש בככה יה וכך אמר ליה לעתיד לבא גרים עתידין שיגורו בך כמ"ש יגורו בך נדחי וגו' עכ"ל : אמרו ליה הא ריב"ל גזר כו' . נראה לפרש במעשה הזה דבתחילה גזר תענית והיו היחידים מתענין בו כמו ששנינו פ"ק דבג' תעניות מתענין היחידים ולא אתא מטרא ואמרי ליה אותן היחידים הא ריב"ל גזר תענית עם היחידים ונענה דאתא מטרא · וא"ל הא אנא והא בר ליואי · ר"ל אפשר דשוין ושקולין אנן הגוזרים התענית אבל היחידים המתענין עמנו אינן שקולין כיחידים שהתענו עם ריב"ל וא"ל דא"כ שאנן אין ראוין לכך נראה לכוין דעתן בתפלה ונצרף לצבורא עמנו בתעניות האחרונות שענינו עם בעא רחמי עם לצבורא ועדיין לא אתא מטרא וא"ל רבי חמא לאותן היחידים דא"כ כיון שאנו רואין דעצירת הגשמים בשביל צבורא הוא אם ניחא לכו שיבא מטר בשבילנו כפרש"י שאתם מסכימים עמי דהיינו שיבא מטר גם בלא זכות לצבורא אלא בשבילנו ע"ד שאמר הכתוב ותגזר אומר ויקם לך שהצדיקים גוזרים והקב"ה מקיים וא"ל הן נסכים על כך · ואמר דבך גזירה רקיע כסי כו' דעצירת הגשמים תולין בגרם השמים כמ"ש ועצר את השמים ולא יהיה מטר וגו' ועדיין לא השגיחו בגזירה זו עד שהוסיף לגעור בהן כמה עזין הן כו' שלא להשגיח בגזירת הצדיקים : עלית ויתבת במרום ולא אתה מרחם כו' · נראה כמדרש בזמן שישראל עושין רצונו של מקום שוכן בערבות ואינו מתרחק מהם שנאמר מבין שני הכרובים וידבר אליו ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מתעלה ויושב בשמי מרום והכל צועקין ואין קולם נשמע כו' ואין נענין ע"כ יש לנו להתפלל שלא יתרחק מאתנו וישמע לצעקתנו אבל לוי שאמר עלית ויתבת במרום הוא כמתרעם וכן אי אתה מרחם על בניך האי ליטנא הוא כמתרעם נגדו ית' ב"ה אבל ה"ל להתפלל רחמים כרחם אב על בנים : שהרי אדם גדול הטיח כו' · מזה המעשה גופיה מוכח שאדם גדול היה שהרי נענה דאתא מטרא אלא דנענש ואיטלע משום דא"ל בלשון תרעומות : שמעינהו להנך ענני דקאמרי כו' · יש לפרש דמטעיניהו דקאמרי היינו שר ומלאך הממונה על הגשם וכמו אף ברי כמ"ש בפרק קמא וכה"ג כתבו התוספות בפ"ק דחולין גבי גינאי נהרא חלוק לי מימיך כו' ע"ש : מ"ד צדיק כתמר וגו' כארז בלבנון וגו' אם כתמר כו' · וי' מיני ארזים הם כו' הכל מפורש פרק הספינה: ע"ב תקנתם קברים לעצמכם כו' · כענין שאמרו בפרק י"ג בדור המדבר שידעו שימותו בכל ט' באב קברו להם לעצמם בחייהם קברים כן עתה אתם ברעה בוודאי תמותו : ואמר אבינו מלכנו כו' · אבינו ע"ש הוא אבינו וגו' ומלכנו ע"ש ויהי בישורון מלך וגו' ועד"ז יסד הפייט אם כבנים רחמנו כרחם אב כו' ואם כעבדים כו' : בשמנסכין מים בחג תהום כו' קול שני רעים כו' · הם ב' נסכים שהיו בחג ניסוך היין שבכל שנה וניסוך המים שנתוסף בחג כדי שיתברכו להם גשמי שנה כדאמרי' פ"ק דר"ה והיינו ב' רעים בחג ואמר קול על שם שבעת ניסוכין במקדש שהיו אומרים עליהם שירה בקול · ומייתי ליה שנאמר תהום אל תהום קורא לקול צנוריך דהיינו תהום עלאה ותהום תתאה כל אחד קורא לחבירו שישמע לקול צנוריך דהיינו לקול שיר שהיה במקדש על היין והמים שנסכו בחג בשני ספלים שהם צנוריך של המיתין : האי כידיא דמיא לעיגלא כו' · בפ"ק דיומא חשיב ליה בג' דקולן הולך מסוף עולם ועד סופו ושם מפורש ודמיא לעיגלא כו' · נראה לפרש על מזל שור שהוא בחודש אייר שבו סוף הגשמים דאמרינן בפ"ק מלקוש בניסן וכיון שיצא ניסן וירדו גשמים אינו סימן ברכה · ואמר פריטא ספוותיה כו' כמו שפי' הערוך אההיא דפרק הגוזל דרב כהנא פריטא ספוותא הוה פי' נראין שפתותיו כמשחק בכל שעה כו' עיין שם והכי נמי הכא הכי קאמר שאותו מזל שור נראה כמשחק במזלו שעבר היורה בשעתו על דכך שאמרו מזל שעה משחקת לו · וקאמר דקאים בין תהומא עלאה ובין תהומא תתאה דהיינו שמזל שור הוא עומד בשמים מבדיל בין מים עליונים שהוא תהום עילאה ובין מים תחתונים שהוא תהום תתאה כמו שנאמר ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים וגו' וההוא מזל שור אשר ממוצע ביניהם ואמר למים עליונים חשור מימיך למטה לארץ וכן בניסן קודם אייר מזלו אומר למים התחתונים אבע מימיך למעלה על הארץ ומייתי מקרא שנאמר הנצנים נראו בארץ וגו' דלעיל מיניה כתיב הגשם חלף הלך לו אחר שכלו ימי הגשמים ככר בניסן יכלו גשם בימות החמה במזל טלה בניסן על ידי נצנים שנראו בארץ דהיינו נסכי החג שנראו ככר בשני ספלים שבארץ ואמר עת הזמיר הגיע דהיינו שיר וזמר של מקדש ואמר ועל ידי זה זוכין להיות קול התור שהוא מזל שור נשמע בארצנו וכמ"ש פ"ק דיומא שקולו הולך מסוף עולם ועד סופו כמפורש שם : וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה כו' כסבורים הם שבת של צבור כו' · משמע דלאו בתענית יחידים קמשתעי והיו צריכין להתענות גם בלילה שמפסיקין מבע"י ומכ"מ קאמר דהיו סבורים דשבת הוא לצבור כיון שלא התחילו להתענות עדיין עיקר תענית ביום : סליק פרק סדר תעניות אלו

בשלשה פרק רביעי

דף כו גמ' בג' פרקים בשנה כו' וקוראין במעשה בראשית ואנשי המעמד היו מתענין ד' ימים בשבוע מיום ב' עד יום ה' ולא היו מתענין ע"ש מפני כבוד השבת ולא בא' בשבת כדי שלא יצאו ממנוחת עונג ליגיעה ותענית וימותו : ביום הראשון כו' כ"ה בס"א ובגרסת הרע"ב ובגמרא משמע דל"ג ליה ע"ש : ברש"י בד"ה ביום הראשון של ט' בראשית כו' פרשה ראשונה כו' ושניה פ' יהי רקיע כו' כצ"ל והד"א: ע"ב תוס' בד"ה מנחה ונעילה כו' לאו כלום דיותר שכיח כו' כצ"ל :

ח"א דף כו ע"א אלו הן מעמדות לפי שנאמר צו את בני וגו' · נראה לי אסיפא דקרא סמיך דכתיב תשמרו להקריב לי במועדו דהיינו שיהא משמר ומעמד על קרבן

תמיד ובדה"י כתיב בהאי ליטנא כי מעמדם ליד בני אהרן וגו' : ע"ב וכה"א צאינה וראינה וגו' ביום חתונתו זה מתן תורה · פרש"י יוה"כ שנתנו בו לוחות אחרונות ע"ש והוסיף הרע"ב וביום שמחת לבו זה בנין בהמ"ק שנתחנך ביוה"כ ע"כ ולא ידענא מנוהו ביום הכפורים ולפי ענינו נראה דאחמשה עשר באב קאי שבעתי שמחתו אמרינן בגמ' תלוים בבנין שמקדש :

דף כז גמרא תיובתא דרב חמא כצ"ל וכן ברש"י : בפרש"י בד"ה ה"ג הגיע כו' לירושלים לעבודה וחליי' הולכין ליריחו הסמוכה לירושלים ושם מתקנין כו' כצ"ל :

בד"ה מעכבין כו' וישראלים כיון דכולהו הד"א : תום' בד"ה מ"ם עיקר שירה כו' אפי' פסולים כו' עכ"ל ר"ל דלהכי למ"ד עיקר שיר בפה נקט ישראלים דאפילו ממזרים כשרים לשיר אבל למ"ד עיקר שיר בכלי לא נקט ישראלים דבעי כהנים ולוים ודו"ק : ע"ב בפרש"י בד"ה לא ידחה כו' וי"ו דידעיה עושין אותן ה' כו' עכ"ל כוונתו בזה לא אתפרש לי ודו"ק

בד"ה ה"ג למ"ד דולג כו' קורא שני שלשה פסוקים כו' כצ"ל :

ח"א דף כז ע"א בא דוד והעמידן על כ"ד שנאמר בשנת הארבעים למלכות כו' · מייתי ליה מהאי קרא דבתר דחשיב שם מינוי כ"ד משמרות כתיב בשנת ארבעים למלכות דוד וגו' דמשמע דאז קבע הכ"ד משמרות וככר היה שמואל מת ואהא פריך מהא דבא דוד ושמואל כו' דמשמע דתרווייהו תקינהו : ד' משמרות עלו כו' פשחור ואימר כו' פרש"י ומבעי לי דפשחור לא כתיב גבי כ"ד משמרות כו' עכ"ל . ויש ליישב דמצינו פשחור בן אימר הכהן בימי ירמיהו ואימר כתיב גבי כ"ד משמרות בד"ה אלא דבבית שני נעשו בני פשחור למשפחה גדולה כדמשמע פ' י' יוחסין שאמרו שם ד' אלפים עבדים היו לו לפשחור ונטמעו וע"כ נחלק פשחור משאר בני אימר למשמר אחר אבל קשה לי בענין זה שאמרו הכא דלא עלו רק אלו ד' משמרות ובספ"ה דסוכה אמרי' במעשה בת בילגה כו' שהיה בבית שני בימי יוונים ואמרו שם דסתמו חלונה של משמרת דבילגה וי"א דנכנס ישבב כו' ומשמע מכל זה דמשמרות דבילגה וישבב שהיו מכ"ד משמרות היו קיימים עדיין בבית שני : ע"ב במה אדע כי אירשנה כו' אמר אברהם כו' דלפי פשטיה דקרא כפרש"י בחומש שאל אות על בשורת הארץ והכי איתא בפ"ד דנדרים דאיכא למאן דאמר דנענש על זאת כמפורש שם תקשי הא כתיב והאמין בה' וגו' דאם האמין על בשורת הזרע למה לא האמין על בשורת הארץ ולכך דרשו הכא דבמה אדע וגו' לא כקורא תגר הוא לשאול אות אלא שאל לידע באיזו זכות יתקיימו שלא יעשה כלה כדור המבול כו' ויהיה מקרא מסורס אדע במה אירשנה והשתא ניחא והאמין בה' וגו' היינו שלא בקש אות כלל לא על בשורת הארץ ולא על בשורת הזרע : א"ל קחה לי עגלה משולשת כו' · היא תשובה לו שבזכות הקרבנות שיהיו מביאין מאלו המינים שהם כלל כל הקרבנות שור וכשב ועז תורים ובני יונה יתקיימו ובב"ר מפורש כי זכר בכאן כל הקרבנות הבאים לכפרה ג' פרים כו' ע"ש והביאו רש"י בחומש ואין כאן להאריך על דברי התלמוד שלא זכר אלא כלל כל המינים המביאים לקרבנות : כבר תקנתי כו' בזמן שקוראין כו' · פרש"י בגמרא מהיכא יליף ליה גמגום עכ"ל ונראה שיצא להם זה הדרש ששאל לו גם בזמן הגלות היאך יתקיימו מדכתיב לשון כי אירשנה ולא כתיב במה אדע כי תתננה לי כלישנא שא"ל הקב"ה לך אתננה וגו' ולתת לך וגו' גם שכתב בלשון קחה לי וגו' ויקח לו וגו' וה"ל למכתב קרב לי וגו' ויקרב לו ומש"ה דרשו דשאל לו גם בגלות היאך יתקיימו והיינו כי אירשנה מלשון גרוש וגלות כמו כי אוריש גוים מפניך וגו' והרבה כמוהו דבזמן שאירשנה מן הארץ בגלות אדע במה יתקיימו וא"ל הקב"ה קחה לי וגו' דבלא הקרבתם של אלו ה' המינים אלא בקריאה בעלמא בדברם בהם כמ"ש קחו עמכם דברים יתקיימו בגלות ורמז לזה הכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו לפי פשוטו ה"ל למכתב ובעשייתך אבל ענין כל הפרשה איירי בגלות דהיינו שקרוב אליך הדבר בקריאה בפה ובכוונת הלימוד בלב שיהיה לעשותו בהם שתהיה במקום הקרבת קרבנות במעשה : (והרי"ף יליף ליה מדכתיב ויהי השמש לבא דהיינו שקיעת שמשן של ישראל בחורבן בהמ"ק וע"ז תרדמה נפלה על אברהם והנה אימה חשכה וגו' שדרז"ל על ד' מלכיות היאך יתקיימו בלא קרבנות וע"ז נאמר והנה תנור וגו' ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמרז"ל בשביל אמירת הקרבנות מעלה אני עליהם כאילו הקריבום ומוחל להם עונותיהם) וכתב הרא"ם לפי דרש זה בתחלת הפ' שא"ל הקב"ה כי כל הארץ וגו' לך אתננה וגו' למה לא חשש לשאול כן היאך יתקיימו באיזו זכות כשיהיו חוטאין כו' וע"ש וצ"ל בעיקר הקושיא דלא קשה מידי דע"כ שזו הפ' בין הבתרים היא שלא כסדרה דבן ע"ה שנה היה אברהם כשהכה את המלכים ובשנדבר עמו בין הבתרים היה אברהם בן ע' שנה כדאיתא בסדר עולם כמפורש בתוס' פ"ק דשבת ע"ש ועיין ברא"ם פ' הבע"י ונמצא שפ' זו ברית בין הבתרים מוקדמת לתחלת הפ' שנאמר בה כי את כל הארץ וגו' וע"פ הדרש דהכא יתפרש הכתוב לולי תורתך שעשועי וגו' שאני לומד וקורא בה בסדר הקרבנות אז אבדתי בעניי דהיינו בגלות כי לא היה לי קיום בגלות לולי הקריאה בהם ודו"ק : ד' תעניות בשני על יורדי הים כו' מבואר ע"פ מ"ש בפרק הרואה בד' צריכין להודות בגלגון מתוך נרתן והם יורדי הים והולכי מדבר וחולה שנתרפא והיוצא מבית האסורין וה"נ אמרינן הכא דהיו אנשי משמר מתענים ד' תעניות לבטל את כל מי שהוא בתוך צרה אחת מד' אלו בשני על יורדי הים ובג' על הולכי מדבר ובד' על חולי של אסכרה ובה' על עוברות שלא יפילו שהולד כשנולד דומה ליוצא מבית האסורין ובפרש"י נתן טעם לכל אחד מהד' תעניות ביומו ויש לעיין בזה דא"כ מאי קאמר ובע"ש לא היו מתענין וכן בשבת וכן באחד בשבת מ"ש לא היו מתענין הא ליכא טעמא להתענות בהו כמו בד' הימים דקאמר בהו טעמא להתענות על ד' צרות ולכ"א ביומו וי"ל דידע תלמודא דאיכא שום טעם דראוי להתענות גם באלו ג' הימים אי לאו משום הני טעמי דקאמר שמכריעין שלא להתענות בהו : מפני הגליונים פרש"י עושין אותו יו"ט שלהן עכ"ל · אין לפרש משום שיעלוזו עלינו שאנו מתענים ביו"ט שלהן דהא בזמן שבית המקדש קיים קיימינן ודינו תקיפה עליהם אלא די"ל שאנשי משמר לא היו עושין מלאכה ביום תעניתם שלא יאמרו שאנשי משמר מחזיקין אותו ג"כ כיו"ט שלא לעשות בו מלאכה ומתוך זה נראה דעכו"ם נהגו כן מקודם שהיו הגליונים דהא משמע דגם בבית ראשון לא היו מתענין אנשי משמר ביום א' מטעם זה והגליונים לא היו עד בית שני : אלא בראשית בב' מ"ע ה' פסוקים כו' ותנן הקורא אל יפחות מג' כו' הא דלא תקשו ליה נמי הא דתני פרק הקורא עומד דאין פוחתין מי' פסוקים בב"ה די"ל כמ"ש התוספות שם דפרשת עמלק דלא הוי רק ט' פסוקים ומשום דמפסיק ענינא אין לחוש ה"נ הכא :

דף כח בפרש"י בד"ה הן הן בני יואב כו' במס' חגיגה כו' עכ"ל לא מצאתיו שם אבל במסכת מו"ק איתא דדוד נקרא כן : תום' בד"ה הן הן בני יואב כו' היתה בת ישי כו' כצ"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה ומ"ם מוסף כו' דלא דחה דידיה אלא דמנחה עכ"ל כצ"ל אבל פירושו קצת מגומגם שהוא פי' כל זה אליבא דרבי יהושע דאמר הכי מוסף אין בו מנחה וממאי דסקיל וטרי תלמודא הכא ומייתי מדר' יוסי כו' ומסיק אלא דמנחה קרבן עלים דחי אלא לאו דנעילה כו' כל זה אזלא אליבא דר' עקיבא למאי דהוה שונה מעיקרא ודו"ק : בד"ה בשבעה עלה כו' מתן תורה הוה הס"ד :

ח"א דף כח ע"א בני גונבי עלי כו' מפי' הרע"ב במתני' נראה דע"ש שהיו גונבין לב השומרים ע"י העלי להביא בכורים היו קורין אותם גונבי עלי ודחשיב להו בכלל מתעסקים בעלי קרבן משום שהם בעצמן בני סלמאי שהביאו סולמות כו' · ע"כ תוכן דבריו ואין נראה כן מפרש"י אלא דמה שאמרו הן הן בני סלמאי דכעין מעשה זה עשו ונראה לפרש דאלו בני גונבי עלי נחשבין בכלל גוזרי עלים משום מעשה זה גופיה שהיו גונבי עלי דהיינו לשאת גם העלי לירושלים לבקעו שם לגזרי עלים למערכה וכן משמע מדקאמר בכך עובדא גופיה שלא יביאו עלים כו' ולא יביאו בכורים כו' דהיינו דתרתי עבדי בהא שהם הביאו בכורים וגם העלי לקרבן עלים ולכך נמי נקט בהאי עובדא קמא לשון כפול כשרין שבאותו דור ויראי חטא דהיינו כשרין להביא בכורים ויראי חטא להביא עלים שלא תיבטל עבודת קרבנות המכפרין על החטא אבל באידך עובדא לא קאמר אלא יראי חטא דלא איירי רק בקרבן עלים : פעם אחת נגזרה כו' שלא יביאו עלים כו' ושלא יביאו בכורים כו'. יש לתת טעם שנגזרו על ב' דברים אלו לפי שאני דברים האלו היו מביאין בשמחה דבקרבן עלים כ"א עשה ביומו יום שמחה ויו"ט וכן בכורים היו מביאין בשמחה כמו ששנינו בספ"ב דבכורים החליל היה מכה כו' וע"כ גזרה אז מלכות יון לבטל מהם השמחה והיה זה בבית שני שידם היה תקיפה עלינו כדאמרינן פ"ק דע"ז ק"פ שנים קודם שנחרב הבית פשטה מלכות יון כו' ולא היה להם עדיין יד וכח לבטל עבודת קרבן בירושלים אבל מחוץ לירושלים על הדרכים רצו לבטל ב' דברים אלו לגמרי: הוא אומר זכר צדיק לברכה ושם וגו'. מלת זכר נופל ע"ש הכינוי ושם נופל על שם העצם כמ"ש זה שמי בי"ה וזה זכרי בא"ד שאינו רק כינוי השם ולזה קאמר אלו שנקראו בשם כינוי בני גונבי עלי ובני סלמאי זה זכרם לברכה ולשבח להם אבל ברשעים גם שם עצם שלהם ירקב שאסור לקרוא אדם בשמם כדאמרינן ביומא גבי דואג: תרי תנאי ואליבא דרבי יוסי כו' · היינו תרי תנאי דברייתא אבל אי הוה מוקים ליה כר"מ ותרי תנאי אליביה הוה ליה ברייתא דלא כמתניתין והתוספות תירצו משום דר"י נימוקו עמו מוקי ליה כר"י הוא דחוק דמ"מ טפי ה"ל לאוקמי כר"מ דכל סתמא דמתני' כר"מ מוקמינן כוותיה ולא כר"י אע"ג דנימוקו עמו : ע"ב כ"ד דסיון וי"ו דתמוז תלו להו ת' בשיבסר כו'.דהיינו מ' יום ולילו עמו ובזה טעו ישראל שהם חשבו ארבעים יום ואין לילו עמו וכלו להו בשיבסר ועל

ועל כן אמרו כי בושש משה כפירוש רש"י בחומש : **בראשונה** הובקעה בט' ובשניה בי"ז כו'. ולפי שבשניה היא הביאה לנו רעה ביותר כמ"ש ביומא בירה תוכיח ע"כ מתענין בשניה ובירושלמי תירץ בע"א דקלקול חשבונות היה שם ונראה לפרש לפי שאוה"ע מונין לחמה וישראל ללבנה וע"י אויבים עע"א שגזרו על חשבון הלבנה וקידוש החדש כמ"ש במסכת ר"ה נעשה זה הקלקול וודאי בי"ז בתמוז בחדש הלבנה נבקעה העיר גם בראשונה כמפורש בקרא בירמיה מקל שקד אני רואה שהם כ"א ימים שבין י"ז בתמוז לט"ב אבל לפי קלקול חשבונות של האויבים שמונין לחמה לא היה רק ט' בתמוז דשנת החמה מוסיף על שנת הלבנה י"א ימים כנודע שבג' תקופות תשרי עד תמוז מוסיף ח' ימים שבין תשעה בתמוז לחמה ובין י"ז ללבנה ועל כוונה זו אמר שמו אותותם אותות וגו' פ"פ מ"ש והיו לאותות וגו' דהיינו שישראל המונין ללבנה יהיה אות שלהם הלבנה כשהיא לוקה סימן לשונאיהם של ישראל ועובדי כוכבים שמונין לחמה כשהיא לוקה סימן ואות להם שיהיו לוקים וכן בהפך ולזה כשצר מלך בבל על ירושלים היה בי' בטבת עד שהוצלא ונבקעה העיר בי"ז בתמוז ללבנה וט' לחמה והם שני תקופות השנה שהחמה עולה ומוסיף מיום ליום וזה שם ונתן לו האויב אות וסימן להצלחתו להחריב ירושלים ובהפך אמר אותותינו לא ראינו וגו' לטובה דהיינו שהובקעה העיר בי"ז בתמוז ללבנה שהיא כדונית חסרה אז סימן ואות על חסרון שונאיהם על ישראל : **דשרף** אפוסטמוס כו' התורה כו'. שהוא יום מוכן לפורענות שבו נשתברו לוחות של התורה : **ועל** כנף שקוצים כו' ונפל כו' ותבריה לידיה כו' היו נוכות ע"א אלו כעופות שמאים שנאמר בהם כי שקץ הם לכם וכנף עוף הוא במקום יד של מין בהמה ומדכתיב כנף לשון יחיד גבי שני שקוצים רמז שאחד מהם היה חסר כנף אחד ע"י דאחד תבריה לחבריה ופרש"י מנשה העמידן בהיכל והתם נמי בלשון יחיד כתיב וישם את פסל האשרה וגו' והיינו נמי מש"ע וקראן שומם ע"ש דלבית לחרוב' ביתא כו' :

דף כט גמרא בחדש השני בעשרים לחדש כו' כל"ל : **בפרש"י** בד"ה אנא לבית כו' ל"א אנא לבי כו' וידך אושלית לי לשון שאילה כליס כלומר כו' עכ"ל וכ"ה הגירסא בילקוט : **בד"ה** הני ארבעים נכי חד כו' ובד"ה מולאי שביעית שמינית הס"ד כל"ל : **תוס'** בד"ה דכתיב עד חדש כו' של ר"ח אייר כו' תמלא ט' ימים כו' ועד חדש ימים הוי שלשים יום כו' עכ"ל דברי רש"י מכוונים שהוא חושב י' מאייר ועד חדש ימים הוא חדש של כ"ט ימים הרי בין הכל ל"ב ימים מר"ח אייר עד כ"ב סיון הם הג' ימים שסרו כו' אבל דברי התוס' לא ידענא להולמם שהרי לא תמלא מט' ימים דאייר ומכ"ב ימים דסיון בין הכל אינן רק ל"א יום ואתה צריך לל"ג יום דהיינו חדש ימים שהוא ל' יום וג' ימים שסרו כו' ודו"ק היטב :

ח"א דף כט ע"א ויהי בחדש הראשון וגו'. מייתי כל הני קראי דמעיקרא לא מייתי אלא שלא נשתלחו מרגלים אלא עד שנה שניה שהרי בראשונה נעשה המשכן אחר מעשה העגל ולא הוקם עד תחלת שנה שניה ושוב מייתי מקראי דע"כ לפי ענינו לא נשתלחו מרגלים אלא עד כ"ט בסיון ולא מקודם לו בשנה שנייה וכלו מ' יום בט"ב : **ויסעו** מהר ה' וגו' היום סרו מאחרי ה' וגו'. מפורש פ' כל כתבי : **אמר** אביי תמוז דההוא שתא מלוי כו'. פירשו בתוס' עשו אותו מלא מל' יום כדי שיכלו מ' יום בט' באב ל' דתמוז ואחד דסיון דבכ"ט שלא המרגלים וט' באב כו' ע"ש לכאורה דבריהם אינן מובנים דחשיב אחד דסיון והכי סיון ודאי מלא וה"ל ב' מסיון יום כ"ט ויום ל' ויש ליישב דיום כ"ט מסיון לא חשיב ליה כיון שאין לילו עמו גם שהוא בכלל ז' של הסגרת מרים אך קשה לדבריהם דא"כ כלו המ' יום בט' באב עצמו כמ"ש בהדיא ובט"ב שבו המרגלים כו' וכן משמע דלילה שלאחריו היה ט"ב שבכו בו ונקבע בו בכיה לדורות ופרש"י לכאורה בזה יותר מכוון דחשב ב' מסיון ול' מתמוז דמלוי מליוה וח' דאב הכי בערב ט"ב שבו המרגלים דבלילה שלאחריו בט"ב בכו ויום כ"ט דסיון גם שאין לילו עמו חשיב ליה דלא כתיב הכא אלא מקץ מ' יום ולילו עמו אלא גבי מ' יום בשנה ראשונה שהיה משה בהר דהתם כתיב ארבעים יום וארבעים לילה וצ"ל לדברי התוס' דבערב ט"ב לאו היינו בח' באב אלא בט' באב בערב שבו כדאמר לקמן לגבי ט"ב בחורבן סמוך לחשיכה הציתו ומלינו קרוב ללשון זה בקרא גבי יוה"כ בתשעה לחדש בערב וגו' בליל י' שלאחריו בכו ונקבע בו בכיה לדורות דרובו נשרף בי' כדלקמן ודו"ק : **אתם** בכיתם בכייה של חנם ואני כו'. יש ליישב בכאן בשינוי סיפור מעשה מרגלים שבפרשת דברים מסיפורו בפרשת שלח דשם כתיב שאמרו המרגלים אפס כי עז העם וגו' ותשא כל העדה וילונו וגו' ובפ' דברים כתיב ויאמרו טובה הארץ וגו' ולא אביתם לעלות ותמרו וגו' ולא נתן טעם למה ועוד דבפ' שלח כתיב וילכו ויבאו אל משה וגו' דמשמע שהיה כל זה לפני אהל מועד ובפ' דברים כתיב ותרגנו באהליכם וע"ק שאמר כאן ותאמרו בשנאת ה' אותנו וגו' ולא הוזכר כן בפ' שלח וע"ק שאמר בפ' דברים ותקרבון אלי כולכם וגו' כיון שזה היה בשנת מ' שכבר מתו כל דור המדבר ואלו היו בניהם פחות מבן כ' שזכו ליכנס לא"י מה הוכיחן בכך ויש ליישב בכל זה לפי שהאבות היו מביאין שגם בניהם באהליהם היו מתלוננים כמ"ש במדרש ותרגנו באהליכם מלמד שהיו יושבין במשכניהם ומתאבקין את בניהם ואומרים להם אוי לכם למחר יהיו צולבים אתכם וכו' וז"ש שאם לא יזכו בניהם יהיו להם כ"כ עונש ובכיה לדורות אם לא ישובו מעשיהם ועתה ידבר משה כאן בפרשת דברים ומוכיחן שגם אתם תקרבון אלי בעצת אביכם וזה שזכר כאן שהבנים המרו ומתלוננים בלי טעם קודם ששמעו ממרגלים עם גדול ורם ממנו וגו' וז"ש משה להם כי אמרתם בשנאת ה' וגו' וזה אינו כמ"ש טובה הארץ וגו' אבל הוא אוהב אתכם ואתם שונאים אותו כמ"ש משל אומרים מה דבלבך על רחמך מה דבליביה עלך כפרש"י בחומש וזאת שנאת חנם שהיה להם לבנים לגבי הש"י במעשה המרגלים הביא להם בכיה לדורות בבית שני שהיה להם שנאת חנם כמ"ש פ"ק דיומא וז"ש בכאן אתם בכיתם בכיה של חנם כו' דהיינו שנאת חנם למקום ב"ה ועוד מפורש בזה במסכת סוטה פרק א"כ ע"ש ומייתי ליה מקרא קרא עלי מועד לשבור בחורי ר"ל כי כל חדש מלא יש בו מועד וחדש תמוז שאין בו מועד והוא חסר קרא עלי במעשה מרגלים להיות מלא כאלו יש בו מועד שיהא הוא משלים למ' יום לשבור בחורי שלא היו בני כ' אז שיקבלו עונשם לדורות באותו יום כדלקמן שמגלגלים חובה ליום חייב : **בז'** נכנסו עכו"ם להיכל כו' ובט' סמוך לחשכה הציתו כו' ההוא קרא דבעשור לחדש וגו' וישרוף וגו' מתפרש כפשטיה דרובו של היכל נשרף בי' וההוא קרא דבז' בחדש לא קאי וישרוף איום ז' לחדש אלא דהכי מתפרש דבז' לחדש בא נבוזראדן להיכל וקלקל בו עד יום י' ואז וישרוף וגו' ומייתי ליה מקרא אוי נא לנו כי פנה היום הוא התחלת השרפה בערב יום ט' כי ינטו צללי ערב של יום י' שהיה הולך ודולק בו כל היום כולו עד כי בו ינטו צללי ערב : **לא** קבעתי אלא בי' מפני שרובו כו'. יש לדקדק בזה דהא איהו גופה קאמר לעיל דמיום ביאת מרגלים בט"ב נקבע בו ביום בכיה לדורות ולשיטת התוס' ניחא דביאת מרגלים היה ביום ט' בערב ואח"כ בליל י' היתה בכיה שנקבע אז בכיה לדורות ודו"ק : **מגלגלין** זכות ליום זכאי ט' כל המאמר מפורש בפ' אין נערכין : **ערב** ט' באב היה כו'. גם בכאן אין נראה לפרש שבערב ט' באב ממש ביום ח' דהא ביום ט' באב הציתו בו האור ואי התחלת כניסת העובדי כוכבים להיכל קאמר הל"ל בח' בו אלא ערב ט' באב היינו ביום ט' גופיה בערב שהציתו בו האור : **נגזרה** גזרה על ר"ג כו' שהוא היה באותו דור וע"כ קראו בעל החוטם לפי שישראל הם עם אחד דמיון גוף כשמכאיב לאבר אחד מרגיש כל הגוף תיהו האברים אינן שוין במעלתן שיש מהן שחיותו של אדם תולה בהן ולזה דימה את ר"ג שהיה ראש ונשיא שכולן תלוין בו לאבר החוטם שהוא למעלה בראש וחיות אדם תלוי בו כמ"ש פרק יוה"כ מדכתיב ויפח באפיו נשמת וגו' : **ומפתחות** ההיכל בידן ועלו כו'. כבר אמרו במדרש בשערי היכל שלא שלטו בהן האויבים כמ"ש טבעו בארץ שעריה ולזה אמרו שראו אלו פרחי כהונה שמפתחות שלהן ג"כ לא יהיו נמסרין ביד אויבים והיו מוסרין המפתחות לקונם כמ"ש ביהמ"ק קונן א' שנאמר הר זה קנתה ימינך ר"ל גם כשהוא בחורבנו כמו כן הוא קנינו של הקב"ה כדמסיים בהאי

קרא ושוע אל ססר דהיינו כשהוא בחורבנו כדאמרינן במסכת פסחים לא כאברהם שקראו הר כו' אלא כיעקב שקראו בית כמפורש שם ומייתי ליה מקרא מה לך איפה כי עלית כלך לגגות משום מקירות מפתחות לשמים שהיית יכול לעשות כן למטה אבל משום נערא עלית לגגות ליפול משם לארץ חלליך לא חללי חרב אלא חללי נפילה : **ע"ב באב** דריע מזליה כו'. באדר דבריא מזליה. גם שאמרו אין מזל לישראל מ"מ מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חובה כדאמר לעיל : **אחרית** ותקוה כו'. אלו דקלים וכלי פשתן כו' שהם דברים המתקיימים כדאמרינן פרק יוה"כ ישמו לו סגולה דיקלא מיני תמרים וכן כלי פשתן הם כלים שמתקיימים יותר משאר כלים ובגדים והיינו אחרית וגו' : **כריח** שדה של תפוחים. וכתבו התוספות י"א תפוחים כריח אתרוגים עכ"ל וכת"י כתפוח בעלי היער כאתרוגים ביני אילני ואולי שדקדקו לפרש אתרוגים ע"פ מ"ש במדרשות כי ריח ג"ע שנכנס עם יעקב היה מהבגדים כדכתיב וירח את ריח בגדיו שאלו הבגדים עמדו כבר בג"ע כי של אדה"ר היו ובאו ליד נמרוד ואח"כ גזלן והמדן עשו ממנו שע"כ נקראו החמודות כדאמרינן במדרשות ואית ליה דאילן שאכל ממנו אדם הראשון אתרוג היה כדאמרינן פרק בן סורר ומאותו האתרוג קבלו בגדיו ריח אתרוג של ג"ע וקצת יש סמך לדבריהם אלו מספר הזוהר וז"ל ותרא האשה כי טוב העץ וגו' מה חמת אר"י ההוא אילנא הוה סליק ריחו כד"א כריח שדה אשר ברכו ה' ובגין ההוא ריח דהוה סליק חמדת ליה למיכל מיניה אבל בב"ר לא משמע כן שיהא הריח מג"ע בא ע"י הבגדים של עשו אלא שבזכות יעקב נכנס עמו ריח של ג"ע והיפך בעשו על ידי רשעתו נכנס גיהנם ודו"ק : **משושה** חגה גו' פ"ד מר"ח כו' מחגה כו'. יש לדקדק דא"כ למאי נכתב חדשה ושבתה וכן לאינך תנאי למאן דדריש חדשה א"כ חגה ושבתה למה נכתבו ומאן דדריש שבתה א"כ חגה וחדשה ל"ל ויש ליישב דהני תנאי לא פליגי אלא לענין שמחת קיפור וכיבוס באיזה זמן שהם אסורים מיהו לכולהו תנאי כתיבי כולהו למילי אחריני דאית בהו נמי שמחה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה תדע דהא תנא דמתני' ס"ל דאין אסור סיפור וכיבוס אלא בשבת שחל תשעה באב בתוכה וברישא קתני משנכנס אב ממעטין בשמחה דהיינו מר"ח ודו"ק :

דף ל תוס' בד"ה והרוייהו כו' דכלי פשתן מותר לכבס מ"מ החמיר כו' עכ"ל כל"ל : **בד"ה** ערב תשעה באב לא יאכל כו' ר"ל בשתי קדירות כו' מאחר שאין עושין מהן תבשיל בעצמו כו' עכ"ל הוא מגומגם קצת דמתחילת דבריהם נראה דדוקא משתי קדירות אסור ובס"ד נראה דב' מינין שעושין מכ"א תבשיל בעצמו אם אינן נאכלין כמות שהוא חי מקרו ב' תבשילין אף בקדירה אחת וק"ל : **ע"ב** גמרא אמר רבא הלכתא כתנא דידן ולא הודו כו' כל"ל : **תוס'** בד"ה יום שבו כלו כו' ולמחר הכרוז כו' ופרשב"ס כו' ובכל ט' באב היו מתים כ"א אלף ופרוטרוט כו' עכ"ל דברי הרשב"ם הם בפרק י"ג ע"ב אבל לא ידעתי לכוון דברי התוס' דהכא ע"פ פרשב"ס דהתם ולפי לשון האיכה רבתי שאמרו שם שהיו מולאין עצמן ט"ו אלף ופרוטרוט חסרו מת"ר אלף והיה נראה להגיה כאן וכצ"ל ובכל ט' באב היו מתים מת"ר אלף בפרוטרוט ומפורש כו' ויהיה הפרוטרוט קאי את"ר אלף שהפרוטרוט ממנו בכל שנה מהמ' שנים ט"ו אלף כדמפרש לה התם בפרשב"ס והוא מדברי איכה רבתי שהפרוטרוט עולה בכל שנה מהמ' שנים ט"ו אלף וע"ש בזה דברי התוס' מיהו בכל פרשב"ס שלפנינו גרסינן הכי ט"ו אלף ופרוטרוט דמשמע שהפרוטרוט הוא הנשאר על ט"ו אלף שאינו מגיע לכל שנה אלף וכן נראה מדברי התוס' שם אבל דברי התוספות דהכא א"א לכוון רק כמ"ש וכלשון הרשב"ם ודו"ק : נגילה ונשמחה בישועתו :

ח"א דף ל ע"א ואסור לקרות בתורה כו'. פרש"י משום דכתיב בהו משמחי לב עכ"ל. ולולי פירושו נראה דלאו משום שמחה נגעו בה דלא מייתי האי קרא דמשמחי לב אלא בשיפא גבי תינוקות של בית רבן אבל בשאר כל אדם איכא טעמא אחרינא משום שלא ישכח אבלו של יום ובשאר עסקים נמי אסור מה"ט ולרבותא נקט דאפי' ללמוד תורה אסור בו אבל בתשב"ר נקט ליה מקרא דאסור מיהת משום שמחה : **ע"ב דומה** לו כמי שמתו מוטל כו'. ר"ל דלא ה"ל ע"כ כאבלות ישנה : **כל** המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה כו'. ושאינו מתאבל כו'. עדיפא מיניה מפורש בהאי קרא דאיהו גופיה נמי שמח אלא מכאן אמרו קאי אשאין מתאבל דאינו מפורש מה עונשו וקאמר דמכאן אמרו כו' דמכלל הן אתה שומע לאו וכל שאינו מתאבל כו' מיהו ק"ק דליכא לדיוקי מקרא דמכלל הן אתה שומע לאו אלא דהמתאבל הוא גופיה שמח ושאינו מתאבל אינו שמח ומנא ליה לדיוקא דאינו מתאבל אינו רואה בשמחתה וי"ל דהרואה בשמחתה א"א שלא יהיה גם הוא שמח : **ותהי** עונותם על עצמותם כו'. ר"ל גם כשיכלה הבשר הנרקב לאחר מיתה ועדיין העצמות קיימים נרשם עליהם שתיית היין כדאמרינן פרק המפלת השותה יין עצמותיו שרופים כו' וכל ששתייתו מרובה כו' :

ח"א דף לא ע"א ובת כ"ג מבת סגן כו'. כל אחת שואלת משל למטה ממנה הייט נמי מה"ט שלא יהיו לכן בגדים חשובים כל כך לגבי העניים ועוד דאי בת כהן גדול שואלת ג"כ מבת מלך ה"ל כאלו מחליפים בגדיהם ויתביים מי שאין לו להחליף ומה"ט נמי תני במתני' שאין לובשין רק לבנים שלא לבייש העניות שאין להם לצבועין רק לבנים : **מי** שאין לו אשה נכנס לשם כו'. וכ"ה במתני' בחור שא עיניך כו' אל תתן וכמ"ש בפרק האיש מקדש שאסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה ולא משום יופי דהא קאמר אל תתן עיניך בנוי כו' אלא דמ"מ יראנה שלא יש בה מום ודבר מכוער : **יפיפיות** כו' מיוחסות כו' מכוערות שבהן כו'. כי הפעולות הם שלשה חלוקות שהם הטוב והערב והמועיל. היפיפיות הם מכת האומרות להלוך אחר הערב והמיוחסות אומרות למשוך אחר הטוב והמכוערות אחר המועיל כמ"ש ובלבד שתעטרונו בזהובים ובמתני' לא חשיב רק כת האומרים למשוך ולברור את הטוב ובע"י חשיב דכת אחת עשירות שבהן אומרות תנו עיניכם בממון והוא כת להלוך אחר המועיל וע"ז יש לפרש בפרשת רות שפרש"י שם שבה פה פלוני אלמוני וגו' שהיה שם הגואל טוב אלא שלא כתב שמו לפי שלא אבה לגאול והרי בתר הכי כתיב ויאמר אנכי אגאל ועדיין לא הודיע שלא רצה לייבם את רות גם קשה אחר שהודיע לו בועז שהוא הראש שבישראל ושופט להם כמ"ש אבצן זה בועז ואם לא תגאל אנכי אגאל והיא מותרת בישראל דעמוני ולא עמונית היאך טוב אמר לא אגאל פן אשחית את נחלתי וגו' כפשטיה אבל הנראה כי עיקר מצות יבום להקים שם המת דאל"כ אסור לייבם דמצות חליצה קודמת מטעם זה וז"ש לה אם יגאלך טוב דהיינו מצד הטוב לשם מצות יבום יגאל ואם לא יגאלך מצד זה רק לשם ערב שהוא יופייך או לשם מועיל דהיינו לשם נחלה לא תתרצה בו רק לשם מצות יבום שהוא הטוב ולכך כשא"ל לגואל חלקת השדה וגו' נתרצה גם בה הגואל מצד המועיל שהיא הנחלה ואמר אגאל עד שא"ל קנית להקים שם המת וגו' דהיינו לשם מצות יבום ויאמר לא אוכל לגאול פן אשחית וגו' ר"ל כמ"ש אונן כי לא לו יהיה הזרע וגו' כפרש"י שם וז"ש בועז בסוף אשת מחלון קניתי לי לאשה להקים שם המת וגו' דהיינו לשם יבום ועיין בזה בחידושינו פרק הערל : **אלא** לבנים כו'. פרש"י אם בניך מיוחסים הכל קופצין כו' ע"ש ומשום שאין השכינה שורה אלא על מיוחסין שבישראל : **עתיד** הקב"ה לעשות מחול כו'. מפורש במפרשים שהוא דבר סודי : **הנה** אלהינו זה וגו'. וכה"ג דרשו גבי זה אלי ואנוהו ומייתי ליה הכא מאלהינו זה וגו' זה ה' וגו' והלשון כפול כמ"ש שיש לאדם לברך במדת הדין עליו כמו במדת הרחמים שנאמר באלהים אהלל דבר בה' אהלל דבר וז"ש כשהוא אלהינו במדת הדין קוינו לו שיושיענו וזה ה' במה"ר עלינו קוינו לו ונגילה ונשמחה בישועתו לא אמר ונשמחה בישועתנו כמ"ש ויושיענו אבל כיוני ישועתו עליו יתברך בדרך הוא ע"ד עמו אנכי בצרה וכשהוא יושיענו גם הוא יושע עמו ופי' נגילה ונשמחה על שהוא יושיענו בב"א :

הדרן עלך בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית בסייעתא דשמיא

הגהות וחדושים על מסכת תענית

מאת הרב הגאון הגדול כו' מוהר"ר שמואל שטראשון זצ"ל מווילנא.

דף ב ע"א במשנה כא"א מיו"ט הראשון ש"ח. וכ' התוי"ט דהיינו בתפלת יוצר כו' וצ"ע דלא איכפת לן להפסיק כו' כיון דלורך תפלה היא. ככר הקדימו בזה הרשב"א בתשובה הביאו הד"מ בסי' קי"א אות ב' וע"ש וכן הביאו הב"י בסי' קל"ו בקילור. ואע"ג דהרא"ש בסי' ב' הביא מהירושלמי דאינו יכול להפסיק בהכרזה זהו אליבא דר' יהודה אבל ר"א פליג עליה בזה. תדע דבגמרא מספקא לר"א אי מניסך גמר לה ומזכירין מאורתא אע"ג דלר"י צ"ל להא מטעם הירושלמי שהביא הרא"ש בס: **שם** רי"א העובר כו' האחרון מזכיר. התוי"ע דקדק מדוע בר"ה קרי ליה השני והבא ק"ל האחרון. ול"נ דלהכי קאמר הבא ההרון כדי לזוגו למלת האחרון שקדם לו וכי"ב כ' התוי"ע בעלמו בר"ה שם במשנה הקודמת ע"ש. [וגדולה מזו כתב בשבועות פ"ז מ"ח ד"ה נתגלגלה]. וכה"ג משני ל"א בסנהדרין (י ב) ואיידי דבעי למיתני עיבור שנה תנא נמי עיבור חדש: **תד"ה** אלא. אבל בסדר זרעים אומר כו' כצ"ל: **ד"ה** ויחמע. וכמו הסיא וישמע אליה אלהים. לכאורה יותר ה"ל למינקט כמו יפתח ה' כו' דדמי' ליה טפי ועליו ג"כ ה"ל לציין: **בא"ד** וא"ת כו'. יורקתי שר של ברד הוי. ק"ק מדוע לא מקשי נמי מגבריאל שר של אש דשם. ואין לומר משום דלפעמים הוי לטובה כמו אש דאליהו בהר הכרמל א"כ גם בברד נוכל לומר כן עיין רש"א בח"א: **בסה"ד** צ"ל נמסר: **ע"ב גמרא** וריו"ח כו' א"ל גשמים היינו פרנסה. וכן אמר רב יוסף בברכות (לג) מתוך שהיא פרנסה כו': **מה** שהקשה בגבורת ארי (להגאון בעל ש"א ומ"א) דריו"ח אדריו"ח ככר קדמו בזה הספר"כ דרוש כ"א: **שם** מה ניסוך המים מאורתא דאמר מר כו'. הגבו"א כתב מסברא דאין ניסוך המים למחר ע"ש. והוא מפורש בירושלמי פ"ד דסוכה ה"ו הביאו המל"מ פ"י מהל' תומ"ס: **שם** וכהם מד"מ הללו א"א להם בלא מים כצ"ל: **רש"י** ד"ה מלולב. שכהם כו' כדאמרי' בסוכה. אולי צ"ל כדאמרי' לקמן: **תד"ה** העובר לפס"ת ביו"ט האחרון של חג כו' כצ"ל:

דף ג ע"א רש"י ד"ה לפי שאין נעלרין. אלא חוק גשם הוא מזכיר דרוחות מועילות כו' כצ"ל: **תד"ה** ואילו. כשאמר על הארץ יהיה על כו' כתיב ויעש כן. כ"ל להוסיף עוד ומפרש להדיא ויהי חרב וגו' כתנאו. אבל בתנאי הסיפא לא כתיב רק ויהי כן ולא מפרש להדיא ויהי כו': **בא"ד** ועוד מצאתי כשאמר כו' כצ"ל: **בא"ד** וכדומה לזה ויקרא אלהים כו'. כ"ה שם במדרש: **ע"ב גמרא** רוח שא"ת חזיא לבי דרי. ופרש"י ונחייב להזכיר. וקשה דהא של דברכה וודאי נלרך ואפ"ה לא חייבו חכמים להזכירו ואף דמיעלר וע"כ צ"ל כמש"כ הר"ן דאין החיוב אלא במה שנעלר לגמרי וכמש"כ רש"י בעבים וא"כ רוחות נמי. ויש לחלק קצת. אבל העיקר כ"ל דאה"כ דהוי מצי לשנויי הכי אלא דעדיפא משני וכ"מ לממ"כ הר"ן דנהיגין ברוח בהזכרה ובטל בשאלה מפני שהטל מתבקש יותר כו' ע"ש: **שם** ל"ק הא דאתא ניחא הא דאתא רזיא. לכאורה משמע דקאי אזיקא. אבל מפרש"י ותוס' מוכח דקאי אמיטרא. ואולי מפני דליפני ניחא ורזיא מליגו לקמן במיטרא: **שם** שימשא דבתר מיטרא כו' למעוטי כו' ושמשא דביני קרחי. כ"ל דשימשא הראשון דביו"ד פירושו שמש. והב' דא"י הוא מלשון שמשותיך (ישעיה כד) דפי' חלונות ועמש"כ ביומא (כח ב): **רש"י** ד"ה אלא דמכניפנא. ואריכת לשון בעלמא הוא כו'. לעד"כ ליישבו ע"פ מש"כ בס"ד בק"א להש"א במגילה על הא דאיתא שם (ו) למה נקרא שמה רקת כו' מלאים מלות כרמון ע"ש. (וכ"ל דזהו ג"כ כוונת הש"ס בברכות (ד ב) מפני מה ל"כ נו"ן באשרי מפני כו' דכתיב נפלה כו' ארכב"י אפ"ה חזר דוד וסמכן ברוה"ק שנאמר סומך ה' לכל הנופלים כ"ל שרמז בזה על הנו"ן דהכוונה בו על הנפילה (אלא שלא רצה לאמרה בפירוש) מדאמר סומך כו'. מכלל דאיכא נופלים ונכון בע"ה). אולם גי' הע"י דגרם לתרוייהו ע"ש אינו מיושב בזה: **תד"ה** בימה"ח. וכן זכרנו כו' מספק מחזירין. עי' ברכות (יב ב) בתד"ה והלכתא ובש"פ תה"ע ד"ה ומסתברא: **בא"ד** דה"ק בירושלמי ומה שאלה כו' אומר בש"ת הזכרה כו' לא כ"ש כו'. ושם (כט ב) כתבו דש"ס דילן פליג ע"ז: **בא"ד** ואפי' נזכר קודם ש"ת אינו אומר כו' כצ"ל: **ד"ה** הא בחרפי. פי' הא דאמר נעלרים כו'. מה שהקשה בגבו"א דלפ"ז אין דברי התרלן הולכין על סדר אחד. כיולא בזה מלינו בשבת (ס"ד יב) לגי' ר"ת שהביאו התוס' שם בד"ה שמש · ועמ"ש בברכות (נא) בזה בס"ד. אך בל"ז פירושם אינו מתיישב על לבי:

דף ד ע"א גמרא ואר"א כל ת"ח שאינו קשה כברזל כו' א"ל ר"א כו' אנן מהכא מתנינן לה כו'. בע"י נשמטה מימרא דרב אשי ע"י שגגת המעתיק וסמיך הא דא"ל ר' אבא כו' אמימרא דרבא הא' למ"כ דכתה כו' ונדחק שם הרי"ף לזווגם. ולא עיין בגמרא: **רש"י** ד"ה והיינו דא"ל רבינא. מדגני בי' כו' כצ"ל: **ד"ה** וכתיב אמר לא נויתי. ולא דברתי ליפתח ותהי חק בישראל כ"כ דצ"ל. ותיבות מימים ימימה נראה למחוק. ור"ל כדפרש"י שם גזרו שלא יעשה עוד אדם כן וא"כ מוכח דמעשה מגונה היה מדעתו ולא שהשי"ת דבר לו: **בא"ד** ואית דל"ג האי ולא דברתי דטעי כו' דל"כ אלא אמר לא נויתי ולא עלתה על לבי כצ"ל: **בא"ד** ובאגדה קא חשיב כלב כו'. הוא בת"כ פ' חיי שרה ובש"פ במוקותי: **תד"ה** והיינו. בהגהת הגרי"פ צ"ל כ"ז איתא בת"ר כו' ע"ש ותמלא בכל הדברים האלה רק בשינוי לשון קלת וכן במדרש חיי שרה: **גמרא** ר"י היא דאמר משעת הנחתו. פי' גה"ש. ולעד"כ דר"י דמתניתין סובר דמיולב של יו"ע האחרון מזכיר דומיא דמיו"ע הראשון דר"א דמסקינן לעיל דמלולב גמר וכ"כ רש"י לעיל (ג) ד"ה הי ר' יהושע (והגא"ש עיין ע"ד ר' יהושע דהיינו במוסף תמוה מהא דפריך שם אילימא ר' יהושע דמתניתין הא אמר ביו"ע האחרון) אבל ר' יהושע דברייתא ס"ל מליל יו"ע האחרון כמש"כ התוס' (ב ב) ד"ה משעת. וכן מהא דלעיל אילימא ר' יהושע דמתניתין כו' אלא ר' יהושע דברייתא כו' משמע להדיא דפליגי אהדדי (ובירושלמי מקשה מיחלפא שיטתי' דר' יהושע כו' (דקס"ד משעת הנחתו היינו מז') אר"מ שכל היום כשר ללולב ופריך ויזכיר מבערב כו' עיי"ש. ובזה י"ל קלת סתירת פרש"י על הא דמשעת הנחתו אשר עמד עליה הגבו"א וע"ש ותלאה שנעלם מעיניו הירושלמי) וסמוך לגשמים משמע ליה לרבא דהוא ליל יו"ע האחרון לכן מוקי לה דוקא כר"י דברייתא: **ע"ב** אמר עולא תרי תנאי אליבא דר"י. הגבו"א הקשה מדוע לא משני הא דידיה הא דרבי' כו' ע"ש · ובירושלמי הלכה ב' משני באמת כן. והנה הואיל דבגמרא דילן איתא להדיא בברייתא דהא דהעובר לפס"ת כו' אמר משום ריב"ב ע"כ בירושלמי שם ע"ש וצ"ל קדמייתא בשם ריב"ב ותנייתא בשם גרמי' ושפיר פשיט כן מהא דאריו"ח כו' ע"ש כי כן דרך האמוראים אחר שאמרו הלכה כפלוני מפרשי אח"כ טעמו כמו בברכות (יד סע"א) וסוכה (מו סע"א) וש"מ. ועוד כיון דבגמרתינו לקמן פסק ריו"ח כר"י בהא דהעובר לפס"ת כו' יש לנו לומר דגם בירושלמי הוא כן. והק"ע במחכ"ת שגה בזה: **שם** וכי מתורגמן שואל דבר שא"ל לגבור. לפמש"כ רש"י לעיל בסמוך בד"ה תרי תנאי והזכרה שיכול להזכיר ביו"ע מזכיר. דמשמע דיש עוד בו לורך עד תשלום תפלת יולר א"כ מאי מקשה. ע"כ נראה דשיטת גמרתינו היא כפי שפי' הר"ן (וכ"ת מהרא"ש) דברי הירושלמי דהא דמקשה ויזכיר מבערב קאי אפסח ע"ש. אלמא דכבר א"ל בו מבערב: **מה** שהקשה הגבו"א דמ"ל בטעה והתחיל של חול ע"ש. כבר קדמו בזה המג"א בסי' קי"ז ס"ק ב' ויסודו הוא ג"כ כעין ישוב המ"א ע"ש: **שם** רבה אמר כו' עד שיעבור זמן שחיטת הפסח. עפרש"י. ומזה לאיה ברורה למש"כ הר"ף והרא"ש בר"פ תה"ש גם לר"י דאמר תה"ש עד ד' שעות מ"מ היכא דטעי וגלי לאחר ד' שעות שכר תפלה יהבו לי' ועי' ר"ש פ"ע בטור וב"י והאחרונים: **מש"ב** הגבו"א דאם נפרש כוונת רבה עד הערב ע"כ ל"ל הא דירושלמי דלית כ"ע תמן דא"כ יש לחוש בליל מולאי יו"ע דישאל. תמוה דהכי שמע דבמוסף הפסיקו מלהזכיר ואין שאלה בלא הזכרה כדלעיל: **רש"י** ד"ה והאריו"ח. דאין אומר בס"ם ביו"ע. מפרש כן לכוונה דמילתא בכדי שתסוב הקושיא גם על תירוץ הראשון דגברא כו': **ד"ה** להפסקה איתמר. דכשהוא מפסיק נשאלה בעפ"פ פוסק נמי להזכרה. ור"ל והא דקאמר הלכה כר"י לא קאי אלא על רים דבריו (וזה דלא כגבו"א ומתורץ קושייתו לקמי' בד"ה ואכן דאמאי לא בעי אהפסקה ג"כ וזהו שדחקו לרש"י) ומש"כ לקמי' בד"ה פסק מלשאול אלמא לא ס"ל כר"י כוונתו לדייק מרים דברי ריו"ח וסרה בזה תמיהת הגרע"א בחדושיו. גם מה שתמה על פרש"י בד"ה הא לן מהא דקאמר הש"ם ואנן דאית לן תרי יומי כו'. הלא רש"י יתב שם במש"כ לר' יהודה דאמר כו'. וכ"ת להגר"א בר"ם קי"ד: והנה שיטת רש"י דשואלין בכ"מ בז' מרחשוון והחילוק הוא רק בהזכרה דבזהמ"ק או לדידן דאית לן פירי בדבלא לא מזכירין עד ז' בת"ח ובזמן שאין מקדש בא"י כר"י. ולכן תמ"כ הגר"א שם אבל צ"ע דהא לקמן בר"ם קי"ז כו' צ"ל דע"ם הוא וצ"ל אלא כרש"י. וס"ל דמאי דקאמר שמא דאתית להכי הא והא כו' הדר ביה מסברא דפירי בדבלא וכן בירושלמי ליתא אלא תירוץ השני (וע"ש דמוכח כפי' התוס'). ולפ"ז א"ש בפשיטות שאלת ואכן דא"ל תרי יומי כו' אפי' לפסקא דריו"ח ונכון בעז"ה: **מה** דמשמע בגבו"א בסד"ה הא לן דר' אלעזר היה תלמיד דריו"ח ורב ולא דשמואל. איסתמיטתיה במחכ"ת גמרא דעירובין (סו) ודב"ב (פב ב) דמבואר שם דשמואל הוא ג"כ רביה וכ"כ הוא עלמו בש"א בראשו: **ד"ה** לאבא חבירי. ועי' ברכות (מז) בפירושו ומש"כ שם:

דף ה ע"א במשנה רמ"א עד שילא ניסן שנאמר כו'. הגבו"א הקשה דהא לקמן בגמרא אמר דידך נמי רביעה שניה בה' בניסן וא"כ מג"ל עד שילא ניסן. וכ"נ הואיל דהנביא אמר סתם בראשון ולא ביאר באיזה ימים בחדש כדרך הכתובים בכ"מ ש"מ דכל החדש כאחד לכך ואז מעשה שהיה כך היה: **שם** נמלא עומר הקרב מתבואה של ששה חדשים כו'. שאלני חכם אחד דהא תנינן במנחות (פס) זורעה קודם לפסח שבעים יום ואעומר קאי ע"ש בת"ה אין וד"ה וזורעה. והשבתיו דברי התוס' בב"מ (קו ב) שכתבו דהתם דוקא בקרקע חשובה ע"ש: **שם** א"ר יהודה שור כשהוא חורש הולך ובוכה. וכתיב נושא משך הזרע. משמע דבחרישתו נושא גם הזרע וקייעתא למה שפירשתי בס"ד בב"ב (יע) הא דמפולת שורים דבב"מ (קה ב) ע"ש: **שם** וא"ל ר"כ לרי"צ מ"ד כי קרא כו' כצ"ל בו': **ע"ב** תנא כתיים עובדים כו' כצ"ל וכן בפרש"י ד"ה שקולה:

דף ו ע"א דתניא איזו היא רביעה ראשונה. בנדרים ליתא תלת ראשונה ועמש"כ לקמן (יט) ברש"י בס"ד: **שם** אר"ז לנדרים דתנן כו'. הגה"ש הקשה מדוע לא הביא לשכירות בתים דתני ברישא דמתניתין כו'. ול"נ דר"ז כוון למתניתין דנדרים. (וכמ"ק בנדרים דשם ל"א אלא לנודר ולא הביא דתנן כו' משום דהתם קאי במתניתין דשם) ושם ליתא להא דהמשכיר כו'. והא לא תיקשי מדוע לא הביא ממתניתין דשביעית. די"ל ע"פ הא דאיתא בב"מ (קיד ב) באלבעה לא מלינא בשיתא מלינא ע"ש בפרש"י. אבל בהא דרנב"י לקמן דמייתי הא דתנן בשביעית עד מתי כו'. ועובא איכא התם דמתניין קודם לזה קשיא. לזה י"ל ע"ד שכתבתי בשבת רפ"ב ע"ש. עוד כ"ל ליישב לפי שהגי' שלפנינו שם במשנה היא מאימתי כו' וע"ם בר"ש ושנ"א דמוכח גי' זו בירושלמי וגירסת הגמרא כאן כתב הר"ש דא"א לקיימה. לכן הביאה רנב"י להורות לנו גירסתה ופירש ג"כ טעמה. והוא ע"ד שכתבו התוס' בב"ב (קנע ב) בד"ה א"ל ע"ש ונכון בעז"ה: **הגבו"א** דייק מהא דר"ז דלת"ק בעינן ג"כ שיגיע או דסגי בחדא אי בירידה אי בשיגיע דא"ת דלא תלי רק בירידה א"כ אין כ"מ בזמנה כלל לת"ק. ול"נ דכ"מ כגון אם ירדו מרביעה ראשונה בלי הפסק עד זמן רביעה שניה והיא בכלל וכרשב"ג ולהכי הקדים הש"ס דבריו בכדי לפרש בהם דברי ר"ז. והשתא מתורץ ג"כ קושייתו לעיל על פי התוס' בנדרים דלשב"ג לא איירי כלל לענין נדר א"כ למאי מייתא הש"ס לדבריו התם. דשפיר תייתא ליה לפרושי ביה דברי ר"ז ונכון בעז"ה: **רש"י** ד"ה אין היחידים. והואיל כו' בר"ח הוא אין ליחידים להתענות. כ"ל דחסר בדבריו מלת וכו' ועי' הגהת הב"ח. ובגבו"א לקמן (יו"ד) בסד"ה הגיע ר"ח פי' בכוונתו דר"ל דאין להם להתענות בו ביום הואיל דר"ח הוא ותנן אין גוזרין תענית עה"ל בר"ח. והוא רחוק: **ע"ב גמרא** דאר"י בר"ל הני ענני דלפרא כו'. בברכות הגי' רב שמואל ברי"ל וכ"ה גי' התוס' כאן: **רש"י** ד"ה פרע. לא תפאר כו'. צ"ע דפרע כתוב סדר הוא ופרע ככתך לא תלקע (ויקרא יע). ואולי דמפרש בזיתים דקתני קאי אדלעיל ור"ל בפרע ועוללות דזיתים ולכן הביא קרא דלא תפאר הכתוב בזיתים · אבל ז"א דפרע ועוללות אינן נוהגות בשאר אילנות זולת בכרם כדמוכח בחולין (קל) וכמש"כ בס"ד בפ"ז דפאה (מ"ב)· ושם בחולין דשינן האי לא תפאר לענין פאה. ועי' ב"ק (לד) בפרש"י ד"ה חייב בפרע ובתמש"כ שם: **ד"ה** לגוף. עד שנעשה תוחח כצ"ל בב' חתי"ן:

דף ז ע"א תד"ה אם. והא דאמרי' כו' היינו דוקא ת"ח כו'. הגבו"א הקשה דהא משני שם הש"ס הא בגדול והא בקטן. מדברי הש"ך ביו"ד סי' כמ"ו ס"ק א' משמע דמפרש גדול וקטן היינו בחכמה לא בשנים וא"כ זהו תירוץ התוס': **ע"ב גמרא** אר"א ב"ח גדול יום הגשמים כיום שנבראו שו"א כו'. לקמן (ע ב) תניא כו' ללמדך שגדול יוהג"ש כיום שנבראו בו שו"א שנאמר כו'. וה"ל להש"ס למימר הכא ותנא מייתי לה מהכא ולאתויי הברייתא כדרך הש"ס בש"מ כיולא בזה: **רש"י** ד"ה ואתה תשמע. ואומר ונתת מטר על ארלך כצ"ל: **ד"ה** ועז פניו ישנא בס' (ר"ל שמאלית) וא'. משמע שהיה הנוסחא לפניו בקרא ישנה בה': **תד"ה** ברא"מ. וא"כ משמע דגדול כו' מדמשתבח ביה כו' כצ"ל:

דף ח ע"א גמרא וא"כ אתי מ"ד אם ישך הנחש כו' אם כאית דור כו'. וכתב הגבו"א ובערכין דריש ר"ל להאי קרא לע"ל כו'. לפלא שהביא מערכין ונעלם מעיניו שגם כאן בסמוך מביא הש"ם להא דר"ל: **שם** שנאמר וילו עליה במפגיע כצ"ל: **רש"י** ד"ה שלמודו קשה בסופו. שהיא קודם לגמרא. מפרש פנים מלשון לפניו שפירושו קודם: **ע"ב תד"ה** אלא. ומה שמתרבה בשביל הברכה אית להו רשות למישקל דהיינו כו' כצ"ל:

דף ט ע"א ד"ה עשר דהת"ל את תבואת זרעך כצ"ל. דזרעך איצטריך למעוטי לוקח (ב"מ פח ב): **בא"ד** כלומר אם לא תעשר כו'· וכן בסה"ד לפי' הר"ן. מזה סייעתא לפי' התוי"ע בפ"ג דדמאי מ"ב בד"ה שאינו: **ע"ב גמרא** ללמדך שגדול יום הגשמים כו'. לעיל (ז ב) ועמש"כ שם: **שם** וכתיב תכין הרים בכוחו וגו'. רש"י והגרי"פ והגר"א מחקוהו. ולעד"כ דצ"ל עושה ארץ בכחו מכין תבל בחכמתו וגו'. והוא בירמי' (י) וסמיך ליה לקול תתו המון מים כו' והוא למוד אחר. וכ"ת מפורש בת"כ בראשית פי"ג דר' הושעיה דורש מסך קרא דעושה גדולות כו' ר' אחא מייתי ליה מהכא עושה ארץ כו' · גם הגי' שלפנינו יש ליישב דבסמוך להאי קרא דמכין הרים כו'. כתיב פקדת הארץ ותשוקקה וגו' ונכון בעז"ה: **שם** דאלת"ה אבק ועפר מן השמים הת"ל. לפי הנחת השעמים דמלת ועפר מוטעמת באתנח. תיבות מן השמים קאי אדלקמי' אירד עליך כו'. אך עומק פשוטו של מקרא נראה כפי' הגמרא ועעמו יתן ה' את מטר ארלך מן השמים (ע"ד הכתוב למטר השמים) אבק ועפר. ירד עליך (פי' המטר הנזכר) עד כו'. וע"ש בביאור:

דף י ע"א רש"י ד"ה בברייתו ש"ע. והקב"ה כינסן כו' כצ"ל: **ד"ה** נהור ענני. וחסרת לשון השרת כמו אין שורין דיו. עי' מהרש"א ולפירושם צ"ל דהא' במקום ה' וכמש"כ בח"א בדרשה דחכשרת. ול"נ לפרש מלשון משחירין דרפ"ה דבילה בגמרא ע"ש וע"ד כבש כשב ועמש"כ בעירובין (קא): **תד"ה** קרי. שהמים בעננים מתכשרים. לפני הרש"א בח"א הי' הגי' מתקשרים בק': **במשנה** בג' במ"ח שואלין אה"ג רג"א בז' בו. ירושלמי בסוף הלכה תני אם היתה שנה חסרה נותנין לה חסרונה כו' דברי רשב"ג ר' אומר לעולם הולכין אחר סידרה אם היתה השנה מעוברת (פירש הק"ע כגון שעיברו השנה אחר ר"ה מיד כו'. ול"כ דמעוברת היא הפך חסרה ר"ל דהיה בין כיסן לחשוון ה' מלאים כמו שפי' בחסרה. או דר"ל דהשנה שעברה היתה מעוברת ולכן יהיה מועד הגשם בשנה זו קודם ג' חשוון) הולכין אחר עיבורה. וכ"ה בתוספתא רק בחילוף הדעות. מחלפה שיטתי' דרבי תמן הוא אמר אחר סידרה וכה הוא אמר אחר עיבורה. פי' הק"ע תמן בערכין כו' ע"ש. ול"כ דמקשה מיניה וביה מ"ש כשהיתה השנה חסרה אינו משנה מסדר שאר שנים ושואלין בג' מ"ח וכשהשנה מעוברת משנה הסדר. ועי' בבבלי ר"ה (טו) לענין ט"ו בשבט ר"ה לאילנות דמסקינן דאף במעוברת הולכין אחר רוב שנים. ולהגבו"א נעלמו הירושלמי והתוספתא ע"ש: **שם** כדי שיגיע אחרון שבישראל כו'. משמע שיש שהולכין לבתיהם בתוך החג ועתוי"ע. וק"ל דהא חייבין בשמחה כל שמונה ועיקרה בזמן המקדש בבשר שלמים וא"כ מוכרח כ"א להיות בירושלים כל שמונה וגם שמיני טעון לינה (סוכה מז). ועי' תוס' ר"ה (ה) ועמש"כ במו"ק (ע) בס"ד. ובחשבון ע"ו ימים שיגיע בהם לקלה א"י עי' בתוי"ע דבר נחמד בזה · אבל תמיהני כיון דביום ע"ו גופי' מתחילין לשאול א"כ לא ישאר רק י"ד ימים. וגם לאותן הדרים בהקלנות יעלו יותר מע"ו יום בעבור האלכסון: **גמרא** ובגולה עד ס' בתקופה. הגבו"א לעיל (ד ב) בד"ה הא לן ר"ל דהכוונה רק על פומבדיתא וכתב ואע"ג דעיר אחת כגון נינוה הלריכה למטר היכא לת"ד בש"ת כו' ע"ש. ותימה דע"כ ל"פ אלא כגון דלריכה בתקופת תמוז דכ"ע לא שאלי אז אבל הכא בס' אחר התקופה דכ"ע שאלי פשיטא דשואלת ג"כ בברכת השנים: **שם** אמר שמואל הלכה כחנניא. מה שהקשה הגבו"א מ"ש מהזכרה דאיכא מבערב מטעם דלית כ"ע תמן. כבר ישבו המ"א ר"ם קי"ד והק"כ אות ח': **במשנה** הגיע ר"ח כסליו כו' ב"ד גוזרין כו'. עתוי"ע שכתב ומתניתין דהכא כר' יוסי דהלכה כמותו. ותימה דלדידי' בר"ח כסליו לא התחילו להתענות אלא היחידים כדאמר בעלמו לעיל (ו) וכן פרש"י שם דמתניתין כר"מ וכ"ה בירושלמי: **ע"ב** ת"ר אל יאמר אדם תלמיד כו' אלא כל ת"ח יחידים. א"כ משמע דמחוייבים להתענות כיון שהם בכלל יחידים. וכ"כ מהתוס' מדלא הוכיחו דיחיד עדיף מתלמיד מזה דיחיד מחויב ותלמיד רק אם רלה וכ"כ הב"י והאחרונים בר"ם תקע"ה. ולכן בתנה גמגם התוי"ע על הרא"ש והרע"ב שפי' יחידים ת"ח: **שם** על החולה ונתרפא ה"ז מתענה ומשלים. עי' גבו"א. ואיסתמיטתי' דברי רש"י לקמן (כה ב) בד"ה ויהיו הלבור:

דף יא ע"א תנא חשוכי בנים משמשין מטותיהם בשני רעבון. להגבו"א פסיקא ליה דאפי' יש לו בנים הרבה. אם אין לו בת דלא קיים עדיין מלות פ"ו לב"ה מותר ג"כ. ולעד"כ דזה תלוי בדין דשהה עמה עשר שנים ולא ילדה כו' ביבמות (סד) דהביא הב"י שם דיש שפי' דכל שיש לה ולד א' אין כופין ושלזה הסכים הרשב"א. וכתב עוד דלכ"ע אם לא ילדה אלא זכרים או נקבות אע"פ שזו"כ היא המלוה אין כופין להוליא: **שם** אלא שליער עלמו מן היין. ר"ל בהימים הראשונים שלא עלו לו למנין הנזירות כי הימים העולין המלוה רבה על החטא ומבטלו כמש"כ התוס' ברים נזיר: **ומה** זה שלא ליער עלמו אלא מדבר אחד נקרא קדוש. מדלא קאמר אלא מן היין כדלעיל. נראה דמפרש קדוש יהיה (במס) גדל פרע כו': **רש"י** ד"ה כל פרסה. ואיסו

ואיהו לא מקשי מתפיינא סי' וכדאיתא בב"מ כו' . יותר ה"ל להביא הא דפסחים (פא ב) דסוס אכיל סגי : ע"ב ד"ה כאילו קדוש . מש"כ המהרש"א עליו (בתד"ה כאילו) א"א להולמו ע"ש : גמרא במה שימש משה כל ז' ימי המלואים . בגבו"א הקשה אמאי לא שאלו נמי על יום השמיני ע"ש . ולפלא שלא הביא מדברי התוס' בע"ז שם ד"ה במה שכפי שכתבו שם מיושב היטב ע"ש : רש"י ד"ה וה"ג מאי קסבר ר"ה . כגון זה שלא קבל תענית של לילה זה מאתמול כו' . נ"ל דר"ל דאילו בשמה שקבל עליו התענית של יום היה מתנה גם על הלילה שאחריו אין זה נקרא תענית שעות כיון שצרפם ליום הקודם בקבלה אחת ה"ל כיומא אריכתא :

דף יב ע"א גמרא כל תענית שלא קבל עליו מבעו"י לא"ת . בכרי"ף מסיים שנאמר קדשו צום : רש"י ד"ה הא דאמרת . ואם אכל קודם תלות אין בכך כלום כו' . נ"ל דרשאי לאכול אף שקבל עליו להתענות עד חצי היום וכמש"כ לקמן בד"ה לנטורי נפשי' ובד"ה לשמוטי ולעיל בד"ה וה"ג מאי קסבר : ד"ה ואי יתיב מאי . מי סליק לתענית אי לא . נראה משום די"ל דל"א שמואל אלא לענין תפלת עננו אבל מ"מ שם תענית עליו לענין קבלת שכר ואמר רבה ב"ש דדמי למפוחא כו' לומר שאין מקבל עליו שכר כמש"כ התוס' בע"ז (לד) ד"ה מתענין · או דשאל לענין אם נדר קודם לכן להתענות יום אחד אם יצא ידי חובתו בתענית זה (עי' ברא"ש) ולאנס נמגס עליו הגבו"א : ע"ב גמרא אי לא מני לא מצער נפשי' . פי' בגבו"א . וכבר קדמו בזה הרא"ש בפ"ק דשבת סי' כ"ה בסופו ע"ש : שם רב יהושע בריה דרב אידי איקלע לבי רב אשי כנ"ל . וכ"ה בשבת (סה"ד בהקדמה) וכ"ה בכרי"ף והרא"ש כאן ושם : תד"ה דאי . ותמ"ה קאמר שמואל (ר"ל בהאי לישנא משום) דלוה כו' (דקאמר רב) דוקא כו' : במשנה אוכלין ושותין מבעו"י . כתב הגבו"א דלהכי לריו"ח בפסחים (כד ב) בהש"מ שלהם אסור ול"א ספיקא דרבנן לקולא דא"כ ניקל נמי בבהש"מ דאפוקי יומא והוי תרי קולי דסתרי אהדדי וע"ש דהאריך בראיות . ומה יענה להא דרבי דס"ל בעירובין (לב ב) דכ"ד שהוא משום שבות ל"ג עליו בבהש"מ וכן לשמואל בפסחים שם דס"ל דבהש"מ שלהם ושל ע"ב מותר (ועמש"כ עליו בס"ד בר"ה כט) וגם איסתמיטתי' מש"כ המרדכי במכלתין (סי' תרל"א). וכן הב"י ר"ס תקמ"ב בשם הג"מ דלכ"ע אסור בהש"מ דאפוקי יומא דמספיקא לא נפיק מאיסורא ועמ"א סי' שמ"ב : רש"י ד"ה בפלגא . קרו ויתיב . הוא כפי מה שהביא הרא"ש בשלהי פ' בני העיר ממס' סופרים ע"ש : תד"ה מה . דהא ל"ג בקרא אלא כו' וקדשו צום אבל אכילה לא כו' . דעתם בפתרון מלת צום כדעת הרד"ק בשם אביו במלכים א' (כא ט) ע"ש :

דף יג ע"א גמרא במים ולא בנתר ולא בחול . לקמן (ע"ב) איתא ג"כ ולא באהל : רש"י ד"ה בנחמיה בן חכלי' כתיב בעזרא . ר"ל דהתקופל בנחמיה הוא ג"כ מה שנעשה ע"י עזרא ולכן צריך לכוונם אהדדי : ד"ה כ"ש משום אבל . וכש"כ אבל ממש שמתו מוטל לפניו . ר"ל שהיה מוטל לפניו והאם מיתתו לאפוקי חורבן הבית דלא כאהו כלל . אבל כ"ז שמוטל לפניו ממש דעת הרמב"ם בפ"א מהל' אבל ה"ב דמותר ברחיצה ושא"ד והרמב"ן חולק עליו בזה : תד"ה אר"ח . ויהיב תותי כרעי' . נראה דצ"ל כריה כמו שפי' תחת הכר . אך מש"כ כדי לנחלתו משמע דר"ל שהיה מעביר את"כ הכר על עיניו תמוה . ונ"ל דגם זה ט"ס וצ"ל כדי לנגבו ומעביר את"כ הסמרטוט על עיניו והוא כמו דאיתא בבבלי יומא (עח) ע"ש . ובירושלמי שלפנינו הגי' תחות כדה . ופי' הק"ע תחת הכד ע"ש ולא זכר מהגמרא דיומא ולא מדברי התוס' : ד"ה טבילה מדלא קאמר מ"ל טבילה בחמין דהשרה כגון כו' כנ"ל : ד"ה וכן . וקשיא לר"ח דאמר אבל אסור כו' . ר"ל אפילו פניו ידיו ורגליו כמש"כ לקמן בס"ד ומיושב קושיית הגה"ש : ע"ב גמרא אילימא בחמין כו' . כתב הרש"א דה"ת לסיוע לרפרס בר פפא מהא כו' ע"ש . ולפמש"כ לעיל דלר"ח אסור אפי' פניו ידיו ורגליו בצונן וכ"כ הגבו"א וכ"מ מדכייל לאבל בהדי ט"ב (וכמ"י פי' לעיל דאבל הוא כמ"כ מט"ב) . ועכ"כ אסור בזה כמו שהביא הרא"ש והר"ן מפסחים א"כ לא מיבעיא דלא מסייע ליה אלא אדרבה מיקשה עליו למה אין הבוגרת רשאה כדפריך אילימא בחמין כו' וכדפי' הרש"א בעצמו . ובזה מיושב מה שתמה בגה"ש לקמן דלר"ח לא צריך כלל לאוקימתא דכיחול ופירכוס : שם והאר"ח אבל אסור להושיע כו' . לעיל מייתי לה בשם רב ששת ול"ת למי שיעיר בזה . וגם לפמש"כ בסמוך יהיה קשה דר"ח אדר"ח : שם ואם לעבר את הזוהמא מותר . להגבו"א איסתמיטא בכאן הטוש"ע ר"ס תרי"ד דביוה"כ אסור לסוך להעביר הזוהמא והוא מהירושלמי : שם אדברי' כו' בין גואל לרופא כו' מיתיבי כו' . ק"ל מדוע לא הביא הש"ס הכא הא דתני ר' אושעיא כו' (שבת כד) ותענית כו' ואומר מעין המאורע בש"ת דמוכח דאף בתע"צ ממש יחיד אומרה בש"ת . ועמש"כ בברכות (כו): שם ומאי שייר דהאי שייר . לכאורה תימה דהא שייר טובא דבאמצעיות אוכלין מבעו"י ואסורין ברחיצה סיכה כו' מש"כ בראשונות . ואולי קצר הש"ס הברייתא ולא הביאה בשלימות . אח"ז מצאתי שכוונתי בזה להגבו"א . ועי"ל ע"פ דאיתא בתוספתא פ"א כל שאמרו אוכלין ושותין מבעו"י אסורין במלאכה ברחיצה כו' . כל אלו שאמרו אוכלין ושותין משחשיכה מותרין במלאכה ברחיצה כו'. אלמא דתליין כולהון אהדדי . אולם יש עוד חילוק ביניהם לענין אנשי מעמד ואנשי ב"א בפרק דלקמן . ואולי בפלוגתא לא קמיירי . עוד יש חילוק ביניהם לענין עוברות ומיניקות לקמן (יד) . ואפשר הואיל דגם בשבע לא היו מתענין לא חשיב להו : שם בהס"ע הא לכל דבריהן כו' . נ"ל שהיה כתוב בר"ת לכ"ד והכוונה לעשרים וארבעה ובטעות פתרן המעתיק לכל דבריהן . וכן לקמן בדף הסמוך : רש"י ד"ה אין הבוגרת . שהביאה ב' שערות . נ"ל למחוק מכאן ולהגיה למטה גבי הא נערה : ד"ה זאת אומרת . מדמוקמינן כו' . עי' בגה"ש מה שהגיה בלע"ג · ואנכי תמה דהלא במו"ק (יז ב) אמר ר"ח גופי' האי ז"א באמת על הברייתא. אמר לזאת נלע"ד שחיסר המעתיק בגמרות שלפנינו ונ"ל קודם הך ז"א דאר"ח . מ"מ דאר"א הכהן כו' הוס בשתכפוהו כו' דתניא תכפוהו כו' כמובא למעלה (כדרך הש"ס בכ"מ דמאי דמביא ללישנא קמא למיובתא או לסייע מביאם לל"ב להפך) וע"ז אומר ר"ח ז"א כו' וקאי על הברייתא כדאמר במו"ק ונכון בס"ד : תד"ה מאי . ונדבות באות מן המעשר כדאמר וזבחת שלמים כו' גבי מעשר . פי' הגהות הב"ח . ועמש"כ במגילה (ח) בס"ד : ד"ה ותסברא . עי' רש"א . ומש"כ דא"כ מאי כתבו כו' ע"ש . אי משום הא לא איריא דנ"ל דתיבת ותסברא שבתוך דבריהם הוא דבור חדש וכ"מ בהגהות הב"ח . ועכ"ז הוא מגיה על דבך הרש"א :

דף יד ע"א גמרא שבהן י"ח התרעות כו' . הקשה הגבו"א דהא כ"א הוו דגם בברכת גואל היו תוקעין כמבואר בפרק דלקמן ותירוצו דחוק . וכבר קדמו בהקושיא הלח"מ בפ"ד מה"ת הל' י"ז ותירץ דלא חשיב אלא הבאות מחמת ברכות הנוספות : שם והתניא כו' חגב כו' מדלעקה בפה התרעה בשופרות . עי' בב"ק (פ ב) תד"ה על החגב שכתבו וי"ל דהתם בפה . וק"ל א"כ תסייע מתני' זו למ"ד התרעה בפה : רש"י ד"ה מילי דליגעא . מתריעין בבהכ"נ וכ"ד נמי בבהכ"נ . ר"ל אלו היו מתריעין או מתפללין כ"ד בשלש שניות היו בבהכ"נ. אבל בשבע אחרונות היה הכל ברחוב כמבואר בפרק דלקמן וכר"פ בני העיר : ד"ה בשופרות · וקתם תרועה פשוטה לפניה ולאחריה כו' על כל ברכה יבבא אחת . לקמן (טז ב) מבואר דבאחת היו תוקעין ומריעין ותוקעין ובאחת מריעין ותוקעין ומריעין וכן כולם . וכן תפס הלח"מ שם את הב"י בפי' תקעם בכזה ע"ש : ד"ה כי פליגי בעננו . במתריעין דאמרינן בעלמא כו' והאי דקתני בעלמא מתריעין בעננו . ר"ל בעננו לבד ולא בשופרות וכן הבינו הגבו"א . והא דלא פי' כפשוטא דפליגי במתריעין דמתניתין שלפנינו וסובר דנכלל בה תרווייהו שופרות ועננו . משום דא"כ הוה א"ש גם לדידי' הא דלא היו מתריעין (ור"ל בשופרות ועננו) אלא צועקין (לבד) . וכן לא הוה א"ש גם לדידיה הא דעל אלו מתריעין בשבת . ולאנס נמגס עליו בגבו"א : ע"ב גמרא מיתיבי אר"י אימתי כו' הכל לפי המקומות . לפמש"כ הגבו"א לעיל (דף ג) בד"ה הא לן דדוקא בעיר גרידא אמר רבי דבש"ת אבל לא במחוז כגון פומבדיתא וכל דסגי קבא דידה ע"ש . לא א"ש הקושיא מר"י דדילמא כוונתו דוקא על מחוז שלם : שם מ"ש דתניא בשני תמין עם הערב כנ"ל ועי' גירסת הרי"ף והרא"ש : שם היו לו שני פתחים כו' . כה"ג במו"ק (יג ב) ופ"ש : שם אלא א"כ נענה כיהושע ב"נ שנאמר כו' קום לך כו' . בירושלמי פ"ב הל' ו' מבואר דיהושע נענה שא"ל הקב"ה קם לך (ה"ו כתיב) דרשינן ליה קם לך הכוא דאדכרת ר"ל מה שהזכרת ומה תעשה לשמך הגדול. ורש"י במגילה משמע דלא פירש כן : רש"י ד"ה לגרמי. פירושו כאן תמוה . ובברכות (מח) ופ"מ פירשו לנכון . [ועי' בערוך ערך גרם הב'] : ד"ה אבל ומנודה . דכתיב ולא תעטה על שפם כ"כ דצ"ל :

דף טו ע"א גמרא . אי הוה כתיב ישמחו כדקאמרת השתא דכתיב וישמחו כו' . כ"ה הגי' בע"י ומלות ושרים שרים ליתנייהו ונכון :

פרק ב במשנה זכרונות ושופרות . מש"כ התוי"ט דריב"י דקאמר כל מקום כו' לא בא ללמד אלא על ר"ה ויו"כ של יובל כו' . נסתר ממש"כ בכ"ת מהתוס' דכתובות (ח) דלשון כל אינו נופל על פחות משלשה . ומש"כ עוד והאי קרא כו' כתיב גבי וביום שמחתכם ור"ה נקרא יום שמחה כו' ה"ל לאתויי ממש"כ הרא"ש בשלהי ר"ה בשם מר שר שלום דהא דהיו אומרים מועדים לשמחה בר"ה ע"ש : רש"י ד"ה אפר מקלה . גנאי יותר מעפר סתם . מלת סתם צ"ל למחוק. פי' לקמן (טז) בפירושו ד"ה עפר סתם ועמש"כ שם : ע"ב במשנה לא היינו נוהגין כן אלא בשע"מ ובהה"ב . פי' בר"ן באורך . והתוי"ט כ"ע ואני שמעתי ולא אבין כו' ע"ש · ובמתכ"ת לא שת לבו להגירסא שמביא הר"ן בריש דבריו ועכו אחריו אמן ואותה תפס לעיקר וע"ז סובב פירושו . גם מש"כ (לפי הבנתו) ועוד דא"כ בתרתי טעו . גם בזה ל"ד דלא טעו רק במה שענו בשכמל"ו ולפי טעותם זו שפיר עבדו במה שאמרו מי שענה אחר הברכות : שם שלא להפקיע השערים . התוי"ט הביא לשון הרמב"ם בפי' מפני שאומר דלת העם כו' וכ"ע כלומר כו' ודוחק . ול"נ דכוונתו דלי הסכל ונעדרי המדע : גמרא והדר תני כאו"א נוטל ונותן בראשו . הגרי"פ הגיה דצ"ל נותן וכן לקמן . ואלו שם לבו לגי' הרי"ף והרא"ש במשנה נוטל ונותן וכ"ה במשנה שבירושלמי ה"ל להגיה יותר בהמשנה נוטל ונותן : רש"י לא היינו נוהגין . כשמתפללין בהר הבית כו' . שלא היו עונין אמן במקדש . מוכח דהר הבית ג"כ בכלל מקדש לענין זה . ולפי' הר"ן נ"ל דהיו מתכנסין בהר הבית להתפלל בז' תעניות וכ"כ הרמב"ם בפ"ד מה"ת הט"ו . ואף דתנינן מוציאין את"ת לרחובה של עיר וכו' . בהר הבית היה ג"כ רחוב כדכתיב אל הרחוב אשר לפני שער המים (נחמיה ח) משערי העזרה (מדות פ"א מ"ד) וביומא (סט ב) אר"ח שהיה בעז"נ . אבל ק"ל דהא שם כתיב ויברך עזרא את ה' האלהים הגדול (ועי' ביומא שם) וכתיב ויענו כל העם אמן אמן . והרע"ב שנתן טעם לעניית בשכמל"ו במקדש לפי שהיו מזכירין שם המפורש . קשה ד... מזכירין אלא בעזרה כדמוכח ביומא שם ובפרש"י . ובשכמל"ו היו עונין אף בהר הבית כמו שהוכחתי. ועוד קשה עליו לרב יוסף (ביומא שם) דמפרש הגדול שגדלו בשם המפורש ועכ"ז כתיב ויענו אמן אמן : ד"ה בגלילות . שהרי ראו כו' ולא כבדה העבודה . תמוה דא"כ מאי פסקא . אבל באמת דאפילו כבדה וסייעום כיון דבגלילה תו א"צ לסייע כדפי' לקמן בסמוך לכן מותרים : בהגה"ה שבגליון נ"ל שמא יביאו רוב כו' : ד"ה ואם התחילו . דאע"ג כו' לא כתיב ביה יום משתה ושמחה וכ"ע התוי"ט אבל פורים דכתיב ביה יום משתה ושמחה כיון דלא איקרי מועד כו' אפי' יו"ט כו' . במגילה (ה ב) מסקינן דיו"ט לא קבילו עלייהו . אולם צריכין דבריו לשינויא קמא דקאמר אמנם דבריו דחוקים . ול"נ דרש"י לא הולך לטעמי' אלא על ר"ח דאורייתא אבל חנוכה ופורים פשוט הואיל דמדרבנן נינהו : ד"ה בגדולה . וידבר כו' . בגמרא כאן מביא פסוק אחר המוקדם אבל בברכות הגי' בגמרא כפרש"י וע"ש ברש"א בח"א . ול"נ דמפסוק ראשון אין ראיה דצ"ל להוציא ב' דברים כאחד · אבל מפסוק זה דייק שפיר מדלא כתיב ואלעזר אלא ואל אלעזר אתא לאפוקי כדאמרי' ברים מגילה אי הוה כתיב כו' וע"ו כדקאמרת השתא דכתיב כו' ואת כו' ע"ש :

דף טז ע"א גמרא בכל נרתם לו לר . פי' רש"א בח"א של' דאיכא למ"ד ארוסה שנגרשה מותר להחזירה . ובמתכ"ת שגה במאי דאיתא ביבמות (יא ב) לריב"כ המחזיר גרושתו מן האירוסין מותרת . אבל הכא המכוון שנתארסה לשני כפרש"י שם וכדמוכח נמי שם (דף פא) . ופי' בגיטין (דף פט) ובטו"ע אה"ע סי' מ"ו ס"ה . והא דכתיב בר"פ כי יקח איש אשה ובעלה . הא דרשינן ליה להאי ובעלה בקדושין (ט ב) ע"ש . וכן אנכי תמה על מהרש"ד"ס שהביאו סמ"ג ... מהל' גירושין הכ"א של' דקרא דכי מלא בה ערות דבר בנשואה מיירי מדכתיב ובעלה פ"ש . נ"ל הא דפסיקא ליה להש"ס ביבמות (נט) דגרושה דכתיב גבי כ"ג איירי אף מן האירוסין כו' דעיקר דין גירושין כתיב בהאי פרשתא דכי יקח כו' דמיירי בארוסה לכן סתם גרושה ... אהך . שוב מצאתי בספרי שם דדרים לאסור ארוסה שנגרשה לחזור מלא יוכל כו' הראשון ... ז"א . ובזה יסו' דברי מהרש"ד"ס מיושבין (גם מהל"י מנ"ל דהמל"ת) ובעיקר דברי הרש"א ... לא היה דבוק בהשי"ת עם ישראל רק כארוסה אבל לעתיד יהיה לו דבוק עמם כנשואה ... להדיא במ"ר שמות ספט"ו ע"ש : שם א"ב עפר סתם . נ"ל דר"ל היכא דליכא אפר מקלה ... דא"ב קברי נכרים דבסמוך . אבל אי איכא אפר כ"ע מודו דעדיף טפי דאלת"ה למאי נקיט ב' אפר מקלה וכ"כ מפרש"י במשנה ומהר"ן בגמרא : רש"י ד"ה למתביים מאחרים . פי' רש"א מהר"ן דאדרבה מתביים מאחרים קיל . וקשה דבסנהדרין שם מוכח להדיא כפרש"י ע"ש : ד"ה לבבינו . עם הכפים צריך ליטא הלב לשמים . מפרש כפים מלשון כף יד . ומש"כ לשמים הוא דקרא אל אל בשמים והרש"א בח"א לא הבין כן ע"ש : תד"ה אפר . דאילמלי כו' כצ"ל ביו"ד : ע"ב גמרא ואלא במקדש מהו אומר ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מה"ע ועה"ע . הוא לשון ... בד"ה (א טז לו) ע"ש : שם ברוך גואל ישראל . עמש"כ בזה בברכות רפ"ט : שם וחזן ... אומר להם תקעו הכהנים בני אהרן כו' הריעו הכהנים בנ"א כו' . לפלא בעיני על הגבו"א ... הספרים במשנה וגורס בין בתקעו ובין בהריעו תרוייהו בני אהרן הכהנים ע"ש שלא נסתייע ... שם ת"ל על הראשונה הוא אומר כו' כנ"ל : רש"י ד"ה חזן הכנסת . וחוזר חזן כו' אע"פ שאמרו זקן . נראה דלשון חוזר דתקו דמשמעו דחוזר וכופלו . ולע"ד יל"פ דהש"ץ אומרו ורק פעם אחד הברכה (עי' בר"ן) ולישנא דוחוזר הוא לפי שהפסיקוהו העם בעניית בשכמל"ו והחזן באמירתו כו' . לכן אמר שאחר כך חוזר הש"ץ לתפלתו ואומר מי שענה כו' : ד"ה ואית דאמרי . כלו' דמתני הכי הס"ד ואח"כ מה"ד וכן הנהיג . מנהג זה (ר"ל האמור למעלה) אמקדש קאי (כ... אמקדש ואולי שכנ"ל בדבריו) :

דף יז ע"א גמרא ת"ר מפני מה אמרו אנשי משמר כו' שמא תכבד כו' . בגבו"א לקמן ... אסור כו' כל אותו היום הב' משמע דפשוט אלו דיותר מרביעית אסורין אף ... וכוונתו נראה משום דאמרי' לקמן דביותר מרביעית כ"ע שינה משכרתו וא"כ לא יהיו יכולין למחרת ביום . והוא תימה דלפ"ז לא יהיה החילוק בין ימים ללילות אלא ברביעית מצומצמת הא דאמרי' דביותר מרביעית לא מהני שינה היינו כל שהוא אבל הרבה תפיגה כמש"כ הכ"מ מהל' בהמ"ק ה"ה וכאמר יעיד ג"כ הנסיון . ולשון הרמב"ם שם אלא ישהה כו' ע"ש . ... תכבד אינו אלא משום קרבנות יחידים שמא ירבו להביא וז"א אלא לאחר תמיד של שחר ... שהות : שם כל כהן שמכיר כו' אסור כו' כל אותו היום . מה שהקשה הגבו"א דליתסר ... השבת בימים שמא תכבד כו' ע"ש . נ"ל דלק"מ דז"א אלא משום קרבנות יחידים כמש"כ והתוס' כתבו לקמן דחשש שמא יבנה אינו אלא משום קרבנות צבור שדוחין אה"ש : שם ... כו' שתקנתו קלקלתו . עי' רש"א בח"א שכתב ולולי פרש"י נראה דל"פ רבי אלא בדלא מכיר ... בעיקר פירושו נעלם ממנו שכבר קדמו הרמב"ם בפ"א מהל' בהמ"ק ה"ז ע"ש . אבל מש"כ שמא אינו כהן לא מחוור דהא מיירי ביודע שב"א קבועין שם לפי הגירסא שלפנינו וגי' ... והרמב"ם שם כתב טעם אחר . ובכ"מ שם נראה דיש השמטה וכנ"ל ובמכיר משמרתו ואינו מכיר ב"א שלו וכן באינו מכיר כו' אינו גורם כו' : ונל"פ ע"ד הרש"א דרבי לא קאי רק על יודע שבתי אבותיו קבועין שם וכולה רבי היא (כה"ג מפרש הש"ס בכ"מ) ולכן א"ש מה ... לקמן מאביי מכלל דרבנן אסרי ולא מייתי מריפא דברייתא להדיא ורש"י כלחק בזה : רש"י ד"ה ... מלחמה . וצ"י מנא איתפרים כו' . עי' בר"ן . ומה שהוסיף רש"י מלכיות צ"ע מנ"ל הא דלא ... לא במשנה ולא כאן בדברי הגמרא וע"כ לא אמרינן להו אלא בר"ה וביובל : ד"ה המכיר ... מיהויריב כנ"ל ברי"ש וכן לקמן בסמוך : ד"ה קבועין . שלא נתחלל ב"א שלו כו' כנ"ל : ... אומר בסופו. ולשמא יבנה צ"ח (עי' עירובין מג ב) בתד"ה ואסור . ולהגבו"א ... התוס' הזה . אך מש"כ התוס' שם דאפשר דיזן מעט . תימה דהא אמרינן לקמן דביותר ... לא מהני : ד"ה ומשמרות מתחדשות . ומשמרה שלא באתו עד עכשיו ובאה כו' כנ"ל : תד"ה ... דיין שבתוך הסעודה אינו משכר . הוא ירושלמי הביאו הרמב"ם בפסחים (קיז ב) ... ובהגר"א באו"ח סי' תע"ג סק"ח : ע"ב גמרא אלא פרועי ראש מנלן . עמש"כ בזה ... בס"ד : שם ומינה מה שתויי יין דמחלי כו' כנ"ל ועי' רש"י ד"ה ה"ג : שם אף פרועי ראש ... עבודה . הגבו"א הקשה א"כ אמאי מיירי' למחשבי' ברפ"ב דזבחים גבי הני דמחלי עבודה דאמאי לא מקשה משתויי יין לכ"ע . ועוד דערל למאי מייר והאיכא ... נראה דאיסתמיטתיה דברי התוס' שם ד"ה זר ובמנחות (ו) ד"ה שקמלן : רש"י ד"ה ה' ... כו' קשיא . ל"ג כי גמירי כו' כנ"ל . ור"ל דל"ג כי גמירי כו' אלא קשיא ותו לא ועי' בפירושו ... ודלא כהגרי"פ שם בהגהותיו : ד"ה דר"ח . וקא בעי כו' ערל כו' מנלן ואר"ח כו' כנ"ל : ... דבר . ערל שאסור באכילת קדשים דדרשינן כו' בג"ש תושב כו' . שם לא נאמר הג"ש אלא ... ועי' תוס' שם ד"ה דפסח גופי' : באו"ד וי"ל דחלל יוכיח כו' . והא דברפ"ב דזבחים ... דבר"י לזר דמחלל עבודה בק"ו זה מבע"מ ול"א חלל יוכיח היינו כמש"כ התוס' שם בד"ה אוכל ע"ש וה"כ חלל אינו מוזהר . אבל הכא גבי ערל דלא מצינו בו ג"כ אזהרה שפיר איכא חלל יוכיח . וכן לא"כ שכ' התוס' לקמן נ"ל טמא יוכיח כדאמר התם משום דהכא נ"ל ה... שבהן שמוזהרין כהתם דהא ערל אינו מוזהר ע"ש תד"ה אף . ולא עמדתי על ס"ד הג... שנעלם מהם הגמרא דזבחים הנ"ל : גם מש"כ דחלל אם עבד שמודע עבודתו מחוללת ... מכשירינן אלא מה שעבד קודם שנודע ע"ש . איסתמיטתיה שגם דעת הרמב"ם בפ"ו מהל' ... הל' י' כהתוס' וע"ש בכ"מ :

דף יח ע"א גמרא לימא מתמעטה ביה ותמניא גופי' אסור דס"ל יומא כו' . הגבו"א ... מזה על גי' התוס' במנחות (סה) באיתוקס תמיד' דלא להתענאה ובתגא ... דלא למספד א"כ מאי פריך הכא הא איצטריך משום איסור הספד וכן הקשה השעה"מ ... מגילה . ולכאורה היה נראה ליישב דפריך איצטריך דר"ח דתמני לעיל וזה הואיל ומוטל בין ב' ... ואפי' בהספד נמי אסור . הכי הזינן דאפי' הא' מב' י"ט אינו אסור אלא בתענית (לפי ... הנזכר) כיון דהב' אסור אף בהספד גם יום הביניים אסור אף בהספד . ומכש"כ אם ... איסור תענית מחמת עצמו וזהו דפריך ותמניא גופי' אסור כו' ור"ל והכי הוא ג"כ יום ... וא"כ יאסר אף בהספד . אבל זה בורכא דא"כ כ"מ במאי דאמר תתמניא כדי לאסור גם ... בהספד . ורש"י דמקשה כזה אינו אלא על לשון הש"ס דאמר הכ"מ בתמניא גופיה : רש"י ... אלא לחודש מעובר . כגון שצ"ל החודש יום ל' כו' . לכאורה מ"מ קשה תיפוק ליה ... מספיקא שמא יבואו עוד היום עדים דהא ר"ח דאורייתא וספיקו לחומרא . (ולפמש"כ בס"ד ... (מט ב) א"ש ע"ש) . ואולי כוונתו דלפי החשבון לא תוכל להתראות ביום ל' : ד"ה א... תמניא . ואי קשיא כו' אכתי הוא אסור כו' משום קמי יומא כו'. נר"א דלעיל לא מקשה ...

פירכא

פירכא הוא דהא יו"ש גופי' במיל כו' . מה שהקשה הגהו"א מהא דקאמר בסמוך דאתיא להכי כו' ע"ש . תמוה הוא דהא לא הוי כ"ש גופי' יו"ש [illegible] ואחר הוא קיל מלפניו כדמוכח במתניתין . ומש"ה לא קאמר אלא כגון מ' דהוה גופי' יו"ש ובפיל : תד"ה ל"כ . ואי הכי כ"ש כו' . פי' בגה"ס . ועי' ע"ב כ"מ חלק או"ח סי' [illegible] לדבריהם :

ע"ב רש"י ד"ה בני תמישה . כגון שהלך לנזיר כו' כצ"ל :

פרק ג ד"ה אבל למתים עמנו . מתמת חמה יצא מות כו' . הוא לשון הכתוב באיוב (לא מ) :

בא"ד אבל מומר האלתרות מוכב בסן . ומתניתין דתני מתריעין הוא כמו וכו' ר"ל וכל מאי דחשיב לעיל (יב ב) במשנה אחר מתריעין [illegible] ועמש"כ בס"ד בפ"ב דפסחים מ"ז :

דף יט ע"א במשנה על אלו מתריעין בכ"מ כו' ועל הארבה ועל החסיל . בתוס' ב"ק (פ ב) בד"ה על החגב נראה דהיה הגי' לפניהם כאן גם ועל הגובאי וגי' נכונה היא כדאיתא לקמן (ע"ב) בברייתא ומתריעין על הגובאי בכ"מ וכ"מ קצת בירושלמי דמפרש על מתניתין למה נקרא שמו חסיל כו' ולמה נקרא שמו גובאי כו' : שם אלמלא חוני אתה כו' גז' בא' בסוף : גמרא אבל ירדו גשמים ברביעה ראשונה ולמחו ומזלו כו' . כ"ה גי' הרי"ף והרא"ש ול"ג וזרעו ולא למחו . ונדחו דברי הגהו"א שהוכיח מזה דר"י משני בחסורי מחסרא : שם ל"ל דאקון מ"ד כו' קמ"ל . פי' גהו"א באורך ומסיק דר"ל מכאן דאין להתריע ולהתפלל ע"ד שאינו כו' אלא ע"פ הנס כו' תפורש הוא בירושלמי ה"ב יותר מכאן מעשה נסים ואין מתריעין על מע"כ : רש"י ד"ה מתריעין בכ"מ . אם יגלו באספמיא מתריעין בבבל כו' . וק"ל א"כ מאי רבותא דברייתא לקמן (כב) דאפילו חרב של שלום ופרש"י שעוברת כו' להלחם במקום אחר . דתיפוק ליה דמשום שהוא מקום דהולכת להלחם בו יתריעו בכ"מ · וי"ל כיון דעדיין לא הגיעה לשם אין לנו להתריע מחמתו . או דמשפחה לגבירתה לא מתרעינן וי"ל עוד ואכמ"ל : ד"ה המטרפת . מלשון טרף אבבא (ברכות) . גם לקמן (כה) איתא וטרפא אבבא : ד"ה ה"ק . דכולי יורה קרי ליה רביעה ראשונה כ"כ דצ"ל . ור"ל דק"ל ראשונה נגד מלקוש . וכן לעיל (ו) איתא איזו היא רביעה ראשונה הבכירה כו' בינונית כו' אפילה כו' (עמש"כ שם) ועי' גי' הרא"ש כאן ומיושב ממה שנגמגם עליו הגהו"א : תד"ה נהרא. ויכולין להביא מזו לזו ע"י נהר מיקרי בצורת כו' מאחר שיכולין כו' כצ"ל : ע"ב גמ' נהירנא כו' ד' סאין בסלע כו' . הוא שער הנהוג כדמוכח בפאה פ"ח מ"ז ובעירובין פ"ח מ"ב . ובמרדכי ר"פ הזהב משמע דהי' הגי' לפניו ארבעים סאה ובזה דחה דברי ר"ת שם . ול"ע דנראה שהגי' שלפנינו יותר מחוורת וכמש"כ : שם בצהרים שלח לו כו' במנחה שלח לו כו' . מוכח דזמן מנחה אינו בכלל צהרים ועי' בגהו"א . וסייעתא למש"כ בברכות (לא) בס"ד :

דף כ ע"א רש"י ד"ה שתיהן לקללה . אבל לא תמטיר עליה מוסב כו' כצ"ל : ע"ב גמרא ולא הרהרתי במבואות המטונפות · עי' בגהו"א שכתב דריו"ח דאית ליה בהיה מהלך במבואות המטונפות מניח ידו על פיו וקורא ק"ש הוא משום דכתיב והיה מחניך קדוש וכשהוא מהלך ס"ל דאינו קרוי מחנה . וק"ל מהא דתניא (זבחים (ס ב) . מנחות (לה)) בשעת סילוק מסעות כו' זבים ומצורעים משתלחים חוץ למחילה . אלמא דגם בשעת סילוקם קרויים מחנה ואת והב דר"פ הרואה יוכיחו . ועי' זבחים (ר"ד קיז) בתד"ה איתא : שם כי ה"ל מילתא דאקותא הוי מלי כוזא מיני' ותלי כו' כצ"ל וכ"ה בע"י :

דף כא ע"א שמניחין חיי עולם ועוסקין בח"ש כצ"ל וכ"ה בע"י : רש"י ד"ה תנא ליה שנה לפניו כו' כצ"ל : ד"ה ורואיין . שיש לו בנים הרבה . ר"ל לאותו המלוה. ואולי צ"ל שיש להם כו' : ע"ב גמרא הוגללו הפרוכות הותרו זבין כו' . מה דמשמע מהגהו"א דר"א דריש בפסחים (לה ב) יכול דתקו זבים כו' הוא ר"א בן שמוע תלמיד דר"ע לא ר"א בן הורקנוס. ל"י . מנ"ל הא . וגם בכ"מ דהובאה הברייתא וכן במשנה שם איתא ר' אליעזר בר' וראב"ש הוא אלעזר בלא י' . גם מה שהבין דוקן מלינו בא"מ שבמדבר כו' הוגללו כו' . הכל מדר' יוסי שבברייתא לדעתי ז"א אלא דהיא תוספת רנב"י שמביא עוד ראיה מברייתא ז . וראיה לדבר דבמנחות מביאה סתם בלי הזכרת שם ר"י עליה . ובמכילתא פ' יתרו בפסוק במשוך היובל איתא לאה דר' יוסי ולא נאמר שם הא דוקן מלינו : שם ואית ליה דוכתא כו' דשדו ביה . פשיטי דאית ליה כו' כצ"ל : רש"י ד"ה אל תול. שהשכינה עליו הס"ד ומה"ד נסתלקה . וגם כל ימות החורף כו' שהתה שכינה כו' כיום קבלת כו' כצ"ל . וכ"ה בע"י :

דף כב ע"א גמרא כי חזינא בת ישראל דיהבו נכרים עלה עינייהו כו' כצ"ל : שם אמרת לי זיל טו' כצ"ל בלא ו' : שם אר"פ בכובי דלוידי כצ"ל בבי"ת וכ"ה בר"ן : רש"י ד"ה שדפון וירקון · ומלא תנור דמתניתין להתענות . לכאורה נראה מזה דאזיל בשיטת הראב"ד שהביא הר"ן דהיכא דתני מתריעין היינו בלא תענית וכר"ע . וא"כ ל"ע על הר"ן שכ' דרש"י סובר דכל היכא דתני מתריעין מתענין ומתריעין קאמר · ועי' בהס"מ פ"ב מהל' תענית הלכה י"א : ע"ב גמרא מאי כי החליתי כו' . מלמד שעשו כל גופו ככברה . עפרש"י · ולענ"ד דדרים החליתי כמו החלותי מגזרת הכפולים ופרשו חלל וכ"ל שנעשה חלול ככברה כלשון המדרש בב"ר פ' פ"ב שהארץ חלולה ככברה : שם שאלו את ר' אלעזר עד היכן כו' . כ"נ דצ"ל בלא י' והוא ר"א בן פדת : רש"י ד"ה ת"ש . דקתני כי האי גוונא כו' כצ"ל ותיבת חדא למחוק :

דף כד ע"א גמרא שעולה דג מן הים כו' . הגהו"א מביא דברי התוס' בפ' הערל (פ) דהיכא דאיגלי מלתא למפרע לא חשיב התראת ספק והקשה עליהם ע"ש . והתוס' עצמם בנדה (מו ב) בד"ה ריו"ח לא ס"ל סברא זו וכאשר העיר בזה המל"מ בפי"ו מהל' סנהדרין ה"ד : שם אלעזר איש בירתא. בע"י הגי' איש ברתותא . וכתב הגהו"א דמשמע וודאי דהיה בימי האמוראים. והנה מצאנוהו במשנה (אבות פ"ג מ"ז) ושם אמר דברים מכוונים לעובדי' דהכא ע"ש וכן בסה"ד הבין דזהו בעצמו הנזכר כאן . [ונזכר גם כן בערלה פ"א מ"ד ובטבו"י פ"ג מ"ד] . ואולי משום דלא הוזכר כאן בשם רבי · ושם ובברייתות הוזכר בשם רבי ולכן פסיקא ליה להגהו"א דזהו אחר : שם כל מה דאייתי באכלבא שדיתי . נראה דצ"ל שדי ובע"י הגי' אסקיה : רש"י ד"ה א"ל ר"א . כל האומר דבר בשם כו' . הוא במגילה (טו) וש"נ : ד"ה לשמואל הרמתי . שירדו גשמים כו' . והפילו כו' כצ"ל : ד"ה אתו עבדי דבי נשיאה וקא כו' כצ"ל : ע"ב גמרא א"ל מהא לא תיזבנון דמע"כ הוא כו' . מפרש"י לקמן (כה) ד"ה עד שנטלו משמע דמפרש דרב יהודה א"ל כן ודלא כגהו"א שכ' לקמן בד"ה אמר איכו דרב מרי אמר להו : שם דכל מאן דבעיין כו' . נראה דצ"ל דכל מאי כו' . ובע"י ליתניה כלל : שם בת קול יוצאת כו' . כתב הגהו"א דגיר' דהכא דליתא מהר חורב עיקר . כבר קדמו רש"י בזה : רש"י ד"ה דחזא מידי . בעובדי כצ"ל בבי"ת : ד"ה א"ל מעשה נסים . וכמה כו' כצ"ל בכ"ף :

דף כה ע"א גמרא תליסר . נהרוותא כו' דכוון כצ"ל . ועי' רש"א בח"א די"ג תריסר וכ' טעם לב' המספרים . ול"נ דתרוייהון רגילים בש"ס לגוזמא . עמש"כ בשבת (קיע) : רש"י ד"ה הא אנא . הוא איש אחר ואני איש אחר כצ"ל ברי"ש : ע"ב גמרא עשרה מיני ארזים הם שנאמר כו' . מש"כ הגהו"א כבר קדמו רש"י : שם וחכ"א בחרבה כו' בבינונית כו' בעבודה כו' . לכאורה הל"ל שיעור הג' בלחה : שם ל"ק כאן בעבודה כאן בשאינה עבודה . כוונת בשאינה עבודה דקאמר היינו בבינונית דלעיל והחשבון מכוון . כי כשיכנס בבינונית עפח כבר נכנס בעבודה עפח ומחצה לפי ערך החשבון דלמעלה . וכיון דבעפח מלמעלה עפחים מלמטה א"כ בעפח ומחצה (שהוא בהבינונית עפח) ג' עפחים מלמטה . והגהו"א במחכ"ת הוטעה כאן בחשבון ע"ש :

פרק ד דף כו ע"א בשמי תולא הארץ כו' כצ"ל וכן ברש"י : רש"י ד"ה והשאר . ומוציאין ס"ת ביום תעניתם . ל"ד דגם ביום א' וב' דאין מתענין קוראין בספר כדלקמן ועמש"כ לקמן (כז ב) בדבריו : ד"ה וקורין אותה ע"פ . ובעי בגמרא מאי קאמר כו' . לפנינו ליתא כן : בא"ד פרשה בנעילה ליכא . והטור"ע הביא בשם הרמב"ם דגם בנעילה היתה קריאה . ונעלם ממנו שגם הרע"ב הולך בשיטתו שכ' במ"ד בד"ה קרבן מוסף „לא היו קורין שום פרשה בנעילה" : ד"ה כל יום שיש בו הלל . אותן שהיו בירושלים . לכאורה בהלל אין טעם לחלק בין ירושלים לשאר עיירות : ד"ה קרבן מוסף . אין לך מוסף בלא ב' בהמות . אין זה אלא בשבת וגו בלא"ה לא היה מעמד כלל : ד"ה זמן עצי כהנים . והיו מקריבין קרבן . והרמב"ם מסיים וזהו קרבן העצים וכ"כ בחבורו ספ"ו מהל' כהמ"ק . וק"ל דהא במנחות (כ ב) אמרינן קרבן מלמד שמתנדבין עצים כו' וכה"א כו' קרבן העצים ופרש"י וכה"א דעצים קרבן מיקרו . הרי דמפרשינן קרבן העצים דהנה גופייהו הוא הקרבן ומנלן דמביאין עמהם קרבן אחר . ועי' בגהו"א מש"כ בשם הריטב"א : ע"ב ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת . ועי' בגהו"א באורך . ומה שהעלה בסוף בקושיא מהא דאסור ללבוש ב"פ מגוהצין בשבוע שחל ט"ב להיות בתוכה ובשלשים של איבול מותר והא לבישה אינה דבר של פרהסיא ע"ש . ל"י אמאי אינה דבר של פרהסיא כשהולך ללבוש בשוק כל היום בהם ול"ד להירוקין דאינו אלא בצינעא ואינו אלא פעם אחת : גמרא ויש מהן ד' פעמים ביום . פרש"י יוה"כ . ולענ"ד דאף בתעניות מ"ל דהתנן לעיל (ספ"ב) אין גוזרין תענית כו' ואם התחילו אין מפסיקין. וראיה לפירושי מהא דתנא בתוספתא פ"ב תע"ל כהנים נו"כ ד"פ ביום . וגם המעמד אפשר דמתענה בל"ח וכ"כ ממתניתין וכש"כ לפי' הרמב"ם דבמעמדות היה בכ"י מוסף תפלה . ועי' בחבורו פ"ו מהל' כהמ"ק ובכ"מ שם : רש"י ד"ה האידנא . במעמדות נמי מתענין כדלקמן . לכאורה הא משמע דלר"ת אפי' ביום א' ויום ו' דאינם מתענים מ"מ נו"כ בכל התפלות. ואולי כיון דדרבנן בעלמא היא כדמסקינן וגם אינה אלא משום דשכרות לא חשו לפלוגי בין ימים דמתענים לשאין מתענים . ועוד דאפילו ביום שאין מתענים הואיל דעוסקין בתפלה ותחנונים אין לחוש כ"כ דימשכו בסעודתם וישתכרו:

ד"ה נפילה דליתא בכ"י . אלא ביום התענית כצ"ל : ד"ה כתפלת נפילה דמיא . דמנחתא כי הא ליתא בכ"י . קיל מהא דפירש בר"פ הקורא עומד במשנה ושבת במנחה סמוך לחשיכה הוא כו' :

דף כז ע"א גמרא מר סבר עיקר שירה בפה כו' . עפרש"י ומשמע מיהא דלכ"ע השיר מעכב הקרבן והוא כר"מ בערכין (יא) ובזה מיושב פרש"י בע"ז (מז) ממה שהעירותי עליו שם : שם ותומר ב"א אחד אחוז לאלעזר ואחוז אחוז לאיתמר . המקרא הזה נלאו המפרשים לפרשו . ועי' בבא"ח שאמר בזה דבר חכמה . אך עדיין לא פלטינן מקושיא . דמ"מ הוה עול לאיתמר והוא כשילא גורל אחד לאלעזר וא' לאיתמר אם שנשארו בקלפי ע"ז פתקין לזה כמו לזה הרי השני מאותו ב"א לאיתמר שילא כבר הוא כמו שאינו כיון דאף אם יצא לא יהא נחשב למאומה . וכן כשילאו עוד א' לאלעזר וא' לאיתמר יהיה השני לו כמו שאינו ולא נשאר לו רק י"ב שיוכלו לזכות . ולאלעזר י"ד וכן ביתר היוצאים . ולשיטתו ה"ל לתקן כן שיכתבו ש"ז פתקין לאיתמר בלא שם ב"א שלו אלא איתמר סתם והשמונה הראשונים שילאו מאתם יזכו כסדר לאתם ואח"כ יפילו הח' ב"א שלו ביניהם לבדם גורל . ולזה יש לכוין המקרא ב"א אחד אחוז לאלעזר ר"ל דלאלעזר היה אחוז שם הב"א שלו. ואחוז אחוז לאיתמר רצה לומר דלאיתמר לא היה אחוז שם הב"א שלו אלא איתמר סתם וזהו הוראת הכפל דפי' בכל פעם לא היה נאחז רק איתמר סתם . אבל באמת נראה דאין עול כלל לאיתמר אף את"ל כפשוטו שלא היה לאיתמר רק ח' פתקין לפי ההלכה שבידינו כל קבוע כמחצה על מחצה דמי : שם ת"ר ד' משמרות עלו מן הגולה כו' . עי' רש"א בח"א שהקשה הא תנינו בסוף סוכה בלגה ויסבב . ול"נ לייטב דלאחר שחלקו אותן ד' לכ"ד קראו לכן שמות כשמות הראשונים . וכה"ג תנינו רפ"ה דשקלים גבי ממונים שהיו במקדש לפי' הרע"ב בשם רבותיו . ועי' בערכין (יג) בתד"ה משמרתו שהקשו כעין קושיית הרש"א ותירוצם השני שם הוא כעין תירוצי . אך לפ"ז יקשה לכאורה מאי מדייק הש"ס שם מזה דמשמרתו של יהויריב לא היה בבית שני . וי"ל לפי שתחלת הברייתא דשם הוא מגלגלין חובה ליום חייב כו' . משמע דר"ל דגם חוב המשמרה גרם לזה שיחרב הבית בשבתה בראשונה ובשניה לכן דייק שפיר דהא אף שנקראה בשם יהויריב מ"מ אנשיה היו אחרים ובזה נעזרתי קצת מהגהו"א : רש"י ד"ה עיקר שירה בכלי · אבוב וכן בפ' החליל . אבוב היינו חליל כדאיתא בערכין (י ב) ועמש"כ בסוכה (נ ב) : ד"ה וימצאו בני אלעזר כו' . צריך להגיה לשון הפסוקים בדבריו כדאיתא בגמרא : תד"ה אי מה . כיון דילפינן גז"ש . ל"ד דאינו אלא היקש : בא"ד מדקא חזינן כו' משמרת לבע"ת כצ"ל : ד"ה מ"ש . ולכך הכל כשרים כו' לומר שירה . ע"כ כוונתם על שיר דכלים . דשיר הפה דהוא עיקר וודאי אינו אלא בלוים כדמוכח מקראי דמייתי הגמרא בערכין (יא) : ע"ב גמרא לא ידעי' ונטל חלקו כו' . פרש"י בערכין שכוון ידעי' ברוה"ק ועלתה איגרתו בידו כו' ע"ש . וזהו דוחק . ולענ"ד דבין הד' משמרות לא הוצרך עתה להגריל איזו תקדום דכבר זכו מימי דוד כפי הסדר שנשנו כאן ידעי' חרים כו' כמבואר בד"ה (א כד) רק לפי שעתה חלקו כל משמרה לשש היו צריכין כל שש ושש מכל משמרה להגריל ביניהן לבדן על סדרן . ולכן עשו ד' קלפות ובכ"א הניחו השש מכל משמרה לבדן . בא אחד מידעי' להקלפי שהיו בה הששה חלקים ממשמרה שלו ונטל אותן בזאח"ז וכן כולם . אבל ק"ל דחרים יכול לטעון דבבית ראשון זכה להיות השליש כדאיתא בד"ה שם ועתה יהיה השביעי וכן יטעון אימר דהוי אז הט"ז ועתה הי"ע . דכה"ג איתא בירושלמי בפרקין דשמואל ואלין דבית שילה הוו שאלין בשלמא דנשיא כו' פלגין איקר לשמואל ואייתובינו' קדמיי עאל רב למתן ופלג ליה שמואל איקר ואותבינו' קדמיי אמרין אלין דבית שילה אנן תניינין אנן וקבל עלויי שמואל מיתיב תליתאי ע"כ · ומזה הירושלמי ראיה לפסק הרמ"א בחו"מ ר"ס קע"א מתשובת הרא"ש כלל ה' סי' ז' בענין מקומות בה"כ ע"ש : שם שאפי' יהויריב כו' כצ"ל וכן לקמי' ובפרש"י : שם ותנן הקורא בתורה אל יפחות מג"פ . היא משנה ערוכה במגילה (כג ב) ונשתמטה מהגרי"פ : רש"י ד"ה לא ידחה . ויהויריב בא כו' במקום שמשמר אחד כ"נ דצ"ל בדלי"ת : ד"ה בראשית בשנים . כהן ולוי קורין ביום תענית בראשית . תמוה דהא בראשית ביום הא' קרו לה ובו אין מתענין ועמש"כ ע"ד במתניתין :

דף כח ע"א גמרא בני סלמאי הנתופתי . גי' הרע"ב הנתוצאים וע"ש : רש"י ד"ה מה הפרש ת"ש כו' · לכאורה סותר א"ע למה שפי' במשנה ד"ה קרבן מוסף שכ' וכ"ש במנחה כו' ומשמע דגם בדר' יהושע הפי' כן . וכן פי' הרע"ב וע"ש . ופי' הגהו"א במשנה בדר' יהושע לא מחוור : ד"ה בני עדן כו' . והכי קרי ליה בס' שמואל כו' כצ"ל : ד"ה הן הן בני יואב ב"ל . פלוגתא היא כו' וא"א זה יואב . עמש"כ במ"ר ס"פ מקצי אות כ"ז ובהשמטות אשר נדפסו שמה בס"פ שלח : ד"ה ולר"י בני עדן . והדר קתני בני פחת מואב ובני עדן דלר"מ ולר"י היינו דוד כו' כצ"ל : תד"ה אי ר"מ . כי קאמר בעשרים בו בני פחת כו' כצ"ל : בסה"ד . משום דר"י נימוקו עמו כו' ואפילו מחבירו . עי' עירובין (פג ב) בדבריהם ד"ה שבעה שכתבו להפך . ועי' מו"ק (יג ב) א"ל יחידאה היא ולא ס"ל כוותי' דתניא כלל אמשב"ג משום ר' יוסי כו' ושם עוד לימא שמואל כיחידאה ס"ל כו' . וזה יש לדחות דיל"פ שם דלרשב"ג קרי יחידאה ודלא כפרש"י שם דקאי אדר' יוסי ועמש"כ שם. ובבכורות (לז) אר"ח אמר רב אין הלכה כר' יוסי ופריך הש"ס פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים. אולם שם משני באמת מ"ד נימוקו עמו קמ"ל . וגם בעירובין (מז) אמרינן דרב ל"ל להני כללי . ול"נ משום דמתניתין לא תני אתיא לא כר"מ ולא כרי"ה המוזכרים בהסך ברייתות . אבל כר' יוסי דחדא ברייתא דזו או זו תני אתיא . והברייתות פליגי אהדדי אליבי' : ע"ב גמרא אלא דמנחה קרבן עצים דמו כו' . עי' הגהות הגר"א ז"ל : שם י"א יום בשנה כו' . וי"ש של עצרת כצ"ל ותיבת לאמון למחוק : שם דכתיב ויקרא א"ת ביום השביעי . מפרש"י מוכח דל"ג לה ועמש"כ ביומא : שם אתא ותבריגהו ללוחות דכתיב ויהי כו' כצ"ל : תד"ה אמר . י"מ דאתנהג לא מברכינן וכ"מ כו' כצ"ל דצ"ל וסיבת מהכא למחוק :

דף כט ע"א גמרא תניא כשחרש טורנסרופוס כו' . עי' בגליון גי' הטור שחרש טורנוסרו' . וכ"ה במדרש איכה בפסוק ממרום שלח אש : רש"י ד"ה אר"ח . וחדש של כ"ש ימים שאכלו בשר . עי' גהו"א . וכ"ל עוד ראיה מגמרא בכורות (מט) דמוכח להדיא דחדש היינו שלשים יום ע"ש ובפרש"י : ע"ב גמרא אר"כ ל"ש אלא לכבס וללבוש . הגהו"א פי' דלדידי' המכובסין קודם לשבוע זה שרי ללבוש ע"ש . ותימה שנעלם מכת"ר דברי הרא"ש שכ' להפך : שם וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם . כתובות (י ב) : רש"י ד"ה וכן עע"ב שח"ל בשבת . שהיה אוכל הוא ושריו ס' כר סלת . בקרא (מלכים א' ה' ב) כתיב שלשים כר סלת וששים כר קמח . גם מש"כ הוא ושריו ל"ע מב"מ (פו ב) : תד"ה בשני . מכאן מוכיח ר"ת כו' . עמש"כ במגילה (כג) : הגבו"א בד"ה ח"ל בא' בשבת כתב דבהא דבחמישי מותרין מפני כס"ם כל המפרשים לא חילקו בזה בין כיבוס לתספורת. ותמיהני דאישתמיטתי' הג"א בסי' ל"ב שכ' דלספר אסור אפילו בחמישי כו' ע"ש . ובירושלמי משני על הא דמקשה למ"ד דלכבס ולהניח מותר מהא דקתני ובחמישי מותרין כו' (כדמקשה בגמרתינו) לתספורת הושבה . הרי מפורש דמותר . וי"ל דס"ל להג"א הואיל דבש"ס דילן לא תירץ כן מוכח דס"ל דאסור . ועוד כ"ל דטעמא דהג"א דאוסר תספורת הוא משום דנהנה בה מיד וע"כ לא שרי אלא לכבס ולהניח עד השבת אבל ללבוש מיד כגון שאין לו אלא חלוק א' אסור . אך ז"א אלא למ"ד דאף להניח אסור אבל למ"ד דשרי להניח א"כ ע"כ הא דהה' מותרים היינו אף ללבוש מיד כדמשני בגמרא דילן ואף שנהנה מיד שרי א"כ ה"ה לספר שרי ולפ"ז ב' התלמודים מתאימים . ולאיתי להמ"א סי' תקנ"א סקי"ד שכ' טעם אחר לאיסור תספורת להג"א ע"ש ומש"כ נראה נכון בס"ד : ומש"ב הגהו"א בד"ה אמר לך שמואל · בדברי רשב"ג ובהירושלמי דאמר ע"ב שח"ל בשבת ונדחה ב' שבתות מותרים . עמש"כ בזה בחדושי להשו"ע סי' תקנ"א במ"א סקט"ז בס"ד :

דף ל ע"א גמ' [אר"י כילד משנה אם היה רגיל לאכול ב' תבשילין יאכל מין אחד. לכאורה רשב"ג לאקולי בא על ת"ק ואומר דא"צ אלא לשנות וכדמסיים היה רגיל לשתות י' כוסות שותה ט' . וכ"פ דר"ל של יין וכחכמים בברייתא הסמוכה וא"כ הכי הל"ל היה רגיל לאכול ג"ת יאכל ב' דבזה דקאמר גם הת"ק מודה . לכן כ"ל דע"ם הוא וכ"ל מין אחר כרי"ם . וכ"ל דישנה מאותן ב' מיני תבשילין שרגיל בהן מין א' מהן למין אחר (ועי' גי' הרי"ף והרא"ש) וכ"מ מפרש"י לקמן בד"ה וחכ"א ישנה . ומצאתי און לי בירושלמי דקאמר מהו ישנה יחלף ודלא כפי' הק"ע ימעט שאין זה משמעו : ברא"ש סי' ל"ד ונהגו עתה למימר בבונה ירושלים כו' . כ"ל דאם סיים הברכה אף דקי"ל בשו"ע סי' רל"ד ס"ד דאין לו לחזור בדברים שאין מחזירין. ודעת המ"א בסי' קי"ד סק"ח דגם אין לומר שם ההזכרה לבדה וכ"מ שם דעת הרב"י וכ"ה דעת הרשב"א הביאו הרמ"ל בס"פ מה"ם · מ"מ בכאן יאמר נחם בלא חתימה . דהגר"א ז"ל בשנ"א פ"ד דברכות מ"ג כ' דנוסח הירושלמי היה למת דוד נכלל בבונה ירושלים ולכן שייך לומר גם עתה נחם · (ועי' בשו"ע ברים סי' קי"ע ובב"י שם ותרלה דטוב יותר לאומרו בסוף את צמח קודם החתימה) ועוד דדעת המע"מ שם אות ז' דגם בכה"ד שאין מחזירין יאמר אותן אחר שסיים הברכה (וזהו כדעת הר"ר אלחנן לפי' הרשב"א שם בדעתו) וכש"כ בנחם שיש מחלוקת בין האחרונים אם לאמרו בעבודה או בהודאה עמש"כ בחדושי השו"ע סי' תקנ"ז] : שם כל שאינו משום ע"ב מותר לאכול בשר כו' ומותר לרחוץ כ"ה בתוספתא וברא"ש סי' ל"ח : שם כי"ם בר"י כו' כ"ש שמותר לאכול מותר לרחוץ כצ"ל ותיבת בשר ל"ג כמש"כ רש"י וכן ליתא בתוספתא וברא"ש ובר"ן : ע"ב תנ"ה (ברי"ף ורא"ש ליתא תיבות נמי הכי) דשבג"א לעולם כו' כדי שיתענה . נראה דהש"ס כוון להברייתא דלעיל (י ב) אלא שהביאה בקוצר כמו שמצינו כן כבות. ויל"פ גי' שלפנינו (תנ"ה) וכ"ל דתניא נמי דלענין תענית קאמר כן ולפרש מלת לעולם דאמר במתניתין דמשמעו דבא לרבות עוד כיוצא בו : שם תנ"ה כל האוכל בשר כו' . ברי"ף ורא"ש ליתא לתיבות תנ"ה. וי"ל קצת ע"ד שכתבתי בסמוך :שם תנ"ה מודה ר"י כו' . עמש"כ בבילה (טו) : תד"ה כל. דתוספת יוה"כ מה"ת כו' וכתיב בעצם היום הזה. נראה דיכוונו לתנא דעצם עצם ביומא (פ"א) ע"ש כל הסוגיא

הסוגיא : רש"י ד"ה ממש . לא גזרו אלא מהם אבל מבניהם כו' כצ"ל ותיבת ממנו למחוק : ד"ה שכלו . תמהו ואמרו כו' . וכ' התוי"ט ותמיהתם כו' וסברו כו' יתחילו משנה שהיה בה שלוח מרגלים כו' . אבל הפי"ת התחיל החשבון מזמן יציאתם ממצרים כו' . תמוה דגם לפי חשבון זה פדיין ה"ל למות בשנה זו שהיא שנת המ' ליצ"מ . ועיין בזה באורך בתוספות ב"ב בתרא (קכא) ובמפרשים שמה :

דף לא ע"א גמרא בת כ"ג מבת סגן כו'. משמע דסגן חשוב טפי ממשוח מלחמה ובהוריות (יג) מבואר להיפך ע"ש ויל"ק . ועוד ק"ל דהתם חשיב עוד מדרגות אמרכל גזבר ראש משמר ראש ב"א ותדוע דלגס הכא . ודע דבירושלמי איתא בתו של מלך שואלת מבתו של כ"ג ובתו של כ"ג שואלת מבתו של מלך : רש"י ד"ה מלכות . לפי שהן לחין ומאותו הזמן אין כח בשמש לייבשם ומייבי' כו' כצ"ל: ד"ה משוח מלחמה.הוא הכהן המכריז כו' מי האיש הירא כו'· נ"ע דהא איתא (בסוטה מג) דזה שוטר מדבר ושוטר משמיע: תד"ה מאי. אלא נראה כו' ומ"ה קבעי גמ' כו' כצ"ל :

סליק

בהרא"ש

סימן א בהג"א דהיינו במוסף . פי' מה שמתחתי ע"ז בגמרא (ד) :

סי' כד בפנים . אמר מר מיטפל ואין לו הייט ביתו ריקן כצ"ל :

סי' כח בק"נ מה שהשיב על המ"א דאצטרכות אינן מצוה אלא בא"י דכתיב בארצכם . אומר אני וכי חובת קרקע היא דומיא שהביאו התוס' בשבת (קי ג) בשם השאלתות לענין פירוש דכתי' ביה נתי ובארצכם לא תעשו :

סי' ל בפנים א"כ אמי קודם אלות וא"ת שנינו כצ"ל :

סי' לב בהג"א ולספר אסור אפי' בחמישי . שמש"כ ע"ז בגמרא : שם בפנים וגיהוץ שלנו ה"ה ככיבוס שלהן ומותר . עיי' בב"י סי' תקנ"א : שם שלא רב חסדא כו' משמיה דר' יוחנן אע"פ כו' כצ"ל : שם והא דאמרי' כו' כל אלות הנוהגות באבל נוהגות בט"ב הייט ביום תענית ט"ב. אולם מה יענה בהא דאיתא בירושלמי ה"ו שמואל אמר אפי' בט"ב יאכם הביאוהו הר"ן והטור ר"ס תקנ"א . ועי' יבמות (מג ב) בתד"ה שאני (ומגילה ה ב) ד"ה מתעטין הב' :

סי' לח דרמילה הנאה דלאחר שעה היא כצ"ל : שם ואסור לסוך כט"ב עצמו כדאיתא בתוספתא כצ"ל : שם והראב"ד ז"ל פי' כו' כיון שפי' מאכילה וחל עליו התענית כצ"ל :

סליק

הגהות על מסכת תענית

מאת הרב הגאון האמתי מופת הדור כמוהר"ר צבי הירש חיות זצ"ל אב"ד בק"ק זאלקווא והגליל .

דף ב ע"א גמ' איזו היא עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה. כ"ב רמב"ם פ"א מהל' תפלה ה"א ועי' מרן כ"מ שם ועי' ספר המצות לרבינו מע"ה : רש"י ד"ה ואמר ר"י ג' מפתחות שלא נמסרו לשליח אחד ביחד . כ"ב הך ביחד שכ' רש"י בא לתרץ קו' התוס' ד"ה שלשה ועי' מהרש"א ח"א ועי' רש"י (סנהדרין קי"ג ע"א) שכ' בפירוש דאף מפתח אחד לא נמסר לשליח ומזה ג"כ ראיה לזה שהחליטו כלם דהפי' לתענית המיוחס לרש"י אינו מרש"י רק מתלמיד א' : תוס' ד"ה מאימתי גזירה שמא יחזור לקלקולו או משום מנהג אבותינו . כ"ב דברי התוס' לע"ג דהרי המעיין בש"ס שהביאו התוס' (ביצה ד' ע"ב) יראה דהך טעמא דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם משום שמא יחזור לקלקולו . ואיך חלקו התוס' תירץ הגמרא שמה לשנים [ע"ש בדקדוקי סופרים] : ע"ב גמרא מכאן רמז לניסוך המים מן התורה . כ"ב עי' רמב"ם ורמב"ן ספר המצות שורש שליש דלשון רמז הוא דבר תורה גמור . וכאן ראינו ג"כ דכינו חז"ל ענין זה בלשון רמז והוא ד"ת גמור ועי' לח"מ פי"ב מה' אבל שכ' דמזה שאמרו סנהדרין מ"ו ע"ב רמז לקבורה מה"ת משמע דאינו רק אסמכתא ע"ש. ואיך יפרנס לשון רמז דסוגיין והך דריש מכות רמז לעדים זוממין שלוקין וצ"ע :

דף ג ע"א תוס' ד"ה ויאמר אליהו שכ' בשם מהר"י טרוט"י הטעם שנקרא מתושבי גלעד . כ"ב עי' תשבי לר"א בתור ערך תשבי שכ' ג"כ טעם זה מסברא דנפשי' ונעלם ממנו שכבר הקדימו אותו התוס' כאן . ובעיקר הדבר כ"ל טעם חדש דהנה צריך להתעורר על הסתירה שמצאתי במדרש דפעם אמרו בילקוט שופטים ד' בשם מדרש תדשא יאיר הגלעדי ממנשה היה מפני דגלעד בחלקו של מנשה . ועי' אברבנאל בפתיחה לשופטים ולהיפך אמרו במד"ר פ' ויצא אליהו הנביא משבט גד היה דכ' מתושבי גלעד ע"ש וכ"ל דהנה בחלוקת הארץ מצינו במטה גד ויהי להם הגבול יעזר וכל ערי הגלעד (יהושע יג"ח) ובסוף פ' מטות נאמר ויתן משה את הגלעד למנשה ראינו דעיר הממלכה אשר לכדה נתן למנשה אולם עיירות קטנות מגלעד נתן לגד ועתה ניחא דכ"מ שנזכר גלעד סתם דהכוונה על עיר הממלכה הוכיחו דהוא ממנשה . משא"כ באליהו נאמר מתושבי הגלעד היינו מעיירות בסביבות גלעד שבכל עת ראינו כי מיושבי עיירות קטנות בסביבות נוסעים ליסד עיר הממלכה והוכיחו מזה במדרש דאליהו מגד היה : תוס' ד"ה ואלו טל . כ"ב כל דברי התוס' הללו מבוארים בילקוט שופטים בשם תנחומא :

דף ד ע"א רש"י ד"ה אפילו היגרא ולא יבין בה אליעזר . כ"ב רש"י בא לתרץ קו' שניה של תוס' ד"ה יכול . ומה שכ' התוס' שם בשם רש"י דמפ"ז לא חשש משום ממזרת דלא נאסרה עדיין לא נמצא לפנינו ברש"י ובעיקר הדבר דאע"ג דהאבות קיימו כל התורה (יומא כ"ח ע"ב קדושין פ"ב ע"א) מ"מ בעניני נשואין אפילו בעריות גמורים לא היו נזהרים . כמו שראינו יעקב נשא שתי אחיות . ועמרם נשא דודתו . ועי' תשובות הרשב"א סי' נ"ד ורדב"ז ח"ב סי' תרצ"ו מ"ש בזה : רש"י ד"ה ובאגדה חשיב כלב בהדייהו . כ"ב כן נמצא מדרש פ' חיי ובפ' בחוקתי ואולם מ"ש רש"י דר"י לא חשיב לי' כאן דבתמורה ט"ז דרשו להזרת ההלכות שנשתכחו ואין לחוש שתסרה רוח הקדש על עבד וממזר לע"ג מאד . דהרי מבואר שם בתמורה דעל החזרת הלכות באמצעות נבואה ורוח הקודש קרינן לא בשמים היא . ועיקר החזרת ההלכות ע"י עתניאל היה דוקא ע"י פלפולו לבד . ועי' יפ"ת פ' חיי שהתעורר בזה . ובספרי הארכתי :

דף ה ע"א גמ' כדרך שמונה עשרה ימים מר"ה עד יום הכפורים. כ"ב עי' רש"י שכ' ב"פ ושניהם דחוקים מה ענין ר"ה לכאן וכ"ל דהנה הפירוש עשרה ימים בין ר"ה ליוה"כ היינו בהצטרף ר"ה ליוה"כ . דבלא"ה לא הוה רק שבעה ימים ועי' תשובות בית אפרים בא"ח סי' כ"א מ"ש בזה ע"ד הגאון מהר"ז מווילנא נדון דברי הר"ן בהך דישהא בין אכילה כדי אכילת פרס דבהצטרף האכילות קא אמינא ע"ש . וכאן דאמר דמונה כ"א יום ג"כ בהצטרף יום האחרון קא אמינא כמו דמונה עשרה ימים בין ר"ה ליוה"כ דמצטרף ר"ה ויוה"כ לעשרה ה"נ יום כ"א בכלל החשבון : גמ' ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ זו ע"ז. כ"ב עי' רש"י כאן ועי' רמב"ם פ"א מה' עכו"ם ה"א באור קרא זה : תוס' ד"ה לא אביא בעיר כמו ומלאו פני תבל ערים . כ"ב משם ליכא למשמע מיניה עי' רש"י שם דפי' פ"א אולם קרא אחרינא כתיב ויהי עריך שמואל א' כ"ח : ע"ב גמ' והא בר נ"ב שנים היה. כ"ב כל הענין הוא בירוש' פ"ב דבכורים ועי' אברבנאל (שמואל י"ג) באריכות : רש"י ד"ה אף הוא בחיים כדדרשינן וירא ישראל ישראל סבא . כ"ב ראיתי ענין זה במדרש רבה ונעלם ממני לשעה מקומו של דרש זה [מבואר הוא בזוהר] : תוס' ד"ה יעקב דכ' ויגוע . כ"ב עי' ב"ב ט"ז ע"ב :

דף ו ע"ב רש"י ד"ה דלא ביירי תרביצי שמרבילין בה תורה. כ"ב עי' (מנחות פ"ב ע"ב) בתרביצא אמרו ועי' רש"י (יומא ס"ב ע"ב) ד"ה ומוספים ששיים וזה שיטתא דרבנן תרביצאי ועי' ערוך ערך תרבץ פירושים שונים בזה :

דף ז ע"א גמ' הלכך נמריכהו לתרווייהו . כ"ב עי' תוס' (ריש כתובות ב' ע"ב) ד"ה פשוט דכל אמורא היה תופס לשונו בלשון מיוחד כמו תהי ר' יוחנן לייט אביי . ועי' תוס' (חולין ס"ה ע"ב) ד"ה ודלא פליגי רק אחד נקט בלשון לא שנא ואחד בלשון והוא וכן חזינן דרכו של רב פפא בכ"מ דאיכא פלוגתא לעשות כדברי שניהם אם אפשר כמו בעניני ברכות אומר נמריכהו לתרווייהו כמו כאן ועי' ברכות נ"ט ס' מגילה כ"א ולענין איסור ג"כ (חולין מ"ו ע"א) א"ר פפא הלכך בעינן כזית במקום מרה והיותא ועי' (חולין ס"ה ע"א) לענין סימני חגבים דא"ר פפא דבעינן תרווייהו [וע"ע בשבת כ' א'] : רש"י ד"ה אם תלמיד הגון מצוה לרב לילך אצלו . כ"ב עי' מדרש קהלת פיסקא כי העוסק יהולל חכם כי ר"א בן ערך ביקש לילך לתלמידיו ואמרה לו אשתו תמה העכברים מי דרכו לילך למי ושכח תלמודו ע"ש ועל הרמב"ם אני תמה מדוע השמיט דין זה בהלכות ת"ת וצ"ע :

דף ח ע"א גמ' אין תפלתו נשמעת אא"כ מסים נפשו בכפו שנא' נשא לבבנו אל כפים . כ"ב הכוונה ע"פ מה שבארו ירושלמי פ"ב דתענית דרש ר' בא נשא לבבינו אל כפים אפשר דנסיב איניש לבי גוו ידו אלא נשא לבבינו לכף ידינו ונחקור אם אין חמס בכפנו.ואח"כ אל אל בשמים למען לא יהיה טובל ושרץ בידו ע"ש ומשים נפשו בכפו כאן היינו ג"כ לבדוק עצמו שלא יהיה חמס בכפו ועי' לקמן ט"ז ע"א בסוף ברייתא ואומר נשא לבבינו אל כפים ג"כ מתפרש בדרך זה ורש"י פי' שם בע"א : גמ' אין גשמים יורדים רק בשביל בעלי אמונה דכ' אמת מארץ תצמח . כ"ב הכוונה ע"פ מ"ש התוס' שבת ל"א ע"א ד"ה אמונת בשם הירושלמי דמאמין בחי העולמים וזורע ע"ש מפני שהזריעה בלה ונתקלקלה לגמרי טרם תתחיל לצמות . ומי שזורע צריך להאמין שאינו מאבד ממונו רק ברצון ה' מריק מים יפריח ומפ"ז כינו אמונה לסדר זרעים וכן כאן אם אינו מבעלי אמונה הגשמים המה לבטלה :

דף י ע"א גמ' ריסכא . כ"ב עי' הגהות מהר"י ברלין (חולין קי"ז.) באריכות תמיהות ע"ד רש"י כאן : ע"ב גמ' רשב"ג אומר בד"א בדבר של שבח . כ"ב אע"ג דרשב"ג ס"ל (פסחים כ"ד ע"א) לעולם יעשה אדם עצמו ת"ח אפילו בדבר של שבח כבר תירצו שם בש"ס (פסחים כ"ה ע"א) שני תירוצים ועי"ז נכון כאן . ועי' מג"א סי' תקע"ה ס"ק א' מה שהאריך בענין זה : תוס' ד"ה אל תרגזו בדרך ובמדרש אל תפסקו מדבר הלכה . כ"ב כן הוא במד"ר פ' ויגש פ' צ"ד אל העמידו עצמיכם מדבר הלכה מת"כ שם :

דף יא ע"א גמ' באין שני מלאכים המלווין לו לאדם . כ"ב עי' רמב"ם סוף ה' תפילין בביאור ענין זה : ע"ב גמ' הא דמצי לצעורי נפשיה . כ"ב עי' רמב"ם בפרקים שהקדים לאבות פ"ד כמו שראינו שהרבה סמים מועילים רק לרפאות החולה אבל לאיש הבריא מזיקים מאד כן ענין התענית הוא תרופה רק לרפאות מי שנחלה כבר חולי נפש אבל לאדם בריא העינוי רע : שם במה שימש משה ז' ימי מלואים . כ"ב עי' מדרש ויקרא רבה פי"א א"ר פשוט הוא לן שבחלוק לבן שימש משה : רש"י ד"ה בחלוק לבן שאין בו אימרא משום שנא' והייתם נקיים . כ"ב כן הוא בירושלמי פ"ג דשקלים מ"ב :

דף יב ע"ב רש"י ד"ה דקתני דכתיב משום דמגילת תענית היתה לבד נכתבת . כ"ב עי' (עירובין ס"ב ע"ב) כגון מגילת תענית דכתיבא ומנחא וכ' שם רש"י דשום דבר לא היה נכתב בימיהם רק מג"ת ע"ש ומפ"ז על כל ענין משנה וברייתא מובא בכ"מ בלשון תנן תניא ת"ר משום דנשנו בע"פ ועל תורה שבכתב ומקרא קדם נופל דכתיב מפני שהמה בכתובים ומג"ת אחרי שהותרה בה הכתיבה (שבת י"ג ע"ב) נופל עליה ג"כ לשון דכתיב ועי' רש"י לקמן ט"ו ע"ב סוף המשנה שכ' והיינו דקתני כל הכתוב במגלת תענית כאלו היה מקרא ע"ש :

דף טו ע"א רש"י ד"ה ובקבלה כ"מ שהנביא מצוה ומזהיר לישראל קרוי דברי קבלה . כ"ב עי' אות יאיר סי' כ' שכ' דתלמיד טועה כתב זאת דהרי ראינו (נדה כ"ג ע"א חגיגה י"א ע"ב) קרא הש"ס דברי קבלה אף שאין ענין לתוכחה ומוסר . ועי' רש"י (חולין קל"ז ע"א) דמקרי דברי קבלה מפני שקבלו כל בואים לפי צורך הדור והזמן והמעשה ע"ש ובמחזור וויטרי בפי' לאבות מצאתי הטעם שנקרא דברי קבלה . מפני שכל הדינים הנלמדים מדברי נביאים כלם מקובלות משיני . דבלא"ה הרי אין נביא רשאי לחדש דבר : רש"י ד"ה אפר מקלה דכשם שאפר קרוי עפר . כ"ב עי' (סוטה ע"ז ע"א וחולין פ"ח ע"ב) : ע"ב גמ' בקללה מתחילין מן הצד דבתחילה נתקלל נחש . כ"ב לפ"ז לא יכולתי להלום המקרא בראשית וא"ו אמחה את האדם אשר בראתי וגו' מאדם ועד בהמה עד רמש ועד עוף השמים והרי בקללה מיירי והתחיל אדם בתחלה ואולי הוא ע"פ שאחז"ל לא זכה אומרים לו יתוש קדמך :

דף טז ע"א גמ' למה יוצאין לבית הקברות . כ"ב הנה במשנה שלנו לא נזכר מאומה מהליכה לבה"ק . ורש"י הרגיש בזה וכ' דסמך ע"ד הירושלמי . ומכאן ראיה לדברי רב אלפס שכ' סוף עירובין דש"ס ירושלמי היה כבר מסודר לפני חותמי תלמוד בבלי ועי' בספר יד מלאכי ח"ב כללי כ' התלמודים שהביא דברי רבינו יהונתן דמפ"ז אין אנו חוששין לירושלמי נגד הבבלי דאותן רבנן שסדרו הבבלי הביאו בו אותן הסברות שהם כהלכה הנאמרות בירושל' ורוב תלמוד בבלי מן הירושלמי נובע כגון דברי ר' יוחנן ור"ל וכל הנקראים בשם רבי ע"ש ומכאן ראיה גמורה שהרי מקשה כאן ביה"ק למה על ענין שאין לו שום רמז בבבלי רק סמך על מה שמבואר בירוש' ועי' (נדה ח' ע"א) ואמר ר"א הלכה כר"א דאומרה ברכה רביעית בפ"ע וכ' רש"י ד"ה ואמר ר"א בירוש' ברכות ע"ש ראינו גם שם דהבבלי סמך על ענין המבואר בירוש' : רש"י ד"ה מורא לאומות העולם נ"א הר המוריה הר סיני.כ"ב עי' תוס' כאן ד"ה הר ועי' (שבת פ"ט ע"א) שדרשו סיני שירדה שנאה לעכו"ם . אולם הדבר תמוה מאד מאד מה ענין הר המוריה אצל הר סיני הרי הר סיני בחוץ לארץ בארץ מדין קרוב לים סוף והר המוריה הוא ירושלים ואולי זה ג"כ כוון מהרש"א בח"א כאן שהקשה הרי הר המוריה בארץ ישראל : ע"ב גמ' אין עונין אמן במקדש אלא אומרים בשכמל"ו . כ"ב דברי הרמב"ם פי"ד מהל' תפלה הל' ע' לע"ג שכ' דברכת כהנים במקדש כשישלימו כל העם עונין ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם וכאן אמרו דהעונים אמרו בשכמל"ו והמברכים אמרו ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם . וכבר התעורר בזה הרב ב"ש בחי' לסוטה מ' ע"ב והביא דברי הרמב"ם פ"ד מה' תענית שכ' כשיטת הש"ס כאן דהעם עונין בשכמל"ו והניח בצע"ג : רש"י ד"ה זה המעמיד חזן שאינו הגון . כ"ב בגמ' שלנו לא נמצא לשון כל המעמיד רק זה ש"צ שאינו הגון וגירסת הגמרא נכונה יותר דכל המעמיד משמע דקאי על קהל המעמיד . כמו כל המעמיד דיין שאינו הגון בריש סנהדרין וכאן הראיה מן קרא נתנה עלי בקולה משמע דעל הש"ץ עצמו קאי ולא על המעמידו:

דף כ ע"ב גמ' נמצאת מכשילן לעתיד לבא . כ"ב עיין (יומא ע"ז ע"ב ועי' ר"ה כ"א ע"ב ודף ל"א ע"ב) [וכתובות נ"ז ע"א] :

דף כב ע"א גמ' דהוה סיים מסאני . כ"ב עי' תוס' ב"ק נ"ט ע"ב ד"ה דהוה מסיים מסאני אוכמא :

דף כג ע"ב גמ' אבא חלקיה . כ"ב בירושלמי פ"ק דתענית ספרו ענין זה על חסידא דכפר אומי והרבה פעמים מצאנו עובדא אחת בשינוי השמות והזמנים ורבו מזה במדרשות ובאגדות :

דף כד ע"ב גמ' עד דשפיך מרזבא דציפורי לדגלת . כ"ב מהרי"ב בהגהותיו מגדיק גירסת עין יעקב דגרס מרזבא דמחוזא והטעם כ"ל חדא דרבא במחוזא הוי ולא בציפורי ועוד דציפורי היא בארץ ישראל אתרא דרבינו הקדוש ודגלת הוא חדקל הוא בבבל ולא בא"י . ובסוף מו"ק ובסנהדרין ק"ט ע"א שפיר גרסי' מרזבא דציפורי משום דר' יוסי בציפורי הוי :

דף כה ע"ב מעשה בר' אליעזר שגזר י"ג תעניות . כ"ב רש"י הוסיף ר"א בן הורקנוס משום דהתם כ"א הנזכר עם ר' עקיבא הוא ר' אליעזר בן הורקנוס :

דף כז ע"א גמ' אי מה משרת בעל מום לא . כ"ב עי' ירושלמי תענית רפ"ד שמבואר בהדיא אי מה שירות בעל מום לא אף נשיאות כפים בעל מום לא והא תנן אם היה דש בעירו מותר אע"פ שהוא בעל מום . ודע שסוגיא זאת היתה נעלמת מאת הרב הט"ז או"ח הלכות נשיאות כפים (סי' קכ"ח) שכתב בפשיטות להקשות מדוע לא תהיה נשיאת כפים אסור בבעלי מומים מהקש דלעמוד לשרת וכבר התעוררו עליו כל האחרונים : גמ' משה תיקן להם שמונה משמורת . כ"ב עי' ספר המצות להרמב"ם מ"ע ל"ז דמשמורת הוא דבר תורה והביא דברי אונקלס שתרגם לבד ממכריו על האבות בר ממטרתא דייתיב בשבתא דכן אתקינו אבהתא . אלמא עיקר חילוק משמרות הוא ד"ת ורק הנביאים תלקו אותם לשמונה וע"ז וכ"ד וע"ש כי הרמב"ן אינו מודה לו בזה : ע"ב גמ' שמא ישראל חוטאים לפניך אתה עושה להם כדור המבול . כ"ב צ"ע איך עלה ע"ד אברהם אבינו לחשוב זאת אחרי שכבר נשבע הקב"ה בימי נח שלא יביא עוד מבול על הארץ ואפשר דהכוונה שיעשה עמהם כלה כדור המבול אולם לא ע"י מבול מים רק ע"י מבול אש וכדומה : רש"י ד"ה ברביעי וכתיב ביה מאורות מארת כתיב . כ"ב כן הוא בירוש' כאן ועי' בע"י שמובא עוד טעם אחר ברש"י ונשמט אצלינו בש"ס ועי' יפה מראה . ועוד נשמט אצלינו בגמ' תי' אחר בגמ' דמפ"ז אין מתענין ביום ראשון ומובא בע"י ובמסכת סופרים :

דף כח ע"א גמ' הללו ד"ת ופירש"י דמנהה ינתק תקן . כ"ב אע"ג דקי"ל אין למדין דבר מן קודם מתן תורה עי' ירושלמי פ"ג דמו"ק ועי' (יומא כ"ח ע"ב) ואנן מאברהם אבינו נוקים ונגמר דעשיית האבות אין עלינו לחובה רק תורת משה רבינו לבד . מ"מ כאן כיון דמפורש בתורה עכ"פ חמור לענין זה שאין צריכה חיזוק :

דף ל ע"ב גמ' לעולם יעשה אדם עצמו כתלמיד חכם כדי שיתענה . כ"ב הך כדי שיתענה הוא נתינת טעם דאע"ג דרשב"ג ס"ל לעיל (דף יו"ד ע"ב) לא כל הרוצה לעשות עצמו ת"ח עושה היינו בדבר של שבח אבל בדבר של צער עושה ומפ"ז סיים כאן כדי שיתענה דהוה דבר של צער . ועי' מג"א ה' תענית סי' תקע"ה ס"ק א' : רש"י ד"ה כל האוכל בט"ב כלומר בסעודה המפסקת. כ"ב דבט"ב עצמו הרי אמרו דהוה כאלו אוכל ביוה"כ ולאו דוקא אוכל בשר ושותה יין אלא כל מידי דאכילה ומפ"ז הסביר רש"י דהכוונה כאן על סעודה המפסקת : תוס' ד"ה יום שהותרו השבטים דהיינו יו"ט . כ"ב כבר רבו עד"ז פירושים שונים ועי' אליהו רבה סי' תק"פ שהביא פי' שונים בשם רוקח ההכה ובאמת גם רש"י כ' כאן ד"ה אמר מר לפיכך יו"ט הוא וכתב אליהו רבה דהנה ראינו דיו"כ וט"ו באב יש להם מעלה על שאר ימים טובים והיינו דעי"ז שהוא יום סליחה דומה לשאר יו"ט ועי"ז שנתנו בו לוחות האחרונות יש לו עדיפות על שארי יו"ט וא"כ בט"ו באב ג"כ צריכין להפש שני טעמים אחד על עיקר השמחה בו והשנית לעדיפת על שאר יו"ט וקאמר יום שהותרו השבטים לבא זה בזה היינו יו"ט עי"ז דומה לשאר יו"ט ועי"י שהותר שבט בנימין יש עדיפות על שאר יו"ט ומפ"ז יצדק ג"כ לשון אמר ר"י אמר ר"נ יום שהותר שבט בנימין משום דמישך שייך לתי' הראשון דאם כפשוטו דר"י אר"נ הוא תירוץ בפ"ע וא"כ היה לו לומר ר"נ אמר :

ואמרתי לכתוב בסיום המסכת איזה ראיות למה שהחליטו דרש"י לתענית אינו מרש"י ז"ל :

א משונה בין פירש"י זה לפירושו בשאר מסכתות הן באריכות הלשון ובפרט במה שהשתמש הרבה בתלמוד ירושלמי מה שבפי' לשאר מסכתות אינו מביא את הירושלמי רק לפרקים רחוקים :

ב לא היה לפני בעלי התוס' פי' זה דהרי מתחלת מסכת עד סופה ראינו דהתוס' באו לעשות פירוש לדברי הגמ' ומשונים מבאורי התוס' שבאו רק להקשות ולפרק ולפלפל בענין ההלכה וכאן במסכת זאת דברי התוס' ע"פ הרוב המה יבאו רק לעשות פי' לדברי הש"ס וברוב פעמים פירושים של בעלי התוס' דומים לדברי רש"י ולפעמים הם אות באות דומים לפירש"י מה שלא מצאנו בשום מקום. עוד ראינו כאן דרש"י בפי' לתענית מביא ענינים הרבה אשר המה מדרשות ולא הזכיר כי מדרשות היה לו למעיין והעלים המקור כמו שהראיתיו לעיל . ועי' דף כ' ע"א ד"ה ארז דבלעם אמר כארזים והמלאך הושיבו עלי מים בלעם אמר כנחלים והמלאך אמר נטיו ובלי ספק לקח זאת מאיזו מדרש ובפרט לשון אמר לו רבי שבא ברוב ענין כמס' זאת מה שלא מצאנו בשאר מסכתות רק לפעמים רחוקים.וגם התוס' אין מביאים במסכת זאת בשום פעם את דברי רש"י כמו שנהוג בכ"מ מפני שלא היו לפניהם דברי רש"י. בדף ג' ע"א תוס' ד"ה עשר נטיעות הביאו דברי רש"י אולם לא נמצא שמה רק הוא ברש"י סוכה דף ל"ד ע"א . דף ד' ע"א הביאו התוס' שם ד"ה שלשה בשם רש"י מה שלא נמצא אצלינו . בדף י"ד ע"א תוס' ד"ה תני חדא הביאו בשם הקונטרס מה שנמצא באמת אצלינו ברש"י אולם בשינוי לשון עד שאין דמיון ביניהם רק בכוונה אחת . עוד ראינו כי אותן המאמרים אשר נמצאו במסכתות אחרות ראינו פירש"י משנה שם . עוד ראינו דרש"י (מגילה כ"א ע"ב) כ' ועשרה מתרגמינן לא גרסינן דאין תרגום בכתובים . ובשום מקום לא הביא רש"י בתהלים את התרגום אולם בפי' לתענית המיוחס לרש"י כ' דף י"ח ע"א ד"ה הפגינו לעקו כך מתרגמינן בתהלים כל לשון שועה ועקה ע"ש ומזה נראה ברור דפי' זה הוא מתלמיד רש"י ז"ל ולא היה עדיין לפני רבותינו בעל התוס' ומפ"ז לא הביאו פי' זה בשום מקום והתלמיד שמע הרבה פירושים מפי רבו וזה הוא שכ' ברוב פעמים אמר לי רבי ואפשר שהיו איזהו קונטרסים ג"כ מרש"י :

צבי הירש חיות

חדושים והגהות למסכת תענית

מאת הג"מ יצחק אייזיק חבר זצ"ל

דף ד ע"א גמ' ג' שאלו שלא כהוגן. נ"ב ועי"ז רמז הכתוב איש כי ידור נדר לה' ר"ת ג' הנ"ל אליעזר יפתח שאול וע"ז אמר לא יחל דברו ר"ל שה' קיים בקשתם ונזדמן להם כהוגן אבל לא כפי מאמרם ממש אפילו תגרת או עבד כו' אבל לא' מהם ככל היוצא מפיו יעשה והוא יפתח שנזדמנה לו בתו :

דף ז ע"א גמ' אמר רב יהודה גדול יום הגשמים כו'. נ"ב נראה שכוונתו דמ"ת היה מסט' דגבורה כמ"ש וידבר אלהים כו' וכמ"ש מפי הגבורה שמענו ובו נכלל גדולה כמ"ש מימינו אש דת למו והוא כללות מים ואש כמ"ש הוי כל צמא גו' וכתיב הלא כה דברי כאש גו' וכן גשמים בסט' דגבורה כמ"ש גבורת גשמים ובו נכלל גדולה כמ"ש הזן כחסדו כו' וכן מים בסט' דגדולה ורבא דאמר יותר מיום כו' שהתורה עיקרה בסט' דגבורה שעיקר מ"ת היה ליתן לאיש כדרכיו ע"פ מעשיו ולא ע"פ חסד מתנת חנם אבל גשמים הוא ברחמים לפעמים אע"פ שאינן כדאין והבן. וז"ש לקמן כל העוסק בתורה לשמה כו' ואם לאו כו' שנכלל בה ימין ושמאל שכר ועונש וכמ"ש למיימינים בה סמא דחיי למשמאילים בה כו' והבן :

דף יא ע"ב תוס' ד"ה לן בתעניתו כו' לא גרע ממתענין לשעות. נ"ב ר"ל כמו בתענית שעות שלא היה בדעתו בתחילה להתענות כל היום מ"מ כל שבאמת לא אכל כל היום אומר במנחה תפילת תענית הרי שאלי יום ב' נחשב לו לתענית לענין זה וכמו כן במה שבשחרית היה בדעתו להתענות ואח"כ אירע אונס שלא היה יכול להתענות נחשב לו מתחילה לתענית לומר תפילת תענית וכן בהא דירדו גשמים כו' ג"כ היה בדעתו בתחילה להתענות כל היום ודו"ק :

דף יב ע"א גמ' מקדמת דנא יאסר כו'. נ"ב עי' בר"ח פי' על דברי הש"ס כאן ונ"ל דמ"ש כל מאן דאתי עליה מקדמת דנא ר"ל שקיבל תעניות קודם שגזרנו ימים טובים יאסר אח"כ בתפלה קודם התענית ולא די לו במה שאסר על עצמו זמן רב קודם וצריך קבלה סמוך לתענית והיינו בתפלת מנחה ומ"ד יאסר ר"ל שממילא נאסר כיון שקיבל עליו קודם שגזרנו היו"ט וא"צ עוד קבלה סמוך לתענית וז"א מאי היא דתניא כו' ע"ש :

ברא"ש פ"ב סי' כד האידנא בימי האמוראים כו'. נ"ב עי' פ"ק דר"ה י"ט ע"א דמוכח דמ"ד בטלה מגילת תענית היינו לאחר חורבן בהמ"ק אפי' בזמן התנאים ע"ש :

חדושים והגהות

מאת הג"מ שמחה זצ"ל אבד"ק דעסויא

דף ב ע"ב רש"י ד"ה מגולג כו' כדאמרינן בסוכה. נ"ב נ"ל בסמוך ועיין זכריה סי' י"ד ברש"י :

דף ג ע"א רש"י ד"ה אלא כי יהושע היא כו' דודאי לר' אליעזר א"ש. נ"ב ועיין דף כ' ע"ב בתוס' ד"ה דאמר דלא ס"ל הכי : ד"ה עשר נטיעות כו' ל' יום. נ"ב כדאי' במ"ק דף ג' ע"ב : תד"ה ויאמר. מתושבי גלעד כו'. נ"ב ורש"י פי' שם לפי שהיה מארץ שממה תושב : **ע"ב** תד"ה בימות כו' הי' שייך בגשם. נ"ב פי' בימות הגשמים : בא"ד בטל והזכיר כו'. נ"ב היינו ימות החמה שהיו נוהגין לומר מוריד הטל בימות החמה :

דף ד ע"א רש"י ד"ה וכתיב אשר כו' ולא דברתי ליפתח דכתיב התם ותהי חק בישראל כצ"ל ונ"ב ורא"י פי' גזרו שלא יעשה אדם עוד כן עכ"ל וכן מפרש התרגום ע"ש : **ע"ב** תד"ה והא להו. יתחיל לשאול. נ"ב אע"ג דמזכיר ביו"ט האחרון ושאלה ליכא דאינו אומר ברכת השנים ביו"ט ס"ל לתוס' הא דקאמר מתחיל לשאול ביום שאחר הזכרה שאפשר לשאול קאמר והא דפריך הגמ' והא אמר ר' יוחנן במקום ששואל מזכיר קאי על הא דמשני כאן לשאול כאן להזכיר דלא כרש"י ומשני הא דאמר ר' יוחנן במקום ששואל מזכיר מיירי לדידהו והא דמחלקינן בין שאלה ובין הזכרה מיירי לדידן מיהו לפי' זה קשה דא"כ איפכא הל"ל במקום שמזכיר שואל :

דף ה ע"א גמ' וכחזירתו אוכל חויו. נ"ב כ"ה בעירובין דף כ"ח ע"א : **ע"ב** רש"י ד"ה ימיו של שמואל כו' בבכורות נ"ל בברכות פ"ד גבי מנין לנעילה :

דף ו ע"א רש"י סד"ה כרבי יוסי כו' יש יותר. נ"ב ס"א אין יותר : תד"ה גשמים כו' רביעה ראשונה ושניה. נ"ב וכן גרסי' בנדרים דף ס"ג ע"א : בא"ד התחילו באמצע היום כ"ג וירדו כו' כצ"ל :

דף ח ע"א גמ' שנאמר ויגו עליו במפגיע. נ"ב במקרא כתיב תחילה ויגו עליו במפגיע ואחר זה כתיב יגיד עליו ריעו : **ע"ב** תד"ה ונצומה ונבקשה מאלהינו על זאת כצ"ל :

דף ט ע"ב גמ' הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' בורא קצות הארץ אין חקר לתבונתו כצ"ל [ובדפוס ישן איתא מלת וגו' אחר מלת ה'] :

דף י ע"א תד"ה הלכתא. ויום תקופה מתחיל. נ"ב סנהדרין דף יג ע"א :

דף יא ע"א גמ' מה כתיב בתריה ונגלה באזני וגו'. נ"ב עיין ביומא דף פ"ו ע"א ברש"י : שם לקיים מה שנא' למען תצדק בדברך. נ"ב ולפני זה כתיב לך לבדך חטאתי וגו' פי' אני מודה שחטאתי : **ע"ב** ועוכר שארו וגו'. נ"ב ה"ג כאן בע"י א"ר ירמיה אר"ל אין ת"ח רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים. ובגמ' שלנו גרסי' אח"ז ורש"י גרים כעין יעקב : רש"י ד"ה כאלו קדוש. לא אבוא בעיר כו'. נ"ב עיין לעיל דף ה' ע"א :

דף יב ע"א תוס' סד"ה ואם כו' לא בטלה מגילת תענית. נ"ב ר"ה דף י"ט ע"ב : **ע"ב** גמ' בשלמא כולהו אית בהו תענוג רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה כצ"ל :

דף יד ע"ב רש"י ד"ה ובשומע תפלה כו' אם היה לו חולה כו'. נ"ב זה ליתא בברכות : בא"ד ולבסוף מוקמינן כו'. נ"ב בגמ' שלנו בע"ז ליתא זה אחר דין אם היה לו חולה אלא לפני זה איתא דף ז' ע"ב ר"א אומר שואל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל ר' יהושע אומר יתפלל כו' ותכ"א בשומע תפלה אמר שמואל הלכה בשומע תפלה :

דף יט ע"ב רש"י ד"ה ואסכרה כו' סרונכא. נ"ב [יומא פ"ד א'] כתובות ל' ע"ב [וש"מ] :

דף כג ע"א רש"י סד"ה אהדרא ליה משוניתא כו' שן סלע. נ"ב לשון מקרא באיוב סי' ל"ט :

דף כז ע"א תד"ה מר כו' ולכך הכל כשרין אפי' פסולים. נ"ב כדאי' בסוכה דף נ"א ע"א ועי' מהרש"א דמשמע מדבריו דמ"ד עיקר שירה בפה כשר לישראל לשורר בפה וגם לשון תוס' משמע לכאורה הכי אבל הוא נגד כמה מקראות בד"ה א' ובד"ה ב' ונגד כמה גמרות ולא כשר ישראל רק לנגן בכלי שיר למ"ד עיקר שירה בפה : **ע"ב** רש"י ד"ה רב אמר כו' ומשום אין מאיירין כו'. נ"ב כדאי' במגילה דף כ"ב ע"א :

דף כח ע"א רש"י ד"ה מה ספרם כו' מעמד דנעשה כו'. נ"ב לבן עזאי : ד"ה הן הן בנו יואב כו' במסכת חגיגה. נ"ב עי' מהרש"א אמנם בתנחומא פ' דברים איתא דהוא יואב : תד"ה אי כו' דר"י נימוקו עמו. נ"ב ב"ק כ"ד ע"א וגיטין דף ס"ז ע"א [עירובין נ"א א'] : בסה"ד ואפי' מחבריו. נ"ב עירובין דף מ"ו ע"ב : **ע"ב** גמ' אלא דמנחה קרבן עצים דחי. נ"ב לר' עקיבא : רש"י ד"ה מנהג כו' דנביאים תיקנוהו. פסחים דף ק"ז ע"א :

דף ל ע"א גמ' כל שאינו משום ט"ב מותר לאכול בשר ולשתות יין ומותר לרחוץ כצ"ל וכ"ה ברא"ש וכן מוכח מפירש"י דגרס ומותר ודו"ק : **ע"ב** רש"י ד"ה שניתנו בו כו' ועלה ימרים. נ"ב משמע בו ביום אבל הע"י כתב דביו"ט עלה ותמוז מלא היה [ועי' תוס' ב"ק פ"ב א'] : סליק

חלופי גרסאות ע"פ נ"י במסכת תענית

דף ו ע"א רש"י ד"ה נראה לר' דה"ג כו'. עי' בהגר"א יו"ד סי' ר"כ ס"ק כ"ג :

דף יג ע"א גמ' מאי לאו אכולהו לא אשארא. כן היתה הגירסא לפני הריטב"א (ול"ג ובמאי עסקינן כו') וכן נראה בתוס' ד"ה וכן כו' :

דף כה ע"ב (בסופו) שאין אומרים הלל „הגדול" כ"ה בע"י וברי"ף ורא"ש :

דף ל ע"א רש"י ד"ה מלית כו' אחר שפסק כו'. זה קאי אבשר דוקא אבל דג מותר מדינא בכל ענין. בהגר"א א"ח סי' תקנ"ב ס"ק ו' : תוס' ד"ה ותרווייהו כו' מותר לכנס במיצר. הרש"א ל"ג מלת במועד. ולפ"ז כוונת התוס' למ"ש בגמ' לעיל כ"ט ב'. ולפי גירסא שלפני התוס' כוונתם למ"ש במ"ק י"ח א' (ועי' בהגר"א א"ח סי' תקנ"ד ס"ק י') עם שיש לחלק בין מיעד לכאן. ומה שלא הביאו מהסיא דלעיל י"ל ע"פ מ"ש הב"י א"ח סי' תקנ"א ע"ש. ועי' תוס' מ"ק כ"ג א' סד"ה כל ודו"ק :

מראה כהן

חדושים והגהות מהגאון המובהק כו' מוהר"ר בצלאל הכהן זצ"ל מו"ץ בווילנא.

דף ב ע"א בגמ' ואנ"ל דבתפלה וכו' איזו היא עבודה שבלב וכו' וכתיב בתריה ונתתי מטר ארצכם וגו'. וכ"ל די"ל דנפק"ל נמי מהכא דמיו"ט ראשון או אחרון של חג מתחילין להזכיר הגשמים מדכתיב נמי בתריה ואספת דגנך דהיינו בחג בזמן האסיף [וי"ל דנפק"ל נמי מהא דבחג נידונין על המים מדסמיך ליה לקרא דונתתי מטר כו' ואספת כו' דר"ל דאימתי ונתתי בזמן אסיפה] ולקמן דף ג' ע"א דיליף ר' נתן לניסוך המים בחג מקרא דהסך נסך בשני ניסוכין הכתוב מדבר כו' וע"ש וכ"ל די"ל דדרים נמי דבסוכות איירי קרא מדכתיב הסך ודרש בהיפוך אתוון דהוא אותיות סכ"ה וא"ש :

דף ו ע"א בגמ' ת"ר יורה שמורה וכו' ומרוה כו' עד סוף הסוגיא וכ"ה בילקוט פ' עקב ועי' בספרי ג"כ ואין נורך להאריך באמת בכ"ד הסוגיא הזאת התמוה מאד לפי גירסתינו בזה דמעיקרא משמע דמלקוש הוה פשיטא ליה יותר שהוא לברכה יאח"ז בא ללמוד בהיפך מלקוש מיורה בזה ואח"ז הוצרך ללמוד באמת ביורה גופיה מקרא דיואל הנ"ל דכתיב בהדיא המורה לצדקה [ופירש"י שם דאלמא דהיורה לטובה ע"ש] ונ"ל דיורה ומורה חדא הוא יא"כ מעיקרא הו"ל למיליף ביורה שהוא לברכה מהך קרא דיואל הנ"ל [ועי' מש"כ במהרש"א ז"ל שם בה"א] ואולם לענ"ד פשוט דיש כאן ט"ס בזה וכצ"ל היא אלא שמפיל כו' ת"ל מורה ומלקוש מה מורה לברכה כו' ואח"ז נ"ל ומורה גופיה מנלן דכתיב את המורה לצדקה כו' כצ"ל ומ"ש ת"ל מורה ומלקוש הוא ג"כ מקרא דיואל הנ"ל דכתיב ביה גשם מורה ומלקוש כו' וא"ש דיורה לא ידע שהוא לברכה רק מהיקשא דמלקוש ומלקוש לא ידעינן שהוא לברכה רק מהקישא דמורה וכמש"כ. ובילקוט יואל ב' הגירסא ומלקוש גופיה מנלן דלברכה אלא יורה גופיה ברכה הוא וכו' ע"ש וא"ש ג"כ בזה רק דלפי גי' הש"ס שלנו כ"ל להגיה כמש"כ בעז"ה : שם ברש"י ד"ה הכי גרסינן וכו' והכי משמע קרא וכו'. נ"ב אין הדבר מובן וכ"ל דבברכות ל"ס מוק"ל ליה דואספת דגנך בעושה רצונו של מקום דקרי ליה דגנך ותו מוק"ל רשב"י הס לקרא דואספת גופיה באין עושין רצונו של מקום דמלאכתן נעשית ע"י עצמן [וע"ש בתוס' והרש"א ז"ל בה"א לתמוה עוד טובא בזה] וכ"ל להוסיף ולדקדק עוד על מה שנאמרה הפרשה והיה אם שמוע בלשון רבים והקרא דואספת בלשון יחיד ויראה לי בזה דרשב"י לטעמיה והוא ע"פ הסוגיא דר"ה י"ז דמסיק לחלק בין יחיד לציבור בתשובה לאחר גזר דין של ר"ה ע"ש ופריך עלה מהא דמוק"ל לקרא [בספרי פ' עקב וסתם ספרי רשב"י ובירושל' שם ס"א ה"ד גרסי' להדיא רשב"י בזה ע"ש] דתמיד עיני ה' מראשית גו' ועד אחרית גו' כשהיו רשעים בר"ה [וכ"ל דנפק"ל מרשית דכתיב חסר וכדרים לה ר"י שם ע"ז דכל שנה שרשה בתחילתה כו' וי"ל דהיינו שרשים במעשיהם בר"ה וע"ש ברש"א בה"א] ונגזר להם רק גשמים מועטים בר"ה ולסוף עשו תשובה דקאמר דלהוסיף עליהם אי אפשר אלא שהקב"ה מורידן בזמנן כו' ולא מיקרע לגז"ד לגמרי ומסיק דשני גשמים דאפשר בהכי ע"ש ובהכי א"ש הכל דכל הפרשה הזאת באה ללמוד דלרבים מועלת התשובה אף לאחר ר"ה. ולאחר גז"ד ומשא"כ ליחיד והיינו דכתיב תמיד עיני ה' גו' מרשית גו' [כלומר אף שהיו רשים בראשית השנה וכמ"ש] והיה אם שמוע גו' [ופירש"י שם דמוסב על האמור למעלה ע"ש] כלומר אף באחרית השנה [וע"ש ביעב"ץ שכ"כ] ונתתי מטר וגו' בעתו יורה גו' [כלומר שהגשמים המועטים שנגזר עליהם בראש השנה יהיו לברכה אח"כ לפי שירדו בעתם ובמקומם כו'] והא דלא מיקרעי גז"ד לגמרי בציבור משום דבגשמים אפשר בהכי כמ"ש אבל כ"ז לרבים ומשא"כ ליחיד אף שבאחרית השנה בזמן האסיפה חזר אז בתשובה מ"מ אחר שבר"ה היה אז בגדר אין עושה רצונו ש"מ שוב אין מועיל לו התשובה אח"כ וזהו ואספת דגנך שמלאכתו נעשית ע"י עצמו ומ"מ קרי ליה דגנך לפי שבעת האסיף כבר הוא עושה רצונו של מקום. ועכ"פ א"ש דהוה אמינא דיורה לרעה דשוב לא מהני התשובה אחר ר"ה גם לרבים ויליף שהוא לברכה באמת דלרבים מועיל התשובה לעולם וא"ש וכמש"כ בעז"ה [א"ה כל הנ"ל העתקתי מהקדמתו לספרו ראשית בכורים. כי המסכת תענית שלו אשר שם היו הגהות הרבה כתובים בכ"י נאבדה וחבל על דאבדין כו'] :

דף יח ע"א בתוס' ד"ה לא נצרכה. מש"כ בתוס' וא"כ הא' כ"ט נ"ל יום ל'. ומש"כ משום יום שלפני ר"ח ניסן נ"ל משום יום שלאחר כ"ח ומש"ש דיום ל' מפסיק נ"ל דיום כ"ט מפסיק וכו' ומש"ש משום יום שלאחר עשרים ותמניא נ"ל משום יום שלפני ר"ח ניסן כן צריך להגיה בד' התוס' ובנו"ב מהד"ת חא"ח סי' נ"ג דהק טובא בזה ע"ש ובאמת ודאי דכל מש"כ בתוס' לפנינו טס"ס וצריך להפך הגי' כמש"כ בעז"ה · בפסקי תוס' סי' כ' בטלה מג"ת וכו' אבל יו"ט כגון ת"ב לא בטלו וכ"ב הדבר פשוט דטס"ה וצ"ל כגון ט"ו באב וכצ"ל שם בטלה מג"ת הימים שקבעו על הנסים [ומש"ש שנקבעו לומר על הנסים טס"ה וצ"ל כמש"כ] אבל יו"ט כגון ט"ו באב לא בטלו כצ"ל [ובאו להוציא בזה מד' הרוקח ז"ל סי' ש"ב [והובא בב"י סי' קל"א] שכ' דבחמשה עשר באב נופלין בתחנונים לפי שבטלה מג"ת עכ"ל וכ"ה בתניא בה' נפילת אפים לרבינו יחיאל זצ"ל ע"ש אבל הפסקי תוס' ס"ל דאחר שיום ט"ו באב הוא יו"ט בלא"ה כדאיתא בסוף תענית לכן לא בטל גם בזמן הזה ועי' בספרי ראשית בכורים דף מ"ד ומ"ה מש"כ בזה] וכן צריך להגיה בד' האגודה שהובא בט"ז בסי' תקנ"ט ובתנם תמה שם עליו הגאון בעל בית אפרים ז"ל והדבר פשוט דצ"ל בט"ו באב וכמש"כ בעז"ה: ע"ש בפסקי תוס' אות נ"ג הלל הגדול וכו' שעירות גשמים בלילה וכן העתיק הב"י בש"ס תקע"ה והמג"א שם לדברי פסקי תוס' אלו כבתבו וכלשונו והוא משולל הבנה דמהו שעירות גשמים בלילה אמנם הדבר פשוט דטס"ה וצ"ל יתחילו שעומדים בבית ה' [והיינו מזמור קל"ה המתחיל הללויה וגו' הללו עבדי ה' וגו'] *) מפני שירידת גשמים כלולה בו דכתיב ביה מעלה נשיאים מקצה הארץ וגו' וכ"ה להדיא בירוש' סוף פ"ג דמכילתין ובפסחים פ"ה הלכה ג' ע"ש : סליק

*) ועי"ל בפסקי תוספות הגי' בכ"י :

הגהות ארץ צבי

על הגהות אשר"י ממסכת ביצה ותענית מאת הג"מ יהודה צבי ז"ל בעה"מ שו"ת מנחת יהודה.

מסכת ביצה פרק רביעי

ד"ה מותר לטלטל הנר ממקום למקום או להוסיף עליה שמן משום שלום בית כו' (ולא הבנתי דמאי אתא לאשמועינן דביו"ט מותר מהיכא תיתי יאסר ביו"ט ואפשר דלא חיישינן שמא יכבה כשיוסיף או יטלטל ממקום למקום אמנם מ"ש משום שלום בית אינו מובן לפ"ז. ולכאורה יש לומר דדין אחר אתי לאשמועינן דמותר לטלטל מעיו"ט ממקום אחר לביתו וא"ל לכבותה דמשום שלום בית די בזה שמטלטל לחדרו או להוסיף עליה שמן הגם דבכ"ת ל"מ וכו' ובזמה"ז דעות מחולקות. אמנם בתוס' בשבת מבואר דלדעה זו דא"ל להדליק דאינו מברך על נר של שבת יעוי"ש בדף כ"ה והג"א פוסק דצריך לברך וכו'. ועוד דהוי ליה לבאר דין זה בשבת ג"כ ול"ע כעת) : ד"ה ולית הלכתא כוותיה אלא כר"ש כו' (וקאי אהא דדרים רבא לא תכנס אשה ליטול אוד וכו' דזהו לר"י וקי"ל כר"ש) ומותר להשליך וכו' (דלר"י אסור כה"ג יעו"ש) :

פרק חמישי

ד"ה ועושין תקנה למוקצה להצילו וכו' (והיינו כשיטת הרא"ש והטור דאפי' בדלף שאינו ראוי. וה"ה לנר שכבה מצילין את שמנו ואין כן שיטות הרמב"ם והמחבר שם) : ד"ה ואותם המים מסתפק בהן (והיינו במימי הגשמים והיינו מדמשני בדלף הראוי אלמא דראוי ומותר להשתמש) : ד"ה ואע"ג דאין עושין וכו' (ודבריו אינם מובנים לכאורה ובתוס' מבואר יותר יעו"ש) : ד"ה ולהשען בבריא מותר בשש אסור (עי' בסימן של"ו בספר מחצית השקל דהחילוק הוא בבריא ל"מ משתמש אבל בתולה שתש כחו צריך לסמוך הרבה מיקרי תשמיש יעוי"ש) : ד"ה ואסור לאדם להוציא דבר ולהוליכו מאגלו (וקאי אהא דאמרינן ולא שטין ע"פ המים ועי"ש בתוס' בעיר וכין דף מ"ג דהוצאה אסור כמו סוגיא ד"א בכרמלית ומ"ה אסור להוליכו מאגלו או להביאו אגלו ובקיסמא שע"פ המים שאסור לשפילו נראה דהוא מטעם אחר מטעם בורר) • [אינו כן עי' בירושלמי] : ד"ה אבן ככר נהגינן להדליק נר של בהכ"נ ביו"ט כבמתניתין כב"ה (עי' בהרא"ש בפרק ב' בשם הירושלמי מהו להדליק נר של בטלה אמר ר' אבינא תנן תמן ב"ש אוסרין וב"ה מתירין וקי"ל כב"ה. אמנם בהג"ה הנ"ל מבואר כבמתניתין כב"ה ובמתני' לא כמגלא מהדלקת נר הנ"ל. ואפשר דזהו פלוגתא דב"ש וב"ה במתניתין דאין מוציאין דלב"ה אית ליה מתוך וכו' בהוצאה וה"ה בהבערה ומ"ה מותר לב"ה וכאן אין להאריך) : [ועי' בהגר"א א"ח סימן תקי"ח ס"ק ב'. ודע מ"ש בביאור הגר"א סי' תקי"ד ס"ק ו' נשתבש שם בדפוס ומש"ש „שהקשה עליהם משפופרת„ הוא סוף הס"ק. ויתר הדברים שייכים לסעיף ה' בש"ע (אחר ס"ק ע') וכצ"ל „(ליקוט) נר של כו'. אבל הרמב"ם מתיר וכשיטתו כמ"ש (כו' כמו שנדפס עד) תוס' שם ושם (ע"כ)„] :

מסכת תענית פרק ראשון

בד"ה וכדבריו נראה וכו' ובא"ד ואם קיבלה קודם שפיר דמי דשמואל לא פליג ארב אבל רב לית ליה הסיא דשמואל וכו' (אמנם ברש"י בסוגיא מבואר להיפך דשמואל סבר דדוקא בשעת מנחה ולא קודם דבעינן סמוך לתעניתו אבל רב לית ליה הסיא דשמואל וכן נראה בגמרא ולא עיינתי כעת בפוסקים מזה) : בד"ה וכן כתב בא"ז וכו' (ועי' מ"ש במס' שבת פרק א' בזה) : בד"ה ערב ט"ב וכו' ובא"ד יחיד בערב ט"ב ערבית ושחרית (הייתו ליל ט"ב ושחרית אחר ערב ט"ב כצ"ל ודו"ק :

המתרגם

באור מלות הלועזיות שברש"י ותוספות ממסכת תענית

פ"א דף ג ע"ב רש"י ד"ה אפשר בנפוותא וון (שווינגע) רחת, מזרה, להניף את התבואה ולנקותה: שם גילהי דלילא איסלוסטר"א, לוסטר"א (גלאנץ, העלל) ועי' ברכות דף נ"ט א' על מלת ברקא ברש"י שם: תד"ה גלהי דלילא פי' זריחת הלילה שקורין לניסו"ר (גלענצען) ואולי צ"ל לניסו"ן וזה (מאַנדליכֿט) זריחת הלבנה:

דף ה ע"ב רש"י ד"ה ימיו של שמואל דכתיב עד יגמל הנער דסיבירי"ר (ענטוואָהנען) וכמו לקמן י"א א' ד"ה נקרא חסיד:

דף ז ע"א ד"ה בהיסח הדעת כו' קליי"ר בלע"ז (קלאָהר, העלל) לח, בהיר: שם תד"ה בהורין לשון בהרות טרוק"ש בלע"ז (פֿלעקקען) כתם, בהק:

דף ח ע"א רש"י ד"ה משתבין עליו כנחושה כו' כעין רודייל"א (דער ראָסט אם אייזען) חלודה אשר על הברזל: שם תוד"ה אם ראית מקלקלי המאכל שבקדרה ובלע"ז אורמסיי"ר (בעשעדיגען, פֿערדערבען) משחית ומזיק את האוכל: בא"ד משתבין ובלע"ז ראולי"ר (פֿערראָסטען) וכמו לעיל ברש"י:

דף ט ע"א רש"י ד"ה שיבלו כו' דולורא"ש (שמערצליך) דאבון, כאב:

דף יא ע"ב רש"י ד"ה נקרא חסיד וכו' סבריי"ר (ענטוועהנען) וכמו לעיל דף ה' ע"ב:

דף יב ע"א רש"י ד"ה התם לאו ישן ממש כו' סומליי"ר (שלוממערן) תנומה, הוזה: שם ע"ב אפנתא איסקריפי"ט (איין שוה מיט איינער איינפֿאַבען זאָהלע) מנעל בכף רגל פשוט: שם בתוד"ה אביי ורבא כו' פי' במנעל שאין סוליא סול"א בלע"ז (זאָהלע) כף רגל, ועי' בהמתרגם ברכות מ"ג ע"ב:

דף יג ע"א רש"י ד"ה משומם איסתורדי"ן בלע"ז (בעטייבונג) המום, משתומם. ועי' ביומא פ"ג ע"א רש"י ד"ה תונבא: שם נתר קרקע כו' כעין קריא (קריידע):

פ"ב דף טו ע"א רש"י ד"ה כבושין כו' כמו מכבש פרים"א בלע"ז (פרעססע) ופי' דברים העוצרים ומכניעים את הלב:

פ"ג דף יט ע"א רש"י ד"ה מתחטא פורפיי"ש (זיך רייניגען) להטהר, להנקות: שם ע"ב ואסכרה בונמלנ"ש (איינע העפֿטיגע קראנקהייט) מחלה עזה, ועי' בהמתרגם ברכות דף מ' ע"א וביומא פ"ד ע"א ד"ה לסרונכי:

דף כ ע"א רש"י ד"ה נקדרה כו' פירטול"ר (דורך דרינגען) בקוע, נחוז, חדור. ופי' כי השמש בקעה את העבים:

שם ד"ה ונעתרות נשיקות שונא כו' פורקא (איינע גראססע גאבעל) קלשון, מזלג גדול: שם בא"ד אי נמי נעתרות לשון ריבוי ויתור אינקרים (אנוואַכֿסען, צו נעהמען) פשה, נמוח, גדל:

דף כא ע"א רש"י ד"ה תלא נפשיה באסקריא כלוגס עץ כו' ווילון (זעגעל) תורן, נס, היבל: שם ע"ב מרא פוסיי"ר (איינע האַקקע) וכן לוטז מחרשתו (שמואל א יג כ): שם זבילי פלי"א (איינע שויפֿעל) ועי' ברכות כ"ז ב' ד"ה חוץ ממר. ושם דף ח' ע"א ד"ה זיבולא: שם דאית ביה קרנא (שראפּפּ-קאפף) וזה כלי הרופאים אשר ישימו על הבשר למצוץ את הדם: שם ומך להו בסתרקיה קופל תחתיהן כו' טפיד"ו (טעפּפּיך) דוק, יריעה מרוקמה:

דף כב ע"א רש"י ד"ה עריסה ברצו"ל (איינע וויגע פֿיר קינדער) מטה ידועה לילדים: שם אגם מרשי"ק (דער זומפּף) בוץ, בצה, קרקע כבול: שם ע"ב ד"ה איניבא תולעת נ"א כו' ליגדיא (ניסטע) המקום אשר ישרצו הכנים, ביצי כנים:

דף כג ע"א רש"י ד"ה כמהין ופטריות בולי"ן (דער בילץ) ועי' שבת ק"ח ע"א ד"ה פטרא: שם ע"ב גואלקא טשק"א (טאשע) שק, כיס ועי' המתרגם שבת קנ"ד ע"ב ד"ה בחבר גל"ק:

דף כד ע"א רש"י ד"ה כובשה שולג (בריהע, זאַפֿט) מרק, רוטב, עסים: שם אי שריף וכו' דייסל טריי"ש (געשטאָססענע גרויפען) ועי' ברש"י ברכות ל"ז ע"ב דייסא של חטים כתושות במכתשת ובערוך ערך דייסא:

דף כה ע"א רש"י ד"ה מסא עתר שמוליאין בו הלחם מרדה פאלי"א (שויפעל) רחת, מגרפה. ועי' רש"י שבת קי"ז ב' ד"ה מרדה ובבכורין כ"ז ע"א: שם ע"ב סדן שכבר הוקצת טרונ"ק (שטאַם, קלאָץ) גזע, מגבת: שם ד"ה ברק הוא הכלי שחורשין בו כו', מחרישה שקורין קולטר"ה (פפֿלוג אייזען) ועי' שבת קכ"ג ב' ד"ה ויתד של מחרישה:

פ"ד דף כט ע"א רש"י ד"ה וישב וכו' כמו שקורין השולם רואיני"א (איראניא) היתול, לעג. או יתפרש (רואינא) חרבה, עי, מעי מפלה: שם ע"ב רש"י ד"ה כלי פשתן אין בהן לאסור כו' לוסקי"י (גלעטטען) להחליק. ועי' מו"ק י' ע"ב:

דף לא ע"א רש"י ד"ה אפי' מקופלין ומונחין בקופסא איסקרי"ן (איין קעסטכֿען) ארגז, תיבה.

מפתחות להמפרשים והההגהות שנלוו לסוף מסכת ביצה

מפתחות להמפרשים והההגהות שנלוו לסוף מסכת תענית

☜ ההגהות והפירושים לא נדפסו על סדר הראוי לפי ערך כבוד המחברים כי רק לפי מקרי הדפוס.

מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר כו'. פעמים שהיא נקראת באחד עשר ופעמים בשנים עשר: לא פחות. מאחד עשר: ולא יותר. מחמשה עשר דהיינו ששה עשר ובגמרא מפרש מנא לן והשתא מפרש ואזיל כיצד היא נקראת בימים האלו: כרכין המוקפין חומה בחמשה עשר. כדמפקינן מקרא בגמרא: מימות יהושע בן נון. ולא שהן מוקפות עכשיו אלא מתחלה ושאין מוקפות כגון עיירות גדולות שיש בהן עשרה [בטלנין] כדמפרש בסמוך קורין בארבעה עשר כדמפקינן בגמרא: אלא שהכפרים. כלומר כיון דמוקפין חומה בחמשה עשר ועיירות בארבעה עשר והיינו כולי עלמא בשלשה עשר ובשנים עשר ובאחד עשר היכי משכחת לה דקרו אלא משכחת לה שהכפרים שאין להן עשרה בטלנין ואין להן חזן הכנסת ושליח צבור שיקרא להם מגילה מקדימין ליום הכניסה דהיינו יום שני ויום חמישי שמתכנסין בעיירות לקרות בתורה כתקנת עזרא שתקן לקרות בתורה בשני ובחמישי ומפני שהן מספקין כל השנה כולה ביום הכניסה שנכנסין בהן בעיירות מים ומזון לאותן שיושבין שם שכן דרך בני עיירות להתפרנס מבני הכפרים הקלו עליהם להיות קורין שם מגילה בשני או בחמישי שלפני הפורים ולא יצטרכו לחזור וליכנס שם ביום הפורים לשמוע מקרא מגילה בעשרה ומגילה דליליא אפשר דלא קרו לה בני כפרים דמגילה דיום עיקר כמו שאכתוב לפנינו בסייעתא דשמיא וכשם שהקלו על בני כפרים להקדים כן הקלו עליהם שלא לקרות אלא מגילה של יום או אפשר שקורין אותה בלילה ביחיד ולמחר קורין אותה בעיירות בעשרה:

ביצד: כלומר כיצד נקראת באחד עשר בשנים עשר בשלשה עשר בארבעה עשר בחמשה עשר:

מגילה נקראת בי"א בי"ב וכו'. פעמים בי"א ופעמים בי"ב ולקמיה מפרש ואזיל: לא פחות ולא יותר. לא פחות מי"א ולא יותר מט"ו: מימות יהושע. בגמרא יליף לה וה"ה נמי דהוה מצי למינקט מימות משה אלא לפי שיהושע הנחיל את הארץ ונקראו הנחלות על ידו לא נקט משה: אלא שהכפרים. כלומר מאחר שהמוקפין (ב) בט"ו ושאינן מוקפין קורין בי"ד (ג) הכל בכלל תו היכי אשכחן י"א וי"ב וי"ג אלא היכי משכחת שהכפרים קטנים שאין בהם י' בטלנין כמו בעיירות גדולות נתנו חכמים להם רשות להקדים קריאתה ביום הכניסה ביום שני בשבת שלפני י"ד או חמישי בשבת שהם יום הכניסה שהכפרים מתקבצים לעיירות למשפט לפי שב"ד יושבין בעיירות בב' ובחמישי כתקנת עזרא והכפרים אינם בקיאים כ"כ לקרות וצריכין שיקראנה להם (א) אחד מבני העיר ולא הטריחום חכמים לחזור ולבא ביום י"ד ופעמים שיום הכניסה ביום י"ג וי"ב ופעמים שהוא בי"א כדקאמר במתני' אחרי כן: כיצד חל להיות בב'. בשבת כפרים ועיירות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר: חל להיות בשלישי כפרים מקדימין ליום הכניסה. דהיינו יום י"ג: חל להיות בד' כפרים מקדימין ליום הכניסה. מיום ב' קודם דהיינו יום י"ב: חל להיות באחד בשבת כפרים מקדימין ליום חמישי. שהוא יום י"א:

א מיי' פ"א מהלכות מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרפח:

(א) נ"ל או ברביעי: (ב) נ"ב קורין: (ג) נ"ב הרי: (ד) נ"ע בשני:

[דף רנז ע"ב]

מגילה

[א' ב' ג' ד']

"נקראת באחד עשר בשנים עשר בשלשה עשר בארבעה עשר בחמשה עשר לא פחות ולא יותר כרכים המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר כפרים ועיירות גדולות קורין בארבעה עשר אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה כיצד חל להיות בשני כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר חל להיות בשלישי (א) וברביעי כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר חל להיות בחמישי כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר חל להיות בערב שבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות ומוקפין חומה בו ביום חל להיות בשבת כפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה ומוקפין חומה למחר °חל להיות בא' בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר

חל להיות יום ארבעה עשר. שהוא עיקר לפי שרוב העולם קורין בו ומשום הכי קתני ליה סתמא (ד) ושני בשבת יום הכניסה הוא: כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום. כדינן: מוקפין חומה למחר. כדינן: חל להיות בשלישי וברביעי כפרים מקדימין ליום הכניסה. חל י"ד להיות בשלישי כפרים מקדימין ליום הכניסה דהיינו יום שני והוה ליה יום תליסר [וכשחל ברביעי כפרים גם כן מקדימין ליום הכניסה דהיינו יום שני והוו ליה תריסר]: חל להיות בחמישי. אם חל יום ארבעה עשר להיות בחמישי: כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום. דהוא גופיה יום הכניסה ומוקפין חומה למחר: חל להיות בערב שבת. אם חל ארבעה עשר להיות בערב שבת: כפרים מקדימין ליום הכניסה. שהוא יום חמישי והוה ליה תליסר: ועיירות ומוקפין חומה בו ביום. משום דיום של מוקפין חומה דהיינו יום חמשה עשר בשבת ואין קורין מגילה בשבת גזירה שמא יטלנה בידו ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים כדאיתא בגמרא [דף ד:] ומשום הכי מדחו מוקפין ליומא דלקמיה שהוא יום ארבעה עשר שקורין בו עיירות גדולות והוא יום קריאה לרוב העולם והכי עדיף להו טפי מלקרות ביום הכניסה בהדי כפרים: חל להיות בשבת. כפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה דהיינו יום חמישי: ומוקפין חומה למחר. שהוא יום ראשון בשבת שהוא יום חמשה עשר כדינן ועיירות גדולות היינו טעמא דמדחו ליום הכניסה משום דכיון דיום ארבעה עשר אתי בשבת לא סגיא דלא לידחו ובערב שבת לא אפשר דליקרו משום דאינו יום קבוע לשום אדם הלכך מידחו ליום הכניסה שהוא זמן הכפרים מיהת: חל להיות בא' בשבת. כפרים מקדימין ליום הכניסה דהיינו יום חמישי והוה ליה חד סר דלעולם מקדימין [ולא מאחרין דכתיב] ולא יעבור: ועיירות גדולות קורין בו ביום. כדינן: ומוקפין חומה למחר. כדינן: **ויש** כאן שאלה מה ראו אנשי כנסת הגדולה לחלוק מצוה זו לימים חלוקים ולקבוע יום מיוחד לפרזים ויום מיוחד לכרכים מה שאין כן בשאר מצות שבכל התורה אמרה תורה אחת ומשפט אחד יש לומר שמפני שהיהודים היושבים בערי הפרזות והיהודים אשר בשושן לא נחו מאויביהם ביום אחד שהרי היהודים הפרזים נחו בארבעה עשר והיהודים אשר בשושן נחו בחמשה עשר ועשו מאליהם כל אחד ביום מנוחתו משתה ושמחה לפיכך כשקבעו עליהם יו"ט לדורות קבעוהו לכל א' ביום שנח בו והשוו כל הכרכים המוקפים חומה לשושן [*שאינה מוקפת חומה] מפני שבה היה עיקר הנס וכי תימא תינח לרבי יהושע בן קרחה דאמר בגמרא [דף ג:] דמוקפין חומה מימות אחשורוש תליא מילתא אבל לתנא דמתניתין דאמר מימות יהושע בן נון הא לא דמיא לשושן ומה ראו לקבוע להם יום חמשה עשר יש לומר דהיינו טעמא כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל כדגרסינן בירושלמי רבי סימון בשם ר' יהושע בן לוי אמר כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל שהיתה חרבה באותן הימים ותלו אותה בימות יהושע בן נון (א) ופירוש הענין שכיון שהוצרכו לחלוק בין מוקפין לשאין מוקפין כשם שנחלקה שושן משאר עיירות אילו תלו הדבר מימות אחשורוש היתה ארץ ישראל שהיתה חריבה באותן הימים נידונת כפרזים והיה גנאי בדבר ולפיכך תלו הדבר בימות יהושע בן נון כדי שתהא נדונת ככרכים שאע"פ שעכשיו אין להם חומה כיון שהיתה מוקפת מימות יהושע בן נון הרי דינה כאילו יש בה חומה כדאמרי' בגמרא אע"פ שאין לה עכשיו והיה לה קודם לכן ואפי' למאן דאמר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ונמצא שלא היתה חומת ארץ ישראל מעלה ולא מורדת לענין בתי ערי חומה מכל מקום לא היתה חולה לארץ יתירה עליה בדין זה כלל אבל אם נתלה הדבר לענין מגילה בימות אחשורוש נמצאו כמה עיירות שבחוצה לארץ שנידונות כמוקפות חומה ורוב א"י כפרזים. אבל הרמב"ן ז"ל נותן טעם אחר לחלוק הזמן של פרזים ומוקפין ואומר שבזמנה של נס זה כבר נפקדו ישראל ועלו ברשיון כורש ונתישבו בעריהם ואע"פ שאמר המן ישנו עם אחד מפוזר ומפורד וגו' מ"מ אנשי כה"ג עם רוב ישראל בא"י בעת ההיא היו ושוב לא עלו מהן אלא מועטין בימי עזרא וכשלוה אחשורוש להשמיד להרוג ולאבד היו הפרזים והעיירות שאין להם חומה סביב בספק סכנה גדולה שלא יעלו עליהם אויבים יותר מן המוקפין חומה וכשנעשה הנס עשו כולם יום נוח ומשתה ושמחה כדכתיב ושאר היהודים אשר במדינות המלך (אחשורוש) נקהלו ועמוד על נפשם ביום שלשה עשר בו ונוח בארבעה עשר בו ועשה אותו יום משתה ושמחה ושל שושן ג"כ עשו ממחרת הנס שלהן וזה היה בשנת הנס לבד ולאחר מכאן בשנים הבאות עמדו פרזים ונהגו מעצמן לעשות ארבעה עשר שמחה ומשתה ויו"ט אבל מוקפין לא עשו כלום לפי שלא היה הנס גדול כפרזים וזהו שכתוב על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות עושים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה ולא הוזכרו כאן מוקפין כלל ולאחר זמן שהאיר הקב"ה עיניהם ומצאו סמך מן התורה עמד מרדכי ובית דינו וראו דבריהם של פרזים שראוי הנס הזה לעשות לו זכר לדורות וקבעו אותו על כל ישראל שכולן היו בספק וראו להקדים פרזים למוקפין מפני שנסם היה גדול שהם התחילו במצוה תחלה לעשות להם לבדם יו"ט לפיכך קבעו יום נוח של פרזים ביומן ושל כרכים מוקפין קבעו ביום נוח של שושן והיינו דאמרי' בגמ' [דף ה:] גבי ספקא דטבריא לענין מקרא מגילה מאי פרזין ומוקפין דכתיבי גבי מקרא מגילה משום דהני מיגלו והני מיכסו והא כמי הא מגילא או דילמא משום דהני מגנו והני לא מגנו והא כמי קא מגניא אלמא טעמא דתקנתא משום הגלה הוא דאית להו למוקפין חומה הגלה דמגנו בחומתן וגלחמים או דמיכסו ומטמרו מאויביהם זהו דרכו ז"ל. ואינו ברור אלא דהא ודאי דעיירות המוקפות חומה בא"י [באותו זמן] מועטות היו שהרי אמרו בירושלמי כדי לחלוק כבוד לא"י כמו שכתבתי למעלה ואם רובה היתה מוקפת חומה היה להם לתלות בימי אחשורוש אלא על כרחן רובה היתה פרוצה וכרכין המוקפין חומה שבחוצה לארץ כפלים וכפלי כפלים ממוקפין שבא"י ומעטה ישראל היושבים בעיירות המוקפות שבחוצה לארץ שלא היו יכולין לבטוח בחוזק החומה שהרי אויביהם היו בתוכם עמהם למה לא עשו מעצמם יום משתה ושמחה כמו שעשו הפרזים ומה שאמרו ז"ל שרוב ישראל בארץ היו ששוב לא עלו מהן אלא מועטין בימי עזרא היינו מאותם שבבבל דאחר כך לא עלו מהן אלא מועטין כמו שמפורש בכתוב אבל

[נ"ל שהיא]

מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר וכו'. פעמים בזה ופעמים בזה. ולקמן במתני' מפרש לה: לא פחות ולא יותר. לא פחות מי"א ולא יותר מט"ו: אלא שהכפרים וכו'. כלומר מאחר שהמוקפין קורין בט"ו ושאינן מוקפין קורין בי"ד הכל בכלל תו היכא [משכחת] י"א וי"ב וי"ג אלא שהכפרים נתנו להם רשות להקדים קריאתן בימי הכניסה שהם יום שני ויום חמישי שלפני ארבעה עשר מפני שבני הכפרים מתכנסין לעיירות למשפט לפי שבית דין יושבין בעיירות בשני וחמישי כתקנת עזרא ובני הכפרים אינן בקיאין כל כך וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר ולא הטריחום חכמים לחזור ולבוא ביום ארבעה עשר ופעמים שאותו יום כניסה שהם מקדימין לקרות בו חל בי"א ופעמים בי"ב ופעמים בי"ג. ולקמן במתני' מפרש כיצד. כך פי' רבינו שלמה זצ"ל אבל הרב ר' משה בר' יוסף פי' שקדימת הכפרים בכפר עצמו היא והביא ראיה מדמקשינן התם בפירקא קמא דיבמות על הא מתני' דמגילה נקראת קרי כאן לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות ומשנינן כי אמרי' לא תתגודדו כגון שני בתי דינין בעיר אחת אבל שני בתי דינין בשתי עיירות לית לן בה. אלמא הקדמת הכפרים בכפר עצמו היא:

מהר"ן שפירא (א) בב"י סי' תקפ"ת האריך בזה להקשות עליו מסוגיות הגמ' ע"ש ואני אומר דדברי הר"ן הם כפי המסקנת הגמ' בשושן שאני הואיל ונעשה בו נס א"כ היה לנו לתלות את הכל בשושן אף שיש לנו ג"ש וגמר הג"ש מרביה מ"מ צריכין אנו ליתן טעם למה תקנו כן:

(א) נ"ב תימה על הר"ן שלא זכר פירש"י זו וכתב בסיפוך. [עיין בר"ן לקמן ד"ה ויש]:

אבל מ"מ נראה שרוב ישראל בחוצה לארץ היו מהודו ועד כוש שהרי כל הטולים לאחשורש לא היו אלא ארבעת רבוא אלפים ושלש מאות ושתים ואפשר גם כן שלאחר שלוה כורש לבטל הבנין חזרו מהם בחו"ל ונתיישבו בכל המדינות ואילו היו ישראל רובם ועיקרם בארץ לא היה המן אומר ישנו עם אחד מפוזר ומפורד וגו' לפיכך נראה שרוב ישראל היו בחוצה לארץ מפוזרין מהודו ועד כוש וכיון שכן למה לא עשו היושבין בעיירות המוקפות חומה בשנים הבאות משתה ויו"ט שהרי לא היה להם לבטוח בחומתם ומה שאמר הכתוב על כן היהודים הפרזים עושים וגו' אין ענינו שהפרזים עשו ולא מוקפין אלא נותן טעם למה חלקו מרדכי ובית דינו פרזין ממוקפין ומה שאמר שלאחר מיכן האיר הקב"ה עיניהם ומצאו סמך מן התורה ולא ידעתי מה הוא זה שלא הוזכר זה בגמרא אלא שנכתב מגילת אסתר אבל לענין יו"ט לא ודאמרינן בספיקא דטבריא אי משום דמיכסו אי משום דמגנו היינו לומר שכיון שבאו לדמות לשושן כל העיירות הדומות אליה מפני שבה היה עיקר הנס נסתפקו עיקר חלוק מוקפות חומה כשושן משאינה מוקפת אם הוא משום דמיגליא אי משום דמכסיא ואע"ג דלענין בית בבתי ערי חומה במכסיא תליא מילתא התם גזירת הכתוב הוא: ויש לשאול עוד היאך מתירין לכפרים להקדים ביום הכניסה קרי כאן לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות הניחא *לרבה דאמר התם בפ"ק דיבמות [דף יד. וע"ש תוס' ד"ה כי] דליכא משום אגודות אלא בב"ד אחד פלג מורין כב"ש ופלג מורין כבית הלל דלדידיה לא קשיא דהכא כשני בתי דינין בעיר אחת דמי שהרי אנשי הכפר ואנשי העיר כל אחד כב"ד לעצמו אבל לאביי דאמר התם דאפי' בשני בתי דינין בעיר אחת איכא משום אגודות אגודות היכי שרינן לבני הכפרין לקרות בי"א ובי"ב ובי"ג בתוך העיירות שאין קורין אלא בי"ד ויש לומר דהני נמי כשני בתי דינין בשתי עיירות מיקרו שהרי בני הכפרים מלויינין לעצמן ודעתן לחזור ואחד מהן הוא שמוליאן שאינו נראה שיהא אחד מבני העיר פוטרן כיון שאינו מחויב בדבר הלכך הוו להו כשני בתי דינין בשני עיירות ושרי לכ"ע:

גמ' היכא רמיזא. דאית לה כולהו הני זמני דהא בקרא לא כתיב בהדיא אלא י"ד וט"ו: ואימא ארביסר וחמיסר. דלהכי קרי להו זמניהם בל' רבים מפני שהן הזמנים המפורשין בכתוב שהן י"ד וט"ו: אם כן לימא קרא זמנם. דאיהו נמי משמע זמנים הרבה מאי זמניהם שמעת מיניה תרתי ארביסר וחמיסר דכתיבי בהדיא ותרתי אחריניא בר מינייהו ולא אמרינן זמני' טובא דהיינו מרא"ם חודש משום דבגמרא אמרינן דזמניהם דומיא דזמנם מה זמנם תרי אף זמניהם תרי וליכא טעמא להני תרי זמני דרבי קרא אלא משום הקדמת יום הכניסה דכפרים: ואימא שיתסר ושיבסר. כלומר היכא רמיזא תקנתא דיום הכניסה לאקדומי ולא לאחורי ומפרקינן דאנשי כנסת הגדולה הכי תקון דאמר קרא ולא יעבור ושוב אין ב"ד שלאחריהם יכולין לשנות בדבר כלום שאין ב"ד יכולין לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין כדאיתא בגמ' [דף ב.]: (ובגמ' פרכינן) ולימא תריסר ותליסר. פי' דקרא כי מרבה לא מרבה אלא תרי יומי משום דזמניהם דומיא דזמנם כדכתי' וכיון שכן נימא דניהוי תריסר ותליסר ולאכתי חד סרי מנ"ל ומהדרינן די"ג זמן קהלה לכל היא ולא צריך קרא ופרש"י ז"ל שהיא עת מלחמה לכל מש"ה לא צריך קרא והקשו עליו בתוס' שהרי אין הדבר תלוי במלחמה אלא בנייחא הוא שתלה הכתוב כדכתיב כימים אשר נחו בהם היהודים וכתיב נקהלו ועמוד על נפשם בשלשה עשר בו ונוח בארבעה עשר בו על כן היהודים הפרזים וגו' אלמא דבנוח הדבר תלוי ולא במלחמה אבל בירושלמי מפרש שאין ראוי לרבותו מפני שהיה זמן מלחמה לכל דגרסי' התם [ימים] כנגד ימים י"א וי"ב כנגד י"ג וי"ד וט"ו או י"ב או י"ג אמר רבי חלבו יום י"ג יום מלחמה היה אף הוא מוכיח על עצמו שלא היה בו נייח מעתה אל יקראו בו לפניו קורין ובו אין קורין ובהכי ניחא לי לישנא דאמרי' ולימא תריסר ותליסר דלא ה"ל למימר הכי אלא הל"ל ולאכתי חד סר מנ"ל אלא משום דחזייה לדעתיה דאתי לאוקומי הני תרי בחד סר ותריסר ולמיתי י"ג מק"ו פריך ליה דילמא תריסר ותליסר ומהדר ליה די"ג זמן מלחמה היה ולא דמי לי"ד וט"ו ומשמע ליה שהימים שנתרבו דומיא דארביסר וחמיסר בעו למיהוי מיהו י"ג לא צריך קרא דבק"ו אתי ור"ת ז"ל הקשה לכל הפירושים דא"כ הל"ל זמן מלחמה לכל היא ולאו קושיא היא דלישנא דקרא נקט דכתיב נקהלו ועמוד על נפשם אבל הוא ז"ל פירש זמן קהלה לכל היא שהיו מתענין כולם ביום המלחמה שכך הסכימו להיות מתענין בי"ג מפני שהם היו עומדים על נפשם וכן מצא בשאלתות דרב אחא ז"ל שכתב בלשון הזה ובי"ג עשו תעניות בימי מרדכי ואסתר לפי שהכל נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכין רחמים וכן מצינו במשה שעשה תענית כשנלחם בעמלק דדרשינן במסכת תענית*) ומשה אהרן וחור מכאן לתענית צבור שצריך ג' ע"כ ולפי פי' זה יש לנו סמך לתענית י"ג שנוהגין בכל מקום ולא מצינו לו רמז ולפי זה נהגו בו רמז לאותו תענית ומה שאנו מקדימין התענית ליום חמישי כשחל פורים באחד בשבת ואין עושין אותו בע"ש נמצא בתשובת הגאונים דהיינו טעמא לפי שרגילין בתענית לומר סליחות ותחנונים ודבר זה אי אפשר לעשותו בע"ש שלא יוכלו לטרוח בצרכי שבת: אמר רבה בר בר חנה זו דברי ר"ע סתימתאה. שנסתמה משנה זו לדעתו וכולהו סתמי דמתניתין כר"ע אתאן דאמרינן [סנהדרין פו.] סתם מתני' ר' מאיר סתם ברייתא ר' נחמיה סתם ספרא רבי יהודה סתם ספרי ר' שמעון וכולהו אליבא דר"ע משום דכולהו הוו תלמידיו ומיהו האי לישנא דסתימתאה במתני' דקיימי עלה בלחוד משמע דאשכחן האי לישנא גופיה בתלמודא גבי שאר תנאי כדאמרן [מגילה כו.] זו דברי ר' מנחם בר' יוסי סתימתאה: כרכין המוקפין חומה וכו' קורין בט"ו וכו' מנ"ל. ומדפרזים בי"ד מוקפין בט"ו דהא כתיב לעשות את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר הלכך מדמייחד יום י"ד לפרזים מכלל דכרכים בט"ו ואיכא

*) לא נמצא בגמ' רק במכילתא פ' בשלח. עי' טור וש"ע או"ח סי' תקס"ו ס"ז וסי' תרפ"ו ס"ב:

תורה אור

למחר: גמ' מגילה נקראת (א) היכא רמיזא אמר רב שמן בר אבא לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם א זמנים הרבה תקנו להם חכמים ואימא ארביסר וחמיסר א"כ לימא קרא זמנם מאי זמניהם ש"מ הרבה (ב) ואימא תריסר ותליסר זמן קהלה לכל היא ב ולא צריך קרא לרבויי ואימא שיתסר ושיבסר אמר קרא ולא יעבור: °אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן זו דברי ר"ע סתימתאה דדריש זמן זמנם זמניהם אבל חכמים אומרים בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה כלומר הואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי שיחלק להם מעות פורים אין קורין אותה אלא בזמנה ויש שגורסין הואיל ומסתכנין בה כלומר באותו העת שהיו ישראל מעמידין דתיהם ואין באין לידי סכנה היו קורין אותה באחד עשר בשנים עשר בשלשה עשר אבל בזמן הזה שמסתכנין ישראל בדתיהם אין קורין אותה אלא בזמנה שהן ארבעה עשר וחמשה עשר וכן הלכתא:

ג *כרכים המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר מנ"ל אמר רב דאמר קרא °על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות עושים את יום ארבעה עשר ומדפרזים בארבעה עשר מוקפין חומה בחמשה עשר ושושן אע"פ שאינה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר דכתיב והיהודים

אלא דשאינן מוקפין קורין בי"ד אבל במוקפין לא חזינן מידי:

רש"י

גמ' היכא רמיזא. כלומר מדהקלו חכמים על הכפרים להקדים ע"כ אנשי כנסת הגדולה שתקנו בימי מרדכי ואסתר את שמחת הפורים וקריאת מגילה (ג) דכולהו זמנים תקנו ונתנו רשות לקרות דאי ס"ד יום י"ד וט"ו הכתובים במגילה הוא דתיקון לקריאה ותו לא (ד) אתו רבנן דבתרייהו ונתנו רשות לקרות ועקרו תקנתא והתירו לקדם אלא פשיטא איהו תקינהו וכיון [דאינהו תקון ודאי] דנרמז במגלת אסתר היינו דמבעיא היכא רמיזא: רבי עקיבא סתימתאה. הכי גמר לה ר' יוחנן מרביה דמתני' רבי עקיבא אמרה. סתימתאה הרבה סתמי משנה סתם רבי שהם דברי ר"ע ואית דמפרשי (ה) כל הסתמין [תלמידיו היו] כדאמרי' בסנהדרין סתם מתניתין רבי מאיר סתם תוספתא רבי נחמיה סתם ספרא ר' יהודה וכולהו אליבא דר' עקיבא אך קשה בעיני לפרש כן שמצינו בכמה מקומות ר' אלעזר ברבי יוסי סתימתאה ורבי יוסי ברבי מנחם סתימתאה לקמן בפרק בני העיר: ומדפרזים. פרזי עיר שאין לה חומה (ו) ונפוץ ופרוד ומרוחקים משכונה לשכונה: מוקפין בט"ו. שהרי שני ימים כתובים שם ומדקבע י"ד לפרזים (ז) ט"ו

שלטי הגבורים

א שדרו ממסיבתא סיכא דנפיק בשיירא או נפיק בספינתא קורא ביו"ד וכל תקנה שיכול לעשות כדי שיקרא בי"ד יעשה ואם אין יכול לעשות קורא אותה בי"א וכי"ב וי"ג אבל בי' ומי' ולמטה אינו יכול לקרותה וכן כתב רמב"ם ז"ל וכתב שמברך לפניה ולאחריה כשקורא אותה מי"א ולמעלה וב"ה כתב שהאידנא אין קורין אותה כלל אלא בי"ד אפי' מי שילא בשיירא וטוב לקרותה בלא ברכה:

לשון ריא"ז

הבא לפרוש בים קודם פורים אם יש עמו מגילה ויכול לקרותה בזמנה יקראנה בזמנה ומוטב לקרותה בזמנה ביחיד מלקרותה שלא בזמנה בי' כמו שביאר מז"ה ואם אינו יכול לקרותה בזמנה יקדים לקרותה בזמנים האמורין אבל קודם י"א ואחר י"ד לשאינן מוקפים וכן ט"ו למוקפין אין קורין אותה כל עיקר וכן הוא בדברי הגאונים:

ב כתב הרא"ש ז"ל פרש"י שנקהלו לעמוד על נפשם ולכך לא צריך קרא ולא נהירא דנסי דנקהלו בו ביום כיון שקבעו הקריאה בי"ד ובט"ו מנא לן שיכולין לקרות בו ועוד דלא זמן המלחמה גורמת הקריאה אלא זמן המנוחה כדכתיב כימים אשר נחו בהם היהודים וגו' ונראה לי דסוגית גמ' דידן כעין הירושלמי דפריך התם על שינויא דכימים אשר נחו ואימא י"ב י"ג [כנגד] י"ד וט"ו ומשני ר' חלבו י"ג זמן מלחמה היא והוא מוכיח על עצמו שאין נייחא. פי' ליכא לרבויי דלא היו כימים אשר נחו בהם אלא מעתה לא יקראו בו לפניו ולאחריו קורין בו אין קורין וה"נ איכא לפרושי סוגיא דידן זמן קהלה פי' זמן מלחמה וליכא לרבויי מכימים אשר נחו בהם ולא מזמניהם דמשמע זמנים אחרים דומיא דלא זמנים דהוה בהו נייחא ולא צריך קרא לרבויי דמ"מ קורא (ולא צריך קרא) דמק"ו אתי כדאיתא בירושלמי ולא נהירא לר"ת דהו"ל למימר זמן מלחמה הוא ועוד קשיא ליה האי דקאמר ולא צריך קרא לרבויי דאין דרך התלמוד (לסתור)[לסתום] דבריו כיון שלא הוזכר הק"ו בגמ' דידן ופי' ר"ת זמן קהלה לכל היא שהכל מתאספין לתענית אסתר ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים וכן מצינו במשה שעשה תענית כשנלחם בעמלק דכתיב ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה ודרשי' במס' תענית מכאן לתענית צבור שצריך שלשה מכאן נראה לר"ת סעד לתענית אסתר שאנו עושין כמו שעשו בימי מרדכי ואסתר כשנקהלו היהודים לעמוד על נפשם ולא מצינו לו סמך בשום מקום אלא בכאן ומה שאנו מקדימים התענית ליום ה' היכא שחל פורים במוצ"ש ולא עבדינן ליה בע"ש נמצא בתשובת הגאונים לפי שרגילים בתענית להרבות בסליחות ובתחנונים ולא יתכן לעשות כן בע"ש לפי שלא יוכלו לטרוח לכבוד השבת ובמס' סופרים איתא שרבותינו שבמערב מתענין באחר שלש תעניות של אסתר אע"פ שאותן היו בניסן ולא היו רוצין להתענות בניסן שנגאלו בו אבותינו והוקם המשכן: ג רבינו השמיט דין כרך שהוא ספק מן הטעמים שכתב מגיד משנה כרך

שיטת ריב"ב

גמ' היכא רמיזא. הקדמה זו שעושין בני כפרים כלומר הואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי לחלק להם מעות פורים אין קורין אותה אלא בזמנה. וקשיא לן על הדין פירושא הא דאמרי' לקמן בגמ' הואיל ואמרו כפרי' מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום ומחלקין בו ביום מפני שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה. וראיתי לרב ר' אפרים ז"ל שפירש לפרק זו הקושיא בזמן הזה שישראל מיוסרין בדקדוקי עניות אי יהבי להו מתנות בי"א וי"ב ובי"ג אזלי ואכלי להו בההוא יומא ושמחת פורים אינה נהגת אלא בזמנה ובטלה לה שמחה ואי אמרת ליקרו בי"א ולא ליתיב להו מידי עד יום י"ד וט"ו כיון דחזו עניים דקרו מגילה ולא יהבי להו מידי עד יום י"ד וט"ו מיאשי ואזלי להו לדוכתא אחריתי וקא בטלה מצות פורים מהני דקרו בי"א ובי"ב ובי"ג והרב ר' שלמה ז"ל פי' בזמן הזה שאין השנים כתקנן ואין שלוחי ב"ד יכולין לצאת כדרכן וישראל אינן שרויין על אדמתן אלא הם מפוזרין לכל פיאה ואין השלוחין מגיעין לכל המקומות וכן נוהגין לומר מפוריא לפסחא תלתין יומין אי קרינן בי"א ובי"ב ובי"ג אתי למימנא מינייהו תלתין יומי ועד פסחא ומקדמי ליה לפסחא ואתי למיכל חמץ בימים אחרוני' של פסח. כל זה מספר המאור: כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון. וכו' מנ"ל. כי בקרא לא חזינן מידי:

הגהות הב"ח (א) ג"ב וכו': (ב) ואימא תריסר כו' ולא צריך קרא לרבויי. כ"ז מוקף וג"ב בדברי הר"ן משמע שלא היה גורס כל זה בספרי הרי"ף שהרי כתב ובגמ' פרכינן ואימא תריסר ותליסר כו' וק"ל. גם באלפס ישן ראיתי שלא היה כתוב בו כלל ואימא ארביסר כו' אלא ואימא שיתסר וכו': (ג) כולהו הני זמנים כצ"ל: (ד) נ"ב היכי: (ה) סתימאה כל הסתמין בתלמודא הוא אליבא כצ"ל: (ו) ומתוך כך ישיבתה נפוץ ופרוז כצ"ל: (ז) נ"ב שדייה: (ח) נ"ל ואמן:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור אבל חכמים אומרים כו' כתב הרב אלפסי ז"ל וכו': אמר הכותב תניא בתוספתא הואיל ומסתכנין בה לא יסתכנו אלא בזמנה וגרסי' בירושלמי תני במקום שהן מסכנין קורין אותה בי"ד ר' יוסי בעי אי במקום שהן מסכנין לא יקראו כל עיקר הא אין עליך לומר אלא כלשון האחרון שכתב רבינו יצחק וזו היא גירסתו של רבינו האי גאון ז"ל:

המאור הקטן

אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן א דברי ר"ע סתימתאה. אבל חכמים אומרים בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה כתב הרי"ף ז"ל כלומר הואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי לחלק להם מעות פורים אין קורין אותה אלא בזמנה א] וקשיא לן על הדין פירושא הא דאמרי' לקמן בגמ' הואיל ואמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום ומחלקין בו ביום מפני שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה וראיתי לרב ר' אפרים ז"ל שפי' לפרק זו הקושיא ואמר בזמן הזה שישראל מיוסרין בדקדוקי עניות אי יהבינן להו מתנות בי"א ובי"ב ובי"ג אזלי ואכלי להו ביומא ההוא ושמחת פורים אינה נוהגת אלא בזמנה ובטלה לה שמחה ואי אמרת ליקרו בי"א ולא ליתב להו מידי עד יום י"ד וט"ו כיון דחזו עניים דקרי מגילה ולא יהבו להו מידי מיאשי ואזלי להו לדוכתא אחריתי וקא בטלה מצות פורים מהני דקרי בי"א ובי"ב ובי"ג וה"ר שלמה ז"ל פירש שזמן הזה שאין השנים כתיקונן ואין שלוחי ב"ד יכולין לצאת כדרכן וישראל אינן שרויין על אדמתם אלא הם מפוזרים לכל פאה ואין השלוחין מגיעין לרוב המקומות *) (ח) ואין נוהגין לומר מפוריא ועד פסחא תלתין יומין אי קרינא בי"א ובי"ב אתי למימנא מינייהו תלתין יומא עד פסחא ומקדמי ליה נמי לפסחא ואתי למיכל חמץ בימים האחרונים של פסח:

*) נ"ל וכן

השגות הראב"ד

א] וקשיא לן על הדין פירושא הא דאמרי' כו' עד נשואות למקרא מגילה: א"א מצאתי בירושלמי דברים מוכיחים לפי' הרב ר' יצחק ז"ל הדא דתימא לקרות אבל לעשות סעודה אין עושין אלא בי"ד ובט"ו ואין עיניהם של עניים תלויות אלא בי"ד ובט"ו כך מצאתי הגירסא ונ"ל שיש כאן חסרון וכך היא הגירסא ובזמן הזה אין קורין ואין מחלקין אלא בי"ד ובט"ו שאין עיניהם וכו' והכי פירושו בזמן הזה שהכותים מועטין והעניים מרובין והמתנות מועטות כשאין קורין אותה בזמנה ומחלקין בו ביום אין שמחת היום עליהם ומתנותיהם מועטות ואין עיניהם של עניים תלויות למתנות יפות אלא בי"ד ובט"ו לפיכך אין קורין אותה אלא בזמנה זה הטעם קרוב לפי' הרב ר' אפרים וע"ד הרב ר' יצחק ז"ל ובחיי ראשי זה הטעם טוב ויפה מטעם שגרפתי נ"ע ובני הכפרים ובני עירות ובני כרכים קורין בזמנם ובני הכפרים הולכים לכרכים בימי הפורים מוליכין להם מזון לשמחת הפורים וגם הם עצמם אין עושין סעודת פורים אלא בי"ד ועד שמסתכלים במקרא מגילה ישכלו בשמחת פורים כי היא עיקר הפורים וסוף דבר טובה לפורן הרב ז"ל מפריסן של אחרים פוגם דבריו הוא הפגום:

תורה אור

*וההודים אשר בשושן נקהלו בשלשה עשר (יום) בו ובארבעה עשר (יום) בו ונוח בחמשה עשר בו (א) מ"ט הואיל ונעשה בו נס אמר ר' יהושע בן לוי כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון ככרך וקורין בחמשה עשר ועד כמה אמר רבי ירמיה כמחמתן לטבריא והיינו מיל ולימא מיל הא קמ"ל דשיעורא דמיל כמחמתן לטבריא: *וא"ר יהושע בן לוי כרך שישב א ואח"כ הוקף נידון ככפר מ"ט °ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה מושב שהוקף ולבסוף ישב ולא שישב ולבסוף הוקף ואמר

אסתר ט

דף ג: ויקרא כה

רש"י

למוקפין: נדון ככרך. וקורין בט"ו: סמוך. אע"פ שאינו נראה נראה אע"פ שאינו סמוך: ועד כמה. קרי ליה סמוך: כרך שישב ולבסוף הוקף. שנתיישב תחלה בבתים ולבסוף הוקף חומה נדון ככפר לענין בתי ערי חומה: בית מושב עיר חומה. שנתיישב בתוך ערי חומה:

ואיכא מ"ד דכיון דבמוקפין חומה תלינן ביהושע דוקא בארץ אבל בחו"ל אפי' מוקפין חומה מימות יהושע קורין בי"ד מה ענין יהושע בחו"ל ועוד דבגמרא אמרינן דילפינן פרזי פרזי כתיב הכא היושבים בערי הפרזות וכתיב התם לבד מערי הפרזי מה להלן מוקפות דידהו מימות יהושע אף כאן מוקפות דידהו מימות יהושע ולבד מערי הפרזי בארץ ישראל כתיב ואע"פ שהתם שניטו כרכים המוקפין כיון שהזכירו מימות יהושע על כרכין שלו משמע אבל בתוס' הביאו ראיה שאפילו בחו"ל קורין בט"ו מדאמרינן [דף ה:] רב אסי קרא מגילה בהוצל בארביסר וחמיסר מספקא ליה (וכו') אי מוקפת חומה וכו' אי לא והוצל בחוצה לארץ היתה כדאמרינן בסוף כתובות [דף קיא.] נקיטינן בבבל לא חזיא חבלי משיח תרגמא הוצל ובפרק ערבי פסחים [דף קיג:] נמי אמרינן הוא יוסף איש הוצל הוא יוסף הבבלי ולקמן [דף כט.] נמי אמרינן בבבל היכא בבי כנישתא דהוצל ואין זו ראיה לפי שכתוב במקצת הנוסחאות רב אסי קרא מגילה בהוצל דבנימין [*וכן גריס רש"י ז"ל ופירש דתרי הוצל הוו וזו בחלקו של בנימין והשיא דבבל לא מיקרי דבנימין] ולא גרסינן בכתובות הוצל דבנימין אבל הרמב"ן ז"ל כתב דמשמע דמוקפות דחו"ל קורין בט"ו דהא לרבי יהושע בן קרחה דאמר בגמרא [דף ב:] כל שמוקפין חומה מימות אחשורוש משמע אפילו בחו"ל קורין בט"ו וכדאמר איהו כשושן ומדרבי יהושע בן קרחה נשמע לרבנן במוקפין חומה מימות יהושע בן נון דהא לא פליגי אלא בזמן דרבנן תלו לה בזמן יהושע בן נון ורבי יהושע ב"ק תלי לה בזמן אחשורוש אבל בעיירות שבחו"ל לא נחלקו וגם זו אינה ראיה דאיכא למימר דהא בהא תליא אלא שהוא ז"ל הביא עוד ראיה מדגרסינן בירושלמי הכרך שחרב ונעשה של עובדי כוכבים אית תמן בו אין קורין בחו"ל קורין פירוש בירושלמי שאלו מילתא דריב"ל דלקמן דכרך שחרב מי' בטלנים ולבסוף ישב או שנעשה של נכרים מהו והשיבו דק"ו הוא שהרי בכרכין המוקפין חומה שבחו"ל קורין בט"ו ואע"פ שהרבה כרכים בחו"ל שלא היו בהן ישראל כלל מימות אחשורוש וכ"ש שלא היה בהן עשרה בטלנין ואם הירושלמי מתפרש כך יש לנו ללמוד ממנו שהכרכין המוקפין חומה שבחו"ל קורין בט"ו וכן דעת הגאונים ז"ל: **אמר** ריב"ל כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון ככרך. מפרש בגמ' נראה אע"פ שאינו סמוך כגון דיתבא בריש טורא סמוך אע"פ שאינו נראה כגון שיושבת בנחל וי"מ דנראה [א] וסמוך דקאמר היינו דמתחשב מתחומי העיר דוקא [ואפילו מופלג כמה] והכי דייק לישנא דקאמר נראה [ב] אע"פ וכו' ולא קאמר רואין אותו מן העיר מיהו הא והא כמי איתא דרואין אותו מן העיר בעינן אי נמי אפשר דכי אמרינן ועד כמה אמר רבי ירמיה כמחמתן לטבריא מיל אכולה מילתא מהדר בין לסמוך בין לנראה עמו ומ"מ [אפילו לפירושא קמא] אינו נראה שאם היה רחוק כמה פרסאות מפני שרואין אותו מן הכרך יהא נידון ככרך: **ואמר** ריב"ל כרך שישב ולבסוף הוקף נידון ככפר מ"ט דכתיב ואיש כי ימכור בית מושב וגו'. פירוש דמושב נקוד פתח והוא סמוך ומשמעו בית מושב של עיר החומה ומשמע שהחומה היתה שם תחלה וסובר רש"י ז"ל דדוקא לענין בתי ערי חומה הוא דבעינן הוקף ואח"כ ישב אבל לענין מגילה לא ולפיכך פירשה לזו לענין בתי ערי חומה וטעמו ז"ל מדאמרינן לקמן בגמרא [דף ה:] חזקיה קרא מגילה בטבריא בארביסר ובחמיסר דמספקא ליה משום דחד גיסא ימא ופרכינן אמאי מספקא ליה דהא ודאי לאו חומה היא דתניא אשר לו חומה ולא שור אגר סביב פרט לטבריא שימה חומתה ומפרקינן דלענין בתי ערי חומה לא מספקא ליה וכי מספקא ליה לענין מגילה מאי פרזין ומוקפין חומה דכתיבי גבי מגילה משום דהני מיגלו והני מיכסו והאי נמי הא מיגלא או דילמא משום דהני מיגנו והני לא מיגנו והאי נמי אגנויי מיגניא אלמא לא בעינן חומה לענין מגילה כדבעינן לענין בית בבתי ערי חומה אלא [*במגניא ובמיכסי תליא מילתא וכיון שכן כרך שישב ולבסוף הוקף הא נמי מיגני ומיכסי הלכך משמע שקורין בו את המגילה בט"ו וה"נ משמע מדאמר ריב"ל כרך והסמוך לו והנראה עמו נידון ככרך אע"פ שאין הדין כן לענין בית בבתי ערי חומה] קל הוא שהקלו חכמים בקריאתה [וכדאמרינן בירושלמי תני ר"ש ב"ר קל הוא שהקילו בקריאתה] דתנינן תמן כל שהוא לפנים מן החומה הרי הוא כבתי ערי חומה חוץ מן השדות רמ"א אף השדות ותני כאן הסמוך לכרך והנראה עמו הרי הוא כיוצא בו אלמא אין דין ערי חומה שוה למקרא מגילה ובית בבתי ערי חומה הלכך משמע דהא דאמר ריב"ל בבית בבתי ערי חומה דוקא היא אלא שאינו נראה כן מדברי הרב אלפסי ז"ל שהביאה בהלכותיו ואף הלשון בעצמו מוכיח שאף לענין מקרא מגילה איתמר דאי לא הוה"ל נידון כבתי ערי החצרים ולפיכך נראה דהא דריב"ל פליגא אדחזקיה דלריב"ל אינו נדון משום חומה [כמו] לענין בית בבתי ערי חומה אלא שהקלו בסמוך ונראה כיון שחומת הכרך חומה גמורה: **ומיהו** איכא למידק בהא דריב"ל במאי עסקינן אי בשיש בה עשרה בטלנין אע"פ שישב ולבסוף הוקף היאך נדון ככפר להקדים ליום הכניסה ולמה לא יקראו בי"ד כדין עיירות גדולות וכי תימא בשאין בה עשרה בטלנים עסקינן ומש"ה קאמר דנידון ככפר א"כ אפילו הוקף ולבסוף ישב נמי דהא אמר ריב"ל בסמוך כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר תרצו בתוס' דלעולם כל שהיא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון מתוך חשיבות חומתה אע"פ שאין בה י' בטלנין אין מקדימין ליום הכניסה אלא קורין בט"ו והיינו הא דהכא דאמר ריב"ל כרך שישב ולבסוף הוקף נידון ככפר כלומר שמקדים ליום הכניסה ככפר והיינו ודאי בשאין בו י' בטלנין ומשמע דהאי הוקף ולבסוף ישב אע"פ שאין בו י' בטלנין קורין בט"ו ואידך דריב"ל דאמר כרך שאין בו י' בטלנין נידון ככפר לאו דוקא כרך המוקף מימות יהושע בן נון אלא עיר הגדולה שבגדולות קרי כרך כדאמרינן בריש כתובות [דף ז.] כגון מתא מחסיא דמפקא מכרך ותנן נמי בפרק שני דייני גזירות [דף קי:] אין מוציאין מעיר לכרך ומכרך לעיר והיינו דאקשינן עלה בגמרא מאי קמ"ל תנינא איזו עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין פחות מכאן הרי זה כפר הלכך ודאי פשיטא דעיר גדולה שבגדולות מקדמת ליום הכניסה כל שאין בה י' בטלנין ומפרקינן כרך איצטריכא ליה אע"ג דמקלטי ליה מעלמא כלומר דרבותא אשמעינן בעיר גדולה שבגדולות אבל כרך המוקף חומה אינו קורא אלא בט"ו והיינו דתנן איזו עיר גדולה כל שיש בה י' בטלנין ולא קתני איזהו כרך דמשמע דבכרך לא בעי י' בטלנין ואפשר שהטעם בזה כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל שהיתה חריבה מיושביה שקורין בה לעולם בט"ו אע"פ שאין בה י' בטלנין זו היא שיטתם ז"ל אבל היותר מחוור אלי הוא שנאמר דכי אמר ריב"ל כרך שאין בה י' בטלנין נידון ככפר היינו לומר שאם רצה מקדים ליום הכניסה ומיהו אם לא רצו קורין בט"ו ואידך דריב"ל דאמר כרך שישב ולבסוף הוקף נידון ככפר היינו לומר שאין חומתו מעלה ולא מורדת אלא קורא בי"ד ואם אין בו י' בטלנין אם רצה להקדים מקדים: **אבל** הרמב"ן ז"ל כתב כרך שאין בו י' בטלנין אם לא רצה להקדים קורא בי"ד והביא הוכחה לזה מן הירושלמי אע"פ שהגרסא מתחלפת ואין פירושו ברור ול"ע לפי דבריו היאך נהגו עכשיו בארץ ישראל לקרות בט"ו שהרי ברוב המקומות אין שם עשרה בטלנין שיהיו בטלין ממלאכתן לעמוד בבית הכנסת וי"ל דלאו דוקא בטלנין אלא כל שדרין שם י' בני אדם שהולכין בוקר וערב לבית הכנסת הרי הוא כאילו יש שם עשרה בטלנין והכי נמי מוכח מאי דאמר בגמרא כרך אצטריכא ליה אע"ג דמקלטי ליה מעלמא והא הנהו דמעלמא אין בטלין ודוקא משום דאתו מעלמא הוא דלא מהני הא אילו היו מהעיר נידונין כעשרה בטלנין ואם תאמר כיון דאמר דכרך דישב ולבסוף הוקף נידון ככפר עיר המוקפת מימות יהושע בן נון היאך קורין בה בט"ו ניחוש דילמא ישבה ולבסוף הוקפה י"ל ישיבת העובדי כוכבים אינה ישיבה ונמצא שבשעה שכבשה יהושע היתה בה חומה ולא ישבה עד שנתישבו בה ישראל וא"ת הרי בכל הערים המוקפות חומה מימות יהושע קורין בט"ו ואפילו בחו"ל ואי אמרת דישיבת העובדי כוכבים אינה ישיבה הרי הן כאילו לא היו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון לפי שלא היה בהן בזמן ישיבה כלל י"ל כי אמרינן הכי ה"מ בארץ ישראל משום דכיון דלענין בתי ערי חומה דינן כמוקפין חומה מימות יהושע בן נון מפני שישיבת העובדי כוכבים אינה ישיבה אף לענין קריאת מגילה נדונות כמוקפות חומה אלא דהכא איכא למידק בעיירות המוקפות חומה שבחו"ל ניחוש דילמא קדמה ישיבתן לחומתן ונמצא שהרי הן כאילו אין להם חומה אלא איכא למימר שהולכין אחר הרוב שעל הרוב קודמת חומתה לישיבתן שכן דרכי רוב המדינה מקיפין חומה תחלה ואחר כך מיישבין אותן: **ולענין** עיירות המסופקות אם הן מוקפין חומה מימות יהושע בן נון או לא הורו הגאונים ז"ל שהולכין בהן אחר רוב עיירות שרובן אינן מוקפות חומה מימות יהושע וקורין בהן בי"ד ועוד שאפילו תאמר שהוא ספק שקול ה"ל ספק של דבריהם ולקולא ונמצא פטורות בשניהם ומבטל ממנו בודאי מקרא מגילה [ג] לפיכך קורא בראשון ופטור בשני ודאמרינן בגמרא [דף ה:] אטבריא והוצל שהיו קורין בהן בארבעה עשר ובחמשה עשר במדת חסידות היו נוהגין כן משום ספקא דטבריא דתליא במגניא ומכסיא ובהוצל מפני שהיו נחלקין בה בקבלתו זה אומר מוקפת וזה אומר אינה מוקפת והיו קורין בלא ברכה דספק דדבריהם לא בעי ברוכי כדאיתא בפרק במה מדליקין [דף כג:] אלא שראוי לברך בארבעה עשר מפני שהולכין אחר רוב העולם והרמב"ם ז"ל כתב בפרק ה' מהלכות מגילה עיר שהיא ספק קורין בה בשני הימים ובליליהן אבל אין מברכין על קריאתה אלא בי"ד הואיל והוא זמן קריאה לרוב העולם:

ואמר

שלטי הגבורים

כרך שהוא ספק אם מוקף בימי יהושע אם לאו קורין בי"ד וט"ו ולענין ברכה כתב ה"ר יחיאל ז"ל מסתברא שיקראו בלא ברכה בב' ימים ביום ט"ו לא יברכו דשמא אינה מוקפת חומה וביום י"ד לא יברכו דשמא היא מוקפת חומה ועדיין לא הגיע זמנה והויא ברכה לבטלה ומיי' כתב שמברכין ביום י"ד כיון שהוא זמן קריאה לרוב העולם:

לשון ריא"ז

עיר שהיתה מסופקת לקדמונים אם היא מוקפת חומה מימות יהושע כגון שהים נדה אחד יש שלא היה לה חומה מצד הים אלא הים היא חומתה כמו שהיתה טבריא ה"ז ספק וקורין בה בי"ד ובט"ו ונראה בעיני שנוהגים שמחה ומתנות לאביונים בשניהם כמבואר בקונטרס הראיות:

א פי' הר"ם מרוטנבורג"ק דלא מקרי ישב ואח"כ הוקף אלא כשישב תחלה אדעתא שלא להקיפו אבל אם ישב תחלה אדעתא להקיפו מקרי שפיר הוקף ולבסוף ישב:

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) כן אמת שגם בהשר"י איתא ממש כל זה והאלוף מהור"ר שכנא ז"ל לא הגיה מידי מ"ט נ"ל שיש כאן ט"ס דהא הנס שנעשה בו היינו הא דמבואר בכתוב שהיו עושין מלחמה גם בי"ד ונחו בט"ו וכ"ל דצריך להפוך הדבר וכצ"ל קורין בט"ו מ"ט הואיל ונעשה בו נס דכתיב והיהודים אשר בשושן כו' ונחו בט"ו בו אמר ריב"ל וכו' וכן הגהתי בהשר"י וכן הוא מתשמעות לשון רש"י בגמ' בהא דאמר הואיל ונעשה בו נס ע"ש:

גי' ד"ס

שיטת ריב"ב

נדון ככרך. וקורין בט"ו: עד כמה. קרינן ליה סמוך: שישב ולבסוף הוקף. שנתישב תחלה בבתים ולבסוף הוקף חומה: בית מושב עיר חומה. בית מושב של עיר חומה בית שנתישב בתוך עיר חומה:

הגהות מא"י

[א] תי' וסמוך נמחק ונתתיס כתובה מלת עמו: [ב] תיבת ואע"פ וכו' נמחק: [ג] ואין ספק מוציא מידי ודאי:

ואמר ריב"ל כרך שאין בו י' בטלנין ידון ככפר. פירשתיה למעלה: אשר לו חומה. אשר לא כתיב באלף וקרי בוי"ו במסורת ללמד אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן הרי הוא כבתי ערי חומה: ישראל במעמדן. עומדין היו על קרבנות צבור בשעת הקרבתן כדאיתא במסכת תענית שמבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה אע"פ שיש שהות ביום לעבוד עבודה ואח"כ לקרות אפ"ה מבטלין מעבודתו כדי לשמוע מגילה בצבור ומיהו דוקא בשיכולים אח"כ להשלים העבודה הא לאו הכי ודאי אין מבטלין העבודה דאורייתא משום מגילה דרבנן: מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין נר מצוה תלמוד תורה. משום דבגמ' מסקינן דעבודה חמירא מתלמוד תורה דיחיד כלומר שאין ת"ת של כל ישראל:

אמר רבא פשיטא לי עבודה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדר' יוסי בר חנינא. דאמר לעיל דמשפחות כהונה מתבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה: תלמוד תורה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדסמכו של בית רבי. שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה: ת"ת ומת מצוה מת מצוה עדיף. מדתניא מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה. ולאו דוקא מת מצוה אלא אפילו שאר מתים נמי וכדתניא בהדיא בברייתא דמבטלין ת"ת להוצאת המת וסתמא משמע אכולהו מתים אלא משום דאיירי הכא [בעבודה] מצוה דוקא נקט נמי בהא מת מצוה (במת) ואי נמי י"ל דברייתא רשות קתני דאי בעי מבטל וכיון דלשאר מתים רשות לגבי מת מצוה חובה: **עבודה** ומת מצוה מת מצוה עדיף מולאחותו. פי' דכתיב גבי נזיר לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם [במותם] וקרא יתירא הוא דהא לעיל מיניה כתיב על כל נפשות מת לא יבא הלכך אידך קרא דכתיב לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו כוליה קרא יתירה הוא וכל חד וחד מלאביו ולאמו לאחיו ולאחותו מדרשי בנזיר ובספרי ומולאחותו דרשינהתם הכי הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יטמא פי' משום דמצוה להטמא לקרובי' מדכתיב לה יטמא אמרת לא יטמא פירוש משום דלא אתי עשה דטומאת קרובים דקיל דלא הוי אלא עשה גרידא ודחי עשה דפסח ומילה דחמיר דהוי עשה שיש בו כרת יכול כשם שאינו מטמא לקרובים כך לא יטמא למת מצוה כלומר לדחות פסח ומילה תלמוד

תורה אור

°ואמר ר' יהושע בן לוי כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר ואע"ג דאתו מעלמא וכרך שהיה מוקף בימי יהושע אף על פי שאין לו עכשיו קורין בחמשה עשר דתניא ר' אליעזר (א) אומר °אשר לוא חומה אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן: *משפחה ומשפח' למה לי אמר רבי יוסי בר חנינא *להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין מעבודתם ובאים לשמוע מקרא מגילה תניא נמי הכי כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדן כולן מבטלין מעבודתם ובאין לשמוע מקרא מגילה מכאן סמכו של בית ר' שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה: *אמר רבא פשיטא לי עבודה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדר' יוסי בר חנינא תלמוד תורה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדסמכו של בית רבי תלמוד תורה ומת מצוה מת מצוה עדיף מדתניא מבטלין תלמוד תורה להוצאת א המת ולהכנסת כלה: °עבודה ומת מצוה מת מצוה עדיף °מולאחותו: מת מצוה ומקרא מגילה מאי בתר דבעיא הדר פשטה מת מצוה עדיף דאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה: *א"ר יהושע בן לוי נשים ב חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס וא"ר יהושע בן לוי ג חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולשנותה ג ביום שנאמר °אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי ואמר ריב"ל פורים ג שחל להיות בשבת פי' (ב) יום חמשה עשר לבני כרכים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום דתניא °וידבר משה את מועדי ה' משה תקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג אבל מגילה בשבת לא קרינן *מאי טעמא אמר רבה הכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקיאין ד במקרא מגילה גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנה ארבע אמות ברה"ר והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא (ג) דשופר: גרסי' במסכת סוכה* מפני מה אין לולב דוחה את השבת ביו"ט ראשון והלא (ד) מצוה מן התורה ואפי' בגבולין ואוקימנא משום דלא ידעינן בקביעא דירחא ומספיקא לא דחינן שבת והיינו טעמא דשופר והיינו

רש"י

אשר לוא חומה. באלף כתיב ולכך דרשינן אע"פ שאין לו עכשיו: מולאחותו. דתניא ולאחותו מה ת"ל גבי נזיר כתיב על נפש מת לא יבא הרי הכל במשמע וכתיב בתריה כתוב יתירא לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו הכי דרשי' בספרי לאביו לא יטמא אבל מטמא למת מצוה לאמו מה ת"ל שאם היה כהן ונזיר לאמו לא יטמא אבל מטמא למת מצוה ואע"פ שקדש ב' קדושות לאחיו מה ת"ל (ה) אם היה כהן גדול ונזיר לאחיו לא יטמא אבל מטמא למת מצוה דע"כ כולהו למעוטי מת מצוה אתו הלכך אם אינו ענין לו תנהו ענין לחברו ולאחותו מת"ל אם אינו ענין לאלו תנהו ענין לבטל עבודה ומילה [א] בפני מת מצוה הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת או אח או אחות יכול יטמא (ו) אמרת לא יטמא כשם שאין הנזיר מבטל נזירתו לטמא לקרובו כך לא יבטל מפסחו יכול כשם שאינו מטמא לאחותו כך אינו מטמא למת מצוה ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא למת מצוה א"כ עבודה ומת מצוה מת מצוה עדיף כאשר פירשתי מולאחותו: שדוחה את לא תעשה שבתורה. דכתיב לא תוכל להתעלם וכתיב והתעלמת פעמים שאתה מתעלם כגון זקן ואינו לפי כבודו: נשים חייבות במקרא מגלה שאף הן היו באותו הנס. שאף עליהם גזר המן להשמיד כדכתיב טף ונשים ביום אחד: ולשנותה ביום. זכר לנס שהיו צועקים בימי צרתם יום ולילה: אקרא יומם. במזמור אילת השחר הוא שנאמר על אסתר כדאמרינן ביומא למה נמשלה אסתר לאילת:

מיניה דלאחותו הוא דאינו מטמא כשאינה מת מצוה כגון שיש לו אחים שאינן נזירין דרמיא עליהו אבל מטמא הוא למת מצוה שאין לו קוברין אלמא מת מצוה עדיף מעבודה דהא מדחי פסח מקמיה: מת מצוה ומקרא מגילה הי מינייהו עדיף. ופשטינן דמת מצוה עדיף דאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה פי' באיסורא דרבנן ומאי לא תעשה לא תסור: **נשים** חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס. ועיקר הפי' דאף הן היו בסכנה והכי איתא בירושלמי וכן אמרו [בפסחים דף קח:] לענין ד' כוסות ולענין נר חנוכה [שבת דף כג.] ואיכא מ"ד דכיון שהן חייבות מוציאות את הזכרים ידי חובתן שכל המחויב בדבר מוציא את הרבים ידי חובתן וה"נ משמע בשמעתא קמייתא דערכין [דף ג.] דאמרינן הכל חייבין לקרות את המגילה לאיתויי מאי לאיתויי נשים ומשמע שדינם כשאר החייבין להוציא רבים ידי חובתן וכן דעת רש"י ז"ל שם אבל בשם ה"ג כתבו שהן חייבות לשמוע את המגילה אבל אין חייבות בקריאתה ולפיכך אין מוציאות הרבים ידי חובתן והביא ראיה מדתניא בתוספתא דמגילתא הכל חייבין בקריאת מגילה וכו' נשים ועבדים וקטנים פטורין ממקרא מגילה ופירש בו שהן פטורות מהמקרא אבל חייבות בשמיעה וכדגרסי' בירושל' ריב"ל מכניף בניו ובני ביתו וקרי ליה קמיהון ואין זה מחוור אלא שראוי להוש לדבריו להחמיר: **חייב** אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי. בהאי מזמור כתוב למנצח על אילת השחר ודרשוהו רבותינו ז"ל על אסתר המלכה וכתב ר"ת ז"ל שעיקר קריאתה ביום ולפיכך נוהגין לחזור ולומר זמן ביום אע"פ שאמרוה בלילה שעיקר פרסום הנס ביום הוא וה"נ משמע במתני' דאידך פרקין [דף כ:] דתנן כל היום כשר לקריאת המגלה ותנן נמי [דף כ.] אין קורין את המגילה ולא מזין ולא מוהלין ולא טובלין אלא ביום ופרשי' בגמרא מנ"ל דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים בימים אין בלילות לא ואע"ג דאמרי' עלה לימא תיהוי תיובתא דריב"ל ומפרקי' כי קתני אדיום אפ"ה כיון שענה עמהם מקרא מגילה ולא שנאה עם אותן שמנותן בלילה משמע דעיקר מצותה ביום היא אבל הרמב"ם ז"ל כתב בספ"ג מהלכות מגילה שביום אינו חוזר ומברך שהחיינו: **פורים** שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום. כתב הרב אלפסי ז"ל יום ט"ו לבני כרכים שחל להיות בשבת וכתב כן משום דארביסר לא מקלע לן בשבת אלא חמיסר ולענין מקרא מגילה ודאי מקדימין בע"ש כדתנן במתני' ברים פירקין וקאמר ריב"ל דכיון שהוא יום פורים שואלין ודורשין בענינו של יום כלומר בענינו של נס ודרשה של מגילה דאילו מגילה גופה כבר קראו אותה מע"ש דבשבת לא קרינן לה משום גזירה דרבה: משה תקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח וכו'. כלומר ששואלין ומפרשין הלכותיהן והא דאמרינן בעלמא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח ל' יום ההוא ענינא אחריתא הוא דלאו למימר דמחייבין מהאי זימנא לדרוש בהלכות פסח אלא לומר שהשואל בהם בבית המדרש באותו זמן מיקרי שואל כענין דקי"ל בשני תלמידים שואלין שאם אחד שואל כענין ואחד שלא כענין שמזקקין תחלה לשואל כענין: אבל מקרא מגילה בשבת לא קרינן מ"ט אמר רבה הכל חייבין בקריאת מגילה ואין הכל בקיאין בקריאת מגילה גזירה שמא יטלנה בידו ויעבירנה ד"א ברה"ר והיינו טעמא וכו'. פי' משום דלולב בזמן הזה דחשבי' נפשין בדלא ידעינן בקבועא דירחא חשיב לן כספקא ומש"ה דיניה כמגילה דרבנן שראוי לדחותו משום גזירה אבל בזמן שבהמ"ק קיים לא מדחי לולב ביום ראשון בשבת משום הך גזירה וכדאיתא פ' לולב וערבה [דף מג. ע"ש בתוס' ד"ה איכא] ומיהו שופר לעולם נדחה מפני השבת ולא היו תוקעין אלא במקדש לפי שברוב השנים לא היו יודעין בשחרית שהיא שעת תקיעת שופר בקיבועו של חדש זה שהוא חג שהחדש מתכסה בו ורוב השנים לא היו באים העדים בשחרית דמש"ה [ר"ה דף ל:] תמיד של שחר היה קרב כהלכתו כלומר שאפי' באו עדים בשחרית היו אומרים שיר של חול כהלכתו ברוב השנים ולפיכך אמרו שבמדינה לא היו תוקעין שאם נתיר להם לתקוע כשבאו עדים בשחרית לשנה הבאה גם כן יתקעו אע"פ שעדיין לא באו עדים יאמרו אתמול מי לא תקעו עכשיו ג"כ נתקע כשם שאנו נוהגין בו קדש ולפיכך לא רצו להתיר אלא במקדש במקום זריזין: **וגרסי'** במס' סוכה [דף מג.] מפני מה אין לולב דוחה את השבת ביו"ט הא' והלא מצותו מן התורה אפי' בגבולין ואוקימנא משום דלא ידעי' בקבועא דירחא ומספיקא לא דחינן שבת והיינו טעמא דשופר

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א וכן נראה בעיני שאין מניחין מקרא מגיל' בעבור קבורת מת שיש לו קוברין אלא קוראין את המגילה ואח"כ קוברין את המת כמבואר בקונט' הראיות. אבל מבטלין ת"ת להוצאת המת אע"פ שיש לו כמה קוברין וכן מבטלין ת"ת להכנסת כלה וכן נראה בעיני שמבטלין ת"ת לברית מילה שהרי מילה גדולה מהוצאת המת שיש לו קוברין ואם מבטלין ת"ת בעבור הוצאת המת כ"ש בעבור מצות מילה כמבואר בקונט' הראיות:

ב מדברי מיי' שכתב דכל השומע מפי שחייב לקרותה יצא א"כ לדידיה הנשים מוציאות אנשים י"ח וכ"כ שם מגיד משנה ואפשר שכן הוא דעת רבינו וכן פירש"י שמוציאות לאנשים י"ח וכה"ג כתב אע"ג שחייבו' במ"מ אינן מוציאות לאנשים וב"ה כתב כי סיכי דנשים מזמנות לעצמן ואינן מצטרפות לברכת זימון כ"ש אמרי' אינן מצטרפות לעשרה

לשון ריא"ז

נשים ועבדים וטומטום ואנדרוגינוס כולן חייבין בקריאתה ונראה בעיני שמוציאין את הרבים י"ח כמבואר בקונט' הראיות:

ג כתב הרא"ש ז"ל היה אומר ר"ת ז"ל אע"פ שבירך זמן בלילה חוזר ומברך זמן אף ביום דעיקר קריאתה הוי ביום יותר מבלילה דהכי משמע לישנא דקרא יומם אקרא אע"פ שבלילה לא דומיה לי וקראתיה בלילה ביום תהא עיקר הקריאה וגם עיקר פרסומי ניסא הוא ביום בזמן משתה ושמחה ומתנות לאביונים ומשלוח מנות ותנן לקמן כל היום כשר לקרות את המגילה קתני וכל הלילה כשר לא קתני לקריאת מגילה לפי שאינה עיקר קריאתה בלילה וקתני נמי אין קורין את המגילה ולא מוהלין ולא טובלין אלא ביום ומפרש בגמ' מנלן דכתיב והימים האלה ביום אין בלילה לא לימא תיהוי תיובתא דריב"ל וכו' ומשני כי קתני ביום אמוהלים ומיהו מדקתני מקרא מגילה בהדייהו ש"מ דעיקר מקרא מגילה הוי ביממא ועוד מדאמרי' לקמן מאי מברך מנ"ח ולא קאמר בלילה מברך מנ"ח וביום מ"כ כדקאמר גבי נר חנוכה יומא קמא מברך מנ"ח וכו' אלמא משמע דמנ"ח מברך ביום ובלילה ועוד שבני הכפרים שהיו מקדימין ליום הכניסה מסתמא ביום היו באים לשמוע את המגילה כשבאים לשמוע קריאת התורה אלמא שעיקר קריאתה ביום ואע"ג דהוה סלקא דעתך למיתנייה מתני' דידיה ביממא ש"מ לא מיתוקם הכי:

ד כתב סמ"ג בשם ר"י שאין אומרים דלא ידעינן עתה אלא גזירה שמא יגזרו גזירה שלא נלמוד ולא נדע:

לשון ריא"ז

ואם חל י"ד בשבת העיירות מקדימין לקרות ביום ה' בני הכפרים והכרכים קורין באחד בשבת שהוא ט"ו וכן אנו נוהגין: על התעניות שנהגו להתענות בי"ג באדר לדברי הצומות וזעקתם שאם חל י"ג באדר בע"ש מקדימים להתענות בה' ואע"פ שאין קורין המגילה בשבת דורשין בה בשבת ואין חוששין שמא יעבירום ברשות הרבים:

עין משפט

א מיי' פ"ק מהלכות מגילה ופ"יא מהלכות אבל סמג עשין ד וכ' טור א"ח סי' תרפו ותרפט טוי"ד סי' שסא:
ב מיי' שם סמג עשין ד טור א"ח סי' תרפו:
ג מיי' פ"ק מהל' מגילה ופ"יג מהלכות תפלה סמג עשין ד (טוא"ח סי' תרפח):

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בר יוסי: (ב) נ"ב גירסת אלפס ישן יום י"ד לעיירות או כו': (ג) דשופר וגרסי' כצ"ל: (ד) צ"ל מצותו: (ה) צ"ל שאם: (ו) נ"ב כו':

תהלים כב

ויקרא כג

שיטת ריב"ב

ואע"ג דאתו מעלמא. דקבועין בעינן: ישראל במעמדן. עומדין היו על תמידי צבור בשעת הקרבתן כדתנן במס' תעניות: מולאחותו. בגמ' מפרש לה: שאף הן היו באותו הנס. על ידן היה עיקר הנס: ולשנותה ביום. זכר לנס שהיו צועקים בימי צרתם יום ולילה: אלהי אקרא יומם. וגו'. במזמור אילת השחר הוא שנאמר על אסתר כדאמרי' במס' יומא למה נמשלה אסתר לאילת: יום ט"ו לבני כרכים שחל להיות בשבת. אבל יום י"ד האידנא לעולם אינו חל בשבת: גרסי' במס' סוכה וכו'. כבר כתבנו בענין הזה במס' סוכה בפרק לולב וערבה:

הגהות מא"י

[א] מפני מת מצוה וכו' את בנו יכול יטמא כצ"ל ותיבת ושמע וכו' או אחות מוקף:

דשופר

דשופר והיינו טעמא דמגילה . ע"כ לשון הרב אלפסי ז"ל ומ"ש והיינו טעמא דשופר כבר פירשתיו מיהו מ"ש היינו טעמא דמגילה אינו מחוור דכיון דמדבריהם הוא אפילו היינו בקיאין בקביעא דירחא לא היתה דוחה שבת וכבר השיג עליו הר"ז הלוי ז"ל וכתב הרמב"ן ז"ל שלפי מה שאמר והלא מצותה מן התורה אפילו בגבולין ואמר משום דלא ידעינן בקביעא דירחא ולא דחי שבת אלא ודאי דדברי תורה מש"ה אמר והיינו טעמא דמגילה כלומר שאינה דבר תורה ואין זה עולה יפה בלשון לפיכך נ"ל כיון דמסקנא התם בפרק לולב וערבה דמשום דלא ידעי' בקביעא דירחא אפילו דאורייתא כשופר ולולב לא דחי מש"ה אמר והיינו טעמא דמגילה שהרי מעתה טעמו של שופר ולולב מספיק בה ואינה צריכה לטעם בפני עצמה ואילו היה נותן בה טעם מפני שהיא של סופרים היה קשה עלינו א"כ שופר ולולב דאורייתא לידחו וכפי דרכו של הרב אלפסי ז"ל כך היה ראוי לכתוב* : **אמר** רב מגילה בזמנה קורין אותה ביחיד . זמנה היינו ארביסר לעיירות וחמיסר למוקפין ושלא בזמנה יש שפירשו כשמקדימין ליום הכניסה ולא נהירא דהא בימי רב ורב אסי כבר בטלה הקדמת הכניסה אלא שלא בזמנה היינו כשחל י"ד לבני עיירות בשבת או ט"ו לבני כרכין שמקדימין וקורין בע"ש והכי מוכח בגמ' : הוה עובדא וחש לה רב לדרב אסי. כלומר לאצרוכי י' אפי' בזמנה ומשמע מדחש לה רב להא דרב אסי דהלכתא כוותיה אבל הרי"ף ז"ל כתב דאע"ג דחש לה רב קי"ל כרב דהא ר' יוחנן קאי כותיה דאמרינן לקמן א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ולא אמרן אלא בצבור אבל ביחיד יצא והר"ז הלוי ז"ל כתב שאין זו ראיה דלא פליגי אלא למצוה אבל בדיעבד אפילו רב אסי נמי מודה דיצא וראיה לדבר ממה שלא מנו מקרא מגילה עם אותן שהן בעשרה דקתני להו בהך מסכת [דף כג:] אין פורסין על שמע וכו' וכיון דבמגילה קיימינן אם איתא דבעינן בה י' לעכובא היה להם למנותה עמהן והרמב"ן ז"ל כתב שאין זו ראיה דכל אותם דקא חשיב התם חובת צבור הם ואין עושין אותם אא"כ בי' או רובם מחויבים בדבר כגון שלא שמעו קדיש וברכו אבל במגילה לא בעינן י' אלא משום פרסומי ניסא הלכך אפי' בשביל יחיד קורין אותה בי' אע"פ שיצאו הם כיון שהיחיד לא יצא ורב אסי משמע דלעכובא קאמר דאמר דחש לה רב לדרב אסי וכן נמי מדלא אמר מצותה בי' משמע דלעכובא קאמר הלכך קי"ל כרב דבזמנה אפי' לכתחלה קורין אותה ביחיד וא"ת והא דרשינן לעיל מדכתיב משפחה ומשפחה להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה ואמרי' נמי דמכאן סמכו של בית רבי [שמבטלין ת"ת] ובאין לשמוע מקרא מגילה כלומר בצבור ולרב אמאי והא איהו דאמר דבזמנה קורין אותה ביחיד לכתחלה יש לומר דאפילו רב מודה דמצוה מן המובחר לקרותה עם הצבור משום פרסומי ניסא ולפיכך בשעה שהצבור קורין מבטלין עבודה ות"ת ובאין לשמוע עם הצבור ואע"פ שיש בבהמ"ד אפי' מאה כשל בית רבי (מיהו) משום דברוב עם הדרת מלך [מיהו] ס"ל לרב שלא הטריחוהו חכמים לכנוס י' כדי לקרותה : **וכתוב** בספר המאור תניא בברייתא המפרש בים והיוצא לדרך קורין בשלשה עשר כתב עלה ה"ר אפרים ז"ל דהא דרב ודרב אסי דאית להו קריאה שלא בזמנה כגון שחל ארבעה עשר לבני עיירות בשבת או חמשה עשר לבני כרכין אבל י"א וי"ב ליכא קריאה כלל דהא בטלי להו וברייתא זו לא הזכירה אלא בי"ג בלבד אלו דברי הרב ז"ל ואני אומר הוא הדין לאחד עשר ושנים עשר וכדאי הוא ר"ע סתימתאה [דף ב.] לסמוך עליו בשעת הדחק כגון מפרש לים ויוצא בשיירא שמאחר שהתירו לו בשלשה עשר ה"ה לשנים עשר ואחד עשר ובירושלמי גרסינן רבי אבא בשם ר' יהודה כל שאמרו ידחה ממקומו ובלבד בי' ותו גרסינן בירושלמי מפרשי ימים והולכי מדברות קורין כדרכן [בי"ד] וברייתא פליגא עליה במשמעה אי נמי יש לומר הא דאפשר ליה הא דלא אפשר ליה : **מתני'** איזו עיר גדולה כל שיש בה י' בטלנין . מפרשינן בגמרא י' בטלנין של בית הכנסת כלומר שבטלין ממלאכתן שיהו מזומנין כל שעה לתפלה כדאמרינן [ברכות דף ו:] לא מצא שם י' מיד כועס ורש"י ז"ל כתב דבטלנין ממלאכתן וניזונין משל צבור ואין צורך אלא כל שמשכימין ומעריבין להיות מצויין בשעת תפלה לבית הכנסת די בכך : באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין . כלומר בבני כפרים ובני עיירות שאין להם עשרה בטלנין וכן כשחל פורים בשבת ובע"ש וגרסינן בירושלמי באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין קריאת מגילה ותרומת שקלים פירוש בקריאת מגילה משום דכתיב ולא יעבור בתרומת שקלים משום דמר"ח ניסן ואילך לא סגיא לאתויי תמידין אלא מתרומה חדשה אבל סעודת ר"ח פירוש שהיו עושין כשהיו נסמכין לעבר את החודש וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין ונראה לפי זה שכשחל י"ד להיות בע"ש שעיירות גדולות ומוקפין חומה קורין בו ביום שאין מוקפין חומה עושין סעודה עד אחד בשבת וכן נמי כשחל י"ד להיות בשבת לדידהו דמקלע שעיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה שאין בני עיירות גדולות עושין סעודת פורים עד אחד בשבת שהוא זמנן של מוקפין חומה והקשו על זה והיאך יאחרו מוקפין סעודת פורים לאחר ט"ו והא כתיב ולא יעבור ובני עיירות נמי היאך יאחרו עד ט"ו והא כתיב ולא יעבור דמשמע (נמי) דקאי נמי אזמנן של עיירות דהיינו י"ד שהרי כשחל י"ד להיות ברביעי אין בני כפרים מאחרין עד יום חמישי משום דכתיב ולא יעבור ואי נמי אמרת דולא יעבור לא קאי אלא לאחר ט"ו וכדאמרי' לעיל ואימא שיתסר ושיבסר ומהדר אמר קרא ולא יעבור מ"מ הא איכא משום זמנו של זה לא כזמנו של זה דעל כרחך כשחל ארבעה עשר להיות ברביעי מה שאין כפרים מאחרים עד למחר [שהוא יום הכניסה] היינו אי משום דכתיב ולא יעבור אי משום דזמנו של זה לא כזמנו של זה ולפיכך כשם שאין קורין את המגילה בראשון בשבת כשחל י"ד בשבת משום דזמנו של זה לא כזמנו של זה ה"נ אין לעשות הסעודה באחד בשבת אלא ביום הכניסה [או] בע"ש דהא אתקש זכירה לעשייה כדאיתא בגמ' וכ"ש כשחל ט"ו להיות בשבת שמקדימין המוקפין לקרות בע"ש שהוא י"ד שעושין הסעודה בו ביום דאילו באחד בשבת יום ט"ז הוא ואיכא משום ולא יעבור וזהו מה (שפסקו) [שספקו] הראשונים על זה הירושלמי ולא העלו בו כלום ונראה שמדוחק קושיות הללו כתב הרא"ה ז"ל בפי' ההלכות וכן סעודת פורים מאחרין אחר קריאת מגילה לבני כפרים ולא מקדימין קודם קריאת מגילה דשמחת פורים דינה שלא תהא אלא בזמנה והפירוש בעצמו דחוק עם שאינו רואה שהירושלמי יסבול זה דגרסינן רבי זעירא בעי קומי רבי אבהו ויעשו אותם בשבת אמר ליה לעשות אותם ימי משתה ושמחה כתיב את שמחתו תלויה בב"ד יצא זה שמחתו תלויה בידי שמים היא דשמחת שבת אינה מתקנת מרדכי שמחתו בידי שמים היא ולפיכך אי אפשר שיתפרש הירושלמי כמו שפירש ז"ל אולי דעתו היה שהרב אלפסי ז"ל לא כוון במה שהוזכר בירושלמי אלא למה שפירש

והיינו טעמא דמגילה : *אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה ביחיד °ושלא בזמנה קורין אותה בעשרה ורב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה קורין אותה בעשרה הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי ואע"ג דחש לה רב להא דרב אסי קי"ל א כרב דהא ר' יוחנן קאי כותיה דאמרי' לקמן *א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ב הקורא את המגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ולא אמרו אלא בצבור אבל ביחיד יצא ושמעינן מינה דקורין אותה ביחיד כרב דאמר בזמנה קורין אותה ביחיד וכתב רב האי גאון ז"ל מנהג דחזי לנא דמאן דקרי לה למגילה קורא ב ופושט כאגרת אבל קורא וכורך כספר תורה לא חזי לנא : **מתני'*** איזו עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין פחות מכן הרי זה כפר באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין (א) : **גמ'** תנא עשרה בטלנין של בהכ"נ : באלו אמרו. פירוש בקריאת מגילה ובתרומת שקלים מקדימין ולא מאחרין דכתיב ולא יעבור אבל בסעודת פורים

רש"י

בזמנה . בי"ד מתוך שהוא חובה בו ביום על כל יחיד ויחיד קורין אותה אפי' ביחיד דהואיל דהכל קורין אותה איכא פירסום : שלא בזמנה . כגון כפרים המקדימין אין קורין אותה אלא בעשרה דבעינן פרסומי ניסא : דחש לה רב להא דרב אסי . דחזר על י' לקנסם : **מתני'** באלו אמרו מקדימין . בזמנים של מגילה אמרו מקדימין אם בא היום בשבת : **גמ'** עשרה בטלנין של בית הכנסת . שהן בטלין ממלאכתן וניזונין משל צבור להיות מצויין בזמן תפלה בבהכ"נ דאמר מר בברכות כיון שבא הקדוש ברוך הוא בבית הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד כועס שנאמר מדוע באתי ואין איש :

המאור הקטן

אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה אפי' ביחיד שלא בזמנה קורין אותה בי' ורב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בי' הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי כתב הרי"ף ז"ל אע"ג דחש לה רב להא דרב אסי קי"ל כרב דהא ר' יוחנן קאי כוותיה דאמרי' לקמן א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ולא אמרו אלא בצבור מבלל דביחיד יצא ושמעינן מינה דקורין אותה ביחיד כרב אלו דברי הרי"ף ז"ל ולדידן לא מכרעא דר' יוחנן כרב דעד כאן לא קאמר רב אסי אלא שמצותה לכתחלה לקרותה בי' משום פרסומי ניסא אבל אם קראה ביחיד דברי הכל יצא בין בזמנה בין שלא בזמנה תדע דהא לא תנינן לה במתני' דתנן אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה וכו' סכדי במס' מגילה קיימין אמאי לא חשיב מקרא מגילה בהדי הנך דאינן פחות מי' ואמאי לא אותביה מינה לרב אסי אלא ודאי דכ"ע אם קראה ביחיד יצא שלא אמרו אלא להידור מצוה ולפרסומי ניסא דהכין קא אמרי' קורין אותה בי' ולא אמרי' אין קורין אותה אלא בי' שמעת מינה דמצוה לכתחלה למעבד הכי ולהדורי אבי י' ואי עבר וקראה ביחיד יצא אי נמי היכא דלא אשכח בי י' קרי ליה ביחיד ואפי' לכתחלה ואפי' במגילה הכתובה בין הכתובים אם עבר וקראה יצא ואפי' בצבור דהא מחו ליה אמוהא שלא אמרו אלא בצבור וטעמו של דבר משום כבוד צבור להדור מצוה ולפרסומי ניסא לעשות לה היכר ואם קראו בין הכתובים יצאו והיינו דמחינן לה, אמוהא ואי מחסרא או מיתרא פורתא לית לן בה וקרינן בה אפי' בצבור ואפי' לכתחלה א] תניא בברייתא המפרש והיוצא לדרך קורין בי"ג כתב עלה ה"ר אפרים ז"ל דהא דרב ורב אסי דאית ליה קריאה שלא בזמנה כגון שחל להיות בע"ש לבני כרכים אבל בי"א ובי"ב ליכא למקרא כלל דהא בטלו להו ובברייתא זו לא הזכירו אלא בי"ג בלבד אלו דברי הרב ז"ל ואני אומר ה"ה לי"ב וי"א וכדאי הוא ר"ע סתימתאה לסמוך עליו בשעת הדחק כגון מפרש ויוצא לדרך שמאחר שהתירו לו בי"ג ה"ה לי"א וי"ב ובירושלמי גרסי' ר' בא בשם רב יהודה כל שאמרו ידחה ממקומו ובלבד בעשרה ותו גרסי' בירושלמי מפרשי ימים והולכי מדברות קורין כדרכן בי"ד וברייתא פליגא עלה כמשמעה אי נמי יש לומר הא דאפשר ליה הא דלא אפשר ליה :

כתב הרי"ף ז"ל [באלו אמרו מקדימין רהיינו בקריאת המגילה] אבל סעודת פורים וסעודת ר"ח וספק מילה מאחרין ולא מקדימין ועיקר דבר זה הוא בתלמוד ירושלמי ואינו בתלמוד שלנו :

מלחמת ה' הוא

ועוד אמר רב מגילה בזמנה כו' עד ואמאי לא אותבינן מינה לרב אסי : **אמר** הכותב הפטוים במשנתינו כולם חובות הצבור הן ואינן אלא במחויבים בדבר אבל מגילה כשם שהצבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב ויחיד שלא קרא צריך י' משום פרסומי ניסא ובין שיצאו הן או שלא יצאו קורין בי' להוציא היחיד מש"כ בשאר כל המצות ואידחיא לה דרב אסי מדרבי יוחנן דאמר הא ביחיד יצא והיינו יחיד ממש שאילו יחיד כצבור לצבור הוא שקורין וסעד לדברי רבינו שאלמלא לא היה רב אסי מחמיר אלא למצוה להדורי אבי י' על מה חשש רב לשא דרב אסי כיון דלא ס"ל כוותיה אלא ודאי לדברי רב אסי דיעבד נמי לא יצא ומש"ה חש לה רב להחמיר ואלמלא כן הוו אמרי בגמ' מצותה בי' אי נמי הוי מפרשי בהדיא לא מצא י' קורין אותה ביחיד הלכך אידחיא לה דרב אסי לגמרי מסוגיין דלקמן כדברי רבינו וכ"כ רבינו חננאל אבל רב שמעון בעל הלכות פסק כרב אסי :

השגות הראב"ד

א] **תניא** בברייתא המפרש והיוצא לדרך קורין בי"ג : א"א אני יש לי התוספתא ויש בה קורין בי"ד כמו שיש בירושלמי ועל ענין בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר נאמר ודומה דה"ק אע"פ שהוא בן כפר ואנשי מקומו מקדימין ליום הכניסה או שהוא בן כרך ואנשי עירו קורין בט"ו מכיון שילא לים או לדרך ילא מתורת מקומו וקורא בי"ד כי הוא זמן לכל . ר' חלבו רב הונא רב בשם ר' חייא רבה הכל יוצאין בי"ד שהיא זמן קרייתה . ומנא ליה לר' אפרים די"א וי"ב בטלו . והא הסיא מתניתא דמסייע מינה לר' יוחנן דאמר בזמנה הוא אין קורין אותה אלא בזמנה רב אסי דהוה בתרא מוקים לה כר' יוסי בר יהודה ואימתי דר' יוסי בר' יהודה לאו לפרושי אתא אלא לחלוק ור' יוסי בר' יהודה חולק עם ר"ע רבו של אביו ואין הלכה כמותו ומלתייהו דרב ורב אסי מסייעי להאי סברא. ואע"ג דאמר ר' יוחנן זו דברי ר"ע וס"ל קאמר דאיכא טובא בגמ' כי האי . אי נמי לא אתא ר"י למימר אלא לגלויי דר"ע חולק ואימתי דר' יוסי בר' יהודה לאו מפרש הוא אלא חולק הוא וממילא ידעינן דהלכה כר"ע וכן עיקר . ועל זה נהגו בנרבונה לקרותה מבעו"י של י"ג לאנוסים ולבחורים שלא להתענות משחשיכה יותר מדאי :

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרצ :
ב מיי' פ"ב שם סמג שם טור א"ח סי' תרפח :

הגהות הב"ח

(א) ר"ב אבל זמן עצי כהנים וט' באב חגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין אע"פ שאמרו מקדימין ולא מאחרין מותרין בהספד ובתענית ומתנות לאביונים א"ר יהודה אימתי מקום שנכנסין בשני ובחמישי אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי אין קורין אותה אלא בזמנה : גמ' איזו עיר גדולה כל שיש בה י' בטלנין תנא כו' .

שלטי הגבורים

א ר"ת כתב אפי' לאחר אחר י' א"נ אלא לכתחלה קורין אותה ביחיד ובה"ג פסק דוקא בי' ורב עמרם כתב צריך לחזור אחר עשרה ואם א"א בי' אז קורין אותה ביחיד ולזה הסכים הרא"ש :

לשון ריא"ז

אין קורין המגילה אלא בי' בני אדם כדי לפרסם הנס ואע"פ שקורין אותה בזמנה ואם קורא אותה בזמנה ביחיד יצא כמו שביאר מז"ה בפסקיו :

ב ור"ז ז"ל כתב שהו יודעין שבשתי ישיבות שבבית רבינו שבבבל ובכל מקום ישראל קורין וכורכין כס"ת ונוהגין בספרד ובאשכנז ובצרפת כרב האי :

שיטת ריב"ב

שלא בזמנה . כגון שחל ארבעה עשר בשבת לבני עיירות כי בימי חכמי התלמוד לא היו נזכרין מכד"ו פסח ומאד"ו ר"ה עד דורות אחרוני אחרונים או שחל להיות יום חמשה עשר בשבת לבני כרכים אבל בי"א ובי"ב ליכא למיקרי כלל דהא בטלו להו : אע"ג דחש לה רב להא דרב אסי וכו' . כתב הרב דודי ז"ל לדידן לא מכרעא דר' יוחנן כרב דעד כאן לא אמר רב אסי אלא שמצותה לכתחלה לקרותה בעשרה משום פרסומי ניסא אבל אם קראה ביחיד דברי הכל יצא בין בזמנה בין שלא בזמנה שלא יאמרו הדבר אלא להידור מצוה ולפרסומי ניסא דהכין קאמרי' קורין בעשרה ולא אמרי' אין קורין אותה אלא בעשרה שמעת מינה דמצוה לכתחלה למעבד הכי ולהדורי אבי עשרה ואי עבר וקראה ביחיד יצא אי נמי היכא דלא אשכח בי עשרה קרי לה ביחיד ואפי' לכתחלה עד כאן לשון הרב דודי ז"ל וכ"כ רבינו שלמה ז"ל : מתני' איזו היא עיר גדולה וכו' :

תורה אור / נר מצוה

פורים וסעודת ראש חדש °וספק מילה וזמן עצי הכהנים וחגיגה וט' באב והקהל מאחרין ולא מקדימין תשעה באב אקדומי פורענותא לא מקדימינן והנך דאבתי לא מטא זמן חיובייהו: **מתני'** א*קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר השני אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים (א): **גמ'** הא דקתני אין בין אדר הראשון לאדר השני בארבעה עשר קיימא והכי קתני אין בין א ארבעה עשר של אדר הראשון לארבעה עשר של אדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים הא לענין הספר ותענית זה וזה שוין וכן הלכתא: ב°ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים *תני רב יוסף שתי מנות לאדם אחד ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם *אביי בר אבין ורב *חנינא בר אבין הוו מחלפי סעודתן להדדי: אמר רבא מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן ואמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא ב יצא ידי חובתו מ"ט ימי משתה ושמחה כתיב בהו: *תני רב יוסף שמחה מלמד שאסור בהספד משתה מלמד שאסור בתעני' יו"ט מלמד שאסור בעשיית מלאכה רבא בריה דרבה אמר הספד ותענית ג קבילו עלייהו מלאכה לא קבילו עלייהו דמעיקרא כתיב שמחה ומשתה ויום טוב ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו יו"ט לא כתיב וכן הלכתא (ג) דקיימא לן דהני תרי יומין דאינון ארביסר וחמיסר תרוייהו אסירי בהספד ובתענית דכתיב במגילת תענית את יום ארבעה עשר בו ואת יום חמשה עשר בו יומי פוריא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענאה בהון ואמר רבא לא

נצרכה

רש"י

אבל זמן עצי הכהנים והעם. האמור במסכת תענית שהיו משפחות בישראל שקבעו להם ימים בכל השנה להביא עצים למקדש לצורך המערכה ומביאין קרבן עצים עמהם פי' כשהיו מביאין העצים היו מביאין קרבן בנדבה מתוך שמחת (קרבן) [הבאת] עצים וזמן של אותו קרבן שהיו מביאים הכהנים והעם אם חל להיות בשבת דא"א להקריבו בו ביום דאין קרבן דוחה שבת אלא של חובת היום ושל צבור ילא זה דנדבה הוא ושל יחידים וכשמביאין אותו אין מקדימין להקריבו מע"ש אלא מאחרין עד אחר השבת לפי שכל היום של ע"ש זמן הוא למביא עצים עד עכשיו ואינם רוצים שיכנסו בזמנם להביא עצים וקרבן עצים בעוד שזמן היששים עדיין להביא והיינו דלא בעי בגמ' אהא מאי טעמא מאחרין ולא מקדימין דמילתא דפשיטא הוא כדפרי': וכן ט' באב שחל להיות בשבת. וה"ה לי"ז בתמוז וי' בטבת והאי דנקט ט' באב משום דהוכפלו בו צרות והכל מתענין בו אבל שאר צומות אמרי' במסכת ר"ה רצו מתענין רצו אין מתענין: וחגיגה. אם חל יו"ט בשבת דוחין שלמי חגיגה למחרת שהרי יש לה תשלומין כל שבעה וכן הקהל דכתיב מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות (ג) דכתיב הקהל את העם שבמוצאי שביעית היו עושין בימה בעזרה והמלך יושב עליה וקורא פרשיות שבתורה לעיני כל ישראל כגון פרשת המלך ועשר תעשר כדמפרש בפ' ואלו נאמרין ואותו יום שהיה עושה כן מוצאי יו"ט הראשון של חג כדנפיק התם בבוא כל ישראל מאתחלתא דמועד משמע ואם חל אותו יום בשבת דאי אפשר לעשות כן בשבת מפני הבימה של עץ שצריך לעשות בעזרה ולא עבדינן בשבת מאחרין ופרכינן התם בתלמוד ירושלמי ולעבדיה מאתמול ומשני משום דוחקא דעזרה שיהא דוחק בעזרה שלא לצורך היום אם יעשוה מערב שבת מפני רוב בני אדם הבאים בעזרה ואית דמפרשי דהקהל לא דחי שבת מפני הטף שהיו צריכין להביא עמהן בעזרה דכתי' האנשים [הנשים] והטף: **מתני'** אלא מקרא מגילה. שאם עשאה בראשון לא יצא: מתנות לאביונים. דהם תלויין למקרא מגילה וכיון דמקרא מגילה בשני ה"נ מתנות לאביונים: **גמ'** זה וזה שוין. י"ד דראשון וי"ד דשני: מנות. מיני מעדנים: שתי מנות לאדם אחד · דכתיב מנות לרעהו: שתי מתנות לשני בני אדם. כל אחד במתנה אחת דהא אביונים תרי משמע: מחלפי סעודתייהו בהדי הדדי. (א) זה אוכל עם זה בפורים זה ובשניה סועד חבירו עמו: לבסומי. להשתכר מן היין: בטולי ממלאכה לא קבילו עלייהו. דכשעלה מרדכי עם הספרים להיות עושים את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר שמחה ומשתה ויום טוב (ד): לא

נצרכה

רבינו נסים

הוא והיינו במשמע אבל לריכין אנו לחוש למה (שפסקו) [שספקו] בו הראשונים ואני אומר דל"ק מידי משום דעל כרחין כי אמרי' דאתקש זכירה לעשייה ה"מ לעושין בזמנן אבל למקדימין לא דהא קורין המגילה בי"א ובי"ב ואעפ"כ שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה כדאיתא בגמרא בהדיא וקרא נמי דכתיב ולא יעבור אקריאה קאי ולא אשמחה שכלפי שנתנה תורה זמנים מי"ד וט"ו וסבירא לן בהני [דמקדימין] משום יום הכניסה הולכך לפרש דמשום יום הכניסה מקדימין ולא מאחרין ולפיכך אמר ולא יעבור לאפוקי שיתסר ושבסר הלכך כשם שההקדמה אינה אלא לקריאה ולא לשמחה כך מה שאמר הכתוב ולא יעבור הייתו לקריאה אבל לשמחה לא דבר הכתוב כלל לפי שאינם באותם זמנים אחרים שנתרבו ולאמרינן נמי זמנו של זה לא כזמנו של זה הייתו באותן שזמנם קבוע כדמשמעין מינה בגמרא לעיל דלא אמרינן פרזים בי"ד ומוקפין אי בעו בי"ד אי בעו בט"ו אבל במוקדמין לא איירי כלל וכשחל י"ד להיות *ברביעי ג"י בשבת אחר כן הייתו טעמא שאין בני כפרים ועיירות קורין למחר משום דכתיב ולא יעבור דאשמעינן שהנדחים לקריאה אינם נדחים אלא לפניהם ולא לאחריהם ומעתה שמחה אינה בכלל זה כלל וכיון שאי אפשר לעשותה בשבת מטעמא דפרישית נמי נדחו לאחריהם ככולהו דלא מטו זמן חיובייהו והייתו דתנן אע"פ שאמרו מקדימין ולא מאחרין מותרין בהספד ובתענית דמשמע דכללא הוא לכל המוקדמין שמותרין בהספד ובתענית כל הימים שהם קודמים לי"ד וכיון שאי אפשר לעשות סעודת פורים בשבת נדחית לאחר השבת כך נ"ל ונמצאת אומר לפי דרך זה שכשחל יום י"ד להיות בערב שבת שמוקפין חומה קורין בו ביום ועושים סעודה לאחר שבת אבל ארבעה עשר בשבת לדידן לא מקלע כדגרסינן בירושלמי לית כאן חל להיות בב' חל להיות בשבת חל להיות בב' נומא רבא בא' בשבת חל להיות בשבת נומא רבא בערובתא כלומר לדידן לא מיקלע י"ד לא בשני ולא בשבת: **וספק** מילה. נולד בין השמשות ובתוספתא מני לה ולפיכך הביאה רב אלפסי ז"ל אע"ג דליתא במתני' דהכא ובמתני' דפ' ר' אליעזר דמילה נמי תנן שמאחרין אותה: **וזמן** עצי הכהנים והעם. שהיו בישראל כהנים וישראלים שהיו מתנדבין להביא עצים למערכה והיה לכל אחד זמן קבוע לספק בו עצים וכשחל זמנו בשבת לפי שאינו דוחה מאחרין ולא מקדימין: וחגיגה. שלמי חגיגה שאדם חייב להקריב ביו"ט ואם חל יו"ט בשבת מפני שאין דוחין שבת נדחין עד למחר שיש להם תשלומין כל שבעה אבל להקריבם קודם זמנה א"א: ותשעה באב. שחל להיות בשבת: והקהל. דכתיב הקהל את העם האנשים והנשים והטף והיו עושין כן בכל שנה ראשונה של שמטה במוצאי יו"ט הראשון של חג כדאיתא במס' סוטה פ' ואלו נאמרין [דף מא.] שהיה המלך קורא בספר משנה תורה וכל העם חייבין לבא ולהביא טפם ולא דוחה שבת ופרישו טעמא בירושל' ר' ילחק בריה דר' חייא אמר מפני הבימה ויעשו אותה מאתמול כדי שלא לדחוק את העזרה הלכך מאחרין ולא מקדימין: **(גמ')** ט' באב דאקדומי פורענותא הוא לא מקדמינן. ולפיכך אין מתענין עד למחר: והנך דאכתי לא מטא זמן חיובייהו. פי' הקהל קודם זמן חיובו לא אפשר כדפרישנא לעיל וכן זמן עצי הכהנים א"א לו להקדים מערב שבת אם חל בשבת מפני חבירו שהוא מספיק דא"א לו להכנס בתחומו וכן ספק מילה קודם לכן א"א דתינוק לאו בר חיובא וכן סעודת ר"ח ופורים קודם זמנן לאו כלום נינהו: **מתני'** קראו את המגילה באדר ראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר שני. פירוש לא מבעיא היכא דנתעברה ואח"כ קראוה אלא אפילו קראוה ואח"כ נתעברה קורין אותה באדר שני והכי אסיקנא בירושל' דגרסי' התם מתני' בשעברו ואח"כ קראו אבל אם קראו ואח"כ עברו לא הדא מתני' לא אמרה כן אלא קראו את המגילה באדר ראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר שני כלומר ליסגא דמתני' משמע אפילו בשקראוה ואח"כ נתעברה: **אלא** מקרא מגילה ומתנות לאביונים. כ"ל דהיינו טעמא דלא אמר נמי סעודת פורים משום דמסקי' בגמ' דלענין הספד ותענית זה וזה שוין כלומר שאסורין בזה ובזה ואסור בהספד ותענית משמחה ומשתה נפיק כדאמרי' בגמ' [דף ה:] שמחה מלמד שאסור בהספד משתה מלמד שאסור בתענית והייטו עיקר חוביה דסעודה יתירה דאמרינן מיחייב איניש לבסומי בפוריא או אפשר דאמרי' דמדרבנן בעלמא הוא ולאו מעיקר חובא הוא וקרוב הדבר גם כן שראוי להרבות בסעודה בי"ד שבראשון אבל לענין לשלוח מנות כיון דדמו למתנות לאביונים דליתנהו אלא בשני משמע נמי דלאו משלוח מנות איתו אלא בשני ואע"פ שהמקדימין לקרות נותנין מתנות לאביונים ביום קריאתם ואינם שולחים מנות שאני התם דלא עבדי סעודה [כדאמר לעיל שהשמחה אינה נוהגת אלא בזמנה]: **גמ'** מתני' דקתני אין בין אדר ראשון לאדר שני וכו'. הכי אסיקנא לה בגמרא: אבל לענין הספד ותענית זה וזה שוין. דלאו וכאן אסור וסדר פרשיות נמי דקרינן באדר דהייתו ארבע פרשיות פרשת שקלים וזכור ופרה והחדש כדאיתא לקמן בפ' בני העיר [דף כט.] אסיקנא בגמרא שאפילו קראו אותם באדר ראשון חוזרין וקורין אותם באדר שני: ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאדם אחד. הייתו מיני מאכל ומשתה לעשירים ולאביונים די לכל אחד במתנה אחת שהיא נחשבת בעיניהם כדבר גדול: הוו מחלפי סעודתייהו להדדי. לא היה לאחד מהם כדי שיוכל לשלוח לחבירו ולהשאיר לעצמו ולפיכך היו שולחין כל אחד סעודתם זה לזה כדי לאכול סעודת פורים ולקיים מצות משלוח מנות: מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן. דאמרינן בגמ' *)דמיחייב למימר ברוךמרדכי ארור המןברוכה אסתר ארורה זרש [גם] חרבונה זכור לטוב ומיחייב לבסומי עד דלא ידע מאי קאמר וכתב רבינו אפרים ז"ל מההוא עובדא דקם רבה ושחטיה לר' זירא כדאי' בגמ' אידחי ליה מימרא [א] דרבא ולא שפיר דמי למעבד הכי: סעודת פורים שאכלה בלילה. ליל י"ד: מלאכה לא קבילו עלייהו. מיהו מוכח בגמ' דבמקום שנהגו בו איסור אסור ונטיעה של שמחה ובנין של שמחה מותר

בכל

*) נ"ל בירושלמי [והוא בפ' בני העיר ה"ז ובמ"ר פ' ויקרא פ' מ"ט ובמ"ס פי"ד]

[א] בא"י הגי' דרבה

שלטי הגבורים

א נראה מדברי רבינו שאע"פ שלא קראו המגילה באדר ראשון אסור בהספד ותענית והטור כתב דהא דאמרי' ביום י"ד וט"ו דאדר ראשון והשני שוים בהספד ותעני' היינו דוקא כשקראו המגילה ובו ביום נראה להם לעבר השנה אבל אם לא קראו המגילה מותרין בהספד ותענית ובסמ"ג כתב שאסור בהספד ותענית בכל השנים אע"פ שלא קראו המגילה וכן נראה מדברי מיי' וכ"כ רי"ף שצריך להרבות בו בסעודה בי"ד אבל בטור כ' שא"צ להרבות והרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה:

לשון ריא"ז

קראו המגילה באדר ואח"כ נמלכו ב"ד לעבר השנה בזמן שהיו השנים מתעברות ע"פ ב"ד חוזרין וקורין אותה באדר השני שכל מצות הנוהגות באדר השני בין קריאת ארבע פרשיות בין מ"מ אינן נוהגות בראשון חוץ מהספד ותענית שכשם שאסור להספיד ולהתענות בי"ד ובט"ו באדר השני בין המוקפים בין שאינן מוקפין כך אסור להספיד ולהתענות באדר ראשון בי"ד ובט"ו בין שמוקפין בין שאינן מוקפין כמבואר בקונטרס הראיות:

ב ואומר על הנסים בבהמ"ז בהודאה ואם התחיל בסעודתו ביום ומשכה עד הלילה כתב הרא"ש שאין אומר על הנסים:

ג ואסור בהספד ותענית בי"ד ובט"ו לבני כרכים ועיירות שתיקן אסורות בנייהם והנשים מענות בהן שכולן עונות כאחת ומטפחות שמכות כף אל כף אבל לא מקוננות שהאחת מדברת וכולן עונות אחריה נקבר המת לא מענות ולא מטפחות ובהלכות ר"ת כתבתי אם יש לומר בו לדוק הדין וקדיש: כתב בשאילתות אם מת לו מת בפורים אסור להספידו ולא לנהוג אבילות ואם מת קודם פורים ופגע פורים בתוך ז' בטל ממנו גזירת ז' ודוקא פורים אבל חנוכה ור"ח אין מבטלין אבילות אלא שאין מספידין בהן וה"ר מאיר כתב שאין מבטלין אבילות מ"מ אין אבילות נוהג בהם לא בי"ד ולא בט"ו אלא דברים שבצנעא ולאחר שיתפללו בבית האבל בליל פורים ילך לבהכ"נ לשמוע מקרא מגילה וחייב לשלוח מנות ואע"פ שאינו מתאבל בהן שולין לו ומשלים אבילות אח"כ ויש אומרים שלא ילך לבהכ"נ אלא יקרא המגילה בביתו וכן חתן לא ילך לבהכ"נ אלא יקרא בביתו והרא"ש כתב כדברי ר' מאיר ז"ל:

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) לשון הכ"י בא"ת סי' תרצ"ה וקשה דא"כ לא היו מקיימין משלוח מנות איש לרעהו וא"ת שהיו משלחין א"כ מאי אתא לאשמעינן עכ"ל ואני אומר דודאי היו משלחין מנות בלאו הכי ואתא לאשמעינן בזה שעשו כן לשמחה יתירה כדי להרבות בשמחה בסעודת מרעים ולא שיהא משמח כל איש ואיש בביתו לבדו ומזה נראה שנשתרבב המנהג שהולכים בחבורות מרעיםמבית לבית ואוכלי' ושותין וק"ל וגי' הר"ן פי' בענין אחר:

עין משפט

א מיי' פ"ב מהל' מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרפח:

ב מיי' פ"ב מהלכות מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרצה ותרצו:

ג מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' תרצו:

שיטת ריב"ב

גמ' אבל סעודת פורים וסעודת ר"ח וספק מילה. בתלמוד ירושלמי היא: וחגיגה. שלמי חגיגה אי מקלע יו"ט בשבת מאחרין לה עד למחר: והקהל. כדאית' במס' סוטה: מתני' קראו את המגילה וכו': גמ' תנא דמתני' בי"ד קא מיירי אבל באדר דברים יש בין אדר הראשון לאדר השני כגון סדר פרשיות ולא קא מיירי ולא תדוק ממתני' לענין פרשיות זה וזה שוין דמתני' בי"ד להודיה קיימא. ובענין סדר פרשיו' אסיקנא בגמ' דאם קראן בראשון צריך לחזור ולקרות בשני: מחלפי סעודתייהו להדדי. זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו וזה אוכל עם זה בפורים של שנה זו. ז"ל הכותב נראה לשון מחלפי סעודתייהו שלא היה לכל א' מהן כדי שיוכל לשלוח לחבירו ולהשאיר לעצמו והיו שולחים כל סעודתם זה וזה כדי לאכול סעודת פורים ולקיים מצות משלוח מנות: מיחייב איניש לבסומי בפוריא. כתב הרב ר' אפרים ז"ל מההוא עובדא דקם רבה שחטיה לר' זירא אידחי ליה מימרא דרבה ולאו שפיר דמי למיעבד הכי: בלילה. ליל י"ד: מלאכה לא קבילו עלייהו. ובמקום שנהגו בו איסור אסור ונטיעה של שמחה מותרת בכל מקום:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אלפסי ישן אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבים בכל לשון ותפילין ומזוזות אין נכתבים אלא אשורית רשב"ג אומר אף הספרים לא הותרו שנכתבו אלא יונית: (ב) נ"ל וקיימא: (ג) נ"ל וכתיב: (ד) נ"ב כתיב מעיקרא קודם קבלה אבל בשעת קבלה לא קיבלו עליהן אלא שמחה ומשתה לאוסרן בהספד ותענית אבל יו"ט לא קיבלו עליהן:

המאור הקטן

אמר רבה חייב איניש לבסומי בפוריא כו' כתב ה"ר אפרים ז"ל מההוא עובדא דקם רבה שחטיה לר' זירא לשנה א"ל תא נעביד כו' אידחי ליה מימרא דרבה ולית הלכתא כוותיה ולאו שפיר דמי למעבד הכי:

בכל מקום : לאסור של זה בזה ושל זה בזה . י"ד לבני ט"ו וט"ו לבני י"ד : **ומדאמרי'** שמחה מלמד שאסור בהספד נסתפקו מקצת החכמים אם נוהג בו אבלות או לא מיהו ביום ראשון פשיטא דנוהג בו אבילות דכיון דיום ראשון לאבילות מדאורייתא דחי עשה דפורים שהוא מדרבנן אבל מיום ראשון ואילך איכא לספוקי מי אמרינן כי היכי דאמרינן במ"ק [דף יד:] דאבל אינו נוהג אבילותו ברגל משום דלא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים בדאורייתא הכא נמי לא אתי עשה דיחיד דרבנן ודחי עשה דרבים דרבנן או דילמא כיון דמדרבנן בעלמא הויא אבילות שחל עליו מתחלה דחי ליה ויש כאן

נר מצוה

במקצת נוסחי הלכות תוספת מר"א ז"ל תנן התם כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד וכו' ולא ראיתי לפרשו (ו) מפני שאינו מעיקר נוסחת ההלכות ועוד שכבר ביררתי הדברים יפה יפה בסדר תעניות כילד בס"ד : **ת"ר** מ"ח נביאים ושבע נביאות . מפרשינן בגמרא דהיינו שרה מרים דבורה וחנה ואסתר ואביגיל וחולדה : ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה . וכי תימא והא איכא נר חנוכה איכא למימר באותו זמן כבר נפסקו הנביאים ובנביאים בלחוד הוא דאמרינן שלא הותירו מצוה בפני עצמה לגמרי אלא זו שהיתה בימי חגי זכריה ומלאכי שאע"פ שיש כמה תקנות ואיסורין דרבנן התם הנהו סייג לתורה למצוה או גדר לעבירה ואיכא אסמכתא דאורייתא דכתיב ושמרתם את משמרתי עשו משמרת למשמרתי ומיהו נביאים טובא הוו כדאמרינן בגמרא אלא דלא חשבינן אלא אותן שהוזכרו בכתוב על ידי צורך : מאי דרוש. להוסיף מקרא מגילה: מעבדות לחירות אמרו שירה . ביציאת מצרים אמרו שירה על הים : משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו שאר ארצות לומר שירה . היינו דוקא בעודן בארץ אבל לאחר שגלו חזרו שאר ארצות להכשירן לומר שירה והלל בנס העשוי בהם הלכך האי טעמא דברייתא לא סגי : רב נחמן אמר קריאתה זו היא הלילא . קריאתה בזמנה וזכרון תקפו של נס זהו כהלל : מתקיף לה רבא . למאי דאמרינן אי הכי הלילא נמי לימא : אכתי עבדי אחשורוש אנן . דלא נגאלו אלא מן המיתה והאי טעמא דרבא סגי לכל נס העשוי בחוצה לארץ בעוד שישראל בגלות : וא"ו דויזתא צריך למימתחיה בזקיפה . ויש לפרש דלאו למימר דבעי לאורוכי לוא"ו טפי מאשר ווי"ן שהרי לא מצינו שנמנין במסורת באותיות גדולות אלא לפשוט ראשו הכפוף כגון זה ך והיינו לשון מתיחה שהוא זקוף מלשון זקיפה ואחרים פירשו שצריך להאריך בקריאתה ולא יחטוף אותה : **כל** השירות כולן אריח ע"ג לבינה ולבינה ע"ג אריח חוץ מזו שאריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה . פרש"י ז"ל דלבינה הוא החלק שהוא רחב כפלים מן הכתב שהאריח חצי לבינה ופי' שלא תהא תקומה למפלתן שלא יהא לו מקום להרחיב לעדיו תחתיו ויותר נראין דברי ר"ת ז"ל שכמו שאריח הוא מן הכתב כמו כן הלבינה הוא מן הכתב וה"פ כל השירות אריח ע"ג לבינה ולבינה ע"ג אריח וקורא השטה הארוכה לבינה והקצרה אריח כעין שכתובות שירת הים ושירת דבורה ושירה זו אריח ע"ג אריח ולא ולא ולא שהן תיבות קצרות זו למעלה מזו והלבינה קורא לשמות שהם ארוכים והם ג"כ זה למעלה מזה ומאי דקאמר שלא תהא תקומה למפלתן טעמא של דבר שכשהחומה שוה בשני ראשיה ואין בה בליטות אין להוסיף עליה ולחזקה כמו שהיו יכולין אם היו שם בליטות ושיני החומה שאז יכולין להוסיף על הבנין ולחזקו וכגון זה שירת הים מה שאין כן זו שהעמוד הצר שלה כל אחד שוה מפני לצדיו ושירת האזינו

תורה אור

נצרכה °אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה: [א] (א) *תנן התם כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד בהון לפניו אסור ולאחריו מותר רבי יוסי (ב) אמר לפניו ולאחריו אסור. דלא להתענאה לפניו ולאחריו מותר ר' יוסי אמר לפניו אסור ולאחריו מותר והאידנא *בטלה מגילת תענית לבד מחנוכה ופורים ותרווייהו דלא למספד כתיב בהו במגילת תענית הלכך א לפניהם ולאחריהם נמי אסור בתענית ובהספד כר' יוסי ואע"ג *דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הלכה כר' יוסי (ג) בדלא להתענאה מכלל דבדלא למספד כת"ק ס"ל דאמר לפניו אסור לאחריו מותר אפ"ה כר' יוסי עבדינן דהא רב אשי קאמר כל שלאחריו אסור *בהספד (ד)ובתענית מותר והא כר' יוסי איתיה דאי ת"ק לית ליה אחריו אסור כלל הלכך חנוכה בין לפניו בין לאחריו אסור בהספד (א) ולגבי פורים בני י"ד אסורין נמי בט"ו בהספד ובתענית ובי"ג אסור בהספד לחודיה ובני ט"ו אסורין בתרווייהו בהספד ובתענית ובט"ז אסור בהספד : *ת"ר מ"ח נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש א"ר חייא בר אבא א"ר יהושע בן קרחה ק"ו ומה מעבדות לחירות אומרים שירה ממות לחיים לא כ"ש אם כן °הלילא נמי נימא א"ר יצחק לפי שאין אומרים שירה על נס הנעשה בחו"ל מתקיף לה רב נחמן והרי יציאת מצרים דנס העשוי בחו"ל הוא וקאמרי הלילא התם כדתניא עד שלא באו לארץ הוכשרו כל הארצות לומר בהן שירה משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר בהן שירה ר"נ אמר קריאתה זו היא הלילא מתקיף לה רבא מי דמי בשלמא התם °הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה הכא מאי נימא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש אנן הלכך לא אמרינן הלילא בפורים : *אמר ר' אבא דמן יפו ב עשרת בני המן ועשרת בעי למימרינהו ב בנשימה אחת מ"ט כולהו בהדדי נפק נשמתייהו אמר רבי יונה אמר רבי זירא וא"ו דויזתא ג צריך למימתחיה בזקיפא מאי טעמא כולהו בחדא זקיפא אזדקיפו א"ר רבי יונה בר פפא דרש ר' שילא איש כפר תמרתא כל השירות כולן אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח חוץ משירה זו שהיא אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה מאי טעמא

רש"י

נצרכה . למונין במגילת תענית שהרי כתובין במגילת אסתר שאסורין בהספד ובתענית : אלא לאסור את של זה בזה . בני ארביסר בחמיסר ובני חמיסר בארביסר: ולא הותירו . מצוה : חוץ ממקרא מגלה . וא"ת נר חנוכה כבר פסקו הנביאים אבל בימי (א) מרדכי היו חגי זכריה ומלאכי : אכתי עבדי אחשורוש אנן . דלא נגאלו אלא מן המיתה : עשרת בני המן ועשרת. הזכרת שמותם ותיבה הסמוכה לאחריהם : כולהו בני המן . עשרת בניו נתלו כאחד : זקיפה . פורק"א בלע"ז (ה) זה למטה מזה : אריח . הוא הכתב: לבינה. החלק שהוא רחב כפלים

שיטת ריב"ב

חוץ ממקרא מגילה . וא"ת נר חנוכה כבר פסקו הנביאים אבל בימי מרדכי היו חגי זכריה ומלאכי : מעבדות לחירות . ביציאת מצרים אמרו שירה על הים : ה"ג רבא אמר בשלמא התם עבדי ה' ולא עבדי פרעה . שהרי לחירות יצאו : אכתי עבדי אחשורוש אנן . דלא נגאלו אלא מן המיתה . ובגמ' פרכי' בין לרב נחמן דאמר קריאתה זו היא הלילא . בין לרבא דאמר כל הכי לא אמרי' הלילא דלא מצינן למימר עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש הא לאו הכי אמרי' הלילא והא תנן משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה ומהדרי' כיון שגלו חזרו להיתרן הראשון : אריח . זה הכתב : לבינה . הוא החלק שהוא רחב כפלים מן הכתב שהאריח חצי לבנה : סליקו להו מגילה נקראת

שלטי הגבורים

א הרא"ש ז"ל ורוב הפוסקים פליגי עם רבינו בזה וסבירא להו דלפניהם ולאחריהם בחנוכה ופורים שרי בהספד ותענית ומש"ה נוהגין להתענות בי"ג דלא עדיף לפניהם ולאחריהם דחנוכה ופורים משאר ימים דמגילת תענית וכיון שאשר ימים בטלו עיקרן ומותר להתענות בהן אע"ג דחנוכה ופורים לא בטלו עיקרן לפניהם ולאחריהם מיהא מותר ועוד יש סמך מהא דאיתא בגמ' י"ג זמן קהלה לכל היא פי' שהכל מתקבצים לתענית אסתר ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכין רחמים ואנו עושין כמו שהם היו עושין בימי מרדכי ואסתר וכשחל פורים ביום א' מקדימין התענית ביום ה' שלפניו לפי שרגילין להרבות בו בסליחות ותחנונים ולא יתכן לעשות כן בע"ש שלא יוכל להכין צרכי שבת יש מתענין ג' ימים באדר והכי איתמר רבותינו שבמערב מתענין באדר ג' תעניות של אסתר אע"פ שאותן היו בניסן לא רצו להתענות בניסן לפי שבו נגאלו אבותינו ממצרים והוקם המשכן :

לשון ריא"ז

הספד ותענית אסור בין בי"ד בין בט"ו בין למוקפין בין לשאינן מוקפין אבל י"א י"ב וי"ג מותרין בהספד ובתענית אפי' לכפרים שקורין בהן:

ב וצ"ל עשרת בני המן בנשימה אחת ירושלמי וצריך לאומרם בנפיחה אחת ועשרת עמהם לר' נתן ז"ל הקורא מגילת אסתר בקהל צריך לסודרה כאחת מפני שהיא איגרת אבל בנשימה אחת א"צ אלא עשרת בני המן ועשרת בלבד אם מפסיק בין פסוק לפסוק הרשות בידו ושיעורו בין פסוק לפסוק ובין באמצע הפסוק כדי נשימה לבד :

ג וצריך להאריך וא"ו דויזתא ירושלמי א"ר יוסי בר בון צריך שיהא איש כריש דפא ואת בסופו שנין ונתין כסדין קנטירא :

לשון ריא"ז

עשרת בני המן ומלא

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) והיינו דלא כרב אשי משום דאמר בפ' סדר תעניות כיצד השתא דאתית להכי כו' משום דלדחויה דרב אשי איתמר דאמר שאין איסור לפניהם ולאחריהם אלא תענית להודיה ואין אסור בהספד אלא יו"ט עצמו ליתא אלא תענית והספד דין אחד להם ומיהו שפיר מייתי ראיה עד רב אשי דסוגיין כרב אשי ותענית י"ג משום זמן קהלה דנקהלו על נפשם . ר"ת בשם השאילתות :

המאור הקטן

כתב ה"ר אפרים תוספת על הלכות הרי"ף ז"ל הא דתנן התם כל הכתוב במגילת תענית די לא למספד כו' כדכתיבנא בתוספת הלכות וזה נוסחה תנן התם כל הכתוב במגילת תענית די לא למספד לפניו ולאחריו מותר ר' יוסי אומר לפניו אסור ולאחריו אסור די לא להתענאה לפניו ולאחריו מותר ר' יוסי אומר לפניו אסור ולאחריו מותר והאידנא בטלה מגילת תענית לבד מחנוכה ופורים ותרווייהו דלא למספד כתיב בהו במגילת תענית הלכך לפניהם ולאחריהם נמי אסור בהספד כר' יוסי ואע"ג דאמר ר' חייא בר אבא הלכה כר' יוסי בדי דלא להתענאה מכלל דבדי לא למספד כת"ק ס"ל דאמר לפניו אסור לאחריו מותר אפ"ה כר' יוסי עבדי' דהא רב אשי אמר הכי כל שלאחריו בהספד אסור בתענית מותר והא כר' יוסי אתיא דאי כת"ק לית ליה איסור כלל הלכך חנוכה בין לפניה בין לאחריה אסור בהספד ולגבי פורים בני ארביסר אסורין בחמיסר בהספד ובתענית ובתליסר בהספד לחודיה ובני חמיסר אסורין בתרווייהו בהספד ובתענית עד כאן דברי ה"ר אפרים ז"ל ומה שכתב בכלל דבריו במימרא דרב אשי כל שלאחריו בהספד אסור בתענית מותר אין הגירסא נכונה כך אלא בהספד מותר ובתענית אסור לפי שהתענית יותר חמורה מן ההספד כדתנן אלין יומיא די לא להתענאה בהון ומקצתהון די לא למספד בהון אלמא תענית חמורה ומה שהביא ראיה מדברי רב אשי לדחויה לר' יוחנן ליתא דרב אשי לאו הלכה קאמר אלא פרושי הוא דקא מפרש לה למתני' דמגילת תענית דאתיא כר' יוסי דאמר בין לפניו בין לאחריו אסור ולתרוצא למתניתא הוא דאתא ואף התם נמי אסיקנא בתירוצא אחרינא השתא דאתית להכי עשרים ותשעה נמי אי מקלע מלתא ובטליניה לעשרים ותמניא עשרים ותשעה גופיה י"ט הוא ואסור הלכך לא אלימא דרב אשי לדחויה לדר' יוחנן דקא פסק הלכתא בהדיא כר' יוסי בדי לא להתענאה מכלל דבדי לא למספד כת"ק ס"ל הלכך כולן אסורין לפניהם ומותרין לאחריהם והאידנא בטלה מגילת תענית לבד מחנוכה ופורים והן עצמן אסורין בין בהספד בין בתענית ולבני ארביסר בחמיסר ולבני חמיסר בארביסר כדרבא ולאחריהן מותרין בין בהספד בין בתענית כדר' יוחנן ולפניהם אסורין בתענית ומותרין בהספד כדרב אשי דאמר כל שלאחריו בתענית אסור בהספד מותר וה"ה שלפניו ואע"ג דלא קי"ל כוותיה בשלאחריו בשלפניו מיהת נקיטינן כוותיה ואם תשאל מאחר שאסור בתענית לפניהם על מה נהגו העם להתענות בי"ג יש להשיב אתיא כההיא דאמר רב אשי גדליה בן אחיקם דברי קבלה הוא ודברי קבלה כדברי תורה דמו ואין צריכין חזוק ה"נ בני ארביסר דברי קבלה נינהו ומותרין לפניהם שהוא יום י"ג ולא נאסר יום י"ג בתענית אלא לבני כרכים שאין אסורין בארביסר מן הכתוב במגילת תענית כדרבא דאמר לא נצרכה אלא מן הכתוב במגילת אסתר אלא לאסור של זה בזה והוה להו ד"ס שצריכין חזוק א] ולפיכך בני חמיסר אסורין בי"ג ובני ארביסר מותרין ואלו ואלו מותרין בי"א ובי"ב כדתנן אע"פ שאמרו מקדימין ולא מאחרין מותרין בהספד ובתענית ויש שסבורין לומר דהאידנא בטלה מגילת תענית בר מחנוכה ופורים שלא בטלו הן עצמן אבל לפניהם

מלחמת ה'

ועוד כתב הרב ר' אפרים תוספתא על ההלכות הרב אלפסי ז"ל וכו' כדכתיבנא בתוספת הלכות וזה נוסחה :

אמר הכותב הנו דלא נוסיף עלה דקי"ל כרשב"ג דאמר מה ת"ל בהון בהון ב' פעמים לומר הן הן אסורין לפניהם לאחריהן מותרין ואמר שמואל הלכה כרשב"ג ואע"ג דפליגי עלה רב ור' יוחנן כיון דהשתא לבטולה למגילת תענית מימנו רבנן בדין עלינו לומר שאע"פ שלא בטלו חנוכה ופורים מיהו הלכה בהן כדברי המיקל דלקולא אזלינן בכל הכתוב במגילת תענית וכדאיתמר התם שמואל הלכה לקולא ולא גמיר והכן לקולא עבדי' בהא ומה שנהגו להתענות בי"ג מותר הוא על פי מה שאמרו וזה דעת רב הגאון ר' יהודה אלברגלוני ז"ל ודעתה לילת' היא ומפני זה לא הוזכרו שמועות הללו בהלכות ועוד יש לומר בתענית זה של י"ג דהפי' למ"ד לפניהם אסור בזה מותר משום די"ג יום נקנור הוא ולא נאסר בב"ד של ראשונים משום פורים אלא משום יום נקנור וכיון שעמדו ב"ד של אחריהם ובטלו מגילת תענית ובטל יום נקנור בכללם אין אנו אוסרים אותו בשביל יום שלפני פורים וכן פי' מה שאמרו במס' תענית יום טריינוס בטולי בטלי' ואקשינן ותיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני נקנור ואמר רב אשי השתא הוא גופיה בטלוה משום יום שלפני נקנור מה שלא נגזר עליו בב"ד של ראשונים הוה ליה גזירה חדשה ואין אנו מתקנין עכשיו ימים טובים וה"ה והוא הטעם בתענית הזה הנזכר אבל בימי רבותינו לא היו מתענין בי"ג כדאמרי' בפ"ב דתעניות שאסור בהספד ותעניות שהוא יום נקנור

השגות הראב"ד

א] **ולפיכך** בני חמיסר אסורים בתענית בי"ג וכו' : א"א דברים תמוהים הם מאוד שיהיו בני י"ד מותרים להתענות בי"ג ובני ט"ו יהיו אסורים שלא נאסרו בני ט"ו בי"ד עצמו אלא מפני שהוא יו"ט לבני י"ד ודי להם שיהיו כמותם . ואם נאמר כי מפני הנס של עצמן נאסר גם בשניהם נמצא שגם הם דברי קבלה . ומה שהזכירו במגילת תענית יום י"ד ואת יום ט"ו בו וכו' שלאחר שחלק אותם כלל כאחד . ולא עשה כן אלא לאסור של זה בזה אבל מעולם במגילת תענית לא הוסיפו על ימי הפורים כלום . והאומר שהוסיפו נחשב אותו מן החיצונים והזרים כל עיקר אנו יש לנו דעת אחרת בכל אלה כי מאחר שבטלה מגילת תענית השכל נותן והסברא מסכמת שאפי' בחנוכה ובפורים אין להם פנים ואחור כלל דלא עדיפי עפלי דהני מעיקרי דהכי מיהו אמרי' בטלה מגילת תענית דוקא לתענית יחיד שהיחיד מתענה בהם חוץ מחנוכה ופורים אבל לגבי תענית צבור לא בטלו דחזינן בגמ' רב נחמן גזר תענית בתליסר דאדר ואקשו עליה והא יום טוריינוס הוא ותו אקשו ליה והא יום שלפני נקנור הוא ושני יום טוריינוס בטולי בטלוה . והלא רב נחמן מן האחרונים היה ולאחר החורבן כמה היה והקשו עליו ממגילת תענית אלמא לתענית צבור לא בטלה מעתה משנה . תענית שנחלקו בלפניהם ולאחריהם אפי' בזמן הזה היא שנויה ובתענית צבור בעינן כל המשנה כולה בתענית צבור והדברים נכונים ונכוחים ולא כמו שזה סובר שלא דברו אלא בחנוכה ופורים שהרי אמרו בם דלא להתענאה לפניו אסור וכו' והרי חנוכה ופורים דלא למספד איכון ותו לא מידי :

עין משפט

הגהות הב"ח

הגהות מא"י

האזינו נמי כיוצא בזו היא שעמודיה שוין מפני שיש בה מפלתן של רשעים כדכתיב מראש פרעות אויב וכתיב כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו ומיהו כל שטותיה ארוכות כדמוכח במסכת סופרים דקתני התם האזינו שעשאה שירה ושירה שעשאה האזינו אל יקרא בו לפי ששירת הים השטות אחת ארוכה ולמטה ממנה קצרה ושירת האזינו כולן ארוכות ולא תקשי לך הא דאמרינן הכא כל השירות כולן אריח ע"ג לבינה ולבנה על גבי אריח דהכי קאמר כל השירות שיש בה אריח ולבינה הם נכתבות אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח חוץ מזו שאע"פ שיש בה אריח ולבינה נכתבות אריח על גבי אריח ולבינה ע"ג לבינה אבל שירת האזינו אין אריחין כלל:

גרסי' בירושל' [פ"ד ה"ו] צריך שיהיה איש בריש דפא ואת בסופה:

גרסי' בירושל' [שם] רב אמר צריך לומר ארור המן ארורים בניו ברוך מרדכי ברוכה אסתר ר' פנחס אמר צריך לומר חרבונה זכור לטוב רבי יוחנן כד הוי מטי להאי פסוקא אמר הגלה נבוכדנצר הוה אמר נבוכדנצר שחיק עצמות שכל נבוכדנצר דירמיה חי ברס הכא מת הוא:

סליקו להו מגילה נקראת

הקורא את המגילה למפרע. קראה תרגום בכל לשון לא יצא. פירוש אפי' כתבה תרגום או בלשון אחר וקראה ואינו מבין אותו לשון לא יצא: אבל קורין אותה ללועזות בלעז. פרש"י ז"ל שיודעין לשון אחר שאינו לשון הקודש מכלל

תורה אור נר מצוה

טעמא אמר רבי אבהו כדי שלא תהא תקומה למפלתן:

סליקו להו מגילה נקראת

הקורא [א] את המגילה למפרע לא יצא דף יז. קראה על פה קראה תרגום בכל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללועזות בלעז והלועז ששמע אשורית יצא: **גמ'** הקורא את המגילה למפרע לא יצא תאנא וכן בהלל וכן בקרית שמע וכן בתפלה תפלה מנ"ל דתניא שמעון הפקולי הסדיר י"ח ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה א"ר יצחק ואיתימא רבי חייא בר אבא ואמרי לה במתניתא תנא מאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים תקנו י"ח ברכות על הסדר. מגילה מנ"ל דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים מה עשייה למפרע לא אף זכירה למפרע לא. הלל מנ"ל אמר רבא דאמר קרא °ממזרח שמש עד מבואו תהלים קיג מהולל שם ה' כשם שא"א לזרוח השמש למפרע מן המערב למזרח כך אין קורין דברי' הלל למפרע. קרית שמע מנ"ל דכתיב °והיו שלא יקרא למפרע: *אבל קורין אותה דף יז: דף יח. ללועזות בלעז. *והוא שכתובה בלעז ותניא גפטית לגפטים ועברית לעבריים

רש"י

מן הכתב והאריח חצי לבינה: שלא תהא תקומה. שלא יהא (א) לו מקום להרחיב לעליו תחתיו:

סליקא להו מגילה נקראת

הקורא. ללועזות. כל לשון שאינו לשון הקודש קרוי לעז: **גמ'** על הסדר. כמשפט המקראות כדליף בגמ': הפקולי. יש אומרים שהיה מוכר צמר גפן שנקרא פקולין: ממזרח שמש. כשם ששקיעה וזריחה לא יהפכו כך מהולל שם ולא למפרע: גיפטית לגיפטים יצא. וה"ג תנן במתניתין ללועזות בלעז: עברית.

דס"ל ז"ל שאע"פ שיודעין לשון הקדש כיון שהוא יודע לעז ג"כ יוצא ידי חובתו בלעז וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל והקשה הרמב"ן ז"ל דכיון דכל לשון אינו כשר [ליכתב] במגילה ואפילו לדברי האומר ספרים נכתבין בכל לשון כדאיתא בפ"ק בגמרא [דף ט.] אמאי מכשירין ביה מפני שיודעין בו יקראו בל' הקדש לפיכך פי' ז"ל ללועזות היינו שאינן יודעין בלשון הקדש כדאמרי' התם [מכות דף ו:] הנהו לעוזי דאתו לקמי דרבא ואוקי רבא מתורגמן בינייהו וכו' ומפני שאינן יודעין אשורית אע"פ שיוצאין בו בקושי התירו משום דאיכא מצות קריאה וראו חכמים דפרסומי ניסא בידיעה ממש עדיף טפי והוציאו בלשון שיודע בו ועוד כדי שיהא הוא יכול להוציא את עצמו ידי חובתו ויקרא לעצמו אבל יודע אשורית לעולם אינו יוצא אלא באשורית ודקתני בריתא [דף יח.] גפטית לגפטיים ללועזות גפטיים קאמר אבל גפטיים יודעים אשורית אינן יוצאין בגיפטית והכי משמע בירושלמי דאמרינן התם ר' אבהו בשם רבי אלעזר יודע אשורית ויודע לעז מהו שיוציא את האחרים בלעז סבר כהדא כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם כלומר כשם שמי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם כך זה כיון שלעצמו אינו מוציא בלעז כיון שהוא יודע לשון הקדש אינו מוציא כמו כן ללועזות אלו דבריו ז"ל ולענין קושייתו ז"ל לא קשיא לי מידי משום דכיון דמתניתין רבנן היא כדמסקינן בגמרא הכא דאמרי' בפרק קמא שהספרים נכתבין בכל לשון ומגילה נמי הכי דינא אי לאו מיעוטא דככתבם וכלשונם כדאיתא בפרק קמא בגמרא [סברא הוא] דלא אתא אלא למעט שאר לשונות כשאינו מכיר בהם הא במכיר כשרים וכדתניא גפטית לגפטיים ממילא משמע דכל שיודע לשון לעז אע"פ שיודע לה"ק יוצא בלשון לעז דהא מכיר לרבנן כל הלשונות שוין וכי תימא לא כי אלא ככתבם וכלשונם אתא למעוטי שאר לשונות כל שאינו בקי בהם ואפילו בקי בהם נמי כל שיודע לשון הקדש אינו נראה כן דמנא תיתי לן הכי וכ"ת מנ"ל נמי דאתא למעוטי שאר לשונות בשאינו בקי בהם דוקא נימא דאפילו בבקי מיעטינהו משמע לי דהיינו טעמא משום דכיון דלרבנן כל הלשונות כשרים בספרים ולשון הקדש כשר במגילה אפילו בשאינו מכיר כדאמרינן בגמרא [דף יח.] מידי דהוה אגשים ועמי הארץ א"נ כדמוכחינן מהאחשתרנים בני הרמכים דאנן נמי לא ידעינן בהו מאי קאמרינן מסתייא לאוקומי מיעוט בשאר לשונות בשאינו מכיר בהם כיון דמדינא לרבנן אי לאו מיעוטא שאר לשונות ולה"ק שוין הם אבל מכיר שאר לשונות ולה"ק מנא תיתי לן לרבנן שלא יצא י"ח בכל לשון וכי קתני אבל קורין אותה ללועזות בלע"ז אע"ג דלועזות בכ"מ משמע שאין יודעין לה"ק אורחא דמילתא נקט שמי שבקי בלשון הקדש למה יקראוה לו בלעז ועוד דאיידי דבעי למיתנא סיפא הלועז נקט נמי ברישא ללועזות אבל אין ה"נ דלרבנן כל שיודע לה"ק ולשון לעז יוצא בשתיהן מיהו *לר"ג דאמר בפ"ק [דף ח:] בגמ' שאין הספרים נכתבים אלא בלה"ק ולשון יוני הוא דאיכא למימר הכי דכיון דלדידיה מדינא כל הלשונות פסולין חוץ מלשון הקדש ולשון יוני ואפ"ה משמע דמודה במגילה דמי שאינו בקי בלשון הקודש קורא אותה בלעז דלא שמעינן ליה דפליג אברייתא דגפטית לגפטיים ומשמע דנפקא לן מסברא דכיון דעיקר מצות מגילה משום פרסומי ניסא ועיקר פרסום הנס תלי בידיעה וכל שאינו יודע אלא גפטית עיקר פרסומי בגפטית אע"פ שאין הספרים נכתבין בו וכיון דמה"ט מכשיר ר"ג גפטית לגפטיים ממילא משמע דכל היודע גפטית ולשון הקדש אינו יוצא לרבן גמליאל אלא בלשון הקדש כיון דגפטית פסול בכל הספרים לר"ג ולא הוכשר במגילה אלא משום פרסומי ניסא למי שאינו יודע לשון הקדש ורבי אבהו משום רבי אלעזר דאמר בירושלמי דיודע אשורית ויודע לעז אינו מוציא ידי אחרים בלעז אפשר דכרבן גמליאל ס"ל אבל לרבנן מוציא וליסנא דמתני' נמי הכי דייק דקתני אבל קורין אותה ללועזות בלעז ולא קתני אבל קורין אותה הלועזות בלעז זהו דעתי במשנתנו אבל יש לחוש לדברי הרמב"ן ז"ל מדאיפסקא הלכתא בספרים כרבן גמליאל ואפשר נמי דבמגילה נקטינן כוותיה כמו שאכתוב בסמוך בס"ד: והלועז ששמע אשורית יצא. אע"ג דלא ידע מאי קאמרינן כדאי' בגמרא: **גמ'** תנא וכן בהלל וכו'. תקנו י"ח ברכות על סדר המוזכר בגמרא בפירקין וכמו שאנו אומרים אותם היום ואם טעה באחת מהם אינו רשאי לומר אותה במקום שנזכר דהוה לו באותה ברכה מתפלל למפרע אלא חוזר לאותה ברכה ואומר ממנה ואילך על הסדר והא דאמרינן בפרק אין עומדין [דף לד.] אמצעיות אין להם סדר היינו לומר שאם טעה בהם אינו צריך לחזור לחונן הדעת כשם שחוזר לראש כשטעה בראשונות וכשטעה באחרונות שחוזר לעבודה אבל מ"מ חוזר לאותה ברכה ואומר ממנה ואילך על הסדר והכי איתא בתוספתא בפ"ב דמגילתין דתניא התם קרא את המגילה וטעה והשמיט בה פסוק אחד לא יחזור ויקרא אותו פסוק בפני עצמו אלא מתחיל מאותו פסוק ואומר עד סוף וכן בהלל וכן בתפלה וכן בקריאת שמע: מה עשייה למפרע לא· דהא לא אפשר: אבל קורין אותה ללועזות בלעז והוא שכתובה בלעז. דאי לא הוה ליה קראה ע"פ והוא לא יצא: ותניא גפטית לגפטים עברית לעברים יונית ליונים. הר"ז הלוי השיג על הרי"ף שכתב זאת הברייתא דיונית ליונים דמשמע דליונים אין לכ"ע לא ואלו בגמ' [דף יח.] אמרי' רב ושמואל דאמרי תרוייהו לעז יוני לכל כשר ואיכהו דאמור כרשב"ג [דאמר] בפ"ק שהספרים לא הותרו שיכתבו אלא בלה"ק ולשון יוני למימרא דהלכתא כרשב"ג בין בס"ת בין בשאר ספרים ואפילו במגילה ואע"ג דכתיב בה ככתבם וכלשונם ואע"ג דבגמרא מוקמינן מתני' דהכא כרבנן הא אפסיקא בפ"ק [דף ט:] הלכתא כרשב"ג דא"ר אבהו א"ר יוחנן הלכתא כרשב"ג וכתב עליו הרמב"ן ז"ל דליתא דכי איפסקא הלכתא כוותיה לאו במגילה איפסקא דא"כ קשיא דר' יוחנן אדרבי יוחנן דאיהו אמר [שבת דף מו. וכ"מ] הלכה כסתם משנה ומתני' דלא כרשב"ג דקתני בכל לשון לא יצא דאלמא אפי' לעז יוני אינו כשר אלא שהלועזות קורין אותה בכל לעז וקתני נמי והלועז ששמע אשורית יצא ואי רשב"ג הא איכא נמי יונית והיינו דאמרינן בגמ' מתני' כברייתא וכיון שכן ע"כ לר' יוחנן הלכה כסתם משנה דמחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם והילך פסק הוא הלכה כרשב"ג אלא ש"מ דס"ל לר' יוחנן דלא פליג רשב"ג אלא בשאר ספרים אבל במגילה מודה משום דכתיב ככתבם וכלשונם ורב ושמואל מסברא דנפשייהו דאמרי דאפי' במגילה מכשיר רשב"ג ואלו דבריו ז"ל ואיברא ודאי דלא מוכחא מילתא דרבי יוחנן ס"ל כשמואל במגילה דהא אפשר דס"ל דמגילה שאני משום דכתיב בה ככתבם וכלשונם מיהו מאי דקאמר דלא אפשר דס"ל כוותיה דהא איהו אמר הלכה כסתם משנה ומתני' דלא כרשב"ג אינו מוכרח דתנא דמתני' לא מעייל נפשיה בפלוגתא דרבנן ורשב"ג אלא אתא לאשמועינן שאין כל הלשונות כשרים במגילה לשאינו בקי בהן ולבקי בהן כולם כשרים ומש"ה קאמר קראה תרגום בכל לשון לא יצא לרבנן בר מלשון אשורית ולרשב"ג בר מאשורית ויונית אבל קורין אותה ללועזות בכל לעז

מלחמת ה'

נקנור עוד ראיתי במס' סופרים פט"ז לפורים ג' ימי הצום אין מתענין רצופין אלא פרודין שני וחמישי ושני ורבותינו שבא"י נהגו להתענות אחר פורים מפני נקנור והביריו ועוד שמאחרין בפורענות ואין מקדימין ובירושלמי סקשו על י"ג למה אסרוהו משום יום נקנור והלא הוא עצמו דינו שיהא אסור משום י"ד וכן על י"ז שבו שהוא יום שוד ירושלים הקשו שהרי הוא עצמו אסור מפני תמשה עשר:

המאור הקטן

לפניהם ולאחריהם הכל בטלו ואפי' מחנוכה ופורים וא"א להעמידה דהא רב הונא דאמר בטלה מגילת תענית ור' יוסי נמי אית ליה בטלה מגילת תענית כדגרסי' בפ' ארבעה ראשי שנים הן ורב גופיה קא פסיק במס' תענית הלכה כר' יוסי לפניו ולאחריו הא אין עליך כלשון האחרון אלא כלשון הראשון ופורים מותר בעשיית מלאכה והיכא דנהגו בו איסור אסור ומשמתינן ליה כעובדא דרב דלטייה להתוא דזרע כיתנא ואם נטיעה של שמחה היא מותרת בכל מקום:

ועשרה צריך לאומרם בנת אחת להודיע שכלת אחת יצאם נשמתן וכן כשקורא ויזתא צריך להאריך בו שכולן נתלו כען אחד:

שיטת ריב"ב

בכל לשון לא יצא אבל קורין אותם ללעוזות וכו'. בגמ' מפרש לה: גמ' מה עשיה למפרע לא. שא"א שיהא ט"ו קודם לי"ד: פיסקא אבל קורין אותם ללועזות בלעז. כגון גיפטית לגיפטים עברית לעברים כדתניא בברייתא ומתני' דקתני בכל לשון לא יצא כגון גיפטית לעברים עברית לגיפטים: גמ' והוא שכתובה בלעז. כלומר שהיא כתובה באותו לשון שהוא קורא אותה כגון שכתובה גפטית או עברית וקרי לה גפטית או עברית אבל אם היא כתובה גפטית והוא קורא אותה בלשון עברית אפי' לעברים הוה ליה על פה ולא יצא:

הגהות מא"י

[א] נ"ב ומ"ש בירושלמי שניץ ונחיץ כהדין קנטירא נראה דשניץ היא מלשון שנצים כלומר כעין שנצים שעושים לכיס שאחד מהשנצים בולט מצד זה והאחד בולט מהצד השני כך איש בריש דפא ואת כנגדו בסוף אותה שיטה ואיצטריך למימר הכי כדי שלא תטעה לפרש דואת בסופה בסוף דפא קאמר ומש"ה כתב שניץ ללמדך דלאו בסוף דפא קאמר אלא בסוף שיטה דהיינו כעין שניץ כדפרישית ומ"ש ונחיץ כהדין קינטרא נראה שר"ל שוה מב' צדדים כמו בניין השוה שמשליכין משקולת הבנאים מראשה לסופה והיא שוה כך כל תיבות של שמות עשרת בני המן הם זה על גבי זה בלי שום בליטה וזה כפר"ח באריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה ומצאתי כתוב ונחיץ פי' לשון חילוק והוא הנחלק ונחצה לב' חצאין קנטירא פירש הוא כמו מטה ושבט של ברזל שהוא של בנאין לחתוך בו את הכותל וכן פי' בערוך וביאור הענין שהיו בני המן את ואת מצד אחד והשמות מצד אחד אלו כנגד אלו וזהו כוונת המאמר שניץ ונחיץ וכו' ר"ל כמו הלולאות של כיס שעושין מצד זה ומצד זה ומכניס רצועה בין אלו שמצד זה ובין אלו שמצד אחר ומושך הרצועה ונקשר הכיס כך אלו את ואת מכאן ופרשנדתא ושמות אחרים מכאן כמו השנצים ונחלקה זו השירה לב' חלקים לכאן ולכאן כמו השבט של בנאים החותך את הכותל לכאן ולכאן ע"כ. הקארו:

עין משפט

א מיי' פ"ב מהל' מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרצ:

[דף רסא ע"א]

הגהות הב"ח

(א) נ"ל להם:

נ"ל גרשב"ג וכן כולם

לעז שבעולם *שאין מכירין בו והלועז ששמע אשורית יצא לכ"ע ולרשב"ג באשורית ויונית ועוד דהא רבי יוחנן זימנין פסיק דלא כסתם משנה וכדאמרינן בכמה דוכתי [יבמות טז: וש"נ] אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן וכתב עוד ז"ל דאשכחן לסוגיא דגמרא דילן בתר רב ושמואל דלא ס"ל הכי [*דליתכשר יונית אפילו לרשב"ג] דאמרי' בפ"ק [דף ט.] לא קשיא כאן בספרים כאן במגילה מ"ט משום דכתיב ככתבם וכלשונם ומש"ה ממעטין מינה שאינה מטמאה את הידים עד שתהא כתובה אשורית דלא הוי כשאר ספרים ואע"ג דנפקי בה ללועזות ורבנן בתראי רב פפא *ורבנן הכי ס"ל דשאני מגילה משאר ספרים כדאיתא בסוגיין בפ"ק בגמ' [דף ט.] וכי תימא דילמא ההיא לרבנן דכיון דמכשירין כל לשון בשאר ספרים אי ס"ד דינה של מגילה כדין של ספרים ככתבם וכלשונם למעוטי מאי אבל לרשב"ג שמא למעוטי שאר לשונות אתא אבל לשון יוני שכשר לשאר ספרים לכל כשר ואפי' למגילה זו אינה תורה שאפילו לרשב"ג כיון שכל הספרים אינן נכתבים אלא בל' יוני לא כתב רחמנא ככתבם וכלשונם למעט שאר הלשונות שאין התורה נכתבת בהם דלהא לא איצטריך קרא אלא ככתבם דמגילה דומיא דוהיו דתפילין ומזוזות למעוטי יונית אתו אלו דבריו ז"ל וגם זה אינו מחוור בעיני דשפיר איכא למימר דסוגיין דלעיל בפ"ק לרבנן איתמר דלדידהו דס"ל שכל הלשונות כשרין בספרים על כרחין כי אתא ככתבם וכלשונם למעט כל הלשונות בא חוץ מלה"ק אבל לרשב"ג שפוסל כל הלשונות בספרים חוץ מאשורית ויונית איכא למימר דככתבם וכלשונם בא ללמד

גי' מהרי"ם
נ"ל ורב נחמן

רש"י

לשון עבר הנהר: ופרסומי ניסא. אע"פ שאין מבינין מה הם שומעין מ"מ שואלין את היודעין ואומר מה היא הקריאה הזאת ואיך היה הנס ומודיעין להם: סירוסין. למפרע כמסורס כמו סרס את המקרא (ד) וכו' יצא מהותך ומסורס: השמיט. דילג: וקראן הקורא. על פה: כמתורגמן. המתרגם על פה:

תיר

יונית א ליונים: והלועז ששמע אשורית יצא. ואע"ג דלא ידע מאי קאמרי (א) יצא מידי דהוה אנשים וע"ה דלא ידעי מאי קאמרי' ואפ"ה נפקי ידי חובתייהו דהא איכא מצות קריאה ופרסומי ניסא: °**מתני'** *קראה סירוגין [דף יז.] ומתנמנם יצא היה כותבה ומגיהה ודורשה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא: **גמ'** *מאי [דף יח.] סירוגין פיסקי פיסקי כגון שקורא מעט ושוהה וחוזר וקורא מעט ושוהה עד שקורא את כולה יצא: ת"ר קראה סירוגין יצא *סירוסין לא יצא: ירושלמי סירוגין [דף יח:] קטועין סירוסין קרי חדא (ג) [א] פרא חדא פירוש קורא אחד ומניח אחד כגון שקורא פסוק אחד ומדלג השני וקורא פסוק ג' וחוזר וקורא הפסוק השני שדלג הקורא כה"ג לא יצא דה"ל למפרע ר' מונא אומר משום ר' יהודה אף בסירוגין אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ומסקינן דלית הלכתא כר' מונא אלא (ג) אפי' שהה כדי לגמור את כולה יצא וגבי תקיעות נמי אמרינן *אמר ר' יוחנן שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא ותניא כוותיה: תנו רבנן השמיט בה הסופר אותיות או פסוקין וקראן הקורא כמתורגמן [ב] המתרגם יצא פירוש שהמתרגם מוסיף דברים כדי לברר טעמו של פסוק ונמצא קורא אותם הדברים על פה כך זה הקורא אם קרא פסוק או אותיות על פה יצא ורמינן עלה דתניא היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רשומן ניכר כשרה ואם לאו פסולה ומפרקינן לא קשיא הא ב בכולה הא במקצתה:

ר"ס דף לד:

תנו

שכתב שפסולין בשאר ספרים כך פסולין במגילה שלא תאמר הואיל ונקראת אגרת כשרין שכך דרכה של אגרת ליכתב בכל הלשונות וע"כ לשמואל אתה צריך לומר כן דהא איהו מודה דלרבנן כל הלשונות חוץ מאשורית פסולין במגילה וכדתנן [דף יז:] קראה בכל לשון לא יצא וע"כ מככתבם וכלשונם מפקי ליה דלא אשכחן קרא אחרינא דאיכא למידרש מינה הכי אלא האי ואפ"ה אמרי' דלרשב"ג לעז יוני כשר ולא ממעט ליה מככתבם וכלשונם אלא משמע דדריש ליה למעט שאר לשונות במגילה חוץ מאשורית ויונית וכי היכי דלרב ושמואל [דף יח.] ס"ל הכי אמאי לא מצינן למימר נמי דרב פפא ורב נחמן [דף ט.] הכי ס"ל ואמאי נימא מסברא דנפשין *דפליגי לפיכך נראה דודאי קי"ל כשמואל דלעז יוני לכל כשר ולא השמיטה הרב אלפסי ז"ל אלא מפני שעכשיו אין אנו יודעין מהו לעז יוני וכבר כתב הרמב"ם ז"ל בפ' ראשון מהלכות ס"ת שכבר נשתכח יוני מן העולם ונשתבש ונאבד ולפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל יונית ליונים לפי שעכשיו לא הוכשר לשון יוני אלא למכירין אותו לפי שאין אנו בקיאין בלשון יונית הקדוש: והלועז ששמע אשורית יצא. ואע"ג דלא ידע מאי קאמרינן מידי דהוה אנשים ועמי הארץ. ובגמ' דייקינן לה מדכתיב במגילה האחשתרנים בני הרמכים דלא ידעי' מאי קאמרי' ואפ"ה נפקין ידי חובה ומדדייק ליה מהא שמעינן מינה דאם טעה ולא הזכיר אפי' תיבה אחת לא יצא ידי חובתו דאי לא מאי איריא לימא ליה דלהוי הכי תיבות דאחשתרנים והרמכים כאילו לא הזכירם אלא לאו ש"מ דאילו לא הזכירם לא יצא וכי הזכירן אע"ג דלא ידע מאי קאמר יצא: **מתני'** קראה סירוגין ומתנמנם יצא. בגמ' מפרש מאי סירוגין: היה כותבה דורשה או מגיהה אם כוון לבו יצא. ואם לאו לא יצא למ"ד מצות צריכות כונה אתיא כפשטה ולמ"ד אין צריכות כונה איכא למימר דכי קתני אם כוון לבו היינו שאם כוון לקרות כראוי יצא ואם לאו שאינו קורא כראוי אלא כדרך קורא להגיה שקורא בענין שיכיר השומע בחסרות ויתירות ולא כדרך קריאה לא יצא וה"נ דייק לישנא דכותבה ומגיהה ולהכי לא איצטריך לאקשויה ולתירוצא כדעבדינן פרק היה קורא [דף יג.]: **וגרסי'** בירושלמי היה כותבה הדא אמרה שהוא מותר בעשיית מלאכה *כמי בי"ד בכרכים ומיהא משמע דאפילו נימא דפוריס אסור בעשיית מלאכה נמי אם חל ט"ו בשבת שהכרכין מקדימין לי"ד שהם מותרין בעשיית מלאכה שלא נאסר פורים בעשיית מלאכה למאן דאית ליה שהוא אסור כדאיתא בפ"ק בגמ' [דף ה:] אלא בזמנו ואע"פ שי"ד זמן קריאה לכל וא"ל לומר לבני הכפרים המקדימין ליום הכניסה שהן מותרין במלאכה שאין זה זמן קריאתה אלא מדין הקדמה בעלמא והאי דנקט בירושלמי בני כרכין הקורין בי"ד לרבותא נקטיה אע"פ שהוא זמן קריאה לכל ועוד דלענין הספד ותענית זה וזה שוין ומכאן יש ללמוד לדידן דתלי במנהגא דאפי' באתרא דנהיגי אסורא במקדימין לא מיתסר מסתמא: תו גרסי' התם ומגיהה תני ואין מדקדקין בטעותיה יצחק בר אבא בר מחסיא ורב חננאל הוו יתבי קומי רב חד אמר יהודים וחד אמר יהודיים ולא חזר חד מנהון מיהו משמע דדוקא בטעיות שהענין והלשון אחד כגון יהודים ויהודיים אבל טעות אחר לא שאם כן לא קראה כולה ומשמע ודאי שכל שחסר ממנה כלום בקריאתה פסול: **גמ'** ר' מונא בשם ר"י אף בסירוגין אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש. ומסקנא דלית הלכתא כרבי מונא וא"ת והא אמר רב אשי בפרק מי שמתו [דף כג.] גבי תפלה דכ"ע אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ומדהוה יכול רב אשי לתרוצה התם בההוא אנפא אחרינא דאיתרוצא לה התם ולמימר דבעלמא שהה כדי לגמור את כולה איני חוזר לראש וקאמר חוזר לראש אלמא דהכי הוא קושטא דמילתא דאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש י"ל דאין ה"נ לענין תפלה כיון דחמירא שאין לו רשות להפסיק בה לא מפני היראה ולא מפני הכבוד ומש"ה אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש אבל במגילה והלל שאדם רשאי לפסוק בהם מפני היראה ומפני הכבוד אע"פ ששהה כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש וה"ל לומר בתקיעות: **תנו** רבנן השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים וכו' ואסיקנא הא בכולה הא במקצתה. והקשה הרשב"א ז"ל דהכא משמע דחסרה מקצתה כשרה ואילו לקמן [דף יט:] אמרינן הלכה כדברי האומר כולה ואפילו למ"ד מאיש יהודי צריך שתהא כתובה כולה אלמא אם חסרה מראשה עד איש יהודי פסולה דנהי דאמרינן צריך שתהא כתובה כולה משמע דלעכב נמי אמרינן מדפרכינן לקמן בגמרא אלא דכתיב פסוקא פסוקא וקרי ליה והא אמר רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה ואפי' למ"ד

שלטי הגבורים

א ונראה מדעת רביע שלשון יוני אינו כשר לכל וכ"כ הרא"ש. ורב עמרם ומיי' כתבו שכשר לכל:

לשון ריא"ז

וכן אם היתה כתובה בלשון יוני יצא השומע ואע"פ שאינו מכיר באותו לשון שלשון יוני הרי הוא כלשון הקדש ואע"פ שהכשירו שאר לשונות במגילה הכתובה צריכה שתהא אשורית שהוא כתב לשון הקדש ולא כתב יוני ולא שאר כתיבות כמבואר בקונטרס הראיות. שאר ספרים נכתבים אפי' בכתב יוני אבל לא בשאר כתיבות. תפילין ומזוזות אינן נכתבים אלא בכתב אשורי ולשון אשורי שהוא לשון הקדש כמו שמבואר למעלה בפ"א:

לשון ריא"ז

ב ונראה בעיני שלא הוצרכו לקרות האותיו' החסרות על פה ואם לא קראן יצא שלא אמרו אלא באותיות המפסידין את הקריאה כגון וימי הפורים האלה לא יעברו אם השמיט מלת לא הפסיד הקריאה וכן מ"ש של מתנות לאביונים וכיוצא בהן אבל אם השמיט שאר האותיות או שאר מלות שאינן מפסידין הקריאה יצא ואע"פ שלא קראן כלל וכן מבואר בתלמוד שאין מדקדקין בתיבותיה אבל בקריאת התורה אם טעה בין אב לאם כגון אלו שאינן נקראין ככתיבתן מחזירין אותו וכך הוא בתלמוד א"י:

שיטת ריב"ב

והלועז ששמע אשורית. כגון גפטים או עברים ששמע האשורית יצאו מידי דהוה אנשים וכו'. כתב הרב דודי ז"ל הא דתניא יונית ליונים יצא אע"פ שכתבה הרב אלפסי ז"ל לאו הלכתא היא דמשמע מינה יונית ליונים אין לכ"ע לא ואנן קי"ל כרב ושמואל דאמרי תרוייהו לעז יוני לכל כשר ואינהו דאמור כרשב"ג בין בס"ת בין בשאר ספרים ואפי' במגילה ואע"ג דכתיב בה ככתבם וכלשונם ובפ"ק אפסיקא הלכתא כוותיה בהדיא דאמר ר' אבהו א"ר יוחנן הלכה כרשב"ג אלו הם דברי הרב דודי ז"ל. וכן כתב הרב ר' משה ז"ל ואני הכותב אומר שאין לתפוש על הרב ז"ל בכך משום דסתם מתני' עדיפא דודאי מתני' לאו כרשב"ג אליבא דרב ושמואל אזלא מדקתני עד שתהא כתובה אשורית ופרשינן טעמא בגמ' מדכתיב ככתבם וכלשונם ואי רשב"ג הא איכא נמי יונית וכי האי גונא נמי פרכי' בפרקא קמא ועוד מדקתני והלועז ששמע אשורית יצא ואי רשב"ג הא איכא נמי יונית דהא אמרי'

ר"ס דף לד:

הגהות הב"ח

(א) כ"ב ואפ"ס: (ב) נ"ל ופרא: (ג) כ"ב אלפסי ישן אלא אפי' ששה יותר מכדי לגמור כו': (ד) נ"ל וכן:

נ"ל פליגי וכ"ס בס"י

בירושלמי אית' נאמר

הגהות מא"י

[א] בא"י איתא פרא מפריח כמו פרא בתריס כלומר מדלג: [ב] תיבת המתרגם נמחק:

גמ' דלרשב"ג אליבא דרב ושמואל כי היכי דלשון אשורית לכל כשר הם ס"ל לעז יוני לכל כשר. ובפרקא קמא דאפסיקא הלכתא כרשב"ג מאן לימא לן דר' יוחנן דפסיק הלכתא כוותיה סבירא ליה כרב ושמואל דרשב"ג אף במגילה שתיר לשון יונית דלמא ר' יוחנן ס"ל דרשב"ג [דלא שתיר] לשון יונית אלא בספרים דלא כתיב בהו ככתבם וכלשונם לא דהא ודאי אי הוה ס"ל לר' יוחנן כרב ושמואל דרשב"ג אף במגילה שתיר לשון יונית לא הוה פסיק הלכתא כוותיה דהא שמעינן לה לר' יוחנן גופיה דאמר הלכה כסתם משנה ומתני' לאו כרשב"ג אליבא דרב ושמואל אזלא כדפרשי' והיכי שבקינן מתני' ובריית' ועבדינן כרב ושמואל משום דמוקמי לרשב"ג כוותייהו דהא איכא למימר דאף רשב"ג לא שתיר לשון יונית במגילה דהא חזינן לר' יהודה בפרקא קמא דמוקים לדרשב"ג תורה לחודה משום מעשה דתלמי המלך. ואפי' תימא דר' יוחנן נמי ס"ל דרשב"ג אף במגילה שתיר לשון יונית אכתי ליכא ראיה לרב ושמואל מדר' יוחנן דפסיק הלכתא כרשב"ג דאיכא למימר כי קאמר ר' יוחנן הלכה כרשב"ג הני מילי בשאר ספרים דלא כתיב בהו ככתבם וכלשונם דאטו מי עדיפא דר' יוחנן מדרב ושמואל דאילו הוו אמרי הלכתא כרשב"ג אכתי לא שמעינן מינה דתיהוי הלכתא כוותיה במגילה כדאמרי' הכא ולימא הלכה כרשב"ג ומהדרי' אי אמרי' הלכה כרשב"ג הוה אמינא הני מילי בשאר ספרים וכו' אלמא מליגנא הלכתא כרשב"ג לא משתמע דהלכתא כוותיה במגילה. (ואי) ואיכא מאן דמפרש אי אמרי' הלכתא כרשב"ג הוה אמינא כי אמר רשב"ג הני מילי בשאר ספרים אבל במגילה לא קאמר קמ"ל לעז יוני לכל כשר ואינהו דאמרי כרשב"ג אלמא אפי' במגילה נמי קאמר מכל מקום מליגנא דהלכתא כרשב"ג לא משמע דבמגילה נמי שתיר רשב"ג לשון יונית הלכך ליכא לאיתויי ראיה מדר' יוחנן לדרב ושמואל ותו לא מידי. ואחר שכתבתי זה מצאתי לרבינו חננאל שכתב בפירושו כלשון הזה אינהו דאמור כרשב"ג באשורית לת"ק וקי"ל כמתני' וכפירושא דברייתא וקראתי עליו המקרא הזה שפתים ישק משיב דברים נכוחים: מתני' קראה סירוגין וכו' ובדיו. ומותר להטיל קנקנתוס לתוך הדיו ועיקרו במס' סוטה: גמ' אם שהה כדי לגמור את כולה. פרישנא בגמ' מרישא עד סיפא:

המאור הקטן

הא דתניא יונית ליונים יצא אע"פ שכתבה הרי"ף ז"ל לאו הלכתא היא דשמעת מינה יונית ליונים אין לכ"ע לא ואנן קי"ל כרב ושמואל דאמרי תרוייהו לעז יוני לכל כשר ואינהו דאמרי כרשב"ג למימרא דהלכתא כרשב"ג בין בס"ת בין בשאר ספרים אפי' במגילה ואע"ג דכתיב בה ככתבם וכלשונם ובפ"ק אפסיקא הלכתא כוותיה בהדיא דאמר ר' אבהו א"ר יוחנן הלכה כרשב"ג:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור הא דתניא יונית ליונים יצא וכו' הלכה כרשב"ג: אמר הכותב כי איפסקא הלכתא כוותיה לאו במגילה איפסקא דא"כ קשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן דאיהו אמר הלכה כסתם משנה ומתני' דלא כרשב"ג דקתני בכל לשון לא יצא דאפי' לעז יוני אינו כשר אלא שהלועזות קורין אותה בכל לעז וקתני נמי והלועז ששמע אשורית יצא ואי רשב"ג הא איכא נמי יונית והיינו דאמרי' בגמ' מתני' כברייתא וכיון שכן על כרחין לר' יוחנן הלכה כסתם משנה דמחלוקת וא"כ סתם הלכה כסתם והילך פסק הוא הלכה כרשב"ג אלא ש"מ ס"ל לר' יוחנן דלא פליג אלא בשאר ספרים אבל במגילה מודה משום דכתיב ככתבם וכלשונם ורב ושמואל מסברא דנפשייהו הוא דאמרי דאפי' במגילה מכשר רשב"ג ועוד דאשכחן לסוגיא דגמ' דמן בתר רב ושמואל דלא סבירא להו הכי דאמרי' בפ"ק לא קשיא כאן בספרים כאן במגילה מאי טעמא משום דכתיב ככתבם וכלשונם ומש"ה ממעטינן מינה שאינה מטמאה את הידים עד שתהא כתובה אשורית דלא הויא כשאר ספרים ואע"ג דנפקי בה לעוזות ורבנן בתראי רב פפא ורב נחמן הכי סבירא להו דשאני מגילה משאר ספרים וא"ת דלמא ההיא לרבנן דכיון דמכשרי כל לשון לשאר ספרים אי ס"ד דינה של מגילה כדינן של ספרים ככתבם וכלשונם למעוטי מאי אבל לרשב"ג שמא למעוטי שאר לשונות אתא אבל לשון יוני שכשר לשאר ספרים לכל כשר ואפי' למגילה זו אינה תורה שאפי' לרשב"ג כיון שכל הספרים אינן נכתבים אלא בלשון יונית דכתיב יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם לא כתב רחמנא גבי מגילה ככתבם וכלשונם למעוטי לשונות שאין התורה נכתבת בהן דלהא לא אתא קרא אלא ככתבם דמגילה דומיא דוהיו דתפילין ומזוזות למעוטי יונית אתי ועוד דאי ודאי ככתבם וכלשונם למעוטי אתא כל לשון ממעיט מיניה אלא שקורין אותה ללועזות בלעז דהכי הוא משמעותיה אלא דרב ושמואל לא דרשי ליה למעוטי בה כלום אלא לומר שקורין אותה ללועזות בלעז דהיינו בכתב כל עם ועם כלשונו ולגן הפתא כיון דאשכחן לרבנן בתראי ולסוגיא דשמעתא דמשמע להו ככתבם וכלשונם למעוטי כל לשון וכי פסיק ר' יוחנן נמי כרשב"ג על מנת שלא אמר רשב"ג במגילה כן פסק הלכה כמותו הלכך עלייהו סמכינן ולא חיישינן לדרב ושמואל וזהו דעת רבינו הגדול ז"ל ואף רבינו חננאל כתב וקי"ל כמתני' וכפירושא דברייתא:

שיטת ריב"ב

פיסקא היה כותב. וכו': גמ' דאפי' למאן דאמר וכו'. כלומר ליכא לאוקמה בדכתיב פסוקא פסוקא וקרי ליה דאפי' למאן דאמר מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה:

עין משפט

א מיי' פ"ק מהלכות תפילין סמג עשין כב טוא"ח סי' לב טוי"ד סי' רעד: ב מיי' פ"ב מהלכות מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרצא:

למ"ד מאיש יהודי צריך שתהא כתובה כולה ואם היתה דלכתחילה בלחוד קאמר מאי קושיא דהא מתני' אם כוון לבו [יצא] קתני ותירץ דהכא בשתחילת המגילה וסופה כתובה אלא דבאמצע היא חסרה ומש"ה כל היכא דלא מיחסרא רובה כשרה דאינה נראית כספר [חסר] אלא כספר מלא שלם שיש בו טעיות ומגילה כיון שנקראת אגרת אין מדקדקין בה לפסלה בכך אבל כשחסר ממנה מראשה עד איש יהודי אע"פ שהיא מעוטה (דאינה) נראית כספר חסר וצריך שיקרא אותה מספר שלם: **וכתב** הרמב"ן ז"ל דמאי דאמרינן במקצתה כשרה קל הוא שהקלו חכמים במגילה מפני שנקראת אגרת כיון שאין הפסול מתפשט בכולה ודמי למאי דאמרינן לקמן [דף יט.] בתפירה שאע"פ שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה כל שהטיל בה שלשה חוטי גידים כשרה אבל בס"ת אין הדין כן שאפי' לא השמיט בה אלא אות אחת פסול ואין קורין בו והביא ראיה ממה ששנינו בפ' הקומץ רבה [דף כח.] בתפילין ומזוזות שתי פרשיות [שבמזוזה וד'] שבתפילין מעכבין זה את זה אפילו כתב אחד מעכב והויגן בה [שם כט.] פשיטא ואמר רב יהודה לא נצרכה אלא לקוצו של יו"ד א"כ לאות שאין מקיף לה גויל מארבע רוחותיה והיינו נמי באות אחת כדאיתמר עלה אגרת תמוה דרבי אבא אפסיקא ליה כרעא דה"א דהעם בנוקבא ואתא לקמיה דר' אבא ואמר ליה אם נשתייר בה אות קטנה כשר ואם לאו פסול ורמי בר דיקלא דאפסיקא ליה כרעא דוא"ו דויהרוג בנוקבא ופסלה אלמא תפילין בהשמטת אות אחת נפסלין וכ"ש שכתב בה טעות ותנן [מכילתין דף ח:] אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון הא לענין טעות זה וזה שוין אלמא ספרים נפסלים בטעות אחד עד שיתקן ואי קשיא הא אמרינן בפ' הניזקין [דף ס.] ס"ת שחסר בו יריעה אחת אין קורין בו הא חסר פסוק אחד משמע דקורין בו איכא למימר דהתם בשחסר יריעה אחרונה של ספר תורה או של חומש אחד בין יריעה גדולה ובין יריעה קטנה כל דחסר במלאתיה אין קורין בו אבל השמיט הסופר באמצע אפילו פסוק אחד ואפילו אות אחת לא צריכא ליה דודאי אין קורין בו והיינו דאיצטריכא ליה לתנא למיתני למגילה וקראן הקורא על פה כמתורגמן יצא כלומר מה שאין כן בתורה אלו דבריו ז"ל ואיני רואה לראיותיו ז"ל הכרח דמאי דאמרינן במנחות דפרשיות שבמזוזה ושבתפילין אפילו כתב אחד מעכב ודאי שכן הדין בס"ת למה ס"ת שוה בו עם תפילין ומזוזות שהרי תפילין ומזוזות אין מצותן לקרות בהן אלא שחייב כל איש מישראל לקבוע מזוזה ולהניח תפילין וכיוצא בזה בס"ת חייב כל אדם לכתוב ס"ת לעצמו ובמצוה זו כשם שתפילין ומזוזות אפילו אות אחת מעכבן כך ס"ת אפילו אות אחת מעכבו שלא קיים מצות כתיבתו עד שיתקן אבל לענין לצאת בקריאתו שהוא מתקנת נביאים ועזרא אין ללמוד ס"ת מתפילין ומזוזות שהרי אף הרב ז"ל מצטרך להודות בס"ת שחסר פחות מיריעה בסופו שקורין בו ואילו בתפילין ומזוזות הדבר פשוט שאפילו אות אחת מעכבן וכיון שעל כרחך אין ס"ת לענין קריאה שוה עם תפילין ומזוזות אפשר לומר שאפילו השמיט בה באמצע אותיות או פסוקין וקראם הקורא כמתורגמן יצא כשם שאמרו במגילה וכן אמרינן בתוספתא שאף בתורה יצא עוד הקשה עליהם הרמב"ן ז"ל מדמכשרינן הכא השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים עד רובה אע"פ שטעיות מפוזרין בכולה ואע"פ שלא תיקן ואלו בפ' הקומץ רבה [דף כט:] אמרי' ס"ת שיש בו שלש טעיות בכל דף ודף יתקן ארבע יגנז ובעינן התם דף אחת שלימה והוא דכתוב רובא דספרא אלמא מאי דאמר הכא במגילה מקולי מגילה שנו ולא אמרו בס"ת אלא יתקן אבל קודם שיתקן אפי' בטעות כל דהו מיפסיל כתפילין ומזוזות וגם זו אינה ראיה אלא דאפשר דאה"נ במגילה שיתקן ויגנוז כדאיתמר בס"ת ומיהו אם לא תקן וקרא בס"ת כמתורגמן אפשר דיצא כדאמרינן במגילה ואפשר עוד דיצא דיגנוז ליתא במגילה דהתם היינו טעמא משום דמיחזי כמטומר ואם החמירו בס"ת בכך משום זה אלי ואגוהו אפשר שאין להחמיר כל כך במגילה: **תנו** רבנן השמיט בה הקורא פסוק אחד וכו'. ה"ה דאפילו השמיט בה תיבה אחת שצריך לחזור למקום אותה תיבה ולקרות משם ולהלן והאי דנקט פסוק אחד לרבותא נקטיה סד"א חד פסוקא מילתא באפי נפשיה הוא ובתר כולה אפשר למקרייה קמ"ל דלא וכן סיפא דקתני נכנס לבהכ"נ ומצא צבור שקראו חציה לא יאמר אקרא חציה וכו' הוי רבותא טפי מפסוק אחד דאע"ג דכל פלגא ופלגא ענין בפני עצמו אפי' הכי לא אלא קורא מתחלה ועד סוף: **היכי** דמי מתנמנם אמר רבא נים ולא נים תיר ולא תיר. איכא מאן דמפרש נים ולא נים בתחילת שינה תיר ולא תיר שכבר ישן וכשנעור לא נעור יפה והאי פירושא הכא סליק שפיר אבל אשכחן האי לישנא גופיה גבי אכילת פסחים דאמרי' התם [דף קכ:] נרדמו לא יאכלו פי' משום דהוי"ל כשתי חבורות ואין הפסח נאכל לשתי חבורות נתנמנמו יאכלו ובפ"ק דתענית [דף יב:] נמי דחינן אליבא דמ"ד דישן אסור לאכול (בה אח"כ) דכי קתני ברייתא ישן ועומד הרי זה אוכל התם במתנמנם ואמרינן התם אכל חדא היכי דמי מתנמנם נים ולא נים תיר ולא תיר והתם לא אפשר לפרושי הכי תיר ולא תיר שכבר נרדם ואינו נעור יפה דא"כ משעה שנרדם נאסר אלא ודאי דהתם כולהו חדא מילתא קאמר דלא נים ולא תיר ובתחילת שינה קאמר: וקי"ל כרבי יוחנן דאמר אסור לכתוב אפילו תיבה אחת שלא מן הכתב חוץ מתפילין ומזוזות וכו'. מוכח בירושלמי שאם כתב שלא מן הכתב אסור לקרות בו שלא בשעת הדחק דגרסינן התם בפרק הקורא את המגילה עומד ויושב א"ר זעירא בשם רבי חנגאל אפילו רגיל בתורה כעזרא לא יהא הוגה מפיו וכותב וקורא במה שכתב *שנאמר מפיו יקרא אלי ואני כותב והא תניא מעשה בר"מ שהיה כותב באסיא ולא היה שם מגילה כתובה עברית וכתבה מפיו וקראה אין למדין משעת הדחק וי"א שהיה כתב [כתב] את הראשונה מתוך פיו ואת השניה מתוך הראשונה וגנז את הראשונה וקרא בשניה: **והלכתא** מזוזה צריכה שרטוט תפילין אין צריכין שרטוט. ואפשר דהיינו טעמא לפי שהמזוזה נבדקת פעם אחת בשבוע והתפילין מתוך שנשמרין אין נבדקין אלא פעם אחת ביובל ולפיכך אין צריכין כתב המיושר כ"כ ומש"ה אין צריכין שרטוט [*ולפי זה ספרים בעו שרטוט שלא יערבב הקורא בהם שזהו בדיקת כל שטה וכדמסיק] אבל ר"ת ז"ל פי' דכי אמרינן מזוזה צריכה שרטוט היינו שצריכה שרטוט בכל השיטות ותפילין אין צריכין שרטוט בכל השטות שהוא ז"ל סובר דלא בעי' שרטוט בס"ת אלא בשטה ראשונה וכ"ש בשאר ספרים ומש"ה איצטריך הלכה במזוזה להצריכה שרטוט בכל השטות דאם איתא דכל כתבי הקדש צריכין שרטוט בכל השיטות למאי איצטריך הלכה במזוזה ותפילין נמי אמאי אין צריכין שרטוט וכי מגרע גרעי אלא ודאי אין הספרים צריכין שרטוט אלא בשטה ראשונה חוץ ממזוזה שהיא צריכה שרטוט בכל השטות ותפילין כספרים שאין צריכין שרטוט אלא בשטה ראשונה אבל בשטה ראשונה מיהא צריכין דהא א"ר יצחק שנים כותבין בלא שרטוט שלש אין כותבין ועוד הביא ראיה מדאמרינן במגילה [דף טז:] צריכה שרטוט כאמתה של תורה ומשמע דהיינו כמזוזה שיש בה מלכות שמים דאם איתא דכאמתה של תורה היינו ס"ת למה לן למילף הכא מדברי שלום ואמת תיפוק לי מדאמרי' בפ"ק [דף יט.] דנקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה ונילף נמי שרטוט מהתם אלא משום דס"ת אינו צריך שרטוט אלא בשטה ראשונה ומזוזה צריכה שרטוט בכל השיטות ולפיכך אמר במגילה שצריכה שרטוט כמזוזה ואין אלו ראיות דלעולם כל כתבי הקדש צריכין שרטוט בכל השטות והלכתא דמזוזה אצטריכא ליה משום דכי בעי שרטוט ה"מ במה שנתן לקרות בו כדי שלא יתערבב הקורא בקריאתו הלכך מדיגא מזוזה ותפילין שאין קורין בהן כל עיקר אין צריכין שרטוט אלא דאתאי הלכתא לאצרוכי שרטוט למזוזה ותפילין בדינייהו קיימי ודאמרי' במגילה מלמד שצריכה שרטוט כאמתה של תורה כבר פרש"י ז"ל דהיינו ס"ת עצמו והכי מוכח בירושלמי דגרסי' התם נאמר כאן דברי שלום ואמת ונאמר להלן אמת קנה ואל תמכור הרי היא כאמתה של תורה מה זו צריכה שרטוט אף זו צריכה שרטוט מה זו ניתנה להדרש אף זו ניתנה להדרש אלמא דס"ת עצמה קרי אמתה של תורה וה"נ מוכח בירושלמי דמגילה שכתבי הקדש צריכין שרטוט בכל השטות דאמרינן התם הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין בעורות בדיו מסורגל כלומר משורטט בין שטה לשטה דהיינו לשון סרגול בכל מקום ובויקרא רבה אמרינן קווצותיו תלתלים זה הסרגול שחורות כעורב אלו השטות והיינו סרגול כל שטה ושטה שהן עשויות תלתלים וכי תימא אם כן למאי איצטריך דברי שלום ואמת במגילה תיפוק לי דנקראת ספר י"ל דאדרבה כיון דנקראת אגרת כדאיתא התם הייתי אומר שאינה צריכה שרטוט שבכך היא דומה לאגרת יותר משאר הספרים: **וצריך** לשרטט למגילה דאמר רבי אסי צריכה שרטוט כאמתה של תורה. וכבר פי' דמשום דנקראת אגרת הוצרכנו ללמוד שצריכה שרטוט כשם שהוצרכנו גו"ש [דף יט.] דכתיבה כתיבה דבעי' בה קלף ודיו אע"פ שהן צריכין בס"ת כי היכי דלא לימא דמשום דנקראת אגרת לא יהו צריכין במגילה ועדיין לא למדנו בשרטוט דשמא לעיקר כתיבתה הוקשה לספר דהיינו קלף ודיו אבל לא לשרטוט שאינו אלא תקון הכתיבה ומש"ה איצטריך ואמת לומר שאף לענין

°תנו רבנן השמיט בה הקורא פסוק אחד לא יאמר אגמור את כולה ואחזור ואקרא את הפסוק אלא קורא מאותו פסוק ואילך נכנס לבית הכנסת ומצא צבור שקראו חציה לא יאמר אקרא חציה עם הצבור ואחזור ואקרא חציה הראשון אלא קורא מתחלה ועד סוף: ומתנמנם. היכי דמי מתנמנם אמר רב אשי נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקארו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר: היה כותבה דורשה ומגיהה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא. אוקימנא כגון דכתיבא כולה (א) קמיה וקרי פסוקא פסוקא במגילתא דמנחה קמיה וכתב ליה דאפילו למאן דאמר מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה וקי"ל כרבי יוחנן דאמר אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב חוץ מתפילין ומזוזות דאמרינן אביי שרא להו לבני בי רחבא למכתב תפילין ומזוזות שלא מן הכתב כמאן כי האי תנא דתניא רבי *יהודה אומר משום רבינו תפילין ומזוזות נכתבין שלא מן הכתב ואין צריכין שרטוט (א) והלכתא מזוזה צריכה שרטוט תפילין אין צריכין שרטוט ואידי ואידי נכתבות שלא מן הכתב מ"ט מיגרס גריסין: וצריך לשרטוטה למגילתא *דא"ר אסי [ג]מגילה צריכה שרטוט כאמתה של תורה:

רש"י

נר מצוה

תיר. ער: לאהדורי סברא. דבר הבא מבינת הלב: בי רחבא. מוכרי תפילין: מיגרס גריסין. שגורות בפי כל: כאמתה של תורה. כספר תורה עצמו:

השומדין גרסינן

לעיל דף ד. לקמן דף טו:

הגהות חו"י

(א) כ"כ עי' ברי"ף הלכות מזוזה סי' רפ"א:

הגהות הב"ח

(א) גי"ב ומנחה:

גכמ' איתא ירמיה

אלף שו

בירושלמי סגי' כמה שנאמר

גי' מסר"ס

לענין

לענין שרטוט נקראת ספר והכתי' הצריך למכתב וכתב בספר ללמד שאף אם תפרה בחוטי פשתן פסולה כדאיתא לקמן [דף יט.] דבלאו הכי הוה אמינא דכשרה לפי שהתפירה אינה דבר שבגופה ממש כקלף ודיו ושרטוט ומ"מ כיון שנקראת אגרת הקלו בה דבשלשה חוטי גידין כשרה שכן דרך האגרות שאין תופרין בהן אלא מעט וכיון שאין התפירה מגופה ממש יש להקל בה בכך וכל שכן בדברים שהם חוץ לגופה כגון קריאה שלה שדינה כדין אגרת וזהו ששנינו הקורא את המגילה עומד ויושב יצא מה שאין כן בתורה ומכאן נראה שהקורא פושט כאגרת כמנהג הגאונים ואינו קורא וכורך כס"ת כמנהג רבותינו הצרפתים שהצריכו כן וכן יש ללמוד שצריכה עבוד לשמה דדבר שבגופה הוא וקי"ל בס"ת דבעי ביה עבוד לשמה כדאמרי' בפרק הניזקין [דף נד:] ההוא דאמר ס"ת שכתבתי לפלוני גוילין שבו לא עבדתים לשמן ואמרינן עלה מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך אתה נאמן להפסיד ס"ת הלכך משמע דמגילה נמי בעי' בה עבוד לשמה כל זה כתב הרמב"ן ז"ל ועוד הביא ראיה מדאמרי' בירושלמי מה בין ספרים למגילת אסתר שהספרי' נכתבים בכל לשון ומגילת אסתר אינה נכתבת אלא אשורית משמע הא לכל דבריהם זה וזה שוין אבל הרמב"ם ז"ל כתב שהמגילה אינה צריכה עבוד לשמה וכתב הרמב"ן ז"ל דשמא הוא סבור לומר דלשמה כיון שאינה דבר (נזכר) [ניכר] בה כלל אינו כדברים שמגופה ולא כדברים שהם בה ואינן מגופה כתפירה אלא כדברים שהם חוץ לגופה ולפיכך דינה בעבוד כדין אגרת אלא שמ"מ יקשה מן הירושלמי אא"כ יאמר דקולי ספרים קתני חומרי ספרים לא קתני ואינו מחוור כלל ע"כ. ולא ידעתי מה הוא דע"כ כי קתני אין בין היינו לענין דברים שבגופה דאילו לענין דברים שאינן מגופה הא איכא נמי בין ס"ת למגילה מאי דמקילינן

תורה אור | נר מצוה | רש"י

ᵒגרסי' בגיטין בפ"ק *שלח ליה *מר עוקבא לר' אלעזר בני אדם העומדין עלי ובידי למוסרן למלכות מהו שרטט וכתב ליה ᵒאמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי אע"פ שרשע לנגדי אשמרה לפי מחסום שלח ליה מצערן לי טובא ולא מצינא דאיקום בהו שלח ליה ᵒדום לה' והתחולל לו דום לה' והוא יפילם לפניך חללים חללים השכם והערב עליהם לבהמ"ד והן כלים מאליהם: *א"ר יצחק א שנים כותבין בלא שרטוט שלש אין כותבין בלא שרטוט במתניתא תנא ג' כותבין ארבע אין כותבין:

מתני' *ב היתה כתובה בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום על הנייר ועל ב הדיפתרא לא יצא עד שתהא כתובה אשורית ובספר ובדיו:

גמ' *דפתרא מליח וקמיח ולא עפיץ נייר מחקא:

מתני' בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא עמהם מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו ר' מאיר אומר כולה רבי יהודה אומר מאיש יהודי ר' יוסי אומר מאחר הדברים האלה:

גמ' בן עיר שהלך לכרך אמר רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור ג בליל י"ד ונתעכב ולא חזר אבל אם אינו עתיד לחזור בליל י"ד ד קורא עמהם דכתי' ᵒהיהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות מכדי היהודים הפרזים כתיב למה לי למכתב היושבים בערי הפרזות אלא הא קמ"ל דפרוז

רש"י: העומדין עלי. לחרף ולגדף: ובידי למוסרן. כח בידי להלשין עליהם: שתים כותבין. שתי תיבות כותבין מן המקרא בלא שרטוט: קמיח. במים ולא מעובד בעפצים שקורין גאל"ש: מחקא. נייר של מין עשבים: **מתני'** בן עיר. שזמנו בי"ד שהלך לכרך שזמנו בט"ו: אם עתיד לחזור. מפרש לקמן בגמ': קורא כמקומו. כחובת מקומו בן עיר בי"ד בן כרך בט"ו: ר' מאיר אומר כולה וכו'. וקאמר בגמרא כלם מקרא אחד דרשו דכתיב ותכתוב אסתר ומרדכי היהודי את כל תוקף מ"ד כולה. תוקפו של אחשורוש מ"ד מאיש יהודי תוקפו של מרדכי ומ"ד מאחר הדברים האלה תקפו של המן: **גמ'** ל"ש. (א) דבן כרך שהלך לעיר ועתיד לחזור למקומו קורא כמקומו בט"ו ולא בי"ד: אלא שעתיד לחזור בליל י"ד. אם קודם עמוד השחר יוצא מן העיר הוא דקאמר מתני' אין צריך לקרות בליל י"ד ואע"פ (א) שעכב שם הואיל וביום י"ד לא יהא שם אין זה אפילו פרוז בן יומו: אבל אם אין עתיד. לצאת משם בלילה דהשתא הוי פרוז לאותו יום אע"פ שעתיד לחזור למחר וליומא אוחרא נקרא פרוז וקורא עמהם (ב) וה"ה לבן עיר שהלך לכרך אם עתיד לחזור בליל ט"ו שלא יהא שם ביום ט"ו לא הוי מוקף ליומו וקורא בי"ד ואע"פ שהוא בכרך אבל אם אין עתיד לחזור בליל ט"ו א"צ לקרות בי"ד וממתין וקורא עמהם ואע"פ שסופו לחזור לאחר זמן:

בה משום דנקראת אגרת: **ויש** מחמירין ומצריכין למגילה תגין ולא מחוור דלא מצינו תגין אלא לס"ת שמצאו משה להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות כדאיתא במנחות [דף כט:] ובשבת [דף פט.] וכהי דאיתרבי לשרטוט לתגין לא אתרבי: **גרסי'** בגיטין בפ"ק שלח ליה מר עוקבא לר"א בני אדם העומדין עלי. לחרף ולגדף: ובידי למסרן למלכות. כח בידי להסליך עליהם עול המלכות: השכם והערב לבית המדרש. דרים דום מלשון דמדומי חמה: אמר רבי יצחק שתים כותבין. שתי תיבות כותבין בלא שרטוט אבל שלש אין כותבין והורו מקצת רבותי' הצרפתים ז"ל דכי אמרי' שלש אין כותבין ה"מ כי מייתי קרא גופיה כדאמרינן בתלמוד אבל כותב אגרות הרשות ומדבר בלשון נקיה ונקיט לישנא דקרא אין צריך שרטוט שהרי אין זה קדוש שאינו מתכוין לפסוק אלא ללשון נח ובירושלמי לא משמע הכי דגרסי' פרק בני העיר שלח ר' אבהו וכתב לו הרי פייסנו לג' דילטורים אבל תמר תמרורית בתמרוריה עומדת ובקשו למתקה ולשוא צרוף צרף ר' חייא משלח כתב לר' אושעיא בר שימי ראשיתך מלער מאד ישגא אחריתך אלמא דאפי' בכה"ג מקפיד היה לכתוב שלא כסדר הפסוק כדי שלא יצטרך לשרטוט מיהו כתב הרמב"ן ז"ל דכי אמרי' דצריכין שרטוט דוקא בכתיבה אשורית אבל שאר כתיבות אין צריכות שרטוט ועל זה סמכו שלא לשרטט אגרותיהן: במתניתא תנא שלש כותבין ד' אין כותבין. בהלכות גדולות פסק כרבי יצחק אע"ג דפליג אמתניתא דיודע היה שאינה עיקר: **מתני'** היתה כתובה בסם בסיקרא. מיני צבעים הם: ובקנקנתום. מפרש בגמ' חרתא דאושכפי ופרש"י ז"ל אורפימנ"ט ובתוס' אמרו שאינו כן שאם איתא היה אסור להטילו בדיו של ס"ת מדאמרי' בפ"ק דעירובין [דף יג.] ובפ"ג דסוטה [דף כ.] אמר ר"מ כשהייתי למד תורה אצל ר' ישמעאל הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו וכשבאתי לפני ר"ע אסרה עלי ואנו רגילין לתת אורפימנ"ט לתוך הדיו על כן פירשו הם קנקנתום ויטריאו"ל וכן פרש"י ז"ל בעירובין מיהו אפשר דקיימא לן כמאן דאמר התם חוץ מפרשת סוטה שבמקדש ולפיכך מותר להטיל בין אורפימנ"ט בין וידריאו"ל לדיו של ספר תורה: **גמ'** דפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ. מהכא משמע דאין כותבין אלא על עור מעופץ ומיהו [ר"ת] כתב ה"מ בעבוד שלהם שלא היה טוב בלא עפצים אבל עבוד שלנו טוב ומתקיים אע"פ שאינו מעופץ ותדע לך שהרי בגיטין פסלו דפתרא מפני שיכול להזדייף כדאמרינן התם [דף יא.] והא בעינן כתב שאינו יכול להזדייף ומשנינן בדעפילן ואנו רואין שעבוד שלנו מזדייף מצד הלבן מיהת אע"פ שאין מעופץ ואף בימי רבותינו היו כותבין בעור שאינו עפוץ דאמרינן בפרק הקומץ רבה [דף לא:] קרע הבא בתוך שתים יתפור בתוך שלש לא יתפור והא תניא בתוך שלש יתפור וכו' ומשני לא קשיא הא בחדתא הא בעתיקתא ולאו חדתא חדתא ממש ולא עתיקתא עתיקתא ממש אלא הא דעפיצן הא דלא עפיצן אלמא אף בס"ת היו כותבים בקלפים שאינן עפוצין: **מתני'** בן עיר שהלך לכרך. בן עיר שזמנו בי"ד שהלך לכרך שזמנו בט"ו: אם עתיד לחזור למקומו. מפרש בגמרא: קורא כמקומו. כחובת מקומו: מהיכן קורא את המגילה ר"מ אומר וכו'. טעמא דכולהו מפרש בגמרא: **גמ'** אמר רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור בליל י"ד. אבן כרך שהלך לעיר בלחוד קאי והכי קאמר שאם עתיד לחזור למקומו בליל י"ד קודם זמן השחרית אינו צריך לקרות עמהם כיון שלא יתעכב כאן ביום י"ד אי נמי אפילו נתעכב שכיון שנתעכב שלא מדעתו וכן דעת

...ז"ל לא הוה לפרש מלתא דרבא גם אבן עיר שהלך לכרך דלא מסתבר למימר שאם ישנו בכרך ביום י"ד שחלה עליו חובת קריאת מוקפין וישאר שם יום ט"ו ויקרא עמהם או אף אם יחזור לעירו יקרא בט"ו ... קריאת מוקפים למה תחול עליו חובת קריאתו וזהו סברת רש"י מיהו לישנא דתלמודא משמע דרבא קאי אכולה מתני' וכן מוכח בירושלמי ויש ליישב דברי רבא אכולה מתני' וכמו שמועיל לבן כרך ... בליל י"ד ומקצת היום שהוא זמן קריאתה של בני העיר וחלה עליו חובת קריאתו כמו כן מועיל לבן עיר שהלך לכרך ועמד שם עד מקצת יום י"ד כיון שבזמן חיוב קריאת בני מקומו אינו עמהם נסתלק מ...

המאור הקטן

...עיר שהלך לכרך וכו' כתב הרי"ף ז"ל בן עיר שהלך לכרך אמר רבא לא שנו אלא שעתיד ...חזור בליל י"ד ונתעכב ולא חזר וכו' א] ולא נתבררו לנו דבריו בזה מאי עתיד ומאי נתעכב ...ור ואם לא חזר לא חזר ועכוב בזה מאן דכר שמיה אלא הכי נקטינן פירושא דמימרא דרבא ...שהלך לעיר קאי שאם עתיד לחזור למקומו בליל י"ד קורא כמקומו בט"ו כיון שלא נשתהה ...איר מזרח שהוא זמן קריאת המגילה ביום. אבל אם אין עתיד לחזור בליל י"ד ונשתהה שם עד ...רח הרי הוא פרוז בן יומו וקורא עמהם בי"ד והא דנקשה רבא לשמעתיה על בן כרך שהלך ...ם קרא דכתיב בהדיא על פרוז בן יומו שנקרא פרוז ומדוקיא דפרוז נפקא לן נמי מוקף שאפי' ...רא מוקף הלכך בן עיר שהלך לכרך אם עתיד לצאת מן הכרך לחזור למקומו בליל ט"ו ...מו בי"ד ואם לאו שאין עתיד לחזור אלא שיש בלבו לשהות שם עמהם עד שיאיר מזרח קורא עמהם בט"ו שהמוקף בן יומו נקרא מוקף:

מלחמת ה'

ועוד בן עיר שהלך לכרך וכו' ולא נתבררו לנו כו' ועכוב בזה מאן דכר שמיה: **אמר** הכותב ... לו אבל דברים נכונים הם וכך פירושם ודאי דאבן כרך שהלך לעיר קאי שאם עתיד ... י"ד אע"פ שנתעכב קורא כמקומו בלילה וביום שאין זה נקרא פרוז מאחר שלא נתעכב ... דעתו לחזור למקומו בליל י"ד אלא ביום י"ד נעשה פרוז בן יומו וקורא עמהם מאחר שנ... ט"ו שאילו יצא ותזר לו היה נעשה מוקף ביום ט"ו והיה קורא כאן וכאן והכי אמרי' בירושל... מקום שאין נותנין עליו חומרי מקום שהוא שם אלא כשאין דעתו לחזור ואפי' עמד שם כ... עלה לו ומה שכתוב בהלכות בן עיר שהלך לכרך פיסקא דמתני' היא וכלשון הזה פי' רבינו ... רבא לא שנו בן כרך שהלך לעיר קורא כמקומו אלא שעתיד לחזור בליל י"ד ונזדמן ונתעכ... בט"ו כבני מקומו אבל אינו עתיד לחזור בליל י"ד קורא עמהם ירושלמי ניתא בן כרך שהלך ל... בן עיר שהלך לכרך שזמנו מוקדם למה שנינו אם עתיד לחזור אם חזר הרי חזר ואם לאו נע... יודן לית כאן בן עיר שהלך לכרך אמר ר' יוסי אית כאן בשעתיד להשתקע וכו' נתברר הפי'...

...ואין הדבר מוכרע מן הירושלמי הזה כמו שאמר אבל כתבתיו מפני שהוא עדות על דברי רבינו יצחק ז"ל ופי' הירושלמי ניתא בן כרך שהלך לעיר שאם אינו עתיד לחזור למקומו בזמן קריאת... המזרח יקרא עמהם שהרי כאן נעשה פרוז לדעת ואם עמד כאן יום ט"ו נפטר שכבר יצא מכלל מוקף אלא בן עיר שהלך לכרך ולו זמנו מוקדם והרי קודם שנעשה מוקף חל עליו חיוב מקומו ויק... בשעתיד להשתקע כלומר אם נתן דעתו מתחלה בליל י"ד להשתקע כאן עד יום ט"ו יצא מכלל פרוז מעתה וראיתי עוד בירושלמי ר' יודן בעי נתן דעתו לעקור דירתו ליל ט"ו ולאו מתני' הי... לכרך מתני' כששים בכרך ומה צריכה ליה כששים בעיר מזה נתברר לי דאבן כרך קיימא דרבא אבל בן עיר בליל ט"ו תלו דינו: **סליק מסכת מגילה**

השגות הראב"ד

...תבררו לנו וכו' ועכוב בזה מאן דכר שמיה וכו': א"א מי שלא הבין ולא ידע יתמה על פי' הרב ...ל והוא האמת ואתרוייהו קאי רבא דפשטא דמלתא ופרוז בן יומו וכו' ומוקף בן יומו דאמרי' על ...מר שאם הוא מוקף באותו יום פרק ממנו תורת פרוז ואם הוא פרוז דינו כפרוז הלכך אם הוא ...ך לעיר והיה בדעתו לצאת משם בלילי י"ד דהיינו קודם שהאיר המזרח והכי פירשו לה בירושלמי ...כב שם שלא הזדמן לו דרכו ומאונס נשאר שם הרי הוא כמוקף וקורא בט"ו כמקומו ואינו חייב ...ם ואם לא היה בדעתו לצאת משם קודם האיר המזרח ובשעת חיוב מגילה של בני העיר לא היה בדעתו לצאת משם הרי הוא פרוז וקורא עמהם אע"פ שהוא פרוז ליומו ותו לא ואם היה בן ... ועתיד לחזור למקומו בלילי י"ד דהיינו קודם שהאיר המזרח קורא שם כמקומו אע"פ שנתעכב ... לאו הרי הוא כמוקף אע"פ שאינו אלא ליומו ואינו קורא בי"ד ואם מתעכב עמהם עד הערב קו... צריך להתעכב ולקרות עמהם שכבר נעשה מוקף ביום י"ד דבי"ד הדבר תלוי דמפרזי נפקא לה ... י"ד. ובירושלמי גרסי' ניתא בן כרך שהלך לעיר שזמנו מאוחר בן עיר שהלך לכרך ואין זמנו מוק... כאן בן עיר שהלך לכרך. וצ"ל דלא גרסי' כמקומו בכ"ף אלא במקומו בבי"ת ולפי הגמ' שלנו ...

דפרוז בן יומו נקרא פרוז ומדפרוז בן יומו נקרא פרוז מוקף בן יומו נקרא מוקף: *א מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו ר"מ אומר כולה ר' יהודה אומר מאיש יהודי ר' יוסי אומר מאחר הדברים האלה אמר ר' חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה ואפילו למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה אמר רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה ונקראת אגרת שאם הטיל בה ג' חוטי גידין כשרה שתים בב' קצות היריעה ואחת בתוך היריעה א"ר נחמן בר יצחק ובלבד שיהו א משולשין [דף יט:] *א"ר יוחנן הקורא את המגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ומחו ליה אמוחא לא אמרו לא יצא אלא ב בצבור אבל ביחיד יצא אמר רבא ובצבור נמי לא אמרן אלא דלא מחסרא פורתא או מייתרא פורתא אשאר יריעתא אבל מחסרא פורתא או מייתרא פורתא אשאר יריעתא כיון דמחזיא כמגילה בפני עצמה אפי' בצבור נמי יצא ואמר רבי יוחנן שיור התפר שמשיירין בתחלת היריעה וסופה הלכה למשה מסיני ומחו ליה אמוחא לא אמרו אלא כדי שלא יקרע: מתני' הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש ג שוטה וקטן ור' יהודה מכשיר בקטן: [דף כ.] *אין קורין את המגילה אלא ביום לא מלין ולא טובלין ולא מזין וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד ד הנץ החמה וכולן שעשו משעלה עמוד השחר

רש"י

בחוטי פשתן פסולה. דאיכא למאן דאמר במס' מכות ס"ת שתפרן בפשתן פסולה: שיהו משולשים. שיהא מראש *התפר עד מקום (א) תפירתו כממנו ועד הגיד השני ומן השני לשלישי כמשלישי לסוף היריעה: ומחו ליה אמוחא. לאחר שאמרו הכה על המוח כלומר חזרה ותרלו ואמר לאו הלכה למשה מסיני הוא אלא חכמים אמרו: לא אמרו. לשייר בו אלא כדי שלא יקרע שאם אינו משייר כשהוא מהדק הס"ת בחוזק הוא מקרעו אבל עכשיו כשהוא מהדקו בחוזק רואה שיור התפר שהוא מתחיל להרחיב ורוצה להקרע ומונע מלהדקו יותר: מתני' אין קורין את המגילה אלא ביום. וכולהו יליף בגמ' מפסוקי וקאתן אכתוב. במגילה כתיב הימים האלה נזכרים וגו': ולא מוהלין. דכתיב וביום השמיני: ולא טובלין אלא ביום. כשיגיע שביעי לזב ולטמא מת אין אומרים משחשיכה בכניסת שביעי ראוי לטבול בלילה: וכן שומרת יום. ובגמ' מפרש מאי שנא (ב) דתני לא מזין באנפי נפשה הא תני ליה לא טובלין. שומרת יום כנגד יום. לאחר שכלו ז' ימי נדה נכנסין (ג) ימים הקרויין ימי זיבה שאם תראה בהם ג' (ד) רצופין הרי היא זבה וטעונה ספירה שבעה נקיים וקרבן ואם תראה יום אחד שומרת יום המחרת מקלתו וטובלת ומקראי ילפינן לה ומייתי לה במסכתא בתרייתא דנדה ויליף מינה מדכתיב וספרה לה שבעת ימים: עד שתצא הנץ החמה. שילא מספק לילה: וכולן שעשאו וכו'.
למעלות

רבינו נסים

דעת הרב אלפסי ז"ל שכתב ונתעכב ולא חזר אבל אם אין עתיד לחזור בליל י"ד כלומר שלא היה בדעתו לחזור למקומו באותו לילה אלא להתעכב כאן ביום י"ד ונתעכב קורא עמהם ביום י"ד שנעשה פרוז בן יומו ומיהו אם חוזר למקומו בליל ט"ו [חוזר] וקורא עמהם וגדולה מזו אמרו בירושלמי בן עיר שעקר דירתו ליל ט"ו נתחייב כאן וכאן וזהו שכתוב בהלכות (א) בן עיר שהלך לכרך פסקא דמתני' הוא: ומדפרוז בן יומו נקרא פרוז מוקף בן יומו נקרא מוקף וכו'. כלומר דבבן עיר שהלך לכרך נמי אמרי' שאם היה דעתו בליל י"ד לחזור למקומו בליל ט"ו לא יהא נר מצוה נעשה מוקף בן יומו וקורא באותה העיר עצמה בי"ד בלילה וביום (ע"ו) [י"ד] כמקומו אבל אם דעתו בליל ארבעה עשר להתעכב שם ליל ט"ו וקצת מן היום אינו צריך לקרות בליל י"ד וביום י"ד אלא ממתין עד ט"ו וקורא עמהם דכי היכי דפרוז בן יומו נקרא פרוז ה"נ מוקף בן יומו נקרא מוקף ובן יומו היינו בליל ט"ו וקצת מן היום ומה שפירשו בן כרך שהלך לעיר תחלה היינו משום דבההוא מפרש קרא דפרוז בן יומו נקרא פרוז ומינה גמרינן למוקף:

ואפי' למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה. הא לאו הכי אפי' בדיעבד לא יצא והכי מוכח בגמרא כמ"ש למעלה: מגילה נקראת ספר. דכתיב ונכתב בספר: ונקראת אגרת. דכתיב את אגרת הפורים: שאם תפרן בחוטי פשתן פסולה. כספר תורה: ובלבד שיהיו משולשין. פרש"י ז"ל שיהיה מראש היריעה עד התפירה הראשונה כמתפירה ראשונה לשניה ובודאי דהכי משמע לישנא דמשולשין גבי ערי מקלט דאמרינן בהו [מכות דף ט:] ובלבד שיהו משולשין ואמרינן התם שיהא מדרום לחברון כמעיר לעיר ומיהו בבכורות גבי *) חורון והמומין הקבועין אמרינן דבודקין אותו ג' פעמים תוך שמונים יום ואמר רב חננאל עלה [דף לט.] ובלבד שיהו משולשין ומשמע ודאי התם דמשולשין דקאמר היינו שיבדוק בתחילת שמונים ובאמצעיתן ובסופן ולא מצי משמע שיהא צריך לבדוק משליש לשליש וה"נ אפשר דה"ק שיהא תופר תפירה אחת בתחלה ואחת באמצע ואחת בסוף וכן דעת הרב אלפסי ז"ל והרמב"ם ז"ל פירש משולשין שיהא בין כל תפירה ותפירה שלשה גידין שהן תשעה בין כולם: ומסתברא דכי גמרינן מגילה מס"ת היינו לדברים הפוסלין ס"ת כתפירה בפשתן אבל דברים שאין פוסלין ס"ת כגון אורך השטין ומנין הדפין וכו' וכיוצא בזה במגילה כשר אפי' לכתחילה: הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא. אפילו בכתובים שלהם שעשויין כתקון ס"ת כיון דהויא בין הכתובים ולא הויא באפי נפשה לא יצא אבל בספרים שלנו לא צריך למימר דאפי' באפי נפשה כעין ספרים שלנו לא חשיבא: ומחו ליה אמוחא לא אמרו אלא בצבור. יש מפרשים לא אמרו לא יצא אלא בצבור אבל ביחיד יצא וכן דעת הרב אלפסי ז"ל ולישנא לא משמע הכי דא"כ הו"ל וה"מ בצבור אבל ביחיד יצא ומדקאמר ומחו ליה אמוחא משמע שהן מחליפין כח הדבר בעצמו לפיכך נראה דה"ק ומחו ליה אמוחא שאין לך לומר לא יצא שלא אמרו אלא בצבור אבל ביחיד אפילו לכתחילה הלכך אפילו בצבור דיעבד מיהא יצאו: שיור התפר וכו' לא אמרו אלא כדי שלא יקרע ואפשר דא"כ לא עבד הכי ולא שייר מידי לא מיפסיל ס"ת בהכי: מתני' הכל כשרין לקרות המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן. ברים ערכין דרים כולהו הכל דתלמודא ודרים להאי הכל לאתויי נשים ומשמע שמוציאות את הרבים ידי חובתן וכריב"ל דאמר נשים חייבות במקרא מגילה וי"א שאע"פ שהן מוציאות אין מצטרפות למנין עשרה למאן דמצריך עשרה במקרא מגילה כדאשכחן בברכות [דף מה:] לענין בהמ"ז דאע"ג דנשים מזמנות לעצמן אפ"ה אין מצטרפות למנין ג' לזמן עם האנשים משום פריצותא וא"א דהתם הוא שאינן מוציאות אנשים בברכתן אבל כאן היאך אפשר שמוציאות אנשים ידי קריאה ואין מצטרפות עמהם למנין אלא ודאי מצטרפות וכי תימא ואמאי לא חיישינן הכא לפריצותא כי היכי דחיישינן התם אפשר לומר דשאני הכא דע"י צירוף אין שנוי במטבע ברכה אבל זמון דהוי שנוי במטבע ברהמ"ז וכיון שניכר צירופן עם האנשים איכא למיחש לפריצותא אבל כאן במגילה אין צירופן ניכר שכן דרך קריאתה ליחיד כרבים וכיון דאין צירופן ניכר מותר דכותיה נמי בבהמ"ז היכא דאיכא תלתא בר מנשים מצטרפין אף הנשים עמהן משום דהשתא אין צירופן של נשים ניכר עמהם כלל: חוץ מחרש שוטה וקטן. האי חרש דהכא אפי' במדבר ואינו שומע ואע"ג דאמרי' דסתם חרש בכל מקום היינו שאינו שומע ואינו מדבר אבל מדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הרי הן כפקחין לכל דבריהן כדאי' בפ' מי שאחזו [דף עא.] אפ"ה הכא חרש המדבר ואינו שומע לא חזי למקרא דאתיא לה כר' יוסי דאמר בפרק היה קורא [דף טו.] הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו לא יצא [והאי נמי כיון שאינו משמיע לאזנו לא יצא] וכיון דאיהו לא נפיק גופיה לאחריני נמי לא מפיק: רבי יהודה מכשיר בקטן. הקשו בתוס' האי קטן היכי דמי אי בשלא הגיע לחנוך מ"ט דר' יהודה הא [ר"ה דף כט.] כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן ואי בקטן שהגיע לחנוך מ"ט דרבנן הא כיון דמחויב מדרבנן ליתי דרבנן וליפוק דרבנן דהכי אמרינן בפ' מי שמתו [דף כ:] גבי בן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה דמוקים לה התם בדאכל שיעורא דרבנן ואתי דרבנן ומפיק דרבנן וניחא להו דקטן הוה ליה תרתי דרבנן ולא אתי תרתי דרבנן ומפיק חד דרבנן ובן מברך לאביו דאמרינן התם היינו בשאכל הבן שיעורא דאורייתא ואביו שיעורא דרבנן דליכא אלא חד דרבנן בכל חד והרמב"ן ז"ל תירץ דרבנן סבירא להו שאינו בדין שהקטן אע"פ שהגיע לחנוך יוציא הגדולים ידי חובתם משום דלאו מצוה דידיה אלא דאבוה דאיהו לא מיחייב במצות כל עיקר ור' יהודה עצמו לא התיר בקטן אלא במגילה מפני שכולם היו באותו הנס ומה שאמרו בן מברך לאביו בבן גדול איירי נמי [והאי] דאמרינן תבא עליו מארה היינו משום שאינו יודע לברך והאי דאוקימנא ליה התם בדאכל שיעורא דרבנן היינו משום דקתני דאשה מברכת לבעלה מוקמינן לה הכי לומר שאין הנשים חייבות בברהמ"ז מדאורייתא ולא ניחא לי בהאי פירוקא דאי איהו לאו בר חובא הוא במצות אפילו מדרבנן כי הוי באותו הנס מאי הוה והאי טעמא לא שייך אלא במאן דהוי בר חובא בשאר מצות כנשים דמחייבינן להו נמי בהאי מפני שאף הן היו באותו הנס אבל מאן דלא שייך בו חובא היכי מחייבינן ליה משום הכי לפיכך נראין דברי התוס' עיקר: אין קורין את המגילה. פי' של יום: ולא מוהלין ולא טובלין. אלא ביום. ולא מוהלין ילפינן לה בגמ' מדכתיב וביום השמיני ימול ביום ולא בלילה: ולא טובלין. האזוב שמזין בו אין טובלין אותו במי חטאת כדי להזות בו אלא ביום והכי איתא בהדיא בפ' בתרא דפרה טבל את האזוב ביום והזה ביום כשר בלילה והזה ביום פסול אבל הוא עצמו טובל בלילה כלומר דטמא מת טובל בלילה: וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד הנץ החמה. מדאורייתא כל הרואה יום אחד בתוך י"א יום שבין נדה לנדה צריכה לשמור יום אחד ושימור דלילה לא הוי שמור ומש"ה לא תטבול אלא ביום מיהו האידנא אפילו ביום לא תטבול עד שתספור ז' שהרי [ברכות דף לא.] בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות דם טפה כחרדל יושבות עליה ז' נקיים: עד הנץ החמה.
משום

*) נ"ל חורור והמים

שלטי הגבורים

אנשי מקומו ונכלל עם בני הכרך להתחייב בזמן קריאתו וקרינא ביה מוקף בן יומו כיון שהוא בכרך בזמן קריאת בני עירו ונסתלק מעליו חובת מקומו הקוראים ביום י"ד וקרי ביה מוקף בן יומו ואף אם יחזור לעירו יקרא ביום ט"ו הרב אלפס כ' לי"ש אלא שעתיד לחזור בליל י"ד ונתעכב ולא חזר ואשמועינן שהדבר תלוי בכוונתו בשעה שילא מביתו אם היה בדעתו להיות ליל י"ד בביתו הרי הוא כמקומו אף אם נתעכב שמה אבל אם אינו עתיד לחזור בליל י"ד קורא עמהם דכתיב על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות מדכתיב היהודים הפרזים למה לי למכתב בערי הפרזות הא קמ"ל דפרוז בן יומו נקרא פרוז ומדפרוז בן יומו נקרא פרוז מוקף בן יומו נקרא נמי מוקף:

א ומשום שיש בו פירושים שונים לריך לנאת ידי כולם לעשות אחד בראש היריעה ואחד באמצעיתה ואחד בסופה וא' בחלק רביעי מכאן וא' בחלק רביעי מכאן:

לשון ריא"ז

ואם הטיל בה ג' חוטי גידין כשרה ובלבד שיהו משולשים שני חוטי תפירה בשתי קצות היריעה ואחד באמצע וכן בכל יריעה ויריעה אבל ס"ת ותפילין כולן בגידין כמו שמבואר בפרק שלמעלה:

ב כתב ב"ס הא דאמרי' בצבור לא יצא פי' בבהכ"נ שהוא מקום צבור והיכא פרסומי ניסא אבל שלא בבהכ"נ אפי' בי' יצא ול"נ דכל י' מיקרי צבור לכל דבר ואין חילוק אם הם בבהכ"נ או לא ואם אין מגילה כשירה יש מתירין לקרות בחומש כדאמרי' לענין לולב שילא ביה בשעת הדחק. כתב ב"ה ז"ל שאם קרא במגילה גזולה יצא:

ג מדהביא רבינו המשנה כצורתה משמע דדעתו לפסוק כת"ק וכן כתבו מיי' וטור וה"ג אבל בעל העיטור פסק כתנא בתרא:

לשון ריא"ז

ואם היה קטן שהגיע לחינוך מוציא הרבים י"ח בכל דבר שהוא מד"ס קטן שהגיע לחינוך מוציא הרבים י"ח כמו שביארנו בהלכות ברכות בפ' מי שמתו החרש שאינו שומע אע"פ שהוא מדבר לא יקראנה לכתחלה לאחרים הואיל ואינו שומע קריאתו ואם קראה יצא בקריאתו ולהוציא עצמו קורא לכתחלה שהרי אינו שומע מאחרים:

לשון ריא"ז

ד הזבה שספרה שבעה ימים נקיים טובלת ביום ז' וכל היום כשר לטבילתה ובלבד שלא תטבול בליל ז' או קודם לכן אבל אחר שעבר יום ז' יכולה לטבול בין ביום בין בלילה כמו שביאר מו"ס:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) וכ"ל שאם ג' ההלכות כן הוא ראיה לפי' האשר"י שפי' דמלתא דרבא אכולה מתני' קאי דלא כרש"י וכמו שבן כרך כשדעתו לעמוד בעיר ליל י"ד ומקצת היום קרוי פרוז יום ה"נ בן עיר שדעתו לעמוד בכרך ליל י"ד ומקצת היום כיון שסלק ממנו זמן חובת עירו אף שביום ט"ו יחזור לעירו קרוי מוקף יום וקורא בחמשה עשר:

עין משפט

א מיי' פ"ק מהלכות מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרצ:
ב מיי' פ"ב שם סמג שם טור א"ח סי' תרצא:
ג' מהר"ס היריעה וכ"ה בס"י
ג מיי' פ"א שם סמג שם טור א"ח סי' תרפח תרפט:

הגהות הב"ח

(א) תפירת הגיד כצ"ל: (ב) דתני לאה הו באנפיה נפשה כצ"ל: (ג) נ"ל י"א יום: (ד) נ"ב ימים:

שיטת ריב"ב

עד הא תינח פרוז מוקף מנא לן סברא הוא מדפרוז בן יומו נקרא פרוז וכו' וכתב הרב אלפסי ז"ל בן עיר שהלך לכרך אמ' רבא לא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי י"ד ונתעכב ולא חזר ולא נתבררו לנו דבריו בזה מאי עתיד ומאי נתעכב אם חזר חזר ואם לא חזר לא חזר ועכוב זה מאן דכר שמיה אלא הכי נקטי' פי' דמימרא דרבא אבן כרך שהלך לעיר קאי שאם עתיד לחזור למקומו בלילי י"ד ונשתהה שם קודם שיאיר מזרח אינו קורא עמהם בלילי י"ד ואע"פ שעודנו שם אלא קורא כמקומו בט"ו כיון שלא נשתהה שם עד שיאיר מזרח שהוא זמן קריאת המגילה ביום אבל אם אין עתיד לחזור למקומו בלילי י"ד ונשתהה שם עד שיאיר מזרח הרי הוא פרוז בן יומו וקורא עמהם בי"ד והאי דנקטה רבא לבמעתים על בן כרך שהלך לעיר משום קרא דכתיב בהדיא על פרוז בן יומו שנקרא פרוז ומדיוקא דפרוז נפקא לן נמי מוקף שאפי' בן יומו נקרא מוקף הלכך בן עיר שהלך לכרך אם עתיד לצאת מן הכרך לחזור למקומו בליל ט"ו קורא כמקומו בי"ד ואם לאו שאין עתיד לחזור בליל ט"ו אלא שיש בלבו לשהות שם עמהם עד שיאיר מזרח קורא עמהם בט"ו שמוקף בן יומו נקרא מוקף כל זה לשון הרב דודי ז"ל וכן פירשה רבינו שלמה ז"ל: מתני' מהיכן קורא אדם את המגילה. וכו': גמ' נקראת ספר. ונכתב בספר: נקראת אגרת. [אגרת] הפורים הזאת השנית: פסולה. דאיכא דמ"ד ס"ת שתפרו בפשתן פסולה: שיהו משולשים. שיהא מראש הספר עד מקום תפירת הגיד הראשון כממנו עד הגיד השני ומן השני לשלישי כמשלישי לסוף הספר: הכתובה בין הכתובים. ספרים שבימי החכמים היו עשוין כולן בגליון כס"ת שלנו: לא יצא. דבעינן אגרת לעצמה דמפרסם ניסא טפי וכי כתובה בין הכתובים נראה כעוסק במקרא: ומחו לה אמוחא. אחר שאמרוה מחו על קדקדו וסתרו מקלתה: לא אמרו אלא בצבור. פי' הרב דודי ז"ל לכתחלה אין קורין אותה במגילה הכתובה בין הכתובים בצבור מפני כבוד צבור אבל דיעבד יצאו והיינו דמחו לה אמוחא וביחיד אפי' לכתחלה מיחסרא או מייתרא פורתא אפי' בצבור ואפי' לכתחלה: מתני' הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחש"ו. אסיקנא בגמ' הא כדאיתא והא כדאיתא חרש לכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי ושוטה וקטן אפי'

א מיי' פ"א מהלכות תפלה טור א"ח סי' קנד :

משום דיום ברור הוא בהנץ החמה אבל מדינא מכי סליק לפרא יממא הוא ומשום הכי כולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר :
כל היום כשר לקרות המגילה וכו' ולתפלת המוספין ולמוספין . ואע"ג דאמרינן [פסחים נט.] שאין לך דבר קודם לתמיד של שחר ואמרי' נמי [שם נח.] עליה השלם כל הקרבנות כולם וכיון שכן זמן המוספין אינו אלא בין תמיד של שחר לתמיד של בין הערבים אפ"ה כיון שאם הקדימוהו קודם תמיד של שחר או אחרוהו אחר תמיד של בין הערבים כשרים שפיר מצי תני דמצותן כל היום ותמידין לא תני הכי משום דתמידין אין זמנם כל היום

נר מצוה

השחר כשר : °*כל היום כשר לקרות את המגילה . לקרות את ההלל . לתקיעת שופר . ולנטילת לולב . ולתפלת המוספין . ולמוספין . ולוידוי הפרים . ולוידוי מעשר . ולוידוי יום הכפורים . לסמיכה . לשחיטה . לתנופה . להגשה . [לקמיצה] . להקטרה . למליקה . ולקבלה . ולהזיה . ולהשקאת סוטה . ולעריפת [א] עגלה . ולטהר את המצורע . כל הלילה [ב] כשר לקצור את העומר ולספירת העומר [ג] והקטר חלבים ואברים °זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום וכל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה :

סליקו להו הקורא את המגילה

דף כה:* **בני** *העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין [א] דף כו. בדמיו בהכ"נ בהכ"נ לוקחין תיבה תיבה לוקחין מטפחות מטפחות *לוקחין ספרים [ב] דף כו. ספרים לוקחין תורה אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים ספרים לא יקחו מטפחות מטפחות

לא

רש"י

[ד' רסג ע"ב]

דמעלות השחר יממא הוא אבל לפי שאין (א) בקיאין בו הוצרכו להמתין עד שתנץ החמה : כל היום כשר . אע"ג דקי"ל זריזין מקדימין למצות כדכתיב וישכם אברהם בבקר אפ"ה כשר כל היום : לקרות הלל . דכתיב זה היום עשה ה' : ולתקיעת שופר . דכתיב יום תרועה : ולנטילת לולב . דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון : ולתפלת המוספין . דכתיב במוספין דבר יום ביומו ותפלת המוספין כמוספין : ולוידוי פרים . פר כהן משיח ופר העלם דבר של צבור שמתודין עליהם חטא שהביאום עליה כדאמרי' במס' יומא ומתודה על [חטאת] עון חטאת וצריך יום כדאמרי' בגמ' ויליף כפרה כפרה כתיב הכא וכפר עליו הכהן וכתיב התם ביוה"כ יעמד חי לכפר עליו וכתיב כי ביום הזה יכפר עליכם הוא כפרת דברים : ולוידוי מעשר . שנאמר בערתי הקדש מן הבית וסמיך ליה היום הזה : ולוידוי יוה"כ . כאשר פירשתי : לסמיכה ולשחיטה . איתקש סמיכה לשחיטה דכתיב וסמך ושחט וכתיב בשחיטה ביום זבחכם יאכל : לתנופה ולהגשה . איתקש הגשה לתנופה דכתיב והניף והקריב והקרבה היא הגשה (ב) וא"א לומר הך הקרבה היא הקטרת הקומץ דהא כתיב בתריה וקמץ

[בגמ' מהופך פרק הקורא עומד הוא פ' שלישי ופ' בני העיר הוא פרק בתרא]

והקטיר ומה היא הגשה מגיש את המנחה כולה ומגיעה בקרן מערבית דרומית של מזבח כנגד חודה של קרן וא"כ קומץ ומקראי ילפינן לה במס' סוטה ובמנחות: לקמיצה ולהקטרה. בהקטרת קומץ קאמר שהיא במנחות כנגד זריקת דם בזבחים ואינה כשרה אלא ביום אבל הקטרת חלבים ואברים תנן במתני' שכשר כל הלילה : למליקה . של עוף : לקבלה . קבלת הדם : להזיה . זריקת הדם על המזבח והזיות פרים הנשרפים וכל חטאות הפנימיות שהיא זריקה שלהם וצריך יום כדכתיב ביום צותו את בני ישראל להקריב [את] קרבניהם וכל הני בכלל הקרבת קרבן נינהו (ג) דכתיב להקריב כל צרכי הקרבה משמע בין הקטרה קמיצה (ד) [מליקה קבלה והזייה] דאי אפשר בלא הם אבל הגשה תנופה אין מעכבין : להשקאת סוטה . דכתיב על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט וכתיב בה ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת ואתיא תורה תורה (ה) דכתיב התם משפט מה משפט ביום דכתיב והיה ביום הנחילו את בניו וגו' ואורעה כל הפרשה כולה להיות דין בסנהדרין בפ' אחד דיני ממונות אי נמי מדכתיב והוקע אותם נגד השמש דהיינו ביום (ו) והוא הדין לעריפת העגלה כפרה כתיב בה כקדשים דכתיב ונכפר להם הדם ובקדשים כתיב כי ביום הזה יכפר : לטהרת מצורע . דכתיב זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו וטהרת המצורע היה בשתי צפרים ועץ ארז ואזוב ושני תולעת : כל הלילה כשר לקצור העומר ולספירת העומר . דאמר מר קצירה וספירה בלילה והבאה ביום דכתיב לחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה כדאמרי' במנחות יכול יספור ויקצור ויביא הכל ביום ת"ל שבע שבתות [תמימות] אימתי אתה מוצא תמימות בזמן שאתה מונה מערב הא כיצד קצירה וספירה בלילה והבאה ביום דכתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם : והקטר חלבים ואברים . דכתיב כל הלילה עד הבקר על מוקדה על המזבח : וכל דבר שמצותו וכו' . וקאמר בגמ' לאיתויי מאי לאיתויי אכילת פסחים שכשר כל הלילה ודלא כראב"ע במס' (ז) ברכות : סליקו להו הקורא את המגילה

בני העיר שמכרו רחובה של עיר . שבו קדושה כדמפרש ואזיל בגמ' הואיל ומתפללים בו בתעניות ובמעמדות : לוקחים בו ספרים . נביאים וכתובים : אבל מכרו ס"ת כו' . שמעלין בקדש ולא מורידין :

וכן

משום דתמידין אין זמנם כל היום דזמן תמיד של שחר ליתא אלא עד ארבע שעות או עד חצות וזמן תמיד של בין הערבים ליתא אלא משש שעות ומחצה ולמעלה ומש"ה לא תני פסחים שאין זמנן אלא בין הערבים אבל קודם לכן לא ואע"ג דתנן זה הכלל כל שמצותו ביום כשר כל היום הרי אמרו שאין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בהן חוץ ועוד דאכן לא אמרינן אלא כל דבר שמצותו ביום סתם אבל תמידים ופסחים כבר פירש בהן הכתוב שעה מיוחדת :

ולוידוי פרים. פר העלם דבר של צבור ופר כהן משיח שמתודין עליהן : ולוידוי מעשר . בשנה שלישית שמתודה כדכתיב בערתי הקדש מן הבית : ולוידוי בכורים . כשמביא בכורים מתודה כדכתיב הגדתי היום לה' אלהיך : ולוידוי יום הכפורים . שמתודה כהן גדול כדכתיב באחרי מות : ולסמיכה . כדכתיב וסמך : ולשחיטה . של קרבן : ולתנופה . דכתיב והניף הכהן : להגשה . שהיה מגיש מנחת סוטה בחודו של מזבח כדאיתא בסוטה : לקמילה . כדכתיב וקמץ מן המנחה : להקטרה . הקטרת הקומץ דכתיב והקטיר המזבחה : ולמליקה . כדכתיב בקרבן העוף ומלק : ולקבלה . לקבל דם הקרבן : להזייה . בין להזאת דמים בין להזאת מי חטאת : ולטהר את המצורע . כדכתיב ביום טהרתו וכל הני יליף בגמ' בהדיא : **כל** הלילה כשר לקצירת העומר . שהיה נקצר בלילה : ולהקטר חלבים ואמורים . שלא נתעכלו ביום וכל הנך דמתני' דוקא נינהו אינהו דקתני בהו ביום [ביום] ולא בלילה והני דקתני בהו בלילה בלילה ולא ביום וא"כ קצירת העומר אינה אלא בלילה ולא ביום לעיכובא דס"ל להאי תנא דנקצר ביום פסול ורבי אלעזר ברבי שמעון הוא דס"ל הכי בפרק רבי ישמעאל במנחות שנינו שם [דף עא.] נקצר ביום כשר ודוחה את השבת והקשו שם והא תנן כל הלילה כשר לקצירת העומר זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה קתני לילה דומיא דיום מה יום בלילה לא אף דלילה ביום לא אמר *רבה לא קשיא הא רבי הא רבי אלעזר ברבי שמעון וכו' כלומר דמתני' רבי אלעזר בר' שמעון דאיהו סבירא ליה נקצר ביום פסול וכן יש שם משניות אחרות דאתו אליביה דקתני התם שקצירתו דוחה את השבת וכיון דדוחה את השבת ע"כ זמן קצירתו לעכובא בלילה ולא ביום שאם נקצר ביום כשר אם כן משמע שאם נקצר שלא כמצותו כשר וא"כ היה לו לקצור מע"ש כדאמרי' התם ואי סלקא דעתך נקצר שלא *כמצותו כשר אמאי דוחה את השבת נקצריה מע"ש אבל ההיא מתני' אחריתי דתנן התם בסוף פרקין [דף עא.] נקצר ביום כשר ודוחה את השבת כרבי ודוחה את השבת דקתני אוקים לה התם [שם עב:] להקרבה וכיון דהתם בפרק רבי ישמעאל פליגי סתמי אי קצירת לילה מעכבת או לא משמע דקי"ל כסתם מתני' דהכא קתני לה גבי הלכתא פסיקתא ואע"ג דההיא דפרק רבי ישמעאל במנחות דסתם לן תנא כר' אתניא בדוכתא וסתמא בדוכתא עדיפא הא איכא נמי סתמא אחריגא התם דאתיא כר' אלעזר בר' שמעון ועוד הביאו ראיה בתוס' דקצירת העומר דוחה את השבת וממילא שמעינן דאינה אלא בלילה וכדכתיבנא דאמרינן התם בפ"ק דמועד קטן [דף ג:] א"ר שמעון בן פזי אריב"ל משום בר קפרא ר"ג ובית דינו נמנו על שני פרקים אלו והתירום כלומר של תוספת שביעית ומפרש רב אשי התם דר"ג ובית דינו סבירא להו כר' ישמעאל דאמר עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלמ"מ מה ערבה וניסוך המים בזמן שבהמ"ק קיים אף עשר נטיעות נמי אינה נוהגת אלא בזמן שבהמ"ק קיים אבל בזמן הזה לא שאין תוספת שביעית נוהג בזמן הזה ולפיכך אמרו שם דלר' ישמעאל בחרים ובקציר לא מידרים לתוספת שביעית דהא מהלכה גמרינן לה אלא אתי לאידך דרבי ישמעאל דאמר מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהיא מצוה ודוחה את השבת ומשמע דהכי קי"ל דמדאמרינן נמנו וגמרו משמע שנתברר להם הדבר וכיון שקצירת העומר דוחה את השבת ע"כ אינה אלא בלילה לעכוב כמ"ש למעלה : **ומבאן** סמך ר"ת ז"ל שאם לא ספר בלילה אינו סופר ביום דקצירה וספירה כי הדדי נינהו כדאמרי' בגמ' [מכילתין דף כא.] דאמר מר קצירה וספירה בלילה והבאה ביום ואיכא נוסחי דגרסינן במתני' לקצירת העומר ולספירת העומר ועוד דודאי לדברי הכל ספירה אינה אלא בלילה דהא גמרינן לה בפרק רבי ישמעאל [דף סו.] משבע שבתות תמימות תהיינה אימתי הן תמימות בזמן שהוא מונה מבערב וכיון שכן מנא תיתי שאם לא ספר בלילה שיספור ביום אבל בה"ג כתב שאם לא בירך בלילה מברך למחר ור"ת ז"ל דחה דבריו ולפיכך טוב שאם לא ספר בלילה שיספור ביום בלא ברכה : **זה** הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום מצותו בלילה כשר כל הלילה . אמרו בגמ' זה הכלל דיום לאתויי סדור בזיכין וסלוק בזיכין כלומר בזיכי לבונה שהיו מניחין עם לחם הפנים וזה הכלל דלילה לאיתויי אכילת פסחים כר"ע דסבר לה הכי ודלא כר"א בן עזריה דאמר בברייתא עד חצות ואע"ג דהאי סתמא כר"ע איכא סתמא בפ"ק דברכות כר"א בן עזריה כדדייקינן התם [דף ט.] אילו אכילת פסחים לא קתני וכן נמי בפרק איזהו מקומן דתנן התם [דף נו:] הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות וכיון שכן לא פסיקא לן הלכתא כמאן ולפיכך צריך להזהר שלא לאכול מצת מצוה שבלילי פסחים אחר חצות : וכן בהלל. שבלילי פסחים החמירו בתוס' שלא לקרותו אחר חצות :

סליקו להו הקורא את המגילה

בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיו בית הכנסת . שצריכין לעלות בדמיו ורחוב הוא מקום שמתכנסין בו בתעניות אחרונות ומוציאין שם את התיבה ומתפללין בו כדאיתא בתענית [דף טו.] : בית הכנסת לוקחין תיבה . מכרו בהכ"נ לוקחין בדמיו תיבה שהוא מקום שמניחין בו ס"ת שאנו קורין ארון והוא קדוש יותר מבהכ"נ : תיבה לוקחין מטפחות . מטפחות ס"ת דקדישי טפי : מטפחות לוקחין ספרים . נביאים וכתובים ואפילו במטפחות ס"ת מיירי דנביאים וכתובים קדישי טפי ממטפחות תורה והכי איתא בירושלמי מטפחות לוקחין ספרים אפילו מטפחות תורה וחומשים לוקחין בהם נביאים וכתובים ובסיפא דספרים לא יקחו מטפחות גרסינן נמי התם אפילו נביאים וכתובים אין לוקחין בהם מטפחות תורה וחומשין : ספרים לוקחין תורה . שאם מכרו נביאים וכתובים לוקחין ס"ת ותו ליכא לעלויי : **אבל** אם מכרו ספר תורה לא יקחו ספרים . נביאים וכתובים משום דאין מורידין בקדושת דמים הא תורה לוקחין מיהו איבעיא לן

בגמ'

המאור הקטן

כתב הר' אפרים ז"ל הא מתני' קשיא רישא אסיפא דכוליה רישא שמעינן מינה היכא דלא מעלי ליה אסור וסיפא דקתני אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים שמעינן מינה דלא בעינן עילויי וכיון דקשיא רישא אסיפא ליכא למשמע מיניה אי מעלין דוקא אי מורידין דוקא אלא מדקא אמרי' לקמן בענין ס"ת כיון דלא קא מעלי ליה אסור אלמא מעלין דוקא ואיידי דתנא רישא ספרים לוקחין בדמיהן תורה דדוקא תורה ולא ספרים תנא נמי סיפא ספרים לא יקחו מטפחות ולעולם אפי' ספרים לא יקחו בדמיהן ספרים אלא תורה :

שיטת ריב"ב

אפי' דיעבד נמי לא והסורי מיחסרא והכי קתני הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחש"ו חרש לכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי ושוטה וקטן אפי' דיעבד נמי לא כד"א דקטן אפי' דיעבד נמי לא בקטן שלא הגיע לחינוך אבל קטן שהגיע לחינוך אפי' לכתחלה כשר דברי ר' יהודה שר' יהודה מכשיר בקטן שהגיע לחינוך אפי' לכתחלה :

סליק פירקא

רחובה של עיר . יש בו קדושה כדמפרש בגמ' : לוקחין ספרים . נביאים וכתובים : אבל אם מכרו וכו' . שמעלין בקדש ולא מורידין :

בגמ' דף עב. הגי' רבה

גי' מסר"ס בזמנו

הגהות הב"ח

(א) נ"ב הכל : (ב) נ"ל דה"א : (ג) דאילו הקטרת קומץ הקרבה היא וקמילה איתקש להקטרה דכתיב וקמץ והקטיר מליקת העוף מליקתו והזייתו כאחד והזייתו היא הקרבתו קבלת דם הקרבה קרי לה דאמר מר והקריבו זו קבלת הדם אי נמי להקריב כו' כצ"ל ותיבת דכתיב נמחק : (ד) וקבלה ומליקה דכולן צרכי הקרבה הן דאי כו' כצ"ל : (ה) נ"ל וכתיב : (ו) והוא הדין בכל משפט והס"ד ומה"ד לעריפת כו' : (ז) נ"ל פסחים :

בגמרא [דף כז.] אי שרי לכתחילה למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש או אסור כיון דליכא לעילויי ולא איפשיטא וקתני בה רבותא לחומרא ומדאבעיא לן בס"ת דליכא לעלויי בה מכלל דפשיטא לן דבהנך אחריני דאיכא לעלויי בהו אסור למכרן וליקח כיוצא בהן וכתוב בספר המאור כתב הר"ר אפרים ז"ל הא מתניתין קשיא רישא אסיפא דקולה רישא שמעינן מינה היכא דלא מעלי אסור וסיפא אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים שמעינן מינה דלא בעינן לעלויי וכיון דקשיא רישא אסיפא ליכא למשמע מינה אי מעלין דוקא או מורידין דוקא אלא מדקאמר לקמן בענין ס"ת כיון דלא מעלי ליה נר מצוה אסור אלמא מעלין דוקא ואיידי דתנא רישא ספרים לוקחין בדמיהן תורה דדוקא תורה ולא ספרים תנא נמי סיפא ספרים לא יקחו מטפחות ולעולם אפי' ספרים לא יקחו בדמיהן אלא תורה ע"כ ובודאי דמגמרא הכי משמע דעילויא בעינן דע"כ לא איבעיא לן אלא בס"ת דלא מצי לעילויי אלמא משמע דכל היכא דמצי לעלויי מעלינן אלא ומיהו אכתי מבעיא לן היכי משמע הכי ממתניתין ואמאי נקט תרי גווני דדוקא דחד סתר לדיוקא דאידך ונראה לי דתנא הכי קתני בבא דרישא קמ"ל דכל מידי דאפשר ביה עלויא מעלינן ליה וסיפא דלא יקחו מש"ה לא נקטה בשוין משום דאם איתא דמותר למכור ס"ת ישן ליקח [דף כז.] בו חדש אשמעינן ברישא דסיפא דספרים הוא דלא יקחו [בדמי] תורה הא תורה בתורה שפיר דמי משום דמשמע לן דתנא לא איירי באיסורא דמכיר ס"ת שלא כדין אי נמי משום דאי לא שרית ליה למעבד הכי הוה לן למימר שתבטל מכירתן ומשום חד מהני טעמי דייק בגמ' דהא תורה בתורה שפיר דמי (א) ומש"ה איצטריך למנקט ברישא דסיפא אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים ואם תמצא לומר דאסור למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש קמ"ל דאע"פ שמכרוהו שלא כדין (ב) מכירתן מכירה ספרים הוא דלא יקחו הא תורה שפיר דמי ומכרן קיים ועוד שלא תאמר כיון דבעינן עלויא ובס"ת לא מצינן למעבד עלויא כמאי שמה שראוי לאותה קדושה ראשונה א"א להתקיים במה שנקח בדמיה וכיון שכן קדושה חדשה היא זו ואפילו ספרים אנו יכולין ליקח מהם קמ"ל דלא הלכך בכל חד גוונא מגווני דבעיין איצטריך לאתתולי ולמתני מכרו תורה אל יקחו ספרים וכיון דבגרועי אתחיל נקטינהו לכולהו נמי בגרוע ספרים אל יקחו מטפחות ומטפחות לא יקחו תיבה והה"נ דבשוין נמי אסור :

לא יקחו תיבה תיבה לא יקחו בהכ"נ בהכ"נ לא יקחו את הרחוב וכן במותריהן : גמ' אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן זו דברי רבי מנחם ברבי יוסי סתימתאה אבל חכמים אומרים א רחוב אין בו משום קדושה ור' מנחם בר' יוסי מ"ט הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות ורבנן ההוא אקראי בעלמא הוא : בית הכנסת לוקחים תיבה . אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יוחנן לא שאנו אלא ב בית הכנסת של כפרים אבל בשל ג כרכין כיון דמעלמא קאתו ליה הויא דרבים ולא מצו מזבני ליה אמר רב אשי והאי בי כנישתא דמתא מחסיא אע"ג דמעלמא קאתו לה כיון דאדעתא דידי קאתו לה אי בעינא מצינא לזבונא: אמר רב לא שנו אלא שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפי' למשתי ביה שכרא ד שפיר דמי רבינא הוה ליה ההוא תלא דבי כנישתא בארעיה אתא לקמיה דרב אשי (א) אמר ליה זבניה משבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר וזבנה וזרעה אמר רב חסדא לא לסתור איניש בי כנישתא

ריש"י

וכן במותריהן . מכרו ספרים ולקחו במקצת הדמים ס"ת לא יקחו מן המותר דבר שקדושתו פחותה : גמ' זו (א) דברי ר' מנחם בר' יוסי סתימתאה . דבהדיא תניא בתוספתא דמגילה דהוא אמרה : הואיל והעם מתפללין כו' . כדתנן במס' תענית מוציאין את התיבה לרחובה של עיר : אקראי בעלמא הוא . אינו תדיר : לא שנו . (ב) מכירת בית הכנסת אלא בשל כפרים : אבל בשל כרכים . הוה ליה בית הכנסת דרבים והכל בעליהן ואין בני הכרך בעלים לבדם : למשתי בהן שיכרא . לקנות בדמים שכר לשתות : תילא . כל בית חרב קרוי

וכן במותריהן . מכרו ספרים ולקחו ממקצת הדמים תורה צריכין אל יקחו מטפחות ומטפחות לא יקחו תיבה והה"נ דבשוין נמי אסור : וכן במותריהן . מכרו ספרים ולקחו ממקצת הדמים תורה צריכין ליקח ג"כ מן המותר תורה והשתא לא איירי אלא מן הדמים אבל ודאי זכה בו לוקח ולקמן תנינן מה יעשה בו ומשמע ממתני' דנביאים וכתובים כי הדדי ניניהו דספרים תנינן סתמא ולא מפלגינן בינייהו כלל ולענין הנחה נמי משמע לקמן דמשוייה שוו אהדדי ומאי דאשכחן בגמ' [ר"ה לב:] במלכיות זכרונות ושופרות דר"ה דמקדמין כתובים אפשר דהתם סדרא דגברי נקטינן משום דדוד ראשון לנביאים דאמרינן בפ"ק דב"ב [דף יג:] דאיכא מ"ד דאין מדביקין תורה נביאים וכתובים כאחד אלא תורה בפני עצמו נביאים בפני עצמן כתובים בפני עצמן לאו משום מעליותא דהכי אהני לענין נביאים וכתובים אלא משום דכל אחד ענין בפני עצמו ולאו משום מעליותא כלל*) . ובני העיר דקאמרינן במתניתין היינו שמכרו בני העיר שלא מדעת פרנסיהם וכל כי האי גוונא בעי עילויא וכן מוכח בתוספתא דתניא התם בפרק בתרא דמגילתא רבי מנחם ברבי יוסי אומר בני העיר שמכרו בית הכנסת לא יקחו את הרחבה אמר רבי יהודה במה דברים אמורים שלא התנו עמהם פרנסי העיר אבל התנו עמהם פרנסי העיר רשאין לשנותה לכל דבר שירצו הפוסק לצדקה עד שלא זכו בה פרנסין רשאי לשנותה לדבר אחר משזכו בה פרנסין אינו רשאי לשנותה לדבר אחר אלא מדעתם והיינו דאמר רבא בגמרא [דף כו.] ל"ש אלא שלא מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר כלומר שמכרו אנשי העיר שלא מדעת הפרנסין אבל אם הסכימו ז' טובי העיר באותו מכר והיו במעמד אנשי העיר רשאין להוציא המעות לכל מה שירצו : והיכא שמכרו ז' טובי העיר שלא במעמד אנשי העיר ה"נ הוו דינייהו דמכירתם מכירה אלא דבעינן עלויא והכי איתא בירושלמי ג' מבהכ"נ כבהכ"נ ז' מבני העיר כעיר מה אנן קיימין אם בשקבלו עליהן אפילו אחד ואם בשלא קבלו עליהם אפי' כמה אין אנן קיימין [אלא] בסתם והכי פירושה ג' מבהכ"נ כגון בהכ"נ של טרסיים ושל יחידים כדאיתא בגמ' הרי כח ג' שהעמידו עליהן ככח אותן יחידים של אותו בהכ"נ וכן ז' מבני העיר שמכרו את הרחוב וכיוצא בו הרי דינן כאנשי העיר שמכרוהו שלא מדעת השבעה דבכל הני מכירתן מכירה ומיהו בעינן עילויא ובתר הכי קאמר מה אנן קיימין אם בשקבלו עליהן בני העיר כל מה שיעשו השבעה במכר זה אפילו אחד ואם בשלא קבלו עליהן כלל ממכרן בזה אפילו כמה שמכרו אין ממכרן ממכר והעמידוהו בסתם כלומר שהעמידו עליהם סתם ז' טובי העיר לפקח על עסקי צבור הלכך אע"פ שלא קבלו עליהן [בני העיר] בפירוש מכר דברים אלו אפ"ה ממכרן ממכר שלא תאמר דברים של תשמישי קדושה ובהכ"נ לא עלתה על לב דעת בני העיר שימכרו אלא מדעתן ולא תועיל מכירתן אא"כ נטלו רשות מבני העיר בפירוש קמ"ל : ירושלמי כל כלי בהכ"נ כבהכ"נ ספסילא וקלטירא כבהכ"נ כילה דעל ארונא כארונא : גמ' זו דברי ר' מנחם בר' יוסי סתימתאה מתני' דקאמר דרחוב יש בו קדושה וצריך לעלות בדמיו ר' מנחם בר' יוסי סתימתאה תני ליה וקרי ליה סתימתאה מפני שנסתמה משנה זו לדעתו דאית ליה האי סברא בדינא דרחוב : אבל חכמים אומרים רחוב אין בו משום קדושה . ואין צריך לעלות בדמיו : הואיל והעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות . בתעניות אחרונות היו מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ומתפללין שם כדאיתא בתענית [דף טו-] ודאמרי' במעמדות לאו דוקא ומשום אסגרת לישנא נקטיה וכדאמרי' בעלמא [יבמות כ. וכד.] גרושה וחלוצה לכהן הדיוט דהא במעמדות לא היו מתפללין ברחוב אלא נכנסין בבית הכנסת כדאיתא בהדיא בפרק בתרא דתענית [דף כו' ע"ש] ועוד דאי במעמדות היו מתפללין ברחוב הא לא הוי אקראי בעלמא אלא בכל יום ומאי טעמייהו דרבנן אלא ודאי משום אסגרת לישנא נקטיה דמרגלא בפומיה בשאר דוכתי למתני תעניות ומעמדות ועיין מעמדות מפורש בפרק בתרא דתענית ואיכא נוסחא דלא גרסי הכא ובמעמדות : אבל בית הכנסת של כרכים כיון דמעלמא קאתו לה רבים הוי ליה דרבים ולא מצו מזבני ליה . יש מפרשים דהיינו טעמא משום דכיון דמעלמא קא אתו לה רבים הוציאו בבנינה ושמא יש אחד בסוף העולם שהוציא בה וחלקו מעכב לפי שאין בני העולם כפופין לבני עיר זו ולא לז' טובי העיר שבה אא"כ יש שם אדם חשוב כרב אשי שכל העותים לגרכי בהכ"נ על דעתו הן נותנין והיינו דאמר רב אשי האי בי כנישתא דמתא מחסיא וכו' והכי מוכח בירושלמי דגרסי' התם רבי שמואל בר נחמני בשם רבי נתן הדא דתימא בבהכ"נ של יחיד אבל של רבים אסור ואני אומר שמא אחד מסוף העולם קני בה אבל אחרים פירשו דשל כרכין היינו טעמא דלא מצו מזבני לה מפני שהן בונים אותה על דעת כל העולם והרי הן כמקדישים אותה לכל ומסתברא דה"ה נמי לכל מה שקנה במשנתנו כגון תיבה ומטפחות וספרים דכולהו גרירי בתר בהכ"נ וכל היכא דאיהו אדעתא דכ"ע הנך נמי אדעתא דכ"ע : כיון דאדעתא דידי קא אתו אי בעינא מזבנינא להו . כלומר בהדי צבורא ולאפוקי מדכרכין דצבורא לא מצי מזבני ליה : לא שנו אלא שלא מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר וכו' אפי' למשתי ביה שיכרא . כלומר בדמיו שפיר דמי ולקמן מפרש טעמא : רבינא הוה ליה ההוא תלא דבי כנישתא בארעיה אתא לקמיה דרב אשי א"ל מהו למזרעה . כתב הרמב"ן ז"ל דרבינא מספקא ליה אי קי"ל כר"מ דאמר דאין מוכרין בהכ"נ של רבים ליחיד או כרבנן דשרו ורב אשי אורי ליה כרבנן והא דבעי מעמד אנשי העיר משום דאנשי העיר לא הוו צריכין תיבה וס"ת ואי לא הוו מצו מפקו דמי לחול לא הוו מזבני ליה ומשום הכי יהיב ליה עצה למזבן מז' טובי העיר במעמד אנשי העיר כי היכי דליזבנו ליה אבל יש שגורסין במילתיה דרבא דלעיל בסמוך אפי' למשתי ביה שיכרא ולמשטח ביה פירי ולפי גירסא זו משמע שבני העיר במעמד אנשי העיר יכולין לתת רשות ללוקח להשתמש בבית הכנסת בדברים שלא היה רשאי לעשות מן הסתם וזהו שכתב הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' תפלה בני הכפר שמכרו בהכ"נ שלהם אין הלוקח רשאי לעשות בו מרחץ ובית הטבילה וכו' ואם התנו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר שיהא הלוקח רשאי לעשות בו כל אלו מותר ולפי זה משמע דרבינא הכי קא מבעיא ליה מהו למזרעה דנמצא שהוא מבטל שם של בית הכנסת מעליו לגמרי

*) עי' בר"ן ר"ס בתרא דר"ה

יקחו מטפחות ולעולם אפי' ספרים לא יקחו בדמיהם ספרים אלא תורה : גמ' זו דברי ר' מנחם בר' יוסי סתימתאה . בהדיא תניא בתוספתא דמגילה דהוא אמרה : בתעניות ובמעמדות . כדתנן במס' תענית מוציאין את התיבה לרחבה של עיר : אקראי בעלמא . אינו תדיר : פיסקא בהכ"נ לוקחין תיבה : גמ' לא שנו . שיכולין בני העיר למכור בהכ"נ אלא של כפרים אבל של כרכים הויא לה דרבים והכל בעליה ואין בני העיר לבדם בעלים לה ולא מצו מזבני לה : לא שנו . שאין מורידין סדמים מקדושתן למשתי ביה שכרא לקנות בדמים שכר לשתות : רבינא הוה ליה ההוא תילא וכו' . כתב הרב ר' אברהם ז"ל נראה לי כי רבינא היה חושש במה יפסעו בדמים מלקנות בהם דבר קדושה לפיכך אמר לו רב אשי זבניה מז' טובי העיר ויש מי שרוצה לומר שאין מותר ללוקח להשתמש בו עד שיקנו בדמים דבר המוקדש יותר ממנו ורבינא לא היה יכול להמתין כל כך :

שלטי הגבורים

א וכן בתים ואצרות שמתקבצים בהן להתפלל באקראי אין בהן שום קדושה :

ב וכן כל יחיד בשלו יכול למוכרו ולעשות בדמיו כל מה שירצה אפי' ס"ת ובהכ"נ :

לשון ריא"ז

יחיד שעשה בהכ"נ לעצמו אע"פ שהוא בכרכים רשאי למוכרה לכל מי שירצה והלוקח עושה בה כל צרכו שהרי זה המוכרה הוא בעליה ולא מסרה לרבים : עיר שיש בה חכם ובאין שם רבים מאותן עיירות בשביל החכם יכול החכם למכור בהכ"נ של עירו עם בני עירו לפי שכל הבאים בשבילו הם באים ודעתם סומכת עליו :

לשון ריא"ז

ג אבל בהכ"נ של כרכים שבאים שם הרבים מאותן עיירות אין כל בני העיר יכולין למוכרה ולהוציאה מקדושתה לפי שכל באי העולם יש להם רשות בה ומז"ה אומר בפסקיו שאפי' כנסת של כרכים יכולין למוכרה ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר ואין שיטת התלמוד כדבריו כמבואר בקונט' הראיות : וכתב הרא"ש ז"ל אבל של כרכים כיון דמעלמא קאתו ליה הויא להו דרבים ולא מצו מיזדבני לה ואפי' הוי ידוע שבני הכרך בנו אותה ולא סייע להם מחוץ לעיר בהוצאת בניינם אפ"ה כיון דמעלמא קאתו לה בני העיר הקדישוה לדעת כל העולם אבל כנישתא דמתא מחסיא אע"פ שקדושה היא לדעת כל העולם טולם מסכימים לדעת רב אשי והכיא בהכ"נ של טרסיים הכי פירושו בי כנישתא זוטאי הואי ולא היו נכנסים בה אלא אותן בעלי אומניות והא דקאמרינן בירושלמי הדא דתימא בבהכ"נ של יחיד אבל של רבים אסור שאני אומר שמא אחד מסוף העולם קנוי בה פי' יש לו זכייה בה ואפי' הסכימו כל הרגילים ליכנס לזאת העיר למוכרה שמא יש אחד בסוף העולם שהיה סמוך לעיר הזאת והיה רגיל ליכנס בה ולדעתו הוקדשה ירושלמי ע"כ כשבנייה לשם בהכ"נ בנייה לשם תגר והקדישה מהו נשמעיניה מן הדא קונס לבית זה שאני נכנס ונעשה בהכ"נ הדא אמרי' בנייה לשם תגר והקדישה קדשה אימתי היא קדשה מיד או בשעת תשמיש נשמעינן מן הדא כו' ע"ש:

ד כתב הרא"ש ז"ל בבית הכנסת של כפרים איירי אבל של כרכים לא מהני מידי טובי העיר למוכרו ואכל הני דמתני' קאי הלכך יחיד שמכר ס"ת שלו יכול להשתמש בדמיו כי לדעתו הוא מוכרו ודינו כמו שמכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אפי' למשתי בהו

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) או מטעמא דמכר ס"ת ישן שלא היה ראוי לקרות בו ובדין מכר או משום דלא ליתי למטעי לומר בה המכר בטל וחוזר המקח ומש"ה איצטריך למינקט ברישא דאפ"ה מכרו תורה לא יקחו ספרים :

(ב) נראה דה"ג הוה מצי למנקט דאע"פ שמכרוהו כדין מכירתן אינה מכירה וספרים הוא דלא יקחו הא תורה שפיר דמי ומכרן קיים :

עין משפט

א מיי' פי"א מהלכות תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' קנב קנג :

הגהות חו"י

(א) נ"ב עי' בדי"ף כתובות פ"ב סי' ר"ג :

בגמ' ובהרא"ש אי' אמר רבא

הגהות הב"ח

(א) א"ל מהו למזרעה א"ל זיל זבנה משבעה כו' אנשי העיר וזרעה כו' כצ"ל ותיבת וזבנה נמחק : (ב) דיכולים למכור בהכ"נ כו' כצ"ל :

שיטת ריב"ב

וכן במותריהן. מכרו ספרים ולקחו ממקצת הדמים תורה לא יקחו מן המותר דבר שקדושתו פחותה . כתב הרב ר' אפרים ז"ל הא מתני' קשיא רישא אסיפא דרישא דקולה רישא שמעינן מינה היכא דלא מעלי ליה אסור וסיפא דקתני ספרים לא יקחו מטפחות שמעינן מינה דלא בעינן עלויי דבשלמא מתני' לא יקחו ספרי' דשמעת מינה הא תורה בתורה שפיר דמי ליכא למשמע מינה דאיכא למימר כיון דליכא לעילויי שפיר דמי אלא מספרים לא יקחו מטפחות דשמעת מינה הא ספרים בספרים שפיר דמי ואע"ג דאיכא לעילויי שמעינן מינה דלא בעינן עילויי וכיון דקשיא רישא אסיפא ליכא למשמע מינה אי מעלין דוקא אי אין מורידין דוקא אלא מדקאמרינן לקמן בענין ס"ת כיון דלא מעלי ליה אסור אלא מעלין דוקא ואיידי דתנא רישא ספרים לוקחין תורה דדוקא תורה ולא ספרים תנא נמי סיפ' ספרים לא

לגמרי ויתיאשו עוד להחזירו לעולם והורי ליה רב אשי דז' טובי העיר במעמד אנשי העיר יכולין להתנות ולתת רשות בכך וזהו שכתב הראב"ד ז"ל על הרמב"ם ז"ל כלשון הזה אמר אברהם אין זה מחוור שיוכלו להתנות על ארבעה דברים הללו ואם אמר שיהיו יכולין להתנות עליה לזורעה והוא היה תל חרב לא אמרינן לחלל הבית שהיה לתפלה להיות בורסקי וכיוצא בו ושמעינן משמעתין שאע"ג דאיכא במתא יתומים קטנים אפ"ה בני העיר מצי מזבני משום דמסתמא כאפוטרופסין דידהו שנטלו רשות מב"ד דמי ומסתברא נמי שמוכרין בלא הכרזה שלא

נר מצוה

כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי משום פשיעותא: וגרסי' בפ' השותפין* והנ"מ דלא חזא ביה תיוהא אבל חזא ביה תיוהא סתר ובני לה כי הא דרב אשי חזא בה תיוהא בבי כנישתא דמתא מחסיא סתרה ובנייה ולא אפקיה לפוריא מינה עד דתקין לה שופכי: אמר רבא האי בי כנישתא חלופא וזבונא שרי אוגורה ומשכונה אסיר מ"ט בקדושתה קיימא (א) כדמעיקרא ליבני נמי חלופינהו וזבונינהו שרי אוזפינהו אסור והנ"מ בעתיקא אבל בחדתא לית לן בה ואפילו למ"ד הזמנה מילתא היא הנ"מ כגון בגד למת דחזי לאשתמושי ביה אבל הני כטווי לארוג דמי °וליכא מאן דאמר. מתנה בשבעה טובי העיר (ב) במעמד אנשי העיר פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי מאן דאסר במאי תפקע קדושתה ומאן דשרי אמר אי לאו דהוה ליה הנאה מיניה לא יהב ליה מתנה הלכך הויא ליה מתנה כזביניה והלכתא כמאן דשרי: ת"ר א[תשמישי] מצוה נזרקים תשמישי קדושה נגנזין ואלו הן תשמישי מצוה סוכה ולולב וציצית ושופר ואלו הן תשמישי קדושה דלוסקאות (ה) תפילין ומזוזות ותיק של ס"ת ונרתיק של תפילין ורצועותיהן

רש"י

תילא כמו והיתה תל עולם: משום פשיעותא. שמא יפשע ויתיאשו ולא יבנה האחר: תיוהא. בקיעות: ולא אפקיה לפורייה. מהתם בשביל שיפלו גשמים עליו ועל מטתו וימהר לבנות: עד דתקין כולהו שופכי. הצינורות והמרזבות שמעכבין הגשמים שלא יפלו בבית: חלופי וזבוני שרי. שחלה קדושתה על החילוף או על הדמים והוא יוצא מן הקדושה ומותר להשתמש בו: לביני. לבינים של בהכ"נ: בעתיקי. (ב) שנכנסו בכותל בהכ"נ ונפל: אבל בחדתי. חדשים שנעשו לשם בהכ"נ לית לן בה: ואפילו למ"ד. בסנהדרין פרק נגמר הדין גבי אורג בגד למת דאסיר בהזמנה בתכריכי המת דאסיר בהנאה דגמרינן שם שם מעגלה ערופה: הנ"מ באורג בגד למת. שאינו חסר אלא אריגה דכיון שארגו מיד הוא ראוי לפרוש על המת אבל אלו הלבינים מחוסרין בנין והלכך כשנלבנו לבהכ"נ הוו ליה כטווה פשתן לארוג למת עד שיבנה: וליכא למ"ד. גבי הך (ג) הזמנה דמילתא היא: מתנה. נתנו בני העיר מבהכ"נ שלהן לתשמישי חול: תשמישי מצוה. דברים שמשמשו בהן מצוה: דלוסקאות. בלע"ז קאישא: תיק ונרתיק. (ד) תיק נופל על דבר ארוך ונרתיק נופל על כל דבר קצר:

מצינו הכרזה אלא בדבר שמוטל על ב"ד לעשותו כגון ב"ד שמוכרין להגבות לאחרים כדאיתא בהדיא בערכין [דף כב:] בלישנא דהכרזה ע"מ ליתן לאשה בכתובתה ולבעל חוב בחובו אבל בדבר שאנו עושין בדעתנו ואין אנו צריכין בו לב"ד לא הוזכרה בו הכרזה ואין במכירה זו דין אונאה כשליח המוכר אלא כמוכר משלו דקי"ל [ב"מ נו.] דאין אונאה לקרקעות לפי שאלו כמוכרין בשלהן הרא"ה ז"ל וכתב עוד שמכאן אתה דן לקרקע שהוא הקדש לעניים ונתרצו כל בני העיר למכרו או להחליפו שהרשות בידן שכולן שותפין בו עד שהן פסולין להעיד בו ולדון עליו כדאיתא בבבא בתרא [דף מג.] ואע"ג דאיכא קטנים וגשים אידך כאפוטרופסי' דידהו הוו שנטלו רשות מב"ד שיכולין למכור קרקעות כדאית' בתוספתא ומיהו דוקא כל היכא דלא עברי בהא מילתא אמצוה לקיים דברי המת: **אבל** חזא ביה תיוהא. דבר רעוע סתר ובני דסכנתא היא: ולא אפיק לפורייה מינה. ואע"ג דבתי כנסיות אין ישנין בהן נורבא דרבנן שאני וכ"ש דלצרכו עבד ומדת חסידות נהג במילתא דאילו מדינא לא הוה צריך: חלופה וזבונה שרי. דחיילא קדושה אחליפין ואדמים: ואפילו למ"ד הזמנה מילתא היא. בסנהדרין בפרק נגמר הדין [דף מז:]: **ומאן** דשרי אמר אי לאו דהוה ליה הנאה מיניה לא יהב ליה הדר הויא ליה מתנה כזביני. הקשה הרמב"ן ז"ל כיון דבעי מידי דתתפקע ביה קדושתו נהי דמתנה כזביני היכי תפקע קדושתו בההיא הנאה והא כבר אכלוהו ואינה בעולם ועוד הקשה כיון דשמעתין מוכחא דבהכ"נ יש בו קדושה דהא אמרינן אוגורא ומשכונא אסור מ"ט בקדושתיה קאי ואמרינן נמי במאי תפקע קדושתיה היאך נמכר והא דבר שראוי לגופו במוקדשין אינו נפדה ובתוספתא דהאי פירקא תניא אבני היכל ועזרות שנפגמו ושנגממו אין להם פדיון ותו כי מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר היכי שרו דמייהו למשתי בהו שיכרא והא נתפסין הן בקדושתן ותירץ ז"ל דבהכ"נ עשו אותו כתשמישי מצוה כסוכה ולולב שנזרקין לאחר מצותן ובזמן מצוה יש בהן קדושה של כבוד כדאמרינן התם אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה ואמרינן נמי דנויי סוכה אסור להסתפק מהן כל שבעה ואבוהון דכולהון דם [שחיטה דתניא ושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יהו מצות בזויות עליו] כדאיתא התם בפרק במה מדליקין (דף כב.) ולפיכך בהכ"נ כל זמן שבני העיר רוצין בו נוהגין בו קדושה אפילו בחורבנו שהרי עדיין לא עבר זמן מצותו וראוי לחזור ולבנותו הלכך כשמכרוהו ז' טובי העיר שלא במעמד אנשי העיר אין בני העיר רוצין מן הסתם שתכתש מצותם לגמרי אלא שתחול קדושת בהכ"נ על הדמים אבל כשנמלכו בני העיר למכרו לשתות בו אפילו שכר שרי לפי שעבר זמן מצותו ונפקעה קדושתו ממנו כסוכה ולולב לאחר זמנן ומ"מ כל שאין להן אלא בהכ"נ אחד אסור למוכרו דאמרינן (ב"ב דף ג:) לא לסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתא הלכך בשיש להם אחרת מותר למכרה דהוה ליה כהפריש ז' אתרוגין לז' הימים דיוצא בו ואוכלה [סוכה דף מו:] ליומיה ספרים וכל תשמישי קדושה נמי אע"פ שבכל מקום שהן בקדושתן הן עומדין אפ"ה אם מכרם לעשות בהם צרכיהם איכא משום אכחושי מצוה דמוכרין הלכך עד שיסכימו במכירתן ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אינן רשאין להוציאן בצרכיהם ולא מפני שקדושתם נתפסת ממש על הדמים כדאמרן ומה שחלקו במתנה מאן דאסר סבר שאין אנשי העיר רוצים שיפקיעו ז' טובי העיר מצותה אא"כ יפקעו אותה על מצוה אחרת ומאן דשרי סבר אי לאו דיהיב להו מידי דדבר מצוה כגון תיבה ומטפחות או ספרים לא היו נמלכין טובי העיר לתת לו בהכ"נ זו הלכך כזביני היא ושרי דלאו גרועי מצוה הוא אלו דבריו ז"ל ואין דבריו ברורים אצלי דאי משום בזויי מצוה אתינן עלה וכדאמרינן (שבת דף כב.) אבוהון דכולהון דם בדמים שלא היו מצוה מעולם מאי בזויי מצוה איכא שמא תאמר אם לא יקחו בהם דבר של קדושה כמנא שעברו על דעת בני העיר במכירת בהכ"נ ונמצאת מכירתו בטלה א"כ למאי דמספקא לן אי אסור למכור ס"ת ישן לקנות בו חדש כי מכרו ס"ת תבטל מכירתן שהרי עברו על דעת בני העיר שאינן רוצים אלא בעלוי ומאי קא מספקינן לקמן בגמרא מתני' דיעבד ועוד דאי משום בזויי מצוה בלחוד אתינן עלה למה לן עלויא הא אפילו בדוכתי סגי דהא קי"ל [שבת דף כב:] מדליקין מנר לנר ותו קשיא לי בלישנא דאמרינן אי לאו דה"ל הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה מתנה לא משמע דההיא מתנה תיהוי דיהיב להו מידי דדבר מצוה כגון תורה ומטפחות או ספרים ועוד שהרב אלפסי ז"ל כתב מתנה משבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר פליגי בה רב אחא ורבינא וכה"ג אפילו למשתי בהו שיכרא שרי לפיכך נ"ל דבהכ"נ ודכוותיה כיון שעיקרו עשוי לומר בו דבר שבקדושה הטילו בו חכמים קדושה מדבריהם ואפילו התנו עליו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אי אפשר שתפקע קדושתו בכדי מפני כבוד הקדושה שיש בו מיהו לאחר שהטילו קדושתו על הדמים קדושת דמים קלישא מקדושת בהכ"נ לפי שדמים אלו לא עמדו מעולם לדבר שבקדושה ועוד דהויא לה קדושה שניה וקלישא מקדושה ראשונה כדאשכחן [מעשר שני פ"ג מ"י] לר' יהודה דס"ל דלקוח בכסף מעשר שנטמא יקבר משום דלא אלים למתפס פדיוניה כמעשר גופיה הלכך בין שמכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר או שלא במעמד אנשי העיר לעולם דמים נתפסים בקדושת בית הכנסת ומפקע קדושתיה גבייהו אלא דשבעה טובי העיר לחודייהו לא מצי לאפקועיה דהויא קדושת דמים אע"ג דאיקלישא אבל במעמד אנשי העיר יכולין להפקיע לקדושת בהכ"נ להפקיע בכדי (א) ומש"ה אמרינן במתנה אפילו נתנוה ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר במאי תתפקע קדושתיה ומאן דשרי סבר דמפקעת אההיא הנאה דהוו להו מיניה שהרי הן כמחויבים לשלם לו גמול וכיון דמפקעה אמידי דהיינו ההיא הנאה אע"פ שילהה לחולין אין בכך כלום שרשאין הן בכך ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר: **גרסי'** בגמרא [דף כו:] רמי בר *אבא הוה בני בי כנישתא הואי ההוא בי כנישתא עתיקתא בעא למסתרי ולעיולי כשורי מיניה ואתויי להאי וקא מבעיא ליה הא דאמר רב חסדא לא לסתור איניש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי משום פשיעותא כי האי גוונא מאי ואתא לקמיה דרב פפי ואסר ליה אתא לקמיה דרב הונא בר חליפא ואסר ליה: **תשמישי** מצוה נזרקין. רשות לזורקן לאחר שעברה מצותן: תשמישי קדושה נגנזין. חובה לגונזן: תיק ונרתיק. תיק גדול נרתיק קטן ודקדקו מכאן בעלי התוספות ז"ל שהדלי"ת והיו"ד שהן בקשר הרצועה אין להם דין אותיות ואינן הלכה למשה מסיני כשי"ן של תפילין מדלא קא חשיב להו לרצועות אלא תשמישי קדושה ועוד מדאמרינן בשבת בפרק במה מדליקין [דף כח:] לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד ואמרינן למאי הלכתא וכו' אלא לעורן והא אמר אביי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני כלומר וכיון שכן פשיטא דתיפוק לי משום שי"ן אלא לרצועות והא אמר רבי יצחק רצועות שחורות הלכה למשה מסיני ומשני נהי דגמירי שחורות של בהמה טהורה מי גמירי ואם היו האותיות שברצועות הלכה למשה מסיני הוו להו לאקשויי נמי והאמר מר דלי"ת ויו"ד הלכה למשה מסיני כדאקשו בשי"ן ומדלא אמר הכי שמע מינה דאינן האותיות אלא קשר בעלמא ואמרינן נמי בפרק במה אשה [דף סב.] והרי תפילין דמחופות עור ותניא הנכנס לבית הכסא חולץ תפיליו ונכנס שאני התם משום שי"ן ולא קאמר משום דלי"ת ויו"ד וזה שלא כפרש"י ז"ל שכתב אהא דאמרי' בפ' הקומץ [דף לה:] וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך אלו תפילין שבראש דהייט טעמא דשל ראש קדושין יותר משל יד שבשל ראש יש שי"ן ודלי"ת שהם רובו של שם ומהא שמעינן דליתא אלא התם הכי פירושא אלו תפילין שבראש שהן בגובה של ראש ונראין לפיכך הן דומין לאות משא"כ

שלטי הגבורים

בהו שכרא פי' רש"י בדמים והדין עמו משום דבהכי איירי מתניתין כדקתני לוקחין בדמיה ומיהו ה"ה בבהכ"נ יכול הלוקח לעשות בה כל צרכו אפי' ארבעה דברים שאסרו חכמים דכולה מתני' איירי כשלא מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי בני העיר וכן ההיא תלא דבי כנישתא רצה לקנות לזרעו ואמר ליה רב אשי שלא יוכל לזרוע בו אם לא יקנה אותו מטובי בני העיר אבל אחר שיקנה אותו יוכל לזורעו וזריעה תשמיש של גנאי דהא בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשוין ובחורבנה מותר להשתמש בהן כל תשמיש שאינו של גנאי:

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) ע"ס יש כאן דבלא"ה דבריו סותרין זה את זה דלעיל אמר דאפילו במעמד אנשי העיר א"א שתפקיע קדושתו בכדי גם מסיק ע"ז ומש"ה אמרי' במתנה וכו' אמאי תפקע קדושתו וכאן אמר דמתפקע בכדי אלא ודאי יש כאן דילוג וצ"ל הכי ומיהו אין להם כח בקדושת בהכ"נ להפקיע בכדי וכו':

שיטת ריב"ב

חלופה וזבונה שרי: שחלה קדושה על החליפין או על הדמים והוא יוצא מן הקדושה ומותר להשתמש בו: לבני. לבינים של בהכ"נ: בחדתי. לבינים חדשות שנעשו לבהכ"נ: ואפי' למ"ד. תכריכי המת בהזמנה הני מילי כגון אורג בגד למת נמי כיון שהוא ארוג מיד הוא ראוי לפרשו על המת אבל לבינים מחוסרין עשייה ותיקון לבנותן בחומה הלכך הלבינים מוכנים לבהכ"נ הוה ליה כטווה פשתן לארוג למת: דליכא מאן דאמר. בהא הזמנה מלתא היא: מתנה. פי' הרב ז"ל מז' טובי העיר במעמד אנשי העיר דבאנפא אחרינא לא משכחינן מתנה בבהכ"נ דהא הויא לה מתנה כמכירה למשתי שכרא ומאן דאסר לאו דמשום דלית להו רשותא לשבעה טובי העיר ליתן בהש"נ במתנה אסר דהא אמרי' לעיל דז' טובי העיר במעמד אנשי העיר בכל מידי אית להו רשותא אלא מש"ה אסר דלא אפשר ליה למקבל מתנה לאשתמושי ביה דאמאי תפקע קדושתיה ומאן דשרי אי לאו וכו': הדר הויא לה מתנה כזביני. ומותר להשתמש בו:

עין משפט

א מיי' פ"י מהל' תפילין ופ"ג מהלכות ציצית סמג עשין כה טוש"ע או"ח סי' קנד:

הגהות הרו"י

(א) נ"ב כענין מ"ש בסמוך במאי תיפוק קדושתה: (ב) נ"ב לע"ג דע"כ לאו בהכי מיירי:

[דף רסה ע"א]

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ספרים: (ב) שנכנסו כבר כצ"ל: (ג) נ"ל דהזמנה מלתא: (ד) חדא היא אלא שלשון תיק כו' ולשון נרתק נופל כו' כצ"ל:

מסא"כ בשל יד דהא אמרינן התם לך לאות ולא לאחרים לאות: מריש הוה אמינא האי כורסיא תשמיש דתשמיש הוא. ולא בעי גניזה כסא שהיו מניחין עליו מטפחות ועליו מניחין ספר תורה ותשמיש דתשמיש לא בעי גניזה: כיון דחזינא דזמנין דמותבין ספרא עליה. כלומר בלא מטפחתא: מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא. פרש"י ז"ל יריעה שפורסין בתוך התיבה דהיינו הארון מבפנים ולא נהירא דאדרבה כי האי גוונא תשמיש ממש הוא אלא יריעה היא שפורסים על התיבה כענין שכתוב ופרשו עליו בגד תכלת מלמעלה

תורה אור

ורצועותיהן. ואמר רבא מריש הוה אמינא כורסיא תשמיש דתשמיש הוא כיון דחזינא דמותבן ספרא עליה אמינא תשמיש קדושה הוא ואמר רבא האי תיבותא דאירפט מעבדיה תיבותא זוטרתי שרי (א) כורסיא אסיר כורסיא (ב) מעבדיה כורסיא זוטא שרי דרגא לכורסיא אסיר ואמר רבא (א) (ג) האי פריסא א תשמיש דתשמיש הוא כיון דחזינא דעייפי ליה ומנחי ספר תורה עילויה אי נמי פרסי ליה אסיפרא אמינא תשמיש קדושה(ד): ואמר רבא הני זיבולי דחומשי וקומטרי דספרי תשמישי קדושה נינהו ונגנזים פשיטא מהו דתימא הני לאו לכבוד עבידי לנטורי בעלמא עבידי וכאנדרונא דמיאן קמ"ל: אמר מר זוטרא משמיה דרב ששת מטפחות ב ספרים שבלו עושין אותם תכריכים למת מצוה וזו היא גניזתן ואמר רבא ספר תורה שבלה גונזין אותה אצל תלמיד חכם ואפילו שונה הלכות ואמר רב אחא בר יעקב ובכלי חרס שנאמר ונתתם בכלי חרס למען יעמדו ימים רבים ואמר רב פפי משמיה דרבא מבי כנישתא לבי רבנן שרי מבי רבנן לבי כנישתא אסור ורב פפא משמיה דרבא אמר איפכא והלכתא כרב פפי *דאמר ריב"ל בהכ"נ מותר לעשותו בהמ"ד דאלמא בית המדרש עדיף ת"ר ב מניחין תורה ע"ג תורה ותורה על גבי חומשין וחומשין על גבי נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים על גבי חומשין ולא חומשין ע"ג תורה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום ר"ג אין מוכרין ס"ת ג אפילו ישן ליקח בו חדש וא"ר יוחנן משום ר"מ אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה ת"ר לא ימכור אדם ס"ת אע"פ שאינו צריך לו יתר על כן אמר ר"ש בן גמליאל אפילו אין לו מה יאכל ומכר ספר תורה או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם: וכן במותריהם. אמר רבא לא ישנו אלא שמכרו והותירו אבל גבו והותירו מותר ומכרו והותירו נמי לא אמרן אלא שלא התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל (ב) התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו לדוכסוסיא מותר מאי דוכסוסיא פרשא דמתא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן בני ד העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו (ה) להם צדקה נותנין וכשהן באין מביאין אותה עמהם ומפרנסין בהן עניי עירם תנ"ה בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה נותנין וכשהן באין מביאין אותה עמהם ומפרנסין בה עניי עירם ויחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה תנתן לעניי אותה העיר רב הונא גזר תעניתא על לגביה רב הונא בר חנילאי וכל בני מתיה רמו עלייהו צדקה יהבו כי בעו למיזל אמרי ליה ליתבינהו ניהלן מר וניזיל ונפרנס בו עניי דמאתן אמר להו תנינא במה דברים אמורים שאין שם *חבר עיר אבל יש שם חבר עיר תנתן לחבר עיר וכ"ש דעניי דידי ודידכו עלאי סמוכו: מתני' ה אין מוכרין משל רבים ליחיד מפני שמורידין אותם מקדושתם [א] דר"מ אמרו לו א"כ אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה אין מוכרין בהכ"נ אלא על תנאי אימתי

[דף כו ע"א] הגהות מא"י [א] דברי ר' יהודה:

דאמרינן בסוטה [דף לט:] אסור להפשיט את התיבה בצבור וגרסינן בירושלמי כילא דעל ארונא כארונא: האי תיבותא דאירפט. שנשבר: מעבדי כורסיא אסור. דקדושת תיבה חמירא טפי שמכניעין בתוכה ספרים ולפיכך אסור לפחות קדושתיה ולעשותה כסא שמניחין עליו ס"ת לשעה: הני זבולי דחומשי וקומטרי דספרי תשמישי קדושה נינהו ונגנזי'. פרש"י ז"ל כעין ארגזים: וכאנדרונא דמיין. כעניין בנין. קרקע זוית קטן עשוי ליתן בו ספרים ומשתמרין שם דלית בהו משום קדושה: ואפילו שונה הלכות. שלא שמש תלמידי חכמים: ובכלי חרס. שאין נותנין אותו בעפר אלא בכלי חרס נותנין אותו ושמין אותו אצל ת"ח דאע"פ שגונזין אותו עושין לו תקנה כמה שאפשר לקיימו: מבי כנישתא לבי רבנן שרי. לעשות מבית הכנסת בית המדרש מותר דעלויי מעלי ליה: והלכתא כרב פפי. איכא מרבוותא דדייק מהכא דריב"ל ור' יוחנן הלכה כריב"ל דהכא מייתי סייעתא מדריב"ל אע"ג דפליג עליה דרבי יוחנן כדמוכח בגמרא: מניחין תורה ע"ג תורה ותורה על גבי חומשין. כל חומש בפני עצמו עשוי כתקון ס"ת אבל לא נביאים וכתובים ע"ג חומשין משמע דנביאים וכתובים לענין הנחה כי הדדי נינהו מדלא קתני בהו מניחין ואין מניחין וא"ת היכי אמרי' דאין מניחין נביאים וכתובים ע"ג תורה והא קי"ל בפ"ק דב"ב [דף יג:] דמדביק אדם תורה נביאים וכתובים וכיון שכן לא סגיא דלא הוו נביאים וכתובים ע"ג תורה בכריכה וי"ל דהא קיימא לן התם דנביאים וכתובים נגללין כלפי תחלתן כלומר שמתחיל מסופן וגולל עד שמגיע לתחלתן וס"ת נגלל לאמצעיתו ונמצא דלעולם הוי ס"ת על גביהן דכולהו: אין מוכרין ס"ת אפי' ישן ליקח בו חדש. בגמ' מספקא לן אהא דר"ג [אי] דוקא בדליתי אכתי לחדש אלא דבעי למעבדי מהכי דמי ומשום פשיעותא אבל היכא דאיכא חדש בידו ללוקחו מעכשיו מדמיו של ישן אפשר דשרי כיון דס"ת אי אפשר לעלויי והרב אלפסי ז"ל מסתם לן סתומי דלכל כי האי גוונא מנקטינן לחומרא עדיף: ומיהו במידי דמלי לעלויי כגון ספרים ואיכך אחריני עלויי בעי ואינו מוכר להחליפן בדוכתייהו ומוכח בגמ' דהי בעינן עילויא בספר תורה אסור לגלול ספר תורה זה במטפחות של ס"ת אחר: וכתב הרשב"א ז"ל אלו שמתנדבין ספר תורה ומניחים מטפחת בבהכ"נ מותר להשתמש בהן כל ספר וספר שעל דעת כולן הוקדשו אבל אלו שמניחין בביתם ואח"כ מקדישין כיון שעל דעת אותו ספר נעשה ונשתמש בו אותו ספר אסור להניחו בס"ת אחר דהא בעינן עלויא וגרסי' בירושלמי ר' ירמיה אזל לגולגלא חמתין יהבון מקושא גו ארונא אתא שאיל לר' אימי אמר ליה אני אומר לכך התנו עליו בתחלה ומכאן ראיה לאלה שמשימין עטרות ס"ת בראש הקורא בסיום התורה שהוא מותר שאני אומר לכך התנו עליו בתחלה ורבינו האי גאון ז"ל [כתב ומה] שאסר לשום עטרות בראשי חתנים באים לעטר עצמן בעטרות ספרים ואין אדם מתנה בעטרות שהן תשמישי קדושה שישתמש בהן הדיוט לכבוד עצמו אבל התם לכבוד קריאת התורה משתמשין ואני אומר דלכך התנו עליו מתחלה ע"כ: אין מוכרים ס"ת אלא ללמוד תורה ולישא אשה. וה"ת מפני שהוא מביא לידי מעשה אשה נמי דלא תהו בראה לשבת יצרה: ואע"פ שאינו צריך לו. שיש לו אחרים: או בתו. לשפחות: ל"ש אלא שמכרו והותירו מהן. שחייבין לקנות ג"כ (בדבר)[במותר דבר] זה מידי דבר עלוי: אבל גבו. מן הקהל לצורך אחד מן הדברים השנויים במשנתנו וקנו ולא הוצרכו כל הדמים שגבו: מותר. להוציא המותר בכל מה שירצו ובלבד שיוציאו אותן בצרכי צבור: מאי דכסוסיא פרשא דמתא. בני העיר שמוכרין רוכב סוס שהוא מזומן להם לשלחו אל מושל העיר כשיצטרכו לו וה"ה שעושין בדמיו כל מה שרוצין: בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו להם צדקה נותנין. להוציא עצמן מחשד נותנין אותה לגבאי של אותה העיר: וכשהן באים מביאין אותה עמהם. נוטלין אותה מידי אותו גבאי ומביאין אותה לעירם: ומפרנסין בה עניי עירם. ע"י גבאי שלהם: חבר עיר. חכם המתעסק בצרכי צבור האי הוא פירושא דחבר עיר הכא אע"ג דבפ"ב דר"ה [דף לד:] חבר עיר היינו צבור: מתני' אין מוכרין בהכ"נ של רבים ליחיד וכו' אין מוכרין בהכ"נ אלא על תנאי וכו'. וא"ת וכיון

רש"י

כורסיא. בימה של עץ שקורין אמאברא בלע"ז: תשמיש דתשמיש. שפורס מפה עליו ואח"כ נותן ס"ת עליו: דמותביה ספר עילויה. בלא מפה: דאירפט. ארון שנתקלקל ונפרד (ו) מחבירו ויש דוגמתו בברייתא מנעל המרופט ביבמות: למעבד תיבותא דזוטרתי שרי. לעשות תיבה קטנה מן הראשונה: למעבד כורסיא. בימה אסור: זבילי. כמין דלוסקמא: וקומטרא. ארגזין שקורין איסקרי"ן והרבה יש בתרגומו של יהונתן חבלים חבושים (ג) וארגין אמלין דזהוריתא מחתין בקומטרין וכן נאמר על המלתחה לדעל בי קמטרא: אנדרונא. חדר: מטפחות ספרים. אפי' של ספרי תורה: ואפי' שונה הלכות. כלומר אפי' לא שימש תלמידי חכמים בגמ' ותלמוד אלא במשניות ובברייתות: מבי כנישתא לבי רבנן. לעשות (ז) בהכ"נ בהמ"ד אלמא דבהמ"ד עדיף: חומשין. ס"ת שאין בו אלא חומש אחד: (אבל לא נביאים וכתובים): ללמוד תורה. להתפרנס בו *בתלמוד: שאינו צריך. שיש לו אחר: אינו רואה סימן ברכה. באותן דמים: שמכרו והותירו. מכרו אחת מן הקדושות הללו ולקחו ממקצת הדמים קדושה מעולה והותירו (ח) משם: אבל גבו. מעות מן הקהל לצורך ס"ת וקנאוהו ונותר מן הדמים מותר להורידן שהרי עדיין לא בא לשימוש קדושה חמורה: שלא התנו. על מנת לעשות רצוננו מן הדמים: לדוכסוסין. מפרש לקמן: (ט) כי התנו מאי הוי. הלא דמי קדושה נינהו: פרשא דמתא. בני העיר שוכרים (י) רוכב סוס ומזומן לשולחו בשליחות אצל מושל עיר כשיצטרכו: נותנין לגבאי העיר. כדי שלא יחשדום כפושעין שפוסקין לדקה לרבים ואין נותנין: וכשהן באין. לחזור למקומן תובעין אותו מן הגבאי ומפרנסין (כ) את עניי עירם: חבר עיר. חכם המתעסק

א מיי' פ"י ופי"א מהלכות תפילין טוא"ח סי' קנד טוי"ד סי' רפב:
ב מיי' שם טור י"ד סי' רפב:
ג מיי' פי"א מהל' תפלה טור א"ח סי' קנג:
ד מיי' פ"ז מהל' מתנות עניים טוי"ד סי' רנו:
ה מיי' פי"א מהלכות תפלה (סמג עשין כט) טור א"ח סי' קנג:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב מעבדיה: (ב) נ"ב רבא נמי: (ג) נ"ב מריש הוה אמינא: (ד) נ"ב הוא: (ה) נ"ל עליהם: (ו) נ"ל מחבורו: (ז) מבהכ"נ בהמ"ד כצ"ל: (ח) נ"ל מהן: (ט) מן כי כו' עד נינהו מוקף: (י) נ"ל אדם רוכב סוס שיהא להם מזומן: (כ) נ"ב הם:

שיטת ריב"ב

כורסיא. בימה של עץ שקורין אלמימבריי: תשמיש דתשמיש הוא. שפורס מפה עליה ואחר כך נותן ספר תורה עליה: תיבותא דאירפט. ארון שנתקלקל ושברו מנעל המרופט. מלמד שספתי זקנים מתרפטות: זבילי. כמין דלוסקמי: קומטרי. ארגזים: אפי' שונה הלכות. שלא שימש תלמידי חכמי': מבי כנשתא לבי רבנן. לעשות מבהכ"נ בית מדרש: אין מוכרין לכתחלה. אינו רואה סימן ברכה באותן הדמים: פיסקא וכן במותריהן: גמ' שמכרו והותירו. מכרו אחת מן הקדושות הללו ולקחו במקצת הדמים קדושה אחרת והותירו מהם. אבל גבו מן הצבור לצורך ס"ת וקנאוהו ונותרו בידם מן המעו' מותר לעשות באותן מותר כל חפצם שהרי עדיין לא בא [לכלל] קדושה: אבל התנו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר מותר. ואע"פ שלא מכרו אותן ז' טובי העיר מותר שאינו מכרו הם במעמד אנשי העיר אע"פ שלא התנו הם יכולין לעשות בכל הדמים כל חפצם: נותנין. להוציא עצמן מן החשד: פרשא דמתא. בני העיר שוכרין רוכב סוס שהוא מזומן להם לשלחו אל מושל העיר כשיצטרכו לו: חבר עיר. חכם המתעסק בצרכי צבור: מתני' אין מוכרין את של רבים וכו' אין מוכרין בהכ"נ וכו'. מתני' מילי מילי קתני מעיקרא קתני שאם מכרו בני העיר בהכ"נ לחלל קדושתו על הדמים יש לכן באותן דמים לעלות בקדושה כדקא

שלטי הגבורים

א וכל מה שעושה לס"ת אם עשאו על תנאי להשתמש בו שאר תשמיש אם רצה מועיל בו התנאי כתב הרמב"ם תפוחי זהב שעושין לס"ת לנוי תשמישי קדושה הן ואסור להוציאן להולין אם לא לקנות בדמיהן ס"ת או חומש ע"כ ומיהו בפ' בני העיר קאמר על כל הנך דקתני בהם שאסור לשנותם לקדושה קלה אמר רבא לא שנו אלא שלא מכרוהו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל מכרוהו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר שרי אפי' למשתי ביה שכרא וכתב הרא"ש הלכך יחיד שמכר ס"ת שלו מותר להשתמש בדמיו דדמי למכרוהו ז' טובי העיר ולפי זה התפוחים יכולין בעליהן למוכרן והלוקח יכול לעשות בהן כל מה שירצה:

לשון ריא"ז

ב כלי בהכ"נ הרי הן כבהכ"נ כגון הספסלים והיריעות שפורסים בבית הכנסת ושפורסין על הארון הרי הן כמו הארון כמו שמבואר בתלמוד א"י והלוחות והבימות אין בהם משום תשמישי קדושה והן המעלות והבימות שעושין לפני הארון שמניחין בו הספרים ואינו דומה לקדושת הארון אלא לקדושת בהכ"נ כמבואר בקונט' הראיות: נכרי שהתנדב קורה לבהכ"נ בודקין אותו אם אומר בדעת ישראל הפרשתיה מותר להשתמש בה ואם לאו טעונה גניזה חוששין שמא היה לבו לש"ש והנהגה ממנה מעל וזה מבואר בפ"א של ערכין ונראה בעיני שישראל שהקדיש דבר לבהכ"נ אע"פ שהוציא מפיו לשם הקדש אין חוששין שמא היה לבו לשמים שהרי לבהכ"נ הקדיש והולכין בנדרים אחר לשון בני אדם כמבואר בקונט' הראיות:
ג נראה מדברי רבינו דהא דאין מוכרין ס"ת קאי אבני העיר אבל יחיד שפיר דמי לעשות בשלו [illegible]

הגהות הרי

(א) נ"ל מריש הוה אמינא האי כו': (ב) נ"ב עי' בתוס': (ג) נ"ל ארגזין:

המאור הקטן

מתני' אין מוכרין בהכ"נ אלא על תנאי אימתי שירצו יחזרו דברי ר"מ הר' אפרים ז"ל פירשה בבהכ"נ של יחיד א] והוצרך לפרש כן משום דקשיא ליה דר"מ אר"מ כיון דאמר ר"מ שאין מוכרין

השגות הראב"ד

א] והוצרך לפרש כך כו' דר"מ אדר"מ וכו': א"א ובירושלמי אמרו הא דקתני רישא אין מוכרין של רבים ליחיד אין כאן בהכ"נ מה אנן קיימין אין כר"מ אף מוכרים בהכ"נ על תנאי כלומר וכיון דעל תנאי הוא דמי

א מיי' פי"א מהלכות תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' קנ:
ב מיי' פי"א שם סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קנא טור יו"ד סי' שמד:
ג מיי' פי"א מהלכות ת"ח סמג עשין יג טור יו"ד סי' רמו:

שיטת ריב"ב

כדקא תני בית תיבה ובהכ"נ לוקחים תיבה בהכ"נ בית הכנסת לתמידין בקדושתה עושין בדמים כל צרכן ובזו אסר ר"מ למכור אלא של רבים לרבים [לרבים] מותר ועושין בדמים כל צרכן [illegible]

דסבירא ליה לר"מ שאין מוכרין אפילו מרבים ליחיד וכל שכן להוציאה לחולין א"כ למה צריך תנאי והא בקדושתה קיימא כבר נשמר מזה רש"י שפי' דהיינו טעמא כדי שלא יראו המוכרין כמזלזלין בקדושתה וכאלו אינם חפצים בה (ו) א"ש מתני' מילי מילי קתני כשמוכרין אותה ממכר עולם צריך שלא יורידוהו מקדושתו לר"מ ואם מורידין אותו אין מוכרין אותו אלא על תנאי ובגמ' דייקינן ור"מ דאמר על תנאי מוכרין אותו לוקח היכי דייר ביה שהרי אם רצו להחזיר נמצא לוקח משתמש בו בינתים בשכר מעותיו והוי רבית: חוץ מד' דברים וכו' בית המים. דהיינו בית הכביסה דבכל הני איכא זלזול לבית הכנסת:

תורה אור | נר מצוה

אימתי שירצו יחזירוהו דברי ר"מ וחכמים אומרים מוכרין אותו ממכר עולם א חוץ מד' דברים למרחץ ולבורסקי ולבית הטבילה ולבית המים רבי יהודה אומר מוכרין אותו לשם חצר והלוקח מה שירצה יעשה *ועוד (דף כח.) א"ר יהודה בית הכנסת שחרב אין מספידין בתוכו ואין מפשילין לתוכו חבלים ואין פורסין לתוכו מצודות ואין שוטחין על גגו פירות ואין עושין אותו קפנדריא שנאמר (ויקרא כו) °והשמותי את מקדשיכם בקדושתן הן אף כשהן שוממין עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש: גמ' *אמר (דף כז:) רב יהודה אמר שמואל אמותר לאדם להשתין מים בתוך ד' אמות של תפלה. שאלו תלמידיו את רבי ינאי במה הארכת ימים אמר להם מימי לא השתנתי מים בתוך ד' אמות של תפלה ולא כניתי שם לחברי ולא בטלתי מקדוש היום אמה זקנה היתה לי ופעם אחת לא היה לי יין לקדוש היום מכרה כפה של ראשה והביאה לי יין לקידוש היום וכשמתה הניחה לו ג' מאות גרבי יין וכשמת הוא הניח לבניו ג' אלפים גרבי יין: ועוד אמר ר' יהודה וכו'. ת"ר בבתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש אין אוכלין בהן ואין שותין בהן *ואין (דף כח:) נאותין בהן ואין מטיילין בהן ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים (א) אבל קורין בהן ושונין בהן ב ומספידין בהן הספד של רבים ומכבדים אותן ומרביצים אותן א"ר יהודה אימתי בישובן אבל בחרבנן מניחין אותן ועולין בהן עשבים מפני עגמת נפש: א"ר אסי בתי כנסיות שבבבל ג על תנאי הן עשויות ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש ומאי ניהו חשבונות דאמר רב ששת בהכ"נ שמחשבין בה החשבונות לסוף מלינין בו מת מצוה: ואין נאותין בהן אמר רבא חכמים ותלמידיהם מותרין דאריב"ל מאי בי רבנן ביתא דרבנן: ואין נכנסין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים רבינא ורב אחא בר אבא הוו קיימי וקא שיילו שמעתא מרבא אתא זילחא דמיטרא עיילי לבי כנישתא אמרי הא דעיילינן לבי כנישתא לאו משום מיטרא הוא אלא דשמעתא בעיא צילותא א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי וכי איצטריך אינש למיקרי גברא מבי כנישתא מאי א"ל אי צורבא מרבנן (ב) לימא שמעתא ואי תנא הוא לימא הלכה ואי קרא הוא לימא פסוקא ואי לאו בר הכי הוא °לימא לינוקא אימא לי פסוקך אי נמי נשהי פורתא וניקום: ומספידין בתוכו הספד של רבים. מחוי רב חסדא כגון הספדא דקאי ביה רב ששת מחוי רב ששת כגון (ג) דקאי ביה רב חסדא רפרם ספדה לכלתיה בבי כנישתא אמר אי משום יקרא דידי אי משום יקרה דידה (ד) מיתא אתו כולי עלמא ר' זעירא ספדיה לההוא מרבנן בבי כנישתא אמר אי משום יקרא דידי אי משום יקרא דידיה (ה) מיתא אתו כ"ע: תנן התם ודאישתמש בתגא חלף א"ר שמעון בן לקיש זה שמשתמש במי ששונה הלכות דאמר עולא לישתמש איניש

רש"י

המתעסק בצרכי צבור: מתני' לבית המים. לכביסה אי נמי לבית מי רגלים: מפשילין. גודלין וה"ה לכל מלאכות אלא לפי שהמלאכה זו בעי מקום רחב ידים ובהכ"נ גדולה וראוי לכך: קפנדריא. מפרש לקמן: גמ' בד' אמות של תפלה. לאחר זמן: כפה. [illegible]: אין אוכלין בהן. גרסי' ול"ג ואין [illegible] בהן דכולהו פירוש דקלות ראש הן: קלות ראש. שמקילין אותו: ואין נאותין. [illegible] מתקשטין בתוכם: מטיילים. אישפציי"ר: הספד של רבים. של ת"ח שמת שרבים צריכין להאסף ולהספיד ובית הכנסת ראוי לכך לפי שהוא בית גדול: מרביצין. לאחר שמכבדין את הבית זולפין המים להרביץ האבק: מפני עגמת נפש. מניחין אותו לעלות עשבים כדי שיהא עגמת נפש לרואיהם ויזכרו ימי בנייתו ואת שהיו רגילין להאסף שם ויבקשו רחמים שיחזרו: מת מצוה. שימותו בעיר מתים שאין להם קוברין: מאי בי רבנן. למה קורין בתי מדרשות בי רבנן לפי שהן ביתם לכל דבר ואמרו לעיל בתי מדרשות עדיפי מבתי כנסיות א"כ בתי כנסיות מותר להם לתשמישיהן: זילחא דמיטרא. זרם מים אונדיא בלע"ז: לאו משום. שיגן עלינו מפני הגשמים שאם לא היינו עוסקין בשמעתא לא היינו נכנסין: צילותא. דעת צלולה: למקרי גברא מבי [כנישתא] מאי נעביד. מאחר שאין נכנסין בהן לצרכן: לימא ליה לינוקא. שהיו התינוקות רגילין לקרות בבהכ"נ: הספד [של רבים]. כגון הספידא דקאי ביה רב ששת [illegible]: אי משום יקרא דידי אי משום יקרא דמיתא. הוה ליה הספידא דרבים [ו]אתו כולי עלמא להספד: בתגא. כמו כתר: חלף. שבטל מן העולם: במי ששונה הלכות. אפילו לא שימש

ועוד אמר רבי יהודה בהכ"נ שחרב וכו'. אע"ג דר' יהודה בפלוגתא קמייתא מיקל טפי מדרבנן דרבנן סברי שצריך להתנות במכירת בהכ"נ שלא ישתמש בה בד' דברים ור' יהודה אמר דמוכרין אותה לשום חצר והלוקח כל מה שירצה יעשה אפי' הכי קאמר הכא ועוד משום דלמאי דס"ל לרבי יהודה גופיה שהלוקח כל מה שירצה יעשה אחמורי הוא דקא מחמיר במאי דקאמר דאין מוכרין אותה אלא לשום חצר ומש"ה קאמר ועוד מחמיר נמי חומרא אחריתא בבית הכנסת שחרב: ואין מפשילין בו חבלים. גודלין והוא הדין לכל מלאכה אלא שהפשלת חבלים צריך מקום רחב ידים ובית הכנסת בית גדול הוא וראוי לכך: קפנדריא. בגמ' מפרש: מפני עגמת נפש. כדי שתהא עגמת נפש לרואיהם שיזכרו את ימי בנייתו ואת שהיו רגילין להתאסף שם וישתדלו להחזירו ליסודו: גמ' מותר להשתין מים בתוך ד' אמות של תפלה. שאין צריך להרחיק ד' אמות ממקום שהתפלל וגרסינן עלה בגמרא המתפלל ישהה כדי הלוך ד"א וישתין כלומר דבציר מהכי אסור לפי שכל שיעור ד' אמות תפלתו סדורה לו בפיו ורחושי מרחשן שפוותיה והמשתין ישהה כדי הלוך ד' אמות ויתפלל כלומר כדי שיהו נגובות של מימי רגלים כלים בכסותו: במה הארכת ימים. באיזו זכות: ולא בטלתי מקדוש היום ביין. שהוא מצוה מן המובחר: פעם אחת לא היה לי קדוש היום. ביין: ומכרה כפה שעל ראשה. שהיה היין אצלם ביוקר: ואין נאותין בהן. אין מתקשטין בהם: בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשויות. אין לפרש שיהא מותר לנהוג בהן קלות ראש בחרבנן מדמייתי לה בפיסקא דבהכ"נ שחרב דהא ליתא מטובדא דרבינא דלעיל דהוה ליה תלא דבי כנישתא בארעיה ולא שרו ליה למזרעה אלא במכירה דשבעה טובי העיר ורבינא בבבל הוה וכל שכן [*שאין] ראוי להעמידן בישובן מדאמרינן ברפרס דספדיה *לכלתיה משום דהוה ליה הספד של רבים דשרי בכל בתי כנסיות שבעולם ורפרס בבבל הוה ורבינא ורב אחא נמי כד אתא עלייהו זילחא דמיטרא אמרי משום דשמעתא בעיא צילותא כדאיתא בסמוך לפיכך פירש הרמב"ן ז"ל שעל תנאי הן עשויות היינו לענין שאם הוצרכו אנשי העיר להאכיל בהן עניים או להשכיבם שם מותר וה"ה לכל צרכי עניים לפי שעה וכדאמרינן בפרק ערבי פסחים [דף קא.] לאפוקי עניים דאכלו ושתו בבי כנישתא וכן חכמים מותרין ליהנות בהן והוא שהוצרכו להם כגון שהיה מקום דחוק לתלמידים אבל שלא בשעת הדחק אסור כדמוכח עובדא דרבינא ורב *אדא בר אהבה וגרסינן בירושלמי רבי אמי מפקד לספריא אי אתו לגביכון אינים מלוכלך באורייתא תהוון מקבלין ליה ולחמריה ולמאניה פי' מלוכלך משוח כלומר שיש לו קצת תורה וכדאמרי' בהגדה [ויקרא רבה פ"פ כב] גבי יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו אין בו כדי לכלוך פה כלומר לטבול בו קצת הפה ואע"פ שלכל הדברים הללו מועיל תנאי לבתי כנסיות שבבבל אין תנאי שלהם כלום לענין קלות ראש וחשבונות: בהכ"נ שמחשבין בו חשבונות לסוף מלינין בו מת מצוה. שאין מספיקין לעשות צרכיו: רבינא ורב אדא בר אהבה וכו' זלחא דמיטרא. זרם מים: צילותא. דעת צלולה. אע"ג דבתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשויות ה"מ בשעת הדחק וכאן לא היה דוחק כל כך ואע"ג דאמרינן חכמים ותלמידיהן מותרין משמע לי דהיינו בבהמ"ד ולפי שעומדין שם כל היום כדאמרינן מאי בי רבנן ביתא דרבנן אבל בהכ"נ לא: אי נמי נשהי פורתא וניקום. שלא יהא נראה כנכנס בה לצרכו בלבד: הספד של רבים. שהרבים עוסקים בו: מחוי רב חסדא כגון הספדא דקאי ביה רב ששת. דמשום יקרא דידיה אתו כולי עלמא ורב ששת אמר כגון הספדא דקאי ביה רב חסדא וכל אחד היה אומר כן לכבוד חבירו: ודאישתמש בתגא חלף. מי שנשתמש בכתר תורה דהיינו ת"ח: חלף. אבד מן העולם: זה המשתמש במי ששונה הלכות. אע"פ שאינו לומד תלמוד כיון שלומד הלכות דהיינו משנה: דאמר עולא לשתמיש איניש

שלטי הגבורים

א כתב מיי' דאין הלוקח רשאי לעשות בהן אלו הד' דברים אא"כ התנה במעמד אנשי העיר והיינו הראב"ד וכשמוכרין בני הכפר בהכ"נ יכולין למוכר ממכר עולם והלוקח יעשה בה מה שירצה חוץ ממרחץ ובורסקי ובית הטבילה ובית הכסא והא דאמרי' דהמעות נשארים בקדושתם ואין הלוקח יכול לעשות בו אלו הד' דברים הני מילי כשלא מכרוהו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אבל מכרוהו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר עושין במעות מה שירצו וכן הלוקח יעשה בה אפי' אלו הד' דברים:

לשון ריא"ז

אע"פ שבהכ"נ יש בו קדושה אם מכרו אותה ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר הרי הוא יוצא מקדושתו ואפי' לשתות בו שכר מותר וכשמוכרין אותו מוכרין אותו לשם חצר והלוקח יעשה בו מה שירצה:

ב נשאל מרבינו האיי אדם חשוב שמת מהו לעשות הספד וס"ת מונח לפניהם וסדין פרוש עליו והתיר לעשות כן לאדם חשוב וגדול בתורה ויחיד בדורו לגאון בענין ההספד נוהגין בישיבה להספיד לפני המטה לשאר התלמידים אבל חכם ואלוף וגאון מכניסין אותו לבהמ"ד ומכניסים המטה במקום שהיה דורש וסופדים התלמידים וקהל ישראל וכשמוציאין המטה סופדים אותו עד לבית הקברות ואם חכם הוא סופדים אותו עד יום א' בתוך ימי האבל ולזמן ישיבה סופדין אותו כל ישראל הקרובים והרחוקים לפי כבודו בחדש אדר ואלול וליום ג' ושביעי עולין לבית הקברות ומבקרים אותו ליום ז' ושוב אין מבקרין אותו ותכליתו י"ב חדש משכיבין אותו ומבקרין אותו:

לשון ריא"ז

בהכ"נ שהוא פתוח לבית שמת מונח שם אסור לכנוס בהכנ"ס ולהתפלל שם עד שיוציאו המת [illegible] שם התיבה של ספרים [illegible] ספרים [illegible] היא מקבלת טומאה ודבר המקבל טומאה אינו חוצץ:

לשון ריא"ז

ג ונראה בעיני שלא אמר על תנאי הן עשויות אלא לאותם שבבבל שהיו מצויין [illegible] ממקום למקום והיו אוכלין ושותין בהכ"נ אבל בני עיר אין נכנסין אלא לתלמוד תורה:

גי' מהרש"ם לכלתיה:

אחא בר אהבה נ"ל

הגהות הב"ח

(א) ר"ב ואין מספידים בהם הספד של יחיד אבל כו': (ב) נ"ל הוא לו כו' ואי קרא כו': (ג) נ"ב ספדא: (ד) נ"ל דמיתא: (ה) נ"ל דמיתא: (ו) ונ"ב דמתני' כנ"ל:

המאור הקטן

משל רבים ליחיד מפני שמורידין אותו מקדושתו על מה צריך תנאי הלא הוא עומד בקדושתו לעולם והר' שלמה ז"ל פירש משום שנראה כמזלזל כשמחליפין אותו מסלקין את עצמן ממנו ולי נראה מתני' מילי מילי קתני אם מכרו לעלות בדמיו מותר להחל קדושתו ואפי' לר"מ כדקתני רישא לוקחין בדמיו תיבה ואם מכרו להעמידו בקדושתו עושין בדמים כל צרכן ובזו אסר ר"מ למכור משל רבים ליחיד אבל משל רבים לרבים מותר ועושין בדמים כל צרכן ואע"פ שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר שאלמלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפי' לשתות שכר בדמיו מותר ואע"פ שמכרוהו לחלל קדושתו ובתר הכי קתני אין מוכרין בהכ"נ אלא על תנאי כשמוכרין אותו לעלות בדמיו ולחלל קדושתו בקדושת הדמים והיינו דקא הוינן בגמ' היכי דייר ביה הויא לה רבית אלמא כשמוכרין לבית דירה עסקי' והא לאו דוקא אלא או לפירושא דידן או לפי' הר' אפרים ז"ל אבל לפי' הר' שלמה ז"ל הוה ליה למימר היכי מצלי בה:

השגות הראב"ד

דמאי הדרי בהו אכתי של רבים הוא ואין כרבנן מוכרין אותו ממכר עולם וכו' ר' חייא בר אבא בשם ר' אבא ספר כס"ת אבל בהכ"נ לר"מ מוכרין ליחיד ועל תנאי כדי שתעמוד בחזקת רבים וממילא לר"מ אין היחיד רשאי לעשות בה שום דבר חולין שהרי שם בהכ"נ עליו ושל רבים וכי אמרי' בגמ' היכי דיירה בה לאו דוקא דירה אלא שלא התפלה אסורה להם כדירה משום רבית ומי' מילי שאמר זה תילי בעלמא ניהו דאי סיפא כשמכרו לעלות בדמים ומותר להלל קדושתה מה צורך לתנאי זה וכשלוקחים כדמי התיבה בעלי התיבה ג"כ מתנין על התיבה להחזירה ולהחזיר המעות סוף דבר אין בדבריו כלום:

אינים כמאן דתני ד'. פי' הרב אלפסי במי ששונה ד' סדרי משנה: ולא לישתמש כמאן דמתני ד'. הייתו שגומר תלמוד ד' סדרים כלומר דבעל תלמוד עדיף מבעל משנה וריש לקיש לחומרא קאמר דאפילו מי ששונה הלכות דהיינו משניות מיקרי תנא ומילתא דעולא לאו ריש לקיש מייתי לה אלא תלמודא מייתי לה ואחרים פירשו דתני לעצמו ומתני לאחרים וריש לקיש קאמר דאפילו שונה לעצמו תנא מיקרי:

מבטלין ת"ת להוצאת המת. (לאו) דוקא להוצאה אבל לשאר צרכיו לא ואע"ג דאמרינן במס' מ"ק פרק (משקין) [ואלו מגלחין דף כז:]

(א)כל בני העיר אסורין

בעשיית מלאכה אפי' הכי כיון שאינו מוטל עליו לקוברו אין מבטלין ת"ת לשאר צרכיו ויש מפרשים דמבטלין ת"ת דקאמר היינו רשות בעלמא ולא חובה דבמת מצוה בלחוד הוא דקאמר דמיחייב כדאיתא בפ' קמא דמגילתא אבל בשאר מתים רשות וכמו שכתבתי שם והיינו דאמר הכא אמרו עליו על ר' יהודה בר' אלעאי שהיה מבטל וכו' דאלמא רבנן אחריני לא מבטלי ולאו ראיה היא דמעשה שראו לר' יהודה ברבי אלעאי הביאו לראיה שמבטלין אבל לעולם הא מבטלין חובה הוא ובשיש עמו כל צרכיו דאמרי' אין מבטלין היינו לומר שאינו חייב לבטל והכי מוכח בירושל' במסכת כלאים: מאבולא ועד בי סכרא. מפתח העיר עד לקבר: נטילתה כנתינתה. נתינתה בס' רבוא דהא מסקינן דכמאן דקרי ותני עסקינן ונמצאת מיתתו נטילתה של תורה: אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא. משמע ת"ח בתלמוד ואחרים פירשו מתני לאחרים ולמאן דלא קרי ולא תני כתבו מקצת הגאונים ז"ל דבעשרה סגי ליה: אדמקיפנא אדרי אטול בהאי. בעוד שאקיף שורות הללו אקצר את דרכי ואכנס דרך הבית הזה ואמרינן עלה בגמ' א"ר אבהו אם היה שביל מעיקרו מותר וגרסינן נמי התם הנכנס לבהכ"נ להתפלל מצוה לעשות קפנדריא שנאמר ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפונה להשתחוות יצא דרך שער נגב וגו' וכתבה הרב אלפסי ז"ל בפ' הרואה וטעמא דמלתא מפני שנראה כמחבבה:

נר מצוה · תורה אור

אניש במאן דתני ארבעה ולא ישתמיש איניש במאן דמתני ארבעה פירוש דתאני ארבעה מי ששונה ארבעה סדרי משנה ופירוש דמתני מי שגמר תלמוד ארבעה סידרי: *ת"ר (דף כט.) (א) אמבטלין תלמוד א תורה להוצאת המת ולהכנסת הכלה בד"א בשאין לו כל צרכו אבל יש לו כל צרכו אין מבטלין וכמה כ"צ אמר רב שמואל בר אויא משמיה דרב תליסר אלפי גברי ושתא אלפי שיפורי והנ"מ לדקרי ותני אבל דמתני לית ליה שעורא: בואין עושין אותה קפנדריא גמאי קפנדריא כמאן דאמר אדמקיפנא [אדרי] אהדר ואעול בהא אמר ר"נ (ב) אמר רבה בר אבהו הנכנס לבהכ"נ על מנת שלא לעשות קפנדריא מותר לעשות קפנדריא: עלו בה עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש תניא לא יתלוש (דף כט.) ואבל אבל תולש ומניח ת"ר בית הקברות דאין נוהגין בה קלות ראש ואין ב מרעין בהם את הבהמה ואין מוליכין בהם אמת המים ואין מלקטין מהן עשבים מפני כבודן של מתים ואם לקט שורפם במקומם: **מתני'** הר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת. בשניה זכור בשלישית פרה אדומה ברביעית החדש הזה בחמישית חוזרין לסדרן לכל מפסיקין לראשי חדשים לחנוכה ולפורים ולתעניות ולמעמדות וליום הכפורים: °**גמ'** *מאי פרשת שקלים רב אמר °)צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ושמואל אמר °כי תשא תניא כוותיה דשמואל ראש חדש אדר שחל להיות בשבת קורין כי תשא ומפטירין ביהוידע הכהן ואמר רבי יצחק נפחא ר"ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין שלש תורות וקורין באחת עניינו של יום ובאחת ר"ח ובאחת כי תשא: ואמר רבי יצחק נפחא ר"ח טבת שחל להיות בשבת מוציאין שלש תורות אח' קורין בו עניינו של

°)במדבר כח

רש"י

תלמידי חכמים: דתאני. לעצמו: דמתני לאחרים: ד'. ארבע סידרי: להכנסת כלה. ללוותה מבית אביה לחופתה: אדמקיפנא אדרי [אהדר] ואעול בהא. בעוד שאקיף שורות הללו של בתים אכנס דרך הבית הזה ואקצר דרכי: מפני כבודן של מתים. אאין נוהגין בהן קלות ראש קאי: **מתני'** קורין פרשת שקלים. להודיע שיביאו שקליהם באדר כדי שיקריבו באחד בניסן מתרומה חדשה: ומפסיקין לשבת הבאה. כלומר פרשה שניה כדי שתקרא בשבת הסמוכה לפורים פרשת זכור כדי לסמוך מחיית עמלק למחיית המן: פרה אדומה. להזהיר ישראל לטהר כדי שיעשו פסחם בטהרה: ברביעית החדש הזה לכם. שיש פרשת פסח: חוזרין לכסדרן. בגמ' מפרש לה: לכל מפסיקין. לכל המועדות מפסיקין לקרות בענין השבוע וקורין בענין המאורע: למעמדות. קורין במעשה בראשית כדתנית לקמן: **גמ'** את קרבני לחמי. וכתיב בתריה זאת עולת חדש בחדשו ובשקלים איירי שיביאו קרבנות באחד בניסן מתרומה חדשה וכיון דבניסן בעינן אקרובי מש"ה מקדמינן וקרינן מאחד באדר כי היכי דלייתי שקלים בכל יום ויום למקדש כדי שיהא תמידין ומוספין של ראש חדש ניסן קריבין מתרומה חדשה: ומפטירין ביהוידע. דדמי לפרשת כי תשא דהכא כתיב כופר נפשו והתם כתיב איש כסף נפשות

ת"ר בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש וכו'. ואם לקט שורפן במקומן מפני שאסורין בהנאה: **מתני'** ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים. בר"ח ניסן היו צריכין לקנות קרבנות מאותן שקלים שתורמין מר"ח אדר ואילך לפי שצריך להקריב קרבן מתרומה חדשה ופשטינא לה בגמרא מדכתיב זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה אמרה תורה חדש והבא לי קרבן מתרומה חדשה ומחדשי יתירי דכתיבי בהאי קרא דרשינן דקרא הכי קאמר דיש ר"ח שאתה חייב להקריב בו קרבן מתרומה חדשה כל אותה שנה מר"ח ואילך וגמרינן בפ"ק דר"ה [דף ז.] דהאי חדש היינו חדש ניסן דכתיב הכא לחדשי השנה וכתיב התם ראשון הוא לכם לחדשי השנה מה להלן ניסן אף כאן ניסן ומש"ה קרינן בר"ח אדר כשחל להיות בשבת בפרשת שקלים וכדתנן התם באחד באדר משמיעין על השקלים וכו' ובגמרא יהבינן טעמא למה מקדימין כל כך: חל להיות ר"ח אדר בתוך השבת מקדימין לשעבר. מקדימין לקרות פרשת שקלים ביום שבת שעבר קודם ר"ח ומפסיקין לשבת אחרת שאין קורין בו פרשה כדי שיקראו פרשת זכור בשבת הסמוכה לפורים ומשום דבעינן למיקרי תמחה את זכר עמלק סמוך למחיית של המן שיצא ממנו: בשניה זכור. לרב דקי"ל כותיה דאמרי' בגמרא פורים שחל להיות בערב שבת מקדימין שבת שלפניו לקרוא פרשת זכור האי בשניה זכור קאי בין אחל ר"ח אדר להיות בשבת ובין אחל להיות בתוך השבת ומיהו האי כגווניה והאי כגווניה דכשחל להיות בשבת האי שניה שניה ממש שקורין בה זכור ואי חל להיות בתוך השבת האי שניה היינו שניה להפסקה שהשבת הבאה אחר ההפסקה קורין זכור: בשלישית פרה אדומה. כדי שיטהרו טמאי מתים עצמן לפני הפסח: וברביעית החדש הזה לכם ראש חדשים. משום ר"ח ניסן והאי רביעית ושלישית על כרחין להפסקה היא ואחל להיות בתוך השבת קאי ומיהו שפי בשבת ליתיה בכלל חל להיות בתוך השבת דאי לא תימא הכי היכי קאמר דבשלישית להפסקה פרה וברביעית החדש והא ע"כ כל שחל ר"ח אדר בע"ש יש שתי הפסקות וסימן לו ובי"ו כלומר דכשחל ר"ח אדר בו' מפסיקין בב' ובי"ו כדי לקרות פרשת פרה בשבת הסמוכה לר"ח ניסן ונמצא שאין קורין פרשת פרה בשלישית להפסקה אלא ברביעית ולא ברביעית פרשת החדש אלא בחמישית הלכך ע"כ ע"ש ליתיה בכלל חל להיות בתוך השבת כשם שא' בשבת איתו בכללו כמו שאכתוב בגמ' בס"ד וטעמא דמילתא דבתוך השבת משמע אמצע שבת שיש חול לפניו ולאחריו מה שאין כן בא' בשבת ושפי בשבת: בחמישית חוזרין לכסדרן. בגמ' מפרש לסדר מאי: **לכל** מפסיקין וכו'. אף המועדות בכלל דמתני' הכי קתני לכל המועדות מפסיקין שמניחין פרשת היום וקורין בשל יו"ט וכן לראשי חדשים ולחנוכה ולפורים ולתעניות שגוזרים בשני ובחמישי ולמעמדות של יום שני ויום חמישי שהיו קורין בתורה במעשה בראשית כדאיתא בפ' בתרא דתעניות [דף כו.] מיהו הך הפסקה לאו בחדא גונא היא דבי"ט מפסיקין בפרשה בין בשבת בין בשני ובחמישי שאין קורין אותה פרשה שהיא באה על הסדר ואילו בר"ח ובחנוכה שיכולין לבא בשבת איתו כן שאין מבטלין הפרשה בשבת אלא שמפסיקין בהן להפטרות כלומר שאין מפטירין מענין הפרשה אלא מענין ר"ח או חנוכה כדרך שנוהגין בשבתות של פרשיות הללו שמפטירין בהן מענין כל פרשה ופרשה וכן בראשי חדשים וחנוכה כשחלו להיות בשבת קורין הפרשה שהיא באה על הסדר ואח"כ קורין פרשת ר"ח או פרשת חנוכה ומפטירין הפטרת חנוכה או ר"ח ונמצא שאין הפרשה הבאה על הסדר מתבטלת בשבת מחמתה אלא שההפטרה משתנית אבל בימות החול כלומר בשני או בחמישי איתו כן שאין קורין בתורה אותה פרשה שהיתה ראויה לקרות אלא קורין בענין חנוכה ופורים ור"ח וכן פורים לדידן בני ארביסר ותעניות שא"א שיבואו בשבת הפסקה שלהן היינו שאין קורין בשני ובחמישי בפרשה שהיתה ראויה לקרות אלא בפרשה שלהם והפסקה דמעמדות נמי בשני ובחמישי הוא כענין שאמרו ולא בשבת שאע"פ שהמעמדות היו כן בשבת אעפ"כ אי אפשר שתהא מחמתן הפסקה בשבת לפי שאין קורין פרשה מיוחדת דהיינו מעשה בראשית שהיו קורין בהן אלא בששת ימי השבוע כמו שמפורש בפרק בתרא דתעניות אבל בשבת לא היו קורין אלא בסדר היום כדרך שהצבור קורין הלכך לא משכחת לה הפסקה דפורים ותעניות ומעמדות אלא בשני ובחמישי ויום הכפורים דקתני אגב גררא דתעניות נקטיה אע"ג דבכלל רישא דמתניתין הוא דקתני לכל מפסיקין דהיינו לכל ימים טובים כמו שכתבתי והאי לכל מפסיקין דסיפא דומיא דמפסיקין דרישא הוא שכל אחד ענינו שמפסיקין מאותו סדר שכבר התחילו לקרות אע"ג דבמפסיקין דרישא חוזרין לסדר כל השנה כולה דמכל מקום מפסיקין הן מסדר פרשיות שהתחילו לקרות: **גמ'** מאי פרשת שקלים רב אמר צו את בני ישראל וגו'. ומקריא פרשת שקלים משום דכתיב בההיא פרשה זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה דדרשינן מיניה חדש והבא לי קרבן מתרומה חדשה ומיניה ילפינן שצריכין לשקול מחדש: ושמואל אמר כי תשא. משום דשלש פעמים [תרומת ה'] כתוב בההיא פרשה וילפינן מינה שלש תרומות של אדנים ושל מזבח ושל בדק הבית: **ראש** חדש אדר שחל להיות בשבת וכו' ר"ח טבת שחל להיות בשבת וכו'. בגמ' אמרי'

הגהות הב"ח (א) נ"ב מת בעיר:

דחדא

שלטי הגבורים

א כתב בה"ג כיון שיש לו מי שיתעסק עמו א"צ להתבטל בשבילו ורב נטרונאי כתב דכי ליכא עשרה מבטלין וכתב הרמב"ן דטעמא דמסתבר הוא דהא איכא שורה וקדיש וברכת אבלים דבעינן י' וכתב עוד שא"צ שידע בודאי שיש לו כל צרכו אלא כיון שיש בעיר מי שראוי לעסוק בו א"צ לראות אם יש מי שיעסוק בו אלא כיון שיש מי שיעסוק ת"ת קודם וי"א שא"צ לבטל בשביל אשה ותינוק אלא כמאן דלא קרי ותני וי"א כיון שאינה מצוה לקרות ועושה מה שמוטל עליה וזהירה בלמוד בניה ובעלה דינה כמאן דקרי ותני כתב ה"ר יו"ט מיוני שתינוקות של בית רבן אינןמבטלין בשביל הוצאו' המת שהרי אין מבטלין אפי' לבנין בהכ"נ וכל זה לא איירי אלא בשעת הוצאתו שצריכין להתבטל ללוותו אבל כל זמן שמוטל לקוברו אינןמבטלין בשבילו ת"ת אלא אם יש חבורות בעיר שכל אחת מתעסקת יומה אותה שאינה יומה מותרת בין בתלמוד בין בשאר מלאכות ובשעת הוצאתו מבטלין מכל שאר מלאכות ובאין ללוותו אפי' אי לא קרי ותני דלא מפליגין בין קרי ותני אלא בביטול ת"ת אבל בשאר מלאכות אפי' אי לא קרי ותני הכל בטלין ובאין ללוותו ואם אין חבורות בעיר כל בעלי מלאכות צריכין להתבטל ולהתעסק בו עד שיקבר אבל מת"ת אין צריכין להתבטל אלא בשעת הוצאתו כדפרישית וי"א הא דמבטלין ת"ת להוצאתו היינו דוקא במת מצוה ולא נהירא אלא בכל מת נמי איירי ירושלמי רבי אבהו שלח לר' חנינא בריה לטבריא פי' ללמוד אמרו לו גומל חסד הוא שלח לו המבלי אין קברים בקסרין שלאתיך לטבריא נמנו וגמרו בעלית בית ברזא בלוד דתלמוד קודם למעשה שהתלמוד מביא לידי מעשה רבנן דקיסרין אמר הדא דתימא בשיש שם מי שיעשה מעשה אבל אם אין שם מי שיעשה מעשה המעשה קודם לתלמוד והייט מה שמחלק בגמ' דידן בין אם יש שם כל צרכו או לא:

לשון ריא"ז

מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה ללוותה מבית אביה לבית חופתה כמו שביאר המורה בד"א כשאין לו למת כל צרכו אבל אם יש לו כל צרכו אין מבטלין וכמה כל צרכו אם היה קורא מקרא ושונה משנה שיעורו עד שתהא מחיצת אנשים משערי העיר עד בית הקברות ואם היה לומד תלמוד אין לו שיעור ונראין הדברים שאם היה קורא ושונה אם יש לו כדי קוברין אין מבטלין תלמוד תורה בשבילו וכן ביאר מז"ה:

ב כתב סמ"ג דוקא כשהן על הקברים עצמן משם יש להוכיח דעפר הקבר אסור בהנאה ועי' פ' נגמר הדין והרא"ש ז"ל כתב הא דקתני אין מרעין את הבהמה נראה דמיירי אף בקרקע עולם דאסור מפני כבודן של מתים דאי על הקברים אם הוא קבר של בנין אסור בהנאה והאילנות הנטועין בבית הקברות מותר ללקוט פירותיהן ואין כאן חשש מפני כבוד מתים:

הגהות חו"י

(א)נ"ב עי' ברי"ף כתובו' סי' קפ"ב: (ב) נ"ב עי' ברי"ף ברכות סי' רכ"ג:

עין משפט

א מיי' פי"ד מהל' אבל סמג עשין [דרבנן] ב טור י"ד סי' שסא:

ב מיי' פי"א מהל' תפלה סמג עשין (יט) [קסד] טוש"ע א"ח סי' קנא:

ג מיי' פי"ד מהל' אבל סמג עשין [דרבנן] ב טור י"ד סי' שסח:

ד מיי' פי"ג מהלכות תפלה סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' תרפה [תקפב] (נבחר):

שיטת ריב"ש

[illegible]

בגמ' לסדר הפטרות אבל פרשת היום אין מפסיקין: לכל מפסיקין. פרישנא בגמ' שמפסיקין הפטרת היום ומפטירין כענין המאורע: לראשי חדשים וכו'. אבל בפרשת היום לא לכל מפסיקין אלא פעמי' מפסיקין ופעמים אין מפסיקין פעמי' מפסיקין בכל המועדות ופעמים אין מפסיקין כגון בארבע פרשיות וכגון בראשי חדשים: ובחנוכה ובפורים. לבני מעמד עשר שאם חלים בשבת אין מפסיקין פרשת היום אבל הפטרת היום לעולם מפסיקין ומפטירין בענין המאורע: לתעניות ולמעמדות.

דחדא מכלל חברתה איתמר: ואח' בשל חנוכה. דלעולם מקלע ר"ח טבת בחנוכה ומש"ה מוציאין שלש תורות ולא קרינן כולהו בחדא לפי שאין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד הצבור כדי שלא יתעכבו בינתים וליכא משום פגמו של ראשון כשמוציאין ס"ת אחר דליכא למיחש בהכי אלא בחד גברא אבל בתרי גברי לא כדאיתא ביומא [דף ע.] ובסוטה [דף מא.]: **ר"ח** טבת וכו' קרו תלתא בר"ח וחד קרי בחנוכה וכן הלכה. משום דר"ח תדיר משוין ליה עיקר: וחד חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיור נחשת. כדי שידעו שמצות היום בפרשת שקלים:

תורה אור

של יום ואח' בשל ראש חדש ובאח' בשל חנוכה. וראש חדש טבת שחל להיות בחול אמר רבי יצחק נפחא קרו תלתא בראש חדש וחד קרי בחנוכה וכן הלכתא וראש חדש אדר שחל להיות בואתה תצוה אמר אביי קרו שיתא בואתה תצוה עד °ועשית כיור נחשת וחד חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיור נחושת וקיימא לן כוותיה. חל להיות בכי תשא עצמה *אמר אביי קרו שיתא מכי תשא עד ויקהל וחד חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיור. תניא כוותיה דאביי חל להיות בכי תשא עצמה קורין אותה וכופלין אותה: איתמר ראש חודש אדר שחל להיות בערב שבת רב אמר מקדימין וקורין בשבת שעברה ושמואל אמר מאחרין וקי"ל כרב: בשניה זכור: איתמר פורים שחל להיות ערב שבת רב אמר מקדימין ושמואל אמר מאחרין והלכתא כרב ואפילו בני חמשה עשר שחל פורים שלהן להיות בשבת מקדימין וקורין בשבת שעברה: בשלישית פרה אדומה: תנו רבנן ראש חדש אדר שחל להיות א בשבת קורין בכי תשא ומפטירין ביהוידע הכהן ואיזה היא שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה ואפי' בע"ש. בשניה זכור ומפטירין °כה אמר ה' צבאות פקדתי ואיזה היא שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפי' בערב שבת: בשלישית פרה אדומה ומפטירין °וזרקתי עליכם מים טהורים ואיזו היא שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריו: (א) משכחת לה כשחל ר"ח ניסן באמצע שבת °אבל אם חל ר"ח ניסן להיות בשבת הויא שלישית הסמוכה לר"ח ניסן. ברביעית °החדש הזה ומפטירין °כה אמר ה' אלהים בראשון באחד לחדש *ואיזו היא שבת רביעית כל שחל ר"ח ניסן להיות בתוכה ואפי' בע"ש. בחמישית חוזרין לסדרן לסדר מאי א"ר אמי לסדר פרשיות ור' ירמיה אמר לסדר הפטרות וקי"ל כר' ירמיה: ירושלמי ר' אבא בשם ר' חייא בר אשי אמר אין מפסיקין בין פורים לפרה ר' לוי אמר אין מפסיקין בין פרה להחדש וסימן כל הפרשיות הללו בין הכוסות האלו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה ובדין הוא שיקדים החדש לפרה שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני ימים בניסן נשרפה פרה אדומה ולמה הקדימוה מפני שהיא טהרתן של ישראל: נקוט האי סימנא בידך כד מקלע ר"ח אדר הסמוך לניסן בשבת או בשני בשבת או ברביעי בשבת או בששי בשבת צריכין לאפסוקי בהדין פרשיות וסימן זבד"ו והדין פרטא דמילתא כד מיקלע ביום שבת מפסיקין בחמיסר באדר וסימן זט"ו וכד מיקלע בתרין

שמות יב · יחזקאל מה · [ד' רסו ע"ב]

רש"י

נפשות ערכו וגו': תלתא בר"ח. משום דתדיר ושאין תדיר תדיר קודם: עד ועשית כיור נחושת. דלית הלכתא כר' יצחק נפחא דאמר קרו שיתא עד כי תשא וחד מכי תשא עד ועשית (ב) דאמרי' אוקומיה הוא דקא מוקים התם (ג) דאמרי אינשי האי שביעי דקא קרי עד ועשית לאו משום פרשת שקלים אלא פרשת אתה תצוה מארכת עד ועשית ולא נסתיימה ע"כ: וחוזר וקורא מן כי תשא וכו'. דלית הלכתא כרבי יצחק דקאמר (ד) מועשית עד ויקהל וחד קרי מכי תשא עד ועשית דאמרי העולם למפרע הוא דקא קרי: רב אמר מקדימין. וקורין כי תשא לשבת שעברה וטעמא מפ' בגמ': להיות בתוכה. בתוך השבוע ואפילו חל בע"ש כאלו חל בתוך השבוע: (אל) שבת שניה. כלומר שבת של פרשה שניה שהיא פרשת זכור (בתוכה): לסדר פרשיות. הוא חוזר שבשבתות הללו הפסיקו סדר הפרשיות ולא קראו אלא בד' פרשיות הללו: לסדר הפטרות. הוא חוזר שעד הנה מפטיר מעין פרשיות הללו (ה) הפטרות השנויות לעיל בברייתא: שלישי לרביעי. בין פרה להחדש לא יארע הפסקה: זט"ו. אם בא לך ר"ח אדר בשבת יהיה לך הפסקה ביום ט"ו ולא יותר שהרי ביום ר"ח קורין פרשת שקלים ובשבת הבאה פרשת זכור דאמרי' איזו היא שבת שניה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפילו ע"ש ומתני' נמי הכי תנן בשניה זכור והיינו כרב דאמר פורים שחל להיות בע"ש מקדימין ועכשיו יחול פורים בע"ש ואנן מקדימין כרב אבל לשבת שלישית של אדר שהוא יום חמשה עשר (ו) ט"ו מפסיקין ובשבת רביעית שהיא סמוכה לפורים של מוקפין מאחריו קרינן פרה אדומה כדתנן בברייתא איזוהי שבת שלישית כל שסמוכה [לפורים] מאחריו ואוקימנא היכא דחל ר"ח ניסן בחול וזה יחול לו באחד בשבת שהוא חול ופרשת החודש נקרא בשבת של אחריה שהיא סמוכה לר"ח ניסן

הרי

כופלין אותה. וקי"ל כוותיה ובגמרא פליגי עליה: חל להיות בכי תשא עצמה וכו' וחד חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיור נחושת. כדי שידעו דמצות היום בפרשת שקלים ולדידן השתא לא מתרמי פורים בואתה תצוה ולא בכי תשא אבל לדידהו הוה מתרמי: רב אמר מקדימין. וקורין פ' שקלים בשבת שעברה: ושמואל אמר מאחרין. וקורין פרשת שקלים למחר ובגמרא מפרש טעמייהו: בשניה זכור. איתמר פורים שחל להיות בע"ש. מקדימין לקרות פרשת זכור בשבת שלפניו כי היכי דלא תקדום עשיה דהיינו פורים לזכירה דהיינו פרשת זכור: ושמואל אמר מאחרין. מפרש טעמא בגמרא דכיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר עשיה וזכירה בהדי הדדי קא אתיין: ואפילו בני ט"ו שחל פורים שלהם להיות בשבת מקדימין וקורין. כלומר פרשת זכור לשבת שעברה ולדידן לא מיקלע י"ד בשבת אלא ט"ו וא"ת והא תנן חל ר"ח אדר להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת וכן חל פורים בשבת הרי חל ר"ח אדר להיות באחד בשבת ונמצא שהוא בכלל חל להיות בתוך השבת דקתני עלה ומפסיקין לשבת אחרת אלמא לא חיים דתקדום זכירה לעשיה י"ל אמר לך רב דמאי בתוך השבת אמצע שבת שיש חול לפניו ולאחריו משא"כ באחד בשבת הלכך ליתיה בכלל חל להיות בתוך השבת: **ת"ר** ר"ח אדר שחל להיות בשבת וכו' ואיזו היא שבת ראשונה. איזו היא לעולם שבת שקורין בה פרשה ראשונה אע"פ שר"ח אדר לא חל באותה שבת: כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה ואפילו בע"ש. אבל כשחל בשבת קורין בו ביום כדקתני רישא בהדיא: בשניה זכור. בשבת שניה של פרשיות קורין זכור: ואיזו היא שבת שניה. שקורין בו זכור: כל שחל פורים להיות בתוכה. ואפילו בע"ש לאו דוקא דאפילו חל פורים בשבת עצמו מקדימין שבת שלפניה וקורין זכור לרב דקי"ל כוותי' וכמ"ש למעלה אלא משום רישא דלא מתני ליה גבי פרשת שקלים אלא בע"ש דאילו בשבת קורין בשבת עצמה נקט ה"נ אפילו בע"ש ולאו דוקא:

בשלישית פרה אדומה. בשבת שלישית של פרשיות קורין פרה אדומה ומשכחת לה כשחל ר"ח ניסן באמצע שבת דהתם קורין פרשת פרה בשבת הסמוכה לפורים מאחריה אבל אם חל ר"ח ניסן להיות בשבת שקורין פרשת החדש בו ביום הויא לה פרשה שלישית שבת הסמוכה לר"ח ניסן ולא הסמוכה לפורים דכל היכא דר"ח ניסן בשבת איכא שלש שבתות מפורים לר"ח ניסן עם אותו שבת שחל בו ר"ח ניסן שקורין בו פרשת החדש ואי אפשר להפסיק בין פרשת פרה לפרשת החדש כמו שיתבאר לפנינו בס"ד ולפיכך מפסיקין בשבת של אחר פורים אבל כי מיקלע ר"ח ניסן באמצע שבת קורין פרשת פרה בשבת הסמוכה לפורים מאחריה ואם תאמר והלא כשחל ר"ח ניסן להיות באחד בשבת אי אפשר לקרות פרשת פרה בשבת שלאחר פורים לפי שחל ר"ח אדר בשבת ופורים בע"ש ואיכא שלש שבתות בין פורים לר"ח ניסן וסימן זט"ו כלומר כשחל ר"ח אדר להיות בשבת מפסיקין בט"ו ונמצא שאין קוראין בפרשת פרה בשבת הסמוכה לפורים יש לומר שאע"פ שאין קורין בשבת הסמוכה לפורים של פרזים קורין אותה מיהת בשבת הסמוכה לפורים של מוקפין שאותה שבת של הפסקה שהוא ט"ו באדר הרי הוא פורים למוקפין וקורין פרה בשבת שלאחריה: **לסדר** מאי אמר רבי אמי לסדר פרשיות. רבי אמי סבירא ליה שאין קורין באותן ארבע שבתות בסדר היום כלל ומש"ה מפרש דחוזרין לכסדרן היינו לסדר פרשיות כלומר לסדר היום: ור' ירמיה דאמר לסדר הפטרות. ס"ל דבאותן ארבע שבתות גופייהו קרינן סדר היום אלא שקורין ארבע פרשיות אלו עמהן אבל הפטרות ודאי מענין אותן פרשיות הן ולא מענין סדר היום: ואח"כ חוזרין לסדר הפטרות. כלומר להפטיר מענין סדר היום וקיימא לן כרבי ירמיה: **ירושלמי** רבי לוי אמר אין מפסיקין בין פרה להחדש. כלומר שלא יפסיק בין שלישית לרביעית: שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני בניסן נשרפה הפרה. מפני שלא היו יכולים לשרוף את הפרה עד שהוקם המשכן ונמצאת פרה מאוחרת לר"ח ניסן אלא שהקדימוה מפני שהוא טהרתן של ישראל וכיון שכן אין ראוי להפסיק בין פרה להחדש כדי שלא תקדים כל כך מאחר שהיתה ראויה להיות מאוחרת: **נקוט** האי סימנא בידך וכו'. לדידן לא מקלע לן ר"ח אדר אלא בזבד"ו כלומר או בשבת או בשני או ברביעי או בששי אבל לא מיקלע לעולם באג"ה כלומר יום א' ויום ג' ויום ה' משום יום הכפורים דלא ליקלע לא בערב שבת ולא במוצאי שבת ומשום יום ערבה דלא ליקלע בשבת וכל הני יומי דזבד"ו דמקלע לן אדר צריך לאפסוקי בפרשיות דכל חד וחד בגוניה: כד מקלע בשבת מפסיק בט"ו באדר. שהוא יום שבת ואין קורין בו פרשה והסימן זט"ו: כשר"ח אדר ביום ב' הפסקה יום ו' שהוא שבת. והסימן ב"ו: כשראש חדש אדר ביום ד' הפסקה יום ד'. שהוא שבת והסימן ד"ד: כשר"ח אדר ביום ו' איכא תרתי הפסקות ביום שני וביום ט"ז שהם ימי שבת והסימן וב"ו: **גרסי'** בגמ' עלה דמתני' דתנן מפסיקין לתעניות. כלומר כשחל תענית בשני ובחמישי מפסיקין פרשת היום ואין קורין בה אלא פרשת תענית קורין ופרכינן [דף ל:] בתענית למה לי הפסקה ליקרו בצפרא מעניינא דיומא ולמנחתא דתעניתא ופרקינא אמר רב ששת בריה דרב אידי מסייע ליה לרב הונא דאמר מצפרא

כנופיא

הגהות הב"ח

(א) נ"ל ומשכחת וכ"ב זהו מלשון הרב ולא מלשון הברייתא:

(ב) כ"ב דאמרי:

(ג) כ"ב כלומר:

(ד) כ"ב קרו שיתא:

(ה) תי' הפטרות נמחק:

(ו) כ"ב לחודש:

שלטי הגבורים

א ר"ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין ג' ספרי תורה בא' קורין ה' בני אדם בפרשת אותה שבת ובא' קורא הששי בענין ר"ח שהוא פרשת צו את בני ופרשת וביום השבת ופרשת ובראשי חדשיכם ובג' קורא השביעי בפרשת כי תשא וכשמפסיקין בקדיש בין הז' למפטיר המפטיר חוזר וקורא מה שקרא הז' או כל קריאתו או מקצת קריאתו שאין המפטיר קורא בתורה אלא לכבוד התורה וכן ר"ח ניסן שחל להיות בשבת מוציאין ג' ס"ת הא' קורין בו ה' בפרשת אותה שבת וא' קורא הו' בענין ר"ח והא' קורין בו הז' בפרשת החדש ואין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד הצבור אלא על כל ענין וענין מוציאין ס"ת א' וכן ר"ח טבת שחל להיות בשבת מוציאין ג' ס"ת הא' קורין בו הו' בפרשת אותה השבת והאחד קורא בו הז' בפרשת ר"ח והא' קורא בענין חנוכה ומפטיר המפטיר בענין חנוכה כמו שביאר מז"ה וכן מבואר בקונט' הראיות:

שיטת ריב"ב

פירשו בגמ' דתעניות ומעמדות שהן בחול ואין בחול הפטרה כדי שנאמר שנפסיק הפטרת היום ונפטיר בענין המאורע הפסקתן היא הפסקת הפרשה שמניחין פרשת היום וקורין בפרשת התעניות או המעמדות והא כדאיתא והא כדאיתא לכל מפסיקין דרישא קאי בהפסקת ההפטרה כדפי' לעיל ותעניות ומעמדות שהן בחול ואין בחול הפטרה הפסקתן היא הפסקת הפרשה: גמ' ואפי' בני חמשה עשר וכו'. מקדימין וקורין. פרשת זכור: בשבת שעברה. ומשכחת לה כשחל ר"ח ניסן להיות באמצע שבת שבשבת שלפני ר"ח ניסן קורין פרשת החדש ובשבת שלפני אותו שבת שהוא לפני ר"ח ניסן קורין פרשת פרה ואותה שבת היא סמוכה לפורים מאחריה אבל אם חל ר"ח ניסן להיות בשבת הויא לה שבת של פרשה שלישית שבת הסמוכה לר"ח ניסן לפי שבאותה שבת עצמה קורין פרשת החדש ובשבת הסמוכה לה מלפניה שהוא ביום כ"ג לחדש קורין פרשת פרה ואותה שבת אינה סמוכה לפורים מאחריה שהשבת הסמוכה לפורים היא ביום ט"ז לחדש ומפסיקין בה כדי שנקרא פרשת פרה לשבת הבאה שהיא ביום כ"ג לחדש ופרשת החדש לשבת האחרת שהיא ביום ר"ח ניסן: ירושלמי. אמר ר' חייא בדין הוא שתקדום פרשת החדש לפרשת פרה אדומה שהרי בא' בניסן הוקם המשכן ובשני לו נשרפה הפרה ומפני מה הקדימוה מפני שהיא טהרתן של ישראל כלומר קודם פרשת שבה מצות פסח יזכירו את טהרתן ולכך אין ראוי להפסיק בין פרשת פרה לפרשת החדש שהזהרת הטהרה צריכה להיות סמוכה לפרשת מצות הפסח: פיסקא בחמישית חוזרין לכסדרן: גמ' לסדר הפטרות. אבל פרשת היום אין מפסיקין: נקוט האי סימנא בידך וכו' עד וסימן זט"ו. ואע"ג דאמרי' דהיכא דחל ר"ח ניסן באמצע שבת קרינן פרשת פרה בשבת הסמוכה לפורים מאחריה והכא כיון דמיקלע ר"ח אדר ביום שבת מיקלע ר"ח ניסן באמצע שבת וכיון שכן היכי מפסיקין בט"ו באדר

כנופיא כלומר דמעייני למילי דמתא לתקוניהו ומש"ה לא אפשר למיקרי בתורה עד המנחה וא"ת לדידן דלית לן כנופיא וקורין תרי זימני בספר תורה בפרשת ויחל אמאי לא קרינן בלפרא מעניגא דיומא איכא למימר דכיון דקמאי תקון הפסקה בתענית ולא היו קורין בעניינו של יום אנן נמי לא קרינא: **מתני'** בפסח קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים. בחומש ויקרא והיינו בפרשת שור או כשב: בעצרת שבעה שבועות תספר לך. היינו פרשת כל הבכור הכתובה בראה אנכי ולפי שכבר קראו בפסח בפרשת מועדות שבת"כ קורין בעצרת בפרשת מועדות שבמשנה תורה: ביו"ט הראשון של חג קורין בפרשת מועדות שת"כ. היינו פרשת שור או כשב הכתובה בויקרא לפי שכבר קראו בעצרת בפרשת מועדות שבמשנה תורה חוזרין עכשיו לקרות פרשת מועדות שבתורת כהנים: ובשאר ימות החג קורין בקרבנות החג. הכתובים בסדר פינחס ומיהו איכא מילי בהך מתני' דלא כהיגנא להו השתא וכמו שיתבאר בגמ' בס"ד: **ומדאמרי'** דבשאר ימות החג קורין בקרבנות החג משמע שלא היו מוציאין בשאר המועדות ספר שני לקרות בו פרשת הקרבנות וה"נ מוכח בגמ' דאמרינן ובשאר ימות הפסח מלקט וקורא מעניינות הפסח ואילו בקרבנות לא קאמר אבל אנו מלבד סדר פרשיות מוציאין ס"ת ב' לקרות בו בקרבנות היום כך הוא בסדר רב עמרם וסומכין על מה שאמרו בגמ' (דף לא:) שאמר לו הקב"ה לאברהם דבזמן שאין בית המקדש קיים יהיו ישראל קורין בסדר קרבנות ומעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ומוחל אני על כל עונותיהם ובשבת היינו טעמא דלא קרינן בקרבנות משום דקרבן שבת אין בו לכפר ואינו בא אלא לרצון ואחרים אומרים דהיינו טעמא לפי שאין בקרבנו אלא שני פסוקין ואין קורין מש למעלה ולמטה הימנו לפי שאינו מדבר מעניינו של יום [*א"כ לפי שהמפטיר הוא מפטיר תמיד מעין הפרשה שהוא סדר אותה שבוע צריך שיקרא בסדר היום לא במוסף של יום] א"נ משום דביו"ט מפסיקין וקורין בעניינו קוראין נמי בקרבנו שהרי כל קריאתו לחובת היום אבל בשבת שלא תקנו בקריאתו שתהא מעניינו [של יום] אלא לקרות התורה על הסדר לא תקנו גם כן לקרות בקרבנו ור"ח קריאתו בחובת היום ולפיכך קורין בקרבנו דעניינו וקרבנו חדא מילתא היא: **גמ'** והאידנא נהוג עלמא למיקרי משך תורא וכו'. סימני פרשיות הן ביום הראשון משכו ביום שני שור או כשב ביום שלישי קדש לי כל בכור ברביעי אם כסף תלוה בחמישי פסל לך בששי במדבר סיני בז' ויהי בשלח בח' כל הבכור וטעם סדר פרשיות הללו משום דבשני אית לן למיקרי שור או כשב משום דכתיב ביה וספרתם לכם ובשני מתחילין לספור את העומר ובשביעי אית לן למיקרי ויהי בשלח שבשביעי אמרו ישראל שירה על הים והשאר כולן נקראות כסדר כתיבתן בתורה וכתוב בהן מעניינו של פסח: וביו"ט האחרון מפטירין בוידבר דוד. לפי שהיה שירה ובשביעי של פסח אמרו שירה: ולמחר עוד היום בנוב לעמוד. לפי שמפלתו של סנחריב היתה בפסח כדאיתא בפרק חלק (דף צה:): בעצרת בחדש השלישי. לפי שבו ניתנה תורה: ומפטירין במרכבה. לפי שירד הקב"ה על הר סיני בהוד מרכבתו: ביו"ט שני שבעה שבועות. היינו פרשת כל הבכור הכתובה בסדר ראה אנכי. וכמו שכתבתי במשנתנו: ומפטירין בחבקוק. משום דכתיב ביה אלוה מתימן יבא דהיינו במתן תורה: בר"ה ביום א' וה' פקד את שרה ומפטירין בחנה. לפי ששתיהן נפקדו בר"ה כדאיתא פ"ק דר"ה (דף יא.): וביום ב' ויהי אחר הדברים האלה. כדי להזכיר ענין עקידת יצחק ואילו שבשביל כך תוקעין בשופר של איל: ומפטירין הבן יקיר לי אפרים. מפני שחובת היום להזכיר זכרונות וכתיב זכור אזכרנו: ביוה"כ שחרית קורין אחרי מות. שמדבר בעבודת היום: ומפטירין כי כה אמר רם ונשא. משום דכתיב ביה ענין תשובה ותענית וכתיב ולקדוש ה' מכובד ודרשינן זה יוה"כ: ובמנחה קורין בעריות. לפי שנפשו של אדם מתאוה להן וצריך אדם לקדש את עצמו מהן: בחג בשני ימים הראשונים קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים. אותה פרשה עצמה שקראו ביום הראשון חוזרין וקורין ביום שני: ומפטירין ביום ראשון הנה יום בא לה'. משום דכתיב ביה לחוג את חג הסוכות: וביום שני מפטיר ויקהלו אל המלך שלמה. לפי שאותה אסיפה היתה בחג: **גרסי'** בסוכה (דף נה.) אתקין אמימר בנהרדעא דמדלגי דלוגי. שמפני ספק היום לדידן דאית לן תרי יומי צריך אחד מן הקורין לדלג למפרע לחזור ולקרות מה שקרא אותו שהוא קודם לו כדמפרש רא"ף והזיל דבג' שהוא חולו של מועד כהן קורא ביום השני לוי קורא ביום השלישי וישראל חוזר וקורא ביום השלישי רביעי קורא ביום השני וביום השלישי משום דספק הוא אם הוא יום שני או יום ג' ומיהו ביו"ט שני אע"ג דספק הוא אם הוא ראשון או שני כיון שעושין אותו יו"ט אין מזלזלין בו לספוקי ביה ומש"ה לא קרינן ביה אלא קרבן יום ראשון בלבד דהיינו בט"ו יום ועל"פ הסדר הזה קורין בכל יום ויום עד יום ז' ונמצא לפי פירוש זה של גאון אין קורין בכל יום ויום אלא בספקו של יום אבל רש"י ז"ל כתב בפרק ה' דסוכה

תורה אור

בתרין בשבא מפסיקין בשיתא באדר וסימן ב"ו וכד מקלע בארבע בשבא מפסיקין בד' באדר וסימן ד"ד וכד מיקלע בשיתא בשבא מפסיקין בתרין ובשיתא עשר באדר וסימן ובי"ו: **מתני'** אבפסח קורין בפרשת המועדות שבתורת כהנים בעצרת שבעה שבועות תספר לך בר"ה בחדש השביעי באחד לחדש ביוה"כ אחרי מות ביום הראשון של חג קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים א ובשאר ימות החג קוראין בקרבנות החג: **גמ'** בפסח קורין בפרשת המועדות שבתורת כהנים *והאידנא נהוג עלמא למיקרי ב משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא ומפטירין ביום הראשון בפסח גלגל ובשני (א) פסח יאשיהו וביו"ט האחרון וידבר דוד ולמחר עוד היום בנוב לעמוד: בעצרת ביום הראשון בחדש השלישי ומפטירין במרכבה וביום טוב שני שבעה שבועות ומפטירין בחבקוק: גבר"ה ביו"ט הראשון וה' פקד את שרה ומפטירין בחנה וביום שני ויהי אחר הדברים האלה והאלהי' נסה את אברהם ומפטיר הבן יקיר לי אפרים ביוה"כ שחרית קוראין אחרי מות ומפטירין כי כה אמר רם ונשא במנחה בעריות ומפטיר ביונה בן אמתי: דבחג בשני ימים טובים הראשונים קורין בפרשת המועדות שבתורת כהנים ומפטירין הנה יום בא לה' וביום טוב שני מפטירין ויקהלו אל המלך שלמה ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג: גרסינן בסוכה בפרק אחרון* אתקין אמימר בנהרדעא דמדלגין דלוגי וקא פריש גאון כך מנהג בשתי ישיבות ביום ראשון ג וביום שני שהם שני ימים טובים קורין ובחמשה עשר בלבד וביום שלישי שהוא חולו של מועד קורא כהן וביום השני ולוי קורא ביום השלישי וישראל (ג) קורא וביום השלישי והרביעי קורא וביום השני וביום השלישי ויום רביעי כהן קורא וביום השלישי ולוי קורא וביום הרביעי וישראל קורא וביום הרביעי והרביעי קורא וביום השלישי וביום הרביעי ועל פי הסדר הזה קורין

רש"י

הרי לך פירוש זב"ו: וזה לך פירוש סימן ב"ו. אם בא לך ר"ח אדר בשני בשבת תהא לך הפסקה בשבת של אחר ר"ח שהוא יום ששי לחדש שהרי הקדמת קריאת פרשת שקלים לשבת שעברה כדתנן חל להיות (ג) בשני בשבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה ושוב אין לך הפסקה בהן [שהרי שבת של אחריה נקרא פרשת זכור והוא יום שלשה עשר לחדש ופורים ליום מחר] ושבת שלאחריה (ד) פרה אדומה שהיא סמוכה לפורים מאחריה ושבת של אחריה שהיא יום עשרים ושבעה לחדש תקרא החדש הזה לכם ראש חדשים שהיא סמוכה לר"ח ניסן הרי לך פירוש ב"ו: וזה לך סימן ד"ד. פירוש אם בא לך ר"ח אדר ברביעי בשבת תהא לך הפסקה בד' בחדש שבת שלאחר ר"ח אדר שהרי הקדמת פרשת שקלים (ה) לפני ר"ח אדר כל הטעם כטעם פי' של ב"ו ואין לך עוד הפסקה בהן והרי פי' סי' ד"ד: ופי' של ובי"ו. אם בא לך ר"ח בששי בשבת יהא לך שתי הפסקות אחד ביום מחר שהוא יום שני לחדש והשניה ביום ט"ז לחדש הראשונה ליום מחר כדתנן חל להיות (ו) בע"ש מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה ופרשת זכור שבת של אחריה שהוא יום תשיעי לחדש והיא סמוכה (ז) מלפניה ובשבת שלאחר פורים שהוא ט"ז לחדש הפסקה שניה ואע"פ שהיא סמוכה לפורים מאחריה לא תקרא פרה אדומה כדאמר ר' חמא ברבי חנינא לעיל דהיכא דחל ר"ח ניסן בשבת קורין פרשה שלישי בשבת הסמוכה לר"ח ניסן (ח) לפי שתקרא פרשת החדש בשבת של ר"ח ניסן ופרה אדומה בשבת שלפניה שהוא יום כ"ג לחדש והרי פי' סי' ובי"ו וסימן כל הפסקות זב"ו ב"ו ד"ד ובי"ו: **מתני'** פ' מועדות שבתורת כהנים. שור או כשב או עז וביומא קמא איירי: קורין בקרבנות החג. פי' רב אלפס לקמן: **גמ'** והאידנא נהוג עלמא למקרי משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא. פירוש משכו שור או כשב קדש לי כל בכור אם כסף פסל לך וידבר דבהעלותך ויהי בשלח כל הבכור: בפסח גלגל. ביהושע בעת ההיא: וידבר דוד. ומלדבר (ס) ביציאת מצרים עלה עשן באפו וגו' וישלח (י) חצים: עוד היום. לפי שמפלתו של סנחריב בפסח היתה: ומפטירין בחבקוק. אלוה מתימן יבא ובמתן תורה משתעי: במרכבה. דיחזקאל על (כ) שנגלה בעצרת על הר סיני ברכב רבותים אלפי שנאן: מפטירין בחנה. לפי שפקידתה היתה בר"ה: ויהי אחר הדברים האלה. בעקדת יצחק כדי שיזכור לנו היום עקדתו במשפט: הבן יקיר לי אפרים. (ל) וכתיב זכור אזכרנו דמיירי בזכרונות ביום הזכרון: כי כה אמר ה'. שהפרשה מלמדת תשובה הכזה יהיה וגו' הלא זה צום אבחרהו וגו': בעריות. שאם יש עבירה בידו יפרוש הימנה. לפי שעריות הן עבירות המצויות ונפשו של אדם מתאוה להן ויצרו תקפו: ומפטירין ביונה. דאנשי נינוה עשו תשובה: הנה יום בא לה'. דכתיב ביה לחוג את חג הסוכות: ויקהלו. על (מ) שחנוכת הבית היתה באותה אסיפה ובחג: דמדלגין דלוגי. פירש רא"ף מה שפירש ורבינו שמשון [ס"י] פירש בע"א וז"ל יום ראשון ושני מפטיר קורא בחמשה עשר ואע"פ שיו"ט שני הוא אין קורין וביום השני להראות שהוא ספק שני ספק ג': יומא קמא. של חול המועד קמא קורא ביום השני תניינא וביום הג' תליתאה ביום ד' והרביעי שהוא שהוא נוסף בשביל חולו של מועד הוא קורא שני ספיקי היום ומה הם ביום הב' וביום הג'. וכן למחר ראשון קורא ביום השלישי שני קורא וביום הרביעי שלישי קורא וביום החמישי והד' קורא ביום השלישי וביום הרביעי שהם ספיקי יום וכן תמיד קורא הרביעי מה שקראו ראשון ושני חוץ מיום האחרון של חול המועד שאי אפשר לקרות ביום החג שאינו מימות החג אלא רגל בפני עצמו לפיכך יום ז' דחול המועד קמא ביום החמישי שני וביום הששי שלישי קורא ביום השביעי והרביעי קורא ביום הששי וביום השביעי שהם ספיקי היום:

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש ז"ל תימה דבפסח ועצרת ובימים ראשונים ואחרונים של סחג ובר"ה וביוה"כ אנו מוציאין שתי תורות וקורין באחת בקרבנות היום וזה אינו שנוי לא במשנה ולא בתלמוד ואפשר שאחר שנגלם התלמוד תקנוהו רבנן סבוראי או הגאונים ויסנו בסדר רב עמרם גאון ויש סמך לדבר מדאמרי' לקמן אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע וכו' אמר לו כבר תיקנתי להם סדר קרבנות שכל זמן שקורין בהן וכו' ואין להביא ראיה מדאמרי' לקמן ביום של יו"ט האחרון של חג מפטירין בויעמוד שלמה לפי שמדברת בשמיני עצרת וא"כ יש להוכיח שקראו בס"ת שניה פרשת קרבנות של שמ"ע דאם לא קראו אלא וזאת הברכה למה יפטירו בויעמוד שלמה ואנן בעינן ההפטרה דומיא דפרשה שקרא כדאמרי' לעיל בשלמא למ"ד כי תשא היינו דמפטירין ביהוידע הכהן דכתיב ביה כסף עובר איש כסף נפשות ערכו אלא למ"ד צו את בני ישראל וכו' משום דאיכא למימר כיון שהפטרה מדברת בענין שמ"ע יש לאומרה אע"פ שאינה מעין הפרשה שקרא בתורה כדאמרי' בסמוך בר"ח שחל להיות בא' בשבת מפטירין מאתמול מחר חדש אע"פ שאינה מעין הפרשה שקרא שכיון שהוא מעין המאורע שיהא מחר חדש וגם מצינו בירושלמי כעין מנהגנו אמר ר' יצחק נפחא שבת שחל להיות בחולו של מועד בין בפסח בין בסוכות קורין ראה אתה אומר אלי ומפטיר קורא במוספין דפסח בפרשת מועדות שבתורת כהנים:

ב ומז"ה הנהיג להתחיל מן והיה היום הזה לכם לזכרון עד מארץ מצרים חל להיות יום ראשון של חוה"מ בשבת שקורין בו ביום ראה אתה אומר אלי ופרשת פסל לך כמו שיתבאר אין קורין פסל לך עוד ביום הג' בחוה"מ שכבר קראו אותה ביום ראשון אלא קורין ביום ב' קדש לי כל בכור וביום הג' אם כסף תלוה וביום ד' במדבר סיני כסדר שהן כתובות בתורה כמבואר בקונט' הראיות וכך הוא המנהג:

לשון ריא"ז

ג בחוה"מ של חג הסוכות קורין בקרבנות החג כיצד ביום א' כהן קורא וביום השני לוי קורא וביום השלישי ישראל קורא עוד וביום השלישי והד' קורא ביום השלישי וביום הרביעי שהן ספיקי היום וכן ביום השני כהן קורא וביום השלישי לוי קורא וביום הרביעי ישראל חוזר וקורא עוד וביום הרביעי והד' קורא עוד וביום השלישי וביום הרביעי שהן ספיקי היום וכסדר הזה עושין בכל ימי החול של חג וכן ביום החמישי של חוה"מ שהוא שביעי של חג כהן קורא וביום הששי לוי קורא וביום השביעי ישראל חוזר וקורא עוד וביום השביעי רביעי חוזר וקורא עוד ששי ושביעי וכן ביאר מז"ה בפרק התכלת וכן עיקר: סמ"ג עשין י"ט פליג עם רבינו שכתב כפי' רש"י דכהן ביום השני לוי ביום השלישי ישראל ביום הרביעי רביעי ביום השני וביום השלישי ובשביעי שהוא הושענא רבה יתחיל כהן למעלה ביום החמישי לוי ביום הששי ישראל ביום השביעי רביעי ביום הששי וביום השביעי שהוא ספיקו של יום ומשנין ביום הערבה הסדר משום דאינו יכול

עין משפט

א מיי' פי"ב מהלכות תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' תפח ותצ ותלד: ב מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' תקפד ותרא ותרכא: ג מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' תרסג ותרסג ותרסד:

שיטת ריב"ב

באדר שהוא שבת הסמוכה לפורים מאחריה יש לנו כיון דיום (טוב) [ט"ו] אדר פורים הוא לבני כרכים השבת הסמוכה לפורים של מוקפין היא הנקראת שבת הסמוכה לפורי' מאחריה ובאותה שבת הסמוכה לפורי' של מוקפין שהוא יום כ"ב באדר קורין פרשת פרה ולשבת אחרת שהוא יום כ"ט קורין פרשת החדש: וכד מיקלע בתרין בשבת וכו'. פשוט הוא: מתני' בפסח קורין וכו'. בגמ' אמרי' דהאידנא לאו כמתני' נהוג עלמא וכולהו פרשי' המועדי' והפטרותיהן מפרש בגמ': גמ' והאידנא נהוג עלמ' וכו'. ומוציאין בכל יום שני ספרי תורה וקורין בא' על הסדר הזה ובשל מוסף קורין ובחדש הראשון: בעצרת ביו"ט הראשון וכו'. ומוציאין בכל יום שני ספרי תורה ובשל מוסף קורין וביום הבכורים: בר"ה כו'. ובשל מוסף קורין ובחדש השביעי: בחג בשני ימים טובים הראשונים וכו'. ומוציאין שני ספרי תורה וקורין בשל מוסף ובחדש השביעי: ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג. ואין מוציאין אלא ס"ת אחד:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל בפסח: (ב) חוזר וקורא כצ"ל וכן בכל הענין: (ג) בתוך השבת כצ"ל: (ד) נ"ב פרשת: (ה) נ"ב בשבת: (ו) נ"ל בתוך השבת: (ז) נ"ב לפורים: (ח) נ"ל כדי: (ט) נ"ב בה: (י) נ"ל חציו ויפיצם: (כ) נ"ב שם: (ל) משום דכתי' ביה זכור כו' כצ"ל: (מ) נ"ב שם:

דסוכה שהראשון קורא ביום השני והשני ביום השלישי והשלישי ביום הרביעי והרביעי קורא ספקו של יום דהיינו ביום השני וביום השלישי:
יו"ט האחרון של חג. דהיינו שמיני חג עצרת: קורין כל הבכור. יש נוסחאות בגמרא שכתוב בהן קורין מצות וחוקים וכל הבכור כלומר שמתחילין בפרשת עשר תעשר וקרי ליה מצות וחוקים לפי שיש באותה פרשה מצות וחוקים הרבה הנוהגות באותו זמן שהוא זמן האסיף שהוא עת שעניים צריכין לאסוף מאכל ביתם ויש באותה פרשה מצות מעשר שני ומצות נתון תתן ומצות פתוח תפתח והעבט תעביטנו והענקה מגורן ויקב לעבד עברי בשעת שלוחו שכל זה סימן לאזהרת צדקה ולפי נוסחא זו משמע שלעולם מתחיל מן עשר תעשר ואין אנו נוהגין כן אלא כשחל להיות בשבת [ואנו בשמיני חג העצרת לעולם מתחילין עשר תעשר בין בחול בין בשבת ובשאר המועדות בשמיני של פסח ובשני של עצרת מתחיל בחול כל הבכור ובשבת עשר תעשר]: ומפטירין ויהי ככלות שלמה. לפי שכתוב בה ביום השמיני שלח את העם ויום שמיני של חג היה: למחר קורין וזאת הברכה. לפי שהוא סוף כל המועדות חותמין בברכת משה רבינו שבירך את ישראל: ומפטירין ויעמוד שלמה לפני מזבח ה'. לפי שהוא תפלה שהתפלל על כל ישראל: נוסחא אחרינא ויהי אחרי מות. לפי שחתמנו בפטירתו של משה רבינו ע"ה מפטירין במה שצוה הקב"ה לאחר שנפטר ליהושע תלמידו: מקרא קרינן ראה אתה אומר אלי. לפי שיש בו [רמז] לשבת [ורמז] לחולו של מועד דכתיב את חג המצות תשמור ילפינן מיניה איסור מלאכה בחולו של מועד בפרק אין דורשין: אפטורי בניסן העצמות היבשות. שהן עצמות אותן שיצאו ממצרים קודם הקץ ומתו בדרך וחיו בימי יחזקאל: בתשרי ביום בא גוג. דהיא אותה מלחמה דהנה יום בא דכתיב ולחוג את חג הסכות: מתני' בחנוכה בנשיאים. דכתיב בפרשת נשא והיתה לחנוכת המזבח: בפורים ויבא עמלק. לפי שהמן יצא מזרעו ואע"ג דלית ביה אלא ט' פסוקים וקי"ל דאין פוחתין מי' פסוקים בבהכ"נ היכא דמפסיק ענינא שאני: במעמדות. שהיו עומדין על הקרבן כדאמרינן בפ"ב דתעניות אפשר קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו ולפיכך תקנו מעמדות והיו בהם כהנים לוים וישראלים והיו קורין במעשה בראשית לפי שמעשה בראשי' מתקיים בזכות הקרבנות [וסדר קריאתן] בכל יום מפורש בפרק ב' דתעניות: בתעניות ברכות וקללות. הכתובות באם בחוקותי כדי לכוף לבו של אדם ומיהו אין אנו נוהגין כן אלא קורין ויחל משה: אין מפסיקין בקללות. בגמ' מפרש טעמא: בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין כסדרן. שמתחילין הסדר בכל פעם: ואין עולה להם מן החשבון. לקריאת הסדר בשבת הבאה שחרית שלעולם חוזרין לראש הסדר ובשבת במנחה קורין סדר שבת הבאה: שנאמר וידבר משה את מועדי ה'. לא קאי האי מילתא אלא אכל הני דאמרן לעיל בפסח קורין בעצרת קורין וכו': גמ' שבת ראשונה נרות דזכריה שנייה נרות דשלמה. אע"ג דנרות דשלמה קדימי אפ"ה עדיפי לן נרות דזכריה משום דנבואות עתיד נינהו: מאתמול קרינן ויאמר לו יהונתן מחר חדש. יום שבת שלפניו: ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי. ומיהו האידנא נהוג עלמא דלא מפטירין בחדשיכם ומועדיכם דהיינו חזון ישעיהו אלא בשבת שלפני ט"ב ור"ח אב שחל להיות בשבת אין משנין הפטרה אלא מפטירין שמעו דבר ה' לפי שאנו נוהגין על פי הפסיקתא ומתקנת הראשונים ז"ל להיות מפטירין קודם ט"ב תלתא דפורענות' היינו דברי ירמיהו שמעו דבר ה' וחזון ישעיהו ולאחר ט"ב שבע דנחמתא ותרתי דתיובתא: דאמר קרא מוסר ה' בני אל תמאס וגו'. ואלו היה מפסיק נראה שהוא קץ בתוכחתו: לפי שאין אומרין ברכה על הפורענות ואלו היה מפסיק היה אותו שבא לקרות חייב לברך על הקללות ואע"ג דאמרינן [ברכות דף נד:] חייב אדם לברך על הרעה לא דמיא להאי דהתם כעין הודאה הצדקת דין הוא אלא היכא עביד כשבא לקרות בקללות שלא לברך עליה: כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק שלפניהם וכו'. לאו דוקא דהא אין מתחילין בפרשה בפחות מג' פסוקין ואין משיירין פחות מג' פסוקין ולא אמר אלא שלפניהם מתחיל לקרות ואחריהם ג"כ כשמסיים ומיהו ודאי ג' פסוקין בעינן: הללו משה מפי עצמו אמרן ואע"פ שהסכים הקב"ה שיכתב בתורה לא חשיבי פורענות כולי האי ולאוי לברך עליהם ומימרא דאביי בטעמיה דריש לקיש שייכא ותניא נמי כותיה דהיא מתני' דמתחיל בפסוק שלפניהם כוותיה אתיא: שיהו קורין קללות שבת"כ קודם עצרת. דהיינו אם בחוקותי: ושבמשנה תורה · היינו והיה כי תבא: ובעצרת על פירות האילן. שהקב"ה דן פירות האילן בעצרת והאידנא חיישינן טפי שלא לסמוך קללות לעצרת ולר"ה ומשוו חד סדרא ביני ביני ומתנחי

בה

תורה אור

ס"י קורין בכל יום ויום עד יום שביעי: ביום טוב האחרון של חג (א) כל הבכור ומפטירין ויהי ככלות שלמה ולמחר קורין וזאת הברכה ומפטירין ויעמוד שלמה לפני מזבח ה'. ס"א ויהי אחרי מות משה: אמר רב נחמן בר אבא שבת שחלה להיות בחולו של מועד בין בניסן בין בתשרי קרינן ראה אתה אומר אלי ואפטורי בניסן העצמות היבשות בחג בתשרי והיה ביום ההוא ביום בא גוג: **מתני'** בחנוכה בנשיאים בפורים ויבא עמלק בראשי חדשים ובראשי חדשיכם במעמדות במעשה בראשית בתעניות קללות וברכות אין מפסיקין בקללות אלא אחד קורא את כולן בשני ובה' ובשבת במנחה קורין כסדרן ואינו עולה להם לחשבון שנא' וידבר משה את מועדי ה' מצותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו: **גמ'** בחנוכה בנשיאים ומפטירין בנרות דזכריה ואי מקלעי שתי שבתות שבת ראשונה בנרות דזכריה ובשבת שניה בנרות דשלמה: בפורים קורין ויבא עמלק בראשי חדשים ובראשי חדשיכם ואי מיקלע בשבת מפטירין והיה מידי חדש בחדשו: א"ר הונא ר"ח שחל להיות באחד בשבת מאתמול מפטירין ויאמר לו יהונתן מחר חדש ואמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב (אשי) *ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי ובתשעה באב קורין כי תוליד בנים ובני בנים ומפטירין אסוף אסיפם נאם ה': בתעניות ברכות וקללות (ג) אין מפסיקין בקללות מנה"מ אמר רב אחא בר גמדא א"ר שמאי דא"ק מוסר ה' בני אל תמאס *ר"ש (ג) אמר לפי שאין אומרים (א) ברכה על הפורענות אלא היכי עביד תנא כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק שלפניהם וכשהוא מסיים מסיים בפסוק שלאחריהם אמר אביי לא שנו אלא קללות שבתורת כהנים אבל בקללות של משנה תורה פוסק מ"ט אמר אביי הללו בלשון רבים והללו בלשון יחיד הללו משה מפי הגבורה אמרן והללו משה מפי עצמו אמרן תניא ר"ש בן אלעזר אומר עזרא תקן להם לישראל שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ר"ה מ"ט אמר אביי ואיתימא ר"ש בן לקיש כדי שתכלה שנה וקללותיה דעצרת נמי ר"ה לאילן הוא כדתנן *ובעצרת על פירות האילן: בשני ובחמישי. ת"ר מקום שמפסיקין בשבת בשחרית שם קורין במנחה (ד) בשני בחמישי לשבת הבאה ד"ר מאיר

רש"י

קורין כל הבכור. ובגמ' אמרי' [כל הבכור] ס"י מצות וחוקים ופי' רבי' ס"י פרשת כל הבכור קורין אלא שמתחילין מעשר תעשר כי (ה) [יש באותה] פרשה מצות וחוקים הרבה הנוהגות באותו זמן שהוא זמן האסיף ועת הוא שהעניים צריכין לאסוף מאכל ביתם ויש באותה פרשה (ו) מעשר עני ומצות נתון תתן פתוח תפתח העניק תעניק לעבד עברי השלוח חפשי והעבט תעביטנו: ויהי ככלות שלמה. על שם ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך: מקרא קרינן. ראה אתה אומר שיש בה מצות שבת ורגלים ורמז חולו של מועד דכתיב את חג המצות תשמור ולמדנו מכאן איסור [מלאכה] בחש"מ במסכת חגיגה: בעצמות היבשות. שהיו מיוצאי מצרים לפני הקץ: ביום בא גוג. שהיא המלחמות האמור (ב) בזכריה הנה יום בא: **מתני'** בחנוכה בנשיאים. דהוה נמי חנוכת המזבח: במעשה בראשית. בפרק בתרא דתענית שנינו סדר קריאתן ביום הראשון בראשית ויהי רקיע בשני יהי רקיע ויקוו המים בשלישי יקוו המים ויהי מאורות בד' יהי מאורות וישרצו המים בה' ישרצו המים ותוצא הארץ בו' (ז) ותוצא הארץ ויכולו והתם מפרש טעמא אמאי קורין במעשה בראשית (בשביל) במעמדות שבשביל הקרבנות מתקיימין שמים וארץ: ברכות וקללות. דאם בחוקותי להודיע שעל עסקי החטא באה פורענות לעולם ויחזרו בתשובה ויגלו מצרתם שהם מתענין עליהם: ואין מפסיקין בקללות אלו. כדמפרשינן מילתיה אין שנים קורין אותם אלא אחד קורא את כולן (ח): **גמ'** בנרות דזכריה רני ושמחי על שם ראיתי והנה מנורת זהב כלה: נרות שלמה. ויעש חירם: כי תוליד בנים. יש קצת תוכחה שנאמר העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ כי אבוד תאבדון מהר: מה"מ. דאין מפסיקין בקללות: אל תמאס. והמפסיק בהן מראה בעצמו שקשין בעיניו לקרות ובמסכת סופרים יליף לה מסיפא דקרא ובל תקוץ בתוכחתו אל תעשה קוצים קוצים פסקים פסקים לשון קצינה: אין אומרים ברכה על הפורענות. כגון הכא שאלו היה פוסק הקללות נמצא כשהוא מברך בתורה ברכה שלאחריה מברך על הפורענות ואין מברכין על הפורענות ואע"ג דאמרינן חייב אדם לברך על הרעה ה"מ ברעות המתרגשות דלא אפשר ליה למעבד אי לאו דבריך אבל הכא איפשר למיקרי כלהון כסדרן: ומשה מפי הגבורה אמרן. כשהוא עליה לאמר כך אמר הקב"ה שהרי אומרן בלשון ממשלה ונתתי והפקדתי והשלחתי מי שיכולת בידו לעשות אומר כך אבל במשנה תורה ידבק ה' בך ישלח ה' בך: קודם עצרת. שהוא זמן קציר: ראש השנה לאילן. שהוא דן על האילנות:

שלטי הגבורים

יכול לקרות ביום השמיני בחוה"מ ולפי' רבינו שמשון יום ראשון דחוה"מ כהן קורא ביום השני לוי ביום השלישי ישראל ביום השני רביעי ביום השלישי וכן תמיד:

א סמ"ג עשין י"ט פליג עם רבינו בקריאת שמיני עצרת וכתב דקורין בשמ"ע עשר תעשר וכל הבכור אפי' לא אירע בשבת אבל בפסח אין קורין כל הבכור אם לא אירע בשבת ורבינו אינו מחלק בין פסח לשמ"ע:

ב ובירושלמי יש מפטירין ויהי אחרי מות משה והכי מנהגינו ובשליש' מתחיל בראשית וקורין אותה שמחת תורה לפי שמסיימים בו ראוי לשמוח בסיומה ורגילין לסתחיל מיד בראשית כדי שלא יהיה פתחון פה לשטן לקטרג לומר כבר סיימו אותה ואינן רוצים לקרותו עוד ומרבים בפיוטים כמו אשר בגלל אבות ויש מקומות שמוציאין כל הספרים ואומרים על כל א' וא' פיוט כל מקום לפי מנהגו ונוהגין באשכנז שהמסיים והמתחיל נודרי' נדבות וקוראין לכל מריעיהן ועושין משתה ושמחה ויו"ט לסיומא של תורה ולהתחלתה:

לשון ריא"ז

ובב' יו"ט אחרונים של חג ביום ראשון קורין עשר תעשר עד סוף הפרשה כמו שביאר מורה ומז"ה ומפטירין ויהי ככלות שלמה וביום ב' קורין וזאת הברכה ומפטירין ויעמוד שלמה מלפני מזבח ה' ויש שמפטירין ויהי אחרי מות משה:

לשון ריא"ז

ג שבת שחלה בחוה"מ קורין ז' בענין היום והמפטיר קורא קריאת המוספין וקריאת המוספין של חג הוא ספיקי היום כמו שאומרן ש"צ בתפלת המוספין שהרי יום ראשון של חוה"מ הוא ספק יום ב' ספק יום ג' ולפי ענין זה הם מסופקין כולן שאר ימים של חוה"מ הן חול וקורין ד' בני אדם ובפסח מוציאין ב' ספרים הא' שקורין בו ג' בענין היום וא' שקורא בו הרביעי בקריאת המוספין ובחג אין שם קריאת המוספין בימי החול שהרי כל ענין היום הוא ענין המוספין ואין מוציאין בהן אלא ספר א' שקורין בו ד':

ד וקורין בפרשת נשא בנשיאים ג' בכל יום ומפרש בפסיקתא משום שנשלם מלאכת המשכן בכ"ה בכסליו ומתחילין בו ויהי ביום כלות משה ויש מקומות שמתחילין בברכת כהנים ומנהג יפה הוא לפי שנעשה הנס ע"י כהנים וכן הסדר ביום הראשון מתחיל ביום כלות משה וקורא אותו עם כהן ולוי וישראל קורא ביום הראשון וביום ב' קורא כהן ביום השני עד פר אחד בן בקר ולוי עד וביום השלישי וישראל חוזר וקורא ביום השני וכן בכל יום ויום השמיני מתחילין ביום השמיני וגומר כל הסדר:

לשון ריא"ז

בחנוכה קורין בנשיאים שבפרשת נשא ונהגו לקרות ביום ראשון מויהי ביום כלות משה עד קרבן נחשון בן עמינדב ביום ב' נהגו לקרות ביום השני וביום השלישי ובשלישי קורין ביום השלישי וביום הרביעי וברביעי ביום הרביעי וביום החמישי ובחמישי קורין ביום החמישי וביום הששי ובששי קורין ביום הששי וביום השביעי בשביעי קורין ביום השביעי וביום השמיני ובשמיני מיום השמיני עד סוף הפרשה: ה יש אומרים שכל תענית שיארע בב' וה' שקורין שחרית בפרשת היום ובמנחה ויחל דתדיר קודם או יקראו שנים בפרשת היום והשלישי ויחל חוץ מט"ב ורב שר שלום

הגהות הב"ח

(א) נ"ב קורין: (ב) נ"ל ואין: (ג) נ"ב בן לקיש: (ד) שם בשני. בשני שם קורין בחמישי. בחמישי שם קורין לשבת הבאה כצ"ל: (ה) בפרשה זו יש מצות כו' כצ"ל: (ו) נ"ב מצות: (ז) נ"ל תוצא: (ח) נ"ב ושנים הראשונים קורין פרשה ברכות:

המאור הקטן

מתני' בפורים ויבא עמלק גרסי' בתענית ירושלמי רב הונא אמר ג' קריות שבתורה לא יפחתו מי' פסוקים ר' פליפא בר' פרוטא אמר קומי ר' זעירא הרי פרשת עמלק א"ל שניא היא שהיא סדרו של יום ומכאן תשובה לאומרים שחוזרין פסוק האחרון בצבור להשלים עשרה פסוקים ויש מקדימין וקורין מן ויאמר ה' אל משה עבור לפני העם והכל טעות הוא בידם:

בה סימנא מנה ועצור קוה ותקע. כלומר קורין במדבר סיני שבה מנין ישראל קודם עצרת ואתם נצבים קודם ר"ה: ושם קורין במנחה ובשני ובחמישי ובשבת הבאה. שמתחילין לקרות בראש הסדר: וכן הלכתא. והכי איפסיקא בגמ' הלכה כר' יהודה. ואע"ג דמילתיה דרבי יהודה היינו מילתיה דתנא דמתני' דקתני אין עולין להם מן החשבון משום דהוה אמינא דמתני' הכי קתני בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין כסדרן במקום שמסיים בשני שם מתחיל בחמישי ואין עולה להם לשבת הבאה מן המנין אלא חוזר וקורא מראש הסדר וזו מחלוקת שלישית ומשום הכי פסיק כמתניתין

נר מצוה — תורה אור — רש"י

מאיר רבי יהודה אומר מקום שמפסיקין בשבת בשחרית שם קורין במנחה ובשני ובחמישי ולשבת הבאה וכן הלכתא *תנו רבנן פותח ורואה גולל ומברך וחוזר ופותח וקורא דברי ר"מ ר' יהודה אומר פותח ורואה ומברך וקורא וכן הילכתא: ירושלמי בפרק אין עומדין להתפלל היה קורא בתורה ונשתתק זה שעומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון ואם תאמר ממקום שפסק הראשונים נתברכו לפניהם ולא לאחריהם והאחרונים נתברכו לאחריהם ולא לפניהם וכתיב תורת ה' תמימה משיבת נפש שתהא כולה תמימה א"ר זירא אמר רב מתנא אמר שמואל הלוחות והבימות אין בהם קדושה אמר רבי שפטיה א"ר יוחנן הגולל ס"ת יעמידנו על התפר שאם יקרע יקרע על התפר וא"ר שפטיה א"ר יוחנן הגולל ס"ת גולל מבחוץ ואינו גולל מבפנים וכשהוא מהדקו א מהדקו בפנים ואינו מהדקו בחוץ: וא"ר שפטיה אמר רבי יוחנן עשרה שקראו בס"ת ב גדול שבבולן גולל ס"ת דאמר רבי יהושע בן לוי י' שקראו בתורה הגולל מקבל שכר כולן שכר כולן ס"ד אלא אימא אביי נוטל שכר כנגד כולן א"ר משרשיא שני תלמידי חכמים שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה עליהם הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם פי' וגם אני נתתי להם חוקים והם לא טובים זה לזה לפיכך אני מביא עליהם משפטים לא יחיו בהם והאוחז ס"ת ערום נקבר ערום ס"ד אלא אימא נקבר ערום בלא אותה מצוה א"ר ינאי בריה דר' ינאי סבא משמיה דר' ינאי רבה מוטב תגלל המטפחת ואל יגלל ס"ת: וידבר משה את מועדי ה' מצותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו ת"ר משה תקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח והלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג:

סליקו להו בני העיר

*הקורא את המגילה עומד ג ויושב קראה אחד קראוה שנים יצאו מקום שנהגו לברך יברך שלא לברך לא יברך בשני ובחמישי ובמנחה בשבת קורין שלשה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהם ואין מפטירין בנביא והפותח וחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה: גמ' הקורא את המגילה עומד ויושב תנא מה שאין כן בתורה ומנא לן דקורא ד בתורה צריך להיות עומד א"ר אבהו דאמר קרא ואתה פה עמוד עמדי אמר רב יהודה אמר רב מנין לרב שלא ישב על גבי מטה וישנה לתלמידיו על גבי קרקע שנאמר ואתה

דמפרקן מלתא: פותח ורואה. אותו פסוק שיש לו להתחיל ולקרות: וגולל. ס"ת: ומברך. ברכת התורה שלפני קריאתה וחוזר ופותח וקורא דברי ר"מ מפרשינן טעמיה דר"מ בגמ' כדי שלא יאמרו ברכה כתובה בתורה: ר' יהודה אומר פותח ורואה ומברך וקורא. וקי"ל הכי ומיהו כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"ג מהל' תפלה דבברכה אחרונה גולל ואח"כ מברך: ירושלמי בפרק אין עומדין. זה שעומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון: חוזר לקרות מתחילה ויברך. וא"ת ממקום שפסק ולא יהא צריך לברך א"כ הראשונים פסוקים הראשונים שקרא הראשון נתברכו לפניהם שברך זה לפני קריאתן ולא נתברכו לאחריהן שלא הספיק לברך והאחרונים פסוקים שקראן האחרון:

הלוחות. לוחות ובימות היו בב"ה שהיו משתמשין בהן להניח ספר תורה עליהם בשעת קריאה בעלמא ולא היו מיוחדין לכך ומשום הכי קאמר דאין בהם משום קדושה ואמרו בירושלמי אין בהם משום קדושת ס"ת אבל משום קדושת בהכ"נ יש בהן וזה יותר נכון ממה שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק י' מהלכות תפלה וכבר השיגו הראב"ד ז"ל:

הגולל ס"ת יעמידנו על התפר. פרש"י ז"ל מפני שמתהדק יפה כשהתפירה בין שני העמודין אבל הרב אלפסי ז"ל כתב שאם יקרע יקרע בתפר: הגולל ס"ת גוללו מבחוץ. למי שאוחז אותו קאמר שתהא הכתיבה כלפי הגולל ולא כלפי מי שאוחז ס"ת: וכשהוא מהדקו. (ד) ושמי שאוחז ס"ת מהדק אותו אחר שנגלל כדי שיעמוד הכרך מהודק צריך שתהא הכתיבה כלפי המהדק ולא כלפי הגולל *) כללו של דבר הכתיבה ראויה שתעמוד כלפי אותו שעוסק בס"ת מפני כבוד התורה ואחרים פירשו שהיו נוהגים שהיה ס"ת נתון בתיק ומשום הכי קאמר שאם רצה לגוללו מצד זה לצד זה שגוללו מבחוץ כלומר שמוציאו מן התיק ואין גוללו מבפנים שמא יקרע וכשהוא מהדקו כלומר שמהדק הכרך אחר שנגלל נותן הספר בתיק ואח"כ מהדקו שם ואינו רשאי להדקו מבחוץ שאין זה כבודו: עשרה שקראו בתורה גדול שבכולן גולל ס"ת. אע"פ שאין צריכין לקרות אלא ז' כיון שאין קורין בתורה בפחות מעשרה נקט עשרה ויש מי שכתב דמהא משמע שהגדול שבעשרה גולל אף על פי שלא קרא דחולקין כבוד לגדול ליטול שכר כנגד כולם: וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים. אני נתתי להם חוקים והם לא טובים זה לזה לפיכך אני מביא עליהם משפטים לא יחיו בהם: והאוחז ס"ת ערום. בלא מטפחת: בלא אותה מצוה. אע"פ שגולל שוב אינו מקבל שכר: תגלל המטפחת ולא תגלל ס"ת. כשכורכין ס"ת ראוי להעמיד ס"ת קיים וכורכין המטפחות בהקף ולא שיעמידו המטפחת ויקיפו ס"ת לכרוך המטפחת: מצותן שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו. קרא יתירא דריש דהא כתיבי כולהו פרשיות ובתרייהו כתיב וידבר משה את מועדי ה' לומר שהיה דורש הלכותיהן בזמנן: סליקו להו בני העיר

הקורא את המגילה עומד ויושב יצא קראה אחד קראוה שנים יצאו. יצא ויצאו לאו דוקא דיעבד אלא אפילו לכתחלה נמי דהא בכולהו קתני לישנא דיעבד ועוד ראיה דקתני בברייתא [דף כא:] ובמגילה אפילו עשרה קורין ועשרה מתרגמין דמשמע לכתחלה: לא יברך. אין צריך לברך: בשני ובחמישי וכו'. עזרא תקן שיהיו קורין וכו' והכא אשמעינן דג' הן כהן לוי וישראל: ואין מוסיפין עליהן. שלא יקשה לצבור מפני שהן ימי מלאכה ובשבת במנחה נמי סמוך לחשיכה הוא שהרי כל היום היו רגילין לדרוש: ואין מפטירין בנביא. מהאי טעמא גופה: הפותח והחותם בתורה. בגמרא מפרש ליה וכו': והקשה רבינו תם ז"ל היכי תנן ואין מפטירין בנביא והא אמרינן בפרק במה מדליקין (דף כד.) רב אחדבוי בר אמי אמר רב יום טוב שחל להיות בשבת המפטיר בנביא במנחה אינו מזכיר של יום טוב שאלמלא שבת אין נביא במנחה ביום טוב יש לומר דכי קתני אין מפטירין היינו לומר שאין תקנה קבועה להפטיר בנביא במנחה בשבת כשם שהיא תקנה קבועה להפטיר בו בבקר והתם מיירי במקומות שנהגו להפטיר בנביא במנחה בשבת והכי קאמר דאפילו במקום שנהגו להפטיר בשבת במנחה לא נהגו כן ביום טוב ולפיכך אינו צריך להזכיר של יום טוב וכן כתב רב האי גאון שמנהגות חלוקות הן ועדיין יש בפרס ומדי הפטרות ידועות לשבת במנחה לכל השנה כולה ויש ששבשו אותה גירסה שבפרק במה מדליקין מדוחק קושיא זו והגיהו יום הכפורים שחל להיות בשבת ואין צורך וכבר כתבתי זה שם בסייעתא דשמיא: גמ' תנא מה שאין כן בתורה. שאינו רשאי לישב: מנין לרב שלא ישב ע"ג מטה וישנה לתלמידיו ע"ג קרקע שנאמר ואתה פה עמוד עמדי. משמע דתלמיד יהא שוה לרב בטוב שלומדין: ומקשו הכא והא אמרינן בפרק השוכר את הפועלים [דף פד:] **) דרבן גמליאל ורבי יהושע בן קרחה הוו יתבי אספסלי ורבי אלעזר ורבי שמעון הוו יתבי קמייהו אארעא ובפ"ק דסנהדרין (דף יז:) נמי אמרינן ביבנה היו ד' ושמעון התימני היה דן לפניהם בקרקע ואף בימי דוד אמרינן במ"ק (דף טז:) עירא היאירי הוה מתני להו לישראל על גבי כרים וכסתות

*) עי' בהאר"י כי לא פירש כן גם אין נוהגין כן **) צ"ל רשב"ג ור"י כו' ור' אלעזר בר' שמעון ורבי הוו יתבי קמייהו אארעא. כ"ה בגמ' שם

רש"י: פותח וקורא לדברי רבי מאיר. דאיכא למיטעי ולומר ברכות כתובות בתורה: רבי יהודה אומר פותח ורואה. דהכל קיודעין דאין ברכות כתובות בתורה: הלוחות. לא ידעתי מהו וי"מ הן לוחות העשויין לספרים שלנו שאין עשויין בגליון: והבימות. בימה של עץ שהיו עושין למלך בפרשת הקהל כדתנן בסוטה: על התפר. כנגד התפר כי שם ראוי להדקו יפה: הגולל ספר תורה. מענין לענין והוא יחיד וס"ת מונח על ברכיו וגולל: גוללו מבחוץ. העמוד שהוא חונה לו יקח ויגול מצד החוץ לצד פנים שאם יאחז העמוד הפנימי ויגול לצד החוץ תפשט החיצון ויפול לארץ: וכשהוא מהדקו. משגמר מלגוללו והוא בא להדקו יאחז (א) פנימי ויהדקנו על החיצונה כדי שלא יכסה הכתב בזרועותיו שמצוה להראות הכתב לעם כשהוא מהדקו במס' סופרים: י' שקראו. שנאספו וקראו ג' או השבעה בתוך היום (ב) לפי שאין קורין בתורה פחות מעשרה נקט עשרה שקראו בתורה: ערום. בלא מטפחת: תגלל המטפחת. סביב ס"ת ולא יגלל ס"ת בתוך המטפחת: סליקו להו בני העיר

הקורא את המגילה עומד ויושב. אם רוצה עומד אם רוצה יושב: קראוה שנים כאחד יצאו. ולא אמרינן אין שני קולות נשמעין כאחד: גמ' (ג) שלא ישב ע"ג מטה

שלטי הגבורים: שלום כתב שבכל ת"צ וכל תענית שגוזרין על הצבור' וכל דבר הצריך להם אומרים ויחל בשחרית ובמנחה בין בשני ובחמישי בין בשאר הימים:

לשון ריא"ז

בת"צ קורין ברכות וקללות וכבר נהגו מימות הגאוני' הקדמונים לקרות בכל תעניות ויחל ומפטירין דרשו ה' בהמצאו ואין בו קריאה במנחה כמבואר בקונטרס הראיות ונהגו לקרות הכהן ויחל משה עד סוף פסקא והלוי מדלג ומתחיל פסל לך וקורא הוא וישראל הקורא אחריו עד אשר אני עושה עמך ובי"ז בתמוז אינו מדלג אלא קורין כל מעשה העגל עד סוף שקריאה שרגילין לקרות בכל תענית ובתעני' של ע"כ קורין כי תוליד בנים וקורין שם ג' בני אדם בין אם חל ביום ב' ויום ה' בין אם חל בשאר ימי השבת וקורא השלישי ומפטיר באסוף אסיפם עד כי באלה חפצתי וצריך לברך לפניה ולאחריה ומסיים ברוך מנחם ציון בבניה וכך היא בסדר הגאונים במנחה קורין ויחל משה ונהגו להפטיר שובה ישראל וכתב סמ"ג דאין קורין ויחל אע"פ שהיא לסוף שני פסוקין מן הפרשה וכתב עליו המגיה ואני הנקדן אומר שזה אינו צריך כי טעות הוא בטופס שספרים מאותה פרשה ובספר רבינו משה אין שם פרשה כלל לא פתוחה ולא סתומה ומדברי רבינו נראה דבתענית קורין ברכות וקללות:

א פי' כשהספר עומד לפניו יהפך הכתב אליו ויתחיל לגלול מבחוץ ואחר שגמר הגלילה יהדק סוף המטפחת מבפנים שכשיבא לקרות בו ימצא הידוק בפנים ולא יצטרך להפך הספר לצד הסידוק:

לשון ריא"ז

ב י' שהתפללו והוציאו ס"ת לקרות גדול שבכולן גולל ס"ת שהגולל ס"ת נוטל שכר כנגד כולן והוא כממלא הקריאות שצריך לקרות בכן וי"מ הוא הגולל אותו לכרכו במטפחת:

ג וטור כתב משמע כדיעבד אבל לכתחלה לא יקרא יושב ובירושלמי קאמר דאפי' לכתחלה ומיי' כתב אבל לא יקרא לכתחלה יושב מפני כבוד הצבור:

לשון ריא"ז

הקורא את המגילה בין עומד בין יושב בין שקראוה אחד בין שקראוה שנים יצאו כל השומעים ובתלמוד א"י מפרש שאפי' לכתחלה מותר לקרות מיושב וכן נראה בעיני בקריאת ההלל שאם רצה לקרותו מיושב הרשו'בידו: ד ומטעם זה נמי צריך ליזהר שלא לסמוך דאמרי' בפ"ב דזבחים עמידה מן הצד פי' ע"י סמיכה איכא בינייהו לרבנן לא הוי עמידה:

לשון ריא"ז

אבל בקריאת התורה לא יקרא אלא מעומד שהתור' בעמידה ניתנה שנאמר ואתה פה עמוד עמדי ומכאן אמרו שלא ישב אדם וישנה לתלמידו ע"ג קרקע שנאמר ואתה פה עמוד עמדי:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל בפנימי: (ב) ולפי כנ"ל: (ג) כאן נ"ל ד"ה בשני ובחמישי וד"ה ואין מוסיפין וד"ה ואין מפטירין: (ד) נ"ל כשמי:

עין משפט

א מיי' פי"א מהלכות תפלה טור א"ח סי' קלט:
ב מיי' פי"ב שם טוא"ח סי' קמ:
ג מיי' פי"ז מהלכות ס"ת סמג עשין כה טור א"ח סי' קנד:
ד מיי' פי"ב מהלכות תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' קמז:
ה מיי' פי' מהלכות ס"ת ופי"ב מהלכות תפלה טור א"ח סי' קמז:
ו מיי' פי"ג מהל' תפלה:
ז מיי' פ"ב מהלכות מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרצ:
ח מיי' פי"ב מהלכות תפלה טור א"ח סי' קמא:
ט מיי' (פ"ח) [פ"ד] מהל' ת"ת טוי"ד סי' רמו:

שיטת ריב"ב

ר' יהודה אומר מקו' שמפסיקין וכו'. כמו שאנו נוהגין היום והיינו דאמרי' במתני' אינו עולה להם מן החשבון: פותח ורואה וכו'. טעמיה דר"מ כדי שלא יאמרו ברכה כתובה בתורה: הלוחו'. הן עשויין לספרים שלנו שאין עשוין בגליון: הבימו'. בימה שהיו עושין למלך בפרשת הקהל כדאית' בסוט': יעמידנו על התפר. פי' רש"י ז"ל ששם ראוי להדקו יפה: הגולל ס"ת. מענין לענין והוא יחידי וס"ת מונח על ברכיו וגוללו: גוללו מבחוץ כלומר העמוד שהוא חונה לו יקח ויגלול מצד חוץ לצד פנים שאם יאחז העמוד הפנימי ויגלול לצד החוץ יתפשט החיצון ויפול לארץ: וכשהוא מהדקו. כשגמר מלגוללו והוא בא להדקו מהדקו מבפנים שיאחז בעמוד הפנימי ויהדקנו על החיצון כדי שלא יהא פושט זרועותיו על הכתב שמצוה להראות את הכתב לעם כשמהדקו כדגרסי' במס' סופרים: עשרה שקראו. עשרה שנאספו וקראו הג' או הז' כתוך היום ולפי שאין קוראין בתורה פחות מי' נקט י': ערום. שלא במטפחות: תגלל המטפחות. סביב ס"ת ולא תגלל ס"ת בתוך המטפחות: עומד ויושב.

אם רצה עומד אם רצה יושב: קראוה שנים ביחיד יצאו. ולא אמרי' תרי קלי לא משתמעי: לא יברך. א"צ לברך: בשני ובחמישי וכו'. עזרא תקן שיהו קוראין בהן והכא אשמעי' בשלשה הן כהן לוי וישראל: ואין מוסיפין עליהן. שלא יקשה לצבור מפני שהן ימי מלאכה ושבת במנחה נמי סמוך לחשיכה הוא שהרי כל היום היו רגילין לדרוש: ואין מפטירין. מהאי טעמא גופיה: הפותח והחותם וכו'. בגמ' מפרש לה: גמ' מה שא"כ בתורה. בצבור מיושב:

וכסתות ודוד לא קביל עליה אלא אארעא י"ל דכי היכי דמתרלי בגמרא רבות מעומד קשות מיושב ה"נ בשמועות קשות היו יושבים אספסלי שאם היו יושבין בקרקע עם תלמידיהם לא היו יכולין לעיין בהן היטב אי נמי כאן קודם שהגיעו לכלל סמיכה כאן לאחר שנסמכו דהתם ראוי לרב לחלוק להם כבוד : קראה אחד קראוה שנים יצאו תנא מה שאין כן בתורה. שאינו קורא אלא אחד אע"ג דהאידנא קרי תרי דלעולם קרי שליחא דצבורא בהדי ההוא דקרי איכא למימר דתקון הכי שלא לבייש מי שאינו יודע לקרות כדאמרינן במסכת בכורים [פ"ג מ"ז] לענין מקרא בכורים :

רש"י

מסה. אלא יהו שניהם ע"ג מטה או שניהם ע"ג קרקע : ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמים. (ה) שהתרגום אינו אלא להשמיע וכ"ש שאין שניהם קורין (ו) משום דתרי קלי לא משתמעי : ובנביא אפי' אחד קורא ושנים מתרגמין. שהתרגום אינו אלא להשמיע לנשים ועמי הארץ שאין מכירין לשון הקדש והתרגום הוא לעז שבבבלי ... (אף) מבינים כדי שידעו את המצות אבל בשל נביאים לא קפדינן עלייהו כולי האי : מנ"ח. על מקרא מגילה ושעשה ניסים ושהחיינו : (ז) בשני בחמישי בשבת במנחה. עזרא תיקן שיהו קורין ובבבא קמא מפרש טעמא והכא אשמועינן דג' הם כהן לוי וישראל : ואין מוסיפין עליהם. שלא יקשה לצבור מפני שהן ימי מלאכה ושבת במנחה נמי סמוך לחשיכה הוא שהרי כל היום היו רגילין לדרוש : ואין מפטירין. משום האי טעמא גופיה : וידבר עולה (ח). וידבר ה' אל משה לאמר אע"פ שאין ללמוד ממנו כלום : בראשית נמי. (ט) משתעי בבריאת שמים והארץ : מאמר הוא. אף הם במאמר נבראו : שכתב עליה אב"ג. כדאיתא במסכת שקלים בג' פרקים בשנה תורמין בג' קופות את הלשכה בפרוס הפסח בפרוס עצרת בפרוס החג ובכל פרק ופרק תורמין אותה בג' קופות ראשונה לשם א"י [ראשונה כלומר הפרשה ראשונה] ושנייה לשם כרכין המוקפין שלישית לשום בבל ולשום מדי ולשום מדינות הרחוקות לכפר על היהודים הדרים בהם וכל קופה ג' סאין דכתיב והעמדנו עלינו לתת שלישית השקל בשנה מכאן לג' סאין מכאן לשלש קופות מכאן לשלש הפרשות : אל מול פני המנורה יאירו. למול פני הנר שהוא בגוף המנורה שהוא אמצעי היה מצדד פני שש הנרות שבששת הקנים : שמונה פסוקים שבתורה וכו'. כדאיתא בפ"ק דב"ב מן וימת משה וטעמא מפרש התם דכל התורה כולה ע"י סרסור נתנה דהקב"ה קורא ומשה (י) [קורא] וכותב חוץ משמונה פסוקים שהקב"ה קורא ומשה כותב בדמע ולא היה קורא ומשום כך יחיד קורא

תורה אור | נר מצוה

ואתה פה עמוד עמדי : קראה אחד קראוה שנים (א) *תנא מה שאין כן א בתורה תנו רבנן בתורה אחד קורא ואחד מתרגם ב ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין ובנביא אפילו אחד קורא ושנים מתרגמינן ובלבד שלא יהו שנים קורין ושנים מתרגמין ובמגילה אפילו עשרה קורין ועשרה מתרגמין מ"ט כיון דחביב' להו יהבו דעתייהו : מקום שנהגו לברך יברך אמר אביי לא שנו אלא לאחריה אבל לפניה חייב לברך דאמר רב יהודה אמר רב כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן ומאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא דכתיב וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבר את הכושי : לפניה מאי מברך רב ששת מקטרוניא איקלע לקמיה דרב ששת ובריך ג מנ"ח סימן : לאחריה באתרא דנהיגי מאי מברך א"ר יוחנן ברוך ד הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתנו והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו ברוך הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם רבא אמר האל המושיע אמר רב פפא הלכך נימרינהו לתרווייהו : ה בשני ובחמישי בשבת במנחה קורין ג' הני ג' כנגד מי א"ר אסי כנגד כהנים לוים וישראלים (ב) אין ו פוחתים מעשרה פסוקים בבית הכנסת וידבר עולה מן המנין (ג) ירושלמי והא איכא פרשת עמלק ומשני שאני התם דסליק עניינא ואיבעית אימא שאני הכא שהוא סדורו של יום והני עשרה פסוקים כנגד מי אריב"ל כנגד עשרה בטלנין של בהכ"נ רב יוסף אמר כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה בסיני רבי יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם והא תשעה הוו בראשית נמי מאמר הוא דכתיב בדבר ה' שמים נעשו אמר רבא ראשון שקרא ארבעה משובח שהרי הקופות שכתב עליהן אלף בית גימל לידע איזה מהן נתרמה ראשון להקריב ממנה ראשון שמצוה בראשון : ואמצעי שקרא ארבעה הרי זה משובח דתניא אל מול פני המנורה יאירו מלמד שמצדד פניהם כלפי נר מערבי (ד) א"ר יוחנן מכאן שאמצעי משובח : ואחרון שקרא ארבעה משובח משום דמעלין בקדש ולא מורידין רב פפא אקלע לבי כנישתא דאבי גזר קרי קמי ראשון ארבעה ושבחיה רב פפא : ובפרשת האזינו קורין בסימן הזי"ו ל"ך ה שקורא ראשון מן האזינו עד זכור ימות עולם והשני קורא מן זכור ימות עולם עד ירכיבהו והשלישי קורא מן ירכיבהו עד וירא ה' וינאץ ובשבת קורא הרביעי מוירא ה' עד לו חכמו והחמישי קורא מלו חכמו עד כי אשא אל שמים ידי והששי קורא מן כי אשא אל שמים ידי ועד סוף השירה : גרסינן בפרק הקומץ את המנחה *אמר רבי יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב שמונה ו פסוקים שבתורה יחיד קורא אותם בבהכ"נ :

רבינו נסים

תנו רבנן בתורה אחד קורא ואחד מתרגם. דרכן היה לתרגם הפסוק בצבור לפי שהיו כולן מספרין בלשון ארמי והיו מתרגמין כדי שיבינו הכל ולפיכך בתורה שהיא עיקר קפדינן אפילו במתרגם שלא יתרגם אלא אחד אבל בנביא שלא יקרא אלא אחד אבל תרגום לא קפדינן : ובמגילה אפילו עשרה קורין ועשרה מתרגמין דכיון דחביבה להו יהבי דעתייהו. כלומר משמעי תרווייהו כב"ל דאי תרווייהו לא משתמעי חד מינייהו לא משתמעי דמתערבב משום קלא דאידך אלא ודאי דתרווייהו משתמעי. ומדאמרי' הכא דמתרגמין במגילה שמעינן מינה שיש תרגום בכתובים דאע"פ שלא אמרו יונתן בן עוזיאל כדמוכח בפ"ק במגלה חכמים אחרים אמרוהו :

אמר אביי לא שנו אלא לאחריה. דההיא תליא במנהגא. אבל לפניה חייב לברך. ולא תליא במנהגא. וכריך מנ"ח סימן. על מקרא מגילה ושעשה נסים ושהחיינו ומדלא קאמר דבלילה מברך שלש וביום שתים [כדאמרי' גבי נר חנוכה דיום אחד מברך ג' ובשאר יומי שתים] שמע מינה דאפילו ביום מברך מנ"ח וכן בדין דעיקר קריאתה ביממא הוא וכמו שכתבתי לעיל :

ברוך הרב את ריבנו. יש לתמוה ברכה זו למה פותחת בברוך שהרי היא סמוכה לברכה שלפניה דבשלמא ברכת התורה כשהיא פותחת בברוך התם היינו טעמא משום קודם תקנה שהיה הפותח מברך לפניה וחותם מברך לאחריה דבתרי גברי הוה לא ראו לעשותה כסמוכה לחברתה ובתר תקנה נמי דתקון לכל חד ברכה לפניה ולאחריה כיון שכבר נתקנה ברכה שלאחריה לא ראו לשנות מטבעה שלא תהא פותחת בברוך אבל הכא מאי איכא למימר דהא מגילה ודאי לא מפסקה כי היכי דלא מפסיק ק"ש בברכותיה דמשום הכי חשבינן ברכה אחרונה שלה סמוכה לחברתה ובמגילה נמי לימא הכי וי"ל דהאי ברכה אחרונה לאו אקריאת מגילה אלא ברכה בפני עצמה שנתקנה על הנס : בשני ובחמישי וכו' הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. משום דתנא ברכת מגילה תליא במנהג קתני דברכת התורה לא תליא במנהג אלא חייב הוא לברך ודוקא פותח וחותם בלבד הוא דמברכי אבל אמצעיים פטורין משום דקריאת התורה חשיבא חדא מצוה וכולהו הוו כחד גברא : הני ג' כנגד מי. כנגד כהנים לוים וישראלים. הראויין לקרות בה : אין פוחתין מעשרה פסוקים בבית הכנסת. ששה לשני קרואים וארבעה לאחד : כנגד י' בטלנין שבבית הכנסת. פירש רש"י ז"ל להשכים ולהעריב וניזונין משל צבור : בראשית נמי מאמר הוא. שאף שמים וארץ נבראו מעיקרן הלכך חשיב מאמר. וא"ת והא איכא פרשת עמלק דקרינן בפורים דליכא אלא תשעה פסוקים וכן במעמדות בראשית ויהי רקיע ויקוו המים שאינן אלא שמונה פסוקים י"ל דהתם שאני דסליק עניינא והיינו סדרו של יום ואינו בדין שיקראו במה שאינו סדר היום כדי להשלים י' פסוקים כדאמרי' לקמן המפטיר בנביא לא יפחות מכ"א פסוקים ואקשינן והא איכא עולותיכם ספו על זבחיכם ופרקינן שאני התם דסליק עניינא והכי איתא בירושלמי : ראשון שקרא ד' משובח. כיון שאין פותחים מעשרה פסוקים בבהכ"נ ודאי שאחד מן הקוראין קורא ד' וקאמר רבא דכל אחד מן הקוראין שקרא ד' איכא למימר דשפיר עבד : הקופות. שהיו תורמין בכל שנה ושנה מן השופרות שהיו נותנין בהן מחצית השקל לקרבנות צבור : מלמד. שמסדיר פניהם כלפי מערב א"ר נתן מכאן שאמצעי משובח סבר לה כמ"ד התם במנחות (דף צח:) דנרות לפון ודרום היו עומדין ואמצעי הוי נר מערבי לפי שפונה כלפי קודש הקדשים שהוא במערב ושאר הנרות פונין כולן לצד נר מערבי והיינו דכתיב אל מול פני המנורה יאירו ונמצא שאמצעי משובח : שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותם בבהכ"נ. פירש רבינו משולם ברבי קלונימוס ז"ל יחיד קורא אותן שאין ש"צ קורא עמו ור"ת הקשה מאי איריא הני כל קריאות שבתורה כך הם שהיחיד קורא ואין ש"צ מסייע כדתנן קראוה שנים יצאו ואמר עלה מה שאין כן בתורה ומה שנהגו עכשיו שש"צ קורא בקול רם אפשר שהנהיגו כן כדי שלא לבייש מי שאינו בקי לקרות בדקדוק הקריאה כמו שאמרו במסכת בכורים [פ"ג מ"ג] נמנעו מלהביא בכורים התקינו שיהו מקרין את הכל אלא כמו שפרש"י ז"ל עיקר שאדם אחד קורא אותן פסוקים כולן ואין מפסיקין בהן ויהביק טעמא בפרק הקומץ (דף ל.) משום דאשתני משאר תורה אי למ"ד יהושע כתבן אי למאן דאמר דעד שמונה פסוקים היה משה אומר ומוליא בפיו מה שהקב"ה היה אומר לו ואח"כ היה כותב ומתחילת אותם שמונה פסוקים

בבדו ואין ש"צ קורא עמו והקשה לו ר"ת ז"ל הא כל התורה כולה נמי כך דינה כדאמר לעיל קראוהו שנים יצאו מה שאין כן בתורה אלא ה"פ יחיד קורא כל ח' פסוקים ולא יקראו אותם שנים שנים והיינו טעמא לפי שאלו הפסוקים יהושע אמרם ולמ"ד נמי שמשה אמרם נשתנו בכתבם בדמע :

שלטי הגבורים

א ואין ש"צ קורא עמו ומה שנהגו האידנא שש"צ קורא פי' הרא"ש לפי שאין הכל בקיאין בטעמי קריאה ואין הציבור יודעין בקריאתו והוא בעיניו כיודע ואם לא יקראוהו אתי לאנצויי עם ש"צ לכך תקנו שיקרא ש"צ שהוא בקי בקריאה ומ"מ גם העומד לקרות יקרא בנחת עם ש"צ שלא יהא ברכתו לבטלה והא דאמרי' שלא יקראו ב' פי' בקול רם וטעמא משום דתרי קלי לא משתמעי ומי שאינו יודע לקרות אינו ראוי שיקראוהו ש"צ והויא ברכה לבטלה ולא ... ודע שאם אין שם מי שיודע לקרות ... עד שיקרא ... לבטלה מכל מקום ... יוצא ידי חובתו ...

ב בזמן חכמי התלמוד היו רגילין לתרגם כדי שיבינו העם כי לשונם היה ארמי ... יותר מפסוק א' והמתרגם ...

לשון ריא"ז
דרכם היה בבבל לתרגם הקריאה כדי שיבינו ההדיוטות שהיה לשונם תרגום ותרגום של תורה אנשי כנסת הגדולה תקנוהו וכן הטעמים שבמקרא בספר תורת אלהים מפורש ושום שכל:

ג עיין לעיל פ"ק דין שהחיינו :

ד מיי' וסמ"ג כתבו דמברך הא-ל הרב את ריבנו וכן הטור ודברי רבינו נראין כדברי רע"ש שכתב לא אמרי' הא-ל הרב את ריבנו דהא אמרי' אלהינו ובי"ם כתב כיון שברכה אחרונה במנהגא תליא מלתא אין לגעור במי שפסח דלאו הפסקה היא אלא בקריאה תליא מלתא ואינו נראה דכיון שהוא מברך צריך שלא להפסיק דמאי נפקא מינה דתלי במנהגא סוף הוא מברך וכ"כ ריא"ז :

ה וכ"כ רב פלטוי והטור ומיי' ורש"י פירשו האזינו זכור ירכיבהו וירא לולי כי ידין וכ"כ בספרי ובמס' סופרים ויסמן לולי כי ידין ור"ת ועירוך פי' וירא לו כי ידין :

ו פי' ה"ר משולם ז"ל שקורא אותם העולה

עין משפט

א מיי' פי"ב מהל' תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' קמה [קמא] :

ב מיי' פ"ק מהלכות מגילה סמג עשין ד טור א"ח סי' תרצב :

ג מיי' פי"ב מהל' תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' קלה :

ד מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' קלז :

ה מיי' פי"ג מהל' תפלה ...

שיטת ריב"ב

ובלבד שלא יהא א' קורא ושנים מתרגמין. דשתופא אפי' במתרגמין קפדינן שהתרגום הוא לעז בלשון עצמו ... פסקא מקום וכו' ...

הגהות הב"ח

(א) ...

(ב) ...

(ג) ...

פסוקים עד סוף התורה לא היה משה מוליא מפיו כלום מתוך לערו אלא היה כותב וכיון דאשתנו משאר תורה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה עבדינן בהו היכרא שלא יקראם אלא אדם אחד והרמב"ם ז"ל כתב בפרק שלשה עשר מהלכות תפלה שמונה פסוקים שבסוף התורה מותר לקרותן בבהכ"נ בפחות מעשרה והראב"ד ז"ל כתב עליו מה שכתב זרות הוא מאוד והלבור היכן הלכו : הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה [כו'] גזירה משום הנכנסין וגזירה משום היוצאין . שיאמרו יוצאין שאין מברכין בתורה לאחריה והם אינם יודעים שעתיד אחר לקרות אחריו ונכנסים יאמרו שאין ברכה בתורה לפניה והם אינן יודעין שכבר קרא אחר לפניו ובירך : **מתני'** בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה אין פותחין מהן ואין מוסיפין עליהם . פרש"י ז"ל שלא להטריח את הלבור דראשי חדשים אין בהם אסור מלאכה ומועד מלאכת האבד מותרת בו : זה הכלל כל שיש בו מוסף. לקמן מפרש דסימנא בעלמא הוא : אין פותחין מהן אבל מוסיפין עליהן . ומדברי רש"י ז"ל נראה דאכולהו הנך יומי קאי דכיון שאסורין במלאכה מוסיפין עליהן דליכא למיחש משום בטול מלאכה אבל אחרים מפרשים דנהי דאין פותחין קאי אכולהו אבל מוסיפין עליהן אשבת בלחוד קאי אבל בשאר לא כדי שלא להשוותם לשבת שהוא עדיף מיניהו ובשבת דוקא דמוסיפין משום דליכא יומא דעדיף מיניה ויתיר ממניה : **הפותח** והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה . הא דמהדר ותני הכי במתני' גבי ר"ח ומועד והדר תני גבי שבת ויום טוב ויוה"כ היינו משום דס"ד אמינא דכי סגי בברכת פותח וחותם הנ"מ היכי דלא הוו אלא שלשה קורים אבל היכא דנפישי בעינן שיהו כולן מברכין לפניה ולאחריה קא משמע לן דלא : **גמ'** פרשת ר"ח כיצד קורין אותה . כיצד נחלק אותה בין ד' קורין : ליקרו תרי תלתא [תלתא] פשו [להו] תרי ואין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים שלא יאמרו היוצאים העתיד לקרות ישלים הפרשה ולא יקרא אלא שני פסוקים שאם לא בשביל כך למה לא סיים זה הפרשה : ואין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים . גזירה משום הנכנסין שיהיו סבורין שזה התחיל לקרות בתחלת הפרשה : ליקרו תרי מהך ותלתא מהך פשו להו תרי ואין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקין . הוא הדין דהוה מצי למימר דלא סגי בב' פסוקים שהרי הרביעי לא יוכל לקרות אלא שני פסוקים לבדם אלא משום פרכיה דלעיל פריך הכי ועוד דכיון דשלישי גופיה קשיא ליה סגיא ליה בהאי וכי תימא יתחילו לקרות למעלה מפרשת צו או למטה מובראשי חדשיכם לאו קושיא היא שאין לנו לקרות אלא בסדרו של יום ופרשת צו סדרו של יום הוא שהרי מקריבין תמידין בראשי חדשים ושבת נמי פעמים שהוא בא בר"ח ולפיכך ראויות פרשיות הללו לראשי חדשים מה שאין כן מה שלמעלה ולמטה מהם : **ושמואל** אמר פוסק . בגמרא שיילינן מ"ט לא אמר דולג ומשני גזירה משום הנכנסין והיוצאין כלומר דאי שני דולג איכא למיחש ליוצאין בין (א) שני לשלישי שיאמרו שהשלישי לא יקרא אלא שני פסוקים ולע"ג דרב גופיה חייש לנכנסין ויוצאין כדמוכח בגמרא הכא בהכי פליג עליה דשמואל דסבירא ליה לרב דכיון דלא אפשר מוטב לדלג ולא נפסוק פסוקא דלא פסקיה משה ושמואל סבירא ליה דפוסק עדיף : **הלכתא** מאי א"ל דולג והלכתא אמלעי דולג . הרב אלפסי ז"ל והגאונים פירשו בפרשת ר"ח ואמלעי היינו שני והקשה עליו הרמב"ן ז"ל דאם כן מה הועילו בתקנתן והלא אותה חששא דנכנסין במקומה עומדת שהרואה אותו מתחיל בפסוק שלישי שבפרשה יאמר הראשון לא קרא אלא ב' פסוקים ואי לא חיישינן לנכנסין בדלא אפשר למה דולג יקראו השנים בפרשת צו והשלישי יקרא וביום השבת ופסוק אחד מפרשת ובראשי חדשיכם דמאי איכא משום דאין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים והא ההיא אינה אלא משום הנכנסין וכיון דאפילו בדלוג אכתי איכא להאיי חששא גופה למה ידלוג נקריה כדרכו ולא נחוש לנכנסין כיון דלא איפשר לפיכך פי' הוא ז"ל דפלוגתא דרב ושמואל אמעמדות קאי דתנן ביום הראשון בראשית ויהי רקיע כדאיתא בגמ' דהתם ליכא אלא תמניא פסוקי הלכך לא אפשר אלא בדולג או פוסק וכמו שכתבתי בחדושי אבל בר"ח קורא כדרכו ומנהגינו אינו כן שהרי אנו נוהגין בראשי חדשים שהשני דולג והרשב"א ז"ל תירץ להעמיד המנהג דמשום הכי פסקי' דדולג בראשי חדשים ולא אמרינן שיקראו כדרכן וכדכתיבנא משום [דכי אמרינן] דאמלעי דולג דהיינו שני ליכא למיחש אלא בחד נכנסים דהייני אותןשיכנסו בתחילת קריאת השני ואילו היו קורין כדרכן ויקרא השלישי פרשת וביום השבת דהוו תרי פסוקי ופסוק אחד מובראשי חדשיכם איכא למיחש לתרי גווני נכנסין חד לנכנסין בשעה שהוא מתחיל לקרות אותו פסוק של ובראשי חדשיכם שהוא סבור שמשם התחיל לקרות שאם לא כן למה לא סיים בסוף פרשת וביום השבת ואיכא למיחש נמי לנכנסין בתחילת קריאת הרביעי דכל חזו ליה מתחיל בפסוק שני סברי דקמא לא קרא אלא פסוק אחד הלכך דולג עדיף ולי אין צורך לכך אלא רבנן גזור דלעולם אין מתחילין בפרשה ואין מסיימין בפרשה פחות מג' פסוקים והך תקנתא לא מעקרא לעולם הלכך אי אפשר שיקראו כדרכן בראשי חדשים דהיכי ליעבד כדאיתא בגמרא שאלו היו קורין כדרכן לא לנכנסין וליוצאין בלבד איכא למיחש אלא אפילו לעומדין שם מתחלה ועד סוף איכא למיחש לחורבה שיהיו סבורין לומר שמותר להתחיל בפרשה בפחות מג' פסוקים וירגילו לעשות כן כשיזדמן להן ואיכא משום הנכנסין או אם ישייר בפרשה בפחות מג' פסוקים ורגילות לעשות כן בכל השנה ואיכא משום היוצאין ולפיכך לא רצו חכמים לעקור אחת משתי תקנות אלו לעולם אפילו אי לא אפשר שמא תאמר והא אכתי כי אמרינן נמי דולג איכא למיחש שהעומדים שם יהיו סבורין שמותר לדלג בעלמא ויבואו לעשות כן בפסוק שלישי שבפרשה ואיכא משום הנכנסין הא לא קשיא שאין הדילוג מצוי ולמה יבואו לדלג אדרבה מי שהוא בבהכ"נ מתחילה ועד סוף שואל למה הוא דולג כיון דאיכא פסוקי טובא ומפרשי ליה שלפי שאין מתחילין ואין משיירין בפרשה עושים כן ומתוך כך לא יבואו לדלוג בעלמא בכיוצא בזה כדי שלא יחשבו הנכנסין שהתחילו בפרשה בפחות מג' פסוקים ועוד שאין הדלוג מצוי ואינו נעשה אלא מדוחק וליכא למיחש ביה אבל אם היו קורין כדרכן העומדים בבהכ"נ אין רואין שינוי כלל ואינן סבורין דהכא שאני משום דלא אפשר אלא סוברין כדרכן הן קורין שמותר להתחיל ולסיים בפרשה פחות מג' פסוקים ומפני טעם זה שכתבתי אמרו סתם אמלעי דולג על השני ולא הוצרכו לפרש משום דמדינא הוה לן למימר אחרון דולג לפי שאין ראוי לדלוג אלא בשעת הצורך והיינו אחרון שאין הפסוקים מספיקין לו אבל הראשונים שהפסוקים מספיקין להם למה ידלגו ואפילו הכי לא אמרינן דאחרון דולג משום דאי הכי עבדינן משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים וכיון דמש"ה הוא ממילא נמי משמע דכשאמרו אמלעי דולג על השני משמע ולא על השלישי דאי עבדינן הכי נמי אין משיירין פחות מג' פסוקים וכיון שכן למה נקדים לומר לג' שידלוג ידלוג אחרון הלכך ממילא משמע כשאמרו אמלעי דולג שעל השני אמרו : **בתשעה** באב ובתענית לבור קורין שלשה זה הכלל כל יום שיש בו בטול מלאכה לעם . שהיום מותר במלאכה והעם מתבטלין באחורן בבהכ"נ : כגון תענית לבור וט' באב . רוב תענית לבור מותר במלאכה חוץ משל גשמים

נר מצוה — תורה אור

הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה . תנא פותח מברך לפניה וחותם מברך לאחריה והאידנא דכולהו מברכי לפניה ולאחריה היינו טעמא (א) תקינו רבנן גזרה משום הנכנסין וגזרה משום היוצאין :

*מתני' בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין ארבעה אין פותחין מהן ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה זה הכלל כל שיש בו מוסף ואין בו יו"ט קורין ד' ביו"ט ה' ביום הכפורים ששה בשבת ז' אין פותחין מהן אבל מוסיפין עליהן ומפטירין בנביא והפותח והחותם בתורה א מברך לפניה ולאחריה : **גמ'** בעא מיניה עולא בר רב מרבא פרשת ר"ח כיצד קורין אותה °צו את בני ישראל וגו' דהוי תמניא פסוקי היכי לעביד ליקרי תרי תרי תלתא תלתא פשו להו תרי ואין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים ליקרו [תרי] ארבעה (ב) °וביום השבת דהויא תרי ובראשי חדשיכם (ג) חמשה היכי לעביד ליקרו תרי מהא וחד מהא *אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקין ליקרו תרי מהא ותלתא מהך אין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים ופשטינן רב אמר דולג °ושמואל אמר פוסק ופירוש דולג חוזר השני וקורא (ד) פסוק (מן) השלישי שקרא הראשון ומוסיף שנים אחרים נמצא שקרא שלשה ונשארו שלשה (ה) קורא אותן השלישי ושמואל אמר פוסק פוסק אחד לשנים וקורא את חציו ומניח את חציו שלח ליה רבה בריה דרבא לרב יוסף הלכתא מאי א"ל (ו) דולג והלכתא האמצעי דולג : ותשעה באב ותענית צבור קורין שלשה דתניא זה הכלל כל יום ג שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית צבור ותשעה באב קורין שלשה ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון

ראשי

רש"י

קורא אותה בלא הפסק : הפותח וחותם . מפרש בגמרא לקמיה : גזירה משום הנכנסים . שמא יכנס אדם לבהכ"נ אחר שבירך ראשון ואם לא ישמע (ז) האחרים מברכין יאמר אינברכה בתורה לפניה ומשום היוצאין ולא ישמעו (ח) החותם מברך לאחריה והראשונים לא ברכו בתורה אחריה [והיוצאין] [יאמרו *אין ברכה בתורה לאחריה]: **מתני'** ואין מוסיפין עליהם. שלא יקשה לצבור דראשי חדשים אינו אסור רק לנשים וחול המועד נמי איכא בטול מלאכה דמלאכת דבר האבד מותרת : **גמ'** כיצד קורין אותה . בארבע בני אדם : אין משיירין בפרשה וכו' . לקמן אמרי' ומפרש טעמא כנגד תורה נביאים וכתובים ואין מתחילין נמי לקמן אמרינן ומפרש טעמא : ליקרי שלישי שנים מהא . שני מקראות (ט) בפרשה וביום השבת ותלתא קראי מבראשי חדשיכם פשו ליה תרי קראי כו' : דולג. השני חוזר ומתחיל פסוק שגמר אותו שלפניו : פוסק. הראשון קורא חצי המקרא השלישי (י) ופוסק וטעמא דרב דאמר דולג ולא פוסק דקסבר כל פסוקא דלא פסקיה משה רבינו אנן לא פסקינן ושמואל אמר פוסק ולא דולג גזרה משום הנכנסין הבאים לבהכ"נ (כ) ויראו שהראשון לא קרא אלא שני פסוקים ומשום (ל) היוצאין שיראו וידמו שהאחרון לא יקרא אלא שנים : זה הכלל כל שיש בו בטול מלאכה . במה שהן מאחרין בבית הכנסת כגון תענית צבור שהוא מותר במלאכה רוב תעניתם של צבור מותרין במלאכה (מ) אלא במקום שנהגו

שלטי הגבורים

א ירושלמי ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן היה קורא בתורה ונשתתק זה שעומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון אי תימא ממקום שפסק הראשון נתברכו לפניהם ולא לאחריהם האחרון נתברכו לאחריהם ולא לפניהם וכתיב תורת ה' תמימה משיבת נפש שתהא כולה תמימה מימרא זו נאמר בתר דתקינו שכל אחד מברך ושמעינן שהוא מתחיל ממקום שהתחיל ראשון ומברך ברכה ראשונה ואם היה מתחיל ממקום שפסק אינו מברך כי הוא גומר קריאת הראשון על סמך ברכתו ומכאן דקדק רבינו אבי העזרי התוקע ועף ועומד אחר לתקוע מתחיל ממקום שפסק ואינו מברך דדוקא בתורה דכתיב בה תמימה הוא דמתחיל בראש ומברך אבל שאר מצות לא :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) רש"י פי' בין הראשון לשני שמשמעו את הראשון קורא שלשה ויצאו מבהכ"נ ויאמרו לא יקרא שלישי אלא שנים ושמא סובר הר"ן שלישי דולג :

שיטת ריב"ב

משום הנכנסין . שאם יכנס אדם לבהכ"נ ויראה שלא יברך הקורא לפניה יאמר אין ברכה בתורה לפניה והוא לא ידע שכבר קרא אחר לפניו : ומשום היוצאין . שאם יצא אדם מבהכ"נ ויראה שלא יברך הקורא לאחריה והוא לא ידע שעתיד אחר לקרות אחריו : מתני' ואין מוסיפין עליהן . שלא להטריח על הלבור דראשי חדשים אין בהן איסור מלאכה וחול המועד נמי מלאכת דבר האבד מותרת בו : גמ' אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים . גזירה משום היוצאין שלא יאמרו העתיד לקרות ישלים הפרשה : ואין מתחילין . נמי משום הנכנסין שלא יהו סבורין שלא קרא זה אלא מתחלת הפרשה : קורא אותן השלישי . והרביעי קורא וביום השבת ובראשי חדשיכם : והלכתא אמלעי דולג . בגמ' לאו אדראש חדש קאי שאין בראש חדש קורא שיהא ראוי לקרותו אמלעי אלא אמעמדות קאי שקורין שלשה כדמפורש בגמ' וכן כתב רבינו שלמה ז"ל : הלכתא מאי . בשל מעמדות :

עין משפט

א מיי' פי"ג מהלכות תפלה טור א"ח סי' קלט :
ב מיי' פי"ב ופי"ג מהלכות תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי'(קלט) תכג :
ג מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' תקנט וסי' תקעט קעג ע"ב :
ג"י' מהרי"ם [והב"ח]

הגהות הב"ח

(א) נ"ב דתקינו: (ב) נ"ב שפו להו ז' : (ג) נ"ב דהויא: (ד) פסוק אחד מן השלשה פסוקים כנ"ל : (ה) נ"ל וקורא: (ו) נ"ב הלכתא: (ז) נ"ב את : (ח) נ"ב את : (ט) נ"ל דפרשת : (י) ופוסקו : (כ) נ"ל וידמו : (ל) היוצאין שידמו כנ"ל ותיבת שיראו נמחק: (מ) נ"ב חוץמשל גשמים אמצעיים ואחרונים וט' באב נמי מותר במלאכה כו' :

גשמים בתעניות אמצעיות ואחרונות השנויות בפ"ק דתעניות ט' באב נמי מותר במלאכה אלא במקום שנהגו: כגון ראשי חדשים וחולו של מועד. דרכן היה שלא לעשות מלאכה בר"ח ומסמיכין הדבר למקרא שכתוב אשר נסתרת שם ביום המעשה ותרגם יונתן ביומא דחולא וגבי ר"ח הוא דקאמר הכי כדכתיב מחר חודש מדקאמר ביום המעשה מכלל דר"ח לאו יום המעשה הוא חוה"מ נמי אין עושין מלאכה אלא בדבר האבד: **אין** אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע. כשמרבה בתחנונים על עסקי צבור ובצבור דהויא ליה כשופא אם אינו נענה: חזינא להו לאביי ורבא דמצלי אצלויי. שמטין על צדיהן כדי שלא יראו כנופלין על פניהם: **זה** הכלל וכו'. גרסינן בגמרא [דף כג.] ת"ר ביו"ט מאחרין לבא וממהרין לצאת כלומר מאחרין לבא בבהכ"נ מפני שטרודין בצרכי היום שהרי מותר במלאכת אוכל נפש: וממהרין לצאת. משום עונג יום טוב: בשבת ממהרין לבא וממהרין לצאת. פי' ממהרין לבא שהרי אסור בעשיית מלאכ' וממהרין לצאת משום עונג שבת: ביוה"כ ממהרין לבא ומאחרין לצאת. פי' ממהרין לבא שהרי אסור בעשיית מלאכה ומאחרין לצאת משום דנפיש סדורא דיומא שהיו רגילין לומר סדר עבודת היום כמו שאנו עושין וכדאמרינן ביומא פרק הוציאו לו (דף נו:) ההוא דנחית קמיה דרבא אמר וכו' יצא והניחו על כן שני שבהיכל כו' אמרו ליה שבקת רבנן וכו' ומרבין ג"כ בדברי שבח ותפלה מפני שהוא יום מחילה וכפרה: **הכל** עולין למנין שבעה ואפילו אשה ואפי' קטן. פי' עולין להשלים קאמר ולא שיהו כולם קטנים ולא נשים דכיון דלאו בני חיובא נינהו לא מפקי לגמרי. ולפום עיקר דינא נמי שאינו מברך אלא הפותח והחותם אשה וקטן אין קורין ראשון ולא אחרון משום ברכה לפי שא"א לקורין האחרים שיצאו בברכתם ומיהו השתא דתקון רבנן שיברכו כולם אשה וקטן קורין אפי' ראשון ואחרון וכיון דקורין ודאי מברכין מידי דהוה אקטן דמפטיר בנביא ומברך ברכת הפטרה: **איבעיא** להו מפטיר מהו שיעלה למנין רב הונא ורב ירמיה בר אבא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה. מפרשינן טעמייהו בגמרא מאן דאמר עולה דהא קא קרי ומ"ד אינו עולה כדעולא דאמר עולא מפני מה אמרו מפטיר קורא בתורה תחלה מפני כבוד התורה להראות שהיא עיקר וכיון שהוא צריך לקרות בתורה מפני שרוצה לקרות בנביאים אין ראוי שתעלה קריאתו בתורה למנין שבעה ובעיין לא איפשיטא אבל הרב אלפסי ז"ל כתב והלכתא עולה דהא אמרינן בפרק בני העיר (דף ל.) ר"ח אדר שחל בואתה תצוה אמר אביי קרו שיתא מואתה תצוה עד ועשית כיור נחושת וחד קורא מכי תשא עד ועשית פירוש שאם יקראו ששה מואתה תצוה עד כי תשא יחשבו השומעין שסדר היום הוא שמשלים שם בכל שנה ושנה ואין כאן סימן לפרשת שקלים אלא מיהו חזינא לרב נטרונאי גאון ז"ל דאמר משמיה דרבנן סבוראי וכו' וכמו שכתוב בהלכות וראיית הרב אלפסי אינה ברורה דהא אפשר לדחותה דבר ממפטיר הוא דקאמר ויש מי שכתב דליכא למימר דמספקא לנקוט לחומרא לומר שאינו עולה דהא חומרא דאתי לידי קולא הוא דהא בכולי יומי לבד משבת אין פוחתין ואין מוסיפין בקורין וזה ע"פ הפי' שכתבתי למעלה ואי דינא היא דעולה ואמרי' דאינו עולה נמצא שמוסיפין שלא כדין ומש"ה עדיף לאפוקי נפשיה מספקא למפסק בקדישא ובכה"ג ליכא ספיקא דאינו עולה כמו שכתב רב נטרונאי ז"ל ואין צורך לכל זה דכיון דספיקא דרבנן היא נקיטינן לקולא: **וכתב** הרשב"א ז"ל דאפילו נימא דאינו עולה יכול מפטיר לסיים את הפרשה שלא תאמר כיון שאינו עולה צריכין השבעה לסיים כל הפרשה והמפטיר יחזור ויכפול קצת ממה שקרא שאם לא יקראו השבעה כל הפרשה נמצא שהוא כאלו לא קרא אלא מקצת הפרשה שהרי המפטיר קריאתו אינו עולה דליתא דמכל מקום הרי נקראת הפרשה על ידי כולן והביא ראיה לזה מן הגמרא ומה שאין אנו נוהגין כן היינו מפני שאנו מפסיקין בקדיש בין קריאת השבעה לקריאת המפטיר ואינו בדין שיפסיקו בקדיש באמצע הסדר ומ"מ נפקא מינה לשבת ור"ח שמוציאין שני ספרי תורה שהשבעה קורין בפרשת היום והמפטיר יכול לקרות פרשת החדש ואפילו למאן דאמר אינו עולה והראיה שהביא ז"ל אינה ברורה בעיני וכמו שכתבתי בחדושי אבל מכל מקום הדין דין אמת משום דנקטינן דעולה למנין שבעה וכדכתיבנא: **תניא** המפטיר בנביא לא יפחות מכ"א פסוקין כנגד ז' שקראו בתורה: פירוש כנגד ז' שמברכין וקורין בתורה והיינו שבעה וחיובייהו בכ"א פסוקים לפי שאין אחד קורא פחות מג' פסוקים: ואי סליק עניינא. שנגמר ענין הפרשה: ואי איכא תורגמן אפילו לא קרא אלא עשרה פסוקים שפיר דמי. משום דבהדי תרגום הוו עשרין ופסוק אחרון שחוזר וכופל אשורית קרי עשרים ואחד (אבל במקום שיש תורגמן פוסק כל שקרא עשרה): **ירושלמי** משה תקן להם לישראל וכו' שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. וקרא יתירא הוא דהא לעיל מיניה כתיב כולהו מועדות ולהכי דריש ליה: עזרא תקן להם לישראל שיהו קורין בתורה שלשה בשני ובחמישי ובמנחה בשבת. אמרינן בפרק מרובה (דף פב.) דנביאים שביניהן תקנו להן לישראל כך במדבר ודרשינן הכי מדכתיב וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים אלא דאינהו לא תקון אלא חד קורא בלחוד ואתא עזרא ותקון תלתא: **מתני'** אין פורסין על שמע. פרש"י ז"ל כגון שהיו כאן עשרה בני אדם שהתפללו כל אחד בפני עצמו ביחיד ולא שמעו לא קדיש ולא קדושה הרי אחד מהם עומד ומתפלל בקדיש וברכו ומתחיל ביוצר מפני קדושה שבה ולשון פורס חולה כלומר שהוא אומר מקצת הברכות כדאמרינן [שקלים רפ"ג] בפרוס הפסח דהיינו ט"ו יום שהם מקצת משלשים שהתחילה הוכחי של פסח לענין [פסחים דף ו:] מפרס ויוצא בשיירא ואמרינן נמי [שם] שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום והכא נמי תנן פורסין מפני שהוא אומר קצת מברכת קריאת שמע דהיינו ברכה ראשונה בלבד ולאחר שסיים אותה ברכה מתחיל לתפלה מעומד לפי שיש בה קדושה והא דאיפסיק להו בתרתי אין פורסין על שמע

תורה אור | נר מצוה

ראשי חדשים ומועד קורין ד': א"ר אלעזר אין אדם (א) חשוב רשאי ליפול על פניו אא"כ נענה כיהושע שנאמר °ויאמר ה' אל יהושע קום לך (ה) אמר רב חייא בריה דרב הונא חזינא להו לאביי ורבא דכי נפלי אאפייהו דמצלי אצלויי: זה הכלל כל שיש בו מוסף ואינו יו"ט קורין ארבעה ביום טוב א ב חמשה וכו' זה הכלל סימנא בעלמא הוא דלא תימא יום טוב ומועד כי הדדי נינהו אלא *נקוט האי כללא בידך כל דטפי מילתא מחבריה טפי ליה גברא יתירה בראשי חדשים ובמועד דאיכא קרבן מוסף ארבעה ביו"ט דאסור בעשיית מלאכה חמשה ביוה"כ דענוש כרת ששה בשבת דאיסור סקילה שבעה °*ת"ר הכל עולין למנין שבעה ואפילו קטן ואפילו אשה אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד הצבור איבעיא להו מפטיר מהו שיעלה למנין (ג) רב הונא ורב ירמיה בר אבא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה והלכתא עולה דאמרינן בפרק בני העיר* ר"ח אדר שחל להיות בואתה תצוה אמר אביי קרו שיתא מואתה תצוה עד ועשית כיור נחשת וחד קורא מכי תשא עד ועשית כיור נחשת והיינו מפטיר אלמא מפטיר עולה ב למנין ז'. וכן הלכה. אלא אשכחן מרב נטרונאי גאון דאמר משמיה דרבנן סבוראי דהיכא דקרו שיתא ואפסיקו בקדיש והדר אפטירו אינו עולה והיכא דלא אפסיקו בקדישא לקמיה הפטרה עולה למניין ז' וטעמא רבה ומסתבר הוא: תניא מפטיר בנביא לא יפחות מעשרים ואחד פסוקין כנגד ז' שקראו ג בתורה *ואי סליק עניינא בבציר מעשרים ואחד כגון עולותיכם ספו על זבחיכם לא בעינן עשרים ואחד ואי איכא תורגמן נמי לא בעינן עשרים ואחד אלא אפי' לא קרא אלא י' פסוקין שפיר דמי דתני ר' חלפתא בן שאול לא שנו אלא במקום שאין תורגמן אבל במקום שיש תורגמן פוסק (ג) דאמר רב נחמן בר אבא זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב נחמן וכי הוה קרינן י' פסוקים במקום שיש תורגמן אמר לן אפסיקו: ירושלמי משה תקן להם לישראל שיהו קורין ד בתורה בשבתות ובימים טובים ובראשי חדשים ובחולו של מועד שנא' °וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל עזרא תקן להם לישראל שיהו קורין שלשה בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה: **מתני'** ד אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין

רש"י

שנהגו: ראשי חדשים. אין בהם כל כך ביטול מלאכה לפי שאין הנשים עושין בו מלאכה ושמעתי מפי מורי הזקן זצ"ל שנתנה להם מצוה זו בשביל שלא פרקו נזמיהם לעגל ומקרא מסייעו דכתיב אשר נסתרת שם ביום המעשה ויונתן תרגם ביומא דחולא והתם גבי ר"ח קאי דקאמר מחר חדש (ד) קורא לערב ר"ח יום המעשה אלמא ר"ח לאו יום המעשה וחול המועד נמי אין בו משום בטול מלאכה אלא בדבר האבד: אלא א"כ נענה כיהושע. כלומר אא"כ בטוח במעשיו שיהא נענה בתפלתו: ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה אתה נופל על פניך וגו'. (ב) אלמא לא (ה) יש לו לעשות: דמצלו אצלויי על צדיהם. ולא נופלין על פניהם ממש לפי שאין אדם חשוב רשאי (ו): כנגד שבעה. שקראו בתורה דכל אחד לא פיחת משלשה פסוקים: במקום שיש תורגמן פוסק. שיש טורח לצבור להאריך: **מתני'** אין פורסין על שמע. מנין הבא לבית הכנסת לאחר שקראו הצבור (ז) עומד אחד ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה שלפני קריאת שמע: פורסין. לשון אכילת פרס: ואין עוברין לפני התיבה. ש"צ: ואין

שיטת ריב"ב

הגהות הרי"ו

הגהות הב"ח

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א יו"ט של פסח ושל עצרת ושל ר"ה ושל חג הסוכות כולן קורין ה' בענין היום ואומר החזן קדיש ואח"כ מוציאין ס"ת אחר קורא בו המפטיר במוספי היום הפסוקים האמורים בתפלת מוספין (והפלת)[וקריאת]מוספין אין לה זכר בתלמוד(ואין נראה)[ואינה] אלא תקנת האחרונים כדי להשגיחם"ל בהיו ולפיכך נתנו קריאה זו למפטיר שאינו מן המנין כמו שביאר מז"ה:

ב ומפטיר מבעיא אם עולה אם לאו ואסיקנא דעולה לפיכך נוהגין בתענית ויום הכפורים במנחה ובט"ב דהשלישי מפטיר כיון שעולה למנין ואין יכולין להוסיף על ג' אבל בשבת ויו"ט ויוה"כ שיכולין להוסיף נוהגין שבשבת הח' מפטיר וביו"ט הו' וביוה"כ הז' ואתי שפיר בין למ"ד עולה בין למ"ד אינו עולה שאם עולה והוסיפו עליהן אין לחוש שהרי יכולין להוסיף ואם אינו עולה הרי כבר קראו שבעה לפניו והלכך קורא שבעה וגומר שמהן הפרשה ואומר קדיש וחוזר וקורא עם המפטיר מה שקרא השביעי כתב הר"ם מרוטנבורק שאם טעה ש"צ וסיים הפרשה עם הששי ואמר קדיש שא"צ לקרות עוד אחר אלא יקרא עם המפטיר מה שקרא עם הששי ויאמר אחריו קדיש שהרי מפטיר עולה למנין ז' והרא"ש היה אומר שאין לומר קדיש פעם אחרת:

ג כתב הרא"ש ז"ל משמע דבימי חכמי התלמוד לא היו רגילין לקרות למפטיר מה שקרא אחרון אלא היה קורא דבר אחר דאילו היה קורא מה שקורא אחרון כמנהגינו אמאי קאמר כיון דמשום כבוד תורה הוא כנגדו נמי לא בעינן תיפוק ליה דלא קראו אלא אחד ועשרים פסוקים ועוד קשה מהא דקא משני לעיל כיון דמשום כבוד תורה למניינא לא סליק טפי הנ"ל כיון דאינו קורא אלא מה שקרא אחרון למניינא לא סליק אלא שמע מינה שבימיהם היה המפטיר קורא פסוקים אחרים מה שלא קראו לפניו ותימה למה אין אנו נוהגין כן ונראה כי בימי חכמי התלמוד לא היו אומרים קדיש בין שביעי למפטיר וכן נהגו לגמור כל הסדר ואחר שנשלם התלמוד תיקנו לומר קדיש בין שביעי למפטיר ולכך נהגו לגמור כל הסדר קודם קריאת המפטיר כי לא מסתברא לומר קדיש באמצע הסדר כיוצא בו מצינו שנשתנה הסדר אחר השלמת התלמוד שתיקנו לומר פסוקי יראו עינינו אחר השכיבנו ובימי חכמי התלמוד לא נהגו כן וגם תיקנו לומר קדיש קודם תפלת ערבית להודיע שתפלת ערבית רשות ולאפוקי מדר' יוחנן דאמר בפ"ק דברכות איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית וכן נמי תקנו לומר קדיש בין שביעי למפטיר לומר שאין ממנין השבעה ולכך צריכין לומר לו מן הפרשה שקרא השביעי אבל ימים טובים וארבע פרשיות שמוציאין שני ספרים אין המפטיר חוזר וקורא מה שקרא אחרון אלא אומר קדיש אחר שקראו שבעה בשבת וחמשה ביום טוב ובספר השני כשמוציאין שנים או בשלישי

א המפטיר חובת היום וכשמוציאין ג' ספרים קורין ששה באחד והשביעי בשני ואומר קדיש ובשלישי קורא המפטיר פרשה שהיא מעין ההפטרה אבל אם היה קורא השביעי בספר השני כשמוציאין שנים או בשלישי
ן שלשה היה המפטיר צריך לכפול לפי שלא יאמרו קדיש עד שיגמרו הפרשה ואחר שגמרו פרשה אומר קדיש והמפטיר קורא בו מה שקרא השביעי וכך הנהיגו רבינו אליקים ורבינו משולם ז"ל ומנהג כשר הוא דלא
דקטן המפטיר שאינו מן המנין שיקרא חובת היום ובסדר רב עמרם כתוב שבמקום שמפסיקין בקדיש אין מפטיר עולה למנין שבעה הרי למדנו מדבריו שהיו רגילין להפסיק בקדיש בין שביעי למפטיר ומה שאין
בשבת כ"ת לקרות וביום השבת כמו שקורין ביו"ט קרבנות היום לפי שאין בפרשה של שבת רק שני פסוקים ואין לקרות אלא מעניינו של יום ועוד טעם אחר דקאמרינן לקמן פ' בתרא דתעניות תקנתי להם סדר
בזמן שהן קורין בהן מעלה אני עליהן כאילו הקריבום לפני ומוחל אני עליהם על כל עונותיהם ובקרבן שבת אין קרבן לכפר דכולן עולות: לשון ריא"ז ד כל הפרשיות של כל השנה קורין אותן כולן כל שבת ושבת
ד כיצד בשבת ראשונה [שהיא] אחר שמ"ע קורין פרשת בראשית בשניה אלה תולדות בג' לך לך וכן כולן בשחרית קורין כל הפרשה כולה במנחה מתחילין פרשה שניה וקורין בה ג' בני אדם וקורין י' פסוקים
או יותר ובמקום שקורין בשבת במנחה שם קורין בב' וגם קורין בה' ובשבת הבאה מתחילין מתחלת הפרשה ומשלימין אותה כולה וקורין בה ז' בני אדם:

ואין עוברין לפני התיבה משום דאמרינן בירושלמי אין פורסין על שמע בפחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו להם גומר עד כאן. ולהכי פסיק להו בתרתי לאשמועינן שאע"פ שאמרו ברכה ראשונה בעשרה והלכו מקצתן אין עוברין לפני התיבה דהיינו להתפלל תפלה מעומד בפחות מעשרה ולא תימא איתו אלא גמר וכיון שהתחילו בעשרה גומרין קמ"ל דלא וכן הוא בירושלמי אמרו שם מכיון דתנינן אין פורסין על שמע בפחות מעשרה מי לא תנינן אין עוברין לפני התיבה ומשני לכן צריכה להדא דתנינן אין פורסין על שמע פחות מעשרה התחילו והלכו מקצתם גומר אין עוברין לפני התיבה וכו' התחילו בעשרה והלכו מקצתם גומר וליתנא דאין עוברין לפני התיבה היינו מפני שדרכן היה שלא לעבור ש"צ לפני התיבה עד שמגיעין לתפלה ובשם רש"י ז"ל אמרו תלמידיו שאפילו בשביל אחד פורסין על שמע אע"פ שכל השאר כבר שמעו קדיש וברכו וקדושה ואפי' קרא הוא עצמו את שמע אפ"ה יכול לחזור ולפרוס על שמע כדי שיאמר קדיש וברכו וקדושה וכן כתוב במס' סופרים ובמקום שיש תשעה או עשרה ששמעו בין קדיש בין ברכו ולאחר תפלה חוזר האחד בפני אלו ואומר קדיש או ברכו וענו אלו אחריו יצא ידי חובתו אבל ר"ת ז"ל לא היה נוהג כן עד שיהיו שם ששה שלא שמעו קדיש וברכו והביא ראיה ממה שאמרו במסכת סופרים ואין אומרים קדיש וברכו בפחות מעשרה רבותינו שבמערב אומרים אותן בז' ונותנין טעם לדבריהם בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' כמנין התיבות וי"א בששה שברכו ששי הוא ע"כ. ופירש הוא ז"ל הכי שבעה וששה שלא שמעו קדיש וברכו דאילו שבעה בין כולם יחלוק עם מתניתין ומיהו אם נפרש כדברי רבינו תם ז"ל יקשה מה שאמרו שם אפילו יחיד בתוך תשעה או עשרה שחזר ואמר בפני אלו קדיש או ברכו וענו אלו אחריו קדיש או ברכו יצא כמו שכתבנו למעלה ועל זה היה נראה למקצת רבותינו הצרפתים ז"ל דאפי' אין בין כולם אלא שבעה או ששה בלבד פורסין על שמע לדברי מסכת סופרים וחולק על תלמוד שלנו בזה וכמו שהתחיל אינו אומר קדיש וברכו בפחות מעשרה דאלמא משמע דרבותינו שבמערב חולקין בזה שאין מצריכין בין כולם אלא שבעה או ששה ועוד הביא בספר הישר אגדה אין אומרים ברכו אא"כ יש שם חמשה בני אדם שלא שמעו שנאמר בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו כל זה לפי שיטת רש"י ז"ל דאין פורסין על שמע:

תורה אור | נר מצוה

ואין נושאין את כפיהם ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא ואין עושין מעמד ומושב ואין אומרים ברכת אבלים ותנחומי אבלים וברכת חתנים ואין מזמנין על המזון בשם פחות מעשרה ובקרקעות תשעה וכהן ואדם כיוצא בהן: גמ' מנה"מ א"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן אמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא כב) כל דבר שבקדושה לא יהא א פחות מעשרה: ואין עושין מעמד ב ומושב מ"ט כיון דבעו למימר עמדו יקרים עמדו שבו יקרים שבו בבציר מעשרה לאו אורח ארעא: ירושלמי אין ג פורסין על שמע פחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו להם מקצתם גומר אין עוברין לפני התיבה פחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו להם מקצתם גומר אין נושאין את כפיהן (א) פחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו להם מקצתם גומר (ב) אין מפטירין בנביא פחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו להם מקצתם גומר ועל כולם הוא אומר ועוזבי ה' יכלו (ישעיה א): אין אומרים ג ברכת אבלים וברכת חתנים מאי ברכת אבלים ברכת ד רחבה דא"ר יצחק א"ר יוחנן ברכת חתנים בעשרה וחתנים מן המנין ברכת אבלים בי' ואבלים אינם מן המנין: ואין ג מזמנין על המזון מ"ט כיון דבעי למימר נברך לאלהינו בציר מעשרה לאו אורח ארעא: מתני' ד הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים ולא יקרא לתורגמן יותר מפסוק אחד ובנביא שלשה ואם

רש"י

ואין נושאין את כפיהם. בברכת כהנים: ואין קוראין בתורה. בצבור: ואין עושין מעמד (ג). למת כשנושאין המת לקברו היו יושבין ז' פעמים (ד) לכבוד המת והרוצה לספדו יספד והכי תניא במסכת ברכות אין פוחתין מז' מעמדות ומושבות למת כגון עמדו יקרים עמדו שבו יקרים שבו: ברכת אבלים. מפרש לקמן: תנחומי אבלים. עומדים בשורה כשחוזרין מקבורת המת ומנחמין האבל ואין שורה פוחתה מעשרה בסנהדרין: ואין מזמנין על המזון בשם. נברך אלהינו: והקרקעות. של הקדש הבא לפדותן צריך עשרה ואחד מהן כהן: ואדם כיוצא בהם. אם בא לפדות מיד הקדש ובגמ' מפרש י' כהנים כתובים בפרשת הקדשות ג' בערכין וד' בקרקעות וג' בבהמה וכיון דמשלמי להו י' בעי להו עשרה חד לגופיה דכהן בעינן ואידך הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות אפילו תשעה ישראל וחד כהן: ואדם כיוצא בהן. מפרש בגמ' באומר דמי עלי דהוי קדוש לדמיו וצריך לפדות בשומת של י' בני אדם אבל באומר ערכי עלי לא צריך י' בני אדם דהא ערכו כתיב בתורה אם מבן חודש וגו' אם מבן עשרים וגו' וקרקעות נמי הא דבעינן י' בני אדם להוציאה מן ההקדש לאו בשדה אחוזה דהא נמי דבר קצוב הוא כדכתיב והעריכו הכהן: גמ' בתוך בני ישראל. וכתיב הבדלו מתוך העדה הזאת וקאמר במס' ברכות פ' מי שמתו אתיא תוך תוך (ה) אתיא עדה עדה ממרגלים (ו) יצאו יהושע וכלב נשארו עשרה: לאו אורח ארעא. להטריח לכך ולקרותם יקרים דאם כן מה הנחת למרובים: ברכת רחבה. בפ"ק דכתובות: ואין אבלים מן המניין. שהרי היא ברכה למנחמים בפני עצמן אחינו בעל הגמול ישלם לכם גמולכם ברוך (ז) משלם הגמול. לאבלים בפני עצמן בעל נחמות ינחם אתכם ברוך מנחם אבלים ואין נכללין יחד: מתני' ולא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד. שלא יטעה המתורגמן שמתרגם על פה: ובנביא שלשה. אם ירצה ולא איכפת לן אם יטעה דלא נפקא מינייהו הוראה:

דרבותינו שבמערב חולקין בזה שאין מצריכין בין כולם אלא שבעה או ששה ועוד הביא בספר הישר אגדה אין אומרים ברכו אא"כ יש שם חמשה בני אדם שלא שמעו שנאמר בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו כל זה לפי שיטת רש"י ז"ל דאין פורסין על שמע: **אבל** הגאונים ז"ל פירשו דאין פורסין על שמע אין מתחילין והכי קאמר אין מתחילין בברכות של ק"ש שיברך האחד ויצאו האחרים בברכתו אלא בעשרה מה שאין כן בשאר ברכות כגון קידוש והבדלה וכיוצא בהן שהיחיד אומרם וחבירו יחידי שומען גם כן ויוצא בין בעונה אמן בין בלא עונה אמן דהא קי"ל דשומע כעונה חוץ מברכת הנהנין דמי שנהנה ראוי שיברך כל אחד אבל היכא דמברך גופיה מיחייב ואיכא קביעותא דדמו כולהו כחד גופא ולבד מברכת המזון דאחמירו בה רבנן מפני שהיא באה על הנאה שנהנה ולפיכך החמירו שיברך אותה כל אחד לעצמו ואסמכו למילתייהו מדכתיב ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך אא"כ איכא זימון של שלשה ביניהו דחשיבי צירוף ואיכא שבח וקלוס יותר כשמצטרפין ואסמכו למילתייהו מדכתיב גדלו לה' אתי ולפי שברכת המזון לאחריה מן התורה חשיבא משלפניה ומשום הכי בלפניה סגי בלי קביעות [זימון] ובלאחריה בעינן קביעות וחבורת זימון ואף כאן ראו חכמים בברכות ק"ש שלא יהא אחד מברך ואחד יוצא אלא בצירוף עשרה מפני דבר שבקדושה שבהם דהיינו בשפה ברורה וכו' ואף בברכות ק"ש דערבית אין פורסין בה בפחות מעשרה להוציא אחר ידי חובתו ואע"ג דלית בה קדושה ולא פלוג רבנן בתקנתייהו ומיהו משמע דכי היכי דאמרינן התם בברכות לענין ברהמ"ז שאם היה אחד מהן סופר ואחד בור דסופר מברך ובור יוצא ה"נ אמרינן בברכות ק"ש בר מדבר שבקדושה דאית בהו [שכל אחד צריך לענות] ותמהני על פי' זה דלאי הכי משמע דבתפלה כל היכא דאיכא עשרה ש"צ מוציא את הבקיאים ידי חובתן ואלו בסוף ר"ה משמע דבתפלה כל היכא דאיכא עשרה אין ש"צ מוציא הבקיאים ידי חובתן: **ושמעי'** ממתני' שאין היחיד אומר קדושה של יוצר אבל סדר קדושה של ובא לציון אומר דהא קראי בעלמא הוא דקא מסדר: **ואין** נושאין את כפיהם פחות מי'. דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וכתיב כה תברכו את בני ישראל אמור להם ובני ישראל עשרה משמע כדילפינן בגמרא לענין דבר שבקדושה מדכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל ואע"ג דההוא יליף מדכתיב הבדלו מתוך העדה הזאת דאתיא תוך תוך דבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בגזירה שוה ומיהו הני מילי כולהו אסמכתא דרבנן ניהו דסדר תפלה גופה דרבנן: ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא בפחות מעשרה. דתקנתא דרבנן הוא ולא תקון אלא בצבור: ואין עושין מעמד ומושב בפחות מעשרה. דרכן היה בשובן מבית הקברות לעשות מעמד ומושב לאבלים ואין עושין בפחות מעשרה ובגמרא מפרש טעמייהו בהדי אידך דמתני': והקרקעות תשעה וכהן. מקדיש קרקע לבדק הבית ובא לפדותו בעינן שיהיו עשרה בני אדם בשומתו ואחד מהן כהן ובגמ' יליף והיינו בקרקע דלאו שדה אחוזה דאלו בשדה אחוזה כבר פי' הכתוב פדיונו זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף: ואדם כיוצא בהן. מפרשינן ליה בגמ' באומר דמי עלי דאלו באומר ערכי עלי הרי ערכו מפורש וקצוב בתורה אלא באומר דמי עלי שחייב לתת כדי דמיו להקדש ושמין אותו כעבד הנמכר בשוק ועבד איתקש לקרקע ומיהו עבד גופיה אמרי' בירושלמי דלא שמינן ליה בעשרה משום דאושא מילתא ושמא ישמעו ויברחו ואע"ג דמדאורייתא בעינן עשרה מדאורייתא נמי [בדיעבד] בכל דהו סגי כשמואל דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל כדאיתא התם בערכין [דף כט.] כיון דדיעבד הוי פדוי בכל ענין עבוד רבנן [תקנתא] להקדש כדי שלא יפסיד הכל: גמ' מנא הני מילי וכו'. וכל דבר שבקדושה לא יהיה פחות מעשרה. ילפינן האי ונקדשתי בתוך מדכתיב הבדלו מתוך העדה והתם הוו עשרה שהרי מרגלים היו שנים עשר איש [איש] למטה טול מהם יהושע וכלב נשתיירו עשרה וגמרי' תוך תוך מה להלן עשרה אף כאן עשרה הכי איתא בגמרא והאי טעמא סגי לאין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה משום קדושה דאית בהו ולאין נושאין את כפיהם מטעמא דכתיבנא במתניתין ולא אצטריכו בגמרא לפרושי: **ואין** עושין מעמד ומושב. משום דבבציר מעשרה לאו אורח ארעא למימר עמדו יקרים עמדו שבו יקרים שבו: ברכת חתנים בי' וחתנים מן המנין. היינו שבע ברכות כמו שהן מסודרות בפ"ק דכתובות (דף ח.): ברכת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המנין. לפי שיש בה דברים כלפי אבלים ואינו בדין שיהו האבלים מן המנין ובפרק קמא דכתובות [שם ע"ב] איתא להא דרבי יצחק ופרישנא לה בברכת רחבה כדאיתא התם: **ירושלמי** אין פורסין על שמע בפחות מעשרה התחילו בי' והלכו להן מקצתן גומר מסתברא דדוקא בנשתיירו רובן וכבר פירשתי זה למעלה: **מתני'** הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים ולא יקרא לתורגמן יותר מפסוק אחד. דרכן היה שהתורגמן היה מתרגם כל פסוק ופסוק כדי שיבינוהו לפי שכולן היו בקיאין בלשון תרגום וקאמר שלא ימתין המתרגם עד שיקרא שנים או שלשה פסוקים אלא כל אחד ואחד מתרגם בפני עצמו קודם שיקרא האחר לפי שהתורה צריך שיבינוה יפה: ובנביא שלשה. דשאין רשאין לקרות שלשה פסוקים ולתרגם אותן ביחד:

ואם

שלטי הגבורים

א עי' בפ' שלשה שאכלו אם קטן מצטרף לי': ב כתב הרא"ש והאידנא לא נהגו לעשות אלא מושב אחד והכל תלוי במנהג:

לשון ריא"ז

ואין עושין מעמד ומושב אלא בי' שהיה דרכן בחזרתן מבית הקברות לומר שבו יקרים שבו והם יושבים ועוד אומר עמדו יקרים עמדו והן עומדין ועושין כן עד ז' פעמים כנגד ז' הבלים שבקהלת: ג עי' בברכות דין פריסת שמע בפ' היה קורא רבינו טוביה הביא ראיה מאבל לפרוס על שמע בשביל אחד:

לשון ריא"ז

אין פורסין על שמע להעמיד ש"צ לברך ברכות של ק"ש פחות מי' לפי שצריכין לומר קדושה בברכת יוצר אור ואין אומרים קדושה אלא בי' ואם אין להם עשרה מברך כל אחד לעצמו ומדלג בברכת יוצר אור ומעביר הקדושה ואומר ואשר משרתיו. לאל ברוך נעימות יתנו וכן היה מנהג מז"ה:

ד סמ"ג עשין כ"ז הביא דעת רש"י ותוס' וכתב בשמם דברכת אבלים שבמזון צריך י' ואין מברכין אותה בפחות מי' אמנם רבינו יהודה בשם ר"י ובשם הגאונים כתבו דהיא ברכת אבלים שהזכיר התלמוד אבל ברכת אבלים שבבהמ"ז לא הוזכר זה בתלמוד דדוקא בברכת רחבה צריכה י' ואינו רק מנהג ולכן אומרין אותה בג' וכן פי' רבינו דברכת אבלים שבתלמוד היא ברכת רחבה וכתב הטור והאידנא לית לן ברכת רחבה ולא ברכת שורה אלא הטוב והמטיב דיין אמת וי"א ברוך מנחם אבלים וטעות הוא שמכניסים בברכה דבר שאינו מן הברכה ומוסיפין על המטבע שתקנו חכמים והרמב"ן הסכים לדעת רב עמרם לומר ברוך מנחם אבלים כתב רב סעדיה שבעה ימי האבל מברך האבל לעצמו בטוב והמטיב אל אמת ואם ברכו אחרים לפניו כך הם מברכין ויש מוסיפין בבית האבל נחם ה' אלהינו את אבילי ציון ואת אבילי ירושלים ואת אבילי עמך ישראל ואין בכך הפסד ובשבת אין אומרים אל אמת וכ"כ רב נטרונאי גאון שאין מברכין ברכת אבלים בשבת כיון שמברכין בג' או בי' לאו דברים שבצנעא הוא ובס"ג כתב שמברכין ברכת אבלים דהוי דברים שבצנעא דמי שאין לו מברכין הוא מברך לעצמו והרמב"ן כתב ביחיד או בג' מברך כדרך שמברך בחול דצנעא הוא ואם אכלו אחרים עמו וברכו אין מברכין דכיון דאיכא אחרים לאו צנעא הוא ומ"מ מדברי כולם נלמוד שמברכים אל אמת כל ז':

עין משפט

א מיי' פי"ב מהל' אבל טור י"ד סי' שעו ושעט: ב מיי' פ"י מהלכות אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' סב: ג מיי' פ"ה מהל' ברכות סמג עשין כז טור א"ח סי' קצב: ד מיי' פי"ב מהלכות תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' תלז:

שיטת ריב"ב

ואין נושאין את כפיהם. כהנים: ואין קורין בתורה. בצבור. ואין עושין מעמד ומושב. למת: וקרקעות של הקדש. הבא לפדותן צריך שיהא שם י' ואחד מהן כהן ובגמ' מפרש טעמא: ואדם כיוצא בהן. מפרש בגמ' באומר דמי עלי: גמ' ואין אבלים מן המנין. שהרי הוא אומר ברכה למנחמין בפני עצמן ולאבלים בפני עצמן: מתני' יותר מפסוק אחד. שלא יטעה התרגמן: ובנביא שלשה. אם ירצה ולא איכפת לן אם יטעה דלא נפקא מינה הוראה:

הגהות הב"ח

(א) נ"ל בפחו': (ב) אין קורין בתורה ואין כנ"ל: (ג) נ"ב ומושב: (ד) נ"ל לבכות את המת ותיבת לכבוד נמחק: (ה) נ"ל ואתיא: (ו) נ"ב דכתיב במרגלים עד מתי לעדה הרעה הזאת: (ז) נ"ל אתה ה' משלם הגמול ולאבלים בפני עצמן בעל נחמות כו' ברוך אתה ה' כו' כנ"ל:

ואם היו שלשתן שלש פרשיות. לאו דוקא ג' פרשיות אלא ג' עניניס חלוקים: קורין אחד אחד. שמתרגם כל אחד בפני עצמו עד שלא יקרא חבירו דכיון דעניניס חלוקין הם אינו רשאי לערבן: מדלגין בנביא. שהמפטיר בנביא אינו חייב לקרות כסדר הכתוב בו אלא רשאי לדלג בו מפרשה לפרשה: ועד כמה מדלג. כלומר בנביא: בכדי שלא יפסיק התורגמן. קודם שיגלול ויגיע לאותה פרשה שרוצה לקרות: **גמ'** הני שלשה כנגד מי וכו' ואם היו של ג' פרשיות קורין אחד אחד. כלומר ומתרגם כל אחד עד שלא יקרא חבירו: כגון אחרי מות ואך בעשור. דכלהו משתעי בקרבן

רש"י

ואם היו שלשתן וכו'. לקמן מפרש היכי משכחת לה רצופין: (ב) מדלגין בנביא. [מפטיר] בפרשה זו ומדלג לפרשה אחרת: ואין מדלגין בתורה. שהשומע אותו קופץ ממקום למקום אין לבו מיושב לשמוע: **גמ'** והנ"מ בשני ענייניס. כגון מפרשת נגעים לפרשת זבין ויש כאן טירוף דעת: אבל בענין אחד. שניהם מדברים בדבר אחד כגון אחרי מות ואך בעשור שניהם מענין יוה"כ: בכדי שלא יפסיק המתורגמן. שקודם שיגמור המתורגמן לתרגם פסוקו יגיע הוא למקום דילוגו ולא יפסיקנו כלל אלא תיכף לתרגומו יתחיל הוא לקרות ומשום שאין כבוד לצבור לעמוד שם בשתיקה: ואין מדלגין מנביא לנביא. שיש כאן טירוף יותר מדאי: מסוף הספר לתחלתו. למפרע: בא לו כהן גדול לקרות. ומפרש (ג) שקורא אחרי מות ואך בעשור בפרשת אמור ובכדי שלא יפסיק (ד) גולל ספר כו' ואומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן ובעשור לחדש שבחומש הפקודים בפנחס קורא על פה ומפרש שם שעל כן צריך לומר יותר ממה שקריתי וכו' שלא להוציא לעז על ס"ת כשרואין קורין בפרשה שלישית על פה יהו סבורין שאותו ס"ת חסר אותו פרשה: מפני כבוד ציבור. שיהו יושבין ומצפין ואין זה כבוד לצבור: לפתוח ראשון. בכל דבר כבוד בין בתורה בין בישיבה: ולברך ראשון. בסעודה: וליטול מנה יפה ראשון. אם בא לחלוק עם ישראל על דבר שיחלקו בשוה אומרים לו ברור

תורה אור

*ואם היו שלשתן שלש פרשיות קורין אחד [יומא כד] אחד. מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה ועד כמה מדלג בכדי שלא יפסיק התורגמן: **גמ'** הקורא בתורה לא יפחות מג' פסוקים הני ג' כנגד מי כנגד תורה נביאים וכתובים ואם היו שלשתן שלש פרשיות כגון °כי כה [ישעיה נב] אמר ה' חנם נמכרתם °כי כה אמר ה' מצרים [שם] ירד עמי בראשונה °ועתה מה לי פה נאם ה' [שם] כגון אלו קורין אחד אחד: [א]מדלגין בנביא [אלף קלב] ואין מדלגין בתורה הנ"מ בשני ענינים אבל בענין אחד מדלגין ואע"פ שהן מרוחקין זה מזה כגון °אחרי מות °ואך בעשור ובנביא מדלגין [ויקרא טז] [שם כג] אפי' בשני ענינים וזה וזה בכדי שלא יפסיק התורגמן כלומר שלא (א) שהה בדילוג אלא בכדי שלא ישלים התורגמן אותו פסוק ותניא נמי הכי מדלגין בתורה בענין אחד ובנביא בשני ענינים וכאן וכאן בכדי שלא יפסיק התורגמן ואין מדלגין מנביא לנביא ובנביא של שנים עשר מדלגין ובלבד שלא יהא מדלג מסוף הספר לתחלתו: גרסי' בפרק בא לו כהן גדול לקרות *וגולל ספר תורה ומניחו [דף סח:] בחיקו ואומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן ובעשור לחודש שבחומש הפקודים קורא על פה *אמאי תגלל ספר תורה עד [שם דף ע.] דמטי לחומש הפקודים ונקרי ביה אמר רב ששת זאת אומרת אין גוללין ספר תורה בצבור מפני כבוד הצבור וניתי ס"ת אחריני וניקרי ביה רב הונא בר יהודה אמר משום פגמו של ראשון והנ"מ חד גברי בתרי ספרי הוא דהוי פגמא אבל תלתא גברי בתלתא ספרי כגון ר"ח טבת שחל להיות בשבת לא הוי פגמא *אמר עולא מפני מה אמרו [ג]הקורא בתורה לא יסייע למתורגמן כדי [מגילה דף לב:] [אלף קלג] שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה ירושלמי רבי שמואל בר יצחק על לבי כנישתא חזא בר אינש דקאי ומתרגם סמוך לעמודא א"ל אסור לך כשם שנתנה תורה באימה כך אנו צריכים לנהוג בה אימה ר' שמואל בר יצחק על לבי כנישתא חמא חזנא קאים ומתרגם ולא קאים בר נש תחותוהי א"ל כשם שנתנה תורה ע"י סרסור כך אנו צריכין לנהוג בה ע"י סרסור על ר' יהודה בן פזי ועבד בו שאלה קמיה °אנכי עומד בין ה' וביניכם להגיד לכם את דבר ה' [דברים ה] א"ר חגי ר' שמואל בר יצחק על לבי כנישתא חמא' חד סופר מושיט תרגומא מן גו ספרא אמר ליה אסור לך דברים [ג]שנאמרו בפה א בפה בכתב בכתב. [אלף קלד] תוספתא בני הכנסת [ד]שאין להם ב מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב ועומד וקורא ויושב ואפילו שבעה פעמים קטן מתרגם על ידי גדול אבל אינו כבוד לגדול שיתרגם על ידי קטן שנאמר °ואהרן אחיך יהיה נביאך [ה]ראש [שמות ז] [אלף קלו] הכנסת או חזן הכנסת לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים קרא שאין אדם מבזבז לו חזן העומד לקרות אחר עומד ומחזן עליו עד שיקרא כיצד זקנים יושבים °פניהם [אלף קלז] [דף רעב ע"ב] כלפי העם ואחוריהם כלפי הקדש וכשהכהנים נושאים כפיהם פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקדש [א] וכשמניחין התיבה פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקדש וחזן הכנסת וכל העם פניהם כלפי *כהנים שנאמר °ותקהל העדה [ויקרא ח] [בה"ג איתא הקודש] אל פתח אהל מועד: [ו]אין ג פותחין פתחי בית הכנסת אלא למזרח שכן מצינו [אלף קלח] בהיכל שפתוח למזרח שנאמר °והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל [במדבר ג] מועד מזרחה: גרסינן בפרק הניזקין* [ח]אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום וכו' [אלף קלט] [דף נט:] כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל ותניא °וקדשתו לכל דבר [ויקרא כא] שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון

אמר

נר מצוה

יוה"כ וקורא אותכהן גדול כדאיתא ביומא (דף סח:): ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו דה"ל למפרע ואין קורין למפרע: **גרסי'** בפרק בא לו כהן גדול. במסכת יומא (דף סח:) גבי קריאת כ"ג שקורא בתורה ביוה"כ פרשת אחרי מות וגולל ס"ת ומניחו בחיקו ואומר יותר ממה שקריתי בפניכם כתוב כאן לפי שצריך לקרות על פה כדמפרש ואזיל [דף ע.] אומר כן שלא יראה ס"ת חסר: ובעשור שבחומש הפקודים. פרשת בעשור לחדש הכתובה בספר במדבר סיני: אין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד הצבור. שיהיו צריכין להמתין עד שיגלל: משום פגמו של ראשון. שיהא נראה שהוא פסול: כגון ר"ח טבת שחל להיות בשבת. שמוציאין שלש תורות באחת קורין בסדר היום ובאחת בר"ח ובאחת בחנוכה: **ירושל'** רבי שמואל בר רב יצחק על לבי כנישתא חמא בר נש דקאי ומתרגם סמוך לעמודא. שמודעל עמוד בעוד שמתרגם: כך אנו צריכין לנהוג בה באימה. ומשום הכי אסור לסמוך בשעה שמתרגם שעומד בגסות: חמא חזנא קאי ומתרגם ולא הוה בר נש קאי ומתרגם. (ודעתו) שהחזן עצמו היה מתרגם: כשם שניתנה תורה על ידי סרסור. כדמפרש ואזיל: על ר' יהודה בן פזי ועבדיה שאלה. אומרה בדרך שאלה ותשובה ופשיט לה מדכתיב אנכי עומד בין ה' וביניכם בעת ההיא שהקב"ה היה אומר למשה ומשה מתרגם ומפרש לעם: חמא חד ספר מושיט תרגומא מגו ספרא. שהיה התרגום כתוב בספר והיה המתרגם קורא התרגום באותו ספר: אמר ליה אסור לך דברים שנאמרו בפה בפה ושנאמרו בכתב בכתב. התם בפרק הניזקין [דף ס.] ילפינן לה מדכתיב כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת (כל) ישראל דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאמרן בכתב ודכוותיה דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרן על פה אלא כל אחד באותו ענין שנאמרו וניתנו וטעמא דמילתא משום דדברים שבכתב איכא מילי טובא דמדרשי מתוך הכתב כגון חסרות ויתרות וקרי ולא כתיב ודכוותייהו ואי אמרת להו על פה בצרי להו וכן דברים שבעל פה הם פירוש לדברים שבכתב וכשאין נאמרים אלא בעל פה א"א לעמוד עליהן אלא מפי מלמד שיפרש לו הפירוש יפה ואלו היה נכתב אפשר שיסתפק בו שלא יבין הלשון ומיהו ה"מ לדידהו אבל האידנא שרי למכתב תורה שבעל פה מפני שהשכחה מצויה וכתיב עת לעשות לה' הפרו תורתך:

תוספתא בני הכנסת שאין להם מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב ועומד וקורא ויושב אפילו ז' פעמים. פי' בשאין שם יודע לקרות אלא הוא ומיהו יש שם עשרה דאי לא אין קורין בתורה בפחות מעשרה והא דקאמר בכל זימנא ויושב היינו לדידהו שלא היו מברכין בתורה אלא ראשון לפניה ואחרון לאחריה הלכך אם לא היה חוזר ויושב במקומו בכל פעם לא יהא ניכר שיהא כקורא אחד אבל בתר דתקון שיהא כל אחד מברך לפניה ולאחריה אינו צריך לישב דהא איכא היכרא: **קטן** מתרגם על ידי גדול. שהגדול קורא וקטן מתרגם אבל אינו כבוד לצבור שהגדול יתרגם על ידי קטן שהקטן יקרא והגדול מתרגם: שנא' ואהרן אחיך יהיה נביאך. ומתרגמינן יהיה מתורגמנך והוא קטן לגבי משה: ראש הכנסת. מנהיג הצבור בבהכ"נ: או חזן הכנסת. ש"צ: לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים קרא שאין אדם מבזבז לו. דרכן היה שהחזן הכנסת היה מודיע לצבור מי יקרא היום וש"צ נותן רשות לקוראים ומש"ה הם עצמם לא יקראו אלא ברשות אחרים שאין ראוי לאדם שיטול חלק לעצמו: חזן הכנסת העומד לקרות אחר עומד ומחזן עליו עד שיקרא. מפני מראית העין שלא יראה כאלו אין כאן ש"צ: פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקדש. מקום שמניחין בו התיבה בבהכ"נ דהיינו הארון שהספרי תורה נתונים בתוכו נקרא מקום הקדש והעם יושבין ופניהם כנגדו והזקנים דהיינו חכמים יושבין כנגד העם ונראין העם כיושבין לפניהם ונמצא אחוריהם של זקנים כלפי הקדש ופניהם של זקנים כלפי העם: וכשמניחין את התיבה. כשמוציאין את התיבה ומניחין אותו ברחוב פניהם של זקנים שהם יושבין שם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקדש ונמצא כל העם פניהם כלפי הקדש: שנאמר ותקהל העדה אל פני אהל מועד. ומשה מדבר עמהם [משם] ומסתכל כנגדם ונמצא פניו כלפי העם ואחוריו כלפי הקדש: **גרסי'** בפ' הניזקין (דף נט:) וכו' לפתוח ראשון. בכל דבר כבוד בין בתורה בין בישיבה ידבר ראשון ולברך ראשון בסעודה: וליטול מנה יפה ראשון. בכל שעה שבא כהן גדול להקריב

מקריב

שלטי הגבורים

א כת: הר"ר חייא כל דבר שרגיל ושגור כפי כל אין בו משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה והרא"ש היה אומר דלא אמרינן דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה אלא להוציא אחרים י"ח אבל כל אחד לעצמו שרי לכן נוהגין באשכנז כשמגיע ש"צ לפסוקין שבתפלה כגון מי כמוכה באלים ה' ה' ימלוך לעולם ועד שהוא שותק והקהל אומרים אותו כל א' וא' בפני עצמו וכ"כ סמ"ג והביא ראיה ממס' תענית פ' שלשה פרקים דא"ר יוסי שיאך יכול היחיד לקרות בצבור על פה והלל שאני שאינו אלא דברי שבח וכן מלכיות זכרונות שופרות שאומר בר"ה כן שבח מעניינו של יום וכן כי פדה ה' את יעקב ניתקן שם לצורך החתימה מעין הפתיחה ולי"נ דדוקא היחיד אסור לקרות על פה אבל כשהצבור קורין עמו ש"ד לקרות דברים שבכתב על פה ומש"ה נהגו ערבית ושחרית שאומרים מי כמוכה וה' ימלוך כל הקהל כאחד בקול רם: ב וכתב הרא"ש דזו התוספתא נשנית לפי מנהג הראשון שהיה הראשון מברך לפניה והאחרון לאחריה לכך צריך לישב בכל פעם להיכירא שהן שבעה אבל האידנא שצריך לברך בכל פעם ופעם ברכה ראשונה ואחרונה כמו כהן שקורא במקום לוי א"צ לישב: ג פירשו התוס' דוקא בימיהם שהיו מתפללין למערב אבל אנו שמתפללין למזרח לצד א"י אין עושין הפתח במזרח:

שיטת ריב"ב

ואם היו שלשתן וכו'. בגמ' מפרשי מדלגין בנביא מפרשה לפרשה ואין מדלגין בתורה שהקופץ ממקום למקום אין לבו מיושב עליו לשמוע: ועד כמה הוא מדלג בנביא בכדי שלא יפסוק התורגמן. שלא יהא הדולג רחוק ממקום שהוא קורא אלא כדי שיוכל הקורא לגלול הספר ולקרות במקום הדולג בטרם גמר התורגמן תרגום ממקרא: גמ' ואין מדלגין מנביא לנביא שיש כאן טירוף יותר מדאי: וקדשתו כי לחם אלהיך וגו'. לפתוח ראשון בכל דבר כבוד בין בתורה בין בישיבה הוא ידבר בראש: ולברך ראשון. בסעודה: וליטול מנה יפה ראשון. אם בא לחלוק עם ישראל בכל דבר לאחר שיחלקו בשוה אומר לו ברור וטול איזה שתרצה:

הגהות הב"ח

(א) ושהם כצ"ל: (ב) מדלגין בנביא מפרשה לפרשה אחרת כצ"ל ותיבת ומדלג נמחק: (ג) נ"ב שם: (ד) נ"ב הוא:

עין משפט

א מיי' פי"ב מהלכות תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' קמד:
ב מיי' פי"ב מהל' תפלה טור א"ח סי' קמד:
ג מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' קמג:
ד מיי' שם טור א"ח סי' קמה:
ה מיי' שם טור א"ח סי' קלט:
ו מיי' פי"א שם טור א"ח סי' קנ:
ז מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' (קנ) [קנ]:
ח מיי' פי"ב שם סמג שם טור א"ח סי' קלה קלו:

הגהות מא"י

[א] וחזן הכנסת וכל העם פניהם כלפי כהנים:

מקריב ובשעת חלוקה נוטל החלי דהכי קי"ל מדכתיב (ויקרא כד) והיתה לאהרן ולבניו חליה לאהרן [שהוא כ"ג] וחליה לבניו וכן לדורות ואותה חליה שיטול הרשות בידו לברור מה שירצה וליטול היפה ורש"י ז"ל פירש אם בא לחלוק עם ישראל בכל דבר לאחר שחלקו בשוה יאמר לו ברור וטול איזה מהם שתרצה ואע"ג דקרא דוקדשתו *גבי כהן גדול כתיב מיניה ילפינן דכהן הדיוט נמי ראוי שיהא מקודם מישראל :

נקיטינן אין שם כהן נתפרדה חבילה. כתב רש"י ז"ל נפסק הקשר אבד הלוי את כבודו בשביל חבילתו הנפרדת ואינו קורא כלל כך אמר מורי הזקן ומורי רבי נר מצוה

יצחק בר' יהודה וכן סדר רב עמרם אבל לתלמיד מורי רבי יצחק שמעתי משמו בע"א שאין סדר להקדים לוי וישראל ומי שירצה יקדים עד כאן ולהאי פירושא בתרא איכא למידק מדאמרינן בפרק האשה שנתארמלה [דף כה:] מוחזקני בזה שהוא כהן שקרא אחריו לוי ואם איתא דכי אין שם כהן לוי יכול לקרות היאך ידע שהוא כהן מפני שקרא אחריו לוי דילמא ישראל הוה תירצו בזה שאותו לוי היה חשוב יותר מן הראשון ואם לא היה הראשון כהן לא היה קורא אחריו ופשטא דמילתא לא משמע הכי לפיכך נראה שאין לוי קורא אחר ישראל וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב מהל' תפלה ואף ראשון ג"כ איכא למימר דאינו קורא משום דאתי למימר דכהן הוא דזמנין דידעי ביה הנך דחזו ליה דלא ישראל הוא הלכך כי קרי קמא אמרינן כהן הוא : **אם** אין שם לוי כהן קורא. שני פעמים : כהן אחר כהן לא יקרא. משום פגם ראשון אוקמוה בפרק הנזקין בדמוחזק לן באבוה דהאי שני דכהן הוא הלכך ליכא למיחש אלא לפסולו של ראשון שיאמרו שמפני שנמצא הראשון פסול שהוא בן גרושה או בן חלוצה ונמצאת קריאתו בטלה קרא זה השני אבל לפסול אחרון ליכא למיחש דאי שני פסול היכי קרי במקום לוי אבל לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שניהם ואפי' בדמוחזק לן באבוה דלוי הוא דאמרי' שמא איפסיל ראשון דנסיב אבוה ממזרת או נתינה ולפיכך העלו השני תחתיו או שמא זה השני פסול וקורא במקום ישראל והך חששא משום נכנסין ויוצאין היא שאין רואין אם ישלימו למנין הקורין וכן אין רואין אם קרא זה במקום שקרא זה : **אחריהם** מי קורא. אחריהם דכהן ולוי מי קורא

כלום תקנו שום סדר לישראל בשבתות מפני דרכי שלום : הראויין למנות. דאמרינן [באלו קשרים] (דף קיד.) אי זהו ת"ח שראוי למנותו פרנס על הצבור כל ששואלין אותו דבר הלכה בכ"מ ואומר : אין קורין בחומשין. יש שכותבין להן ה' חומשין כל אחד לעצמו וכל ספריהן היו במגילה וכס"ת שלנו ודוקא מפני כבוד הצבור הא מדינא קורין בהן : ואע"ג דאמרינן התם דס"ת שחסר יריעה אחת אין קורין בו הא פסקו לה התם בגמרא דלא דמי דהתם מיחסר במילתיה והכא לא מיחסר במילתיה ומיהו בחומשין שלנו מדינא אין קורין בהן שהרי אינן עשויין כתקון חכמים שאינן נגללין ולא נתפרין בגידין : **גרסי'** בסוטה וכו'. מפורש זו תרגום. דמפרש ליה לקרא : ושום שכל. אלו הפסוקים נקודות המפסיקות בין פסוק לפסוק וקרי להו שום שכל שעל ידיהן אדם מבין חלוקי המקראות : ויבינו במקרא. זה פסוק טעמים שע"י הטעמים הכתוב מובן יותר כדאמרי' בפ"ק דחגיגה [דף ו:] נפקא מינה לפסוקי טעמים : אלו המסורת. מה שנמסר במסורה : **וקשיא** לן ההיא דברכות וכו' ורבוותא אחריני פריקו להאי קושיא וכו' . והרב רבינו יונה תירץ דשאני רב ששת שהיה מתחיל לקרות בגירסתו קודם שנפתח ס"ת והיינו דאמרי' מהדר אפיה וגרים

תורה אור

אמר אביי נקיטינן (א) אין שם כהן נתפרדה א חבילה ואמר אביי נקטינן אם אין שם לוי כהן קורא כלומר במקום לוי ודוקא אותו כהן שקרא ראשון הוא שקורא שנית במקום לוי דאמר ר' יוחנן כהן אחר כהן לא יקרא משום פגם משפחת ראשון לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שניהם שלחו ליה בני גלילא לר' חלבו אחריהם מי קורא *לא הוה בידיה אתא שיילה לרבי יצחק נפחא א"ל אחריהן קורא תלמיד חכם הממונה פרנס על הצבור ואחריהן תלמיד חכם הראויין למנותן פרנסין על הצבור ואחריהן בני ת"ח שאביהן ממונין על הצבור ואחריהם ראשי כנסיות וכל אדם: רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אין קורין בחומשין ב בבהכ"נ מפני כבוד הצבור : גרסינן בפרק שלשה שאכלו כאחד* אמר רב חנן בר אבא מנין לעונה אמן שלא יגביה קולו יותר מן המברך שנא' °גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו א"ר שמעון בן פזי *מנין למתרגם שלא יגביה קולו יותר מן הקורא שנאמר °משה ידבר והאלהים יעננו בקול (א) ממשמע שנאמר יעננו איני יודע שבקול אלא מה תלמוד לומר בקול בקולו של משה תניא נמי הכי אין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא ואם אינו יכול להגביה קולו כנגד הקורא ימעיך הקורא קולו ויקרא : גרסינן בסוטה בפ' ואלו נאמרין בכל לשון* אמר רב חסדא אין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפי הצבור ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה פסוק מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות פסוק אחר עד שיכלה התרגום מפי המתרגם וגרסינן (בה) בפירקא קמא* אמר רב איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב מאי דכתיב °ויקראו בספר תורת האלהים מפורש ויקראו בספר תורת האלהים זה מקרא מפורש זה תרגום ושום שכל אלו הפסוקים ויבינו במקרא זה פיסוק טעמים ואמרי לה אלו המסורת אמר ר' תנחום אמר רבי יהושע בן לוי המפטיר אינו מפטיר עד שיגלל ספר תורה °גרסינן בפרק מאימתי *באמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא מאי דכתיב °ועוזבי ה' יכלו זה המניח ספר תורה כשהוא פתוח ויוצא רבי אבהו נפיק בין גברא לגברא בעי רב פפא בין פסוקא לפסוקא מאי תיקו וגרסינן בפרק ואלו נאמרין בכל לשון *אמר ר' תנחום אריב"ל אין הצבור רשאין לצאת עד שינטל ספר תורה ושמואל אמר עד שיצא ולא פליגי הא ג דאיכא פיתחא אחרינא והא דליכא פיתחא אחרינא אמר רבא בר אהינא אסברא לי °אחרי ה' אלהיכם תלכו פירש גאון וששאלתם הא דאמר ר' תנחום אריב"ל וכו' מאי שינטל ומאי שיצא דברים הללו שאמר שמואל במקום שאין מניחין ספר תורה בבהכ"נ אלא מצד בהכ"נ או שיש עמו במבוי בית ששומרין (ב) ספרי תורה ור' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי בכל מקום קאמר כששליח צבור אומר עושה שלום אחרי גמירת התפלה אין הצבור רשאין לצאת עד שינטל ס"ת להצניעו והוסיף שמואל כי במקום שמוציאין אותו מבית הכנסת להצניעו אין רשאין לצאת עד שיצא ויהלכו אחריו ויעשו לו הדור דאמר רבא בר אהינא אסברא לי אחרי ה' אלהיכם תלכו לעכבו לס"ת (א) עד דנפיק והוו אחוריה ולא ניפקו מקמיה ואי איכא פיתחא אחרינא רשאין : וגרסינן תו התם אמר רבה בר רב הונא כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפילו בדבר הלכה שנא' °ובפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה שנאמר °והוחלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד ר' זירא אמר רב חסדא מהכא °ואזני כל העם אל סה"ת וקשיא לן ההיא דברכות* רב ששת מהדר אפיה ד וגרים אמר אנן בדידן ואינהו בדידהו וכתב בעל הלכות והנ"מ דאיכא י' דצייתין לס"ת אבל ליכא י' דצייתין לא ורבוותא אחריני פריקו להאי קושיא וקאמרו דוקא כגון רב ששת דתורתו אומנתו אבל ב"ע

רש"י

ברור וטול מה שתרצה : נתפרדה החבילה. נפסק הקשר אבד הלוי את חבילתו ואינו קורא כלל כך אומר מורי הזקן ומורי רבי יצחק ברבי יהודה וכן סדר רב עמרם אבל תלמיד מורי רבי יצחק הלוי מורה משמו שאין לדבר קצבה להקדים לוי לישראל ומי שירצה יקדים : מפני פגמו של ראשון. שלא יאמרו הראשון אינו כהן ולקמיה פריך והא חזי דקא סלקא ממניינא דשבעה : משום פגם שניהם. דלא ידעי אינשי פגמא בהי מינייהו ואמרי הראשון אינו לוי לפיכך חוזר וקורא לוי אי נמי השני אינו לוי אלא ישראל ולקמיה פריך גבי כהן אמאי ליכא פגם שניהם דאתי למימר שני נמי לאו כהן אלא לוי והכל מתרץ התם : מפני כבוד צבור. דומה כמו שכולם אינם יכולין לעשות ס"ת שלם כי חומשים שלהם כל ספר וספר היה לבדו והכל במגילה: זו מקרא. לשון עברית: הפסוקין . היכן נפסקין : פיסוק טעמים . פסוקי הנגינות אלו הניקוד והטעמים :

מתני'

תחתיו או שמא הראשון היה לוי וקרא כדינו והשני הוא שהיה פגום וקרא במקום ישראל : אחריהן דכהן ולוי מי קורא. הראוין לימנות על הצבור דאמרי' במס' שבת בפ' (כל כתבי) [באלו קשרים] איזהו ת"ח שראוי למנות פרנס על הצבור כל ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה : בחומשין . יש שכותבין להן חמשה חומשין כל חומש לעצמו וכל ספריהן היו במגילה כספר תורה שלנו :

המאור הקטן

כתב הרי"ף ז"ל הא דגרסי' בגיטין אמר אביי נקטינן אם אין שם כהן נתפרדה חבילה ולפי שיש הרבה משתבשין בפירושה ראיתי לכתבה יש שסוברין לומר שאם אין שם כהן לא יקרא לוי כלל וסומכין על סדר מר רב עמרם בר שישנא גאון ואין הפירוש נכון אלא הנכון הוא שלא יקרא לוי בתורת קביעות אלא קורא באיזה מקום שירצה כפי מה שראוי לו לפי מעלתו אחרת לא לפי מעלת לויה או אם אינו רוצה לקרות לא יקרא כלל וזהו פי' נתפרדה חבילה ויש שסוברין לומר שאין לו ללוי לקרוא אחר ישראל לעולם אבל במקום כהן קורא במקום שאין שם כהן ומביאין ראיה מההיא דגרסי' בכתובות ההוא דאתא לקמיה דרבא א"ל מוחזקני בזה שהוא כהן א"ל מה ראית שקרא ראשון בבהכ"נ א"ל בחזקת שהוא כהן או בחזקת שהוא גדול אמר לו שקרא אחריו לוי ואם איתא שלוי קורא אחר ישראל במקום שאין כהן מאי אהניא סהדותיה דלמא מקום שאין כהן הוה וקרא ישראל במקום כהן ואחריו לוי אלא שאין ללוי לקרוא אחר ישראל לעולם ואני א"מר שאין ראיתו זו ראיה כי נראין הדברים שזה המעיד לא היה מכיר הקורא ראשון לא בכהונתו ולא בגדולתו אבל מכיר היה הקורא השני שהיה לוי ולא היה גדול ואילו לא היה שם כהן ונתפרדה חבילה לא היה ראוי לקרוא אפי' שני וכיון שקרא בחזקת לוי ולא בחזקת גדול בידוע שקרא לפניו כהן וא"ת מנין לנו שיש חזקה גדולה לקורא השני אתיא מההוא עובדא דא"ל בחזקת שהוא לוי או בחזקת שהוא גדול ואתיא נמי מההיא דשלחו בני גלילא לר' חלבו ופשטו ליה אחהיהן קורין פרנסין הממונין על הצבור ואחריהן בני ת"ח שאביהן ממונין פרנסין על הצבור ואחריהן ראשי כנסיות וכל אדם הא למדת שאין כל אדם קורין אלא בשבת ומקום שביעי אבל הששה כולם יש להם מעלה או מכהונה ולויה או משאר מעלות לפיכך זה שראה הלוי קורא שני ולא היה לו שום מעלה אחרת נתברר לו שמסדר חבילתו קרא ולא נתפרדה חבילה ולעולם במקום שאין כהן קורא לוי באיזה מקום שירצה אם רצה לקרוא קורא ואם לאו אינו קורא וזה הוא הפירוש הנכון :

סליקו להו מסכתא מגילה

השגות הראב"ד

א] אלא קורא כו' : א"א ואם במקום שהוא רוצה לקרות קורא לפי מעלתו לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שניהם ומאי פגם איכא מימר אמר לוי וגדול הוא וקורא לפי מעלתו אחר לוי אלא וד אי כמו שאמר הגאון ז"ל :

שלטי הגבורים

א פירש"י בלשון אחר שלא יקרא לוי כלל וכ"כ ר"ח ורב עמרם ופי' אחר פי' שלא יקדים לוי לישראל וכתב הרא"ש ודוקא אם ישראל הוא גדול קודם ואם הלוי הוא גדול או אפי' שוין הוא קודם וכן עיקר ואמר אביי נקטינן אם אין שם לוי כהן קורא במקום לוי ודוקא כהן ראשון עומד במקום לוי ומברך פעם אחרת וקורא אבל כהן אחר לא יעלה שמא יאמרו הראשון פגום הוא וכן לא יעלו ב' לוים זה אחר זה שלא יאמרו א' מהם פגום הוא ויש מקומות שנוהגין לקרות הרבה כהנים בהפסק ישראל ביניהם ואין חוששין שמא יאמרו הראשון פגום כיון שקראו ישראל אחריו וכ"כ רב עמרם וכתב דקרי כהן ולוי וישראל קרי מאן דבעי אי בעי כהן למיתניה ומיקרי ש"ד וכשאין שם כהן וקורא לישראל במקומו אומרים במקום כהן כדי שלא יטעו להאכילו הלות אבל העולה במקום לוי א"צ לומר במקום לוי דמעשר ראשון מותר לזרים וגם לא שכיח :

לשון ריא"ז

אין שם כהן נתפרדה החבילה ולא יקדים לוי לישראל אבל כהן אחר לא יקרא אחר הכהן הראשון שלא יאמרו הכהן הראשון פסול היה וכן לוי אחר לוי לא יקרא ואחר הלוי קורין כולם לפי מעלתן והגדול גדול קודם :

ב מיי' כתב סתם כרבי' וטור כתב דדוקא אם כתבו חומש לבדו אפי' בגלילה כס"ת אין קורין בו עד שיהו כל ה' חומשין ביחד משמע דאם היו חומשין כולם בגלילה ש"ד וצ"ע :

ג פרש"י אי איכא פתחא אחרינא משינטל ס"ת לצאת דרך פתחו הרוצה לצאת בפתח אחר יוצא אפי' לא יצא ס"ת ליכא פתחא אחרינא כיון הוא שיצא ס"ת ולא יצא אדם בפני ס"ת :

ד עיין פ"ק דברכות בהגה"ה :

שיטת ריב"ב

נתפרדה חבילה . יש שפירשו שאין קורא כלל . וכתב דודי ז"ל פי' שלא יקרא לו בתורת קביעות ראשון אלא קורא באיזה מקום שירצה כפי מה שראוי לו לפי מעלתו אחרת לא לפי מעלת לויה אם אינו רוצה לקרות לא יקרא כלל: כהן אחר כהן לא יקרא . משום פגם ראשון דלא לימרו אבוה דקמא גרושה או חלוצה נסיב ואחליה ולא היה לו לקרות ראשון לפיכך קרא השני שהוא כהן תחתיו אבל משום פגם שני ליכא דמאי אמרי' אבוה דשני גרושה או חלוצה נסיב ואחליה סוף סוף לוי מי הוי דלקרי במקום לוי הלכך על כרחך כיון דאבוה כהן אין זה חלל ואין כאן פגם אלא לראשון: לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שניהם . דאמרי אבוה דקמא ממזרת או נתינה נסיב ופסליה ולא היה לו לקרות אחר כהן לפיכך קרא השני שהוא לוי

[נע"ג דהא בכהן הדיוט כתיב בויקרא כ"א ולוי תחת וקדשתו נ"ל והיתה כי מן וקדשתו ליכא להוכיח על דבר שבממון ומקשה לרש"י איך ילפינן והיתה הנאמר בכ"ג על כס"ד וישראל וע"ז מתרץ שפיר ועי']

א מיי' פי"ב מהלכות תפלה טור א"ח סי' קמה :

ב מיי' שם טור א"ח סי' קמט :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) מסך דבריו הלכך ליעכבו עד דנפיק ס"ת והוי אחוריה כו' ובא"ח סי' קמ"ט הביא פי' הגאון וגורס לעכבו לס"ת עד דנפיק כו'

מגילתין דף ג.

נחמיה ח

ברכות ח. אלף קמא

דברים יג

הגהות חו"י

(א) שהקב"ה דיבר עם מרע"ה ומשה עם כל ישראל והיה הקב"ה כביכול מגביה קולו שלא יהיה קולו של משה גדול מקולו כל כך :

נחמיה ח

איוב לב

נחמיה ח

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אם :

(ב) נ"ב נו :

עין משפט

א מיי' פ"ח מהלכות תפלה (סמג עשין כ) טוא"ח סי' נג :
ב מיי' שם טור א"ח שם :
ג מיי' פט"ו שם סמג עשין כ טוא"ח סי' (קכח) [נג] :

וכיון שהתחיל במלות תורתו גומרה והוא הדין לכל אדם אבל אם לא התחיל בתורתו עד שנפתח ס"ת אע"פ שתורתו אומנתו אסור ואחרים תירלו דרב ששת סגי נהור היה ולא היה חייב בתורה שבכתב דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה והיינו דקאמר אנן בדידן ואינהו בדידהו : מתני' המפטיר בנביא הוא פורס על שמע והוא עובר לפני התיבה. מי שהפטיר בנביא או מי שהוא עתיד להפטיר בנביא כפי הפירושים שכתבתי למעלה הוא פורס על שמע ועובר לפני התיבה ומפני שלא היה דרכן לעבור לפני התיבה בק"ש עד שעת תפילה נקט להו בתרתי וטעמא דמילתא

תורה אור

לאו [א] ומסתברא כותייהו : מתני' *המפטיר[דף כד.] בנביא הוא פורס על שמע [*והוא עובר לפני התיבה ונושא את כפיו] אם היה קטן אביו או רבו עוברין על ידו. קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו פורס על שמע ואינו עובר לפני לפני התיבה ואינו נושא את כפיו: פוחח פורס על שמע ומתרגם אבל אינו קורא בתורה ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו סומא פורס על שמע ומתרגם (א) אבל אינו קורא בתורה (ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו) (א) ר' יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע : גמ' גרסינן בחולין בפירקא קמא* תנו רבנן[דף כד:] נתמלא א זקנו ראוי להיות ש"צ ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו : המפטיר בנביא הוא פורס על שמע. מאי טעמא אמר רב פפא מפני הכבוד [ג] רבא בר שימי אמר משום אינצויי : (ג) פוחח בפורס על שמע ומתרגם אבל אינו קורא בתורה וכו' : פירש פוחח מי שבגדיו קרועים וכתפיו וזרועותיו ערומות שנמצא בגדו שעליו כעין אזור תחת אציליו ידיו ולמטה כגון זה נקרא פוחח כדכתיב ופתחת השק מעל מתניך ומתרגמין תיזיל ותיסר שקא על חרצך וכתיב ויעש כן הלוך ערום ויחף ויאמר ה' כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף ומתרגמינן ואמר ה' כמה דאזל עבדי ישעיהו פוחח ויחף הא למדת שהפוחח הוא החוגר חגור על מתניו ומניח כתיפיו וזרועותיו פרועות ובירושלמי סוף משקין אמרינן מת לו מת קורע מת לו מת אחר מרחיק ג' אצבעות וקורע שלמו מלפניו מתחיל מאחוריו שלמו מלמעלה מתחיל מלמטה שלמו אלו ואלו ר' חייא בר אבא דמן יפו אמר נעשה כפוחח : ר' יהודה אומר אף מי שלא ראה מאורות מימיו וכו' : וקי"ל כרבנן דאמרי סומא ב פורס על שמע ואע"פ שלא ראה מאורות מימיו *דהא אית[דף כד:] ליה הנאה מיניה כי ההוא מעשה דרבי יוסי דאמר פעם אחת הייתי הולך באישון לילה ואפלה וראיתי סומא ואבוקה בידו אמרתי לו בני אבוקה זו למה אמר לי כל זמן שאבוקה זו בידי בני אדם (א) רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתים ומן הקוצים ומן הברקנים : מתני' גכהן שיש בידו מומין לא ישא את כפיו רבי יהודה אומר אף מי שהיו ידיו צבועות איסטים [ג] וקוצה לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו האומר איני עובר לפני התיבה בצבועים אף בלבנים לא יעבור בסנדל איני עובר אף יחף לא יעבור העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה נתנה על מצחו ועל פס ידו הרי זה דרך מינות ציפה

רש"י

מתני' המפטיר בנביא. מי שרגיל להפטיר בנביא תקנו חכמים שיהא פורס על שמע ברבים והוא עובר לפני התיבה להוציא את הצבור בקדושה שבתפלה : עוברין על ידו. במקומו: קטן קורא בתורה. ועולה למנין ז' כדאמר לעיל הכל עולין למנין ז' אפילו נשים וקטנים : אבל אינו פורס על שמע. דכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן : ואינו נושא כפיו. דלאו בר הכי הוא שהיו רגילים לברך בשם המפורש : גמ' (ג) משום כבוד רבו. (ב) וכיון שמזלזל בכבודו לעשות תלמידו מפטיר ולא עולה [הוא] במנין ז' שקראו בתורה דין הוא לכבד רבו בכך שיהא פורס על שמע: משום אינצויי. דאם [אחר] עובר לפני התיבה ובנו או תלמידו מפטיר (ד) יבא לידי מחלוקת : פוחח. מלובש בבגדים קרועים ובמס' סופרים מפרש כל שכרעיו נראין : פורס על שמע. דהא מחוייב בדבר וכיון דאינו יורד לפני התיבה אלא עומד במקומו ופורס על שמע ומתרגם ליכא למיחש לכבוד צבור : ערום ויחף. מתרגמינן ערטלאי ופוחח: אבל אינו קורא(ה) דהיינו לפני צבור וחוששין (ו) לכבודו : סומא פורס על שמע. אותו ברכה של יוצר המאורות וכ"ש דעובר לפני התיבה להתפלל שמנה עשרה דהא מחוייב בהן ונושא כפיו נמי אם היה כהן (ז) כדלקמן : וריא"ף פירש פוחח בענין אחר וישרים דבריו : מתני' כהן שיש בידיו מומין כו'. לפי שהעם מסתכלין בו כדאמרינן לקמן ואמרי' במסכת חגיגה המסתכל בכהנים כשנושאים כפיהם עיניו כהות לפי שהשכינה שורה על ידיהן ומצאתי דבאותו זמן קמיירי שהיו מברכין בשם המפורש אבל בזמן הזה מותר: איסטים וקוצה. גייר"א וגרניים"א: אף בלבנים לא יעבור. כדמפרש לקמיה בגמ' : העושה תפלתו עגולה סכנה. תפילין של ראש עגולין מקום בית הנחתן סכנה היא שלא יפלע מוחו מפני שהן עגולין : ואין בו (ח) מצות תפילין דמרובעות בעינן: נתנה. תפילין שבראש על מצחו תפילין שבזרועו על פס ידו : הרי זו דרך המינין. שכן עושין המינים דדרשי ידך ידך ממש ובין עיניך ממש ולא דרשי ידך זה קיבורת בין עיניך זה הראש כדנפקא לן בהקומץ רבה מג"ש נאמר כאן והיו לטוטפות בין עיניך ונאמר להלן לא תשימו קרחה בין עיניכם למת מה להלן בגובה של ראש במקום שעושה קרחה אף כאן נמי במקום קרחה וידך נמי נפקא לן דהיינו קיבורת דאמרה תורה הנח תפילין בראש ואמרה תורה הנח תפילין ביד מה להלן בגובה של ראש אף כאן בגובה של יד דהיינו קיבורת ובלע"ז ברצו"ן והוא בשר של

משום כבוד או משום אנצויי כלומר דמשום דמילתא דאפטורי בנביא לא חשבי ליה עלמא ליקרא משום דאיתא אפילו בקטן תקנו הכי רבנן לפיוסיה ולא ליתי לאנצויי בהדי אחרינא אי איהו מפטיר ואחרינא מצלי : ואם היה קטן. המפטיר : אביו או רבו עוברים על ידו · פורסים את שמע ועוברים לפני התיבה בשבילו : קטן קורא בתורה. להשלים למנין ז' ולא שיהיו כלם קטנים ולא רובם כמו שכתבתי למעלה אלא על ידי צירוף קאמר דמצטרף לשבעה : אבל אינו פורס על שמע ואינו עובר לפני התיבה. שכל מי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן : אינו נושא את כפיו. אם הוא כהן שאין כבוד לצבור להיות כפופים לברכתו ואם תאמר דהכא משמע דדוקא קטן הא גדול שהביא שתי שערות עובר לפני התיבה ונושא את כפיו והא בסוף פ' קמא דחולין (דף כד:) תניא נתמלא זקנו ראוי לעשותו ש"צ ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו אלמא אפי' גדול עד שיתמלא את זקנו יש לומר דהתם מיירי לירד לפני התיבה בקבע ולישא את כפיו תדיר ולהכי בעינן עד שיתמלא זקנו אבל באקראי בעלמא בגדול בלחוד סגי ואם תאמר והא בפרק לולב הגזול (דף מב.) משמע דאפילו קטן פורס את כפיו דתניא התם גבי קטן יודע לפרוס את כפיו חולקים לו תרומה בבית הגרנות יש לומר דהתם לא שישא את כפיו בפני עצמו אלא עם אחיו הכהנים להתחנך בעלמא וכעין דאמרינן בערכין (דף יג:) דקאמר התם ר' אליעזר בן יעקב שאין הקטנים עולין למנין המשוררים אלא בין רגלי הלוים היו עומדים ולועזי הלוים היו נקראין אבל רש"י ז"ל פירש שם בפרק לולב הגזול דלאו בקטן ממש מיירי התם אלא הכי קאמרינן קטן היודע לפרוס את כפיו כלומר שאין יודעים בו אם הגדיל עדיין אם לאו כיון שהוא נושא כפיו בידוע שהביא שתי שערות שאלמלא כן לא היה נושא את כפיו ומשום הכי מחלקין לו תרומה בבית הגרנות ולא מיחוור דכולה ההיא ברייתא דלולב הגזול בקטן ממש איירי : פוחח. פרש"י ז"ל פוחח יחף והביא ראיה מתרגום ערום ויחף שהוא ערטילאי ופוחח. ולא נהירא מדקתני אבל אינו עובר לפני התיבה ואלו לקמן במתניתין תנן האומר איני עובר לפני התיבה בסנדל אף יחף לא יעבור משמע דהא אחר עובר אף על פי שהוא יחף אלא פירוש פוחח שבגדיו מקורעין ובשרו נראה בהרבה מקומות וכן פירש הרב אלפסי ז"ל בסמוך ומתרגם ערום ויחף פוחח ויחף וראוי לפרוס על שמע שלא היו עוברין לפני התיבה בפריסת שמע וכן רשאי לתרגם דתרגום לא חשיבותא כולי האי שהגדול קורא בתורה וקטן ממנו מתרגם עליה ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו שאינו דרך כבוד לצבור : מי שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע. לפי שלא נהנה מן המאורות: גמ' גרסי' בחולין בפרק קמא תנו רבנן נתמלא זקנו ראוי להיות ש"צ וכו'. פירשתיה במשנתינו : מתני' כהן שבידו מומין לא ישא את כפיו. מפני שמסתכלין בו : איסטים. דבר שצובעים בו לבע אדום : מפני שהעם מסתכלין בו. והיכא תרתי חדא שאין מתכוונין כראוי לברכה ועוד שאסור להסתכל בכהנים שנושאין כפיהם מפני שהשכינה שורה בין קשרי אלבעותיהם כדאיתא בחגיגה (דף טז.) ואף על פי כן אי אפשר לו לאדם להעמיד עצמו שלא לראות בהן כלל וכשידיו צבועות מתוך שאדם רואה בהן דבר חדוש מסתכל בהן ועובר : האומר איני עובר לפני התיבה בצבועים אף בלבנים לא יעבור. שדרך המינין להקפיד על צבועים ומשום הכי אמרינן אף בלבנים לא יעבור : בסנדל איני עובר. שדרך המינין להקפיד בכך ומשום הכי אף יחף לא יעבור אי נמי כיון שאין דרכן של ישראל להקפיד בכך חוששין שמא הרהורים של שטות עלו בלבו ונזרקה בו מינות : העושה תפלתו עגולה. תפלה של ראש : סכנה ואין בה מצוה. סכנה משום דבמקום הנחתן מקום רפה ורך שבראש דהיינו מקום שמוחו של תינוק רופף והעושה אותן עגולות סכנה שלא יזיקו לראש מפני דחקן : ואין בה מצוה. דמרובעות בעינן : נתנם על מצחו. לתפלה של ראש : ועל פס ידו. לתפלה של יד : הרי זה דרך מינות. דמשמע להו בין עיניך כפשטיה דהיינו מצח ועל ידך יד ממש ואין מאמינין בתורה שבעל פה ואכן

שלטי הגבורים

א אין ממנין אלא מי שנתמלא זקנו אבל מי שהביא ב' שערות יכול לירד לפני התיבה ובלבד שיהא באקראי אבל למנותו אין ממנין אותו אפי' אם יש אחר ממונה אלא שממנה זה תחתיו להתפלל במקומו לעתים ידועים וז"ל הרא"ש שכתבתם שנהגו באלו המקומות למנות בזויי המשפחות לש"צ ויש בדבר הזה בזוי מצוה כאילו אינו כדאי למיוחסים שבישראל אלא כשאר אומניות וחלילה להיות מלאכת ה' אומנות אלא עטרה לראש גם אני נתרעמתי מיום בואי הנה על חוני הארץ הזאת אבל לא נתרעמתי על שלך כי תלית הדבר ביחס משפחה ואינו כן בעיני המקום אם הוא מיוחס ורשע מה תועלת לפני המקום ביחס שלו ואם הוא ממשפחה בזויה וצדיק טוב לקרב מזרע רחוקים שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב אבל תרעומתי כי חוני הארץ הזאת הם להנאתם לשמוע קול ערב ואם הוא רשע גמור אין חוששין רק שיהיה נעים זמירות והקב"ה אומר נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה ומה שכתבתם שממנין חזן להתפלל כל השבוע קודם שנתמלא זקנו וסומכים על זה שיש להן חזן אחר שמתפלל בשבת וביום כניסה טעות הוא בידם כי זה נקרא חזן קבוע כיון שמנוהו להתפלל אע"פ שיש אחר שהוא ממונה ודוקא באקראי ולא בממונה יכול להתפלל אחר שהביא שתי שערות ע"כ :

לשון ריא"ז

קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו פורס על שמע ואם הביא שתי שערות פורס על שמע כמו שמבואר בתלמוד א"י ואם נתמלא זקנו ראוי לעשותו ש"צ ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו כמו שמבואר בסוף פרק הכל שוחטין ונראה בעיני שלא נאמר כן אלא משום כבוד הצבור אבל אם הצבור אינן מקפידין בדבר ראוי לירד לפני התיבה ולישא את כפיו משהביא שתי שערות כמבואר בקונטרס הראיות :

ב כתב הרא"ש סומא שלא ראה מאורות מימיו יכול לפרוס על שמע ולברך יוצר המאורות שאע"פ שאינו רואה הוא נהנה במאורות שרואים אחרים שיורוהו הדרך אשר ילך בה וכ"כ הרא"ש שיכול להתפלל ולהוציא אחרים ובלבד שלא יקרא בתורה שאסור לקרות בה על פה ויש מי שסורה שהסומא יכול לעלות ולקרות בתורה :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) כסדר המשנה שלפנינו גם באשר"י אינו כתוב גם רש"י שהעתיק ברי"ף סתרו (וכן בס"י העבירו ע"ז קולמוס) :

(ב) כפירש"י לפנינו לא כתוב כן אלא ה"ג לא משום כבוד להעביר לפני התיבה הואיל וממציא עצמו לדבר שאינו כבודו תקנו לו זו לכבודו. משום אנצויי הדבר בא לידי מחלוקת אני מפטיר ואתה תעבור לפני התיבה. ולפי גירסא זו של רש"י משמע דמאי טעמא אריישא קאי מאי טעמא המפטיר בנביא הוא הפורס על שמע ועובר לפני התיבה ולפי גי' רש"י הכתובה כאן בהרי"ף קאי מאי טעמא אסיפא מאי טעמא אם היה קטן אביו או רבו עוברין על ידו :

הגהות חו"י

(א) נ"ב כה"ג ברי"ף שבת בפרק מפנין סי' תפג :

הגהות הב"ח

(א) אבל אינו קורא כו' את כפיו כ"ז מוקף וכ"ב בגמ' אינו וכן בפסקי הרא"ש וכן באלפסי ישן אינו : (ב) נ"ב באלפס ישן גורס פוחח : (ג) נ"ב זהו טעם על הא דקאמר אם היה קטן אביו או רבו עוברים על ידו לרב פפא כדאית ליה ולרבא בר שימי כדאית ליה וכן איתא בגמ' : (ד) יבאו כצ"ל: (ה) נ"ב בתורה: (ו) לכבודן כצ"ל: (ז) נ"ב פי' דבסומא באחת מעיניו ודש בעירו דמותר לישא את כפיו ונראה דה"ס לסומא בב' עיניו והא דנקט באחת מעיניו היינו לאשמועי' דכל זמן שלא דש בעירו אסור לישא כפיו אפי' אינו סומא רק באחת מעיניו : (ח) מצות דתפילין מרובעת כצ"ל :

הגהות מא"י

[א] נ"ב וכתב רש"י ז"ל דסיס לומד בלחם דסרי וקול רם הוא דאסור ועי' בטור א"ח סי' קמ"ו ובב"י שם : [ג] רכה : [גג] וסואה ול"ג וקולה :

שיטת ריב"ב

מתני' המפטיר בנביא. מי שרגיל להפטיר בנביא לו תקנו חכמים שיהא פורס על שמע: על ידו. בשבילו אבל אינו פורס וכו' שכל מי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן : ואינו נושא את כפיו. אם הוא כהן שאין כבוד לצבור להיות כפופים לברכתו : פוחח. מי שבגדיו קרועים: פורס על שמע. דמחויב בדבר הוא : אבל אינו קורא בתורה. משום כבוד תורה : ואינו עובר. משום כבוד צבור : גמ' משום כבוד. כיון שהוא ממציא עצמו לדבר שאינו כבודו תקנו לו את זו לכבוד : משום אנצויי. בגמ' איכא בינייהו דקא עביד בחנם משום אנצויי ליכא משום כבוד איכא : מתני' הכי גרסי' כהן שיש בו מומין. בגמ' אמרי' [מומין] שאמרו פניו ידיו ורגליו שהנושא את כפיו צריך לחלוץ מנעליו : אף בלבנים לא יעבור. לקמן מפרש טעמא : העושה תפלין בראשו עגולין סכנה. שלא יכנסו בראשו : ואין בהן מצוה. דמרובעין בעינן : נתנה של ראש על מצחו ושל יד על פס ידו הרי זו דרך המינות. שבוזין מדרש והולכין אחר המשמע ובמנחות יליף טעמא :

ואכן דרשינן במנחות (דף לז.) בין עיניך היינו בגובה של ראש ועל ידך זה קבורת: ציפה זהב ונתנה על האונקלי הרי זה דרך החיצונים. ציפה זהב דלא דרשו למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך כלומר שתהא כתובה במאי שמותר בפיך דהיינו עור בהמה טהורה של תפילין הלכה למשה הלכך כתיבתן בעינן שתכתב במה שמותר בפיך: ונתנה על בית אונקלי. היינו שנתן תפלה של יד על חלוקו שנגד הקבורת ממש לא על בשרו ממש ועבדי הכי משום דכתיב (דברים ו) לאות על ידך וכיון שהן לאות סבורים הן שראוי שיראו לכל ולא דרשו והיו לך לאות ולא לאחרים

נר מצוה — תורה אור

ציפה זהב ונתנה על בית אונקלי הרי זה דרך החיצונים: **גמ'** אמר רבי יהושע בן לוי ידיו בהקניות לא ישא את כפיו תניא נמי הכי ידיו א בהקניות לא ישא את כפיו עקומות ועקושות לא ישא את כפיו: א"ר אשי חיפני ובישני לא ישא את כפיו תנ"ה אין מורידין לפני התיבה לא אנשי חיפה ולא אנשי בית שאן ולא אנשי טבעונין מפני שקורין לעיינין אלפין ולאלפין עיינין אמר רב הונא זבלגן לא ישא את כפיו ואם היה דש בעירו מותר: תניא נמי הכי סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו ואם היה דש בעירו מותר והא ההוא דהוה בשיבבותיה דר' יוחנן ונשא את כפיו ההוא דש בעירו הוה: רבי יהודה אומר אף מי שהיו ידיו צבועות איסטים. תנא אם רוב אנשי אותה העיר מלאכתן בכך מותר: גרסינן בראש השנה דף כח: בפרק ראוהו בית דין* מניין א לכהן שעלה אלף קמה לדוכן שלא יאמר הואיל וניתנה לי רשות לברך את ישראל אוסיף ברכה אחת משלי דברים א כגון אלהי אבותיכם יוסף עליכם ת"ל לא שם תוסיפו על הדבר ואמרי' התם דאילו מתרמי ליה ציבורא אחרינא הדר מברך ושמעינן מינה דכהן דפריס ידיה בחדא דוכתא ואזל לדוכתא אחריתי ואשכח ציבורא דלא מטו לברכת כהנים כד מטו לברכת כהנים פרים להו ידיה ושפיר דאמי: גרסינן בסוטה בפרק דף לג. שביעי *ואלו נאמרין בלשון הקדש מקרא בכורים וחליצה ברכות וקללות ברכת כהנים שם לה. וכו' ואמרי' בגמרא* ב ת"ר כה תברכו בלשון במדבר ו אלף קמו הקדש וכו' כה תברכו בעמידה כה תברכו בנשיאות כפים כה תברכו בשם המפורש יכול אף בגבולין ת"ל ושמו את שמי במקום שם ששמי שם דכתיב לשום (את) שמי שם כה מ"א ט תברכו פנים כנגד פנים כה תברכו בקול רם: אמר אביי נקטינן לשנים קורא כהנים לאחד אינו ב קורא מ"ט אמור להם לשנים ולא לאחד וכן הלכתא: תני אבא בריה דרבי בנימין בר חייא עם שאחורי כהנים אינם בכלל ברכה א"ר חסדא אין כהנים רשאין לכוף קשרי אצבעותיהן עד שיחזרו פניהם מן הצבור אמר ר' זירא אמר רב חסדא אין הקורא רשאי לקרות כהנים ג עד שיכלה אמן מפי הצבור ואין הכהנים רשאין להתחיל ברכה עד שיכלה הדבור מפי הקורא ואין הציבור עונין אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים ואין הכהנים (א) מתחילין בברכה אחרת עד שתכלה אמן מפי הצבור ואין הכהנים רשאין להחזיר פניהם מן הצבור עד שיתחיל ש"צ שים שלום ואין הכהנים רשאין לעקור רגליהם עד שיגמור ש"צ שים שלום וצריכין הכהנים לשאת ידיהם כנגד ד כתפותיהם כדתנן במדינה נושאין ידיהם כנגד כתפותיהם ובמקדש על גבי ראשיהם חוץ מכהן גדול שאינו מגביה את ידיו למעלה מן הציץ: אלף קמז *אמר ריב"ל ה כל כהן המברך מתברך ושאינו מברך אין מתברך שנאמר בראשית יב ואברכה מברכך: ואמר ריב"ל כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה ו כה תברכו אמור להם ושמו את שמי ואמר ריב"ל כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה שנאמר ויקרא ט וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם מה להלן בעבודה אף כאן בעבודה תני ר' הושעיא לא שנו אלא שלא עקר את רגליו אבל עקר את רגליו עולה וכן הלכה ואע"ג דלא מטי ליה לדוכן אלא לאחר עבודה ואמר ר' שמעון בן פזי כל כהן שלא ז נטל את ידיו לא

רש"י

של זרוע עגול כנגד הגלעות: ציפה זהב ונתנה על בית אונקלי. על בית חלוקו מלמעלה כנגד הקיבורת ולא על בשרו ממש: ה"ז דרך החיצונים קרוב למין הוא אבל מין גמור לא הוי דהא לא עקר ג"ש שהרי מניחה במקום הקיבורת אלא שמניחן למעלה מחלוקו במקום וקי"ל והיה לך לאות ולא לאחרים וצפה זהב נמי דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך שיהיה הכל מן בהמה טהורה: **גמ'** בהקניות. לנטישו"ש בלע"ז עקומות. כפופים: עקומות. ומלאתי עקומות שנתעקמה ידו אחורנית עקושות שאינו יכול לחלוק אצבעותיו: חיפני וביסני. כהן של (א) חיפה ושל בית שאן לא ישא את כפיו: טבעונין. מאותו מקום שקורין לאלפין וכו'. וגמלא מחרף לפעמים: זבלגן. עיניו מדמעות תדיר: לא ישא כו' מפני שמסתכלין בו: ואם היה דש בעירו מותר. כבר היו רגילין בו אנשי עירו ואין מסתכלין בו עוד: דש. לשון מרגיל כמו כיון דדש דש: לשנים קורא כהנים. כשיש שם שנים כהנים לברך ש"צ כשגומר ברכת הודאה קורא אותם כהנים והם הופכים פניהם שהיו הופכים לצד התיבה להתפלל הא דאמרינן לקמן יהי רצון ה' אלהינו שתהא ברכה זו ואינו בכלל ברכה כדאמרי' לעיל כה תברכו פנים בפנים: לכוף אצבעותיהן. שפושטין אצבעותיהן כשמברכין ולאחר שגמרו סוגרין אגרוף שלא כבדרך אדם: הקורא. ש"צ קורא כהנים שיחזרו פניהם לברך: עד שיכלה אמן. של ברכת הודאה: כנגד כתפיהם. מפני שהיא נשיאות כפים: ובמקדש למעלה מראשיהם מפני שמברכין העם בשם המפורש ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהן: למעלה מן הציץ. מפני שהשם כתוב עליו: ואברכה מברכיך. ואלו ואני אברכם איש"ראל קאי: שאינו עולה בעבודה. קודם שיסיים ש"צ רצה צריך לעלות על הדוכן שנאמר וירד מעשות החטאת וישא אהרן את ידיו אל העם אלמא בעוד העבודה בידו בירך ואח"כ ירד מעשות החטאת: שלא עקר רגליו. עד לאחר עבודה אבל אם עקר רגליו כשהיה אומר רצה אע"ג דלא מטי וכו' ופרש"י ז"ל סדר דוכן וז"ל עוקר רגליו בעבודה ממקומו ובא לפני התיבה ומתפלל יהי

[רבינו נסים]

לאות: הרי זה דרך החיצונים. קרוב למין הוא אבל מין גמור לא הוי דהא לא עקר ג"ש דהא מניחה במקום הקבורת ומכאן דקדק הרשב"א דתפילין של ראש מותר לתת אותה על כובעו או על כסוי הראש דהא בשל יד לא אסרו ליתן אותם על גבי אונקלי אלא משום דכתיב בהו לך לאות הא לאו הכי שרי ואלו תפילין שבראש אדרבה כתיב בהו וראו כל עמי הארץ וגו' כדאמרי' בעלמא [ברכות ו. מנחות לה:] אלו תפילין שבראש והא דאמרי' [ערכין דף ג:] מקום יש בין ליך למגנפת להניח בו תפילין איפשר דהיינו משום דאסור לתת כלי אחר של מגוה על המגנפת: **גמ'** בהקניות. לנטישו"ש בלע"ז: עקומות. שנתעקמה ידו אחורנית: עקושות. שאינו יכול לחלק אצבעותיו: חיפני וביסני. כהן שהוא מאנשי חיפה ומאנשי בית שאן: זבלגן. עיניו זולגות דמעות: דש בעירו. רגיל בעירו: אם רוב אנשי העיר מלאכתן בכך מותר. שהוא אין מסתכלין בו: גרסי' בר"ה בפ' ראוהו ב"ד (דף כח:) מניין לכהן שעלה לדוכן וכו' ת"ל לא תוסיפו על הדבר שכל שיש לו שיעור למעלה עובר משום בל תוסיף כשמוסיף עליו: **ואמרי'** התם דאלו מתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך. פי' דהתם מסקי' שהמוסיף על המצות שלא בזמנו כגון הישן בסוכה בח' לא עבר משום בל תוסיף אלא א"כ מתכוין לעבור דלעבור שלא בזמנו בעי כונה והכא היינו טעמא דעובר משום דאילו מתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך הלכך בזמנו חשיב ולעבור בזמנו לא בעי כונה: **גרסי'** בסוטה (דף לג.) מקרא בכורים כשמביא בכורים קורא הגדתי היום לה' אלהיך כדאיתא בסדר והיה כי תבא: וחליצה. כשהיבמה חולצת קוראה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה וגו': ברכות וקללות. שאותה תורה לברך את ישראל בביאתן לארץ בהר גריזים ולומר קללות בהר עיבל: כה תברכו בעמידה. דאיתקש לעבודה דכתיב (ויקרא ט) וישא אהרן את ידיו ויברכם וירד מעשות העולה וכתיב (דברים יח) ושרת בשם ה' אי זהו שירות שהוא בשם הוי אומר זה נשיאות כפים ואיתקש לשירות דהיינו עבודה ועבודה קיימא לן דבעמידה כדכתיב לעמוד לשרת: כה תברכו בנשיאות כפים. ילפינן לה התם נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם מה להלן בנשיאות כפים אף כאן בנשיאות כפים: כה תברכו בשם המפורש. ילפינן לה התם מדכתיב ושמו את שמי שמי המיוחד לי: יכול אף בגבולין. שיברכו בשם המפורש: במקום ששמי שם. דכתיב (מלכים א ט) לשום (את) שמי שם עד עולם והיינו בבית המקדש: כה תברכו פנים כנגד פנים. נפקא לן התם מדכתיב אמור להם: **נקטינן** לשנים קורא כהנים. שליח צבור קורא להם קודם שיעמדו לברך: **אין** הקורא רשאי לקרות כהנים עד שתכלה אמן מפי הצבור. אמן של ברכת הודאה: ואין הכהנים רשאין להתחיל. בברכה עד שיכלה הדבור מפי הקורא. דבור של קריאת כהנים ואחרים פירשו שמקרין הוו הכהנים כדי שלא יטעו שהיה שליח צבור קורא לפניהם כל תיבה ותיבה כשראויין לאמרה: ואין הכהנים רשאין להתחיל. אפילו בתיבה ראשונה דליכא למיחש לטעות וכל שכן באידך עד שיכלה דבור מפי הקורא: ואין הכהנים מתחילין בברכה אחרת. כגון יאר ישא עד שיכלה אמן מפי הצבור: ובמקדש על גבי ראשיהם. מפני כבוד שם המפורש שמזכירין: חוץ מכהן גדול שאינו מגביה ידיו למעלה מן הציץ. מפני כבוד השם הכתוב בו: **כל** כהן שאינו עולה לדוכן עובר בג' עשה. דוקא בשקראו אותו הא לאו הכי לא מחייב וכדמתרגמינן כד תימרון להון ובספרי אמרינן שצריך שיאמר להם חזן הכנסת (ב) שאו ידיכם קדם כה תברכו אמור להם ואע"ג דדרשינן ליה לשנים קורא כהנים ולא לאחד שנאמר (במדבר ו) אמור להם שמעת מינה תרתי והיינו כשהוא *בחוץ אע"פ שקרא אותו אינו עובר וגרסי' בירושלמי ר"ש בן פזי כד הוה תשיש הוה קאי אחורי עמודי רבי אלעזר נפיק לברא: **כל** כהן שאינו עולה לדוכן בעבודה שוב אינו עולה. מהא משמע לכאורה דהא דאמרינן לעיל דשליח צבור

...רכה כמו שמבואר בתלמוד ארץ ישראל: ו וכתב מיי' שצריך ליטול ידיו עד הפרק כמו בעבודה: לשון ריא"ז וכל כהן שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו שנאמר שאו ידיכם קדש וברכו את ה' ונראה שאפי' ביוה"כ נוטל ידיו לנשיאות כפים כמבואר בקונט' הראיות:

קורא לכהנים דבתחלת עבודה קורא להם עד שלא יתחיל רלה דהא מאותה שעה צריכים לעלות אבל רש"י ז"ל כתב שהן עוקרין רגליהם מאליהם בעבודה ולאחר ברכת הודאה קורא אותן שליח צבור כהנים: וכהן שנושא את כפיו מאי מברך. כלומר מקמי ברכת כהנים: כד עקר כרעיה למיסק אומר. כלומר מקמי הך ברכה דאמרה דהא הכא ברכה הסמוכה היא לברכת כהנים ואיהו עקר כרעיה בעבודה: וכתב רש"י ז"ל יש ללמוד מכאן שסדר נשיאות כפים כך היא עוקר רגליו ממקומו בעבודה ובא לפני התיבה ומתפלל יהי רצון שתהא ברכה זו וכו' כדלעיל ומאריך בה עד שיכלה אמן של הודאה מפי הצבור ושליח צבור קורא כהנים אם שנים הם ואם יחיד הוא אינו קוראו והוא מחזיר פניו מאליו כדאביי דאמר לעיל לאחד אין קורא כהנים וכשכלה הדבור מפי קורא מברך אקב"ו וכו' ואח"כ מתחילין בברכה וכשכלה אמן אחרון מפי הצבור הן מחזירין פניהם וכופפין קשריהן אם רוצין ושליח צבור מתחיל שים שלום והכהנים מתפללין רבש"ע עשינו מה שגזרת וכו' ומאריכין בה עד שתכלה ברכה מפי ש"צ ועוקרין רגליהן והולכין להם: ואינו מסביר להקב"ה. שמודים לפניו על ברכותיו להראות שהן נותין להן: ברכו ה' מלאכיו ברכו ה' צבאיו ברכו ה' כל מעשיו. שלשה מקראות הן כנגד שלש ברכות:

שכור אסור בנשיאות כפים. מנ"ל וכו' אף כהן מברך אסור ביין בשעה שמברך ושיעורו במהלך רכוב שלשה מילין כדאיתא בעירובין (דף סד:) ומהלך ברגליו דרך מיל כדאמרינן דרך מיל ושינה כל שהוא מפיגה את היין והיינו למאן דשתי רביעית בלחוד אבל למאן דשתי יותר מרביעית לא ושיעוריה לכל חד וחד לפי מה שירגיש עצמו שיפיג את יינו: אין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהן. לדוכן שמא יפסק רצועה מסנדלו ואתי לאיטרוד ואיכך פרסי ידיהו ואתי למיחש בתריה שמא בן גרושה ובן חלוצה הוא והכי איתא בפרק ואלו נאמרין (דף מ.):

מתני' האומר יברכוך טובים ה"ז דרך מינות. באותו זמן היו שם מינין מאמינין בב' רשויות אחד מטיב ואחד מריע והאומר יברכוך טובים כלומר אותם שאתה מטיב להם הרי זה דרך המינות שנראה מדבריו שאינו אלוה אלא להם: על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך מודים מודים משתקין אותו. על כל אחד משלשתן ומפרש בגמ' דמש"ה משתקין אותו כשאמר על קן צפור יגיעו רחמיך מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית כלומר שיחוס הקב"ה על זה ולא על זה שהרי אין אדם חייב בשלוח הקן אלא בעוף טהור וטעמא אחרינא נמי אמרינן בגמ' מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים והם אינן אלא גזרות כלומר שאינו רחמים במקום הזה שהרי התיר הכתוב שחיטתן ואכילתן אלא גזירות כלומר שאינן מטעם הזה של רחמים ואין אנו יודעין טעמן: ועל טוב יזכר שמך. משמע נמי על הטובה אין על הרעה לא ותנן [ברכות נד.] חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה: מודים מודים משתקין אותו. משום דמחזי כשתי רשויות:

המכנה בעריות. שמתרגם ערות אביך ערות אמך קלון אביך וקלון אמך ומראה שכוונתו שלא יספר אדם בקלונם: משתקין אותו. מפני שהוא מגלה פנים בתורה שלא כהלכה: האומר ומזרעך לא תתן להעביר למולך לא תתן לאעברא בארמיותא. שמפרש הכתוב בישראל הבא על הנכרית והוליד ממנה בן לעבודת כוכבים משתקין אותו בנזיפה שגם זה מגלה פנים בתורה שלא כהלכה ומחייב כרת לבא על הנכרית: **מעשה** ראובן נקרא ולא מתרגם. מעשה ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו נקרא ולא מתרגם משום כבוד יעקב: מעשה תמר ויהודה נקרא ומתרגם. משום שבחיה דיהודה דאודי: מעשה עגל הראשון ומעשה עגל השני ילפינן בגמרא: ברכת כהנים נקראין ולא מתרגמין. מפרש טעמא בגמ': ואין מפטירין במרכבה רבי יהודה מתיר. וקיימא לן כרבי יהודה כדמוכח בפרק בני העיר: רבי אליעזר אומר אין מפטירין בהודע את ירושלים. ולא קיימא לן כותיה: **גמ'** ברכות וקללות נקראין ומתרגמין. ולא חיישינן דילמא עבדי מילתא כדשמעין להו: אזהרות ועונשין שבתורה נקראין ומתרגמין. ולא חיישינן דילמא אתי למעבד מיראה ואיכא נסחא אחרינא דילמא מיטריד דעתייהו דלבורא כלומר דילמא מיטריד דעתייהו: מעשה אבשלום בנשי אביו נקרא ומתרגם. ולא חיישינן לפרסומי שכן היה ענשו של דוד כמו שכתוב ואני העשה לעיני השמש הזאת: מעשה פילגש בגבעה. ולא חיישינן לכבודם דבני בנימין

תורה אור | נר מצוה

ישא את כפיו שנאמר °שאו ידיכם קדש וברכו את ה' וכהן הנושא כפיו *מאי מברך אמר רב חסדא ברוך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה כד עקר כרעיה למיסק אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא הברכה הזאת שצויתנו לברך את עמך לא יהיה בה מכשול ועון מעתה ועד עולם וכד מהדר אפיה מציבורא אומר רבון העולמים עשינו מה שגזרת עלינו *עשה כמה שהבטחתנו °השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגו': העם בשעת ברכת כהנים מה הם אומרים °אמר רב חסדא °ברכו ה' מלאכיו וגו' ברכו ה' כל צבאיו וגו' ברכו ה' כל מעשיו *אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יותנן כל האומרן בגבולין אינו אלא טועה אמר רב חנינא בר פפא תדע שבמקדש נמי לא בעי למימרינהו כלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מסביר פנים א"ר אבהו מריש הוה אמינא להו כיון דחזאי לר' אבא דמן עכו דלא אמר להו אנא נמי לא אמינא להו א"ר אלעזר כל כהן שהרג א את הנפש לא ישא את כפיו שנאמר °ידיכם דמים מלאו: גרסינן בפרק בשלשה פרקים הכהנים נושאים את כפיהם ארבעה פעמים ביום *שכור ב אסור בנשיאות כפים מנא לן א"ר שמעון בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר לומר לך מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין *ת"ר אין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהן לדוכן וזו אחד מט' תקנות שהתקין ג רבן יוחנן בן זכאי: *האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין אף בלבנים לא יעבור מ"ט שמא מינות נזרקה בו: **מתני'** **האומר יברכוך טובים הרי זה דרך מינות על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך מודים מודים משתקין אותו המכנה בעריות משתקין אותו האומר ומזרעך לא תתן להעביר למולך לאעברא בארמיותא משתקין אותו בנזיפה מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם מעשה[א] תמר נקרא ומתרגם מעשה עגל הראשון נקרא ומתרגם מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם ברכת כהנים (א) ומעשה דוד ואמנון(א) נקראין ולא מתרגמין אין מפטירין במרכבה ר' יהודה [ב] אומר מותר ור' אליעזר אומר אין מפטירין °בהודע את ירושלים: **גמ'** ת"ר יש נקראין ומתרגמין נקראין ולא מתרגמין לא נקראין ולא מתרגמין מעשה בראשית נקראין ומתרגמין ולא חיישינן דילמא אתי לשיוליה מה למעלה מה למטה *מה לפנים מה לאחור מעשה לוט ובנותיו נקראין ומתרגמין ולא חיישינן לכבודו של אברהם מעשה יהודה ותמר נקראין ומתרגמין משום דשבח ליהודה משום דאודי מעשה העגל הראשון נקרא ומתרגם ולא חיישינן לכבודן של ישראל כי היכי דתיהוי להו כפרה הקללות והברכות נקראים ומתרגמין ולא יהא אחד מתחיל ואחד גומר אלא המתחיל הוא גומר את כולן והנ"מ קללות שבתורת כהנים כדכתבינן בפ' בני העיר °אזהרות ועונשין שבתורה נקראין ומתרגמין ולא חיישינן דילמא אתי למעבד מיראה מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם מעשה אבשלום בנשי אביו נקרא ומתרגם ולא חיישינן לכבודו של דוד מעשה פילגש בגבעה נקרא ומתרגם °הודע את ירושלים את תועבותיה נקרא ומתרגם ומעשה באחד שקרא

רש"י

יהי רצון שתהא ברכה זו וכו' כדלעיל ומאריך בה עד שיכלה אמן של הודאה מפי הצבור ושליח צבור קורא כהנים אם שנים הם ואם יחיד הוא אינו קורא והוא מחזיר (ב) מאליו כדאביי דאמר לעיל לאחד אין קורא וכשיכלה הדבור מפי הקורא מברכין אשר קדשנו כו' ואמר כך (ג) מתחיל בברכה וכשכלה אמן אחרון מפי הצבור (ב) הם מחזירים פניהם וכופפין קשריהם אם רוצים וש"צ מתחיל שים שלום והכהנים מתפללין רבונו של עולם עשינו מה וכו' ומאריכין בו עד שתכלה ברכה מפי ש"צ ועוקרין רגליהם והולכים להם: חיישינן שמא נזרקה בו מינות. שהיו מקפידין על כך: **מתני'** יברכוך טובים הרי זה דרך המינין. שאומר שלא לכלול רשע בשבח של מקום וחכמים למדו מחלבנה שריחה רע שמנה הכתוב עם סמני הקטורת: על קן צפור יגיעו רחמיך. לשון הוה הוא רחמיו מגיעין על קן ציפור לך חוס ורחם עלינו ומשתיקים כדאמרי' בגמ' מחלוקת חד אמר משום דמטיל קנאה (ד) על העופות הם ועל הבהמות והחיות לא (ה) וחד אמר כי הוא עושה גזירות של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות להטיל עלינו עולו להודיע שאנו עבדיו ושומרי מצותיו: ועל הטוב יזכר שמך. כלומר על טובתך נודה לך ודומה כאלו אמר ולא על הרעה: או שאומר מודים מודים משתקין אותו כו'. דומה הוא כאילו יש שתי רשויות: המכנה בעריות. כדאמרינן בגמ' קלון אביו וקלון אמו והיינו מכנה בעריות שמהפך המקרא ממדרשו ואומר ערות אביך לאו (ו) ממש אלא קלון שאם היה יודע דבר [של] קלון באביו או באמו לא יגלה ערוה ממש לא: והאומר מזרעך לא תתן להעביר למולך לאעברא בארמיותא. שדורש כך הפסוק לא תתן לא תבעל ארמאית כדי שיהיו לך בנים ממנה ונמצאו בניך עובדים למולך לע"ז לפי שאתה אוסר אותה בעילה [המביאה] לבנים ומתיר שאר זנות שאינו בא לידי בנים ועוקר המקרא ממשמעו דקי"ל בסנהדרין דממש אוסר הכתוב ליתן מזרעו למולך שע"ז אחת היתה ששמה מולך: מעשה עגל ראשון. כל פרשת העגל עד ואשליכהו באש: עגל שני. (ז) שחזר אהרן וספר כל המעשה הוא קרוי מעשה עגל שני שכתוב בו ויצא העגל הזה: לא מתרגמין. פן יטעו עמי הארץ ויאמרו ממש היה בו שיצא מאליו אבל המקרא אינם מבינים: הודע את ירושלים תועבותיה. פרשה היא ביחזקאל: **גמ'** מה לפנים מה לאחור. חוץ לדפני העולם ואמרינן במס' חגיגה המסתכל בד' דברים הללו ראוי לו שלא בא לעולם: משום דמודה. שהודה על חטאו: מיראה. של עונשין

עין משפט

א מיי' פ"ט מהלכות תפלה ופ"ט מהלכות תפילין טוש"ע סי' נג:
ב מיי' פ"ט מה' תפלה סמג עשין יט טוש"ע סי' קכח:
ג מיי' פי"ב שם:

הגהות הב"ח

[illegible]

שלטי הגבורים

א כתב סמ"ג מומר שעשה תשובה ישא את כפיו וכתב מיי' אפי' שב בתשובה לא ישא אבל על שאר עבירות אין מונעין אותו מלישא את כפיו ורש"י כתב כיון שבא בתשובה יכול לישא את כפיו וכ"כ רבינו גרשון והביא ראיה מהירושלמי שלא תאמר כהן פלוני מגלה עריות ושופך דמים ומברכני ואומר לו הקב"ה וכי הוא מברכך הלא כתיב ואני אברכם וכו' ומ"מ מרוטנבורק כתב שאין אומרים לו לעלות ואם עלה אין מוחין בידו וכן נטרונאי כתב שאין לעלות בתורה ראשון שכבר חלל קדושתו של אהרן ואם קרא בתורה ראשון יש חילול גדול ולא מסתבר לטור דאף אם לא ישא כפיו משום דאיתקש לשירות אבל לקרות בתורה ודאי כיון שבא קריין כיס ובשוב רשע מרשעו וגו':
ב כתב מיי' שהוא כרביעית יין כבת אחת לא ישא את כפיו שתאו בב' פעמים או שנתן לתוכו מעט מים מותר ואם שתה יותר מרביעית אע"פ שהוא מזוג ואע"פ ששתאו בכמה פעמים לא ישא עד שיסיר את יינו מעליו:
ג כך כתבו כל הפוסקים שהיא תקנת ריב"ז וכבי איתא פרק בתרא דר"ה אבל מיי' כתב מתקנת עזרא שלא יעלו הכהנים לדוכן בסנדליהם אלא עומדין יחפים וכ"ע:

שיטת ריב"ב

מתני' שאומר יברכוך טובים. פירשנו בברכות: המכנה בעריות. שאומר קלונא דאבוה וקלונא דאימיה: שאומר ומזרעך וכו'. שאומר בישראל הבא על נכרית והוליד ממנה בן לעבודת כוכבים שהכתוב מדבר ועוקרהכתוב ממשמעו ומחייב כרת הבא על נכרית: מעשה עגל הראשון. בגמ' מפרש: ברכת כהנים. בגמ' מפרש טעמא: במרכבה. ביחזקאל: גמ' קללות וברכות נקראין ומתרגמין. ולא חיישינן דלמא פייגא דעתייהו דליבורא: מעשה פילגש בגבעה וכו'. ולא חיישי' לכבודן דבני בנימין:

הגהות חו"י

(א) נ"ל לא נקראין: (ב) נ"ב נ"ע דהא אין רשאים להחזיר פניהם עד שכבר התחיל ש"צ שים שלום:

הגהות מא"י

[א] אמנון ותמר: [ב] ר"י מתיר:

א עיין במרדכי בבבא קמא בדין מי שחרף את חבירו וקרא אותו רשע בן רשע :

בנימין : אמר לו לא יהודע תועבותיה של אמך . בדקו ומלאו בו שמץ פסול ולע"ג דלית הלכתא כותיה מכל מקום אותו אדם לא היה לו להפטיר במקומו של רבי אליעזר עד שישאל את פיו במה יפטיר : אל תתרגם אלא אחרון . ויהיו בני יעקב שנים עשר ומקרא זה נפסק בו פסק פרשה ולכך קוראו אחרון כאלו הוא פסוק בפני עצמו : מעשה עגל שני נקרא ולא מתרגם . משום כבודו דאהרן כך פירש הרב אלפסי ז"ל ובגמ' משמע טעמא דמילתא שמא יטעו השומעים לומר ממש היה בעגל כיון שיצא מאליו : ברכת כהנים נקראין ולא מתרגמינן .

טעמא מאי משום דכתיב בה ישא השם פניו אליך ובמקום אחר כתוב אשר לא ישא פנים מיהו פשטיה דקרא שפיר מתורץ משום דהכא בברכת כהנים לא כתיב ישא השם פניך אלא ישא השם פניו אליך ואפ"ה חיישינן דילמא אתי למטעי : מעשה דוד ואמנון לא נקראים ולא מתרגמינן: והא אמרת מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם . במתני' : הא דכתיב אמנון בן דוד . נקרא ולא מתרגם : הא דכתיב אמנון סתמא . נקרא ומתרגם : ישגלנה ישכבנה . שיותר מפורסם בנשים משגל ממשכב : בשי"ן תיו שלך . שת : והאי מאן דסנו שומעניה שרי לבזויי בגימ"ל ושי"ן . בן נכרית ושפחה ומיהו ה"מ באינש דעלמא אבל צורבא דרבנן לא אלא כשהו כלילה וכדמוכח בפרק אלו מגלחין [דף יז׳] וגרסי' בסנהדרין [דף נב.] כמאן קרינא הא דנא לרשיעא בר צדיקא רשיעא בר רשיעא כמאן כי האי תנא גבי ובת כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת שנוהגין בו מנהג וכו' :

תוספתא הכתוב לרבים אין מכנין אותו ליחיד . כשקוראין אותו בצבור : המתרגם פסוק אחד כצורתו הרי זה בדאי . דכתיב ויראו את אלהי ישראל ואם יתרגמנו כצורתו בדאי הוא כי לא יראני האדם וחי : המוסיף עליו . וחזו ית מלאכיא דה' אלהא דישראל ותחות כורסי יקריה : הרי מחרף ומגדף. שמשוה כבוד עבד לכבוד רבו אלא יתרגמנו כמו שתרגם אונקלוס וחזו יקר אלהא דישראל : תורגמן העומד לפני חכם אינו רשאי . המתורגמן לפחות או להוסיף על דברי החכם אלא אם כן הוא אביו או רבו של מתורגמן לפי שאין מקפידים עליו כדאשכחן בדוד ייטב השם את שם שלמה משמך וברכו כתיב ויהי נא פי שנים ברוחך אלי וכדאמרינן בעלמא [סנהדרין קה:] בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו :

סליקו להו הקורא וסליקא להו מסכת מגילה

תורה אור

שקרא לפני ר"א הודע את ירושלים את תועבותיה אמר ליה צא והודע את תועבת אמך ולית הלכתא כותיה . והמרכבה קורין אותו לרבים. מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם (א) מעשה ברבי חנינא בן גמליאל שהלך לכבול והיה קורא °ויהי בשכון ישראל ואמר לו למתורגמן אל תתרגם אלא אחרון ושבחוהו חכמים . מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם פירוש משום כבודו של אהרן ואלו הן מעשה עגל השני מן °ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה עד וירא משה את העם כי פרוע הוא *ועד פסוק ויגף ה' את העם . ברכת כהנים נקראים ולא מתרגמין מאי טעמא משום °ישא . מעשה דוד ואמנון לא נקראין ולא מתרגמין והא אמרת מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם לא קשיא הא דכתיב אמנון בן דוד והא דכתיב אמנון סתמא : ת"ר כל המקראות הכתובים בתורה לגנאי קורין אותן לשבח °ישגלנה ישכבנה °בעפולים בטחורים °חריונים דביונים °לאכול את חוריהם ולשתות את מימי שיניהם לאכול את צואתם ולשתות את מימי רגליהם °למחראות למוצאות ר' יהושע בן קרחא אמר למחראות כשמה מפני שגנאי לע"ז דאמר רב נחמן (א) כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דע"ז דשריא דכתיב °כרע בל קורס נבו וכתיב °קרסו כרעו יחדיו (ג) ר' ינאי אמר מהכא °לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרי כבודו אלא כבדו כלומר כאילו ניטל כבדו ובטלה תאותו ואין מועיל כלום וזהו לשון ליצנות א"ר הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא שרי ליה לישראל למימר ליה לעובד כוכבים שקליה לע"ז ואנחיה בשי"ן תי"ו שלך והאי מאן דסני שומעניה שרי לבזויי בג' ושי"ן פי' בן שפחה בן גיורתא וגרסי' בסנהדרין* כמאן קרינא לרשיעא א בר צדיקא רשיעא בר רשיעא כי האי תנא וכו' : תוספתא הכתוב לרבים אין מכנין אותו ליחיד ליחיד אין מכנין אותו לרבים ר' יהודה אומר המתרגם פסוק אחד כצורתו הרי זה בדאי והמוסיף הרי זה מגדף תורגמן העומד לפני חכמים אינו רשאי לפחות ולא להוסיף ולא לשנות אלא אם כן הוא אביו או רבו :

סליקו להו הקורא את המגילה*) וסליקא לה מסכת מגילה

*) בש"ס וברא"ש פרק זה הוא פרק שלישי ופרק בני העיר הוא פרק בתרא

רש"י

עונשין ולא לשום אהבה : אל תתרגם אלא אחרון . ויהיו בני יעקב שנים עשר והמקרא הזה נפסק בהפסק פרשה לכך קראו אחרון כאילו הוא פסוק לעצמו : משום ישא . שלא יאמרו הקב"ה נושא פנים ואינם יודעים שכלאי הם ישראל נשאת פנים להם כדאמרינן בברכות לא כדי להם לישראל לשאת להם פנים אני אמרתי ואכלת ושבעת וברכת והם מחמירין על עצמן עד כזית ועד כביצה : אמנון בן דוד . שנא' ויאהב אמנון בן דוד : ישגלנה . לשון כלבא כדאמרינן והשגל יושבת אצלו כלבתא : בעפולים . לשון מפורש לגנאי יותר מטחורים שניהם נקב בית הרעי : חריונים לשון דביונים . הזב מן היונים שלא לפרש שהיו אוכלין גלליהן בשומרון : את חוריהן : רעי היוצא דרך הנקב : מימי שיניהם . כמין שינים יש לכרכשתא ונואה נחה ורכה יש בהן וקרויין מימי שיניהם : וישימו למחראות : גבי ע"ז בספר מלכים (ג) כי הוא קורא לשון מוליא רעי : לעגלות בית און . לקול השמועה הבא על עגלי בית אל יגורו שכיניהם שבשומרון : כי אבל (ד) . על העגל : עמו וכמריו עליו יגילו . אשר היו רגילין לשמוח עליו עתה יתאבלו על כבודו כי גלה ממנו : אלא כבדו . כובד משא של רעי שהיה בו וכובד עגבותיו ודוגמתו בישעיה: קרסו כרעו יחדיו ולא יכלו מלט משא . הוא משא הרעי ורבותינו דרשו וכמריו עליו יגילו שהיו שמחים שהקל משאו אבל אין לפרש כן שהעגל כולו גלה כאחד שנטלו סנחריב : שי"ן תי"ו . לשון חשופי שת ערות מצרים : דסני שומעניה . שיצאו עליו שמועות שנואות שהוא טואף : בג' ושי"ן . בר עובדת גלולים וזונה בן שפחה מותר לבזות גם אמו שילדתו ורבותינו פירשו גייפא שייטא :

סליקו להו הקורא וסליקא לה מסכת מגילה

הגהות הב"ח

(א) נ"ל ומעשה:(ב) נ"ל וגומר : (ג) כי הוא לשון מוליא רעי הוא כנ"ל: (ד) נ"ב עליו :

ברא"ש איתא ועוד וע"ש בקרבן נתנאל

שיטת ריב"ב

אלא אחרון . ויהיו בני יעקב שנים עשר. המקרא הזה נפסק בהפסק פרשה לכך קורהו אחרון כאלו הוא פסוק בפני עצמו : מעשה עגל השני נקרא ולא מתרגם . פי' הרב ז"ל משום כבודו דאהרן ובגמ' מתחזי טעמא שמא יטעו השומעים ויאמרו ממש היה בעגל כיון שיצא מאליו : ברכת כהנים נקראין ולא מתרגמין . הדא ברייתא בהדיא פליגא אמתני' לגי' הרב ז"ל דמתני' תנן ברכת כהנים ומעשה דוד ואמנון לא נקראין ולא מתרגמין ובברייתא תנא ברכת כהנים נקראין ולא מתרגמין ותמיהני על הרב ז"ל שהביא בהלכותיו המשנה והברייתא ולא נשמר במה שחולקת הברייתא על המשנה : תוספתא הכתוב לרבים אין מכנין אותו ליחיד ליחיד אין מכנין אותו לרבים . כגון מקראות של קללות במקום שצריך לקורתן בכנוי כדאיתא בסוף פרק שבועת העדות אין מכנין כנוי של רבים ליחיד ולא כנוי של יחיד לרבים :

סליק פירקא וסליקא לה מסכת מגילה

הגהות חו"י

(א) נ"ב בריי"ף סנהדרין פרק ארבע מיתות סי' אלף נט :

הגהות פעולת שכיר על הרי"ף ממסכת מגילה מהג"מ וכו' מוהר"ר ישכר בער זצ"ל זקן הוראה פה ווילנא .

דף א ע"ב בר"נ ד"ה ואימא תריסר ותליסר וכו' דגרסינן התם תן ימים כנגד ימים כצ"ל :

דף ב ע"א בר"נ ד"ה אמר ריב"ל כרך וכו' דקאמר היינו . נ"ב עי' ב"י סי' תרפ"ח וד"מ ופר"ח שם : ע"ב בר"נ ד"ה אמר רבא פשיטא וכו' אלא משום דאיירי בעבודת מטה דוקא כצ"ל. ועי' ד"ת :

דף ג ע"א בר"נ ד"ה וכתב בספר המאור וכו' ותו גרסי' בירושלמי . נ"ב פ"ב הל"ג : ע"ב בר"נ סנמעל"ד ד"ה מתני' איזה עיר וכו' שכלפי שנתנה תורה זמנים לבד מי"ד וט"ו כצ"ל : שם בא"ד אי נמי בשבת אחרי כן.תי' אחרי כן מוקפים: שם בד"ה אלא מקרא מגילה וכו' מחייב לבסומי בפוריא מדרבנן בעלמא כצ"ל והשאר מוקף וכ"כ ד"ת מ"ז :

דף ד ע"ב בר"נ במשנה ד"ה אבל קורין אותה וכו' בפ"ק בגמרא סברא הוא דלא אתא . תי' סברא הוא צ"ל מוקף וכ"ב ר"ל דמדתניא גיפטית לגיפטים יצא ע"כ אתא לומר דקרא לא אתא למעט אלא כשאינו מכיר בהם הא מכיר בהם כשרים כל הלשונות וא"כ ממילא משמע דכל שיודע כו' : שם בא"ד דאפי' בבקי מיעטינהו . נ"ב ר"ל ואפי' גפטית לגפטים נמי לא יצא :

דף ה ע"א בריי"ף פי' שהמתרגם מוסיף דברים . נ"ב עי' טו"א מה שתמה בזה על הריי"ף ז"ל ובאמת הא דאסר ליה בירושלמי משום מה שבפה בפה צריך ביאור ומובן דלפי הטעם שכתב הר"ן לקמן שם בשם דתורה שבע"פ שאסור לאמרן מן הכתב לכאורה אינו ענין כלל לאסור משום זה הקריאה בתורה שבכתב המעותק ללשון אחר דמה לי לה"ק ומה לי לשון אחר אלא עקרן של דברים ע"פ התוספתא שהביא הריי"ף ז"ל שלפי מכילתין רי"א המתרגם פסוק כצורתו ה"ז בדאי כו' ע"ש ופי' שם הר"ן אלא יתרגם כמו שתירגם אונקלוס וחזו יקר דאלהא ישראל אלמא אע"פ שמוסיף תי' יקר על הכתוב כאן שאונקלוס קבל מר"א ור"י שכך הוא פי' הכתוב וה"ה כל מה שהוסיף בכל התורה כולה לבאר הכתוב אנן בתר קבלתו גררינן ומש"ה אסור לנו לאומרן מן הספר דכל מה שבפה בפה דההוספה הויא ממש תורה שבע"פ שאסור לאומרן מן הכתב שלא בע"פ כדברי הרי"ף ודבריו עם הירושלמי אחד הם . ובהכי ארווח לן בהא דאמרינן במס' שבת דף קט"ו ע"א היו כתובים תרגום או בכל לשון דלא ניתנו לקרות בהם וע"ש בתוס' שנסתבכו בזה ולפום מאי דכתבינן א"ש דממ"נ אין קורין בהם דאי תרגמו מלה"ק ללשון אחר מלה במלה ודאי לא ניתנו לקרות שהקורא בהם מתרגם פסוק כצורתו וה"ז בדאי ואי הוסיף לבאר מדעתו ה"ז מחרף ומגדף ואי תרגמו כתרגום אונקלוס אסור לקרות בהם משום דברים שבע"פ אסור לאומרן מן הכתב . ואפשר שזה כוונת הר"ר פורת שבתוס' שם אלא שקיצר בלשון ומתורץ קושית התוס' שם . ובכ"ז עדיין לא נתישבה דעתי ממאי דקשיא לן בגופא דברייתא שבא לאשמועינן שהקורא מקרא המגילה בע"פ יצא ומי סניא ליה למיתניא יקראו ע"פ כמו שנשנה במשנה ול"ל כל ענין ממשל משלים וקראו כמו תרגמו המתרגם . וכ"ל דאתי לאשמועינן רבותא טפי ולא מבעיא קאמר לא מבעיא כשהקורא הרגיש וידע שהמגילה חסרה תיבות או פסוק אלא מפני שהוא יודע אותם בע"פ קורא אותם כתורת קריאת המגילה דבודאי יצא אלא אפי' שלא הרגיש הקורא במגילה שלפניו שום חסרון וכסבור היה שכך צריכה להיות כתובה אלא שסבור שיש קיצור בלשון וצריך ביאור וביאר מדעתו שלא בכוונת קריאה אלא כמו מתרגם שמוסיף דברים לברר כוונת המקרא ואיתרמי שאמר באותו לשון ממש שחסר במגילה שלפנינו אפ"ה יצא כיון שעיקר הקריאה היא בכוונה וקורא מקצת ע"פ יצא אינו מזיק החסרון הכוונה לקריאת מגילה באותו תיבה או פסוק . ואם כך היא פי' הברייתא הן הן הנאמרים בריי"ף והרי הן מתורין כמלה ולא שייכי כלל להא דירושלמי דלקמן : שם בר"ן ד"ה וגרסי' בירושלמי וכו' בעשיית מלאכה נימא בי"ד כצ"ל וכ"ב והוא שנויא שי"ל בי"ד בברכים :

דף ו ע"א בר"נ דיפתרא דמלית וכו' שאנו רואין שעיבוד שלנו אינו מזדייף כצ"ל :

דף ח ע"א בר"נ ד"ה ומאן דשרי כו' במעמד אנשי העיר יכולין לפסקיש נקודשם בכל"ג . וכ"ב ר"ל דמא על הדמים אבל בלא דמים לא :

דף ט ע"ב בר"נ ד"ה מאבולא ועד בי סכרא . נ"ב לשון גמ' .

דף י ע"א בריי"ף ורא"ש חדש אדר . נ"ב עי' בק"נ : שם בר"ן ד"ה אל להיות כפי משה עצמה וכו' לא מיתרמי פורים בואתה תאוה . תי' פורים מוקף :

דף יא ע"ב בר"נ ד"ה שלוחות וכו' הרמב"ם ז"ל בפיי' מהל' ס"ת כצ"ל :

דף יב ע"א בר"נ ד"ה ובמגילה אפי' עשרה וכו' כלומר משתמעי תרוייהו . נ"ב עי' פי' רשב"א לר"ה דף ל"ד ריש ע"ב גבי מט' בני אדם כאחד לא יצא שלא כ"כ וכן מתבאר מדברי תשו' הרשב"א שהביא הב"י בסי' תר"ן שכל מי שתופס בידו מגילה שאינה כשרה כו' וכן התם שם בשו"ע ועי' בדברי המאירי שדעתו כדעת הר"ן ולא כסתימת השו"ע : ע"ב בר"נ ד"ה ושמואל אמר וכו' איכא למיחש ליוצאין בין . וכ"ב שצ"ל לנכנסים בתחלת קריאת השני שלא יאמרו הראשון לא קרא אלא שני פסוקים ולאי שלישי דולג איכא למיחש. ד"ם :

דף יג ע"א בר"נ ד"ה ביוה"כ ממהרין לבוא וכו' שהכל כו' א"ל שבקת . וכ"ב ובפי' אמר להם הממונה דף ל"ו הבוא דנחת קמיה דרבה ועבד כר"מ א"ל כו' ועי' ר"ן סוף יומא דמאי תרי עובדא מוכח שמנהגן לומר עבודת יוה"כ בחזרת הש"ץ : ע"ב בר"נ סנמעל"ד ד"ה אין פורסין על שמע וכו' ועוד הביא בסי' היטר וכו' אא"כ יש שם ששה בי"א כצ"ל : שם ד"ה אבל הגאונים ומש"ה בלפניה שני בלי קביעות זימון . נ"ב בקביעות נ"ל כ"ל : שם בד"ה מנא הני מילי הבדלו מתוך העדה . נ"ב ואתיא עדה עדה דכתיב עד מתי לעדה הרעה הזאת :

דף יד ע"ב בר"נ סנמעל"ד ד"ה וליטול מנה יפה וכו' ואע"ג דקרא וקדשתו גבי כהן גדול וכו'. נ"ב עי' באר שבע בחי' הוריות דף י"ב שהאריך לתמוה ולהוכיח דוקדשתו דפ' אמור גבי כהן הדיוט כתיב ונ"ל בדעת הר"ן דתדר"י לאו מוקדשתו דפ' אמור דכתיב גבי נשים פסולות קדרים ליה דאיצטריך ליה למאי דדרשינן מיניה בספרא וביבמות דף פ"ח שאם לא רצה דפטו אלא מוקדשתו אותו וכהן לי דפ' פקודי (שמות מ פ' י"ג) וכקרא דבתריה גבי כהן הדיוט לא כתיב וקדשת אלא דמכה"ג ילפינן דכהן הדיוט נמי ראוי שיהא מקודש מישראל מיהו נ"ע דהא כריש פ' תשא (שם ל' פ' ל') כתיב וקדשת אותם גבי כהן הדיוט ודלמא מהא דריש ליה תדר"י וי"ל לפום ס"ה דר"ן דלא ילפינן הדיוט מכה"ג היינו משום דכה"ג משוח והדיוט דורות אינם משוחים ומש"ה בקרא דפקודי דמיירי בהדיוט דורות כדכתיב והיתה להם משחתם לכהונת עולם לדורותם לא כתיב וקדשת אלא גבי כה"ג אבל בקרא דתשא דלא מיירי אלא באהרן ובניו דכולהו משוחים נינהו כתיב וקדשתו אכולהו ואכתי הדיוטות דורות שאינם משוחים מנא לן :

דף טו ע"א בר"נ ד"ה בסנדל איני עובר וכו' א"נ כיון וכו' . נ"ב עי' שו"ת ריב"ש סי' רכ"ד: ע"ב בריי"ף ואם היה דש בעיר מותר . נ"ב עי' בכ"ז גי' הש"ס שלפנינו : בר"נ ד"ה כל כהן שאינו שלא לדוכן עובר בג' עשה וכו' וכדמתרגמינן אמור להם כד וכו' כצ"ל :

דף טז ע"א בריי"ף יש עבד שמברכין אותו ואינו מאזין . אמר ר' אחא בר חנינא תדע דבגבולין נמי מיבעי למימריניהו כלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מסביר פנים כצ"ל : שם בר"ן ד"ה כד עקר כרעיה וכו' דהא הסיא ברכה הסמוכה כצ"ל: ע"ב בריי"ף כי פרוע הוא ועד פסוק אחר כצ"ל : סליק

ספר מרדכי למסכת מגילה

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים:

עם **הגהות הרמ"א ז"ל**. והם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הרפין מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

[דף ב] **מגילה** נקראת בי"א בי"ב בי"ג וכו' **תשעד** אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה כו' תניא בתוספתא (א) אע"פ שאמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום ומחלקין בו ביום [*ר"ל כיון שקורים כשמקדים] ומקיימין שמחה בזמנה: [שם] ואימא שיתסר ושיבסר אמר קרא ולא יעבור תניא בתוספתא דמגילה פ"ק היוצאין בשיירא והמפרשים בספינה קורין בי"ד וכ"כ בה"ג לא אמרו להקדים אלא לכפרים ויש מרבותינו שאומרים שאם אין בידם מגילה מוטב שיקדימו ויקראו ממה שלא יקראו כלל וכן נראה בעיני דגרסינן בירושלמי דמגילה פ"ק תניא רבי נתן אומר כל החדש כשר לקריאת מגילה שנאמר והחדש אשר נהפך להם וגו' אמר רבי חלבו ובלבד עד ט"ו הא דתימא כל החדש כשר לקריאת מגילה (ב) (*בשביל הולכי דרכים שאין בידם מגילה) אבל לסעודה אין עושין אלא בי"ד או בט"ו ויהיו אלו לקריאה ואלו לסעודה ואפילו קודם י"א נראה לי די"א לא תנן אלא לכפרים משום יום הכניסה אבל להולכי דרכים לא תנן מדלא אמר רבי חלבו ובלבד מי"א עד ט"ו שמע מינה כדפירש' והו ראיה מפ"ק דפסחים המפרש בים והיוצא בשיירא תוך שלשים יום זקוק לבער ומסיק אפי' אין דעתו לחזור אע"ג דלית (*ליה) [*ביה] משום בל יראה מקדימין זמן (ג) וחייב לבדוק והיינו דתוס' בדאפשר לו לקרות עמהן עד כאן לשון ראבי"ה: **תשעה**. ומה שלא נהגו לקרות המגלה יום י"ד ויום ט"ו מספק בזמן הזה כדעבדי' בי"ט יש לומר משום דדילמא י"ד נקבע בזמנו ואיכא בט"ו משום ולא יעבור (ד) ואע"פ שקראו כבר [*ס"א וא"כ לאו זמנו הוא ואינו עובר בבל תוסיף אלא בזמנו מ"מ איסורא איכא וכו'] (ה) איכא איסורא בעלמא משום בל תוסיף ואפי' אי משום בל תוסיף ליכא הואיל ולאו זמן קריאה הוא כדאיתא פרק ראוהו ב"ד ובפרק המוצא תפילין מיהו איסור איכא הואיל ומכוין לקריאה ותנאי לא שייך הכא אי נמי יש כאן משום בל תוסיף דהא זמניה הוא אי מתרמיא ליה מבני מוקפין חומה והיה יכול להוציאם י"ח ודוקא משום איסור מלאכה נהוג שני ימים (*ואנן) [*ואע"ג דאנן] בקיאינן בקביעא דירחא ובקריאת מגילה לא נהוג עיין בסוף סוכה: בתלמודא פריך ואימא י"ב וי"ג **תשעו** ומשני י"ג לא צריך קרא זמן קהלה לכל היא *פר"ת לפי שהכל מתאספין לנוס אסתר שהוא בי"ג ומתאספין לעיירות כדרך שאר תעניות [*הלכך] לא צריך קרא דסברא הוא דשפיר קורין שבכל שנה ושנה היו מתאספין לשם פורים. וכן בשאלתות דרב אחאי ומכאן מצא לו סעד לתענית אסתר שאנו עושין שלא מצינו ראיה מפורשת בתלמוד אם לא מכאן ומה שאנו מקדימין התענית ליום ה' כשחל פורים אחד בשבת מפרש שם מפני שאין יכול לקובעו בע"ש מפני שהן טרודין לטרוח בכבוד שבת והכי איתא בתשובת הגאון ואע"פ (*דט') [דאמרינן לקמן ט'] בכל מאחרין ולא מקדימין משום דפורענותא הוא (א): **הגה"ה** בתשובת רבינו יואל הלוי שכתב ראיתי שהקשה אדוני מורי ז"ל על תענית אסתר שלפני פורים למה אנו מתענין דהא יום שלפני פורים [*הוא] אע"ג שמגלת תענית בטלה חנוכה ופורים לא בטלו ואסור בתענית והאריך לתרץ ונראה לי דלהכי מתענין דאע"ג דלא בטלה מגילת תענית דפורים יום שלפניו בטל משום דיום י"ג יום נקנור הוא [*פירושו של נקנור וטוריינוס תמצא בפ"ב דתענית] והואיל ובטל עם שאר מגילת תענית כדאמר בפ"ק דר"ה בטל לגמרי שאפי' משום יום שלפני פורים לא נאסר מלהתענות כדאמרינן בפ"ב בתענית [*גבי] הא דתנן אע"ג שאמרו מקדימין ולא מאחרים מותרין בהספד ותענית ומוקמינן ליה בבני י"ד דקרו בי"ב (*ודקאמר) [*קאמר] יום טוריינוס הוא טוריינוס גופיה [*בטולי] בטליה משום יום שלפני ניקנור נקום וניגזור ע"ש. ורשב"ט כתב דחנוכה הוא פרסומי ניסא ופורים דכתיב בכתובים הוי ליה כד"ת ולא בעי חיזוק וראיה דבירושלמי (ו) מדמה להו [*י"ט דר"ח] דאמר בכל מתענין חוץ משבתות ויו"ט ור"ח וחנוכה ופורים. עד כאן הגה"ה: **תשעז** **הגה"ה** ומה שנותנין ג' מחציות לפורים משום דכתיב בפרשת כי תשא ג"פ מחצית השקל ובמקום שאין עניים יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמן וליתנן במקום שירצה: [*כ"ז צ"ל כתוב לעיל קודם פי' ר"ת] (*הגה"ה זמן קהלה לכל היא פירש"י זמן מלחמה ולא צריך קרא והקשה ר"י (ב) דאי בלא קרא מהיכא ניתי לן דנקראת מגילה זולתי י"ד וט"ו אם אין קרא מרבה עוד זמנים ועוד אדרבה ביום נוח מאויביהם יש לקרות ולא ביום מלחמה (ע"כ) [על כן] פירש ר"ת וכו'. עד כאן הגה"ה): **תשעח** תלמוד תורה ומת מצוה מת מצוה עדיף לאו דוקא מת מצוה דהא מבטלין ת"ת להוצאת המת שאין מת מצוה אלא נקט הכא מת מצוה משום דעדיף [*מעבודה]: **תשעט** [דף ד] נשים חייבות במקרא מגילה הלשון (*משמע דנקט מקרא מגילה) [*במקרא מגילה דנקיט משמע] שהן יכולות לקרות ולהוציא אחרים אף זכרים י"ח וכן משמע ברים ערכין דקאמר הכל כשרין לקרות את המגילה הכל לאתויי מאי לאתויי נשים ולהם פרש"י לאתויי נשים שיכולות להוציא האנשים ובה"ג פי' דאין הנשים מוציאות אנשים וכ"פ ראבי"ה וראיה מתוספתא דמגילה נשים ועבדים וקטנים פטורים מלקרות המגילה ומהשתא הוו להו שאינם מחויבות בדבר ואין מוציאין אחרים י"ח ובה"ג (*גר') [*פסק] הכי אמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות במשמע מגילה והכי איתא בירושלמי דמגילה פרק שני אמר בר קפרא צריך לקרותה בפני אנשים ונשים וקטנים שאף הם היו באותו הנס בספק להרוג וכו' ועתה לא תקשה לריב"ל מן התוספתא דהא נשים חייבות בשמיעה ולא בקריאה (*ומיהו תנן) [*ומשום הכי] אינן מוציאות האנשים והוא דערכין י"ל לפי ה"ג דהא דקאמר נשים כשרות במקרא מגילה פי' להוציא נשים כמותן דס"ד שלא יהא קריאתן חשובה להוציא אפי' נשים קמשמע לן. ונראה לראבי"ה דנשים מברכות על משמע מגילה ואפי' אי קרו לעצמן ומספקא ליה לראבי"ה אי קטן מצי לאפוקי נשים דשמא אע"ג דתרווייהו פטורים מקריאה וחייבים בשמיעה דלמא אין חייבין בשוה כדאיתא פרק מי שהחשיך גבי חרש שוטה קטן הי מנייהו עדיף: שאף הן היו באותו הנס נשאל לרבינו תם **תשפ** אם נשים חייבות בשלש סעודות בשבת והשיב דודאי חייבות שאף הן היו בירידת המן ועל ידי כן נתקן שלש סעודות בשבת: **הגה"ה** פרש"י בערבי פסחים בשם ר"י הלוי לפי שעיקר הנס היה על ידן וכן בנר חנוכה ובד' כוסות כדאמר בזכות נשים לדקניות שבאותו הדור נגאלו ומיהו הלשון לא משמע הכי דקאמר אף הן דמשמע שהן טפלות אלא נראה כדאיתא בירושלמי שאף הן היו באותו הנס להשמיד להרוג ולאבד ואע"ג דפרעה לא גזר אלא על הזכרים מכל מקום הנשים לא היו יכולות להתקיים בלא הזכרים עכ"ה: **הגה"ה** ואם תאמר יהיו נשים חייבות בסוכה שאף הן היו בנס דענני כבוד וכן יהיו חייבות במצה מטעם זה ומה צריך טעם דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה ויש לומר דלא אמרינן הא טעמא אלא במילתא דרבנן כגון מגילה וחנוכה וד' כוסות עכ"ה: **תשפא** חייב אדם לקרא המגילה בלילה ולשנותה ביום פי' רשב"ם דאין צריך לברך זמן ביום כיון שכבר בירך בלילה ור"ת אומר דגם ביום יש לברך זמן דעיקר מצות קריאתה ביום והכי משמע קרא אלהי אקרא יומם ולא תענה וגו' וכן משמע לקמן פ"ב כל היום כשר לקריאת מגילה ולקרות ההלל ובתר הכי קתני כל הלילה כשר לספירת העומר ואינו מזכיר לקרות המגילה משמע שאין חייב לקרות בלילה כמו ביום וה"נ אמרינן לקמן והימים האלה נזכרים ונעשים ור"מ היה רגיל לומר זמן ביום בלחש בתוך כך שהיו הקהל עונין אמן לאפוקי מיד כל רצותא: [דף ה] אמר רב **תשפב** מגילה בזמנה קורא אותה ביחיד ר"ת ור"ח פסקו כרב ורחיה מפרק ב' לקמן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ומסיק לא אמרו אלא בצבור אלמא דנקראת שפיר שלא בצבור ומיהו מצוה בי' וכן *פי' רבינו שמחה כרב ורב עמרם פסק כרב אסי ור"ג פי' וז"ל יחיד הקורא את המגילה לא יברך לא לפניה ולא לאחריה דאמר רב אסי מגילה בזמנה בי' וכיון דצריך י' יחיד לא מחייב לקרות דהיכי מברך הא ה"ל מוציא ש"ש לבטלה וכ"ת מידי דהוה אבי עשרה דצריכי לאזמוני בשם וכי בצרו מזמני כי אורחייהו הכא נמי אע"פ דבצרי להו לא דמי להדדי דגבי ברכת המזון כל חד מחייב באנפי נפשיה לברך אבל גבי מגילה לא מחייב יחיד בקריאתה הלכך משום פרסומי ניסא קרי להו בלא ברכה עכ"ל: **הגה"ה** **תשפג** במסכת סופרים על רות איכה קהלת ושיר השירים מברך על מקרא מגילה (ז) ואם היתה כתובה בין הכתובים מברך על מקרא כתובים. עכ"ה: **הגה"ה** ויעבירנו ארבע אמות ברה"ר וא"ת אמאי לא נקט ויוציאנה מרה"י לרה"ר דהכי אורחא דמילתא טפי שעומד ברה"י ומוציא לרה"ר וי"ל דמרה"י לרה"ר אין רגילות לטעות דמדכר [*ע"י מחיצות] אבל פעמים שעומד ברה"ר עם (הספר) [השופר] והמגילה ולא מדכר ומייתי לה ד' אמות ברה"ר והיינו טעמא דשופר עיין ברים פ' לולב וערבה. עכ"ה: **תשפד** אין בין אדר ראשון לאדר שני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין אמר ר"מ היינו קודם שבטלה מגילת תענית אבל בזמן הזה כיון שבטלה מגילת תענית והותרו כל הימים אין אסורין בהספד ובתענית (ח) אלא בחנוכה ופורים דמתפרסמא מילתא דניסא כדמפרש פ"ק דר"ה לבד מפורים דאית ביה מקרא מגילה אבל י"ד דאדר הראשון כיון דלית ביה פרסום ניסא ולא מקרא מגילה לא עדיף משאר מגילת תענית ומותר בהספד ובתענית ועוד קבל מור"ם הא דאמרינן דאסור בהספד ותענית (ט) דוקא בקראו המגילה ונתעברה השנה ונשאל לרבינו גרשום **תשפה** מי שאירע לו אבל בפורים אם נוהג אבילות אם לאו והשיב כך דעתי נוטה שנוהג אבילות בפורים שלא מנו חכמים במשנה ימים שאין אבילות נוהג אלא שבת ורגלים ור"ה ויו"כ אבל ר"ח ופורים לא וכ"ת בפורים לא תנהוג אבילות דכתיב ימי משתה ושמחה הא תני רב יוסף שמחה שאסור בהספד משתה שאסור בתענית וכן חנוכה וראש חדש מיהו מצאתי דלאחר. שהתפללו בבית האבל בליל פורים בערב לעת קריאת המגילה מותר לילך לבה"כ דאפי' עבודה דקרבן לבור מגילה דוחה אע"ג דעבודה דחיא שבת כדאמרי' פ"ק דמגילה כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם מבטלים ובאין לשמוע מקרא מגילה כ"ש דדחיא אבילות דרבנן ולענין שלוח מנות נ"ל דמותר ואדרבה חייב הוא לשלוח מנות דאבל חייב בכל מצות האמורות בתורה: **תשפו** אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבים בכל לשון כו' רבן שמעון בן גמליאל אומר אף ספרים לא התירו ליכתב אלא לשון יונית וכתב יונית או כתב אשורית ולשון הקודש אבל כתב אחר ולשון אחר לא מכאן אסר רבינו יואל לגר להעתיק ספר חומש מספר פסול של כומרים ובשביל שהגר לא ידע לשון הקודש אלא לשון כומרים רצה להעתיק להיות לו לפירוש ועוד ראי' מפ' כל כתבי אמר היו כתובים תרגום כו' עד דמסיק תנאי היא עד מעשה באבא חלפתא שהלך אצל ר"ג ובידו ספר איוב תרגום והיה קורא בו כו' וצוה עליו וגנזוהו אלמא אסור לשונות (י) אפי' כתובים בכתבי הקדש אסור לקרות בהן ומה שאנו קורין בתרגום חומש ונביאים סמכו אההיא דמגילה שאמרוהו יונתן ואונקלוס (יא) ורש"י כתב בתחלת כל כתבי אם אמרום יונתן ואונקלוס לא כתבום ובעיר וירצבורק מנעוהו לגר *להתפלל ולהיות ש"ץ וראיה מדתנן במסכת בכורים אלו מביאין ולא קורין הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו כשהוא בינו לבין עצמו אומר אלהי אבות ישראל כשהוא בב"ה אומר אלהי אבותיכם ורבינו יואל התיר דגרסינן בירושל' בסיפא דהך מתני' תני רבי יודא גר עצמו מביא וקורא מה טעם כי אב המון גוים נתתיך לשעבר היית אב לארם מכאן ואילך אתה אב לכל הגוים ריב"ל אמר הלכה כרבי יודא אתא עובדא קמיה דרבי אבהו ואורי כרבי יהודה והאמוראים פוסקים כרבי יהודה ודלא כמתני' ומעשה רב: [דף ג] כרך שישב ולבסוף הוקף נידון ככפר תימה לר"י הי ליה ביה עשרה בטלנין תהא נידון ככפר בכל ענין. ואי אית ביה י' בטלנין תהא נידון כעיר דהויא

[*שאל ר' עובדיה גר צדק את ר' משה המיימון ז"ל על עסק התפלות כשמתפלל ביחיד או בצבור מהו שיאמר אלהי ואלהי אבותינו אשר קדשנו וכו' והוציאנו ממצרים וכהלה רבות. השיב יש לך להתפלל כדרך שאנו מתפללים ואל תשנה בין ביחיד בין בצבור והטעם כי אברהם אבינו לימד כל העם והשכילם כדרך האמת ביחוד השם ובעט בע"ז ולוה בניו ובני ביתו על ככה דכתיב כי ידעתיו אשר יצוה את בניו ושמרו דרך השם לכן כל המתגייר עד סוף כל הדורות הם בניו של א"א ובני ביתו כמצות א"א אב לכל הולך בדרכו ולכל גר שיתגייר הלכך אביך הוא כמו אבינו אבל שהוציאנו ממצרים אם תרצה לשנות לומר שהוציא עמך תוכל לומר ואם לא שנית אין בכך הפסד שכל הנסים שנעשו אינהילוק בינינו ובינך שנאמר ואל יאמר בן הנכר הבדל יבדילני ה' מעל עמו הא למדת שאין הבדל והפרש וכתיב חקה אחת ומשפט אחד לכם ולגר הגר ודע כי במצרים אבותינו היו רובם עע"ז עד ששלח לנו משה בחירו והבדילנו מן העמים והכניסנו תחת כנפי שכינה לנו ולכל הגר חקה אחת ולא עוד שאנו מתייחסים אחרי האבות ואתם וכל הגרים מתייחסים אחר הקב"ה וכן מפורש בישעיה זה יאמר לשם אני וזה יאמר בשם יעקב וגם ממסכת

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) אבל צום אסתר לא פורענותא הוא: (ב) דמ"מ כלא:

בגדי ישע והוא פי' על רב מרדכי מהגאון החסיד כו' מהו' ישעיה הלוי הורוויץ בעל השל"ה וצל"ה:

(א) **אע"פ** שאמרו כפרים מקדימין כו' ר"ל אע"פ שמקדימין בקריאת המגילה וגובין ומחלקין ביום שקורין כשמקדימין כמו שמפרש בתוספתא הטעם מפני שעיניהם של עניים נשואות ליום מקרא מגילה אפ"ה מקיימין השמחה בזמנה דהיינו בי"ד באדר: (ב) **בשביל** הולכי דרכים. אין זה לשון הירושל' אלא הספר מפרש דמה שמכשיר קריאת המגילה היינו בשביל הולכי דרכים וק"ל: (ג) **וחייב** לבדוק וכ"ש הכא הואיל ויודע שלא יהיה לו מגילה בי"ד: (ד) **ואע"פ** שקרא כבר. ר"ל בי"ד שהוא זמנו דאז אין עובר על ולא יעבור שהרי קרא בזמנו: (ה) **איכא** איסורא בעלמא משום בל תוסיף. ר"ל ממ"נ אין לקרות המגילה ג"כ בט"ו דאם תחשב קריאת יום י"ד לקריאה א"כ איכא ביום ט"ו איסור משום בל תוסיף ואם לא תחשוב קריאת יום י"ד לקריאה אז אסור משום בל יעבור דשמא אתמול היה י"ד באמת בשלמא מה שאנו עושים ב' ימים י"ט הוא משום דבי"ט לא כתיב ולא יעבור אבל במגילה לא שייך זה מטעם דפרי' ודו"ק: (ו) **מדמה** להא. ר"ל לד"ת: (ז) **ואם** היתה כתובה בין הכתובים במסכת סופרים הנדפס ז"ל ואע"פ שכתובה בין הכתובים מברך כו': (ח) **אלא** בחנוכה כו' דמתפרסמא מילתא דניסא ר"ל בחנוכה מפורסם הנס מכח הנרות שמדליקין ובפורים מפורסם הנס מכח מקרא מגילה: (ט) **דוקא** בקראו המגילה ונתעברה השנה שקראו המגילה בי"ד ובו ביום עיברו השנה אסור בהספד ותענית. אשר"י: (י) **אפי'** כתובים בכתב הקדש. ר"ל בכתב אשורית: (יא) **ורש"י** כתב כו' אם אמרום יונתן ואונקלוס כו'. לא שהזכיר רש"י בדבריו אונקלוס דלא הזכיר שם רש"י ר"פ כ"כ אלא תרגום יונתן ואותו תרגום מיירי שם אלא ה"ק שמכח מה שפירש"י ר"פ כ"כ מוכח דמ"ש פ"ק דמגילה דתרגום של תורה אונקלוס אמרו ושל נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו דר"ל שהם אמרו אבל לא כתבו דהא רש"י כ"כ בהדיא אתרגום יונתן שר"ל אמרו ולא כתבו ממילא ה"ה מ"ש תרגום של תורה אונקלוס אמרו שג"כ ר"ל אמרו אבל לא כתבו

בכורים יש ראיה ר"מ אומר גר מביא ואינו קורא ר' יהודה אומר מביא וקורא אמר ריב"ל הל' כר"י עכ"ל]: דהויא כעיירות גדולות ונראה לר"י דלעולם אין בו עשרה בטלנין ואפילו הכי אם הוקף מתחלה היה נידון ככרך ולא בעינן עשרה בטלנין במוקפין ומתניתין נמי לא תני ליה אלא בעיירות גדולות ושמא טעמא הואיל ולא שכיחי כולי האי לא חשיב להצריך להם עשרה בטלנין ואם תאמר הא בסמוך קאמר אכרך נמי דכי אין בו י' בטלנין נידון ככפר וי"ל דהאי כרך היינו עיר כמו שחכמים הקילו על הכפרים מפני שמספקין מים ומזון לאחיהם שבכרכין דהיינו עיירות ומה שפרש"י נידון ככפר לענין בתי ערי חומה משמע דלענין מגילה לא. ולא נראה דא"כ לא שייכא הכא מידי לשון התוספות: תשפז [דף ז] סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא פירש ראבי"ה שצריך לנהוג כלילי שבת ויומו דומיא דקריאה דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים ואין היקש למחצה ומורי ה"ר מרדכי כתב שאינו מבין דהא בתריה קאמר רב אשי הוה יתיב קמיה דרב כהנא נגה ולא הוה קא אתו רבנן אמר מאי האי דלא קאתו רבנן לבי מדרשא א"ל דילמא טרידי בסעודת פורים א"ל ולא הוי אפשר למיכלא באורתא א"ל ולא סבר לה מר להא דרבה דאמר סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא י"ח מ"ט ימי משתה ושמחה כתיב משמע דסעודה אחת די ודוק: שנינן פרק המקבל [*דף עח] תשפח מגבת פורים לפורים ואין רשאי עני לקנות מהם רצועות למנעלו אא"כ התנה במעמד אנשי העיר זו דברי ר' מאיר שאמר משום ר' עקיבא ורשב"ג מיקל והלכה כרבי עקיבא מחבירו: תשפט ועדיף יומי דפוריא כיום שניתנה בו תורה כי הא דמר בריה דרבינא הוה יתיב בתענית כולה שתא לבר מתרי יומי יומא דעצרתא משום שניתנה בו התורה ויומא דפוריא משום ניסא (ועי' שבת פח.): [דף טז] תשצ חוץ משירה זו שאריח ע"ג אריח רש"י פי' אריח הוא הכתב והלבינה הוא החלק שהוא גדול כפלים מן הכתב ואין נראה לר"ת דהא חלק לא יקרא לבינה ור"ת פירש שהיא מן הכתב השטה ארוכה קרויה לבינה והקצרה אריח והאריך בתוספות: הגה"ה אך (*בשיטת) [*בשירת] האזינו פר"ת שהיא לבינה ע"ג לבינה וכן מוכח בנ"ס שכתב השיטות ארוכות זו כזו ושם שינו האזינו שעשאה שירה ושירה שעשאה האזינו לא יקרא בו וזהו לבינה על גבי לבינה וכן נראה לר"י שכל השיטות ארוכות וכי היכי דבעשרת בני המן אמרי' דטעמא שלא תהא תקומה למפלתן פירוש כשהחומה שוה בשני ראשיה (יב) ואין בליטות עליה אין להוסיף כמו באותה שיש בה בליטות בב' ראשי החומה הכא נמי איכא מפלתן של ניכו"כ ושל רשעי האומות כדכתיב מראש פרעות אויב ודם עבדיו יקום (יג) והך דשמעתי' לא תקשה דלא אתיא .מטוע' אלא אריח על גב אריח ולבינה ע"ג לבינה כמו בני המן עכ"ה · בירושלמי בעי כדין לעכב או למצוה ומסיק לעכב ר' יוסי ברבי בון אומר איש בריש דפא ואת בסוף הדף כזה:

איש	ואת
פרשנדתא	ואת
דלפון	ואת
אספתא	ואת וכו'

סליק פירקא

תשצא **הקורא** את המגלה [דף יז] הסדיר י"ח ברכות על הסדר ביבנה מכאן קשה על מה שפירש"י פ' אין עומדין [*דף לה] גבי אמצעיות אין להם סדר ראשונות ואחרונות יש להם סדר שאם שכח אחת מן הראשונות חוזר לראש וכן אם שכח אחת מן האחרונות חוזר לברכת רצה אמצעיות אין להם סדר שאם שכח אחת מן האמצעיות כל מקום שיזכרנה יאמרנה ולא נראה לר"י דהא משמע הכא שיש להם סדר כדמפרש טעמא שכולן מסודרות זו אחר זו ותנן נמי התם הקורא את המגילה למפרע לא יצא וכן בהלל וכן בקריאת שמע ולתפלה אם אמר למפרע לא יצא הרי דצריך לאומרן כסדר ונראה לר"י אין להם סדר דאין להם לחזור לראש אבל חוזר לתחלת ברכה שטעה וגומר הכל על הסדר וכ"פ רשב"ם וכן תני לקמן גבי מגילה שאם השמיט פסוק אחד קורא על הסדר מכאן ואילך ואומר הכא בשמעתין וכן בק"ש והלל ומגילה ותפלה אלמא דתפלה וק"ש ומגילה שוים לאומרם על הסדר ואומר ר"י דכ"מ להאי פירוש [*נמי] בתענית צבור (א) שמתפלל ש"ץ עננו בין גואל לרופא אם שכחו אין מחזירין [*אותו] אפילו אם לא סיים אלא אותה ברכה אין מחזירין וכל היכא דאמרינן אין מחזירין אם הוא חוזר ברכה לבטלה היא אבל לפירוש רש"י שאומר הברכה במקום שזוכר אם שכח עננו יאמר במקום שנזכר · והגאונים פסקו כרב אסי (א) וכן ר"י דהא רב ששת קאי כוותיה ופריך לרב הונא ממתניתין ודחיק לשנויי ועוד דבשל סופרים הלך אחר המיקל עיין באלפס פרק אין עומדין: **מתני'** קראה סרוגין ומתנמנם [יצא] כו' ירושלמי מעשה בחד הוה יתיב קומי ר' זעירא וקא מתנמנם אמר ליה חזור בך דלא כוונתה ואיכא למימר דלא פליג אמתני' דהם קרא מתנמנם מאחר שהוציאה בפיו יצא אבל אם שמעה מתנמנם לא יצא: תנן אין מדקדקין בטעיותיה יצחק בר אבא בר מחסיה ורב חננאל הוו יתבי קמיה דרב חד אמר יהודים וחד אמר יהודיים ולא חזר חד מינהון רבי יוחנן קרי כולהו יהודיים :* ואפילו שהה יותר מכדי לגמור את כולה יצא וכ"פ ר"ח דהא רב אמר אין הלכה כרבי יהודה וקי"ל דהלכה כרב באיסורי וכ"פ השר מקוצי עיין בפרק מי שמת וס"פ בתרא דר"ה: [דף יח] תשצב לא קשיא הא בכולה הא במקצתה פירוש כיון דבמקצתה כתובה כתיקון חכמים כשרה וקריאה ביה בספר ואין כאן איסור משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה תשצג ומינה יש ללמוד דס"ת דחסרין בה אותיות או תיבות או פסוק דאין להפסיק לקורא להביא ספר תורה אחרת אלא קורא אותה בע"פ כיון דלא אפשר שתחלת הדבר לא היה דעתו לקרות בע"פ ותו יש לחוש להביא ס"ת אחרת כדאמרינן ביומא ובסוטה גבי כ"ג דקורא אחרי מות בס"ת ובעשור נחדש שבחומש הפקודים קורא על פה ופריך בגמרא וניתי ס"ת אחריתי וניקרי ומשני ר"י מפני פגמו של ראשון ר"ל אמר מפני ברכה שאינה צריכה פרש"י שאם היה מביא ס"ת אחרת היה הקורא צריך לברך לפניה ולאחריה הלכך קורא ע"פ דבחד ברכה נפיק ואע"ג דליכא פגמו של ראשון שהרי פגומה היא וחסרה היא (ב) מיהו משום דריש לקיש יש לחוש משום ברכה שאינה צריכה דלא פליגי אלא דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי: תשצד והא דפסקינן דלכתחלה קורא ע"פ פסוקין החסרים ה"מ אם לא קרא עדיין ג' פסוקים או שהוא רביעי בר"ח או בחולו של מועד שצריך לגמור הפרשה שאין מוסיפין עליה או שהחסרון בסמוך לפרשה שני פסוקין דאין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים כדאמרינן לקמן פ"ג דהוי דומיא דכ"ג דמוטל עליו לקרות הכל אבל אם כבר קרא ג' פסוקים ורחוק מן הפרשה שאפשר לו לסיים ולברך יברך אחר כתן לנו ויגמור ויביאו ס"ת אחרת ויקרא אחר דאין כאן ברכה לבטלה ואין כאן משום פגומה דהא פגומה היא קצרתי מאבי"ה: [*ואין צריכות שרטוט והלכתא מזוזה צריכה שרטוט בגמ' דף י"ח חסר שם והלכתא מזוזה צריכה שרטוט]: תשצה נכתבות שלא מן הכתב (ג) מזוזה צריכה שרטוט מלמד שצריכה שרטוט כאמתה של תורה אומר ר"ת דאע"ג דס"ת לא בעיא שרטוט בין שורה לשורה אבל מגילה צריכה שרטוט כאמתה של תורה דהיינו מזוזה שיש בה מלכות שמים וכן פי' ר"ת דמגילה צריכה עיבוד לשמה גם בתגין גם בזיונין ובחטרת החי"ת ובפתיחת הה"א והקו"ף ובקוצי יודי"ן ובהיקף גויל ובכל ענייניה היא כספר תורה מלבד שהתלמוד דימה אותה לאגרת שאם הטיל בה שלשה חוטין פירוש ג' תחיבות אבל ספר תורה צריכה שתהא תפורה כולה בגידין כדאיתא התם: ובלבד שיהיו משולשין פירש"י שיהא מראש התפר עד מקום תפירת הגידין כממנו עד הגיד השני ומגיד השני לשלישי כמשלישי עד סוף התפר וכן נראה לר"י דהא משמע במכות גבי ערי מקלט הכי ויש מפרשים דמשולשין דקאמר שיהיו הגידין בראש המגילה ובסופה ובאמצעיתה דכה"ג קרי משולשין פרק כילד מעברין דתנן וכן ג' כפרים המשולשין אם יש בין החיצונים קמ"א אמה ושליש ושני הפרושים יכולים להיות אמת ויש להחמיר (ג) ולעשות כשני הפירושים כשתופרין המגילה בגידין: [דף יט] שיור התפר הלכה למשה מסיני מספקא לן אי בעינן במגילה שיור התפר וסברא היא דבעינן בכל הספרים שיור התפר שלא יקרע: [דף כד] ר' יהודה אומר תשצו כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע כו' משמע הא אם ראה מאורות פורס על שמע ותימה דבפרק החובל [*דף פז] פטר ליה ר"י [*סומא] מכל המצות [*פי' אפי' (לא) ראה מאורות מימיו] וי"ל אע"ג דפטר ר' יהודה סומא מכל המצות מ"מ מדרבנן חייב דאע"ג דאשה מפטרא במ"ע שהזמן גרמא ולא מחייבא אפילו מדרבנן כ"א בנר חנוכה ובמגילה ובארבעה כוסות שאף הן היו באותו הנס מ"מ סומא חייבוהו חכמים שלא יהא לגמרי כעכו"ם משא"כ באשה דמחייבא בשאר מצות אבל סומא אי לא מחייבינן ליה מדרבנן הוי כעכו"ם לגמרי (ג) הלכך אם ראה מאורות מימיו תשצז יפרוס על שמע ומוציא אחרים י"ח משום דאתי דרבנן ומפיק דרבנן ק"ש דרבנן כדאיתא פרק מי שמתו: ונשאל לה"ר טוביה מוויכ"א איך סגיא נהור תשצח פוטר בניו ובני ביתו מקידוש והא לרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצות פרק החובל א"כ לא מיחייב אלא מדרבנן והיכי אתי דרבנן ומפיק דאורייתא והשיב דאשכחן דכוותיה גבי קידוש גופיה דאמרינן פרק תפלת השחר מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס והתם מוכח דהיינו שעה ורביע קודם הלילה שעדיין לא קידש היום דאין לומר דשאני התם דתוספת שבת דאורייתא כדאמר פ"ק דראש השנה ור' ישמעאל (דאמר) דמוסיף מחול על הקודש מנא ליה נפקי ליה מדכתיב ועניתם את נפשותיכם הא ליתא כבר פירש רבינו תם דלא נפקא לן מהאי קרא (*אלא) [*ולא] מדכתיב תשבתו שבתכם אלא דוקא לאחריה (*דעד) [*דעל עד] הערב דמינה סליק קאי שהוא תוספת של אחריה דוקא והשתא ניחא הא דקאמר פ"ק דמו"ק הלכתא לר' ישמעאל דבתוספת שלפניה מיירי התם לכך קאמר הלכתא היא ולא קרא וא"כ (לר"ע) [לר' ישמעאל] דאמר הלכתא לא הוי תוספת שבת מה"ת ואפ"ה נפיק בההוא קידוש דמקדש מבע"י דאינו אלא מדרבנן ע"י קידוש דאורייתא שיתחייב לאחר שתחשך גם בנדון זה האי סגי נהור יש לומר שמוציא אחרים המחויבים ידאורייתא אע"פ שאינו מחויב הוא אלא מדרבנן דאע"ג דגבי נשים פרק מי שמתו פריך גבי ברכת המזון אלא אי אמרת דרבנן היכי אתי דרבנן פירוש נשים ומפיק דאורייתא פי' אחרים יש לומר דשאני נשים דלא יבואו לידי חיוב לעולם אבל זה יכול לבא (ד) לידי חיוב דאורייתא אם נתפקח והואיל וכן יכול להוציא אחרים ידי חובתן אע"פ שהוא מדרבנן והם מדאורייתא דהא פרק שלשה שאכלו אמר ר' יוחנן לעולם אינו מוציא אחרים עד שיאכל כזית דגן ואע"ג דכזית וכביצה אינו אלא מדרבנן כדאמרינן פרק אלו עוברין דקאמר התם אסמכתא נינהו אפ"ה מוציא מי שאכל כדי שביעה גמורה שהוא דאורייתא הואיל ויכול לבא לידי חיוב דאורייתא אם יאכל עד שישבע ומיהו נ"ל דאין ראיה לכאן דהתם בידו להביא עצמו לידי חיוב דאורייתא אבל כאן אין בידו להביא עצמו לידי חיוב דאורייתא באותה שעה ומ"מ ראיה היא מקידוש שרשאי לומר על הכוס מבע"י אע"פ שאין בידו להביא עצמו לכלל חיוב דאורייתא באותם שעות וה"ל לגבי יציאת קידוש כמקדם באמצע השבוע לשם שבת ועוד יש לומר גבי האי סגי נהור דחייב מדאורייתא וקי"ל כר' מאיר בהא דאמרינן סומא חייב מדאורייתא במצות ואע"ג דקיי"ל פרק מי שהוציאוהו ר' מאיר ור' יהודה הלכה כרבי יהודה הכא הלכה כר' מאיר דסתם ליה כוותיה פרק החובל דקתני ויש שביים פטור משמע הא סומא שביים חייב ומהאי טעמא קאמר עלה בגמרא מתניתין דלא כר' יהודה ועוד דמסתברא דהכא הלכה כר' מאיר דקיימי רב אחא בר יעקב ורב ששת ורב (*יוסף) כוותיה פרק ערבי פסחים דהתם לא פטר רב אחא בר יעקב סומא (ה) אלא משום דכתיב בעבור זה דמינה דריש דסומא פטור מלומר הגדה (*ומדרבנן) (ו) [*מיהו שאני התם דמדרבנן] נמי פטור (ז) אע"פ דלית ליה מצה בזמן הזה דרבנן כדאיתא סוף פרק ערבי פסחים: תשצט רבינו יהודה בר' קלונימוס היה מסופק אם סומא מברך בורא מאורי האש כיון דקי"ל כרבנן דאמרי סומא פורס ע"ש דאית ליה הנאה מיניה ולראבי"ה נראה דלא מברך דהתם לאו בהנאה גרידא תליא מילתא כדתנן פרק אלו דברים אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו והתם תניא שאין מברכין עד שיראה שלהבתו וישתמש לאורה כו' כדמפרש התם אבל בפורס על שמע בהנאה תליא מילתא ואפי' מאחרים כדמייתי והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה: לעיל (דף יט) הכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחש"ו פר"י דאפילו בקטן שהגיע לחינוך איירי דאל"כ לא היה רבי יהודה מכשיר ואם תאמר מאי טעמא דתנא קמא הא כיון דקריאת מגילה דרבנן וקטן שהגיע לחינוך חייב מדרבנן אתי דרבנן ומפיק דרבנן כדאיתא פרק מי שמתו [*דף כא] דהיכא שאכל האב שיעורא דרבנן בכזית או כביצה הבן מברך לאביו דאתי דרבנן ומפיק דרבנן וכן נמי בפרק לולב וערבה [*דף לג] גבי הלל מי שהיה עבד ואשה וקטן מקרין אותו עונה אחריהן מה שהן אומרים ואמאי לא אתי הכא נמי דרבנן ומפיק דרבנן י"ל דקטן במגילה אינו מוציא גדול משום דקטן הוי תרי דרבנן חדא שאינו רק הגיע לחינוך ועוד דמגילה דרבנן וה"ה דקטן שאכל כזית שמא לא יוציא גדול דאכל כדי שובעו [*נל"ה כזית] אלא דוקא שאכל קטן כדי שובעו יוציאנו · תוס': [דף י] תת הקורא המגילה במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא והני מילי בצבור אבל ביחיד יצא ידי חובתו ובלפנת פענח נמצא שם שזה שהתירו ביחיד לקרות במגילה הכתובה בין הכתובים הני מילי בימי חכמים שהיו

הגהות מהר"י ומהצה"ש (א) דאמצעיות אין להם סדר : (ב) נראה דבזה"ז דכל אחד כנתו הכי מברך תחלה וסוף ליכא למיחש לדר"ל : (ג) מגילה :

בגדי ישע

נתבו והא דאיתא בברכות אמר ר' אמי לעולם ישלים אדם שנים מקרא ואחד תרגום מ"ש ואחד תרגום ר"ל שיאמר אותו בע"פ וק"ל : (יב) ואין בה בליטות עליה אין להוסיף · פי' דכשהחומה שוה למעלה ולמטה שאין לה בליטות כלל מלמטה יותר מלמעלה תפול בקל ואין יוכל להוסיף בנין עליה משא"כ בחומה שיש לה בליטה מב' צדדיה א"י אם יוסיף עליה ויגביה ההומה ויקים אותה לא תפול : (יג) והך דשמעתין לא תקשה ר"ל אין להקשות דאמר כל השירות לבינה ע"ג אריח או אריח ע"ג לבינה חוץ מזו והא איכא נמי שירת האזינו דאינה אריח ע"ג לבינה או איפכא ומשני דלא כו' :

סליקא פירקא

(א) שמתפלל ש"ץ עננו בין גואל לרופא · ר"ל ושכח לאמרו עד שסיים ברכת רפאנו ואם כן לר"י ורשב"ם אין לו להחזיר ולהתפלל עננו דאם יתפלל עננו וצריך להתפלל גם רפאנו דהא עננו נתקן בין גואל לרופא ואם כן היתה ברכת רפאנו ברכה לבטלה וק"ל : (ג) ולעשות כב' הפירושים · וא"ת והיאך אפשר וי"ל דלא קפדינן אלא שלא יפחות אבל יוסיף כרצונו : (ג) הלכך אם ראה מאורות כו' ואתי דרבנן ומפיק דרבנן · אע"ג דמביא לקמן בס"ם תשצ"ם דלא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן כבר הקשו התוספות זה דף כד ע"א וחילקו בין סומא שהוא גדול לקטן ע"ש : (ד) לידי חיוב דאורייתא אם נתפקח · ר"ל נתרפאו עיניו : (ה) אלא משום דכתיב בעבור זה · ר"ל ש"מ מדמצריך קרא למפטר גבי האגדה ש"מ דסומא חייב במקום אחר דאורייתא : (ו) ה"ג ומיהו שאני התם דמדרבנן נמי פטור · ר"ל לעולם אימא לך דאין הסומא חייב אלא מדרבנן והא דאצטריך קרא בעבור זה לפטור אותו מהאגדה היינו משום דיהיה פטור אף מדרבנן ומביא הכתוב לאסמכתא בעלמא והטעם שפטור כאן אפילו מדרבנן הוא משום שאמר התם דבעין דאורייתא תיקון ע"ש : (ז) אע"ג דלית ליה מצה · נ"ל דצ"ל אע"ג דאית ע"ש :

כתובים בגליון כמו מגילות שלנו אבל עתה שאינו כן אפילו ביחיד לא יצא *והקורא אותה קורא ופוסקה כאגרת וכשיגמור חוזר וכורכה כולה ומברך אבל בתשובת הגאון נמלא כורכה וקורא כספר תורה ואינו פושטה כאגרת וכן נמסר בבתי ישיבות ונהגו בכמה מקומות שקורא וכורך כס"ת : [דף כ] אין קורין את המגילה וכו' עד הנץ החמה נראה לראבי"ה דהני מילי בהנהו תתא דכתיב בהו ביום בהדיא אבל לילות לא כתיב ביה יום בהדיא אלא ורואים אותו ברא"ש תליא מילתא ומעמוד השחר שרי לכתחילה וכן עמא דבר : [שם] וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד הנץ החמה ואומר בגמרא סלקא דעתך אמינא הואיל כראייה ראשונה של זב קמ"ל כיון דבעית ספירה וספירה ביממא הוא אלמא כל מילתא דלא סליק ביומיה דבעית ספירה לא אמרינן מקצת הלילה ככל (הלילה) [*היום] עד לאחר הנץ החמה ומכאן פסק רבינו מאיר תתב בחבל דלא אמרי' מקצת היום ככולו לא ביום שביעי ולא ביום ל' עד הנץ החמה ומיהו לענין שמועה רחוקה לא בעינן ספורים יום אחד ומקצת יום סלקא אפילו בלילה : [שם] תתב כל הלילה כשר לקצירת העומר ולספירה ולהקטר חלבים ולהלכתא כך סתמא דבליה איתא ולא ביום וכ"כ בה"ג מי שלא בירך על ספירת העומר בלילה לא יברך ביום מקך סתמא דמגילה (ח) דדייקינן בפ' העומר דלילה דומיא דיום מה דיום בלילה לא אף בלילה יום דבתריה פסול וכן פי' ר"ת וכבר שאלו לרבינו יעקב בר' יקר מי שלא בירך בלילה מהו שיברך ביום והשיב שכר ספירה יהבינן ליה שכר ספירה בזמנו לא יהבינן ליה ואין הדבר ידוע אם אמר להם לספור למחר ולברך או לספור בלא ברכה ורבאבי"ה אומר דודי כי לא בירך בלילה לא יברך ביום משום ברכה לבטלה אבל מונה בלא ברכה ולולי שקשה בעיני לחלוק על ה"ג היה אומר לברך ביום כהכית דפרק תפלת השחר טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים ודווקא בשכח ולא בביטל כדקאמרינן התם : במסכת ברכות אמרינן פשיטא דהיכא דנקט כסא דחמרא בידיה וסבר דשכרא הוא פתח ובירך וכו' אלא היכא דנקט כסא דשיכרא בידיה וקסבר חמרא פתח אדעתיה דחמרא וסיים בדשיכרא בתר פתיחה אזלינן ויצא או דילמא בתר חתימה אזלינן ויצא ולא איפשיטא מכאן דקדק רבינו אבי העזרי דהיכא דקאי בה' ימים וקסבר שהם ארבע פתח ובירך אדעתא דארבע וסיים בה' או נמי להיפוך לא יצא הואיל ולא איפשיטא אזלינן לחומרא וחוזר ומברך וסופר כהלכתו כההיא דפרק מי שמתו דאמר רב יהודה אמר שמואל ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר קסבר ק"ש דרבנן אמת ויציב דאורייתא וחוזר ואומר אמת ואין בו ברכה לבטלה הכי נמי ספירת העומר דאורייתא חוזר ומברך וסופר ועוד כתב ראבי"ה שאם אינו יודע חשבון הימים ודעתו לברך ולסיים כמו שישמע מן הקהל או מחביריו ואדעתא דהכי פתח ושהה בסיום עד שישמע הימנו וכן סיים גם הוא אחריהם דכה"ג נפיק דפתיחה וסיום איכא : פרק רבי ישמעאל אמר אביי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי רבנן דבי רב אשי מני יומי ומני שבועי אמימר מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש הוא וקיימא לן כאביי אבל רבינו אפרים פי' מצוה למימני יומי עד שיגיע לכלל שבוע כגון שהיום ז' ימים שהם שבוע א' אבל בח' וט' וי' א"צ למנות עם השבוע הבא יום של שבוע שעבר אלא הכי מברך על ספירת העומר שהן שבוע אחד ויום אחד ואין צריך לומר שהיום ח' ימים שכבר מנאם בשבוע שעבר וכן לט' ולי' וכן כל הסדר אבל שבוע צריך להזכיר עם כולן אבל בתשובת הגאון מצא ראבי"ה דשבוע לא צריך למימני עד סוף השבוע וכשיגיע לט' יאמר שהיום ט' ימים וכן כל השבוע עד שיגיע לי"ד שהן שני שבועות וזה להפך מרבינו אפרים :

סליקא פירקא

הקורא את המגילה לאחריה תתד בארא דנהיגי מאי מברך בה"ג אמר מרנא רבנא נתן ראש ישיבה הכי נהוג במתיבתא לומר בא"י אמ"ה הרב את ריבנו ולא לימא האל דקאמר כבר ה' אלהינו (א) וצ"ע בברכת המזון אם יש לומר האל אבינו מלכנו במסכת סופרים תניא צריך ליתן שבח והודאה על הגאולה ועל הפדות וחותם בא"י משלם גמול לאויבינו ומגן לצדיקים ומושיע לישראל מכל שונאיהם ואח"כ מקלס הצדיקים ברוך מרדכי ברוכה אסתר ברוכים כל ישראל רב אמר צריך לומר ארור המן ארורים בניו אמר רבי תנחום צריך לומר חרבונה זכור לטוב : [שם] תתה אין קורין בפרשה פחות מעשרה פסוקים ופרשת עמלק שקורין בפורים שהיא ט' פסוקים (א) הואיל ובחד ענייכא הוא לית לן בה והכי איתא בירושלמי (ב) והכי איתא גבי הפטרה לקמן דהיכא דמפסיק (בחד) ענייכא קורין פחות מכ"א פסוקים *ובפרשת האזינו קורא כסדר הזי"ו ל"ך (ג) באלפסי משמע שבמנחה שבשבת וביום שני וחמישי קורא הזי"ו ובשבת מוסיף ול"ך ואנו אין מנהגינו אלא בשבת הזי"ו ל"ך (*ולא) כפירוש האלפסי : ו' וירא ה' ובמסכת סופרים כתב וישמן לו' ור"ח כתב וירא לו' [*ברי"ף כתב ל' לו חכמו] (ד) ובספרי כתב לולי וכ"פ רש"י וכן עמא דבר עיין תוספות פרק ראוהו בית דין : רב אמר דולג ושמואל אמר פוסק תימה לר"י על מנהגינו שאנו קורין בתעניות ויחל והראשון מתחיל שם והוא לסוף שני פסוקים מפרשה שלמעלה והא אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים גזירה משום הנכנסין שלא יאמרו שקרא אחד לפניו והתחיל בפרשה ולא קרא רק שני פסוקים וליכא למימר דקיימא לן כרב דאמר דולג ולא חיים לגזירה דנכנסין ויוצאין ולא חיים אלא לשמואל דאמר פוסק דהא לקמן פריך מהא דאמרינן אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים ואי איתא למ"ד דולג לדלוג ולמ"ד פוסק נפסיק ומשני שאני התם דאפשר משמע דהיכא דאפשר אין לדלג וא"כ [*אפילו למ"ד דולג מצינו] (לוי) דחיים לגזירה דנכנסין ויוצאין היכא דאפשר ובפ' ויחל (ה) ובפ' והקרבתם אפשר ועוד דהאידנא התקינו לברך לפניה ולאחריה [איכא] משום גזירה דנכנסין ויוצאין מסתמא אתיא אליבא דרב וי"ל בדוחק דפרשת ויחל [ופרשת והקרבתם] ודאי ליכא למיגזר מידי משום דפרשת ויחל ופרשת והקרבתם ידועים הם ויודעים הכל שלא קרא לפניו שום אדם וליכא למיחש משום נכנסין ויוצאין וצ"ע : שאין בו ביטול מלאכה לעם תתו כגון ראשי חדשים (ו) כי דוקא לנשים ניתנה מצוה זו בשביל שלא פרקו נזמיהם לעגל ועוד אומר ר"י דמלאכה כבידה כגון לחרוש ולזרוע אסור אף לאנשים מדכתיב אשר נסתרת שם ביום המעשה ותרגם יונתן ביומא דחולא והתם גבי ר"ח קאמר וקרי לערב ר"ח יום המעשה אלמא ר"ח לאו יום המעשה הוא : תרתז אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו וכו' בירושלמי מפרש היינו דוקא כשמתפללין בשביל הצבור ובצבור אבל היכא שמתפלל בינו לבין עצמו בביתו ש"ד דהיכא שמתפלל על הצבור ובצבור ואין נענה כסיפא ליה מילתא שמהרהרין אחריו שאין הגון : [דף כג] דכי נפלי אאפייהו מצלי אצלויי לעיל גרסינן בתלמוד ואי בעית אימא רב פישוט ידים ורגלים הוא דעביד כעולא דאמר עולא לא אסרה תורה וכו' ר"י פירש דמעיקרא אסרה להם מדרבנן אפילו בלא פישוט ידים ורגלים ולבסוף קאמר איבעית אימא דאינו אסור מדרבנן ורב פישוט ידים ורגלים עביד שזה אסור מן התורה ומיהו קשה ללישנא קמא דאסור (אפילו) מדרבנן אפילו בלא פישוט ידים ורגלים יש לתמוה על בתי כנסיות שיש להם רצפה ונופל שם ש"ץ על פניו [*ואומר ר"י דאצלי אצלויי ובהכי שרי] וכן משמע (ז) דקתני התם ברייתא דבסמוך קידה על אפים וכו' ואמר רב חייא בריה דרב הונא חזינא להו לאביי ורבא דמצלי אצלויי פי' שהיתה שם רצפה של אבנים ומתהפכין על צידיהן שלא היו נראין כמשתחוין אע"פ שלא היו עושין פישוט ידים כלל ושמעתי דמשום האי טעמא מסימין ביהכ"פ עשבים בביהכ"נ לכסות את הרצפה משום דנופלים על פניהם כשאומרים והכהנים והעם וכו' : תרתח והמוסיף לא יוסיף על שלשה השיב ר"י בר' אברהם על מעשה שבא לפניו שאירע ג' חופות ביום ד' אחד והיה אחד מהן כהן וב' ישראלים והורה שביום ה' היו יכולין לקרות בתורה ואע"פ ששינו והמוסיף לא יוסיף על שלשה · (והשיב) נראה בעיני דהוי כמו מועד דקורין ארבעה כדקאמרינן בפ"ק דכתובות דמדמה חתן למועד וימי המועד שלו חשיב ליה [*לדידיה] רגל וכי היכי דאמרי' במועד אע"פ שאמרו אין אבילות במועד אבל דברים שבצנעה נוהג הכי נמי אמרינן בחתן דאינו נוהג בו אבילות וא"ת א"כ אפי' כשאין שם אלא חתן אחד יהיו קורין ארבעה נראה לומר (ח) דאין חשיב מועד אלא לגבי חתנים גופייהו אבל לגבי אחרים לא דהכי אמרי' פירקא קמא דמועד קטן חתן הנולד בו נגע נותנים לו שבעת ימי המשתה לו ולאיצטליתו ולכסותו וכן ברגל נותנין לו כל ימי הרגל הלכך גבי דידהו קרינן ליה מועד אבל כשהאחרים יקראו בתורה בעדו יותר משלשה לא שהרי שינו לא יוסיף משלשה אבל אותם ארבעה שאירעו באותו יום חמישי כולם היו חתנים והיה להם מועד לכן הכהן קורא פעמים (ב) ואחריו שנים הישראלים הרי ד' : [שם] תרתט חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה פר"ת דקי"ל כמאן דאמר עולה שהרי בשל סופרים הלך אחר המיקל לכן אנו נוהגים בתענית ובט"ב וביו"כ במנחה דהשלישי מפטיר משום דאז אסור להוסיף על שלשה בני אדם אבל בשבת ויו"ט שמותר להוסיף עליהם אז אנו עושין כמאן דאמר אינו עולה ואע"ג דאמר פרק בני העיר קרו בואתה תצוה שיתא וחד בכי תשא מכל מקום תקנו עכשיו שיקרא המפטיר שהוא שמיני בכי תשא כדי לנהוג אליבא דתרוייהו · כך השיב רבינו תם לרבינו משולם · וכן פסקו רב עמרם ורב יהודאי גאון דכיון דנהיגין בשבת לקרות ז' בלא מפטיר משום הכי נהגו לומר קדיש בין השביעי למפטיר להודיע שאינו מן המנין השבעה כמו שתקנו קדיש בין תפלת ערבית לי"ח ברכות להודיע דתפלת ערבית רשות ולפיכך חוזר המפטיר וקורא במה שקרא השביעי ובימי חכמי התלמוד לא היה כן אלא קורא המפטיר מה שלא קראו עדיין והכי מוכחא סוגיא דשמעתין דקאמר כיון דמשום כבוד תורה כנגדו נמי לא בעינן ולא קאמר כיון דאינו [*אלא] חוזר וקורא (אלא) מה שקראו אחרים כנגדו לא בעינן ורבינו אליעזר הנהיג שאפילו בשעה שמוציאין ג' ספרי תורות שקורין הז' בכולן ולאחר שקרא השביעי בס"ת שלישי יאמר קדיש והמפטיר חוזר וקורא מה שקרא בס"ת האחרון כבשאר שבתות השנה וכן הנהיג רבינו משולם את בני עירו (ט) וכן נוהגין בצרפת ואין להקשות על מנהגינו שקטן קורא (ג) במוספין דהא קטן עולה למנין ז' וכ"ש שקורא לפרשת המוספין : [שם] לא שנו אלא במקום שאין מתורגמן משמע מהכא שאפי' בימיהם יש מקומות שאין מתרגמין ומכאן סעד למנהג אשכנז שאין נוהגים לתרגם : [שם] תרתי אין פורסין על שמע מפרש בירושלמי דאם התחילו בי' ויצאו מקצתם גומר ועל היוצאים שאין מניחין שם י' נאמר ועוזבי ה' יכלו : תרתיא [דף כד] מדלגין בתורה בענין א' ובנביא בשני עניינים כאן וכאן בכדי שלא יפסיק התורגמן והא דמדלגין מן ויחל לפסל לך משום דהכל ענין אחד הוא דהא כהן גדול מדלג וגולל מאחרי מות לאך בעשור דהכל ענין אחד הוא כדאיתא ביומא ובסוטה ובכדי שלא יפסיק התורגמן אבל בעשור שבחומש הפקודים מרוחק וא"א בדילוג ובגלילה להכי קורא (ד) מבחוץ *תניא בתוספתא בני הכנסת שאין להם שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב ועומד וקורא וטעמא [*משום] דאל"כ במאי מינכר והך תוספתא מיתניא קודם תקנה שתקנו לכל אחד לברך לפניה ולאחריה משום הנכנסין והיוצאין ולהכי לא מינכר אבל לדידן שהתקינו לברך לפניה ולאחריה לא צריך לישב דמינכר בברכה שמברך שבע פעמים לפניה ולאחריה ומשום הכי כהן הקורא פעמים במקום שאין לוי א"צ לישב בינתים ומשום רבינו יהודה כתבו דאם אין בב"ה רק כהנים יקרא אחד ז' פעמים ועל כל פרשה יברך לפניה ולאחריה : *ראש הכנסת או חזן לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים קרא שאין אדם מבזבז לו פי' אינו נוטל שררה לעצמו ואע"ג דאקריאה דתורה קאי ה"ה במגילה וכן ש"ל שהוא שושבין וקורא נראה דצ"ל לו אחר קרא · ראבי"ה : חזן העומד לקרות אחר עומד ומחין עליו עד שיקרא כך היא בתוספתא ומייתי לה הכא באלפסי והכי איתא בירושלמי דפירקין רב שמואל בר ר' יצחק עאל לבית הכנסת הוה חד בר נש קאי וקרי ולא מוקי בר נש תחותיה אמר ליה אסור לך כשם שניתנה התורה ע"י סרסור וכו' ויליף לה מדכתיב אנכי עומד בין ה' וביניכם : תרתיב *אין פותחין פתח בית הכנסת אלא למזרח פרק קמא דברכות פר"י דוקא לדידהו בני בבל שהיו הופכין עצמן לגד מערב כי א"י במערב אבל לדידן לא : תרתיג *כהן אחר כהן לא יקרא מפני פגמו של ראשון רבינו אפרים היה מוחה לכהן שהוא שליח צבור לקרות כהן חברו לס"ת וכן לוי שהוא חזן לקרות לוי חברו לספר תורה כדאמרינן כהן אחר כהן לא יקרא מפני פגמו של ראשון וכן בלוי כמו כן ורבינו יואל דחה סברתו וראייתו ואמר כי מנהגנו טוב כי הכל יודעין שכהן מותר להיות שליח צבור (י) ואי משום אורחים הבאין

הגהוה מהר"י ומהצ"ש (א) הואיל ופסק עניינא ביה : (ב) ואף אם הי' שם לוי כיון שהלוי לא היה חתן : (ג) הפטרה במוספין ביום שקורין מוסף סיום בס"ת דהא כו' : (ד) בעל פה :

בגדי ישע

(ח) **דדייקינן** בפרק העומר · פרק ר' ישמעאל נקרא פרק העומר משום דמיירי כולו מעומר וכן בכ"מ קורא המרדכי פרק איזהו נשך פרק הרבית משום דמיירי ברבית :

סליק פירקא

(א) **וצ"ע** בברכת המזון אם י"ל כו' וקשה למה יהא חילוק בין ברכת המזון לברכת הרב את ריבנו דהא גם בברכת המזון אמר כבר ה' אלהינו וכ"כ לעיל בסוף מסכת ברכות בנוסח ברכת המזון סי' רי"ז בפשיטות אבינו מלכנו ולא הזכיר האל וי"ל דמ"ה יש סברא בברכת המזון לומר האל משום דמפסיק בין ה' אלהינו מלך העולם האל אבינו מלכנו בתיבות הטוב והמטיב כדאיתא שם הנוסחא ולא כנוסחא שלנו וק"ל : (ב) **והכי** איתא גבי הפטרה לקמן סימן אלף קכ"ו דקאמר שם המפטיר בנביא לא יפחות מכ"א פסוקים כנגד ז' שקראו בתורה שחיובייהו כ"א פסוקים כי כל א' צריך לקרות ג' פסוקים וזהו שכתב קירין פחות מכ"א פסוקים ר"ל מפטירין פחות מכ"א פסוקים דאז לא מגיע נגד כ"א שקרא ג' פסוקים ובס"א בספרי דפוס כתב פחות מכ"א פסוקים : (ג) **באלפסי** משמע כו' שבמנחה כו' לעיל דף שע"א ע"א כתב ובשבת מרביעי קורא כו' ש"מ דעד השתא לאו בשבת קמיירי : (ד) **ובספרי** כתב לולי ר"ל ללמ"ד דהזי"ו ל"ך ולא כמ"ש הרי"ף והרא"ש לו חכמו עיין ברש"י ותוס' פרק בתרא דר"ה : (ה) **ובפרשת** והקרבתם ר"ל המפטיר בי"ט בחוה"מ דפסח שמתחיל מוהקרבתם שהוא לסוף ב' פסוקים מראש הפרשה תוס' : (ו) **כי** דוקא לנשים ניתנה מצוה זו עיין בתוס' דהקשו מפרק אין דורשין דאמר שם ר"ח יוכיח כו' ומותר בעשיית מלאכה והכא משמע דאסור ועז"א כי דוקא לנשים כו' א"נ ה"ק כי דוקא לנשים ניתנה כו' ולא לאנשים וא"כ במה נודע שניתנה לנשים אם לא מכח מלאכה שהנשים אין עושין ומדמוכרח לומר שהנשים אין עושין מלאכה ע"כ אמר שאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח דהיינו משום שהנשים אין עושין בו מלאכה וכן פירש רש"י ודו"ק : (ז) **דקתני** התם ברייתא כו' ואמר רב חייא כו' כתב זה להוכיח דטעמא דאביי ורבא דמצלו אצלויי הוא משום שלא יהא נראה כמשתחוה ולא כפרש"י וכמשמעות הרי"ף שם ש"ל שעשו כן משום הא דר"א דאין אדם חשוב רשאי ליפול כו' דמדמייתי לה בתר הך ברייתא דקידה על אפים כו' אמר רב חייא בריה דרב הונא לאשמעינן אע"ג דמה"ת אין השתחואה אסורה על הרצפה אלא בפישוט ידים ורגלים מדרבנן אסור אף בלא פישוט ידים ורגלים ולהכי הוו מצלי אביי ורבא כן הוא לשון הרא"ש : (ח) **דאין** חשוב מועד אלא לגבי חתנים אבל לגבי אחרים לא וא"ת א"כ איך יקראו בצבור והא איכא ביטול מלאכה לעם במה שהן מאחרין בב"ה כדפרש"י בתלמודא דף כ"ב ריש ע"ב וי"ל דאין האיחור הוא מה שמפסיקין הפרשה לד' דמאי אכפת בזה אם מחלקין לג' או לד' מאחר דעכ"פ צריך לגומרה אלא האיחור הוא במה שצריכין לקרות כל פעם איש אחר מן הצבור ולהשהות עליו עד שיבא אבל בנידון דידן שכהן קורא פעמים וא"כ הוי כפעם אחר שקורין ג' ודו"ק : (ט) **וכן** נוהגין בצרפת וכתב הרא"ש ע"ז ומנהג כשר הוא דלא מסתבר דקטן המפטיר שאינו מן המנין שיקרא חובת היום עכ"ל : (י) **ואי** משום אורחים הבאין מארץ רחוקה ר"ל שאינן יודעים שהוא ש"ץ :

סליק פירקא

וכן

הבאין מארץ רחוקה מה הן יודעין שהחזן הוא כהן ואי משום המכירין אותו אין לחוש : *המפטיר לא יפטיר עד שיגלול ס"ת פי' ה"ר שמואל מבונביר"ק עד שיגמור הגלילה כדי שגם הגולל יבין את המפטיר : תתיד [דף כג] מאי ברכת אבלים ברכת רחבה דאמר ר' יוחנן כו' מכאן מוכיח ר"י דברכת המזון דאבלים אינו בי' אע"פ שאומר אל אמת שופט צדק דלא מצינו ביה י' ואע"ג דמילתא קמייתא דר' יצחק פ"ק דכתובות הוה בעי לאוקמי התם בברכת המזון מיהו במסקנא מוקים לה בברכת רחבה · וכן מצא ר"י בתשובת הגאונים שלו שאין מברכין בי' אלא בברכת רחבה בלבד וכן פירש בסה"מ במצות עשה סימן מ"ה ורבינו מאיר כתב שברכת אבלים בברכת המזון אינו אלא בי' כיון דפר"ק דכתובות מעיקרא ס"ד דמקשה דמיירי בברכת אבלים וקאמר בי' אי לאו משום דאמר כו' : תתטו [דף כד] קטן אינו נושא את כפיו פירוש אע"פ שיודע לישא את כפיו ואמר ר"י דדוקא בפני עצמו אינו יכול לישא כפיו אבל עם הכהנים גדולים יכול לישא את כפיו דאמר פרק לולב הגזול קטן היודע לישא כפיו חולקין לו תרומה וכה"ג אשכחן בערכין פרק שני גבי שיר של לוים שאין הקטנים עולין למנין המשוררין ואין עולין לדוכן אלא בין רגלי הלוים משוררים כדי להתחנך והא דמצריך פ"ק דחולין מלוי זקן היינו לישא כפיו תדיר בקביעות אבל באקראי בעלמא יכול לישא את כפיו כדי לאחזוקי נפשיה בכהני אע"פ שלא נתמלא זקנו מצאתי דכהן פנוי אינו נושא את כפיו א כי השרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה ולאוי למברך שיהא שרוי בשמחה כמו שמצינו ביצחק אחרי שאכל כתיב ואברכך וכן מצינו שמחים וטובי לב וכתיב ויברכו את המלך : מתני' תתטז [שם] מפני שהעם מסתכלין בו פירש"י הטעם מפני שעיניו כהות וליתא להא טעמא אלא בזמן שביהמ"ק קיים שמברכין בשם המפורש כדאיתא פ"ב דחגיגה והכא מיירי בזמן הזה דהא פריך הכא מדרב הונא ודרבי יוחנן שמע מינה דבזמן הזה איירי ואסור משום היסח הדעת והכי משמע בירושלמי והכי סלקא שמעתין דכל המומין אם דש בעירו מותר דעקומות מני הכא בכלל המומין ושרי להו בירושלמי דפרקין [*דגרסינן] נפתלי הוו אצבעותיו עקומות אתיא שאל לרבי מאיר אמר ליה מכיון שאתה דש בעירך מותר : *כה תברכו בקול רם בסיפרי תניא כדי שיהו כל הקהל שומעין : *אין הכהנים רשאין לכוף קשרי אצבעותיהם כתב ראבי"ה מה שהכהנים פותחין אצבעותיהם דבר זה לא מצינו בתלמוד אלא דרשנים אמרו טעם אמר מלא ו' קח אותה ו' ושים אותה בתוך כ"ה ויהיה כזה לשון חלון וכשהכהנים נושאים כפיהם נהגו לחלק אצבעותיהם לדוכן וזהו מציץ מן החרכים מבין אצבעותיהם של כהנים שעושין מידיהם חלונות : עם שאחורי הכהנים ירושלמי העומד מן הצדדין לכהנים נשמיענה מן הדא (א) נתכוין להזות לפניו והזה לאחריו הזאתו פסולה ואם נתכוין להזות לפניו והזה לצדדין הזאתו כשרה הדא אמרת העומד מן הצדדין הרי הוא בכלל ברכה : תתיז *לשנים קורא כהנים כתב ר"ת בספר הישר דש"צ אסור להפסיק לקרות כהנים דאפילו לאמן יהא שמיה רבא מברך אסור להפסיק ואפילו אם המלך שואל בשלומו ואפילו נחש כרוך על עקבו ואי איישר חילי אבטליניה דכי אמרינן לשנים קורא כהנים אחזן קאי ולא אש"צ דתרי נינהו דחזן הוא השמש העוסק בצרכי ביהכ"נ ורואה היכן קורין וכיצד מקרין ושנים הם כדאמרינן בסנהדרין פ"ק וב' חזנים וש"צ הוא מובחר שבקהל [*ועניו] ומרוצה כדמפרש גבי תעניות בתענית והתם מוכח שהחזן אומר לש"ץ תקע ועוד דאמרינן אין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה הדבור מפי הקורא דהיינו החזן ובסיפא קאמר דאין ש"צ וכו' מכלל דקורא וש"צ לאו חדא נינהו וכתב רבינו מאיר בין למנהג שלנו שהש"צ קורא כהנים ומקרא אותן בין לפירוש ר"ת הרבה נפלאתי למה מדלגין מקצת ברכה של ברכת כהנים שאין אנו אומרים אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה וכו' עד יברכך ולפירוש ר"ת עד שים שלום ויש לומר כיון דכהני עקרי כרעיהו ב להדי ציבורא לברך י"ר לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל שלא יהיה בה מכשול ועון זה במקום שהש"צ אומר כל השנה ברכנו בברכה וכי ליכא נשיאות כפים אמר לה ש"צ וכי איכא נשיאות כפים אמרי לה כהנים ועדיף טפי מאלו אמר ליה ש"צ וכמדומה לי כי מתחילה לא נתקן לומר ברכנו בברכה אלא כי ליכא נשיאות כפים ועוד האריך הרב ואני קצרתי כי לא נפניתי : הגה"ה אמר רב חסדא וצריך שיהא החזן ישראל וכן נוהגין ע"פ מור"ם ז"ל כשהש"צ כהן אחר מקרא מצאתי : הגה"ה מצאתי אם אותו הנותן מים לכהנים ליטול ידיהם בא אצל ש"צ ומזכירו ליטול את ידיו צריך לישא כפיו אף בים שם כהנים אחרים ואם לא יעלה עובר בשלשה עשה אבל מלמדין את הנותן מים שלא יזכיר את הש"צ ליטול את ידיו היכא דאיכא כהנים אחרי' דהשתא לא עבר אם לא ישא את כפיו דכתיב אמור להם ומתרגמינן כד יימרון להון וכדאמרינן בירושלמי · עכ"ה : גרסינן בירושלמי בשם רבי אליעזר כל כהן שהוא בביהכ"נ ואינו נושא את כפיו עובר בשלשה עשה ר' יודן בן פזי כד הוי חשיש וחדיק רישיה קם ליה אחורי עמודא ר' אליעזר (אומר) נפיק לברא מכאן הצריך ה"ר יעקב הלוי משפיר"א לצאת לכהן מבית הכנסת קודם שיתחיל ש"צ בעבודה כשהכהן אינו נושא כפיו ע"י דחדיק רישיה או בתוך שנים עשר חדש על אביו ואמו כי אז נוהגין שלא לישא את כפיהן : תתיח כל כהן שהרג את הנפש פירש רבינו אבי העזרי במפורסם להרוג שהוא מועד לכך דהא גרסינן בירושלמי דפרק הניזקין שלא יאמר אדם כהן זה מגלה עריות ושופך דמים והוא מברכני אמר הקב"ה וכי הוא מברכך אני מברכך שנאמר ושמו את שמי וגו' משמע מהתם דכהן שהרג את הנפש נושא את כפיו : נשאל לרבינו שמשון משנ"ץ על אודות כהן שמל את התינוק ומת אם יכול לישא את כפיו והשיב דנושא את כפיו ולא דמי לכהן שהרג הנפש דפרק [הקורא] דהתם מיירי במזיד דכתיב ידיכם דמים מלאו ואפילו אם תמצי לומר בשוגג שאני הכא דאיכוון לשם מצוה ועוד מי יימר דכלו לו חדשיו ועוד שמא הרוח בלבלתו גם נשאל לו על כהן שנעשה מומר ועשה תשובה אם יכול לישא כפיו עוד והשיב דלא מיבעיא לרב נחמן דאמר פרק בתרא דמנחות הזיד בשחיטה והשתחוה לע"ז ושב קרבנו לריח ניחוח אלא אפי' למ"ד אין קרבנו לריח ניחוח ה"מ קרבן במקדש אבל נשיאות כפים דבגבולין לא כדכתיב אך לא יעלו כהני הבמות למזבח ה' בירושלים וכן השיב רבינו גרשום מאור הגולה :

סליקא פירקא

בני העיר : [דף כו] תתיט אבל בחדתא לית לן בה ואפי' למ"ד הזמנה מילתא היא ובפ' נגמר הדין פסקינן כרבא דאמר הזמנה לאו מילתא היא (ב) ומהשתא (*אינהו) [*אי בנו] נקרא ב"ה חדש היכא דלא התפללו בה לא קדיש ולא ברכו מקרי זימון (א) וכן אם בנו לשם בית ושוב הקדישו לב"ה היינו זימון בדבור בעלמא והזמנה גרידא בין בדיבור בין במעשה לא הוי הזמנה אא"כ עשה דיבור ומעשה כדרב חסדא גבי תפילין צר ביה ואזמניה לצורך תפילין פי' לעולם ולא לפי שעה או אקדים כי צר ביה חד זימנא והני מילי היכא שהקדישה לשם ב"ה ואז התפללו בה אפי' אורחים לפי שעה כיון שמיוחד לתפלה קדשה ואם לפי שעה הקדיש כגון בתי כנסיות שבבבל על תנאי עשויין שרי ואי אתני הכל לפי תנאו וכן משמע בירושלמי (*דאתני) [*דקאמר מ"י] (ג) תתכ רבי יונה [אי] עבד ליה מגדל ואתני עליה עילוי' דספריא וכי היכי דאגי רבי יונה צריך להתנות בזמן הזה על כורסיא שהוא תשמיש לספר תורה שאל"כ אסור להשען עליו להנאתו ואפילו ספרים אסור להניח עליו כדמשמע הכא גוללים תורה במטפחת ספר אבל לא ספר במטפחת תורה ואפילו נביאים וכתובים אסור ויש למצוא היתר קצת לכורסיא בזמן הזה שאין רגילין לתת עליו ספר תורה בלא מטפחת והוי תשמיש דתשמיש · מיהו משום מטפחת עצמה יש למנוע אם לא יתנה כדפרישית קצרתי מדברי ראבי"ה : [שם] טווי וארוג מי איכא למ"ד נשאל לר' מאיר תתכא על ראובן שאמר קרקע זו אני נותן לבנות עליה ביהכ"נ ואחר הזמן נתרצו הקהל לבנות עליה והיו הגוזרין מעכבים על ידו ועכשיו אומר הקהל נבנה עליה בית התלמוד וראובן השיב אדעתא דהכי לא נתתיו והשיב דודאי ראובן לא מצי הדר ביה דנעשה נדר מכי אמר קרקע זו לביהכ"נ ואילו אם ראובן זה לא היה דר באותה העיר (ג) דבר פשוט הוא דבני העיר יכולין לשנותה מבי כנישתא לבי רבנן כדאמרינן ס"פ בני העיר [*ואפי' לדבר הרשות רשאי בני העיר לשנותה כל כמה דלא התפללו בו כבר ולא נשתמש בו כבר דאמר] חלופי זבוני שרי פרש"י דיוצא מן ההקדש הוגרא ומשכונא אסור בקדושתיהו קיימי עד הני מילי בעתיקי אבל בחדתי לית לן בה ואפילו למ"ד האורג בגד למת אסור דהזמנה מילתא היא ה"מ בגד למת דחזי לאישתמושי ביה אבל הני כטווי לאריג דמיא וטווי וארוג ליכא למ"ד ואפילו כי אמר דקרקע זו לביהכ"נ כאורג בגד למת ולא הוי כטווי וארוג דהא חזי להתפלל כמו שהוא והא דקרי ליה התם טווי אליבני קאי ולא אבי כנישתא גופא מכל מקום לדידן שרי דקיי"ל כרבא אדא גבי האורג בגד· למת דהזמנה לאו מילתא היא וכ"ל דאפילו אם ראובן עומד וצווח עכשיו איני חפץ שיהיה הקרקע אלא לב"ה לא משגחינן ביה דכיון דמעיקרא סתמא אמר ולא כפליה לתנאיה דלא אמר אם לא יבנו ב"ה יחזירו לי הקרקע אמרי' אדעתא דידהו יהבה מעיקרא והשתא קהדר ביה ולא מצי והא דאמר פ"ק דערכין ישראל שהתנדב מנורה או נר לב"ה דאסור לשנותה לדבר הרשות ה"מ בשכבר הדליקו בה לב"ה דנשתמש בהן קדש אבל לא הדליקו בהן עדיין מותר לשנותה אפילו לדבר הרשות והזמנה לאו מילתא היא ואם ראובן מבני אותה העיר אינם רשאין לשנות בלא דעתו אם הוא עומד וצווח כיון דאיתיהיב אדעתא דכולהו אא"כ יש שם חבר עיר כרב אשי בדורו במתא מחסיא דכל מה דאתי אדעתא דידיה אתי והא דאמרינן פ"ק דב"ב ורשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי והתמחוי קופה ולשנותה לכל מה שירצו ה"מ בז' טובי העיר במעמד אנשי העיר כדאיתא פרק בני העיר או חבר העיר כרב אשי אבל בענין אחר לא ומיהו נהי דאין רשאין לשנותה בלא דעת ראובן ראובן נמי לא מצי לשנות ולמיהדר דלא גרע מהאומר אתן לפלוני עשיר אם היה דעתו שיהיה נדר דנעשה נדר כ"ש הכא דאיכא נמי עניים בעיר דנעשה נדר ולא מצי מיהדר ביה ואם לא יוכלו עתה לעשותו ב"ה ימתינו לאחר זמן שמא יתנו להם הכומרים רשות לאחר כן או יפייסו ראובן שיתרצה להם לשנותה : [שם] אמר רבא מרים הוה אמינא האי פורסא תשמיש דתשמיש הוא [פרש"י] פורסא יריעה שפורסין סביבות הארון בפנים ור"י פירש דפורסא היא יריעה על הארון מבחוץ לכסותו ולהכי ס"ד דרבא דהוי תשמיש דתשמיש ושאל ה"ר אביגדור כהן לה"ר יצחק מוינ"א תתכב על בנין שבב"ה העשוי בבנין אבנים בתוך חומה מזרחית ומפני שהיו מתקלקלין ספרי תורות המונחות [בתוכו] מחמת לחלוח הקרקע עשו ארון עץ תלוש והוציאו מתוך הישן ונתנום בחדש ומתקיימין בו יפה ושאל השואל אם מותר להרוס את הראשון ולגנוז את אבניו כדין תשמישי קדושה כי מאחר שאין משתמשין אלא בארון עץ מה צורך בשתי ארונות הללו (ד) ופשיעותא אין שייך כאן והמקום צר לעמוד זה בפני זה · והשיב הר"י לא שאלת אלא אם מותר להרוס את הראשון ולגנוז את אבניו אבל פשיטא לך דיש בו משום תשמישי קדושה כך נראה בעיני דאין בו משום תשמישי קדושה דאף על גב דארון ודאי יש בו משום תשמיש קדושה דאמרינן פרק בני העיר מרים הוה אמינא האי פורסא תשמיש דתשמיש הוא ובפרק ב' דשבת נמי קרי ליה ארון הקדש כדתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר בעון שני דברים עמי הארץ מתים על שקורין

הגהות מהר"י ומהצ"ש (א) תימה הא תלמודא הוא לפנינו סוטה דף לח ע"ב : (ב) אפי' בנו ביהכ"נ כו' היכי דבנו ולא כו' מקרי :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א וכן כתוב בשבולי הלקט בשם רבינו יצחק בר' יהודה והרשב"א כתב בתשובה שאינו מוצא סמך לזה בתלמוד ושמא מדרש אגדה הוא ומיהו בספר הזהר נמצא שכהן שאינו נשוי פסול לעבודה. וכהן העובד מברך שנאמר ויברכם וירד מעשות החטאת וגו' ומהאי טעמא אונן לא ישא כפיו שהרי אינו עובד ומש"ט אין נשיאות כפים בלילה כדמוכח בתוספות ר"פ תפלת השחר עיין בהגה"מ במיימון פ"ג דס"ת וברכת כהנים ובפט"ו · גם האשרי מביאו בהל' יו"כ : **מהר"ם ב** מיהו לא משמע לישנא כי אמר עקר כרעיה להדי לצורה לברך ברכת כהנים אלא כי עקר כרעיה ממקומו בעבודה לכך נראה לפרש כפשוטו ואעפ"כ יוכל ליישב המנהג וחוזרני לומר כי .ברכנו בברכה כו' אינו כלל מטופס הברכה שתקנו ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים עד שים שלום תוספתא היא שהוסיפו בדורות האחרונים ולא ידעתי מתי וכן מצאתי שוב בסדר רב עמרם שכתב תחילת כל ברכה של י"ח ברכות וסוף כל ברכה וכשהגיע לרצה כתב וז"ל רצה יי' אלהינו בעמך עד בא"י המחזיר שכינתו לציון מודים עד הטוב שמך שים שלום עד בא"י המברך את עמו ישראל בשלום עכ"ל אלמא הברכה מתחלת בשים שלום וכן משמע בריש הקורא את המגילה דגרס מה ראו לומר ברכת כהנים אחר הודאה דכתיב וישא אהרן עד ומה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים דכתיב ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם וברכה דקב"ה שלום דכתיב ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום וע"כ הכי פירושו מה ראו לומר ברכת כהנים פי' נשיאות כפים שאומרים הכהנים יברכך ומפסיקין בתפלה בין הודאה לשים שלום ואין לפרש מה ראו לומר ברכנו בברכה עד שים שלום דא"כ מאי הדר תו קבעי מה ראו לומר שים שלום וכי נכון לגמור הברכה מעין תחילתה הלא תחילתה עיקר בברכת כהנים ובה מסיימין שלום והלא בברכת הודאה יש בה אריכות יותר שלא צורך אלא הכי מיבעי ליה מה ראו שהש"ץ יבקש על שימת השלום על מה שכבר אמרו הכהנים ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום הלא תקנו בקשת רחמים להקב"ה שיקיים לנו הבטחתו שנאמר ושמו את שמי וגו' ואני אברכם אסכים לברכתן ואומר אני שאותם שהנהיגו שהש"ץ קורא כהנים ומקרא אותם היה להם טורח כי אם יפסיק ש"ץ בתפלתו הכהן בפרק אין עומדין העובר לפני התיבה לא יענה אמן מפני טירוף והיאך יפסיק ש"ץ כלל לקרות כהנים ותקנו שיאמר בלחש דרך תפלה ובקשה אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו עד כהנים עם קדושך כאמור · ואומר בלחש עד כהנים ואומר בקול רם כהנים ומסיים בלחש עם קדושך כאמור ומקרא יברכך כו' בקול רם נמצא שאינו מפסיק בתפלתו · וכן אנו רגילין לעשות כי טורח הוא לנו להנהיג כר"ת ולשנות סדר קדמונינו כי מדבריו משמע שאפי' הוא עצמו לא נהג כדבריו שכתב אי איישר חילי אבטליניה מכלל דלא בטלו ומצאתי כדברי קצת בתוספות רבינו יהודה בפרק אין עומדין ואגב אורחא אכתוב מה שנהגו שלפעמים אומרים ברכנו ופעמים מתחילין שים שלום ופעמים בשלום רב ואומר אני שחרית ומוסף שהכהנים רגילין לעלות לדוכן אז אומרים ברכנו כו' ובמנחה דליכא נשיאות כפים משום שכרות כדאיתא פ"ב דתענית אין אומרים ברכנו אלא שלום רב זהו בחול אבל בשבת במנחה שקראו בתורה י"א שים שלום מפני שיש בו כי באור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורת חיים כו' לבד מיו"כ ותענית במנחה שאומרים ברכנו בברכה לפי שאז ראויין הכהנים לישא כפיהם כדמשמע בר"י פ"ב דתענית ומיהו בסדר רב עמרם לא חילק כלל באותה ברכה וכתב בכל שעה מתחילין בשים שלום : ואגב אורחא אני כותב מההיא דפ' אין עומדין אם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו כו' ואם הבטחתו כו' ויש ליזהר שלא יעמוד אחר תחתיו להקרות הכהנים ולומר שים שלום מי שלא נתן לבו לתפלת ש"ץ עד ברכת כהנים וכ"ש מי ששח בשעה שהיה ש"ץ מתפלל דא"כ נמצא העומד תחתיו מסיים ברכת כהנים בא"י המברך את עמו ישראל בשלום ולא פתח בברכה אבל אם כוון לבו בתפלת ש"ץ שפיר דמי דשומע כעונה וה"ל כאילו הוא התחיל בברכה :

בגדי ישע

(א) וכן אם בנו לשם בית ר"ל אפילו אם התפללו בו : (ב) ר' יונה עביד ליה מגדל ז"ל הירושלמי עביד ליה מגדל ואתני עליה עילויה עילאה דספריא וארעיא דמנין פי' מגדל יש בו חילוקים זה על גבי זה והתנה שיהא העליון לספריא והתחתון לכלים : (ג) דבר פשוט הוא כו' מבי כנישתא לבי רבנן דכן אי' בהדיא פרק בני העיר דבי כנישתא יכולין לשנותה לבי רבנן : (ד) ופשיעותא אין שייך

שקורין לארון הקדש ארגז ולביהכ"נ בית עם אלמא ארון הקדש מיקרי וס"מ תשמישי קדושה הוא אפ"ה על נדון זה דאתיבה עלה נראה בעיני דלית ביה משום ארון הקדש שאני אומר אין קרוי ארון הקדש אלא שעשוי כמין ארגז ולכבוד ולא לשמירה ותדע דהא קרי ליה תיבה דאמר רבא תיבותא דאירפט כו' אלמא דבכה"ג לא מיקרי ארון הקדש אבל זה שהוא עשוי בבנין החומה לשמירה הוא עשוי ולא לכבוד ס"ת והשתא לית ביה משום תשמישי קדושה וכדאמר רבה גבי הני זבילי דחומשי כו' דקאמר מהו דתימא הני לאו לכבוד עבידי אלא לנטורי בעלמא הוא דעבידי (כאגרדומא בעלמא דמי) קמ"ל פירוש קמשמע לן דלאו לנטורי עבידי אלא לכבוד והו נראה בעיני דהואיל שהיו מתקלקלים ספרי תורות המונחים בתוכו א"כ לא היה ראוי לתשמיש קדושה ולא חלה עליו שם קדושה דהא לא מיקרא תשמישתיה דידיה אלא מזיק דידיה הוא והוא מקלקלו : ועוד כתב תתכב בספר א"ח דצריך ליזהר שלא יהו מטפחות של ס"ת ושל נביאים וכתובים ושל שאר ספרים (שלא יהו) שעטנז לפי שפעמים מתחמם בהם ידיו בסוכה סביב ידיו בימי הקור כדתנן פרק בתרא דכלאים מטפחות ספרים אין בהן משום כלאים ור' אליעזר אוסר ובירושלמי פסיק כר' אליעזר דאוסר : תתכג [דף כז] אין מוכרין ס"ת אפילו ישן ליקח בה חדש פי' ראבי"ה (ס) דקאי אמתני' דאוקימנא בכפרים *אי נמי בכרכים כדפירש לעיל אבל בני קהלות דמתני' אם הם של יחיד יכול לעשות בהם כל מה שירצה לדעתא דידיה עבדינהו כדמוכח דאמר ר"א כיון דלדעתא דידי קאתי מזבינא ליה ובס"ת דיחיד המוכרו ליכא איסורא אלא היכא דלא קא עביד שום ברכה כדאמר רבן שמעון בן גמליאל :

*כיון דמעלמא אתו אית ליה לפדות בה ספרים שאר כל רגילין לנכס להם אע"פ שאין נותנין כלום בבנינו כיון דלדעת אותן רבים תקנו נעשה קדושתו תשוה ואין יכולין למוכרה · וכתב ראבי"ה פי' דבכפרים פי' אם אחרים נתנו להם כיון דאין רגילות לבא שם (עם) אלא דעתייהו קדושתם יכולין לנהוג בהם ככרכי אמרינן מסתמא אבל גבי מקום סחורה ורגילות לבא שם מסתמא כולי עלמא נתנו בבניינו שהרי נתקן לצורך רבים ואם רבים הנה בכפר ... בנסיבתה שרי אפילו למתבי ביה סידרא ... והאריך מ"י]

[שם] תתכה בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה כו' בתוספתא ובירושלמי גרסינן הכי בן עיר שפסק בעיר אחרת נותן עמהם בני העיר שפסקו [בעיר אחרת] [לעניים] נותנין במקומם הלכך לא שנא פסקו עליהם לא שנא פסק מעלמא נותנין משום חשד וחוזרין ונוטלין ומתנין עמהם בני עירם וה"פ בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה נותנים ביד נאמן שבידו כדי שלא יחשדום כפוסקין ואינם נותנין ונשאל לרבינו מאיר על אחד שישב בתוך קהל ועדה ואמר אם אשחוק עוד בקוביא אתן ה' זקוקין לצדקה וכן אמר כמה פעמים ועבר על נדרו ועתה שואלים הגבאים שבעירו ה' זקוקים והוא אומר שיתן חוץ לעיר מקום שהוא חפץ והשיב נראה לי דבר פשוט שיתנם בעירו ותניא בתוספתא ורשב"ם הביאה בפירושו פרק חזקת הבתים האומר תנו מנה לב"ה יתנן לב"ה שהוא רגיל בה ואם רגיל בשניהם יתנן לשניהם וכן האומר מאתים דינרין לעניים יתנו לעניי אותה העיר כו' מיהו ההוא יש לדחות בש"מ שאמר כן ומת ולא נודע מה היה דעתו דמסתמא אמדינן דעתיה הכי (ו) אבל היכא דפירש יעשה כפירושו אבל נראה לי ראיה מפרק בני העיר דקאמר בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה נותנין וכשיחזרו לעירם מביאים אותה עמהם ומפרנסים בה עניי עירם אלמא (דאפי') בני העיר דחשיבי שלא להתבטל דעתם אגל בני העיר שהטילו עליהם צדקה שאינם צריכין לתת מה שפסקו בעיר שפסקו לשם אע"פ שהיחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה צריך לתת אותה שם אפ"ה בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה אינם חייבים ליתנן לשם אלמא אמרינן כיון דמרובים הם לא בטלו דעתם אגל דעת בני העיר אעפ"כ חייבין לפרנס בה עניי עירם מדלא אמר מביאין אותם עמהם ומפרנסין עניי עירם וכל מי שירצו אלמא חזקת עניי עירם וכ"ש אם פסקו בעירם שיתנו לעניי עירם וכ"ש היחיד שפסק שצריך ליתן לעניי עירו א : [שם] וחכמים אומרים תתכו מוכרין אותו ממכר עולם חוץ מד' דברים ופסק ראבי"ה (ז) דהוא הדין כל הני דשרינן למכור אסור לארבעה דברים : [דף כח] א"ר יהודה ב"ה שחרב כו' כי ב"ה נקרא מקדש מעט כדלקמן בפירקין ולכך אסור לנתוץ דבר מב"ה דתניא בספרי מנין לנותץ אבן מן ההיכל ומן המזבח ומן העזרה שהוא בלא תעשה תלמוד לומר ונתצתם את מזבחותם לא תעשון כן לה' אלהיכם ואם נתץ ע"מ לבנות שרי דהיא נתילה בנין מיקרי : תתכז [דף כז] מותר לאדם להשתין וכו' : הגה"ה מימי לא השתנתי בתוך ארבע אמות של תפלה פי' לא נהגתי היתר על ידי שהייה כדי שילוך ד' אמות (ח) אלא הלכתי ארבע אמות עד כאן : מסקינן הכא ופרק מי שמתו דהמשתין שוהה כדי שילוך ארבע אמות ומתפלל וגרסינן בירושלמי ר"י בשם ר' שמואל בשם רב אדא המתפלל לא ירוק עד שילוך ד' אמות : גרסינן בתלמוד [דף כח] תתכח שאלו לרבי פרידא במה הארכת ימים אמר מימי לא ברכתי לפני כהן ופריך הא כל ת"ח שמברך לפניו כהן עם הארץ חייב מיתה שנאמר כל משנאי אהבו מות ומשני כי קאמר איהו בשוין והקשה ר"י מאי רבותיה פשיטא שהכהן יקדים ויש לומר דלאו דוקא בשוין ממש (ט) אלא שניהם ת"ח ורבי פרידא גדול ממנו הוה ואפ"ה לא בירך לפניו וא"ת ואכתי מאי רבותיה והלא הא *דרב קרי בכהני היינו משום דר"א ורב אמי כהני חשיבי דארעא דישראל הוו כייפי ליה כדאיתא פרק הניזקין וי"ל דגם רבי פרידא היו כל הכהנים כפופים לו אי נמי דוקא בקריאת התורה שתקנו מפני דרכי שלום דכהן קורא ראשון התם לא יקרא שום ישראל בכהני אא"כ הוה גדול הדור דכולהו כהני כייפי ליה והכא (נמי) גבי רבי פרידא מיירי בברכה שבסעודה דלא תקון בה מידי מפני דרכי שלום לכך היה יכול לברך לפני כהן הפחות ממנו מיהו אם רוצה לכבדו מעליותא הוא כיון דלאו עם הארץ הוא אבל אם הוא ע"ה אין רשאי להקדים לעצמו משום שנאמר ולמשנאי אהבו מות ובקרה"ת מסופק ר"י בת"ח ישראל וכהן ע"ה אי זה יקדים כי לא מצינו דאיכא בקריאה משום ולמשנאי אהבו מות ונראה דבסעודה אם החכם ישראל מקדים את הכהן ע"ה לברך לפניו דרך חק ומשפט בגלל הכהונה על זה נאמר ולמשנאי אבל אם החכם נתן רשות לכהן ע"ה לברך ברכת המוציא או ברכת המזון אין כאן בית מיחוש דהא חכם יכול ליתן רשות ואפי' לישראל הפחות ממנו כדאיתא בברכות דרבי אמר לרב (י) קום משי ידך ומפרש התם דלענין ברכת מזונא קאמר ליה וכן בר קפרא שנתן רשות לאחד מתלמידיו לברך פרק כיצד מברכין (יא) וקפץ ובירך על הפרגיות וה"ה ברכת המזון דיכול החכם להרשות אפי' ע"ה אלמלא שאין מזמנין על עם הארץ כדאיתא פ' שלשה שאכלו ולפי מה שאין אנו נזהרין עתה בצירוף ע"ה לזימון יכול החכם ליתן רשות לכהן ע"ה לברך כיון שאינו מקדימו מעצמו לענין כהונה : [דף כח] תתכט אין ישנים בהם מפרש ר"י דכל דבר שהוא לצורך ב"ה כמו ביו"כ כדי לשמרו מותר כדאמר פ"ק דב"ב ועייליה לפורייה בגויה ועל דא סמכינן לישן בב"ה ביו"כ כדי לשומרו : הגה"ה [שם] בתי כנסיות של בבל על תנאי הן עשויין היינו בחורבנם אבל לא בייסובן כדאמר לקמן דרבינא ורב אחא לא עיילו לבי כנשתא משום זילהא דמיטרא עד כאן : [דף כט] תתל אין מרעין בהם בהמה אומר ר"י דמיירי בקרקע שלא חפרו כלל ואפ"ה אסור משום כבודן של מתים דאי בשאינו קרקע עולם מאי קאזיל וחשיב הא הכל אסור בהנאה והגנות והאילנות (יג) שנטועים בבית הקברות מותר וליכא למיחש משום כבודן של מתים כיון שאינן על הקברים עצמן : הגה"ה ואם ליקט שורפן במקומן *דאמרינן פרק נגמר הדין קבריה דרב שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא התם כיון דלרפואה עבד אין זה קלות ראש והא דשורפן במקומן אין זה כבוד של מתים אלא קנסא או משום שלא יחשדוהו שמוליכו לבהמתו עכ"ה : תתלא ר"ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין שלשה ס"ת כו' ומפטיר קורא בכי תשא ומפטיר בשקלים וזה הכלל לעולם המפטיר הולך לאחר הפרשה שקרא באחרונה ויש חולקין (*עליו) [*על זה] ואומר להמפטיר בר"ח משום דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם וליתא דאדרבה דר"ח קורא קודם משום דתדיר והמפטיר מפטיר בדסליק מיניה וכ"פ ר"י פ"ב דשבת בשבת ור"ח וחנוכה : [שם] ר"ח טבת שחל להיות בשבת כו' במ"ס איתא דמפטיר בר"ח וכן העיד ה"ר שמואל מפי אביו ר' דוד שמפטירין בר"ח ואע"ג דר"ח אדר שחל להיות בשבת מפטירין ביהוידע היינו משום דכלול בה של ר"ח ושל שקלים כדרבי טבי ומהאי טעמא מפטירין בר"ח ניסן שחל להיות בשבת בראשון באחד לחדש אבל הפטרה דלא משתעי בדר"ח כלל נדחית מפני ר"ח חדא דתדיר קודם ותו לפרסם שהוקבע ר"ח בזמנו כדאמרי' פרק החליל ר"ח שחל להיות בשבת שיר של חדש דוחה שיר של שבת מאי דוחה להקדים ואמאי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם א"ר יוחנן לידע שהוקבע ר"ח בזמנו אבל בסידור רב עמרם יש שמפטיר בנרות של זכריה וכ"פ ר"י בר' יהודה וכ"פ ר"י פ"ב דשבת משום דפרסומי ניסא עדיף כתב רבינו משולם חתן שחל להיות בר"ח מזקנים אתבונן מפטיר בשל ר"ח שכך יש בתשובתו שאלתי שבתו של חתן אם היה מארבע פרשיות הללו במה מפטירין והשיבני רבותי שבגרמייזא להפטיר של פרשה וכן היה מעשה בימי הקדוש ר"י והורה להפטיר בשל פרשה שהפטרות של פרשיות כתובות בתלמוד ואילו הפטרה של חתן לא מצינו בתלמוד אלא שמחה בעלמא עכ"ל התשובה ואשתקד ישבו זקני קהלנו ונתיישבו בדבר ונמנו וגמרו שלא לדחות הפטרות נו"ע אר"ק שד"ש הואיל ופסקה רב כהנא ויש סמך מדברי רבותינו (א) ומהתם מלינו למידק אם אירע הפטרת חתונה בער"ח מפטירין מחר חדש משום שהיא כתובה בתלמוד עכ"ל רבינו משולם (יג) וכתב בספר א"ז וז"ל מעתה יש ללמוד דכ"ש שאין דוחין הפטרת ר"ח גופיה מפני הפטרת חתן ב וחתן הבא בשבת רני עקרה יפטיר שוש אשיש (יד) ובשבת של עניה סוערה (*יפטיר) [*יתחיל] רני עקרה ואם בא חתן בשבת של עניה סוערה יפטיר שוש אשיש שכבר אמר עניה סוערה בהפטרה של רני עקרה כתב ראבי"ה מנהג ההפטרות לשתי פרשיות ביחד אמרו משום ר"י הלוי שהנהיג אביו בפ' ראשונה ולא בשניה לפי שיש בכל הפטרה ראשונה מעין פ' ראשונה ושניה כגון נעמן יש בה מעין אשה כי תזריע ותורת מצורע זהו שנה פשוטה ובשנת העיבור היה שבת הגדול בזאת תהיה (טו) והפטירו רבותינו בארבעה אנשים לפי שבאשה כי תזריע לא יכלו להפטיר בנעמן לפי שהיתה פרשת החדש עכ"ל · ובמנהגים מצאתי כל פרשיות הסמוכות מפטירין הפטרה של אחרונה חוץ מאחרי מות וקדושים שאז מפטירין הלא כבני כושיים שהיא הפטרה של פרשה ראשונה מפני שהפטרה של פרשה שניה מזכרת תועבות ירושלים : [דף ל] בר"ה (ב) אין לתמוה למה לא יתחיל בתחלת פרשת המועדות (ג) שור או כשב או עז כמו שעושין בפסח ובחג דיש לומר דבפסח ובסוכות ראוי לקרות כל פרשת המועדות לפי שהם רגלים ועוד דמתנות עניים דכתיב מיקמי בחדש השביעי שייכי טפי לפסח דהוא תחלת הקציר ולחג דהוי זמן אסיף ומה שייכי לר"ה ובגמרא

הגהות מהר"י ומהצ"ש (א) ומהכא כנ"ל : (ב) בחדש השביעי : (ג) או :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א וכא דאמרינן פ"ק דערכין עד שלא באת ליד גבאי רשאי לשנותה אין פי' רשאי לשנות למצוה אחרת וכל שכן לפחותה ממנה דכל מה דאתי אדעתא דידהו אתי ובלבד שלא ישנוה לדבר הרשות כדאיתא התם והנודר עצמו אפי' למצוה לא ופי' עד שלא באת ליד גבאי רשאי לשנותה היינו ללותה ולפורעה לאחר זמן וכן מוכח שם כל השמועה מאיר בר ברוך זלה"ם : ב פי' לפרשת נח שהפטרה שלה רני עקרה עד כי פאהך כין לפרשת כי תצא שהפטרה שלה ג"כ רני עקרה בלבד עד אמר מרחמך ה' וידחה הפטרת רני בשתי אלה כשאירע בהם הפטרת חתן שהרי יש לה תשלומין כיצד בפרשת נח ישלים רני לפרשת כי תצא כשתגיע לאחריה ולפרשת כי תצא כשתבא בה חתונה יקדים להפטיר בשבת פרשה ראה שלפניה שדינה להתחיל עניה סוערה יתחיל ברני עקרה ויפטיר עד מרחמך כמו שמפטיר בפרשת נח כדי שתהא פרשת כי תצא פנויה להפטרת החתן ואם בא חתן בשבת של עניה סוערה דהיינו פרשת ראה יפטיר הפטרת של חתן שהוא שוש אשיש מ"מ שהרי כבר אמר עניה סוערה בהפטרה של רני עקרה דהיינו בפרשת נח וסמכינן על אותה הפטרה אע"פ שודאי לכתחילה לא נשם תשלומין של עניה סוערה נתכוין אלא שכך דינה של שבת פרשה נח להפטיר ברני עקרה עד כי פאהך ותהיה עניה סוערה בכללה לעולם . וא"ת לפרשת כי תצא שדינה להפטיר רני כשתגיע בה חתונה למה יקדים לה תשלומין לשבת ראה שלפניה יסמוך ג"כ על הפטרת נח וי"ל מאי דאפשר לתקן מתקנינן והיכא דלא אפשר לתקן כגון שבא חתן בשבת ראה שהיא הפטרת עניה סוערה הרי סומך על שהפטיר אותה בשבת של פרשת נח אבל תימה דגם עניה סוערה יש לתקן ע"י השלומין לאחריה בפרשת כי תצא שאין דינה להפטיר אלא עד אמר מרחמך וישלימנו לתשלומי עד כי פאהך ועיין בתשובות מהרי"ל סי' ל"ע :

בגדי ישע

שייך כאן · לישנא דש"ס הוא ור"ל שמא יפשע ולא יעשה אחר אין שייך כאן דהא עשו אחר : (ה) דקאי אמתניתין דקאי אכפרים ש"ס דף כ"ו ע"א א"נ בכרכים כדפי' לעיל ר"ל א"נ מיירי בכרכים ר"ל דע"ד שפירש שם ר' אשי מיירי מתני' נמי בכרכים דאמר שם אמר ר"א האי בי כנישתא דמתא מחסיא כו' דלפ"ז מצינו נמי לפרש מתני' בכרכים ובראש ישיבה כרב אשי וע"ז קאי הא דאין מוכרין ס"ת דבין ס"ת של כרכים ובין של כפרים אסורין למכור אותה אבל יחיד יכול למכור ס"ת שלו ואין נקרא ס"ת של יחיד אלא כשלא הקדישה אבל הקדישה נקרא ספר תורה של רבים עיין בב"י בטור או"ח סימן קנ"ג : (ו) אבל היכא דפריש · ר"ל שמפרש דעתו ואומר שדעתו היה ליתן למקום שחפץ : (ז) הוא הדין כל הני דשרינן למכור אסור לד' דברים ר"ל דמיהם : (ח) אלא הלכתי ד' אמות דאי הוי פירושו רק ששהה אין שייך בזה התפארות דהא איכא מאן דס"ל בש"ס דצריך שהייה וק"ל : (ט) אלא שניהן ת"ח ר"ל דמ"ש בשוין כלומר ששוין הם בזה ששניהם ת"ח ולא אחד ת"ח ואחד ע"ה : (י) קום משי ידך וא"ת מה מייתי ראיה מרב דהוא ת"ח לגבי ע"ה וי"ל דתלמיד גבי רבו יש לו דין ע"ה : (יא) וקפץ ובירך על הפרגיות אפשר דמייתי לראיה שאינו ת"ח הוי אותו תלמיד שהרי טעה במה שבירך על הפרגיות כדאיתא שם ואפ"ה נתן לו רשות : (יב) שנטועים בבית הקברות נראה דגרסינן וכ"ה באשר"י דאל"כ מה הילוק יש בין אילנות לעשבים דאמרינן בהם ואם ליקט שורפן במקומן והשתא ניחא דמיירי שנטועין מקודם שנעשה בית הקברות : (יג) וכתב בס' א"ז וז"ל מעתה יש ללמוד כו' נלע"ד דהא"ז הוא מפרש תשובת רבינו משולם שפתח דבריו בחתן שחל להיות בר"ח וסיים בחתונה דהיא בערב ר"ח ע"ז כתב הא"ז דסיים כן משום דאז יש ללמוד בחתונה שחלה בר"ח דמכ"ש שאין דוחין הפטרת ר"ח : (יד) ובשבת של עניה סוערה יתחיל רני עקרה צ"ע דהא מפטירין עניה סוערה קודם לרני עקרה דע"ס היא הפטרת ראה ור"ע היא הפטרת כי תצא ונלע"ד דר"ל בפ' נח דגם בפ' זו מפטירין ר"ע ואז כשאירע חתונה בפרשה נח ונדחית הפטרת ר"ע טוב הוא מאחר שיכול לשלם ולהגיד אותה דנעשה כן דהיינו כשיגיע פ' ראה שבו מפטירין ע"ס שהוא באמצע סי' מ"ד בישעיה אז יתחיל מראש הקאפיטל דהיינו מר"ע ואל תתמה ע"ז שהרי כדמות זה כתב בסמוך ובשנת העיבור היה שבת גדול כו' ודו"ק · ואם בא חתן בשל עניה סוערה אז בזו נדחה הסי' של דש"ח הוא מאחר שכבר בפ' נח נאמר גם עניה סוערה ודו"ק · אחר כתבי זה מצאתי בהגה"ת מנהגים סי' צ' וז"ל לא נהיגין כמרדכי דכתב בשבת עניה סוערה מתחילין רני עקרה בשביל שיבא החתונה בשבת דרני עקרה ויצטרכו לומר שוש אשיש וכן אם חתונה בשבת דעניה סוערה מפטירין שוש אשיש לא נהוג עד כאן לשונו משמע דמפרש הא דאמר וחתן הבא בשבת רני עקרה דרצה לומר בפרשה כי תצא ואמר דבפרשה ראה מתחילין להפטיר ברני עקרה בשביל החתונה שתבא בפרשה כי תצא וצריך עיון אם כן מאי האי דקאמר בתר הכי ואם בא בשבת של עניה סוערה כו' שכבר אמר ע"ס ואפשר שט"ס הוא וצ"ל יפטיר שוש אשיש ויאמר ע"ס כו' או אפשר לומר דה"ק אם תהיה החתונה ברני עקרה יתחיל בשבת של ע"ס בר"ע ממילא ה"ה אם תהיה החתונה בע"ס יאמר בשבת ר"ע גם ע"ס ואח"כ אמר דאם גם בע"ס תהיה חתונה דאז לא יוכל להשלים אותן הפטרות אפ"ה יפטיר שוש אשיש משום שכבר אמרם אילו בפ' נח דבו מפטירין ר"ע אמרו ג"כ בו ע"ס ויהיה הפשט איך שיהיה קשה לי הלא שוש אשיש היא הפטרת אחת מז' דנחמתא דמפטירין אחר ט' באב א"כ למה לא יאמרו שוש אשיש כשתהיה חתונה באחד משבתות הללו ואח"כ בשבת שוש אשיש יפטירו אותם הפטרת שדחו אח"ז מצאתי בתוס' שכתבו דף ל"א וז"ל ולכך מקדימין ע"ס קודם ר"ע דדרך הנחמות להיות הולכות ומשובחות יותר וכו' ולעולם שוש אשיש באתם נצבים דהיינו שבת שלפני ר"ה לפי שהוא סוף נחמות עכ"ל ולפ"ז א"ש דצריך להיות שוש אשיש באחרונה : (טו) והפטירו רבותינו בארבעה אנשים ר"ל ולא בהפטרה דשבת

ובגמרא מסיק דקורין ביום ראשון וה' פקד וביום שני עקדה : [שם] ושאר כל ימות החג קורא בקרבנות החג תימה דבכל י"ט אנו מוציאין שני ספרים וקורין בו קרבן דמוסף ביומו וזה לא מצינו בתלמוד אך בסדר רב עמרם ישנו ואנו נוהגים כן ע"פ הקבלה וקצת יש סמך מדאמרינן לקמן אמר אברהם לפני הקב"ה כו' כבר תקנתי להם סדר קרבנות כ"פ ר"י וראבי"ה הביא ראיה מן הירושלמי דגרסי' התם א"ר יצחק נפחא שבת שחל להיות בחול המועד בין בפסח בין בסוכות קורין ראה אתה אומר אלי ומפטיר קורא במוספין ובפסח מפטירין היתה עלי יד ה' ובסוכות מפטירין שיש פניך על גוג : [דף לא] משך תורא כו' אמר רבי יצחק דזה הסדר לא ישתנה אלא כשחל פסח ביום ה' אז קורא ביום א' ב' משך תורא וביום שבת שהוא יום ג' קורין ראה אתה אומר אלי ובכללה הוי פסל לך וביום דה"ו יקרא קדש בכספא במדברא וטעמא לפי שיש לנו לקרות כסדר הכתובין בתורה בכל מה שאנו יכולין ומה שאנו קורין שור או כשב או עז ביום שני לפי שכתוב בו בחמשה עשר ופרשת בשלח שייכא ליום השביעי שאז עברו את הים והשאר הם כסדר : [שם] ביוה"כ במנחה בשל עריות לפי שנפשו של אדם מתאוה להם וישמעו וישובו ומפטירין ביונה שיש בה תשובה : [שם] בחג ביום ב' מפטירין ויקהלו אל המלך שלמה ויש מתחילין ותשלם כל המלאכה והכי איתא בירושלמי בחג בי"ט ראשון ושני קורין בחמשה עשר יום וי"ט שני אע"פ שהוא ספק משום כבוד י"ט לא קרינן ספיקי היום (טז) וכל סדר המועד פרש"י כסדר האלפסי וי"מ דסדר זה אינו נכון לפי שמשתנה בשביעי של חג אלא קורין ב' הראשונים ספיקי היום ושני האחרונים חוזרין וקורין ספיקי היום : [שם] אמר רב הונא ר"ח שחל להיות בא' בשבת מפטירין ויאמר לו יהונתן ואין לתמוה מ"ש דר"ח אדר וניסן שחל להיות באחד בשבת דאין מפטירין מחר חדש וי"ל דמפטירין לפני ר"ח אדר בשקלים ביהוידע והיא מוכחת שבאותו שבוע יהיה ר"ח אדר וכן הפטרה בראשון באחד לחדש היא מוכחת שבאותו שבוע יהיה ר"ח ניסן : [שם] שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל שאל לרבינו אליהו מפרי"ש למה אין קורין המוספים בשבת כמו בר"ח וברגלים שקורין מענינו של יום והשיב לפי שכל קריאתנו שאנו קורין לכפרה הן באות כדאמרי' וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מצותן שיהו קורין כל א' בזמנו ואמר כבר תקנתי להם סדר קרבנות כל זמן שקורין לפני מעלה אני עליכם כאילו הקרבתם ומוחל לכם עונותיכם הלכך בר"ח וברגלים שחטאת קריבה קבעוה לדורות אבל במוסף דשבת אין חטאת קריבה לכן לא קבעוה לדורות : הגה"ה וי"מ לפי שאין בה שלשה פסוקים ותימה ויתחילו כמו בר"ח דמתחילין מלמעלה בפרשת תמידין עכ"ה : [שם] ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם היינו הפטרת חזון ישעיהו ואנו אין נוהגין כן אלא שמעו דבר ה' בירמיה ובשבת שלפני תשעה באב חזון ישעיה וכן אנו נוהגין על פי הפסיקתא דש"ח ט"ע אר"ק סד"ש שלשה דפורענות [*קודם תשעה באב ושבעה דנחמתא לאחר תשעה באב וב' דתשובה · ועוד יש הרבה] שמניחין התלמוד ועושין על פי המדרש שהרי קאמר בשמעתא בתעניות קורין ברכות וקללות ואנו נוהגין לקרות ויחל על פי מ"ס דברי חכמים כדרבותינו שכתוב שם סתם בתעניות של ט"ב ובז' אחרונות של עצירת גשמים קורין בברכות וקללות אבל תעניות אחרים קורין ויחל ומפטיר דרשו ומיהו בט"ב נהגינן כתלמודא דידן למיקרי כי תוליד בנים ובני בנים ולהפטיר אסף אסיפם (יז) ואי מיקלע ר"ח אלול בשבת אין מפטירין השמים כסאי כי אין מדלגין ז' דנחמות ובשפיר"א נהגו לדלג ז' דנחמות מפני השמים כסאי ומפני ויאמר לו יהונתן שהן כתובות בתלמוד : הגה"ה ובפסחים פרק כל שעה בדבור אבל עושין ממנו תכריכין פי' התוס' ובכמה דברים אנו סומכין על ספרים חיצונים (יח) ואנו מפטירין השמים כסאי ע"פ פסיקתא עכ"ל וגם ראיתי כתוב שהר"ם ז"ל נוה להפטיר השמים כסאי עכ"ה : [שם] והניא כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק שלפניה לאו דוקא פסוק אחד דהא יש שם פרשה ואין משיירין ומתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים כתב ראבי"ה נהגו העם שקורין ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך וחוזר *וכופלו הקורא את התוכחה ולא ידענא אמאי דהא לא מתחיל בתוכחה דהא איכא קראי דברכות טובא מיקמי התוכחה ועוד דהא אמרינן תוכחות דמשנה תורה פוסק אי בעי ואם כן למה נדלג בשל משנה תורה על חנם ורב ושמואל נחלקו בפרק הקורא בדילוג של ראש חודש ואין נכון בעיני הך כפילות וכן כתב רבינו אפרים לרבינו יואל שנה בשמחת תורה יצאתי מבית הכנסת בחרי אף (יט) כי שמעתי (לבלע) זה החזן (כ) מדלג יותר מעשרה פעמים ו' פסוקים ומי התיר לו לדלג ולא אמר ולדן אמר ולגד אמר ולאשר אמר ורב ושמואל נחלקו בדילוג גבי ראש חודש ובדוחק התירו לו דלא אפשר : [שם] כדי שתכלה שנה וקללותיה שאלו לרבינו נסים גאון למה מחלקין פרשת אתם נצבים ופרשת וילך שהם קצרות כשיש שתי שבתות בין ראש השנה לחג וקורין פרשת נצבים לפני ראש השנה ופרשת וילך אחר ר"ה ואין מחלקין פרשת מטות ומסעי שהן פרשיות גדולות [והשיב הא דמחלקין וילך מאתם נצבים היינו משום דבעינן שיתמו שנה וקללותיה שיש קללות באתם נצבים ואין אנו רוצים שיכנסו תוכחות של שנה העברה בשנה הבאה · ונראה לר"י דבפרק הספינה משמע דלא קרי קללות אלא באם בחקותי ובהיה כי תבא אבל מכאן ואילך לא חשיבי קללות] ופי' ר"י לפי שרוצים לקרות אתם נצבים קודם ר"ה [*כדי] להפסיק [*בין] הקללות שבהיה כי תבוא [*ובין] לר"ה וכן אנו קורין במדבר קודם עצרת כדאמרינן הכא קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת כתב רבינו יוסף טוב עלם שד"ש היינו שוש אשיש ודרשו ושובה וכן פי' רבינו תם וכן סדרן בפסיקתא והפטרה דשובה י"ל בשבת שבין סוכות ליו"כ שהוא מדבר בשאלת מטר קודם לחג ומפטירין ביואל וה' נתן קולו לפני חילו ויפה צעקה לאדם קודם גמר דין מלאחר גמר דין כדאית' בר"ה אך רי"ץ גאות כתב שמפטירין שובה בפרשת נצבים אכן רמב"ם ז"ל כתב שקורין שוש אשיש ודרשו בצ"ג ושובה בשבת שבין ר"ה ליו"כ : כתב רמב"ם ז"ל וז"ל שמנהג פשוט בעירנו להיות מפטירין בנחמות ישעיה אחר ט"ב עד ר"ה ובשבת שבין ר"ה ליו"כ מפטיר שובה ישראל עכ"ל והגהות לא כתבו מאומה על זה : ודרשו יש לאומרה בין ר"ה ליו"כ כדאמרינן דרשו ה' בהמצאו אלו י' ימי תשובה ואומרים אותה בצום גדליה וכשחולקין אתם נצבים אומרים אותה גם בשבת וע"כ אותם שמקדימין שובה לפני יו"כ ושוש אשיש לאחר יו"כ ומביאין ראיה מהלין [*גלחיא] דנקטין לולביהון בידם טעות הוא בידם ע"כ פר"ת וכתב כל הנוהג כמנהג הזה אין רוח חכמים ורוח המקום נוחה הימנו ואכן אין אנו נוהגין כן אלא מפטירין שובה בי' ימי תשובה ושוש אשיש קודם לכן ודרשו קורין אותה בצום גדליה ודי ואם יארע שבת בין חג ליו"כ יש מפטירין וידבר דוד לה' כנגד האזינו שירה לשירה וכן עושין במגנצ"א ויש מקומות שמפטירין שוש אשיש : [דף לב] ת"ר פותח ורואה וכו' ובגמ' מסיק טעמיה דר"מ שלא יאמרו ברכות כתובות בתורה ור' יהודה תרגום איכא למטעי ברכות ליכא למטעי מדברי שניהם נלמוד דאין לכתוב ברכות בתורה ופסק ראבי"ה דה"ה במגילה ועוד דאיתקש לס"ת ולא דמי למגילה הכתובה בין הכתובים גם נראה לומר דמכאן משמע דס"ת לא תהיה פתוחה בין גברא לגברא : ירושלמי דפרק אין עומדין והאלפסי מייתי לה הכא בשמעתין תתלב היה קורא בתורה ונשתתק זה שהוא עומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון וא"ת ממקום שפסק הראשונות נתברכו לפניהן ולא לאחריהן והאחרונים נתברכו לאחריהם ולא לפניהם וכתיב תורת ה' תמימה שתהא כולה תמימה ופי' רבינו יואל הלוי כיון שנשתתק ה"ל הסיח דעת ועל כן צריך השני לברך הא לאו הכי היה יוצא השני בברכה שבירך הראשון וראיה מדתניא בתוספתא דמגלה ומייתי לה בירושלמי מעשה בר' מאיר שקרא מיושב בב"ה של טבעין ונתנה לאחר ובירך עליה ופריך בירושלמי זה קורא וזה מברך א"ר ירמיה מכאן שהשומע כקורא משמע דאדם יוצא בברכת חבירו ואפ"ה כשנשתתק צריך השני לברך מכאן יש לפסוק דאדם העומד לקרות בתורה ובירך ברכה שלפניה וקרא מקצת פסוקין ופסק ודבר דברי תורה או דברי חול צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה אם רוצה לקרות יותר ועוד ראיה מפרק הקומץ רבה גבי תפילין סח בין תפלה לתפלה מברך שנים על של ראש והא הכא אע"ג דתפילין של יד אין מעכבת של ראש ושתי מצות הן כשסח הוי היסח הדעת מברכה ראשונה ה"נ מי שקרא בתורה ג' פסוקים יצא ידי קריאתה ואם סח בינתים יברך ברכה שלפניה ורבינו אפרים חולק עליו וכתב דאפילו הסיח דעתו א"צ לחזור ולברך וראיה מפרק שני דברכות בפרקים שואל מפני הכבוד כו' אלמא אע"ג דסח אין צריך לחזור ולברך ברכות שלפני ק"ש ומתחיל ממקום שפסק וק"ש גם היא תורה וכתיב בה תמימה ומתפילין אין ראיה משום שהן פעמים מצוה אחת ופעמים שהן שתי מצות לא סח מצוה אחת סח שתי מצות ומה ראיה מתוס' דמגילה ומן הירושלמי ומה חידוש הוא זה דאחד מברך ואחר יוצא וכן תנן כל המצות כולן אע"פ שיצא מוציא וכ"ש אותו שלא יצא אבל המברך הקורא בתורה אין מוציא את הרבים בברכתו שהרי כל אחד ואחד צריך לברך ולקרות הלכך היכא שנשתתק צריך אחר לברך (א) אבל היכא דסח אפילו הסית דעתו א"צ לברך : הגה"ה (כא) והשיב רבינו יואל אי לאו משום נכנסין ויוצאין כל הז' יוצאין בברכות הראשון הרי דמוציא את הרבים והיכא שנשתתק ליכא למיחש משום יוצאין ונכנסין דקלא אית ליה : [שם] הלווחין פרש"י לוחות לספרים שלנו שאין נגללין ורבינו אבי העזרי פירש כגון לווחים של כומרים וכותבין עליהן לפעמים כתבי הקודש ואינם מיוחדים לכך כדגרסינן בפרק הבונה על שני לווחי פנקס : [שם] גדול שבכולן גולל ס"ת השיב הר"י מויג"א בספר א"ז על שאלתם תתלג שמעון מוחה ביד מי שקנה מן הקהל להוציא ס"ת מן הארון הקודש ולתתה ביד ש"צ וכן להחזירה והמעות הללו באות לכיס של צדקה ושמעון מוחה מפני שזו מצוה של החזן נראה בעיני שלא כוון יפה אותו שמעון שהרי במה זכה בה החזן ודאי אילו לא היה יכול לקרות בספר תורה אלא הוא ודאי היה זוכה אבל עתה שיכול אחר לקרות מעשה בכל יום שראובן מתפלל שחרית ושמעון קורא ולוי מתפלל מוסף וא"כ היאך נאמר שזכה בה ותנן בתמיד נשחט שחט ישראל וקבל הכהן נתנו לחבירו וחבירו לחבירו ואמרינן בגמרא שמע מינה הולכה שלא ברגל שמה הולכה דילמא דכייד פורתא ומאי קא משמע לן ברוב עם הדרת מלך והלא דברים ק"ו ומה הכהן שכבר זכה שכבר קיבל הדם בידו אעפ"כ נותנו לאחר להוליכו ואותו המוליך נותנו לאחר לזורקו משום ברוב עם הדרת מלך כל שכן בנדון זה וכן המשפט שיכול לקנות להושיט המעילים לגולל ואין הגולל יכול למחות כי אע"פ שקנה הגלילה לא קנה ליקח המעילים וקבלתי תתלד ממורי ה"ר אליעזר מגרמיז"א מעיל שתפור תחתיו פשתן צריך להשים צד המעיל על הספר תורה ולא לצד פשתן דומיא דמזבח הקטרת לענין יין הבדלה כל מי שיתן יותר לצדקה הרי הוא זוכה ולא שייך ירושה במצות : [שם] כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום בלא אותה מצוה כתב רבינו אבי"ה נ"ל דהני מילי בידים שטם אבל נטל ולא הסיח דעתו לא קפדינן :

הגהות מהר"י ומהרצ"ש (א) פי' ולא משום היסח דעת כר"י הלוי :

סליקו להו בני העיר וסליקא לה מסכת מגילה

בגדי ישע

דשבת הגדול : (טז) **וכל** סדר המועד פרש"י כסדר האלפסי כפי הנוסחא דאלפס שלנו אין כאן אלא האלפס פירש פי' אחר ומה שמקשה אחר כך דסדר זה אינו נכון לפי שמשתנה כ"ז אינו קשה לפי' הרי"ף ע"ש וצ"ע : (יז) **ואי** מקלע ר"ח אלול בשבת כו' ובשפייר"א נהגו כו' דוקא ר"ח אלול לפי שיש בהשמים כסאי ג"כ נחמות דירושלים כמ"ש במנהגים אבל בר"ח אב אין שייך עדיין להפטיר בנחמות אלא ג' דפרענותא : (יח) **ואנו** מפטירין השמים כסאי ע"פ פסיקתא והא דכתב לעיל דקורין דש"ח ע"פ פסיקתא היינו היכא דלא חל ר"ח בשבת וע"ש בתוס' דפ' כ"ש דף מ' דכתבו זה על ר"ח אב שחל בשבת דמפטיר בו השמים כסאי וצ"ע דהא בפירקין כתבו דמפטיר בו שמעו וכ"כ הפוסקים : ומ"כ ע"ז וי"ל דהפסיקתא לא מיירי כלום מר"ח אב או מאלול שחלו בשבת אלא שצריך להפטיר סי' דש"ח נו"ע אר"ק כו' אלא שהתוס' דפסחים ודמגילה מוכיחים מהפסיקתא דאין אנו הולכין בתר תלמודנו בכ"מ שהרי לפי תלמודנו שבר"ח אב שחל בשבת מפטירין חזון ישעיה א"כ בודאי בשבת שלפני ט"ב צריכין להפטיר הפטרה אחרינא וזה נגד מנהגנו לפי הפסיקתא שאנו מפטירין סי' דש"ח לפני ט"ב אבל מה שאנו מפסיקין להפטיר השמים כסאי במקום שמעו בר"ח אב שחל להיות בשבת בזה לא נסתר סי' הפסיקתא כיון דהפטרת ש"ח מסי' דש"ח במקומה עומדת ומ"ש שם בפסחים שאנו מפטירין השמים כסאי וכאן כתבו דאנו מפטירין שמעו בזה לק"מ לפ"ז דהא ג"כ כתב המרדכי בר"ח שחל בשבת שבשפייר"א נוהגין לדלוג ולהפטיר השמים כסאי ובשאר מקומות אין מדלגין א"כ י"ל דגם בר"ח אב שחל בשבת נחלפו מנהגי מקומות והתוס' לא באו לכתוב הדין איך שינהגו בר"ח אב שחל להיות בשבת אלא עיקר כוונתם להביא ראיה שאין הולכין בכ"מ אחר התלמוד ודו"ק : (יט) **כי** שמעתי לבלע זה החזן כך היה שמו וכ"ה בכתוב בלע ובכר : (כ) **נ"ל** דה"ג מדלג יותר מי' פעמים ז' פסוקים ומי התיר לו לדלג ולאשר אמר ולנפתלי אמר ולדן אמר ולגד אמר ולאשר אמר כו' ר"ל ששוב חזר חלילה ודילג כסדר הזה עד י"פ ודו"ק : (כא) **והשיב** רבינו יואל כו' כתב מהר"י אבוהב נראה מדברי ר"י דדוקא כשקרא ג' פעמים ואח"כ שח צריך לחזור ולברך אבל אם לא קרא עדיין ג"פ עדיין לא עשה גמר מצוה שהתחיל ואפילו שח אין לו לחזור ולברך עכ"ל ב"י בטא"ח סי' ק"מ · **סליק בגל"ך ולאע"י**

סליקא לה בגדי ישע על המרדכי ממסכת מגילה

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת מגילה

כולל כל חדושי דינים שהובאו במרדכי על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

פרק מגילה נקראת

(א) אף על פי שאמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום ומחלקין בו ביום ומקיימין שמחה בזמנה:

(ב) היושבין בבירות והמפרשים בספינה קורין בי"ד כתב ה"ג לא אמרו להקדים אלא לכפרים ויש מרבותינו שאומרים שאם אין בידם מגילה מוטב שיקדימו ויקראו ממה שלא יקראו כלל:

(ג) כל החדש כשר לקריאת מגלה בשביל הולכי דרכים שאין בידם מגילה אבל לסעודה אין עושין אלא בי"ד או בט"ו:

(ד) מה שלא נהגו לקרות המגילה יום י"ד ויום ט"ו מספק כדעבדי ביו"ט י"ל משום דדילמא י"ד נקבע בזמנו וליכא בט"ו משום לא יעבור:

(ה) זמן קהלה לכל שהיו מתאספים לנוס אסתר שהוא בי"ג ומתאספים לעיירות כמו בשאר התעניות ומכאן סעד לתענית אסתר שאנו עושין שלא מצינו ראיה מפורשת בתלמוד:

(ו) מה שאנו מקדימים התענית ליום ה' כשחל פורים בא' בשבת מפני שאין יכול לקבוע בע"ש מפני שהן טרודים לטרוח לכבוד שבת:

(ז) ט' באב מאחרין ולא מקדימין משום דפורענותא הוא · קשה למה מתענין תענית אסתר לפני פורים אף על פי שמגילת תענית בטלה חנוכה ופורים לא בטלו ואסור בתענית · תשובה משום די"ג יום נקנור הוא ובטל עם שאר תענית ורש"י פירש דתנוכה היא פרסומי ניסא ופורים דכתיב בכתובים הוי ליה כד"ת ולא בעי חיזוק:

(ח) מה שנותנין ג' מחצית לפורים משום דכתיב בפרשת כי תשא ג"פ מחצית השקל:

(ט) ובמקום שאין עניים יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמו וליתן במקום שירצה:

(י) נשים חייבות במקרא מגילה הלשון משמע שהן יכולים לקרות ולהוציא אף זכרים י"ת והאבי"ה כתב נשים מברכים על מקרא מגילה ואפי' אי קרו לעצמן:

(יא) ר"ת כ' נשים חייבות בג' סעודות שאף הן היו בירידת המן וע"י כן נתקן שלש סעודות בשבת:

(יב) [נשים חייבות בד' כוסות שאף] הן היו באותו הנס אע"ג דפרעה לא גזר אלא על הזכרים מ"מ הנשים לא היו יכולות להתקיים בלא הזכרים:

(יג) למה לא יהיו נשים חייבות בסוכה שאף הן היו בנס דענני כבוד וכן יהיו חייבים במצה ומה צריך טעם דאל בישנו בבל תאכל חמץ י"ל דלא אמרינן הא טעמא אלא במילתא דרבנן כגון מגילה וחנוכה וד' כוסות:

(יד) רבינו תם אומר דגם ביום יש לברך זמן משום דעיקר מצותה ביום:

(טו) ר"ת היה רגיל לומר זמן ביום בלחש בתוך כך שהיו קהל עונה אמן לאפוקי מיד רבותא:

(טז) מגילה בזמנה קורא אותה ביחיד מיהו מצוה בעשרה:

(יז) יחיד הקורא את המגילה לא יברך לפניה ולא לאחריה:

(יח) במסכת סופרים איתא על רות איכה קהלת שיר השירים מברך ע"מ מגילה ואם היתה כתובה בין הכתובים מברך על מקרא כתובים:

(יט) אין בין אדר ראשון לאדר שני אלא מקרא מגלה ומתנות לאביונים:

(כ) ר"מ כתב בזמן הזה כיון שבטלה מגילת תענית והותרו כל הימים אין אסורים בהספד ותענית אלא בחנוכה ופורים ולכן מותר בהספד בי"ד דאדר הא':

(כא) ר"ג · אבילות נוהג בפורים שלא מנו חכמים במשנה שאין אבילות נוהג אלא שבת ורגלים וראש השנה ויום כפורים אבל ר"ת ופורים לא · מיהו מצאתי דלאחר שהתפלל בבית האבל בליל פורים בערב לעת קריאת המגילה מותר לילך לבהכ"נ וחייב לשלוח מנות:

(כב) אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון כו':

(כג) רבינו יואל אסר לגר להעתיק ספר חומש מספר של הכומרים ובשביל שהגר לא ידע לשון הקדש אלא לשון הכומרים רצה להעתיק להיות לו לפירוש:

(כד) בעיר ווירצבור"ק מנעו לגר להתפלל ולהיות ש"צ:

(כה) סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ומשמע דסעודה אחת די:

(כו) מגבת פורים לפורים ואין רשאי עני לקנות מהם רצועות למנעלו אלא אם כן התנה במעמד אנשי העיר:

(כז) עדיף יומא דפוריא כיום שניתנה בו תורה: אריח ע"ג אריח רש"י פירש אריח הוא הכתב והלבנה הוא החלק ור"ת פירש ארוכה קרויה לבנה והקצרה אריח:

פרק הקורא למפרע

(כח) המנעיות אין להם סדר היינו שאין צריך לחזור לראש אבל חוזר לתחלת ברכה שטעה:

(כט) כל מקום שאמרו אין מחזירין אם הוא חוזר הויא ברכה לבטלה:

(ל) יש ללמוד דס"ת דחסרין בה אותיות או תיבות או פסוק דאין להפסיק לקרא להביא ס"ת אחרת אלא קורא אותה בעל פה:

(לא) אם כבר קרא ג' פסוקים ורחוק מן הפרשה שאפשר לו לסיים ולברך יברך ויגמור ויביאו ס"ת אחרת:

(לב) מגילה צריכה שרטוט כאמתה של תורה ובכל ענייניה היא כס"ת:

(לג) כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע:

(לד) ראה מאורות מימיו יפרוס על שמע ויוצא אחרים ידי חובתן:

(לה) כשאל להר"ר טוביה מרוינ"א איך סגי נהור סוטר בניו ובני ביתו מקדוש וי"ל שמחוייב מדרבנן יכול לפטור המחוייב מדאורייתא או הלכה כר' מאיר דסבר סומא חייב במצות מדאורייתא:

(לו) רבי יהודה ברבי קלונימוס היה מסופק אם סומא מברך בורא מאורי האש:

(לז) בצפנת פענח נמצא שזה שהתירו ביחיד לקרות המגילה הכתובה בין הכתובים הני מילי בימי חכמים שהיו כתובים בגליון כמו מגילות שלנו אבל עתה שאינו כך אפילו ביחיד לא יצא והקורא אותה קורא ופושטה כאגרת:

(לח) עד הנץ החמה כ' אבי"ה הני מילי הנהו דכתיב בהו יום בהדיא אבל ציצית לא כתיב ביה יום בהדיא אלא וראיתם אותם בראיה תליא מילתא ומעמוד השחר שרי:

(לט) פסק ר' מאיר בהבל דלא אמרינן מקצת היום ככולו לא ביום ז' ולא ביום ל' עד הנץ החמה מיהו לענין שמועה רחוקה לא בעינן שפורים אלא שעה אחת סלקא אפילו בלילה:

(מ) כל הלילה כשר לקצירת העומר ולספירה ולהקטר חלבים:

(מא) כ' ר' יעקב בר יקר מי שלא בירך בלילה שכר ספירה יהבינן ליה שכר ספירה בזמנה לא יהבינן ליה:

(מב) כ' אבי"ה מי שלא בירך בלילה לא יברך ביום משום ברכה לבטלה אבל מונה בלא ברכה:

(מג) אם אינו יודע חשבון הימים ודעתו לברך ולסיים כמו שישמע מן הקהל או מחביריו והדעתא דהכי פתח ושהה בסיום עד שישמע הימנו וכן סיים גם הוא אחריהם בכה"ג נפיק דפתיחה וסיום איכא:

(מד) מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי וכ' אבי"ה דשבועי לא צריך למימני עד סוף השבוע כו' וזה להסך מרבי אפרים:

פרק הקורא עומד

(מה) נהגו במתיבתא לומר בא"י אמ"ה הרב את ריבנו ולא לימא האל דקאמר ככר ה' אלהינו וא"ע בברכת המזון אם יש לומר האל אבינו מלכנו:

(מו) אין קורין בפרשה פחות מי' פסוקים ופרשת עמלק שקורין בפורים שהיא ט' פסוקים הואיל ובחד ענינא הוא לית לן בה:

(מז) הזי"ו לך בספרי כתב לולי וכ"פ רש"י וכן עמא דבר:

(מח) תימה לר"י על מנהגנו שאנו קורין בתעניות ויחל והראשון מתחיל שם והוא לסוף שני פסוקים מפרשה שלמעלה והא אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים גזירה משום הנכנסים שלא יאמרו שקרא אחד לפניו והתחיל בפרשה ולא קרא רק שני פסוקים:

(מט) שאין בו בטול מלאכה לעם כגון ר"ח כי דוקא לנשים נתנה מצוה זו בשביל שלא פרקו נזמיהם בעגל:

(נ) אומר ר"י דמלאכה כבידה כגון לחרוש ולזרוע אסור אף לאנשים:

(נא) אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו כו' ירושלמי היינו דוקא כשמתפללין בשביל הצבור ובצבור אבל היכא שמתפלל בביתו בינו לבין עצמו שפיר דמי דליכא כסופא אם לא נענה:

(נב) דכי נפלי אאנפייהו מצלי אצלויי:

(נג) יש לתמוה על בתי כנסיות שיש להם רצפה ונופל שם ש"צ על פניו:

(נד) השיב ריב"א על מעשה שבא לפניו שאירעו ג' חופות ביום רביעי אחד והיה ראשון מהן כהן ושני ישראלים והורה שביום ה' היו יכולים לקרות בתורה:

(נה) פר"ת קי"ל כמאן דאמר עולה שהרי בשל סופרים הלך אחר המיקל לכך אנו נוהגין בתעני' ובט"ב וביום טוב במנחה דהשלישי מפטיר משום דאז אסור להוסיף על ג' בני אדם אבל בשבת ויום טוב שמותר להוסיף אז אנו עושים כמאן דאמר אינו עולה:

(נו) תקנו עכשיו שיקרא המפטיר שהוא שמיני בכי תשא כדי לנהוג אליבא דתרוייהו:

(נז) כיון דנהיגין בשבת לקרות ז' בלא מפטיר משום הכי נהגו לומר קדיש בין השביעי למפטיר להודיע שאינו מן מנין השבעה כמו שתקנו קדיש בין תפלת ערבית לי"ח ברכות להודיע דתפלת ערבית רשות:

(נח) אין להקשות על מנהגינו שקטן קורא במוספין דהא קטן עולה למנין ז' וכ"ש שקורא לפרשת המוספים:

(נט) משמע שאפילו בימיהם יש מקומות שאין מתרגמין ומכאן סעד למנהג אשכנז שאין נוהגים לתרגם:

(ס) מפרש בירושלמי דאם התחילו בי' ויצאו מקצתן גומר ועל היוצאים שאין מניחים י' נאמר ועוזבי ה' יכלו:

(סא) מדלגין מן ויחל לפסל לך משום דהכל ענין אחד הוא:

(סב) לדידן שהתקינו לברך לפניה ולאחריה לא צריך לישב דמינכר בברכה שמברך ז' פעמים לפניה ולאחריה משום הכי כהן קורא פעמים במקום לוי ואין צריך לישב:

(סג) אם אין בבהכ"נ רק כהנים יקרא אחד ד' פעמים ועל כל פרשה יברך לפניה ולאחריה:

(סד) ראש הכנסת או חזן לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים קרא שאין אדם מבזבז לו:

(סה) ש"צ שהוא שושבין וקורא נראה דצריך לומר לאחר קרא · אבי"ה:

(סו) אין פותחין פתח בבהכ"נ אלא למזרח פר"י דוקא לדידהו בני בבל שהיו הופכים עצמן לצד מערב כי א"י במערב אבל לדידן לא:

(סז) רבינו אפרים היה מוחה לכהן שהוא ש"צ לקרות כהן חבירו לס"ת וכן לוי ורבינו יואל דחה סברתו:

(סח) המפטיר לא יפטיר עד שיגמור הגלילה כדי שגם הגולל יבין אל המפטיר:

(סט) מוכיח ר"י בבסמ"ג דאבלים אינו בעשרה:

(ע) קטן בפני עצמו אינו יכול לישא כפיו אבל אם הכהנים גדולים יכול לישא כפיו:

(עא) מצאתי דכהן פנוי אינו נושא את כפיו כי שרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה וראוי למברך שיהא שרוי בשמחה:

(עב) מפני שהעם מסתכלין בו פי' טעם מפני שעיניו כהות וליתא להא טעמא אלא בזמן שבית המקדש קיים שמברכים בשם המפורש ובזמן הזה אסור משום היסח הדעת:

(עג) כל המומין אם דש בעירו מותר:

(עד) כ' אבי"ה מה שהכהנים פותחין אצבעותיהם דבר זה לא מצינו בתלמוד אלא דרבנים אמרו טעם אמור מלא וי"ו קח אותה וי"ו ושים אותם בתוך כה ויהיה כזה לשון הלון ושהכהנים נושאין כפיהם נהגו לחלוק אצבעותיהם וזהו מציץ מן החרכים כו':

(עה) ש"צ אסור להפסיק לקרות כהנים דאפילו לאמן יהא שמיה רבא אסור להפסיק:

(עו) השמש הוא העוסק בצרכי בית הכנסת וש"צ הוא מובחר שבקהל:

(עז) הרבה נפלאתי למה מדלגין מקצת ברכה של ברכת כהנים שאין אנו אומרים אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו כו' וי"ל כיון שהכהנים מברכים יהי רצון לפניך כו' זה במקום שהש"צ אומר כל השנה ברכנו בברכה:

(עח) וצריך שיהא החזן ישראל כשהש"צ כהן אחר מקרא:

(עט) אם אותו הנותן מים לכהנים לטול ידיהם בא אבל ש"צ ומזכירו ליטול ידיו צריך לישא את כפיו אף ביש שם כהנים אחרים ואם לא יעלה עובר בשלש עשה אבל מלמדין את הנותן מים שלא יזכיר את הש"צ ליטול את ידיו:

(פ) הר' יעקב לוי מספירא הצריך לצאת לכהן מבית הכנסת קודם שיתחיל ש"צ בעבודה כשהכהן אינו נושא כפיו ע"י דהדריך רישיה או בתוך י"ב חדש על אביו ואמו כי אז נוהגין שלא לישא את כפיהן:

(פא) כל כהן שהרג את הנפש פי' ראבי"ה במפורסם להרוג שהוא מועד לכך:

(פב) נשאל לר"ם מאחד על אודות כהן שמל את התינוק ומת יכול לישא את כפיו והשיב דנושא את כפיו ולא דמיא לכהן שהרג את הנפש:

(פג) גם נשאל לו על כהן שהמיר דתו ועשה תשובה אם יכול לישא כפיו עוד והשיב דמותר וכן השיב רבינו גרשום מאור הגולה:

פרק בני העיר

(פד) היכא שהקדישו לשם בהכ"נ ואז התפללו בה אפי' אורחים לפי שעה כיון שמיוחד לתפלה קדשה:

(פה) צריך (להתענות) [להתנות] בזמן הזה על כורסיא שהוא תשמיש לס"ת שאל"כ אסור להשען עליו להנאתו ואפי' ספרים אסור להניח עליו:

(פו) יש למצוה היתר קצת לכורסיא בזמן הזה אין רגילין לתת עליו ס"ת בלא מטפחת והוי תשמיש דתשמיש מיהו משום מטפחת עצמה יש למנוע אם לא יתנה:

(פז) נשאל לר"מ על ראובן שאמר קרקע זו אני נותן לבנות עליה בה"כ ואחר הזמן נתרצו הקהל לבנות עליה היו העמים מעכבים על ידו ועכשיו אומר הקהל נבנה עליה בית התלמוד וראובן השיב אדעתא דהכי לא נתתיו והשיב דודאי ראובן לא מצי הדר ביה:

(פח) ישראל שהתנדב מנורה או נר לבהכ"נ אסור לשנותה לדבר הרשות הי"מ בשכבר הדליקו בה לבהכ"נ דנשתמש בהן קודש אבל לא הדליקו בהן עדיין מותר לשנותה אפילו לדבר הרשות והזמנה לאו מילתא היא:

(פט) בנין שבבהכ"נ העשוי בבנין אבנים בתוך חומה מזרחית מפני שהיו מתקלקלים ס"ת המונחות מחמת לחלוח הקרקע ועשו ארון עץ תלוש אין בו משום תשמישי קדושה:

(צ) בעון ב' דברים עמי הארץ מתים על שקורין לארון הקדש ארנא ולבית הכנסת בית עם:

(צא) כ' א"ז צריך ליזהר שלא יהו מטפחת של ס"ת נביאים וכתובים ושאר ספרים של שעטנז לפי שפעמים מחמם בה ידיו שכורכה סביב ידיו בימי הקור:

(צב) כ' אבי"ה כל הני קדושים דמתני' אם הם של יחיד יכול לעשות בהן כל מה שירצה דאדעתא דדידיה עבדינהו:

(צג) בן עיר שפסק בעיר אחרת נותן עמהם בני העיר שפסקו לעירם נותנים במקומם:

(צד) אחד שישב בתוך קהל ועדה ואמר אם אשחוק עוד בקוביא אתן ה' זקוקים לצדקה וכן אמר כמה פעמים ועבר נדרו שואלים הגבאים שבעירו ה' זקוקים והוא אומר שיתן חוץ לעיר מקום שהוא חפץ דבר פשוט שיתנם בעירו:

(צה) היכא דפרים יעשה כפירושיו:

(צו) בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה אינם חייבים ליתנם לשם:

(צז) כ' אבי"ה הוא הדין כל הני דשרינן למכור אסור לארבעה דברים:

(צח) מימי לא השתנתי בתוך ד' אמות של תפלה פי' לא נהגתי היתר ע"י שהיה כדי הילוך ד' אמות אלא (הלכתא) [הלכתי] ארבע אמות ע"כ:

(צט) בקריאת התורה שתקנו מפני דרכי שלום דכהן קורא ראשון לא יקרא שום ישראל בכהני אא"כ הוה גדול הדור דכולהו כהני כייפי להו אבל בסעודה דלא תקון בה מידי משום דרכי שלום יכול לברך לפני כהן הפחות ממנו מיהו אם רוצה לכבדו מעליותא הוא כיון דלאו עם הארץ אבל ע"ה אין רשאי להקדים:

(ק) בקריאת התורה מסופק ר"י בת"ח ישראל וכהן ע"ה איזה מהם יקדים כי לא מצינו דאיבא בקריאה משום ולמשנאי אהבו מות:

(קא) אין ישנים בהם וכל דבר שהוא לצורך בהכ"נ כמו ביום כפורים לשמרו מותר:

(קב) אין מרעין בהן אר"י דמיירי בקרקע שלא חפרו בו כלל והגנות והאילנות שנוטפים בבית הקברות מותר וליכא למיחש משום כבודן של מתים כיון שאינו על הקברים עצמן:

(קג) ר"ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין ג' ס"ת כו' זה הכלל המפטיר הולך לאחר הפרשה שקרא באחרונה:

(קד) ר"ח טבת שחל להיות בשבת במ"ש איתא דמפטיר בר"ח וכן העיד הר' שאנן מפי אביו ר' דוד ובסדור רב עמרם יש שמפטיר בנרות דזכריה וכן פר"י בר יהודה ורש"י:

(קה) כתב רבי' משולם חתן שחל להיות בר"ח מפטיר בשל ר"ח וכן אם היו מד' פרשיות הללו לפי שהפטרות של פרשיות כתובות בתלמוד ואילו הפטרה של חתן לא מצינו בתלמוד אלא שמהם בעלמא:

(קו) נמנו וגמרו שלא לדחות הפטרות נו"ע אר"ק סד"ש ומצינו למידק אם אירע הפטרת תחונה בערב ר"ח מפטירים מחר חדש שהיא כתובה בתלמוד:

(קז) ואתן הכא בשבת רני עקרה יפטיר שוש אשיש ובשבת של עניה סוערה יפטיר רני עקרה ואם בא חתן בשבת של עניה סוערה יפטיר שוש אשיש שכבר אמר עניה סוערה בהפטרה של רני עקרה:

(קח) כתב אבי"ה מנהג ההפטרות לשתי פרשיות יחד אמרו משום ר"י הלוי שהנהיג אביו בפרשה ראשונה ולא כשנים לפי שיש בכל הפטרה ראשונה מעין שניה וראשונה:

(קט) במנהגים מצאתי כל פרשיות סמוכות מפטירין הפטרה של אחרונה חוץ מאחרי מות וקדושים שאז מפטירים הלא כבני כושיים שהיא הפטרה של פרשה ראשונה מפני שבהפטרה שניה מזכרת תועבות ירושלים:

(קי) אין לתמוה למה לא יתחיל בר"ה בתחלת פרשת המועדות ושור או כשב כו' כמו שעושין בפסח ובחג:

(קיא) תימה דבכל יו"ט אנו מוציאים שני ספרים וקורין בו קרבן דמוסף ביומו וזה לא מצינו בתלמוד אך בסדר רב עמרם ישנו ואנו נוהגים כן על פי הקבלה וראבי"ה הביא ראיה מן הירושלמי:

(קיב) משך תורה כו' זה הסדר לא ישתנה אלא כשחל פסח ביום ה' לפי שיש לנו לקרות כסדר הכתובים בתורה ככל מה שאנו יכולים:

(קיג) ביה"כ במנחה בשל עריות לפי שנפשו של אדם מתאוה להם וישמעו וישובו:

(קיד) אין לתמוה מ"ש דר"ת אדר וניסן שחל להיות בא' בשבת דאין מפטירין מחר חדש כי מפטירים לפני ר"ח אדר בשקלים דיהוידע והי' מוכחת שבאותו שבוע יהיה ר"ח וכן הפטרה בראשון בא' לחדש היא מוכחת שבאותו שבוע יהיה ר"ח ניסן:

(קטו) מה שאין אנו קורים המוסף בשבת כמו בר"ח וברגלים לפי שכל קריאתינו שאנו קורין לכפרה הן באות ובשבת שאין חטאת קריבה לכן לא קבעוה לדורות:

(קטז) ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם הפטרת חזון ישעיה ואנו אין נוהגים כן אלא שמעו דבר ה' בירמיה ובשבת שלפני תשעה באב חזון ישעיה ע"פ הפסיקתא דש"ת נו"ע אר"ק סד"ש ונוהגין לקרות ויחל ע"פ מ"ס:

(קיז) בט"ב נהגינן כתלמודא דידן למקרי כי תוליד בנים ובני בנים ולהפטיר אסוף אסיפם:

(קיח) בפסחים פי' התוס' בהרבה דברים אנו סומכים על ספרים חיצונים ואנו מפטירים השמים כסאי על פי פסיקתא:

(קיט) כתב רבינו אפרים לר' יואל הנה בשמחת תורה יצאתי מבית הכנסת בחרי אף כי שמעתי לבלע זה החזן מדלג יותר מי' פעמים ו' פסוקים ומי התיר לו לדלג:

(קכ) מתלקין פרשת אתם נצבים ופרשת וילך שהם קצרות כשיש שתי שבתות בין ר"ה ליה"כ ואין מחלקין מטות ומסעי שהן ארוכות לפי שרוצים לקרות אתם נצבים קודם ר"ה להפסיק הקללות שבוהים כי תבא לר"ה אנו קורים במדבר קודם עצרת:

(קכא) ודרשו יש לאומרה בין ר"ה ליה"כ:

(קכב) ואנן אין אנו נוהגים כן אלא מפטירין שובה בין ימי תשובה ושוש אשיש קודם לכן ודרשו קורין אותה בצום גדליה ודיו:

(קכג) אין לכתוב ברכות בתורה ופסק אבי"ה דהוא הדין במגילה וגם משמע דס"ת לא תהיה פתוחה בין גברא לגברא:

(קכד) היה קורא בתורה ונשתתק זה שהוא עומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון:

(קכה) אדם העומד לקרות בתורה ובירך ברכה שלפניה וקרא מקצת פסוקים ופסק ודבר דברי תורה או דברי חול צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה אם רוצה לקרות יותר:

(קכו) כ' א"ז על שאלתם שמעון מוחה ביד מי שקנה מן הקהל להוציא ס"ת מן הארון הקדש ולתתן ביד ש"צ וכן להחזירה והמעות הללו באות לכיס של צדקה ושמעון מוחה מפני שזו מצוה של החזן נראה בעיני שלא כיון יפה אותו שמעון:

(קכז) וכן המשפט שיכול לקנות להושיט המעילים לגולל ואין הגולל יכול למחות כי אע"פ שקנה הגלילה לא קנה ליקח המעילים:

(קכח) מעיל שתפור תחתיו פשתן צריך להשים צד המעיל על הספר תורה ולא צד הפשתן דומיא דמזבח הקטרת:

(קכט) ולעניין יין הבדלה כל מי שיתן יותר לצדקה הרי הוא זוכה ולא שייך ירושה במצות:

סליק לוח הדינים שבמרדכי מגילה

לוח הדינים אשר בהר״ן ממסכת מגילה

כולל כל חדושי דינים שהובאו בר״ן על דעת הרמב״ם ז״ל, מאת הרב הגאון ר׳ יוסף אוטילינג זללה״ה.

א מגילה דלילה אפשר דבני כפרים לא קרו לה : דף א׳ במשנה ד״ה אלא

ב כרכין המוקפין חומה שבחוצה לארץ קורין בט״ו : ע״ב ד״ה כרכין

ג כל שדרים שם י׳ בני אדם שהולכים בקר וערב לב״ה הרי הוא כאילו יש שם עשרה בטלנים : דף ב׳ ע״א ד״ה אבל

ד עיירות המסופקות אם מוקפות מימות יהושע או לא הולכים אחר רוב עיירות שאינן מוקפות: שם ד״ה ולענין

ה כהנים המבטלים מעבודה היינו כשיכולים אח״כ להשלים העבודה הא לאו הכי לא : ע״ב ד״ה ישראל

ו עבודה חמירא מתלמוד תורה היינו ת״ת דיחיד כלומר שאינו ת״ת של כל ישראל : שם ד״ה מכאן

ז למת מצוה חובה לבטל מקרא מגילה ולשאר מתים רשות : שם ד״ה ת״ת

ח נשים חייבות לקרא המגילה כשאר החייבים להוציא רבים ידי חובתן : שם ד״ה נשים

ט פורים שחל להיות בשבת מקדימין לקרות המגלה בערב שבת : שם ד״ה פורים

י חל פורים בע״ש עיירות גדולות ומוקפות קורין בו ביום ושאין מוקפים עושים סעודה באחד בשבת : דף ג׳ ע״א במשנה ד״ה איזו

יא חל י״ד בע״ש מוקפין קורין בו ביום עושים סעודה לאחר השבת וי״ד בשבת לדידן לא מיקלע : בא״ד ובדף ב׳ ע״ב ד״ה פורים

יב משלוח מנות ליתיה אלא באדר שני : דף ג׳ ע״ב ד״ה הלא

יג לאו שפיר דמי לאבסומי בפורים עד דלא ידע מאי קאמר : שם ד״ה מיחייב

יד אבלות יום ראשון נוהג בפורים ומיום ראשון ואילך ספק : דף ד׳ ע״א ד״ה ומדאמרינן

טו אחר שגלו ישראל חזרו שאר ארצות להכשרן לומר שירה והלל בנס העשוי בהם : שם ד״ה משנכנסו

טז יודע אשורית ולעז אינו מוציא אחרים ידי חובתן בלעז : ע״ב במשנה ד״ה אבל

יז עכשיו לא הוכשר לשון יוני אלא למכירים אותו לפי שאין אנו בקיאים בלשון יוני הקדום: שם ד״ה אבל

יח אם טעה במגילה ולא הזכיר אפי׳ תיבה אחת לא יצא ידי חובתו : שם ד״ה תנא

יט חל ט״ו בשבת שכרכין מקדימין לי״ד הם מותרים בעשיית מלאכה: דף ה׳ ע״א ד״ה וגרסינן

כ טעות שהענין והלשון אחד לית לן בה כיהודים ויהודיים בל טעות אחר פסול : שם בד״ה תו גרסינן

כא במגילה והלל ותקיעות אם שהה כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש : שם ד״ה ר׳ מונא

כב השמיט הקורא תיבה אחת צריך לחזור למקום אותה תיבה ולקרא משם ולהלן : ע״ב ד״ה ת״ר

כג אסור לכתוב תיבה אחת חוץ מן הכתב ואם כתב אסור לקרות בו שלא בשעת הדחק : שם ד״ה והלכתא

כד אמתתה של תורה היינו מזוזה ולא ס״ת עצמה: בא״ד

כה מגילה נמי בעי עבוד לשמה : שם ד״ה וצריך

כו לא מצינו תגין אלא לספר תורה : דף ו׳ ע״א ד״ה ויש

כז כותב אגרת הרשות ומתכוין ללשון צח ונקים לשנא דקרא אין צריך שרטוט: שם ד״ה גרסינן

כח אף בימי רבותינו היו כותבין בעור שאינו עפוץ ועיבוד שלנו אינו מזדייף מצד הלבן אע״פ שאינו מעופץ : שם ד״ה דפתרא

כט מגילה אפי׳ באפי נפשה כשהיה כתובה כעין ספרים שלנו אין קורין בה : ע״ב ד״ה הקורא

ל נשים מצטרפות למנין עשרה לענין מגילה : שם במשנה ד״ה הכל

לא לא ספר עומר בלילה יספור ביום בלא ברכה : דף ז׳ ע״א ד״ה כל הלילה

לב מצת מצוה יש ליזהר שלא לאכלה אחר חצות וכן הלל שבאותה לילה שלא לקרותו אחר חצות: שם ד״ה זה הכלל

לג מכרו ספרים ולקחו ממקצת הדמים תורה צריך ג״כ ליקח מן המותר תורה והלוקח זכה בספרים : ע״ב ד״ה וכן

לד העמידו הצבור ז׳ לפקח על צרכי צבורם אף מקח וממכר של דברים שבקדושה בכלל : שם ד״ה והיכא

לה מכרו ז׳ טובי העיר אין בו דין אונאה כשליח שמכר אלא כמוכר שלו וקרקע של הקדש לעניים ונתרצו כל בני העיר למכרו הרשות בידן : שם ד״ה לא שנו

לו לא לסתור איניש בי כנשתא עד דבני בי כנשתא אחריתי ואם יש להם בית הכנסת אחר מותר לסתור : דף ח׳ ע״א ד״ה ומאן

לז בית הכנסת הנמכר בין ע״י ז׳ טובי העיר במעמד אנשי העיר או שלא במעמדם דמים נתפשים בקדושת בית הכנסת : שם בא״ד

לח דלי״ת ויו״ד שבתפילין אינן אותיות אלא קשר בעלמא : שם ד״ה תשמישי

לט היתר למשימין עטרות של ס״ת בראש הקורא בסיום ס״ת : ע״ב ד״ה וכתב

מ מבטלין ת״ת דוקא להוצאת המת ולשאר צרכיו לא : דף ט׳ ע״ב ד״ה מבטלין

מא למאן דלא קרי ולא תני כתבו מקצת הגאונים דבעשרה סגי : שם ד״ה אבל

מב כשמוציאין ב׳ ס״ת וקורין בהם בשני בני אדם לית בשני משום פגמו של ראשון אלא כשקורין ב׳ בני אדם כאחד : דף י׳ ע״א ד״ה ואחד

מג בברכה אחרונה גולל ואח״כ מברך : דף י״א ע״ב ד״ה ר׳ יהודה

מד פי׳ הגולל ס״ת גוללו מבחוץ : שם ד״ה הגולל

מה בפרס ומדי עדיין יש הפטרות במנחה בשבת : שם ד״ה והקשה

מו תלמיד יהא שוה לרב בעוד שלומדין שנא׳ ואתה פה עמוד עמדי : שם ד״ה תנא

מז בשמועות קשות היו יושבים אספסלים מפני העיון לאחר הסמיכה הרב ראוי לחלוק כבוד לתלמיד : שם ד״ה ומקשו

מח האידנא קרי ש״צ בהדי מאן דקרי שלא לבייש מי שאינו יודע לקרות : דף י״ב ע״א ד״ה קרא

מט יש תרגום בכתובים אע״פ שלא אמרו יונתן בן עוזיאל חכמים אחרים אמרוהו : שם ד״ה ובמגילה

נ ביום מברך בקריאת מגילה מג״ח : שם ד״ה וצריך

נא ח׳ פסוקים שבסוף התורה קורין אותן בבית הכנסת בפחות מי׳ : שם ד״ה שמנה

נב מוסיפין בשבת על הקורים בתורה [ולא] דוקא ז׳ ובמועדים לא : ע״ב ד״ה אין

נג נשים וקטנים עולים להשלים מנין ז׳ ולא שיהיו כולם קטנים : דף י״ג ע״א ד״ה הכל

נד כשמוציאין ב׳ ס״ת וקורין ז׳ באחד המפטיר יכול לקרות פרשת החודש בשני: שם ד״ה וכתב

נה קרא המפטיר י׳ פסוקים ואיכא תורגמן פוסק : שם ד״ה ואי

נו אי איכא ט׳ ששמעו קדיש וברכו ולאחר התפלה חוזר אחד שלא שמע ואומר קדיש וברכו וענו אלו אחריו יצא ור״ת חולק : שם ד״ה אין

נז התחילו בי׳ ויצאו מקצתן גומר אם נשתיירו רובן : בא״ד

נח בתר דתקון שיהא כל אחד ואחד מברך לפניה ולאחריה אם אין מי שיקרא אלא אחד הוא עומד וקורא ואין צריך לישב ז׳ פעמים לעשות היכר : דף י״ד ע״א ד״ה תוספתא

נט כהן פותח ראשון לכל דבר כבוד בין בתורה בין בישיבה ידבר ראשון ולברך ראשון בסעודה: שם ד״ה גרסינן

ס אע״ג דקרא דוקדשתו בכ״ג כתוב מ״מ גמרינן מיניה שכהן הדיוט יהא מקודש מישראל : שם ד״ה וליטול

סא אין שם כהן לא יקרא לוי לא ראשון ולא שני לרמב״ם ויש חולק : ע״ב ד״ה נקטינן

סב מדינא קורין בחומשין שהיו כותבין כספר תורה שלנו אלא שאסור מפני כבוד צבור: שם ד״ה אין

סג כל אדם אם התחיל מצות תורתו לעסוק בה וקראוהו לקרות בתורה מהדר אפיה ונדים ואם לא התחיל עד שלא נפתח ס״ת אפי׳ מי שתורתו אומנתו אסור : שם ד״ה וקשיא

סד גדול שהביא ב׳ שערות עובר לפני התיבה ונושא כפיו באקראי והא דאמרינן נתמלא זקנו יורד לפני התיבה ונושא כפיו היינו לקבע: דף ט״ו ע״א ד״ה אינו

סח כל שיש לו שיעור למעלה כשמוסיף עליו עובר משום בל תוסיף : שם ד״ה ואמרינן

סט ראיה על שאין אדם מקפיד ומתקנא בבנו ובתלמידו מדוד ואליהו הנביא : דף ט״ו ע״ב ד״ה תורגמן

גליון מהרש״א על הרי״ף ממס׳ מגילה מהגאון וכו׳ מוהר״ר שלמה איגר זצ״ל

דף ג ע״א ר״ן ד״ה א״ר. אפי׳ רב אסי נמי מודה דינא. ועי׳ לקמן דף רס״א א׳ בר״ן ד״ה ומתו ליה אמוחא :

דף ד ע״א ר״ן ד״ה ומדאמרינן דאבילות מדאורייתא דחי עשה. עי׳ מ״ש הרבינו יונה בסוף פרק היה קורא : ע״ב ר״ן מתני׳ הקורא. כך זה כיון שלעצמו אינו מוציא. וכת׳ הריב״ש סי׳ ש״נ השיב על הר״ן דיש לפרש הירושלמי בהיתה כתובה אשורית והוא קורא אותה בלעז דמצד השומע לא מקרי כקורא בעל פה כיון דמ״מ הענין כתוב. אבל הקורא עצמו אינו יוצא וע״ז מסיק כיון דהקורא א״י מקרי אינו מחויב ואינו מוציא השומע אף דבשמיעה אין חילוק אבל אם כתובה לעז וקורא לעז גם הקורא עצמו יוצא. וע״ש סי׳ שנ״א ד״ה ואני אומר אפשר כו׳ ואם היה אפשר שהשומע יוצא איך לא יצא הקורא שהרי גם הוא שומע ומפני שקורא ג״כ לא גרע :

דף ז ע״ב ר״ן ד״ה וכן. משום דדוד ראשון לנביאים. ועי׳ בר״ן ר״ה דף רי״ד ע״ב ד״ה מתחיל כתב דנביאים חמור מכתובים ועי׳ מג״א סי׳ קנ״ג ס״ק ב׳ : סליק

הגהות בן אריה להג״מ זאב בן אריה זצ״ל אבד״ק גאלדינגען וטעלז.

דף א ע״א בר״ן ד״ה ויש כו׳ לשון שאינה מוקפת חומה המוסגר במרובע הוא מוקף [או צ״ל שהיתה מוקפת חומה]: ע״ב ברי״ף אמר רבב״ח כו׳ דדריש זמן זמנם זמניהם כו׳. נ״ב עי׳ גמ׳ [ופירש״י ד״ה היכא דאמרי כו׳] : שם ר״ן ד״ה ארביסר כו׳ בירושלמי כו׳ דגרסינן התם כנגד ימים כו׳. נ״ב נ״ל דגרסינן התם תן ימים כנגד ימים כו׳ [לשון הירושלמי ימים אין כתיב כאן אלא כימים. תן ימים כנגד ימים. י״ב י״ג כנגד י״ד ט״ו כו׳] : שם בר״ן ד״ה כרכים כו׳ מדגרסינן בירושלמי כו׳ בו אין קורין בחוצה לארץ קורין כו׳. נ״ב בירושלמי לפנינו איתא בחוצה לו קורין ועי׳ בקרבן עדה שם :

דף ב ע״א ר״ן ד״ה אמר כו׳ וי״מ דנראה וסמוך כו׳. נ״ב עי׳ בית יוסף [סי׳ תרפ״ח סד״ה וכן הכפרים מה שכתב בפירוש דברי ר״ן אלו] : שם ד״ה ומיהו כו׳ ומשמע דהאי הוקף ולבסוף ישב כו׳. נ״ב נ״ל ומשמע דהאי הוקף ולבסוף ישב כו׳ :

דף ד ע״א ברי״ף מתנוכה ופורים כו׳ לפניהם ולאחריהם נמי אסור בתענית ובהספד כר׳ יוסי כו׳ תיבת בתענית מוקף ונ״ב ועי׳ במאור : שם ברי״ף דהא רב אסי קאמר [בתענית דף יח ע״א] כל שלאחריו אסור בהספד ובתענית מותר וכו׳. נ״ב עי׳ במאור וכן הביאו הגירסא הזאת התוס׳ במנחות דף ס״ה ע״א ד״ה אלין יומיא כו׳ אלא שדחו אותה כמו שדחה בעל המאור ז״ל כאן ע״ש וע״פ גירסא זו מסיים כאן אסור בהספד כו׳ ובי״ג אסור בהספד לחודיה. ומה שהגיה מהר״ן שפירא ומה שכתב מהר״ם [בחדושי אגשי שם] בגליון אינו נכון כלל בכוונת ר׳ אפרים שהוסיף זאת בלשון הרי״ף ועי׳ בתשו׳ ר׳ מנחם עזריה סי׳ י״ב :

דף ה ע״ב ר״ן ד״ה היכי דמי כו׳ אפילו רגיל בתורה כעזרא אלא יהא הוגה כו׳. נ״ב נ״ל כעזרא לא יהא הוגה כו׳ [וכן הוא בירושלמי שם ה״א] :

דף ח ע״ב ר״ן ד״ה מרים כו׳ דאמרינן בסוטה אסור כו׳. נ״ב דף ל״ט ע״ב עי׳ רש״י שם :

דף י ע״א רי״ף ורא״ש חודש אדר שחל להיות בואתה תלוה כו׳. נ״ב עי׳ קרבן נתנאל על הרא״ש [אות ל״ו מה שכתב על זה] : שם בר״ן ד״ה חל להיות בכי תשא עצמה כו׳ ולדידן השתא לא מתרמי פורים בואתה תצוה כו׳. תיבת פורים מוקף [וקאי על פרשת שקלים] :

דף יב ע״א רי״ף ירושלמי כו׳ ומשני שאני התם דסליק פניינא והכ״א שאני הכא כו׳. נ״ב עי׳ ירושלמי [הלכה ב׳ שלפנינו ליתא רק תירוץ שני] ועי׳ קרבן נתנאל על הרא״ש אות ז׳ וקנ״ע דמלשון הרי״ף שלפנינו משמע דשני תירוצים נינהו : ע״ב בר״ן ד״ה הלכתא כו׳ ואי לא חיישינן לנכנסין בדלא אפשר לומר דולג יקראו כו׳. נ״ב נ״ל בדלא אפשר למה דולג יקראו כו׳ :

דף יד ע״א ר״ן ד״ה וליטול מנה יפה כו׳ ואע״ג דקרא דוקדשתו גבי כהן גדול כתיב כו׳. נ״ב זה תמוה דקרא גבי כהן הדיוט כתיב וקדשתו כי את לחם אלהיך כו׳ (ויקרא כ״א פסוק ח׳) ונראה דט״ס גדול יש כאן וצ״ל הכל להיפך וקאי על הפירוש הראשון [נראה בכוונתו ז״ל שצ״ל ואע״ג דקרא דוקדשתו גבי כהן הדיוט כתיב מיניה ילפינן דכהן גדול נמי ראוי שיהא מקודש מאחר כהנים. ועי׳ מש״כ בגליון הר״ן על אלפס סוף מס׳ מועד קטן . ובנדרים דף ס״ב ע״ב והולי יתכן שהיה גירסת הר״ן מקדשו לכל דבר שבקדושה כו׳ ודריש מקרא כי אני ה׳ מקדשו הכתוב גבי כהן גדול דקרא דוקדשתו דרשינן בתו״כ וביבמות דף פ״ח ע״ב לדרשא אחרת וקדשתו בעל כרחו ע״ש ולפ״ז נ״ל כאן ואע״ג דקרא דמקדשו כו׳ אך בכל המקומות איתא וקדשתו] :

דף טו ע״א במתני׳ סומא כו׳ ובחדושי אגשי שם אות א׳ בסדר המשנה כו׳. נ״ב אכן רבינו ירוחם פסק על פי הנוסחא שברי״ף כאן ע״ש בנתיב ב׳ חלק ו׳ ז׳ וריש נתיב י״ג והביא שם שכן הוא בילמדנו [הוא מדרש תנחומא] פ׳ תולדות פסוק ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו כו׳ ועי׳ ב״י סי׳ נ״ג וסי׳ קכ״ח :

דף טז ע״א ברי״ף לא תיבעי מימרינהו כלום יש עבד שמברכין אותו ואין מסביר פנים. נ״ב עי׳ בגמרא דסוטה דף מ׳ ע״א [ובפירש״י שם] : ע״ב ברי״ף ויקרא משה את העם כי פרוע הוא ועד פסוק ויגוף כו׳. נ״ב נ״ל ועוד פסוק ויגוף כו׳ [פי׳ שגם פסוק זה כפני עצמו מדלג מלתרגם] וכ״ה בתוספתא מגילה פ״ג [ושם איתא בזה הלשון ועוד כתוב אחר ויגוף כו׳] ועי׳ ירושלמי [הלכה י״א] ועי׳ בה״ג בהלכות ברכי לכור [שגם שם מפורש כן וכ״ה ברמב״ם פי״ב מהל׳ תפלת השחר הל׳ י״ב ומקורו מהתוספתא הנ״ל]

הגהות מלא הרועים מהגאון כו׳ מרנא יעקב צבי יאליש זצ״ל.

דף ב ע״א ר״ב ד״ה ולענין עיירות המסופקות כו׳ עד לפיכך קורא בראשון ופטור בשני. נ״ב עי׳ בדברי הר״ן בפ׳ ע״פ דקנ״ה ב׳ ד״ה והשתא וכבר עמד בזה במשנה למלך פ״א מהל׳ מגילה דין י״א ובס׳ קול בן לוי הביא קושייתו ולא שמע התי׳ שכתב ותי׳ מדעתו ג״כ כבריו :

דף ט ע״א ברי״ף ועולין בהם עשבים ולא יתלוש מפני ע״ג כו׳ כצ״ל : סליק

מסכת מועד קטן עם פי' (רבינו נסים) [א][נמוקי יוסף] ועם פרש"י

משקין בית השלהין. פירוש שלהין כמה דמתרגמינן עיף ויגע משלהי ולאי והוא דבר שרגילין להשקותו תמיד בין שהוא גן ירק בין שהוא פרדס. שלהין. כדכתיב שלחיך פרדס רמונים וה"א וחי"ת ממולא אחד הן דשתיהן אותיות הגרון וכיון שהורגל בכך אם אינו משקהו יפסד לפיכך שרי להשקותו בחולו של מועד אע"פ שיש בה טורח מלאכה דכיון דאית בה פסידא שרו לן רבנן ויש להם סמך מקראי דכתוב אחד אומר את חג המצות תשמור שכל חג המצות אסור בעשיית מלאכה וכתוב אחד אומר ביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש דמשמע הא שאר ימים מותרין שמע מינה דבחולו של מועד עצמו פעמים שהוא מותר ופעמים שהוא אסור ואם יפסד שרי ולקמן במתני' מפלגי שאם השקהו לפני המועד כגון שהגיע עונת המים שלו לפני החג אז מותר להשקות בחולו של מועד אבל אם לא השקהו לא וכל שכן שדה בית הבעל שהוא שדה לבן שאינו רגיל להשקותו כלל אלא למטר השמים ישתה מים דהוא ודאי אסור להשקותו ואע"ג דאי הוה משקינן ליה הוה עביד טפי לא מיקרי פסידא אלא דבר שהגיע לפירות והדר מפסיד אבל להוסיף על מה שנראה לעין הרואה מיקרי ולא הפסד ולא דחינן חוה"מ משום הרוחתו ובשביעית נמי משקין הספיחין שילאו מאיליהן דאע"ג דכל עבודת הקרקע נאסרת בשביעית כדכתיב שדך לא תזרע וכו' ומינייהו ילפינן כל שאר עבודות כגון מזבלין ומקרסמין שהוא חתיכת הענפים היבשים מן האילן ומזרדין שהוא אילן שענפיו מרובין חותכין מהן מכאן ומכאן ומפסגין הוא באילן שנופו נוטה לכאן ולכאן שקושרין אותן כדי שיעלו עליו למעלה שלא יכבדו על גוף האילן כל אלו מלאכות חשובות הן דסגי להו בפעם אחת בשנה דומיא דזריעה וזמירה אבל השקאה דצריכה תדיר לא מיקרי עבודה חשובה ולפיכך שריא: בין ממעין שיצא בתחלה. כלומר אפילו ממעין שיוצא עכשיו מתחלה שהוא חדש ולא חיישינן שמא יפלו כתליו ויבא לתקן במועד והוי טירחא יתירא וכ"ש ממעין ישן והא (א) דאיצטריך למתני [*שלחין] סלמעוטי שדה בית הבעל שאפילו ממעין שלא יצא בתחלה שישן הוא אסור דלא שרינן ליה אלא משום פסידא והוא דליכא טירחא יתירא: ולא ממי הקילון. קילון בור עמוק ובו מים מכונסין דאיכא טירחא יתירא לדלות ומלשון קולתא שהוא תרגום כדה נקראת קילון ונקטיה אחר מי גשמים לאשמועינן דאיסור מי גשמים אינו אלא משום שאפילו אפשר להשקות בתחלה מהכנוס של מי גשמים בלא טורח כשיחסרו המים יהיה צריך לדלות ושמעינן דאם היה אגם מים שלא יבואו לעולם במועד לצורך דלי אלא שמשקה מהן ברגלו בקל היה מותר ואיסור מי גשמים וקילון אמועד קאי דגבי שביעית לא חיישינן לטירחא יתירא: עוגיאות. שחופרים סביב הכרס כדי שיתעכבו שם המים מלשון הלכן תעגנה שהוא לשון עיכוב והא נמי אמועד קאי (ח) משום טירחא יתירא ועוד דלא הוי דבר האבד אבל בשביעית מותר כדאיתא בגמ'. וכתב הראב"ד ז"ל בפירושיו דבגמ' [דף ד:] לא אסרינן אלא בחדתי וה"ה כעין חדתי אם לא ניכר *האדן אבל אם ניכר *האדן מעט מותר ולא בעינן טפח כדבעינן בגמרא באמת המים דהתם בעינן מקום לעבור בו מים בשטף אבל הכא מימיה עומדין ובמשהו סגי להו ע"כ: **גמ'** השתא ממעין שילא וכו'. הכל מפורש במתני'. וכתבו שיש ברייתות דמשמע מינייהו שהמלאכה בחוה"מ אסורה מן התורה דתניא כל מלאכת עבודה לא תעשו לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה דברי ריה"ג ר"ע אומר אינו צריך הרי הוא אומר אלה מועדי ה' מקראי קדש במה הכתוב מדבר אי בראשון הרי כבר נאמר שבתון ואי בשמיני הרי כבר נאמר שבתון הא אין הכתוב מדבר אלא בחוה"מ שאסור בעשיית מלאכה הרי משמע שאסורין בעשיית מלאכה מן התורה בחוה"מ. ומצינו הכתוב שאומר ראשון ושביעי לבדן שמע מינה שחילוק יש ביניהן ומסרן הכתוב לחכמים איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת אלא שלא מצינו לאחד מן המחברים שמנו המצות שימנה מצוה באסור מלאכה בחוה"מ ואם האיסור דבר תורה היא איסורו לאו או עשה ולפי זה נראה שאינה אלא אסמכתא בעלמא וכן נראה מן התוספ' וכן נראה מן הירושלמי אמר רבי אבא בר ממל אלו היה מי שימנה עמי הייתי מתיר מלאכה בחולו של מועד כלום אסרו אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ועוסקין בתורה כגון (ט) אכן אוכלין ושותין ופוחזין וכן אמרו בפרק מי שהפך [דף יג.] גבי כוון מלאכתו במועד חולו של מועד דרבנן והרמב"ן הטיל פשרה ואמר שכל מלאכה שאינה לצורך המועד ואינה דבר האבד אסורה מן התורה ושהוא לצורך המועד מותרת בין במלאכת אומן בין במלאכת הדיוט אע"פ שאינו (י) לצורך דבר האבד וכן כל שהוא דבר האבד מותרת אע"פ שאינו (כ) דבר המועד ואע"ג דאית בה טירחא יתירתא וחכמים מדבריהם אסרו קצת מלאכות אלו כמו שיתבאר ועל זה אמרו בירושלמי שהיה ראוי להתיר מלאכות אלו כדי שלא יהו מתבטלין ויתעסקו בהן שהבטלה מביאה לידי פחזות ועיקר חולו של מועד ודאי דבר תורה הוא ע"כ. ולזה הסכים הרשב"א ז"ל סוף פרק קמא דע"ז: דהאי בית הבעל לישנא דמיותב הוא. כלומר שהוא מיושב שאינו צריך לדבר אחר אלא למטר השמים ישתה מים: כמה דמתותב עולם עם בתולה. שנתמלא חפצו ואינו

רש"י

משקין בית השלהין. מפרש לקמן: ת"ר את חג המצות תשמור שבעת ימים. וכל תשמור אזהרת ל"ת הוא שמזהירו מן המלאכה: ששת ימי בראשית. ימי כל שבוע ושבוע בין שני שבתות הן יושבים הרי קדושה לפניהם ולאחריהם: ר"ח יוכיח כו'. אף אתה אל תתמה כו': כל מלאכת עבודה לא תעשו. וסמיך ליה שבעת ימים תקריבו אשה וגו' למד על חולו של מועד והכי דריש ביה לא תעשו שבעת ימים ובחג (א) המצות ועליה קיימא הך מתני' בת"כ: מקראי קדש. משמע קדשהו בעשיית מלאכה: עצור ממלאכה. כדכתיב בהאי קרא גופיה לא תעשו כל מלאכה: הרי (ב) הוא. כלומר מאחר שאמר לך הכתוב שהן עצורין ממלאכה ולא בכלן ולא פי' לך איזו המותרות ואיזו האסורות דע ודאי שלא מסרן הכתוב אלא לחכמים היודעים להבין על איזו להטיל האיסור ועל איזו להטיל ההיתר (ג) יאמרו לך איזו הוא יו"ט על פי קידוש הראייה ואסור בכל מלאכה ואיזו יום של חוה"מ שאינו אסור בכל מלאכה ועל חולו של מועד יאמרו לך איזו מלאכה אסורה לדבר שאינו אבד ואיזו מותרת לדבר האבד: משקין בית השלחין. שדה בית השלחין שדה לבן של תבואה וכשמתחילין להשקותו אם אינו משקהו תדיר מיד נאבד כדתני בסוף מתני' זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד (ד) דפסדי אבל השלחין דאילן לא שרי דלא פסדי: במועד. בחולו של מועד אע"פ שיש בה טורח מלאכה (ה) ומשום פסידא שרו ליה רבנן: שילא בתחילה. שיוצא עכשיו מתחילה ואין חוששין הואיל וחדש (ו) יהיו נופלין האגפיים ואתי לתקן במועד והוי טירחא יתירא: שלא ילא בתחילה. ישן שאינו יוצא מעכשיו ולא אתי לאינפולי: אבל לא ממי גשמים. טעמא מפרש בגמ': מימי קילון. מימי של קילון (ז) בור עמוק של גשמים מים מכונסין דאיכא טירחא יתירא לדלות ואמועד קאי דגבי שביעית לא חיישינן לטירחא יתירא: ואין עושין עוגיות לגפנים במועד. משום טירחא יתירא ועוגיות מפרש בגמ': בית השלחין. ארץ עייפה וצריכה למים תדיר: למתיבותא. מיושב:

°משקין

בית*) השלהין. (א) ת"ר °את חג המצו' תשמור לימד על א חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר ק"ו ומה ראשון ושביעי שאין קדושה לא לפניהם ולא לאחריהם אסורין בעשיית מלאכה חולו של מועד שיש קדושה לפניהם ולאחריהם אינו דין שיהו אסורין בעשיית מלאכה ששת ימי בראשית יוכיחו שיש קדושה לפניהן ולאחריהן ומותרין בעשיית מלאכה מה לששת ימי בראשית שכן אין בהן קרבן מוסף תאמר בחולו של מועד שיש בו קרבן מוסף ר"ח יוכיח שיש בו קרבן מוסף ומותר בעשיית מלאכה מה לר"ח שכן אינו קרוי מקרא קודש תאמר בחולו של מועד שכן קרוי מקרא קדש הואיל וקרוי מקרא קדש דין הוא שיהו אסורין בעשיית מלאכה: תניא אידך °כל מלאכת עבודה לא תעשו לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר °אלה מועדי ה' מקראי קדש במה הכתוב מדבר אי בראשון כבר נאמר שבתון ואי בשמיני הרי כבר נאמר שבתון הא אין הכתוב מדבר אלא בחולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה תניא אידך °ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת מה שביעי עצור אף ששה עצור אי מה שביעי עצור בכל מלאכה אף ששה עצור בכל מלאכה ת"ל השביעי עצור בכל מלאכה ואין ששה עצור בכל מלאכה הרי שלא מסרן הכתוב אלא לחכמים לומר לך איזה יום אסור ואיזה יום מותר אי זו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת. כדתנן *משקין ב בית השלהין במועד ובשביעית בין ממעין שיצא בתחילה בין ממעין שלא יצא בתחילה אבל אין משקין ממי הגשמים ולא ממי הקילון ואין עושין עוגיות לגפנים. מאי משמע דהאי בית השלהין לישנא דצחותא הוא כדכתיב °עיף ויגע ומתרגמין משלהי ולאי ומאי משמע דבית הבעל לישנא דמיתיבותא הוא כדכתיב °כי יבעל בחור בתולה יבעלוך בניך ומתרגמינן כמה דמיתותב עולם עם בתולתא כן יתותבון בגויך בנייכי. בית השלהין אין בית הבעל לא מאי טעמא במקום פסידא

*) בגמ' וכן בס"י הגי' השלחין

אלף קנא — אלף קנב — שמות כג — ויקרא כג — שם — דברים טז — מכילתין ב. — דברים כח — ישעיה סב

ממעין שילא בתחלה. שיולא עכשיו מתחלה ואין חוששין הואיל וחדש הוא יהו מפלים אגפים שלו ואתי לתקן במועד והוי טרחא יתירא שלא ילא מתחלה: ישן. שלא ילא מעכשיו דלא אתי לאנפולי. ובגמ' פרכי' מה ממעין שילא בתחלה דאתי לאנפולי [משקין] ממעין שלא ילא בתחלה דלא אתי לאנפולי מיבעיא ומהדרי' איצטריך דאי תנא ממעין שילא בתחלה הוה אמינא הכא הוא דבית השלחין אין בית הבעל לא משום דאתי לאנפולי אבל ממעין שלא ילא בתחלה דלא אתי לאנפולי אימא אפי' בית הבעל נמי קמ"ל דבית השלחין מותר אפי' ממעיין שילא בתחלה ובית הבעל אסור אפי' ממעיין שלא ילא בתחלה: אבל לא ממי גשמים. טעמא מפרש בגמ': ממי הקילון. בור עמוק ובו מים מכונסין דאיכא טירחא יתירא לדלות ואמועד קאי דבשביעית לא חיים לטירחא יתירא: ואין עושין שגילות. משום טירחא יתירא. ועוגילות מפרש בגמ': גמ' בית השלחין אין. אפי' ממעין שילא בתחלה כיון דאינו משקה דאיכא

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקלז:
ב מיי' בסופ"א מהלכו' שמיטה סמג לאוין שם טוא"ח סימן תקלז:

הגהות הב"ח

(א) בסוכות כתיב כצ"ל: (ב) תיבת הוא נמחק: (ג) נ"ב והם: (ד) נ"ב דלא פסדי. אבל שתו לפני המועד ישקם במועד דפסדי וכו': (ה) נ"ל דמשום: (ו) הוא כצ"ל: (ז) בור עמוק ובו מים של גשמים מכונסין כצ"ל: (ח) נ"ב ואסור: (ט) אימון כצ"ל: (י) תיבת לורך נמחק: (כ) נ"ל לורך המועד:

הגהות מא"י

[א] באלפס דפוס קושט' נדפס כאן בזה הלשון פי' הלכות לה' ר' יוסף חביבא ז"ל הנקרא נמוקי יוסף. [וכן הוכיחו רבים וגדולים כי הם דברי הנ"י ולכן הנגע למעלה במרובעים שם בעליהם המעתיקים לאמור הדברים בשם אומרם]:

נ"ל סהרין וכן העתיק הב"י [וכן הגיה הב"ח]

הגהות חו"י

(א) חגיגה דף יח ע"א:

שלטי הגבורים

א סמ"ג כתב בשם ה"ג ובשם רבינו יעקב דאיסור מלאכה בחולו של מועד לא הוי אלא מדרבנן ולא מדאורייתא וכל הנהו קראי דמייתי תלמודא להוכיח איסור מלאכה בהוש"מ לא הוו אלא אסמכתא בעלמא ומיי' נמי כתב כסמ"ג וטור כתב חוה"מ שהם ימים שבין ראשון של פסח לז' ושבין ראשון של חג לשמיני מותרין בכל מלאכה מן התורה אלא שחכמים אסרום במקצת מלאכות אע"ג דילפי להו מקראי טובא אסמכתות בעלמא נינהו אבל עיקרן אינן אלא מדרבנן הלכך התירו דבר האבד פירוש שהיה אבד אם לא יעשנו והותרו כל צרכי יו"ט ואפי' צרכי יחיד אם אינו מעשה אומן התירו ואפי' בדברים האסורים התירו בשביל הפועל אם אין לו מה שיאכל:

לשון ריא"ז

כשם שאסרה תורה לעשות מלאכה ביו"ט כך אסרו חכמים לעשות מלאכה במועד שהם ימי חולו של מועד של פסח ושל חג הסוכות ולפי שאיסורו מדברי סופרים התירו לעשות מלאכה בדבר האבד. הרמב"ן הטיל פשרה שכל מלאכה שאינה לצורך המועד ואינה דבר האבד אסור מה"ת ומה שהוא לצורך המועד אע"פ שאינו דבר האבד וכן דבר האבד אע"פ שאינו לצורך המועד הוא *) מדרבנן ואין לך אלא מה שאסרו חכמים בהם ולזה הסכים הרשב"א:

*) עי' לקמן בר"ן ד"ה גמרא השתא כו' שהביא דברי הרמב"ן באריכות:

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) ר"ל מאחר דתני במתניתין דמשקין ממעין שילא בתחלה א"כ פשיטא דכ"ש דמשקין ממעיין שלא ילא בתחלה עז"א דמשום דיוקא תני לה לאשמועינן דבית הבעל אסור אפי' במעיין ישן. וכן מבואר בגמ' ופשוט הוא וכתבתי כל זה לאפוקי מגי' מהר"ם שגרס והא דאיצטריך למיתני שלחין וזה טעות וק"ל:

שיטת רבי יהודה בר ברביה זצ"ל

משקין בית השלחין. ארץ עיפה וצריכה מים כדמתרגמינן עיף ויגע משלהי ולאי ומשעה שהתחיל להשקותה אם אינו משקה תמיד נפסדת כדתנן במתני' זרעים שלא שתו מלפני המועד לא ישקם במועד דלא פסדי אבל שתו מלפני המועד ישקם במועד דפסדי ודבר האבד מותר: שדה בית השלחין. אבל שדה לבן של תבואה כגון בית הבעל דסגי ליה בגשמים לא שרי להשקותו במועד דלא פסיד: ובשביעית. כתב רבינו שלמה ז"ל דלא מלאכה שבשדות חשיבא ולאו הכין הוא מסקנא דגמ' אלא משום דהשקאה תולדה דחורש או דזורע היא והנהו תולדות דכתיבי בקרא הוא דמיחייב אאחריתא לא מיחייב אלא מדרבנן ובמקום פסידא לא גזרו רבנן ואם כדברי הרב ז"ל דלאו מלאכה שבשדות חשיבא השקאה אפי' בשדה בית הבעל תהא מותרת כקשקוש הזיתים ועשיית העוגילות: בין

ואיטו זו מביתו : בשלמא מי קילון איכא טירחא יתירתא . במתניתין התירו מלאכה בחולו של מועד במקום פסידא כגון בית השלחין ולא התירו משום הרווחה כגון בית הבעל ואפילו במקום פסידא יתירא לא טרחינן וכדתנן אבל לא ממימי גשמים ולא ממימי קילון כדפירש' במתניתין : גזירה . דאי שרית ליה מי גשמים אתי למשרי נמי מי קילון לפי שהם מי גשמים ואיכא משום טירחא יתירתא : מי גשמים . נמי דרכן ליכנס במקום עמוק וכיון שניטלו אליין העמיקו והוו להו מי קילון כלומר שצריך לדלותן בדלי כדמפרש במתני' והוי טירחא יתירא : המושכים מן האגמים שהם נקבצים ממי גשמים : והוא נר מצוה

פסידא שרו רבנן במקום א רויחא לא שרו רבנן ואפילו במקום פסידא טירחא יתירא לא טרחינן דקתני אבל לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון פירוש קילון כמו ביב *°בשלמא [דף ד.] מי קילון איכא טירחא יתירא דצריך לאשקויי מיניה בדוולא אלא מי גשמים מאי טירחא איכא אמר רבי אלעזר אמר ר' יוחנן גזירה מי גשמים אטו מי קילון רב אשי אמר מי גשמים נמי לידי מי קילון קאתו: אמר ר' זירא נהרות [א]המושכין מן אגמים מותר להשקות מהם בחולו של מועד והוא דלא פסקי ת"ר הפסיקות והבריכות שנתמלאו מים מעיו"ט אסור להשקות מהן בחולו של מועד ואם היתה אמת המים עוברות תחתיהם מותר אמר רב פפא והוא שרובה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים רב אשי אמר אע"פ שאין רובה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים כיון דקא משכה ואתיא מימר אמר אי לא שתיא בחד יומא תשתי בתרי ותלתא יומי ת"ר בריכה שנטפה משדה בית השלחין זו מותר להשקות ממנה שדה בית השלחין אחרת והא עבידא דפסקא אמר רבי ירמיה עדיין היא מטפטפת אמר אביי והוא שלא פסק מעין ראשון תניא רבי שמעון בן מנסיא אומר שתי ערוגות זו למעלה מזו לא ידלה מן התחתונה וישקה את העליונה יתר על כן א"ר אלעזר ברבי שמעון אפילו ערוגה אחת חציה נמוכה וחציה גבוהה לא ידלה ממקום נמוך למקום גבוה ת"ר מדלין מים לירקות כדי לאכלן ואם בשביל ליפותן אסור: [דף ד:] *ואין עושין עוגיות לגפנים תניא ואלו הן עוגיות ברירין שבעקרי זיתים ושבעיקרי גפנים °והני מילי חדתי אבל עתיקי שרי:

[דף ב.] מתני' *ר' אלעזר בן עזריה אומר אין עושין את האמה בתחלה במועד ובשביעית וחכמי' אומרים עושין את האמה *בתחלה במועד ובשביעית ומתקנין את המקולקלות במועד ומתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים וחוטטין אותן ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת מקואות המים ועושין כל צרכי הרבים ומציינין על הקברות ויוצאין

דלא פסקי. כלומר שיש בהם שפע מים ואזלא כהא דרב אשי דלא אסר משום גזירה אלא דמיירי במיעוט מי גשמים אבל כל היכא שיש בהם שפע מים לא גזרינן אטו פסקי שצריכין לדלות : [דף ד.]
הפסיקות. פירוש חריצין שאינן מתוקנין : בריכות . מתוקנות יפה אסור להשקות משום דפסקי ואתי לאיתויי מנהרות רחוקות : ואם היתה אמת המים . ממעיין נובע עובר ביניהם בכל עת מותר להשקות מהם במועד דהא לא פסקי : והוא שרובה של אותה שדה יכולה לשתות מאותה אמת המים . דודאי כיון דמעוטה יכול להשקות מן הבריכות לא טרח להביא מנהרות רחוקות : רב אשי אמר אע"פ וכו' כיון דקא משכא ואתיא . מן המעין : מימר אמר . בעל השדה כל מה שאוכל להשקות היום מאמת המים והבריכות אשקה ומה שלא אוכל להשקות היום מאמת המים אניח עד למחר או עד שלשה ימים שיכנסו מי המעין באמה ואשקנה הלכך מותר דלא טרח לאיתויי וכתב הראב"ד ז"ל דדוקא כשאמת המים עוברת בתוך הבריכה או הפסיקה כדקתני עוברת ביניהן ואז הוא דאמרינן מימר אמר וכו' אבל אי לא עיילי לגווה אע"ג דעיילי לשדה אסור דאיכא למיחש דילמא אתי למיטרח ולאיתויי :
בריכה שנטפה . פי' כגון שיש לו שני שדות בית השלחין זו למעלה מזו בקעה העליונה במורד יש שם בריכה שמקבלת [דף ד:] תמיד מי העליונה מאותה בריכה מותר להשקות את התחתונה שלמטה ממנה ודוקא בשעה שהשדה העליונה עדיין נוטפת ומתמלאת לתוך הבריכה והוא שהמעין מושך אל השדה ומשקה אותה דכיון שכן הוה ליה כמו שהולך מעין העליון אל השדה התחתונה ומשקה אותה אף על גב שאינה שותה אלא מתמציתה של עליונה :
שתי ערוגות . פי' של ירק והאחת גבוהה מחברתה ואין המים יכולין לעלות לערוגה העליונה אלא ע"י זריקה שיזרוק בכלי מזו לזו וקמ"ל בברייתא זו שאע"פ שאין גבוהה אלא מעט אפ"ה אסור משום טירחא ולא תימא בשתי ערוגות הוא דאסור שהן רחוקות זו מזו אלא אפילו בערוגה אחת שחציה נמוכה יותר מן החצי האחר אסור : תנו רבנן מדלין וכו' כדי לאכלן . פי' כדי שיהיו רכים וטובים ונוחים להתבשל לפי שדעתו לאכלן למחר : ליפותן. כדי שיגדלו וירבו שיהיו ראויין לאכול לאחר המועד : אסור . דלהרווחה קעביד ואפי' הוה ביה פסידא פורתא לא חייש לה הלכך אסרינן משום טירחא וכן דעת הראב"ד ז"ל שהקשה ממתני' דלא שרינן מי קילון עלה דרב דימי מנהרדעא דאמר [דף יב.] זופתין חביתא [ואין זופתין כוזתא] משום דחיים לפסידא ואע"ג דאיכא טירחא יתירא וכן בפ"ב אסיקנא דכל דבר האבד מותר אפילו במחובר אפי' בטירחא והכא אסרינן אפילו טירחא זוטא כגון ערוגה אחת חציה נמוכה וחציה גבוהה ותירץ ז"ל דכל ענין זה נמסר לחכמים והם ראו שלא כל הפנים שוים אלא לפי אבידתו התירו את טרחו וכך שיערו טורח מי קילון אינו ראוי לפסידת בית השלחין וכן לא שוה פסידא דערוגה לטירחא דהדלאה דכיון דערוגה שבלדה שותה הו לא הויא פסידא לאידך וטירחא יותר מפסידא משא"כ באגדא דשערי דאגלו ליה לרב הונא בחולא דמועדא דעדיף פסידיה מטרחיה וכן שיערו זפיתת חבית להיות כנגד הפסד יינה ומותר וכל דבר שהוא לצורך המועד ואין לו מה יאכל התירו בו בלא טורח ובלא שינוי : *בריכות שבעיקרי הזיתים . הן חריצין שעושין סביבות הגפן להתקבץ שם מים : ועוגיאות . לשון עוגה וכתב הראב"ד ז"ל בפירוש ברירין שבעיקרי הזיתים כלומר בורות קטנים שבעיקרי זיתים כן נראה לי שהוא ברי"ש ויד הבריר ד' טפחים השנוי בסוף מסכת כלים גם הוא נ"ל דהוא ברי"ש עכ"ל : חדתי . אסור משום טירחא : עתיקין . שנתקלקלו ונפל עפר לתוכן מתקנים אותן במועד דליכא טירחא כולי האי : מתני' אין עושין את האמה . פירוש רגילין לעשות חריצין בקרקע שבהם המים הולכות סביבות השדה ומשקות אותו והנך חריצין קרי אמה לפי שיש להם רחב אמה ועומק אמה : בתחלה . אם לא היתה מעולם אין עושין אותה מתחלה במועד משום טירחא יתירא ובשביעית מפני שנראית *כחופר כדמפרש בגמ' : וחכמים וכו'. דכל שנראה *כחופר לא הוי עבודה דעודר לא הוי כיון דמשליך את העפר למרחוק והעודר מניחו במקומו : ומתקנין את המקולקלות במועד. אם היתה מקולקלת שנפל לתוכה עפר ואינה מקלחת מתקנין אותה דלא חשיבא מלאכה אבל בתחילה אין עושין אותה במועד : קלקולי המים. מים המכונסין בגומות לשתות מהם ונמשכין בתוכה זבלי רה"ר המקלקלים את המים לשתות מהן ומתקנין וסותמין את החריצין שבהם הולך הזבל לבור : וחוטטין אותן . מנקרין אותן כעין שאר בורות בעלמא אישקורי"ר בלע"ז : את הדרכים . שנתקלקלו מחמת רוב הגשמים מתקנין אותן בגרור ובסיד כעין שעושין ברוב עיירות : הרחובות . שאחורי בתיהם ששם מטיילין ילדים וילדות : ואת מקואות . כדמפרש לקמן שאם אין בו מ' סאה מרגילין להוכו מ' סאה וכל הני צרכי הרבים הם : ועושין כל צרכי הרבים . בגמ' מפרש לאתויי מאי : ומציינין .

רש"י

פסידא. מידי דמפסיד כגון בית השלחין שרי במועד : הרווחא לא . כגון בית הבעל שאם היו משקין אותו היה ממהר לגדל פירותיו : ואפילו במקום פסידא. כגון שלחין : מטרח לא טרחינן. דקתני אבל לא ממימי קילון : מי גשמים. שנתכנסו בעומק במקום אחד מאי טירחא איכא : גזירה מי גשמים. דאי שרית ליה אתי למישרי נמי מי קילון לפי שהן (א) מי גשמים ואיכא משום טירחא יתירא : מי גשמים. נמי דרכן להתכנס במקום עומק וכיון שנפלו אלי' העמיקן והוי מי קילון : נהרות. אריתא דדלאי נהר קטן: אגמים. מי גשמים נינהו ויש בהם רוב מים ונהרות המושכין ומקלחין מהן לא פסקי : פסיקות. חריצין שאין מתוקנין : בריכות. גומות מתוקנות יפים : ואע"פ שנתמלאו מים מערב יום טוב אסור להשקות במועד. משום דפסקי ואתי לאיתויי מנהרות רחוקין : ואם היתה אמת המים. ממעיין עוברת ביניהן מותר להשקות מהן דלא פסקי : אמר רב פפא. הא דקתני מותר והוא שרובה של אותה שדה יכולה לשתות מאותה אמת המים דודאי מיעוטה יכול להשקות מן הבריכות והפסיקות ולא טרח ומייתי מנהרא רחיקא: ורב אשי אמר אע"פ שאין רובה של שדה. יכולה לשתות מאמת המים מותר : דקא משכה. אמת המים מן המעיין (ב) מעט מימר אמר בעל השדה מה שאוכל להשקות היום מאמת המים והבריכות אשקה ומה שלא אוכל להשקות אניח עד למחר או עד ג' ימים שיכנסו באמה וימשכו מן המעיין ואשקנה: בריכה שנטפה. (ג) מעט מבריכה שבשדה בית השלחין אחר (א) מותר להשקות ממנה שדה בית השלחין (ד) זו ולא חיישינן דילמא (ה) טרח ומייתי : והא עבידא דפסקא. בריכה ראשונה ופסקא נמי בריכה זו (ו) : א"ר ירמיה. כל זמן שמטפטפת בריכה ראשונה בזו משקין הימנה אבל אינה מטפטפת אין משקין אף על גב דהכתי לא פסיק : אמר אביי והוא שלא פסק מעיין ראשון. הממלא בריכה ראשונה מותר להשקות אפילו מבריכה שניה אבל פסק מעיין ראשון אסור להשקות מהן דהא (ז) פסקי ואתי לאיתויי ואינו משקה מן השני ואפי' ראשונה עדיין מטפטפת בתוכה : ערוגות. ערוגת ירק : לא ידלה. מן הפסקות שבתחתונה וישקה למקום גבוה דהיינו טירחא יתירא : הכי גרסינן מדלין לירקות כדי לאכלן. כדי שיהיו לחין מחמת השקאה ויהיו יפין לאכלן במועד : ליפותן. שיגדלו הירקות : אסור. דהרווחא הוא : (ח) דרך גפנים לעשות עוגיות להתכנס מים : עוגיות. עגול סביב כמו עג עוגה ועמד בתוכה : בחדתי. חדשות אסור לעשותם מתחלה במועד : בעתיקי. שנתקלקלו ונפל עפר לתוכן מתקנין אותן במועד : מתני' אמה. שרגילין לעשות (ט) להתכנס בו מים ועושין חרילין בקרקע שבהן המים הולכים סביבות השדה ומשדה לשדה והנך חרילין קרי אמה לפי שיש להן רוחב אמה ברום אמה : בתחלה. אם לא היתה מעולם אין עושין אותה מתחלה במועד משום טירחא יתירה : ובשביעית. מפני שנראה *כחופר כדמפרש בגמרא : וחכמים אומרים עושין אותה בתחלה בשביעית. דלא הויא עבודה ובמועד אם היתה מקולקלת שנפל לתוכה עפר ואינו מקלחת מתקנים אותה אבל בתחלה אין עושין אותה במועד : (י) קלקולי המים. המכונסין לשתיה : חוטטין. מנקין כמו שעושין הבורות : מציינין. בסיד שממחה ושופך

דליכא

עין משפט

א מיי' פ"ח מהלכות יו"ט טור א"ח סי' תקלז :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ג"כ : (ב) נ"ב מעט: (ג) נ"ב מעט : (ד) נ"ל אחר : (ה) פסקי וטרח כנ"ל : (ו) ומיטרח ומייתי : א"ר ירמיה ועדיין היא מנטפת כלומר כל זמן כנ"ל : (ז) פסק כנ"ל : (ח) עוגיות דרך גפנים לעשות עוגיות עוגל סביב להתכנס כנ"ל: (ט) נ"ב בור : (י) קלקולי המים . מים המכונסין בגומות לשתייה ונמשכים לתוכן זבלי רה"ר ומקלקלין אותן מתקנין אותן וסותמין החריצין שבהם הולך הזבל לבור: וחוטטין מנקרין כמו שעושין לבורות שלנו שמוציאין מתוכו צרורות וקיסמין ועפרורית שנופל בו : ומציינין. כו' ושופך והוא סימן להולכי דרכים ועוסקי טהרות כנ"ל :

בס"י איתא בתחלה בשביעית ומתקנין כו' וכ"ה במשב"ג [וכ"ה סב"ח]

נ"ל כעודר

נ"ל בריכות

נ"ל כעודר

לשון ריא"ז

א שדה שאינה זרועה ומרבילין אותה במים תמיד כדי לזורעה אסור לסרבילה במועד אע"פ שהוא מפסיד הסרבלה שעשה קודם המועד הואיל ואין בה זרעונים אין זה הפסד שהרי יכול לחזור ולסרבילה כל מה שירצה אחר המועד ואינו אלא כמאחר פירותיו ומניח הריוח והשבחת שהיה יכול להשביח כמו שביאר מז"ס בפסקיו :

שיטת ריב"ב

דאיכא פסידא בית הבעל לא אפי' ממעיין שלא יצא בתחלה כיון דליכא פסידא ואינו משקה לצורך המועד : מי גשמים . שנתכנסו בעמק אחד : גזירה מי גשמים אטו מי קילון . אי שרית ליה מי גשמים אע"פ שהן מי גשמים שאינן באין לעולם מי קילון כגון נהרות המושכין מן האגמים אתי למישרי מי קילון שהן מי גשמים שנתכנסו במקום אחד ומוטל מהן ובאו לידי מי קילון דאיכא טירחא יתירה : רב אשי אמר מי גשמים . משום הכי אסירי דסופן לבוא לידי מי קילון שכשינטל אלין יעמיקו והוו מי קילון הלכך אע"פ שלא באו עדיין לידי מי קילון כיון דסופן לבא לידי מי קילון אסירי *) :
*) חסר דף א' מהכ"י

הגהות חוו"י

(א) בית השלחין גבוה
מעין
בריכה
בית השלחין נמוך
בריכה

נ"ל כעודר

דליכא טירחא יתירא. ציון היו סדין הקברות בסיד סימן לנושאי טהרות שלא יעברו שם: ויוצאים על הכלאים. לא משום טירחא נקטיה דליכא טירחא מידי במה שהוא יוצא אלא ה"ק זמן יציאת כלאים הוא בחולו של מועד של פסח ואין לב"ד לשלוח קודם לכן ולהכי פריך בגמ' אטו אכלאים בחולו של מועד נפקי והא בט"ו נפקי אבל אאיך לא פרכינן: **גמ'** מעמידה על ו' טפחים. פירוש שמעמיקה יותר ה' טפחים שכבר היתה עמוקה טפח ודוקא טפח אבל פחות מטפח כסתומה דמיא ואסור לחפרה לכתחלה וכן אם היתה עמוקה טפחיים לא שרינן להעמיק עוד ה' להשלים ו' לפי שדרך אמת המים שגי שתהא גבוהה (ה) שתי אמות שהמים נמשכין לתוכה ועוד בכל שהוא עמוק יותר מאמה איכא טירחא יתירא להשליך העפר לחוץ: לסחופי נהרא. כמו מטר סוחף התיר להעמיק בית מדרון כדי שירד בכח: למכרא. ר' ירמיה התיר יותר לחפור אע"פ שהיה נסתם לגמרי מפני צורך רבים: לאקדוחי. להרויח נקב המעין כדי שיקלחו מימיו יפה וי"מ לאקדוחי את גדותיו ולהביאו דרך חריץ אל העיר לפי שהיה הנהר רחוק מהעיר ועכשיו ישתו בני העיר ממנו וכתב הראב"ד ז"ל בפירושיו כל אלה אף על פי שהוא טורח גדול ופרהסיא וכוון מלאכה במועד אפ"ה התירו מפני שהוא עסק רבים וכל צרכי רבים אינם נגמרים כי אם בשעת הבטלה משום דדמו לקדירה דשותפי ובשעה שהם בטלים מתחברים כולם ועושים ומ"מ צורך המועד הוא עוד אפשר לומר שלא היה צורך המועד ומיהו יש הפרש בצרכי רבים בין מעשה אומן למעשה הדיוט דכל אלה המעשים דבני הרמך וכו' מעשה הדיוט הם כי החפירה ההיא אינה אומנות אבל בחפירת בורות שיחין ומערות שמלאכת אומן הוא לטוח הרבה שיחזיקו המים ולפיכך בעינן שיהו רבים צריכין להם במועד: חטיטה אין חפירה לא. פי' לחפור בורות לכתחילה: ושפין את סדקיהן. בסיד כדי שיכילו המים כדאמרן בור סיד שאינו מאבד טפה: אבל כונסין וכו'. שמקבלין מימי הגשמים שמקבלים בכלים כשיורדין מן הגגים ומוליכין לבורות שיחין ומערות ואע"פ שיש בהם כבר מים די לכל ימי הרגל מותר לפי שאין בזה טורח מרובה: לקוץ את הדרכים. פירוש ליטול קוצי הדרכים כדי שלא יוזקו בהם רבים: אסטרטיות. שווקים לסחורה: רחובות. מקום שמברין שם את האבלים כשחוזרים מן הקבר ומתקנין שלא יהיה בהם שום היזק: ולמוד. לפי שחסרו המים לפעמים מפני חום הקיץ ומודד אמה על אמה ברום ג' אמות שהוא שיעור ארבעים סאה ואם הוא ארוך וקצר יכול נמי למוד אותו לפי מדה זו ורש"י ז"ל כתב א"כ חופר גומא בסמוך אמה על אמה ברום ג' אמות ועושה חריץ קטן כדי שילכו לגומא וע"י כלי אי אפשר דג' לוגים מים שאובים פוסלים את המקוה: מרגילין. פותחין לו את המעין שהוא רחוק שיבאו המים לתוך המקוה לפי שאי אפשר בשאובין: ומנין שאם לא יצאו. ב"ד שבעיר לתקן ולקוץ והוזק בהן אדם ומת שמעלה עליהם כאילו שפכו הב"ד הדם ההוא ת"ל והיה וכו' דכתיב לעיל ולא ישפך דם נקי: וראה עצם אדם וכו'. פירוש רמז הוא שלא בא הכתוב לומר שיעשה ציון אלא מתנבא היה שיעשו ישראל ציונין על עצמות פגרי העכו"ם שיהיו מושלכין בארצם: פרוש. ולא תבא הלום ואיזו זו ציון: לא תתן מכשול. עשה ציון שלא יכשלו בני אדם באותה טומאה לשרוף טהרותם או שלא יאכלו תרומתם בטומאה: דמוזלי גבן. שיהיו שלוחי ב"ד מוצאים פועלים בשכר מועט בחולו של מועד לפי שאין עסוקים במלאכה כמו בחול קודם המועד או לאחר המועד ואלו הכלאים הם זרעים שנזרעו באפיל ואין ניכרין עד זה הזמן: **מתני'** מושכין את המים. פי' שעושין סביב האילן חפירות למלאות אותם מים ואין בזה טורח הרבה לעשות חריץ שימשכו בו המים מאילן לאילן: אבל לא ישקה וכו'. דאם לא ישקה ליכא פסידא ואילו משום שאם ישקה הוי הרווחה לאילנות ר' אליעזר בן יעקב סבר דהרוחה אסורה היא במועד: שלא שתו. הא נמי לפי שאין פסידא במועד ואם היה בהם הפסד כבר הגיע ההפסד להם מערב מועד ואין מותר אלא דבר האבד במועד והראב"ד ז"ל כתב בפירושיו וזה לשונו שאם אירע אונס בהם לפני המועד שלא יכול להשקותה שמותר להשקותם במועד ואינו אסור אלא כששכח להשקותם או שנתעצל בהם עכ"ל: *) שדה גריד. יבש. והוא שדה הבעל וטעמא דאין משקין משום דהרווחה הוא ולא פסידא כדפירשנו ברישא מכילתין: וחכמים מתירין בזה ובזה. לאו אשדה גריד קיימי דבהיא אפילו רבנן מודו דלא הוי פסידא ואסורה אלא ברישא פליגי בהשקאה את כל השדה ובזרעים שלא שתו וכן הוכיחו מן הירושלמי והלכתא כר"א בן יעקב כדמפרש [רי"ף] בסמוך: **גמ'** שדה מטוננת. פירוש לחה כעין טיט: מותר להשקותו במועד. דאע"פ שלא שתו לפני המועד

רש"י

כדמפרש בגמ' בפרק מרובה (מדת) [סס.] של קברות בסיד ממחה ושופך סימן להולכי טהרות שלא יעברו שם מפני טומאת אהל: ויוצאין. שלוחי ב"ד במועד לעיין בשדות אם נזרעו כלאים (א)עוקרים אותן: **גמ'** שאם היתה עמוקה טפח. שנתקלקלה ונתמלאה עד שעמדה (ב) טפח או שאין בה אלא טפח שלא חפר בה אלא טפח מתקנין אותה ומעמידין אותה על ששה טפחים: הרמך. שם הכפר: לסחופי. לנקות מחמת עפר וצרורות שנפלו בו קורו"ר בלע"ז: סכותא. כך שמה: למיכרא נהרא טמימא. לכרות נהר שנטמס מחמת רוב עפר וצרורות שנפלו בו ומעכבין את המים מלצאת: לאקדוחי. לשון מקדח (ג) כל נקב להרחיב כדי שיקלחו מימיו יפה וטירחא יתירא הוא: ומתקנין את קלקולי המים. כגון בורות שיחין ומערות המיוחדין לשתיה אם נתקלקל מקורו מתקנין אותן כדי שיזובו מימיו ויש בהם טורח לתקן יותר מקלקולי אמה ולפי שהן לשתייה מותר לתקן: חוטטין. אם יש שם צרור או עפר בשולי הבור יכול ליטלם להעמיקה כדי שתמלא מקום החריץ מים: חפירה לא. לחפור בור מתחלה בניחותא: ל"ש. חטיטה אין חפירה לא: שאין רבים צריכין. שיש להם שאר מים לשתות מהן והא דקתני ברה"ר לאו משום דרבים צריכין להם אלא של רבים לשתייה: לקוץ. דשפי"ר כמו תפרש דרגליי"ר ליטול קוצים מן הדרכים: רחובות. שיושבים שם בני העיר: איסטרטות. שווקים לסחורה אם נתקלקלו שיש בהן גומות מתקנין אותם במועד: ולמוד. שמודד אמה על אמה ברום ג' אמות ואם המקום ארוך וקצר יכול הוא למוד לפי המדה הזאת כך שמעתי ובעיני נראה שחופר גומא בסמוך אמה על אמה ברום ג' אמות ועושה חריץ קטן כדי שילכו המים לתוך הגומא [וזו היא מדידתו]. דע"י שאיבת כלי א"א: מרגילין. מביאין מים מחוברין ולא שאובין: כל הדמים שנשפכו באותן רחובות שבאו עליהן אויבים ולא יכלו לברוח מהרה ונהרגו או שהוזק אדם בהם שנתקל באותם קוצים או שנפל לתוך אותן מימות ומת: מעלה עליהם. על ב"ד של אותה העיר: והיה עליך. דכתיב לעיל ולא ישפך דם נקי בפ' רואה וכתיב והיה עליך דמים שאם אינו עושה דין מעלה עליו הכתוב כאילו שופכו: וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון. יחזקאל היה מתנבא על העתיד לבא שיעשו ישראל ציונים על עצמות הפגרים המושלכים בארצם: טמא טמא יקרא. רמז הוא שהטומאה קוראה פרוש ואל תבא הלום ואיזה זה ציון: אביי אמר. ציון מהכא לא תתן מכשול עשה ציון שלא יכשלו בני אדם באותה טומאה לשרוף טהרותם: **מתני'** מושכין את המים. שתחת אילן זה לאילן אחר אע"ג דהוי הרווחה דהא ליכא טירחא ולא מידי: אבל לא ישקו את השדה כולה. ובית הבעל מיירי דהיינו הרווחה וכיון דאיכא טירחא במקצת אינו משקה: בזה ובזה. בזרעים ובשדה וכו' ורבנן להשקות שדה בית הבעל נמי שרו דהכי אוקימנא בריש פרקין הא דקתני בית השלחין אין בית הבעל לא ר"א בן יעקב היא ולא רבנן: **גמ'** מטוננת. לשון טיט פנגור"א שהיו לחים הזרעים שבשדה מטוננת ונתייבשו דהוו כזרעים ששתו לפני המועד (ד) ופסדי אי לא הדר ומשקה להו

גמרא

ויוצאין (*אף) על הכלאים: **גמ'** *ומתקנין את המקולקלות אמר רבי *אבהו שאם היתה עמוקה טפח מעמידה על ששה טפחים אביי שרא להו לבני בי הרמך לסחופי נהרא רבי ירמיה שרא להו לבני סכותא למכרא להו נהרא טמימא רב אשי שרא להו לבני מתא מחסיא לאקדוחי נהרא בירן אמר כיון דרבים שתו מיניה כדרבים נינהו ותנן עושין כל צרכי הרבים: ומתקנין *את קלקולי המים שברה"ר וחוטטין אותן: *חטיטה אין חפירה לא אמר ר' יעקב א"ר יוחנן לא שנו אלא שאין רבים צריכים להם אבל רבים צריכין להם אפילו חפירה נמי מותר וה"ה לבורות שיחין ומערות של רבים ובורות שיחין ומערות של יחיד חוטטין אותם ושפין את סדקיהן אבל לא חופרים אפי' כשהיחיד צריך להם ואם אינו צריך להם אין חוטטין אותן ואין שפין את סדקיהן ואין צריך לומר שאין חופרין אבל כונסין לתוכן מים ואע"פ שאינו צריך להם:

ועושין כל צרכי הרבים: ת"ר יוצאין לקווץ את הדרכים ולתקן את הרחובות ואת האיסטרטות °ולמוד את המקואות כל מקוה שאין בה מ' סאה מרגילין לתוכו ארבעים סאה ומנין שאם לא יצאו ולא עשו כל אלו שכל דמים שנשפכים שם מעלה עליהם הכתוב כאילו הם שפכום שנאמר °והיה עליך דמים: ומציינין על הקברות. א"ר שמעון בן פזי רמז לציון הקברות מן התורה מנין ת"ל °וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון רבי אבהו אמר מהכא °וטמא טמא יקרא טומאה קוראה לו ואומרת לו פרוש אביי אמר מהכא °ולפני עור לא תתן מכשול: *ויוצאין אף על הכלאים: מ"ש בחולו של מועד א"ר *עקיבא א"ר יוחנן משום שכר פעולה דמוזלי גבן: **מתני'** *ר' אליעזר בן יעקב אומר מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקו את כל השדה כולה זרעים שלא שתו מלפני המועד לא ישקום במועד וחכמים מתירין בזה ובזה: **גמ'** אמר רב יהודה ואם היתה שדה מטוננת מותר תניא נמי הכי וכו' ומסתברא דהלכתא כרבי

תורה אור: דברים יט · יחזקאל לט · ויקרא יג · שם יט

נר מצוה

Margin references beside the Gemara: ס"א · ל"ג · דף ד:ז' · אלפס קנד · דף ה. · דף ו. · כגמ' · וכרה"ס · אי' ר' יעקב · אלפס קנה · דף ו:

ולמוד. שמודדין אמה על אמה ברום שלש אמות שיעור ארבעים סאה: רחוב. שיושבים שם בני העיר: אסטרטיאות. שוקים לסחורה: מרגילין. מביאין לתוכו מים שאינן שאובין: והיה עליך דמים. בפרשת רואה כתיב דקרא ולא ישפך דם נקי וגו' שאם אינו עושה כן מעלה עליו הכתוב כאלו הוא שופכן: פיסקא ומציינין על הקברות: גמ' וטמא טמא יקרא. רמז לטומאה שקוראה פרוש ולא תבא הלום ואיזו זה ציון: ולפני עור לא תתן מכשול. עשה ציון כדי שלא יכשלו בני אדם באותה טומאה ולא ישרפו טהרות: פיסקא ויוצאין על הכלאים: גמ' מ"ש בחולו של מועד. ליפקו לפני המועד או לאחר המועד: משום שכר פעולה. שיהו שלוחי ב"ד מוצאין פועלים בזול לפי שהם בטלין ממלאכה ובגמ' אמרי' שמע [מינה] כי יהביה להו שכר מתרומת הלשכה יהביה להו דאי ס"ד מדידהו דבעלים יהביה להו כל כמה דבעי ליתבו להו: מתני' מושכין את המים מאילן לאילן. דמשיכת מים מאילן לאילן לאו כלום הוא: אבל לא ישקה את כל השדה כולה. כדאמרי' ברים פירקין דהרוחה אפי' בלא טרחא אסירא: ה"ג זרעים שלא שתו מלפני המועד לא ישקם במועד. דלא פסדי אבל שתו מלפני המועד ישקם במועד דפסדי: שדה יבש ובית הבעל הוא אלא שלא נפלו עליו גשמים מזמן הרבה: וחכמים מתירין בזה ובזה. לאו משום דסבירא להו לרבנן דהרוחה שריא אלא משום דסבירא להו דזרעים אפי' לא שתו מלפני המועד איכא בהו פסידא ושדה נמי אע"פ שהוא שדה בית הבעל כיון שלא נפלו עליו גשמים מזמן מרובה איכא ביה פסידא ויש לרבינו שלמה ז"ל בזה סברא אחרת גם הרב ז"ל לא גרים במתני' אין משקין שדה גריד: גמ' אם היתה שדה מטוננת. לשון טיט כלומר שהיו לחין הזרעים כזרעים ששתו מלפני המועד דמי דפסדי אי לא הדר ומשקה להו:

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש פי' הראב"ד ז"ל שהיה רחוק הנהר מבירם העיר והיה להם טורח לשאוב מן הנהר וקדחו את גדותיו והביאו את המים דרך חריץ אל העיר ואמר כיון דשתו רבים מיניה כי היו לבני בירם מעט בורות ולא היו מספיקין להם אלא בדוחק ועתה ישתו מים רבים מן הנהר בהרווחה דצרכי רבים נינהו וכל אלה אע"פ שהיא טורח גדול ופרהסיא וכוון מלאכה במועד אעפ"כ התיר להם לפי שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעת הבטלה ומשום דדמי לקדרא דבי שותפי ובשעה שהן בטילין ומתחברין כולם ועושין אם לא יעשה אז לא יעשה לעולם וגרס בירושלמי בהדיא דבני סכותא אתפתחא מסותא פי' מרחץ של עיר ששמה סכותא נפתחא ושרא להו מעבדינה במועד מן הדא ומתקנין את קלקולי המים שברה"ר בטרית וכיוונו פי' בשמיה כל כך התיר להן שהן כיוונו מלאכתן במועד והיה בו טורח גדול ולא כן תנינן ובלבד שלא יכוין מלאכתו אי לא מתעבדא במועד כדון לא מתעבדא וכל אלו יראה שלא היה לצורך המועד ואפי' הכי התיר להם

המועד ה"ל כאילו שתו כיון שהיא לחה: כשאמרו [כו'] זרעים. ואע"פ דמפורש במתני' *[מייתי תניא כמי מן הברייתא דהא הוה] (א) מאי למימר דמתני' רבותא קאמר דאפי' זרעים שלא שתו דאית להו פסידא יתירא קמ"ל דדוקא מפני שלא שתו קאמר ורב אלפס ז"ל פסק כרבי אליעזר בן יעקב אע"ג דהוא יחיד במקום רבים דהא שמעתא דרב יהודה כותיה אזלא דקאמר אם היתה שדה מטוננת מותר והא דדייק מיניה רבינא ואמר ש"מ האי תרבילא שרי לתרבוצי בחולא דמועדא כלומר תרבילא הוא גן שאחורי הבתים שזורעים שם ירקות לריח ולמראה ויספיק לו בהשקאה מועטת

נר מצוה

א כרבי אליעזר בן יעקב ואע"ג דהוא יחיד במקום רבים דהא שמעתא דרב יהודה כוותיה אזלא דקאמר ואם היתה שדה מטוננת מותר והא דדייק מיניה רבינא ואמר ש"מ האי תרביצא שרי לתרבוצי בחולא דמועדא (א) אקשינן ליה שדה גריד מ"ט לא אפלא לשוויי חרפא ה"נ אפלא לשוויי חרפא ולא פריק: **מתני'** צדין את האישות ב ואת העכברים בשדה האילן ובשדה הלבן כדרכו במועד ובשביעית ר' יהודה אומר בשדה אילן כדרכו ובשדה הלבן שלא כדרכו ומקרין את הפרצה במועד ובשביעית בונה כדרכו: °**גמ'** מאי אישות אמר רב יהודה בריה שאין לה עינים: *רבי יהודה אומר בשדה האילן כדרכו: ת"ר כיצד כדרכו חופר גומא ותולה בה מצודה וכיצד שלא כדרכו נועץ שפוד ומכה בקרדום ומרדה האדמה תחתיה תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר כשאמרו ג בשדה הלבן * כדרכו לא אמרו אלא בשדה הלבן הסמוכה לאילנות שמא יצאו משדה הלבן ויחריבו את האילנות: א ומקרין את הפרצה: כיצד מקרין את הפרצה רב יוסף אומר בהוצא ודפנא במתניתא תנא צר בצרור ואינו טח בטיט א"ר חסדא ל"ש אלא כותל גנה אבל כותל חצר בונה כדרכו ודוקא בונה אבל סותר לא וכותל גוהה סותרו ובונה כדתניא כותל גוהה לרה"ר סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה:

כעין ריבון מפני שכל הכתלים מגין עליו מן הרוח ומן השמש וכשמשקין אותו כל צרכו יום אחד יספיק לו ג' או ד' ימים והוא כעין שדה מטוננת שהוא מותר והתלמוד אקשי ליה לרבינא דכי היכי דבשדה גריד מודו כולהו דאין משקין ה"ה כן בתרבילא דטעמא דאין משקין שדה גריד הוא מפני שאין בו הפסד אלא הרוחה שמפני ההשקאה ממהר הפרי לבא והיינו לישנא דאפלא משוי חרפא ה"נ בתרבילא אפלא משוי חרפא אבל פסידא לית בה שהרי יכול לעמוד כל המועד בלא השקאה מפני הלחות שבה וזו הרוחה היא ואסור לדברי הכל וכיון דלא פריק רבינא שמעינן דאסור [דף ז.] להשקות תרבילא במועד אבל שדה מטוננת מותר וכיון דלא שריא אלא במטוננת אלמא דהלכתא כר' אליעזר בן יעקב דאמר זרעים שלא שתו מערב מועד לא ישקום במועד וה"ה דהלכתא כוותי' ברישא דלא ישקה כל השדה כולה דטעמא דכולהו משום הרווחה ואסור: **מתני'** לדין את האישות. פי' בריה [אלף קנה] שאין לה עינים ומפסידה את השדה כשהוא שדה אילן יותר מכשהוא שדה לבן ולהכי מצריך ר' יהודה לעשות היכר בשדה לבן בשינוי שלא כדרך החול: ובשביעית. דלא גזרינן דילמא מיחזי כחרישה כשאדם חופר וסותם את חוריהם: ומקרין את הפרצה. אם נפרצה גנתו ולא היה יכול לגדרה לפני המועד ובגמ' מפרש ע"י שינוי: **גמ'** חופר גומא. פירוש שהאישות נכנסת בו ויוצאת ושם פורס המצודה והגומא אינו אלא כדי שיתקבצו שמה אישות הרבה ואפשר שנותן שם אוכלין כדי שיבאו ויאחזו במצודה: בהוצא. פירוש הוצין של דקל: דפנא. דופן של נסרים: צר בצרור. נותן בסדר האבנים זו על גב זו ואינו טח בטיט בינתים: אלא גנה. כותל גנה דלנטיעותא בעלמא הוא וסגי ליה בהכי: בונה כדרכו. משום גנבי שלא יגנבו ממונו והוה ליה דבר האבד ומותר כדרכו כרבי יוסי ודוקא בנין שנפל מאליו או שריין ליה לבנותו אבל לסתור לכתחלה לא אא"כ היה גוהה כדמפרש ואזיל מפני הסכנה: גוהה. כגון שנוטה ועושה גחון: לרה"ר. כתב הראב"ד ז"ל דלא גרסי' ליה אלא אפילו למבוי או לחצר מותר מפני שהכל סכנה והכי איתא בירושלמי כותל הגוהה סותר ובונה כדרכו ובשביעית.

רש"י

להו ואפילו רבי אליעזר מודה: גריד. יבש ובית הבעל הוא אלא שלא נפלו גשמים זה זמן מרובה: תרבילא. גנה לשון אחר נוהגין היו להשקות השדה לאחר קצירה מיד לפי שיוצאין בו ירקות וכשמשקין אותו ממהרות לצאת אותן ירקות: חרפא. חריף וממהר לבשל: לתרבוצי. להשקות לשון אין מכבדין ואין מרבצין ומתוך פי' הקונטרס משמע דהלכה כרבנן דדייק רבינא ממילתייהו ולא גרסינן מאי טעמא לא אלא מ"ט וסיומא דמילתא דרבינא היא וכך הוא בספרים שלנו: **מתני'** לדין את האישות. שמפסיד את השדה: רבי יהודה אומר בשדה אילן כדרכו. דבשדה אילן (א) מפסדי: ובשביעית בונה כדרכו. דלאו עבודת קרקע הוא: **גמ'** מאי אישות אמר רב יהודה וכו'. ובגמרא מוכח מקרא דלא חזיא והכי איתא בגמ' אמר רב יימר מאי קראה כמו שבלול תמס יהלוך שהולך ומתמסמס שכל שעה שהולך ליחה נופלת הימנו וכמו נפל נפילת האישות שלא חזה שמש כן יפלו הרשעים: חופר גומא. ומניח שם מצודה שיצאו דרך הגומא ויהיו נאחזים במצודה: מכה בקורדום. על השפוד שיכנס בתוך הקרקע ויעשה גומא ואח"כ מושכו ודחפו אילך ואילך: ומרדה. מנענע מעט בכדי שיצאו ויבואו שם ויהיו נצודין אבל דרך חפירה ממש לא דכמה דאפשר לשנויי משנינן: הוצא. של דקל: דפנא. (ב) של הוצא שקורין לירי"ר וגדילין בו ביי"ש: צר בצרור. נותן ומסדר את האבנים לדרך בנין זו על גב זו ואינו טח בטיט בינתים: כותל דגנה. שיכול לגדור פרצת גנתו באבנים אבל אינו טח בטיט בינתים: בונה כדרכו. מפני הגנבים שלא יחתרוהו מתוך שהוא סמוך לרה"ר יגנבו את כליו: הגוהה. ומשופע לרה"ר: סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה. שמא תפול על האדם ברה"ר

שלטי הגבורים

א וכן פסק הרמב"ם ז"ל וכתב הרא"ש ז"ל אבל לפי' רש"י שפירש שדה גריד מאי טעמא לא הוה סיומא דמלתא דרבינא הוה מסתבר דהלכה כחכמים כיון דרבינא דהוא בתראה מייתי ראיה ממלתייהו ודברי ה"ר אלפס עיקר דבירושלמי בפ"ב דשביעית מוכח דרבנן אסרי הרבלה והא דקתני חכמים מתירין בזה ובזה מפרש בין שתו קודם הרגל בין שלא שתו בין באילן בין בזרעים: לשון ריא"ז.

ב וכן מחריבין חורי נמלים במועד שמביא עפר מחור זה ונותן לתוך חור זה וחונקין זה את זה והוא שהיה נהר מפסיק בין שני החורים ואין שם גשר מעבר לעבור מצד זה לצד זה אבל אם היה שם מעבר לעבור אינן חונקין זה את זה ואסור לטרוח בכך ואם היו מרוחקין זה מזה פרסה אע"פ שאין נהר מפסיק ביניהם חונקין זה את זה כמבואר בקונט' הראיות:

ג מיי' אוסר בשדה לבן הסמוכה לשדה אילן בלא שינוי והרא"ש התיר:

שיטת ריב"ב

שמע מינה. מדקא שרינן שדה מטוננת: שדה גריד מאי טעמא לא מה טעם אנו אוסרין להשקות שדה גריד משום דאפלא לשוויי חרפא הרוחה היא ואסירא הכא נמי כתר דילא אפלא לשוויי חרפא הרוחה היא ואסירא. והרב דודי ז"ל פירש דרבינא אדרבנן קאי דפליגי עליה דר"א בן יעקב בשדה גריד והכי גרסי' אמר רבינא ש"מ האי תרבילא שרי לתרבוצי' בחולא דמועדא שדה גריד מאי טעמא לאו אפלא לשוויי חרפא ה"נ אפלא לשוויי חרפא וכולה רבינא הוא דקאמר לה כלומר שדה גריד מאי טעמא שרו רבנן כדקתני וחכמים מתירין בזה ובזה והלא הוא יכול לעמוד בלא השקאה אלא אפלא לשוויי חרפא לאו כהרוחה הוא אלא כמקום פסידה הוא אלא אפלא לשוויי חרפא הוא וכמקום פסידה דמי ושרי ופי' תרבילא הם זרעים וירקות שאדם זורע בתוך חצירו סביבות בורו וכשהוא מכבד ומרבץ את בי[תו] גם אותם זרעים במעט מים והם ממהרים להגיע לעונתן מרית מימי הריבון ומרית מימי הבור וכן עושין גם בשדה לבן ומכאן נראה שהלכה כחכמים ולא כר"א בן יעקב ואפילו שאינה מטוננת מותר ורב יהודה לטעמ[יה] בן יעקב קאמר ולית הלכתא כוותיה: מתני' לדין את האישות ואת העכברים. שמפסידין את השדה: בשדה האילן. דמפסדי כדרכו: ובשביעית בונה כדרכו. דלאו עבודת קרקע הוא: גמ' חופר גומא. שיצאו ד[רך הגומא] ויהיו נאחזין במצודה: ומכה בקרדום. על השפוד שיכנס בקרקע ויעשה גומא ואח"כ מושכו אילך ואילך כדי שינענע האדמה מתחתיה וירחיב הגומא אבל דרך חפירה לא דכמה דאפשר לשנויי משנינן: לא אמרו. [...] חפירה) בשדה לבן הסמוכה לאילנות שלא כדרכו: אבל שדה לבן. שאינה סמוכה לאילנות דברי הכל שלא כדרכו וקי"ל כת"ק הלכך לדין את האישות ואת העכברים בשדה האילן ובשדה לבן הסמוכה לאילנות כדרכו ובשדה לב[ן שאינה] סמוכה לאילנות שלא כדרכו. כך נראין הדברים לפי פשוטן אבל הרב ר' משה ז"ל כתב עכברים שהם מפסידין את האילנות לדין אותן במועד בשדה האילן ולדין כדרכו כיצד חופר ותולה את המצודה ואם היתה סמוכה לשדה אילן לדין אותן בשדה הלבן בשינוי כדי שלא יכנסו בשדה האילן ויחריבוהו אלה הם דברי הרב ז"ל וכן יש לנו לפרש דברי הברייתא כדי להעמיד דברי הרב ז"ל תניא אמר ר"ש בן אלעזר כשאמרו בשדה הלב[ן] לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לאילנות אבל בשדה לבן שאינה סמוכה לאילנות אין לדין כלל אפילו שלא כדרכו ומדרבנן נשמע לר' יהודה שכשאמר ר' יהודה בשדה הלבן שלא כדרכו לא אמר אלא בשדה לבן [הסמוכה] לאילנות אבל בשדה לבן שאינה סמוכה לאילנות אין לדין כלל נמצא עכשיו דבשדה אילן דברי הכל לדין כדרכו ובשדה לבן שאינה סמוכה לאילנות אין לדין כלל ופלוגתייהו בשדה לבן הסמוכה לאילנות דלר[בנן] כדרכו ולר' יהודה שלא כדרכו וקי"ל כר' יהודה משום דברייתא דכיצד כדרכו ושלא כדרכו כר' יהודה סייעא דלרבנן היכא דשרי אפי' כדרכו שרי והיכא דאסיר אפי' שלא כדרכו אסיר ולא משכחת לעולם שיהא מו[תר שלא] כדרכו ואסור כדרכו אלא לר' יהודה וכיון דקי"ל כר' יהודה לדין את האישות ואת העכברין בשדה האילן כדרכו ובשדה לבן הסמוכה לאילנות שלא כדרכו ובשדה לבן שאינה סמוכה לאילנות אין לדין כלל ועמדו ד[ברי] ר' משה כהלכתן זה כתבתי תחלה לפי שמצאתי בספרים שלנו ובהלכות הרב ז"ל אחר כן מצאתי במקצת ספרים במשנתנו לדין את האישות ואת העכברין בשדה האילן ובשדה הלבן כדרכו דברי ר"מ ור"ש בן אלעזר פי' שכשאמר ר"מ במשנתנו בשדה הלבן כדרכו לא אמר אלא בשדה לבן הסמוכה לאילנות אבל בשדה לבן שאינה סמוכה לאילנות אין לדין אלא שלא כדרכו ומדר"מ נשמע לר' יהודה שכשאמר ר' יהודה בשדה הלבן ש[לא כדרכו לא] אמר אלא בשדה לבן הסמוכה לאילנות אבל בשאינה סמוכה אין לדין כלל וקי"ל כר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה ונראה שעל גירסא זו סמך הרב ר' משה ז"ל וכתב מה שכתב: פיסקא ומקרין את הפרצה: גמ' בהוצ[א] של דקל: בונה כדרכו. מפני הגנבים שלא יגנבו את כליו: ובשביעית. אפי' כותל גנה דמיחזי כמאן דעביד נטירותא לפירי בונה כדרכו דלאו עבודת קרקע הוא: ודוקא בונה מפני שמירת ממונו: אבל סותר ל[א דליכא] בסתירה שמירת ממון: וכותל גוהה. אפי' דגנה סותרו ובונהו כדרכו מפני הסכנה דאי לא שרית ליה לבנותו כדרכו ממנע ולא סתר:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור ה"ג אמר רבינא ש"מ וכו' עד ובהלכות הרי"ף ז"ל תמצא דברים הללו בחילוף:

אמר הכותב זו מחלוקת ישנה היא שבעל הלכות גדולות כתב כן אבל נדון בודאי הדעת נוטה כדברי רבינו הגדול ז"ל דאפלא לשוויה חרפא רווחא מיקרי ואסור שהרי שדה הבעל עצמו אם משקין אותו בשעתו א"א שלא יהא בו ריוח בזה בין בזרעים בין בתבואה וכן גנות ופרדסים של בעל בודאי בהשקאתן הן ממהרין ומוציאין ירקות וזרעוני גנה לשעתן ואעפ"כ אסרום כולן ולא התירו אלא בית השלחין דבר הנפסד ממש כמו שפירשו בירושלמי כל שהוא פסידא והולכת זו היא בית השלחין עמדה להכחיש זו היא בית הבעל ועוד מלשון הגמ' עצמה שאמרו אפלא לשווייה חרפא דמשמע שהזרעין בעצמן אפלות והוא מרווח בהשקאה זו לעשות חריפות ואם לעשותן כדבר האבד אמרו היה להם לומר חרפא דלא לשוויי אפלא. דמשמע שהם חריפות בתולדותן ואם אינו משקה אותן נעשית אפלות ועוד מדתניא בריש פרק מי שהפך אמרו לו אם לא תזרע באפיל אם לא תזרע בבכיר תזרע פסתן תזרע מין אחר וזו ראיה שאין בין בכיר לאפיל הפסד שהרי אם אינה נזרעת כלל הכל מודים שהיא פסידא וכשממתינין לה מבכיר לאפיל אינו נקרא הפסד ועוד אין פירושו נכון שבכל הנוסחאות שדה גריד מאי טעמא לא ובמיעוטן סתם שדה גריד מ"ט אפלא לשווייה חרפא ובהן מקום למחלוקת ולדברינו כך מתפרש הסיטה מדהש[תא] כולם בשדה מטוננת מותר ש"מ דתרבילא מותר לתרבוציה שכל האכסדרות מיגל עליהן ואין ההשקאה נבלעת ש[ם] מהר והיא עומדת מטוננת לעולם שהיא צריכה למים מועטין תדיר כדי שיצמחו זרועיה יפה ואקשין עליה שדה גריד מ"ט אסר ליה ר"א ב"י דאפלא לשוויי חרפא הוא הכי נמי ודאי אפלא לשוויי חרפא הוא הלכך אי[נה] כשדה מטוננת אלא כשדה גריד לפי שהתרבילא אינו מתייבש בזמן מועט לגמרי עד שיפסידו זרעים וירקות ש[לו] אבל שדה מטוננת כיון שהגיע זמנה לשתות אם אינה שותה הזרעים מתייבשים לגמרי וכ"כ הרב יצחק בן גיאת ז"ל ופסק כר"א משום דסתם מתני' כוותיה דהרווחה לא ועוד דתניא כוותיה ורבנן בתראי הוו כטעמיה ורוא[ים] אני דבריו דסתם מתני' ודאי כר"א בן יעקב דכיון דתנן בית השלחין ש"מ בית הבעל לא דה[ויא] שדה מלוחלחת שאינה צריכה מים כל כך ושדה גריד דהוא ארץ יבשה לא ואע"ג דבגמ' לא דייקי אלא בי[ת] הבעל לא מיהו ממתני' ודאי תרווייהו ממעטי אלא בריש פירקין לאפוקי מדר"מ דדייקינן משום דסתם מת[ני'] בעלמא כוותיה ועם כל זה לשון הגמ' יקשה על דברי רבינו ז"ל שאמרו סתם שדה גריד מ"ט וכו' ולא בא[ו] ד[...] קושיא לומר ולא היא שדה גריד מ"ט וצ"ע אבל מצאתי דומה לזו בחולין בפרק כל הבשר רב ששת מלא ל[יה] גרמא גרמא תרי מ"ט לא וכו' והוא דרך קושיא:

המאור הקטן

ה"ג אמר רבינא ש"מ האי תרביצא שרי לתרבוציה בחולא דמועדא שדה גריד מ"מ (לא) אפלא חרפא ה"נ אפלא לשוויי חרפא וכולה רבינא הוא דקאמר לה כלומר שדה גריד מ"ט שרו רבנן וחכמים מתירין בזה ובזה והלא הוא יכול לעמוד בלא השקאה אלא אפלא לשוויי חרפא לאו כהרו[חה] אלא כמקום פסידא דמי ושרי ה"נ תרביצא אפלא לשוויי חרפא וכמקום פסידא דמי ושרי ופי' תר[ביצא] זרעים וירקות שאדם זורע בתוך חצירו סביבות בורו וכשהוא מכבד ומרבץ את ביתו מרביץ גם א[ותם] במעט מים והם ממהרין להגיע לעונתן מריח מימי הריבוץ ומריח מימי הבור וכן עושין בשדה ל[בן] נראה שהלכה כרבנן ולא כר"א בן יעקב ואפי' שדה שאינה מטוננת מותרת ורב יהודה לטעמיה [דר"א בן] יעקב קאמר ולית הלכתא כוותיה ובהלכות הרי"ף ז"ל תמצא דברים הללו בחלוף [הרא"ש הביאו בפ"ג] [דף ז' ע"ב] א"ר חייא דנתי לפני רבי יותם לא היה לו לעזיהו אלא בימי חלותו אמר לו אף אני כ[...]

פי' סדר הכתובים כך הוא באמציה כתיב בן עשרים וחמש שנים היה במלכו ותשע שנה מלך בירושלים וכתיב בשנת חמש עשרה שנה לאמציהו בן יואש מלך יהודה מלך יואש מלך ישראל בשומרון ארבעים ואחד שנה וכתיב בשנת עשרים ושבע שנה לירבעם מלך יש[ראל מלך] עזריהו בן אמציהו מלך יהודה ולפי החשבון לא היה לו לומר אלא בשנת חמש ועשרים לירב[עם מלך] עזריהו וכתיב בן שש עשרה שנה עוזיהו במלכו וחמשים ושתים שנה מלך בירושלים וכתיב בשנ[ת שלשים] ושמנה שנה לעזריהו מלך יהודה מלך זכריה בן ירבעם על ישראל ולפי החשבון לא היה לו לומר א[לא בשנת] עשרים ושש שנה לעזריהו מלך זכריה בן ירבעם שאם תחשוב משנת חמש עשרה לאמציהו שהתחילה של ירבעם כלתה לה בשנת כ"ו לעזריה לפי שכל מלכותו של ירבעם לא היתה אלא מ"א שנה ולפי תיקון למקראות הללו וכך הוא תיקונם לפי משנתנו של סדר עולם שירבעם ועזיהו מלכו כאחת וז[ה] בשנת חמש עשרה לאמציה מלך ירבעם היא השנה שמת בה יואש מלך ישראל וכתיב ויחי אמצי[הו אחרי] מות יואש חמש עשרה שנה כל אותן חמש עשרה שנה מלך עזיהו בחיי אביו וזה שכתוב בשנ[ת עשרים] ושבע לירבעם מלך עזריהו שמלך מלכות מנוגעת וזה שכתוב בשנת שלשים ושמנה שנה לעזר[יהו מלך] זכריה בן ירבעם לפי התקון הזה היה לו לומר בשנת מ"א לעזריה אלא לפי שמלך ירבעם בו[...] ויש לומר שהיתה מלכותו בחיי אביו קרוב לג' שנים נשארו לו ולעזיהו ל"ח שנה שמלכו כא[חת משנה] שמת יואש וכך שנינו בסדר עולם בן שש עשרה שנה עזיהו במלכו וגו' ויהי לדרוש אלהים בימ[י זכריהו] המבין בראת אלהים ובימי דרשו את ה' הצליחו האלהים מה הצלחה הצליחו הוא בנה את אילת [וישיבה ליהודה אחרי שכב המלך עם אבותיו מה ת"ל אחרי שכב המלך עם אבותיו שמלך בחיי אבותיו עוזיהו וירבעם מלכו כאחת וירבעם מלך בחיי אביו שנאמר וירבעם ישב על כסאו בשנת עשרים ושבע [...] מלך עזיהו אפשר לומר כן והלא שניהם מלכו כאחת אלא שמלך מלכות מנוגעת כך היא שנויה בסדר עולם ולפי פשוטו של מקרא יש למקראות הללו תקון אחר וכשאתה מחשב לפי תקון המקראות הלל[ו] תנא דסדר עולם תמצא שהיה יותם לעזיהו בימי חלותו והגאון רב אחא משבחא ז"ל כתב ירבעם וע[זיהו] שכיב עזיהו בר כמה הוה בר עשרים וחמש עבורו אימת בעשרים ושבע לעזיהו אשתכח דבימי חלותו הוה ור' יוסי בר' יהודה אמר לך לאו בתחלת שנה אתנגע דעיבוריה מקמי הכי הוה וזהו תקון ה[...] לפי פשוטם כי הימים שקשרו על אמציה קשר בירושלים היו י"ב שנה והשנים ההם הם לחשבון לאמציה בכלל כ"ט שנה שמלך והם נחשבות לעזיהו בפסוק בשנת ל"ח שנה לעזריה כי עם יהודה ה[...] תחת אביו בחיו וזה שכתב בשנת עשרים ושבע לירבעם מלך עזריה אפשר לומר שמנה הכתוב לשני חיי ירבעם ולא לשני מלכותו עוד י"ל כי השתים עשרה שנה שקשרו על אמציה אינם נחשבות לא [...]"א לעוזיהו בזה הכתוב בשנת עשרים ושבע לירבעם אבל הם נחשבות לעוזיהו בנ"ב שנה שמלך וזה שכתוב בשנת שלשים ושמונה לעזריה מלך זכריה מנה הכתוב לשני חיי עזריה ולא לשני מלכות[ו] היו אלא כ"ו מתחלת מלכותו וזה הפי' יותר נכון וכן תמצאם לפי חשבון המקראות הכתובים ארבעים ושתים שנה צא ארבעת שנים מקוטעות נשתיירו לך שלשים ושמנה שלימות:

עין משפט

ג' מהר"ס
א מיי' פ"ח מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טוש"ע או"ח סי' תקמ:

חדושי אנשי שם

מהר"ם שפירא (א) נ"ל דצ"ל מסכ"ס א"א להעמידה לדיוק יביא. מתני' דבשדה מטוננת מותר להשקותה ושדה מטוננת לא הוזכר במתני' והסברייתא תני לה בהדיא:

הגהות חו"ר

(א) נ"ב עי' אסר"י:

* עי' בגמ' הגי' ונכוס' ד"ס הני נראה דגר' הגי' רב אלפס:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב מפסדי טפי ולספסד מרובה השש: (ב) ענף עץ שקורין וכו' כנ"ל:

ובשביעית בונה כדרכו אע"ג דמיחזי כעין נטירותא ותניא במכילתא ובשנה השביעית תשמטנה ונטשת מגיד שהוא פורץ בה פרצות [פי' פורץ גדילת כרמו וגדר שדהו כדרך הפקר] אלא שגדרו החכמים (במתני') מפני תקון העולם: מתני' רואים את הנגעים. פי' בחולו של מועד: להקל. שאם טהור הוא אומר לו טהור אתה שהרי שמחה הוא לו: אבל לא להחמיר. שאם טמא הוא ישתוק ולא יצריכנו לצאת חוץ למחנה מפני שאבל הוא לו דסבירא ליה לר' מאיר שרשאי הכהן לשתוק אע"פ שיראה שהוא טמא ומוחלטו וכל זמן שלא יצא מפי הכהן אינו

נר מצוה

טמא דכתיב טמא יטמאנו הכהן:

מתני' ר"מ אומר רואין את הנגעים במועד בתחלה להקל ולא להחמיר וחכ"א לא להקל ולא להחמיר *ועוד אמר ר"מ *מלקט א אדם עצמות אביו ואמו מפני שהיא שמחה לו רבי יוסי אומר אבל הוא לו ולא יעורר על מתו ולא יספדנו קודם לרגל שלשים יום: גמ' וקי"ל דר"מ ור' יוסי הלכה כרבי יוסי: ולא יעורר על מתו: וכו' (א) מאי שנא שלשים יום אמר רב כהנא מעשה באדם אחד שכנס מעותיו לעלות לרגל ובא הספדן ועמד על פתח ביתו ונטלתן אשתו ונתנתן לו ונמנע אותו האיש מלעלות לרגל באותה שעה אמרו לא יעורר על מתו °ולא יספדנו קודם לרגל שלשים יום ושמואל אמר *לפי שאין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שלשים יום מאי בינייהו איכא בינייהו דקא ב עבדי בחנם: מתני' באין חופרין ג כוכין וקברות במועד אבל מחנכין את הכוכין ועושין נברכת במועד

רבי יוסי אומר לא להקל וכו'. שמתוך שהוא נזקק לראותו אם הוא טהור דהיינו להקל עליו הוא נזקק לו להחמיר עליו שאם הוא טמא יאמר לו בע"כ טמא דסבירא ליה לרבי יוסי שאין הכהן רשאי לשתוק והלכך מוטב שלא יראה הנגע כלל וכ"ז שלא ראהו הכהן ולא אמר לו טמא הרי הוא כטהור גמור מדכתיב וצוה הכהן ופנו את הבית בטרם יבא הכהן לראות את הנגע ולא יטמא כל אשר בבית: מלקט. כמו כן מיקל ר"מ ומתיר ללקוט בחש"מ עצמות אביו ואמו לקוברן במקום אחר הגון לפי שמחה היא לו לכבד אביו ואמו: רבי יוסי אומר אבלות היא לו. אע"פ שאין אבלות חלה עליו לבו דואג עליו בראותו זה: ולא יעורר. אחרים שיבכו עמו שאין להרבות בכי במועד: ולא יספידנו. לא ישכור ספדן שיספוד מתו מפני שמתחדש עליו צער מיתתו כיום שמת בו ושוב אינו משתכח עד ל' יום ונמצא מצטער במועד ובגמרא מפרש מאי שנא שלשים ומ"מ לא יספדנו וקי"ל הלכה כר' יוסי: גמ' (ט) המלקט עצמות אביו. פירוש ברייתא היא באבל רבתי והגמ' מביאה להקשות לר"מ דאמר במתני' שמחה היא לו ואילו הכא אמר מתאבל עליהן כל היום כולו ומיהו לערב לא יתאבל ואע"פ שעדיין הם צרורים שלא נקברו עדיין: שמחת הרגל עליו לפיכך אינו רשאי להתאבל עליהם במועד ואע"ג דתניא באבל רבתי כל שקורעין עליו בשעת מיתתו קורעין עליו בשעת ליקוט עצמות וכל שאינו מאחה בשעת מיתה אינו מאחה בשעת ליקוט עצמות ההוא אבילות דרבנן הוא ואתי רגל ודחי ליה: ירושלמי מפני ששמחה היא לו. בראשונה היו קוברים אותו במהמורות נתעכל הבשר מלקטין העצמות וקוברין אותן בארונות אותו היום מתאבל למחר יהיה שמח לומר שנמלטו עצמות אבותיו מן הדין. פי' מהמורות חפירות כדכתיב במהמורות בל יקומו: לא יעורר. אם מת לו מת במועד לא יעורר אחרים שהם מרי נפש שיבכו עמו שלא להרבות במספד ובכי במועד: כדהדר הוא ספדנא. בעיר וצועק שיבכו עמו כל מרי לב כי הוא יודע לספוד כהוגן ומי שהיה לבו דוה עליו הולך וסופד על קרובו: ולא יספדנו. מי שמת לו מת זה ימים רבים לא יספדנו קודם לרגל אם בשכר משום מעשה שהיה אם כשמואל אפילו בחנם: לפי שאין המת משתכח מן הלב עד שלשים יום לפי שמתחדש עליו צער מיתתו כיום שמת בו ושוב אינו משתכח ממנו עד שלשים יום ונמצא מצטער במועד הלכך אפילו מנא ספדן בחנם אסור: וקי"ל כשמואל. דגרסי' בירושלמי לא יעורר על מתו איזה. עירור מזכירו בין המתים ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום זה שהוא עושה לו הספד בפני עצמו הדא דתימא בישן אבל בחדש מותר איזהו חדש בתוך ל' יום איזה הוא ישן לאחר שלשים יום מותר לספוד כדרכו מפני שהמרירות כבר הוא בלבו על מיתת המת ואין בו תוספת מפני מה שמספידו ונראה מזה כי מפני צער המועד הוא כשמואל עד כאן לשון הראב"ד ז"ל בפירושיו: מתני' אין חופרין וכו'. פי' לצורך מתים שימותו במועד שדרכם היה לחפור כוכים וקברות להיות מזומנים למי שמת לו מת שיקנה לו וקמ"ל מתני' שאע"פ שיצטרכו אל זה במועד כגון בעיר ירושלים שהיו בה ששים רבוא וא"א לעם רב כמוה שלא ימותו ממנו בכל יום רבים גדולים וקטנים אף כי בד' ימים של חוה"מ אפ"ה כיון שאינו יודע בשעה שחפרו לאיזה מת הוא עושה אסור דאילו למי שמתו מוטל לפניו אף ביו"ט שרי דמת ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל וכ"ש בחוה"מ: אבל מחנכין את הכוכים. הנעשים מעיו"ט ונשאר מהן מעט לתקן כגון להאריכו או להרחיבו או לקצרו מותר לגמור כיון שבודאי יצטרך בחוה"מ והרי"ף ז"ל פי' אין חופרין לקבור בהן לאחר המועד וכן פי' ר"ח ז"ל והרי"ץ גיאת ז"ל ותמה עליהם הראב"ד ז"ל אם לאחר המועד למה מחנכין אותם במועד והרמב"ן ז"ל כתב שאין זו קושיא שאע"פ שאינם צריכין להם עכשיו עשאום כצרכי רבים שתו ורבים ישתו והרי הן כחטיטת בורות שיחין ומערות שאין צריכין להם עכשיו שהתירו בהן (י) לסופן דהיינו חטיטה אבל לא תחילתה דהיינו חפירה כל שאין צריך להם עכשיו: ועושים נברכת. מותר לחפור לכתחילה נברכת של

כובסין

רש"י

ברס"ר ויומות: מתני' רואין את הנגעים בחול המועד להקל. שאם טהור (ב) אומר לו כהן טהור אתה שמחה היא לו: אבל לא להחמיר שאם (ב) טמא ישתוק ולא יטמאנו ויצריכנו לצאת חוץ למחנה מפני שאבל הוא לו במועד: לא להקל. שמתוך שנזקק לראותו אם הוא טהור דהיינו להקל עליו הוא נזקק לו להחמיר שאם (ב) טמא אומר לו טמא (ג) דאין כהן רשאי לשתוק ומוטב שלא יהו רואים כלל דכל זמן שלא ראהו הכהן דלא אמר לו טמא אתה הרי הוא כטהור גמור וכהן רשאי לשתוק כל זמן שלא ראהו ובהסגר שני קמפלגי ר"מ ורבי יוסי כדמפרש רבה בגמ' דבטהור מתחלתו אם נתנגע כ"ע לא פליגי דלא חזי ליה דאי חזי ליה לא מהני ולא מידי דלר"מ דאמר רואין להקל ולא להחמיר הכא מאי קא עביד ליה דאי טהור מאי קמהני ליה דהשתא נמי (ד) מותר ועומד ואי טמא הוא שתיק הלכך אין רואין ולר' יוסי נמי ודאי אין רואין דהא אין כהן רשאי לשתוק וטמא יטמאנו לזה ובהסגר ראשון נמי כ"ע לא פליגי דחזי ליה שאם חל שביעי של הסגר ראשון בחולו של מועד יכול כהן לראותו דאם מטהר ליה הא שמחה היא לו ואי מצריך ליה הסגר ז' ימים שנית מאי פסדיה אי לא הוה חזי ליה בבית הכלא נמי היא עומד אלא בהסגר שני קמפלגי אם בא שביעי של שבעת ימי הסגר שני בחולו של מועד ר"מ אומר רואהו כהן להקל אם טהור אומר לו טהור ואם טמא שותק ואינו מצריכו שילוח חוץ למחנה דנוח לו לזה שיהא מוסגר וישמע קול בני אדם ואל יצא חוץ למחנה מוחלט אע"פ שיהא שם מותר בתשמיש (ה) דקסבר ר"מ נוותא דעלמא ניחא ליה ר' יוסי אמר לא להקל ולא להחמיר שאם רואהו להקל יבא להחמיר עליו אם הוא טמא ואין כהן רשאי לשתוק ויהיה מצריכו שלוח חוץ למחנה כו' ואימא האי בנוותא דעלמא ניחא ליה והכי נמי פליגי במוחלט שכבר יצא חוץ למחנה אם נרפא מצרעת ורצה להראות לכהן אם נרפא ויטהר את עצמו לדברי רבי מאיר רואין דאי טהור אמר ליה טהור ואי טמא אמר ליה טמא והכא ליכא אבל לא להחמיר דלאו היינו חומרא דמעיקרא טמא והשתא טמא לדברי ר' יוסי אין רואין דאי אמר ליה טהור נמצא מחמיר עליו שאוסרו בתשמיש וכדלקמן ואע"ג דהוי נוותא דעלמא אימא האי בנוותא דאשתו ניחא ליה: מלקט אדם עצמות אביו ואמו. לקוברן במקום אחר הגון: שמחה היא לו. כשרואה אותם: לא יעורר על מתו. אם מת המת חדש או שני חדשים קודם המועד לא יעורר מפרש בגמ' כדהדר ספדנא. כלומר שלא ישכור ספדן לחזור על קרוביו לומר בכו עמי כל מרי לב: ולא יספדנו. שאם מת לו מת תוך שלשים שלפני הרגל לא ישכור ספדן להספיד (ו) על מתו: שלשים יום. אתרוייהו קאי וטעמא דשלשים יום מפרש בגמ': גמ' באותה שעה כו'. ומש"ה נקט שלשים יום דאמר מר שואלין בהל' החג קודם לחג ל' יום ודרך בני אדם לכנס מעות משלשים יום קודם הרגל לפי ששמע (ז) בהלכות החג: דקא עבדי. ספדן בחנם מאן דאמר משום מעשה שהיה ליכא: מתני' אין חופרין כוכין במועד. לצורך מתים שדרכן לחפור כוכין וקברות לזמנם לצורך מתים שימותו דטירחא יתירא הוא והאי דאמרי' (א) בעלמא דאפילו ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל הנ"מ כגון טלטול או שאר דבר שאין בו טורח כגון לכבסו ולגוז שערו אבל חפירה לא: מחנכין. מפרש בגמ': נברכת של כובסין. ולית (ח) ליה טירחא כולי האי:

ואהרן

שיטת ריב"ב

שלשים יום ושיילו מאי בינייהו איכא בינייהו דקא עביד בחנם וקי"ל הלכתא כרב באיסורי והרב ר' משה ז"ל פסק כשמואל ויש שמביאין סעד לדבריו מן הירושלמי: מתני' אין חופרין כוכין וקברות במועד. כתב הרב דודי הא דתנן אין חופרין כוכין וקברות במועד פי' הרב ז"ל להקבר בהן לאחר המועד ואנו תמהים מזה הפי' וכי היכן מצינו שהותרה מלאכה במועד משום צורך של אחר המועד דאצטריכינן למיתנא אין חופרין כוכין וקברות [illegible]עד להקבר בהן לאחר המועד ול"נ לא נצרכה אלא להקבר בהן אפי' בתוך המועד ואע"פ שנהגו היתר בזה אפשר שנהגו על פי ההלכות של הרב ז"ל ואם היה המת בבית הקברות יש לנו להתיר לחפור מידי דהוה אמביא עצים [illegible]רן לעשות ארון עם המת בחצר ויש מי שאומר כיון דפרישנא בגמ' כוכין בחפירה וקברות בבנין הא למדנו שאין אסור אלא בנין והדומה לו לפי שחפירת הכוכין כיון שהן חקוקין בכותלי המערה דומה הוא לבנין אבל קברות [illegible] בחפירה בקרקע כמו שאנו נוהגין אינו דומה לבנין אלא דומה הוא לנברכת שמותר לעשותה במועד כל זה לשון הרב דודי ז"ל ורבינו שלמה ז"ל כתב אין חופרין כוכין במועד לצורך מתים דטרחא יתירא שדרכן לחפור כוכין [illegible]רות לזמנם לצורך מתים שימותו דטרחא יתירא הוא והא דאמרי' בעלמא דאפי' ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל הני מילי כגון טלטול ושאר מלאכות שאין בהן טורח כגון לכבסו ולגוז בשערו אבל חפירה לא אלה הם דברי הרב ואינם מהוורים אצלנו לפי שנראה כפותח בלהקבר בהן לאחר המועד וסיים בלהקבר בהן בתוך המועד והתמה [illegible] מה שתמה הרב דודי ז"ל היכן מצינו שהותרה מלאכה במועד משום צורך שלאחר המועד דאצטריכינן למיתנא אין [illegible]רין כוכין וקברות במועד להקבר בהן לאחר המועד להשיב והלא חטיטת הבורות מותרת במועד לצורך רבים אע"פ שאינן צריכין להם עד לאחר המועד כיון שחטיטתן מעשה הדיוט אבל חפירתן שהיא מעשה אומן אסורה אף כמו כן חפירת הכוכין הקברות אסורין במועד משום צורך שלאחר המועד אע"פ שהן צורך רבים כיון שהן מעשה אומן אבל חנוכן שהוא מעשה הדיוט מותר: מחנכין. מפרש בגמ': נברכת. של כובסין:

המאור הקטן

והא דתנן אין חופרין כוכין וקברות במועד פי' הרי"ף לקבור בהן אחר המועד ואנו תמהים מזה הפי' וכי היכן מצינו שהותרה מלאכה במועד משום צורך שלאחר המועד דאיצטריכינן למיתני אין חופרין כוכין וקברות במועד לקבור בהן אחר המועד ול"נ דלא נצרכה אלא לקבור בהן אפי' בתוך המועד ואע"פ שנהגו בזה היתר אפשר שנהגו ע"פ ההלכות של הרב ז"ל ואם יהיה המת בבית הקברות יש לנו להתיר לחפור לכתחלה מידי דהוה אמצא עצים ונוסרן לעשות ארון עם המת בחצר ויש מי שאמר כיון דפרישנא בגמ' כוכין בחפירה וקברות בבנין הא למדנו שאין איסור אלא בנין והדומה לו לפי שחפירת הכוכין כיון שהם חקוקים בכותלי המערה דומה הוא לבנין אבל קברות שהם בחפירת הקרקע כמו שאנו נוהגין אינו דומה לבנין אלא דומה הוא לנברכת שמותר לעשות במועד:

מלחמת ה'

ועוד והא דתנן אין חופרין כוכין וקברות במועד כו' ואנן תמהין מזה הפי' וכי היכן מצינו שהותרה וכו':

אמר הכותב אני תמה על המתמיהין שהרי הכוכין והקברות מצרכי הרבים הם הלכך צריך למתני בהו דאין חופרין אותן לכתחלה ומותר לחנכן אפי' לקבור בהן לאחר המועד דהיינו להאריך בו ולהרחיב בו דומיא דקלקולי המים שבר"ה ששנו בגמ' אין חופרין בורות שיחין ומערות של רבים אבל חוטטין אותן ומוקמי לה שלא לצורך המועד אלא כדי שיהו מצוין להם לאחר המועד לכשיצטרכו להן וכ"ש בכוכין וקברות דמותר לחנכן שמא יצטרכו להן במועד וצריך לשנות בהן דאין חופרין אותן בתחלה כיון שאינן לצורך המועד ממש ואפי' בקבר של בני משפחה צרכי הרבים מיקרי ומותר לחנכן אבל לצורך המועד ודאי אפי' חפירה ובנין כדרכו שרי שאין לך לצורך המועד ודבר האבד יותר מזה שהוא צריך למתים והחיים גדול כבוד הבריות שדוחה אפי' לא תעשה שבתורה וכן נמי התירו ארון עם המת בחצר ואפי' להביא נסרין ולנסרן ובירושלמי התירו באדם מפורסם אפי' בשוק שלא [illegible]גרו עם המת בחצר אלא מפני חשד שלא יאמרו להכית בה מעות הוא דקא עביד לה הא קבר וכוך שרו לקבור בהן במועד כשכבר מת המת שאפי' יו"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן וכ"ש חולו של מועד שלא מסרן הכתוב [illegible]א לחכמים להתיר צורך הבריות ואין מדקדקין להיות המת שם דכיון דניכר הוא דלמתים עבדי לא תלו במניחן לאחר המועד וליכא חשדא כלל ולא דמיא לארון דסתמיה למעות קיימא ולא למתים כדפרישית וגרסי' בירושלמי [illegible] עלמת דבר מטיא איתפתחת במועדא ר' הונא סבר מימר שרי מן הדא ועושין כל צרכי הרבים א"ל ר' מונא לא תני שמואל אלא להיות שפין את סדקיהן והוטטין אותן גרפין לון כדתנינן תמן החוטט בגגור כדי לקבל [illegible]רזת פי' בית הקברות של אותו אדם שמו בר מטיא נפתח שנפתחה מערה שלו שהכוכים בה והיה ר' הונא סבר להתיר לפי שהוא צרכי הרבים אע"פ שאינו לצורך המועד ואע"פ שאין חופרין כוכין וקברות לפי שהן

התחלת

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א לא ילקט אדם עצמות אביו ואמו במועד וכן שאר קרוביו שחייב להתאבל עליהן ואע"פ שהוא רוצה לקוברן אצל אבותיהם שלא לקלקל שמחת החג. ושאר המתים שאינו חייב להתאבל עליהן אין מפנין אותן במועד ממקום למקום ואפילו ממקום הבזוי למקום המכובד ואם היה רוצה לקוברן אצל אבותיהם [illegible]

הגהות הרי"ו

(א) פי' כתוס':

הגהות הב"ח

[illegible] ולערב אין מתאבל עליהם; ואמר רב חסדא אפילו צרורין לו בסדינו אמר אביי מפני שמחת הרגל עליו: (י) נ"ל סופן:

כובסין לפי שיש בה צורך לחול המועד כדתנן ואלו מכבסין במועד ואיידי דאיירי בחפירת קרקע תנא הא כן פרש"י והגאונים ז"ל אבל האחרונים ז"ל פירשו מענין קברות וכתב הרמב"ן ז"ל שהוא תוספת חפירה לקבר העשוי כבר לצורך מת שימות: וארון עם המת בחצר. מותר לעשותו בחולו של מועד ובעינן בפני המת כדי שלא יחשדוהו לפי שאין דרך לעשות ארונות לרוב המתים: גמ' והלכתא כרשב"ג דסתם מתני' כוותיה: ירושלמי עם המת בחצר · לא שנו אלא באדם שאינו מפורסם אבל במת שהוא מפורסם עושים לו ארון אפילו בשוק כד דמך ר' חנינא חברין רבנן

תורה אור · נר מצוה

במועד וארון עם המת בחצר ר' יהודה אוסר אלא אם כן יש עמו נסרים: גמ' אין חופרין כוכין וקברות במועד פי' להקבר בהן אחר המועד מאי כוכין ומאי קברות אמר רב יהודה כוכין בחפירה וקברות בבנין תנ"ה כוכין בחפירה וקברות בבנין: אבל מחנכין את הכוכין: כיצד מחנכין אמר רב יהודה שאם היה ארוך מקצרו במתניתא תנא מאריך בו ומרחיב בו: וארון עם המת בחצר: תנינא להא דתנו רבנן עושין כל צרכי המת גוזזין לו שערו ומכבסין לו כסותו ועושין לו ארון (א) ומנסרים המנוסרים מעיו"ט רשב"ג אומר אף מביא נסרים ומנסרן בתוך ביתו והלכתא כרשב"ג דסתם מתניתין כוותיה: ירושלמי לא שנו אלא באדם שאינו מפורסם אבל אדם מפורסם עושין לו ארון ואפילו בשוק כד דמך רבי חנינא חברין עבדו ליה ארון בשוק והכל מודים שלא יקוץ ארזים ודכוותא לא יחצוב לו אבנים ואם היו חצובות פלוגתא דר' יהודה ורבנן: מתני' [אלף קנח] אין נושאין נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות ולא מייבמין מפני ששמחה היא לו אבל מחזיר הוא את גרושתו ועושה אשה תכשיטיה במועד רבי יהודה אומר אשה לא תסוד מפני שניוול הוא לה: גמ' מפני ששמחה היא לו וכי שמחה היא לו מאי הוי אמר רב יהודה אמר שמואל לפי שאין מערבין שמחה בשמחה: ואמר רב דניאל בר קטינא אמר רב מניין שאין נושאין נשים במועד שנאמר °ושמחת בחגך [דברים טז] ולא באשתך עולא אמר היינו טעמא דאין נושאין נשים במועד מפני הטורח רבי יצחק נפחא אמר מפני ביטול פריה ורביה: °תניא כל אלו שאמרו אסורים לישא אשה במועד מותרים לישא ערב המועד (פירוש) דלחד יומא לא משהי איניש אנפשיה ודאין מערבין א שמחה בשמחה מנלן דכתיב °ויעש שלמה [מ"א ח] בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול שבעה ימים ושבעה ימים ארבע' עשר יום ומכדי כתיב ארבעה עשר יום שבעה ימים ושבעה ימים למה לי אלא ש"מ הני לחוד והני לחוד כתיב °ביום השמיני שלח את העם [שם] וכתיב °וביום עשרים (א) (ג) וארבעה לחדש השביעי [דה"ב ז] שלח את העם מכאן לתלמיד הנפטר מרבו ולן באותו העיר שצריך ליפטר ממנו פעם שנייה: *ועושה אשה תכשיטיה במועד: [דף ט:] ת"ר אלו הן תכשיטיה של אשה כוחלת ופוקסת ומעברת סרק על פניה ואיכא דאמרי ומעברת סבין על פניה שלמטה: [דף ח:] מתני' *ב ההדיוט תופר כדרכו והאומן מכליב ומסרגין את המטות ר' יוסי אומר אף ממתחין: [אלף קנט] גמ' *היכי דמי הדיוט כל שאינו יכול להוציא [דף י.] מלא המחט בבת אחת ר' יוסי אומר כל שאינו יכול לכוין אמרא בחפת חלוקו: והאומן

נמוקי יוסף

עבדו ליה ארון בשוק והכל מודים שלא יקוץ ארזים. והקשה הראב"ד ז"ל והא אמר באידך פרקין קוצצין עצים במועד לצורך המועד והאי כיון דמית במועד לצורך המועד הוא ותיכף לצורך המועד וכבודו הוא עצים לאפות ולבשל אבל הכא כבוד המת איכא כבוד המועד ליכא ואחרים הקשו מאי שנא דאסרינן לקוץ ארזים ושרינן למיגז ליה אסא ואמרו דלא דמי לפי שידוע לכל כי ההדס ראוי לחי להריח ולמת להעביר הזוהמא וליכא שום חשדא אבל קיצת ארזים דילמא לצורך בנין קעביד: והכל מודים שלא יחצוב אבנים מן ההר. היו חצובות אלא שהיו צריכין לחלק אחת לב' או לג' דומיא דארזים לנסר: פלוגתא דרבי יהודה ורבנן. דפליגי במתני' דלרבנן לא בעי עמו בחצר ולרבי יהודה בעי: מתני' מפני שמחה היא לו. פי' שאין מערבין שמחה בשמחה ושמחת האשה מתערבת בשמחת הרגל: אבל מחזיר גרושתו. דאין השמחה אלא באשה שהיא חדשה לו: תכשיטיה. כגון כחול וסרק ואפילו טפול של סיד שצריך זמן ארוך ולא תהנה בתוך המועד: רבי יהודה. פליג אטיפול של סיד דקודם שתהנה תעמוד מנוולת כל המועד לפי שצריך זמן ארוך אבל אם היתה נהנית אפי' יום אחד של מועד מותרת לסוד אע"פ שהיה לה צער וניוול בימים הראשונים לפי שכן דרך סעודת י"ט שמצטער תחלה בתיקונו וכיון שנהנה לאח"כ ביום טוב עצמו מותר: גמ' שאין מערבין שמחה בשמחה. פי' שאינו שמח כראוי בכל אחד מהן: בחגך ולא באשתך. *) אלמא ליכא שמחה בחגך כלל דאי איכא בחגך היכי ממעט (אותו) לישא אשה הא איכא בחגך: מפני הטורח. שיש טורח גדול בסעודת נישואין וקא טרח טירחא יתירא במועד: משום פריה ורביה. אם נזדמנה לו אשתו קודם המועד לא ישאנה אלא בחג דאמר אמתין עד החג דהוי (ליה [לי]) רווחא דסלקא סעודתא לכאן ולכאן נמצא שמתבטל מפריה ורביה ואינו נושאה עד המועד: מותרין לישא ערב הרגל. דמשום טירחא ליכא דעיקר טירחא חד יומא הוא והוא ערב הרגל ומשום שמחה נמי ליכא דעיקר שמחת אשתו חד יומא ומשם ואילך בכל הרגל זוכר הוא שמחת הרגל ומשום ביטול פריה ורביה נמי ליכא דמשום חד יומא לא מטרח נפשיה דבשלמא אם היה יכול לישא במועד ימתין ויאמר אם לא אשאנה יום ראשון אשא יום שני ויום שלישי אבל כשלא התירו לו אלא בערב שהוא חד יומא יחוש שמא יארע לו אונס ולא יוכל לכנוס לפיכך תכף שמזדמן לו ישאנה ולא ימתין: כתיב וביום השמיני. פירוש שמיני של חג הוא כ"ב בחדש הרי שלקחו רשות משלמה לפי שהיה (ג) דעתם לשוב לבתיהן ביום כ"ג ומפני שנשארו שם היום ההוא ולנו בעיר הוצרכו לקחת רשות פעם שנייה ביום כ"ד**) אבל ביום כ"ג אע"פ שלנו הלילה אחר כ"ב לא היו צריכין לקחת רשות משום דאדעתא דהכא שישעו למחר שיהיה כ"ג לקחו רשות: כוחלת. פי' כחול ירוק שנותנת בין עיניה: פוקסת. מתקנת השער שלא יתפזר: סרק. צבע שנותנת על פניה כדי שתראה אדומה ויפה ונראה בגמ' שאין מחלקין בין ילדה לזקנה כי גם הזקנה חפלה בתכשיט כדאמר רב חסדא אלהים אפי' אמך ואפי' אמא דאמך ואפי' עומדת על פתח קברה דאמרי אינשי בת ס' כבת ו' לקל טבלא ריהטא: מתני' ההדיוט תופר כדרכו. מפרש בגמ' כל שאינו יודע להוציא מלא מחט בבת אחת נקרא הדיוט שהאומן תוחב תחיבות הרבה כמלא אורך המחט ומושכה ונמצא עושה תפירות הרבה במשיכה אחת וזהו דרכו ולפיכך אינו יכול לתפור האומן כדרכו אלא כעין מכליב שהן שיני הכלב שאינם שוות זו כנגד זו אבל ההדיוט שאינו יודע תופר כדרכו: ומסרגין. אורגין אותן בחבלים שתי וערב עשוי כמין חלונות: ממתחין. שתי ולא ערב וכ"ש אם היה רפוי שמותח החבל: גמ' לכוין אימרא. פי' שפה: בחפת חלוקו. בעל הערוך פי' בית של חלוק שעל זרועו בשולי חלוקו ועושין אותו

*) עיין בגמ' דף ח' : **) ועי' בביאור הגר"א ליו"ד סי' רמ"ב שכתב שגירסא מוטעת נזדמנה לו להנ"י בכ"ד לחודש :

רש"י

וארון עם המת בחצר. שהמת שם מותר לעשות (ג) ארון לנסר הנסרים ולעשות כולן בתחלה אבל לא בחצר אחרת שלא יאמרו מלאכה אחרת היא: רבי יהודה אוסר. להביא עצים ולעשות נסרים לצורך הארון אלא אם כן מנוסרין הנסרים מתחלה קודם יו"ט: (ד) כוכין. קרקע המיוחד לבית הקבר וחופרין הפירה באמצע מעט ופותח בתוך אותה חפירה למטה כוכין הרבה לכל צד: (ה) מפני שמחה הוא לו. כדמפרש בגמ': מחזיר גרושתו. אינה שמחה כל כך דאין שמחה אלא באשה שלא היתה לו מעולם: מתני' תכשיטיה. כחל וסרק: לא תסוד. בסיד במועד: מפני שניוול הוא [לה]. צער הוא לה שמצערה: גמ' מאי הוי. שמחה ביו"ט מי אסירא: שאין מערבין. שום שמחה בשמחת החג כדיליף לקמן: ושמחת בחגך ולא באשתך. והכא הוי באשתך ולא בחגך (ו) ומתוך חביבות אשתו מניח שמחת החג אבל שאר שמחות שאינם של אשתו שאינו מבטל שמחת החג בשבילם אית ליה דמערבין וקראי לקמן לא דריש: מפני הטורח. שיש טורח גדול בסעודה וקא טרח טירחא יתירא במועד והיינו דקתני מפני שהרגל שמחה היא לו וטורח בו ולמ"ד משום פריה ורביה נמי מתרץ לה למתני' הכי שמתבטל מפריה ורביה וממתין עד המועד מפני שמחה הוא וחייב לשמוח בו בסעודות דקסבר כי עבידנא במועד הוו ליה רווחא: מפני ביטול פריה ורביה. אם נזדמנה לו אשה קודם המועד (ז) ממתין לישאנה עד החג מפני סעודת החג דסבר [דהוי] (ח) ליה רווחא וסלקין ליה סעודתו להכי ולהכי ומתבטל ואינו נושא אשה עד המועד: כל אלו שאמרו. כגון הנושא בתולה ואלמנה והנושא את יבמתו דקתני מתני' מותרין לישא ערב הרגל: לחד יומא לא משהא נפשיה. כיון דאי משהא תו לא מצי עביד במועד הלכך ערב הרגל מותר: ז' ימים. לחנוכת הבית ואח"כ ז' ימים לחג הסוכות כדאמר בסמוך: ביום השמיני. של סוכות היינו כ"ב: פוקסת. מתקנת שער שלא יתפרד: סרק. צבע נותנת על פניה כדי שתראה אדומה ל"א ופוקסת כמין בצק הוא שמגבלת סמנין ומעברת סרק על פניה כלומר (ט) אותו שתפקס בו מותר ליטול מפניה במועד: מתני' מסרגין את המטות. אורגים בחבלים: ממתחין. אם היה רפוי (י) זה ימים רבים ורפו החבלים ממתחן: גמ' כל שאינו יכול. כל שאינו יודע להוציא מלא מחט בבת אחת כשהאומן תופר תוחב תחיבות הרבה כמלא אורך המחט ואח"כ מושכה מן הבגד ונמצא תפירות הרבה במשיכה אחת ודרכו לעשות הכן בבגד נמר שבלה ומתמסמס והולך ואורג בו במחט כענין זה חוטין חדשים כעין אריגה דטריילא בלע"ז והיודע לעשות כן הרי זה אומן: שאינו יודע לכוין אמרא בחפת חלוקו. אמרא שפה: (כ) חפת. שדרך לתת בגד עבה סביב שולי החלוק שלא יבלו כשנגררין לארץ והדיוט אינו יודע

שלטי הגבורים

א מכאן יש נוסרין שלא לעשות חופה לב' בניו או לשתי בנותיו ביום א': לשון ריא"ז

ב ונראה בעיני אפי' בתפירות מנעלים וסנדלים צריך האומן לשנות כמבואר בקונט' הראיות וכך הוא בתלמוד ארץ ישראל:

שיטת ריב"ב

וארון עם המת בחצר. בחצר שהמת שם מותר לו לעשות לו ארון ולנסור הנסרים מתחלה לצורך הארון דכיון שהמת שם בחצר מוכחא מלתא שלצורך המת הוא שעושין הארון: ר' יהודה אוסר. אא"כ מנוסרין הנסרים מעיו"ט: גמ' כוכין בחפירה וקברות בבנין. והאי דקתני אין חופרין אכוכין קאי והכי קאמר אין חופרין כוכין ואין בונין קברות אבל באדם מפורסם עושין לו ארון ואפי' בשוק דאדם מפורסם קלא אית ליה וידוע הוא שלצרכו הוא שעושין הארון והרי הוא ארון בשוק באדם מפורסם כארון עם המת בשאר בני אדם: שלא יחצב אבנים. מן ההר היו חצובות אלא שהן צריכות לחלק אחת לשתים או לשלש דומיא דעצים לנסור: מתני' מפני שמחה הוא לו. מפרש בגמ': מחזיר גרושתו. אינה שמחה כל כך שאין שמחה אלא באשה שלא היתה לו מעולם: לא תסוד. בסיד במועד: מפני שנוול הוא לה. בעודו עליה אע"פ שכשנוטלת אותו נראית אדומה ובבריאתה תנינא דמודה ר' יהודה בסיד שיכולה לקפלו במועד שטופלתו במועד שאע"פ שהיא מצרה עכשיו שמחה היא לאחר זמן: גמ' מפני הטורח. דקא טרח טירחא יתירא בסעודת הנשואין והיינו דקתני במתני' מפני שהרגל שמחה היא לו וחייב לשמוח בו ואינו יכול מפני טרדת הנשואין: משום בטול פריה ורביה. שאם נזדמנה לו אשה קודם המועד ימתין מלישאנה עד הרגל מפני שהרגל שמחה היא לו וימתין עד הרגל דסלקא ליה סעודתא להכא ולהכא: דלחד יומא לא משהי נפשיה. כיון דשרינן ליה ערב הרגל ולא ברגל ולא משהי נפשיה לחד יומא כיון דאי מתניס ערב הרגל תו לא מצי למנסב במועד: שבעת ימים לחנוכת בית המקדש ושבעת ימים לחג הסוכות ביום שמיני של סוכות דהיינו כ"ב בתשרי: סרק. צבע שנותנת על פניה כדי שתראה אדומה: מתני' ההדיוט תופר כדרכו והאומן מכליב. לצורך המועד: גמ' כל שאינו יכול. כל שאינו יודע להוציא מלא מחט בבת אחת כשהאומן תופר תוחב תחיבות הרבה כמלוא אורך המחט ואח"כ מושכה מן הבגד ונמצא שהוא תופר תפירות הרבה במשיכה אחת ודרכן לעשות כן בבגד נמר שבלה ומתמסמס והולך ואורג במחט כענין זה חוטים חדשים כעין אריגה שרזיר בלע"ז והיודע לעשות כן הרי הוא אומן: אימרא. שפה שדרך לתת בגד עבה סביב שולי החלוק שלא יבלו כשנגררין בארץ והדיוט אינו יודע לכוין באותו בגד שתהא השפה מכוונת

עין משפט

א מיי' פ"ח מהלכות יו"ט ופ"י מהלכות אישות סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקמו:

ב מיי' פ"ז מהל' יו"ט סמג שם טור א"ח סי' תקמא:

הגהות חו"י

(א) בס"י של החו"י הגירסא ושלשה וכתב עליו גי' זו נכונה ועיין בש"ע ביו"ד סי' רמב וש"ך ס"ק (לא) [לג] ובט"ז ס"ק ט':

הגהות הב"ח

(א) נ"ל מנסרים: (ב) נ"ל ושלשה: (ג) לעשות לו ארון וכו' ולעשות כולן בתחלה כצ"ל: (ד) נ"ב גמ': (ה) נ"ב מתני': (ו) נ"ל דמתוך: (ז) נ"ב לא ישאנה אלא בחג דאומר אמתין כו' דסבר אית לי רווחא דסלקין לי סעודתן להכי כצ"ל: (ח) נ"ל אית לי: (ט) אותה ספיקסה כבר מותרת ליטול מעל פניה כצ"ל: (י) נ"ל שנארג: (כ) נ"ל בחפת: (ל) נ"ב פי' בעל ערוך לא היה דעתם לשוב ביום כ"ב דקי"ל דשמיני טעון לינה כדאסקינן בפ' לולב וערבה. אלא ודאי היה דעתם לשוב לבתיהם ביום כ"ג ואם איתא דהיו צריכין לקחת עוד רשו' ביום כ"ג למה היה להם ליטול רשות ביום כ"ב כל עיקר אלא ודאי דביום כ"ג אע"פ שלנו הליל' אחר כ"ב לא היו צריכין לחזור ולקחת רשות משום דאדעתא דהכי שיסעו למחר שיהיה כ"ג לקחו רשות אלא מפני שנמלכו ונשארו שם כל יום כ"ג והיה דעתם ללון בעיר ולשוב לבתיהם למחר ביום כ"ד לכך הוצרכו לחזור וליקח רשו' ביום כ"ג פעם שני' שילכו למחר ביום כ"ד אבל לקיחת הרשות לא היה ביום כ"ד עצמו שהרי נאמר וביום עשרים ושלשה וגו' אלא ודאי ביום כ"ג לקחו רשות לצורך הליכת יום כ"ד:

מלחמת ה'

שתחלת מלאכה שלא לצורך המועד אבל זו תקון המתים הוא וסבר רב הונא להתיר בכל ענין כדתנן ומתקנין קלקולי המים וכו' וא"ל שמואל שלא התירו צרכי רבים כשאינן לצורך המועד אלא להיות שפין את סדקיהן אבל חפירה לא וזו מלאכה גמורה היא שצריך לבנות כותל המערה והכוכין ואסור וזה מפורש כמו שכתבנו שבית הקברות אפי' של בני המשפחה מצרכי רבים הוא ושלא לצורך התחלת מלאכה אסור כאן ותקון מותר דהיינו חנוך כמו שאמרו לענין בורות בגמ' ובתוספתא שנו בלשון הזה אין חופרין בורות ושיחין ומערות במועד אבל מחנכין ומתקנין אותן והיינו נמי שלא לצורך המועד וכן נמי פי' רבינו חננאל וכן הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל אין חופרין כוכין וקברות שאין לשם צורך במועד אלא מניחן לאחר זמן וכן עיקר :

אותו כדי שלא יקרע והדיוט אינו יודע לכוין אלא כאן קצר וכאן רחב והוא מעוקם : מפסיע . תפירות רחוקות זו מזו כאסט"א בלע"ז : כלבתא . תפירה שאינה שוה אלא אחת למעלה ואחת למטה כעין שיני הכלב שאינן שוין זה כנגד זה : שאין מפשילין . גדילת האמר או הקנבוס כשטוסין ממנו חוטין ארוכים לעשות חבלים נקרא מפשילין שלפי שאינה בדקדוק כדרך שאר טווית לכך אמר לשון הפשלה כדרך הפשיל כליו לאחריו : מתני' מעמידין תנור וכירים וכו'. פי' מעמידין מקיימין ובונין : תנור . של חרס מקום שפיתת שתי קדרות כירים מקום נר מצוה שפיתת קדירה אחת : אין מכבשין .

והאומן מכליב : מאי מכליב רבי יוחנן אמר מפסע רבה בר (*בר) שמואל אמר כלבתא : ומסרגין את א המטות ר' יוסי אומר ממתחין תנא ושוין שאין מפשילין לכתחלה חבלים :

מתני' מעמידין תנור וכירים וריחים במועד רבי יהודה אומר אין מכבשין את הריחים לכתחלה *ועושין מעקה לגג ולמרפסת מעשה הדיוט אבל לא מעשה אומן ושפין את הסדקים ומעגילין אותן במעגלה ביד וברגל אבל לא במחצלים : הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח ב שנשברו מתקנם במועד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד כובשן:

גמ' מאי מכבשין אמר רב יהודה מנקר ריחיא (א) רבי חייא בר יחיאל אמר בת עינא: דרש רב חמא נוקרין ריחיא בחולו של מועד ומשום רבינו אמרו סוס שרוכב עליו והחמור שרוכב עליו מותר ליטול צפרניו בחולו של מועד *אבל חמרא דריחיא לא רב יהודה שרא למשקל טופרי דחמרי דריחיא בחולא דמועדא ולאוקומי ריחיא ולמבני אמת ריחיא ולמבני אוריא רב שרא לסרוקי סוסיא ולמבני קרפיטא ולמבני ג אצטבא : רבא שרא למשקל דמא לחמרא בחולו של מועד א"ל אביי תניא דמסייע לך מקיזין דם לבהמה ואין מונעין רפואה מבהמה בחולו של מועד : תוספתא ג שותין מי זבלין ומי דקלין וכוס העיקרין במועד [א] שבראשונה היו אומרים אין שותין מי זבלין ומי דקלין וכוס עיקרין במועד עד שבא רבי עקיבא ולמד שותין מי זבלין (א) ומי דקלין וכוס עיקרין במועד ומקיזין דם לבהמה לחיה ולעופות ואין מונעין רפואה מבהמה במועד : רבא ג שרא לכסכוסי קירמי מ"ט מעשה הדיוט הוא אמר רב יצחק בר אמי אמר רב חסדא (ב) קיטורי ד בירא אסור מ"ט מעשה אומן הוא : אמר רבא האי מאן דמתקן ארעא אדעתא (ג) דבי דרי שרי אדעתא דארעא אסיר היכי דמי מוליא במולי' ונצא בנצא אדעתא דבידרי שקל מוליא ושדא בנצא אדעתא דארעא ואמר רבא האי מאן דזכי זוביא אדעתא דציבי שרי אדעתא דארעא אסיר היכי דמי שקל רברבי ושבק זוטרי אדעתא דציבי שקל רברבי וזוטרי

אדעתא דארעא : ואמר רבא האי מאן דפתח מיא לארעא אדעתא דכוארי שרי אדעתא דארעא אסיר היכי דמי פתח תרי בבי חד מעלאי וחד מתתאי אדעתא דכוארי פתח חד בבא אדעתא דארעא : ואמר רבא האי מאן דפשח דיקלא אדעתא דחיותא שרי אדעתא דדיקלא אסיר היכי דמי שקל כוליה מחד גיסא אדעתא דחיותא מהאי גיסא ומהאי גיסא אדעתא דדיקלא ואמר רבא האי תוחלני מגזרינהו שרי מיצינהו אסיר רב פפא אמר כיון דמתלעי כפרקמטיא האבודה דמי ושרי ואמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור א"ר יוסי ברבי אבין ובדבר האבד מותר רבינא הוה ליה ההוא עסקא דהוה מזדבן בשיתא אלפי דינרי שהייה לבתר חולא דמועדא וזבניה בתריסר אלפי דינרי רבינא הוה מסיק זוזי בבני אקרא דשנואתא אתא לקמיה דרב אשי אמר ליה מהו למיזל עלייהו האידנא אמר ליה כיון דהאידנא משכחת להו וביומי אחריני לא משכחת להו א כפרקמטיא האבודה דמי ושרי : *רב שרי ליה לרב חייא ב בר אשי למגדל אוהרי בחולא דמועדא מ"ט מעשה הדיוט הוא אבל אוזלי אסור מ"ט מעשה אומן הוא רב יהודה שרי לאמי (א) תנורא למגדל תנורא ולרבה בר עסבי למגדל מהולאתא איני והאמר רבה בר שמואל ושוין שאין גודלין תנור לכתחלה לא קשיא הא דשרא רב יהודה בימות החמה דאפשר למיפא ביה בחולא דמועדא והא דאסר רבה בימות הגשמים: ועושין מעקה לגג ולמרפסת מעשה הדיוט אבל לא מעשה אומן היכי דמי מעשה הדיוט רב יוסף אמר בהוצא ודפנא במתניתא תנא צר בצרור ואינו טח בטיט : (ג) שפין את הסדקין : השתא במעגל אמרת שרי ביד וברגל מבעיא הכי קאמר שפין את הסדקין ומעגלין אותן כעין מעגלה ביד וברגל (ג) ולא במחצלים : אמר רבינא כמאן מדלינן האידנא קיבואתא דדשי בחולא דמועדא ולא בעינן שינוי בדבר האבד כר' יוסי דאמר זולף וגומר וגף כדרכו וקי"ל כוותיה : *כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד כובשן בפומבדיתא לבאי כוארי אזול כולי עלמא ציוד ואייתי כוארי שרא להו רבא למימלח מינייהו א"ל אביי והא אנן תנן כבשין שיכול לאכול מהן במועד כובשן א"ל רבא כיון דמעיקרא אדעתא דאכילה אייתינהו ואי שביק להו פסדי כפרקמטיא האבודה דמי ושרו ב איכא דאמרי שרי להו רבא למיזל ומיצד ואיתויי וממלח א"ל אביי והא אנן תנן כבשין שהוא יכול לאכול מהן במועד כובשן א"ל הני מתאבלי אגב איצצא כי הא

כוונתו ולאי לצורך הקרקע שאפי' הקש מזיק לחרישה: כוורי. דגים שישארו על פני השדה: אדעתא דארעא. להשקות השדה: וחד מתתאי. חור אחד למטה שיצאו בו המים ונשארים הדגים על פני הקרקע: דמפשח דיקלא. מפשח דקל מענפיו שענפי הדקל ראויים לאכילת בהמה: אדעתא דדיקלא. כדי להשביחו כעין זומר והסור: תוחלני. תמרים לחים מאד וקשים כעין בוסר כדאמרינן מתחלי דערלה: מגזרינהו. מפני שהן נלקטין עם העוקצין כעין פירות שאינם מבושלים קרי מגזרינהו: שרי. משום דדבר האבד הוא אם יתעכבו באילן: מיליינהו. שמכניסם במכבש כדי להוציא לחותן: אסור. שהרי יכול להמתין עד לאחר הרגל : כיון דמתלע. אם לא יעמידם מיד שנלקט במכבש הוי כדבר האבד הלכך מותר לכבשן ולהניחן : פרקמטיא. סחורה : כל שהוא. אפילו שוה פרוטה אסור למוכרו בחולו של מועד : ובדבר האבד. כל שהוא מותר למוכרו בחוש"מ שאם ישהה למוכרה היום לא יתנו כל כך לאחר המועד וגרסינן בירושלמי הדא שיירתא שרי מזבן מיניה בחולא דמועדא וקלא המפרשים ז"ל אמרו שהעברת ריוח נקרא דבר האבד ומכאן יצא להם שמותר להלוות לכנעני ברבית בחוש"מ והטעם בזה לפי שאין בכל אלו מלאכה גמורה ואין כאן אלא מקח וממכר שאסור מדבריהם ביו"ט גזירה שמא יכתוב בחוש"מ התירו מפני העברת ריוח אבל הרמב"ן כתב שלא התירו לקנות מן השיירא אלא מה שהוא צריך לתשמישו ואם לא יקנה אותו מן השיירין ויצטרך לקנותו אחר המועד יהא נפסד שלא ימצאוהו בערך שמצאו עכשיו אבל כדי להרויח ולעשות סחורה בודאי אסור לפי שהעברת ריוח אינו דבר האבד ולפיכך אסור להלוות לכנעני ברבית עכ"ל ועל זה כתבו מן האחרונים ז"ל להפרע ממנו דברי הכל מותר וכן מותר לו לזקוף חובו כדי להבטיח מה שהוא חייב לו שכל זה בכלל דבר האבד הוא לדברי הכל : שהייה. עשה לפנים משורת הדין שאם לא היה מוכרה עכשיו שנזדמנו לו קונים לכל הסחורה יצטרך לאחר מכאן למכרה מעט מעט ויפסיד הרבה : הוה מסיק זוזי. הלוה אותם מעות בחנם או בדרך עסק או פלגא באגר ותרי תילתי בהפסד והגיע זמנם לפרוע ולא היה מוצאן בימי החול שהיו הולכין לסחורה זה לכאן וזה לכאן ועתה במועד היו כולם בבתיהם לפיכך שאל *להם אם היה מותר לו לילך שם : אוהרי. מצודות של דגים עשויות מזמורות והדיוט יכול לעשותן : אוזלי. רשתות של מטוה תרגום מטוה אזלא: למגדל. לקלוע קליעות של מצודות והוא מעשה אומן : למגדל תנורא. כמו למגבל לגבל טיט לעשות ממנו תנור כדמוקי לקמן : בימות החמה. שמתייבש מהרה ויהנה ממנו קודם (ז) שיבא הרגל אבל בימות הגשמים אינו מתייבש עד אחר הרגל ונמצא שהוא טורח במועד שלא לצורך המועד אי נמי למגדל לקלוע שארגו תחלה בשבטים ד[קין] ואח"כ טח טיט עליהן : מהולאתא. נפה שמעבירין בו את הקמח כדאמרינן [בב"ר פ' ס"א] מהולתך טרשא אקים עליה : ושוין. קאי א[ר'] יהודה וחכמים דפליגי בהעמדת תנור וכירים : ועושים מעקה וכו'. מפורש במתני' : מתני' הציר. רגל הדלת שהוא סובב כדכ[תיב] הדלת תסוב על צירה : צינור. החור שבאסקופה התחתונה כמו צנורא דדשא : הקורה. קורת הבית שנשברה אפילו קודם יו"ט ולא אמ[רי'] הרי היה יכול לעשותה לפני הרגל : ובלבד שלא יכוין. שיאמר אמתין עד חולו של מועד שלא אוכל לעשות מלאכה אחרת ואעשה זא[ת] : כבשין. הדברים שכובשין אותן במלח כדי שיעמדו זמן מרובה ויום ראשון או שני ימים לכבישתו אינם ראויים לאכילה ומש"ה קאמר אם [יכול] לאכול מהן בתוך הרגל ובגמ' אסרינן ליקח על מנת לכבשן אלא לאוכלן לאלתר אבל אם קנה לדעת לאכול לאלתר ונשאר מהן מותר למ[לחן] דדבר האבד הוא דהא פסדי אי לא מלח להו : גמ' מדלינן. מתקנין ועבדינן קיבותא דדשא קבילי"א בלע"ז נגר בדלת : כרבי יוס[י] דלא מצריך שינוי לדבר האבד באידך פרקין דאמר זולף וגומר וגף כדרכו והאי נמי דבר האבד הוא שיכנסו גנבים בלילה אם לא יתקן אותו וקי"ל כרבי יוסי : בדיתא לא גרסינן : פום. שם המקום היושב על נהר בדיתא : לבאי כוורי. לדו והביאו דגים רבים שנתיבש הנהר ומתו הדגים : לממלחינהו. ולקיימן עד לאחר המועד : כיון דמעיקרא. אבל לכתחלה לא שרינן להו לצוד כדי למולחן : ואיכא דאמרי דאפילו לכתחלה שרא להו להביא כדי למלחן : איצצא. דוחקא כלומר אע"ג דמחמת מלחן אין ראוי לאוכלן במועד מ"מ אם רוצה לדוחקן תחת המכבש ולסחטן מן המלח יהיו ראויין לאכלן במועד ואע"פ שמלח הרבה יותר מן הצריך הרי יכול לומר בכל אחד בשעת הבאה ומליחה לזה נעשה אכלא וכן כשימלח חבירו . והערמה כי האי שריא אפילו ביו"ט וכ"ש בחה"מ כדאמרינן במסכת ביצה [דף יא:] מערים ומלח ליה גרמא

רש"י
המועד : דפתח מיא. שפותח חור ליכנס בו המים ולהעבירן דרך שדהו : חד מעילאי. חור אחד רחב לצד המים שיורדין, מלמעלה וחור קצר מלמטה שיצאו בו המים : חד בבא. למעלה ולמטה לא פתח רוצה הוא שיתפשטו המים בשדהו (ד) : [אדעתא דארעא. להשקותה אסור הואיל ועדיין לא נזרע] : דפשח. מפשיח את הדקל מענפיו שענפי דקל (ה) רכים ראויה למאכל בהמה : אדעתא דדיקלא. להשביחו : תוחלני. תמרים שלא בשלו : מגזרינהו. לשון גדירה שלוקטן : מוליגהו. לכובשן במשאות כדי להוציא הליחה לשהותן שלא יתליעו: כדבר האבד דמי. העומד למכור ואם אינו מוכרן מפסיד : אקרא. נמל : שנואתא. מקום : למיזל עלייהו . במועד לתובען : למגדל אוהרי. לקלע קליעות מצודות קטנים לדגים : אוזלי. מצודות גדולות : לאמי תנורא. (א) טומר תנור : למגדל. ליקלע הוצי התנור ולעשותו טיח דטחין היו על ההוצין דראוי לאפות בו במועד : מהולתא. נפה וכברה : ושוין . לא ידענא היכא : בימות החמה. דחביל עלמא מתייבש התנור מהר ויכול לאפות בו במועד שרי : בימות הגשמים. מתעכב לייבש ואינו אופה בו באותו שנעשה במועד: הוצא. הוצי דקל : דפנא. הוצי לומי"ר בלע"ז : ואינו טח בטיט. דהוא מעשה הדיוט : מעגילה. דרך אומנות יותר ממחצלים : כעין מעגילה. יפה יפה כאלו טחו במעגילה: כמאן מדלינן. כמאן עבדי' האידנא: קיבואתא. כמין נגר בדלת בתוכו של מועד כר' יוסי : קיבואתא. קביל"א : פומבדיתא. המקום היושב על יד הנהר בדיתא הוא הנהר : לבאי כוורי. הולדו דגים הרבה : צוד. צדו והביאו דגים הרבה : למימלח מינייהו. ולקיימם עד לאחר המועד : והא אנן תנן כו'. וה"ג כיון דמלחינהו כ"כ כדי להצניען תו לא חזי לאכלם במועד נמצאת מלאכת מליחה שלא לצורך יו"ט (ו) והאי כעין מליחה שלא לצורך יו"ט דאב מלאכה הוא גבי אבות מלאכות המפשיטו והמולחו : אייתינהו. דעתן היה לאוכלן במועד ושרי : חזי לאוכלן אגב איצצא. שכובשין אותן במכבש פרס"א ואוכלין אותן מיד שיצא לחלוחית המלח

א מי שמלוה לחבירו על חפץ על תנאי שאם לא יפרע לו לסוף ח' ימים שיהא קנוי לו יש מתירין שהרי עיקר הקנייה היא לאחר מועד ואינו נראה להתיר שא"כ מותר כל משא ומתן שהם יערימו לעשות כן : נכרי שפרע לישראל יין בחובו מותר לקבלו ממנו דכמציל מידו דמי ומי שצריך לקנות יין בשעת בציר לצורך שתיית כל השנה ואם יעבור המועד לא ימצא כמו שמוצא עתה דבר האבד הוא ומותר לקנות ולתקן החביות ולגופתן ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד אבל יותר מכדי צורך שתייתו לא יקנה :
לשון ריא"ז
המלוה מעות לבני עיר אחרת אם אינן נמצאים לו בשאר הימים אלא במועד מותר לילך עליהן במועד ונראה בעיני שאם היתה לו מלוה על פה ביד עובד כוכבים מותר לילך עליהן במועד אע"פ שנמצאים תמיד מפני שהוא כמציל מידו כמבואר בקונט' הראיות :
ב הקשה הראב"ד ז"ל דלאיבעיא קמא לא שרינן אלא לצודם לאכילה ולאיבעיא בתרא נמי לא שרינן לצודם למלוח אלא בשביל לאכול מהן במועד ומאי שנא מהאי דגרס בירושלמי יעקב בר אחא בשם ר' יוסי הדא שיירתא שרי למיזבן מיניה בחולא דמועדא אלמא [עבורי רווחא] פסידא הוא וה"נ אע"ג דלא מתאכלי לבתרי משום רווחא ותירץ דשאני מליאה דליכא שום פסידא אלא רווחא בעלמא הוא אבל פרקמטיא ביטול דידיה פסידא הוא אי נמי ע"כ לא שרינן משום רווחא אלא מקח וממכר שהוא דרך כל האדם לא מיקרי מלאכה וגם ליכא טירחא אבל מליחת דגים מיקריא מלאכה ואיכא טירחא לא שרינן ליה משום רווחא

שיטת ריב"ב
דפתח מיא. שפותח חור ליכנס מים בשדהו : חד מעלאי וחד מתתאי. חור אחד לצד המים היורדים מלמעלה וחור קצר למטה שיצאו בו המים לבדן וישארו הדגים בשדה : חד בבא. למעלה ולמטה לא פתח : דפשח דיקלא. כורת ענפי הדקל אדעתא דדיקלא להשביחו: תוחלני. תמרים לחים וקשים שאין תולדותן להתבשל באילן כעין פירות החורף וכובשין אותן לאחר לקיטה כדי שיתחממו ויצא מהם המרירות והלחות : מיגזרינהו. לשון גזירה מפני שהן נלקטין עם העוקצין כעין פירות שאינן מבושלין מגזרינהו כדי לאכלן מיד שרי אבל מכבשינהו כדי למלותן אסור שהן ככבשין שאין יכול לאכול מהן במועד כי מפני כבישתן נמאסין עד שיתמצו ויתייבשו וצריך להן זמן ארוך ואין יכול לאכול מהן במועד: אקרא. גמל דשניתא. שם מקום : אוהרי. מצודות של דגים עשויות מן הזמורות : איזלי. רשתות של מטוה : למגדל תנורא. מנהגם היה לעשות תנורים מן ההוצים וטחין אותן בטיט מבפנים ומבחוץ טיחה עבה ומעשה הדיוט הוא : ושוין שאין גודלין תנור לכתחלה. כתב רבינו שלמה ז"ל לא ידענא היכא קאי ויש שפירשו דאדר' אליעזר וחכמים קאי דפליגי לעיל בברייתא בהעמדת תנור וכירים שר"א אומר לא יגמור וחכ"א יגמור : בימות החמה. בחולו של מועד של פסח מתיבש התנור מהר ויכול לאפות בו במועד : פיסקא שפין את הסדקין וכו' : גמ' כעין מעגלה. יפה כאילו טח אותן במעגלה : קיבותא. קבליא כר' יוסי דאמר זולף וכו' בפ' מי שהפך את זתיו : וקי"ל כוותיה. דסתם מתני' כוותיה [ה]ציר והצנור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו מתקנן במועד אבל לא בעינן שינוי בדבר האבד כר' יוסי ומתני' דבר האבד הוא מפני הגנבים. כללא דמשמעתא כל מלאכה שהיא דבר האבד מותר לעשותה במועד אפי' [מעשה] אומן בלא שינוי אע"פ שאין בה אלא צורך יחיד ואע"פ שאינה לצורך המועד והוא שלא יהא בה טורח גדול וכל מלאכה שאינה דבר האבד אם יש בה צורך רבים והיא לצורך המועד מותר לעשות אפי' מעשה אומן ואם יש בה צורך רבים אבל אינה לצורך המועד מותר לעשותה מעשה הדיוט כדרכו או מעשה אומן בשינוי וכל מלאכה שאינה דבר האבד ואין בה אלא צורך יחיד אם היא לצורך המועד מותר לעשותה מעשה הדיוט או מעשה אומן בשינוי ואע"פ שיש בה טורח גדול שכל דבר שהוא לצורך המועד אין מדקדקין בטרחו בין רב למעט ואם אינה לצורך המועד אסור לעשותה כלל הכי נקיטינן משמעתתא דמתמרן בגמ' וזהו הטעם [ב]בורות ובתקיעתן והדומה להן שאם הרבים צריכין להם במועד אפי' תפירתן מותרת אע"פ שהיא מעשה אומן ואם אינן צריכין להן עד לאחר המועד הטיעתן שהיא מעשה הדיוט מותרת אבל תפירה שהיא מעשה אומן [אסורה] ואם אין היחיד צריך להן עד לאחר המועד אפי' הטיעתן שהיא מעשה הדיוט אסורה אבל כניסת מים להוכן מותרת אע"פ שאין היחיד צריך להן עד לאחר המועד לפי שכניסת מים בהוכן לא כלום הוא : פיסקא כבשין שהוא יכול לאכלן במועד כובשן : גמ' ה"ג פדיתא. שם נהר והעיר נקראת פומבדיתא על שם שיושבת על שפת הנהר : לבאי כוורי. הוליא דגים הרבה : והא אין כובשין וכו'. והלא אינן ראויין לאכלן במועד: אדעתא דאכילה דמליחה איכא דאמרי דרבא שרי להו לאתויי אדעתא דמליחה ... ראויין לאכלן מיד : סליק פירקא

עין משפט נר מצוה
א מיי' פ"ח מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקלו : ב מיי' פ"ז שם טור א"ח סי' תקמ ופ"ח שם : ג מיי' פ"ז שם טור א"ח סי' תקלג :

הגהות הרי"ב
(א) ליתא בספרי' בגמ' ואפשר דצ"ל טומר על שם אומנתו לחמר התנור כמו זומר ע"ש זמירת וכריתת הענפים ובזה היה אמי כדמסיק רב אמי :

הגהות הב"ח
(א) תנורא: בצ"ל: (ב) ושפין את הסדקין וכו' בצ"ל: (ג) אבל לא בצ"ל: (ד) ויעבירו בשם כדי לגבל שדהו בלאון המים ובשם עסקין ובי שדו רבנן להשקות במועד שדה שיש בו זרעים בצ"ל: (ה) צ"ל כשהם : (ו) צ"ל והוי : (ז) שיצא בצ"ל:

גרמא גרמא והקשה הראב"ד ז"ל אמאי איצטריך למימר טעמא דמתאכלי אגב איללא והא גרסינן בירושלמי רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוסי הדא שייראה שרי למיזבן מינה בחולא דמועדא אלמא עבורי רווחא מינייהו פסידא הוא ואי משום דליכא טירחא יתירא כגון במליחת דגים שהיא טירחא יתירא א"כ משום הרווחה אמאי לא שרינן השקאת זרעים מן המעין שבשדה בית הבעל ברישא דמתני' דלעיל ותירץ ז"ל דמקח וממכר לאו מלאכה היא כלל אלא מעשה חול בעלמא הלכך התירו משום רווחא אבל מלאכה לא התירו משום רווחא אא"כ איכא פסידא והשקאה מלאכה גמורה היא וכן מליחה ואיכא עוד במליחה טירחא יתירא:

נר מצוה

הא דשמואל עבדו שיתין איצצא ואביל:

סליקו להו משקין

דף יא:* א מי שהפך את זיתיו וארעו א אבל או אונס שהטעוהו פועליו °טוען קורה הראשונה ומניחה לאחר המועד דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר זולף וגומר וגף כדרכו: דף יב.* וכן מי שהיה יינו בתוך הבור וארעו אבל או אונס או שהטעוהו פועליו טוען וזולף וגומר וגף כדרכו דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר עושה לו לימודים בשביל שלא יחמיץ:

גמ' דף יא: *פתח באבל וסיים במועד אמר רב שישא בריה דרב אידי זאת אומרת דברים המותרין בחולו של מועד אסור ב לאבל לעשותם בידו בימי אבלו אלא אחרים עושין לו תניא כותיה דרב שישא בריה דרב אידי דברים שעושין לאבל בימי אבלו כגון זיתיו להפוך *וכדו לגוף ופשתנו לעלות מן המשרה וצמרו לעלות מן היורה ב מרביצין לו שדהו משתגיע עונת המים שלו האריסין והחכירים והקבלנים לשדה שלו (א) הרי אלו יעשו החמרין והגמלים והספנין בספינה שלו הרי אלו לא יעשו ואם היו (ב) מוחכרין או ג ממושכנים או מושכרין אצל אחרים מעיקרא הרי אלו יעשו. שכיר יום אפילו בעיר אחרת ד לא יעשה היתה מלאכת ה אחרים

רש"י

המלח הנבלע בכולן: שיתין איצצי. ששים פעמים עושין אותן שיהיו מעוכין יפה:

סליקו להו משקין בית השלחין

מי שהפך את זיתיו. שנותנן בתוך המעטן לאחר לקיטה ועוברין שם ומניחם כדי שיתבשלו ואח"כ נותנן בבית הבד ודרך הוא שמהפכין אותן כשמכניסין לבד ואי לא מסיק להו לאחר שהפכן פסדי: וארעו. (א) שארעו אבל ואסור בעשיית מלאכה: [או אונס] או שהטעוהו פועליו. ולא באו למלאכתו והגיע המועד: טוען. על הזתים קורה של בית הבד פעם ראשונה (ב) כדי שיזובו מקלתן ולא יפסידו אבל קורה בפעם שנייה אינו טוען דתו לא מיפסד ודרכהוא שטוענין עליהן קורה וכובשין אותו קורה ראשונה כדמפרש במס' מנחות: זולף. ממלא: וגומר. את כולן כדרכן. וגף. ל"ג ואם לא ארעו אונס אלא כוון מלאכתו במועד אסור: וכן מי שהיה יינו בתוך הבור כו'. ומתיירא שלא יחמיץ: ה"ג זולף וגומר כדרכו. ממלא כל היין לתוך הבור וגומר כדרכו כו' להורידו לבור: וגף. מניח מגופה על הבור שהיין לתוכו ומכסה כל היין יפה כדרכו: למודים. מכסהו עראי ולא כדרכו ל"א למודים מכסהו בנסרים: ובורו הבור. מקום שיורד שם היין מן הגת ומתוקן יפה בבנין אבנים בקרקע וקרוי בור: גמ' פתח באבל וסיים במועד. דגבי מועד תני תקנתא אם ארעו אונס ולא הספיק עד שהגיע (ג) טוען קורה ראשונה במועד וגבי אבל לא תני תקנתא באנפי נפשייהו (ד) ולא קתני מי שהפך את זיתיו וארעו אבל טוען קורה ראשונה בימי אבלו שלא במועד וכן מי שארעו (ה) המועד כיון דפתח באבל אמאי לא מפרש ביה תקנתא: זאת אומרת. מדקתני וארעו מחמת אבלו או מחמת אונס: דברים המותרים שמותר לטעון בחולו של מועד (ו) בימי אבלו אסור כדי שלא ישכח (ז) וקרא דבפרקין דלקמן והפכתי בעשיית מלאכה אסמכתא בעלמא הוא (ח): תניא כוותיה דרב שישא. דאבל עצמו אסור לטעון קורה ראשונה אלא אחרים עושין לו: דברים העושים לאבל בימי ...ין לבית הבד כבר שוענין לו קורה אבל ...ף. בורו שירד היין לתוכו איפשר לגופו ...סיד: משרה. שעורין (ט) הפשתן: מן ... יפסיד: משתגיע עונות מים. של שדהו ... במעין או מכבידין ומרבילין: אריסין ...ין. שוכר קרקע חבירו ועובדה ונוטל ...ה כורין או עשרה ממה שגדל בקרקע: ...כר בחמשה כורין לשנה וכל אלו שקבלו ...הרי אלו יעשו. (ה) ע"י שליח שהמלאכה ... הוא דשרינן לאריסין וקבלנין כשאינן ... וחכירה נמי כיון דלא יהיב אלא מגופיה ...סידא דבעלים ואיכא נמי פסידא דידיה ...לנין. שוכרי חמורים גמלים ספינות הרי ...היא: ואם היו מוחכרין או מושכרין. הם ...דשים הרי אלו יעשו שהרי (א) הן עלמן ...הם ע"י אחרים בעבודת קרקע: שכיר ...ין בו שם אם הוא אבל לא יעשה הואיל ...ואם היתה מלאכת אחרים בידו. בביתו כגון

נמוקי יוסף

היא וכן מליחה ואיכא עוד במליחה טירחא יתירא:

סליקו להו משקין בית השלחין

מי שהפך וכו'. פירוש דרך הוא שנותנן במעטן לאחר לקיטה ועוברן שם ומניחן כדי שיתחממו ויתבשלו מאליהן ונותנן בבית הבד ואם היה מניחן מלתקנן מיד אחר שהפכן פסדי והרמב"ם ז"ל בפרק ז' מהלכות (נ) כתב הופך אדם את זיתיו ובהשגות א"א אני לא מצאתי אלא זיתיו הפוכין אבל הופך לא (מ) שאין מתעפשות כ"כ והכי איתא דף יא: בירושלמי ע"כ ומגיד משנה השיב לקיים דברי הרב מדתניא דברים הנעשים לאבל בימי אבלו זיתיו להפוך (נ) בימי אבלו וכו' משמע התם בהדיא דדבר המותר במועד ע"י עצמו מותר ע"י אחרים לאבל ותו דמדשרי ליה לאבל ע"י אחרים משמע ודאי דדבר האבד ניהו דאי לא לא הוה מותר ומתני' דקתני מי שהפך את זיתיו לרבותא הוא דאע"ג דכבר הפכן ואינן מתעפשות כ"כ מותר דהכתי דבר האבד ניהו עכ"ל: שהטעוהו. שלא באו למלאכתו: טוען קורה. על הזיתים של בית הבד פעם ראשונה וגף ל"ג גבי זיתים דאין דרך לעשות לזיתים מגופה דאפילו הניחו מגולה לא פסדי: בור. חפירה שמתחת לגת המסויידת בסיד מבפנים שלא תאבד טיפה ושולה היין לתוכה מגתו: וזולף וגומר. לקבל זלופו ושופכו של מזחל הנופל בחבית: למודים. נסרים של עץ פלאנקא"ש בלע"ז כלומר שלא יגלה אותו מן הבור אלא מחפהו שם בנסרים כדי שלא יחמיץ: גמ' פתח באבל. פי' ולא אמר טוען קורה ראשונה בימי אבלו דהכי ה"ל למימר אם היה מותר לאבל בימי אבלו: וסיים במועד. דגבי מועד תני טוען קורה ראשונה: אסור לאבל. מדרבנן כדי שלא ישכח אבלתו: כדו לגוף. אלמא אפילו במקום פסידא לא עביד איהו אלא דוקא על ידי אחרים ואילו בחולו של מועד מותר לעשות בעליו בידיו כדתנן טוען וזולף וגף ובירושלמי משמע שעושין האחרים מלאכה של אבל בלא שום שינוי ואפי' לרבי יהודה: האריסין והחכירין. פי' בגמרא מייתי ברישא (האריסין) רשב"ג אומר זיתיו הפוכין כדו לגוף ואין שם אומן אלא הוא ה"ז יעשה בצנעה ויש מן המפרשים ז"ל דפסקי הלכתא הכי מדלא פליגי רבנן עליה אבל הרי"ף ז"ל לא הביאה בהלכותיו אלמא לית הלכתא כוותיה והראב"ד ז"ל כתב דמסתברא הכי דלית הלכתא כוותיה מדלא תנא ברישא דמתני' תקנתא באבל כמו במועד כדכתבינן ועוד דאמרי' פרק אלו מגלחין (דף כא:) אבל ג' ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה ואין לך אבדה גדולה יותר מאבדת גופו אבל מג' ימים ואילך ודאי מותר לעשות בצינעה בדבר האבד וכן אם אין שם אומן אלא הוא שהרי התירו לו לעשות מלאכה לצורך פרנסתו ע"כ: עוד מייתי בגמ' מימרא אחרת דרשב"ג דאמר אם היה ספר לרבים או בלן לרבים והגיע עת הרגל ואין שם אומן אלא הוא הרי זה יעשה **)(בלנעה) מפני כבוד הרבים והרי"ף ז"ל נמי לא הביא בהלכותיו למימרא דלית הלכתא הוא ואין נראין דבריו בזו דהא ליכא פלוגתא עילוה ולא אשכחן מימרא דפליג עלה ולגבי דברי תורה נמי אמרי' הכי אבל אסור בד"ת ואם היו רבים צריכין לו אינו נמנע עכ"ל: הרי אלו יעשו. ואפי' לכתחילה: הספינין לא יעשו. כתב הראב"ד ז"ל טעמא דאריסין וכו' דמותר דמסתמא היה אריסותו קודם לכן ולא מסלק ליה והוי כאלו

...ר פועל יכול לחזור אפי' בחצי היום וכו'. וכ"ה בס"י **) עי' רש"י שמותק תיבת בצנעה ויתפ' מפני כבוד העם משום שהעם צריכין לו.

שלטי הגבורים

א ופרקמטיא שלו בדבר האבד שאם לא ימכור יפסיד מהקרן נמכרת לו ע"י אחרים אבל אם אינו מפסיד מהקרן אלא שאם ימכרנה עתה ירויח בה יותר משאם ימכרנה אח"כ אסור למוכרה לו ומ"מ אם השיירות באות עתה בימי אבלו ...

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ז מהלכות יו"ט ופ"ה מהלכות אבל סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקלח טור י"ד סי' שפ:
ב מיי' פ"ה מהלכות אבל סמג עשין ב טוש"ע י"ד סי' שם:

חדושי אנשי שם

הגהות הב"ח

שיטת ריב"ב

היתה מוחכרת אלו מתחלה ובדנפשיה עביד ולא במלאכת האבל אבל הני אחריני דרך הוא להחליף הספינה או החמור מזה לזה ובדאבל קעביד: ירושלמי שני אחים שני שותפין שני טבחים שאירע דבר באחד מהם הרי אלו נועלין חנותן ופי' הראב"ד ז"ל לאו למימרא בטל לגמרי אלא לומר שאין שותפו עושה אלא בצנעה דדמי למוחכרים ביד אחרים כדאמרינן בגמ' מוריון בריה דרבין ורב אחא בריה דרבא הוו להו גמלא דתורי בהדי הדדי אתרע ביה מילתא ברב אחא ופסקיה לגמלא פירוש הפרים שורו מן הצמד ולא שלחו לחרוש בשדה לפי שהיה אבל ומצוה על שביתת בהמתו נר מצוה

מדרבנן אמר רב אשי ולאו גברא רבא הוא כהי דאפסידא דידיה לא חייש אפסידא דאחריני לא חייש והא תניא אם היו מוחכרין וכו' אלמא כה"ג שרי ומיהו בצנעה ע"כ: שכיר יום. אם יש לאבל שכיר יום אחד אפי' בעיר אחרת לא יעשה הואיל וליכא פסידא כולי האי כך פרש"י ז"ל (א). והראב"ד ז"ל פי' שכיר ופועל כעבדו של בעל הבית דמי וכל מלאכה שהיא בעבודת קרקע פרהסיא הוא ואסור ע"כ: מלאכת אחרים בידו. ובתלוש מיירי השתא כמו בגד לארוג הואיל וברשותו לגומרה לאחר זמן ה"ז לא יעשה אע"פ שקבל עליו לארוג אותו בכך וכך קיבולת כדידיה דמיא ובידו להשהותה עד לאחר אבילות היתה מלאכתו ביד אחרים מלפני האבל ובכה"ג דווקא בבית אחר יעשה לפי שאינו פרהסיא דדוקא במלאכת קרקע הוא דאמרינן אפילו בעיר אחרת לא יעשה: **מקבלי** קיבולת. פי' האי קבלנות לאו קבלנות דשדה הוא דההיא אפי' בימי אבלו מותר לכתחלה כדאמרן אם היה אריס קודם לכן לשנה שעברה ולאו קבלנות דתלוש כמי היא דההוא הא אמרינן בבית אחר יעשה ואפילו בימי אבלו ואפילו בשבת מותר כדאמרינן פ"ק דשבת [דף יז:] בכלים לכובס נכרי וכולן עם השמש מותרין אלא בקבלנות דבנין מיירי שאם קבלו אומנין נכרים את מלאכתו בערב מועד לבנות לו בית אע"פ שבונין אותו במועד מותר דבדנפשייהו קא עבדי ודוקא חוץ לתחום ודווקא דליכא מתא דמקרבא להתם להוות חוץ לתחום משום שיחשדו בני אותה מתא ויאמרו שכירים נינהו ודוקא בשבת ויו"ט והא דאמרינן בגמרא דמר זוטרא בריה דרב נחמן דבנו ליה אפדנא בקבולת חוץ לתחום וביו"ט ואעפ"כ לא עאל לגויה שאני התם דלאו קבולת גמורה הוה משום דהוי שקלי תיבנא מבי תבנא דמר זוטרא והוא התבן שמערבים בטיט הלבנים ושלא מדעתו בנו אותו ביו"ט: בגמ' [דף יב.] משמע מעובדא דאבוגרי ריש גלותא דכל סיוע שאינו אלא הנאה בעלמא ואינה ניכרת בעלמא מותרת לעשות לכתחלה בחולו של מועד לקבלנין ופי' אבוגרי נכרים אוכלי שלחנו והיו רודין על בעלי מלאכות למהרם ופעמים היו מסייעין להם שמתוך שמאכילין להם הצריך למלאכה וממהרים ושכרם של פועלים מתרבה בזה מ"מ הני אבוגרי לא הוי שקלי אגרא אלא למצוא חן בעיני ריש גלותא עבדי ולפיכך אע"פ שהיו מביתו של ריש גלותא והמלאכה נמי היתה של ריש גלותא שרא להו *) רבא למעבד: **מקבלין** קיבולת. פירוש נותנין מלאכה לנכרי במועד כדי לעשות לאחר המועד ולאו דוקא קבולת אלא אפילו לשכור שכיר וי"א דאף אם יעשה הנכרי במועד א"צ למחות בידו כדאמרינן פ"ק דשבת [דף יט.] ופוסק עמו לשבות ואינו שובת: לא ישקול. כגון מטוה שנותנים לארוג מפני שהוא דרך חול: **אין** מרביעין. פי' אין אוחזין הבהמה להביא עליה זכר משום דאיכא טירחא יתירא ומיהו בחול מותר דמשום פריצותא ליכא דבעבידתייהו טרידי: לא בבכור. אפי' בשאר ימות השנה דעבודה היא וכתיב לא תעבוד בבכור וגו': פסולי המוקדשין. קדשים שהוממו ואע"פ שנפדו אסורין בגיזה ועבודה דכתיב תזבח ואכלת בשר תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב וי"מ אין מרביעין גזרה שמא יגדל מהם עדרים ואתי לידי גיזה ועבודה: **) תמורתה שתבעה וכו'. שאם לא ירביעו עליה כשהיא מתאוה לזכר תצטנן ותעקר ולא תתאוה עוד לעולם ודבר האבד הוא: ***) לבקרות. שאר הבהמות אין מרביעין אותן ממש בידים אלא מכניסין הזכרים והנקבות יחד בבקרות שהוא דיר שלהן והזכר יבוא על הנקיבה מעלמו: אין מדיירין. שמכניסין בהמות לשדה ושוכבות שם בלילה ומזבלות אותה וכל הלילה מטיילות ממקום למקום עד שמזבלת כל השדה ואסור אע"פ שאינו בידים מפני שנראה כמזבל והמזבל מתולדות זורע או חורש הוא: ואם באו כותים מאליהן. לדייר שלא מדעתו של ישראל אין מסייעין אותן לדייר (ד) וכן אין מוסרין להם שומר לנטר בירושלמי

*) בגמ' הגירסא רב חמא **) זה בגמ' דף יב ע"ב. ***) זה ג"כ בגמ' ואינו ברי"ף

[רי"ף]

בידו בין קיבולת בין שאינה קיבולת לא יעשה היתה מלאכתו בביתו ביד אחרים לא יעשה בבית אחר א יעשה. ירושלמי שני אחים שני שותפין (א) שני חנונים שאירע לאחד מהם דבר הרי אלו נועלין חנותם: דף יב. *אמר שמואל (ג) מקבלין קיבולת א בתוך התחום אסור ב חוץ לתחום ג מותר ואסיקנא הני מילי בשבתות ויו"ט והוא דליכא מתא דמיקרבא להתם אבל בחולו של מועד אע"ג דליכא מתא דמקרבא להתם כיון דשכיחי אינשי דאזלי מדוכתא לדוכתא אסור: ת"ר מקבלין קיבולת במועד לעשותה לאחר המועד ובמועד אסור כללו של דבר כל שהוא עושה אומר לנכרי ועושה כל שאינו עושה אינו אומר לנכרי ועושה תניא אידך מקבלין קיבולת במועד לעשותה לאחר המועד ובלבד שלא ישקול ושלא ימדוד ושלא ימנה כדרך שהוא עושה בחול: ת"ר ב אין מרביעין בהמה בחולו של מועד כיוצא בו אין מרביעין בבכור ולא בפסולי המוקדשין: ת"ר ג אין מדיירין שדה בחולו של מועד פירוש אין מכניסין צאן לדיר ליטול את זבלם ואם באו מאליהן מותרין ואין מסייעין אותם ואין

רש"י

כגון בגד לארוג הואיל וברשותו לגמרי לאחר זמן הרי זה לא יעשה: קבולת. שקבל עליו לארוג אותו בגד בכך וכך קיבולת כדידיה דמי שהרי קבלה עליו וגומר בכל זמן שירצה: שאינה קיבולת. שלא קבלה לגמרי לעשותה כל זמן שירצה אע"פ שלא יעשה הואיל ובידו הוא ויכול לשהות לעשותה לאחר זמן: בביתו. של אבל לא יעשה מפני החשד שיאמרו הוא עצמו מסייע במלאכה עמו: (ג) מקבלין קבולת. נכרים שמקבלין מישראל מלאכה קודם יו"ט לעשותו לגמרי כגון בית לעשותו ועושה נכרי אותה אפי' בשבת ויו"ט: חוץ לתחום. דליכא חשדא והא דאמרי' של בית רבי נותנין כלי לבן שלהן לפני השבת התם אפילו בתוך התחום דחלוק לכבס לא מידי דמינכר הוא וליכא חשדא אבל מידי דמינכר חוץ לתחום אין בתוך התחום לא. ולא אמרן דחוץ לתחום שרי אלא דליכא מתא אחריתי (ד)דמקרבין לתחום אבל אי איכא מתא חיישי' לחשד דבני ההיא מתא. ולא אמרן דמותר אלא בשבתות כו' אבל בחולו של מועד אסור משום חשד שיאמרו נותן מלאכתו לעשותה במועד: מקבלים קיבולת. נותנין מלאכה לנכרי במועד כדי לעשותה לאחר המועד: שלא ישקול. כמה משוה שנותנין לגרדי במשקל: אין מרביעין. אוחזין בהמה להביא עליה בהמה זכר: בבכור. דעבודה היא: ובפסולי המוקדשין. שהוממו ואע"פ שנפדו אסורין בעבודה וגיזה כדנפקא לן מן תזבח ואכלת דמשתעי בפסולי המוקדשין: אין מדיירין. שמכניסין בהמות לעדר ושוכבין שם בלילה ומזבלין שם ובכל לילה מסיעין את הדיר ממקום למקום עד שמזבלת כל השדה: ואם באו נכרים מאליהן. לדייר שדה של ישראל שלא מדעתו ולא קצב עמהן מותר להניחן ונותן להם שכר לאחר כך: ואין מסייעין אותן. את המדיירין שדה

בהמתו של פלוני עושה מלאכה בימי אבלו והוה ליה כפרהסיא ואע"פ שבבית השותף ודמיא לנעילת חנות: ב כתב סמ"ג דאין חילוק בין במועד בין באבל משפט אחד להם ולדידיה חוץ לתחום מותר אף ב[...] מיי' וסמ"ג וטור פסקו כרבינו:

המאור הקטן

אמר שמואל מקבלי קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר יש מרבותינו מי שפירש שמועה זו כולה לענין אבלות אבל לענין שבת ויו"ט וחולו של מועד כל קבולת שמסר ישראל לכותי מיום חול הרי היא מותרת לא שנא בתוך התחום ול"ש חוץ לתחום ונראה להם משורש ההלכה זו שהקבלנות מותרות יותר מאריסות וחכירות וראיותיהם ודבריהם כתובים בספריהם והקשה עלי שבדבריהם שפירשו שמועה זו כולה לענין אבילות מאי דאמרי' בגמ' אבל בחולו של מועד אסור והלא אין אבילות ניהגת בחולו של מועד תינח שבתות וי"ט איכא למימר לפי שהשבת עולה ואינה מפסקת האבילות וי"ט נמי איכא למימר בי"ט שני דעולה למנין שבעה אי נמי דנהג ביה אבילות ביום קבורה אלא חוש"מ מאי איכא למימר ונ"ל כי הפרש יש בין קבלנות לקבולת כי קבלנות ואריסות וחכירות כולן הן בעבודת הקרקע ויש להם חלק בפירות הקרקע וכל חד וחד כי טרח בדידיה קא טרח והיינו דאמרי' האריסין והחכירין והקבלנין של אבל הרי אלו יעשו כי מפני שיש להן חלק בפירות הקרקע הרי הם כבעלים של הקרקע ובדנפשייהו קא טרחי החמרין והגמלין והספנין של האבל הרי אלו לא יעשו לכתחלה בתוך האבילות אע"פ שכל מלאכתן חוץ לעיר ואם היו מוחכרין ומושכרים אצל אחרים מקודם האבילות הרי אלו יעשו אם היה לו לאבל שכיר יום לעשות מלאכתו אפי' בעיר אחרת לא יעשה אם היתה מלאכת אחרים בידו בין קבולת [...] קבולת לא יעשה היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו לא יעשה בבית אחרת יעשה וזו היא קבולת [...] היא במלאכה של מטלטלין או של קרקע כגון בנין והדומה לו שאין לו חלק בפירות הקרקע [...] אמר שמואל מקבלין קבולת אע"פ שהם מותרין לעשות בבית אחר אבל ברחבה של עיר ובכל מ[...] לא יעשו בתוך התחום ואם הוא חוץ לתחום מותר אפי' במקום מפורסם וכשם שאמרו לענין [...] ה"ה לענין איסור מלאכה של שבת ויו"ט וחוש"מ ואע"פ ששנינו בכולן ב"ה מתירין עם [...] נאמרו אותן דברים אלא במלאכות העשויות בתוך הבית וכמו ששנו כאן לענין אבילות בבית [...] בבית אחר יעשה ועורות לעבדן וכלים לכובס אע"פ שעושים על גבי הנהר בשבת מותר שא[...] מפורסמת אבל במלאכה המפורסמת וידועה לבעליה הנעשים במקום מפורסם כל בתוך התחום [...] דמפרש בה רב פפא וחוץ לתחום נמי לא אמרן וכו' ומפירושיה דרב פפא נקט מיניה לענין א[...] בחוש"מ שאין אבילות בחוש"מ נקוט מיניה לענין איסור מלאכה דחוש"מ ואין לנו להפריש [...] לחוש"מ אלא בדברים המפורשים במשנה ובגמ' בלבד כך נראה לי:

שיטת ריב"ב

בין קיבולת. כגון שקבלה לעשותה בשכר קצוב: בין אינה קיבולת. אלא שהוא שכיר יום: היתה מלאכתו ביד אחרים. זו היא קבולת במלאכה של מטלטלין דאלו שכיר יום הא אמרי' שכיר יום אפי' בעיר אחרת לא יעשה: מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור. אם היא מלאכה מפורסמת וידועה לבעליה הנעשית במקום מפורסם אבל אם קיבולת של מלאכה הנעשית במקום מפורסם אם אין המלאכה מפורסמת וידועה לבעליה אפי' בתוך התחום מותר וזו שכיון במס' שבת וכולן ב"ה מתירין עם השמש לא נאמרו אותן דברים אלא במלאכות העשויות בתוך הבית ועורות לעבדן וכלים לכובס אע"פ שנעשין על גב הנהר בשבת מותר שאין המלאכה מפורסמת לבעליה אבל במלאכה המפורסמת וידועה לבעליה הנעשית במקום מפורסם בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר אע"פ שהיא קיבולת של מלאכה המפורסמת וידועה לבעליה הנעשית במקום מפורסם: הני מילי. דמלאכה המפורסמת וידועה לבעלים הנעשית במקום מפורסם חוץ לתחום מותר בשבתות ובימים טובים והוא דליכא מתא אחריתי דמקרבא להתם אסור כיון דשכיחי אינשי דאזלי מדוכתא לדוכתא והיא מלאכה המפורסמת וידועה לבעליה הנעשית במקום מפורסם כללא דמעתא המוסר קבולת לכותי בחול אם אותה מלאכה נעשית בבית מקבלה קיבולת או אפי' נעשית במקום מפורסם אם אין המלאכה מפורסמת וידועה לבעליה מותר להניחו לעשות בשבת וביו"ט ובחולו של מועד אפי' בתוך התחום ואם אותה מלאכה היא מלאכה המפורסמת וידועה לבעליה הנעשית במקום מפורסם אסור להניחו לעשותה בחולו של מועד אפי' חוץ לתחום ואפי' ליכא מתא דמקרבא להתם ואסור להניחו לעשותה בשבת ויו"ט בתוך התחום או חוץ לתחום ואיכא מתא דמקרבא להתם אבל חוץ לתחום וליכא מתא דמקרבא להתם מותר ואסור למסור קבולת שאינה לצורך המועד לכותי בחולו של מועד לעשותה בחולו של מועד ואפי' בביתו של כותי שכל שהוא עושה במועד אומר ל[...] כל שאינו עושה אינו אומר לכותי ועושה ומוכרין את השכיר במועד לעשות לאחר המועד ואין [...] שמוסרין קבולת במועד לעשותה לאחר המועד והמוסר שדהו לכותי באריסות או בחכירות או בק[...] שהכותי חורש וזורע בה בשבת וביו"ט ובחולו של מועד והדבר ידוע שהשדה זו של ישראל היא [...] לכותי חלק בפירות הקרקע אפי' בתוך התחום מותר והרב ר' משה ז"ל כתב שהשוכר את הכו[...] לשנתים הרי הוא כמקבל קבולת וכל שמותר במקבל קבולת מותר בשוכר אותו לשנה או לשנתי[...] קיבולת. מוסרין קיבולת לכותי במועד לעשותה לאחר המועד. ולאו דוקא קיבולת שאפי' לשכור [...] במועד לעשותה לאחר המועד מותר וכן כתב הרב ר' משה ז"ל: ובמועד אסור. אסור למסור קיבולת ל[...] לעשותה במועד אפי' בביתו של כותי שכל שאינו עושה אינו אומר לכותי ועושה: שלא ישקול. [...] שנותנין לגרדי המקבלו לארוג במשקל: אין מרביעין. אין אוחזין בבהמה ומביאין עליה זכר [...] טירחא יתירא: אין מרביעין. אפי' בשאר ימות השנה: בבכור. דעבודה היא: בפסולי המוקדש[ין] אע"פ שנפדו אסורין בגיזה ועבודה כדנפקא לן מן תזבח ואכלת בשר: אין מדיירין. שמכני[סין] לשדה ושוכבות שם בלילה ומזבלות שם וכל הלילה מטיילות ממקום למקום עד שמזבלות השדה. [...] באו כותים מאליהן. לדייר שדהו שלא מדעתו ולא קצב לו שכר מותר להניחן ונותן להם שכר [...] ואין מסייעין אותן. לדיירי:

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות יו"ט ופ"ח מהלכות אבל טור א"ח סי' תקלח : ב מיי' שם טור א"ח סי' תקלג : ג מיי' שם טור א"ח סי' תקלז : ד מיי' שם סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקלט :

בירושלמי מהו מנערה מוליכה ממקום למקום ומתוך כך הגללים מתפזרים דכמאן דאמר להו עבידו דמי : היה שכיר וכו'. אם היה הנכרי שבא לדייר השדה שכיר שבוע שמיטה מסייעין ומוסרין דכיון דמעיקרא לאו אדעתא דמועד שכר אותם אין זה מכוין מלאכתו במועד : בטובה. שבא הנכרי לדייר ברצון נפשו בלא שכר של כלום אין צריך למחות בידו : במזונות. לאחר יו"ט יתן לו מזונות דמזונות לא מחזי כשכר ממש וכיון דמדייר נמי אינה מלאכה גמורה שרי : במועד. בחולו של מועד אם בא הנכרי מאליו לדייר אף כי דעתו ליטול שכר מותר להניחו נר מצוה וליתן לו לאחר המועד שכר מיהו לומר לנכרי עביד ויהיבנא לך שכר לאחר המועד אסור דכל שאינו עושה אינו אומר לנכרי ועושה : דלא כרבי יוסי. דהא תני במתניתין זולף וגף כדרכו משמע דלא בעי שינוי בדבר האבד *) ואפשר דהלכה כוותיה והכי קי"ל בעלמא ר' יהודה ור' יוסי הלכה כרבי יוסי : **למישע**. פירוש שטחין חביותיהן מבפנים בזפת או במיני רבב שלא יצא כח היין : סיני אמר. רב יוסף הוא דשמעתיה כסיני : הלכה כר"י. שמתיר במתניתין לגוף החביות כדרכן משום פסידת היין ושכרא נמי אית בה פסידא כדאמר אביי בגמ' : כהלכות כותים. מה כותים היכא דאחזוק אחזוק דלא אחזוק לא אחזוק ומסתמא לא מחזיקין להו בשאר מצות כדאמרינן פרק הכל שוחטין (דף ד.) אף במועד מאי דשרו רבנן שרו מאי דלא שרו לא שרו ולא גמרינן חדא מחדא : עקרות. כאשה עקרה שאין לאדם ממנה שום פרי הכא נמי אין בהן אלא גופן : כוזתא. חבית קטנה : חביתא. חבית גדולה : לפסידא. בחבית גדולה איכא הפסד מרובה שמזיק יין הרבה : לטירחא. ובכוזתא איכא טורח מעט ולפיכך התיר לזפתה אבל בחבית איכא טירחא יתירא : פטור אבל אסור. פטור מקרבן אבל אסור מדרבנן : אף הלכות חול המועד. איכא דמותר לכתחלה כגון היכא דאיכא פסידא שמותר אפילו כדרכו : פטור אבל אסור. דאין לוקין משום לאו דאע"ג דכתיב את חג המצות תשמור ואמרי' לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה וכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה זה לאו שבכללות הוא ואין לוקין עליו והרמב"ן ז"ל פסק כשמואל דזופתין כוזתא וכרב דימי דזופתין חביתא : **חצדו** ליה חצדא. פירוש קצרו ליה קציר של תבואה מבושלת כל צרכה ודבר האבד הוא : כיחידאה. ולית הלכתא אלא כמתני' דריש פרקין דתנן משקין בית השלחין במועד : חצדא דחטי. שאם היה של שעורים היה מותר אפילו לשמואל לפי שדרך השעורים כשהן יבשים יותר מדאי שהגרגרין נופלין משא"כ בחטין : שלא ידוש בפרות. ולא משום

רש"י

שדה של ישראל לדייר אם נכרים הם : ואין מוסר להם. בעל השדה שומר : לנער את צאנם. לשמור את צאנם : שכיר שבוע. שמיטה כאלו של נכרי הוא דמי ועושה בה נכרי בשבת וביו"ט : [אם] מדיירין. נכרי שדה ישראל : בטובה. בחנם להחזיק לכן טובה מניחין אותן : ביו"ט. מותר לתת להם מזונות : מאן (ב) תנא שינוי במועד בדבר האבד. (ג) דלא צריך לשנויי כלומר כמ"ד בכל דוכתא דחזינן דלא בעי שינוי במועד במידי דמיפסד : למשעא חביתא. שטוחין חביותיהם מבפנים בזפת או במיני רבב כדי להעמיד היין והשכר שבתוכו ולאו דוקא חביתא דשיכרא אלא מעשה שהיה כך היה : סיני. רב יוסף משום דשמעתיה כי סיני : כהלכות כותים. היכא דאחזוק אחזוק ודלא אחזוק לא אחזוק בפרק הכל שוחטין אף במועד מאי דשרו רבנן שרו מאי דלא שרו לא גמרינן חדא מחדא : עקרות. כאשה עקרה שאין ממנה פרי אלא גופה הכא נמי אין בהם אלא גופם דאין למדין זה מזה : כוזתא. קטנה : חביתא. גדולה : רב דימי חייש לפסידא. [בחבית] גדולה (ד) ולפסידא מרובה קטנה לא : כהלכות שבת. מה הלכות שבת יש מהן פטור מקרבן אבל אסור מדרבנן אף הלכות מועד מאי דשרו בהו רבנן איכא מינייהו דמותר לכתחלה כגון מקום פסידא דמותר ואפי' כדרכו ויש מהן שפטור אבל אסור כלומר שאינו מותר לכתחלה כגון הכי דמתניתא דקתני מוכרין בצנעא דאע"ג דשרו ליה רבנן (ה) לאו בהדיא קא שרו לה והיינו כהלכות שבת ל"א ויש מהן פטור אבל אסור היינו כל הנך דאסור לעשות במועד דאין לוקין עליהם דפטור מלאו דלא תעשה מלאכה אבל אסור : חצדא. קצרו לו קצירה של תבואה שלו ודבר אבד הוא : אבל במחובר כו'. ולית לאתי תנא כי מתני' דקתני משקין בית השלחין דבעינן שינוי היכא דאיפסד : למקטל כשותא. לקוץ סימלון : לחפיפה. לכסות בו מאכל כגון תמרים ותאנים : שומשמין. אין ראוין לאכול עד שיכמושו : לנזייתא. כמושין שבהם : קטפיה. בצירה דהוי אבד כמו לא תבצור דמתרגמינן לא תקטוף : לשנה. לשנה אחרת שהו לפרדיסיהון בידים במועד שכוונו מלאכתן : אפקריה. רבי ינאי לפרדיסיה מרוב צער שיצתה תורה ממנה : ילפינן מקלקלתא. כלומר למדין דבר קלקול ולא

ואין מוסרין להם שומר לנער את צאנם היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע מסייעין אותם ומוסרין להם שומר לנער את צאנם רבי אומר בשבת בטובה ביום טוב א במזונות במועד בשכר אמר רב יוסף הלכה כרבי : וכן מי שהיה יינו בתוך הבור וכו' : א"ר יצחק מאן תנא שינוי במועד בדבר האבד דלא כרבי יוסי א"ר יוסף הלכה כר' יוסי בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק מהו למישע חבית' דשכרא בחולא דמועדא א"ל סיני אמר הלכה כר' יוסי דחייש לפסידא ושיכרא נמי אית ביה משום פסידא : אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכות מועד כהלכות כותים למאי הלכתא אמר רב דניאל בר רב קטינא *אמר רב לומר שהן עקרות ואין למדות זו מזו דאמר שמואל זופתין ב כוזתא ואין זופתין חביתא ורב דימי מנהרדעא אמר זופתין חביתא ואין זופתין כוזתא מר חייש לפסידא ומר חייש לטירחא : אמר אביי נקיטינן הלכות מועד כהלכות שבת *יש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחילה: תנו רבנן ג טוחנים קמח במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם טחן והותיר הרי זה מותר קוצצין עצים במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם קיצץ והותיר הרי זה מותר ג מטילין שכר במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם הטיל והותיר מותר: רב חצדו ליה חצדא בחולו של מועד שמע שמואל ואקפד לימא שמואל כיחידאה ס"ל דתניא דבר האבד מותר לעשותו במועד ושאינו אבד אסור בד"א בתלוש מן הקרקע אבל במחובר לקרקע אפילו כולו אבוד אסור וקי"ל דיחידאה היא [א] ל"א רב ה חצדא דחטי הוה ליה דאי שביק ליה לא פסיד ורב מ"ט עבד הכי אין לו מה יאכל הוה דתניא ואם אין לו מה יאכל קוצר ומעמר ודש וזורה וטוחן ובלבד שלא ידוש בפרות בחולא דמועדא ושמואל מ"ט אקפד לא סיימוה קמיה אי נמי אדם חשוב שאני : רב יהודה שרא למעקר כיתנא בחולא דמועדא משום דחזי להפיפה ולמיקטל כשותא דחזי לשיכרא ולמעקר שומשמי דחזיאן לנאזיא דאית בהו רבי ינאי הוה ליה ההוא פרדיסא דמטא (א) בחולא דמועדא קטפיה לשנה שהו כו"ע לפרדיסיהו לחולא דמועדא אפקריה רבי ינאי לפרדיסיה ההוא שתא ירושלמי ילפינן מקלקלתא ולא ילפינן מתקנתא רבי יעקב בר אחא בשם רבנן אמר ו פרקמטיא אבודה שרי למטלטלא במועדא הדא שיירתא שרי ד מזבן מיניה במועדא :

מתני'

דבעינן שינוי דהא קי"ל כר' יוסי דלא בעי שינוי וכל יומא נמי רובא דעלמא לאו בפרות דיישי אלא במקל אבל טעמא דאסר משום דלאו אפסד מילתא : **)לא השלימו לו לברר הדבר : אדם חשוב. יש לו להחמיר על עצמו : **דחזי** להפיפה. י"מ שסורין הזרע והנשים חופפות בו פניהם וידיהם להחליק את בשרם ולנאות את מראיהן ורש"י ז"ל פי' לכסות בו כל מיני מאכל כגון תאנים ותמרים המתייבשים אותן בחמה וצריכין לכסותן בלילה מפני הטל : דחזי לשכרא. שמערבין אותו בשכר לתת בו חורפא וכל זה הוא לצורך המועד : לנזיא. דאית בהו כסיפת הפנים קרוי נזיא דאמרי' בסנהדרין (דף מא:) מטיבותא דמר אמרינן ליה טובא (א) מנזיותיה דמר לא אמרינן ולא מידי והכא גם כן יש גרעינין שנתייבשו ונכספו פניהם ורהויים כן בחולו של מועד או לשמן או לטגנן בדבש אבל השאר צריכין תחלה ליבשן הרבה : קטפיה. תרגום לא תבצור לא תקטוף : לשנה. לשנה אחרת : שהו. כוונו כ"ע מלאכתן לעשותן בחול המועד ולבצור : אפקרי'. הפקיר פירות אותה שנה לעניים בשביל שבא על ידו מכשול לעולם : ירושלמי ילפינן מקלקלתא ולא ילפינן מתקנתא. כלומר למדו ממה שעשה לבצור שהיא קולא וקלקול ושהפקיר כרמו לא למדו ממנו : עוד שם ירושלמי רבי יעקב בר אחא בשם רבנן פרקמטיא אבודה שרי לטלטלה במועדא הדא שיירתא שרי מזבן מינה במועדא. כלומר אם יש לו סחורה ממיני פירות או תבואה ואם תעמוד כך שלא יהפכוה ממטה למעלה יתעפש או ירקב מותר להפך אותה בחוה"מ : הדא שיירתא. אם תעבור שיירא מסוחרים ומביאין מקח רב עמהם למכור מותר לקנות מהן שדרכן למכור בזול ואינו מצוי תדיר הלכך כדבר האבד דמי ושמעינן מהך ירושלמי דאע"ג דבדבר של טורח מקרי הרווחה ואסור מכל

*) נ"ל ואיפסק הלכתא כוותיה **) נ"ל לא סיימוה קמיה לא וכו'

טעם היין והשכר שבתוכו : סיני. רב יוסף דשמעתיה כסיני : כהלכות כותיים. מה כותיים היכא דאחזוק אחזוק היכא דלא אחזוק [לא אחזוק] אף במועד היכא דשרו רבנן שרו היכא דלא שרו לא שרו ולא גמרינן חדא מחדא : שהן עקרות. כלומר אין להם תולדות שאין למדין זו מזו : כוזתא. חבית קטנה : חביתא. חבית גדולה : רב דימא חייש לפסידא. דאמר גדולה דהפסידה מרובה אין קטנה לא ושמואל חייש לטירחא דאמר קטנה דטרחא מועט אין גדולה לא ולא פסק הרב ז"ל הלכה כדברי מי והרב דודי ז"ל כתב זופתין חביתא בחולא דמועדא ואין זופתין כוזתא כרב דימי מנהרדעא משום דמסייעא ליה דרב נחמן בר יצחק דשרא למשעא חביתא דשיכרא בחולא דמועדא דחיישי' לפסידא ומישע חביתא זהו שטחין אותה בזפת והרב ר' משה ז"ל פסק כשמואל בכוזתא וכרב דימי מנהרדעא בחביתא : פטור אבל אסור. אפי' מאי דאסור לית ביה לא מיתה ולא מלקות אלא איסור עשה דלא כדדרשינן במס' חגיגה את חג המצות תשמור לימד על חולו של מועד שאיסורו בעשיית מלאכה : חצדו ליה חצדא. קצרו ליה קצירה : אפי' כולו אבד אסור. משום דמחובר פרסיא הוא : וקי"ל דיחידאה הוא. דאפי' דבר האבד מותר כדתנן מסקין בית השלחין במועד : ובלבד שלא ידוש בפרות. דכיון דלאו דבר האבד הוא ומשום שאין לו מה יאכל הוא דשרינן ליה צריך לשנות : דחזי לחפיפה. ששורין את הזרע והנשים חופפות בו פניהם וידיהם להחליק את בשרן ולנאות את מראיהן : דחזי לשיכרא. שמערבין אותו בשכר לתת בו חורפא ומעט מרירות : לנאזיה דאית בהו. יש מי שפירש שדקין שבשומשמין שמתייבשין במחובר במעט יבישות ויש להם אחר קליטה וראוין לעשות מהן שמן במועד אבל שומשמין שיפין אינן ראוין לעשות מהן שמן עד שיתייבשו זמן ארוך ורבינו האי ז"ל פירש לנאזי דאית בהו הגרעינין שלהן ראוין להסקה : קטפיה. דהוה ליה דבר האבד : שהו כולי עלמא לפרדיסיהו. כוונו מלאכתן במועד : ילפינן מקלקלתא וכו'. למדין לעשות מעשים (מתוקנין) [מקולקלין] : הדא שיירתא שרי מזדבן במועדא. שיירות שבאו והן רוצין למכור בזול או לקנות ביוקר כיון שאינן מצויות תדיר לאחר המועד הרי הוא כדבר האבד ומותר לקנות מהן או למכור להן :

המאור הקטן

זופתין חביתא בחולא דמועדא ואין זופתין כוזתא כרב דימי מנהרדעא משום דמסייעא ליה דרב נחמן בר יצחק דשרא למישעא חביתא דשיכרא בחולו דמועדא דחיישינן לפסידא ומישע חביתא זה הוא שמחינן אותו בזפתא

שלטי הגבורים

א כתב הרא"ש ז"ל ביו"ט במזונות פי' אחר יו"ט יתן לו דמי מזונותיו אבל ביו"ט לא יאכל עמו דהא אין מזמנין את הכותי ביו"ט ולא מלאה דאף ביו"ט מותר שיאכל עמו דלא אסרו חכמים אלא לזמן את הכותי שהוא רוצה לכבדו ומרבה מנות בשבילו אבל אם יש לישראל עבדים ושפחות כותים אוכלין עמו ביו"ט לא ראינו מי שאסר מזה וגם שליח כותי שנשתלח לישראל אוכל עמו בבית ביו"ט : ב ומותר לזפת בין הביות בין כלים קטנים שהם לשתיה ויש אוסרין בקטני' ומתירין בגדולים והרא"ש כתב שהשלתחיר ולא חילק: ג ואם יש לו שכר ישן ומערים לעשותו חדש שאומר שחפץ יותר בחדש כתב מיי' דמותר והרא"ש לא הביא זה בפסקיו ונראה שדעתו לאסור דפלוגתא דתנאי היא וכן רבינו השמיטו : ד ואם יש לו סחורה ואם לא ימכרנה עתה יפסיד מן הקרן מותר למוכרה אבל אם לא יפסיד מן הקרן אלא שאם ימכרנה עתה ירויח יותר משאם ימכרנה אח"כ אסור למוכרה ואם אין לו מה יאכל או אפי' יש לו אלא שאם ימכרנה עתה יהיה לו מעות בריוח ויוציא יותר לשמחת יו"ט מותר למכור וכן אם באו שיירות והביאו סחורות שאינן מצוין כלל אחר המועד או יקנו מהן וכן אם אינו מצוי שיבואו שיירות כאלו לקנות מותר לקנות מהן ולמכור להם ומיי' כתב דוקא למכור להם מותר כל דבר אבל לקנות מהם אם קונה הדבר להשתכר אסור אע"פ שבריוח ניכר שקונה בזול מהשיירא אבל אם צריך הדבר לצורכו ודעתו לקנותו ונזדמן לו עתה מי שמוכר בזול והדבר ידוע שלא יזדמן לו אחר המועד שיירה כזו דבר האבד הוא ומותר והרא"ש לא חלק בזה אבל מציאה אסור לערות ולחפש אחריה כגון נהר שמעלה דגים על שפתו אסור לאוספם כדי לכבשם אח"כ יהיו ראוים לאכול מהם במועד :

לשון ריא"ז

אסור לעשות פרקמטיא ואפי' כל שהוא ובדבר האבד מותר כגון שהיו סוחרים המזומנים ללכת שאם לא ימכור להם פרקמטיא שלו שוב לא יוכל למוכרה באותם דמים וכן אם היה צריך לקנות מהן פרקמטיא ואם לא יקנה עכשיו לא ימצא לקנות באותן הדמים וצריך לקנות ביוקר ויש לו הפסד מ"מ מותר לקנות מהם כמבואר בקונטרס הלכות :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב זימניה: (ב) נ"ב נראה שהיא גירסתו מאן תנא שינוי בדבר האבד במועד כר' יוסי: (ג) כלומר דלא צריך לשנויי כמ"ד כצ"ל: (ד) ולפסידא קטנה לא כצ"ל: (ה) מ"מ בהדיא לא קא שרו כצ"ל:

שיטת ריב"ב

לנער את צאנם. פירש"י לשמור את צאנם והרב ר' משה ז"ל פי' להוליכן ממקום למקום כדי שיזבלו כל השדה. וכן נמצא בשביעית ירושלמי מהו מנערה מוליכה ממקום למקום באותה שדה : היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע עושה בה כותי בשבת וביום טוב ומסייעין אותן : במועד. דלאו טורח מלאכה היא כל כך : בשבת. מניחין כותים לדייר שדה של ישראל : בטובה. בחנם : להחזיק להם טובה : במזונות. לתת להם מזונות : מתני' וכן מי שהיה יינו בתוך הבור. ומתירא שלא יחמיץ : זולף וגומר וגף כדרכו. ממלא כל היין אל הבור וגומר כדרכו כלומר להורידו לבור ומניח מגופה על הבור שהיין לתוכו ומכסה את היין יפה כדרכו : לימודים מכסהו : גמ' דלא כר' יוסי. לא צריך לשנויי כדקתני זולף וגומר וגף כדרכו : למשעא. שטחין חביותיהן בזפת או במיני רבב כדי להעמיד

הגהות הו"י

(א) נ"ב אני תמה דהכא ודאי לשון גערה ודיבור קשה כמו נזיפי דתורה בפרק ע"פ :

הגהות מא"י

[א] בא"י הגי' לא בלי ר"ת וכן הוא בגמ' ע"ש :

מכל מקום מידי דליכא טירחא כגון מקח וממכר מקרי דבר האבד לפי שכל עסקי סחורה הוא שקונה בשעת הזול ומוכר בשעת היוקר: **מתני'** מכנים אדם וכו'. מפני הגנבים דדבר האבד הוא: ושולה. מוליא פשתנו מן המריך של מים שעשוי לשרותו שם כדי שיהיה טוח לכתשו ולא ישבר: ובלבד שלא יכוין. כגון שהיה אפשר לו לבצור ענבים קודם המועד ולא בצרן והניחן עד חול המועד שהוא בטל ממלאכה זהו כוון מלאכתו: יאבדו. קנס מדרבנן הוא דמדאורייתא אפילו איסורא ליכא דדבר האבד הוא ויש שכתב דדוקא מכוון מלאכתו הוא דקנסו אבל שוכח או מתעלל וכ"ש נר מצוה

מתני' מכנים אדם פירותיו מפני הגנבים ושולה פשתנו מן המשרה בשביל שלא תאבד ובלבד שלא יכוין את מלאכתו במועד וכולן אם כיונו את מלאכתם במועד א יאבדו: **גמ'** תנא ובלבד שיכניסם בצנעה לתוך ביתו: רב יוסף הוה ליה הנך כשורי עיילינהו בימָמא א"ל אביי והתניא ובלבד שיכנים בצנעא בתוך ביתו א"ל צנעא דהאי יממא הוא דכיון דבליליא בעו גברי יתירי ובעו מדכורא דנורא אוושא מילתא: ובלבד שלא יכוין את מלאכתו במועד: בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא כוון מלאכתו במועד ומת מהו שיקנסו בניו אחריו (א) אם תמצא לומר

אלף קעו ב צרם באזן בכור ומת קנסו בניו אחריו משום איסורא דאורייתא ואת"ל מכר עבדו לעכו"ם ומת קנסו בניו אחריו משום דכל יומא מפקע ליה ממצות הכא מאי גברא קנסו רבנן והא ליתיה או דילמא ממונא קנסו רבנן והא איתא ופשט ליה לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן וכן הצורם באוזן בכור ומת והמוכר (ב) עבדו לעכו"ם ומת לא קנסו רבנן בניו אחריו והכין אסקוה לכל חדא וחדא מינייהו בדוכתא וכן הלכה:

אלף קעח **מתני'** ג אין לוקחין בתים ועבדים ואבנים ובהמה אלא לצורך המועד או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל אין מפנין מבית לבית אבל מפנה הוא לחצירו ואין מביאין כלים מבית האומן ואם חושש להם מפנן לחצר אחרת: **גמ'** בעא מיניה רבא מרב נחמן שכר פעולה שאין לו מה יאכל ב מהו כלומר מהו לשכור את הפועל לעשות מלאכה שאינה לצורך המועד כדי שיטול שכרו מפני שאין לו מה יאכל ואסיקנא דשכר פעולה שאין לו מה יאכל שרי: ואין

אלף קעט ד מפנין מבית לבית אבל מפנה הוא לחצרו והא אמרת רישא אין מפנין אמר אביי סיפא אתאן לבית שבחצר: גרסינן בפרק מקום שנהגו* ת"ר זבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה הא גופא קשיא אמרת מסלקין לצדדין והדר קתני מוציאין אותו לאשפה ותירצה רבא הכי קאמר ואם נעשית חצר כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה וכן הלכתא. ואין מביאין

אנוס אין קונסין אותו: **גמ'** בלגנא. פי' כי היכי דלא ליפוק מיניה חורבא: כשורי. קורות כבדים וגדולים: מדכורי. אבוקות לפני הנושאים: אוושא. הומה כל העיר עליהם ונודע לרבים מה שלא היה נודע ביום: **מהו** שיקנסו בנו. פי' להניח כך המלאכה כדי שתאבד: צרם באוזן. סדק באזנו סדק כדי שיומם דבכור נוהג בזמן הזה ומי שיש לו בכור נותנו לכהן וכהן מיטפל בו עד שיומם מאיליו ויאכלנו ואם צרם כהן לפסלו במום ולהתירו קנסוהו ולא ישחוט אותו עולמית דאיסורא דאורייתא הוא דכתיב וכל מום לא יהיה בו קרי ביה לא יהיה: מכר עבדו. כנעני לעכו"ם קנסוהו לפדותו עד מאה בדמיו בפרק השולח בגיטין (דף מד:): דמפקע ליה ממצות. דאיירי בעבד שטבלוהו לשם עבד וכל מצוה שהאשה חייבת בה העבד חייב בה אבל אם לא מל ולא טבל לא קנסינן ליה והאי בעיא פשטוה בגמרא אמר ליה רבא תניא שדה שנקוולה בשביעית תזרע למוצאי שביעית נטייבא או נדיירה לא תזרע למוצאי שביעית ואמר רבי יוסי ברבי חנינא נטייבא ומת בנו זורעה אלמא לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן: ופי' שנקוולה שנטלו קוצין ממנה: נטייבה. שחרשה פעם שנית כך מפרש בירושלמי מהו טייוב כל שבני אדם חורשין אותו פעם אחת והוא חורש ב' פעמים פי' הפעם הראשונה הוא באונס המלך מפני המס והשנית מרצונו: נדיירה שזיבלה. וכתב רבינו אלפסי ז"ל דה"ה בצורם אוזן בכור או במוכר עבדו דלא קנסינן בנו דהכי אסקינן התם בדוכתייהו דלדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסוהו רבנן והיינו דוקא בדבר האבד אבל אם איננו אבד אפילו לבנו קנסו רבנן

וכתב רב נטרונאי גאון ז"ל ממוניה קנסינן והיכא דליכא ממונא למקנסיה כגון חייט או אורג או סופר שעשו מלאכת אחרים קונסין אותו בעצמו*) דמשמתינן ליה עד דמקבל דינא*) ומלקינן ליה: **מתני'** אין לוקחין וכו'. פי' אלא לצורך המועד בית לדור עבדים לשמשו בהמה לשחיטה אבנים לבנות כותל הגוהה: או לצורך המוכר. אם המוכר צריך לו מעות אע"פ שאין ללוקח צורך בו: שאין לו מה יאכל. מכין למימר דפרושי קא מפרש ומיהו בגמ' דייק דה"ק אי נמי מי שאין לו מה יאכל מותר שישכיר עצמו אע"פ שאין המלאכה לצורך המועד כדי להחיות נפשו: אין מפנין. כלים ותבואה: מבית לבית. רחוק מפני הטורח: אבל מפנה לחצרו. מפרש בגמ' לבית שבאותה חצר דליכא טירחא כולי האי: אין מביאין כלים וכו'. אם אינם לצורך המועד שיחשבו הרואים שהבעל הבית נתנן לתקן אותם במועד ויאמר שהאומן תיקנן במועד: ואם חושש להם. שמא יבואו גנבים לבית אומן: מפנן לחצר אחרת. לבית סמוך לבית האומן ואם אינן שמורות שם מביאם לביתו (א) בצנעא ואין מוליכין לטולם לבית האומן בחולו של מועד והא דאמרינן בפרק מקום שנהגו (דף נה:) מוליכין ומביאין כלים מבית האומן מוקים ליה בגמ' בי"ד לומר לך דאפי' במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בי"ד לא מחמירין בו כמו בחוה"מ לאסור להוליך שם כלים והא דתניא מביאין כלים מבית האומן כד מן הכדד כוס מן הזוגג דמוקמינן לה בגמ' אפי' בחוה"מ מיירי במידי שהוא לצורך המועד דאפי' מזבין בשוקא לצורך המועד זבנינן אבל דלאו לורך המועד לא: **גמ'** שכר פעולה. פי' פועל שאין לו מה יאכל ביו"ט מהו להשכיר עצמו בחוה"מ מי אמרינן כי שרינן במתני' דוקא מקח וממכר אבל מלאכה ממש לא או דלמא אפי' מלאכה ממש מותר כשאין לו מה יאכל וגרסינן עלה בגמ' אמר ליה תניתוה או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל ותנן נמי אין כותבים שטרי חוב במועד ואם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל כותבין או שאין לו מה יאכל לאתויי מאי לאו לאתויי שכר פעולה ש"מ ופירוש תניתוה וכו' כלומר כיון דאמר או לצורך המוכר אמאי צריך תו שאין לו מה יאכל אלא ודאי ה"ק או בשביל מי שאין לו למכור ובשביל שאין לו מה יאכל התירו לו שכר פעולתו ואע"פ שאין בעל הפעולה צריך לה למועד אלא משום הרווח הפועל ובגמ' דחינן לה דמתני' פירושי קא מפרש אלא מיהא דאין כותבין שמעינן. דאמר ואם אינו מאמינו כלומר מלוה ללוה בלא שטר כותבין ועוד אמר או שאין לו מה יאכל משמע אפי' מאמינו בלא שטר וכיון שמאמינו אמאי כותבין אלא ודאי ה"ק או שאין לסופר מה יאכל ה"ז יכתוב משום שיאכל שכר פעולתו ובשם ר"מ הלוי ז"ל כתבו דהא דשרי הכא למכתב בשכר טעמא דכיון דאשתרי הלואה לצורך (א) הלואה אשתרי נמי אגרא לצורך הסופר אבל מידי אחרינא כגון לכתוב ספרים אחרים אפי' בספר העזרה אע"ג דלית ליה לסופר מה יאכל אסור לאוגורי כלל אלא למידי דהוה לורך המועד: אמר המחבר ותמהני דשכר פעולה סתמי שרי' ממתני' ועוד דאמרי' בגמ' גבי ארבעה עשר דלא שרינן אלא שלשה אומניות חייטין ספרים כובסין שכן יש להם היתר בחוה"מ דאמרינן ההדיוט תופר כדרכו והבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורין מותרין לספר ולכבס בחוה"מ ומקשה תלמודא ולי ס"ד שכר פעולה שאין לו מה יאכל שרי כל מלאכות נמי לישתרו ופריק רב אשי מועד אי"ד קא רמית מועד משום טירחא ולא טירחא הוא וכל מקום פסידא שרו ליה רבנן י"ד לורך יו"ט הוא ומידי דלאו לורך יו"ט לא שרו רבנן ופרש"י ז"ל וכל מקום פסידא וכו' היכא דאין לו מה יאכל דאין המלאכה טורח עליו ומש"ה שרי ועוד כתבו דבשאין לו מה יאכל אין דבר האבד גדול מזה ומכל זה משמע היתר פעולה בכל מלאכה למי שאין לו מה יאכל וכן דעתי עכ"ל המחבר: אין מפנין כלל. משמע ליה אפי' לבית קמא אין מפנין: סיפא אתאן [לבית שבחצר]. ורישא ה"ק אין מפנין מבית זו לבית שבחצר אחרת דרך רה"ר אבל מפנה הוא מבית לבית שבאותה חצר דבלנעא הוא וכתבו ז"ל בשם הירושלמי דדוקא משלו לשלו או משל אחרים לשל אחרים אבל משל אחרים לשל עצמו הכל מותר: וכתב הרי"ף ז"ל גרסינן בפרק מקום שנהגו (שם) הזבל שבחצר וכו' ופי' מסלקין אותו לצדדין לצידי החצר אבל לא שרי' ליה להוציאו לרה"ר שאינו מזיק כל כך לבני החצר שהרי החצר רחב הוא: ואם [נעשית] כרפת בקר. שהיא מלאה זבל מוציאין אותו לאשפה אע"פ שאינן

*) איירי באתרא דמלכותא יהבית רשו למיעבד הכי.

רש"י

ולא תקון: **מתני'** ושולה. כל מה שמעלה מן המים קרוי שולה: **גמ'** שיכניסם בלינעא. דלא ליפוק חורבה מיניה: מדכורי. אבוקות: כשורי. קורות גדולים וכבדים: אוושא מילתא. שפי דשמעי כ"ע: שיקנסו. שיאבדו: צרם. כהן אוזן בכור לפוסלו במום דבכור נוהג בזמן הזה ומי שיש לו בכור נותנו לכהן וכהן מטפל בו עד שיומם מאיליו ויאכלנו דאינו רשאי לאכלו כל זמן שלא הומם דקדשים בחוץ הוא ואם צירם כהן אוזן הבכור להתירו קנסוהו כדאמרינן בבכורות הצורם אוזן בכור ה"ז לא ישחוט עליו עולמית דקנסינן ליה משום איסור כל מום לא יהיה בו דאסור להטיל בו מום וקא מיבעיא לן התם צורם אוזן בכור ומת מהו שיקנסו כו': המוכר עבדו. כנעני לעובד כוכבים קנסוהו לפדותו עד מאה בדמיו במס' גיטין בפ' השולח גם: משום דמפקע ליה ממצות. עבד חייב בכל המצות שהאשה חייבת כגון מצות לא תעשה או מצות עשה שאין הזמן גרמא: **מתני'** אין לוקחין בתים ובהמה אלא לצורך המועד. שהקונה צריך להם בתים לדור בהם במועד עבדים לשמשו ולא למוכרן בהמה לשחיטה: או לצורך המוכר. שצריך למעות להוצאת יו"ט שאין לו מה יאכל: אין מפנין. כלים ותבואה מבית זה לבית אחר רחוק מזה מפני הטורח: אבל מפנה הוא לחצרו. קס"ד אפילו לחצרו שרחוק משם ובגמ' פריך רישא לסיפא: ואם חושש להם. שמא יגנבם האומן ויברח: **גמ'** סיפא. דקתני מבית לחצרו שרי אתאן לבית שבחצרו דבלינעא הוא אבל מבית דרך רשות הרבים לא: לצדדין. ולא לאשפה חוץ לחצר: אם נעשה כרפת. שנתקלקלה כולה ואין

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז
א ונראה בעיני שאין מאבדין אותם בידים אלא שלא יתעסק בה במועד ואע"פ שהיא אובדת אבל לאחר המועד מותר להתעסק בה כמבואר בקונט' הראיות:

לשון ריא"ז
ב ונראה בעיני שכל פעולה שהיא לצורך המועד מותר להשתכר בה אפי' פועל שיש לו מה יאכל כמבואר בקונט' הראיות ונראה בעיני שלוקחים מן הכותים בתים שדות וכרמים בהמה עבדים ושפחות במועד אע"פ שאינו לצורך המועד מפני שהוא כמציל מידם כמו שמבואר בתוספתא:

שיטת ריב"ב
מתני' ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד. לא יכוין להיות מלאכתו במועד דבר האבד כדי שיוכל לעשותם: וכולן אם כוונו וכו'. אם השהו מלאכתן עד המועד כדי שתהיה דבר האבד ועשאוה במועד מאבדין אותה ב"ד והיו מפקירין אותה לכל: גמ' כשורי. קורות גדולות: מדכורי. אבוקות: פיסקא ובלבד [שלא] יכוין מלאכתו במועד: גמ' כוון מלאכתו במועד ועשאה במועד ומת מהו שיקנסו בנו אחריו. שיאבדו ב"ד אותו ממון: צרם אוזן בכור. לפסלו במום דבכור נוהג בזמן הזה ומי שיש לו בכור נותנו [לכהן] וכהן מיטפל בו עד שיומם אליו ויאכלהו דאינו רשאי לאוכלו כל זמן שלא הומם דקדשים בחוץ [הוא] ואם צרם כהן אוזן בכור להתירו קנסוהו כדאיתא בבכורות: משום דאיסורא דאורייתא. דאסור להטיל מום דכתיב כל מום לא יהיה בו: המוכר עבדו כנעני לכותי. קנסוהו לפדותו עד מאה בדמיו ואע"ג דאיסורא דרבנן היא: לבריה לא קנסו רבנן. שאם כוון מלאכתו במועד ועשאה במועד ומת אין מאבדין ב"ד אותו ממון ואם מת קודם שעשאה אין מונעין את הבן מלעשות אותה מלאכה במועד כדי שלא תאבד: מתני' אלא לצורך המועד. שצריך לבתים לדור בהן ולעבדים לשמשו ולבהמה לשחיטה: ירושלמי ניחא כולהו אבנים מאי כהדא. אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו: אין מפנין. כלים ותבואה מבית זה לבית אחר רחוק מזה: אבל מפנה הוא לחצירו. קס"ד אפי' לחצירו שרחוק משם ובגמ' פריך רישא וסיפא: אין מביאין כלים. שאינן לצורך המועד מבית האומן: ואם חושש להן. שמא יגנבו: מפנין לחצר אחרת. אבל לא יביאם לביתו: גמ' לבית שבחצר. דבלנעא הוא אבל מבית זה לבית אחר דרך רה"ר לא: לצדדין. לצידי חצרו: אם נעשית חצר כרפת. שיש שם זבל הרבה עד שנעשית כרפת:

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות יו"ט טור א"ח סי' תקלח:
ב מיי' פ"ג מהל' בכורות ופ"ח מהלכות עבדים:
ג מיי' פ"ז מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקלט:
ד מיי' פ"ח שם סמג שם טור א"ח סי' תקלד תקלה

הגהות הרי"ו
(א) נ"ב מדלא אמר בתרוייהו משום דעבדי איסורא נ"ל דפשוט אם מת לפני שעשה המלאכה לא קנסו בנו רק איבעיא ליה אם כוון ועשה המלאכה במועד וש"ח דפי' יאבדו להפקירו כרמב"ם וסייעתו גם לשון קנסו הכי משמע ועיין טור וב"י ס"ס תקל"ח ועיין בחוי"ט:
(ב) עי' רי"ף גיטין פ' השולח סי' תנ"ג:

פסחים נה:

הגהות הב"ח
(א) נ"ל שלום.

שאינן לצורך המועד : כד . מלשון וכדה על שכמה : הזגג . אומן כלי זכוכית ומחליפין גימ"ל בכ"ף וי"מ שנקרא כן מפני שמלאכתו השמעת קול כמו הזוג שהענבל שבתוכו מכה ומשמיע קול : לא צמר וכו' . שהרי אינו צורך יו"ט והך ברייתא בחוש"מ איירי לפיכך לא שריא אלא לצורך יו"ט : ואם אינו מאמינו . שמתיירא שיתבע ממנו שכרו פעם אחרת : מניחו . מוליאו מבית האומן ומניחו וכו' : ואם חושש · כגון שהבית רעוע ומתיירא מן הגנבים : מפנן לחצר אחרת . אע"פ שהיא רחוקה מאד : מתני' מחפין את הקציעות . פירוש תאנים שמייבשים קציעות

גר מצוה

מביאין כלים א מבית האומן ואם חושש להם מפנן לחצר אחרת וה"מ כלים שאינן לצורך המועד אבל כלים שהן לצורך המועד מביאין דתניא *מביאין כלים שהן לצורך המועד דף יג: מבית האומן כגון *כדים מבית הכדד וכוסות מבית הזגג אבל לא צמר מבית הצבע ולא כלים מבית האומן ואם אין לו מה יאכל נותן לו שכרו ומניחו אצלו ואם אינו מאמינו מניחו בבית הסמוך לו ואם חושש שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת : מתני' אמחפין את הקציעות בקש ר' יהודה אומר אף מעבין : מוכרי פירות כסות וכלים מוכרין בצינעא לצורך המועד הציידין ב והדשושות והגרוסות עושין בצינעא לצורך המועד ר' יוסי אומר הן החמירו על עצמן : גמ' ת"ר חנות הפתוחה לסטיו פותח ונועל כדרכו הפתוחה לרה"ר פותח אחד ונועל אחד וערב יו"ט ג האחרון של חג מוציא ומעטר את השוק °בפירות בשביל כבוד יו"ט האחרון של חג וכי אמרינן פותח אחד ונועל אחד בפירי אבל בתבלין מזבני כאורחייהו דהא רב יהודה שרא להו להנהו קרופיאיתא דפומבדיתא למיזל ולזבוני בשוקא כי אורחיהו (א) :

סליקו להו מי שהפך

ואלו מגלחין במועד ד הבא ממדינת הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורין ומנודה שהתירו לו חכמים וכן מי שנשאל לחכם והותר והנזיר והמצורע (ג) והעולה מטומאתו לטהרתו : גמ' *ושאר כל אדם אסורין מ"ט כדי דף יד. שלא ד יכנסו לרגל כשהן מנוולין : הבא ממדינת הים : תניא ר' יהודה אומר הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשו' אמר רבא ה לשוט דברי הכל אסור לגלח למזונות דברי הכל מותר כי פליגי להרווחא ר' יהודה מדמי (ג) ליה לשוט ורבנן מדמו להו למזונות וקי"ל כרבנן : אמר שמואל קטן הנולד במועד מותר לגלחו במועד שאין לך בית האסורים גדול מזה במועד אין מעיקרא לא *אמימר ואיתימא רב דף יד: שישא בריה דרב אידי מתני הכי אמר שמואל קטן מותר לגלחו במועד ל"ש נולד במועד ול"ש נולד מעיקרא ז אבל אינו נוהג אבילותו ברגל

רש"י

ואין מקום לסלק לצדדין מוליאין אות' לאשפה : (א) כד מבית הכדד . כדים וכוסות מבית האומן לצורך יום טוב : צמר מבית הצבע . אינו לצורך יום טוב : מתני' מחפין את הקציעות . השטוחות בשדה לייבשן מחפין אותן בקש מפני הגשמים . קציעות תאנים שצוברן לתוך כלי וקורין אותו מקצוע ואינו מרובע אלא שלשה קרנות יש לו ועושין עיגול התאנים כמין הכלי : מעבין . מפרש בגמ' עושין אותן הקציעות כמין כרי שצוברים ומכניסין יחד : הדשושות . שדשין וכותשין חטין לדייסא : הגרוסות . שוחנין פולין לגריסין : החמירו על עצמן . ולא עבדי כלל : גמ' סטיו . אילטבאות מכל ארבע רוחות בחנות ופעמים שהולכין שם בני אדם ליטב וחנות הפתוחה לתוכו מקום צנוע הוא שרחוק מרה"ר : פותח . הוא פתח החנות ומוכר בתוכו דצינעא הוא : פותח אחת ונועל אחת . למכור בצנעא שמא יאמרו זה לוקח שלא לצורך המועד דרך חנות להיות לה שני פתחים : תבלין . כגון (ב) כרוב וכרישין שאנו יודעין שלצורך המועד שאינן ראויין להתקיים הלכך אפילו בפרהסיא שרי : קרופיאיתא . מוכרי תבלין כגון כרוב וכרישין :

סליקו להו מי שהפך

ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים . במועד שלא היה לו פנאי לגלח קודם המועד : ומנודה שהתירו לו חכמים . נדוין שלא היה יכול לעשות לפני המועד דמנודה אסור בתספורת : ומי שנדר שלא לגלח ונשאל לחכם במועד וחכם מתיר לו נדרו שפותח לו בחרטה וזה לא היה בידו לעשות מקודם המועד שהיה בדעתו לגמור את נדרו אי נמי כגון שלא מצא חכם להתיר ועכשיו מצאו דאנוס הוא עד השתא : והנזיר . שהשלים נזירתו במועד : ה"ג והמצורע העולה מטומאתו לטהרתו . דכתיב ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו' שאם חל שביעי שלו במועד מותר בתספורת : גמ' מ"ט אסורין . דגלוח שמחה היא לאדם ולשתרי : כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין . שלפי שיודעין שאסורין לספר מקדימין ומסתפרים קודם המועד ונמצאו ברגל כשהן טהורין : לשוט . אם יצא למדינת הים שלא לסחורה אלא לשוטט בארצות לשחוק ולוותא בעלמא : למזונות . לבקש מזונות להשתכר : להרווחא . שהוא עשיר ויצא לסחורה להרבות עושר מר מדמי ליה לשוט וקרי ליה יצא שלא ברשות ורבנן דמתני' קרי ליה יצא ברשות : הנולד במועד . ושער מגערו : שאין לך בית האסורים גדול . ממעי אמו שהיה שם דאונס הוא : מעיקרא לא . אם נולד קודם הרגל אסור לגלחו במועד דאפשר לעשות קודם לכן

מייבשים אותן ועושין מהם עיגולי תאנים ואם מתירא מגשמים מותר לחפותן ולכסותן בקש או בתבן הרבה שהרי דבר האבד הוא : אף מעבין . עושין אותן כמין כרי ומניח אלו על אלו כדי שיהיו העליונות מגינות על התחתונות : בצנעא . שלא ימכור כדרך שמוכר בחול אלא פותח דלת אחד מחנותו ונועל אחד : הציידין . ציידי עופות ודגים : דשושות . שדשין וכותשין חטין לדייסא : הגרוסות . שטוחנין פולין לגריסין : הן החמירו . שלא לעשות כל עיקר : גמ' חנות הפתוחה לסטיו . אצטבאות משלשה רוחות ויש כיסוי לפניו מלמעלה על האצטבאות וחנות פתוח בין האצטבאות ומקום צנוע הוא ונועל אחד לצניעות : בפירי . שקונין הרבה פעמים לצורך חול צריך לקונתן בצנעה שלא יחשדוהו שלוקח לצורך חול : בתבלין . שרוב בני אדם קונים אותם לאכלם לאלתר : קרופיאיתא . מוכרי תבלין כגון כמון ופלפלין : למיזל . בחולו של מועד :

סליקו להו מי שהפך

ואלו מגלחין · פירוש בחולו של מועד מפני שלא היו יכולין להסתפר קודם המועד : מבית האסורים . מפרש בירושלמי אפילו אם יצא מהאסורים של ישראל מגלח דבטוח שהיה שם לא היה אפשר לו לגלח : ומנודה . דקי"ל מנודה אסור בתספורת שהתירו לו במועד : שנשאל . על נדרו שנדר שלא לגלח ובחול המועד מצא חכם והתירו או שנתחרט על נדרו : והנזיר . שהשלים נזירותו בחוה"מ : ומצורע העולה מטומאתו לטהרתו . דכתיב ביום השביעי יגלח את כל שערו וכשהגיע שביעי שלו בחוה"מ מותר בתספורת ולא גזרינן דילמא אתי לשהויי קרבנותיו עד הרגל שהוא בטל ממלאכה : גמ' מ"ט . אסורין הרי מגלח שמחה הוא ומשני כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין ובגמ' מוכח לה מאנשי משמר ומאנשי מעמד שאסורין לספר ולכבס כדי שלא יכנסו במשמרתם כשהן מנוולין . וגרסינן בעי ר' זירא אומן שאבדה לו אבדה ערב הרגל מהו כיון דאומן הוא מוכחא מילתא או דילמא כיון דלא מוכחא מילתא כדהכך לא תיקו ופי' אומן ספר שהלכו רבים אצלו להסתפר ערב הרגל וראוהו שהיה מחזר על אבדתו ולפיכך לא היה לו פנאי לגלח את עצמו קודם הרגל מהו שיגלח עצמו בחולו של מועד מוכחא מילתא שמפני האונס היה שהרי הבאים אצלו שהיו רבים ידעו הדבר והלכך שרי כדהכך דמתני' שמפורסם לכל אונסיה וכיון דסליק בתיקו אזלינן לחומרא ואסור : שיצא שלא ברשות . הראב"ד ז"ל פי' דלצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ קרי שלא ברשות וכיון דאסור לצאת ויצא לא נתיר לו לגלח ולכבס כשבא בחול המועד : לשוט . שיצא לשוטט בארצות ולטייל בעלמא : למזונות . לבקש מזונות : ד"ה מותר לגלח . כשבא בחול המועד דאנוס הוא : להרווחה . שהוא עשיר ויצא לסחורה להרבות על עשרו ורבנן מדמו להו למזונות ומותר לו לגלח כמי שבא ממדינת הים בחול המועד וכתב הרי"ף ז"ל וקי"ל כרבנן הלכך לעולם מותר לגלח אלא אם כן יצא לשוט בלבד וכתב הראב"ד ז"ל דלשוט נמי דאסור דוקא שיצא מארץ ישראל לחוצה לארץ משום דיצא שלא ברשות אבל מארץ ישראל *או מחוץ לארץ לחוצה לארץ אפילו יצא לשוט כיון דברשות יצא מותר לגלח לדברי הכל :

קטן מותר לגלחו . פירוש אם יש לו שער רב ומצער מותר לגלחו ולא אמרינן והלא יכנס ברגל כשהוא מנוול דלא בר מצוה הוא דלא גזרינן קטן אטו גדול : שאין לך בית אסורין גדול מזה . כשעומד במעי אמו והיוצא מבית האסורים הא אמרינן במתניתין דמגלחין ובגמרא גרסינן עליה דשמואל דאמר לא שנא נולד במועד ול"ש נולד *אחר המועד אמר רב פנחס אף אנן נמי תנינא כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד מותרין לגלח בימי אבלן הא אסורין לגלח במועד אסורין לגלח בימי אבלן ואי אמרת קטן אסור נמצא אבלות נוהג בקטן ותניא מקרעין לקטן מפני עגמת נפש ופירש מפני עגמת נפש כדי שיבכו הרואין וירבה כבוד המת אבל משום אבלות לא דאין עליו

נ"ל לארץ ישראל או כו'

נ"ל קודם

כמין הכלי : מעבין . בגמ' פליגי בה ר' חייא בר אבא ור' אסי חד אמר מחפין אקלושי מעבין אסמוכי וחד אמר מחפין ל"ש הכי ול"ש הכי מעבין עושין אותן כמו כרי וקי"ל כמ"ד מחפין ל"ש הכי ול"ש הכי : מוכרין בצנעה . שלא יאמרו זה לוקח שלא לצורך המועד : הדשושות . שדשין וכותשין חטים לדייסא : הגרוסות . טוחנין פולין לגריסין : הן החמירו על עצמן . שלא לעשות כל עיקר : ירושלמי ר' אמי מיקל להון שהן ממעטין בשמחת הרגל : גמ' סטיו . אצטבאות מארבע רוחות וחנות הפתוחה לתוכן מקום צנוע הוא : וכי אמרי' . דצריך למכור בצנעה בפירי שהם דברים הראוים להתקיים ושמא יחשדוהו ללוקח שהוא לוקח שלא לצורך המועד אבל בתבלי' כגון כרוב וכרישין שהן דברים ראוין להתקיים עד לאחר המועד מזבני כי אורחייהו שהכל יודעין שלצורך המועד הוא לוקחן : קרופיאיתא . מוכרי תבלין כגון כרוב וכרישין : סליק פירקא

הבא ממדינת הים . שלא היה לו פנאי לגלח קודם המועד : ומנודה . שהתירו חכמים נידויו במועד שלא היה יכול לגלח ערב הרגל דמנודה אסור בתספורת : ומי שנדר שלא לגלח ונשאל לחכם במועד והתיר לו את נדרו . וזה לא היה לו פנאי לגלח קודם המועד שהיה בדעתו להשלים נדרו אי נמי כגון שלא מצא חכם להתירו ועכשיו מצאו דאנוס הוא עד השתא : והנזיר . שהשלים נזירותו במועד : והמצורע העולה מטומאתו לטהרתו . דכתיב והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו' ואע"פ שהיה להם פנאי לגלח קודם הרגל כדמפרש לקמן בברייתא ודוקא מטומאתו לטהרתו אבל בימי טומאתו אינו מגלח דמצורע אסור בתגלחת ומצורע נוהג צרעתו ברגל ולמעוטי נמי גילות דנתק שאינה מטומאה לטהרה אלא להסגר שני : גמ' ושאר כל אדם . אפי' אומן שאבדה לו אבדה ערב הרגל כיון דלא מוכחא מלתא כי הנך : כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין . שלפי שיודעין שאסורין לספר במועד מקדימין ומספרין קודם הרגל : פיסקא הבא ממדינת הים : גמ' מפני שיצא שלא ברשות . שאסור לצאת מארץ לח"ל וכיון שלא היה לו מתחלה לצאת אם בא במועד לא נתיר לו לגלח ולכבס במועד מפני אונסו : לשוט . לשוטט בארצות שלא לסחורה : דברי הכל אסור . לצאת מארץ לח"ל ואסור לגלח : למזונות . דברי הכל מותר לצאת ומותר לגלח כי פליגי כגון שיצא לסחורה אם מותר לצאת אם לאו וקי"ל כרבנן הלכך לעולם מותר לצאת ומותר לגלח אלא אם יצא לשוט : קטן הנולד במועד . ושער מגערו שאין לך בית האסורין גדול ממעי אמו : ל"ש נולד במועד ול"ש נולד מעיקרא . וכן הלכתא : אבל אינו נוהג אבילות ברגל . נ"ל הכותב אינו נוהג אבילות כלל אפי' בדברים שבצנעא ואני תמה על הרב ז"ל שכתב לקמן גבי הסיא ברייתא דכתובות מסייעא ליה לר' יוחנן דאמר אע"פ שאמרו אין אבילות במועד אבל דברים שבצנעא נוהג . והגירסא הנכונה אע"פ שאמרו אין אבילות בשבת אבל דברים שבצנעא נוהג ואם איתא דדברים שבצנעא נוהגין ברגל כשם שנוהגין בשבת מפני מה שבת עולה ואינה מפסקת והרגלים מפסיקין ואינן עולין מה הפרש בין זה לזה הרי שניהם שוין בדברים שבפרהסיא ובדברים שבצנעא שבשניהם אין דברים שבפרהסיא נוהגין ובשניהם דברים שבצנעא נוהגין . ובפי' כתב הרב ז"ל שאין מצות ז' נוהגת ברגל ואם איתא דדברים שבצנעא נוהגין במועד הרי מצינו גזירת שבעה נוהגת ברגל בדברים שבצנעא אלא ודאי אבל אינו נוהג אבילות כלל לא ביו"ט ולא בחולו של מועד דשמחה כתיבא בהו וכן נראה מדברי הרב ר' משה ז"ל :

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טור או"ח סי' תקלג תקלח ותקלט :

ב מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' תקלח:

ג מיי' פ"ה מהלכות אבל סמג עשין ב טוי"ד סי' שפ:

בס"י הגי' כרים מבית הכרר

הגהות חו"י

(א) בס"י הגי' כרים מבית הכרר ופי' שם המפרש כרים וכסתות מבית ותוי"ט כתב ע"ז ר"ן גריס כד מבית הכדד : (ב) נ"ב זה פי' זר על תבלין רק שמוכרת לפרש כך פס ודו"ק עיין בתוי"ט פרק ר"ע על תבלין כדי לתבל וכו':

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אלפסי ישן הג"ה רב חמא שרא לאכונרי דבי ריש גלותא למיעבד עבידתו בחולא דמועדא מ"ט דלאו אגרא שקלא שרשויי הוא דמשתרשי ע"כ: (ב) הפעולה כצ"ל : (ג) לה לשוט ורבנן מדמו לה כצ"ל:

שלטי הגבורים

א עי' פ' מקום שנהגו : לשון ריא"ז

ב האומנין שעושין שולחנו' בביתו של ראש גלות ואוכלין על שולחנו מותרים לעשותן במועד ואע"פ שאינן צריכין לו במועד כל כך שיש לו שולחנות אחרים הואיל ואין נוטלין מהם שכר אלא שאוכלין על שולחנו הרי הן כעושין לצורך עצמן להשתמש בהן במועד כמבואר בקונט' הראיות :

ג י"א שצריך ליזהר ביו"ט שלא להכין ליום שני של יו"ט אלא ע"י הערמה שיאכל ממנו מעט בו ביום דכיון דבקיאין בקביעא דירחא ה"ל חול וא"כ מכין מיו"ט לחול ונראה לטור דאדרבא שאין ליזהר בכך כי היכי דלא אתי לזלזולי ביו"ט שני דמהאי טעמא נמי לא מבדלינן בלילה כי היכי דלא לזלזולי ביה ולא ראה לרא"ש נזהר בזה :

ד ור"ת פסק כיון שזהו הטעם א"כ גלח קודם המועד מותר לגלח במועד וקשה מאד להתיר וגם אינו נראה כן מתוך הגמ' דאם איתא הו"ל לפורטה בהדיא הנך דתנן ואלו מגלחין כי היכי דקאמר גבי כבוס כל מי שאין לו אלא חלוק א' מותר לכבסו משום דאפי' אם [illegible]

שיטת ריב"ב

פיסקא אין מפנין כלים מבית האומן וכו' . גמ' וה"מ . דאין מוליאין כלים מבית האומן אלא אם חושש להן ואם חושש להן מפנין לחצר אחרת אבל אין מביאין לביתו כלים שאין לצורך המועד : אבל כלים שהן לצורך המועד . אע"פ שאינו חושש להן מביאין לביתו : כדים וכוסות . לצורך המועד הן אבל צמר אינו לצורך המועד : ואם אין לו מה יאכל . לאומן ואם אינו מאמינו שלא יתביענו שכרו פעם אחרת מפנן לחצר אחרת אבל אינו מביאן לביתו : מתני' מחפין את הקציעו' . השטוחות לייבשן בקש מפני הגשמים קציעות תאנים שצוברין לתוך הכלי ועושה עיגול מן התאנים

עליו תורת אבלות ואף על פי דבגמרא דחי רב אשי הך ראיה דרב פנחס דכל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד מותרין ולגלח בימי אבלותן אבל לא קתני כל האסורים אסורים ומצינן למימר יש מהם אסורים ויש מהם מותרים מ"מ הכי הלכתא דבכל ענין מותר לגלח קטן במועד: **אי** אבלות דמעיקרא. פירוש שחלה עליו קודם הרגל: עשה דרבים. ושמחת בחגך שהיא מצוה לכל ישראל: ודחי עשה דיחיד. לאו עשה גמור הוא אלא אסמכתא מדאמר רחמנא ליחזקאל מתים אבל לא תעשה מכלל דכ"ע עבדי: אבלות דהשתא. שמת לו מת בתוך המועד וכבר חלה עליו שמחת יו"ט כל שכן דלא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים אבל נוהג דברים שבצינעה כיון שאינו נראה: מנודה. אסיקנא דנוהג נדוי ברגל ואסור בשאילת שלום ובנעילת הסנדל וברחיצה וחייב בעטיפת הראש ולא תימא מי שמנודה מעיקרא הוא דנוהג נדוי ברגל אבל לכתחלה לא מנדין ליה ברגל אלא אפילו לכתחלה אי עביד מידי דחייב נדוי מנדין אותו דהא תנן אי דלא ציית דיניה משמתינן ליה ומתני' דקאמר מנודה שהתירו לו כגון שפייס לבעל דיניה לא שהתירו לו מחמת הרגל: **והא** דאמרינן הכא דדנין דיני נפשות מפרש בגמרא היכי קטלינן דלא ליתו לאמנועי משמחת יו"ט והתניא רבי עקיבא אומר מנין לסנהדרין שהרגו הנפש שאין טועמים כלום כל אותו היום שנאמר לא תאכלו על הדם ופריק דאתו בצפרא ומעייני ביה בדיניה ועיילי ואכלי ושתי כולי יומא והדר אתו סמוך לשקיעת החמה וגמרי ליה לדיניה וקטלי ליה ולא מנית אמרת דדיני נפשות דקאמר לאו למקטל במועד קאמר אלא לעיולי בדיניה דאם כן היו מענין את דינו אי לא גמרינן ליה עד לאחר יום טוב:

אבל אסור בתספורת וכו'. אל תפרעו אל תגדלו שער ומדאצטריך ליה למשרא לספר השער מכלל דלאחרינא אסור וא"ת מהכא משמע דאבלות דאורייתא ולעיל אמרי' שהוא מדרבנן י"ל ה"נ מצינו למימר דאסמכתא בעלמא היא דאילו פשטא דקרא אדרבה משמע דלבני אהרן הוא דקאמר אם תעשו תמותו הא לאחרים רשות א"נ מצינו לחלק בין איסור תספורת לאיסור מלאכה איסור מלאכה מדרבנן ואיסור תספורת כל ל' יום דאורייתא דגמרינן פרע פרע מנזיר וסתם נזירות ל' יום: ומנודה שמת. סיפא דהך ברייתא הוא: כגלו של עכן. דכתיב (יהושע ז) ויקימו עליו גל אבנים גדול אלא באבן אחת סגי לזכר בעלמא: **אבל** חייב וכו'. פי' כלומר הא פשיטא לי: בעטיפת הראש. מנהג שהיה להם בימי אבלם היו מתעטפין: [והן מתעטפין] · ברייתא

תורה אור — נר מצוה

שנאמר °ושמחת בחגך אי אבילות דמעיקרא היא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד (א) ואי אבילות דהשתא היא לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים: *ומנודה נוהג נידוי ברגל ולא שרינן ליה עד א דמפייס ליה לבעל דיניה ובהכין סלקא שמעתא: *דנין דיני ממונות במועד ודיני מכות ואי לא צאית דינא משמתינן*) ליה: °אבל אסור בתספורת מדקאמר להו רחמנא לבני אהרן °ראשיכם אל תפרעו מכלל דכולי עלמא אסירי *מנודה אסור בתספורת דתניא מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס מנודה שמת בית דין סוקלין את ארונו ר' יהודה אומר לא שיעמידו עליו גל אבנים כגלו של עכן אלא בית דין שולחין ומניחין אבן על ארונו ללמדך שכל המנודה ומת בנידויו ב"ד סוקלין את ארונו: אבל חייב בעטיפת הראש מדקאמר רחמנא ליחזקאל °לא תעטה על שפם מכלל דכולי עלמא מיחייבי מנודה מהו בעטיפת הראש אמר רב יוסף ת"ש דתניא גבי תענית צבור והן מתעטפין ויושבין כאבלים וכמנודים עד שירחמו מן השמים אמר ליה אביי ודילמא שאני מנודה לשמים דחמיר הלכך מנודה לבני אדם לא מחייב בעטיפת הראש אבל אסור להניח תפילין מדקאמר רחמנא ליחזקאל °פארך חבוש עליך מכלל דכ"ע אסור ודוקא יום ראשון כדבעינן למימר קמן: מנודה מהו בתפילין תיקו: אבל אסור בשאילת שלום מדקאמר רחמנא ליחזקאל °האנק דום מנודה מהו בשאילת שלום ולא איפשוט: אבל אסור בדברי תורה דקאמר רחמנא ליחזקאל האנק דום מנודה מהו בד"ת אמר רב יוסף ת"ש מנודה שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו מוחרם לא שונה ולא שונין לו לא נשכר ולא נשכרין לו אבל שונה הוא לעצמו שלא יפסיד את תלמודו ועושה חנות קטנה כדי פרנסתו אמר רב חסדא (א) זבוני מיא בפקתא דערבות ש"מ שמותר בדברי תורה: אבל אסור בתכבוסת דכתיב °וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי בגדי אבל מנודה אסור בתכבוסת דתניא מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס: אבל חייב בקריעה דקאמר להו רחמנא לבני אהרן °בגדיכם לא תפרומו מכלל דכולי עלמא מחייבי אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל אבל שלא פרע ושלא פירם חייב מיתה שנאמר ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו הא אחר שלא פרע ושלא פירם חייב מיתה מנודה מהו בקריעה תיקו: אבל חייב בכפיית המטה דתנא בר קפרא *דמות דיוקני נתתי בכם ובעונותיכם הפכתיה יהפכו מטתכם עליה מנודה מהו בכפיית המטה תיקו וכל תיקו דאמרי' בהאי ענינא

ויקרא י — ויקרא י — דברים טז — שם — שמואל ב יד — ויקרא י — שם — דף טו — יחזקאל כד — שם — שם

רש"י

דברים לכן: אי אבילות דמעיקרא הוא. שחלה עליו קודם המועד: עשה דרבים. ושמחת: עשה דיחיד. דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום התאנח דום כאבל: ואי אבלות דהשתא. שמת לו מת בתוך המועד וכבר חלה עליו שמחת יו"ט כל שכן דלא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים: דנין במועד. בחולו של מועד וביו"ט אין דנין דתנן אלו הן משום שבות לא דנין וכיון דדנין ודאי אי לא ציית דיניה משמתינן ליה ומפרש בגמ' אי ס"ד אינו נוהג נדויו אפי' אי משמתינן ליה מעיקרא דאי ליה רגל כ"ש שאין מנדין אותו בתחלה: אל תפרעו. גדול שער מדאיצטריך למישרי להו מכלל דאחריני אסירי: מנודה שמת. סיפא דברייתא הוא: כגלו של עכן. דכתיב ויעמידו עליו גל אבנים גדול ומשום זכר בעלמא הוא דעביד: אבל. פשיטא דחייב בעטיפת הראש: מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל מתים אבל לא תעשה וגו' דקאמר ליה לא תעטה על שפם מכלל דבאבל מתים בעי עטוי שפם ורחמנא הוא דקאמר ליה ליחזקאל מתים אבל לא תעשה רמז לשונאים של ישראל שלא יהו סופדין ומתאבלים זה על זה מרוב מתים שיפלו מהם ולא יוכלו להתאבל עליהם ומתוך פורענות שיבא עליהם בחייהם ישמח כל אחד ואחד במיתתו של חבירו ולא יקשור אבל עליו: והן מתעטפין. עברו אלו ולא נענו בשילהי פרק א' במסכת תענית: דילמא שאני מנודה לשמים · כגון הנך שלא נענו דחמיר: פארך. אלו תפילין: האנק דום. קלא אבילות עשה שתעשה בדממה ולא תשאל לשלום שום אדם: שונה. לאחרים: נשכר. למלאכת אחרים: מוחרם. שנתנדה ג"פ: שונה. הוא עצמו בלחש: מאי חנות קטנה זבוני מיא בפקתא דערבות. פקתא בקעה שבאותו מקום ואין שם מים כדאמרי' נמי בשחיטת חולין בפרק כל הבשר: בגדי אבל. אלמא אסור בתכבוסת: כפיית המטה. שכופה מטתו מלמעלה למטה והופכו

היא בפרק קמא (דף יד:) גבי שלשה עשר תעניות אחרונות שהיו גוזרים על הציבור שאם עברו ולא נענו נוהגין נידוי בעלמן ומתעטפים ראשן שמע מינה דחייב המנודה בעטיפת הראש: שאני מנודה. אביי דחי ליה ודילמא וכו' דאלו לא נענו מנודין לשמים נינהו וכתב הריא"ף ז"ל הלכך מנודה לבני אדם לא מחייב בעטיפת הראש: פארך. היינו תפילין: חבוש. נוה לו שלא יעשה אבלות: מכלל וכו'. וכתב הריא"ף ז"ל ודוקא יום ראשון: האנק דום. האנק נוחה הוא דום דממה: ירושלמי האנק מכאן שמאנחין על המתים ואם תאמר מ"ש הא דגמרינן לה מיחזקאל ובשאר מילי אמרינן איפכא תירץ הראב"ד ז"ל דקרא הכי קאמר האנק דום אבל מתים לא תעשה משמע דהכי קאמר באניקה ובדממה אתה שוה לשאר אבלים אבל מכאן ואילך אבל מתים לא תעשה ור"מ הלוי ז"ל פירש האנק אתה ודממה שהוא אבל מתים לא תעשה שמע מינה דכולי עלמא מיחייבי למשתק ולפי פירוש זה גמרינן הא מיחזקאל כאינך כולהו: מנודה מהו בשאילת שלום. ולא איפשיטא וכתבו ז"ל מדלא מיבעי במנודה אלא בשאלת שלום משמע שמותר לדבר עם המנודה וכתבו ז"ל גבי חיוב עטיפת הראש דאבל דהני מילי כל היום אבל כשבאים אחרים לנחמו מגלה ראשו מהעטיפה לכבוד הרבים עד שהולכין להם וראייתם מדתניא באבל רבתי אין עומדים עליו בשורה ואין אומרין עליו ברכת אבלים עד שיסתום הגולל נסתם הגולל בא ועומדין בשורה ומנחמין ופוטרין את הרבים נסתם הגולל מכסה ראשו בא לעבור מגלה את ראשו לכבוד העם יצא חוץ לשורה מכסה את ראשו נכנס לביתו ובאו אחרים לנחמו הרי זה מגלה ראשו ופוטרם: האנק דום. כדפירשנו לעיל אי כמי הכי משמעו מהאנק ומדום שהוא אבל מתים לא תעשה כל דבר שאסור לשאר אבלים וחייבים הם לעשותו אני מצוה לך שלא תעשה כגון שאלת שלום ודברי תורה: שונה. לאחרים: ושונים לו. אחרים: ונשכר. למלאכת אחרים: מוחרם. מי שנתנדה שלש פעמים ולא נתחרט על עקשותו מחרימים ליה ועומד באותו איסור עד דמפייס ליה לבעל דיניה: שונה. לעצמו: חנות קטנה. כדמפרש ואזיל זבוני מיא בפקתא דערבות ערבות שם מקום פקתא בקעה שאין שם מים וקא משמע לן שאין לו למכור אלא כדי מזונותיו בצמצום: בתכבוסת. אפילו במים נוגים כל שבעה ובמים עם אפר או בנתר ובורית דהיינו גיהוץ בבגדי צמר כל שלשים יום אסור אבל בגדי פשתן אין בהם משום גיהוץ ובגדי צמר נמי דוקא גיהוץ אבל במים נוגים מותר: בגדי אבל. שהם בגדים כעורים ומנוולים: תפרומו. דהיינו קריעה מכלל שמשפטם היה לעשות: בכפית המטה. שיהו רגלי המטה עליונים והוא שוכב ואוכל עליה כל שבעה חוץ מיום השבת שהוא חייב לזוקפה: דמות דיוקני. דכתיב בצלם אלהים ברא אותו: הפכתיה · מחייתים למיתה: וכתב הריא"ף ז"ל כל תיקו דהאי ענינא לקולא וכדאמרי' (א) הלכה כדברי המקל באבל: ורחילה

א מיי' פ"ז מהלכות ת"ת טור י"ד סי' של"ד:

ברא"ש איתא דתנן דנין וכו'

הגהות חו"י
(א) כ"ב נ"ע הא רגל מפסיק אבילות ז' וגילות וגיהוץ אפי' אסמכתא מקרא ליכא ומ"ש אינו נוהג ברגל משמע דבאר הכי נוהג ומ"מ י"ל דמפני דדחי מפסיק ודו"ק:

הגהות הב"ח
(א) נ"ב אלי חנות קטנה כצ"ע:

א כתב מיי' כיצד הוא הנדוי*) אומרים פלוני יהיה בשמתא והראב"ד כתב שאין אומרים בשמתא יהא שהוא חמור יותר מן הנדוי אלא אומרים בנדוי יהא ועוד כתב הראב"ד הא דאמרי' במנודה סתם שהוא אסור בדיני המנודה דוקא מנודה לב"ד שהוא מנודה לכל אדם בין דלא אתי לבי דינא או דלא ציית דינא או לאפקרותא או לדבר עבירה בין שנדוהו ב"ד בין שנדוהו כל אדם דינו שוה בין לעירו בין לעיר אחרת אבל מנודה לתלמיד כגון תלמיד שנדה לכבודו וכן מנודה לעיר אחרת שנדוהו לכבודם כיון שאינו מנודה לכל אינו אסור בכל דין המנודה אלא שבני אדם מרחיקין אותו כדי לביישו אבל אבילות אין עליו שאין אבילות לנלאין:

*) עיין בהערה בעמוד שאח"ז על האלפס:

חדושי אנשי שם
ד"ת (א) חוץ מכבודו כי אין הטעם רק משום בטל סופרים הלך בספיקו להקל:

שיטת ריב"ב
אי אבילות דמעיקרא היא. שחלה עליו קודם הרגל: עשה דרבים. ושמחת בחגך: עשה דיחיד. האנק דום: ואי אבילות דהשתא היא. שמת לו מת בתוך המועד שכבר חלה עלה שמחת יו"ט כ"ש דלא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים. ואיכא מאן דפשיט מהכא מדאמרי' אי אבילות דמעיקרא היא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד אלמא יום מיתה תופס נילו מדאורייתא וכבר כתב הרב ז"ל בענין זה במס' ברכות: אל תפרעו. גדל שער ומאי איצטריך למישרא בהו: מכלל דכ"ע אסירי ודוקא יום ראשון ומקצת יום שני כדבעינן למימר קמן. ירושלמי למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ימים שאתה עוסק בהם בחיים ולא ימים שאתה עוסק בהן במתים ואע"ג דהאי קרא לאו בתפילין כתיב הא אשכחן יציאת מצרים גבי תפלין דכתי' והיה לך לאות על ידיך ולטוטפות בין עיניך כי בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים: אבל אסור בשאילת שלום ובדברי תורה: מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום. ירושלמי האנק מכאן שמאנחין על המתים ואי קשיא לך מ"ש הנך תרתי דגמרי' מיחזקאל ובשאר מילי אמרי' איפכא יש לומר משום דקרא הכי קאמר האנק דום מתים אבל לא תעשה כלומר לא תעשה כאבל של שאר מתים. ואי הוה כתיב מתים אבל ברישיה דקרא הוה אמינא שנשתנה יחזקאל משאר מתים לכל דבר: שונה לאחרים. ושונין אחרים לו: נשכר לאחרים. ונשכרין אחרים לו: פקתא דערבות. בקעה שבאותו מקום ואין בו מים: חייב מיתה. בידי שמים: כפית המטה. שהופכה מלמעלה למטה: בעונותיכם הפכתיה. שמת המת: בר קפרא תני לברייתא כעין שאומרת שכינה לבני אדם:

א מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין סמג לאוין רח טור ח"מ סי' יא:

ורחיצה בכלל סיכה. כדאיתא במסכת יומא (דף עו.) : מנודה מהו ברחילה . ובגמרא פשט לה רב יוסף מדתניא בפ"ק דתעניות (דף יב:) גבי ג' תעניות אחרונות דאסורים במלאכה וברחילה ובנעילת הסנדל וקתני עלה כשאמרו אסור ברחילה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר ומסיים וכן אתה מולא במנודה ובאבל וס"ל לרב יוסף דאכולהו קאי כלומר גם ארחילה ודחי אביי לא אשארא כלומר אאיסור נעילת הסנדל ולא ארחילה וכן מלינו ברייתא מפורשת דמנודה מותר במלאכה דקתני נשכר ונשכרים לו הלכך כתב הרי"ף דלא איפשט . וכן נמי

תורה אור | נר מצוה

ענינא א לקולא: אבל אסור בעשיית מלאכה דכתיב °והפכתי חגיכם לאבל מה חג אסור בעשיית מלאכה אף אבל אסור בעשיית מלאכה מנודה מותר בעשיית מלאכה דתניא מנודה שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו: אבל אסור ב ברחיצה דכתיב °וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי בגדי אבל ואל תסוכי שמן °ורחיצה בכלל סיכה מנודה מהו ברחיצה ולא אפשוט: אבל אסור בנעילת הסנדל מדקאמר רחמנא ליחזקאל ונעליך תשים ברגליך מכלל דכ"ע אסירי מנודה מהו בנעילת הסנדל ולא אפשוט: אבל אסור ג בתשמיש המטה דכתיב °וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה מכלל דמעיקרא אסור: אמר רפרם בר פפא תנא באבל רבתי אבל אסור לשמש מטתו בימי אבלו ומעשה באחד ששמש מטתו בימי אבלו ושמטו חזירים את גויתו מנודה מהו בתשמיש המטה ולא אפשוט אמר רבא מנלן °דמשדרינן שליחא ומזמנינן לב"ד דכתיב °היו לפני ה'. אתה ופלוני דכתיב אתה והם ואהרן. מנ"ל דקבעינן זימנא דכתיב מחר . °זימנא בתר זימנא מנ"ל דכתיב °קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד ומנ"ל דאי אתפקר (א) בשליחא דבי דינא דאתי ההוא שליחא ואמר ולא מתחזי כלישנא בישא דכתיב °העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה גרסינן בפרק הגוזל *אמר רבא שליחא דבי דינא מהימן כבי תרי וה"מ לשמתא אבל לפתיחה לא מ"ט ממונא הוא דקא מחסר ליה דבעי למיתב ליה זוזא לפתיחה. ומנא לן דמשמתינן*) דכתיב °אורו מרוז דהכי סבר גברא רבה פלוני דכתיב °אמר מלאך ה' ודמחרמינן דכתיב °אורו ארור לדאכיל ושתי ד בהדיה (א) דכתיב יושביה ה ודמפרטינן חטאיה בצבורא דכתיב °כי לא באו לעזרת ה' ומנלן דמפקרינן נכסיה דכתיב °ואשר לא יבא בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו ומנ"ל דנייצינן ולייטינן ומחינן ותלשינן שערי ומשביעינן דכתיב °ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם באלהים ומנלן דכפתינן

*) הענינים שנזכרו מכאן ולהלן נהגו רק בימיהם דהוה להו הורמנא דמלכא ע"ז.

רש"י

והופכו : אל תסוכי שמן . יואב קאמר לתקועית : רחילה בכלל סיכה . בפ' בתרא דמס' יומא : אמר רבא וכו' . איידי דאיירי במנודה קמפרש להלכתיה דדינא שנדוי הוא בא על ידיהן : דמזמנינן ליה . דליתי לבי דינא : דקבעינן זימנא . דבעינן למימר ליה ביומא פלניא תיתי לבי דינא : זימנא בתר זימנא . אם לא בא בזמן ראשון קובעין לו זמן אחר ולא ינדוהו מיד : קראו שם וגו' . נביא היה מתנבא על מצרים שיבא עליהם נבוכדנצר בחילו לאותו זמן כיון שהגיע אותו הזמן ולא בא קראו מלך מצרים שאון המוט הרחיק שהעביר המועד שנבוכדנצר עתיד לבא עליהם והקב"ה קבע להם זמן אחר והכן נמי קבעינן זימנא בתר זימנא : מתפקר אפקרותא בשליחא . שהעיז פניו בשליח ב"ד וחירף ב"ד ובא השליח ואמר לב"ד לא הוי רכיל דכתיב העיני וגו' ואותן שלוחים אמרו למשה (א) דמשה דכתבי' לקרא מנא הוה ידע אי לא דאמרי ליה : שליחא דבי דינא . שליח דרבנן שהולך להזמין אדם לדין וחוזר לב"ד ואמר אינו רוצה לבא : מהמנינן ליה כבי תרי . דלא מסקר ליה לבי דינא : פתיחא . לקרוע שמתא דכי שרו ליה שמתא לא שרו ליה עד דיהב זוזי דפתיחא לספרא : מנ"ל . דאיבעי למימר שליח ב"ד דמשמית ליה לגברא : הכי סבר גברא רבה . דעת פלוני רבה לנדות את פלוני דצריך לנדותו בשמו של תלמידי חכמים : אמר מלאך ה' . ברק אמר לשמתו : מחרמינן . בלשון ארור נ"א דמחרמינן דמשמתינן ליה עד ג' זימני אי לא ליית דינא : אורו ארור · ואורו דרישא דקרא הרי ג' : יושביה . מקום היושב ד' אמות : דפרטינן . מפרשינן שאמרו כך וכך עשה פלוני ונתנדה : יחרם הוא וכל רכושו . דהפקר ב"ד הפקר מהכא נפקא לן בכל דוכתא : ואריב עמם וגו' .

נמוקי יוסף

כתב הרי"ף דלא איפשט . וכן נמי בבעיא דמנודה מהו בנעילת הסנדל פשיט לה רב יוסף בגמרא מדתניא כשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך נועל ומסיים וכן אתה מולא במנודה ואבל וס"ל לרב יוסף דאכולהו קאי גם אנעילת הסנדל ודחינן דילמא אשארא כלומר אאיסור רחילה ולא אנעילת סנדל ואע"ג דלעיל דחינן איפכא אשארא אנעילת הסנדל ולא ארחילה אורחא דתלמודא לדחויי הכי קאי הכא ומדחי ליה וקאי הכי ומדחי ליה וגם בזה פסק הרי"ף ז"ל דלא איפשיטא ואזלינן בהו לקולא דתיקו דרבנן לקולא וא"כ מנודה מותר בנעילת הסנדל וברחילה ובמלאכה וקשו בה רבוותא א"כ הא דתניא וכן אתה מולא באבל ובמנודה אהייא והא אמרי' דבכולהו שריא אלא ודאי ע"כ אחדא מנייהו קאמר הלכך שרייה אנעילת הסנדל כדאשכחן במעשה דר' אליעזר (ב"מ דף נט:) כשברכוהו שחלץ מנעליו וישב לו ע"ג קרקע אלמא אסור בנעילת הסנדל ותניא נמי בתוספתא ובירושל' אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל וכשיבואו לעיר יחלוצו כך כתב הראב"ד ז"ל : וינחם דוד וכו' . לאחר שבעה של אבילות הילד בא עליה : **מנלן** . איידי דאיירינן עד השתא במנודה קא מפרש ואזיל הלכות נדוי : דמזמנינן. שיבא לדין : אתה ופלוני . התובע והנתבע : וכתב הראב"ד ז"ל משה היה שליח ב"ד שהרי הוא שלוחו של הקב"ה ולפניו זימן אותם לדין ויש לפרש שמשה היה ב"ד עם הקב"ה ושלח לעדת קרח על יד קרח שיהיו מזומנין לדין למחר לפני ה' ולא הלך משה להזמינן אלמא אין צריכין הדיינין לזלזל בעצמם וללכת אצל הבעלי דינין להזמינם לדין שהבעלי דין חייבים להזדמן על פי שלוחם ואם יש בהם מומחה צריכין הם לחלוק לו כבוד ולהזמינם בשם המומחה דכתיב (במדבר טו) היו לפני ה' ולא אמר היו לפנינו עכ"ל: דקבעינן זימנא. שיאמר ליום פלוני תהיה מזומן לפנינו : זימנא בתר זימנא . שאם לא בא לזמן הראשון שלא ינדוהו מיד אלא קובעין לו זמן אחר : שאון העביר המועד . אל ישמח מלך מצרים בעבור שנבוכדנצר נתן לו זמן להלחם עמו ליום פלוני ולא בא שאע"פ שהעביר המועד עוד יבא וכן היה שהרי נפלו בידו בזמן שני נמצא שדרך מלכים הוא להאריך זמנם וכל שכן ישראל שדרכיהם דרכי נועם : דאתפקר . שהעיז פניו וחרף הבית דין ואתי שליח ואמר לב"ד : דכתיב העיני האנשים ההם . ואמשה קאמר אלא שכינה הכתוב וכתב ויחר למשה משמע דאמרו ליה : **מנא** לן דמשמתינן . שאומר יהא בנדוי : דהכי סבר וכו' . שצריך השליח של ב"ד כשמשמתין לאחד בשליחות ב"ד שיאמר לו דעת פלוני הרב לנדותך על זה שאם לא יאמר לו משמו של הרב הגדול אין להאשימו כשלא חש לדבריו לפי שסובר שאומר השליח מדעתו אבל כשמזכיר לו הב"ד ולא חש ראוי הנדוי לחול עליו : אמר מלאך ה' . ברק היה שליח מלאך ה' ואמר לכל בפני מרוז הבדלו מעל מרוז ומכל סביביו כי כן לוה מלאך ה' : דמחרמינן . אחר שנדוהו שני פעמים דלשון ארור כתוב בפסוק ג' פעמים אורו מרוז אורו ארור לפי שאין מחרימין אלא למי שנתקשה על ב"ד פעמים או שלש כדאמרינן לקמן מנדין לאלתר ושונין לאחר ל' ומחרימין לאחר ששים שאומר יהא בחרם והוא חמור מן הנדוי ומן השמתא דיש בו נידו ויש בו קללה ויש בו איסור הנאה מבני אדם חוץ מכדי חייו בלבד . שתם מושב האדם הוא ד' אמות : דפרטינן חטאיה . שצריך להודיע לרבים על איזה עון מנדין אותו : כוכבא הוה . ויושביה כגון ועיש על בניה תנחם : גברא רבה . שר האלף ולא עזר את ברק : דמפקרינן . לאו חיוב הוא אלא יש כח ביד בית דין להפקיר ממון המסרב על מצותם ומהכא נפקא לן בכוליה תלמודא דהפקר בית דין הפקר : דנייצינן . תרגום ריב מצותא : דכתיב . באותם שהושיבו

האונים כדבעי' למימר קמן : אבל אסור ברחילה . כל גופו כצונן או אפי' פניו ידיו ורגליו בחמין : מהו . בנעילת הסנדל : ולא אפשיט . יש מי שאומר אע"ג דלא איפשיט אסור בנעילת הסנדל כדאשכחן במעשה דר"א כשברכוהו חבריו ובא ר"ע והודיעו שחלץ מנעליו וישב לו על גבי קרקע אלמא אסור בנעילת הסנדל ואע"ג דאיכא למימר דר"א מלתא יתירה הוא דעבד הא ישב לו נמי ע"ג קרקע א בתוספתא ואיתא נמי בירושלמי אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל לכשיבאו לעיר וכן בט"ב ובת"ל . ורבינו שלמה כתב בפרק הזהב שהמנודה חייב בקריעה וגרים התם אף הוא זלגו עיניו וקרע בגדיו והלך מנעליו : ויבא אליה . לאחר שבעה : מכלל דמעיקרא אסור . והאי דכתיב לעיל מיניה דלה שמת הילד ויקם דוד מעל הארץ וירחץ ויסך ויחלף שמלותיו קודם שנקבר הילד הוא שעשה כך שעדיין עליו אבילות : ומנא לן דמשדרינן שליחא מבי דינא ומזמנין לדינא דכתיב ויאמר משה אל קרח אתה ותך היו לפני ה' אתה והם ואהרן מחר . משה היה שליח ב"ד שהוא שלוחו של מקום ולפניו זימן אותם לדין רם כי משה היה ב"ד עם הקב"ה ושלח לעדת קרח ע"י קרח שיהו מזומנין לדין ולא הלך משה להזמינן אין צריכין הדיינין לזלזל בעצמן וללכת אצל הבעלי דין להזמינן לדין שהבעלי דין מתחייבין להזדמן ע"פ ואם יש בהם מומחה צריכין הם לחלוק לו כבוד ולהזמינם בשם המומחה דכתיב היו לפני ה' ולא כתיב ינו : זימנא בתר זימנא . אם לא בזמן ראשון שקובעין לו זמן אחר ולא ינדוהו מיד : קראו שם וגו' . קב"ה זמן לנבוכדנצר ליום פלוני בוא והחריב את מצרים ואע"פ שלא בא באותו זמן לא הקפיד עליו נפלו בידו בזמן שני הכא נמי קבעינן זימנא בתר זימנא : דאיתפקרי . שהעיז פניו וחרף הבית דין לית והגיד לב"ד : דכתיב העיני האנשים וגו' . משה מנא הוה ידע דכתיב בתריה ויחר למשה מאד אלא אמרי ליה : לפתיחה . לכתוב עליו שמתא : ומנא לן דמשמתינן דכתיב אורו מרוז . וזהו נדוי וקללה כי שמתא יש נדוי וקללה כדאמרי' מאי שמתא אמר רב שם מיתה ושמואל אמר שמתא יהא ונדוי לחודיה אין ב אלא שאומרין עליו יהא בנדוי : ומנא לן דמחרמינן . כלומר יהא בחרם והוא חמור מאד מן הנדוי שמתא כי יש בו נדוי ויש בו קללה ויש בו איסור הנאה מבני אדם חוץ מכדי חייו בלבד ואין מחרימין אלא מי שנתקשה על ב"ד פעם ושתים כדאמרי' מנדין לאלתר ושונין לאחר שלשים ומחרימין לאחר ששים דהכי סבר גברא פלניא מיבעי ליה לשליח בית דין לשמותיה בשם הבית דין ·

כתב הרמב"ן ז"ל קרוב בעיני הדבר לומר שאסור בכלים חדשים לבועים ובישנים מכובסין היולאים מתחת המכבש תוך ז' אע"פ שאין בהם משום גזירת ל' ומותרים לאחר ז' תוך ז' אסורים וכתב עוד הכבס כתבו בענין לכבס ולהכית ואני אומר שאסור מלד מלאכה בין ע"י עלמו בין ע"י אחרים ואם היה כסותו בקיבולת ביד אחרים מכבסין אותו כדרכו כמו שאר מלאכות בתלוש שביד אחרים בקבולת ולאחר ז' אע"פ שהוא אסור בגיהוץ מגהץ בין לעלמו בין לאחרים : ג כתב הראב"ד אבל בשאר דברי קורבה מותר אפי' במזיגת הכוס והלעת המטה ורחלת ידיו פניו ורגליו בין באבילות דידיה בין באבילות דידה וכ"ש שמותרת לאכול עמו בקערה ובפ"ק דכתובות משמע שמותרת לישן עמו במטה וסדעת מכרעת שע"י דבר חולן בינו לבינה קאמר ומיהו משום לך לך אמרין לנזירא מבעי ליה לרחוקי שלא לישן עמה במטה כלל ור"י פירש שמותרים לשכב כאחד במטה ודוקא כל א' בבגדו אבל בלא בגדים אסורים אפי' אם סינר מפסיק ביניהן ואפי' בשבת ורגל ודוקא באבילות דעלמא אבל אם מת אביו של חתן או אמה של כלה הוא כדפרישית לעיל כדין מי שמתו מוטל לפניו וכתב הראב"ד דמי שאירעו אבל ברגל שאסור להתיחד עם אשתו והרמב"ם התיר ולזה הסכים הרא"ש : ד שאלו לרב יהודאי אבל מנודה מהו להברותו ולא השיב וכתב הרמב"ן כיון שאסור לישב בד' אמותיו אין עושין לו שורה ולא מברכים לו ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים שכל שהוא כבוד לחיים אין עושין לאבל המנודה אבל מנודה שמת עומדין עליו בשורה ומנחמין אבליו : ה לשון ריא"ז וכשמנדין ב"ד את האדם פורטים את חטאיו בלבור ולבור בדלים ממנו שלא לאכול עמו ושלא לישא וליתן עמו ושלא לישב בד' אמותיו ושלא לדבר עמו כשאר בני אדם אלא לצורך גדול כמו שמדבר עם האבלים כמבואר בקונטרס הראיות ונראה בעיני שהמנודה אין נוהגין בו נדוי אלא כשנדוהו בשמו ואומר פלוני יהיה בנדוי על שעשה דבר פלוני שצריכין לפרוט חטאיו ואם נדו בכלל ואמרו כל העושה כך וכך יהא בנדוי ועובר שום אדם צריכין ב"ד לנדותו בפירוש ולנהוג בו דין המנודה וא"ל להתיר נדויו כשיחזור כמבואר בקונטרס הראיות :

שלטי הגבורים

א י"א דאזלינן בהו לחומרא כיון דלא איפשיטא ורבינו פסק כולהו לקולא ולזה הסכים הרא"ש חוץ מנעילת הסנד. שכתוב שהוא אסור :

לשון ריא"ז

ואסורין מלספר ולכבס והמנודה אסור בנעילת הסנדל כמבואר בקונטרס הראיות

ב ירושלמי מקום שנהגו לרחוץ אחר המטה מרחילין א"ר יוסי בר בון מי שמתיר ברחילה עשה אותו כאכילה ושתייה וכתב הרמב"ן יראה מכאן שהיו נוהגים במקצת המקומות שהקרובים המברים האבל היו מרחילים אותו קודם הבראה לפי שעשו אותו כאכילה ושתיה שצריכ' להם הרבה מפני שצריך להעביר מהן הזוהמא והיו מתירין זאת הרחילה ראשונה ואח"כ היו נוהגים איסור ברחילה כל ז' הלכך אי איכא דוכתא דנהיגי ברחילה זו אין ממחין בידם מי שתכפוהו אבליו שאירעו שני אבלות זה אחר זה מותר לרחוץ כל גופו בצונן: נדה שנזדמנה זמן טבילתה בימי אבלה לדעת הגאונים שפוסקים טבילה בזמנה מצוה טובלת אבל שלא בזמן טבילה אינה טובלת ור"ת כתב דלא קי"ל טבילה בזמנה מצוה ולפי זה אינה טובלת אפי' אם זמנה בימי אבלה וי"א דאפי' אם אין טבילה בזמנה מצוה טובלת : אבל אסור לכבס כסותו כל ז' ימים אפי' במים לבד ולאחר ז' מותר וריב"א אסר כל ל' ובסמ"ג כתב מותר ללבוש חלוק לבן מיד אחר ז' וכשולם נהגו בו איסור ונוהגים שאחר לובשה

אחד מהם ותכפוהו מיד שני אבלות זה אחר זה אז מותר לכבס בין בנתר בין בחול אפי' תוך ז' ובלבד שיעשנו בצנעא בתוך ביתו ואחד שתכפוהו אבלות זה אחר זה מכבס במים אבל לא בנתר וחול

שהושיבו נשים נכריות : דכפתינן . קושרין ידיו ורגליו : ואסרינן · קושרין אותו על העמוד להלקותו : הרדפה . שרודפים אחריו בכמה דינין כמו בשני נדויין ואחר כך *שמתא והרב רבי ישעיה פירש הרדפה שיורדין עמו לחייו לפסוק מזונותיו שמושיבין אומנים אחרים סמוך לו שיעשה אומנתו ויש נוסח דגרסינן מאי הרדפה אמר רב פפא נגבא דקני ופירש הגאון נגבא דקני שקושרין קנים זו בצד זו וקושרים אותו ביניהם כדי שלא יעמוד בריוח בבית האסורין : מנדין לאלתר . פירוש תיכף דלא ציית דינא ועומד בנידויו ל' יום ושונים פעם אחרת לנדותו אם לא חזר בו ומחרימים לסוף ס' : מתרינן וכו' . לא מנדין לאלתר אלא מתרין בו בתחילה ב' וה' וב' : לממונא . שגוזל ממון חבירו ולא רצה לשלם ע"פ ב"ד : לאפקירותא . שהעיז פניו לחרף ת"ח: ושמתוהו . לאלתר בלא התראה : פייסיה . הטבח לרב טוביה : לאיפטורי . ללכת לדרכם ואם ילכו שוב לא נוכל להתירו : טוט . כלומר אם בשופר נדוהו בשופר יתירוהו וא"צ להמתין ל' יום כיון שחזר בתשובה ולא חיישינן שיאמרו הרואים שאין נרחקים מן המנודה שראו שנדוהו שגם כן יודע שהתירוהו : לא אתו בי תלתא אחריני ושרו . מדקאמר קא בעו רבנן לאפטורי כלומר ומי יתיר לו והכי הלכתא וכן פסקו הגאונים ז"ל ודוקא דשוו בחכמה וביראה לג' המנדין וכתבו המפרשים וכן פסק הריא"ף ז"ל דאף לאפקרותא אם פייסיה מתירין לו לאלתר ממעשה דר' שמעון בן לקיש וממעשה דההיא אתתא דאפקת שם שמים לבטלה כדלקמן עוד כתבו ז"ל דאי לא פייסיה עומד בנידויו שלשים יום ואח"כ פטור שכבר קבל את דינו ולממונא נמי דוקא למאן דלא אתי לדינא הוא דלא שרינן ליה לא נדוי ולא חרם עד דאתי לדינא אבל מאן דלא ציית דינא אין מחרימין אותו ואין שונין אלא לבתר דיהבו ליה זמנא ב' וה' וב' והדר כתבינן פתיחה עליה והיא שמתא דהיינו נדוי וקללה ולבתר תשעין יומין נחתינן ליה לנכסי' וקרעינן לפתיחיה . ועלה דהא דפסקינן דשלשה אחרים יכולים להתיר כתב הראב"ד ז"ל שכל אותן בני אדם שנמלכו בהם בשעת השמתא והסכימו עמהם גם הם נחשבים מן המשמתים וכשהתירוהו צריך שיהיו בשעת ההיתר או הם או בני אדם חשובים כנגדם וכתב עוד ז"ל שכל דיני המנודה אינו אלא במנודה סתם אבל אם כשנדוהו פירשו שלא יתחייב לנהוג כך או קבעו זמן הכל כפירושם ועוד כתב ז"ל לא אמרו שינהוג אותן דברים אלא במנודה לב"ד או מנודה מחמת עבירה אבל תלמיד שנדה לכבודו או מנודה לעיר אחרת כיון שאינו מנודה לכל אינו אסור בדיני המנודה אלא שבני אדם מתרחקים ממנו כדי לביישו אבל אבלות אין עליו דאין אבלות לחלאין ומנודה סתם נמי דאמרינן דאין אוכלין ושותין עמו ואין יושבין בד' אמותיו לא אמרו באשתו ובניו אלא מותרין ניהו תדע מדאיבעיא לן מנודה מהו בתשמיש המטה אלמא דאשתו מותרת לישב תוך ד"א : ת"ר מנודה לרב וכו' . פי' מי שהחליף פניו כנגד הרב וחירפו וגידפו : מנודה לתלמיד . מנודה הוא לכל תלמידיו : מנודה לתלמיד . שהחליף פניו כנגדו וחרפו וגדפו ונדהו התלמיד אינו מנודה לרב וזה בתלמיד שנידה לכבודו דאלו תלמיד שנידה לאחד מפני שעבר עבירה מנודה הוא לרב ולנשיא כדכתיב (משלי כא) אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה' ודייק בגמרא דשמעינן מהא דתלמיד שנידה לכבודו נדויו נדוי ומדקאמר אינו מנודה לרב ש"מ הא לכ"ע מנודה וכתב הראב"ד ז"ל וכ"ל דוקא שנדהו שלא בפני רבו אבל נדהו בפני רבו אפקירותא הוא והוא עצמו צריך נדוי ואי פליג ליה רביה יקרא שפיר דמי : אינו מנודה לעירו . דאין כח בבני עיר אחרת לנדותו לעירו ודוקא לעירו הא לעיירות אחרות מנודה ודוקא בהנהו דשוו לדידיה אבל דעדיפן מיניה לא : חלקו אינו מופר . ודייק תלמודא שמע מינה כל אחד ואחד מפר חלקו כלומר בפני עצמו ולא צריך לכנופינהו ואע"ג דשמתוה כי הדדי לא צריכי דליכנפו כי הדדי למשרייה או אם הלך למדינת הים מפר ואע"ג דליתיה בהדי הנך ממאי דקתני חלקו אלמא מיפלגא מילתא לחלקים ועוד מפרש תלמודא דהא דקאמר ומת חלקו אינו מופר לאו אינו מופר כלל קאמר אלא אינו מופר עד דאתו תלתא אחריני ושרו ומיהו צריך שיהו אותם שלשה המתירים חשובים וחכמים כמו השלשה שנדוהו : אין נדוי פחות משלשים יום . דכתיב עד חדש ימים עד אשר יצא וכו' : נזיפה . כעס חכם בלא נדוי והוא ענין הכלמה כדכתיב הלא תכלם' כאדם שהוא מוכלם ועומד בביתו כמי שהוא מרוחק ממי שהוא גדול ממנו אבל לשאר דברים לא מצינו שום איסור : שלנו . של בני בבל : שלהם . של בני א"י ואי קשיא לך מהא דפ"ק דנדרים (דף ז:) השומע הזכרה מפי חבירו חייב לנדותו ומפר לו מיד דאין בין נדוי להפרה כלום יש לומר דהתם אין הנדוי חמור כל כך אבל הכא לאפקירותא צריך ז' ימים ומסקינן הכא בגמ' דנזיפה דכשיא

נר מצוה | תורה אור | רש"י

דכפתינן ואסרינן ועבדינן הרדפה דכתיב °הן למות הן לשרושי הן לענוש נכסין הן לאסורין מאי לשרושי א"ר יהודה הרדפה : °גרסינן בפרק שבועת העדות* תנא ארור בו נדוי בו קללה בו שבועה בו נדוי דכתיב °אורו מרוז ואמר עולא בארבע מאות שיפורי שמתיה ברק למרוז איכא דאמרי גברא רבה הוה ואיכא דאמרי (א) כוכב דכתיב °הכוכבי' ממסלותם נלחמו עם סיסרא בו קללה דכתיב °ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל ארור האיש בו שבועה דכתיב °וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' ואומר °ויהונתן לא שמע בהשביע אביו את העם אמר רב יהודה *אמר שמואל בר שילת משמיה דרב מנדין לאלתר ושונין א לאחר שלשים ומחרימין לאחר ששים רב הונא בר חיננא אמר רב חסדא (ב) ב' וה' וב' כלומר אין מנדין אותו לאלתר אלא עד דמתרינן ביה שני וחמישי ושני וה"מ לממונא אבל לאפקירותא מנדין לאלתר בלא התראה ההוא טבחא דאתפקר ברב טובי' בר מתנה אמנו (ג) אביי (ד) ורבא ושמתוהו לסוף אזל ופייסיה אמר אביי היכי לעביד לשרי ליה לא חיילא שמתא עליה תלתין יומין לא לשרי ליה קא בעו רבנן לאפטורי א"ל לרב אידי בר אבין מידי שמיע לך בהא א"ל הכי אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל טוט אסור טוט שרי א"ל הני מילי לממונא אבל לאפקרותא עד דחיילא שמתא עליה תלתין יומין אלמא קסבר אביי הני בי תלתא דשמתו לא אתו בי תלתא אחריני ושרו אמר אמימר הלכתא הני בי תלתא דמשמתו אתו ב תלתא אחריני ושרו אמר ליה רב אשי לאמימר והתניא אחד מן התלמידים שנדה ומת חלקו אינו מופר מאי לאו אינו מופר כלל לא עד דאתו בי תלתא אחריני ושרו . האי דסבר אביי דלא שרינן שמתא דאפקרותא ואע"ג דמפייס ליה לבעל דינא אלא עד דחיילא שמתא עליה תלתין יומין ליתא אלא כי מפייס ליה לבעל דיניה ומפייס שרי ליה לאלתר ממעשה דר"ש בן לקיש וממעשיה דרב הונא דשמתיה לההיא איתתא דשמעה דאפקה הזכרת השם מפומה כדבעינן למימר קמן הלכך האי דאמר רב תחליפא בר *אבדימי אמר שמואל טוט אסר וטוט שרי ל"ש בממונא ול"ש באפקרותא כי מפייס ליה בעל דיניה שרינן ליה ג לאלתר : ת"ר מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו ד מנודה לרב מנודה בעירו מנודה בעיר אחרת מנודה בעיר אחרת אינו מנודה לעירו מנודה לנשיא מנודה לכל ישראל מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא רשב"ג אומר אחד מן התלמידים שנידה ומת חלקו אינו מופר ואוקים לעיל דאתו בי תלתא אחריני ושרו ליה : ת"ר אאין נדוי פחות משלשים יום ואין נזיפה פחות משבעה ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר °ואביה (א) ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים א"ר הונא ונדוי שלנו כנזיפה שלהם ונזיפה שלנו כמה הוי *חד

רש"י: לאותן שהושיבו נשים נכריות : דכפתינן . ידיו ורגליו : ואסרינן . קושרין על העמוד להלקותו : הרדפה . מפרש לקמן שרודפין אחריו בכמה רדופין : הן למות הן לשרושי הן לענוש נכסין ולאסורין . התם כתב בספר עזרא : לשרושי . לשרש ולרדפו : ארור בו נדוי בו קללה . כל לשונות הללו משמשין וא"ל לפרש אם אמר החכם ארור בלשון נדוי ואם אמרו אדם לשבועה וקבלו עליו שבועה היא והמקלל את חבירו בלשון זה ארור הוא קללה וחייב המקלל : לאלתר . מיד כיון דלא ציית דינא : מנדין בשני ושונין בה' ומחרימין בשני . [ורי"ף פי' לענין התראה] : לממונא . דגזל ממון מחבירו ולא רצה לשלם ע"פ ב"ד : אפקירותא . חוצפא שהעיז פניו לחרף ת"ח : קא בעו רבנן (ב) למיזל . לביתו שצריכין לו . ליסנא אחרינא מיפטרי רבנן מעלי אם לא אפטר ויתירנו עכשיו לא אוכל לפטור לעולם דרובם מהחכמים שהסכימו בנדוי רוצים לילך לדרכם ואם ילכו שוב לא יהיה ניתר : טוט אסור וטוט שרי . בשופר נדוהו בשופר התירוהו וא"צ ל' יום : נדוי שלנו . של בני בבל כנזיפה של ארץ ישראל : וכתיב

שלטי הגבורים:

א ואם רצו ב"ד למעט הנדוי פחות מל' יום או להוסיף עליו הרשות בידם למעט או להוסיף סוף דבר כפי מה שקוצבים זמן הנדוי כך הוא וכשיגיע הזמן מתירין לו אם ירצו אף אם לא יחזור בו ומ"מ טוב שלא יתירו לו אם לא יחזור בו שלא תתמעט יראתם ואם ירצו ב"ד להחמיר עליו עוד ולהחרימו שהוא חמור יותר כדפרישית הרשות בידם ואפי' המותרם האוכל והשותה עמו אינו מותרם ואם ירצו ב"ד להחמיר עליו יותר בשביל שרצו קושי האיסור והעבירה מחרימין גם האוכל ושותה עמו והיושב בד' אמותיו אבל אין מחרימין מיד אלא למי שנתקשה פעם ושתים כדפרישית לעיל שבפעם הראשון מנדין אותו ושונין לו הנדוי לאחר שלשים יום וממתינין לו עד שלשים יום ומחרימין אותו :

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שאם ראו ב"ד להחרימו לאלתר כדי לעשות סייג לתורה עושין כפי ראות עיניהן :

ב אבל הראב"ד כתב שאין ג' אחרים מתירים לו אא"כ יהיו גדולים כמותן שכתב נדוהו ג' אין הב' יכולין להתירו אא"כ יתן להם השלישי רשות אבל שלשתן מתירין לו אפי' זה שלא בפני זה אע"פ שהיו ביחד בשעת הנדוי ואפי' ג' אחרים יכולים להתירו ובלבד שיהיו חשובים וגדולים כראשונים ואם היו רבים בשעה שנדוהו צריכין שיתירו כולן ואותן אחרים כמותן :

לשון ריא"ז

ג' שנדו והלכו להם יכולין לבוא ג' תלמידים אחרים להתיר לו אם שב מרשעו או מסרבנותו שנדוהו עליו אם ישוב יכולין להתיר לו אבל צריך לנהוג נדוי בעצמו עד ז' ימים אע"פ שהתירו לו בתוך ז' כמבואר בקונט' הראיות :

ג כיצד התרת הנדוי שאומרים לו שרוי לך מחול לך ואם הוא שלא בפניו אומרים שרוי לו : כתב מיי' מתירין נדוי בג' הדיוטות או ביחיד מומחה והתלמיד מתיר החרם והנדוי אפי' במקום הרב :

ד מנודה לתלמיד שנדה לכבודו אינו מנודה לרב אבל נדויו נדוי לשאר כל אדם וכתב הראב"ד דוקא שלא בפני הרב אבל בפני הרב אפקירותא הוא והוא עצמו צריך נדוי ואי פליג ליה רביה יקרא ש"ד והרא"ש הביא דבריו בפסקיו ולא השיב עליהם אבל כתב בתשובה וז"ל תלמיד יכול לנדות לכבודו במקום גדול ואין זה כפוגם כבוד הגדול ממנו שגם הרב לא ניחא ליה שמבזיין תלמידיו כי כבודם הוא כבודו ואינו מקפיד אם התלמיד לוקח נקמתו ממנו ע"כ ויש במשמעות זה אפי' לפני הרב ממש ואם נדה התלמיד על דבר איסור הוא מנודה גם לרב וכל מי שנדוהו על דבר איסור אין לזלזל בנדויו ואין להתיר לו עד שיחזור בתשובה מהדבר שנדוהו בשבילו :

לשון ריא"ז

בד"א כשנדוהו לכבוד עצמו אבל אם נדוהו לכבוד שמים אפי' תלמיד קטן שנדה נוהגין בו כל ישראל נדוי ואפי' במקום רבו יכול התלמיד לנדות כמו שמבואר בפ"ק דנדרים ואם בא להפרישו מן האיסור שהיה עסוק בו באותו שעה אפי' בפני רבו יכול לנדותו כמו שמבואר בעירובין בפרק הדר :

עין משפט: נ"ל חרם

א מיי' פ"ז מהל' ת"ת טור י"ד סי' שלד :

הגהות הגר"א / הגהות חו"י: (א) נ"ב עי' תרגום יונתן : (ב) נ"ב ס"ג בגמ' ולא פי' שם רש"י כלום רק על אלמא קסבר אביי וז"ל מדמסדר איסו למיברי וצ"ע מאד :

בגמ' וברא"ש איתא בריה דרב שמואל

הגהות הב"ח: (א) כוכבא הוס כצ"ל : (ב) נ"ב מתרין ביה : (ג) נ"ב שלה: (ד) נ"ב ס"א ורבנן :

נ"ל אבימי

במדבר יב

דף טז:

שיטת ריב"ב

הרדפה. איכא נוסחי דגרסי מאי הרדפה אמר רב פפא נגבא דקני שקושרין קנים זו בצד זו וחובשין אותו ביניהםכדי שלא יעמוד כדינא : לאפקירותא . שהעיז פניו לחרף תלמידי הכמים : מנדין לאלתר בלא התראה . ובאפקירותא לא שונין ולא משלשין שאם פייס את הבעל דינו לאלתר שרינן ליה כדבעי' למימר קמן דאפי' באפקירותא מפייס ליה לבעל דיניה שרינן ליה לאלתר ואי לא מפייס ליה לבעל דיניה באפקירותא מפייס חיילא עליה שמתא תלתין יומין שרינן ליה והיינו דאמרי' לקמן אין נדוי פחות מל' יום דאפקירותא מכי חיילא עליה שמתא תלתין יומין אע"ג דלא פייסיה לבעל דיניה שרינן ליה שכבר קבל את דינו כמי שהוא חייב מלקות שכיון שלקה בין חזר בו בין לא חזר בו שוב אין מלקין אותו : ס"ג לא לישרו ליה קא בעו רבנן למיזלי . כלומר אם לא נתירנו עכשיו לא נוכל עוד להתיר אותו שהחכמים שהסכימו עמי רוצים ללכת לדרכם ואם ילכו שוב לא יהיה ניתר דקסבר אביי הני תלתא דמשמתי לא אתו תלתי אחריני ושרו ליה אע"ג דחשיבי כי הני : טוט אסר טוט שרי . בשופר נדוהו בשופר יתירוהו וא"צ להמתין שלשים יום : חלקו אינו מופר . בגמ' אמרי' שמע מינה כל אחד וא' מפר חלקו שאם נדוהו ג' צריך ג' להתירו ואין שנים מהן מתירין אותו וכי שרו ליה הנהו תלתא לא צריך לכנופינהו דאע"ג דשמתי כי הדדי לא צריכי כי הדדי למשרייה מדקתני חלקו אינו מופר אלמא מיפליגא מלתא לחולקי : עד דאתו תלתא אחריני ושרו ליה . ובעי' תלתא דחשיבי כוותייהו מדאמרי' בהשוה מרבנן כי שמתיה רב יהודה גברא רבה כרב יהודה ליכא הכא דלישרי לך וממעשה דריש לקיש דשמתיה ההוא גברא ומשום דלא ידע חשיבותיה אמרי ליה זיל לגבי נשיאה : וממעשה דריש לקיש דאמרי ליה זיל לגבי נשיאה . דלשרי לך ולא הצריכוהו להמתין ל' יום וממעשה דרב הונא דשמתה לההיא איתתא ושרא לה לאלתר אלמא אפי' באפקירותא מכי הדר ביה לאלתר שרינן ליה : מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו . לעירו הוא דאינו מנודה הא לשאר עיירות מנודה : מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב . לקמן מוקמינן לה כגון שנדוהו לכבוד עצמו : אין נדוי פחות מל' יום . כבר פירשנוה . ירושלמי אין נדוי פחות מל' יום דכתיב עד חדש ימים עד אשר יצא מאפכם : אין נזיפה פחות משבעה . דכתיב ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים והנזיפה אינה צריכה לא היתר ולא פיוס שהנזיפה שהם נוהגין בעצמם ומדעתם היא עיקר הפיוס והנזיפה היא ענין הכלמה דכתיב הלא תכלם שבעת ימים כאדם שהוא מוכלם ועומד בביתו ומתחבא מבני אדם וממעט בדבורו ובעסקיו ובשחקו כמי שהוא מרוחק מגדול ממנו אבל בשאר דברים לא מצינו לו שום איסור :

דנשיא לגבי א"י נמי [ל' יום] : ת"ח שנידה לכבודו וכו'. פירוש נדויו נדוי וחייב כל אדם להתפרד ממנו : למילי דשמיא. אפי' לרב נמי הוה מנודה : במלתא דפסיקא ליה. פרש"י ז"ל בדבר שברור לו הדין ומוציא מבעל חובו בעל כרחו וא"ת מאי איריא צורבא מרבנן אפילו כ"ע דהא קי"ל דעביד איניש דינא לנפשיה אפילו במקום דליכא פסידא וי"ל דרבותא קאמר דאפי' צורבא מרבנן שצריך שיהיה נוח במשאו ובמתנו עביד דינא לנפשיה במילתא דפסיקא ליה כגון הקורא לחבירו עבד או ממזר דאמרינן בהדיא יהא בנדוי וי"מ דאי קים ליה שחברו חייב לו ואינו רוצה לפרעו רשאי לנדותו עד שיפרענו : לפני עור. דשמא לא יכול לעמוד בפני יצר הרע ויגביה ידו על אביו ויתחייב מיתה : שלש שנים. לפי שלא נתחרט על העבירה עד אותו זמן דאע"פ שנתנו חכמים זמן לנדוי ולנזיפה ולשמתא אין בו זמן עד שיתודה על חטאתו: ההוא צורבא מרבנן דהוה סאני שומעניה. שהיו אומרים עליו שלא היה מתנהג כשורה: צריכים ליה רבנן. ללמוד הימנו מכאן נראה מבואר דשמתא חמורה מנדוי דאילו מנודה שונה ושונין לו וא"ת ינדוהו י"ל דעל עבירה לאו בר נדוי הוא שיש לו זמן ל' יום אלא בר שמתא שהוא עד יום מותו שאז ודאי שב מחטאו: קא מיתחיל. חלול השם הוא לישא עליו פנים בדבר זה יש לנו לחוס לכבוד שמים שלא ילמדו אחרים ממנו : עייל איהו נמי בהדייהו. בריחוק ארבע אמות : שלש שנים. שלא התירו נדויה עד ג' שנים : טרקיה אאמתיה. מדה כנגד מדה לפי שהלך אחר יצרו : למערתא דחסידי ולא קבלוהו. דאשכחו עכנא דכריכא אפומא דמערתא ולא פתחה פיה : דדייני. ראשי ב"ד וחסידי מעלו מנייהו : דעבד כרבי אלעאי. מש"ה קבליה מערתא דדייני שעשה כרבי אלעאי וקבל חטאו כר' אלעאי שעינה את עצמו בלבישת שחורין ובגלותו כדי שלא יחלל שם שמים בפרהסיא אם יעבור במקום שמכירים אותו שיש עונש עבירה ועונש חלול השם ובמקום שאין מכירין אותו אין שם אלא עונש העבירה וכיון דטרקיה זיבורא והכיב קבל את דינו : ויעשה מה שלבו חפץ. אינו מתיר לו לעבור אלא ה"ק אם אינו יכול לכוף את יצרו עם עינוי לבוש וגלות טוב הוא שלא יחלל השם שאם יהיה במקום שמכירים אותו יהיה גם חילול השם אבל הרי"ף ז"ל כתב וליתא לדר' אלעאי אלא אע"פ שיצרו של אדם מתגבר עליו מיבעי ליה ליתוביה דקי"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים: ההוא מנטר פרדסא כו' נדוי לא נתחייבתי לך. וא"ת דכיון דקא עבר אלאו דלא תגזול אמאי לא נתחייב נדוי על איסור דרבנן משמתינן על איסור דאורייתא לא כ"ש ויש שמתרצים דודאי אם כשהיה רוצה ללקט נדהו הרשות בידו אבל הכא מיירי שאחר שלקט נדהו ואז לא היה עליו אלא תשלומין וברצון טוב היה משלם· ובשם רבי מאיר הלוי ז"ל תירצו דלית ליה ליחיד לשמותי אממונא דנפשיה אלא אאפקרותא ראשי יוב"ד הם המשמתין אממון אחרים ובשם הראב"ד ז"ל תירצו ריש לקיש טעה מפני שלא התרה בו תחלה שלא יאכל כי שמא היה סבור האוכל דלמכירה עומדת ודעתו לפרוע משלם שבזה לא היה איסור וכשנדהו בלא התראה שלא כדין עשה : דידיה נידוי. מהא משמע דמאן דמשמת לחבריה שלא כדין בר שמתא הוא :

הכבד

ר"יף

יומא כי ההיא איתתא דהוה יתבה בשבילא קא פשטא כרעא חליף צורבא מרבנן ולא איכנעה מקמיה אמר כמה חציפא הא איתתא אתאי לקמיה דר"נ א"ל מי שמעת שמתא מפומיה אמרה ליה לא אמר לה זילי נהיגי נזיפותא בנפשיך חד יומא : אמר רב הונא (א) *ת"ח א שנידה לכבודו נדויו נדוי דתניא מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב לרב הוא דאינו מנודה הא מנודה לכ"ע °למאי אילימא למילי דשמיא והכתיב °אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' אלא לכבוד עצמו: א"ר יוסף *צורבא מרבנן ב עביד דינא לנפשיה במלתא דפסיקא ליה : אמתיה דבי רבי חזיתיה להההוא גברא דמחי ג לבנו גדול אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא דקא עבר אולפני עור לא תתן מכשול דתניא °ולפני עור לא תתן ג מכשול במכה בנו הגדול הכתוב מדבר ולא נהגו חכמים קלות ראש בנדויה שלש שנים : ההוא צורבא מרבנן דהוה סאני ד שומעניה א"ר יהודה היכי לעביד לשמתיה צריכין ליה רבנן לא לשמתיה קא מיתחיל שמא דשמיא אמר ליה לרבה בר בר חנה מידי שמיע לך בהא אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן מאי דכתיב °כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא אם דומה למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו לא יבקשו תורה מפיהו שמתיה רב יהודה לסוף חלש רב יהודה עיילי רבנן לשיולי ביה עייל איהו נמי בהדייהו כד חזייה רב יהודה אחיך אמר ליה לא מסתייה דשמתיה להההוא גברא אלא אחוכי קא מחיך ביה א"ל לאו בדידך קא מחיכנא אלא האי דקא מחיכנא דכי אזילנא לעלמא דאתי בדיחא דעתאי דאפילו לגברא רבה (ב) כוותיה לא חנפי ליה נח נפשיה דרב יהודה אמרו ליה רבנן גברא חשיב כרב יהודה ליכא הכא דלישרי לך זיל לגבי רבי יהודה נשיאה דלישרי לך אזיל לגביה אמר ליה לרבי אמי זיל עיין ביה בדיניה אי מבעי למשרי ליה שרי ליה עיין רבי אמי בדיניה סבר למשרי ליה עמד רשב"נ על רגליו ואמר מה שפחתו של בית רבי לא נהגו חכמים בנדויה קלות ראש ג' שנים יהודה חברנו עאכ"ו א"ר זירא מאי דקמן [א] דליתי סבי האידנא לבי מדרשא דהא כמה שני לא אתי ש"מ לא מיבעי למישרי ליה לא שרא ליה נפק כי קא בכי ואזל אתא זיבורא טרקיה אאמתיה ושכיב עיילוה למערתא דחסידי ולא קבלוהו למערתא דדייני וקבלוהו (ג) דעבד כרבי אלעאי דתניא ר' אלעאי הזקן אומר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתעטף שחורים ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסי' וליתא לדרבי אלעאי אלא אע"פ שמתגבר יצרו עליו מיבעי ליה ליתוביה בדעתיה דקי"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים רשב"ל הוה מנטר ה פרדסא אתא ההוא גברא וקא אכיל תאני רמא ביה קלא ולא אשגח ביה אמר ליה להוי ההוא גברא בשמתא א"ל אדרבה ליהוי ההוא גברא בשמתא אם ממון נתחייבתי לך נדוי לא נתחייבתי לך אתא לבי מדרשא ושאיל א"ל דידיה נדוי דידך לאו נדוי מאי תקנתיה זיל לגביה דלשרי לך לא ידענא ליה זיל לגבי נשיאה דלישרי לך דתניא נדוהו ו ואינו יודע מי נדהו ילך אצל נשיא ויפר לו נדויו : גרסי' באלו הן הגולין* א"ר יהודה אמר רב ז נידוי על תנאי אפילו מעצמו צריך הפרה מנלן מיהודה דכתיב °אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן

רש"י

והכתיב אין חכמה כו'. ולהוי מנודה לרב : דפסיקא ליה. לברור הדין ידין ומוציא מבעל חובו בע"כ : בריה רבה. בנו הגדול: לא תתן מכשול. שגורם לבנו לפשפש כנגדו : סאני שומעניה. מעשיו מכוערין : צריכין ליה רבנן. ללמוד תורה מפיו : מיתחיל. מתחלל שם שמים שילמדו אחרים שיודעים שעבר ולא נתביים : אי מבעי ליה למישרא. אם יכולין להתיר נדויו של רב יהודה שרי ליה : לא נהגו וכו'. שלא התירו נדויה עד ג' שנים : מאי דקמן. היכי איתרמי דעל האי שבא ר' שמואל בר נחמני האידנא בבי מדרשא: טרקיה אאמתיה. נשכו למנודה באמתו : לא קבליה מערתא. לא פתחה פיה : דייני. ראשי ב"ד וחסידי מעלו מינייהו : מ"ש. לא קבלוה במערתיה דחסידי אנוס ביצרו הוה ועבר על דרבי אלעאי והוה אפשר ליה לתקוני כר' אלעאי. ל"א דעבד כר' אלעאי הכוא דסני שומעניה הלך למקום שאין מכירין אותו ועשה שם חפצי לבו בצינעא ומשום דלא חלל בפרהסיא להכי קבלוהו מערתא דדייני : למקום שאין מכירין אותו. ולא ינהגו בו כבוד ויכוף את יצרו וילבש שחורים שמשפיל עצמו ולא יתגבר יצרו ויעשה מה שלבו חפץ דודאי לא יזקק יצרו לעבירה וכן בתשובות דרב האי. ל"א יעשה מה שלבו חפץ מוטב שיחלל בצנעא ואל יחלל בפרהסיא : רמא ביה קלא. גער ביה : נדוי מי נתחייבתי. שהיה לך להורידני לדין : אתא. ר"ל לבי מדרשא : וחטאתי לך. לשון נדוי הוא שיהא מנודה לאביו : מאי

שלטי הגבורים

א ירושלמי זקן שנדה לצורך עצמו אפי' כהלכה אינו נדוי וכתב אבי"ה לא ידענא מאי פירושא דהא מנדין לכבוד הרב ושמא הכי פירושא שנדה כהלכה ומיהו לא נתכוין אלא לריות עצמו שישתכר בהתרת הנדוי הלכך אינו נדוי :
ב פרש"י אפי' לדון ולהוציא ממנו ממון ולנדותו אם לא יתן לו והראב"ד כתב ודאי בענין ממון אינו יכול לדון לעצמו אבל מי שמפקיר עצמו כנגדו אם הדין פסוק כההוא דהקורא לחבירו עבד שהוא בנדוי יכול לנדותו והוא מנודה לכל ישראל ואם אין הדבר פסוק אינו מנודה אלא לו לבדו כתב מיי' המבזה את החכם אפי' בדברים אם יש עדים בדבר ב"ד מנדין אותו ברבים וקונסין אותו ליטרא זהב בכל מקום ונותנין לו לחכם והמבזה לחכם ברבים אפי' לאחר מיתה ב"ד מנדין אותו והם מתירין לו כשיחזור בתשובה אבל אם החכם חי אין מתירין לו עד שירצה החכם שנדוהו בשבילו וכן החכם בעצמו מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר כנגדו ואין צריך לא עדים ולא התראה ואין מתירין לו עד שירצה החכם ואם מת החכם באין ג' ומתירין לו ואם רצה החכם למחול ולא נדהו הרשות בידו אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו אינו שבח לת"ח שינהג עצמו בדבר זה אלא יעלים עיניו מדברי ע"ה ולא ישית לבו להם וכן היה דרך החכמים הראשונים שומעין חרפתם ולא משיבין ולא עוד אלא שמוחלים למחרף וסולחים והחכמים גדולים היו משבחים במעשיהם הנאים ואומרים שמעולם לא נדו אדם ולא החרימו לכבודם בד"א שבזוהו וחרפוהו בסתר אבל ת"ח שחרפוהו או בזוהו בפרהסיא אסור לו למחול לו על כבודו ואם מחל נענש מפני שזה בזיון התורה אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו :
ג והוא א' מכ"ד דברים שכתב מיי' שעליהן מנדין את האדם בין איש בין אשה עיין פ"ו מהל' ת"ת :
לשון ריא"ז
אפי' שעובר על איסור מדברי סופרים חייב נדוי וכ"ש על איסור מד"ת ומעשה באדם שהיה מכה בנו הגדול ונדתהו שפחתו של רבינו הקדוש מפני שהוא עובר על ולפני עור לא תתן מכשול שהוא גורם שמחליף פניו כנגדו וכן המרבה לחלוק על הרבים מנדין אותו מפני שמרבה מחלוקת בישראל ונעשה תורה כשתי תורות וכן המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים שמספרים בגנותן אחר מטתן מנדין אותו מפני שמרבה מחלוקת בישראל ונעשה תורה כשתי תורות וכן המגיס דעתו כלפי מעלה וכו' וכן מי שמשהה עליו השמתא ששמתו אותו חכמים ואינו בא ותובע השמתא שלו שיתפיים עמהם ויתירו ט מכין אותו מכת מרדות כמו שמבואר ביבמות בפרק רבן גמליאל בקונטרס הראיות :
ד פי' הטור ואי הנו שומעניה כגון שמתעסק בספרי מינים ושותה במיני זמר או שחבריו מתביישים ממנו ושם שמים מתחלל על ידו עד שאומרים שרי ליה מריה לפלוני משמתינן ליה : ה את גדול בשנים שביזה וחרף לאחיו הקטן ממנו בשנים והוא ת"ח ונדה ת"ח הקטן בשנים לגדול בשנים כתב הרא"ש בתשובה שנדויו נדוי : ו כתב הראב"ד נדוהו ואינו יודע מי נדהו אין אחרים יכולין להתירו אלא הנשיא ואם יודע מי נדהו המנדה יכול להתירו אפי' הוא ע"ה או אחר כמוהו אבל מאד צריך לדקדק בעצמו מי שרוצה להתיר מה שאסר חבירו שיהיה שוה לו שאם הוא שקול בחכמה שמא אינו דומה לו ביראת שמים ובגדולה ובשנים :
לשון ריא"ז המנודה מפי אדם גדול אע"פ ששב מרשעו וראוי להתיר לו אין מתירין לו עד שימצא אדם גדול כיוצא בו : ז ומיהו פי' ר"ת דוקא כשהמנודה מסופק בשעת התנאים אם יוכל לקיימו אבל אם ברור לו שיכול לקיימו א"צ הפרה והרא"ש כתב אפי' קבע זמן שאומר יהא בנדוי אם לא יעשה דבר פלוני לזמן פלוני יכול להתירו מיד אע"פ שלא הגיע הזמן ולא חל הנדוי עדיין : לשון ריא"ז ונדוי על תנאי אפי' מעצמו צריך הפרה כענין שאמר יהודה אם לא הביאותיו אליך וכו' ואמרו שהוצרך יהודה להתיר לו נדויו אע"פ שקיים תנאו שאם לא קיים תנאו אינו ראוי להתיר לו עד שירצה מי שחטא לו וענין זה בפרק אלו הן הגולין :

עין משפט

א מיי' פ"ב מהל' סנהדרין טוי"ד סי' שלד וטוח"מ סי' ד :
ב מיי' פ"ו מהלכות ת"ת סמג עשין קיג טוי"ד סי' רמ שלד :
ג מיי' שם טוי"ד סי' שלד:
ד מיי' פ"ו שם ופי"ב מהל' שבועות טוי"ד סי' שלד :

[דף רפז ע"א]

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ס"א תלמיד:(ב) נ"ל כותיך: (ג) נ"ב מ"ט :

הגהות מא"י

[א] כ"ה בדי' ובגמ' ובד"ח הגי' דאתא :

שיטת ריב"ב

מי שמעת שמתא מפומיה. שתהא צריכה הפרה: במלתא דפסיקא ליה. שברור לו הדין ידין ויוציא מבעל חובו בעל כרחו. וקשיא לן מאי איריא צורבא מרבנן אפי' איניש דעלמא נמי דהא קי"ל דבין במקום פסידא בין שלא במקום פסידא עביד איניש דינא לנפשיה ויש לומר דרבותא קמ"ל דאפי' צורבא מרבנן שהוא צריך להתנהג בדרכיו ובעניניו עביד דינא לנפשיה במלתא דפסיקא ליה אי נמי יש לומר דהא קמ"ל דבמלתא דפסיקא ליה הוא עצמו דן את הדין ודינו דין ומוציא מבעל חובו על פי אותו הדין ואינו צריך לדון לפני בית דין אחר : לא נהגו חכמים קלות ראש בנדוי השלש שנים. לפי שהיו החכמים שבאותו הדור יראים לשקול את עצמם כנגדה מפני חכמתה ויראת חטא שהיה לה ואיכא דקשיא ליה תשרי ליה היא גופה ואם מתה ולא הספיקה להתירו הלא היה שם רבי ואם כבר מת הלא היה שם רבן גמליאל בנו שהיה נשיא ואמרי' לקמן נדוהו ואינו יודע מי נדהו ילך אצל נשיא ויפר לו נידויו ויש לומר דהא דאמרי' שהנשיא מתיר את הספיקות דוקא ספיקות בלבד דאזלינן בספיקא לקולא ורובא דישראל לא שקלי להדי נשיא אבל כשהמנדה ידוע והוא חשוב כל אדם מתירא מלשקול עצמו כנגדו שאם ישוה לו בחכמה שמא אינו שוה לו ביראת חטא לא בגדולה ולא במנין שנים ועל כל אלה צריך האחר להתיר מה שאסר חבירו לפיכך נתיראו אותן הנשיאים שבאותו הדור להתיר נדויו של רב יהודה נפחה. ירושלמי הדא אמרה העושה דבר שלא כשורה צריך נדוי : צריכי ליה רבנן. ואע"ג דאמרי' לעיל שונה לאחרים אין תלמיד חכם הולך ויושב לפניו : אי מיבעי למישרי ליה. אם יכולין אנו להתיר נדויו של ר' יהודה : טרקיה אאמתיה. נשכו למנודה באמתו : דעבד כר' אלעאי. דאמר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו לפיכך קבלוהו במערתא דדייני דעבד כר' אלעאי דאמר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים : נדוי מי נתחייבתי לך. היה לך לתבעני בדין : אפי' מעצמו. שנדה את עצמו :

הכבד ושב בביתך . פי' חוס על כבודך ושב בביתך . וי"מ לשון כבידות תאמר שראשך כבד עליך : מנדין אותו . בפירוש ואין נושאין פניו : דלא שמתי ליה . לפי שהשמתא חמורה מאד : מימנו . היו נמנין ונסמכין ומתקבלין אנגידא להלקות לתלמיד שסרח ולא לשמתו לפי שהיא חמורה כדמפרש : שדי שמתא אגנובתיה . פי' אזנבו שתחול בו השמתא ותכיר מקום הלקותא : מסאני . תרגום מנעלים : מאי שפורי . מ"ט משמתינן בשופר שנפרעין לשון שופר נוטה ללשון פרעות : מאי תברי . למה אנו עושים שברים לשמתא ולא תקיעות : תברי . שסובר בתים רמים ומפילן לארץ דתניא רשב"ג אומר כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני . כתב הרמב"ם ז"ל על כ"ד דברים מנדין את האדם בין איש ובין אשה ואלו הן א' המבזה את החכם ואף כשמת . ב' המבזה שליח ב"ד . ג' הקורא לחבירו עבד . ד' המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים ואין צ"ל בדברי תורה . ה' מי ששלחו לו ב"ד וקבעו לו זמן ולא בא . ו' מי שלא קבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן . ז' מי שיש ברשותו דבר המזיק כגון כלב רע או סולם רעוע מנדין אותו עד שיסיר הנזק . ח' המוכר קרקע שלו לעכו"ם מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מן העכו"ם לישראל חברו בעל המצר . ט' המעיד על ישראל בערכאות של עכו"ם והוציאו ממנו בעדותו ממון שלא כדין ישראל מנדין אותו עד שישלם . י' טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונותנן לכהן אחר מנדין אותו עד שיתן . י"א המחלל יו"ט שני של גליות אע"פ שהוא מנהג . י"ב העושה מלאכה בערב פסח אחר חצות . י"ג המזכיר שם שמים לבטלה או לשבועה בדברי הבאי . י"ד המביא את הרבים לחלול השם . ט"ו המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ . ט"ז המחשב שנים וקובע חדשים בחו"ל . י"ז המכשיל את העור כגון מכה בנו הגדול . י"ח המעכב את חבירו מלעשות מצוה . י"ט טבח שיצאה טרפה מתחת ידו . כ' טבח שלא הראה סכינו לת"ח . כ"א המקשה עצמו לדעת . כ"ב מי שגרש את אשתו ויש בינו לבינה שותפות או משא ומתן המביא אותן להזקק זה עם זה כשיבואו שניהם לב"ד מנדין אותן . כ"ג חכם ששמועתו רעה . כ"ד המנדה מי שאינו חייב נידוי עכ"ל : והראב"ד מלא עוד שלשה חכם שהורה להתיר ליכנס לכתחלה במים שאין להם סוף וכן מי שעבר על נדרו ב"ד שנזקק להתירו מנדין אותו עד שינהוג איסור כימים שנהג בהן היתר וכן העושה מלאכה בעוד שיש מת בעיר קודם שנקבר וליכא חבורתא במתא והא דאמרינן שהמנדה מי שאינו חייב נדוי הוא בר נדוי יש אומרים דוקא כשהיה ת"ח אותו שאינו חייב נדוי אבל אם הוא עם הארץ והמנדה ת"ח אע"פ שנדהו או אפי' שביזה אותו אינו חייב נדוי הת"ח ומההיא דר"ל ליכא להביא ראיה דשמא נדה ת"ח גדול ממנו תדע שהרי הצריכוהו ללכת לפני נשיא ואם לא היו מסופקים באדם גדול למה ילך לפני נשיא יתיר אותו הפחות

נר מצוה
תורה אור

[דף רפז ע"ב] °מאי דכתיב °יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה כל אותם ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמות של יהודה מגולגלין בארון עד שעמד משה בתפלה ובקש עליהם רחמים לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע מי גרם לראובן שיודה יהודה וזאת ליהודה מיד שמע ה' קול יהודה על איבריה לשפא וכו' דף י: גרסינן בנדרים בפ"ק* אמר רבי אילא נדוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו שלא בפניו מתירין לו בין בפניו בין שלא בפניו: א"ר *חנא אמר רב *השומע א הזכרה מפי חברו צריך לנדותו ואם לא נדהו הוא בעצמו יהא בנדוי שכל מקום שהזכרת השם מצויה שם עניות מצוי ועניות כמיתה שנא' °כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך דתניא רשב"ג אומר כל מקום שנתנו חכמים עיניהם בו או מיתה או עוני אמר רב ייבא הוה קאימנא קמיה דרב הונא שמעה להההיא איתתא דאפקה שם שמים מפומה לבטלה שמתה ושרא לה לאלתר באנפהא שמע מינה תלת ש"מ השומע הזכרה מפי חברו צריך לנדותו וש"מ נדוהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו וש"מ אין בין נדוי להפרה ולא כלום : אמר רב גידל אמר רב תלמיד חכם ב מנדה לעצמו ומפר לעצמו פשיטא מהו דתימא אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין קא משמע לן א"ר יוסף נדוהו ג בחלומו צריך עשרה בני אדם להתירו והוא *דתנו (א) הלכתא אבל מתנו ולא תנו לא ואי ליכא דתנו הלכתא אפי' מתנו ולא תנו ואי ליכא ליזיל ולותיב אפרשת דרכים ויהיב שלמא לבי עשרה עד דמיקלען ליה עשרה דתנו הלכתא אמר ליה רב אשי לרבינא ידע מאן שמתיה מהו דלישרי ליה אמר ליה לשמותיה שויה שליח למישרי לא שויה שליח אמר ליה רב אחא לרב אשי שמתיה ושארי ליה בחלמיה מאי אמר ליה *(רב אחא בריה) כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים : *אמר רב הונא באושא התקינו אב בית דין שסרח אין מנדין אותו אלא אומרים לו °הכבד ושב בביתך חזר וסרח מנדין אותו מפני חלול השם ופליגא דרשב"ל דאמר רשב"ל תלמיד חכם שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא שנאמר °וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה כסהו כלילה אמר ר"פ תיתי לי דלא שמתי צורבא מרבנן מעולם אלא כי מחייב צורבא מרבנן שמתא היכי עביד כי הא (א) דבמערבא ממנו אנגדא דצורבא דרבנן ולא ממנו אשמתא מאי שמתא אמר רב שם מיתה ושמואל אמר שממה יהיה אמר רשב"ל כשם שנכנסת ברמ"ח איברים כך כשיוצאת יוצאת מרמ"ח איברים כשהיא נכנסת דכתיב °והיתה העיר חרם חרם בגימט' רמ"ח וכשהיא יוצאת דכתיב °ברגז רחם תזכור רחם בגימטריא כך הוא א"ר יוסף שדי שמתא אגנובתיה דכלבא ואיהי דידה עבדא ההוא כלבא דהוה קא אכיל מסאניה דרבנן ולא ידעי מאן הוא קא משמתי ליה איתליא נורא בגנובתיה ואכלתיה : דף יז: *מאי שפורי שנפרעין ממנו °מאי תברי אמר רב יצחק בריה דרב [יהודה] תברי (ב) בתי תניא רבי שמעון בן גמליאל אומר כל מקום שנתנו חכמים עיניהם בו או מיתה או עוני : והנזיר והמצורע תניא כל

רש"י

דברים לג מאי דכתיב יחי ראובן וגו' וזאת ליהודה . מה ראה להתחיל בברכת יהודה בלשון וזאת ליהודה אלא שהיו עצמות כל השבטים כולם קיימים ושל יהודה מגולגלין עצמות כל השבטים יצאו ממצרים ונשאום בניהם במדבר וזה שאמר יוסף לאחיו והעליתם את עצמותי מזה אתכם עם עצמותיכם : על איבריה לשפא. נכנסו עצמותיו למקום חבורם ששפו משם כמו דשף מדוכתיה: נדוהו בפניו. א"כ חמור הוא הנדוי ומאוד היה לו עזות פני' כששמע שנדוהו ולא הטה אזנו : אין מתירין לו אלא בפניו . פירוש כדי לביישו יותר משלא בפניו : ואם נדוהו שלא בפניו . לא הוי כל כך חמור מתירין לו בין בפניו כו' . פ"א נדוהו בפניו אין מתירין אותו אלא בפניו שכשם שביישוהו בפניו יכבדוהו בפניו ועל כבוד המנודים קפיד מיהו אם התירו לו שלא בפניו מותר : *בין בפניו בין שלא בפניו . דקא משמע לן שאין לו בושת כזה : השומע הזכרת . השם לבטלה וקא עבר על ה' אלהיך תירא כדמפקינן בריש תמורה ואגב שיטא תנא ליה לרישא דהא פשיטא דכל עובר על דת (ג) בר נדוי הוא כדאמרי' בפרק קמא דקדושין חזייה להוא גברא דזרע חיטי בילי גופני אמר ליה ליתי מר לשמתיה וטובא איכא בתלמוד : עניות מצויה . דכתיב (שמות כ) בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך וברכה עושר מדכתיב וברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידיך אשר תעשה ומדהזכרת מצוה מעשרת עבירה מזלזלת : כי מתו . ועדיין חיים הם שהרי הם [שהותירו] מן המן אלא שירדו מנכסיהם : דתניא . עוד ראיה כו' או מיתה כו' או עוני בכמה מקומות בתלמוד נתן עיניו בו ועשאו גל של עצמות וכל מקום שנתנו עיניהם לרעה מיד נשרף הרי מיתה והרי עוני : [ש"מ] השומע הזכרה כו'. מדשמתה ושמע מינה נידוהו בפניו כו' מדתני דשמתה באפה שהיתה בפניו וש"מ אין בין נדוי להפרה ולא כלום וכי היכי דהפרה היינו מיד ה"נ בנידוי שרינן ליה לאלתר והא דקאמר התם דצריך להמתין שבעה ימים היינו *בשאר איסורין אבל באפקירותא שרי לאלתר והפרה לאו דוקא דחכם בלשון התרה בעי דחכם דאמר בלשון בעל לא אמר ולא כלום : (ד) מנדין לעצמו . וכיון דאינו אלא לכפרה משמית לנפשיה כדי ליסתתופי בצער דצורבא מרבנן אי נמי שעל ידי כן יזכור להתירו מיד : אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים . כדכתיב לא יחל הוא דאין מיחל אבל אחרים מוחלין לו : נדוהו בחלומו צריך עשרה בני אדם להתירו . פירוש משום דחמור הנדוי כל כך שיש לו ליראה שבשליחות המקום נתנדה: והוא *דתנו . שאותן עשרה בני אדם בקיאים הן וחשובים כל כך שיודעים ללמד לאחרים אבל (ה) מתנו כלומר שיודעים ללמוד לעצמן ולא ללמד לאחרים לא מצו להתירו וה"ג ואי ליכא דמתנו כלומר שלא יוכל למצוא בי עשרה דמתנו כו' אפילו תנו ולא מתנו : פ"א ה"ג והוא דתנו הלכתא גמרא אבל מתנו משנה ולא תנו לא מצאם : ואי ליכא . שלא יוכל למצוא בי עשרה מאי תקנתיה : ליזיל על פרשת דרכים . כלומר על הדרך שבני אדם עוברים ושבים בה דרך שם ויהיב שלמא לבי עשרה ומסתמא יחזירו לו לשלום וכי מקלעי ליה לבי עשרה שיחזירו לו שלום בהכי הוי נדויו ניתר : דגמירי הלכתא . פירוש דמתנו לאחרים ואית דמפרשי עד דמקלעי ליה בי עשרה ויוליכם להתארח אצלו ויתירו וראשון נראה עיקר : ידע מאן שמתיה . כלומר אותו בן אדם שנדוהו בחלומו אם ידע מאן שמתיה מהו שילך אצלו ויתיר לו נדויו הוא עצמו כדרך שאר נדויין שהמנדה מתיר כדאמרי' זיל לגביה דלישרי לך : אמר ליה לשמותיה. שוויה מן השמים שליח ולא יוכל להתירו וצריך הוא למטרח ולמיזל בי עשרה : שמתינהו ושרי ליה בחלמיה מאי . אותו שנדוהו התירו לו מי הוי ניתר בהכי ולא יצטרך למיזל בי עשרה או לא : אמר ליה כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כו' . כדכתיב בירמיה אשר אתו חלום יספר חלום אשר אתו דברי אמת יספר דברי אמת כי מה לתבן את הבר שמא ההתרה היתה אותן הדברים בטלים וצריך למטרח עוד לבי עשרה למישרי ליה : הכבד . בלשון הזה אומרין לו עשה עצמך כאדם שכבד עליו ראשו ושב בביתך בלשון כבוד אמרינן לו לשון אחרינא הכבד התכבד כבודך שתשב בביתך : כסהו . ואל תבזהו בפרהסיא : כלילה . שחשיכה ואין אדם יכול לראותו : ממנו אנגידא . מתמנין להלקות : שם מיתה . שממיתו : שמה . שממה : גנובתא דכלבא . זנב הכלב : מאי תברי . אמאי תקעינן בשמתא כעין שלשה שברים : תברי בתי רמי . שמתא מפיל בתים רמים .
לשון

שלטי הגבורים

א כתב בס"ה בד"א במזיד אבל בשוגג שאינו יודע שהוא אסור אין לנדותו ומיי' כתב אם הוא שוגג אין לנדותו אלא מזהירו שלא לשנות בכך :
ב וכתב מיי' אפי' נדה על דעת פלוני אפי' על דבר שחייב עליו נדוי ואם היה הנדוי דרך שבועה אפי' ת"ח אינו יכול להתיר לעצמו וכ"כ הרא"ש אלא יתירו לו עשרה כמו נדוהו בחלום אבל לא בעינן דתנו הלכה כהתם דשאני התם דהתיר מפי שנדוהו מן השמים :
ג כתב מיי' צריך עשרה בני אדם ששונין הלכות לא מלא טורח עליהם עד פרסה לא מלא מתירין לו [אפי' עשרה ששונין משנה לא מלא מתירין לו] עשרה שיודעים לקרות בתורה ואפי' עשרה שאינן יודעין לקרות לא מלא במקומו עשרה מתירין לו אפי' שלשה ומלשון הרא"ש יראה שאין לו התרה אלא ע"י עשרה דמתנו או תנו :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) נ"ל קלת טעות סופר דמתנו חשיבי טפי וכן פי' בהלכות בפ' בני העיר פי' דתני ד' מי ששונה ארבע סדרי משנה ופי' דמתני מי שגמר תלמוד ארבע סדרי וכן הגירסא גם כאן בחיבור רבינו אשר ז"ל :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב עיי' ברי"ף פסחים פרק מקום שנהגו סי' תתסג : (ב) נ"ל בתי רמי : (ג) נ"ב אפי' רק איסור מדרבנן ועיי' ש"ך יו"ד סי' של"ד ס"ק עב : (ד) נ"ל מנדה ועיי' בגמ': (ה) נ"ל תנו ועיי' בר"ן נדרים גירסא מבוכשת .

בגמ' וברא"ש ליתא

שיטת ריב"ב

היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון . לפי שלא הודה בנדוי : אין בין נדוי להפרה כלום . דהכי הדר ביה לאלתר שרינן ליה : ידע מאן שמתא . אם הוא מכיר שלוחו של המנדה מהו שיפר אותו שליח נדויו אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים וצריך הפרה: מאי שיפורי . מאי טעמא משמתינן בשופרות : מאי תברי . מאי טעמא תקעינן בשופרות לשמתא דבעינן שלשה שברים : תברי בתי . שובר בתים ומשליכין לארץ : פיסקא והנזיר והמצורע :

א מיי' פ"ז מהלכות ת"ת טור י"ד סי' של"ד :

בגמ' הגי' חנין וכ"ס בא"י :

עיין בפי' הרא"ש בנדרים

בס"י הגי' דמתנו הלכת' אבל תנו ולא מתנו לא ואי ליכא דמתנו הלכתא אפי' תנו ולא מתנו

אולי צ"ל באפקירותא אבל בשאר איסורין ועי' בר"ן ותוס' נדרים

מכילתין יז.

בס"י הגי' דמתנו

[דף רפח ע"א]

הפחות שבהם: כל אלו שאמרו. פירוש כל אלו שאמרו במשנתנו הבא ממדינת הים וחביריו: כשלא היה להם פנאי. כלומר שבאו כל כך סמוך לערב שלא היה להם פנאי לגלח: מותרין. אע"פ שעבירה היא בידם מוטב שיגלחו במועד ואל ישהו קרבנותיהן עד לאחר המועד דנזיר ומצורע אינן רשאין להביא קרבן עד לאחר גלוח הלכך לא קנסינן להו כי היכי דלא לישהו קרבנותיהן: מותר לגלח ברגל. משום שאם לא היה שבת היה מותר לגלח בשביעי דקי"ל כאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו ויום ז' עולה לכאן ולכאן ז' ולכאן כאילו הוא יום שמיני ונוהג ... נר מצוה יום אחד חוץ משבעה שהוא מגזירת ל' שדין האבל בהן ליאסר בגיהוץ ותספורת ואתי רגל ומבטל אותה גזירה של ל' יום וכיון שהוא שבת אין לו פנאי ומש"ה מותר לגלח ברגל דהא לא מצי לגלח ערב שבת דששי לאבלו הוא ובימי אבלו פשיטא דאסור ומיהו אם חל שביעי שלו ערב הרגל ולא היה שבת הואיל שהיה לו לגלח בו ביום ולא גלח אסור לגלח במועד שהרי היה לו פנאי: כל אלו שאמרו וכו'. פירוש כל אלו שאמרו יוצא מבית האסורים ושאר דתנינן במתני': בימי אבלן. אם בא ממדינת הים ומלא אבלות בתוך ביתו מותר לגלח בתוך ימי אבלו: כשתכפוהו אבליו. אבלות אחר אבלות תוך ל' יום דכיון שעמד בבית האסורים ועוד תכפוהו אבליו שיש ימים רבים שלא גילח ולא גיהץ בהא הוא דמתיר אבל אם לא תכפוהו אבליו אלא שמלא אבלות כשיצא מבית האסורים אסור לגלח כל שלשים יום: ושאר כל אדם. כלומר מי שלא בא ממדינת הים ולא בכל הני דמתני' אלא שמת לו מת ותוך ל' יום מת לו מת אחר היינו שתכפוהו אבליו כיון שלא עמד כל כך זמן בלא גלוח לא שרינן ליה לגלח במספרים מפני שנראה לעינים אלא בתער מותר שעוקרין השער המכוסה להקל מעליו בלבד: ולא בנתר. שלא התירו לו לכבס כי אם במים בלבד ולא גיהוץ במים ואפר ולא בנתר ובורית אבל הני דמתניתין שתכפוהו אבליו מותר בתוך ימי אבלו לגלח במספרים ולגהץ כסותו: וכתב הרי"ף ז"ל ורוחץ כל גופו בצונן אבל לא בחמין כדגרסינן בתענית (דף יג.) אמר רבי אבא הכהן משום רבי יוסי הכהן מעשה ומתו (כל) בניו של רבי יוסי ברבי חנינא ורחץ בצונן כל ז' ואוקימנא בשתכפוהו אבליו ע"כ לשונו משמע דבלא תכפוהו אסור לרחוץ כל גופו אפילו בצונן כל ז' (א) וכתבו ז"ל דאפילו הני דמתניתין שתכפוהו אבליו אע"ג דשרינן להו לגלח ולגהץ כי אורחא אבל רחיצה בחמין לא שרינן להו

רש"י

לשון אחר תברי בתי שובר בתים רמי ומשליכן לארץ: כל אלו. הבא ממדינת הים: שהיה להן פנאי. מותרין לגלח אע"פ שעבירה היא בידם מוטב שיגלחו במועד ולא ישהו קרבנותיהם עד לאחר הרגל דנזיר ומצורע אין מביאין קרבנותיהן עד לאחר גילוח כדכתיבי קראי והלכך לא קנסינן להו כי היכי דליעבדו מקמי רגל דזימנין כי לא עבדי קודם הרגל אי אסרינן ליה במועד נמצא שמשהין קרבנותיהן ואינן קריבין ביום ח' בזמנו: כשתכפוהו אבליו. שבאו עליו רוב אבלות זה אחר זה ותכפוהו שבא ממדינת הים ותכפוהו אבליו הלכך מותר לגלח בימי אבלו: בתער מיקל שערו ולא במספרים כו'. והכא דאיכא תרוייהו בא ממדינת הים ותכפוהו אבליו מיקל אפי' במספרים ומכבס כסותו אף בנתר ובחול: הלכה כר' יהודה באבל. דאסור ליטול צפרניו דלייפות הוא: אמר שמואל הלכה כדברי המיקל. רבי יוסי: בגנוסתרי. מספרים אסור ליטול צפרניו במועד אלא בידיו או בשיניו: כיון דאשתנו. שנדנדלו ממקומן למקום אחר אישתנו לטוב אין מזיקין

גמרא

כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד כשלא היה להם פנאי אבל אם היה להם פנאי לגלח ולא גלחו אסורין והנזיר והמצורע אף על פי שהיה להן פנאי לגלח ולא גלחו מותרין שלא ישהו קרבנותיהם. ואבל שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הרגל מותר לגלח ברגל דכיון דשביעי שלו בשבת אונס הוא לפיכך מותר לגלח ברגל דקי"ל כאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו ויום ז' עולה לכאן ולכאן כדבעינן למימר קמן: ת"ר כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד מותרין לגלח בימי אבלן והני מילי כשתכפוהו אבליו אבל לא תכפוהו אבליו אסור ושאר כל אדם שתכפוהו אבליו הכביד שערו מיקל בתער ולא במספרים ומכבס כסותו במים ולא בנתר ולא בחול ורוחץ כל גופו בצונן אבל לא בחמין כדגרסי' בתענית* אמר ר' אבא הכהן משום ר' יוסי הכהן מעשה ומתו בניו של ר' יוסי ברבי חנינא ורחץ בצונן כל שבעה ואוקימנא שתכפוהו אבליו: *ת"ר כשם שאמרו אסור לגלח במועד כך אמרו אסור ליטול צפרניו במועד דברי רבי יהודה ורבי יוסי מתיר וכשם שאמרו אסור לגלח בימי אבלו כך אמרו אסור ליטול צפרניו בימי אבלו דברי רבי יהודה ורבי יוסי מתיר אמר עולא הלכתא כר' יהודה באבל והלכתא כר' יוסי במועד ושמואל אמר *הלכתא כרבי יוסי בזה ובזה דאמר שמואל הלכתא כדברי המיקל באבל וקי"ל כשמואל ול"ש צפרניו דיד ול"ש צפרניו דרגל כולהו שרו מיהו ה"מ בשיניו אבל בגנוסתרי אסור דאמר ר' חייא בר אשי *(א"ר אשי) א"ר ובגנוסתרי אסור °וחזינן למקצת רבוותא דאמרי דוקא בתוך שלשים אבל בתוך שבעה אסור ואנן לא ס"ל הכי אלא אפי' בתוך שבעה שרי וה"מ בימי אבלו אבל במועד אפי' בגנוסתרי מותר ואיכא מאן דאמר דבמועד נמי בגנוסתרי אסור ומייתי ראיה מיהא דאמר *)רב שימי בר אבא הוה קאימנא קמיה דר' יוחנן בבי כנישתא בחולו דמועדא ושקלינהו לטופריה בשיניה וקאמר מדשקלינהו בשיניה ש"מ דבגנוסתרי אסור ואנן לא סבירא לן הכי דאי ס"ד דבגנוסתרי אסור אדאמר ש"מ תלת הוה למימר ש"מ ארבע ונמני ליה בהדייהו ומדלא אמר הכי ש"מ דבגנוסתרי מותר והאי דשקלינהו בשיניה משום דהוה בבי כנישתא דליכא גנוסתרי ולהכי לא חשיב לה בהדייהו ולהכי אצטריך למימר דהוה קאי בבי כנישתא משום דלא תגמר מיניה דבגנוסתרי אסור הלכך לא גמרינן מיניה אלא הנהו תלת בלחוד דגמרי רבנן ותו לא מידי: ומותר לגלח שפה בחולו של מועד ת"ר ג' דברים נאמרו בצפרנים קוברן צדיק שורפן חסיד זורקן רשע וטעמא מאי שמא תעבור עליהם אשה עוברה ותפיל ודוקא היכא דנפלי אבל אי כניס להו לבתר דנפול ושדי להו אבראי לית לן בה דכיון דאישתנו אישתנו:

מתני'

*) בגמ' הגי רב שמן

פסר בצונן: ת"ר כשם שאמרו אסור לגלח וכו'. פי' בזה ובזה (הלכך) [הלכה] מותר ליטול צפרניו במועד וכן אבל מותר ליטול צפרניו ... כן משמע ממעשה דפינחס אחוה דשמואל (מכילתין יח.) שמת לו מת עאל שמואל לגביה חזא דנפישן טופריה טובא אמר ליה אמאי לא שקלת ... ליה אילו בדידיה הוה מי הוה מזלזל כולי האי הוה כשגגה היוצא מלפני השליט ומת לו מת לשמואל עאל פנחס אחוה לגביה שקלינהו לטופריה וחבטינהו באפיה אמר ליה לית לך ברית כרותה לשפתים דכתיב ונשתחוה ונשובה אליכם ואסתייעא מילתא והדור ואתו ... ומסתמא תוך שבעה הוה משמע דמותר האבל למשקל טופריה: לא שנא דיד. ולא שנא דרגל. אע"פ דתענוג בעלמא ... בגנוסתרי · מספרים: ודוקא באבל אסור במספרים. דאילו במועד שרי במספרים כדאמר [שם] מר זוטרא [מתני] זוג בא מחמתן ... ובקשו ממנו לפרנים במועד והתיר להם ושמואל אמר אף בקשו ממנו שפה והתיר להם ומה שפה במספרים אף לפרנים נמי: ... משום מיאוס וי"א משום כשפים: כיון דאשתנו אשתנו. שאין מזיקות אלא במקום נפילתן: ודעת הרי"ף והראב"ד והרמב"ן ז"ל להתיר לפרנים

... המעכבת דמי ליה. והרב ר' משה הלך בשיטתו של הרב אלפסי ז"ל: כיון דאישתני. שנזן ממקומן למקום אחר: אשתנו. ושוב אין מזיקין:

המאור הקטן

תנו רבנן כשם שאמרו אסור ליטול צפרניו במועד דברי ר' יהודה ור' יוסי מתיר א"ר חייא בר אשי ובגנוסתרי אסור וכתב הרי"ף ז"ל וה"מ בימי אבלו אבל במועד אפי' בגנוסטרא מותר ואנן לא סבירא לן הכי וההוא עובדא דרב שמן בר אבא דקאי קמיה דר' יוחנן בי מדרשא נהי דליכא למיפשט מיניה איסור משום דהוה קאי בי מדרשא בדוכתא דלא הוה שכיח ביה גנוסטרא מיהו היתרא ודאי ליכא למיפשט מיניה כלל ודברי רב חייא בר אשי אמר רב סתם נאמרו ואין לנו להפריש בזה בין אבילות לחולו של מועד:

מלחמת ה'

ועוד ת"ר כשם שאמרו אסור לגלח כו' עד ואין לנו להפריש בזה כו': **אמר** הכותב והן הן דברי רבינו הגדול ז"ל שכך אמר להם איצטריך למימר דהוה קאי בי מדרשא כי היכי דלא תגמר מיניה דבגנוסטרא אסור וכיון דאיסורא ליכא למיפשט מינה אין ללמוד מאבל שאין למדין קל מחמור להחמיר עליו אלא להקל עליו ואבילות חמירא ממועד שהרי אמר עולא הלכה כר' יהודה באבל והלכה כר' יוסי במועד ודברי ר' חייא על אבל נאמרו בגמ' ואין לנו ללמוד מהן במועד והטעם נותן לפי שלא אסר בגנוסטרא יותר מנטילת סכין ושינים אלא מפני שהוא כמתקשט עצמו וכעקום הוא הלכך במועד שרי אע"פ שבאבל אסור וכן נמי מוכחא מלתא מדאמר רב יהודה אמר רב זוג בא מן ממתן לפני רבי ובקשו ממנו לפרנים והתיר להם ואם בקשו ממנו שפה התיר להם ושמואל אמר אף בקשו ממנו שפה והתיר להם מהא מרלא שלפרנים ושפה שוין ושפה במספרים כדרכה מותרת אף לפרנים בגנוסטרי כדרכן אותר ובירושלמי רב אמר שפה כנטילת לפרנים לכל דבר:

לפרעים במועד במספרים מהא דלא אמר (שמואל) שמע מינה ארבע דדוקא בשיני' אבל בגנוסטרי לא אלא ודאי במספרים שרי והא דשקלינהו לטופריה בשיניה משום דהוה בי מדרשא דלא שכיחי גנוסטרי ועוד כתב הריא"ף ז"ל דהא דשרינן באבל ליטול צפרניו בשיניו לא תימא דוקא בתוך שלשים אלא אפילו בתוך שבעה בידיו או בשיניו מותר ומותר לגלח השפה בחולו של מועד ודוקא מה שנכנס לתוך פיו שמעכב עליו ואם אדם אסטניס הוא ואניגא דעתיה אפילו כל שהוא כשפה המעכבת דאמי ליה ומותר לגלחו וי"א דדוקא במועד הוא דמותר אבל באבל לא ואחרים כתבו בשם הראב"ד נר מצוה ז"ל דכל שמעכבת (לאבל) [לאכול] אפילו תוך ז' מותר והכי איתא בירושל' אע"פ שכל שאר שער אפי' של בית הסתרים אסור לו כל ל' בתספורת והאשה מותרת בנטילת שער בית הסתרים לאחר ז' משום כוול אבל לגלח שער ראשה אסורה כל שלשים עכ"ל : **מתני'** ואלו מכבסין. פירוש (ואלו) כמו שגזרו בגלוח כדי שלא יכנס אדם מנוול לרגל כך גזרו בתכבוסת אבל התירו לאלו שלא היה להם פנאי: ומנודה. דקי"ל שאסור בתכבוסת כמו האבל בעוד שעומד בנדויו והתירו לו נדויו ברגל נמצא שלא היה לו פנאי קודם הרגל : ומי שנשאל. שנדר שלא לכבס ולא נזדמן לו חכם להתיר לו עד עכשיו במועד : ומטפחות הידים. שמתנגבים בהם בשעת אכילה: ומטפחות ספרים. בגד שטוחין הספרים למספר בין כתיפיו מפני השער הנופל וצריך לכבס תמיד אע"פ שכבס אותו קודם המועד ובירושלמי גרים מטפחות ספרים כלומר של ספר תורה דגרסינן עלה מטפחות ספרים אין מכבסין אותם במי רגלים מפני הכבוד ומי רגלים מעבירין הכתם כדאמרינן בנדה (דף סג.) מי רגלים של *) מ' יום אלא דלכבוד התורה אסור כי אם בנתר ובורית : הספג. שמתנגבים בהן כשיוצאים מבית המרחץ : והזבין וכו' וכל העולים מטומאתן. כגון מצורע וטמא מת שצריכין להחליף בגדיהם או לכבסן לכל אלו מותרים במועד שלא היה אפשר להם לכבס קודם הרגל : ושאר כל אדם. לפי שהיה להם פנאי אסורין כדי שלא יכנסו ברגל מנוולים ומוקמינן בגמ' דוקא בכלים של צמר שאין מתטנפין במהרה והיה להם לכבסן קודם הרגל אבל בכלי פשתן שנוחין להטנף אפילו בשאר בני אדם מותרין שאין קבע לכיבוסן ותמיד צריך לכבסן : **גמ'** מי שאין לו אלא חלוק אחד. פירוש שאע"פ שכבס אותה קודם המועד צריך לכבסה עוד אבל מי שיש לו שני חלוקין יכול לכבסם קודם המועד וללבוש אחד ולהניח אחד וכתב הראב"ד ז"ל האי חלוק של צמר הוא דאילו של פשתן הא אמרינן כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ וכל אלו שמכבסין במועד מכבסין כדרכן אפילו בנתר וכלי פשתן מכבסין כדרכן במועד ולא בעי צניעות אלא אפי' *בנתר מותר לכבסן כשהוא לצורך המועד שהם מתטנפים מהרה וקלים להתכבס ולא אסרינן אלא כלים של צמר שהם קשים לכבסם או של צמר גפן ובהנהו איירי מתני' ולפיכך לא התירו אלא לאלו דמנינן : ירושלמי בעון קומי רבי יוסי בגדים קטנים מה הן אמר לון כמי שאין לו אלא חלוק אחד (התם) ובודאי דבלאו הכי לא אצטריך למימר : **מתני'** קדושי נשים. פירוש כגון הרי את מקודשת לי דהאשה נקנית בשטר והו"ל דבר האבד מפני שאולי יקדים אחר לקדשה וזהו הטעם בכל הנזכרים במשנה : גיטין. שרוצה הבעל ללכת ולא תשאר עגונה : שוברים. אם אבד המלוה שטר החוב והלוה מתיירא לפרעו שמא יתבעוהו פעם אחרת תקנו חכמים שיכתוב לו המלוה שובר שהוא שטר שכתוב בו שט"ח מסך כך ופלוני ופלוני עדיו וזמנו כך פרוע הוא והרי הוא כחרס הנשבר ואם הלוה לא יפרענו עכשיו שמא ילך לו ולא יפרענו לעולם : דיאתיקי. מתנת שכיב מרע שבדיבור בעלמא סגי ופירושו דא תהא למיקם ולהיות ואם לא יכתבו עדותם וילכו העדים יפסיד המקבל : מתנה. מתנת בריא בקנין ואם לא נכתב עדותם יאמר הנותן לא היה כך : פרוסבולין. תיקן הלל כדי שלא ישמט החוב בשמיטה ויפסידו העשירים ממונם וגם העניים לא ימצאו מי שילוה להם עד שיכתוב המלוה שטר לבית דין מוסרני לכם הדיינים כל חוב שיש לי על פלוני שאגבנו כל זמן שארצה והרי הוא עכשיו כאילו גבו ב"ד חובו וכבר נגוש הוא קודם ולא קרינא ביה לא יגוש את רעהו ולשון פרוסבול פרוס בולי כלומר תקנה לעשירים כדאמרן וכן לבוטי שהם עניים ואם לא יכתבו עכשיו הוא רוצה לילך ויעבור שביעית ויפסיד חובו : ושום. שמשו ב"ד נכסי הלוה למלוה וקורעין לו שטר חובו כדאמרינן [ב"ב קסט׳ ע"ש] כל שומא דלא כתיב ביה קרעא לשטרא דמלוה לאו שומא הוא ואם העדים רוצים ללכת יהיה המלוה קרח מכאן ומכאן : מזון. בעל שקבל עליו לזון בת אשתו ואם העדים הולכים להם ולא כתבו שטר הקנין יכחיש הבעל הקנין : מיאונין. קטנה שאין לה אב והשיאוה אמה ואחיה יכולה למאן בבעלה קודם שתביא שתי שערות ולומר אי אפשי בו והקדושין בטלים ומותרת בלא גט ואם לא יכתבו הספר עכשיו שמא תביא שתי שערות לאחר המועד ושוב אינה יכולה למאן ותשב עמו שאינה חפצה בהיותו בעל : ברורים. שהבעלי דינים בררו כל אחד ואחד דיין לעצמו ואם לא יכתבו עכשיו שמא ילך לו ויבוטל השלום : וגזירות ב"ד. פסקי הדיינין שאם לא נכתבו עכשיו שמא ישכחו הדבר ולא יפסקו פעם אחרת כן : ואגרות רשות. פתקא דרבנותא שהנשיא נותן רשות לזה לדון וללמד לעם הוראותיהן ונקראין פתקא דרבנותא ושוב אם טעה לא ישלם ואם אין לו שטר ישלם מביתו ובירושלמי פירשו אגרות של שאלת שלום : **גמ'** מותר לארס. ובלבד שלא יעשה סעודה : ואין עושין סעודות אירוסין. בחוה"מ משום דאין מערבין שמחה בשמחה אבל בלא סעודה ליכא שמחה באירוסין ומיהו דוקא בחוה"מ מותר לארס אבל ביום טוב עצמו אסור לקדש משום קנין ומשום שבות הוא : ברחמים: שאע"פ שנגזר על האדם מן השמים בת פלוני לפלוני אם יוסיף איש אחר שאינו בן זוגה להתפלל לה' אפשר שישמע לו אף כי בסוף תתקיים הגזרה שיגרשנה האיש שיתפלל עליה או ימות במהרה וישאנה אותו שהוא בן זוגה אח"כ : אין כונסין. משום דבנשואין איכא שמחה אף בלא סעודה ואין מערבין שמחה בשמחה (ובגמרא) [ובמשנה] [דף ח:] איתא אבל מחזיר הוא את גרושתו מפני שאינה תחלה לו ואמרינן בירושלמי [פ"א ה"ז] דוקא בגרושה מן הנשואין אבל גרושה מן האירוסין אסור להחזירה שהרי תחלה היא לו והריא"ף ז"ל לא הביאו אפשר דמשתמע מלשון מארסין ואין כונסין וכו' : **מתני'** אין כותבין שטרי חוב במועד. פי' הואיל ויכול לכותבם לאחר

מתני' ואלו *מכבסין במועד הבא ממדינת הים ומבית האסורין ומבית השביה ומנודה שהתירו לו חכמים ומי שנשאל לחכם והותר מטפחות הידים ומטפחות הספרים ומטפחות הספג הזבין והזבות והנדות והיולדות וכל העולים מטומאה לטהרה הרי אלו מותרין ושאר כל האדם אסורין : **גמ'** אמר רבי *יוסי אמר רבי יוחנן מי שאין לו אלא א חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן כלי ב פשתן מותר לכבסן בחולו של מועד : **מתני'** *אלו גכותבין במועד קדושי נשים וגטין ושוברין דיאתיקי ומתנה ופרוזבלין אגרות שום אגרות מזון שטרי חליצה ומיאונין °ושטרי בירורין וגזירות ב"ד ואגרות של רשות פירוש אגרות של ג רשות אגרות שאלת שלום וכן פירשו בירושלמי : **גמ'** אמר שמואל מותר לארס אשה במועד שמא יקדמנו אחר ברחמים תנא דבי שמואל מארסין ואין כונסין ואין עושין סעודות ארוסין *(ונישואין) ולא מיבמין מפני ששמחה היא לו : **מתני'** אין ד כותבין שטרי חוב במועד ואם

רש"י

מזיקין : **מתני'** ומי שנשאל לחכם. שנדר שלא לכבס בגדיו ונשאל לחכם במועד והתיר לו נדרו : ומטפחות ידים. שמנגבים בה את הידים בשעת אכילה : מטפחות סַפָּרִים. לשון אחרינא סְפָרִים מטפחות זו היא כסות שנותן המסתפר על כתיפיו מפני השיער כשזה מגלח ולא לבא ממדינת הים וליצא מבית השביה צריך לכבס אותם מטפחות [אלא] אע"פ שכבסם קודם המועד שצריך לכבסם תדיר : במטפחות הספג. שמנגבים בה פניו וידיו כל היום או כשיוצאין מבית המרחץ : וכל העולים כו'. מותרים לכבס בגדיהם : **גמ'** שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו. שאע"פ שהוא מכבסו קודם המועד צריך לכבסו עוד פעם אחרת אבל מי שיש לו שני חלוקין יכול לכבס האחד קודם המועד וללובשו מיד ולחזור ולכבס האחר : כלי פשתן. מיטנפי טפי ולית ביה נמי טירחא כולי האי וכל הנך דאסרינן במתניתין של צמר : **מתני'** קדושי אשה. כגון הרי את מקודשת לי ומקדשה בשטר דאשה נקנית בשטר והלכך יכול לכתוב כיון שמתיירא שמא יקדמנה אחר דהוה ליה דבר האבד וכן כולם משום דבר האבד הן מותרין : גיטין. שרוצה זה לצאת בשיירא ואם אינו כותב עכשיו הוי נמי כפרקמטיא האבד שהרי תשב זאת עגונה : ושוברין. שמא יאמר הלוה הואיל ואין לי שובר לא אפרע לך וילך לדרכו ויפסיד זה : דייתיקי. מתנות שכיב מרע דלא תהא למיקם ולהיות : ומתנה. מתנת בריא דאי לא כתב להן מפסיד המקבל דשמא יחזור בו נותן : ופרוסבלין. שלא תשמט שביעית ויפסיד : פרוזבול. הילל תקנו במסכת גיטין והוא שטר שכותבין בו מוסרני שטרותי לב"ד שכל חוב שיש לי על פלוני שאגבנו כל זמן שארצה דשוב אין שביעית משמטת הלואתו שהרי כאילו גבו ב"ד חובו של זה ולא קרינן ביה לא יגוש ופרוסבול פרוס בולי ובוטי תקנה לעניים ולעשירים : אגרות שום. שמשו ב"ד נכסי לוה ונתנו למלוה : אגרות מזון. שקבל עליו לזון בת אשתו : מיאונין. קטנה שלא הביאה שערות יכולה למאן בבעלה שיכולה לומר אי אפשי בפלוני בעלי ומבטלת קדושין ומותרת בלא גט והוא שהשיאוה אחיה ואמה שאם קבל בה אביה קדושין שוב אינה ממאנת דכתיב את בתי נתתי וגו' : שטרי בירורין. שביררו להם ב"ד זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד וכותבים כדי שלא יחזרו בהן הדיינין ובעלי דינין : גזירות ב"ד. פסק דין כותבין במועד כיון דהשתא הוא דשכיחי ב"ד לישנא אחרינא שגוזרין עליו לקבל את הדין : **גמ'** מותר לארס אשה. בלא סעודה כדאמר אין עושין סעודת אירוסין וליכא הכא משום מערבין שמחה בשמחה דכי אמרינן אין מערבין היינו בז' ימי נשואין כשכונסה : שמא יקדמנו אחר. וישאנה ברחמים שיתפלל ומתבטלת גזירת בת פלוני לפלוני : **מתני'** אין כותבין שטרי חוב במועד. הואיל ויכול לכתבו לאחר המועד :

א בסמ"ג אוסר אא"כ אזורו מוכית עליו וה"ר פרץ הוסיף לאסור בכל חלוקים שלנו שאין לנו אזור מוכית עליו וכ"ש מי שאין לו אלא מפה אחת או סדין אחד שאין לו לכבסו דליכא הוכחה כלל והרא"ש הביא מימרא דר' יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד וכו' ולא הביא ההוא דאזורו מוכית עליו ומיי' נמי כ' כרבינו: ב וכתב הרא"ש ולא נהגו להתיר כבוס כלים קטנים וכלי פשתן ואין להתירן:

לשון ריא"ז

מי שאין לו אלא חלוק א' מותר לכבסו במועד שאע"פ שכבסו לפני המועד צריך לכבסו עוד במועד ובגדים קטנים הרי הן כמי שאין לו אלא חלוק א' כמו שמבואר בתלמוד א"י כבוס זה שאסרנו אינו אלא בשאר בגדים כגון בגדי צמר או בגדי צמר גפן וכיוצא בהן שקשה כבוסן אבל בגדי פשתן מותר לכבסן במועד: ג כתב הטור ואגרת רשות פי' שאילת שלום שאדם שולח לחבירו ויש אוסרים ומפרשים אגרות של רשות שטרי ממשלה וכ"פ בה"ג אגרות רשות מפרשי' רבנן פסקי דרשותא אבל דיסקי לא והרא"ש כתב כסברא ראשונה : ד יש מתירין לכתוב ע"י שינוי כגון בעיגול או בעיקום וריב"א היה אוסר כיון דאפי' אות אחת אסור להגיה כ"ש זה בסוף כתב גמור אדרבה כשרוצים ליפות הכתב כגון למסורת עושין כן ואפי' מי שכותב האותיות בהיפך שמצד השנית נראין ובאותו צד שכותב אינן נראין היה אוסר ולא היה מתיר לכתוב אלא אותיות התוכות והיו"ד שכולה גוף אחד יעשה נקודה אחת ויש שעושים אותה עיגול קטן והרא"ש כתב תשובת שאלה בחול המועד והתיר להעתיקה דחשיב דבר האבד :

[נ"ל בנתר]

שיטת ריב"ב

מתני' ומי שנשאל לחכם. שנדר שלא יכבס בגדיו ונשאל לחכם במועד והתיר את נדרו: מטפחות הידים. שמקנחין בהן את הידים תמיד : ומטפחות הספרים. שמניח המתגלח על ברכיו לקבל השער הנושר ואית דגרסי ומטפחות הספרים והיא המטפחת שגוללין בהם את הספרים מפני שממשמשין בהן כל שעה והכי מוכח בירושלמי : והספג. היא האלונתית שמניחין בשעת המרחץ והטעם לכל אלה מפני שהן מתלכלכין בכל שעה וצריכין כבוס תדיר ואפי' הן מכובסין מערב המועד שאין הכבוס אסור במועד לצורך המועד אלא כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין : גמ' מי שאין לו אלא חלוק אחד. אפי' הוא של צמר מותר לכבסו בחוה"מ שאע"פ שכבסו קודם המועד צריך לכבסו עוד פעם אחרת אבל מי שיש לו שני חלוקין יכול לכבס את שניהן קודם המועד וללבוש אחד ולהניח אחד : כלי פשתן. מקבלין זוהמא ואע"פ שכבסן קודם המועד צריך לכבסן במועד : מתני' קדושי נשים. כגון הרי את מקודשת לי דאשה מתקדשת בשטר ויכול לכתוב כגון שהיה מתירא שמא יקדמנה אחר וכן כולן משום דהוא דבר האבד מותר : גיטין. שרוצה ללכת ואם אינו כותב עכשיו הרי הוא דבר האבד שהרי תשב זאת עגונה : ושוברין. שאם לא יכתוב לו שובר ילך ולא יפרענו : דיאתיקי. מתנות שכיב מרע : מתנה. מתנת בריא שאם אינו כותב שמא יחזור ישכחו העדים את עדותן : ופרוזבולין. שלא תשמט שביעית את חובו ושמא לא ימצא לו לאחר המועד ב"ד מזומן : אגרות שום. שמשו ב"ד נכסי הלוה ונתנו למלוה : אגרות מזון. שקבל עליו לזון [...] זה שמא לא יזדמן לאחר המועד : שטרי חליצה ומיאונין. שמא תתארס לאחר מיד : שטרי בירורין. שטרי טענתא אי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד והכל כדי שלא יוכלו לכפור בטענותם ולא [...] ב"ד. פסק דין כיון דהשתא הוא דשכיח ב"ד שגוזרין עליו לקבל את הדין : אגרות של רשות. פי' רבינו שלמה ז"ל צווי השלטון. ובירושלמי מפרש אגרות של שאלת שלום ושמא לא יזדמן לו שליח לאחר המועד [...] אוהביו והם צריכין לדעת את שלומו והוא את שלומם. ומר רב צדוק כתב אגרות של רשות אגרות שכותבין ב"ד הגדול למי שממנין אותו דיין בעיר אחרת דלא עדיפי אגרות של שאלת שלום מספר העז[...] לארס אשה. ובלבד שלא יעשה סעודה וליכא באירוסין משום עירוב שמחה בשמחה שאין שמחה אלא בנשואין [...] וכדרב גידל שמא יקדמנו אחר ואע"ג דארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני שמא יקדמנו אחר ברחמים : מתני' אין כותבין שטרי חוב במועד. במאמינו [...]

א מיי' פ"ז מהלכות יו"ט סמג לאוין עה טור א"ח סי' תקלד : ב מיי' שם סמג שם טור א"ח סי' תקמה:

כת"מ איתא אסי

ס"ס ובגמ' ובא"ס ליתא

א מיי' פ"ז מהלכות אבל סמג עשין ב טור י"ד סי' שנ"ה סעי':

לאחר המועד: אינו מאמינו. המלוה ללוה ואינו רוצה להלוותו בלא שטר והלוה צריך למעות: או שאין לו מה יאכל. לסופר: הרי זה יכתוב. ויקח מהן שכרו: ספרים תפילין ומזוזות. אע"פ שהיא מלאכת שמים ואפי' כתבן לעצמו ולא מכרם: בספר העזרה. דהוא ס"ת שכה"ג קורא ביוה"כ ואע"פ שהוא לורך רבים אין מגיהין בו אלא ימתין עד לאחר המועד: וטווה על ירכו. נותן החוט על ירכו ותופס המוך של צמר בידו השמאלית ושוזר על ירכו: אבל לא בידו. בין אצבעותיו ולא בפלך כדרך שעושה בחול: גמ' בטובה. פי' בחנם ולא נר מצוה בשכירות דשכירות חשיב מלאכה כדאמרינן לעיל כיון דלאו אגרא שקלי שרשויי בעלמא הוא: מערים וכו'. ר"מ ורבי יהודה אזלי לטעמייהו דסברי דמועד ושבת זמן תפילין הוא ומשום הכי מוכח שכותב לעצמו לכבוד המלוה: לצורך פרנסתו. לאו כדי חייו קאמר אלא אע"פ שיש לו לחם ומים מותר כדי שיעשה הוצאת יו"ט יותר בהרוחה בבשר ויין אבל אם היה עשיר הרבה אינו מתיר לו לכתוב דר' יוסי סבר דשבתות וימים טובים לא נהגו בהו מצות תפילין כדרשינן והיה לך לאות מי שצריך לאות יצאו שבתות וימים טובים שאין צריכין אות: בין באבן בין בפלך. כלומר בלא שום שינוי כיון שלצורך עצמו הוא שהרי הוא חייב בציצית במועד: כותב אדם תפילין. כדרכו: פרנסתו. להרויח מזונותיו לצורך יו"ט ולהרבות בשר ויין אבל לא לעצמו דלאו זמן תפילין הוא ויש מי שכתב דלגדל פתילות בחולו של מועד נראה שמותר דגדילת פתילות מעשה הדיוט הוא ושרי ע"כ: מתני' ג' ימים וכו'. פירוש דעיקר האבלות הם ג' ימים הראשונים שאסור בהם הנחת תפילין ועשיית מלאכה אפילו אין לו מה יאכל ואינו יוצא מפתח ביתו וכיון שנהג אותם לפני הרגל בטלה ממנו גזירת ז' שהרגל מפסיק אבלותו ואין לו להתאבל עוד אחר הרגל אבל גזירת ל' דהיינו איסור גיהוץ בגדיו וגילות שערו חייב לנהוג אותו אחר הרגל שהרי לא היתה התחלתו כלל קודם הרגל ומה יפסיק ובגמ' מוכיח שימי הרגל הם מחשבון הל': ח' ימים וכו'. דכיון שחל עליו גזירת ל' יום אחד קודם הרגל דהיינו יום שמיני שנאסר בגיהוץ ותספורת בטלה ממנה גזירת ל' שהרגל מפסיקן וטעמא דסגי בחד יומא גבי ל' וגבי ז' בעינן ג' משום דדין כל ל' שוה מה שאין כן בז': מפני שאמרו. כלומר וא"ת מה טעם לא אמרו חכמים הקובר מתו קודם שבת בטלה ממנו גזירת שבעה מפני שאמרו שבת עולה כלומר עולה למנין ז' ולמנין ל' משום דלא כתיב ביה שמחה אלא עונג ומקצת אבלות נוהג בשבת כדאמרי' דברים שבצינעא נוהג: ואינה מפסקת. שאפי' קבר מתו חמשה ימים קודם השבת מונה יום אחד אחר השבת להשלים ז' ימי אבלות: והרגלים מפסיקין. גזירת ז' בקובר את מתו [ג"י] קודם הרגל וגזרת ל' בקובר מתו שמונה ימים קודם הרגל: ואין עולין. למנין ז' בקובר את מתו ברגל וצריך לישב ז' לאחר הרגל דהא

ואם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל ה"ז יכתוב אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות במועד ואין א מגיהין אות אחת אפילו בספר העזרה רבי יהודה אומר כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו *וטווה על ירכו תכלת לציציתו: גמ' ת"ר כותב ב אדם תפילין ומזוזות לעצמו ולאחרים בטובה דברי רבי מאיר ר' יהודה אומר מערים ומוכר את שלו וכותב לעצמו ר' יוסי אומר כותב ומוכר כדי פרנסתו אורי ליה רב לרב חננאל וכן אורי ליה רבה בר בר חנה לרב חננאל כותב ומוכר כדי פרנסתו: אמר רב יהודה אמר שמואל וכן תני ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן הלכתא טווה בין באבן בין בפלך והלכתא כותב ומוכר כדי פרנסתו: תניא בתוספתא דמשקים [פ"ב] כותב אדם השבונותיו במועד ומחשב אדם יציאותיו במועד ומקבלים קיבולת במועד למוצאי המועד אבל לא ימוד ולא ימנה ולא ישקול כדרך שהוא עושה בחול:

מתני' *הקובר את מתו שלשה ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזירת שבעה שמונה ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת ל' מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת והרגלים מפסיקין ואינן עולין °ר' אליעזר אומר משחרב ביהמ"ק עצרת כשבת ר"ג אומר ר"ה ויוה"כ כרגלים וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא עצרת כרגלים ויוה"כ ור"ה כשבת: גמ' *ת"ר *קיים כפיית המטה ג' ימים קודם הרגל אינו צריך לכפות אחר הרגל דברי ר"א וחכ"א אפי' יום אחד ואפילו שעה אחת אמר ר"א הן הן דברי ב"ש הן הן דברי ב"ה שב"ש אומרים ג' ובה"א אפי' יום אחד אורי ליה ר' יוחנן לרבי חייא בר אבא אפי' יום אחד ואפי' שעה אחת רבא אמר הלכתא כתנא קמא דידן דאמר הקובר את מתו ג' ימים קודם לרגל ומסקנא אמר ליה רב חביבא מסורא דפרת לרבינא הלכתא מאי אמר ליה אפילו יום אחד ואפילו שעה אחת וכן הלכתא: *אמר רב גזרות בטלו ימים לא בטלו שאם לא גלח ערב הרגל אסור לגלח אחר הרגל ולית הלכתא כרב דקי"ל *כאבא שאול דאמר אם חל שביעי להיות ערב הרגל מגלח בערב הרגל ביום שביעי דקסבר מקצת היום ככולו ויום ז' עולה למנין שבעה ועולה למנין שמונה שהוא מכלל ל' ואם לא גלח בערב הרגל ביום ז' שלו מותר לגלח אחר הרגל דכשם שמצות יום אחד ושעה אחת מבטלת גזירת ז' כך מצות יום אחד ושעה אחת מבטלת גזרת ג ל' ומודים חכמים לאבא שאול ביום ל' שמקצת היום ככולו אמר רבא הלכתא כאבא שאול ביום שלשים ואין הלכה כמותו ביום ז' ונהרדעי אמרי הלכתא כאבא שאול בזו ובזו דאמר שמואל הלכה כדברי

רש"י

ואם אין המלוה מאמינו. ואינו רוצה להלוותו בלא שטר והלוה צריך למעות כותבין: או שאין. לסופר מה יאכל הרי זה יכתוב ויטול השכר להתפרנס בו דשכר פעולה שאין לו מה יאכל שרי: אפילו בספר עזרה. אפילו בס"ת שבעזרה שכהן גדול קורא בו ביוה"כ כדמפרש במס' יומא דאע"ג דצריך לרבים אין כותבין בו אות אחת: לעצמו. לקיים את המלוה אבל לא למכור או לשכור: וטווה על ירכו כו'. שנותן החוט של תכלת על ירכו ומשפשף בידו והוא נטוה מאליו אבל לא בידיו בין אצבעותיו ולא בפלך כדרך שעושה בחול: תכלת. צבע של חלזון כדאמרינן בפרק התכלת: גמ' עושה בטובה. בחנם ולא לאחרים בשכירות דדרך שכירות אסור דחשיב מלאכה כדאמרינן לעיל גבי אבונגרי כיון דלא אגר קא שקלי שרשויי בעלמא הוא ושרי: כדי פרנסתו. בהרוחה ולא דמי לשאין לו מה יאכל דהתם אפילו ר"מ שרי: באבן. שכן דרך נמי שאין לו פלך תולה אבן וקושרה בראש החוט ומגלגל בו את החוט וטווהו: מתני' הקובר את מתו כו'. שמת לו מת קודם הרגל ונהג אבלות ג' ימים קודם הרגל: בטלו הימנו גזירת ז'. שהרגל מפסיק אבלתו כדקתני בסמוך דכיון דנהג ג' ימים לפני הרגל מותר לצאת מפתח ביתו ומותר בעשיית מלאכה ואינו חייב בכפיית המטה דבטל הימנו גזירת ז' וא"צ להתאבל עוד אבל לא גזירת ל': שמונה. הואיל ונכנס יום אחד מימי הגילות קודם הרגל אתי רגל ומבטל את השאר לגמרי: השבת. שבתוך ימי אבילות עולה לו למנין: ואינה מפסקת. שאינה מבטלת את השאר אלא יושב ומתאבל לאחר השבת: והרגלים מפסיקין. אם נוהג ג' ימים קודם הרגל מפסיק את השאר שאינו מתאבל עוד וכן ח' קודם הרגל מפסיק מבטל גזירת ל': ואינן עולין. ארישא קאי שאם לא נהג קודם הרגל אלא שני ימים או שהתחיל אבילותו ברגל אין הרגלים עולין למנין ז' (א) וצריך לישב לאחר הרגל ז': משחרב בית המקדש. דאין לעצרת תשלומין ז' לקרבן לית ליה תורת הרגל והרי היא כשבת דאינה מפסקת: גמ' קיים כפיית המטה. כלומר נהג באבילות: מסורא דפרת. שיושבת על נהר פרת: גזירת ל'. כגון גילוח ולגהץ את בגדיו אבל ימי ל' לא בטלו כלומר עדיין תלוין ועומדין אם יגלח לכבוד הרגל (ב) יבטלו לגמרי ואם לאו אסור לגלח אחר הרגל עד ל' וכדמפרש: [מגלח בערב הרגל] דכשם שמצות ג' היכא דנהג ג' ימים אבלות קודם הרגל מבטלת גזירת ז' דהתם ליכא למימר גלח ולא גלח דהא אסור ולאו לגלח: כך מצות שבעה שקברו ז' ימים קודם הרגל מבטלת גזירת שלשים בין גלח בין לא גלח: מקצת יום ז' ככולו. אם נהג ממקצתו השלים שבעת ימי אבילות ועולה לו מקצתו להשלמת ז' ומקצתו לתחלת ל' ומותר לגלח דכמאן דנהוג יום אחד דמי ואתי רגל ומבטל ל' אחריני ואידך אפילו לא גלח נמי מבטל רגל: ומודים חכמים לאבא שאול דמקצת היום ככולו. ביום ל' ומותר לגלח בו ביום: הלכתא כאבא שאול. ביום ל' קסבר רבא דאפילו אשלשים פליגי רבנן ולית

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) ז' לאו דוקא אלא לגדרין. אם קבר מתו ברגל ז' ואם שני ימים קודם הרגל כו' ...

לא נהגה גזירת ז' ברגל: ר"א אומר משחרב בהמ"ק. שאין מקריבין קרבן ואין לעצרת תשלומין ז' לקרבן לית ליה תורת רגל והרי הוא כשבת שאינה מפסקת ואינה עולה אלא ליום אחד דקסבר ר"א דטעמא דרגלים מפסיקין שהרי דינן היה לעלות כשבת אלא שאם אתה אומר יעלו למנין ז' הרי הפסיקו הכל דז' ימים נינהו וכן עצרת בזמן שבהמ"ק קיים שהיו לו תשלומין כל שבעה וכיון שלא היו יכולין לומר עולין אמרו מפסיקין ועשו דין שלשים כדין ז' אבל משחרב בית המקדש שאין לעצרת תשלומין כל ז' ואינה עולה אלא ליום אחד הרי היא כשבת דעולה ואינה מפסקת והוא הדין לר"ה ויוה"כ: רבן גמליאל אומר וכו'. וכל שכן עצרת אפי' בזמן הזה שהרי לר"ה ויוה"כ ליכא תשלומין אפילו בזמן שבהמ"ק קיים: וחכ"א וכו'. הם מכריעין עצרת שהוא כתוב בחשבון ג' רגלים יש לו דין הרגלים שמפסיקין ואין עולין אבל ר"ה ויוה"כ שאינו חייב לעלות בהם לרגל אין בהם אלא דין השבת שעולין ואין מפסיקין והלכה כרבן גמליאל [גיטין לח. וכ"מ] *דכל מקום ששנה רבן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב ולידן ורא"ה אחרונה: גמ' גזירות בטלו וכו'. פירוש דנהי דלכבוד הרגל בטלה גזירת ז' ול' ומותר לגלח מכל מקום אם לא גלח ערב הרגל אסור לגלח אחר הרגל עד תשלום כל הל': שכשם שמצות יום אחד ושעה אחת מבטלת ממנו גזרת ז' ואם לא רחץ ברגל מותר לרחוץ אחר הרגל: כך מצות יום אחד ושעה אחת. שאם חל יום

צ"ע דהא בכל מקוםשנ"ש בן גמליאל אמרו ולא על ר"ג. (כתובות פסים)

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א ונראה בעיני שמאחר שהותר לכתוב אדם תפילין ומזוזות לעצמו מותר להגיה לעצמו ספר הצריך לו במועד או ספר הצריך לרבים כמבואר בקונט' הראיות:

ב מדברי רבינו נראה דמשום כדי פרנסתו יכול לכתוב תפילין ולמכור וה"ה שאר ספרים דהא ס"ל לרבינו דאיסור מלאכה בחוה"מ דאורייתא ואין להניח בו תפילין כמו שכתב בהל' תפילין ע"ש וטור א"ח סי' תקמ"ה כתב ואסור לכתוב תפילין בחוה"מ ואפי' להגיה אות אחת בספר אסור ואסור לכתוב תפילין ומזוזות לאחרים בשכר אבל לעצמו או לאחרים בחנם או אפי' בשכר כדי שיהיו לו הוצאותיו בריוח לשמחת יו"ט מותר אפי' יש לו מה יאכל שאם אין לו מה יאכל כל מלאכה נמי שרי והוא הולך לשיטתו דס"ל דמלאכת חוה"מ דרבנן ויש להניח בו תפילין:

לשון ריא"ז

אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות במועד היו צריכין לו במועד כותב תפילין ומזוזות לעצמו לפי שמניחין תפילין במועד שלא פטר הכתוב אלא שבתות וי"ט בלבד כמו שביאר מז"ה ואם רצה למכור לאחרים הצריכין להן במועד כותב ומוכר להן כדי פרנסתו:

ג והא דרגל מבטל גזירת שלשים דוקא בשאר מתים אבל באביו ואמו אינו תלוי בשלשים אלא אסור לספר עד שיגערו בו חביריו ומיהו כתב בסמ"ג דוקא שפוגע בו הרגל בתוך ל' אבל אם עברו ל' ואח"כ פגע בו הרגל או אפי' חל יום ל' ברגל הרגל מבטלו:

שיטת ריב"ב

ואם אינו מאמינו. עד שיכתוב לו את השטר והלוה אין לו מה יאכל או שמאמינו ואין לו ללבלר מה יאכל: הרי זה יכתב [ויקח מהן שכרו]: לעצמו. לקיים המצוה. ואיכא מאן דבעי למיפשט מהכא דחולו של מועד זמן תפילין הוא: גמ' הלכה כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו וכותב ומוכר כדי פרנסתו: בין באבן בין בפלך. לאפוקי מדר' יהודה דאמר על ירכו: כותב אדם חשבונותיו וכו'. שמא ישתכחו ממנו לאחר המועד: מתני' בטלה גזירת שבעה. ומותר בכל אותן דברים הנוהגין בתוך שבעה: גזירת ל'. כגון גהוץ ותספורת: השבת עולה. למנין שבעת ימי אבילות לפי שמצינו מקצת אבילות בשבת כגון דברים שבצנעא: ואינה מפסקת. שאפי' קבר את מתו ה' ימים קודם השבת מונה יום אחד אחר השבת להשלים ז' ימי האבילות: הרגלים מפסיקין. שאם קבר את מתו ג' ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזירת ז': ואין עולין. שאם קבר את מתו שני ימים קודם הרגל אין רגל עולה לו למנין ז' ומונה ה' ימים לאחר הרגל ואכן הפתא דקי"ל אפי' יום אחד ואפי' שעה אחת קודם הרגל בטלה ממנו גזירת ז': ואינן עולין. שאם קבר את מתו בתוך הרגל כיון שאין גזירת ז' נוהגת כלל ברגל אין רגל עולה לו למנין ז' ומונה ז' לאחר הרגל

יום ז' להיות ערב הרגל מקלת יום ז' ככולו וחשבינן חלי יום ז' להשלמת ז' ימי אבלות ואליו להתחלת ל' ואתי רגל ומבטל גזירת ל' ואם לא גלח בערב הרגל מותר לגלח וכו' דכיון שבטלו גזירות כך בטלו ימים ומותר לגלח : וכתבו בתוס' דמה דאמרינן דמקלת היום ככולו דוקא מקלת יום בעי' ולא מן הלילה (והרמב"ס) [והרמב"ן] ז"ל סובר דאפילו מקלת הלילה נמי ככל היום : **אמר** רב הונא וכו'. פירוש הכל מודים כשחל ג' וכו' אפילו תנא דמתני' דבעי ג' ימים קודם הרגל לבטל ממנו גזירת ז' ואפילו למ"ד מקלת היום ככולו אעפ"כ אסור ברחיצה עד הערב ולא אמרינן בהא מקלת

נר מצוה

היום ככולו דכל גזירת ז' עליו עד שנכנס יו"ט ופרש"י ז"ל ולערב רוחץ בצונן או ימתין עד חוש"מ ורוחץ בחמין וי"א דהא דנקט רחיצה לאו דוקא אלא הוא הדין לשאר דיני אבלות וחדא מינייהו נקט וכתב הראב"ד ז"ל דרחיצה אסורה עד הערב משום דאיפשר ליה לרחוץ לאורתא משא"כ בתגלחת ותכבוסת שהרי אסור לגלח ולכבס משתחשך ואע"פ שמותר לכבס ערב הרגל מכל מקום אסור ללובשן מה שיכבס עד שתחשך דה"ל כרחילה והכי אמרינן לקמן [דף כז.] בזקיפת המטה שזוקפה ע"ש ואינו יושב עליה עד שתחשך :

וכתב הרי"ף ז"ל שמי שמת לו מת ביו"ט שני נוהג בו אבלות וכו' והמפרשים נסתפקו אם מתירין לו לקרוע כי היכי דמותר בשאר ענייני אבלות דכחול שויוה רבנן לגבי מת וקורע או דילמא כיון דספק יו"ט הוא והקורע ביו"ט לוקה דמתקן גמור הוא ואסור : מפני שאמרו שבת עולה. יש אבלות של פרהסיא קא מיבעי ליה כגון נעילת הסנדל וכיוצא בו : אמר ליה אין אבילות וכו' ואעפ"כ עולה לחשבון. כדקתני במתני' כיון דאבלות שבצנעה נוהג ועוד משום דאין שבעה בלא שבת ואם אינה עולה אין לך אבלות ז' וקי"ל דאבלות ז' כדאי' לעיל:

פריעת הראש. פירוש להסיר עטיפת האבילות בשבת: חזרת קרע. כדי שלא תראה הקריעה לפניו בשבת : זקיפת המטה. שכפה מטתו מחמת אבלו וחייב לזקפה כתקנה בשבת ואלו הג' הם חובה דאינם דברים שבצנעה : רחיצת. ידים ורגלים בחמין כגון שהוחמו מע"ש דחמין שהוחמו בשבת אסור לרחוץ בהם : רשות. דברים שבצנעה הם : לא שנו שפריעת הראש חובה. זו גרסת הרי"ף ז"ל משמע דמנעלים ברגליו מוכיחים דלאו משום אבלות הוא ואינו נוטל עיטוף הראש אבל חזרת קרע לעולם חובה הוא וכן חייב לזקוף מטתו אבל תשמיש המטה ורחיצה וסיכה הן דברים של צנעה ומותר לנהוג אותם בשבת *) ורמב"ן

תורה אור

המיקל באבל וכן הלכתא אמר רב הונא בריה דרב יהושע הכל מודים כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד א הערב והוא הדין אפי' יום ששי מאי טעמא דאכתי לא שלים אבלות דיליה אלא רגל הוא דמפסיק ליה אבילות הלכך אין מותר לרחוץ עד דחייל רגל וקי"ל כוותיה: והלכת' *למעשה הקובר את מתו ברגל לא חיילא עליה אבילות אלא לאחר הרגל ונקיט ז' ימי אבלות מיו"ט האחרון ואע"ג דלא נהיג ביה אבילות עולה למנין שבעה ולא נקיט לבתר הרגל אלא ששה ב ימים בלבד ומאן דשכיב ליה שכבא ביו"ט שני שהוא יו"ט האחרון או ביו"ט שני דעצרת נוהג בו אבלות דהוא יום מיתה ויום קבורה והכי אסכימו באבלות דיום ראשון ג דאורייתא הוא דכתיב °ואכלתי חטאת היום וכתיב °ואחריתה כיום מר ויו"ט אחרון מדרבנן הוא וכיון דאבלות דיום ראשון מדאורייתא ויום טוב אחרון מדרבנן אתי עשה דיחיד דאורייתא ודחי עשה דרבנן. הקובר את מתו ברגל אע"פ שאין רגל עולה לו למנין שבעה עולה לו למנין שלשים דכי תנן והרגלים מפסיקין ואינן עולים למנין שבעה הוא דאינן עולין דמצות שבעה אינה נוהגת ברגל אבל למנין ל' הואיל ומצות ל' נוהגת ברגל דהא אינו מגלח ברגל וכן הלכתא : מפני אשאמרו שבת עולה ואינה מפסקת: *בעא מיניה *)ר' יוחנן משמואל יש אבלות בשבת או אין אבלות בשבת אמר ליה אין אבלות בשבת תניא בכל שבעה קרעו לפניו ואם בא להחליף מחליף וקורע ובשבת קרעו לאחוריו ואם בא להחליף מחליף ואינו קורע ודוקא על אביו ועל אמו אבל על שאר קרובים אפי' תוך שבעה מחליף ואינו קורע שכל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע ואותם קרעים אינן מתאחין אמר רב משרשיא בר תחליפא אמר רב כהנא אמר שמואל פח"ז חובה נת"ר רשות פח"ז °פריעת הראש חזרת הקרע זקיפת המטה חובה נת"ר נעילת הסנדל תשמיש המטה רחיצה בחמין רשות אמר רבי יעקב אמר ר' יוחנן לא שנו פריעת הראש חובה אלא שאין לו מנעלים ברגליו אבל יש לו מנעלים ברגליו מנעליו מוכיחין עליו והויא פריעת הראש רשות ומסקנא דברים שבצנעה כגון כסוי הראש ורחיצה בחמין ותשה"מ וכיוצא בהן נוהג בהן בצנעה דאמר אביי אשכחיה לרב יוסף דפריש ליה סודרא ארישיה וקא אזיל ואתי בביתיה אמר ליה לא סבר לה מר דאין אבילות בשבת אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן ד דברים שבצנעה נוהג : ר' אליעזר אומר משחרב ביהמ"ק[ג'] עצרת כשבת : וקי"ל עצרת כרגלים דאמרינן *דרש רבי ענני בר ששון על פתחא דבי נשיאה יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן ארבעה עשר דאמר ר' אלעזר אמר ר' אושעיא מנין לעצרת שיש לו תשלומין כל

*) נס"י מר יוחני

רש"י

ליה מודים חכמים לאבא שאול : שאסור ברחילה עד הערב . ולערב רוחץ בצונן או ימתין עד חוש"מ ורוחץ בחמין : כל שבעה קרעו לפניו ואם בא להחליף . ללבוש חלוק אחר מחליף וקורע אע"ג דאזלא שעת חמום משום כבוד אביו ולא משום חיוב קריעה : בשעת חימום . סמוך לפטירת המת : פריעת הראש . ולא גדול שער אלא גילוי הראש שמסיר עטיפת האבלות מעליו בשבת : וכן להחזיר קרע לאחוריו . שבית צואר שלהם היה מתוקן כדי שהוא יכול להפך חלוקו מה שלפניס לאחור : ולזקוף המטה . שהפכה מחמת אבלו חייב לזוקפה כתקונה בשבת : בחמין . כגון שהוחמו מערב שבת דחמין שהוחמו בשבת אפי' לכ"ע אסור : דקא פריס סודרא . אבל היה ולא גילה ראשו לכבוד שבת אלא עומד בעטיפת אבילתו : דברים שבצינעא . בביתו שאין אחר רואהו : רבי ענני . נשיא בארץ ישראל ראש גולה בבבל : יום אחד לפני עצרת . ימבטל גזירת שבעה אליבא דב"ה דאמרו לעיל בפירקין אפילו יום אחד אפילו שעה אחת נהג אבילות קודם הרגל רגל מפסיקו ועצרת דהוי במקום שבעת ימים הרי כאן ארבע עשר למנין שלשים דהא דקאמרינן רגלים אינם עולים היינו היכא דהתחיל אבלות ברגל שצריך למנות שבעה אחר הרגל אבל לענין שלשים עולה לו כדאמר לעיל בפירקין : מניין לעצרת . שאע"פ שאינו אלא יום אחד שיש לו תשלומין לקרבן כל ז' תלמוד לומר בחג המצות כו' :

ור"ס

ז"ל כתב שנעילת הסנדל בשבת חובה ולפי דבריו הא דא"ר יוחנן ל"ש וכו' לדבריו דשמואל דקאמר בגמ' נעילת הסנדל רשות הוא דקאמר אבל רבי יוחנן ס"ל דנעילת הסנדל מדברים של פרהסיא הוא וחייב לנעלה והך עטיפה שמואל בעי לה בגמרא כעטיפת הישמעאלים שהיא תחת החוטם ורב לא בעי לה אלא עטיפה קטנה שאף בחול עושין אותה בלא אבלות הרבה בני אדם ולפי גרסת הרי"ף ז"ל נראה דר' יוחנן כשמואל סבירא ליה ודברים שבצנעה שאמרנו שנוהג אותן בשבת לומר שלא ישמש מטתו ולא ירחץ : רבי אליעזר אומר וכו'. הרי כאן י"ד יום : [עצרת כרגלים].

*) נ"ל הרמב"ס והוא בפ"י מהל' אבל ה"א כי הרמב"ן סובר שהוא רשות כמ"ש הטור בסי' ת' בשמו. (כתונת פסים)

פירוש

א ואם חל ז' שלו בשבת בערב הרגל אסור לגלח בע"ש ומותר לגלח אחר הרגל וכן בתוך הרגל כיון שלא היה יכול לגלח קודם הרגל ואם חל יום ו' או יום א' שלו ערב הרגל מותר לו לכבס כיון שא"א לו לעשות בלילה אבל אסור לרחוץ עד הלילה כיון שאפשר לו לרחוץ בלילה ואע"פ שמותר לכבס מבעוד יום אסור ללובשן עד הלילה וריב"א כתב כמו שאסור לרחוץ כך אסור לכבס כל היום ומיהו בערב סמוך לחשיכה מותר בשניהם וא"צ להמתין עד הלילה והרמב"ם כתב שאינו מותר לא לגלח ולא לרחוץ ולא לסוך ולא לעשות שום מלאכה עד שנכנס יו"ט ויו"ט מפסיק אחר השבעה ולאחר יו"ט משלים ל' מיום המיתה וסברא ראשונה היא סברת הראב"ד ולזה הסכים הרא"ש :

לשון ריא"ז

היה יום ז' שהוא ערב הרגל שבת הואיל ואינו יכול לגלח בו מגלח בתוך הרגל בחוש"מ קבר מתו ו' ימים לפני הרגל נוהג כל דרכי אבילות כל ו' עד הערב ואסור בגיהוץ ובתספורת עד ל' יום מיום הקבורה וכ"כ מיי' ועוד כתב שאינו נוהג אפי' דברים שבצנעא ברגל ור"ת כתב שאף אם מת ביום אחרון אינו נוהג אבילות במועד כלל אלא אנינות שאם מת לו מת בחול המועד אסור בדברים שאונן אסור בהם ואם מת ביו"ט אם אינו רוצה לקוברו בו ביום אין עליו דין אנינות אא"כ צריך להחשיך על התחום להכין לו צרכי קבורה אז חל עליו דין אנינות משעה שמחשיך אבל אם מת ביו"ט שני והוא רוצה לקוברו או ביו"ט ראשון ורוצה לקוברו ע"י נכרי חל עליו אנינות אבל לאחר שנקבר אין עליו דין אבילות אלא לענין דברים שבצנעא שנוהגים ברגל ומיהו אע"פ שאסור בתשה"מ אין צריך ליתן בין האנשים אלא אשתו ישינה עמו בחדר ולזה הסכים הרא"ש אע"פ שאין אבילות ברגל אם מת לו מת ברגל הוא עולה למנין ז' וכשכלו ז' למיתת המת אע"פ שעדיין לא כלה האבילות מלאכתו נעשית ע"י אחרים ועבדיו עושין לו בצנעא בתוך ביתו :

לשון ריא"ז

ב קברו בתחלת הרגל עושין ז' ימי אבילות אחר הרגל שאין אבילות נוהג ברגל ומלאכתו נעשית ע"י אחרים ונראה בעיני אפי' מלאכה שאינה אבודה נעשית לו ע"י אחרים הואיל ועבר עליו הרגל ועבדיו ושפחותיו

א מיי' פ"י מהלכות אבל סמג עשין ב טוי"ד סי' ת : ב מיי' שם סמג שם טור י"ד שם : ג מיי' שם סמג שם טוי"ד שם: [ג מיי' פ"י מהל' אבל סמג עשין ב טוי"ד סי' שצט] :

שיטת ריב"ב

א מיי' פ"ו מהלכות אבל סמג עשין ב טוש"ע י"ד סי' תב: ב מיי' שם סמג שם טור י"ד סי' שעד:

פירוש אע"פ שאינו נוהג איסור מלאכה אלא יום אחד כז' ימים חשוב דהואיל דיש לה תשלומין כל ז' שאם לא הקריב חגיגתו של יו"ט של עצרת יכול להקריבה בששה ימים שאחר עצרת ולא אמרינן עבר יומו בטל קרבנו: ר"ה ויוה"כ כרגלים. ופסקינן הכי הלכתא כרבן גמליאל אע"פ דאין לה תשלומין כלל וכ"ש עצרת: הרי כאן אחד ועשרים יום. ומונה אחר החג תשעה ימים למנין שלשים ואם תאמר למה אין שמיני של חג מבטל ממנו גזירת שלשים שהרי הוא רגל בפני עצמו וה"ל קובר את מתו שבעת ימים קודם לרגל דבטלה ממנו גזירת שלשים שהרי כבר עלו לזה ארבעה עשר יום קודם רגל שהוא יום שמיני וי"ל שאין הרגל מבטל גזירת שלשים אלא במי שנהג בגזירת שלשים ביום שמיני אבל זה שקבר את מתו יום אחד לפני החג כשהגיע יום שמיני של חג אע"פ שהוא רגל בפני עצמו מ"מ עדיין לא נהג בגזירת שלשים כלל ומשום הכי בעינן למנקט אחר החג תשעה ימים למנין שלשים וכתב הרמב"ן ז"ל הלכה למעשה דר"ה ויוה"כ כרגלים גמורין הם לענין אבלות לפיכך הקובר את מתו אפילו שעה אחת קודם ר"ה בטלה ממנו גזירת שבעה ונוהג בגזירת שלשים עד יום הכיפורים ויום הכיפורים מבטל ממנו גזירת שלשים ומגלח ערב יום הכפורים לא גלח בערב יום הכפורים מותר לגלח אחר יום הכפורים וכן הקובר את מתו שעה אחת קודם יום הכפורים בטלה ממנו גזירת ז' ונוהג בגזירת ל' עד ערב החג ואם לא גלח קודם החג יגלח לאחר החג והקובר מתו לאחר ר"ה יום אחד מגלח ערב יוה"כ קברו לאחר יוה"כ מונה ט' לאחר הרגל ומגלח שהימים שלפני החג והחג ושמיני שלו נמנין אחד ועשרים יום וכן הלכה: וכתב בעל הלכות גדולות הכי אמרי' משמיה דגאון ז"ל דהיכא דשכיב ליה שכבא ביו"ט ראשון או בשמיני או בחולא דמועדא או ביו"ט ראשון של יום טוב האחרון לא נהיג אבילות עד דנפקי יומי טבי כולהו אבל יומא בתרא מדרבנן הוא מיסלק סליק ליה למנין ז' ואבלות לא נהיג כלל אבל שכיב ליה שכבא ביו"ט שני של יו"ט אחרון כיון דעיקר אבלות יום ראשון הוא דכתיב ואכלתי חטאת היום וכו' כמו שהביא הרב אלפסי ז"ל בהלכות אתי עשה דיחיד ודחי ספק עשה דרבים: **ת"ר** שמועה קרובה וכו'. פירש דיום שמועה כיום קבורה לקריעה ולהבראה ולכל דבר האבל: אלא יום אחד. ואין מקרעין ואין מברין כדאיתא לקמן משמע מהא דשמועה רחוקה אפילו על אביו ועל אמו אינו נוהגת אלא יום אחד וכתב הרמב"ן ז"ל מסתברא דה"מ לענין ז' אבל לענין ל' נוהג הוא על אביו ועל אמו בתספורת עד שיגערו בו חביריו ובגיהוץ עד שיגיע הרגל וליכנס לבית השמחה עד י"ב חדש וכן בשאילת שלום וימנה מיום מיתה ולא מיום שמועה לפיכך אם באת לו שמועה לאחר י"ב חדש של אביו אינו נוהג אלא יום א' בין בגזירת ז' בין בגזירת ל' ע"כ לקמן בגמ': **שמע** שמועה קרובה ברגל. פי' שלא עברו עדיין ל' יום וכשעבר הרגל נשלמו הל': עולה לו. הרגל כאילו לא נשמע לו אלא עד סוף הרגל כיון שאינו יכול לקרוע ולנהוג אבילות ולפיכך אינה נוהגת אלא יום אחד ואם תאמר אמאי נוהג כלל והא אמרינן ח' ימים לפני הרגל בטלה ממנו גזירת ל' לא קשיא דהתם נהג עיקר אבילות דשבעה אבל הכא דלא נהג כלל לא בטלה ממנו גזירת ז' וכל שכן גזירת ל' דשלשים אחר ז' הם לעולם ומ"מ כיון דשמועה רחוקה היא סגי ביום א' וה"ה שעה א' דמקצת היום ככולו כדאמרינן לעיל: ושמעינן מהא. שאם שמע אדם שמועה ביום ל' שמועה קרובה היא ונוהג ז' ול' כשומע ביום כ"ט ולא אמרי' בהא מקצת היום ככולו דהכא ודאי שמועה ביום ל' הוה וטעמא משום דשבת היא ולמוצאי שבת נעשית רחוקה דהייט ל"א הא אם שמע בחול כה"ג שמועה קרובה היא ונוהג ז' ול' דלא מצית אמרת דשבת יום כ"ט הוא דא"כ במוצאי שבת היאך נעשית רחוקה והא חלה עליו אבלות מיד וגם לא אמרו מקצת היום ככולו אלא במי שנהג אבלות אבל לענין שמועה כל יום ל' קרובה היא וכן כתב בעל הלכות וכן דעת הרי"ף וכן דעת הרמב"ן ז"ל ומי ששמע שמועה קרובה בשבת או ברגל אע"פ שבמוצאי שבת או במוצאי הרגל נעשית רחוקה נוהג דברים שבצנעא דומיא דקובר את מתו ברגל והשומע שמועה רחוקה בשבת או ברגל אינו נוהג כלום אפילו דברים שבצנעה אלא למוצאי שבת או מוצאי הרגל נוהג שעה א' ודי: ולענין ברכת אבלים בשבת כתב רב יהודאי גאון ז"ל דאין מברכין ברכת

רש"י

ור"ה הרי כאן י"ד. דסבר לה כרבן גמליאל דאמר ר"ה כרגלים: לפני החג. סוכות ושמיני דרגל בפני עצמו הוא: ה"ג כתיב הכא ראשיכם אל תפרעו. דמזהר להו רחמנא שלא יגדלו שער דכהנים הם הא אחר שהוא אבל חייב בפריעת הראש ל' יום דכתיב בנזיר גדל פרע: ההוא מבעי ליה כו'. דחגיכם וכו' משמע בין פסח בין עצרת בין סוכות: רב בר אחוה דרבי חייא. אביו של רבי חייא נשא אשה והוליד ממנה אייבו נפטרה ונשא רחל ולה בת מאיש אחר וממנה נולד ר' חייא ונשא אייבו הבת ונולד מהם רב נמצא רב בר אייבו אחיו דרבי חייא מאבא ובר אחתיה מאמו: אמר ליה ר' חייא לרב אייבו קיים אמר לו אמו קיימת. כלומר אמך קיימת שלא רצה לומר לו שנפטר משום מוציא דיבה: מקצת היום ככולו. מדקאמר הולך: שמועה קרובה. ברגל שעדיין לא עברו ל' יום: עולה לו רגל. כאלו לא נשמע לו עד סוף הרגל: ולמוצאי שבת. יום ל':

תורה אור נר מצוה

כל שבעה שנאמר בחג המצות ובחג השבועות מקיש חג השבועות לחג המצות מה חג המצות יש לו תשלומין כל ז' אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה: רבן גמליאל אומר ר"ה ויוה"כ כרגלים: אמר רב גידל בר מנשיא אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל אדבריה רב פפא לרב אויא סבא ודרש א יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד אמר רבינא הלכך יום אחד לפני החג וחג ושמיני של חג הרי כאן כ"א יום ולא צריך למנקט אחר החג אלא תשעה ימים בלבד ומקצת יום שלשים ככולו וכן הלכתא: ל' יום מנ"ל אתיא פרע פרע מנזיר כתיב הכא ראשיכם אל תפרעו וכתיב התם גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים אף כאן שלשים והתם מנ"ל אמר רב מתנה סתם נזירות ל' יום מאי טעמא אמר קרא יהיה בגימטריא תלתין הוו ומנין לאבילות שהוא שבעה דכתיב והפכתי חגיכם לאבל מה חג שבעה אף אבלות שבעה ואימא כעצרת דחד יומא הוא ההוא מיבעי' ליה לכדר' שמעון בן לקיש דאמר משום רבי יהודה נשיאה מנין לשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום אחד דכתיב והפכתי חגיכם לאבל ואשכחן עצרת דאיקרי חג וחד יומא הוא: ת"ר שמועה קרובה נוהגת שבעה ושלשים ושמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד איזו היא רחוקה ואיזו היא קרובה. קרובה בתוך שלשים רחוקה לאחר ל' דברי ר' עקיבא וחכ"א אחד שמועה רחוקה ואחד שמועה קרובה נוהג' ז' ול': אמר רבה בר בר חנא א"ר יוחנן כל מקום שאתה מוצא (א) יחיד מיקל ורבים מחמירין הלכה כדברי המחמירין חוץ מזו שאע"פ שר"ע מיקל וחכמים מחמירין הלכה כר"ע דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל: רב בר אחוה דר' חייא דהוא בר אחתיה דר' חייא סליק להתם א"ל אבא קיים א"ל אימא קיימת א"ל אימא קיימת א"ל אבא קיים א"ל לשמעיה חלוץ לי מנעלי והולך אחרי כלי לבית המרחץ ש"מ תלת ש"מ (ב) אבל אסור בנעילת הסנדל וש"מ שמועה ב רחוקה אינה נוהגת אלא יום א' וש"מ מקצת היום ככולו: א"ר יוסי בר אבין שמע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה עולה לו ואינו נוהג ג אלא יום אחד: תני ר' אדא דמן קסרי קמיה דרבי יוחנן שמע שמועה ד קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה עולה לו ואינו נוהג אלא יום אחד בלבד וכתב בעל הלכות שאם שמע שמועה ביום ל' שנוהג ז' ושלשים כשומע ביום כ"ט ומסתברא כוותיה ואיכא מ"ד דשמועה ביום ל' כשמועה ביום ל"א ואינו נוהג אלא יום א' בלבד ואיתלו בההיא דאמרי' בבכורות בפ' יש בכור לנחלה* אמר רב אשי הכל מודים לענין אבילות דיום שלשים כיום שלפניו דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל וקא סברי דיום שלפניו כיום אחד ושלשים הוא וגמרינן מינה ליום שמועה והא טעותא רבתא היא דהאי דאמרינן

הגהות חו"י

(א) כ"ב ל"ע דאיפכא כמי: (ב) כ"ב ל"ע דהא מקרא דיחזקאל יליף לה עיין לעיל סי' אלף קפ"ג:

שיטת ריב"ב

פיסקא רבן גמליאל אומר ר"ה ויוה"כ כרגלים: גמ' יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד יום. כתב הרב ר' משה ז"ל כל הקובר את מתו אפי' שעה אחת קודם הרגל או קודם ר"ה ויוה"כ בטלה ממנו גזירת ז' נמצא מונה לאחר ר"ה ויוה"כ כ"ג יום ויש שסבורים למצא עליו קושיא מדאדבריה רב פפא ורב אויא סבא ודרש יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד יום. ואני הכותב אומר שאין הלכה כרב פפא ור' ענני בר ששון ורב פפא מיפלג פליגי אהדדי דלר' ענני בר ששון (ורב פפא) דוקא עצרת שהוא קרוי חג ויש לו תשלומין כל ז' הוא שחשוב כז' אבל ר"ה ויוה"כ שאין קרוין חג אין חשובין כו' ומתני' לא שמעי' כלל ר"ה ויוה"כ אם הם חשובים כו' דהא רבן גמליאל ר"ה ויוה"כ כרגלים פ"מ להפסיק האבילות שהקובר את מתו לפניהן ג' ימים בטלה ממנו גזירת ז' והקובר את מתו לפניהן ח' ימים בטלה ממנו גזירת ל' ולא שמעינן מינה כלל אם הן עצמן חשובי דשבעה דמתני' לא איירי כלל בעצרת ובר"ה ויוה"כ אי תשיבי כו' אי לא ופלוגתא דאמוראי היא בגמ' ורב פפא אית ליה דר' ענני בר ששון אבל ר' ענני בר ששון לית ליה דרב פפא ורבינא נמי דאמר הלכך יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א יום לא מכרעא כרב פפא דרבינא הכי קאמר כיון דבין למר בין למר עצרת שהוא קרוי חג חשוב כז' יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א יום. ומנא תימרא דלית הלכתא כרב פפא מדאמרי' בגמ' רבינא איקלע לסורא דפרת אמר ליה רב חביבא מסורא דפרת לרבינא אמר מר יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד יום אמר ליה מסתברא כרבן גמליאל אמרי ויש ספרים שכתוב בהן מסתברא הלכה כרבן גמליאל אמרי כלומר הלכה כרבן גמליאל אמרי דר"ה ויוה"כ כרגלים להפסיק האבילות אבל שיהו הן עצמן חשובין כו' לא אמרתי דבר זה מעולם וקי"ל כרבינא דהוא בתרא ועוד דקאי ר' ענני בר ששון כותיה מ"מ קשיא לי הכי אמאי מונה אחר ר"ה ויוה"כ כ"ג וס לא ימנה אחר ר"ה כי אם כ"א יום והאחר יוה"כ כי אם כ"ב יום דנהי דר"ה ויוה"כ אינן חשובין כו' ר"ה מיהא יהא חשוב לשני ימים ויוה"כ ליום אחד דהא קי"ל שאפי' הקובר את מתו בתוך הרגל רגל עולה לו למנין ל' ושמא יש חסרון בספרים וכך הוא הלשון המדוקדק נמצא מונה לאחר ר"ה ויוה"כ עם ר"ה ויוה"כ כ"ג ימים והפש עצמו לשון קצרה שעולה לכאן ולכאן: ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו. הא אחר שלא פרע ושלא פרם חייב מיתה ואיתקש אבילות דבגדים לאבילות דתגלחת דכתיב ראשיכם ובגדיכם וזהו שאינו מאחה עד לאחר ל' יום: דכתיב והפכתי חגיכם לאבל. מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא: לאחר ל'. שמת השתא: הלכה כר"ע. דשמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד אפי' באביו ואמו ומקצת היום אסור אף ברחיצה ובשאר היום מותר אף בתגלחת: שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה. כגון שהשבת הוא יום ל': כתב בעל הלכות שאם שמע שמועה וכו'. עד ומסתברא כותיה וכתב הרב ר' אברהם ז"ל לא פירש הגאון ז"ל מאי טעמא מסתברא כותיה ומאי טעמא לא אמרי' מקצת היום שלא שמע ככולו ולי הכותב נראה דמש"ה מסתברא כותיה מפני שמפורש בהלכה דהא אמרי' שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה כו' היאך היתה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה היא לאחר ל' ונעשית רחוקה נמצא שיום ל' שמועה קרובה ולא אמרי' ביה מקצת היום שלא שמע ככולו שאי אתה יכול לומר שיום שבת יום כ"ט היה והיתה קרובה כששמע דא"כ למוצאי שבת איך נעשית רחוקה כי מיד כשיצא שבת חלה עליו אבילות ואין כאן מקצת יום ככולו אלא ודאי שבת ששמע יום ל' היה ולא נעשית רחוקה עד מוצאי שבת דלא אמרי' מקצת יום ל' שלא שמע ככולו דלא אמרי' מקצת היום ככולו אלא במי שנהג אבילות אבל בכך לא שייך למימר מקצת היום ככולו אבל אית למימר דלמא שמע שמועה קרובה בשבת ששמעה בליל ל' דלא יכלינן למימר מקצת היום ככולו, אבל אם שמעה ביום ל' אמרי' מקצת היום ככולו כל זה לשון הרב ר' אברהם בר יצחק ז"ל:

שלטי הגבורים

היה עוסק בתורה או במלאכה או שהיה רוחץ וסך ובאת לו שמועה מפסיק שעה אחת משום אבילות וחוזר למה שבידו אבל אם היה לבוש תפילין א"צ לחולצן ומ"מ אינו יוצא ידי אבילות בהפסק זה וצריך שיעשה מעשה שניכר שעושה משום אבילות כגון חליצת מנעל או כפיית המטה ועטיפה ומיהו בחדא סגי: ג כתבו הגאונים כיון שאינו נוהג ז' אחר הרגל אינו קורע ברגל והרמב"ן כתב שהוא קורע ברגל: ד וכתב הרמב"ן דבשבת ורגל אסור בדברים של צנעא והשומע שמועה רחוקה בשבת או ברגל אינו נוהג אפי' דברים שבצנעא ולמוצ"ש ורגל נוהג שעה אחת ודיו וכתב בסמ"ג בשומע שמועה קרובה בשבת השבת עולה לו ליום אחד ולמחר קורע והוה ליה יום שני שביעי לאבילות וכ"כ בה"ג וס"ר יחיאל כתב שאין שבת עולה לו בתחלת המנין אלא יתחיל למנות מיום א' וה"ל יום ז' ז' לאבילות ונוהג בו דברים שבצנעא במקצת היום:

ברכת אבלים דהויא פרהסיא : קורע. בשמועה רחוקה שנוהגת יום א' : קורע. באותו יום או אינו קורע כיון שאין שם אבילות ז' ולענין חליצת מנעל פשיטא ליה דחולץ כיון דבעלמא אפילו שלא בשעת חימום איכא חליצת מנעל משא"כ בקריעה : מי שאין לו חלוק. כגון שהיה לבוש בגדים שאולים שאין לו לקורעם אלא מדעת בעלים : חמשה. מתי מצוה בנו ובתו ואחיו ואחותו ואשתו : קורע והולך וכו'. אלמא איכא קריעה בלא ז' : לכבוד אביו ואמו. קריעה של כבוד היא ואנן מקריעה של חיוב הוא דאמרינן אינו קורע והכי הלכתא דבשמועה רחוקה אינו קורע אבל מפני כבוד אביו ואמו קורע עליהם אפי' בשמועה רחוקה ואינו מאחה לעולם אע"פ שאינו מתאבל עליהם ומכאן ראיה לעובדא דרבי חייא לעיל דגרסי' בגמ' ששאל לרב שהיה בן אחיו ובן אחותו אבא קייסולימא קיימת מאחיו ואחותו שאל שהיו אב ואם דרב ולפיכך לא מצינו שקרע בגדיו אלא שחלץ מנעליו דאילו אב ואם דרבי חייא קאמר הוה קרע כדאסקינן הכא : וכתב בעל המאור ז"ל היכא דשכיב שכבא בערב החג דה"ל יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כ"א יום ובעי למנקט בתר ימי החג ט' ימים ומיהו היכא דאיכא מקרובי המת מאן דאתא ליה שמועה ביום י' שלאחר החג אי הויא כשמועה רחוקה או כשמועה קרובה יש מן החכמים מי שנסתפק לו זה הדבר ותלה הדבר להקל משום דהויא ליה ספק אבלות וקי"ל כדברי המיקל באבל ולדעתי נראה לי בזה הדבר להחמיר שאין הדברים נראים שיעלה הרגל למי שלא בא לו עדיין שמועת המת והלא אתה רואה שהקובר את מתו ח' ימים קודם הרגל בטלו ממנו גזרת ל' וזה שקברו בערב החג לא בטלו ממנו גזרת ל' וצריך להשלים אחר החג ל' ימים אע"פ שכבר עלו לו י"ד יום קודם שמיני לחג שלא בטלו גזרת ל' כל זמן שלא קיים ז' וכ"ש זה שלא ידע ולא שמע במות המת קודם הרגל היאך יעלו לו יום ראשון לפני החג וחג ושמיני שלו ככ"א יום אם אמרו במי שהפסיקו לו ימי החג אבלותו יאמרו במי שלא ידע ולא שמע במות המת קודם הרגל ועוד הרי מקצת ל' ככולו ואלו מאן דשמע שמועה ביום ל' הרי הוא כשומע ביום כ"ט אלמא שאע"פ שאמרו מקצת יום ל' ככולו למי שנהג לא אמרו למי שלא נהג ואף זה כן הלכך מסתברא בהא מלתא לחומרא ועוד כתבו ראיה דאלו היה דין מי שלא שמע ולא נהג כדין מי שנהג אבילות א"כ השומע אחר הרגל שמת לו מת קודם הרגל ז' ימים היו בטלות ממנו גזרות ז' ול' ולעולם לא משכחת שמועה קרובה ברגל ולמואלי הרגל נעשית רחוקה שאם מת לו מת ח' ימים קודם הרגל אפילו בתוך הרגל רחוקה היא שכבר בטלה ממנו גזרת ל' ואם תוך ז' מת המת אף לאחר הרגל קרובה היא אלא שאין מי שלא נהג אבלותו ולא שמע בו כדין הנוהג הלכך לא שנא ערב הרגל ול"ש יומו של רגל אין נמנין לגבי שמועה אלא לעצמן ע"כ : *קיים כפיית המטה וכו'. פירוש מה שכלפי מעלה הפך למטה ומה שכלפי מטה הפך למעלה ולאו דוקא כפיית המטה אלא הוא הדין לשאר אבלות וה"ק אם נהג אבלות שלשה ימים קודם הרגל אינו צריך לנהוג דיני האבלות לאחר הרגל : אפילו יום *ראשון. וכן הלכה דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל הלכך אם קבר מתו יום אחד או שעה אחת קודם הרגל בטלה ממנו גזרת ז' ואם קברו ז' ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזרת ל' וכתב הראב"ד ז"ל דדוקא כשקיים אבלות קודם הרגל אבל אם עבר ולא קיים בין בשוגג בין במזיד אין רגל מפסיקו שלא יהא חוטא נשכר ומינה לכל אבל שבעולם שלא נהג אבלות בתוך ז' שמשלים אותו כל ל' חוץ מן הקריעה שאם לא קרע בשעת חיובו שאינו קורע אלא תוך שבעה כדאמרינן [דף כ:] לאחר ז' אינו קורע ודוקא בשאר מתים עכ"ל : *ואשכחן עצרת דאיקרי חג וכו'. פירוש דאבלות לכולהו חגי' אקשי' רחמנא [בירושלמי בפירקין הלכה ה' כה"ע] יש מהן ז' ויש מהן יום אחד וא"כ אבלות נמי פעמים ז' פעמים יום אחד הא כיצד אם שמועה קרובה ז' שמועה רחוקה יום אחד וא"ת אימא סוכות י"ל תפסת מועט תפסת אבל עיקר אבלות דהוי ז' מדוכתא אחריתי נפקא לן מדכתיב אל נא תהי כמת וכו' מה הסגר ז' אף מת ז' אי נמי מויעש לאביו אבל ז' ימים דיוסף א"כ מויהי לז' הימים דמשותלח כסס שמרתי לעולמי ז' ימים כך אתם תשמרו על מת ז' ימים א"כ מדכתיב ופתח אהל מועד תשבו שבעת ימים (א) : **שלשים** יום מ"ל אתיא פרע פרע וכו'. ראשיכם אל תפרעו פירוש לבני אהרן קאמר מפני שהיו כהנים הא אחר שהוא אבל חייב בפריעת הראש : התם. בנזיר : **ואחותו** הבתולה. פירוש בתולה אע"פ שהיא בתולה כיון שאינה אחותו מאביו אלא מאמו לבדה הוצרכנו להוסיפה שאע"פ שאין כהן מטמא לאחיו (א) מאמו אפ"ה מתאבל עליהם ואחותו נשואה נמי הוצרכנו להוסיף אע"פ שהיא מאביו או מאמו שהרי כהן אינו מטמא לה כיון שנשאת לבעל ואפ"ה מתאבל עליה וכ"ש שמצריכין להוסיף אחותו הנשואה מאמו ולא מאביו : וכל מי שמתאבל עליו מתאבל עמו (וכל) כגון אב על הבן מתאבל עמו אם מת בן בנו ועמו דוקא כדמפרשינן בגמרא עמו בבית משום כבוד כיון שעומד עמו בעודו בבית נוהג קריעה וחליצה ועטיפת הראש אבל כשיצא לחוצה נועל מנעלו ומגלה ראשו. ירושלמי רב דמכת אחתיה פקיד לחייא בריה כד תהא סליק לגבאי הוי שלא סנדלך : באנפה. בפני אשתו [ודוקא] שמת אביה או אמה אבל אחיה או בנה מאיש אחר לא דזה האבלות לא נעשה אלא בשביל כבוד להודיע שמכר בצרתה. וגרסינן בגמרא והביאה הרי"ף ז"ל הרי שמת חמיו וכו' ותניא אידך אע"פ שאמרו אינו רשאי וכו' אלא לאו ש"מ כאן בחמיו וחמותו כאן בשאר קרובים נמצא עכשיו שכל שהבעל מתאבל עליו אשתו נוהגת עמו אבלות והוא אינו נוהג עמה אלא על חמיו וחמותו בלבד וכן כשמתאבל על שנייה של שאר כגון בנו שמתאבל על בן ובת שלו בזה דוקא נוהג עמו אבלות אבל על שנייה של קידושין כגון בנו שמתאבל על אשתו ובתו שמתאבלת על בעלה אינו צריך לנהוג עמהם אבלות ויש אומרים גם כן שלא אמרו בשנייה אלא בקרובים שלהם אבל אחיו מאביו שמתאבל על אחיו מאמו כיון שאינו קרוב לו כלל אינו נוהג עמו כלום ויש אומרים גם כן שאם ירצה האבל למחול לקרוב אין הקרוב צריך לנהוג עמו כלום דלא אמרו אלא משום כבודו ומפני דרכי שלום ובכלל אותן שהוסיפו אחותו בין ארוסה בין נשואה ומפותה ואשתו דוקא [יבמות כב:] כשרה ולא פסולה ואשתו ארוסה [שם ס.] אינו מיטמא לה ולא מתאבל עליה אבל שאר כל הקרובים אפילו פסולין מתאבלין עליהם כדתנן [שם כב.] ובנו הוא לכל דבר ואחיו הוא לכל דבר חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הנכרית ואם מת בנו או אחי בנו מאמו או אם בנו לאחר שגירשה חייב לקרוע בפני בנו ולנהוג אבלות בפניו שלא בפניו לא : ואמרו הגאונים ז"ל [לעיל באלפס סוף סי' אלף קנו] דאבלות יום ראשון דהוא יום מיתה וקבורה מדאורייתא הוא ויום טוב שני מדרבנן ולפיכך מי שמת לו מת ביו"ט שני וקברו נוהג בו אבלות דאתי עשה דאורייתא

נר מצוה

דאמרינן בבכורות לענין נפל הוא דאמר ר"ש ב"ג כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל וקאמר רב אשי שאם מת הולד ביום ל' כאלו מת ביום שלפניו שהוא כ"ט כלומר כנפל הוא חשוב ואינו מתאבל עליו וראיה לדבר דהא גמרי לה מדאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל ושמע מינה דלקולא אמר רב אשי הכל מודים לענין אבלות דיום שלשים כיום שלפניו דמי דאלמא לא מיחייב עליה אבלות הלכך לא מצית למימר כיום שלפניו אלא כיום כ"ט ואי הכי היכי גמרינן לה מינה דיום ל' לענין שמועה כיום ל"א אלא ודאי טעות הוא בידי האומר כך ואינו אלא כמו שכתב בעל הלכות דיום ל' כתוך ל' הוא והויא לה שמועה קרובה והאי דאמרי' היכא דמית הולד בתוך ל' יום הוא נפל ולא מיחייב עליה אבלות ה"מ היכא דלא קים ליה ביה שכלו לו חדשיו אבל היכא דקים ליה ביה שכלו ליה חדשיו מיחייב לאתאבולי עליה דגרסינן בפרק אם לא הביא כלי *בריה דרב דימי בר יוסף אתיליד ליה א ההוא ינוקא שכיב בגו תלתין יומין הוה יתיב וקא מתאבל עליה א"ל אבוה צודניאתא קא בעית למיכל א"ל קים לי בגויה שכלו לו חדשיו. ולענין *שמועה רחוקה דאינה נוהגת אלא יום א' בלבד איבעיא לן *קורע או אינו קורע ומסקנא אינו קורע דליכא קריעה בלא ז' אלא בכבוד אביו ואמו אבל בחמשה מתי מצוה לא דתניא מי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן לו חלוק בתוך ז' קורע לאחר ז' אינו קורע וא"ר זירא בר"א בחמשה מתי מצוה אבל על אביו ועל אמו קורע והולך : ת"ר כל האמור בתורת כהנים ב כהן מיטמא להן אבל מתאבל עליהן אלו הן אביו ואמו ובנו ובתו ואחיו ואחותו ואשתו הוסיפו עליהן °אחיו ואחותו הבתולה מאמו ואחותו נשואה בין מאביו בין מאמו וכל מי שמתאבל עליו מתאבל עמו בביתו כי הא דאמר ליה רב לחייא בריה וכן א"ל רב הונא *לרבא בריה באנפה נהוג אבלות

שבת קלו. | אלף רג | אלפרד

רש"י

צודנייתא קא בעית למיכל. אתה רוצה לאכול המטעמים ולכך אתה נוהג באבילות כדי לעשות לך כדרך שאר אבלים : קורע או אינו קורע. השומע שמועה רחוקה : קורע והולך. אפי' לאחר ז' משום כבוד אביו ולא משום חיוב קריעה : כל האמור בפרשת כהן. בסדר אמור אל הכהנים שכהן מצווה ליטמא להן לפי שהן קרוביו כל אדם מתאבל עליהם : הוסיפו עליהן. לענין אבל : אחיו. מאמו : ואחותו בתולה מאמו ואחותו נשואה בין מאביו בין מאמו. דאין כהן מטמא לאחיו ואחותו שלא מאביו כדנפקא לן בת"כ מקרא ולענין אבל הוסיפו : כל שהוא מתאבל עליהם. אם הוא מת כגון אביו ואחיו אם מת לאביו מת או לאחיו מתאבל עמהן : בבית. אין נוהג אבלות אלא בשעה שהוא נכנס לבית אחיו האבל וכשיצא משם אין אבלות מוטלת עליו : באנפה. בפני אשתך דהיינו נמי כל שמתאבל עליו כגון אשתו מתאבל עמה בבית בפני' : ולא

שלטי הגבורים

א עיין בפ' ר' אליעזר דמילה שם בהגה"ס :

שיטת ריב"ב

דליכא קריעה בלא שבעה אלא על אביו ועל אמו. ואי קשיא לך הא אשכחן קריעה בלא ז' הקורע על רבו שלמדו חכמה ועל נשיא וכולה מתני' דקריעה איכא וז' ליכא יש לומר הכי קאמר ליכא קריעה על מי שהוא חייב להתאבל ז' בלא ז' אלא על אביו ועל אמו : ה' מתי מצוה. אחיו ואחותו בנו ובתו ואשתו : קורע והולך. כל ל' יום כתב הרב דודי ז"ל והיכא דשכיב שכבא בערב החג דקי"ל יום א' לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א יום ובעי למינקט בתר ימי החג ט' ימים אי איכא מקרובי המת מאן דאתיא ליה שמועה ביום י' שלאחר החג אי הויא ליה כשמועה קרובה או כשמועה רחוקה יש מן החכמים מי שנסתפק לו זה הדבר ותלה הדבר להקל משום דהויא לה ספק אבילות וקי"ל כדברי המיקל באבל ולדעתי נ"ל בזה הדבר להחמיר שאין הדברים נראין שיעלה הרגל למי שלא בא לו עדיין שמועת המת והלא אתה רואה שהקובר את מתו ח' ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזירת ל' וזה שקברו בערב החג לא בטלה ממנו גזירת ל' וצריך להשלים מהם אחר החג ט' ימים אע"פ שכבר עלו לו י"ד ימים קודם ח' של חג לא בטלה גזירת ל' כל זמן שלא קיים גזירת ז' וכ"ש זה שלא ידע ולא שמע במות המת קודם הרגל היאך יעלה לו יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו לכ"א יום אם אמרו במי שהפסיקו לו ימי החג אבילותו יאמרו במי שלא ידע ולא שמע ועוד הרי אמרו מקצת יום ל' ככולו ואלו מאן דשמע שמועה ביום ל' הרי הוא כשומע ביום כ"ט אלמא אע"פ שאמרו מקצת יום ל' ככולו למי שלא נהג אבילות לא עלה כלל ואף זה כן הלכך מסתברא לי בהא מלתא לחומרא והיכא דשכיב שכבא בערב ר"ה דקי"ל יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד יום איכא מאן דאמר בעי לאשלומי עלייהו שיתא עשר יומי דהוו להו תמניא יומי דקמי יוה"כ ויוה"כ ט"ו יום ולכי נפיק יומא דכפורי משלים עלייהו מקצת יום ל' ואיכא מ"ד שמותר לגלח ערב יוה"כ שכיון שיצא בימים של חול ועלה עליו מקצת גזירת ל' עלתה לו מקצתה ככולה ואע"פ שלא קיים גזירת ז' ואם בטלו ח' ימים או ז' ימים קודם הרגל בטלה גזירת ל' מפני יום אחד או מקצת היום שחלה עליו גזירת ל' כ"ש זה שחלה עליו גזירת ל' ח' ימים ואין אנו חוששין אם לא קיים גזירת ז' שהרי כבוד הרגל מפסיקו ומותר לגלח משום כבוד יוה"כ ואם מי שקברו אחר ר"ה מותר לגלח בערב יוה"כ שהוא יום ז' כ"ש זה שקברו לפני ר"ה וכיון שהותר לגלח בערב יוה"כ בטלה לה גזירת ל' לגמרי וכן דעתי בזה להתיר וכן הקובר את מתו בערב יוה"כ מותר לגלח בערב החג. כל זה לשון הרב דודי ז"ל ונראה מדבריו בזה שאמרו בגמ' יום א' לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד יום ויום ראשון של ר"ה הוא שחשוב לג' ימים שאלמלא כך היאך אתה מונה לאחר ר"ה ח' ימים קודם יוה"כ ולפי סברא זו היכא דשכיב שכבא בערב החג דקי"ל יום אחד לפני החג ו[illegible]
שלו הרי כאן כ"א יום לא בעי למינקט בתר יום שני של שמיני של חג אלא ח' ימים ולא כן כתבו שאר המחברים וגם הוא כתב היכא דשכיב שכבא בערב החג בעי למינקט בתר ימי החג ט' ימים וזה שכתב דש[illegible]
שכבא בערב ר"ה איכא מ"ד מותר לגלח ערב יוה"כ שכיון שיצא בימים של חול ועלה עליו מקצת גזירת ל' עלתה לו מקצתה ככולה ואע"פ שלא קיים גזירת ז' קשיא לן עלה אי הכי למה לן חושבנא דד"ד יום בי[illegible]
לר"ה כשבעה יומין בין דלא נחשביה אלא לחד יומא כי מטי ר"ה בטלה גזירת ז' וכי מטי יוה"כ בטלה גזירת ל' ומאי נפקא לן מינה אי חשבינן ליה לר"ה כשבעה יומין אי לא חשבינן אלא לחד יומא ואי הלכתא כ[illegible]
אתא רב פפא לאשמועינן לימא הלכה כרבן גמליאל מיגלא למה לי אלא לאו ש"מ דבעי לאשלומי עלייהו שיתא עשר יומי (ס"א) כדברי איכא מ"ד קמא ואע"פ שאם קברו אחר ר"ה הותר לגלח בערב יוה"כ שאני [illegible]
קיים גזירת ז' ומקצת יום ז' ככולו ויצאה גזירת ז' ונכנסה גזירת ל' ואתי יוה"כ ומבטלה אבל זה שקברו בערב ר"ה כיון שלא קיים גזירת ז' יש לו להשלים גזירת ל' ולא אתי יוה"כ ומפסיק לה דתרתי הפסקות בחד [illegible]
עבדינן וכן נראה מדברי הרב ר' משה ז"ל : הוסיפו עליהן אחיו ואחותו מאמו. דאחיו ואחותו דקרא מאביו משמע : וכל מי שמתאבל עליו. אם מת עם אבל נוהג אבילות בפניו של אבל שלא בפניו לא : ירושלמי [illegible]
אחתיה פקיד לחייא בריה כד תהא סליק לגבאי הוי שלא סנדלך :

עין משפט

א מיי' פ"ז מהלכות אבל סמג עשין ב טור י"ד סי' שמ תב :
ב מיי' פ"ב שם סמג שם טור י"ד סי' (שפד) [שעד]:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) במילואים כתיב כפ' נו וכתיב בבני אהרן הנותרים ומפתח אהל מועד לא תצאו מה פתח אהל מועד האמור במלואים ז' אף כאן ז' ודוקא בני אהרן שנמשחו לכהונ' גדולה הא אחר שהוא אבל יוצא כל ז' עיין בברכית רבה שילטי סדר ויחי :

מכילתין דף כ:

[דף רצא ע"א]

בגמ' הגי' לרבה

עייך לעיל אחר מתני'

נ"ל אחד

עייך לעיל ע"א

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ולאחותו :

דאורייתא ודאי עשה דרבנן ומיהו דוקא באותן שאבלותן מדאורייתא שהן אביו ואמו בנו ובתו אחיו ואחותו בתולה מאביו ואשתו אבל כל אותן שהן תוספת חכמים אם מת אחד מהם ביו"ט שני אינו מתאבל עליהם כלל דלא אתי עשה דרבנן דיחיד ודחי עשה דרבנן דרבים וכן השניים שמתאבלים לפני הקרובים ודאי מדרבנן נינהו ואין אבלותן דוחה יו"ט שני כלל: גרסי' בגמ' [דף כ:] אמימר שכיב בר בריה קרע עלויה אתא בריה קרע באפיה אידכר דקרע מיושב קם קרע מעומד אמר רב *אמי [דף כא.] מנין לקריעה מעומד שנאמר ויקם המלך ויקרע את בגדיו

רש"י תורה אור נר מצוה

אבלות בלא אנפה לא נהוג אבלות ולא אמרו א בכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו אבל אחי אשתו או אחותו לא דתניא מי שמת חמיו וחמותו אינו רשאי לכוף את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת אלא כופה מטתו ונוהג עמה אבלות וכן היא שמת חמיה וחמותה אינה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת אלא כופה מטתה ונוהגת עמו אבלות ותניא אידך אף על פי שאמרו אינו רשאי לכוף את אשתו (א) באמת אמרו מוזגת לו את הכוס ומצעת לו את המטה ומרחצת (ב) פניו ידיו ורגליו קשיאן אהדדי אלא לאו ש"מ כאן בחמיו וחמותו וכאן בשאר קרובים שמע מינה תנ"ה לא אמרו בשביל כבוד אשתו אלא חמיו וחמותו בלבד: גרסי' בכתובות בפרק קמא* תניא הרי שהיתה *פתו אפויה וטבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש. ונוהג שבעת ימי משתה ואח"כ נוהג ז' ב ימי אבלות וכל אותן הימים הוא ישן בין האנשים ואשתו ג ישנה בין הנשים ואין מונעין תכשיטין מן הכלה כל ל' יום ודוקא אביו של חתן ואמה של כלה ד דליכא איניש דטרח להו אבל איפכא לא. אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא לא שנו אלא שנתנו מים ע"ג בשר אבל לא נתנו מים ע"ג בשר מזדבן: אמר מר הוא ישן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים מסייעא ליה לר' יוחנן דאמר ר' יוחנן אע"פ שאמרו אין אבלות במועד אבל דברים שבצנעא נוהג: °*ואלו דברים שאבל אסור בהן אסור במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ו ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ה ולשנות במשנה ובמדרש ובהלכות ובהגדות ואם היו רבים ו צריכים לו אינו נמנע ומעשה ומת בנו של ר' יוסי בצפורי ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום כולו ובתו של רבי בבית שערים ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום כולו תנא ובלבד שלא יעמיד מתורגמן ואלא היכי עביד כי הא דתניא מעשה ומת בנו של ר' יהודה בר' אלעאי ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום כולו ונכנס רבי חנניה בן עקביא וישב בצדו ולחש הוא לרבי חנניה בן עקביא ור' חנניה בן עקביא לתורגמן והתורגמן השמיע לרבים · הא דאמרי' אסור ברחיצה לא שנא רחיצה בחמין ולא שנא רחיצה בצונן דגרסי' בתעניות בפ' קמא* והלכתא אבל אסור בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר ולסוך אפילו כל שהוא אסור להעביר את הזוהמא מותר: תנו רבנן אבל שלשה ימים הראשונים ז אסור להניח תפילין ומסקנא אינו אסור אלא יום ראשון בלבד דעיקר מרירא חד יומא הוא דכתיב °ואחריתה כיום מר אבל ביום ז שני מותר וכיון שהניח ביום שני שוב אינו חולץ ואפילו באו פנים חדשות: *ת"ר ד אבל שלשה ימים ח ראשונים אסור בעשיית מלאכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה מכאן ואילך עושה בצינעה בתוך ביתו והאשה

לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו. בלבד: מוזגת לו את הכוס ומצעת לו את הסדין. שאע"פ שאין נדה עושה מלאכות אלו לבעלה משום גזירת תשמיש גבי ימי אבלה לא גזרו רבנן: קשיא אהדדי. דקתני לעיל נוהג עמה אבלות והכא תני דרוחץ ידיו ופניו ורגליו ותרוייהו צריכא הכא הא מתני' דתני מי שמת חמיו וכו' אשמעי' דנוהג עמה אבילות מפני חמיו וחמותו ומאידך שמעינן דבשאר קרובים לא דאי מההוא לחודה הוה אמינא לשאר קרובים: יינו מזוג. במים שראוי לשתייה ושוב אינו מתקיים: אביו של חתן ואמה של כלה. דוקא נקט אביו של חתן הוא הטורח בסעודה ואמה של כלה היא המכינה לה תכשיטין לפיכך אם יעבור המועד (א) שוב אין מכינין להם: מכניסין את המת לחדר. שלא יקברוהו דא"כ חלה אבילות על האבל בסתימת הגולל כדלקמן ושוב לא יוכל להכניס עד שיעברו ימי האבל: ופורש [ונוהג ז' ימי המשתה]. ויקבור המת לכיון דחל עליו חתונה הוי לגביה כרגל ולא אתיא אבילות וחיילא: (ונוהג ימי משתה כו'). וכל אותן הימים. של משתה ושל אבילות: ישן וכו' ואין מתייחדין זה עם זה שמא יבשול ואבל אסור (ב) בתשמיש המטה כדילפינן באלו מגלחין דאף בז' ימי המשתה שהן כרגל נוהג הוא אבלות של דברי צינעא דהיינו איסור תשמיש כדלקמן: ואין מונעין. בשביל האבילות ואין אוסרין עליה תכשיטיה שלא תתגנה על בעלה: כל ל' יום. ואע"פ שהן אסורות משום אבלות לשאר בני אדם וכ"ש מכאן ואילך: דליכא איניש דטרח. אם יפסיד מה שהכינו: שנתן מים ע"ג בשר. שוב אין ראוי למוכרן במקולין: מסייע ליה. הא דקתני אסור בתשמיש המטה בשבעת ימי המשתה שהם לו כרגל: צנעא. שהוא נכר בכך שהוא אבל: ואסור לקרות בתורה וכו'. כדאמר לעיל דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום והא דאמרינן אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין התם כגון קיום שאר מצות בעלמא אבל בכל הני אית בהו שמחה כשהוא לומד תורה ומש"ה אסור: רבים צריכין לו. כגון שהיה נשיא דורש ברבים: שלא יעמיד תורגמן.

לא תימא הכי וישכב ארצה הכי נמי דלאו מילתא יתירתא והתניא ישב ע"ג כסא ע"ג ספסל ע"ג אודייני גדולה מכולן ישן על גבי קרקע לא יצא ידי חובתו ואמר ר' יוחנן מאי לא יצא ידי חובתו שלא קיים כפיית המטה א"ל מאי ארצה כעין ארצה. פירוש קרע עלויה בשעת חמום היה ולא היה שם בנו ולפי שאין החיוב לקרוע בשניים אלא בפניהם מש"ה כשבא בנו קרע פעם אחרת בפניו וקם קרע פעם שלישית מעומד וכן כתב הרי"ן גיאת ז"ל אם קרע על השני שלא בפני הקרוב או שקרע מיושב על כל אדם לא יצא וחוזר וקורע פעם אחרת: ויקם המלך. כשאמרו לו לדוד שמת אמנון בנו: יתירתא. ולא משום דמחייב ביה: על גבי מטה. בלא כסות: אודייני. כסוי של בור: ישן על גבי קרקע. ממש ולא כפה מטתו שהיה ישן בה קודם אבלותו: שלא קיים כפיית המטה. אם שכב על הקרקע ולא כפה מטתו: כעין ארצה. שכפה מטתו ולעולם לא עבד מלתא יתירתא: **אלו** דברים שאבל אסור בהן. פירוש שאבל אסור כל ז': ברחיצה. כל גופו אפילו בצונן ואפילו ידיו ורגליו בחמין אסור: ובסיכה. אפי' כל שהוא ואם להעביר הזוהמא מותר: ובנעילת הסנדל. דוקא של עור אבל של בגד מותר: ובתשמיש המטה. וחייב בעטיפת הראש ובכפיית המטה: ואסור לקרות. כדאמרינן לעיל [דף טו.] מהאנק דום דממה שהוא אבל מתים לא יעשה מכלל דכ"ע דוממים והקשה רש"י ז"ל היכי אסור לקרות והא אמרינן אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה ותירץ דמצות של שמחה לא התירו ומהאי טעמא אסור בתשמיש המטה אע"ג דאיכא מצות עונה: רבים צריכין לו · לאיסור והיתר להורות ואין שם אחר או שהוא נשיא ודורש ברבים: ובלבד שלא יעמיד התורגמן. כמו בשאר ימות השנה. ושמעינן מינה טעמא דרבים צריכים לו להתלמד ממנו הוא דמותר הא לאו הכי אסור ואם כן כהן אבל ואין שם כהן אלא הוא אסור לקרות בתורה כל ז' דלא אמרו [גיטין נט:] כהן קורא [ראשון] אלא מפני דרכי שלום בעלמא וסגי להו בישראל: **פנים** חדשות. פירוש שבאו לו לנחמו מחדש שלא היו אצלו משעת האבלות עד עכשיו ובגמרא בעי אי חולץ בפניהם כל זמן שהם עמו בבית ולאחר שילאו מותר להניחן וקיימא לן כרבא דכיון שהניח בשני שוב אינו חולץ ואפילו באו פנים חדשות: **תנו** רבנן אבל שלשה ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה מכאן ואילך עושה בצנעה בתוך ביתו. [והאשה טווה בפלך בתוך ביתה] פירוש ואפילו עני שאם יתעסק במלאכה יתעלל מן הבכי והמת מתזלזל ואנו אומרים שלשה לבכי:

טווה

שלטי הגבורים

א וי"א שהיא ג"כ אינה מתאבלת אלא כשמת חמיה או חמותה אבל שאר קרוביו שמתו אינה מתאבלת עמו וכן כתב הרמב"ם אבל הרמב"ן כתב שהיא מתאבלת על כל הקרובים שמתאבל עליהן וכן יראה דעת הרא"ש. כתב הרמב"ם שאין מתאבלים עם הקרובים שמתאבלים עליהן אלא כשמתאבלים על קורבה דשאר כגון בנו ואחיו שמתאבל על בן או בת שלהם והאידנא נהגו להקל באבילות של המתאבלים וסומכים על זה שאינו אלא בשביל כבוד האבל ואם רצה האבל למחול על כבודו א"צ להתאבל עמו והאידנא כל האבלים נוהגים למחול על כבודם לכן נהגו להקל וכן כתב הרמב"ן:

ב וכתב הרמב"ן מנין ל' אינו מונה אלא מן' ימי אבילות ואילך ואינו דומה לקובר מתו ברגל שהרגל עולה לו למנין ל' אע"פ שאינו מונה ז' אלא לאחר הרגל דהתם נוהג *) מצות הרגל אבל הכא כל ז' ימי החופה מותרים בגיהוץ ותספורת הלכך לא סלקו כלל וכ"כ הרא"ש:

ג וכתב הראב"ד דתרוייהו דוקא שיהו אנשים ישנים עם החתן ונשים עם הכלה ודוקא בלילה אבל ביום מותר להתייחד עמה כמו עם שאר נשים ואינו אסור אלא בתשמיש המטה אבל במיני פרישות כמזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו מותר ולא עוד אלא אפי' בחבוק ונשוק וכיוצא בו מותר והרא"ש כתב הרבה הפליג התכם להחמיר

והרמב"ן כתב שאין מאחרים החופה ל' יום כיון דטריח ליה וקאי עליה מלתא:

ה וי"א דאין איסור זה אלא ביום ראשון כמו תפילין וכתב הטור ולא נסירא אלא אסור כל ז':

ו וכתב הרי"ן גיאות דוקא כשרבים צריכין לו להתלמד אבל אם האבל כהן ואין שם כהן אחר אלא הוא אסור לקרות

הואיל וסגי לישראל שיקרא במקומו וכ"ש במקום ת"ח דרב קרא בכהני וכתב הרמב"ן כיון שאין האבל יוצא לבהכ"נ אין צ"ל שאינו עומד וקורא ואין כאן משום דרכי שלום. כתב הרא"ש בתשובה כשמתפללים בבית האבל אם אין שם מי שיתפלל יכול האבל להתפלל ולהוציא הרבים שהרי הוא חייב בכל המצות. וי"א אע"ג שבת"ב מותר לקרות בקינות ובדברים הרעים שבירמיה באבל אסור כמו שהוא חמיר מת"ב ג"כ בשאר דברים ויש מתירים וכן דעת הרא"ש שכתב וכן נהגו שהאבל קורא במס' מועד קטן בהל' אבילות אע"ג דבאבל רבתי משמע שהוא אסור דתניא חכם או ת"ח שמת לו מת באין ויושבין לפניו ונושאין ונותנין לפניו בהלכות אבילות ואם טעו משיבין בשפה רפה והוא אינו שואל ואם רצה מדבר ע"י עצמו ואם לאו אחר מדבר על ידו פירוש כשמשיבין שטעו אבל לישאל אינו שואל כלל וי"ל דבינו לבין עצמו מותר לשאת ולתת אבל כשאחרים נושאין ונותנין לפניו איכא פרסום טפי ואסור ומיירי כשאין רבים צריכין לו אבל ברבים צריכין לו אפי' בהלכות אחרות מותר לדרוש כל היום: ז וי"א שאינו מותר ביום הב' מיד אלא אחר שיתפללו ויעמדו המנחמין מאצלו אבל רב אלפס כתב שאינו אסור אלא ביום הראשון וכ"כ הרא"ש ז"ל שמותר מיד ביום ב' אחר הנץ החמה כתב הרמב"ן ומבעי ליה לאבל לאותובי דעתיה ולכווני לביה לתפילין שלא יסית דעתו מהם הלכך מנח להו כישוב דעתו אבל בשעת הספד ובכי לא מנח להו: ח עיין לעיל פרק מי שהפך דין איסור מלאכה: לשון ריא"ז ותהא לכן מהרס לשכניו שהצריכוהו לכך כמו שמבואר בתלמוד א"י ולפי זה נראה שלא התירו לעשות מלאכה בצנעה מג' ואילך אלא למי שאין לו מה לאכול אבל שאר כל אדם אסור לעשות מלאכה כל ז' ואפי' בצנעה ושיטת מז"ה הרי היא שכל אבל מותר לעשות מלאכה בצנעה אחר ג' ימים ואין שיטת התלמוד כדבריו כמבואר בקונט' הראיות:

*) נ"ל דין ל' שהוא גיהוץ ותספורת תוך הרגל אבל כו'

שיטת ריב"ב (המשך)

משה ז"ל מי שמתה חמותו או חמיו כופה מטתו ונוהג אבילות עם אשתו בפניה אבל שלא בפניה אינו נוהג אבילות וכן האשה שמת חמיה או חמות' נוהגת אבילות בפניו אבל שאר

קרוביהן כגון שמת אחי אשתו או בנה והאשה שמת אחי בעלה או בנו אין מתאבלין זה עם זה וקשיא לן איך כתב הרב ז"ל מלתא דלא פסיקא ליה שאם יש לו בנים מאשתו חייב הוא לנהוג אבילות על בן אשתו משום בנו שנוהג אבילות עליו וכן חייבת היא לנהוג אבילות על בן בעלה משום בנה שנוהג אבילות עליו ועוד אנו תמיהים בדברי הרב ז"ל שכתב שאשתו הנשואה מתאבל עליה מדבריהם ואחותו הנשואה מתאבל עליה מה"ת ובברייתא איפכא תניא. עוד כתב הרב ז"ל יראה לי שאם מתה אשת קרובו או בעל קרובתו כגון שמתה אשת בנו או בעל בתו אינו חייב להתאבל עליהם וכן כל כיוצא בזה: מוזגת לו את הכוס ומצעת לו את המטה. אע"פ שאין הנדה עושה מלאכות אלו גזירה משום תשמיש גבי ימי אבלה לא גזור רבנן: קשיין אהדדי. דלעיל קתני נוהג עמה אבילות והכא קתני מרחצת לו פניו ידיו ורגליו אפי' בחמין: ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות וכל אותן הימים הוא ישן וכו'. נראה מדברי הרב ר' משה ז"ל דוקא שמת לו מת קודם שבעת ימי המשתה אבל אם מת לו מת בתוך שבעת ימי המשתה אפי' אמו של חתן או אביה של כלה משלים שבעת ימי המשתה ומותר בהן בתשמיש המטה: ה"ג מסייע ליה לר' יוחנן דאמר ר' יוחנן אע"פ שאמרו אין אבילות בשבת אבל דברים שבצנעא נוהג. ואסור לקרות בתורה כדאמרי' לעיל מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום והא דאמרי' אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מתפילין מפני שנאמר בהן פאר התם בשאר מצות אבל ת"ת אית ביה שמחה דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב: ומסקנא אינו אסור אלא יום ראשון ומקצת שני בלבד. ואני תמה על הרב ז"ל שכתב אינו אסור אלא יום ראשון בלבד ובפירוש אמרי' בגמ' דמקצת שני נמי אסור ויש לדחוק ולומר דה"ק אינו אסור יום שלם אלא יום ראשון בלבד ואפי' באו פנים חדשות שאינם יודעים שכבר עבר יום ראשון ומקצת שני: מכאן ואילך אם הוא עני עושה בצנעא בתוך ביתו. והטעם לג' ימים מפני שאמרו ג' לבכי ואם יעסוק במלאכה נמצא מתעלל מן הבכי והמת מתזלזל:

טווה בפלך. שהיא מלאכת ערלאי ושל לנאה ודוקא לעני אבל לעשיר אסור כל שבעה: ירושלמי אבל שאין לו מה יאכל בראשון ובשני אינו עושה מלאכה ובג' עושה בצנעה אבל אמרו תבא מארה לשכניו שהצריכו לכך בר קפרא אמר אפילו ביום ג' לא יעשה מלאכה כל עיקר דבר קפרא עביד אבל ג' ימים דאמר רבי אבא בריה דרב פפי רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי כל תלתא יומין נפשא טייסא על גופא סברא דהיא חזרה גביה כיון דאיהי חמיא דאישתני זיוהון דאפוי שבקא ליה ואזלא לאחר ג' ימים הכרס נבקעת על פניו ואומרת טול מה שגזלת וחמסת ונתת בי וגמרא דילן נר מצוה דקתני ג' כבר קפרא אתיא: ת"ר אבל ג' ימים אינו הולך לבית האבל. אבל אחר שמנחמו ואע"פ שהוא קרובו: במקום המנחמין. שהרי גם הוא צריך להתנחם *(ויש מי שכתב המתנחמין) ואע"ג דאמרינן אבל אינו יוצא מפתח ביתו היינו דווקא לטייל אבל לדבר מצוה שרי ומתוך כך נראה דמותר לאבל ללכת לבהכ"נ לשמוע תפלה או מגילה וכ"ש בתשעה באב שמותר ללכת שכולם אבלים והוה ליה כהולך לבית האבל: בשאלת שלום. בין לשאול בין להשיב ומיהו לרבים מותר אם עשו לו כבוד ונפטרין ממנו דכבוד רבים שאני כמעשה דרבי עקיבא שעשו ישראל על בניו הספד גדול ואמר להם שכרכם כפול לכו לבתיכם לשלום: אין שואלין בשלומו. דלית ליה שלום: אבל על אביו וכו'. ואם ישאלוהו משיב ואין צריך להודיעם שהוא אבל דלענין זה אביו ואמו ושאר קרובים שוים. ובגמ' נראה*) דהרואה את חבירו אבל בתוך שלשים יום אם עדיין לא נחמו אומר לו תתנחם מן השמים מאבל זה שאירע עליך ולאחר י"ב חדש אומר לו מן הלד כלומר תתנחם מן השמים סתם: **אבל** ג' הראשונים בא ממקום קרוב. פירוש מהלך יום אחד כך פרש"י ז"ל וכן כתבו הגאונים ז"ל דמקום קרוב היינו עשרה פרסאות סוגיא דחד יומא דכיון דאי שמע הוה מטי הכא בההוא יומא כמאן דאיתיה בהדייהו דמי: מקום רחוק. יותר מי' פרסאות מונה

רש"י

לפניו: ואשה. שמת לה מת: טווה בפלך בתוך ביתה. מג' ימים ואילך: אבל ג' ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל. אבל אחר: מכאן ואילך הולך. ומנחמו ואינו יושב אלא עם המתנחמים אבלים: אסור בשאילת שלום. בין לשאול בין להשיב: משבעה ואילך שואל בשלום אחרים. כדרכו שהרי אותם אחרים הם שרויין בשלום אבל אחרים אינן שואלים בשלומו כדקתני ברייתא: ממקום קרוב. מהלך יום אחד: והוא שלא עמדו מנחמין מאצלו. שבא בשביעי שחרית עד שלא עמדו מנחמין מאצל זה שבבית: כי מהדריתו אפייכו מפומא דאבולא. משער חילון של עיר: מדחה מטתו. ממהר לקבור את מתו ואינו משהה אותו: ממעט בעסקו. אע"פ שמותר לו: רצה חולץ. מקרע חלוקו מלמעלה עד שנראה כתפו כמו חלוצי כתף: לבית השמחה. כגון סעודת חתן: מספר

והאשה טוה בפלך בתוך ביתה: ת"ר אבל [אלפס רטג] ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל מכאן ואילך הולך ואינו יושב במקום [אלפס ריד] המנחמים אלא במקום מתנחמים ת"ר ב אבל שלשה ימים הראשונים אסור בשאילת שלום ואי לא ידעי ושאלו בשלומיה מודע להו שהוא אבל ולא מהדר להו שלמא משלשה ועד שבעה אי לא ידעי ושאלו בשלומיה מהדר להו שלמא ולא צריך לאודעינהו משבעה ועד שלשים הוא שואל בשלום אחרים שאחרים שרויין בשלום ואחרים אין שואלין בשלומו אלא לאחר שלשים יום והני מילי בשאר קרובים אבל על אביו ועל אמו אין שואלין בשלומו אלא לאחר שנים עשר חדש: תנו רבנן שלשה ימים [אלפס ריה] הראשונים ג בא ממקום קרוב מונה עמהן ממקום רחוק מונה לעצמו ומכאן ואילך אפי' בא ממקום קרוב מונה לעצמו °)רבי שמעון אומר אפי' ביום שביעי [דף כב.] בא ממקום קרוב מונה עמהן ואיפסיקא הלכתא בהדיא *כר"ש והוא שבא ומצא מנחמין אצל גדול הבית וכמה מקום קרוב י' פרסי סוגיא דחד יומא כיון דאלו שמע ביומא קמא הוה קא מצי למיתי כמאן דאיתי מעיקרא דמי [דף כא:] אמר להו רבא לבני מחוזא כגון אתון א דלא אזליתו בתר ערסא כד מהדריתו [אלפס] אפייכו מבבא דאבולא אתחילו ומנו תנו רבנן על כל ד המתים כולן מדחה [רי"ב] מטתו ה"ז משובח על אביו ועל אמו הרי זה מגונה היה ע"ש או ערב יו"ט או שהיו גשמים מזלפין על מטתו הרי זה משובח לפי שאינו עושה אלא לכבוד [אלפס ריג] אביו ואמו על כל המתים כולן ה רצה ממעט בעסקו רצה *אינו ממעט על [דף כב:] אביו ועל אמו ממעט על כל המתים כולן רצה ו חולץ רצה אינו חולץ על [אלפס ריד] אביו ב ועל אמו חולץ פירוש חולץ כתפו ומוציא זרועו מן הקרע של [אלפס] חלוק ונמצא זרועו עם כתפו מגולין על כל המתים כולן ז נכנס לבית השמחה [רטו] לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו ג לאחר י"ב חדש על כל המתים כולן מספר

°)[דף רצב ע"א]

לעצמו. והם משלימין מנין אבלות ויוצאים מפתח ביתם והוא יושב באבלותו עד תשלום ז' מעת שנודע לו: אפילו ביום הז'. כיון שבא ממקום קרוב מונה עמהם והוא שבא ומצא עדיין המנחמים אצל גדול הבית שאם יצאו משם המנחמים כבר נשלם אבלות של גדול הבית לגמרי דהא אמרי' מקצת היום ככולו וצריך שימנה זה הבא מן הדרך אפילו ממקום קרוב לעצמו וטעמא דבעינן גדול הבית משום דכיון שגדול הבית הוא בבית הם כולם טפלים לו אבל אין גדול הבית בבית לא חשיב מנין דידהו כלום ואפילו בא ממקום קרוב מונה לעצמו: ערסא. מטה שמביאין בה המת ואמר להו רבא לבני מחוזא שהולכין לא"י לקבור ואין כל הקרובים יכולין לילך עם המטה ומלוין אותו פרסה או מיל וחוזרין כי מהדריתו אפייכו מבבא דאבולא משער החלון מהעיר בחזרתכם לבית אתחילו לממני ימי אבלות ואע"פ שלא יקבר המת עד ימים מרובים ואע"ג דאבלות אינה חלה עד שיסתום הגולל חזרת פניהם כסתימת הגולל דמי: וכתב הרמב"ן נראה שלא נאמרו דברים אלו אלא במוליכין אותו מעיר לעיר דכיון שמסרוהו לאותם שמוליכין אותו והחזירו פניהם כבר נתיאשו ממנו ויאוש כסתימת גולל אבל בקוברין אותו בבית הקברות סמוך לעיר והן חוזרין מיד בו ביום אין נוהגין אבלות עליו עד שיחזרו הקרובים ויאמרו כבר נקבר שהרי דעתם עליו וכמו לפניהם דמי ואסור לאכול בשר אבל בעל הלכות כתב והיכא דמית מת במעלי יומא טבא ודחילו דילמא לא מספקי למקברי מקמי יום טוב ושקלוהו עכו"ם ואמטיו למקבריה כד נפק מן מתא ואיכסיא ליה מקרובים חדא שעתא מקמי דליעול רגל חלה אבלות עליהם ובטלה ממנם גזרת ז' ופסיקא הלכתא כר"ש דאמר שמואל הלכתא כדברי המיקל באבל ואפילו ביום הז' בא ממקום קרוב מונה עמהן והוא שמצא מנחמין אצל שעדיין לא הלכו להם ואפילו נגערו לעמוד ולא עמדו וכתבו ז"ל שאם אחר שנהגו אבלות ז' נמלכו לפנותו למקום אחר אין מונין לו מנין אחר כלל ואין אומרים עליו לא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים: **על** כל המתים כולן מדחה מטתו. פירוש מדחה שממהר לקברו: משובח. לפי שאין דרך להתאבל עליהן ולהספידן כל כך ויותר כבוד להם כשנקברין במהרה משיעמודו הרבה ולא יספידו: מגונה שחייב הוא להספידם ולקונן עליהם הרבה: היה ערב שבת וכו'. שאם לא יקבר היום ישהה יותר מדאי ותגיע בחבל על כל המתים כולן מרבה בעסקיו מתגנה על אביו ועל אמו משתבח בד"א בזמן שהן כדאין אבל אם לא היו כדאין אל ירבה בעסק שאינו אלא מגונה: ממעט בעסקיו. בסחורה דאע"פ שנאסר במלאכה לא נאסר (אלא) במשא ובמתן וי"מ סחורה המותרת לו כגון דבר האבד: חולץ. חייב להוציא זרועו על שפת חלוקו ממקום

מונה עם הגדול אפי' בא ביום ז' אבל אם אין גדול הבית בבית אפי' בא בתוך ג' ימים ממקום קרוב מונה לעצמו וכן אם בא ממקום רחוק אפי' בא בתוך ג' ימים והיה גדול הבית בבית מונה לעצמו דלעולם מונה לעצמו אא"כ היה גדול הבית בבית ובא הקטן ממנו ממקום קרוב אבל אם היה גדול הבית בבית ובא שם הקטן ממנו ממקום קרוב אפי' בא ביום ז' מונה עמהן דקי"ל כר"ש ואם הלך גדול הבית לבית הקברות לקבור את המת ונשארו האחרים בבית ומנו מכי הדרי אפייהו מבבא דאבולא אע"פ שעדיין לא נקבר המת כדאמרי' לקמן כיון שהלך להתעסק בצרכי המת אם בא בתוך ג' ימים בין ממקום קרוב בין ממקום רחוק צריכין ליה בתרווייהו ומונה עמהם אבל אם בא לאחר ג' ימים אע"פ שהלך להתעסק בצרכי המת אם בא בתוך ג' ימים בין ממקום קרוב בין ממקום רחוק צריכין ליה בתרווייהו ומונה עמהם אבל אם בא לאחר ג' ימים אע"פ שהלך להתעסק בצרכי המת כיון שהוא גדול הבית אינו נטפל להן ומונה לעצמו מבעת סתימת הגולל בין שבא ממקום קרוב בין שבא ממקום רחוק ואיתא לדר' יוחנן ואיתא לדר"ש ולא קשיין אהדדי תדע דהא ר' יוחנן גופיה פסק כר"ש. כל זה על דעת הרב דודי ז"ל אע"פ שאין הדברים מבוארין כל כך בספר המאור ומה שאמר שלא הזכיר הרב כלל מימריה דר' יוחנן לא נתבררה לי תשובתו בזה לפי שמצאנו בהלכות ואיפסיקא הלכתא בהדיא והוא שבא ומצא מנחמין אצל גדול הבית הרי כתב מימריה דר' יוחנן ור' יוסי בן שאול בלשון קצר וכה מנהגו גם הרב ר' משה ז"ל כתב כלשונו אבל צריך לעיין על מה הסמיך בעיין ההלך גדול הבית לבית הקברות לקבור את המת דאיפסיקא לן מדר' יוחנן ומפלגינן בין אתא בגו תלתא ובין אתא לבתר תלתא ושמא לפי שהוא מן הדברים שאינן מצויין עכשיו ונראה שזו היא תפיסתו של הרב דודי ז"ל ומסתברא שאם הלך מי שאינו גדול הבית לבית הקברות לקבור את המת ונשאר גדול הבית בבית כיון שהלך להתעסק בצרכי המת מונה עם הגדול אפי' בא ביום הז' ממקום רחוק. והיכא דמפרשי הא דאיבעיא לן בגמ' הלך גדול הבית לבית הקברות מהו פירושא אחרינא הלך גדול הבית לבית הקברות שהתחיל ומנה בבית מסתימת הגולל והלך לבית הקברות לבכות על קבר המת וכשבא ממקום קרוב האחד שלא היה יודע ולא מצאו בבית כי הלך לבית הקברות מי נימא כיון שהלך לבית הקברות כמי שמצאו בבית נמי או דלמא כיון דלא מצאו בבית אע"ג דהוא התחיל למנות עמהן הא אחרינא לא מזכי בהדייהו ואתינן למפשטה מדאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן אפי' הלך גדול הבית לבית הקברות מונה עמהן דכיון דלבית הקברות אזל הרי הוא כאלו מצאו בבית ופרכינן והתניא מונה לעצמו דכיון דלא מצאו בבית אע"ג דלבית הקברות אזל לאו כמי שמצאו בבית דמי ופרקינן לעולם כמי שמצאו בבית דמי ולא קשיא הא דאתא הא דאתא בגו תלתא הא דאתא לבתר תלתא והאי פירושא עפי עדיף ומסתבר ולפום האי פירושא כך סוגיא אזלא כת"ק דמפליג בבא ממקום קרוב ומצא גדול הבית בבית בין בא בתוך ג' לבא לאחר ג' אבל לר"ש דס"ל בא ממקום קרוב ומצא גדול הבית בבית לעולם מונה עמהם כיון דהלך גדול הבית לבית הקברות כאילו הוא בבית דמי מונה האחד שבא ממקום קרוב לעולם עמהן והכן קי"ל כר"ש לפיכך השמיטה הרב ז"ל לסוגיא זו מ"מ היה לו לכתוב שאם הלך גדול הבית לבית הקברות הרי הוא כאילו הוא בבית ואם בא האחר ממקום קרוב מונה עמהם אפי' בא ביום הז' דהך סוגיא אליבא דת"ק אימרא ולא קי"ל כותיה מהנא קמא נשמע לר"ש ואם תשאל אליבא דהלכתא היכי מיתרצי מימריה דר' יוחנן דאמר אפי' הלך גדול הבית לבית הקברות מונה עמהן בהדי ברייתא דתניא מונה לעצמו יש להשיב מוקמינן מימריה דר' יוחנן בין דאתא בגו תלתא בין דאתא לבתר תלתא וכר"ש דקי"ל כותיה וברייתא כדאתא לבתר תלתא וכת"ק ולא קי"ל כוותיה ודכ"ע הלך גדול הבית לבית הקברות כאלו הוא בבית דמי ותו לא מידי: אתחילו ומנו. אע"ג דאבילות לא חיילא עד סתימת הגולל לדידכו דלא אזליתו בתר ערסא כנסתם הגולל דמי לכו ולפירושא בתר דכתבינן לא גרסי' בגמ' כי הא דאמר להו רבא לבני מחוזא אלא מלתא באפי נפשה היא וכן נמצא בספרים ישנים: מדחה את מטתו. ממהר לקברו:

מלחמת ה'

ועוד ולענין גדול הבית איתא לדר"י וכו' והרי"ף ז"ל לא הזכיר דר"י כלל ונראה מדבריו שהיה סובר דר"י פליגא אדר"ש: **אמר** הכותב איברא הא דמתרצינן לא קשיא הא דאתא בגו תלתא הא דלא אתא בגו תלתא פליגא עליה דר"ש דר"ש לא קפיד ביומי ור' יוחנן תרווי הוא דמתרץ לה למתני' דקתני מונה לעצמו ומוקים לה אליבא דת"ק ודלא אתא בגו תלתא אבל איהו כר"ש סבירא ואין לנו טעם ברור על מה הסמיך רבינו מלכתוב דין גדול הבית שהלך לבית הקברות אבל השמועה כך פירושה דכיון דאמרי' שאם בא גדול הבית מונה לעצמו ואינו נגרר אחר קטנים בעינן בגמ' כשהוא הולך לבית הקברות נגרר עמהן או הן נגררין אחריו ואין מונין עד שיסתם הגולל וא"ר יוחנן שהוא מונה עמהם מאחר שכבר שמע והיה עמהם בשעה שחל עליהם האבילות ואינו דומה לבא ממקום אחר ואין חילוק בזה בין שהיה בית הקברות רחוק או קרוב שהרי במקום קרוב היה להם בשעה שחל עליהם אבילות ומיהו הוא אינו נוהג אבילות אלא לאחר שיסתם הגולל אלא שהוא מונה עמהם כשבא אלא לת"ק כל ג' ולר"ש כל ז' ולענין בזה הוזכרו דברים בירושלמי הרי שמוליכין ממקום למקום כגון אלין דקברין בבית שרי אית תנויי**) תני אלו ואלו מונין משיסתם הגולל ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי הכל הולך אחר גדול משפחה מהו אחר גדול משפחה ר' יעקב בר אחא אמר לאומרים שאם היה גדול משפחה כאן אלו ואלו מונין משיצא המת ואם היה גדול משפחה עם המת אלו ואלו מונין משיסתם הגולל ואם אין שם גדול משפחה אלו שבכאן מונין משיצא המת ואלו שעם המת מונין משיסתם הגולל:

*) נ"ל דקברין בבית בירי אית תנויי

המאור הקטן

ולענין גדול הבית איתא לדר' יוחנן היה גדול הבית בבית ובא הקטן ממנו מונה עם הגדול אפי' בא ביום הז' ממקום קרוב דקי"ל כר"ש הלך גדול הבית לבית הקברות לקבור את המת בין מקום רחוק בין מקום קרוב ובא בתוך ג' מונה עמהם לאחר ג' מונה לעצמו ואיתא לדר' יוחנן ואיתא לדר"ש ולא קשיין אהדדי תדע דהא ר' יוחנן גופיה פסק כר"ש והרי"ף ז"ל לא הוכיר דר' יוחנן כלל ונראה מדבריו שהיה סובר דר' יוחנן פליגא אדר"ש ואנו כתבנו מה שנראה לנו וכן מצאנו בהלכות הרב ר' יצחק בן גיאות ז"ל:

שלטי הגבורים

א כתב הרמב"ן הלכו מקצתן עם המת לבית הקברות ומקצתן נשארו בבית אלו שבבית נוהגים אבילותם משהחזירו פניהם מן המת ואלו שהולכין עמו אין נוהגים אלא משיסתם הגולל חזרו אותן שהלכו עם המת תוך ג' ימים מונין עם אלו שבבית לאחר ג' ימים מונין לעצמן בין שבית הקברות רחוק או קרוב בין שהיה ההולך שם גדול הבית או קטן אבל הוא [illegible]

עין משפט

א מיי' פ"ה מהלכות אבל סמג עשין ב טור י"ד סימן שפ:
ב מיי' פ"ה שם סמג שם טור י"ד סי' שפה:
ג מיי' פ"ז שם סמג שם טור י"ד סי' שעה:
ד מיי' פ"ד שם סמג עשין שם טוי"ד סי' שנ:
ה מיי' [illegible]
ו מיי' [illegible]
ז מיי' [illegible]

שיטת ריב"ב

[illegible] שבאבילות אביו ואמו אין אחרי' שואלין בשלומו אלא לאחר י"ב חדש ולענין גדול הבית איתא לדרבי יוחנן ואיתא לדר"ש הלך היה גדול הבית בבית ובא שם הקטן ממנו ממקום קרוב

ממקום הקריעה כדי לבזות עצמו ולהראות הקרע לכל : מספר . מגלח : עד שיגערו . בירושלמי משמע דלא מהני רגל ורגלים שעברו עליו עד שיהיה גודל שערו למשא בפני הרואים ויש מי שמביא ראיה מהא דאמרינן דאינו נכנס לבית המשתה עד י"ב חדש דאיכא ג' רגלים אלמא אין הרגל מפסיק דבר זה כיון שאין תלוי בגזירת שלשים וי"א דאם עברו ל' יום ואח"כ בא הרגל דאז הרגל מפסיקו ומהני (הגערה) לבטל זמן [הגערה] כמו שמועיל לפני ל' בשאר מתים : מרעות . שמחה שעושים למרעות שמתקנין זה לזה דרך אהבה וריעות זה מתקן היום וזה למחר :

א מיי' פ"ח ופ"ט מהל' אבל סמג עשין ב טוי"ד סי' שמ: ב מיי' פ"ח שם סמג שם טור י"ד שם : ג מיי' פ"ט שם סמג שם טור י"ד סי' שדמ : ד מיי' פ"ז שם סמג שם טוי"ד סי' שלג: ה מיי' פ"ו שם סמג שם טוי"ד סי' שנב:

הגהות הב"ח (א) [illegible]

רש"י

מספר . מגלח : ולשמחות מרעות . שמתקנין סעודה זה לזה זה היום וזה למחר משום אהבה וריעות: בפורענא. שכבר הוא סעד עמהם משלהם כמה פעמים ועכשיו הגיע יומו לפרוע פורע לאלתר : אריסתא . הלואה כלומר אם עכשיו מתחיל הרעות והוא מתחיל תחלה ל' יום : ויחזק . ויאחז : אפרקסותו . סודר שעל ראשו שתלוי על כתיפו אינה מעכבת ואינה צריכה לקרוע ולאחר שקורע נופל אותו אפרקום על החזה ומכסה קריעת החלוק ואעפ"כ אין זה חייב קריעה : אחד איש ואחד אשה . צריך לקרוע על אביו ועל אמו כל חלוקים שעליו : האשה שמת אביה ואמה קורעת . חלוק התחתון משום צניעות ומחזרת הקרע לאחוריה וחוזרת וקורעת את העליון והתחתון מכסה כנגד לבה : רצה מבדיל קמי שפה . כלומר מתחיל קריעה מחלל בית הצואר וקורע כלפי מטה דהיינו לפני השפה של בית הצואר וכמו שפה לפיו: רצה אינו מבדיל. אלא מתחיל ונוקב למטה מבית הצואר כנגד כריסו וקורע : שולל. בשתי"ר: מאחה . תופר כדרכו : על כל המתים . דקתני כגון בנו ובתו ואחיו ואחותו ואשתו : מפני כבודה . שלא תעמוד פרועה : בכלי . בסכין : מבפנים . בחדר שאין צריך לקרוע בפני העם : כפי אסיתא . הפוך המכתשת ועמוד עליה וקרע כדי שיראוך כשתקרע : ויקם איוב ויקרע וגו' . על עסקי בניו שמתו : מלתא יתירתא הוא דעבד. (א) ולא משום דמיחייב אבל בהכי: ויקם דוד ויקרע. על אודות בנו שמת : חכם . ממונה שבעיר שמבקשין מפיו הוראה ואב בית דין עדיף מיניה : בית מדרשו . אותן שהיו רגילין ללמוד מפיו וקורין שבעה אנשים בתורה אם שבת הוא ויוצאים ואין מתפללין בעשרה אלא כל אחד בעצמו : שמועה . סוגיא : שבת ראשונה . ז' ימי השבת : ואינו יושב במקומו . בבית הכנסת : ואינו מדבר . אלא יושב ודומם ואינו מדבר ברבים כמנהגו : לנישואין . אם מת בנו או אחיו אסור לישא אשה : מתה אשתו . אסור בנישואין

גמרא

תורה אור

מספר לאחר ל' יום על אביו ועל אמו יגדל פרע עד שיגערו בו חביריו אמר רב חסדא ולשמחת מרעות אינו צריך לשהות לאחר שלשים יום אלא לאלתר מותר ליכנס והנ"מ בפורענא אבל באריסתא לאחר שלשים יום ועל אביו ועל אמו בין כך ובין כך לאחר י"ב חדש על כל המתים כולן קורע א טפח על אביו ועל אמו עד שיגלה את לבו א"ר אבהו מאי קראה °ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם ואין אחיזה פחותה מטפח . על כל המתים כולן אפילו לבוש עשרה חלוקים אינו קורע אלא עליון על אביו ועל אמו קורע את כולן א ואפרקיסתו אינה מעכבת אחד האיש ואחד האשה דברי ר"ש בן אלעזר שר"ש בן אלעזר אומר האשה קורעת את התחתון ומחזירתו לאחוריה והוזרת וקורעת את העליון על כל המתים כולן רצה מבדיל קמי שפה רצה אינו מבדיל על אביו ועל אמו מבדיל על כל המתים כולן שולל לאחר שבעה ומאחה לאחר ל' יום על אביו ועל אמו שולל לאחר שלשים יום ואינו מאחה לעולם והאשה שוללת לאלתר מפני כבודה כי אתא רבין א"ר יוחנן על כל המתים כולן °קורע בכלי על אביו ועל אמו קורע ביד אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן על כל המתים כולן ב קורע מבפנים ועל אביו ועל אמו קורע מבחוץ אמר רב חסדא וכן לנשיא: נשיאה שכיב אמר ליה רב חסדא לרב חנן בר רבא כפי אסיתא וקום עלה ואחוי קריעה לעלמא אמר ליה רב אשי לאמימר *ב קריעה מעומד מנלן דכתיב °ויקם איוב ויקרע את מעילו ודילמא מלתא יתירא הוא דעבד אלא מהכא °ויקם המלך ויקרע את בגדיו : על חכם חולץ מימין ועל אב בית דין משמאל ועל נשיא מכאן ומכאן *ג תנו רבנן חכם שמת בית מדרשו בטל אב בית דין שמת כל בתי מדרשות שבעירו בטלין ובני בית הכנסת נכנסין לבהכ"נ ומשנין את מקומם היושבין בצפון יושבין בדרום בדרום יושבין בצפון נשיא שמת כל בתי מדרשות בטלין ובני בהכ"נ נכנסין בבהכ"נ *וקורין שבע' ויוצאין ר' יהושע בן קרחה אומר לא שיצאו ויטיילו בשוק אלא יושבין ודוין ואין אומרים שמועה והגדה בבית האבל אמרו עליו על חנינא בן גמליאל שהיה אומר שמועה והגדה בבית האבל גרסי' בע"ז בפ"ק *ת"ר שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי שנא' °בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים ישרפו לך וכשם ששורפין על המלכים כך שורפין על הנשיאים ומה הן שורפין עליהם מטותיהן וכל כלי תשמישן מעשה ומת רבן גמליאל הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר במאה מנה צורי ת"ר *אבל ד שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו שנייה יוצא ואינו יושב במקומו שלישית יושב במקומו ואינו מדבר רביעית הרי הוא ככל אדם : ת"ר כל ל' יום לנישואין מתה אשתו אסור ה לישא אשה אחרת עד שיעברו עליו שלשה רגלים רבי יהודה אומר רגל ראשונה ושנייה אסור ושלישית מותר ואם

[נמוקי יוסף]

נר מצוה לבית השמחה . סעודת חתן : לאלתר· אינו צריך להמתין שלשים לפי שאין שמחה בסעודת הרשות אלא בסעודת מצוה של נישואין : בפורענא . שרוצה לפרוע מה שהאכילו חברו קודם שהיה זה אבל לפי שעכשיו הגיע זמנו לפרוע: אריסותא. הלואה דהיינו שמתחיל הוא להאכיל חברו אתה נושה בו מתרגמינן דאת רשי ביה אסור להתחיל תוך ל': בין כך ובין כך. בין בפורענא בין באריסותא עד שיעברו י"ב חדש . וא"ת דהכא משמע דסעודת הרשות יש בה היתר יותר מסעודת נשואין ובאבל תניא על כל המתים אסור ליכנס לבית המשתה עד שלשים יום ועל אביו ועל אמו עד שנים עשר חדש אלא אם כן היתה לשום שמים משמע דסעודת מצוה יש בה היתר טפי וי"ל דההוא לשום שמים מיירי בסעודת מצוה דליכא שמחה כגון ברית מילה דאיתא צערא דינוקא אי נמי במשיא יתום ויתומה שאם לא יכניס הוא יתבטל המעשה :

קורע . טפח : פחותה מטפח . פי' דמה שאחז בידו קרע: ואפרקסותו . שקורין אויישו"ל אינה מעכבת את הקריעה שאם חופה את הקריעה ואינה ניכרת לא איכפת לן אם חופה אותה וקריעתו קריעה ואחרים פירשו אפרקוסותו בגד הזיעה הדבוק בבשרו: אחד האיש וכו' . חייבין לקרוע אפילו עשרים חלוקים עד שיגלה את לבו : את התחתון . את החלוק התחתון ומחזירתו לכסות בה : מבדיל קמי ספה . שהאימרא שעושין סביב בית הצואר צריך שתהיה קרוע כדי שיהיו הקרעים מובדלים לשנים: שולל לאחר ז'. כעין מעשה עבות אבל תוך ז' אסור שצריכה שתראה כשנים : ומאחה . תופר לגמרי תפירה של קיימא : מפני כבודה . לפי שגנאי לאשה אע"פ שאין לבה מגולה לעמוד בבגדים קרועים : בכלי . בסכין אם אינו יכול ביד ועל אביו אינו רשאי אלא ביד : קורע מבפנים . פירוש בחדר : מבחוץ . בפני העם : כפי אסיתא . הפוך המכתשת ועמוד עליה וקרע כדי שיראוך בני אדם : חולץ. כתף : מימין . של ימין : מכאן ומכאן . ולפי שלא יפלו הבגדים יחגור אותם באבנט ומדלא קתני על אביו מהיכן חולץ ש"מ רצה מימין חולץ רצה של שמאל חולץ רצה שתיהן חולץ וכן על רבו שלמדו חכמה אם רצה חולץ עליו שתי כתיפיו : בית מדרשו בטל . פי' כל ז' לפי שמספידין אותו ואין עוסקין בתורה בבית מדרשו כדי שלא יתעצלו מהספדו אבל שאר בתי מדרשות עוסקין בתורה ופרש"י ז"ל בית מדרשו אותן שהיו רגילין ללמוד תורה מפיו וכתב הראב"ד ז"ל סופדין אותו כל שבעה ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצין לבית מדרשו אלא מתחברין שנים שנים בבתיהם ולומדין : אב ב"ד . עדיף מחכם : ובני הכנסת . כגון עשרה בטלנין : כל בתי מדרשות . אף אותן שחוץ לעיר כל אותן שיכולין לבא ביום *)שמת : [וקורין שבעה] . שאין מתפללין בעשרה אלא בביתו חוץ מקריאת התורה בשבת ז' וה"ה בשני ובחמישי שלשה וזה אינו בחכם ובאב ב"ד שאין מבטלין בהכ"נ אלא מקלתן בבהכ"נ ומקלתן בבית האבל : ודוין . מראין עצמן עלבים על מיתת הנשיא וביטול בהכ"נ : שמועה . סוגיא : והגדה . ולא הגדה לפי שמושכין הלב ולא יתעסקו באבלותן ואפי' בשבת שאין בו אבלות אין עוסקין בתורה אבל אם בא להם מעשה מורים בו : אבל שבת ראשונה . פי' שבת ראשונה שבוע ראשונה כלומר כל ז': אינו יוצא.לבהכ"נ קאמר וכן משמע [דקאמר] שנייה אינו יושב במקומו ולא תקשה עלך דאמרי' [בדף כא:] דאחר ג' ימים מותר ללכת בבית אבל דשאני התם דשתיהן בתי אבלות הן ומתנחם עמהם אבל בשבת ממש כתב רבינו האי גאון ז"ל בתשובת שאלה דמקום שנהגו שילך האבל בשבת לבהכ"נ מקדים ואתי מאפרא ומותר שהרי אין אבלות בשבת והא דקתני אבל שבת ראשונה וכו' בחול קאמר אבל בשבת לבהכ"נ שרי : לנשואין . שאינו רשאי לישא אשה תוך ל' יום של אבלות: שלישי מותר . רגל ג' וזמן ארוך זה כדי שתשתכח ממנו ולא יזכור אותה בשעת תשמיש : לאלתר

*) בד"ס הגי' ביום שבת

שלטי הגבורים

[illegible]

שיטת ריב"ב

על אביו ועל אמו יגדל פרע עד שיגערו בו חביריו. ירושלמי [illegible]

[illegible]

לאלתר. לאחר שלשים יום אבל תוך ל' אסור: פרנסתן. תקון הנערים דאשה מרביא להו: לא בא עליה. יש מפרשים דלאו דוקא לא בא עליה אלא שלא נשאה אלא לאחר ל' דאי נשאה למה לא יהא מותר לבא עליה והלא מותר הוא בתשמיש המטה לאחר ז' ולענין אירוסין קי"ל דאם מתה אשתו אסור לארס עד לאחר ל': ורבינו האי גאון ז"ל התיר ליבא לאחר ל' אפילו על אביו ועל אמו וכן דעת הרמב"ן ז"ל וכתב המחבר ומיהו דין הוא שיהא אסור לבא עליה מיד שלא יהיו בניו בסכנת בני תמורה: **כל** שלשים יום לגיהוץ. פי' כיבוס שאסרו חכמים כל ל' יום מגיהוץ דוקא הוא שהם מים באפר או בנתר ובורית בין כלי נמר בין כלי פשתן וזהו דוקא ללובשן או להציען תחתיו ולישן עליהם אבל לגהץ לאחר שבעה כדי להניחן לאחר ל' כיון דאינו לובש אותם מותר והכי איתא באבל רבתי וכן כתב הראב"ד ז"ל וכן כתב בתוס': המכבש. פריש"א בלע"ז דכיון שהאומן תיקן והניחן במכבש אסור ללבשן בין לבנים בין צבועים אבל כלים ישנים שאינם מתוקנין ואינם יוצאין מתחת המכבש מותרין ללבשן: רבי אומר. בא להתיר ישנים אפי' יצאו מתחת המכבש בין לבנים בין צבועים: ר"א. בא להתיר הכל חוץ מכלים לבנים חדשים וכן הלכתא כר"א ברבי שמעון דהא רבא עבד עובדא כותיה: הימיינותא. ויש ספרים דגרסי' הימוליתא והוא חלוק הבא מרומי. ואע"פ שהיתה חדשה כיון שהיא צבועה שהיתה אדומה נפיק בה מיהו בתוך ז' אסור בכולן וכתב הרמב"ן ז"ל*) וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ וכתבו בתוס' וי"א דדוקא בכלי פשתן ישנים קא מיירי וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם ומותר:

ת"ר מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית אחר. פי' שלא התירו לעשות בבית המת אלא לצרכי המת ואכילה לורך חיים היא: ואינו מיסב. שהוא דרך חשיבות ותענוג: ואינו מברך. ברכת המוציא לפי שהוא פטור מן המצות כיון דמוטל לפניו ופי' מוטל לאו דוקא מוטל ממש קאמר אלא שמוטל עליו לקוברו: ואינו מזמן. ברכת הזימון לפטור את אחרים דכיון שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את אחרים ידי חובתן: ואין מברכין עליו דהא דאמרינן בברכות [דף מה:] דסופר מברך ובור יוצא היינו משום דבור מחוייב אלא שאינו יודע: ואין מזמנין עליו לחשבו במנין שלשה לזימון והמרי'

נר מצוה | תורה אור

ואם אין לו בנים מותר לישא אשה אחרת לאלתר מפני פריה ורביה הניחה לו בנים קטנים מותר לישא א לאלתר מפני פרנסתן: ירושלמי בפרק החולץ ליבמתו חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכמה איבול ל' יום הדא דאיתמר בנשים אבל באנשים ג' רגלים ביש לו בנים אבל אין לו בנים מותר מיד וה"מ כשיש לו מי שישמשנו אבל אין לו מי שישמשנו מותר מיד וה"מ בשאין לו בנים קטנים אבל אם יש לו בנים קטנים מיד מותר כהדא מעשה שמתה אשתו של ר' טרפון ועד שהוא בבית הקברות אמר לאחותה לכי גדלי בני אחותיך ואע"פ שכנסה לא הכירה עד שעברו עליו ל' יום: בבלי *מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן ואמר לאחותה בבית הקברות לכי פרנסי בני אחותיך ואעפ"כ לא בא עליה אלא לזמן מרובה מאי לזמן מרובה אמר רב פפא לאחר שלשים יום. אין לו בנים מותר לישא אשה אחרת לאלתר מפני ביטול פו"ר וכמה בנים יהיו לו ויהא אסור לישא לאלתר כדתנן *לא יבטל אדם מפריה ורביה (יבמות סא:) אא"כ יש לו בנים בש"א שני זכרים ובה"א זכר ונקבה שנא' °זכר ונקבה בראם וקי"ל כב"ה היו לו בנים ומתו והיו להן בנים כבר קיים מצות פריה ורביה דת"ר בני בנים הרי הן כבנים ולא שנא ברא לברתא ול"ש ברתא לברא או ברתא לברתא או ברא לברא בכולהו קיים מצות פו"ר ודוקא תרי מתרי אבל תרי מחד ברא לא *ת"ר כל ל' יום לגיהוץ אחד כלים חדשים ואחד כלים ישנים יוצאין מתחת המכבש רבי אומר לא אסרו אלא בכלים חדשים בלבד °ר' אלעזר בר"ש אומר לא אסרו אלא כלים חדשים לבנים בלבד וקי"ל כרבי אליעזר בר"ש דהא רבא נפק בהימיינותא רומייתא סומקתי חדתי כר' אליעזר בר"ש: תניא באבל רבתי כל שלשים יום אסור בתספורת אחד ראשו ואחד זקנו ואחד כל שער ג שיש בו והאשה מותרת בנטילת שער לאחר ד שבעה וגרסינן בפרק החולץ* בענין רבי יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכמה איבול שלשים יום אמר רב חסדא ק"ו ומה במקום שאסרו לספר ולכבס מותר ליארס ל' יום של איבול שמותר לספר ולכבס אינו דין שמותר ליארס ושמעת מינה שהאשה מותרת בנטילת שער לאחר שבעה כדקתני באבל רבתי: ת"ר ימי שמתו מוטל לפניו ה אוכל בבית אחר אין לו בית אחר אוכל בבית חבירו אין לו בית חבירו עושה מחיצה ואוכל אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר את פניו ואוכל ואינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואינו מברך ואינו מזמן ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו ופטור מק"ש ומן התפילה ומן

רש"י

עד שלשה רגלים. שמראה כאילו אינו חושש במיתת אשתו: מפני פרנסתן. תקון של נערים שאשה ממליאה להו לבניס: לכי ופרנסי. שאני נושא אותך: לגיהוץ. ליקיי"ר: יוצאין מתחת המכבש. שדרכן שנותנין אותו תחת המכבש ליפותו פריש"א: כלים חדשים בלבד. אבל ישנים אפילו יוצאין תחת יד מכבש: חדשים לבנים. והוא שיוצאין מתחת יד מכבש: סומכייתא. חלוק שרוק בלע"ז: רומייתא. שבאה מרומי מגוהצת: כר' [אליעזר בר'] שמעון. דלא אסרו אלא חדשים לבנים וזו אדומה: אמר רב חסדא. מתמה על דברי ר' יוסי שאוסר ליארס מפני אבלות כל ל' יום כדתנן לקמן כמה אבול שלה ל' יום: במקום שאסור לכבס. דהיינו שבת שחל ט"ב להיות בתוכה: מותר ליארס. דקתני לקמן מארסין ואין עושין סעודת אירוסין: מקום שמותר לכבס. תוך שלשים יום של אבל דאבל אינו אסור בתכבוסת אלא ז' ימים דשלשים יום לגיהוץ כדתנן בפרק אלו מגלחין אבל כבוס לא דהא תספורת גופה אי לא דאתי פרע מנזיר לא מיתסרא: מי שמתו מוטל לפניו. אין לו דין אבל על שיסתם הגולל: כשהוא סועד. אוכל בבית אחר: ואינו מיסב. כשהוא אוכל דהיינו דרך גדולה: ואינו מברך. שום ברכה דפטור הוא ממלות בעוד שמתו מוטל לפניו: ואין מברכין עליו. כגון

*) נ"ל הרמב"ם והוא בפ"ו מהל' אבל הלכה ה,

אפי' כלי נמר בתוך ל' יום ולהניח שלא אסרו אלא ללבוש כדאיתא באבל רבתי וכלי פשתן באבל נמר שמותר לכבס ולהניח ואסור ללבשן ואין כאן ענין לומר כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ של בהן משום גיהוץ אלא לכבס ולהניח וכאן אפי' כלי נמר מותר לכבס ולהניח: ומה במקום שאסור (כגון האיש לספר ולכבוס) כגון האיש שאסור בתספורת כל ל' יום: מותר לארס. שלא יאמרו לנשואין אבל לא לאירוסין: שלשים של איבול שמותר לספר ולכבס. שהאשה מותרת בנטילת שער ואינו מברך. שום ברכה: ואין מברכין עליו. ברכת המוציא להוציאו ידי חובתו:

בכך יוצא מכלל מכבש ולא משכחת כלים חדשים יוצאין מתחת מכבש אלא טלית וסדין שתפרו תחלה ונתנו לכובס וכבשו תחת המכבש אבל הרמב"ם כתב דחדשים אסורים אפי' אינן כבושין במכבש שלא הוזכר מכבש אלא אישנים וכן כתב מיי' וכן היא מסקנת הרא"ש וחדשים לבנים מגוהצים אסורין ללבוש אפי' הן של פשתן אע"ג דגבי ט"ב אמרי' כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ היינו דוקא לגוהצן ולהניחן אבל אסור ללבוש המגוהצים הלכך הכא שאין איסור אלא בלבישה שהרי לגהץ ולהניח מותר בין בעצמו בין ע"י אחרים הלכך אין חילוק בין של נמר לפשתן ומיי' כתב דכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ וכתב עליו הרמב"ן ואין זה נכון ואנו דגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם הכל מותר לאחר ז' ירושלמי על כל המתים אסור בגיהוץ עד ל' יום ובאביו ואמו עד י"ב חדש ובאבל רבתי תניא עד שיגיע הרגל ויגערו בו חביריו וכתב הרמב"ן ובגמ' דידן לא שויא חילוק בין גיהוץ דאביו הלכך אסור באביו עד שיגיע הרגל אחר ל' ויגערו בו חביריו לומר לבוש כלים המגוהצים לכבוד הרגל וכ"כ כתב שאסור תוך ז' ומותר לאחר ז' וכ"כ בה"ג והרמב"ן כתב שאפי' תוך ז' מותר ליטול כל שער שעל השפה ע"כ נראה כדברי המפרשים דנטילת שער דשרי באשה היינו במעברת סרק על פניה וטופלתו בסיד שהוא משום

[illegible]

המאור הקטן

הא דת"ר מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית אחר ואמר ר' יוחנן תשמיש המטה איכא בינייהו פירשה הרי"ף ז"ל דת"ק אסר בתשמיש המטה ומדוקיא דברייתא לאו הכין משמע אלא דרשב"ג ... [illegible]

מלחמת ה'

ועוד הא דת"ר מי שמתו מוטל לפניו וכו' ומדוקיא דברייתא לאו הכין משמע וכו' אם יש אבילות בשבת או אין אבילות: **אמר** הכותב אדרבה מדקא מייתו מינה בגמ' בים אבילות בשבת לת"ק ש"מ דפשיטא ... [illegible]

ואמרינן בירושלמי ואם בירך אין עונין אחריו אמן ואחרים שברכו עליו אין עונה אחריהם אמן : ובשבת וכו'. דהואיל ואינו יכול לקברו בו ביום לא מיקרי עוסק במצוה : ופסק הרי"ף ז"ל הלכתא כת"ק שאסור בתשמיש המטה לפי שהוא דבר שבצנעא : **מתני'** אין קורעין וכו' פי' ולא חולצין . חליצת כתף שמוציאין זרוע הימין ערום דרך בית הצואר : ולא מברין . הברא' היא בסעודה ראשונה שהיא משל אחרים ומתניתין בחולו של מועד מיירי כדקתני סיפא בהדיא וקמ"ל תרתי חדא דאין קורעין במועד אלא הקרובים החייבים באבלות ואידך שמותר לעשות הברא' הקרובים בלבד ויש מפרשים דאתא לאשמועינן דכהי שהאבלים אוכלין ויושבין ישכין על מטה כפויה החברים האוכלין שם אין מברין אלא על מטות זקופות והא דתנינן אין קורעין לאותן שאינן קרובים מפרש בגמרא דמיירי באיש שלא נודע בחכמה ובחסידות (או שלא) [ושלא] היה שם בשעת יציאת נשמה אבל אם יש אחד מכל אלו השלשה חייב כל אדם לקרוע עליהם: ואין מוליכין. המנחמין הסעודה לבית האבל : לא בטבלא. שהוא דרך כבוד : ולא באסקוטלא. יש מפרשים שלחן קטן ויש מפרשים שהוא קערה וטבלא ואסקוטלא הוא לעז : ולא בקנון. הוא של גדול שכל זה דרך כבוד : אלא בסלים. של ערבה קלופה ואפילו בחול קאמר שלא לבייש מי שאין לו סלים של כסף וזהב ולפיכך יהיו שוין כולן באלו ואשמועינן הא בחולו של מועד דמהו דתימא כל היכא דלא יראה דרך אבלות אלא דרך דורון וחשיבות עדיף טפי קמשמע לן : ואין אומרים ברכת אבלים במועד. לא ברחבה ולא בבית ובחול היו נוהגין לומר ברכת רחבה ומעמדות ומושבות: בשורה. לנחם אותן : ופוטרין את הרבים. מיד שילכו לאהליהם ולא ישבו ויברכו ברכת רחבה הנוהגין בשאר ימות השנה והראב"ד ז"ל פי' ובזה שעשו נפטרו הרבים מלעשות אחר המועד שורה ותנחומין שכבר נתעסקו עמו ברגל : **גמ'** חכם שמת הכל מברין. פי' הני כולהו אפילו במועד חייב ומתני' שלא התיר במועד דלא היה חכם ולא הוה ביה חד מכל הני : בוכה ומתאבל. פירוש בוכה וקורע אבל לישב עליו באבלות אינו חייב אלא על רבו : לספר תורה כו'. י"מ דאפי' ריקנין שבישראל מלאים מצות כרימון ולפי זה אפשר דאפילו על אשה קורעים ורש"י ז"ל פי' שהוא כספר תורה שעדיין היה ראוי ללמוד תורה והוי כספר תורה ולפי זה אין נוהג בנשים : **כי** נח נפשיה וכו' חכם תניא וכו'. ויש נוסחאות דגרסי' ועוד כל יומא שמעתתיה בפומין בי מדרשא: מאי דהוה הוה . וכיון שלא קרעו ביום שמועה שוב אין חייבין לקרוע אפילו בתוך ז' דהא לאו שעת חמום הוא : כל זמן וכו'. דהיינו תוך שבעה או לפי מה שהוא ההספד : סבור למקרע לאלתר . קודם שיתקבלו לספדו : כבודו בהספדו . בשעת הספדו וא"ת אמאי לא קרעו מי לא הוה אדם כשר שאפילו בחוה"מ הכל קרוביו יש לומר דלא היו סבורים דאיתמר בחכם אלא א"כ הוא רבו וכן באדם כשר בוכה ומתאבל הוא משמע להו לבכות ולספוד מיהו קריעה לא ואמר להו אביי מי תניא הרב שמת חכם תניא והכל קורעין עליו וה"ה אדם כשר והראב"ד ז"ל כתב דאפי' לאחר שנקבר ביום שמועה קורע אפילו בחול המועד : **לאותוביה** ס"ת אפורייה . כלומר קיים זה מה שכתוב בזה : דבחיי' לא ס"ל וכו'. שלא רצה לישב סמוך לס"ת : וכף כדא אארעא· חבית על הארץ : לא הוה נפיק וכו'. לא היו יכולין להוציא המטה שהיתה רחבה דרך הפתח שהיה צר : לשלשוליה. להורידו בחבלים מן הגגין לארץ : מפוריא לפוריא. ממטה רחבה למטה קצרה כדי שיוכל לצאת דרך הפתח : כבודו במטה ראשונה. שנאמר וירכיבו את ארון האלהים על עגלה חדשה אותה שסגרוהו פלשתים

בה

רש"י

ברכת המוציא להוציאו ידי חובתו : ובשבת מיסב. כשהוא אוכל : ואוכל בשר. וחייב בכל המצות כו' : תפילין לא גרסי' דאין תפילין בשבת דכתיב כי אות היא מי שצריכין אות יצאו תפילין שאין צריכין אות שהן עצמן אות דכתיב והיה לך לאות : **מתני'** ולא חולצין. כתף : ולא מברין. שמברין את האבל סעודה ראשונה משל אחרים : אלא קרוביו של מת. המתאבלין עליו : אלא על מטות זקופות. שאין צריך לכפות מטה שמיסב עליה : אין מוליכין. מנחמין הסעודה לבית האבל : לא בטבלא. דרך כבוד : לא באיסקוטלא. שלחן קטן יפה : ולא בקנון. מדה גדולה שמודדין בהם החיטין פישטיי"ר : אלא בסלין. שלא כדרך חשיבות : ופוטרין את הרבים. ונותנין להם רשות לילך מיד ואין צריך להסב ולברך ברכת רחבה : **גמ'** נודי. כמו לנוד : ויקברו אותו. ביהושע : שרגש עליהם ההר להורגן. שלא הספידוהו כראוי : מדה כנגד מדה. הוא לא נתאבל על שנקצרו ימי החכם אף לחייו לא יחושו מן השמים : לס"ת שנשרף. שחייב לקרוע עליו כדאמרי' לקמן שעדיין היה זה יכול ללמוד והוי כס"ת שנשרף : מאי דהוה הוה. הואיל ולא קרע בשעת שמועה שוב אין יכול לקרוע : לאלתר. קודם שיתחיל בהספד : חכם. שמת : כבודו. שקורעין עליו : ס"ת אפורייה. משום כבודו כלומר קיים זה מה שכתוב בזה : וכף כדא. כפה הכד לארץ והניח עליו הס"ת שלא רצה לישב סמוך לספר : לא הוה קא נפיק פוריא מבבא. לא היו יכולין להוציא המטה דרך שער הבית שהיתה המטה רחבה והפתח קצר : לשלשוליה. לרב הונא במטתו דרך גגות ולא הוה איפשר להו לשלשולי המטה דרך גגות והדר מפקי לרב הונא דרך פתח דהא אמרן גדול אינו יוצא אלא במטה : לשנויי בפורייה . נתתו במטה אחרת קטנה שתצא דרך הפתח:

תורה אור · נר מצוה

ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובשבת מיסב ואוכל בשר ושותה יין ומברך ומזמן.ומברכין עליו ומזמנין עליו וחייב בכל המצות האמורות בתורה ר"ג אומר מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן אר"י א תשמיש המטה איכ' בינייהו דת"ק סבר חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץמתשה"מ ור"ג סבר חייב נמי בתשה"מ וקי"ל כת"ק: **מתני'** *א אין קורעין ב ולא חולצין ולא מברין אלא קרוביו של מת ואין מברין אלא (א) על מטות זקופו': *ואין מוליכין לבית האבל לא בטבלא ולא באסקוטלא ולא בקנון אלא בסלין ואין אומרים ברכת אבלים במועד אבל עומדין בשורה ומנחמין ופוטרין את הרבים: **גמ'** מתני' דקא תני אין קורעין ולא חולצין וכו' בדליתא לא חכם ולא אדם כשר ולא קאי בשעת יציאת נשמה אבל על חכם קורעין וחולצין ומברין דתניא *ב חכם שמת הכל קרוביו הכל קורעין עליו והכל חולצין עליו הכל מברין עליו ברחבה ועל אדם כשר נמי חייב לקרוע דתניא מפני מה בניו ובנותיו של אדם מתים כשהן קטנים מפני שלא בכה ולא התאבל על אדם כשר שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר מוחלין לו על כל עונותיו בשביל כבוד שעשה : גרסינן בשבת בפ' ר' אליעזר אומר האורג* א"ר שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזיו שנא' °נודי ספרתה אתה שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך . א"ר ירמיה אמר רב כל המתעצל בהספד של אדם כשר ראוי לקוברו בחייו דכתיב °ויקברו אותו בגבול נחלתו מצפון להר געש מלמד שגעש עליהם ההר לקוברן אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המתעצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים מדה כנגד מדה וכו' : °ואי קאי בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע ואפילו ג אשאר אניש *דתניא ר' שמעון בן אלעזר אומר בשעת יציאת הנפש חייב לקרוע למה זה דומה לס"ת שנשרף שחייב לקרוע . כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה אמרי לא גמרינן מיניה אמר להו אביי מי תניא הרב שמת חכם שמת תניא סבור מאי דהוה הוה אמר להו תניא חכם שמת כל זמן שעוסקין בהספד סבור למקרע ד לאלתר אמר להו אביי חכם כבודו בהספדו כי נח נפשיה דרב הונא סבור רבנן לאותובי ס"ת אפורייה אמר להו רב חסדא מלתא דבחייה לא ס"ל אנן ניקום ונעביד ליה דאנא חזיתיה לרב הונא דבעי למיתב אפורייה והוה יתיב עליה ס"ת וכף כדא אארעא ואותיב עליה ס"ת אלמא קסבר אסור לישב במטה שס"ת עליה לא הוה נפיק פורייה מבבא סבור לשלשוליה דרך גגות אמר להו רב חסדא הכי גמירנא מיניה חכם שמת כבודו דרך פתחים סבור לאשנוייה מפורייה לפורייה אמר להו רב חסדא הכי גמירנא מיניה חכם כבודו במטה ראשונה : גרסינן בפרק בני העיר* ת"ר מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אלעאי שהיה מבטל ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה במה דברים אמורים בשאין לו כל צרכו אבל יש לו כל צרכו אין מבטלין וכמה כל צרכו אמר שמואל בר

שיטת ריב"ב

שלטי הגבורים

א עיין לעיל(סי' אלף רד): ב אבל קרובים קורעין אפי' ביום שמועה אם שמעו תוך ל' יום ומברין האבל ומיהו אין מברין אלא על מטות זקופות שאין אבילות נוהג בחוה"מ שיצטרך לכפות מטות להברותו עליהן ובסמ"ג כתב שאין קורעין ולא מברין בחול המועד והרא"ש כתב כסברא ראשונה ומיי' וטור וכל

הגהות חו"י

(א) נ"ב עי' לקמן ברי"ף סי' אלף רלה ובר"ן שם :

[אס]ור בתשמיש המטה מי שמתו מוטל לפניו בשבת כל זה לשון הרב דודי ז"ל וכן נראה מדברי הרב ר' משה ז"ל : מתני' אין קורעין ולא חולצין וכו'. כולה מתני' במועד דוקא שאין רשאי לקרוע על המת במועד אלא הקרובים [ה]ראוין להתאבל וכן חליצת כתף ולהברות ברחבה אינה במועד אלא בקרוביו של מת . כתב הרב ר' משה ז"ל כל אלו בחולו של מועד אבל ביו"ט אפי' ביו"ט שני אין קורעין ולא חולצין ולא מברין : ואין מברין . את האבל בתוך ביתו [במ]ועד אלא על מטות זקופות ואפי' מי שלבו גס בו מפני שאין כפיית המטה נוהגת ברגל כלל דלא תימא כיון דשרו לה בריה ברגל שהיא מענין אבילות ליעביד כדרכו בחול קמ"ל אבל בחול מי שלבו גס בו מברהו על מטות זקופות : [א]ין מוליכין לבית האבל לא בטבלא וכו'. הא בחול נמי איתא כדאיתא בגמ' מפני תקנת עניים אלא הא קמ"ל דאפי' במועד נמי איתא להא תקנתא דלא תימא יוליך במועד בטבלא ובאסקוטלא כי היכי דלא ליתחזי מדרך אבילות [אל]א דרך דורון בעלמא קמ"ל : ופוטרין את הרבים . פוטרין אותן מן השורה ומן התנחומין לאחר המועד שכבר נתעסקו עמו ברגל והכי איתא בברייתא בגמ' : גמ' אבל על חכם קורעין וחולצין ומברין . אפי' במועד : ועל אדם כשר [נמ]י חייב לקרוע . אפי' במועד ואי קאי בשעת יציאת נשמה אפי' על אדם שאינו כשר חייב לקרוע אפי' במועד : לא קרעו רבנן עליה . וקשיא לן אטו רב ספרא מי גרע מאדם כשר שחייב אדם לקרוע עליו אפי' במועד . ויש לומר [ש]אין אדם חייב לקרוע על אדם כשר אא"כ עומד שם בין מיתה לקבורה והם היו סבורים דחכם נמי דינו כאדם כשר אא"כ הוא רב דההוא ודאי אפי' לאחר שנקבר ביום שמועה קורע ואפי' במועד : סבור מינה מאי דהוה הוה . [וכיו]ן שלא קרעו ביום שמועה שוב אין חייבין לקרוע דהא לאו שעת חמום הוא: סבור למקרע לאלתר.שהרי תוך ימי הספדו היו: אמר להו אביי. חכם כבודו בשעת הספדו: לאותובי ס"ת אפורייה.כלומר קיים זה מה שכתוב בזה: וכף כדא. [כפ]ה הכד לארץ והניח עליו ס"ת שלא רצה לישב סמוך לספר : לא הוה נפיק פורייה מבבא . לא היו יכולין להוציא המטה דרך שער הבית שהיתה המטה רחבה והפתח קצר: מפוריא לפוריא. נתתו במטה אחרת קטנה שתצא דרך הפתח:

מלחמת ה'

[קש]ייתא היא שנויה באבל רבתי כך אבל במועד כאילו שאינו אבל ונוהג בצנעא וכו' והוא מביא אותה לפרש לצנעה שהיא תשמיש המטה וכן פי' רבינו שלמה ז"ל בכתובות דתשובה כרגל ונוהג דברים שבצנעא וכן אני אומר לענין שנוהג בקצתן משום אבילות שהרי אמרו בגמ' לענין שבעה לא קא מיבעיא לי דלא נהגא מצות ז' ברגל כלומר שאינו נוהג מצוה שבשבעה כדינן כי קא מיבעיא לי לענין ל' דקא נוהגת מצות ל' ברגל לענין תספורת וכבוס כבחול וא"ת שאין אבילות חל עליו הילך הוא נוהג בכך והלא מדין הרגל לובש הוא כלים מגוהצין לבנים וחדשים

מספר ומכבס כדרכו ומה מצות ל' מנאו כאן ואף במקצת [שבעה] נוהג קצת שאינו מכבס כסותו במים והרבים מתעסקין בו כדין אבל ותמה על עצמך הוא שמת בשמחת מרעות שלו והרבים מתעסקין בו כדין אבל אלא ש"מ שהוא נוהג בכל דיני ל' כמנהגו בחול והטעם לפי שהן מצות ל"ת ומדין הרגל עצמו נוהג בהן במקצתן הלכך אם נהג נמי בכולן אין אבילות מתפרסמת עליו כלל וכל זה סמך וסעד לדברים שבצנעא תוך ז' ואעפ"כ כיון שאינו נוהג בהן כדינו בחול אינן עולין לו כדאמרי' בשומע שמועה קרובה בין בשבת בין ברגל ולמוצאי היום נעשית לו רחוקה שאותו היום עולה לו כאילו לא שמע ואינו נוהג אלא יום אחד ואע"פ שבשבת נוהג בו בדברים שבצנעא :

בר אוניא משמיה דרב תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי ואמרי לה תריסר אלפי גברי ומינייהו שיתא אלפי שיפורי עולא אמר כגון דחייצי גברא מאבולא ועד סיכרא רב ששת ואיתימא רבי יוחנן כנתינתה כך נטילתה מה נתינתה בששים רבוא אף נטילתה בששים רבוא והנ"מ למאן דקרי ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא: תניא ארון העובר ממקום למקום אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים ותניא אחריתי ארון העובר ממקום א למקום עומדין עליו בשורה ואומרים עליו תנחומי אבלים וברכת אבלים קשיאן אהדדי לא קשיא כאן בששלדו קיימת כאן בשאין שלדו קיימת: גרסינן בהאי מסכתא בפרקא קמא* ב המלקט עצמות ב אביו ואמו ה"ז מתאבל עליהם ג כל היום כולו ולערב אין מתאבל עליהן אמר רב חסדא ואפילו צרורין לו בסדינו: ירושלמי ליקט עצמות אין אומרין עליהן קינים ונהי ולא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים אלו הן ברכת אבלים שאומרים בבית האבל ואלו הן תנחומי אבלים שעומדין בשורה תנא אבל אומרין עליהם דברים מה הן דברים רבנן דקיסרי אמרי קילוסין: תנא ג*חכם שמת כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה ד שוללין: *ואלו הן הקרעין שאין מתאחין הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו ה שלימדו תורה ועל נשיא ועל אב בית דין ועל שמועות רעות ועל ברכת השם ועל ספר תורה שנשרף ועל ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלים וקורע על המקדש ומוסיף על ירושלים ואשמועות רעות מי קרעינן והא אמרו ליה לשמואל קטל שבור מלכא תריסר אלפי במזיגת דקסרי ולא קרע לא אמרו אלא ברוב צבור וכמעשה שהיה דכתיב °ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם וגם כל האנשים אשר אתו ויספדו ויבכו ויצומו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב שאול זה נשיא יהונתן זה אב ב"ד עם ה' ובית ישראל אלו שמועות רעות ברכת השם מנלן דכתיב °ויבא אליקים בן חלקיהו וגו': ת"ר אחד השומע ואחד השומע מפי השומע חייב לקרוע והעדים אין חייבין לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו א"ר חלבו אמר רב הונא הרואה ס"ת שנשרף קורע עליו שתי קריעות אחת על הגויל ואחת על הכתב שנאמר °ויהי דבר ה' אל ירמיהו אחרי שרוף המלך את המגילה ואת הדברים ולא אמרו שחייב לקרוע אלא שנשרף בזרוע וכמעשה שהיה ערי יהודה כדכתיב °ויבאו אנשים משכם ומשילה ומשומרון שמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים א"ר חלבו אמר עולא ביראה א"ר אלעזר ד הרואה ערי יהודה בחורבנן אומר °ערי קדשך היו מדבר וקורע ירושלים בחורבנה אומר °ציון מדבר היתה ירושלים (מדבר) שממה וקורע בית המקדש בחורבנו אומר °בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדנו היה לחרבה וקורע על המקדש ומוסיף על ירושלים (א) כשפגע במקדש תחלה ואם פגע בירושלים תחלה קורע על ירושלים בפני עצמו ועל המקדש בפני עצמו: תנו רבנן וכולן רשאין ה לשוללן למוללן ללוקטן לעשותן כמין סולמות אבל לא

כה ובגמרא מסיימי פרוץ בבא ואפקוה שהסירו עמודי ומזוזות הבית להרחיבו שיוכלו להוציא המטה דרך הפתח: **אין** עומדין עליו בשורה. פי' שהיו שם האבלים ואומר עליו עמדו יקרים עמודו שבו יקרים שבו וזהו לשון אין עומדין או עומדים וקראים בגמ' מעמדות ומושבות: ברכת אבלים. עשרה כוסות שתקנו בבית האבל לתנחומי אבלים: כשעומדים בשורה. היו מקלסין אותו בדברי שבח אומרים עליו כמה היה גדול אדם זה: שלדו. שדרתו כשסדרתו קיימת עומדין עליו בשורה כשיש שם אבל: אין שלדו קיימת. אין עומדין עליו בשורה ואין אומר עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים: וכתב הרי"ף ז"ל גרסי' בהאי מסכת פ"ק (דף ח.) תניא המלקט עצמות אביו ואמו ה"ז מתאבל עליהם כל היום כולו ולערב אין מתאבל עליהם אמר רב חסדא ואפי' צרורין לו בסדינו ופירושו המלקט שמת אביו רחוק מקרוביו ולא נקבר עם קרוביו וכשהבשר מעוכל הולכין שם בניו ומוליאין עצמותיו משם וקוברין אותו בבית קברות אביהם: מתאבל. לאו דוקא נעילת הסנדל ושאר דברים הנוהגין באבל אלא מתאונן ואסור לאכול מן הקדשים שהן ראויין להאכל בשמחה וזה שכשהוא רואה את אביו שהיה עפר ואפר חם לבו בקרבו ודואג עליו: ואפי' צרורין. לא מיבעיא אם נקברו אותן עצמות שאינו אונן עוד עליהם אלא אותו יום בלבד כדין אבלות של תורה שאינו אלא יום קבורה בלבד אלא אפילו צרורין בסדינו שלא נקברו לא גזרו חכמים להאסר עוד בקדשים: **ירושלמי** תני אין שמועה לליקוט עצמות א"ר חגי והוא ששמע למחר אבל אם שמע בו ביום יש שמועה לליקוט עצמות פי' אם שמע שלקטו עצמות אביו היום מתאבל עד הערב אף על פי שלא היה שם: רבו שלמדו חכמה אינו יושב עליו אלא יום אחד בלבד: **חכם** שמת כיון שהחזירו פניהם שולל. תפירה רחבה ודוקא בחכם שאינו רבו וה"ה שמותר לאחות הקריעה ואחוי תפירה יפה היא שוה למעלה ומאחה לאחר קבורה מיד דתניא אבל הקורע לשם כבוד הרי זה מאחה מיד דאילו ברבו כיון שיושב עליו יום אחד באבלות גמורה היאך יהא שולל לא מצינו שולל בתוך ימי אבלו ועוד ליתני הרב שמת אלא נראה דעל רבו שולל למחר ואינו מאחה לעולם *) והרמב"ן ז"ל כתב יראה לי שהקורע על חכם שמת מאחה למחר שאפילו רבו שלמדו חכמה אינו יושב עליו אלא יום אחד וכתבו עליו ותימה הוא למה יאסר בו ביום: **אלו** קרעים וכו' שאין מתאחין. אין נתפרין תפירה שוה: שמועות רעות. ששמעו על רוב צבור שנהרגו: כמעשה שהיה. במות שאול ויהונתן או שהלכו לשבי: ברכת השם. ששמע רשע שבירך השם וכמעשה של אליקים מפני דברי רבשקה: שנשרף בזרוע. ביד רמה להכעיס וכמעשה יהויקים דכתיב אחרי שרוף המלך את המגילה שנתכוין לשרוף אבל אם נפלה דליקה באונס ונשרף שם אינו חייב לקרוע כלל: וקורע על המקדש. כשיעור קריעה טפח אם ראה המקדש תחלה כגון שבא בקרון ולא הוציא ראשו עד שראה המקדש: ומוסיף על ירושלים. כשיראה ירושלים יוסיף כל שהוא בעבור ירושלים עד טבורו אבל אם ראה ירושלים תחלה קורע על ירושלים שיעור טפח ואינו מוסיף על המקדש בעבור כבוד המקדש דשמא לא יהא ניכר קרע המקדש לפיכך ירחיק ג' אצבעות ובגמרא אמר ליה רב פפא לאביי אימא עד דאיכא כל הני אינו חייב לקרוע אמר ליה על הפסיק הענין לומר דעל כל אחד ואחד קורעין: ברוב צבור. ואע"פ שלא מתו אלא מיעוט וכמעשה שהיה: שומע מפי השומע. כגון ששמע מה' שאמר אני שמעתי את איש פלוני שקלל את השם בפירוש ולא סיפר הדברים ממש כמו שהיה שאם סיפר הדברים ממש פשיטא שחייב לקרוע ושמעי' מהא שכל השומע שהם מפי עדים איש פלוני קלל בשם המיוחד או בכינוי הראוי לקרוע קורע אבל השומע שלא מפי העדים ששמעו הגידוף אלא עד מפי עד אינו קורע: והעדים אין חייבין לקרוע. בשעה שמעידין לפני ב"ד שהרי כבר קרעו בשעה ששמעו *דכתיב ויהי כשמוע המלך את הדברים ויקרע את בגדיו המלך קרע והם לא קרעו: **וכולן** רשאין לשוללן. פי' כל הקרעים שאמרו בהם שאין מתאחים מותר לשוללן למחר חוץ משל אביו ואמו דאינו שולל עד לאחר ל': שוללן ומוללן. מיני תבורים הם שקושרים השלל של חוטין והמלל שיוצאין מן הקריעה זה עם זה כדי לחבר שפתי הקריעה וי"מ שהיא תפירה רחבה: ללוקטן. שאוגד כל הקרע ראשו על סופו ותוחב במחט שנים או שלשה פעמים: סולמות. כמעלות הסולם תופר

*) נ"ל והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ט מהל' אבל הלכה י"ב.

רש"י

שיפורא. מכריזין עליו שיבאו לכבודן: דחייצי גברא מאבולי לסיכרא. משער העיר עד הקבר: נטילתה. של תורה כנתינתה בסיני נטילתה היינו כשמת ותלמודו בטל: למאן דקרי. מקרא: ותני. משנה אבל עדיין לא שנאה לתלמידים: אבל למתני. לאחרים לית ליה שיעורא וממילא שמעינן דלמאן דלא קרי ולא תני אם יש לו מתעסקין כדי קבורה בעלמא אינן מבטלין בשאילתות דרב אחאי מצאתי כך: ארון העובר אין עומדים כו'. הואיל ואינו סמוך לשעת מיתה: בשלדו קיימת. שהגוף קיים עדיין: אין שלדו קיימת. שעברו ימים רבים שמת ונפרצו עצמותיו: מתאבל עליהם כל היום. מפני כבוד אביו ואמו ומדרבנן דהא אילו אביו מוטל מת לפניו היה אונן כל אותו היום מדאורייתא מדכתיב ואחריתה כיום מר והשתא כשרואה עצמות אביו רמו עליה רבנן כאותו היום: ולערב. משחשכה אין צריך להתאבל דאפילו אנינות דאורייתא אינו אלא ביום דכתיב ואחריתה כיום מר: (*) ואפילו הן צרורין לו בסדין. הרי כמה ימים ביום שרואה אותו מתאבל כל היום: חכם. כלומר המקרע על חכם כיון שהחזיר פניו אחורי המטה שולל: שאין מתאחין. לעולם: שמועות הרעות. ששמע על רוב צבור שנהרגו: על ברכת השם. ששמע רשע שבירך השם: וקורע על המקדש. אם ראה מקדש תחלה כגון שבא בקרון ולא הוציא ראשו עד שבא למקדש וכשיראה ירושלים יוסיף על הקרע: ועל ערי יהודה. שראה בחורבנה: מזיגת דקיסרי. כך שמה: לא אמרו. לקרוע אשמועות הרעות אלא ברוב צבור רוב ישראל: כמעשה שהיה. דשאול ויהונתן: שאול זה נשיא. מלך: יהונתן זה אב ב"ד. דחכם הוה: ויבא אליקים כו' קרועי בגדים. על דברי רבשקה שהיה מחרף ומגדף את השם כאותה פרשה: העדים אינן חייבין לקרוע. בשעת העדאת עדותן: ס"ת שנשרף. קורעין עליו מפני אזכרות שבו: לא אמרו לקרוע. על ספר אלא בזרוע שרואה בעיניו ששורפין אותו ואין יכול להציל כמעשה דיהויקים אבל עיין בפתאום *(וכי האי גוונא) לא: ויבאו אנשים וגו'. אחר חורבן במעשה גדליהו: מגולחי זקן וקרועי בגדים. שכבר ערי יהודה חריבות להביא מנחה בית ה' שנסעו קודם חורבנן ממקומן ולא היו יודעין עדיין שנחרב הבית: ביראה. על שם מקומו: וכולן. כל הקרעים הללו שאמרו בהן שאין מתאחין: כולן רשאין לשוללן. תפירה רחבה בשטיי"ר בלע"ז: למוללן. אוחז שני ראשי הקרע בין אצבעות וכורכן יחד כעין כריכת ספרים ותוחב שם שנים ושלשה תפירות: ללוקטן. אוגד בידו כל הקרע ראשו עם סופו ותוחב במחט שלש ושתים פעמים: לעשותן סולמות. כמעלות הסולם שתופר שתי תפירות ומפסיק וחוזר ותופר למטה שמניח בין תפירה לתפירה

שלטי הגבורים

א ירושלמי א"ר אלין דקיימי מקמי מיתא לא קיימי אלא מקמי אלין דגמלין ליה חסד וכתב הרי"ן גיאות ש"מ עומדין לפני המת וכן ראינו חסידים ואנשי מעשה ר"ל אפי' במקום שא"צ ללוותו צריכין לעמוד מפניו וארון העובר ממקום למקום אם שלדו קיימת צריכין ללוותו כמו בשעת הוצאת המת:

ב נשאל לרבינו האי גאון מערות שיש בהן כוכין שמכניסין את המתים בשעה שמכניסין שם המת מלקטים העצמות שלהם ומערכין אותם ומניחים אותם בגומא שבמערה אי שרי או לא וכן בית הקברות שנתמלא ואין להם מקום ותופרים בקברים הישנים ומניחין העצמות לצד אי שרי או לא והשיב דשלא כדין עבדי דהא חיישי רבנן למקום תפיסת שני מתים אלא צריך שלא יהא בין מת לחבירו פחות מו' טפחים ג' לזה וג' לזה ולענין בית הקברות שנתמלא ודאי אי ליכא דוכתא אחרינא אפי' שיהא רחוק משם מה יעשה א"א ליה למשבקיה למת בלא קבר אבל אי איכא דוכתא אחריתי אפי' בטרחא בדוחקא ילך שם ואל יגול המתים וכמה קברים שנדחקו המתים ודינו שלא יקבר שם אבל ודאי אם יכול להעמיק שיהא הקבר בעומק ויהיה בין מת למת ו' טפחים ש"ד ואע"פ שזה למעלה מזה ע"כ ולפיכך אסור לפנות המת או עצמות ממקומן לצורך מת אחר וכ"ש לצורך המקום ואפי' כדי לעשות קבר מכובד מזה אסור אבל לכפרה שלו או לכבודו כגון להעלותו לא"י או לקוברו בקבר אבותיו מותר:

ג כתב מיי' כ"ז שלא נקבר חל עליו כל דין אנינות ליאסר בשתיית יין ואכילת בשר ואחר שנקבר חל עליו כל דין אבילות עד הערב והרא"ש כתב שאין עליו דין אנינות כלל אלא מיד חל עליו דין אבילות אפי' קודם שקברוהו היה עומד ומלקט ותשיכה לו מותר לו ביום שלאחריו לפיכך אין מלקטין אותן סמוך לחשיכה ולאו דוקא עצמות אביו אלא על כל הקרובים נמי מתאבל ביום ליקוט עצמותיהם בכל הדברים הנוהגים באבל בקריעה ובכל דיני האבילות:

ד כתב מיי' שמאחה ביום ב' והרמב"ן כתב שמאחה מיד: לשון ריא"ז נראה בעיני שאינו מאחה עד לאחר שלשים יום כשאר קרובים:

ה וכתב מיי' אבל שולל מיד ביום ב' ואינו דומה לאביו לשאר דברים ונוהג עליו אבילות מקצת יום וכן כל חברים שלומדים שמועות זה מזה קורע ואינו מאחה כקרע של אביו ואמו והרמב"ן כתב שדומה לאביו ואמו שקורע לעולם כשישמע אבל הוא מתאחה ומיי' דמה אותו עוד לאביו ואמו שקורע עד שמגלה לבו ולא נראה להרמב"ן וכך היא מסקנת הרא"ש כהרמב"ן אלא שכתב שאינו מאחה לעולם:

(*) רש"י בגמ' דף ח' ז"ל אפי' צרורין לו בסדינו שאינו מלקטן ואינו רואה אותן ה"ז מתאבל עליהם כל זמן שלא נקברו. וכן העתיקו מרן ב"י בטור י"ד סי' תג:

פי' בגמ'

עין משפט

א מיי' פי"ב מהלכות אבל סמג עשין ב טוי"ד סי' שמה:
ב מיי' שם סמג שם טוי"ד סי' תג:
ג מיי' פ"ט מהל' אבל ופ"ח מהלכות ק"ש סמג עשין ב טוי"ד סי' שמ:
ד מיי' פ"ט מהלכות אבל סמג שם טוי"ד סי' שמ טוא"ח סי' תקסא:
ה מיי' שם סמג שם טוי"ד שם:

הגהות הרי"ו

(א) נ"ב נראה דכשפגע אח"כ בערי יהודה חוזר ומוסיף עי' בטור:

שיטת ריב"ב

מתאבל עליהם כל היום. מפני כבוד אביו ואמו: ולערב אין מתאבל עליהם. דאפי' אנינות דאורייתא אינה אלא יום ראשון ואחריתה כיום מר: ואפי' צרורין בסדינו. מכמה ימים ביום שרואה אותן רמו עליה רבנן אנינות באותו יום לכבוד אביו ואמו: אבל אומרין עליהן. על עצמות קילוסין. דברי שבח לנקברים ודברי כבודן: שוללין. לאחר מתני' שאין מתאחין לעולם. אבל שוללין לאחר תוך מאביו ואמו שאינו שולל עד לאחר שלשים: קורע על אביו ועל אמו וכו'. כולהו יליף להו בגמ' מקראי: שמועות הרעות. ששמע על רוב צבור שנהרגו: על ברכת השם. ששמע רשע ישראל שבירך את השם: ועל ערי יהודה. שראה בחורבנן: גמ' וכמעשה שהיה. בימי שאול: קרועי בגדים. משמע כך היו קורעים ועומדין לעולם: והעדים אין חייבין לקרוע. בשעה שמעידין לפני ב"ד: אלא שנשרף בזרוע. בידים כמעשה דיהויקים שנשרף בידים: כשפגע במקדש תחלה. כגון שבא בקרון ולא הוציא ראשו עד שבא למקדש: ועל המקדש בפני עצמו. דמקדש לא מהני בתוספת קרע: וכולן. כל הקרעים שאמרו אין מתאחין לעולם: למוללן. לשוללן: מיני תבורים הם:

עין משפט

א מיי' פ"ח מהל' אבל סמג עשין ב טוי"ד סי' שמ : ב מיי' שם : ג מיי' שם סמג שם טור י"ד שם :

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א)לפ"ז נראה פשוט דגירסת רש"י היה בגמ' לפי שאין מוסיפין באביו ואמו ואם נגיה הגי' שלפנינו דאין מוסיפין על קרע אביו ואמו א"א לאומרו כשקרע על א' מקרוביו קודם שמת אביו ודו"ק (ועיין בהר"ן בד"ה לפי שאין וכו' עד והראב"ד ז"ל ודו"ק) :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב נ"ע בהיפך:(ב) נ"ב בזה קי"ל דיצא בכל גווני : (ג) תיבת לא נמחק: (ד) נ"ב ל' רש"י בס"י שהופך הקרע למטה ומאחהו והופך שלמטה למעלה ועושה בית הצואר וכ"ב נ"ע וי"ל דה"ק אע"פ שחוזר והופכו ונראה הקרע מאוחה . ועי' בפירש"י בגמ':

(נמוקי יוסף)

שתי תפירות ומפסיק וחוזר ותופר למטה ומניח בין תפירה לתפירה הפסק ויש מפרשים ללקטן וסולמות הם מעשה מחט אבל הוא חיבור מפוזר ומפורד : אלכסנדרי . פירש הראב"ד ז"ל דאיחוי אלכסנדרי היא התפירה שלנו שוה מלמעלה ובולטת מלמטה ומחטא דתלמיותא הוא כעין אריגה שקורין שורזיר בלע"ז והרמב"ן ז"ל פי' דאיחוי סתם היא התפירה השוה מלמעלה ובולטת מלמטה ואיחוי אלכסנדרי הוא שורזיר ומחטא דתלמיותא שעושין צורות בבגדים ובירושלמי איזהו איחוי כל שאין מקומו ניכר : מתוך המלל וכו' לא יצא . שהרי כקרוע ועומד הוא : מתוך האיחוי יצא . דתפירה מעלייתא היא : להופכו למטה ולאחותו . אם קרע בית הצואר אחר ובית הצואר ראשון בין רגליו מותר לאחות אותו שבין רגליו : רשב"א אוסר . ורי"ף ז"ל פסק כרשב"א וכן כתב בה"ג קי"ל כרשב"א באבל ובכלל גדול ובלפני אידיהן והכי איתא בירושלמי ר"ש בן כרסנא בשם רבי אחא אמר הלכה כרבי שמעון ב"א בשבת ובאבל ובע"ז ולא אמרינן הלכה כדברי המיקל אלא באבל וכל הלכות אבל [דף כו:] ואבל לחוד וקריעה לחוד : להודיע ללוקח . ואם לאו הוי אונאה ובאבל תניא הלוקח חלוק מחברו אסור לאחותו עד שידע שהוא מן הקרעין המתאחין ושאין מתאחין אסור למכרן לכותי [ולהפרן] להפכן מלמטה דברי רשב"א ורבי מתיר : ותוספת . שמת לו מת אחר וצריך לקרוע : **אחד** המגלח ואחד המתגלח . המגלח הוא האומן ואע"פ שאסור בעשיית מלאכה לפי שגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה : **גרסי'** בסוף נדרים (דף פז.) וכו' לא יצא . אבל אם קרע על מת שיש לו ולא היה יודע איזהו ואח"כ נודע לו מי הוא יצא ידי קריעה דאמרי' יש ברירה : תוך כדי דיבור . של קריעה שהרי יכול לחזור בעדותו תוך כדי דבור וגם כאן יכול לומר אין רצוני שתהיה הקריעה אלא על זה : ונתעלף. ולא היה מדבר ולא מזיז שום אבר : לאחר כדי דבור . שאלת שלום תלמיד לרב שלום עליך רבי : **עליון** אינו מתאחה . פי' דקרע אביו אינו מתאחה לעולם : מת אביו ומתה אמו וכו' . שמועה אחת היתה לכולן: לפי שאין מוסיפין. מ"ט וכו' . משום דמשמע דאם היתה קריעה ראשונה מאחרים היה יכול להוסיף קרע אביו ואמו עליהן מש"ה בעי מ"ט שהרי האחד יכול לקרוע תחלה עליהן ואח"כ יוסיף בשביל אביו ואמו: שאינן בתוספת. פי' הרי"ן גיאת

נר מצוה

רש"י

הפסק מעט כ"א סולמות כעין שלוקטין המתנים ירוש"ה בלע"ז : לאחותן . תפירה יפה : ת"ר רשאי להפכו למטה ולאחותו . (ד) אם קרע בית הצואר אחר ובית הצואר ראשון בין רגליו רשאי לאחות בית הצואר ראשון שבין רגליו : רבי שמעון בן אלעזר אוסר . לאחותו ולאחר שבעה קא מיירי דאמרן לעיל על כל המתים שולל לאחר שבעה על אביו לאחר ל' וכיון שהופכו למטה סבר ת"ק רשאי לאחותו [ור"ש אוסר עד] לאחר שלשים בכל המתים ובאביו ובאמו לעולם : ומוסיף . שמת לו מת אחר וצריך לקרוע וכגון דאמר מוסיף על ירושלים : תחתון . שקרע על בנו מתאחה לאחר שלשים : עליון . שקרע על אביו אינו מתאחה לעולם : מת אביו ומתה אמו מת אחיו ואחותו . כל זאת בשרוהו בבת אחת : על אביו ואמו קרע אחד . במקום אחר למעלה שלא באותו קרע : לפי שאין מוסיפין בקרע של אביו . ואכולה פליג רבי יהודה דקתני מת אביו וקרע מת בנו והוסיף ואתא רבי יהודה למימר קרע על אביו ומת בנו אינו מוסיף או קרע על בנו ומת אביו אינו מוסיף (א) אלא קורע במקום אחר קריעה מיוחדת : מאי טעמא לפי שאינן בתוספת . שאם קרע על אביו אינו יכול להוסיף עוד קרע עליו ואם קרע על בנו ומת אביו אינו עושה קריעת אביו תוספת : אית ספרים דכתוב בהן הלכה

גמרא

לאחותן א"ר חסדא *ובאיחוי א אלכסנדראי : ת"ר הקורע מתוך השלל ומתוך המלל מתוך הלקטן מתוך הסולמות לא יצא מתוך האיחוי יצא אמר רב חסדא ובאיחוי אלכסנדראי: ת"ר רשאי להפכו למטה ולאחותו ר"א בר"ש אוסר באיחוי וקי"ל כותיה וכשם שהמוכר אסור לאחותו כך הלוקח אסור לאחותו לפיכך מוכר צריך °להודיע ללוקח תניא ר' יוסי א אומר תחלת קריעה טפח ומוסיף כל שהוא והלכתא כוותיה : ירושלמי בפרק יציאות השבת ב יישב לגלח ובאו ואמרו לו מת אביו ה"ז משלים אחד המגלח ואחד המתגלח: גרסי' בסוף נדרים תניא (א) ג אמרו לו מת ב אביו וקרע ואח"כ נמצא שמת בנו יצא ידי קריעה ותניא אחריתא אמרו לו מת אביו וקרע ואח"כ נמצא שמת בנו לא יצא ידי קריעה (ב) אמרו לו מת לו מת וכסבור אביו היה וקרע ואח"כ נמצא בנו (ג) לא יצא ידי קריעה ופריק רב אשי כאן בתוך כדי דיבור וכאן לאחר כדי דבור הא דאמרת יצא ידי קריעה שנמצא בנו בתוך כדי דבור והא דאמרת לא יצא ידי קריעה לאחר כדי דבור : תניא מי ג שהיה לו חולה בתוך ביתו ונתעלף וכמדומה לו שמת וקרע ואח"כ מת לא יצא ידי קריעה אמר ר"ש בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא לא שנו אלא שמת לאחר כדי דיבור אבל בתוך כדי דיבור אין חוזר וקורע וכן הלכתא: *ת"ר אמרו לו מת אביו וקרע מת בנו והוסיף התחתון מתאחה העליון אין מתאחה מת בנו וקרע מת אביו והוסיף עליון מתאחה תחתון אין מתאחה מת אביו ומתה אמו מת אחיו ומתה אחותו קורע קרע אחד לכולן ר"י בן בתירא אומר על כולן קורע קרע אחד על אביו ועל אמו קרע אחד לפי שאין מוסיפין על קרע של אביו ושל אמו מ"ט אמר רב נחמן בר יצחק לפי שאינן בתוספת אמר שמואל הלכה כרבי יהודה בן בתירא והאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל אבילות

שלטי הגבורים

א ופי' הראב"ד דהיינו תפירה שהיא שוה למעלה ובולטת מלמטה והרמב"ם פי' דסתם תפירה שוה למעלה ובולטת מלמטה ואיחוי אלכסנדרי שוה מלמעלה ומלמטה וכעין אריגה והרא"ש הסכים לפירוש הראב"ד :

ב בכלל הדברים מי שמתו לו ב' מתים כא' או שבא לו שמועה משניהם כאחד קורע קריעה אחת על שניהם קרע ואח"כ מת לו מת א' תוך ז' קורע קרע בפני עצמו בין באותו קרע עצמו שמוסיף בו וקורע טפח או מרחיב ג' אצבעות וקורע טפח לאחר ז' מוסיף על קרע הראשון כל שהוא מת אביו או אמו וא' משאר קרובין קורע תחלה על אביו או על אמו עד לבו ומרחיב ג' אצבעות וקורע טפח על מת האחר מת אביו וקרע ואחר ז' מת א' מהקרובים מוסיף על קרע הראשון ותחתון מתאחה ועליון אינו מתאחה מת א' מהקרובים ואח"כ מת אביו או אמו בין תוך ז' בין לאחר ז' מרחיק ג' אצבעות וקורע מן הצד בשפת הבגד שהרי צריך להבדיל קמי שפה וקורע עד שמגיע ללבו מת אביו ואמו כא' קורע קרע א' על שניהן :

לשון ריא"ז

מי שמת לו מת וקרע עליו ועוד מת לו מת אחר מוסיף על אותה הקריעה ותחלת קריעה טפח והתוספת כל שהוא והוא שמת השני אחר ז' של ראשון שכבר נתן לו רשות לשוללו אבל אם מת בתוך ז' של ראשון לא די לו בתוספת אלא צריך לקרוע קרע אחר בפני עצמו בין איש בין אשה ואין מוסיפין על קרע אביו ואמו לפי שהן צריכין קרע בפני עצמו בין שמת אביו או אמו תחלה ואח"כ שאר קרוביו בין שמתו שאר קרובים תחלה ואח"כ אביו ואמו כמבואר בקונטרס הראיות :

ג כתב הרי"ן גיאות על שם גאון מי ששמע שמת אביו וקרע וישב עליו אבילות ג' ימים ובאו ואמרו לו קיים היה ופסק ואח"כ אמרו לו מת כיון שקרע בשעת תימוה יצא ידי קריעה וא"צ לחזור ולקרוע אבל צריך לישב ז' ימים של אבילות רצופין ודחה הוא דברי הגאון דכיון ששמע לאחר כדי דיבור אף כדי קריעה לא יצא וכתב הרמב"ן ודאי היכא שאמרו לו מת וקרע ולא מת ואח"כ מת לא יצא ידי קריעה אבל אמרו לו מת וקרע ונהג ג' ימים אבילות ואח"כ אמרו לא מת והפסיק וחזרו ואמרו לו בפעם הראשון מת כמו שאמרו לו הראשונים ואלו שהפסיקו אבלותך עדי שקר הם ודאי יצא ידי קריעה כדברי הגאון ולענין מה שאומר שצריך שיהיו ז' ימי אבילות רצופין ראוי לומר ככר הורה זקן אלא שיש להשיב והנה היא כתובה בספרו אלא שאין רצוני להאריך וסיום דבריו וקרוב היה לומר שכיון שחל עליו אבילות ונהג בו אע"פ שנהג מקצת הימים בשוגג עולין לו ואין תשלומים לאבילות ודבר זה צריך תלמוד :

שיטת ריב"ב

ובאיחוי אלכסנדרי. היא התפירה שלנו:

רשאי להפכו למטה ולאחותו. אם קרע בית הצואר למעלה ורוצה להפוך חלוקו שלמעלה למטה ולעשות בית הצואר אחר ובית הצואר לראשון בין רגליו ראוי לאחות בית הצואר ראשון שבין רגליו : וקי"ל כותיה . וכן פסק הרב ר' משה ז"ל והרב דודי ז"ל כתב אנן לא ידעינן מאי טעמא פסיק כוותיה דרב דהא רבים פליגי עליה ובאיחוי של בגד הפוך למטה פליגי ובעל הלכות גדולות כתב קי"ל כר"ש בן אלעזר באבל ובכלל גדול ובלפני אידיהן : אחר שכתבתי זה מצאתי ירושלמי ר"ש בן כרסנא בשם ר' אחא הלכה כר"ש בן אלעזר בשבת ובאבל ובע"ז : ותוספת . כגון שמת לו מת אחר לאחר ז' : מת בנו והוסיף . לאחר ז' שהתוספת אינה אלא לאחר ז' כדבעינן למימר קמן : עליון אינו מתאחה . שאין קרע של אביו מתאחה לעולם : מת אביו ומתה אמו מת אחיו ומתה אחותו . שבאה לו שמועת כולם בבת אחת קורע קרע אחד על כולן עד לבו : ר"י בן בתירא אומר על כולן קרע אחד וכו'. וקורע תחלה על אביו ועל אמו עד לבו ומרחיק ג' אצבעותיו וקורע קרע אחר לאחיו ולאחותו ואין אומר אע"פ שהתוספת אינה אלא לאחר ז' כאן כיון שבאה לו שמועת כולם בבת אחת יקרע תחלה על אביו ועל אמו עד לבו ואח"כ יוסיף מעט על שאר הקרובים שאין מוסיפין על קרע של אביו ושל אמו מ"ט אמר רב נחמן בר יצחק לפי שאינן בתוספת כיון שאין קרע שלהן נוסף על קרע של אחרים משום דלא אפשר שהרי צריך להבדיל קמי ספה שלו כמו כן אין קרע של אחרים נוסף על קרע שלהן ואריכא נמי פליג ר"י בן בתירא שאין קרע של בנו נוסף על קרע של אביו ולא קרע של אביו על קרע של בנו . ויש תמה בדברי הרב ר' משה ז"ל שהתיר להוסיף על קרע של אביו ושל אמו ובפירוש אמר ר"י בן בתירא שאין מוספין על קרע של אביו ושל אמו ואפסיקא הלכתא כותיה . ויש פירושים אחרים בהלכה זו ומה שכתבתי הוא המחוור :

המאור הקטן

והא דתניא רשאי להופכו למטה ולאחותו ר"ש בן אלעזר אוסר באיחוי כתב הרי"ף ז"ל קי"ל כר"ש בן אלעזר ואנן לא ידעינן מ"ט פסיק כוותיה דהא רבים פליגי עליה ובאיחוי של בגד הפוך למטה פליגי : גרסי' בירושלמי ר' שמואל בר אבדימי דמכת אימיה תמניא יומי קומי מועדא אתא שאיל לר' מונא אמר לו כל דבר שהוא תלוי בז' ול' הרגל מפסיקו ברם הכא עד שישלח פרע או עד שיגערו בו חביריו וי"א שרבינו האי ז"ל התיר לגלח בע"ש למי שחל שמיני של אביו ושל אמו בשבת ערב הרגל משום דקי"ל כאבא שאול ולפי גי' הירושלמי שכתבנו לא נראה שהותר לעשות כן באבילות אביו ואמו והיכא דשכיב שכבא בערב החג דקי"ל יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א יום ובעו למינקט בתר יומי החג ט' ימים אי איכא מקרובי המת מאן דאתיא ליה שמועה ביום י' של אחר החג אי הויא ליה כשמועה קרובה או כשמועה רחוקה יש מן החכמים מי שנסתפק לו זה הדבר ותלה הדבר להקל משום דהויא ליה ספק אבלות וכדברי המיקל באבלות נקטינן ולדעתי נראה לי בזה הדבר להחמיר שאין הדברים נראין שיעלה הרגל למי שלא בא לו עדיין שמועת המת והלא אתה רואה שהקובר את מתו ח' ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזירת ל' וזה שקברו בערב החג לא בטלה ממנו גזירת ל' וצריך להשלים מהם אחר החג ט' ימים אע"פ שכבר עלו לו י"ד ימים קודם ח' של חג לא בטלה ממנו גזירת ל' כל זמן שלא קיים גזירת ז' וכ"ש זה שלא ידע ושלא שמע במות המת קודם הרגל היאך יעלה לו רגל לעשות לו יום אחד לפני החג וחג וח' שלו ככ"א יום אם אמרו במי שהפסיקו לו ימי החג אבלותו יאמרו במי שלא ידע ושלא שמע ועוד הרי אמרו מקצת יום ל' ככולו ואילו מאן דשמע שמועה ביום ל' הרי הוא כשומע ביום כ"ט אלמא אע"פ שאמרו מקצת יום ל' ככולו למי שנהג אבלות לא עלה למי שלא נהג כלל ואף זה כן הלכך מסתברא בהא מלתא לחומרא והיכא דשכיב שכבא בערב ר"ה דקי"ל יום א' לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד יום איכא מ"ד בעי לאשלומי עלייהו שית עשר יומי דהוי להו תמניא יומי דקמי יוה"כ ויוה"כ ט"ו יום ולכי נפיק יומא דכפורי משלים עלייהו מקצת יום ל' ואיכא מ"ד מותר לגלח ערב יוה"כ שכיון שיצא בימים של חול וחלה עליו מקצת גזירת ל' עלתה לו מקצתה ככולה ואע"פ שלא קיים גזירת ז' ואם בטלו ח' ימים או ז' ימים קודם הרגל גזירת ל' מפני יום א' או מקצת (יום ז') [היום] שחלה עליו גזירת ל' כ"ש זה שחלה עליו גזירת ל' ח' ימים ואין אנו חוששין אם לא קיים גזירת ז' שהרי כבוד הרגל מפסיקו ומותר לגלח משום כבוד יוה"כ ואם מי שקברו אחר ר"ה הותר לגלח בערב יוה"כ שהוא יום ז' כ"ש זה שקברו לפני ר"ה וכיון שהותר לגלח בערב יוה"כ בטלה לה גזירת ל' לגמרי וכך דעתי בזה להתיר וכן הקובר את מתו בערב יוה"כ מותר לגלח בערב החג : תניא באבל רבתי בפי"ב האיש כורך ומקשר את האיש אבל לא את האשה והאשה כורכת ומקשרת את האיש ואת האשה האיש משמש את האיש בחולי מעים אבל לא את האשה והאשה משמשת את האיש ואת האשה בחולי מעים :

אבא שאול בן בטנית היה אומר לבניו קברו אותי תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת מטליתי ואיכא דקשיא ליה הא דגרסי' במנחות בפ' התכלת אמר רב טובי בר קסנא אמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית אמר רבא ומודה שמואל בזקן שעשאה לכבודו שפטורה מ"ט אשר תכסה בה אמר רחמנא והאי לאו לאכסויי עבידא בההיא שעתא ודאי רמינן לה משום דכתיב לועג לרש חרף עושהו יש מפרשין רמינן לה מטילין לה ציצית וי"מ משליכין ממנה ומסתברא כמ"ד מטילין לה מדקאמרינן רמינן לה ולא אמרינן רמינולה מינה אלא שיש להקשות עליה מזו ששנויה במס' שמחות שצוה אבא שאול בן בטנית התירו תכלת מטליתי שמעתי עליה בשם ה"ר יצחק ברבי מלכי צדק הלכה למעשה כשנושאין את המת לבית הקברות מוציאין טליתו שהצניע לתכריכיו מן הקופסא והוא לית ליה ציצית מפני שעשויה לכבוד ולא לכסות בה וכורכין בה את המת ואותה שעה מטילין לה ציצית שלא יהו נושאי המטה מעוטפין בטליתותיהן ומצוייצין בציצית שלהן והוא הולך בלא ציצית א] ונראה כעובר משום לועג לרש וכשגונזין אותו בקברו מתירין לו את הציצית לקיים דברי ר' יוחנן דאמר מצות בטילות לעתיד לבא : סליקא להו מסכת מועד קטן

מלחמת ה'

ומה שכתוב בהא דתניא רשאי כו' מ"ט כו' פליגי עליה ובאחוי של בגד הפוך למטה פליגי ע"כ בספר המאור גם לבעל הלכות ראיתי שכתב בכלל גדול ובאבל ובלפני אידיהן הלכה כר"ש בן אלעזר ודבר זה מפורש בירושלמי אלא שאנו תמהין שלא סמכו גדולי הגאונים על הירושלמי בפסק הלכה וכן ראיתי לבעלי השמועות שכתבו לזה בהלכותם ושמא קבלה היא בידם של ראשונים : [ואיכא דקשיא ליה הא דגרסי' כו'] :

אמר הכותב ראשוני הדור שלפנינו הקשו קושיא שלא עמדו על עיקרה כפי מה שנזכר מדברי קצתם בספר המאור והיא ממה שאמרו בברייתא במס' שמחות אבא שאול בן בטנית היה אומר לבניו קברו אותי תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת מפליוני ובגמ' במס' מנחות אמרו בההיא שעתא ודאי רמינן ליה משום דכתיב לועג לרש חרף עושהו ומפני שנשתנו המנהגים מפני קושיא זו כפי השתנות הסברות בתירוצה והיא הטעאה גמורה הוצרכתי להעמיד דבר על בוריו ולהודיעו שנו בברייתא במס' ציצית משבע מסכתות הקטנות אין מתירין ציצית על המת אבא שאול בן בטנית מתיר אמר אבא שאול אבא א"ל כשאמות התיר לי ציציתי לפי שיש בה משום קדושה והכ"א אין בה משום קדושה אלא עושה אותה תכריך למת ומרדעת לחמור זו היא המילוגה הזו ומן הטעם הזה צוה אבא שאול לבניו להתיר תכלת מטליתו כדרך שצוה לו אביו לפי שיש בה משום קדושה והלכה כדברי חכמים דקי"ל תשמישי מצוה נזרקים מ"מ מודה אבא שאול בזקן שעשאה לפי כבודו דבההיא שעתא רמינן ליה שאין בזו משום קדושה לפי שהטלית שבה פטורה ואין הציצית שבה אלא משום לועג לרש ועל כל פנים הקושיא מתורצת מפני שהלכה כדברי חכמים ואי קשיא היאך עושין אותו מרדעת לחמור הא איכא משום בזוי מצוה כדאמרי' באין מתירין מבגד לבגד ואבוהון דכולהו דם ל"ק היא כשרוצה בו ובמצותו אלא שנוטל מקצת חוטין מזה ונותנן לזה ונמצא כמכחיש אותה מצוה הכא מאחר שבא לבטל הטלית ולעשותו מרדעת הוה ליה כסוכה לאחר שבעה דמותרת הרי נתפרש כל הענין הזה ולא נשאר בו בית מיחוש וספק :

סליקו להו מסכת מועד קטן

השגות הראב"ד

א] ונראה כעובר משום לועג לרש כו' : א"א אנו רגילין לתרץ זו דודאי רמינן לה ולא קטרינן ליה ואי הוה קטור שרינן ליה . מרמא רמינן לה משום לועג לרש וכיון דאיכא שם ציצית ליכא לעג מן הקיים עליו וכיון דשרי ליה ליכא לעג מיניה על שאר מתים וסתמא דמלתא כל המתים אין להם ציצית נתקנה בטליתות שלהם ומאי דאמרי' בברכות דלייה דלא לימרו למחר באים אצלנו וכו' . עוד טעם אחר שגם הם היו מגיהין עם התכלת אם לא שצוה אותם להתירו מפני שהיה חש על התכלת מן האבוד ולא חשש על לועג לרש עצמו והראשון טוב מזה . ואם כדברי זה הוה ליה למימר בגמ' בההיא שעתא רמינן ליה והדר שרינן ליה שהרי אף התרתו משום לועג לרש הוא שלא ילעג על שאר המתים ולא משום מצות בטילות לעתיד לבא לפי שאין להם כל תוסיף כין תכין : סליקא להו מסכת מועד קטן

גיאת ז"ל שאין מוסיפין על קרע של אביו ואמו דס"ל לר' יהודה כיש אומרים דעד לבו בלבד הוא מוסיף מכאן ואילך מרחיק ג' אצבעות וקורע הלכך באביו ואמו דחייב לקרוע עד לבו מה יוסיף אחר כך והרא"ש ז"ל והתוס' כתבו דלא פליג רבי יהודה בן בתירא אלא לומר שאין די בקרע אחד על כולם ואם הוסיף לשם אביו ואמו לא יצא דצריך קריעה חדשה לאביו ולאמו אבל על קרע אביו ואמו מוסיפין למת אחר אבל אביו ואמו שמתו שניהם ודאי קורע על שניהם קרע אחד וכן אם מת אביו וקרע ומת בנו לאחר שבעה והוסיף יצא ואי קשיא לך הא דרבי יהודה משמע על קרע של אחר מוסיפין והלא תוך ז' הוא ואמרינן כל ז' קורע מכאן ואילך מוסיפין וי"ל כי אמרינן כל ז' קורע כשבאו עליו אבלות זו אחר זו והא דר' יהודה בבת אחת באו : אבילות לחוד . שאין הקריעה בכלל מה שאמרו הלכה כדברי המיקל באבל שהקריעה קודם שתחול האבלות היא והנה יש קריעה במועד ואין אבלות במועד : עד היכן קורע . אם מת לו מת וקרע טפח ואח"כ מת לו מת אחר עד היכן הוא מוסיף על הקרע הראשון : הגיע לטבורו . ויש לו עדיין לקרוע על מת : מרחיק · בגד שלפניו : הופכו למטה . מהפך כל החלוק מה שיש למעלה ישים למטה ויעשה לו בית צואר אחר ויקרענו : והקורע למטה . בשולי הבגד : ומן הצדדין . שתחת בתי ידים : פורש מלמטה . שכהן גדול אין יכול לקרוע למעלה כלל שהרי אינו נוהג אבילות ולזכר בעלמא לכבוד אביו ואמו קורע מלמטה בשפת החלוק התחתון הנוגע בקרקע : כל שבעה . אם היה אבל וקרע קריעה של טפח כהלכתה ובתוך ז' מת לו מת אחר : קורע . מרחיק שלשה אצבעות וקורע קריעה אחרת דבתוך ז' אינו יכול להוסיף על אותו קרע לפי שכיון שלא היה לו רשות אפילו לשוללו לא יהיה ניכר בו תוספת שיהיה בשביל מת אחר : לאחר ז' . שיש לו רשות לשוללו מוסיף על הקרע האחר עד טבורו שניכר הדבר שבשביל המת האחר הוא קורע דבכל דוכתא אשכחן דאבלות לאחר שבעה בטלה הלכך כבר הלך לו הקרע הראשון מז' ואילך והרי זה כקרע חדש : ת"ר היוצא בבגד קרוע גוזל את החיים . פי' שגונב את דעתם דמראה עצמו כאילו קרע על המת וגוזל המתים שלא יצא ידי קריעה : קורע ומאחו . שכיון שהודיעו שלבקר החולה הלך כאילו נטל רשות ממנו שאם ימצאנו מת יקרענו : ומאחה . אע"פ שאחר קרעים של אב אינן מתאחין שאם נתן לו רשות לקרוע שלא יתביים שם לא הקנהו הלכך מאחו : ומשלם לו דמי קרעו . מה שנגרע החלוק בשביל הקרע מערכו :

תורה אור — נר מצוה

אבילות לחוד וקריעה לחוד עד היכן הוא קורע ומוסיף עד טיבורו הגיע לטיבורו מרחיק שלש אצבעות וקורע נתמלא קרעים מלפניו מחזירו לאחוריו נתמלא מלמעלה הופכו למטה (א) מלמטה הופכו מלמעלה והקורע מלמטה והקורע א מן הצדדין לא יצא ידי חובתו אלא שכהן גדול פורם מלמטה : כל ז' קורע לאחר שבעה מוסיף : ת"ר היוצא בבגד קרוע לפני המתים הרי זה גוזל את החיים ואת המתים רשב"ג אומר האומר לחבירו השאילני חלוקך ואלך ואבקר את אבא שהוא חולה והלך ומצאו מת קורע ומאחו וכשיבא לביתו מחזיר לו את חלוקו ונותן לו דמי קרעו ואם לא הודיעו ה"ז לא יגע בו ת"ר חולה שמת לו מת אין מודיעין אותו שמא תטרף דעתו עליו ואין מקרעין לו ומשתקין הנשים מפניו : ומקרעין לקטן מפני עגמת נפש . וקורע על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו : תניא באבל רבתי הגוסס ב הרי הוא כחי לכל דבר אין קושרין לחייו ואין פוקקין את נקביו ואין מניחין כלי מתכות וכלי מיקר על טבורו עד שעה שימות (ב) שנאמר עד אשר לא ירתק [קהלת יב] חבל הכסף ואין סכין ג אותו ואין מדיחין אותו ואין מטילין אותו על החול ולא על גבי המלח עד שימות ואין מעמצין את עיניו והנוגע ד בו הרי זה שופך דמים למה הדבר דומה לנר המטפטף שכיון שנוגע בו אדם מיד נכבה : ואין קורעין ולא חולצין ולא מספידין עליו ואין מכניסין עמו ארון בבית עד שימות אמר רב פפא תניא באבל רבתי אבל לא יניח תינוק בתוך חיקו שמא יביאנו לידי שחוק ונמצא מתגנה על הבריות : ואין מברין אלא על מטות זקופות ת"ר ההולך לבית האבל אם היה לבו גס בו יברוהו על מטות כפויות ואם לאו יברוהו על מטות זקופות : ת"ר ההולך ממקום למקום אם יכול למעט בעסקו ימעט ואם לאו יגלגל עמהם כלומר יקנה כל צרכי הדרך שיש בהן צרכי חיי נפש : ת"ר מאימתי כופין את המטות משיצא מפתח ביתו דברי רבי אליעזר רבי יהושע אומר משיסתם הגולל וקי"ל כרבי יהושע דאין אבילות אלא ה משיסתם הגולל: ת"ר מאימתי זוקפין את המטות בערב שבת מן המנחה ולמעלה אמר רבה בר רב הונא ואעפ"כ לא ישב עליה עד שתחשך ולמוצאי שבת אף על פי שלא נשאר לו אלא יום אחד חוזר

רש"י

הלכה כרבי יהודה בן בתירא : וקריעה לחוד . דלא אמרינן כדברי המיקל בקריעה: עד היכן הוא קורע . שהולך ומוסיף וקורע עד כמה: הגיע לטבורו . ושמע עוד שמועה שוב אין מוסיף על אותו קריעה ולא יצא אלא חוזר ומתחיל למעלה לצידי בית הצואר ואם רבו לו שמועות הולך וקורע ומרחיק ג' אצבעות בין קרע לקרע : נתמלא . כל הבגד כולו קריעות מלפניו מחזירו לאחוריו ומחזיר מה שלאחריו לפניו ולובשו וקורע כל שעה : נתמלא מלמעלה . אצל בית הצואר מחזיר חלוקו שלמעלה למטה ועושה בית הצואר אחר וקורע האחרון : אלא שכהן גדול פורש בגדיו מלמטה . ולא מפני שהיא פרימה דהא כתיב ביה ובגדיו לא יפרום אלא מפני עגמת נפש : כל שבעת · ימי אבלו קורע קריעה חדשה : לאחר שבעה . אם שמע שמועה לאחר שבעה (ג) מוסיף על קרע ראשון ודיו : היוצא לפני המת בבגד קרוע . שנקרע קודם לכן : גוזל החיים . שגונב דעתם דסברי דעל המת קרע : ואת המתים . שלא קרע עליהן : ואם לא הודיעו . שהולך לבקר את אביו שהוא חולה : ואין מקרעין לו . לחולה את בגדיו : ומשתקין את הנשים לפניו . שלא יהו מטפחות ומספדות פן ירגיש החולה ותטרוף דעתו : ומקרעין לקטן . את בגדיו בשעת אבילות קמיירי דליכא חולה מקרעין בגדי הקטן מפני עגמת נפש שיבכו הרואים לפי שאף בגד הקטן נקרע : באבל רבתי . במס' שמחות : אבל לא יניח . בימי אבלו תינוק בחיקו : (ד) ואין מברין כו' ואין מוליכין כו' ואין אומרים עליו ברכת אבלים במועד אבל עומדין עליו בשורה כו' ה"ג במתני' : אם היה לבו גס בו . אם רואים את האבל שאין מתנהג כדרך אבלים אלא שמח הוא מברין ויושבים המנחמין על מטות כפופות כדי שירך לבו נ"א גס לבו בו אם היה מכירהו קרובו או שושבינו ולבו גם יחד יושבים אתו לארץ על מטה כפויה : אבל ההולך ממקום למקום . ואירעו אבילות בדרך : אם יכול למעט בעסקו . בסחורתו : יגלגל עמהן . יעשה כדי חייו : משיצא . המת : מאימתי זוקפים המטות בע"ש . מפני כבוד השבת דאמרן לעיל פריעת הראש וזקיפת המטות בשבת מצוה: אע"פ . שאין לו לישב אלא יום אחד כגון כז' שכבר עברו ששה ימים חוזר וכופה למוצ"ש:

עשרה

לא יגע . בו ולכשימצא חלוק תוך ז' על שאר מתים יקרע ועל אמו ואביו עד שנה שאסור בשאלת שלום עד י"ב חדש ולא יותר שנראה שכבר הושלם האבילות : *) והמשאיל חלוק לילך לבית האבל אינו רשאי ליטלו עד שיצאו ימי האבל וברגל עד שיצא הרגל ובמשתה עד שיצאו ימי המשתה : אין מודיעין אותו ואפילו נודע לו אין מצוין לו לקרוע שמא תגדל דאגתו : ומשתקין . המקוננות שלא תרבה אנחתו : ומקרעין לקטן . אע"פ דלאו בר מצוה הוא מקרעין לו בגדיו : עגמת נפש . שהרואים ירבו ההספד וכתב הרי"ן גיאות ז"ל שאם הגיע לחינוך קורע על קרוביו כשאר מצות שמחנכין אותו בהם : הגוסס הרי הוא כחי . פירוש ליתן גט ולמתנה וכהן רשאי ליכנס בבית שהוא עומד אף על פי שרוב גוססין למיתה : אין קושרין . כדי שלא יפתח פיו : ואין סכין ואין מדיחין . מנהג הוא שעושין לכל מת להדיח זוהמא שעל בשרו : ואין מטילין וכו' . שלא יסריח : ואין מעמצין . כדכתיב (בראשית מו) ויוסף ישית ידו על עיניך וטעמא כדמפרש ואזיל מפני שמקרב את מיתתו : ואין חולצין וכו' ולא מכניסין ארון בבית וכו' . כדי שלא לבעיתו : מתגנה . אם לא יבכה על מתו : אין מברין . פירש הראב"ד מתניתין במועד לפי שאין כפיית המטה נוהגת במועד כלל אע"ג דשרי הברייה : לבו גס בו . רגיל שהוא אוהבו ואינו מקפיד אם יושב על מטה כפויה : ואם לאו . שאינו כל כך רגיל ושמא נחש ינחש ליסב על גבי קרקע : וי"מ יברוהו לאבל עצמו לפי שאין דרך ארץ ליסב האבל על מטה כפויה והמברין ישבו על מטה זקופה ולפיכך מושיבין גם האבל במטה זקופה ודוקא בשעת הברייה דייקינן ליה דקתני מטות זקופות ולא קתני מטה זקופה : ההולך ממקום למקום . לסחורה ושמע שמועה קרובה אם יכול למעט שלא יעשה שום עסק באותה העיר : ואם לאו . שאם לא יקנה באותה העיר לא ימצא : מגלגל עליהם . שלא יקנה אלא צרכי הדרך ודברים שיש בהם חיי נפש : ת"ר מאימתי כופין וכו' . פירוש מאימתי מתחיל לנהוג אבל אבלות וה"ה לנעילת הסנדל : משיסתום הגולל . שהניחו המת בקברו וכסוהו בעפר והלכתא כר' יהושע : זוקפין . כדאמרן [בדף כד.] שזקיפת המטה חובה שלא תהא ניכרת האבלות בשבת : מן המנחה . נראה דמנחה קטנה קאמר דכל שאינו עושה בשבת מן המנחה ולמעלה אינו עושה : אע"פ שלא נשתייר אלא יום אחד . שיוצא מאבלותו ביום אחד ובבקר משיצאו המנחמים מביתו שרי ליה לרחוץ אפ"ה מצרכינן ליה במוצאי שבת

שיכפה

שלטי הגבורים

א מיי' כ' שגם לאחוריו לא יצא והרמב"ן כתב ג"כ שאין מקום קריעה אלא לפני בית הצואר אבל לא מן הצדדין של בית הצואר מכאן ומכאן ואם קרע שם לא יצא :

ב וכתב הר"ם מרוטנבורק דוקא בעודו לפנינו חשוב כחי אבל מי שאמרו לו ראינו בנך או אחיך גוסס היום ג' ימים הוא בחזקת שמת וצריך להתאבל עליו :

ג מנהג ישראל במתים ובקבורתם מעמצים עיניו של מת ואם נפתח פיו קושרין לחייו ופוקקין נקביו אחר שמדיחין אותו וסכין אותו במיני בשמים וגוזזין שערו ומלבישין אותו תכריכין תפורים של פשתן לבנים ולא יהו דמיהם יקרים ואסור לקבור בתכריכין של משי ובגדים מרוקמין אפי' לנשיא שבישראל שזו גסות רוח והשחתה ומעשה עובדי כוכבים :

ד ומכאן היה נראה לאסור מה שנוהגין קצת אנשים כשהמת גוסס ואין הנשמה יכולה לצאת שמושכין הכר מתחתיו כדי שימות מהרה שאומרים כי יש במטה נוצות של עופות שגורמין לנפש שלא תצא וכמה פעמים צעקתי ככרוכיא להסיר המנהג הרע ולא עלה בידי ורבותי חלקו עלי והר"ר נתן איש איגרא ז"ל כתב על זה להתיר . אחר כמה שנים מצאתי בספר החסידים סי' תשכ"ג סיוע לדברי שכתוב שם ז"ל ואם הוא גוסס ואינו יכול למות עד שישימוהו במקום אחר אל יזיזוהו משם ע"כ. אמת כי דברי ספר החסידים צ"ע כי בתחלה כתב שאם היה איש א' גוסס והיה א' קרוב לאותו בית חוטב עצים ואין הנשמה יכולה לצאת מסירין החוטב משם דמשמע היפך ממה שכתב אח"כ אלא שיש לתרץ הכי ולומר דודאי לעשות דבר שיגרום שלא ימות מהרה הגוסס אסור כגון לחטוב עצים שם כדי שתתעכב הנשמה לצאת או לשום מלח על לשונו כדי שלא ימות מהרה כל זה אסור כדמשמע שם מלשונו וכל כיוצא בזה שרי להסיר הגרמא ההוא אבל לעשות דבר שיגרום מיתתו מהרה ויציאת נפשו אסור והלכך אסור לזוז הגוסס ממקומו ולהניחו במקום אחר כדי שתצא נשמתו והלכך אסור נמי לשום מפתחות בהכ"נ תחת מראשותיו של גוסס כדי שימות מהרה כי גם זה ממהר יציאת נפשו ולפי זה אם יש שם דבר שגורם לנפשו שלא תצא מותר להסיר אותו הגורם ואין בכך כלום שהרי אינו מניח אצבעו על הנר ואינו עושה מעשה אבל להניח דבר על הגוסס או לטלטל ממקום למקום כדי שתצא נשמתו מהרה נראה דודאי אסור דהא מניח אצבעו על הנר :

ה פירש"י כסוי הארון וכתב הרמב"ן ולדבריו כשנותנין אותו בבית בארון וסותמין הכסוי במסמרים על דעת ליתן הארון בכוך או בקבר מונה משעת סתימה אבל אם מוציא המת פתוח בארון לבית הקברות וקובר מתו בקרקע אינו מונה אלא משיסתום הקבר בנסר ובעפר שנותנין על המת או על הארון ור"ת פי' גולל הוא האבן שנותנין על הקבר מלמעלה וכן פירשו הגאונים כל זמן שהארון מגולה אין מונין לו עד שינתן בכוך או בקבר ויסתום פיהם באבנים או בנסרים לפי מה שדרכן בקבורה וכ"כ הרא"ש אחר שנגמר ונסתם סתימת הקבר מתחיל אבילות אפי' אם ישהו הרבה מליתן עליו האבן כד"א באותן שהולכים עם המת לבית הקברות אבל אותן שאינן הולכים עמו מיד כשיחזרו פניהם מן המטה מונין ומיהו כתב הרמב"ן דוקא כשמוליכין המת מעיר לעיר מיד כשמסרוהו לאלו שמוליכין אותו והחזירו פניהם מן המטה כבר נתיאשו ממנו ודמי לסתימת הגולל אבל הקוברים בבית הקברות סמוך לעיר החוזרין משערי העיר אינן מתאבלים עד שאמרו להם שנקבר וכ"כ הרמב"ם מי שדרכו לשלוח המת למדינה אחרת לקוברו ואינם יודעים מתי יקבר מיד שהחזירו פניהם מתחילין למנות האבילות אבל בעל הלכות לא חלק דאפי' נקבר בעירו מתחילין מיד כשיחזרו פניהם ומסקנת הרא"ש כדברי מיי' והא דאמרי' כשמוליכין אותו מעיר לעיר שאותן שבכאן מונין משיצא המת ואותן שיוצאין עמו משיסתום הגולל היינו דוקא כשאין בכאן גדול משפחה אבל אם יש בכאן גדול משפחה הכל הולך אחריו אם נשאר בכאן אלו ואלו מונין משיצא המת ואם הולך עמו אלו ואלו מונין משיסתום הגולל וגדול משפחה כתב הרי"ן גיאות היינו דביתא סמיך עליה וגרירי כולהו בהדיה לי"ש אח ול"ש בן קטן . והיכא שמפנין המת מקבר לקבר אם קברוהו בקבר ראשון על דעת להיות קבור שם עולמית אלא שלאח"כ נמלכו לפנותו משם אין מונין לו אלא משיסתום גולל ראשון אפי' פנוהו תוך שבעה ימים אבל אם בתחלה קברוהו על דעת לפנותו כשיזדמן מתחילין אבילות מיד ואם פנוהו תוך שבעה חוזרין ומונין משיסתום הגולל השני ואם לא פנוהו עד לאחר שבעה כבר עבר אבילותם ואין מתאבלים עליו פעם אחרת ואם מתחלה היה דעתם לפנותו משם תוך [...] אין מתחילין למנות עד שיסתום גולל שני :

*) אינו בגמ' והובא ברא"ש פ"ק דמכות סי' ד' בשם אבל רבתי ועיין תוספתא פ"ח דכ"מ אות י"א דינים אלו בשינוי לשון :

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ח מהלכות אבל סמג עשין ב טור י"ד סי' שלו שמ :
ב מיי' פ"ד שם סמג שם טוי"ד סי' שלט :
ג מיי' פ"ט שם סמג שם טוי"ד סי' שלה :
ד מיי' פ"ו שם טור י"ד סי' שם :
ה מיי' פ"ק ופ"ה שם סמג שם טוי"ד סי' שעה שפז :

הגהות הרי"ב

(א) נ"ב ל"ע ובגמ' ל"ג מלמטה הופכו מלמעלה : (ב) נ"ב ל"ע : (ג) נ"ב בשאר מתים : (ד) נ"ב עי' רי"ף סי' אלפרכג ומ"ש כר"ן שם :

שיטת ריב"ב

אבילות לחוד וקריעה לחוד · שהקריעה קודם שתחול האבילו' היא ומצינו קריעה במועד אע"פ שאין אבילו' במועד : כל ז' קורע . אם מת לו מת אחר בתוך ז' מרחיק שלש אצבעות וקורע קרע אחר אבל אינו מוסיף על הקריעה שכיון שהקרע הראשון לא ניתן לשללו בתוך ז' הרי הוא כאילו הוא מרבה בקרע הראשון ואינו ניכר שהוא קורע על מת אחר אבל לאחר ז' שכבר ניתן הקרע הראשון לשללו ככר הלך אותו הקרע וכשהוא מוסיף עליו הרי הוא קורע כולו תחלה : היוצא בבגד קרוע לפני המת . כלומר שקרע פתח עליו : מפני כבוד אשתו . וכן האשה קורעת על חמיה ועל חמותה מפני כבוד בעלה : על החול . שמטילין את המת על החול בשביל שלא יסריח : פיסקא ואין מברין אלא על מטות זקופות :

שיכפה את המטה וה"ה לשאר דיני אבילות כגון נעילת הסנדל ורחיצת ידים ורגלים בחמין דנוהגין עד שתחשך: אלא כל מטות. כדאמרי' כל המתאבל עליו מתאבל עמו אבל מטות אכסנאין לא כדאמרינן [דף כ:] אם לא היה לבו גס בו יברוהו על מטות זקופות וכ"כ הראב"ד ז"ל אלא שהרמב"ן ז"ל אומר דכשבאים האכסנאים זוקפן וכשיוצאין חוזר וכופה אותן: עשר מטות. והוא ישן פעמים כאן ופעמים כאן אע"פ שעיקר שכיבתו בבית המת: חמשה אחין. וכולן שוכבין בבתיהם שאין מיתת המת בבית גורמת הכפייה אלא חובת האבלות בכל מקום שהוא: דרגש. זוקפו על צדו והוא

רש"י

עשרה מטות בי' מקומות. דרך לו לישב עליהן אבל אם כולן במקום אחד זו ע"ג זו לא: מטה המיוחדת. להניח עליה כלים ואינה לישיבה ושכיבה: דרגש. מפרש בגמ' ערסא דגלא מטה שעושים שרים לישא עמהן בדרך ונוקבין הארוכות שקורין איספונדים"א ותולינהן רצועות וגם בעור שפורסין עליו תלויין רצועות ושרוצין לתקני עונבין רצועות העור ברצועות של ארוכות ואח"כ תוחבין ארוכות בכרעים וכשרוצין לפרקן מתירין הקרביטין והעור נופל מאליו: זוקפו. על ב' רגליו וב' רגליו למעלה וזוקפו אצל הכותל: קרביטיו. לולאותיו: מטה שנקליטיה יוצאין. כלומר שארוכין וגבוהין למעלה מכרעי המטה ונקליטין שנים עץ אחד ארוך תחוב למראש המטה וברגלו חריץ וכן למרגלות המטה ונותנין קנה עליהן ופורסין יריעה עליהן להאהיל על המטה מפני החמה וזוקפו ודיו הואיל ואי אפשר לכפותה דנפילת יריעה ונקליטין זו היא כפייתה: אבל ישן ע"ג המטה. אפילו להדי מטה בלא מצעות אם אינה כפויה לא יצא: גדולה מכולן אמרו. אפי' ישן ע"ג קרקע ומטתו זקופה לא יצא: מרבצין. דאינו חשיבות כל כך שכל אדם דרכן לרבץ ביתם במים שלא יעלה העפר: מכבדין. לנקותו אחר (כבוד) רבוץ: מוגמר. לבונה: קלתות. סלים ואינו דרך חשיבות כטבלא דאמרינן לעיל כשהן מביאין אין מביאין בטבלא: בזכוכית. בכלי זכוכית לבנה: היו מגלים פני עשירים. בשעת מיתתו וכשיוצאים לקבר והיו עניים מתביישים: בכליבא. כעין סולם בייר"א: יציאתו של מת. לקוברו לפי שלא היה לקרוביו תכריכין הראויין ומניחין ובורחין מרוב חרפה: בצרדא. קנב"א: בר זוזא. שאין מוכרין האמה אלא בזוז אחד: מזרקין. זורקין בגדיהם עליו יותר מן הצורך מפני חבתו ומחמת צערם מתכוונין לאסור את כל ממונם עליו: מצוה על אחרים. הרואים להצילו דאין השבת אבדה גדולה מזו: בתכריכי המת. ואתי למימר תכריכי המת מותרין: מתני' ה"ג במתני' אין מניחין את המטה ברחוב במועד להספידו: ולא מטה של אשה. אין מניחין ברחוב לעולם בגמ' מפרש טעמא: מסטחות

תורה אור

נר מצוה

וכופה ת"ר הכופה את א מטתו לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל המטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה ואפילו עשר מטות בעשרה מקומות כופה את כולן ואפי' חמשה אחין ומת אחד מהן כולן כופין מטותיהן ואם היתה מטה מיוחדת לכלים אינו צריך לכפותה דרגש אינו צריך לכפותו אלא זוקפו רשב"ג אומר דרגש מתיר את קרביטיו והוא נופל מאליו א"ר יהושע בן לוי הלכה כרשב"ג אמר ר' יעקב בר אחא א"ר אסי מטה שנקליטיה יוצאין ממנה זוקפה ודיו: ת"ר היה ישן ע"ג מטה ע"ג כסא ע"ג אודייני *גדולה מכולן אמרו אפי' ע"ג קרקע לא יצא ידי חובתו אמר רבי יוחנן שלא קיים כפיית המטה: °ת"ר אמכבדין ומרביצין בתוך בית האבל ומדיחין קערות וכוסות וקיתוניות וצלוחיות ואין מביאין את המוגמר ולא את הבשמים בבית האבל: ואין מוליכין לבית האבל וכו': ת"ר בראשונ' היו במוליכין לבית האבל עשירים בקלתות של כסף ושל זהב עניים בסלי נצרים של ערבה קלופה והיו עניים מתביישין התקינו שיהו הכל מביאין בסלי נצרים של ערבה קלופה מפני כבודן של עניים בראשונה היו משקין בבית האבל עשירים בזכוכית לבנה עניים בזכוכית צבועה והיו עניים מתביישין התקינו שיהו הכל משקין בזכוכית צבועה מפני כבודן של עניים בראשונה היו מגלין פני עשירים ומכסין פני עניים שהיו פניהם משחירין בשני בצורת והיו עניים מתביישין התקינו שיהו מכסין פני הכל מפני כבודן של עניים בראשונה היו מוציאין העשירים בדרגש ועניים *בכליבה והיו עניים מתביישין התקינו שיהיו הכל מוציאין בכליבה מפני כבודן של עניים בראשונה היתה יציאתו של מת קשה לקרוביו ממיתתו עד שהיו מניחין אותו ובורחין עד שבא ר"ג ונהג קלות ראש בעצמו לצאת בכלי פשתן ונהגו כל העם אחריו לצאת בכלי פשתן אמר רב פפא והאידנא נהוג עלמא אפילו בצרדא בר זוזא: גרסינן גבפרק נגמר הדין* ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו *אמר רבי יוחנן משום רשב"י מנין למלין את מתו שעובר בל"ת ת"ל °כי קבור תקברנו מה ת"ל תקברנו מכאן למלין את מתו שעובר בל"ת וגרסינן התם* היו דאביו ואמו מזרקין לו כלים מצוה על אחרים להצילן אמר רשב"ג במה דברים אמורים שלא נגעו במטה אבל נגעו במטה אסורין ודוקא דנגעו במטה הנקברת עמו משום דמיחלפא בתכריכין של מת ותניא באבל רבתי כל ב המציל כלים מן המת הרי זה גוזל את המתים ויש מצילין ויש אין מצילין מה שלא הגיע לארון מציל משהגיע לארון אין מצילין אבל מלמדים את האדם שלא יהא חובלן מפני שאמרו כל המרבה כלים על המת עובר בבל תשחית דברי רבי מאיר ר' *(יהודה ברבי) אלעזר ברבי צדוק אומר מנוולו רשב"ג אומר מרבה עליו את הרמה רבי נתן אומר כסות היורדת עם המת לשאול היא באה עמו לע"ל שנאמר °תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש: וגרסינן בסוף כתובות* אמר רבי חייא בר יוסף עתידין הצדיקים שיעמדו בלבושיהן קל וחומר מחטה ומה חטה שנקברת ערומה יוצאה בכמה לבושין צדיקים שנקברין בלבושיהן על אחת כמה וכמה: **מתני'** האין מניחין את המטה ברחוב מפני שמרגלת את ההספד ולא של נשים לעולם מפני הכבוד *נשים במועד מענות אבל לא

סוכב על מטה אחרת כפויה: מתיר קרביטיו. לא סגי ליה בזקיפה אלא מתיר הקשירה שבין הזרועות והאמצעי ומיד האמצעי נופל למטה לארץ והזרועות עומדין במקומן קרביטיו נוטריקון קירוב טבעותיו: נקליטין. הם כמין שתי יתדות אחת עומדת זקופה למעלה באמצע המטה לצד מראשותיו ואחרת כן לצד רגליו ודרך לצאת קנה מיתד זו לזו ופורסין עליו סדין להגין מן הזבובים ואינה ראוי' לכפותה מפני הנקליטין הלכך זוקפה ודיו אבל שאר מטות אין זקיפתן פוטרתן אלא צריך לכפות' ורגליה למעלה: על גבי מטה. בלא מצעות אלא כמות שהיא: אודייני. עריבה: גדולה מכולן. אפילו ישן על גבי קרקע לא יצא כל היכא שלא כפה כל מטותיו ומן הירושלמי משמע שאם כפה כל מטותיו שומעין לו לישן על כסא או אודייני או על הקרקע אבל *) הרמב"ן ז"ל כתב שחובת האבל לישן על מטה כפויה והראב"ד ז"ל כתב כסברא הראשונה: ת"ר מכבדין וכו'. פי' הכי תניא באבל כבוד הבית והדחת הכוסות והצעת המטות אין בהם משום מלאכה לאבל: אין מביאין לא את המוגמר וכו'. שאין להתענג בתענוגים ופריך בגמרא והתני בר קפרא אין מברכין לא על המוגמר ולא על הבשמים של בית האבל ברוכי הוא דלא מברכינהא איתויי מייתינן ופריק לא קשיא הא בבית האבל הא בבית המנחמים: וי"מ בבית המנחמין מכבדין ומרבצין לכבוד הרבים אבל אין מביאין לא מוגמר וכו' ובבית האבל שהוא כל זמן שהמת מוטל לפניו מביאין לאעבורי ריחו ומש"ה אין מברכין ובית המנחמין נקרא אחר שנקבר המת לפי שאין מנחמין אותו עד שנקבר כך פי' ר"מ הלוי ז"ל וכן פירשו בתוס' ואחרים פירשו שהיה בית למנחמים ואע"פ שהיה האבל יושב עמהם היו מביאין כל ז' ימים כמוגמר להעביר האסטניסות אבל בבית שאין שם אלא האבל לבדו אין מביאין: אין מוליכין. פי' המנחמין ההבראה וכבר מפורש במתני' שהכל מוליכין בסלי נסרין ומתני' אחר התקנה נשנית: מגלין פני עשירים. להרבות ההספד לומר פלוני שפניו יפה ושמנות איך יאכלנו התולעת: כליבה. כמו כלוב קין עושים לו קובה מלמעלה כעין כלוב של תרנגולים והוא עומד בו: קשה לקרוביו. לפי שהיו מוציאין בתכריכין אלף זוז או יותר והעניים שהיו מתביישין שלא היו יכולין להלבישן כך היו בורחין ומטילין אותן על הצבור: בצרדא בר זוזא. בחתיכת בגד ששויה דינר ולא יותר לרוב עביה: תניא באבל רבתי. כל המציל כלים מן המת. פי' שזורקין על המת כלים כדי שיהיו נקברין עמו: הרי זה גוזל. לפי שהוא כאילו זכה בהם המת וכשזה מקבלן בידיו מיד הזורקן כדי שלא יקברו עם המת הרי הוא כאילו גזל מהם הראוי להם: משהגיע לארון אין מצילין. לפי שיטעו הרואים אותם כלים לכלי המטה הנקברים עמו שאסורים בהנאה: מנוולו. שמרבה על פניו רפש וטיט שהכלים נרקבין עליו: מרבה הרימה. שהעש אוכלת הבגדים ואותה רימה נוספת על הרימה שיוצאה מגופו: היא באה עמו. וכל העושה תכריכין נאים למת וחשובים מכירין בו שהוא מודה לתחיית המתים ותבא עליו ברכה: **מתני'** אין מניחין את המטה. פירוש של מת: ברחוב של מועד. שמרגלת ובחוה"מ אסור להרגיל הספד אלא לכבוד של תלמיד חכם לפיכך אין מוליכין המת לבית הקברות כשהוא מת במועד עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן: ולא של נשים לעולם. אפילו בשאר ימות השנה: מפני הכבוד. י"מ שמא יהיו שופעות דם ויהיה בזוי וי"מ מפני כבוד הנשים שגנאי הוא לנשים החיות כשהאשה מתה עומדת בתכריכיה לבושה לפני האנשים: נשים במועד מענות. שסופדות כולן

...רמינן לה ולא אמרי' רמינן מינה אלא שיש להקשות עליה מזו ששנויה במס' שמחות שלוה אבא שאול בן בטנית התירו תכלת מטלית ושמעתי עליה בשם הרב ר' יצחק ב"ר מלכי צדק ז"ל הלכה למעשה כשנו...
...מוליאין טליתו שהגיע לתכריכיו והיא אין לה ציצית ומטילין לה ציצית שלא יהא נובלי המטה מעוטפין בטליתותיהן ומלויין בציצית שלהן והוא הולך בלא ציצית ונראה כעובר משום לועג לרש וכשגונזין אותו...
...לקיים ד"ר יוחנן דאמר בטלית לעתיד לבא כל זה מספר המאור: מתני' אין מניחין את המטה ברחוב. במועד: ולא של נשים לעולם. אפי' בחול: טעות ביד. ירושלמי מפני מה הנשים זריזות בעסקי המת...

שלטי הגבורים

א וכתב הרא"ש ועל זה אנו סומכים באשכנז ובצרפת שאין נוהגין בכפיית המטה לפי שדרין בין הנכרים וכל היום נכרים יוצאין ונכנסין בבתיהם ואם יראוהו כופה יאמרו עליו שהוא מכשף: ב כל שהמת זוכה בו אסור בהנאה חוץ מהסל והמגרים שמיוחדי' לקבורה: אין אדם אוסר דבר

שיטת ריב"ב

גמ' כל מטות שיש לו בביתו. כגון מטות אשתו ובניו שהן מתאבלין עמו: תניא באבל רבתי הדר באכסניא עם חבירו אם היה לבו גס בו כופה ואם לאו אינו כופה: ואפי' יש לו י' מטות בי' מקומו'. והוא ישן בהם פעמים כאן ופעמים כאן כופה את כולן ואע"פ שעיקר שכיבתו בבית שמת בו המת: ואפי' ה' אחין ומת א' מהן. וכולן שוכבין בבתיהן כולן כופין מטותיהן אע"פ שלא היה א' מהן שוכב בבית שמת בו המת שאין מיתת המת בבית גורמת הכפיה אלא חובת האבל היא בכל מקום שהוא. ירושלמי תני הדר בפונדק אין מחייבין אותו לכפות דלא יהוון אמרין חרש הוא פי' מכשף הוא: דרגש. פריב"ב בגמ' ערסא דגלאי: מטה של עור. ואם יהפכוה יפסד העור: זוקפו. על צדו האחד שהוא מעין כפיה: מתיר את קרביטיו. אין לו די בזקיפה אלא מתיר את הקשרים והוא נופל מאליו: מטה שנקליטיה יוצאין. שני זרועות יוצאין מאמצע המטה א' מראשה וא' מרגליה ועליהם פורשין את הכילה נמצא שאינה ראויה להפכה: שלא קיים כפית המטה. אבל אם כפה את מטתו יישן על גבי כסא או על גבי ספסל שאין חובה עליו לישן על גבי מטה כפויה אלא לכפות אותה. ירושלמי [אמר אינו כופה את המטה הרי אני יישן ע"ג הספסל אין שומעין לו מפני שאמר] איני כופה את מטתי אבל אמר כופה אני את מטתי שומעין לו כלומר שומעין לו לישן על גבי כסא או על גבי ספסל. והרב ר' משה ז"ל כתב שחובת האבל היא לישן על גבי מטה כפויה: ואין מביאין לא את המוגמר וכו'. מפני שנראה כמתקשט: פיסקא אין מביאין לבית האבל וכו': גמ' היו מגלין פני עשירים. כדי להתחמם ולהרבו' ההספד. תניא באבל רבתי בפי"ב האיש כורך ומקשר את האיש אבל לא את האשה והאשה כורכת ומקשרת את האיש ואת האשה. האיש מעמם את האיש בחולי מעים אבל לא את האשה. והאשה מעמעת את האיש ואת האשה בחולי מעים. אבא שאול בן בטנית היה אומר לבניו קברו אותי תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת מטליתי. ואיכא דקשיא ליה הא דגרסי' במנחות בפ' התכלת אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית אמר רבא ומודה שמואל בזקן שעשאם לכבודו שפטורה מאי טעמא אשר תכסה בה אמר רחמנא והא לאו לאיכסויי עבידא בההיא שעתא ודאי רמינן לה משום דכתיב לועג לרש חרף עושהו. יש מפרשין רמינן לה מטילין לה ציצית ויש מפרשין מסליכין ממנה ומסתברא כמאן דאמר מטילין לה

...למעשה כשנושאין את המת לבית... כשגונזין אותו בקברו מתירין את... בעסקי המת מפני שהן גרמו:

עין משפט

א מיי' פי"ג מהלכות אבל טור י"ד סי' שעא:
ב מיי' שם טוי"ד סי' שנב סנב סעת:
ג מיי' פט"ו מהל' סנהדרין סמג עשין ק ולאוין קנז טור יו"ד סי' שנז:
ד מיי' (פ"ד) [פי"ד] מהל' אבל סמג עשין ב טור יו"ד סי' שמט:
ה מיי' פ"ו מהלכות יו"ט ופי"א מהלכות אבל סמג שם טור יו"ד סי' שנג סה:

עיין בסר"ן דברי מיי' וטור כתב כרבינו

*) נ"ל הרמב"ם וכ"ה בפ"ה מהל' אבל הל' י"ח:

ה"ג לאתויי לאלתר

פסחים פב.

דברים כא

דף מח:

כרא"ש ליתא

איוב לח

דף קיא:

דף כח:

כאחת : מטפחות . על לבן . מספקות כף על כף : הסמוכות . שהמת לפניהם : אין מקוננות . כדמפרש בסמוך שאחת אומרת והאחרות עונות אחריה : נקבר המת . אפילו בר"ח וחנוכה ופורים דלא אסירי בעשיית מלאכה וכ"ש בחולו של מועד דחמיר טפי : אשה רעותה . משמע זאת אומרת ורעותה עונה : אבל לע"ל . משום דלא נסליק במלתא דאבלות אמר הכי דמועד קטן סילוק כל סדר מועד הוא : גמ' תינוק יוצא בחיק . פירוש שאין מוליאין אותו במטה : באשה אחת וכו' . שאין צריך עשרה לקברו ולא אפילו ג' אלא די בב' אנשים ואשה אחת : אבל לא וכו' . משום נר מצוה

יחוד דכיון דליכא צער טובא אתי לידי עבירה : בשורה . כשחוזרין מבית הקברות עומדין לפני האבל וכל א' אומר לו תתנחם : ברכת אבלים . ברכת רחבה המפורשת בריש כתובות (דף ח:) : תנחומי אבלים . דכל שבעה הולכין לביתו : דלוסקמא . כמין נסר רחב : לא בדלוסקמא הניטלת וכו' . כלומר לא כל כך גדולה שלא תהא ניטלת אלא על כתפו : באגפים . על זרועותיו : בן י"ב חדש יוצא במטה . נתנו חכמים שיעור לכל א' וא' לפי שהוא לכבוד החיים והמתים : מצהיבין . לשון הרגש צער והנחה : מתעסקין בו . מתבטלין ממלאכתן : עניים וכו' . לפי שעניים מגדלין בניהם ברעב ובצמא ומרעיבין עצמן להאכיל בניהם וחביבין עליהם ביותר וכן הזקנים אין יודעים אם יהיה להם זרע יש מי שכתב דמשמע מהא שאומר לצוק הדין עליהם מזמן זה דעדיף לידוק הדין מהספד :

אין מועד בפני ת"ח . פי' שמותר להספידם בחולו של מועד כמו בחול וכל שכן חנוכה ופורים והא דשרי דוקא בפניו אבל לאחר אותו יום שנקבר לא ובגמרא אקשינן איני והא רב כהנא ספדיה לרב זביד מנהרדעא בפום נהרא בחולו דמועדא והתם שלא בפניו הוה ופרקינן התם יום שמועה הוה וכיון דיום שמועה הוה כבפניו דמי י"מ דיום שמועה דהתם הוה יום מיתה וקבורה דפום נהרא ונהרדעא קרובים הם והולכין מהרה מזו לזו ובו ביום הגידוהו הלכך כבפניו דמי וכן הדין לענין קריעה וי"מ בפניו קודם שנקבר : ובחול . כל שבאה השמועה תוך י"ב חודש סופדים אותו לאחר י"ב חדש אפילו בחול אין סופדים אותו . ויש בתשובת הגאונים אמר רב משה איזהו תלמיד חכם שאין מועד בפניו כל ששואלין אותו דבר הלכה ואומר אפילו במסכת כלה :

אבל כיון שנגע וכו' . פי' שהאבל אסור בשאלת שלום ולפיכך כשפוטר המנחמים שוחה כתלמיד השוחה לרבו ליתן לו שלום וזו היא פטירתו וי"מ כיון שדרך האבל לעמוד בכובד ראש אם מנענע ראשו ומגביהו נראה לכל שאינו משגיח על אבלותו שוב אין מנחמין וכו' שהרי מנוחם הוא : אומר להם שבו . כלומר במעמדות ומושבות שאומר שבו יקרים שבו אם אבלים הרבה או חולים הרבה הלכו עם אבל אסור לומר עמדו יקרים שבו יקרים דמשמע עמדו באבלות שלכם או עמדו בחולי שלכם או שבו בשלכם וי"מ לכל אומר וכו' שאם יעמוד אבל או חולה בפני גדולים אין ראוי שיאמר להם שבו אלא אומר להם המקום יברך אתכם אל תטרחו :

מדקאמר

נר מצוה תורה אור

לא מטפחות רבי ישמעאל אומר הסמוכות למטה מטפחות א בראשי חדשים בחנוכה ב ובפורים מענות ומטפחות בזה ובזה לא מקוננות נקבר המת לא מענות ולא מטפחות איזו היא ענוי שכולן עונות כאחת קינה אחת אומרת וכולן עונות אחריה שנא' ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה אבל לעתיד לבא מהו אומר בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים וגו' : גמ' גרסינן בפרק המוכר פירות לחבירו* תנו רבנן אין פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת כנגד הבל ג הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי היכי עבדי אמר ליה כדתניא אמר רבי יהודה בראשונה לא היו פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת כגון עמדו יקרים עמודו שבו יקרים שבו אמרו לו אם כן אף בשבת מותר לעשות כן אחתיה דרמי בר פפא הוה נסיבא ליה לרב אויא שכיבא עבד לה מעמד ומושב אמר רב יוסף טעה בתרתי טעה שאין עושין אלא בקרובים והוא עבד אפילו ברחוקים וטעה שאין עושין אלא ביום ראשון והוא עבד ביום שני אביי אמר בהא נמי טעה שאין עושין אלא בבית הקברות והוא עבד אפילו בעיר ורבא אמר אפילו בהא נמי טעה שאין עושין אלא במקום שנהגו והתם לא נהגו : גרסינן במגילה* אין עושין מעמד ומושב פחות מעשרה מאי טעמא כיון דבעי למימר עמדו יקרים עמודו שבו יקרים שבו בבציר מעשרה לאו אורח ארעא *תנו רבנן כל שלשים יום ד תינוק יוצא בחיק ונקבר באשה אחת ובשני אנשים אבל לא באיש אחד ובשתי נשים אבא שאול אומר אף באיש אחד ובשתי נשים ואין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם לא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים בן שלשים יום יוצא בדלוסקמא רבי יהודה אומר לא בדלוסקמא הניטלת על הכתף אלא בדלוסקמא הניטלת באגפים ועומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים. בן שנים עשר חדש יוצא במטה רבי עקיבא אומר בן שנה ואיבריו כבן שתים הוא בן שתים ואיבריו כבן שנה יוצא במטה רבן שמעון בן גמליאל אומר היוצא במטה רבים מצהיבין עליו ושאינו יוצא במטה אין רבים מצהיבין עליו רבי אלעזר בן עזריה אומר ניכר לרבים רבים מתעסקין בו ושאין ניכר לרבים אין רבים מתעסקין בו ומה הן בהספד ר"מ אומר משום רבי ישמעאל עניים בני שלש עשירים בני חמש רבי יהודה אומר משמו עניים בני חמש עשירים בני שש בני זקנים כבני עניים אמר רב גידל בר מנשה אמר שמואל הלכה כרבי יהודה שאמר משום ר' ישמעאל *אמר רבה בר רב הונא אין ה מועד בפני תלמידי חכמים כל שכן חנוכה ופורים וה"מ בפניו אבל שלא בפניו לא א"ר פפא ויום שמועה כבפניו דמי א"ר יוחנן אבל כיון ו שנענע בראשו שוב אין מנחמין רשאין לישב אצלו אמר ר' יוחנן הכל חייבין לעמוד בפני נשיא חוץ מאבל וחולה א"ר יוחנן לכל אומרים שבו חוץ מאבל וחולה דמשמע שב באבילות שלך שב בחולי

רש"י

מטפחות . [על לבן]· מספקות כף אל כף : קינה ועינוי . מפרש בסמוך : ואשה רעותה קינה . אלמא קינה זאת אומרת וחברתה עונה : אבל לעתיד לבא הוא אומר בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים . שיבלע הקב"ה את המות וכולן עונות שירה שאין מיתה ואין דמעה והאי דנקט אבל לעתיד לבא משום אל תעמוד בדבר רע מפני שזה סילוק כל סדר מועד לסדר המשנה מועד קטן בסיום המועד : גמ' משבעה מעמדות ומושבות . בחזרתן מן הקבר הולכים מעט ויושבים לנחם את האבל או להרבות צער על המת שמת ולהרבות צער בבכיה ולתת איש אל לבו לשוב בתשובה כי חיי האדם הבל ועומדין והולכין מעט ויושבין וחוזרין ויושבין מעט כך עושין עד שבעה פעמים כדי לתת אל לבו שחיי האדם הבל והיינו דמפרש לקמן כנגד הבל הבלים שבעה שכתוב בריש ספר קהלת כך נראה הטעם בעיני וראיתי כתוב מפני שהשדים מתלוים עם החוזרים מבית הקברות לכך תקנו מעמדות ומושבות כדי שבתוך כך יסתלקו השדים מעליהם ולא נהירא דאם כן היו עושים כן בכל מקום ולקמן אמרינן דבמנהג תליא מלתא ועוד מאי כנגד הבל הבלים : היכי עבדינן . היאך היו רגילין לעשות במקום שנהגו : עמדו יקרים . לאחר שישבו מעט היה הממונה אומר להם עמדו ולכו אל מקום אחר : אמרו לו חכמים . א"כ אף בשבת היכא דקברו את המת סמוך לחשיכה כדלקמן יהא מותר לעשות כן מאחר שלא היו עושים כי אם ישיבות ומעמדות ומדרבי יהודה מייתי ראיה ולא מדרבנן שהרי לא פירשו כלום : אלא בקרובים . קרובי המת שאינם מתאבלים באים למעמדות ולמושבות לכבוד המת : ביום ראשון שנקבר המת : תינוק . קטן שמת בתוך שלשים : יוצא לקוברו בחיק . כלומר שאין צריך מטה : ונקבר בשלשה בני אדם . אפי' שני אנשים ואשה אחת ואינו צריך עשרה לקבורה : אבל לא באיש אחד ושתי נשים . דכיון דליכא צער טובא אתא לידי עבירה : ואין צריך לעמוד עליו בשורה . כשחוזרין מבית הקברות עוברין לפני האבל בשורה וכל אחד אומר לו תתנחם : ברכת אבלים . ברכה שאומרים ברחבה כדאמרי' בכתובות: תנחומי אבלים . כל שבעה הולכים לנחמו בביתו : דלוסקמא . כלי שנקבר בו : לא בדלוסקמא . קטנה כ"כ הניטלת על הכתף באדם אחד : אלא בין אגפים . בשני בני אדם : מצהיבין . כלומר מצטערין ומשתנין פניהם כמו להבו פניו : אין מועד . מבטל עינוי וטיפוח בפני ת"ח : בפניו . בפני המטה : יום שמועה . שבאת שמועה בו ביום שמת : אבל כיון שנענע בראש . מיחזי כמאן דמנחם נפשיה ואמר הכל הולך אל מקום אחד ואין המנחמים רשאין לישב אצלו שכבר ניחם עצמו : ואמר רבי יוחנן הכל עומדין בפני נשיא . שנכנס לבית המדרש ואין יושבין עד שאומרים להם שבו חוץ מאבל וחולה שאין צריך לומר להם ואיכא למיפרך פשיטא דאין צריך לומר דהא אפילו לעמוד אינם חייבים וכמדומה לגרסינן איכא דאמרי אמר רבי יוחנן כו' כך גירסת הקונטרס . ורב אלפס לא פירש כן דלפי גירסתו תרי מילי נינהו דאבל אינו חייב לעמוד ואם עמד אין אומרים

מדקאמר רחמנא ליחזקאל לחם אנשים לא תאכל וכו'. פי' מכלל דכ"ע מחייבין זו היא הבראה שמברין אותו ומאכילין אותו סעודה של יום ראשון: מחלפי סעודתייהו. כשהיה אחד מהם אבל היה שולח סעודתו לחבירו ונמצא שהאבל אינו אוכל משלו: **מת** בעיר וכו' אסורין בעשיית מלאכה. פי' כדי שלא יתרשלו בקבורתו ובגמ' אמרי' דאי איכא חבורתא שרי להו פי' שהעיר חלוקה לחבורות אלו מתעסקין בצרכי המת שבת אחת ואלו שבת אחרת וה"ה אי איכא יורשין דמיחייבי בקבורתו שאין אחרים צריכין נר מצוה להתבטל וכ"כ הריא"ף ז"ל ואי אית ליה מאן דקאי בצרכיה שרי וכתב הרמב"ן ז"ל מכאן שכל מי שרואה את המת ואינו מלוהו עד שיהא שם כל צרכו בר נדוי הוא:

כל המתקשה על מתו. פי' שבוכה ומתאבל יותר ממה שתקנו חכמים כדמפרש ואזיל הא כיצד ג' לבכי וכו' שרצון הקב"ה שיבכה ויתאבל כשיעור כדי שישמר מן החטא ויפחד מדיניו:

המסורס והמחותך והנפלים. פי' שיצא הפוך הוציאוהו מחותך מן הבטן אין מתעסקין להספידם: הפורשין מדרכי ציבור וכו'. שאין רוצין להצטער בצערם של צבור ולשאת את משאם במסים וארנוניות אין מתעסקין במותם להתבטל ממלאכתם: והרוגי מלכות אין מונעים. שמותר לאבלים בסיכה ורחיצה בכל דבר מפני סכנת מלכות שמא יעלילו עליהם: ומאימתי מתחילים. שהרי נסתם הגולל שלא ניתנו לקבורה [שיהו] מונים להם מסתימת הגולל: משנתיאשו. שמבקשים מאת השלטון ושריו לקברם וכשמתיאשים מלשאול אותו היום הוא להם כאלו נסתם הגולל וחייבין להתאבל עליהם אף שראו שאין השר מרגיש בהם ולאע"פ שבדעת הקרובים לגנוב אותו ולקברם אפילו הכי מתאבלים עליהם דמילתא דלא שכיחא להו הוי: כיוצא בו מי שנפל לים וכו'. לפי שלא נסתם הגולל עליהם ובכל יום ויום סוברים הקרובים שימצאוהו וכשנתיאשו מלבקשו אותו היום הוא סתימת הגולל: לא ישרה. לפי שהוא גורם לבזות המת שאומר אותו האיש הצלוב אחיו של פלוני זה היה: אלא גדולה כאנטוכיא. שאין אלו מכירין את אלו: בצד זה. לא יעמוד סמוך לאותו צד שנצלב בו: עד שיהיה הבשר מעוכל. לגמרי דכיון שאין הצורה קיימת לא יזכרו לרעה עוד: כאילו חרב מונחת. שאילו זוקף ראשו היתה דוקרתו מאחוריו וכל כך יעמוד בכובד ראש: בקרן זוית. באותו בית כלומר שיש לו להתייחד: מכאן ואילך וכו'. אין להתפחד כל כך אלא שעל כל פנים יש לו להתירא והטעם שיש לו לפחד ממלאך המות שנכנס פעם אחת בביתו שמא ישוב פעם אחרת ירושלמי כל אותו השנה הדין מתוח כנגד אותה משפחה [ואיתא במדרש ויחי רבתי] א"ר יוחנן כל ז' החרב שלופה עד שלשים יום היא רופפת לאחר י"ב חודש היא חוזרת לתערה למה"ד לכיפה של אבנים נתרועע אחת מהן נתרועעו כולן א"ר אלעזר כו' בן זכר באותה משפחה נתרפאת כל המשפחה: של חיה. פי' שהיא קרובה לבית הניוול יותר והלכתא כר' אלעזר:

אין המנחמין רשאין לישב אלא על גבי קרקע. כדרך שיושבין האבלים שנאמר וישבו אתו כמוהו משמע: אבחר דרכם. אמר איוב עד שלא באתי לידי צער זה הייתי בוחר דרכם ומורה להם איזה דרך ילכו בו והייתי יושב בראש כמלך

רש"י

אומרים לו שב: שאין לו מנחמין. אין לו אבלים שיהו צריכין לנחמו: במקומו. במקום שהמת שם: כל יומא. כל ימי אבילות: על מת אחר הוא בוכה. שכל הנמשך אחר צער יותר מדאי צער נמשך אחריו: אין אתם צריכין לרחם עליו יותר ממני. שמעשה ידי הוא: לאפוקי מיורשין. על כרחם שכר הספדנים אי יקרא דשכבי הוא כי אמר לא תספדוהו צייתינן ליה וכפינן ליורשין אם לא אמר כלום: [ולא של נשים לעולם מפני הכבוד]. איתא בגמרא אמרי נהרדעי לא שנו אלא של חיה יולדת ומתה מחמת לידה לפי ששופעת דם לאחר מיתה אבל של שאר נשים מניחין: ר' אלעזר אומר אפילו שאר נשים דכתיב ותמת ותקבר סמוך למיתה קבורה מיד: וישבו אתו לארץ. איוב אבל היה על בניו שמתו וחביריו מנחמין אותו: שיפתח אבל. בצערו: שמסב בראש. כשמברין אותו יושב באמצע כדרך גדול כדמפרשינן דרך הסיבה בברכות כיצד סדר הסיבה הגדול באמצע: אבחר דרכם. עד שלא בא עלי צער זה הייתי בוחר דרכם ואמר להן כך וכך תעשו והייתי מברר להם דרכם והייתי שוכן

תורה אור

בחולי שלך: גרסינן בפ' שואל אדם מחבירו אמר רב יהודה מת שאין לו מנחמין באין עשרה בני אדם ויושבים במקומו ההוא דשכיב בשבבותיה דרב יהודה ולא הוו ליה מנחמין כל יומא הוה מיכניף רב יהודה בי עשרה ואזיל ויתיב בדוכתיה לבתר שבעה יומין אתחזי ליה בחלמיה א"ל תנוח דעתך א שהנחת דעתי *אמר רב יהודה אמר רב אבל יום ראשון אסור ב לאכול משלו מדקאמר רחמנא ליחזקאל °ולחם אנשים לא תאכל רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו להדדי ירושלמי תבא מארה לשכיניו שהצריכוהו (א) לעשות ולאכול אמר רב יהודה אמר שמואל מת בעיר כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה ג ואי אית ליה מאן דקאים בצרכיה שרי אמר רב יהודה כל המתקשה על מתו יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה שנאמר °אל תבכו למת ואל תנודו לו אל תבכו יותר מדאי ואל תנודו יותר מכשיעור ד הא כיצד שלשה לבכי שבעה להספד שלשים לגיהוץ ולתספורת מכאן ואילך אמר הקב"ה אי אתם מרחמין עליו יותר ממני: גרסינן בפרק נגמר הדין *איבעי' להו ה הספדא יקרא דחיי הוא או יקרא דשיכבי למאי נפקא מינה דאמר לא תספדון לההוא גברא אי נמי לאפוקי מיורשים מאי ופשטיה יקרא דשיכבי הוא: תנא באבל רבתי ו המחותך והמסורס והנפלים ובן שמונה חי וכן בן תשעה מת אין מתעסקין עמהם לכל דבר המאבד את עצמו לדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר ואין קורעין ואין חולצין ולא מספידין עליו אבל עומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים מפני שהוא כבוד לחיים וכל שהוא כבוד לחיים הרבים מתעסקין בו ואיזה הוא המאבד את עצמו לדעת לא שעלה לראש הגג ונפל ומת אלא אמר הריני עולה לגג וראו אותו שעלה לראש הגג ונפל ומת הרי זה בחזקת שאיבד את עצמו לדעת אבל אם ראו אותו חנוק ותלוי בצוארו באילן הרוג ומושלך ע"ג סייפו זה הוא בחזקת שאיבד את עצמו שלא לדעת ואין מונעין ממנו כל דבר הרוגי ה בית דין אין מתעסקין עמהם לכל דבר אחיהן וקרוביהן באין ושואלין בשלום הדיינין ושלום העדים כלומר שאין בלבנו עליכם דבר ודין אמת דנתם ולא יהו מתאבלים אלא אוננים שאין אנינה אלא בלב ולא יהו מברין עליהם שנאמר °לא תאכלו על הדם וכל הפורשין מדרכי צבור אין מתעסקין עמהם לכל דבר אחיהם וקרוביהם ו לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותין ושמחים שאבדו שונאיו של מקום ועליהם אמר הכתוב °הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממיך אתקוטט הרוגי מלכות אין מונעין מהן כל דבר מאימתי מתחילין למנות להם משנתיאשו ז מלשאול אבל לא מלגנוב כיוצא בו מי שנפל לים מי שטבע בנהר מי שאכלתו חיה רעה אין מונעין ממנו כל דבר מאימתי מתחילין למנות משנתיאשו מלבקש מצאוהו איברים איברים אין מונין לו עד שימצא ראשו ורובו רבי יהודה אומר השדרה והגולגולת הן רובו: מי שהיה בעלה צלוב עמה בעיר אשתו צלובה עמו בעיר אביו ואמו צלובין עמו בעיר לא ישרה באותה העיר אלא אם כן היא עיר גדולה כאנטוכיא ולא ישרה בצד זה אלא בצד זה °עד מתי אסור עד שיכלה הבשר כולו שאין הצורה ניכרת בעצמות *א"ר לוי ח אבל שלשה ימים הראשונים יראה את עצמו כאלו חרב מונחת לו בין כתיפיו משלשה ועד שבעה כאלו מונחת כנגדו בקרן זוית מכאן ואילך כאילו עוברת כנגדו ח בשוק: ולא של נשים לעולם מפני הכבוד: לא שנא חיה *ולא שנא שאר כל הנשים דכתיב °ותמת שם מרים ותקבר שם סמוך למיתה קבורה *) [אמר רב יהודה אמר רב אין המנחמין ט רשאין לישב אלא על גבי קרקע שנא' °וישבו אתו לארץ] ואמר רב יהודה **) אמר רב אין המנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח האבל שנאמר °ואין דובר אליו דבר וכתיב בתריה °אחרי כן פתח איוב את פיהו והדר °ויען אליפז התימני ויאמר אמר רבי אבהו מנין לאבל שמיסב בראש שנאמר °אבחר דרכם ואשב ראש וגו' ואמר רבי *חייא בר חנינא מנין לחתן שמיסב בראש שנאמר °כחתן יכהן פאר מה כהן בראש אף חתן בראש וכהן מנלן

*) מימרא זו לא נמצא בגמ' שלנו ולא בטור וש"ע רק ברא"ש ורמב"ם **) בגמ' דף כח ע"ב הגי' בשם ר' יוחנן

הגהות הב"ח (א) צריך עיון:

כמלך בגדוד כאשר אבלים ינחם אלמא שהאבל יושב בראש ואקשינן בגמרא ינחם אחרים משמע ופרקינן ינחם כתיב כלומר קרי ביה ינחם בחירק היו"ד דיש אם למסורת והאבל הוא מתנחם : **לפתוח** ראשון. פי' שקורא בס"ת בבהכ"נ : ולברך ראשון. בהמ"ז להוציא הרבים ידי חובתן : וליטול מנה יפה ראשון. בחלוק (א) לחם הפנים ובכל הקרבנות והמנחות הנאכלין : הנפטר וכו'. לך בשלום דמשמע ההליכה תהיה בשלום אבל לא ימצא שלום ויש בני אדם שמנחשין ומשימין דבר בלבם וכנגדן דברו חכמים אבל למי שאינו מקפיד אין הדבר מזיק כלום : הנפטר מן המת. כשהיו נר מצוה מוליכין הארון ממקום למקום הקבורה היו מלוין אותו מעיר לעיר וחוזרין אלו ואחרים מלוין אותם משם והלאה וחוזרין והרי נפטרין נוטלין רשות ליפטר ממנו : לך בשלום. דכתיב ואתה תבא אל אבותיך בשלום כי מפני שהוא נבעת צריך לפקדו בשלום בהליכתו : ילכו מחיל אל חיל. והיינו דאמר רב חייא בר אשי אמר רב תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב לומר שאף לאחר מיתתן עוסקין בתורה בישיבה של מעלה שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון :

סליקו להו ואלו מגלחין וסליקא לה מסכת מועד קטן

תורה אור

אלף *כדתני דבי רבי ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון רנט וליטול מנה ראשון *א"ר לוי בר חמא הנפטר דפכט מחברו אל יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום שהרי יתרו שאמר למשה לך לשלום הלך והצליח אבשלום שאמר לו דוד לך בשלום הלך ונתלה אבל הנפטר מן המת יאמר לו לך בשלום שנאמר °ואתה תבא אל אבותיך בראשי' בשלום וגו' ואמר רבי לוי בר חמא *כל היוצא אלפרס טו מבית המדרש לבית הכנסת ומבית הכנסת לבית המדרש זוכה ומקבל פני שכינה שנאמר °ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון : תהלים פד

סליקו להו ואלו מגלחין וסליקא לה מסכת מועד קטן

רש"י

סוכן כמלך בגדוד וגו' איתא בגמרא ינחם אחרינא משמע יְנַחֵם משמע לאחרינא דהמנחם את אבלים הוא מיסב בראש. ומשני ונחם כתיב יו"ד ארוכה מעט דמשמע ויושב בראש כאשר יונחם כלומר כאבל המתנחם נ"א יְנָחֵם כתיב דמשמע אבל מתנחם דסוגיא דקרא משמע להדיא ספי ינחם : לפתוח ראשון. בבית הכנסת בתורה או בדין : ולברך ראשון. ברכת המוציא וברהמ"ז בסעודה : וליטול מנה יפה ראשון. אם חולק עם ישראל כלום : סליקו להו ואלו מגלחין וסליקא להו מסכת מועד קטן

נלאה הוא שנאמר ועתה אנחנו מאשרים זדים גם נבנו עושי רשעה וכל אותו ענין אבל לעתיד לבא אין אדם מת אלא ע"פ חטאו שנאמר בו כי הנער בן מאה שנה ימות והחוטא בן מאה שנה יקולל ולא ימצא צדיק ורע לו רשע וטוב לו לפי שאז יום הדין הוא ועליו נאמר ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע וכל אותו הענין וכן נאמר בספר זכריה והיה אם לא יעלה מאת משפחות הארץ להשתחות למלך ה' צבאות ולא עליהם יהיה הגשם ולפיכך אין דרך בני אדם לחטוא אלא כל הנשאר בארץ קדוש יאמר לו :

שיטת ריב"ב

אל יאמר לו לך בשלום. דמשמע ההליכה תהיה בשלום אבל לא ימצא שלום: והנפטר מן המת אומר לו לך בשלום. מפני שהוא נבעת צריך לפקדו בשלום בהליכתו אמר ר' לוי כל היוצא מבהמ"ד לבהכ"נ או מבהכ"נ לבהמ"ד זוכה ומקבל פני שכינה שנא' ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון : סליק פירקא וסליקא מסכתא מועד קטן ברחמי שמיא

א מיי' פ"ב מהלכות תפלה סמג עשין יט טור א"ח סי' קלה :
ב טור א"ח סי' קנה :

הדושי אנשי שם

מהר"ם (א) איני יודע אם מי כהן חולק בלחם הפנים וקרבנות אלא עם כהנים חביריו :

בני סורה אלי וגורה אוהלי ובנגידי מלי תנה מחשבתך
ולבך תבין יסוד מדרש האזין וללמוד ולהבין אמונת עתך

המאור ממסכת חגיגה שהשמיטו הראשונים בדפוס סביונטא

פרק הכל חייבין

תנן התם אלו דברים שאין להם שיעור וכו'. א"ר יוחנן כסבורין אנו לומר הראיון אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה עד שבא רבי הושעיא ברבי ולמד הראיון אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה פי' שלא בעיקר הרגל דכל אימת דאתי לא צריך לאיתויי אבל קרבן עצמו אם הביא יש לו שיעור ואפי' לב"ה אע"פ שהביאו שלא בעיקר הרגל משום דכתיב הקריבהו נא לפחתיך אבל חכמים לא פירשו במשנתינו אלא בעיקר הרגל שנאמר בו כברכת ה' אלהיך ונתנו שיעור לפי מועט שבברכה ובענין של רשות דהיינו שלא בעיקר הרגל לא פירשו במשנתינו זו כלום ולא שחלקו על אותה משנה דבמס' פאה דהכא בעיקר הרגל והכא שלא בעיקר הרגל והאי אבל אינו משמש כלל בלשון מחלוקת א] הכי נקיטינן פירושא מן ה"ר משה בר' יוסף ז"ל :

פרק חומר בקדש ובתרומה

אם נטמאת אחת מידיו חברתה טהורה ובקדש מטביל את שתיהן שהיד מטמאה חברתה לקדש, אמר רב שיזבי בחבורים שאנו ב] פי' כגון שהגיע ידו הטהורה בידו הטמאה הרי זו מטמא את חברתה אבל שלא בחבורין לא איתיביה אביי יד נגובה פי' כגון שהיו שתי ידיו טמאות והטביל ידו אחת ונשתיירה השנית נגובה מטמאה את חברתה לקדש וכו' אי אמרת בשלמא שלא בחבורין כלומר שלא נגעו שתי ידיו זו בזו היינו רבותא דבנגובה שלא תאמר שאין היד מטמאה את חברתה אלא בתחלת טומאה כשנגעה האחת בטומאה ולא נגעה השנית אבל בסוף טומאה כגון שהיו שתי ידיו טמאות והטביל את האחת אין זו מטמאה זו שאע"פ שהטביל האחת הנגובה מטמאתה ואפי' שלא במגע ג] אלא אי אמרת בחיבורין מאי רבותא דנגובה כלומר מאי רבותא אשמועי' שהנגובה מטמאה את הטבולה פשיטא כיון שנגעה בה מטמאתה ממאי תסיק אדעתין שתועיל לה טבילתה מאחר שנגעה בה הטמאה איתמר אמר ר"ל לא שנו אלא ידו בין בחיבורין בין שלא בחיבורין וכדאסיקנא אבל יד חבירו אע"פ שנגעה בה לא טמאתה ור' יוחנן אמר אחד ידו ואחד יד חבירו באותה היד שנגעה בו חבירו טמאתה לפסול את הקדש ולא לטמא אבל יד חבירו השנית שלא נגעה בטומאה כלל טהורה לגמרי משא"כ בנוגע הראשון שידו האחת מטמאה את חבירתה בין בחבורין בין שלא בחבורין ולפסול אבל לא לטמא תנאי היא דתניא וכו' וחכמים אומרים ידים שניות הן ואין שני עושה שני מאי לאו שני הוא דלא עביד הא שלישי עביד שידו השנית נעשית שלישי ועושה רביעי בקדש וזהו לפסול את הקדש אבל לא לטמא מכלל דת"ק אמר שהשני עושה שני ועושה ידו השניה שלישי בקדש שהוא טמא ועושה רביעי ודחי' לה ואמרי' דלמא לא שני עביד ולא שלישי עביד ולדבריו דת"ק מהדר אבל איהו לית ליה טומאה כלל בידו השניה אלא כהני תנאי וכו' :

סליקו להו המאור ממסכת חגיגה

השגות הראב"ד

א] **הכי** נקטינן פירושא מן הרב ר' משה בר' יוסף ז"ל : א"א אף אנו מקובלים מפי הירושלמי דגרסי' התם א"ר יוחנן מעה כסף שתי כסף דבר תורה יתבי ר' ייסא קמיה ר' יוחנן ראייה כל שהוא חכמים הם שאמרו מעה כסף שתי כסף כהדא דתני רבי הושעיה ולא יראו פני ריקם אפי' כל שהוא הוי זהו אמרו חכמים הם שאמרו מעה כסף שתי כסף א"ר יוסא בר בון ר' הושעיא בדעתיה ר' יוחנן בדעתיה. ר' יוחנן בדעתיה זו אומר כל השיעורין הלכה למשה מסיני הוי דאמר מעה כסף שתי כסף דבר תורה ר' הושעיא בדעתיה דאמר כל האוכל אסור בזמן הזה צריך לרשום את השיעור שמא יעמוד ב"ד אחר וישנה עליו את השיעורין הוי זו אמר ראיה כל שהוא חכמים הם שאמרו מעה כסף שתי כסף. הנה דבר פשוט לר' יוחנן יש לו שיעור למטה מן התורה כלומר מעה כסף שתי כסף הלכה למשה מסיני ולר' הושעיא מדרבנן הם השיעורין הללו לר' יוחנן אם פיחת לא יצא לר' הושעיא אם פיחת יצא. ודוקא בעי מאי הראיון משום דנקט ראיון ולא תנא ראייה ולאתויי שלא בעקר רגל כדאיתא בשמעתא : ב] פי' כגון שהגיע ידו טהורה בידו הטמאה וכו' : א"א ומה צורך לזה הזרות כי לא נמצא בכל הגמ' נגיעה יוצא בלשון חבור. ובמס' ע"ז ובמס' נזיר הזכירו טומאה בחבורין שלא על לשון נגיעה וכן ב"ב פ"א ולא בשום מקום. ומי יכריחנו בכאן שנאמר במסקנא שאתיהן טמאות אפי' שלא בנגיעה ועוד ידו דומיא דיד חבירו מה התם ע"י נגיעה אף ידו ע"י נגיעה. וכן הזרות שכתב ביד נגובה שהאחת טבולה והאחת אינה טבולה ולשון נגוב יוצא בכל מקום כנגד לחות ואפשר שהטבילה גם היא תהיה נגובה שלא יאמר בה לחות המים ואולי ראה הרואה וטעה ושמע השומע וטעה שראה בתוספתא בתרומה אם נטמאת אחת מידיו חברתה טהורה ובקדש מטביל את שתיהן אין מטביל את הטהורה בפני עצמה ואת הטמאה בפני עצמה אלא שתיהן כאחת שטובל את אחת מהן ועשה טהרות כל טהרות שנעשו בטהרה עד שלא יטביל שתיהם טמאות שהיד מטמאה את חברתה לטמא בקדש דברי ר' רבי יוסי בר' יהודה אומר לפסול בקדש. זאת התוספתא הראתה לו פנים בקצת הדרכים שהיא קוראה לפניה טהורה וצ"ל שאין לה שום טומאה מעצמה אלא מכח חברתה קבולה עליה טומאה. וכן נראה לו לפרש שהיו שתי ידיו טמאות והטביל אחת מהן לפי שראה הטביל אחת מהן ועשה טהרות וכו' שהיד מטמאה את חברתה וכו' וכל זה איננו שוה להוציא דבר מפשוטו. וטעם הברייתא שמצריך להטביל את שתיהן כאחת מפני שכיון שנטמאו שתיהן אין טבילה לחצאין ואם לא נטמאת אלא אחת אינו מטביל אלא אחת והאי דקתני שהיד מטמאה את חברתה וכו' לאו אסיפא קאי אלא ארישא קאי ובקדש מטביל את שתיהן שהיד מטמאה את חברתה וכו' כלישנא דמתני'. ובסמוך אפרש השמועה על אמתתה כפשוטה כי זה לא האיר ולא הזהיר :
ג] **כתוב** שם אלא"כ שלא בחבורין כלומר שלא נגעו שתי ידיו זו בזו היינו רבותא דנגובה אלא אי אמרת בחבורין מאי רבותא דנגובה : עתה אפרש יד נגובה לרבותא קאמר שאילו היו עליה משקין היו המשקין ראשונים והיד האחרת הנוגעת בהם היתה שניה ופוסלת את התרומה ומטמאה את הקדש ומש"ה נקט נגובה. ורב שיזבי אמר כשהיד מטמאה את חברתה לקדש דוקא בחבורין. פי' בעוד שידו אחת בבית המנוגע חברתה נוגעת בה והוי שתיהן כאחת ולא משום מגע חברתה והיינו דאקשו ליה מיהא אם לא משום מגע דשלא בחבורין לא מטמיא לה מה לי נגובה מה לי לחה. וא"ת נהו לרבותא נקט ליה אלא לדיוקא משום תרומה כדפרישנא לעיל. דע והבן כי מה שאמר ר' יוסי מטמאה את חברתה לקדש לא לטמא את הקדש קאמר אלא לפסול שהיד עושה את חברתה שלישית והיא פוסלת את הקדש. וכך פירשוה ר' יוחנן ור"ל לקיש בשמעתא שאמרו באותה היד לפסול אבל לא לטמא. פי' אותה היד הנוגעת לפסול בקדש אבל לא לטמא ורב יהודה שאמר לפסול אבל לא לטמא לפסול את היד קאמר ולא לפסול את הקדש כענין שאמרו במס' חולין נפסל גופו מלאכול בתרומה וכן בכאן אותה היד השניה נפסלת מלהשתמש בקדש ואע"פ שאינה פוסלתו בנגיעה אלא שיש תנאים שאומרים היד מטמאה את חברתה לטמא בקדש ומאן נינהו ר' יהושע ורבי כדאיתא לקמן בברייתות נחזור לענינו דכיון דר' יוסי בר"י סבירא להו יד עושה חברתה שלישית לא היה צריך לומר אבל לא לתרומה אלא ודאי משום רבותא דקדש נקט נגובה ואי בחבורין קאמר מאי רבותא הא לאו משום מגע חברתה מטמא אלא משום דהוי תרוייהו כחדא ידא והאי דלא אמר בגמ' לא קושיא ולא תיובתא משום דהאי קושיא לא סלקא ליה לרב שיזבי בקושיא אלא לדעתייהו דר' יוחנן ור"ל לקיש דסבירא להו דר' יוסי נמי לפסול בקדש קאמר ולא לטמא אבל אי ס"ל דר' יוסי לטמא בקדש נמי קאמר האי דנקט נגובה לדיוקא בתרומה נקיט ליה כדאמרי' לעיל ואפשר דרב שיזבי לא ס"ל כר' יוחנן ור"ל לקיש. ור' יוחנן אמר אחת ידו ואחת יד חבירו באותה יד השניה לפסול בקדש ולא לטמא כדפרישנא ומאי מדקתני שהיד מטמאה את חברתה לקדש וכו' הא תו למה לי הא תנא ליה רישא מטביל את שתיהן ופירושו שתיהן כאחת כברייתא שכתבנו למעלה שעד שלא הטביל את שתיהן אם נשתמש בטבולה טהרותיו טמאות ואם לא שהיא פוסלת את הקדש במגע לא היתה טבילתה מעכבת טבילת חברתה מלטהר אלא ודאי פוסלת. א"כ סיפא למה לי אלא ש"מ לאתויי יד חבירו ומכאן ראיה למה שאמרנו דמטמאה את חברתה לקדש דקתני לא לטמא את הקדש אלא לפסול שהיד עושה חברתה שלישית והיא פוסלת לקדש שאם לטמא בקדש קאמר היכי שמעינן לה להא מלתא מרישא דמתני' אלא ש"מ כדפרישית. ולפסול בקדש ולא לטמא תנאי היא דתניא כל הפוסל את התרומה דהיינו שני מטמא את הידים להיות שניות לקדש והיד מטמאה את חברתה כמו כן להיות כמותה. ונראה לי לאתויי יד חבירו קאמר ואיהו סבר אף לטמא בקדש ורבנן סברי לפסול ולא לטמא דאין שני עושה שני קאמרינן הא שלישי עביד ודחינן דלא אבכתן תנא דאמר לפסול ולא לטמא שני עושה שני אלא בהני תנאי רבי סבר יד מטמאה את חברתה לטמא בקדש ור' יוסי בר' יהודה סבר לפסול ולא לטמא זהו פי' שמועה זאת מאיר מזהיר. ובהדיא קתני בתוספתא שהיד מטמא את חברתה לטמא בקדש דברי ר' רבי יוסי ברבי יהודה אומר לפסול בקדש והיינו תנאי בהדיא דאי מדר' יוסי ורבי יהודה לא מפרשי' מלתייהו כדפרישנא לעיל :

סליקו להו השגות הראב"ד ממסכת חגיגה

ספר מרדכי למסכת מועד קטן

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים :

עם הגהות הרמ"א ז"ל. והם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הרפין מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

הלכות חוה"מ תתלה *ת"ר את חג המצות תשמור לימד על חה"מ שאסור בעשיית מלאכה הכי איתא פרק אין דורשין אומר ר"ת דכל הני קראי דאסרי מלאכה בחוה"מ אינה אלא אסמכתא בעלמא דאי מדאורייתא לא היו חכמים מחלקין בין דבר האבד לדבר שאינו אבד (*הג"ה) אע"ג דאמרי' לא מסרן הכתוב אלא לחכמים לומר לך אי זו מלאכה אסורה מיהו א"א שהיו חכמים מקילין כ"כ אי הוי דאוריי' (*ע"כ הגה"ה) והא דאמרינן לקמן לא מיבעיא ימי אבלו (דמלאכה) דמדרבנן הוא ושרי אלא אפילו חולו של מועד דמדאורייתא כו' י"ל דלאו דוקא דאורייתא אלא שיש סמך מדאורייתא וה"ר אליעזר ממיץ כתב בס"י דחולו של מועד אסור מדאורייתא : תתלו [דף ב] ועושין כל צרכי רבים ירושלמי אלו הן צרכי רבים דנין דיני ממונות ודיני נפשות ופודים השבויין וערכין וחרמין ופודין הקדשות ומפרקין המנעל מע"ג האימוס אבל לא מחזירין אותו וה"נ תניא בתוספתא דפרקין : וכתב ראבי"ה לא ידענא אמאי חשיב פדיון שבויים שהרי אפי' בשבת מותר וכ"ל (א) למנות ולטלטל כסף הפדויים : הורה ר"י תתלז שמותר לרחוץ בחול המועד כי דרך לרחוץ בכל יום ואינו דומה לתיקון לפרנים שאסור לתקנם במועד מפני שהיה מנוול בימים הראשונים של מועד אסור להקנס בימים אחרונים של מועד · וגם תגלחת אסור בחה"מ מפני שהיה מנוול בראש המועד · אבל רחיצה מותרת וגם כל הגאת רחיצה · ואין להביא ראייה מוהתקדשתם שאדם חייב לטהר עצמו ברגל כי לא על רחיצה נאמר אלא על טומאה נאמר שהרי [*כתיב] כל ישראל חברים ועליו כתיב והתקדשתם שחייב אדם לטהר עצמו ערב הרגל מטומאתו כדאמרינן ישראלית חופפת וטובלת ערב הרגל וכהנת אינה חופפת אלא טובלת · ועוד יש להביא ראייה שמותר לרחוץ בחה"מ מספ"ק דע"ז דקאמר מרחץ ישראל ששכרו לעכו"ם אסור מפני שנקראת על שמו ומסיק בגמרא [בחה"מ] לדידן נמי שרי ופירש"י לדידן נמי שרי להחם מרחצאות בחה"מ אלמא מותר לרחוץ בחה"מ : תתלח ועוד השיב ר"י הנני החותם משיב לשואל על צדוק הדין נראה לי שראוי לאומרו על המת בבית הקברות אפי' כשקוברין אותו בי"ט · כי למה לא יצדק דין שמים בי"ט כמו בחול · כי לדוק הדין אין בו משום הספד שלא יהא ראוי לומר אפי' בי"ט של רגלים וכ"ש בר"ה שהוא יום הדין ובמת נקבר בחול המועד ראיתי במחזור ויטרי שיסדו זקני ה"ר שמחה שהיה מתלמידי רש"י ז"ל שכתב בהלכות אבל שפעם אחד אירע שהיו ב' בני אדם מוחין בידם מלומר לדוק הדין ועמד רש"י ואמר עליו לדוק הדין וקדיש ומ"מ אין אני רואה לחלק בין חה"מ וי"ט בדבר הזה ושלום יצחק בר' שמואל גם השיב תתלט ה"ר שמחה מויטרי דמותר לחוף ולסרוק ראשו בחה"מ · ואין לאוסרו משום תליסת שיער דהשתא גילוח שרי לבא מבית השביה ועל כל אדם לא נאסר אלא כדי שלא יכנס לרגל כשהם מנוולים לחוף ולסרוק מיבעיא וכן מותר לרחוץ בחמין בחולו של מועד כדפרישית לעיל · ואומר ר"י תתמ דה"ה אבל לאחר ז' שמותר בכל אלו אע"פ שנעשה לתענוג · וכבר שאל רביט יהודה מפריש אל ר"י אם יש בדבר איסור והשיב אפילו מנהג ליכא · והיינו טעמא משום דאע"פ שסורק ראשו ומסיר נימין לא דמי לגילוח ותספורת דלהסיר נימין המדולדלין קא מכוין : [דף ד] תתמא כותל הגוהה לרה"ר סותר ובונהו · פר"י דהכי הלכתא דכותל חצר שנפרץ מותר לבנותו כדרכו מפני הגנבים פן יגנבו את כליו · והוא שהכותל סמוך לרה"ר או כיוצא בו דאיכא למיחש לגנבי אבל (*אם) כותל בין ב' חצירות ושכני ישראל דליכא למיחש לגנבי אסור לבנותו כדרכו אלא שלא כדרכו כגון לר בצרור ואינו טח בטיט או הוצא ודפנא דתרווייהו אינו קבוע · ואף כי יש לחוש לגנבי כמו בסמוך לרה"ר אינו מותר לבנותו כדרכו אא"כ נפרץ מאליו אבל לסתור ולבנותו אסור אפילו רעוע וגוהה דלא התירו לסתור ולבנות אא"כ גוהה לרה"ר מפני סכנת נפשות וה"ה אם היה מקום שהגנב בא על עסקי נפשות ואיכא למיחש לסכנת נפשות נראה לר"י דמותר אף לסתור ולבנות כותל חצר אם היא רעועה וגוהה : וכותל גינה מותר לבנותו שלא כדרכו כגון לר בצרור והוצא ודפנא ובלבד שלא יכוון מלאכתו במועד שלא ימתין עד המועד כדי לעשותו במועד · אך אם נתעצל שהיה סבור שהיה יכול להמתין עד אחר המועד לא מיקרי כוון מלאכתו : לשון התוס' [דף ח] תתמב לא יעורר על מתו ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום ירושלמי הא דתניא בישן אבל בחדש מותר אי זהו חדש ואי זהו ישן חדש בתוך שלשים יום ישן לאחר שלשים יום וטעמא דלא שייך זכרון לער במת בחדש דבלאו הכי זכור הוא : תתמג אין מערבין שמחה בשמחה · בירושלמי יליף לה מדכתיב מלא שבוע זאת ונתנה לך וגו' מלא שבוע של לאה שלא להתערב שמחה של זו בזו ומ"ה נהגו הראשונים שלא לעשות נישואי שני בנות או שני אחים או אח ואחות ביחד · ואפי' [בעכו"ם] הראשונים היו נזהרים [והכי] תניא באבל רבתי אין מקלסין שתי כלות בבת אחת אא"כ יש בה כדי לזה וכדי לזה וא"ר שמואל ואפ"ה אסור מפני האיבה פירוש אם האחת יפה וחברתה אינה יפה יש איבה ביניהם וכן אם מכבדים האחת יותר מחברתה · ונראה לראב"י העזרי שמטעם זה הקפידו הראשונים בכך : [דף ט] ואיכא דאמרי תתמד מעברת סכין על פניה של מטה · מכאן התיר רשב"ם לאשה שטובלת בחה"מ ליטול לפרניה · בש"ה אוסר בגנוסטרי וה"ה בסכין : [דף ח] ההדיוט תופר כדרכו ודווקא לצורך המועד · וכולהו מילי דשריא למיעבד בחה"מ ע"י שינוי דוקא לצורך המועד וסיפא דמתניתין נמי קאמר עושין כבשין לצורך המועד : רבי יוחנן אמר מפסע רבה בר שמואל אמר כשיני כלבתא · הלכך [*אומן] הבא להתפור יעשה כחומר זה וכחומר זה לעשות תפירות רחבות ותפירה אחת למעלה ואחת למטה : ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד · וכל שאינו עושה אינו אומר לנכרי ועושה כדאמר לקמן פרק מי שהפך · הלכך יש ליזהר שלא לצוות לנכרי אומן לתקן מלבושיו או מנעליו במועד · אף כי יש לו פתחון פה שאם לא יתקנם יתקרעו ויתקלקלו וה"ל דבר האבד כדפירש ר"ח אין להקל דאמר לקמן פ"ב דהל' מועד עקרות הן ואין למידות זו מזו ואלו דבר האבד [*כהאי] פר"ת דכה"ג לא מיקרי דבר האבד אלא דבר שנפסד הרבה ומתקלקל ביותר ורא"ב"ן ורבינו יואל וראבי"ה בנו פסקו להיתר היכא דנתקרעו במועד · וריב"א מסופק בדבר משום דגרסי' פ' מקום שנהגו שלשה אומניות עושין מלאכה כו' רבי יוסי בר"י אומר אף הרלענים שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן בחה"מ משמע דלאחריני אסור ויש דוחקין ואומרים דאורחיה דמלתא נקט עולי רגלים וה"ה אחריני [*וסמ"ג אוסר וכן עמא דבר מ"י · ויש היתר לקנות בגד במועד אע"פ שלא תהא נעשה עד אחר המועד דהוי כדבר האבד דשמא לא ימלא בפעם אחר כ"כ בזול בגד כזה עכ"ל רבינו יחיאל מפרים · עוד משמו טוב ליזהר בח"ה אם יש לאדם עלים שלא ליקח עלים · הג"ה מ"י] [והאשר"י כתב לאיסור] : מוקרין ריחיים במועד כתב ראב"י העזרי כי היכי דמתניתין ס"פ המביא דתנור וכירים חדשים אין טשין ואין סכין אותם ואין מפיגין אותן בצונן כדי לחזקם ואם בשביל לאפות מותר ה"נ מיתני' בירושלמי לענין חה"מ ומסיים הורה רבי יודן מדוחק להביא כירה חדשה מבית האומן לשפות עליה הקדרה בי"ט : תתמה מותר ליטול ליפרני [הסוס] כתב ריב"א וראבי"ה דה"ה להטיל ברזלי [*לרגלי] הסוס ובלבד שלא יכוין : למיבני ארוות פי' לתקן מקום שאוכל שם הסוס כמו ארוות סוסים · אבל אין נכון לפרש (ב) בית הסוס [*או למבני ארוות לסוס שאוכל שם] דהאי ודאי אסור : לסרק סוסיא (ג) פרש"י קירוד וקירלוף וקשה דהא בי"ט נמי שרינן ליה פ"ב דבילה דקי"ל כר"ש לכ"כ דהיינו כעין אסטריגל"א שלנו דודאי אסור (ד) דהוי פסיק רישיה שלא יעשה חברת נימין : קיטורי בירי אסור פי' לקמט על כלי עץ העשוי לכך וקורין אותו פרוני"ר בלע"ז · והלכך נראה שאסור לנשים לקמט בגדיהם בחה"מ אף כי צריכות במועד · ואסור נמי לקמט בית יד של חלוקיהם : [שם] (פרקמטיא תתמו כדבר) [*כפרקמטיא] האבוד דמי ושרי · כתב ר"ת על פרקמטיא המזדמנת במועד ולאחר המועד לא משכחי' ליה אפ"ה אסור דלא קרינן דבר האבד אלא זרעים שיבשו ותאנים דמיתלעי ומי שהפך זיתיו שהקרן נפחת אבל מה שלא בא לידו לא מיקרי דבר האבד וגם מי שיש לו פרקמטיא או שום סחורה למכור ונזדמן לו לוקח או אירע יום השוק בחול המועד ויכול למוכרה עתה ביוקר שאם לא ימכרנה עכשיו אינו יודע מתי ימכרנה כל כך בטוב ודאי האי לא מקרי דבר האבד · וכן פי' ריב"א דאם זה ענין פרקמטי' מיקרי דבר האבד א"כ כל סחורה הוא כך שלכך הוא רוצה למכור שכך הוא הענין [*בעיניו] שאם לא ימכור אתה לא יוכל למכור כ"כ בטוב והא לא מיקרי דבר האבד דכמו כן לפעמים ימכרנה אח"כ יותר ביוקר אבל במקום שהקרן נפחת בודאי כגון זרעים שיבשו ותאנים שהתליעו וכיוצא בהן ודאי מותר : ומותר לקנות דברים הצריכין להם במועד בין בגדים בין בהמות כדתנן פרק מי שהפך אין לוקחין בתים ועבדים ובהמה אלא לצורך המועד או כשהמוכר ישראל ואין לו מה יאכל במועד אז הלוקח יכול ליקח ממנו · מתוך הירושלמי משמע דאינו ר"ל אין לו מה יאכל ממש אלא יש לו בלמצום ורוצה למכור ולהרויח כדי שיהיו לו מעות בריוח מותר · דקאמרי' רבי יונה ה"ל ספרים אתא שאל לרב א"ל מהו למיזבן במועד א"ל שרי [מהדי] במועד (ומשתתי) [*אתה] שתי קונדיטון מגהון · משמע מהתם כדי להרחיב ידו להוציא במועד מותר : [*מעשה בא לפני הקדוש מדיפיירא שלקח פליון מארובי בח"ה והקשיתי לו מהא דאין לוקחין וכו' אלא לצורך המועד וזה אין ראוי ללובשו במועד בלא בית צואר וא"ל כיון שאין מעשה אומן לעשות בית צואר הדיוט יכול לעשותו ויהא ראוי ללובשו מיד מותר לקנותו במועד ואע"פ שאין לו ללובשו ולעשות בית הצואר עד לאחר המועד · עכ"ל הג"ה במ"י] : תתמז ועל ההלואה בחה"מ כתב ר"י שמעתי מר"ת כי יש מחמירין ולא יתכן לאסור [משום] פרקמטיא אלא משא ומתן של סחורה אבל להלוות לעכו"ם ברבית שרי · ומאחר שר"ת מתיר ורוב העולם נוהגין היתר יש להתיר אע"פ שהדעת נוטה קלת להחמיר והמחמיר תע"ב · ור"א כתב בס"י טוב הדבר שיקח מיד העכו"ם הרבית של אותה שבוע ויוליא אותו הרבית לשמחת י"ט : [דף יא] כמאן מדלינן קביותא שום תקון מפתח קרי ליה הכי : *הכי קי"ל דשרינן תתמח לתקן ציר וצנור ומנעול ומפתח והקורות והדלת שנשברה אף אם נשברו קודם המועד · והוא שלא יכוין מלאכתו במועד להמתין עד הרגל שיהיה פנוי והוא דהוי דבר האבד שירא שיאבד כליו דרך המפתח והדלת שנשברה דכר"י פסקינן לקמן פ"ש : תתמט [ע"ב] היתה מלאכתו (*בביתו ביד אחרים) [*ביד אחרים בביתו] לא יעשה בבית אחר יעשה · מהכא שמעינן שאם יש לאדם סופרים או מלמדים או פועלים שלא יעשו מלאכה בביתו אבל בבית אחר יעשו · ואף בבית אחר דוקא כשהוא בידו קודם אבלו אבל בימי אבלו לא ישכיר אלא לדבר האבד · ואם אין שם אומן בעיר אלא הוא יעשה האבל בעצמו בצנעה בדבר האבד

עד כאן הגה"ה : סליק פירקא

מי שהפך [דף יב] רב חמא תתנ שרי לאבונגרי דבי ריש גלותא למיעבד להו עבידתא בחולא דמועדא · מ"ט אגרא לא שקלי שרשוי הוא דמשרשי פירוש דהא שקלי (ריוח) כדי פעולה (ה) לאו כשכר פועל דמי אלא ריוח [*ממילא] דלאו שכר קצוב איכא ועל כרחיך הני שמשין מלאכה המותרת במועד (היו) עושין כגון תיקון ספסלים ואיצטבלאות כדשרינן לעיל פ"ק למבני אקרופיטא דהוא תיקון ערלי שהוא מעשה הדיוט ומיהו משמע הכא דבשכר אסור לעשות · ושמעינן מהכא שאסור לאדם להשכיר את עצמו אף למלאכה מותרת דקבלת שכר הוי עובדא דחול · וכיוצא בזה פר"ת לקמן פ"ג כותב אדם תפילין לעצמו ולאחרים בטובה פי' בחנם ולא בשכר : כל שאין עושה תתנא אינו אומר לעכו"ם ועושה פר"ת ה"ה באבל דחמיר טפי : תתנב מקבלין קיבולת במועד לעשות אחר המועד נראה לומר דאפילו אם עשה העכו"ם במועד שרי כדאמר בשבת ופוסק עמו לשבות ואינו שובת : ובלבד שלא ישקול ולא ימדוד ולא ימנה והלכך ישראל הבא לתת מלאכה ביד העכו"ם במועד והתנה עמו שלא יעשנה במועד אם זה דבר [שאינו רגיל לתת] בלא משקל ומדה ומנין כגון (*כלים · כמ"י איתא) בגדים לכובס וכלי לצורף או מטוה לגרדי אסור למדוד למנות ולשקול : א"ר יוסף הלכה כר"י תתנג ואפילו במלאכה גמורה פסק ריב"א דלא בעיא שינוי בדבר האבד : זופתין חביתא ואין זופתין כוזא ושמואל אמר איפכא · מר חייש לטרחא *ומר חייש להפסדא הרי נחלקו בזפיתת חבית ואיכא למאן דשרי אע"פ שהוא אב מלאכה כדאמרי' פרק כלל

[*ירושלמי אמר רבי אבא אלו היה לי מי שימנה עמי הייתי מתיר לעשות מלאכה בח"ה כלום אסרו אלא שיהא אוכלין ויגעים בתורה ואתון אכלין ופחזין מכאן שטוב לעסוק בתורה בח"ה · אגודה :

גדול האי מאן דארתא כופרא חייב משום מבשל ואף למאן דאסר נראה דהשתא מותר לתקן חביות בגלגלים שלהם · וכל צרכי תיקון שא"א לתת יין בלא תיקון · דפלוגתא דזופתין חביות דהכא בחביתא שלמה איירי וזופתין אותה מבפנים כדי שיתחזק היין והשכר אבל תיקון הגלגלים שקורין ציר"קלש וסידקי החביות האלו ודאי דבר האבד הוא ושרי ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד · ואין זה כוון מלאכה במועד אם היה בדעתו לעשות לפני המועד ואירעו אבל או אונס אחר · או שכר פועלים לפני המועד (*ולא רצו) [*ואמרו · מ"י] לעשות והטעוהו כדאמרינן במתני' או מה שהמתין עד המועד זהו לפי שהיה דעתו שהיה יכול לסבול עד לאחר המועד ועתה במועד הוא רואה שדבר האבוד הוא ואין בידו להמתין עד לאחר המועד (ו) וכן משמע בירושלמי דפירקין דהיכא דהמתין לדעת לפי שהיה סבור שיוכל

הגהות ממ"י (א) נ"ל דמיירי : (ב) נ"ל לבנות : (ג) מותר : (ד) בי"ט : (ה) והך פעולה : (ו) הא לא מקרי כיון מלאכתו במועד :

שיוכל להמתין עד לאחר המועד לא מיקרי כיון מלאכה במועד : ועל בצירת היין במועד ושבאתו אם הוא לצורך לשתות במועד מותר כדאמרינן טוחנין קמח לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור אמנם אם לקחו מן העכו"ם לפני המועד ואם לא יקבלנו עכשיו יפסיד או שהיה העכו"ם חייב לו ואם לא יפרע ממנו יפסיד כדבר האבד דמי ושרי אף שלא לצורך המועד · ובלבד שלא יכוין מלאכה במועד ואם הזמינו העכו"ם לפני המועד ליקח היין והמתין לפי שהיה סבור שיוכל להמתין עד לאחר המועד הא נמי לא איקרי כוון מלאכתו במועד כיון שהמתין לדעת שהיה סבור שיוכל להמתין עד לאחר המועד [*או אם יש לישראל כרם ולא כיון מלאכתו במועד כמי שהמתין לדעת שהיה סבור שיוכל להמתין עד לאחר המועד] ועתה נמלא שהענבים מתקלקלים בגפן · או שהשכנים בוצרים גפנים שלהם וכשבוצרים מעבירין השומרין מן הכרמים וגדרם נפרץ ואם לא יבצור יפסיד ואם יבצור ולא ידרוך יתקלקלו הענבים ואם ידרוך ולא יוציא היין יתקלקל היין לכן יש לנו להתיר אבל לקנות היין במועד שלא לצורך המועד מנין [*לנו] להתיר ואי משום שיתייקר אחר המועד ועכשיו יקנה בזול אין זה דבר האבד [כדפרי' ר"ת ור"י בפ"ק דדוקא בפירות המתליעין וזרעים ששתו ופשתן להעלות מן המשרה הוי דבר האבד] אבל דבר שלא בא לידו לא ע"כ אין ביד ר"ת להתיר : ורשב"ם היה שותק מלומר לא איסור ולא היתר דמוטב שיהיו שוגגין ולא מזידין אך המשכיל יזהר : תתנד [דף יב] טוחנין קמח במועד לצורך המועד בלא שינוי · ואפילו כיון והמתין [עד המועד] [*כיון] דהוי צורך אוכל נפש לא בעי שינוי · ואין צריך לצמצם שלא יטחון יותר מכדי צורך אכילה אלא יטחון בהרווחה ואם יותר יותר · וכן מותר לקוץ עצים לצורך המועד · ואסור להעריס שלא יטחון יותר בכוונה או שיש לו קמח ויעריס ויאמר מזה אני רוצה · וכן נראה לר"ת (*להחריס) [*להחמיר] שלא להעריס ואע"ג דאמר פ"ק דבילה מעריס ומלח גרמא גרמא מליחה אינה מלאכה גמורה כדאמר פרק כלל גדול בסוף אין עיבוד באוכלין ומדרבנן הוא דאסור · והרבה חילוקין מצאנו בהערמות דגבי עירובי תבשילין פ"ב דבילה אסרינן הערמה וקאמר רבה הערמה שייך למיגזר טפי ממזיד וגבי מליחה גרמא גרמא שרינן : תתנה תגא ובלבד שיכניס בצינעא בתוך ביתו · וכ"ש שאסור להסיע ממונו מעיר לעיר אם לא בשביל דבר האבד ואפי' דבר האבד לא יכוין מלאכתו במועד ואפילו טירחא בעלמא בלא שום מלאכה אמכן הכא דאסור ואם כוון מלאכתו · יאבדו ואף אם לא כוון דוקא בצינעא · ואולי אף בפרהסיא יש להתיר דבר שהוא ידוע וניכר שלצורך המועד א ומעשה בא לפני ר"י בשעורים של ישראל שהיו בבית עכו"ם [*והיו אוכלין אותם סוסים ושאר בהמות ואמר העכו"ם לישראל בעל השעורים שאם לא יוליכם לביתו יאכלום והתיר כו' מ"י] והיה ירא שאם לא יוליכם בביתו יאכלום והתיר להביאם בעגלות בחוה"מ משום דבר האבד : [דף יג] מוכרין פירות כסות וכלים בצנעא לצורך המועד דווקא פירות כסות וכלים דבר שאינו ניכר כ"כ שהוא לצורך המועד אבל דבר שדרכו ליקח לצורך המועד שרי : הלניידין ציידי עופות (*הרשתות והגסרות) [*והדשושות והגרוסות] מוכרין בצינעא *לצורך המועד אבל ציידי דגים שהדבר ניכר שהוא לצורך המועד היה נראה להתיר אף בפרהסיא מדאמרי' לעיל ספ"ק שרא למיזל ולמיצד משמע בפרהסיא · ויש לדמותו לתבלין שניכר שהוא לצורך המועד ושרינן בגמרא : אמרינן בירושלמי *א"ר יוחנן קובלין לרשות שהוא שליט על בולין יכול לקבול במועד ולדון לפניו ולהסתלק מבולי פירוש בולי שר כמו ראשי בולאות שביהודה . ודכוותיה התיר ראב"י העזרי לאדם לקבול בשביל חובותיו במועד : סליק פירקא

מבית האסורים בירושלמי מפרש אף בבית האסורים תתנו של ישראל שהיה לו רשות בטוב לגלח משום שאין טוב לאדם לגלח בבית האסורין : ומנודה שהתירו לו חכמים [*את נידויו] בירושלמי משמע דאין להתיר נידוי ברגל ומוקי האי דהכא שהתירו לו נידויו קודם הרגל מיהו בגמ' דידן משמע דמלינן למישרי נדוי ברגל דאמרי' דאזל איהו ופייסיה לבעל דיניה · ודכוותיה תתנז מתירין החרמות ואפי' אינן לצורך המועד וכן פי' האלפסי לקמן דכל נידוי מצי למישרי לאלתר וראיה מהשומע הזכרה מפי חבירו דחייב לנדותו ושרו ליה לאלתר : [דף יד] והכי תתנח מטפחות ספרים אין מכבסין במי רגלים ולא במי המשרה אלא בנתר ובורית מפני הכבוד ראב"י העזרי : [דף יח] תתנט ואין מגיהין אות אחת אפילו בספרי העזרה מכאן משמע דאסור לכתוב אלא הני דברים דחשיב במתני' דמותר ומה שנהגו לכתוב האגרת בעוגל איסור גמור הוא דלכל הפחות יש בה אות אחת כתובה כהוגן ואנן אסרינן להגיה אפילו אות אחת ואפילו בספר העזרה אבל נהגו לכתוב אותיות חתוכות ופסוקות וקטועות ואף כי לא מלינו שהתיר התלמוד ע"י שינוי ואולי אין זה כתיבה ואין כח לאסור : פסק האלפסי שטרי הדיוטות מותרין לכתוב כדרכן במועד ואין חושש כגון המלוה לעכו"ם וכותבין כתבים בחול המועד בשביל שהוא דבר האבד ומותר לכותבן בחול המועד ואפילו בלא שינוי : סליק הלכות חול המועד

מסכת מועד קטן

לב חכמים בבית אבל ולב כסיל בבית משתה באשר הוא סוף האדם והחי יתן אל לבו (דיני עסקי המת בי"ט ובמועד) תנן פ"ק תתס דמועד קטן [*דף ח] אין חופרין כוכין וקברות במועד אבל מחנכין הכוכין ועושין נברכת במועד ופירש האלפס הא דתנן אין חופרין כוכין וקברות במועד היינו דוקא לקבור בהן אחר המועד אבל לקבור בהן במועד מותר דאפילו י"ט שני לגבי מת כחול שויוהו רבנן לכל מילי כדאמרינן פ"ק דבילה וכ"ש בחוה"מ הראב"ד פי' ענין אחר והאריך · אמנם הכי מסקינן דודאי מותר לתקן קבר ואפילו לקוברו בו עולמית ואין אסור אלא לתקן כוכין או קבר בנין שראוי לעמוד כן ימים רבים אבל קבר כעין שלנו חפירה בעלמא למלאתו עפר לאלתר מותר : [דף ח] וארון עם המת בחצר תניא להא דת"ר עושין כל צרכי המת גוזזין שערו ומכבסין כסותו ועושין לו ארון מנסרים המנוסרים מעי"ט רשב"ג א' מביא נסרים ומנסרן בתוך ביתו בצינעא *)ת"ק דמתני' היינו רשב"ג והלכתא כוותיה : *)ירושלמי וארון עם המת בחצר בד"א בשאינו מפורסם אבל (*אם) [*מת שהוא] מפורסם אפילו בשוק שרי כד דמך רבי חנינא חברין דרבנן עבדין ליה ארון בשוקא ומה שרגילין בזמן הזה לתקן הארון בחצר ב"ה אע"פ שהמת בחצר אחרת מותר דבירושלמי שרי במת מפורסם לתקן ארון אפי' בשוקא דהשתא ליכא חשדא דילמא לא לצורך המת קא עביד כיון שהוא מפורסם והשתא בזמן הזה שאין עם רב מישראל במקום אחד וכשיש מת בעיר כולם יודעים כל המתים חשובים מת מפורסם וליכא חשדא : גרסינן פ"ק דבילה תתסא מת בי"ט ראשון יתעסקו בו עממין ר"ת פי' מה שפי' וכן ר"י · אמנם המסקנא כך הוא היכא דמת בו ביום בין בי"ט א' בין בי"ט ב' לא יתעסקו בו לא יהודים ולא עממים כלומר באותו יום עצמו שמת [*בו המת] כדשלח להו [א] לבני בשכר לא יתעסקו בו לא יהודים ולא ארמאים לא בי"ט א' ולא בי"ט שני כיון דלא אשתהי והיכא שמת בי"ט א' שחל להיות בע"ש יתעסקו בו עממין אע"ג דלא אשתהי דכיון דאי לא קברי ליה ביומיה צריך להשהותו עד לאחר שבת כמאן דהשתהי דמי · והכי משמע פ' תולין עובדא הוה בבי כנישתא דמעון בי"ט הסמוך לשבת ולא ידעינן אי מלפניה או מלאחריה ואתא לקמיה דר"י ואמר יתעסקו בו עממים ופרש"י אי מלפניה אע"ג דלא אישתהי דכמאן דאישתהי דמי או מלאחריה וכגון שמת בשבת דה"ל אישתהי · מיהו היכא דאישתהי שמת מעי"ט יקבר בי"ט א' ע"י עממין או מת בי"ט ראשון למחר בי"ט ב' יקבר ע"י עממין אבל ע"י ישראל כלל כלל לא היכא דאיכא עממין וגם אסור לישראל לעשות ארון ותכריכין אלא הכל יעשו עממין אבל ישראל ילבישוהו ויוציאוהו לבית הקברות וישימוהו בקבר אפי' בי"ט ראשון כך פי' ראב"ן דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך כיון דהוה צורך מצוה כדתנן פ"ק דבילה בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את הספר לרשות הרבים וב"ה מתירין ומפרש בגמרא טעמא דב"ה שמתוך שהותרה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש ובלבד שיהא בו צורך מצוה דהא אמרינן קטן למולו ס"ת לקרות בו ולולב לצאת בו : הגה"ה מהרא"ש ז"ל · (בפ"ק דבילה) אמר רבא מת בי"ט ראשון יתעסקו בו עממין כו' · הא דאמרינן בי"ט ראשון יתעסקו בו עממין פירש רש"י במסכת שבת גבי עובדא הוה בבי כנישתא דמעון בי"ט הסמוך לשבת ולא ידעינן אי מלפניה אי מלאחריה אתא לקמיה דר' יוחנן ואמר להו יתעסקו בו עממין ואמר רבא מת בי"ט ראשון וכו' ופרש"י התם דוקא בדאשתהי כגון שמת בשבת שלפניו וכן כתב בעל ה"ג מאן דשכיב בי"ט ראשון וחזי ליה דלא מינטר עד למחר טרחינן ומייתינן עכו"ם וקברו ליה · ואי ליכא עממין אסור לישראל למיקבריה בי"ט ראשון ואע"ג דסריח ובי"ט שני היכא דליכא עממין לאיעסוקי ביה יתעסקו בו ישראל · משמע דלא קברינן ליה ביום טוב ראשון ע"י עממין אי מינטר עד למחר ולפי דבריהם צריך לפרש דמר זוטרא דאמר לא אמרן אלא דאישתהי קאי אכל מה דאמר רבא אי"ט ראשון ואיום שני וליסנא דתלמודא לא משמע הכי וגם לא מסתבר כלל שלא יהא כבוד הבריות דוחה אמירה לעכו"ם שבות דרבנן ואע"ג דלא סרח כבוד המת הוא שלא להלינו והמדחה מטתו הרי זה משובח ועוד איכא תוספת צערא לאינשי (נ"א לאונגין) בי"ט : אמר רבינא והאידנא דאיכא חברי חיישינן ובזמן הזה אין לאסור מטעם זה כיון דליכא חברי האידנא כמו שאין נזהרין מגילוי לפי שאין נחשים מצויין ובכי האי גוונא לא הוי דבר שבמנין ורב אלפס נמי לא כתבו בהלכותיו · אבל ר"ת היה מחמיר בדבר וגם ר' חננאל פסק כרבינא ומעשה אירע בצרפת ועשו כל צרכי המת ורכבו עמו עד שהביאוהו לעיר אחרת וקברוהו שמה וכעס עליהם ר"ת משום דאמרי' במסכת שבת בפרק תולין דשלח להו לוי לבני בשכר מת לא יתעסקו בו יהודים ולא עכו"ם לא בי"ט ראשון ולא בי"ט שני לפי שאינן בני תורה ואין ראיה מזה דהא אמרינן במסכת ע"ז בשילהי פרק רבי ישמעאל רבי חייא בר אבא איקלע לגבלא ואסר להו תרמוסין דשלקי עכו"ם ואכלי ישראל לפי שאינם בני תורה ואנו נוהגין להקל בכל דבר הנאכל כמו שהוא חי או שאינו עולה על שולחן מלכים ולא מחמירינן לפי שאין אנו בני תורה ועוד היה אומר ר"ת לפי שיש יהודים שמשתדלין במלאכת העכו"ם לכתוב להם ולעשות כל צרכם [*ולכן יש לחוש שלא יכופו אותם ג"כ למלאכתן] ונהגו באשכנז שהעכו"ם חופר הקבר ועושה הארון והתכריכין וכל דבר שהוא איסור דאורייתא · אבל טלטול והוצאת המת עושה ישראל דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך והוא דאיכא קצת מצוה : ע"כ (א) לקוטי מהרא"ש :

בעל העיטור אמר רבא מת בי"ט ראשון יתעסקו בו עממין בי"ט שני יתעסקו בו ישראל ואפילו בשני י"ט של ר"ה אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דאישתהי אבל לא אישתהי משהינן ליה רב אשי אמר אע"ג דלא אישתהי לא משהינן ליה מ"ט י"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן אפילו למיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא : וגרסינן בפרק ר"א דתולין עובדא הוה בבי כנישתא דמעון בי"ט הסמוך לשבת ולא ידענא אי מלפניה אי מלאחריה ואתא לקמיה דר"י ואמר להו יתעסקו בו עממין אמר רבא כו' ופרש"י בי"ט הסמוך לשבת הוא דשרא ליה כעובדא דשלח להו (רב מנשיא לבני בשכר לאיסור) וטעמא משום דאישתהא או שמא ישתהא ומשמע דס"ל בי"ט לחודיה לא יתעסקו בו [ב] עממין והא דאמרינן לא אמרן אלא דאישתהי אכולה מילתא קאמר ודקאמר ולא היא אי"ט שני קאי ומסקנא אע"ג דלא אישתהי יתעסקו בו עממין [*פי' אפי' בי"ט ראשון] ואינו סמוך לשבת קאמר והא דאמר אפי' למיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא פרש"י מן המחובר ש"מ דאפי' איסור דאורייתא שרינן · וחופרין לו קבר ומוליכין אותו חוץ לתחום · והא דתנן במשקין אין חופרין כוכין וקברות במועד פירש רב אלפס הני מילי לשהות [*לאחר המועד] כההיא דהמוכר פירות אבל מת מוטל לפניו עושין והאידנא דאיכא חברי חיישינן והשתא דליכא חברי אזלינן בתר מנהגא · ושמעתי שר' יעקב ז"ל מחמיר ע"כ : כתב רבינו נסים (בל"ז) [וז"ל] אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דאישתהי איכא מ"ד דמר זוטרא אכולא מילתא דרבא קאי דלא עבדינן בי"ט ראשון ע"י עכו"ם ולא בי"ט שני על ידי ישראל אלא בדאישתהי אבל לא אישתהי לא ופי' אישתהי בין שנשתהא כבר בין שעתיד להשתהות כגון שיש שבת אחריו ורב אשי נמי דאמר אע"ג דלא אישתהי נמי לא משהינן ליה לא פליג אלא במת בי"ט שני משום דכחול שויוה רבנן אבל מת בי"ט ראשון דהוי מדאורייתא מודה רב אשי למר זוטרא דדוקא באישתהי אבל בדלא אישתהי לא · והזקיקם לומר כן מדאמר פרק תולין עובדא הוה בי כנישתא דמעון בי"ט הסמוך לשבת ולא ידענא אי מלפניו או מלאחריו ושלחו לקמיה דר"י ואמר יתעסקו בו עממין אלמא דווקא משום די"ט הסמוך לשבת דאישתהי אבל בי"ט דעלמא לא ולא נהירא דא"כ ה"ל לרב אשי למימר סתמא [ג] אע"ג דלא אישתהי נמי לא משהינן ליה אלא ודאי משמע דמר זוטרא לא קאי אלא אמת בי"ט שני משום דשרי לאיעסוקי ביה ישראל אבל בי"ט ראשון דלא שרי אלא בעממין אפילו למר זוטרא שרי ואע"ג דלא אישתהי והא דפ' תולין לא קשה למאן דחזא ר"י דשרא מספקא ליה אי בעי ר"י אישתהי או לא ולפיכך הביא מעשה כמו שהוא אבל אין ה"נ דר"י אפילו בלאו הכי הוה שרי ואפי' אם תמצא לומר דלר"י דווקא היכא דאישתהי אנן לא נקטינן הכי משום דסוגיין מוכחא דלא בעינן אישתהי כלל (ב) וכדכתב עוד שם יו"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן מסתברא דכיון דכחול שויוה רבנן אפי' אפשר בעממין יתעסקו בו ישראל וכן הסכים הרמב"ן ז"ל שלא כדברי רב אחא משבחא ז"ל שכתב דדוקא היכא דליכא עממין אבל בדוכתא דשכיחי עממין

*) לשון רי"ף *) ג"ז ברי"ף

הגהות מהר"י ומהצ"ש [א] לוי : [ב] אפילו : [ג] והל"ל בי"ט שני אע"ג דלא אשתהי לא משהינן ליה :

הגהות ממ"י (א) נ"ל לקוח : (ב) נ"ל וכדכתיבנא :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א אפי' אינו אוכל נפש דאלו אוכל אפילו כיון דאי ניכר שלצורך המועד פשיטא דאין לו מה יאכל תני קוצר ומעמר דש וזורה ובורר וטוחן ורב חגדי ליה תגדא במועדא ומוקי לה דהגדא דחיטי הוה דאי שביק להו לא פסיד ורב אין לו מה יאכל הוה וק"ק דמשמע התם דבדבר האבוד מקילינן טפי מבאוכל נפש דהא כי מוקי לה באין לו מה יאכל הוה מסיק דאיקפד שמואל משום אדם חשוב שאני ואילו מעיקרא דס"ד דדבר האבד הוה ליה שני לא באדם חשוב · ומכשורי דרב יוסף דעיילינהו ביממא אין ראיה דפרהסיא בדבר האבוד שרי דהתם אי אפשר בענין אחר דאי בליליא איכא פרהסיא טפי כדמסיק דבעי מדכרי דנורא · ומשם ראיה דדבר האבד אסור פרהסיא דידיה אם אפשר בצנעה מדפריך ליה אביי והתניא ובלבד שיכניס בצינעה ורב יוסף נמי משני דצנעה דהכי יממא הוא וצ"ל דפרהסיא דשרי בפנים הכא כל צורך המועד או דבר האבד מיירי נמי שאי אפשר לשנות בצנעה ופרהסיא דאוכל נפש דשרי מיירי אפילו אפשר לשנות בצנעה כדכתב רב אלפס · וכי אמרי' פותח אחת ונועל אחת בפירות אבל תבלין מזבני כי אורחייהו דהא רב הונא שרא להנהו כרופיסא למיזל ולזבוני בשוקא כי אורחייהו : ירושלמי אמר רבי יוחנן אם הזכירך לבולי יהא ירדן גבולך כלומר אם הזכירוך לשר ואתה ירא מותר לברוח על הספק דאין לך דבר האבד גדול מזה ורבי יוחנן דקאי בא"י נקט לברוח בעבר הירדן ואע"ג דאסור לצאת ממקום למקום על לא דבר במועד דהא אין יוצאין מדירה לדירה משום טירחא כ"ש לצאת למרחקים אם אינו דחוק למזונות או לעשות פרקמטיא בדבר האבד הכא שרי דגם זה דבר האבד ע"כ מצאתי במרדכי :

עממין לא שריין אלא בעממין: אפילו למיגד ליה גלימא לחתוך כמו גודו אילנא גלימא לתכריך: למיגז ליה אסא לגוז הדס מן המחובר שהיו מניחין אותו על מטת המת לכבוד: וכתב רש"י ז"ל במסכת משקין דוקא הני לפי שטרחתן מועט אבל לחצוב לו קבר שטרחתו מרובה לא שרי והזקיקו לומר כן מדתנן התם בפ"ק אין חופרין כוכין וקברות במועד. ולא נהירא אלא פ"ק דאפי' הני דלא מעכבי דהא אפשר בלא אסא ואפשר נמי לכורכו בתכריכיו אפ"ה שרו וכ"ש חפירת הקבר דלא אפשר בלאו הכי ודקא קשיא לך אהא דתנן התם אין חופרין כוכין וקברות במועד ואי במועד מיתסר כ"ש ביו"ט שני לאו קושיא היא שכבר פי' שם ה"ר אלפס בהלכותיו דההיא דחופר במועד לצורך מתים שימותו לאחר המועד עסקינן שכך היה דרכם [*כמו שאמר התנא אין חופרין כוכין אבל מחנכין] וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהל' יו"ט. ומה שהקשה הראב"ד ז"ל. א"ה שאין בהם צורך המועד [illegible] בהם כדאיתא התם כבר תירץ הרמב"ן ז"ל שכיון שהם צרכי רבים אעפ"י שאינם לצורך המועד להתחיל אבל אסור אבל להרחיב בהן שרי וכמו ששנינו שם ומתקנין את קלקולי המים שברה"ר ומוצטין אותן ומוקמינן לה התם כשאין הרבים צריכין להם ואפ"ה כיון שצרכי רבים הם מותר לתקן אבל לא להתחיל והכא נמי צרכי רבים הוא. ואפי' בקבר של בני משפחה ואפי' של יחיד נמי אפשר דשרי דכיון דמצוה היא התירו בו משום מקצת מלאכה אפי' שלא לצורך המועד כשהוא צרכי רבים· וכ"ש שמא יצטרך בו במועד. וה"ה עוד והא תון עם המת בחצר ור' יהודה אוסר אא"כ היו בה נכרים שמותרים [illegible] וכיון שכן היאך נהגו עכשיו לחצוב קבר שלא בפני המת י"ל דההיא דוקא בארון שאינו מפורסם הא בארון מפורסם שרי [illegible] בירושלמי וכתב שם ה"ר אלפס בהלכותיו. והיינו לדידהו שהיו חופרין קבר ומתקנין הארונות לצורך מתים שימותו אבל עכשיו שאין חופרין אלא לצורך [illegible] לחצוב קברו ולעשות ארון [illegible] המת בחצר [illegible] דיומו. ועוד דבמקומות הללו שישראל מועטין דרין בשכונה הכל יודעין ומרגישין וה"ל כמת מפורסם: ודאמרי' יתעסקו בו עממין איכא מ"ד דדוקא בקבורתו. אבל טלטולו מותר ע"י ככר או תינוק והוצאתו נמי מותרת כב"ה דאמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. ואיכא מאן דאסר ולישנא דיתעסקו בו עממין הכי משמע דמדלא אמרינן יקברו אותו עממין משמע דכל עסקין ע"י עממין דוקא שאין כאן כבודו של מת שהתיר בו משום כבודו כלל כיון שסופו להתעסק בו עממין ועוד כתב הרמב"ן ז"ל דהוצאת המת לקבורה כהוצאת אבנים לבנין שאין לומר בו מתוך כיון שאין צורך היום כלל. וכ"ת הא איכא צורך היום כיון דאיכא מצוה. ליתא [דהא] שריפת קדשים מצות עשה ואפ"ה אינה דוחה יו"ט ועוד דהא אמרי' פ"ק דכתובות דלא אמרי' מתוך אלא בהנאה השוה לכל נפש והרי אין כאן נפש. ואיכא מ"ד דכיון דיו"ט שני לגבי מת כחול שוויהו רבנן קורעין בו שאף זה כבודו של מת ואינו נראה שאין אלו עסקיו וכן דעת הרמב"ן ז"ל שלא לקרוע. הועתק מרבי' נסים ז"ל: [*נל"ה כל זה מהרא"ש דלעיל עד כתוב בה"ג הג"ה הוא. ובספרים ישנים מצאתי שאינו שם]:

הלכות אבלות

כתוב בה"ג היכא תתסב דשכיב שיכבא ביו"ט ראשון או ביו"ט שני או בחוה"מ או ביו"ט ראשון של ימים אחרונים לא נהיג אבילות עד דנפיק כולהו יומי טבי. אבל יומא בתרא שהוא מדרבנן מיסלק סליק למנין ז' אבל אבילות לא נהוג אבל אי שכיב ליה שיכבא ביו"ט שני של יו"ט האחרון נהוג אבילות וסליק למנין ז' דאתי עשה ודאי דיחיד ודחי ספק (*דעשה) [במ"י איתו] דכתיב ואחריתה כיום מר והוא מדאורייתא ויו"ט האחרון ספק דרבנן וכ"פ האלפסי ושאר הגאונים. אבל ספר הדינין חולק על סברא זו וגם ר"ת כתב על דברי ה"ג דלא סמכינן אהאי מלתא דר"י גאון מאור עינים הוה ופעמים שהיו תלמידיו כותבין לפניו משמו אשר לא יצא מפיו ולא עלה על לבו דהא אמרינן פרק קמא דכתובות הרי שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש לקבור את מתו ונוהג ז' ימי המשתה ואחר כך נוהג ז' ימי אבילות ופרש"י התם כיון דכבר התחיל בחופה ה"ל לגביה כמו רגל והשתא לפי דברי הה"ג אמאי לא אמרינן דאתי עשה ודאי דיחיד דאורייתא ודחי עשה דחופה דרבנן דלא חמיר חופה מיו"ט האחרון ותרוייהו מדרבנן אלא נוהג ז' ימי המשתה קודם שיתחיל באבילות א"כ ה"ג כי שכיב שיכבא ביו"ט האחרון והתחיל במועד קודם האבילות יגמור המועד. ורבינו יהודה מפרי"ש הקשה על דברי ה"ג מההוא דאמרינן פ' השולח מעשה ברבי אליעזר שבא לבהכ"נ ולא מצא שם י' ושחרר עבדו והשלימו לי' ומסיק עשה דרבים שאני אע"ג דלעולם בהם תעבודו קרא ותפלה עשה דרבנן ולא אתי עשה דיחיד דאורייתא ודחי תפלה דרבנן. ועוד יש להקשות על דברי ה"ג מדאמרינן פ' ואלו מגלחין שמע שמועה ברגל ולאחר הרגל נעשית רחוקה עולה ואינה נוהגת אלא יום אחד ומשמע נמי [*שמע] ביום האחרון של יו"ט האחרון ואי כחול משוי' ליה ה"ל לנהוג אבילות כאילו שמע בחול לכן נראה הלכה למעשה דלא נהיג אבילות אפילו ביו"ט אחרון אפילו שכיב שיכבא בו ביום. וראיה מפ' בתרא דמועד קטן אבל אינו נוהג ימי אבילות (א) במועד ברגל אי אבילות דמעיקרא הוא אתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד [*ר"ל עשה דרבנן] ואי אבילות דהשתא הוא פי' שמת ברגל לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים ואם איתא כדברי הה"ג ה"ל לחלק ולומר דביו"ט אחרון נוהג אלא ש"מ דלא נהיג אבילות ביו"ט אחרון כלל: [דין ציצית בתכריכין] גרסינן פרק התכלת אמר שמואל תתסג כלי קופסא חייבין בציצית כו' עד ומודה שמואל בזקן שעשאה לכבודו שפטור מן הציצית כו' פירוש כל זמן שהוא בקופסא לכבודו פי' לתכריכין והיא שעתא פי' אותה שעה שמת ודאי רמינן ליה ציצית משום לועג לרש חרף עושהו. פירוש מטילין ציצית בטלית בשעת מיתה תימה על מנהג שלנו שמסירין הציציות מטליתות של מתים. (ב) ועוד אמר ר"י כי יש סמך למנהג שלנו ממסכת שמחות דאבא שאול צוה את בניו קברוני תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת מאפליוני ושמעתי כי רבינו גרשון אמר בשעת פטירתו הציציות חוץ ונסתפקו בדבריו אם יש להסירם מן הטלית או להוציאם חוץ לארון ויש עושין כן ויש שאין עושין כן וטוב הדבר א להסיר מן הד' כנפות ולקושרם באחד מן הכנפות:

דיני הגוסס

תניא באבל רבתי תתסד הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו: מעשה היה באשה אחת שהיתה רחוקה מבעלה מהלך ד' ימים ובאו יהודים ואמרו לה הנחנו אישך גוסס ונשאל לרבינו מאיר ואמר לה להתאבל דאמרי' פ' כל הגט השולח גט ממדינת הים והניחו חולה או זקן נותנו לה בחזקת שהוא קיים וכן השולח חטאתו כו' אמרי' בגמרא לא שאנו אלא שהניחו זקן או חולה אבל הניחו גוסס לא דרוב גוססין למיתה ואמרינן דלמא מיית והא דאמרינן פ' שבועת העדות כגון שהיתה כת שניה קרובין בנשותיהן ונשותיהן גוססות מהו דתימא רוב גוססין למיתה קמ"ל אין הפי' קמ"ל דלא דהא פרק כל הגט אמרינן רוב גוססין למיתה אלא ה"פ האי קמ"ל אע"ג דרוב גוססין למיתה [*והיכא] שאינן לפנינו תלינן שכבר מתו ב [*מ"מ כשעדיין גוסס הוי כחי ועדיין הן קרובין בנשותיהן א"כ רוב גוססין אינם חיים ב' או ג' ימים כיון דרוב למיתה אבל הכא כיון דעדיין חיים לפניו הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו לכן יש בספרים קמ"ל השתא מיהו לא שכיב. מ"י]. אם כן בנדון זה רוב גוססין אינם חיים שני ימים או שלשה: נשאל לרבינו מאיר תתסה על מת שהיה בספינה אם כהן יכול ליכנס בה והשיב אם הספינה היא קטנה שהיא מתנדנדת כשדורסין בה אסור ליכנס בה דאי אפשר שלא יסיט את הטומאה דתנן במס' זבין הזב והטהור כו' עד ישבו על הגשר על הספסל ועל (*הדרגש ועל) [*הגשים של] המטה בזמן שהן מתגירין פי' מל' חגר שמתמוטטין לכאן ולכאן כמו חיגר טמאין וכן עלו באילן שכוחו רע (*ובסוכה) [*ובשוכה] שכחה רע ובסולם המצרי בזמן שאינו קבוע במסמר. על הכבש ועל הקורה ועל הדלת בזמן שאינן עשוין בטיט טמאין ור' יהודה מטהר וקי"ל כת"ק דאי אפשר שלא יסיט ולא כר"י. וגבי מת נמי אשכח כה"ג דמטמא נמי בהיסט דתנן פ"ב דאהלות ומייתי ליה פ' המקבל המהלך בבית הפרס על האבנים שהוא יכול להסיטם ועל האדם ועל הבהמה שכחן רע טמא פי' מפני שהוא מסיט עצם כשעורה אבל אם הספינה גדולה שאינה רועדת כשדורכין בה אז מותר ליכנס ובלבד שלא יתקרב אצל שמת בתוך ד' אמות כדאמרי' פ' משוח מלחמה בסוטה מת תופס ד' אמות שלו והכי תנן במס' זבין הזב והטהור שישבו בספינה גדולה שאינו יכולה להמיט האדם כו' אז טהורים להמיט האדם פי' מתמוטטת לכאן ולכאן כשהאדם נכנס בה: מסקי' בנזיר תתסו דאפי' אין מת אלא גוסס צריך כהן לפרוש משום דתניא התם פ' שלשה מינין בנזיר להחלו עד שעת מיתה ר' מאיר אומר במותם עד שעה שימות ואמר ריש לקיש גוסס איכא בינייהו למאן דאמר להחלו אפי' גוסס וקי"ל כרבנן דאע"ג דאמר ר' יוחנן משמעות דורשין איכא בינייהו י"ל שאין חולק על ריש לקיש דאסרי רבנן בגוסס והמנהיג היתר בגוסס לא הפסיד וראיתי היתר בהל' גדולות בגוסס והביאו ראיה מדתנן אין אדם מטמא עד שתצא נפשו ואפילו מגוייד ואפי' גוסס והוה ליה מחלוקת בברייתא וסתם במתני' והלכתא כסתם משנה וכן הלכתא ונפלאתי היאך מביא ראיה מההיא דהא בנזיר דחי לה בהדיא וה"מ לענין טמא באהל אבל לענין אתחולי הא אתחיל לכך נראה איסור בגוסס כדפרישית ועוד דבעל הלכות גדולות גרס אביי אמר משמעות דורשין איכא בינייהו רבא אמר גוסס איכא בינייהו ואביי ורבא הלכה כרבא חוץ מיע"ל קג"ם כל זה פסק בה"ג (כלומר משמע שרוצה לחלק בין אתחיל כהן לטומאה וכן חילק באשר"י) ואח"כ פסק כדתנן אין אדם מטמא עד שתצא נפשו: גרסינן פ"ב דמו"ק מי שהפך את זתיו ואירעו אבל או אונס וכן מי שהיה יינו בבור ואירעו אבל או אונס כו' מאוד האריך האלפסי והראב"ד כללו של דבר תתסז דבר האבד מותר לאבל בימי אבלו לעשות ע"י אחרים אבל ע"י עצמו לא אפי' בצינעא אפי' אין שם אומן אלא הוא. ודוקא בשלשה ימים הראשונים אבל משם ואילך מותר לעשות בצנעא בתוך ביתו לצורך פרנסתו כשאין לו מה יאכל. כדתנן לקמן אבל תוך ג' ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה מכאן ואילך עושה בצנעא משמע לכאורה דסיפא קאי אעני המתפרנס אבל אם יש לו לאכול אסור אפילו בצינעא כל שבעה אבל בשם רבינו שמעיה מצאתי כתוב דמכאן ואילך עושה בצנעא ארישא נמי קאי דאפי' עשיר מותר לאחר שלשה והא דקאמר אבל אסור בעשיית מלאכה כל ז' היינו דוקא בפרהסיא. ומיהו בירושלמי משמע דאעני דוקא קאי ומסיק עלה תבא מארה לשכניו שהצריכוהו לכך כלומר שלא פרנסוהו וכן פירש רבינו אברהם. וכן נראה דמי שיש לו מה יאכל אסור כל ז' בעשיית מלאכה ואפילו בצנעא בתוך ביתו וטעמא דיש חילוק בין תוך שלשה לאחר ג' משום דאמרינן שלשה לבכי. ואם היה בלן או ספר לרבים והגיע עת הרגל לא יעשה [*אלא] כדברי האלפסי להחמיר [*ולאסור] ואע"ג דלגבי דברי תורה התירו לדרוש ברבים תלמוד תורה שאני: והמקבל שדה באריסות או בחכירות או בקבלנות ואירעו אבל למקבל הוא עצמו לא יעשה אבל ישכור אחרים שיעשו מלאכה בשדה משום פסידא דמרי ארעא אבל בשדה שלו לא ישכור אחרים לעובדה כיון דלאו דבר האבד הוא שאין השדה נאבדת בשביל שלא יעבדנה ואם יש אריסין וחכירין וקבלנין בשדה של אבל הרי אלו יעשו דבשביל שבעל השדה אבל לא ימנעו הם מלעובדה ולשומרה: תתסח השוכר חמור או גמל או ספינה ואירעו אבל או שכר הוא חמור או גמל או ספינה מאדם אחד שהוא אבל הרי אלו לא יעשו בהן מלאכה ולא ישכירום לאחרים. ואם היו מוחכרין או מושכרין אצל אחרים [א] הן או בהמתן [*למהלך] חדש או חדשים הרי אלו יעשו הן עצמן שאם לא יעשו יפסידו אף השכר דלעתיד לבא לאחר ימי אבלו דהיינו שכר כל החדש כולו וזה ודאי אין להם להפסיד ולהכי יעשו אף בימי אבלן. ואם היתה בהמתו של אבל מוחכרת או מושכרת אצל אחרים קודם שאירעו אבל הרי זה יעשה בה מלאכה השוכר אף משאירעו האבל. אבל שכיר יום אחד אפילו בעיר אחרת שאין יודעין שם שהוא אבל לא יעשה הואיל וליכא פסידא כולי האי וכן אם יש לאבל שכיר יום אחד בעבודת קרקע אפילו בעיר אחרת לא יעשה מלאכה לצורך האבל דכעבדו של אבל דמי: תתסט שני אחין [ברי"ף פ"ב] או שני שותפין שאירע דבר לאחד מהם אין שותפו עושה אלא בצנעא בדבר של השותפות. היתה מלאכת אחרים בידו כגון דבר הלוש בגד להרוג וכיוצא בו לא יעשה מפני שיכול לעשותה לאחר ימי אבלו: היתה מלאכתו ביד אחרים בבית האבל לא יעשה בבית אחר יעשו [דף יא] מקבלי קיבולת לבנות בית לאבל בתוך התחום אסור ואפילו בשבתות *ויום טוב חוץ לתחום מותר אי ליכא מתא דמיקרבא להתם [*שרי] אבל *בחול המועד אפילו חוץ לתחום אסור: ת"ר מקבלין קיבולת במועד לעשות אחר המועד · ובמועד לא יעשו. כללו של דבר. כל שהוא עושה אומר לעכו"ם עושה וכל שאינו עושה אינו אומר לעכו"ם ועושה תניא אידך מקבלי קיבולת במועד (ג) מותר לעשותה לאחר המועד ובלבד שלא ישקול ולא ימדוד ולא ימנה כדרך שהוא עושה בחול ה"ה בימי אבלו: פרק י"ח דמס' שמחות שניהו כבוד הבית והדחת כוסות הצעת המטה אין בהם משום מלאכה לאבל: [דף יג] ואלו מגלחין במועד תתע הבא מן מדינת הים ומן השביה והיוצא מבית האסורין והמנודה שהתירו לו חכמים נידויו ומי שנשאל לחכם והותר ומפרש בגמרא כשלא היה להם פנאי לגלח ערב הרגל אבל אם היה להם פנאי ולא גילח אסור: ואמרינן בירושלמי חבוש מבית השביה סבור למימר שהיה חבוש בבית עכו"ם אבל חבוש [בית] ישראל לא אית לך למימר אפילו הוא חבוש אצל ישראל שאין ערב לו לגלח בבית האסורים יש שרוצה לומר שאדם שגלח ערב הרגל מותר לגלח גם ברגל דטעמא מאי אין מגלחין שלא יכנס ברגל כשהוא מנוול וזה לא נכנס ונראה דאסור מדלא חשיב ליה בהדי ואלו מגלחין מי שגלח ערב הרגל ועוד הרי שאבדה לו אבדה ערב הרגל ומי שנאנס ולא גילח אפ"ה אסור לגלח וכי תימא שאני התם דלא מוכחא מילתא אבל הכא מוכחא מלתא שגילח ערב הרגל הא ליתא דלאחר שגילח ברגל לא מוכחא מלתא אי גלח ערב הרגל אם לא כדאמרינן יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין הכי נמי הכא [יאמרו] מי שגלח ערב הרגל יגלח ברגל ומי שלא גילח ערב הרגל לא יגלח ברגל: [דף יד] תניא כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד מותר לגלח בימי אבלו: ואמר שמואל קטן הנולד במועד מותר לגלח במועד שאין לך בית האסורין גדול מזה במועד אין מעיקרא לא מיתיבי רב פנחס כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד מותר לגלח בימי אבלו הא אסור לגלח במועד אסור לגלח בימי אבלו ואי אמרת קטן אית ביה פלוגתא. [פירוש פלוגתא חלוק' בין נולד קודם מועד לתוך מועד] כמלא קטן נוהג ביה אבילות ותניא מקרעין לקטן מפני עגמת נפש וכו'. מכאן יש להוכיח שאין אבלות בקטן: ואם ראובן אבל ויש לו בנים קטנים לא יבטלו מלימודן*: ואלו מכבסין תתעא במועד הבא ממדינת הים. והבא מבית האסורים ומנודה שהתירו לו חכמים נידויו ומי שנשאל לחכם והותר מטפחת הידים מטפחת הספרים

[*ואף דדינא הכי בשבת ויום טוב בלא אבילות אלא נקט אגב סיפא שהוא שרי דוקא בשבת ויום טוב]:
[*ר"ל בשבת ויום טוב דוקא שרי לאבל אבל בחול או חוה"מ אסור באבל אפילו מחוץ לתחום אפילו הפועלים עכו"ם]:

[*גר שמתה אמו צריך להתאבל מכח דאמר פ' ד' אחים גר אסור באחות אם דלמא אתו לאחלופי בישראל ה"נ ל"ש אבל באחות אב מותר דרחמנא אפקריה לזרעיה. הר"מ מלונדרי י"ש הג"ה במ"י]:

הגהות מהר"י ומהצ"ש [א] פי' והם עצמם עם בהמתם דאל"כ מותר מ"ש למעלה קודם זה: הגהות ממ"י (א) תי' במועד נמחק: (ב) נ"ל ואומר ותיבת ועוד נמחק: (ג) תי' מותר נמחק:

חדושי אנשי שם

מהר"ם א לשון תוספות כ"פ מי שמתו וריב"א היה רגיל שלא להסירם מן הכנף אלא לקושרם ולהדקם בתוך הכנף: ב כיון דרובן למיתה הכא כיון שהגוססים היות לפנינו הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו. וכן יש בספרים קא משמע לן דהשתא מיהא לא שכיב אבל כשאינו לפנינו והניחו גוסס ותלינן שכבר מת, א"כ וכו':

ומטפחת הספג הזבין והזבות הנדות והיולדות וכל העולים מטומאה לטהרה. פי' רבינו אברהם להביא בעל קרי שאירע לו קרי במועד ולאתויי נמי בעלת הכתם שנמלא במועד: ומטפחות הידים והספרים והספג פירוש אלונטות מכבסים אותם במועד ואפילו כבסן ערב הרגל. וטעמא מאי לפי שנתלכלכים תמיד ולריכין כיבוס תמיד ואין הכיבוס אסור אלא שלא יכנסו במועד כשהן מלוכלכין ואלו כיון שמתלכלכים תדיר מותר לכבסן במועד: [דף טו] אבל אסור בתלמוד תורה תתעב מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל האנק דום · ומהכא נמי ילפינן שאבל אסור בשאלת שלום ואין להקשות מאי שנא [*הני] תרתי דגמר מיחזקאל ובשאר מילי (*אמרת) [*אמר] איפכא ויש לומר דמסתמא לא בא להחמיר על יחזקאל אלא להקל וכל שהוא אסור לו כל שכן לאחרים: ירושלמי · האנק (א) מכאן שלווחין על המתים. עוד גרסינן בירושלמי אבל שונה הוא במקום שאין רגיל שאין זה שמחה: מלאתי לענין אבל אם נעשה בעל ברית זה היה מעשה ושאלו אל הרב רבינו אליעזר מגרמישא הורה להיתר להיות בעל ברית ואסר ליכנס לסעודה וכן הורה רבינו דוד בר קלונימוס וכן נעשה מעשה לפני אבי העזרי וכן הלכה למעשה: [דף כא] ואם רבים לריכין לו מותר טעמא דרבים לריכין לו להתלמד ממנו הא לאו הכי באיסוריה קאי שמע מינה דכהן אבל ואין כהן אחר שם אלא הוא אעפ"כ אסור לקרות בתורה דכיון דלאו מלוה היא דדחינן אבילות אלא מפני דרכי שלום נתקנה וסגי בישראל שעומד. וכ"ש במקום תלמיד חכם דהא רב קרי בכהני ורב הונא קרי בכהני בפני רב אמי ורב אסי דכהני חשיבי הוו. ומינה נשמע דכל שכן אבל שאינו כהן שאסור לעמוד ולקרות בתורה בתוך שבעה: [דף יז] תניא האבל והכהן מותרין בגילוח [א] האי אבל היכי דמי תתעג אילימא שחל שמיני שלו להיות בערב הרגל איבעי ליה לגלוחי בערב הרגל אלא שחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל איבעי ליה לגלוחי בע"ש דאמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא הלכה כאבא שאול ומודים חכמים לאבא שאול שחל שמיני שלו בשבת ערב הרגל שמותר לגלח ע"ש [עד] לא לריכא שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הרגל תנא ברא סבר לה כאבא שאול דאמר מקלת היום ככולו ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן כיון דשבת הוא אונס הוא ותנא דידן סבר לה כרבנן דאמר לא אמרינן מקלת היום ככולו ואכתי לא שלימא אבילות דשבעה וכיון דבהכי פליגי נראה דהלכה אבל שחל שביעי שלו להיות בשבת בערב הרגל מותר לגלח בחולו של מועד וכן פסק האלפסי: תנו רבנן כל אלו שאמרו מותרין [*לגלח] במועד מותר לגלח בימי אבלו ואוקימנא כשתכפוהו אבליו כגון שבא ממדינת הים או מבית האסורים ובא ומלא אבל בתוך ביתו וקודם שפלמו לו ל' יום של אבלו מת לו מת אחר (*ואח"כ חל הרגל). ופריך מאי אריא כל אלו שאמרו אפילו כולי עלמא נמי דתניא תכפוהו אבליו הכביד שערו מיקל בתער ומכבס כסותו במים ומשני בתכפוהו בתער אבל לא במספרים מכבס במים אבל לא בנתר ולא בחול הכא אפילו במספרים ואפילו בנתר ואפילו בחול. פי' רבינו אברהם דאפילו בתוך ז' שרי למי שתכפוהו אבליו לכבס כסותו במים דעל כרחך תוך ז' איירי דאי לאחר שבעה מאי אריא תכפוהו אבליו אפילו אחר נמי מותר דלא אסור אלא גיהוץ אבל *כיבוס לא אבל תוך ז' ניחא דוקא תכפוהו אבליו אבל אחר אסור לכבס אפילו במים בלא נתר וחול ועוד האריך הרבה והביא הירושלמי: [דף יח] אמר ר' אמי אמר רבי יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחול המועד. מתיב ר' ירמיה ואלו מכבסין כו' הני אין מי שאין לו אלא חלוק אחד לא ומשני מתניתין אע"ג דאית ליה תרי ומיטנפי. ופי' רבינו אברהם דהיכא דאית ליה תרי ומיטנפי אסור לכבס שניהם אלא יכבס אחד ותו לא אע"פ שהתירו לו לכבס לא יכבס אלא אחד: ירושלמי בעון קומי ר' יוסי בגדי קטנים מה הן אמר ליה כמי שאין לו אלא חלוק אחד דמי כלומר כי דרכן של קטנים להתלכלך בטיט ובלואה תדיר. מיהו לא יכבס אלא אחד כדפרשינן: תניא מטפחת (*סופרים) [*ספרים] אין מכבסין אותם אלא בנתר ובורית מפני הכבוד ולא במי רגלים: תניא בתוספתא אע"פ שהתירו לספר לא יסתפר בחפ"מ אלא בלנעא ואע"פ שהתירו לכבס לא יוליך לכובס אלא מכבס בלנעא בתוך ביתו: [שלח וכו' משמיה דר' יוחנן] כלי פשתן מותרין לכבס במועד. והא דאמר לעיל דאסור למאן דאית ליה תרי מיירי בשל למר. ונראה (*דכך הלכה) [*דהלכה] דאסור לכבס כלי פשתן במועד מדקא מותיב ליה רבא לרבי יוחנן ממתני' ואף אביי אמר דלמא [*שלא] ברשות חכמים עביד ולכאורה משמע דאביי ורבא דהוו בתראי סבירא להו דאסור ולא סבירא לן כרבי יוחנן ואזלינן לחומרא אכן ראבי"ה ורבינו אברהם פסקו כרבי יוחנן: וכל אלו שמכבסין במועד מכבסין כדרכן ואפילו בנתר [ב] ואהא [*היא חול] ולמועד לא בעי לנעא מפני כבוד המועד שאין כלים מתכבסין יפה בבית כמו על הנהר. וראיה מבר הדיא לדידי חזי לי ימא של טבריא [*דמפקי ליה] משכלי דמנא דכיתנא [*בחולא דמועדא] אלמא דהא דשרי לכבס במועד אפילו בפרהסיא על גבי הנהר: תנו רבנן תתעד כשם שאמרו אסור לגלח במועד כך אסור ליטול לפרניס במועד ד"ר יהודה ורבי יוסי מתיר פסק האלפסי קי"ל כשמואל דאמר הלכה כרבי יוסי בזו ובזו [פירוש בזה ובזה במועד ובאבל] לא שנא דיד ול"ש דרגל מיהו הני מילי בשיניו אבל בגנוסטרי ובסכין אסור ורבינו אברהם פירש זהו לשונו קי"ל כרבי יוסי באבל ומותר ליטול תתעה לפרניו אפילו תוך ז' ממעשה דפינחס ושמואל ודוקא בשיניים אבל בגנוסטרי ובסכין אסור מפני שהוא דרך קישוט ובמועד אפילו בגנוסטרי מותר וכן פסק רב אלפס ואיני יודע מה הולרך לדברי הראב"ד אלא להשוות סכין לגנוסט'] (*מדשני ליה) (ב) [מדתני לה. מ"י] לקמן דומיא דשפה: אמר אביטול ספרא אמר *רבא שפה מזוית לזוית תתעו הנחה כל שמעכבת כתב רש"י לא ידענא מהו הנחה כל שמעכבת ולא גרסינן ליה ורבינו אברהם פי' וז"ל שפה מזוית לזוית (ג) שהוא למעלה מפתיחת הפה. הנחה מה שמכאן ומכאן חוץ לפה וקרי ליה הנחה מפני שלריך להניחו שלא יגלח אותו במועד אלא מה שמעכב עליו שאם היה ארוך הרבה ונכנס לתוך פיו יגלח ממנו מה שמעכב עליו אבל על השפה יגלח בין מעכב בין שאינו מעכב רבי אמי אומר ובשפה נמי כל שמעכבת ופליג אדרב [ג] ואמר אפילו השפה אינו יכול לגלח אלא מה שמעכב ממנה אמר רב נחמן בר (*יוסף) [*ילחק] ולדידי כל שהוא נמי כשפה המעכבת דמי כך מלאתי הנוסחא בה"ג הלכך כיון דרבי אמי פליג אדרב והוא בתרא והלכתא כוותיה והא דאמרינן בקשו ממנו שפה והתיר להם דוקא במועד אבל באבל אסור דתניא באבל רבתי לתספורת כילד אסור בנטילת שיער אחד ראשו ואחד זקנו ואחד כל שער כו' וראיה לדבר מפיבושת בן שאול לא ירד לקראת המלך כי לא עשה שפמו ש"מ דסימן אבל הוא אלמא דאבל אסור לעשות שפמו עכ"ל: ירושלמי שפה כנטילת (*ידים) [*לפרניס] לכל דבר ובלבד במוטות פירוש שהשערות ארוכין ונוטין לפיו. ובשם ר"ת מלא רבינו מאיר כתוב דשמא לא התירו שפה אלא בתער ולא במספרים דומיא דתכפוהו אבליו: תנן פרק החולץ ר' יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול ואמרינן בגמרא אמר רב חסדא קל וחומר ומה במקום שאסור לספר ולכבס מותר ליארס פירוש בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה מקום שמותר לספר ולכבס פירוש בתוך ל' ימי אבלות אינו דין שמותר ליארס. ויש סוגיות דלא גרסינן לספר דהא אמרינן לקמן כל שלשים לגיהוץ ולתספורת ורבינו יעקב מאורלייינו"ש גריס ליה שפיר ומפרש לה באשה שהיא מותרת בנטילת שער תוך ל' ומביא ראיה מהלכות גדולות שכתוב בהן אשה מותרת בנטילת שיער תוך שלשים ועוד מלינו למימר דהתם אליבא דרבי יוסי דהוא

שרי תספורת באבל כדאמרינן לעיל כשם שאסור לגלח במועד כך אסור לגלח בימי אבלו דברי רבי יהודה ורבי יוסי מתיר מיהו לא זה וזה נראין דאי אשה שריא בנטילת שיער בימי אבלה דלמא שרי נמי בשבת שחל ת"ב בתוכה וכן לרבי יוסי דשרי גילוח דלמא שריא נמי בשבת שחל ת"ב ועוד דנטילת שיער באשה ע"י טיפול שיד דסיפור לא שייך באשה אלא מגדלת שיער כלילתא וגילוח נמי דשרי רבי יוסי היה נראה בגילוח לפרניה דתימה לומר דרבי יוסי לא יליף פרע פרע מנזיר אבל ודאי אשה אסורה בנטילת שיער כל (ד) שבעת ימי אבלה ורבינו מאיר פירש ומה במקום שאסור לספר ולכבס בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה אפילו לקטנים אסור לגדולים לספר אותם ולכבס בגדיהן ותדע דהא בטלי קלרי בי רב כדאמרינן פרק בתרא דתעניות ומשמע שהיו בטלים לגמרי דאפילו בגדי קטנים לא היו מכבסין ועוד דהא אמרי' התם דתינוקות של בית רבן בטלין בת"ב דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב ואילו גבי אבלות אינם בטלים כמו שהוכחתי לעיל אלמא דגבי אבילות באב אסור לגדולים לעשות לקטנים כל דבר שהגדולים אסורים א"כ כמו כן אסורים הגדולים לספר לקטנים ולכבס כסותן בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה וגבי אבילות מותר לגדולים לספר לקטנים שמת אביהם או לכבס בגדיהם וזה נראה לי עיקר: [דף כ] הקובר מתו תתעו אפי' שעה אחת קודם הרגל בטלה ממנו גזירת שבעה. ואפילו לא קברוהו ישראל אלא מסרוהו לעכו"ם לקוברו לפני כניסת הרגל או שהגרוהו לעיר אחרת לקוברו ונתכסה מעיני המתאבלים שעה אחת לפני הרגל בטלה הימנו גזרת שבעה דהיינו רחילה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה וכפיית המטה ומלאכה. ואם קברוהו ז' ימים קודם כניסת הרגל בטלה הימנו גזירת שלשים. ומצאתי מותר לספר יום שביעי. וכן המספט ב' ימים או ביותר כי אסור לספר עד ערב הרגל. ואם חל שמיני שלו בשבת ערב הרגל מגלח בע"ש אפי' לרבנן דאבא שאול וטעמא הוי משום דאנוס הוא ולא מצי מגלח בערב הרגל. וקי"ל כאבא שאול דאמר שבעה לפני הרגל בטלה ממנו גזירת שלשים ואם לא גילח בערב הרגל אפ"ה מותר לגלח אחר הרגל דגזירת שלשים נמי בטלי: [דף יט] אמר (ה) רב הונא בר' דר"י הכל מודים כשחל שלישי שלו בערב הרגל שאסור לרחוץ עד הערב · ולא אמרינן הכא מקלת היום ככולו מ"ט משום דאפשר לרחוץ לאורתא. אבל תגלחת ותכבוסת שא"א לעשות ביו"ט בהא אמרינן דמקלת היום ככולו. ופי' רש"י עד הערב (ו) עד הלילה. רוחץ בצונן או ימתין עד חול המועד ורוחץ בחמין כן מלאתי בתוספות הריב"ס שפי' לפני ריב"א והקשה מאי שנא מגילוח דשרינן בשביעי שחל להיות ערב הרגל[ד] ותירץ דברחילה ותכבוסת שכן אסורין (*כל) [*בתוך] ז' החמירו טפי מבגלוח [ה] דהוי בתר שבעה. [לכן אסר"י ולפ"ז אסור לכבס תוך ז' אפילו ערב הרגל ומסתברא כדברי הראב"ד ז"ל ד מותר תוך ז' בערב הרגל כיון דאי אפשר לו לכבס בלילה וכן כתב הרמב"ם ומלאתי תתעז דאבל יכול לרחוץ במים חמין ולחוף ראשו לאחר ז' וכדעייל יום כל דהו מותר בכל מילי (*דהא) [*דהוה] נהוג בימי אבלו דקי"ל מקלת היום ככולו [וכן] פי' ראבי"ה דכשחל תתעח הרגל בתוך ז' לאחר שלשה לא מחמירין כולי האי [י] סמוך לערב רק שלא יגלח אמנם אחרי שרש"י וריב"א ורשב"ם אוסרים עד הלילה נכון הוא להחמיר ואעפ"כ העולם נהגו להיתר: בעא מיניה אביי מרבה קברו ברגל עולה לו למנין ל' או לא ומסקי' דרגל תתעט עולה לו למנין ל' כיון דגזירת ל' כגון גיהוץ ותספורת נהגו ברגל כגון אם מת ונקבר ברגל מונה ז' אחר הרגל וימי הרגל שמיום הקבורה ואילך עולה לו למנין שלשים וי"א תתפ דהיכא דלריך למנות ז' אחר הרגל נראה לומר דלריך לעשות הבראה כדאמרינן אבילה ראשונה אינו אוכל משלו והרי הוא מתחיל עכשיו אבילותו וכן הדין אם שמע שמועה [*קרובה] בשבת ויש חולקין כיון דנדחה יום אחד אין מברין: מלאתי בשם רבינו יו"ט מיוני שאמר משם ר"ת שאם אחרו לאבל [*לאכול] יום ראשון עד הלילה דאין מברין בלילה והביא ראיה מדכתיב ויבא העם להברות את דוד בעוד היום והתרגום מוכיח כן גם ר' יחיאל מפרי"ש פירש כי כן היה מנהגו של הריב"א שהיה לם כל היום הראשון עד הלילה יען שלא רלה ליהנות משל אחרים א : [דף כ] ת"ר קיים כפיית המטה קודם לרגל ג' ימים א"ל לכפותה אחר הרגל דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אפי' יום אחד אפילו שעה אחת מכאן דקדק רבי' אברהם תתפא מדקתני קיים ולא קתני כמתני' הקובר מתו שלשה ימים כו' אלמא דבעי' קיום אבילות קודם לרגל אבל אם עבר ולא קיים או שוגג או מזיד אין רגל מפסיקו שלא יהא חוטא נשכר וממנה ילפינן [ז] לכל אבל שבעולם שלא נהג אבילות בתוך ז' שמשלים אותו כל שלשים חוץ מן הקריעה שאם עבר ולא קרע האבל בשעתו שאינו קורע לאחר ז' כדאמרינן לקמן מי שאין לו חלוק ונזדמן לו חלוק תוך ז' קורע לאחר ז' אינו קורע ודוקא בשאר מתים : ת"ר תתפב שמועה קרובה נוהגת ז' ול' בכל הפי' של רש"י פ' מי שהוליאוהו יש ז' לרחילה לתכבוסת ולהספורת ושלשים לגיהוץ והיינו כדפרי' לעיל (ז) (דרחילה) [*דגילוח] מותרת לאחר ז' ושבוע הוא [מה שכתב ולתספורת] דהא ילפינן פרע פרע מנזיר וקי"ל שלשים לתספורת ולגיהוץ ונראה לרבינו מאיר דאם שמע שמועה רחוקה בלילה דמקלת הלילה ככולו ואע"ג דגבי ז' ושלשים לא אמרינן מקלת לילה ככל היום כדאמרי' לעיל וגם כ"ל [ושלשים] דאבל לא אמרינן ביה מקלת היום ככולו לא ביום ז' ולא ביום ל' עד הנץ החמה וראיה מדאמרינן פ' שני דמגילה וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד הנץ החמה ומסיק בגמרא ס"ד אמינא תהוי כראיה ראשונה של זב שהוא טובל ביומיה קא משמע לן כיון דבעיא ספורין ספורין ביממא הוא אלמא כל מידי דלא סליק ביומיה דבעי ספירה לא אמרינן מקלת הלילה ככל היום עד הנץ החמה למחרתו ומיהו לענין שמועה רחוקה דלא בעיא ספורים אלא שעה אחת סלקא לה אפי' בלילה כדפרסינן ונראה נמי דאבל בז' שלו לא ילא מפתח ביתו עד הנץ החמה דומיא דשומרת יום וכן ביום ל' לא יגלח (ח).יש שר"ל דאין לקרוע על שמועה רחוקה וראיה מפ"ק דפסחים מעובדא דר' חייא דאתא ליה שמועה רחוקה וא"ל לשמעיה חלוץ לי מנעלי והולך אחרי כלי לבית המרחץ ומסיק ש"מ תלת כו' ומדלא קרע ש"מ דאין לקרוע על שמועה רחוקה ואין להקשות אם כן אמאי לא קאמר .נמי ש"מ שמועה רחוקה אינו קורע וי"ל דלא חשיב אלא ממאי דהוה עובדא שחלץ ואמר לשמעיה הולך כלי אחרי ועוד ראיה מהא דקאמר שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצ"ש נעשית רחוקה דפליגי אמוראי רבי מני אומר אינו קורע רבי חנינא אומר קורע והלכתא כדברי המיקל באבל כדאמרינן בכל דוכתא באבלות וכ"ש היכא דשמע לאחר שלשים דאינו קורע וכן כתב בה"ג דאינו קורע על שמועה רחוקה וכן הלכה למעשה דעל שמועה רחוקה אינו קורע חוץ מאביו ואמו דאפילו לאחר ל' קורע : שמע תתפג שמועה קרובה ברגל פירוש ביום שלשים ולאחר הרגל נעשית רחוקה וכן שמע שמועה קרובה בשבת ובמוצאי שבת נעשית רחוקה עולה לו ואינה נוהגת אלא יום אחד ואף ע"ג דשבת עולה לענין אבלות אפ"ה לא אמרינן דכששמע בשבת דליהוי כאילו שמע בחול דהיינו טעמא כיון דאילו הוה שמע למחר לא חיילא עליה אבילות דה"ל יום שלשים [ואחד] הה"נ כששמע בשבת כיון דלא נהיג ביה אבילות ממש די לנו לעשותו כיום מחר . אבל שמע בשבת שהוא יום כ"ט אז ודאי נוהג אחר שבת ז' ול' כמו ששמע למחר ואילו שמע למחר ביום ל' נוהג ז' ול' הכא נמי כששמע בשבת יום כ"ט. וע"כ איירי הכא ששמע בשבת שהוא יום ל' דאילו היה שבת יום כ"ט היכי קאמר ולמוצ"ש נעשית רחוקה והא אכתי לא הויא רחוקה עד יום ל' בעלומו של יום כדפרישית לעיל דלא אמרינן מקלת הלילה ככל היום

הגהות הב"ח א נ"ב ע"ל סימן תתקה שכתב וז"ל ומסקינן דאבל מותר לכבס בתוך ל' ולהניח ולא אסרו אלא ללבוש ע"כ משמע דללבוש אסור לכבס מותר א"כ י"ל דאיירי כאן אחר ז' ושרי לכבס וללבוש מבא"כ אחר אבל לפי מ"ש התוס' דף כ"ג ע"א דאף לריב"א דאוסר כיבוס כל ל' אפ"ה שרי לאחר לכבס במים אחר ז' ל"ק מידי :

הגהות מהר"י ומהצ"ש [א] במועד: [ב] ס"א וחול: [ג] ספא: [ד] וא"צ להמתין עד הערב: [ה] פי' רחילה ביום ג' והוא בתוך ז' רק שהרגל מבטלו שהחמירו אבל גילות של ז' שחל ערב הרגל שהוא אחר ז' והרגל מבטל שלשים שקילו : [ו] דמה שאמר רב כהנא עד הערב ר"ל סמוך לערב ולאפוקי דלא שרי מן הבקר אבל לעולם א"צ להמתין עד הלילה עי' בתוס' ושם מבואר : [ז] ר"ל שיודע והזיד. או שגג ולא הא"י כלל ודוק לקמן:

הגהות ממ"י (א) נ"ב דוס : (ב) מדסתם : (ג) מס : (ד) נ"ל שלשים וג"ב כ"ל : (ה) במ"י הגירסא ואמר רב כהנא הכל מודים : (ו) ובלילה רוחץ כנ"ל ותיבת עד נמחק : (ז) נ"ל דתספורת : (ח) עד הנץ החמה :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א ... ומשקין אותו אפילו בתעניות שלפני ר"ה לא הניח רבנ"ט ז"ל להתענות ...

לענין ל' של אבילות (ח) נראה לר"מ ז"ל (*דלפי) [*ולפי] מה שהוכיח ניחא מה שכתוב בה"ג אם שמע ביום ל' נוהג ז' ול' והביאו ראיה מכאן דוקא דשמע בשבת ביום ל' אינה נוהגת אלא יום א' הא בחול כה"ג נוהג ז' ול' וכתב האלפסי ז"ל אית מרבוותא דאמרי (*דהוי כמו ביום ל' ואחד ואיתלי) [*דשמועה ביום שלשים כשמועה ביום שלשים ואחד ואינו נוהג אלא יום א' בלבד ואיתלון] בהא דאמרינן בפרק יש בכור לנחלה אמר רב אסי הכל מודים לענין אבילות דיום שלשים כיום שלפניו דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל וגמרינן מיניה לענין שמועה וכן פי' ר"ח וליתא דלענין נפל קאמר וכן פירש רש"י רשב"ג אומר כל ששהה באדם (ט) (פי') ל' אינו נפל וקאמר רב אסי שאם מת ביום ל' כנפל חשוב דהוי כיום שלפניו והיינו קולא ועוד לפי דבריהם הוה ליה למימר כיום שלאחריו דהיינו יום ל"א אבל מדקאמר כיום ל' שלפניו היינו כ"ט כדפרישית. והברה לא נהגו בשמועה רחוקה מעובדא דר' חייא שלא עשו לו הברה (*אבל) [*אלא] משמע דלאלתר נוה להוליך כליו אחריו לבית המרחץ: כתוב בה"ג תתפד אם נפטר אביו או אמו בחול המועד שחייב לקרוע. בהלכות קריעה בחול המועד יש ג' מחלוקת בדבר בה"ג כתוב על מתו קורע ביום קבורה במועד ולא ביום שמועה אם שמע במועד וראבי"ה כתב דאפילו ביום הקבורה לא יקרע בחול המועד ורא"ש כתב דאפילו ביום שמועה קורע בחול המועד ודבריו נראין וכן משמע בירושלמי וכן פי' המיימוני וקצרתי. ועוד יש ללמוד מדברי ר' אברהם שעושין הברה בחוה"מ שהרי פי' במתני' אין מברין את האבל במועד בתוך ביתו אלא על מטות זקופות וכו'. אלמא דיש הברה בחוה"מ וכן כתב ראבי"ה והביא ראיה מן הירושלמי דגרסי' התם אין מברין אלא קרוביו של מת ובלבד קרובים הראוים להתאבל כהדא דר' אבין דמך במועדא ולא מגמל ליה ר' מנא כו' אלמא דיש הברה במועד אבל ר"מ מאינגלטיר"א כתב בהלכות אבל שלו דאין הברה במועד והביא ראיה מירושלמי דגרסינן התם ר' תנחום דמך בחנוכה ר' דוסא דמך בריש ירחא דניסן עבדין ליה הברה ר' קריספדא דמך במועדא ועבדין ליה אברייא סברין דהוה מדעתיה דרבי אמי אשתכח דלא הוה מדעתיה דרבי אמי מיהו יש לדחות שעשו הברה בלא דעתו דר' אמי שלא שאלוהו כדת מהו לעשות הברה אלא מדעתם עשו מיהו יכול להיות אם היו שואלים אותו לא היה מוחה ואפילו אם היה מוחה מאן לימא דהלכתא כוותיה: על הא דאמרי' תתפה [דף כה] העומד בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע כתב ה"ר יונה מטוליטולה דה"מ באדם שאינו רשע אבל באדם חשוד לרשע אין חייב לקרוע אדרבה יש לשמוח דכתיב באבוד רשעים רנה ול"נ לרבינו מאיר דהא מסיק הא למה [זה] דומה לס"ת שנשרף שחייב לקרוע ופירש רש"י פרק האורג ואף נשמת ישראל הניטלת דומה לו שאין לך ריק בהם שאין לו תורה ומצות לכך נראה לו שחייב לקרוע על הכל בשעת יציאת נשמה לבד ממומר לעבודת כוכבים שכל המודה בה כאלו כופר בכל התורה כולה או אם הוא עובר על אחת מכל מצות האמורות בתורה להכעיס הרי הוא כעובד עבודת כוכבים דקי"ל פ"ב דהוריות דמומר אוכל נבילות להכעיס מין הוא והיינו דתנן במסכת שמחות תתפו על כל הפורש מדרכי צבור אין מתעסקין בו בכל דבר וקרוביהם לובשים לבנים ואוכלין ושותין ושמחים שאבד שונאו של מקום שנאמר הלא משנאיך ה' אשנא. אבל אם אדם עושה לפעמים עבירה לתיאבון או שמניח מצוה אחת מלקיים בשביל טורח שעליו כגון זה חייב לקרוע בשעת יציאת נשמה כיון שאינו כופר ואינו עושה להכעיס דכתיב והמלך בוכה ומתאבל על אבשלום אע"פ שכמה עבירות עשה שמרד באביו ובמלכות בית דוד אלא כיון שלא עשה להכעיס (*אבל) [*אלא] מתאוה היה להיות מלך ראוי להתאבל עליו ויכול להיות שכך אמר ה"ר יונה מטוליטולה באותם שעושין להכעיס. ורבי מאיר שמע מפי ה"ר יצחק מווינא שרבינו גרשום נתאבל על בנו שהמיר [*עם אמו ומת האנוס אית לומר שאין. מ"י] אמנם א"ל שאין ללמוד ממנו דלהפוכי לצרה הוא דעבד שלא זכה לשוב בתשובה: *קטן בן שנה או שנתים [*דין זה עוד בפרק נגמר הדין]: שהמיר עם אמו ומת אומר ר"י שהיה נראה שמתאבלים דודאי גדול אין מתאבלין עליו כדאמרי' פרק נגמר הדין באבוד רשעים רנה אבל קטן מה שהמירוהו בהמרתם מה מעלה ומה מוריד וה"ל כאלו המיר בעל כרחו. ור"ת אמר שאין מתאבלין עליו והביא ראיה מתוספתא דסנהדרין דתניא קטני עיר הנדחת שהודחו עמו ר"א אומר נהרגין [*וחכמים אומרים אין נהרגין] ש"מ דלרבנן אין מתאבלין דכי פליגי באין נהרגין אבל לענין אבילות מודו דאין מתאבלין א: תתפז ת"ר כל האמור בפרשת הכהנים שמטמא להם אבל מתאבל עליהם אביו ואמו בנו ובתו ואחיו ואחותו הבתולה [ואשתו] הוסיפו עליהם אחיו ואחותו הבתולה מאמו פירוש אע"ג דאין כהן מטמא להם מתאבל עליהם ואחותו הנשואה [א] בין מאביו בין מאמו פי' רבינו אברהם או מאביו או מאמו וכן משמע בירושלמי דקתני סתמא ואחותו נשואה (י) וכן פי' ריב"א וכן נמצא בהלכות קטנות. אבל רבינו יואל כשנפטרה אחותו נשואה מאמו הלך בו ביום לרחוץ ולא מפני שהיה צריך לכך אלא להראות כך הלכה לתלמידים כי היה רוצה לפרש מאביו ומאמו כלומר משני צדדין שהיא אחותו מן האב ומן האם אבל אחותו מן האב ולא [*ס"א או] מן האם לא ול"נ כמו שהוכחתי מהירושלמי שהבאתי. מסקינן כשם שמתאבלים על אותם מתים שפירש לעיל כך מתאבלים על שניים שלהם כגון *אבי אביו ואבי אמו או בן בנו וכו' דברי ר' עקיבא רבי שמעון בן אליעזר אומר אין מתאבל אלא על אבי אביו ובן בנו בלבד וחכמים אומרים כל המתאבלין עליו מתאבלין עמו. ופריך בגמרא חכמים היינו ת"ק איכא בינייהו עמו בבית כי הא דאמר ליה רב לרבי חייא בריה וכן א"ל רב הונא לרבה בריה באפה נהוג אבילות שלא באפה לא תנהוג אבילות וקי"ל כרבנן בתראי [*דוקא] בפניו אין שלא בפניו לא כדאמר ליה רב לר' חייא בריה: ומסקינן דאין חייב להתאבל עם אשתו אלא כשמת אביה ואמה וכן עם בעלה אינה מתאבלת בפניו אלא על אביו ואמו אבל על שאר קרובים כלל כלל לא: אמימר שכיב ליה [*בר] ברא וקרע עלויה אתא בריה וקרע באפיה אדכר תתפח דמיושב קרע קם וקרע מעומד כו' מכאן דקריעה מעומד ואם קרע מיושב חוזר וקורע מעומד: [דף כא] ת"ר אלו דברים שאבל אסור בהן אסור במלאכה ברחיצה בסיכה בנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ואסור לקרות בתורה בנביאים וכתובים ולשנות במשנה בהלכות ואגדות ואם היו רבים צריכין לו מותר ואין נמנע פי' דרבן שדורש ברבים כעובדא דרבי שדרש כל היום כולו ואסור להעמיד מתורגמן אלא הוא לוחש ליושב אצלו והוא לוחש למתורגמן וכ"ש שאין לו לדרוש ברבים עצמו והא דר' דדרש כל היום כולו לוחש לאחר הוה ואחר למתורגמן והמתורגמן משמיע לרבים ורבינו אבי העזרי כתב שמנהג הוא שעוסק בהלכות אבל ובדברים הטוגים בתשעה באב ובמסכת שמחות מדאמרינן פרק בתרא דתענית כל מצות הנוהגת באבל נוהגת בתשעה באב וקאמר לגבי ט"ב אבל קורא הוא במקום שאין רגיל לקרות ושונה הוא במקום שאינו רגיל לשנות וקורא בדברים הרעים שבירמיה ואיוב לפי שאין בהם שמחת לב. וכן יש בירושלמי לענין אבילות ששונה במקום שאינו רגיל לשנות אלמא דלכל מלתייהו מדמינן להו (ורישא להחמיר וסיפא להקל) [*לרישא וגם סיפא להקל. מ"י וגם בראבי"ה]: ת"ר (פ' שני דכתובות) תתפט מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת וכו'. ומפרש התם בד"א דמבטלין תלמוד תורה להוצאת המת כשאין לו כל צרכו אבל יש לו כל צרכו אין מבטלין וכמה כל צרכו תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורא ואיכא דאמרי תריסר אלפי גברי ומינייהו שיתא אלפי שיפורי עולא אמר כנתינתה כך נטילתה ששים רבוא וה"מ למאן דקרי ותני אבל מאן דמתני לית ליה שיעורא. כתב בשאלתות דרב אחאי וממילא שמעינן למאן דלא קרי ולא תני אין מבטלין. אם יש לו מתעסקין כדי קבורה. ודוקא בשעת הוצאה הוא דמבטלין אבל כל זמן שמוטל לקוברו אין מבטלין ת"ת כלל לא גדולים ולא קטנים דאפי' גבי הכס שמת תניא שבית מדרשו בטלה אבל לא שאר מדרשות וכתב הרי"ט מיוני תינוקות של ב"ר אין מבטלין אפילו בשעת הוצאת המת דאמרי' פרק כל כתבי דאפילו לבנין בהמ"ק אין מבטלין תינוקות דאין דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא. ועוד אמרינן בירושלמי דאבוה דשמואל סדריה לשמואל נציבין פירוש כדי ללמוד שמע דהוה גמיל חסדין שלח ליה המבלי אין קברים בטבריא שלחתיך לנציבין הדא אמרה אין מבטלין תינוקות כו' ופי' ר' יצחק דהא דמבטלין ת"ת להוצאת המת בכל מתים איירי אע"ג דאמרי' פ"ק דמגילה פשיטא מת מצוה ות"ת מת מצוה עדיף דתניא מבטלין תלמוד תורה כו' י"ל דנקט מת מצוה אגב מילי אחריני דנקט התם במת מצוה ועוד אומר ר' יצחק דלענין עשיית מלאכה מבטלין כל בני העיר אפילו למאן דלא קרי ולא תני דהא לענין מלאכה לא מפליג מידי כדאמרינן מת בעיר [*כל בני העיר] אסורי' בעשיית מלאכה: גרסינן [*עוד] (פרק קמא דכתובות) תתצ מי שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג שבעת ימי אבילות. ומסיק (פרק קמא דכתובות) דוקא אביו של חתן או אמה של כלה דליכא אינים דטרח להו אבל איפכא לא. אומר ר"ת דמי שאין לו בנים דמותר לישא אשה ולבעול תוך ל' דכל עיקרן של נשואין לא התירו אלא בשביל פריה ורביה ומה טיבן של נשואין אם לא יוכל לבעול עד לאחר שלשים מיהו תוך שבעת ימי אבילות לא כדמוכח פרק קמא דכתובות שהבאתי דלא שרי אלא אביו של חתן או אמה של כלה אבל איפכא לא. ועוד גדולה מזאת התיר ר"ת בנערה אחת שהיתה משודכת ומת אחיה לאחר הזמנת הקרואין סמוך לחופתה לכונסה תוך שלשים יום משום ביטול פריה ורביה דבעל מאחר שידוע שלא ישא אחרת [*אע"ג] דאיהי לא מיפקדא אפריה ורביה ושמא אפילו לא היתה משודכת היה מתיר מאחר שחפץ בה מבאחרת כדאשכחן ביוסף הכהן משום פרנסת בני ביתו אישתראי אע"פ שהיתה אבילה מאחותה: הגה"ה ומה שכתבת להקל באבילות דאשה טפי מבאבילות דאיש לא ידעתי להבין דמילי דרבנן אשה ואיש שוין ומסתברא להקל באיש טפי משום דאיפקד אפריה ורביה ובאבילות דאיש נמי מקילינן טפי משום צורא דגברא כשאין לו בנים דומיא דיוסף הכהן שנשא אחות אשתו בבית הקברות. והא דלא שרי באלמנה מפני האיבול למי שאין לו בנים משום דבעיא המתנה שלשה חדשים להבחנה ולענין דין שלשים אין חילוק בין אביו ואמו לשאר מתים כי אם לאחר שלשים יום ע"כ הגה"ה: יש אוסרין תתצא לישא למי שמתאבל על אביו ועל אמו עד לאחר י"ב חדש מידי דהוה אההיא אל יכנס לבית המשתה כל י"ב חדש ול"נ שהרי בנשואין בלא סעודה נמי איכא שמחה כדאמרי' פרק החולץ ואמרי' כל שלשים לנשואין ולא מפליג בין אביו ואמו לשאר מתים ואי בלא סעודה שרי מכי איכא סעודה נמי שרי כך פי' רבינו תם וה"ר יוסף הביא ראיה לדבריו ממסכת שמחות על כל המתים אסור לילך לבית המשתה עד שישלימו שלשים יום על אביו ועל אמו עד שנים עשר חדש אא"כ היתה סעודה של מצוה וכשהוא עושה הנשואין מצוה קא עביד. [דף כב] על כל המתים כולן נכנסין לבית המשתה לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו לאחר שנים עשר חדש. אמר רבא בר רב הונא ולשמחת מריעות כו' ולישנא קמא *דרב הונא ס"ל דסעודת הרשות הוא דאסור אבל סעודה של מצוה מותר ליכנס תוך ל' יום ופריך ליה וסליק בקושיא. ואמימר מתני לה בלישנא אחרינא ולשמחת מריעות מותר ליכנס לאלתר שאין שמחה בסעודת הרשות כמו שיש בסעודת מצוה ועמדו דברי אמימר בפרעונא אם עשה [ב] סעודה לחבירו תחלה ועכשיו מצוה לפרעו ולשלם גמולו מותר לאלתר אבל ברשותא כלומר הלואה שיתחיל הוא תחלה לחבירו אסור (עד לאחר שלשים ועל אביו ועל אמו בין כך ובין כך עד אחר י"ב חדש) האיש אשר אתה נושה בו מתרגמי' דאת רשי ביה וקשה לרבינו מאיר הא דתניא באבל רבתי על כל המתים אסור ליכנס עד שלשים על אב ואם י"ב חדש אא"כ היתה לשם שמים משמע מהכא דסעודת מצוה יש בה היתר [*יותר] מסעודת הרשות. ואפשר דהאי לשם שמים דשרי ליה הכא כגון שהיה משיא יתום ויתומה או עני ועניה לשם שמים שאם לא יעשה הוא ולא יכנס שם יבוטל המעשה אבל בנשואי עשיר להזמינו לסעודה כדי להתכבד [*בו] אסור ליכנס שם. ובירושלמי יש אם היתה חבורה של מצוה או קדוש החודש מותר. חבורה דמצוה כגון חבורות דפסח וחבורת אכילת קדשים ואכילת מע"ש בירושלים (*ועל) [*וכן] כל דבר שצריך הוא עצמו לעשותו ואפילו בחבורה ויש שם משתה ושמחה מותר. וכל זה לא התירו אלא משלשים ואילך באב ואם. אבל תוך ל' לכל סעודה שבעולם אסור שהרי אפילו לישא אסור כדאמרי' לקמן כל שלשים לנשואין ע"כ לשון רבינו אברהם. רבינו טוביה היה מחמיר על האבל שלא לאכול בחופה תוך ל' כי אם עם המשמשים [ג]. (כ"ל דהך רבינו טוביה כמו וכן הוא ולסיוע לדברי מהר"ם שהרי לא החמיר יותר) וכן נמי בסעודת מילה דמשמע דשייך ביה שמחה דכתיב שש אנכי על אמרתיך וגו' וכ"ש עם הבחורים בחנויות דלא שריא אלא סעודת מצוה דלית ביה שמחה כגון קדוש החדש ועיבור השנה כדמפרש בירושלמי שהבאתי לעיל: כתב ראבי"ה דהא דאמרינן על אביו ועל אמו אינו נכנס לבית המשתה עד י"ב חדש דאפילו [אם] היתה שנה מעוברת די לנו בי"ב חדש מדקתני י"ב חודש ולא קתני שנה. (וכן מנהגם עיין בת"ה סי' רי"ו) ודוקא לסעודת חופה אבל לילך (*לבית) [*לברכת] האירוסין ולברכת נשואין מותר מיד אחר ז' שהרי אין שם שום שמחה לא ריקוד ולא שום טיפוח ושחוק ורמב"ן כתב לאחר ל' דוקא ולא נתן טעם לדבריו: גרסינן בירושלמי תתצב על כל המתים אסור לילך בסחורה עד ל' יום על אב ואם עד שיגערו בו חביריו ויאמרו לו לך מעמנו (כ"א לא מעמנו) ודוקא לילך לסחורה לארץ מרחקים בשיירא דאיכא פרסום וכעין שמחת מרעות אבל כל שאר משא ומתן שרי לאחר ז': תתצג מי שמת אביו ואמו ולא נודע לו עד חצי שנה אינו מונה י"ב חדש מיום השמועה אלא מיום קבורה ואם שמע לאחר י"ב חדש בטלה הימנו גזירת י"ב חדש לגמרי שהרי מיום קבורה מנינו וכבר עברו י"ב חדשים: נראה לרבינו מאיר דגזירת י"ב חדש הוי טעמא משום דאמרינן משפט רשעים בגיהנם י"ב חדשים ולהכי כל שנים עשר חדש כשבנו מזכירו יאמר הריני כפרת משכבו אפילו אם הוא רשע כבר קבל דיני בי"ב חדש שעברו מיום הקבורה ושוב אין מתאבל על אביו ועל אמו אלא שעה אחת כדין שמועה רחוקה ותו לא: [דף כא] תתצד ת"ר אבל שלשה ימים הראשונים אסור להניח תפילין כו' ומסקינן דאין אסור אלא יום ראשון אבל בשני ומשני ואילך מותר ואם הניח תפילין ביום ב' אפילו באו פנים חדשות אינו חולץ ומיהו שמע מינה [דוקא] דאם באו פנים חדשות אינו חולץ בשני אבל אם באו קודם שהניח תפלין אין מניחן עד שילכו דדוקא קאמר רבא כיון שהניח אין חולץ בשביל פנים חדשות אבל אינו מניח כל זמן

הגהות ממ"י (ח) כן נראה: (ט) תז"ל: (י) ואשתו:

הגהות מהרש"ש ומהר"צ [א] מאביו ומאמו: [ב] לו סעודה חבירו: [ג] ותוס' כתבו בשם סר"א לאיסור לאכול עם המשמשין דאין לחלוק בין סעודת המשמשין לסעודה עצמה:

חדושי אנשי שם

מהר"ם א עיין במרדכי פרק טו מדקין דהה ראותיו ומיהו כתב שם ע"ש ר"ת שכן מנהג שלא להתאבל עליו:

שיש שם פנים חדשות אבל בשלישי אפילו יש שם פנים חדשות מניחן והא דאמרי' אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה חוץ מן התפלין שנאמר בהן פאר יש לומר דרבי יהושע סבר דוקא ביום ראשון דהוי עיקר המרירות דכתיב ואחריתה כיום מר אז מעולל בעפר קרנו ולרבי אליעזר כיון דאמרי' שלשה לבכי אין דרך פאר בג' ימי הבכי וכרבי יהושע קיימא לן :

הלכות תשעה באב

(וכפל לו במקומו במסכת תענית בהלכות ט' באב) :

תתצה ונראה דט' באב נמי אין להניח תפלין כמו ביום ראשון דאבל שאין יום מר יותר ממנו יום קבוע לדורות אבל ציצית נהגו קדמונינו בכל ארץ אשכנז שלא להתעטף בציצית ואסמכוה אקרא דכתיב בצע אמרתו ואמרי' במדרש איכה רבתי בזע פורפרין דיליה ויש שאינם רוצים לשנות המנהג גם אינם רוצים להיות בלא ציצית ורגילים להתעטף בטלית קטן תחת בגדיהם . גם נוהגים דאבל כשהוא הולך לביהכ"נ תוך ז' בשבת אינו מתעטף בציצית (למעלה) גם זה אין נראה לרבינו מאיר דאבל חייב בכל המצות האמורות בתורה . גם נהגו שלא להדליק נרות בביהכ"נ בט' באב כ"א נר אחד לצורך החזן וזה נראה מנהג כשר כדאמרינן באיכה רבתי שאמר הקב"ה למלאכים בשעת חורבן ביהמ"ק מלך ב"ו כשהוא אבל מה הוא עושה מכבה את הפנסין אף אני אעשה כן דכתיב שמש וירח קדרו . גם נהגו לאחר שגמרו הקינות יושבים על הספסלין וקורין איוב וירמיה. אבל בצרפת אינם נוהגין עד תפלת המנחה : ואבל משמע בהדיא בסוף פירקין דאין לו (*לישן) [*לישב] כל ז' אלא על גבי קרקע וגם המנחמין אינם רשאים לישב אלא על גב קרקע כדרב יהודה אמר רב דכתיב וישבו אתו לארץ ז' ימים וז' לילות : [דף כח] אמר רב יהודה אין המנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח האבל שנאמר וישבו אתו לארץ כו' עד ואין דובר אליו דבר אחרי כן פתח איוב את פיהו והדר ויען אליפז וגו'. תניא בתוספתא אין שאלת שלום לחבירו בט' באב ולהדיוטות משיבין בשפה רפה נהגו העולם שלא לשחוט ולהכין סעודת מוצאי ט' באב עד לאחר חצות ולשון התוספתא משמע כן דתניא מתקנין בתשעה באב למוצאי ט"ב פי' מסוף היום כמו ממנחה גדולה ולמעלה דומיא די"כ דמותר בקניבת ירק מן המנחה ולמעלה : [דף כא] ת"ר אבל שלשה ימים הראשונים אינו הולך לבית האבל מכאן ואילך הולך ואינו יושב במקום המנחמין אלא במקום המתנחמין מכאן ראיה שכשהולך האבל עם שאר אבילי מתים לבה"ק שיש לו לעמוד אצל האבלים בשעת צדוק הדין וי"א ב' ימים הראשונים אינו הולך לבית הקברות ללות עם המת ונהגו נמי שבליל תשעה באב הולך האבל לבית הכנסת וכן למחר עד גמר קינות ושוב הולך לביתו ומה שנהגו תתצו לישב עם האבל לפני בית הכנסת [*בשבת] ומלוין אותו לביתו אומר רבינו אב"י העזרי שיש סמך ממסכת מדות כל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין (א) ויוצאין דרך שמאל . חוץ מי שאירעו דבר שמקיף אומר לו מה לך מקיף לשמאל (ב) שאני אבל אומר לו השוכן בבית הזה כו' שאני מנודה אומר לו השוכן כו' ואע"ג דלא מפרש התם שבשבת היו עושין כן . בפירקי דר' אליעזר בס"פ ע"ז איתמר הכי והכי איתא התם ראה שלמה שמדת גמילות חסדים גדולה לפני המקום כשבנה בית המקדש בנה שני שערים אחד של חתנים ואחד של אבלים ושל מנודים והיו ישראל הולכין בין שני שערים הללו [*בשבתות] ויושבין שם והנכנס בשער חתנים היו יודעים שהוא חתן ואומרים לו מי ששיכן שמו בבית הזה ישמחך בבנים ובבנות והנכנס בשער אבלים והיה שפמו מכוסה היו יודעין שהוא אבל אומרים לו מי ששיכן שמו בבית הזה הוא ינחמך והנכנס בשער אבלים ואין שפמו מכוסה היו יודעין שהוא מנודה אומרים לו מי ששיכן שמו בבית הזה יתן בלבך לשמוע דברי חבירך ויתן בלבם שיקרבוך כדי שיצאו ישראל י"ח בגמילות חסדים . ומשחרב בית המקדש התקינו חכמי ישראל שיהיו החתנים והאבלים הולכין לבית הכנסת ולבית המדרש ואנשי המקום רואין את החתן ושמחים עמו *ורואין את האבל ומתאבלין עמו ויושבין אתו לארץ כדי שיצאו ידי חובתן בגמילות חסדים ע"כ לשון המדרש . ואע"ג דפרהסיא הוא (*מקום) [*משום] מצוה שאני ומשום [א] פרהסיא אמרינן בקושי התירו לנחם אבלים בשבת א והא דקאמר

*מעבירין את המת מלפני הכלה. מכאן משמע כשיש אבל וחתן בב"ה שהחתן ושושביניו יוצאין תחלה ושוב יצא האבל ומנחמיו וכן הקרובים לשניהם אוכלין עם החתן אם ירצו כי כבודו קודם וכן בהשכמה כשמוליכין הכלה לבית החתן אם יש מת בעיר מוליכין הכלה תחלה או יקברו את המת קודם שיגיע זמן הכנסת כלה . א"א ע"כ הגהת מיימוני :

שיושבין עמו לארץ משום שרוב עם לא סגי להו בלאו הכי . ומשנה ממקומו כדי שירגישו הכל כדאמרי' לעיל שניה יוצא ואינו יושב במקומו ובשבת נמי שיוצא ואינו יושב במקומו ונהגו משום כבוד המת שגם שאר קרוביו משנין את מקומן : [דף כג] אבל בשבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו . מעשה היה באבל ששלח אחריו שר שלו לדבר עמו ושאלו הדבר לרבינו שמחה אם מותר האבל לילך אצלו והשיב אע"ג דתניא שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו פירוש כשיוצא כדרך בני אדם למלאכה או למשא ומתן ולטיול אבל כה"ג מותר לצאת כדאמרי' יצא לדרך טועל ואעפ"כ החמיר עליו ולא התיר לו לנעול : מסקנא דמלתא תתצז אבל אסור בשאילת שלום שלשה ימים הראשונים וה"מ לשאול [דף כא] בשלום יחיד אבל לרבים כשבאים להספיד או לנחמו אומר להם משום כבוד לכו לבתיכם לשלום ושכרכם כפול . ומשלשה ועד שבעה משיב לשאינם יודעין אבלו ואינו שואל . מכאן ואילך שואל ומשיב לבני אדם שאינם יודעין שהוא אבל ושואל לאחרים שהם שרויים בשלום אפילו יודעין שהוא אבל אבל אחרים אין שואלין בשלומו עד שלשים יום אם הם יודעין באבלו שהוא אין שרוי בשלום . ואם שאלו אינו משיב וה"מ לה' מתי מצוה אבל על אביו ועל אמו אין שואלין בשלומו עד י"ב חדש . ירושלמי פרק היה קורא מקום שנהגו לשאול בשלום האבלים בשבת שואלים . ובדרום נהגו להיות שואלים רבי הושעיא רבה אזל לחד אתר וחמא תרין (כ"א תמן) אבלים בשבת ושאל בהון אמר להו אני איני יודע מנהג מקומכם אבל שלום עליכם כמנהג מקומנו וכמנהג ארצינו . ומסיק בא להודיענו שאין אבלות בשבת היינו דכתיב ברכת ה' היא תעשיר *ולא יוסיף עצב עמה שאין בה אבילות : [*זו היא שבת שנאמר ויברך אלהים את יום השביעי] :

הלכות אונן

גרסינן בפרק מי שמתו [*דף יח] ובפירקין [דף כג] מי שמתו מוטל תתצח לפניו אוכל בבית חבירו אין לו להבירו בית פירוש כגון שהוא שרוי בין עובדי כוכבים אוכל בבית אחר אין לו בית אחר עושה לו מחיצה ואוכל ואם אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו ואוכל ואינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואינו מברך ואינו מזמן [*ואין מברכין] ואין מזמנין עליו ופטור מן [*הק"ש ומן] התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובשבת מיסב ואוכל בשר ושותה יין ומברך ומזמן ומזמנין עליו [*ומברכין] וחייב בכל מצות האמורות בתורה רשב"ג אומר מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן רבן שמעון בן גמליאל היינו ת"ק תשמיש המטה איכא בינייהו . ואין מברך פי' רש"י אין צריך לברך [*משמע מתוך פירושו דאם רצה לברך הרשות בידו] ואין נראה דמדקאמר פרק מי שמתו בתר הכי תוך ד' אמות הוא דאסור כו' מכלל שאינו יכול לברך שאסור להתפלל לכל מי (שהאבילות) (נ"ל שהאנינות) מוטל עליו וכן משמע בירושלמי דהתם תני אם רוצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו מפני כבודו של מת. וגם מן הירושלמי למדנו שבחוה"מ שייך אנינות כשמתו מוטל לפניו דקאמר בירושלמי שפטור מנטילת לולב ומוקי לה בחול דהיינו חוה"מ : פ"ק דכתובות משמע שאונן מותר בתשמיש המטה דתנן התם שאני אבילות דהכא דאקילו בה רבנן . ופריך מאי קילותא אילימא משום דקתני בועל בעילת מצוה ופורש התם משום דלא חל עליה אבילות אי לר' אליעזר דאמר עד שיצא מפתח ביתו אי לר' יהושע דאמר עד שיסתום הגולל כלומר דהכתי אונן הוא ולהכי שרי בתשמיש המטה ויש מחמירין וכן עמא דבר : הורה ר"י על אחד שמת ותפשו המושל ולא הניחו לקוברו כמה חדשים שאין אנינות חלה על הקרובים דלא קרינן ביה מי שמתו מוטל לפניו כיון שאינו מוטל עליהם לקוברו . ומ"מ לא נדמהו לנתייאשו מלקוברו [ג] (*בבבא מציעא פרק השוכר את הפועלים) לענין שיחול עליהם אבילות (ג) (*ומעתה) [*כהרוגי ביתר דהתם ודאי] נתייאשו מלקוברו על פי מלכות ומיד חלה עליהם אבילות וכן דביתהו דר' אליעזר בר' שמעון (ד) כיון שלא היה עומד ליקבר חל עליה אבילות מיד אבל האי עובדא אע"פ שלא היה בידם להוציאהו מן העובדי כוכבים מ"מ אין מתייאשין לגמרי מקבורתו כהרוגי ביתר לכך לא חל עליהם אבילות על הקרובים ואוננים מיהא לא הוו כיון שאין יכול להתעסק בקבורתו ואפילו למאן דאסר תשמיש בשבת למי שמתו מוטל לפניו מ"מ שייך בה עסק קבורתו כדאמרי' בירושלמי להחשיך על התחום אבל כאן אין להתעסק כלל ולכך אין כאן אנינות ודמיא להא דאמרי' בירושלמי פ' בתרא דמועד קטן למת שמפנין אותו [*מקבר] לקבור (*לקבר) כשהיה דעתו מתחלה לפנותו שאין מונין לו משיסתום הגולל הראשון אלא משיסתום הגולל השני ומסתמא כשנקבר בקבר ראשון פסקא אנינותא : וגם נראה למי שעומד בבית האסורין שאין אסור לאכול בשר ולשתות יין כיון שאין מוטל עליו לקוברו ואמרינן נמי בירושלמי משנמסר המת לרבים לקוברו אין כאן אנינות : תתצט ומעשה אירע שנפטרה אחות ר"ת והודיעו אותו בעיר אחרת שהיה שם ואכל בשר ושתה יין כי אמר מאחר שיש לה בעל שחייב בקבורתה אינו אסור בבשר ויין ואפשר גם אם היה בעיר היה מיקל וכענין מעשה זה כתב אבי העזרי שאירע במגנצא שיהודי הלך משם בעגלה ויהי בהיותם בדרך ויקם עליו הקרוני ויהרגהו וזה היה בר"ח טבת וכשנודע הדבר לבנו חיפש אותו בכל הדרכים ימים רבים ויחפש ולא מצא ובר"ח אדר בא לפני רבינו אליקים בר יוסף ושאלו כדת מה לעשות ואמר לו לישב שבעה ושלשים מר"ח [אדר] ואילך מהא דתניא במס' שמחות מי שנפל לים או שטפו נהר או שאכלתו חיה אין מונעין מהם כל דבר מאימתי מונין להם משנתייאשו מלבקש : וגרסי' בירושלמי ר' חלבו ורב הונא בשם רב חל שמיני שלו להיות בשבת (ערב הרגל) מגלח בע"ש והיאך אפשר כלומר וכי אפשר שיחול שמיני שלו בשבת אא"כ נקבר בשבת והא לא אפשר ומשני תפתר שנגררתו חיה ונתייאשו בשבת מלבקש ולשבת אחרת הוי יום שמיני שהאבילות חלה עליו משעה שנתייאשו מלבקש אלמא שעת יאוש כשעת קבורה ויש גדולים שהיו חולקין ואומרים דה"מ היכא דנתייאשו בתוך שלשים אבל לאחר שלשים הויא כשמועה רחוקה ואינה נוהגת אלא יום אחד ומביאין ראיה מהא דאמרינן באת לו שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה אינו נוהג אלא יום אחד (ורא"ש)[ורא"ב"ן] כתב דלא דמי דהתם (*נמי) [*גבי] שמועה רחוקה היינו טעמא דמשעת קבורה חלה עליו [חיוב אבילות] ואע"ג דלא ידע שנהג אבילות כל ל' יום הן קרוין אבל כדגרסי' בירושלמי ויתמו ימי בכי אבל משה ימי אלו שבעה ימים אבל אלו שלשים יום . וכשנודע לו בתוך שלשים של מת חלה עליו אבילות גמור ומונה מיום שמועה שבעה ושלשים ולאחר שלשים אין לו אלא אבל יום אחד ואסמכוה רבנן אעצרת שהוא יום אחד לבד . הלכך כששמע ברגל הואיל וברגל לא נהוג אבילות הוי כמי שלא שמע עד אחר הרגל שהוא שמועה רחוקה לאחר שלשים שכלו ימי אבל כולן ואינו נוהג אלא יום אחד . אבל היכא דנפל לים או אכלתו חיה שלא נקבר הוי כל הימים שלא נתייאשו כמי שמתו מוטל לפניו ועליו לקברו שהרי בכך הוא עסוק וכל זמן שמוטל עליו לקברו אין אבילות חלה עליו וכשנתייאשו אין מוטל עליו לקברו ואין עסוק בכך והוי [*כיום] קבורה והלה עליו אבלות כל שבעה ושלשים ועוד שלא מצינו חילוק ביאוש בין תוך שלשים לאחר שלשים אלא סתם קתני מאימתי מונין להם משנתייאשו ולא חילק בין תוך שלשים לאחר שלשים . ואחר שעברו ל' ימי אבילות נמצא אביו בתוך נהר הריאנו"ס והובא לקבורה כסבורים העם לומר שצריך לחזור ולהתאבל עוד שבעה כבתחלה דהשתא הוי סתימת הגולל והורה לו רבינו אליקים בר' יוסף שאין צריך אלא לקרוע משום דהוי שעת חימום והביא ראיה רבינו [*אליעזר בר נתן] לדבריו מדקאמר בירושלמי ר' מנא אומר [יש] קריעה בלא אבול שכן על אביו ועל אמו לאחר כמה ימים קורע וחייב לקרוע . ואבילות לא ינהג שנהג כבר בשעת יאוש (*כדאמרינן) [*ועוד ראיה גמורה דאמרינן] בירושלמי הרי שמפנין אותו מקבר לקבר (ה) אית תני משיסתם הגולל ראשון ואית תני משיסתם גולל שני וכו' : תתק ומעשה אירע בשפיר"א כשנפטר ר' קלונימוס הזקן והיה העיר במצור ושמו אותו בארון א' ומנו לו מיד שבעה ושלשים . אע"פ שהיה דעתם לפנותו משם לאחר המצור [מ"מ] כיון שלא פינוהו תוך שבעה מנו מסתימת גולל ראשון כדפריסית אבל אם דעתו לפנותו בתוך שבעה מונין מסתימת גולל השני כדתניא במסכת שמחות ר' שמעון אומר קבר שאולה היה לרבן גמליאל ביבנה שהיו מכניסין המת לתוכו ונועלין הדלת לפניו ועומדים בשורה ומנחמין ופוטרין את הרבים ואח"כ מעלין אותו לירושלים נסתם הגולל מכסים את (*ראשו) [*ראש] כו' . אלמא מסתימת הגולל השני דהיינו כשקברוהו בירושלים חל אבילות מפני שהיה דעתם לפנותו בתוך שבעה מקבר שביבנה : [דף כב] אמר להו רבא לבני מחוזא אתון דלא נפקיתו בתר ערסא מכי אהדריתו אפייכו ט' תתקא כללו של דבר אם נשאר גדול הבית בבית ולא ליוה המת לבית הקברות ובא אחד ממקום קרוב אפילו ביום ז' עד שלא עמדו המנחמים מאצלו מונה עמו ואותם שהלכו עם המת לקוברו משמע מתוך דברי רבינו אבי העזרי שמונה משיסתם הגולל (*לדברי) [*ולדברי] ר' אברהם מונה משיצא מפתח ביתו עם גדול הבית ואם [*היה] גדול הבית בדרך ומקצת אחיו כאן ומקצת אחיו שם במקום שנקבר המת אפי' בא הגדול ממקום קרוב מונה לעצמו ואם היה גדול הבית בבית הקבר בהא פליגי רבוותא רבינו אבי העזרי פי' דכולהו מונין עמו משיסתם הגולל ורבינו אברהם פירש דכולהו מונין משיצא מפתח ביתו לפי שהוא טפל להם וכן מצאתי כתוב בשם ר"י ופירש דירושלמי פליג אגמ' דידן וכגמ' דידן עבדי' דמונה עמהם והוא דאתא בגו תלתא יומי אבל אתי בתר תלתא יומי מונה לעצמו משיסתם הגולל ולפי דבריו [*כ"ל דר"ל לדברי אבי העזרי] כשהוא דר כאן והלך לבה"ק כך ה"ה. אבל אם גדול הבית דר שם מקום שנקבר המת אז אלו ואלו מונין משיסתם הגולל כדברי הירושלמי ולא יחלוק על תלמוד שלנו לפי' זה והשר מקוצי פי' דלא פסיק התלמוד הלכה כר"ש אלא כשגדול הבית בבית אבל אינו בבית הלכתא כרבנן והשתא ניחא הא דמפליג בין אתא בגו תלתא יומי ללא (ו) אתא בתר תלתא יומי דהיינו כרבנן דקי"ל בהא כוותייהו : תתקב על כל המתים המדחה מטתו ה"ז משובח פי'

הגהות ממ"י (א) ומקיפין : (ב) והוא מודיעם שהוא אבל אומרים השוכן בבית הזה כו' מנודה אומרים כצ"ל : (ג) דהתם : (ד) כהשוכר את הפועלים : (ה) כ"כ עי' בא"ר"י : (ו) לאתא כצ"ל ותיבת ללא נמחק :

הגהות מהר"ש וה"צ [א] שהוא : [ב] נ"א ל"ג :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א ובמנהגי מגינצא וגרמיזא מצאתי ז"ל כשנפטרה אשתו של רבינו יצחק בר יהודה ביו"ט ראשון של סוכות וקודם שתפלה בשחרית ביו"ט ב' הלכו כל הקהל עמה וקברוה ולא הלכו עמו לביתו לנחם ואין ראיה לשון משם שלא לנחם בשבת לפי שלא חלה עליו אבילות עדיין עד לאחר החג :

ממהר לקוברו על אביו ועל אמו הרי זה מגונה ואם היה עי"ט או ע"ש או שהיו גשמים מזלפין על מטתו ה"ז משובח שאינו עושה אלא לכבודו ומיהו סימן טוב לאדם כשהגשמים מזלפין עליו שהוא מתכפר בהם כדאיתא פרק נגמר הדין ואמרינן נמי התם דאע"ג דאין מלינין המת אם הלינו לכבודו לשמע עליו עיירות להביא לו מקוננות או ארון ותכריכין מותר . על כל המתים רצה חולץ רצה אין חולץ על אביו ועל אמו חולץ פי' חליצת כתף וי"מ חליצת מנעלים לילך יחף לבה"ק ולחזור וכשנפטרה אשתו של ר"י צוה ר"י לבנו לילך יחף לב"ה [*ולחזור יחף מ"י] א : על כל המתים מספר לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו מגדל פרע ירושלמי כל דבר שתלוי בז' ושלשים רגל מפסיקו ברם הכא עד שיגערו בו חביריו תניא בפסיקתא וכן בפ"ה דמסכת (א) מנחות היה מספר ושמע שמת לו מת אחד הספר ואחד המסתפר גומר ושמא היינו טעמא דגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת ומה שהספר גומר היינו בדליכא ספר אחר במתא : מצאתי אבל תתקב מותר לגלח ביום שלשים *דמקצת היום ככולו ב ויום ז' [*נ"ל דקרי כ"ט יום ל' מאחר דיום ז' עולה לכאן ולכאן ועיין בתוס' כתבו סברא זו] : עולה לכאן ולכאן שאם לא היה עולה למנין שלשים חסר אחד מן הל' והיה צריך להמתין עד יום שלשים ואחד: תתקד על כל המתים קורע טפח על אביו ועל אמו עד שיגלה לבו · על כל המתים קורע מבפנים פי' אפילו בחדר שלא בפני העם על אביו ועל אמו מבחוץ בפני העם . על כל המתים אין קורעין אלא העליון על אביו ועל אמו (*קורע) אפי' הן עשרה קורע כולם אחד האיש ואחד האשה · לכאורה נראה דעל הכל קאי אחד האיש ואחד האשה משמע דשוין בדיני קריעה ור' שמעון בן אלעזר פליג ואמר האשה קורעת התחתון ומחזירתו לאחריה וחוזרת וקורעת העליון וא"כ כיון דפליגי הלכה כת"ק דאין האיש* משנה קריעתו מן האשה ויש פוסקין הלכה כר' שמעון משום דקיימא לן הלכה כדברי המיקל באבל וקשה דאמרי' לקמן אבל לחוד וקריעה לחוד וכן המסקנא דעל אביו ועל אמו קורע כולן אחד האיש ואחד האשה והקריעה הוי למעלה מבית הצואר ולמטה עד שמגלה את לבו וצריך לקרוע בחוץ כנגד העם ואין לחוש להרהורא דאין יצר הרע מיגרי בשעת צרה : על כל המתים רצה מבדיל קמי ספה רצה אין מבדיל ר' יהודה אומר כל שאין מבדיל קמי ספה אינו אלא קרע של תפלה והלכה* כרבי יהודה : על כל המתים שוללין לאחר ז' ומאחה לאחר שלשים על אביו ועל אמו שולל לאחר שלשים ואינו מאחה לעולם · ואלו קרעים שאינם מתאחים הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלמדו תורה וגרסינן בפרק אלו מגלחין ר' יוסי אומר אפי' לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זהו רבו ואמר עולא ת"ח שבבבל עומדין זה בפני זה וקורעין זה על זה פי' קרע שאינו מתאחה לעולם ואע"ג דר' יוחנן [*פסק] כר' יהודה כיון דרב ששת פסק כר' יוסי ורבא דעבד עובדא כוותיה ודעולא נמי סייעתא בדר' יוסי וקי"ל כבתרא סמכינן עלייהו ועבדינן כר' יוסי ותו קי"ל ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי כ"פ רבינו אבי העזרי ואע"ג דשמע בתר ל' קורע כדאמרינן פרק בתרא דמועד קטן שאני רבנן כיון דמדכרי שמעתיהו בבי מדרשא כשעת חימום דמי ור"י פירש דהלכה כר' יוחנן דאמר הלכה כר' יהודה דבעי רבו מובהק דרוב חכמתו ממנו וכ"פ בשאלתות דרב אחאי פרשת ויקח קרח והא דעומדים זה בפני זה וקורעים זה על זה אינו אלא אומרא בעלמא שנוהגין כן והיכא דנהוג נהוג והיכא דלא נהוג לא נהוג ואין מורין כן ואיחוי מפרש ר' אליקים התופר כדרכו וריב"א הלוי הבחור שנהרג על קדוש השם פי' דאיחוי כעין אריגה מעשה אומן דמתרגמינן מעשה אורג עובד מאחי ושולל הוא פירוש שתופר כדרכו ורבינו אבי העזרי הביא לו ראיה מן הירושלמי דגרסינן התם אי זו היא איחוי כל שאין מקומו ניכר ואין לך תפירה שאין מקומו ניכר ובמסכת שמחות גרסינן אי זהו איחוי כל שהאיחו כל גורכו ובערוך בערך איחוי פירוש איחוי אלכסנדרי כעין אריגה : [דף כג] תתקה כל שלשים יום לגיהוץ פירוש ללבוש כלים המגוהצין בין כלי צמר בין כלי פשתן וכן מפורש בירושלמי ומסקינן דאבל מותר לכבס בתוך שלשים יום ולהניח ולא אסרו אלא ללבוש והכי איתמר· במסכת שמחות לגיהוץ כיצד אסור ללבוש כלים המגוהצים כלים היוצאים מתחת יד המכבס ומותר להוליך כלים לגיהוץ תוך שלשים ונהגו העם להלביש כלים לבנים לאדם אחר טרם ילבשם האבל וכתב רבינו אברהם דכמו שאסור ללובשו כך אסור להציע תחתיו בלילה שלא אסרום מפני הנאת לבישה לחודא אלא משום הנאת הגוף : פסק אבי העזרי דקיימא לן כרב דאמר חזרת קרע לאחוריו וזקיפת המטה חובה בשבת תתקו פריעת הראש ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ורחילת ידים ורגלים בחמין (ערבית) רשות פי' אם ירצה יגלה ראשו ואם ירצה יכסנו וכן אם ירצה ינעול סנדל ואם ירצה חולץ דלא מוכחא דעביד לשם אבילות ואע"ג דשמואל פליג ואמר דאף פריעת ראש חובה והלכה כדברי המיקל באבל ה"מ בפלוגתא דתנאי אבל בפלוגתא דאמוראי לא ולא ידע רבינו מאיר מאי נפקא מינה במאי דפסיק כרב כיון דלא פליגי רב ושמואל אלא בהא דשמואל ס"ל דאף פריעת ראש חובה ורב סבר רשות הא אדרבה לא הלכה כרב ולא הלכה כשמואל אלא כר' יוחנן דאמר דברים שבצינעא נוהג ואינו רשות אלא חובה וכן פי' ר' אברהם וזה לשונו מסקנא דמלתא דכל דברים של צינעא נוהג ואין רשות אלא חובה כסוי ועטיפת הראש דבר של צינעא הוא ולא כעטיפת הישמעאלים אלא כסוי הראש לבד כדאביי דאשכחיה לרב יוסף דפריס סודרא על רישיה וקא אזיל ואתי לביתיה א"ל לא סבר לה מר דאין אבילות בשבת א"ל הכי אר"י דברים שבצנעא נוהג א"כ אבל אסור לילך בגילוי הראש אפילו בשבת וחליצת סנדל בתוך ביתו לאו דברים של צנעא ממש הוא דהא קא חזו להו כדעיילו בשבתא לנחמו וגם לא דברים של פרהסיא ממש הוא משום דאיכא אנשים טובא דלא מסיימי מסאני בבית או משום מיחוש או משום הנאה הלכך רשות הוא והכי ס"ל לר' יוחנן לעיל מדאמר ר' יעקב א"ר יוחנן לא שנו אלא שאין לו מנעלין ברגליו אבל יש לו מנעלין ברגליו מנעלין מוכיחין עליו אלמא חליצת מנעל לר' יוחנן רשות אבל תשמיש המטה ורחילת ידים ורגלים בחמין הוו דברים של צינעה ואסור בהן בשבת אבל זקיפת המטה וחזרת הקרע לאחוריו כיון שהכל נכנסין אצלו בשבת לנחמו ורואין את מלבושיו הנהו ודאי לאו דברים של צינעא הוו וחובה לזקוף המטה ולהחזיר הקרע אחריו עכ"ל רבינו אברהם אביי העזרי וקיימא לן כר' יוחנן לגבי רב ושמואל דאמרי תרוייהו תשמיש המטה בשבת רשות וכן משמע פ"ק דכתובות [*דף ד] הוא ישן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים מסייע ליה לר' יוחנן דאמר אע"פ שאין אבילות במועד דברים של צינעא נוהג וכיון דמסייע ליה ברייתא הלכתא כוותיה דר' יוחנן וכ"פ ר"י פ"ק דכתובות וכן פוסק בה"ג כר' יוחנן דאמר תשמיש המטה הוי מדברים של צינעא ואסור ולא כרב ושמואל ואע"ג דקי"ל הלכתא כדברי המיקל באבל הני מילי בפלוגתא דתנאי אבל בפלוגתא דאמוראי לא · יש אוסרים תלמוד תורה בשבת דדמי למילי של צנעא אבל ר"י היה מתיר ללמוד תורה בשבת שהיא משמחת הלב והוא צריך לשמח עצמו בשבת ואומר הרב ידידיה בשם ה"ר יחיאל מפרי"ז שמי שמת לו מת ברגל דכיון דדברים של צינעא נוהג ואסור בתשמיש כל ימי הרגל הוא ישן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים והיה מביא ראיה מפ"ק דכתובות דמסיק טעמא משום דאבילות כיון דאקילו ביה [*רבנן] להכי קילא ליה ואתי לזלזולי בה ולהכי הוא צריך לישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים וא"כ הכי נמי שמת לו מת ברגל דכיון דאקילו ביה רבנן התם הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים אמנם רבינו אברהם פי' בספר הנקרא בעל נפש שהוא מותר וז"ל ולא נראה [*ס"א ול"נ דהא] אי מתרמי ליה לאינש אבילות ברגל שא"צ לישן בין האנשים אע"ג דקילא ליה דלא חל עליה אבילות דדוקא גבי חתן משום דימי המשתה אית בהו אפושי שמחה לשושבינין ולכל בני החופה אבל שמחת הרגל דלית בה כה"ג לא דהא גבי שבת לא אשכחן מאן דאמר דהוא ישן בין האנשים אע"ג דלא נהיגי ביה אבילות : [דף יט] בעי מיניה אביי מרבה קברו ברגל עולה לו למנין שלשים או לא לענין ז' לא קא מיבעיא ליה דלא נהיגא מלות שבעה ברגל כי קא מיבעיא ליה לענין שלשים מי אמרינן כיון דנהגא מלות שלשים ברגל דבלאו הכי אסור לספר ולכבס ברגל רגל עולה לו למנין או דלמא אמרינן אין שלשים קודמות את הז' א"ל אין עולה המסקנא כך הוא תתקז דרגל עולה למנין שלשים אע"פ שאין עולה לו למנין ז' וצריך לנהוג מנהג שבעה לאחר הרגל : [דף כד] אדבריה רב פפא לרב הויא סבא ודרש יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי י"ד · מסקינן (*דאם יום אחד לפני הרגל קבר מתו) [*קבר מתו ביום אחד לפני הרגל] בין אותו רגל יום אחד כגון עצרת ור"ה ויו"כ בין ישנו הרבה ימים עולה לו למנין ל' לי"ד [*יום] ואם קברו לפני סוכות עולה לו לעשרים ואחד יום רק לשומע שמועה בר"ה או בעצרת או בי"כ נחלקו בו שני גדולי הדור הר' יוסף והריב"ם לדברי ה"ר יוסף עולה למנין שלשים ז' ולדברי ריב"ם אין עולה כ"א יום אחד ואף שמיני עצרת של סוכות אינו עולה לז' אם לא קברו לפני הרגל בחול וכן הדין לשמועה קרובה : מעשה בא לפני ר"י על גר שנתגייר הוא ואמו ומתה אמו והורה להתאבל עליה אע"ג דאמרינן פ"ק דקדושין קרובת הגר אינו לא מדברי תורה ולא מד"ס ה"מ קורבת האב אבל קורבת האם יש לו חייס ואע"ג דאמרינן פ"ק דיבמות לא גזרו שניות בגרים אף מן האם משום דהוי שניות מדרבנן אבל אבילות יום ראשון שהוא דאורייתא דכתיב ואחריתה כיום מר חייב דלמא אתי לאחלופי בישראל כדאמרינן פ' נושאין בני יודן אמתא אשתחרור שרא להו רב אחא בר יעקב למינסב נשי דהדדי ורב ששת אסר כו' עד מן האם כ"ע לא פליגי דאסור כו' ואף לדברי איכא דאמרי דפליגי אף מן האם הלכתא כרב ששת דאסור וכיון דיום ראשון מתאבל דהוי דאורייתא ה"ה לכל האבילות דלא מצינו יום ראשון בלא שאר אבילות מיהו נראה לרבינו מאיר תתקח לענין ירושה אינו יורש אמו דקטן שנולד דמי דדוקא לענין איסור מחמירין משום דלמא אתי לאחלופי בישראל אבל לענין ירושת אמו לא דהא סתמא קאמרינן פ"ק דקדושין גר את הגר אינו לא מד"ת ולא מד"ס ולא מפליג בין אביו ואמו : גרסינן [דף כז] תתקט אין מועד בפני ת"ח וכל שכן חנוכה ופורים והני מילי בפניו אבל שלא בפניו לא ויום השמועה כלפניו דמי דהא רב כהנא ספדיה לרב זביד מנהרדעא בפום נהרא : נשאל לרבינו גרשום מי שאירע לו אבל בפורים אם נוהג אבילות או לא והשיב כך דעתי נוטה שנוהג אבילות בפורים שלא מנו חכמים שאין אבילות נוהג אלא שבת ורגלים ור"ה ויום כפורים אבל ר"ח ופורים לא ואי תימא בפורים לא תנהוג אבילות דהא כתיב ביה ימי משתה ושמחה הא תני רב יוסף שמחה שאסור בהספד משתה שאסור בתענית וכן חנוכה וראשי חדשים : גרסינן במסכת שמחות תתקי אשתו ארוסה לא מתאבל לה ולא מיטמא לה וגרושה אע"פ שיש לו בנים ממנה לא יתאבל עליה לא אונן ולא מטמא לה אלמנה לכ"ג וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט מתאבל ולא מטמא· גרסינן במסכת שמחות הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו וזוקק ליבום ופוטר מן היבום ומאכיל בתרומה ופוסל בתרומה ונוחל ומנחיל פירש ממנו אבר הרי הוא כאבר מן החי ואין קושרין את לחיו ואין מדיחין אותו ואין מטילין אותו לא ע"ג חול ולא ע"ג מלח אלא עד שימות ואין מעלימין עיניו *והנוגע בו ומזיזו הרי הוא שופך דמים שהיה ר"מ אומר משל לנר שהיה מטפטף כיון שנוגע בו אדם מכבהו כך כל המעלימין עיני הגוסס הרי הוא כאילו נוטל נשמתו ואין קורעין ואין חולצין ולא מספידין ואין מכניסין עמו ארון עד שימות ואין משמיעין עליו מעשיו ר' יהודה אומר אם היה חכם משמיעין עליו את מעשיו עוד שנינו שם המאבד עצמו לדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר ר' ישמעאל אומר קורין עליו הוי נטלה כו' אר"ע הנח לו בסתמו אל תקללו ואל תכבדהו ואין קורעין ולא מספידין ואין חולצין עליו אלא עומדין עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים מפני שהוא כבוד לחיים (ב) (*מתעסקין) [*המתעסקין] בו : איזהו המאבד עצמו לדעת לא שיעלה לראש האילן ונפל ומת או לראש הגג ונפל ומת אלא כגון שאמר ראו אותו שעולה לגג ולראש האילן וטופל ומת וראו אותו שעלה ונפל ומת· מצאוהו תלוי באילן הרוג (ג) או מושלך ע"ג סייף הרי הוא בחזקת המאבד עצמו שלא לדעת ואין מונעין ממנו כל דבר [ואם היה קטן אין מונעין ממנו כל דבר] ומעשה בבנו של אדם [אחד] בלוד שברח מן הספר והראה לו אביו באזנו ונתיירא מאביו והלך ואיבד עצמו בבור ושאלו לר' טרפון ואמר אין מונעין כל דבר מכאן אמרו חכמים אל יראה אדם לתינוק באזנו אלא מלקהו מיד או שותק ולא יאמר לו כלום : כל הפורשים מדרכי צבור אין מתעסקין עמהם לכל דבר כלומר אין מתאבלים עליהם הרוגי מלכות אין מונעין מהם כל דבר נ"ל לפרש ומתאבלין עליהם וכן ראיתי בספר המצות אשר יסד הרב רבנו יצחק מקורביל ומאימתי מתחילין למנות להם משעה שנתייאשו לשאול אבל לא [א] מלגנוב ב שכל הגונב כאילו שופך דמים ולא כשופך דמים בלבד אלא כעובד עכו"ם ומגלה עריות ושופך דמים מי שנפל לים או שטפו נהר או אכלתו חיה אין מונעין מהם כל דבר מאימתי מתחילין למנות משעה שנתייאשו לבקש מצאוהו אברים אין מונין לו עד שימצאו ראשו ורובו רבי יהודה אומר גולגולת ושדרה הרי זה רובו : מי

[*ומכאן היה נראה לאסור מה שנוהגים קצת אנשים כשהמת גוסס ואין הנשמה יכולה לצאת שמוציאים הכר מתחתיו כדי שימות מהרה כי אומרים שיש במטה [נוצה] של עופות שגורמין לנפש שלא תצא וכמה פעמים צעקתי ככרוכיא להסיר המנהג הרע ולא עלה בידי ורבותי חלקו עלי וה"ר נתן אים איגרא ז"ל כתב על זה להתיר · אחר כמה שנים מצאתי בספר חסידים סי' תשנ"ג סיוע לדברי שכתב שם ז"ל ואם גוסס ואינו יכול למות עד שישימוהו במקום אחר אל יזיזוהו משם ע"כ אמת כי דברי ס' חסידים צ"ע כי בתחלה כתב שאם היה איש אחד גוסס והיה אחד קרוב לאותו בית חוטב עצים ואין הנשמה יכולה לצאת מסירים החוטב משם דמשמע היפך מה שכתב אח"כ אלא שיש לתרץ ולומר דודאי לעשות הדבר שיגרום שלא ימות מהרה הגוסס אסור כגון לחטוב עצים שם כדי שתתעכב הנשמה לצאת או לשום מלח על לשונו כדי שלא ימות מהרה כל זה אסור כדמשמע שם מלשונו וכל כיוצא בזה שרי להסיר הגרמה הסוה אבל לעשות דבר שיגרום מיתתו מהרה ויציאת נפשו אסור והלכך אסור לזוז הגוסס ממקומו ולהניחו במקום אחר כדי שתצא נפשו והלכך אסור נמי לשום מפתחות ב"ה תחת מראשותיו של הגוסס כדי שימות מהרה כי גם זה ממהר יציאת נפשו ולפ"ז אם יש שם דבר שגורם לנפשו שלא תצא מותר להסיר אותו מהגוסס ואין בכך כלום שהרי אינו מניח אצבעו על הנר ואינו עושה מעשה אבל להניח דבר על הגוסס או לטלטלו ממקום למקום כדי שתצא נשמתו במהרה נראה דודאי אסור דהא מניח אצבעו על הנר · שלטי הגבורים אסר סביב להרי"ף] :

הגהות ממי"י (א) נ"ל שמחות : (ב) וכל שהוא כבוד לחיים רבים מתעסקין בו : (ג) ומושלך ותיבת או נמחק :

הגהות מהר"י ומהצ"ש [א] ס"א מגנב :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א לשון רא"ש ועל ההליכה תמהתי שעדיין לא נסתם הגולל ולא חלה עליו אבילות עכ"ל : ב אומר ר"ש שר"ל ביום כ"ט וז"ל תוספות בד"ה פרע פרע מנזיר וה"ר י"ט פירש כיון דקי"ל יום ז' ככולו ועולה לכאן ולכאן מקצת היום ככולו ויכול לגלח ביום כ"ט ובתוספות הרב לא פירש כן דלא אמר שיהא יום ז' לב' ימים לענין ל' עכ"ל תוספות : ג האלפס גורס אבל לא מלגנוב ותו לא ופירש הר"ן דגניבה מילתא דלא שכיח הלכך משנתייאשו מלשאול עליו מאת המלך הוי יאוש אע"פ שבדעתם עוד לגונבו · וגרסת הספר קשה לי לייסבה והא ודאי דהרוגי מלכות יש להם כפרה ומתאבלין עליהן ואפי' הרוגי סנהדרין מכי חזו צערה דקברא פורתא כדאיתא פ' נגמר הדין · והאי שכל הגונב כו' · סיום סברייתא היא ומילתא באפי נפשה וכן סדר המשנה בפרק קמא דכלה שנו שאפר כירה מוכן היא (ופירש האשר"י) דמלתא באפי נפשה הוי כמו ואפר כירה כו' עיין בפסקי מהרא"י סי' קנ"ב :

שהיה תתקיא בעלה לצד עמה בעיר אשתו לצובה עמו בעיר אביו ואמו לצובין עמו בעיר לא ישרה באותה העיר אלא אם כן גדולה כאנטוכיא ולא ישרה בצד זה אלא ישרה בצד אחר עד מתי הוא אסיר עד שיכלה הבשר כולה (*ואין) [*דאז אין] הצורה ניכרת בעצמות: [דף כד] כל ל' יום תינוק יוצא תתקיב בחיק פירוש שא"צ מטה ונקבר באשה ובשני אנשים כלומר לא בעי עשרה אלא בשלשה סגי ודוקא באשה אחת ובשני אנשים אבל לא בשתי נשים ובאיש אחד דכיון דליכא לצער טולי האי דלמא אתי לידי עבירה דהא אמרינן לא יתייחד אדם עם שתי נשים אבא שאול אומר אף באיש אחד ושתי נשים ואין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים. בן שלשים יוצא בדלוסקמא ר' יהודה אומר לא דלוסקמא הניטלת על הכתף פי' באדם אחד לבדו אלא הניטלת באגפים בשני בני אדם דרך כבוד ועומדין עליו בשורה ואומר עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים בן י"ב חודש יוצא במטה. עוד תניא במסכת שמחות תתקיג אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת סנדל וכיון שהגיעו לעיר יחלצו וכן השעה בתשעה באב וכן בתענית צבור כתב רבינו מאיר מאנגילטר"א מפי ר' שמשון דוקא בעיר שרובה ישראל אבל בעיר שרובה עכו"ם אין חולצין עד שיכנס לרחוב של יהודים: עוד תניא שם תתקיד הספקות מתאבלין עליהם היכי מתאבלין על הספקות והתניא רשב"ג אומר כל שלא שהה באדם ל' יום ובבהמה ח' ימים נפל ואין מתאבלין עליו ובהמה אסור לאכול והכי דייקינן פ' החולץ הא לא שהה ספיקא הוי ובפרק ר"א דמילה פסקינן כרשב"ג ותירץ דההיא דמסכת שמחות איירי בספק בן ט' לראשון בן ז' לאחרון שנגאי היה הדבר אם לא יתאבלו עליו לא זה ולא זה אע"פ שודאי בנו של א' מהם דהכי קתני התם ספק אחיו ספק אינו אחיו ספק שהוא בנו ספק שאינו בנו מתאבל ואונן ולא מטמא והא דאמרי' לא שהה ספק הוי ואין מתאבל עליו לאו בפיהק ומת דוקא דבהא אפילו רבנן מודו דנפל הוי (*אבל) [*אלא] באכלו ארי ונפל מן הגג פליגי ואפי' בהא נפל הוי דקי"ל כרשב"ג והכי מוכח ס"פ ר"א דמילה והיכא דנפל מן הגג או אכלו ארי ביום ל' משמע בפ' החולץ מדברי ר"י דחייב להתאבל עליו ושם האריך בתוספות ולא כפניתי להאריך: תניא באבל רבתי תתקטו היה עומד וקובר עד שהוא עומד בתוך הקבר מקבל אחרים וקובר פירוש הרי זה לא יטמא מכאן יש ליזהר בכהן הקובר מתו שלא יוליך מתו לקוברו בבית הקברות דנהי דבהליכה מותר בחזרה כילד יעשה כי אסור לחזור דרך הקברים אחר קוברו את המת. גרסי' פרק כירה תתקטז מת המוטל בחמה אמר רב יהודה אמר שמואל הופכו ממטה למטה ורב חנינא בר שלמיה משמיה דרב אמר מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו היכא דאיכא ככר או תינוק כ"ע לא פליגי כי פליגי דליכא מר סבר טלטול מן הצד שמיה טלטול ומ"ס לאו שמיה טלטול והלכה כרב באיסורי אבל להצילו מן הדליקה מסקינן דהלכה כריב"ל דקאמר שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה ומוקי לה כגון דליכא ככר או תינוק דמותר לטלטלו טלטול מן הצד דמתוך שאדם בהול על מתו אי לא שריית ליה אתי לכבויי משמע לכאורה דאפי' מפני הדליקה לא התירו אלא טלטול מן הצד כגון להופכו ממטה למטה אבל להופכו למטה אחרת להוציאו מחוץ לדליקה היה נראה דאסור שאין זה טלטול מן הצד ומתוך דברי ר"י משמע התם דאפילו טלטול גמור [*שרי] מהאי טעמא וכ"כ רבינו זרחיה הלוי בספר המאור: בפרק שואל גרסי' מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין עכו"ם שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב עשו לו ארון וחפרו לו קבר פירוש לעכו"ם יקבר בהן ישראל ואם בשביל ישראל לא יקבר בהן עולמית ואמרי' בגמרא רב אמר ממקום קרוב ממש פירוש שידע בבירור שלא באו מחוץ לתחום כגון שראינו בבית העכו"ם מע"ש ושמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו פי' שמואל בא להקל אפילו לא ראינום בביתו והוא הדין לכל צרכי המת כגון אם הביא בגד לצורך המת בשבת: עושין כל צרכי המת בשבת סכין ומדיחין אותו ובלבד שלא יזיז בו אבר שומטין את הכר מתחתיו ומטילין אותו על החול בשביל שילטנן פי' שמא יסריח וקושר את הלחי לא בשביל שתעלה אלא בשביל שלא יוסיף ומביאין כלי מקר וכלי מתכות ומניחין על כרסו כדי שלא תפח ופוקקין נקביו כדי שלא יכנס בו הרוח: אמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל ואמרינן פרק מי שהוציאוהו אמר רבה ב"ב חנה א"ר יוחנן כל מקום שאתה מוצא יחיד מיקל ורבים מחמירין הלכה כדברי המרובין חוץ מזו שאע"פ שר"ע מיקל וחכמים מחמירין הלכה כר"ע פירוש שאמר שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד ולא כרבנן דאמרי אחד קרובה ואחד רחוקה נוהגת שבעה ושלשים ונראה לר"י דאפילו ביום הראשון הלכה כדברי המיקל א כדאמרי' מכדי עירוב דרבנן מה לי יחיד במקום יחיד מה לי יחיד במקום רבים כלומר למה ליה לאשמועינן דאין חילוק ממילא ידעינן שאין חילוק משמע הא אי הוי דאורייתא (*צריכי) [*הוי ניחא דצריכא]: עוד גרסי' פרק מי שהוציאוהו עושה אדם חבירו דופן לסוכה כדי שיאכל וישתה ויישן ויזקוף את המטה ויפרוס הסדין עליה שלא תפול החמה על המת ועל האוכלין ואי קשה מהא דאמרי' פרק כירה אין עושין מחיצה למת בשביל מת י"ל הא דשרי הכא כגון דמפרש התם באין שני בני אדם ויושבין בצדו חם להם מלמטה זה מביא מטה ויושב עליה וזה מביא מטה ויושב עליה חם להם מלמעלה מביאין מחצלות ופורסין עליהם זה זוקף מטתו ונשמט והולך לו וזה זוקף מטתו ונשמט והולך לו נמצאת מחיצה עשויה מאליה: גרסינן פרק היה קורא תתקיז רשב"ג רחץ לילה ראשונה שמתה אשתו אמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו שאבל אסור ברחיצה אמר להם איני כשאר כל אדם אסטנים אני ומפרש בגמרא דכתיב ואחריתה כיום מר ואנינות לילה דרבנן ובמקום אסטנים לא גזור פירוש היה מסוכן ולרפואה היה עושה מסקינן דמותר האבל לרחוץ בחמין אפילו תוך ז' היכא דאינו עושה לתענוג רק לרפואה וכן לחוף ראשו היה נראה דמותר אי קשה ליה ערבוביא דרישא וכן יולדת מותרת לרחוץ בימי אבלה דלא גרעה מאסטנים דהכא וכן מצינו בי"כ אע"פ שסיכה אסורה מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש וכן מצאתי בתשובה אחת שרבינו שמשון התיר ליולדת שמת לה מת ביום י"א ללידתה לרחוץ מיום ראשון ואילך: ולסרוק ראשו בימי אבלו יש מתירין ויש רוצין לאסור כל שלשים יום דכיון דאבל אסור בתספורת כל ל' יום דגמר פרע מנזיר א"כ אסור לסרוק כמו נזיר דתנן פ"ג מינין נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק ומדברי ר"י שפי' שמותר לחוף ראשו אפי' בתוך ז' נראה דלאו דרשה גמורה היא (*אבל) [*אלא] אסמכתא בעלמא היא דכל דין אבילות לבד מיום ראשון הוי דרבנן וכיון דאינו אלא מדרבנן לא אסרו אלא נטילת שער דרך תספורת ותגלחת שהוא ליפות עצמו אבל לסרוק מותר והרב ר' יוסי בר' מאיר הביא ראיה מחולו של מועד שהוא אסור בתספורת ואפ"ה כל העם חופפין וסורקין ולא היה אדם שעירער כלום: גרסינן פ"ק דברכות א"ר זריקא א"ר אמי אמר ריש לקיש תתקיח אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת א"ר אבא ב"כ לא נצרכה אלא לדבר הלכה וכ"ש מילי דעלמא ואיכא דאמרי לא נצרכה אלא לדבר הלכה אבל מילי דעלמא לית לן בה והא דאסרינן דבר תורה היינו דוקא תוך ד"א כדאמר פרק מי שמתו לא ילך אדם בבית הקברות וס"ת בזרועו ס"ת בזרועו לאו דוקא אלא אפי' בע"פ נמי לא יקרא אלא אורחא דמילתא נקט דדברים שבכתב אסור לקרות בע"פ ויקרא [א] (*לו) [*בו] ויתפלל ותפילין בראשו ואם עשה כן עובר משום לועג לרש חרף עושהו ומוקי לה תוך ד"א (*לק"ש כדאמרי') [*כדאמר מר] מת תופס ד"א לק"ש אבל חוץ לד"א מותר אבל מילי דעלמא אפי' תוך ד"א [*מאחר דאף מילי דעלמא אסור לאו משום לועג לרש הוא ובכל ענין אסור] ולישנא קמא *אסור [ג] בכל אותו חדר שהמת מונח בו וכה"ג אמרי' פ' מי שמתו המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מק"ש מן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה היו שנים זה משמר וזה קורא המוליך עצמות ממקום למקום הרי זה לא יתנם בדסקיא ויניחם ע"ג החמור וישב עליהם מפני שהוא נוהג בהן מנהג בזיון ואם ירא מפני עכו"ם מפני לסטים או בשביל שיגנוב את המכס מאגסין מותר כדרך שאמרו בעצמות כך אמרו בס"ת פירש ר"י אבל אם מפשילן לאחוריו על החמור ש"ד *מדנקט וכן ס"ת דלא מסתבר למימר משום שריותא דעכו"ם ולסטים נקטיה דהא פשיטא דשריא כי למה יהיה אסור ובהדיא אמרינן בירושלמי דסקיא שהיא מלאה ספרים או עצמות המת בתוכה ה"ז מפשילן לאחוריו ורוכב עוד גרסי' התם אמר רחבה א"ר יהודה כל הרואה את המת ואינו מלוהו עובר משום לועג לרש ואם ליוהו מה שכרו עליו הכתוב אומר מלוה ה' חונן דל:

[*וכב"י סי' דש"מ מביא המרדכי וכתב עליו אם טעמא משום דכל החדר חשוב כד' אמות לא ידענא למה תלה הדבר בלישנא קמא]:

[*ז"ל הרא"ש פי' מי שמתו כדרך שאמרו בעצמות כך אמרו בס"ת וירכב עליה אבל אם מפשילן לאחוריו על החמור ש"ד]:

פרק נגמר הדין אמרי' ההורג בגד למת אביי אמר תתקיט אסור בהנאה רבא אמר מותר ומייתי התם ברייתא דתניא מותר המת למתים מותר המת ליורשיו כילד גבו למת סתם זהו מותר המת למתים גבו למת זה זהו מותר המת ליורשיו ר"מ אומר לא יגע בהן עד שיבא אליהו ר' נתן אומר יעשה דימוס על קברו או זילוף על מטתו ור"י הקשה לשם היכי מיירי אי בגבו מעות טווי להרוג מי איכא למ"ד ומ"ט דר"מ ואי בגבו בגדים מ"ט דרבי נתן דאמר יעשה דימוס על קברו והא אי אפשר למוכרו דאסור בהנאה כאולמא דמלתא דפרסו אמיתנא פרק אלמנה לכ"ג וקאמר התם דקיא מיתנא וי"ל דפרסו שאני אי נמי מעות עדיפי מטווי להרוג: שנינו פרק שלישי דמסכת שמחות קבר שפינהו מותר בהנאה ולא יעשנו בית התבן ולא בית העצים ולא בית האוצרות: אמר רב יהודה מת שאין לו מנחמין באין עשרה בני אדם ויושבין במקומו ההוא שיכבא דהוה בשיבבותיה *דרב דלא הוו ליה מנחמין כל יומא הוה דבר רב יהודה עשרה בני אדם ויתיב אדוכתיה איתחזי ליה בחלמא ואמר ליה תנוח דעתך שהנחת דעתי: ומצאתי כתוב בהלכות אבילות תתקכ שכתב הרב ר"מ מאינגליטר"א וזה לשונו הנני מסופק אם שמע שמועה קרובה בשבת ערב הרגל אם עולה אותו שבת למנין שבעה כדאמרינן אפי' יום אחד אפי' שעה אחת ב דשמא היינו דוקא כי נהג כל אבילות אבל שבת נהי דעולה ליום אחד היכא דגררתו חיה או לסטים הרגוהו ונתייאשו מלבקשו בשבת מכל מקום לאו דין חול גמור משוית ליה מדאמרינן שמע שמועה קרובה בשבת ולאחר שבת נעשית רחוקה דאינה נוהגת אלא יום אחד וטעמא הואיל ושמע ביום שאינו יכול להתאבל כאילו שמע אחר השבת עכ"ל ונראה לרבינו מאיר דכיון דתנן השבת עולה ואינה מפסקת הרגלים מפסיקין ואינן עולין אע"ג דתרווייהו שוין לענין אבילות דתרווייהו דברים של צינעא נוהג ולא של פרהסיא ואפ"ה קתני השבת עולה והרגלים אינם עולין א"כ עולה לכל דבר ולקולא אמרי' דעולה ולא לחומרא כגון שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה ושוה לרגל לקולא ולימי החול לקולא ואחר זמן מצאתי כדבריו בתוס' הרי"ב וז"ל ולא ידענא אם אפי' שבת הוא אותו היום ערב הרגל קאמר כגון שבא לו שמועה קרובה בשבת שחל להיות ערב הרגל מי אמרינן כיון שבאותו יום בשבת לא נהגא אבילות הרי [הוא] כאילו בא לו שמועה קרובה ברגל ולא בטלה ממנו גזירת שבעה או דילמא כיון דשבת עולה למנין שבעה בעלמא אם באת שמועה קרובה בשבת כמו כן בכאן נחשוב אותו יום כיום אחד לענין זה שיבטלו ממנו גזירתו ונראה דה"ה אפילו באתה לו שמועה קרובה בשבת בערב הרגל דבטלו הימנו גזירת ז' מאחר שבעלמא אמר שבת עולה למנין ז' ה"ה כשבאה לו שמועה קרובה בשבת והכי קי"ל עכ"ל והא דתניא קיים כפיית המטה לפני הרגל א"ל לכפותה אחר הרגל דמשמע הא לא קיים לא א"כ שמע שמועה קרובה בשבת ערב הרגל הרי לא קיים וי"ל דההוא מיירי שעבר ולא קיים או שוגג או מזיד וכ"פ רבי' אברהם וכן משמע הלשון מדקתני קיים ולא קתני כפה מטתו לפני הרגל: שני עדים אומרים מת ושנים אומרים לא מת מספיקא אינו מתאבל מדאמר פרק יש בכור גבי מת ביום שלשים דר"ע משוי ליה ספיקא לענין פדיון ואפ"ה מודה לענין אבילות דכיום שלפניו דמי וההיא דמס' שמחות דקאמרי' הספיקות מתאבלין עליהן היינו ספק שהוא בנו או אחיו אם לאו כגון ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון וטעמא כדפרישית לעיל: גרסי' בירושלמי כהן מהו שיטמא לרבו ולכבוד נשיא כד דמך ר' יהודה נשיאה אכריז ר' ינאי אין כהונה היום וי"מ היינו הא דאמרינן בסוף סוטה יום שמת רבי בטלה כהונה שנטמאו לו כהנים וגם אני שמעתי שרבי' חיים כהן אמר אילו הייתי שם כשנפטר רבינו תם הייתי מתעסק בו: מעשה בהג"ה רבי שלמה מטורש תתקכא שהיה אבל ובתוך שלשה ימים מת לו מת והלך וליוהו יחף לבית הקברות וחזר והשלים ז' ימים למת ראשון וחזר ומנה ז' ימים אחרים והשלים האחרון מאותו יום שהשלים הראשון ולא רצה שז' ימים ממת האחרון שיעלו גם לראשון כ"כ בהלכות אבילות של הר"מ מאינגלטר"א והטעם לא פירש ואיני יודע מאין הרגלים אם לא נאמר דדמיא להא דתנן פרק הריני נזיר מן הגרוגרות הריני נזיר ונזיר כשיהיה לי בן התחיל למנות ואח"כ נולד לו בן משלים את שלו ואח"כ של בנו הריני נזיר כשיהיה לי בן ונזיר התחיל ומנה את שלו ואח"כ נולד לו בן מניח את שלו ומונה את של בנו ואח"כ ישלים את שלו פי' אמר הריני נזיר סתם ועוד אני מקבל עלי נזירות כשיהיה לי בן הרי קבל עליו ב' נזירות א' מיד והשניה כשיהיה לו בן וסיפא [ג] איפכא ופי' ר"י לשם דברישא משלים את שלו ולסוף השלמת נזירות שלו (א) מביא קרבן ושוב מונה נזירות אחרת שקבל בשביל בנו ומגלח ומביא קרבן דצריך שתי תגלחות אבל סיפא דהוי איפכא והתחיל ומנה את שלו אע"פ שקיבל את של בנו תחלה מ"מ (*מתחיל) [*התחיל] ומונה שלו ועתה צריך להפסיק להניח את שלו ולמנות של בנו לפי שקבל אותו עליו תחלה ופי' ר"י מונה את של בנו ל' יום ואין מגלח עדיין ואח"כ משלים את שלו ומגלח גלוח אחד לשניהן שאם היה מגלח לסוף שלשים של בנו לא היה מגלח שוב בהשלמת נזירות שלו כדמפרש התם שאין גידול שער פחות מל' יום ולהכי ממתין עד שישלים שתי נזירות ומגלח גילוח אחד לשתיהן אלמא דוקא (*מיום) [*משום] שהתחיל (*ימנה) [*למנות • כן הגיה במ"ין] את שלו או של בנו תחלה אבל אם (*לא) נולד לו בן קודם שהתחיל למנות כגון ביום ראשון של קבלת נזירות אינו מונה רק ל' יום ויעלו לשתיהן ולא דמי להא דאמרי' פרק ב' דנדרים דהיכא דאמר הריני נזיר היום דאיכא למאן דאמר התם דמונה שתי נזירות בזה אחר זה ולא אמרינן מונה נזירות אחת ויצא ידי נזרו כדאמרינן הכא דשאני התם דאילו היה נפטר משתיהן בשלשים יום למאי קיבל עליו נזירות שניה אלא ודאי צריך למנות שלשים ולחזור ולמנות

דף כז ע"א

הגהות ממ"י (א) מגלח ומביא: הגהות מהר"י ומהצ"ש [א] ק"ש: [ב] ס"א וכן [ג] דהוה:

חדושי אנשי שם

מהר"ם א ס"ג אע"ג דהוי דאורייתא כמו שפי' בה"ג מידי דהוי אהלכה כדברי המיקל בעירוב דמשמע התם אפי' הוי דאורייתא הלכה כדברי המיקל כדאמרי' כו' [וכ"ג רמ"א]: ב כלומר ותופס עוד אחר הרגל ומסתפק אם הרגל מפסיק ממנו גזירת ז' והכי דאמרי' עלה ומודים חכמים לשמיני שלו שחל להיות בשבת ערב הרגל שמגלח ערב שבת ומוקי לה בירושלמי תפתר כשגוררתו חיה ונתייאשו בשבת מלבקשו והזינן דשבת עולה מיהו לענין שמועה הא קי"ל שמע שמועה קרובה בשבת ולאחר שבת נעשית רחוקה דאינה נוהגת אלא יום אחד וה"מ דשבת אינה פוסק:

מאי

אבל הכא כשאמר ונזיר אהיה כשיהיה לי בן לא נתכוון [א] (אלא אם נולד ביום) [אלא אם
נולד לו בן] שימשוך נזירות בנו יותר מנזירתו שימנה לו נזירות בפני עצמו אבל אם יכול להיות
מובלע בזה מבליעו ויוצא ידי שניהן וכשאינן מובלעין לגמרי זה בזה מונה וחוזר ומונה א"כ
ה"ה באבילות משלים הראשון ז' ימים וחוזר ומונה ז' ימים לאחרון וה"נ אם מתו לו שני
מתים ביום א' שאינו מתאבל אלא אבילות אחד אמנם אני שמעתי שא"צ למנות ז' כ"א
מן האחרון חומרא דקריעה כדאמרי' בירושלמי מי שמת לו מת וקרע עליו ואח"כ מת לו
מת אחר אם תוך ז' אינו קורע א קרע אחר לפי שדי לו בקרע ראשון ואם אחר שבעה
מוסיף על קרע ראשון כל שהוא מת לו מת ג' אחר ז' של שני מוסיף כל שהוא וכן מוסיף
והולך עד טיבורו אלמא דאין צריך לקרוע קרע שני על מת שני דדי בקרע ראשון וה"נ
י"ל באבלות [*ולא סגי בז' מיום ראשון כמו קריעה ראשונה. דהא צריכה ז' לכל מת
משא"כ בקריעה דהא איכא קריעה לפניו מיום שני] : כתב בה"ג תתקבב מי שבאה
לו שמועה קרובה בשבת עולה לו שבת מן המנין וקורע בא' בשבת ואע"ג [*דלאו שעת
חימום הוא] דאין הלכה כשמואל דאמר כל קריעה שאינו בשעת חימום אינו קרע [*דהא
באחד בשבת אינו שעת חימום] דהא פליגא עליה ההוא ברייתא דתניא מי שאין לו חלוק
לקרוע ונזדמן לו חלוק תוך שבעה קורע לאחר שבעה אינו קורע אלמא דבתוך שבעה
קורע אע"ג דלאו שעת חימום היא ואיכא מרבוותא דאמרי דכי שמע שמועה קרובה בשבת
דמברכין לו ברכת אבלים בשבת דדברים של צינעא נוהג ורב יהודה גאון אומר דאין
מברכין דכיון שהיא בעשרה כדאיתא פרק קמא דכתובות אם כן הוי דברים של פרהסיא :
תתקבג מי שהתפלל ערבית ועדיין יום הוא קודם צאת הכוכבים ושמע שמועה על
מתו נראה להר"מ מונה מיום של מחרת ואותו יום אינו עולה לו אע"פ שעדיין יום הוא
וטעמא הוי משום דהוי כמו תרי קולי דסתרן אהדדי דאחרי שכבר התפלל ערבית ועשאו
לילה ואחר שעשאו לילה תעשהו יום ונהי דאמרי' פרק תפלת השחר דעבד כר' יהודה עבד
דאמר תפלת ערבית מפלג מנחה ואילך דהיינו שעה ורביע קודם לילה דעבד כרבנן עבד
ואפי' לדברי המפרשים דמי שירצה יכול לעשות היום כר' יהודה ולמחר יעשה כרבנן מ"מ
ביום אחד לא עבדינן תרי קולי דסתרן אהדדי תתקבד ונהי דלענין חומרא חשבינן ליה
יום כגון אם התפלל במוצ"ש ערבית מבעוד יום דאסור בעשיית מלאכה עד צאת הכוכבים
מ"מ לקולא לא אמרי' וכ"פ ר"ת התם גבי הנך אמוראי דצלו של מוצ"ש בשבת : גרסינן
בירושלמי היו מפנין אותו מקבר לקבר אית תנא תני משיסתם הגולל הראשון ואית תנא
תני משיסתם הגולל השני ר' יונה הוה ליה עובדא שלח ר' זירא שאול לר' אמי א"ל
משיסתם הגולל השני אתא לגביה א"ל לחומרא אורי לי ר' יסא ור' יונה תרוייהו אמרי
בד"א תוך ז' אבל לאחר ז' כבר עברה אבל וכשנתנו דעתן לפנותו אבל לא נתנו דעתן
לפנותו משיסתם הגולל הראשון פי' ואפי' פינהו תוך ז' : גרסי' פ"ק דכתובות מי שהיה
טבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת
החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש פירוש [*פורש] והולך לקבור את מתו
ונוהג שבעת ימי המשתה ואח"כ נוהג כל ז' ימי אבילות וכל אותם הימים הוא ישן בין
האנשים והיא ישינה בין הנשים ואין מונעין תכשיטין מן הכלה כל שלשים יום ופי' רש"י
וכ"ש לאחר שלשים ותכשיטין משמע אפי' העברת שיער דהוא נמי תכשיטין כדתנן פרק
קמא דמו"ק ועושה אשה תכשיטיה במועד ואלו הן תכשיטיה גודלת פוקסת נוטלת שערה
ולפרכיה ואם תאמר הא אמרינן פרק בתרא דיומא המלך והכלה ירחצו פניהם ומפרש
התם כלה עד אימת כדתנן אין מונעין תכשיטין מן הכלה כל שלשים יום אלמא דעד
שלשים יום שריא ותו לא מיקריא כלה והרי היא כשאר כל הנשים ויש לומר דה"מ לגבי
יוה"כ אבל לגבי אבילות כיון דשריא תוך שלשים שהם עיקר ימי אבילות כ"ש לאחר שלשים
כך יש לפרש לפירוש רש"י מיהו יש מרבותינו שרוצים לאסור לאחר שלשים משום ההיא
קשיא דמסכת יומא דקתני סתמא שלשים יום ותו לא : תתקבה נהגו העם להתאבל אפי'
ע"פ עד אחד ואפילו ע"פ אשה שבאה ואמרה שמת לו מת ואיני יודע זו מניין דהא מסקינן
פרק האשה רבה אין עד אחד נאמן [*באיסורין] והא דאמרינן פרק אמרו לו עד אחד אומר
אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי אינו נאמן ודייקינן פרק האשה רבה טעמא דאמר לא
אכלתי הא אישתיק מהימן ה"מ משום דהוה ליה לידע הילכך כי שתיק אמרי' דשתיקה
כהודאה דמיא אבל בנדון זה לא אמרינן דשתיקה כהודאה דמיא אלא הא דשתיק משום
שאינו יודע בדבר כלום כמו שפירש ר"ת גבי א"ל עד אחד נתנסך יינך ואפילו הלה שותק
לא מהימן דהאי דשתיק משום דלא יודע אי קושטא קאמר אי לאו והביא ראיה מפרק
הניזקין א"ל טהרות שעשיתי עמך ביום פלוני נטמאו אינו נאמן ואין לי להאריך והא
דאמר עד אחד נאמן [באיסורן] ה"מ לסמוך עליו להתיר דגמר מוספרה לה לעצמה אבל
על אדם להחמיר לא אמרי' ע"פ עד אחד מיהו נהגו העולם לסמוך ע"פ עד אחד אפילו
להחמיר גבי אבילות ויפה הם עושין והיינו טעמא כיון דעד אחד נאמן בעדות אשה שמת
בעלה אפילו עבד ואפילו שפחה ואפילו עד מפי עד נאמן לומר מת בעלה להתירה ליגשא
מהימן נמי לענין אבילות ויש לה להתאבל על פיו כדתנן פרק האשה שלום בש"א תנשא
ותטול כתובתה וב"ה אומרים תנשא ולא תטול כתובתה אמרו להם בית שמאי אם התירו
ערוה חמורה לא התירו ממון הקל וחזרו ב"ה להורות כבית שמאי ה"נ כיון דנאמן להתיר
ערוה וליטול כתובתה כ"ש לענין אבילות ולא פלוג בין אבילות דאשה בין שאר אבלים מכאן
יש ללמוד דעכו"ם מסיח לפי תומו נמי נאמן ומתאבלין על פיו כיון דכשר לעדות אשה
ומיהו אם נתכוון לעדות אינו נאמן כיון דלא מהימן לעדות אשה ומיהו זוכרני כשהייתי
תינוק והייתי בוורצבור"ק בהליקותי מים על ידי הרר"י מווין באה אליו נכרית אחת
אמרה לה"ר יוסף אחיו של ה"ר יונתן שנפטרה אחותו ושאלו לראבי"ה כדת מה לעשות
והשיב לו שהיה לו להתאבל והביא לו ראיה מהא דאמרינן בתוספתא דדמאי ומייתי לה
סוף מסכת יבמות עכו"ם שהיה מוכר פירות בשוק ואמר של ערלה הן של עזקה הן של
רבעי הן לא אמר כלום לא נתכוון אלא להשביח מקחו ומסיק עלה דברי ר' רשב"ג אומר
נאמן העכו"ם להחמיר אבל לא להקל וקיימא לן הלכה כרבי מחבירו ולא מרבו ורשב"ג
אביו הוה ורבו היה ומתוך כך היה רוצה לומר אבי העזרי דנאמן נמי לענין אבילות
אמנם ר"מ אומר דסברא גדולה היא דאין להאמין עכו"ם היכא דנתכוון להעיד דאם היה
לנו להאמין עכו"ם אשר פיהם דבר שוא ושמחים אלי גיל להוציא דבה נתמלא כל הבגד
כולו קרעים מיהו מסיח לפי תומו נ"ל דנאמן כדפרישית לעיל עד כאן לשון רבינו
מאיר : [דף כו] תנו רבנן תתקבו תחילת קריעה טפח ותוספתה שלשה אצבעות פירוש
מי שמת לו מת אחר וצריך להוסיף על קרע הראשון סגי בג' אצבעות דברי ר"מ ור"י
אומר תחילת קרע ג' אצבעות ותוספתה כל שהוא : ת"ר אמרו לו מת אביו וקרע מת
בנו והוסיף התחתון מתאחה העליון אינו מתאחה מת אביו מתה אמו מת אחיו מתה
אחותו קרע אחד לכולן ר' יהודה ב"ב אומר על כולן קורע קרע אחד ועל אביו ועל אמו
קרע אחר לפי שאין מוסיפין על אביו ועל אמו כלומר קורע תחלה על אביו ועל אמו
ומרחיק שלשה אצבעות וקורע קרע אחר על אחיו ועל אחותו אמר שמואל הלכה כר'
יהודה בן בבא ומי אמר שמואל הכי והא אמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל
ומשני אבילות לחוד וקריעה לחוד הקשה רבינו אברהם והתניא לעיל אמרו לו מת
אביו וקרע מת בנו והוסיף כו' ותירץ דהתם דיעבד אבל לכתחילה אין מוסיפין
על קרע אביו אי נמי התם לאחר זמן הכא בבת אחת כדפרישנא מיהו לפירוש רש"י לא
קשה כלל כי הוא פירש דר' יהודה בן בבא אכולה מילתא פליג דקתני מת אביו וקרע
מת בנו והוסיף מת בנו וקרע מת אביו והוסיף ואתא ר' יהודה למימר קרע על אביו
ומת בנו אינו מוסיף או קרע על בנו ומת אביו אינו מוסיף אלא קורע במקום אחר
קריעה מיוחדת למעלה שלא באותו קרע והשתא לפירוש רש"י אם קרע על אביו ולאחר
זמן נאמר לו מת בנו וקרע והוסיף על אותה קריעה לא יצא י"ח אפילו דיעבד ואפילו
לא שמע על בנו עד לאחר שנה או שנתים או איפכא אמרו לו מת בנו וקרע מת אביו
והוסיף צריך לקרוע אחרת למעלה ולפירוש רבינו אברהם יצא בדיעבד ולתירוץ שני אם
לא שמע על שניהם בבת אחת אלא שמע על אחד מהם וקרע ושוב שמע על השני והוסיף
אף לכתחילה יכול לקורעו ולהוסיף על קרע הראשון שהרי דימה אותו למקדש ולירושלים
והתם לכתחילה קתני קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים ודוקא מת אביו או אמו אין
מוסיף על קריעתם (*ועל) [*ולא עלן] קריעת אחרים עליהן אבל בשאר מתים אם שמע
על אחיו קורע ושוב על בנו מוסיף : תנו רבנן עד היכן הוא קורע עד טיבורו ויש
אומרים עד לבו פי' עד היכן קורע שהולך וקורע ומוסיף על מת אחד ששמע וחוזר
ושמע על מת אחר עד טיבורו וי"א עד לבו אבל אם קרע עד לבם ושוב שמע על מת
אחר אינו קורע ומוסיף משם והלאה אלא צריך לקרוע למעלה בראש הבגד בצידי בית
הצואר ולא ידענא אי הלכה כת"ק או כיש אומרים [*ומיהו יש ללמוד דהלכה כיש אומרים]
ממה שכתב ראב"ן ולא נפניתי להאריך : נתמלא לפניו מחזירו לאחריו ומה שלאחריו לפניו
וחוזר וקורע אם שמע שמועה על מת אחר נתמלא מלמעלה פירוש שקרע כבר על צידי
בית הצואר הופכה למטה פי' מחזיר חלוקו מה שלמעלה למטה ומה שלמטה למעלה ועושה
בית הצואר אחר וקורע והקורע מלמטה או מן הצדדין לא יצא פליגי רב מתנה ומר
עוקבא ותרוייהו משמיה דשמואל חד אמר כל ז' קורע לאחר שבעה מוסיף וחד אמר כל
שלשים קורע לאחר שלשים מוסיף רבינו אברהם פירש מסתברא כמ"ד כל ז' קורע לאחר
ז' מוסיף דבכל דוכתא דאשכחן דאבילות לאחר שבעה בטלה כדאמרי' לעיל במי שנזדמן
לו חלוק תוך ז' קורע לאחר ז' אינו קורע אף באבילות דאביו ואמו אמרי' כל ז' מחליף
וקורע לאחר ז' מחליף ואינו קורע אלמא עיקר אבילות בתוך ז' ולא לאחר ז' הילכך הכא
נמי מכי נפקי להו שבעה הרי הוא כקרע חדש ואינו כמרבה על קרע הראשון מפני
שכבר הלך סימנו תורת קרע הראשון מז' ואילך : ואלו קרעים שאין מתאחין הקורע על
אביו ועל אמו ועל רבו שלמדו תורה ועל נשיא ועל השמועות הרעות ועל ס"ת (א) ועל
ערי יהודה ועל בית המקדש ועל ירושלים וקורע על המקדש ומוסיף על ירושלים ופריך
בגמרא והשמועות רעות מי קרעינן והא אמרו ליה לשמואל קטל שבור מלכא תריסר
אלפי יהודאי במגיזת קיסרי ולא קרע ומשני לא אמרו אלא ברוב צבור וכמעשה שהיה
פירוש רוב (אותה) [אנשי] מלחמה עם שאול נהרגו אבל קיסרי לא היו רוב יהודים
שברשותו : אמר רבי חלבו אמר רב הונא הרואה ס"ת שנשרף חייב לקרוע ב' קריעות
אחת על הגויל ואחת על הכתב נראה לאו דוקא ספר תורה אלא אפי' שאר ספרים דהא
ספר ששרף יהויקים לא היתה ס"ת ומגילת איכה היתה אמר רבי חלבו אמר עולא הרואה
ערי יהודה שנחרבו אומר ערי קדשך היו מדבר וקורע ירושלים בחרבנו אומר ציון מדבר
היתה וירושלים שממה וקורע בית המקדש בחרבנו אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך
אבותינו (ב) וקורע על המקדש ומוסיף על ירושלים ורמינהי אחד השומע ואחד הרואה
כיון שהגיע להר צופים קורע וקורע על המקדש בפני עצמו ועל ירושלים בפני עצמה לא
קשיא הא דפגע במקדש ברישא הא דפגע בירושלים ברישא : תנו רבנן וכולן רשאין לשוללן
ולמוללן וללוקטן (ג) כמין סולמות אבל לא לאחותן אמר רב חסדא ובאיחוי אלכסנדרי :
תנו רבנן הקורע מתוך השלל מתוך סולמות לא יצא מתוך האיחוי יצא (ד) תנן רשאי
להופכו למטה ולאחותו ר' שמעון בן אלעזר אוסר באיחוי וכשם שהמוכר (*אמרו) אסור
לאחותו כך לוקח אסור לאחותו [*לכן אסור למוכרו] אלא אם כן יודע שהם מקרעין
(ה) שאין מתאחין לפיכך מוכר צריך להודיע ללוקח : פרק השעה דמסכת שמחות כל בגדים
שאין מתאחין אסור למוכרן לעכו"ם ולאחותן ולהופכן מלמטה [*למעלה] דברי ר' ישמעאל
ר' אליעזר ור' יהודה מתירין עוד שנינו שם הקורע על מתו וחזר בו נשמה וחזר ומת
אם לאלתר (ו) יצא ואם לאחר זמן מת לא יצא תנו רבנן היוצא בבגד קרוע בפני המת
הרי זה גוזל את המתים ואת החיים רבן שמעון בן גמליאל אומר האומר לחבירו השאילני
חלוקך ואבקר אבא שהוא חולה והלך ומצאו שמת קורעו ומאחו כשבא לביתו מחזיר לו
ונותן לו דמי קרעו ואם לא הודיעו הרי זה לא יגע בו : ת"ר חולה שמת לו מת אין
מודיעין אותו שמא תטרף דעתו עליו ואין מקרעין (ז) אותו ומשתקין הנשים מפניו
ומקרעין לקטן מפני אגמת נפש וקורע על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו · אמר
רב פפא תנא באבל רבתי אבל לא יניח תתקבז תינוק בחיקו מפני שמביאו לידי שחוק
ונמצא מתגנה על [ג] חבירו ירושלמי תני הדר בפונדק א"צ לכפות מטתו שלא יאמרו בן
חרש הוא פירוש מכשף ועל זה אנו סומכין שאין נוהגין לכפות המטות לפי שאנו דרים
בין העכו"ם שמא יחשדונו בכשפים : גר' פרק שלשה שאכלו מר זוטרא איקלע לבי רב אשי
תתקבח איתרע ביה מילתא בריך בא"י אלהינו מ"ה הטוב והמטיב וכוותיה קיימא לן
ומברכין בבית האבל ברכת הטוב והמטיב בא"י אלהינו מ"ה החי הטוב והמטיב אל אמת
דיין אמת שופט בצדק ולוקח במשפט ושליט במעשיו ואנחנו עבדיו ועמו ובכל זאת אנחנו
חייבין להודות לו ולברך גודר פרצות בישראל הוא יגדור פרצה זו מעלינו ומעל האבל
שבתוכנו לחיים ולשלום הרחמן הוא ימלוך עלינו כו' ופי' בה"ג שאין אומרים ולוקח
במשפט דקי"ל בפרק במה בהמה דיש מיתה בלא חטא ויש יסורים בלא חטא מיהו בכך
אין למוחקו וכן עמא דבר · פרק ג' דמגילה מסיק מאי ברכת אבלים ברכת רחבה מכאן
מוכיח דברכת המזון דאבלים איכא בעשרה אף על פי שאומר אל אמת ושופט צדק
לא מצינו בה י' אף על גב דמילתא קמייתא דפרק קמא דכתובות דר' יצחק היה
בעי לאוקומי התם בברכת המזון מיהו במסקנא מוקי לה ברכת רחבה וכן מצא
ר"י בתשובת הגאונים שלא מצינו עשרה אלא בברכת רחבה בלבד וכן פסק בסמ"ג
בסימן מ"ה ע"ש ורבינו מאיר כתב שבברכת אבלים שבברכת המזון אינו אלא בעשרה
כיון דבפרק קמא דכתובות מעיקרא ס"ד דמקשה דמיירי בברכת אבלים שבברכת
המזון וקאמר בי' אי לאו משום דאמר [ג] כו' גם נראה דאבל מצטרף לתפלה ולזימון
בין

הגהות ממי"י (א) שנשרף : (ב) היה לגריסא אם וכל מתמדיתו לחרפה וקורע : (ג) כ"ב ולעשותן : (ד) תנו רבנן כצ"ל : (ה) צ"ל שהן : (ו) מת : (ז) לו כצ"ל :

הגהות מהר"י ומהצ"ש [א] ס"א ל"ג : [ב] הבריות : [ג] דמיירי בברכת רחבה :

חדושי אנשי שם

מהר"ם א וכגמרא שלנו תוך שבעה קורע ופירוש צריך קריעה אחרת שמרחיק שלשה אצבעות וקורע ולא יוסיף על הראשון כיון דכל שבעה אינו שולל לא מינכרא ביה קריעה לשון הר"ן וכן לקמן וכל הפוסקים שאין נג
ולא כירושלמי זה וצ"ע מה ראיה מעכשיו

בין לעטרה בין לשלשה והא דקאמר רבי יוחנן פרק קמא דמגילה אין אבלים מן המנין מוקי לה בברכת רחבה שהיו מברין האבל ברחבה של עיר בשובם מבית הקברות ושם היו מברכין (*כמו ברכת אבלים) [*ס"א כמה ברכות] וצריך י' ובאותם עשרה אינו מן המנין גם בסעודה ראשונה שאסור לאכול משלו אין צריכין לי': עוד גרסינן התם אמר עולא ואמרי לה במתניתא תנא עשרה כוסות תקנו בבית האבל כו' עד התחילו היו שותין ומשתכרין והחזירו הדבר ליושנו פירוש שבטלו אותם לגמרי: [דף כח] אמר ליה רבין בר רב אדא לרבא (*אמרי) [*אמר] תלמידך (*א"ר) רב עמרם כל שבעה קרעו לפניו תתקכט ואם בא להחליף מחליף וקורע ובשבת קרעו לאחריו אם בא להחליף מחליף ואינו קורע ומשני כי תניא ההיא בכבוד אביו ואמו פירוש באביו או אמו הוא דאמר אם בא להחליף מלבוש בגדים אחרים שאינם קרועים צריך לקרוע אותם כיון שהוא תוך ז' אבל שאר מתים כיון שקרע פעם אחת שוב אין צריך לקרוע כל מה שלובש חליפות שמלות אפילו תוך ז' והא דאמרינן לעיל מי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן לו חלוק בתוך ז' קורע לאחר ז' אינו קורע ותני ר' חייא אבהריה בד"א בחמשה מתי מצוה אבל על אביו ואמו קורע והולך אלמא דבשאר מתים קורע כל ז' שאני התם לפי שלא קרע עדיין אבל אם כבר קרע פעם אחת שוב אינו קורע בתוך ז': שנינו פרק שנים עשר דמסכת שמחות כל שקורעין עליו בשעת מיתתו קורעין עליו בשעת ליקוט עצמות כל שאינו מאחה עליו בשעת מיתתו אינו מאחה עליו בשעת ליקוט עצמות אינו אלא יום אחד בלבד לפיכך אין מלקט עם חשיכה ליקטן כל אותו היום עד חשיכה מותר באותו יום שלאחריו אין עומדים בשורה עליהן ואין אומרין ברכת אבלים עליהם ואין מברין עליהן ואין מברך [*עליהן] ברחוב (*העיר) אבל מברין עליהן בתוך ביתו של אבל: אם יכול האבל ליתן תבואה לטחון לו או קמח לאפות לו פת זהו דבר פשוט שהוא מותר לאפות אפילו תנור מלא פת דהא אפילו ביום טוב שרי דהא אמרינן פרק קמא דביצה רשב"א אומר אף ממלאה אשה תנור פת מפני שהפת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא ואמר רבא הלכתא כרשב"א ולטחון נראה דאסור דאמרי' פרק מי שהפך ת"ר טוחנין קמח במועד לצורך המועד שלא לצורך המועד אסור ואם טחן והותיר הרי זה מותר ובלבד שלא יערים קוצצין עצים במועד לצורך המועד שלא לצורך המועד אסור אם קצץ והותיר מותר מטילין שכר במועד לצורך המועד שלא לצורך המועד אסור וימי אבלו כמו חול המועד ואדרבה איכא למ"ד דמחמירין טפי בימי אבלו דאמר רב ששת בריה דרב אידי פרק מי שהפך זאת אומרת דברים המותרין בחולו של מועד אסור בימי אבלו ורב *ששת פליג עליה ואמר [א] האסור בזה מותר בזה: תתקל מי שמת לו מת בשבת ולא נקבר עד למחר לא יבדיל במוצאי שבת נראה להר"ם שמותר לאכול בלא הבדלה דאמרינן פרק מי שמתו מוטל לפניו פטור מכל מצות האמורות בתורה ואמר עלה בירושלמי כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט וביום המחרת לאחר שנקבר מתו אסור לאכול עד שיבדיל דהא קי"ל פ' ערבי פסחים טועם מבדיל ואמרינן נמי התם מבדיל והולך כל השבת כולו או כל היום כולו ושמעתי שיש גדולים שאומרים לאחר להבדיל לפניו ושותק ובזה פטור האבל ולא יתכן בעיני: גרסינן בפ' בני העיר בית הקברות אין נוהגין בו קלות ראש ואין מרעין בהם בהמות ואין מוליכין בהם אמת המים ואין מלקטים בהם עשבים ואם ליקט שורפן במקומן מפני כבודן של מתים ופריך וכי שורפן במקומן מאי כבוד מתים איכא אלא אריפא פירוש הא דאסרינן ברישא לנהוג בהן קלות ראש ולרעות בהמה וכו' מפני כבודן של מתים והא דאמרינן פרק נגמר הדין קבריה דרב הוו שקלו מיניה עפרא לאישתא בת יומא וא"ל לשמואל ואמר יאות הן עבדין קרקע עולם היא וקרקע עולם אינה נאסרה (*והתם) [*התם] כיון דלרפואה עבדי אין זה קלות ראש: תניא באבל תתקלא רבתי דברים שבין איש לאשה מברין את האיש ואין מברין את האשה מניחין את האיש ברחוב ואין מניחין את האשה נראה להרב לפרש אם האשה אבילה אין מברין אותה וטעמא משום הרגל עבירה כי היכי דאסרינן פ' י' יוחסין לשאול בשלום האשה מהאי טעמא ומסיק רבי יהודה אומר אם יש לה בנים קטנים מברין אותה עמהם לפי שאין נראה שעושין בשבילה אלא בשביל בניה וליכא קרובי דעתא לגבי דידה מיהו הלכה כת"ק דיחיד ורבים הלכה כרבים ומהאי טעמא נמי לאחר שנקבר המת שרגילין ללות האבל לביתו היכא דליכא אבלים אלא נשים אין ללותם וגם בשבת תוך ז' שמלוין את האבל לביתו אין עושין כן לנשים מיהו נ"ל דנשים מברות לנשים דלא אסרינן אלא אנשים אבל נשים דנשים חייבות בהבראה כמו אנשים תדע מדלא קתני אנשים חייבים בהבראה ונשים פטורות אלמא אידי ואידי חייבין מיהו מספקא לי אשה נשואה אם חייבת בהבראה לאכול משל אחרים מי אמרי' כיון דאכלה משל בעלה היינו משל אחרים או דילמא כיון שהוא חייב במזונותיה כמאן דאכלה משל עצמה דמי ואין לפושטו מהא דאמרינן פרק ואלו מגלחין רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו להדדי פירוש כשהיה אחד מהם אבל אוכל משל חבירו וכשהיה השני אבל היה חוזר ואוכל משכנגדו בסעודה ראשונה תחת מה שהוא אכל עמו אלמא אף על גב דלא היה אוכל עמו בחנם כיון דהוי לחם אחרים יוצא ידי חובתו הכי נמי אשה יוצאה משל בעלה (*ולאו) [*דלאו] ראיה היא דהתם לא היו מתנין זה עם זה לאכול זה עם זה סעודה ראשונה ע"מ שגם הוא יאכל עמו כשיהיה אבל אלא ממילא היו נוהגין כן בלא תנאי וקמשמע לן תלמודא דכה"ג שרי אף על גב דמיחזי קצת כאילו אוכל משלו אבל בנדון זה נ"ל דאינה יוצאת בשל בעלה כיון דחייב במזונותיה וגם היא תדירה לאכול עמו לא מיחזי כשל אחרים וכן הדין בשכיר או מלמד שאוכל עם בעל הבית בשכרו ואירעו אבל אינו אוכל משל בעה"ב בסעודה ראשונה אמנם נ"ל מי שנותן הוצאה לעני או ליתום אחד או לאחד מבניו ובנותיו הגדולים בלא תנאי אלא מעצמו ואירע אבל לחם אנשים קרינא ביה (*דאינס) [*אינס] צריכים לאכול משל אחרים אלא אוכל משל בעל הבית*: תנן אין מניחין את המטה ברחוב העיר פירוש במועד כדי שלא להרגיל ההספד ולא של נשים לעולם (א) אין מניחין מטה ברחוב העיר מפני הכבוד וכן משמע במסכת שמחות בהא דחשיב דברים שבין איש לאשה ומפרש בגמרא [*דף כח] אמרי נהרדעי לא שנו אלא חיה פירוש לפי שמתטולת אבל שאר נשים מניחין ר"א אומר אפילו של שאר נשים דכתיב ותמת שם מרים ותקבר שם סמוך למיתתה קבורה אע"ג דמרים בנשיקה מתה ולא הבאישה ורמה לא היתה בה כדאמרינן ספ"ק דב"ב אפילו הכי [*אסור] דגנאי הוא שמוטלת בפני אנשים ע"כ טוב ליזהר כר"א: תתקלב מי שמת לו אביו או אמו והיה קטן באותה שעה וקודם שעברו ל' הגדיל ונעשה בן י"ג שנה ויום אחד נראה להר"ם דחייב להתאבל שבעה ושלשים ואינו מונה מיום קבורה אלא מיום שנעשה גדול והימים הראשונים יפלו דהוי כמו שמע שמועה קרובה ברגל שמתאבל אחר הרגל ומונה שבעה ושלשים ואע"ג דהתם ימי הרגל נהי דאין עולה למנין שבעה מ"מ עולה הוא למנין שלשים כדפרישית לעיל אבל הכא ימים שעברו בימי קטנותו אינם עולין אפילו למנין שלשים דגבי רגל היינו טעמא דגזירת שלשים דהיינו תספורת וגיהוץ שייכי נמי ברגל דבלא אבלות נמי אסור לספר ולכבס ברגל אבל בקטנותו לא שייך אבילות וכן אם היה קטן תוך שלשים והגדיל לאחר שלשים הוי כמו שמע שמועה

[*בפרק הנודר מן הירק גרסי' אמרו לי' רבנן לעולא הא דתנן כשהן מברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הדרגש כולה שתא לא יתיב עלה והשתא יומא יתיב עלה מתקיף לה רבינא מידי דהוה אבשר ויין דכולי שתא לא אכל והשתא יומא אכן יהבינן ליה כו' מכאן משמע דלא סגי שלא יאכל בשר וישתה יין בסעודת הבראה וגם ראיה מכאן שאין לו להתענות · הגה' מיימוני פ"ז]:

ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה דאינה נוהגת אלא שעה אחת ובטלה הימנו גזירת שבעה ושלשים מיהו משלים י"ב חדש על אביו ועל אמו מיום קבורה ולא מיום שנעשה גדול כדפירשתי לעיל ואע"פ שיש לחלק קצת בין שמע ברגל לנדון זה דהתם גברא בר חיובא הוא אלא דיומא הוא דקא גרים אבל הכא גברא לאו בר חיובא הוא כלל וא"כ נימא כיון דבשעת מיתה לא היה ראוי להתאבל יפטר לעולמים הא ליתא דאין דיחוי אצל מצות כדאיתא פרק כסוי הדם והכי אמרינן ס"פ ד' אחין [דף לג] כגון דאייתי ב' שערות בשבת דאתו ליה [ב] זרות ושבת בהדי הדדי ואע"ג דבין השמשות קטן הוי ולא מיחייב אשבת לא אמרינן הואיל ואידחי בין השמשות אידחי לכולי יומא מאיסורא דהאי שבת וקי"ל: מי שנקבר תתקלג בע"ש סמוך לחשיכה קודם בה"ש חייב בהבראה ואי משום שיכנס לשבת כשהוא מתאוה הא פסקי' בע"פ הלכה כרבי יוסי בע"ש דמותר להתחיל לאכול מן המנחה ולמעלה אבל בע"פ כה"ג אין מברין אותו דהלכה כר' יהודה בע"פ: מי שמת לו מת ולא נודע לו אין חובה שיאמרו לו ואפילו באביו ואמו מדקאמרינן פ"ק דפסחים רב בר אחוה דרבי חייא דהוא בר אחתיה דרבי חייא כי סליק התם (א"ל אבוך קיים או אימא קיימת) [*א"ל אבא קיים א"ל אבא קיים] ה"ג רבינו חננאל והכי פירושו א"ל רבי חייא לרב וכי אבי קיים העודנו חי א"ל רב אבא קיים כלומר אבי שלי חי אבל מאביו דרבי חייא לא השיב וממילא הרגיש שנפטר מדלא השיב לו על אביו וכן יש לפרש גבי אימא קיימת וכו' אלמא שלא היה רוצה לומר לו כלום אילו לא היה שואלו ואפילו כששאלו לא השיב לו אלא ברמז בעלמא ועל זה נאמר מוציא דבה הוא כסיל *מיהו אם שואל עליו אין לו לשקר ולומר חי הוא שנאמר מדבר שקר תרחק וכדמשמע ממילתיה דרב שלא רצה לשקר ולומר חי הוא:

[*מ"מ נהגו להודיע הזכרים כדי שיתפללו כי אית ליה למת נחת רוח אבל לבנות אין מנהג · מהרר"י ווייל]:

סליקו להו הלכות שמחות

הגהות דשייכי לעיל מהלכות תשעה באב

אמרינן בערכין תתקלד יום שחרב בהמ"ק מוצאי שבת היה ומוצאי שמטה היה ומשמרת יהויריב היה עיין פרק ב' דפירקי רבי אליעזר מעשים בחורבן הבית כי הנה השתות יהרסון לשון שתיה ויש מקדימין שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין משבעה עשר בתמוז ורמז לדבר מיחזקאל ודניאל שהתענו ג' שבועות יש בני אדם שמשימין אבן תחת ראשם ליל ט' באב ורמז לדבר ויקח מאבני המקום וגו' ובית המקדש ראה דכתיב מה נורא המקום הזה וחורבן ראה ממעשה הגאונים מצאתי ואין אומרים פסוקי דזמרה כי אם בלחש ערב תשעה באב מקדימין לבית הכנסת ומתפלל מנחה ויוצאין ואוכלין מבעוד יום ואוכלין סעודה המפסקת על הקרקע וההולך בדרך מותר בנעילת סנדל עד רחוב הקהל בזמן הזה ובט"ב לא יתחיל לטייל ואין נותנין שלום אלא כנזופים ואבלים: מצאתי במ"ס יש לברך על מקרא מגילה באיכה: סימני הפטרות מי"ז בתמוז ואילך דש"ה נו"ע אר"ק שד"ש וסימנין אלו אין מפסיקין לא בשביל חתונה ולא בשביל שום דבר שאירע: מצאתי מעשה היה בגרמיזא בימי ר"י סגן לוים שחל לו ברית מילה בי' באב שחל תשעה באב בשבת ונדחה עד למחר כתיקון חכמים והוא היה אב ברית והמתין עד לאחר חצות וצוה להתפלל מנחה גדולה פי' מבעוד יום מיד לאחר חצות והלך ורחץ הוא ובעל ברית ומלו הנער ואכלו כל צרכיהם ולא השלימו עם הצבור מטעם דאמרינן בחמישי מותרין מפני כבוד השבת כ"ש מילה דחמורה מכבוד השבת: ושוב מעשה באשה יולדת ששאלה מרבינו תם אם היתה מותרת לאכול בצום גדליה שחל בח' ללידתה והתיר לה ואע"ג דבפרק מפנין אמרי' מז' ואילך דוקא אם אמרה צריכה אני מחללין וצום גדליה מדברי קבלה ודברי קבלה כדברי תורה אפ"ה מותר כדאמרינן בר"ה קרי ליה צום וקרי ליה שמחה ומשני יש גזירה צום אין גזירה רצו מתענין רצו אין מתענין ועתה אין גזירה ואין שלום מצאתי · תניא בתוס' דתענית הרי מי שהיה מתענה ושכח ואכל הרי זה משלים תעניתו ודוקא כשנדר יום סתם אבל יום ידוע אין משלים אלא אותו יום כיון שדעתו על אותו יום נפל לא ישלם אחר תחתיו מרבינו נסים גאון: מצאתי יחיד שקיבל עליו תענית כל ימות השנה ואירע עט"ב באחד כילד יעשה סועד טרם יבא השמש ומתפלל מנחה ואחר כך סועד דקי"ל מתענין לשעות ואע"ג דקי"ל כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו תענית ה"מ בשאר תענית אבל בעט"ב ובעי"כ דאי אפשר להשלים מתענין לשעות ואחר כך סועד וכן תקנו אבותינו הגאונים: כשמלין תינוק בט"ב אומר איכה *וירמיה לאחר הברית ופושט בגדי שבת אשר לבשו עכ"ל מהר"ם: ראיתי בתוס' דשבת שלפני ר"ח אב אין מזכירין ר"ח משום דכתיב במספר ירחים אל יבא ודחה דאדרבה יותר טוב כדי לברך ישראל שהזמן מוכן לפורענות ועוד יש לומר דלאו על חדש אב נאמר איוב דלייט למזליה ועוד דא"כ הלל לא יאמרו דכתיב אל תבא רננה בו: בפ"ק דכתובות גבי הוא ישן בין האנשים והיא ישינה בין הנשים פי' דת"ב ויוה"כ אסור לישן עם אשתו במטה: ת"ב שחל להיות במוצ"ש אין אומרים ויהי נועם משום דאיקרי מועד ולא צדקתך ומבדיל בתפלה אע"פ שאינו מבדיל על הכוס עד לאחר התענית וברומי אין אומרים שירת הים ומתפלל י"ח ברכות ויחיד מתפלל עננו בשומע תפלה וש"ץ בין גואל לרופא וקורין בשחרית שלשה בני אדם בכי תוליד והשלישי מפטיר אסוף אסיפם למנחה קורין ויחל ומפטירין דרשו:

סליקא להו הלכות תשעה באב

הגהות מועד קטן פרק שני

תתקלה כד משמתי רבנן אינש צריך למימר סברי רבנן לשמותי דכתיב אורו מרוז אמר מלאך ה' וגו' ומשמתינן נמי למאן דמייתבי בהדיה דכתיב (ב) ארור יושביה וצריך לאודועיה משום מאי משמתינן ליה דכתיב כי לא באו לעזרת ה' ואי בעי למקנסיה בממוניה יכול דכתיב אשר לא יבא לשלשת הימים וגו' ואי בעי למתלשיה מקעריה ולמעבד ביה מעשה עבדינן דכתיב ואריב עמם ואקללם והיכא דבעי למיחבשיה רשאי דכתיב הן למות הן לשרושי וגו' ושדרי ממתיבתא מי שבקשו להתיר הנידוי יאמר כך פלוני איחייב שמתא ואישתמית וקבל דינא דאורייתא ודינא דרבנן השתא שרי ושביק ליה מאן דאמר למשה סלחתי כדברך הוא ישרי וישבוק ליה אמן אמן עכ"ל תשובת הגאונים: ת"ר שלשה הקב"ה שונאן המדבר אחד בפה ואחד בלב והיודע עדות בחבירו ואינו מעיד לו והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי כדאמרי' טוביה חטא ואתא זיגוד לחודיה וקא מסהיד ביה לחודיה ונגדיה ר"פ לזיגוד אמר טוביה חטא זיגוד מנגיד *א"ל ר"פ אין דלחוד קא מסהדת ושם רע מפקת עילויה: רב האי גאון התיר להניח תפילין בט"ב דלא חמיר כל כך כאבילות גופיה וגאון אחר אסר משום פאר · עיין שילהי סנהדרין אם יש להתאבל על תינוק שנעשה מומר:

[*בספרי תניא רי"א לעון אינו קם אבל לשבועה קם הוא מכאן למדנו שעד אחד שיודע בחבירו עון דבר שאינו ראוי להשביעו שלא יעיד עליו ואם העיד עליו לוקה משום דאפיק שום ביש עליה כדאמרי' בפסחים גבי טוביה וזיגוד דנגדי' ר"פ לזיגוד שהעיד על טוביה פי' משום לאו דלא יקום מ"מ מלקות זה מדרבנן דמדאורייתא אין מלקות אלא בזמן שהסנהדרין נוהגין דילפינן מכות במסכת סנהדרין מדיני נפשות מג"ש דרשע רשע אבל לאפרושי מאיסור מעיד כדאשכחן בקדושין פ' האומר גבי הוא סומא שהגיד לו שליח שזינתה]

הגהות מהר"י ומהצ"ש [א] נ"ל כמותר: [ב] גדלות: הגהות סמ"י (א) נ"ב פי': (ב) נ"ב אורו:

פרק שלישי

(*זה) [*מנודה] נוהג נידויו ברגל ולא שרינן ליה עד דמפייס לבעל דיניה והכי (*לשמעתא) [*משמע בשמעתא] דנין דיני ממונות ודיני מכות במועד ואי לא ציית משמתינן ליה: מנודה אסור בתספורת דתניא

שזינתה אשתו ולא נער בו מר שמואל ובפ׳ המקין גבי ההוא דאתא לקמיה דר׳ אמי א״ל אזכרות שכתבתי בס״ת לא כתבתים לשמן ובפ׳ הכותב א״ל בת רב חסדא נרבא ידענא בההיא איתתא דחשידא אשבועתא ולא נער בה. ס״ת. ופר״ת שעד אחד המסייע למוחזק פוטרו משבועה וע׳בריש הל׳טוען ונטען.הגהת מיימוני פ״ה מה׳ עדות]:

מצורעין ומנודין אסורין (*לכבס) [*לספר ולכבס] מנודה שמת ב״ד סוקלין ארונו ר׳יהודה אומר לא שיעמידו עליו גל אבנים כגל עכן אלא ב״ד שולחין ומניחין על ארונו אבן לומר שכל המנודה ב״ד סוקלין ארונו מנודה מהו בתפילין תיקו מנודה מהו בד״ת אמר רב יוסף ת״ש מנודה שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו מוחרם לא שונה ולא שונין לו לא נשכר ולא נשכרין לו אבל הוא שונה לעצמו שלא יפסיד תלמודו ועושה חנות קטנה כדי פרנסתו מנודה מהו בשאלת שלום ולא איפשיטא מנודה מהו בקריעה תיקו מנודה מהו בכפיית המטה תיקו מנודה מהו בנעילת הסנדל תיקו מנודה מהו ברחיצה תיקו מנודה מהו בתשמיש המטה תיקו וכל תיקו דאמרינן בהאי עניינא לקולא מנודה מותר בעשיית מלאכה ומנלן דמשמתינן דכתיב אורו מרוז ומנלן דפרעינן חטאיה דכתיב כי לא באו לעזרת ה׳ לעזרת ה׳ בגבורים ומנלן דמפקרינן נכסיה דכתיב וכל אשר לא יבא בעצת הזקנים והשרים יחרם כל רכושו ומנלן דמרטינן שער דכתיב ואריב עמם ואקללם ואמרטם ואשביעם באלהים אמר רב שמואל מנדין לאלתר ושונין לאחר ל׳ יום [*ומחרימין] לאחר ס׳ יום [*רב] הונא בר חיננא אמר ב׳ וה׳ וב׳ פירוש אין מנדין עד דמתרין בו ב׳ ה׳ ב׳ ודוקא לממונא אבל לאפקרותא מנדין לאלתר בלא התראה אמר אמימר הני בי תלתא דמשמתי מייתי תלתא אחריני ושרו ליה ל״ש בממונא ולא שנא באפקרותא וכדמפייס לבעל דיניה [*שרי׳ ליה] לאלתר ת״ר מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב מנודה לעירו אינו מנודה לעיר אחרת מנודה לעיר אחרת אין מנודה לעירו מנודה לנשיא מנודה לכל ישראל מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא ר״נ אומר אחד מן התלמידים שנדה ומת חלקו אין מופר ואוקימנא לעיל עד דאתו תלתא ושרו ליה אמר רב (א) ת״ח שנדה לכבודו נדויו נדוי מדמנודה לתלמיד אין מנודה לרב משמע הא לכולי עלמא הוי נידוי ולמאי אי למילי דשמיא הא אין חכמה ואין תבונה נגד השם אלא לאו לכבוד עצמו אמר רב צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה במילתא דפסיקא ליה אמתא דבי רבי חזייה לההוא גברא דמחה לבנו גדול אמרה ליהוי ההוא גברא בשמתא דעבר אולפני עור לא תתן מכשול ולא נהגו חכמים בנדויה קלות ראש ג׳ שנים: ההוא גברא דאכיל תאנים אתא מריה שקל קלא פתק ביה ולא אשגח ביה אמר ליה בשמתא ליהוי אמר ליה אידך אדרבה אם ממון נתחייבתי לך נדוי מי נתחייבתי לך אתא שאיל בי מדרשא א״ל נדויו נדוי שלך אין נדוי מאי תקנתיה ליזיל גביה דלישרי לך אמר ליה לא ידענא ליה א״ל זיל גבי נשיאה דתניא נדוהו ואין יודע מי נדהו ילך אצל נשיא ויתיר לו. אמר רב יהודה אמר רב נדוי על תנאי ואפילו מעצמו צריך הפרה דכתיב אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים ואף על פי שקיים התנאי היו עצמותיו מגולגלין בארון ופירשו התוס׳ פרק מציאת האשה מה שנדוי על תנאי צריך הפרה אע״פ שקיים התנאי היינו בדבר שאין ברור לו בשעת התנאי שיוכל לקיימו כמו ההוא דיהודה כי מה היה יכול לידע שיביאהו אולי יאכלוהו חיות והלכך הוה ליה כאלו נדה בלא תנאי שהתנאי בטל ועין שם בתוס׳ פ״ק דסנהדרין: נדהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו שלא בפניו בין בפניו ובין שלא בפניו השומע הזכרת השם מנדהו ואם לאו הוא עצמו בנידוי בכל מקום שמזכירין השם או מיתה או עוני אמר רב גידל אמר רב ת״ח מנדה לעצמו ומפיר לעצמו נדהו בחלום צריך עשרה בני אדם להתיר לו (ב) דתנו הלכתא. ת״ח ששרח אין מנדין אותו בפרהסיא עכ״ל רי״ף פרק ואלו מגלחין לבד מה שהבאתי מתוספות פרק מציאת האשה ובאלפסי האריך יותר ועיין בספרו פרק ואלו מגלחין ופרק הגוזל בתרא במסכת בבא קמא. כתב רבינו משה המיימוני בספרו וז״ל כל המבזה תלמיד חכם אין לו חלק לעוה״ב כו׳ בספר המדע ושם מפורש היטב תניא בשם רבי נתן כסות שיורד אדם לקבורה בו עתיד לעמוד בתחיית המתים שנאמר תתהפך כחומר חותם עיין בתנחומא: חילוק לענין נדוי ושמתא ובין ת״ח לע״ה עיין פרק מקום שנהגו באלפסי עוד פרק השוכר האומנים בב״מ תשובת מהר״ף על נדוי: שאלו למור״ם על אדם תתקלו אחד שהיה תפוס והתנה לו השר להוציאו אם ישא אותה אשה שרולה לתת לו ועברו עליו ר״ה ויו״כ וסוכות ממיתת אשתו ושאלו אם חשובין כרגלים גם לענין זה כמו גבי אבילות ומותר לישא לאלתר לאחר סוכות ואת״ל שאינן כרגלים מ״מ דלמא שרי ליה שמוטל בכבלי ברזל בשביל הצער כי היכי שהתירו למי שיש לו בנים בשביל צער הבנים והשיב שאין לסמוך על דברי השר אשר פיהם דבר שוא ואפילו אם יתירהו השר אין זה דומה למי שהניחה לו אשתו בנים קטנים דשרי מתוך חיי הבנים ולא חשיבי שלשה רגלים לענין שיהא מותר לישא אשה אלא דוקא כגון פסח ועצרת וסוכות שיש בהם שמחת החג ומתוך כך ישכח אהבת אשתו ראשונה שישמח בחג עם זו אבל אשה בבעל כל דהו ניחא לה לכן איגה (*מתרלה) [*לריכה] להמתין שלשה רגלים דליכא למימר טעמא שלשה רגלים משום אבילות דאם כן אשה נמי ליבעי שלשה רגלים (דאם) [*ואם] כן אין להקל בשני רגלים כרבי יהודה דאין שייך בזה הלכה כדברי המיקל באבל והרב רבי חיים רצה להתיר לרבי אליעזר לישא אשה לאלתר מדפסק פרק הבא כריב״ל דאמר נשא אשה בבחרותו ישא אשה בזקנותו משום פריה ורביה משמע דלא קיימא לן כברייתא דמועד קטן והריב״ם לא הניחו אבל אם אין לו מי שישמשו מותר מיד כדאיתא במסכת שמחות ובירושלמי בפרק אלו מגלחין ובפרק החולץ: עיין פרק קמא דכתובות ובפרק החולץ בתוספות ובמסכת שמחות: מלישא וליתן מלבנות ולטוע בפ״ק דמגילה מוקי לה בבנין ונטיעה של שמחה כגון אבורנקי של מלכים ויש מפרשים דמשא ומתן נמי כגון צרכי חופה אסור ואין נראה דלא אסור אלא סעודה גופיה ומיהו צריך למעט יותר מבשאר ימים ובמגלת סתרים מתיר לארס בט״ב עכ״ל התוס׳ והאריכו הרבה ועיין פרק החולץ ומן הדיבור משמע קצת שאסור לארס בט״ב עוד כתוב בתוס׳ וז״ל משא ומתן שהוא דבר של פרהסיא אסור בט״ב פן יאמרו אינו מתאבל על ירושלים עד כאן לשונו: בפרק אלו מגלחין גרסי׳ כסבור שמת לו מת וקרע ואח״כ מת אם תוך כדי דיבור מת אינו קורע עיין פרק מרובה בחיבורי בגמרא הזמה כת שניה ושם פירש רבינו תם טעם של תוך כדי דיבור בכל מקום ועיין גם פרק בתרא דנדרים ובחיבורי שילהי אלו מציאות גבי ת״ח שבבבל קורעין זה על זה שם פירשתי בחיבורי אם קורעין על אדם שאינו כשר ועל תינוק בן יומו מי שעומד עליו בשעת יציאת נשמה וע״ש. כתב רב אלפס בפרק קמא דכתובות ושמעינן מינה היכא דאפשר וליכא פסידא אינו נוהג ז׳ ימים ברישא כתב האשר״י דעת אלפס דהיכא דאיכא פסידא נוהג ז׳ ימי המשתה ברישא והיכא דליכא פסידא נוהג ז׳ ימי אבילות בתחלה אבל בשניהם בועל בעילת מצוה קודם שיקבר המת (ג): פנים [*סי׳ תתפו] קטן בן שנה כו׳ עד והביא ראיה כו׳ עיין בסנהדרין פ׳ נגמר הדין שם דחה הראיה. היכא דליכא פסידא קובר מתו ונוהג אבילותו ואחר כך מכנים הכלה לחופה וכן מצאתי בשם ה״ג ובשם הרי״ף גיאת דבשאר קרובין מכניסין המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ונוהג ז׳ ימי אבילות ואח״כ ז׳ ימי המשתה ולא מסתבר כלל לבזות המת ולמהר והאריך האשר״י מא״ז כתב זה לשונו ירלה לי דאבל מותר לישן עם אשתו במטה דאבילות חמירא ליה מנדה והכי מיבעיא לן פ״ק דשבת מהו שתישן בבגדה ונהי

דפשטה התם לאיסור דאיתקש נדה לאשת רעהו מ״מ באבילות דחמירא ליה שרי ובקירוב בשר ראוי להרחיק ומאי לאו במטה דקאמר פרק קמא דכתובות לאו דוקא ממש שתישן עמו עד כאן לשונו ועיין פ״ק דכתובות. עמ״פ בתרא דיום טוב שם פירשתי דפליגי גדולים אם מותר לקדש אשה ביום טוב למי שאין לו בנים וע״ם פ״ק במסכת יום טוב: על דבר אשת ראובן תתקלז שהיתה עקרה ונשבעה שבועת התורה בנקיטת חפץ בי׳ הדברות על דעת המקום וע״ד חכמים באלה ובנידוי בשמתא שלא תגחיל כתובתה ונדונייתה רק לבעלה ואחר כך שכחה ברית אלהיה ועזבה אלוף נעוריה והנחילה בעת מותה את בן אחותה ומתה בנידויה ששאלת אם יש להתאבל עליה תניא פ״ה דמסכת שמחות מנודה שמת טעון סקילה לא שיעמידו עליו גל אבנים אלא שליח בית דין נוטל האבן ונותן על הארון לקיים בו מצות סקילה הנה לך דדין מנודה כדין מחוייבי סקילה ואמרינן פ׳ שני דשמחות הרוגי ב״ד אין מתעסקין בהם לכל דבר אחיהם וקרוביהם באים ושואלין בשלום העדים והדיינין ותו אמרינן כל הפורש מדרכי צבור אין מתעסקין עמו לכל דבר אחיהם וקרוביהם לובשין לבנים ומתעטפין לבנים ואוכלין ושותים ושמחים מפני שאבדו שונאי המקום שנאמר הלא משנאיך ה׳ אשנא ואומר באבוד רשעים רנה והעובר על שבועה אפילו בלא נידוי נקרא רשע כדאיתא במס׳ שבועות גבי שבועה סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים וזאת מתה בנידוי ושמתא ושמתא חמירא מנגידא דאמרי׳ פרק מקום שנהגו ממנו אנגידא ולא ממנו אשמתא ומלקות תחת מיתה עומד ובירושל׳ אמרינן הרוגי מלכות מתחילין להתאבל עליהם משנתיאשו לקוברו ומסיים ובלבד שלא יהא גנב ולכן אין מתאבלין על גנב וקאמר התם כל הפורש מדרכי צבור אין מתאבלין עליו ופ״ה פ׳ קמא דראש השנה פורש מדרכי צבור שפירש מדיני ישראל

א ובהלכות שמחות של מהר״ם כתב וזה לשונו אמר לי הרב רבי משה ורבי נחמן מפי הרב ר׳ יונה הא דאמרינן העומד בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע הני מילי באדם שאינו רשע אבל אדם רשע וחשוד אין לקרוע אלא יש לשמוח דכתיב באבוד רשעים רנה ונראה להביא ראיה מדאמרינן לעיל לא צריכא דלאו אדם כשר הוא ופריך ואי הוה בשעת יציאת נשמה חובא מיחייב ומדלא משני לא צריכא באדם רשע וליפרך בתר הכי ואי הוי בשעת יציאת נשמה מיחייב שמע מינה דבאדם רשע לא מיחייב דבאבוד רשעים רנה ואין זה דומה לספר תורה שנשרף וכל שכן רשע מומר להכעים וכל שכן ארורה זו יודעת דת ויודעת שאמרה תורה שהאדם יורש את אשתו וקבלה עליה אלה ושבועה ונדוי ברלון נפשה וגם הודיעוה נדוי חכמי ישראל כגון ה״ר מתתיה וה״ר ברוך עמודי עולם והישיש הנגיד רבי אברהם וה״ר יוסף החסיד דאשכנזי והוסיף מהר״ם ואמר אינו נקרא רשע רק העושה עבירה להכעים והוא הנקרא פורש מדרכי צבור ולא יקרא פורש כי אם עובד עכו״ם או אוכל נבילות להכעים דהכי אמר רב שמעיה פ׳ נגמר הדין יכול פירשו אבותיו מדרכי צבור ת״ל בעמיו משמע דהכי איירי אבל אם אדם עושה עבירה לפעמים לתיאבון או לפעמים מניח מצוה בשביל טורח כגון זה חייב לקרוע עליו בשעת יציאת נשמה כיון שאינו עושה להכעים שכן מלינו שהיה דוד מתאבל על אבשלום שהיה רשע לפי שלא היה מתכוין כי אם למלוך ולא להכעים ועתה זאת האשה לא לתועלת עשתה כי למות היתה עומדת ומאי נחת רוח מה שנתנה לבן אחותה לא ולמד כמה גרמה חטאת לנפשה שעוברת על דת משה ועל נדוי חכמים ועל נדויה ושבועה ועון עקידתה יסובבנה ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזאת בישראל ועליה נאמר אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו וכי יש רשע שאין רע אלא רשע רע זהו שרע לשמים ולבריות וזאת עזבה אלוף נעוריה ורעה לבריות היא ואת ברית אלהיה שכחה שפירשה מדרכי גזירות צבור שגזרו ירושת בעל לאשתו. ומה שפירש מהר״ם לפעמים עושה עבירה לתיאבון יפה דקדק שאם היה רגיל לעשות עבירה הרי הוא בכלל פורש מדרכי צבור וראיה דאמרינן פ״ק אבל המלשינים והמסורות והמינין והמומרים והאפיקורסין שכפרו בתורה ובתחיית המתים ושפירשו מדרכי צבור ופרש״י ז״ל ל״ג שפירשו מדרכי צבור דהא כולהו פירשו מדרכי צבור ניניהו מתוך דברי רש״י ז״ל שמע מינה הלכתא גברותא טובא שמע מינה אוכל נבילות לתיאבון או להכעים הוי בכלל פורש מדרכי צבור דהכי אמרינן פ״ב דהוריות רב אחא ורבינא חד אמר מומר אוכל נבילות לתיאבון מין הוא להכעים מומר הוא וחד אמר להכעים נמי מין הוא לעכו״ם מומר הוי ולפי זה הדעת השני פירש רש״י ז״ל פ׳ נגמר הדין יכול אפילו פירשו אבותיו מדרכי צבור כגון שנעשו מומרים לעכו״ם דהא מייתי ליה רב יוסף סייעתא לר׳ יוחנן דאמר אכל חלב והפריש קרבן ונעשה מומר וחזר בו הואיל ונדחה ידחה וקס״ד דרב יוסף כיון שמת נתכפר לו והוי כאילו חזר בו ואפ״ה לא יתאבל עליו לפי שלא היה עושה מעשה עמיו. ושמעינן מינה נמי דאפיקורוס קרי ליה רש״י ז״ל פירש מדרכי צבור ואפיקורוס בר נדוי הוא כדאמר פרק ואלו מגלחין והוא המבזה ת״ח אם כן מנודה ומת בנדויו כגון זאת אין להתאבל עליה שוב בדקנו בכל הספרים פ״ק דר״ה וכתוב בהם ושפירשו מדרכי צבור וכן באלפסי וכן בסדר עולם וכ״כ פ״ב דסנהדרין ודוחק למחוק כל הספרים ונראה הפי׳ כמו שפירשתי מדרכי צבור שפירשו מדיני ישראל וזה הפי׳ נכון וכן מצאתי במס׳ שמחות הפורש מדרכי גזירות הצבור ובר מן דין אפילו לא נדרה ולא נשבעה אחרי שחכמים עשו חיזוק לירושת בעל יש לעשות גדר במה שנוכל ונוסרו כל הנשים ומי יתן ויהיה מניעת האבילות ממנה כפרה דקיימא לן המת מתוך רשעו אין לו כפרה ואם נמנעו *מלכפרה אמרינן פ׳ נגמר הדין סימן יפה לאיש שנפרעין סימנו לאחר מותו ושמא דוקא בעבירות שבינו לבין המקום [*יוה״כ מכפר] אבל שבינו לבין חבירו אין יו״כ מכפר עד שירצה את חבירו וזאת היא מעוות לא יוכל לתקון ועל כיוצא בזה המעשה יש לעשות סייג לתורה ואל ישמחו לי אויבי שקר עושה גדולות עד אין חקר יעיר לי אוזן בבקר בבקר נאום אליעזר המחוקק: לא יקבר בהן עולמית כו׳ עיין במרובה בדיבור משום יישוב א״י לא גזרו בסופו בקבר: תתקלח מעשה בא לידי אחר אשר שלחו המת לבית הקברות וטרם שהגיע לבית הקברות נתפס המת לשליט נראה שינהגו ז׳ ימי אבילות ולא דמי להוראת ר״י בענין שתפסו המושל דהתם איירי שתפסו המושל מיד שמת ולא חל עליו אבילות כלל אבל הכא שכבר חל עליו אבילות כדאמרי׳ מאימתי חל עליו אבילות משיצא מפתח ביתו או כדאמרי׳ בירושלמי משנמסר לרבים או לכתפים אוכל בשר ושותה יין והואיל וחל עליו אבילות יגמור ז׳ ימי אבלותו ואפי׳ יגמרו ז׳ ימי אבלותו קודם שילא מן התפיסה א״ל לחזור ולמנות ז׳ ימי אבילות מידי דהוה כשמוליכין המת בדרך רחוקה ושהה ימים רבים קודם שיקבר דלעולם מונה משילא מפתח ביתו כנ״ל: גר שאל אם יתאבל על אמו הגיורת והשיב דא״ל דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ושוב חזר בו ולוה להתאבל כדאמרי׳ פ׳ ד׳ אחין גר אסור באחות אם משום דלמא אתי לאחלופי בישראל הכא נמי דלמא אתי לאחלופי אבל באחות אב מותר דרחמנא אפקריה לזרע דאב עכ״ל הרב מלוניל: מסקינן בנזיר אפילו אינו מת אלא גוסס צריך כהן לפרוש ממנו כדתניא בנזיר פ׳ ג׳ מינין לכחש עד שעת מיתה ר׳ אומר במותם עד שימות ואר״ל גוסס איכא בינייהו למ״ד לכחלו אפי׳ גוסס וקי״ל כרבנן ואע״ג דא״ר יוחנן משמעות דורשין איכא בינייהו יש לומר שאינו חולק על ר״ל דקא אסרי רבנן בגוסס והנוהג היתר בגוסס לא הפסיד וראיתי בה״ג דרב יהודאי התיר בגוסס וראייתו מדתנן אין אדם מטמא עד שתצא נפשו ואפי׳ מגוייד ואפי׳ גלוב והוי מחלוקת בברייתא וסתם במתני׳ והלכה כסתם משנה וכן הלכה ותמיה אני היאך מביא מדתנן דהא בנזיר דחי׳ לה בהדיא ה״מ לענין טומאת אהל אבל לענין איתחילו הא איתחל לכן נ״ל איסור בגוסס כדפי׳ ועוד דבה״ג גרים אמר אביי משמעות דורשין איכא בינייהו ורבא אמר גוסס איכא בינייהו והלכה כרבא בר מיע״ל קג״ס כל זה מה״ג ואח״כ פסק כדתנן אין אדם מטמא עד שתצא נפשו כו׳: סליק פירקא וסליקו ההגהות למס׳ מועד קטן

הגהות מ״י (א) נ״ל תלמיד: (ב) נ״ב והוא: (ג) נ״ב דאם לא כן הל״ל היכא דליכא כו׳ כנ״ל ומתיבת פנים כו׳ עד תיבת היכא כ״ז הג״ה ושייך קודם כתב רב אלפס:

חרושי אנשי שם מהר״ם א ורבינו נסים לאלפס פירש אלו שאין נושאין בעול עם הצבור במסים וארנוניות ואינם מצטערים בצער של צבור:

לוח הדינים אשר במרדכי ממסכת מועד קטן

כולל כל חדושי דינים שהובאו במרדכי, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה:

משקין

(א) את חג המצות תשמור למד על חול המועד שאסור במלאכה :

(ב) ר"ת אמר דכל הני קראי דאסרי במלאכה בחול המועד אינם אלא אסמכתא בעלמא דאי מדאורייתא לא היו חכמים מחלקין בין דבר האבד לדבר שאינו אבד :

(ג) ועושין כל צרכי רבים :

(ד) הורה ר"י שמותר לרחוץ בחול המועד כי דרך לרחוץ בכל יום ואינו דומה לתקן צפרנים שאסור להקנס במועד :

(ה) עוד השיב שראוי לומר צדוק הדין על המת בבית הקברות אפי' כשקוברין אותו ביו"ט כי למה לא יצדיק דין שמיא ביו"ט כמו בחול כי צדוק הדין אין בו משום הספד ורש"י אמרו בחול המועד :

(ו) מותר לחוף ולסרוק ראשו בחול המועד ואין לאוסרו משום תלישת שער :

(ז) אומר ר"י דה"ה אבל לאחר ז' שמותר בכל אלו אע"פ שנעשו לתענוג :

(ח) כותל הגוהה לרה"ר סותר ובונהו :

(ט) נראה לר"י דמותר אף לסתום ולבנות כותל חצר אם הוא רעוע וגוהה וכותל גינה מותר לבנותו שלא כדרכו ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד :

(י) לא יעורר על מתו ולא יספדנו קודם לרגל ג' יום בישן אבל בחדש מותר :

(יא) אין מערבין שמחה בשמחה ומשום הכי נהגו הראשונים שלא לעשות נשואי שני בנות או שני אחים או אח ואחות ביחד ואפילו הראשונים היו נזהרים בנכרית :

(יב) אין מקלסין שתי כלות בבת אחת משום איבה :

(יג) רשב"ם התיר לאשה הטובלת בחול המועד לטול צפרניה וכש"ה אסר בגנוסטרי והוא הדין בסכין :

(יד) וכולהו מילי דשרי למיעבד בחול המועד ע"י שנוי דוקא לצורך המועד :

(טו) יש ליזהר שלא לצוות לנכרי אומן לתקן מלבושיו או מנעליו במועד אף כי יש לו פתחון פה שאם לא יתקנם ויתקרעו ויתקלקלו וה"ל דבר האבד וראב"ן ורבינו יואל וראבי"ה בנו פסקו להיתר היכא דנתקרעו במועד :

(טז) ריב"א וראבי"ה. דה"ה להטיל ברזלי' הסוס. וקירוד וקרצוף היינו איסטריגלא ודאי אסור משום הסרת נימין :

(יז) נראה שאסור לנשים לקמט בגדיהם בחול המועד אף כי צריכות במועד ואסור נמי לקמט בית יד של חלוקיהם :

(יח) פרקמטיא כדבר האבד היינו במקום שנפחת מן הקרן :

(יט) להלוות ברבית שרי בחוה"מ וטוב הדבר שיקח מיד הנכרי הרבית של אותו שבוע ויוציא אותו הרבית לשמחת יו"ט :

(כ) שרי לתקן ציר וצנור ומנעול ומפתח והקורות והדלת שנשברה אם נשברו קודם המועד והוא שלא יכוין מלאכתו במועד להמתין עד הרגל שיהא פנוי והוא דהוי דבר האבד שירא שיאבד כלים דרך המפתח :

(כא) אם יש לאדם סופרים או מלמדים או פועלים לא יעשו מלאכה בביתו אבל בבית אחר יעשו אבל בימי אבלו לא ישכיר אלא לדבר האבד ואם אין שם אומן אלא הוא יעשה בצנעא :

פרק מי שהפך

(כב) הני שעושין מלאכה המותרת עושין כגון תקון ספסלים ואיצטבלאות ואסור לאדם להשכיר את עצמו אף למלאכה מותרת :

(כג) כל שאין עושה אין אומר לנכרי ועושה פר"ת ה"ה באבל :

(כד) מקבלין קבולת במועד לעשות אחר המועד ובלבד שלא ישקול ולא ימדוד ולא ימנה :

(כה) פסק ריב"א דלא בעי שנוי בדבר האבד :

(כו) נראה דהשתא מותר לתקן חביות בגלגלים שלהם וכן צרכי תיקון שאי אפשר לתת יין בלא תיקון ודאי דבר האבד הוא ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד :

(כז) ואין זה כוון מלאכה במועד אם היה בדעתו לעשות לפני המועד ואירעו אונס או שכר פועלים לפני המועד ולא רצו לעשות והטעוהו או מה שהמתין עד המועד זהו לפי שהיה בדעתו שהיה יכול לסבול עד לאחר המועד ועתה במועד הוא רואה שדבר האבוד ואין בידו להמתין עד לאחר המועד :

(כח) ועל בצירת היין במועד והבאתו אם הוא צריך לשתות במועד מותר ושלא לצורך המועד אסור :

(כט) אמנם אם לקחו מן הנכרי לפני המועד ואם לא יקבלנו עכשיו יפסיד או שהיה הנכרי חייב לו ואם לא יפרע ממנו יפסיד כדבר האבד דמי ושרי אף שלא לצורך המועד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד :

(ל) ואם הזמינו הנכרי לפני המועד ליקח היין והמתין לפי שהיה סבר שיוכל להמתין עד לאחר המועד ועתה נמצא שהענבים מתקלקלים בגפן או שהשכנים בוצרים גפנים שלהם וכשבוצרין מעבירין השומרים ואם לא יבצור יפסיד ואם יבצור ולא ידרוך יתקלקלו הענבים ואם ידרוך ולא יוציא היין יתקלקל היין יש לנו להתיר כי לא איקרי מכוין מלאכתו במועד :

(לא) אבל לקנות היין במועד שלא לצורך המועד מנין להתיר ואי משום שיתייקר אחר המועד ועכשיו יקנה בזול אין זה דבר האבד אבל דבר שלא בא לידו ע"כ אין ביד ר"ת להתיר ורשב"ם היה שותק מלומר לא איסור ולא היתר משום מוטב יהיו שוגגים כו' אך המשכיל יזהר :

(לב) טוחנין קמח במועד לצורך המועד בלא שנוי ואפילו כוון והמתין דהוי צורך אוכל נפש לא בעי שנוי ואין צריך לצמצם שלא יטחון יותר מכדי צורך אכילה אלא יטחון בהרוחה ואם יותיר יותיר וכן מותר לקוץ עצים לצורך המועד ואסור להערים שלא יטחון יותר בכונה או שיש לו קמח ויערים ויאמר מזה אני רוצה :

(לג) ובלבד שיכניסם בצנעא בתוך ביתו וכ"ש שאסור להסיע ממונו מעיר לעיר אם לא בשביל דבר האבד ואולי אף בפרהסיא יש להתיר דבר שהוא ידוע וניכר שלצורך המועד :

(לד) מעשה בא לפני ר"י בשעורים של ישראל שהיו בבית נכרי והיה ירא שאם לא יוליכם בביתו יאכלום והתיר להביאם בעגלות בחול המועד משום דבר האבד :

(לה) מוכרין פירות וכלים בצנעא לצורך המועד שאינו ניכר כ"כ שהוא לצורך המועד אבל דבר שדרכו ליקח לצורך המועד שרי :

(לו) ציידי דגים שהדבר ניכר שהוא לצורך המועד היה נראה להתיר אף בפרהסיא :

(לז) קובלים לרשות שהוא שליט על כולן ויכול לקבול במועד ולדון לפניו ולהסתלק אבולי ראבי"ה התיר לאדם לקבול בשביל חובותיו במועד :

פרק ואלו מגלחין

(לח) אף מבית האסורים של ישראל שהיה לו רשות בטוב לגלח משום שאין טוב לאדם לגלח בבית האסורים :

(לט) הני מטפחות ספרים אין מכבסין במי רגלים ולא במי המשרה אלא בנתר ובורית מפני הכבוד :

(מ) משמע דאסור לכתוב אלא הני דברים דחשיב במתניתין דמותר ומה שנוהגין לכתוב אגרות בעיגול איסור גמור הוא דלכל הפחות יש בה אות אחת כתובה כהוגן אבל נהגו לכתוב אותיות חתוכות פסוקות וקטועות ואף כי לא מצינו שהתיר התלמוד על ידי שנוי ואולי אין זה כתיבה ואין בה לאסור :

(מא) פסק אלפס שטרי הדיוטות מותרים לכתוב כדרכן במועד ואין חושש כגון המלוה לנכרים וכותבין כתבים בחוה"מ בשביל שהוא דבר האבד ומותר לכותבן בחול המועד ואפילו בלא שנוי :

(מב) מסקינן דודאי מותר לתקן קבר לקוברו בו עולמית ואין אסור אלא לתקן כוכין או קבר בנין שראוי לעמוד (בו) [כן] ימים רבים אבל קבר כעין שלנו חפירה בעלמא למלאותו עפר לאלתר[מותר]:

(מג) השתא בזה"ז שאין עם רב מישראל במקום אחד וכשיש מת בעיר כולם יודעין כל המתים חשובים מת מפורסם וליכא חשדא :

(מד) מת ביום טוב ראשון יתעסקו בו עממין כמה פירושים באריכות :

(מה) היכא דשכיב שיכבא ביום טוב ראשון או ביו"ט שני או בחול המועד או ביום ראשון של ימים אחרונים לא נהיג אבילות עד דנפיק כולהו יומי טבי אבל יומא בתרא שהוא מדרבנן מסלק סליק למנין ז' אבל אבילות לא נהוג אבל אי שכיב ליה שיכבא ביו"ט שני של יו"ט האחרון נהיג אבילות וסליק למנין ז' :

(מו) ר"ת כתב על דברי ה"ג דלא סמכינן אהאי מילתא דרב יהודה גאון מאור עינים הוה ופעמים שהיו תלמידיו כותבין לפניו משמו אשר לא יצא מפיו ולא עלה על לבו ומביא ראיה שם כו' :

(מז) כלי קופסא חייבין בציצית :

(מח) הגוסס הרי הוא כחי לכל דבר :

(מט) נשאל לר"מ על מת שהיה בספינה אם כהן יכול לכנס בה והשיב אם הספינה היא קטנה שהיא מתנדנדת כשדורסין בה אסור ליכנס בה :

(נ) משקינן דאפילו אין מת אלא גוסס צריך כהן לפרש :

(נא) כללו של דבר דבר האבד מותר לאבל בימי אבלו לעשות ע"י אחרים אבל ע"י עצמו לא אפילו בצנעא אפילו אין שם אומן אלא הוא ודוקא בשלשה ימים הראשונים אבל מכאן ואילך מותר לעשות בצנעא בתוך ביתו לצורך פרנסתו אם אין לו מה יאכל :

(נב) אע"ג דלדברי תורה התירו לדרוש ברבים תלמוד תורה שאני :

(נג) השוכר גמל או חמור או ספינה ואירעו אבל או שכר הוא חמור או גמל או ספינה מאדם אחד שהוא אבל הרי אלו לא יעשו בהן מלאכה ולא ישכירום לאחרים ואם היו מוחכרין או מושכרין אצל אחרים הן או בהמתן חדש או חדשים הרי אלו יעשו הן עצמן שאם לא יפסידו אף השכר דלעתיד :

(נד) שני אחין או שני שותפין שאירע דבר לאחד מהן אין שותפו עושה אלא בצנעא בדבר של שותפות:

(נה) ואלו מגלחין במועד כו' :

(נו) תניא כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד מותר לגלח בימי אבלו קטן הנולד במועד מותר לגלח במועד שאין לך בית האסורים גדול מזה :

(נז) מקרעין לקטן מפני עגמת נפש מכאן יש להוכיח שאין אבילות בקטן ואם ראובן אבל ויש לו בנים קטנים לא יבטלו מלימודן :

(נח) ואלו מכבסין במועד כו' :

(נט) אבל אסור בתלמוד תורה ובשאלת שלום :

(ס) אבל אם נעשה בעל ברית מותר ואסור ליכנס לסעודה :

(סא) ואם רבים צריכים לו מותר. ש"מ הכהן אבל ואין כהן אחר שם אלא הוא אעפ"כ אסור לקרות בתורה כיון דלאו מצוה קעביד :

(סב) האבל והכהן מותרים בגלוח :

(סג) מי שאין לו אלא חלוק א' מותר לכבסו בחוה"מ :

(סד) בגדי קטנים כמי שאין לו [אלא] חלוק אחד דמי מיהו לא יכבס אלא אחד :

(סה) כלי פשתן מותר לכבס במועד וראבי"ה פסק כל אלו שמכבסין במועד מכבסין כדרכן אפילו בנתר והאל ולמועד לא בעי צנעא מפני כבוד המועד שאין כלים מתכבסין יפה בבית כמו על הנהר :

(סו) כשם שאסרו לגלח במועד כך אסור ליטול צפרנים במועד ורבי אברהם מתיר :

(סז) מותר ליטול צפרניו אפי' תוך ז' ודוקא בשיניים אבל בגנוסטרי (ובינים) [וסכין] אסור מפני שהוא דרך קשוט :

(סח) ובשפה כל שהיא מעכבת כמה פירושים :

(סט) אסורים הגדולים לספר לקטנים ולכבס כסותן בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה.גבי אבילות מותר לגדולים לספר לקטנים שמת אביהם או לכבס בגדיהם :

(ע) הקובר מתו אפילו שעה אחת קודם הרגל בטלה ממנו גזירת שבעה :

(עא) אם קברוהו ז' ימים קודם כניסת הרגל בטלה הימנו גזירת שלשים ומותר לספר יום שביעי וכן המשפט בעשרה ימים או יותר :

(עב) אם חל שמיני שלו בשבת ערב הרגל מגלח בערב שבת :

(עג) מצאתי דאבל יכול לרחוץ במים חמין ולחוף ראשו לאחר ז' וכדעייל יום הז' כל דהו מותר בכל מילי דמקצת היום ככולו :

(עד) ראבי"ה. כשחל הרגל תוך ז' לאחר שלשה לא מחמירין כולי האי ושרי לרחוץ סמוך לערב רק שלא יגלח. רש"י ריב"א ורשב"ם אוסרים והעולם נהגו להתיר :

(עה) ומסקינן דרגל עולה לו למנין ל' :

(עו) יש חולקים ואומרים אם שמע שמועה בשבת כיון דנדחה עד יום א' אין מברין :

(עז) מעשה ר"ת שאם אחרו לאבל יום ראשון עד הלילה שאין מברין בלילה והביא ראיה מדכתיב ויבא העם להברות את דוד בעוד היום :

(עח) מנהגו של ריב"א שהיה גם כל היום הא' עד הלילה יען שלא רצה ליהנות משל אחרים :

(עט) דקדק ר"א מדקתני קיים כו' אלמא דבעינן קיום אבילות קודם לרגל אבל אם עבר ולא קיים או שוגג או (רגל) [מזיד] אין רגל מפסיקו שלא יהא חוטא נשכר :

(פ) כל אבל שלא נהג אבילות בתוך ז' משלים אותו כל שלשים חוץ מן הקריעה שאם עבר ולא קרע בשעתו שאינו קורע לאחר ז' :

(פא) שמועה קרובה נוהגת ז' ול' :

(פב) נראה לר"מ דאם שמע שמועה רחוקה בלילה דמקצת הלילה ככולו :

(פג) אין לקרוע על שמועה רחוקה חוץ מעל אביו ואמו :

(פד) שמע שמועה קרובה ברגל ולאחר הרגל נעשית רחוקה וכן שמע שמועה קרובה בשבת ובמוצאי שבת נעשה רחוקה עולה לו ואינה נוהגת אלא יום אחד :

(פה) בהלכות קריעה בחוה"מ יש ג' חלוקות בדבר :

(פו) יש ללמוד מדברי ר"א שעושין הבראה בחוה"מ :

(פז) הא דאמרת העומד בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע כתב ה"ר יונה היינו באדם שאינו רשע אבל באדם החשוד לרשע לא ול"נ לר"מ אלא על הכל יש לקרוע לבר ממומר :

(פח) כל הפורש מדרכי צבור אין מתעסקין בו בכל דבר וקרוביהם לובשים לבנים אבל אדם עושה לפעמים עבירה לתיאבון או שמניח מצוה בשביל טורח קורעים עליו :

(פט) רבינו גרשם נתאבל על בנו שהמיר דתו אמנם י"ל שאין ללמוד ממנו דלאפושי צערא הוא דעבד שלא זכה לשוב בתשובה :

(צ) קטן בן שנה או שנתים שהמיר דתו עם אמו ומת אומר ר"י שהיה נראה שמתאבלים ור"ת אומר שאין מתאבלין עליו :

(צא) כל האמור בפרשת כהנים שמטמא להם אבל מתאבל עליהם :

(צב) ר' יואל כשנפטרה אחותו נשואה מאמו הלך בו ביום לרחוץ להראות הלכה :

(צג) אלו דברים שאבל אסור בהם :

(צד) אבי"ה כתב שמנהג הוא שעוסק בהלכות אבל ובדברים הנוהגים בפ' כאב ובמסכת שמחות :

(צה) מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת :

(צו) ודוקא בשעת הוצאה הוא דמבטלין אבל כל זמן שמוטל לקוברו אין מבטלין ת"ת כלל לא גדולים ולא קטנים :

(צז) תינוקות של בית רבן אפי' בשעת הלוית המת אין מבטלין :

(צח) מי שהיה טבחו מזוג כו' דוקא אביו של חתן או אמה של כלה אבל איפכא לא :

(צט) ר"ת מי שאין לו בנים מותר לישא אשה ולבעול תוך שלשים :

(ק) התיר ר"ת בנערה אחת שהיתה משודכת ומת אחיה לאחר הזמנת הקרואין סמוך לחופתה לכונסה תוך ל' :

(קא) יש אוסרין לישא למי שמתאבל על אביו ועל אמו [עד] לאחר י"ב חדש ולא נראה :

(קב) על כל המתים אסור לילך לבית המשתה עד שישלימו שלשים יום על אביו ועל אמו עד י"ב חדש אא"כ היתה סעודה של מצוה :

(קג) אבי"ה היה מחמיר על האבל שלא לאכול בחופה תוך ל' כ"א עם המשמשים וכן נמי בסעודת מילה :

(קד) ראבי"ה.אע"פ שעל אביו אינו נכנס עד אחר י"ב חדשים אם היתה השנה מעוברת די לנו בי"ב חדש ודוקא לסעודת חופה אבל לילך לבית האירוסין לברכת נשואין מותר מיד אחר ז' :

(קה) על כל המתים אסור לילך בסחורה עד ל' יום על אב ואם עד שיגערו בו חביריו ויאמרו לו לך עמנו ודוקא לילך לארץ מרחקים בשיירא דאיכא פרסום אבל כל שאר משא ומתן שרי לאחר ז' :

(קו) מי שמת לו אביו ואמו ולא נודע לו עד חצי שנה אינו מונה אלא מיום הקבורה ואם שמע לאחר י"ב חדש בטלה הימנו גזירת י"ב לגמרי וגזירת י"ב הוי משום דאמרינן משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש ולהכי כל י"ב חדש כשבנו מזכירו יאמר הריני כפרת משכבו :

(קז) מסקינן דאבל אין אסור בתפילין אלא יום ראשון:

(קח) ט' באב נמי אין להניח תפילין כמו ביום ראשון דאבל אבל ציצית נהגו שלא להתעטף :

(קט) יש שאינם רוצים לשנות המנהג גם אינם רוצים להיות בלא ציצית ורגילים להתעטף בטלית קטן תחת בגדיהם :

(קי) גם נהגו שלא להדליק נרות בבית הכנסת בט"ב כ"א נר אחד לחזן גם נהגו לאחר שקראו קינות יושבין על הספסלין וקורין איוב וירמיה אבל בצרפת אינם נוהגים עד תפלת המנחה :

(קיא) אבל אין לו לישן כל ז' אלא על גבי קרקע וגם המנחמים אינם רשאין לישב אלא על גבי קרקע:

(קיב) נהגו העולם שלא לשחוק ולהכין סעודה מוצאי ט"ב עד לאחר חצות :

(קיג) כשהולך האבל עם שאר אבלי מתים לביה"ק יש לו לעמוד אצל האבלים בשעת צדוק הדין :

(קיד) י"א ג' ימים הראשונים אינו הולך לבית הקברות ללוות המת :

(קטו) נהגו נמי שבליל ט"ב הולך האבל לבית הכנסת וגם למחר עד גמר קינות ושוב הולך לביתו :

(קטז) מה שנהגו לישב עם האבל לפני בית הכנסת ומלוין אותו לביתו אמר ראבי"ה שיש סמך ממסכת מדות כו' :

(קיז) מעשה היה באבל ששאלו אחריו שר שלו לדבר עמו ושאלו הדבר לרבינו שמחה והשיב אע"ג דתניא שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו פירוש כשיוצא כדרך בני אדם למלאכה או למשא ומתן ולטייל אבל כה"ג מותר לצאת :

(קיח) מסקנא דמילתא אבל אסור בשאלת שלום ג' ימים הראשונים והני מילי לשאול בשלום יחיד אבל לרבים כשבאים להספיד או לנחמו אומר להם משום כבוד לכו לבתיכם מג' ועד שבעה משיב ואינו שואל מכאן ואילך שואל ומשיב ואחר ז' שואלים בשלומו עד חדש :

(קיט) מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית חבירו ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ופטור מכל המצות האמורות בתורה :

(קכ) תני התם אם רוצה להחמיר עליו אין שומעין לו מפני כבודו של מת :

(קכא) הורה ר"י על אחד שמת ותפסו המושל ולא הניחו לקוברו כמה חדשים שאין אנינות חלה על הקרובים :

(קכב) מעשה אירע שנפטרה אחות ר"ת והודיעו אותו בעיר אחרת שהיה שם ואכל בשר ושתה יין כי אמר מאחר שיש לה בעל שחייב בקבורתה אינו אסור בבשר וייןואפשר גם אם היה בעיר הי'מיקל:

(קכג) כתב אבי"ה שאירע במגנצ"א שיהודי הלך משם בעגלה ויהי בהיותם בדרך ויקם עליו הקרוני ויהרגהו וזה היה בר"ח טבת וכשנודע הדבר לבנו חפש אותו בכל הדרכים ימים רבים ובר"ח אדר בא לפני ר' אליקים ושאלו כדת מה לעשות ואמר לו לישב ז' ול' מר"ח ואילך :

(קכד) מעשה אירע בשפיר"א כשנפטר ר' קלונימוס והיה העיר במצור ושמו אותו בארון אחד ומנו לו מיד ז' ושלשים אע"ג שהיה דעתם לפנותו לאחר המצור :

(קכה) כללו של דבר אם נשאר גדול הבית בבית ולא ליוה המת לבית הקברות ובא אחד ממקום קרוב אפי' ביום ז' עד שלא נדו המנחמים מאצלו מונה עמו והאחים שהלכו עם המת לבית הקברות לראבי"ה מונים משיסתם ולר' אברהם מונה משיצא מפתח ביתו :

(קכו) על כל המתים המדחה מטתו הרי זה משובח על אביו ואמו הרי זה מגונה ואם היה עיו"ט או ע"ש או שהיו גשמים מזלפים הרי זה משובח :

(קכז) מיהו סימן טוב לאדם כשהגשמים מזלפים עליו שהוא מתכפר :

(קכח) כשנפטרה אשתו של ר"י צוה לבנו לילך יחף לבית הקברות :

(קכט) על כל המתים מסתפר לאחר ל' יום על אביו ואמו מגדל פרע :

(קל) מצאתי אבל מותר לגלח ביום שלשים :

(קלא) על כל המתים קורע טפח על אביו ואמו עד שיגלה לבו על כל המתים קורע מבפנים פי' בחדר על אביו ואמו מבחוץ כנגד העם על כל המתים אין קורעין אלא העליון על אביו ואמו קורע אפי' הן י' :

(קלב) צריך לקרוע בחוץ כנגד העם אחד האיש ואחד האשה ואין לחוש להרהור דאין יצר הרע מגרה בשעת צרה :

(קלג) ת"ח שבבבל עומדים זה בפני זה וקורעים זה על זה :

(קלד) מסקינן דאבל מותר לכבס בתוך שלשים יום ולהניח ולא אסרו אלא ללבוש :

(קלה) נהגו העם להלביש כלים לבנים לאדם אחר טרם ילבשם האבל :

(קלו) כתב ר"ת דכמו שאסור ללובשו כך אסור להציע תחתיו בלילה שלא אסרום מפני הנאת לבישה לחודה אלא משום הנאת הגוף :

(קלז) פסק אבי"ה דקיימא לן כרב דאמר חוזר קרע לאחוריו וזקיפת המטה חובה בשבת פריעת הראש ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ורחיצת ידים ורגלים בחמין רשות :

(קלח) ר"י היה מתיר תלמוד תורה בשבת שהיא משמחת הלב והוא צריך לשמח עצמו בשבת :

(קלט) אומר ה"ר ידידיה בשם הר' יחיאל מפרי"ש שמי שמת לו מת ברגל כיון דדברים של צנעא נוהג ואסור בתשמיש כל ימי הרגל הוא ישן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים :

(קמ) המסקנא כך הוא דרגל עולה למנין שלשים אע"פ שאין עולה למנין ז' וצריך לנהוג מנהג ז' לאחר הרגל :

(קמא) מסקינן דיום אחד לפני הרגל קבר מתו בין אותו רגל יום אחד כגון עצרת ור"ה ויו"כ בין ישנו הרבה ימים עולה לו למנין שלשים ואם קברו לפני סוכות עולה לו לעשרים ואחד יום רק לשומע שמועה בר"ה או בעצרת או ביו"כ נחלקו בו שני גדולי הדור אם עולה למנין שלשים וז' :

(קמב) מעשה בא לפני ר"י על גר שנתגייר הוא ואמו ומתה אמו והורה להתאבל עליה :

(קמג) לענין ירושה אינו יורש אמו דקטן שנולד דמי :

(קמד) גרסי' אין מועד בפני ת"ח וכ"ש חנוכה ופורים והני מילי בפניו אבל שלא בפניו לא ויום השמועה כלפניו דמי :

(קמה) נשאל לרבינו גרשום מי שאירע לו אבל בפורים אם נוהג אבילות אם לא והשיב שנוהג אבילות בפורים :

(קמו) אשתו ארוסה לא מתאבל לה ולא מטמא לה וגרושה אע"פ שיש לו בנים ממנה לא יתאבל עליה לא אונן ולא מטמא לה אלמנה לכ"ג וגרושה

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת מועד קטן

וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט מתאבל ולא מטמא לה :

(קמז) הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו וזוקק ליבום ופוטר מן היבום כו' :

(קמח) המאבד עצמו לדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר :

(קמט) מעשה בבנו של אדם בלוד שברח מן הספר והראה לו אביו באזנו ונתיירא מאביו והלך ואיבד עצמו בבור ושאלו לרבינו טרפון ואמר אין מונעין כל דבר :

(קנ) מכאן אמרו חכמים אל יראה אדם באזנו אלא מלקהו מיד או שותק ולא יאמר לו כלום :

(קנא) הפורשים מדרכי צבור אין מתעסקין עמהם לכל דבר הרוגי מלכות אין מונעים מהם כל דבר ומתחילין למנות להם משעה שנתייאשו לשאול :

(קנב) כל הגונב כאילו שופך דמים ולא כשופך דמים בלבד אלא כעובד ע"ז ומגלה עריות ושופך דמים:

(קנג) מי שהיה בעלה גלוב עמה בעיר אשתו גלובה עמו בעיר אביו ואמו גלובין עמו בעיר לא ישרה באותה העיר אא"כ גדולה כאנטוכיא ולא ישרה בצד זה אלא בצד אחר ואסור עד שיכלה הבשר כולה [דאז] אין הגורם ניכרת בעצמות .

(קנד) כל שלשים יום תינוק יוצא בחיק בן י"ב חדש יוצא במטה :

(קנה) אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל וכיון שהגיעו לעיר יחלצו וכן ט"ב וכן בתענית צבור :

(קנו) כתב ר"ת דוקא בעיר שרובה ישראל אבל בעיר שרובה עכו"ם אין חולצין עד שיכנס לרחוב של יהודים :

(קנז) הספקות מתאבלין עליהן :

(קנח) יש ליזהר בכהן הקובר מתו שלא יוליך מתו לקוברו בבית הקברות דנהי דבהליכה מותר בחזרה כיצד יעשה :

(קנט) מת המוטל בחמה הופכו ממטה למטה ורב אמר מניח עליו ככר או תינוק :

(קס) מחשכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין :

(קסא) ה"ה לכל צרכי מת כגון אם הביא בגד בשבת . עושין כל צרכי המת :

(קסב) שומטין את הכר מתחתיו ומטילין אותו על החול בשביל שיצטנן שמא יסריח :

(קסג) אמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל :

(קסד) רשב"ג רחץ לילה ראשונה שמתה אשתו מפני שאסטניס היה :

(קסה) מותר האבל לרחוץ בחמין תוך שבעה היכא דאינו עושה לתענוג אלא לרפואה :

(קסו) יולדת מותר לרחוץ בימי אבלה דלא גרע מאסטנים :

(קסז) רבינו שמשון התיר ליולדת שמת לה מת ביום א' ללידתה לרחוץ מיום א' ואילך ולסרוק ראשו בימי אבלו יש מתירין ויש רוצים לאסור כל ל' יום:

(קסח) אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת :

(קסט) לא ילך אדם בבית הקברות ויקרא ויתפלל ותפילין בראשו משום לועג לרש :

(קע) מת תופס ד' אמות לק"ש אבל חוץ לד' אמות מותר ומילי דעלמא אפילו בתוך ד' :

(קעא) המוליך עצמות ממקום למקום לא יתנם בדסקיא כו' וכן בס"ת :

(קעב) כל הרואה את המת ואינו מלוה עובר משום לועג לרש ואם ליווהו עליו נאמר מלוה ה' חונן דל :

(קעג) ההורג כגד למת אביי אמר אסור בהנאה רבא אמר מותר :

(קעד) קבר שפינהו מותר בהנאה ולא יעשנו בית התבן ולא בית העצים ולא בית האוצרות :

(קעה) מת שאין לו מנחמין באין עשרה בני אדם ויושבין במקומו :

(קעו) כתוב בהלכות אבלות שכתב הרב ר"מ מאינגליטיר"א וז"ל הנני מסופק אם שמע שמועה קרובה בשבת ערב הרגל אם עולה אותו שבת למנין ז' :

(קעז) ב' עדים אומרים מת וב' אומרים לא מת מספיקא אינו מתאבל :

(קעח) כהן מטמא לרבו ולכבוד נשיא :

(קעט) מעשה בהרב ר"ש מטור"ש שהיה אבל ובתוך ג' ימים מת לו מת הלך וליוהו יחף לבית הקברות וחזר והשלים ז' ימים למת ראשון וחזר ומנה ז' ימים אחרים והשלים האחרון מאותו יום שהשלים הראשון :

(קפ) המרדכי חולק עליו מכמה טעמים :

(קפא) בה"ג. מי שבאה לו שמועה קרובה בשבת עולה לו שבת מן המנין וקורע ביום א' :

(קפב) מי שהתפלל ערבית ועדיין יום הוא קודם צאת הכוכבים ושמע שמועה על מת נראה להר"ם מונה מיום של מחרת והואיל ויום הוא אינו עולה לו אע"פ שעדיין יום הוא :

(קפג) אם התפלל במוצ"ש ערבית מבעוד יום אסור בעשיית מלאכה :

(קפד) מי שהיה טבחו טבות ויינו מזוג כו' :

(קפה) נהגו העם לסמוך ע"פ עד אחד אפי' להתמיר גבי אבילות :

(קפו) נכרי מסיח לפי תומו נמי נאמן ומתאבלין על פיו :

(קפז) מי שמת לו מת אחד וצריך להוסיף על הראשון קרע שני (כב') [כג'] אנבעות ר' יהודה אומר הוספת כל שהוא :

(קפח) עד היכן קורע עד טבורו וי"א עד לבו על ההוספה קאי :

(קפט) כל ז' קורע לאחר ז' מוסיף :

(קצ) הרואה ס"ת שנשרף חייב לקרוע ב' קריעות א' על הגויל ואחת על הכתב נראה לאו דוקא ס"ת אלא אפי' שאר ספרים :

(קצא) הרואה ערי יהודה שנחרבו אומר ערי קדשך כו' :

(קצב) ת"ר וכולן רשאים לשוללן ולמוללן וללוקטן כמין סולמות אבל לא לאחותן :

(קצג) הקורע על מתו והזרה בו נשמה וחזר ומת אם לאלתר יצא ואם לאחר זמן לא יצא :

(קצד) רשב"ג אומר האומר לחבירו שאלני חלוקך ואבקר אבא שהוא חולה והלך ומצאו שמת קורעו ומאחו כשבא לביתו ומחזיר לו ונותן לו דמי קרעו ואם לא הודיעו לא יגע בו :

(קצה) חולה שמת לו מת אין מודיעין אותו שמא תטרף דעתו ואין מקרעין אותו ומשתקין הנשים מפניו וקורעין לקטן מפני עגמת נפש :

(קצו) קורע על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו :

(קצז) אבל לא יניח תינוק בחיקו מפני שמביאו לידי שחוק ונמצא מתגנה על חבירו :

(קצח) אנו סומכין שאין נוהגין לכפות המטות לפי שאנו דרים בין הנכרים שמא יחשדונו בכשפים :

(קצט) מברכין בברכת האבל הטוב והמטיב ואבל מצטרף לתפלה ולזמון ולעשרה :

(ר) על אביו ואמו אם לבש בגדים שאינם קרועים תוך ז' צריך לקרוע אותם אבל שאר מתים כיון שקרע פעם אחת שוב אינו קורע :

(רא) כל שקורעין עליו בשעת מיתתו קורעין עליו בשעת לקוט עצמות :

(רב) דבר פשוט שהאבל מותר לאפות אפי' תנור מלא פת אבל לטחון נראה דאסור :

(רג) מי שמת לו מת בשבת ולא נקבר עד מוצ"ש לא יבדיל במוצאי שבת ונראה להר"ם שמותר לאכול בלא הבדלה :

(רד) בית הקברות אין נוהגין בו קלות ראש אין מרעין בו בהמות כו' :

(רה) אלו דברים שבין אשה לאיש מברין את האיש ולא האשה כו' :

(רו) מספקא לי אם אשה נשואה חייבת בהבראה לאכול משל אחרים מי אמרינן כיון דאוכלה משל בעלה היינו משל אחרים או דילמא כיון שהוא חייב במזונותיה כמאן דאכלה משל עצמה :

(רז) סביר או מלמד שאוכל עם בעה"ב בשכר והירעו אבל אינו אוכל משל בעה"ב בסעודה ראשונה אמנם נ"ל מי שנותן הסועדה לעני או ליתום אחד או לאחד מבניו ובנותיו הגדולים בלא הנאי אלא מעצמו והירעו אבל אינם צריכים לאכול משל אחרים אלא אוכל משל בעל הבית :

(רח) אין מניחין את המטה ברחוב העיר במועד שלא להרגיל בהספד ולא של נשים לעולם מפני הכבוד :

(רט) מי שמת לו אביו ואמו והיה קטן באותה שעה וקודם שעברו ל' הגדיל ונעשה בן י"ג שנה ויום אחד נראה להר"ם דחייב להתאבל ז' ואינו מונה מיום קבורה אלא מיום שנעשה גדול :

(רי) מי שנקבר בע"ש סמוך לחשיכה קודם בית הכנסת חייב בהבראה :

(ריא) מי שמת לו מת ולא נודע לו אין חובה שיאמרו לו ואפילו באביו ואמו :

לוח הדינים אשר נמצאו בהר"ן ממסכת מועד קטן

מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

א השקאה דצריכת תדיר לא מקרי עבודה חשובה ולפיכך שריא במועד : דף א' ע"א ד"ה משקין

ב עיקר חולו של מועד דבר תורה הוא : שם ד"ה גמ' השתא

ג מתקנין את המקולקלת שהיתה עמוקה טפח להעמידה על ו' אבל לא היתה עמוקה טפח אין חופרין אותה לכתחילה: דף ב' ע"א ד"ה מעמידה

ד מותר ללקט בחוש"מ עצמות אביו ואמו לקברן במקום אחר הגון:דף ג' ע"א במתני' ד"ה מלקט

ה בירושלמי התירו להסיק אלפסין וקדרות לצורך המועד : דף ד' ע"א ד"ה וכתב הרמב"ם

ו מותר לזקוף חובו כדי להבטיח מה שהוא חייב לו בחש"מ : ע"ב ד"ה וכדבר

ז מקח וממכר לאו מלאכה היא אלא [מעשה] חול בעלמא לכך מותר משום רווחא : שם סד"ה איגלא

ח ב' שותפים ב' טבחים אירע דבר בא' מהם שותפו עושה דוקא בצנעא : דף ה' ע"ב ד"ה ירושלמי

ט נותנין מלאכה לנכרי במועד כדי לעשותה לאחר המועד ולאו דוקא קבולת אלא לשכור שכיר : שם ד"ה מקבלין

י בחוש"מ אם בא הנכרי לדייר אף אם דעתו לקבל שכר מותר להניחו וליתן לו שכר לאחר המועד : דף ו' ע"א ד"ה במועד

יא מקח וממכר מקרי דבר האבד או הוי דבר דליכא ביה טרחא : שם סד"ה הדא

יב היכא דליכא ממונא למקנס העושה מלאכת בחוש"מ כגון אורג והיים משמתינן ליה עד דמקבל דינא ומלקינן ליה : ע"ב ד"ה נדיירה

יג במועד אין מפנין משלו לשלו או משל אחרים לשל אחרים אבל משל אחרים לשלו שפיר דמי: שם ד"ה סיפא

יד קטן מותר לגלחו במועד אם יש לו שער רב ומצערו : דף ז' ע"א ד"ה קטן

טו מנודה נוהג נדויו ברגל ואסור בשאילת שלום ובנעילת הסנדל וברחיצה וחייב בעטיפת הראש : ע"ב ד"ה מנודה

טז מנדין לכתחלה ברגל מי שחייב נדוי : בא"ד

יז מותר לדבר עם המנודה: שם ד"ה מנודה מהו

יח כשמזמינים בשם הב"ד אם יש מומחה צריכים להזמין בשמו : דף ה' ע"א ד"ה וכתב הראב"ד

יט צריך להודיע ברבים על מה מנדין אותו : שם ד"ה דפרטינן

כ מאן דלא ציית דינא אין מחרימין אותו ואין שונין אלא לבתר דיהבי ליה זמנא בה"ב כתבינן פתיחא וכו' : ע"ב ד"ה לא אתו

כא כל אותם בני אדם שנמלכו בהם כששמתוהו צריכים להתירו כשמתירים אותו המשמתים : בא"ד

כב מנודה לעיר אחרת בני אדם מתרחקים ממנו כדי לביישו וכן מנודה לתלמיד מפני כבודו : בא"ד

כג תלמיד שנדה לכבודו נדויו נדוי : שם ד"ה מנודה לתלמיד

כד במלתא דפסיקא כגון הקורא לחבירו עבד או ממזר דאסרינן יהא בנדוי אפי' צורבא מדרבנן עביד דינא לנפשיה : דף ט' ע"א ד"ה כמילתא

כה לשמתא אין זמן אלא עד שיתורה על חטאתו : שם ד"ה שלש

כו על עבירה הוא בר שמתא שהוא עד יום מותו ואז ודאי שב מחטאתו : שם ד"ה צריכים

כז חלול השם לישא פנים לצורבא מרבנן דסנו שומעניה ויש לנו לחוש לכבוד שמים שלא ילמדו אחרים ממנו : שם ד"ה קא מיתחיל

כח לית ליחיד לשמותיה אממונא דנפשיה אלא אאפקירותא ובית דין הם המשמתים אממון אחרים : שם ד"ה הוה

כט מאן דמשמת חבריה שלא כדין בר שמתא הוא: שם ד"ה דידיה

ל מי שעבר על נדרו שב"ד נזקק להתירו מנדין אותו עד שינהוג איסור כימים שנהג בהם היתר : ע"ב ד"ה והראב"ד

לא חל ז' שלו ערב הרגל ולא היה שבת ולא גלח בו ביום אסור לגלח במועד:דף י' ע"א ד"ה מותר

לב כל הני דשרו במתני' לגלח ולגהץ מ"מ רחיצה בחמין לא שרינן להו : שם ד"ה וכתב הרא"ף

לג כל שמעכבת לאכול אפילו תוך ז' מותר לגלח : שם ד"ה כיון דאשתו

לד כלי פשתן שנוחין להשתף כל אדם מותר לכבסן במועד : ע"ב במתני' ואלו ד"ה ושאר

לה בגדים קטנים אפילו של צמר כמי שאין לו אלא חלוק אחד הוין : שם ד"ה ירושלמי

לו כותבין במועד אגרות של רשות שהנשיא נותן רשות לזה לדון וללמד לעם הוראותיהם : שם ד"ה ואגרות

לז אע"פ שמקדים האיש ברחמים לישא אשה סוף שימות הוא או יגרשנה וישאנה בן זוגה אח"כ : שם ד"ה ברחמים

לח אסור להחזיר במועד גרושה מן הארוסין אבל מן הנשואין שפיר דמי : שם ד"ה אין כונסין

לט כותב אדם ומוכר כדי פרנסתו במועד אע"פ שיש לו לחם ומים מ"מ כדי שיעשה הוצאת יו"ט יותר בהרווחה בבשר ויין מותר : דף י"א ע"א ד"ה לצורך

מ מותר לגדל פתילות במועד : שם ד"ה פרנסתו

מא מת לו מת ביו"ט שני נסתפקו הגאונים אם קורע : ע"ב ד"ה וכתב

מב אם באת לו שמועה שמת לו מת אביו לאחר י"ב חדש אינו נוהג אלא יום א' בין בגזירת ז' בין בגזירת ל' : דף י"ב ע"א ד"ה אלא

מג ברכת אבלים בשבת אין מברכין דהויא פרהסיא : שם ד"ה ולענין

מד לא שנא ערב הרגל ולא שנא יומו של הרגל אינן נמנין לגבי שמועה אלא לעצמן : ע"ב ד"ה וכתב

מה רב פקיד לבריה כד תהא סליק לגבאי שלף סנדלך על שמתה אחותו של רב : שם ד"ה וכל מי

מו השניים המתאבלים לפני הקרובים מדרבנן נינהו ואין אבלותן דוחה יו"ט שני כלל : שם סד"ה וגרסי'

מז קרע מיושב על כל אדם או שקרע על השני שלא בפני קרובו לא יצא וחוזר וקורע פעם אחרת : דף י"ג ע"א ד"ה גרסי'

מח כהן אבל ואין שם אלא הוא לא יקרא בתורה כל ז' : שם ד"ה ובלבד

מט אבל מותר ללכת לבהכ"נ לשמוע תפלה או מגילה וכ"ש בט' באב : ע"ב ד"ה במקום

נ אבל מותר בברית מילה או בנשואי יתום ליתומה שאם לא יכנס הוא יתבטל המעשה : דף י"ד ע"א ד"ה בין

נא חכם שמת בית מדרשו בטל כל שבעה ואין עוסקין בתורה בבית מדרשו כל שבעה : שם ד"ה בית

נב מקום שנהגו שאבל הולך לב"ה בשבת מקדים ואתי מצפרא ומותר : שם ד"ה אינו יוצא

נג מותר לאבל לגהץ אחר ז' להניחן לאחר ל' כיון דאינו לובשם : ע"ב ד"ה כל שלשים

נד כל הבוכה וקורע על אדם כשר מוחלין לו על כל עונותיו אבל לישב עליו באבילות אינו חייב אלא על רבו : דף ט"ו ע"א ד"ה בוכה

נה אם שמע שלקטו עצמות אביו היום מתאבל עד הערב אע"פ שלא היה שם: ע"ב ד"ה ירושלמי

נו על רבו שולל למחר ואינו מאחה לעולם : שם ד"ה חכם

נז הלוקח חלוק מחבירו אסור לאחותו עד שידע שהוא מן הקרעים שמתאחים : דף ט"ז ע"א ד"ה להודיע

נח המשאיל חלוק לילך לבית האבל אינו רשאי ליטלו ממנו עד שיצאו ימי האבל וברגל עד שיצא הרגל ובמשתה עד שיצאו ימי המשתה: ע"ב ד"ה והמשאיל

נט כתב הרמב"ן כשבאין האכסנאין זוקף המטות וכשהולכין חוזר וכופן ויש חולק : דף י"ז ע"א ד"ה אלא

ס כל העושה תכריכין חשובים למת מכירין בו שהוא מודה לתחית המתים ותבא עליו ברכה: שם ד"ה היא נאה

סא חולה אין ראוי שיאמר למבקריו שבו אלא אומר להם המקום יברך אתכם אל תמרחו : ע"ב ד"ה אומר

סב כל מי שרואה המת ואינו מלוהו עד שיהא שם כל צרכו בר נדוי הוא:דף י"ח ע"א ד"ה מת

סג רצון הקב"ה שיבכה ויאבל כשיעור כדי שישמר מן החטא ויפחד מדיניו : שם ד"ה כל

סד הפורשים מדרכי צבור שאינם רוצים לשאת משאם במסים וארנוניות אין מתעסקין במותם לבטל ממלאכה : שם ד"ה הפורשין

מעשה אילפס על הרי"ף ממסכת מו"ק מהגאונים בעלי מפרשי הים

דף ב ע"א ברי"ף הלכתא כראב"י. נ"ב אף דבלא"ה משנת ראב"י קב ונקי מ"מ היכא דחולק עם רבים אין הלכה כמותו כמ"ש הר"ן פ"ק דשבועות (כנה"ג סי' תקל"ז בהגהות ב"י ע"ש שהאריך) :

דף ו ע"ב ברי"ף כלומר מהו לשכור וכו'. נ"ב דבריו קשים דמאי בעי לשלול בזה פי' אחר ועיין בשכנה"ג סימן תקמ"ג בהגהות ב"י ועיין בר"י :

דף ז ע"ב בר"ן ד"ה וכתב הרי"ף (בסוף העמוד) דהאי עניינא לקולא. נ"ב מזה משמע דכל דין מנודה אין רק מדרבנן מדאזלינן לקולא וכ"כ בשו"ת המיוחסות להרמב"ן סימן רפ"ג וכ"כ בקרית ספר להמבי"ט פ"ו מתלמוד תורה ראיה זו והר"ן כתב כאן הטעם משום דהלכה כדברי המיקל באבל וכבר השיג עליו הד"ת בגליון כאן דהטעם משום דהוא מדרבנן . ובדרך תמים בתומת ישרים האריך מאוד דנידוי דרבנן ומ"ש בשם הרשב"ץ שכתב בשם הרמב"ן ז"ל דנדוי דבר תורה הוא לא מצאתו כעת בתשב"ץ ובאמת דברי הר"ן עצמם צ"ע דהרי לענין נעילת הסנדל כתב הר"ן דאזלינן ביה לקולא משום דתיקו דרבנן לקולא . שוב מצאתו תשובת התשב"ץ והיא נדפסה בח"ב סי' ע"ב ושם כתב בהדיא בשם הרמב"ן בת"ה שכל דיני מנודה הוא מדרבנן וגוף הנידוי דהיינו להרחיק מד"א הוא דאורייתא וכפי הנראה גם הד"ת הסכים לזה בסופו וגם בשו"ת המיוחסות הנ"ל אפשר שיסכים לזה אמנם מדברי המבי"ט נראה קצת שהוא מדרבנן ע"ש וצ"ע ובתשובה הארכנו בזה בעניני חרמי צבור ונדוי ושכאתו דברי התוס' דף י"ד ע"ב ד"ה מהו וחידושי ריטב"א שם ע"ש וא"כ מ"מ:

דף ח ע"ב בר"ן ד"ה שלהם דהתם אין הנדוי חמור כ"כ.כ"ב כ"כ התוס' ישנים בנדרים שם דכיון דאינו רק לכפרה בעלמא קיל וכן כתב הר"ן שם בשם התוס' אבל הר"ן כתב שם דרי"ף דחה זאת כמ"ש בהלכותיו כאן וכוונתו להא דכתב כאן דליתא לדאביי וא"כ לא היה לו להנמוקי' (ומה שגרסה כאן הר"ן הוא מיוחס להר"ן כידוע) כאן לכתוב על הרי"ף חילוק זה ועיין ברמב"ם פ"ז מת"ת הלכה י"ב ובפי"ב משבועות הלכה ט' שכתב כהרי"ף ועיין בפירוש הרא"ש בנדרים שם ובט"ז סי' של"ד ומזה יש ראיה לדבריו ודו"ק :

דף ט ע"ב ברי"ף נדוהו בפלומו.נ"ב עי' בשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' קכ"ח ולזה רמז הד"ת בתומת ישרים וע"ש :

דף י ע"ב רש"י ד"ה מתני' קדושי אשה וכן כולם משום דבר האבד . נ"ב לזה כוון הס"מ ז"ל פ"ז מיו"ט סלי"ב שכתב כן בשם רש"י אף דברש"י על הש"ס לא נמצא כן ועיין בתוס' שם ד"ה ואלו (שכנה"ג) ועיין בריטב"א שם בחידושיו : **שם** בר"ן ד"ה אין כונסין איכא שמחה כו'. נ"ב בפי' נערה כתבו התוס' דנשואין בלא שידוך שרי (ד"ת) וכוונתו לכתובות דף מ"ז ע"א ועיין בחידושי מהרי"ט פ"ק דכתובות ובשו"ת ראנ"ח ח"ב סי' כ"ג לא נזכר מדברי התוס' הלו ועי' שכנה"ג ובר"י סימן תקמ"ו :

דף טו ע"ב ברי"ף על נשיא ועל אב"ד.נ"ב עי' ברא"ש מ"ש בזה ועי' בשו"ת א"א"ז בעל שער אפרים סי' נ"ו .

דף טז ע"א ברי"ף ופריק ר"א. נ"ב עיין במחנה אפרים הלכות נדרים סימן ל"ז :

דף יז ע"א ברי"ף ת"ל כי קבר תקברנו. נ"ב פירוש דמריבוי דתקברנו דרשינן ליה ומדכתיב לא תלין וסמיך ליה כי קבר תקברנו דרשינן כל שאינו בקום קבור ביומו ישנו בלא תלין וגם עשה אית ביה (ד"ת בתוס') מ"ש דגם עשה אית ביה כן מבואר ברמב"ן על התורה פ' תצא וכן נראה מהסמבי"ט בקרית ספר פרק ט"ו מסנהדרין שמנהו בעשה ול"ת וכ"כ הלח"מ פ"ד מאבל ה"ו ועי' בש"ס שם ובהגהות מהרי"ב ועי' בת"ת שם ובשו"ת חות יאיר סי' קל"ט ובתיבורנו סי' ע"ב בדרנו דבר זה ע"ש : **שם** בר"ן ד"ה מתיר קרביטיו אלא מתיר הקשירה. נ"ב עיין בירושלמי פ"ג הלכה ה' דאמר שומט קלמנטרין שלה ודיו משמע שמיקל ועי' בש"ק שם :

במרדכי (סי' תתס"ח) בדיני הגוסס . הן בהמתן. נ"ב נ"ל הן או בהמתן וכ"ה בהגה"מ פ"א הובא בב"י ביו"ד סי' ש"פ ועיין בד"מ שם והטעם שהם מושכרין על כל החודש יפסידו אף לאחר אבלו משא"כ בריש' וכמבואר במרדכי ובב"י שם והג"מ נתקשה בזה ע"ש ולפמ"ש א"ש : (סי' תתע"ג) ולמועד לא בעי נגעא . נ"ב הג"מ הקשה בשם מהרי"ת דהא לעיל בסמוך הביא בשם התוספתא אע"פ וכו' לא יוליך לכובס אלא מכבס בצנעא ונדחק דקאי על בגדי קטנים אמנם בב"י סימן תקל"ד הקשה ג"כ קושיא זו ע"ש מ"ש בזה לייש' וכן הד"מ ישבו בענין אחר ע"ש : (סי' תתפ"ו) שלא זכה לשוב בתשובה . נ"ב הג"מ הקשה דכאן משמע שהיה מתאבל לאחר שמת ובהגהת אשרי כתב דר"ג התאבל על בנו לאחר שנשתמד ע"ש ועיין בשו"ע יו"ד סימן ש"מ סעיף ה' בהג"ה ובסי' שמ"ה דהביאו בשם הגהת אשרי דלאחר שמת התאבל ול"ק : (סי' תתצ"ה) דאין לו ליישן כל ז' וכו' . נ"ב נ"ל דאין לו לישב אלא ע"ג קרקע כמבואר בתוס' דף כ"ז אבל לישן על גבי קרקע מלתא יתירתא היא כמ"ש הרא"ש (ג"מ) ועיין בד"מ סי' שפ"ז שהבין ג"כ כן בדברי המרדכי : (סי' תתצ"ט) תפתר שגררתו חיה . נ"ב עיין ג"מ שהקשה דלוקמא כגון שבא לו שמועה קרובה בשבת דעולה מן המנין והוכיח דהירושלמי סובר דאינו עולה ע"ש ועיין בשו"ת א"א"ז בעל מג"ש בפ"י היו"ד סימן ט' ובדגול מרבבה בגליון הש"ע סימן ת"ב ועיין במרדכי כאן רמז תתכ"א : (שם) כדאמרינן בירושלמי הרי שתפנין . נ"ב כיאור ראיה זו עיין ברא"ש סימן ק"ג : (סי' תתק"ח) ולנ"ק אסור בכל אותו החדר . נ"ב עי' בב"י סימן שד"מ מה שהקשה למה תלה הדבר בל"ק ועי' בש"ך שם ס"ק א' ובתבורנו מגן גבורים סי' ד' באורט דברי המרדכי ע"ש באורך : סליק

הגהות פעולת שכיר על הרי"ף ממסכת מועד קטן

מהג"ם ישכר בער זצ"ל זקן ההוראה פה ווילנא.

דף א ע"ב בר"נ ד"ה בשלמא וכו' ואפי' במקום פסידא טירחא יתירא לא מרחינן כצ"ל : **שם** ד"ה אסור וכו' שהיה בו בלא טורח. תי' בלא מוקף :

דף ב ע"ב בר"נ ד"ה לרש"ל. ובונה כדרכו הס"ד ומה"ד ובשביעית. נ"ב לשון גמ' :

דף ג ע"א ד"ה כדסדר וכו'. נ"ב לשון גמ' : **ע"ב** ד"ה פלוגתא וכו' במתני' דלרבנן לא שני עמו בחצר. נ"ב בב"י סי' תקמ"ו שעתיק לשון זה וצריך תיקון דלרבנן מהני עמו בחצר ולר"י לא מהני :

שם ד"ה כתיב ביום וכו' רשות פעם שניה. נ"ב עי' ט"ז יו"ד סי' רמ"ב ס"ק ע' ובנקה"כ שם מ"ש בזה : **שם** ד"ה בחפת וכו' בית יד של חלוק כצ"ל :

דף ד ע"ב בר"נ ד"ה הוה מסיק וכו' בדרך עסק או פלגא תי' או מוקף : **שם** ד"ה בדיתא. נ"ב עי' רש"י וערוך ערך לגא ב' :

דף ה ע"א בר"נ ד"ה שאריסין וכו' בדבר שאבד וכן אם אין וכו' תי' וכן מוקף : **ע"ב** בר"נ ד"ה ירושלמי שני אחין וכו' ומיהו בצנעא ע"כ. צ"ל אחר ד"ה שכיר וכו' דאמרי' אפי' בעיר אחרת לא יעשה :

שם ד"ה מלאכת אחרים וכו' ה"ז לא יעשה הס"ד ואח"כ מה"ד אע"פ וכו' בכך וכך הס"ד ומה"ד קיבולת כדידיה עד לאחר אבילות ועל תה"ד אע"פ נ"ב לשון גמ' ובסה"ד לאחר אבלות נ"ב ע"כ :

דף ו ע"ב בר"נ ד"ה ואם נעשית כרפת וכו' לאשפה הס"ד ואח"כ מה"ד אע"פ שאינן וכו' וע"ז הדבור נ"ב פסחים דף נ"ה ע"ב :

דף ז ע"א בר"נ ד"ה מתפין וכו' תאנים שמיבשים לקציעות כצ"ל : **שם** ד"ה קטן מותר. צ"ל אחר הס"ד שאין לך בית אסורין :

דף ח ע"ב בר"נ ד"ה לא אתו כו' ומי יתיר לו הס"ד ומה"ד הלכתא ותי' והכי מוקף :

דף ט ע"ב ברי"ף וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה מיד על כצ"ל :

דף י ע"ב בר"נ ד"ה מי שאין לו וכו' הא אמרינן כלי פשתן אין וכו'. נ"ב ר"ל מ"ש מותר לכבסן בחוה"מ : **בא"ד** אלא אפי' בנתר. תי' בנתר מוקף ונ"ב בנהר עי' מרדכי סוף תתע"ג : **שם** ד"ה אין כונסין וכו' אפשר דמשתמע וכו'. נ"ב נ"ל שר"ל משום דהא דירושלמי ע"כ דלא ס"ל כשמואל דמתיר לארס אשה בחוה"מ דאי לשמואל מאי קמ"ל דלחזור ולארסה ודאי שרי ולהחזירה בנשואין משנה שלמה היא אין נושאין נשים במועד ואפי' לא גרשה נמי אסור אבל לדידן דקי"ל כשמואל לא צריכא הא דירושלמי אלא לענין לחזור ולארסה בסעודה וכמ"ש פמ"ג בשי' תקמ"ו ס"ק ג' וכיון שהביא הרי"ף תנא דבי שמואל מארסין כו' ואין עושין סעודות אירוסין ונשואין דמשתמע דאיסור נשואין לחוד ואיסור סעודה לחוד ואפי' במחזיר גרושתו מן הנשואין סעודה אסורה וכמ"ש ב"י שם ד"ה כתב הרמב"ם כו' א"כ הא דירושלמי לא צריכא מידי וזהו שלא כדברי פמ"ג שם אות ה' ע"ש :

דף יא ע"א ברי"ף הלכתא כתנא קמא דידן תי' קמא מוקף : **ע"ב** בר"ן ד"ה ר"א אומר י"ד יום עצרת כרגלים שם תרובעים צ"ל מוקפים :

דף יב ע"ב בר"ן ד"ה ואחותו וכו' אע"פ שהיא מאביו או מאמו תי' או מאמו מוקף : **שם** ד"ה באנפה כפני וכו' ואם מת בנו וכו'. נ"ב נ"ל שצ"ל אחות בנו או דבנו אדלקמיה קאי ור"ל בנו או אחיו של בנו שוב ראיתי שלשון זה מקורו מהרמב"ם ז"ל פ"ב מהל' אבל ה"ד הרי שמת בן בנו או אחי בנו או אם בנו כו' ועיי"ש בלח"מ שכתב שנוסחא מוטעת נזדמנה להראב"ד בן בן בנו ושמעתי משם חכם אחד דלא היא אלא הראב"ד קאי על אחי בנו דהוא אחיו מאמו דאינו אלא מאותן שמוסיפו עליהם מדבריהם :

דף יג ע"א בר"נ ד"ה גרסי' בגמ' וכו' גדולה מכולן אמרו אפי' ישן ע"ג קרקע כצ"ל : **ע"ב** ד"ה אבל על אביו וכו' ובגמ' נראה. נ"ב ע"ש שבשאר קרובים לאחר ל' אומר לו מן הצד ובאביו ואמו כל יב"ח מדבר עמו תנחומין ולאחר יב"ח מדבר עמו מן הצד : **שם** ד"ה וכתב הרמב"ן וכמונח לפניהם דמי ואסור לאכול בשר תי' ואסור מוקף ונ"ב בתה"א דף ו' דין י"ג סוף ענין ההתחלה כך הוא הלשון וכמונח לפניו דמי אינו אלא כנמסר לכתפים ומותר לאכול בשר (חסר תי') וכ"ה ברא"ש סי' פ"ו :

דף יד ע"ב בר"נ ד"ה לא בא וכו' בשמים שמטה לאחר ז' וכתב שמחבר וכו' בני תמורה ולענין אירוסין וכו' עד וכן דעת הרמב"ן ז"ל כצ"ל : **בא"ד** קי"ל דאם מתה אשתו. נ"ב ל"ד דה"ה לאבל משאר קרובים דאסור לארוס עד אחר שלשים כמבואר בטוש"ע סי' שצ"א :

דף טו ע"א במתני' אין קורעין ד"ה ולא מברין וכו' דאתא לאשמועינן. נ"ב ז"ל הריטב"א בחי' קמ"ל תרתי שאין קורעין במועד אלא קרובים שלא לרבות ההספד ואם בא לקרוע מוחין בידו ומכללא שמעינן דקריעה אין מצוה בחול אלא בקרובים וכן מאי דקתני שאין מברין אלא על מטות זקופות אשמועינן שעושין הבראה במועד ואין בזה חילול מועד באבילות ואשמועינן נמי אגב גררא שאפי' בחול אין הבראה אלא על מטות זקופות לבד מי שלבו גס בו כדאיתא בש"ס עכ"ל וזה כוונת הנמוק"י שכ' י"מ דאתי לאשמועינן כו' ר"ל מה דשמע אגב גררא שאפי' בחול אין הבראה אלא על מטות זקופות : **ע"ב** ד"ה כשעומדים בשורה. נ"ב זה שייך בעמוד זה לקמן על דברי רי"ף ד"ה רבנן דקסרי : **שם** ד"ה מתאבל לאו דוקא. נ"ב עי' ב"י יו"ד סי' ת"ג שדעת כל הפוסקים אינו כן :

דף טז ע"ב ברי"ף מלמטה סופכו מלמעלה. נ"ב ר"ל ומה שלמטה : **ע"ב** בר"ן הנמעל"ד ד"ה שאינן בתוספת וכו' והראב"ד. נ"ב עי' רא"ש סי' קי"ח ובב"י סי' ש"מ : **שם** ד"ה מן המנחה וכו' אינו עושה הס"ד ואח"כ מה"ד וה"ה לשאר וכו' עד שתחשך ואח"כ מה"ד אע"פ וכו' את המטה ונ"ב דה"מ וה"ה לשאר קאי על דברי הרי"ף ואעפ"כ לא ישב עליה עד שתחשך וה"ה וכו' :

דף יח ע"א בר"נ ד"ה מת בעיר וכו' וכתב הרמב"ן ז"ל מכאן וכו'. נ"ב ר"ל מהא דאמר בגמ' דר"ה א"ל להני דעבדי עבידתא ליהוי הכך אינשי בשמתא כו' : **שם** ד"ה הפורשין וכו' ולשאת את משאם. נ"ב עי' שו"ע והגהת רמ"א יו"ד סי' שמ"ה סעי' ה' ועי' שם ב"י וד"מ : **שם** ד"ה והרוגי מלכות אין מונעין שמותרים. נ"ב ובב"י סי' שמ"ה כתב ע"ז שפירוש משובש הוא : **ע"ב** ד"ה וליטול וכו' בחלוק לחם הפנים. נ"ב עי' ר"ן דמגילה פ' הקורא עומד דאכה"ג קאי כשבא להקריב או לחלוק עם אחיו הכהנים וכ"פ רש"י בנדרים דף ס"ב ואשתמיט כ"ז למהר"ם : סליק

הגהות מלא הרועים מהגאון כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל.

דף ג ע"א רש"י ד"ה מתני' אין חופרין כו' והאי דאמרינן בעלמא. נ"ב עי' ברא"ש שתמה עליו ועיי"ש מ"ש : **ע"ב** ר"נ ד"ה כתיב ביום השמיני כו' לפי שהיה דעתם לשוב כו'. נ"ב דבריו תמוהים ועי' ביו"ד סי' רמ"ב בט"ז ס"ק ט' ובש"ך ס"ק ל"ג ועיי"ש בגליון ש"ס כאן :

דף יג ע"א ר"נ ד"ה ושמעינן מינה טעמא דרבים צריכים לו כו' עד ובגמ' בעי אי חולץ בפניהם כו'. נ"ב לא מצינו בש"ס בעיא זו : סליק

הגהות בן אריה מהג"ם זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

דף א ע"א בהתחלתו ברש"י ד"ה כל כו' ז' ימים ובחג המצות ועלי' כו'. נ"ב צ"ל ובחג הסוכות [וקאי על הקרא שבפ' אמור כ"ג פסוק ל"ה ל"ו. וכן הוא בתו"כ על מקרא זה וכן הוא ברש"י שבגמ' חגיגה י"ח א'] : **ע"ב** ברי"ף במשנה את האמה בתחלה בשביעית ומתקנין כו' כצ"ל ותיבת במועד נמחק :

דף ג ע"ב בר"ן ד"ה כתיב כו' ומפני שנשארו שם היום ההוא ולנו בעיר כו'. נ"ב עי' ט"ז וש"ך יו"ד סי' רמ"ב סעיף ט"ז ובנקודות הכסף שם [מה שכתבו על דברי ר"ן אלו בש"ך ס"ק ל"ג ובט"ז סק"ט ובביאור הגר"א ז"ל שם ס"ק מ"ט] :

דף יא ע"א בר"נ ד"ה ר"א אומר כו' אלא שאם אתה אומר יעלו למנין ז' הרי הפסיקו הכל כו'. נ"ב לשון הרמב"ן בתורת האדם [בענין שבתות וי"ט] אלא שאם אמרנו נמי יעלו למנין שבעה הרי הפסיקו הכל כו' וכן צ"ל כאן [פי' כיון שגם אם היו אומרים הלשון עולין ממילא היה הדין שמפסיקין כיון שאין מועד פחות מז' ימים ואין אבילות אחר המועד עוד לכן אמרו בלשון מפסיקין] : **שם** בר"ן ד"ה וחכמים אומרים כו' והלכה כר"ג דכל מקום ששנה רבן גמליאל במשנתנו כו'. נ"ב זה תמוה דהא על רשב"ג אתמר האי כללא [ב"ב קע"ד ע"א וש"נ] ועי' לקמן. [דלקמן בסוגיא פסק הגמ' להדיא הלכה כרבן גמליאל ולא הוצרך הר"ן כאן לטעם זה ועי' בגמ' דף כ"ד] :

דף טו ע"א ברי"ף כל המתעצל בהספד של אדם כשר ראוי לקוברו כו'. נ"ב לפנינו בגמרא [שבת שם] איתא חכם [לכאורה גירסת הגמ' יותר נכון מדמייתי ראיה לזה מקרא דיהושע ובגמ' מו"ק כ"ה א' מוכח דאדם כשר גרע מחכם ע"ש. ובמימרא המוקדמת כל המוריד דמעות כו' גם בגמ' הגי' אדם כשר] :

דף טז ע"א ברי"ף ר' אלעזר בר' שמעון אוסר באיחוי. נ"ב צ"ל ר' שמעון בר' אלעזר אוסר כו' : **שם** בר"נ ד"ה רשב"א אוסר כו' הכי איתא בירושלמי ר"ש בן כסמא כו'. נ"ב בפרק ראשון דשבת הלכה ח' ופ"ק דעי"ז [הלכה א' ועי' מה שכתב במסכת שבת על תוס' דף י"ז ע"ב סד"ה אין נותנין כו'] : **שם** ר"ן ד"ה גרסינן בסוף נדרים כו' דאמרינן יש ברירה. נ"ב עי' עירובין ל"ו ע"ב וברש"י שם ד"ה אמר ר' יוחנן וכבר כו' [דמוכח שם דבהכ"ג לא תליא בברירה גם מאן דס"ל בכ"מ אין ברירה מודה בהכ"ג ע"ש] :

דף יח ע"א ברי"ף אמר רב יהודה אמר רב אין המנחמין רשאין לישב אלא על גבי קרקע כו'. נ"ב לפנינו בגמרא ליתא מימרא זו ועי' לחם משנה על הרמב"ם פי"ג מהל' אבל הלכה ג' מה שכתב בזה [ובילקוט איוב ב' הביא ג"כ מאמר זה] : **ע"ב** בר"נ ד"ה וליטול מנה יפה ראשון בחלוק לחם הפנים וכו'. נ"ב וכן הוא במפרש לנדרים דף ס"ב ע"ב וצריך לומר לפירושם דקאי על כהן גדול כדתנן יומא פ"א דף י"ד ע"א ועיין לשון הר"ן פרק הקורא את המגילה עומד דף רע"ב ע"ב ולשונו שם תמוה במה שכתב דקרא בכהן גדול כתיב ע"ש וט"ס שם וכמ"ש שם בגליון : סליק

גליון מהרש"א על הרי"ף ממסכת סוכה מהגאון וכו' מוהר"ר שלמה איגר זצ"ל

דף א ע"א ברי"ף איכא מ"ד הילכתא כרבה. ועי' בהר"ן לקמן ע"ב סוף ד"ה בנה בה אצטבא : **שם** בר"ן ד"ה אי זו. דאיכהו נמי בעו סוכה לשם חג. הר"ן גיטין פ' השולח דף קס"ה ע"א דתה זה בזה"ל דאי תוך ל' יום מקרי ישנה מאי ניהו חדשה דמכשרי ב"ש וכי לא מכשרי אלא בעשאה מעיו"ט ממש או מחצות היום ולמעלה : **ע"ב** ברי"ף בטלה דעתו אצל. בגליון בגמ' נסמן המקומות : **שם** בר"ן ד"ה היתה. אם צלתן מרובה מחמתן. עי' לקמן ד' ה' ב' ד"ה אבל יש לרש"י ז"ל :

דף ב ע"א ר"ן ד"ה בנה. היכי אמרי' לקמן. עי' לקמן א' ע"ב ד"ה הרחיק : **שם** ד"ה וגרסי' (א') לא אמרינן הכי לגבי סוכה. עי' לקמן ד"ה ואמר רבה סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי :

דף ג ע"א בר"ן ד"ה גרסינן בגמ'. וכן לשבת מגו. מקומות נסמן בגמ' דף ז' ע"א : **שם** ד"ה ואמר. כלומר דמגו דהויא דופן. ע"ל (דף ב') ד"ה וגרסי' כו' היתה גבוה מכ' אמה : **ע"ב** בר"ן ד"ה ותמהני. שפירש שכילת חתנים דוקא הוא. ר"ל הרי"ף מפרש כן אבל לרש"י כילת חתנים לאו דוקא וכל כילה דדמי ליה דהיינו שאין בגגה טפח כו' מותר אף בלא כרך עליו חוט. והא דטלית כפולה וכן הא דאביי מיירי לדידיה בית בגגו טפח. וכ"ז מבואר בדברי הר"ן ריש תולין :

דף ד ע"ב בר"ן ד"ה על החגיגה. מחמת יום שעבר אתקצאי לכולא יומא. דמוקצה מחמת מצוה (לאפוקי מוקצה מחמת איסור) אמרי' ליום שעבר תוס' ביצה דף ל' ריש ע"ב ודף ד' ריש ע"א :

דף ו ע"א בר"ן ד"ה ומהא. דלצורך הבגד לא בטיל לגבי סוכה. דדוקא לנאותה כיון דהוא צורך הסוכה בטל לגביה. מרדכי בב"י סי' תרכ"ט ועי' בר"ן סוף עלה שלפני זו במתני' פירש עליה הדין :

דף י ע"א בר"ן ד"ה ולענין כו' איסור שלא במקום מצוה. עמ"ש בגליון לקמן עלה כ' (סע"א) :

דף יא ע"א בר"ן ד"ה ואיכא. דלא פטירי אלא היכא שאם יקיימו. עי' רש"י פ' הבא על יבמתו סב ב' ד"ה והני מילי : **שם** בא"ד לפיכך נ"ל דהעוסק במצוה. עי' בת' ש"א דיני תפילין סי' ל"ז ועי' בר"ן בסמוך ד"ה ומיהו : **שם** בר"ן ד"ה מעשה. אבל משמע דמסקנא. עי' בהר"ן יומא רכ"ב ד"ה מתני' בפרקי' :

דף יב ע"ב בר"ן מתני' סד"ה ר"א. כיון שהכתוב קבעה חובה. כעין סברא זו קאי בפסחים מ"ו א' בבצק שבסדקי עריבה דבפסח איסורו חובבו :

דף יג ע"ב בר"ן סד"ה ומיהו. שהנאתה וביעורה שוה כתותי מכתת שעוריה. עי' ת' שער אפרים סי' ל"ח עלה י"ט ד"א ע"ב ד"ה ואף דמ"מ למצוה שנעשה בהדלקה ל"מ כתותי שיעוריה שהרי כשר לנר חנוכה דבעי שיעור חצי שעה. ולענ"ד זה לא מקרי בעי שיעור דאין השיעור בהשמן דגם אם טיפה א' ידלק חצי שעה יצא. (כעין זה היה בתדרע"א לאאזמ"ו מאוה"ג זצ"ל סי' קס"ה עיי"ש ד"ה ויי"ל ראיה לזה. המ"ל) : **שם** בא"ד בשביל שעת הדחק אין מברכין על לולב שהוא פסול מה"ת. ובאשרי סוף סי' י"ד כ' כל הני פסולין מסרן הכתוב לחכמים והם אמרו שלא בשעת הדחק אף דיעבד לא יצא כו' ובשעת הדחק מברכים עליהן :

דף יד ע"א בר"ן ד"ה של אשרה. וזכה בו הו"ל אשרה דמשה. כדאי' בע"ז מ"ב א' וכל ע"ז של ישראל אינה בטילה לעולם. וכ' רש"י דילפי' מן ושם בסתר. וצ"ל אף למ"ש הרשב"א וכ' בהגהת ש"ע סי' תרמ"ט ס"ב דהמודר הנאה מלולבו לא מקרי לכם. וא"כ לא הוה ע"ז של ישראל דהא איסורי הנאה הוא. מ"מ גזה"כ כל שבא ליד ישראל א"ל ביטול ומדוקדק הלשון דאמר דלמא מגבה לה והדר מבטל לה והוי ע"ז ביד ישראל ול"א הוי ע"ז שזכה בה ישראל. ולפ"ז ק"ק דא"ל להקשות מכח דאין לו ביטול אלא משום דלא מקרי לכם : **שם** בא"ד הא לא קרינא ביה לכם משלכם. וי"ל למ"ש המג"א בגזל אתרוג מעכו"ם אף דגזילו מותר מ"מ לא מקרי לכם. אפס למש"כ הרמב"ם דיוצא באתרוג של מעשר שני אף דפוסק מ"ש ממון גבוה. וצ"ל דפוסק כמ"ד דלא בעי דין ממון רק היתר אכילה. וא"כ אף דהגזלן אינו קונה מ"מ כיון דהגזל מותר יוצא בו. וי"ל דכאן מיירי בגזל לולב מעכו"ם וכיון דלא קנהו עדיין מאי לבטוליה ומ"מ מקרי לכם כנ"ל ספר אבני מלואים סק"ה סוף סק"ג : **בא"ד** אבל משמשין שזכה בהן ישראל. וא"ל בזכה בהם דרך נתינה ומכירה ומשמשין אם מכרן נתנן או משכנן נתבטלו כמ"ש הר"ן ריש פ' ר' ישמעאל ובהגהת שו"ע יו"ד סי' קמ"ו ס"ח דא"כ בשעה שיוצא בו כבר נתבטל ואפי' לכתחלה נמי : **בא"ד** בסופו. גרמא בעלמא הוא ול"ל בה. וצריך לחלק בין הא גרמא לגרם הנאה מה שחבירו פורע לו חובו דהדין דהוא עצמו אסור לגרום לעצמו הנאה זו כמ"ש בתוס' בנדרים בנכסי בעל אבידה אסורים על המחזיר ואילו הכא הוא עצמו נוטל הלולב. וטובל את עצמו בימות הגשמים :

דף טו ע"ב בר"ן גמ' ענף. א"כ לפי שאינו הדס גמור. ואף דחזיק ליה דגדל בערוגה א' עם אותן שיוצאים עבות מ"מ התורה פסלה אותו ומ"מ מינו מקרי לענין שלא יהא חוצץ דלא גרע מסיב ועקרא דדקלא. אשרי סי' י"ד : **שם** ד"ה ועלתה. ואין דבריו ז"ל בזה נכונים. בהראב"ד בהשגה ב' על דברי הרמב"ם ז"ל כ' בזה"ל כבר הופיע רוח הקדש בבית מדרשינו מכמה שנים והעלינו שהוא פסול כו' ומקום הניחו לי מן השמים וכ' הה"מ עם כל השבח שהוא משבח סברתו חלק עליו הרמב"ן וכו' בן לב ס"ג ס"ק ט"ז אין ספק שהאמין לדבריו שרה"ק הורה כהראב"ד ועם כ"ז חלק עליו כי לא בשמים היא וכמ"ש בפ' הזהב בתנורו של עכנאי :

דף טז ע"א בר"ן ד"ה ולהידור מצוה. הון ביתו יתן קודם שלא יעבור. עי' בנימוקי יבמות דף ל"ב ריש ע"ב :

דף יח ע"א בר"ן סד"ה ואמר רבה. להמתין בכדי שיעשו. ועי' מ"ש הר"ן במס' ביצה דף קנ"ג א' ד"ה ופירות וד"ה הנהו :

דף כ ע"א בר"ן ד"ה ויש. וטעמא דמסתבר היא והכי פסק בש"ע סי' תרנ"ח ס"ה : **ע"ב** ד"ה מתני' מקבלת ומתני' תרתי קמ"ל. ק"ק הא נשים סומכות רשות ורשאי גם להן. וי"ל דסד"א כמ"ד אין סומכות ואף דגם מ"ד אין סומכות הוא רק בית נדנוד איסור. י"ל הכא איכא נמי איסור שלטול בלא מצוה ועי' בהר"ן לעיל ר"פ הישן ד"ה ואיכא ובדבור שאחריו : **שם** בא"ד דכיון דראוי לנטילת אנשים. לשיטתו פ"ג דר"ה עלה רל"ו סוף ע"א לא הוצרך לכך דהא גם לנשים עצמם ראוי הוא. ועי' בשעה"מ פ"ז מהל' לולב ה' כ"ה עלה עו ע"ג : **שם** בר"ן סד"ה יודע לנענע. אבל הכא ליכא כיון. ובתוס' כ' דבאינו יודע לאמן גם דיעבד שחיטתו אסורה. ובש"ך יו"ד סי' א' ס"ק כ"ה ב' דעות :

דף כב ע"א בר"ן סד"ה איתמר. במקומות אחרים. ועי' בריש ברכות דף י' ע"א וברבינו יונה שם : **שם** ריש ע"ב ר"ן ד"ה וכתבו (א'). הוה קים להו בתוך כמה שיעור. מבואר מזה דהיסח הדעת אסור בתפילין. ויש לו זמן. ולפחות הוא ק' אמה כשיעור שינת ארעי דהא ישנין שינת ארעי בתפילין ועי' בזה ת' ש"א דיני תפילין סימן מ' : **ע"ב** ר"ן ד"ה גרסי' בגמ'. וא"ת הא איהו ע"מ להחזיר יהביה. ר"ל עפמ"ש לעיל ריש עלה רכ"א : **בא"ד** תנאו בטל. וא"ת להרמב"ן בהר"ן פ' המגרש עלה קפ"א א' במגרש ע"מ שלא תנשאי. כיון דא"א שתנשא (דהוי אז הגט בטל ולא חלו קדושיו) מפרשי' תנאו שלא תנשא דרך נשואים אף שלא יהיה בנשואים ממש. ה"נ נימא שתנאו להחזיר דרך הזרה. לק"מ דא"כ שלא יחזור ויקנהו לו כ"א יחזירנו דרך הזרה יהיה רק שאול ביד המקנה : סליק

תוספתא

מגילה פרק ראשון

פרק א א (א) כרכין המוקפין מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר רבי (א) [יהודה] בן קרחה אומר (ב) מימות אחשורוש (ג) אמר רבי יוסי ברבי יהודה היכן מצינו לשושן הבירה (ד) [שמוקפת] חומה מימות יהושע בן נון (ב) [אלא] (אסתר ט) משפחה ומשפחה מדינה ומדינה עיר ועיר הסמוכין לכרך (ה) [ונראין עמו הרי הן כיוצא בו]: ב (ג) (*ג) היוצאין (ו) [בשיירא] ומפרשין בספינה קורין בארבע עשר (ד) חל להיות בערב שבת (ז). [כרכין המוקפין חומה] מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום רבי יוסי אומר (ח) [אומר אני שלא יקדמו בני כרכין לבני עיירות אבל קורין עמהן] בו ביום חל להיות בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בערב שבת (ט) [ומוקפין חומה לאחר שבת] רבי אומר אומר אני הואיל ונדחו עיירות [גדולות] ממקומן ידחו ליום הכניסה: ג (ה) אמר רבי יהודה אימתי (י) [מקום שנכנסין בשני ובחמישי אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי] הואיל (א) ומסתכלין בה אין (יא) [מסתכלין בה] אלא בזמנה: ד (ו) מקרא מגילה ותרומת שקלים מקדימין ולא מאחרין (יב) (ז) ספק מילה וזמן עצי כהנים ט"ב חגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין: אע"פ שאמרו מקדימין (יג). [ולא מאחרין קורין את המגילה] וגובין ומחלקין בו ביום (ח) שאין עיניהם [של עניים] נשואות אלא ליום מקרא מגילה שנאמר (אסתר ט) והימים האלה נזכרים ונעשים (יד) [וגו' ועוד] לקיים את השמחה בזמנה: ה (ט) מגבת פורים לפורים ומגבת העיר לאותה העיר אין (*ט) מדקדקין במגבת פורים אבל לוקחים את העגלים ושוחטין ואוכלין אותן והמותר [אל] יפול לכיס של צדקה (י) ר"א אומר מגבת פורים (טו) [אל יעשה ממנו עני רצועה לסנדלו]: ו רבי מאיר אומר (טז) [הלוה מעות מחבירו] ליקח בהן פירות אל יקח בהן כלים כלים אל יקח בהן פירות (יז) [מפני שגונב דעת המלוה] רבי שמעון בן אלעזר אומר משום (כ) ר"מ (יח) [הלוה מעות מחבירו] ליקח בהן חלוק אל יקח בהן טלית טלית אל יקח בהן חלוק (יט) [מפני שגונב דעת מלוה]: ז (ל) קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה (כ) [שנה צריכין לקרותה] באדר השני שכל מצות שנוהגות (כא) [באדר השני (א) נוהגות באדר הראשון] ר"א בר' יוסי אומר [משום רבי זכריה בן הקצב] אין (כב) [צריכין לקרותה באדר השני שכל מצות הנוהגות באדר שני (ב) אין נוהגות באדר ראשון חוץ מהספד ותענית שנוהגין בזה ובזה (מ) שטרות שבזה ובזה בראשון כותבין אדר ואדר שני נכתב תניין] (ג): ח אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש [בלבד] (נ) ר' יהודה (כג) [אומר] אף מכשירי אוכל נפש (ס) רבי נחוניא בן הקנה (כד) [אומר יום הכפורים הרי הוא כשבת לתשלומין] (ע) אין בין שלשה תעניות שניות לשבע אחרונות אלא תרועה ונעילת חנויות בלבד (פ) [אין בין מודר הנאה מחבירו סתם למודר הימנו מאכל אלא דריסת הרגל וכלים (ב) שאין עושין בהן אוכל נפש]: ט (צ) אין בין נזיר סתם לנזיר ל' (כה) [אלא] שהנזיר סתם מגלח ליום (כו) [שלשים ואחד], ואם גלח ביום ל' [לא] יצא נזיר ל' מגלח ליום ל' ואחד (כז) [אם] גלח ביום ל' (כח) יצא וזה וזה מצותן לגלח (כט) [ליום] ל' ואחד: (ק) אין בין דם המת לדם (ג) תפיסה אלא שדם המת נזיר מגלח עליו וחייבין על טומאת מקדש וקדשיו דם תפיסה אין נזיר מגלח עליו ואין חייבין על טומאת מקדש וקדשיו: י (ר) אין בין כזית מן המת למת אלא שכזית מן המת פתחו בטפח והמת פתחו בד' טפחים אין בין כזית מן המת לעצם כשעורה אלא טומאת אהל בלבד: (ש) אין בין אבר מן המת לאבר מן החי אלא שאבר מן המת (ל) [הבשר] הפורש ממנו טמא ואבר מן החי (לא) [הבשר] הפורש ממנו טהור: יא (ת) אין בין זב הרואה שתי ראיות לרואה שלש אלא קרבן אין בין זב לזבה אלא שהזב טעון ביאת מים חיים זבה אין טעונה ביאת מים חיים [אין בין זבה לנדה אלא קרבן

אין

הגהות הגר"א (א) יהושע: (ב) כרכין המוקפין חומה: (ג) קורין בט"ו: (ד) שהיא מוקפת: (ה) והנראין עמו נידון ככרך: (ו) בשיירות: (ז) מוקפין וכפרים: (ח) אין מוקפין קודמין לעיירות אלא אלו ואלו קורין: (ט) ומוקפות חומה למחר: (י) בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרוין על אדמתן אבל בזמן הזה: (יא) קורין אותה: (יב) סעודת פורים ור"ח: (יג) גובין בו ביום: (יד) אבל: (טו) לפורים ואין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו אא"כ התנה במעמד אנשי העיר דברי ר' יעקב שאמר משום ר' מאיר ורשב"ג מיקל: (טז) הנותן דינר לעני: (יז) שמעביר ע"ד של בעל הבית: (יח) הנותן דינר לעני: (יט) שמעביר על דעתו של בעה"ב: (כ) השנה קורין אותה: (כא) בשני נוהגות בראשון חוץ ממקרא מגילה: (כב) קורין אותה באדר השני שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון רשב"ג אומר משום ר' יוסי אף קורין אותה באדר השני שכל מצות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון ושוין בהספד ותענית שאסורין בזה ובזה: (כג) מתיר: (כד) היה עושה שבת כיוה"כ לתשלומין מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין אף יוה"כ מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין: (כה) יום: (כו) אחד ושלשים: (כז) ואם: (כח) לא: (כט) ביום: (ל) בשר: (לא) בשר:

אור הגנוז

פ"א [א] בכ"י אינה: [ב] נוהגות באדר הראשון רשב"ג אומר משם רבי יוסי צריכים לקרותה באדר השני שכל מצות שנוהגות באדר השני: [ג] רבי יהודה אומר אדר שני נכתב תיו:

נוסחאות כ"י

א) ומתכנסין בה לא יתכנסו אלא בזמנה: ב) שעושין: ג) תבוסה וכן לקמן:

חסדי דוד

פרק א כרכין המוקפין מימות יהושע בן נון כו' ר' יהושע בן קרחה אומר מימות אחשורוש אמר ר"י בן קרחה היכן מצינו וכו' כצ"ל וכן נראה מהגמ' בריש מכלתין וע"ש: **היוצאין** בשיירא כו'. עי' בטור ובב"י סי' תרפ"ח דאיכא מאן דתני כמו שהוא הנוסחא לפנינו ומפרשי דה"ק דהע"ג דנפיק בשיירא אין לו לסמוך לכתחילה לקרותה קודם י"ד וחייב לעשות כל תקנה שיוכל כדי לקרותה בזמנה דהיינו להוליך עמו מגילה כשרה. ואמנם לפי מ"ש מור"ם ז"ל שם בהגהת ס"ד נראה פירושא דמתני' דידן דכן עיר או כרך שיצא ממקומו והיה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה דהשתא לא הוה לא פרוז ולא מוקף קמ"ל דקורא בי"ד דוקא לפי שהוא זמן קריאה לכל העולם: **מקרא** מגילה ותרומת שקלים מקדימין כו'. קאי לפרושי מה דתנן במתניתין באלו אמרו מקדימין וכו' דהי"ל בזו אמרו אם איתא דלא קאי אלא אמקרא מגילה אלא משום דזאת ועוד אחרת קאמר ומפרש כאן דהיינו תרומת שקלים וכן כתב הרי"ף ז"ל וז"ל באלו אמרו פי' במקרא מגילה ובתרומת שקלים ואע"ג דתנן בשלשה פרקים תורמין את הלשכה בפרוס הפסח דהיינו בר"ח ניסן מ"מ כיון דבר"ח ניסן מוכרחים להביא מתרומה חדשה לכן אם חל בשבת מקדימין ואין מאחרין: **מגבת** פורים וכו' והמותר יפול לכיס כצ"ל. ועי' בב"מ דף ע"ח ובפירש"י שם פירושא דהך ברייתא. אמנם בבא שאח"ז הלוה מעות מחבירו כו' תמוה הוא דהא מלוה להוצאה ניתנה ופשיטא דיכול לשנות. ובגמ' ל"ג אלא הנותן דינר לעני ליקח לו חלוק וכו' ואם לא נגיה את הנוסחא שלפנינו בתוס' אפשר לפרש משום דמיירי בעני שאינו רוצה לקבל שנותנים לו לשום הלואה והוזרים ונותנים לו לשום מתנה: **קראו** את המגילה באדר ראשון כו'. הך תוספתא משבשתא היא וצריכה להגיהה כמו דאיתא בגמ' דף ו' וגם חסרה פה דברי רשב"ג משום ר' יוסי דאמר אף קורין אותה באדר שני שכל מצות שנוהגות באדר שני אין נוהגות באדר ראשון. וע"ש בגמ' ומה דמסיים הכא לענין שטרות ליתא בש"ס וברור הוא דס"ק רשב"ג אע"ג דכל המצות בשני אין נוהגות בראשון בכ"ז שם אדר לא זז ממקומו בשניהם. ובראשון כותבין אדר ובשני כותבין אדר תניין כלומר שני משום דכל מילי דשטרא כתבו בלשון תרגום. ועי' בפרק קונם יין דפליגי בזה ר"מ ור"י ובין הפוסקים יש חלוקי דעות בזה ועי' באו"ח סי' תכ"ח ובאה"ע בסי' קכ"ו ובבית שמואל שם: **אין** בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד כו'. כל הנך אין בין דתנא תנא תוספתא. רובן נשנו במכלתין והוא מפרש יותר ויש אשר הוסיף כמו אין בין ג' תעניות ושנויה היא בפ"ק דתענית. ואין בין נזיר סתם שנויה ברפ"ג דנזיר. וכן אין בין דם המת כו' בפ"ו דנזיר ובפ"ב דאהלות. וכן כל הפרטים אשר הוסיף כאן בשאר האין בין וחסרים במשנתינו לא תם תנא דידן לשנותן כאן כיון דהם מבוארים במקומן:

קרחה

מצפה שמואל (א) כ: וירושלמי פ"א הל' א': (ב) שם ושם ועי' ירושלמי פסחים פ"ד הל"א ופ"ו הל"ה: (ג) ירושלמי פ"ב הל"ג: (*ג) עי' טוש"ע סי' תרפח סעיף ז: (ד) ד: וירושלמי פ"א הל"ג: (ה) ב. ה. וירושלמי פ"א הל"ד ועי' בר"ן וברמב"ן רפ"ק: (ו) שם ועי' ירושלמי פ"א הל"ד: (ז) שבת ק.: (ח) ב: וירושלמי שם הל"א: (ט) (ב"מ עח: וב"ב ו:) וירושל' פ"א הל"ד: (*ט) עי' מיי' פ"ה מהל' מגילה הל' טז: (י) שם ועי' ירושלמי קדושין פ"ב הל"א במעביר על דעת בעה"ב ועי' ירושלמי ב"מ פ"ו הל"ג: (כ) שם: (ל) ו: ועי' ירושל' פ"א ושקלים פ"א הל"א: (מ) נדרים סג: וירושלמי שם פ"א ה"ו וכאן ירושל' פ"א הל"ה ושקלים שם: (נ) ז: וירושל' פ"א הל"ו וביצה פ"ג הל"ז ופ"ה הל"ב: (ס) שם ושם ותרומות פ"ז הל"א ופסחים פ"ב הל"ג וכתובות פ"ג הל"א וב"ק פ"ב הל"ד והלכה ה' ומכות רפ"ב: (ע) תענית יג: (פ) ח. ירושלמי פ"א הל"ז ונדרים פ"ד הל"א: (צ) עי' נדרים פ.: (ק) עי' אהלות פ"ג מ"ה וכר"ש שם: (ר) שם משנה ו: (ש) חולין קכט: ועדיות פ"ו מ"ג: (ת) ח. וירושל' פ"א הל"ז ועי' ירושלמי ברכות פ"א הל"ב:

מנחת בכורים

פרק א א כרכין מימות יהושע בן נון. דילפינן בג"ש כתיב כאן ערי הפרזות וכתיב ביהושע לבד מערי הפרזי הרבה מאוד מה להלן פרזים של יהושע אף כאן פרזים של יהושע אבל מוקף מימות יהושע אע"פ שאין עתה מוקף קרינן בט"ו: מימות אחשורוש. כשושן מה שושן מוקף מימות אחשורוש וקורין בט"ו אף כל מימות אחשורוש ות"ק ס"ל דשושן לאו מפני שמוקף חומה גרים אלא משום שנעשה בו נס בחמשה עשר כדכתיב קרא: היכן מצינו. טעמא מפרש כדפירשתי: אלא משפחה ומשפחה. דלת"ק ילפינן מקרא דמשפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר מדינה מדינה לחלק בין מוקף מימות יהושע או לא עיר ועיר לחלק בין שושן לשאר עיירות אבל לריב"ק דכל מוקף חומה מימות אחשורוש א"כ ליכא חילוק בין שושן לשאר עיירות מוקפים א"כ עיר ועיר ל"ל לכן מפרש דמורה קרא לסמוכין לכרך ולנוסחת הגר"א דלא גרס אלא ענין בפ"ע הוא: הסמוכין לכרך. במיל אע"פ שאינו נראה להכרך כגון ביושבת בעמק: ונראין. או נראה אע"פ שאינו סמוך: כיוצא בו. ככרך וקורין בט"ו ות"ק מודה לדרשא זו כיון דכתיב פרזי פרזי לג"ש ללמוד דמיב"כ הוא מדינה ומדינה ל"ל אלא ללמד על הסמוך ונראה: ב בשיירא. והמה מעיירות המוקפין חומה: בי"ד. כשהם בדרך או בספינה דאזלינן בתר מקום שהוא עתה: חל י"ד להיות בע"ש. וט"ו בשבת ואין קורין המגילה בשבת שמא מי שאינו בקי ילך אצל בקי ויעביר המגילה ד"א ברה"ר: ליום הכניסה: יום ה' נקרא יום הכניסה שמתכנסין הכל לעיירות לקה"ת וגם ב"ד יושבין בב' וה' כתקנת עזרא בסוף מרובה: בו ביום. בי"ד דלמה ידחה ממקומו אבל כרכים אין לקרות בי"ד דכתיב בכל שנה ושנה מה כל שנה עיירות בי"ד ואין זמנו של זה כזמנו של זה אף האידנא עיירות בי"ד ואין זמנו של זה כזה לכן מקדימין מוקפין ליום הכניסה: שלא יקדימו בכל שנה. ודרוש כזה מה כל שנה אין מוקפין קודמין אף האידנא אין מוקפין קודמין ומסתבר לו יותר דרשא זו אף שלא נתקיים זמנו של זה שלא כזמנו של זה: עמהן. בני העיירות: בו ביום. בי"ד: כפרים. חכמים הקילו על אנשי הכפרים לקרות ביום הכניסה שקודם י"ד שטורח להם לבא בי"ד לעיר לקרות ואי"א לקרות בבתיהם לפי שמסתמא אין להם בקי שיקרא ומפני שמספקים מים ומזון לאחיהם שבכרכים הקילו עליהן קולא זו דביום הכניסה באין לעיר תמיד שהוא יום הדין וקה"ת: ג אימתי. כפרים מקדימין: שאין נכנסין. דליכא קולא לגבייהו וה"ג לה אבל מקום שאין נכנסים לא בשני ולא בחמישי אין קורין אלא בזמנה: הואיל ומסתכלין בה. חסר כאן בתוס' וה"ג לה בגמרא אר"י אימתי בזמן שהשנים כתיקונן וכו' וכנוסחת הגר"א וה"פ דהאידנא שישראל כפופו ואין שלוחי ב"ד מגיעין לכל בני הגולה להודיע אם עברו ב"ד החדש ולידע קביעות המועדות של פסח והכל מונים ל' יום מימות הפורים ואיכא חששא פן אתו למנות ל' יום מיום קריאת המגילה של כפרים בי"א ובי"ב וכמצאו אוכלין חמץ בימים האחרונים של פסח. ותנא זה ר"י בר"י הוא וחולק על ר"י דס"ל דכל מקום שנכנסין קורין ותשמע אף בזה"ז ובתוס' כאן גרסינן בזמן הזה הואיל ומסתכלין בה וכו' ומלתא אחריתי הוא ולאו ר"י אמרה: אין מסתכלין אלא בה. כלומר בקריאת המגילה ולא זולת ויאכלו חמץ בפסח וי"ג מסתכנים בה: ד מקרא מגילה. אם חל י"ד בשבת מקדימין משום דכתיב ולא יעבור: ותרומת שקלים. שיושבין באדר לגבות אגי שקל לצורך קרבנות שצריך להביא מתרומה חדשה ומקדימין אם חל ר"ח אדר בשבת דלא סגי להביא תמידין בר"ח ניסן ואילך מתרומה חדשה: ספק מילה. נולד בה"ש מלין בט' לצאת מידי ספק ח' ולא מקדימין שמא ז' הוא: זמן עצי כהנים. שהתנדבו משפחות ליתן עצים למערכה וביום שהביאו עצים עשו יו"ט והקריבו קרבן ואם חל בשבת מאחרין עד לאחר שבת דמקודם שבת אכתי לא מטא זמן חיובייהו להביא: ט"ב שחל בשבת. וה"ה שאר צומות אלא שט"ב חמיר כמבואר בר"ה (יח) דאע"פ שיש שלום מתענים משא"כ שאר צומות: ולא מקדימין. דאקדומי פורענות לא מקדימין: חגיגה. שמביא ביו"ט אם חל בשבת מביא לאחר שבת ולא קודם דאכתי לא נתחייב עד שבא יו"ט ואחר יו"ט מביא לתשלומי החג: והקהל. שמצוה להתאסף במקדש בחג הסוכות דסוף שנת השמיטה והיו מתאספין הכל לשמוע פרשה שקורא המלך כמבואר בסוטה (דף מ"א) שהמלך קורא משנה תורה והיו עושין בימה למלך לישב עליו ואם חל בשבת א"א לעשות הבימה בשבת וקודם שבת א"א לעשות דדחיקא ליה עזרה לכן דחינן למחר ולא מקדימין דאכתי לא מטא זמן חיובייהו: קורין המגילה. לענין זה הוא דמקדימין דקורין המגילה וגובין מעות פורים ומחלקין ביום קריאתה כדמפרש טעמא שנאמר והימים האלה ומייתי ראיה מקרא דשמחה בזמן קריאה הוא שנאמר נזכרים בקריאה ונעשים בשמחה וא"כ מחלקין לעניים ביום קריאתה א"נ גרסינן שנאמר אח"כ לראיה דשמחה בזמנה דכתיב והימים האלה היינו י"ד וט"ו נזכרים בקריאה ונעשים בשמחה וכ"מ בירושלמי: ה"ג בנוסחת הגר"א אבל לקיים וכו'. כלומר שעיקר השמחה הוא בזמנה: ה מגבת פורים. מעות שגובין לצורך פורים: לפורים. ולא לד"א ואף שלא בא ליד גבאי אסור לשנות משא"כ בשאר צדקה קודם שבא ליד גבאי מותר לשנותה (ירושלמי הל' ד): לאותה העיר. לענייני אותה העיר אין מדקדקין לומר דיים בפחות והמותר יפול לכיס של צדקה. וי"מ דכל הפושט יד ליטול נותנים לו (רמב"ם): לוקחין העגלים. לרוב בכל המעות: והמותר. מה שנשאר מן הבשר שלא נאכל בפורים: יפול לכיס של צדקה. גרסינן וכן הגיה הגר"א: רצועה. דאדעתא דסעודה יהבי ליה ולא לשנות לד"א ות"ק מיירי בבני העיר הבאין לשנות ור"א מיירי בעני הרוצה לשנות: ו דעת המלוה. דאולי על ד"א לא היה מלויהו וכל המעביר ע"ד בעה"ב נקרא גזלן אף דליכא טעם ברור לומר דרוצה דוקא בזה ולגירסת הגר"א לא קאי במלוה כלל אלא בנותן לעני: ז ה"ג שכל מצות שנוהגות בשני נוהגין בראשון חוץ ממקרא מגילה ובדברי ר"א בר"י גרסינן שכל מצות שנוהגות באדר השני נוהגות באדר הראשון וכן הגיה הגר"א: ת"ק סבר סדר פרשיות הסדורין מאדר כגון שקלים וזכור לכתחילה בשני ואי עביד בראשון עביד לבד מקרא מגילה דאי קרי בראשון קרי נמי בשני ור"א בר"י סבר אפילו מקרא מגילה לכתחילה בראשון דקתני משנה יתירה שכל מצות לרבות אפילו לכתחילה בנוסחת הגר"א אף קורין שכל מצות פליג וס"ל דאף סדר פרשיות אי עביד בראשון עבדינן בשני: חוץ מהספד ותענית. ביום י"ד וט"ו אסור בשניהן ולא בראשון לבד: שבזה ושבזה. ראשון ושני אלא שבאדר השני כותבין תניין לסימן וסתם אדר הוא ראשון: ח יו"ט לשבת. זולת מה שחלוק בענין העונש דשבת בסקילה ויו"ט בל"ת חלוק בענין מלאכות המותרות דאוכל נפש ביו"ט מותר ולמעוטי מכשירי אוכל נפש כגון תקון סכין פגום דכתיב אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשיריו ומה דכתיב לכם דרשינן ולא לכלבים ולא לעובדי כוכבים ור"י דריש לכם ולא לכל צרכיכם אף מכשירין והיינו מכשירין שא"א לעשותן בעיו"ט כגון שנפגם ביו"ט אבל מכשירין שאפשר לעשותן ממעטינן מהוא: יוה"כ. קאי על מתניתין דאין בין יוה"כ לשבת אלא שזה דינו בידי אדם (דחייב מיתה) וזה דינו בכרת אבל לענין תשלומין זה וזה שוין שאם הזיק חבירו בחילול יוה"כ ג"כ פטור מתשלומין דכתיב לא יהיה אסון ענוש יענש הא יהיה אסון לא יענש וילפינן אסון בידי שמים ג"כ דכתיב בבנימין שנאמר וקרהו אסון ואסון דכאן דפטור גם באסון דבידי שמים: שניות. בסדר תענית מביא שמתענים על הגשמים שמתחילה מתענים בה"ב ומותר במלאכה ורחיצה וסיכה לא נענו מתענין ג' תעניות ואסורין במלאכה ורחיצה וכל אינך לא נענו הוסיפו עוד שבע ובאלו מתריעין ונועלין את החנויות ואיכא נמי תפלת כ"ד ברכות דמתפללין באחרונות ולא באמצעות אלא בסדר תפלות לא קא מיירי: שאין עושין. אבל כלים שעושין בהן אוכל נפש בכלל הנאת מאכל הוא: ט ביום ל' יצא. ובסיפא בנזיר גרסינן לא יצא וכן בהגר"א דנזיר סתם אף דנזיר הוא ל' יום מ"מ מקצת יום ל' ככולו אבל נזיר ל' יום בפירוש מונה ל' יום שלימים: מצותן לכתחילה. אף נזיר סתם: לדם תבוסה. גרסינן והוא היוצא מן ההרוג מחיים ולאח"מ וא"י אם יצא רוב רביעית דם מחיים או לאח"מ ואי ידעינן דיצאה רובו מחיים הוה טהור ודאי והוא אב הטומאה מד"ס כמבואר בפ"ב דאהלות: אין הנזיר מגלח. אם נטמא אינו סותר נזירותו למנות ז' ולגלח תגלחת טומאה: מקדש. אם נכנס בטומאת הגוף וכן אם אכל קודש: י כזית מן המת למת. לכ"ד טומאה מטמא במגע ובמשא ובאהל: פתחו. להציל על הפתחים הסגורין כגון אם מת בבית ולו פתחים הרבה כלים שתחת הפתחים טמאים דסוף טומאה לצאת מהם וא"י מאיזה פתח חשב להוציאו בא' מהן או בחלון שהוא ד' על ד' מציל על כל הפתחים כולן דסוף טומאה לצאת מאותו פתח ודינו דכזית מן המת סגי בפותח טפח להציל על כל הפתחים כולן אבל ביותר מטפח בעי ד' טפחים ומשנה הוא (פ"ג דאהלות מ"ו): טומאת אהל. דעצם כשעורה אינו מטמא באהל אבל במגע ובמשא מטמא: פירש ממנו טהור. כר"י דס"ל הכי בעדיות בפ"ו מ"ג ומייתי לה בחולין בס"פ העור והרוטב: יא אלא קרבן. אבל לספירה גם זב בעל שתי ראיות מונה ז' ימים ועושה משכב ומושב אפילו לא נגע בהן: מים חיים. מים הנובעים ולא שנקוו במקום מתמת גשמים דבו כתיב מים חיים: אלא קרבן. לאחר הז' ימים זבה מביאה קרבן אבל נדה אינה מביאה ובענין הז' ימים נמי יש חילוק ביניהם דבזבה בעינן ז' נקיים ובנדה לא בעינן נקיים אלא שמזכיר החילוק מה שאחר הז' ימים ובזה מיירי בטבילה ובקרבן שהוא לאחר כן וזבה נקראת אחר שכלתה ימי נדה ז' ימים ובלבה אם ראתה שוב בתוך י"א יום מכלות הז' של נדה ג' ראיות רצופין בג' ימים הויא זבה וצריכה ז' נקיים: הבאת קרבן. שאין קרבנם שוה דיולדת עשירה מביאה כבש לעולה ובן יונה או תור לחטאת וזבה מביאה שתי תורים:

אין

אין בין[ז]קרבן זבה ליולדת אלא הבאת קרבן(א)אין בין נדה לשומרת יום כנגד יום אלא ספירת שבעה בלבד] : יב אין בין (ב) בית (לב) [המוסגר] לבית המוחלט אלא שהבית (לג) [מוסגר מטמא בתוכו] והמוחלט מתוכו ומאחוריו [זה וזה מטמא בביאה] אבנים שיש בהן נגע מטמאות מאחוריהן (לד) אין (ג) בין נדרים לנדבות אלא שהמקדיש נדרים לבדק הבית ואבדו חייב באחריותן נדבות אין משלם אלא טובת הנאתו בלבד : יג (ד) אין בין במות יחיד לבמות צבור אלא כל שנדר ונדב קרב בבמות יחיד (לה) [כל] שאין נדר ונדב קרב בבמת צבור : אין בין שילה לירושלים (ה) אלא שבשילה בנין אבנים מלמטה ויריעות מלמעלה[ס] : יד (ו) אין בין כהן (לו) [משוח בשמן המשחה] המשמש לכהן משוח שעבר אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה (א) [אין(ז)בין מרובה בבגדים משמש למרובה בגדים שעבר אלא פר הבא על כל המצות אין בין (ח) כהן משוח שעבר למרובה בבגדים שעבר אלא פר הבא על כל המצות] אין בין כהן מרובה בבגדים משמש לכהן משוח שעבר אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה אין בין כהן משוח משמש לכהן מרובה בבגדים שעבר אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה ופר הבא על כל המצות :

פרק ב א (א) הקורא את המגילה למפרע לא יצא וכן בהלל [וכן בתפלה] וכן בקריאת שמע (א) (ב) הקורא את המגילה [וטעה] והשמיט בה פסוק אחד לא יחזור ויקרא אותו הפסוק בפני עצמו אלא מתחיל מאותו הפסוק וגומר עד סוף וכן בהלל [וכן בתפלה] וכן בקריאת שמע (ב) נכנס לבית הכנסת ומצאן שקראו חציה וגמר עמהן לא יחזור ויקרא מראשה ועד אותו מקום אלא מתחיל מראשה וגומר עד סוף וכן בהלל [וכן בתפלה] וכן בקריאת שמע (ג) : ב קראה בלילה לא יצא ידי חובתו א"ר יוסי מעשה בר' יוחנן בן נורי שקראה בצפורי בלילה אמר לו אין שעת הסכנה ראיה קראה על פה לא יצא ידי חובתו אמר (ד) [רשב"א] (ג) מעשה בר' מאיר שהלך [לאסיא] לעבר [את] השנה (ס) [לא מצא] שם מגילה כתובה עברית (ו) [א][כתבה מפיו וחזר] וקרא מתוכה (ד) קראה בין עומד בין יושב בין מוטה בין (ה) שהעמיד לה (ז) [תורגמן] (ו) בין שבירך לפניה (ח) [ובין שבירך] לאחריה ולא בירך (*ו) לפניה לא בירך לפניה ולא לאחריה יצא (ז) אר"ש [ב] מעשה בר"מ שקראה בבית הכנסת בטבעין מיושב והיו בני הכנסת יושבין כיון (ט) [שנגמרה] מקצתה (*ז) נתנה (ח) לאחר וברך עליה : ג (ט) קראה בלעז הלעוזות יוצאין ידי חובתן (י) קראה אשורית שומעין [ושאין שומעין] יוצאין י"ח לעולם אין יוצאין ידי חובתן עד שתהא כתובה אשורית בלשון עברי על הספר ובדיו : ד (כ) הכל חייבין בקריאת (י) [מגילה]כהנים לוים וישראלים (יא) [ג][ועבדים]משוחררין חללין נתינים (יב) [וממזרים] סריס אדם וסריס חמה פצוע דכא וכרות שפכה כולן חייבין ומוציאין את הרבים י"ח [ד] אנדרוגינוס מוציא (יג) מינו ולא את שאינו מינו טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו מי שחציו עבד וחציו בן חורין אין מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו נשים ועבדים וקטנים פטורין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן : אמר רבי יהודה (ל) קטן הייתי (יד) [וקריתי לפני ר' טרפון בלוד וקלסני] א"ר קטן הייתי וקריתיה (טו) [לפני ר' יהודה באושא והיו שם זקנים ולא אמר אחד מהן דבר] אמרו לו אין מביאין ראיה מן המתיר [מכאן ואילך (מ) הנהיגו שיהו קטן קורין אותה לרבים] : ה מצות (נ) מגילה מתחלתה ועד סופה דברי רבי מאיר ר' יהודה אומר מאיש יהודי ר' יוסי אומר (ס) (אסתר ג) מאחר הדברים האלה ר"ש בן (טז) [אלעזר] אומר (שם ו) מבלילה ההוא (ע) אבל הכל מודים (יז) [שמצותה לגמור עד סוף] : ו כל (פ) יום הנף אסור בחדש כל יום השביעי חייב בסוכה וכל יום השביעי כשר ללולב (צ) כל יום השמיני כשר למילה (ק) וכל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטיר חלבים ואיברים זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום ודבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה (יח) [אבל אין] חייבין עליהן משום נותר ואין מחשבה פוסלת בהן משום פגול [ה] עד שיעלה עמוד השחר : ז (ר) ר' (ו) מנחם בר' יוסי אומר(יט)[בני הכנסת לא יקחו את הרחבה] א"ר יהודה (ש) בד"א בזמן שלא התנו עמהן פרנסי אותה העיר אבל אם התנו עמהן פרנסי (כ) העיר (*ש) רשאין לשנותה לכל דבר שירצו (כא) : ח העושה (ת) תיבה ומטפחות לספר עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי לישתמש בהן הדיוט ומשנשתמש בהן גבוה אין רשאי לישתמש בהן הדיוט (א) וכלים (*א) שנשתמש גבוה אל ישתמש בהן הדיוט (ב) אבל משאיל אדם מטפחתו לספר וחוזר ולוקחה ממנו (ג) מטפחת ספרים משנין אותם מספרים לספרים אבל לא לדברים אחרים: ט (ד) העושה מנורה ונר לבית הכנסת עד שלא נשתקע שם הבעלים מהן (כב ג) [רשאי] לשנותן לדבר אחר משנשתקע שם הבעלים מהן אין רשאי לשנותן לדבר אחר (כג) [יחיד (ה) שפסק צדקה בעירו נותנה לעניי עירו בעיר אחרת נותנה

הגהות הגר"א (לב) מוסגר : (לג) המוסגר מטמא מתוכו : (לד) וזה וזה מטמאין בביאה : (לה) וכל : (לו) המשוח : (א) ובתפלה : (ב) ובתפלה : (ג) ובתפלה : (ד) ר"ש בן לקיש : (ס) בעסיא ולא היה : (ו) וכתבה מלבו : (ז) מתורגמן : (ח) ולא : (ט) שנגמרה : (י) המגילה : (יא) עבדים : (יב) ממזרים : (יג) את : (יד) וקריתיה למעלה מרבי טרפון וזקנים בלוד וקלסני א"ל אין מביאין ראיה מן הקטן : (טו) למעלה : (טז) יוחי : (יז) מצותה שתהא כתובה כולה : (יח) ואין : (יט) בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיו בהכ"נ וחכ"א הרחוב אין בו משום קדושה : (כ) אותה : (כא) א"ר יהודה מעשה בבהכ"נ של טרסיים שהיה בירושלים שמכרוה לר"א ועשה בה כל צרכיו : (כב) רשאין : (כג) בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין לעניי אותה העיר וכשהן באין מביאין אותה עמהן ויחיד שפסק צדקה בעיר אחרת תנתן לעניי אותה העיר :

נוסחאות כ"י

א) אין בין כהן משיח משמש למרובה בגדים משמש אלא פר הבא על כל המצות. אין בין מרובה בגדים משמש למרובה בגדים שעבר אלא פר יוהכ"פ ועשירית האיפה. אין בין כהן משיח שעבר למרובה בגדים שעבר אלא פר הבא על כל המצות. אין בין כהן משיח המשמש למרובה בגדים שעבר אלא פר יוה"כ ועשירית האיפה. אין בין מרובה בגדים משמש לכהן משיח שעבר אלא פר הבא על כל המצות : ב) רבי יוסי אומר : ג) אין רשאי כו' משנשתקע כו' רשאי :

אור הגנוז

[ז] אין בין נדה ליולדת. כ"י : [ס] וירושלים בנין אבנים מלמטה ותקרה מלמעלה : פ"ב [א] קראה מפיו : [ב] בן אלעזר : [ג] גרים : [ד] טומטום ואנדרוגינוס חייבים ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן :

חסדי דוד

פרק ב קראה בלילה כו'. מלשון זה של קריאה בלילה מוכיח הרא"ש לדעת ר"ת דעיקר חשיבות הקריאה הוא של יום. ולכן פסק דבקריאה של יום צריך לחזור ולברך זמן. ומ"מ מרן בסי' תרפ"ז פסק כהרמב"ם דא"צ לחזור ולברך זמן ע"ש. וסיפא דהך תוספתא קראה ע"פ כו' איתא בגמ' דף י"ח בשינוי לשון קצת ומליצתא דקתני הכא שלא מצא מגילה כתובה עברית משמע דר"ל שהיה שם מגילה אלא שהיתה כתובה באחת מלשונות העמים דמסתמא היהודים שהיו שם היו להם מגילה שהיו קורים בה בכל שנה וכההיא דתנינן התם גפטית לגפטים עברית לעברים עלמית לעלמים יונית ליונים ונכנסו אנשי נמי ע"ה הוו ולא ידעו בלה"ק ולכך הוו נפקי בה משא"כ ר"מ שלא היה יוצא דשמא לא הוה בקי בזה הלשון. ואפשר ג"כ דהיה בקי ויכול לצאת אבל לא היה ניחא ליה לצאת אלא בלה"ק. ומתוך האמור למדת דעברית דקתני הכא הוא לשון מושאל כלומר בלה"ק שהוא לשון עברית ונעולה בכתב אשורית. ולא דמי לעברית דאידך מתניתא דהתם פירושו בכתב של בני עבר הנהר. והנה הכא קתני וכתבה מפיו וכ"ה בירושלמי ובגמ' הגיר' וכתבה מלבו ותנא תוספתא והירושלמי דכתב כתבה מפיו ללמד דמ"מ היה מוציא מפיו כל תיבה ותיבה שהיה כותב דדינא הכא ועי' בא"ח בסי' ל"ב ובסי' תרצ"א בהג"ה ובמג"א שם. ומ"ש בין שהעמיד לה מתורגמנין בא"ר קמ"ל דאע"ג דבתורה לא יהיו שנים מתורגמנין אלא אחד מ"מ במגילה אפי' עשרה קורין ועשרה מתרגמין וכדאיתא בגמ' דאיידי דחביבא יהבי דעתייהו ושמעי: קראה בלע"ז וכו' קראה אשורית וכו'. משמע להדיא דבחד גברא מיירי דאל"כ הול"ל הקורא אשורית וקתני רישא דהלועזות יוצאין בלע"ז וזה ראיה לרש"י ז"ל וכן פסק הרמב"ם בפ"ב דמי שיודע אשורית ויודע בלע"ז אם רצה לקרותה בלע"ז שפיר דמי: העושה מנורה וכו' עד שלא נשתקע וכו' אין רשאי לשנותן וכו' משנשתקע שם הבעלים רשאי לשנותן. כן נראה דצ"ל ואיתא הכי בגמ' פ"ק דערכין דף ו' ואסור לשנותה אפי' לדבר המותר ואפי' בקדושה מעולה טפי וכדאיתא התם. וטעמא דאסור עד שלא נשתקע משום דעכו"ם פעי וצועק ואיכא חילול השם. ואם לא דעכו"ם בריתא מתוקמא הכא עד שלא נשתקע וכו' אין יכולים לשנות לדבר הרשות דוקא אבל לדבר מצוה יכולים ואם נשתקע יכולים לשנות אפי' לדבר הרשות והא נמי איתא התם. אבל סתמא דלשנא אין רשאי לשנותה משמע אפי' לדבר מצוה ולכך צריכין אנו להגיה כמ"ש ועי' ביו"ד סי' רנ"ט ס"ג ובש"ך שם ס"ק י"ג: יחיד שפסק צדקה כו'. לפי מה דאיתא בפרק בני העיר דף כ"ז יפרש הך

מצפה שמואל

(א) עי' רש"י שבת סה: ד"ה וסבר : (ב) שם: (ג) נגעים פי"ג מ"ו : (ד) ערכין כט: ועי' ירושלמי נדרים פ"ז הל"ח : (ה) ט: וירושלמי פ"א הל"א ופסחים פ"ב הל"ד : (ו) עי' זבחים קיח: וירושלמי פ"א הל"ב : (ז) עי' נזיר מז: ותוס' שם ד"ה מרובה : (ח) נזיר שם ותוס' שם : (א) יז. וירושלמי רפ"ב וברכות פ"ב : (ב) יח. וירושלמי שם פ"ג : (ג) שם וירושל' פ"ד הל"א : (ד) כח. וירושלמי רפ"ד : (ה) עי' כא: תוס' ד"ה מגילה ועי' שבת קטו תוס' ד"ה ובידו : (ו) שם וירושל' רפ"ד : (*ו) טוש"ע סי' תרצ"ב : (ז) עי' ירושל' פ"ד הל"א ועי' סג"א רפ"ג ועי' ירושלמי סוטה פ"ז הל"א : (*ז) עי' שו"ע סי' תרצ"ב סעיף א' בהג"ה : (ח) יח. וירושלמי פ"ב הל"א ועי' ר"ן רפ"ב : (ט) עי' מ"ס פכ"א הל"ח : (י) עי' ירושלמי שבת רפט"ו : (כ) תמורה מ. : (ל) כ. ועי' ירושלמי פ"ב הל"ה וסנהדרין פ"ז הל"ב כה"ג דאין מביאין ראיה מן הקטן ועי' ירושל' ברכות פ"ז נג. גבי זימון דמספר דלא זימני עלוייה כשהיה קטן : (מ) עי' פ"ב הל"א וירושל' חגיגה פ"ג סה"ד תיבת הרובים וירושל' תרומות פ"ג כה. ומעשרות פ"א מד : (נ) יט. וירושל' פ"ב הל"ד : (ס) עי' ירושל' עירובין פ"ו הל"ה והל"ח ופ"ז הל"ח וכאן פ"ב הל"ד : (ע) ר"ה ל. : (פ) יומא כח: : (צ) עי' ספ"ב : (ק) עי' מ"ש בפסחים בפ"ה : (ר) כו. וירושלמי פ"ג הל"א : (ש) עי' כז. וירושלמי שם : (*ש) עי' טוש"ע סי' קנג סעיף ז' ובביאורי הגר"א שם ס"ק יח וביו"ד סי' רפב סעיף יב : (ת) סנהדרין מח: וירושלמי פ"ג הל"א ונדרים פ"ט הל"ב : (א) שם מז: ושם : (*א) עי' מיי' פ"א מהל' בית הבחירה הל' כ ועי' בכ"מ שם : (ב) שם מח. ושם : (ג) עי' כו. וירושל' פ"ג הל"א : (ד) ערכין ו: וירושלמי שם הל"ב : (ה) כז. וירושלמי שם :

מנחת בכורים

אין בין נדה לשומרת יום. אשה הרואה פ"א בתוך אחד עשר יום שאחר כלות ימי הנדה סופרת יום א' נגדו וטובלת : יב מתוכו. שנאמר והבא אל הבית כל ימי הסגיר אותו יטמא ומשמעו דוקא אל תוך הבית : והמוחלט. שנחלט ע"פ כהן שאמר טמא : ומאחוריו. אם נגע שנאמר צרעת ממארת בבית טמא הוא להוסיף טומאה על טומאתו שהיה בתוך ימי הסגרו דמטמא מאחוריו : בביאה. אל הבית זולת שמטמא במגע שיש בהן נגע אף במוסגר : מאחוריהן. דלא טהור אחוריו אלא בנגע באבנים שאין הנגע בהן דלא מטמאו אלא מחמת בית המנוגע אבל אבנים עצמן שהנגע בהן מטמא מאחוריו : נדרים. שאמר הרי עלי : טובת הנאה. מה שהיה נהנה מהקרבן ושמין כמה אדם רוצה ליתן להקריב עולה בעדו אע"פ שאינו חייב כמבואר בערכין (כ"א) : יג במות יחיד. בשעת היתר הבמות : במת צבור. משכן כשהיה בנוב וגבעון : שאינו נידר ונידב. אלא חובות הקבוע להם זמן כגון פסח תמידין ומוספין קרב בבמה גדולה אבל אינו קבוע זמן כגון שעירי ופרי ע"ז אינם קריבין אף בבמה גדולה והכי מתפרשא מתניתין (בדף ט' ב') : בין שילה. שהיה המשכן בשילה ובשניהם נאסרו הבמות דכתיב כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה מנוחה זה שילה נחלה זה ירושלים ולכן במות מותרות אבל משבאו לשילה נאסרו אלא שחלוקין היו בבנין : בנין אבנים מלמטה. דכתיב ותביאהו בית ה' שילה משמע דבית היה וכתיב ויטוש משכן שילה משמע דמשכן יריעות היה הא כיצד אבנים מלמטה ויריעות מלמעלה (ירושלמי פרק א' הל' י"ב) : יד שעבר. דאירע פסול בכהן המשיח ונתמנה אחר תחתיו והוכשר הראשון והוחזר למקומו נקרא הראשון כהן המשמש וזה שהיה בינתים נקרא כהן שעבר : פר יוה"כ. דא"א להביא שנים : ועשירית האיפה. חביתי כה"ג בכל יום אבל לכ"ד דינו ככהן גדול משמש עבודה בשמנה בגדים ומצווין על הבתולה ומוזהרים על האלמנה ומקריבין אוננין : מרובה בגדים. היינו נמי כה"ג אלא שעד יאשיהו היה שמן המשחה שעשה משה ומשחו כה"ג אבל יאשיהו גנז צלוחית של שמן המשחה כמבואר בסדר יומא ולא היה היכר אלא שמרובה בבגדים שמשמש בשמנה ד' בגדים יתירים על בגדי כהן הדיוט חשן ואפוד ומעיל וציץ : ה"ג אלא פר יוה"כ ועשירית האיפה. שמשמש מביא פר יוהכ"פ ועשירית האיפה ולא מי שעבר אבל פר הבא על כל המצות כשהורה היתר בדבר שחייבין עליו כרת אינו מביא אלא המשיח והגר"א לא גרס לה כלל : אלא פר הבא. דמשיח שעבר מביא דכללא הוא דמשיח מביא ולא מי שלא נמשח ואין חילוק בין משמש או עבר אבל פר יוה"כ ועשירית האיפה שניהם אינם מביאין ובנוסחת הגר"א ליתא גם בבא זו וליכא אלא ג' בבי : אלא פר יוה"כ. דכהן מרובה המשמש מביא אבל כהן משיח שעבר אינו מביא אבל פר הבא על כל המצות להיפך הוא דכהן משיח שעבר מביא אבל כהן מרובה משמש אינו מביא ולכן לא תנא לה דבכל הני אין בין זה שמביא תנא ברישא : כהן משוח משמש מביא כו'. לכן תנא גם כן פר הבא על כל המצות פי' ומשכחת לה מרובה בגדים ומשוח בזמן אחד כגון שנגנז השמן בימינו לבינו :

פרק ב א למפרע. פסוק מאוחר קודם לפסוק שלפניו : לא יצא. דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים מה עשיית הימים א"א למפרע דיו"ד קודם לט"ו כן זכירה שהיא קריאת המגילה לא יהיה למפרע : וכן בהלל. אינו יוצא למפרע דכתיב ממזרח שמש עד מבואו כשם שהשמש אינה הולכת למפרע כן קריאת ההלל ואיכא דנפקא ליה מקראי אחריני : בתפלה. אנשי כנה"ג תקנוהו לומר על הסדר דוקא על פי טעמים המבוארים בגמרא ברפ"ב בסדר הברכות ואם ברך ברכה מאוחרת לשלפניה א"י : בק"ש. שנאמר והיו בהוייתן יהו שלא יקרא למפרע ואיכא דנפקא ליה מדכתיב והיו הדברים וה"ל למכתב דברים וכתיב הדברים ללמד שלא יקרא למפרע : אותו הפסוק. ל"ת דתיבות למפרע לא יקרא אבל הפסוקין יכול לקרות למפרע קמ"ל דאף סדר הפסוקים לא ישנה : חציה. אף בענין שלם לא ישנה לקרות הענין שנאמר מאוחר ממה שקדם לו : ב קראה בלילה. היינו המגילה שתקנו מרדכי ואסתר קרא אותה בלילה לא יצא. שנאמר והימים האלה ולא לילות : בלילה. אותה של יום וקראה שתי פעמים בלילה א"נ דמגילה של לילה נתקן אח"כ (עי' ר"ן פ"א וא"ח סי' תרפ"ז וביאורי הגר"א שם ס"ק ג') : שעת סכנה. דגזירה היה והיו מתפחדין לקרותה כתקנה : על פה. כתיב הכא ספרים וכתיב בשמות כתוב זאת זכרון בספר : עברית. לה"ק אינו יוצא בלעז : מתוכה. ואף שידע לכתוב שלא מן הכתב לא קרא על פה והא דמותר לכתוב שלא מן הכתב היינו משום דבקיאים הם אבל ר"מ ואיכא דאמרי שהיה כתב שלא מן הכתב והב' כתב מתוכה וקראה : תורגמן. להבין מקראי המגילה בלשון תרגום שהיה לשונם כן : ה"ג שבירך לפניה ולא בירך לאחריה לאחריה ולא בירך לפניה לפניה על מצות מגילה ושעשה נסים ושהחינו לאחריה הרב את ריבנו : יצא דברכות לא מעכבות ויושב אפילו לכתחילה שרי : וברך עליה. הרב את ריבנו. וקמ"ל דאף לכתחילה מיושב : ג בלועזות. שמכירין באותו לשון לע"ז בכל לשון אף שלא בלע"ז יווני כשר : שומעין. מכירין : ושאינם שומעין. שאינם מכירין יוצאין דבלה"ק יוצאין אף מי שאינו מכיר ולהגר"א דלא גרס זה נמי הכוונה שומעין כל השומעין יוצאין אף מי שאינו מכיר : אשורית. כתב אשורי כמו כתיבת ס"ת שלנו : בלשון עברי. לשון הקודש : ספר. קלף : דיו. ולא שאר מיני צבעונים כגון קומוס וקנקנתום : ד כהנים. שמבטלין מעבודתם לשמוע מקרא מגילה : ולוים. מדוכנם וישראל ממעמדם כולם מבטלין לשמוע מקרא מגילה דכתיב משפחה ומשפחה ללמד שכל המשפחות מבטלין : חללין. קא חשיב כל אלו שהן פסולי יוחסין ואינם בכלל כמצות וגם סריס חמה אינו מייבם ואינו חולץ ודרך התוס' כן בכ"מ : משוחררים. דבאינם משוחררים דינן כנשים ומבואר לקמן : טומטום. מכוסה ואינו ניכר אם הוא בעצם זכר או נקבה ולכן אינו מוציא אפילו מינו שמא הקורא נקבה והיוצא זכר ואין אשה מוציאה את האיש : לא את מינו. דלא אתי צד עבדות ומפיק צד ב"ח גמור : ועבדים שאינם משוחררין. פטורין לענין זה שאינן מוציאות הרבים ידי חובתן אבל חייבין הן בעצמן שאף הן היו באותו הנס וכן קטנים שהגיעו לחינוך חייבין לעצמן : קטן הייתי. נראה דקטן מוציא בהגיע לחינוך דהוא דרבנן וגם הגדול מדרבנן ואתי דרבנן ומוציא דרבנן : וקלסני. שיפה קרא ובגמרא מבואר שהשיבוהו אין מביאין ראיה מן הקטן : מן המתיר. שר"י מתיר היה ולו יהי כדבריו אין ראיה דמותר לפי שעשה עצמו כהלכתו : מכאן ואילך. ממעשה דרבי התירו שיהיה קטן קורא כר"י : ה מצות מגילה. לקרותה : מתחלתה. ויהי בימי דכתיב ותכתוב אסתר המלכה ומרדכי היהודי את כל תוקף תקפו של אחשורוש והוא מתחלת המגילה : מאיש יהודי. ואת כל תוקף תקפו של מרדכי : מאחר הדברים האלה. פרשה ג' תוקפו של המן שמשם מתחיל הספור מהמן : מבלילה ההוא. תוקפו של נס ואיכא דנפקא ליה מדכתיב מה ראו על ככה ומה הגיע כמבואר בש"ס : ו כל יום הנף. שמניפין את העומר בזמן שאין עומר אסור בחדש כל היום דכתיב עד עצם היום הזה עד עצמו של יום ועד בכלל והיינו בזמן שאין עומר דאילו בזמן עומר כתיב עד הביאכם את קרבן המנופה מיד מותר בחדש : זה הכלל. לאתויי סידור בזיכין וסילוק בזיכין דכשר כל היום : ודבר שמצותו בלילה. לאתויי אכילת פסחים דהוא כל הלילה וכר"ע דס"ל כן בש"ס ע"פ רק לכתחילה משום סייג וגדר אין לו לאכול רק עד חצות ואחר החצות הוא נותר מדרבנן ומטמא את הידים : אין חייבין עליהן משום נותר ול"ג אבל בנוסחת הגר"א ועי' תוי"ט ברכות פ"א מ"א ד"ה א"כ שקיים הנוסחא אבל : הפסח הנאכל בלילה רק עד חצות אינו נעשה נותר מה"ת עד עמוד השחר וכן במחשבת פגול בתוך לזמנו מחשב בשעת שחיטה לאכול הבשר חוץ לזמנו אינו חייב אלא מתחשב שיאכל מעילה עמוד השחר ועל הפסח קאי וכהאי לישנא איתא בתוס' בפסחים פ"ה בסופו על הפסח והם מבואר הדבר : ז בני הכנסת. אם מכרו בית הכנסת לא יקחו הרחובה של עיר דאף דיש בהן קדושה שמתפללין בתענית ברחובה כמבואר בתענית עברו אלו ולא נענו מוציאין התיבה לרחובה של עיר (דף י"ג) מ"מ קדושתן קילא מקדושת בית הכנסת לכן לא יקחו בדמים רחובה אבל אם מכרו הרחובה לוקחין בדמיה בה"כ אבל אין מבינין לרבות ולגירסת הגר"א פליגי דר"מ בר"י סבר דרחוב יש בו משום קדושה ולכן צריכין ליקח בדמיו בה"כ והחכמים סברי דאין בו קדושה כלל : כר"א. דאסור לשנות המצות לקדושה קלה : עמהן. עם בני העיר : רשאין לשנותה. אף לשתות שכר : ח גבוה. צורך גבוה : רשאי להשתמש. לצורך הדיוט ודבר הרשות דהזמנה לאו מילתא היא : מספרים לספרים. כגון מנביאים לחומשים ומחומשים לס"ת : נר"א. שקדושתן קילא כגון מס"ת לחומשים מחומשים לנביאים וכ"ש לדבר הרשות דאסור : ט ונר. ע"פ המנורה שהודלקין בתוכו נר הדלוק ונכבר מ... : שלא נשתקע שם הבעלים. דנקרא הכלי עדיין על שמם : לדבר אחר. למצוה אחרת דנכרי מקפיד על השינוי וצועק למה שניהם וכריתא גרסינן אינו רשאי לשנותה : משנשתקע. שאינו נקרא עוד על שם הנכרי לומר

נתנה לעניי עיר אחרת הפרנסים שפסקו צדקה בעירן מתנין אותה לעניי עירן בעיר אחרת נותנין אותה לעניי עיר אחרת] הפוסק צדקה (ו) (*ו) עד שלא זכו בה הפרנסין רשאי לשנותה לדבר אחר משזכו בה הפרנסין אין רשאי לשנותה לדבר אחר אלא (ו*) מדעתן: י [נכרי (ז) שהקדיש קורה לבית הכנסת וכתוב עליה לשם בודקין אותו אם אמר לשם הקדש נדרתי גונזין אותו ואם אמר לשם בית הכנסת נדרתי *גורדין מקום השם וגונזין אותו ומשתמשים במותר] (ח) כלי (*ח) גבוה עד שלא נשתמש בהן גבוה רשאי לישתמש בהן הדיוט משנשתמש בהן גבוה אין רשאי לישתמש בהן הדיוט (ח*) וכלים שנעשו מתחלתן להדיוט אין עושין אותן לגבוה (ט) אבנים וקורות (*ט) שחצבן מתחלה [ה] להדיוט אין בונין (כד) [אותו] בהר הבית אבני היכל ועזרות שנפגמו אין להם פדיון וטעונין גניזה אמר רבי יהודה (י) מעשה ברבי אלעזר ברבי צדוק שלקח בית הכנסת של אלכסנדריא שהיתה בירושלים והיה עושה בה כל חפצו לא אסרו אלא (כה) [שלא יהא] שם הראשון קרוי עליו: יא (כ) בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש לא יכנס להן לא בחמה מפני החמה ובצינה מפני הצינה ובגשמים מפני הגשמים ואין אוכלין בהן ואין שותין בהן ואין ישנין בהן ואין מטיילין בהן ואין ניאותין בהן אבל קורין ושונין ודורשין בהן (ה) בהספד של רבים מספיד בהן אמר רבי יהודה בד"א בישובן אבל בחורבנן מניחין אותן ומגדלין בהן (כו) [העשבים] מפני עגמת נפש:

פרק ג א ר"ח אדר שחל להיות בשבת (א) קורין פ' שקלים ומפטירין (מלכים ב יב) פ' שקלים שביהוידע הכהן (ב) איזו היא שבת ראשונה כל שר"ח אדר חל להיות בתוכה אפילו בע"ש בשניה זכור (ג) ומפטירין (שמואל א טו) כה אמר ה' צבאות פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל איזו היא שבת שניה כל (ה) [שפורים חל] להיות בתוכה ואפילו בע"ש בשלישית פרה אדומה ומפטירין (יחזקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם איזו היא שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריו רביעית החודש הזה לכם ראש חדשים ומפטירין (שם מה) כה אמר ה' בראשון באחד לחודש איזו היא שבת רביעית כל (ג) [שר"ח] ניסן [חל] להיות בתוכה ואפי' בע"ש: ב היתה (ד) פ' שקלים סמוכה לאדר (ג) בין מלפניה בין מלאחריה קורין אותה וחוזרין וכופלין אותה וכן בשניה וכן בשלישית וכן ברביעית [ה] וכן בפורים (ה) שואלים הלכות (ד) [הפסח] בפסח והלכות עצרת בעצרת הלכות (ה) [החג] בחג (*ה) בבית הועד שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום רשב"ג אומר שתי שבתות: ג (ו) יו"ט (ו) [הראשון] של פסח קורין (ז) [פרשת (ויקרא כג) הנף שבתורת כהנים] ושאר [כל] ימות הפסח (ח) [מדלגין מענינות הפסח הכתובין בתורה (ז) בעצרת] (דברים טז) שבעה שבועות (ט) [וי"א] בחדש השלישי בר"ה (ויקרא כג) [דבר אל בני ישראל לאמר] בחדש השביעי [באחד לחודש וגו'] וי"א (בראשית כא) וה' פקד את שרה ביוה"כ קורין אחרי מות (ח) ומפטירין (במדבר כט) בעשור שבחומש הפקודים (י) [ביו"ט] הראשון של חג קורין (יא) (ויקרא כג) [דבר אל בני ישראל לאמר] בחמשה עשר יום לחודש השביעי הזה חג הסוכות וגו' (*ח) בשני (במדבר כט) ביום השני בשלישי (יב) [ברביעי וביום הרביעי בחמישי וביום החמישי בששי וביום הששי בשביעי וביום השביעי (ט) בשמיני וביום השמיני]: ד בר"ח (י) (ב) של חנוכה [קורין] (שם כח) ובראשי חדשיכם [ב] (כ) מקום (יג) [שפוסקין בשבת בשחרית משם מתחילין] במנחה במנחה (יד) [משם מתחילין] בשני בשני (טו) [משם מתחילין] בחמישי בחמישי (טז) [משם מתחילין בשבת הבאה ר' יהודה אומר מקום שפוסקין בשבת בשחרית משם מתחילין לשבת] הבאה: ה (ל) ביו"ט חמשה ביוה"כ ששה בשבת שבעה (יז) [אם רצו להוסיף אל יוסיפו] (ג) דברי ר' ישמעאל רבי עקיבא אומר ביום טוב חמשה ביוה"כ (יח) [ששה ובשבת שבעה ואם רצו להוסיף מוסיפין] (מ) הכל עולין למנין שבעה אפילו (יט) [אשה אפילו קטן אין מביאין את האשה לקרות ברבים]: ו (נ) (*נ) בית הכנסת שאין להם מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב עומד וקורא ויושב אפילו שבעה פעמים (ס) בית הכנסת של לעוזות אם יש להם מי שיקרא עברית פותחין עברית וחותמין אם (כ) [אין להם מי שיקרא אלא אחד אין קורא אלא אחד]: ז (ע) אין עושין מעמד ומושב פחות [ג] משבעה פעמים ואין (פ) אומרים ברכת אבלים פחות מעשרה [ואין מעמד פחות מעשרה] ואין אבלים מן המנין אין אומרים ברכת חתנים פחות מעשרה וחתנים מן המנין אומרים ברכת חתנים בין בסעודת אירוסין בין בסעודת נשואין בין בחול בין בשבת (צ) רבי יהודה אומר אם באו פנים חדשות אומרים

הגהות הגר"א (כד) אותן: (כה) בזמן: (כו) עשבים: (ה) שחל פורים: (ב) שחל ר"ח: (ג) הראשון: (ד) פסח: (ה) חג: (ו) ראשון: (ז) בפרשת המועדות ומפטירין בפסח גלגל: (ח) מלקט וקורא מענינו של פסח יו"ט אחרון של פסח קורין ויהי בשלח ומפטירין וידבר דוד בעצרת קורין: (ט) ומפטירין בחבקוק אחרים אומרים: (י) יו"ט: (יא) בפרשת מועדות שבתורת כהנים ושאר כל ימות החג בקרבנות החג: (יב) וכו' יו"ט האחרון של חג קורין כל הבכור מצות וחוקים ובכור: (יג) שמפסיקין בשבת שחרית שם קורין: (יד) שם קורין: (טו) שם קורין: (טז) שם קורין לשבת הבאה דברי ר"מ ר' יהודה אומר מקום שמפסיקין בשבת שחרית שם קורין במנחה ובב' ובה' ולשבת: (יז) אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן: (יח) שבעה ובשבת ששה אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן: (יט) קטן ואפילו אשה אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד הצבור: (כ) יש להם אחר מי שיקרא הוא קורא:

אור הגנוז

פ"ב [א] לבית הכנסת: פ"ג [א] וכן בחנוכה: [ב] בתשעה באב קורין כי תוליד בנים אחרים אומרים ואם לא תשמעו לי: [ג] מעשרה ואין מעמד ומושב פחות משבעה פעמים:

נוסחאות כ"י

א) ומספידין בהן הספד של רבים: ב) של חנוכה ליתא בכ"י: ג) דברי רבי עקיבא רבי ישמעאל אומר ביום טוב:

חסדי דוד

סך תוס' כן אם יחיד פסק צדקה בעירו שפסקו כולם והוא עמהם אינו יכול לומר שאתן למי שארצה את הצדקה שפסקתי אלא צריך ליתן ליד גבאי לפרנס עניי העיר ולא סוף דבר כן אלא אפי' הלך לעיר אחרת ופסק צדקה עמהם אינו יכול לומר עניי עירי קודמים ואתן את הצדקה שפסקתי לעניי עירי אלא הוא נגרר אחר הרוב וצריך ליתן לגבאי העיר הזאת ולפרנס את העניים אשר בתוכה. ועי"ז קאי סיפא הפרנסים כו' למימר שאם יש שם שנקראים פרנסים דהיינו חבר עיר לא מיבעי אם הם בעירם והצבור פסקו צדקה נותן להפרנסים ויחלקו כרצונם אלא אפי' אם הם רבים שהלכו לעיר אחרת ופסקו שם צדקה והיו שם פרנסים אין יכולים אלו הרבים לשבית המעות בעירם אלא צריכים ליתן לפרנסים לפרנס עניי עיר האחרת וסיפא דקתני הפוסק כו' רשאי לשנותה עי' ברפ"ק דערוכין ובתוס' שם ובש"ך סי' רנ"ו ס"ק א':

פרק ג ר"ח אדר שחל להיות בשבת כו'. בפרק בני העיר דף ל' גרסי' בהדיא קורין כי תשא וסיינו כוותי' דשמואל בסוגיא דלעיל שם אבל לשון התוס' קורין פ' שקלים מתוקמא אפי' כרב דאמר גו' וגו' את קרבני לחמי דלא"ג דקתני מפטירין בשקלי יהוידע הוי שפיר מעין הקריאה וכו' טפי שם דתשמרו דרשינן שיקריבו בא' בניסן משקלים של תרומה חדשה ומ"ש את"כ אפי' בע"ש היינו כוותי' דרב דסבר מקדימין ומה דמסיים בה דבשנייה זכור לאו דוקא דאי מקלע בע"ש יש שם הפסקה בין שקלים לזכור אליבי' דרב. ויתפרש שנייה להפסקה וכמ"ש בגמ' ומ"ש איזו היא שבת שנייה כו' ואפי' בע"ש פי' אפי' הקלעי י"ד בע"ש מקדימין זכור בשבת שלפני' אפי' אכשי כרכים ולא ביום פורים לדידהו שהוא שבת דהא איכהו נמי מקדימין קריאת המגילה כדלעיל ולעולם צריך להקדים זכירה לעשייה וכ"כ בכנס"ג בשם מהרלנ"ח: הכל עולין למנין שבעה אפי' אשה כו'. בגמ' איתא אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בצבור מפני כבוד הצבור. ונראה דעכ"פ אם עלתה לא תרד הואיל ומדינא עולה למנין ומה גם לפי מ"ש הרמג"א בסי' רפ"ב דנשים חייבות לשמוע ספר כאנשים א"כ מסתברא למאמר דשייך חיובא בדידה א"כ אם עלתה לא תרד. וטפי משמע הכי מלשון התוס' שלפנינו דאין מביאין את האשה לקרות הא עלתה מעצמה עלתה הואיל ואינו אלא מפני כבוד

מצפה שמואל (ו) שם: וירושלמי פ"ג הל"א ופ"א הל"ד: (*ו) עי' יו"ד סי' רנא וסי' רנו סעיף ד בהגה"ה: (ו*) עי' טוש"ע יו"ד סי' רנו וסי' רנט: (ז) שם ו: (ח) עי' ירושלמי שבת פ"י הל"ה ויומא פ"ג הל"ו: (*ח) עי' מיי' פ"א מהל' בית הבחירה הל"כ ועי' כ"מ שם: (ח*) עי' שו"ע סי' קעז סעיף א בהגה"ה דאין לעשות המפות מדברים ישנים ולמדוה מכאן וע"ש בסי' קנג סעיף כא: (ט) ירושלמי יומא פ"ב הל"ו: (*ט) עי' מיי' שם הלט"ו ועי' מל"מ שם: (י) עי' כז: וירושלמי שם וכאן פ"ג: (כ) כח. וירושלמי פ"ג הל"ג: (א) עי' ירושל' פ"א הל"ד: (ב) ל. ושם הל"ד: (ג) שם ושם: (ד) שם: (ה) (פסחים ז: סנהדרין יב ע"ז ה מגילה כט) פסחים פ"א הל"א וירושלמי כאן פ"ד הל"א: (*ה) עי' טוש"ע או"ח סי' תכ"ט ס"א ועי' בביאורי הגר"א שם: (ו) לא. כל הענין: (ז) ירושלמי פ"ג הל"ו: (ח) עי' תוס' מגילה ל: ד"ה ואחר ובר"ן ספ"ג וראיה מכאן וכן בביאורי הגר"א סי' תרפ"א ס"ק ג: (*ח) עי' סי' תרסג ובביאורי הגר"א ס"ק ג וע"ש עוד בסי' תרפד ובהגר"א שם ס"ק ג: (ט) שם ושם והיינו למפטיר וכנ"ל: (י) כט: ועי' ירושלמי תענית פ"ד הל"ב: (כ) לא: (ל) כג עי' ירושלמי פ"ד הל"ג: (מ) שם ועי' פ"ד הל"ג: (נ) עי' ירושלמי שם: (*נ) עי' סי' קמג ובסי' רפ"ב ס"ו בהג"ה: (ס) ירושל' שם ע"ש סיעב: (ע) ב"ב ק: (פ) כתובות ח: ועי' ירושל' פ"ד הל"ד וכתובות פ"א הל"א ועי' סנהדרין פ"ז הל"ט: (צ) עי' ירושלמי שם ושם:

מנחת בכורים

לומר זו היא נדבתו של פלוני הנכרי: ה"ג רשאי לשנותה לד"א לד"מ אחרת אבל בישראל מותר לשנות לד"מ אף בלא נשתקע שמו ממנו ולדבר הרשות אסור בין בישראל בין בנכרי אף אחר שנשתקע: נותנים לעניי עיר אחרת. דכשפוסק במקום זה צריך ליתן גם כן במקום הזה ואסור לשנות והיינו נמי שפסקו עליו דנותן באותה עיר שפסקו ואין דימו כרבים ונוסחת הגר"א עיקר: הפרנסים. רבים ממקום אחד: בעיר אחרת. נותנין במקומו גרסינן וכמבואר בגמרא שנותנים במקום שפסקו וכשהן הולכין חוזרין ונוטלין מהן ולפי הגירסא דכאן יש לגרוס וכשהן באין חוזרין ונוטלין מהן וכן הוא בגמרא ולהגהת הגר"א וכליכא חבר עיר אבל איכא שם חבר עיר אדעתא דחבר עיר פסקו ואינם חוזרין ונוטלין: רשאי לשנותה. לגוות ולפרוע: אלא מדעתן. שיסכימו הגבאין: י לשם הקדש. ואין מקדישין בזמן הזה ואם הקדיש אין פדיון כמבואר בבכורות (נג): לשם בהכ"נ. גונזין בהכ"נ: במותר. דשם אינו מקדש כל שבי השורה אלא מקומו הוא מקדש וברישא הא דגונזין היינו אף בלא שם אלא רבותא דסיפא נקטיה דאף דכתב שם מ"מ בבדיקה סגי ומותר לגוז ולהשתמש במותר לצרכי בנין: שנפגמו. פסולין למזבח דמזבח שנפגם פסול לעבודה שנאמר וזבחת עליו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר אבני היכל עי' רמב"ם פ"א מהלכות בית הבחירה הל"ו וכפ"ג שם ועי' מ"א סימן קנג ס"ק פ"ד דהביא ראיה מספ"א דבעוד שלא נמכר אסור לשנותה: א"ר י. נראה למה דס"ל במשנה דבהכ"נ מוכרין אותו ממכר עולם לשם אגר והלוקח מה שירצה יעשה אף מרחץ ובורסקי ובית הטבילה: שם הראשון. שם בהכ"נ אבל כי נשתנה שמו מותר להשתמש בו כל מה שרוצה וכיון שנמכר לשם אגר רשות להשתמש בו: יא לא יכנס. שאין פירושא דקלות ראש הוא לשון קלות שמקילין אותה: ואין ישנים. אפילו שינת ערא' דכל שכן מטיה דהוה ערא' וכן הוא בירושלמי פ"ד הל' ג' (ועיין תוס' ב"ב (ג:) ד"ה ועיילה): ואין ניאותין. להתקשט בתוכה: ושונין. משנה: בהספד של רבים. הוא של ת"ח שמת והכל מתאספין ובהכ"נ נוח לזה שרבים מתכנסין לתוכו דבית גדול הוא: מספיד בהן. אבל של יחיד לא ובגמרא גרסינן בהדיא ברישא ואין מספידין בהן הספד של יחיד וחסר כאן בבא אחת ובחסורי מחסרא מתנינן לה והכי קתני ומכבדין אותן ומרבצין אותן שלא יעלו בהן עשבים ועל זה אמר ר"י בחורבנן מניחין לגדל: עגמת נפש. שרואין המקום שמם ויתנו לבם להשיבו ולבנותו כבראשונה:

פרק ג א פרשת שקלים כי תשא. דמיירי בג' מיני שקלים לאדנים ולמזבח ולקרבנות ובניסן מתחילין להקריב מתרומה חדשה לכן מקדימין לקרות מר"ח אדר להודיע שיביאו שקליהן בחודש אדר אף לרשב"ג דס"ל דדורשין לפני החג ב' שבתות הכא כיון דשולחנות יושבין במדינה בט"ו בו מקדימין להודיע בר"ח דהוה ט"ו יום קודם: שבת ראשונה. דמבואר במשנה בשניה זכור ומפרש כל סדר השבתות: בתוכה. בתוך השבוע מקדימין לקרות בשבת שלפניו פרשת שקלים: אפילו בע"ש. אם חל ר"ח בע"ש מקדימין ולא מאחרין: זכור. מעשה עמלק סמוך לפורים למפלת המן שבא מעמלק: ומפטירין. הפטרה במעשה עמלק בשאול המלך שנצטוה למחות שמם: שבת שניה. שקורין זכור: בע"ש. מקדימין לקרותה בשבת שתקדים זכירה לעשיה דפורים והא דתנא בשניה זכור שניה ממש הוא וקאי על ר"ח שחל להיות בשבת דקורין פ' שקלים בר"ח והקלע פורים בע"ש דמקדימין וקרינן זכור והוה שבת שניה: פרה אדומה. לטהרת טמאין לעשות הפסח: מאחריו. אחר פורים והייט כי איקלע ר"ח ניסן באמצע השבוע דאז קרינן פ' החודש בשבת שלפני ר"ח ומקדימין פ' פרה סמוך לפ' החודש דס"ל מאחר פורים י"ד אבל כי הקלע ר"ח ניסן בשבת קרינן פ' חודש בר"ח ניסן ופרה בשבת שלפניו והוה שבת סמוך לי"ד פנויה לרב דחל פורים מע"ש ומקדימין פ' זכור דומיא דתוכה ובמואל לא ס"ל הכי ונהגינן בכולי מילתא כרב וכדפירשתי: פ' שקלים. פ' כי תשא שקורין בפ' שקלים: לאדר. לר"ח אדר שחל בשבת שקורין פ' שקלים בר"ח אדר וגם פרשה עצמה של כי תשא קורין בסדר התורה בין מלפניה לפני ר"ח בין מלאחריה לאחר ר"ח קורין אותה בשבת זו וחוזרין וכופלין בשבת אחרת וקורין שתי שבתות סמוכות זו לזו כחד פ' א"כ מלפניה ה"פ שחל ר"ח אדר באמצע השבוע ואל פרשה מן הסדר שפרשה שקלים בתוכה לפני אדר דהיינו שחל פ' שקלים בכי תשא עצמה שאז כופלין באותו שבת שקורין מכי תשא עד ויקהל וחוזרין וקורין כי תשא למפטיר שכופלין באותו שבת עצמו וראשון עיקר: וכן בשניה. מן הדין בפ' שניה כגון זכור שאיקלע בב' שבתות בזא"ז וכגון במערבתא דפסקי סדרא בג' שנים דלפעמים איקלע זכור וסדר הפרשה של זכור כחד פרשה וכן בשלישית בפ' פרה וברביעית בפ' החודש שקורין בב' שבתות זא"ז: וכן בפורים. שאיקלע סמוך לשבת של פ' ויבא עמלק דקורין וכופלין א"נ בעלמא קאי שכל אלו הפרשיות כופלין אותן מלבד מה שקרו אותן בפ' השבתות והגר"א לא גרס וכן בפורים ואתיא כפשוטו: הועד. ישיבות תלמידים הרבה שם דורשין ל' יום קודם ודרשינן לה שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני שנאמר ויעשו את הפסח במועדו וכתיב ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ונצטוו לעשות פסח שני: שתי שבתות. יליף לה מדכתיב החודש הזה לכם ראש חדשים וגו' להם על מעשה הפסח עומד בר"ח ומזהיר על הפסח ומפסח שני אין ראיה דהיידי דאיירי במילתא דפיסחא לומר להם אל תעשו פסח הזהירם על פסח שני: פרשת הנף. שור או כשב שבפ' אמור שנאמר בה פ' עומר והוה מעניינא דיומא (ולגירסת הגר"א פ' המועדות והיינו הך): מדלגין. קורין בכל יום כדילוג (בנוסחת הגר"א ומפטירין וכן הוא בגמרא בפסח גלגל היינו ביהושע) כגון קדש אם כסף תלוה פסל לך וידבר שבפ' בהעלותך דמיירי בענין דפסחא פסח ראשון ושני והאידנא דעבדינן שני יו"ט משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא: שבעה שבועות. הוא מפ' כל הבכור שבעה שבועות תספר לך: ומפטירין בחבקוק. מה שאנו מפטירין ביום השני דמוזכר שם מעניין מתן תורה: וי"א בחודש השלישי. שהוא מדבר מעניין מתן תורה והאידנא קרינן ביום הראשון בחודש השלישי וביום השני כל הבכור ועבדינן כתרוייהו: דבר אל בני ישראל. והוא מפרשת שור או כשב שבאמור ומוזכר המועד שבו מדבר אבל עיקר התחלה משור או כשב: וי"א וה' פקד. דנפקדה בר"ה והאידנא נהגינן ביום הראשון וה' פקד ובשני פ' עקידה לזכור לנו עקידתו ביום הדין: קורין אחרי מות. שמדבר מענין יום הכפורים: שבחומש הפקודים. הוא פרשה במדבר שמבואר שם פקודי ישראל פעמים במדבר ובפרשה פינחס ונקט כאן המפטיר לפי שבהש"ג קרא אותו ביוהכ"פ ע"פ ומבואר כן בסדר יומא בפרק ח' לכן מפרש כאן בעניני הקריאות: קורין דבר. שור או כשב ונקט כאן נמי פ' דיומא אבל מתחילין משור או כשב: בשני. שהוא יום ראשון דחוה"מ: ביום השני. שבפ' פינחס וקורא ראשון ביום השני לוי חוזר וקורא אותה פרשה וכן כולן ומיירי בא"י דליכא ספיקא דיומא אבל האידנא דה"ל ספיקא דיומא קרינן בכל יומא ספיקא דיומא מזה ראיה לסברת התוס' סוכה (נה.) וכמ"ש הגר"א בשו"ע או"ח: בשמיני. של חג: וביום השמיני. למפטיר אבל לקריאה קורין עשר תעשר שהוא בזמן החג שהוא זמן אסיף ויש בהן מצות הרבה מצות מ"ע ומצות נתן תתן ופתוח תפתח והעניק תעניק לעבד עברי ושילוח הפסי והעבט תעביטנו ונוסחת הגר"א כל הבכור וכן הוא בש"ס: ד בר"ח של חנוכה. ר"ח טבת שחל תמיד בחנוכה קורין ג' בפ' ובראשי חדשיכם דתדיר קודם ואחר כך קורא הרביעי בנשיאים: משם. בסדרא שלאחריו. ה"ג מקום שפוסקין בשבת שחרית שם מתחילין במנחה ובשני ובחמישי ולשבת הבאה. וכן נהגינן האידנא: ה ביו"ט. מנין הקרואים העולים לספר תורה: ביוה"כ. דענוש כרת על המלאכה הוסיפו עוד א' לקדושה יתירה שבו: בשבת. דאיכא איסור סקילה: להוסיף. על מנין הקרואים: ה"ג ר"ע אומר ביום טוב חמשה ביוהכ"פ שבעה בשבת ששה ואם רצו להוסיף מוסיפין וכן בהגהת הגר"א ולר"י איכא נמי תנא דאם רצה להוסיף מוסיפין וכן מבואר במשנה בריש פ"ג ואוקימנא כר"י אליבא דהאי תנא דמוסיפין ובגמרא (דף כ"ג) נאמרו הרבה טעמים למנין הקרואים: אין מביאין את האשה. אף שעולה למנין הקרואים מ"מ לא תקרא לכתחילה בצבור מפני כבוד צבור: ו מי שיקרא. שיכול לקרות וכולם ע"ה וא"י לקרות ובזמנם היה מנהגם שהעולה הוא בעצמו הקורא וגם האידנא דהחזן קורא בעינן שיקרא העולה עמו מלה במלה: ויושב באמצע. להפסיק שיהא נראה כאילו מתחיל מחדש: ועושה כן ז' פעמים. נגד ז' קרואים והיינו בזמנם שהיה הראשון מברך לפניה והאחרון לאחריה אם כן אינו ניכר באמצע מקום ההפסק לכן יושב אבל האידנא הברכה בסוף ובתחילה הוה היכרא: של לועזות. שאין מכירין בלה"ק: מי שיקרא עברית. ז' היכולין לקרות אף שאינם מבינים הלשון פותחין בלשון זה וחותמין ג"כ בלשון זה: אלא אחד. ועומד ויושב: ז מעמד ומושב. כשמוליכין את המת לקברו יושבין שבעה פעמים לבכות כמת והרוצה להספיד יספיד ועושין כן ז' פעמים כמבואר בב"ב (דף ק ב) ואומרים עמדו יקרים שבו יקרים שבו: ברכת אבלים. ברחוב לנחם אבלים כשמברכין האבל בסעודה ראשונה משל אחרים מברכין אותו ברחבה: ואין מעמד למת פחות מעשרה. כיון דבעי למימר עמודו יקרים שבו יקרים בצבור מעברה לאו אורח ארעא למסרה לשליח להעמידן ולהושיבן ולקרותן יקרים: ואין אבלים. בברכת אבלים: מן המנין. של עשרה שמדברים בלשון נוכח אל האבל כמבואר בכתובות (ח ב) ולכן המברכין עשרה מלבד האבל: בין בסעודת אירוסין. ביהודה שמיחדין

אומרים ברכת חתנים ואם לאו אין אומרים ברכת חתנים: ח אימתי (א) מסיעין על החדש לאור עיבורו (ק) כיצד חל להיות ערב שבת ושבת מסיעין עליו למוצאי שבת אמר רבי אלעזר ברבי צדוק כך היו חבורות שבירושלים נוהגין אלו לבית המשתה ואלו לבית האבל אלו לסעודת אירוסין ואלו לסעודת נשואין אלו לשבוע (כא) [בן] ואלו לליקוט עצמות שבוע הבן וליקוט עצמות שבוע (*ק) הבן קודם לליקוט עצמות בית המשתה ובית האבל בית המשתה קודם לבית האבל רבי ישמעאל (ר) היה מקדים בית האבל לכולם שנאמר (קהלת ז) טוב ללכת אל בית אבל (כב) [וגו'] רבי מאיר אומר [משום ר' עקיבא] מה תלמוד לומר (שם) והחי יתן אל לבו (ש) עבד דיעבדון לך לווייה דילוון לך ספוד דיספדונך קבור דיקברונך: ט אין קורין בתורה (ת) פחות משלשה פסוקין [בכרך אחד] אם היתה פרשה של ארבע ושל חמשה הרי זה קורא את כולה היתה פרשה של חמשה וקרא שלשה והניח את השנים העומד אחריו לקרוא קורא אותן שנים ועוד שלשה בפרשה אחרת אם היתה פרשה של ארבעה ושל חמשה הרי זה קורא את כולה אין מפטירין בנביא פחות משלשה פסוקים [בכרך אחד] (א) אם היתה פרשה של ארבעה ושל חמשה [פסוקין] הרי זה קורא את כולה המקצר הרי זה משובח (כג) [אם היתה פרשה קטנה] כגון (ישעיה נב) כה אמר ה' חנם נמכרתם (כד) [קורא אותה בפני עצמה]: י אין משיירין בסוף הספר אלא כדי שיקראו שבעה שייר כדי שיקראו ששה קורא אותן ששה ועוד שבעה בחומש (כה) [אחד] אין משיירין בסוף התורה אלא כדי שיקראו שבעה שייר כדי שיקראו ששה וקראו אותן ששה חוזר הענין (כו) וקורא אותן שבעה: יא מדלגין בנביא (ב) ואין מדלגין בתורה (כז) [ואין] מדלגין מנביא לנביא ובנביא של שנים עשר (כח) [מדלגין] ובלבד שלא ידלג מסוף הספר (כט) [לראשון]: יב (ל) [מכרכין תורה (ג) במטפחות תורה וחומשין במטפחות חומשין תורה וחומשים במטפחות נביאים אבל לא נביאים במטפחות תורה וחומשין ונותנין תורה על גבי תורה וחומשין] ע"ג חומשין [תורה] וחומשין על גבי נביאים (לא) [אבל לא נביאים על גבי תורה וחומשין]: יג א' קורא בתורה (ד) וא' מתרגם לא יהא א' קורא ושנים מתרגמין ולא שנים קורין וא' מתרגם ולא שנים קורין ושנים מתרגמין אחד קורא בנביא וא' מתרגם א' קורא ושנים מתרגמין אבל לא שנים קורין וא' מתרגם ולא שנים קורין ושנים מתרגמין אחד קורא מגילה וא' מתרגם א' קורא ושנים מתרגמין שנים קורין וא' מתרגם שנים קורין ושנים מתרגמין (*ד) קטן מתרגם על ידי גדול אבל אין כבוד שיתרגם גדול על ידי קטן שנאמר (שמות ז) ואהרן אחיך יהיה נביאך (ד*) חזן הכנסת לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים וכן ראש בהכ"נ לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים שאין אדם (לב) [מבזבזהו בידיו] לעצמו (*ד) חזן הכנסת העומד לקרות אחד עומד ומחזן לו עד שעה שיקרא. יד (*ד) כיצד היו זקנים יושבין פניהם כלפי העם ואחוריהן כלפי קודש (ד*) כשמניחין את התיבה פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי קדש (ה) (*ה) [כשהכהנים (ו) נושאים כפיהם פניהם כלפי העם ואחוריהן כלפי קדש] חזן הכנסת [פניו כלפי קדש] וכל העם פניהם כלפי קדש שנאמר (ויקרא ח) ותקהל העדה אל פתח אהל מועד: אין פותחין (ז) פתחי בתי כנסיות אלא למזרח שכן מצינו בהיכל שהיה פתוח למזרח שנא' (במדבר ג) והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה אין (ג) בונין אותו (ח) (*ח) אלא בגובהה של עיר שנא' (משלי א) בראש הומיות תקרא (ג): טו איזו (ט) היא קימה שאמרה תורה (ויקרא יט) מפני שיבה תקום עומד מפניו [ד] בתוך ארבע אמות (לג) איזו הוא הדור שאמרה תורה (שם) והדרת פני זקן (י) לא עומד במקומו ולא מדבר במקומו ולא סותר את דבריו נוהג בו מורא ויראה (לד) [משא ומתן (כ) בכניסה] וביציאה [והן] קודמין לכל אדם שנאמר (דברים א) ד) ואתן אותם ראשים עליכם (*כ) היוצא למלחמת הרשות חופר ויושב חופר ומכסה שנאמר (שם כג) וחפרת בה ושבת וגו': (כ*) המסיך את רגליו פניו כלפי העם המטיל את המים אחוריו כלפי קדש אמר רבי יוסי (ל) בד"א מן הצופין ולפנים אבל מן הצופין ולחוץ אין צריך: טז הפורס על [ה] שמע (מ) והמברך על [הפירות ועל] המצות (לה) הרי זה לא יענה אחר עצמו אמן אם ענה הרי זה דרך בורות (נ) אין עונין אמן לא יתומה ולא קטופה בן עזאי אומר העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומים קטופה יתקטפו ימיו ארוכה יאריך ימים ושנים: יז (ס) (*ס) פוחח פורס על שמע ומתרגם רשב"ג אומר יהא זהיר בעצמו שלא יתגלה סומא פורס על שמע ומתרגם ר' יהודה אומר (ע) כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע אמרו לו (פ) הרבה דרשו במרכבה ולא ראו אותה מעולם כהן שיש בו מום בפניו בידיו וברגליו הרי זה לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו ואם היה חבר עיר ה"ז מותר הרי שהיה (לו) [עוטף במעפורת (צ) ובפילדים] אין כבוד שיקרא ויתרגם ויעבור לפני התיבה וישא את כפיו: יח (ק) התולה מזוזתו בתוך פתחו סכנה ואין בה מצוה נתנה במקל ותלאה אחר הדלת סכנה ואין בה מצוה של בית מונבז המלך היו עושין כן בפונדקאות: יט יש (ר) נקראין ומתרגמין נקראין ולא מתרגמין לא נקראין ולא מתרגמין מעשה בראשית נקרא ומתרגם מעשה לוט ושתי בנותיו נקרא ומתרגם מעשה יהודה ותמר נקרא ומתרגם מעשה עגל ראשון נקרא ומתרגם (ש) הקללות שבתורה נקראין ומתרגמין לא יהא אחד מתחיל ואחד גומר אלא המתחיל הוא גומר את כולן אזהרות ועונשין שבתורה נקראין ומתרגמין (ת) [מעשה אמנון

הגהות הגר"א (כא) הבן: (כב) מלכת אל בית המשתה: (כג) ואם היו שלשתן שלש פרשיות: (כד) כי כה אמר ה' אלהים מצרים ירד עמי בראשונה ועתה מה לי פה נאום ה' קורא א' א': (כה) אחר: (כו) הראשון: (כז) אין: (כח) מדלג: (כט) לתחלתו: (ל) גוללין ס"ת במטפחות חומשין וחומשין במטפחות נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים במטפחות חומשין ולא חומשין במטפחות ס"ת מניחין תורה ע"ג תורה ותורה: (לא) וכתובים אבל לא נביאים וכתובים ע"ג חומשין ולא חומשין ע"ג תורה: (לב) מבזבז: (לג) שלו: (לד) במו"מ ובכניסה: (לה) ועל הפירות: (לו) מעוטף במעפורת ובלפידים:

נוסחאות כ"י

א) מסיבין וכן לקמן: ב) פותחין: ג) בפתחי שערים בעיר: ד) ויתן אותם ראשים על העם (שמות יח):

אור הגנוז

[ד] שואל ומשיב: [ה] הלחם:

חסדי דוד

כבוד הצבור: אימתי מסיעין על החדש כו'. כלשון הזה היא שנויה בפ"ק דר"ה אלא דהתם יש תוספת דברים אבל כאן אין זה מענין המסכתא וליכא שום שייכות לדלעיל. ונראה דהכא מלתא אחריתי היא והיינו כהיא דתניא בפ' בן סורר דף ע' בסעודה של עיבור החדש ת"ר אין עולין לה פחות מעשרה ב"א ואין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית ואין עולין לה אלא לאור עיבורו ואין עולין לה ביום אלא בלילה. ומסיק כדאמר רשב"א לבני' אחריפו ועולו אחריפו ופוקו כי היכי דלשמעו בכו אנשי וע"ש ברש"י ז"ל ולפ"ז יש קשר בין הלכות אלו דהא נמי כמו דלעיל שאין עושין אותה בפחות מעשרה. ולשון מסיעין הכא הוא לשון מושאל ונקט לישנא כדהתם לפי שהכל בזמן אחד דהיינו לאור עיבורו ליל כניסת ל"א דאותה הלילה היו משיאין משואות ועולין לסעודה ושייך נמי שפיר לשון מסיעין הכא כלומר מסיעין את העולין ממקום למקום לעליה המוכנת לזה. והדר קתני כי לא לעולם עולין לאור עיבורו שאם חל ל"א בשבת היו עולין במוצ"ש כי היכי דהוה עבדי המשואות וטעמא נראה דאי עבדי בשבת לא מנכרא מלתא דמימר אמרי סעודתא דשבתא היא וגם משום דאין עולין אלא בפת וקטנית ובשבת מצוה בבשר. אמנם אם זו היא פירושה היה לו להרמב"ם להביא הך דינא דאם אירע ל"א בשבת היו עושים הסעודה במוצ"ש. ועדיין צ"ע. ומה שמביא דברי ראב"צ איידי דאיירי לעיל בברכת חתנים וברכת אבלים נקט לה הכא: אין קורין בתורה פחות מג' פסוקים אם היתה כו' ותיבות בכרך אחד נמחק ונשתבשו המעתיקים מלשון סיפא דהפטורה דהתם אתי שפיר הך בכרך אחד וכד איתא נמי בגמ' דף כ"ד דאע"ג דבתורה לא יקרא למתורגמן אלא פסוק אחד מ"מ בנביא יכול לקרות ג' פסוקים וזה הכוונה בכרך אחד דקתני גבי הפטורה: איזו היא קימה שאמרה תורה כו'. אין זה מענין המסכתא כלל ואולי איידי דאיירי לעיל בכבוד הזקנים בביהכ"נ נקט לה לכולא מלתא דכבוד הזקנים:

מצפה שמואל (ק) ר"ה יז: וירושלמי פ"ב הל"ז: (*ק) עי' מיי' פ"ד מהל' אבל הל"ח ובלח"מ שם ועי' טוי"ד סי' שם ובשו"ע שם: (ר) עיין מ"ס פ"ב: (ש) כתובות ע"ב ועי' ירושלמי פ"ז הל"ה: (ת) עי' כב. עי' ירושלמי תענית פ"ד הל"ג וכאן פ"ד הל"ב והל"ה: (א) עיין כד.: (ב) כד. ירושלמי פ"ד הל"ה ויומא פ"ז הל"א וסוטה פ"ז הל"ו: (ג) כז. וירושלמי פ"ג ה"א: (ד) כא: וירושלמי פ"ד הל"א וברכות פ"ה: (*ד) עי' מיי' פי"ב מהל' תפלה הל' י"א: (ד*) מיי' פי"ב מהל' תפלה הל' יז טוש"ע או"ח סי' קלט סעיף ג: (*ד) מיי' שם טוש"ע סי' קמא סעיף ד: (ד*) מיי' פי"א מהל' תפלה הל"ב טוש"ע סי' קנ ס"ה: (*ד) מיי' שם סוף הל"ד ושו"ע שם: (ה) עי' ירושלמי פ"ג דבכורים: (*ה) הביאו הרי"ף והרא"ש בפ' הקורא וכן הגר"א בביאורו לאו"ח סי' קמט ס"ק כב וכנו"י ועי' טוש"ע שם סעיף י: (ו) עי' רי"ף פ"ד הגירסא הכי ועי' סוטה לח.: (ז) עי' ברכות מ. ובתוס' שם: (ח) עי' שבת יא.: (*ח) עי' טוש"ע סי' קנ סעיף ב ועי' מיי' פי"א מהל' תפלה שמובא שני הדינים והת"ב שציין שבת דף י"א לא דק בזה שאינו ענין לכאן: (ט) קדושין לב: (י) מד"ר פ' בהעלותך: (כ) עי' ספרי פ' דברים וירושלמי בכורים פ"ג מ"ג: (*כ) עי' חינוך תלא מצוה תקסו תקסז אף במלחמת הרשות: (כ*) עי' טוש"ע סי' ג' סעיף ה ועי' מיי' פ"ז מהל' בית הבחירה הל"ט ע"ש בכ"מ: (ל) עי' ברכות מה: וירושלמי ברכות פ"ה יח: (מ) שם מז. וירושלמי כאן פ"א הל"ט וסוכה פ"ג הל"ו וברכות ספ"ח: (נ) כד. ועי' מ"ס פ"ד: (ס) עי' ירושל' פ"ד הל"ז ומכות פ"ב הל"ה וסוטה פ"ב הל"ג: (*ס) עי' סי' רפ"ב ס"ב בהגה"ה: (ע) כד: ועי' ירושל' פ"ד הל"ח ותענית רפ"ד: (פ) עי' ירושלמי חגיגה פ"א הל"ח מהו להתיר בפלנים ועק"ע שם ונדרים ספ"ח: (צ) ירושל' ספ"ד: (ק) כו: (ר) לא: וירושלמי פ"ד: (ש) כו: ושם במשנה מבואר ולא מתרגמין ובאמנון בן דוד מבואר דלא נקרין: (ת) שם ופ"ד הל"ב:

מנחת בכורים

שמיחדין החתן והכלה שיהא לבו גס בה ולפעמים בועל אותה וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה לכן מברך בברכת נשואין שבע ברכות: בין בחול. אף בחול וליכא פנים חדשות: אומרים ברכת חתנים. בחול אבל בשבת לא בעינן פנים חדשות ופנים חדשות היינו שהוזמנו לסעודה אנשים אחרים שלא היו עדיין בשמחה זו ופליגי בחול אבל בשבת לא בעינן פנים חדשות (ומזה סיוע להרא"ש בפ' קמא דכתובות וכן לדינא באה"ע סימן ס"ב): ח מסיעין. לשון משיאין שדולקין אבוקות בראשי ההרים להודיע לבני הגולה מתי קדשו ב"ד החודש כמבואר בר"ה כ': לאור עבורו. עבורו נקרא יום שלשים שבאותו היום הוא ההבדל בין יום מלא לחסר וכו נתעבר החודש ואור עבורו הוא לילה שאחר שלשים וכו משיאין משואות להודיע לבני הגולה שנתקדש החודש: כיצד עושין. כשאיקלע ר"ח יום ל"א בשבת: למוצ"ש. וידעינן מסימן זה דחסר הוא דאי מלא הוא לא משיאין כלל ומפרש כאן בחל להיות בע"ש ובשבת לברר טעמו דאחסר עבדינן ואמלא לא עבדינן דאי נעביד נמי אמלא בליל ל"ב כשחל ר"ח בערב שבת דמשיאין במוצ"ש לא ידעינן אי מלא הוא ומשיאין בזמנו אי חסר הוא ומשום דלא היה אפשר להשיא מאתמול משיאין האידנא ולכן אמלא לא עבדינן כלל ולכן מבאר התוספתא כאן ברמז טעמו של דבר דמשיאין לאור עבורו והיינו אחסר ולא אמלא (עיין בגמרא כ"ב כ"ג וירושלמי פ"ב דר"ה הל' א' ושייך לשון חל להיות דמיירי בר"ה וכלשון הירושלמי שם חל להיות יו"ט בע"ש): חבורות. ממונות היה לכל דבר ודבר ללכת אל בית המשתה וללכת אל בית האבל: לליקוט עצמות. דבשעה שמלקט עצמות אביו גזרו אבילות יום אחד כיום שמועה א"נ לסייע לליקוט עצמות: והחי יתן אל לבו. סיפא דקרא דטוב ללכת אל בית אבל: עבד. אותן דברים: דעבדון ליך. אחרים לך: בכרך אחד. בפ"א לאדם אחד: קורא את כולם. ואין משיירין פחות מג' פסוקים משום היוצאין שלא יאמרו זה שאחריו יקרא עד הפרשה מדלא סיימו הפרשה עם הראשון: ועוד שלשה בפרשה אחרת. דאם יקרא בפרשה פחות משלשה פסוקים גזירה משום הנכנסין שיאמרו זה שלפניו לא קרא רק מתחילת הפרשה וקרא פחות מג' פסוקים: אין מפטירין. להפסיק בתרגום פחות מג' פסוקים דג' פסוקים קורא בבת אחת ואחר כך מתרגם אבל לא פחות: ט בכרך א'. בפעם אחת: המקצר. דלעיל קאמר דאין פותחין מג' פסוקים מבואר דיותר שרי וקאמר כאן דהמקצר הרי זה משובח: חנם נמכרתם. דמפסיק עיניא בחד פסוקא דכתיב כי כה אמר ה' מצרים ירד עמי בראשונה ועתה מה לי פה נאם ה' דכל חד פסוקא הפסק הוא מפסיקין תרגום כל פסוק ופסוק ועיין בפ"ע הוא: י שיקראו. שבעה קרואים והיינו שיעור כ"א פסוקים אבל אין מחברין שני ספרים בז' קרואים לכן כששייר בסוף חומש ששה חוזר וקוראין שבעה בתחלת הספר השני: יא מדלגין בנביא. מענין לענין ולא בתורה מענין לענין אבל בענין א' מדלגין ואין כאן טירוף דעת: מנביא לנביא. דאיכא טירוף דעת יותר מדאי: של שנים עשר. דכולהו כחד חשיבא: לתחלתן. למפרע וכל הדלוגים שבכאן הוא בכדי שלא יפסוק התורגמן אבל אם שהה יותר אין לדלג משום כבוד צבור שלא ישהו בגילונן: יב מכרכין תורה. בגמרא מבואר דהיכא דליכא לעלויי מספקא ליה אי שרי וה"ג כגירסת הגר"א: במטפחות נביאים. דקדושתן קילא משל תורה: יג ושנים מתרגמין. דתרי קלי לא משתמעי ומתרגום תורה הוראה הרבה יוצאה ויש לטעות דלא משתמעי שפיר: ולא שנים קורין. דצריכין לשמוע קה"ת וגם יהבי דעתייהו אקריאת לה"ק יותר מתרגום ואיכא חששא דטעות בדינים: ולא שנים קורין. כ"ש הוא אלא כל גווני נקט לה: ושנים מתרגמין. דבנביא אין הוראה יוצאה ממנו וליכא חשש טעות: אבל לא שנים קורין. דצריכין לשמוע קריאת המפטיר ותרי קלי לא משתמעי: שנים קורין. דבמגילה כיון דחביבא יהבי דעתייהו ושמעו ליה: ע"י גדול. הקורא אבל לא יהיה גדול מתרגם וקטן קורא דאין כבוד לגדול שיתרגם ע"י קטן הקורא: חזן הכנסת. ש"ץ המודיע לצבור מי יקרא: ראש הכנסת. מנהיג הצבור בבהכ"נ: שאין אדם מבזבזהו. מבזבז ליקח המצוה לעצמו מבלי שיצוו לו אחרים: ומחזן. מפני מראית העין שלא יהא נראה כאילו אין כאן ש"ץ: יד וכשמניחין את התיבה. שמוציאין אותה לרחובה של עיר פניהם של זקנים שיושבין שם כלפי העם והעם פניהם כלפי הקודש: שנאמר. ותקהל העדה ומשה מדבר עמהם ומסתכל נגדם נמצא פניו אל העם ואחוריו אל הקודש והעם פניהם כלפי הקודש: לפני המשכן קדמה. אלמא מזרח נקרא פני המשכן שהפתח היה שם: אלא בגובהה של עיר. כגון בית המקדש שהיה במקום גבוה בא"י כמבואר בזבחים (נד:): טו במקומו. של זקן: משא ומתן. כלומר כמו"מ שמוכר סחורתו מקודם כדאמרינן בעלמא לנקוט ליה שוקא (ב"ב כ"ב): בכניסה וביציאה. מן הבית חולקין להם כבוד: והן קודמין. לקרוא ראשון ולברך ראשון: חופר. בתוך הקרקע. שסכך את רגלו לגדולים: וחפרת. מתחילה חופר ואחר כך וכסית והיינו שקודם הישיבה חופר ולכן אמר ושבת היינו עוד הפעם: המיסך את רגליו. לגדולים: פניו כלפי הקודש. גרסינן ולא יהיה אחוריו כלפי הקודש דגנאי הוא ונסיפך בהטלת מים: מן הצופים. מקום שיכולין לראות משם הר הבית: אין צריך. ליזהר בכל אלה: טז לא יתומה. שא"י באיזה ברכה עומד המברך (תוס' ברכות מ"ז): ולא קטופה. שקוטף הנון ומחסר קריאתה ובגמרא גרסינן נמי ולא אמן חטופה ולא יזרוק ברכה מפיו וחטופה היינו שקורא את הא' בחטף ולא בקמץ גדול: יז פוחח. בגדיו קרועים וזרועותיו נראים מבחוץ: ומתרגם. אבל אינו קורא בתורה דלא הוה כבוד צבור: זהיר לעצמו. מה שיכול שלא יתגלה בשרו ואז מותר לפרוס שמע ולתרגם א"נ אהיתר קס"ת קאי דכשזהיר מותר אף לקרות בתורה ולשון עיקר: ומתרגם. אבל אינו קורא בתורה דדברים שבכתב א"א רשאי לאומרן ע"פ: שלא ראה. דלא נהנה מן האור היאך יברך יוצר המאורות: במרכבה. מעשה מרכבה דיחזקאל ור"י ס"ל התם בסברה תליא מילתא ומבינים ויודעים אבל הכא בהנאה תליא וליכא הנאה ורבנן ס"ל דאיכא הנאה שאחרים רואין ומצילין אותו מפני הקוצים והברקנים: מסתכלין בו. ואסור לראות בכהן בשעת הדוכן דעיניו כהות שהשכינה שורה ע"י כמבואר בפ"ב דחגיגה: חבר עיר. רגיל בעירו שהכל מכירין אותו ואין מסתכלין בו: מעפורת. הוא סודר כעין שעושין הספרין כשמספרין וכן כל בעלי אומנות פורשין על מתניהם וגנאי להתפלל בכזה: ובפילדום. מין בגד ואולי גרסינן פלנוס והוא מין כתונת קטן וגנאי הוא להתפלל ולירד לפני התיבה בזה (עי' בערוך בערך פלנוס) וי"מ סדינין וחריצין תרגומו פלדסין (ת"כ): יח בתוך פתחו. על הדלת: סכנה. שאינו משמרו מן המזיקין: ואין בה מצוה. דצריך לקבוע המזוזה אל מזוזת הבית וכדכתיב קרא: בפונדקאות. כשיוצאין למלחמה היו קובעין מזוזות במקלות והיו נותנים במקום שלנים אחורי הדלת ומיירי בסמרו במסמרים ויחדו לכן והכי איתא בירושל' (פ"ד הלי"ב): יט מעשה בראשית. ולא חיישינן דילמא אתי לשאול מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור ואסור לשאול בזה דאין רשות לזכור שם המלך על האספה כמבואר בפ"ב דחגיגה: מעשה לוט. ולא חיישינן לכבודו דאברהם: מעשה יהודה. עם תמר ולא חיישינן לגנותו דאדרבה שבח הוא דאודי וממנו ילמדו: מעשה עגל הראשון. כל הפרשה עד ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך וגו' נקרא עגל הראשון ולא חיישינן לגנותן של ישראל דאדרבה תיהוי להו כפרה מחמת הבזיון: הקללות. ולא חיישינן דילמא יחלש דעתן ויאמרו מה לנו לצרה הזאת ויאמרו טוב ליפטר מן העולם הזה בכל רצוננו כיון שסופנו ליענש קמ"ל דלא: גומר את כולן. דכתיב אל תקוץ בתוכחתו אל תעשה הקללות קוצים קוצים אלא קרינן הכל ביחד א"נ לפי שאין מברכין על הקללות אלא מתחיל לפניהם ומסיים לאחריהם: ועונשין. ולא חיישינן דילמא עבדי מיראה: מעשה אמנון. כל היכא

ותמר נקרא ומתרגם] מעשה אבשלום בפלגשי אביו נקרא ומתרגם מעשה פלגש בגבעה נקרא ומתרגם (יחזקאל כב) [א] הודע את ירושלים נקרא ומתרגם(*א)ומעשה באחד שהיה קורא לפני רבי אליעזר הודע את ירושלים ומתרגם אמר לו צא והודיע תועבותיה של אמך (לז)[המרכבה] קורין אותה לרבים. מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם ומעשה ברבי (לח)[חנניה] בן גמליאל שהיה (לט)[קורא בעכו] (בראשית כה) וילך ראובן וישכב את בלהה וגו' ויהיו בני יעקב שנים עשר ואמר למתרגם אל תתרגם אלא אחרון (מ) מעשה (ב) עגל השני נקרא ולא מתרגם אלו הן מעשה עגל השני (שמות לב) מן ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה עד וירא משה את העם כי פרוע הוא וגו' (*ב) ועוד כתוב אחר (שם) ויגוף ה' את העם וגו' מכאן אמר רבי שמעון בן אלעזר אין אדם רשאי להשיב על הקלקלה שמתשובה שהשיב ב) אהרן למשה (מא)[פרשו האפיקורסים](*ב)מעשה דוד ובת שבע לא נקרא ולא מתרגם] והסופר מלמד כדרכו: כ כל המקראות (ג) הכתובות לגנאי קורין אותן לשבח [כגון (דברים כח) אשה תארש ואיש אחר ישגלנה] כל מקום שכתוב ישגלנה קורין אותו ישכבנה [כגון (שם) בשחין מצרים ובעפולים] כל מקום שכתוב בעפולים קורין אותו בטחורים וכגון (מלכים ב ו) ורובע (מב)[הקב דביונים בחמשה כסף (ישעיה לו) לאכול את צואתם ולשתות את מימי רגליהם (מלכים ב י) וישימם למוצאות עד היום] רבי יהושע בן קרחה אומר וישימם (מג)[למוצאות] קורין אותו ככתבו מפני שהוא גנאי: כא כתב הנכתב ליחיד (מד) מכנין אותה לרבים אין מכנין אותה ליחיד רבי יהודה אומר המתרגם פסוק כצורתו הרי זה בדאי והמוסיף הרי זה מגדף; (*ג) תורגמן (ד) העומד לפני חכם (ה) אינו רשאי לא לפחות ולא להוסיף ולא לשנות אלא אם כן יהיה אביו או רבו: סליק תוספתא ממסכת מגילה

הגהות הגר"א (לז) והמרכבה: (לח) חנינא: (לט) בכבול והיה קורא החזן: (מ) ושבחוהו חכמים: (מא) פקרו האפיקורסים. ברכת כהנים נקראין ולא מתרגמין מעשה דוד ואמנון נקרא ולא מתרגם: (מב) לאכול את חוריהם ולשתות את מימי רגליהם וישימם למחראות למוצאות: (מג) למחראות: (מד) אין:

נוסחאות כ"י א) תוכחת ירושלים: ב) משה לאהרן:

מצפה שמואל (א) שם וירושלמי שם הל' יא: (ב) עי' מגילה כו.: (*ב) עי' כ"מ פי"ב מה"ת הל"ב וכתו"י בפ"ד ד"ה השני: (ב*) עי' כ"מ שם: (ג) שם כו: (*ג) עי' מיי פ"ד מהלכות ת"ת הל"ג והשגות שם: (ד) עי' יומא כ.: (ה) ירושלמי פ"ד הל"י:

מנחת בכורים

היכא דלא כתיב אמנון בן דוד אבל היכא דכתיב אמנון בן דוד לא נקרין ולא מתרגמין: מעשה אבשלום. ולא חיישינן ליקרא דדוד: פלגש בגבעה. ולא חיישינן ליקרא דבנימין: הודע את ירושלים. שם נאמר העבירות שעברו ישראל: לא והודע. ובגמרא מסיים שמצאו כדבריו ולאו משום דהלכה כר"א אלא לפי שאין לעשות כן במקום ר"א שהאומר דאין מפטירין בהודע את ירושלים: אלא אחרון. סוף פסוק מויהיו בני יעקב שנים עשר משום גנותא דידיה: מן ויאמר משה. לפי שגנאי דאהרן הוא והוה בזיון דיחיד בצבור לא מבזינן: ויגוף ה' את העם. בסיפא דקרא על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן והוה גנותיה דידיה: מעשה דוד ואמנון. בנוסחת הגר"א והיינו כל היכא דכתיב אמנון בן דוד: והסופר. המלמד תינוקות אינו מדלג מכל היכא דלא נקרין ולא מתרגמין דדוקא בצבור אמור הך מילתא דאיכא בזיון טפי אבל ללמד שרי: כ ישגלנה. לשון משכב דכתיב (נחמיה ב) והשגל יושבת אצלו וי"מ כלבתא: בעפלים. הוא לשון גנאי יותר מטחורים: דביונים. ובקרא כתיב חריונים והיינו חרי לשון רעי ודיונים לשון דב מה שזב ובא לפרש שהיה ישראל אוכלין בשומרון גלליהן: לאכול את צואתם. וקרא כתיב לאכול את חוריהם וגנאי לדבר בלשון זה לכן הוה הקרי כדלעיל: למוצאות. גבי עבודת כוכבים כתיב בספר מלכים וכתיב למחראות לשון חור וקרינן למוצא כמו היוצא וקרינן בלשון נקיה: ככתבן. למחראות: כא ליחיד. בלשון יחיד: אין מכנין אותו לרבים גרסי' אסור לקרותו בלשון רבים. וי"מ דכמתרגם קאי שלא יתרגם בלשון רבים: בדאי. דמתרגם ויראו את אלהי ישראל כפשוטו בדאי הוא דכתיב כי לא יראני האדם וחי: והמוסיף עליו. כתרגומו ותזו ית מלאכיא דה' ה"ז משום כבוד עבד לכבוד רבו אלא יתרגמנו כתרגום אונקלוס ותזו ית יקרא דאלהי ישראל: לשנות. מדברי רבו: או רבו. של תורגמן כדאשכחן בדוד ייטב ה' שם שלמה משמך וכרבו כתיב ויהיה נא פי שנים ברוחך אלי ואמרינן בעלמא בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו וי"מ דאא"כ היה רבו היינו שהתורגמן הוא רבו של הדורש וכגון שנעשה תורגמן באקראי דאין כבוד לגדול שיתרגם ע"י קטן:

סליק תוספתא ממסכת מגילה

תוספתא מועד קטן פרק ראשון

פרק א א (א) מעין היוצא בתחלה משקין ממנו (א) שדה בית הבעל דברי רבי מאיר (ב) [וחכמים אומרים] אין משקין [ממנו] אלא שדה בית השלחין שחרבה רבי אלעזר בן עזריה אומר (ג) [אין משקין ממנו (ב) ואין] ממלאין ומשקין בקילון (ג) ואפילו מן הבריכה שנתמלאת בקילון אבל בריכה (ד) [שניטפה] משדה בית השלחין (ה) [משקין הימנה (ד) רבי שמעון בן מנסיא אומר שתי בריכות זו על גבי זו לא יזלף מן א) העליונה לתחתונה ומשקה] אבל משקה הוא מן העליונה לתחתונה (ו) [רשב"א אומר ערוגה שמקצתה נמוך ומקצתה גבוהה לא יזלף מן הנמוך שבה על הגבוה שבה וישקה] אבל מזלף הוא מן הגבוה שבה על הנמוך שבה ומשקה(ה) ב) מרביצין שדה בית השלחין במועד: ב אלו (ו) הן עוגיות (ז) [אלו הן ברירין שבעיקרי] (ז) אילנות מותרין (ח) [וממשמשין] בקנים (ח) דבר האבד עושין אותו במועד דבר שאינו אבד אין עושין אותו במועד (*ח) ג) מוכר אדם עוגתו של מים לנכרי (ט) ומחליף עמו משבת למוצ"ש ואינו חושש: ג (י) אין חופרין בורות שיחין ומערות במועד אבל מחנכין ומתקנין אותן אמר רבי נראין דברי רבי יהודה במועד ודברי חכמים בשביעית כיצד (כ) (ט) [היה ר' יהודה אומר בשדה לבן] שלא כדרכו תוחב בשפוד ומכה בקרדום ומרדד אדמה תחתיו [אמר] רשב"א (י) (ל) [וכי באיזו שדה לבן היה ד) ר' יהודה אומר בשדה סמוכה לשדה בית השלחין ולא בשדה הסמוכה לשדה בית האילן מחריבין חורי נמלים במועד (מ) כיצד מחריבין חורי נמלים רשב"ג אומר נוטל אדם] עפר מחורו של זה ונותן לחורו של זה והן (יא) [מחנקין] זה את זה מרביצין מים על גבי פשתן מפני (יב) [העקרב] ונהיל של דבורים (יג) [שברח מחזירין אותו] למקומו: ד (נ) מי שהיה כותלו (יד) [גוהה] לרשות הרבים סותרו ובונה אותו מפני סכנת נפשות חומת העיר שנפרצה גודרין אותה נדרוה ונפרצה אין גודרין אותה אם היתה סמוכה לספר סותרה ובונה כדרכו: ה (טו) (*נ) רואין את הנגעים להקל (טז) [אבל לא] להחמיר (ס) [דברי רבי מאיר] רבי יוסי אומר(יז)[א] ה) [אם נזקקין לו להקל נזקקין לו להחמיר] (ע) אמר רבי נראין דברי רבי מאיר במוסגר (*ע) ודברי ר' יוסי במוחלט

הגהות הגר"א (א) אפילו: (ב) ר' יהודה אומר: (ג) לא כך ולא כך יתר על כן אמר ר' יהודה לא יפנה אדם אמת המים וישקה לגינתו ולחורבתו בחש"מ אין: (ד) שנוטפת: (ה) זו מותר להשקות ממנה שדה בית השלחין אחרת ר"ש בן מנסיא אומר שתי ערוגות א' למעלה מזו לא ידלה מן התחתונה וישקה לעליונה: (ו) יתר על כן אר"א בר' שמעון אפילו ערוגה אחת חציה נמוך וחציה גבוה לא ידלה ממקום נמוך שבה ומשקה למקום גבוה שבה: (ז) ברידין שבעיקרי הזיתים ושבעיקרי: (ח) וממשמשין: (ט) כדרכו חופר בגומא ותולה בה מצודה כיצד: (י) אומר כשאמרו משדה לבן שלא כדרכו לא אמר אלא בשדה לבן הסמוכה לעיר אבל בשדה לבן הסמוכה לשדה אילן אפילו כדרכו שמא יצאו משדה לבן ויחריבו את האילנות צדין את האישות ואת העכברים משדה לבן ומשדה האילן כדרכו ומחריבין חורי הנמלים כיצד מחריבין רשב"י אומר מביא: (יא) חונקין: (יב) עקרב: (יג) שברח מחזירין אותן: (יד) גוהה: (טו) רמ"א: (טז) ולא: (יז) לא להקל ולא להחמיר שאם אתה אומר נזקק לו להקל נזקק לו אף להחמיר:

נוסחאות כ"י

א) מן התחתונה לעליונה: ב) מרצפין: ג) משכיר אדם עינתו: ד) ר"מ: ה) אינו נזקק לו להחמיר אבל נזקק לו להקל. א"ר נראין דברי ר' יוסי במוסגר ודברי ר"מ במוחלט:

אור הגנוז

פ"א [א] אין נזקק לו להקל ואין נזקק לו להחמיר:

חסדי דוד

פרק א מעיין היוצא בתחלה כו' ואין ממלאין ומשקין בקילון כו'. הך סיפא ואין ממלאין כו' אתאן לכ"ע ואפי' המיקל לעיל אסר בהא משום טרחא יתירא וע"ע בגמ' דף ד': מוכר אדם עוגתו של מים כו' איידי דאיירי לעיל בעוגיות דהיינו חפירות מלאות מים תנא הכא להך דינא דמותר למכור מע"ש לנכרי אע"ג דיודע שהנכרי ימלא ממנה בשבת וישקה את שדהו לא אמרינן דעושה מלאכה במים של ישראל דכיון

מצפה שמואל (א) ב. וירושלמי פ"א הל"א: (ב) ד. וירושלמי שם: (ג) שם ושם: (ד) שם ה ו:: (ה) עי' תוס' שם ד"ה שחי ועי' ירושלמי פ"א הל"ג ושביעית ספ"ב: (ו) ירושלמי פ"א הל"א ובבלי ד: ועי' ירושלמי שבת פ"ז הל"ב כז:: (ז) עי' ירושלמי שביעית פ"ב לענין שביעית: (ח) חגיגה יח ועי' ירושלמי פ"א הל"א וכלאים ספ"ב: (*ח) עי' שו"ע או"ח סי' רמו סעיף א בהגהה: (ט) עי' מסכת ע"ז ספ"א: (י) ועי' ירושלמי פ"א הל"ב ועי' רמב"ן במלחמות פ"א: (כ) ז. ועי' ירושלמי פ"א הל"ד: (ל) שם. ועי' תוס' שם ד"ה תניא: (מ) שם:: (נ) ז. ועי' ירושלמי תענית פ"א הל"א ופ"ג הל"ו וכאן פ"א הל"ד ופ"ב הל"ד: (*נ) עי' מל"מ פ"ז מהל' יו"ט הלכה יג מ"ש בתוספתא זו: (ס) שם: (ע) ז: ירושלמי פ"א הל"א: (*ע) עי' מל"מ שם הל"ט:

מנחת בכורים

פרק א א מעיין היוצא בתחילה. שעדיין לא החזיקה דרכה דעכשיו מתחיל לנבוע: שדה בית הבעל. אפילו בית הבעל וכן הגיה הגר"א שגדל על פי גשמים אף דליכא פסידא אם לא ישקה במועד ואף מעיין שיצא בתחילה דאיכא למיחש שמא אתי ליפול ואתי לתקוני במועד מ"מ שרי: בית השלחין. היא שדה שצריכה למים הרבה ואם לא ישקו לה הוה פסידא לכן מותר להשקות במועד: שחרבה. שהיה לה מעיין ונחרב מעיין שלה ויצא לה מעיין זה דכיון דרגילי' לשתות ממעיין אי לא משקה לה אתידנא איכא פסידא אבל בבית הבעל דליכא פסידא לא שרינן וגם בבית השלחין לא שרינן אלא ממעיין דליכא טרחא יתירה אבל ממי גשמים דאיכא טירחא אסור: אין משקה ממנו. אפילו בבית השלחין שחרבה גם פסידא אסור לדידיה וחכמים סוברים בין ממעיין היוצא בתחילה בין לא יצא בתחילה ודוקא בית השלחין אבל בית הבעל אף ממעיין שלא יצא בתחילה אסור והא דאמרינן במעיין היוצא בתחילה היינו לרבותא דר"מ דאפילו יצא מתחילה משקין בית הבעל והגר"א הגיה לא כך ולא כך יתר על כן עוד חומרא מחמיר ר"י אפילו בבית השלחין קא אסר להפנותו (וכן הוא בגמרא): לגינתו. של בית השלחין מקום זרעים: לחורבתו. מקום שחרבו אילנותיו וחרשו וזרעו ונטעו וצריך למים יותר ולא זו אף זו קתני א"נ חורבתו שחרב ביתו ועשאו גינה וצריך למים יותר מבאר בית השלחין ומ"מ אסור משום טירחא יתירה: בקילון. דאיכא טירחא ואסור לטרוח במועד אף בדבר האבד ודלמא מפסקא וטרח להוציא מן העומק: בריכה שניטפה. כגון שהיה בית השלחין גבוה ולה מעיין הנוטפת מים לבריכה קטנה שתחתיה וכשמשקין בית השלחין הגבוה מן המים נוטף טיפין מן בית השלחין הגבוה לתוך הבריכה הנמוכה מותר להשקות בית השלחין מאותה בריכה אע"ג דבריכה עבידא דפסקה הואיל ומטפטפין לה מים שבאו לו מחמת המעיין ומיירי שעדיין לא פסק המעיין מלירד אל הבריכה וגם עדיין הוא מטפטף מן השדה הגבוה אל הבריכה דלא חיישינן שמא יפסיק אבל אי פסק המעיין חיישינן שיטרח להביא ממעיין אחר: ה"ג שתי ערוגות זה על זה לא יזלף. וכן הגיה הגר"א וכן הוא בגמרא דמתתחונה לעליונה איכא טירחא יתירה: ר"א בר"ש אומר. הוסיף אף בערוגה אחת לא ישקה ממקום התחתון לעליון וכנוסחת הגר"א כן הוא בגמרא: מרביצין. השקאה מועטת להוציא פירקות: בית השלחין. אבל בית הבעל אפילו השקאה מועטת אסור ואיכא תנא דסבר דמרביצין אף בית הבעל במועד: ב אלו הן עוגיות. המבואר במשנה דאין עושין עוגיות לגפנים ומפרש מה הן עוגיות: בדידין. גרסינן גומות כעגול סביב להאילן ומים בתוכו ונקרא בדיד על שם הכלי ברזל שחופרין בו את הגומות (ירושל' פ"א הל"א): מותרין. מותר לעשות עוגיות לגפנים והיינו בנתקלקלו מותר לתקנם ומה דקתני במשנה אין עושין מיירי בחדשים: וממשמשין בקנים. גרסינן וכן נמצא בהגר"א וקנים היינו קני העופות שיושבין על ביצים ואסור להושיב לכתחילה במועד אבל לראות ולייטבן היטיב מותר כמבואר בפרק מקום שנהגו דתרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה במועד דהוה דבר האבד שמקולקלין הביצים מעתה ואינם ראוין לשום תשמיש ויותר נראה דגרסינן וממשמשין בקנים והוא תקון השדה וכן הוא בירושלמי בפ"ב דשביעית וע"ש בתוספתא וכן יש לפרש לנוסחת הגר"א: עוגתו. עוגה היא גומא וחריץ מלאה מים לפי שאינו רשאי להשקותו במועד וביני לביני יתיבש המים ולא יהיה לו ממה להשקותו מותר למכרו לכותי במועד את המים הללו ואין חושש משום מכירה במועד: ומחליף. שישאל לו עוגה זו של מים ויתננו לו הנכרי עוגה מלאה מים אחרת למוצ"ש ואינו חושש משום מו"מ דשאלה בעלמא הוא ולא הוה ג"כ שבות דאמירה לנכרי דהנכרי אינו עושה לצורך ישראל ויש גורסין משכיר אדם גומתו ומחליף והיינו להחליף אבל השכרה ממש אסור דאין משכירין כלים בע"ש (הגמ"י פ"ו מהל' שבת): ג מחנכין. לשון חינוך ותיקון שמנקין אותן מעפר וצרורות שנפלו לתוכו ומיירי ביחיד שצריך לו עתה דאז מותר לתקן אבל אסור לחפור מחדש א"נ בשל רבים שאין צריכין להם דמותר לתקן ואסור לחפור מחדש דמעשה אומן הוא אבל של רבים וצריך מותר אפילו לחפור: א"ר. בפלוגתא דמשנה לדין את האישות ואת העכברים משדה הלבן ומשדה האילן כדרכו ור"י אומר משדה לבן דליכא פסידא כ"כ שלא כדרכו וא"ר נראין דברי ר"י שבשדה הלבן שלא כדרכו: במועד. דאיכא איסור מלאכה אבל בשביעית דאינו איסור מלאכה רק עבודת הקרקע ובזה ליכא עבודת הקרקע: ומרדד. נעשה רך ונופל האישות והעכבר בתוכו וממעך אותן: היה ר"י אומר. דבעינן שינוי (בנוסחת הגר"א כדרכו וקאי על המשנה כדפרישית): לשדה האילן. שמפסידין לשדה האילן שסמוכה לה באותה שדה: נמלים. וכשמחליפין עפרן ואין מכירין בריח אותה העפר כגון בשני עברי נהרא וליכא גשר בינתיים ואף לעבור בנהר וגם איכא פרסה מרוחק ביניהם דאין מכירין הני בחורי דהני: העקרב. שמצוי בפשתן כדי שילך לו ודבר האבד מותר: ונהיל. כנוס הרבה דבורין שהם בורחין ובוררין להם איזה מקום לשבת ואיכא פסידא: ד גוהה. נוטה ליפול ולאו דוקא לרה"ר דאפילו לחצר מותר היכא דאיכא סכנה אלא ר"ל למקום שרבים מהלכים (עיין ב"י סימן תק"מ): ובונה. דאם לא יתירו לבנותו לא יסתרנו כלל ואיכא סכנה: גודרין אותה. דהוה צורך רבים והותר אפילו אינו צריכין להם עתה: אין גודרין. דהוה שלא לצורך תיקון כלל כיון דעשוי ליפול כל שעה: לספר. גבול המבדיל בין ארץ העמים איכא חששא שמא יבואו נכרים ויחריבו את ארץ ישראל ומותר לסתור ולבנות כדרכו: ה להקל. אם הוא טהור יטהרנו אבל אם טמא הוא ישתוק ולא יאמר כלל: נזקקין לו להחמיר. דע"כ לא ישתוק דכתיב לטהרו או לטמאו אם כן מגערו במועד ובמעיקרא כ"ע לא פליגי דלא חזינן בהסגר ראשון כ"ע לא פליגי דחזינן דכי מטהר ליה משמחו ואם לא מטהר ליה מסגירו עוד ואינו מטמאו יותר מתחילה וכי פליגי בהסגר שני ר"מ ס"ל בכהן תלה רחמנא ואי הוה טמא שתיק ואינו טמא ר"י סבר לטהרו או לטמאו וע"כ צריך למימר: במוסגר. דרואין דאי מטהרו משמחו ואי מחליט

במוחלט (פ) איזה הוא חינוך הקברות (יח) [מרחיב בה ומאריך] בה [ג] איזו היא נברכת זו היא בקיע (צ) מודה ר' (יט) [יוסי] בסיד שיכול (כ) [לגמרו שסדין אותו] במועד: ו (ק) אין מקדשין נשים במועד רבי יהודה מתיר (ר) שמא יקדמנו אחר ברחמים ממאנין (ש) ומגרשין וחולצין ומייבמין במועד: ז (ת) מלקט אדם עצים ועשבים בין מתוך שלו בין מתוך של חבירו ובלבד שלא יעשה אומן (א) [א] וטוחנין במועד (כא) דבר האבד (ב) עושין אותו במועד דבר שאין אבד אין עושין אותה במועד בד"א בתלוש אבל במחובר אף דבר האבד אין עושין אותו במועד (כב) אין לו מה יאכל קוצר (כג) [מעמר ודש] ובלבד שלא ידוש בפרות: ח (ג) לוקחים מן העובדי כוכבים שדות בתים וכרמים בהמה (כד) [עבדים] ושפחות מפני שהוא כמציל מידם (ד) וכותב ומעלה בערכאין (כה) ואם היה כהן מטמא להם [ב] (כו) [ולא עוד אלא] לדון עליהם בחוצה לארץ וכשם (ה) שמטמא בחוצה לארץ כך מטמא בבית הקברות ומטמא (כז) [לתלמוד תורה ומטמא לישא] אשה רבי יהודה אומר אם יש שם ממי (כח) [שילמוד] הרי זה לא יטמא ואם לאו הרי זה מטמא רבי יוסי אומר (כט) [אע"פ שיש שם ממי שילמוד] הרי זה מטמא שאין מכל אדם זוכה ללמוד אלא ממי שזוכה לו:

פרק ב א (א) כל אלו שאמרו [מגלחין במועד] מותר לספר (א) בתוך שלשים יום של אבל (*א) אף על פי שהתירו לו [לספר] לא (ב) [יספר] ברשות הרבים [אבל מספר הוא בצנעה בתוך ביתו]: ב (ב) כל אלו שאמרו מכבסין במועד (ג) מותר לכבס בתוך שלשים יום של אבל אע"פ (*ג) שהתירו לו לכבס לא יוליך כליו לכובס אבל מכבס הוא בצנעה בתוך ביתו (ד) כשם שאסור לספר ולכבס כך אסור ליטול צפרנים דברי רבי יהודה ורבי יוסי מתיר וכן היה רבי יהודה אומר (ה) הבאין מחוף הים וממדינת הים אסורין (ג) [לכבס ולספר] וחכמים מתירין אמר רבי נראין דברי רבי יהודה בזמן שלא נטל רשות ודברי חכמים בזמן שנטל (ד): ג אין כותבין (*ה) שטרי אריסות וקבלנות במועד רבי יהודה מתיר שמא יקדמנו אחר (ו) כותב אדם חשבונותיו (*ו) במועד ומחשב אדם יציאותיו במועד ומקבלין קיבולת במועד למוצאי מועד ובלבד שלא [ימנה ולא] ימדוד (ה) [ולא ישקול] כדרך שעושה בחול: ד (ז) הקובר את מתו שני ימים קודם הרגל (ו) [מפסיק את כל הרגל ומונה חמשה] אחר הרגל [ורבים מתעסקין בו] ומלאכתו נעשית על ידי אחרים (ז) [עבדיו ושפחותיו עושין בצנעה אצל אחרים ג) ג' ימים קודם לרגל מונה שבעה אחר הרגל ארבעה ראשונים רבים מתעסקין בו שלשה אחרונים אין רבים מתעסקין בו לפי שאין הרגל עולה לו שיתעסקו בו הרבים ומלאכתו נעשית ע"י אחרים עבדיו ושפחותיו עושין בצנעה אצל אחרים]: ה (ח) [א] שבעה ימים קודם (ח) [לרגל] מספר בערב הרגל (ט) אם לא ספר בערב הרגל אסור לספר עד שיעברו עליו שלשים יום (ט) [שאף] על פי שאין הרגל עולה לספירת שבעה עולה לספירת שלשים (י) [מי שקיים] כפיית המטה שלשה ימים קודם (יא) [לרגל לא יכפה אחר הרגל ר"א בן יעקב אומר אפילו יום אחד ר"א בר' שמעון אומר בש"א] ג' ימים ובה"א אפילו (יב) [שעה אחת (י) ובערב שבת] זוקף את מטתו ובמוצאי שבת כופה אפילו לא נשתייר לו אלא יום אחד בלבד (כ) [אין] אבל רשאי להתאבל בתוך המועד (ל) אבל נוהג בצנעה בתוך ביתו: ו שותין מי זבלים (מ) ומי דקלים וכוס (יג) עקרין במועד שבראשונה היו אומרים (נ) אין שותין מי זבלין ומי דקלין וכוס (יד) עקרין במועד עד שבא ר"ע ולמד (*נ) ששותין [מי זבלין ומי דקלין וכוס עקרין] במועד (ס) מקיזין דם לבהמה לחיה ולעופות ואין מונעין רפואה מן הבהמה במועד (ע) בהמה שתבעה (טו) [את הזכר] אין מרביעין אותה אבל מורידין אותה לבקרות [ג] תמורה (טז) [שתובעת את הזכר] מרביעין אותה בשביל שלא תצטנן ושאר כל הבהמות מורידין אותן לבקרות (יז) [ואין מרביעין במועד ואין מרביעין בחול בבכור ובפסולי המוקדשין]: ז (פ) דנין (*פ) דיני ממונות ודיני נפשות ודיני קנסות ושורפין

הגהות הגר"א (יח) מאריך בה ומרחיב: (יט) רבי יהודה: (כ) לגומרה שסרין אותה: (כא) לצורך המועד: (כב) אם: (כג) ומעמר וזורה ובורר וטוחן: (כד) ועבדים: (כה) בשבת: (כו) ויוצא: (כז) ללמוד תורה ולישא: (כח) ללמוד: (כט) אם יש שם ממי ללמוד: (א) במועד: (ב) התירו לספר: (ג) לספר ולכבס: (ד) רשות: (ה) ושלא ישקול ושלא ימנה: (ו) מונה ח' ימים: (ז) ועבדיו ושפחותיו עושין בצנעה בתוך ביתו ואין רבים מתעסקין עמו שכבר נתעסקו בו ברגל כללו של דבר כל שהוא משום אבל רגל מפסיקו וכל שהוא משום עסקי רבים אין רגל מפסיקו קברו ג' ימים בסוף הרגל מונה שבעה אחר הרגל ד' ימים הראשונים רבים מתעסקין בו ג' ימים האחרונים אין רבים מתעסקין בו שכבר נתעסקו בו ברגל ורגל עולה לו: (ח) הרגל: (ט) אף: (י) יום קיים: (יא) הרגל א"צ לכפותה אחר הרגל דברי ר"א וחכ"א אפי' יום א' ואפילו שעה אחת אמר ר"א בר"ש הן הן דברי ב"ש הן הן דברי ב"ה שבש"א: (יב) יום אחד בע"ש: (יג) של: (יד) של: (טו) וכר: (טז) שתבעה: (יז) בכור ופסולי המוקדשין אין מרביעין אותו לא במועד ולא בחול:

נוסחאות כ"י

א) אין טוחנין במועד: ב) לערער ולדון עליהם: ג) הקובר את מתו ג' ימים מתוך הרגל מונה ז' אחר הרגל ארבעה כו':

אור הגנוז

[ג] זו היא נברכת וזו הוא בקיע: פ"ב [א] שטונה: [ג] ר' יהודה אומר:

חסדי דוד

דכיון דמכרן לא איכפת לן: אין מקדשין נשים במועד ר"י מתיר. לא הביאוה בגמ' בשום מקום והדרבא בפ' ואלו מגלחין איתא אמר שמואל מותר לארס אשה בחוה"מ כו' ע"ש. ומ"מ לפי מה שהיא שנויה לפנינו צריך להבין מ"ט דת"ק דהא אירוסין בלי סעודה ליכא שמחה ולא שייך משום אין מערבין שמחה בשמחה ולא משום ושמחת בחגך ולא באשתך ולא מפני אחר הטעמים שאמרו בגמ' דף ח' מה דאין נושאין נשים וצ"ל דת"ק גזרי אירוסין אטו נשואין וכמו בפ"ד דיבמות לענין הבחנה דאיתא וכן שאר כל הנשים לא יתארסו ולא ינשאו אחד בתולות כו' וזהו טעמא דת"ק ור"י דמתיר אזיל לשיטתו דלא גזר שם ואומר הנשואות יתארסו והארוסות ינשאו והא דמסיים הכא שמא יקדמנו אחר ברחמים תיפוק ליה דהוא לא גזר אירוסין אטו נשואין י"ל דהתם נמי היינו טעמא דלא גזר ר"י הוא מטעם שמא יקדמנו אחר: מלקט אדם עצים ועשבים כו'. נראה לפרש דהיינו כי הסיפא דתניא בגמ' ברפ"ק מדלין ירקות כדי לאכלן ואם בשביל ליפותן אסור ומפרש בגמ' שהוא מלשון המדל בגפנים ע"ש. וה"נ ה"ק מלקט אדם עצים ועשבים מן הקרקע ואפי' מקרקע שלו כל שאינו מכוין ליפותה אלא מפני שצריך לעצים אבל אם ניכר שמכוין ליפותן כגון שמלקט בדרך אומן כלומר בשורה דהיינו אחד מבין שנים שמעשיו מוכיחין שמכוין ליפותן שיגדלו יפה אע"ג דצריך הוא ג"כ לעצים ואפי' עביד בארעא דחברי' אסור כך נראה פי' דהך מתניתא. ומדברי הרמב"ם בפ' ח' דין י"ב נראה דבארעא דחברי' שרי וזה דלא כתוס' זו וסמיך על הגמ' בשבת דמחלק בין ארעא דידי' לארעא דחברי' ובדוחק י"ל דהא דקתני הכא ובלבד שלא יעשה אומן לא קאי אלא אשדה שלו והא דתני רישא בין משלו בין משל חבירו היינו דלא מתכוין ליפות:

פרק ב כל אלו שאמרו מגלחין במועד כו'. עי' בגמ' דף י"ז ולפי מה שביאר הרמב"ן בת"ה פירושו לאחר אנשים תכפוהו אבליו שצריך שינוי בתכבוסת ובתספורת דמיקל שערו בתער ולא במספרים ומכבס בגדיו במים ולא בנתר אבל הבא ממדה"י ותבריו שלא הי"ל שהות לגלח עד שתכפוהו אבליו זה אחר זה מותרין לגלח כדרכן ואפי' בתוך שבעה ע"ש וכ"פ מרן ביו"ד סי' ש"ץ ע"ש ובלי ספק דהא דתרי היינו אחר שעברו ל' של האבל הראשון ואז אפי' אירע לו אבל שני בסוף ימי האבל הא' היינו תכפוהו אבליו שרי כדרכו אפי' תוך ז' של האבל הב' הואיל וקודם האבל הראשון הי"ל האונס ולשיטה זו לא ידעתי לכוין ליישנא דתוס' שלפנינו דקתני מותר לספר בתוך ל' מאי איריא בתוך ל' אפי' בתוך ז' נמי לפי דברי הרב ז"ל ואם נפרש בתוך ל' של האבל הראשון הא וודאי לא מסתבר כלל דכל שלא שלמו ל' של האבל הראשון לא שייך לומר תכפוהו אבליו וביותר תמוה דהרב ז"ל הביא שם תוס' זו כמו שהיא לפנינו ולא דייק מיני' דלא כוותי' דדוקא בתוך ל' אבל לא בתוך ז'. ואיברא דהרב ז"ל דייק שם דינו מסיפא דגבי כיבוס דאילו אחר שבעה מאי איריא ממדה"י ותכפוהו אבליו הא בכך מן דין שרי כיבוס בתוך ל' ואינו אסור אלא גיהוץ אבל רישא קשיא לדבריו דנקט רק תוך ל' ולא נקט רבותא טפי גם תוך ז'. וצ"ל דנקט הכא לדיוקא דסיפא דתידוק מיני' דע"כ לא שרו רבנן לכל אלו כשתכפוהו אבליו אלא גלוח וכבוס שהם דברים הנראים אבל גיהוץ אפי' בא ממדה"י ותכפוהו אבליו לא הותר עד שיעברו שלשים של האבל השני אבל אה"נ דכל היתר גלוח וכבוס לא שנא מתוך שבעה לאחר שבעה דמיד אחר שעבר האבל הראשון שרי: הקובר את מתו כו'. שבושים רבים נפלו בתוס' זו ומתבארים הם מתוך הגמ' דף י"ט ודף כ' וכצ"ל הקובר וכו' ומונה חמשה אחר הרגל ואין רבים מתעסקין בו עבדיו ושפחותיו עושין בצנעה בתוך ביתו. ג' ימים בסוף הרגל מונה שבעה אחר וכו' לפי שהרגל עולה לו שנתעסקו בו הרבים וכו' עושין בצנעה בתוך ביתו שמונה ימים קודם לרגל וכו' וס"פ דהך תנא סובר כתנא דמתני' שאין הרגל מבטל ז' ימי האבילות אא"כ נהג ג' ימים קודם הרגל דג' ימים הוא עיקר האבילות הלכך מהני לבטל אבל בציר מזה וזה ב' ימים בלבד קודם הרגל אין הרגל מבטל ולא עולה למנין שבעה לגמרי אלא מפסיק מלנהוג אבלותו ואחר הרגל מונה חמשה להשלים השבעה ומ"מ באותן החמשה אין רבים מתעסקין בו לנחמו לפי שלא נתבטלו מלנחמו ברגל הלכך לענין ימי תנחומים ימי הרגל עולין לו. וכדקתני לקמן וכן באלו הימים מלאכתו נעשית ע"י אחרים בבתיהם אע"ג דהאבל בעצמה אסור אבילות זו קילא הואיל וכבר נתבטל ממלאכה גם ברגל וגם הקילו עוד שעבדיו ושפחותיו עושים מלאכה בצנעה אפי' בתוך ביתו. ואם קברו ברגל עצמו ג' ימים בסופו הואיל ולא נהג אבילות כלל צריך לנהוג שבעה אחר הרגל. אלא דמ"מ בג' ימים אחרונים א"צ לנחמו שכבר נחמוהו ברגל. וכן יש להקל במלאכה כיון שכבר נתבטל ברגל באותן ג' הימים אחר שקברו. ובסיפא הגהתי שמונה ימים במקום שבעה אע"ג דבגמ' איכא סברת אבא שאול דסבר יום ז' עולה לכאן ולכאן וסגי בז' ימים קודם כדי לספר בערב הרגל מ"מ הרי א"ש סובר שאם לא ספר ערב הרגל מותר לגלח אחר הרגל דמצות ז' מבטלת מצות ל' והכא תנינן שאסור עד שיעברו עליו ל' יום א"כ ע"כ הך תנא לאו אבא שאול הוא אלא רבנן דפליגי עלי' התם ולית להו יום ז' עולה לכאן ולכאן הלכך יש להגיה שמונה וכדברי ת"ק דהתם. ובסיפא קתני דג' ימים קודם הרגל מיהא מבטל אבלות ז' לגמרי לכל דבר ואפי' לענין כפיית המטה. ומיהו היינו דוקא היכא דנהג אבילות באותן שלשה ימים והאב"י פליג אכולא מלתא וסובר דאפי' יום אחד בלבד קודם הרגל סגי ומבטל גזירת ז' לגמרי וע"ש בברייתא בגמ'. ושוב מביא בשם ראב"ש פלוגתא דב"ש וב"ה דלב"ה גם שעה אחת מבטלת ולא בעינן יום שלם וכן הלכתא ועי' ביו"ד סי' שצ"ט. והא דמסיים דברגל נוהג אבלות בצנעה היינו היכא שלא נהג שום אבלות קודם הרגל שאז אין הרגל מבטלו: דנין דיני ממונות כו'. עי' בגמ' דף י"ד דטעמא

מצפה שמואל (פ) ח: ושם הל"ו בשם ר' חייא: (צ) שם ודף ט: ושם הל"ז ובמס' ע"ז פ"א הל"ח: (ק) עי' ירושלמי גיטין פ"ד הל"ה וכאן פ"א הל"ד: (ר) ערכין יז: ועי' ירושלמי תענית פ"א הל"ח ופ"ד הל"ט וביצה פ"ה הל"ב וכתובות פ"א הל"א: (ש) ע"ש ועי' תו"כ פ' אחרי קפז: (ת) י. ועי' שבת קנ. וירושלמי יבמות פ"ח הל"א: (א) יב: וירושלמי פ"ב הל"ה ופסחים פ"ד הל"א: (ב) עי' ירושלמי פ"א הל"א והל"י וספ"ב וכלאים ספ"ב: (ג) מס' ע"ז יג.: (ד) גיטין ח: ועי' ירושלמי פ"ב הל"ד: (ה) עי' ירושלמי פ"ג הל"א וברכות פ"ג י: ושביעית פ"ו מ"ט: (א) ה: וירושלמי פ"ג הל"א: (*א) עי' או"ח סי' תקלא סעיף ה ויו"ד סי' שנ סעיף כ בהגה"ה ועי' רמב"ן שהביא הב"י: (ב) עי' ר"ן פ"ק דביצה בהך מוליכין הסולם וע"ש בסוגיא ועי' ירושלמי שם וכלאים פ"ט יז.: (ג) ז. וירושלמי פ"ג ועי' תוס' דגרסי לאסור לכבס ועיין בטור סי' שנ: (*ג) עי' יו"ד סי' שפט וב"י ושו"ע שם: (ד) יד. ועי' רא"ש פ"ג סי' עא ועי' ירושלמי פ"ג הל"א דאסור לפרוש לים הגדול ועי' ירושלמי שבת פ"ב הל"ז: (ה) ירושלמי פ"ג הל"ד וכתובות פ"א הל"א: (*ה) עי' טוש"ע סי' תקמה סעי' ז בהגה"ה ועי' יו"ד סי' קטו. ראיה מכאן דמכתיבה א"י לחזור ועיין בביאורי הגר"א ס"ק סט: (ו) יב וירושלמי פ"ג הל"ו: (*ו) עי' מיי' פ"ז מהל' יו"ט הל' יד ועי' טוש"ע סי' קמה סעיף ד וסעיף ה: (ז) יט: וירושלמי פ"ג הל"ה: (ח) עי' ירושלמי נזיר פ"ב הל"א וכאן פ"ג: (ט) עי' ירושלמי פ"ג הל"ה ובבלי יט:: (י) כ. וירושלמי שם: (כ) כז. ופ"ג הל"ה: (ל) כד. וכתובות ה. ובירושלמי שם וע"ש סוף הל"ה: (מ) עי' ירושלמי ספ"ו דברכות: (נ) עי' שבת קי. ושבת פי"ד הל"ג: (*נ) עי' טוש"ע או"ח ס"ס תקלב סוכה דין זה דמותר: (ס) ו: ועי' שבת כג: וירושלמי פסחים פ"ד הל"א: (ע) יב. ועי' ירושלמי פסחים פ"ד הל"ח: (פ) יד: וירושלמי פ"א הל"ב ושקלים פ"א הל"א ועי' ב"ק קיג: (*פ) עי' מיי' פ"ז מהל' יו"ט הל"א:

מנחת בכורים

מחלים ליה אף שבדד ישב מחוץ למחנה וצ"ל נוותא דאיכפי הרי מותר להתייחד עם אשתו בימי חלוטו: במוחלט. אע"ג דמטהר ליה איכא נערה שצריך לספור ז' ימים ובימי ספרו אסור בתשמיש המטה דכתיב וישב מחוץ לאהלו זו אשתו: איזהו חינוך. דמבואר במשנה דמחנכין הקברות: מרחיב בה. אם לא היה רחב: ומאריך בה. אם היתה קצר אבל לעשות לכתחילה שלא לצורך מת במועד לא דטירחא הוא: ונברכת. דמבואר במשנה דעושין במועד זה הבקיע בריכה גדולה עשויה בחצר שיכנסו המים לתוכו: מודה ר' יהודה. גרסינן וכן הגיה הגר"א אף דאמר במשנה דאשה לא תסוד במועד שניוול הוא לה ומנוערת מודה בסיד שיכולה לקפלו במועד דשמחה הוא לאחר זמן במועד גופיה לאחר הסרת הסיד שמסיר השער ומעדן הבשר: לגמרו. לקפלו: ו ברחמים. אף דמ' יום קודם ילידת הולד מכריזין בת פלוני לפלוני תפלה מועלת לפעמים לבטל הזיווג והיינו ברחמים בתפלה: ומייבמין. ואין כאן משום שמחה דלאסור כמו נשואין במועד וביו"ט אסור כמבואר בתוספ' ביצה ובמשנה דף ח' ב' הגירסא ולא מייבמין מפני ששמחה הוא לו: ז עצים ועשבים. כשצריך לו לגוף הדבר ולא לתיקון השדה וכגון שלוקח העצים הגדולים ויניח הקטנים: שלו. אף בשלו שרי (ע"ש בתוס' דף י"ג א'): שלא יעשה אומן. כמו שורה תלם המחרישה דאינו תיקון השדה: וטוחנין. קמח: במועד. לצורך המועד וכהגהת הגר"א וכן הוא בגמרא (דף יב ב): אבל במחובר. כר"י מוקמינן לה בגמרא (יב ב) ולא קי"ל הכי אלא דבר האבד מותר אף במלאכת מחובר: בפרות. משום דאושא מילתא: ח לוקחים מן הכותים. במועד: בערכאין. מקום המשפט שלהם לקיים הדבר: כהן. וצריך לילך למקום טומאה מחמת הקנין: להם. לצורך דבר זה: ויצא לדון. לחו"ל (כהגהת הגר"א) אף שארץ חוץ לארץ גזרו טומאה מ"מ כיון דמדרבנן הוא התירו משום ישוב ארץ ישראל: בבה"ק. בית הפרס טומאה דרבנן: ומטמא. בטומאות הנזכרים: יש שם. בא"י: ממי שזוכה לו. מן השמים ואולי יקבל תועלת מחבירו יותר מזה ומחמת ספק זה מותר להטמאות (ע"ז דף יג):

פרק ב א כל אלו שאמרו. במשנה רפ"ג כגון הבא ממדה"י ומבית השבים והיוצא מבית האסורין במועד והמנודה שהתירו לו חכמים שבכולן כל' יום במועד דא"א להו לגלח קודם המועד: מותר לו לספר. בתוך ל' של אבל אף דאבל אסור לגלח מ"מ הני שרי כמו במועד וכשתכפוהו אבילות התירו לגלח אף במספרים. ובתכפוהו ב' אבילות אחר כל אלו מותר אף בתוך ז' (עיין יורה דעה סימן שפ"ט וסימן ש"צ): לא ברה"ר. דהוה פרהסיא וכ"ע לא ידעי דמסתי דמותרין ניהו: שאמרו. במשנה כגון הבא ממדינת הים ואינך וכן מטפחות הידים והזבין והזבות: ב מותר לכבס. כשתכפוהו אבליו אפילו בנתר ובאהל דנכבס יפה (יז ב ירושלמי פ"ג סוף הל"א ע"ש): לספר ולכבס. במועד ובאבל: ור"י מתיר. והלכה כר"י: אסורין לכבס במועד. ומיירי בשילא להרויח כמו"מ ויש לו מזונות לחכמים דהוה כצורך מזונות ואנוס הוא כמה שלא גילח קודם הרגל ור"י סבר רשות הוא ולא ה"ל לשהות אבל בשילא למזונות שאין לו מזונות לכ"ע שרי ובילא לשוט בעולם ולראותו לכ"ע אסור: נראין. דברי ר"י לחכמים: בזמן שלא נטל רשות שילא לצורך עצמו כגון לשוט דאף חכמים לא נחלקו אלא בילא להרויח: ודברי חכמים נראין לר"י דאף ר"י מודה: בזמן שנטל רשות. (כהגהת הגר"א) כלומר שילא לצורך מזונות שאין לו מה לאכול וכי פליגי בילא להרויח וכדפרשינן (יד א) ועי' ירושלמי בפ"ג הל"א דמוקי לה בילא לחו"ל דאסור לצאת מא"י ע"ש: ג ר"י מתיר. בשקבל השדה קודם המועד דאיכא למיחש שמא יחזור בו והוא דבר האבד אבל לקבל במועד אסור: מקבלין. נותן לנכרי מלאכה במועד לעשותה לאחר המועד אבל במועד אסור אף על ידי נכרי דאמירה לנכרי שבות גזרו אף במועד (יב): מפסיק את הרגל. שאינו נוהג אבילות ברגל והגר"א לא גרס לה וכן הוא בגמרא (דף יט ב): ומונה ה'. דאין הרגל מבטל כיון שלא נהג שלשה ימים קודם הרגל: ואין רבים מתעסקים בו. גרסינן כהגהת הגר"א וה"פ אין רבים באין לנחמו אחר הרגל לפי שכבר נתעסקו בו וניחמו אותו ברגל שאז עיקר הנחומין ובגמרא איתא בהדיא שכבר נתעסקו בו ברגל וכן הגיה הגר"א כאן והפך הסדר ע"פ הש"ס: ומלאכתו. בתוך הה' ימים: על ידי אחרים. דלא אחמירו עליו לנהוג כדין אבל ממש משום פסידא: בצנעה. אבל בפרהסיא לא דנוהג אבילות: אצל אחרים לא גרסינן ובתוך ביתו גרסינן וכן הוא בגמרא וכן הגיה הגר"א: בנוסחת הגר"א כללו של דבר כל שהוא משום אבל וכו' וכן הוא בגמרא וה"פ ענין אבילות הנוהג ברגל מפסיק ואינו עולה לאבילות דבעינן שמחה וזה אבל הוא ועסקי רבים כלומר תנחומי אבלים אין ברגל מפסיק שהיה צריך להשלים אחר הרגל אלא מנחמין ברגל דשמחה הוא: ג' ימים בסוף הרגל גרסינן וכן הגיה הגר"א וכגון שמת לו מת ג' ימים קודם סוף הרגל דאז נוהג אבילות שבעה אחר הרגל ונוהג דברים שבצנעה ברגל: ארבעה ימים ראשונים. להשלים הג' שבתוך הרגל רבים מתעסקים לנחמו: אין רבים מתעסקין בו. שכבר נתעסקו ברגל גרסינן וכן הגיה הגר"א: בנוסחת הגר"א ורגל עולה לו וכן הוא בגמרא והיינו שעולה למנין למ"ד אפילו קברו ברגל והכי מסקינן הילכתא בגמרא (כ ע"א): ומלאכתו נעשית בתוך כד' ימים האחרונים והגר"א לא גרס לה וכן בגמ' ליתא (ועי' בתוס' דף כ' ד"ה שלשה): ה אע"פ גרסינן וכהגהת הגר"א: קיים. גרסינן ולא גרסינן מי שקיים וכנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא (כא): א"צ לכפותה. דהרגל מבטל כשנהג אבילות ג' ימים קודם הרגל: א"צ לכפותה (כנוסחת הגר"א) דאינו חייב ולא גרסינן לא יכפה דמשמע דאיכא איסורא: וחכ"א אפילו יום א'. ואפילו שעה א' גרסינן וכן הוא בגמרא וכן הגיה הגר"א: ר"א בר"ש אומר. שב"ש וב"ה פליגי בדבר זה ובגמרא איתא אמר ר"א בר"ש הן הן דברי ב"ש הן הן דברי ב"ה שב"ש אומרים וכו' וכהגהת הגר"א: ובע"ש זוקף. בשאר אבילות ולא מיירי ברגל: ו מי זבלין ומי דקלין. מיני מים השותין לרפואה מבואר בשבת בפ' ח' שרצים (קי ע"א) ואין הושבין משום גזירה דשחיקת סממנים: ואין מונעין רפואה. אף במלאכה דאורייתא דאילו משום גזירה דשחיקת סממנים אף בשבת לא גזרו כדמשמע כמבואר בשבת (כ"ג ב' תוס' דף י"ב ד"ה ואין): אין מרביעין. בחול המועד משום דהוה מלאכה: לבקרות. מקום שיש בהמה והיא מרבעת מעצמה: ושאר כל הבהמות. זכרים מורידין שהם רובעין מעצמם: ואין מרביעין בבכור. בין מועד בין חול אין מרביעין בבכור ובפסולי המוקדשין משום דכתיב לא תעבוד בבכור שורך והרבעה עבודה היא וכן פסולי המוקדשין אסור בעבודה כמבואר בבכורות (דף טו א): ז ד"מ. ואי לא נאית מסמתינן ליה (והגר"א הגיה בזה והלשון

אתנן

(*ע) ושורפין את הפרה ועורפין את העגלה ורוצעין עבד עברי ופודין את הערכין ואת החרמים ואת ההקדשות ואת מעשר שני (צ) ומפרקין מנעל מן האמום ובלבד שלא יחזיר (*צ) מכבש של כובשים שהתירו (א) קודם למועד אין מחזירים לו ואין צריך לומר שאין (יח) [נוטל הימנו של בעלי בתים נוטלו הימנו ואין צריך לומר שמחזירו (ק) חנויות פתוחות לסטיו פותח ונועל כדרכו לרשות הרבים פותח אחת ונועל אחת: ח ערב יום טוב האחרון של חג (ג) יוצא ומעטר את השוק בשביל יום טוב האחרון של חג (ר) יושבין על ספסל של כותים בשבת (יט) [שבראשונה היו אומרים אין יושבין על ספסל של כותים בשבת] (ש) [ג] ומעשה ברבן גמליאל שהיה יושב על ספסל של כותים בשבת בעכו אמרו לו (כ) [לא היו נוהגין להיות יושבין על ספסל של כותים בשבת] ולא רצה לומר להם מותרין אתם אלא עמד והלך לו (כא) מעשה ביהודה והלל בניו של רבן גמליאל שנכנסו לרחוץ בכבול אמרו להם לא (כב) [היו] נוהגין להיות רוחצין שני אחין כאחד (כג) [לא רצו] לומר להם מותרין אתם אלא נכנסו ורחצו זה אחר זה (כד) [שוב מעשה] ביהודה והלל בניו של רבן גמליאל שהיו יוצאין בקורדקיסין (כה) [של זהב בשבת בבירי אמרו להם לא היו נוהגין כן להיות יוצאין בקורדקיסין של זהב בשבת לא] רצו לומר להם מותרין אתם (*ש) אלא שלחום ביד עבדיהם: ט (ת) חכם שמת הכל קרוביו הכל קורעין הכל חולצין והכל סופדין (כו) והכל מברין עליו (כז) [ואפי'] ברחובה של עיר (א) אין מוליכין הלילין לבית האבל (כח) [אלא] לבית המשתה ולבית השמחה (כט) במקום שנהגו (ב) איזהו הספד זה שעל הלב שנאמר (ישעיה לב) על שדים סופדים טיפוח בידים קילוס זה פישוט זרועות:

סליק תוספתא ממסכת מועד קטן

הגהות הגר"א (יח) נוטל הימנו ושל בעה"ב: (יט) ובעכו: (כ) מימינו לא היינו נוהגין כך: (כא) רוחצין שני אחים כאחד ואין רוחצין שני אחים כאחד בכבול: (כב) היינו: (כג) בכבול ולא רצו: (כד) יוצאין בקורדקוסין בשבת ואין יוצאין בקורדקוסין בשבת בבירי ומעשה: (כה) בשבת ולא: (כו) עליו: (כז) אפילו: (כח) ולא: (כט) אלא:

אור הגנוז

[ג] עד שבא ר"ע ולימד שיושבין על ספסל של עובדי כוכבים בשבת:

נוסחאות כ"י

א) מעיו"ם נוטלין הימנו ואין מחזירין ושל בעלי בתים מחזירין לו ואצ"ל נוטלין הימנו: ב) מוציא:

חסדי דוד

דטעמא דכלהו משום דצרכי רבים נינהו וכ"ה בירושלמי רפ"ק דשקלים. וצ"ל דכל מלתא דתליא בב"ד מקרי צרכי רבים דאל"כ יקשה רציעת עבד עברי ומצורע דקתני בירושלמי מה צרכי רבים איכא בהו. אבל מה דקתני ופודין מעשר שני זה צ"ע דהא נפדה גם ביחיד ע"י עצמו ובירושלמי ל"ג לי' כלל וגרים שם ופודין את השבויין וכן העתיק הרמב"ם בפ"ז וכ"כ די"ש לגרוס כאן וזה ודאי צורך רבים הוא. והנה מפרקין מנעל כו' השמיט הרמב"ם אבל בפי' למשנה דרפ"ק דשקלים הודיענו טעמו דהוא לא גרים כגירסתנו וגרים ומפרקין המנעל מע"ג האמום וע"ש פירושו ולדבריו מ"ש ובלבד שלא יחזיר יתפרש שבתחלת ימות הגשמים משימים מנעל ע"ג הבורות כדי שלא יקחו מהם בחורף שהמים מצויים בכל מקום וישארו מלאים לצורך ימות החמה. וכיון דמחזירין הוא רק בשביל הטובה הבאה לאחר זמן ולכן אין זה בכלל צרכי רבים להתיר במועד: **חכם** שמת כו'. בגמ' דף כ"ה מוכיח מדלא קתני הרב שמת אלא חכם דאפי' לא גמיר מיני' ובגמ' שם וכן בשבת דף ק"ה שמביא הברייתא זאת לא נזכר הכל סופדין ונראה משום דמכ"ש הוא מדמחייב לעשות מעשה גמור בגופו כקריעה וחליצה והברהה מכ"ש הספד דליכא אלא דברים בלבד. והקב"ה יהפוך אבלנו לששון ולשמחה בנחמת ציון וירושלים במהרה בימינו אכי"ר:

מצפה שמואל (פ*) עי' טוש"ע סימן תקמה סעיף י: (צ) עי' ירושלמי ביצה פ"א הל"ב ושם ושקלים שם וע"ש שם בשו"ע בשם הרמב"ם: (*צ) עי' שבת קמא. במשנה וע"ש בפי' הרמב"ם דר"י פליג ועי' בטור או"ח ובשו"ע סי' תקלב ס"ד ומתוספתא זו ראיה להרמב"ם כת"ק ואי לא פליגי תוספתא זו דלא כמאן ולהטור י"ל דמיירי באינו כליו ומ"מ צ"ע הלא בחזרה איכא טפי חששא דבנין ומאי אא"ל ועי' מיי' פכ"ז מה"ש הל"ב: (ק) עי' סוף פ"ב: (ר) פסחים נ. וירושלמי שם פ"ד הל"א: (ש) שם ושם: (*ש) מיירי בשכיר וכדמוכח בשו"ע או"ח סי' דש ובגמ' סביר' ושמטן ונתנום לעבדיהן ואפשר שלא הוציאו לרה"ר: (ת) כה. ועי' ירושלמי פ"ג הל"ז: (א) ועי' ירושלמי פ"ג סהל"ט: (ב) כז: וכיוצא בו.

מנחת בכורים

מתוקן יותר): ד"ג. דעיילי ומעייני בדינא בנפרא ואח"כ אכלי ושתו וגמרו לדיניה בשקיעת החמה וקטלינן ליה דאם היו סורגין אותו בבוקר הלא אסורין לאכול כל היום וממנעי משמחת יום טוב והכי מוקמינן בגמרא (י"ד): מן האמום. עץ עשוי כמדת המנעל לבית מושבו הנקרא קפו"ל ובשעת גמר מלאכה מושיבין אותו עליו ומותר ליקח ממנו כשנגמר מלאכתו קודם ובשבת איכא מ"ד דאסור ואנן קיי"ל דאף בשבת שרי (שבת קמ"א ב' ירושלמי סוף פ"א דביצה): שלא יחזיר. דמתקן מנא: מכבש. שמניחין הבגדים בתוכו לאחר הכיבוס כדי ליישר וליפותו: של כובסים. דמהדק יפה: לסטיו. אצטבאות שלפני החנות ואינם פתוחים לרה"ר כשאר החנויות: פותח דלת א'. שחלוקה הפתח בב' דלתות כעין שלנו ובעינן שינוי והיינו בפירות אבל תבלין דניכר שהוא לצורך בעודה מותר למכור כדרכו: ח עיו"ט. מותר (אף בפירות) אף לעטר הרבה פירות בשוק: ספסל. של עכו"ם שמוכרין בהן סחורה ולא חיישינן משום מראית העין ובגמרא הגירסא ואין יושבין על ספסלי עכו"ם בשבת בעכו ומעשה וכו' והיינו שבעכו נהגו איסור בדבר: מותרין אתם: לפי שנהגו איסור ודברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם: בנוסחת הגר"א רוחצין שני אחים כא' ואין רוחצין שני אחין כא' בכבול ושם חששו לאסור לרחוץ ערומים יחד פן יבואו לידי הרהור ח"ו: יוצאין בקורדיקוסין בשבת וכו' כנוסחת הגר"א וכן הוא בגמ' קורדיקוסין הוא מין מנעל רחבים וחששו בבירי לאיסור מחשש שמא ישתלפו מעל הרגל ואתי לאייתינהו ד' אמות ברה"ר: של זהב. בגמרא ליתא וכן בנוסחת הגר"א: הכל קרוביו. כקרוביו דקורעין עליו שהוא חכם אשר תורה יוצא ממנו: חולצין כתף. מימין: מברין. סעודת הבראה שאסור לאבל לאכול סעודה ראשונה משלו: אין מוליכין. במועד: הלילין. כלי זמר עשוי לקונן בבית האבל ולשמוח בבית המשתה ואסור בבית האבל במועד משום צערא דמועד: לבית המשתה. נשואין שהיו קודם המועד והכי גרסינן לה בירושלמי (סוף מכילתין) והגר"א גרס אין מוליכין לא לבית האבל ולא לבית המשתה: מספד. הנאמר בכל מקום הוא שמכה בידים על הלב: טיפוח הנאמר במשנה סוף מכילתין נשים במועד מענות אבל לא מטפחות וכר"ח ובחנוכה ובפורים מענות ומטפחות: בידים. שמכות כף אל כף: קילוס הנאמר בקרא הן בענין בזיון כמו במלכים ב' כ"ד ויתקלסו בו ויאמרו וכמו לעג וקלס לסביבותינו (תהלים מד) וכמו לחרפה ולקלס כל היום (ירמיה כ) וכן לשבח הנאמר בזונה לקלס אתנן (יחזקאל טז) וכן בחבקוק א' והוא במלכים יתקלס הן השבח והן הבזיון היו עושין בפישוט הזרועות מצידים ובש"ם הגירסא קילוס ברגל:

סליק תוספתא ממסכת מועד קטן

תוספתא חגיגה(א) פרק ראשון

פרק א א (א) הטמא פטור מן הראיה שנאמר (דברים יב) ובאת שמה והבאתם שמה בראוי ליכנס לעזרה [יצא טמא שאין ראוי ליכנס לעזרה]: ב (ב) יוחנן בן דהבאי אומר משום ר' יהודה אף הסומא (א) [שנאמר יראה פרט לסומא השיב רבי על דברי יוחנן בן דהבאי (ג) הכריעו חכמים לסייע דברי רבי יהודה] (ס"א א) וחנה לא עלתה כי אמרה לאשה עד יגמל (ב) וגו': ג (*ג) קטן (ד) שאין צריך לאמו חייב בסוכה (ה) קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ושאינו צריך לאמו מערבין עליו מזון שתי סעודות בעירובי תחומין (ג) (ו) [יודע] לנענע חייב בלולב יודע להתעטף חייב בציצית יודע לדבר אביו מלמדו שמע ותורה ולשון קדש ואם לאו (ז) ראוי לו שלא בא לעולם יודע לשמור תפיליו אביו לוקח לו תפילין [כיצד בודקין אותו מטבילין אותו ונותנין לו חולין לשם תרומה] יודע לשמור גופו אוכלין על גופו טהרות (*ז) [א] יודע לפרוש (ד) [חוקו] חולקין לו על הגורן (ה) יש בו דעת לישאל ספיקו ברשות היחיד טמא ברשות הרבים טהור יודע לשחוט שחיטתו כשירה (ח) יכול לאכול כזית דגן פורשין מצואתו וממימי רגליו ארבע אמות כזית צלי (*ח) שוחטין עליו [את] הפסח (ו) רבי יהודה אומר לעולם אין שוחטין (ז) [את] הפסח [עליו] (ח) [אא"כ יודע] הפרש אכילה [אמר לו] איזו הפרש אכילה כל שנותנין לו ביצה ונוטלה אבן וזורקה: ד תינוקות שהביאה שתי שערות חייבת בכל מצות האמורות בתורה (ט) או חולצת או מתיבמת וכן תינוק שהביא שתי שערות חייב בכל המצות האמורות בתורה (י) ראוי להיות בן סורר ומורה נתמלא (כ) זקנו ראוי ליעשות שליח צבור לעבור לפני התיבה ולישא את כפיו (ל) אבל אין חולק בקדשי מקדש עד שיביא שתי שערות רבי אומר אומר אני עד שיהא בן עשרים שנה שנאמר (עזרא ג) ויעמידו את הלוים מבן עשרים שנה ומעלה לנצח על מלאכת בית ה': ה (מ) בש"א מרובה מדת ראייה ממדת חגיגה ראייה כולה לגבוה מה שאין כן בחגיגה ובה"א מרובה מדת חגיגה ממדת ראייה חגיגה נוהגת לפני (ט) [דבור ולאחר דבור] מה שאין כן בראיה

הגהות הגר"א (א) אחת מעיניו פטור בראיה שנאמר יראה השיב רבי תחת ב"ה לדברי ב"ש: (ב) הנער: (ג) קטן היודע: (ד) כפיו: (ה) כיצד בודקין אותו מטבילין אותו ונותנין לו חולין לשם תרומה (ו) שנאמר איש לפי אכלו: (ז) עליו: (ח) עד שיודע: (ט) הדבור ולאחר הדבור:

אור הגנוז

[א] ידיו אוכלין על ידיו טהרות (וכ"ה בירושלמי סוכה ספ"ג):

נוסחאות כ"י

א) בכ"י נקראת מסכת ראייה:

חסדי דוד

פרק א הטמא פטור כו' משום דקתני במתני' הכל חייבין בראיה חוץ מחש"ו וכו' קמ"ל הכא דאין למדין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בהן חוץ דאיכא נמי אחריני דפטירי כגון טמא ועוד. ובגמ' דף ד' מביא הך מתניתא אלא שהדרשא מן ובאת שמה היא שנויה בליבנא אחריני ע"ש משום דכל תנא תפס לשניה: **יוחנן** בן דהבאי אומר משום ר"י אף הסומא כו' מה נמלצו לחיך דברי הרמב"ם שכתב בשם שהם באין להראות לפני ה' כך הם באים לראות הדר קדשו ובית תפארתו להוציא סומא שאינו רואה אפי' נסמית עינו אחת סברי אין כאן ראייתו שלמה ע"כ ואזיל בשיטת התוס' דדרשינן מקרא ומסורת: **קטן** שא"צ לאמו כו' והנה גבי לולב וציצית לא קתני אביו לוקח לו לולב אביו לוקח לו ציצית כמו דקתני בתפילין משום דיכול לחנכו בלולב שלו וכמ"ש הט"ז בסי' תרנ"ז בשם רש"ל וזה דלא כדעת הט"ז ובציצית כיון דגם בגדול קי"ל ציצית חובת טלית ולא חובת גברא לכן אמר סתם חייב בציצית אם יש לו טלית אבל אינו מחויב לקנות לו טלית. משא"כ גבי לימוד וכן בתפילין החוב מוטל על אביו ללמדו ולקנות לו תפילין. והנה בלימוד מוסיף כאן ולשון קדש ובגמ' הגי' מלמדו תורה וק"ש ע"ש ונראה דע"ז סמך הרמב"ם בפ"ק מהל' ת"ת שהוסיף ואח"כ מלמדו מעט מעט פסוקים פסוקים: **בש"א** מרובה וכו'. מה דמסיים ונוהגת כל שבעה ולא קתני כל שמונה נראה דבפסח איירי

מצפה שמואל (א) ב: וירושלמי פ"א הל"א: (ב) עי' ירושלמי שבת פי"ט הל"ג וכאן פ"א הל"ב ויבמות פ"ח הל"א: (ג) ז. ועי' ירושלמי פ"א הל"א: (*ג) עי' סי' תר"מ בביאורי הגר"א מ"ש בזה: (ד) סוכה כח וירושל' סוכה פ"ב הל"א ע"ש בשם ר"א שיעור אחר: (ה) עירובין פ"ב סוכה כ"ח ערכין ב ירושלמי סוכה פ"ב הל"א: (ו) סוכה מב. ערכין ב. ועי' ירושלמי סוכה ספ"ג: (ז) ילקוט עקב רמז תתעא וע"ש קיט: (*ז) עיי' מיי' פי"ב מהל' תפלה הל"ב: (ח) ירושלמי ברכות יג: (*ח) עי' מיי' פ"ב מהל' ק"פ הל"ד: (ט) יבמות קה וירושלמי יבמות פי"ב הל"ד וסנהדרין רפ"ח וירושלמי יבמות פ"ה בסופו: (י) סנהדרין רפ"ח וירושל' יבמות פ"ה: (כ) חולין כד: ירושלמי סוכה פ"ג הל"ב: (ל) מנחות עג: (מ) ו. וירושלמי פ"א הל"ב:

מנחת בכורים

פרק א א בראוי ליכנס לעזרה. והיינו ובאת שמה חייב בקרבן: **ב** ה"ג משום ר"י הסומא באחד מעיניו פטור מן הראיה שנאמר יראה יראה כנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא (עיין רש"י ותוס' ד"ה יראה דף ב' ועיין מהרש"א שם): כנוסחת הגר"א תחת ב"ה. שס"ל במשנה דקטן שאינו יכול לאחוז בידו של אביו לעלות מירושלים להר הבית פטור מראיה והשיב רבי ראיה לדברי ב"ה וסתירה לדברי ב"ש דס"ל כל שאינו יכול לרכוב על כתפו זהו שיעורו ממקרא מפורש בחנה: לא עלתה. ברגל למשכן שילה ששם היה המשכן בימי עלי והלא שמואל יכול לרכוב על כתיפו של אביו א"ו כב"ה דרשינן ביכול לעלות ברגליו ושמואל לא היה יכול לעלות ברגליו ובגמרא דף ז' אמרינן תשובה לזה דהתם משום חולשא דאורחא והנוסחא ישנה מוטעת בזה הרבה: **ג** שא"צ לאמו. כגון שניעור משנתו ואינו קורא אימא אימא והוא כבן ה' כמבואר בעירובין (דף פ"ב) ואיידי דאיירי בחינוך קטן בחגיגה מייתי לה לכולהו: שמע. פסוק ראשון: ותורה. קרא דתורה צוה לנו משה וגו': לשמור תפיליו. שלא יכנס בהם לבית הכסא: ה"ג יודע וכו' כמבואר בנוסחת הגר"א: לשמור גופו. מטומאת מת ומגע והסט: על גופו. אם נגע גופו בטהרות אוכלין מהם: חוקו. כפיו: חולקין לו. דכל קטן אין חולקין לו אלא משגרים לבתיהם אם יודע לשמרה בטהרה כמבואר יבמות (דף צ"ט ב) דלאו כ"ע דיודע לשמור בטהרה אבל כשיודע לפרוש כפיו אין כאן טעות: בודקין. אם שומר בטהרה הלא אסור ליתן להם תרומה פן אין יכול לשמרה וגורם טומאה לתרומה: ברה"י טמא. כדילפינן לה מסוטה (סוטה כ"ח): היודע לשחוט. לאמן ידיו אף על פי שאינו בקי בדינים: כשרה. כשגדול עומד על גביו ורואה ששוחט יפה שלא שהה ולא דרס וש"ד הפוסלין בשחיטה: א"ל לא גרסינן וכן בהגהת הגר"א ליתא: **ד** או חוננת. אבל מקמי הכי אינה חולצת כמבואר ביבמות (דף ק"ה ב): ראוי להיות. כשהביא ב' שערות אבל לא כשיתמלא זקנו שתהפוך דכתיב בן סורר ומורה ודרשינן בן ולא איש וסדר השיעורין נקט זה אחר זה בדרך גדולתו של האדם: נתמלא זקנו. העליון: שליח צבור. אף בקבע: ולישא את כפיו. תדיר בקביעות ואפי' לבדו אבל שלא בקביעות ולבדו ראוי משהביא ב' שערות ועם אחיו הכהנים מותר אפי' בקטנות וכדמוכח לעיל דיודע לפרוש כפיו חולקין לו תרומה ומיירי בקטן ממש (תוס' מגילה כ"ד א ד"ה ואין ועיין חולין כ"ה שם): אבל אינו חולק. בגמרא גרסי' מאימתי כשר לעבודה משיביא ב' שערות ר' אומר וכו' ובעלמא קאי כהן מוכשר לעבודה משיגדל אבל לא קטן דכתיב איש מזרעך לדורותם איש ולא קטן: ויעמדו הלוים. היינו כהנים דבכ"ד מקומות כהנים אקרו לוים: לנצח. היינו לעבוד ורבנן ס"ל לנצח שאני דהיינו מלאכות כבדות הצריכות כחות: **ה** מרובה. שכן חגיגה מעה כסף והראיה שתי כסף: מרובה. מדת חגיגה שכן חגיגה שתי כסף וראיה מעה אחת כסף: לפני הדבור. שהקריבו שלמים כדכתיב בפ' משפטים ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים והיה זה קודם עשרת הדברות

בראייה (נ) שלש מצות נוהגות ברגל אלו הן ראייה חגיגה ושמחה יש בראייה מה שאין בשתיהן (י) [ובחגיגה] מה שאין בשתיהן ובשמחה מה שאין בשתיהן ראייה כולה לגבוה משא"כ בשתיהן חגיגה נוהגת לפני הדבור ולאחר הדבור משא"כ בשתיהן שמחה נוהגת באנשים ונשים (ס) (*ס) ונוהגת כל שבעה מה שאין כן בשתיהן: ו איזו היא ראייה אלו עולות הבאות לראייה איזו היא חגיגה אלו שלמים הבאין לחגיגה (ע) אם יש לו להביא מתוך ביתו (יא) [הרי זה מביא] ואם לאו משתתף הוא עם אחרים ובלבד שלא יפחות מכשיעור זה וזה קרויין חגיגה: ז (פ) אמר רבי שמעון בן אלעזר לא נחלקו ב"ש וב"ה על (יב) [עולות הבאות לעולם] שלא יביא אלא מן החולין ועל שלמים הבאין בשאר ימות השנה שאם רוצה לסמוך מן המעשר סומך על מה נחלקו על (יג) [חגיגת] יום טוב [עצמו] שבש"א יביא הכל מן החולין ובה"א יביא חובתו מן החולין ואם רצה לסמוך מן המעשר סומך ושאר [כל] ימות השנה יביא חובתו מן החולין: ח (צ) ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה כהנים בחטאת ואשם בבכור בחזה ובשוק אבל לא בעופות ולא במנחות [נזיר יוצא (א) באלו (ק) בין בשלו בין בשל אחרים] ובלבד שיאכל מן הזבח כל שבעה (יד): ט אין מביאים (ר) תודה בחג המצות מפני החמץ שבה ולא בעצרת מפני שהוא יום (טו) [טבוח] אבל מביא (טז) בחג הסוכות ויוצא בה ידי חובתו רבי שמעון אומר אין מביאין תודה בחג הסוכות (יז) שכל שבא בחג המצות בא בחג השבועות ובחג הסוכות תודה שאינה באה בחג המצות אינה באה לא בחג השבועות ולא בחג הסוכות ר"א בר"ש אומר (יח) [תודה באה] בחג הסוכות ויוצא בה ידי חובתו משום שמחה ואין יוצא בה [ידי חובה] משום חגיגה: י (ש) עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו על זה נאמר (קהלת א) מעוות לא יוכל לתקן (יט) [וגו'] (ת) [ב] ר' שמעון בן מנסיא אומר (כ) גנב [אדם] יכול שיחזיר גניבו גזל יכול שיחזיר גזילו בא על אשת איש פסלה (כא) [מתחת ידי] בעלה נטרד [והלך] מן העולם (כב) ועל זה נאמר מעוות לא יוכל לתקן ר"ש בן יוחאי אומר (א) אין אומרים בקרו גמל זה שמא יש בו מום בקרו חזיר (כג) שמא יש בו מום אין מבקרין אלא (כד) [כל תמימים] ואיזה זה תלמיד חכם (כה) [שפירש] מן התורה ועל זה נאמר מעוות (כו) [לא יוכל לתקן ואומר (תהלים לז) לוה רשע ולא ישלם רבי יהודה בן לקיש] אומר עליו הוא אומר (משלי כז) כצפור נודדת מקינה (כז) ואומר (ירמיה ב) מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי וגו': יא (ב) היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו אבל חכם מתיר לפי חכמתו (ג) הלכות שבת חגיגות ומעילות כהררין (כח) [תלוין] בשערה מקרא מועט והלכות מרובות אין להם על מה שיסמכו (ד) מכאן היה רבי יהושע אומר צבתא בצבתא מתעבדא צבתא קדמיתא (כט) [מאי הות הא ליין] ברייה הות: הדינין העבודות הטהרות והטמאות והעריות מוסף עליהן הערכין והחרמים ב) וההקדשות מקרא מרובה מדרש והלכות ג) מרובות יש להן על מה שיסמכו אבא יוסי בן חנן אומר אלו שמונה מקצעי תורה גופי הלכות (ל):

פרק ב א (א) אין דורשין בעריות בשלשה אבל דורשין בשנים (א) [ולא] במעשה בראשית בשנים אבל דורשין ביחיד ולא במרכבה ביחיד אא"כ היה חכם מבין מדעתו (ב) מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה רבי אלעזר בן ערך מחמר אחריו אמר לו רבי שנה (ב) פרק אחד במעשה מרכבה אמר לו לא (ג) [כן אמרתי לך מתחלה שאין שונין] במרכבה ביחיד אלא אם כן היה חכם מבין מדעתו אמר לו מעתה ד) ארצה לפניך אמר לו אמור פתח רבי אלעזר בן ערך ודרש במעשה מרכבה ירד רבי יוחנן בן זכאי מן החמור ונתעטף בטליתו וישבו שניהם על גבי אבן (ד) תחת הזית והרצה לפניו עמד ונשקו ואמר ברוך ה' אלהי ישראל אשר נתן בן לאברהם אבינו שיודע להבין ולדרוש בכבוד אביו שבשמים יש נאה דורש ואין נאה מקיים נאה מקיים ואין נאה דורש (ה) [אלעזר בן ערך] נאה דורש ונאה מקיים אשריך [אברהם] אבינו (ו) שאלעזר בן ערך יצא מחלציך [שיודע להבין ולדרוש בכבוד אביו שבשמים] (ג) רבי יוסי ברבי יהודה אומר (ז) רבי יהושע הרצה לפני רבן יוחנן בן זכאי (ח) [רבי עקיבא] הרצה לפני רבי יהושע חנניא בן חכינאי הרצה לפני רבי עקיבא: ב (ד) ארבעה נכנסו לפרדס בן עזאי ובן זומא אחר ורבי עקיבא אחד הציץ ומת אחד הציץ ונפגע אחד הציץ וקיצץ בנטיעות ואחד עלה בשלום וירד בשלום בן עזאי הציץ ומת עליו הכתוב אומר (תהלים קטז) יקר בעיני ה' המותה לחסידיו בן זומא הציץ ונפגע עליו הכתוב אומר (משלי כה) דבש מצאת אכול דייך [וגו'] אלישע הציץ וקיצץ בנטיעות עליו הכתוב אומר (קהלת ה) אל תתן את פיך לחטיא את בשרך וגו' רבי עקיבא עלה בשלום וירד בשלום עליו הכתוב אומר (שיר א) משכני אחריך נרוצה [וגו'] משלו משל למה הדבר דומה לפרדס של מלך ועלייה בנוייה על גביו מה עליו (ט) [על אדם] להציץ ובלבד שלא יזוז [את עיניו] ממנו: ועוד משלו משל למה הדבר דומה (י) [לאיסתרא] העוברת בין שני דרכים אחד של אור ואחד של שלג הטה לכאן נכוה (יא) [באור] הטה לכאן נכוה משלג מה עליו על אדם להלך באמצע ובלבד שלא יהא נוטה לא לכאן ולא לכאן: (ה) מעשה ברבי יהושע (יב) [שהיה מהלך באסתרטא והיה בן זומא בא כנגדו] הגיע אצלו ולא נתן לו שלום אמר לו (יג) [מאין ולאן] בן זומא אמר לו צופה הייתי במעשה בראשית ואין בין מים העליונים למים התחתונים אפילו טפח שנאמר (בראשית א) ורוח אלהים מרחפת על פני המים ואומר (דברים לב) כנשר יעיר קנו [וגו'] מה נשר זה טס על גבי קינו נוגע ואינו נוגע כך אין בין מים העליונים למים התחתונים אפילו טפח אמר להם רבי יהושע לתלמידיו כבר בן זומא מבחוץ לא היו ימים מועטים עד שנסתלק בן זומא: ג (ו) כל המסתכל בארבעה דברים ראוי לו (יד) [כאלו לא] בא לעולם מה למעלה מה למטה מה לפנים ומה לאחור (טו) [יכול] קודם למעשה בראשית תלמוד לומר (דברים ד) למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ יכול (טז) [עד שלא נבראו סדרי תקופות תלמוד לומר (שם) ולמקצה השמים ועד קצה השמים מה תלמוד לומר למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ מן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ אתה דורש (ז) ואי אתה דורש] מה למעלה מה למטה מה היה ומה עתיד להיות: ד (ח) מימיהן לא נחלקו אלא על הסמיכה חמשה זוגות הן (ט) שלשה מזוגות הראשונים שאמרו [שלא] לסמוך ושנים מזוגות האחרונים שאמרו (יז) לסמוך [שלשה] היו נשיאים ושנים (יח) [מהן] אבות בית דין דברי רבי מאיר (יט) [רבי יהודה אומר שמעון בן שטח נשיא] יהודה בן טבאי אב ב"ד (כ) (י) אמר רבי יוסי בתחלה לא היתה מחלוקת בישראל אלא בית דין של שבעים ואחד (כא) [היה] בלשכת הגזית (כב) [ושאר] בתי דינים של עשרים ושלשה

הגהות הגר"א (י) יש בחגיגה: (יא) יביא: (יב) עולה ושלמים של יו"ט: (יג) עולת של: (יד) נזיר יוצא באלו בין בשלו בין בשל אחרים: (טו) טוב: (טז) תודתו: (יז) שנאמר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות כל: (יח) מביא אדם תודתו: (יט) וחסרון לא יוכל להמנות: (כ) איזו היא מעוות לא יוכל לתקן זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר: (כא) מידי: (כב) והולך: (כג) זה: (כד) סלה: (כה) המפורש: (כו) וגומר רשב"א: (כז) וגומר: (כח) התלוין: (כט) במאי איתעבדת הא לאו: (ל) הן: (א) אבל לא: (ב) לי: (ג) כך שניתי לכם ולא: (ד) אחת: (ה) אתה: (ו) אברהם: (ז) שלשה הרצאות הן: (ח) ריב"ז: (ט) להאדם: (י) לאסטרטיא: (יא) באש: (יב) בן חנניה שהיה עומד ע"ג מעלה בהר הבית וראהו בן זומא ולא עמד מפניו: (יג) מאן ולאין: (יד) שלא: (טו) כי שאל נא לימים הראשונים יחיד ואין שנים שואלין יכול ישאל אדם על: (טז) יכול לא ישאל אדם מששת ימי בראשית ת"ל לימים הראשונים אשר היו לפניך יכול ישאל אדם מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור ת"ל ולמקצה השמים ועד קצה השמים מקצה השמים ועד קצה אתה שואל ואי אתה שואל: (יז) שלא: (יח) להן: (יט) וחכ"א: (כ) שמעון בן שטח נשיא: (כא) יושבין: (כב) ושני:

נוסחאות כ"י

א) בעולות: ב) והקרקעות מעשר שני: ג) מועטות: ד) תן לי רשות וארצה:

אור הגנוז

[ב] ואומר לוה רשע ולא ישלם וגו':

חסדי דוד

איירי. והנה הפר"ח כתב על תוספתא זו בספרו מקור חיים כי היא משובשת. ואלו לאו דברי התוס' בר"ה דף ה' ד"ה מה תנ המצות לא הוה משכח לה והבין כוונתן ע"ש: עבר הרגל ולא חג כו' ואיזה זה ת"ח שפירש מן התורה ועז"נ כו' ואומר לוה רשע ולא ישלם. הך קרא ליתא בגמ' ואין לו ענין כלל וצ"ל לפרש ע"פ מה דאיתא בערכין דף ס"ב רב אחא יזיף ופרע ופרש"י שהי' קבוע לו לשנות הך פרקים ביום ופעמים שהיה טרוד במזונותיו לוה ופרע כמאן שהגדיק אע"פ דזמנין מחמת טרדתו פורש מן התורה מ"מ לוה ומשלם אבל הקרוי רשע הוא מי שלוה מעיקרא אדעתא דלא לשלומי וז"ש בקרא לוה רשע ולא ישלם ולא קאמר ואיננו משלם ולדרכנו ניחא: היתר נדרים כו'. מכאן היה ר' יהושע אומר צבתא בצבתא מתעביד כו' קאי על מה דאמר שהן כהררין התלוין בשערה דאע"ג דעל שער דק א"א לתלות הר מ"מ במאמרו של הקב"ה הכל אפשר דמעיקרא הכי יליף דתמנא למשה בסיני ואח"ז אסמכי' על רמז מעט וקל וה"ז דומה לצבת דהשתא אנו עושין גדולות ונפלאות בה מ"מ אי לאו צבתא קמייתא דבריה בידי שמים היתה לא היה אפשר לעשות צבתא דלבתא:

פרק ב אין דורשין בעריות כו' מעשה בר' יוחנן בן זכאי כו' הך עובדא מייתי לה בש"ס דף י"ד בשנוי לשון והנה הא דאמר ריב"ז לראב"ע לא כך אמרתי כו' אא"כ היה חכם מבין מדעתו אע"ג דריב"ז העיד עליו באבות דראב"ע מעיין המתגבר א"כ בוודאי הי' מבין מדעתו צ"ל דהאידנא אכתי לא קים לי' בגווים ולבתר הך עובדא הוא שהעיד עליו. וכן מעשה בר' יהושע בבבא שאח"ז מובא בגמ' בשנויים שונים. וגם הך בבא דכל המסתכל מייתי גמ' הך ברייתא בדף י"א בענין אחר ע"ש: א"ר יוסי בתחלה לא היתה מחלוקת בישראל כו'. הך ברייתא שנויה בסנהדרין דף פ"ח בשינוי לשון ע"ש. ומ"ש ושאר בתי דינין של כ"ג היו בעיירות ארץ ישראל לאו דוקא בכל העיירות קאמרי שאם היא עיר קטנה שאין בה לפחות ק"כ אנשים אינה ראויה לסנהדרין כדאיתא בספ"ק דסנהדרין וזה דקתני בסיפא אין ב"ד פי' אם העיר קטנה שאין בה ב"ד אז הולך אצל ב"ד הסמוך לעירו

מצפה שמואל (נ) שם: וירושלמי שם: (ס) עי' תוס' שם ד"ה יש: (*ס) עיי' מיי פ"א הל"ד מהל' חגיגה ועי' לח"מ שם: (ע) עי' דף ח. וירושלמי פ"א הל"ב: (פ) ביצה יט: ועי' ירושלמי פ"א הל"ג: (צ) ח. ועי' ירושלמי פ"א הל"ד: (ק) ירושלמי שם: (ר) פסחים ח. ביצה יט: ע"ש בתוס': (ש) ט.: (ת) שם: (א) ט: (ב) י. ירושלמי פ"א הל"ח ונדרים בפ"ג: (ג) עי' ירושלמי שבת פ"ב הל"ד: (ד) ירושלמי סוף עירובין ומכאן ר"י אומר ניבתר בניבתר ר"ל מקרא מועט ותולה ברמז מועט עי' תוס' כ: ד"ה מעלות ועי' מ"ש בסוף עירובין על הגליון ודברי התוס' כאן תמוהים: (א) יא: (ב) יב: וירושלמי פ"ב הל"א: (ג) ד: וירושלמי שם (ד) יד: ירושלמי פ"ב הל"א: (ה) טו. ירושלמי פ"ב הל"א: (ו) יא: וירושלמי פ"ב הל"א: (ז) עי' תוס' שם: ד"ה יכול: (ח) ירושלמי פ"ב הל"ב: (ט) טז: וירושלמי שם וסנהדרין פ"ו הל"ו: (י) סנהדרין פח: וירושלמי סנהדרין פ"א הל"ד:

מנחת בכורים

הדברות ואין מוקדם ומאוחר בתורה וזה חגיגה שנקראין חגיגה שנתקיים בהם ויחוגו לי במדבר: משא"כ בראיה. דעולה לא נהגו לפני הדבור והא דכתיב במשפטים ויעלו עולות היא עולת תמיד הואי וב"ש ס"ל דעולת ראיה הואי: ונוהגת כל שבעה. דהשמחה יש לה תשלומין משא"כ אינך אי כמי דאיתנהו כל שבעה משא"כ ראיה וחגיגה אינה אלא כ"א יום אחד או ראשון או אינך לתשלומין: ו יש לו להביא. חגיגתו כשיעור הראוי שתי מעות כסף: עם אחרים. ואין קרבן זה בשותפות כדי שלא יפחות הבהמה משיעור ב' מעות כסף: זה וזה. דב"ש סברי דעולת ראיה אינה קריבה ביו"ט דוחגותם חגיגה אין עולת ראיה לא. ולזה מפרש כאן דזה וזה קרויין חגיגה גם עולת ראיה בכלל וחגותם הוא וקרב ביום טוב כב"ה: ז לא נחלקו ב"ש וב"ה. בענין חגיגת יום טוב של פסח דס"ל לב"ש מן החולין ולבית הלל מביא אף מן המעשר: לעולם. אף בשאר ימות השנה אלא מן החולין. דאין כהן אכילת אדם ואסור לשויא מעשר לאכילת מזבח וכדנפקא לן במנחות (דף סב): ועל שלמים. כ"ע מודו דסומך מן המעשר דס"ל נדרים ונדבות: יביא הכל. כל הקרבנות שקרב ביום ראשון: חובתו. דמי אכילה ראשונה וטופל מעות למעות וקונה בהמות ואוכל ביום ראשון וחזקיה ס"ל בגמרא דטופל בהמה לבהמה ובהמה ראשונה מן החולין והשאר למעשר: כל ימות השנה. כל החובות שבכל השנה אין בא אלא מן החולין דלא שייך טפילה דשיעור חגיגה של חובה יש בה מן החולין: ח ישראל יוצאין ידי חובתן. בבשר שמחה: לא בעופות ולא במנחות. דכתיב ושמחת יצא אלו שאין שמחה בהם: באלו. הקרבנות כגון שלמים וחטאת שמביא: משל אחרים. שהקרבן משל אחרים מ"מ יוצא דלא בעינן דידיה בשלמי שמחה (ירושלמי פ"א הלכה ב'): ובלבד. כא דילא בקרבן חובה היינו שהיה לו הזבח כל שבעה וכגון שהקריב במועד: ט בחג המצות. אף בי"ד דאין מביאין קדשים לבית הפסול: מפני שהוא יו"ט גרסינן: בחג הסוכות. במועד אף שהוא רגל ראשון אחר נדרו שהרי אם לא יביא מעתה יצטרך לעלות לירושלים בשביל זה לחוד בפסח לא יביא מפני החמץ ובעצרת לא יביא שהוא יו"ט ואחר עצרת יעבור בבל תאחר דבג' רגלים אף שלא כסדרן מ"מ עובר: אין מביאין תודה. אין צריך להביא בחג הסוכות דאם נדר קודם סוכות יכול להמתין עד סוכות הבאה דאינו עובר בבל תאחר דשלש רגלים כסדרן בעינן: שכל שבא בחג המצות. אם היה יכול להביאו בחג המצות כגון שנדר קודם פסח ע"כ יביאנו או קודם העצרת או סוכות בתוה"מ דאל"כ יעבור בבל תאחר: שאינו בא בחג המצות. כגון שנדר אחר הפסח: אינו בא בחג השבועות. אינו עובר עד חג הסוכות השני דג' רגלים כסדרן בעינן בבל תאחר: תודה באה בחג הסוכות. ס"ל דסוכות גורם לבל תאחר אם כן נדר קודם סוכות ע"כ יביאנה בתוה"מ ובזה כ"ע מודו דנדרים ונדבות קריבין בתוה"מ: משום חגיגה. דאינה באה אלא מן החולין: י בקרו גמל. כלומר מי שהוא מעוות מתחלתו אינו קרוי מעוות: אין מבקרין אלא טלה גרסינן וכן בנוסחת הגר"א: ואומר לוה רשע. ל"ג לה וליתא בנוסחת הגר"א: יא פורחים באויר. מעט רמז במקרא לזה שהחכם יתיר נדר אלא שכן מסור לחכמים ומתיר לפי חכמתו: כהררין. כל זה בסוף עירובין והם מבואר:

פרק ב א בשלשה. לשלשה פן יעסוק האחד עם רבו בפלפול הלכה של ערוה והשנים לא ישמעו ויסברו שמותר ויטעו בדין: בשנים. לשנים דכתיב כי שאל נא לימים ראשונים אחד שואל ואין שנים שואלין: ארצה. אומר דבר לפניך: עמד. רבי יוחנן בן זכאי ונשקו לרבי אליעזר בן ערך: הרצה. דרש במעשה המרכבה: ב לפרדס. עלו לרקיע על ידי שם: ונפגע. נשתגע ויצא מדעתו: אכול דייך. פן תשבענו והקאתו: בנטיעות. קלקל ועיוות: מה עליו. על האדם לעשות אלא להציץ: שלא יזוז. ממנו כלום כן היה לו לאחר רק להציץ אבל לא יתקור כלל ולא יוקשה בעיניו שום דבר ואולי גרסינן שלא יזון עיניו כלומר שלא יהנה ממנו כלום וא"ש הלשון: מאין ולאן. מאין תבא ולאן לבך טרוד: צופה הייתי. מתבונן הייתי: אפילו טפח. בגמרא איתא שלשה אצבעות: מבחוץ. מדעתו דכי כתיב ורוח אלהים ביום ראשון הבדלה ביום שני הואי ויהי מבדיל בין מים למים בשני הוא דכתיב: ג מה למעלה. מרקיע שעל ראשי החיות: למטה. מהן: מה לפנים. קודם שנברא העולם: לאחור. שיחרב העולם: יכול. שישאל אדם מה היה קודם מעשה בראשית: ת"ל למן היום. ורישא דקרא כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום וגו': ה"ג יכול לא וכו' כנוסחת הגר"א וה"פ דלימים הראשונים משמע מיום ראשון: מה לפנים. כנגד מזרח: ומה לאחור. כנגד מערב אחורי כיפת הרקיע. בנוסחת הגר"א ת"ל ממקצה השמים ועד קצה השמים וכו': מה היה. קודם שנברא העולם דכיון דאסור לישאל מה במזרח מה במערב ממילא אסור לחקור מה היה ומה עתיד להיות ולמן היום אשר ברא מותר ברבים אבל מן ואת השמים הוא מעשה בראשית ביחיד: ד מימיהן לא נחלקו חכמי ישראל בדבר. שהיו הלכות ברורות להן: אלא על הסמיכה. בסמיכה לא אסתייע מילתא לפסוק הלכה ברורה: ה' זוגות הן. שנחלקו בדבר הסמיכה כמבואר במשנה: שלשה מזוגות הראשונים. יוסי בן יועזר ויהושע בן פרחיה יהודה בן טבאי: ושנים מזוגות האחרונים. שמעיה והלל שאמרו לסמוך: שלשה ל"ג. וכן בנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא: שמעון בן שטח. שני שבזוג שלישי דלת"ק הוה אב"ד שאמר לסמוך ולר"י הוה נשיא:

ושני

ושלשה (כג) [היו בעיירות ארץ ישראל ושני בתי דינים של שלשה היו בירושלים (כ) אחד בהר הבית ואחד בחיל] נצרך אחד מהם הולך אצל בית דין שבעירו (*כ) אין בית דין הולך אצל בית דין הסמוך לעירו [אם] שמעו אמרו להם אם לאו הוא ומופלא שבהן באין לבית דין שבהר הבית [אם] שמעו אמרו להם ואם לאו הוא ומופלא שבהם באין לבית דין [שבחיל אם שמעו אמרו להם אם לאו אלו ואלו באין לבית דין] שבלשכת הגזית ובית דין שבלשכת הגזית אע"פ שהוא של שבעים ואחד אין פחות מעשרים ושלשה (ל) נצרך אחד מהם לצאת רואה אם יש שם עשרים ושלשה יוצא ואם לאו אין יוצא עד שיהו שם עשרים ושלשה (מ) היו (*מ) יושבין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים (מ*) ובשבתות ובימים טובים נכנסין לבית המדרש שבהר הבית (כד) [נשאלה הלכה] אם שמעו אמרו להם ואם לאו עומדין במנין אם רבו המטמאין טימאו אם רבו המטהרין טיהרו משם הלכה יוצא רווחת בישראל (נ) משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן (כה) [הרבו] מחלוקת בישראל (כו) [ונעשו כשתי תורות ומשם היו יושבין ובודקין] כל מי שהוא חכם [ועניו] ושפוי *ויירא חטא ופרקו טוב (כז) [ורוח] הבריות נוחה הימנו (כח) [עושין אותו] דיין בעירו משנעשה דיין בעירו מעלין ומושיבין אותו בהר הבית ומשם מעלין ומושיבין אותו בחיל ומשם מעלין ומושיבין אותו בלשכת הגזית ושם יושבין ובודקין יחסי כהונה ויחסי לויה כהן שנמצא בו פסול לובש שחורין ומתעטף שחורין יוצא והולך לו ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים נכנס ומשמש עם אחיו הכהנים ויום טוב היו עושין שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן (ס) ומביא עשירית האיפה משלו ועובדה בידו (ע) אף על פי שאין המשמר שלו (פ) אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביאו עשירית האיפה שלהן עבודתן כשרה: ה איזו היא סמיכה (צ) שנחלקו עליה (כט) בית שמאי אומרים אין סומכין ביום טוב ושלמים החוגג בהן סומך עליהן מערב יום טוב (ל) [בית הלל אומרים מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהן] (ק) אמרו בית הלל לבית שמאי ומה אם בשעה שאי אתה מותר לעשות להדיוט אתה מותר לעשות לגבוה שעה שאתה מותר לעשות להדיוט אין דין שיהא מותר לעשות לגבוה אמרו להם בית שמאי נדרים ונדבות יוכיחו (לא) [שמותרין לעשות להדיוט ואין מותרין לעשות] לגבוה אמרו להם בית הלל לא אם אמרתם בנדרים ונדבות שאין זמנן קבוע תאמרו בחגיגה שזמנה קבועה אמרו להם בית שמאי אף חגיגה פעמים (לב) [שאין זמנה] קבוע שמי שלא חג ביום טוב הראשון של חג חוגג את כל הרגל (לג) ויום טוב האחרון (לד) אבא שאול היה אומר בלשון אחרת משום בית הלל ומה אם (לה) [בשעת] שכירתך סתומה כירת רבך פתוחה (לו) [בעת] שכירתך פתוחה (לז) [לא תהא כירת] רבך פתוחה דבר אחר שלא יהא שולחנך מלא ושולחן רבך ריקן: ו מעשה בהלל הזקן (ר) שסמך על העולה בעזרה וחברו עליו תלמידי בית שמאי אמר להם (לח) באו וראו שהיא נקבה וצריכין אנו לעשותה זבחי שלמים הפליגן בדברים והלכו להם מיד גברה ידן של ב"ש ובקשו לקבוע הלכה כמותן והיה שם בבא בן בוטא שהוא מתלמידי בית שמאי (לט) [ויודע שהלכה כדברי בית הלל] בכל מקום (מ) [והלך] והביא את כל צאן קדר (מא) והעמידן בעזרה ואמר כל מי שצריך להביא עולות ושלמים יבוא ויטול (מב)[א]באו(ש) ונטלו (מג) [את הבהמה והעלו עולות] וסמכו עליהן בו ביום נקבעה הלכה כדברי בית הלל ולא (מד) [ערער אדם בדבר] (ת) ושוב מעשה (מה) [בתלמיד אחד] מתלמידי בית הלל שסמך על העולה בעזרה מצאו תלמיד אחד מתלמידי בית שמאי אמר לו מה זה סמיכה אמר לו מה זה שתיקה שתקו בנזיפה א): ז (א) עצרת שחל להיות בשני או בחמישי או בששי או באחד מכל ימות השבת בית שמאי אומרים יום טבוח (מו) [ביום של אחריה] בית הלל אומרים אין יום טבוח (ב) ומעשה שמת (מז) [אלכסנדר] בלוד ובאו אנשי עיירות להספידו אמר להם ר"ט (*ב) צאו אין מספידין ביו"ט (מח):

*בגמ' הגי' ושפל ברך

פרק ג

א (א) איזו חזקה כל שעקר את רגליו (א) [במים] עודהו (ב) [רגליו במים] טבל לקל שבהן והוחזק לחמור שבהן מה שעשה עשוי] הטובל על מנת לעלות מטומאה לטהרה הרי זה טהור [בכולם] הטובל אם נתכוון טהור אם לאו טמא (ב) אבל המטביל את ידיו בין כך ובין כך ידיו טהורות רבן גמליאל היה אוכל על טהרת חולין כל ימיו (ג) והיתה מטפחתו מדרס לקדש אונקלוס הגר היה אוכל על טהרת הקדש כל ימיו והיתה מטפחתו מדרס להטאת: ב הומר בקודש מבתרומה (ד) שמטבילים כלים (ג) [א] כוסות בתוך כוסות תמחויין בתוך תמחויין בתרומה אבל לא בקודש (ד) [בקדש נותן] לתוך הסל (ה) או לתוך גורגותני (ה) [ומטביל אבא שאול אומר כך היו עושין בתרומה אבל לא בקדש] אחוריים ותוך ובית הצביעה בתרומה אבל לא בקדש אמר רבי יוסי זה לשון כפול (ו) כל שיש לו אחוריים ותוך יש לו בית הצביעה כל שאין לו אחוריים ותוך אין לו בית הצביעה: ג (ז) הנושא את המדרס נושא את התרומה אבל לא את הקדש כיצד היו סנדליו טמאין ונושא חבית של תרומה על(ו) [כתפיו אין] עושין כן (ז) [במקדש] (ח) בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש ולא כמדת הקדש מדת התרומה מרובה מדות הקדש ממדות התרומה שבקדש ב) מטביל ומנגיב ואחר כך קושר ובתרומה קושר ואחר כך מטביל (ט) אחד קדשי מקדש ואחד קדשי הגבול בכך: ד (י) כלים הנגמרים בטהרה אפילו בעזרה צריכין טבילה לקודש אבל לא לתרומה כיצד (כ) סולת שנתערבה [ג] ונגע טבול יום במקצתה פסל את כולה בתרומה לא פסל אלא מקום מגעה הקרקע אינו מצרף לא את הקודש ולא את התרומה הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה (ל) הרביעי בקדש פסול והשלישי בתרומה ובתרומה אם נטמאת אחת מידיו חברתה טהורה (מ) ובקדש מטביל את שתיהן כאחת אין מטביל את הטהורה בפני עצמה ואת הטמאה בפני עצמה אלא מטביל שתיהן כאחת: ה הטובל [את] אחת מהן ועשה טהרות כל הטהרות (ח) [שנעשו בטהרה עד שלא יטביל] שניהם טמאות (ט) שהיד (נ) מטמא את חברתה לטמא בקדש ג) דברי רבי רבי יוסי בר' יהודה אומר לפסול בקודש (ס) אוכלים אוכלין נגובין בידים סואבות בתרומה אבל לא בקדש אמר רבי חנינא בן אנטיגנוס וכי יש נגובין בקדש אלא תוחב את החררה בכוש או בקיסם

הגהות הגר"א (כג) עשרים ושלשה יושבין על פתח הר הבית וא' בחיל ושאר ב"ד של כ"ג יושבין בשאר עיירות ישראל : (כד) [בגמ' הגי' יושבין בחיל] נשאלה השאלה בפניהם : (כה) רבו : (כו) ונעשה התורה כשתי תורות משם כותבין ושולחין בכל מקומות : (כז) ודעת : (כח) יהא : (כט) ב"ש וב"ה : (ל) ושוחטן ביו"ט ובה"א סומכין ביו"ט ושוחטן ביו"ט : (לא) שמותר להדיוט ואסור : (לב) שזמנה אינה : (לג) כולו : (לד) של חג : (לה) גירסת הגמרא במקום [וניר' שבכאן בשעה] : (לו) בשעה : (לז) אינו דין שכירת: (לח) ב"ה: (לט) וידע שהלכה כב"ה : (מ) ושלח : (מא) שבירושלים : (מב) ויסמוך : (מג) והעלו עולות ושלמים : (מד) היה שם אדם שערער בזה : (מה) באחד : (מו) לאחרים : (מז) אלכסא : (מח) מפני שיו"ט של עצרת היתה : (א) ממים : (ב) רגלו אחת במים הוחזק לדבר קל מחזיק עצמו לדבר חמור שבהן עלה שוב אינו מחזיק : (ג) בתוך כלים : (ד) נתן : (ה) המבילה לתרומה בין לקדש בין לתרומה טהורים אבא שאול אומר לתרומה אבל לא לקדש : (ו) כתיפו ואין : (ז) בקודש : (ח) שעשה בטהורה עד שלא טבל : (ט) הטהרות :

אור הגנוז

פרק ב [א] ויסמוך : פרק ג [א] בתוך כלים : [ג] בכיסא :

נוסחאות כ"י

א) בנערה : ב) מתיר ומטביל : ג) והרביעי לטמא בקדש :

חסדי דוד

הגדולה ממנה. ומ"ש ואם לאו הוא ומופלא שבהם כו' בגמ' סתמא קתני ואם לאו באין וכו' אבל הדבר מוכרח מעצמו. וברייתא בגמ' ע"כ יתפרש ג"כ כי גם המופלא הולך עמהן ועי' ברמב"ם בפ"ק מהל' ממרים ובלח"מ שם והוא לא ראה את דברי התוס' זו כי הרמב"ם לקח דבריו מהתוס'. ומ"ש בסיפא ומביא עשירית האיפה משלו ועובדה בידו זה ליתא בשום מקום בגמ' אבל מלתא דמסתברא היא. ואיתא הכי בירושלמי ובפרק בתרא דשקלים בתוס' וכ"פ הרמב"ם ספ"ה מהל' כלי המקדש: מעשה בהלל הזקן כו' והיה שם בבא בן בוטא כו'. ויודע שהלכה כדברי ב"ה בכל מקום. בגמ' ליתא כן בכל מקום [וכן ליתא בכ"י] וזה מוכרח כי בימי הלל היה לפני הבת קול והיכי שייך למתני בכל מקום:

פרק ג איזו חזקה כו' רבן גמליאל היה אוכל כו' אונקלוס הגר כו'. במשנה קתני יוסי בן יועזר היה חסיד שבכהונה והיתה מטפחתו מדרס לקדש יוחנן בן גודגדה היה אוכל כל ימיו על טהרת הקדש והיתה מטפחתו מדרס לחטאת והכא קמ"ל דחולין שנעשו על טהרת תרומה כתרומה דמי ולכך ר"ג דהיה אוכל על טהרת חולין כלומר חולין בטהרת תרומה והיתה מטפחתו מדרס לקדש. לקדש אין אבל לא לתרומה דכתרומה דמיא. וגבי אונקלוס הגר קמ"ל דחולין שנעשה על טהרת הקדש כקדש דמי אפי' לגבי גר דאילו ממתני' לא שמעינן אלא גבי יוחנן בן גודגדה דהיה לוי ועמ"ש הרמב"ם רפי"ג מהל' אבות הטומאה: חומר בקדש כו' מרובה מדת הקדש כו' קושר ואח"כ מטביל כלים הנגמרין וכו' אבל לא לתרומה אחד קדשי מקדש וא' קדשי הגבול בכך כנ"ל. וע"כ היא בבא אחת ואח"כ מתחלת בבא האחרת וכדלקמן וכל זה קאי אמתני' דרפ"ג דתנן סתמא מטבילין כלים בתוך כלים ולא פי' באיזה כלים ומ"ע דגזרו בקדש כה"ג ופליגי הכא תנאי ובגמ' פליגי אמוראי בכה"ג ומסיק דתנאי היא ומביא מדסכא ע"ש והזכיר את"ז בכך בבא כל הנך מעלות לסיומי בהו אחד קדשי מקדש ואחד קדשי הגבול: הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה

מצפה שמואל (כ) ע"ש פ"ז במשנה : (*כ) עי' מיי' פ"א מהל' ממרים הל"ד ונמשך אחר גיר' התוספתא וגם מ"ש אם לא שמעו מקורו מכאן ולהגם האריך בזה סלח"מ : (ל) שם לז. : (מ) עיין שבת י. : (*מ) עי' מיי' רפ"ג מהל' סנהדרין : (מ*) מיי' שם ועי' כ"מ ולח"מ שם : (נ) ירושלמי פ"ב הל"ב ושבת פי"א הל"ד ובבלי שבת קכח: : (ס) מנחות נח: ועי' ירושלמי שקלים פ"ז הל"ה : (ע) עי' ב"ק קט: : (פ) מנחות עח. ובירושלמי שם עי' ת"כ פ' צו דגרסינן פסולה ועי' ירושלמי יומא פ"א הל"א : (צ) (ביצה יט:) וירושלמי פ"ב ה"ג וביצה פ"ב הל"ד (ק) כ: : (ר) (שם) ושם : (ש) עי' שבת קמח : (ת) ביצה שם : (א) עי' לז: ועי' ירושלמי פ"ב הל"ד: (ב) יח: : (א) יט: ועי' ירושלמי פ"ב הל"ו: (ב) שם:(והוא דעה שלישית): (*ב) עי' מיי' פ"ו מהל' כלי המקדש הל"ו ועמל"מ שם שהאריך בזה : (ג) עי' פ"ב הל"ה : (ד) כח: : (ה) כב: וירושלמי פ"ג הל"א ועי' תוס' שם ד"ה אבא שאול : (ו) עי' כלים פכ"ה מ"ט ובביאור הגאון שם ועי' ירושלמי כאן פ"ג הל"א : (ז) כ: ועי' ירושלמי פ"ג הל"א : (ח) יח: וירושלמי שם : (ט) כב: וירושלמי פ"ג הל"ב : (י) כג: וירושלמי פ"ג הל"ז ופ"ג הל"ב : (כ) כג: ועי' ירושלמי שם ומנחות כד. : (ל) עי' כד. ועי' ירושלמי סוטה פ"ה הל"א : (מ) עי' תוס' כד. ד"ה סבורין : (נ) שם וירושלמי פ"ג הל"ב : (ס) שם וירושלמי פ"ג הל"ג :

מנחת בכורים

ושני בתי דינים של כ"ג גרסינן וכן הגיה הגר"א: אין ב"ד. שלא היה שם ק"ך אנשים מנין ראוי להושיב ב"ד ובגמ' הגיר' אם שמעו אמרו להם. אם שמעו שקבלו בזה מרבן: אין פחות. שיהו קבועין כ"ג דכתיב אל יחסר המזג כמזיגה שהוא חלק שלים מע"א אל יחסר (סנהדרין דף ל"ז) : שבהר הבית. ולא בלשכת הגזית דשם נראה כאילו יושבים לדון ואסור לדון בשבת ויו"ט : ושפוי. אדם שקטו שוחה ונכנס שוחה ויוצא כדאמרינן בב"ב (דף ז') גבי תקרה של חכמה שוף על שוף סוק : עשירית האיפה. כל כהן המתחנך לעבודה צריך להביא מנחה : ה שנחלקו עליה חכמי ישראל. כמבואר לעיל : ושלמים. החוגג ביו"ט שמביאין לחגיגה סומך מעיו"ט אבל עולות לא יביא כלל דעולת ראיה ס"ל לב"ש דאינה דוחה יו"ט : שאי אתה מותר. כגון שבת דמלאכת אוכל נפש אסור בשבת : לגבוה. תמידין ומוספין : שעה שאתה מותר. כגון יו"ט דמותר באפייה ובשול לצורך הדיוט : אינו דין. שיהא מותר עולות ראיה : ה"ג אף חגיגה. אין זמנה קבועה וכן הוא בגמרא ולא גרסינן פעמים : בלשון אחרת. ק"ו דלעיל ולא קאמר נמי הך יוכיח דנדרים ונדבות דס"ל נדרים ונדבות קרבין ביו"ט באמת לב"ה וליכא יוכיח : ו נקבעה הלכה. דמביאין שלמים ועולות וסומכין עליהן : ז יום טבוח. שמקריבין הקרבן : לאחריה גרסינן. כנוסחת הגר"א ול"ג ביום שלאחריה שהלא אם חל בששי אינו קרב עד יום שלאחר השבת דס"ל לב"ש דאין מקריבין ביו"ט : אין יום טבוח. א"נ יום טבוח לאחריו אלא קרב ביו"ט : אלכסא גרסי' בגמרא: ביום טוב. שהיה יום טבוח אחר יו"ט דעצרת אל להיות בחול וס"ל דיום טבוח אחר יו"ט ולכן אסור בהספד אבל בעצרת שחל בשבת לכ"ע מותר בהספד לאחר השבת להוציא מלבן של צדוקים שאומרים עצרת אחר השבת ובגמרא מסיים מפני שיו"ט של עצרת היתה וכן בנוסחת הגר"א :

פרק ג א איזו חזקה. המבואר במשנה בסוף פ"ב דטבל לחולין הוחזק לחולין ואסור למעשר וכן תרומה וקדש וחטאת דזה קדוש מזה אימתי נגמרה החזקה דאין לשנות הכוונה לדבר החמור : כל שעקר רגליו ממים גרסינן. וכן בנוסחת הגר"א אז לא ישנה ולא מהני טבילתו לדבר החמור ממה שהיה במחשבתו : והוחזק. שבינה הכוונה ממה שהיה בתחלה ועדיין רגלו במים : ועלה. וכבר החזיק לדבר הקל שוב אינו מחזיק לחמור אבל לא הוחזק כלל לשום דבר רק שכיון לעלות מטומאה לטהרה מחזיק עצמו לכל מה שירצה וכדמפרש ואזיל : אם מתכוין. לכוונת טבילה טהור לכולן : טמא. למעשר אבל לחולין לא בעי כוונה : ידיו. בטומאת סתם ידים דגזרו עליהן טומאה ולא בעי טבילת כל גופו לא בעינן כוונה וידיו טהורות בכל גווני והיינו כשנטל לחולין אף בלא כוונה מ"מ מהני למעשר ולתרומה אבל מ"מ כשנוטל ידיו לתרומה בעי כוונה (עי' תוס' יט: ד"ה כאן וזה מוכח מהכא) : מדרס לקודש. לאוכלו קודש דאין שמירה לדבר הקל מהני להמור ומעלות מדרבנן נינהו : לחטאת. למי חטאת לאפר פרה : ב חומר בקודש. מעלות וחומרות מדרבנן עשו בקודש יותר מבתרומה : כוסות בתוך כוסות וכו'. בכלים אלו שהן רגילין להיות קטנים כ"ע מודו דאין מטבילין בקודש משום גזירה שמא לא יהא בפי הכלי כשפופרת הנוד ואין כאן חבור ממי המקוה להכלי והוא כרוחב ב' אצבעות בריות : גרגותני. של גדול שבו מכניס את היין בעת הבציר כשיורד לבור וכלים אלו לא שכיחי שיהיו קטנים לכן ס"ל לת"ק דמטביל : אבל לא בקודש. דס"ל טעמא דגזירת כלי בתוך כלי לאו משום עירוב מקואות אלא משום כבוד של כלי דהוה חציצה שקרקעית הכלי העליונה מונח על התחתונה והמים אינם מגעין שם א"כ אין חילוק אף בכלים גדולים אסור ותרומה דמותר הוא רק בסל : אחוריים ותוך ובית הצביעה. כלי שראוי כל אחד לתשמיש חלוק ונטמא אחוריו לא נטמא השני כשנטמא בטומאת משקין מדרבנן והוא בתרומה אבל לא בקודש כמבואר במשנה בית הצביעה הוא אוגן הכלי ולפעמים ראוי לתשמיש כפ"ע כשיש לו בית קבול א"נ בית הצביעה ואת שחוקקין בית קבול בשולי הכלי ונותנים שמה חומץ או חרדל וטובלין המאכל והיינו מקום שאוצבעין ובירושל' פ"ג הל"א פירש מקום שאוחזין באצבע: זה לשון כפול. הואיל וכללא ידעינן דכל שיש לו אחוריים ותוך יש לו בית הצביעה אין לו אחוריים ותוך אין לו בית הצביעה והשתא דאמרת כלי קודש אין לו אחוריים ותוך שמעינן ממילא דאין לכם בית הצביעה: ג הנושא את המדרס. מנעל של זב ונושא את התרומה כשלא יגע במנעל ומבואר כן במשנה במעלות דתרומה ודקודש ומפרש כאן כיצד : ונושא. כלומר מותר לישא ולא חיישינן שמא יגע . במקדש. בקודש גרסינן וכן הגיה הגר"א : לא כמדת הקודש. בעינן טבילתו ותלייתו ולישנא דמשנה הוא ומפרש כאן דמרובה וכדמפרש : מטביל. בגד הקשור צריך להתיר הקשר מתחילה : ומנגיב. מייבשו תחילה אם לא הוא דלא נהוי חציצה . קושר. מותר לעשות כן ולא חיישינן לחציצה : קדשי הגבול. חולין שנעשה על טהרת הקודש דשומרים אותו כקודש הזהירין בכך וכקודש דמי לכל הדברים הנזכרים : ד בטהרה. אף בטהרה וטהור עשאן : אפילו בעזרה. שאין שם רגילות להטמא : טבילה. גזירת חכמים שמא נפל רוק מפי ע"ה קודם שגמרו דעדיין לא נזהר בה שאינו מקבל טומאה ובשעת גמרו היה לחה ונטמא הכלי : כיצד. הא דמבואר במשנה דהכלי מצרף מה שבתוכו לקודש אבל לא לתרומה : שנתערבה. ל"ד : מקום מגעה. דסולת לאו גוש אחד נינהו וקי"ל בתרומה דטבול יום אינו פוסל אלא אחד : הקרקע. אם שניהם מונחים על הקרקע בלי הפסק כלי ונגע בא' לא טימא את כולו וקמ"ל דבכלי דומיא דקרקע אף שאין לו תוך הכלי מצרפן מדרבנן דאילו מה"ת בעינן דוקא שיהיה לו תוך ונפקא לן מדכתיב כף א' עשרה זהב מלאה קטורת הכתוב עשאו לכל מה שבכף א' וכף יש לו תוך ורבנן הוסיפו אף זה : הכלי מצרף. אף באין לו תוך כדפרישית : הרביעי בקודש. בקדשים שלישי עושה רביעי וזה ממעלות הקודש אשר חמור מתרומה : אחת מידיו ; במשקין שאינם מטמאין אלא את הידים : חברתה טהורה. אפילו נגעה יד זה בחברתה כשהיא נגובה (דאילו כשהיא במשקין ודאי דנטמאה חברתה בנגיעה) : מטביל את שתיהן. אפילו לא נטמאה אלא אחת במשקין נטמאה השניה אף בלא נגיעה וי"מ דדוקא בנגיעה והרבותא הוא אפילו נגובה : (רמב"ם וראב"ד בפי"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה י"ב) : ה בטהרה. בטהורה גרסינן כהגהת הגר"א : עד שלא יטביל שניה . ובב"ה : לטמא בקודש. אם נגעה יד השניה בקודש מטמא לטמא עוד אחת אם נגעו בקודש : לפסול בקודש. שאינו מטמא עוד וכן הלכה : בידים שאובות. טמאות כך מבואר במשנה ובא רבי חנינא בן אנטיגנוס לפרש : וכי יש נגובין. והלא חיבת הקודש מכשרת ואין זה נחשב מהמעלות דמילתא אחריתי הוא אלא המשנה מיירי באוכל חולין נגובין שאינה לחה במשקין וידיו טמאות : את ההררה. של תרומה : בכוש או בקיסם. פשוטי כלי עץ שאינם מקבלין טומאה שלא יגע ידיו בתרומה דמיירי בשוכשרו לקבל טומאה :

או

בקיסם ואוכל עמה זית או בצל בתרומה אבל לא בקדש : ו חומר בקדש מבתרומה ומבחטאת (ע) שהכל נאמנין על החטאת ואין הכל נאמנין לא על הקדש ולא על התרומה חומר בחטאת שהטהור (י) [לקודש ולתרומה] טמא לחטאת (פ) יש מינין לקדש ולתרומה ואין מינין לחטאת (צ) אונן אסור במעשר ומותר בתרומה ובפרה טבול יום אסור בתרומה ומותר במעשר ובפרה מחוסר כפרה אסור בפרה ומותר במעשר ובתרומה : ז (ק) אמר רבי יוסי מנין לרביעי בקדש שהוא פסול ודין הוא ומה מחוסר כפורים שאין א) פסול בתרומה פוסל *)רביעי שהוא פסול בתרומה אינו דין שיפסול בקדש למדנו לשלישי מן הכתוב ולרביעי מקל וחומר : ח ב) אמר ר' נחמיה(ר)מפני מה הכל נאמנין [ג](לא) על הקדש ולא על התרומה שלא יהא כל אחד ואחד אומר הריני בונה (יא)[מזבח] לעצמי הריני שורף פרה לעצמי שנאמר (במדבר יח) ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח יכול אף (יב) [לתרומת מעשר וחלה] ת"ל ולמבית לפרוכת מה מבית לפרוכת מיוחד שאין לדעתן של ישראל יצאת תרומה (יג)[ותרומת מעשר] וחלה שיש לדעתן של ישראל (ש) רבי יהודה אומר הרי הוא אומר (שם יט) והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה שהכל נאמנין על שמירתה (ת) ספק רשות עם הארץ מדרסו והסיטו טהורין לחולין וטמאין לתרומה: ט (*ת)[ד]ממלאין ומקדשין מי חטאת [בכל[ה]מביאין מי חטאת ועפר חטאת] ממקום למקום עם הארץ שאמר טהור[ו] לחטאת מקבלין אותו כלים הללו טהורין לחטאת מקבלין אותן הימנו טבל להזות ולא הזה הרי זה אוכל בתרומות לערב ראו בידיו מי חטאת ואפר חטאת אוכלין על גביו טהרות ועל גב בגדיו ועל גבי סנדליו: י עם הארץ שהביא כלים לחטאתו חבר לוקח הימנו לחטאתו ולתרומתו הביא לתרומתו אין חבר לוקח הימנו לא לחטאתו ולא לתרומתו הביא לחטאתו ולתרומתו של חטאת חבר לוקח הימנו (יד) [לחטאתו ולתרומתו] לתרומתו אין חבר לוקח הימנו לא לחטאתו ולא לתרומתו חבר שאמר לעם הארץ הבא כלים לחטאתו חבר לוקח הימנו לחטאתו ולתרומתו לתרומתי אין חבר לוקח הימנו לא לחטאתו ולא לתרומתו. הביא לחטאתי ולתרומתי של חטאת חבר לוקח הימנו בין לו בין לאחר ובלבד שלא יערים ואם הערים הרי אלו טמאין עם הארץ שאמר כלים אלו הבאתים לחטאתי ונמלכתי עליהן לתרומתי הואיל ונתייחדו ברשות עם הארץ שעה אחת הרי אלו טמאין : יא (א) מן המודיעים ולפנים נאמנין על כלי חרס (טו) [דקים] לקודש מן המודיעים לחוץ אין נאמנין (ב) ביהודה נאמנין על טהרת יין ושמן כל ימות השנה אבל לא על התרומה בשעת הגתות והבדים אף על התרומה וקודם לגתות והבדים שבעים יום נאמנין על הקדש (ג) ועל המדומע ועל הקנקן אבל לא על התרומה בשעת הגתות והבדים (טז) אף על התרומה נאמנין על היין בשעת היין ועל השמן בשעת השמן אבל (יז) לא[על היין בשעת השמן ולא על השמן בשעת היין]עברו הגתות והבדים חזרו לאיסורן הביאו לו חבית של תרומה (ד) לא יקבלה הימנו אלא אם כן אמר לו יש לי [בתוכה] רביעית קדש (יח) הביאה לגת הבאה אף על פי שמכירה שהיא היא לא יקבלה ממנו : מעשה ברבי טרפון שהיה מהלך בדרך מצאו זקן אחד אמר לו מפני מה בריות מרננות אחריך והלא כל (יט) [דבריך אמת וישר הן] אלא שאתה מקבל תרומה בשאר ימות השנה מכל אדם אמר רבי טרפון אקפח את בני אם לא הלכה בידי מרבן יוחנן בן זכאי שאמר לי מותר אתה לקבל תרומה בשאר (כ) ימות השנה מכל אדם עכשיו (כא) מרננות אחרי גוזר אני עלי שאיני מקבל תרומה בשאר ימות השנה מכל אדם אלא אם כן יש [לו] בתוכה רביעית קדש : יב הגבאין שנכנסו לבית (ה) וכתבו עליו מבחוץ כל שבבית טהור נאמנין על טהרת החטאת ואין נאמנין על טהרת תרומה ובירושלים נאמנין על טהרת (ו) כל הכלים לקדש אבל לא לתרומה ובשעת הרגל אף (כב) [על התרומה] הלוקח כלים מאומני עם הארץ ג) והמוכר כלים לאומני עם הארץ נאמנין על טהרת ד) החטאת ואין נאמנין על טהרת ה) תרומה : יג (ז) שלחן שנטמא מטבילין אותו בזמנו ואפילו בשבת (ח) מעשה (כג) [והטבילו] את המנורה ביום טוב והיו (כד) [צדוקין] אומרים באו וראו פרושין (ט) שמטבילין לאור הלבנה :

סליק תוספתא ממסכת חגיגה

*) בגמ' הגי' שלישי. [וכ"ה בכ"י שלישי שהוא. פוסל]

הגהות הגר"א (י) לתרומה ולקודש : (יא) במה ומזבח : (יב) למעשר ולתרומה ולחלה : (יג) ולמעשר : (יד) לתרומתו ולחטאתו : (טו) ריקן : (טז) נאמנים : (יז) על השמן בשעת היין לא על היין בשעת השמן : (יח) בתוכה : (יט) מעשיך ישרים הן : (כ) כל : (כא) בריות : (כב) לתרומה : (כג) שהטבילו : (כד) הצדוקין :

נוסחאות כ"י

א) פוסל בתרומה פוסל בקדש : ב) וכן היה ר' יוסי אומר : ג) והמוסר : ד) תרומה : ה) חטאת :

אור הגנוז

[ג] על החטאת ואין הכל נאמנין: [ד] שש מעלות בחטאת : [ה] מקום : [ו] אני :

חסדי דוד

כילד וכו' כצ"ל וכן ליתא שם מדוכתי' ויש למחקו ולכתבו כאן ומסכת מתחילין שאר המעלות דשייכי דוקא בקדש ולא בחולין שנעשה על טהרת הקדש משום דליכא בהו דררא דטומאה מדאורייתא דאע"ג דבגמ' מייתי צירוף מקרא דכף אחת אסמכתא בעלמא הוא לר' יוחנן בגמ' דף כ"ד וכ"פ הרמב"ם שם בהא"ה והא דקתני כיצד הסולת שנתערבה פי' אפי' מיד שנתערבה בכלי שרת קודם הקמיצה אפ"ה אינו אלא מעלה דרבנן וכר"י דלא כר' חנין דלדידי' לא מתוקמא אלא בשירי מנחה דשוב א"צ לכלי דאלו קודם קמיצה לדידי' הוא דאורייתא: א"ר נחמיה מפני מה הכל נאמנין כו'. בקשתיה ולא מצאתיה בשום מקום ולהבין אותה וכן לדעת במאי פליגי ר"נ ור' יהודה נ"ל דכצ"ל מפני מה הכל נאמנים על החטאת ועל הקדש ואין הכל נאמנים על התרומה שלא יהא כו' וה"פ דר"נ דמן הדין לא היה ראוי להאמין לע"ה כלל ומפני מה אמרו חכמים שיהיו נאמנים על החטאת ועל הקדש כדי שלא ליתן מכשול לפניהם שלא יבנו במה לעצמם להקריב את מנחתם ונסכיהם אי לא מקבלין מהם וכן בחטאת שלא יהא כל אחד שורף פרה לעצמו ויליף זה מקרא שנאמר ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח כלומר חייבין אתם לעשות כל צדקי עכ"פ בענין שיהא המזבח משומר מכל ישראל שלא יבואו להקריב חוץ למזבח וממה דכתיב לכל דבר המזבח ולא כתיב למזבח יליף אפי' שאינו קרב על המזבח ממש וכגון פרה דחטאת קרייה רחמנא. אבל תרומת מעשר וחלה אף דקדש הם לא ילפינן מקרא זה מדכתיב ולמבית לפרוכת מה בית לפרוכת מיוחד שאין תלוי לדעת כל פרט מאישי ישראל אלא לצבור אף כל כו' לכן מרבינן חטאת שהוא לצבור ומוציאין תרומה וחלה שכן תלויין לדעת כל פרט ופרט מאישי ישראל ואין לצבור תובה בהן לפיכך אין נאמנים דיכול ליתן תרומתו לכהן ע"ה חבריה. ור"י סובר כי רק על חטאת נאמנים דכתיב בה לעדת בני ישראל אבל לקדש אין נאמנים אלא בכלים מלאים דאיידי דמהימני אין מהימני אקנקן וכדלקמן בס"פ : מעשה בר' טרפון שהיה מהלך בדרך כו'. הך מעשה ליתא לא בש"ס דידן ולא בירושלמי ובאמת קשה הדבר לומר דר' יוחנן בן זכאי ור"ט לית להו הני מעלות דמתניתין דחומר בתרומה ומ"מ לא קבע ר' במשנה סברת ריב"ז ור"ט ומאחר דר' לא שנה ר"ח מנא ליה ונ"ל דמה שקיבל ר"ט מריב"ז היינו דשרי לכהן חבר לקבל ממנו ולהניחה עד הגת הבאה וזה מה שהיה עושה ר"ט דכהן היה והי' רוצה לזכות לע"ה המביאים לו והי' מניח לגת הבאה דמפרשי אבל מניחה לגת הבאה שהכהן יכול לקבלה ולהניחה. והזקן אמר לו שהבריות וזה חכמי דורו מרננים אחריו למימר דפי' דמתני' אבל מניחה קאי על ע"ה וכדלעיל. והשתא א"ש הא דבעי בגמ' עבר וקבלה מהו שיניחנה וכו' כלומר דהא וודאי שמעינן מעובדא דר"ט שאסור לכהן לקבלה אבל עבר וקבלה מהו שיניחנה מי אמרינן דכדאי הוא ר"ט שקיבל מריב"ז לסמוך על זה בדיעבד : שלחן שנטמא כו' הך תנא ר"מ הוא וכן איתא בירושלמי ע"ש. ומ"ש מעשה והטבילו את המנורה כו' בירושלמי ליתא ביו"ט וגם בדברי הצדוקין לא תני התם אור הלבנה אלא גלגל חמה. ואיך שיהי' מוכרחין אנחנו לומר דהמנורה נטמאת בטומאת משקין דרבנן שאין הצדוקין מודים בה שאין דנין אלא ע"פ התורה דכלים אינם מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה הלכך כשראו שהפרושין מטבילין את המנורה זו היו תמהין ואומרים ראו פרושין מטבילין גלגל חמה או מאור הלבנה דכי היכי דאין דברים הללו טמאין כך מנורה זו לא היתה לה שום טומאה ולא היו צריכין להטבילה ונקטו ליפא דחמה או לבנה נגד זהרותיה שהיתה מזהב טהור :

סליק תוספתא ממסכת חגיגה

מצפה שמואל (ע) כה: : (פ) ספ"י דפרה מ"ז : (צ) יבמות עד : (ק) כד. וירושלמי פ"ג הל"ב וסוטה פ"ה הל"ב : (ר) כב. ועי' תוס' ד"ה שלא: (ש) פ"ה דפרה מ"א: (ת) עי' תוס' יט: ד"ה בגדי ועי' בגיטין סא: ועי' ר"ש פ"ו דטהרות מ"ה : (*ת) עי' כ"מ פ"ו מהלכות פרה הלכה ב: (א) כה: ועי' ירושלמי פ"ג הל"ה כגי' דקים : (ב) כד: וירושלמי פ"ג הל"ד : (ג) כה: ועי' ירושלמי פ"ג הל"ד כה: : (ד) עי' תוס' שם כד ד"ה שביהודה וע"ש : (ה) עי' כו. וירושלמי פ"ד הל"ו ועי' תוס' שם ד"ה הגבאין וגירסא דהכא כרש"י : (ו) שם ותוס' שם ד"ה ובירושלים : (ז) ירושלמי סוף מכילתין ועי' פסחים קט: : (ח) עי' ביצה יח: ד"ה כלי ועי' יומא פח. : (ט) עי' מנחות פח: תוס' ד"ה נר ישראל :

מנחת בכורים

או זית או בצל. של חולין נגובין דאף דנוגע ידיו בחולין לא נטמאו דאין יד מטמא חולין ולא גזרינן באכילת תרומתו פן יגע בידו לתרומה שבפיו : בתרומה עושין כן. אבל לא בקודש דגזרינן שמא יגע : ו ה"ג חומר בקודש ובתרומה מבחטאת כנוסחת הגר"א והטאת הוא שמירת פרה אדומה : שהכל. אפילו ע"ה נאמנים על שמירתה : ואין הכל נאמנים. ע"ה א"נ בקודש ובתרומה כמבואר במשנה פ"ג דה"נ אלא בשעת הגתות והבדים וכן א"נ על קנקנים רקנים אלא בירושלים כמבואר במשנה מה שאין כן בחטאת נאמן על הכלי כמבואר בתוספתא פרק ב' דפרה: שהטהור לקודש ולתרומה. כגון בגדי פרושין מדרס לחטאת כמבואר בסוף פרק ב' וכן הוחזק לקודש אסור לחטאת כמבואר שם א"נ אם נטמא ידיו נטמא גופו משא"כ בתרומה ובקודש : יש מנין גרסינן (הגר"א) דבתרומה ובקודש מונין ראשון ושני ושלישי בקודש רביעי ובתרומה שלישי : ואין מנין לחטאת. אפילו מאה כולן כתחילה הן (תוס' סוף פרה) : ובפרה. דלא גרע מט"י דכשר בפרה משום דקדשי בדק הבית נינהו ואע"ג דאונן אסור במעשר וט"י מותר במעשר כדלקמן היינו לאכילה אבל לנגיעה תרוויהו שרי (תוס' יבמות דף ע"ד) : אסור בתרומה. כולהו נפקא לן מקראי ביבמות (דף ע"ד ב') : ז פוסל בקודש. דמאו"כ אסור בקודש כדפרשתי : שלישי. שפוסל בתרומה גרסינן וכן הוא בגמרא ונפקא לן בסוטה (דף כ"ט) : ח הכל נאמנים. על הקודש בכל ימות השנה כמבואר במשנה דנאמנים בטהרת יין ושמן למזבח כל השנה אבל תרומה א"נ ע"ה אלא בשעת הגתות והבדים : בונה במה. אבל בתרומה אם חבר לא יאמינו ע"ה יאמינו דקדשי הגבול נינהו : הריני שורף פרה. ולהכי נאמן על שמירתה : שנאמר. אסמכינהו על קרא: אתה ובניך אתך. כל בניך אפילו ע"ה תשמרו את כהונתכם : לתרומה ולמעשר ולחלה. יהא ע"ה נאמן על שמירתה : שאין לדעתן של ישראל. שאין הכל רשאין ליכנס שם ולידע מה בתוכו אף כהן אינו נכנס אלא ביוה"כ אף קדש אינו מסור לכל לכן ע"ה נאמן בה : שכן לדעתן. מסורה בידי הכל ואין ע"ה נאמן א"כ אסמכינהו אקרא דבקודש נאמנים ובתרומה א"נ : ר"י אומר. מסמיך מקרא דנאמנים על שמירת הפרה : ספק רשות ע"ה. כלים המונחים ברשותו : והסיטו. דבר הניסט עליו טמאין לתרומה משום דחיישינן שמא ישבה עליהן אשתו נדה אבל ע"ה עצמו אינו מטמא בהיסט (נדה דף ל"ג ב' תוס' ד"ה ותיפוק ליה ע"ש בדף ל"ד כתוס' הנ"ל) : ט בכל מקום. דכל הכלים אפילו תלוש ולבסוף חברו כגון שוקת של אבן שהיה תלוש וחברו : מקבלין אותו. מאמינים לו שהוא טהור דהכל נאמנים על שמירתה וכן בכלים משא"כ בתרומה אין מאמינים אלא בשעת הגתות והבדים: טבל. אדעתא להזות מי חטאת אוכל בתרומה דטהרת חטאת מהני לתרומה : ולא הזה. אחר טבילה לערב. דבעי הערב שמש ומטמאין היו בכהן השורף הפרה : מי חטאת. כפ"ע ואפר חטאת כפ"ע דאלו בב"א שכבר נתקדשה מטמא הנושא אותן אם יש בהן כדי הזיה : אוכלין ע"ג. דמחזיקין אותו בטהור לו ולבגדיו וסנדליו : י ולתרומתו. דטהור לחמור טהור לקל על אותן הכלים עצמן : לא לחטאתו. דהוא חמור : ולא לתרומתו. דעל טהרת תרומה א"נ כדלעיל : לחטאתו ולתרומתו. ב' כלים זו לחטאת וזו לתרומה : לחטאתו ולתרומתו. הכלי זה יוכשר גם לתרומה דאע"ג דא"נ על הכלי של תרומה כמבואר לקמן נאמן על הכלי חטאת אף שהביא בב"א : לתרומתו. הכלי שהביא לתרומה אין לוקח כלל ולא אמרינן מדנזהר על כלי חטאת נזהר גם בכלי התרומה אלא נאמן בכלי החטאת וא"נ בכלי התרומה: חבר שאמר לע"ה. אף שאמר לו כן דלא שייך החשש דבונה במה לעצמו ולכתחילה לא נסמוך עליה מ"מ לא פליג ונאמן על החטאת א"נ דלא נימא דהוה כמו פתח פיך לאלם וכי אמר לו ע"ה דיש לו לא נאמינהו דדילמא שקורי קא משקר אה"נ אומר מעצמו קמ"ל : לוקח הימנו המר. ואף דאיכא חששא דאיערומי קא מערים שיצוהו להביא גם לתרומה מ"מ נאמן על החטאת : שלא יערים. לצוות להביא לחטאת וכונתו לתרומה ולכן צריכין לכולהו בבי (תוס' פ"ג דפרה ור"ש פ"ה ובביאורי הגר"א שם) : יא מן המודיעים. מקום רחוק מירושלים ט"ו מיל : ולפנים. לירושלים : נאמנים הקדרין. שהביאו קדרות מחוץ למודיעים לומר שהן טהורים ומותר לקנותן בירושלים : דקים. כלים דקים מאוד האמינו חז"ל לע"ה דא"א בלא הם דאין עושין כבשונות בירושלים ואין גוזרין גזירה אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה (והגר"א גרס ריקן דלא האמינו אותו במלאה משקין (עי' בגמרא דף כ"ו): ביהודה. דאין שם ארץ העמים מפסיק לירושלים משא"כ בגליל דרצועה מארץ העמים מפסיק וארץ עמים גזרו עליהן טומאה וא"א להביא יין ושמן לירושלים לנסכים : בשעת הגתות. זמן הגת ליין : והבדים. זמן לשמן שעוצרים בבית הבד נאמנים גם לתרומה כמבואר כל זה במשנה : שבעים יום. נאמנין על הקדש וה"ה כל ימות השנה ומשום איידי נקט לה כמו שאפרש : ועל המדומע. שמטהר טבלו לנסכים כשיצטרך לכך ולא לעולם דבשאר ימות השנה א"נ אבל קודם לגתות והבדים שבעים יום נאמן : ועל הקנקנים. דא"נ בשאר ימות השנה כה"ג על מה שבתוכו אבל בהקדש ממש נאמן כל ימות השנה (תוס' דף כ"ה ב' ד"ה במטהר): אף על התרומה. היין והשמן אבל אקנקנים אף בשעת הגתות א"נ לתרומה וכללא דהך מילתא בקדש ממש נאמן כל השנה וכן אקנקנים מלאים דקדש ומטהר יינו לנסכים ועדיין לא הקדישו א"נ כל השנה רק ע' יום קודם וכן מדומע דקדש כדין הקדש ממש אבל אקנקנים רקנים א"נ אף של קדש ואף בשעת הגיתות ובתרומה נאמן ליין ושמן בשעת הגיתות וקודם לגיתות ע' יום אבל אקנקנים א"נ אף מלאים וי"מ דבקנקנים מלאים בקדש נאמן כל השנה ובריקנים נאמן בשעת הגתות וקודם ע' יום ודוקא בקודש אבל בתרומה א"נ אלא בשעת הגתות ולא קודם ע' יום וכן נאמן לפי תוס' זו על רקנים דתרומה בעת הגתות דה"ק אף על התרומה היינו על קנקנים רקנים ולא קי"ל כתוס' זו רק על מלאים דתרומה נאמן בעת הגתות (עי' בפי' המשנה להרמב"ם ועי' בדבריו פי"א מהל' משכב וכמ"ש כ"מ שם) : לאסורן. אף אותו החביות : רביעית קודש. מגו דמהימן אקודש נאמן אתרומה. שהיא היא. אותו החבית עצמה : יקבלה. גרסינן : גוזר אני עלי. אף שמדינא שרי משום לזות יש לאסור : יב הגבאין. שגובין מס המלך והמה ע"ה : וכתבו. כדרך שמסדרין לגבות כתבו המטלטלין לידע אם יש לו לפרוע מנת המלך : מבחוץ. ולא נכנסו לפנים : טהור. ונאמנים הם בעצמם לומר לא נכנסו : נאמנים. אף כשנכנסו לבית לומר לא נגענו : חטאת. בשר קודש וכאן לא מיירי באפר חטאת ובמשנה ג"כ דמבואר דנאמנים בתומרות דתרומה מקודש נקטינן לה : כל הכלים. אפילו גסים : הרגל. דכולם כחברים דכתיב (שופטים כ') ויאסף כל ישראל אל העיר כאיש א' חברים וברגל שעת אסיפה והוה כולן חברים : לאומני ע"ה. ואינו נזהר בשמירתה שאינו עושה בטהרה כיון דימכור לע"ה: חטאת. לטהרת פרה דאלו לקודש אין ע"ה נאמן בכלים רקים : יג שנטמא. בספק משקין : מנורה. דנטמאה: לאור הלבנה. כלומר שמטבילין המנורה שלא נעשה אלא כדי להאיר והינה מקבלת טומאה ובירושלמי הגירסא גלגל חמה והיא היא והא דמטבילין בשבת היינו משום דאין שבות במקדש (ת"כ) :

סליק תוספתא ממסכת חגיגה

עין משפט

א מיי' פרק ב מהל' תפלה סמג עשין יט טור או"ח סימן קיד :

ב מיי' פרק י מהל' תפלה סמג עשין יט טור או"ח סי' קיד·קיז :

מאימתי

מזכירין א גבורות גשמים רבי אליעזר אומר מיו"ט הראשון של חג רבי יהושע אומר מיו"ט האחרון אמר לו רבי יהושע הואיל ואין הגשמים סימן ברכה בחג למה הוא מזכיר אמר לו ר' אליעזר אף הוא אינו אומר אלא משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו אמר לו א"כ לעולם יהא מזכיר : **גמ'** תנא ב בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר מאי טעמא אמר ר' חנינא לפי שאין נעצרין *אמר ר' חנינא בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו אמר מוריד הגשם מחזירין אותו בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לא אמר מוריד ב הגשם מחזירין אותו ולא עוד אלא אפילו אמר מעביר הרוח ומפריח הטל אין מחזירין אותו ירושלמי רבי זעירא בשם רבי חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו והתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר אם בא להזכיר מזכיר לא

רש"י

מאימתי מזכירין גבורות גשמים · היינו משיב הרוח ומוריד הגשם ובגמרא מפרש אמאי קרי להו גבורות גשמים ומסיק לפי שיורדין בגבורת הקב"ה ויליף ליה מקראי : של חג · סוכות : הואיל ואין הגשמים סימן ברכה · כדאמר (א) משל משלו למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושופך לו הקיתון על פניו כלומר אי אפשי בשימושך : אף הוא אינו אומר · ותן טל ומטר שהוא שאלה שבברכת השנים אלא מזכיר משיב הרוח כו': בעונתו. בעת שהוא לברכה : א"כ לעולם · אפי' בימות החמה : **גמ'** בטל וברוחות לא חייבוהו חכמים להזכיר · דלימא משיב הרוח ומוריד הטל : לפי שאין נעצרין · שכל זמן הן באין : אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו · דבשאלה דידיה לית בה מידי דבלאו הכי לא מעצרי : אמר מוריד הגשם מחזירין אותו · לפי ששואל *) מידי דלא צריך: מעביר הרוח · שלא ישוב : ומפריח הטל · שלא ירד : אין מחזירין אותו · לפי שאין נעצרין:

*) בס"י הגי' מידי דמיעצר ואין

פי' הרב רבינו נסים

מאימתי מזכירין גבורות גשמים · בהזכרה בעלמא כגון משיב הרוח ומוריד הגשם ואין זה לשון שאלה כלל ובגמרא מפרש דמשום שיורדין בגבורה דהכי רמז בקרא קרי להו גבורות גשמים : ר' אליעזר אומר מיו"ט הראשון של חג . מפרש בגמ' דמלולב קא גמר לה שבא לרצות על המים ומתחילין לנוטלו מיו"ט הראשון של חג הלכך בתפלת יוצר נמי של יו"ט ראשון מזכירין גבורות גשמים ומיהו מאורתא לא מתחילינן כשם שאין מתחילין ליטול את הלולב בלילה : אמר רבי יהושע הואיל ואין הגשמים סימן ברכה בחג. כשיושבין ישראל בסוכה ויורדין גשמים סימן רע הוא כדאמרינן בפ' הישן (דף כח·) משל לעבד שמזג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו כלומר אי אפשי בשמושך : אמר לו אף אני לא אמרתי לשאול. שיהו שואלין גשם אלא לספר בשבחו של הקב"ה שהוא משיב הרוח ומוריד הגשם בעתו בשעה שהוא צריך לעולם ומשום דרצוי המים בחג שארבעה מינים שבלולב אינן באין אלא לרצות על המים מתחיל להזכיר מים בחג ביום ראשון : א"כ לעולם יהא מזכיר . לדידך דאמר' דמשיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו משמע כל הימים יכול להזכיר ואין מחזירין אותו ובגמרא [דף ב:] מפרש דאין ה"נ לר' אליעזר שאם בא להזכיר כל השנה כולה מזכיר דבעונתו משמע מיהו מיו"ט הראשון של חג עד סוף ימות הגשמים רמי חובה עליה ולא קי"ל לא כר"א ולא כרבי יהושע אלא כר"י כדאיתא לקמן : **גמ'** תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר . פירשו בו דתרתי קאמר לא חייבו חכמים להזכירם בזמנם טל בימות החמה ורוח בימות הגשמים ואף אם בא להזכירם שלא בזמנם מזכיר ואין בכך כלום שכיון שאין נעצרים אין הזכרתם מעלה ולא מוריד בשום זמן ולא משמע לי הכי דא"כ על מה נהגו עכשיו להזכיר רוח בימות הגשמים ולשאול טל בין בימות החמה בין בימות הגשמים מאחר שאין סמך להזכרתן כלל ולא משמע משום דאמרי' לא חייבו הוא דנהגין בהו לפיכך נראה לי דהכי קאמר טל ורוחות כיון שאין נעצרין לגמרי אע"פ שפוחתין ומוסיפין ואיכא נמי טל ברכה דמעצר כדאיתא בגמרא לא חייבו חכמים להזכיר דאין החיוב אלא במה שהוא נעצר לגמרי ואעפ"כ אם בא להזכיר כדי שיתוספו בזמן הראוי להם מזכיר וזכור לטוב וגרסינן נמי בגמרא תנא בעבים וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר ומפרש בגמרא דעבים נמי מהנו לארעא ואיכא מינייהו דלא מיעצרו והיינו חרפי ופרש"י ז"ל דחרפי עבים שלפני המטר והראב"ד פירש דחרפי [היינו עבים] דבזמן זרעים [א] חרפי :

וצריך לתת טעם למנהגנו שהרי בטל וברוחות ובעבים שנינו בשוה לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר ואנו משנין כל אחד מחברו שאנו מזכירין הרוח בימות הגשמים בלבד ולא שואלים אותו כלל ושואלין את הטל בין בימות החמה בין בימות הגשמים ואין מזכירין אותו בימות הגשמים ועבים אין שואלין ולא מזכירין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים וכ"ל דהיינו טעמא משום דלא"ג דאמרי' בטל וברוחות אם בא להזכיר מזכיר אין דינן שוה שהטל מתבקש בין בימות החמה בין בימות הגשמים כדאמרינן בגמרא [דף ד·] שאמר הקב"ה לישראל אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם שנאמר (הושע יד) אהיה כטל לישראל ורוח אינו כן שאינו מתבקש אלא בימות הגשמים כדי לנגב לחות הארץ שהוא מרובה אבל בימות החמה לא וראיה לדבר מדאמרי' בסמוך בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו אלמא אינו מתבקש בימות החמה דאם איתא דמתבקש פשיטא דאין מחזירין אותו דאדרבה כשהזכירו זכור לטוב ולפיכך נהגו לומר טל בתפלה בין בימות החמה בין בימות הגשמים ולא נהגו לומר רוח אלא בהזכרה בימות הגשמים וזה שנהגו בימות הגשמים לומר טל בשאלה ולא בהזכרה ורוח בהזכרה ולא בשאלה (ב) כדי לעשות היכר ולידע שמצות הזמן במטר לא בטל ורוח ואלו הוזכרו שניהם בהזכרה ובשאלה לא היה נודע איזה מהן עיקר ולפיכך טל ורוחות שאין הזכרתן חיוב לא הנהיגו להזכירן [ב] אלא בימות הגשמים או בהזכרה או בשאלה ולא בשתיהן ומן הטעם שכתבתי ולפי שהטל מתבקש לעולם משא"כ ברוח יחדו מקומו בשאלה שהוא מקום יותר עיקרי ורוח שאינו מתבקש כ"כ הנהיגו לאמרו בהזכרה ומה שלא הנהיגו להזכיר בעבים כלל אפשר שהוא מפני שאין תועלתן ניכר לבריות ואם יאמרו מעלה עננים ומוריד הגשם יראה להם שהוא לשון יתר ושלא לצורך ואפשר ג"כ דתנא דברייתא קמייתא לא מודה לבתרייתא בעבים שאם בא להזכיר מזכיר דאפשר דס"ל בהו דאינו מזכיר כלל מפני שאין ברצוי רבוין תועלת אבל ליכא למימר דברייתא בתרייתא נמי פליגא אקמייתא בטל שהרי טל דבר המתבקש לעולם הוא ולפיכך הנהיגו להזכיר בתפלה טל ורוחות על הדרך שכתבתי ולא הנהיגו להזכיר עבים :

אמר רבי חנינא בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו . כיון שאינו נעצר : מוריד הגשם מחזירין אותו. דהא מעצר ואינו יפה בימות החמה ופשטא דמילתא משמע דלאמר מוריד הגשם ולא אמר מוריד הטל דסתם אמר מוריד הגשם בימות החמה הוא משום דנקיט סירכיה דימות הגשמים דמזכירין גשם בלא טל אבל כשהזכיר טל וגשם אפשר שאין מחזירין אותו . ובסמוך נשא ונתן בזה : בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו . לפי שאינו נעצר : לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו בפשטיה משמע שהזכיר טל ולא גשם אבל בירושלמי אינו כן ויתבאר בסמוך: ולא עוד אלא אפי' אמר מעביר הרוח. שלא [ג] יבא: ומפריח הטל. שלא ירד אין מחזירין אותו לפי שאין נעצרין וכ"ש שאם לא הזכיר טל בימות החמה אין מחזירין אותו והוא שלא הזכיר תחתיו גשם : **ירושלמי** רבי זעירא בשם רבי חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו והא דתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר . פי' אסיפא פריך דקס"ד דמקשה דמשום הכי קאמר היה עומד בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו לפי שלא הזכיר של טל ומשום הכי פריך עלה מדתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר וכו' ופריק לא דמי ההוא דמגלי ומיקל כלומר מקלל שהגשמים סימן קללה הן בימות החמה להוות דלא מגלי ולא מיקל כשאומר דלא מגלי שאינו מזכיר טל ואינו מקלל ג"כ בהזכרת גשם א"כ אפשר שיהא פי' מיקל מקלקל ולפי זה קרוב הדבר שכל שהזכיר גשם אע"פ שהזכיר טל ג"כ מחזירין אותו מפני שקלל אבל הרמב"ן ז"ל אומר שאין פי' הירושלמי ברור בכך שאלו היה המתרץ בא לתרץ ולומר דלאו משום דלא אידכר טל מחזירין אותו אלא משום דאדכר גשם ואפי' כשהזכיר טל וגשם קאמר דמחזירין אותו לא היה טפל על זה לשון לא דמי אלא כך היה ראוי לומר טעמיה דר' חנינא משום דמיקל ולפיכך אמר שאלולי שהרב אלפסי ז"ל פסק בהלכותיו זה הירושלמי היה נראה שדעת המתרץ טעה לדעת המקשה דמש"ה מחזירין אותו לפי שלא הזכיר טל שאלו הזכיר טל ומטר בימות החמה אין מחזירין אותו אבל מפני שהזכיר מטר ולא טל מחזירין אותו ואע"פ שלא חייבו חכמים להזכיר בטל דלא דמי ההוא דמגלי ומיקל כלומר (ג) שנזדקקו לשאול ומיקל ומזלזל בטל שהוא שואל גשם שאינו צריך לו וטל אינו שואל להוות [דלא] מגלי ולא מיקל כלומר שאינו שואל כלל לא טל ולא מטר שאין זה מזלזל ומיקל בטל [ד] ובמטר אלא שאינו מזכירו ולא ס"ל לבני מערבא שאם אמר מפריח הטל שאין מחזירין אותו אלא כיון שהוא מזלזל ומיקל בו מחזירין אותו ולשון מיקל נמי לשון קולא משמע ולא לשון קללה ועוד שהגשמים בימות החמה אינן סימן קללה אלא בשלא ירדו גשמים קודם לכן הא בשירדו סימן ברכה הם דגרסינן בירושלמי עלה דמתני' דתנן יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה הם א"ר יוסי בר' אבין הדא דאיתמר בשלא ירדו גשמים מכבר אבל ירדו גשמים

שלטי הגבורים

א כ' הטור בשם הירושל' דאסור להזכיר גשמי' א טל עד שיכריז ש"צ משיב הרוח או מוריד הטל כדי שלא יהא דבר מעורב ביניהם זה מזכיר וזה אינו מזכיר אבל אם בא לבית הכנסת והצבור התחילו להתפלל יכול להתפלל ולהזכיר אע"פ שלא שמע מש"צ :

לשון ריא"ז

תקנו רבותינו להזכיר גבורות גשמים בברכה שנייה לפי שג' ברכות הראשונות דברי שבח ודברי רצוי הם כעבד שבא לבקש בקשה מלפני רבו ומתחיל תחלה לפייסו בדברי שבח ודברי רצוי ואח"כ שואל בקשתו כמו שמבואר בפרק אין עומדין להתפלל ותקנו להזכיר בברכה שנייה גבורותיו של הקב"ה כגון תחיית המתים והורדת גשמים שהקב"ה מחיה בהן את עולמו והבריות מודים ומשבחים עליהן ואין מזכירין הגשמים אלא בזמן הגשמים ואימתי מזכירין אותן ביום טוב אחרון של חג והעובר לפני התיבה בתפלת שחרית אינו מזכיר אבל העובר לפני התיבה בתפלת מוספים מזכיר ואומר בתפילתו משיב הרוח וכו' לפי שתפלת המוספים הוא בקיבוץ עם שנתקבצו לשמוע קריאת התורה ומודיעים זה לזה ונראה בעיני שכשם שש"צ אומר בתפילתו כך כל יחיד ויחיד מזכיר בתפלת המוספים כשמתפלל כל אחד תפילתו בלחש שכך היא תפלת היחידים כמו תפלת השליח צבור כמבואר בקונטרס הראיות :

ב וכתב הטור בשם אביו הא דאמרי' לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו היינו דווקא כשמסיים כל הברכה ולא חוזר לראש התפילה אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה יאמר במקום שנזכר וכתב אבי"ה אם שכח להזכיר עד שסיים מחיה המתים ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש א"צ לחזור אלא אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה וכן בשאלה אם נזכר קודם שהתחיל תקע בשופר אומר ותן טל ואח"כ תקע וכן ביעלה אם לא פתח במודים אומר יעלה ויבא ואח"כ מודים ואין צריך לחזור :

פי' רבינו יהודה בר ברכיה

מזכירין . הזכרה בעלמא כגון משיב הרוח ומוריד הגשם דאין זה ל' שאלה כלל ובגמ' מפרש אמאי קרי להו גבורות : מיו"ט הראשון. ואפי' בתפלת יוצר ור' יהושע נמי מתפלת יוצר של יום טוב האחרון קאמר : מיו"ט האחרון . מיום השמיני דלא יתבינן בסוכה מדכרי' אבל כל שבעה לא שהגשמי' בסוכה סימן קללה הם: א"כ אתה אומר לעולם . בעונתו משמע אף בקיץ יהא מזכיר ור' אליעזר מודה בברייתא בגמ' דכל ימות הקיץ אם בא להזכיר מזכיר דלעולם בעונתו משמע . ומיהו עד השתא לא רמי עליה אלא מיום טוב הראשון ואסימן קללה לא קפדינן ור' יהושע קפיד : גמ' תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר . בטל בימות החמה וברוחות בימות הגשמים : בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו . ואע"פ דכשאינו מזכיר לא טל ולא גשם בימות החמה אין מחזירין אותו שהטל [...] כשהוא מזכיר גשם בימות החמה מחזירין אותו כדמפרש בירושלמי לא דאמי ההוא דמיקל וכו' וכמו שפירש הרב דודי ז"ל בספר המאור . ויש לפרש בירושלמי ההוא לא דאמי ההוא דמיקל לשון קללה שכשהוא [מזכיר] גשם בימות החמה מקלל שהגשמים בימות החמה סימן קללה אבל כשאינו מזכיר לא טל ולא גשם אע"פ שאינו מתפלל כראוי שהיה לו להזכיר טל . כיון שאינו מקלל לא איכפת לן דהא אינו נעצר : לא אמר מוריד הגשם [מחזיר]ין אותו . והוא דלא אמר נמי מוריד הטל דאי אמר מוריד הטל בימות הגשמים אע"ג דלא אמר מוריד הגשם אין מחזירין אותו כדמשמע לקמן בירושלמי בההוא דלא אידכר לא טל ולא מטר . ולא עוד אלא אמר מעביר הרוח [...] בימות הגשמים ומפריח הטל שלא ירד בימות החמה אין מחזירין אותו . דל' איכפת לן לפי שאין נעצרין : ירושלמי התפלל ואינו יודע מה הזכיר אמר ר' יוחנן כל שלשים יום הזקה מה שלמוד הזכיר מכאן ואילך מה שצרך הזכיר

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בפרק הישן : (ב) נ"ב וגשם ומטר בשאלה ובהזכרה : (ג) נ"ל שנזדקק:

הגהות מא"י

[א] תיבת חרפי כאן נמחקת : [ב] תיבת אלא נמחקת ונגבת אחר בימות הגשמים : [ג] שלא ישוב ויבא אין מחזירין אותו כנ"ל ותיבת ומפרים הטל שלא ירד מוקפות : [ד] תו"ג :

לא דמי ההוא דמצלי ומיקל להוא דלא מצלי ולא מיקל: בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו והתניא אם לא שאל בברכת השנים או שלא אמר גבורת גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו ההוא דלא אידכר לא טל ולא מטר: בבלי בפרק תפלת השחר *אמר רבי תנחום אמר רבי אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו ושאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שאומרה בשומע תפלה ואותבינן עליה מהא דתניא טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השני' מחזירין אותו הבדל' בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס ואסיקנא לא קשיא הא דאידכר מקמי שומע תפלה הא דאידכר בתר שומע תפלה אי אידכר מקמי שומע תפלה אומרה בשומע תפלה אי אידכר בתר שומע תפלה חוזר א לראש ושמעינן מינה דאי טעה ולא אמר גבורות גשמים בתחיית המתים חוזר לראש ואע"ג דאידכר מקמי שומע תפלה: מתני' *אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג האחרון מזכיר והראשון אינו מזכיר ביום טוב הראשון של פסח הראשון מזכיר והאחרון אינו מזכיר: (א) (א) *עד מתי שואלין את הגשמים רבי יהודה אומר עד שיעבור הפסח ר' (ב) יוסי אומר עד שיצא ניסן שנאמר ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: גמ' פירוש האחרון המתפלל ב במוסף הוא מזכיר גבורות גשמים ובשחרית אינו מזכיר וביום טוב הראשון של פסח בשחרית מזכיר גבורות גשמים ובמוסף אינו מזכיר ירושלמי מ"ט דר' יהודה כדי שיצאו המועד' בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם:

א"ר

גשמים [מכבר] סימן ברכה הם וכתבו הרב אלפסי ז"ל בסוף פירקין הלכך משמע דכי אמר להוא דמצלי ומיקל היינו משום שהיקל בטל שלא הזכירו והזכיר גשם ולפי זה ליתיה להאי ירושלמי שאין לך מזלזל בטל יותר ממי שאומר בו מפריח הטל ואפ"ה אמרינן בגמרא דילן דאין מחזירין אותו והוא נר מצוה ז"ל כדחק לפרש ולומר כדי לקיים הירושלמי שיותר הוא מזלזל בטל מי שאינו מזכירו ומזכיר גשם ממי שאומר מפריח הטל וגם הוא ז"ל כתב שאין זה נכון ולפיכך נ"ל דמיקל לשון קללה הוא והאי דקאמר לא דמי דמצלי ומיקל ולא אמר דטעמיה דר' חנינא משום דמיקל היינו משום דמתרך גופי' ס"ל דמשום שלא הזכיר טל והזכיר גשם הוא דמחזירין אותו אבל הזכיר שניהם אין מחזירין אותו שאין הגשמי' בימות החמה קללה גמורה מן הטעם שכתבתי אדרבה ברוב השנים סימן ברכה הם ומיהו כשהניח להזכיר טל שהוא דבר המתבקש לעולם והזכיר גשם שהוא לפעמים סימן קללה אחר שיצא ניסן והכתוב מזכירו לקללה הלא קציר חטים וגו' מחזירין אותו וכמלאת אומר לפי זה דכי אמרינן דבימות החמה אמר מוריד הגשם מחזירין אותו היינו דוקא בשלא הזכיר טל אלא [סירכא] דימות הגשמים נקט כפשטא דמילתא אבל הזכיר טל וגשם אין מחזירין אותו: היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו והתניא אם לא שאל בברכת השנים וכו'. פירוש השתא מיהדר למיפרך ארישא דאמר דהיה עומד בגשם והזכיר של טל דאין מחזירין אותו ואמאי והא לא הזכיר גשם ותניא דכל שלא אמר גבורות גשמים מחזירין אותו ומשני דהוא דוקא בדלא אדכר לא טל ולא מטר אבל זה כיון שהזכיר טל אע"פ דלא אמר גשם אין מחזירין אותו ויש לתמוה על הרב אלפסי ז"ל למה כתב זה הירושלמי בהלכותיו דכי אמרי' בגמ' לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו מסתמא משמע דנקיט סירכיה דימות החמה ואדכר טל ולא מטר ואפ"ה אמר דמחזירין אותו ועוד דאם איתא להך סברא דירושלמי אדאשמועינן רבי חנינא בגמ' דילן לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לישמעינן רבותא טפי דלא אמר מוריד הגשם אין מחזירין אותו כיון דאמר ומוריד הטל. ועוד דכיון דהא דירושלמי והא דגמ' דילן משמיה דר' חנינא אמרוה אם איתא דס"ל לתלמודא דידן הכי הוה ליה לתלמודא לאיתויי הכא דהא מאי דאמרי' בגמרא דילן לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו לא קמ"ל מידי דברייתא שלימה היא ולפיכך כתב הראב"ד ז"ל אילו הסכים התלמוד שלנו עם הירושלמי לא היה מניחו זה מי שסדר [א] הברייתא שלנו ועכשיו שכתבו ה"ר הגאון רבי יצחק ז"ל אין בידינו לדחותו ומיהו כתב הרמב"ן ז"ל דהכו דלא לוסיף עלה דבהזכרה הוא דאיתמר ואין דנין כן בשאלה לפי שיש שבח והודאה [בזכירת טל] במה שאינו נעצר [ב] כמו שיש במה שהוא נעצר [ג] לפיכך הזכרת*)[טל] רצוי גבורת גשמים עומדת במקומה אבל היאך יתכן לומר בשאלה שתהא שאלת מה שאינו צריך לשאול עולה לו במקום מה שצריך לשאול הא ודאי ליתא: תנן גרסי' התם התפלל ואינו יודע מה הזכיר א"ר יוחנן כל שלשים יום מה שהוא למוד הזכיר מכאן ואילך מה שהוא צריך הזכיר. פירוש כגון שהוא עומד בטל והתפלל ואינו יודע אם הזכיר גשם אם לא שאם הזכיר גשם מחזירין אותו ואמר רבי יוחנן כל שלשים יום מה שהוא למוד הזכיר ומסתמא הזכיר גשם ולא טל כמו שהוא למוד להזכיר בימות הגשמים ומ"ה מחזירין אותו לפי שהוא מצלי ומיקל כמו שכתבתי למעלה אבל אי אפשר לפרשו להא דר' יוחנן במי שהוא עומד בגשם שאפי' הזכיר מה שהוא למוד בימות החמה כלומר טל ולא גשם אין מחזירין אותו אלא היכא דלא אדכר לא טל ולא מטר וכדאי' בירושל' ואיכא למידק בימות החמה נמי למה מחזירין אותו כל שלשים יום אם הזכיר גשם והלא אינו סימן קללה אא"כ יצא ניסן וכו' ולא עוד אלא שרבי יוסי אמר בשאלת גשמים עד שיצא ניסן ונהי נמי דלית

*) בס"י הגי' של

הלכתא כוותיה מ"מ אם עבר והזכיר אינו סימן קללה ולמה מחזירין אותו ואע"פ שהוסיף ואמר מה שלא נתקן הרי מעביר הרוח ומפריח הטל שלא נתקן וכי אמר אין מחזירין אותו י"ל שכיון שרוב הזמן שפוסק מלהזכיר גשם הוא סימן קללה לא פלוג רבנן ואמרי שמשעה שפוסק מלהזכיר גשם אם הזכיר מחזירין אותו:

תורה אור

בבלי בפרק תפלת השחר (דף כט.) אמר רבי תנחום אמר רבי אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו. פירוש שאינו יכול לאומרה בשומע תפלה כשאלה שאין מקום למטבע ג' ראשונו' באמצעיות לפי שראשונות אינן אלא שבח והודאה וקבעו גבורות גשמים בתחיית המתים מתוך ששקולה כתחיית המתים אבל אמצעיות שאלה ובקשה הן ולפיכך מה שנתקן במטבע שלהן יש לו מקום בשומע תפלה ולפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל דמינה שמעינן דאם טעה ולא אמר גבורות גשמים בתחיית המתים חוזר לראש אבל בתוספות סמכו על מה שאמרו בירושלמי דכוותה אם לא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים אומרה בשומע תפלה (ג) [מ"ה אם שאלה שהיא מדוחק אומרה בשומע תפלה] הזכרה שהיא מריוח לא כ"ש ובודאי דלפום גמרא דילן לא משמע הכי דאם איתא ליערבינהו ולימא טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שאומר בשומע תפלה אלא ודאי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים חוזר [ד] ואינו יכול לאומר' בשומע תפלה והא דאוקימנא הא דתניא טעה ולא הזכיר גבורות גשמים ושאלה בברכת השנים מחזירין אותו בדאידכר בתר שומע תפלה הך אוקימתא לשאלה היא דבגבורות גשמים אע"ג דאדכר מקמי שומע תפלה מחזירין אותו אבל בשאלה אין מחזירין אותו אלא כי אדכר בתר שומע תפלה ודאמרינן דכד אדכר בתר שומע תפלה מחזירין אותו כתב רבינו האי גאון ז"ל דמחזירין לשומע תפלה ואין צריך שיחזור לברכת השנים אבל הראב"ד ז"ל כתב שמחזירין אותו לברכת השנים וכמו שאמרו לענין הבדלה בפרק אין עומדין (דף לג.) טעה בזו ובזו חוזר לראש ואין אומרים שיהא לו די בשיחזור ויבדיל על הכוס וכן כתב הר"ם במז"ל בפרק י' מהלכות תפלה. אבל בירושלמי מפורש כדברי הגאון ז"ל ששאלו על זה להיכן הוא חוזר ואסקוה כההוא דאמר ר"ש בר בא בשם ר' יוחנן דאמר בראש חדש אם עקר רגליו חוזר לכתחלה ואם לאו חוזר לעבודה וה"נ אם עקר רגליו חוזר לכתחלה ואם לאו חוזר לשומע תפלה ולא דמי למאי דאמרי' בהבדלה בטעה בזו ובזו [ה] דחוזר לראש דשאני הכא דתפלה חדא מילתא היא הילכך זה שטעה בב' מקומות כל זמן שלא סיים תפלתו חוזר למקום הסמוך לו שטעה בו ועוד דכיון דלא הזכיר שאלה בברכת השנים כבר נתחייב לאומרה בשומע תפלה וכיון דלא אמרה בשומע תפלה הרי הוא כמי שטעה בשומע תפלה: מתני' אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים. האי סמוך לגשמים איכא למימר דהיינו יו"ט אחרון של חג והכי מסתבר כמו שכתבתי [בחידושי] ואיכא למימר דהיינו ז' במרחשון כדפסקינן לקמן [דף י'] כר"ג דאמר בז' בו ועל אותה משנה אפרש זמן התחלת שאלה בס"ד: ר' יהודה אומר העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג וכו'. הא דנקיט העובר לפני התיבה ולא תנא דביו"ט האחרון של חג במוסף מזכירין ולא בשחרית וביו"ט הראשון של פסח בשחרית ולא במוסף היינו טעמא לפי שאמרי' בירושלמי בריש מכילתין אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"ץ ומיהו דוקא בגשם אבל בטל (ד) אם רצה להזכיר יחיד יזכיר כדאיתא התם ואיידי דנקיט רבי יהודה מילתיה בש"ץ ביו"ט האחרון של חג נקט נמי הכי ביו"ט הראשון של פסח אע"פ שאין הפסקת גשם והזכרת טל תלויה בש"ץ אי נמי דאפי' בטל אין מזכירין בצבור עד שיכריז ש"ץ וכן נראה בירושלמי שאכתוב בסמוך: ירושלמי מאי טעמא דר"י כדי שיצאו המועדות בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם. ואמרו שם עוד ויזכיר מבערב לית

כל

שלטי הגבורים

א הא דכתוב בספרים חוזר לראש נראה דטעות נפל בספרים כי למה יחזור לראש אם נזכר קודם שעקר רגליו אלא הגירסא היא מחזירין אותו ולדברי ר"ה וסמ"ג אינו חוזר רק לשומע תפלה (ה):

ב ירושלמי דוחק לתת טעם למה אין מתחילין להזכיר משיב הרוח מבערב או בתפלת שחרית ועוד אומר שם בירושלמי ר' חגי בשם ר' פדת אמר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"צ וכו' הרא"ש נראה לי דהאי טעמא קאי אפירכא תניא דפריך ויזכיר בשחרית וקאמר שאין ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"צ פי' שיאמר קודם תפילת מוסף בקול רם משיב הרוח ומוריד הגשם והאי א"א בבוקר לפי שאין יכול להפסיק בין גאולה לתפלה ותו גרסינן בירושלמי הדא דתימא אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"צ בגשם קמא לצלותא כמו שהזכיר ש"צ פירוש הבא לבית הכנסת ועמדו העם להתפלל מוסף ולא שמע שאמר ש"צ משיב הרוח ומוריד הגשם מזכיר אף על פי שלא שמע מפי ש"צ וכן כתב רבינו אבי"ה ז"ל דאסור ליחיד להקדים תפילתו לתפילת צבור אף אם היה חולה או אנוס לפי שאסור להזכיר עד שיזכיר שליח צבור בין בלחש בין בקול רם אבל אם בא להתפלל והצבור שהתחילו להתפלל יכול להתפלל ולהזכיר אע"פ שלא שמע מפי ש"צ ובסדר רב עמרם ז"ל כתו' שאחר שהזכיר ש"צ במוסף מתחילין העם להזכיר בתפילת המנחה ודייק מלישנא דמתני' העובר לפני התיבה וכו' האחרון מזכיר משמע דדוקא עובר לפני התיבה דהייט ש"צ מדלא תני במוסף מזכירין ואפשר שגם מן הירושלמי דקדק, קאמר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"צ בגשם ולא נהוג עלמא כך וגם ר' אליעזר ור' יהושע לא הזכירו בדבריהם חילוק בין ש"צ לשאר העם ורבי יהודה לא נחלק עליהם אלא בזמן הזכירה ולא בא לחדש דבר אחר והאי דנקט העובר לפני התיבה שאלה בש"ץ היינו טעמא כדאיתמר בירושל' שהוא מזכיר תחלה עוד מפרש בירושלמי טעם אחר רבי אבין בשם רבי יוחנן טעמא דרבי יהודה כדי שיצאו המועדות בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם והאי טעמא קאי אהזכרה ולא אהפסקה כי ביו"ט הכל באין לבית הכנסת בערב כי אין עושין מלאכה בחול המועד ולכך אין מספיק טעם הראשון ולכך מפרש כדי שיזכיר טל במועדות בערבית ובשחרית:

המאור הקטן

הירושלמי שכתב הרי"ף ז"ל לא דמי ההוא דמיקל להוא דלא מצלי ולא מיקל א] כך פירושו כי מי שהוא מיקל על עצמו שלא להזכיר לא טל ולא גשם בימות החמה אין מחזירין אותו מפני שהטל אין נעצר אבל מי שמחליף ומזכיר של גשם בימות הטל הואיל ואין גשמים לאחר ניסן סימן ברכה כאילו לא התפלל כלל לפי' מחזירין אותו: רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג כתב עלה הרי"ף ז"ל ירושלמי מאי טעמיה דרבי יהודה כדי שיצאו המועדות בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם ב] ובמקום אחר מצאתי בירושלמי ויזכיר מבערב לית כל עמא תמן. ויזכיר בשחרית אף הוא סבור שהזכירו מבערב והוא הוה מדכר מן גו דהוא חמי לון דלא מדכרין בקמייתא ומדכרין באחרייתא אף הוא יודע שלא הזכירו מבערב ובמדרש אגדה מצאתי לפי שאין דעתו של אדם מתיישבת עליו אלא בתפלת מוסף הדא הוא דכתיב שמעה ה' צדק וכו' זו ק"ש הקשיבה רנתי זו תפלת יוצר האזינה תפלתי בלא שפתי מרמה זו תפלת המוספין (מיד) מלפניך משפטי יצא זו היא שתוקעין שופר בתפלת המוספין ובגמרא דילן במסכת ראש השנה יש טעם אחר בתקיעות:

השגות הראב"ד

א] לא דמי ההוא דמקל כו'. א"א מעולם לא ראיתיו מגלית בחדושיו והגמרא כך היא לא דמי ההיא דמצלי ומקל להוא דמצלי ולא מקלי ירא' המבין שאין זו הגירסא מכוונת לפירושו אלא אפילו הגירסא שלו אלא עיקר הספי' מקל מקלקל וכבר הוא מפורש מפירושי יפה: ב] ובמקום אחר מצאתי כו'. א"א אלו שני הטעמים שאמרו בירושלמי האחד הוא ליו"ט אחרון של חג והוא שכתב הרב והאחר ליו"ט הראשון של פסח והוא ודאי מבערב לית כל עמא תמן מפני שהוא חול והעם טרודין במלאכתם ובמצה ובמרור אבל יו"ט האחרון של חג שהוא יו"ט הרי כל עמא תמן כמו בשחרית אלא כדי שיצאו כל המועדות בטל והוא שמיני של חג וכן כתוב בפירושי:

עין משפט

א מיי' פרק ב מהל' תפלה סמג עשין יט טוש"ע או"ח סימן קיד קיז:

שיטת ריב"ב

הזכיר: מתני' אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים. כדפסק' לקמן הלכה כרבן גמליאל דאמר בז' במרחשון וכחנניא דאמר בגולה עד ששים בתקופה:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בדף ה' ובדף ד' מפרש דתרי תנאי אליבא דרבי יהודה ע"ש: (ב) נ"ל מאיר: (ג) נ"ב דאמרי' התם ומה שאלה שהיא מדוחק אין מחזירין כו': (ד) אם רצה יחיד להזכיר יזכיר כצ"ל: (ה) נ"ב ועיין למעלה בפרק תפלת השחר דף כ"ב ע"ב וברא"ש שם:

הגהות חו"י

(א) נ"ב בגמ' תרי תנאי אליבא דרבי יהודה:

הגהות מאי

[א] הגמ' כצ"ל: [ב] פי' טל: [ג] פי' גשם: [ד] לראש: [ה] פי' דטעה בתפלה וטעה שאכל קודם הבדלה:

כל עמא תמן כלומר וכמאן זה מזכיר טל וזה גשם לפי שיש שאינו בקי בשעת ההזכרה עד שישמע מפי ש"צ והקשו עוד ויזכיר (ו) בשחרית אף הוא סבור שמא הזכיר מבערב [ב] והואי האי דמדכר מגו דחזי לן דלא מדכרינן בקמייתא ומדכרינן בבתריי' אף הוא יודע שלא הזכירו מבערב פירוש אף הוא סבור שהזכירו מבערב ולשנה אחרת יזכיר מבערב וכמאן האחרים נזכירין גשם והוא מזכיר טל ומשנה מטבע תפלתו ממטבע תפלת צבור וכי מקשינן ויזכיר מבערב ויזכיר (ז) משחרית אי"ט של פסח בלחוד הוא דמקשי' דאלו ליו"ט האחרון של חג

רש"י | תורה אור | נר מצוה

בטעמא בכדי שיצאו כל המועדות בטל סגי לן שכשם שבשביל כך (ח) אסרו שאלת גשמים עד יו"ט האחרון של חג דאפשר דר"י לא חייש בגשמים בחג סימן קללה אף מפני טעם זה בעצמו אחרוה עד מוספין אבל ביו"ט א' של פסח דכיון שמפני שיצאו כל המועדות בטל הפסיקו בו ההזכרה אע"פ שהוא זמן הגשמים עדיין אם כן יזכיר מבערב ומשני לית כל עמא תמן וכו' כדאיתא התם: **גמ'** א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר רב מתחיל במוספין. במוספין של שמיני ספק שביעי מתחיל להזכיר מטר דשמא יו"ט אחרון הוא: ופוסק במנחה. דשמא שביעי הוא ופוסק נמי בערבית ושחרית של ט' ספק ח' כדיע אם הוא ח' ותמהני אמאי סבירא ליה דפוסק במנחה ולא נתן לכל אחד מהם דין שמיני גמור כמו שאנו נוהגין בהם בכל דיני יו"ט וכ"ל דהיינו טעמא דבשלמא התם לחומרא אבל הכא קולא שייכא ביה דכי מדכריה גשם ביום ראשון שמא שביעי הוא והוה ליה עומד בטל ומזכיר של גשם דמחזירין אותו וכי היכי (ט) דר' יוסי

רש"י

ואנן דאית לן תרי יומי · שאנו עושין שני ימים טובים (ד) מספק שביעי ספק שמיני ושמיני ספק תשיעי: משיצא חתן לקראת כלה · שהמים של שביל אחד פוגעין במים של שביל אחר ליטנא אחרינא שיש כל כך מים על פני הקרקע שכשטיפה אחת יורדת ונופלת מדלגת טיפה כנגדה מעל פני הקרקע ולשכי מדמה לה חתן וכלה כדאמר מיטרא בעלה דארעא דכתיב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה: רוב ההודאות ולא כל ההודאות · בתמיה והרי כל ההודאות הן שלו: אל ההודאות · שכל ההודאות שלו הן: **מתני'** כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת (ה) · כשחוזרין לבבל מן ארץ ישראל לאחר הרגל: **גמ'** כלפני ששים · ולא מדכרינן: או כלאחר ששים · ומדכרינן ועד ולא עד בכלל: **מתני'** התחילו היחידים · תלמידי חכמים להתענות שלשה תעניות כדמפסיק שני וחמישי ושני:

גמ'

גמרא

א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר רב מתחיל במוספין ופוסק במנחה ערבית ושחרית וחוזר ומתחיל במוספין רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק[א] והלכתא כיון שהתחיל שוב אינו פוסק: דף ו: *א"ר אבהו מאימתי מברכין על א הגשמים משיצא חתן לקראת כלה מאי תתס מברך אמר רב יהודה (א) מודים אנחנו לך על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ר' יוחנן מסיים בה הכי ואילו פינו מלא שירה כים עד הן הם יודו ויברכו את שמך מלכנו וכו' ברוך רוב ההודאות רוב ההודאות ולא כל ההודאות (ב) אלא אימא אל ההודאות אמר דף ז. רב פפא הילכך* נימרינהו לתרוייהו ברוך דף י. רוב ההודאות ואל ההודאות: *מתני' בג' תתו במרחשון שואלין את הגשמים *) ר' שמעון בן גמליאל אומר בשבעה בו שהן חמשה עשר יום לאחר החג כדי שיגיע האחרון שבישראל א לנהר פרת: **גמ'** אר"א הלכה כרשב"ג תניא חנניא אומר ב ובגולה עד ששים יום (א) בתקופה איבעיא להו יום ששים כלפני ששים או כלאחר ששים ומסקנא אמר רב פפא הלכתא יום ששים כלאחר ששים: °) **מתני'** הגיע שבעה עשר תתז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין (ג) אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה:

*) בגמ' הגי' ר"ג °) [דף קע ע"ב] גמ'

הוה מבדיל מיזמא טבא לחבריה שהיה רוצה להטיל בשני אף חומרו של חול כאן ג"כ היה רב רוצה לחוש בו לחומרא של חול במה שאפשר ושמואל פליג עליה בגמרא ואמר לאחר שעשיתו קודש תעשהו חול כלומר דלא אפשר למיחש להך חומרא דהא איכא זילותא דיו"ט ומסקינן דכיון שהתחיל שוב אינו פוסק דאי פסקינן מחזי כי חוכא וזילותא: **אמר** רבי אבהו מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה שירבו המים על הארץ ויצאו אבעבועות מן המטר וילכו זה לקראת זה ואחרים פירשו משיצאו המים הנגרי' ארצה לקראת [הגשם] היורד ואע"פ שלא ירדו עדיין כדי רביעה מברכין עליהן: **מאי** מברך אמר רב יהודה מודים אנחנו לך וכו' · אוקימנא לה בפרק הרואה [דף נט:] בדלית ליה ארעא דהיכא דאית ליה ארעא לא מברך הך ברכה אלא שהחיינו והיכא דאית ליה שותפא בארעא מברך הטוב והמטיב כדתניא (י) קנרו של דבר על שלו מברך שהחיינו ועל של חבירו מברך הטוב והמטיב: **אמר** רב פפא הלכך אמרינן לתרוייהו. פי' הרב אלפסי ז"ל לימרינהו לתרוייהו ברוך רוב ההודאות ואל ההודאות והשיב (כ) עליו הרז"ה ז"ל שאין טעם לחתום בשתים אלו ואחר שחותמין באל ההודאות מה צורך לומר רוב ההודאות לכך (ל) פירשו לימרינהו לתרוייהו להא דרב יהודה ודר' יוחנן שצריך לומר מודים אנחנו לך ואלו פינו והרמב"ן ז"ל קיים לדברי ה"ר אלפסי ז"ל בספר המלחמות וכתב דהאי פירושא בתרא לית ביה משמע דהא ר' יוחנן מוסיף הוא כדאמרי' ור' יוחנן מסיים בה וכיון שכן לא שייך למימר בהא הלכך לימרינהו לתרוייהו דהא כולה כר' יוחנן עבדינן ואי הוה צריך למיפסק ביה מידי הוה ליה למימר דהלכה כר' יוחנן אבל עיקר הפי' כדברי הרב אלפסי ז"ל דר' יוחנן מסיים רוב ההודאות ומשמע ליה לשון רבוי כדכתיב [משלי יד] ברוב עם הדרת מלך [שמות טו] וברוב גאונך [ויקרא כה] לפי רוב השנים [אסתר ה] ורוב בניו ואקשי' והא משמע נמי רוב ההודאות ולא כולן כדכתיב [שם י] ורצוי לרוב אחיו ולפום הכי תריץ רב' אימא אל ההודאות ואתא רב פפא ואמר [הלכך נימרינהו לתרוייהו רוב ההודאות] ואל ההודאות דכיון דאמר אל ההודאות הרי פי' שאין רוב זה אלא לשון סגיאות ורבוי ומפני שכל טפה וטפה צריכה שבח והודאה צריך להזכיר בחתימה לשון רבוי מעין פתיחה ובמקצת הנוסחאות כתוב ברוך (מ) רוב ההודאות והוא [נכון אבל] לשון הספרים כולם שאמרו ברוך רוב ההודאות ולדברי הכל צריך תיקון לומר כן ברוך אל רוב ההודאות או מלך רוב ההודאות ואל ההודאות ושמא עשו רוב זה תואר כמו רב וכן [ישעיה מ] מרוב אונים ואמיץ כח הוא תואר על משקל [קהלת ח] ועוז פניו ישונא [משלי י] מעוז לתום דרך ה' וכן רבים עכ"ל: **מתני'** בג' במרחשון שואלין את הגשמים. ר' מאיר היא דאמר בגמ' דזמן רביעה ראשונה בג' במרחשון: ט"ו ימים אחר החג כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת. אע"ג דא"י ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה וקי"ל דעשרה פרסי סוגיא דחד יומא כדאיתא בפסחים (דף צד·) וכמאן שאפילו היתה ירושלים עומדת באמצעיתא בבציר מעשרין יומין לא סגי וכ"ש דבעי טפי שהרי ירושלים קרובה ליריחו וירדן יריחו תחומה של ארץ ישראל אפ"ה כיון שהגשמים צריכין לעולם לא רצו לאחר שאלתן יותר מכן שהוא זמן רביעה בינונית לר"מ והם אפשר להם למהר דרכם וללכת יומם ולילה: **גמ'** א"ר אלעזר הלכה כר"ג. דאמר בז': ובגולה. בבל שהוא טובעני שאינו צריך מטר כל כך: עד ששים בתקופה. של תשרי וקי"ל בפ"ק דסנהדרין (דף יג·) יום תקופה (נ) מתחיל: **ואיבא** למידק הכא היכי פסק ר' אלעזר [ג] הלכה כר"ג דהא ר"ג לא אמר הכי אלא מפני תקנתן של עולי רגלים והאידנא בתר חורבן ליכא למיחש לתקנתייהו וכי תימא בזמן שבית המקדש הוא דפסק הכי וכי אילטריך למקבע הלכתא למשיחא איכא למימר דבגמ' אמרינן [דף ד:] דהיכא דאית ליה פירות בדברא אין שואלין עד ז' במרחשון ומשום הכי פסקינן הלכה כר"ג לומר שכיון שהוקבע זמן זה לבני ארץ ישראל אף כל מי שיראין מן ירידת הגשמים משום פירי דדברא וכיוצא בו מאחרין השאלה עד שבעה במרחשון וכבר כתבתי בחדושי שנראה מדקדוק סוגיית הגמרא דבאתרא דלית להו פירי בדברא ואינו מקום טובעני אלא צורך גשמים כגון ארץ ישראל שואלין תכף אחר החג וכמאן אומר שכל המקומות שוין להזכרה מיו"ט האחרון של חג אבל בשאלה נחלקו לג' דינין כפי חלוק המקומות שבארץ ישראל ובכל המקומות הצריכין למטר כיוצא בה ואין להן פירי בדברא שואלין ומזכירין ביו"ט האחרון של חג והיכא דאית להו פירי בדברא מאחרין השאלה עד ז' במרחשון ובבל שהיא טובעני הרבה עד ס' בתקופה וזהו הדרך היותר מתאור בעיני וכבר נהגו ג"כ בקצת מקומות לשאול בז' במרחשון אבל מה אעשה והרב אלפסי ז"ל לא הזכיר בהלכותיו פירי דדברא כלל וכתב הא דאמר ר' אלעזר הלכה כר"ג וכתב ג"כ בגולה עד ס' בתקופה נראין שאין לו אלא שני זמנים הללו ושבארץ ישראל מאחרים לשאול אפי' בזמן הזה עד שבעה במרחשון · ואף הר"ם במז"ל כתב בפ"ב מהלכות תפלה בז' ימים ממרחשון שואלין את הגשמים בברכת השנים כ"ז שמזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בד"א בא"י אבל בשנער וסוריא ומצרים ומקומות הסמוכות לאלו והדומים לאלו שואלין את הגשמים ביום ס' אחר תקופת תשרי וכבר פירשתי סוגיית הגמרא בחדושי ע"פ דרכם (ס) ומדבריהם צריך לומר דכי אפסיקא הלכתא כר"ג היינו אפילו לאחר חורבן לפי שהיו מתאספים בכל הסביבות ברגל לירושלים כמו שעושין גם היום ומפני עולים הללו ראוי שנאחר השאלה שהיא היתה עיקר התקנה אבל לא סגי כל כך שנאחר את ההזכרה ולפי זה אין לנו דין שלישי של פירי דדברא כלל ועמדנו על שני דינין בלבד דבא"י בזמן הזה נקיטינן בהזכרה כר' יהודה ובשאלה כר"ג ובגולה כר' יהודה בהזכרה ובשאלה עד ששים בתקופה ומה תלוי מזה בדקדוק סוגיית הגמרא מפורש בחדושי: **מתני'** הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין. ומפרש בג[מר]א מאן יחידים רבנן וסתמא דהך מתני' כר"מ דאמר לעיל בגמרא [דף ו·] דזמנה של רביעה בכירה בג' במרחשון בינונית בז' בו אפילה בי"ז בו שהרי אין היחידים מתענין עד שיעבור זמנה של רביעה שלישית כדאמרינן בגמרא שלישית להתענות אבל ר' יוסי פליג עליו ואמר בי"ז ובכ"ג ובר"ח כסליו ולר' יוסי אין היחידים מתענין עד ר"ח כסליו ואמרי' לעיל בגמרא [שם] אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי אמימר מתני לה להא שמעתא דרב חסדא אהא דבשלשה במרחשון שואלין את הגשמים ר"ג אומר בז' בו ואמר רב חסדא הלכה כר"ג ולפי זה צריך עיון אי קי"ל כסתם מתני' מדאמר רב חסדא הלכה כר' יוסי אע"ג דבתר הכי אמרי' דאמימר מתני לה וכו' אפ"ה כיון דלישנא קמא לישנא דגמ' ובתרא לישנא דאמימר משמע דאלישנא קמא סמכינן שכעין זה כתב הרב אלפסי ז"ל בפ' ערבי פסחים [סי' תשלה] ולפי

עין משפט

א מיי' פרק ו מהל' ברכות סמג עשין כז טור או"ח סימן רכא:

ב מיי' פרק ג מהל' תענית ופ"ב מהלכות תפלה סמג עשין יט טור או"ח סי' קיז:

ג מיי' פרק ג מהל' תענית טור או"ח סי' תקעה:

חדושי אנשי שם

ד"ה (א) דע שהסימן שאנו עונים כך וברך ישראל שאף שבכ"ג לנועמברי היא השאלה (כי) לפעמים תפול בכ"ג וזה כשתקופת תשרי בשלשה שעות כי זאת התקופה היא תקופת שמואל וכבר האריך בזה ר"ש בר צמח:

שלטי הגבורים

א וכתב סטור דלדידן נמי יכולין לשאול המטר כפי הצורך לנו כי יש מקומות יבשים צריכין למטר וס"ד לשאול בברכת השנים לפי הצורך וע"ש תשובת הרא"ש בארוך:

לשון ריא"ז

אע"פ שמזכירין משיב הרוח ומוריד הגשם מיום טוב האחרון של חג כמו שביארנו אין שואלין הגשמים לומר טל ומטר בברכת השנים אלא כשהן צריכין לגשמים כיצד בארץ ישראל בזמן שבית המקדש קיים היו עולי רגלים מצויין בדרכים לא היו שואלין עד ז' במרחשון כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת ובזמן שאין ביהמ"ק קיים שאין עולי רגלים מעת שמזכירין מוריד הגשם בברכת תחיית המתים שואלין ותן טל ומטר בברכת השנים אחר יו"ט האחרון מיד כשמתפללין תפילת חול כמבואר בקונט' הראיות:

ב כתב אבי"ה דהנך ס' ימים מנינן להו מעת לעת שאם נפלה תקופת תשרי בלילה מונין ס' מן הלילה ואם נפלה ביום מונים מן היום וכו' עוד שאם נפלה התקופה בג' שעות ביום ונשכח לא הזכירו מטר בהתפללם בבוקר ויחיד איחר תפילתו מן הציבור דבתר צבור גריר ואין עושין שתי תורות והרא"ש כתב כדברי רבינו:

לשון ריא"ז

בגולה אין שואלין גשמים לומר ותן טל ומטר עד ששים יום לתקופת תשרי ויום ששים כלאחר ששים ויום התקופה מן המנין ששים כמו שמבואר בפ"ק מסנהדרין לפי שרוב פירותיהן מצויין בשדות כגון הזיתים וכיוצא בהן עד רוב התקופה ואינן חפצים בגשמים כל כך:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אמר רב: (ב) נ"ב לשון הגמ' אמר רבא אימא כו': (ג) נ"ב ג' תעניות: (ד) אחרוני' מספק שמיני ספק שביעי ותשיעי ספק שמיני כצ"ל: (ה) נ"ב כלומר קודם ביאת מים: (ו) נ"ל מבשחרית: (ז) נ"ל מבשחרית: (ח) נ"ל אחרו: (ט) נ"ל דרב אסי: (י) נ"ל קלנו: (כ) נ"ב עי' עליו בפרק הרואה סי' ריד: (ל) פי' כצ"ל: (מ) נ"ב אל: (נ) נ"ל מזחיל: (ס) נ"ל ולדבריהם:

שיטת ריב"ב

גמ' הלכה כר' יהודה ואנן דאית לן תרי יומי וכו'. כל הני מילי לענין הזכרה נינהו אבל לענין שאלה הא איפסקא הילכתא לקמן כרבן גמליאל וכתנאיה: מתחיל במוספין ופוסק במנחה. ובגמ' פריך לאחר שעשיתו קודש תעשהו חול. כיון שהתחיל במוסף של יום שמיני ספק שביעי שוב אינו פוסק: אמר רב פפא הלכך נמרינהו לתרוייהו. פי' הרב דודי ז"ל במס' ברכות דאדרב יהודה ור' יוחנן קאי: מתני' בשלשה במרחשון וכו': גמ' יום ששים כלאחר ששים ושאל: מתני' הגיע שבעה עשר וכו' אוכלין ושותין משחשיכה. כלומר מותרין הן לאכול בערב תעניתם אפילו משחשיכה:

הגהות מאי"י

[א] וכן אמר רב ששת כיון שהתחיל שוב אינו פוסק: [ב] והוא הוי מדכר כצ"ל: [ג] הלכה כרשב"ג דהא רשב"ג כצ"ל:

ולפי זה אין היחידים מתחילין להתענות בארץ ישראל עד ר"ח כסליו אלא מיהו איכא נסחי דגרסינן עלה דהא מתני' דתנן בג' במרחשון שואלין את הגשמים ר"ג אומר בז' בו אמר רב חסדא הלכה כר"ג ולפי זה חזר לשוט דאמימר להיות לישנא דגמרא והלכך קי"ל כסתם מתני' אבל כפי נוסחאות שגורסות א"ר אלעזר הלכה כר"ג וזו היא גירסתו של הרב אלפסי ז"ל קרוב הדבר דקי"ל כר' יוסי ואין מתחילין היחידים להתענות בארץ ישראל עד ר"ח כסליו אבל הרב אלפסי והר"ם במז"ל סמכו על סתם מתני' · ומיהו כל זה אין לו ענין אלא בא"י אבל בגולה כיון שמאחרין את השאלה עד ששים בתקופה נראה לי שאם לא ירדו גשמים עד ששים בתקופה ממתינין אח"כ כדי שיעור שלש רביעיות באומד הדעת ואם לא ירדו התחילו היחידים מתענין וגוזרין שאר תעניות משם ואילך על הסדר השנוי במשנתינו ולא נתבארו אלא יפה דברי הר"ם במז"ל שכתב בזה בפרק שלישי מהלכות תענית :

גמ' ואמר רב הונא יחידים מתענין ג' תעניות שני וחמישי ושני. פירוש לפי שאין גוזרין תענית על הצבור לכתחלה בחמישי שלא להפקיע שערים כדתנן לקמן באידך פירקין [דף טו:] ויתבאר שם בס"ד וקמשמע לן רב הונא דלאו דוקא על הצבור אלא הוא הדין נמי ליחידים שאין מתחילין להתענות בחמישי · ודוקא היחידים אבל צבור לא דתנן אין גוזרין תענית על הצבור וכו' ואם התחילו אין מפסיקין טעמא דמילתא דתענית יחיד לא אלים לבטל י"ט הכתובים במגלת תענית כדתניא לקמן בגמרא [דף יב·] יחיד שקבל עליו תענית ב' וה' של כל השנה ואירע' בו יו"ט הכתובים במגלת תענית אם נדרו קודם לגזרתנו כלומר שנדר קודם שנתקנה מגלת תענית יבטל נדרו את גזרתנו ואם גזרתנו קודמת לנדרו תבטל גזרתנו את נדרו · ואיכא למידק אמאי תבטל גזרתנו את נדרו והא בשבתות ויו"ט שהן מן התורה תנן בנדרים בפרק פותחין (דף סו.) שפותחין לו לאדם בשבתות וי"ט כלומר שאומרים לו אילו היית יודע שאסור להצטער בשבתות וימים טובים כלום היית נודר אם אמר לאו מתירין אותו אלמא צריכין להתרת חכם וכן בדין שהרי הנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות תדע בזה דכי אמרינן ידחה נדרו מפני גזרתנו היינו לומר שילך אצל חכם ופותח לו בכך כדרך שפותחין בשבתות וי"ט עוד אמרינן דאע"ג דנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות וי"ט ושבתות צריכין היתר חכם אפי' הכי בי"ט אלו של דבריהם עשו בהם חזוק יותר משל תורה ושני תירוצין אלו כדהין מדאשכחן בירושלמי נדר להתענות ונמצאו שבתות וי"ט לוקה [א] ואינו צריך היתר הכם נדר להתענות ונמצאו י"ט של מגלת תעניות ר' חזקיה ור' יודן תרווייהו אמרי ר' ירמיה בשם ר' חייא בר אבא חד אמר מתענה ואינו משלים וחד אמר לוקה ואינו צריך התרת חכם הרי דאמרו כאן שאינו צריך התרת חכם אלמא כי קא אמרי' ידחה נדרו לא בהתרת חכם קאמרי' ובשבתות נמי אמרי' הכי אלמא דלאו מפני שדברי חכמים צריכין חזוק קאמרינן : אלא עיקרן של דברים דהאי נדר דאמרי' הכא דידחה לא נדר ממש הוא אלא קבלה דתענית בעלמא וקבלה דתענית לא חמירה כנדר גמור למיעקר יו"ט ואפילו דמגילת תענית לפי שאינה אלא קבלה לדבר מצוה ולא נדר גמור כדאמרי' בגמרא [דף יב:] גבי לוה אדם תעניתו ופורע וכי נדר הוא ואמרי' כמי לא יהא אלא נדר ואעפ"כ כשנדרו קודם לגזרתנו כיון שבשעה שיאלה קבלה מפיו היתה לדבר מצוה שוב אין כח בגזרתנו לבטלה זהו דין תענית יחיד אבל תענית צבור הרי הוא כנדר גמור לפי שיש כח בב"ד לגזור תענית ביו"ט של דבריהם ומשום הכי אמרינן דאם התחילו אין מפסיקין : כל ששואלין אותו דבר הלכה וכו' · במסכת כלה פי' שיודע מקומה ולא פירושה ומשום זה אינו ראוי למנותו פרנס על הצבור אבל אילו היה יודע פירושה יחיד הוא כדאמרי' בפרק אלו קשרים (דף קיד.) איזהו יחיד שראוי למנותו פרנס על הצבור כל ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה ואפי' במסכת כלה והאי אפי' במסכת כלה יש שפירשו בו שהיא קלה והאי אפילו לקולא אתמר אבל אחרים פירשו שאין רגילות ללומדה והאי אפי' לחומרא אתמר : והתלמידים עושין עצמן יחידים. התלמידים אע"פ שאינן יחידים עושין עצמן יחידים : ר' יוסי אומר אע"פ שאינו תלמיד עושה עצמו יחיד מפני שצער הוא לו : הרי שהיה מתענה על הצרה ועברה או על החולה ונתרפא הרי זה מתענה ומשלים. מסתברא שלא יומו בלבד הוא משלים אלא כל הימים שקבל עליו להתענות וא"ת ואפילו יומו אמאי והא תנן לקמן בפרק סדר תעניות האלו (דף יט·) היו מתענים וירדו להם גשמים קודם חצות לא ישלימו תירץ הראב"ד שלא אמרו שם כן אלא בתענית של גשמים שאין צרה עוברת לגמרי אלא צרת הגשמים בלבד אבל בשאר צרות מפני שאינן כן אמרינן דמתענה ומשלים אבל מדברי הר"ם במז"ל בפרק א' מהלכות תענית נראה שעל היחיד אמרו שהוא מתענה ומשלים בכל הצרות כולן והיינו דקא מייתי לה הכא גבי תענית של יחידים והיא דאמרינן התם לא ישלימו בתענית צבור דוקא הוא שאין מטריחים על הצבור אלא כפי הצורך בלבד והיינו דתני לה התם בלשון רבים לא ישלימו : ההולך ממקום שמתענים למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים. כל התעניות שקבלו בני עירו שחייב לעשות כחומרי מקום שיצא משם : אל יתראה בפניהם. מפני שמתקנאין בו: ניצול ממיתה משונה. שאינו מת לא בחרב ולא ברעב אלא על מטתו : אסור לאדם שישמש מטתו בשני רעבון · ואע"ג דאמרינן בפרק יש נוחלין (דף קכ·) גבי יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות ואכתי היה רעב דכתיב כי זה שנתים וגו' ועוד חמש שנים היינו טעמא משום דלאיסור תשמיש בשני רעבון אינו אלא משום שישראל שרויין בצער ויורדי מצרים יודעין היו בעצמן שהן שבעים ויוסף נמי יודעין היו בו שהוא שרוי ברווחה אבל יוסף היה סבור שהן שרויין בצער ולפיכך לא שמש : חשוכי בנים. חסירי בנים שלא קיימו פריה ורביה : שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם אחד מימינו ואחד משמאלו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך : זו מד' בינונית. שיראין מן המיתה שנאמר כי מחר נמות · אבל ברשעים הוא אומר והיה כזה יום מחר גדול יתר מאד : והצדיק אבד . מפני רעות של אלו נאסף הצדיק שאין הקדוש ברוך הוא רוצה שיבקש עליהם רחמים :

יחיד

תורה אור

גמ' מאן יחידים אמר רב הונא רבנן ואמר רב הונא יחידים מתענין ג' תעניות שני וחמישי ושני תניא נמי הכי יחידים מתענים שני וחמישי ושני ומפסיקין בראשי חדשים ובימים טובים הכתובים במגילת תענית והאידנא דקא בטלה מגילת תעניה אין מפסיקין אלא בחנוכה ופורים ודוקא ביחיד אבל צבור לא דתנן אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים בחנוכה ופורים ואם התחילו אין מפסיקין : *ת"ר לא יאמר אדם תלמיד אני אין אני ראוי לכך אלא כל התלמידים ראוין לכך [איזהו יחיד] ואי זהו תלמיד יחיד (א) שראוי למנותו פרנס על הצבור תלמיד כל ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה ואפי' במסכת כלה : ת"ר א לא כל הרוצה לעשות את עצמו יחיד עושה והתלמידים (ב) (ה) *(אין) עושין את עצמן יחידים ד"ר מאיר ר' (ג) יהודה אומר עושה וזכור לטוב שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו תניא אידך לא (ג) עם הארץ הרוצה לעשות את עצמו יחיד עושה והתלמידים עושין דברי ר"ש בן אלעזר רשב"ג אומר דבר של שבח אינו עושה דבר של צער עושה : תנו רבנן הרי שהיה ב מתענה על החולה ונתרפא על הצרה ועברה °הרי זה מתענה ומשלים ההולך ג ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים ממקום שאין מתענין למקום שמתענין ה"ז מתענה עמהן שכח ואכל ושתה אל תראה בפניהם ואל ינהג עידונין בעצמו *אמר רב יהודה אמר רב כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה שנאמר °ברעב פדך ממות מרעב מיבעי ליה אלא מתוך שהרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה אמר ר"ש בן לקיש אסור ג לאדם שישמש מטתו בשני רעבון שנא' °וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב תניא חשוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון : ת"ר בזמן שהצבור שרויין בצער יחיד הפורש מהן שני מלאכי השרת המלוין לו מניחין ידיהם על ראשו ואומרים פלוני שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור תניא אידך בזמן שהצבור שרויין בצער אל יאמר אדם אלך אני ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי ואם עשה כן עליו הכתוב אומר °הנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן (ד) מה כתיב בתריה °ונגלה באזני ה' צבאות זו מדת בינונית מדת רשעים מהו אומר °אתיו אקחה יין ונסבאה שכר מה כתיב אחריו °הצדיק אבד ואין איש שם על לב [וגו'] וכל המצטער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור שנאמר °וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה וכי לא היה לו למשה כר או כסת לישב עליו אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער ושמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו וקורות ביתו של אדם הן מעידין עליו שנאמר °כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה :

אמר

נר מצוה

רש"י

גמ' ומפסיקין בר"ח · דאי מקלע ר"ח בתוך התענית בשני או בחמישי מפסיק התענית : תלמיד אני · ואיני חשוב כ"כ כיחידים להתענות עמהם : כל ששואלין אותו ומשיב · ואפי' במסכתא שאין רגילין ללומדה כל כך לפי שקלה : לא כל הרוצה כו' · (ה) משום דמיחזי כיוהרא (ו) אלא לצער הוא לו · שיושב ומתענה : כדבר של שבח · כגון סודר של ת"ח : חשוכי בנים · שאין להן בנים : משמשין בשני רעבון · אולי יהיה להם בנים : מידת הרשעים · מה היא בעת צרה : (ז) הצדיק אבד · הצדיק מצטער ואין איש שם על לב : אפילו

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א הבא להתענות בימי החול בכל יום שירצה הרשות בידו ונקרא קדוש כמו שנאמר בנזיר קדוש יהיה לפי שהוא מכניע את יצרו בתעניתו ומפשפש במעשיו ושב מחטאיו ואם אין יכול לקבל צער התענית אל יתענה ואל יצער נפשו . ת"ח אינו רשאי לישב בתענית שלא ימעט במלאכת שמים ותורתו מכנעת יצרו יותר מן התענית ואם הוא בריא וחזק הרבה שאינו ממעט ממלאכת שמים הרי זה מתענה כל מה שירצה כמבואר בקונט' הראיות :

ב הקשה הראב"ד ז"ל מ"ש מתענית גשמים שמפסיקין ביום אם ירדו להם גשמים קודם חצות ותירץ דשאני תענית גשמים דכיון שירדו להם גשמים כל צרכן שוב אין להן צורך בזה הפעם אבל צרה אחרת כל שעה צריך רחמים שלא תחזור ואינו טעם מספיק דבגשמים נמי אפילו לא ירד להן כל צרכן אוכלין ושותין ושמחים ואומרים הלל לפי שנתקבלה תפילתם ובוטחים בבורא שירדו להם כל הצורך וזה שייך לומר אף בשאר צרות אלא נ"ל לחלק בין צבור ליחיד דצבור צריכין להלל ולהודות מתוך שמחה ובכרם מלאה אבל יחיד משלים תעניתו וכן משמע מתוך הרמב"ם ז"ל שכתב גבי צבור שהיו מתענין וירדו קודם חצות שמפסיקין וכן אם מתענים על צרה ועברה ועל גזירה ובטלה אם קודם חצות לא ישלימו אחר חצות ישלימו אלמא לא מפלגי בציבור בין גשמים ובין צרות א"כ צריך לחלק בין ציבור ובין יחיד דיחיד ה"ז משלים כל התעניות שקבל עליו ונראה דהוא הדין נמי אם מת החולה דכיון שקבל עליו תעניות סתם ולא התנה דעתו הי' בקבלה זו מתוך שקבל עליו תעניות הללו תהיה מקובל תפילתו שיתפלל על החולה ועל הצרה והאי דנקט ונתרפא משום דבדבר זה יש חילוק בין ציבור ליחיד :

ג ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין

הגהות הב"ח

(א) אין עושין וכ"ב וכן הוא בא"ו"ר וכ"ע אבל בר"ן משמע שהיה גורס בדברי הרי"ף פה והתלמידים עושין כו' וכגירסת רש"י בלשון ראשון וכ"כ הב"י בסי' תקע"ה שזו היא גירסת הרי"ף : (ב) נ"ל יוסי : (ג) לא כל הרוצה לעשות כצ"ל : (ד) לאן וגו'. לבאות וגו' שכר וגו' כצ"ל : (ה) נ"ב לענין תענית עושה : (ו) נ"ב ה"ג התלמידים עושין עצמן כדאמרי' לעיל שכל התלמידים ראוין לכך ואין בהם משו' גסות הרוח : ר' יוסי אומר כל אדם ואפילו שאינו תלמיד עושה עצמו יחיד להתענו' וזכור לטוב דצער הוא לו ולא גסות הרוח . ל"א גרסינן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה כלומר ולא כל הרוצה נמי לעשות עצמו תלמיד להתנהג עצמו במדת תלמיד בחלוקו ובמטתו ולהתנאו' בסודר של ת"ח ושאר דברים עושה דכל הרוצה ליטול לו את השם לא יטול ור' יוסי ארישא פליג ומסתבר האי לישנא מדקא מהדר רשב"ג דבר של שבת אינו עושה מכלל דאיירי בשבח : (ז) נ"ב עי' בפי' רש"י בגמ' :

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' תענית טור או"ח סי' תקסט תקעד : ב מיי' פרק ג מהל' תענית טור או"ח סימן תקעד :

שיטת ריב"ב

גמ' שני וחמישי ושני בגמ' יהיב טעמא אמאי אין מתחילין אלא בשני : התלמידים אף על פי שאינן יחידים עושין את עצמן יחידים : ר' יוסי אומר עושה אע"פ שאינו תלמיד : חשוכי בנים . חסרי בנים : זו מדה בינונית. סיפיה דקרא אכול ושתה כי מחר נמות . שהם מיראין מן המיתה. אבל ברשעים אומר והיה כזה יום מחר וגו' :

[ר"קעא ע"א]

דף יא.

איוב ה

בראשית מא

ישעיה כב

שם

שם נז

שמות יז

חבקוק ב

הגהות חו"י

(א) נ"ב נ"ע ברי"ף שבת פ' ואלו קשרים סימן תלט : (ב) נ"ב עי' בגמ' שינוי גי' ובטור וב"י :

הגהות מא"י

[א] נ"ב פי' פרמנ"ץ ובלה"ק מכת מרדות :

א מיי' פ"א מהל' תענית סמג (עשין יג) [מלו' דרבנן ג] טוא"ח תקסב תקסג :

יחיד שקבל עליו תענית שני ימים זה אחר זה וכו'. זו היא גירסתו של הרב אלפסי ז"ל כמו שכתובה בהלכותיו (א) וכן פירושה יחיד שקבל עליו תענית שני ימים רצופים בתפלת המנחה של ערב יום ראשון למחר מתפלל תפלת תענית אע"פ שלא קבל תענית יום זה האחרון בתפלת המנחה של ראשון אע"ג דמסקינן לקמן שצריך לקבל התעניה בתפלת המנחה משום דכיון דקבל עליו מתחלה ב' ימים רצופים תרווייהו כחד יומא אריכא דמו ובתרא לאו תענית שעות הוא אע"פ שאכל ושתה כל הלילה: לן בתעניתו וכו'. כלומר קבל עליו בתפלת המנחה יום אחד בלבד ולן בתעניתו למחר אינו מתפלל תפלת תענית אע"פ שלא הפסיק ביניהם ולא אמרי' תענית אריכתא הוא והא קבלה ורישא קמ"ל דקבלה משוי להו חד אע"פ שהפסיק באכילה ושתייה כל הלילה וסיפא קמ"ל דלינה ועינוי לא משויא להו חד יומא אע"פ שלא נפסקו וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפרק א' מהלכות תענית. ולפי גירסא זו הא דנקט למחר מתפלל תפלת תענית ולא נקט ערבית מתפלל תפלת תענית כלומר ערבית שלמחרת

רש"י

אפילו אכל ושתה כל הלילה כו'. בינתיים מתפלל גם בשני תפילת תענית שכן קבל עליו בראשון: לן בתעניתו. כלמפסיק שלא קיבל עליו להתענות אלא יום א' ולן בתעניתו ונמלך למחר להתענות כמו כן אינו מתפלל תפלת תענית כיון שלא קיבלה עילויה מאיתמול מבעו"י: כל תענית שלא שקעה עליו חמה. שלא התענה עד הערב: נר מצוה

לעיל דף יא:

*אמר זעירי אמר רב הונא איחיד שקבל עליו תענית שני ימים זה אחר זה אפי' אכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו אין מתפלל תפלת תענית כלומר אם לא קיבל עליו תענית אלא יום אחד בלבד והתענה אותו היום ובלילה נמלך ולן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלת תענית שהרי לא קבלו א עליו מבעו"י: *ואמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית

דף יב.

יום ראשון ולן בתעניתו אין מתפלל ערבית שלאחר יום ראשון לרבותא דרישא נקט הכי דאע"פ שאכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית ואילו ערבית קודם שיאכל היה מתפלל ואין תפלת תענית בהא עליו על השבע. (א) אבל גי' רש"י ז"ל יחיד שקבל עליו תענית אע"פ שאכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלת תענית והכי פי' יחיד שקבל עליו תענית מבעוד יום דאמר הריני בתענית למחר אע"פ שאכל ושתה כל הלילה והוא משכים בכרם מלאה מתפלל תפלת תענית בשחרית וכ"ש במנחה לן בתעניתו כגון שהתענה יום א' ונמשך בתעניתו כל הלילה שלאחריו למחר אינו מתפלל תפלת תענית אע"פ שהוא מתענה לפי שאין תעניתו אלא תענית שעות שלא קבלה קודם לכן דאע"ג דקי"ל דמתענין לשעות ומתפללין בהן תפלת תענית היינו דוקא כשקבל עליו להתענות אותן שעות כמו שכתוב בסמוך בס"ד ודקדקו מכאן לפי גירסא זו דמדנקטא למחר ולא מנקטא בלילה עצמו דלימא הכי יחיד שקבל עליו תענית אע"פ שעתיד לאכול ולשתות כל הלילה מתפלל ערבית תפלת תענית ולאחר שהתענה כשמתפלל ערבית אינו מתפלל תפלת תענית אע"פ שהוא מתענה עדיין ש"מ שאין מתפללין תפלת תענית (א) בערבית של ליל כניסת התענית וזו היא גירסת וסברת הר"ז הלוי ז"ל אבל הרב אלפסי דעתו אינו כן כמו שכתוב בהלכותיו בסמוך ואאריך שם בס"ד והא (דהכא) לא מוכח אף לפי גירסא זאת דאיכא למימר דלן בתעניתו הוי רבותא טפי דלא מבעיא ערבית של יציאתו אע"פ שהוא מתענה אין מתפלל בו תפלת תענית דהיאך יאמר ביום צום התענית הזה והרי לא התענה בו זמן ניכר ודעתו לאכול מיד אלא אפי' לן בתענית שהתענה כל הלילה אעפ"כ למחר אינו מתפלל תפלת תענית ומשום סיפא נקטה לרישא דלמחר זה צריך לומר לפי גירסתו של רש"י ז"ל ולפי גירסתו של הרב אלפסי ז"ל אתי שפיר טפי כמו שכתבתי: **גרסי'** בגמרא [דף יא:] הלכתא מתענין לשעות ומוכח התם נמי דמתפללין בו תפלת תענית. כלומר דכל שקבל עליו להתענות אותן שעות קבלה גמורה דתענית מיקרי ואינו רשאי לחזור בו ולאכול ומתפלל תפלת תענית והא דאמרינן דלן בתעניתו אינו מתפלל תענית בערבית היינו משום שלא קבל עליו להתענות באותן שעות של לילה כלל ואמרינן עלה אמר רב חסדא הא דאמרת מתענין לשעות והוא שלא טעם כלום כל אותו היום א"ל אביי האי תעניתא מעלייתא היא לא צריכא דאימליך אימלוכי. ואמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית ומשמע דרב חסדא בהני תרי מימרי אתא לאשמועינן דלא מיקרי תענית שעות אלא כשהתענה כל היום ובקמייתא אשמעינן דאם אכל מתחלת היום ואח"כ קבל עליו תענית שעות אינו כלום ומשום הכי פרכינן עלה דא"כ תענית מעלייתא היא ופרקינן לא צריכא דאימליך אימלוכי כלומר שלא קבלה עליו מתחלת היום אלא שנמלך להתענות בחצי היום (ג) ובבתרייתא דכל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית (ג) אשמעינן דאפי' קבל עליו להתענות שעות ראשונות של יום אינו כלום כל שהוא אוכל קודם ששקעה עליו חמה ונמצא שאין תענית שעות

ודעתו לחזור לצירךלהתענו' כל תענית שקבל שמתענים עליו תומרי המקום שילא משם כיון שדעתו לחזור ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין יתענה עמהם ופי' ריב"א ואפילו דעתו לחזור ומיהו כיון שלא קבל עליו התענית אם יצא מן העיר חוץ לתחום מותר לאכול וי"א דאפילו בעיר מותר לאכול שלא בפניהם ע"כ. ויראה מדבריו שמפרש שהולך שם ביום התענית ומסתבר כדבריו אם הולך שם ביום התענית אבל סוגיא דגמרא מוכח דמיירי בהולך שם קודם לכן וקבל עליו התענית ואז ודאי הוי תענית גמור ואסור לאכול אפי' יצא חוץ לעיר:

א ואם קבל במנחה להתענות ב' ימים או ג' זה אחר זה אלא שיאכל בלילו' ביניהו' הויא קבלה לכולם אע"פ שלא קבל כל אחד ואו' במנחה שלפניו אבל אם קבל במנחה הרבה תעניו' ולא רצופים זה אחר זה מספקא ליה להרא"ש אי הוי קבלה לכולן או לא: כתב א"ח מי שרגיל להתענות י' ימי תשובה א"צ להתענות עד צאת הכוכבים רק עד שיצא מבהכ"נ דלערב בעלמא קבל עליו מדפריך תלמודא עליה דרב חסדא מאנשי משמר שמתענין ולא משלימין ומשני התם לצעורי בעלמא ורב חסדא לא אמר אלא למי שקבל עליו תענית בשלימות וסתם תענית יום שלם אבל בעשרת ימי תשובה לא ואין רגילות לקבל בתפלה בי' ימי תשובה: תענית שגוזרים על הציבור אין כל יחיד ויחיד צריך לקבלו תחלה אלא ש"צ מכריז התענית והרי הוא מקובל וכל שכן תעניות הכתובות בפסוק:

הגהות חו"י

(א) נ"ב נ"ע במ"ש הר"ן לדעת רש"י אינו מתפלל בערבית עננו ממ"ש רש"י בשם שו"ת הגאונים כרי"ף שבת סימן שטו:

הגהות הב"ח

(א) צ"ל וכן: (ב) צ"ל ובבתרייתא: (ג) תיבת אשמעי' נמחק:

לשון ריא"ז ונראה בעיני שאם קבל עליו הרבה תעניות כגון שקבל עליו להתענות שני וחמישי של כל השנה הרי זה צריך לקבל כל תענית ותענית בתפלת המנחה לפני יום תעניתו כמבואר בקונטרס הראיות :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) ומיהו לדברי כולן ודאי אינו מתפלל תפלת תענית ערבית של כניסתו אבל בערבית כניסת תענית שקבל דין הוא שמתפלל תפלת תענית אלא שהיה נראה שלא להתפלל עניט אלא לאחר שכבר הפסיק מלאכול ואין לשון הר"ן משמע כן :

שיטת ריב"ב

אמר זעירי אמר רב הונא יחיד שקיבל עליו תענית אפי' אכל ושתה כל הלילה כולו למחר מתפלל תפלת תענית. הרב אלפסי ז"ל כתב שקיבל עליו שני ימים זה אחר זה וכן נמצא בפירושי רבינו חננאל ז"ל אבל בגמ' דילן ליתא כל עיקר והכי נקיטינן פירושה יחיד שקיבל עליו תענית מבעוד יום ואמר הריני בתענית יחיד למחר אע"פ שאכל ושתה כל הלילה והוא משכים בכרם מלאה מתפלל תפלת תענית בשחרית וכל שכן במנחה לן בתעניתו כגון שהתענה יום אחד ומשך בתעניתו כל הלילה שלאחריו למחר אין מתפלל תפלת תענית אע"פ שהוא מעונה לפי שאין תעניתו שלמחר אלא תענית שעות שלא קיבלה קודם לכן אבל המתענה לשעות בעלמא כגון שקיבלם על עצמו מקודם מתפלל תפלת תענית והוא שלא טעם כלום כל אותו היום קודם השעות ההם ולא אחר השעות ההם וזו היא תענית ששקעה עליו חמה ואע"ג דמימליך אימלוכי כיון שעבר כל אותו היום בלא אכילה ושתייה וקיבל תענית על עצמו שמה תענית ומתפלל תפלת תענית ונראה מכאן שאין עיקר תפלת תענית אלא ביום. כל זה לשון הרב דודי ז"ל. ותמהני על הרב ז"ל שלא כתב מההיא סוגיא דמתענין לשעות כלום :

המאור הקטן

אמר זעירי אמר רב הונא יחיד שקבל עליו תענית אפילו אכל ושתה כל הלילה כולה למחר מתפלל תפלת תענית. הרי"ף ז"ל כתב שקבל עליו שני ימים זה אחר זה א] וכן נמצא בפירושי רבינו חננאל אבל בגמ' דילן ליתא כל עיקר והכי נקיטי' פירושא יחיד שקבל עליו תענית מבעוד יום ואמר הריני בתענית יחיד למחר אע"פ שאכל ושתה כל הלילה והוא משכים בכרם מלאה מתפלל תפלת תענית בשחרית וכ"ש במנחה לן בתענית וכגון שהתענה יום אחד ומשך בתעניתו כל הלילה של אחריו למחר אין מתפלל תפלת תענית אע"פ שהוא מעונה לפי שאין תעניתו של מחר אלא תענית שעות שלא קבלה עליו קודם לכן אבל המתענה לשעות בעלמא כגון שקבלם על עצמו מקודם מתפלל תפלת תענית והוא שלא טעם כלום כל אותו היום קודם השעות ההם ולא אחר השעות ההם וזו היא תענית ששקעה עליו חמה ואע"ג דמימליך אימלוכי כיון שעבר עליו כל היום בלא אכילה ושתיה וקבל תענית על עצמו שמיה תענית ומתפלל תפלת תענית ב] ונראה מכאן שאין עיקר תפלת תענית אלא ביום וההיא דכתב הרי"ף ז"ל הירושלמי ר' יונה בשם רב ואפילו יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע והיכן הוא אומר' רבי זעירא בשם רב הונא אומרה כלילי שבת וכיומו פי' בערבית ובשחרית ובמנחה נ"ל רב כרב כהנא ס"ל דאמר חיישינן שמא תענית ציבור קבל עליו ואוכל ושותה מבעו"י ואסור בנעילת הסנדל והיינו דקאמר אומרה כלילי שבת וכיומו כשם שזה קדש כולו לילה ויום כך זה וה"ה לט' באב אבל לדידן דקי"ל שאין תעני' ציבור בבבל אלא ט' באב בלבד כל שעה שמותר לו לאכול אין לו להתפלל תפלת תענית לפי' אין לנו תפלת תענית אלא ביום וההיא דגרסינן בבמה מדליקין ימים שאין בהן קרבן מוסף כגון שני וחמישי של תעניות ומעמדות שחרית וערבית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בשומע תפלה תרגומה באותן תעניות שמפסיק בהן מבעו"י ואמטול ההוא נקט ערבית אבל שחרית ומנחה קתני אכולהו תעניות ומעמדות כך נראה לי וההיא דפסק הרי"ף ז"ל כלישנא בתרא דרבא דאמר לא שאנו אלא שלא ישן וכו' מסתברא לן דלישנא בתרא לחומרא היא שאע"פ שלא סלק אם ישן אינו אוכל וכ"ש אם סלק ואמטו להכי פסקו רבואתא קמאי כלישנא קמא לקולא משום דספיקא דרבנן הוא ג] ומסתברא כותייהו וכן מאי דכתב הרי"ף ז"ל בתענית שפוסק בה מבעו"י דהיכא דקבלה לתענית עילויה אסור ליה למיכל ולמשתי ומייתי ראיה מההיא דגרסי' בעירובין לענין זמן על הכוס היכי נעביד נבריך עליה ונשתי ליה כיון דאמר זמן קבליה עילויה לא נראה לנו דבריו בזה דלית לן הכין אלא לענין ברכה שלא תהא הברכה כמוציא שם שמים לבטלה אבל קבלה אחרת בתענית שמפסיק בה מבעו"י אין לנו ולעולם אוכל והולך כל היום כולו ובלבד שיפסיק כל שהוא סמוך לשקיעת החמה וכן נמצא בפירוש כתשובה לרבינו האי גאון ז"ל :

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור אמר זעירי אמר רב הונא יחיד שקבל עליו תענית וכו' עד ונראה מכאן שאין עיקר תפלת תענית אלא ביום : **אמר** הכותב תהלה אפרש שהגירסא הזו שכתבו רבינו ור"ח ז"ל נכונה היא בעצמה כ"ש שנתלית באילנות גדולים וכך פירושה יחיד שקבל עליו התענית שני ימים רצופים בתפלת המנחה של ערב יום ראשון בשני למחר מתפלל תפלת תענית אע"פ שלא קבל יום זה בתפלת המנחה של ראשון דכיון דקבל עליו תחלה שני ימים רצופים תרוייהו כחד יומא אריכא דמו ולאו תענית שעות הוא אע"פ שאכל ושתה כל הלילה. קבל עליו בתפלת המנחה יום אחד ולן בתעניתו למחר אינו מתפלל תפלת תענית אע"פ שלא הפסיק ביניהן ולא אמרי' תענית אריכא הוא והא קבליה אלא אם רצה יקבלנו עליו קודם לכן ויתפלל תפלת תענית של שעות למנחה קמשמע לן קבלה מבויא להו חד אע"פ שהפסיק באכילה ושתיה כל הלילה ולינה בעינוי לא מבוי להו חד יומא אע"פ שלא נפסקו ומדברי רבינו חננאל רישא מבום סיפא בלחוד נקט שני ימים לומר אם קבלו שניהם יתפלל ואם לא קבל אלא אחד אל יתפלל של תענית ולא אמרינן מאריך בתענית הוא ויתפלל וגם זה נכון אבל ראיות מכריחות לומר דהזכרת תענית בשלש תפלות היא שהרי הוא מפורש בירושלמי ומה שדחה דסבירא ליה כמאן דאמר חיישינן שמא תענית צבור קבל עליו לפי דעתי אינו כלום שלא אמרו חיישינן שמא תענית צבור קבל עליו אלא לענות נפשו בכל עינוי שצבור מתענין ובלבד בו ביום אבל לא שיוסיף הוא יותר על שאר היחידים המתענים ואוכל הוא ושותה כל הלילה כדאמרי' אסור בנעילת הסנדל ואילו לא היה אוכל ושותה כל הלילה היה ליה למימר שכל חומר תענית צבור עליו מדלא קאמרי' כן הכי ש"מ שאינו נוהג תענית צבור אלא בנעילת סנדל וברחיצה וסיכה ובתשמיש המטה אבל לא להוסיף יותר מאשר תעניות והאי דלא קאמר רחיצה וסיכה ותשמיש חד מחמשה עינויי' נקט דרבותא הוא בנעילת הסנדל וא"נ לומר שאלו שהן תענוג ואסור לנהוג עידונין בעצמו ועוד אם כדברי בעל המאור ז"ל וכי לא היה לו לרבי זעירא לאשמועי' חומרין שמא תענית צבור קבל עליו אלא לומרה שהם לענין התפלה הזו וכן מה שדחה בההיא דגרסינן בגמרא דילן בפרק במה מדליקין ערבית שחרית ומנחה מתפלל שמנה עשרה ואומר מעין המאורע בשומע תפלה דמשום אותן התעניות שמפסיק בהן מבעו"י נקט ערבית א"כ היכי אמרי' עלה ואין בהן קדושה על הכוס ואין בהן הזכרה בבהמ"ז ומאי בהמ"ז אילימא דיממא הא צריכה למימר אלא לאו ביומא דתעניתא עייל אלא פשיטא בליליא ובראשונות שהיה אוכל בלילה וקמ"ל שאע"פ שאומר מעין המאורע בתפלה אין קדושה על הכוס ולא הזכרה בברכת המזון עוד ראיה לדבר מ"ש לקבלו עליו מבעו"י בכל התעניות ואם אינו מתפלל אלא למחר למה הוא מקבל עד ערב והדרכא קבלה סמוך למנחה בעי' משום הכי אמרי' במנחה ובתפלת המנחה לאפוקי קבלה דשחרית ותפלת המוספין וכ"ש דשמואל דאמר בתפלת המנחה דכיון דאפילו קודם ליום מזכיר בתפלה כ"ש עצומו של יום שהוא צריך הזכרה בכל תפלותיו וזו ראיה גמורה והא דאמרי' בשמעתין למחר מתפלל תפלת תענית ככר נתפרשה גרסת רבינו ז"ל בו שלא באו לומר אלא דקבלה דאתמול מהניא ליה והלכך ודאי הלילה והיום שוין הם והיינו דנקט למחר דהלו ערבית קודם שיאכל הוא מתפלל ואין תפלת תענית באה עליו בכרם מלאה וכסיפא נמי לא שייך למימר בה אלא למחר וכולה חד גונא נקט ואפילו לגירסת שאר ספרים אין כאן מוכיח שלא להזכיר עננו בערבית דהכי קאמר יחיד שקבל עליו תענית מבעו"י אפי' אכל ושתה כל הלילה ולא התפלל נמי תפלת תענית בערבית שהוא נראה כאלו אינו רוצה להתענות ולמחר כשמשכים נראה כנמלך אפ"ה כיון שקבל עליו מבעו"י למחר מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו אינו מתפלל תפלת תענית אבל מי שקבל עליו תענית בתפלת המנחה ובערבית בא להתפלל תפלת תענית הא פשיטא דמתפלל דיום שלם הוא ואינו דומה ללן בתעניתו וכל הגאונים ז"ל כך אמרו שמתפלל כל התעניות כלילי שבת ויומו ומה שפסק רבינו הגדול ז"ל כלישנא בתרא דרבא יפה דן ויפה פסק שאם באנו לפרש כמשמעה דלישנא בתרא אע"פ שלא סלק אם ישן אינו אוכל אכתי לישנא בתרא איכא בה לקולא ואית בה לחומרא שאם גמר וסלק כל זמן שלא ישן אוכל וללישנא קמא אינו אוכל וזה פשט שני לשונות בכל מקום שכיוצא בזה ועל כרחך תפסוק כלישנא בתרא וכן רבינו חננאל סובר אבל אם באנו בכן מדרך הסברא הדברים נראין כדברי רבינו הגדול ז"ל שאם לא סלק אע"פ שישן אוכל דבכולה שמעתין לאחר סעודתו הוא ישן ולא כלישנא בתרא ישן אינו אוכל אלא מפני שסלק עצמו לגמרי מאכילה ושתיה והלך לו לישן לאחר סעודה אבל כל זמן שלא גמר ולא סלק הרי דעתו על אכילה והכל מודים שאין שינה מפסיקתו והרי זה דומה למתנה כמו שאמרו בירושלמי ישן ועמד אסור בשלא התנה אבל אם התנה מותר ובדין הוא שיתרץ אף בלישנא בתרא התם בשלא סלק אלא שרצו לפרש שאין שינה אוסרת אלא בנגדם אבל נתמנמנו יאכלו וזה דרך הגמרא מכל מקום מה שאמר בעל המאור דמשום ספיקא דרבנן פסקי כלישנא קמא לקולא חס ליה לגאון דנימא הכי אלא בכל מקום הלכה כלישנא בתרא בין לקולא בין לחומרא אבל במקומות שאיסור חמור של תורה רבינו ומקצת הגאונים ז"ל חוששין ללשון ראשון כמו שהזכרתי בראש השנה ולענין תענית שקבלה עליו מבעוד יום שאמר בעל המאור דלית ליה קבלה אוסרת אלא לענין ברכה שלא יהא כמוציא שם שמים לבטלה השיבה עליו הרב ז"ל ואמר שדברי רבינו ז"ל מוכיחין בפרק בתרא בברייתא כל שהוא משום תשעה באב אסור לאכול בשר ואסור לשתות יין ואסור לרחוץ ומי שהוא יודע פי' ההלכה יראה משם שהקבלה אוסרת להפסקה זו תשובת הרב ז"ל ואני לא באתי לידי המדה הזו בתענית צבור שאין לו בו הפסקה מבעו"י אלא שלא יאכל משתחשך בתעניות הראשונות וסוגיין בפרק מקום שנהגו הכי וכו' באב נמי אמרו ובין השמשות שלו אסור הא תוספת עינוי והפסקה עם השמש אין לנו אלא ביום הכפורים שכן מוסיפין מחול על הקדש לפי' יום כפורים שיש לו תוספת יש לו קבלה והפסקה שאר התעניות אין לנו :

השגות הראב"ד

א] **וכן** נמצא בפירוש ר"ח ז"ל. א"א ר"ח והרב רבינו יצחק כתבו הגירסא רישא דשמעתא כסיפא מה סיפא תרי יומי אף רישא תרי יומי אלא שזו בקבלה וזו בהמלכה וכל מה שכתב זה אינו מספיק לפי' השמועה ולא ליישב שתי שמועות של רב חסדא והכל מפורש אצלנו : ב] **ונראה** מכאן שאין עיקר תפלת תענית אלא ביום. א"א אני איני רואה מכאן מה שאמר זה וכן מה שאמרו בבמה מדליקין גם הוא מוכיח שצריך להתפלל תפילת תענית ערבית שחרית ומנחה לפי שהתענית של מעמדות אין בהם הפסקה מבעוד יום קאמר שמתפלל תפלת תענית בג' תפלות ועוד שהרי הצריכוהו לקבל תעניות בתפלת המנחה ואם הקבלה צריכה תפלה מבערב כ"ש יום תענית עצמו אלא שנהגו שלא להתפלל בלילות ולא אפילו בשחרית מפני שאינו בטוח שישלים אותו היום וילוה אותו ויפרעו ליום אחר או שישאל עליו ויפדה אותו במאכלו : ג] **ומסתברא** כוותייהו. א"א לא מסתברא דבכל דוכתא נקטינן כלישנא בתרא ומה שכתב הרב לענין תעניתו בקבלת תענית לענין הפסקה מבעוד יום דבריו מוכיחין בפרק בתרא בברייתא כל שהוא משום ט' באב אינו אוכל בשר ושותה יין ואסור לרחוץ ומי שיודע פירש ההלכה יראה משם שבקבלה אוסרת להפסקה כדברי הרב ז"ל :

שעות כל שאוכל כלום באותו חצי היום אלא במתענה ואימליך אמלוכי אבל הר"ם במז"ל כתב בפרק א' מהלכות תענית מתענה אדם לשעות והוא שלא יאכל שאר היום כלום כיצד הרי שהיה טרוד בחפציו ולא אכל עד חצות ונמלך להתענות אותן שעות שנשארו מן היום הרי זה מתענה אותן שעות ומתפלל בהן עננו שהרי קבל עליו התענית קודם התענית וכן אם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות שאר שעות היום הרי זה תענית שעות וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל ממימרו' אלו של רב חסדא על הדרך שכתבנו אבל הרב אלפסי ז"ל נראה שסובר כדברי הר"ם במז"ל שלא הביא בהלכות הא

תורה אור

נר מצוה

תענית °אמר שמואל כל תענית [א] שלא קבלה מבעוד יום לא שמיה תענית שנא' °קדשו צום אימתי מקבלה א"ר במנחה ושמואל אמר בתפילת [ב] המנחה אמר רב יוסף כוותיה דשמואל מסתברא וכו': איתנו רבנן עד אימתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי רבי אלעזר בר' שמעון אומר עד קריאת הגבר וקיימא לן כרבי: אמר רבא לא שנו אלא שלא גמר אבל גמר אינו אוכל איתיביה אביי *ישן ועמד הרי זה אוכל התם שלא סילק איכא דאמרי אמר רבא לא שנו אלא שלא ישן אבל ישן אינו אוכל איתיביה אביי ישן ועמד הרי זה אוכל התם במתנמנם היכי דאמי מתנמנם אמר רב אשי *נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר: הא מילתא לא אפסיקא בה הלכתא בהדיא אלא מדחזינא לגמרא דקא טרח לפרושי מתנמנם שמעי' דהלכתא כי האי לישנא בתרא ועוד דאיסורא דרבנן הוא ולקולא (א) עבדינן הלכך בין סילק בין לא סילק אם לא ישן אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר הדין הוא סברא דילן ואיכא מרבוותא מאן דכתב הכין קי"ל דלגבי תענית דאכיל בלילי ומפסיק אם גמר וסילק לא יאכל אבל אם לא סילק [ג] ודעתו עוד לאכול אע"פ שישן עומד ואוכל והאי מימרא דיליה אתי כלישנא קמא [ד] ולענין תענית שפוסק בה (ב) מבעוד יום חזינן לגאון דקאמר הכין אע"פ שפוסק חוזר ואוכל עד שיבא השמש °) ואנן מסתברא לן דהנ"מ היכא דלא קבלה עליה לתענית אבל היכא דקבלה עליה להענית [ד] איתסר ליה למיכל ולמשתי דהא בהדיא *אמרינן לענין זמן על הכוס ביוה"כ היכי ליעביד נברך עליה ושתי ליה כיון דאמר זמן קבליה עלויה ואיתסר ליה למישתי וכו' ולענין מישתא מיא היכא דאית לי' למיכל אית ליה למשתי והיכא דלית ליה למיכל לית ליה למשתי וה"נ

°) [דף קעב ע"א]

רש"י

עד אימת אוכל ושותה · בלילה שלפני התענית כשרוצה להתענות למחר: לא שנו · דעד קרות הגבר יכול לאכול ולשתות אלא שלא גמר סעודתו אבל גמר סעודתו אסור אפי' לאלתר: הרי זה אוכל · אח"כ והיכי אמרת גמר סעודתו שוב אינו אוכל: התם · בדלא סילק עצמו מן האכילה וכי קאמינא אנא שוב אינו אוכל כשסילק עצמו שלא היה דעתו לאכול עוד בלילה שהסיח דעתו מלאכול: לענין תענית · שפוסק מבעוד יום שלפני התענית כגון תענית ציבור וט' באב ויום הכיפורים אע"פ שפוסק

כתב הר"מ במז"ל שלא הביא בהלכות הא דרב חסדא דאמר והוא שלא אכל כלום כל אותו היום אלא הך בתרייתא דרב חסדא דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית והוא תימה אחר שלא מצינו מי שנחלק עליו ואפשר שהיה גורס כגירסת רבינו חננאל ז"ל שכתב בה רב חסדא לטעמיה דאמר כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה תענית ולפי זה כי אמר רב חסדא והוא דלא אכל כלום כל אותו היום לא בא למעט מי שאכל בתחלת היום אלא האוכל בסוף היום בלבד אלא שאם כן יש לתמוה היכי פרכי' עליה הא תעניתא מעלייתא היא אלא שאפשר שאף בכלל דברי רב חסדא הוא כשאמר והוא שלא טעם כלום כל אותו היום שאף כשלא אכל בבקר ג"כ היינו תענית שעות ומשום הכי פרכינן הא תעניתא מעלייתא אבל אין הכי נמי שמי שאכל בתחלת היום ואח"כ נמלך להתענות שאר היום דתענית שעות מיקרי ואף בירושלמי נמי משמע הכי שאמר שם במסכת נדרים מילתיה דר' יוסי אמרה מתענין לשעות דר' יוסי הוה בגור ושמע דדמך רבי ואע"ג דאכל גוגבא ושתה מוי אסקיה הוה יומא בתעניתא אלא שאין לסמוך על הירושלמי בזה לפי שנראה שם שדעתם הוא ג"כ דלא בעינן שקעה עליו חמה אלא מקבל אדם להתענות שלש שעות ראשונות ואוכל אח"כ שאמרו שם מילתיה דר' יוחנן אמרה מתענין לשעות דא"ר יוחנן אהא בתעניתא עד שאשלים פרקי עד שאשלים פרשתא ובגמרא דילן לא סבירא לן הכי דהא דתנן עלה דהא דא"ר יוחנן אהא בתענית עד שאבא לביתי דלשמוטי נפשיה מבי נשיאה הוא דעבד כדאיתא בגמרא ומ"מ תמהני על הרב אלפסי ז"ל שלא הזכיר תענית שעות בפסקיו ולא ידעתי אם הוא דוחה אותה מדשמואל דאמר בתר הכי כל תענית שלא קבלה מבעוד יום לא שמיה תענית ואמרי' עלה למאי דמיא למפוחא דמלי זיקא אלמא הכי מסיק ליה תלמודא ואין זה מוכרח כמו שאכתוב בסמוך בס"ד: **אמר** שמואל כל תענית שלא קבלה מבעוד יום לא שמיה תענית. מסתברא דלאו לאיפלוגי אתענית שעות אתא אלא לומר דכל תענית שאין בו קבלה לא שמיה תענית דתענית שעות נמי קבלה בעי ושמואל לא איירי בתענית שעות אלא בתענית של יום שלם ולדידיה הוא דאמרינן דכל תענית שלא קבלה מבעוד יום עליו לא שמיה תענית וה"ה לתענית שעות דבעינן ביה קבלה מקמי שעות דידיה וכיון שאפשר לפרשה כך אינו בדין לדחות (א) מפני המסקנא דמסיק תלמודא דמתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית: **אימת** מקבל לה רב אמר במנחה ושמואל אמר בתפלת המנחה. פירוש רב דאמר במנחה היינו לומר דלא בעינן קבלה בתפלת המנחה דווקא אלא כל שהקדים הקבלה בתענית דיו ואפי' קבלו עליו שני ימים קודם התענית סגי ושמואל פליג ואמר דדוקא בתפלת המנחה משום דבעי' שתהא הקבלה סמוכה לתענית והייתו דאמר עלה אמר רב יוסף כוותיה דשמואל מסתברא דכתיב במגלת תענית לכן כל אינש דייתי עלוהי מן קדמת דנא ייסר מאי לאו ייסר עצמו בצלו כלומר דקא סלקא דעתיה דהכי קאמר שכל מי שקבל עליו תענית קודם שגזרו ימים טובים הללו הכתובים במגלת תענית ייסר כלומר שיאסור עצמו בו ויקבלנו בתפלת המנחה ויתענה כמו שקבל עליו אלמא בעי' קבלה סמוכה לתענית דאי לאו מאי ייסר והלא כבר נאסר ועומד ודחינן לא יאסר ובעו עלה בגמרא למאן דאמר יאסר מאי הוא כלומר דבשלמא למאן דאמר ייסר קמ"ל דבעינן קבלה סמוכה לתענית אבל מאן דאמר יאסר מאי היא כלומר מאי אתא לאשמועי' דודאי נאסר ועומד משעה קבלתו ומסקינן דאתא לאשמועינן שיבטל נדרו את גזירתו כלומר שהוא עומד באסורו דאסר עליו בתחלה לפי דאין כח בגזירתו הבאה לאחר מכאן להפקיעו כדתניא יחיד שקבל עליו תענית שני וחמישי ושני של כל השנה כולה וארעו בהו יו"ט הכתובים במגלת תענית אם נדרו קודם לגזרתינו תבטל נדרו את גזרתינו ואם גזרתינו קודמת לנדרו תבטל גזרתינו את נדרו וכבר פירשתיה למעלה: **עד** מתי אוכל ושותה. בכל תענית שאוכל ושותה בלילה כשמתענה למחר: עד קרות הגבר. אפי' פעם ראשונה קאמר: שלא גמר סעודתו. אבל גמר (ב) אינו אוכל: ישן ועמד. אע"פ שבירך ועמד משלחנו חוזר ואוכל ואין בכך כלום: התם שלא סלק. את הטבלא דכל זמן שלא סלק לאו עקירה היא ולא אסח דעתיה מאכילה ושתיה כסעודה אריכתא דמיא: איכא דאמרי אמר רבא לא שנו אלא [שלא] ישן. משמע דלישנא קמא הכל תלוי בגמר ולא גמר שכל שלא גמר ואע"פ שישן אוכל וכל שגמר אע"פ שלא ישן אינו אוכל וללישנא בתרא נמי הכל תלוי בישן ולא ישן שאם לא ישן אע"פ שגמר וסלק אוכל וכל שישן אע"פ שלא גמר דינו כגמר וסלק והיינו דכי פרכינן מישן ועמד הרי זה אוכל אצטריכין לאוקמא במתנמנם ואם איתא דכי אמרינן דישן אסור היינו דוקא בשגמר לוקמה בשלא גמר אלא משמע כדכתיבנא אבל ה"ר אלפסי ז"ל כתב דקי"ל כלישנא בתרא דאיסורא דרבנן הוא ולקולא עבדינן ואם כפי מה שפירשנו הרי בכל אחד מהלשונות יש בו להקל ולהחמיר אבל נראה דדעתו ז"ל (ג) כלישנא בתרא דקאמר לא שנו אלא שלא ישן אע"פ שגמר אבל ישן וגמר אסור וכי פרכי' מדתניא ישן ועמד הרי זה אוכל בדין הוא דהוה מצי לאוקמה בשלא גמר אלא דההיא פשיטא לן משום דבהא מילתא בתר דעתיה אזלינן (ד) עד דאמרינן בירושלמי שאם התנה אפילו גמר וישן הרי זה אוכל וכיון דבתר דעתיה אזלינן פשיטא דישן בתוך סעודתו לא הוה הפסק ומשום הכי נריכינן לאוקמי במתנמנם: **ולענין** תענית שפסק בה מבעוד יום חזינן לגאון דקאמר הכי אע"פ שפוסק חוזר ואוכל עד שיבא השמש הלי דינא בערב יוה"כ נמי איתיה וכן מוכיח המעשה הנזכר במדרש איכה *) רבי יהודה בן בתירא אזל לנציבין בערב צומא רבא אתא ריש כנישתא למזמניה ביה א"ל כבר אכלי ופסקי א"ל אשגח עלי דלא לימרו אינשי ההוא רבי לא אשגח עילויה אזל עמיה ואייתי' קמיה תמניא כסוון דחמר חמר מן חמר ותמניא עגולין דריפתא ריפתא מן ריפתא ותמניא תבשילין תבשיל מן תבשיל שתה מכל כסי וכסי חד כסא דחמר אכל מן כל עגיל ועגיל חד פתית אכל מן כל תבשיל ותבשיל חד פת א"ל לא כן אמרת אכלית ופסקית א"ל ולמה שמה נפשה דהיא נפישא אלמא אע"ג דפסק בערב יום הכיפורים חוזר ואוכל:

וכתב הרב אלפסי ז"ל ואנן מסתברא לן דה"מ היכא דלא קבליה עלויה לתעניתא אבל היכא דקבליה עלויה לתעניתא איתסר ליה למיכל ולמשתי דהא בהדיא אמרי' לענין זמן על הכוס ביוה"כ היכי ליעבד וכו' השוה הרב אלפסי ז"ל בזה תענית צבור ותשעה באב ליוה"כ שהוא סובר שקבלה אוסר בכולם והרמב"ן ז"ל חולק וכלשון הזה כתב בספר המלחמות ואני לא באתי לידי המדה הזאת בתענית צבור שאין לו בה הפסקה מבעוד יום אלא שלא יאכל משתחשך כתעניות הראשות וסוגיין בפרק מקום שנהגו (דף נד:) הכי משמע ובתשעה באב נמי אמרו ובין השמשות שלו אסור הא תוספת עינוי והפסקה עם השמש אין לנו אלא ביוה"כ [שכן] (ה) ביו"ט מוסיפין מחול על הקדש לפיכך יו"כ שיש בו תוספת יש בו קבלה והפסק שאר תעניות אין לנו:

*) [פ"ג ע"פ ויגרם בתלך שיני ע"ש]

גרסינן

שלטי הגבורים

א רבינו השמיט דין מתענין לשעה משמע דלא ס"ל דמתענין לשעות ואזיל לשיטתו שפסק דכל תענית שלא קיבל עליו מאתמול אינו תעני' ושמ"ג פליג על זה וס"ל דמתענין לשעות ודחק לאוקמיה הא והא וכן פליג סמ"ג בקבלת תענית שכתב בשם ר"ת דמעשה בא' שעשה כמה תעניות ולא קבלם מאתמול ואמר רבינו יעקב שלא הפסיד תעניותיו . גם מיימון פסק דמתענין לשעות ופסק נמי שצריך לקבל התעניות מבעו"י וכבר השיגו הראב"ד והטור כתב וז"ל כל תענית שלא קבלו מאתמול ושלא שקעה עליו חמה פירוש שלא השלימו עד צאת הכוכבים אינו תענית להתפלל עננו ואפי' קבל במנחה עליו ליום המחרת והתענה ובלילה שלאחר התענית נמלך להתענות גם ביום הב' אע"פ שלן בתעניתו וקבל עליו הראשון השני אינו תענית כיון שלא קבלו תחלה הלכך הא דקי"ל מתענין לשעות ומתפלל עננו צריך לפרשו שקבלו מאתמול וגם שקעה עליו חמה והיכי משכחת לה כגון שקבל עליו מאתמול להתענות עד חצי יום וכשהגיע לחצי יום נמלך וגמרו או שקבל עליו להתענות למחר מחצי יום ואילך ולמחר נמלך ולא אכל גם חצי היום הראשון אבל אם קבל עליו תענית עד חצי היום ואכל אח"כ או שאכל עד חצי היום וקבל עליו תענית משם ואילך אינו נקרא תענית להתפלל עננו ומיהו נקרא תענית לענין שצריך לשלם נדרו :

לשון ריא"ז

ומז"ה אומר שאף אם לא קבל עליו התענית מבעו"י אלא היה דעתו לאכול מחר ונטרד ולא אכל עד חצות או אחר חצות וקבל עליו לגמור כל היום בתענית הרי זה תענית לשעות ויש לו לגמור תעניתו ומתפלל תפלת התענית בתפלת המנחה והוא שלא טעם כלום כל אותו היום בדרך תענית גמור ואין שיטת התלמוד כדבריו שאין תענית לשעות תענית ואינו מתפלל בה תפילת תענית עד שיקבל מבעו"י להתענו' למחר כדרך שביארנו כמבואר בקונט' הראיות וכדהיא שיטת ר"י בפסקיו:

ב הראב"ד פליג ופסק כרב ורוב הפוסקים פסקו כשמואל פי' ר"ת שיאמר בשומע תפלה הריני בתענית למחר יהי רצון מלפניך שתקבלני באהבה והרמב"ם כתב שיאמר עננו בתפלת המנחה וגומר בלבו להתענו' למחר וכ"כ בה"ג ולא נהירא דהא אמרי' גבי הזכרת עננו ערבית שחרית ומנחה ולא קאמר במנחה שלפני התענית :

לשון ריא"ז

אימתי מקבל תעניתו בתפלת המנחה שמסדר דבריו בברכת שומע תפלה או בסוף תפלתו או שאומר וכן יה"ר מלפניך שתקבל ביום מחר תעניתי לרצון וכיוצא בדברים האלה :

ג ולזה הסכימו רוב הפוסקים והראב"ד פליג וכתב דוקא שלא גמר סעודתו אלא היה יושב ואוכל יכול לאכול עד שיעלה עמוד השחר אבל גמר סעודתו או אפילו לא גמר וישן בתוך הסעודה אסור לאכול ולשתות ואם התנה לאכול עוד מותר לאכול עד שיעלה עמוד השחר אפי' גמר וישן וי"א שאין צריך תנאי לשתייה דמסתמא דעתו של אדם לשתות אחר השינה כיון שדרך כל אדם לכיו' ומה הוה כאילו התנה

לשון ריא"ז

ומי"ז אומר שאם סלק שלחנו אחר שגמר סעודתו אסור לו לאכול אע"פ שלא ישן ור"י אומר שלא נאסר בסילוק [שלחנו] אא"כ ישן ואסר בין סילק בין לא סילק וכן נראה בעיני עיקר כמבואר בקונטרס הראיות ועוד נראה בעיני שלא נאסר הישן אלא אם ישן אחר שגמר סעודתו ובירך *) הואיל ומותר לשתות מותר לאכול כמבואר בקונט' הראיות. וכן אם התנה לאכול ולשתות כל הלילה ה"ז מותר לאכול ולשתות אפי' אחר שישן כמו שמבואר בתלמוד א"י: ד וכן כתבו התוס' דאפילו

*) נ"ל אבל אם לא ברך

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ק מהלכות תענית סמג (עשין) [מצות דרבנן] גטוא"ח סימן תקסד :

ב מיי' פרק ג מהל' תענית סמג עשין שם טור או"ח סי' תקנג תקנג :

בס"י הגירסא גמר ועמד וכ"ה בגמרא

שיטת ריב"ב

בתפלת המנחה. בשעה שמתפלל תפלת המנחה כגון באלהי נצור לשוני לסוף יכול לצרף רצוני וקבלני בתעניתי שאשב למחר : הדין סברא דילן ואיכא מאן דפסק וכו' הרב דודי ז"ל סבירא כדברי איכא מאן דפסק משום דלישנא בתרא לחומרא הוא דאפילו שינה קארי סלוק וכל שכן סלוק השולחן הלכך הלכתא כלישנא קמא דלא מקרי סלוק אלא סלוק השולחן ואם גמר וסלק לא יאכל אבל אם לא סילק ודעתו עוד לאכול אע"פ שישן עומד ואוכל: ולענין התענית שפוסק בה מבעוד יום כגון תשעה באב וכו' . והרב דודי ז"ל כתב דלעולם אוכל והולך כל היום כולו ובלבד שיפסיק כל שהוא סמוך לשקיעת החמה:

הגהות חו"י

(א) נ"ב דעכ"פ גם לא"ד בעי סילוק. הר"ן : (ב) נ"ב ר"ל שבס"ס שלו אסור כגון ג' תענית ציבור אחרונות של גשמים ותשעה באב ונל"ע דברי הרמב"ן שהביא הר"ן :

הגהות הב"ח

(א) מפניו כצ"ל: (ב) נ"ב דברי הכל : (ג) נ"ב כלישנא : (ד) אזלינן כדאמרינן כצ"ל ותיבת עד נמחק: (ה) ביום הכפורים כצ"ל:

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' תענית טור או"ח סי' תקסו :

ב מיי' פרק ד מהל' נדרים טור או"ח סי' תקסח סמג עשין [דרבנן] סימן ג :

ג מיי' פרק ב מהל' תפלה סמג עשין ב יט טור או"ח סי' תקסה תקסו :

גרסינן בפרק היה קורא וכו' השרוי בתענית מהו שיטעום . את התבשיל אם צריך מלח ותבלין : מטעמת. תבשיל : ירושלמי בנדרים נדר להתענות ושכח ואכל כבר אבד תעניתו. כתב הרא"ה ז"ל והוא שאכל ככותבת שכן שיעור אכילה לתענית ומיום הכיפורים ילפינן לה : לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי וכי נדר הוא נצר קביל עילויה אי מצי מצער נפשיה ואי לא מצי לא מצער נפשיה. הכי איתא בגמ' בלישנא קמא ולישנא בתרא כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי פשיטא לא יהא אלא נדר וכמו שכתב ה"ר אלפסי ז"ל בהלכותיו וביאור הענין שאין קבלת תענית נדר גמור דאי הכי פשיטא דלא מצי לוה דהאומר קונם עלי בשר ביום פלוני פשיטא דאינו רשאי לשנותו ובתענית היינו טעמא דאמרי' לוה לפי שאין הוא נדר גמור אלא כקבלה לדבר מצוה ומש"ה הוה סבירא ליה לשמואל ללישנא קמא שאין במשמעות קבלתו אלא אי מצי מצער נפשי' אבל כל היכא דלא מצי אינו זקוק לפרוע וללישנא בתרא אמרי' לא יהא אלא נדר ולאו נדר של קונם אמרי' שהרי ודאי אינו רשאי ללוותו אלא כנדר שנדר לעניים קאמרי' כצדקה דאמרינן עלה בפ"ק דערכין [דף ו׳] דעד שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה כלומר ללותה ולפורעה : ויש אומרים דכי אמרי' לוה אדם תעניתו ופורע ה"מ כשקבל עליו שהוא תעניות ולא פירש ימים ידועים ואח"כ בירר להתענות יום ידוע בעד אחד מאותן הימים דכיון דאותו יום אינו מעיקר נדרו וכשהוא לוהו עדיין נשאר נדרו קיים דכי האי גוונא לוה ופורע אבל אם אמר בתחלת נדרו יום זה אינו לוה ופורע וסמכי לה מהירושלמי שהביא הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו כאן נדר להתענות ושכח ואכל אבד תעניתו רב בשם רבנן אמר והוא דאמר יום סתם אבל אם אמר יום זה מתענה ומשלים ומשמע להו דהיינו טעמא דביום סתם אבד תעניתו מפני שיכול להתענות יום אחר תחתיו דלוה ופורע אבל ביום זה דלא שייך למימר לוה ופורע משלים והתם נמי (ב) בפ' קונם מייתי לעיל מינה הך דלוה אדם תעניתו ופורע ולפי זה הא דאמרי ליה לרב יהושע בריה דרב אידי לוזיף מר וליפרע ולא היו חוששין שמא יום זה אמר דרך מוסר היה שהיו מחזירין שיאכל אצלם והיו כאומרים לו שמא לא יום זה נדרת ותלוה ותפרע · ואחרים אמרו דאפילו ביום זה לוה ופורע דהא אמרי' הכא לא יהא אלא נדר ומנדר דצדקה הוא (ג) דאתיא עלה וכדכתיבנא והתם בפ"ק דערכין מסקינן דאפילו באומר סלע זו לצדקה כל שלא באתה ליד גבאי לוה ופורע וכן דעת הראב"ד ז"ל והרשב"א ז"ל והך ירושלמי דכתיבנא לא מוכח מידי דהיינו טעמא דביום סתם אבד תעניתו לפי שעדיין הוא מחוייב להתענות יום אחר אבל ביום זה כל ששכח ואכל אינו מחוייב שיפרענו והרי נדרו בטל מעתה ומש"ה מתענה ומשלים ואם תאמר וכיון שכבר התפלל תפלת תענית היאך ילונו ונמצא שקרן בתפלתו וי"ל שכיון שבשעת תפלתו היה בדעתו להתענות לא חיישינן להכי וסמך לדבר ממה שאמרו [דף יט׳] בירדו להם גשמים קודם חצות לא ישלימו ואע"פ שכבר התפללו תפלת תענית : אדבריה רב יהודה לרב יצחק ודרש וכו' בין גואל לרופא. ברכה בפני עצמה: ירושלמי רבי יונה בשם רב וכו' רבי זעירא בשם רב הונא אומרה כלילי שבת וכיומו . פירוש בערבית ושחרית ומנחה וגרסינן בבמה מדליקין ימים שאין בהן קרבן מוסף וכו' · כמו שכתוב בהלכות אבל הר"ז הלוי חולק ואומר שאין מתפללין תפלת תענית בערבית של ליל כניסת התענית ודחה ראיות הללו הכתובות בהלכות ואמר דהתם בירושלמי ס"ל כרב כהנא דאמר בפרקין בגמרא יחיד שקבל עליו תענית אסור בנעילת הסנדל חיישינן שמא תענית צבור קבל עליו ומשמע נמי דאוכל ושותה מבעוד יום ומשום הכי קאמר דאומרה כלילי שבת ויומו דכשם שזה קדש כולו לילה ויום כך זה והוא הדין לתשעה באב אבל לדידן דקי"ל דאין תענית צבור בבבל אלא ט' באב בלבד כל שעה שמותר לו לאכול אין לו להתפלל תפלת תענית וההיא דגרסינן בפרק במה מדליקין (דף כד.) ימים שאין בהם קרבן מוסף כגון שני וחמישי של תעניות ומעמדות ערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח ברכות ואומר מעין המאורע בשומע תפלה תרגומא באותן תעניות שמפסיק בהן מבעוד יום ולאמטול הכהו נקט ערבית אבל שחרית ומנחה קתני אכולהו תעניות ומעמדות אלו דבריו ז"ל והרמב"ן ז"ל כתב שאי אפשר לדחותה כן שמה שאמר דהתם בירושלמי סבירא להו כמ"ד חיישינן שמא תענית צבור קבל עליו ליתא שלא אמרו חיישינן שמא תענית צבור קבל עליו אלא להתענות נפשו בכל ענוי שהצבור מתענה מיהו דווקא בו ביום אבל לא שיוסיף זמן על שאר היחידים המתענים אלא אוכל ושותה כל הלילה והיינו דאמרינן אסור בנעילת הסנדל ואילו לא היה אוכל ושותה כל הלילה הוה ליה למימר שכל חומר תענית צבור קבל עליו מדלא אמרינן הכי ש"מ שאינו נוהג בתענית צבור אלא בנעילת הסנדל וברחילה ובסיכה ובתשמיש המטה אבל לא להוסיף יותר משאר תעניות והאי דלא קאמר רחילה וסיכה ותשמיש המטה חד מה' ענויין נקט ורבותא אשמועינן בנעילת הסנדל ואין צ"ל באינך שהם משום תענוג שאסור לו לנהוג עדונין בעצמו וכן מה (ד) שראה בהא דגרסינן בפ' במה מדליקין ערבית ושחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בשומע תפלה דמשום אותן תעניות שמפסיק בהן מבעוד יום נקט ערבית לא מחוור דאם כן היכי אמרינן עלה ואין בהם קדושה על הכוס ואין בהם הזכרה בברכת המזון מאי בהמ"ז אילימא דיממא וכי צריכא למימר אכתי לאו ביממא דתעניתא עייל אלא פשיטא דליליא ובראשונות שהוא אוכל בלילה וקמ"ל אע"פ שאומר מעין המאורע בתפלה אין בהם קדושה על הכוס ולא הזכרה בברכת המזון ובתוספתא נמי יש ראיה לדבר יותר מדברי הרב אלפסי ז"ל דתניא התם פעמים שאין אדם שרוי בתענית ומתפלל תפלת תענית ופעמים שאדם שרוי בתענית ואינו מתפלל תפלת תענית כיצד כאן בכניסה וכאן ביציאה ושמא תאמר והיאך יתפלל בערבית תפלת התענית והרי הוא אינו מעונה עדיין ועתיד לאכול ולשתות כל הלילה איכא למימר דהיינו מפני הקבלה שקבל התענית על עצמו מבערב שיום של תורה לכל דבר מבערב עד ערב וכן בכל תענית שגוזרין ב"ד בגזרה חמורה כט' באב ותעניות אחרונות מבערב מבעוד יום מפסיקין בהן אלא שבתענית יחיד הקילו עליו שדיו שיהא נמנע מאכילה בשעה שבני אדם אוכלין דהיינו בי"ב שעות של יום מ"מ התענית מתחיל מתחלת הלילה שאם לא היה כן לא היה נאסר לאכול ולשתות כל הלילה אע"פ שגמר וסלק וישן אלא היה אוכל והולך עד שיעלה עמוד השחר כשם שאוכל כל היום בתעניות שמפסיק בהן מבעו"י אלא ודאי התענית מתחיל מתחלת הלילה ומש"ה אמרי' שצריך לקבל אפי' תענית יחיד מבעוד יום ואם אינו מתחיל עד למחר למה הוא מקבלו עליו (ה) עד הלילה והא אדרבא כל שהקבלה סמוכה יותר לתענית מעליא טפי כדשקלו וטרי רב ושמואל אי מקבלו במנחה או בתפלת המנחה אלא ודאי משמע שהתענית מבערב הוא מתחיל ולפיכך מתפלל ערבית

רש"י

שפוסק מלאכול חוזר ואוכל : מהו שיטעום· לנסות התבשיל : מי לא משלים · וכי אינו משלים את נדרו : וכי יחיד קובע ברכה לעצמו · דקאמר' שמתפלל תפלת תעני' בין גואל לרופא והותם העונה בעת צרה ומוסיף על י"ח ברכות : בשומע תפלה · שכוללה בברכת שמע קולנו וחותם שומע תפלה כמו שאנו עושין לפי שאין יחיד קובע ברכה לעצמו אבל שליח ציבור לבד קובע ברכה לעצמו ואומרה בין גואל לרופא משום דרבים

נר מצוה

כתב הגאון ז"ל: גרסי' בפ' היה קורא בתורה* בעא מיניה אשיאן תנא דבי רבי אמי מר' אמי השרוי בתענית מהו שיטעום אבילה ושתיה קביל עליה והא לא קא אביל או דילמא הנאה קביל והא קא מתהני אמר ליה טועם ואין בכך כלום תניא נמי הכי מטעמת אינה צריכ' ברכה והשרוי בתענית א טועם ואין בכך כלום ועד כמה רבי אמי ורבי אסי טעמי עד רביעיתא ומפרשי רבנן דצריך לאזהורי כי היכי דלא ליבלע כלום : ירושלמי בנדרים בפרק קונם יין שאני טועם ב נדר להתענות ושכח ואכל כבר אבד תעניתו רבי אבא בשם רבנן דתמן והוא שאמר יום סתם ומתענה יום אחר כדי לקיים נדרו הואיל ושכח ואכל ביום זה הא אם אמר יום זה מתענה ומשלים ולא אמרן אלא אם [א] בלע אבל אם טעם לא כלומר אפי' אמר יום סתם אם לא אכל אלא טעם בלבד מתענה ומשלים אותו היום : *אמר רב יהודה אמר רב ב לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי *פשיטא לא יהיה אלא נדר מי לא משלים ואזיל *(א) הרי"ף לא הביא לישנא קמא משום דאף ללישנא קמא הלכה כרב באיסורי : למחר וליומא אחרא : רב יהושע בריה דרב אידי איקלע לבי רב אשי אמרו ליה לטעום מר מידי אמר להו בתענית יתיבנא ולוזיף מר וליפרע מי לא סבר לה מר להא דאמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע אמר להו תענית חלום הוא דאמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא א"ר יפה תענית לחלום כאש לנעורת וא"ר חסדא ובו ביום ואמר רב יוסף ואפילו ג בשבת *אדבריה רב יהודה לרב יצחק בריה ודרש ג יחיד שקיבל עליו תענית מתפלל תפלת תענית והיכן אומרה בין גואל לרופא מתקיף לה רב יצחק וכי יחיד קובע ברכה לעצמו אלא א"ר יצחק בשומע ד תפלה וכן א"ר ששת בשומע תפלה והלכתא בשומע תפלה ושליח צבור אומרה בין גואל לרופא : ירושלמי ר' יונה בשם רב אמר ואפילו יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע והיכן אומרה רבי זעירא בשם רב הונא אומר אומרה כלילי שבת וכיומו פירוש בערבית שחרית ומנחה וגרסינן בבמה מדליקין *ימים שאין בהן קרבן מוסף כגון שני וחמישי ותעניות ומעמדות שני וחמישי מאי עבידתייהו אלא ב' וה' של תענית ושל מעמדות ערבית ה שחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בשומע תפלה ואם לא אמר אין מחזירין אלמא צריך לומר עננו בתפלת ערבית ושמעינן מינה שאם טעה ולא אמר עננו בתפלת תענית אין מחזירין אותו אבל אי אידכר מקמי דעקר להו לרגליה נימא הכי עננו ה' עננו כי בצרה גדולה אנחנו וכו' כי אתה שומע תפלה ופודה ומציל ועונה בכל עת צרה וצוקה יהיו לרצון אמרי פי וגומר :

מתני'

שיטת ריב"ב

יחיד שקיבל עליו תענית . אפילו תענית צבור מתפלל תפלת תענית בשומע תפלה ושליח ציבור בין גואל לרופא ירושלמי ר' יונה בשם רב וכו' . והרב דודי ז"ל כתב שאין לנו תפלת תענית אלא ביום דהא קיימא לן אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד וכל שעה שמותר לו לאכול אין לו להתפלל תפלת תענית ור' יונה בשם רב כרב כהנא סבירא ליה דאמר חיישינן שמא תענית ציבור קיבל עליו ואוכל ושותה מבעוד יום וכו' כדכתיבנא בספר המאור :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב לשון הרא"ש: (ב) א"ב בירושלמי : (ג) נ"ל דאתינן: (ד) נ"ל שרחה: (ה) נ"ב מבעו"י ימתין :

הגהות מא"י

שלטי הגבורים

דאפילו לאחר שהפסיק יכול לחזור ולאכול וסמ"ג פליג. לפי הראי"ה שהביא משמע אפילו כבר קבל עליו שיכול לאכול עד שיצא השמש כתב הראב"ד כיון שהפסיק סעודתו חל עליו התענית מן הסתם ואסור לאכול ואפי' לרחוץ וכתב הרמב"ן דלא שייך למימר קבלה אלא ביוה"כ שצריך להוסיף עליו מבעו"י אבל בשאר תעניו' אפי' ט' באב שבין השמשות שלו אסור אם פסק ונמלך דבר פשוט הוא שחוזר ואוכל ע"כ וכתב הטור ואין נראה לחלק דודאי קבלה אוסר בכל תענית שצריך להפסיק בו מבעו"י :

א וביום הכפורים וט' באב אסור וכתב אבי העזרי שיכול לטעום מיני קנמון ועץ המתוק להאלה גרונו ולפלוט כדאמרי' גבי פלפלין ביוה"כ פטור וה"ה נמי לכתחילה והא דנקט דיעבד משום דבאכילה גמורה איכא חיוב חטאת :

ב נדר להתענות ומצטער יכול ללות ולפרוע ואין צריך התרת חכם וה"מ בתענית סתם כגון שנדר להתענות יום אחד וקבלו במנחה אבל אם יש לו יום ידוע להתענות כגון יום שמת בו אביו או רבו אינו יכול ללוותו ולפורעו :

לשון ריא"ז

לוה אדם תעניתו ופורע ואע"פ שהתחיל להתענות בו וצריך לשנותו ליום אחר מפני שהוא מצטער או מפני שעושים לו אוהביו סעודה בשביל כבודו ואע"פ שקבל תענית זה מאתמול בתפלת המנחה ואע"פ שהתפלל כבר תפילת תעני' רשאי לשנותו ליום אחר ואין חוששין בו משום תפילת שוא כמבואר בקונטרס הראיות :

ג וצריך להתענות יום אחר על שבטל עונג שבת וא"צ שיהיה התענית מיד ביום א' שלאחר השבת : כתב רב עמרם ורבי' קלונימוס שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום שאין אנו בקיאים בפתרון החלומות לדעת אי זה רע ואי זה טוב ואין מתענים בספק וכן כתב אבי העזרי :

לשון ריא"ז

תענית אע"פ שלא קבל מבעו"י מאתמול מתפלל בו תפילת תענית לפי שהוא קבוע עליו בחובה שהרי דוחה שבת והרי הוא כשאר תעניות שקבעו אותן חכמים חובה בין קבלו בין לא קבלו ואין אדם רשאי לשנותן וכן נראה בעיני לומר בד' תעניות כגון י"ז בתמוז וט' באב וצום גדליה וי' בטבת הואיל והדורות קבעו אותן חובה אין אדם רשאי לשנותן ליום אחר כמבואר בקונטרס הראיות :

ד כתב הראבי"ה ששמע מאביו ומרבו שהיו תמהין על מה שמתפלל ש"צ עננו בין גואל לרופא כשמתפללים על גזרה או על כל צרה שלא תבא עליהן וכן למה קורין ויחל דכיחידים דמו דחזינן אפילו באנשי גנוה דחשיבי כיחידים לענין שאלת מטר אבל תענית בה"ב אחר הפסח והחג נהגו בהן בכל ישראל ולא הוי תענית יחיד והראב"ד כתב על אלו שהן תענית יחיד לא יאמר בהם ש"צ עננו ולא ויחל וכתב הרא"ש ובאשכנז עשאום קבע והכל מתענין בהן והטור כ' דקהל שמקבלים עליהם תענית ודאי רבים מקרו ויכולים לקבוע ברכות ומיהו צריך שיהיו עשרה שמתענין ואפילו אם יש י' בעיר שמתענין אם אין י' בבהכ"נ אין יכולים לקבוע הברכה וכתב רב נתן דש"צ שאינו מתענה אינו יכול להתפלל עננו שאינו מתענה אינו יכול לומר עננו וכ' הטור כיון שאין אומר ביום תעניתי אלא ביום התענית הזה אם א"א בענין אחר ש"ד שיתפלל ש"צ שאינו מתענה ובענין הסליחות רבו הדעות ועי' בטור או"ח סי' תקסו: ה רש"י פי' מזה דוקא

ערבית תפלת תענית. ומיהו רש"י ז"ל כתב בפרק במה מדליקין [דף כד.] שאפילו בשחרית אין לו להזכיר ענינו מפני ש[illegible] אם יכול לסיים התענית ונמצא שקרן בתפלתו אך אם מטוה שיתענה כגון דורות הראשונים מזכיר : מתני' הגיע ר"ח כסליו. נ"ל דלת"ק דמתני' דהגיע י"ז במרחשון ר' מאיר היא וכמ"ש לעיל היינו טעמא דר"ח כסליו לפי שהוא זמן רביעה שלישית אפי' (א) ר"י דאמר שמאחר הרביעה הלכך לר' מאיר אפי' במיעוט השנים אינה מתאחרת יותר ולפיכך ראוי שיהיו ב"ד גוזרין תענית : גמ' מעיינן במילי דמתא. מפספסין במעשיהן ובעסקי בני העיר אם יש גזל וחמס בכפיהן ומפייסין אותו : ורביעית היום מתוודים ומשתחוים. והיינו רביעית בתרא דיומא דכתיב קרא אחרינא ואלי יאספו כל חרד בדברי אלהי ישראל על מעל הגולה ואני יושב משומם עד מנחת הערב וכתיב ולמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרעה על ברכי ואפרשה כפי אל ה' אלהי ישראל אלמא פלגא קמא מעיינן במילי דמתא כדכתיב ואלי יאספו כל חרד כלומר לי היו מתאספין ואותן טובים שבהם להגיד לפני כל מעל הגולה וחטאתם להפריסם ובמנחת הערב דהיינו מחצות ולמעלה שהצל נוטה כדאמרי' ביומא [דף כח:] צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי קמתי מתעניתי ולא שהיה מתענה עד המנחה ואח"כ אוכל אלא כלומר מצער עינויי ובקרעי כלומ' ועם שאני קורע בגדי ומעילי הייתי מתפלל כדי שאתרצה :

ומדאמרינן הכא דבעו רחמי בריבעא בתרא דיומא משמע דכ"ד ברכות של תענית המוזכרות באידך פירקין אינן בתפלת שחרית דא"כ תהא עיקר התפלה בבקר והכא משמע שעיקר התפלה היא בערב ולא עוד אלא שמכאן סמך ר"ח ז"ל לומר שא"א כ"ד ברכות אלא בערב בתפלת נעילה ואין זו ראיה דהכא לאו בתענית שמתפללין בו כ"ד ברכות בלחוד קיימי' אלא אף בתעניות ראשונות אמרו כן שהיו מרבים ברחמים בערב כפי כחם ועוד שאפילו בתעניות שמתפללין בהן כ"ד הוו מפסי טפי ברחמי ברמשא מבצפרא שהיו שם שתי תפלות מנחה ונעילה ואפשר ג"כ שהיו מאריכין עוד בבקשת רחמים אבל מ"מ אינו נראה שיהו מתפללין כ"ד ברכות בשחר ולא בערב כיון שעת הערב יותר מיוחדת לבקשת רחמים · והר"ז הלוי ז"ל אמר שלאותן כ"ד ברכות היו מיחדים תפלה בפני עצמה כעין מוסף וסמך לו על מה שאמרו בירושלמי בפ"ק דברכות ר' יוסי ורבי אחא נפקין לתעניתא אתא צבורא מקריין שמע בתר תלת שעין ובעא ר' יוסי ממחי בידן אמר ליה רבי אחא ולא כבר קראו אותה בעונתה כלום הם קוראין אותה אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה אמר ליה מפני הדיוטות שלא יהו אומרים בעונתה הם קוראין אותה ולפיכך חשב הרב ז"ל שבשחר השלימו את התפלה כולה ואחר כך התפללו בתפלה אחרת כעין מוסף ואין זו ראיה לפי שמתוך (ב) כ"ד ברכות לא היו מתפללין עד שיהיו כל הצבור מתאספין והיו היחידים צריכין לקרות ק"ש ולהתפלל בשחר ואח"כ כשהיה בא ש"צ להתפלל כ"ד ברכות היו חוזרין וקורין אותה כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה אבל משמע ודאי שאינה תפלה אחרת שלא מצינו יום שנתחייב (ג) ביומא ד' תפלות אלא יוה"כ בלבד כדפרכינן בריש פרק בג' פרקים [דף כו:] תעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף ומפרקינן חסורי מחסרא והכי קתני בג' פרקים בשנה כהנים נושאין כפיהם כל זמן שמתפללין ויש מהן ד' פעמים ביום שחרית מוסף מנחה ונעילה ואלו הן ג' פרקים תעניות ומעמדות ויוה"כ. ומדאמרינן דריבעא דיומא קרינן ומפטירין משמע שלא היו קורים בבקר בפרשת תענית אלא מחצי היום ואילך ואף הגאון הרב פלטוי כתב בתעניות של שני וחמישי בצפרא קרי בפרשתא דשבתא ובמנחה בפרשת תענית ולפיכך יש לתמוה על מה שאנו נוהגין לקרות ויחל בבקר ובערב בשני וחמישי ג"כ ואכתוב עוד בזה בסוף פרק שני בע"ה : תנא עוברות ומניקות אין מתענות לא בראשונות ולא באחרונות אלא באמצעיות. פי' ג' ראשונות שגוזרין על הצבור משום דקילי דאוכלין ושותין בהן משחשיכה אין מחמירין בהן על עוברות ומניקות : ולא באחרונות נמי משום דכפישי דהוו להו שבע: אבל מתענות באמצעיות. אבל הר"ם במז"ל כתב בפ"ג מהלכות תענית שמתענות באחרונות בלבד וזה תלוי בפי' מה שהוזכר מזה בגמרא ורש"י ז"ל מפרש כדברי הרב אלפסי ז"ל: תנו רבנן כשאמרו אסור ברחיצה. בתענית צבור קאי כשאמרו אסור ברחיצה כלומר בחמין לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר ומיהו בצונן אפי' כל גופו מותר כדאיתא לקמן וסיימינן בה בגמרא וכן אתה מוצא באבל ומנודה : ירושלמי תני אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל וכשיבואו לעיר חולצין וכן בט"ב וכן בתענית צבור. משמע לי שלא הביא הרב אלפסי ז"ל זה הירושלמי אלא ללמד ממנו על ט"ב אבל לא לאסור מנודה בנעילת הסנדל בעיר דהא מיבעיא לן בפרק אלו מגלחין (דף טו:) מנודה מהו בנעילת הסנדל ולא איפשיטא [ואף הרי"ף ז"ל כ"כ בבעיין בנעילת הסנדל למנודה ולא איפשיטא] וכיון דלא איפשיטא משמע דלקולא נקטי' דבדרבנן היא והא דמסיימינן בגמ' וכן אתה מוצא במנודה ואבל דהיינו התם אסמכתא אלא ללמד על ט"ב הביאו : אמר רפרם אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל. לאו אבלות החורבן כגון ט"ב ואבל אסור בין בחמין בין בצונן. ומיהו לא שוו אהדדי דבט"ב אמרי' בפרק מקום שנהגו (דף נד:) דאסור להושיט אפילו אצבעו קטנה במים כדרך שאסור ביוה"כ ואילו באבל מסקינן בסמוך דפניו ידיו ורגליו בצונן מותר : וכל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור בצונן מותר. פירוש ואפי' כל גופו : ונמצאו שלשה דינין חלוקין בט"ב ואבל ותענית צבור דבט"ב אסור להושיט אפי' אצבעו קטנה במים אפילו בצונן כדאיתא פרק מקום שנהגו ואבל בחמין אסור לגמרי כל גופו ובצונן מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו ובתענית צבור מותר לרחוץ אפי' כל גופו בצונן ובחמין כל גופו אסור אבל פניו ידיו ורגליו לא והברייתא דתניא לעיל כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר בחמין קאמר והכי מוכח בגמרא: מתני' עברו אלו וכו' מטין עם חשיכה · פותחין את החנויות מעט בהטייה : ובחמישי מותרין. מפרש בגמרא דבחמישי פותחין כל היום מפני כבוד השבת: גרסי' בגמ' [דף יד:] עלה דהא מתני' במה מתריעין רב יהודה אמר בשופרות כלומר עושין התרעה בשופרות כדי שיכניעו לבם לקול השופר ויהיו כולם נרתעים מעונותיהם ולשון התרעה כמו תרועה וסתם תרועה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה כדאמרי' בר"ה (דף לג:) והיינו שהיו מוסיפין ברכות בתעניות והיו תוקעין בסוף כל אחת ואחת כדאיתא בפרקין דלקמן ורב שמואל בר שילא אמר בעננו שהיו צועקין בקול רם עננו אבינו עננו וכולא אלפא ביתא של עננו כמו שאומרים בסוף הסליחות בעשרת ימי תשובה ואמרינן בגמרא דקס"ד דמאן דאמר בעננו לא אמר בשופרות ואיפריך האי ליתא ומסקנא דבשופרות כולי עלמא לא פליגי דהויא התרעה כי פליגי בעננו מר סבר עננו קרי ליה התרעה ומ"ס לא קרי לי' התרעה ויש לדקדק בזה על סוגיא זו והארכתי בזה בחדושי אבל אכתוב בכאן מה שצריך להלכה דמהא משמע שתקיעות שעל סדר ברכות בתעניות בשופר היו לא בחצוצרות וכן כתב הר"ז הלוי ז"ל שראה בתשובת הגאונים שנהגו לתקוע בתעניות בשופר והכי נמי מוכח בירושלמי דאמרינן

נר מצוה

תורה אור

מתני' א *הגיע ראש חדש כסליו ולא ירדו גשמים בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור אוכלין ושותין משחשכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה *עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ונועלין את המרחצאות : גמ' היכי עבדי אמר אביי מצפרא לפלגא דיומא מעיינינן במילי דמתא מפלגא דיומא לפניא ריבעא דיומא קרינן ומפטרינן וריבעא דיומא מצלינן ובעו רחמי דכתיב °ויקראו בספר תורת ה' אלהיהם רביעית היום ורביעית (היום) מתוודים ומשתחוים לה' אלהיהם: *תאנא א עוברות ומניקות אינן מתענות לא בראשונות ולא באחרונות אבל מתענות באמצעיות: *תנו רבנן כשאמרו ב אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר וכשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר וכשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר כיצד יצא לדרך נועל הגיע לעיר חולץ °ירושלמי אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל וכשיבואו לעיר חולצין וכן בט' באב וכן בתענית צבור: אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל ג כגון תשעה באב אסור בין בחמין בין בצונן וכל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור בצונן מותר *והלכתא אבל אסור בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר ולסוף אפילו כל שהוא אסור ואם להעביר את הזוהמא מותר: מתני' ד *עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין עוד שבע שהן י"ג תעניות על הצבור ומה אלו יתירות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנויו' בב' מטין עם חשיכה ובה' מותרין מפני כבוד השבת:

גמ'

רש"י

דרבי' עדיפי: מתני' אוכלין ושותין משחשיכה. בלילה שלפני התענית : אוכלין ושותין מבעוד יום. לפני התענית: ונועלים המרחצאות · לפי שאסורין ברחיצה : גמ' מעיינן במילי דמתא · בצרכים הצריכין לעיר ובדברים [illegible] בדינין : לא בראשונות · לפי שאין חמורין כל כך : ולא באחרונות · לפי שהן מרובין יותר מלאי שבע תעניות : ואם להעביר הזוהמא · שכך כדי להעביר הזוהמא מותר : מתני' מתריעין · מתקבלין הציבור להתפלל : ובשני מטין · לפתוח החנויות עם חשיכה לקנות מאכל לסעודות הלילה : ובחמישי · כל היום שקונים בחמישי נמי לצורך השבת :

דלאמרינן

אסורין בין בצונן בין בחמין בין גופו בין פניו ידיו ורגליו דעל כרחין מדאקשי' מעובדא דר' יוסי בר' חנינא עליה דרפרס שמע מינה דלדעתיה תשעה באב ואבל שוין ואחר כך בא רבא לחלוק על רפרס ולהוציא דין אבל מכלל תשעה באב לומר שאע"פ שתשעה באב אסור בין בחמין בין בצונן בין גופו בין פניו ידיו ורגליו [אבל פניו וידיו ורגליו] בצונן מותר ודין תשעה באב כדקאי במימרי דרפרס בר פפא קאי . והרב ז"ל שהזכיר את שתיהן לא נתכוון אלא לפסוק כרפרס בתשעה באב וכדרבא דפסיק הילכתא באבל ובנוסחי הלכות הרב ז"ל המדוקדקים לא גרס במימריה דרפרס כגון תשעה באב ואבל אלא כגון תשעה באב ולא גרסי' ואבל שלפי מה שעולה בידינו מן ההלכה אין תשעה באב ואבל שוין שתשעה באב אסור בכל ענין ואבל פניו ידיו ורגליו בצונן מותר . כל זה לשון הכותב : מתני' עברו אלו ולא נענו וכו' מטין עם חשיכה . פותחין את החנויות מעט בהטייה :

שלטי הגבורים

בדורות הראשונים שהיו בטוחים להשלים תעניתם הלכך יחיד אומרה אבל עתה לא מיהו נראה דצבור בעו להזכיר . וכתב סמ"ג אמנם לא נהגו העם לומר עננו אלא במנחה שמא יאחזנו בולמוס ונמצא שקרן בתפילתו רק שליח צבור מתפלל בבקר עננו שא"א שלא יתענה אחד מן הקהל אע"פ שמתוך ההלכה אינו חשש לזה מדקאמר התם לוזיף מר תעניתו וליפרע אע"פ שכבר התפלל תפילת תענית ואינו נחשב שקרן מאחר שבדעתו היה להתענות: יש מן הגאונים שכתבו שאין לאומרו אלא במנחה שמא יאחזנו בולמוס שיצטרך לאכול ונמצא שקרן בתפילתו אבל ש"צ אומרו בכל פעם שא"א שלא יתענו קצת מהקהל וכן נוהגים באשכנז ובספרד ערבית שחרית ומנחה וכך היה נוהג הרא"ש וטוב לומר במנחה [בתחנונים] של אחר התפלה לאחר אלהי נצור רבון העולמים וכו' . כתב רב נתן שאין מנהג ליחיד המתענה לומר י"ג מדות ואיני יודע מה חשש יש בדבר שהרי אינו אלא כקורא בתורה שהרי לא אמרו חכמים אלא כל דבר שבקדושה כגון קדיש וקדושה וברכו :

לשון ריא"ז

ואומר עננו בין בתפילת ערבית בין בתפילת שחרית בין בתפילת מנחה ואע"פ שדעתו לאכול כל הלילה מתפלל עננו בתפילת ערבית ואם לא אמר עננו אין מחזירין אותו בכל תפילה ותפילה ואין מזכירין עננו בברכת המזון כל עיקר כמו שמבואר בפרק במה מדליקין וכמ"ש התחיל להתענות אין אומרים עננו בתפילת ערבית אע"פ שעודנו בתענית :

א סטור כ' דאע"פ שאין שעוברות מתענות דגם לא יאכלו אלא לקיום הולד וכתב נמי דאין מתענות בז' התעניות אלא בג' האמצעיות . ומיי' כתב דעוברות ומניקות מתענו' גם בז' התעניות ולא בראשונים :

לשון ריא"ז

עוברות ומניקות אינן מתענות בג' תעניות הראשונות לפי שאינן חמורות כ"כ וכן לא בז' האחרונות אע"פ שהן חמורות הן תעניות רבות וקשה להן להתענות כל כך תעניות אבל מתענות באמצעיות ובתעניו' שאינן מתענות לא ינהגו עצמן בתענוגים אלא אוכלות ושותות כדי קיום הולד כמו שמבואר בתוספתא :

עין משפט

א מיי' פ"ג ופ"ק מהל' תענית טור א"ח סי' תקעה :
ב מיי' פרק ג מהל' תענית טור א"ח סי' תקעה :
ג מיי' פרק ג מהל' אבל סמג עשין [דרבנן] ב טור יו"ד ספא ספד :
ד מיי' פרק ג מהל' תענית טור א"ח סי' תקעה :

הגהות הב"ח

(א) נ"ר יוסי דאמ' שמאחר' כצ"ל :
(ב) שכ"ד כצ"ל:
(ג) בארבע כצ"ל ותיבת ביומא נמחק :

שיטת ריב"ב

מתני' הגיע ראש חודש כסליו וכו' : גמ' כשאמרו בתע"צ אסור ברחיצה בחמין לא אמרו אלא גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר אבל בצונן אפילו גופו מותר : כל שהוא משום אבל . כגון ט' באב ואבל אסור בחמין אפי' פניו ידיו ורגליו ובצונן גופו אסור אבל [illegible]

דאמרינן התם קומי ר' יהושע תוקעין בתעניתא כלומר בשופר ר' יוסי בעא ויתקעון קומי בחצוצרתא כלומר אף בחצוצרתא ולא שמיע דתני חצוצרות במקדש ואין חצוצרות בגבולין ואיכא למידק מדתניא בפרק ראוהו ב"ד (דף כו:) בתעניות שופר מקצר וחצוצרות מאריכות שמצות היום בחצוצרות ואמרי' עלה בגמרא בד"א במקדש אבל בגבולין מקום שיש שופר אין חצוצרות ומקום שיש חצוצרות אין שופר ומשמע מקום שיש חצוצרות דהיינו תעניות כדתנן התם שמצות היום בחצוצרות וכן פרש"י ז"ל אלא כיון שסוגיתינו והירושלמי מוכיח דבתענית אין תוקעין אלא בשופר והגאונים כתבו כך וכך נהגו בכל מקום בתענית בשופר יש לנו לומר דכי אמרי' התם בפרק ראוהו ב"ד דמצות היום בחצוצרות בתעניות שבמקדש שהם במעמד כל ישראל בלבד אמרו והא דתניא התם אבל בגבולין בכל מקום שיש חצוצרות אין שופר היינו בשעת מלחמה שתוקעין בחצוצרות דכתיב ותקעתם בחצוצרות אבל בתעניות בשופרות תוקעין ומתריעין אבל לא בחצוצרות והיינו טעמא משום דכיון דאמר רחמנא דבשעת מלחמה מתריעין ילפינן מינה נמי בכל צרה וצרה שלא תבא על הצבור דמתריעין ומיהו כיון דחצוצרות בכנופיא דכולהו ישראל הוא דאשכחן כדכתיב והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות ותעניות דגבולין לאו כנופיא דכל ישראל נינהו תוקעין ומתריעין בשופר כמו בר"ה ולא בחצוצרות: **קא** אתו רבנן לבי תעניתא כי מסיימי מסאני. אף בתעניות אמצעיות ואחרונות דסברי לה כשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל הלכך לא מתס' בנעילת הסנדל:

ריש"י

גמ' *אמרו ליה רבנן לרב ששת קא אתו רבנן לבי תעניתא כי סיימי מסאני קפיד ואמר להו דילמא מיכל נמי קא אכלי: אביי ורבא מסיימי אפנתא אמימר ומר זוטרא מחלפי דימינא לשמאלא ודשמאלא לימינא רבנן דבי רב אשי סיימי כי אורחייהו סברי לה לדשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד וכן הלכה °ר' יהודה נשיאה *גזר תליסר תעניתא ולא נענה סבר למיגזר טפי אמר ליה רבי אמי הרי אמרו אין מטריחין על הצבור יותר מדאי אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן לא שנו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו תניא נמי הכי כשאמרו שלש וכשאמרו שבע לא אמרו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו שלחו ליה בני נינוה [א]לרבי כגון אנן דצריכינן [א] למטרא ואפילו בתקופת תמוז כיחידים דמינן ובשומע תפלה או כצבור דמינן ובברכת השנים שלח להו כיחידים דמיתו ובשומע תפלה וכן הלכה: בשני מטין עם חשיכה: תניא בשני מטין עם חשיכה לעת ערב ובחמישי פותחין כל היום מפני כבוד השבת יש לו שני פתחים פותח אחד ונועל אחד ואם יש לו איצטבא לפנים פותח כדרכו ואינו חושש:

מתני'

גמ' הוו סיימי אפנת'. (א)היו הופכין הסנדל מה שדרכו להיות למעלה כגון שפת הסנדל היו הופכין למטה: אין תענית צבור בבבל. שיהא אסור לאכול משחשיכה וליאסר בנעילת הסנדל אלא בט"ב: כגון אנן דצריכינן לגשמים ואפי' בתקופת תמוז. התבואה שלהן היתה אפילה והיו צריכים למטר אפילו בתקופת תמוז ואנן מתפללים ותן טל ומטר כל זמן שאנו צריכין למטר: היכא מדכרינן ליה כיחידי' דמינן. ואמרינן ליה בשומע תפלה כיחיד ששואל צרכיו בשומע תפלה וכיחידים דמינן לפי שאנו משוני' מכל העולם: מטין. פותחים מעט: פותחים. כל הפתח: היו לו שני פתחים. שהדלת היא משתי חתיכו': פותח אחד ונועל אחד. וזו היא הטייה שלו: היה לו איצטבא. לפני הפתח פותח כדרכו ואינו חושש דכיון דאי' ביה איצטבא לפני הפתח במקום הטייה היא דלא עיילי ביה

איקפיד רב ששת אמר דילמא מיכל נמי אכלי. ופרשי מדרכי צבור דלית ליה דשמואל: אפנתא. ארקוקס בלע"ז: מחלפי דימינא לשמאלא. ביומא דתעניתא משום שינוי בעלמא: דסברי ליה כשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל אלא ט"ב בלבד. פירשו בו שאין חומר תענית צבור של נעילת הסנדל ורחיצה וסיכה נוהגת בבבל אלא בט"ב בלבד ופרש"י ז"ל דטעמא לפי שאין צריכין לגשמים שהיא טבעני ולפי זה לא אמרה שמואל אלא בתענית של גשמים אבל בשאר צרות בבל וארץ ישראל שוין ואי הכי קשיא היכי פסיק ואמר אלא ט"ב בלבד וכי תימא שאין מתענין בחומרות הללו אלא על הגשמים אבל לא על שאר צרות ליתא דהא אמרי' בפרק סדר תעניות האלו [דף יט.] דעל דבר ועל מפולת אותה העיר מתענה ומתרע' וכיון שמתרע' משמע שהיא נוהגת בכל חומרי תענית צבור שאותן תענית שמתריעין חמורין מכולן כמו ששנינו ומה אלו יתרות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנות ועובדא דר' יהודה נשיאה דגזר תליסר תעניתא בשאר צרות הוה וכיון שגזר י"ג שהוא סדר תענית של גשמים משמע שהיה נוהג אותן בחומרות שלהן ומעתה לא היה לנו לומר אלא ט' באב בלבד והראב"ד ז"ל פירש דהיינו דאין תענית ציבור בבבל מפני שהארץ קרה שאין להחמיר עליהם לאסרם בנעילת הסנדל ולא לחייבם להפסיק מבעוד יום ולא לאוסרם במלאכה מפני שהן עניים ולא ברחיצה וסיכה מפני שאינם בריאים כל כך וצריך להם או שכיון שהותרו במלאכה ובנעילת הסנדל הותרו בכולן ואלו הדברים חלושים לפיכך נראה עיקרן של דברים כמו שפירש הרמב"ן ז"ל דאין שם תענית ציבור בבבל אלא כל התעניות שמתענין בבבל אינן אלא כתענית יחיד לפיכך אינו אסור בחומר תענית צבור והטעם מפני שהדיינין שלהם הדיוטות הם ולא סמוכין ולא היה להם נשיא שתהא גזירתו קיימת על כל ישראל לפיכך כשהצבור מקבלין תענית צריכין לקבל כולן על עצמן כיחידים שכל אחד מקבל על עצמו ומשום הכי אינו חייב לנהוג בו אלא כתענית יחיד אבל בארץ ישראל שהיה להם נשיא לא היו צריכין לקבל תענית על עצמן לפי שגזירתו קיימת על כולן וכולן בתריה גרירי כדאמרינן לקמן בפ' סדר תענית האלו [דף כד:] דבי נשיאה גזר תענית' ולא אודעינהו עילויה לר' יוחנן ולריש לקיש לצפרא אודעינהו אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן והא לא קבלינן אמר ליה אנן בתרייהו גרירינן אלמא כל תענית שגזר הנשיא אין צריכין היחידים לקבלו ולפיכך הוא תענית צבור אבל בבבל אינו כן אלא תענית יחידים וזהו שאמרו בירושלמי רבי חלבו א"ל לר' יהודה הנשיא פוק עמן ונערך עביד א"ר יוסא הדה אמר אלין תעניתא דאנן עבדינן לית אינן תעניתא מאי טעמא דלית נשיאה עמן וזהו שאמרו אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד ולא בבל בלבד אמרו אלא כל חוצה לארץ כבבל כמו שאמרו [ב"ק טו: ע"ש] אין דנין דיני קנסו' בבבל וכי תימא הכתי אמאי והרי נשיא שבארץ ישראל הוא בידו לגזור על כל ישראל ובבל בכלל כמו שאמרו בפ' מקום שנהגו (ד' נא.) כיון דאנן כפי' להו עבדינן כוותייהו יש לומר אין ה"נ וכי אמרי' אין תענית צבור בבבל היינו על התענית הנגזר בבבל כגון תעניתו של רב ששת או אפשר שאינו בדין שיגזרו בני ארץ ישראל תענית על בני בבל על כל צרה שלא תבא על הציבור שאפי' במכה מהלכת הוה ליה כמהפרכיא להפרכיא שאין גוזרין תענית כדמוכח פ' סדר תעניות האלו [דף יט:] כמו שהוא כתוב שם בס"ד וכ"ת א"כ שתענית של בבל אינו אלא תענית של יחידים אינו בדין שיתפללו בו תפלת נעילה וכ"ד ברכות שהרי אמרו בתוספתא מה בין תענית צבור לתענית יחיד שתענית צבור מתפללין כ"ד ברכות מה שאין כן בתענית יחיד וכי תימא הכי נמי והא איבעיא לן בפרק הקורא את המגילה עומד ויושב [דף כב.] עלה דהיא ביום שיש בו קרבן מוסף קורין ארבע תענית צבור בכמה משום דיש בו מוסף תפלה ואתי למפשטה מרב דאקלע לבבל וקם קרא בספרא וכו' כדאיתא התם ואי לא היה [מוסף תפלה] בבבל פשיטא דאין קורין בו בתענית צבור אלא שלשה דהא ליכא (אלא) מוסף תפלה אלא ודאי משמע שאף בבבל היו מתפללין תפלת נעילה ואין לך לומר שהיה תענית שגזרו עליהם בני ארץ ישראל שכבר כתבנו שאינו בדין מפני שהוא מהפרכיא להפרכיא ואי מדאמרי' בפרק סדר תעניות האלו [דף כא:] גבירה לוקה שפחה לא כ"ש היינו לומר שבני בבל ראויים לגזור תענית על עצמן אבל לא שיגזרו אותו עליהן בני ארץ ישראל כדאמרינן עלה דהיא דגבירה לוקה וכו' דשמואל גזר תעניתא ולא אמרו שהיו גוזרים אותו בני ארץ ישראל ובירושלמי נמי מוכח שבחוצה לארץ מתפללין כ"ד ברכות שאמרו שם בהאי עובדא דאמרינן בגמרא דילן דשלחו ליה בני נינוה לרבי כגון אנן דצריכינן למיטרא אפי' בתקופת תמוז כיחידים דמינן ובשומע תפילה וכו' ואמרו שם עלה דההיא שמ"ע אומרן באותן שם שהוא מוסיף אלמא מתפללין היו כ"ד ברכות ובודאי דההוא עובדא בחוצה לארץ הוה דבארץ ישראל לא היו צריכין לגשמי' בתקופת תמוז שהרי אמרו שאם יצא ניסן ולא ירדו גשמים שאינן אלא סימן קללה ומשמע נמי דבבבל מתריעין שהרי אמרו בפרק סדר תענית האלו כו' [דף כב:] ובגולה מתריעים על רוב גשמים וכיון שלמדנו על תפלת נעילה ועל כ"ד ברכות ועל התרעה שבחוצה לארץ (א) והכא אמרינן שאין שם תענית צבור בבבל אלא תענית יחידים י"ל דכי אמרינן הכי ה"מ לענין ה' ענויים שאין כח בתענית יחידים להשוות תעניות שלהם לתענית יה"כ שהוא על כל ישראל ומש"ה לא מיתסר בענויין הללו אלא תענית דומיא דידיה דהיינו תענית צבור שהוא מקובל על כל ישראל אבל לענין נעילה וכ"ד ברכות והתרעה לא אמרו שכיון שכל הצבור מצטרפין להתענות ראויין הם לכך: רבי יהודה נשיאה גזר תליסר תעניתא ולא איעני סבר למגזר טפי. מוכח בגמרא דבשאר פורעניות הוה אע"פ שאין נראה כן ממה שכתבו שהם הרב אלפסי ז"ל וכתב אחריה לא שנו אלא לגשמים אבל בגמרא נראה כמו שכתבתי והוא סבר למגזר טפי משום דסבירא ליה כמאן דאמר דלשאר פורעניות מתענין והולכין עד שיענו ומדגזר תליסר תעניתא משמע דעל סדר תעניות גשמים גזר אותן שלשה ואח"כ שלשה ואח"כ ז' ויש לתמוה למה דהא בפרק סדר תעניות האלו משמע דבשאר צרות מיד הן מתענין בג' ראשונות ואח"כ למה גזר ג' וז' והלא תחלתן חמורין כסופן והיה לו לגזור ב' וה' עד שיענו אבל מכאן נראה שאין גוזרין תענית אלא בענין זה של תענית גשמים וגזירה ראשונה ושנייה של שלש שלש (ג) שלש ואם לא נענו מחמירין עוד לגזור גזרה גדולה של ז' תעניות:

שלחו ליה בני נינוה לרבי וכו' אמר להו כיחידים דמיתו ובשומע תפלה. ואע"ג דאמרינן בפ"ק דע"ז (דף ח.) שאם היה צריך לפרנסה אומרה בברכת השנים שאני מטר שהוא מזיק לרוב העולם בתקופת תמוז כדכתיב הלא קציר חטים היום אקרא וגו': בנין של

א מיי' פרק ב מהל' תפלה טור או"ח סי' תקעה:

הגהות הב"ח
(א) היכא כצ"ל: (ב) תי' שלש נמחק:

הגהות חו"י
(א) עי' רי"ף ברכות פ' ו' סי' ק"ס:

שלטי הגבורים

א וכולם אין מתריעין עליהם אלא במקום שצריך להם כתב הרמב"ם ה"מ בארץ ישראל אבל במקום שעונת גשמים שלהם קודם י"ז במרחשון או אחריו כשיגיע זמנו ולא ירדו גשמים יחידים מתענים בה"ב ומפסיקין בר"ח חנוכה ופורים ושוהין אחר כך כמו ז' ימים לא ירדו גשמים ב"ד גוזרין על הציבור י"ג תעניות על הסדר שאמרנו:

לשון ריא"ז

וכל אלה לא אמרו אלא במקומות של ארץ ישראל שממהרת לבשל פירותיה ושואלים הגשמים בתחלת ימות הגשמים ומתענין עליהם מר"ח כסליו ואילך וקציר שלהם הוא אחר ניסן הכל כמ"ש אבל בשאר המקומות כבר ביארנו שאין שואלים הגשמים בגולה אלא עד ששים לתקופה וכן התעניות שלהן אין עושין אותן אלא לפי צורך המקומות ויש מקומות שצריכין לגשמים אפילו בתקופת תמוז ומתפללין עליהם ותן טל ומטר ואפי' בתקופת תמוז אבל אין אומרין ותן טל ומטר בברכת השנים אלא בשומע תפלה לפי שמיעוט מקומות הן הצריכין לגשמים אחר הפסח והרי הן כיחיד השואל צרכיו בשומע תפלה ובשעת שצריכין לבקש רחמים על הגשמי' אומרים ותן טל ומטר בשומע תפלה:

שיטת ריב"ב

גמ' אין תענית ציבור בבבל. כלומר אין נוהגין חומר תענית ציבור בבבל שיהא אסור ברחיצה ובנעילת הסנדל ובשאר הדברים השנויין במשנתינו שאסורין בתענית שגוזרין על הציבור אלא תשעה באב בלבד נוהגין אותו בחומר זה. תמה אני שכותב על הרב ז"ל שהביא בהלכותיו הא דר' אמי דאמר אין מטריחין על הציבור יותר מדאי דלטעמיה אין גוזרין על הציבור לעולם יותר משלש עשרה תעניות דעובדא דר' יהודה נשיאה בשאר מיני פורעניות הוה. והכי מוכח בגמ' בהדיא ועלה אמר ר' אמי אין מטריחין על הציבור יותר מדאי ור' חייא בר אבא א"ר יוחנן פליג עליה בגמ' ואמר דלשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו ולא חיישי' לטורח ציבור והאי דקאמר לא שנו אמתני' קאי דקא תני שלש עשרה תעניות ותו לא. ואסיקנא בגמרא דטעמא דמתני' מפני שכבר יצא זמנה של רביעה אבל לטורח ציבור לא חיישי' ובשאר מיני פורעניות דליתיה להאי טעמא מתענין והולכין עד שיענו ותניא כותיה דר' יוחנן ואיתוקמא הא דר' אמי כר' דחייש לטורח ציבור ואידחייא לה. והרב ז"ל כתב להא דר' אמי וכתב סמוך לה לדר' חייא בר אבא א"ר יוחנן ובגמ' פליגי בהדיא ואיפסקא דר' אמי לבר

של שמחה. משום דבדבר שמחה ממעטין אבל לא בבנין הצריך : אבורנקי של מלכים. כך היו נוהגין כשנולד בן למלך היו נוטעין אילן ויום שממנין אותו מלך היו עושין לו כסא מאותו עץ פירוש אחר אילן גדול המיסך על הארץ לטייל המלך תחתיו ומדאמר בירושלמי הדא דתימא בנין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו משמע לי דכי אמרינן אי זהו בנין של שמחה זהו הבונה בית חתנות לבנו דלאו דוקא אלא הוא הדין לכל בנין שאינו צריך דאינו נעשה אלא לנוי ולהרוחה בעלמא וכתב רבינו האי גאון מדקא משוין בנין נטיעות ארוסין ונשואין למשא ומתן מה משא ומתן רשות אסור והוא של שמחה אף בנין ונטיעת ארוסין ונשואין רשות אסור בשל שמחה אבל מי שאין לו בית חתנות כלל ואין לו אשה ובניס הא ודאי של מצוה היא ואף על פי שהוא שמחה מותר: אמר רבי אלעזר אמר רב אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו. פירוש בצבור ומתפלל בשבילן כיהושע :

סליקו להו מאימתי מזכירין

סדר תעניות כיצד · אפר מקלה. אפר ממש ולא עפר ואפר סתם הוא עפר דכשם שאפר קרוי עפר דכתיב מעפר שרפת החטאת כך עפר קרוי אפר סתם והיינו דקתני אפר מקלה דהיינו אפר שרפה : דברי כבושין . מלשון מכבש פרימש"א בלע"ז שכובשין הלב להחזירו למוטב:ובקבלה.שהגביא מזוה לישראל ובגמרא מפרש דכי קתני מתני' סדר תעניות היינו בז' אחרונות:**גמ'** תניא שלשה ראשונות ואחרונות : ונותנין אפר על גבי התיב'.מדלא קתני מקלה ש"מ דאפר או עפר קאמר ומיהו אפר מקלה עדיף טפי זכר לאפרו של יצחק : בגדולה . מצוה בעצמה שלא לפורענות ומתחילין מן הגדול שנאמר ויאמר משה אל אהרן ואל אלעזר ולאיתמר בניו וגו' : בקלקלה מתחילין מן הקטן. שבתחל' נתקלל נחש ואחר חוה ואחר אדם : מאי שנא דשקיל איניש אחרינא.דקתני ונותנין על גבי התיבה ועל גבי הנשיא ומשמע ע"י אחר וגבי שאר כל האדם לא קתני אלא כל אחד ואחד נותן בראשו:למתביים מאחרים. דאיכא עגמת נפש *פורתא ומתוך חשיבותן הן מתביישין אבל שאר אדם דלא חשיבי לא מתביישי מאחרים וסגי להו מנתינת עצמן : פאר תחת אפר . שמניח במקום הנחת תפילין דכתיב פארך חבוש עליך ותפילין מניחין אותן במקום שמוחו של תינוק רופף: בצינעה. בבהכ"נ : גלינו. שיצאנו מבית כנסתינו : דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא. (ז) גלות איכא פרהסיא ליכא : למה מתכסין בשקין . חוגרין שקין והיו יוצאין לבית הקברות: כבהמה . משום דמשער בהמה ניהו ומנוצה של עזים : למה נותנין אפר וכו' חד אמר וחד אמר דאיכא בינייהו עפר סתם : ולמה יוצאים בבית הקברות דחד אמר וחד אמר ואמרי' בגמרא דאיכא ביניהו קברי עכו"ם במקום שאין קברי ישראל דלמאן דאמר הרי אנו חשובין לפניך כמתים איכא ולמאן דאמר כדי שיבקשו עלינו רחמים ליכא דאפילו על עצמן אין יכולין לבקש רחמים וכ"ש עלינו (ח) ודאמר למה מתכסים בשקים ולמה יוצאין בבית הקברות אע"פ שלא מצינו לא במשנה ולא בברייתא שהתקינו לעשות כך מפני שנהגו לעשות כן שאלו טעם על מנהגם . ודכוותה הא דאמרי' בפ"ק דר"ה (דף טז.) . למה תוקעין בשופר של איל ובשום דוכתא לא תנן הכי אלא מנהגם היה לתקוע בשל איל משום הכי שיילינן למה נהגו כן וכמ"ש שם בס"ד: ודאמרי' למה יוצאין בבית הקברות. היינו שהיו נוהגין אחר שמתפללין שיוצאים כל העם לבית הקברו' ובוכין ומתריעין שם אבל לא שיוציאו את התיבה וס"ת לבית הקברות ויתפללו שם וכ"ש בקברי עכו"ם ח"ו וכ"כ הר"ס במז"ל בפרק ד' מהלכות תענית שלא כמנהג מקצת המקומות שמוציאין את התיבה לבית הקברות ומתפללים שם (א) : **ת"ר** יש שם זקן וכו' אדם של צורה

*) נ"א עפי

תורה אור

מתני' א *עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ובמתן בבנין ובנטיעה ובאירוסין ובנשואין ובשאלת שלום בין אדם להבירו כבני אדם הנזופין לפני המקום והיחידים חוזרים ומתענין עד שיצא ניסן יצא ניסן[א] וירדו הגשמים סימן קללה שנאמר °הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר וגו' : **גמ'** *תנא בנין בנין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה איזהו בנין של שמחה זה א הבונה בית חתנות לבנו אי זהו נטיעה של שמחה זה הנוטע אבורנקי של מלכים : ירושלמי הדא דתימא בבנין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו : ובשאלת שלום : ת"ר חבירים אין בינהם שאלת שלום ועם הארץ ששאל מחזירין לו בשפה רפה וכובד ראש והן מתעטפין ויושבים כאבלים וכמנודין עד שירחמו עליהם מן השמים : אמר ר' אלעזר (א) ב אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע שנא' (ה) °קום לך למה זה אתה נופל על פניך (ב) א"ר חייא בריה דרב הונא (ג) חזינן להו לאביי ורבא דכי נפלי אאפייהו דמצלו אצלויי : יצא ניסן הגשמים סימן קללה : (ד) אמר ר' אסי בר אבין הדא דתימא בשלא ירדו להם גשמים מכבר אבל אם ירדו להם גשמים מכבר סימן ברכה הם:

סליקו להו מאימתי מזכירין

°*) **סדר** תעניות כיצד מוציאין ג את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר מקלה ע"ג התיבה ובראש הנשיא ובראש אב ב"ד וכל א' וא' נוטל ונותן בראשו והזקן שבהן אומר לפניהם דברי כיבושין אחינו לא נאמר באנשי נינוה וירא האלהים את שקם ואת תעניתם אלא °וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ובקבלה הוא אומר °וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל ה' : **גמ'** *תניא שלש ראשונות ושניות נכנסין לבית הכנסת ומתפללין כדרך שמתפללין כל השנה כולה בשבע אחרונות מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב ב"ד וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו ר' נתן אומר אפר מקלה היו מביאין : ובראש הנשיא ובראש אב בית דין והדר כל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו והתניא רבי אומר בגדולה מתחילין מן הגדול ובקלקלה מתחילין מן הקטן הא נמי חשיבותא היא לדידיה דאמרי' ליה את חשיבת למיבעי עלן רחמי: וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו : נשיא ואב ב"ד נמי לישקלו אינהו וניתבו ברישייהו מ"ש דשקיל איניש אחרינא ומנח להו אמר ר' אדא דמן קסרי לפי שאינו דומה המתבייש מעצמו *למתבייש מאחרים היכא מנה להו א"ר יצחק במקום תפילין שנא' °לשום לאבלי ציון פאר תחת אפר : למה יוצאים לרחוב א"ר חייא בר אבא לומר צעקנו בצנעא ולא נענינו נבזה עצמנו בפרהסיא ר"ל אמר גלינו וגלותנו מכפרת עלינו מאי בינייהו (ה) דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא : למה מוציאין את התיבה לרחובה של עיר א"ר יהושע בן לוי כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעונינו:למה מתכסין בשקין א"ר חייא בר אבא לומר הרי אנו חשובין לפניך כבהמה: למה נותנין אפר מקלה על גבי ס"ת א"ר יהודה בן פזי כלומר °עמו אנכי בצרה : למה נותנין אפר בראש כל אחד ואחד פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חמא בר חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כעפר וחד אמר כדי שיזכור אפרו של יצחק וירחם עלינו מאי בינייהו איכא בינייהו עפר סתם ולמה יוצאין לבית הקברות פליגי בה ר' לוי בר *לחמא ור' חמא בר חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כמתים וחד אמר כדי שיבקשו מתים רחמים עלינו מאי בינייהו איכא בינייהו קברי עכו"ם : והזקן שבהן אומר לפניהם דברי כיבושין : תנו רבנן אם יש שם זקן חכם אומר זקן חכם אין שם זקן חכם אומר חכם אין שם לא זקן ולא חכם אומר אדם של צורה אחינו לא שק ולא תענית גורמין אלא תשובה ומעשים טובים גורמין שכן מצינו באנשי נינוה שלא נאמר בהם וירא האלהים את שקם ואת תעניתם אלא וירא האלהי' את מעשיהם וגו' ומןהחמס אשר בכפיהם מאי

*) דף טו.

רש"י

איבעי להדיא : **גמ'** בנין זו בנין של שמחה · כלומר דוקא בנין ונטיעה של שמחה קאמר תנא דמתניתין כדמסיק מאי ניהו : אבורנקי של מלכים · כשנולד בן למלך נוטע לשמו אילן ועושה ממנו כסא מלכות : גוהה · נוטה : ועם הארץ · שאינו יודע שאסורין בשאלת שלום: אלא אם כן · יודע בעצמו שהוא צדיק וראוי להיות נענה כיהושע :

סליקו להו מאימתי מזכירין

סדר תעניות כיצד · היו מתפללין בתעניות : התיבה · את הארון שספר תורה מונחת בה : ונותנים אפר מקלה . ש"ל היה נותן בראש הנשיא ובראש אב"ד : (י) **גמ'** ומי עבדינן הכי · שהיו נותנין בתחלה בראש אב ב"ד והנשיא : בגדולה· דבר של חשיבות והך אפר מקלה קלקלה היא : לשום לאבילי ציון · לעתיד לבא פאר תחת אפר במקום שמניחין עכשיו אפר ומדקאמ' הכי מכלל דאפר במקום תפילין מניחין דפאר היינו תפילין דכתיב פארך חבוש עליך : צעקנו בצינעה · בבית הכנסת : בפרהסיא · ברחוב : גלינו כו' · שגלות מכפרת עון : מבי כנישתא לבי כנישתא · גלות איכא ביזוי בפרהסיא ליכא: הרי אנו חשובין כבהמה · שהשק עשוי מזנב הסוס וזנב הפרה : על ס"ת · על התיבה שספר תורה מונחת בה : עמו אנכי בצרה. שהשכינ' היא מצטערת בצרת ישראל : עפר סתם· שאינו אפר מקלה שבא משריפת עצים ודשן למ"ד הרי אנו חשובין לפניך כעפר סגי בעפר סתם למ"ד שיזכור אפר יצחק בעינן אפר מקלה דומיא דאפר יצחק: דברי כבוש' · דברים הכובשין הלב וכובשין יצר הרע להחזירו למוטב שיחזור בתשובה : של צורה · יפה תואר ופניו כפני אריה ודבריו נשמעין : לא שק ולא תענית גורמים · שיהא אדם

שלטי הגבורים

א ומיי' פירש בנין של שמחה כגון סיוד וכיור ונטיעה של שמחה כגון הדס ואהלים :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) נ"ע בספר הזהר פרשת ויחי דף קי"ט ובסדר אחרי מות דף ל"ב משמע כפשוטו שמוציאין התיבה עם ס"ת :

שיטת ריב"ב

מהלכתא : אבורנקי של מלכים . שכך היו נוהגין כשנולד בן למלך היו נוטעין אילן ביום שממנין אותו מלך עושין לו כסא מאותו אילן . אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה :

סליק פירקא

מוציאין את התיבה וכו' בשבע אחרונות מוקמי' לה בגמ': אפר מקלה . אפר ממש ולא עפר . ואפר סתם הוא עפר : דברי כבושין . שכובשין את הלב להחזירם למוטב: גמ' מבי כנישתא לבי כנישתא גלות איכא פרסיא ליכא :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ויאמר ה' אל יהושע : (ב) נ"ב בפ' הקורא את המגילה עומד וע"ש במ"ש הרא"ש : (ג) נ"ל חזינא : (ד) נ"ב ירושלמי : (ה) נ"ב איכא בינייהו : (ו) נ"ב ובקבלה שהנביא מזוה לישראל והקשה בתוספות מאן דהו מ"ש בהאי קרא דכתיב ביונה וירא האלהים וגו' ולא קרי ליה קבלה ובהאי קרא דוקרעו לבבכם קרי ליה קבלה ופריק איזו כל מקום שהנביא מזוה ומודיע ומזהיר את ישראל קרו ליה קבלה ובכל דוכתא דלא אתפקד נביא כי האי וירא האלהים שהוא כמספר והולך ויליף מיניה אגב אורחא מלתא לא קרי ליה קבלה כו' : (ז) נ"ל דגלות : (ח) נ"ב וז"ל רש"י בגמ' חוגרין שקין תנינן בירושל' שהיו חוגרים שקין ויוצאין לבה"ק ותוקעין בקרנות ובעי' לה מיבעא שקין למה ובה"ק למה ותקיעת שופר למה עכ"ל :

הגהות חו"י

(א) נ"ב עי' רי"ף מגילה פרק הקורא עומד סי' אלף קכד :

א מיי' פרק ג מהל' תענית טור או"ח סי' תקעה :

ב מיי' פ"ג מה' תפלה טוא"ח סי' קלא :

ג מיי' פרק ד מהל' תענית טור או"ח סי' תקעט :

הגהות מא"י

[א] מלת וירדו ליתא :

יונה ג · דף טו. · יואל ב · דף טז. · ישעיה סא · תהלים צא · גס"י א' חמא וכ"ה בגמ'

נורה. בעל קומה כדי שישמעוהו ויקבלו דבריו בהכנעת הלב : מריש. קורה : בירה . מגדל : שיש בידו עבירה. גזל ואינו חוזר בה לשלם הגזל : נשא לבבינו אל כפים. צריך לישא הלב לשמים כלומר שיחזור מקלקולו : מתני' עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל. היודע סדר תפילה: ויש לו בני' וביתו ריקן. שאין בביתו במה להתפרנס ומתוך שלבו עגום מתפלל בכוונה : ואלו הן זכרונות ושופרות. כל הפסוקי' כענין שאנו אומרים בראש השנה : אל ה' בצרתה לי. כולם מזמורים הם בתהלים והם כאן פסוקין לשש ברכות א' זכרונות ב' שופרות שלישי אל ה' בצרתה לי רביעי אשא עיני חמישי ממעמקי' קראתיך ה' ו' תפילה לעני כי יעטוף : ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהן (ד) לישנא. דלא היה צריך לאו דוקא שאפילו בא לאמרן אינו רשאי כדאמרינן בגמרא דהיינו טעמא דרבי יהודה לפי שאין אומרין זכרונות ושופרות אלא בר"ה וביובל ובשעת מלחמה והאי דנקט לישנא דלא היה צריך היינו מפני שהזכרונות והשופרות היו קבועין בראש השנה היה נראה שהוא בא לאמרן כאן מפני שאין לו ברכות אחרות ומש"ה אמר רבי יהודה דאין צריך לכך אלא שיאמר תחתיהן ברכות שהן קבועות ליום וקי"ל כרבנן : ויש שלמדו מדאמר רבי יהודה שאין אומרין זכרונות ושופרות אלא ביובל ובר"ה ובשעת מלחמה דהנהו כ"ד ברכות לא על צרות גשמים בלבד נתקנו אלא על כל הצרות והיינו דאמרינן הכא ובשעת מלחמה כלומר והוא הדין לשאר צרות אלא דנקט שעת מלחמה לישנא דקרא דכתיב וכי תבאו מלחמה בארצכם ולא פליגי רבי יהודה ורבנן אלא בתענית גשמים דרבנן סברי שאומרין זכרונות ושופרות ור' יהודה סבר שאומרי' תחתיהן רעב כי יהיה בארץ וגו' אבל מכל מקום הכל מודי' שעל כל הצרות עושין כסדר משנתינו וכן נראה עיקר : ואומר חותמיהן. אחר כל פרשה ופרש' חותמין מעניינה אחר זכרונות חתימת זכרונות ואחר שופרו' חתימת שופרות וכן אחר כולן כדמפרש ואזיל : גמ' מיטפל ואין לו. יש לו טפלים ואין לו במה לפרנסן שלבו דואג עליו: ויש לו יגיעה בשדה. שמתכוין יותר לתפלת גשמים : ופרקו נאה. מפרש לקמן: שפל ברך. ומרוצה לעם שמסכימין לתפלתו : נעימה. בסומי קלא שמושך את הלב : היינו מיטפל ואין לו היינו ביתו ריקן אמר רב חסדא ביתו ריקן מעביר' . שאין חמס וגזל בביתו : ופרקו נאה . שלא יצא עליו שם רע בילדותו אפי' כשעמד על פרקו היה נאה בלי שם רע : זה שליח צבור . היורד לפני התיבה : שאינו הגון . רשע שהקב"ה שונאו והוא נותן עליו בקולו : מתני' על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם אבינו וכו' בא"י גואל ישראל.

רש"י

אדם נענה : מריש · קורה גדולה : מקעקע· סותר ולא החזיר דמי מריש דתקנו' עביד להחזיר גוף הגזילה : אל כפים · שבנ מחמס אשר בכפו : מתני' ורגיל· שרגיל להתפלל תמיד כדי שלא יטעה בתפלה : זכרונות ושופרות · כל הפסוקי' כעין שאנו אומרים אותו בראש השנה : אל ה' בצרתה לי · כולם מזמורים הם בתהלים : ואומר חותמיהם · על כל פרשה ופרשה אחר זכרונות אומר חתימת זכרונות אחר שופרות אומר חתימת שופרות וכן אחר כולם אומר מעין חתימת הפרשה כדמפרש לקמן במתני' דקאמר על (ב) הראשונות מהו אומר וכו' כמו שמפרש לקמן : גמ' מטופל · שיש לו טפלים ובני בית ואין לו במה לפרנסן שלבו דואג : ויש לו יגיעה בשדה · שמתפלל יותר בכוונה על הגשמים: ופרקו נאה · אפי' כשעמד על פרקו היה נאה בלי שם רע : מתני' על הראשונה · בפעם ראשונה הוא אומר מי שענה וכו' : ברוך גואל ישראל· בגואל ישראל שהיא ברכת *רפאינו והיא מברכת שמונה עשרה באותה ברכה היה מאריך ואומר מי שענה וכו' וחות' בגואל ישראל : על השנייה · וזו היא ברכ' ראשונ' לברכו' (ג) שמתחיל להוסיף ולהאריך בה : זוכר הנשכחות · על הזכרונות היה חותם זוכר הנשכחות ועל השופרות שומע תרועה והיא שניה למניין שש ברכות ועל אל ה' בצרתה לי חותם שומע צעקה וכן כולם לכך אמר בזכרונות מי שענה לאבותינו על ים סוף לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים ונתייאשו מן הגאולה כמה שנים והמקום זכרם וגאלם שנאמר ואזכור את בריתי ובשופרות אומר מי שענה ליהושע לפי שנענה ביריחו בשופרות בעוד שהיו ישראל בגלגל ועל אל ה' בצרתה לי וגו' מי שענה לשמואל במצפה לפי שנאמר בו ויזעק שמואל אל ה' ועל אשא עיני אל הסרים מי שענה לאליהו בהר הכרמל וכן כולם לפי עניין המזמור שאמר עליו : וגל השביעית · לברכת *) רפאינו שמתחיל להאריך בה ושביעית לברכות שש ברכות :

*) נ"ל דאה בעינינו [וכ"ה הב"ח] מרחם

תורה אור

מאי ומן החמס אשר בכפיהם אמר שמואל אפילו גזל מריש ובנאה בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו: ת"ר אדם שיש *בידו עבירה ומתוודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה לאדם שתופס בידו שרץ שאפי' טבל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו מיד עלתה לו טבילה שנאמר °ומודה ועוזב ירוחם ואומר °נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמי': מתני' *עמדו בתפלה א מורידין לפני התיבה זקן ורגיל ומי שיש לו בנים וביתו ריקן כדי שיהא לבו שלם בתפלה ואומר לפניהם כ"ד א ברכות שמונה עשרה שבכל יום ומוסיף עליהם עוד שש אלו הן זכרונות ושופרות °אל ה' בצרתה לי (א) °אשא עיני אל ההרים °ממעמקים קראתיך ה' °תפלה לעני כי יעטוף ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהם °רעב כי יהיה בארץ וגומר °אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצורות ואומר חותמיהן : גמ' *ת"ר עמדו בתפלה אע"פ שיש שם זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא הרגיל רבי יהודה אומר מיטפל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקן זקן ופרקו נאה שפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימות וקולו ערב ורגיל לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובמדרש בתלמוד ובהלכות ובהגדות ובקי בכל הברכות כולן אמר מר מיטפל ואין לו *היינו ביתו ריקן אמר רב חסדא מאי ריקן זה שביתו ב ריקן מן העבירה מאי זקן ופרקו נאה אמר אביי זה שלא יצא עליו שם רע בילדותו : °היתה לי נחלתי כאריה ביער נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה אמר *מר זוטרא אמר רב ואמרי לה א"ר אחא א"ר אלעזר זה שליח צבור שאינו הגון : ת"ר מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר כ"ד רננות ולא נענה ירד אחריו ר' עקיבא ואמר אבינו מלכנו אבינו אתה אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו רחם עלינו ונענה יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו : מתני' *על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אותנו וישמע קול צעקתנו ביום הזה ברוך גואל ישראל : על השנית הוא אומר מי שענה את אבותינו על ים סוף וכו' ברוך זוכר הנשכחות : על השלישית הוא אומר מי שענה את יהושע בגלגל כו' ברוך שומע תרועה : על הרביעית הוא אומר מי שענה לשמואל במצפה וכו' ברוך שומע צעקה : על החמישית הוא אומר מי שענה את אליהו בהר הכרמל וכו' ברוך שומע תפלה : על הששית הוא אומר מי שענה ליונה במעי הדגה וכו' ברוך העונה בעת צרה : על השביעית הוא אומר מי שענה לדוד

הא' על הראשונה לא על הראשונה ממש ברכות שמוסיפין היא אלא על הראשונה שמאריכין בתפלה והיינו בגאולה שמאריך בה כדאיתא בגמרא וברכה זו לפי מה שפירש"י ז"ל בגמרא אין עיקר' על גאולת גלות שהרי יש ברכות אחרות עליה אלא על הצרות ולפיכך מרבים לבקש רחמים בה (א) ומהכא משמע על גאולת גלות בכלל' כדמוכח התם במגילה בטעמא דאמרי' עלה כשאמרוה בשביעית: ויש שמתמיהים במה שאין אומרין כאן ברכת עננו שהיא תפלת תענית ולאו פירכא היא שהרי שש ברכות הללו שמוסיפין עומדות במקומה ויתרות עליה ועוד שבאחת חותמין בה בחתימת עננו והיינו ברוך אתה ה' העונה בעת צרה נמצא שבתעניות הראשונות מוסיף ש"ל ברכה אחת בשביל התענית וכאן מוסיף שם אבל הרמב"ן ז"ל כתב בלקוטיו שמאריכין בברכת גואל ישראל בנוסח זה של תפלת תענית ואומרים בה עננו ה' ביום צום תעניתנו והיינו דאמרינן בגמרא בגואל ישראל מאריך ואין זו ראיה שאפשר שמאריכין בבקשת רחמים שיגאלם השם מצרת' ושאלו בירושלמי על זה בא"י גואל ישראל (ה) [ולא יצחק נגאל] כיון שנגאל יצחק כמי שנגאלו כל ישראל ויש שלמדו מכאן שהאריכות המוזכר בגמרא הוא שהיו מאריכין בזכותו של יצחק ולא מוכח אלא לפי שאומרין בה סמוך לחתימת' מי שענה את אברהם אבינו על הללתו של יצחק שאלו למה חותמין בא"י גואל ישראל שהיה ראוי לחתום בה גואל יצחק והשיבו שמכיון שנגאל יצחק הרי הוא כמו שנגאלו כל ישראל : על השנייה הוא אומר . כלומר שנייה לראשונה שמאריכין בה דהיינו ברכת גאולה אבל היא ראשונה לשש ברכות שמוסיפין: מי שענה לאבותינו על ים סוף הוא יעננו. לפיכך אומר בזכרונות לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים כמה שנים ונתייאשו מן הגאולה וזכר המקום אותם וגאלם כדכתיב ואזכור את בריתי : ובשופרות היו אומרים מי שענה יהושע בגלגל· לפי שנענה בשופרות על יריחו בעוד שהי' ישראל עומדין בגלגל ושמואל במצפה מעין אל ה' בצרתה לי וחותם בשומע צעקה דכתיב ויזעק שמואל אל ה' ואליהו בהר הכרמל כמו אשא עיני אל ההרים וחותם בשומע תפלה דכתיב באליהו עננו ה' עננו דהיינו תפלה : יונה במעי הדגה. מעין ממעמקים קראתיך ה' וחותם העונה בעת צרה שכן כתיב קראתיך מצרה לי : על השביעית הוא אומר . היינו שביעית לאותה ברכה שהתחיל להאריך בה ואותה ברכה אינה מן התוס' אלא מי"ח ברכות כדאמרינן בגמרא דבגואל ישראל מאריך וכוליה מגילה (ו) במתני' מנא מגילא : מי שענה לדוד

עין משפט

א מיי' פרק ב מהל' תשובה:

ב מיי' פרק ד מהל' תענית טור או"ח סי' תקעט :

שיטת ריב"ב

נשא לבבינו אל כפים . צריך לישא הלב לשמים כלומר שיחזו' מקלקולו מתני' רגיל . שיודע סדר תפלה : וביתו ריקם . מתוך שלבו מעונה מתפלל בכוונה: ואומר חותמיהן ומתני' לקמן מפרש להני חותמות : גמ' מיטפל ואין לו. יש לו טפלים ואין לו במה לפרנסם: ויש לו יגיעה בשדה שמתכוין יותר בירידת גשמי': זה שליח ציבור. שנותן קולו לפני הקב"ה : מתני' על הראשונה הוא אומר וכו' ה"ג וגמר כל הברכות ולא ענו אחריו אמן אלא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד . שכך היו עונין במקדש כדאמרי' בגמ':

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א ולא היו מתפללין כ"ד ברכות ולא היו תוקעין בכל התפלות אלא בשחרית בלבד כמבואר בקונטרס הראיות ומז"ה אומר שלא היו תוקעין בסוף כל ברכה וברכה אלא במקדש אבל בגבולים לא היו תוקעין בתעניות כלל כי אם בחצוצרות לקבץ את העם וכבר ביארנו בקונט' הראיות שאף בגבולים היו תוקעים בסוף כל ברכה וברכה אלא שהיו במקדש תוקעים בשופר ובחצוצרות בין בר"ה בין בתעניות ובגבולים היו תוקעים בר"ה בשופר בלבד ובתעניות בחצוצרות בלבד ובזמן הזה שאין החצוצרות תוקעין בשופרות וכן במקדש לא היו עונין אמן בסוף כל ברכה אלא המברך היה אומר בתחימתו ברוך ה' מן העולם ועד העולם והם היו עונין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אבל בגבולין המברך היה חותם בכל ברכה והם עונים אחריו אמן ותוקעים בסוף כל ברכה כך היא שטת התלמוד וכך היא בדברי הגאונים ובדברי הגאונים כתוב שבכל התעניות קורין ויחל משה ומפטירין דרשו ה' בהמצאו בתעניות שמפטירין בהם חוץ מט' באב שקורין בשחרית כי תוליד בנים ומפטירין באסוף אסיפם ולא היו קורין ברכות וקללות בתעניות אלא בימי הקדמונים ונראה הדבר שהכל לפי המנהג :

ב מיי' מוסיף בו ולא יהא בבניו ובבני ביתו ובקרוביו ובכל הגלוים אליו בעל עבירה :

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפ ירא(א)ומהכא לא משמע דלאו על גאולת גלות כו' כנ"ל לסגיה וז"ל הגמ' במגילה דף ט"ז על הא דאמר למה תיקנו ראה נא בברכה שביעית ומשני מתוך שעתידים ליגאל בשביעית תיקנום בשביעית ופי' רש"י ז"ל ואף על גב דהאי גאולה לאו גאולה דגלות הוא אלא שיגאלנו מן הצרות הבאות עלינו תמיד דהא ברכות מקיבוץ ובנין ירושלים כל אחד ואחד ברכה לעצמה לבד מגאולה זו אפ"ה כיון דשם גאולה עליה קבעוה בשביעית עכ"ל והנה מ"ש הר"ן מתחלה ברכה זו לפי מה שפירש"י בגמ' אין וכו' בגמרא ג"כ ט"ס דלא נמצא בזה כלל ברש"י בגמ' וצ"ל במגילה במקום בגמ' ומ"ש הר"ן ומהכא מכמע וכו' בודאי ג"כ ט"ס דהא מהכא אדרבא משמע דעיקרה לאו אגאולת גלות קאי דהא מרבי' בה בסליחו' ובקשת רחמים על הגשמי' וכמ"ש הרי"ף לפני זה ולכן נ"ל לסגיה ומהכא משמע דלאו על גאולת גלות קאי מהכא משמע דלא קאי דוקא אגאולת גלות ודו"ק :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב וגו' הסרים וגו' כי יעטוף וגו' כנ"ל:
(ב) נ"ל הראשונה :
(ג) נ"ב של שש ברכות והיאך דגואל ישראל זו היא ברכה עצמה של י"ח ואינה מאותן ו' אלא שבה היה מתחיל וכנ"ל :
(ד) נ"ב וכו' : (ה) נ"ב גואל יצחק בעי :
(ו) דמתני' מינה מיני כנ"ל :

לדוד. ויהי רעב בארץ שבע שנים בימי דוד ושלמה כשהכניס ארון לבית קדשי הקדשים ולפיכך חותם בה מרחם על הארץ שהם התפללו על ארץ ישראל ובגמרא פריך מכדי דוד ושלמה קדמי נקדמינהו ליונה מאי טעמא חשיב להו לבסוף ומשני משום דבעי למחתם על הארץ: **מעשה** בר' חלפתא בצפורי ור' חנינא בן תרדיון שעבר אחד לפני התיבה ואמר כל הברכות כולן וענו אחריו אמן תקעו וכו' מי שענה לאברהם וכו' הריעו בני אהרן הריעו מי שענה את אבותינו על ים סוף וכו' וכן כל ברכה וברכה וכשבא דבר זה לפני חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשער מזרח ובהר הבית. כך היא עיקר הגירסא וכיון שבסדר המשנה מתחלתה לא אמרו בסדר התרעות כלום היה נראה לומר שעל סדר התרעו' אמרו שלא היו נוהגין כן אלא בשער המזרח ובהר הבית אבל בגבולין אומרין הברכות על הסדר ולא היו מפסיקין ביניהן בהתרעות וכן דעת הר"ם במז"ל בפ"ד מהלכות תענית. אבל מ"מ על כרחנו תוקעין היו בסוף התפלה בשופרות או בחצוצרות שמלות תענית בחצוצרות או בשופרות כמו שכתבנו למעלה והוא ז"ל כתב שם שתוקעים בחצוצרות ולפי זה צריך לומר שהמשנה חולקת עם הברייתא השנויה בגמ' בכך שהרי בסדר הברכה פירשו סדר ההתרעות בגבולין ואח"כ פירשו אותה במקדש אבל רש"י ז"ל סובר דלתנא דמתני' נמי תוקעין היו בגבולין בין ברכה לברכה כמו ששנינו בברייתא בגמרא ואין הפרש בין מקדש לגבולים אלא שבגבולים עונין אמן על כל ברכה וברכה ובמקדש אין עונין אמן אלא שאומרין אחריה בשכמל"ו כדאיתא בגמרא דהוא ז"ל מחליף הגירסא וגורס ולא ענו אחריה אמן לומר שר' חלפתא ור' חנינא בן תרדיון היו מנהגין אף בגבולין לענות אחר הברכה בשכמל"ו ויש לתמוה על דבריו שאם כן למה הוזכר זה בתעניות בלבד והלא בכל השנה כולה היה אפשר ג"כ להם לחלוק בכך וזו לא אמרה אדם מעולם שלא יהו עונין אמן בגבולין אבל היותר מחוור בזה שההפרש שבין מקדש לגבולים הוא שבגבולים היו אומרים מי שענה ואח"כ היו חותמים הברכה ואחר החתימה היו עונין אחריה אמן ותוקעין ובמקדש ע"י שעונים ברוך שכמל"ו על כל הברכות אם היו תוקעין אח"כ היתה התקיעה על בשכמל"ו שהוא כעין ברכה בפני עצמה כדאמרינן בגמרא על כל ברכה תן לו תהלה ואנו רוצים לסמוך התקיעה לתפלת התענית שהוא מי שענה ולפיכך חותמים הברכה קודם שיאמרו מי שענה ועונין אחריה בשכמל"ו ואח"כ חזן הכנסת אומר תקעו בני אהרן תקעו ומתחיל ש"צ ואומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה ותוקעין וכן בכל ברכה וברכה באחת היו תוקעין ובאחת היו מתריעין או אפשר שאף קודם החתימה היו אומרים מי שענה אלא שלאחר החתימה ג"כ היו חוזרין ואומרים מי שענה כדאמרינן בברייתא בגמ' בדר' יהודה וחוזר ואומר מי שענה וטעותם של ר' חלפתא ור' חנינא בן תרדיון היה שהנהיגו כן בגבולין לומר מי שענה אחר חתימת הברכות ולא היו צריכין לכך מפני שאין אמן מפסיק בין ברכה לתקיעה: **וכבר** כתבתי זה למעלה בפ"ק שאף בזמן הזה שאין לנו תענית צבור מתפללין על הצרות כ"ד ברכות וכיון שכן משמע ודאי שתוקעין ומתריעין בהם כסדר הזה דברכות ותקיעות הללו חד סדרא הוא ושקלינן וטרי' בגמ' בפ"ק [דף יג:] אם אומרים כ"ד ברכות בתעניות אמצעיות ולא איפשיט בה מידי שפיר והרמב"ן סובר שאין מתפללין אותן אלא באחרונות בלבד וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל: **כל** הכתוב במגלת תענית דלא למספד. דאית יומיא דלא להתענאה בהן ומקלתן *(א) (דלא) חמירי טפי דלא למספד ואותן שהן חמורין ואסורי' בהספד לפניו אסור דלמא אתי למעבד ביו"ט גופיה לאחריו מותר כיון שעבר יו"ט לא חיישינן (ב) ור' יוסי פליג [ואמר דבין לפניו ובין לאחריו אסור: דלא להתענאה ימים שאמרו במגלת תענית דלא להתענות בהם שלא אסרו בהם הספד אלא תענית לפניו ולאחריו מותר ור"י פליג] ואמר דלפניו אסור לאחריו מותר: **ודהאי** אסור דאמרינן בלפניו ולאחריו למר כדאי' ליה ולמר כדאית ליה סבירא לי' לרב אשי [דף יח.] בגמ' דדוקא בתענית הוא דאסור אבל בהספד מותר אא"כ הוא מוטל בין ב' ימים טובים כלומר שיש יום טוב לפניו ולאחריו דכי האי גוונא דיניה כי"ט עצמו מיהו בתר הכי אמרי' בגמ' השתא דאתית להכי וכו' משמע לכאורה דלדחויה לדרב אשי איתמר ולומר שאפילו אינו מוטל בין שני ימים טובים אסור בהספד ובתענית וכן נראה מדברי רש"י ז"ל שכתב במשנתינו לפניו אסור בהספד דילמא אתי למיעבד ביו"ט גופיה ולפי זה יום שלפני חנוכה יהיה אסור בהספד דאע"ג דקי"ל בטלה מגילת תענית בחנוכה ופורים לא בטלה כדאיתא בפ"ק דר"ה (דף יט:) ואף ביום שלפני פורים יש לדון כמו שאכתוב בסמוך בס"ד ומיהו כיון שבטלה מגילת תענית יותר נראה לי לאהדורי אקולא ולומר דלא פלגי' עליה דרב אשי כי אמרינן השתא דאתית להכי והארכתי בפי' דסוגיין בחדושי: [גמ'] תניא הימים הכתובים במגילת תענית שתקנו חכמים בהם שיהיו יו"ט: והאידנא בטלה מגלת תענית כדגרסי' בפ"ק דר"ה (דף יט:) פי' דאמרי' התם הלכתא בטלה והלכתא לא בטלה ואמרי' קשיא הלכתא אהלכתא ומסקי' לא קשי' כאן בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי: **ומעתה** יש לנו לבאר דינן של חנוכה ופורים לפניהם ולאחריהם דודאי כי אמרינן דבחנוכה ופורים לא בטלה מגלת תענית לא בהן בלבד אמרו אלא אף לפניהם או לאחריהם כמו שיתבאר בסמוך בס"ד: **גרסינן** בגמרא [דף יח.] אתמר רב חייא בר (רב) אשי אמר רב הלכה כר' יוסי ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הלכה כר' יוסי אמר ר' חייא בר אבא אסברא לך כי אמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי דלא להתענאה כלומר דאין הלכה כרבי יוסי אלא (ג) מה שאסר לפניו ביומיא דכתיב בהון דלא להתענאה אבל במה שאסר לאחריו ביומיא דכתיב בהן דלא למספד אין הלכה כמותו ונמצא למספד ולהתענאה שוין שבשניהם לפניו אסור בתענית ולא בהספד כדברי רב אשי ולאחריו מותר לגמרי ושמואל פליג ואמר דהלכה כרבן גמליאל דאמר בברייתא מה ת"ל בהון בהון שני פעמים לומר לך הן אסורים לפניהם ולאחריהם מותרין: **ולענין** הלכה משמע ודאי דקי"ל כר' יוחנן דאע"ג דפליג עליה שמואל והא קי"ל דשמואל ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן ועוד דקיימי רב ור' יוחנן בחדא שיטתא לאסור את שלפניו ומעתה צריך תלמוד למה שנהגו עכשיו להתענות ביום שלפני פורים דאע"ג דבטלה מגילת תענית הא קי"ל דחנוכה ופורים לא בטלה ומשמע דאפי' בלפניהם לא בטלה שאם לא כן למה פסק רב כאן הלכה כרבי יוסי דהא איהו הוא דאמר בפ"ק דר"ה (דף יח:) בטלה מגילת תענית אלא ודאי משום דקי"ל דבחנוכה ופורים לא בטלה אפי' בלפניהם

תורה אור | נר מצוה

לדוד ושלמה בנו בירושלים וכו' ברוך מרחם על הארץ. °מעשה *בימי רבי חלפתא ורבי חנינא בן תרדיון שעבר אחד לפני התיבה וגמר את כל הברכה ולא ענו אחריו אמן תקעו הכהנים תקעו ואמר מי שענה את אברהם הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם הריעו בני אהרן הריעו מי שענה את אבותינו בים סוף וכו' וכן בכל ברכה וברכה וכשבא דבר זה אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי המזרח ובהר הבית: ג' אתעניות ראשונות אנשי משמר מתענין ולא משלימין אנשי בית אב לא היו מתענין שניות אנשי משמר מתענין ומשלימין אנשי בית אב מתענין ולא משלימין ז' אחרונות אלו ואלו מתענין ומשלימין דברי ר' יהושע וחכמים אומרים שלש ראשונות אלו ואלו לא היו מתענין שלש שניות אנשי משמר מתענין ולא משלימין אנשי בית אב לא היו מתענין שבע אחרונות אנשי משמר מתענין ומשלימין אנשי בית אב מתענין ולא משלימין אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כל בהכתוב במגילת תענית דלא למספד בהון לפניו אסור ולאחריו מותר רבי יוסי אומר בין לפניו בין א לאחריו אסור דלא להתענאה לפניו ולאחריו מותר*: **גמ'** *כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד וכו' תניא הימים האלו הכתובים במגילת תענית הם ולפניהן ולאחריהן אסורין שבתות וימים טובים הן אסורין לפניהם ולאחריהן מותרין ומה הפרש בין זה לזה הללו דברי תורה ואין צריכין חיזוק והללו דברי סופרים וצריכין חיזוק והאידנא בטלה מגילת תענית כדגרסינן במסכת ראש השנה בפירקא קמא *איתמר רב ור' חנינא אמרי בטלה

רש"י

מרחם על הארץ · לפי שהם התפללו על א"י דוד ברעב שנאמר ויהי רעב בימי דוד וגו' ושלמה כשהכניס הארון לפנים: ולא ענו אחריו · אחר הברכות אמן אלא ענו אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: תקעו בני אהרן תקעו · חזן הכנסת היה אומר להן כן: על כל ברכה וברכה. באחת היו אומרי' תקעו ובאחת היו אומרי' הריעו: לא היו נוהגין כך · שלא לענות אמן אחר הברכות כי אם בשכמל"ו: אלא בשער המזרח · כלומר בזמן שבית המקדש קיים כשמתפללין בהר הבית ונכנסין דרך שער המזרח לפי שאין עונין אמן במקדש: אנשי משמר · של אותה שבת: ולא משלימין · שעדיין אינן חמורין כל כך ולכך לא היו משלימין שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב שהיו עובדין אותו יום ומביאין אותן לסייען ואם היו מתענין לא היה בהן כח לעבוד: ואנשי בית אב · המשמרה מתחלקת לז' בתי אבות לז' ימי השבת וכל אחד עובד את יומו: מותרין לשתות בלילה · דבלילה אין לחוש שמא תכבד העבודה שהיו רואין בערב שפסקה העבודה: ולא ביום. שמא תכבד העבודה שיהיו רבים המקריבי' ולא יספיקו בני בית אב של אותו יום ויצטרכו בני משמר לסייען ושתויי יין פסולין לעבודה דכתי' יין ושכר אל תשת וסמיך ליה להבדיל בין הקדש ובין החול בין עבודה קדושה למחוללת: אנשי בית אב אסורין בין ביום בין בלילה · לפי שהיו מקטירין איברים ופדרים כל הלילה: אנשי מעמד · אחד כהני' לוים וישראלים הקבועים בירושלים מתפללים על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון: אסורין לספר ולכבס · כל אותו שבת של משמרתו כדי שיכבסו ויסתפרו מקודם ולא יכנסו לעבודה כשהן מנוולין: **גמ'** כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד · דאית יומיא דלא למספד בהון ומקצתן שאין חמורין כל כך אלא דלא להתענות. בהון ואותן ימים שהן חמורין ואסורים בהספד: לפניו אסור · בהספד דילמא אתי למספד ביו"ט גופיה: ולאחריו מותר · דכיון דכבר עבר יו"ט לא חיישינן: דלא להתענות · שאין חמורין כ"כ בין לפניו

בין

שלטי הגבורים

א כתב סרא"ג"ד דוקא יחיד יכול להתענות אבל ציבור אסורין לגזור תענית בהן ואפילו לפניהן ולאחריהן נמי אסור ושבתות ויו"ט מותרין לפניהם ולאחריהם:

לשון ריא"ז

וכבר אמרו חכמים שבטלו כל הימים שכתובין במגילת תענית ומותרין בהספד ותענית חוץ מחנוכה ופורים כמו שמבואר בפרק ראשון של ר"ה. ימי ראשי חדשים ושאר יו"ט שהן מן התורה כן אסורין לפניהם ולאחריהם מותרי' בהספד ותענית. ימי חנוכה שהן תקנת חכמים וכן ימי הפורים שהן תקנת אנשי כנסת הגדולה כמו שהימי' עצמן אסורין כך שלפניהם אסורין בהספד ותענית אבל הימים של אחריהם מותרין והחמירו חכמים בדברי סופרים יותר מדברי תורה לפי שדברי סופרים צריכין חיזוק וכבר נהגו העולם להתענות בי"ג אדר זכר לדברי הצומות וזעקתם: יו"ט של חג השבועות אע"פ שהוא מן התורה יום של אחריו אסור בהספד ותענית מפני שיום טבוח הוא אבל אם חל בשבת מותר שלא לקיים דברי הצדוקין שאומרים שאין יו"ט של עצרת חל לעולם אלא אחר שבת כמו כמו שמבואר בחגיגה בפרק אין דורשין בעריות וכן ביאר שם מז"ה:

שיטת ריב"ב

לא היו נוהגין כך. לענות ברוך שם כבוד מלכותו במקום אמן. אלא בשערי וכו': מתני' כל הכתוב במגילת תענית וכו': גמ' תניא הימים האלה הכתובין במגילת תענית וכו'. הא מתני' כהדיא פליגא אמתני' אלא כיון דהאידנא בטלה מגילת תענית לא כתבה הרב ז"ל אלא ללמוד ממנה דשבתות וימים טובים לפניהם ולאחריהם מותרין אע"פ שחנוכה ופורים לפניהם אסורין. הדין כללא נקטי' מהא שמעתא שבתות וימים טובים הן אסורין בין בהספד בין בתענית לפניהם ולאחריה' מותרין בין בהספד בין בתענית וחנוכה היא אסורה בין בהספד בין בתענית לפניה אסור בתענית ומותר בהספד לאחריה מותר בין בהספד בין בתענית ופורים הן עצמן אסורין בין בהספד בין בתענית והוא הדין לבני ארביסר בתמיסר ובני תמיסר בארביסר לפניהן אסורין בתענית ומותרין בהספד לאחריהן מותרין בין בהספד בין בתענית וזה שאנו נוהגין להתענות בשלשה עשר לפי שלא נאסר יום שלשה עשר אלא לבני חמשה עשר שהן אסורין בארבעה עשר משום מגילת תענית דכתיב בה יומי פוריא אינון ואמר רבה לא לא נצרכא אלא לאסור את של זה בזה ואת של זה בזה. אבל לבני ארביסר עצמן לא נאסר יום שלשה עשר דדברי קבלה כדברי תורה דאמו והרי הוא יום ארביסר לבני ארביסר כיום טוב מן התורה שהוא מותר לפניו ולאחריו בין בהספד בין בתענית כן תמצא עיקר כל הדברים הללו בספר המאור במס' מגילה אבל הגאון רב אחא משבחא ז"ל כ' בפרשה ויקרא שאף בני חמשה עשר מתענין ביום שלשה עשר

עין משפט

א מיי' פרק ג מהל' תענית ופ"ק מהלכות ביאת בית המקדש טוש"ח סי' תקעט: ב טור או"ח סי' תקעג:

ד"ת מ

הגהות הב"ח

(א) תי' דלא נמחק: (ב) דלא להתענאה לפניו ולאחר מותר (ג) במה שנאסר כצ"ל:

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' תענית טור או"ח סי' תקעב ותקע"ח סמג עשין סימן ג:

[דף קעו ע"א]

רבינו נסים

הולך לפסוק הלכה כרבי יוסי ומעתה למה נהגו להתענות לפני פורים אחר שאין סמך לתענית זה תירץ הרמב"ן ז"ל [דכיון] די"ג היה יום נקנור כדאיתא בגמרא ובטל משבטלה מגילת תענית מעתה אין לאסרו משום יום שלפני פורים שכיון שעיקר קדושת היום בטלה אין ראוי שתשאר לו קדושה מפני שהוא (א) יום שלפני פורים וראיה לדבר מדאמרינן בגמרא [דף יח:] דרב נחמן גזר תעניתא בתריסר באדר ואמרו ליה רבנן יום טוריינוס הוא אמר להו יום טוריינוס בטולי בטליה הואיל ונהרגו בו שמעיה ואחיה. ופרכינן עלה ותיפוק לי דהוי יום שלפני נקנור אמר רב אשי השתא איהו גופיה בטלוה משום יום שלפני נקנור ניקום ונגזר אלמא כל שבטלה קדושת יום טוב עצמו אין לאסרו מפני שהוא יום שלפני יו"ט אחר וה"נ ל"ש ואין הנדון דומה לראיה דיום טוריינוס כיון שבטלוהו מפני שנהרגו בו שמעיה ואחיה שמפני כך ראוי שלא לנהוג בו מנהג יו"ט כלל (ב) ומההוא טעמא אין לנהוג בו תורת יו"ט משום יום שלפני נקנור אע"ג דמשמע דקודם נאסר משום יום שלפני נקנור דהא נקנור היה מהפרכי' של יוונים וטריינוס בא מדיופלי מרומי ופלטו את מוחו כדאיתא בגמרא והרי יוונים קדמו לרומיים הלכך ודאי י"ב נאסר בתחלה בתענית משום יום שלפני נקנור ואח"כ גזרו עליו משום טוריינוס ונפקא מינה לאסור יום שלפניו (ג) ואעפ"כ כיון שמפני התקלה שאירעה בו בטלוהו לטוריינוס כ"ש שאין לנהוג בו תורת יו"ט משום יום שלפני נקנור מחמת אותה תקלה עצמה אבל לדידן שלא נתבטל יום נקנור מפני התקלה שאירע בו אלא מפני שבטלה מגילת תענית יש לנו לומר (ד) שישאר בקדושתו עדיין משום יום שלפני פורי' שאל קודם שעשאוהו יו"ט מפני נקנור וכי תימא דבגזירת מרדכי ואסתר לא נאסרו ימים שלפניהם עד שגזרו אותן במגילת תעני' ולפיכך כיון שיו"ט עצמו של נקנור נתבטל אף מפני יום שלפני פורים אין לאסרו די"ג ליתא דבירושלמי פרכי' על יום נקנור לית הוא עצמו אסור מפני שהוא יום שלפני י"ד ואמרו להודיעך שהוא אסור בהספד אלמא דבגזירת מרדכי ואסתר נאסרו ימים שלפניהם (ב) ועוד דאם איתא דלא נאסרו בגמרא דילן דאמרינן במאי דתניא במגילת תענית יום ארבעה עשר בו ויום ט"ו בו יום פוריא אנון דלא למספד בהון ואמר רבא לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה כלומר לאסור בני חמשה עשר בי"ד ובני ארבעה עשר בט"ו ואלו לאסור כל חד ביומיה לא איצטריך למגילת תענית ואם איתא דלא נאסרו ימים שלפניהם בגזירת מרדכי ואסתר היה להם ג"כ לומר משום יום שלפניה' ולפיכך אין תירוצו ז"ל מספיק והר"ז הלוי ז"ל אומר שימי הפורים דברי קבלה הם מפני שנכתב בספרי הקודש ואין צריכין חיזוק כדאמרי' בפ"ק דר"ה (דף יט:) גבי יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם וגם זה איננו מחוור מפני שהקשו (ג) בירושלמי על יום נקנור לית הוא עצמו אסור מפני יום י"ד כמו שכתבנו אלמא יום שלפני פורים אסור משום דלא מיקרי דברי קבלה אלא מה שנאמר על פי נביא ומגילת אסתר לאו על פי נביא נאמרה אלא שאפש' לתרץ ולומר דהתם בירושלמי לא ס"ל דדברי קבלה אינם צריכין חיזוק ובשם הרב אלברג"לוני ז"ל אמרו דאע"ג דמדינא בעלמא [שמואל] ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן אפ"ה כיון דקי"ל דבטלה מגלת תענית אלמא דעתן של חכמים להקל ולבטל ולפיכך אע"פ שלא בטלו חנוכה ופורים אין לנו להחמיר בהן ודי לנו לפסוק כשמואל שפסק להקל כרשב"ג דאמר לפניהם ולאחריהם מותר: **ולפי** כל אלו התירוצין אין בני חמשה עשר רשאין להתענות ביום ארבע' עשר דהא אמרינן יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר בו יומי פוריא אינון דלא להתענא' בהן ודלא למספד ואמר רבא לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה ושל זה בזה ובודאי דמאי דקי"ל דבפורים לא בטלה מגילת תענית היינו לאסור את של זה בזה דאילו הן עצמן לאו ממגילת תענית ניהו דשמחה ויו"ט כתיב בהו כדאמר רבא לא נצרכה: **אבל** הראב"ד ז"ל אומר אע"פ שבטלה מגילת תענית אעפ"כ אין גוזרין אותן הימים תענית על הצבור לכתחלה וראיה לדבר ממאי דאמרינן בגמרא דרב נחמן גזר תעניתא בי"ב באדר ואמרו ליה יום טוריינוס הוא וכיון שבטלה מגילת תענית כי הוי יום טוריינוס מאי הוי אלמא משמע דאע"פ דבטלה אין גוזרין בו תענית לכתחלה על הצבור ולפי זה איננו מספיק כל מה שכתבנו למעלה להתיר תענית בי"ג שלפני פורים דהא יום נקנור הוא ואע"פ שבטל אין גוזרין בו תענית על הצבור אלא שהוא ז"ל כתב די"ג איננו דומה לשאר תעניות דזכרון הוא לנס שנעשה בו ועוד שיש לנו סמך בכתוב שאמר וכאשר קימו על נפשם דברי הצומות לומר שכשם שקבלו עליהם לעשות יו"ט כך קבלו עליהם דברי הצומות וזעקתם כלומר לעשות תענית בכל שנה ושנה וכי תימא א"כ שי"ג תענית קבוע הוא היאך מנו יום נקנור בכלל ימים טובים ומאי פרכי' בגמרא אלא בני ארביסר וקרו בתליסר יום נקנור הוא כלומר ואמאי מותרין בו בהספד ובתענית י"ל דלענין מותרין בהספד מקשה אבל בתענית ודאי איננו אסור דאדרבה מעיקר התקנה היא. ואין זה מחוור דלא משמע די"ג יהא תענית קבוע דהא יש במסכת סופרים שהיו מתענין ג' תענית אחר ניסן מפני נקנור וחבריו אלמא אין התענית קבוע ביום נקנור ומנהג בלבד הוא שנהגו להתענות ג' תענית מפוזרין זכר לתענית של אסתר ומה שכתוב וכאשר קבלו על נפשם דברי הצומות וזעקתם כבר פירשוהו על ד' צומות שתקנו הנביאי' על החורבן והכתוב אומר שקבלו עליהם לעשות משתה ושמחה בימי הטובה כאשר קבלו עליהם בימי הרעה דברי הצומות וזעקתם ומיהו מה שאמר וזעקתם מורה שהוא מדבר בתעניות של אסתר שהיו בזעקה שד' הצומות לאבל הם ולא לתפלה וזעקה אלא שממה שכתוב במסכ' סופרים נראה שאין תענית י"ג תענית קבוע ולפיכך יש לנו לסמוך בו על אחת מהסברות שכתבתי למעלה ומה שאמר הראב"ד ז"ל שמשו' יום נקנור אין לקבוע בו תענית איננו נראה מדאמרי' בפ"ק דר"ה [דף יח:] גזרו תענית בחנוכה ואמר ר' אליעזר נאו והתענו על מה שהתעניתם ופשטינן מהא דלא בטלה מגילת תענית אלמא דמ"ד בטלה אף לגזור בו תענית קאמר ומאי דאמרי רבנן לרב נחמן והא יום טוריינוס הוא בעו למיק' אדעתיה אי עביד הכי משום דסבר בטלה והדר ואמר להו דאפי' למ"ד לא בטלה דיום טוריינוס בטולי בטלוה ור"ת ז"ל סומך תענית זה למה שאמרו בפ' קמא דמגילה [דף ב:] י"ג זמן קהלה לכל הוא ואכתוב אותו שם בס"ד: **מתני'** אין גוזרין בתחלה בחמישי תענית על הצבור שלא להפקיע את השערים. פרש"י ז"ל כשרואין בני חנויות שקונין למוצאי יום חמישי ב' סעודות גדולות אחת ליום התענית ואחת ליום השבת תמהין וסוברין שבא רעב לעול' ומייקרין את השער אבל כשמתחילין להתענות ליום ב' כשיגיעו לחמישי יודעין שאינו אלא מפני התענית ולפי זה לא בתענית של גשמים בלבד אמרו כן אלא בכל צרה שלא תבא על הצבור והכי מוכח דמדתני ליה הכא בהדיא אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים ובחנוכה ופורים דמשמע כי היכי דהני מתניא בכל תעניות ה"נ הך דאין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע השערי' וכו' אבל הקשו על רש"י ז"ל שהיאך יפקיעו את השערים בשביל שקונין לצורך השבת ולצורך התענית דאדרבה בשאר הימים קונין יותר שאוכלין ב' סעודות ובתענית אין אוכלין אלא אחת שמא תאמר שהם מרבים לאכול בשר ויין מפני התענית והרי אין לחוש על הפקעת השער אלא על התבואה ולא על בשר ויין שהמפקיע בהן השער הרי זה משובח מפני שהוא ממעט את התפלה כדאיתא בפרק הספינה (דף צ:) ולא ידעתי מהו דהתם בפרק הספינה ר' יהודה בן בתירא הוא דאמר הכי ביין שמותר להוציאו מארץ ישראל לחוצה לארץ ופליגי רבנן עליה ואיהו נמי כי אמר הכי ביין דוקא קאמר והרי כמה דברים שחיי נפש בהם שאדם מרבה לקנות מהם מפני התענית יש לחוש בהן להפקעת שערים והר"י ז"ל פירש דבתענית של גשמים בלבד אמרו שאז השער מתיקר כשרואין שמתענין על הגשמים ולא רצו חכמים שתהא הפקעת השער בתחלה בחמישי מפני כבוד השבת: **אין** גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים. דראש חדש איקרי מועד כדאמרינן לקמן באידך פרקין דכתיב קרא עלי מועד: מודה היה שאין משלימין. להתענות כל היום אלא אוכל בערב: וכן ט' באב שחל [להיות] בע"ש. אין משלימין אלא אוכל סמוך לערב כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה: **גמ'** וכמה הויא התחלה. דאין מפסיק לאחר מכאן: (ה) להתחיל להתענות שלשה תעניות בחול: רבי יוסי אומר אחת · רבי אחא ורבי יוסי תנאי ניכהו וקי"ל כר' יוסי: **זו** דברי ר"מ. אמתניתין קאי דתני אין משלימין: אבל חכמים אומרים מתענה ומשלים. וקי"ל הכי ובסוף פרק בכל מערבין [דף מא:] מסקינן דט"ב שחל להיות בע"ש מתענה ומשלים ואע"פ שהוא נכנס לשבת כשהוא מעונה ולדידן לא מקלע ט' באב בערב שבת ומיהו נפקא מינה לתענית י' בטבת ובירושלמי משמע דכשמתענין בראשי חדשים [כשהתחילו] נופלין על פניהם כדרך [שנוהגין] בתעניות שאמרו שם רבי יוסי אומר קורין ברכות וקללות א"ל רבי מונא בגין מודעתון דהוא תעניתא רביעין על מעיהון ולא ידעינין דהוו תעניתא (ד) א"ל להודיעך שקורין ברכות וקללות רבי יודן קפודקיא אמר קומי רבי יוסי בשם ר' יהודה בן פזי קורין בראש חדש קם רבי יוסא ואמר קומי דרבי יהודה בן פזי את שמע מן אבוך הדא מילתא א"ל אבא לא הוה עביד כן אלא בעין טב ע"י דאיתון עבדין דהוא

רש"י

בין לאחריו מותר: **מתני'** שלא להפקיע את השערים · שכשרואין בעלי החנויות שקונין למוצאי יום חמישי שתי סעודות גדולו' אחת לצורך הלילה ואחת לצורך שבת סבורים שבא רעב לעולם ומתיקרים ומפקיעין השער אבל משהתחילו להתענות יודעין שאינו אלא מפני התענית: בראשי חדשים. דאיקרי מועד דכתיב קרא עלי מועד: ואם התחילו · שקיבלו תענית מקודם לכן ואירע בהן ר"ח: אין מפסיקין · דאע"ג דאיקרי מועד לא כתיב ביה משתה ושמחה: שאין משלימין · להתענות כל היום אלא יאכל בערב

גמרא

בטלה מגילת תענית ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי אמרי לא בטלה והלכתא בטלה *והלכתא לא בטלה קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא כאן בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי:

°**מתני'** א *אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בה' שלא להפקיע את השערים אלא ג' תעניות הראשונות (א) שני וחמישי ושני ושלשה השניות חמישי ושני וחמישי ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בה' כך לא שניות ולא אחרונות אין גוזרין תענית על הצבור א בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין דברי רבן גמליאל ר"מ אומר אע"פ שאמר ר"ג אין מפסיקין מודה היה שאין משלימין וכן ט"ב שחל להיות בע"ש: °**גמ'** *וכמה הויא התחלה רבי אחא אמר שלש רבי יוסי אומר אחת והלכתא כרבי יוסי: אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר"מ שאמר משום

נר מצוה | תורה אור

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ומה שפסק רב כאן הלכה כר' יוסי נ"מ לחנוכה וק"ל: (ב) מההוא טעמא נמי אין לנהוג כצ"ל: (ג) אעפ"כ כצ"ל: (ד) נ"ב כלומר שלא נתבטל אלא קדושת יום גופי' משום יום נקנור ומותר ביום שלפניו אבל נשאר בקדושתו עדיין משום יום שלפני פורים ואסור ביום עצמו וק"ל: (ה) שהתחילו כצ"ל:

שלטי הגבורים

א מי שנדר להתענות כך וכך ימים ואירעו בהם שבתות וי"ט או ר"ח חנוכה ופורים נדרו בטל וצריך התרת חכם שיאמר לו אילו שמת אל לבך שיארעו בו אלו הימים לא היית נודר ומתיר לו והותר כל הנדר וכתב הרמב"ן דוקא דאפיק בלשון הרי עלי שהוא לשון נדר אבל אפקיה בלשון קבלת תענית אינו חמור כשאר נדר ואפילו התרה א"צ ואם נשבע בהם להתענות א"צ התרה שאין שבועה חלה על דבר מצוה אלא לוקה על שנשבע שבועת שוא:

לשון ריא"ז

אבל היחידים שהתחילו להתענות קודם תענית צבור מפסיקי' תעניותיהם בר"ח ובימים הללו וכן כל אדם שקיבל עליו להתענות ב' וה' של כל השנה ואירע בהן יו"ט הכתובים במגילת תענית שאסרו חכמים להתענות בהן אם נדרו קודם לגזרת חכמים ביטל נדרו' את גזרת חכמים ומתענה בהן שהרי קבל עליו להתענות בהן קודם שנעשו יו"ט ואם גזרת חכמים קודם את נדרו ביטל גזרת חכמים את נדרו ואינו מתענה בהן וזה מבואר בפרק ראשון:

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) לא שחיוב כך הוא להתענות בה"ב אלא שאם ירצו יכולין לגזור בהם תענית מאח"כ כראשונות ודו"ק:

(ב) ר"ל דזה פשיטא דלא נאסרו במגילת תענית ימים שלפניהם ולאחריהם עד שנתקנו כל הימים טובים הכתובים בו ואח"כ אמר דכולהו אסורים (צריכין) לפניהם ולאחריה' א"כ הא דפשוט בירושל' לית הוא עצמו אסור וכו' צריכין לומר מכאן דבגזירת מרדכי נאסר וק"ל:

(ג) ומה שמקשה בירושלמי לית הוא עצמו אסור כבר היה יכול לתרץ באמת הוא עצמו אסור משום לפניהם ולאחריהם אלא שחידש לנו לאסור יום שלפני נקנור שהוא היה (יום) קודם טוריינוס כמו שכתב הר"ן בתחלה אלא דעדיף מתרץ דאפי' באותו יום עצמו יש לנו נפקותא ודו"ק: (ד) ר"ל בשביל שמודיעים לכל שאנו יושבין בתענית בר"ח אנחנו נופלין על אפינו והוא ענין בפני עצמו והקשה רב אסי וכי לא ידעי' דהוי תעניתא בתמים ומשני להודיעך שקורין וכו' כלומר מש"ה נופלין על פניהם להודיעך שלא יקראו בר"ח אלא ברכות וקללות כמו שפי' הר"ן אח"כ ע"י דאינון עבדין דהוא ריש ירחא כו' ר"ל מאחר שישראל עושין ר"ח טוב לקרות בפ' ר"ח ושאר כל המקומות ר"ל בכל מקום שמתענים בכל השנה לבד מר"ח קורין ברכות וקללות ודו"ק:

שיטת ריב"ב

מתני' שלא להפקיע את השערים · שכשיקנו בחמישי שתי סעודות אחת של יום התענית ואחת של שבת הרואה קונים הרבה יחשוב שיוקר הויא בעולם אבל כשמתחילין להתענות בשני כשיגיעו לחמישי כבר נודעו התעניות ויודעים שמפני התענית והשבת קונים כל כך: וכן בט' באב שחל להיות בע"ש מתענין ואין משלימין: גמ' וכמה הויא התחלה · שאם התחילו להתענות

דהוא ריש ירחא קורין בראש חדש ושאר כל המקומות הן קורין ברכות וקללות עד כאן · וכיון שאמרו שם טופלין על פניהן כשמתענין בראש חדש משמע דכ"ש לי' בטבת שחל להיות בערב שבת שטופלין על פניהם בתפלת המנחה וכן כשהצבור מתענין בערב ראש חדש ולפיכך אמרו שמנהגנו שאין אנו נוהגין כן שלא כהלכה אבל אני אומר ליישב המנהג דדוקא בראש חדש אמרו שם דרביעין על מטיהון להודיעך שקורין ברכות וקללות כלומר להודיעך שלא יקראו בראש חדש אלא ברכות וקללות אבל בשאר ימי תענית דליתא להאי טעמא אין טופלין על פניהם כל שלא היו נר מצוה

טופלין אילו לא היה תענית כגון מנחה של ע"ש או של ערב ראש חדש ומ"מ מה שאמרו בירושלמי שקורין ברכות וקללות ואין קורין בראש חדש נראה שאינו מסכים עם התלמוד שלנו דבפרק קמא [דף יב:] אמרינן דפלגא בתרא דיומא בריבעא קמא דידיה קרינן ומפטירין אלמא אין קורין בשל תענית אלא במנחה ואע"פ שלא נהגו כן אלא קורין בתענית בבוקר ובערב ומכל מקום כשמתענין בראש חדש אינו בדין שתדחה פרשת ראש חדש ממקומה :

סליקו להו סדר תעניות

סדר תעניות האלו · האמורין בפרק ראשון שבתחלה יחידים מתענין ואח"כ צבור הולכין ומתענין עד י"ג תעניו' אם לא נענו: ברביעה ראשונה. אם עבר זמן רביעה ראשונה של יורה ולא ירדו גשמים מתענין והולכין כסדר הזה: אבל לצמחים ששינו. ממנהגם תחת חטה יצא חוח ותחת שעורה באשה או שינוי אחר מתריעין עליהן מיד אפי' בראשונות שכל חומר האחרונות נוהג בהם: בין גשם לגשם. בין רביעה ראשונה לשנייה סימן בצורת הוא : ירדו גשמים לצמחים ולא לאילן וכו'. מפרש בגמרא: לבורות שיחין ומערות. מכניסין בהם מי גשמים לשתות : **והאי** מתריעין דתנן סתמא בכולה מתני' מתריעין ומתענין קאמר דמדאמרינן בפ"ק [דף יג:] דתעניות האחרונות יתרות על הראשונות

משום ר"ג אבל [א]חכמים אומרים מתענה
א ומשלים : דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים :

סליקו להו סדר תעניות

סדר [ב]תעניות האלו האמור ברביעה הראשונה אבל צמחים ששינו מתריעין עליהן מיד וכן כשפסקו גשמים בין גשם לגשם ארבעים יום מתריעין עליהן מיד מפני שהיא מכת בצורת ירדו לצמחים אבל לא לאילן לאילן אבל לא לצמחי' לזה ולזה אבל לא לבורות ולא לשיחין ולא למערות מתריעין עליהן מיד : **גמ'** *סדר תעניות וכו' ורמינהי רביעה ראשונה ושניה לשאול שלישית להתענות אמר רב יהודה הכי קאמר סדר תעניות האלו האמור אימתי בזמן שיצתה רביעה ראשונה ושנייה (א) ולא ירדו גשמים אבל ירדו גשמים ברביעה ראשונה וצמחו וחזרו (ב) ושינו מתריעין עליהן מיד אמר רב נחמן *דוקא שינו אבל יבשו לא פשיטא שינו תנן לא צריכא דהדר (ג) איתקן מהו דתימא איתקנתא מלתא הוא קמ"ל : *ירדו לצמחי' אבל לא לאילן : דאתא ניח' לאילן ולא לצמחים דאתא רזיא לזה ולזה אבל לא לבורות ולא לשיחין ולא למערות דאתא הכי והכי : תנו רבנן מתריעין על האילנות בפרוס הפסח ועל הבורות ועל השיחין ועל המערות בפרוס החג ואם אין להם מים לשתות מתריעין עליהן מיד ואיזהו מיד שלהן ב ב' וה' וב' וכולן אין מתריעין עליהן אלא בהפרכיא שלהן

רש"י

בערב קרוב לשקיעת החמה : **גמ'** מתענה ומשלים · אם ירצה :

סליקו להו סדר תעניות

סדר תעניות האלו · האמורים בפירקין דלעיל שבתחלה היחידים מתענין ואחר כך הציבור הולכין ומתענין עד י"ג תעניות: ברביעה ראשונה: אם עבר זמנה של רביעה ראשונה של יורה ולא ירדו גשמים היו מתענין והולכין כסדר הזה : אבל צמחים ששינו · כגון תחת חטה יצא חוח תחת שעורה באשה או שינוי אחר מתריעין עליהן מיד אפי' בראשונות שכל חומר האחרונות נוהגין בו מיד בראשונות : בין גשם לגשם · בין רביעה ראשונה לשנייה : מכת בצורות · סימן בצורות היא : ירדו לצמחים כו'. מפרש בגמ' : לבורות שיחין ומערו' · שמכניסין בהם מים לשתות בור שיח ומערה מפרש בב"ק מה היא : **גמ'** רביעה ראשונה ושנייה לשאלה · להתחיל לשאול ותן טל ומטר מזמן רביעה ואילך אבל אין מתענין אפילו עברו זמן רביעה ראשונה ושנייה עד שתעבור זמן רביעה שלישית : הכי קאמר כו' · כלומר סדר תעניות אלו האמורים בשביל רביעה ראשונה כשעברה מכל וכל כגון רביעה שניי' ושליש' דכולהו יור' קרי לה רביע' : אבל יבשו · (א) [אע"פ] שהחזין עדיין דקין אפילו הכי אין מתריעין : דאתי ניחא · שירד בנחת שזה יפה לצמחים ועשבים ולאילנות אינו מועיל : דאתי רזיא · שירד (בו) בכח כדאמרי' מיטרא רזיא לאילני : בפרוס הפסח · לפני הפסח ולשון יוני הוא : בהפרכיא · באותו מלכות שכלו בו מים

שמתריעין בהן משמע דבכל מקום שאמר כתם מתריעין מתענין ומתריעין קאמר אא"כ פירש התנא דהתרעה בלא תענית קתני כר' עקיבא דאמר לקמן [דף יט.] מתריעות ולא מתענות או שהענין מוכיח בעצמו דבהתרעה בלא תענית קאמר כדתנן בפרקין [שם] על אלו מתריעין בשבת שלפי שהדבר ידוע שאסור להתענות בשבת ממילא משמע דכי תנן מתריעין בלא תענית קאמר והך התרעה נמי בעניינו היא ולא בשופר כדאמרינן בסוף פירקא קמא [דף יד·] במאי אילימא בשופרות שופר בשבת מי שריא אבל כל שהענין [אינו] מוכיח בעצמו מסתמא כל היכא דתנן מתריעין מתריעין ומתענין קאמר ולצמחים ששינו מתריעין עליהם מיד לפי שאינו דבר שסובל מתון דבשלמא כשהגשמים מאחרין לירד איפשר להמתין שאם ירדו לאחר מכן יהו פירות השנה כתקנן ולפיכך גוזרין תעניות במתון על הסדר שנזכר בפירקא קמא אבל לצמחין ששינו אם לא יתוקנו במהרה יופסדו לגמרי ולפיכך גוזרין תעניות בתחלה בחומר ז' תעניות אחרונות דהיינו בהתרעה וכן כשפסקו גשמים בין גשם לגשם מ' יום הרי הצמחים נפסדים במהרה ולפי שאין מתון לדבר כמו שיש מתון לגשמים הצריכין קודם הזריעה מתריעין עליהם מיד ודקאמר מפני שהיא מכת בצורת אע"פ שמכת בצורת קלה ממכת הרעב שהרי שנינו [אבות פ"ה] רעב של בצורת בא מקצתן שבעים ומקצתן רעבים ובגמ' נמי אמרינן [דף יט:] כאה בסלע ושכיחא בצורת לא שכיחא כפנא אלמא דמכת בצורת קלה ממכת רעב אפילו הכי הכא הכי קאמר שאע"פ שירדו גשמים ולפיכך אפשר שלא יהיה רעב אעפ"כ כיון שפסקו הגשמים מ' יום לפחות מכה המביאה לידי בצורת היא זו ולפיכך מתריעין עליה מיד מפני שאין הדבר סובל מתון וכן כשירדו גשמים לצמחים ולא לאילן מתריעין עליהם בפרוס הפסח כדאיתא בגמ' בברייתא [שם] משום דהוא שעתא מלבלבי אילני וכל שלא ירדו להם הגשמים הצריכים להם שוב אין מוציאין ענפיהן כהוגן אפילו ירדו להם גשמים לאחר מכן מה שאין כן ברביעה שאע"פ שמאחרת זמן הסדור לתעניות יכולין לזרוע לאחר מכן וכן כשירדו לאילן ולא לצמחים כיון שכבר ירד מטר ולא היה כפי מה שצריך לזרעים הדבר מראה שהרביעה הצריכה לזריעה תתאחר הרבה או לא תבא כלל ולפיכך מתריעין עליהן מיד וכן כשכלו המים מהבורות דהיינו בפרוס החג כדאיתא בגמ' הרי זה דבר שאינו סובל מתון שהרי הן מסוכנין שלא ימותו בצמא ולפיכך מתענין ומתריעין מיד : **גמ'** רביעה ראשונה ושניה לשאול. שאע"פ שלא ירדו גשמים לא ברביעה ראשונה ולא בשניה לא היו מתענין אלא שואלין וקשיין מתני' דקתני סדר תעניות ברביעה ראשונה וברייתא אהדדי : הכי קאמר וכו'. כלומר סדר תעניות האלו האמור בשביל רביעה ראשונה כשעברה מכל וכל כגון רביעה ראשונה שנייה ושלישית דכוליה יורה קרי רביעה : **דוקא** שינו אבל יבשו לא. פירוש דוקא שינו מתריעין מיד אבל יבשו לא לפי שאין להם תקנה אלא בזריעה בתחלה ולפיכך הרי הם כאילו [לא] ירדו עליהם גשמים כלל ולפיכך מתענין כפי הסדר השנוי בפ"ק ובלבד שלא תצא זמנה של רביעה אבל כל שיצא הא אמרינן בפ"ק בגמרא שוב אין מתענין וכשלא יצאה נמי משמע שאם אין להם שהות למגזור י"ג תעניות על הסדר מתריעין מיד בלבד בשביל גשמים הצריכין להן למה שהן צריכין לזרוע בתחלה : **ירדו** גשמים לצמחים ולא לאילן דאתיא ניחא. דאמרינן בפירקין דלעיל בגמרא מטרא ניחא לפירי ומטרא רזיא לאילני : דאתיא להכי ולהכי. מיהו לא אתיא טובא ובגמ' פרכינן אלא הא דתניא לבורות שיחין מערות אבל לא לזה ולא לזה היכי משכחת לה ופרקי' דאתיא בשפיכותא : **מתריעין** על האילנות בפרוס הפסח. סמוך לפסח משום דההיא שעתא מלבלבי אילני: ועל בורות שיחין ומערות בפרוס החג. שדרכן שהמים הכנוסים היו מתמעטין הרבה באותו זמן והיו צריכין להתמלאות באותו זמן : ואי זו . היא התרעה מיד שלהם: שני וחמישי ושני. למעוטי רצופות : **ועל** כולם אין מתריעין אלא בהפרכיא שלהם. כך היא עיקר הגירסא ובא לומר שאפילו במכה מהלכת אע"פ ששנינו בה שמתריעין עליה בכל מקום כדאיתא לקמן אעפ"כ אין מתריעין אלא בהפרכיא שלהן לפי שאפילו במהלכת אין לחוש על יותר מיכן וכך שנויה בתוספתא מתריעין על הגובאי בכל שהן מפני שהיא מכה מהלכת ר"ש אומר אף על החרב חרב העובר ממקום למקום אפילו חרב של שלום מתריעין עליה וכו' ועל כולם אין מתריעין עליהם אלא באותה הפרכיא בלבד היו בסוריא אין מתריעין עליהן בארץ ישראל בארץ ישראל אין מתריעין עליהן בסוריא ולפי זה צריך לומר אע"פ ששנינו ג' ארצות לחזקה יהודה ועבר הירדן וגליל אפילו הכי לענין תענית כל [ארץ] ישראל כהפרכי' אחת חשובה שהרי זקנים שבארץ ישראל גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן כדתנן לקמן בפירקין וכן מוכיח מן התוספתא שכתבנו דקתני היה בא"י אין מתריעין עליה בסוריא הא בכל ארץ ישראל מתריעין ובגמרא דידן אמרי' לקמן אפילו לא נראה אלא מין אחד בכל ארץ ישראל מתריעין עליו מיד ואשקלון נמי אע"ג דחולה לארץ הוא כדתנא (בגיטין דף ו·) מאשקלון (לצפון) [לדרום] ואשקלון (כלפון) [כדרום] אפ"ה כיון שכבשוהו עולי מצרים כדכתיב וילכוד את עזה ואת גבולה ואת אשקלון אף על פי שלא החזיקו בו עולי בבל נידון כארץ ישראל לענין תענית ולפיכך גזרו תענית זקנים שבירושלים על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון כדתנן לקמן בפירקין : ואסכרה

שלטי הגבורים

א כתב הטור והלכתא מתענה ומשלים פי' אם ירצה ולא הוי כמתענה בשבת וכיון שיכול להשלי' אם ירצה ושוב קבל עליו תענית סתם וכל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית צריך להשלים עד צאת הכוכבים אם לא שפי' בשעת קבלת התענית עד שישלים תפלתו עם הציבור וה"ר מאיר כתב שיכול לאכול מיד אחר התפלה קודם שקיעת החמה שהוא מפ' מתענה ומשלים עד אחר התפלה אבל אם מתענה בע"ש תענית חלום יתענה עד צאת הכוכבים כיון שיכול להתענות אפילו בשבת כ"ש שמשלים עד הלילה :

לשון ריא"ז

ב ואין מתענין ומתריעין בשאר ימים אלא ב' וה' וב' שכל התעניות תקנו אותן בב' וה' בימים שקורין בהן בספר תורה כתקנת עזרא ובאגדה מפרש שכשעלה משה למרום בחמישי עלה ובשני ירד ומכאן סמכו הדורות שיהו מתענין בב' וכה' :

שיטת ריב"ב

ואירע בתעניות ראשי חדשים או חנוכה ופורים אין מפסיקין : מתענה ומשלים · אם התחילו להתענות תענית אחת ואירע בשני ראש חדש או חנוכה ופורים מתענה ומשלים וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת מתענה ומשלים :

סליק פירקא

סדר תעניות האלו · האמורין בפרק ראשון שבתחלה היחידים מתענין ואחר כך ציבור שולכין ומתענין עד שלש עשרה תעניות אם לא נענו : ברביעה ראשונה · אם עבר זמן של יורה ולא ירדו גשמים מתענין והולכין כסדר הזה: אבל צמחין ששנו . שנשתנו ממנהג תחת חטה יצא חוח ותחת שעורה באשה או שינוי אחר מתריעין עליהן מיד אפי' בראשונות בכל חומר שבאחרונות נוהג בו: בין גשם לגשם. בין רביעה ראשונה לשנייה סימן בצורת הוא : ירדו לצמחין וכו'. מפרש בגמ': לבורות שיחין ומערות· שמכניסין בהן מי גשמים לשתיה : גמ' רביעה ראשונה ושניה לשאול . שאע"פ שלא ירדו גשמים לא בראשונה ולא בשניה לא מתענין אלא שואלין וקשיא אמתניתין דקתני סדר תעניות האמורין ברביעה ראשונה : דוקא שנו . דמתריעין מיד אבל יבשו כשהיו חטים דקין אפילו הכי לא מתריעין : בגמ' אמרי' אלא הא דתניא לבורות שיחין ומערות אבל לא לזה ולזה היכי משכחת לה דאתיא בשפיכותא : בפרס . לפני הפסח : על הבורות והשיחין והמערות. אם לא ירדו להם גשמים אפילו בפרס החג דימות החמה מתריעין משום דכל שעתא מצטרכי למשתי : וכלן . כל אלו : בהפרכיא שלהן.

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ושלישית [וכ"ה בהו"י]:(ב) נ"ב לי' הערוך שנו פי' כמשו שמה ושעורו' הרגו' תימא ושנו וכן שערורית עשה מאוד ע"כ : (ג) נ"ב לשון הגמ' דהדר אקון מה"ד אקנתי' מילתא היא וכו' ועי' בפרש"י ותוס' ע"ז :

עין משפט

א מיי' פ"א מהל' תענית סמג עשין סי' ג' טוא"ח סי' רמט ותקעב : ב מיי' פרק ב מהל' תענית טור או"ח סימן תקעה תקעו :

הגהות חו"י

(א)בס"י ובגמ' פרש"י אי' צ"ל דמכאן ואילך לא יועיל והוא תפלת שוא וצ"ב צ"ע וכי בשינו שפירש"י תחת חטה יצא חוח יועיל :

ואסכרה: חולי הנעשה בפה ובגרון ולשון אסכרה כמו יסכר פי דוברי שקר והיינו סרונכי: בזמן שיש בה מיתה. שהיא מכה משולחת דמתים בה: על הגובאי. שמכלה התבואה: כל שהוא. אפילו לא נראה אלא קצת בידוע שיבאו הרבה: אף על החגב. מין אחר הוא ואינו מכלה כל כך כארבה: **מתני'** וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים. בהא היינו טעמא שאותה העיר מתרעת מיד ואינה נוהגת סדר התעניות האמורין ברביעה ראשונה אע"פ שאין צרתה [אלא] עצירת גשמים לפי שהדבר מראה בעצמו שזה בא עליהם בגזרתו של הקב"ה ולא כמנהגו של עולם ולפיכך ראוי שיתענו ויתריעו מיד ומש"ה מייתי קרא דכתיב והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר: **וכל** סביבותיה מתענות ולא מתריעות. יש מפרשין שלפיכך מתענות מפני שאותה העיר שלא ירדו עליה גשמים תלך לקנות תבואה מאותן שבסביבותיה ויהיה שם רעב ואחרים פירשו סביבותיה מתענות כדי להשתתף בצרתם ולבקש רחמים עליהם כשם שמתענו' בעיר אם יש בה דבר או מפולת כדאיתא בסמוך שאינו אלא להשתתף בצרתן שהרי אינה מכה משולחת וא"ת דהא אמרינן לקמן על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה עובדי כוכבים וכו' כלומר התרעה בעננו ולא תענית דתענית בשבת ליכא ומשמע שאין מתענין עליהן אפי' בחול מדאמרינן בגמרא [דף כב:] ועל כולן יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית רבי יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית כו' שמא יצטרך לבריות ע"כ לא פליגי אלא ביחיד אבל בצבור משמע דאפי' ת"ק מודה דאין מתענין ולא עוד אלא

נר מצוה

תורה אור

רש"י

מי בורות: אסכרה · חולי שבתוך פה האדם ופעמים שנקבע בתוך פיו ומת ולשון אסכרה כמו יסכר פי דוברי שקר: על הגובאי · שמכלה התבואות: כל שהוא · אפי' לא נראה אלא מעט בידוע שעתידין לבא הרבה: אף על החגב · מין ארבה ואינו מכלה כל כך כמו גובאי: **גמ'** כנף אחד · עוף אחד מאותו מין כמו (כל עוף כנף) כל צפור כל כנף: משולחת · מן השמים

שלהן ואסכרה בזמן שיש א בה מית' מתריעין עליה ובזמן שאין בה מיתה אין מתריעין עליה ומתריעין על הגובאי בכל שהוא רשב"א אומר אף על החגב: **מתני'** *וכן עיר שלא ירדו דף יח: עליה גשמים שנאמר °והמטרתי על עיר אחת עמוס ד ועל עיר אחת לא אמטיר וגו' אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות ר"ע אומר מתריעות ולא מתענות וכן עיר שיש בה דבר או ב מפולת אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות ר' עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות: **גמ'** *תנא דף כ: מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות: °**מתני'** *איזהו דבר עיר המוציאה ה' דף יט. מאות רגלי ויצאו ממנה ג' מתים בג' ימים זה אחר זה הרי זה דבר פחות מכאן אין זה דבר: **גמ'** *ת"ר עיר קטנה המוציאה ה' מאות רגלי כגון כפר עמיקו דף כא. ויצאו ממנה ג' מתים ג בג' ימים זהו דבר ביום אחד או בד' ימים אין זה דבר עיר גדולה המוציאה אלף וה' מאות רגלי כגון כפר עכו ויצאו ממנה תשעה מתים בשלשה ימים זה אחר זה ה"ז דבר ביום אחד או בארבעה ימים אין זה דבר: *מתני' ועל אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ועל חיה רעה ועל החרב מתריעין עליהן מפני שהיא מכה מהלכת: **גמ'** *ת"ר על השדפון ועל הירקון בכל שהוא ארבה וחסיל אפילו לא נראה אלא כנף אחד בכל ארץ ישראל מתריעין עליהן מיד: ת"ר חיה ד רעה שאמרו בזמן שהיא משולחת מתריעין עליה ובזמן שאינה משולחת אין מתריעין עליה כיצד נראתה בעיר משולחת בשדה אינה משולחת

אפילו ביחיד נמי אפשר דקי"ל כר' יוסי משום דאמר ר' יהודה אמר רב עלה מ"ט דר' יוסי אבל מ"מ לצבור אין מתענין(א)וסביבותיהן אמאי לא [מתענין]תירץ הרמב"ן ז"ל דכשאותן עצמן שהן בצרה מתענין ומתריעין אף סביבותיה מתענין אבל כיון שהן עצמן אין מתענין אע"פ שאין נמנעין בכך אלא מפני בהלתן ותוקף צרתן אפי' הכי כיון שהן אין מתענין אף סביבותיהן אין מתענין ואין זה מחוור ולפיכך נראה לי דכיון דכל מתריעין השנוי במשנתינו היינו ב' וה' וב' ולא רצופין כדתניא בברייתא דלעיל איזו היא התרעה שלהן שני וחמישי ושני לפיכך כל שאין הסכנה בת יומא ככל אלו השנויים במשנתינו שיש להן איזה מתון גוזרין תענית על הצבור שני וחמישי ושני אבל העיר שהקיפוה עובדי כוכבים וספינה המטורפת בים ויחיד הנרדף מפני עובדי כוכבים אם באנו להתענות עליהם היינו צריכים להתענות תעניות רצופים לפי שסכנתן בכל יום ויום היא והצלתם צריכה שתהא נחפזת מאד ואי אפשר לגזור תענית על הצבור בכל יום שאין מטריחין על הצבור יותר מדאי ולפי ענינם אין מקום לתעניות של שני וחמישי ושני לא ראו לגזור תענית כלל אבל אמרו להתריע עליהם בבקשת רחמים בכל יום ויום ואפילו בשבת עד שיצאו מחזקת סכנה היינו לישנא דאמרינן בגמ' ועל כולן יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית [לא אמרו רשאי להתענות אלא לסגף עצמו בתענית] לפי שכל המתענה על כיוצא באלו אינו מתענה בהפסקות אלא ברציפה וסגוף ור"י נמי דאמר דאין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית כל שאילו היו התעניות מופסקין ודאי דלא הוה אסר דבכי האי גוונא לא שייך שמא יצטרך לבריות ואמוראי נמי דפליגי בפירקא קמא ביושב בתענית אי נקרא חוטא או לא לא חשו לה לטעמא דשמא יצטרך לבריות הלכך ודאי משמע שהבא להתענות על כיוצא באלו ברציפה וסגוף הוא שיתענה ולפיכך לא הטילו מחמתן תענית על הצבור כלל וביחיד אי רשאי אי לא פלוגתא דרבי יוסי ורבנן כך נראה לי: **רבי** עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות. אע"פ שבכל מקום ששנינו סתם מתריעין מתריעין ומתענין קאמר בסביבותיה סבירא ליה לרבי עקיבא דמתריעין ולא מתענין כיון שאין הצרה שלהן והיינו דאמרינן בירושלמי וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות שכן מצינו ביום הכפורים מתענין ולא מתריעין רבי עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות שכן מצינו בראש השנה שמתריעין ולא מתענין פירוש אם היה הצרה עליהן הכל מודין שמתענין ומתריעין אבל מפני שאין הצרה עליהם הם דומים לראש השנה ויום הכפורים שהם ימי בקשת רחמים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה: וכן עיר שיש בה דבר או מפולת (ב) וכל סביבותיה מתענות·כדי להשתתף עליהם בצרתן ולבקש עליהם רחמים ומיהו לא מתריעות: ורבי עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות·(ג) לטעמא דפרישית לעיל: **גמ'** תנא מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות. מסקינן בגמ' שאינן ראויות ליפול ושיילינן עלה בגמ' היינו בריאות היינו שאינן ראויות ליפול ומהדרינן לא נצרכה דנפלה מחמת גובהה א"נ דקיימא על גב נהרא שאע"פ שהן בריאות ראויות ליפול הם שהמים מפילין אותן ששוחקין היסוד הילכך אם נפלו אין מתענין עליהם: עיר המוציאה ת"ק רגלי. כתב הרמב"ם ז"ל שאין בחשבון זה הנשים והקטנים והזקנים ששבתו ממלאכה והיינו לישנא דהמוציאה (ד): ביום אחד אין זה דבר. דאקראי בעלמא הוא: עיר גדולה המוציאה אלף ות"ק רגלי. קמ"ל דלפי מנין אנשים שבה מתריעין: **גרסינן** בגמרא [דף כא:] אמרי ליה לרב יהודה איכא מותנא בחזירין גזר תעניתא לימא קסבר רב יהודה מכת משולחת במין אחד משולחת בכל המינין לא שאני חזירי דדמיא מעיהו לשל אדם ויש שלמדו מכאן בק"ו שגוזרין תענית אם יש בעכו"ם דבר ואחרים חולקין ואומרין דעכו"ם וישראל מפני שהן שתי אומות אין עונשן שוה והם נדונין לפי מעשיהן מה שאין כן בחזירי וסמכו דבריהם מדאמרינן בפרק במה מדליקין (דף לב.) שטנא בתרי אומי לא שליט: **וגרסינן** תו בגמרא אמרי ליה לרב נחמן איכא מותנא בארץ ישראל גזר תעניתא אמר אם גבירה לוקה שפחה לא כ"ש ופרכינן בגמרא טעמא דגבירה ושפחה הא שפחה ושפחה לא והא אמרי ליה לשמואל איכא מותנא בי חוזאי גזר תעניתא שאני התם כיון דאיכא שיירתא מיגרי: **ואיבא** למידק היכי אמרינן הכא כיון דגבירה לוקה שפחה מתענה והא אמרינן בתוספתא *דכתובות שאם היה בארץ ישראל אין מתריעין עליה בסוריא תירץ הרמב"ן ז"ל דאפשר דקסבר דכבוש יחיד שמיה כבוש ואע"פ ששוה סוריא לחוצה לארץ לטומאה כדאיתא בפ"ק דגיטין (דף ח) מ"מ גבירה וגבירה נינהו אי נמי אין מתריעין מפני שאין המכה הולכת כל כך אבל מתענין משום גבירה ושפחה אי נמי כי אמרינן גבירה ושפחה ה"מ כשהמכה בכל ארץ ישראל אבל אם היתה במקצתה השאר מתריעין ומתענין מפני שהיא מכה מהלכת אבל בחוצה לארץ אין מתענין כלל דהא איכא גבירה דאיכ' לוקה ושפח' תגלגל עם הגלולים: **מתני'** על אלו מתריעין בכל מקום · אם נראו באספמיא מתריעים בבבל בבבל מתריעים באספמיא כדקתני טעמא בסופא מפני שהיא מכה מהלכת ולפיכך כל המקומות יש להן לראות את עצמן כאלו התחילה בהן המכה כבר: שדפון·בתבואה: ירקון·חולי (א): חיה רעה·משכלת בני אדם: חרב·חיילות ההולכים להשחית ולהרוג: ופירוש מתריעין מתענין ומתריעין קאמר כמו שכתבתי למעלה וכן דעת רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל אבל הראב"ד ז"ל מפרש שכ"מ ששנינו סתם מתריעים התרעה בלא תענית קאמר חוץ מעיר שלא ירדו בה גשמים ועיר שיש בה דבר או מפולת ששנינו בהם בפירוש מתענות ומתריעות והוא ז"ל אומר שכשנינו ועל אלו מתריעין בכל מקום היינו נמי התרעה בלא תענית (ה) ואמרינן דאתיא כר"ע דאמר [דף יט·] בסביבותיה מתריעות ולא מתענות לפי שאנשי המקום עצמן בצרות גדולות כאלו מתענין ומתריעין ועוד שהרי ארבה מכללם ואשכחן בגמרא [דף כא:] דרב יהודה גזר תעניתא (ו) אקמצא אלא ודאי כי קאמר מתריעין דלדידיה ז"ל משמע מתריעין ולא מתענין בכל מקום חוץ מאותו העיר קאמר דמפני שהיא מכה מהלכת בכל מקום הוי כסביבותיה ואתיא כר"ע אלא שקשה לדבריו מאי דתנן בתר הכי מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שנראה מלא פי תנור שדפון באשקלון ולר"ע לא היה להם לגזור תענית אלא להתריע בלבד ואפשר דהכי זקנים דגזרו תענית סבירא להו דסביבותיה מתענות ואפ"ה לא הוי מעשה לסתור דעיקר הכוונה היה ללמוד שבכל מקום במכות הללו כסביבותיה דמיא דמשום הכי גזרו תענית זקנים מירושלים על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון שהיא סוף הגבול כדאמרינן בגיטין *) מאשקלון לצפון ואשקלון כלפון ומדרבנן נשמע לרבי עקיבא זו היא שיטת הראב"ד ז"ל אבל השטה הראשונה יותר מחוורת: **גמ'** כנף אחד. מין אחד כמו כל צפור כל כנף: בזמן שהיא משולחת· מן השמים להשחית: נראתה בעיר משולחת. בגמרא הכי תרגמינן לה דכי נראתה בעיר ביום

גי' ד"ה תיבה לעיל

*) [דף ב. ודף ז. ושם איתא מאשקלון לדרום ואשקלון כדרום]

הגהות הב"ח

(א) נ"ב כלומר הן עצמן ודאי מחמת בהלתן ותוקף צרתן אין יכולין להתענות אבל מכל מקום סביבותיהן אמאי לא יתענו כדתנן הכא דכל סביבותיה מתענות כו': (ב) נ"ב אותה העיר מתענה ומתרעת: (ג) נ"ב אזיל: (ד) נ"ב כלומר שהנשי' וקטני' והזקנים רגילין לישב בבית ולא לצאת חוצה וק"ל: (ה) נ"ל ואמר: (ו) אקומצא כנ"ל: [דף קעז ע"א]

שלטי הגבורים

א כתב מיי' וכן איכוך לא הרי הוא כשאין פורח ואם פשט ברוב הצבור מתענין ומתריעין עליו אבל איכוך יבש נועקים עליו בלבד: ב וכתב מיי' וכן על הרעש והרוחות שמפילין הבניני' מתריעים עליהן:

לשון ריא"ז
עיר שיש בה מפולת שנופלים הבתים על ידי רוחות קשות או רעשים גדולים אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות והוא שהיו אותן המפולות בריאות ולא רעועות ואם היו גבוהות הרבה או שעומדות על שפת הנהר הרי הן כרעועות ואין מתענין עליהן: ג ושלשה מתים שאמרנו בריאים ולא מרועעים בחורים ולא זקנים כמו גבי בתים דאמרינן בריאים ולא מרועעים כמו שמבואר בתלמוד ארץ ישראל ורבינו משה ביאר שאין הנשים והקטנים והזקנים ששבתו ממלאכה בכלל מנין חמש מאות רגלי: ד כתב מיי' שאר מיני רמש העוף ורמש הארץ ששולחו והזיקו כגון שילוח נחשים ואין

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) כ"פ רש"י בגמ' אבל הרמב"ן פירש ירקון נמי אתבואה וכן פירש"י פרשת כי תבוא וז"ל ירקון יוכש ופני התבואה מכסיפין ונהפכו לירקון וא"כ דברי רש"י סתרי אהדדי:

שיטת ריב"ב

באותו מלכות: בזמן שיש בה מיתה. שהיא מכה משולחת ומתין בה: כל שהוא. אפילו לא נראה אלא קצת בידוע שעתידין לבא הרבה אבל חגב כל שהוא מצוי הוא: אף על החגב. מין אחד הוא ואינו מכלה כל כך כארבה: מתני' וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים וכו'. מעובדא דאמרו ליה לשמואל איכא מותנא בי חוזאי גזר תעניתא שמעינן דאף על גב דתנן במתני' וכל סביבותיה דמשמע דוקא סביבותיה אי שכיחי שיירתא מאותה עיר שיש בה דבר לעיר אחרת אע"פ שאינה סביבותיה מתענין באותה עיר אחרת והרב ז"ל לא הזכירה: גמ' תאנא מפולת שאמרו בריאות לא רעועות.בגמ' מסקינן שאינן ראויות ליפול ושיילי' היינו בריאות היינו שאינן ראויות ליפול ומהדרינן לא צריכא דקיימא וכו': מתני' ועל אלו מתריעין בכל מקום. כלומר אפילו ברחוק מקום כדמסיק טעמא מפני שהיא מכה מהלכת: גמ' נראתה בעיר משולחת וכו'. בגמ' תרגינן לה הכי נראתה בעיר ביום משולחת בלילה אינה משולחת בשדה אפי' ביום אינה משולחת ראתה שני בני אדם בשדה הסמוכה לאגם דסמכה דעתה רצתה אחריהן משולחת הא עמדה אינה משולחת בשדה שאינה סמוכה לאגם ברחה מפניהם אינה משולחת הא עמדה משולחת

נר מצוה · תורה אור

נראתה ביום משולחת בלילה אינה משולחת ראתה שני בני אדם ורצה אחריה משולחת ברחה מפניהם אינה משולחת טרפה שני בני אדם ואכלה אחד מהם משולחת שניהם אינה משולחת עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה משולחת : ועל החרב ת"ר אין צריך לומר חרב שאינה של שלום אלא אפי' חרב של שלום שאין לך חרב של שלום יותר משל פרעה נכה ואעפ"כ נכשל בה יאשיהו המלך דף כב· שנא' *°וישלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אני היום כי אם אל בית מלחמתי ואלהים אמר לבהלני חדל לך מאלהים אשר עמי ואל ישחיתך מאי אלהים אמר רב יהודה אמר רב ע"ז אמר הואיל וקא בטח בע"ז יכילנא ליה וכתיב °ויורו המורים למלך יאשיהו ואמר רב יהודה מלמד שעשאוהו ככברה : מתני' *מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון ועוד גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן רבי יוסי אומר לא שאכלו אלא שנראו ועל אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה גייסות או נהר ועל ספינה המטורפת בים רבי יוסי אומר לעזרה אבל לא לצעקה שמעון התימני אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים : גמ' א°ת"ר עיר שהקיפוה גייסות או נהר וספינה המטורפת בים ויחיד הנרדף מפני עכו"ם ומפני רוח רעה מפני לסטים מתריעין עליהן מיד א בשבת ועל כולן [יחיד רשאי] לסגף עצמן בתענית ר' יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמין עליו : מתני' *על כל ב צרה שלא תבא על הצבור מתריעין ב עליה חוץ מרוב הגשמי' מעש' שאמרו לחוני המעגל התפלל שירדו גשמי' אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימקו. התפלל ולא ירדו גשמים עג עוגה ועמד בתוכה ואמר רבש"ע בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך התחילו הגשמים מנטפין אמר לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות ירדו בזעף אמר לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה ירדו כתיקנן עד שעלו ישראל מירושלים להר הבית מרוב הגשמים אמרו לו כשם שהתפללת עליהן שירדו כך התפלל עליהן שילכו להן אמר להן צאו וראו אם נמחית אבן טוען שלח ליה שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי אבל מה אעשה שאתה מתחטא לפני המקום כבן המתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו ועליך הכתוב אומר °ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך : גמ' ג אמר להן צאו וראו : *מ"ט אמר רבי אבהו אמר שמואל לפי שאין מתפללין על רוב הטובה שנאמר °הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די אמר רמי בר רב יודי אמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די אמר רב יהודה אמר רב ובגולה מתריעין עליהן מיד תניא נמי הכי בזמן שהגשמים מרובין אנשי משמר שולחין לאנשי מעמד תנו עיניכם באחיכם שבגולה שלא יהו בתיהם קבריהן *ת"ר עד מתי יהו הגשמים יורדין ויהו הצבור פוסקין מתעניתם כמלוא ברך המחרישה דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בחריבה טפח בבינונית טפחים בעבודה שלשה טפחים וקיימא לן כר' יהודה : מתני' יהיו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה לא ישלימו לאחר הנץ החמה ישלימו ר' אליעזר אומר קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו : גמ' *רב יהודה גזר תעניתא ירדו להם גשמים אחר הנץ החמה סבר לאשלומה אמר ליה ר' אמי קודם חצות ואחר חצות שנינו : ירושלמי קודם חצות לא ישלימו עד כדון צפרא הוא לאחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה : מתני' מעשה שגזרו תענית על הצבור

דה"ג פ לה · סס · דף יט· · דף יט· · משלי כג · מלאכי ג · דף כה: · גס"י א"י רבי יהודה נשיאה וכ"ה בגמ' :

רש"י

השמים להשחית : בשדה אינה משולחת · דאורחיה הוא : טרפה שני בני אדם. ולא אכלה אלא אחד מהן ודאי משולחת היא להרוג בני אדם דכיון דלא היתה רעבה אלא לאחד מהן למה הרגה את השני : שניה' אינה משולחת · דמחמת רעבון הרגה שניהן : עלתה לגג · דרך כל תשמישן היה בגגות שלהן לפי שהיו שוין ולא משופעים ה"ה לבית שתחתיו : אין צריך לומר חרב שאינה של שלום · שמתריעין עליה : חרב של שלום · כגון שעוברת דרך אות' מלכות להלחם במלכות אחרת : מתני' כמלא פי תנור · שלקתה תבואה בשדפון כל כך תבואה כפי שהיה ראוי לעשות ממנה פת למלא פי תנור : גמ' לסגף עצמו · לענות נפש מתרגמינן לסגפא נפשא : שמא יצטרך לבריות · ולא יהא בו כח לטרוח ולהתפרנס מיגיעו : מתני' רוב גשמים · לא שירדו הרבה כל כך שמקלקלין התבואה שמטשטש הקרקע אלא שכבר ירדו הרבה שאין צריכין להן והם טורח על בני אדם : תנורי פסחים · העומדים בחצרות ושל חרס הן ומטלטלין אותן : שלא ימוקו · בגשמים : עג עוגה · עשה שורה עגולה כמין עוגה : גשמי בורות שיחין ומערות · שיעור גשמים למלאות בורות שיחין ומערות : אם נתכסה במים אבן טועין · אבן גדולה היתה בירושלים שכל שהיה מוצא מציאה היה עומד עליה ומכריז שמצא מציאה כדאמרי' התם: גמ' מאי טעמא · אין מתפללין על רוב גשמים: ובגולה· בבבל לפי שעמוקה ורוב גשמים קשים לה: בתיהם קבריהם · שלא ישטף בתיה' רוב גשמים : כמלא ברך המחרישה · אם שטשטו הגשמי' בעומק הקרקע כשיעור שורת מענית המחרישה:ברך המחרישה. כלי שחורשין בו ומהפכין הקרקע תכף לחרישה כלומ' שיראו המים בתלם המחרישה : בחריבה · בקרקע יבשה : בעבודה · חרושה כגון שדה ניר שהגשמים נכנסים בקרקע יפה בקל: מתני' קודם הנץ החמה לא ישלימו· דאכתי לא חל עלייהו התענית כשירדו גשמים קודם חצות דחצו' זמן אכילה היא ועדיין לא חל תענית

רבינו נסים

משולחת בלילה אינה משולחת בשדה אפילו ביום אינה משולחת : ראתה שני בני אדם. בשדה הסמוכה לאגם דסמכה דעתה : רצה אחריהם היא משולחת הא עמדה אינה משולחת : בשדה שאינה סמוכה לאגם · ברחה מפניהם אינה משולחת הא עמדה משולחת : טרפה שני בני אדם ולא אכלה אלא אחד מהם משולחת. כיון שלא היתה רעבה משניהם וטרפה שניהם משולחת היא ופרכינן בגמרא והא אמרת אפילו רבתה ופרקינן באגם גופיה דסמכה דעתה שפיר הלכך רבתה אחריהם אינה משולחת אבל טרפה שניהם ולא אכלה אלא אחד מהם משולחת : עלתה לגג וכו'. שיילין בגמרא פשיטא ומפרקינן לא צריכא אפי' בכוכה דליידי פירוש כוך קטן שעושין הליידין למארב העופות דאע"פ דלאו ביישוב הוא ולא בנין קבוע הוא כי האי גוונא משולחת היא : אין צריך לומר חרב שאינה של שלום. דמתריעין עליה : אלא אפילו חרב של שלום העוברת דרך אותה מלכות להלחם במקום אחר : כי אם אל בית מלחמתי. איני רוצה להלחם עמך כי אם למקום שאני רוצה להלחם בו : מתני' מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם · א"י : באשקלון: בארץ פלשתים : כמלא פי תנור. פת : על אלו מתריעין בשבת בעניינו ולא בתענית : המטורפת. לשון בילה טרופה וכמו טרף אבבא : לעזרה · צועקין לבני אדם שיבואו לעזור להם : אבל לא לצעקה. תפלה שאין אנו בטוחים כל כך שתועיל תפלתינו לצעוק עליהם בשבת: שמעון התימני. מתמנת היה : ולא הודו לו חכמים· פשטינן בגמ' (א) דאפי' בחול לא הודו לו [לא] שיתריעו ולא שיתענו ומיהו הכי מילי לומר שאין דנין עיר שיש בה דבר כעיר שהקיפוה עכו"ם שנתריע עליה ברצופה ואפי' בשבת דליתא ומיהו אותה העיר מתענה ומתרעת וסביבותיה מתענות ולא מתריעות לדידן דקיימא לן כרבנן דפליגי אדרבי עקיבא : תתלא גמ' ויחיד הנרדף מפני עכו"ם או מפני רוח רעה· שנכנסה בו רוח שד ורץ והולך שמא יטבע בנהר או יפול וימות או שהוא חולי ממיני החליים ולפ"ז יש ללמוד מכאן לכל חולי שיש בו סכנת היום דמתריעין עליו בשבת שלא אמרו תתלב מפני רוח רעה אלא מפני שהוא חולי של סכנה ביומו ואיפשר שעל זה סמכו בהרבה מקומות שאומרין מצלאין על החולים בשבת ומ"מ דוקא כשיש בו סכנת היום שלא שנינו רוח רעה אלא דומיא דספינה המטורפת בים ויחיד הנרדף מפני עכו"ם : ועל כולם אין יחיד רשאי לסגף עצמו בתענית. כבר פירשתי לעיל דמפני שמתריעין אלו ברציפה קאמר דאין ליחיד להתענות על אלו ברציפה עליהם ולפיכך אסרו תתלג כאן לסגף שמא יצטרך לבריות שאין בו כח להתפרנס מיגיעו ומר בריה דרבנא שהיה מתענה כל השנה ור"ל דלס תלת מאה גומין כדאיתא בירושלמי לא היו צריכין למעשה ידיהם והיו יכולין להתענות ולסגף עצמן : מתני' על כל צרה שלא תבא על הצבור. לישנא מעליא : שלא ימקו. בטוח היה בתפלתו שירדו גשמים הרבה : עוגה. גומה גדולה כמו עוגה גדולה עגולה : תתלד אם נמחית אבן טועים . שכשם שאי אפשר לאבן שתמחה כך אי אפשר להתפלל על רוב הטובה : גמ' שנאמר הביאו את המעשר. וכיון שכך הוא מדתו של הקב"ה שכשהוא נענה לעמו ישראל משפיע להם מטובתו עד שיבלו שפתותיהם מלומר די אין מתפללין עליה : בכך המחרישה· צריך שבין תלם לתלם : בחרבה. בקרקע שלא היתה עבודה מזמן הרבה: טפח. כדי שירדו גשמים טפח : בינונית. שהיתה עבודה מזמן קרוב ועכשיו אינה עבודה : מתני' היו מתענין וירדו גשמים וכו' קודם חצות לא ישלימו תעניתם. כבר כתבתי בפ"ק [בסוף סימן תת"ז ד"ה הרי שהיה מתענה ע"ש] דהכי מילי בצבור אבל יחיד משלים :

עין משפט

א מיי' פ"ק מהלכות תענית טוא"ח סימן רפח וסי' תקעח :

ב מיי' פרק ב מהל' תענית טור או"ח סי' תקעו תקעח :

ג מיי' פרק ד מהל' תענית טוא"ח סימן תקעה :

ד מיי' פ"ק מהל' תענית טור או"ח סי' תקעב

שלטי הגבורים

צריך לומר צרעין ויתושין והדומים להם לא מתריעין עליהם אלא זועקין בלא תרועה ע"כ ונראה דנחשי' ועקרבים מתענים עליהם: א ואפילו על יחיד הנרדף מפני עכו"ם מפני לסטין או רוח רעה זועקין ומתחננים בתפלות בשבת אבל אין תוקעין אא"כ תוקעין לקבץ העם לעזור לאחיהם ולהצילם כך כתב מיי' ורש"י פי' אפילו תפילה להתחנן ולזעוק אין לעשות אלא צועקין על [כל] בני אדם שיבואו לעזרתם :

לשון ריא"ז

ועל אלו מריעין בשבת על עיר שהקיפוה עכו"ם או נהר ועל ספינה המטורפת בים לפי שאין שהות לה להמתין ואין מתריעין בשופרות שאסור לתקוע בשופר אלא מתריעין ברבוי תפלה שאומרים עננו אבינו עננו וצועקים ומתחננים וכן יחיד הנרדף מפני עכו"ם או מפני רוח רעה שרוח רעה מבעתתו והולך בבלי דעת ואיפשר שיטבע בנהר או יפול במקום מסוכן מתריעין עליו אפילו בשבת ועל כולן רשאי היחיד לסגף עצמו בתענית והנרדף עצמו או בני הספינה המטורפת או בני העיר שהקיפוה עכו"ם אינם רשאין לסגף עצמן בתעניות שלא לשבר כוחן כמו שמבואר בתוס': ב כשם שמתענין ומתריעין על הגשמים כך מתענין ומתריעין על שאר הצרות כגון עכו"ם שצרין על עיירות ישראל. כ' מיי' אפילו לא באו אלא לשאול מהם מס או לגזור עליהם גזירה אפילו על מצוה קלה מתענין ומתריעין עד שירחמו :

חידושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) ר"ל מאחר שנפשוט בגמרא אליבא דרבי עקיבא דאין מתריעין אפילו בחול מכ"ש שלא יתענו דלר"ע *) ק"ל מתענים שהרי אמרו משמו במתני' דסביבותי' מתריעין ואין להקשות הא מבואר במתני' דאפילו סביבותי' מתריעות לר"ע גבי דבר דכבר מוכרחין לומר שמיושב במ"ש הר"ן אח"כ שכתב ומיהו ה"מ לומר כו' ר"ל שפשוט בעיניו שמתריעין על דבר רק שאין מתריעין עליה ברצופה ר"ל כמה פעמים בזה אחר זה כמו שעושין בעיר שהקיפוה עכו"ם וממילא יתריעו אפילו בשבת דז"א אלא מתריעין בדילוג ב' וה' וזה שאמרו בגמ' דאין מתריעין אפי' בחול היינו ר"ל ברצופין דשלא יבואו להתרעה גם בשבת מאחר דהצרה היא בכל יום ויום והצלתם נחפזת ובאמת אין הצרה כ"כ מסוכנת להתריע עליה בשבת ולכך אין מתריעין ברצופה · כל עיקר אפילו בחול ומסיק אח"כ הר"ן ומיהו אותה העיר מתענה ומתרעת ר"ל בדרך סתם דהתרעה דהיינו ב' ה' וב' כמבואר לעיל בר"ן בדף שלפני זה וסביבותי' מתענות ולא מתריעות לדידן וכו' ודו"ק :

*) נ"ל ס"ל דאין מתענין

שיטת ריב"ב

טרפה שני בני אדם ולא לא אכלה אלא א' מהם כיון שלא היתה רעיבה אלא לאחד מהם וטרפה שניהם משולחת היא ובגמ' פרכי' והא אמרת אפילו רבתה ותרצינן לה באגם גופיה דסמכה דעתה שפיר ואפילו הכי כי האי גוונא משולחת היא : עלתה לגג וכו'. ובגמ' שיילי' פשיטא ותרצינן לא צריכא דאפילו בכוכא דליידי כוך קטן שעושין הליידין למארב העופות דאע"ג דלאו ביישוב ולא בניין קבע הוא כי האי גוונא משולחת היא והרב ז"ל הביא הברייתא כצורתה ולא כתב מכל זה כלום: כי אל בית מלחמתי. איני רוצה להלחם עמך כי אם למקום אחר שאני רוצה להלחם בו : מתני' כמלא פי תנור. פת: לעזרה. צועקים לבני אדם שיבואו לעזר להם ולא לצעקת תפלה שאין אנו בטוחין כל כך שתועיל תפלתינו לצעוק עליהם בשבת ולא הודו לו חכמים בשבת אבל בחול הודו לו : גמ' שמא יצטרך לבריות . שלא יהא לו כח לטרוח ולהתפרנס מיגיעו : מתני' ועל כל צרה שלא תבוא לישנא מעליא : שלא ימוקו. בטוח היה בתפלתו שירדו גשמים הרבה: אם נמחית אבן הטועים. כשם שא"א לאבן שתמחה כך א"א להתפלל על רוב הטובה : גמ' שנאמר הביאו את המעשר וגו' כיון שכך היא מדתו של הקב"ה שכשהוא נעתר לעמו ישראל:עד שיבלו שפתותיהם מלומר די. משפיע להם טובתו : אין מתפללין עליה בגולה . שהוא מקום מצולה : בחריבה . קרקע שלא היתה עבודה מזמן מרובה כדי שירדו גשמים בה טפח בבינונית שהיתה מזמן קרוב עבודה ועכשיו אינה עבודה : סליק פירקא

א מיי׳ פרק י״ד וט״ו מהלכות תפלה סמג עשין כ טוא״ח סימן קכט :

גמ׳ ירושלמי קודם חצות לא ישלימו עד כדון לפלא הוא ולאחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה הלא אמרת דאסור להתענות בשבת ויו״ט [עד] לאחר חצות ופירוש כיון דאמרת ישלימו דכמי שהתענה כל היום דמי : מתני׳ אמר להם רבי טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו יו״ט ובאו בין הערבים ואמרו הלל הגדול. ודאמרי׳ לעיל בפ״ק [דף ו:] דמברכין על הגשמים ואילו פינו. הראב״ד ז״ל כתב דמסילא חתן לקראת כלה מברכין ואילו פינו ובין הערבים אומרים הלל הגדול או אפשר שכשיורדין גשמים בלא תענית מברכין ואילו פינו אבל כשיורדין ע״י תענית כיון שצריכין לומר הלל הגדול ולברך אחריו אין צריך ליחידים לברך ואילו פינו. החכם הכולל רבי דוד ברבי ראובן ז״ל :

רש״י

עלייהו ומחלות ואילך חל התענית כיון שלא סעדו בזמן סעודה: ועשו יו״ט. מרוב שמחה: הלל הגדול · הודו לה׳ כי טוב כל״ח מפני שנאמר בו נותן לחם לכל בשר כל״ח :

סליקו להו סדר תעניות האלו

בשלשה פרקים · אותם דמסיק בתר הכי בתעניות כו׳ : בנעילה · בברכות איכא פלוגתא איכא מ״ד נעילת שערי מקדש ואיכא מ״ד נעילת שערי שמים שנועלים לעת ערב ונוהגים היו להתפלל תפלת נעילה בכל תעניתם כדרך יום הכפורי׳: מעמדות · שהיו ממונין מעמדות מישראל בירושלים ובכל עיר ועיר שהיו מתענים ומתפללין על הקרבן שיתקבל ברצון שנאמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם וגו׳ להקריב לי במועדו : גמ׳ כל יומא טעמא מאי · לא פרסי כהנים ידייהו במנחה : דשכיחא שכרות . (א) ופעמים הסעודה נמשכת עד המנחה ושותי יין אסורין לישא כפיהם : נעילה דליתא כל יומא · דאין מתפללין

תורה אור | נר מצוה

בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות אמר להם רבי טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול: גמ׳ ולימרו הלל הגדול מעיקרא אביי ורבא דאמרי תרוייהו אין אומרים הלל הגדול *אלא בנפש שבעה וכרס מליאה ואיזהו הלל הגדול רב יהודה אמר °מהודו עד °על נהרות בבל וקיימא לן כוותיה וחותמין מודים אנחנו לך ה׳ אלהינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ברחמיך וכו׳ כדכתבנוה בפירקא קמא דהא מסכתא :

תהלים קלו | תהלים קלז | דף כו.

סליקו להו סדר תעניות האלו

°בשלשה *פרקים בשנה הכהנים נושאין את כפיהם ארבעה פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שערים בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים :

תהלה | דף כו:

גמ׳ *תעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף חסורי מחסרא והכי קתני בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהם כל זמן שמתפללין ויש מהן ארבעה פעמים ביום שחרית ומוסף מנחה ונעילה ואלו הן שלשה פרקים בתעניות ובמעמדות וביוה״כ : תניא שחרית ומוסף מנחה ונעילה יש בהן נשיאות כפים דברי ר״מ ר׳ יהודה אומר שחרית ומוסף יש בהן נשיאות כפים מנחה ונעילה אין בהן נשיאות כפים רבי יוסי אומר נעילה יש בה נשיאות כפים מנחה אין בה נשיאות כפים. במאי קא מיפלגי ר״מ סבר כל יומא טעמא מאי משום שכרות והאידנא ליכא שכרות ור׳ יהודה סבר שחרית ומוסף דכל יומא לא שכיחא שכרות לא גזרינן מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות גזרינן ור׳ יוסי סבר מנחה דאיתא כל יומי גזרינן נעילה דליתא כל יומי לא גזרינן אמר רב נחמן הלכה כר׳ יוסי ואלא א האידנא מ״ט פרשי כהנים ידיהו במנחתא דתעניתא כיון דסמוך לשקיעת החמה קא פרשי כתפלת נעילה דמיא : דכ״ע מיהת שכור אסור בנשיאות כפים מנה״מ אמר רבי שמעון בן פזי א״ר

סליקו להו סדר תעניות האלו

בשלשה פרקים בשנה הכהני׳ נושאים כפיהם . בגמ׳ מפרש לה:ובמעמדות. כשם שהכהנים והלוים נחלקים לכ״ד משמרות ובכל שבת ושבת משמר אחד של כהנים לעבודה והלוים לשיר כך חלקו כשרים שבישראל לכ״ד חלקים לפי שאמרו היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו לפיכך התקינו נביאים הראשונים שיבחרו כשרים שבישראל ויראי חטא ויהיו שלוחין של כל ישראל לעמוד על כל הקרבנות והם הנקראין אנשי מעמד וחלקו אותם לכ״ד מעמדות כמנין משמרות כהנים ולוים ובכל שבת מתקבלים אנשי מעמד שלהם של אותה שבת מי שהוא בירושלים או קרוב לה נכנסים למקדש והרחוקים שבאותו מעמד שלהם מתקבלים לבית הכנסת שבעירם ומה הם עושין אלו שבירושלים ואלו שבעריהם יושבין בתענית ד׳ ימים בשבת בשני ובשלישי וברביעי ובה׳ אבל בא׳ בשבת ובערב שבת לא היו מתענים כדפירש טעמא בגמ׳ וקורין במעשה בראשית ביום הראשון בראשית ויהי רקיע בשני יהי רקיע ויקוו בשלישי יקוו המים ויהי מאורות ברביעי יהי מאורות וישרצו המים בחמישי

שלטי הגבורים

א כתב סמ״ג ועוד נכתב בשם רש״י וכן ראיתי בשאילתות דרב אחאי והאידנא דמפסי׳ ברחמים ביום הכפורים ממנחה עד נעילה כתפלת נעילה דמיא ופרשי ידיהו ועאו״ח סי׳ (קסט)[קכט] כ׳ בשם ה״ג ורב עמרם דנושאין כפיהם במנחה כי הכא ומיי׳ כתב כמי שעלה לדוכן ביוה״כ במנחה כיון שהדבר ידוע שאין שם שכרות נושא את כפיו ואין מורידין אותו שמא יאמרו פסול הוא :

לשון ריא״ז

גזרו תפלת המנחה של תענית משום תפלת המנחה של שאר ימים שהוא עת שכרות ושכור אסור בנשיאות כפים . בזמן הזה שמתפללים בתעניות תפלת המנחה סמוך לשקיעת החמה הרי היא כתפלת נעילה והכהנים נושאין כפיהן ובכל התעניות של צבור מתפללין תפלת נעילה ואפי׳ בראשונות חוץ מט׳ באב כמבואר בקונטרס הראיות וכדעת שיטת כל הפרשנים ותפלת נעילה סמוך לשקיעת החמה מתפללין אותה ופעמים שמאריכין בה עד שלילה שאם רצו להתפלל תפלת נעילה בלילה מתפללין כמבואר בקונטרס הראיות ותפלת נעילה פוטרת של ערבית וכבר נהגו להתפלל תפלת ערבית אחר תפלת נעילה וכבר ביארנו זה בהלכות יום הכפורים :

חידושי אנשי שם

מהר״ן שפירא (א) אע״ג דדחי שם בגמרא הא דרב אשי וקאמר הא דלא חשיב הפרש כ״ד ברכות משום דסמיך אמה דחשיב לה באידך פירקא מ״מ ש״מ דבנעילה שוין הן מדלא חשיב לה התם הספרש שביניהם ולא מייתי ראיה מרב אשי אלא דלא תימא דתני ושייר ודו״ק :

שיטת ריב״ב

בתעניות . דרכם היה להתפלל תפלת נעילה בתעניות ובמעמדות . מעמדות. קרי לכהנים לויים וישראל שהיו עומדים על הקרבן כשהיה קרב כדמפרש לקמן במתניתין: גמ׳ ויש מהם ארבעה פעמים ביום . כגון יום הכפורים דאיכא מוסף : והאידנא דליכא שכרות . שאף במעמדות היו מתענין כדאי׳ בגמ׳: מנחה דאיתה כל יומא ושכיחא בה שכרות גזרי׳ הכא אע״ג דליכא שכרו׳: נעילה דליתה כל יומא וכו׳ . במנחתא דתעניתא כיון דהלכתא כר׳ יוסי: ה״ג כיון דסמוך לשקיעת החמה קא מצלו לה . מפני כ״ד ברכו׳ שמתפללין בתענית כתפלת נעילה דמיא לה וליכא למיגזר במנחה כי האי גוונא משום מנחה דשאר יומי :

הגהות הב״ח

(א) נ״ל לפעמים : (ב) נ״ב בפרק שני תתכה : (ג) נ״ב מתפללין : (ד) נ״ב תענית ציבור כהנים נושאין כפיהם ד׳ פעמים ביום משא״כ בתענית יחיד אלמא כ״ד ברכות ותפלת נעילה כו׳ וכצ״ל :

ישרצו המים ותוצא הארץ בששי תוצא הארץ ויכולו : גמ׳ כל זמן שמתפללין . דהיינו שחרית ומנחה ונעילה : ויש יום אחד בשלשה פרקים הללו שנושאין כפיהם ארבעה פעמים ביום . דהיינו יוה״כ דאית ביה מוסף ומדפרכי׳ בתעניות מי אית בהו מוסף משמע בהדיא שלא היתה תפלת כ״ד ברכות של תעניות כעין מוסף כמו שכתב הר״ז הלוי ז״ל אלא שש״ץ לצבור מוסיף אותן שש ברכות בכל התפלות כמו שכתבתי בפירקא קמא למעלה ומדמתמהינן אמוסף ולא מתמהי׳ אנעילה משמע דבתעניות אית בהו נעילה אבל הדבר ספק אם היא בכל התעניות אם לא משמע ודאי שכשם שהוא באחרונות כך הוא באמצעיות ואפילו לדברי מי שסובר שאין מוסיפין שש ברכות באמצעיות וכמו שכתבתי למעלה (ב) כ״ל דתפלת נעילה מיהא מתפללין באמצעיות דהא שקלינן וטרינן בפ״ק בגמרא [דף יג:] אי מוסיפין שש ברכות באמצעיות ורב אשי ס״ל דמוסיפין ומוכח לה מדתנן מה אלו יתרות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות אבל בכל דבריהם זה וזה שוין לנדידיה לא שייר מידי (א) הלכך משמע ודאי שמתפללין נעילה באמצעיות *[כשם שמתפללים באחרונות דאי לאו הוי שיור ולמאי דדחינן נמי דשש ברכות לאו שיורא הוא דהא קתני להו באידך פירקא תפלת נעילה מיהא לא קתני באידך פירקא הלכך משמע ודאי שמתפללים נעילה באמצעיות] אבל בראשונות הדבר צריך תלמוד אי מתפללין בהן נעילה אי לא וכיון דדחינן לעיל בפ״ק הא דתניא אין בין ג׳ ראשונות לג׳ אמצעיות אלא שבאלו מותרין בעשיית מלאכה ואלו אסורין דבאיסורי מיירי בתפלה לא קא מיירי אפשר לומר דנהי דבאמצעיות איכא נעילה ליתא בראשונות וכי קתני אין בין באיסורי בלחוד קא מיירי וכך נ״ל מן התוספתא דקתני מה בין תענית יחיד לתענית צבור (ג) כ״ד ברכות משא״כ בתענית יחיד (ד) אלמא כ״ד ברכות ותפלה ונעילה כי הדדי נינהו וכיון דליכא כ״ד בראשונות נעילה נמי לית בהו אלא שאם נסמוך על ראיה זו נצטרך לומר דאיכא כ״ד באמצעיות כסבריה דרב אשי כיון דנעילה אית בהו כמו שכתבתי וכבר כתבתי בזה שתי דעות לעיל ויש שלמדו שמתפללין נעילה אף בראשונות מתעניות של מעמדות דאינו נראה שיהיו תעניות מעמדות חמורין יותר מג׳ ראשונות וכיון שמתפללין בהם נעילה יש לדון בהן לג׳ ראשונות אלא שהראב״ד ז״ל אומר שבתעניות של מעמדות היו יוצאין לרחובה של עיר ומתפללין שם תפלות ובקשות כמו שעושין בתענית צבור וסמך על זה במה שאמרו בפרק בני העיר (דף כו.) ברחובה של עיר שיש בה משום קדושה הואיל והעם מתפללין שם בתעניות ובמעמדות ולפי זה אפשר לומר שהיו נוהגין חומרי עבויין הטהגין בתעניות אחרות אע״פ שלא היו מפסיקין בהן מבעוד יום שהרי תעניותיהן רצופין היו לפי זה אין ללמוד מתעניות של מעמדות לג׳ ראשונות אלא שאינו נראה שיהיו יוצאים במעמדות לרחוב דהא אמרי׳ בגמרא בפ״ק אנשי מעמד נכנסים לבהכ״נ אלמא לא היו יוצאין לרחוב אלא בתענית של גרות ומן הטעם שאמרו למעלה בגמרא נעקנו בגנעא ולא נעניגו משא״כ בתעניות של מעמדות וכשהזכירו שם במגילה ובמעמדות אגגרת לישן הוא ולאו דוקא ולפי זה כיון שבתעניות של מעמדות מתפללין נעילה יש ללמוד מהם לג׳ ראשונות ומעתה בכל תענית צבור ראוי להתפלל תפלת נעילה חוץ מד׳ צומות דבהדיא אמרינן בפרק מקום שנהגו (דף נד:) דט׳ באב אינו כתענית צבור לתפלת נעילה ואין נ״ל שאר צומות והטעם שלא תיקנו נעילה אלא בתעניות שהוקבעו לתפלה אבל לארבעה צומות לא הוקבעו אלא לאבל אבל עכשיו לא נהגו להתפלל נעילה בתעניות שגוזרין על הגרות ועל הגשמים נראה שהן סומכין על מה שכתבנו למעלה שאין מתפללין נעילה בג׳ ראשונות וזו של מעמדות יש לדחותה שהרי יש מי שאומר שאנשי מעמד אף באותן ב׳ ימים [ראשונים] שלא היו מתענין היו מתפללין תפלת נעילה ויש לזה הוכחה במשנתנו וכתבתי בחידושי : תניא שחרית ומוסף וכו׳ מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות. שכבר סעד וזימנין דמשכה סעודתיה ורוי ופריס ידיה בעת שייטו עליו וכהן שתוי יין אסור לישא את כפיו כדמוכח לקמן : נעילה דליתא כל יומא. דאין מתפללין תפלת נעילה אלא בימי תעניות ומעמדות : אלא האידנא מ״ט פרסי כהני ידיהו במנחתא דתעניתא כיון דסמוך לתפלת נעילה קא פרסי כתפלת נעילה דמיא. דעת הראשונים ז״ל דהיינו בתענית שיש בו מנחה ולא נעילה כד׳ צומות דכיון דמצלי בהו סמוך לשקיעת החמה מה שאין כן בשאר ימות השנה שמתוך שהן רוצין לאכול לאחר מנחה מתפללין אותה מבעוד יום כתפלת נעילה דמיא ולא אתי לאחלופי במנחה של שאר ימות השנה שהיו מתפללין אותה מבעוד יום וזו עם חשיכה אבל התעניות שמתפללין בהם מנחה ונעילה יש להם להתפלל מנחה מבעוד יום מפני שצריכין להתפלל נעילה אחריה הלכך דמיא למנחה של שאר ימות השנה ואתיא לאיחלופי בה ומש״ה אין בה נשיאות כפים והרמב״ן ז״ל סובר שאפי׳ בתעניות שיש בהם מנחה ונעילה הכהנים נושאין כפיהם במנחה וזה תלוי בדקדוק סוגיית הגמ׳ . וי״מ דביום הכפורים אין הכהנים נושאין כפיהם במנחה לפי שכבר נהגו להתפלל אותה מבעוד יום הלכך לא פרסי אלא בנעילה ונמצא סמך לדבר ממה שאמרו בפרק אלו נאמרין (דף מ.) על הפסוקים שהיו אומרים בשעת נשיאות כפים שאלו שם

גי׳ רי״ף

נר מצוה תורה אור

א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא °למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר לומר לך מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין: **מתני'** "חמשה דברים א אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וה' בתשעה באב בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות ובוטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל. בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ ונחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר. משנכנס אב ממעטין ב בשמחה שבת שחל ט' באב להיות בתוכה אסורין לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת: **גמ'** *אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבים בשמחה אמר רב פפא הלכך האי בר ישראל דאית ליה דינא בהדי עובד כוכבים באב נישתמיט ליה דריע מזליה באדר ניזיל בהדיה דבריא מזליה: ב שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה וכו': אמר רב נחמן לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר ורב ששת אמר אפי' לכבס ולהניח אסור והלכתא כרב ששת: שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ ג אסור ללובשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה: תניא ד ט' באב שחל להיות בשבת וכן ערב ט' באב שחל להיות בשבת אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שלחנו ואפי' כסעודת שלמה בשעתו ואסור לספר ולכבס מר"ח ועד התענית דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר כל ה החדש כולו אסור רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד אמר ר' יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו °והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה מאן דאמר מר"ח ועד התענית אסור *מחגה ומאן דאמר כל החדש כולו אסור מחדשה ומאן דאמר אין אסור אלא אותה שבת בלבד משבתה אמר רבא הלכה כר' מאיר °) ואמר רבא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ותרוייהו לקולא וצריכא דאי אשמועינן הלכה כר' מאיר להודיה הוה אמינא אפי' מראש חדש אסור לספר ולכבס קמ"ל הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ואי אשמועינן הלכה כרשב"ג לחודיה הוה אמינא אפילו לאחר התענית נמי אסור לספר ולכבס קמ"ל הלכה כרבי מאיר הלכך הלכה כתרוייהו לקולא

°) [דף קעט ע"א]

רש"י

מתפללין תפלת נעילה אלא בתענית: פרשת כהן מברך · פרשת יברכך: **מתני'** שבת שחל ט' באב בתוכה כו'. כלומר שבוע שחל ט' באב בתוכה: ובחמישי מותרין · אם חל תשעה באב בע"ש מותרין לכבס בחמישי דכשחל ט' באב בד' בשבת לא איצטריך למיתני פשיטא דמותרין אלא אפילו לפניו קאמר: **גמ'** משנכנס אדר · ימי נסים היו לישראל פורים ופסח: ניזיל בהדיה. בערכאות שלהם: לא שנו · (א) במתני' שכל השבוע אסור לספר ולכבס אלא כדי ללבוש מיד: אבל לכבס ולהניח · ללבוש לאחר ט' באב מותר: גיהוץ · ליסדי"ר: וכן ערב ט' באב שחל להיות בשבת · אינו מפסיק סעודתו ואינו ממעט תבשילין אלא אוכל כל צרכו ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו בשעה שהיה מלך דכתיב ביה שלשים כור סולת וגו' שלמה המלך מלך והדיוט הוה לכך קאמר בשעתו שהיה מלך: מחגה · כלומר מחגה יליף טעמא דהיינו ר"ח שנקרא חג שנאמר קרא עלי מועד: הלכתא כרבי מאיר · דאמר לפניו אסור לפני התענית לאחר התענית מותר אפי' באותה שבת: הלכה כרשב"ג · דאמר אין אסור אלא אותה שבת בלבד ולא מר"ח: ותרוייהו לקולא · כדמפרש ואזיל דהלכה כרבי מאיר דלפני התענית אסור לאחר התענית מותר ואפילו לפני התענית אינו

במנחתא דתעניתא מאי אמור ובנעילה דיוה"כ מאי אמור אלמא אין בה נשיאות כפים וליכא למימר דבמנחה דיוה"כ היו אומרים כמנחתא דתעניתא כי היכי דבנעילה של תענית לא שאלו בה כלום מפני שסמכו בה על נעילת יוה"כ שהרי פסוקי דמנחה דתעניתא הייני מקוה ישראל ה' מושיעו בעת צרה ואין להם ענין כתענית דיוה"כ דאינו עת צרה אלא עת סליחה ומחילה אבל פסוקי נעילה ביוה"כ אמרו שהם הנה כי כן יבורך גבר יברכך ה' מציון וגו' ויש להם ענין גם בתפלה של תענית ולפיכך לא פירשו שם על נעילה (ג) שהוא בכלל תענית של יום הכפורים ועוד שהנעילה בתעניות אינה מצוה שהרי רובם אין בהם נעילה אבל אם איתא דפרסי כהנים ידיהו במנחה דיוה"כ כיון שהיה להם להזכיר יוה"כ בשל נעילה ולסמוך בו של תענית היה להן ג"כ להזכירו במנחה אלא ודאי משמע שאין הכהנים נושאין את כפיהם במנחה של יוה"כ וכן נהגו: **וזמן** תפלת נעילה אפלוג בה בירו' אי נעילת שערי שמים והייני עם חשכה אי נעילת שערי היכל והייני עם שקיעת החמה כשחמה היא בראשי האילנות הגבוהים ומוכח התם שאין בין זה לזה אלא שיעור תפלה למי שמאריך בתפלתו וסוגיין דהכא מוכח כמ"ד נעילת שערי היכל דף כו' דאמרי' דכיון דמצלו לה סמוך לשקיעת החמה כתפלת נעילה דמיא: **למה** נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר לומר לך מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין. אמרי' בגמ' דאסמכתא בעלמא הוא מדרבנן: **מתני'** משנכנס אב ממעטין בשמחה. בפ' החולץ (דף מג·) תניא קודם לזמן הזה כלומר מר"ח ועד התענית העם ממעטין בעסקיהם מליסא וליתן מלבנות וליטע ומארסין ואין כונסין ואין עושין סעודת אירוסין מ"ט משום דאירוסין בלא סעודה ליכא שמחה ונישואין בלא סעודה איכא שמחה: וגרסי' בירושלמי אמר ר' הושעיא אמר ריב"ל הדא דאיתמר בבנין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו וגרסי' התם ושמואל אמר אפי' בט"ב יארס שלא יבא אחר ויקדמהו: **שבת** שחל ט"ב להיות בתוכה אסור לספר. כדינו לענין אבל אחד שער ראשו ואחד כל שער שבו וזקן כל שמעכב אכילה מותר: לכבס. מפרש בגמ': ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת. בה' לפני ט"ב כגון שחל ט"ב בו' בשבת דלדידהו דהוה מקדשי ע"פ ראיה מקלע אע"ג דהשתא לדידן לא מקלע ומיהו אם חל ט"ב בה' פשיטא דאסור דהא בגמ' אמרי' כשחל ט"ב להיות בע"ש שאם לא כבס בה' מותר לכבס בע"ש מן המנחה ולמעלה ואמרי' דלייט עלה אביי וכ"ש כשחל בה' שאסור לכבס: **ירושלמי** רבא בר כהן אמר קומי ר' יוסי ר' אחא בשם ר' אבהו ט"ב שחל להיות *) בע"ש ב' שבתות מותרין: **גמ'** ל"ש. (ג) במתני' שכל השבוע אסור לכבס: אלא לכבס וללבוש. קודם ט"ב: אבל לכבס ולהניח · לאחר ט"ב: מותר ורב ששת אמר אפי' לכבס ולהניח אסור. והלכתא כרב ששת ודוקא כבוס בגדים אבל רחיצת גופו מותר בין בחמין בין בצונן ואפילו כל גופו שלא אסרוה אלא [בט' באב בעצמו אלא] שהלעוזין נוהגין איסור בעצמם שלא לרחוץ כל אותה שבת: **גרסי'** בגמ' [דף כט:] אסור לכבס לפני ט' באב אפי' להניח לאחר ט' באב וגיהוץ שלנו ככבוס שלהם וכלי פשתן אין בהם משום גיהוץ ומדאמרי' דגיהוץ שלנו ככבוס שלהם משמע דכבוס שלנו שרי דאי לאו (ד) לא הוה צריך למימר ככבוס שלהם אלא לימא דגיהוץ שלנו אסור מדקאמר ככבוס שלהם משמע דכבוס שלנו שרי והא דאמרינן כלי פשתן אין בהן משום גיהוץ ודאי בישנים הם [דאי בחדשים אפי' כלי פשתן יש בהם משום גיהוץ כאבל אלא בישנים הוא] ומינה דכלי צמר אפילו בישנים אסור ואיכא מ"ד דהייני טעמא דכלי פשתן אין בהן משום גיהוץ מפני שאינן מתלבנין כ"כ ולפיכך אין בהן לא משום גיהוץ של בבל ולא משום כבוס של ארץ ישראל וכן דעת הראב"ד והרמב"ן ז"ל ולפי זה מותר לתת כלי פשתן לכובס בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה לכבס ולהניח ומיהו לכבס וללבוש ודאי אסור כדאמרי' בסמוך אע"פ שאמרו דכלי פשתן אין בהן משום גיהוץ אסור ללבשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה אבל החכם הכולל ר' יהודה בר' ראובן כתב שהגיהוץ אין עיקרו על הלבון אלא על חומרתא שמעבירין עליו על המכבש שמכבשים אותו שם שע"י כן הוא מחזירן לחדושן שיש להן לורת כלים חדשים שהן אסורין בכל ענין בין בלבועים בין בלבנים וכן מוכיח בברייתא של מסכת שמחות שהגיהוץ אין עיקרו משום ליבון שהניעו שם ואלו הן כלים המגוהצין כלים היוצאין מתחת המכבש דברי רבי וחכ"א לבועים ולא לבנים רשב"א אומר לבנים ולא לבועים חדשים ולא שחקים נראה מזה שעיקר הגיהוץ מפני שהן כחדשים וכן ידוע מכלי למר הדקין והגסים שהן חוזרין ע"י אומנות זו עד שאינו ניכר בהן אם חדשים או ישנים ולפיכך אמר בכלי פשתן שאין בהן משום גיהוץ שאין אומנות זו עושה בהן כלום שלעולם ניכרין בשחיקותם ואין מלאכת הגיהוץ מחזרת אותן לחידושן ולפיכך מותרין בבבל שאין הכבוס אוסר בהם משום כבוס אלא הגיהוץ שמחדש אותם אבל בא"י אע"פ שאין הגהוץ מחדש אותם הרי [הכיבוס] מלבן אותם ונאסרים מפני הליבון ולפ"ז כלי פשתן החדשים אסורים בכ"מ שבשעה שהן חדשים יש בהן משום גיהוץ כדאמרינן בפרק ערבי פסחים (דף קט.) במה משמחן בארץ ישראל בכלי פשתן המגוהצין ואסורין היינו שלא יקנה אותן לעצמו בשבת של ט' באב אפילו להניח לאחר ט' באב כדינן דלכבס ולהניח ולכבסן בארץ ישראל אסור מפני שהן מתלבנין אבל בבבל מותר מפני שאין מתלבנין שם יפה לפי שמימיהן עכורין שאינה ארץ הרים וגבעות כארץ ישראל: **הלכך** כבוס שבארצות הללו אפשר שהוא ככבוס א"י וכיון שלפי שטה זו יש בכלי פשתן משום כבוס בא"י אף אנו אוסרין לתת כלי פשתן לכובס בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה אפי' [לכבס] להניח וכן מטין דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות תעניות: **וכבוס** זה האסור בשבת של ט' באב לא לכבס עכשיו דוקא אלא אפי' במכובסין קודם לכן אסורין ללבישה ולא ללבישה בלבד אלא אפי' בין ללבוש בין להציע במטה אסור בין בכלים בין באשה ואפי' במטפחות הידים והשולחן הכל אסור תדע דאמרינן בגמרא דבטלי קלרי דבי רב ומשמע דלגמרי בטלי: **תניא** ט"ב שחל להיות בשבת וכו' כסעודת

*) ג"י מסר"ס בשבת [וכ"ה סכ"ת]

כסעודת שלמה בשעתו . ואינו מונע מעצמו כלום . פירוש שאינו מונע מעצמו רחיצה וסיכה ותשמיש המטה ולא אמרו דברים שבצנעא נוהג:

מתני׳ ערב ט׳ באב לא יאכל אדם שני תבשילין . דעת הרמב״ן ז״ל בספר תורת האדם שכל מה שמתבשל בקדרה אחת אע״ג שלענין עירוב נדונין כשני תבשילין כאן אינו אלא כתבשיל א׳ לפי שאינו דרך חשיבות אלא כשמתבשל בפני עצמו ויש מתירין לפי שטה זו לאכול מיני פירות מבושלין כל שהן נאכלין כמות שהן חיין וסמך הראשון עליהן אע״פ שאמרו בירושלמי שכל שהוא נאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי עכו״ם וסומכין בו משום עירובי תבשילין שכבר אמרנו שאין למדין בזה מדין עירובי תבשילין אלא שהרמב״ן ז״ל לא כתב יותר בפירו׳ אלא בחיין ויש מן הגאונים הראשונים שלמדין בו דין שני תבשילין הללו מדינם לענין עירובי תבשילין : רשב״ג אומר ישנה · בגמ׳ מפרש כיצד משנה: ר׳ יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים . פסקינן בגמרא דלא הודו לו כלל אפי׳ יכול ומהא שמעינן דלא מיחייב בכפיית המטה ואע״ג דנוהגת באבל וא״ת והתניא [דף ל.] כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט״ב וכדאיתא לקמן יש לומר דההיא לענין מצות ל״ת הנוהגות [באבל] אבל מצות עשה שבאבל כגון כפיית המטה אינה נוהגת בט״ב והוא הדין לעטיפת הראש וכל שכן שאינו חייב בקריעה דהא ליתא במצות הנוהגות באבל כדאיתא התם [מו״ק כו:] דאבלות לחוד וקריעה לחוד ומסתברא דחייב במצות תפילין ואע״ג דהיא מצוה הנוהגת באבל כיון דלא מתסר להו אלא יום ראשון דלא חמיר ט״ב טפי [משאר יומי] דאבל ובריית׳ מצות הנוהגות באבל קתני תדע דהא מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו דאבל נמי במקום שאין לו מה יאכל עושה לאחר שלשה בצנעא בתוך ביתו וכן בשאלת שלום משיב שכן אבל לאחר שלשה משיב לכל אדם : **גמ׳** לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה. כתב הרמב״ן ז״ל מסתברא דסעודה המפסיק בה כל שאינו עתיד לסעוד סעודה אחרת של קביעות אע״פ שדעתו לאכול ערלאי לא כאלו שבטנן בטן רשעים אוכלין בשר ומשתכרין ביין ואח״כ אוכלין ערלאי כדי להפסיק באכילה שאין בה בשר ויין וכן נראה מבריית׳ דאיתמרא עליה דהאי לשנא דקתני אם עתיד לסעוד סעודה אחרת דוקא : **גרסי׳** בגמ׳ ת״ר כל שהוא משום ט״ב אסור לאכול בשר ולשתות יין ואסור לרחוץ שאינו משום ט״ב מותר לאכול בשר ולשתות יין ואסור לרחוץ ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי אומר משום אביו כ״ז שמותר לאכול מותר לרחוץ פירש הרמב״ן ז״ל כל שהוא משום ט״ב דהיינו סעודה המפסיק בה אסור לאכול בשר ולשתות יין וכך נראה מלשון התוספתא שאנו בה כל שהוא מחמת סעודת ט״ב ומשום הכי אסור לרחוץ שכיון שהתחיל לנהוג אבלות מחמת ט״ב בסעודתו כך יש לו לנהוג אבלות שלא ירחץ ושלא יסוך שאינו בדין שינהג אבל בסעודתו ומצד אחר יתנהג עדונין בעצמו ומיהו אינו אסור אלא ברחיצה וסיכה שכך שנו בתוספתא כל שהוא מסעודת ט״ב אסור לאכול בשר ולשתות יין ואסור לאכול שני תבשילין ואסור לרחוץ ולסוך והיינו טעמא דאע״ג דלא עייל אכתי ט״ב רחיצה וסיכה הנאות דלאחר שעה ניכהו ונראה כרוחץ בט״ב ומשום הכי אסור הא בנעילת הסנדל ובשאר דיני אבלות אינו אסור אלא משתחשך ור׳ ישמעאל פליג ואמר שאין התחלת ט״ב עליו כל שעה שהוא מותר לאכול : **ולענין** הלכה קי״ל כת״ק דרבי ישמעאל ברבי יוסי יחידאה הוא אלא שהרב אלפסי ז״ל לא כתב ברייתא זו בהלכות נראה שהוא פוסק כר׳ ישמעאל בר׳ יוסי מסתמא דמתני׳ דלא קתני באיסורא דערב ט״ב אלא לאכול בשר ולשתות יין ושני תבשילין ולא נהירא דמשום שתיקותא דמתני׳ לא פסקי׳ בשום דוכתא דמאי דלא פירשו במתני׳ פירשו בברייתא הלכך מכי מתחיל בסעודה המפסיק בה מו׳ שעות ולמעלה אסור לרחוץ פניו ידיו ורגליו ואסור לסוך כט״ב עצמו :

וגרסי׳ בפרק יוה״כ (דף עח.) זעירא בר חמא אושפיזכניה דר׳ יהושע ב״ל ודרב אמי ודרב אסי ודכולהו רבנן דקסרי הוו אמרי ליה לרב יוסף בריה דר׳ יהושע בן לוי בר אורין את ואימא לך מילתא מעלייתא דהוה עביד אבוך ערב ט״ב מביאין לו מטפחת ושורה במים ומקנח בה פניו וידיו ולמחר מעבירה על גבי עיניו ואינו חושש פי׳ מביאין וכו׳ ובלילה מקנח בה ידיו להצטנן ולמחר מעבירה על גבי עיניו להעביר לפלוף שבעין וחבלי שינה מהם ורוחץ ידיו כדרכו לתפלה דהוה לי׳ כחייבי טבילות שטובלין כדרכן בין בט״ב בין ביוה״כ דכל רחיצת מצוה מותרות ונטילת ידים לתפלה מצוה היא דלהקביל פני רבו עובר במים וכל שכן להקביל פני שכינה אבל שלא בשעת תפלה אם היו מטונפות מדרך קנוח רוחץ כדרכו ואם לאו אינו רוחץ אלא לתפלה וגרסי׳ בירושלמי בט״ב מרחיץ את ידיו ומעבירן על פניו ואם היה לפלוף על גבי עיניו ודרכו לרחצן במים רוחץ ומעבירו כדרכו ואינו חושש דהוה ליה כמלוכלך בטיט ובלואה דרוחץ כדרכו ואינו חושש כ״כ ה״ר יצחק אבן גאות ז״ל אבל הרמב״ם ז״ל כתב ביום הכפורים ובט״ב שאין שם רחיצה אינו מברך על נטילת ידים אלא המעביר חבלי שינה ואין זה נכון וכן נהגו קצת העם שלא לקרות פרשת קרבנות ומשנת איזהו מקומן ומדרש ר׳ ישמעאל בט״ב בבית הכנסת לפי שאסור לקרות בתורה ואין לנו איסור בסדר היום שהרי ק״ש קורא ומברך לפניה ולאחריה וכן קורין בתורה ומפטירין בנביא בעניינו של יום ופרשת התמיד ואיזהו מקומן כנגד תמידים תקנום ואומר כדרכו ואינו חושש עד כאן לשון (א) הרמב״ם ז״ל : **תנו** רבנן כל המצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב. פירשתיה למעלה : גרסי׳ בפרק מקום שנהגו (דף נד:) אמר שמואל אין תענית צבור בבבל אלא ט״ב בלבד. פירשתי׳ למעלה : עוברות ומיניקות מתענות ומשלימות בט״ב כדרך שמתענות ומשלימות ביוה״כ ובין השמשות שלו אסור. מיהו [חיה] כל ל׳ יום וכן חולה שאין בו סכנה אין צריכין אומד אלא מאכילין

רש״י | תורה אור | נר מצוה

מתני׳ אערב תשעה באב לא יאכל אדם שני א תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין רשב״ג אומר ישנה ר׳ יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים :

גמ׳ (א) אמר רב יהודה אמר שמואל לא הודו לו חכמים עשאוהו כמי שמתו מוטל לפניו דאינו נוהג אבלות ואינו חייב בכפיית המטה . א״ר יהודה אמר רב ל״ש אלא משש שעות ב ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר . אמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה אבל בסעודה שאין מפסיק בה מותר ותרוייהו לקולא וצריכא דאי אשמעינן בסעודה המפסיק בה לחודה הוה אמינא אפי׳ משש שעות ולמטה קמ״ל משש שעות ולמעלה ואי אשמעינן משש שעות ולמעלה לחודה הוה אמינא אפילו בסעודה שאין מפסיק בה קמ״ל בסעודה המפסיק בה תניא כלישנא קמא ותניא כלישנא בתרא תניא כלישנא בתרא הסועד ערב ת״ב אם עתיד לסעוד סעודה אחרת מותר לסעוד בשר ולשתות יין ואם לאו אסור תניא כלישנא קמא ערב ת״ב לא יאכל אדם שני תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה א״ר יהודה כיצד משנה היה רגיל לאכול שני מיני תבשילין אוכל מין אחד היה רגיל לסעוד בי׳ בני אדם סועד בחמשה היה רגיל לשתות בי׳ כוסות שותה בחמשה בד״א מו׳ שעות ולמעלה אבל מו׳ שעות ולמטה מותר : ת״ר כל מצות גהנוהגות באבל נוהגות בט״ב · אסור ברחיצה ג ובסיכה ובנעילת ד הסנדל ובתשמיש המטה ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובתלמוד ובהלכות ובהגדות אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה במקום שאינו רגיל לשנות וקורא בקינות ובאיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן (אינן) בטלין בו ד״ר מאיר ר׳ יהודה אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות אבל קורא הוא °) בקינות ובאיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן בטלין בו משו׳ שנא׳ °פקודי ה׳ ישרים משמחי לב והלכתא כר׳ יהודה : ירושלמי ר׳ אחא אומר היחיד בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע ומאי ניהו *) נחם ה׳ אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך וכו׳ והיכן אומרו אמר ר׳ ירמיה כל דבר שהוא להבא אומרו ה בעבודה וכל שהוא לשעבר אומרו בהודאה כדתנן ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבא ונהגי עלמא למימרה בבונה ירושלים וסמכי אהאי דאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אע״פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר : גרסינן בפרק מקום שנהגו* אמר שמואל ואין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד דרש רבא עוברות ומיניקות מתענות ומשלימות בו כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכפורים ובין השמשות ו שלו אסור אמר ר׳ אלעזר אסור לו לאדם

תהלים יט

*) ברא״ש הגי׳ נחם ה׳ אלהינו אבלי ציון וכו׳ כמנהגינו

°) [דף קעט ע״ב]

רש״י

אסור אלא אותה שבת ולא מר״ח כרשב״ג ולא כרבי מאיר : **מתני׳** שני תבשילין · כגון בשר ודגים או ביצה : ישנה · מפרש בגמ׳ : בכפיית המטה · שכופה המטה על פניו ולא ישכב עליה : **גמ׳** אבל משש שעות ולמטה · כלפי שחרית : המפסיק בה · שאינו אוכל עוד היום מן אותה סעודה ואילך : ואסור לקרות בתורה · דכתיב משמחי לב : שאינו רגיל לקרות · דכיון דלא ידע אית ליה צערא : כל דבר שהוא להבא · שמתפלל על העתיד להיות : לשעבר · שמתפלל על שעבר כגון נחם על החורבן ועל הנסים : בעבודה · רצה : בהודאה · במודים : מעין כל ברכה · כגון נחם בברכת בונה ירושלים : אין תענית צבור בבבל · ליאסר ברחיצה וסיכה ונעילת סנדל ומלאכה ולהפסיק מבעו״י של ערב התענית : ובין השמשות

עין משפט

א מיי׳ פ״ה מה׳ תענית סמג עשין ג טוא״ח סי׳ תקנב :

ב מיי׳ פ״ג מה׳ תענית סמג עשין ג טור א״ח סי׳ תקנד תקנה :

ג מיי׳ פ״ה מה׳ תפלה טוא״ח סי׳ תקנז :

ד מיי׳ פרק ג מהל׳ תענית סמג עשין ג טור או״ח סי׳ תקנד תקסח :

חדושי אנשי שם

מהר״ן שפירא (א) דברים הללו אינם בגמרא ולא בשום פוסק וטעות מבואר הוא וצ״ל שמן אמר שמואל עד כפיית המטה הוא הגה״ה ואותו המגי״ה היה שמו שמואל וכן מצינו איזה פעמים הגה״ה באלפס בשם שמואלה מגי״ה ומ״מ צריך להגי״ה הכי אמר שמואל לא הודו לו חכמים אע״ג דעשאוהו כמי שמתו מוטל לפניו ונוהג אבלות ואינו חייב בכפיית המטה וכמו שמבואר בר״ן. והא דאמר עשאוהו כמי שמתו מוטל לפניו היינו כדברי ר׳ יהודה בר אילעי וכמו שכתב הרי״ף עמוד ב והאי הגה״ה קאי אמתני׳ דאמר לא הודו לו חכמים ואח״כ צריך להיות אמר רב יהודה אמר רב לא שנו כו׳ ודו״ק :

הגהות הב״ח

(א) נ״ל הרמב״ן

שלטי הגבורים

ולכנס וכתב בסמ״ק פי׳ לפירושו כל השבוע לבד מיום ה׳ ומיום ו׳ . וכתב אבי״ה נהגו אבותינו שלא לרחוץ מר״ח ויש עלינו לקיים משום ואל תטוש תורת אמך ויש פרושים שמתענין מי״ז בתמוז ואילך ויש מתענין מבשר ויין ומנהג אשכנז שיחידים נמנעין מבשר ויין מי״ז בתמוז ואילך ומר״ח ואילך נמנעים כולם מבשר ויין זולת השבת שאוכלים ושותים כדרך כל השנה כולה וכ״כ מיימון יש מקומו׳ שנוהגי׳ שלא לאכול בשר מר״ח ועד התענית ונהגו הכל שלא ליכנס בבית המרחץ בשבת זו ואסור לשנות מנהג אבותינו :

א וב׳ תבשילין כתב רבינו האי גאון כגון אורז ועדשים שהן ב׳ מינין והרי״ן גיאת כתב כל שני תבשילין הוא דרך כבוד ואסרום חכמים אפילו מין אחד של קטנית ומין אחד של ירק ואצ״ל ב׳ מינין וכן כתב הרמב״ן ונוהגין בצרפת ליתן כמה מינין בקדרה אחת דכיון שמתבשל יחד נקרא הכל תבשיל אחד ובאשכנז מחמירין ונראה דאפי׳ לדברי המחמיר דבר שדרכו בכך כל השנה כגון אפונים שנותנים בהן בצלים וביצים שרי כתב הרא״ש י״א דוקא ב׳ תבשילין מדבר שאינן נאכל כמות שהוא חי אבל דבר שנאכל כמות שהוא חי כגון חלב וגבינה ודג מליח ובשר יבש לא מיקרו תבשיל והראב״ד כתב דאפילו תבשיל של גבינה נקרא תבשיל והכי מסתבר ובירקות ופירות מותר ללפת בהן את הפת כשהן חיין אפילו כמה מינין ויש מקומות שנוהגין להפסיק בעדשים שהוא סימן לאבל ואי שרי לן לזמן בשלשה בסעודה המפסיק בה תלוי בפלוגתא דרבוותא ועיין בטור סימן תקנ״ב והכל כפי המנהג:

לשון ריא״ז

ונראה בעיני שלא נאסרו אלא ב׳ מיני תבשילין אבל בישל ב׳ מינין כיחד כגון ביצים ודגים בתבשיל אחד מותר וכל דבר שמלפת בו את הפת נראה בעיני שהוא נקרא תבשיל :

ב כתב הרמב״ן משהתחיל לאכול סעודה המפסקת מו׳ שעות ולמעלה אסור לרחוץ ולסוך כמו בתשעה באב עצמו וטעמא משום כיון שהתחיל באבלות אסור לרחוץ אף על גב דאכתי לא עייל ט׳ באב דהנאה דסיכה ורחיצה הנאה שלאחר שעה היא ונראה כרוחץ לצורך ט׳ באב אבל נעילת הסנדל ושאר אבילות אין נוהגין עד שתחשך וכ׳ הרא״ש ז״ל ודבר תימה הוא שיהא מותר לאכול ויהא אסור לרחוץ ולסוך:

ג כתב מיי׳ דט׳ באב אין בו רחיצה ואינו מברך ענ״י ולא המעביר והטור כתב דטבילה של מצוה מותרת ומותר לרחוץ ידיו לתפלה דהוי כטבילה של מצוה דכל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בתשעה באב בין ביוה״כ וכן שאר היום אחר שעשה צרכיו וצריך לברך אשר יצר ויכול ליטול ידיו ומיהו צריך ליזהר שלא ליטול כל ידיו אלא לפי הצורך להעביר הלכלוך ואפי׳ שלא לצורך ברכה ותפלה אם היו ידיו מלוכלכות בטיט וצואה ורוחץ ואינו מכוין לתענוג מותר שלא אסרו אלא רחיצה וסיכה של תענוג כדאיתא בגמרא מי שיש לו חטטים בראשו סך כדרכו ואינו חושש ירושל׳ ט׳ באב רוחץ ידיו ומעבירם על גבי עיניו פירוש לאחר שנגבם ועדיין לחות קצת ואם היה לפלוף ע״ג עיניו ודרכו לרוחצן במים רוחץ ומעבירו ואינו חושש דהוה כמלוכלך בטיט וצואה שרוחץ כדרכו ואינו חושש וכ״כ הרי״ן גיאת :

ד כתב אבי העזרי נראה דבזמן הזה שאנו בין העכו״ם שאין צריך לחלוץ אלא כשנכנס ברחוב היהודים או בבית ישראל ואם חל ט׳ באב בשבת מותר בכולן והר״ר יצחק מוינא כתב אע״פ שאנו דוחין אותו עד למחר אסור בתשמיש המטה מדי דהוה אקובר מתו ברגל שנוהג אבלות עד אחר הרגל אפ״ה דבר שבצנעא נוהגין ה״נ שבת זו גבי ט׳ באב הויא כמו רגל ואסור בתשמיש המטה והר״ם מרוטנבורק חלק עליו וסוף דבריו ומיהו נכון להחמיר כדברי מורי שאפילו הוא מיקל ואני מחמיר היה לי לעשות כדבריו וכ״ש עתה שהוא מחמיר ואני מיקל והרא״ש כתב ומיהו לשון התוספתא דקתני ומעלה על שלחנו ואינו מונע עצמו מכלום משמע שאינו מונע עצמו משום דבר אפי׳ מדברים שבצנעא וכן עמא דבר וכן כתב הרמב״ן . אין שאלת שלום לחברים בט׳ באב והדיוטות שאינן יודעין ונותנין שלום משיבין אותן בשפה רפה : ה וכתב הרא״ש ז״ל כל ימי תמהתי למה אין אומרים אותו אלא בתפלת המנחה כיון דקאמרי׳ יחיד בט׳ באב צריך להזכיר מעין המאורע מסתמא בכל תפלותיו קאמר כמו ערבית ושחרית ומנחה ובשומע תפלה מדכירים דהעניה כשאר תענית צבור ואיכא דוכתי דנהיגי למימר ערבית ושחרית רחם ובמנחה נחם והא מלתא תליא במנהגא אע״ג דליכא שנויא בין נחם לרחם דהכן כל יומא דט׳ באב מצלינן על נחמה ובעינן רחמים על הא מילתא : ו כתב הרי״ף כשחל ט״ב להיות בשבת ונדחה לאחד בשבת או כשחל בא׳ בשבת צריך להפסיק מבעו״י מלאכול כמו בחול עצמו כדאמרי׳ בפ׳ בכל מערבין לא אם אמרת לצאת בשבת כשהוא מעוכב שכן אכל ושתה כל היום וכו׳ : לשון ריא״ז ובין השמשות שלו אסור בין בכניסתו בין ביציאתו ואפילו אם היה ערב ת״ב

אותו דבמקום חולי לא גזרו רבנן: בשר מליח עד כמה ימים. נתכב שאינו מליח להיו' אסור בעט"ב כ"ז שהוא כמלח יותר מב' ימים ולילה אחד נקרא מליח אבל פחות מב' ימים ולילה אחד כזמן אכילת שלמים בשר מיקרי ולא מליח ויותר מכן אין בו משום שמחה ותענוג אבל יין כל זמן שהוא תוסס מותר: **ולענין** הבדלה כשחל ט"ב להיות במוצאי שבת כבר כתבתי בפרק ערבי פסחים דכיון דקי"ל דבשלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל היום כולו ותו לא כשחל תשעה באב במול"ש אין מבדילין כלל אבל בה"ג ז"ל כתב שאע"פ שההבדלה אין לה תשלומין אלא כל היום כיון דלאי אפשר להבדיל במול"ש מבדיל במוצאי ט"ב והקשו עליו דכיון דנקטינן דאינו מבדיל אלא כל היום נמצא דאין להבדלה תשלומין דכיון דהיום הולך אחר הלילה כולי יומא מוצאי שבת הוא ואפשר לי לומר לדעתו ז"ל שלפי שעשאוהו כפושע וכמזיד כיון שלא הבדיל כל היום לא נתנו לו תשלומין עוד כדאמרי' בפ' תפלת השחר (דף כו.) דאע"ג דמי ששכח מלהתפלל מנחה מתפלל ערבית שתים אפילו הכי אם הזיד ולא התפלל אין לו תשלומין וכאן אפי' שכח כפושע וכמזיד הוא כיון שעבר יום אחד ולא נזכר אבל הכא דלא אפשר סמכינן אליבא דאמימר דאמר התם מבדיל והולך כל השבת כולה מיהו כתב הרמב"ן ז"ל [לדף ס:] בספר תורת האדם דאפי' מ"ד מבדיל והולך כל השבת כולה הבדלת מול"ש מט"ב איכה צריכה תשלומין שלא נתחייב אותו מול"ש בהבדלה כוס דהא אמרי' בפ' אין עומדין (דף לג.) בתחלה קבעוה בתפלה העשירו קבעוה על הכוס הענו קבעוה בתפלה והם אמרו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וכיון שקביעותה על הכוס מטולטלת היא בין עניות לעשירות ואין לך עניות גדול מזה של ט"ב שכל ישראל מרודים הם הלכך לא מיחייבא בתשלומין: **גרסי'** בפרק חזקת הבתים (דף ס:) תנו רבנן וכו' אלא סד אדם ביתו בסיד ומשייר בה דבר מועט. משמע שאם עירב בו חול או תבן [אינו] צריך לשייר ותניא נמי התם אין מסיידין ואין מכיירין ואין מפתימין בזמן הזה לקח חצר מסויידת ומכויירת ומפותחת הרי זה בחזקתה נפלה אינו חוזר ובונה אותה: עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר בה דבר מועט. כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות תעניות שמניח מקום פנוי בלא קערה מן קערות הראויות להיות שם: בת צידעא. פי' הרב בעל העיטור ז"ל דבת צידעא היינו כשהאשה קולעת שערה כולה ומשיירת ממנה דבר מועט בין אזנה לפדחתה כנגד צדעתה ומבילה סיד טרוף שהוא חבוט וטחה אותו שער ואינה קולע' אותו אלא מטילה אותו כנגד פניה כך עושות בנות עניים אבל בנות עשירים שורקתו בבשמים ובשמן טוב כדי שיתחברו השערות זו בזו: תנן התם מקום שנהגו לעשות בט"ב. בפרק מקום שנהגו (דף נד:): כל האוכל בשר ושותה יין בט"ב. יש שגורסין בסעודה המפסיק בה: עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמותם. להכי נקט עצמות משום דאמרי' בפ' המפלת (דף כד:) השותה יין חי עצמותיו שרופין מזוג עצמותיו שכויין כראוי עצמותיו משוחין: **מתני'** לא היו להם ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב ויוה"כ.

שיילי בגמרא בשלמא יום הכפורים משום דאית ביה מחילה וסליחה וכפרה ויום שנתנו בו הלוחות האחרונות אלא ט"ו מאי היא ומהדרינן משום דהוי יום שהותרו השבטים לבא זה בזה כלומר שבת יורשת נחלה הותרה להנשא לכל השבטים דדרים זה הדבר דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה והוי נמי יום שכלו בו מתי מדבר ויום שהותר בו שבט בנימין לבא בקהל ומילי אחריני כדאיתא בגמ': **כל** הכלים טעונין טבילה. פרש"י ז"ל טעונין טבילה קודם שילבשום לפי שאין כל כל אחת בקיאה בחברתה ושמא נדה היתה אבל מן הירושלמי למדנו דהכי קאמר שעל כל הכלים הטעינו חכמים טבילה באותו יום ואפילו מונחים בקופסא כדי שיוציאום לטבילה ומתוך כך ישאילו הואם זה לזה שכך אמרו שם וכל הכלים טעונין טבילה ר' ינאי בר"י אמר אפי' נתונין בתיבה ופריך נתונין בתיבה ותימא אטעונין טבילה מתוך שהוא עושה כן (מטבילין ומתוך שהוא עושה כן) משאילן: וחולות. לשון מחולות: לאיכה ולאיכה בנות ציון. משמע שיוצאות וחולות: וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו ברצון הבורא יתברך אמן: סליקא לה מסכת תענית

נר מצוה | תורה אור

לאדם שושיט אצבעו במים בתשעה באב כדרך שאסור ביום הכפורים: ולא יאכל בשר ולא ישתה יין: תניא אבל אוכל הוא בשר מליח ושותה יין מגתו בשר מליח עד כמה אמר רב חיננא בר כהנא אמר שמואל כ"ז שהוא א כשלמים יין מגתו עד כמה כל זמן שהוא תוסס דתניא יין תוסס אין בו משום גלוי וכמה תסיסתו ג' ימים אמר רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של ר' יהודה בר' אלעאי ערב ט' באב מביאין לו פת חריבה במלח ושורה אותה במים ויושב בין תנור וכירים ואוכלה ושותה אחריה קיתון של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו: גרסי' בסוף חזקת הבתים* תנו רבנן *כשחרב הבית באחרונה נהגו פרושים שבישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין נטפל להן ר' יהושע בן חנניה אמר להן בני מנין לכם אמרו לו נאכל בשר שהיו מקריבין ממנו ע"ג המזבח ועכשיו בטל נשתה יין שהיו מנסכין ממנו על גבי המזבח ועכשיו בטל אמר להם א"כ לחם לא נאכל שכבר בטלו מנחות אמרו לו אפשר בפירות אמר להם פירות לא נאכל שכבר בטלו הבכורים. אמרו לו אפשר בפירות אחרות אמר להם מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים מיד שתקו אמר להם בני בואו ואומר לכם שלא להתאבל כל עיקר א"א שכבר נגזרה גזירה להתאבל יותר מדאי א"א שאין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה אלא כך אמרו חכמים סד ב אדם את ביתו בסיד ומשייר בה דבר מועט וכמה אמר רב יוסף אמה על אמה אמר רב חסדא וכנגד הפתח. עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר בה דבר מועט מאי היא אמר רב פפא כסא דהרסנא. עושה אשה תכשיטיה ומשיירת בה דבר מועט מאי היא אמר רב בת צידעא (א) °אם אשכחך ירושלם וגו' תדבק לשוני לחכי וגו' מאי על ראש שמחתי א"ר יצחק זה אפר מקלה שבראשי חתנים א"ל רב פפא לאביי היכא מנח ליה א"ל במקום תפילין דכתיב °לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר תנן התם* ג מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ובכל מקום תלמידי חכמים בטלין רשב"ג אומר לעולם יעשו כל אדם עצמן כתלמידי חכמים תניא רשב"ג אומר יעשו כל אדם עצמן כתלמידי חכמים כדי (א) שיתענו ר"ג אומר כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם ר"ע אומר כל האוכל ושותה בתשעה באב כאילו אוכל ושותה ביום הכפורים וחכ"א כל האוכל ושותה בט"ב אינו רואה בשמחתה של ירושלים וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנא' °שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה וגו' וכל האוכל בשר ושותה יין בערב ט"ב עונותיו הקוקין לו על עצמותיו שנא' °ותהי עונותם על עצמותם: °**מתני'** *אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהם בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו וכל הכלים טעונין טבילה ובנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים ומה היו אומרות בחור שא עיניך וראה מה אתה בורר לך אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה וכן הוא אומר °צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו ביום חתונתו זו מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן:

סליקו להו בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית

רש"י

שלו. של ערב התענית: עד כמה. הוי בשר מליח (או) בשר גמור: כל זמן. שהוא כשלמים הוי בשר גמור שלא שהה במלחו אלא ב' ימים ולילה אחד כזמן אכילת שלמי' דבזמן אכילת שלמים אשכחן דאיקרי בשר ספי לא אשכחן דאיקרי בשר דכתיב ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו וגו' שהטעם נפסל עד שני ימים או שלשה: יין מגתו. חדש ומתוק ואינו טוב כיין ישן: בין תנור לכירים. מקום מנוול תנור שפיתת קדירה אחת כירים מקום שפיתת שתי קדירות: נטפל. נזדווג להן: ומשייר דבר מועט. שלא יסוד: כסא דהרסנא. דגים מטוגנים בשמן: לעולם יעשה אדם עצמו כתלמיד חכם. ולא מיחזי כיוהרא דגוי הוא להם: **מתני'** כט"ו באב. שבו כלו מתי מדבר ובו נתבטלו אותן פרדסאות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שהיו מונעין את ישראל מלעלות לרגל ובו נתנו הרוגי ביתר לקבורה ובו היו פוסקין כל השנה מלכרות עצים למערכה לפי שמאז תש כח החמה שאין בה כח לייבש העצים מלחותן: וכיום הכפורים. שבו ניתנו לוחות האחרונות והוא יום מחילה וסליחה: שאולין. שכולן שואלין זה מזה אפילו עשירות שלא לבייש את מי שאין לו: טעונין טבילה. קודם שילבשם לפי שאין כל אחת בקיאה בחברתה ושמא נדה היתה: יוצאות וחולות. כמו לחול במחולות: במלך שלמה. הקב"ה שהשלום שלו: אמו. כנסת ישראל: זה מתן תורה. יום הכפורים שבו ניתנו לוחות האחרונות: זהו בנין בית המקדש. שנתחנך ביוה"כ:

סליקא לה מסכת תענית

שלטי הגבורים

ת"ב שבת כמו שמבואר בפרק בכל מערבין:

א וא"ת פי' משו' דבשלמי' כתיב שמחה וכיון שעבר עליו זמן שלמים לית ביה משום שמחה ואמרי' גבי בן סורר ומורה דאינו חייב אלא בבשר שהוא כשלמים שיש בו שמחה וממשיך בתריה ואמר רבא אכל בשר עוף אינו נעשה בן סורר ומורה וגרסי' בפ"ק דחגיגה ישראל יוצאין י"ח בנדרים אבל לא בעופות דכתיב ושמחת את שיש בו שמחה יצאו עופות שאין בהם שמחה מכל הני משמע דהוא הדין נמי בסעודה המפסקת שרי וכן פסק רבינו שב"ע ע"כ ונראה אע"פ שאין בו שמחה אסור שלא משום שמחה לבד אסרו בשר אלא כדי להרבות אבל תדע שהרי אבל מצוה להשקותו יין דאמרי' לא נברא יין אלא לנחם בו אבלים שמצוה לנחמו לשכח צערו והכא אסרו יין כי אם ישתה ישכח רישו ומצוה שיזכור חורבן הבית ויצטער עליו הלכך מטעם זה יש לאסור אפילו עופות כמו שאר בשר ובסמ"ק כתב עתה שרוב מאכל שלנו בשר לאחר שעברו עליו ב' ימים נראה שאסור ומותר לשתות יין מגתו דהיינו תוך ג' ימים לדריכתו.

ב מיי' פליג על זה וכתב דאין בונין בנין מסיד כבנין המלכים אלא טח ביתו בסיד ובטרפיסים ומשייר בו אמה על אמה ואינו משמע כן בגמרא אלא מוכח מן התלמוד דעל ידי שיור מותר כל מיני סיד וכן כתב הטור:

ג כתב בה"ג דט' באב שחל להיות בא' בשבת דלא מבדיל עד דנפיק הד בשבתא ומבדיל כד שרי בתעניתא מקמא דלטעום וכן ש"ל מבדיל בבהכ"נ אבל אינו מברך על האש אלא במוצאי שבת וכתב עליו הרמב"ן ז"ל ואנו לפי עניות דעתנו לא הוינא לה להך סברא דכיון דלא חזי לאבדולי אלא במוצאי שבת ויומו כי אסור למיכל בהני ליבדיל מכאן ואילך ואדרבה איפכא מסתברא דכי אסור למיכל באפוקי שבתא ולא חזי לאבדולי בחד בשבתא לא מבדיל בתרי בשבא דהא לא חזי בשעתיה לאבדולי וטפי איכא למימר דאפי' למאן דאמר מבדיל והולך כל השבת כולה ה"מ היכא דמוצאי שבת חזי לאבדולי אבל היכא דמוצאי שבת לא חזי ליה לא מבדיל בלא זמניה משום כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו ומכ"מ למ"ד מבדיל והולך כל היום כולו משום דכולו יומו של מוצאי שבת הוא מילתא מתוורתא היא דכי אסור למיכל ולמישתי למוצאי שבת דהויא לילה ויום טוב אינו מבדיל וכיון שראינו לרבינו הגדול שהשכים לפסוק הלכה מבדיל כל היום כולו אין לנו הבדלה על כוס בט' באב שחל להיות באחד בשבת ואיכא מאן דאמר מבדיל על הכוס ומטעימין ליה לינוקא ואע"ג דגבי זמן דיום הכפורים קאמר דלית הלכה כרב אחא בר יעקב משום דאתי למיסרך התם משום דיום הכפורים איסור כרת הששו ועוד דקאתי בכל יוה"כ אבל תשעה באב דאיסורא דרבנן הוא לא דתיקן סדר הבדלות דלית להו תקנתא בלא כוס ומשום גזרה דרבנן לא גזרינן ועוד כיון דלא אתי בכל שתא לא אתי למיסרך ולאו מילתא היא דהתם אמר בפ' נוטל גבי מיזרע כשותא בכרמא וליתב ליה לתינוק ישראל אתי למיסרך ואע"ג דלאו איסור כרת הוא ולא שכיחא כולי האי ושיא היא פירכא דרב אחא בר יעקב דאיהו אקשי וליתב ליה לתינוק ישראל ומינה קא אמר ביוה"כ לית הילכתא כרב אחא בר יעקב משום דאתי למיסרך וכן פר"ת ז"ל בעירובין וש"מ דאפי' באיסורי דרבנן ולא קביעי נמי חיישינן לסירכא ומסתברא דבמול"ש שחל להיות בו ט"ב לא תקינו בו הבדלה על הכוס תדע שהרי אמרו בתחלה קבעוה בתפלה העשירוה קבעוה על הכוס חזרו והענו וכו' ובתשעה באב שחל להיות במוצאי שבת כל ישראל עניים מרודין והי האי גוונא לאו התקינו על הכוס כלל ולא אמרינן מבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס אלא בשעה שיש כוס אבל בשעה שאין כוס בעולם אין צריך להבדיל ע"כ דברי הרמב"ן ז"ל וכיוצא בזה מצאתי כתוב שפעם אחת היה רבינו יהודה אונן והכל בלא הבדלה ולמחרתו כשבא מבית הקברות אמרו לו תלמידיו למה אינך עושה הבדלה הא אמרו טעם מבדיל. והשיב להם מאחר שהיה פטור אמש בשעת הבדלה משום שהיה אונן גם עתה נמי פטור שכן מצינו בפ"ק דחגיגה הגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני דכיון שנדחה ביום ראשון שוב אינו חייב בשני ולא דמי כולי האי דהתם גופיה הוי דאונן פטור מכל המצות ודמי להגר אבל הכא גופיה מיחייב והזמן גורם שאין יכול להבדיל וכשיעבור הזמן יבדיל וכן נהגו העם כדברי הלכות גדולות:

עין משפט

א מיי' פרק ה מהל' תענית סמג עשין ג טור או"ח סי' תקנח:

ב מיי' פרק ה מהל' תענית סמג עשין ג טור או"ח סי' תקנד:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב שנא':

הגהות הרי"ו

(א) נ"ל שר"ל שיהיה להם עינוי נפש יותר וקי"ל:

תהלים קלז

ישעיה סא

ישעיה סו

יחזקאל לב

שיר ג

[דף קכ ע"א] מכילתין דף כו:

ספר מרדכי למסכת תענית

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז״ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש״י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים:

עם **הגהות הרמ״א ז״ל**. והם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הדפין מהגמרא שרשם הרמ״א ז״ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

מאימתי מזכירין **תריב** גבורות גשמים [דף ג] בטל וברוחות לא חייבו אותו כו׳ כגון משיב הרוח אם לא אמר ואמר מוריד הגשם דיו א״כ אם לא אמר ותן טל ומטר אלא ותן מטר להודיה דיו: [שם] ואם בא להזכיר מזכיר משמע כל השנה כולה אף בימות החמה אם רצה להזכיר וכ״ל מדקאמר ר׳ חנינא בימות החמה אם אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו מכלל דלכתחלה אין לו להזכיר: [שם] אמר מוריד הגשם [*מחזירין אותו פי׳ רש״י משום דכיון דבעא אמיטרא לא התפלל תפלתו כהוגן וחוזר לראש הברכה ואומרה בלא מוריד הגשם לפי שהגשמים בקיץ סימן קללה הם מפני הקצירה] ונראה לרבי דלאו ממש מחזירין אותו לראש הברכה אלא כלומר גוערין בו ומוחין בו שלא יאמר יותר דתימא הוא לומר מחזירין לראש הברכה כי מה יועיל הלא כבר אמר אותו: [שם] בימות הגשמים לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותי הא ודאי מחזירין אותו (*לראש) ממש לראש הברכה. ולאבי״ה [*כתב וז״ל] אמר מוריד הגשם מחזירין אותו לראש הברכה כי אין הכירא במה שגוערין בו טמר להתחיל מכלכל חיים שכן דינו נמי בימות הגשמים לומר משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים הלכך חוזר לראש הברכה. בימות הגשמים לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו פי׳ לומר מוריד הגשם וא״צ לחזור לראש הברכה כי יש היכר גדול שבימות החמה אינו מזכיר כלל וי״א להפך אבל זה עיקר: [*לשון הירושלמי והרי״ף הביאו כאן] **תריג** (*כהוא) [*ההוא] דלא אמר לא טל ולא מטר מחזירין אותו אבל אם הזכיר טל אין מחזירין אע״פ שלא הזכיר גשם ומכאן יש בני אדם שאומר בכל פעם ותן טל לברכה אף בימות החמה שיהא רגיל בפיהם טל דאז אם ישכחו מטר בימות הגשמים אין מחזירין ופסק ראבי״ה שאם לא אמר משיב הרוח ומוריד הגשם ונזכר בין תחייה לאתה קדוש דא״צ לחזור כלל אלא אומר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה ושוב אומר אתה קדוש וכן הדין בשאלה **תריד** וביעלה ויבא היכא שלא התחיל ברכה של אחריה כדאמרי׳ פרק ג׳ שאכלו גבי טעה ולא הזכיר של ר״ח אומר ברוך שנתן ראשי חדשים כו׳ ומסיק לא ידענא אי חתים אי לא (א) וכיון דספיקא לא חתמינן מספיקא ואם התחיל בברכה של אחריה (ב) חוזר לראש הברכה שטעה בה (ג) ואם עקר רגליו חוזר לראש התפלה: *) לא קשיא הא דאדכר מיקמי שומע תפלה הא דאדכר כו׳ ופי׳ האלפסי דאדכר בתר שומע תפלה חוזר לראש וס״מ דאי טעה ולא אמר גבורות גשמים בתחיית המתים חוזר לראש אע״ג דאדכר קודם שומע תפלה דהא אוקימנא הא דר׳ תנחום בדאדכר קודם שומע תפלה וירושלמי פליג וכתלמודא דידן עבדינן וכ״פ רבינו יואל כמו האלפסי: [דף ב] רבי יהודה אומר העובר לפני **תרטו** התיבה בי״ט האחרון של חג האחרון מזכיר וכו׳ הלכה כר״י בירושלמי פריך ויזכיר מבערב לית כל עמא תמן ויזכיר בשחרית אף הוא סבר שהזכיר מבערב ר׳ חגי בשם ר׳ פדת אמר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש״צ בגשם. ר״ש בשם ריב״ל בש״צ הדבר תלוי הדא דתימא אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש״צ בגשם קמון לגלותא כמו שהזכיר ש״צ עכ״ל הירושלמי. ופירש ראבי״ה דה״פ הירושלמי (ד) יזכיר בכניסת י״ט האחרון ומשני לית כל עמא תמן פירוש כי היו בעלי מלאכה וטרודים (ה) ונשארים בביתם ומתפללים בערב ויזכיר שחרית (ו) א״כ יסברו שהזכיר מבערב (ז) ולשנה הבאה יזכירו מקצתן מבערב ומקצתן לא יזכירו והוו להו חבילות חבילות [*באשירי אינו נותן הטעם לפי שאין מתפללין בקול רם בערבית רק חיישינן שמא בערב לא יהא בבהכ״נ] (ח) כי בערבית אין ש״צ מתפלל בקול רם ולא ידעו להבין אם הזכיר אם לאו ואף אם יזכיר בשחרית כשמתפלל בקול רם יטעו שגם בערב הזכיר (*שיהו) [*כי יהיו] סבורים שחובה להזכיר כלילי שבת ויומו וכשאר הזכרות די״ט הלכך תקנו שלא יזכיר בשחרית ביוצר בהתפללו בקול רם ואז יבינו ויתחילו ביחד במוסף (ט) ור׳ חגי פירש טעם אחר שאסור להזכיר עד שישמע מפי ש״צ ומיהו מה שבשחרית אינו מזכיר היינו מטעם [*קמא] דפרישית [א] (י) ודר׳ חגי נ״ל ה״פ אסור ליחיד להקדים תפלתו לתפלת צבור כגון שהוא חולה אסור לו להזכיר קודם [*שיזכיר] ש״צ בין בלחש בין בקול רם אבל קמון לגלותא והתפלל כל אחד ואחד בלחש ויחיד בא לבית הכנסת עד שלא גמרו בלחש את תפלתם ורוצה להתפלל [*מיד] במגן ומחיה ולהזכיר עד שלא יגמרו את תפלתם ועד שלא יתחיל ש״צ להתפלל בקול רם ולהזכיר אין [צריך] להמתין לש״צ דכיון דקמון לגלותא כמו שהזכיר ש״צ שהשליח [*צבור] וגם כל העם הזכירו כבר בלחש ומפורסם הדבר ויש נוהגין שלאחר קריאת התורה וקדיש אומר מיד ש״צ בקול רם משיב הרוח ומוריד הגשם ואז מתפללין הקהל ומזכירין כמו שעושין בר״ח שש״צ מזכיר יעלה ויבא קודם תפלת י״ח: גרסינן **תרטז** בירושלמי תני אם התפלל ואינו יודע אם הזכיר כל שלשים יום חזקה מה שהיה למוד הזכיר מכאן ואילך מה שצורך הוא מזכיר שמעינן מהכא דכל ל׳ יום אחר זמן הזכרה אם אין ידוע לו בודאי שהזכיר חוזר ודכותיה (*גבי) [*לאחר] פסח כל ל׳ בחזקת (*שלא הזכיר) [*שהזכיר] וחוזר: א״ר פפא נימרינהו לתרוייהו לא ידע רבי טעמא מאי כיון דאמר אל ההודאות הרי משמע כל ההודאות ולמה לי למימר רוב ההודאות או דנמצאת עכשיו סותר את דבריו [*ועוד תימה מאי חתימה הוא מברך רוב ההודאות בשלמא אל ההודאות שפיר ברוך שמו של הקב״ה שהוא כל ההודאות אלא ברוך רוב ההודאות היכי הוי חתימה. מ״י] (יא) ואי הוה אמר ברוך ברוב ההודאות הוה שפיר טפי וכמו כן אנו עושין שאנו אומרים בישתבח בא״י אל מלך גדול בתשבחות היינו רוב ההודאות: [דף י] **תריז** הלכתא יום ס׳ כלאחר ס׳ מפורש בירושלמי דס׳ יום בתקופת תשרי מנינן להו מעת לעת וכשלין תשעה וחמשים יום מתחילין בשאלה ופעמים שמתחילין ביום ופעמים שמתחילין בלילה ואם בשלש שעות [ב] תפול תקופת תשרי והיחיד איחר תפלתו מן הצבור נראה לרבינו אבי העזרי דאיהו בתר רוב צבור גריר ואין עושין תורה כב׳ תורות וחבילות חבילות והכותה נמי בלילה: [שם] יחיד הראוי למנותו פרנס **תריח** שנינו בתוספתא אי זהו יחיד כל שמינוהו ב״ד פרנס [ג] על ידי כך שאירע להם צער ונזקק להם (*ומשמע שמינוהו) [*ומינוהו] פרנס [*הצבור בדבר צער פי׳] על ידי (*שניחס) [*שנזקק] להם בשום צער שהלילכ דהואיל שהוא אדם העוסק בצרכי צבור ראוי נמי להתמנות על מעשה רבים ומכאן **תריט** נהגו לעבור לפני התיבה בר״ה ויו״כ פרנסין המנהיגין המגינין על הדור שלהם: הגה״ה בירושלמי פריך מכיון שהוא מתמנה על הצבור הוא מתפלל ונענה בתמיהה ומשני מכיון שהוא מתמנה על הצבור ונמצא נאמן הרי הוא מצלי ומתעני כלומר בעינן שיהא פרנס נאמן: עכ״ה. [שם] **תרכ** הרי שהיה מתענה על חולה ונתרפא ונראה לראבי״ה וכן מצאתי בתוספתא דהא דקתני הכא ה״ז מתענה ומשלים היינו כגון שנתרפא החולה או שעברה הצרה לאחר הנץ החמה לר״מ ולר׳ [ד] יהודה לאחר חצות ולר׳ יוסי אחר ט׳ שעות דהכי תנן לקמן פרק סדר תעניות הללו היו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה כו׳ והתם מייתי עובדא ומשמע דהלכה [ה] כר״י: [שם] **תרכא** ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין פי׳ ריב״א אפי׳ אם דעתו לחזור מתענה ומיהו כיון שלא קיבל עליו להתענות נראה שאם יצא מחוץ לעיר חוץ לתחום מותר לאכול וא״ל להשלים מדלא קתני בסיפא מתענה ומשלים כדתני ברישא א וכן משמע פרק כל הבשר דחוץ לתחום מותר כדקאמר התם חוץ לתחום אכלתינהו ופירש רבינו אבי העזרי ואני מוסיף דאפילו בעיר שמתענין שרי ליה למיכל בחדר אחר במקום (יב) שלא יהו רואין אותו וסרכי׳ כדמוכח פרק מקום שנהגו בעובדא דרבה בר בר חנה דדעתו לחזור הוה ואפ״ה כסייה ואין לחלק בין תענית לדבר איסור עכ״ל והתוס׳ פסקו דכ״ז שהוא בעיר צריך להשתתף עם הצבור בצרתם. (*ואם) שכח ואכל אל ינהג עדון בעצמו נראה דהכי בעי למימר לא יאמר כיון ששכח ואכל מעט אגמור סעודתי עד שובעי אלא מיד שנזכר יפרוש מלאכול (*מי) [*דמי] שאכל שום וריחו נודף וכי יחזור ויאכל יותר כדי שידוף יותר תוספות וראבי״ה פירש וז״ל נראה לפרש דעדון אפי׳ בפני עצמו אסור דמתוך כך פניו להובות ונראין הדברים דאל״כ היינו רישא דקתני אל יתראה בפניהם. [*וז״ל הרי״ף ב׳ ימים זה אחר זה] [דף יא] יחיד שקבל עליו שני ימים זה אחר זה נראה לר״י דרבותא נקט שאע״פ שקבל רצופים והתחיל כבר בתענית יום אחד מהו דתימא אם אכל הלילה שבין שני ימים כאלו מפסיק בתענית ודמי כאוכל בחצי היום קמ״ל דלא חשיב הפסקה דמסתמא כך קיבל שני ימים ולא לילה שבינתים: [שם] לן בתענית פירוש לילה שאחר התענית ומסיק קסבר **תרכב** מתענין לשעות כשקבל ושאני הכא שלא נתכון לשם תענית מעיקרא אלא להאריך תעניתו של יום שעבר א״נ י״ל דהכי קאמר ושאני הכא דלילה לא קיבל עליו מעיקרא כלומר מבע״י לא קיבל להתענות באותו לילה אלא לאחר שהחשיך נמלך בו ולן בתעניתו ואע״פ שלא נתכוון להאריך בתעניתו. [שם] מתענין לשעות כיון שלא קיבל מבעוד יום אין מתפלל למחר תפלת תענית (יג) מיהו לעולם היכא דקבל מבעוד יום להתענות כמו זה בלילה בלא יום אימא דחשוב תענית ומתפלל תפלת תענית למחר ע״כ תוס׳ [שם] [דף יב] ומתענין לשעות בפ״ב דע״ז פרש״י ז״ל כגון שקיבל עליו תענית מו׳ שעות ולמעלה ומיהו לא טעם כלום מתחלת כל היום אבל לא לשם תענית נתכוון בו׳ שעות ראשונות וקשה דאמרינן לקמן כל תענית שלא קבל עליו מאתמול לאו שמיה תענית משמע אפילו קבל עליו לאחר חשיכה להתענות למחר כל היום לא הוי כלום כיון שלא קיבל עליו מבע״י וכ״ש כשמקבל לאחר חשיכה לשעות בפירוש דלא הוי תענית ונראה לפרש דמתענים לשעות כגון שקבל עליו מבע״י להתענות בלילה עד הבקר או למחר עד חצות. ומסיק עלה אמר רב חסדא והוא שלא טעם כלום עד הערב א״ל האי תעניתא מעלייתא הוי כלומר כיון שקבל עליו מבעוד יום וגם התענה כל היום הרי תענית גמור ומאי לשעות הוי. ומשני ל״ל כגון שלא קיבל עליו תענית מבע״י אלא לשעות עד חצי היום או פחות

*) בר״ף

הגהות מהר״י [א] ודר׳ יוסטא כ״ל: [ב] ביום: [ג] על הצבור בדבר צער כצ״ל: [ד] נ״ל אליעזר: [ה] נ״ל כרבי אליעזר:

חדושי אנשי שם

א ג״מ ותימה דיותר הול״ל מדלא קתני מתענה ומשלים כדקתני בסיפא ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים דזה הוא ראיה גדולה כיון דבזה הדין בעצמו כתב מתענה ומשלים בהולך ממקום שמתענין כו׳ ובהולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין לא כתב מתענה ומשלים ודוק. ואפשר שהמרדכי גורס בתלמוד כגי׳ הרי״ף ההולך ממקום, שמתענין למקום שאין מתענין ה״ז מתענה ומשלים ממקום שאין מתענין למקום שמתענין מתענה ולכן כתב הספר מדלא קתני בסיפא מתענה ומשלים כדקתני ברישא רצה לומר כגון גבי ההולך ממקום שמתענין כו׳:

בגדי ישע

(א) **וכיון** דספיקא לא חתמינן מספיקא. כתב הב״י סי׳ קי״ד וז״ל דאם לא הזכיר של ר״ח בברכת המזון קא מספקא לן בגמרא אי חתים או לא חתים ולכך מספיקא לא חתים וסבר דה״ה לתפלה ותימה כיון דבפ׳ שלשה שאכלו אמרי׳ דכשטעה ולא הזכיר של שבת וי״ט בברכת המזון אומר ברוך שנתן כו׳ וחותם הכי הל״ל גבי תפלה דהא תפלה חובה היא לבהמ״ז דשבתות וי״ט דמיא דחובה למיכל בהו ולא לבהמ״ז דר״ח דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל כדאיתא בפ׳ שלשה שאכלו ואפשר דהזכרה דבהמ״ז שאני דמאחר דסמוך להזכרה היא חותם בברכת הארץ כשצריך לאומרה אחר סיום ברכת הארץ צריך לחתום בה ג״כ בשבתות וי״ט אבל הזכרה דתפלה מאחר שאינו חותם סמוך לה בברכות גם כשמזכיר אחר שסיים תחיית המתים אינו חותם בברכה ומצאתי כתוב ולמה לא תקנו בברכה בפני עצמה במקום שיזכיר כמו בברכת המזון שאם שכח קובע ברכה א׳ של שבת אומר הר״מ מפני שהיה ספק אם יברך ול״ד לבהמ״ז דהתם כבר סיים הברכה דהטוב והמטיב ביבנה תקנוה עכ״ל ב״י: (ב) **חוזר** חוזר לראש הברכה שטעה בה. ר״ל בשאלה אבל במשיב הרוח חוזר לראש התפלה דהא ג׳ ראשונות חשובות כאחת וכ״כ הרא״ש: (ג) **ואם** עקר רגליו כו׳. ואנן קי״ל דאפי׳ לא עקר רק התחיל אתה חונן חוזר: (ד) **ויזכיר** בכניסת י״ט האחרון. דכיון דעברו ימי החג ואין הגשמים סימן קללה ראוי היה שיתחיל מיד מבערב לשון אשר״י: (ה) **ונשארים** בבית ומתפללין בערב. רצה לומר שנשארים בביתם ומתפללין בערב ואין נכנסין לב״ה להתפלל ולא ידעו שהתחילו הקהל להזכיר נמצא זה מזכיר וזה אינו מזכיר ויהא אגודות אגודות: (ו) **א״כ** יסברו שהזכיר בערב. ר״ל אותם שהיו בערב בב״ה יסברו שאתמול בערב היה זמן התחלת הזכרתו אבל אותן בעלי מלאכות לעולם אין יודעים להתחיל ולהזכיר עד שישמעו מפי הקהל שמתחילין ודו״ק: (ז) **ולשנה** הבאה יזכרו מקצתן בערבי׳ ר״ל אותם שהם בב״ה: (ח) **כי** בערבית אין ש״ץ מתפלל בקול רם. ודאי אם היה הש״ץ מתפלל גם תפלת ערבית בק״ר אז היינו מתחילין להזכיר בשחרית. דאז לא היה לנו לחוש שמא לשנה הבאה יטעו אותם שהיו בב״ה ויסברו שמתחילין בערב הזה אינו דהא הש״ץ לא הזכיר אותו בחזרת התפלה ואף אם יזכיר בשחרית כשמתפלל בק״ר דפשיטא שאין להקהל להתחיל בשחרית משום הטעם הנזכר שמא יטעו אלא אף אם הקהל לא יתחילו להזכיר אלא הש״ץ יזכיר כשמתפלל בק״ר גם בזה א״ל שמא יטעו ולשנה הבאה יתחילו להזכיר אותם שהם בב״ה בערב וא״ל למה הוצרך הספר לומר בנדון זה שיסברו ויטעו גם בערב חובה להזכיר נימא שיטעו ויסברו שאף להקהל בשחרית חובה להזכיר, ל״ק מידי דבשחרית שאז בא כל העם בב״ה ובני עושי המלאכה עם שבשדות נגררים אחר עם העיר ואם יתחילו בני העיר בשחרית גם בני השדה הבאים יתחילו בשחרית ומהם יראו וכה יעשו לכך אין החשש אלא משום הערב שבני השדה לא באים לב״ה ובני ב״ה יטעו ויתחילו מבערב ובני השדה עדיין לא התחילו ויהיה חבילות חבילות: (ט) **ורבי** חגי כ׳ טעם אחר. כתב הרא״ש וז״ל נ״ל דהאי טעמא קאי אפירכא תניינא דפריך ויזכיר בשחרית וקאמר שאין ליחיד להזכיר עד שיזכיר הש״ץ פי׳ שיכריז קודם מוסף בק״ר משיב הרוח ומוריד הגשם והאי אי אפשר בבוקר לפי שאינו יכול להפסיק בין גאולה לתפלה עכ״ל אבל לקושיא ראשונה שהקשה ויזכיר בערב בודאי צריכין אנו לטעמא משום דלית כל עמא תמן וזה יהיה ג״כ כוונת הספר ונ״ל דצ״ל ומיהו מה שבשחרית אינו מזכיר היינו מטעם שפירש ור״ל דהטעם מה שפירש ר׳ חגי הוא מה שבשחרית אינו מזכיר אבל מה שבערבית אינו מזכיר הוא מטעם הנזכר לעיל ודו״ק: (י) **ודר״ש** בשם ריב״ל נ״ל דה״פ כו׳ ר״ל דהא דריב״ל מלתא באנפי נפשא הוא ואינו בא לתרץ מה שהקשה לעיל ויתפלל מבערב כו׳: (יא) **ואי** הוי אמר ברוך ברוב הודאות הוי שפיר טפי. ר״ל אע״פ דעדיין היה קשה למה ליה למימר רוב ההודאה כיון דאמר אל ההודאות מ״מ טפי הוא שפיר מלומר רוב ההודאות כי רוב ההודאות לא ידעינן מאי קאמר וכי הקב״ה בעצמו ובכבודו הוא רוב ההודאות שאמר ברוך רוב ההודאות. אבל כשאומר ברוך ברוב ההודאות א״ש טפי מרוב ההודאות אבל עכ״פ אין מתורץ למה הוצרך כלל לומר זה מאחר שאמר ברוך אל ההודאות ועיין לעיל בר״ן ושם תירץ קושיא זו בשם הרמב״ן ע״ש: (יב) **שלא** יהא רואין אותו וסרכי׳ פי׳ ינהגו אחריו: (יג) **מיהו** לעולם היכא דקיבל מבע״י להתענות כמו זה בלילה בלא יום אומר דחשיב תענית כו׳. ר״ל כשגמר אותו היום רק שמתחילה לא קיבל עליו אלא להתענות בלילה לבדה וכמו שמפרש אח״כ דברי ר״ח שמביאו בסמוך ודו״ק. אבל לראבי״ה דרך אחרת יש בביאור דברי ר״ח כמו שיתבאר לקמן

ושוב כשמתענה עד אותה שעה נמלך וגמר בלבו להתענות עד חשיכה הויא מתענין לשעות : (יד) וז"ל ראבי"ה ראיתי כמה פתרונים בפירוש מתענין לשעות ולא ישרו בעיני ול"נ דהכי פירושו כגון שאמר בתפלת המנחה הריני שרוי למחר בתענית דהלכה כשמואל דאמר שצריך לקבל בתפלת המנחה [*והגה אם דעתו להתענות יום שלם יאמר הריני למחר שרוי בתענית ואם ירצה לשעות יאמר הריני למחר [א] בתענית שעות עד שליש היום או חצי [ב] הן חסיר והן יתיר כפי חפצו ולעולם בעינן קבלת תענית קודם כניסת התענית בין ליום שלם בין לשעות וכן אם רוצה להתענות מחצי היום · מ"י] והנה אם דעתו להתענות מחצי היום ועד הערב ומתכוין לסגף עצמו [ג] (טו) כמו שמורגל לאכול קודם חצות וגם בט' שעות אע"פ שאכל ושתה כבר הוי בכלל מתענים לשעות אם לא טעם כלום מאותה שעה שקבל עליו עד הערב ומתפלל עננו כיון שסיגף עצמו קצת ודכוותה אם דעתו להתענות יום שלם ואירעו אונס שאכל בה' שעות או בו' מתפלל עננו אבל אם [אין] מורגל לאכול בג' שעות וקיבל עליו עד ו' שעות וחצי שהוא מנחה גדולה אבל יום שלם לא קיבל עליו (טז) ואכל בו' שעות וחצי אין מתפלל עננו קודם שיאכל וכל המתענין לשעות צריך שיאמר הריני בתענית שעות קודם שיתחיל להתענות ופלוגתא דרב ושמואל דאימתי מקבלין קאי אתענית יום שלם ולה"ק רב במנחה קודם תפלה ושמואל בתפלת המנחה וכ"ש קודם והוא הדין בתענית בשעות יקדים שעה אחת או חצי ויקבל ואם זמן תפלה יקבל בתפלתו ואם אין זמן תפלה או שהתפלל כבר יכוין בלבו ויאמר הריני שרוי לפניך בתענית שעות על דרך שפי' וכן הא דאמר שמואל כל תענית שלא קיבל עליו מבע"י לאו שמיה תענית מיירי שהיה דעתו להתענות יום שלם הלכך צריך לקבל עליו קודם לכן בתפלת המנחה וכן הא דאמרינן כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית היינו לעלות לו לתענית יום שלם דהיינו סתם תענית ולענין תענית שעות נמי לא יעלה כיון שלא פי' בשעת תענית לשעות אבל קיבל עליו בפי' לא חיישינן לכל הני והכי מפרש שמעתא אמר רב חסדא הא דאמרת מתענים לשעות והוא שלא טעם כלום כל אותו היום א"ל רבי אבא האי תעניתא מעלייתא הוא פי' היינו עיקר מתענים לשעת הוא שמאותה שעה שקיבל עליו בשליש היום או בחצי היום או קודם אין טועם כלום עד הלילה וגם קודם לא טעם ומה בא רב חסדא לחדש על רב הונא זה נראה לבעל התלמוד שפשט המשמעות כך ואם קבל עליו במנחה להתענות עד ו' שעות או יותר ושוב היה טרוד והתענה עד הערב כ"ש דתענית מעלייתא הוא ותענית מעלייתא גבי שעות הוי תרווייהו ומשני לא צריכא דאימלך אימלוכי לאחר שאכל ושתה כבר בו ביום קיבל עליו תענית שעות שלא ליטעום כלום עד הערב ואשמעינן רב חסדא שגם זה בכלל מתענין לשעות ומתפלל עננו כדפרישית לעיל וכ"ש אם לא טעם קודם וה"ה אם היה בדעתו להתענות כל היום ובא לו שום דבר אונס שאכל בו' שעות וראיה לדבר דגרסינן בירושלמי פרק קונם יין מילתא דר' יוחנן אמר מתענין לשעות דא"ר יוחנן הריני בתענית עד דאשלים פירקין ומילתיה דר' יונה אמר מתענין לשעות דר' יונה הוה בצור ושמע דדמך בריה דר' יוסי ואע"ג (יז) דאכל גוגבא ושתה מיא אסקיה צומא כל ההוא יומא מילתיה דרב אמר מתענין לשעות דאמר רב לוה אדם תעניתו ופורע פי' דאפילו היום שלוה הוי בכלל תענית אע"פ שאכל כיון שמקצתו התענה עד שלא נמלך ללוות ומיהו חייב לפורעו שהרי יום שלם קיבל עליו וכיון דמיקרי מתענין לשעות בכל ענייני מתענין לשעות קאמר תלמודא מתפלל תפלת עננו שאין בידינו לחלק הואיל ולא חילק התלמוד ומטעם זה אומר נמי (יח) עננו בתענית חלום (יט) קצרו של דבר מעת שקיבל עליו התענית קאמר תלמודא שלא יטעום כלום עד הערב אבל במה שאכל [קודם] לא קפיד תלמודא כדמוכח בירושלמי וכל היום דנקט אשעת קבלה קאי וכן נראה לפרש כדי שנשוה הירושל' והבבלי ומההיא דלוה אדם תעניתו שקורהו הירושל' מתענין לשעות משמע נמי אפי' אכל אח"כ בו ביום שהיה בדעתו להתענות ובא לו אונס או דבר אחר שלא גמר התענית ופירוש והוא שלא טעם כלום כל אותו היום בב' פנים ר"ל שלא היה בדעתו לטעום כלום כל אותו היום ושוב נמלך ולוה תעניתו ומשמע נמי שאכל כבר ושוב נמלך שלא לטעום כלום כל אותו היום עכ"ל ראבי"ה : **תרכג** כל תענית שלא קיבל עליו מבע"י לאו שמיה תענית ודמי למפוחא מליא זיקא משמע דלא חשיב תענית ומותר לאכול אע"פ שקיבל עליו אחר חשיכה להתענות כל היום דכיון שלא קיבל מבע"י כאילו לא קיבל ומיהו נראה לר"י דאם התענה מתפלל עננו דלא גרע מתענית חלום שמתפלל עננו תוספות ·(כ) וראבי"ה פליג עליה בהא [ד] וה"ר מרדכי ז"ל שמע מפי מוריו ז"ל דאם לא קיבל מבע"י דאין מתפלל עננו למחר : ומורי הר"ף אומר דסגי במחשבה ולא בעי הוצאה בפה כ"א גבי שבועה דכתיב לבטא בשפתים : ושמואל אמר בתפלת המנחה כולהו רברבתא פסקו כשמואל וכ"פ רב עמרם ופי' ר"ח **תרכד** קבלת תענית שאומר אהא בתענית למחר ויהי רצון שתתקבל תפלתי ביום תעניתי כי אתה שומע תפלה כו' כך כוללה בשומע תפלה אבל בשאלתות פרשת ויחל פי' שמתפלל עננו במנחה שלפני התענית ולישנא דגמרא משמע כר"ח דקאמר אמר רב שילא אהא בתענית יחיד למחר מספר ראבי"ה · ונראה הדבר דשמואל מודה לרב דאם קבלו במנחה קודם תפלת המנחה שפיר דמי (כא) וכ"ש קודם לכן וכן נהגו העם לברך בשבת מקבלי תענית ב' וה' וב' ושוב אין צריכין לקבל אבל רב לית ליה דשמואל · מספר ראבי"ה לעיל א"ר חסדא **תרכה** כל תענית שלא שקעה עליו חמה כו' נראה (כב) דהיינו י' בטבת או י"ז בתמוז או צ"ג והוא הדין מי שקבל עליו התענית בפירוש דסתם תענית יום שלם הוא אבל עשי"ת אין רגילות לקבלם בתפלה וכן תענית חלום צער בעלמא קביל עליה [ו] מדתנן אנשי משמר מתענין ולא משלימין ומשני התם לצעורי נפשייהו קא מכווני והא ליער וה"נ משני א"ר"א בר' צדוק וכן שמעתי מעידין על זקני ראב"ן שלא היה מתענה בעשי"ת עד שקיעת החמה אלא אחרי צאתו מבית הכנסת מיד היה אוכל ואפ"ה מתפלל עננו · כדפ"ל ופי' שקעה עליו החמה שקעה לגמרי כדאמר [ז] בברכות בריש ובא השמש וטהר טהר יומא דהיינו צאת הכוכבים ומתחלת שקיעה עד הלילה ה' מילין עיין סוף פ"ב דשבת קצרתי מספר ראבי"ה : איכא דאמרי **תרכו** לא שנו אלא שלא ישן כו' יש גאונים שפסקו כלישנא בתרא וכ"פ רב אלפסי ויש גאונים שפסקו כלישנא קמא דגמר וסילק דעתו מלאכול אסור לאכול והוא הדין לשתות אבל ישן ולא סילק דעתו אוכל וגרסינן בירושל' ישן ועמד אסור כשלא התנה אבל התנה מותר ויש מחלקין ומתירין לשתות כי אדם צמא אחר אכילה ואחר שינה והוי ליה כהתנה לשתות : גרסינן *) פרק הקורא כו' או דילמא הנאה קיבל עליה כתב ראבי"ה נ"ל כיון דאסיקנא דהנאה לא קיבל עליה דיכול לכוס עלי קנמון וקנליכ"א בלעז כדי ללחלח גרונו ולפלוט ואמרי' פ' כילד מברכין כס זנגבילא ביומא דכפורי פטור ונ"ל **תרכז** דפטור ומותר א ופטור דנקט משום דשייך באכילה גמורה חיוב חטאת ומדאמרי' כל פטורי דשבת פטור אבל אסור מכלל דשאר פטורי לא ואפי' אם ביום כפור אסור שאני התם דהוי דאורייתא ועוד דטובא הנאות נאסרו בו עכ"ל : (כג) [דף יא] **תרכח** אין ת"צ [ז] אלא ט' באב בלבד מכאן פסק הראבי"ה דמותר לרחוץ בחמין אפי' בי"ז בתמוז ונ"ג דכי היכי דמותר בנעילת הסנדל ה"נ ברחיצה (כד) דמעשה רב ורבינו יואל הלוי אביו היה אוסר וראיה מפ"ק דר"ה הלכה דבטלה מגילת תענית מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד וירדו (*ר"א) [*ואמרו לר"א ורחץ] ור' יהושע [ח] וסיפרו אמר (*להו) [*להם] ר' יהושע לאו והתענו על מה שהתעניתם אלמא דאסור ברחיצה [ותספורת] וכתב ראבי"ה דנהגו היתר ברחיצה : [דף יד] שלח להו **תרכט** כיחידים דמיתו ובשומע תפלה [*והלכתא בשומע תפלה וש"ן בין גואל לרופא · כתב ראבי"ה אם טעה ש"ץ ולא אמר עננו בין גואל לרופא יכול לאומרו בשומע תפלה כדאמרי' לעיל גבי טעה ולא אמר שאלה בברכת השנים וכו' בהג"ה היכא דיתיב בתענית בשבת אומר עננו בסוף אלהי נצור · נראה דשגגה היא דבברכה חמשית אומר עננו ושוב רצה ומודים · מ"י] : רבינו יואל ורבינו אלעזר ברבי שמואל תמהו על מה סמכו כשמתענין בגזירות וכדי שלא תבא צרה שמתפלל ש"צ עננו בין גואל לרופא וקורין בתורה ויחל כדין תענית צבור דהאו בתענית יחיד אין קורין בתורה דתניא בתוספתא פ"ב דמכלתין תענית צבור נכנסין לבית הכנסת וקורין משא"כ בתענית יחיד ובפ' אין עומדין גרס בירושלמי בניטה צריכין מיעבד תעניתא בתר פיסחא אתון שאלון לר' אמר לון לכו ועשו ובלבד שלא תשנו מטבעה של תפלה (כה) ומסקנא נמי התם בשומע תפלה וכיון דקפיד אשנוי טבעה של תפלה משמע בכל ענייניס כיחידים דמו ויש לדחוק ולומר כיון שמצינו שקבעו צום בהריגת גדליה והוא תענית צבור ה"ה לשאר קושי עולם · ותענית שלאחר הפסח ושלאחר החג נהגו בכל תפוצות ישראל ולא הוי כתענית יחיד וטעמו של דבר שמתענין י"א שמא חטאו בלשונם ובלבבם כדחזינן באיוב אולי חטאו בני וכו' ואין נראה דא"כ לאחר שבועות נמי ונ"ל דבכל מקום אנן גרירינן בתר בני בבל והם היו מתענין אחר החג בזמן הרביעה כשלא ירדו גשמים ובני ניטה אחר הפסח כאשר הבאתי לעיל מן הירושלמי אבל אחר חג שבועות לא מצינו שמתענין בשום מקום אבי"ה : גרסי' בסוף בכל מערבין **תרל** תניא אמר ר"א ברבי צדוק אני הייתי מבני סנאב בן בנימין פעם אחת חל ט"ב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שי"ט שלנו היה ב מעשה ברבינו יעב"ן שהיה בעל ברית בט"ב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים ומהאי טעמא דהכא שי"ט שלו היה : **תרלא** הלכה מתענה ומשלים ואפי' בתענית יחיד מיירי וכן משמע בשאלתות ובירושלמי · ובמגילת תענית אמר ר' יוסי בן דוסתאי משום ר' יוסי הגלילי מי שנשבע להתענות ערב שבת הרי זו שבועת שוא שמקלה ערב שבת כשבת : כתב רבינו אלחנן דסברא הוא להתענות ג בכל תענית עד צאת הכוכבים וא"ת והלא אפילו גבי תשעה באב דצריך להתענות לילה ויום איכא מאן דשרי פרק מקום שנהגו בין השמשות שלו בכניסתו ותירץ דהאי עיולי יומא מאפוקי יומא דעיולי דהיינו ליכנס בתענית שרי בין השמשות אליבא דמאן דשרי אבל אפוקי יומא דהיינו בסוף התענית מספיקא לא נפיק עד שיהא ודאי לילה : לוה אדם **תרלב** תעניתו ופורע פר"ח כגון דאנים הדע דקאמר עלה תלמודא בלישנא קמא כי אמריתה קמיה דשמואל אמר [ט] לא יהא אלא נדר וכי נדר הוא דלא סגי דלא משלם צערא הוא דקביל עליה אי מצי מצער נפשיה ואי לא מצי לא מצער נפשיה מכלל דרב במצטער קאמר מיהו אינו סכנת נפשות ד והאלפס תפס לו לישנא בתרא וה"פ לא יהא אלא נדר שקבוע לו זמן ועובר בבל תאחר כדאיתא פ"ק דר"ה א"כ צדקה שעובר מיד דהא קיימי עניים ואם נאנס ולא קיים וכי יפטר בכך והלא כשיוכל ישלם קצרתי מראבי"ה ומצאתי כתוב מספקא ליה לר' שמא דוקא תעניתו אבל תענית צבור שמא אינו רשאי לפרוש מן הציבור :

הלכות תשעה באב

אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ **תרלג** אסור ללובשן בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה ותלמודא מסיק הכא ובכתובות גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם ופירש"י בכתובות סוף פ"ק מפני שהיה להם סממנים טובים י"מ גיהוץ שלנו בלא כיבוס ול"נ

*) הרי"ף הביאו כאן

הגהות ממ"י [א] שרוי : [ב] היום : [ג] כגון : [ד] לעיל : [ה] [ואין צריך להשלים] וראיה מדפריך עליה : [ו] בריש ברכות : [ז] בבבל : [ח] וסיפר : [ט] לא יהא אלא נדר תא"נ:

חדושי אנשי שם

א ג"מ וצ"ע דלפי זה אמאי מחלק שם תלמודא בין רטיבתא ובין יבישתא דכיון דמסקינן דהנאה לא קיבל עליה וגם צריך ליזהר שיפלוט אחרי כן א"כ מה לי רטיבתא או יבישתא : **ב** מהר"ם מעשה שהיה בגרמייזא בימי ר"י סג"ל שחל לו ברית מילה בי' באב שחל ט"ב בשבת ונדחה עד למחר כתקון חכמים והוא היה אב הברית והמתין עד לאחר חצות וצוה להתפלל מנחה גדולה לאחר חצות והלך ורחץ הוא ובעלי ברית ומלו הנער ואכלו כל צרכיהם ולא השלימו עם הצבור והטעם שאמרו מותרין מפני כבוד השבת כ"ש מילה דעדיף משבת : כשמלין תינוק בט"ב אומר איכה וירמיה אחר הברית ופושט בגדי שבת אשר לבשו עכ"ל מהר"ם ולכאורה נראה שחולק על מעשה דרבינו יעב"ץ ור"י סג"ל : **ג** דהא בסוף פרק במה מדליקין לרבי נחמיה ליכא כ"א חצי מיל מגמר שקיעה עד צאת הכוכבים ומסתמא אין אדם יכול לעמוד בזה ועוד סברא שיש להתענות עד הלילה כד"א לא מצינו יום שמקצתו אסור ומקצתו מותר : **ד** דתניא בתוספ' דתעניות הרי מי שהיה מתענה ושכח ואכל הרי זה משלים תעניתו ודווקא כשנדר יום סתם אבל יום ידוע אין משלם אלא משלים אותו יום כיון שדעתו על אותו יום לא ישלם אחר תחתיו :

בגדי ישע

לקמן : (יד) וז"ל ראבי"ה · כלל העולה מדברי ראבי"ה הוא כך דאם קיבל עליו להתענות למחר ג' או ד' שעות או כמו שירצה נקרא מתענה לשעות וכן אם אוכל עד חצות ומחצות ואילך הוא מתענה ג"ז נקרא מתענה לשעות ובענין זה יכול לקבל מאתמול או קודם חצות אבל אם רגיל לאכול בג' וכשיגיע ג' נמלך להתענות עד חצות מאחר דלא קיבל עליה קודם שהתחיל העינוי כי העינוי התחיל בשחרית אין בזה שום תענית לכן אם קיבל מאתמול עליו להתענות יום שלם ורוצה לאכול בחצי יום אין עולה לו אפילו לתענית שעות מאחר שלא קיבל מאתמול לשעות אבל אם אירע אונס שמוכרח לאכול בחצי היום ה"ז מתפלל תפלת תענית שגם מאתמול בשעת קבלה היה בדעתו שכשיארע אונס שיאכל : (טו) כמו שמורגל לאכול ק"ח וגם לט' שעות · ורוצה לסגף עצמו שלא לאכול עד הערב : (טז) ואכל בו' שעות וחצי אין מתפלל עננו קודם שיאכל · מצאתי כתוב משום דס"ל דוקא כשמתחיל תעניתו בחצי היום וגמר בסוף היום מקרי תענית שעות אבל אם מתחיל מתחילת היום ומסיים באמצע לא ס"ל דמקרי תענית א"א נאנס כמ"ש לקמן דלענין תענית שעות אינו עולה קודם ששקעה החמה והטעם משום דלא מנכרא מלתא דיש בני אדם שאינן אוכלים אלא עד חצות כדאמרי' דזמן סעודה היא עד שש ואין להקשות למה הוצרך הספר לומר לקמן הא דאמרי' כל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית דמיירי בתענית יום שלם הא יש לפרש דאם קיבל עליו עד חצי היום דאינו עולה לו א"ל דמשמע ליה שלא שקעה פי' דלא אכל כלל אותו היום עד שקה"ח א"כ ליכא לפרש אתענית שעות דהא אמרי' דמקרי תענית שעות אם התחיל להתענות מחצות ואילך ע"כ וק"ל דהא בהדיא מוכח מהירושלמי דמייתי אח"כ דגם עד חצות היום נקרא תענית שעות דא"ר יוחנן הריני בתענית עד דמשלים פירקין וכן כתב הר"ן ויש לומר דבקביל תענית עד חצי היום נמי תענית שעות מעלייתא הוא והא דאמר דאינו תענית הוא משום דדרכו לאכול בג' והוא קיבל עליו להתענות ו' והוא לא התענה ו' דהא בג' שעות לא התענה דהא בלא הכי לא הוי אכיל בהו וגם זה לא שוה לי דהא לא קיבל עליו להתענות אלא עד ו' שעות ומחצה על היום אבל לא אמר ו' ומחצה ע"כ נ"ל דה"פ שבשעה שהגיע ג' שעות על היום היינו כשרגיל לאכול או קיבל עליו ואמר אתענה עד ו' ולא כל היום ולא קיבל עליו מאתמול לכך אינו תענית שעות דס"ל לראבי"ה דכשמתענה עד חצי היום צריך לקבל עליו מאתמול כמו שכתבתי לעיל : ומ"ש לקמן דקודם ששקעה החמה אינו עולה גם לענין תענית שעות היינו הטעם משום שלא קיבל עליו מאתמול בפירוש לשעות ההוא מאתמול בשעת קבלה דעתיה הוי להתענות כל היום אבל כשאירע אונס בחצי היום אינו שפיר מקרי למפרע תענית שעות דהא גם מאתמול בשעת קבלה ידע שבשיארע אונס שיאכל בחצי היום: (יז) דאכיל גוגבא · פי' גבינה : (יח) עננו בתענית חלום דמקרי נמי שעות דלא קיבל עליו מאתמול ואינו מקבלו אלא כשעומד ממטתו : (יט) קצרו של דבר מעת שקיבל עליו התענית · ר"ל בכל עת ביום שקיבל עליו התענית לא יטעום כלום עד הערב ודו"ק : (כ) וראבי"ה פליג עליה בהא ר"ל דס"ל דדוקא בתענית חלום אומר עננו אבל לא בשלא קיבל עליו מאתמול כשהיה בדעתו להתענות למחרת (כא) וכ"ש קודם לכן ר"ל דשמואל מודה דכ"ש יכול לקבלו קודם תפלת מנחה : (כב) דהיינו י' בטבת ע"ל בסי' תצ"ד בהגה"ה שכתב שבע"ש טוב שלא להשלים : (כג) אין ת"צ בבבל אלא תשעה באב ר"ל לענין להפסיק מבע"י ולאסור ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל : (כד) דמעשה רב ר"ל רבנן דבי רב אשי סיימי כי אורחייהו : (כה) ומסקינן נמי התם בשומע תפלה · ר"ל השאלה בשומע תפלה ולא בברכת השנים וכ"ה באשר"י בפירקין :

(א) דא"כ גיהוץ שלהם נמי ואמאי נקט שלנו : ונהגו אבותינו [*אפילו] בכיבוס שלנו לאסור בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה ורשב"ט כתב ופסק דה"ה כלים חדשים דאסור ללובשן ואסור לתקן ולהניח ובירושלמי פרק מקום שנהגו הני נשי דנהיגי דלא למשתי מדעייל אב מנהגא ויש גורסין דלא לישתי חמרא · אבל רבינו נסים גאון לא גריס חמרא אלא עמרא ופי' לשון בשתי או בערב וכיון דהשתי אסור כ"ש תיקון בגדים וראוי להחמיר בזה אפי' מר"ח · בפ' החולץ תניא קודם הזמן הזה העם ממעטין בעסקיהם מלישא וליתן מלבנות ולנטוע ואית דמוקי לה בקודם שבת וקודם וסיינו מר"ח אב וה"ה לתיקון בגדים חדשים דהוא נמי בכלל מיעוט שמחה : תרלד ערב ט"ב ועי"כ מותר לאכול ולשתות אחר סעודה המפסקת דאמרינן באיכה רבתי ר"י ב"ב איקלע לגליבין בערב נומא רבא אזל ריש גלותא לאזמוניה א"ל הא אכלי ופסקי א"ל אסגח עלי דלא לימרו הא מרבנן לא אסגח עליה אזל ואכל מכל תבשיל ושתה מכל כוס וכוס שמעינן מהכא דמותר לאכול אחר סעודה המפסקת : הגה"ה ערב ט"ב לא יאכל ב' תבשילין כתב ראבי"ה ראוי להחמיר כיון שלא פי' התלמוד מהו ב' תבשילין · ולי אני הדיוט נראה שיש ללמוד מפ"ב דביצה דהגיא דפליגי ב"ש וב"ה גבי עירוב על דג וביצה שעליו שב"ש אומרין שני תבשילין וב"ה אומרין אחד ושוין שאם פרפר ביצה ונתן לתוך הדג או שריסק קפלוטות ונתן לתוך הדג שהן שני תבשילין וכל דבר גלי נקרא כמו כן תבשיל כדכתיב ויבשלו את הפסח וכן עירובי תבשילין דתנן עושה אדם תבשיל ומותר לערב אפי' בגלי כדגרסינן התם דגים מלוחים דאין בהם משום בשולי נכרים אמר רב יוסף אם נלאן נכרים ישראל סומך עליהם משום עירובי תבשילין כפ"ה : וכתב בסמ"ג ריב"א היה אוסר לאכול תפוחים מבושלין אחר תבשיל אחד בסעודה המפסקת מדאמרי' בירושלמי דנדרים יוצאין בתפוחים מבושלין משום עירובי תבשילין [א] : וכתב בא"ז ט"ב שחל תרלה להיות בשבת ודוחין אותו עד לאחר השבת נראה בעיני דאותו שבת אסור בתשמיש המטה מידי דהוה אקובר מתו ברגל דדוחין אבלו עד אחר הרגל ואעפ"כ דברים שבצנעה נוהג : ט"ב חולצין מנעליהן ויושבין לארץ כדרך אבלים ועומד ש"ל ומתפלל מעריב ואומר קדיש וגם התקבל צלותנא כו' ובספר רוקח יש אומרים חצי קדיש ואם חל ט"ב במוצ"ש א"א ויהי נועם לפי שנקרא מועד מידי דהוה כשחל ר"ח בא' בשבת או בשבת שאז אין מצדיקין את הדין ואם יש אבל בעיר נכנס בליל ט"ב במעריב לבהכ"נ וכן למחרתו בט"ב עד שיגמרו הקינות ויוצא והולך לביתו [*דהא ט' באב כולם אבלים והולכים לב"ה] אכן היה נ"ל קצת להחמיר משום דט"ב לא חמור כולי האי משום דהוה אבילות ישינה ואם יש תינוק למול מלין אותו אחר (*חצות)[*הקינות] ויש נוהגין שלא למולו עד לאחר חצות משום דקודם [*חצות] חל אבילות עליו ומילה עושין אותה בשמחה כדכתיב שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב וכן העידו רבותינו הגאונים שבמגנצ"א ובעלי ברית לובשים אז כלים אחרים ולא לבנים ממש וכן בשבת של חזון ישעיהו אין מחליפין כליהם אלא הכתונת בלבד : הגה"ה ופי' כתונת הוא מעיל ולא חלוק וכן פי' רבינו דוד קמחי ומ"ש כתונת המעיל פעמים קורא שניהם כאחד ע"כ א · ואחרי קדיש של תפלת ערבית קורא איכה וקינות ואינו אומר ובא לציון אלא מתחיל ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אבל בסדר רב עמרם כתוב שגם בלילה אומר ובא לציון בדילוג כמו למחרת ומסיים כל סדר קדושה ואומר קדיש ואינו אומר תתקבל משום דכתיב שתם תפילתי (ג) ואם חל ט"ב תרלו בשני או בחמישי אומר אל ארך אפים ואינו אומר והוא רחום ולאחר קריאת התורה אומר קדיש ומחזיר הס"ת למקומו ופותח בקינות ומסיים [בנחמות] ופותח אשרי וא"א למנצח ואומר ובא לציון גואל וגו' ואתה קדוש ומדלג ואני זאת בריתי לפי שאסור בת"ת ואומר קדיש בלא תתקבל ויש נוהגין לאחר גמר תפלת שחרית לגמור תתקבל וקורא באיוב ובירמיה ור"י הלוי (ג) הנהיג שלא לומר עננו בתפלה ואין נ"ל : נהגו העם שלא לשחוט ולהכין סעודת מוצאי ט"ב עד לאחר חצות כי ינטו צללי ערב ור' אבי העזרי כתב דטוב להמתין מן המנחה ולמעלה דבזמן הזה נהגו שלא לעשות מלאכה בט"ב כר"ע דאמר כל העושה מלאכה בט"ב כאלו עושה מלאכה ביה"כ וביה"כ תניא סוף פרק ואלו קשרים מפלגין באגוזים ומפרכין ברמונים מן המנחה ולמעלה וליטנא דתוספתא משמע כן מתקנין בט"ב למוצאי ט"ב משמע לסוף היום דט"ב (ד) מדלא קתני סתמא מתקנין בט"ב כדקתני העושה מלאכה בט"ב : [*ולכתוב בט' באב נ"ע אם היא מלאכה ואומר ר' יעקב שרבינו יצחק הגיה ס"ת שלו בט' באב והגיה בו הסופר טעיות עכ"ל ר' יחיאל מפריש · הג"ה

הגהות ממ"י [א] עכ"ס : [ב] איסור מר"ח אפי' בשר מלות ויין תוסס אף בשר עוף אסור :

מ"י] תרלז בספר החכמה רבינו ברוך ממגנצ"א כתב בשם ר"א ממיץ ראיתי מנהגים שלא ישרו בעיני אומר אני חדשים מקרוב באו ולא שערום רבותינו הראשונים אשר מימיהם אנו שותים ומפיהם אנו חיים ואומר מקצתם ראיתי נוהגין בט"ב שחל להיות בשבת או ערב ט"ב שחל להיות בשבת שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בסעודה המפסקת ונוהגים סימני אבילות ושנו חכמים אוכל בשר ושותה יין ומעלה כו' ועוד ראיתי אוסרין להתעטף בציצית בט"ב ושנו חכמים אבל חייב בכל המצות האמורים בתורה חוץ מן התפילין ועוד ראיתי אם חל יום ח' של מילה בט"ב מבטלין הקדמת זריזין [*מקדימין למצוה] שלא למול עד אמרם קינות הרבה ואיוב וחצי ירמיה קרוב הרבה לחצי היום · בט"ב מותר להניח תפילין משום דדמי לאבילות ישינה אמנם ר"מ לא היה מניח תפילין ולא היה מתעטף בטלית גדול בבוקר משום דאיתא באיכה רבתי השליך משמים ארץ תפארת ישראל זה טלית ותפילין אבל בערב מניח תפילין ומתעטף בציצית ובבקר לובש טלית קטן לפי שאין נראה לעולם: כשחל ט"ב תרלח במוצ"ש י"א שאין מבדילין *והרב ר' שמואל מבונבורק היה אומר בקול רם בלא כוס בורא מאורי האש ולא היה אומר בשמים דהוי תענוג ובליל שני היה מבדיל בבהכ"נ ועל השלחן בפ"ה והמבדיל בין קדש לחול כדאמרינן בע"פ מי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה מנהגים מראב"י העזרי : ט"ב שחל להיות בשבת יש נוהגין שאין אוכלין בשר בסעודה המפסקת ואין שותין

[*ולשתות יין הבדלה כשנכנס אב לא ראיתי רבותי נזהרים וגדולה מזו אמר לי מהר"ר שמואל שפירא ז"ל שדן לפני מהר"ם ז"ל שמותר לברך ברכת המזון על כוס יין ולטעמו והודה לו מהר"ם ז"ל אכן לבי מגומגם בזה כו' עד גם בספר אגודה התיר לבשל דגים בחומן משום דהנודר מן היין מותר בחומן · מהרי"ל סי' טו]:

יין בשבת שאין חובה להעלות על שולחנו כסעודת שלמה המלך אלא רשאי לעשות כן ג' סעודות בשבת יכול לקיים קודם סעודה המפסקת אמרינן בירושל' ט"ב שחל להיות תרלט בשבת מותר שני שבתות פירוש אחרי שהוא נדחה ביום של אחריו מותר בשבוע שלפניו ובשבוע שלאחריה וכשחל בחול אותה שבת אין אסור לאחריו דרבא פסיק כר"מ דאמר מר"ח עד התענית וכרשב"ג דאין אוסר אלא אותו שבת והרווייהו לקולא הא דפסק רבא כר"מ דאמר מר"ח עד התענית אשמעינן דלא נימא כרשב"ג דאוסר כל אותו שבת (ס) דאינו ר"ל כל השבוע של ט"ב אפי' לאחריו והא דפסק הלכה כרשב"ג דלא תימא מר"ח כר"מ אלא נומר דאינו אסור אלא אותו שבת דוקא : היה רגיל לסעוד בי' סועד בה' · כתב ראב"י העזרי אע"ג דרשב"ג ות"ק פליגי בשאר מילי בהא מילתא לא חזינא דפליגי וכן לא פליגי בהא דקאמר רשב"ג באידך ברייתא אם היה רגיל לאכול אחר אכילה נטן או מליח הרשות בידו ואע"ג דקאמר הרשות בידו מצוה להתנהג בפרישות : אסור ברחיצה וסיכה משמע דוקא בט"ב ומיהו נהגו אבותינו שלא לאכול בשר ולשתות יין ולא לרחוץ מר"ח ועלינו לקיים דכתיב ואל הטוש תורת אמך ואסור לטבול בט"ב אפי' טבילה של מצוה דהלכה כחנניה דאמר כדי בית אלהינו לאבד טבילה אחת בשנה (ו) ופ"ק דתעניות מסיק הלכה דבט"ב אסור לרחוץ בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר והתם מדמה אבל לט"ב דהתם אמרו כל שהוא משום אבל כגון ט' באב אסור בין בחמין בין בצונן (ז) ופריך עלה מדר"י בר' חנינא שמתו בניו ורחץ בצונן בתוך ז' אלמא דשרי באבל וה"נ בט' באב וסוגיא בפרק בתרא דיומא ופרק מקום שנהגו משמע דאין הלכה כמותו אלא כמו שפוסק תלמודא ספ"ק דתענית וכן השיב רבינו שמשון משאנ"ץ : ובדברים הרעים שבירמיה ר"מ תמה על מה שנהגו לקרות פסוקי דנחמתא דירמיה וגם פרשת קרבו גוים לשמוע שביעיה ומפרש דיש פרושים שמדלגין כל פסוקי דנחמה : אסור לו לאדם שיושיט אצבעו גרסי' פרק בתרא דיומא דמטפחת היה לו לריב"ל ערב י"כ וכן עט"ב כו' כתב ראב"י העזרי אבל מטונף שרי לרחוץ אף בי"כ וגם בט' באב אם מלוכלך בטיט וצואה מותר ומטפחת דר' יהושע היתה כדי להעבירה על עיניו משום התענוג כדי להקר וכן באבל מותר *לרחוץ אפי' בחמין מן הלכלוך ולרפואה ול"ע פ"ב דברכות : כל זמן שהוא כשלמים שיש בו שמחה משום שמחה ממשיך בתריה ופסק ראב"י העזרי ורשב"ט דמותר לאכול בשר עוף [אפי'] בסעודה המפסקת וראיה מפ"ק דחגיגה (דף ח' ע"ס) גבי ישראל יוצאין י"ח בנדרים ונדבות ושמחה יצאו עופות שאין בהם שמחה ומיהו לדידן דנהגינן [ב] איסור אסור מר"ח אפי' בשר עוף (*או בשר) [*ובשר] מלות ויין תוסס [*אסור] ב ע"כ מנהגים מראב"י העזרי :

סליק להו הלכות תשעה באב

חדושי אנשי שם

א מהר"ם ירלה שאין להחליף מבגדי חול לשבת אלא המעיל ותלוק הפנימי לבן אינו לובש וכן משמע כדברי רבינו מנחם בעל הנידה והכי איתא בהדיא בספר תניא ודימהו לדברים של נגעה שנוהגים בשבת לענין אבל דאמרי' כל דבר שיש בו בין משום אבילות אסור לנהוג בשבת ומיהו שאני לן בין אבילות דיחיד לאבילות דרבים דהמירא כמילי דרבים ולבוש לבינים כמילי דרבים חשיב גבי שבת וכך ראיתי נוהגים שאין מחליפין אלא החלוק הפנימי כמשמעות הפנים ולא כדברי הג"ה : ב יש מקדימין שלא לאכול בשר ולא לשתות יין מי"ז בתמוז ורמז לדבר מיחזקאל ודניאל שהתענו ג' שבועות : יש בני אדם שמשימין אבן תחת ראשם ליל ט"ב ורמז לדבר ויקח מאבני המקום וכתיב מה נורא המקום הזה והורבן ביהמ"ק ראה : ואין אומרים פסוקי דזמרה כ"א בלחש : ערב ט"ב מקדימין לב"ה ומתפללין מנחה ויוצאין ואוכלים סעודה מבעוד יום ואוכלים סעודה המפסקת על קרקע : וההולך בדרך מותר בנעילת הסנדל עד רחוב הקהל בזמן הזה משום רשעות : ובט"ב לא יהלוך לטיול ואין נותנין שלום אלא כנזופים ואבילים : כמ"א יש שיש לברך על מקרא מגילה באיכה : סימני הפטורת מי"ז ואילך דש"ת נו"ע אר"ק שד"ש וסימנים אלו אין מפסיקין לא בשביל חתונה ולא בשביל שום דבר שאירע : יחיד שקבל עליו תענית כל ימות השנה ואירע ט"ב מה יעשה סועד טרם יצא השמש ומתפלל מנחה ואח"כ סועד דקי"ל מתענין לשעות ואע"ג דקי"ל כל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית ה"מ בשאר תעניות אבל בעט"ב ובעיו"כ דא"א להשלים מתענין לשעות ואח"כ סועד וכן תקנו אבותינו הגאונים : ראיתי בתוספ' דשבת שלפני ר"ח אב אין מזכירין החדש משום דכתיב במספר ירחים אל יבא ודתה דאדרבה יותר טוב כדי לברך ישראל שהזמן מוכן לפורענות ועוד דלאו על ר"ח אב נאמר אלא איוב הוא דקיט מזליה ועוד דא"כ הלל לא יאמרו דכתיב אל תבא רננה בו : רפ"ק דכתובות גבי הוא ישן בין האנשים פי' דט"ב ויו"כ אסור לישן עם אשתו במטה · ט"ב שחל להיות במ"ש אין אומרים ויהי נועם משום דאקרי מועד ולא צדקתך ומבדיל בתפלה אע"פ שאינו מבדיל על הכוס עד לאחר התענית וברומי אין אומרים שירת הים ומתפלל י"ח ברכות ויחיד מתפלל עננו כשומע תפלה וש"ץ בין גואל לרופא · וקורין בשחרית שלשה בני אדם בכי תוליד והשלישי מפטיר אסף אסיפם : למנחה קורין ויחל ומפטירין דרשו :

בגדי ישע

הלכות תשעה באב

(א) דא"ב גיהוץ שלהם נמי ר"ל דהא קתני שבת שחל ט"ב להיות בתוכה אסור לכבס משמע דבגיהוץ בלא כיבוס שרי : (ב) ואם חל ט"ב בב' או בה' כו' כ"ה ג"כ בטור ואע"ג דא"א לחול בב' דהא לא בד"ו פסח ואיירי לדידהו שהיו מקדשין ע"פ ראיה ויכול לחול בכל יום : (ג) הנהיג שלא לאמר עננו א"ל דטעמיה הוא משום דכתיב שתם תפלתי : (ד) מדלא קתני סתמא ר"ל דהיה ליה למתני סתמא מתקנין בט"ב ולמה הוצרך לסיים אח"כ למוצאי ט"ב אלא ש"מ דבא להורות לנו דבזמן שצריך לתקן למוצאי ט"ב דהיינו בסוף היום יתקן : (ה) דאינו ר"ל כל השבוע פי' ר"מ : (ו) ופ"ק דתענית מסיק כו' ר"ל דפסק שם התלמודא דף י"ג ע"ב והלכתא אבל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו מותר בצונן וה"ה בט"ב הדין כן דהא התם מדמה אבל לט"ב כו' : (ז) ופריך עליו מדר"י בר חנינא ר"ל ומיניה משמע דה"ה בט"ב מותר לרחוץ כל גופו כמו באבל אף ע"ג דהתם דף י"ג דחה ואמר דר"י בר חנינא מיירי בשתכפוהו אבילות ס"מ ללישנא קמא דרבא שאמר אבל מותר לרחוץ כל גופו בצונן לא מיירי ר"י בר חנינא לפי האמת בשתכפוהו אבילות ועו"א דבפ' בתרא דיומא ר"ל בענין מטפחת דריב"ל ובפ' מקום שנהגו דנ"ד ע"ב משמע דאין הלכה כר"י בר חנינא דהא התם אסרו ברחיצה בט"ב אלא הוא כמו שפוסק תלמודא סוף פ"ק דתענית דפסק שאבל אסור לרחוץ בצונן ואע"ג דבפ' מ"ש אמר דבט"ב אפילו להושיט אצבעו במים אסור וכן משמע במטפחת דריב"ל דאסור לרחוץ פניו וידיו ובפ"ק דתענית משמע דכל שהוא משום אבל מותר לרחוץ בצונן פניו ידיו ורגליו כבר כתב הרא"ש ספ"ק דתענית דמדינא שוים רק בט"ב החמירו לאסור להושיט משום חומרא בעלמא ול"נ דצריך להיות ולא כמו שפוסק התלמודא ר"ל שבפ' מ"ש וביומא משמע שאפי' להושיט אצבעו אסור והו שלא כדברי ר"י בר חנינא דמתיר באבל לרחוץ ולא כמו שפוסק תלמודא ג"כ דפניו וידיו מותר ודו"ק :

סליקא לה בגדי ישע על המרדכי ממסכת תענית

הגהות בן אריה מהג"מ זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

דף ז ע"א בר"ן ד"ה וזו כו' אלא בעין טב כו' ובחידושי אנשי שם מאחר שישראל עושין כו'. נ"ב עי' בקרבן עדה בירושלמי שמפרש בעין טב הוא המקום שהיו מקדשין החודש כדאיתא בר"ה דף כ"ה ע"א ועי"ש בתוס' ד"ה זיל ובירושלמי פ"ק דסנהדרין הלכה ב' [ופי' דכיון שעם היו מקדשים החודש קראו כר"ח ובשאר מקומות קוראין בברכות וקללות] ובירושלמי הגירסא בעין טב על ידי דאיתון ידעין דהוא ריש ירחא כו' :

דף י ע"א רי"ף אמר רב יסודה כו' לא הודו לו חכמים עשאוהו כמי שמתו כו'. נ"ב עי' ירושלמי ובקרבן עדה שם [וז"ל הירושלמי כאן אמר ר' יהודה מאי טעמון דרבנן עשו כמי שמתו מוטל לפניו איטו לא שפה את מטתו ולא ישן על גבי מטה כפויה עכ"ל. ודברי הרי"ף כאן הוא מן הירושלמי הזה ופירושו דלכן לא הודו לו חכמים משום שעשאוהו כמי כו'. ועי"ש בקרבן עדה] : ע"ב בר"ן ד"ה גרסינן כו' שאם עירב בו חול או תבן [אינו] צריך לשייר. נ"ב עי' ב"ח או"ח סי' תק"ס [שגירסתו בר"ן כאן צריך לשייר ועי"ש פירושו] ועי' נימוקי יוסף סוף פרק חזקת הבתים : שם ד"ה בת נדעא פירש הרב בעל העיטור. נ"ב נ"ל הרב בעל הערוך ז"ל וכן הוא בערוך ערך בת נדעא : שם בפירש"י ד"ה לעולם יעשה כו' ולא מימזי כיוהרא דנוי הוא להן. נ"ב נ"ל דעינוי הוא להן :

במרדכי בהלכות ת"ב סימן תרל"ו בר' עקיבא דאמר כל העושה מלאכה בת"ב כאילו עושה מלאכה ביו"כ כו'. נ"ב כן הוא גירסת הסמ"ג [בהלכות תשעה באב] ע"ש ונתגס תמס בתרומת הדשן סי' קנ"ג ע"ש : סליק

לוח הדינים אשר נמצאו בהר"ן ממסכת תענית

כולל כל חדושי דינים שהובאו בר"ן על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

א בתפלה טעה בב' מקומות כל זמן שלא סיים תפלתו חוזר למקום הסמוך למקום שטעה ובהמדלה טעה בזו ובזו חוזר לראש: דף א' ע"ב ד"ה בכלי

ב בטל אין מזכירין בצבור עד שיכריז ש"צ: שם במתני' ד"ה ר"י

ג מפני שכל טפה וטפה של גשמים צריכה שבח והודאה להזכיר בחתימת הברכה לשון רבוי מעין הפתיחה: דף ב' ע"א ד"ה א"ר ספת

ד להזכרה מיו"ט אחרון של חג כל המקומות שוין ובשאלה בא"י בכל המקומות הצריכים מטר ביו"ט אחרון של חג בשאין להם פירות בשדה ואם יש להם בז' במרחשון ובבבל עד ס' בתקופה: שם ד"ה ואיכא

ה בגולה כיון שמאחרין השאלה עד ששים בתקופה אם לא ירדו גשמים עד ס' בתקופה ממתינים אח"כ שיעור ג' רביעיות ועושין כסדר המשנה: שם במתני' ד"ה הגיע

ו קבלה דתענית אינה כנדר אלא קבלה לדבר מצוה ולא נדר גמור: שם ע"ב ד"ה ואמר ר"ה

ז היה מתענה על צרה ועברה או על החולה ונתרפא הרי זה מתענה ומשלים לא יומו בלבד אלא כל הימים שקבל עליו להתענות: שם ד"ה הכי

ח אם התנה אפי' גמר וישן הרי זה אוכל: דף ג' ע"ב ד"ה א"ד

ט רמב"ן חולק על רי"ף שהשוה תענית צבור וט' באב ליום כפורים לענין קבלה: שם ד"ה וכתב

י נדר להתענות ושכח ואכל כותבת אבד תעניתו ובציר מהכי לא: דף ד' ע"א ד"ה ירושלמי

יא אם היה בדעתו בשעת תפלתו שהתפלל תפלתכג תענית להתענות לא חיישינן אם לוה תעניתו אח"כ ונמצא שקרן: שם ד"ה וי"א אומרים

יב לרש"י אם בטוח שיתענה יכול להתפלל עננו בשחרית: שם ד"ה ירושלמי ר"י

יג רביעית היום משתחוים ומתודים היינו רבעא בתרא: דף ד' ע"ב ד"ה מעיינן

יד ט' באב אסור להושיט אפי' אצבע קטנה במים אפי' צוננים. ואבל כל גופו אסור בחמין ופניו ידיו ורגליו מותרים בצונן. בתענית צבור כל גופו ופניו ידיו ורגליו בחמין לא אבל בצונן שפיר דמי: שם ד"ה וכל שהוא

טו לא על הגשמים בלבד נוהגין כל חומרי תענית צבור אלא אף בכל תעניות שאר צרות נוהגין: דף ה' ע"א ד"ה דסברי

טז בני בבל יכולין לגזור תעניות על עצמן זולתי בני ארץ ישראל: בא"ד

יז אין גוזרין תענית אלא במנין זה של תענית גשמים גזירה ראשונה של ג' ג' אח"כ גזירה גדולה של ז' תעניות: שם ד"ה ר"י נשיאה

יח אין מוציאין ס"ת ותיבה לבית הקברות ויתפלל שם: ע"ב ד"ה ודאמרינן

יט על כל הצרות לדברי הכל עושין כסדר משנתנו: דף ו' ע"א ד"ה ויש

כ יום שלפני חנוכה אסור בהספד ותענית וכן יום שלפני פורים: ע"ב ד"ה וכתי

כא בחנוכה ופורים לא בטלה מגילת תענית אף בלפניהם ולאחריהם: שם ד"ה ולענין

כב אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בה' מפני הפקעת שערים בתענית של גשמים בלבד אמרו זה: דף ז' ע"א במתני' ד"ה אין

כג קורין בתענית בבקר ובערב ומ"מ כשמתענין בר"ח אינו בדין שתדחה פרשת ר"ח ממקומה: שם ד"ה זו דברי

כד על מכה מהלכת אין מתריעין אלא בהפרכיא שלהן: דף ע"ב ד"ה ועל כולם

כה לא גזרו תעניות על עיר שהקיפוה עכו"ם וספינה מטורפת בים ויחיד הנרדף מפני עכו"ם לפי שאין גוזרים על צבור תעניות רצופים ולאלו אין זמן לגזור בה"ב וכו': דף ח' ע"א ד"ה וכל

כו עיר המוציאה ת"ק רגל ויצאו ממנה ג' מתים וכו' ת"ק רגלי מלבד הנשים וזקנים וקטנים ששבתו ממלאכה: שם ד"ה עיר

כז אם יש דבר בנכרים אם גוזרין תענית יש מחלוקת ולא הכריע: שם ד"ה גרסי'

כח אי איכא שירות גזרינן תעניות על אפרכיא אחרת: שם ד"ה וגרסי'

כט מצלאין על החולים בשבת כשיש בו סכנת היום: ע"ב ד"ה גמ' ויחיד

ל ריש לקיש וכיוצא בו דצם ש' צומין לא היו צריכין למעשה ידיהם והיו יכולין לסגף עצמם ואחר לא: שם ד"ה ועל כולם

לא אסור להתענות בשבת ויו"ט עד לאחר חצות: דף ט' ע"א ד"ה גמ' ירושלמי

לב כשיורדין גשמים בלא תענית מברכין ואלו פינו וע"י תענית לא כי אם הלל הגדול: שם מתני' ד"ה אמר

לג אנשי מעמד אף בימים שאין מתענין היו מתפללין תפלת נעילה: שם ד"ה כל זמן

לד ביו"כ אין כהנים נושאין כפיהם במנחה אלא בנעילה: שם ד"ה אלא

לה בין נעילת שערי שמים היינו משחשיכה ובין נעילת שערי היכל והיינו שקיעת החמה הוי כשיעור תפלה למי שמאריך בתפלתו: ע"ב ד"ה וזמן

לו חל ט' באב בחמישי אסור לכבס: שם ד"ה ובחמישי

לז הצנועים נוהגים איסור שלא לרחוץ גופם כל אותה שבת: שם ד"ה אלא

לח לראב"ד ורמב"ן מותר לתת כלי פשתן לכובס בשבת שחל ט' באב להיות בתוכו לכבס ולהניח אבל לכבס וללבוש ודאי אסור: שם ד"ה גרסי'

לט כל שהוא נאכל כמו שהוא חי אין בו משום בשול נכרים וסומכים בו משום ערובי תבשילין: דף י' ע"א במתני' ד"ה ערב ט"ב

מ מצות לא תעשה הנוהגות באבל נוהגות בט' באב אבל מצות עשה לא: שם ד"ה ר"י

מא חייב בתפילין בט' באב אע"ג דהיא מצוה הנוהגת באבל: שם בא"ד

מב נעילת הסנדל ושאר דיני אבלות אינם אסורים כ"א משתחשך ליל ט' באב והחיצה וסיכה אסורים מבעוד יום: שם ד"ה גרסי'

מג מרחיץ ידיו ומעבירן על פניו ואם היה לפלוף על גבי עיניו ודרכו לרחצן במים רוחץ כדרכו. רי"צ גיאת: שם ד"ה וגרסי'

מד רמב"ם כתב ביו"כ וט' באב אינו מברך על נטילת ידים ואין זה נכון: שם בא"ד

מה אין אסור בט' באב לקרות סדר היום וקורין פרשת קרבנות ואיזהו מקומן ובריייתא דרבי ישמעאל בבית הכנסת: שם בא"ד

מו בט' באב קורין בתורה ומפטירין בנביא: בא"ד

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת תענית

מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה.

(א) בטל וברוחות לא חייבו אותו כו':

(ב) יש בני אדם שאומרים בכל פעם ותן טל לברכה אף בימות החמה:

(ג) וביעלה ויבא היכא שלא התחיל ברכה שלאחריה:

(ד) אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"ץ בגשם:

(ה) טעם למה התקינו להזכיר גשם רק במוסף ולא בשחרית או בכניסת החג:

(ו) יש נוהגים שלאחר קריאת התורה וקדיש אומר מיד ש"ץ בקול רם משיב הרוח כו' ואז מתפללין הקהל ומזכירין כמו שעושין בר"ח:

(ז) תני אם התפלל ואינו יודע אם הזכיר כל ל' יום חזקה מה שהיה למוד הוא מזכיר:

(ח) הלכתא יום ס' כלאחר ס':

(ט) יחיד כל שמינוהו ב"ד פרנס ע"י כך שאירע להם צער ונזקק להם:

(י) נהגו לעבור לפני התיבה בר"ה ויו"כ פרנסים המנהיגים המגינין על הדור שלהם:

(יא) הרי שהיה מתענה על חולה ונתרפא מתי יתרפא ולא ישלים:

(יב) ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין אם דעתו לחזור כו':

(יג) כל זמן שהוא בעיר צריך להשתתף עם הצבור בצרתם ואם שכח ואכל אל ינהג עדון:

(יד) מתענין לשעות כשקבל:

(טו) כמה פתרונים בפירוש מתענין לשעות:

(טז) כל תענית שלא קבל עליו מבעו"י לאו שמיה תענית וסגי במחשבה ולא בעי הוצאה בפה:

(יז) קבלת תענית שאומר אהא בתענית למחר ויהי רצון שתתקבל תפלתי בתעניתי כי אתה שומע תפלה כו' ויש אומר שמתפלל עננו במנחה שלפני התענית:

(יח) נהגו העם לברך בשבת מקבלי תענית בה"ב ושוב אין צריכין לקבל:

(יט) י' ימי תשובה אין רגילות לקבלם בתפלה וכן תענית חלום צער בעלמא קבל עליה:

(כ) ראב"ן לא היה מתענה בי' ימי תשובה עד שקיעת החמה אלא אחרי צאתו מבה"כ מיד היה אוכל ואפילו הכי היה מתפלל עננו:

(כא) יש מחלקים ומתירין לשתות כי אדם נמא אחר אכילה ואחר שישן והוה ליה כהתנה לשתות אבל באכילה פליגי בה הגאונים:

(כב) יכול לכוס עלי קנמון וקילה בלע"ז כדי לצחצח גרונו ולפלוט:

(כג) כס זנגבילא ביומא דכפורי פטור:

(כד) פסק ראבי"ה דמותר לרחוץ בחמין אפילו בי"ז בתמוז וצום גדליה:

(כה) ר"י וראב"ם תמהו על מה סמכו כשמתענין בגזירות וכדי שלא תבא צרה שמתפלל ש"צ עננו בין גואל לרופא וקורין ויחל כדין תענית צבור ואולי סמכו על צום גדליה:

(כו) תענית שלאחר הפסח והחג נהגו בכל תפוצות ישראל ולא הוי כתענית יחיד והטעם למה מתענין:

(כז) אחר חג שבועות לא מצינו שמתענים בשום מקום:

(כח) א"ר אלעזר כו' פעם אחת חל ט' באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו היה:

(כט) מעשה בר' יעב"ץ שהיה בעל ברית בט' באב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים מהאי טעמא שיו"ט שלו היה:

(ל) הלכה מתענה ומשלים אפי' בתענית יחיד מיירי:

(לא) מי שנשבע להתענות ע"ש הרי זו שבועת שוא שמקלת ע"ש כשבת:

(לב) סברא הוא להתענות בכל תענית עד צאת הכוכבים:

(לג) לוה אדם תעניתו ופורע פר"ח כגון דאנים:

(לד) מספקא ליה לרבי שמא דוקא תעניתו אבל תענית צבור שמא אינו רשאי לפרוש מן הצבור:

הלכות תשעה באב

(לה) אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ אסור ללובשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה ונהגו אבותינו בכיבוס שלנו לאסור בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה:

(לו) בשב"ט פסק דה"ה כלים חדשים אסור ללובשן ואסור לתקן ולהכין:

(לז) הני נשי דנהגו דלא לישתי חמרא וי"ג עמרא:

(לח) ערב ט' באב וערב יו"כ מותר לאכול ולשתות אחר סעודה המפסקת:

(לט) ערב ט"ב לא יאכל ב' תבשילין ראבי"ה ראוי להחמיר אהו ב' תבשילין:

(מ) בעל הספר מפרש מהו ב' תבשילין:

(מא) סמ"ג. ריב"א היה אוסר לאכול תפוחים מבושלים אחר תבשיל אחד בסעודה המפסקת:

(מב) א"ז. ט"ב שחל להיות בשבת ודוחין אותו עד לאחר [השבת] נראה בעיני דאותו שבת אסור בתשה"מ:

(מג) ט"ב חולצים מנעלים ויושבין לארץ כדרך אבלים:

(מד) אם חל ט"ב בא' בשבת או בשבת אין אומרים לדקתך (תקרא) [דנקרא] מועד:

(מה) אם יש אבל בעיר נכנס בליל ט"ב במעריב לבית הכנסת וכן למחרתו:

(מו) אם יש תינוק למול מלין אותו אחר חצות.

(מז) במגענצא בעלי ברית לובשים אז כלים אחרים ולא לבנים ממש:

(מח) וכן בשבת של חזון ישעיה אין מחליפים כליהם אלא הכתונת:

(מט) אם חל ט"ב בשני או בחמישי אומר אל ארך אפים ואינו אומר והוא רחום:

(נ) ר"י הלוי הנהיג שלא לומר עננו בתפלה ואין נ"ל:

(נא) נהגו העם שלא לשחוט ולהכין סעודת מוצאי ט"ב עד לאחר חצות:

(נב) בזמן הזה נהגו שלא לעשות מלאכה בט' באב:

(נג) הנוהגין בט' באב שחל להיות בשבת או ערב ט"ב שחל להיות בשבת שלא לאכול בשר ושלא לשתות ; בסעודה המפסקת לא יפה הם עושין:

(נד) וכן האוסרין להתעטף בציצית בט"ב:

(נה) אם חל יום ח' של מילה בט"ב מבטלין הקדמת זריזין שלא למול עד אחרס קימה:

(נו) ר' מאיר לא היה מניח תפילין ולא היה מתעטף בטלית גדול בבקר:

(נז) בערב מניח תפילין ומתעטף בציצית ובבקר לובש טלית קטן:

(נח) י"א כשחל ט"ב במ"ש שאין מבדילין ור"ש היה אומר בקול רם בלא כוס מאורי האש ולא היה אומר בשמים ובליל שני היה מבדיל בב"ה ועל השלחן בפ"ה והמבדיל:

(נט) אבי"ה. ט"ב שחל להיות בשבת יש נוהגין שלא לאכול בשר בסעודה המפסקת ואין שותין יין בשבת שאין חובה להעלות על שלחנו כסעודת שלמה:

(ס) ט"ב שחל להיות בשבת מתיר שני שבתות:

(סא) היה רגיל לסעוד בי' סועד בה':

(סב) אם היה רגיל לאכול אחר אכילה צנון או מליח הרשות בידו ומצוה להתנהג בפרישות:

(סג) נהגו אבותינו שלא לאכול בשר ולשתות יין ולא לרחוץ מר"ח:

(סד) אסור לטבול בט"ב אפי' טבילה של מצוה:

(סה) ט"ב אסור לרחוץ בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר:

(סו) ר"ת תמה על מה שנהגו לקרות פסוקי דנחמתא דירמיה וגם פרשת קרבנו גוים לשמוע שבישעיה ומפרש דיש פרושים מדלגים כל פסוקי דנחמה:

(סז) אבי"ה. אבל מטונף שרי לרחוץ אף ביו"כ וגם בט"ב אם מלוכלך בטיט וצואה ומספחת דר' יהושע היתה כדי להעבירה על עיניו משום תענוג להקר:

(סח) מותר לאכול בשר עוף בסעודה המפסקת ולדידן אסור אפי' בשר מלוח ויין תוסס:

מעשה אילפס על הרי"ף ממסכת תענית מהגאונים בעלי מפרשי הים

דף א ע"ב בהמאור ד"ה הירושלמי ובמדרש אגדה מצאתי. נ"ב וכ"ה בירושלמי פ"ד מר"ה הלכה א' וכ"כ הריטב"א בחדושיו כאן טעם זה. ומה שהקשה בש"ק בתענית פ"ק ד"ה לית דא"כ גם בהלל כן ולמה קורין הלל בשחרית לק"מ דודאי הלל לא עדיף מתפלה דבעי כוונה ורק להזכיר דבר חדש באמצע התפלה צריך ישוב דעת יותר:

דף ב ע"ב ברי"ף תלמיד כל ששואלין וכו'. נ"ב עי' בשו"ת תשב"ץ ח"א סי' ל"ג ובשו"ת מנחת יעקב סי' א':

דף ג ע"א שם שני ימים זה אחר זה. נ"ב עי' בשו"ת הרשב"א ח"א סי' שפ"ז: **ע"ב** כי האי ליצנא בתרא. נ"ב עי' שו"ת רש"ק ח"א דף כ"ט באורך:

דף ד ע"א ר"נ ד"ה ירושלמי ומיוה"כ ילפינן לה. נ"ב בירושלמי פ"ח דנדרים הל' א' הגי' אבל כזית וכ"ה ברא"ש וטור סימן תקס"ח אבל הרי"ף והרמב"ם לא גרסו כזית ולכך כתב הרא"ה דבעי ככותבת ועי' בריב"ש סי' רפ"ז ועי' בש"ק שם: **שם** ד"ה וי"א והוא דאמר יום סתם. נ"ב עי' בש"ק שם ובתבורעג נר מערבי הארכנו בזה ועי' במתנה אפרים הלכות שבועות סי' י"ד ועי' בשו"ת תוע הסני סי' כ"ה:

דף ה ע"ב ברי"ף אבל אם היה כותלו גוהה. נ"ב אף דשמואל קאמר בירושלמי בהלכה א' כותלו דגבי ביה מ"מ הלכה כריב"ל לגבי שמואל הואיל והלכתא כוותיה דריב"ל לגבי ר"י כ"ש לגבי שמואל ועי' בשו"ת הרשב"א ח"א סי' ז' ובפסקי מהרי"א סי' קפ"ח והרא"ם בתשובה סי' ל"ו ורלב"ח סי' א' ועי' במהרי"ט חלק יו"ד סימן ג' ובכללי התלמוד אסר לנו הנקרא מכלל יופי הארכנו בזה ובזה מיושב קושית הש"ק שם על הרא"ש וטור: **שם** בר"נ ד"ה ודאמרינן אבל לא שיוציאו וכו'. נ"ב עי' ב"י סי' תקפ"ט שהביאו אבל בהגהות מהר"ם כאן הביאו בנ"ע ע"ש ובשו"ת שארנו בעל נ"ב מהד"ת סי' ק"ט נשאל על זה ולא נזכר מכל זה ע"ש: **שם** ד"ה ויש אומרים בה עננו. נ"ב עי' בירושלמי ברכות פ"ק תנא צריך להאריך בגואל ישראל בתענית ועי' בפירוש ק"ע שם ובהגהותינו על הרמב"ם הנדפסים כעת בווינא:

דף ז ע"א בר"ן ד"ה רב אחא ר"א ור"י תנאי נינהו. נ"ב ברש"י כתב דאמוראי נינהו ובאמת א"א לומר כלל דתנאי נינהו דלא מצינו בשום מקום ר' אחא לתנא ולפע"ד ט"ס הוא בר"ן וצ"ל אמוראי נינהו ופסק כר"י כמו שפסקו כל הפוסקים ועי' ברא"ש ובב"י סימן תקע"ב ומיהו צ"ע דבירושלמי אמר ר"י שתים ולפנינו בש"ס איתא ר"א אבל רש"י והר"ן כולם העתיקו ר"י ומיהו דרך הירושלמי להפך באמוראים ועיין בתוס' ביבמות דף ק"ד ד"ה מר סבר וכזה גלתה דברי הש"ק שם: **שם** ד"ה זו א"ל להודיעך כו'. נ"ב עיין בגליון מהרנ"ש בזה ודבריו דחוקים ועיקר כמו שפירש בש"ק בהלכה י"ד שם ע"ש:

דף ח ע"ב ברי"ף אמר ר"א אמר שמואל נ"ב עי' בהגהות מוהרנ"ש שמתקן וגם הד"ת מתקן מה"ט אבל כמה"כ הדבר מבואר בירושלמי בהלכה ועי' בש"ק שם. ומ"מ דברי מוהרנ"ש נכונים דבירושלמי לא נזכר דבר זה בשם שמואל וע"כ דהמגיה הוסיף כן מן הירושלמי:

במרדכי ראשון סי' תרט"ו כי בערבית אין ש"ץ וכו' נ"ב הוצרך לטעם זה משום דבשביל אותן שבכתים לא היינו חוששין כ"כ דמעוטא נינהו ולזה אמר דאיכא חשש אף לאותן שהם בבהכ"נ שיזכירו לשנה שבאה (שו"ת אא"ז הרמ"א סי' ל"ח): סי' תרי"ז ומפורש בירושלמי. נ"ב כ"כ גם בתשב"ץ ח"ג סי' קכ"ג ולא נמצא כן בתענית ואפשר משום דקאמר עד ששים יום בתקופה משמע להו דשלמים כעינן ועי' בשו"ת מהרי"ל סי' כ"א: סי' תרל"ל מעשה ברבינו יעב"ץ. נ"ב עי' בגליון מהר"ם שכתב דלכאורה נראה שחולק על רבינו יעב"ץ ור"י סג"ל ועי' בכנה"ג בהגהות ב"י סי' תקנ"ט שכתב דמהר"ם מיירי בט"ב שחל כמול בזמנו ורבינו יעב"ץ מיירי בנדחה ע"ש שהאריך: סי' תרל"ד נקרא כמו כן תבשיל. נ"ב עי' בירושלמי נדרים פ"ו הלכה א' וקריה שהגלי קרי מבושל ועי' בש"ק שם ובנזיר פ"ו הלכה ט' ועי' בפר"ח ביו"ד סי' פ"ז:

גליון מהרש"א על הרי"ף מהגאון וכו' שלמה איגר זצ"ל

דף ג ע"ב רי"ף תיר ולא תיר. עי' פי' דברים אלו בהר"ן במס' מגילה דף רס"א ע"א ד"ה היכי דמי:

דף ד ע"א שם לוה אדם תעניתו ופורע. ויכול ללוות יום ארוך ולשלם יום קצר. ש"ע א"ח סי' תקס"ח ס"ג:

הגהות פעולת שכיר מהג"מ וכו' מוהר"ר ישכר בער זצ"ל זקן ההוראה פה ווילנא.

דף ב ע"ב בר"נ ד"ה ודוקא היחידים וכו' בירושלמי. נ"ב פ' קונם יין הל' א':

דף ג ע"ב ברי"ף איתיביה אביי ישן. נ"ב גי' הגמ' גמר: **שם** בר"ן ד"ה אימת מקבל וכו' כל שהקדים הקבלה לתענית דיו כצ"ל: **שם** בד"ה וכתב הרב אלפס וכו' מבעוד יום וכו'. נ"ב והרי"ף ז"ל כפי שיטתו בתענית שעות שאע"פ שאכל מתחלה ואח"כ נמלך להתענות עד שתשקע החמה תענית שעות מיקרי נראה דה"ה היכא דקבל לתעניתא מבע"י מטעם תענית שעות איתסר עליה למיכל ולמשתי וכ"כ מדברי הב"י סי' תקס"ב ד"ה ומ"ש רביט וא"כ לחלק:

דף ה ע"א ברי"ף ואם יש לו אינטבא לפנים צ"ל לפניו: **שם** בר"ן ד"ה ר' יהודה נשיאה כו' דבשאר צרות מיד הן מתענין תי' מתענין מוקף וכ"כ מתריעין:

דף ו ע"א בר"נ במתני' ד"ה על הראשונה וכו' ומהכא משמע על. נ"ב גי' ד"ח ומ"מ אף:

דף ז ע"א בר"נ ד"ה אבל הראב"ד וכו' יש במסכת סופרים. נ"ב פי"ז הלכה ד' וע"ש פכ"א הל"א: **בא"ד** אחר ניסן תי' ניסן מוקף וכ"כ פורים: **שם** ד"ה זו דברי ר"מ וכו' דאינן עבדון. נ"ב גי' הירושלמי ידעין:

דף ט ע"א בר"נ ד"ה גמ' כל זמן שמתפללין וכו'. נ"ב נ"ל דדייק לה מדקתני התם ברישא ת"צ אוכלין ושותין מבעו"י כו' ובסיפא ת"צ כהנים נושאין כפיהם ד"פ ביום כו' אלמא דלא קרי התם ת"צ אלא תענית שאוכלין ושותין מבעו"י ומתפללין כ"ד ברכות ועלה קתני כהנים נושאין כפיהם ד"פ ביום דנקט ליטנא דמתני' דנעילת שערים אכולהו תעניות קאי ולא על יוה"כ לחוד אבל תעניות ראשונות שאוכלין ושותין משתחשך וליכא כ"ד ברכות נעילה נמי לית בהו: **שם** ד"ה אלא האידנא וכו' ויש לנהוג ענין גם בנעילה של תענית כצ"ל:

דף י ע"א ברי"ף ירושלמי ר' אחאי אומר. נ"ב פ"ד דברכות הל"ג ושם הגי' רחם כו' והכי דייק ליטנא דבתריה על ישראל עמך ועל ירושלים כו' דלרא"ש וטור דגרסי נחם הנוסח הוא את אבלי ציון כו' ועי' בטור סי' תקנ"ז ובגהת אשר"י דמכילתין שקיימו שתי הנוסחאות: **שם** בר"ן ד"ה ר"י וכו' בסה"ד הטובות באבל כל שבעה קתני כצ"ל: **שם** ד"ה גרסי' בגמרא ת"ר כל שהוא וכו' ואסור לרחוץ. נ"ב לפי פירושו של הרמב"ן גירסתו מותר וכ"ה ברא"ש: **שם** ד"ה וגרסי' בפרק יוה"כ וכו' על נטילת ידים ולא המעביר חבלי פניס כצ"ל: **שם** בחדושי א"ש ד"ה דברי הללו וכו' עד סה"ד. נ"ב עי' ירושלמי דמכילתין סוף הל"ז שדברי הרי"ף נובעין משם ועי' תוס' ק"ע שם. **ע"ב** בר"ן ד"ה כל הכלים וכו' שכילה מאן שהוא שעה כן מטבילין. נ"ב נ"ל שצ"ל מוציאין: סליק

מהג"מ **שמואל מרובזעוויץ** זצ"ל מו"ץ דמאהליב (והרד"ל ז"ל העתיקם בבי"ק מגליון אלפס שלו) .

דף א ע"א בר"ן ד"ה ירושלמי ההוא דמגלי ומיקל כלומר שנזדקק לשאול כו'. ומ"מ נע"ק דא"כ בימות הגשמים כי אמר מוריד הטל ולא הזכיר גשם כו' דמזלזל בגשם מ"ט אין מחזירין אותו דהא היקל בגשם ולדעתי כ"ש הוא מהיקל בטל . ובדוחק יש ליישב :

דף ב ע"א בר"ן ד"ה ואיכא למידק . וכבר פי' סוגית הגמ' בתי' כו' ונראה שהם מפרשים הא דאמרי' בגמ' הא לן והא להו קאי על הזכרה אבל לשאלה לכ"ע עד ז' במרחשון . וניחא טפי לפי' זה משום דלפי' קמא אמר ר' יוחנן שהיה בא"י לבני בבל והוא דחוק דר"י בא"י היה וצ"ל דלתלמידיו שהיו מבבל אמר עי' בתוס' ס"פ ג' שאכלו . אבל לפי' זה ניחא דר"י לבני א"י קאי דהוי לדידהו הזכרה ביו"ט אחרון . ולדידן גם הזכרה בז' במרחשון ועכשיו אין לנו עולי רגלים ופירי בדברא מזכירין ביו"ט אחרון והשאלה בא"י בז' במרחשון ובגולה עד ס' בתקופה . ודברי הר"ן צ"ע מה דסיים לשיטת הרי"ף דבגולה מזכירין ס' בתקופה דלא משמע הכי מהרי"ף מדהביא לעיל בסתמא הא דהלכה כר"י משמע דלכ"ע הזכרה ביו"ט אחרון . גם מדהביא והנן דאית לן תרי יומי פוסק כו' והייטו בגולה דאית לן תרי יומי פוסק במנחה כו' ואפ"ה מזכירין בז' במרחשון : **שם** ד"ה מתני' הגיע י"ז כו' איכא נוסחי דגרסי כו' שואלין את הגשמים ר"ג כו'. ומ"מ צ"ע דהא בגמ' קאמר רביעה ראשונה לשאול וא"כ כיון דפסק הלכה כר"ג דשאלה בז' בחשון ואז הוי רביעה ראשונה ושניה בי"ז ושלישית בכ"ג כדאי' בגמ' וא"כ עדיין לא קמ"ל כסתם מתני' דאין היחידים מתענין עד כ"ג חשון . ובאמת קצ"ע בזה למאי דקי"ל כר"ג וכסתם מתני' וצ"ל הא דאמרי' בגמ' ראשונה לשאול לאו דוקא דאף אם היה ראוי לשאול מיד ברביעה ראשונה אפ"ה איתרו השאלה משום פירי בדברא וגמ' דקאמר רביעה ראשונה לשאול הוא לאו דוקא . או משום דלאידך תנאי הוי השאלה בראשונה כמו לר"מ ור"י . ומ"מ צ"ע כיון דלר"מ הוי השאלה ברביעה שניה מאי קאמרינן אלא שניה למאי לימא דר"מ לשאלה לר"מ ואם נאמר כל הך סתמא דגמ' לר"י ור"י דלא קי"ל כוותיה או אפשר דמש"ה לא קאמר שניה לשאול לר"מ משום דלא בזמן רביעה שניה תלוי אלא משום פירי דדברא אך א"כ מאי קאמר ראשונה לשאול אליבא דר"י ור"י הא ג"כ לא תלי ברביעה א' דהיה ראוי להיות השאלה מיד ביו"ט אחרון רק משום פירי דדברא וא"כ עדיין ק' . ואם נאמר דלא קי"ל כהך סתמא דגמ' א"כ מעיקרא ל"ק קושיית הר"ן ונאמר דאף דהלכה כר"י אפ"ס מתענין בי"ז במרחשון . ואף דר"י ס"ל דאין היחידים מתענין עד ר"ח כסלו בהא לא קי"ל כר"י אבל בזמני רביעה קי"ל שפיר כר' יוסי : **ע"ב** בר"ן ד"ה אלא עיקרן כו' וקבלה דתענית לא חמירא כו'. וא"כ לדבריו הך דירושלמי דלוקה וכו' מיירי בקבלת תענית ולא בנדר וצ"ע אם אין קבלתו כלום למה לוקה. ודוחק לומר מכת מרדות . וגם ג"כ יקשה למה חייב אם קבלתו אינו כלום מה עבירה עשה ע"כ נראה לי לפרש דהא מסתמא דקאמר נדר להתענות לא משתמע דאמר קונם אכילה עלי אלא דאמר בלשון יד שאוסר עצמו באכילה והיינו בלשון שבועה או יד שבועה ואפ"ה פותחין בשו"ט ולא סגי בלא התרה אף דשבועה שאוסר עצמו באכילה אינו חל על דבר מצוה אפ"ה כאן חייל שפיר משום כולל מגו דחייל אשאר ימים כו'. והך דנדר להתענות דירושלמי דלוקה איירי דנדר להתענות מיום הג' שלשים יום וביום הג' התחיל שבת שוב ליכא למימר כולל דמיד שיש לשבועה לחול דהיינו ביום הג' אז הוא שבת או דנדר להתענות היום ומחר והיום הוא שבת דאין כאן כולל הואיל דבשעה שהיתה שבועה ראויה לחול א"א לה לחול ל"ל כולל כמ"ש במ"א בזה . ואם נפרש בפשיטות שנדר על יום א' להתענות ונמצא שהוא שבת ואין כאן כולל כלל ולא חייל כלל ומש"ה לוקה משום שבועת שוא . והא דקרי לה בלשון נדר מצינו בגמ' דנדרים דקרי שבועה בלשון נדר . ולענין הא דמגלת תענית הנה הך דירושלמי ניחא כמ"ש אבל גמ' דידן קשה מ"ט יבטל גזרתנו את נדרו ולא חייל משום כולל והיה אפשר לומר כמ"ש הר"ן דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר . אך ע"ז צ"ע מגמ' דס"פ שני כמו שהארכתי מזה במ"א . ולפמ"ש אפשר דבימים מפוזרים לא שייך כולל דכל יום נפרד בפ"ע ובגמ' מיירי דקיבל עליו תענית בה"ב של כל השנה דהוו ימים מפוזרין וליכא כולל מש"ה תבטל נדרו . ועת לקצר :

מעשה אילפס על הרי"ף ממס' ביצה מהגאונים בעלי מפרשי הים

דף ב ע"א ברי"ף ואסרו רבנן שמא יעלה ויתלוש . נ"ב עי' בשו"ת הרמב"ן סי' קנ"ב וברדב"ז ח"ב סי' ק"כ ועי' במהרש"א דף ד' ע"א בתוס' ד"ה אלא :

דף ג ע"א ברי"ף אלא דאשתכי . נ"ב עי' בתמים דעים להראב"ד ז"ל סי' ק"כ ובשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' י"ט וסי' ד"ש : **ע"ב** בר"ן ד"ה איתמר משום דמספקא ליה . נ"ב עי' בכנה"ג בכללי הש"ס אות נ"ו ובכנה"ג בכללי התלמוד אות ל"ו ל"ז מ"ש בזה ועי' בשכנה"ג סי' תקי"ב בהגהות ב"י אות ה' וכפי הנראה ט"ס שם וצ"ל ולי נראה וכמ"ש בכלליו שם ועי' בתבורנו סי' ת' מ"ש בזה ובקונטרס מכלל יופי ועי' מה שהבאנו דברי השל"ה בכללותיו ובו"ת הא"ז בעל שער אפרים סי' ס"ה :

דף ה ע"א בר"ן ד"ה זימן דע"כ איכא חד מעלמא. נ"ב עי' במ"א סי' תנ"ז סקי"ד ובשו"ת כנסת יחזקאל סי' כ':

דף ז ע"א בר"ן ד"ה כל שאין דרכן בהעלאה . נ"ב עי' בהר שבע בחדושיו לתמיד דף כ"ו מה שהקשה על הר"ן כאן ול"ק כמבואר למעין :

דף ח ע"א בשה"ג אות א' ד"ה לשון ריא"ז פד סס"ד אין ויש תימה על ריא"ז . נ"ב עי' במרדכי פ"ק דשבת רמז ר"ל מה שכתבו בשם ראבי"ה ומה שכתבנו בהגהותינו שם: **ע"ב** בר"ן ד"ה אמר. ע"י מלתן תיים . נ"ב נראה שגרס ברי"ף תלותים וכן הוא בש"ס אבל לפנינו ברי"ף לא כתב מלותים ועי' ברש"י ועי' בשו"ת הא"ז הח"ן ז"ל סי' ק"ל : **שם** ד"ה ומאן וליתא דכי אוקימנא וכו' . נ"ב עי' בשו"ת מוהרא"נ ח"ב סי' ב' :

דף ט ע"ב ברי"ף ומתני וצימא הכי כו' . נ"ב ואע"ג דמערב מספק מברך עליו על מצות עירוב דאין זה ספק כשאר ספיקות דאין מברכין עליו . (ד"ת בתומת ישרים) . ועי' במ"א סי' תקכ"ז סקכ"ה שכתב דמברכין בתחלה. שה"ג וכן כתב הא"ר . והפסנו בשה"ג ולא מצאנו וכפי הנראה כוון לזה שהכנה"ג מביאו שם ודרכו להעתיק ועי' בלחם סתרים למהר"ש אלגזי בכללותיו כלל ט' שפלפל בזה והעלה דאין לברך ע"ש :

דף יג ע"א ר"נ ד"ה אין . וכתבו שהרב רבינו אשר כו' . נ"ב עי' בתמים דעים להראב"ד סי' ק"כ הביאו בארוך ועי' בשו"ת הרשב"א ח"א סי' ת"א ועי' בסי' ק"י בע"ז ונקה"כ •

דף יד ע"א בר"ן ד"ה הנהו . שמא יאמר לעובד כוכבים לגוזזו . נ"ב לפי הטעם שכתב הר"ן ז"ל פ' ע"פ מה אנו עושין כל הד' כוסות בהסיבה ג"כ נקטינן כחומרא ב' הגדדים (ד"ת בתומת ישרים) ודבריו סתומים וכפי הנראה קשיא ליה לשיטת הר"י הלוי ודעמי' דאסרו אף ביו"ט שני עד לאורתא וקשה אמאי נגזור שמא יאמר לנכרי לגוזזו א"כ נחזיק האי יומא ליו"ט א"כ ממילא מותר דאתמול חול הוא וכן להיפך ועי' ברש"י שם וזה אף להר"י הלוי דלא ס"ל הך ממ"נ וע"ז כתב דלפי מ"ש הר"ן בדרבנן צריך להחמיר בתרווייהו ה"ה הכא . ובאמת אין ענין לייסב כלל כמבואר למעין ועי' במל"מ במגילה פ"א הלכה י"א דדברי הר"ן סותרין זה את זה גם קושייתו יש לייסב ואכ"מ לקבל ארוך :

דף טז ע"א ר"נ ד"ה אם א"א כגון שזימן כו'. נ"ב כן פירש"י כאן ובש"ס וכן פירש הטור סי' תק"י והב"י שם כתב דרש"י פי' שאין לו סודר לכסותו ובמתכ"ת א"א לפרש כן על המביא כדי יין ורש"י שפי' כן הוא על נפרוס סודריה דאמר שם א"כ ואם אי אפשר דהיינו שאין לו סודר וכן פי' הר"ן וצע"ג :

דף כ ע"א ברי"ף סיפוק הבא מחמתו . נ"ב עי' בתוי"ט במשנה שתמה על הרי"ף והרא"ש שלא זכרו דברי הכתוב ספקתי על ירך ות"ו לומר כן וכולהו איתנייהו כהו וכמ"ש בש"ק בירושלמי שם ועיין ברמב"ם בפירוש המשנה שם :

דף כא ע"ב ברי"ף דאי איכא סירכא משתמטא . נ"ב עי' ב"ח בטו"ח סי' תנ"ת שהביא בשם הר"ר שמואל הטגה על פירוש זה דהרי מכשירים את הטריפה בערמה . וכתב דל"ק דסירכא גמורה לא הנתק ע"ס ועי' בפי' המשניות להרמב"ם ועי' בתוי"ט שם שכתב על זה ר"ל והרי איגה סרכא הנטרפת ועי' ביו"ד סי' ל"ט בש"ך ס"ק ל"ב מ"ש בשם אביו הגאון ז"ל ועי' שו"ת מקום שמואל בסופו ועי' בערוך ערך כוס : **במרדכי** סי' תרמו ותרמז התוזר לאיסורו וכו' . נ"ב עי' בגליון מהר"ס כאן מ"ש בשם הר"פ וכ"כ הב"ח ביו"ד סי' ק"ב בשם הר"ר יו"ט אבל דבריו תמוהים דחדש ודאי הוה דבר שיל"מ כדאמרו בנדרים דף נ"ט ואותו חדש לא יחזור לאיסורו לעולם משא"כ תמן וכבר תמה בזה הפר"ח שם ועי' באחרונים : **שם** סי' תרמו עם הנולה וכו' . נ"ב ודבר שבמנין נמי לא הוה משום דכמות שהוא עם הנולה אינה דבר שבמנין כמ"ש הש"ך סי' ק"א ס"ק ז' דלא כת"ה ועי' בג"מ שהביא בשם הרב מהרי"ת שנסתפק בזה אי השוב את שדרכו למנות ע"ש ועי' בשה"ג פ"ה דע"ז דף שס"ז בענין מה נקרא תהר"ל : **שם** סי' תרעט דוקא אותו תנור ואותה קדרה . נ"ב אף דבקדרה אחת ותנור אחד בלא"ה מותר כמ"ש לעיל יש לומר דוקא בשלו אמרינן הכי ולא בשל נכרים וגם שאני תנורים שלנו וכן בקדרה אפשר שיש חילוק (בלא"ה בבגדי ישע בשם מ"כ) . והנה בקדרה אין חילוק וגם עכשיו מותר ועי' בסי' תק"ג ובסי' סק"ז ובסי' תקי"ב וע"כ לפע"ד עיקר כחילוק הראשון ועי' בב"ח סי' תק"ג בשם מרדכי הארוך ע"ש : **שם** סי' תרפא לכך פר"י לעיל פ"ק . נ"ב ט"ס וצ"ל פ' המצניע . (גדולת מרדכי) : **שם** סי' תרפד והיינו כדפי' תלמודא . נ"ב נ"ל כדפריך תלמודא והיינו מהא דפריך מואין מכבין את הבקעת ומשני דאתיא כר"י ש"מ דלר"י שרי כל מידי שהוא להנאת הגוף (בגדי ישע וכעין זה פי' בגדולת מרדכי) : **שם** סי' תרפה דמוקצה הוא . נ"ב כצ"ל ובג"מ ובבגדי ישע הגיהו דמוקצה הוא דאורייתא ובבגדי ישע נדחק דהא לאו דאורייתא הוא רק דרכא דאורייתא אבל לפמ"ש לפנינו נכון דמוקצה המור כשאין דאורייתא ועי' בתוס' ישנים דף ג' בביצה הובא במהרש"א : **שם** סי' תרצב כקונה קנין בשבת . נ"ב עי' בגליון מ"ש מהר"ס בשם הא"ז הגאון הרמ"א ז"ל ועיין בתשובותיו סי' קכ"ד שהאריך בזה בקונטרס אחרון זקננו הגאון מאור הגולה אריה ליבוש ז"ל אב"ד דק"ק אמשטרדם ועי' בשו"ע סי' של"ט : סליק

גליון מהרש"א מהגאון וכו' מוהר"ר **שלמה איגר** זצ"ל

דף א ע"א ברי"ף גמ' מ"ט דב"ש מוקצה הוא . עי' באלפסי סוף המסכת : **שם** ר"ן ד"ה ואיכא למידק . והכא נולד גמור השבינן . ר"ל אם איגה עומדת לאכילה וגם איסור רבע עליה מטעם מוקצה אז הוי נולד גמור . וכשתידם מאן דשרי במוקצה בנולד אסר היינו אף דלא רבע עליה איסורא מ"מ כיון שמופרש דעתו מאכילה אף דאינו כ"כ נולד גמור מ"מ גם נולד כהאי אסור אבל המקשן דלמא נ"ל לב"ש מוקצה היה סבר כל דאין איסור מוקצה נמי עליה . נולד כהאי דאינו גמור אינו אסור . כנלע"ד . וראיתי בחדושי פ"י שדחק בזה : **בא"ד** והיינו נמי הביא דהולב אדם . בש"מ כ' דבעי הוי הוכחה עפי כיון דעביד איהו בידים : **שם** ד"ה ואוקמה והזמנה דבידי שמים נמי . בפי' משניות לרמב"ם כ' דהכנה זו שהיא טבעית אסורה רק מדרבנן ומדברי הר"ן לקמן ד"ה ואידך שני . מבואר דס"ל דהכיא מדאורייתא : **ע"ב** בר"ן ד"ה ומדפרכינן שאינו דומה טעם אכילתה . ק"ק בדף ו' ע"ב מאי בינה עם יציאתה נגמרה : **שם** בסס"ד איכא למימר שמא כאי חול הוא . בלשון ק"ק דמשמע דמ"מ ס' הוה אלא כעין ס"ס . ולמה ל"א דממ"נ שרי וכמ"ש רש"י : **שם** ד"ה ואידך (שני) וכ"ת א"כ בטלה לה הכנה . עי' פסחים מ"ו ב' תד"ה רבה אמר : **בא"ד** איכא למימר כמבטל להם . בש"מ כ' לקמן דף י"ב בסוגיא דמתוך דלא"פ דהתירה התורה שלא לצורך כלל מ"מ אסרה לצורך נכרים וגזה"כ הוא דלא שרי לא מטעם מתוך ולא מטעם הואיל :

דף ב ע"א ברי"ף אלא אפילו לטלטלה נמי אסור. זהו דבר שבאמת קשה מה ענין איסור הכנה לטלטול ועי' מג"א בשם יש"ש משום לא פלוג לבין בינים לתרנגולת העומדת לגדל בינים ועי' עליו בתי' פ"י ריש מסכת דאכתי תקשי להפוסקים דגם נולד מותר כמו מוקצה מאי לא פלוג איכא . גם ר"א בר אהבה לקמן בסמוך . והוא אית ליה שבת דף כ"ח גבי נכרי שחקק דגם נולד שרי : **שם** ועלים שנשרו מן הדקל . ע' מהרש"א על התוס' במסכתין דף ד' ע"א ד"ה אלא בהכנה :

דף ג ע"א ר"ן בד"ה אמר רבא לא קאי אלא אמת ביו"ט שני. ואפכא לא מני למימר דקאי רק על יו"ט א' וכסברת איכא מ"ד דעממין ביו"ס ראשון המור מישראל ביו"ט שני דהא ר"א קאמר מ"ט יו"ט ב' וכו' : **ע"ב** ר"נ ד"ה ודאמרינן . נוכך היום כיון דאיכא מנוה עי' פסחים דף ה' ב' תד"ה ל"א מתוך : **בא"ד** ואפ"ה איגה דוחה יו"ט . עי' שבת כ"ד ב' תד"ה לפי ואומר ריב"א · **בא"ד** שאין אנו עסקיו . עי' במ"ק דף כ"ה ב' היונא בבגד קרוע לפני המת הרי זה גוזל את המתים ואת החיים : **שם** ד"ה ודוקא ואע"ג דאמרינן דכל דשיל"מ . עי' לקמן עלה קנ"ו א' ד"ה ת"ר הולך וצל"ת בינה י' ע"ב ד"ה והואיל : **בא"ד** ומיהא שמעינן שמותר ליקת בינים . ק"ק אי איתא דכל דלא בטל ל"א ביה כל דפריש מרובא פריש מאי פריך בפרק כל הזבחים . שוב מצאתי במל"מ פ"ז ממעילה ה"ו שעמד בזה וכו' דע"כ ל"א הר"ן אלא בדשיל"מ להוד . וע"ש שהקשה מב"מ כ"ו ופסחים י' מעות שנמצא כו' ובירושלים בשאר ימות השנה חולין והרי מעשר שני הוי דשיל"מ כמ"ש רמב"ם ספ"ו מהל' מע"ש :

הגהות מלא הרועים מהגאון כו' מרנא **יעקב צבי יאליש** זצ"ל.

דף ג ע"א ר"נ ד"ה אמר רבא כו' מיהו בשבת ויוה"כ כו'. נ"ב הא דלא דייק מהא דקאמר שם בהדיא משום מתיא די"ל דהפירוש דנצטרך לקוברו ע"י עממין אם יהיה שבת ויו"כ סמוכין אבל מהך דייק שפיר ע"ש וח"ק: **שם** ד"ה אפי' למיגד כו' וכתב רש"י ז"ל כו'. נ"ב ברש"י שלפנינו ליתא ואדרבה בשמעתין כ' רש"י להדיא דעסק זה חציבת קברו אך ברש"י שסביב האלפסי בט"ק שם כתב כן ובלא"ה דברי רש"י תמוהין שם דכ' תחלה דחופרין כוכין לצורך מתים שימותו וא"כ מאי מקשה מהך דהכא דשאני הכא דכבר מת וצ"ע שוב מצאתי ברא"ש בט"ק שם שעמד בזה וע"ש מ"ש : **ע"ב** ד"ה ודוקא בראיכא זכר כו' עד משום דלא איתחזק איסורא . נ"ב עי' בבינה לעתים מהגאון מוה' יהונתן על הרמב"ם פ"ב מהל' יו"ט דין ו' שמביא ראיה מפסחים ז' בתיבה שנשתמשו חולין ומעשר אי רוב חולין חולין והרי מעשר הוא דשיל"מ ואזלינן בתר רובא וכן במעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה שם וע"ש שהאריך עוד לפלפל בדברי מרן אלו :

דף ד ע' בסד"ה ואבוה דשמואל כדי שיפריש מן המוקף . נ"ב עי' ברא"ש בשמעתין :

דף ו ע"א ר"נ ד"ה אושפיזכניה כו' מי אמר דשרי דכשחיטה ובישול דמי כו' כצ"ל : **בא"ד** כיון דאפשר מעיו"ט לא . נ"ב תימה ההא הוא עצמו כ' לעיל דקפ"ה ב' גבי מוליכין שבח וסכין אצל בהמה דבאוכל נפש עצמו אפי' אפשר מעיו"ט שרי וכ"כ לקמן ר"פ אין צדין וי"ל דבאמת השואל שאל שהיה מסופק בזה אי שרי אוכל נפש באפשר לעשותו מעיו"ט ופשיט ליה באמת דשרי משום דאוכל נפש שרי אפילו באפשר מאתמול אך קשה דא"כ למה הוצרך לומר הטעם דמוללין מלילות דדש כלאחר יד והוא לשון רש"י בשלמא רש"י לשיטתיה דס"ל ר"פ אין צדין דאף באוכל נפש אסור באפשר מעיו"ט שפיר הוצרך לומר כאן הטעם משום דדש כלאחר יד אבל הר"ן לשיטתיה דס"ל דבאוכל נפש מותר אפי' באפשר מעיו"ט קשה למה הוצרך לטעם משום שדש כלאחר יד וי"ל משום דדישה אסור ביו"ט אפילו לצורך אוכל נפש כדאי' לקמן ר"פ א"צ בר"ן שם לכך הוצרך לומר משום דדש כלאחר יד ולאו היינו דישה גמורה דאסורה ביו"ט **אך** קשה התינח לטעם הירושלמי שכ' הר"ן לקמן ר"פ אין צדין דמדאורייתא אסורין קצירה דישה טחינה אבל הר"ן שם חולק על הירושלמי וס"ל דתמ' דידן חולק על הירושלמי וס"ל דמדאורייתא מותר רק דחכמים אסרו במלאכות הנעשות לימים הרבה וא"כ הו"ל לפרושי הטעם משום דמלילה אינו מלאכה הנעשית לימים הרבה וגם אינו דומה לדישה שוה במלילה ביד ודישה בכלי וכעין שמחלק שם בשחיקת פלפלין ע"ש :

דף ז ע"א ר"נ מתני' ב"ש אומרים כו' אבל לא את התבואה כו' שהיה לו לטחון מאתמול כו' . נ"ב ג"ז כ' לדעת רש"י אבל הר"ן עצמו לא ס"ל הכין כמבואר בדברי' לקמן ר"פ א"צ :

דף ח ע"ב ר"נ ד"ה אמר אביי ל"ש כו' עד שהרי כל היום יש להם פת עדשים כו' כצ"ל :

דף ט ע"ב רש"י ד"ה ולא יטמין כדרך שטמנינן כלים לשבת. נ"ב צ"ל מאכלים: **שם ר"נ** ד"ה ומיהא משמע דלרבות בשיעורא ביו"ט מותר והא דאמרינן כו' כצ"ל : **בא"ד** דהא תלמוד אמר אילו לא אמדוהו אלא לגרוגרת כו' כצ"ל :

דף י ע"ב ברי"ף בעי מיניה מרב הני . נ"ב מרב הונא הני כצ"ל : **בא"ד** וליתיה להא דרב . נ"ב צ"ל דרב הונא : **בר"נ** ד"ה אמר רב חסדא כו' עד הא אוקים לה בנמ' כגון דאית ליה נבילה דאפשר כו' . נ"ב עי' בב"י שהקשה דהא למאי דקי"ל כרבה אמרינן הואיל אע"ג דלית ליה נבילה . וי"ל דבמחוסר מעשה אף רבה מודה כדאיתא בפסחים ס"ד ועמ"ש בגליון ש"ס :

דף יב ע"ב ר"נ ד"ה אין צדין וכו' עד ביו"ט לוקה את הארבעים ד"ר אלעזר דאפשר כו' . נ"ב ועי' בתוס' בפ' המצניע שם שכ' דהתם מיירי במגבן לצורך חול ולפ"ז ל"ק קושייתו כלל דבכה"ג אסור מדאורייתא ולוקה ובזה א"ש הא דלא מייתי הך ברייתא בפ' ר"א דמילה כי איבעיא מהו לגבן דהתם מיירי לצורך יו"ם :

דף יג ע"א ר"נ ד"ה אין הלכה כר"ג כו' עד הו"ל ספק ספיקא בדרבנן כו'. נ"ב אבל בדאורייתא ס"ס אסור וקשה באמת לטעם הר"מ דס' הראשון אינו אסור כ"א מדרבנן הוה ליה ס' תב' ספיקא דרבנן לקולא אבל בדשיל"מ דגם ספק דרבנן אסור א"כ לא מהני ס"ס אבל הר"ן לשיטתיה דס"ל

דס"ל סמה"ת לחומרא וע"כ טעם ס"ס מטעם רובא וא"כ אף בדשיל"מ ראוי להתיר כמ"ש בפ"ק לענין לוקח ביצים מן הנכרי דאזלינן בתר רובא בדשיל"מ ועי' מ"ש לקמן בסוף הפרק שהוכך אי אזלינן בדשיל"מ בתר רובא ואפשר דלכך נקיט מילתא פסיקא ס"ס בדרבנן שרי בודאי אבל בדאורייתא תלוי ביה דמספקא ליה לקמן אי אזלינן בתר רובא בדשיל"מ: שם ד"ה אבל מ"מ צריך בירור כו' עד כדי שלא יפנה ממלאכת יו"ם כו'. נ"ב עי' פ"י לעיל ד"נ שמקשה קו' זו ותי' דמשום מוקצה אסור אפילו בטלטול וכ"כ מהרש"ל:
דף טו ע"א ר"נ ד"ה ומזהו ה"מ לתקן כו' דמודה ר"י דפליג במתני' כו'. נ"ב ר"ל דפליג שם ומתיר להתוך באור בפי שתי נרות ובהא דאין פוחתין לא פליג משמע דמודה בהו דאסור:
שם ד"ה אמר רב נחמיה הדבר ברור שהיא מלאכה הנעשית לימים הרבה. נ"ב צ"ע דל"ק לטחינה שצריך טרחא יתירה לימים הרבה לטחון הרבה משא"כ ליום א' משא"כ בהשחזת סכין שאין טרחא יתירה במה שהוא לימים הרבה יותר מהשחזה שהוא ליום א' ודמי לבהמה חציה של נכרי וחציה של ישראל דמותר לשוחטה הואיל וא"א לכזית בשר בלא שחיטה: בא"ד דלקמן מוכחי דבמשחזת של אבן אפי' לר"י כו' כצ"ל: שם ד"ה אמר רבא עסה"ד א"נ דחיישינן שמא יבוא להשחיזה במשחזת של אבן כדברי כו' כצ"ל: ע"ב ר"נ ד"ה בסורא אמרי' עסה"ד ובפומבדיתא אסטים. נ"ב בגמ' אוזיא:
דף טז ע"א ברי"ף אמר רב יהודה בר אבא. נ"ב בגמ' איתא רב ירמיה: ע"ב אתקין רב במחוזא. נ"ב צ"ל רבא: ר"נ ד"ה והא דלא חיישינן כו' עד והיינו דתנן מסננין את היין בסודרין היינו כו'. נ"ב ברש"י פי' דמספיק הוא על ירך וכן נראה דבקרא כתיב ספוק על ירך ולקמן במשנה ב' כפירש"י דמספקין על ירך: שם ד"ה תנן אין מספקין כו' מטפחין כף על ירך. נ"ב ואינו נראה דבאמת גם ביין אסור סחיטה משום מפרק והא דתנן מסננין היינו בסודרין היינו כו' כצ"ל:
דף יז ע"א ר"נ ד"ה סמוך לעיר ממש כו' והוי כמעמר. נ"ב ובתום' כ' דלא הוי מעמר אלא ממקום שגדילין שם ורבינו לקמן ס"פ דקצ"ם ב' מביא ראיה לדעתם מהך דמגבב מן החצר ע"ש וא"כ איך כ' כאן דהוה מעמר וצ"ע: במלחמת ד"ה אמר הכותב ומדבריו עסה"ד ולא מפקע מינה ואעפ"כ מתני כו' כצ"ל: ע"ב ר"נ ד"ה מפני שהוא עושה כלי שאצ"ם שלא ישרפו. נ"ב צ"ל וישרפו בכבשן:
דף יח ע"א ר"נ ד"ה והוא דציירין מאתמול כו' דצורך אוכל נפש הוא והרי הוא כהבערת גופו כו'. נ"ב לפמש"ל דף י"ז ב' דדבר שאינו נהנה מהן עצמן כסכין ושפוד ותנור חשו מכשירין א"כ לא דמי להבערה דהבערה נהנה מגוף העצים כמש"ל משא"כ טיחה אינו נהנה מגוף הטיט: שם ד"ה האי מדורתא כו' שא"כ יהא אסור לתת קדירה ביו"ם על גבי כירה וזה אי אפשר שהרי כו' כצ"ל:
דף יט ע"א ר"נ ד"ה הוה מפשח כו' שהוא עושה כלי בשבורה בלבד שלא כדרכו כו'. נ"ב ואע"ג דבגמ' מוקי במוסתקי היינו לר"א דס"ל בקוטם לחצות חייב אלמא דס"ל אפילו בעושה כלי שלא כדרכה חייב ולכך צריך לאוקמי במוסתקי ודו"ק: ע"ב ר"נ ד"ה ואין מתקנין את השפוד כו' העושה אותו כלי לכתחלה. נ"ב ואתיא אפילו כרבי דמתיר מכשירי אוכל נפש דבכה"ג לעשות כלי לכתחלה אפי' ר"י אוסר כמ"ש רבינו לעיל דף ט"ו ב' בסופו ובדף קצ"ו א' בראשו עיי"ש ומש"ש:
דף כ ע"א ברי"ף דהוה אית סביה ביומוי והוה מטפחין. נ"ב דהא אית סבין ביומו דר' יונה והוה מטפחין כצ"ל: שם ר"נ ד"ה ואין מספקין על ירך. נ"ב עי' לעיל ריש המביא דמפרש מספקין ביד ועמש"ש: ע"ב בשה"ג לשון ריא"ז סי' ד' ומההיא דגנב כו' ומיהו קשה בעיני. נ"ב ועש"ך חו"מ סי' ר"ח מה שמיישב קושיתו: בא"ד ותו למה הקשו שם. נ"ב צ"ל לא הקשה:
דף כא ע"א ר"נ ד"ה ר' יוחנן אמר אין ברירה כו' עד דהאי רשתיק משום דלא קי"ל כו'. נ"ב דלא חש להשיבן ולי נראה דלא כו': שם ד"ה אמר שמואל שהוא כרגלי הזוכה ראשון כו'. נ"ב וצ"ע לחלק בין זה ובין ב' רועים דלעיל דאמרינן כרגלי הבעלים: ר"נ במתני' ד"ה שאין בהם ממש עסה"ד שאינה נמוחת בידים. נ"ב נראה דמפרש היפוך מפירש"י יראיתו מרא רש"י בהיפך דלכך קאמר מלח סדומית מסמא עינים משום דאינה נמוחית בידים אבל באמת אינה דקה דלא כרש"י: סליק

הגהות מהגאון המפורסם כו' מוהר"ר אפרים זלמן מרגליות מבראדי זצ"ל.

דף ה ע"א ר"נ ד"ה מתני' זימן ועוד דכל דשיל"מ אפי' באלף לא בטיל. נ"ע דא"כ היאך מוכיח הש"ס דין רוב וקרוב מההיא דזימן שחורים דלמא לכך לא אזלינן בתר קרוב משום דשיל"מ דלא אזלינן אף בתר רובא אע"ג דלפי האמת רובא עדיף מ"מ כדשיל"מ לא אזלינן בתריה היכא דאתחזק איסורא וכמבואר מדבריו ג"כ לעיל וא"כ כיון דאיכא רובא לאיסור הוי כאיתחזק איסורא ושוב לא פריכן משום קורבא היכא דהוה דבר שיל"מ ואפי' נימא דאי ס"ד קורבא עדיף אפי' איתחזק איסורא לא מיקרי מ"מ מנ"ל דרובא עדיף דלמא קורבא ורובא שוין שוב ראיתי שדברי הר"ן הם דברי התוס' שם ואפ"י הקשה גם כן דדילמא טעמא משום דספק מוכן אסור אלא שמתרץ שם דהוי ס"ס וזהו דוקא לשיטת המתירין ס"ס בדשיל"מ וכן שיטת הר"ן לקמן:
דף ז ע"ב ברי"ף הכי מאן דאבד ליה חוטא דכיתנא כו' כיון דנתקיה נתקיה. לכאורה מוכח מזה דספיקא דרבנן לקולא היכא דאיתחזק איסורא ג"כ ול"ע:

דף ח ע"א ר"נ ד"ה רב ששת מיהו סנדל המסומר לא דמאן דחזי כו' וכפ' במה אשה כ' משום שבאת כו' אמנם כמו כן קשה על התוס' וכבר עמד בזה בשירי כנה"ג ותימה לי על הד"מ סי' תקט"ז שכ' דין סנדל המסומר בשם הכל בו הלא הדין מפורש בש"ס והחילוק בתוס' ור"נ ע"ש:
דף טז ע"א ר"נ ד"ה ת"ר הולך ואפשר דאפי' בכותי נמי שרי כו' וביצים נמי רובן מאמש הם כו'. נ"ע כיון שהוא הולך אצל החנוני לקנות ממנו ובכה"ג. כתב הר"ן לעיל דלמיזל לבתי דידהו אין כאן רוב דכל קבוע כמחצה על מחצה ואפשר דחנוני נמי הוא קונה על יד על יד מן הנכרים שיש להם תרנגולים לגדל ביצים וא"כ אצל החנוני גופיה כבר נתבטל ברוב וע"כ לא קאמר הר"ן שאסור אלא לקנות מן הנכרים שאצלם נולדו הביצים ועיין בש"מ בשם הריטב"א שם שכתב דאף אי אזיל לבתי דידהו אין זה קבוע כיון שאין ודאי איסור וכתבתי בזה בתשובה: סליק

הגהות פעולת שכיר מהג"מ ישכר בער זצ"ל זקן ההוראה פה •

דף ב ע"א בר"נ ד"ה ומינה דכשהתירו וכו' ומפרש רבה טעמא התם. נ"ב דף ל"ח ע"ב: ע"ב ד"ה אבל איסורא דרבנן וכו' שאינה נוהגת חוץ לארץ כצ"ל:
דף ה ע"ב בר"נ הנמעל"ד ד"ה גרסי' בגמ' וכו' אפי' אפשר לעשותו מעיו"ט שרי כצ"ל:
דף י ע"א בר"נ ד"ה שאני הערמה וכו' והערמה לא דמי למזיד דאיכא למימר דאתמירו כצ"ל ונ"ב ד"ת:
דף טו ע"א ר"נ ד"ה אמר רב נחמיה וכו' אפילו בדיקולא ולא במשחזת. נ"ב ז"ל ב"י סי' תק"ט משמע מדבריו דסתם משחזת אינו אלא של אבן ומשחזת של עץ היינו כגון פומא דדיקלא וכיוצא בו:
שם בא"ד כדאיתא בגמ'. נ"ב לפי גי' הר"ן הוה קאמינא קמיה דרב יוסף וגירסתנו קמיה דמר:
דף טו ע"ב ד"ה מהו לצאת וכו' והקשה עליו הר"ז הלוי ז"ל. נ"ב י"ל שדעת בעל הלכות ז"ל דהא דקס"ד דאין רוכבין שמא יצא חוץ לתחום ולא חיישינן הכי בהולך ברגליו משום דסתם רכיבה מוכח בכולי ש"ס דהיא ע"י שנים האדם הרוכב ע"ג בהמה ובעל הבהמה הולך לפניה ומנהיגה וכיון דתחומין הוא איסור שאינו שוה בכל דמה שאסור לזה מותר לחבירו חיישינן שמא יוציא אותו המנהיג מתחומו לתחום שהוא והבהמה מותרין בו והוא לא ירגיש מפני שסומך ברכיבתו על המנהיג ומש"ה פריך ש"מ דתחומין דאורייתא אפי' אלפים דאס"ד תחום אלפים דרבנן תו ל"ל למיחש שמא יוציאנו חוץ לשלשה פרסאות שהרי גם המנהיג ליה ליה היתר הליכה אלא ד' אלפים אמה וליכא לאסבוחי אלא כגוונא דהיקא ומשום מלתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן. אבל להראות סכין לחכם דמהוך שהוא בהול להראות חשו רבנן אפי' בהולך ברגליו דלמא אזיל חוץ לתחום מעצמו שפיר איכא למיחש שמא יצא חוץ לשלש פרסאות שלדעתו ז"ל לכ"ע דאורייתא: שם ד"ה והוא שיש עליו בשר. נ"ב ל"ג כגי' שלנו והוא שיש עליו כזית בשר:
דף טז ע"ב בר"נ ד"ה דאכלו ושתו וכו' שהוא נזכר בו מן הספק נ"ב ר"ל שבכל זמן בין השמשות וגם מה שמוסיף בהכרת מגד א"א לנמנם אינו בכלל תוספת שצריכה תורה להזהיר עליו אלא קודם לזמן זה הוא דמקרי תוספת שכל זמן זה הוא בכלל ספק בה"ש ולא תוספת. ונראה שלזה כוון הב"מ ספ"א מהל' ש"ע הל' ד' כמ"ש ועי"ש תירוץ אחר עי' פר"ח סי' תר"ח שהוקשה לו דברי הב"מ:
דף יז ע"ב בר"נ ד"ה מקשו הכא וכו' מגופו של דבר כאוכל. נ"ב עי' אחרונים סי' תקי"ז מ"ש בזה:
דף יט ע"א בר"נ ד"ה גרסי' בגמ' וכו' או שרגלתה בהמה אחרת. פי' אחרת מוקף: סליק

הגהות וחדושים מהג"מ שמואל מרובזעויץ זצ"ל מו"ץ דמאהליב.

דף ב ע"א בר"נ ד"ה ומינה תי' הרא"ה כו' אינו מקצה אותו אלא למצותו בלבד. ולמ"ד התם כל אי יוצא בו ואוכלו למחר ולא אמרינן מגו דאתקצאי בה"ש כו' והכא לא שייך תי' הר"ן. אך בלא"ה י"ל מגו לא אתקצאי לא שייך אלא בשבת ויו"ט ולא בחול. והר"ן שהוצרך להרן דהוי כמתנה בפירוש היינו משום יום ראשון דהוי יו"ט כמבואר וכמ"א הארכתי: ע"ב סד"ה הא לן כו' ואית לן למימר בכל א"י דבילה כו'. לאו דוקא בכל א"י אלא תוך התחום של ירושלים שהרחוקים בע"כ היו צריכין לעשות ב' ימים מספק כמו בני בבל:
דף ג ע"ב תד"ה הואיל ומתיר כו' דהו"ל סד"ר ונקטי' לקולא ואף דדשיל"מ הוא. וס"מ דבספקא דדינא לא אמרינן בדשיל"מ להחמיר. וכמ"א יתבאר: שם סד"ה ודוקא כו' דלמא איכא חד דמזבן ביצים כו'. מלשון זה משמע שאין ידוע מי המוכר ביצים בני יומן וגם לאו ודאי הוא דא' מוכר ביצים בני יומן. ול"ע דזה לא היה מיקרי קבוע לכ"ע. והדברים עתיקים וא"כ"מ: שם ד"ה מתני' השוחט כו' שזהו דרכו ונמצא תולש ביו"ט כו'. אבל לי נ"ע בזה. דהא כל מה דאיצטריך לומר שם דתולש לאו היינו גוזז היינו לרב דס"ל דשא"מ אסור. אבל למאי דס"ד דדשא"מ מותר לא נצרך לזה ע"ש. וא"כ לדידן דקי"ל דשא"מ מותר אף אם היה גוזז מותר ע"ש בסוגיא דבכורות. ואפשר הר"ן במתכוין קאמר אבל סתימת דבריו משמע שאין היתר בשום כלל וע"ש בתוס' בבכורות:
דף ה ע"א בש"ג אות ב' ול"ע בדברי הטור כו'. ול"ק דאדרבה בשבת מותר דליכא למיחש דאתי לבוניא בכ"ה וביו"ט אסור ע"ש ברא"ש תי' הר"א מבורגיי"ל:
דף ו ע"א בר"ן סד"ה הלכה כר"י כו' יש חילוק בין פירות לפירות כו'. וכ"ת א"כ נ"ל לחלק בין מקומות הרחוקים כו' הו"ל לחלק בין פירות לפירות י"ל משום דעובדא דבית שאן קביתי' דמשמע ליה בירק דומה לשל א"י ואפ"ה פטור. אבל עדיין אין נוח לי דהא מאי קמ"ל טפי בגלר מבית שאן שטעו נמי שהיא מא"י ובע"כ ג"כ סמוכה היא. דזה ודאי אין סברא לומר דהוי ס"ל קדושה ראשונה קדשה לע"ל ור' ס"ל דלא קדשה דא"כ מה הוצרך ר' לאסהדותא דר"מ אכל עלה כו' בלא"ה כמה תנאי ס"ל דלא קדשה לע"ל. א"ו דכ"ע ס"ל דלא קדשה רק היו מחזיקין בא"י גמורה שכבשו עולי בבל א"כ בע"כ סמוכה היא ואפ"ה פטור. וגם נ"ל דהתם איירי בדמאי מדפריך התם על ר"מ ודלמא עישר עליהם ממ"א ומשני לא נחשדו חברים לתרום שלמ"ה ובדמאי מותר שלא מן המוקף: שם ד"ה אושפזיכניה כו' כיון דאפשר מעיו"ט לא. אין זה תלוי בזה דאפי' אפשר מעיו"ט אין לחלק באוכל נפש עצמו כדלעיל. ואפשר הוי כמו דישה דאסור ביו"ט או מה"ת או מד"ס עכ"פ:
דף ז ע"א ר"ן ד"ה אבל לא את התבואה כו' שהיה לו לטחון מאתמול כו'. ג"ז לא דייקא אלא משום דטחינה לא הותרה ביו"ט כדלעיל: שם ד"ה אסור ליתן כו' דתנן בפ"ב דכלאים הכרוב כו'. והא דלא אוקי מתני' לפ"ז בדברים שאין דרכן בהעלאה דלפ"ז מותר להניע כי מפסיק מידי נ"ל דבגדים משמע דברים שדרכן בהעלאה. ונע"ג שהוא דחוק מאד: ע"ב ר"ן ד"ה מדאורייתא כו' ומשמע נמי דסתם בגדים אינן שזורין כו'. ומיהו ספתא דגלימא שזור דאל"כ כלאים בציצית היכי משכחת לה ע"ש בתוס'. וגם קשה לי איך אפשר לסתיר סידתא עשה ל"ת הא אפשר להתיר השזירה שבסוף הבגד:
דף ח ע"א בש"ג סוף אות א' ויש תימה על ריא"ז שפסק כו'. ואפשר משום דמר בריה דרבינא הוי יתיב כולי שתא בתעניתא דמפרש לה ריא"ז שלא בתענית הלוס רק דס"ל כר"א. אך בשבת יקשה. ואפשר כולי שתא לאו דוקא ולבר משבתא. או אפשר משום דאמרי' בגמרא הכל מודים בשבת ובעצרת כו' מזה נראה דס"ל כר"א דאי קי"ל כר"י א"כ לא היה צריך הגמ' לפרש הודאת ר"א:
דף ט ע"א ברי"ף בכסף ע"י אחרים אבל ע"י עצמו לא כנ"ל ומ"מ ערובי דברים יש כאן: בר"ן סד"ה מנית כו' דשבת קרובה התירו ע"י עירוב כו'. בלא"ה לא מיבעי לר"ת דס"ל מש"ה מהני ע"ת דמה"ת גרכי שבת נעשין ביו"ט דקדושה אחת היא הכא אם יו"ט שני הול נ"ל קדושה אחת מיו"ט ראשון ואסור מה"ת ולא מהני ע"ת אלא אף לרבה דאית ליה הואיל עכ"פ מד"ס אסור ואולי יו"ט שני חול הוא ולא צריך כלל לע"ת דלא התירו אלא מפני הככרא: שם ד"ה ומיהא כו' דרבויי בשיעורא כו' אלא מדרבנן. ולפ"ז הא דאמרינן פ"ק דחולין המבשל לחולה בשבת אסור לבריא גזירה שמא ירבה בשבילו. הוא גזירה לגזירה ונע"ק: שם בא"ד שבשבת דחויה היא אצל חולה ולא הותרה. מה"ת ודאי דהותרה כמו שהארכתי במ"א. ולא נאמר דחויה כ"א מד"ס. וא"כ אכתי הדק"ל אילו אמדוהו לאחת ומייתי שלש בעוקץ א' לא מיתסר מה"ת דהותרה וכי מייתי שנים בשני עוקצין אסור מה"ת אף דהותרה הואיל דבכבר אתעביד צורך חולה וא"כ נאמר דשניה עדיף מראשונה והו"ל כהצאת כחושה ושמנה במנחות שם ע"ש. וא"כ אף אם נאמר דריבוי שיעור אסור מד"ס נמי ל"ק כמבואר. וע"ש ביומא בסוגיא דטומאה דחויה והותרה שכ' התוס' דמה"ת ודאי דהותרה אף בטומאה וכ"ש בפ"ג דיליף מעבודה שדוחה שבת ועבודה הותרה כדאי' ס"פ טרף בקלפי אף למ"ד בטומאה דחויה ע"ש ונ"ע בדברים הללו. והיותר מחוור כמ"ש הש"ג דמש"ה ממלאה קדרה בשר שמתבשיל מבכית כשהוא מלא אלא שבנתחים בקיתון של מים לא ידעתי מה שבח יש בזה שהוא מלא ואולי ממהר להתבשל יותר כשהקיתון מלא. ע"ב בשה"ג בריא"ז סוף אות ה' לפי שא"י נאפות ביום ב' עצמו. ולי נראה דהוי כמבשל בשבת לאסור מה"ת ה"נ זה. גם מה שהחמיר בב' יו"ט של ר"ה לא ידעתי טעמו:
דף יב ע"ב בר"נ סד"ה אין נדין כו' אפשר דלא קאי ארודה כו'. ולא ניחא ליה לומר דמיירי שעשה שלא לצורך יו"ט רק לחול. משום קושית תוס' דנימא הואיל ומקלעו ליה אורחים ור"ה גופיה אית ליה הואיל בפסחים. ותי' תוס' בסמוך להסיכה לא ניחא ליה:
דף יג ע"א בר"נ אבל מ"מ כו' ע"ד הרז"ה ז"ל אבל אינו כו'. ויותר נראה דרש"י ס"ל בכדי שיעשו לא בעי בספק הכנה מהמחובר. וא"כ אי לאו איסור מוקצה היה מותר אף ביומו משום ספק משא"כ מחמת מוקצה אסור אף מספק וכל ספק מוכן. ואפשר לפ"ז אף בכדי שיעשו אחר מספק כמ"ש הר"ן דאם אתה מתירו בכדי שיעשו מספק יבא להתיר אף ביומו. אך לגבי מת שאין לחוש לזה שיבא להתיר ביומו כמבואר דאין קוברין ומספידין בשבת מש"ה מותר שם בספק דלא צריך להמתין בכדי שיעשו ע"ש ומתורץ קושי' הר"ן שם פ' שואל על רש"י בסוגיא דנכרי שהביא חלילין ע"ש. ובע"כ אף לסברת הר"ן נ"ל סברא זו שהרי שם מביא דעת הסוברים דגבי הלילין מותר לישראל אחר וא"ל בכדי שיעשו וכאן כ' בפשיטות דאף ישראל אחר צריך כדי שיעשה אלא ע"כ כמ"ש דהתם ליכא למגזר שיבא להתיר ביומו כמבואר. ומה שתי' שם הר"ן על פירש"י בשם ר"י לא נהירא כלל כמ"ש במ"א:
דף טז ע"ב בר"נ סד"ה והא דלא חיישינן כו' היינו בסודרין שעומדין לכך כו'. אבל אין נראה דביין נמי שייך כיבוס מדתניא לאכלה ולא לכבוסה. והא דתני מסננין את היין היינו בסודרין שעומדין לכך כנ"ל הגירסא ע"ש בר"ן בשבת:
דף כא ע"א בר"נ ד"ה רי"א אין ברירה כו' מי' בגמ' הקשו ר"כ כו'. זהו שיטת הרז"ה ומ"ש ונראה שהרי"ף סובר נ"ל שהרז"ה סובר: ע"ב בר"נ ד"ה נ"ל למימר מפקין כו' דלענין השקאה ודאי אנו כו'. ואף שכ' לעיל בפי' א"נ בשם רש"י דכיון דמוקצין אין נותנין לפניהן מזונות. נ"ל דהיינו דוקא במחוסר צידה הואיל דאינם ברשותו של אדם משא"כ בהני מדבריות והכן:
במרדכי סי' תרמג שמשמירה ואילך כו'. וא"כ למאן דס"ל דבעי' שימור מעת קצירה א"א לומר כן. וצ"ל דס"ל כמ"ד דדרשו מאך: סי' תרמו האחרות והא דאמרי' בירושלמי כו' גזל השבט. הסי' הזה הוא שייך מ"ש לאלן סי' תרמ"ז ולא דמי לתרומה כו' צריך לכתבו כאן: סי' תרנ פי' רשב"ם שנגמר כו'. וצ"ל דפסק כר' יעקב דאם היי' מעורה בגידין אסורה וכל כמה דלא נתקשה קליפה התיצונה קרינן ליה מעורה. אך הסוגיא דחוקה מאד לפרש הך דשלל של ביצים ואשכול דבעי לאוקמה כר' יעקב ואפ"ה שלל של ביצים מהו ובשלל ודאי לא נתקשה עדיין קליפה התיצונה. ויש ליישב בדוחק ע"ש בסוגיא: סי' תרנד והכי קי"ל וה"ה דאין לאפות כנ"ל: סי' תרסד מפ' מקום שנהגו דאפי' כחוה"מ כו'. אין זה ראיה דהא לצורך המועד מותר ע"ש: סי' תרפה משא"כ בספק תחומין. שייך כאן מ"ש לאלן סי' תרפ"ו ולמאי דפי' רב הונא כו': סי' תרפו ויש לה עיקר מה"ת ה"נ לגבי ביצה אית ליה עיקר מה"ת בין למ"ד משום פירות הנושרין כו' כנ"ל: שם כר"י דאמר אין ברירה בין בדרבנן בין בדאורייתא. לדעתי ט"ס וצ"ל דיש ברירה בין בדאורייתא בין בדרבנן ע"ש בנדרים פ' השותפין ברא"ש ובר"ן:
בתוספתא ספ"ק בש"א אם היו צרורות כו'. בגמ' אמרי' דבזמן שהפסולת מרובה על האוכל אף ב"ה מודו שנוטל אוכל ומניח פסולת וזה תלוי בפי' דברי הגמ' שם ל"ל דנפיש בטירחא וזוטר בשיעורא ע"ש והבן: שם פ"ג אם אמר לכשאראה אטול ס"ז מותר. אפשר דקאי על יו"ט האחרון ולפ"ז קשה על הרי"ף מזו התוספתא עי' ברמב"ן במלחמות והבן: סליק

הגהות בן אריה מהג"מ זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

דף ד ע"א בר"ן ד"ה מיהו כו' שניה היא שהוא עושה תרין ולא אסור בקמחיאות אלמא כו'. נ"ב נ"ל שהוא עושה הרין אילו אמר בקמח יאות אלמא כו' וכ"ה בירושלמי וע"ש בירושלמי [וביאורו שעל מה שמביא הירושלמי דאיה שאסור בתולדות חמה מדאסור להטמין בחול ע"ז מתרץ שהטעם משום שהוא עושה הרין. ואם היה אומר התנא שאסור להטמין בקמח רותח היה יפה הראיה שהבאת. לפי שאין לדחות משום תרין. שלא אסור בקמח. וכן פירשו המפרשים שם]:
דף י ע"א בר"ן ד"ה והוי יודע כו' שהוא ז"ל לא היה גורס בשמועתנו בגמרא ופליגא דריב"ל כו'. נ"ב עי' בש"ג וגירסת הבש"ג מסייע ליה לריב"ל כו' ונראה שכן היה גירסת הרמב"ם ז"ל ועי' הרב המגיד על הרמב"ם הלכות יו"ט פ"א הלכה י"ד [ולגירסת הנ"ל צריך לפרש דקאי על הברייתא דסליק מינה שמבואר בה דס"ל לכס ולא לעובד כוכבים ואסור מדאורייתא מסייע ליה לריב"ל דגזר שמא ירבה כו' משום דס"ל ג"כ דאסור מדאורייתא עי' בריש המסכת ג' א' היא גופה גזרה כו' ועי' תוס' חולין ק"ד ע"א ד"ה ומנא כו' [ועי' באורי הגר"א ז"ל על או"ח סי' תקי"ב סק"ו]:
דף טז ע"א בשה"ג אות ו' ובלבד כו' אפילו חנוני מותר ליקח ממנו כו'. נ"ב נ"ל אפילו חנוני נכרי מותר ליקח כו':
במרדכי סי' תרמ"ב אלא למי שהוא אסטנים והמחמיר לא הפסיד. נ"ב עי' ב"ח סי' רע"ו שכתב אחר וכן נ"ל והמחמיר יחמיר והמיקל לא הפסיד: סליק